ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ŞI FOLCLOR
AL UNIVERSITĂŢII „AL. I. CUZA" IAŞI

DICŢIONARUL LITERATURII ROMÂNE DE LA ORIGINI PÎNĂ LA 1900

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Bucureşti
1979

AUTORI

Istorie literară

Stănuţa CREŢU
Gabriela DRĂGOI
Florin FAIFER
Ion LĂZĂRESCU
Dan MĂNUCĂ
Algeria SIMOTA
Rodica ŞUIU
Alexandru TEODORESCU
Constantin TEODOROVICI
Maria TEODOROVICI
Leon VOLOVICI
Remus ZĂSTROIU

Folclor

Lucia BERDAN
Constanţa BUZATU
Lucia CIREŞ
Ion H. CIUBOTARU

Coordonare şi revizie

Gabriela DRĂGOI
Florin FAIFER
Dan MĂNUCĂ
Alexandru TEODORESCU
Leon VOLOVICI
Remus ZĂSTROIU

Norme lexicografice

Corneliu MORARIU

PREFAȚĂ

Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900 realizează o sinteză de amploare asupra literaturii, esteticii, criticii și istoriei literare românești. Cu o structură complexă, urmărind să cuprindă o arie cît mai mare a fenomenului literar și să răspundă unor necesități variate de informare, lucrarea este prima de acest fel în cultura noastră. Profilul său se definește prin următoarele tipuri de articole: a u t o r (scriitor, traducător, critic, folclorist, publicist etc.), o p e r ă (creație populară reprezentativă, scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată, carte populară etc.), p u b l i c a ț i e p e r i o d i c ă, s o c i e t a t e l i t e r a r ă, s p e c i e f o l c l o r i c ă.

Limita cronologică pe care ne-am propus-o nefiind, în bună măsură, decît o convenție, nu a fost aplicată rigid. Includerea în cuprinsul acestui dicționar a unui scriitor a cărui activitate literară se situează la sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui următor s-a făcut ținînd seama de etapele hotărîtoare ale activității sale, de încadrarea în evoluția generală a literaturii române. Ioan Slavici, Barbu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu sau Alexandru Macedonski, de exemplu, au fost incluși aici, în timp ce Ioan Al. Brătescu-Voinești, St. O. Iosif sau Al. Davila vor intra în dicționarul consacrat literaturii din secolul al XX-lea, în curs de elaborare.

Deși diferit prin structură și obiective de o istorie a literaturii, un dicționar de acest profil nu poate fi conceput fără o viziune unitară, limpede, asupra evoluției faptelor literare. Pentru autorii lucrării de față, dincolo de varietatea și dificultatea problemelor, criteriul estetic a fost precumpănitor. S-a evitat însă, printr-o constantă perspectivă istorico-literară, respingerea scrierilor care nu se încadrează strict în accepția modernă a literaturii. În spiritul studiilor mai recente asupra culturii medievale românești, au fost lărgite sensibil granițele literaturii noastre, prin recuperarea unor importante manifestări de cultură: traduceri vechi de cărți religioase, scrieri în slavonă, activitatea unor cărturari, cu însemnate urmări asupra climatului artistic și literar. Se înțelege că schimbarea nivelului valoric al literaturii de la o epocă la alta a determinat modificarea criteriilor de selecție și sporirea exigenței odată cu intrarea într-o altă fază de dezvoltare culturală și literară. În ceea ce privește perioada modernă, am considerat necesar să se facă loc în dicționar unor scriitori și publiciști pe nedrept uitați, unii dintre ei înzestrați, mulți cu activitate de răsunet în epocă, despre care nici o lucrare de sinteză nu mai oferă astăzi vreo informație, precum și unor nume obscure, ignorate uneori și de specialiști. Mulți autori din această categorie își află acum o primă încercare de reconstituire biografică, de portretizare și de apreciere generală a operei. Tot pentru a întregi imaginea vieții literare, în afara articolelor despre reviste literare și de cultură, au fost redactate și altele, dedicate unor ziare politice care au publicat literatură sau au avut rubrici literare.

Schema unui articol are în vedere expunerea datelor și a comentariului critic într-o succesiune care să dea unitate lucrării și să ajute orientarea cititorului, dar să nu stînjenească o caracterizare adecvată a unui scriitor sau a unei opere și să nu transforme articolele în cronologii și înregistrări stereotipe de informații.

Un scriitor este prezentat într-o sinteză monografică în care, alături de datele biografice esențiale, sînt expuse, în funcție de însemnătatea lui, etapele evoluției, ideile estetice, trăsăturile care definesc individualitatea și valoarea operei. O bibliografie amplă a scrierilor autorului și o selecție din referințele critice întregesc substanța articolului.

Avînd în vedere importanţa deosebită a traducerilor pentru perioada de care ne ocupăm, am acordat atenţie şi traducătorilor, care au contribuit la crearea climatului necesar dezvoltării literaturii originale. Din acelaşi motiv, pentru a înlesni cunoaşterea traducerilor, am anexat la sfîrşitul dicţionarului un indice al autorilor străini traduşi (despre care există o informaţie minimă în dicţionarele de specialitate), cu trimitere la traducătorii incluşi în lucrarea noastră. Am luat în considerare nu numai traducerile păstrate, care figurează la bibliografia traducătorului, ci şi pe acelea despre care există doar informaţii, menţionate în cuprinsul articolului.

Pentru unele categorii de articole sînt necesare cîteva precizări. Este vorba, mai întîi, de articolele dedicate operelor culte. Sînt consemnate în dicţionar, în articole separate, scrieri de o anumită importanţă, cu autor neidentificat sau controversat (letopiseţe, cronici rimate, pamfletul *Cuvînt a unui ţăran cătră boieri*, poemul în proză *Cîntarea României* ş.a.), monumente de limbă (*Scrisoarea lui Neacşu*, *Codicele Voroneţean*, *Biblia de la Bucureşti*, *Palia de la Orăştie* ş.a.) sau de literatură română veche (*Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* ş.a.). În domeniul folclorului, o situaţie specială au variatele şi numeroasele forme de teatru popular, a căror analiză separată nu putea fi făcută în mod satisfăcător. De aceea, a fost preferată descrierea acestora în cuprinsul unui singur articol (*teatru popular*). O rezolvare similară, pentru literatura veche de data aceasta, a fost adoptată în cazul legendelor religioase, prezentate, de asemenea, într-un singur articol (*legende religioase apocrife*). În sfîrşit, ar mai fi de adăugat că articolele consacrate speciilor folclorice nu au decît într-o mică măsură caracter teoretic. Rostul lor este de a cuprinde, într-o expunere sintetică, ample secţiuni din creaţia folclorică românească, de a enumera şi exemplifica clasificările mai importante şi de a indica liniile de evoluţie istorică.

Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900 însumează 1311 articole, dintre care 731 sînt consacrate autorilor şi 477 publicaţiilor periodice. Dar lucrarea nu este un simplu repertoriu, pe cît posibil complet, de nume şi titluri, ci şi o ierarhie de valori, care reflectă, în bună parte, judecata timpului şi a istoriei literare. Selecţia, spaţiul acordat şi mai ales caracterizările, aprecierile asupra unui scriitor sau a unei opere atestă prezenţa unei evaluări critice, disociative, care tinde să dea relieful cuvenit fiecărui subiect tratat.

Cercetarea colecţiilor de manuscrise şi de ziare ale vremii, a documentelor de arhivă, ca şi consultarea materialului bibliografic existent — ediţii critice, studii, monografii etc. — au dus, de multe ori, la recuperarea unor surse ignorate, la precizarea unor date, la corectarea unor erori. Articolul de dicţionar valorifică astfel stadiul actual al informaţiei şi al exegezelor critice, afirmînd totodată un punct de vedere propriu, rezultat dintr-o lectură critică a bibliografiei şi dintr-o lărgire considerabilă a investigaţiei documentare. Optarea pentru un anumit punct de vedere rămîne prezentă şi în cazul unor date sau interpretări controversate. Pentru a evita însă polemica sau expunerea pe larg a diverselor păreri — procedee nespecifice unui dicţionar —, am preferat trimiterea la izvoarele care confirmă, resping sau iau în discuţie afirmaţia enunţată în articol, fără o argumentare specială. Rezolvarea aceasta oferă şi posibilitatea indicării precise a surselor de informare, pentru cei interesaţi să cunoască mai pe larg datele problemei.

În alcătuirea articolelor despre unii autori deloc sau mai puţin studiaţi de istoria literară (numărul lor este apreciabil), redactorii au întîmpinat numeroase dificultăţi legate de aflarea datelor necesare conturării unei biografii oricît de sumare. Absenţa unor bibliografii temeinice pentru mulţi dintre scriitorii noştri a fost de asemenea resimţită. Nu încape îndoială că orice observaţie sau informaţie care umple o lacună sau îndreaptă o dată greşită nu poate decît servi la îmbunătăţirea lucrării, în vederea unei viitoare reeditări.

Redactarea dicţionarului a fost încheiată la sfîrşitul anului 1975. În măsura în care fazele tipăririi (începută în ianuarie 1978) au îngăduit-o, au fost utilizate unele contribuţii din presa literară şi din volume apărute pînă la sfîrşitul anului 1978.

Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900 a fost elaborat începînd din anul 1968, în cadrul sectorului de istorie literară și folclor al Institutului de lingvistică, istorie literară și folclor din Iași, la inițiativa dr. N. A. Ursu care, în calitate de director, a organizat lucrările în primii doi ani, continuînd și după aceea să ofere redactorilor informații utile privitoare la scriitorii mai puțin cunoscuți din perioada veche și premodernă. În aceeași etapă de lucru activitatea sectorului a fost condusă de prof. dr. docent N. I. Popa.

În perioada documentării și redactării, colectivul nostru a beneficiat de sprijinul Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România și al Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu" din Iași, al Arhivelor Statului din Iași și București, de materialele puse la dispoziție de filialele Arhivelor Statului din municipiul București și din județele Arad, Botoșani, Brașov, Buzău, Dolj, Galați, Hunedoara, Mehedinți, Mureș, Neamț, Sibiu, Suceava, Vrancea, de serviciul de stare civilă al Consiliului popular al municipiului București, de Muzeul Brukenthal din Sibiu. De asemenea, redactorii au consultat materiale bibliografice oferite de criticul și teoreticianul literar Adrian Marino, cu care au discutat și unele chestiuni de metodă.

Secția de științe filologice, literatură și arte a Academiei Republicii Socialiste România, conducerea Editurii Academiei și redacția de filologie a editurii, prin șeful redacției, Constantin Jalbă, au oferit, chiar de la început, un ajutor prețios pentru realizarea dicționarului în cît mai bune condiții. Redactorul de carte, Violeta Mihăilă, a participat cu deosebită competență și solicitudine la finisarea lucrării și la pregătirea manuscrisului pentru tipar.

Autorii sînt recunoscători persoanelor și instituțiilor amintite, ca și tuturor specialiștilor care, cu prilejul discutării publice a prospectului lucrării în mai 1969, au formulat aprecieri, sugestii sau puncte de vedere asupra profilului dicționarului.

Articolele din dicționar sînt semnate cu inițialele redactorilor: A. S. (Algeria Simota), A. T. (Alexandru Teodorescu), C. B. (Constanța Buzatu), C. T. (Constantin Teodorovici), D. M. (Dan Mănucă), F. F. (Florin Faifer), G. D. (Gabriela Drăgoi), I. C. (Ion H. Ciubotaru), I. L. (Ion Lăzărescu), L. B. (Lucia Berdan), L. C. (Lucia Cireș), L. V. (Leon Volovici), M. T. (Maria Teodorovici), R. Ș. (Rodica Șuiu), R. Z. (Remus Zăstroiu), S. C. (Stănuța Crețu).

Lista ilustrațiilor a fost întocmită de Lia Ciornea, de la Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei R.S. România.

INDICAŢII PENTRU FOLOSIREA DICŢIONARULUI

TITLUL DE ARTICOL

În mod obişnuit, titlul articolului dedicat unui autor s-a stabilit în funcţie de numele de familie. În anumite cazuri însă, cînd numele de familie este necunoscut sau cînd acesta are un rol secundar în identificarea autorului, s-a dat ca titlu de articol prenumele sau numele monahal, urmat, de obicei, de determinări consacrate de uzul istoriografic, care indică funcţia, rangul, locul de baştină sau de activitate etc. : **AXINTE Uricariul, ANTIM Ivireanul, MATEI al Mirelor, GRIGORE Rîmniceanu, CHESARIE de Rîmnic** etc.

Cînd un autor tratat într-un articol intitulat după numele de familie are mai multe prenume, s-au folosit caracterele aldine numai pentru acela sau acelea dintre ele cu care a semnat în mod frecvent.

Iniţialele sau formele prescurtate ale unor prenume au fost date ca atare în cazurile în care prenumele întregi nu au putut fi stabilite cu certitudine.

Titlurile articolelor referitoare la opere sînt cele consacrate de istoria literară.

Cînd titlul unei opere culte, manuscrisă sau editată, nu coincide cu cel consacrat, el este menţionat, între paranteze drepte, după forma adoptată ca titlu de articol : **ANONIMUL BRÎNCOVENESC [Istoria Ţării Româneşti de la octombrie 1688 pînă la martie 1717], CRONICA MOLDO-GERMANĂ [Cronica scrisă pe scurt a lui Ştefan, din mila lui Dumnezeu voievod al ţărilor Moldovei şi Valahiei]** etc.

VARIANTE ALE FORMEI-TITLU

Pentru a înlesni aflarea unui articol al cărui titlu a rezultat din selectarea uneia dintre variantele cu circulaţie în istoria literară, au fost înregistrate la locul alfabetic corespunzător, cu trimitere la forma-titlu de articol :

— variantele unui nume* : **ELIADE, Ion** v. **Heliade-Rădulescu, Ion; GHEREA, I.** v. **Dobrogeanu-Gherea, Constantin; BOB-FABIAN, Vasile** v. **Fabian-Bob, Vasile** etc.

— formele inverse ale numelor rezultate din adăugarea la un prenume sau un nume monahal a unei determinări asimilabile unui nume de familie : **URICARIUL, Axinte** v. **Axinte Uricariul, CERCEL, Petru** v. **Petru Cercel; IVIREANUL, Antim** v. **Antim Ivireanul** etc.

— titlul care precede textul manuscris sau editat al unei opere culte pentru care s-a adoptat ca titlu de articol o variantă consacrată de uzul istoriografic : **ISTORIA ŢĂRII ROMÂNEŞTI DE LA OCTOMBRIE 1688 PÎNĂ LA MARTIE 1717** v. **Anonimul brîncovenesc; CRONICA SCRISĂ PE SCURT A LUI ŞTEFAN, DIN MILA LUI DUMNEZEU VOIEVOD AL ŢĂRILOR MOLDOVEI ŞI VALAHIEI** v. **Cronica moldo-germană** etc.

— variantele de titlu ale unor scrieri anonime sau ale unor opere populare : **VIAŢA ŞI PILDELE PREA ÎNŢELEPTULUI ESOP** v. **Esopia; LEGENDA MÎNĂSTIRII ARGEŞULUI** v. **Meşterul Manole** etc.

— denumirile succesive ale aceluiaşi periodic : **LUMINA** v. **Din Moldova; LIBERTATEA** v. **Românul** etc.

— sinonimele consacrate ale termenului care denumeşte o specie populară şi care constituie titlul de articol : **CHIUITURĂ** v. **strigătură; CIMILITURĂ** v. **ghicitoare** etc.

---

* Nu au fost incluse în această categorie pseudonimele.

INDICAŢIILE BIBLIOGRAFICE

În funcţie de tipul de articol, secţiunea de bibliografie cuprinde, în grupări distincte, scrierile unui autor, ediţiile succesive ale unei scrieri culte sau populare, culegerile de texte populare etc., precum şi referinţele critice asupra subiectului tratat.

La articolul despre un autor, bibliografia înregistrează operele originale — literare sau de interes istorico-literar — publicate în timpul vieţii, ediţiile de bază ulterioare, textele rămase în manuscris (cu indicarea locului de păstrare şi a cotei) şi traducerile din scriitori străini, tipărite sau manuscrise. Scrierile tipărite, parţial sau integral, numai în periodice, antologii sau culegeri sînt menţionate selectiv, în ordinea cronologică a apariţiei.

Pentru periodice, culegeri şi antologii s-au folosit sigle formate din majuscule (v. lista B de la *Bibliografie*).

La periodice se indică anul de apariţie (cînd este consemnat), anul calendaristic, numărul (sau, pentru ziarele nenumerotate, ziua şi luna). La revistele fără număr de apariţie se face trimitere la pagină.

Numerele de pagină, pentru periodice sau volume, sînt tipărite cu caractere cursive.

Alineatul referinţelor critice înregistrează, în ordine cronologică şi numerotate, scrieri referitoare la subiectul tratat în articol. Pentru a marca evoluţia receptării critice a unui scriitor, a unei opere etc., ordinea cronologică are în vedere, de regulă, data primei apariţii şi nu data ediţiei citate, care poate fi o reeditare tîrzie.

Volumele citate frecvent sînt menţionate într-o formă abreviată transparent (v. lista A de la *Bibliografie*).

Studiile apărute în periodice, antologii sau culegeri se citează cu indicarea integrală a numelui autorului şi a titlului, urmate de sigla periodicului, a antologiei sau a culegerii.

SEMNE GRAFICE

Asteriscul (*) care precede un titlu de operă menţionat în cuprinsul unui articol semnalează prezenţa în dicţionar a unui articol consacrat operei respective.

Parantezele unghiulare (〈 〉) intercalate în articol încadrează numărul (sau numerele) de ordine sub care figurează, în alineatul de referinţe critice al bibliografiei, izvorul (sau izvoarele) care tratează chestiunea aflată în discuţie.

Parantezele drepte ([ ]) din cuprinsul unei bibliografii marchează intervenţii ale redactorului.

În INDICELE DE AUTORI STRĂINI TRADUŞI se înregistrează, la fiecare autor, în ordine alfabetică, numele traducătorilor români care au fost incluşi în lista de articole a dicţionarului.

ABREVIERI

TERMENI

c.	— circa
cap.	— capitolul ; capitolele
ed.	— ediție ; ediția
ed. fragm.	— ediție fragmentară
îngr.	— (ediție) îngrijită de ...
fasc.	— fascicula ; fasciculele
f.	— fila ; filele
fragm.	— fragment(e)
introd.	— introducere de ...
j.	— județul
mem.	— memoriul
ms.	— manuscris(e)
pref.	— prefață de ...
publ.	— publicat (de ...)
publ. fragm.	— publicat fragmentar
r	— recto
reed.	— reeditat
reed. fragm.	— reeditat fragmentar
republ.	— republicat
republ. fragm.	— republicat fragmentar
sec.	— secolul
supl.	— supliment
ș. u.	— și anii următori
t.	— tomul
Tip.	— tipografia, imprimeria etc.
tr.	— traducere (de ...) ; traduceri
trad.	— traducător(i)
Tr. ms.	— traducere manuscrisă ; traduceri manuscrise
v	— verso
v.	— vezi
vol.	— volumul ; volumele

EDITURI, ARHIVE, BIBLIOTECI ETC.

A.I.L.F.	— Arhiva secției de istorie literară și folclor a Institutului de lingvistică din Cluj-Napoca
A.S.B.	— Arhivele Statului — București
A.S.I.	— Arhivele Statului — Iași
A.S.M.	— Arhivele Statului — județul Mehedinți
A.S.M.B.	— Arhivele Statului — Filiala municipiului București
A.S.S.	— Arhivele Statului — județul Sibiu
A.S.V.	— Arhivele Statului — județul Vrancea
B.A.R.	— Biblioteca Academiei R. S. România
B.A.S.	— Biblioteca Astra — Sibiu
B.C.S.	— Biblioteca Centrală de Stat — București
B.C.U.	— Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu“ — Iași
B.C.U.C.	— Biblioteca Centrală Universitară — Cluj-Napoca
B.F.C.	— Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România
B.I.L.C.	— Biblioteca Institutului de lingvistică — Cluj-Napoca
B.M.A.	— Biblioteca Municipală — Arad
B.M.B.	— Biblioteca Muzeului Brukenthal — Sibiu
B.M.I.	— Biblioteca Mitropoliei din Iași
C.M.B.	— Consiliul popular al municipiului București. Arhiva Secției de stare civilă
E.A.	— Editura Academiei R. S. România
E.D.P.	— Editura Didactică și Pedagogică
E.E.R.	— Editura Enciclopedică Română
E.L.	— Editura pentru Literatură
E.M.	— Editura Muzicală
E.MD.	— Editura Medicală
E.MT.	— Editura Militară
E.P.	— Editura Politică
E.S.	— Editura de Stat
E.S.I.P.	— Editura de Stat pentru Imprimate și Publicații
E.S.P.L.A.	— Editura de Stat pentru Literatură și Artă
E.Ș.	— Editura Științifică
E.Ș.E.	— Editura Științifică și Enciclopedică
E.T.	— Editura Tineretului
F.R.L.A.	— Fundația Regală pentru Literatură și Artă
M.A.R.S.R.	— Muzeul de Artă al R. S. România
M.L.M.	— Muzeul de Literatură al Moldovei — Iași
M.M.	— Muzeul Mureșenilor — Brașov
M.T.N.	— Muzeul Teatrului Național — București

BIBLIOGRAFIE

A. ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII ETC.

Adamescu, *Ist. lit.* — Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, Alcalay, 1913.

Alecsandri, *Corespondenţă* — Vasile Alecsandri, *Corespondenţă*, îngr. Marta Anineanu, Bucureşti, E.L., 1960.

Alecsandri, *Însemnări* — Vasile Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, îngr. Marta Anineanu, Bucureşti, E.L., 1964.

Alecsandri, *Poezii populare* — Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, I—II, îngr. şi introd. Gh. Vrabie, Bucureşti, E.L., 1965.

Alecsandri, *Proză* — Vasile Alecsandri, *Proză*, îngr. şi introd. G. C. Nicolescu, Bucureşti, E.L., 1967.

Anghel—Iosif, *Portrete* — D. Anghel şi St. O. Iosif, *Portrete*, Bucureşti, Alcalay.

Anghelescu, *Preromant. rom.* — Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Anineanu, *Catalogul* — Marta Anineanu, *Catalogul corespondenţei lui Vasile Alecsandri*, Bucureşti, E.A., 1957.

Antim, *Studii* — Şt. Antim, *Studii şi portrete*, Craiova, Ramuri, 1936.

Antip, *Contribuţii* — Constantin Antip, *Contribuţii la istoria presei române*, Bucureşti, 1964.

Antonovici—Creţu, *Tipografiile* — I. Antonovici şi Gr. Creţu, *Tipografiile, xilografiile, librăriile şi legătoriile de cărţi din Bîrlad*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1909.

Apostol-Popescu, *Studii* — Ion Apostol-Popescu, *Studii de folclor şi artă populară*, Bucureşti, Minerva, 1970.

Apostolescu, *Infl. romant.* — Nicolae Apostolescu, *L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, Paris, Champion, 1909.

Ardeleanu, *Proza* — Virgil Ardeleanu, *Proza poeţilor*, Bucureşti, E.L., 1969.

Armbruster, *Romanitatea* — Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Bucureşti, E.A., 1972.

Asachi, *Scrieri* — Gh. Asachi, *Scrieri literare*, I—II, îngr. şi pref. N. A. Ursu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957.

Atanasiu, *Mişcarea* — I. C. Atanasiu, *Pagini din istoria contimporană a României. 1881—1915. I — Mişcarea socialistă. 1881—1900*, Bucureşti, Adevărul, 1932.

Avram, *Cartea rom.* — Mircea Avram, *Cartea românească manuscrisă*, Sibiu, 1970.

Bacalbaşa, *Bucureştii* — Constantin Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată*, I—V, Bucureşti, Universul, 1927—1936.

Bagdasar, *Ist. filos. rom.* — Nicolae Bagdasar, *Istoria filosofiei româneşti*, ed. 2, Bucureşti, 1941.

Bălan, *Lb. cărţilor bis.* — Ioan Bălan, *Limba cărţilor bisericeşti*, Blaj, Tip. Seminarului, 1914.

Bălcescu, *Opere* — Nicolae Bălcescu, *Opere*, t. I, îngr. şi introd. G. Zane, Bucureşti, F.R.L.A., 1940.

Bălcescu, *Opere alese* — Nicolae Bălcescu, *Opere alese*, I—II, îngr. Andrei Rusu, introd. Gh. Georgescu-Buzău, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960.

Bărbulescu, *Curentele* — Ilie Bărbulescu, *Curentele literare la români în perioada slavonismului cultural*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928.

Bârseanu, *Ist. şcoalelor* — Andrei Bârseanu, *Istoria şcoalelor centrale române gr. or. din Braşov*, Braşov, Ciurcu, 1902.

Bengescu, *Suvenire* — George Bengescu, *Câteva suvenire ale carierei mele: Ion Ghica, Vasile Alecsandri, Alexandru Lahovari*, Bruxelles, Paul Lacomblez, 1899.

Bezviconi, *Contribuţii* — G. Bezviconi, *Contribuţii la istoria relaţiilor româno-ruse*, Bucureşti, 1962.

Bezviconi, *Profiluri* — G. Bezviconi, *Profiluri de ieri şi de azi*, Bucureşti, Carabaş, 1943.

Bianu, *Manuscrise* — *Catalogul manuscriptelor româneşti*, întocmit de Ioan Bianu şi R. Caracaş, t. I, Bucureşti, Socec, 1907, t. II, Bucureşti, Socec, 1913; t. III, întocmit de Ioan Bianu şi G. Nicolaiasa, Craiova, Scrisul românesc, 1931; t. IV, întocmit de G. Ştrempel, Florică Moisil şi L. Stoianovici, Bucureşti, E.A., 1967.

Bîrlea, *Ist. folc.* — Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, E.E.R., 1974.

Bîrlea, *Proverbe* — Ovidiu Bîrlea, *Proverbe şi zicători româneşti*, Bucureşti, E.D.P., 1966.

Blaga, *Trilogia cult.* — Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, Bucureşti, F.R.L.A., 1944.

Bodea, *Lupta românilor* — Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea naţională. 1834—1849*, Bucureşti, E.A., 1967.

Bogaci, *Pagini* — George Bogaci, *Pagini de istoriografie literară*, Chişinău, Cartea moldovenească, 1970.

Bogdan, *Cronice inedite* — Ioan Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, Bucureşti, Socec, 1895.

Bogdan, *Scrieri* — Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. şi introd. G. Mihăilă, Bucureşti, E.A., 1968.

Bogdan, *Vechile cronice* — Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldoveneşti pînă la Ureche*, Bucureşti, Göbl, 1891.

Bogdan-Duică, *Ist. lit.* — Gheorghe Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întîii poeți munteni*, Cluj, Ardealul, 1923.

Bojin, *Studii* — Al. Bojin, ***Studii de stil și limbă literară***, București, E.D.P., 1968.

Bolintineanu, *Opere alese* — Dimitrie Bolintineanu, *Opere alese*, I—II, îngr. Rodica Ocheșeanu și Gh. Poalelungi, introd. D. Păcurariu, București, E.L., 1961.

Bote, *Simbolismul* — Lidia Bote, ***Simbolismul* românesc**, București, E.L., 1966.

O. Botez, *Pe marginea cărților* — Octav Botez, *Pe marginea cărților*, Iași, Viața românească, 1923.

Botezatu, *Folclorul* — Gr. Botezatu, ***Folclorul haiducesc** în Moldova*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1967.

Botiș, *Ist. Școalei normale* — Teodor Botiș, ***Istoria** Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, Editura Consistoriului, 1922.

Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul* — Savin Bratu și Zoe Dumitrescu, ***Contemporanul** și vremea lui*, București, E.S.P.L.A., 1959.

Brădățeanu, *Comedia* — Virgil Brădățeanu, ***Comedia** în dramaturgia românească*, București, Minerva, 1970.

Brădățeanu, *Drama* — Virgil Brădățeanu, ***Drama** istorică națională (Perioada clasică)*, București, E.L., 1966.

Brădățeanu, *Ist. lit. dram.* — Virgil Brădățeanu, *Istoria **literaturii dramatice românești** și a artei **spectacolului***, I, București, E.D.P., 1966.

Brădățeanu, ***Profiluri*** — Virgil Brădățeanu, *Profiluri. Mari **actori români***, I, București, Meridiane, 1973.

Breazu, *Lit. Trans.* — Ion Breazu, ***Literatura Transilvaniei***, București, Casa școalelor, 1944.

Breazu, ***Studii*** — Ion Breazu, ***Studii de literatură** română și comparată*, I—II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, Dacia, 1970—1973.

Breazul, *Patrium* — G. Breazul, ***Patrium Carmen.** Contribuții la studiul muzicii românești*, Craiova, Scrisul românesc, 1941.

Bucur, *Istoriografia* — Marin Bucur, ***Istoriografia** literară românească de la origini pînă la G. Călinescu*, București, Minerva, 1973.

Burada, ***Ist. teatr.*** — Teodor T. Burada, ***Istoria teatrului** în Moldova*, I—II, Iași, Tip. Ștefăniu, Tip. Goldner, 1915—1922.

Candrea, *Folklorul* — I. Aurel Candrea, ***Folklorul medical român comparat***, București, Casa școalelor, 1944.

Candrea—Adamescu, *Dicț. encicl.* — Aurel Candrea și Gh. Adamescu, ***Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească"***, București, Cartea românească, 1931.

Caracostea, ***Critice*** — D. Caracostea, *Critice **literare***, I—II, București, F.R.L.A., 1944.

Caracostea, ***Poezia trad.*** — D. Caracostea, ***Poezia** tradițională română. **Balada populară** română și **doina***, I—II, îngr. D. Șandru, pref. Ovidiu Bîrlea, București, E.L., 1969.

Caracostea—Bîrlea, *Problemele* — D. Caracostea și Ovidiu Bîrlea, ***Problemele tipologiei folclorice***, București, Minerva, 1971.

Caragiale, *Despre teatru* — I. L. Caragiale, *Despre teatru*, îngr. și pref. Simion Alterescu, București, E.S.P.L.A., 1957.

Caragiale, *Opere* — I. L. Caragiale, *Opere*, **vol. I—III**, îngr. Paul Zarifopol, București, Cultura națională, 1930—1932, vol. IV—VII, îngr. Șerban Cioculescu, București, F.R.L.A., 1938—1942.

Caraman, ***Substratul*** — Petru Caraman, ***Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și la slavi***, Iași, Presa bună, 1931.

Cardaș, *Ist. lit.* — Gh. Cardaș, ***Istoria literaturii românești de la origine pînă în zilele noastre***, București, Oltenia, 1938.

Cardaș, ***Pagini*** — Gh. Cardaș, ***Pagini de istorie literară românească. Scriitorii vechi***, I, Arad, Tip. Diecezană, 1927.

Cartojan, *Cărțile pop.* — Nicolae Cartojan, ***Cărțile populare în literatura românească***, I—II, București, Casa școalelor, F.R.L.A., 1929—1938.

Cartojan, *Ist. lit.* — Nicolae Cartojan, ***Istoria literaturii române vechi***, I—III, F.R.L.A., 1940—1945.

Călinescu, ***Cronicile*** — G. Călinescu, ***Cronicile optimistului***, București, E.L., 1964.

Călinescu, ***Eliade*** — G. Călinescu, ***I. Eliade Rădulescu și școala sa***, București, E.T., 1966.

Călinescu, ***Eminescu*** — G. Călinescu, ***Viața lui Mihai Eminescu***, București, E.L., 1966.

Călinescu, ***Est. basm.*** — G. Călinescu, ***Estetica basmului***, București, E.L., 1965.

Călinescu, ***Ist. lit.*** — G. Călinescu, ***Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent***, București, F.R.L.A., 1941.

Călinescu, ***Studii*** — G. Călinescu, ***Studii și cercetări de istorie literară***, îngr. și pref. Al. Piru, București, E.T., 1966.

Călinescu, ***Studii și comunicări*** — G. Călinescu, ***Studii și comunicări***, București, E.T., 1966.

Călinescu, ***Ulysse*** — G. Călinescu, ***Ulysse***, îngr. și pref. Geo Șerban, București, E.L., 1967.

Cărturari brașoveni — ***Cărturari brașoveni. Sec. XV—XX. Ghid** biobibliografic*, Brașov, 1972.

Chendi, *Foiletoane* — Ilarie Chendi, ***Foiletoane***, București, Cartea românească, 1925.

Chendi, *Fragmente* — Ilarie Chendi, *Fragmente*, București, Minerva, 1905.

Chendi, *Impresii* — Ilarie Chendi, *Impresii*, București, Cartea românească, 1924.

Chendi, *Începuturile* — Ilarie Chendi, *Începuturile **ziaristicei noastre***, Orăștie, Minerva, 1900.

Chendi, ***Pagini*** — Ilarie Chendi, ***Pagini de critică***, îngr. și introd. Vasile Netea, București, E.L., 1969.

Chendi, ***Portrete*** — Ilarie Chendi, ***Portrete** literare*, București, Alcalay.

Chendi, ***Preludii*** — Ilarie Chendi, ***Preludii***, București, Minerva, 1903.

Chendi, *Schițe* — Ilarie Chendi, ***Schițe de critică** literară*, București, Cultura națională, 1924.

Chițimia, *Folcloriști* — I. C. Chițimia, ***Folcloriști** și folcloristică românească*, București, E.A., 1968.

Chițimia, *Folclorul* — I. C. Chițimia, *Folclorul românesc în perspectivă **comparată***, București, Minerva, 1971.

Chițimia, *Probleme* — I. C. Chițimia, ***Probleme** de bază ale literaturii române vechi,* București, E.A., 1972.

Ciaușanu, *Superstițiile* — Gh. F. Ciaușanu, *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă,* București, Socec și Sfetea, 1914.

Ciobanu, *Cultura* — Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia...,* Chișinău, Glasul țării, 1923.

Ciobanu, *Ist. lit.* — Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi,* București, Monitorul oficial, 1947.

Cioculescu, *Caragiale* — Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale,* ed. 2, București, E.L., 1969.

Cioculescu, *Itinerar* — Șerban Cioculescu, *Itinerar critic,* București, Eminescu, 1973.

Cioculescu, *Varietăți* — Șerban Cioculescu, *Varietăți critice,* București, E.L., 1966.

Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.* — Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne,* ed. 2, București, E.D.P., 1971.

Ciopraga, *Lit. rom.* — Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900—1918,* Iași, Junimea, 1970.

Ciopraga, *Portrete* — Const. Ciopraga, *Portrete și reflecții literare,* București, E.L., 1967.

Ciorănescu, *Lit. comp.* — Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată,* Craiova, Ramuri, 1944.

Ciorănescu, *Teatr. rom.* — Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui,* București, Casa școalelor, 1943.

Cipariu, *Principia* — Timotei Cipariu, *Principia de limbă și de scriptură,* ed. 2, Blaj, Tip. Seminarului, 1864.

Cireș, *Studii* — V. Cireș, *Studii,* Iași, Tip. Națională, 1899.

Ciura, *Foiletoane* — Alexandru Ciura, *Foiletoane,* Beiuș, 1912.

Comșa, *Dascălii* — Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului,* Blaj, Tip. Seminarului, 1940.

Comșa, *Ms. rom.* — Nicolae Comșa, *Manuscrisele românești din biblioteca centrală de la Blaj,* Blaj, Lumina, 1944.

Constantinescu, *Scrieri* — Pompiliu Constantinescu, *Scrieri,* I—VI, îngr. Constanța Constantinescu, pref. Victor Felea, București, E.L., Minerva, 1967—1972.

Constantinescu, *Scrieri alese* — Pompiliu Constantinescu, *Scrieri alese,* București, E.S.P.L.A., 1957.

Constantinescu-Iași, *Relațiile* — Petre Constantinescu-Iași, *Relațiile culturale româno-ruse din trecut,* București, E.A., 1954.

Conta-Kernbach, *Boabe* — Ana Conta-Kernbach, *Boabe de mărgean,* Iași, Viața românească, 1922.

Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu* — Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu. Aspecte — Figuri — Idei,* București, E.L., 1966.

Cornea, *Oamenii* — Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum,* București, Cartea românească, 1974.

Cornea, *Originile* — Paul Cornea, *Originile romantismului românesc,* București, Minerva, 1972.

Cornea, *Studii* — Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă,* București, E.L., 1962.

Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.* — Paul Cornea și D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne,* București, E.D.P., 1962.

Cornel, *Figuri* — Theodor Cornel, *Figuri contimporane,* I—III, București, 1909—1914.

Cosco, *Bunica* — C. Cosco, *Cînd era bunica fată,* București, Universul, 1942.

Cosma, *Figuri* — Viorel Cosma, *Figuri de lăutari,* București, E.M., 1960.

Cosma, *Muzicieni* — Viorel Cosma, *Muzicieni români. Compozitori și muzicologi,* București, E.M., 1970.

A. Cosma, *Bănățeni* — Aurel Cosma, *Bănățeni de altă dată,* Timișoara, Tip. Unirea română, 1933.

Costin, *Studii* — Lucian Costin, *Studii asupra folclorului bănățean,* vol. I, Timișoara, Cartea românească, 1930, vol. II : *Balada bănățeană,* Timișoara, vol. III : *Ghicitori bănățene,* Timișoara.

Crăciun—Ilieș, *Repertoriul* — Ioachim Crăciun și A. Ilieș, *Repertoriul manuscriselor de cronici interne sec. XV—XVIII privind istoria României,* București, E.A., 1963.

Cristea, *Interpretări* — Valeriu Cristea, *Interpretări critice,* București, Cartea românească, 1970.

Crohmălniceanu, *Cronici* — Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici și articole,* București, E.S.P.L.A., 1953.

Curticăpeanu, *Mișc. cult.* — Vasile Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918,* București, E.Ș., 1968.

Dafin, *Figuri* — Ioan Dafin, *Figuri ieșene,* I—IV, Iași, Viața românească, [1927] ; ed. 2, 1928.

Davidescu, *Aspecte* — N. Davidescu, *Aspecte și direcții literare,* I—II, București, Cultura națională, 1921.

Delavrancea, *Despre literatură* — Barbu Delavrancea, *Despre literatură și artă,* îngr. Elena Savu, pref. Zina Molcuț, București, E.L., 1963.

Delavrancea, *Opere* — Barbu Delavrancea, *Opere,* I—IX, îngr. și introd. Emilia Șt. Milicescu, București, E.L., Minerva, 1965—1974.

Demetrescu, *Profile* — Traian Demetrescu, *Profile literare,* Craiova, Tip. Benvenisti, 1891.

Demetriescu, *Opere* — Anghel Demetriescu, *Opere,* îngr. și pref. Ovidiu Papadima, București, F.R.L.A., 1937.

Densusianu, *Ist. lit.* — Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române,* curs litografiat, București, 1898.

Densusianu, *Lit. rom.* — Ovid Densusianu, *Literatura română modernă,* I—III, București, Alcalay, Viața românească, 1920—1933.

Densusianu, *Viața* — Ovid Densusianu, *Viața păstorească în poezia noastră populară,* I—II, București, Casa școalelor, 1922—1923.

A. Densușianu, *Cercetări* — Aron Densușianu, *Cercetări literare,* Iași, Șaraga, 1887.

A. Densușianu, *Ist. lit.* — Aron Densușianu, *Istoria limbei și literaturei române,* ed. 2, Iași, Tip. Goldner, 1894.

Diaconu, *Folklor* — Ion Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat,* I—III, Focșani, Cultura, 1933—1948.

Dicț. term. — *Dicționar de terminologie literară,* București, E. Ș., 1970.

Dima, *Arta pop.* — Alexandru Dima, *Conceptul de artă populară,* București, F.R.L.A., 1939.

Dima, *Studii* — Alexandru Dima, *Studii de istoria teoriei literare românești,* București, E. L., 1962.

Dragomirescu, *Scrieri* — Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice și estetice*, îngr. Z. Ornea și G. Stroia, introd. Z. Ornea, București, E. L., 1969.

Drăgan, *Aproximații* — Mihai Drăgan, *Aproximații critice*, Iași, Junimea, 1970.

Drăganu, *Hist. litt.* — N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*, București, Monitorul oficial, 1938.

Duțu, *Cărțile* — Alexandru Duțu, *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, București, E. A., 1972.

Duțu, *Coordonate* — Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, București, E. L., 1968.

Duțu, *Explorări* — Alexandru Duțu, *Explorări în istoria literaturii române*, București, E. L., 1969.

Duțu, *Shakespeare* — Alexandru Duțu, *Shakespeare în România*, București, Meridiane, 1964.

Eftimiu, *Portrete* — Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, București, E. L., 1965.

Eliade, *Histoire* — Pompiliu Eliade, *Histoire de l'ésprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle*, ed. 2, Paris, 1905.

Eliade, *Infl. fr.* — Pompiliu Eliade, *De l'influence française sur l'ésprit public en Roumanie. Les origines*, Paris, Leroux, 1898.

Eliade, *Roum.* — Pompiliu Eliade, *La Roumanie au XIX-e siècle. Les trois présidents plénipotentiaires (1828—1834)*, Paris, Hachette, 1914.

M. Eliade, *Zalmoxis* — Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis-Khan*, Paris, Payot, 1970.

Eminescu, *Despre cultură* — Mihai Eminescu, *Despre cultură și artă*, îngr. D. Irimia, Iași, Junimea, 1970.

Eminescu, *Opere* — Mihai Eminescu, *Opere*, I—VI, îngr. și introd. Perpessicius, București, F.R.L.A. și E. A., 1939—1963.

Eminescu, *Scrieri* — Mihai Eminescu, *Scrieri politice și literare*, îngr. și introd. Ion Scurtu, București, Minerva, 1905.

Eminescu, *Scrieri politice* — Mihai Eminescu, *Scrieri politice*, îngr. D. Murărașu, Craiova, Scrisul românesc, [1931].

Encicl. rom. — *Enciclopedia română*, I—III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, Krafft, 1898—1904.

Epure, *Krîlov* — Al. Epure, *Influența fabulistului rus Krîlov asupra fabuliștilor noștri A. Donici și C. Stamati*, Iași, Tip. Ștefăniu, 1913.

Erbiceanu, *Ist. Mitropoliei* — Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei*, București, Tip. Cărților bisericești, 1888.

Fochi, *Miorița* — Adrian Fochi, *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*, introd. Pavel Apostol, București, E. A., 1964.

Galaction, *Oameni*— Gala Galaction, *Oameni și gînduri din veacul meu*, București, E.S.P.L.A., 1955.

Gáldi, *Introd. ist. vers.* — Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, București, Minerva, 1971.

Gane, *Amintiri* — N. Gane, *Amintiri*, Craiova, Scrisul românesc, 1941.

Gaster, *Lit. pop.* — Moses Gaster, *Literatura populară română*, București, Haimann, 1883.

Georgescu, *Ideile politice* — V. Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române*, București, E. A., 1972.

Georgescu-Tistu, *Bibl. lit.* — N. Georgescu-Tistu, *Bibliografia literară română*, București, Imprimeria națională, 1932.

Gherea, *Studii* — C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, I—II, București, E.S.P.L.A., 1957.

Gherghel, *Goethe* — Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, București, Monitorul oficial, 1931.

Gherghel, *Schiller* — Ion Gherghel, *Schiller în literatura română*, București, Imprimeria națională, 1935.

Ghica, *Amintiri* — Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, București, Socec, 1889.

Ghica, *Documente* — Ion Ghica, *Documente literare inedite*, îngr. și pref. D. Păcurariu, București, E.S.P.L.A., 1959.

Ghica, *Opere* — Ion Ghica, *Opere*, I—III, îngr. și introd. Ion Roman, București, E. L., Minerva, 1967—1973.

Giurescu, *Ist. Buc.* — Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, București, E. L., 1966.

C. Giurescu, *Contribuțiuni* — Constantin Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicilor muntene*, București, Tip. Bukarester Tageblatt, 1906.

C. Giurescu, *Noi contribuțiuni* — Constantin Giurescu, *Noi contribuțiuni la studiul cronicilor moldovene*, București, Göbl, 1908.

Gîdei, *Studiu* — Alexandru V. Gîdei, *Studiu asupra cronicarilor moldoveni din secolul XVII*, București, Nițeanu, 1898.

Goga, *Precursori* — Octavian Goga, *Precursori*, București, Cultura națională, 1930.

Gorovei, *Alte vremuri* — Artur Gorovei, *Alte vremuri. Amintiri literare*, Fălticeni, Tip. Bendit, 1930.

Gorovei, *Descîntecele* — Artur Gorovei, *Descîntecele românilor*, București, Imprimeria națională, 1931.

Gorovei, *Folc.* — Artur Gorovei, *Noțiuni de folclor*, București, Cartea românească, 1933.

Gorovei, *Folticenii* — Artur Gorovei, *Folticenii. Cercetări istorice*, Fălticeni, Saidman, 1938.

Grămadă, *România jună* — Ion Grămadă, *„România jună" din Viena (1871—1911)*, Arad, Concordia, 1912.

L. Grămadă, *Presa satirică* — Livia Grămadă, *Presa satirică românească din Transilvania. 1860—1918*, Cluj, Dacia, 1974.

Haneș, *Dezv. lb. lit.* — Petre V. Haneș, *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, Munca, 1904.

Haneș, *Ist. lit* — Petre V. Haneș, *Istoria literaturii românești*, ed. 3, București, Editura autorului, 1924.

Haneș, *Scriitorii* — Petre V. Haneș, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, București, Casa școalelor, 1942.

Haneș, *Stud. cercet.* — Petre V. Haneș, *Studii și cercetări*, București, Cartea românească, 1928.

Haneș, *Stud. lit.* — Petre V. Haneș, *Studii literare*, București, Alcalay, 1925.

Haneș, *Studii* — Petre V. Haneș, *Studii de literatură română*, București, Socec, 1910.

Haneș, *Studii ist. lit.* — Petre V. Haneș, *Studii de istorie literară*, București, Minerva, 1970.

Haneș, *Tinerețe* — Petre V. Haneș, *Tinerețe*, București, Socec, 1941.

Hasdeu, *Cărţile pop.* — B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, vol. II : *Cărţile poporane ale românilor în secolul al XVI-lea în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, Bucureşti, Noua Tip. Naţională, 1879.

Hasdeu, *Scrieri* — B. P. Hasdeu, *Scrieri literare, morale şi politice*, I—II, îngr. Mircea Eliade, Bucureşti, F.R.L.A., 1937.

Heliade, *Echilibrul* — Ion Heliade-Rădulescu, *Echilibrul între antiteze*, I—II, îngr. şi pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1916.

Heliade, *Opere* — Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, I—II, îngr. şi introd. D. Popovici, Bucureşti, F.R.L.A., 1939—1943.

Heliade, *Scrieri* — Ion Heliade-Rădulescu, *Scrieri literare*, îngr. şi pref. G. Baiculescu, Craiova, Scrisul românesc, 1939.

Heliade, *Scrisori* — Ion Heliade-Rădulescu, *Scrisori şi acte*, îngr. G. Potra, N. Simache, George G. Potra, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, Minerva, 1972.

Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.* — Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ionescu, *Publicaţiunile periodice româneşti*, introd. Ioan Bianu, I, Bucureşti, Socec, 1913.

Ibrăileanu, *Ist. lit. Alecsandri* — G. Ibrăileanu, *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Alecsandri*, Iaşi, B.C.U., ms. III—275.

Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi* — G. Ibrăileanu, *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Conachi*, Iaşi, 1920.

Ibrăileanu, *Note* — G. Ibrăileanu, *Note şi impresii*, Iaşi, Viaţa românească, 1920.

Ibrăileanu, *Opere* — G. Ibrăileanu, *Opere*, I—II, îngr. şi pref. Const. Ciopraga, Iaşi, Junimea, 1972.

Ibrăileanu, *Pagini* — G. Ibrăileanu, *Pagini alese*, I—II, îngr. şi pref. Mihai Ralea, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957.

Ibrăileanu, *Scriit. rom. str.* — G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, Iaşi, Viaţa românească, 1926.

Ibrăileanu, *Scriitori* — G. Ibrăileanu, *Scriitori şi curente*, Iaşi, Viaţa românească, 1909.

Ibrăileanu, *Spiritul critic* — G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iaşi, Viaţa românească, 1909.

Ideologia 1848 — *Ideologia generaţiei române de la 1848 din Transilvania*, Bucureşti, E. P., 1968.

Iliescu, *Geneza* — Ion Iliescu, *Geneza ideilor estetice în cultura românească (sec. XVI—XIX)*, Timişoara, Facla, 1972.

Iliescu, *Gînd. estet. rom.* — Ion Iliescu, *Începuturile gîndirii estetice în cultura românească*, Bucureşti, E.D.P., 1968.

A. Iliescu, *Rev. lit.* — Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfîrşitul secolului al XIX-lea*, Bucureşti, Minerva, 1972.

Ionescu-Rion, *Arta revol.* — Raicu Ionescu-Rion, *Arta revoluţionară. Scrieri de critică literară şi social-politice*, îngr. şi introd. Victor Vişinescu, Bucureşti, Minerva, 1972.

Ionnescu-Gion, *Portrete* — G. I. Ionnescu-Gion, *Portrete istorice*, Bucureşti, Steinberg, 1894.

Iorga, *Balada* — Nicolae Iorga, *Balada populară românească. Originea şi ciclurile ei*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910.

Iorga, *Ist. bis.* — Nicolae Iorga, *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, I, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908—1909.

Iorga, *Ist. înv.* — Nicolae Iorga, *Istoria învăţămîntului românesc*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928.

Iorga, *Ist. lit.* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, I—III, ed. 2, Bucureşti, Suru, 1925—1933.

Iorga, *Ist. lit. cont.* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii contemporane*, I—II, Bucureşti, Adevărul, 1934.

Iorga, *Ist. lit. Introd.* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică*, Bucureşti, Suru, 1929.

Iorga, *Ist. lit. relig.* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688*, Bucureşti, Socec, 1904.

Iorga, *Ist. lit. XVIII* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, I—II, ed. 2, îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, E.D.P., 1969.

Iorga, *Ist. lit. XIX* — Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea — de la 1821 înainte*, vol. I—II, Bucureşti, Minerva, 1907—1908, vol. III, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909.

Iorga, *Ist. presei* — Nicolae Iorga, *Istoria presei româneşti de la primele începuturi pînă la 1916*, Bucureşti, Adevărul, 1922.

Iorga, *Oameni* — Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I—IV, Bucureşti, F.R.L.A., 1934—1939.

Iorga, *O luptă* — Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I—II, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1916.

Iorga, *Opinions pernicieuses* — Nicolae Iorga, *Opinions pernicieuses d'un mauvais patriote*, Bucureşti, Tip. L'Indépendance roumaine, 1900

Iorga, *Opinions sincères* — Nicolae Iorga, *Opinions sincères*, Bucureşti, Tip. L'Indépendance roumaine, 1899.

Iorga, *Pagini* — Nicolae Iorga, *Pagini de tinereţe*, I—II, îngr. şi pref. Barbu Theodorescu, Bucureşti, E.L., 1968.

Iorga, *Traduceri* — Nicolae Iorga, *Traducerile din limba franceză în literatura românească*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1936.

Ist. comp. Rom. — *Istoria şi teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima şi Ovidiu Papadima, Bucureşti, E.A., 1972.

Ist. filoz. rom. — *Istoria filozofiei româneşti*, I, Bucureşti, E.A., 1972.

Ist. gînd. — *Istoria gîndirii sociale şi filozofice în România*, Bucureşti, E.A., 1964.

Ist. lit. — *Istoria literaturii române*, Bucureşti, E.A., vol. I, ed. 2, 1970 ; vol. II, 1968 ; vol. III, 1973.

Ist. teatr. — *Istoria teatrului în România*, I—II, Bucureşti, E.A., 1965—1971.

Ivaşcu, *Ist. lit.* — George Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, E.Ş., 1969.

Kanner, *Junimea* — B. Kanner, *La société littéraire „Junimea" de Iassy*, Paris, Bonvalot-Jouve, 1906.

Karnabatt, *Bohema* — D. Karnabatt, *Bohema de altădată*, Bucureşti, Vremea, 1944.

Lascu, *Clasicii* — Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj, Dacia, 1974.

Laţia, *Cărturari* — Trandafir Laţia, *Cărturari din Banat,* Bucureşti, Cartea românească, 1939.

Lăudat, *Ist. lit.* — I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi,* I—III, Bucureşti, E.D.P., 1962—1968.

Lăzăreanu, *Cu privire la...* — Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la...,* Bucureşti, Minerva, 1971.

Lăzăreanu, *Glose* — Barbu Lăzăreanu, *Glose şi comentarii de istoriografie literară,* Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959.

Lăzăriciu, *Ist. lit.* — Ioan Lăzăriciu, *Istoria literaturii române,* Sibiu, Tip. Krafft, 1884.

Loghin, *Ist. lit.* — Constantin Loghin, *Istoria literaturii române de la început pînă în zilele noastre,* ed. 10, Bucureşti, Cugetarea, 1941.

Loghin, *Ist. lit. Bucov.* — Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775—1918),* Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1926.

Lovinescu, *Antologie* — Eugen Lovinescu, *Antologie critică,* Bucureşti, Casa şcoalelor, 1921.

Lovinescu, *Aqua* — Eugen Lovinescu, *Aqua forte,* Bucureşti, Editura contemporană, 1942.

Lovinescu, *Critice* — Eugen Lovinescu, *Critice,* I—X, Bucureşti, Ancora, 1925—1929.

Lovinescu, *Epiloguri* — Eugen Lovinescu, *Epiloguri literare,* Bucureşti, Stănciulescu, 1919.

Lovinescu, *Ist. civ. rom.* — Eugen Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne,* I—III, Bucureşti, Ancora, 1924.

Lovinescu, *Maiorescu* — Eugen Lovinescu, *Titu Maiorescu,* I—II, Bucureşti, F.R.L.A., 1940.

Lovinescu, *Maiorescu cont.* — Eugen Lovinescu, *Titu Maiorescu şi contemporanii lui,* I—II, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943—1944.

Lovinescu, *Maiorescu post.* — Eugen Lovinescu, *Maiorescu şi posteritatea lui critică,* Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943.

Lovinescu, *Paşi* — Eugen Lovinescu, *Paşi pe nisip...,* II, Fălticeni, Saidman, 1906.

Lovinescu, *Scrieri* — Eugen Lovinescu, *Scrieri,* I—III, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, E.L., Minerva, 1969—1973.

Lupaş, *Contribuţiuni* — I. Lupaş, *Contribuţiuni la istoria ziaristicii româneşti ardelene,* Sibiu, Asociaţiunea, 1926.

Lupaş, *Cronicari* — I. Lupaş, *Cronicari şi istorici români din Transilvania,* I—II, Craiova, Scrisul românesc.

Lupaş, *Luptători* — Ioan Lupaş, *Luptători pentru lumină,* Arad, Tip. Diecezană, 1916.

Macrea, *Lingvişti* — Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români,* Bucureşti, E.Ş., 1959.

Macrea, *Studii* — Dimitrie Macrea, *Studii de lingvistică română,* Bucureşti, E.D.P., 1970.

Maiorescu, *Critice* — Titu Maiorescu, *Critice,* I—III, Bucureşti, Socec, 1926—1930.

Maiorescu—Humpel — *Corespondenţa dintre T. Maiorescu şi Emilia Humpel,* îngr. G. Juvara, Iaşi, Tip. Presa bună, 1943.

Maiorescu, *Ist. cont.* — Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României,* Bucureşti, Socec, 1925.

Maiorescu, *Însemnări* — Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice,* I—III, îngr. şi introd. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, Socec, 1937—1943.

Manolescu, *Maiorescu* — Nicolae Manolescu, *Contradicţia lui Maiorescu,* Bucureşti, Cartea românească, 1970.

Manolescu, *Poezia criticilor* — Florin Manolescu, *Poezia criticilor,* Bucureşti, Eminescu, 1971.

Marcea, *„Convorbirile“* — Pompiliu Marcea, *„Convorbirile literare“ şi spiritul critic,* Bucureşti, Minerva, 1972.

Marian, *Sărbătorile* — Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români,* I—III, Bucureşti, Göbl, 1897—1901.

L. Marian, *Contribuţiuni* — Liviu Marian, *Contribuţiuni la istoria literaturii româneşti din veacul al XIX-lea,* Chişinău, Cartea românească, 1927.

Marica, *Foaie* — George Em. Marica, *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* Bucureşti, E.L., 1969.

Marica, *Studii* — George Em. Marica, *Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea,* I—II, Cluj-Napoca, Dacia, 1977—1978.

Marienescu, *Poezii* — At. M. Marienescu, *Poezii populare din Transilvania,* îngr. Eugen Blăjan, pref. Ovidiu Bîrlea, Bucureşti, Minerva, 1971.

Marinescu, *Nuvela* — George Marinescu, *Nuvela în literatura română,* Bucureşti, 1928.

Marino, *Introducere* — Adrian Marino, *Introducere în critica literară,* Bucureşti, E.T., 1968.

Marino, *Macedonski* — Adrian Marino, *Viaţa lui Al. Macedonski,* Bucureşti, E.L., 1966.

Marino, *Op. Macedonski* — Adrian Marino, *Opera lui Al. Macedonski,* Bucureşti, E.L., 1967.

Martinescu, *Cronicari* — D. Martinescu, *Cronicari şi cronici din ţările române,* Bucureşti, E.Ş., 1967.

Massoff, *Ist. Teatr. Naţ.* — I. Massoff, *Istoria Teatrului Naţional din Bucureşti. 1877—1937,* Bucureşti, Alcalay.

Massoff, *Teatr. rom.* — Ioan Massoff, *Teatrul românesc,* I—V, Bucureşti, E.L., 1961—1974.

Mănucă, *Scriit. jun.* — Dan Mănucă, *Scriitori junimişti,* Iaşi, Junimea, 1971.

Mărcuş, *Thalia* — Ştefan Mărcuş, *Thalia română. Contribuţii la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat şi părţile ungurene,* Timişoara, Matheiu, 1945.

Melchisedec, *Chronica Huşilor* — Melchisedec, *Chronica Huşilor şi a episcopiei cu aseminea numire,* Bucureşti, Tip. Rosetti, 1869.

Melchisedec, *Chronica Romanului* — Melchisedec, *Chronica Romanului şi a episcopiei de Roman,* I—II, Bucureşti, Tip. Naţională, 1874—1875.

Micu, *Început* — D. Micu, *Început de secol,* Bucureşti, Minerva, 1970.

Mihăescu, *Oameni* — N. Mihăescu, *Oameni şi idei,* pref. N. Iorga, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1937.

Mihăilă, *Contribuţii* — G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi,* Bucureşti, Minerva, 1972.

Miller—Săndulescu, *Evoluţia* — Margareta Miller-Verghi şi Ecaterina Săndulescu, *Evoluţia scrisului feminin în România,* Bucureşti, Bucovina, 1935.

Minea, *Letopiseţele* — Ilie Minea, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte,* Iaşi, Tip. Ştefăniu, 1925.

Mîndra, *Clasicism* — V. Mîndra, *Clasicism şi romantism în dramaturgia românească (1816—1918)*, Bucureşti, Minerva, 1973.

Mîndra, *Incursiuni* — V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Mîndra, *Însemnări* — V. Mîndra, *Însemnări despre literatură şi teatru*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958.

Moraru, *Fiz. lit.* — Titus Moraru, *Fiziologia literară*, Cluj, Dacia, 1972.

Muntean, *Cercetări* — George Muntean, *Cercetări literare*, Bucureşti, E.L., 1969.

Munteano, *Panorama* — Basil Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, Sagittaire, 1938.

Munteanu, *Atitudini* — George Munteanu, *Atitudini*, Bucureşti, E.L., 1966.

Murăraşu, *Ist. lit.* — D. Murăraşu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, Bucureşti, Cartea românească, 1946.

Muşlea, *Cercetări* — Ion Muşlea, *Cercetări etnografice şi de folclor*, I—II, îngr. şi introd. Ion Taloş, Bucureşti, Minerva, 1971—1972.

Nădejde, *Ist. lit.* — I. Nădejde, *Istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, Şaraga, 1886.

Negoescu, *Fabule* — Cristu S. Negoescu, *Fabule şi fabulişti*, ed. 3, Bucureşti, Minerva, 1905.

Negoiţescu, *Însemnări* — I. Negoiţescu, *Însemnări critice*, Cluj, Dacia, 1970.

Negoiţescu, *Scriitori* — I. Negoiţescu, *Scriitori moderni*, Bucureşti, E.L., 1966.

Negrescu, *Infl. slave* — I. Negrescu, *Influenţe slave asupra fabulei româneşti*, I—II, Iaşi, Tip. Goldner, 1924, Chişinău, Tip. Eparhială, 1925.

C. Negruzzi, *Păcatele* — Const. Negruzzi, *Păcatele tinereţelor şi alte scrieri*, îngr. Liviu Leonte, pref. N. I. Popa, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959.

Negruzzi, *Junimea* — Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea"*, Bucureşti, Viaţa românească, [1923].

Netea, *Maior—Goga* — Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga. Studii şi evocări istorice*, Bucureşti, Cugetarea, 1944.

Nicolescu, *Alecsandri* — G. C. Nicolescu, *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, Bucureşti, E.L., 1965.

Nicolescu, *Contemporanul* — G. C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul"*, Bucureşti, E.T., 1966.

Nicolescu, *Observaţii* — Aurel Nicolescu, *Observaţii asupra limbii scriitorilor*, Bucureşti, Albatros, 1971.

Nicolescu, *Şc. ardeleană* — Aurel Nicolescu, *Şcoala ardeleană şi limba română*, Bucureşti, E.Ş., 1971.

T. Nicolescu, *Tolstoi* — Tatiana Nicolescu, *Tolstoi şi literatura română*, Bucureşti, E.L., 1963.

Niculescu-Varone, *Folk.* — G. T. Niculescu-Varone, *Cei mai de seamă folklorişti români*, Bucureşti, Universul, 1938.

Niculiţă-Voronca, *Studii* — Elena Niculiţă-Voronca, *Studii în folclor*, I—II, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908, Cernăuţi, Tip. Gutenberg, 1912.

Nottara, *Amintiri* — Constantin Nottara, *Amintiri*, îngr. şi pref. Mihai Vasiliu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960.

Odobescu, *Opere* — Alexandru Odobescu, *Opere*, I—II, îngr. G. Pienescu, T. Vianu, V. Cîndea, Marta Anineanu, Bucureşti, E. A., 1965—1967.

Odobescu, *Scrieri* — A. I. Odobescu, *Scrieri literare şi istorice*, I—III, Bucureşti, Socec, 1887.

Ornea, *Junimismul* — Z. Ornea, *Junimismul. Contribuţii la studiul curentului*, Bucureşti, E.L., 1966.

Ornea, *Studii* — Z. Ornea, *Studii şi cercetări*, Bucureşti, Minerva, 1972.

Ortiz, *Cult. it.* — Ramiro Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Rumania*, Bucureşti, Sfetea, 1916.

Paleologu, *Spiritul* — Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*, Bucureşti, Eminescu, 1970.

Pamfile, *Agricultura* — Tudor Pamfile, *Agricultura la români. Studiu etnografic*, Bucureşti, Socec şi Sfetea, 1913.

Pamfile, *Mitologie rom.* — Tudor Pamfile, *Mitologie românească. Duşmani şi prieteni ai omului*, Bucureşti, Socec şi Sfetea, 1906.

Pamfile, *Sărbătorile* — Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Crăciunul*, Bucureşti, Socec şi Sfetea, 1914.

Panaitescu, *Contribuţii* — P. P. Panaitescu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, îngr. Silvia Panaitescu, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, Minerva, 1971.

Panaitescu, *Începuturile* — P. P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, E.A., 1965.

Panu, *Junimea* — G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, I—II, Bucureşti, Cioflec.

Panu, *Portrete* — G. Panu, *Portrete şi tipuri parlamentare*, Bucureşti, Tip. Lupta, 1893.

Papadima, *Creatorii* — Ovidiu Papadima, *Creatorii şi lumea lor*, Bucureşti, F.R.L.A., 1943.

Papadima, *Lit. pop.* — Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, Bucureşti, E.L., 1968.

Papadima, *Pann* — Ovidiu Papadima, *Anton Pann. „Cîntecele de lume" şi folclorul Bucureştilor*, Bucureşti, E.A., 1963.

Papadima, *Scriitorii* — Ovidiu Papadima, *Scriitorii şi înţelesurile vieţii*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Papahagi, *Poezia* — Tache Papahagi, *Poezia lirică populară*, Bucureşti, E.L., 1967.

Pascu, *Ist. lit. XVI* — Giorge Pascu, *Istoria literaturii şi limbii române din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Cartea românească, 1921.

Pascu, *Ist. lit. XVII* — Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul al XVII-lea*, Iaşi, Viaţa românească, 1922.

Pascu, *Ist. lit. XVIII* — Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, Cultura naţională, 1927.

Pascu, *Letop. mold.* — Giorge Pascu, *Letopiseţul cel moldovenesc utilizat de Gr. Ureche în legătură cu toate letopiseţele moldoveneşti în slavoneşte*, Iaşi, Tip. Brawo, 1938.

Pavelescu, *Studii* — Gh. Pavelescu, *Studii şi cercetări de folclor*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Păcăţian, *Cartea de aur* — Teodor V. Păcăţian, *Cartea de aur sau Luptele politice naţionale ale românilor de sub coroana ungară*, I—VIII, Sibiu, 1903—1915.

Păcurariu, *Clas. rom.* — D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, Bucureşti, Minerva, 1971.

Perpessicius, *Alte mențiuni* — Perpessicius, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, I—III, București, E.L., 1961—1967.

Perpessicius, *Dictando* — Perpessicius, *Dictando divers*, București, F.R.L.A., 1940.

Perpessicius, *Jurnal* — Perpessicius, *Jurnal de lector, completat cu Eminesciana*, București, Casa școalelor, 1944.

Perpessicius, *Mențiuni* — Perpessicius, *Mențiuni critice*, I—V, București, Casa școalelor, 1928—1946.

Perpessicius, *Mențiuni ist.* — Perpessicius, *Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948—1956)*, București, E.S.P.L.A., 1957.

Perpessicius, *Opere* — Perpessicius, *Opere*, II—VI, București, E.L., 1967—1973.

Pervain, *Studii* — I. Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, Dacia, 1971.

Petrașcu, *Figuri* — Nicolae Petrașcu, *Figuri literare contimpurane*, București, Socec, 1893.

Petrașcu, *Icoane* — Nicolae Petrașcu, *Icoane de lumină*, I—IV, București, Litera, Bucovina, Casa școalelor, 1935—1941.

Petrașcu, *Scriitori* — Nicolae Petrașcu, *Scriitori români contimporani*, București, Imprimeria statului, 1898.

Camil Petrescu, *Teze* — Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, București, Cultura națională, 1936.

Petrovici, *Amintiri* — I. Petrovici, *Amintiri universitare*, București, Alcalay.

Philippide, *Introd. ist. lit.* — Al. I. Philippide, *Introducere în istoria limbei și literaturei române*, Iași, Șaraga, 1888.

Picot, *Typ.* — Émile Picot, *Coup d'oeil sur l'histoire de la typographie dans les Pays Roumains au XVI-e siècle*, Paris, Imprimerie nationale, 1895.

Pillat, *Tradiție* — Ion Pillat, *Tradiție și literatură*, București, Casa școalelor, 1943.

Piru, *Analize* — Al. Piru, *Analize și sinteze critice*, Craiova, Scrisul românesc, 1973.

Piru, *Ist. lit.* — Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I—II, București, E.D.P., 1970.

Piru, *Varia* — Al. Piru, *Varia. Preciziuni și controverse*, I—II, București, Eminescu, 1972—1973.

Pîrnuță—Radu—Lupu, *Învățămîntul* — Gh. Pîrnuță, Ion T. Radu, Ion Lupu, *Învățămîntul in Muscel în secolele XVII—XIX*, București, E.D.P., 1968.

Pop, *Conspect* — Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române și scriitorilor ei de la început și pînă astăzi, în ordine cronologică*, I, București, Tip. Grecescu, 1875, II, București, Tip. Națională, 1876.

A. Pop, *Catalogul* — Aug. Z. N. Pop, *Catalogul corespondenței lui Mihail Kogălniceanu*, București, E.A., 1959.

A. Pop, *Contribuții* — Aug. Z. N. Pop, *Contribuții documentare la biografia lui M. Eminescu*, București, E.A., 1962.

A. Pop, *Noi contribuții* — Aug. Z. N. Pop, *Noi contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, București, E.A., 1969.

D. Pop, *Folc. Maram.* — Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, Minerva, 1971.

Popescu-Spineni, *Contribuțiuni* — Marin Popescu-Spineni, *Contribuțiuni la istoria învățămîntului superior*, București, Tip. Națională, 1928.

Popovici, *Cercetări* — D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, Cartea românească, 1944.

Popovici, *Ideol. lit.* — D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, București, Cartea românească, 1935.

Popovici, *Romant. rom.* — D. Popovici, *Romantismul românesc (1829—1840)*, București, E.T., 1969.

Popovici, *Santa Cetate* — D. Popovici, *Santa Cetate. Între utopie și poezie*, București, 1935.

Popovici, *Studii* — D. Popovici, *Studii literare*, I—II, îngr. I. Em. Petrescu, Cluj, Dacia, 1972—1974.

Posluşnicu, *Ist. muz.* — Mihail Posluşnicu, *Istoria muzicii la români de la renaștere pînă-n epoca de consolidare a culturii artistice*, pref. N. Iorga, București, Cartea românească, 1928.

Potoran, *Poeții* — Eugeniu Potoran, *Poeții Bihorului*, Oradea, 1934.

Predescu, *Encicl.* — Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, București, Cugetarea, 1940.

N. Predescu, *Poeți* — N. Predescu, *Poeți și artiști*, București, La Roumanie, 1900.

Publ. per. — *Publicațiile periodice românești*, II, descriere bibliografică de George Baiculescu, Georgeta Răduică și Neonila Onofrei, București, E.A., 1969.

Pușcariu, *Ist. lit.* — Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, Tip. Krafft, 1930.

Rașcu, *Alte opere* — I. M. Rașcu, *Alte opere din literatura română*, București, Monitorul oficial, 1938.

Rașcu, *32 opere* — I. M. Rașcu, *32 opere din literatura română*, București, Monitorul oficial, 1933.

Rațiu, *Studii* — Ioan Rațiu, *Studii și biografii*, Blaj, Tip. Seminarului, 1904.

Rădulescu, *Contribuțiuni* — Ion Horia Rădulescu, *Contribuțiuni la istoria teatrului din Muntenia (1833—1853)*, București, 1935.

Rădulescu-Codin, *Comorile* — C. Rădulescu-Codin, *Comorile poporului. Literatură, obiceiuri și credințe*, București, Casa școalelor, 1930.

Rădulescu-Codin—Mihalache, *Sărbătorile* — C. Rădulescu-Codin, D. Mihalache, *Sărbătorile poporului cu obiceiurile, credințele și unele tradiții legate de ele*, București, Tip. Cooperativa, 1909.

Rebreanu, *Opere alese* — Liviu Rebreanu, *Opere alese*, I—VI, îngr. Nicolae Gheran și Nicolae Liu, introd. Al. Piru, București, E.L., 1968—1974.

Regman, *Confluențe* — Cornel Regman, *Confluențe literare*, București, E.L., 1966.

Rosetti, *Amintiri* — Radu Rosetti, *Amintiri din prima tinerețe*, București, F.R.L.A., 1927.

Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.* — Al. Rosetti, Boris Cazacu și Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, I, ed. 2, București, Minerva, 1971.

D. Rosetti, *Dicț. cont.* — D. R. Rosetti, *Dicționarul contimporanilor din România*, București, Tip. Populară, 1898.

R. Rosetti, *Spicuiri* — Radu D. Rosetti, *Spicuiri*, București, Cultura națională, 1923.

Rotaru, *Ist. lit.* — Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I—II, București, Minerva, 1971—1972.

Russo, *Scrieri* — Alecu Russo, *Scrieri*, ed. 2, îngr. și introd. Petre V. Haneș, Craiova, Scrisul românesc.

D. Russo, *Elenizmul* — Demostene Russo, *Elenizmul în România. Epoca bizantină și fanariotă*, București, Göbl, 1912.

D. Russo, *Studii* — Demostene Russo, *Studii istorice greco-române*, I—II, București, F.R.L.A., 1933—1939.

D. Russo, *Studii și critice* — Demostene Russo, *Studii și critice*, București, Göbl, 1910.

Rusu, *Viziunea* — Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, București, E.L., 1967.

Sadoveanu, *Opere* — Mihail Sadoveanu, *Opere*, I—XXII, București, E.S.P.L.A., Minerva, 1954—1973.

Samoilă, *Ziaristica* — Emil Samoilă, *Ziaristica*, București, Adevărul, 1932.

Sanielevici, *Cercetări* — Henric Sanielevici, *Cercetări critice și filozofice*, București, E.L., 1968.

Sanielevici, *Încercări* — Henric Sanielevici, *Încercări critice*, București, Göbl, 1903.

Sanielevici, *Noi studii* — Henric Sanielevici, *Noi studii critice*, București, Socec.

Săndulescu, *Citind* — Al. Săndulescu, *Citind, recitind...*, București, Eminescu, 1973.

Săndulescu, *Lit. epistolară* — Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, București, Minerva, 1972.

Săteanu, *Figuri* — Carol Săteanu, *Figuri din „Junimea"*, București, Bucovina.

Săteanu, *Mușchetarii* — Carol Săteanu, *Mușchetarii literaturii române moderne*, Iași, Tip. Presa bună, 1939.

Sbiera, *Mișcări* — Ion G. Sbiera, *Mișcări culturale și literare la românii din stînga Dunării în răstimpul de la 1504—1714*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1897.

Sbiera, *Povești* — Ion G. Sbiera, *Povești și poezii populare românești*, îngr. și pref. Pavel Țugui, București, Minerva, 1971.

Scrisori—Bianu — *Scrisori către Ion Bianu*, I, îngr. și pref. Marieta Croicu și Petre Croicu, București, Minerva, 1974.

Scrisori—Gorovei — *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. Maria Luiza Ungureanu, București, Minerva, 1970.

Scrisori—Hodoș — *Scrisori*, publ. Enea Hodoș, Sibiu, Tip. Vestemean, [1940].

Scrisori—Ibrăileanu — *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I—III, îngr. M. Bordeianu, Gr. Botez, Viorica Botez, I. Lăzărescu, Dan Mănucă și Al. Teodorescu, pref. Al. Dima și N. I. Popa, București, E.L., Minerva, 1966—1973.

Scrisori—Iorga — *Scrisori către N. Iorga (1890—1901)*, îngr. Barbu Theodorescu, București, Minerva, 1972.

Seche, *Schiță* — Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, I—II, București, E.Ș., 1966—1969.

Simionescu, *Oameni* — Ion Simionescu, *Oameni aleși*, I—II, București, Cartea românească, 1937.

Simonescu, *Încercări* — Dan Simonescu, *Încercări istorico-literare*, Cîmpulung-Muscel, 1926.

Sion, *Proză* — G. Sion, *Proză*, București, E.S.P.L.A., 1955.

C. Sion, *Arhondologia* — Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei*, Iași, Tip. Buciumul român, 1892.

Slavici, *Amintiri* — Ioan Slavici, *Amintiri*, îngr. și pref. G. Sanda, București, E.L., 1967.

Slavici, *„Tribuna"* — Ion Slavici, *„Tribuna" și tribuniștii*, București, Göbl, 1896.

Sperantia, *Fabula* — Th. D. Speranția, *Fabula în genere și fabuliștii români în specie*, București, Göbl, 1892.

Speranția, *Miorița* — Theodor D. Speranția, *Miorița și Călușarii — urme de la daci și alte studii de folclor*, București, Sfetea, 1915.

E. Speranția, *Amintiri* — Eugeniu Speranția, *Amintiri din lumea literară*, București, E.L., 1967.

E. Speranția, *Figuri* — Eugeniu Speranția, *Figuri universitare*, București, E.T., 1967.

Stere, *În literatură* — Constantin Stere, *În literatură*, Iași, Viața românească, 1921.

Stoicescu, *Dicț. dreg.* — Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, București, E.E.R., 1971.

Straje, *Dicț. pseud.* — Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, Minerva, 1973.

Streinu, *Clasicii* — Vladimir Streinu, *Clasicii noștri*, București, E.T., 1969.

Streinu, *Pagini* — Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I—II, București, E.L., 1968, vol. III—V, îngr. G. Muntean, București, Minerva, 1974—1977.

Streinu, *Versificația* — Vladimir Streinu, *Versificația modernă*, București, E.L., 1966.

Suciu, *Lit. băn.* — I. D. Suciu, *Literatura bănățeană de la început pînă la Unire (1582—1918)*, Timișoara, Astra, 1940.

Suțu, *Iașii* — Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, I—II, Iași, Viața românească, 1923—1928.

Șardin, *Botoșani* — Vladimir Șardin, *Din trecutul Botoșanilor. Figuri dispărute*, Botoșani, Saidman, 1929.

Șăineanu, *Basmele* — Lazăr Șăineanu, *Basmele române*, București, Göbl, 1895.

Șăineanu, *Ist. fil. rom.* — Lazăr Șăineanu, *Istoria filologiei române*, ed. 2, București, Socec, 1895.

Șerban, *Exegeze* — Geo Șerban, *Exegeze*, București, E.L., 1968.

Șerban, *Racine* — Nicolae Șerban, *Racine en Roumanie*, București, Luteția, 1940.

Șiadbei, *Cercetări* — I. Șiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iași, Tip. Țerek, 1939.

Ștefanelli, *Amintiri* — T. V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, București, Sfetea, 1914.

Ștefănescu, *Momente* — Cornelia Ștefănescu, *Momente ale romanului*, București, Eminescu, 1973.

Ștrempel, *Copiști* — Gabriel Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, București, E.A., 1959.

Șuluțiu, *Cărți* — Octav Șuluțiu, *Pe margini de cărți*, Sighișoara, Neagu, 1938.

Tanoviceanu, *Contrib. biogr.* — I. Tanoviceanu, *Contribuțiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni*, București, Göbl, 1905.

Tăslăuanu, *Informații* — Octavian C. Tăslăuanu, *Informații literare și culturale*, Sibiu, Tip. Krafft, 1910.

Tăuşan, *Aspecte* — Gr. Tăuşan, *Aspecte culturale. Filosofi-scriitori,* Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943.

Teodorescu, *Cercetări* — G. Dem. Teodorescu, *Cercetări asupra proverbelor române,* Bucureşti, Noua Tip. a laboratorilor români, 1877.

Teodorescu, *Încercări* — G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice asupra unor credinţe, datine şi moravuri ale poporului român,* pref. A. I. Odobescu, Bucureşti, Tip. Petrescu—Conduratu, 1874.

Tertulian, *Eseuri* — N. Tertulian, *Eseuri,* Bucureşti, E. L., 1968.

Theodorescu, *Ist. bibl.* — Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române,* ed. 2, Bucureşti, E.E.R., 1972.

Todoran, *Secţiuni* — Eugen Todoran, *Secţiuni literare,* Timişoara, Facla, 1973.

Tomescu, *Calendarele* — Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti,* Bucureşti, E.D.P., 1957.

Tomescu, *Ist. cărţii rom.* — Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti,* Bucureşti, E.Ş., 1968.

Torouţiu, *Heine* — I. E. Torouţiu, *Heinrich Heine şi heinismul în literatura românească,* Bucureşti, Bucovina, 1930.

Torouţiu, *Pagini* — I. E. Torouţiu, *Pagini de istorie şi critică literară,* Bucureşti, Bucovina, 1936.

Torouţiu, *Sudermann* — I. E. Torouţiu, *Herman Sudermann în literatura românească,* Bucureşti, Bucovina, 1930.

Trifu, *Cronica* — Constanţa Trifu, *Cronica dramatică şi începuturile teatrului românesc,* Bucureşti, Minerva, 1970.

Trifu, *Presa* — Constanţa Trifu, *Presa umoristică de altădată,* Bucureşti, Minerva, 1974.

Ţepelea, *Studii* — Gabriel F. Ţepelea, *Studii de istorie şi limbă literară,* Bucureşti, Minerva, 1970.

Ţepelea—Bulgăr, *Momente* — G. Ţepelea şi Gh. Bulgăr, *Momente din evoluţia limbii române literare,* Bucureşti, E.D.P., 1973.

Ţîrcovnicu, *Contribuţii* — V. Ţîrcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţămîntului românesc din Banat (1780—1918),* Bucureşti, E.D.P., 1970.

Urechia, *Ist. şc.* — Vasile A. Urechia, *Istoria şcoalelor de la 1800—1864,* I—IV, Bucureşti, Imprimeria statului, 1892—1901.

Urechia, *Schiţe* — Vasile A. Urechia, *Schiţe de istoria literaturei române,* Bucureşti, Tip. Statului, 1885.

Ursache, *Şezătoarea* — Petru Ursache, *„Şezătoarea" în contextul folcloristicii,* Bucureşti, Minerva, 1972.

Ursu, *Memorialistica* — G. G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor,* Bucureşti, Minerva, 1972.

Vaillant, *La Romanie* — J. A. Vaillant, *La Romanie,* I—III, Paris, Bertrand, 1844.

Valerian, *Chipuri* — I. Valerian, *Chipuri din viaţa literară,* Bucureşti, Minerva, 1970.

Vartolomei, *Mărturii* — Vasile Vartolomei, *Mărturii culturale bihorene,* Cluj, Tribuna Ardealului, 1944.

Vercescu, *Datini* — El. Vercescu, *Datini şi colinde,* Bucureşti, Litera, 1940.

Verzea, *Byron* — Ileana Verzea, *Byron şi byronismul în literatura română,* Bucureşti, Univers, 1977.

Vianu, *Arta* — Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români,* I—II, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, E. L., 1966.

Vianu, *Opere* — Tudor Vianu, *Opere,* I—VI, Bucureşti, Minerva, 1971—1976.

Vianu, *Scriitori români* — Tudor Vianu, *Scriitori români,* I—III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, Bucureşti, E.L., 1970.

Vianu, *Studii* — Tudor Vianu, *Studii de literatură română,* Bucureşti, E.D.P., 1965.

Vianu, *Studii stil.* — Tudor Vianu, *Studii de stilistică,* îngr. şi introd. Sorin Alexandrescu, Bucureşti, E.D.P., 1968.

Vitner, *Lit. publ. soc.* — Ion Vitner, *Literatura în publicaţiile socialiste şi muncitoreşti (1880—1900),* Bucureşti, E.L., 1966.

Vîrgolici, *Comentarii* — Teodor Vârgolici, *Comentarii literare,* Bucureşti, Eminescu, 1971.

Vîrgolici, *Începuturile* — Teodor Vîrgolici, *Începuturile romanului românesc,* Bucureşti, E. L., 1963.

Vîrgolici, *Retrospective* — Teodor Vîrgolici, *Retrospective literare,* Bucureşti, E. L., 1970.

Vlahuţă, *Scrieri* — Al. Vlahuţă, *Scrieri alese,* I—III, îngr. şi introd. Valeriu Rîpeanu, Bucureşti, E. L., 1963—1964.

Vlădescu, *Isvoarele* — Ion Vlădescu, *Isvoarele istoriei românilor,* Bucureşti, Cartea românească, 1926.

Vrabie, *Balada* — Gh. Vrabie, *Balada populară română,* Bucureşti, E. A., 1966.

Vrabie, *Bîrladul* — Gh. Vrabie, *Bîrladul cultural,* Bucureşti, 1937.

Vrabie, *Folcloristica* — Gh. Vrabie, *Folcloristica română,* Bucureşti, E. L., 1968.

Vrabie, *Folclorul* — Gh. Vrabie, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii,* Bucureşti, E. A., 1970.

Vulcan, *Panteonul* — Iosif Vulcan, *Panteonul român,* Pesta, Tip. Kocsi, 1869.

Xenopol, *Ist. românilor* — Alexandru D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* I—XIV, ed. 3, îngr. I. Vlădescu, Bucureşti, Cartea românească, 1925—1930.

Zaciu, *Glose* — Mircea Zaciu, *Glose,* Cluj, Dacia, 1970.

Zaciu, *Masca* — Mircea Zaciu, *Masca geniului,* Bucureşti, E. L., 1967.

Zalis, *Scriitori* — Henri Zalis, *Scriitori pelerini,* Bucureşti, Editura pentru turism. 1973.

Zamfir, *Proza poetică* — Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea,* Bucureşti, Minerva, 1971.

Zamfirescu—Maiorescu — *Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori (1884—1913),* publ. Emanoil Bucuţa, Bucureşti, F.R.L.A., 1937.

Zamfirescu, *Scrisori* — Duiliu Zamfirescu, *Scrisori inedite,* introd. Al. Săndulescu, Bucureşti, E. A., 1967.

Zamfirescu, *Studii* — Dan Zamfirescu, *Studii şi articole de literatură română veche,* Bucureşti, E. L., 1967.

Zarifopol, *Pentru arta lit.* — Paul Zarifopol, *Pentru arta literară,* I—II, îngr. Al. Săndulescu, Bucureşti, Minerva, 1971.

B. PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

A — „Arhiva", Iaşi, 1889 ş.u.
AAF — „Anuarul Arhivei de folclor", Cluj, Bucureşti, 1932 ş.u.
AAL — „Acta logica", Bucureşti, 1958 ş.u.
AAR — „Analele Societăţii Academice Române", Bucureşti, 1867 ş.u.; din 1879, „Analele Academiei Române".
ABC — „Albina Carpaţilor", Sibiu, 1877 ş.u.
ABI — „Altiţe şi bibiluri", Bucureşti, 1893 ş.u.
ABR — „Analele Brăilei", Brăila, 1929 ş.u.
AC — „Actualitatea", Bucureşti, 1913 ş.u.
ACG — *În amintirea lui Constantin Giurescu*, Bucureşti, 1944.
ACLF — *Actele celui de al XII-lea Congres internaţional de lingvistică şi filologie romanică*, I—II, Bucureşti, E.A., 1971.
ACO — „Amicul copiilor", Bucureşti, 1891 ş.u.
ACR — *De la T. Maiorescu la G. Călinescu. Antologia criticilor români*, I—II, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, Eminescu, 1971.
ACT — „Actualitatea", Bucureşti, 1865.
ACU — „Actualitatea", Bucureşti, 1898 ş.u.
ADJ — „Adevărul de joi", Bucureşti, 1898 ş.u.
ADK — *Acte şi documente din corespondenţa diplomatică a lui M. Kogălniceanu*, I—II, publ. Vasile M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1893.
ADM — „Adam", Bucureşti, 1929 ş.u.
ADV — „Adevărul", Bucureşti, 1888 ş.u.
AF — „Amicul familiei", Bucureşti, 1863 ş.u.
AFR — *Antologia fabulei româneşti*, îngr. şi pref. Sanda Radian, Bucureşti, E.L., 1961.
AFT — „Amfiteatru", Bucureşti, 1966 ş.u.
AGH — „Aghiuţă", Bucureşti, 1863 ş.u.
AGI — „Anuarul Gimnaziului şi Internatului din Iaşi", Iaşi, 1862 ş.u.
AGLI — „Archivio glottologico italiano", Torino, 1873 ş.u.
AGN — „Arhiva genealogică română", Bucureşti, 1944.
AGR — *Antologia gîndirii româneşti*, I—II, Bucureşti, E.P., 1967.
AI — „Adevărul ilustrat", Bucureşti, 1895 ş.u.
AII — „Anuarul Institutului de istorie din Cluj", Cluj, 1958 ş.u.
AIJ — *Antologia ideologiei junimiste*, îngr. E. Lovinescu, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1942.
AIL — „Album istoric şi literar", Iaşi, 1854.
AILD — „Anuarul Institutului liceal de domnişoare din Iaşi", Iaşi, 1871 ş.u.
AIN — „Anuarul Institutului de istorie naţională", Cluj, 1921 ş.u.
AIR — „Arhiva istorică a României", Bucureşti, 1864 ş.u.
AIS — „Analele Institutului de istorie a Partidului", Bucureşti, 1955 ş.u.; din 1969, „Anale de istorie".
AISC — „Anuarul Institutului de studii clasice", Cluj, 1928 ş.u.
AIX — „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie «A. D. Xenopol»", Iaşi, 1964 ş.u.
AL — „Albina", Viena, Pesta, 1866 ş.u.
ALA — „Adevărul literar şi artistic", Bucureşti, 1920 ş.u.
ALB — „Albina", Bucureşti, 1897 ş.u.
ALG — „Alegătorul liber", Bucureşti, 1875 ş.u.
ALIL — „Studii şi cercetări ştiinţifice", filologie, Iaşi, 1950 ş.u.; din 1964, „Anuar de lingvistică şi istorie literară".
ALIP — „Almanah de învăţătură şi petrecere", Iaşi, 1842 ş.u.
ALL — „Albumul literar", Bucureşti, 1856 ş.u.
ALM — „Almanah muzical", Iaşi, 1875 ş.u.
ALMB — „Almanahul Banatului", Timişoara, 1939.
ALMR — „Almanah pentru români", Iaşi, 1854 ş.u.
ALMT — „Alma Mater", Iaşi, 1969 ş.u.; din 1974, „Dialog".
ALN — „Anuarul Liceului Naţional din Iaşi", Iaşi, 1891 ş.u.
ALP — „Anale literare, politice, ştiinţifice", Bucureşti, 1904 ş.u.
ALPI — „Anuarul Liceului de băieţi «Al. Papiu Ilarian»", Tîrgu Mureş, 1932 ş.u.
ALPR — „Almanahul presei române", Cluj, 1926 ş.u.
ALRO — „Alăuta românească", Iaşi, 1837 ş.u.
ALT — „Amicul libertăţii", Craiova, 1887.
ALV — „Albine şi viespi", Bucureşti, 1893 ş.u.
AM — „Analele Moldovei", Iaşi, 1941 ş.u.
AMAS — „Anuarul Ministerului Afacerilor Străine al României", Bucureşti, 1897.
AMET — „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei" Cluj, 1957 ş.u.
AMF — „Amicul familiei", Gherla, Cluj, 1878 ş.u.
AMN — „Acta Musei Napocensis", Cluj, 1964 ş.u.
AMPO — „Amicul poporului", Pesta, 1867 ş.u.
AMPR — „Amicul poporului. Calendar", Sibiu, 1861 ş.u.
AMS — „Amicul şcoalei", Sibiu, 1860 ş.u.
AMV — „Amvonul", Pesta, Oradea, 1868.
AN — „Adunarea naţională", Bucureşti, 1869 ş.u.
ANB — „Analele Banatului", Timişoara, 1928 ş.u.
ANI — „Ani", Bucureşti, 1935 ş.u.
ANL — „Analele literare", Bucureşti, 1885 ş.u.
ANPR — *Anul 1848 în Principatele Române*, I—VI, Bucureşti, Göbl, 1902—1910.
ANR — „Anunţătorul român", Bucureşti, 1853 ş.u.
AO — „Arhivele Olteniei", Craiova, 1922 ş.u.
AOR — *Antologia oratorilor români*, îngr. V.V. Haneş, Bucureşti, Socec.
AP — „Albina Pindului", Bucureşti, Craiova, 1868 ş.u.
API — „Anuar pentru israeliţi", Bucureşti, 1878 ş.u.
APL — „Apărătoriul legei", Iaşi, 1875 ş.u.
APM — „Almanah de petrecere pentru moldo-români", Iaşi, 1852 ş.u.
APMH — *Antologie poetică mehedinţeană*, îngr. C. Pajură, Turnu Severin, Tip. Niculescu—Boşneagu, 1932.
APN — „Apărarea naţională", Cernăuţi, 1906 ş.u.
APO — „Amicul poporului", Pesta, 1848 ş.u.

APOR — „Almanahul Parohiei ortodoxe române din Viena", Viena, 1962 ş.u.
APR — „Albumul pelerinilor români", Paris, 1851.
APRO — „Amicul progresului român", Bucureşti, 1893 ş.u.
APS — *Antologia poeziei simboliste româneşti*, îngr. şi pref. Lidia Bote, Bucureşti, Minerva, 1972.
APST — „Apostolul", Bucureşti, 1924 ş.u.
AR — „Albina românească", Iaşi, 1829 ş.u.
ARA — „Arta română", Iaşi, 1908 ş.u.
ARG — „Argeş", Piteşti, 1966 ş.u.
ARH — „Archivu pentru filologie şi istorie", Blaj, 1867 ş.u.
ARJ — „Almanahul Societăţii academice social-literare «România jună»", Viena, 1883, 1888.
ARO — „Aurora română" Pesta, 1863 ş.u.
AROR — „Aurora română", Cernăuţi, 1881 ş.u.
ARR — „Arhiva românească", Iaşi, 1840 ş.u.; Bucureşti, 1939 ş.u.
ARS — „Analele româno-sovietice", istorie, Bucureşti, 1949 ş.u.
AS — „Arhiva someşană", Năsăud, 1924 ş.u.
ASA — „Asachi", Piatra Neamţ, 1881 ş.u.
ASBV — *Antologia scrisului bucovinean*, I—II, îngr. C. Loghin, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1938.
ASGA — „Anuarul societăţii literare «Gr. Alexandrescu» a elevilor de curs superior din liceul «Unirea»", Focşani, 1919 ş.u.
ASN — „Almanahul scriitorilor de la noi", Orăştie, 1912.
ASO — *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943.
ASPH — „Archiv für slavische Philologie", Berlin, 1876 ş.u.
AST — „Astra", Braşov, 1966 ş.u.
ASTR — „Anuarul Societăţii pentru crearea unui fond de teatru român", Braşov, 1898 ş.u.
AŞL — „Album ştiinţific şi literar", Bucureşti, 1847.
AT — „Arta", Iaşi, 1903 ş.u.
ATE — „Ateneul", Botoşani, 1901 ş.u.
ATN — „Ateneu", Bacău, 1964 ş.u.
ATO — „Absolutio", Iaşi, 1913 ş.u.
ATR — „Ateneul român", Iaşi, 1860 ş.u.; „Atheneul român", Bucureşti, 1866 ş.u.
ATRO — „Ateneul român", Bucureşti, 1894 ş.u.
AUA — „Aurora", Galaţi, 1891.
AUB — „Revista Universităţii «C. I. Parhon»", Bucureşti, 1954 ş.u.; din 1964, „Analele Universităţii Bucureşti".
AUC — „Analele Universităţii din Craiova", Craiova, 1972 ş.u.
AUI — „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", Iaşi, 1955 ş.u.
AUT — „Analele Universităţii din Timişoara", Timişoara, 1963 ş.u.
B — „Balcania", Bucureşti, 1938 ş.u.
BAL — „Banatul literar", Timişoara, 1934 ş.u.
BCIR — „Buletinul Comisiei istorice a României", Vălenii de Munte, 1915 ş.u.
BCM — „Buletinul Comisiunii monumentelor istorice", Vălenii de Munte, 1908 ş.u.
BCML — „Buciumul", Cîmpulung Moldovenesc, 1908 ş. u.
BCR — „Bucarest", Bucureşti, 1932 ş.u.
BCV — „Bucovina", Cernăuţi, 1848 ş.u.
BDB — „Le Beau Danube Bleu", Bucureşti, 1905.
BG — „Boabe de grîu", Bucureşti, 1930 ş.u.
BGI — „Bucegi", Bucureşti, 1879.
BIF — „Biblioteca familiei", Bucureşti, 1890 ş.u.
BIP — „Buletinul Institutului de filologie română «Al. Philippide»", Iaşi, 1934 ş.u.
BIR — „Bibliografia română", Bucureşti, 1879 ş.u.
BIRS — „Buletinul Institutului român din Sofia", Sofia, 1941.
BIS — „Biserica şi şcoala", Arad, 1877 ş.u.
BL — „Blajul", Blaj, 1934 ş.u.
BM — „Buciumul", Bucureşti, 1889 ş.u.
BML — „Buciumul", Bucureşti, 1862 ş.u.
BMR — „Biblioteca modernă", Bucureşti, 1908 ş.u.
BOG — „Biblioteca omului de gust", Bucureşti, 1884 ş.u.
BON — „Bondarul", Iaşi, 1861 ş.u.
BOR — „Biserica ortodoxă română", Bucureşti, 1874 ş.u.
BP — „Binele public", Bucureşti, 1878 ş.u.
BRO — „Bibliotecă românească", Buda, 1821 ş.u.
BRV — ***Bibliografia românească veche. 1508—1830***, I—IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, Bucureşti, Socec, 1903—1944.
BSG — „Buletinul Societăţii geografice române", Bucureşti, 1875 ş.u.
BSH — „Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine", Bucureşti, 1912 ş.u.
BST — „Bistriţa", Bucureşti, 1887 ş.u.
BTŞ — „Buletin ştiinţific", Bucureşti, 1948.
BUP — „Buletinul Instrucţiunii Publice", Bucureşti, 1865 ş.u.
BUR — „Buciumul român", Iaşi, 1875 ş.u.
BZ — „Byzantinische Zeitschrift", Leipzig, München, 1892 ş.u.
C — „Contemporanul", Iaşi, 1881 ş.u.
CAA — „Calendarul Asociaţiunii", Sibiu, 1912 ş.u.
CAL — *Crestomatia seau Analecte literarie*, îngr. Timotei Cipariu, Blaj, Tip. Seminarului, 1858.
CALR — „Calendar pentru români", Iaşi, 1840.
CALPT — „Calendarul pentru toţi", Bucureşti, 1862.
CAN — „Cantor de avis şi comers", Bucureşti, 1837 ş.u.
CARO — „Calendarul României pre anul 1871", Bucureşti, Tip. Naţională, 1871.
CAS — „Curier de ambe sexe", Bucureşti, 1836 ş.u.
CBD — [„Calendarul de la Buda"], 1806 ş.u.
CBU — „Calendariul pentru Bucovina", Cernăuţi, 1841 ş.u.
CC — „Codrul Cosminului", Cernăuţi, 1924 ş.u.
CCD — „Concordia", Bucureşti, 1857.
CDA — „Concordia", Pesta, 1861 ş.u.
CDP — „Calendarul pozitivist", Galaţi, 1892.

CEL — „Cercetări literare“, 1934 ş.u.
CF — „Cercetări filozofice“, Bucureşti, 1954 ş.u.
CFAM — ***Centenar „Familia“ (1865—1965). Volum omagial,*** Oradea, 1967.
CFL — „Cercetări folclorice“, Bucureşti, 1947.
CG — „Cugetarea“, Botoşani, 1899 ş.u.
CGC — „Cuget clar“, Vălenii de Munte, 1928 ş.u.
CHR — „Chrestomaticul romănesc“, Cernăuţi, 1820.
CHRM — *Chrestomaţie română, I—II,* îngr. Moses Gaster, Leipzig, Brockhaus — Bucureşti, Socec, 1891.
CI — „Cercetări istorice“, Iaşi, 1925 ş.u.
CIL — *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea,* I—III, publ. Tudor Vianu, Bucureşti, E.A., 1956—1962.
CIM — *Contribuţii la istoria medicinii în R.P.R.,* Bucureşti, E.M., 1955.
CIMP — „Cimpoiul“, 1882 ş.u.
CIP — „Calendar istoric şi popular“, Bucureşti, 1857 ş.u.
CJG — „Calendar julian, gregorian şi poporal român“, Braşov — Oraviţa, 1882 ş.u.
CJM — „Clujul medical“, Cluj, 1920 ş.u.
CL — „Convorbiri literare“, Iaşi, 1867 ş.u.
CLC — „Cultura creştină“, Blaj, 1911 ş.u.
CLD — „Calendarul la anul de la naşterea lui Hristos 1794“, Viena, 1794.
CLF — „Calendarul femeii“, Cluj, 1927 ş.u.
CLG — „Cercetări de lingvistică“, Cluj, 1956 ş.u.
CLI — „Cuvîntul liber“, Bucureşti, 1919 ş.u., ; Bucureşti, 1933 ş.u.
CLL — „Cercetări de limbă şi literatură“, Oradea, 1968 ş.u.
CLN — „Calendar pe anul... de la Hristos...“, Sibiu, 1861 ş.u.
CLPO — „Călindarul poporului“, Sibiu, 1886 ş.u.
CLPR — „Călindarul poporului român“, Sibiu, 1903 ş.u.
CLRM — „Cultura română“, Iaşi, Bucureşti, 1903 ş.u.
CLS — „Colectorul literar pentru ambe sexe“, Piatra Neamţ, 1877.
CLT — „Clopotul“, Craiova, 1883 ş.u.
CLU — „Calendariu“, Cernăuţi, 1874 ş.u.
CM — *Cronicari munteni,* I—II, îngr. M. Gregorian, introd. E. Stănescu, Bucureşti, E.L., 1961.
CMD — „Cetatea Moldovei“, Iaşi, 1940 ş.u.
CMN — „Carmen“, Bucureşti, 1898 ş.u.
CMNR — „Căminul nostru“, Sighetul Marmaţiei, 1924 ş.u.
CMŞ — ***Cultura moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare,*** îngr. M. Berza, Bucureşti, E.A., 1964.
CMT — „Comoara tinerimei“, Bucureşti, 1905 ş.u.
CMU — „Calendarul muncii“, Bucureşti, 1906 ş.u.
CMV — „Cumidava“, Braşov, 1968 ş.u.
CNAR — „Cronica numismatică şi arheologică“, Bucureşti, 1920 ş.u.
CND — „Candela“, Cernăuţi, 1882 ş.u.
CNL — „Ciulinul“, Bucureşti, 1883 ş.u.
CNO — „Curentul nou“, Galaţi, 1905 ş.u.
CNT — „Contemporanul“, Bucureşti, 1946 ş.u.
COL — „Ciocoiul“, „Roman, 1889.
COM — „Comicul“, Focşani, 1885 ş.u.
CP — „Clipa“, Bucureşti, 1923.
CPD — „Convorbiri pedagogice“, Satul Nou, Panciova, Braşov, 1886 ş.u.
CPIL — *Contribuţii privitoare la istoria literaturii române,* Bucureşti, Cultura naţională, 1928.
CPL — *Cărţile populare în literatura românească,* I—II, îngr. şi introd. Ion C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, E.L., 1963.
CPN — „Capricorn“, Bucureşti, 1930.
CPR — „Calendar pentru poporul românesc“, Iaşi, 1845 ş.u.
CPV — *Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVII—XVIII),* îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, E.A., 1967.
CR — „Curierul românesc“, Bucureşti, 1829 ş.u.
CRC — „Cronica“, Iaşi, 1966 ş.u.
CRCT — *Contribuţia revistei „Contemporanul“ la propagarea concepţiei marxiste în România (1881—1891),* îngr. şi pref. Gavril N. Horja, Iaşi, Junimea, 1972.
CREL — „Cahiers roumains d'études littéraires“, Bucureşti, 1973 ş.u.
CRI — „Curierul“, Iaşi, 1873 ş.u.
CRL — *Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei,* I—III, publ. M. Kogălniceanu, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1872—1874.
CRLT — „Curierul literar“, Bucureşti, 1901 ş.u.
CRM — *Crestomaţie romanică,* vol. I—III, îngr. Iorgu Iordan şi colectiv, Bucureşti, E.A., 1962—1968.
CRN — „Cronica“, Bucureşti, 1915 ş.u.
CRO — „Calendarul pentru toţi fiii României“, Bucureşti, 1906.
CROM — „Corespondenţa română“, Bucureşti, 1893 ş.u.
CRP — „Carpaţii“, Craiova, 1884.
CRR — „Curierul român“, Botoşani, 1886 ş.u.
CS — „Critica socială“, Iaşi, 1891 ş.u.
CSA — „Comoara satelor“, Blaj, 1923 ş.u.
CSL — „Curiosul“, Bucureşti, 1936 ş.u.
CSN — „Constituţionalul“, Bucureşti, 1889 ş.u.
CSR — ***Cronicile slavo-române din sec. XV—XVI, publicate de Ion Bogdan,*** îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, E.A., 1959.
CSRL — „Constituţionariul“, Iaşi, 1858.
CSS — ***Poeţii... Antioh Cantemir, C. Stamati, I. Sîrbu,*** Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910.
CSTR — „Cărţile săteanului român“, Gherla, 1876 ş.u.
CSV — „Conservatorul“, Bucureşti, 1900 ş.u.
CT — „Columna lui Traian“, Bucureşti, 1870 ş.u.
CTC — „Cele trei Crişuri“, Oradea, 1920 ş.u.
CTR — *Centenarul revistei „Transilvania“,* Sibiu, 1969.
CUD — „Curierul de Dorohoi“, Dorohoi, 1874 ş.u.
CUG — „Cugetarea“, Bucureşti, 1865.
CUI — „Curierul de Iaşi“, Iaşi, 1868 ş.u.
CUO — „Curierul Olteniei“, Craiova, 1892 ş.u.
CV — „Cum vorbim“, Bucureşti, 1949 ş.u.

CVC — „Convorbiri critice", București, 1907 ș.u.
CZB — „Călăuza bibliotecarului", București, 1948 ș.u.
D — „Datina", Turnu Severin, 1920 ș.u.
DAC — „Dacia", Iași, 1861.
DAV — „Dacia viitoare", Paris, Bruxelles, 1883; București, 1894.
DBJ — „Dobrogea jună", Constanța, București, 1904 ș.u.
DC — „Dochia", București", 1896 ș.u.
DCA — „Duminica", București, 1890 ș.u.
DCI — „Dacia", Timișoara, 1939 ș.u.
DCL — *Documente literare*, I—II, îngr. Gh. Cardaș, București, Minerva, 1971—1973.
DCM — *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu, Virginia Isac, București, Minerva, 1973, vol. II *(Documente din arhive ieșene)*, București, Minerva, 1976.
DD — „Drum drept", București, 1913 ș.u.
DEN — „Democrația națională", București, 1879 ș.u.
DFM — *Documente din secolele al XVI-lea—XIX-lea privitoare la familia Mano*, publ. George Mano, București, Tip. Göbl, 1907.
DI — „Doina", București, 1884 ș.u.
DIAF — *Documente inedite din arhivele franceze privitoare la români în secolul al XIX-lea*, I, publ. Marin Bucur, București, E.A., 1969.
DIAM — *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, publ. A. Veress, I—XI, București, Cartea românească, 1929—1939.
DIF — *Din istoria filozofiei în România*, I—III, București, E.A., 1955—1960.
DIM — „Din Moldova", Iași, 1862 ș.u.; din 1863, „Lumina".
DIPR — *Din istoria pedagogiei românești*, I—IV, București, E.D.P., 1956—1969.
DIR — *Documente privitoare la istoria românilor*, I—XXI, București, 1886—1942.
DIV — „Dîmbovița", București, 1858 ș.u.
DJ — „Dunărea de Jos", Galați, 1908 ș.u.
DL — „Dacia literară", Iași, 1840.
DLJ — *Documente literare junimiste*, îngr. și pref. Dan Mănucă, Iași, Junimea, 1973.
DLT — *Documente literare*, I, îngr. Virgil Vintilescu, Timișoara, 1971.
DM — „Dîmbovița", București, 1870.
DML — *Documente și manuscrise literare*, vol. I—II, publ. Paul Cornea și Elena Piru, pref. Al. Dima, București, E.A., 1967, 1969; vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, București, E.A., 1976.
DMN — „Dimineața", București, 1904 ș.u.
DMS — „Democrația socială", Ploiești, 1892.
DP — „Dreptatea", București, 1896 ș.u.
DPL — *Din presa literară românească a secolului XIX*, îngr. Aurel Petrescu și Geta Rădulescu-Dulgheru, pref. Romul Munteanu, București, E.T., 1967.
DPO — „Drepturile omului", București, 1885 ș.u.
DPP — „Drepturile poporului", București, 1891.
DPT — „Dreptatea", Turnu Severin, 1893 ș.u.
DR — „Dacoromania", Cluj, București, 1920 ș.u.
DRB — *Documente și regeste privitoare la Const. Brîncoveanu*, îngr. Const. Giurescu și N. Dobrescu, București, Göbl, 1907.
DRE — „Dreptul", București, 1871 ș.u.
DRN — „Drum nou", Turnu Măgurele, 1921 ș.u.
DRNU — „Drumul nou", Cluj, 1931 ș.u.
DRO — „Dacoromania", Freiburg, 1973 ș.u.
DRP — „Drapelul", București, 1897 ș.u.
DRT — „Dreptatea", Iași, 1904.
DRV — „Darul vremii", Cluj, 1930.
DS — „Discreționalul", Craiova, 1896.
E — „Epoca", București, 1885 ș.u.
ECL — „Epoca literară", București, 1896.
ECN — „Economistul", Craiova, 1891 ș.u.
ECU — „Ecoul", București, 1943 ș.u.
EDC — „Educatorul", Oravița, Lugoj, Reșița, 1909 ș.u.
EFR — *Elogiu folclorului românesc*, îngr. Maria Mărdărescu și Octav Păun, pref. Octav Păun, București, E.L., 1969.
EG — „Egalitatea", București, 1890 ș.u.
EGIR — *Evoluția gîndirii istorice românești*, îngr. și introd. Pompiliu Teodor, Cluj, Dacia, 1970.
EM — „Ecoul Moldovei", Iași, 1890 ș.u.
EO — „L'Europe orientale", Paris, 1920 ș.u.
ER — „L'Étoile roumaine", București, 1885 ș.u.
ERN — „Era nouă", Iași, 1889 ș.u.
ETH — „Ethos", Iași, 1944 ș.u.
EV — „Evenimentul", Iași, 1893 ș.u.
EVL — „Evenimentul literar", Iași, 1893 ș.u.
F — „Familia", Pesta, Oradea, 1865 ș.u.
FA — „Floare-albastră", București, 1898 ș.u.
FAL — „Floare albastră", Iași, 1912.
FB — „Fîntîna Blanduziei", București, 1888 ș.u.
FBI — „Foaia bisericească", Blaj, 1883 ș.u.
FCL — „Facla", București, 1910 ș.u.
FD — „Floarea darurilor", București, 1906 ș.u.
FDL — „Fonetică și dialectologie", București, 1959 ș.u.
FDR — „Federațiunea", Pesta, 1868 ș.u.
FDU — „Foaia duminecii", Brașov, 1837.
FDZ — „Foaia diecezană", Caransebeș, 1886 ș.u.
FF — „Făt-Frumos", Suceava, Cernăuți, 1926 ș.u.
FFM — „Foaia familiei", Iași, București, 1875 ș.u.
FGA — *Figuri de arhiviști*, București, 1971.
FIL — „Foița de istorie și literatură", Iași, 1860.
FIS — „Foaia ilustrată", Sibiu, 1891.
FK — „Filológiai közlöny", Cluj, 1961 ș.u.
FL — „Foaie literară", București, 1900.
FLA — „Flamura", Craiova, 1922 ș.u.
FLI — *Folclor literar*, I—III, îngr. E. Todoran și Gabriel Manolescu, Timișoara, 1967—1972.
FLR — „Flacăra", București, 1911 ș.u.
FLT — „Foaie literară", Oradea, 1897.
FM — „Forța morală", București, 1901 ș.u.
FMI — „Femeia", București, 1948 ș.u.
FMIL — „Foaie pentru minte, inimă și literatură", Brașov, 1838 ș.u.
FN — „Fenice". Almanah beletristic, Oradea, 1867.

FO — „Forum", București, 1969 ș.u.
FOL — „Foaie literară", Brașov, 1838.
FON — „Foaia României", București, 1882 ș.u.
FOP — „Foaia poporului", Sibiu, 1892 ș.u.
FP — „Foaia populară", București, Iași, 1898 ș.u.
FPT — „Foaia pentru toți", București, 1896 ș.u.
FR — „Freamătul", Craiova, 1895 ș.u.
FRE — „Freamătul", Tecuci, Bîrlad, 1911 ș.u.
FRO — „Femeia română", București, 1878 ș.u.
FSC — „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina", Cernăuți, 1865 ș.u.
FSL — „Foaia scolastică", Blaj, 1883 ș.u.
FSR — „Foaia societății «Românismul»", București, 1870 ș.u.
FȘ — „Foișoara pentru răspîndirea cunoștințelor folositoare și a iubirei de carte", Sibiu, 1886.
FTR — „Foișoara Telegrafului român", Sibiu, 1876 ș.u.
FUL — „Fulgerul", Iași, 1864.
FZ — „Foiletonul Zimbrului", Iași, 1855 ș.u.
G — „Gîndirea", Cluj, București, 1921 ș.u.
GA — „Galații", Galați, 1882 ș.u.
GAB — „Gazeta Bucovinei", Cernăuți, 1891 ș.u.
GAC — „Gazeta cărților", Ploiești, 1921 ș.u.
GAI — „Gazeta de Iași", Iași, 1867 ș.u.
GAN — „Gazeta națională", Iași, 1871 ș.u.
GAR — „Gazeta artelor", București, 1902 ș.u.
GBS — „Glasul bisericii", București, 1944 ș.u.
GHI — „Ghilușul", Balota-Dolj, 1912 ș.u.
GHM — „Ghimpele", București, 1866 ș.u.
GL — „Gazeta literară", București, 1954 ș.u.
GLO — „Globul", București, 1877 ș.u.
GLZ — „George Lazăr", Bîrlad, 1887 ș.u.
GM — „Gazeta de Moldavia", Iași, 1850 ș.u.
GMO — „Gazeta Moldovei", Iași, 1902 ș.u.
GP — *Gîndirea pedagogică a generației de la 1848*, îngr. și introd. A. Manolache, Gh. T. Dumitrescu, Gh. Pîrnuță, București, E.D.P., 1968.
GPL — „Il Giornale di politica e di letteratura", Roma, 1926 ș.u.
GPO — „Gazeta poporului", Timișoara, 1885 ș.u.
GR — „Gînd românesc", Cluj, 1933 ș.u.
GRD — „Graiul Dîmboviței", Tîrgoviște, 1923 ș.u.
GRP — *Gîndirea românească în epoca pașoptistă*, I—II, îngr. Paul Cornea și Mihai Zamfir, introd. Paul Cornea, București, E.L., 1969.
GS — „Grai și suflet", București, 1923 ș.u.
GSPU — *Gîndirea social-politică despre Unire (1859)*, îngr. Petre Constantinescu-Iași și Dan Berindei, București, E.P., 1966.
GT — „Gazeta de Transilvania", Brașov, 1838 ș.u.
GTN — „Gazeta Teatrului Național", București, 1835 ș.u.
GU — „Gura satului", Pesta, 1867 ș.u.
GUT — „Gutinul", Baia Mare, 1889 ș.u.
GV — „Generația viitoare", București, 1889; din 1890, „Generația nouă".
GZ — „Gazeta de Iași", Iași, 1867.
H — „Hrisovul", București, 1941 ș.u.
HOT — „Hotarul", Arad, 1933.
IB — *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, Göbl, 1916.
IBU — „Informațiunile bucureștene", București, 1869 ș.u.
IC — „Ion Creangă", Bîrlad, 1908 ș.u.
ICL — „Icoana lumei", Iași, 1840 ș.u.
IDE — „Ideea europeană", București, 1919 ș.u.
IDP — „Independința", București, 1860 ș.u.
IDR — „Îndreptarea", Iași, București, 1918 ș.u.
IIȘ — „Însemnări ieșene", Iași, 1936 ș.u.
IL — „Iașul literar", Iași, 1955 ș.u.
ILT — „Însemnări literare", Iași, 1919.
IN — „Ioan Neculce", Iași, 1921 ș.u.
INA — „Ilustrațiunea națională", București, 1912 ș.u.
IND — „Independentul", București, 1889 ș.u.
INDI — „Independentul literar ilustrat", București, 1892 ș.u.
INDL — „Independentul literar", București, 1893 ș.u.
INI — *Închinare lui N. Iorga*, Cluj, 1931.
INL — „Încercări literare", Cernăuți, 1892.
INP — „Învățătoriul poporului", Blaj, 1848.
INS — „Învățătorul satului", București, 1843 ș.u.
IORI — „Izvestiia otdeleniia russkogo iazîka slovesnosti Imperatorskoi Akademii Nauk", Petersburg, 1896 ș.u.
IP — „Instrucțiunea publică", București, 1859 ș.u.
IR — „L'Indépendance roumaine", București, 1879 ș.u.
IRO — „Ilustrațiunea română", București, 1891 ș.u.
ITC — *Din istoria teoriei și a criticii literare românești*, I, îngr. și introd. George Ivașcu, București, E.D.P., 1967.
ITR — *Începuturile teatrului românesc*, îngr. și pref. T. Avramescu, București, E.T., 1963.
IZ — „Izvorașul", Bistrița-Mehedinți, 1919 ș.u.
IZP — *Ispisoace și zapise (Documente slavo-române)*, I—VI, publ. Gh. Ghibănescu, Iași, Dacia, 1906—1933.
JDM — „Jurnalul de dimineață", București, 1939 ș.u.
JI — „Jiul", Tîrgu Jiu, 1894 ș.u.
JJ — *Junimea și junimiștii. Scrisori și documente inedite*, îngr. și introd. Ion Arhip și Dumitru Vacariu, Iași, Junimea, 1973.
JL — „Jurnalul literar", Iași, 1939; 1947.
JML — „Junimea literară", Suceava, Cernăuți, 1904 ș.u.
JPT — „Jurnal pentru toți", Iași, 1868 ș.u.
JR — „Junimea română", Paris, 1851.
JU — „Jurnalul", Iași, 1894 ș.u.
K — „Kalende", București, 1942 ș.u.
KR — „Karpaten Rundschau", Brașov, 1968 ș.u.
L — „Literatorul", București, 1880 ș.u.
LAR — „Literatură și artă română", București, 1896 ș.u.
LB — „Liberalul", Iași, 1880 ș.u.
LBZ — *Literatura Bizanțului*, îngr. și introd. Nicolae-Șerban Tanașoca, București, Univers, 1971.

LCF — „Luceafărul“, București, 1958 ș.u.
LCZ — „Luceafărul de ziuă“, Brașov, 1956 ș.u.
LEC — „Lectura“, Turnu Severin, 1895 ș.u.
LGL — „Liga literară“, București, 1893 ș.u.
LGO — „Liga ortodoxă“, București, 1896 ș.u.
LGR — „Liga română“, București, 1896 ș.u.
LGT — „Langue et littérature“, București, 1941 ș.u.
LIB — „Liberalul“, București, 1896 ș.u.
LID — „Linia dreaptă“, București, 1904.
LL — „Limbă și literatură“, București, 1955 ș.u.
LLT — „Lumea literară“, Gherla, 1892 ș.u.
LM — „Lucrări de muzicologie“, Cluj, 1968 ș.u.
LME — „Lumea“, București, 1963 ș.u.
LMI — „Lumea ilustrată“, București, 1891 ș.u.
LMNT — „Luminătorul“, Craiova, Rîmnicu Vîlcea, 1909 ș.u.
LMR — „Lamura“, București, 1919 ș.u.
LN — „Lanuri“, Mediaș, 1934 ș.u.
LNL — „Lumea nouă literară și științifică“, București, 1896 ș.u.
LNȘ — „Lumea nouă științifică și literară“, București, 1895 ș.u.
LPC — „Lupta de clasă“, București, 1948 ș.u.
LPTR — *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, I—IV, publ. Aron Pumnul, Viena, Editura Cărților scolastice, 1862—1865.
LR — „Limba română“, București, 1952 ș.u.
LRM — „Limba română“, București, 1928 ș.u.
LRO — „Lyra română“, București, 1879 ș.u.
LRV — *Literatura română veche (1402—1647)*, I—II, îngr. și introd. G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, București, E.T., 1971.
LȘ — „Literatură și știință“, București, 1893 ș.u.
LTA — „Litere și arte“, București, 1903 ș.u.
LTO — „Lumina pentru toți“, București, 1885 ș.u.
LȚM — *Letopisițile Țării Moldovii*, I—III, publ. M. Kogălniceanu, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1845—1852.
LU — „Luceafărul“, Budapesta, Sibiu, 1902 ș.u.
LUC — „Luceafărul“, Sibiu, 1941 ș.u.
LUCE — „Luceafărul“, Timișoara, 1935 ș.u.
LUE — „Lumea“, Iași, 1899.
LUF — „Luceafărul“, Sibiu, 1934 ș.u.
LUI — „Lumina“, București, 1894.
LUL — „Luceafărul“, București, 1904 ș.u.
LUMN — „Luminătoriul“, Timișoara, 1880 ș.u.
LUN — „Lumea nouă“, București, 1894 ș.u.
LUP — „Lupta“, Iași, București, 1884 ș.u.
LUR — „Luceafărul“, Craiova, 1890.
M — „Macedonia“, 1888 ș.u.
MA — „Mitropolia Ardealului“, Sibiu, 1956 ș.u.
MB — „Mitropolia Banatului“, Timișoara, 1951 ș.u.
MCA — „Munca“, București, 1890 ș.u.
MCD — *Mélanges d'histoire littéraire et de littérature comparée offerts à Charles Drouhet*, București, 1940.
MCO — „Mama și copilul“, București, 1865 ș.u.
MCS — „Miron Costin“, Bîrlad, 1913 ș.u.
ME — „Buletinul «Mihai Eminescu»“, Cernăuți, Rîmnicu Vîlcea, 1930 ș.u.
MEN — „Mihail Eminescu“, Iași, 1903 ș.u.
MERF — „Mélanges de l'École Roumaine en France“, Vălenii de Munte, 1923 ș.u.
MHC — Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu, *Scrieri alese*, îngr. Il. Chendi, București, Minerva, 1909.
MI — „Magazin istoric“, București, 1967 ș.u.
MID — „Magazin istoric pentru Dacia“, București, 1845 ș.u.
MIL — „Milcovia“, Focșani, 1930 ș.u.
MIM — „Materiale de istorie și muzeografie“, București, 1964 ș.u.
MIN — „Minerva“, București, 1908 ș.u.
MIS — „Mișcarea“, București, Iași, 1909 ș.u.
MK — „Magyar Könyvszemle“, Budapesta, 1885 ș.u.
MLA — „Mișcarea literară și artistică“, Iași, 1901 ș.u.
MLD — „*Moldavia*“, Bolgrad, 1939 ș.u.
MLI — „Minerva literară ilustrată“, București, 1909 ș.u.
MLȘ — „Munca literară și științifică“, Piatra Neamț, 1904 ș.u.
MM — „Mitropolia Moldovei“, Iași, 1925 ș.u.
MMU — „Monumente și muzee“, București, 1958 ș.u.
MN — „Minerva“, Bistrița, 1891 ș.u.
MND — „Mondul“, București, 1847.
MO — „Mitropolia Olteniei“, Rîmnicu Vîlcea, 1950 ș.u.
MOF — „Monitorul oficial“, București, 1859 ș.u.
MR — „Moftul român“, București, 1893 ș.u.
MRO — „Muza română“, Pesta, 1865.
MS — „Manuscriptum“, București, 1970 ș.u.
MȘL — „Munca științifică și literară“, București, 1894.
MT — „Moș Teacă“, București, 1895 ș.u.
MU — *Mărturii despre Unire*, îngr. Virgiliu Ene, București, E.T., 1959.
MUN — „Muncitorul“, Iași, 1887 ș.u.
MUR — „Muza română“, Blaj, 1888 ș.u
MZA — „Muzeu național“, București, 1836 ș.u.
NAA — „Națiunea“, București, 1882 ș.u.
NAI — „Naționalul“, București, 1857 ș.u.
NAN — „Națiunea“, București, 1946 ș.u.
NAȚ — „Naționalul“, București, 1889 ș.u.
NBP — „Noua bibliotecă populară“, București, 1889 ș.u.
NBR — „Noua bibliotecă română“, Brașov, 1882 ș.u.
NCP — „Nichipercea“, București, 1859 ș.u.
NCR — „Noul Curier român“, Iași, 1871 ș.u.
NCS — N. Nicoleanu, *Poezii și proză*; V. Cîrlova, *Poezii*; C. Stamati, *Poezii și proză*, îngr. G. Bogdan-Duică, București, Minerva, 1906.
NIRO — *Nuvela istorică românească în secolul al XIX-lea*, îngr. și pref. D. Vatamaniuc, București, Albatros, 1972.
NN — „Națiunea“, Cluj, 1927 ș.u.
NR — „Neamul românesc“, Vălenii de Munte, 1906 ș.u.
NRL — „Neamul românesc literar“, Vălenii de Munte, 1909 ș.u.

NRM — „Nuvele române“, Galați, Roman, 1877.
NRO — „Noua revistă olteană“, Craiova, 1903 ș.u.
NRR — „Noua revistă română“, București, 1900 ș.u.
NRV — „Noua revistă“, Iași, 1883 ș.u.
O — „Scrisul bănățean“, Timișoara, 1949 ș.u.; din 1964, „Orizont“.
OBH — „Observatorul“, Beiuș, 1928 ș.u.
OBS — „Observatoriul“, Sibiu, 1878 ș.u.
OCI — *Omagiu lui Petre Constantinescu-Iași*, București, E.A., 1965.
OCO — „Opiniunea constituțională“, București, 1869 ș.u.
ODI — *Omagiu lui C. Dimitrescu-Iași*, București, Göbl, 1904.
OE — *Omagiu lui Mihai Eminescu*, Constanța, 1933.
OI — *Omagiu lui N. Iorga*, Craiova, Ramuri, 1921.
OIB — *Omagiu lui Ion Bianu din partea colegilor și foștilor lui elevi*, București, 1927.
OII — *Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, E.A., 1958.
OIL — *Omagiu lui Ioan Lupaș*, București, Monitorul oficial, 1943.
OK — *Omagiu lui Constantin Kirițescu*, București, Cartea românească, 1937.
OL — *Omagiu fraților Alexandru și Ion I. Lăpădatu la împlinirea vîrstei de 60 de ani*, București, Monitorul oficial, 1936.
OLA — „Orientul latin“, Brașov, 1874 ș.u.
OLN — „Oltenia“, Craiova, 1939 ș.u.
OLU — „Oltul“, București, 1873 ș.u.
OM — *Lui T. Maiorescu. Omagiu*, București, Socec, 1900.
OMR — *Omagiu lui C. A. Rosetti*, București, 1916.
ON — „Organul naționale“, Blaj, 1848.
OP — „Opinia“, Iași, 1897 ș.u.
OPP — *Omagiu profesorului Petru Poni*, Iași, Goldner, 1906.
OPS — „Opinia studențească“, Iași, 1974 ș.u.
OR — *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, E.A., 1965.
ORL — „Organul luminărei“, Blaj, 1847.
ORN — „Orizonturi noi“, București, 1929 ș.u.
ORO — *Omagiu lui Ramiro Ortiz*, București, 1929.
ORP — „Orpheus“, București, 1924.
ORZ — „Orizonturi“, Galați, 1938 ș.u.
OTD — „Ortodoxia“, București, 1949 ș.u.
OV — „Ovidiu“, Constanța, 1898 ș.u.
P — „Povestitorul“, București, 1876.
PAB — *Povestitori ardeleni și bănățeni pînă la Unire*, îngr. și pref. I. Breazu, Cluj, Cartea românească, 1937.
PARO — *Parnasul român*, Brașov, Alexi, 1892.
PAU — *Poeții și prozatorii Ardealului pînă la Unire (1800—1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, Alcalay, 1936.
PBU — *Poeții și prozatorii Basarabiei...*, îngr. și pref. Gh. Cardaș, București, Alcalay, 1937.
PC — *Prozatorii Contemporanului*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, E.S.P.L.A., 1958.
PCL — „Păcală“, București, 1860.
PD — „Paloda“, Bîrlad, 1881 ș.u.
PDS — *Prinos lui D. A. Sturdza*, București, 1909.
PIG — *Pagini din istoria gîndirii teatrale românești*, îngr. și pref. Ileana Berlogea și George Muntean, București, Meridiane, 1972.
PIL — „Prietenii istoriei literare“, București, 1931 ș.u.
PIR — „Plaiuri românești“, București, 1929 ș.u.
PL — „Preocupări literare“, București, 1936 ș.u.
PLB — *Patrie și libertate*, I—II, îngr. și pref. C. Măciucă, București, E.S.P.L.A., 1958.
PLD — „Pleiada“, București, 1904.
PLI — „Pagini literare“, Turda, 1934 ș.u.
PLR — *Presa literară românească*, I—II, îngr. I. Hangiu, introd. D. Micu, București, E.L., 1969.
PLT — „Politica“, București, 1926 ș.u.
PM — „Pămînteanul“, București, 1839.
PMS — *Presa muncitorească și socialistă din România*, I—III, București, E.P., 1964—1973.
PMU — *Poeți munteni pînă la Unire (1787—1859)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, Alcalay, 1937.
PND — *Primii noștri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, antologie și introd. Florin Tornea, București, E.S.P.L.A., 1960.
PNP — *Primii noștri poeți*, pref. N. Manolescu, București, E.T., 1964.
PNPO — *Primii noștri poeți*, București, E.S.P.L.A., 1954.
PO — „Poporul“, București, 1871 ș.u.
POAR — *Povestitori ardeleni*, îngr. Ion Buzași, pref. Mircea Popa, Cluj, Dacia, 1974.
POC — *Poeții Contemporanului*, îngr. Gh. Vărzaru, București, E.S.P.L.A., 1956.
PPA — *Din poezia noastră parnasiană*, îngr. N. Davidescu, București, F.R.L.A., 1943.
PR — „Portofoliul român“, București, 1881 ș.u.
PRC — *Poezia română clasică (De la Dosoftei la Octavian Goga)*, I—III, îngr. Al. Piru și Ioan Șerb, pref. Al. Piru, București, Minerva, 1970.
PRCL — „Progres și cultură“, Tîrgu Mureș, 1933 ș.u.
PRER — „Preotul român“, Gherla, 1875 ș.u.
PRL — „Propilee literare“, București, 1926 ș.u.
PRM — „Prometeu“, Brașov, 1934 ș.u.
PRN — „Presa noastră“, București, 1956 ș.u.
PROR — *Poezia românească de la origine pînă în zilele noastre (1673—1937)*, I—II, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, Tip. Universității, 1937.
PRP — „Propășirea“, Iași, 1844.
PRR — *Pionierii romanului românesc*, îngr. și pref. Șt. Cazimir, București, E.L., 1962.
PRRO — „Proprietarul român“, București, 1860 ș.u.
PS — „Popolul suveran“, București, 1848.
PSS — „Pressa“, București, 1868 ș.u.
PȘR — „Poșta română“, Brașov, 1888 ș.u.
PȘU — „Peleșul“, București, 1884 ș.u.
PTI — „Patria“, Sibiu, Cluj, 1919 ș.u.

PTRA — „Patria“, Cernăuţi, 1897.
PTS — „Plutus“, Bucureşti, 1923.
PURM — *Proză umoristică română*, I—II, îngr. şi pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, E.L., 1965.
PVN — *Poeţii de la „Viaţa nouă“*, introd. D. Micu, Bucureşti, E.L., 1968.
R — „Ramuri“, Craiova, 1905 ş.u.
RA — „Revista arhivelor“, Bucureşti, 1924 ş.u.
RAL — „Revista Alexandri“, Bucureşti, 1891.
RB — „Resboiul“, Bucureşti, 1877 ş.u.
RC — „Revista clasică“, Bucureşti, 1910 ş.u.
RCM — „Revista cultului mozaic“, Bucureşti, 1956 ş.u.
RCO — „Revista contimporană“, Bucureşti, 1873 ş.u.
RCT — „Revista critică“, Iaşi, 1927 ş.u.
RD — „Rîndunica“, Sibiu, 1894 ş.u.
RDM — „Revue des Deux Mondes“, Paris, 1831 ş.u.
RDR — „Revista democraţiei române“, Bucureşti, 1910 ş.u.
RE — „Realitatea“, Craiova, 1891 ş.u.
REC — „Revista Carpaţilor“, Bucureşti, 1860 ş.u.
REF — „Revista de folclor“, Bucureşti, 1947 ş.u. ; din 1964, „Revista de etnografie şi folclor“.
REI — „Revista ilustrată“, Reteag, Şoimuş, Bistriţa, 1898 ş.u.
RELI — „Revista literară“, 1885 ş.u.
REN — „Renaşterea română“, Iaşi, Bucureşti, 1918 ş.u.
REO — „Revista orientală“, Bucureşti, 1896.
RER — „Revista românească“, Bucureşti, 1889.
RERU — „Republica rumână“, Bruxelles, 1853.
RES — „Revue des études slaves“, Paris, 1921 ş.u.
RET — „Revista teologică“, Sibiu, 1910 ş.u.
REV — „Revista“, Reşiţa-Montană, 1884.
REVR — „Revue roumaine“, Bucureşti, 1946 ş.u.
RF — „Revista filologică“, Cernăuţi, 1927 ş.u.
RFM — „Reforma“, Bucureşti, 1859 ş.u.
RFR — „Revista Fundaţiilor regale“, Bucureşti, 1934 ş.u.
RFRG — „Revista de filologie romanică şi germanică“, Bucureşti, 1957 ş.u.
RFZ — „Revista de filozofie“, Bucureşti, 1964 ş.u.
RH — „Revue historique du sud-est européen“, Bucureşti, 1924 ş.u.
RI — „Revista istorică“, Vălenii de Munte, Bucureşti, Iaşi, 1915 ş.u.
RIAF — „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie“, Bucureşti, 1882 ş.u.
RIB — „Revista de istorie bisericească“, Craiova, 1943.
RID — „Revista idealistă“, Bucureşti, 1903 ş.u.
RIL — „Romancierul ilustrat“, Bucureşti, 1875 ş.u.
RILL — „La Roumanie illustrée“, Bucureşti, 1882 ş.u.
RIN — „Revista independentă“, Bucureşti, 1887.
RIR — „Revista istorică română“, Bucureşti, 1931 ş.u.
RIS — „Revista israelită“, Bucureşti, 1886 ş.u.
RIT — „Ritmuri“, Braşov, 1929 ş.u.
RITL — „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor“, Bucureşti, 1952 ş.u. ; din 1964, „Revista de istorie şi teorie literară“.
RJ — „Revista junimei“, Bucureşti, 1875.
RL — „România literară“, Bucureşti, 1968 ş.u.
RLB — „România liberă“, Bucureşti, 1877 ş.u.
RLL — „România liberă. Număr literar“, Bucureşti, 1884.
RLR — „Românul literar“, Bucureşti, 1891 ş.u.
RLRO — *Reviste literare româneşti din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ov. Papadima, Bucureşti, E.A., 1974.
RLŞ — „Revista literară şi ştiinţifică“, Bucureşti, 1876.
RLT — „România literară“, Iaşi, 1855.
RLTR — „România literară“, Bucureşti, 1939 ş.u.
RM — „Revista modernă“, Bucureşti, 1897 ş.u. ; Bucureşti, 1901 ş.u.
RMD — „Românul de duminică“, Bucureşti, 1864, 1897.
RMDC — „Revista medicală“, Tîrgu Mureş, 1955 ş.u.
RML — „România literară“, Bucureşti, 1883 ş.u.
RMM — „România de la mare“, Constanţa, 1933 ş.u.
RMN — „România“, Bucureşti, 1857.
RMNA — „România“, Bucureşti, 1837 ş.u.
RMNU — „România nouă“, Bucureşti, 1930 ş.u.
RMO — „Revista Moldovei“, Botoşani, 1921 ş.u.
RMP — „Rampa“, Bucureşti, 1911 ş.u. ; din 1915, „Rampa nouă ilustrată“.
RMR — „Ramuri“, 1964 ş.u.
RMS — „Romanoslavica“, Praga, 1948.
RMU — „Romanu“, Roman, 1879 ş.u.
RMZ — „Revista muzeelor“, Bucureşti, 1964 ş.u.
RN — „Revista nouă“, Bucureşti, 1887 ş.u.
RND — „Rîndunica“, Iaşi, 1893.
RNŞ — „Renaşterea“, Bucureşti, 1918 ş.u.
RO — „Roma“, Bucureşti, 1921 ş.u.
ROD — „Rodica“, Bucureşti, 1901 ş.u.
ROI — „România ilustrată“, Bucureşti, 1900 ş.u.
ROJ — „România jună“, Bucureşti, 1899 ş.u.
ROLT — „România literară“, Aiud, 1930.
ROM — „Românul“, Bucureşti, 1857 ş.u.
ROML — „Românul literar“, Bucureşti, 1903 ş.u.
ROMN — „România“, Bucureşti, 1848.
ROŞ — „România literară şi ştiinţifică“, Bucureşti, 1895 ş.u.
RP — „Revista poporului“, Bucureşti, 1888 ş.u.
RPD — „Revista de pedagogie“, Bucureşti, 1952 ş.u.
RPH — „Revue philosophique de la France et de l'étranger“, Paris, 1876 ş.u.
RPL — „Revue politique littéraire“ („Revue bleue“), Paris, 1863.
RPO — „Revista politică“, Suceava, 1886 ş.u.
RPT — „Revista pentru toţi“, Bucureşti, 1892.
RR — „Revista română“, Bucureşti, 1861 ş.u.
RRH — „Revue roumaine d'histoire“, Bucureşti, 1960 ş.u.
RSA — „Revista ştiinţifică V. Adamachi“, Iaşi, 1910 ş.u.
RSE — „Revue des études sud-est européennes“, Bucureşti, 1963 ş.u.

RSL — „Romanoslavica“, București, 1953 ș.u.
RST — „Revista“, București, 1888.
RȘT — „Revista științifică“, București, 1870 ș.u.
RT — „Revista theatrelor“, București, Craiova, 1893 ș.u.
RTL — „Revista critică literară“, Iași, 1893 ș.u.
RTR — „Revista societății «Tinerimea română»“, București, 1882 ș.u.
RTV — „Ritmul vremii“, București, 1925 ș.u.
RUL — „Românul“, Arad, 1911 ș.u.
RV — „România viitoare“, Paris, 1850.
RVA — „Răvașul“, Cluj, 1903 ș.u.
RVB — „Revista bibliotecilor“, București, 1966 ș.u.
RVD — „Revista Dunării“, București, 1865 ș.u.
RVER — „Revue des études roumaines“, București, 1953 ș.u.
RVN — „Revista noastră“, București, 1905 ș.u.
RVO — „Revista olteană“, Craiova, 1888 ș.u.
RVS — „Revista scriitoarei“, București, 1926 ș.u.
RVȘ — „Revista școalei“, Craiova, 1891 ș.u.
RVTR — *Reviste literare românești din secolul al XIX-lea*, îngr. și pref. Paul Cornea, București, Minerva, 1970.
RVU — „Revista universitară“, București, 1900.
RZL — „Raze de lumină“, București, 1929 ș.u.
S — „Sămănătorul“, București, 1901 ș.u.
SA — „Steluța“, Botoșani, 1868 ș.u.
SAE — „Saeculum“, Sibiu, 1943 ș.u.
SAI — „Studii și articole de istorie“, București, 1956 ș.u.
SAR — „Științe și arte“, București, 1881.
SB — *Scriitori bucovineni*, îngr. C. Loghin, București, Reforma socială, 1924.
SBR — „Sburătorul“, București, 1919 ș.u.
SC — „Studii clasice“, București, 1959 ș.u.
SCA — „Scena“, București, 1917 ș.u.
SCB — „Studii și cercetări de bibliologie“, București, 1955 ș.u.
SCD — „Studii și cercetări de documentare și bibliologie“, București, 1964 ș.u.
SCEAP — „Studii și cercetări de etnografie și artă populară“, București, 1960.
SCI — „Studii și cercetări de istorie“, Cluj, 1956 ș.u.
SCIA — „Studii și cercetări de istoria artei“, București, 1954 ș.u.
SCIM — „Studii și cercetări de istorie medie“, București, 1950 ș.u.
SCIS — „Studii și cercetări istorice“, Iași, 1925 ș.u.
SCL — „Studii și cercetări lingvistice“, București, 1950 ș.u.
SCN — „Scrisul nostru“, Bîrlad, 1929 ș.u.
SCR — „Scriptum“, Brașov, 1943 ș.u.
SD — „Șezătoarea“, Budapesta, Oradea, 1875 ș.u.
SDIR — *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I—XXV, publ. N. Iorga, București, Socec, 1901—1913.
SDL — *Studii și documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, vol. II—XIII, publ. I. E. Torouțiu, București, Bucovina, 1931—1946.
SDM — „Societatea de mîine“, București, 1924 ș.u.
SDU — „Steaua Dunării“, Iași, 1885 ș.u.
SEC — „Secolul“, Iași, 1869 ș.u.
SEO — „Secolul“, București, 1857 ș.u.
SFL — *Studii de folclor și literatură*, București, E.L., 1967.
SFV — „Sfîrșit de veac“, Galați, 1897.
SI — „Studii italiene“, București, 1934 ș.u.
SIGE — „Studii de istorie a gîndirii economice“, București, 1970 ș.u.
SIFA — *Studii de istorie, filologie și istoria artei*, București, E.A., 1972.
SIL — *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, îngr. Ovidiu Papadima, București, E.A., 1968.
SILF — „Studii de istorie literară și folclor“, Cluj, 1951 ș.u.
SILL — *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I—II, București, E.L., 1969.
SIPR — „Societatea pentru învățătura poporului român“, București, 1870 ș.u.
SIR — „Sionul românesc“, Viena, 1865 ș.u.
SIZ — *Surete și izvoade*, I—XXV, publ. Gh. Ghibănescu, Iași, Tip. Dacia, 1906—1932.
SL — „Studii literare“, Cluj, Sibiu, 1942 ș.u.
SLC — *Studii de literatură comparată*, București, E.A., 1968.
SLF — *Studii de limbă literară și filologie*, I—III, București, E.A., 1969—1974.
SLR — *Satira în literatura română*, I—II, îngr. Virgiliu Ene, București, Albatros, 1972.
SLS — *Studii de limbă și stil*, îngr. G. I. Tohăneanu și Sergiu Drincu, Timișoara, Facla, 1968.
SLU — „Studii de literatură universală“, București, 1956 ș.u.
SMA — „Săptămîna“, Iași, 1853 ș.u.
SMIM — „Studii și materiale de istorie medie“, București, 1956 ș.u.
SML — „Semănătorul“, Bîrlad, 1870 ș.u.
SMR — „Spicuitorul moldo-român“, Iași, 1841.
SOR — „Soarele“, București, 1896 ș.u.
SP — *Satire și pamflete (1800—1849)*, îngr. și pref. Gh. Georgescu-Buzău, București, E.L., 1968.
SPA — „Săptămîna“, București, 1901 ș.u.
SPM — „Săptămîna culturală a Capitalei“, București, 1962 ș.u.
SPS — *Studii de poetică și stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti și Mihai Pop, București, E.L., 1966.
SR — „Sara“, Iași, 1896.
SRM — „Sentinela română“, București, 1865 ș.u.
SRO — „Scrisul românesc“, Craiova, 1927 ș.u.
SRS — „Sarsailă“, București, 1866.
SSL — „Studii de slavistică“, București, 1969 ș.u.
ST — „Steaua“, Cluj, 1954 ș.u.
STAO — „Studia et acta orientalia“, București, 1957 ș.u.
STC — „Studii și cercetări științifice“, Bacău, 1972.
STD — „Studii. Revistă de istorie“, București, 1948 ș.u.; din 1974, „Revista de istorie“.

STN — „Stindardul", București, 1876.

STR — „Steaua României", Iași, 1877 ș.u.

STRS — *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, E.A., 1976.

STT — „Studii teologice", București, 1929 ș.u.

SUB — „Buletinul Universităților «V. Babeș» și «Bolyai»", Cluj, 1956 ș.u.; din 1958, „Studia Universitatis Babeș-Bolyai".

STY — „Satyrul", București, 1866.

SV — „Siebenbürgische Vierteljahrschrift", Sibiu, Iași, 1878 ș.u.

SXX — „Secolul XX", București, 1957 ș.u.

Ș — „Șoimii", Tîrgu Mureș, 1925 ș.u.

ȘA — *Școala ardeleană*, I—III, îngr. Florea Fugariu, introd. Romul Munteanu, București, Albatros, 1970.

ȘAR — *Școala ardeleană*, îngr. și pref. Emil Boldan, București, E.T., 1959.

ȘARD — *Școala ardeleană*, îngr. și pref. Mihai Gherman, Cluj-Napoca, Dacia, 1977.

ȘF — „Școala și familia", Brașov, 1886 ș.u.

ȘM — „Școala modernă", București, 1897 ș.u.

ȘP — „Școala practică", Năsăud, 1882 ș.u.

ȘR — „Școala română", Ploiești, 1882 ș.u.

ȘZ — „Șezătoarea", Fălticeni, 1892 ș.u.

T — „Transilvania", Brașov, Sibiu, 1868 ș.u.

TB — „Tribuna Basarabiei", Chișinău, 1932 ș.u.

TC — „Teodor Codrescu", Iași, 1915 ș.u.

TCF — „Tribuna ceferistă", Iași, 1921 ș.u.

TD — „Traian Demetrescu", Craiova, 1906; București, 1909.

TE — „Teatrul", Iași, 1864.

TEG — „Telegraful", București, 1871 ș.u.

TER — „Telegraful român", București, 1888 ș.u.

TF — *Temelii folclorice și orizont european în literatura română*, îngr. Ov. Papadima, București, E.A., 1971.

TGS — *Texte privind dezvoltarea gîndirii social-politice în România*, București, 1954.

TI — „Tribuna", București, 1873.

TIP — „Tipografia română", București, 1886 ș.u.

TL — „Tribuna literară", Sibiu, 1900 ș.u.

TLR — „Telegraful român", Sibiu, 1853 ș.u.

TLȘ — „Tranzacțiuni literare și științifice", București, 1872 ș.u.

TM — „Timpul", București, 1876 ș.u.

TMI — *Tezaur de monumente istorice pentru România*, I—III, publ. Al. Papiu Ilarian, București, Tip. Rassidescu, 1862—1864.

TMPL — „Timpul", București, 1856 ș.u.

TMS — „Tomis", Constanța, 1966 ș.u.

TP — „Tudor Pamfile", Dorohoi, 1923 ș.u.

TPL — „Timpul", București, 1854 ș.u.

TPO — „Tribuna poporului", Arad, 1896 ș.u.

TPR — *Transilvania în poezia românească*, îngr. Emil Giurgiuca, București, 1943.

TPS — „Trompeta socialistă", București, 1898.

TR — „Tribuna", Sibiu, Cluj, 1884 ș.u.

TRA — „Traian", București, 1869 ș.u.

TRC — „Trompeta Carpaților", București, 1865 ș.u.

TRF — „Tribuna familiei", București, 1898 ș.u.

TRO — „Tribuna română", Iași, 1859 ș.u.

TRP — „Tribuna poporului", București, 1944 ș.u.

TRR — „Terra", București, 1867 ș.u.

TS — „Tînărul scriitor", București, 1951 ș.u.

TTR — „Teatrul", București, 1956 ș.u.

ȚB — „Țara Bîrsei", Brașov, 1929 ș.u.

ȚN — „Țara nouă", București, 1884 ș.u.

ȚNO — „Țara nouă", București, 1911 ș.u.

ȚR — „Țara", București, 1893 ș.u.

U — „Universul", București, 1884 ș.u.

UA — „Unirea", București, 1861 ș.u.; București, 1887 ș.u.

UR — „Unirea", Blaj, 1891 ș.u.

URC — „Uricariul", Iași, 1852 ș.u.

UV — „Universul", București, 1845 ș.u.

UVR — „Universul literar săptămînal", București, 1888 ș.u.

UVRI — „Universul ilustrat", București, 1892 ș.u.

V — „Vatra", București, 1894 ș.u.

VAN — „Viața nouă", București, 1905 ș.u.

VBA — „Viața Basarabiei", București, 1932 ș.u.

VE — „Veselia", București, 1891 ș.u.

VIN — „Vieața nouă", București, 1898 ș.u.

VK — „Volk und Kultur", București, 1950 ș.u.

VL — „Viața literară", București, 1926 ș.u.

VLT — „Viața literară", București, 1906 ș.u.

VMD — „Viața medicală", București, 1954 ș.u.

VN — „Voința națională", București, 1884 ș.u.

VOA — „Vocea adevărului", București, 1882 ș.u.

VOC — „Vocea Oltului", Craiova, 1857.

VOCR — „Vocea română", Craiova, 1880 ș.u.

VOI — „Vocea Iașilor", Iași, 1895.

VOR — „La Voix de Roumanie", București, 1861 ș.u.

VR — „Viața românească", Iași, București, 1906 ș.u.

VRA — „Vremea", București, 1928 ș.u.

VRL — „Viitorul", București, 1907 ș.u.

VRM — „Vremea", Iași, 1899; București, 1903 ș.u.

VS — „Vestul", Timișoara, 1930 ș.u.

VSD — *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba și stilul scriitorilor)*, București, E.S.P.L.A., 1958.

VSR — „Vestitorul românesc", București, 1843 ș.u.

VST — „Viața studențească", București, 1956 ș.u.

VT — „Vestea", București, 1877 ș.u.

VTO — „Viitorul", Iași, 1861.

VTR — „Viitorul", Iași, 1898 ș.u.

VTRA — „Vatra", Tîrgu Mureș, 1971 ș.u.

VȚ — „Vieața", București, 1893 ș.u.

VȚA — „Viața", Huși, Bacău, Iași, 1913 ș.u.

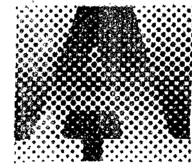
ZB — „Zimbrul", Iași, 1850 ș.u.

ZBH — „Zorile Bihorului", Oradea, 1854.

ZI — „Ziua", București, 1896.

ZS — „Zări senine", Bistrița, 1925 ș.u.

ZV — „Zimbrul și Vulturul", Iași, 1858.

AARON, Florian v. **Florian, Aron.**

AARON, Petru Pavel (1709, Bistra, j. Maramureş — 9.III.1764, Baia Mare), cărturar. Obîrşia familiei sale ar fi fost legată, după o tradiţie de familie, de vechiul neam al Aroneştilor, din care se ridicaseră în Moldova domnitori. Fiu de preot, **A.** învaţă un timp acasă, cu un profesor francez, fiind dat la şcoală, la Tyrnavia, cu oarecare întîrziere. Trimis apoi la Roma, el studiază, la Colegiul „De Propaganda Fide", filozofia şi teologia. În scrisorile din această perioadă, **A.**, însufleţit de „gloria străbună", varsă o lacrimă pentru „pămîntul de jale" al Ardealului. S-a întors în ţară în 1743. Călugărindu-se sub numele de Pavel, e numit vicar de către episcopul Inocenţiu Micu Klein, cu care se află în relaţii bune pînă în 1747, cînd, în urma unor neînţelegeri, episcopul îl va excomunica. Ales el însuşi episcop în 1752, **A.** se devotează de acum înainte ţelului său — redeşteptarea, luminarea neamului prin ştiinţă şi cultură. În timpul păstoriei sale sînt deschise şcolile din Blaj (1754) : şcoala de obşte, şcoala secundară, seminarul pentru pregătirea viitorilor preoţi. Tot aici **A.** înfiinţează o bibliotecă, precum şi o tipografie. Din iniţiativa şi, de multe ori, pe cheltuiala sa, sînt restaurate sau zidite biserici şi mănăstiri (cum este aceea din Alba Iulia), unde urmau să funcţioneze şcoli sau seminarii. Aşezămintele culturale şi religioase înălţate prin străduinţa lui **A.** vor face din Blaj un important centru de cultură românească, salutat mai tîrziu cu veneraţie de paşoptişti. Un fapt care a rămas în legendă şi care vorbeşte despre vocaţia de ascet a lui **A.** este cingătoarea de fier pe care el a purtat-o ani îndelungaţi, scoţînd-o doar cu puţină vreme înainte de a muri. Se îmbolnăvise în timp ce îşi făcea apostolatul prin sate. **A.** avea dar de predicator.

În urma cercetărilor de prin arhive, **A.** întocmise o istorie a neamului românesc. Manuscrisul nu s-a păstrat. Ideea descendenţei latine îl inspirase, desigur. Într-o scrisoare adresată papei (septembrie 1757), el susţine originea romană a poporului român şi latinitatea limbii, argumente folosite în sprijinul cauzei emancipării sociale şi naţionale. Ele vor fi reluate şi dezvoltate de reprezentanţii Şcolii ardelene, împreună cu o altă idee a lui **A.** : rostul patriotic al studiilor şi cercetărilor istorice şi lingvistice. Începuse, la 1760, să traducă în româneşte *Biblia.* Între cărţile tipărite la Blaj de către **A.**, singur sau în colaborare, sînt : *Floarea adevărului* (1750), după care s-a tras la Viena şi o ediţie în latineşte *(Flosculus veritatis)*, *Bucoavnă* (1759), *Păstoricească datorie dumnezeieştii turme vestită* (1759), *Păstoriceasca poslanie sau Dogmatica învăţătură* (1760), *Adevărata mîngîiere în vremi de lipsă* (1761), carte de erudiţie canonică şi patristică, *Începerea, aşezămîntul şi iscăliturile sfîntului şi a toată lumea Săbor de la Florenţia* (1762), alcătuită după izvoare greceşti şi latineşti, precum şi altele, în româneşte sau latineşte. Sînt şi manuale pentru necesităţi didactice, dar mai ales cărţi religioase, care au stîrnit chiar nemulţumiri pentru spiritul lor prea accentuat catolic. Dealtfel, **A.**, şef al bisericii unite, a avut de înfruntat nu numai intrigi, dar şi numeroase tulburări sau chiar revolte. În timpul acesta are loc mişcarea de întoarcere la ortodoxism, avînd în frunte pe călugărul Sofronie, mişcare reprimată drastic. Episcopul e atacat cu virulenţă în cronica în versuri **Plîngerea sfintei mănăstiri a Silvaşului din eparhia Haţăgului, din Prislop.* I se pun în seamă, printre alte păcate, scrierea şi tipărirea de cărţi „mincinoase", răspîndind „neghini şi eresuri". În general, scrierile tipărite la Blaj sînt traduceri, unele făcute în conlucrare cu călugări ca Gr. Maior, Gherontie Cotore, At. Rednic ş.a. Dacă Blajul a devenit pentru un lung răstimp centrul vieţii culturale şi religioase a românilor din Ardeal, aceasta se datoreşte mai ales abnegaţiei lui **A.** şi iniţiativelor sale de mare animator.

— *Floarea adevărului,* Blaj, 1750 ; *Păstoricească datorie dumnezeieştii turme vestită,* Blaj, 1759 ; *Păstoriceasca poslanie sau Dogmatica învăţătură,* Blaj, 1760 ; *Adevărata mîngîiere în vremi de lipsă,* Blaj, 1761 ; *Începerea, aşezămîntul şi iscăliturile sfîntului şi a toată lumea Săbor de la Florenţia,* Blaj, 1762.

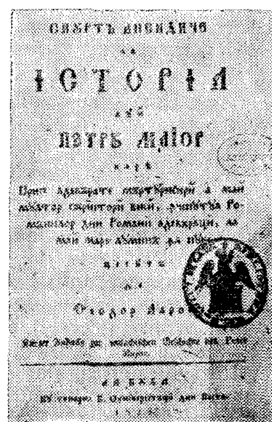
— 1. M. Strajan, *Începutul renaşterii naţionale prin şcoli sau despre episcopul Pavel Aron,* Craiova, Samitca, 1891 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *61—63, 135—136 ;* 3. Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisiu Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764,* Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1902 ; 4. Emanoil Bucuţa, *Cingătoarea de cazne a lui Petru Pavel Aaron,* IDE, V, 1923, 121 ; 5. Lăudat, *Ist. lit.,* III, *136—138 ;* 6. Cornel Tatai, Octavian Rotaru, *Un document revelator asupra activităţii culturale desfăşurate de Petru Pavel Aron,* în *Apulum,* XII, Alba Iulia, 1974.

F.F.

AARON, Theodor (6.II.1803, Ţichindeal, j. Sibiu — 6.IV.1859, Lugoj), cărturar. A învăţat mai întîi la Sibiu, urmînd apoi gimnaziul la Blaj şi Odorhei, filozofia la Cluj şi teologia la Budapesta. În afara funcţiilor bisericeşti care i s-au încredinţat, **A.** a fost profesor şi director al liceului din Beiuş, cenzor şi revizor al cărţilor româneşti pe lîngă Tipografia Universităţii de la Buda (1842). După revoluţia de la 1848, va fi translator la „Foaia legilor" din Pesta, iar după aceea translator român pe lîngă Locotenenţa imperială din Buda. În 1855 se afla canonic şi rector la seminarul român din Oradea, iar în 1857 — prepozit capitular la Lugoj.

Lui **A.** i se datoresc mai multe cărţi religioase, dar şi pedagogice. Astfel sînt *Catihetica practică* (1843), *Cuvîntări bisericeşti despre cele şepte păcate ale căpeteniei pe duminecile păresimilor* (1847), *Anotări din Istoria eclesiastică despre urzîrea şi lăţirea credinţei creştine între români* (1850). **A.**, care cunoaşte pe Seneca, Plutarh, Tit Liviu, se serveşte de izvoare lati-

nești și bizantine. Numele său apare și în publicații precum „Gazeta de Transilvania” sau „Foaie pentru minte, inimă și literatură”. În 1828 i se tipărește la Buda *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea, prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevărați la mai mare lumină îl pune.* „Țesute” de **A.**, care citează, între alții, istorici ca Eunapius, Eutropius, Priscus, Procopius, argumentele sînt astfel orînduite încît să aducă, împotriva „defăimătorilor”, „adeveriri” despre originea pur romană a neamului. **A.** stăruie asupra ideii de continuitate a romanilor în Dacia, precum și a legăturilor neîntrerupte cu cei așezați în sudul Dunării. El reia, de fapt, ideile lui P. Maior, aducînd unele mărturii noi și insistînd mai mult asupra neamestecului „ghintei românești” cu popoarele migratoare, ca și asupra vetrelor de romanitate de pe cele două maluri ale Dunării. **A.** are o argumentație strînsă, însuflețită, cu izbucniri polemice, retorice, cu expresii metaforice nu lipsite de plasticitate. În prefață *(Către cetitoriu)*, preocupat de idealul „luminării nației”, de „polirea și iscusirea” ei și, mai ales, de redeșteptarea conștiinței originii ei nobile, autorul se oprește și asupra unor probleme de limbă. Limba, susținea el, ar trebui purificată de cuvintele nelatine, tot așa cum slovele trebuie îndepărtate neîntîrziat. **A.**, discipol al lui P. Maior, e un neînduplecat latinist.

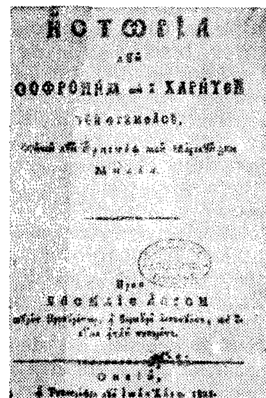

— *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea, prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevărați la mai mare lumină îl pune*, Buda, Tip. Universității, 1828, reed. parțial în Lupaș, *Cronicari*, I, 166—170 ; *Catihetica practică*, Buda, 1843 ; *Cuvintări bisericești despre cele șepte păcate ale căpeteniei pe duminecile păresimilor*, Buda, 1847 ; *Anotări din Istoria eclesiastică despre urzirea și lățirea credinței creștine între români*, Pesta, 1850.

— **1.** *[Theodor Aaron]*, FMIL, XXIII, 1860, 20 ; **2.** *Encicl. rom.*, I, 2—3 ; **3.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 218 ; **4.** Lupaș, *Cronicari*, I, 166 ; **5.** Corneliu Popeți, *110 ani de la moartea lui Theodor Aaron*, O, XX, 1969, 3.

I.L.

AARON, Vasile (1770, Glogoveț, j. Alba — 1822, Sibiu), poet. Fiu al parohului Vasile Aaron din satul Glogoveț din apropierea Blajului, **A.** va invoca într-un anumit moment al vieții descendența sa din strămoși moldoveni. După studii de teologie la Seminarul din Blaj, se întreține dînd lecții particulare și urmează dreptul la Cluj. Cunoștea germana, maghiara, își însușise între timp latina și, poate, italiana. Se stabilește ulterior la Sibiu, unde va profesa ca jurat-procurator pe lîngă Consistoriul Episcopiei ortodoxe și notar al Companiei grecești. Știri vagi indică posibilitatea apartenenței poetului la o „Societate filosoficească din mare principatul Ardealului”, cu sediul probabil la Sibiu, care își vestea, pe la 1795, programul iluminist ⟨8⟩, urmărind printre altele înființarea unui ziar românesc. În 1818 scriitorul se arăta interesat de un post de profesor la Seminarul de la Socola din Iași, reorganizat de mitropolitul Veniamin Costache, cu care **A.** intrase în corespondență prin intermediul lui I. Budai-Deleanu. Proiectul nu se realizează. Scrierile literare ale lui **A.**, foarte populare, se vor retipări încă mult timp după moartea autorului.

Opera lui **A.** este aceea a unui versificator prodigios, care traduce, imită și prelucrează, folosind ca sursă literatura clasică latină îndeosebi, dar și alte izvoare, germane și italiene. Șirul scrierilor sale este deschis, în 1805, cu o prelucrare a epopeii religioase *Der Messias* de Fr. G. Klopstock, devenită în transpunere românească *Patimile și moartea a Domnului și Mîntuitorului nostru Isus Hristos.* Epopeea, trecută prin „fabrica măiestriei poeticești” a versificatorului ardelean, cunoaște o largă circulație în toate provinciile românești, ajungînd a fi utilizată pe alocuri și în serviciul religios. Versificația scrierii (**A.** adoptă cadența poeziei populare), deși este aceea care asigură în parte succesul cărții, contravine în fapt solemnității temei, rămînînd monocordă și lipsită de strălucire. În 1807 apar la Sibiu două legende prelucrate de **A.** după *Metamorfozele* lui Ovidiu : *Perirea a doi iubiți adecă : jalnica întîmplare a lui Piram și Tisbe, cărora s-au adăugat mai pe urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis.* În ambele, se distinge preocuparea autorului de a-și familiariza cititorul, prin note rezumative și adnotări, cu universul mitologic clasic. În istorisirea iubirii tragice dintre Piram și Tisbe, **A.** elimină motivul metamorfozei (colorarea în roșu a fructelor dudului în amintirea morții eroilor), nu însă și în legenda lui Narcis, una din primele scrieri din literatura română cultă uzînd de o astfel de specie de miraculos. Farmecul, bogăția de sensuri a mitului antic dispar aproape complet în versificările lui **A.**, în schimb autorului îi rămîne meritul de a fi introdus, cel dintîi la noi, cîteva teme de largă circulație universală. S-a presupus că un model italian ar sta la baza satirei din *Vorbire în verșuri de glume întră Leonat bețivul, om din Longobarda, și întră Dorofata, muierea sa,* apărută la Sibiu în 1815. Verva, intențiile ironice dispar, în parte, la **A.**, în avalanșa de tînguiri ale Dorofatei, predicînd soțului moderație, și în discursul încurcat al lui Leonat, cel căruia cumpătarea îi provoacă vise tulburi. Inspirat, se pare, și de *Georgicele* lui Vergiliu, *Anul cel mănos. Bucuria lumei* (Sibiu, 1820), poem de tip hesiodic, slăvind muncile campestre în armonie cu evoluția ciclică a anotimpurilor, rămîne poate cea mai personală dintre scrierile lui **A.** Versul de factură populară, caracteristic poetului, nu contrazice aici materia bucolică a cărții. Cu o anume cursivitate, uneori cu vioiciune, textul inventariază păsări și flori, fructe, unelte, într-o manieră descriptivă, didactică, ce frînează aproape orice avînt liric. Reușitele poemului țin îndeosebi de elogiul, naiv, adus primăverii, anotimp neliniștit, de înnoire. Uneori sentințele morale ale autorului anunță ritmuri antonpannești („Darul cel de sus nu cade / În somnul celui ce șade”). Mai apropiată prin conținut de cărțile populare, pline de peripeții, prigoane și jocuri ale întîmplării, este *Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Milet (Sibiu, 1821).* **A.** versifică după o versiune românească a nuvelei lui Florian *Sophronyme* (fie că a cunoscut traducerea din neogreacă a lui Iordache Slătineanu, publicată la Sibiu în 1797, fie că a prelucrat o altă traducere existentă la noi a textului grecesc ⟨30, 36⟩). Harite, fru-

moasa fiică a lui Aristef, marele judecător al Miletului, se îndrăgostește de sculptorul Sofronim, pribeag din Teba. Ucenic el însuși al vestitului Praxitel, Sofronim cucerește prin meșteșugul său desăvîrșit și prin purtarea sa aleasă pe cetățenii din Milet, între care se stabilește. Aristef se împotrivește însă iubirii celor doi tineri, reușind să-l îndepărteze pe Sofronim din oraș. Corsarii din Lemnos jefuiesc Miletul, furînd din templu statuia Afroditei, protectoarea cetății. În lipsa lui Sofronim, neavînd cine să sculpteze cu măiestrie un nou idol, poporul se răzvrătește împotriva lui Aristef. Harite pornește cu o corabie pe mare, în căutarea unui meșter. Într-un ostrov izolat fata îl regăsește pe Sofronim, care, în dorul iubitei, îi sculptase acesteia chipul. Întoarcerea tinerilor în Milet duce la reabilitarea lui Aristef. Mișcat, părintele Haritei acceptă căsătoria lor. Spre bucuria locuitorilor orașului, statuia inspirată lui Sofronim de înfățișarea Haritei rezistă în templul zeiței, în care alte sculpturi ce fuseseră încercate se sfărîmaseră pînă atunci în chip misterios. Versificarea lui **A.** nu este lipsită de virtuți literare. Măsura amplă, de douăsprezece silabe, rămîne cuprinzătoare pentru ritmul interior al narațiunii, iar în portretizarea fecioarei Harite, cea „cu minte înaltă, fire zburătoare", poetul mlădiază cu destulă suplețe cuvintele, aflînd nuanțe gingașe dar și tonuri mai vii, alternînd impresia de fragilitate și robustețe. Descrierea ostrovului lui Sofronim degajă un sentiment al naturii, de tip preromantic ; apare aici gustul pentru luxuriant, pentru abundența exterioară a decorului (o natură adăpost, dar nu încă o natură refugiu). Versurile lui **A.** prevestesc o anume agitație discretă specifică uneori pastelurilor lui Alecsandri : „Arborii, copacii, pomii roditori / Ori în care parte te uiți stau tot flori, / Picături de apă, bulzuri adunate, / Spînzurînd de frunză verde aninată... / Fericiții fluturi plini de veselie / Zboară sus pe lemne și jos pe cîmpie...". Există apoi o vagă asemănare între revederea îndrăgostiților în bordeiul din pădure, ai cărui pereți sînt zugrăviți cu numele Haritei, și întîlnirea lui Călin cu fata de împărat din poemul lui M. Eminescu *Călin (File din poveste)*. O mențiune ar merita de asemenea rimele, uneori îngrijite, ale lui **A.** Pe lîngă versuri ocazionale, majoritatea publicate în timpul vieții (dedicate unor personalități ardelene, ca Teodor Meheși, Ioan Bob, Samuil Vulcan și Dimitrie Vaida), fără altă însemnătate decît aceea a obișnuitei desfășurări a arsenalului său mitologic de imagini, **A.** mai lasă în manuscris un poem epic, nesemnat, probabil tot o imitație, *Reporta din vis*, și o lucrare juridică, *Praxisul forumurilor bisericești* (1805). În cea dintîi, apare localizat motivul preromantic al ruinelor (la A., ale cetății Sarmis). Ilustrînd o anume categorie de fantastic, o călătorie inițiatică, petrecută în vis, devine pentru erou prilej de meditație asupra perisabilității lumii, iar pentru autor, ocazie de a preamări virtutea, ce coincide, horațian, cu respectarea măsurii. În prefața poemului **A.** pune în discuție cîteva aspecte de limbă, în spiritul filologic promovat de Școala ardeleană. Latinitatea limbii române este și pentru el o realitate de necontestat, care numai în mod tendențios ar putea fi negată. Se fac observații judicioase relativ la evoluția de la latină la română, la teritoriul locuit de vorbitorii limbii române — cel al vechii Dacii, la dialectele sud-dunărene și diferențierile dintre graiuri. **A.** apără cu convingere posibilitățile estetice ale limbii române, pledînd pentru crearea și cultivarea unei tradiții puternice acolo unde au lipsit timp îndelungat „mijlocirile, privilegiul, slobozenia la învățătură". Pentru **A.** este evidentă necesitatea îmbogățirii limbii prin neologisme. Se proclamă, în spirit luminist, îndreptățirea unor astfel de împrumuturi, îndeosebi din latină. El este constrîns dealtfel a recurge, în *Praxis*... mai ales, la termeni juridici neologici, al căror sens este totdeauna preocupat să-l lămurească. În prefețele scrierilor sale **A.** încearcă uneori și abordarea unor probleme de teorie literară, privitoare la natura artei și înrudirea dintre diversele ei forme, rolul imaginației, versificație etc. Cu toată stîngăcia și confuzia în expunerea ideilor, tentativa în sine merită a fi reținută. Din literatura clasică latină **A.** transpune, înainte de 1805, opt cînturi din *Eneida* lui Vergiliu, versificate prolix, în metru popular, neconform cu spiritul epopeii antice, precum și cîteva fragmente din *Metamorfozele* lui Ovidiu : legenda despre Narcis (prelucrată ulterior în *Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis*), alături de cele ale lui Dafne, Io, Aghenor, Acteon, Hyakinthos, traduceri publicate tîrziu, mult după moartea poetului, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

— ***Patimile și moartea a Domnului și Mîntuitorului nostru Isus Hristos***, Brașov, Tip. Șobeli, 1805 ; ed. Sibiu, Tip. Bart, 1808, 1829 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, 1837, 1852, 1862, 1888 ; ed. fragm. în LPTR, III, *383—396* ; ***Verșuri veselitoare la ziua numelui exțelenției sale domnului Ioan Bob***, Sibiu, Tip. Bart, 1806 ; ***Perirea a doi iubiți adecă : jalnica întîmplare a lui Piram și Tisbe, cărora s-au adăugat mai pe urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis***, Sibiu, Tip. Bart, 1807 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, 1830, 1867 ; ed. Brașov. Ciurcu, 1893 ; ed. fragm. în ȘA, III, *219—227* ; ***Versuri veselitoare întru cinstea prealuminatului și preaosfințitului domn Samuil Vulcan, Episcopului greco-catolicesc al Orădiei-Mare***, Sibiu, Tip. Bart, 1807, reed. fragm. în ȘA, II, *22—28* ; ***Vorbire în verșuri de glume întră Leonat bețivul, om din Longobarda, și întră Dorofata, muierea sa***, Sibiu, 1815 ; ed. Sibiu, Tip. Bart, 1830 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, [1832] ; ed. București, Tip. Romanov, 1856 ; ed. București, 1872 ; ed. Brașov, Ciurcu, 1890, 1893 ; ed. București, Steinberg, 1894 ; ed. fragm. în ȘA, III, *230—234* ; ***Anul cel mănos. Bucuria lumei***, Sibiu, Tip. Bart, 1820, 1830 ; ed. Brașov, Ciurcu, 1893 ; ed. fragm. în LPTR, II, partea II, 96—108, PAU, 43—54, PRC, I, *89—96*, ȘA, III, *109—125* ; ***Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Milet***, Sibiu, Tip. Bart, 1821 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, [1860], reed. fragm. în ȘA, III, *143—154*, ȘARD, *30—32* ; ***Reporta din vis*** (fragm.), TLR, XVI, 1868, 7—11, reed. fragm. în PRC, I, 96, ȘARD, *25—29* ; ***Către Ovidie Naso*** și ***Verș jalnic la ingropăciunea d[omnului] Teod[or] Miheși*** (publ. D. Popovici-Barcianu), în *Programă a Institutului pedagogico-teologic al Arhidiecezei ortodoxe române transilvane în Sibiu*, XV, 1898—1899. Ms. : *Reporta din vis*, B.A.R., ms. 214, B.F.C., ms. rom. 178 (fond Blaj) ; *Praxisul forumurilor bisericești* (1805), B.A.R., ms. 862, B.F.C., ms. rom. 310 (fond Blaj). — Tr. : Vergiliu, *Despre stricarea Troiei prin greci și rădicarea neamului rîmlenesc după merjerea lui Eneas cu soțiile sale în Italia* (publ. fragm. G. Barițiu), T, X, 1877, 24, XI, 1878, 1—7, 9—12, publ. fragm. în ȘARD, 136—144 ; Ovidiu, *Dafne, Io, Aghenor, Acteon se mută într-un cerb, A lui Narțiș iubire și perire* (publ. D. Popovici-Barcianu), în *Programă a Institutului pedagogico-teologic al Arhidiecezei ortodoxe române transilvane în Sibiu*, XV, 1898—1899, XVI, 1899—1900. Ms. : Ovidiu, *Alese istorii din Cartea mutărilor* (1804), B.A.R., ms. 4072 ; Vergiliu, *Despre stricarea Troiei prin greci și rădicarea neamului rîmlenesc după merjerea lui Eneas cu soțiile sale în Italia* (1805), B.F.C., ms. rom. 562, ms. rom. 517.

— **1.** Timotei Cipariu, *Jurnal*, Cluj, Dacia, **1972**, *42—43* ; 2. A. Pumnul, *Vasile Aron*, LPTR, III, 382—383 ; **3.** G. Sion, *Reporta din vis*, București, Tip. Petrescu și Costescu, 1870 ; 4. [G. Barițiu], *Vasile Aaron și operele sale*, T, X, 1877, 24 ; 5. Gaster, *Lit. pop.*, *148—149* ; **6.** Philippide, *Introd. ist. lit.*, *191* ; 7. D. Popovici-Barcianu, *Vasile Aaron (1770—1822). O scriere încă necunoscută a lui*, în *Programă a Institutului pedagogico-teologic al Arhidiecezei ortodoxe române transilvane în Sibiu*, XV, 1898—1899 ; **8.** Chendi, *Începuturile*, *24—35* ; 9. O. Densusianu, *Vasile Barac*, RVU, I, 1900, 10 ; **10.** Bianu, *Manuscrise*, I, *458—462*, III, *91—93* ; 11. *[Note bibliografice]*, BRV, II, *492*, *520*, *522*, III, *115*, *324—325*, *366—369*, *611*, *672—673*, IV, *124*, *281—283* ; 12. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *122—127* ; **13.** I. L[upaș], *Un amănunt relativ la Vasile Aaron*, AIN, I, 1921—1922 ; **14.** Haneș, *Dezv. lb. lit.*, *88—90*, *104—105* ; **15.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *265*, *380—383* ; 16. G. Guțu, *O traducere în versuri din „Eneida". la 1805*. ORP. IV. 1928, 2 ; **17.** G. Baiculescu, *Virgiliu în românește — „Eneida"*, ALA, IX, 1930, 516 ; **18.** N. Lascu, *Traduceri românești din Vergiliu*, AISC, II, 1933—1935 ; **19.** Dimitrie Popovici, *La littérature roumaine de Transylvanie au dix-neuvième siècle*, București, 1938, *18* ; **20.** Cardaș, *Ist. lit.*, *204* ; **21.** Dan Simonescu, *O lature necunoscută din activitatea lui Vasile Aaron*, București, 1940 ; 22. Călinescu, *Ist. lit.*, *76—78* ; **23.** V. S. Lupaș, *Vasile Aaron*,

cel dintîi autor al unei lucrări juridice în limba română, RMNU, 1941, 37 ; **24.** Gh. Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*. I, București, F.R.L.A., 1942, *138—139, 247* ; **25.** Nicolae Lascu, *Vasile Aaron și Ovidiu*, SL, II, 1943, reed. în *Publius Ovidius Naso*, București, E.A., 1957, *402—437* ; **26.** Pillat, *Tradiție, 93* ; **27.** Popovici, *Studii*, I, *447—453* ; **28.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; **29.** R. Todoran, *Terminologia juridico-administrativă*, CIL, III, *105—136* ; **30.** Piru, *Ist. lit.*, II, *126—134* ; **31.** George Ivașcu, *Introducere*, ITC, *47* ; **32.** *Ist. lit.*, II, *88—93* ; **33.** Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *331—332* ; **34.** Romul Munteanu, *Studiu introductiv*, ȘA, I, *5—47* ; **35.** Const. A. Stoide, *Legăturile culturale dintre Moldova și Transilvania*, RITL, XIX, 1970, 1 ; **36.** Anghelescu, *Preromant. rom., 118—125* ; **37.** Gáldi, *Introd. ist. vers., 113* ; **38.** Iliescu, *Geneza, 22, 132, 135, 141—144, 301* ; **39.** N. A. Ursu, *Completări și rectificări la „Bibliografia analitică a limbii române literare (1780—1866)"*, LR, XXI, 1972, 5 ; **40.** Lascu, *Clasicii, 395—396, 456* ; **41.** Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *153—157* ; **42.** Virgil Cândea, *„Metamorfoze"*, RL, IX, 1976, 16 ; **43.** Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor*, STRS, *76—77* ; **44.** Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Minerva, 1978, *400*.

R. Ș.

ACERA ROMÂNĂ, revistă literară apărută la București la 1 aprilie 1875. Subintitulată „foaie literară și științifică", **A. r.** adăpostește primele producții literare a doi adolescenți, Al. G. Drăghicescu și Demetru Constantinescu, viitorul scriitor D. Teleor. Primul publică versuri, o nuvelă, *Teroarea nopții în jurul camerii mele*, și două traduceri din V. Hugo : poeziile *Floarea și fluturul* și *Somnoroasa*. Teleor tipărește aici prima sa compunere în versuri, *Magdalena. Poemă în opt cînturi*.

R.Z.

ACHIMESCU, Ion (18.II.1870, Stignița, j. Mehedinți — 1925), traducător și poet. A urmat școala primară și gimnaziul din Turnu Severin și o școală militară în București. S-a dedicat carierei militare și, paralel, a făcut publicistică măruntă. În 1894 a debutat cu o poezie în revista „Vieața". Colaborează la „Liga literară" cu traduceri din franceză și engleză și, în 1899, scoate un volum de traduceri din scriitori englezi și americani, intitulat *Spicuiri*. Publică, aproape regulat, tălmăciri și producții proprii în „Foaia pentru toți" și „Foaia populară" (1901—1903). Mai rar a colaborat la revista „Carmen", la „Adevărul ilustrat" și „Floare-albastră". Volumul *Din sferi senine* (1904) strînge o parte din scrierile apărute prin reviste. Autor minor de versuri și proză, **A.** manifestă, prin traduceri, o preferință marcată pentru literaturile engleză și americană, mai puțin cunoscute la noi. J. Ruskin figurează în volumul *Spicuiri* cu două titluri nesemnificative, dar este citat de mai multe ori și i se consacră și o notiță biografică, ceea ce indică un interes demn de menționat pentru prerafaelitism. Alte traduceri sînt bucăți mărunte din Ch. Dickens, Arabella C. Winter, T. G. Smollett, R. Jefferies. Volumul *Spicuiri* cuprinde și o schiță aparținînd scriitorului american Washington Irving. Din E. A. Poe a tălmăcit cîteva povestiri mai cunoscute : *Morella, Ligea, Eleonora, Adevărul asupra cazului domnului Voldemar*. În 1904 anunță chiar un volum de *Nuvele alese* din Poe. A tradus cîteva fragmente din romanul *Hyperion* și din poemul *Evangelina*, aparținînd poetului american H. W. Longfellow.

— *Spicuiri*, București, Tip. Basilescu, 1899 ; *Femeia. Notițe biografice*, București, Tip. Carmen Sylva, 1901 ; *Din sferi senine*, București, Tip. Universală, 1904. — Tr. : E. A. Poe, *Adevărul asupra cazului domnului Voldemar*, LGL, I, 1893, 11—12, *Morella*, LGL, II, 1894, 1, *Eleonora*, CMN, I, 1899, 8 ; Maxime Villemer, *Păianjenul*, LGL, II, 1894, 2 ; *Pomul de Crăciun* (legendă germană), LGL, II, 1895, 3 ; Pontsevrez, *Pumnul cu sare*, LGL, II, 1895, 4 ; A. France, *Leslie Wood*, LGL, II, 1895, 10 ; [Ch. Dickens, John Ruskin, T. G. Smollett, Washington Irving, Arabella C. Winter], în *Spicuiri*, București, Tip. Basilescu, 1899 ; H. W. Longfellow, *Hyperion* (fragm.), FP, IV, 1901, 2, 5, *Evangelina*, FP, V, 1902, 10 ; R. Jefferies, *Bucuria vieții*, FP, IV, 1901, 9 ; Alfred Wellesley Ress, *Arta în campanie*, FP, IV, 1901, 10.

— **1.** C. Scînteie, *„Spicuiri". Traduceri din englezește de I. Achimescu*, CMN, I, 1899, 10 ; **2.** *Locotenent Ion Achimescu*, FP, V, 1902, 5 ; **3.** Predescu, *Encicl.*, 9.

S.C.

ACTUALITATEA, ziar politic și literar apărut la București, bisăptămînal, între 19 septembrie și 2 octombrie 1865, avînd ca redactor responsabil pe Pantazi Ghica. Partea literară a gazetei este asigurată, în bună măsură, de P. Ghica, cu articole de atitudine (*Libertatea presei*), de istorie literară (*Autorii cei vechi* — un elogiu adus lui Iancu Văcărescu, C. A. Rosetti, Gr. Alexandrescu) sau de analiză a vieții teatrale românești (*Cîteva cuvinte asupra teatrului român*). Acest din urmă articol despre soarta tristă a unor mari actori, concediați pe nedrept, este urmat de intervenția lui C. A. Rosetti (*Teatrul este oglinda societății*), cu noi dovezi despre starea precară a teatrului la noi, ca instituție de cultură. În cadrul foiletonului gazetei, P. Ghica publică prelucrarea unei legende populare (*Mărgăritărel*) și schița *Un amor de toamnă*.

— **1.** Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 2.

L.V.

ACTUALITATEA, revistă literară care a apărut la București, lunar, între 6 septembrie 1898 și 5 decembrie 1899. Director a fost literatul și graficianul D. Caselli, căruia, de la *1 aprilie 1899*, i se asociază **A.** Cantilli. Începînd cu **1** septembrie 1899, **A.** și-a modificat titlul în „Revista Actualitatea". Orientarea publicației este eclectică. Primul număr va fi închinat scriitoarei Carmen Sylva, iar în cel de al doilea se face o prezentare elogioasă lui C. Dobrogeanu-Gherea, căruia i se republică, sub denumirea *Ibsen, Björnson, Petőfi*, și un fragment din studiul *Artiștii-cetățeni*. Alături de notele și cronicile literare și teatrale scrise de D. Caselli și Const. Vasilescu, în revistă au apărut articole biografice dedicate unor personalități ale epocii, precum și comentarii referitoare la viața culturală, aparținînd lui I. C. Bacalbașa, Al. Antemireanu, Juarez Movilă. Cu un articol intitulat *Plagiatul în poezie* colaborează G. Panu, iar A. Cantilli, D. Caselli și D. Nanu, cu versuri.

— 1. Vladimir Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 14.

R.Z.

ADEVĂRUL, gazetă politică și literară care a apărut în două serii, prima la Iași, săptămînal, de la 15 decembrie 1871 pînă la 5 aprilie 1872, iar cea de a doua la București, zilnic, de la 15 august 1888. A continuat și după 1900. Fostul prefect de poliție al orașului București, din timpul domniei lui Al. I. Cuza, Al. V. Beldiman, adversar hotărît al lui Carol I și al autorilor loviturii de stat de la 11 februarie 1866, este editorul și redactorul primei serii. După cîteva luni, ca urmare a atacurilor necontenite împotriva Palatului, gazeta este suprimată, iar Beldiman arestat și dat în judecată. Un juriu, în care prim-jurat era V. Alecsandri, dă un verdict de achitare, dar **A.** nu va mai fi reluat decît peste 16 ani, la București. Din grupul de redactori ai seriei a doua au făcut parte, alături de directorul politic al ziarului — Al. V. Beldiman, Gr. Ventura — prim-redactor, fiul său, Const. Ventura (semna Un gălățean), I. S. Spartali — traducător al romanelor-foileton, I. Hussar — redactor al părții politice din *1889*, *C. B. Stamatin-Nazone. Un conflict între*

ADEVERULU

APARE IN TOATE MIERCURI

Beldiman și proprietarul tipografiei, Toma Basilescu, (care va scoate un alt ziar, cu același titlu, între 24 martie — 26 iulie 1892), este urmat de o reorganizare a redacției, din care se retrage Gr. Ventura, în dezacord cu vederile democratice ale directorului. Pentru doi ani, postul de prim-redactor este ocupat de I. N. Roman. În septembrie 1893, **A.** se apropie de mișcarea socialistă, odată cu venirea în redacție a lui A. Bacalbașa, prim-redactor, și a ziariștilor socialiști I. Teodorescu și C. D. Anghel, fratele poetului D. Anghel. Din 1892, redactor al părții literare este Traian Demetrescu. Vor mai colabora G. Ibrăileanu, E. Vaian (redactor), Laura Vampa, Ed. Dioghenide (redactor) și C. Mille, mai întîi fără să-și semneze articolele, iar de la 5 ianuarie 1894 scriind sub propria semnătură. În anul următor, C. Mille devine proprietar al ziarului, director rămînînd Al. V. Beldiman, pînă în februarie 1898, cînd, în urma morții acestuia, Mille își asumă și direcția politică. De fapt, chiar din 1895 Mille conduce gazeta, deoarece Beldiman, bolnav și în vîrstă, îi cedase, tacit, atribuțiile de director, păstrîndu-și însă dreptul de a colabora cu articole politice. Tot în 1895, prim-redactor este numit C. Bacalbașa, care, cu încetul, modifică și componența redacției. Alături de militantul socialist Al. Ionescu, redactor și corector din 1894, sînt angajați I. C. Bacalbașa, G. Russe-Admirescu, C. Balaban și Vespasian Pella, și aceste schimbări aduc și o orientare politică nouă, **A.** îndepărtîndu-se acum de gazetele socialiste, dar rămînînd un cotidian democratic, antidinastic, republican. Independența de vederi, atitudinea protestatară (împotriva corupției și a nedreptăților din justiție și administrație, împotriva brutalităților din armată, împotriva politicianismului), propaganda pentru votul universal și pentru drepturile femeii, campaniile în favoarea claselor oprimate, mai ales a țărănimii, și în problema unității naționale au făcut din **A.** unul dintre cele mai însemnate și mai citite ziare din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Printre colaboratori s-au aflat C. Dobrogeanu-Gherea, C. Stere (își semna articolele Un observator ipohondru), Zamfir C. Arbore, C. A. Filitis, sociologul Iosif Bolocan ș.a.

Partea culturală și literară a ziarului, completată și cu suplimentele editate („Adevărul literar", „Adevărul ilustrat", „Adevărul de joi"), a fost redactată de scriitori cu vederi politice înaintate și cu idei estetice moderne (C. Mille, A. Bacalbașa, Tr. Demetrescu, A. Stavri). În polemicile literare ale epocii, alături de periodicele socialiste („Contemporanul", „Evenimentul literar", „Munca"), ziarul a susținut, mai ales prin publicistica lui C. Mille și A. Bacalbașa, necesitatea unei arte naționale și militante, care să se inspire din viața și idealurile celor mulți. Un foileton, redactat cu îngrijire de I. S. Spartali și apoi de E. Vaian și Laura Vampa, apărea cu regularitate, conținînd beletristică originală (aici și-a tipărit C. Mille, mai întîi, partea a doua a romanului *Dinu Milian)* sau traduceri din literatura franceză de foileton. Cronica dramatică a fost făcută pînă în 1892 de Gr. Ventura, după aceea de A. Bacalbașa, de I. Bacalbașa și, spre sfîrșitul secolului, de Emil D. Fagure. S-au publicat, de asemenea, cronici muzicale sau de artă plastică. Articole de critică literară scriau I. N. Roman, A. Bacalbașa, I. Teodorescu, Tr. Demetrescu, E. Vaian, Iuliu Dragomirescu, C. Mille, Em. D. Fagure, H. Sanielevici (semna Hassan). Micile articole-portret din prima pagină, multe din ele cu valoare literară, dedicate unor scriitori sau unor personalități politice, erau redactate, în mod obișnuit, de I. Hussar, Tr. Demetrescu, A. Bacalbașa sau C. Mille. Publicistică literară au mai dat și C. Stere, A. Gorovei, G. Coșbuc, I. Păun-Pincio. Cu versuri sau proză colaborau G. Coșbuc, I. N. Roman, Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), A. Bacalbașa, C. B. Stamatin-Nazone, G. Russe-Admirescu, H. G. Lecca, I. T. Florescu, A. Steuerman, I. Bolocan, E. Vaian, Laura Vampa, C. Grigoriu-Rigo, Radu D. Rosetti. Tr. Demetrescu a scris pentru **A.** cronica parlamentară, rubrica *Fizionomia Senatului,* a făcut traduceri din gazetele franceze și a publicat numeroase poezii, schițe și nuvele ; A. Bacalbașa, pe lîngă bogata colaborare politică sau de comentator acid al vieții intelectuale, a dat versuri, schițe umoristice, parodii ; St. O. Iosif și-a început perioada bucureșteană, după debutul de la „Revista școalei" din Craiova, publicînd în **A.** versuri, epigrame, traduceri din Petőfi (între septembrie 1892 și martie 1893). În primăvara anului 1896, înainte de a redacta „Epoca literară", I. L. Caragiale a scris pentru **A.** mai multe articole, apărute săptămînal, joia, între care *Teatrul nostru, Activitate* ș.a.

— 1. Hodoș — Sadi-Ionescu, *Publ. per.,* 3—4, 5 ; 2. Iorga, *Ist. presei,* 148—149 ; 3. *25 de ani de acțiune. „Adevărul" (1888—1913),* București. Adevărul, [1913] ; 4. Antip, *Contribuții,* 40 ; 5. I. Felea, *Un remarcabil centenar de presă în lumina aniversării Republicii noastre,* PRN, XVI, 1971, 12.

R.Z.

ADEVĂRUL DE JOI, supliment literar al ziarului „Adevărul" apărut la București, săptămînal, între 15 octombrie 1898 și 13 mai 1899. Pentru primele 14 numere (pînă în ianuarie 1899), redacția a fost condusă de poetul Artur Stavri. Într-un editorial intitulat *Către cititori,* el anunță că noua revistă va urmări să difuzeze o informație literară bogată și obiectivă, va discuta evenimentele politice însemnate, se va strădui să facă o critică imparțială a vieții literare și culturale și va publica literatură originală și traduceri, singurul criteriu de selecție fiind acela al valorii. Au colaborat cu versuri și proză A. Gorovei, Vasile Pop, G. Ranetti, Alceu Urechia, Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), Th. Cornel, Horia Berza, A. Stavri, R. D. Rosetti, V. Podeanu, D. Teleor, C. Xeni, Raul Stavri, Șt. Cruceanu, I. Costin, C. Z. Buzdugan. O participare consistentă este aceea a lui D. Anghel, cu poezii proprii și traduceri. Jean Bart publică schițe și nuvele *(Moartea pilotului, Șoimul),* S. Sanielevici, articole și cronici literare *(Gherea* ș.a.). Din ianuarie 1899, conducerea suplimentului este luată de C. Mille, care schimbă și echipa redacțională. Se retrag A. Stavri și S. Sanielevici și încep să scrie Emil D. Fagure, Th. Cornel, C. Al. Ionescu-Caion și A. Steuerman. Și profilul revistei se modifică, apar mai des articole politice, se continuă campaniile antidinastice ale „Adevărului". Caion este autorul unor articole în care se ocupă de naturalism sau de simbolism, pe care-l socotea o etapă de degenerescență a literaturii. Emil D. Fagure scrie cronici dramatice, C. Mille este semnatarul rubricii *Săptămîna,* în care comentează aspecte ale vieții politice sau culturale. Se traduce din George Sand, Leconte de Lisle, Th. de Banville, Maupassant, J. Vallès, Lenau, Bürger, Rückert și Heine. Ca și la „Adevărul ilustrat", poezia populară publicată este luată din culegerile lui D. Drăghicescu și Toma Dragu. Cu articole

de sociologie, filozofie și istoria culturii au mai colaborat I. Teodorescu, I. Găvănescul, Artur Stavri, C. Rădulescu-Motru.

— 1. [Artur Stavri], *Către cititori*, ADJ, I, 1898, 1 ; 2. *25 de ani de acțiune. „Adevărul" (1888—1913)*, București, Adevărul, [1913] ; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, 267—268.

R.Z.

ADEVĂRUL ILUSTRAT, supliment literar al ziarului „Adevărul" apărut la București, săptămînal, între 6 martie 1895 și 26 mai 1897. După retragerea lui A. Bacalbașa, conducerea părții culturale și literare a „Adevărului" i-a revenit lui C. Mille, care schimbă denumirea suplimentului din „Adevărul literar" în „Adevărul ilustrat". În schimb, se păstrează, ca și la „Adevărul literar", numerotarea anilor de apariție a cotidianului, încît, în 1895—1896, **A. i.** are drept an de apariție anul VIII. De-abia la 1 martie 1896 numerotarea se modifică, indicîndu-se de acum înainte anul al II-lea de apariție. După 1 ianuarie 1897, publicația va fi redactată, ca și paginile literare ale „Adevărului", de C. Bacalbașa. **A. i.**, spre deosebire de „Adevărul literar", care era, datorită lui A. Bacalbașa, o revistă de atitudine, sub influența ideilor lui C. Dobrogeanu-Gherea, și cu simpatii socialiste, este un observator independent al vieții literare. Și zonele din care se recrutează colaboratorii sînt altele. La **A. i.** au scris, alături de vechii colaboratori ai „Adevărului literar", și scriitori din cercul „Literatorului", chiar și Al. Macedonski, precum și alți publiciști cunoscuți în epocă (Ilie Ighel-Deleanu, Al. Antemireanu). Nota dominantă este una eclectică ; doar articolele lui C. Mille mai pun în discuție problemele estetice pe care, cu puțini ani înainte, „Adevărul literar" le dezbătuse cu atîta aprindere. **A. i.** este, astfel, o revistă în care locul cel mai important îl ocupă beletristica de divertisment, iar scopul celor ce scriu critică literară este acela de a culturaliza, de a „vulgariza", pentru a face publicația accesibilă unui număr cît mai mare de cititori. Alături de Mille, adept al criticii lui Gherea, preocupat de evoluția literaturii naturaliste sau de problema imoralității în artă, la **A. i.** fac cronică literară C. Bacalbașa, B. Brănișteanu, H. Sanielevici. Cu articole mai cuprinzătoare decît o simplă cronică săptămînală, din care rezultă o înțelegere largă a menirii literaturii, colabora N. Iorga. Se publică și multe recenzii, scrise de H. Sanielevici, B. Brănișteanu ș.a., portrete succinte ale unor personalități politice și culturale, uneori cu o undă de ironie, amintiri literare (despre I. Păun-Pincio, Tr. Demetrescu sau I. L. Caragiale), anecdote și ecouri din viața scriitorilor etc. Poezia este reprezentată de D. Th. Neculuță, Radu D. Rosetti, I. Costin, Tr. Demetrescu (în 1895), Dem. Moldoveanu, Adrian Verea, A. Steuerman, Virgiliu N. Cișman, Gheorghe din Moldova, N. Burlănescu-Alin, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Alexandrina Mihăescu, C. Xeni, C. Sandu-Aldea, P. Vulcan, Adrian Milan, G. Tutoveanu, G. Russe-Admirescu, N. Vermont, D. Nanu, D. Teleor, E. Herovanu, C. Z. Buzdugan, precum și de St. O. Iosif și Cincinat Pavelescu. Proza din **A.i.** este ușor naturalistă, sau de un realism obiectiv (schițele lui Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), I. A. Bassarabescu, C. Mille, portretele lui C. Bacalbașa, povestirile despre ocnași ale lui Gh. Becescu-Silvan). Radu Ghimpe este autorul unor schițe în care umorul este mînuit cu iscusință, I. Adam dă nuvele și schițe despre satul moldovenesc, D. Marinescu-Marion încearcă în nuvele, pe care le subintitulează „hazlii", să descrie viața de mahala. În 1895, Tr. Demetrescu publica mai multe *Poeme în proză*, povestiri și însemnări cu caracter autobiografic. Al. Macedonski colaborează cu un „pastel în proză" intitulat *Soare și grîu* și cu alte povestiri (*O noapte în Sulina*, *Moară pe Dunăre*, *Pădurea ulmilor* ș.a.). O nuvelă romanțioasă, cu toate însemnele unei scrieri juvenile, *Pe terasă*, îi aparține lui Gr. Pișculescu (Gala Galaction). Printre scriitorii străini, prezentați în articole ce caută să surprindă o notă caracteristică, se numără Gogol, Turgheniev, Dostoievski, Ada Negri, A. France. În **A. i.** s-au publicat și multe traduceri de poezii, făcute de St. O. Iosif (din Petőfi, Lessing, Lenau, Heine), C. M. Multescu (din Goethe), A. Steuerman (din Leopardi, Heine, Sully Prudhomme), A. Verea (Heine, Ada Negri), D. Teleor (Fr. Coppée), S. Ivanovici (Th. Gautier), C. Xeni (Schiller, Lenau, Heine, Musset, Th. Gautier) ș.a. S-a tradus, de asemenea, din scrierile în proză ale lui E. A. Poe, din Dostoievski, Zola, J.-H. Rosny, Catulle Mendès și din alți scriitori mai puțin cunoscuți ; foiletoanele sînt, așa cum se obișnuia, preluate din ziarele franceze. Poezie populară au publicat D. Drăghicescu și Toma Dragu.

— 1. *25 de ani de acțiune. „Adevărul" (1888—1913)*, București, Adevărul, [1913] ; 2. Anca Rizescu, *„Adevărul ilustrat" (1895—1896)*, RLRO, 258—269.

R.Z.

ADEVĂRUL LITERAR, supliment al ziarului „Adevărul" apărut la București, săptămînal, între 13 septembrie 1893 și 13 februarie 1895. O nouă serie a fost editată după 1900. Intrat în redacția cotidianului, ca redactor-prim, la începutul lunii septembrie 1893, A. Bacalbașa îl determină pe directorul politic al ziarului, Al. V. Beldiman, să transforme pagina literară săptămînală, redactată pînă atunci de I. N. Roman sau de Tr. Demetrescu, într-un supliment. Fără să se desprindă de ziarul tutelar, **A. l.** poate fi considerat, totuși, o publicație periodică autonomă, deși continua numerotația „Adevărului". Organizarea rubricilor era aceea a unei reviste de literatură, locul editorialului politic fiind luat de un articol privitor la o problemă culturală sau literară de actualitate. Aceste articole erau scrise mai întotdeauna de A. Bacalbașa, zelos și consecvent popularizator al convingerilor politice și estetice susținute de C. Dobrogeanu-Gherea în paginile „Contemporanului" și în alte publicații. Ele au alimentat discuțiile polemice duse în jurul conceptelor „artă pentru artă" și „artă cu tendință", la care au luat parte, alături de **A. l.**, „Evenimentul literar" și „Munca", avînd ca principal oponent revista „Vieața" a lui Al. Vlahuță. În fiecare număr al suplimentului se publică o prezentare a unui scriitor autohton sau străin, încercîndu-se alegerea unor personalități care să reprezinte și orientările literare mai noi. Apar articole dedicate lui Dickens, Balzac, Baudelaire, Leconte de Lisle, Zola ș.a., scrise de A. Bacalbașa, C. D. Anghel, Tr. Demetrescu, I. Teodorescu, I. Păun-Pincio, A. Steuerman și, în a doua jumătate a anului 1894, de C. Mille. Uneori poziția față de un scriitor diferă de la un număr la altul, în funcție de părerile celui ce scrie articolul. Astfel, Bacalbașa critică artiștii „burgheziți", între care include și pe Baudelaire, pe care îl socotește și imoral, în timp ce un alt colaborator, care semna C., subliniază valoarea artistică de netăgăduit a poeziilor scriitorului francez. Inconsecvențe există și în ceea ce privește scriitorii români. Vlahuță și B. Delavrancea sînt, în 1893, comentați favorabil, dar criticați în 1894, după declanșarea polemicii cu „Vieața". I. L. Caragiale, Al. Macedonski, T. Maiorescu nu sînt scutiți de criticile și ironiile pătimașului redactor-prim. Scriitorii care au publicat versuri și proză în **A. l.**, alături de A. Bacalbașa, Tr. Demetrescu, A. Steuerman, I. Păun-Pincio, sînt Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), Radu D. Rosetti, Virgiliu N. Cișman, G. Russe-Admirescu. Cronica dramatică era redactată mai ales de A. Bacalbașa. Odată cu retragerea acestuia din redacția „Adevărului", încetează și apariția suplimentului literar.

— 1. A. Bacalbaşa, *[Scrisoare către A. Steuerman, 1893]*, LUE, I, 1899, 3 ; 2. *25 de ani de acţiune. „Adevărul" (1888—1913)*, Bucureşti, Adevărul, [1913] ; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *167—170* ; 4. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, Minerva, 1977, *99—104*.

R.Z.

ADRIAN, Ion Veniamin (1837, Mihăileni, j. Botoşani — 14.VIII.1875, Paşcani), ziarist şi scriitor. Studiile le-a urmat la Fălticeni (cele elementare) şi apoi la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană), pe care o absolvă în 1856. În acelaşi an şi-a început cariera didactică la Dorohoi, dar se transferă, după o vreme, la gimnaziul din Galaţi, unde predă istoria şi geografia. În 1858, atras de via activitate unionistă desfăşurată la Iaşi, se întoarce în capitala Moldovei. După Unire este numit profesor de istorie, geografie şi limba franceză la gimnaziul din Botoşani. Între 1861 şi 1864 nu ocupă funcţii publice. În această perioadă se dedică ziaristicii, conducînd, la Iaşi, revista satirică „Bondarul" (1861—1862). De la începutul anului 1864 este revizor şcolar al judeţelor Iaşi, Botoşani, Dorohoi şi Suceava. Odată cu înfiinţarea cursului superior al gimnaziului botoşănean (1868), **A.** revine la catedră, de data aceasta fiind profesor de istorie, iar în anul şcolar 1868—1869 şi director. A mai fost director al prefecturii judeţului Botoşani şi, în 1869, prefect al poliţiei oraşului. Alegerea ca deputat de Botoşani în Camera legislativă (1870—1871) este punctul de vîrf al carierei sale administrative şi politice. Din 1871 a prezidat Camera de comerţ a judeţelor Botoşani şi Dorohoi, în calitate de proprietar al celei mai importante tipografii botoşănene. A murit subit în drum spre mănăstirea Văratec.

Adept fervent al Unirii şi admirator al lui Al. I. Cuza, **A.** îşi făcuse din realizarea unităţii naţionale şi din democraţie un ideal politic în numele căruia a militat în coloanele periodicelor vremii şi de la catedră. La Galaţi ar fi redactat gazeta unionistă „Libertatea Dunării" ⟨8⟩, iar la Botoşani (1862) ziarul democrat „Independentul" ⟨3⟩, despre care s-au păstrat vagi informaţii. Versurile i-au apărut în „Steaua Dunării", „Ateneul român" şi în „Lumina" lui B. P. Hasdeu. În paginile „Bondarului", **A.** combate vehement „reacţiunea", adică pe cei ce în ţară sau în afara graniţelor ei se opuneau procesului de consolidare a Unirii. El satiriza, de asemenea, pe politicienii care profitau de conjunctura politică pentru a-şi satisface ambiţiile şi interesele personale. Lipsa de fineţe a umorului, jocurile de cuvinte neinspirate, lexicul cu reminiscenţe italienizante îl împiedică însă pe **A.** să fie un scriitor satiric remarcabil. Totuşi, micile tablouri sociale strînse sub titlul *Comedii omeneşti* în volumul *Din scrierile umoristice ale lui I. V. Adrian* (1874), cu toată pasta groasă întrebuinţată, au calitatea de a conserva ceva din realitatea care le-a inspirat. Este schiţată o adevărată galerie de personaje, caracteristică pentru un anumit mediu politic şi familial : falşi moralişti, soţi infideli, politicieni care perorează despre independenţă şi democraţie, dar îşi urmăresc perseverent afacerile etc. Pe un plan restrîns, mai ales tipologic, scriitorul îl precede, într-o măsură, pe I. L. Caragiale. „Cînticelul comic" *Postulachi Slujbulescu*, foarte cunoscut în epocă, satiriza slujbomania celor care, deşi nu ofereau garanţii morale şi nu aveau pregătirea corespunzătoare, pretindeau statului, în virtutea apartenenţei la clasa boierească, să le ofere slujbe importante şi bine retribuite. În general, satira lui **A.** este îndreptată împotriva unor stări de lucruri caracteristice pentru viaţa de provincie din anii de după Unirea Principatelor şi, din acest punct de vedere, are şi o valoare documentară. Între 1868 şi 1869 **A.** editează la Botoşani revista literară „Steluţa", în care şi-a publicat greoaiele povestiri istorice despre Ştefăniţă Vodă şi Petru Rareş, din ciclul pretenţios intitulat *Romanele Domnilor Moldovei*. Asigurîndu-şi, la „Steluţa", colaborarea unor scriitori relativ cunoscuţi ca N. Nicoleanu şi Gh. Tăutu, **A.** făcea o tentativă de a însufleţi viaţa intelectuală şi literară a provinciei. Poeziile, strînse şi în volumul *Din versurile lui I. V. Adrian* (1871), nu sînt cu nimic relevabile. A tradus din fabulele lui P. Lachambaudie şi, sporadic, din Lermontov, Béranger, Th. Gautier. O *Romanţă*, tălmăcită dintr-un autor italian neidentificat, a fost, pînă spre sfîrşitul secolului trecut, piesă de rezistenţă a repertoriului lăutăresc din Moldova.

— *Din versurile lui...*, Botoşani, 1871 ; *Postulachi Slujbulescu*, Botoşani, 1874 ; *Din scrierile umoristice ale lui...*, Botoşani, Manoliu, 1874. — Tr. : Th. Gautier, *Fuga*, SA, I, 1868, 1 ; Lermontov, *Privesc*, SA, I, 1868, 3, *Ah ! tristu-i, urît tare !*, SA, I, 1868, 3, *O ! nu, O ! nu pe tine*, SA, I, 1868, 3 ; H. G. de Liteau, *Beţia*, în *Din versurile lui I. V. Adrian*, Botoşani, 1871, *83—84* ; P. Lachambaudie, *[Fabule]*, în *Din versurile lui I. V. Adrian*, Botoşani, 1871, *123—132*.

— 1. Hasdeu, *Scrieri*, II, *64—81* ; 2. *[I. V. Adrian]*, ROM, XIX, 1875, 24 august ; 3. I. Negruzzi, *Foi căzute*, CL, X, 1876, 9 ; 4. Pop, *Conspect*, II, *92—95* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *269* ; 6. N. Răutu, *I. V. Adrian*, RMO, V, 1926, 1, 3, *7—9* ; 7. D. Furtună, *„Steluţa" lui I. V. Adrian*, RMO, V, 1926, *5—6* ; 8. Ileana Turuşancu, *Reviste botoşănene din trecut*, LL, III, 1957 ; 9. Lăzăreanu, *Glose*, *245—249*.

R.Z.

AGHIUŢĂ, revistă satirică şi literară care a apărut la Bucureşti, săptămînal, de la 3 noiembrie 1863 pînă la 17 mai 1864. În aprilie şi mai 1864 s-au publicat două numere pe săptămînă. Director, redactor şi, probabil, singurul colaborator era B. P. Hasdeu. Temperament de luptător şi, pe deasupra tuturor oscilaţiilor sale politice, om cu ferme convingeri progresiste, era firesc pentru Hasdeu, care încerca şi profunde sentimente de simpatie şi recunoştinţă pentru domnitorul Al. I. Cuza, să intre fără ezitare în aspra dispută publicistică pe care partizanii lui Cuza o purtau cu adversarii acestuia. El se va situa însă, în cadrul luptei politice, pe o poziţie personală. Combătînd cu violente mijloace satirice „coaliţiunea" dintre partidele „anti-conservatoriu" şi „anti-progresist", coaliţie care încerca să împiedice aprobarea de către Camera deputaţilor a proiectelor de legi privind reformele electorală şi agrară, Hasdeu critică totodată şi metodele de guvernare ale lui M. Kogălniceanu. Drept urmare, la puţină vreme după lovitura de stat de la 2 mai, guvernul suprimă revista. Spre deosebire de alte periodice satirice ale epocii, în **A.** satira şi literatura se împletesc reuşit. Hasdeu nu se mulţumeşte numai să ia în derîdere, ca N. T. Orăşanu, ci demonstrează cu iscusinţă mecanismul vieţii politice, punînd în evidenţă demagogia şi exagerările unor oameni politici ai vremii (nu este cruţat C. A. Rosetti — zis Berlicoco), venalitatea şi lipsa de convingeri ale altora, indiferenţa lor în faţa adevăratelor nevoi ale poporului. El se situează astfel pe poziţia unui scriitor-cetăţean, continuînd o tradiţie iniţiată de I. Heliade-Rădulescu şi pe care o vor ilustra, mai tîrziu, M. Eminescu şi I. L. Caragiale. Viaţa culturală şi artistică este, de asemenea, urmărită cu atenţie. Hasdeu discută critic scrierile literare noi (drama *Grigorie Vodă domnul Moldovei* de Al. Depărăţeanu, romanul *Misterele căsătoriei* al lui C. D. Aricescu), face comentarii în legătură cu limba şi stilul unor scriitori, se arată preocupat de spectacolele teatrale.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *8* ; 2. Liviu Marian, *Din activitatea publicistică a lui Hasdeu*, Chişinău, 1932 ; 3. Lăzăreanu, *Cu privire la...*, *148—159* ; 4. Mircea Eliade, *Note* la Hasdeu, *Scrieri*, II, *317*, *353—359* ; 5. O. Papadima, *Aspecte din viaţa revistelor româneşti între anii 1859 şi 1881 (grupări, direcţii, tendinţe)*, LL, VIII, 1964 ; 6. M. Drăgan, *B. P. Hasdeu*, Iaşi, Junimea, 1972, *121—125* ; 7. Trifu, *Presa*, *78—86* ;

8. V. Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, Bucureşti, Minerva, 1974, 62—74.

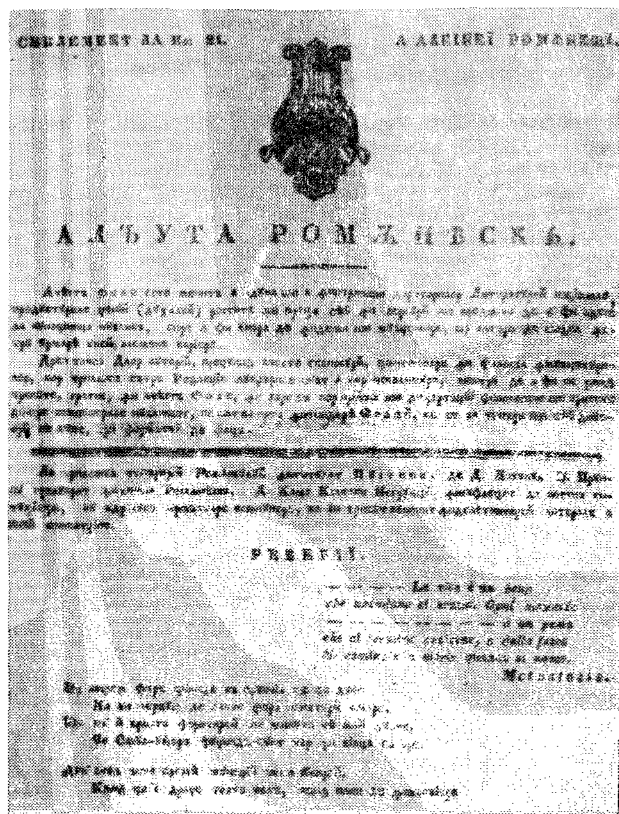
R.Z.

ALARMA, gazetă politică şi literară care a apărut, săptămînal, la Craiova, între 15 ianuarie şi 30 mai 1883. Redactorul periodicului a fost ziaristul craiovean Panache Niculescu. **A.** era în primul rînd o gazetă politică de nuanţă liberală. Colaboratorii literari obişnuiţi sînt modeştii versificatori ocazionali I. P. Bancov, N. C. Ghielţu, Heinrich Löbl. Aici debutează Traian Demetrescu. Acesta publică în numărul 12 din 4 aprilie 1883 primele versuri, poeziile *Durerii* şi *Victoriei*, după o săptămînă, melancolicele stihuri intitulate *Plînsul*, iar o lună mai tîrziu, alte două poezii : *Domnişoarei V. S.*, *Poetul* şi un mic discurs funebru rostit la mormîntul unui coleg de liceu. În **A.** mai apare o cuvîntare electorală a lui B. P. Hasdeu, care candida în aprilie 1883 la Craiova, pentru colegiul al treilea de Cameră. Din cînd în cînd se tipăresc mici cronici teatrale.

— 1. Barbu Theodorescu, *Contribuţii la istoria presei oltene*, AO, VIII, 1929, 43—44 ; 2. C. D. Fortunescu, *„Alarma", 1883*, AO, XI, 1932, 63—64 ; 3. C. D. Papastate, *Traian Demetrescu*, Bucureşti, E.L., 1967, *18—20*.

R.Z.

ALĂUTA ROMÂNEASCĂ, revistă literară apărută la Iaşi de la 14 martie 1837 pînă la 1 septembrie 1838, ca supliment al ziarului „Albina românească". Din prima serie, iniţiată de Gh. Asachi după modelul „Curierului de ambe sexe" al lui I. Heliade-Rădulescu, sînt cunoscute opt numere, ieşite la intervale neregulate, ultimul purtînd data de 3 februarie 1838. În cadrul celei de-a doua serii, începută la 1 iulie 1838, au apărut, la 1 şi la 15 ale fiecărei luni, cinci numere, avîndu-l ca redactor pe M. Kogălniceanu, revista rămînînd sub patronajul administrativ al „Albinei româneşti". Cu toate că nu a apărut decît puţin timp, **A. r.** s-a impus datorită faptului că a strîns în jurul ei pe cîţiva dintre cei mai de seamă literaţi ai epocii. Sub conducerea lui Asachi s-au publicat mai multe scrieri ocazionale ; Kogălniceanu însă a încercat să o transforme într-un mijloc de informare a cititorilor asupra „producturilor duhului cele mai nouă şi mai interesante" din literatura europeană a vremii. Lirica publicată este, în general, de factură fie preromantică (C. Negruzzi, Al. Hrisoverghi şi Ionică Tăutu), fie anacreontică (Gh. Asachi, care semnează şi Alviru Dacianu, şi Manolachi Drăghici), fie romantică (M. Cuciuran). Scrierile în proză sînt mult mai puţine : C. Negruzzi semnează note de călătorie, iar un A.D., probabil Al. Donici, o povestire cu subiect oriental. O scrisoare deschisă a lui Pavel Pruncu, adresată lui C. Negruzzi, discută deosebirea dintre proză şi poezie. Negruzzi semnează un comentariu la traducerea lui C. Aristia a tragediei *Saul* de Alfieri şi un altul, despre Daniil Scavinschi. Deosebit de bogată este rubrica traducerilor. Dorind să cîştige cît mai mulţi cititori, Kogălniceanu a tălmăcit, sub iniţialele Klmn. şi L. N., îndeosebi scrieri mondene, majoritatea luate din „Magazin für die Literatur des Auslandes", revista berlineză la care colaborase el însuşi, dar şi versuri din Bürger şi Schiller. Din Martial a tradus Gh. Asachi. Lui Manolachi Manu i se publică un fragment din traducerea *Zairei* lui Voltaire. Kogălniceanu a mai tradus şi *Filozofia vistului*, a lui O. Senkowski. Socotind acest fapt drept un atentat la autoritatea consulului rus Karl von Kotzebue, mare amator de whist, domnitorul a dispus suspendarea revistei. Puţinele pagini de critică din **A. r.**, datorate lui Kogălniceanu, premerg curentului „Daciei literare", afirmînd importanţa istoriei naţionale pentru asimilarea, pe un solid fond autohton, a elementelor utile din civilizaţiile străine. Adresîndu-se, prin însuşi titlul ei, românilor din toate provinciile, **A. r.** s-a străduit să ţină trează conştiinţa lor naţională. Prima revistă din Moldova dedicată exclusiv literaturii, **A. r.** a fost, cu deosebire prin cea de-a doua serie, şi cea dintîi tentativă însemnată de afirmare a importanţei elementului autohton în literatură.

— 1. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *279—281* ; 2. E. Lovinescu, *Gheorghe Asachi*, CL, XLVII, 1913, 6—7 ; 3. N. Cartojan, *Alăuta românească*, OIB, *109—136* ; 4. Em. Haivas, *Alăuta românească*, JML, XXIII, 1934, 7—12 ; 5. E. M. Dvoicenko-Markova, *Russko-rumînskie literaturnie sviazi v pervoi polovine XIX v.*, Moscova, Nauka, 1966, *233—234* ; 6. Al. Andriescu, *Prima revistă literară din Iaşi*, CRC, III, 1968, 28 ; 7. *Alăuta românească*, îngr. Cornelia Oprişan, pref. Al. Andriescu, Bucureşti, Minerva, 1970 ; 8. G. Istrate, *Observaţii lingvistice pe marginea „Alăutei româneşti"*, ALIL, t. XXIII, 1972.

D.M.

ALBINA, periodic politic şi literar care a apărut de două şi de trei ori pe săptămînă, la Viena şi apoi la Pesta, între 27 martie 1866 şi 31 decembrie 1876. Primul redactor responsabil a fost Georgiu Popa, profesor şi literat ardelean. Din anul 1870, el era înlocuit cu Vincenţiu Babeş, care va conduce gazeta pînă la începutul anului 1876. Pentru o scurtă perioadă (noiembrie 1871 — martie 1872), răspunderea redacţiei îi revine poetului Iulian Grozescu. Temporar, au mai fost redactori I. Sepeţianu şi profesorul I. Ciocan. În primul număr se publica un articol de fond semnat de fraţii Mocioni, care sprijineau financiar periodicul. Dar programul, respectat în liniile lui mari de-a lungul celor unsprezece ani de apariţie, pare să fie redactat, judecînd după ideile politice şi culturale conţinute şi după stil, de Georgiu Popa. În intenţia redactorilor, **A.** trebuia să devină o „foaie naţională generală", militînd pentru interesele întregului popor şi adresîn-

du-se românilor de pretutindeni, neţinînd seama de deosebirile intelectuale, de cult sau de starea materială. În ceea ce priveşte orientarea politică, se preconiza realizarea unui „program naţional" şi respectarea deplină a obiectivităţii. Articolul-program este redactat însă în termeni foarte generali, din prudenţă desigur, dar şi dintr-o destul de vizibilă lipsă de orientare politică precisă, mai ales în alegerea mijloacelor de acţiune. Partea literară a acestui program era ceva mai sigur formulată. Conştienţi de posibilităţile de acţiune socială şi culturală a literaturii, redactorii îşi propuneau să urmărească atent direcţia de dezvoltare şi fazele vieţii literare naţionale. Ţelul activităţii literare a gazetei era realizarea unei comunicări între toţi românii. Mijloacele pentru înfăptuirea acestui ţel au fost publicarea literaturii originale şi critica ei, precum şi o susţinută informare bibliografică a cititorilor. În primii cinci ani de apariţie, mai exact atît timp cît Georgiu Popa a răspuns de redactarea gazetei, s-a încercat menţinerea unui echilibru între rubricile politice şi literare ; după 1870, literatura dispare din coloanele **A.** aproape cu totul.

În chestiunea culturii, deosebit de importantă atunci pentru românii din Transilvania, gazeta adoptă o fermă poziţie naţională şi populară. Cultura unui popor, se afirma într-un articol nesemnat din numărul 3 al primului an, trebuie să fie predominant naţională. Aspectul naţional al unei culturi nu exclude însă comunicarea între culturi. Menirea culturii şi chiar a literaturii este privită dintr-un punct de vedere relativ simplist, dar pe care, probabil, îl impuneau realităţile epocii : dezvoltarea materială a unui popor depinde de dezvoltarea culturală şi literară. Un popor cu o bogată literatură naţională nu-şi poate pierde particularităţile etnice. O consecinţă a acestei concepţii este interesul pentru folclor, considerat drept prima şi cea mai directă formă de expresie a elementului naţional în literatură. Poezia populară, se arăta într-un articol din 1868, reprezintă o imagine generală a spiritului poporului. **A.** este unul din primele periodice româneşti care tipăresc cu consecvenţă literatură populară, culeasă din Transilvania şi Bucovina de At. M. Marienescu, S. Fl. Marian, V. Bumbac, M. Pompiliu, I. Popp, P. Draga şi M. Besanu. În cîteva contribuţii teoretice dedicate folclorului, At. M. Marienescu şi V. Bumbac discutau valoarea estetică a producţiilor literare populare şi posibilităţile de a extrage din mituri şi din balade informaţii istorice şi etnografice, care să le completeze pe cele atestate documentar. Influenţa pe care folclorul o exercită asupra literaturii culte, căreia îi transmite „caracteristica proprie", adică trăsăturile specific naţionale, era, de asemenea, observată, precum şi roadele pozitive ale acestei înrîuriri la Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri. În mai multe rînduri, prin intermediul gazetei, intelectualii de la sate au fost îndemnaţi să culeagă literatură populară. În vederea unei culegeri corecte, eventualilor culegători li se dădeau şi sumare indicaţii de metodă.

A. nu a încercat să imprime vieţii literare româneşti din Transilvania o direcţie nouă, ci s-a străduit să revitalizeze cîteva din ideile curentului naţional şi popular paşoptist. Literatura, privită în primul rînd ca un mijloc de realizare a idealului naţional, era mai puţin considerată din punctul de vedere estetic. În concepţia colaboratorilor gazetei, idealul naţional trebuia să fie, în acel moment, progresul material şi spiritual al poporului român. Acest crez politic, lipsit de idealismul revoluţionarilor de la 1848, se răsfrînge şi asupra producţiei literare. Cîteva idei interesante pot fi, totuşi, extrase din publicistica literară a gazetei. Literatura trebuie să corespundă ţelurilor naţionale şi din acest punct de vedere este necesar să fie apreciată. Naţiunile mari au progresat şi prin acţiunea socială a poeziei. Poetul are datoria de a prevesti evoluţia evenimentelor istorice, de a pregăti mişcările sociale, aşa cum făcuse Andrei Mureşanu la 1848. Tendinţa poeţilor din generaţia anului 1860 de a neglija „aspiraţiile naţionale", de a se dedica exclusiv „liricii estetice", este combătută. Poetul, se arăta mai departe, trebuie să fie un agitator naţional şi social. Viaţa literară din Transilvania anilor 1865—1875 este oglindită satisfăcător în paginile **A.**, dar literatura publicată este totuşi insuficientă. Această stare de lucruri nu trecea neobservată nici atunci, şi V. Bumbac (folosind pseudonimul A. Cosovanu) explica, într-un comentariu al poeziilor lui I. Vulcan, slăbiciunile scriitorilor ardeleni prin lipsa unei culturi temeinice, prin necunoaşterea datinilor, moravurilor şi tradiţiilor populare, a istoriei românilor. I. Grozescu, V. Bumbac şi At. M. Marienescu sînt, prin frecvenţa colaborării, poeţii cei mai legaţi de **A.** Şi-au publicat aici o bună parte din versuri şi I. Vulcan, I. S. Bădescu, J. Popfiu, I. Papiu, I. Pop-Florantin, D. Petrino, A. Densuşianu, Miron Pompiliu (semna şi Moise Popiliu), Victor Russu, Elia Trăilă, Z. Antinescu. Sub pseudonimul Cassiu se ascundea, cu o modestie nejustificată, un atent şi pătrunzător observator al moravurilor din mediile urbane ardeleneşti, pe care le comenta cu umor şi vioiciune. **A.** s-a străduit, în tot timpul apariţiei, să contribuie la realizarea unităţii culturale a românilor. În acest scop, activitatea Societăţii Academice Române şi evenimentele vieţii literare din Iaşi şi Bucureşti sînt urmărite atent. Se publicau informaţii diverse privitoare la cei mai cunoscuţi scriitori munteni şi moldoveni, precum şi la ziarele şi revistele mai răspîndite. Preferinţele se îndreptau mai ales către I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu şi V. Alecsandri, ale căror versuri sînt des reproduse. Cea mai interesantă colaborare este articolul *O scriere critică*, publicat de M. Eminescu în martie 1870, în care polemiza cu Junimea, încercînd să răspundă la criticile aduse de T. Maiorescu şcolii pumniste.

După ce Georgiu Popa, Iulian Grozescu şi Vincenţiu Babeş au părăsit, pe rînd, conducerea gazetei, **A.** îşi suspendă, la începutul anului 1877, apariţia, deoarece nu mai corespundea imperativelor culturale şi politice ale epocii. În perioada în care a apărut la Viena, **A.** devenise una dintre cele mai răspîndite gazete transilvănene, datorită orientării naţionale, efortului de a sprijini literatura originală, atenţiei acordate cultivării limbii române şi, nu în ultimul rînd, datorită preocupării pentru calitatea articolelor publicate.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *83—121* ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *13—15* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *128—129* ; 4. Călinescu, *Eminescu*, *159*.

R.Z.

ALBINA, revistă de literatură apărută la Craiova în noiembrie 1894. Într-un editorial intitulat *Ceva despre artă*, un Ioan M. Russu afirma că scriitorii trebuie să se inspire din viaţa grea a celor de jos ; arta desprinsă de realitate este perimată — se arăta în acelaşi loc — viitorul fiind al realismului. La **A.** au publicat P. Vulcan (versuri şi nuvele) şi Sofronie Ivanovici. Din *Minciunile convenţionale* de Max Nordau s-au tradus cîteva fragmente.

R.Z.

ALBINA BOTOŞANILOR, revistă literară apărută la Botoşani, bilunar, din ianuarie 1881 pînă în iunie 1882. Pînă la 8 septembrie 1883 au mai apărut cîteva numere răzleţe. În 1881, publicaţia, al cărei proprietar şi redactor a fost I. G. Chernbach, era intitulată „Albina". Cele mai multe colaborări literare sînt semnate cu pseudonime. Printre cei ce publică în **A. B.** se nu-

mără și Sc. Moscu, N. V. Piperescu, I. I. Truțescu și, mai ales, Gheorghe din Moldova (pseudonim al lui George Kernbach), care folosea iscăliturile Juvenal și X. Mai multe traduceri din H. Zschokke *(Un nebun al secolului XIX, Floreta)*, George F. Born *(Misterele curții din Constantinopol,* traducere de G.N.B.) și din volumul *Cento canzoni amorose raccolte a cura di A.C.* se adaugă literaturii originale.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 16* ; 2. Ileana Turușancu, *Reviste botoșănene din trecut,* LL, III, 1957.

R.Z.

ALBINA CARPAȚILOR, revistă literară care a apărut la Sibiu, săptămînal, între 18 august 1877 și 30 septembrie 1880. Anunțată inițial cu titlul „Albina Daciei", pe care autoritățile nu l-au admis, **A. C.** era editată de Visarion Roman, redactor pentru perioada de pînă la 8 decembrie 1877 fiind I. Al. Lapedatu. Grav bolnav, el nu-și mai poate continua activitatea după această dată și editorul scoate revista cu materialele pe care redactorul le pregătise. **A. C.** apare în continuare neregulat, unele numere neavînd nici dată. În primăvara anului următor, I. Al. Lapedatu moare și, la 5 iunie, în numărul 40, se anunță suspendarea publicației pînă la angajarea unui redactor nou. Acesta va fi Iosif Popescu, sub a cărui conducere revista va reapare de la 15 octombrie 1878. Alături de „Telegraful român", **A. C.** a contribuit la pătrunderea ideilor junimiste în Transilvania. I. Al. Lapedatu solicitase, dealtfel, și colaborarea lui T. Maiorescu, fără să o obțină însă, pentru că mentorul Junimii socotea revista lui V. Roman prea mult angajată în polemicile interne ale românilor transilvăneni. Au colaborat, în schimb, V. Alecsandri și I. Slavici, primul cu versuri, proză și teatru, iar cel de-al doilea, ale cărui sfaturi au contribuit la stabilirea orientării publicației, cu proză. Prin **A. C.** se încerca, astfel, într-un moment cînd importanța „Familiei" scăzuse, inițierea, în domeniul cultural și literar, a unei orientări cu rădăcini mai adînci în viața politică din Transilvania și, totodată, mai apropiată și de cercurile politice și culturale din România. Dar nici I. Al. Lapedatu și, cu atît mai puțin, I. Popescu nu aveau experiență publicistică și nici autoritate literară. Va fi rîndul „Tribunei", cu patru ani după ce revista lui V. Roman încetase să mai apară, să continue această orientare. La **A. C.** au colaborat, cu versuri și proză, I. Al. Lapedatu, Theohar Alexi, I. Barac, I. Popescu, N. Baboean, Isaia Bosco (sub pseudonimul Iason Bianu), I. C. Panțu, T. Bota, I. S. Bădescu, S. Fl. Marian, Al. I. Hodoș (I. Gorun), A. Bârseanu. S-au republicat și scrierile lui D. Bolintineanu, Maria Flechtenmacher, G. Crețeanu, T. T. Burada, Fr. Damé. Printre autorii străini din care s-a tradus se numără Schiller (traduceri de I. Al. Lapedatu), O. C. Waldau, Sacher Masoch, H. Heine, Balzac (traduceri de I. Popescu), Ed. Quinet, Al. Dumas, A. de Musset, G. Droz ș.a. Lui Al. Macedonski i s-au retipărit, sub titlul *Baladă*, o traducere după *Lenore* de Bürger, precum și o conferință cu subiect literar. Revista a publicat și literatură populară, continuînd astfel tradiția „Foii pentru minte, inimă și literatură". S. Fl. Marian trimitea doine și descîntece culese din Bucovina, iar I. Popescu și O. Dlujanschi tipăreau articole despre jocurile populare și, respectiv, despre tradițiile poporului român. I. Al. Lapedatu este și autorul unor reușite articole biografice, cu o informație bogată, dar cuprinzînd și analize pertinente ale activității literare, dedicate lui C. Negri, I. Maiorescu, C. Stamati, C. Negruzzi, V. Alecsandri. Tot el scrie recenzii și note bibliografice. I. G. Barițiu întreține o rubrică intitulată *Conversațiune*, St. O. Iosif colaborează cu studiul *Despre eposul grecesc și despre Homer.* Mai apar articole de I. C. Tacit, N. Densușianu, At. M. Marienescu.

— 1. I. Slavici, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1877]*, SDL, II, *281* ; 2. I. Slavici, *Foi căzute*, TM, II, 1877, *196* ; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 17* ; 4. Lovinescu, *Maiorescu*, II, *138* ; 5. Breazu, *Studii*, I, *219—220* ; 6. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *214* ; 7. V. Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881)*, București, E.Ș., 1974, *349.*

R.Z.

ALBINA PINDULUI, revistă literară, bilunară în primii doi ani și apoi cu o apariție neregulată, editată între 15 iunie 1868 — 1 aprilie 1870, 1 și 15 ianuarie 1871 și de la 15 aprilie 1875 pînă în 1876 la București și Craiova. Gr. H. Grandea, poet și prozator stăpînit de patima publicisticii, redacta revista, pe care o și susținea material din puținele sale venituri de funcționar al statului și de profesor de liceu. **A. P.** este unul din cele dintîi periodice literare românești în adevăratul sens al cuvîntului, care publică în primul rînd literatură și doar sporadic articole de altă natură. În alcătuirea ei, revista poartă pecetea romantismului înflăcărat, cam desuet, al lui Gr. H. Grandea, care îi imprimă, nu în folosul publicației, trăsăturile personalității sale aproape extravagante, cu preocupări intelectuale exagerat de ramificate. Deși declarațiile de principiu nu lipsesc, o linie directoare nu se poate descoperi în amalgamul de versuri, proză și pretențioase studii de proporții, cu subiecte din cele mai variate. Dealtfel, Gr. H. Grandea nici nu avea intenția de a se supune unui program sau unei ideologii, fie ea și literară. În primele numere se înverșuna împotriva „tristelor înclinări către simțualism care au început să întine juna noastră literatură". Dar zdrobirea „simțualismului" și campania consacrată dezvoltării „gustului pentru frumos, bine și adevăr", pe care o anunța tot atunci, sînt uitate îndată. Prin exaltarea intelectuală și prin surprinzătoarea varietate a izvoarelor folosite, articolele cu pretenții teoretice publicate de Gr. H. Grandea amintesc maniera publicistică a lui I. Heliade-Rădulescu, deși le lipsește profunzimea și, în general, pornesc de la surse de mîna a doua. Grandea aborda cu aceeași ușurință istoria și teoria literaturii, estetica generală, istoria artelor și filozofia, dar totul nu era decît o vastă compilație, care nu mai păstrează vreun interes științific sau literar. Același interes relativ îl conservă și traducerile din M. Montégut, Ed. Schuré, J. Andrieu ș.a. Studiul lui G. de Nerval despre poeții germani, precum și cele ale lui V. Alecsandri *(Alecu Russo. Studiu biografic)*, Alecu Russo *(Poezia populară,* republicat din „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina", și studiul istoric *Decebal și Ștefan cel Mare)*, D. Bolintineanu *(Poezia română în trecut)*, T. Maiorescu *(În contra direcției de astăzi în cultura română,* republicat după „Convorbiri literare") fac, uneori, revista atractivă și utilă.

A. P. a fost, în primul rînd, o revistă de poezie. Poet romantic el însuși, redactorul revistei s-a arătat generos cu colegii de generație și, totodată, un constant prețuitor al liricii înaintașilor. Versurile lui Iancu Văcărescu, V. Cîrlova, I. Heliade-Rădulescu și Gr. Alexandrescu erau reproduse alături de cele ale lui

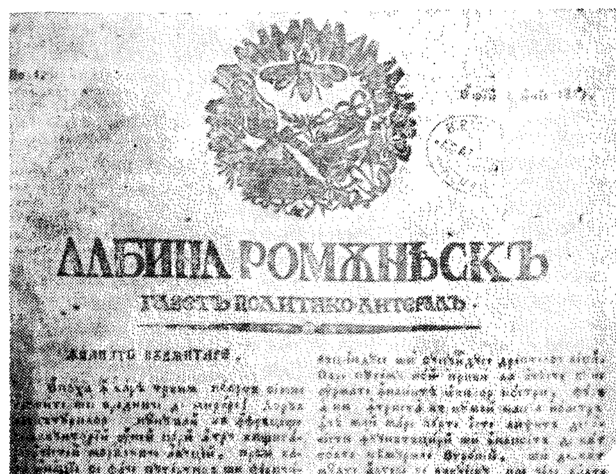
D. Bolintineanu, mentorul spiritual recunoscut al lui Grandea, V. Alecsandri, Gh. Sion, G. Crețeanu, N. Nicoleanu, N. Skelitti. Dintre poeții mai tineri colaborau Miron Pompiliu, Th. Șerbănescu, I. Al. Lapedatu, D. Petrino, M. Gregoriady de Bonacchi, C. Cîrlova, V. D. Păun (care debuta aici sub numele Basile Dimitrescu) și mai puțin cunoscuții G. Al. Zamphirolu, G. Ionescu-Munte, G. Mulțescu, P. Angelescu, N. Georgescu (al cărui volum l-a prefațat elogios, în 1868, D. Bolintineanu), L. Pușcariu. Poezii populare culese în Macedonia au tipărit I. Fotianu, I. Santo și junimistul I. D. Caragiani. Unele capitole dintr-un roman istoric al lui Gr. H. Grandea, scris cu o reală pricepere, sînt tipărite mai întîi în **A. P.** I. M. Riureanu dădea și el nuvele, tenebroase și fără valoare. Lui D. Bolintineanu i se publică *Viața lui Cuza* și un fragment din *Doritorii nebuni*, iar lui V. Alecsandri — spiritualul *Dicționar grotesc*, care a stîrnit atîtea nemulțumiri, îndreptate în egală măsură împotriva autorului și a revistei. Grandea mai publica și o dramă istorică în versuri, *Elia și Ștefan. Fiii lui Alexandru cel Bun*. Repertoriul deosebit de bogat al autorilor străini traduși și, mai ales, calitatea operelor selectate, arată că Grandea ambiționa să alcătuiască o adevărată istorie exemplificată a literaturilor europene, în spiritul „Bibliotecii universale" inițiate de Heliade. Chiar el a tradus, cîteodată inspirat, din Teocrit, Apollonios din Rhodos, Lucian, Seneca, Horațiu, Dante, Shakespeare, Herder, Bürger, Schiller, Goethe, Byron, Uhland, Lamartine, G.-M. Legouvé, Saint-Marc Girardin, George Sand. I. Heliade-Rădulescu republica traduceri din Horațiu, Schiller, Boileau și Lamartine, lui C. Negruzzi i se reproducea o tălmăcire din V. Hugo, iar D. Bolintineanu traducea din Byron. Schiller mai era tradus de B. V. Vermont, Musset de G. Baronzi și de V. D. Păun, care adapta și din N. Gilbert. Miron Pompiliu publica tălmăciri din Fr. Halm, N. V. Scurtescu din Fedru și Ovidiu, iar din Heine traduceau N. Skelitti și G. Ionescu-Munte. La **A. P.** au mai colaborat cu studii diverse de istorie, pedagogie, lingvistică și medicină Al. Zanne, V. A. Urechia, N. Densușianu, I. Al. Lapedatu și I. C. Drăgescu. Din opera lui N. Bălcescu s-a reprodus un fragment din ***Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum.***

Cu toate că eclectismul redactorului se răsfrînge asupra revistei, **A. P.** rămîne totuși importantă, pentru perioada în care a apărut, prin interesul nedezmințit arătat literaturii originale și traducerilor.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *17* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *79—80* ; 3. Călinescu, *Ist. lit.*, *320* ; 4. O. Papadima, *Aspecte din viața revistelor românești între 1859 și 1881 (grupări, direcții, tendințe)*, LL, VIII, 1964.

R.Z.

ALBINA ROMÂNEASCĂ, gazetă politică și literară apărută la Iași, de două ori pe săptămînă, între 1 iunie 1829 și 29 decembrie 1849. Începînd cu 9 ianuarie 1850, în locul **A. r.** se editează „Gazeta de Moldavia", pînă la 24 noiembrie 1858 ; „Patria", scoasă la Iași din 27 noiembrie 1858 și pînă la 5 octombrie 1859, este, de asemenea, o continuare a **A. r.** În a doua jumătate a lunii februarie 1829, Gh. Asachi cerea administrației instaurate de trupele rusești de ocupație din Moldova aprobarea de a edita și redacta o publicație periodică cu patru pagini, în care ar fi urmat să insereze știri culese din ziarele străine, buletine în legătură cu mersul operațiunilor militare ale războiului ruso-turc și să tipărească articole cuprinzînd noțiuni instructive de istorie, geografie și fizică, scrieri literare și morale, noutăți din întreaga lume și informații comerciale. Două luni mai tîrziu, la 7 aprilie, autoritățile emit dispoziția oficială prin care se aproba

apariția gazetei și Asachi trimite, cîteva zile după aceea, înștiințări către eventualii prenumeranți. În luna mai 1829 el scoate trei foi volante, intitulate „Novitale de la armie", în care publică știri de pe front, preluate, cele mai multe, din ziarele rusești și austriece. „Novitalele" sînt urmate, la 1 iunie, de primul număr al noii publicații. Odată căpătat acordul autorităților, Asachi va ști, treptat, să restructureze programul gazetei, făcînd din **A. r.** ceea ce era în Muntenia „Curierul românesc", adică un organ de afirmare și susținere a intereselor naționale. Gazeta va apărea regulat pînă la 8 ianuarie 1833. După o lungă întrerupere, reapare la 7 decembrie 1833. Din 30 iunie 1835, survine o nouă întrerupere de 18 luni, pînă la 3 ianuarie 1837. Un timp, începînd din anul 1831, pentru a face publicitate peste hotare chestiunilor politice care îi frămîntau pe patrioții din Principate, dar și pentru a-i atrage în cercul cititorilor pe acei boieri care nu citeau decît grecește sau franțuzește, **A. r.** publică articolul editorial și comentariile politice din prima pagină și în limba franceză. La redactarea gazetei au colaborat V. Fabian-Bob, Gh. Săulescu și T. Codrescu. Inițiativele culturale ale lui Asachi, susținute în principal în paginile gazetei, vor găsi o ilustrare și în suplimentele editate : „Alăuta românească" (14 martie 1837 — 1 septembrie 1838) și „Arhiva Albinei pentru arheologie română și industrie" (9 aprilie 1844 — 25 mai 1847). În 1839 se mai tipărea și „Foaia sătească a Prințipatului Moldovii", distribuită gratuit știutorilor de carte de la țară.

Pe plan politic, Asachi, fără a fi un retrograd sau un conservator hotărît, este un adept al stărilor de lucru stabile, al reformelor de sus în jos, al luminării poporului prin învățătură și culturalizare. El privește orice îndemn la schimbare cu reținere, acțiunile sale sînt prudente și, mai totdeauna, se află, dacă nu în tabăra oficialităților, oricum mai aproape de aceasta decît de aceea a pașoptiștilor sau unioniștilor. **A. r.** ilustrează, în bună măsură, această poziție politică. Pe tărîmul culturii și al literaturii, redactorul **A. r.** este un eclectic. Admirator al clasicismului, dar nu indiferent la armoniile romantice ale poeziei europene a epocii, cunoscător, cum singur mărturisește, al folclorului autohton, precum și al legendelor și tradițiilor istorice naționale, scrierile sale beletristice îmbină toate aceste direcții, iar ideologia sa literară încearcă să le împace. Sub toate aspectele — gazetăresc, teatral, literar, dar și în alte domenii, ca și I. Heliade-Rădulescu, el este un inițiator. Pînă la 1840, viața intelec-

tuală din Iaşi şi din întreaga Moldovă se desfăşoară, în bună măsură, sub îndrumarea sa şi prin intermediul **A. r.** După ce M. Kogălniceanu scoate seria a doua a „Alăutei româneşti" (1838), influenţa lui Asachi începe să scadă. Eforturile lui de a recîştiga terenul pierdut prin introducerea unui foileton literar permanent în paginile **A. r.** (începînd din 1839) şi prin atenţia pe care o va acorda acestui foileton în deceniul următor (1840—1849), nu au fost suficiente pentru a egala autoritatea „Daciei literare", a „Propăşirii" şi a celorlalte publicaţii periodice ale lui Kogălniceanu. Concepţia politică a lui Asachi, vederile sale în privinţa dezvoltării sociale, rădăcinile inspiraţiei sale poetice erau legate de realităţile primei jumătăţi a secolului al XIX-lea.

Înainte cuvîntarea scrisă de Asachi pentru întîiul număr al **A. r.** nu oferea multe lămuriri în privinţa programului gazetei. Se făcea, mai întîi, constatarea că întreaga omenire este preocupată de instaurarea instituţiilor civilizaţiei. Un mijloc eficient în acest scop, se afirma, este presa periodică. **A. r.** apare, se arăta mai departe, pentru a îndeplini rolul de difuzor al învăţăturilor morale, politice şi ştiinţifice de care are nevoie „naţia", pentru a comunica cititorilor „cursul întîmplărilor Lumei de carele tot omul atîrnă". Redacţia gazetei se angajează să respecte întotdeauna legalitatea, să nu se abată de la „acele ce privesc către îmbunătăţirea inimei şi a minţei". O direcţie literară nu se indica. Ea se poate deduce însă din studierea materialului beletristic şi a publicisticii apărute în decursul timpului şi corespunde întru totul vederilor lui Asachi. **A. r.** a impulsionat şi a sprijinit creaţia literară a scriitorilor din Principate, încurajînd, totodată, în etapa de după 1835, predilecţia unor autori tineri atunci (C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri) pentru o literatură preocupată de realităţile sociale, pentru critica unor stări de lucruri necorespunzătoare. Alături de poezia lui Asachi, al cărei registru include teme variate, specifice atît clasicismului, cît şi romantismului, s-a publicat o poezie cu un subliniat caracter educativ, moralizator, pe care o cultivau Gh. Săulescu, D. Gusti, Gh. Sion şi, în spiritul epocii, o bogată producţie de fabule, compuse de Gh. Asachi, Al. Donici, Gh. Sion ş.a. Nuvelistica de inspiraţie istorică şi teatrul îşi au, de asemenea, locul lor în coloanele gazetei. Prin subiectele tratate, alese din istoria Evului mediu românesc, **A. r.** contribuie, alături de „Curierul românesc" şi, după 1838, de „Gazeta de Transilvania", la impunerea unui nou curent de opinie, la afirmarea tot mai convinsă a tradiţiilor şi drepturilor noastre istorice, a ideii de unitate spirituală şi naţională. Asachi se desparte de Heliade sau de G. Bariţiu în felul de a susţine aceste tradiţii şi în metodele pe care le recomandă şi le urmează. Publicistica lui politică şi culturală, bine intenţionată în liniile ei generale, dînd aspectul caracteristic al gazetei, se menţine în limitele unei respectări necondiţionate a prescripţiilor cenzurii. Informaţiile şi ştirile politice se preiau din gazetele străine, ruseşti, austriece şi, mai rar, franceze sau engleze ; se urmăreşte mersul de ansamblu al politicii europene, se comentează descoperirile ştiinţifice, se dau informaţii geografice sau privind istoria unor popoare. Dacă încercarea de selecţie nu este întotdeauna evidentă, se observă în schimb preocuparea lui Asachi pentru stilul articolelor şi pentru formarea lexicului util comunicării noilor noţiuni sociale şi culturale la care acestea se referă. Contribuţia la formarea stilului publicistic este, astfel, unul din meritele însemnate ale **A. r.** Nici participarea la discuţiile privind limba literară nu este lipsită de interes, deşi, prin Gh. Săulescu, **A. r.** s-a situat pe o poziţie regionalistă, pe care, dealtfel, a combătut-o, primul, cel mai statornic colaborator al gazetei, C. Negruzzi. Articolele şi cronicile dedicate teatrului, cu toată preţuirea pe care Asachi şi colaboratorii săi apropiaţi o arătau literaturii dramatice româneşti, se opresc mai ales asupra menirii educative, discuţiile neglijînd latura criticii sociale şi pe aceea estetică şi avînd o anume îngustime a perspectivei. Reproşurile pe care D. Gusti le va face piesei *Băcălia ambiţioasă* a lui Al. Russo au la bază tocmai aceste puncte de vedere limitate. Este caracteristic pentru felul în care Asachi înţelege rostul presei periodice, faptul că răspunsul lui Russo apare tot în coloanele **A. r.**, deşi articolul respectiv, *Critica criticii*, punea sub semnul întrebării, în primul rînd, ideologia literară a redactorului gazetei. În acelaşi spirit lipsit de înţelegere pentru evoluţia firească a vieţii sociale şi literare, cu argumente care proveneau din estetica revolută a clasicismului, sînt cronicile şi recenziile literare scrise de Gh. Săulescu, T. Codrescu sau A. Gallice. La foiletonul literar au colaborat cu versuri şi proză, alături de Asachi, Iancu Văcărescu, C. Stamati, T. Stamati, C. Aristia, I. Heliade-Rădulescu, Al. Hrisoverghi, N. Dimachi, V. Pogor, I. Poni, M. Cuciuran, V. Drăghici, Gh. Nicoleanu, C. Caragiali, Al. Pelimon, Gr. Alexandrescu, C. Bolliac, D. Ralet, N. Istrati, E. Winterhalder, C. D. Aricescu ş.a. Între 1838 şi 1840, M. Kogălniceanu publica cronici ale evenimentelor politice, note şi comentarii istorice etc., precum şi *Soirées dansantes*, în care sînt satirizate moravurile aristocraţiei moldoveneşti. Între 1841—1843, V. Alecsandri tipăreşte în **A. r.** unele din poeziile sale *(Crai nou, Tatarul, Maiorului Iancu Bran), Pierderea iluziilor* (fragment din *Călătorie în Africa)* ş.a. Cea mai importantă colaborare literară este însă aceea a lui C. Negruzzi, mai apropiat, poate, şi ideologic de Asachi. Prima scriere publicată, *Despre ruinele şi ruinările Moldaviei,* mai cunoscută sub titlul *Scrisoarea III (Vandalism),* datează din decembrie 1837 şi este semnată Un tînăr moldovan. I se adaugă apoi, în decursul anilor, *Riga Poloniei şi prinţul Moldaviei, Reţetă, Catacombele Monastirei Neamţului* şi alte scrieri în proză. În 1839, lui Negruzzi îi apăreau paisprezece traduceri din baladele lui V. Hugo, a cincisprezecea fiind publicată în 1841, apoi o scrisoare privitoare la discuţiile lingvistice din epocă, un articol despre comerţul din Principate (în 1840), alte note şi articole cu caracter polemic, referitoare mai ales la politică. În **A. r.** au apărut puţine traduceri (din Tasso, Hugo, Silvio Pellico ş.a.), Asachi arătîndu-se interesat, în primul rînd, de publicarea literaturii scriitorilor autohtoni.

Ilustrînd o perioadă de tranziţie caracterizată prin mari frămîntări sociale şi politice, gazeta lui Gh. Asachi a fost unul din cele mai importante elemente de activare a vieţii intelectuale româneşti.

— 1. Gh. Asachi, *Memoriu pentru obţinerea aprobării de apariţie a „Albinei româneşti"*, URC, VIII, *103—105* ; 2. *Răspunsul autorităţilor ruseşti la memoriul lui Gh. Asachi*, URC, VIII, *105—106* ; 3. *Înştiinţare despre gazeta românească din Iaşi*, Iaşi, 17 aprilie 1829, reed. în Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 19—20*, PLR, I, *26—28* ; 4. Gh. Asachi, *Înainte cuvîntare*, AR, I, 1829, 1, reed. în Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 20—21*, PLR, I, *28—29* ; 5. I. Heliade-Rădulescu, *Gazetele rumâneşti*, CR, X, 1839, 12 ; 6. M. Kogălniceanu, *Introducţie*, DL, I, 1840, *1—8* ; 7. M. Kogălniceanu, *Jurnalismul românesc în 1855*, RLT, I, 1855, 4—6 ; 8. Chendi, *Pagini, 179* ; 9. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 18—22* ; 10. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *114—115*, II, *212—223* ; 11. Bitay Árpád, *De unde şi-a luat Gh. Asachi denumirea* de *„Albina românească"*, DR, II, 1921—1922 ; 12. Iorga, *Ist. presei*, *45—47* ; 13. E. Lovinescu, *Gh. Asachi*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1927, *160—167* ; 14. I. Iordan, *„Albina românească"*, Iaşi, Viaţa românească, 1930 ; 15. E. Haivas, *Limba din „Dacia literară" şi „Albina românească"*, JML, XXIV, 1935, 3—4 ; 16. Valeria Osoianu, *Date noi cu privire la apariţia unor periodice ale lui Gh. Asachi*, SCB, II, 1957 ; 17. C. Milaş, *Probleme de limbă în revista „Albina românească" (1829—1850)*, Cluj, 1968 ; 18. *Ist. lit.*, II, *242—243, 259—260* ; 19. Al. Andriescu, *140 de ani de la înfiinţarea „Albinei româneşti"*, IL,

XIX, 1969, 7 ; 20. G. Sorescu, *Gh. Asachi*, București, Minerva, 1970, *78—80* ; 21. Lăzăreanu, *Cu privire la...*, *239—243* ; 22. D. Coval, *File din istoria presei democratice moldovenești*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1972, *passim* ; 23. Cornea, *Originile*, *671* ; 24. N. A. Ursu, *Introducere* la Gheorghe Asachi, *Opere*, I, București, Minerva, 1973, *XXIV—XXV*.

R.Z.

ALBINEȚ, Ioan (c. 1821 — 12.XI.1878, Iași), traducător. În 1831, la Gimnaziul Vasilian din Iași este înscris ca bursier Iancu Albineț, în vîrstă de 10 ani, fiu de negustor. El figurează în anul următor ca elev în aceeași școală printre „stipendiștii din clasa de jos" ; în 1835 absolvă liceul și se prezintă la examenele pentru anul I, filozofie, la Academia Mihăileană. Este, probabil, una și aceeași persoană cu **A.**, numit în 1838, din repetitor, profesor suplinitor de retorică la Academia Mihăileană și care, în același an, traduce și prelucrează din germană *Macroviotica* lui I. F. Sobernnheim. **A.** face parte din personalul didactic ridicat sub îndrumarea lui Gh. Asachi. La Iași, el predă istoria universală și istoria națională. Scoate un *Manual de istorie a Moldovei*, în două volume, în 1845. Concomitent, este profesor de retorică. Între 1870—1873, a fost directorul internatului Liceului Național din Iași. **A.** nu are o activitate literară propriu-zisă. El sprijină, cu forțe modeste, inițiativele culturale ale lui Gh. Asachi. Frecventa salonul literar format în Iași în jurul lui Asachi care, în 1842, scoate *Lexiconul de conversație* (traducere și adaptare a unui lexicon nemțesc), la care a colaborat și **A.** La îndemnul lui Asachi, **A.** traduce din Schiller *Nestatornicia norocului* ⟨3⟩. Nu se cunoaște însă soarta acestei traduceri.

— 1. G. Bogdan-Duică, *Schiller la români*, LU, IV, 1905, 9; 2. Urechia, *Ist. șc.*, II, *46, 57, 82, 320*; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *175* ; 4. *[Informații biografice]*, ALN, 1935, *50, 395, 397, 408* ; 5. Predescu, *Encicl.*, *17* ; 6. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *370, 371, 386*.

S.C.

ALBINI, Septimiu (1861, Șpring, j. Alba — 7.XI.1919, Cut, j. Alba), scriitor. Fiu al lui Vasile Albini, administrator de moșie și apoi notar comunal, **A.** a urmat liceul la Sibiu și la Blaj. Din 1879, a fost student la Facultatea de litere a Universității din Viena, pe care a terminat-o în 1883. Membru al societății „România jună", era adept al aripii junimiste, participînd activ la serbarea organizată, în 1882, în onoarea Junimii și vorbind cu acest prilej despre *Titu Maiorescu și poezia românească*. Din 1886, e numit profesor la Școala civilă de fete a Astrei din Sibiu, apoi, din 1887, director al ei. În mai 1886, **A.** devine redactor responsabil al „Tribunei" din Sibiu, funcție pe care a deținut-o pînă în 1894. În această calitate, el a desfășurat o întinsă campanie de apărare a drepturilor românilor din Transilvania. Articolele sale sînt scrise pe un ton violent, **A.** combătîndu-și adversarul cu probe edificatoare (*Un nou filoromân*, *O pungășie literară*). Între 1892 și 1894 a fost secretar al Partidului național român. Ca urmare a neobositei sale activități de militant, **A.** a fost închis în repetate rînduri (1889, 1890, 1891) de autoritățile ungurești. În cursul unei asemenea detențiuni, traduce pentru „Biblioteca populară" a „Tribunei", romanul *Homo sum* de Georg Ebers, tipărit, ca, dealtfel, majoritatea scrierilor sale, sub pseudonimul G. A. Mugur. Consecință a participării sale la acțiunea de pregătire a Memorandumului, scriitorul este condamnat, din nou, la doi ani și jumătate de temniță, dar, refuzînd să recunoască legalitatea sentinței, trece munții, stabilindu-se din 1894 în București, unde lucrează în cadrul Academiei Române. A făcut parte din comitetul însărcinat cu alcătuirea culegerii *Anul 1848 în Principatele Române*, scriind și introducerea la cel de-al șaselea volum (apărută și separat, cu titlul *1848 în Principatele Române*).

Ca scriitor, **A.** face parte dintre povestitorii realiști transilvăneni, apăruți îndată după I. Slavici. El e adversar al idilismului rustic, al personajelor și situațiilor false și al stilului dulceag. Nuvelele lui **A.** sînt inspirate din actualitatea satului ardelean, a cărui atmosferă o evocă. Prilejurile sînt numeroase, cele mai multe fiind oferite de personajele centrale ale povestirilor. După descrierea aspectului lor fizic, făcută concis în introducere, urmează un dezvoltat portret moral. Individualitatea eroilor este bine circumscrisă, deși nu aici se îndreaptă atenția scriitorului, atras cu predilecție de motivarea socială a personajelor. Satul este descris cu detașarea ironistului, dar și cu umor și simpatie. Polemica antiidilistă apare uneori în chip manifest și cu o maliție abia disimulată, precum în tabloul satului Brustureni. Personajele principale sînt, de cele mai multe ori, oameni aparte, cu trăsături aproape caricaturale, la un pas de ridicol, adesea parodii ale idilicului : Niculiță Breazu, Iacob Străinu zis Potaie ș.a. Dialogurile sînt hazlii, limbajul are savoarea elementului popular și a regionalismului bine folosit. Însă darul de povestitor al lui **A.** nu e fără cusur, legătura dintre episoade nefiind prea sigură, adesea neîndemînatică, iar atmosfera nu totdeauna unitară.

Convins că numai în sate se află adevărata viață națională, **A.** a acordat atenție deosebită folclorului. Inserînd în paginile „Tribunei" o valoroasă prezentare a colindelor ardelenești de Crăciun, el discută textul poetic în ansamblul practicilor tradiționale, alcătuind un tablou viu și cuprinzător. Cele mai multe colinde sînt culese de **A.** din satul natal, altele din satele vecine. Scriitorul le transcrie cu fidelitate, atent la păstrarea particularităților lexicale regionale, asupra cărora dă explicații. În culegerea sa, a inclus numeroase tipuri de colinde, exemplificate cu un material bogat.

— *În ce limbă să facem instrucțiunea copiilor noștri*, TR, III, 1886, 261—267 ; *Din seara de Crăciun*, TR, IV, 1887, 31—42 ; *Un sărac avut*, TR, V, 1888, 190—191 ; *O seară în Brustureni*, TR, VI, 1889, 130—136, reed. în PAB, *86—111* ; *Un nou filoromân*, TR, VII, 1890, 27—29 ; *O pungășie literară*, TR, VII, 1890, 110 ; *Concursul literar al „Tribunei"*, TR, VII, 1890, 264 ; *Politica românilor din Ungaria. Trecut, prezent, viitor*, București, Tip. Göbl, 1909 ; *1848 în Principatele Române*, București, Tip. Independența, 1910 ; *Direcția nouă în Ardeal. Constatări și amintiri*, IB, *3—37*. — Tr. : Georg Ebers, *Homo sum*, Sibiu, Institutul tipografic, 1891.

— 1. *Procesul de presă a lui Parteniu Cosma contra Septimiu Albini*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1889 ; 2. *Morții noștri*, CAA, 1921, *138* ; 3. Ioan Georgescu, *Școlile din Blaj*, BG, IV, 1933, 6 ; 4. I. Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 5. Iorga, *Oameni*, IV, *89* ; 6. *Scrisori—Hodoș*, *66—75* ; 7. Breazu, *Studii*, I, *191—192, 209*.

D.M.

ALBINUȘA v. **Floarea darurilor.**

ALBUM ȘTIINȚIFIC ȘI LITERAR, publicație periodică apărută în București, la 9 și 16 februarie 1847, sub redacția juristului C. N. Brăiloiu. Scoasă sub patronajul Asociației literare a României, revista nu reușește să reziste decît două numere, cel de-al doilea avînd și un supliment. Intenția redactorilor era, așa cum se afirmă explicit și cum o dovedește și denumirea, să continue tradiția „Propășirii" („Foaie științifică și literară"), considerată „cel mai intere-

sant jurnal ce am avut vreodată". Legătura de continuitate cu redacţia revistei pe care şi-o ia ca model se face şi prin I. Ghica, autor al unui articol despre mijloacele de comunicaţie, prin Gr. Alexandrescu, care publică aici două poezii, şi prin V. Alecsandri, colaborator cu poezia *Sburătorul.*

— 1. *[Articol-program]*, AŞL, 1847, 1, reed. în PLR, I, *112—113* ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *22—23* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *159* ; 4. Iorga, *Ist. presei*, *77* ; 5. G. Baiculescu, *O revistă puţin cunoscută din prima jumătate a secolului al XIX : „Album ştiinţific şi literar" (Bucureşti, 1847)*, SCB, III, 1960 ; 6. *Ist. lit.*, II, *244.*

A.T.

ALBUMUL LITERAR, supliment al jurnalului „politic-comercial" „Timpul" apărut la Bucureşti, lunar, între decembrie 1856 şi iunie 1857, sub redacţia unionistului Gr. R. Bossueceanu. Încă din ianuarie 1855, era anunţată în „Timpul" editarea unui supliment beletristic intitulat „Albumul". Entuziastul ziarist şi scriitor Gr. R. Bossueceanu nu izbutea, decît după aproape doi ani, în decembrie 1856, să scoată suplimentul literar al gazetei, de data aceasta cu titlul modificat. **A.l.** este o revistă literară redactată, pentru vremea aceea, într-o manieră modernă. Gr. R. Bossueceanu, cum mărturiseşte şi singur, era un adept al crezurilor politice şi literare ale lui C. Bolliac de după anul 1850. De aceea, în paginile **A. l.** apar multe din poeziile lui Bolliac, reproduse mai ales din volume. Dintre poeţii cunoscuţi ai epocii, colaborau cu versuri G. Creţeanu, C. D. Aricescu (o frumoasă elegie închinată memoriei lui N. Bălcescu şi pictorului I. D. Negulici), Gr. Serrurie, C. Caragiali şi, alături de aceştia, Al. Lăzărescu, C. I. Roattă şi A. Popescu. Prin scrierile proprii, Gr. R. Bossueceanu se arăta un prozator destul de înzestrat. Alertele *Suvenire de călătorie,* amintind de cele scrise de V. Alecsandri, dovedesc talent descriptiv, un spirit de observaţie ascuţit şi chiar subtilitate în alternarea descrierilor de natură cu notaţiile relative la mediul social şi la viaţa culturală. Versurile sale, nu la fel de izbutite, scrise sub vădita înrîurire a poeziei lui Bolliac, nu-şi află un timbru şi o cadenţă proprii. Conştient de slăbiciunile poeziilor sale, Bossueceanu le semna cu pseudonimul G. Ilar. Intuiţie critică dovedea analizînd volumul *Armonii intime* al lui Al. Sihleanu. Recenzia îi oferea prilejul de a discuta poezia românească în ansamblul ei. El distingea în evoluţia poeziei naţionale trei etape. Prima, pînă la 1821, era etapa poeziei populare, caracterizată prin armonie, claritate şi naivitate a expresiei. Între 1821 şi 1848 situa cea de-a doua etapă, a poeziei „de primă regenerare", ilustrată prin activitatea lui V. Cîrlova, I. Heliade-Rădulescu şi C. Bolliac şi inspirată din grija pentru viitorul ţării. În sfîrşit, a treia etapă, a „secundei regenerări", îngloba perioada contemporană lui şi era dominată de lirica lui D. Bolintineanu. Al. Sihleanu, cu toate că poeziilor sale le lipsea unitatea realizării, era unul din fruntaşii acestei perioade. De literatura populară revista se ocupa şi într-o recenzie la culegerea de poezii populare româneşti alcătuită de D. H. Stanley şi publicată la Londra. Rolul şi valoarea estetică a folclorului erau evidenţiate şi cu această ocazie.

În aprilie 1860 se anunţa reapariţia **A. l.**, cu un program similar, de data aceasta ca supliment al ziarului „Secolul", redactat tot de Bossueceanu, dar proiectul nu s-a realizat.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *23* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *249—250* ; 3. Iorga, *Ist. presei, 111.*

R. Z.

ALBUMUL PELERINILOR ROMÂNI, publicaţie literară apărută la Paris, o dată pe lună, între 15 aprilie şi 31 iunie 1851. Această revistă este, de fapt, o culegere de versuri ale poetului D. Bolintineanu. Apar aici, printre altele, *În exil*, dedicată „celor ce suferă mai mult", *La V. Al... Poetul Moldovii, La C... N..., Marş de război,* ca şi *Sorin sau Tăierea boierilor la Tîrgovişte,* dramă în versuri.

R. Z.

ALECSANDRESCU, Vasile (19.X.1862—31.XII.1920, Bucureşti), publicist şi traducător. Învaţă la Bucureşti, înscriindu-se, după absolvirea liceului, la Facultatea de medicină. Urmează totodată arta dramatică la Conservator şi renunţă la cursurile primei facultăţi. Angajat ca actor la Teatrul Naţional din Bucureşti, juca în 1884 rolul lui Popescu din *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale. Era apreciat ca un actor bun, specializat în roluri comice, interpretînd cu deosebire personaje molliereşti. Sub semnul înclinaţiei spre comic şi satiric se aşează şi măruntele lui încercări dramatice, reprezentate pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti : farsa „comico-sentimentală" *Chibrituri româneşti* (1883), localizările *O noapte în carnaval* — 1888 (după *Les Dominos roses* de A.-N. Hennequin şi Delacour), *Nunu* — 1889 (după *Le Mari de la nourrice* de H. Meilhac şi L. Halévy), *La vila regală* — 1898, *Mica publicitate* — 1900, precum şi *Biciclista* — 1902 (localizare după A.-N. Hennequin). Traduce mai multe comedii, dintre care *Căsătorie silită* de Molière s-a jucat în 1888 în versiunea lui, pe cînd altele au fost doar publicate, nu şi reprezentate. În 1900 actorul fusese scos la pensie. După această dată este casier al Teatrului Naţional din Bucureşti. Omul de teatru Sică Alexandrescu este fiul lui **A.**

Încă din liceu, **A.** încercase să editeze cîteva reviste. „Păcală" şi „Glumeţul" erau foi umoristice, ca şi „Curierul veseliii", publicaţie ce apare sub conducerea sa în 1884. Din 1890 pînă în 1895 scoate „Biblioteca familiei", revistă cu profil de magazin literar. Pentru a asigura apariţia publicaţiei (aici colaborează cîţiva scriitori din cercul „Literatorului"), el este redactorul cel mai zelos. Scrie numeroase articole, multă proză foiletonistică, versuri, publică localizări, traduce neostenit, din autori cel mai adesea obscuri. Meritorie este tălmăcirea unor poeme în proză ale lui Catulle Mendès, ca şi a unor fragmente din proza lui A. Daudet şi Maupassant. Colaborează şi la alte periodice, în special la „Independentul" (1889—1892) şi „Independentul literar ilustrat" (1892). Mai tîrziu, **A.** va colabora şi apoi va fi director al revistei „Biblioteca modernă", apărută în 1908. Şi aici scrie mult şi de toate. Semna deseori Ozric, Vas. Al., Vasal, Vasco (pseudonime folosite şi înainte de 1900, alături de Senea, Soldi, care pot fi, de asemenea, ale lui). De un anume interes documentar sînt medalioanele pe care le dedică unor actori mai de seamă ai epocii. În foiletonul revistei publică romanul *Viclenie socială,* apărut în volum în 1910, precum şi un lung şir de povestiri ce vor alcătui volumul *Portrete de femei* (1913). Deşi nu sînt lipsite de simţul observaţiei, ca şi de oarecare vervă ironică, satirică, atît romanul, cît şi povestirile (intitulate pretenţios nuvele) sînt

nişte ilustrări critice fără nuanţe, simplificatoare, ale moravurilor contemporane. Autorul este un colecţionar al faptului divers, iar acumularea rămîne factice, incapabilă să realizeze o imagine în care elementul social şi psihologic să fie semnificativ.

— *Chibrituri româneşti*, Bucureşti, Noua Tip. naţională, 1883 ; *O noapte în carnaval*, BIF, I, 1890, 1—10 ; *Conferinţele Ateneului*, BIF, I, 1890, 11—12 ; *La Vila regală*, BIF, I, 1890, 18—21 ; *Secretarul şi bucătarul*, BIF, I, 1890, 27—30 ; *Biciclista*, BMR, I, 1908, 1—10 ; *Mica publicitate*, BMR, II, 1909, 1—18, III, 1910, 2—3 ; *Viclenie socială*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1910 ; *Autorii fluieraţi*, BMR, V, 1912, 5—8 ; *Portrete de femei*, Bucureşti, Biblioteca modernă, 1913. — Tr. : Catulle Mendès, *[Povestiri, poeme în proză]*, IND, I, 1889, 25, INDI, II, 1892, 4, 8, 11, BIF, V, 1894, 14, VI, 1895, 1—3, 6, 7, 16—17 ; Schopenhauer, *Cugetări*, BIF, V, 1894, 5, 6 ; E. Labiche şi Delacour, *Păsărelele*, BIF, I, 1890, 31—41 ; H. Meilhac şi L. Halévy, *Loulou*, BIF, I, 1890, 43—46 ; L. Gozlan, *Familia Lambert*, BIF, I, 1890, 43 — II, 1891, 19 ; H. de Kock şi Ch. Potier, *Cine se ceartă se iubeşte*, BIF, II, 1891, 6—8 ; Molière, *Căsătorie silită*, BIF, II, 1891, 9—11 ; M. Carré şi P.-J. Barbier, *O dramă de familie*, BIF, III, 1892, 1—10 ; H. Chr. Andersen, *Hainele marelui duce*, IND, II, 1892, 46 ; H. W. Longfellow, *Notarul de la Périgueux*, INDI, II, 1892, 157 ; A. Anicet-Bourgeois şi M. Masson, *Marianna*, BIF, IV, 1893, 1—12 ; Jules Verne, *Cesar Cascabel*, BIF, II, 1891, 1 — IV, 1893, 12, *Martin Paz*, BIF, V, 1894, 1—11 ; Ed. Gondinet, *Şeful de divizie*, BIF, V, 1894, 1—14, VI, 1895, 1, 2 ; A. Daudet, *Casă de vînzare*, BIF, V, 1894, 3 ; H. Malot, *Doctorul Claude*, Bucureşti, Biblioteca familiei, 1894 ; Ch. Cros, *Călătoria la trei stele*, RT, I, 1894, 7—8 ; Guy de Maupassant, *Mama „Sălbateca"*, BIF, VI, 1895, 8 ; Delacour şi G. Mancel, *Bărbatul Idei*, BMR, III, 1910, 4—13, IV, 1911, 2—8 ; P. Hervieu, *Femeile de azi*, BMR, I, 1908, 1 — IV, 1911, 5 ; Emile şi Raoul de Najac, *Socrii mei*, BMR, IV, 1911, 9—14, V, 1912, 1—4 ; M. Bouchon, *Fiul fostului primar*, BMR, IV, 1911, 17—18, V, 1912, 1—8.

— 1. Mircea Demetriade, *Vasile Alecsandrescu*, BMR, III, 1910, 1 ; 2. Predescu, *Encicl.*, 21 ; 3. Massoff, *Teatr. rom.*, III, IV, *passim* ; 4. Straje, *Dicţ. pseud.*, 12 ; 5. G. Bezviconi, *Necropola Capitalei*, Bucureşti, 1972, 48.

G.D.

ALECSANDRI, Ioan (Iancu) (30.XII.1826—15.V.1884, Paris), scriitor. Frate mai mic al lui Vasile Alecsandri, a fost elev al pensionului lui V. Cuénim şi al Academiei Mihăilene din Iaşi. Prieten cu N. Bălcescu şi C. Negri, întreprinde călătorii în străinătate împreună cu ei. A luat parte activă la revoluţia de la 1848, sprijinind apoi intens emigraţia română. Alături de fratele său mai mare, **A.** a fost unul dintre fruntaşii unioniştilor din Moldova. După înscăunarea lui Al. I. Cuza, a primit, în 1859, gradul de maior, iar în 1863 pe cel de locotenent-colonel. Aghiotant al domnitorului, a îndeplinit, între 1860—1866, funcţia de agent diplomatic al României la Paris şi Londra. În această calitate, a susţinut, cu o desăvîrşită abilitate, politica lui Cuza, reuşind să păstreze, în cele mai dificile circumstanţe, o unanim recunoscută demnitate a comportării. Demisionat după lovitura de stat din februarie 1866, pleacă la Paris, unde îşi întemeiase o familie. Păstrînd permanent legătura cu ţara, trimite la ziarul „Pressa", între 1879—1881, numeroase corespondenţe pariziene, scrise într-un stil vioi şi elegant. Participant ocazional la şedinţele Junimii, **A.** a fost de faţă cînd Eminescu a citit poemul *Călin (File din poveste)*, manifestîndu-şi entuziasmul şi într-o scrisoare adresată lui T. Maiorescu. Veritabil eseu, scrisoarea stabileşte o serie de înrudiri între *Scrisoarea I* a lui Eminescu şi un text caldeean, afirmînd că, chiar dacă poetul român l-ar fi

cunoscut, el a reuşit să ofere „cea mai bogată şi mai strălucitoare" cosmogonie poetică din cîte se cunosc.

Apărută în „Convorbiri literare", nuvela *Dor de morţi* este primită favorabil, între alţii şi de T. Maiorescu. Subiectul e simplu : vizitînd o mănăstire, Iorgu, eroul nuvelei, se îndrăgosteşte de o călugăriţă. Cei doi tineri nu se pot vedea multă vreme ; revenit la mănăstire, Iorgu află că maica Maria murise, aşteptîndu-l. Întîmplarea este povestită la persoana întîi, făcîndu-se o apologie a „dorului", în sensul romanticului *Sehnsucht*, autohtonizat şi considerat o sublimare a unor tendinţe spirituale concentrate într-o singură tensiune, care subjugă definitiv personajele nuvelei : Maria moare copleşită de intensitatea dorului, Iorgu trăieşte sub spectrul unui dor „lung şi neadormit". Astfel, eroul rămîne un înstrăinat, un rătăcit, rostul său adevărat aflîndu-se într-o lume ideală, a comuniunii spirituale. Întreaga nuvelă emană o puritate mistică, amintind pe alocuri de atmosfera sumbră a lui Dostoievski. Iorgu e un suflet nevinovat, un „naiv", un „lunatec". El îşi aşteaptă moartea, zbătîndu-se într-un „chin dulce şi grozav", de aspect masochist. Înrudit cu Dionis al lui Eminescu, el face parte dintr-o galerie mai largă, în care se distinge prin acurateţea liniilor şi delicateţea desenului.

Prelucrată, probabil, după un autor francez, rămas încă neidentificat, *Morunul* este o comedie de situaţii, adaptată desăvîrşit realităţilor sociale româneşti, cu încurcături neprevăzute şi răsturnări spectaculoase. **A.** a tradus din C. Flammarion, într-o limbă deosebit de îngrijită şi cu o frază curgătoare. A tălmăcit, de asemenea, o lucrare a lui Montesquieu sub titlul *Consideraţii asupra cauzelor mărirei şi decăderei romanilor*, a doua traducere în literatura română a acestei scrieri a gînditorului francez.

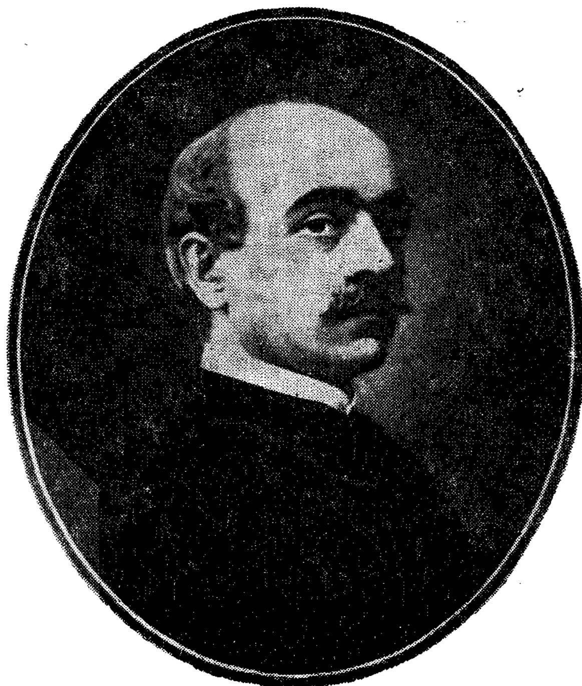
— *Odă la Unirea românilor*, CCD, I, 1857, 11, reed. în CL, XIX, 1885, 2 ; *Dor de morţi*, CL, XVII, 1883, 9 ; *O scrisoare a lui Iancu Alecsandri adresată domnului [T. Maiorescu]*, CL, XVIII, 1884, 4 ; *Morunul*, CL, XIX, 1885, 6 ; *Note zilnice*, LAR, IV, 1899, 8—11. **Ms.** : *[Însemnări literare]*, B.A.R., ms. 796, ms. 797. — **Tr.** : C. Flammarion, *Lumele celelalte*, CL, XVIII, 1884, 3. **Ms.** : Montesquieu, *Consideraţii asupra cauzelor mărirei şi decăderei romanilor*, B.A.R., ms. 1742.

— 1. I. Alecsandri, *[Scrisoare către T. Maiorescu, 1883]*, B.A.R., ms. 3351, f. 42—43 ; 2. I. Alecsandri, *[Scrisori către V. Alecsandri, 1884]*, DLJ, 119—176 ; 3. I. Carcalechi şi Il. Ch [endi], *Iancu Alecsandri, fratele poetului*, LU, IV, 1905, 11 ; 4. Il. Chendi, *Iancu Alecsandri. Fratele poetului*, VL, I, 1906, 43 ; 5. Sever Zotta, *La centenarul lui Vasile Alecsandri*, Iaşi, 1921, 24, 26—27, 32—36, 73—84 ; 6. G. Bogdan-Duică, *Ioan Alexandri*, NN, I, 1927, 16—19 ; 7. R. V. Bossy, *Agenţia diplomatică a României la Paris*, Bucureşti, Cartea românească, 1931, *passim* ; 8. O. Boitoş, *Două scrisori ale lui Ion Alecsandri*, CL, LXIV, 1931, iulie-august ; 9. Perpessicius, *Ioan Alecsandri*, RFR, X, 1943, 2 ; 10. I. E. Torouţiu, *Descoperirea unei lucrări inedite a lui Iancu Alecsandri*, CL, LXXVI, 1943, 2 ; 11. Alecsandri, *Corespondenţă*, 3—17, 64, 189 ; 12. Cornelia Bodea, *Cu Iancu Alecsandri în Anglia şi Scoţia la 1850*, STD, XXIV, 1971, 2 ; 13. Mănucă, *Scriit. jun.*, 5—17.

D. M.

ALECSANDRI, Vasile (21.VII.1821 sau 14.VI.1818 ⟨106⟩, Bacău — 22.VIII.1890, Mirceşti, j. Iaşi), scriitor. Părinţii lui **A.** sînt sulgerul Vasile Alecsandri şi Elena Cozoni, fata unui grec românizat. Din cei şapte copii, în viaţă rămaseră numai trei : frumoasa Catinca, măritată cu paşoptistul C. Rolla, Iancu, viitorul colonel şi literat şi, în fine, Vasile, viitorul mare poet. Om cu stare şi deschis la minte, sulgerul asigură copiilor o creştere aleasă. **A.**, ca şi M. Kogălniceanu, ia lecţii mai întîi (1827—1828) de la dascălul maramureşean Gherman Vida, trecînd apoi la pensionul lui V. Cuénim (1828). A urmat călătoria, pentru studii, la Paris (1834), unde, la 27 octombrie 1835, îşi trece bacalaureatul. A încercat să studieze chimia şi medicina ; simţind însă că îi lipseşte orice înclinaţie, se înscrie (1836) la Facultatea

de drept, pe care o părăsește la fel de repede (1837). Nu i-a fost dat să ajungă nici inginer, după ce, în 1838, urmase școala preparatoare a lui Bonin, pregătindu-și bacalaureatul în științe, pe care, însă, nu-l obține. Între timp, în țară, fusese făcut comis, dar rangurile (1841 — spătar; 1853 — postelnic; către 1859 — vornic) îl lasă destul de rece. În firea lui A. e o curioasă îngemănare de feneanță și dor de ducă. În 1839, el face, împreună cu C. Negri și N. Docan, un voiaj în Italia, care îi lasă cele mai dulci suveniruri. Prin Viena, avea să se înapoieze în țară unde, între timp, fusese numit „șef de masă" la serviciul scutelnicilor și al pensiilor din Departamentul Finanțelor, de unde va demisiona în 1846. În 1840, an foarte însemnat pentru A., scriitorul e chemat la conducerea Teatru- Național din Iași, pe care o va gira împreună cu M. Kogălniceanu, C. Negruzzi și cu profesorul P. M. Câmpeanu. Prin 1842—1843, în urma unor călătorii în munții Moldovei, scriitorul are revelația poeziei populare și, din acest moment, destinul său poetic își va găsi adevăratul făgaș. În 1844 e redactor la revista „Propășirea". În anul următor merge la Lemberg și Viena să-și caute de sănătate, iar în 1846 face un nou și lung periplu (Constantinopol, Brusa, Atena, *Insulele Ionice*), oprindu-se mai multă vreme în Italia, la Veneția, unde își trăiește idila cu Elena Negri care, bolnavă fără scăpare, avea să-și dea sfîrșitul prea curînd, în drum spre țară. În 1848, poetul se dăruie cu entuziasm cauzei revoluției. El e, probabil, acela care redactează un proiect de revendicări, scrie poezii agitatorice *(Către români,* devenită *Deșteptarea României),* care au un viu răsunet. După lichidarea mișcării, se refugiază, ca mulți alții, în Bucovina, apoi în Ardeal; la Brașov, el compune un vehement memoriu politic, *Protestație în numele Moldovei, a Omenirei și a lui Dumnezeu;* colaborează, de asemenea, la redactarea programului politic și democratic *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei,* propovăduind „libertatea, egalitatea, frățietatea", precum și unirea celor două Principate. E cooptat, în Bucovina, într-un comitet al revoluționarilor moldoveni, fiind desemnat secretar. La Paris el nu are odihnă, își pune în joc tactul și abilitatea diplomatică, mizînd și pe farmecul său de om de lume, făcîndu-și tot felul de relații utile, scriind articole, nesemnate, în presa pariziană, pledînd cauza provinciilor românești. Toate documentele și actele însemnate, emise de emigranții români, poartă și semnătura lui A. care, probabil, a redactat sau numai a colaborat la redactarea unor manifeste, memorii, scrisori. În 1849, e ales de către exilații din Brusa membru al Comitetului unic al emigrației din Moldova și Muntenia. Între anii 1850 și 1853 scriitorul diriguiește Arhivele Statului din Iași, între alte măsuri elaborînd un proiect pentru reorganizarea acestor arhive. Călătorește iarăși, prin Anglia, Franța și Germania (1851). În 1852 încearcă să scoată „România literară", suspendată însă de cenzură mai înainte încă de a fi difuzată. În 1853, după un popas pe continentul african, A. trece în Spania, iar de acolo spre Paris, avînd drept tovarăș de voiaj pe Prosper Mérimée, cu care se întreține despre poezia noastră populară. În anul următor e din nou la Londra, apoi la Paris, dar, murindu-i părintele, trebuie să se întoarcă în țară. Acum face un gest de mare democrat, dezrobindu-și țiganii de pe moșia de la Mircești. În 1855 apare, în în fine, „România literară". Încă o călătorie la Paris, iar de acolo — spre Crimeea, pe frontul de la Sevastopol, unde e înfiorat de priveliștea războiului. Pentru înfăptuirea Unirii, unul din visele sale din tinerețe, nu precupețește nici un efort, fie în țară, fie la Paris, dovedindu-se încă o dată un diplomat iscusit. E printre cei care semnează petiția către domnitorul Grigore Al. Ghica, în care se cerea unirea Moldovei cu Muntenia. Face parte din grupul unionist, fiind ales în Comitetul central al Unirii. Scrie poezii mobilizatoare *(Hora Unirei),* care se recită și se cîntă cu înflăcărare; e ales în Divanul ad-hoc al Moldovei, însă, fiind suferind, precum și din alte motive, renunță să-și exercite mandatul de deputat al Bacăului. În 1858, sub Căimăcămie, A. e secretar de stat provizoriu la Postelnicie, în care calitate contribuie la adoptarea unor măsuri pentru asigurarea libertății presei. La un moment dat, avea considerabile șanse de a fi ales domn. Renunță, însă, mai întîi în favoarea lui C. Negri, susținînd în cele din urmă, cu căldură, pe Al. I. Cuza. În 1859, trimis al domnitorului Cuza, A., ministru de Externe al Moldovei, are de îndeplinit o misiune diplomatică delicată, de mare răspundere, obținînd adeziunea și sprijinul unor personalități politice apusene, precum Napoleon al III-lea, Victor-Emmanuel II, regele Piemontului, Cavour și alții. El descinde cu această ocazie în nordul Italiei, unde se desfășurau ostilitățile dintre trupele franceze și italiene și cele austriece (evenimentele îi inspiră poezii ca *La Palestro, La Magenta, Pilotul).* În țară, devine ministru de Externe al Țării Românești în guvernul prezidat de Ion Ghica. În 1860, A. ia hotărîrea, întrucîtva neașteptată, de a părăsi arena politică, retrăgîndu-se, din 1863, la conacul său de la Mircești. El va mai duce însă la bun sfîrșit, la dorința domnitorului, o misiune secretă pe lîngă Napoleon al III-lea. Nu primește să fie senator, dar nu refuză în schimb alegerea sa ca membru al Societății Academice Române, unde va susține principiul fonetic în ortografie. În urma unor divergențe, se retrage însă, dar va fi investit ulterior cu titlul de membru onorific. La insistențele lui M. Kogălniceanu, el candidează ca deputat și este ales. Compune, în 1871, un *Imn lui Ștefan cel Mare,* la solicitarea comitetului pentru organizarea serbării de la Putna. În

1879, juriul felibrilor, de la Montpellier, la propunerea poetului Fr. Mistral, îi decernează premiul pentru *Cîntecul gintei latine*. Dacă ecoul pe plan european e destul de slab, deşi versurile, cu totul modeste, sînt traduse în numeroase limbi, în schimb, în ţară, evenimentul declanşează un mare entuziasm, **A.** consacrîndu-se acum ca un adevărat poet naţional. El are parte de onoruri, fiind sărbătorit cu un fast care provoacă, firesc, invidii şi nemulţumiri. Campania de denigrare şi chiar de contestare a poetului nu se lasă aşteptată, fiind iniţiată de Al. Macedonski şi continuată, mai tîrziu, de B. Delavrancea, Al. Vlahuţă, Tr. Demetrescu şi alţii. **A.**, foarte demn şi aulic faţă de detractorii săi, nu ripostează, dar va răspunde argumentat şi, altă dată, drastic, T. Maiorescu, luînd apărarea poetului, pe care îl situase în fruntea „direcţiei noi" a literaturii noastre. În 1883, **A.** face o nouă călătorie în Apus; este anul îmbolnăvirii lui M. Eminescu şi **A.** conferenţiază la Ateneul Român în beneficiul celui care, mai demult, în *Epigonii*, îl numise „rege-al poeziei". În 1884 este senator, iar în 1885 e ministru plenipotenţiar la Paris. Însă starea sănătăţii lui e din ce în ce mai gravă. Poetul suferea de cancer, dar, ignorînd natura bolii, nu-şi pierde curajul, deşi momentele de deprimare nu lipsesc. A murit, împăcat, în conacul de la Mirceşti.

A fost o zodie norocoasă aceea în care s-a născut scriitorul. Cu firea lui senină şi echilibrată, **A.** părea că trece prin viaţă cu o anume nonşalanţă, gata oricînd să guste o plăcere, cu delicii de rafinat epicureu. E înclinat spre confort şi reverie, dar tînjeşte mereu să cutreiere prin ţinuturi cu un soare blînd şi o climă dulce. E uneori infatuat şi distant, mai ales vizavi de noua generaţie, dar are un suflet duios, generos, afectuos cu cei apropiaţi. Acest om pe care Eminescu l-a văzut „veşnic tînăr şi ferice" a fost un entuziast, un neobosit combatant întru împlinirea visurilor generaţiei sale: Unirea şi independenţa naţională. În lupta pe tărîm social, politic, ca şi pe acela cultural, **A.** se dovedeşte un spirit angajat, capabil de dezinteresare şi abnegaţie, un om lucid, care priveşte dincolo de epoca lui, acţionînd prin orice mijloace, printre care, nu în ultimul rînd, prin intermediul teatrului, al literaturii în genere, socotită, ca la toţi paşoptiştii, o armă de luptă, dar şi un indispensabil factor de instrucţie şi educare. Nici un curent, din cele care străbat epoca, nu şi-l poate cu totul integra. **A.** şarjează ridicolele care decurg din importul pripit de civilizaţie, dar ia în răspăr, cînd este cazul, şi conservatorismul retrograd. E un moderat care, îndeosebi pînă la 1860, stăruie în revendicări de ordin social şi naţional-democratic. În paşoptismul scriitorului e o pornire junimistă. E patriot sincer şi dezinteresat, dar alunecă uneori în xenofobie.

Vocaţia mare a lui **A.**, providenţială pentru cultura noastră, e aceea de ctitor. El este un deschizător de drumuri care, în literatură, încetăţeneşte genuri noi, cultivînd, de la fabulă pînă la roman, mai toate speciile literare. Scriitorul a triumfat, la vremea sa, mai ales ca poet. El însuşi se socotea un bard al naţiunii şi, de aceea, nici nu alegea revistele în care publica (semnînd, uneori, cu pseudonime ca Vlad Moraru, Ştefan Molna, V. Cotnariu): „Albina românească", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Dacia literară", „Bucovina", „Zimbrul", „Steaua Dunării", „Concordia", „Ilustraţiunea", „Revista română", „Lumina", „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina", „Columna lui Traian", „Revista contimporană", „Literatorul" ş.a. Colaborînd, încă din 1867, la „Convorbiri literare", scriitorul nu a fost, pînă la urmă, un junimist. Teoriile estetice ale Junimii, dacă nu îi erau străine, în orice caz nu erau şi ale sale. Relaţiile cu societatea al cărei mentor era T. Maiorescu au fost corecte, cordiale. Scriitorul se complăcea în atmosfera de respect şi chiar de veneraţie cu care era înconjurat de junimişti, măguliţi şi ei de sporul de prestigiu pe care autoritatea unei asemenea personalităţi îl asigura societăţii lor.

A. n-a fost un spirit teoretic, dar a simţit nevoia, totuşi, de a formula (în prefeţe, studii, articole) acele principii după care s-a călăuzit. El crede, romantic, în chemarea mesianică a scriitorului, însă, totodată, în menirea socială a artei. Literatura trebuie să educe şi să înrîurească, funcţia ei fiind una morală şi patriotică. Dar, pentru a fi viabilă, ea trebuie să fie naţională, inspirîndu-se din realitate, din actualitate, ca expresie a vieţii unei naţiuni.

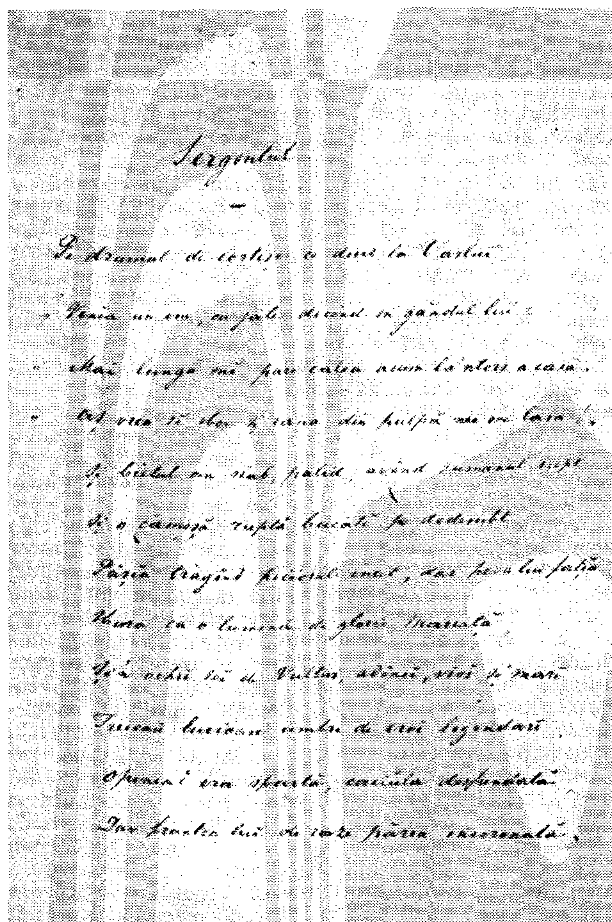
Înainte de **A.** se mai făcuseră culegeri de folclor. **A.**, deci, nu descoperă, el, folclorul dar, mai mult decît oricine, dincolo de însemnătatea etnografică sau culturală a poeziei populare, el licitează valoarea ei estetică, ce îl entuziasmează pînă într-atît încît îi smulge afirmaţia, privită mai tîrziu cu oarecare ironie, că „românul e născut poet". Prin contaminarea cu folclorul, socoteşte poetul, literatura naţională s-ar putea regenera. În poezia populară, **A.** depistează întotdeauna nota patriotică şi socială, precum şi informaţia ori aluzia istorică. Romantic, în spiritul vremii, în comentariile sale din culegerea *Balade adunate şi îndreptate* (1852—1853), în ediţia din 1866 (*Poezii populare ale românilor)*, în schimb, consideraţiile lui capătă o alură mai metodică (se vorbeşte, de pildă, despre circulaţia internaţională a unor subiecte şi motive). Piesele sînt recoltate din toate regiunile locuite de români, **A.** fiind cel dintîi care constată unitatea folclorului românesc. Într-un articol aparte el se va ocupa şi de melodiile populare. A încercat o clasificare pe specii a folclorului: cîntece bătrîneşti (balade), doine (cîntece de dor), cîntece haiduceşti (de codru), hore sau cîntece de jale, clasificare preluată de mulţi folclorişti, între care cei ardeleni şi bănăţeni. „Giuvaerurile" poetice găsite de **A.** au fost primite de către mulţi cu entuziasm (Eminescu, Hasdeu, Maiorescu). Scriitorul, încurajat şi de Elena Negri, îşi continuă acţiunea romantică de culegător de folclor. El dă şi o versiune franceză a baladelor, căreia Mérimée îi consacră o recenzie, comentată de Sainte-Beuve. **A.** intervenise în texte — ceea ce a stîrnit proteste — convins că numai astfel se poate restitui nestematelor culese de dînsul frumuseţea lor originară. A adăugat uneori versuri, alteori a născocit „cîntece" întregi (*Movila lui Burcel, Cîntecul lui Mihai Viteazul* şi altele). Din variante disparate a reconstituit capodopere ca *Mioriţa* sau *Toma Alimoş*. Odată cu publicarea acestor culegeri, poezia noastră cultă, după expresia lui D. Bolintineanu, „se români". **A.** era conştient că acţiunea sa are şi un sens patriotic, politic, materialele adunate constituind un argument de netăgăduit în sprijinul drepturilor acestui popor la unitate naţională şi emancipare socială.

Primele manifestări literare ale lui **A.** sînt în limba franceză, unele — publicate în „Spicuitorul moldo-român": *Le Cosaque, La Jeune fille, À monsieur de Lamartine* (traduse de I. Poni, D. Gusti şi, respectiv, Gh. Asachi), altele — nepublicate. Sînt încercări romanţioase, unele cu o tentă exotică şi fantastică, subjugate lui Lamartine şi Hugo. **A.** e un fin cunoscător al limbii franceze, în care îşi va redacta o mare parte din scrisori, versiunea franţuzească a baladelor (1855), o comedie (*Les Bonnets de la comtesse*, refuzată, în 1864, la Comedia Franceză şi tipărită în „La Semaine de Vienne"), versuri ocazionale. Contactul cu lirica populară e însă decisiv pentru tînărul poet, care publică, în 1843, în „Albina românească" şi în „Calen-

dar pentru poporul român", niște versuri surprinzătoare prin noutatea viziunii, prin timbrul lor robust și aerul de prospețime pe care îl degajă (*Tătarul, Hora, Cîntic haiducesc, Cîntic ostășesc*). Între anii 1840—1862, el va compune, în manieră folclorică, un întreg ciclu de *Doine* (haiducești, țărănești, ostășești, ori inspirate din credințe și superstiții populare). E o ambianță insolită, o împletire de real și fabulos, cu o aură de feerie, adăpostind idile grațioase sau fremătînd de un senzualism frust. Personajele descind din basme și din mituri (strigoi, zburătorul, fețilogofeți), din legende populare sau istorice (*Altarul Monastirei Putna*), **A.** fiind unul dintre primii care prelucrează, la noi, asemenea motive. Cîteodată, tablourile, limpezi, dinamice, spectaculoase (*Groza*), se voalează de un mister, care se risipește curînd. Vrăji și descîntece se torc, în incantații stranii (*Baba Cloanța*), dar magicul se răsucește în grotesc. Pe alocuri, sînt diseminate accente sociale și patriotice. Invenția e ca și absentă, iar expresia — măruntită în diminutive și edulcorată, altfel simplă, energică și fluentă. Limba, fără a fi bogată, e naturală și armonioasă, avînd firescul oralității și al versului popular. Unele doine (*Sora și hoțul, Doina*) îl vor înrîuri pe Eminescu (*Făt-Frumos din tei, Povestea teiului, De-aș avea...*). O baladă ca *Strigoiul* e compusă împreună cu C. Negri (la fel ca și poezia *O noapte la țară — O noapte la Blînzi*). Al doilea ciclu, *Lăcrimioare* (1845—1847), din volumul *Doine și lăcrimioare*, celebrează dragostea poetului pentru Elena Negri (*Steluța*). Poeziei de dragoste a lui **A.** nu-i lipsește sinceritatea, ci fiorul, izgonit de discursivitate și de unele dulcegării, cu inflexiuni din lirica anacreontică, din romanțe și cîntecul de lume. Erotica, plină de efuziuni, de simțăminte duioase și grațioase, e impregnată de o tristețe blîndă și senină. Melancolia e ușoară și trecătoare. **A.** e un poet jubilant, euforic, expansiv, vestind tuturor bucuria dragostei împărtășite. O dragoste tihnită, împăcată, fără neliniște sau suferință, la care întreaga natură e chemată pentru a lua parte. Veneția însăși (*Veneția, Barcarola venețiană, Gondoleta*), cu înfățișarea ei cernită, protejează fericirea junilor îndrăgostiți. Cînd iubita, „dulce înger", nu mai este, jalea poetului e sinceră (*Pe marea*), dar, ca artă, facilă și neconvingătoare. El se mîngîie cu duioasele suvenire, cu blînde reverii, care îi poartă gîndul spre ținuturi exotice; el are nostalgia mării, a climatului mediteranean, un veșnic dor de pribegii (*Bosforul, Dor de călătorie*). Meditația e uneori tînguitoare (*Pe malul mărei*), fugară, lăsînd loc fie altei idile (*Dridri*), fie, mai ales, unei alte poezii, de factură socială, patriotică (*Dezrobirea țiganilor, Adio Moldovei!*). Fabula, romanța, dedicația pe album întregesc și acest ciclu, *Suvenire*, al treilea din primul volum al lui **A.** (*Doine și lăcrimioare*). El va fi continuat cu *Mărgăritărele* (1852—1862). Sînt și aici doruri gingașe, același chef de hoinăreală, cu posibile sugestii din *Orientalele* lui V. Hugo (*O noapte la Alhambra, Seguidilă, El R'baa*); se adaugă notațiile lirice de pe frontul din Crimeea (*La Sevastopol*) și din războiul de eliberare a Piemontului. **A.**, însă, nu mai este acum doar trubadurul senin și ferice, care cîntă farmecul iubirii și al tinereții (*Vis de poet*). E și o altă poezie, susținută de o tensiune agitatorică (*Deșteptarea României, Cîntice și sărutări, La poeții români, Hora Unirei*), net patriotică și cetățenească, cu accente vehemente, ajungînd pînă la imprecație (*Moldova în 1857*) și sarcasm (*Noaptea Sfîntului Andrii*). Doina și legenda (*Înșiră-te-mărgărite*), cîntecul de lume și sonetul întregesc configurația acestui ciclu, care îl va înrîuri pe Eminescu.

Ciclul *Pasteluri*, de fericită inspirație, a fost compus, în cea mai mare parte, între anii 1867—1869. E o poezie a peisajului rustic, contemplat de către un horațian, care degustă calm farmecul fiecărui anotimp, exultînd la venirea primăverii, dar savurînd, totodată, pitorescul decorului hibernal. Totul respiră armonie, o împăcare senină cu rînduiala veșnică a firii. Un spirit clasic, de ordine și cumpătare, domnește pretutindeni. Îmbătat de splendoarea peisajului scăldat în lumină sau înveșmîntat în straie de iarnă, poetul, retras în casă, la gura sobei (*Serile la Mircești*) — el are teroare de intemperii — se lasă invadat de reverii, rar adumbrite de melancolie, deslușind, în jocul limbilor de foc, plăsmuiri fantastice. Gerul, iarna sînt personificate (*Gerul, Iarna*), ca în mitologia populară. Un imn e înălțat îndeletnicirilor agreste (semănatul, cositul), săvîrșite, cu voioșie, de țărani radioși. Țăranul apare exuberant și euforic, în idile grațioase și artificiale (*Rodica*). E un lirism descriptiv, bucolic, contaminat și de poezia parnasiană. Dealtfel, chiar termenul „pastel" este împrumutat, probabil, de la Th. Gautier. Un semn de rafinament plastic e înclinația către miniatură (*Pastel chinez, Mandarinul* — care prefigurează rondelurile macedonskiene). Pastelurile lui **A.** au avut înrîurire și asupra altor scriitori, de la Eminescu și Delavrancea, la G. Coșbuc, Duiliu Zamfirescu, St. O. Iosif.

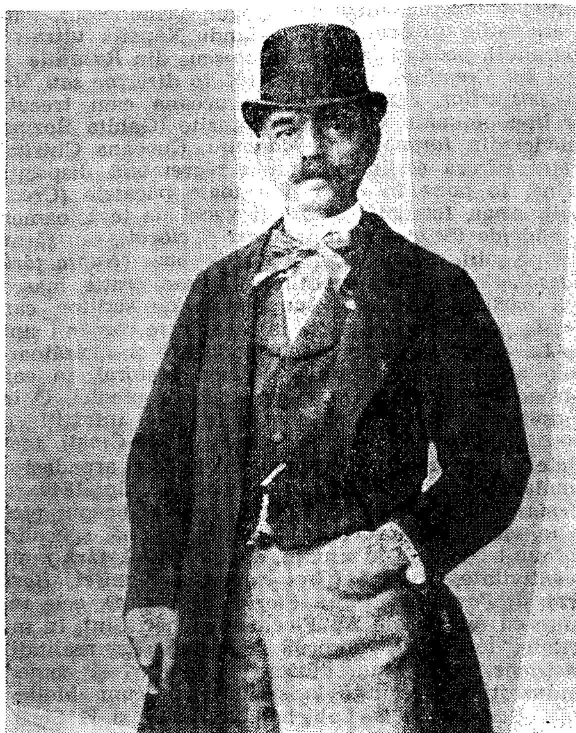
Intenția lui **A.** a fost, încă de la primele sale doine, aceea de a înfăptui o epopee națională, avînd drept surse de inspirație istoria noastră și folclorul. Legendele, scrise între anii 1864—1875, cu unele sugestii din

Sergentul

Hugo, sînt asemenea crîmpeie de epopee, în care fantasticul se împletește cu realul. Ciclul, nu tocmai omogen, înmănunchează romanța *(Dorul de brazi)* și oda *(Cîntecul gintei latine)*, elegia *(Strofe improvizate lui C. Rolla)* și istorisirea galantă *(Palatul Loredano)*, dar, mai ales, fabulosul poveștilor *(Legenda rîndunicăi, Legenda ciocîrliei* și altele), narațiunea vitejească *(Dumbrava Roșie, Dan, căpitan de plai)* și aceea plină de grozăvii, cu crime și monștri *(Grui-Sînger)*. Poema noastră istorică începe, de fapt, cu **A.** Subiectele sînt desprinse dintr-un ev mediu legendar, cu eroi de mit, așa cum apar ei în închipuirea rapsodului popular. Punerea în scenă e solemnă, maiestuoasă, gesticulația — grandilocventă. Un retorism amplu, dar monocord, susține pe mari întinderi discursul liric. Tehnica e romantică și vine, în cea mai mare parte, de la Hugo. Un sens al exoticului oriental e în legende scrise mai tîrziu, precum *Hodja Murad Pașa, Guarda Saraiului* și altele. Dacă autorul nu are vocația sublimului, remarcabilă e picturalitatea legendelor, ca de pildă tabloul sumbru, apăsător, din *Pohod na Sybir*.

Scris pentru a celebra bravura soldaților români în războiul pentru Independență, ciclul *Ostașii noștri* narează, pe un ton hîtru (care anunță pe G. Coșbuc) ori de înțelepciune gravă, bătrînească, un război purtat, uneori, parcă în șagă *(Hora de la Plevna)*, cu tot dramatismul evenimentelor *(Peneș Curcanul)*. Acești oameni simpli și puri sînt, însă, niște eroi, precum *Sergentul*, și scriitorul nu pregetă să le înalțe o odă *(Odă ostașilor români)*. Dintre ultimele poezii ale lui **A.**, apărute postum, *Plugul blăstemat* este de o surprinzătoare vehemență, luînd partea țăranilor împilați de moșieri. *Unor critici* e o profesiune de credință, de o impresionantă modestie și demnitate, a poetului în amurgul carierei.

Cînd **A.** ajungea, în 1840, la conducerea Teatrului Național din Iași, dramaturgia autohtonă se afla, în pofida unor meritorii încercări, într-un stadiu de început. Constatînd penuria de piese originale, sufocate, cîte erau, de concurența multelor tălmăciri, el se însărcinează să creeze anume un repertoriu de piese românești. Demersul său e, mai întîi, de ordin cultural. Dramaturgul practică, mărturisit și cu tot dinadinsul, o artă cu tendință morală, dar și de imediată eficiență politică, contribuind și el la înfierbîntarea spiritelor, în preajma revoluției de la 1848. Epoca e colorată de contraste, iar scriitorul, care e un satiric indulgent și șugubăț, o fixează într-o amplă panoramă comică, unde se amestecă și se înfruntă moravuri și năravuri pitorești, tipuri și personaje originale, un amalgam de patimi, vechi și noi, și de figuri curioase, dintre acelea ce răsar și se înmulțesc într-o perioadă de adînci frămîntări și prefaceri sociale. Șarja nu e distrugătoare, mai curînd benignă, în general instructivă. O piesă reprezentativă este *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului* (1844). E înfățișat aici un proces între două generații, arbitrat de un moderat, care, de fapt, nu e altul decît autorul, indecis la început între a amenda inerțiile și opacitatea conservatorismului ruginit sau a lua în deriziune ridicolele stridente care decurg din imitarea cu orice preț a manierelor occidentale, dar optînd, pînă la urmă, pentru bunul simț și înțelepciunea bătrînească, patriarhală, a boierului Enache Damian. Cosmopolitismul, disprețul pentru tot ce e românesc îl irită și îl îngrijorează pe dramaturg, tot așa cum mai tîrziu va fi mîhnit constatînd fie trădarea, fie degradarea vechilor idealuri pașoptiste. Personaje plăsmuite de-a lungul cîtorva decenii, în scenă pășesc, rînd pe rînd, tot soiul de paraziți, de parveniți, ciocoi (ca Lipicescu, din *Boieri și ciocoi)*, demagogi politici (Clevetici ultra-demagogul, Tribunescu), tombatere ostile oricăror înnoiri (Sandu Napoilă ultra-retrogradul), pedanți latiniști (Galuscus din *Rusaliile în satul lui Cremine)*, postulanți *(Millo director sau Mania posturilor, Paraponisitul)*, cucoane cam trecute, dar împopoțonate, cu ifose franțuzite (Gahița Rozmarinovici din *Iorgu de la Sadagura*, Cucoana Chirița), străini cărora scriitorul, într-o regretabilă dispoziție șovină, le pune în circă mai toate păcatele *(Creditorii)*. Apar, totodată, și boieri vechi de țară, oameni de nădejde (Stîlpeanu din *Boieri și ciocoi)*, sau țărani puși pe șotii, mereu cu zîmbetul pe buze *(Nunta țărănească)*. Corupția din politică și administrație, mascarada parlamentară sînt sancționate de scriitor, care găsește puritatea în special la sate, între oamenii simpli. La țară viața i se pare trandafirie și surîzătoare, acolo are loc cîte o idilă, cu aer pastoral, în care îndrăgostiții triumfă, în ciuda oricăror piedici. O înduioșătoare, dar ireală, concordie ține înfrățiți pe boieri și țărani *(Nunta țărănească, Cinel-Cinel)*, toate relele fiind puse pe seama veneticilor, arendași și cămătari *(Lipitorile satelor)*. Debutînd, în 1840, cu *Farmazonul din Hîrlău*, **A.** compune la început piese facile, cu o mișcare vodevilistică și bufonă, speculînd mai mult comicul de situații, adesea frivol, fără multă inventivitate, operete *(Crai nou, Scara mîței, Harță Răzășul, Paracliserul sau Florin și Florica)*, cele mai multe cu muzică de Al. Flechtenmacher. Sînt, în majoritate, localizări, autorul adaptînd, la realitățile autohtone, cu destulă dibăcie, vodeviluri și comedii franțuzești. El recurge la scriitori precum Molière, J.-Fr. Regnard și E. Labiche, E. Augier și E. Scribe, Ch. Bataille și A. Rolland, J. Sandeau, E.-A. Duvert și A. Th. de Lauzanne, Fr.-A. de Planard, Ed. Brisebarre și Marc-Michel. În piesele consacrate faimoasei Chirița, de pildă, cu multiplele ei înfățișări *(Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă, Chirița în provincie, Chirița în balon, Cucoana Chirița în voiagiu)*, autorul a profitat de pe urma unor piese ca *La Comtesse d'Escarbagnas* de Molière, *La Fausse Agnès* de Destouches, *Madame Angot ou La Poissarde parvenue* de Maillot. Personajul rămîne, totuși, prin implantarea într-un mediu specific, cu moravuri de neconfundat, o creație originală, plină de haz, care l-a destinat unei cariere triumfale, aceasta și datorită unui interpret genial ca M. Millo, actor care, cu talentul său, l-a stimulat mult pe **A.** în opera de dramaturg. Chirița, prototip al micului proprietar ahtiat să parvină în protipendadă, e o cucoană cu teribile fandoseli cosmopolite, debitînd cu candoare un stupefiant jargon franțuzit. Chirița poate fi socotită ca o caricaturizare a tendințelor exagerat sau pretins inovatoare, așa cum ursuzul și greoiul Bîrzoi încarnează conservatorismul sclerozat în vechi tabieturi și vrăjmaș oricărei primeniri. În cariera de comediograf a lui **A.**, personajul Cucoana Chirița rămîne cel mai izbutit. Scriitorul e un moralist cu principii de creație deduse din normele clasiciste. Alcătuindu-și „cînticele comice" — fiziologii, de fapt — scriitorul configurează o întreagă „galerie de tipuri contimporane", unele imortalizînd figuri pe cale să dispară *(Surugiul, Paraponisitul, Barbul Lăutarul)*, altele înfățișînd ipochimene (demagogul, retrogradul) care nu sînt legate de o epocă anume. Tipurile comice din „cînticele", unde satira e mai densă, sînt mai pregnante, în genere, decît cele din comedii. Comediile lui **A.**, dealtfel, sînt structurate în jurul unui caracter, al unei monomanii (gelozie, zgîrcenie etc.) sau vizează păcate și neajunsuri care țin de o anumită epocă. Tehnica e îndeobște de vodevil, asumîndu-și faceția și ingenuitatea farsei populare. Dialogul, de o mare naturalețe și cu un pitoresc nu tocmai subțire, cade adesea în

excese, între care, cu deosebire, caricaturizarea vorbirii străinilor. În 1873, apare drama, de care A. era foarte ataşat, *Boieri şi ciocoi*, unde se întreprinde o critică a politicianismului vremii, idealizîndu-se totodată vechea boierime de ţară. Decăderea boierimii şi ridicarea burgheziei e un proces sugerat în *Ginerele lui Hagi Petcu*. După 1874, în afara unor localizări, A. nu mai scrie comedii. Totuşi, în 1880, el compune o încîntătoare feerie, *Sinziana şi Pepelea*, de inspiraţie folclorică, dar şi presărată cu tîlcuri şi aluzii politice străvezii. Nici în drame, în cele de pînă la 1878 (*Lipitorile satelor*, 1860), de fapt nişte melodrame, comicul nu e absent, convertindu-se însă în grotesc. În cea de-a doua perioadă de creaţie (începînd de prin 1878—1879) cu A. se petrece o metamorfoză. Scriitorul sprinţar şi nonşalant, cu vervă uşoară şi şăgalnică, intră într-o etapă nouă, aceea a literaturii grave, cum o numeşte el însuşi. Acum creaţia lui e mai profundă, ea se maturizează evident atît sub raportul ideaţiei, cît şi al compoziţiei şi mijloacelor de expresie. Un aer meditativ, cu adieri nostalgice, ia locul minei senine şi voioase. Ambiţiile au crescut şi scriitorul, fidel preocupărilor paşoptiste pentru istoria naţională, îşi pune în gînd să construiască o trilogie istorică avînd ca protagonişti pe Jolde, Lăpuşneanu şi Despot. Singura dusă la bun sfîrşit e *Despot-Vodă* (jucată în 1879), tutelată de V. Hugo (*Ruy Blas*), dar asimilînd şi o experienţă autohtonă (*Răzvan şi Vidra* de B. P. Hasdeu). Apreciată mult de Eminescu, drama, care nu se ţine foarte strict de adevărul istoric, e o compunere fastuoasă, spectaculoasă, întrebuinţînd cu largheţe reţete de melodramă, ca şi verificate procedee romantice, de efect (travestiri, situaţii-limită, lovituri de teatru, tirade — despre soartă, cu ale ei căderi şi înălţări, despre glorie şi deşertăciunea ei). E o mixtură, nu întotdeauna izbutită, de comic şi de tragic (figura stranie a nebunului Ciubăr vodă, surescitat de visuri de mărire, pentru a deveni către sfîrşit un călugăr fanatic şi răzbunător). Despot este un aventurier mînat de ambiţia încoronării, care piere nu datorită unui destin potrivnic, ci fiindcă, în patima lui pentru putere, încalcă legile şi tradiţiile pămîntene şi, prin abuzuri, îşi îndepărtează încrederea celor din jur, dar mai cu seamă a poporului. Ca să-şi mai alunge tristeţea care îl vizita, din cînd în cînd, în anii din urmă, A. se cufundă în lectura unor clasici ai Antichităţii (Horaţiu, Ovidiu, Vergiliu), meditînd — temă nouă în dramaturgia lui — cu oarecare amărăciune, dar şi cu înţelepţie, la condiţia poetului care, la o vîrstă cînd se cade să renunţe la patimile lumeşti, îşi găseşte o nobilă consolare în studiu şi creaţie. Astfel, *Fîntîna Blanduziei* (1883) — o capodoperă a lui A., el însuşi un horaţian (învederat în pasteluri) — e şi o profesiune de credinţă, scriitorul exprimîndu-şi prin Horaţiu, ca şi prin Ovidiu, din drama cu acelaşi nume, propriile frămîntări şi nelinişti. În aceste din urmă scrieri versificaţia, armonioasă, muzicală, ajunge la rafinament. În *Ovidiu* — din care trage şi un libret ce urma să fie pus pe muzică de Ch. Gounod — viziunea poetului muribund resuscită idealurile paşoptiste de odinioară. Pentru a explica relegarea poetului latin la Tomis, chestiune mult controversată, scriitorul a ales o versiune romanţioasă.

În lunga lui carieră de creator de teatru, A. a compus comedii, cu sau fără cîntece — una în limba franceză (*Les Bonnets de la comtesse*) — tablouri, „cînticele comice", un dialog politic, scenete, farse de carnaval, o feerie, drame, piese istorice. Între proiectele, abandonate, ale dramaturgului sînt titluri, unele atractive, precum : *Virgiliu, Legenda lui Jolde, Dezrobirea ţiganilor, Balduin, Becri-Mustafa, Invidioşii* şi altele. A. a avut discipoli — I. Vulcan, V.A. Urechia, Gh. Bengescu-Dabija, I. I. Roşca, I. N. Şoimescu, înrîurind chiar, la începuturile teatrului bulgar, pe D.P. Voinikov (*Civilizaţia rău înţeleasă* — 1871). Caragiale însuşi a beneficiat de pe urma operei lui A. Astfel, *Iaşii în carnaval* anticipă *D-ale carnavalului*, un personaj cum este Clevetici (din *Zgîrcitul risipitor*) îi anunţă pe Caţavencu, Farfuridi sau Rică Venturiano. Piesa *Rusaliile în satul lui Cremine* are asemănări cu *O noapte furtunoasă*, dar şi cu *Trei crai de la răsărit* de Hasdeu. O întreagă istorie, nu doar aceea socială şi politică, fireşte în versiune comică, dar şi o istorie a dramaturgiei noastre, e cuprinsă în opera acestui mare om de teatru care a fost A.

Cu intemperanţa vîrstei şi receptivitatea la prestigiul unei mode literare, A. se drapează, la începuturile carierei sale, în scriitor romantic, ceea ce nu corespunde, desigur, structurii şi înclinaţiilor sale fireşti. E un romantism de împrumut, părăsit, dealtfel, nu după multă vreme. Aşa s-a întîmplat cu poetul, asemenea şi cu prozatorul, chiar dacă în proză, de pildă, mai reapăreau, surprinzător, în plină perioadă de realism — un realism de factură clasică — atitudini, procedee şi ticuri romantice. Un „prinos Italiei şi romantismului" e proza de debut, *Buchetiera de la Florenţa*, inspirată probabil după *La Bouquetière des Champs Elysées* de P. de Kock şi Valory. Personaje exaltate, prinse în vîrtejul unor patimi frenetice, se zbuciumă, fiind la un pas de pieire, într-un cadru somptuos, dar şi lugubru, cu o tuşă de exotism. O atmosferă tenebroasă, cu figuri terifiante, e zugrăvită şi în *Muntele de foc* din *Călătorie în Africa*). Idila dintre Toader şi Mărinda (*O primblare la munţi*) se bizuie, la fel, pe o convenţie romantică. Încercarea de roman *Dridri*, a cărei primă parte e compusă în felul romanelor lui P. de Kock şi A. Karr, apoi romanul, cu tentă autobiografică, neterminat, *Mărgărita*, cu aceeaşi turnură romanţioasă, melodramatică, ţin, şi acestea, de efuziunile sau de experienţele romantice

ale scriitorului. În afară de narațiuni romantice și încercări de roman, proza lui **A.** mai cuprinde jurnale de călătorie *(O primblare la munți, Călătorie în Africa)*, scrisori către prieteni *(Pînea amară a exilului* ș.a.), amintiri *(Vasile Porojan)*, articole critice, portrete *(Constantin Negruzzi)*, manifeste politice. Predominantă, fie că e vorba de povestiri romantice, de tablouri de moravuri — *Balta-Albă, Borsec* — ori de relatări de călătorie, este evocarea, îndeosebi acel tip de evocare pe care îl pretind scrisorile. Scriitorul este, eminamente, un memorialist. E, în firea ușoară și boemă a fericitului **A.**, un duh al nestatorniciei. O înfrigurare, un neastîmpăr de a nu sta locului, mînat de un veșnic dor de ducă pe meleaguri cît mai îndepărtate, unde vrăjmășia iernii să nu-l mai poată ajunge. Dar, oricît s-ar supune neastîmpărului său de nomad, care-i imboldește fantezia spre țări pe care nu le va călca vreodată, India și America, China și Japonia, peregrinul moldovean se lasă invadat, adesea, de nostalgia țării sale. Întors acasă, în liniștea augustă a conacului de la Mircești, el prinde a depăna pe îndelete „scene vesele din Franția, scene poetice din Italia, scene pitorești din Orient“, care stîrnesc, iarăși, dorul de pribegiri. E un refugiu și un bun prilej de reculegere pentru sufletul obosit și poate dezgustat de spectacolul luptelor zilnice din arena politică. Narațiunea curge lin, discret, într-o manieră spontană. **A.** este un spirit fin și elegant, ușor malițios, înclinat spre șarja cordială, rar spre sarcasme, un povestitor spiritual, amator de calambururi. Fondul prozelor lui **A.** e, în mare măsură, dacă nu în întregime, autobiografic, unele fiind inspirate din periplurile scriitorului, îmbrăcînd de-a dreptul forma relatării de călătorie. (În 1847, el consemnase într-un *Jurnal de călătorie în Italia* idila cu Elena Negri ; prin 1862—1863, scriitorul intenționa să-și înmănuncheze amintirile de călătorie într-un volum — *Istoria călătoriilor mele* ; el pregătea, de asemenea, pentru o ediție postumă, *Istoria misiilor mele diplomatice)*. Astfel, o schiță de moravuri ca *Iașii în 1844* e redactată după o „primblare pitorească“ prin orașul care adăpostește atîtea uimitoare contraste. Asemenea contraste bizare, amestec insolit de orient și occident, dau suculență uneia dintre cele mai reușite proze ale lui **A.**, *Balta-Albă*. Că scriitorul recurge uneori la amintiri nu e de mirare, cîtă vreme invenția, la dînsul, este evident pauperă. Dacă nu poate plăsmui, el, întors cu fața spre trecut, evocă, rememorează. O face, e drept, cu vervă colorată, cu strălucire uneori, astfel că întîmplările, reînviate, par să se desfășoare acum, sub ochii celui care ascultă. **A.** e un cozeur fermecător, plin de grație și dezinvoltură, un maestru în spunerea de snoave, de anecdote, de povești cît închipuite, cît petrecute cu adevărat. Lucid, senin și echilibrat, memorialistul își astîmpără întotdeauna vreo pornire sentimentală prin grimasa autoironică și poanta hazlie. **A.** nu e un paseist, el venerează trecutul, dar nu lăcrimează pe ruinele sale și nu îl învăluie el, clasicul, într-un halo tulburător și fascinant, precum romanticii vremii. Doar uneori, ca în *Vasile Porojan*, evocarea se abuzeste de o ușoară duioșie, cu irizări de poezie, ponderată de un umor bătrînesc, discret. Memorialistica lui **A.**, proza în genere, se desfășoară nu sub semnul lirismului (metaforele sînt rare, epitetul — convențional), ci, mai degrabă, al spectacolului. Forfota mulțimii, o aglomerare pestriță de edificii, un peisaj natural neobișnuit, un interior somptuos sînt elemente care fac parte dintr-o asemenea viziune care, mai mult decît spectaculară, are valențe picturale. Iașii în 1844 îi apar lui **A.** ca un „teatru curios, decorat cu palaturi și bordeie lipite împreună“. În Africa, drumețul e captivat de spectacolul deșteptării unui oraș, altă dată el caută să prindă un tablou viu de viață arăbească. Pe un principiu dramatic se sprijină nuvela, de tip picaresc, *Istoria unui galbin*. Unele scene din *Călătorie în Africa* și din *Estract din istoria misiilor mele politice* sînt, de asemenea, concepute dramaturgic. Măiestria dialogului ține de îndemînarea dramaturgului. Cîteodată, totul încremenește într-un armonios ansamblu pictural. Scriitorul are ochi de pictor, surprinzînd variațiile cromatice, modificarea peisajului, din faptul zilei și pînă la căderea nopții, cînd contururile devin tremurătoare, înșelătoare, luînd parcă o înfățișare fantasmagorică. **A.** e un descriptiv limpede și luminos, de peisaje cu linii clare și echilibrate, un solar care se desfată în splendoarea calmă și pură a spațiului mediteranean. Contemplația nu alunecă decît aparent în reverie, beatitudinea, reală,

devine curînd o poză, căci scriitorul, lucid, nu se lasă în voia extazelor, sublimul fiind iute readus, cu o vorbă de duh, o zeflemea, la proporțiile naturale. El e ispitit mai curînd să vadă lucrurile sub înfățișarea lor comică, grotescă. Mai mult decît un contemplator, **A.** e un spectator amuzat care, oricît s-ar pierde în dulci reverii, se reculege îndată, cu aceeași poftă de glume, parcă rușinat de slăbiciunea de o clipă. Totul se petrece sub zodia seninătății, a solemnității calme și odihnitoare. Tablourile schițate de **A.** au vioiciune și prospețime coloristică. Scriitorul e atras de perspectivele vaste, de panorama măreață și, mai mult încă, de tot ce i se pare neobișnuit, original, exotic (*Călătorie în Africa, Balta-Albă, Borsec*). Cu toată nonșalanța lui, de multe ori doar aparentă, **A.** e un bun observator, oricînd dispus să întreprindă, fie chiar și în fugă, după o „răpide ochire", un studiu de viață socială, politică, morală (*Constantin Negruzzi*). Memorialistul nu pregetă să confrunte stările de lucruri de la noi cu cele din țările de civilizație occidentală, la fel ca și mentalitatea bonjuristă cu cea veche, de tip oriental. Amintindu-și de epoca eroică de la 1848, ca și de oamenii ei, el găsește accente uneori grave, uneori pioase, evocarea figurii lui N. Bălcescu fiind, pentru dînsul, o „datorie sacră" ; la fel cînd îi pomenește pe Al. Russo, C. Negruzzi sau D. Ralet. Uneori scriitorul cade pe gînduri, ispitit de astă dată de digresiune, nu lirică, nici umoristică, dar filozofică. Oricum, ca și la A. I. Odobescu, digresiunea e la loc de cinste în asemenea proză, iscată pentru plăcerea proprie și bineînțeles, întru desfătarea unui presupus auditoriu. **A.** e un narator virtuoz, un umorist grațios a cărui vervă nu se istovește niciodată. Memorialistica lui, scrisă într-un stil limpede și mlădios, e alertă, fluidă. El inaugurează, alături de C. Negruzzi, proza artistică românească.

A. a fost un epistolier de rasă, întreținînd, pe o mare întindere de timp, o corespondență pe cît de vastă, pe atît de interesantă. Scrise în limba franceză, pe care o mînuiește cu dezinvoltură, sau în românește, scrisorile au, dincolo de interesul documentar (politic, istoric, cultural), o remarcabilă calitate literară. Dealtfel, proza însăși a lui **A.** se revendică adesea din genul epistolar. Verva și buna dispoziție, nevinovatul calambur și șarja mușcătoare dau antren corespondenței lui **A.**, destinată unor personalități ale epocii (M. Kogălniceanu, Al. I. Cuza, prietenii I. Ghica și N. Bălcescu), unor cunoscuți sau membri ai familiei. Omul, așa cum se recomandă din scrisori, e plin de amenitate, generos și modest, un epicureu incorigibil, dar și un patriot entuziast.

O chestiune importantă, care revine adesea în preocupările scriitorului, e aceea a limbii. În 1863 el tipărise la Paris, sub pseudonimul V. Mircesco, lucrarea *Grammaire de la langue roumaine*, alcătuită la îndemnul lui J. A. Vaillant, cu ajutorul lui A. Ubicini (care scrie și o introducere) și al lui Al. Papadopol-Calimah. **A.** a susținut dintotdeauna, în ortografie, principiul fonetic, combătînd, fie în opera beletristică, fie în scrieri anume (*Dicționar grotesc*), cu argumente filologice sau prin satiră, exagerările și aberațiile latiniste, ale italienismului lui I. Heliade-Rădulescu, ale pedantismului purist al lui T. Cipariu sau A. Pumnul. A făcut, sporadic, uneori mai mult în spirit umoristic, critică literară (*Stanțe epice de dl. Aristia, Constantin Negruzzi*), el împărtășind și aici poziția moderată a unui C. Negruzzi și M. Kogălniceanu. E un merit al lui **A.** acela de a fi conservat cu grijă manuscrise de ale lui Al. Russo (din care și traduce, în românește), N. Bălcescu, D. Ralet, îngrijindu-se de publicarea lor.

Pentru amploarea operei, care deschide în beletristica noastră atîtea zări, s-a putut vorbi, cu îndreptățire, de regalitatea literară a bardului de la Mircești. Literatura română modernă în afara prezenței, covîrșitoare, a lui **A.**, nu e de conceput.

— *Farmazonul din Hîrlău*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1841 ; *Modista și cinovnicul*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1841 ; *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului*, Iași, Tip. Albinei, 1844 ; *Creditorii*, Iași. Cantora Foaiei sătești, 1845 ; *Un rămășag*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1846 ; *Piatra din casă*, Iași, Tip. Albinei, 1847 ; *Nunta țărănească*, Iași, Tip. Buciumul român, 1850 ; *Repertoriul dramatic a d-lui...*, t. I, Iași, Tip. Francezo-română, 1852 ; *Poezii poporale. Balade (Cîntice bătrînești)*, partea I, Iași, Tip. Buciumul român, 1852; *Balade adunate și îndreptate*, partea II, Iași, Tip. Buciumul român, 1853 ; *Doine și lăcrimioare*, Paris, De Soye et Bouchet, 1853 ; *Potpuri literar* (în colaborare cu M. Millo), Iași, Tip. Buciumul român, 1854 ; *Ballades et chants populaires de la Roumanie (Principautés Danubiennes)*, pref. A. Ubicini. Paris, Dentu, 1855 ; *Păcală și Tîndală*, Iași, 1857 ; *Cetatea Neamțului sau Sobiețki și plăieșii români*, ed. 2, Iași, Tip. Bermann, 1857 ; *Salba literară*, Iași, Tip. Bermann, 1857 ; *Zgîrcitul risipitor*, Iași, Tip. Codrescu și Gusti, 1863 ; *Rusaliile în satul lui Cremine*, Iași, Tip. Buciumul român. 1863 ; *Lipitorile satului. Ultra-demagogul și ultra-retrogradul*, Iași, Tip. Bermann-Pileski, 1863 ; *Doine și lăcrimioare*, ed. 2, Iași, Tip. Bermann-Pileski, 1863 ; *Poezii populare ale românilor*. Bucuresti, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866 ; ed. îngr. și introd. Gh. Vrabie, I—II, București, E.L., 1965 ; ed. îngr. și pref. D. Murărașu, București, Minerva, 1971 ; *Millo director sau Mania posturilor*, Cernăuți, 1867 ; *Harță Răzășul*, Iași, 1871 ; *Boieri și ciocoi*, București, Tip. Grecescu, 1874 ; *Opere complete : Poezii* (I—III), *Teatru* (I—IV), București, Socec, 1875—1876 ; *Ostașii noștri*, București, Socec, 1878 ; *Ovidiu*, București, 1880 ; *Despot-Vodă*, București, Socec, 1880 ; *Les Bonnets de la comtesse*, București, Tip. Academiei, 1882 ; *Fîntîna Blanduziei*, București, Socec, 1884 ; *Opere complete. Poezii*, I—II, pref. I. Bianu, București, Socec, 1896 ; *Poezii*, pref. Al. Vlahuță, București, Minerva, 1901 ; *Scrisori*, îngr. și publ. Il. Chendi și E. Carcalechi, București. Socec, 1904 ; *Proza*, îngr. și pref. Alexandru Marcu, Craiova. Scrisul românesc, 1930 ; *Poezii*, I—II, îngr. și introd. Elena Rădulescu-Pogoneanu, Craiova, Scrisul românesc, 1940 ; *Poezii populare*, îngr. și introd. G. Giuglea, București, Tip. Române unite ; *Drame istorice*, îngr. și introd. George Baiculescu, Craiova, Scrisul românesc, 1943 ; *Poezii*, îngr. și in-

trod. Gh. Adamescu, Bucureşti, Cartea românească, 1946 ; Poezii, I—II, îngr. G. C. Nicolescu, introd. N. I. Popa, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1954 ; Poezii, îngr. G. C. Nicolescu, C. Căplescu, G. Rădulescu, introd. Cornel Regman, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; Călătorie în Africa, îngr. G. C. Nicolescu, introd. Const. Ciopraga, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960 ; Poezii populare, ed. 2, îngr. şi pref. I. D. Bălan, Bucureşti, E. T., 1960 ; Teatru, I—II, îngr. G. Pienescu, pref. Al. Piru, Bucureşti, E. L., 1961—1962 ; Scrisori. Însemnări, îngr. Marta Anineanu, Bucureşti, E. L., 1964 ; Opere, vol. I, îngr. G.C. Nicolescu şi Georgeta Rădulescu-Dulgheru, introd. G. C. Nicolescu, Bucureşti, E. A., 1965, vol. III, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru, introd. Gheorghe Vrabie, Bucureşti, E.A., 1978 ; Opere, I—V, îngr. G. C. Nicolescu şi Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Bucureşti, E. L., Minerva, 1966—1977 ; Proză, îngr. şi pref. G. C. Nicolescu, Bucureşti, E.L., 1967 ; Poezii, I—II, pref. Paul Cornea, Bucureşti, E.L., 1967 ; Teatru, îngr. G. Pienescu, pref. Const. Ciopraga, Bucureşti, E.T., 1968 ; [Poezii], DML, II, 11—50 ; Un „cînticel comic" al lui Vasile Alecsandri : „La Bucureşti" (publ. George Franga), MS, II, 1971, 3.

— 1. C. A. Rosetti, „Doine şi lăcrămioare" de domnul V. Alecsandri, SDU, II, 1856, 11, 15, 17, 18, 20, 24, reed. în ITC, 504—525 ; 2. Dora d'Istria, La nationalité roumaine d'après les chants populaires, RDM, XXIX, 1859, 1 martie ; 3. Em. Cretzulescu, Vasile Alecsandri (Doine şi lăcrimioare), RR, II, 1862, octombrie-decembrie ; 4. Hasdeu, Scrieri, II, 52—62 ; 5. Pantazi Ghica, Cea din urmă serie a lui V. Alecsandri, „Mărgăritărele", IDP, V, 1863, 40, reed. în ITC, 669—673 ; 6. U. M[arsillac], Basile Alexandri, VOR, III, 1863, 34—39 ; 7. Maiorescu, Critice, I, 167—170 ; 8. Vulcan, Panteonul, 47—50 ; 9. Bolintineanu, Opere alese, II, 314—325 ; 10. G. Vîrnav-Liteanu, Alexandri, CL, VI, 1873, 10 ; 11. G. Vîrnav-Liteanu, Poeziile populare culese şi întocmite de Alecsandri, CL, VI, 1873, 11 ; 12. G. Vîrnav-Liteanu, „Dumbrava Roşie". Cercetare critică, CL, VIII, 1874, 4 ; 13. G. Vîrnav-Liteanu, Scrierile teatrale ale lui Alecsandri. Cercetare critică, CL, IX, 1876, 10 ; 14. G. Vîrnav-Liteanu, Operele complete ale lui Alecsandri. Cercetare critică, CL, X, 1876, 2, 3, 4 ; 15. Pop, Conspect, I, 202—210 ; 16. [B. P. Hasdeu], Alexandri — linguist, CT, VIII, 1877, februarie ; 17. Eminescu, Despre cultură, 204—207 ; 18. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, „Despot Vodă". Dramă în cinci acte, în versuri, de Vasile Alecsandri, RLB, III, 1879, 704, 711—717 ; 19. Al. Macedonski, Alecsandri, L, III, 1882, 8—10 ; 20. Alexandru Papadopol-Calimah, Ciubăr-Vodă în istoria Moldovei şi în drama d-lui Vasile Alecsandri „Despot-Vodă", CL, XVI, 1882, 8 ; 21. Al. Odobescu, Vasile Alecsandri, îngr. Petre V. Haneş, Bucureşti, Steinberg ; 22. A. Densuşianu, Cercetări, 143—165, 219—244 ; 23. George Bengescu, Vasile Alecsandri, CL, XX, 1886, 1, XXI, 1887, 10, 11, 12, XXII, 1888, 1 ; 24. Traian Demetrescu, Vasile Alecsandri, RVO, II, 1889, 1 ; 25. M. Schwarzfeld, Vasile Alecsandri sau Meşterul dregestrică şi apărătorii săi, Craiova, Samitca, 1889 ; 26. M. Schwarzfeld, Poeziile populare colecţia Alecsandri sau Cum trebuie culese şi publicate cînticele populare, Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1889 ; 27. Delavrancea, Despre literatură, 90—93, 222—228 ; 28. Aug. R. Clavel, Vasile Alecsandri (Schiţe şi impresiuni), Bucureşti, L'Indépendance roumaine, 1890 ; 29. Iorga, Pagini, I, 142—166 ; 30. Dumitru C. Ollănescu, Vasile Alecsandri, Bucureşti, Göbl, 1894 ; 31. N. Petrascu, Vasile Alecsandri, Bucuresti, Socec, 1894 ; 32. M. Strajan, Vasile Alecsandri, T, XXVIII, 1897, 1 ; 33. Scrierile lui Iraclie Porumbescu, îngr. Leonida Bodnărescu, Cernăuţi, Bodnărescu, 1898, 119—129 ; 34. Bengescu, Suvenire, 148—241 ; 35. N. Predescu, Poeţi, 3—170 ; 36. Hanes, Dezv. lb. lit., 186—198, 244—246 ; 37. G. Bogdan-Duică, Relativ la un izvor al lui Vasile Alecsandri, CL, XXXVIII, 1904, 11 ; 38. I. Scurtu, Eminescu şi Alecsandri, S, III, 1904, 11 ; 39. E. Carcalechi, „Junimea" şi Alecsandri, CL, XXXIX, 1905, 6 ; 40. Chendi, Fragmente, 67—78 ; 41. Eugenia Carcalechi, Alecsandri şi Ion Ghica (Ceva despre corespondenţa lor intimă), A, XVI, 1905, 9 ; 42. Il. Chendi şi E. Carcalechi, Începuturile literare ale lui Alecsandri în franţuzeşte, LU, IV, 1905, 11 ; 43. Al. T. Dumitrescu, Despre Alexandri. Data naşterii şi origina sa, Bucureşti, Tip. Miulescu, 1905 ; 44. Ibrăileanu, Spiritul critic, 115—148 ; 45. G. Bogdan-Duică, Poetul soarelui, LU, VI, 1906, 21—24 ; 46. Iorga, Ist. lit. XIX, II, 50—54, 84—95, 96—98, 135—151, III, 25—30, 131—169, 235—240, 318—330 ; 47. Apostolescu, Infl. romant., 284—330 ; 48. V. Alecsandri, Scrisori inedite. Corespondenţa cu Eduard Grenier, 1855—1885 (publ. A. Alexandrescu-Dorna), Bucureşti, Alcalay ; 49. Ch. Drouhet, Modelele franceze ale teatrului lui Alecsandri, Iaşi, Tip. Dacia, 1913 ; 50. Iorga, O luptă, I, 197—201 ; 51. Ch. Drouhet, Alecsandri poet liric şi romanticii francezi, Bucureşti, Tip. Profesională, 1914 ; 52. Emilia Tailler, Frédéric Mistral şi Vasile Alecsandri la congresul din Montpellier, Bucureşti, Stănciulescu, 1915 ; 53. Ibrăileanu, Ist. lit. Alecsandri, 147—368 ; 54. N. Zaharia, Vasile Alecsandri. Viaţa şi opera lui, Bucureşti, Stănciulescu, 1919 ; 55. Negruzzi, Junimea, 105—121 ; 56. G. Ibrăileanu, Vasile Alecsandri, ILT, I, 1919, 18 ; 57. Scarlat Lahovary, Autoportretul lui V. Alecsandri, CL, LI, 1919, 6 ; 58. Lovinescu, Critice, X, 125—134 ; 59. Ibrăileanu, Note, 171—177 ; 60. Lovinescu, Antologie, 135—146 ; 61. Sever Zotta, La centenarul lui Vasile Alecsandri, Iaşi, Tip. Progresul, 1921 ; 62. G. Bogdan-Duică, Vasile Alecsandri. Admiratori şi detractori, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XLI, 1922 ; 63. G. Bogdan-Duică, Despre Vasile Alecsandri. Întîia călătorie la Constantinopol, VR, XIV, 1922, 1 ; 64. Ch. Drouhet, Vasile Alecsandri şi scriitorii francezi, Bucureşti, Cultura naţională, 1924 ; 65. N. Iorga, La société roumaine du XIX-e siècle dans le théâtre roumain, Paris, Gamber, 1926, 17—59 ; 66. Vianu, Scriitori români, I, 31—42 ; 67. Vianu, Opere, II, 28—36, 623—626; 68. C. Gane, Identitatea „Coanei Chiriţei" a lui Alecsandri, CL, LVIII, 1926, decembrie ; 69. G. Bogdan-Duică, Vasile Alecsandri. Povestirea unei vieţi, Bucureşti, Cultura naţională, 1926 ; 70. Alexandru Marcu, V. Alecsandri şi Italia, AAR, memoriile secţiunii literare, t. III, 1927 ; 71. Sanielevici, Noi studii, 147—168 ; 72. Mihail Sebastian, Vasile Alecsandri, UVR, XLIV, 1928, 28 ; 73. Sadoveanu, Opere, XIX, 355—361 ; 74. Elena Văcărescu, Vasile Alecsandri, expresie a latinităţii româneşti, CLF, III, 1929 ; 75. Marie G. Bogdan, Autrefois et aujourd'hui, Bucureşti, Göbl, 1929, 72—197 ; 76. Goga, Precursori, 41—68 ; 77. Olimpiu Boitoş, Un articol ignorat despre folklor al lui Vasile Alecsandri, CL, LXV, 1932, mai-iulie ; 78. Raşcu, 32 opere, 10—131 ; 79. I. Suchianu, Diverse însemnări şi amintiri, Bucureşti, Universul, 1933, 62—68 ; 80. Iorga, Ist. lit. cont., I, 52—56, 102—103, 170—180, 305—308 ; 81. Petraşcu, Icoane, I, 17—28 ; 82. Zarifopol, Pentru arta lit., II, 89—98 ; 83. I. M. Raşcu, Eminescu şi Alecsandri, Bucureşti, 1936 ; 84. I. M. Raşcu, Convingeri literare, Bucureşti, Tip. Cernica, 1937, 181—194 ; 85. Gr. Scorpan, Eminescu şi Alecsandri. Critica unei metode comparative, Iaşi, Tip. Ţerek, 1937 ; 86. Alexandru Naum, Alecsandri în Provenţa la 1882, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 87. Simionescu, Oameni, II, 147—152 ; 88. Munteano, Panorama, 33—38 ; 89. Ioan Şt. Botez, Scrisori inedite ale lui V. Alecsandri, Galaţi, 1938 ; 90. Gr. Scorpan, Poezia erotică a lui Alecsandri. Elemente dominante, Iaşi, Tip. Brawo, 1938 ; 91. Barbu Lăzăreanu, Cu privire la Alecsandri, Bucureşti, Cultura românească ; 92. Emil Vîrtosu, Scrisori inedite de la Vasile Alecsandri (1872—1890), Bucureşti, 1939 ; 93. Al. Iordan, Preocupările lingvistice şi gramaticale ale lui V. Alecsandri, RFR, VII, 1940, 1 ; 94. C. Gane, Vasile Alecsandri refuzat la Comedia Franceză, Bucureşti, 1940 ; 95. N. I. Herescu, Alecsandri, „Fîntîna Blanduziei" şi „Horaţiu", MCD, 213—218 ; 96. Elena Rădulescu-Pogoneanu, Viaţa lui Alecsandri, Craiova, Scrisul românesc, [1940] ; 97. Vianu, Arta, I, 99—107 ; 98. Călinescu, Ist. lit., 253—286 ; 99. D. Caracostea, La poésie d'Alecsandri, LGT, I, 1941, 2 ; 100. D. Popovici, Alecsandri, „l'éternellement jeune" et la génération de Junimea, LGT, I, 1941, 2 ; 101. D. Caracostea, Semnificaţia lui Vasile Alecsandri, RFR, VIII, 1941, 5 ; 102. D. Caracostea, Un diptic folcloric : Alecsandri — Odobescu, RFR, IX, 1942, 6 ; 103. Mihail Dragomirescu, Vasile Alecsandri în poezia universală, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XII, 1942 ; 104. Lovinescu, Maiorescu cont., I, 7—114; 105. Pillat, Tradiţie, 271—282; 106. Gh. Ungureanu, Cîteva date inedite despre familia şi viaţa poetului Vasile Alecsandri, CMD, IV, 1943, 5 ; 107. I. Horia Rădulescu, Modelul francez al comediei „Cinovnicul şi modista" de V. Alecsandri, SL, II, 1943 ; 108. D. Popovici, Buchetiera lui Alecsandri şi Buchetiera lui Paul de Kock şi Valory, SL, II, 1943 ; 109. D. Popovici, „La double échelle" a lui Planard şi „Scara mîţei" a lui Alecsandri, SL, II, 1943 ; 110. Cioranescu, Lit. comp., 167—175 ; 111. Cioculescu — Streinu — Vianu, Ist. lit., 69—98 ; 112. Perpessicius, Jurnal, 199—212 ; 113. Sanda Diaconescu, Ecoul operelor lui V. Alecsandri în străinătate, Bucureşti, 1946 ; 114. Perpessicius, Jurnalul inedit al lui Vasile Alecsandri, JDM, IX, 1947, 754 ; 115. Tancred Bănăţeanu, Prosper Mérimée şi culegerea de balade a lui V. Alecsandri. Note folclorice pe marginea unei recenzii, SL, IV, 1948 ; 116. Const. Ciopraga, Proza literară a lui Vasile Alecsandri, AUI, ştiinţe sociale, t. I, 1955, fasc. 1—2 ; 117. Şt. Cuciureanu, Traduceri provensale din Alecsandri, ALIL, ştiinţe sociale, t. VI, 1955, 3—4 ; 118. I. Siadbei, Alecsandri gramatic, LL, II, 1956 ; 119. Anineanu, Catalogul ; 120. V. Koroban, Vasile Alecsandri, Chişinău, 1957 ; 121. Scarlat Froda, Corespondenţa lui Vasile Alecsandri despre teatru, SCIA, IV, 1957, 3—4 ; 122. Perpessicius, Alte menţiuni, I, 56—61, 62—70, 71—82, II, 5—68, III, 219—257 ; 123. Lăzăreanu, Glose, 93—117 ; 124. C. D. Papastate, Un manuscris inedit al lui V. Alecsandri, ST, XI, 1960, 7 ; 125. V. Alecsandri, Corespondenţă ; 126. Ion Diaconescu, Vasile Alecsandri şi problemele limbii române literare din vremea sa, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. IX, 1960, 18 ; 127. Letiţia Gîtză, Ideile despre teatru ale lui Vasile Alecsandri, SCIA, VIII, 1961, 2 ; 128. Paul Cornea, Concepţia despre lume şi sensul activităţii creatoare a lui Vasile Alecsandri, LPC, XLI, 1961, 11 ; 129. Cornea, Studii, 291—320 ; 130. Emil Boldan, Prietenia şi colaborarea literară dintre Costache Negri şi Vasile Alecsandri, LL, VI, 1962 ; 131. G. C. Nicolescu, Viaţa lui Vasile Alecsandri, Bucureşti, E.L., 1962 ; 132. N. N. Condeescu, Vocabularul limbii lui Rabelais în atenţia lui Vasile Alecsandri, RFRG, VII, 1963, 2 ; 133. Gh. Ungureanu, Din activitatea lui Vasile Alecsandri ca arhivist al statului, RA, VII, 1964, 2 ; 134. Dumitru Pop, Alecsandri către Mistral, ST, XVI, 1965, 2 ; 135. Ştefan Munteanu, Limba literară în opera poetică a lui Vasile Alecsandri, O, XVI, 1965, 10 ; 136. Paul Cornea, Vasile Alecsandri prozator, CNT, 1965, 38 ; 137. Al. Dima, Spiritul folcloric al operei lui Vasile Alecsandri, GL, XII, 1965, 37 ; 138. N. Saramandu, Plastica versurilor, GL, XII, 1965, 37 ; 139. Valeriu Ciobanu, Fantasticul — categorie fundamentală, GL, XII, 1965, 37 ; 140. Gh. Ungureanu, Documente privitoare la viaţa poetului, GL, XII, 1965,

37 ; **141.** Al. Piru, *Corespondența poetului*, GL, XII, 1965, 37 ; **142.** Ovidiu Papadima, *„Descoperirea poeziei populare"*, GL, XII, 1965, 37 ; **143.** Dumitru Micu, *Poetul peisajelor calme*, GL, XII, 1965, 37 ; **144.** Paul Cornea, *Însemnări despre poezia lui Vasile Alecsandri*, VR, XVIII, 1965, 9 ; **145.** Al. Piru, *Prozatorul*, VR, XVIII, 1965, 9 ; **146.** G. C. Nicolescu, *Teatrul lui Vasile Alecsandri*, VR, XVIII, 1965, 9 ; **147.** Radu Ionescu, *Prosper Mérimée și Vasile Alecsandri*, VR, XVIII, 1965, 9 ; **148.** Const. Ciopraga, *Profilul clasicului*, IL, XVI, 1965, 7 ; **149.** Maria Platon, *Alecsandri, poet al luminii*, IL, XVI, 1965, 7 ; **150.** Al. Andriescu, *Maiorescu și Alecsandri*, IL, XVI, 1965, 7 ; **151.** V. Adăscăliței, *Alecsandri folclorist*, IL, XVI, 1965, 7 ; **152.** Traian S. Diaconescu, *Alecsandri și antichitatea*, IL, XVI, 1965, 7 ; **153.** Petru Ursache, *Alecsandri și sensul „îndreptărilor" folclorice*, IL, XVI, 1965, 7 ; **154.** Valentin Gr. Chelaru, *Balcano-carpatica*, ATN, II, 1965, 8 ; **155.** I. Lăzărescu, *Izvoarele istorice în opera lui Vasile Alecsandri*, ALIL, t. XVI, 1965 ; **156.** G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, București, E.T., 1965 ; **157.** Mircea Anghelescu, *V. Alecsandri către Iacob Negruzzi. Corespondență inedită*, LL, X, 1965 ; **158.** Ion Apostol Popescu, *Influența lui Vasile Alecsandri asupra mișcării folcloristice din Ardeal și Banat*, LL, X, 1965 ; **159.** Brădățeanu, *Ist. lit. dram., 139—147, 219—274* ; **160.** C. D. Papastate, *Alecsandri inedit*, LL, XI, 1966 ; **161.** Emil Boldan, *Iubirea în viața și opera lui V. Alecsandri*, LL, XI, 1966 ; **162.** G. C. Nicolescu, *Proza lui Alecsandri*, LL, XII, 1966 ; **163.** Petre Pușcasu, *Petre Dulfu și Alecsandri*, TR, X, 1966, 29 ; **164.** Mihai Zamfir, *Unele observații privind sintaxa poetică a lui Alecsandri*, SPS, *226—233* ; **165.** Brădățeanu, *Drama, 130—171* ; **166.** Mario Ruffini, *V. Alecsandri e Venezia*, Firenze, 1966 ; **167.** Regman, *Confluențe, 245—279* ; **168.** George Breazul, *Pagini din istoria muzicii românești*, București, E.M., 1966, *233—257* ; **169.** Felicia Șerban, *Aspectul structural și gramatical al metaforei în poezia lui V. Alecsandri*, CLG, XI, 1966, 2 ; **170.** Maria Platon, *Ideile literare ale lui Vasile Alecsandri*, AUI, limbă și literatură, t. XII, 1966, fasc. 2 ; **171.** Cioculescu, *Varietăți, 188—192* ; **172.** G. Istrate, *Vasile Alecsandri și limba literară*, ALIL, t. XVII, 1966 ; **173.** Zaciu, *Masca, 12—18* ; **174.** Ioan Micu, *Motive horațiene și ovidiene în dramaturgia lui Alecsandri*, LL, XIII, 1967 ; **175.** Constantinescu, *Scrieri*, I, *20—23* ; **176.** *Ist. lit.*, II, *451—488* ; **177.** *Studii și materiale despre Vasile Alecsandri*, îngr. H. Corbu, Chișinău, 1968 ; **178.** Chițimia, *Folcloriști, 15—36* ; **179.** Streinu, *Pagini*, I, *374—376* ; **180.** Vrabie, *Folcloristica, 63—104* ; **181.** Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, E.L., 1968, *5—14* ; **182.** Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *471—482* ; **183.** Boris Cazacu, Liliana Ionescu, Maria Mărdărescu, Mihai Zamfir, *Limba și stilul operei lui Vasile Alecsandri*, SILL, II, *163—220* ; **184.** Marin Bucur, *Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu membri la Société orientale de France (1848)*, RITL, XVIII, 1969, 4 ; **185.** Ardeleanu, *Proza, 10—45* ; **186.** Bogaci, *Pagini, 135—180* ; **187.** Emilia Pușcălău-Iorga, *Structura statistico-informațională a poeziei lui Vasile Alecsandri*, SCL, XXI, 1970, 6 ; **188.** Rodica Radu, *V. Alecsandri — creator de spațiu mitic*, RL, III, 1970, 8 ; **189.** Petre Popescu-Gogan, *Vasile Alecsandri mai puțin cunoscut*, RL, III, 1970, 42 ; **190.** Brădățeanu, *Comedia, 47—56, 71—114* ; **191.** Tepelea, *Studii, 184—214* ; **192.** Nicolae Manolescu, *Dilema Alecsandri*, LCF, XIII, 1970, 31 ; **193.** Al. Hanță, *Contribuții la cunoașterea relațiilor literare româno-franceze în cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea (Vasile Alecsandri, „Albumul macedoromân")*, RITL, XIX, 1970, 1 ; **194.** Breazu, *Studii*, I, *255—268* ; **195.** P. Ursache, *Modele romantice la V. Alecsandri*, CRC, VI, 1971, 29 ; **196.** Mircea Zaciu, *Un Alecsandri aproape de inimă*, ST, XXII, 1971, 6 ; **197.** Păcurariu, *Clas. rom., 110—120* ; **198.** Perpessicius, *Opere*, III, *145—149* ; **199.** *[V. Alecsandri. Scrisori către Aristizza Romanescu, Nicolae Luchian, Pietro Mezzetti]* (publ. George Franga), MS, II, 1971, 3 ; **200.** Dana Dumitriu, *Prozatorul*, RL, IV, 1971, 29 ; **201.** Valentin Silvestru, *Alecsandri și teatrul politic*, RL, IV, 1971, 29 ; **202.** Nicolae Manolescu, *Ingenuitatea prozei*, RL, IV, 1971, 30 ; **203.** Al. Săndulescu, *Vasile Alecsandri, călător*, RL, IV, 1971, 30 ; **204.** Edgar Papu, *Alecsandri și motivul Veneției*, LCF, XIV 1971, 28 ; **205.** Paul Cornea, *Armonia și arta narațiunii*, LCF, XIV, 1971, 28 ; **206.** Marin Sorescu, *Fondator al teatrului românesc*, LCF, XIV, 1971, 28 ; **207.** Mîndra, *Incursiuni, 34—49, 50—54, 71—78, 235—240, 241—251* ; **208.** Ion Petrică, *Începuturile receptării creației lui Vasile Alecsandri în Polonia*, RITL, XX, 1971, 1 ; **209.** Pavelescu, *Studii, 25—45* ; **210.** Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Alecsandri și valorile prozei românești*, CNT, 1971, 30 ; **211.** O. Octavian, *Poetul apolinic*, RMR, VIII, 1971, 7 ; **212.** M. Mardare, *Modernul Alecsandri*, CRC, VI, 1971, 29 ; **213.** Florin Faifer, *Vasile Alecsandri memorialist*, CRC, VI, 1971, 32 ; **214.** Vîrgolici, *Comentarii, 179—181* ; **215.** Ovidiu Papadima, *Poezia lui Alecsandri și viziunea folclorică românească*, RITL, XX, 1971, 4 ; **216.** Traian Cantemir, *Comicul de limbaj*, ATN, VIII, 1971, 7 ; **217.** Piru, *Analize, 38—80* ; **218.** Rotaru, *Ist. lit., I, 207—230* ; **219.** Gáldi, *Introd. ist. vers., 192—206* ; **220.** Adriana Rujan, *Invitație la călătorie*, ARG, VI, 1971, 8 ; **221.** Săndulescu, *Lit. epistolară, 95—103, 237—249* ; **222.** Mircea Iorgulescu, *Anul cel mare al lui Alecsandri*, LCF, XV, 1972, 19 ; **223.** Șerban Cioculescu, *Despre umorul lui Vasile Alecsandri*, RL, V, 1972, 45 ; **224.** G. Ivănescu, *Limba lui Vasile Alecsandri*, CL, 1972, 6, 7 ; **225.** Despina Tomescu, *Dramaturgia pe teme istorice a lui V. Alecsandri*, RITL, XX, 1972, 2 ; **226.** Ion Roman, *Alecsandri. Orizonturi și repere*, București, Albatros, 1973 ; **227.** Piru, *Varia*, I, *89—97* ; **228.** Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 110, 122—124 ; **229.** Nicolae Balotă, *Umanități*, București, Eminescu, 1973, *350—352* ; **230.** Mîndra, *Clasicism, 122—131* ; **231.** Săndulescu, *Citind, 17—25* ; **232.** *[Acte și documente]*, DCM, I, *281—332* ; **233.** Valentin Silvestru, *Vasile Alecsandri și teatrul politic*, TTR, XIX, 1974, 3, 4 ; **234.** Paul Cornea, *Vasile Alecsandri, Schiță despre începuturile literaturii române*, MS, V, 1974, 4 ; **235.** Marta Anineanu, Paul Cornea, *[Documente]*, MS, V, 1974, 4 ; **236.** I. Negoițescu, *Alecsandri : teatrul și proza*, ST, XXV, 1974, 7 ; **237.** Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *106—109, passim* ; **238.** N. Barbu, *Noi și clasicii*, București, Eminescu, 1975, *64—77* ; **239.** Al. I. Amzulescu, *Observații istorico-filologice despre „Miorița" lui Alecsandri*, REF, XX, 1975, 2 ; **240.** *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, E.A., 1976, *passim* ; **241.** Doina Curticăpeanu, *Vasile Alecsandri călător*, București, Minerva, 1977 ; **242.** Despina Spireanu, *Despre corespondența lui Vasile Alecsandri*, RITL, XXVI, 1977, 1.

F. F.

ALEXANDRESCO, Dimitrie (1.X.1850, Iași — 9.II.1925, Iași), autor dramatic. După studii liceale făcute la Lemberg și Paris, a încercat să urmeze, la Paris, medicina și, concomitent, declamația. A terminat însă dreptul, pe care l-a urmat la Nancy și Paris. În războiul franco-prusac din 1870—1871, s-a angajat voluntar în armata franceză. Întors în țară în 1875, a cunoscut o carieră sigură și fără sinuozități. Procuror în Iași, judecător de instrucție, procuror la Curtea de Apel, apoi la Înalta Curte de Casație, a fost, din 1892 pînă la moarte, profesor de drept civil la Universitatea din Iași, decan în cîteva rînduri, director al „Curierului judiciar", publicînd numeroase și temeinice lucrări de specialitate.

Cîteva versuri, tipărite în „Curierul de Iași", atestă înclinațiile literare ale lui **A.**, puse în evidență mai pe larg în comedia *Rămășagul zgîrcitului* (1879). În linii generale, piesa are drept model *Avarul* lui Molière, dar se simt și influențe din farsa bulevardieră. Personajul principal, Zgîrcinescu, este tipul avarului ce poate fi adus pe calea cea bună, exploatîndu-i-se propria slăbiciune, precum și iubirea filială. Comicul de situații, pe care se bazează piesa, este însă debil, limbajul, de asemenea, nu prea bine echilibrat (deși neologismul este corect folosit). Cîteva scene denotă un anume dar al observației, vizibil și în sceneta *Educațiunea copiilor în veacul al XIX-le*, subintitulată „scenă intimă luată de pe natură".

— *Rămășagul zgîrcitului*, Iași, Tip. Goldner, 1879.

— 1. *Dimitrie Alexandresco. Comemorarea de la 29 oct. 1933 la Ateneul Român*, București, Tip. Curierul judiciar, 1933 ; 2. Predescu, *Encicl.*, *20*.

D. M.

ALEXANDRESCU, Grigore (22.I.1810 ⟨30⟩, Tîrgoviște — 25.XI.1885, București), poet. Era al patrulea din cei cinci copii ai lui Mihai Alexandrescu, sameș și vistier în Tîrgoviște, și ai Mariei Fusea, descendentă dintr-o familie de mici boieri, pomeniți în documentele vremii lui Constantin Brîncoveanu și mai înainte, ctitori a numeroase biserici. A copilărit în orașul natal. În casele lui Nae Hiotu, rudă cu familia Cîrlova, **A.** a învățat de la dascălul Rafail, împreună cu Vasile Cîrlova, greaca modernă. Și-a continuat învățătura cu „elinica" în școala lui Mitilineu, ajungînd să se familiarizeze cu textele clasice,

Putea reproduce scene din Sofocle și Euripide și îl știa pe Anacreon „din scoarță în scoarță". Rămînînd prin 1827 orfan de amîndoi părinții, **A.** vine la București. În 1831 este elev în clasa de literatură de la școala lui J. A. Vaillant. Aici l-a cunoscut pe Ion Ghica, de care îl va lega o lungă și statornică prietenie. În anul următor, pensionatul lui Vaillant trece la colegiul Sf. Sava, unde erau profesori E. Poteca, S. Marcovici, P. Poenaru, G. Ioanid. Aici **A.** dobîndește o temeinică cultură clasică. E momentul unor fructuoase lecturi din Voltaire, Boileau, Racine, Montesquieu și din anticii Xenofon, Tucidide, Plutarh. Banul Grigore Băleanu îl ia o vreme în casă sub protecția lui pe tînărul sfios, care declama în franceză, cu o pronunție impecabilă, din *Phèdre* și *Athalie* de Racine, *Mérope* de Voltaire și *L'Art poétique* a lui Boileau. La o serată, în casa lui Tache Ghica (tatăl prietenului său), unde, de asemenea, a locuit o vreme, **A.** îl cunoaște pe Iancu Văcărescu, care îi prezice un strălucit viitor de poet. Prieten cu I. Heliade-Rădulescu, **A.** își publică, la *6 martie 1832*, în „Curierul românesc", prima poezie, *Miezul nopții.* Către sfîrșitul anului, în tipografia lui Heliade, îi apare și primul volum, conținînd o traducere din Florian, *Eliezer și Neftali,* și cîteva poezii originale. În 1833, cînd se înființează Societatea Filarmonică, **A.** este prezent printre membri. Pricini mai puțini cunoscute au dus la ruperea prieteniei cu Heliade, ale cărui furioase descărcări polemice din presa timpului *(Ingratul,* 1838; *Cîinele bolnav de ochi,* 1861) nu sînt lăsate fără răspuns de **A.** *(Privighetoarea și măgarul,* 1838 ; *Confesiunea unui renegat,* 1861). Între timp, poetul, găzduit de maiorul I. Cîmpineanu, intră în armata națională (1834), cu gradul de cadet la cavalerie, apoi de praporgic. O vreme va supraveghea, la Focșani, mișcarea vamală. Își dă demisia din armată în 1837 și se întoarce la București, unde locuiește tot în casa tatălui lui I. Ghica. În 1838 îi apare un nou volum de poezii, cuprinzînd meditații romantice *(Candela, Cimitirul, Barca, Rugăciunea),* versuri erotice *(Eliza, Așteptarea, Inima mea e tristă),* dar și epistole și fabule. Se pare că atît îndrăznelile fabulistului cît mai ales poezia *Anul 1840,* apărută în „Dacia literară", nu au plăcut stăpînirii. Cînd este descoperită tentativa de răsturnare a domnitorului Alexandru D. Ghica, în octombrie 1840, poetul, care nu participase la complot, este închis preventiv, pe trei luni. În închisoare a lucrat la traducerea *Meropei* lui Voltaire. Este eliberat datorită intervenției lui I. Ghica. În vara anului 1842, împreună cu I. Ghica, vizitează mănăstirile de peste Olt. Roadele literare ale acestei călătorii vor fi cîteva din cele mai bune poezii ale lui **A.** *(Umbra lui Mircea. La Cozia. Răsăritul lunei. La Tismana, Mormintele. La Drăgășani)* și *Memorial de călătorie.* Al treilea volum îi apare la Iași, sub îngrijirea lui Al. Donici. În timpul domniei lui Gh. Bibescu, poetul, șef la masa a doua a jalbelor, la Postelnicie, este numit serdar și, în 1846, paharnic. Bibescu, care ținea să treacă drept un ocrotitor al artelor, îi oferă protecție ; poetul este invitat adesea la Curte și se pare că l-a însoțit pe domn într-o călătorie prin țară. Rezerva lui **A.** față de evenimentele revoluționare ale anului 1848 nu se datorește numai apropierii poetului de domnitor, cît mai ales firii sale moderate, ușor sceptice, înclinată mai mult spre reflecție decît spre acțiune. La „Popolul suveran", care îl menționează printre redactori, nu a colaborat deschis ; satira *Plîngerea deputatului,* care, se pare, îi aparține, a apărut nesemnată. O scrisoare către I. Ghica deplînge spectacolul dezolant al oportunismului și trădării unora dintre foștii conducători ai revoluției. Chiar dacă **A.** nu a fost un revoluționar, preferînd luptei rezerva și prudența, poezia sa este în întregime a unui artist angajat, interpretarea reflexivă a evenimentelor trădînd o viziune proprie a lumii, dar *nu străină de spiritul revoluționar pașoptist.* Este și motivul pentru care, după înfrîngerea revoluției, scriitorul, suspectat, este scos din postul pe care îl ocupa la Secretariatul Statului. În 1850, sub Barbu D. Știrbei, fratele lui Gh. Bibescu, este director la Arhivele Statului. Din 1852 pînă în 1857 lucrează în Comisia Documentală. La 10 decembrie 1853 devine clucer și, apoi, director al Eforiei Spitalelor. Domnitorul Al. I. Cuza îl numește, la 3 aprilie 1859, director al Departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice. În anul următor este reprezentantul Țării Românești în Comisia centrală cu sediul la Focșani. Aici se căsătorește cu Raluca, fiica spătarului Stamatin. La începutul lunii iunie 1860 apar primele semne de alienație mintală, boală care îl va chinui, cu intermitențe, pînă la sfîrșitul vieții. Internat la spitalul Pantelimon, poetul se restabilește, dar se vede pus sub interdicție, printr-o hotărîre a tribunalului, la cererea fratelui său, Ion Alexandrescu, și scos din Comisia centrală. Domnitorul îl numește din nou membru onorific la Eforia Spitalelor. Îi apare, în 1863, volumul *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule,* cuprinzînd, pe lîngă versuri, și *Memorial de călătorie.* La bătrînețe poetului i se trezesc ambiții politice, nebănuite pînă atunci. În 1868, candidează pentru un loc în Senat și își susține campania în presă, în special în „Românul", prin fabule și traduceri, nemărturisite, din articolele politice ale unui autor francez uitat, E. Jouy. Pentru fiica sa, Angelina, traduce din Ed. Laboulaye *Povești albastre* (1872). Către sfîrșitul vieții, în 1882, în „Cimpoiul", i-a apărut traducerea primelor trei cînturi din *Gerusalemme liberata* de Tasso.

Începuturile poetului sînt legate de preromantism, ale cărui teme grave și meditative l-au atras pe **A.**, spirit prin excelență reflexiv. *Miezul nopții*, prima sa poezie publicată, este o meditație în maniera lui Young, nu însă fără unele ecouri lamartiniene. Atît fundalul nocturn cît și decorul ruinelor constituie simple pretexte, invocate convențional, ale solilocului meditativ. Poetul își însușește masca damnatului romantic, „închinat durerii" („Pui mîna p-a mea frunte și caut un mormînt"). Și în *Adio. La Tîrgoviște* motivul volneyan al ruinelor este eclipsat de expresia hiperbolică a aceleiași soarte nefericite. Pe fondul sumbru al speranțelor stinse și al visurilor destrămate, „prieteșugul", sentiment superior dragostei prin trăinicie, îi apare lui **A.** drept singura compensație a amarului existenței, „nectar de îndulcire" turnat „peste otrava" din „cupa vieții noastre". Iubirea nu aduce decît o înseninare trecătoare. Elanurilor sentimentale din *Eliza* sau *Așteptarea* le urmează curînd tristețea despărțirii, destul de convențional exprimată *(Inima mea e tristă)*, și accentuarea rictusului sceptic. Inferioară altor orientări ale poeziei sale, erotica lui **A.** depășește totuși mimetismul lamartinian sau byronian al liricii vremii, grație unei anumite candori confesive, la care participă uneori și stîngăciile de expresie, ceea ce nu înseamnă că, în ciclurile închinate Elizei, sau Emiliei, ecourile din modelele romantice ale timpului ar fi cu totul absente. Structurii poetului, înclinat spre reflecția gravă, îi răspunde însă mai bine formula lirică a meditației, în ezitările și tensiunile căreia își găsesc expresie neliniștile conștiinței și, dramatică, speranța. Se simte necesitatea lăuntrică a unui reazem al certitudinilor, nostalgia unei coerențe a valorilor morale *(Candela)*. Din perspectiva lor, chiar moartea pierde caracterul terifiant, ea deschizînd calea spre o justiție definitivă *(Cimitirul)*. Motivul străvechiului „ubi sunt..." depășește la **A.** obișnuitele glose în spiritul „vanitas vanitatum", prin naturalețea cu care monologul interior lasă suspendate dilemele ivite în zigzagul interogațiilor ; iluzia și speranța alternează, fără tranziție, cu certitudinile lucidității și cu gîndul morții *(Meditație)*. O semnificație singulară are în contextul întregii creații a poetului *Anul 1840*, în care se pot descifra germenii tendințelor esențiale ale poeziei lui **A.** : reflexivă, cetățenească, satirică. În tonul ei se împletesc accentele profetice și de odă, vibrînd de speranță, cu interogațiile patetice ale meditației romantice sau cu tonuri vehemente, slujite de o ironie caustică și amară. Confruntarea dintre nădejdea care renaște mereu și scepticismul niciodată pe de-a-ntregul dizolvat dă tensiune interioară poemului și în același timp face din *Anul 1840* simbolul sufletului omenesc, surprins în impulsurile sale contradictorii. Dincolo de filozofia tonică, melioristă, a încrederii în viitor, tabloul prezentului, dominat de degradare și fals, prevestește parcă virulența satirică a *Scrisorilor* eminesciene și, pe alocuri, chiar dezgustul obosit al *Glossei* („Politica adîncă stă în fanfaronadă, / Și știința vieții în egoism cumplit"). Ecourile îndoielilor și temerilor „de-mbunătățiri rele" proiectate asupra viitorului dau un patos aparte dialogului, rămas deschis, suspendat : speranță — scepticism. Cînd se întoarce spre trecut, poetul se oprește asupra paginilor de istorie, înnobilate de sîngele eroilor căzuți pentru libertate. În *Mormintele. La Drăgășani*, tema sepulcrală, răspîndită la preromantici, prilej de sumbre reflecții privind destinul omului, cedează admirației înflăcărate pentru jertfa „martirilor" din „batalionul sacru" al Eteriei. În *Răsăritul lunei. La Tismana*, secvențele de istorie evocate par izvorîte dintr-o autentică memorie a locurilor, a pămîntului. Virtuțile strămoșești acuză, prin contrast, în lumina rece a lunii-martor, prezentul degradat moralicește, meschin. Capodopera genului este însă *Umbra lui Mircea. La Cozia*, sinteză originală între lirismul de atmosferă și cerebralitatea monologului interior. Poetul nu cultivă notația în sine, ci valorile ei de atmosferă. Ambianța crepusculară, propice visării și meditației, alunecarea în fantastic, ritmica timpului sînt sugerate prin sonoritate și imagine. Apariția fantomei lui Mircea cel Bătrîn pare a fi expresia unui moment de fantezie cețoasă, „brită". În fond, e proiecția în afară, la „ceasul nălucirei", a imaginilor de pe un ecran interior al eului. În accentele de odă poetul salută în Mircea întruchiparea vitejiei strămoșești, dar, spirit raționalist, lucid, atent întotdeauna și la reversul medaliei, **A.** nu ignoră nici suferințele pe care s-a ridicat gloria acelor „vremi de fapte strălucite" : „Căci războiul e bici groaznic, care moartea îl iubește, / Și ai lui sîngerați dafini națiile îl plătesc". Ideea progresului continuu comunică, într-un plan mai adînc, cu receptivitatea poetului la dialectica profundă a existenței. Rațiunea lucidă refuză legenda, exaltarea, optica unilaterală redimensionînd mereu imaginea timpurilor apuse prin raportare la tot ce a urmat pînă la ceasul prezentului. Prin sugestia de impasibilă clepsidră cosmică, de mecanică oarbă a universului, ireversibilă, *Umbra lui Mircea. La Cozia* vădește la **A.** virtualități eminesciene. **A.** este handicapat însă de inexperiența poeziei românești în mînuirea limbajului metaforic al gîndirii speculative. Lirica de meditație, în ciuda înălțimii artistice atinse uneori, este, totuși, la **A.**, urmarea unei molipsiri de spiritul romantic al epocii. Vocația poetului este ideea, nu atmosfera lirică, și *Umbra lui Mircea. La Cozia* constituie, nici ea integral, o excepție. Expresia tipică a facturii particulare impuse de poet meditației rămîne *Anul 1840*, în care substanța reflecției determină tonul și accentul versului. În esență, **A.** este un cerebral, uneori chiar un spirit raționant, tentat să complice. Poetul este mai el însuși în epistole și în satire. Ele dau cheia formulei sale interioare, sinteză de gravitate, ironie și inteligență malițioasă. Totul într-o compoziție cu aer de cozerie spirituală, în ton cînd voit familiar, cînd subtil parodistic, pe teme dintre cele mai diverse, cu o deplină libertate și dezinvoltură a limbajului. Între patosul romantic al meditației și elegiei, pe de o parte, și permanențele vieții morale notate cu sobrietate clasică în fabule, epistolele și satirele reunesc gustul reflecției și verva ironică în monologul-autoportret al unui spirit voltairian. Poetul este aici un lucid fără mizantropie, suflet animat de elanuri umanitare și inteligență marcată de pasiunea ideilor, în asociere cu ironia caustică, moștenitor spiritual al secolului luminilor, de la filozofia sa melioristă și cultul rațiunii, pînă la stilul reflecției, demitizant, iconoclast. Cele mai multe dintre epistole gravitează în jurul întrebărilor pe care poetul și le pune cu privire la arta sa și la condiția sa de creator în raporturile cu poezia și cu lumea. În *Epistolă d.I.C.*, **A.** persiflează cu umor

convențiile literare ale timpului. Ținta atacului este mai ales idilica pastorală confruntată cu realitățile vremii, cu o vizibilă ostilitate față de tendința de edulcorare și falsificare a realului în artă. *Epistolă d.I.V.* mărturisește limpede relația fabulelor cu realitățile epocii („Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim"). Aprecierea operei este condiționată de criteriul istoric, elogiul îndreptîndu-se spre deschizătorii de drumuri, „începătorii românești poezii", mai mult decît spre urmașii lor care „au ajuns desăvîrșirea de exempluri ajutați". Poetului îi repugnă „scrisul de porunceală". În *Epistolă către Voltaire,* se face critica „stricătorilor de limbă" ai vremii, într-un pasaj care amintește ironia agresivă a lui Boileau. Poetul năzuiește la cultivarea limbii prin străduințele solidare ale tuturor scriitorilor. În ansamblu, epistolele prefațează satirele și fabulele, evidențiind pe observatorul realist, lucid, cu ochi critic, al moravurilor epocii și subliniind sensul politic al fabulelor. *Satiră. Duhului meu* se numără printre cele mai cunoscute poezii ale lui **A.**, expresie deplină a unei ironii superioare, desfășurată cu vervă. Stratagema pe care mizează ironia adîncă a poemului este de a răsturna, aparent, raporturile, oferind drept model imaginea vieții mondene a timpului, însoțită însă de notația acută, lucid critică, a ridicolului și falsității ei de esență. Încercările de dezvinovățire amplifică satira. Inserția de dialog în monologul fals autoironic prinde atmosfera frivolă a saloanelor vremii. Portretul, crochiul, detaliul revelator pigmentează acid spectacolul snobismului și superficialității mondene. Întruchiparea lor exemplară e „domnișoru-acela care toate le știe, / Căruia vorba, duhul, îi stă în pălărie", personaj anexat propriei vestimentații. Amănuntul definitoriu este notat cu maliția unui moralist mușcător. Tendinței spre caricare nu-i rezistă nici autoportretul : imaginea propriului „duh" nu este cruțată de consemnarea stîngăciilor lui în lume. Asemenea schimbări de umoare, în cursul cărora ironia cedează locul autoironiei, punctează convingător falsul dialog (de fapt, monologul lăuntric) din satiră. Ținta satirei rămîne însă comedia vieții mondene, cu pretențiile și frivolitățile ei : „Învață dansul, vistul și multe d-alde alea ; / Iar de vrei să faci versuri, ia pildă de la Pralea". Ținuta artistică superioară a satirei se întemeiază pe verva spiritului caustic al moralistului și vigoarea ironiei în parodierea conversației de salon și în arta portretului, pe corespondența perfectă a compoziției cu logica interioară a reacțiilor unei inteligențe critice la spectacolul vanităților ridicole. *Satiră. Duhului meu* rămîne o exemplară proiecție satirică a vieții sociale a vremii în portrete care surprind atitudini tipice, repetabile în esența lor de la o epocă la alta. O adevărată satiră politică, continuînd linia *Confesiunii unui renegat,* însă fără aluziile personale ale acelei replici polemice, este *O profesiune de credință,* imagine generalizată a liberalului oportunist și, prin extensiune, a politicianului versatil, cînd ipocrit și demagog, cînd cinic. Efectul inedit al formulei satirice este dat de structura de adevărat „curriculum vitae", în care „meritele" personajului sînt totdeauna dovezile de necinste, duplicitate, trădare, sprijinite pe „candide" răstălmăciri de principii. Alternanța demagogiei sfruntate cu trivialitățile unui Dinu Păturică-politician anticipă pe alocuri tonul unor secvențe din ciclul arghezian *1907.*

Pe fabule s-a sprijinit multă vreme, aproape exclusiv, popularitatea poetului. În ciuda faptului că temele și subiectele, în genere, nu-i aparțin, originalitatea lui **A.** în acest sector al creației sale poetice se manifestă în cîteva autentice capodopere ale genului : *Boul și vițelul, Cîinele și cățelul, Toporul și pădurea, Vulpea liberală, Oglinzile, Lupul moralist.* Fabulistul este diagnosticianul lucid și pătrunzător al moravurilor vremii, dublat de un comentator al naturii umane. Geneza fabulelor trebuie raportată la racilele vieții sociale și, mai ales, politice ale timpului, devenite ținte de atac pentru un observator, realist și critic, al contemporaneității. Sub scutul limbajului esopic, sînt denunțate mereu parvenitismul, demagogia, trădarea, ipocrizia, semnalmente morale ale unei epoci și societăți caracterizate de cameleonismul politic și de amestecul strident de tiranie și aparentă liberalizare. Pornind însă de la asemenea date reale ale epocii, fabula tinde, chiar prin formula sa artistică (transpunerea în alegoria cu figurație animalieră), la o anumită distanțare de concretul imediat, la o generalizare a particularului istoric în trăsăturile unor atitudini esențiale. Observator realist în punctul de plecare, fabulistul **A.** este, în fond, un moralist clasic. Ca și la modelele sale (La Fontaine, Voltaire, Krîlov), nu se urmărește studiul unor caractere, ci imaginea defectului moral personificat de o tipologie animalieră. *Boul și vițelul* vizează, cu o perfectă economie a mijloacelor, parvenitismul grosolan și ingrat. Efectele sînt scoase din chiar investirea personajelor-animale cu atitudini umane convenționale. Fiecare personaj are fizionomia sa morală distinctă ; vorbirea, tonul, gestica sînt semnele categoriei morale. Încrustate în corpul narațiunii concise, momentele dialogate surprind esența tipului în nuanța, în tonul replicii : vițelul este plin de speranțe naive la început, apoi, pe rînd, intrigat, surprins, indignat ; sluga vorbește de sus vizitatorului inoportun, dar îl anunță stăpînului, din prudență, protocolar ; boul este impulsiv și brutal, iritat de originea modestă pe care i-o trădează rudenia cu vițelul. Morala fabulei este implicită, extragerea ei ar fi fost de prisos. Arta lui **A.** în fabule excelează în construirea de mici scene dramatico-alegorice de mare autenticitate în dialoguri și încheiate

adesea cu veritabile poante : elefantul interzice lupului să ia oilor măcar „un păr mai mult" „decît pielea obicinuită" *(Elefantul)*, chir Pisicovici simulează amărăciunea îndurerată a unui ascet *(Șoarecele și pisica)*, vulpea își suspendă cuvîntările înfocate deoarece „s-a înecat c-un os" *(Vulpea liberală)*, lupul moralist, ipocrit propăvăduitor al smereniei creștine, este întrebat de unde și-a cumpărat „postavul de manta". Realizarea cea mai expresivă a acestui stil de mică comedie cu tîlc alegoric este *Cîinele și cățelul*, în care nici un detaliu nu este întîmplător sau inutil. Oratorul care perorează pe tema egalității este dulăul Samson, „ce lătra foarte tare", insinuare străvezie a demagogiei lui. Tot umorul fabulei stă în schimbarea bruscă a opiniilor „luptătorului" pentru egalitate, cînd naivul cățel Samurache este pe punctul de a-și închipui că egalitatea cerută va fi și pentru cei ca el. Precizarea este categorică : „Adevărat vorbeam / Că nu iubesc mîndria și că urăsc pe lei, / Că voi egalitate, dar nu pentru cățel". Cînd accentul cade pe narațiune și nu pe dialog, este pentru a sugera, ca în *Toporul și pădurea* sau *Oglindele*, vechimea semnificației legate de întîmplarea imaginată și nu caracterul cotidian al situației însăși, ca în fabulele construite dramatic.

Relativ diversă, opera lui **A.** alătură meditațiilor și elegiilor romantice și preromantice, cu modele în Volney, Gray, Lamartine, epistole, satire și fabule în linia clasicismului francez (Boileau, La Fontaine) și a raționalistului Voltaire, reflexivitatea sa autentică pendulînd între elanurile unei filozofii melioriste, generatoare de speranțe, și scepticismul amar al lucidității critice. Cerebral prin structură, poetul a evitat răceala printr-o angajare totală, deci și afectiv, în patosul ideii și prin umoarea particulară a ironiei sale. Aliajul de reflexivitate și sentiment, de observație pătrunzătoare și înclinație clasică spre generalizare și esențializare configurează o originalitate complexă. Artistic, contribuția sa deschide drum poeziei de mari tensiuni lăuntrice, pe linia liricii de interogație și atmosferă meditativă, și conturează relieful satirei, virulența tonului eminescian fiind anticipată de accentele malițioase ale unui spirit mușcător ironic. Precursor în aceste direcții, **A.** ilustrează, decisiv în literatura română, epistola și fabula. Chiar dacă expresia dată substanței lirice nu e lipsită, în genere, de naivități și stîngăcii, mai ales în versificație, în ansamblul creației sale poetul este superior contemporanilor prin reflexivitatea sa autentică, profundă, anticipare, în contextul unei literaturi aflate la începuturile sale, a unei coordonate fundamentale pentru marea poezie românească.

— *[Poezii]*, în Florian, *Eliezer și Neftali*, București, Tip. Eliade, 1832 ; *Poezii*, București, Tip. Carcalechi, 1838 ; *Poezii*, Iasi, Cantora Foaiei sătești, 1842 ; *Suvenire și impresii, epistole și fabule*, București, Tip. Rosetti si Vinterhalder, 1847 ; *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*, București, Tip. Rassidescu, 1863 ; *Scrieri în versuri și proză*, îngr. I. Bianu-Ghica, București, Socec, 1893 ; *Opere complete*, îngr. E. Gârleanu, București, 1907 ; *Scrieri în versuri și proză*, pref. G. Coșbuc, București, Minerva, 1913 ; *Poezii alese*, îngr. și pref. M. Dragomirescu, București, Casa scoalelor, 1921 ; *Poezii. Memorial de călătorie*, îngr. Gh. Adamescu, Bucuresti, Cartea românească ; *Opere complete. Poezii și proză*, îngr. G. Raiculescu, București, Cugetarea ; *Poezii*, îngr. V. Ghiacioiu, Craiova, Scrisul românesc, 1940 ; ed. 2 *(Poezii. Proză)*, Craiova, Scrisul românesc, 1944 ; *Fabule*, îngr. și pref. I. Pillat, București, Cartea românească ; *Opere*, îngr. I. Fischer, introd. S. Iosifescu, București, E.S.P.L.A., 1957 ; *Poezii. Memorial de călătorie*, îngr. I. Fischer, pref. P. Marcea, București, E.L., 1961 ; ed. 2, București, Minerva, 1974 ; *Suvenire si impresii, epistole și fabule*, îngr. I. Fischer, Bucuresti, E.T., 1969 ; *Opere*, I, îngr. I. Fischer, pref. I. Roman, Bucuresti, Minerva, 1972. — **Tr. :** Florian, *Eliezer și Neftali*, Bucuresti, Tip. Eliade, 1832 ; Voltaire, *Alzira sau Americanii*, Bucuresti, Tip. Eliade, 1835, *Meropa*, Bucuresti, Tip. Rosetti si Vinterhalder, 1847 ; Béranger, *Fericirea*, RMNA, I, 1838, 48 ; [Autor neidentificat], *Loreley sau Stînca Lorei, frumoasa fermecătoare*, ROM, 1872, 3—4 februarie ; Ed. Laboulaye, *Povești albastre*, București, Tip. Rosetti, 1872 ; T. Tasso, *Ierusalimul liberat*, CIMP, I, 1882, 16—19, 34 ; Metastasio, *Nina*, ANL, I, 1886, 2 ; [Béranger, Byron, Lamartine], în *Scrieri în versuri și proză*, îngr. I. Bianu-Ghica, București, Socec, 1893.

— 1. B. Florescu, *Poetul Gregoriu Alexandrescu. Analiză literară*, CT, V, 1875, 5 ; 2. Ghica, *Opere*, I, 431 ; 3. B. Delavrancea, *Grigorie Alexandrescu*, RN, I, 1888, 5 ; 4. N. Iorga, *Grigore Alexandrescu*, V, I, 1894, 21 ; 5. I. Găvănescul, *Meditațiile lui Grigore Alexandrescu*, București, Tip. Panaitescu, 1896 ; 6. G. Bogdan-Duică, *Despre Grigore Alexandrescu*, CL, XXXIV, 1900, 9, 10 ; 7. N. Predescu, *Poeți*, 238—298 ; 8. P. Eliade, *Grégoire Alexandresco et ses maitres français*, RDM, LXXIV, 1904, t. XXIV ; 9. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 207—227 ; 10. Apostolescu, *Infl. romant.*, 101—122 ; 11. E. Lovinescu, *Grigore Alexandrescu*, București, Minerva, 1910 ; ed. 3, București, Casa școalelor, 1928 ; 12. S. Pușcariu, *Grigore Alexandrescu*, LU, XI, 1912, 33 ; 13. I. Trivale, *Cronici literare*, București, Tip. Cooperativa, 1915, 309—321 ; 14. Ch. Drouhet, *Grigore Alexandrescu și Voltaire*, OIB, 175—192 ; 15. M. Dragomirescu, *Critică*, București, Casa școalelor, 1928, II, 17—23, 199—201, 273—283 ; 16. Densusianu, *Lit. rom.*, III, 101—145 ; 17. Al. Marcu, *Tasso în romantica românească*, SI, III, 1936 ; 18. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, 99—109 ; 19. P. V. Haneș, *50 de ani de la moartea lui Gr. Alexandrescu*, PL, I, 1936, 4 ; 20. P. V. Haneș, *Îndreptări și adăugiri la biografia lui Grigore Alexandrescu*, PL, I, 1936, 5 ; 21. E. Ciuchi, *Poetul Grigore Alexandrescu*, PL, II, 1937, 1—3 ; 22. E. Ciuchi, *Grigore Alexandrescu, prozator*, PL, II 1937, 4 ; 23. Rașcu, *Alte opere*, 61—92 ; 24. V. Ghiacioiu, *Un izvor al lui Grigore Alexandrescu*, PL, IV, 1939, 9 ; 25. Al. Marcu, *De la Nicolo Forteguerri la Donici și Grigore Alexandrescu*, SI, VII, 1940 ; 26. V. Ghiacioiu, *Îndreptări și adausuri la biografia lui Grigore Alexandrescu*, PL, V, 1940, 8 ; 27. N. Crainic, *„Anul 1840"*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. X, 1940—1941 ; 28. Vianu, *Arta*, I, 97—99 ; 29. Călinescu, *Ist. lit.*, 146—154 ; 30. Popovici, *Romant. rom.*, 247—288 ; 31. Ciorănescu, *Lit. comp.*, 159—163 ; 32. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, 42—49 ; 33. Gr. Scorpan, *Munca de creație la Grigore Alexandrescu*, IL, III, 1951, 1—2 ; 34. E. Luca, *Grigore Alexandrescu, poet satiric*, în *Literatura noastră clasică*, I, București, E.S.P.L.A., 1953, 166—197 ; 35. Gh. Bulgăr, *Grigore Alexandrescu gînditor și poet modern*, O, VI, 1955, 3 ; 36. I. Fischer, *Aspecte ale evoluției morfologiei românești literare în variantele poeziilor lui Grigore Alexandrescu*, OII, 281—290 ; 37. I. Fischer, *Corespondența lui Grigore Alexandrescu*, GL, VII, 1960, 48 ; 38. Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, 35—55 ; 39. G. Călinescu, *Gr. M. Alecsandrescu*, București, E.L., 1962 ; 40. S. Iosifescu, *Grigore Alexandrescu*, București, E.T., 1965 ; 41. I. Negoițescu, *Cu privire la Grigore Alexandrescu*, F, II, 1966, 3 ; 42. Cornea, *Alecsandrescu — Eminescu*, 108—180 ; 43. N. Vasilescu-Văleni, *Evoluția lexicului în poeziile lui Grigore Alexandrescu*, LL, XV, 1967 ; 44. *Ist. lit.*, II, 310—328 ; 45. R. Gioglovan, *Contribuții la biografia lui Grigore Alexandrescu și a familiei sale*, LL, XIX, 1968 ; 46. P. Cornea, *Asupra unor scrieri inedite ale lui Grigore Alecsandrescu*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; 47. Haneș, *Studii ist. lit.*, 202—217 ; 48. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 424—431 ; 49. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim* ; 50. Păcurariu, *Clas. rom.*, 100—109 ; 51. Cornelia Baravache-Crivăț, *Grigore Alexandrescu*, FGA, 35—53 ; 52. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, 177—184 ; 53. Cezar Tabarcea, *Model și originalitate în fabulele lui Grigore Alexandrescu. Către o tipologie structurală a textelor*, AUB, limbă și literatură română, t. XXII, 1973, 1 ; 54. E. Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 109 ; 55. M. Anghelescu, *Introducere în opera lui Gr. Alexandrescu*, București, Minerva, 1973 ; 56. *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, E.A., 1976, 55—61, *passim*.

S.C.

ALEXANDRESCU, Grigore I. (21.XI.1860, Bîrlad — ?), publicist. Absolvind în 1879 Liceul Național din Iași, **A.** face aici și studii de drept pînă în 1883, cînd își susține teza de licență. Este magistrat la Piatra Neamț, apoi președinte al tribunalelor de Covurlui și Putna, avocat. În 1904 își ia doctoratul la Facultatea de drept din București. În 1896 publicase un *Studiu asupra obiceielor juridice ale poporului român și Teoria viitorului cod civil*, lucrare la baza căreia stau preocupări legate de profesia sa. Cîteva fragmente apăruseră anterior în „Arhiva" și în „Literatură și știință", cercetarea fiind integrată apoi și într-o altă scriere, *Studiu asupra istoriei generale a dreptului* (1905). **A.** aduna aici o bogată informație asupra obiceiurilor juridice, influențat și de studiile lui B. P. Hasdeu. Tot el este autorul unor povestiri, cu care colaborează la revistele „Asachi" (1884), „Convorbiri literare" (1888—1893), „Arhiva" (1893—1897). Sînt scrieri inegale, care dezvăluie însă certe însușiri de narator. Dintre poves-

tiri, se remarcă acelea din viața preoților și a călugărilor. Viziunea nu este umoristică întotdeauna, ca în povestirile de mai tîrziu ale lui Damian Stănoiu, ci mai curînd dramatică. Autorul surprinde imaginea unei lumi tulburi, apăsată de păcate și nelegiuiri tăinuite, care se răzbună într-o zi. Observația psihologică este nuanțată uneori, iar stilul, cu o inspirată coloratură folclorică, orală, este eliptic, nervos. *Povestea lui Badea Trăian*, popularizînd istoria într-o manieră simplistă, contrafăcut populară, nu mai este notabilă nici ca meșteșug. Încercînd și comentariul literar, magistratul scrie despre drama *Năpasta* a lui I. L. Caragiale cu o obtuzitate împinsă pînă la violență.

Dar **A.** este cunoscut ca unul din primii biografi ai lui I. Creangă, ceea ce îi lasă în umbră celelalte preocupări. În 1888 era în cenaclul literar al lui N. Beldiceanu. Aici îl asculta pe Creangă citindu-și ultima parte din *Amintiri din copilărie*. Se numără printre cei care îl vizitau la bojdeuca din Țicău. După moartea scriitorului, face parte, alături de Ed. Gruber și A. D. Xenopol, din comitetul căruia i se încredințează republicarea operei acestuia. Primul volum din ediția scrierilor lui Creangă, apărut la Iași, în 1890, este prefațat de A. D. Xenopol și însoțit de o biografie scrisă de **A.** Va publica și mai tîrziu cîteva amintiri despre Creangă în „Convorbiri literare" și, concomitent, într-un număr special al revistei „Șezătoarea" a prietenului său A. Gorovei. În prima evocare se servește de unele însemnări aflate între manuscrisele scriitorului humuleștean, pe care le interpretează uneori cu multă libertate. Imaginea pe care o dă **A.** este aceea a unui Creangă pitoresc, trăind simplu, primitiv chiar, în mijlocul societății ieșene, pe care o contrariază cu șotiile lui. Este reprodusă, după copia unei scrisori către T. Maiorescu, mărturisirea amară a lui Creangă despre jalnica stare a bojdeucii sale, cea sprijinită în douăzeci și patru de furci. Sînt rememorate cu căldură momentele petrecute în ospeție la Creangă, clipele de înseninare ale povestitorului, vorbele lui de duh, rostite pînă în ceasul din urmă. Fără a fi un biograf care să aducă o marcantă contribuție documentară, incapabil de un comentariu pertinent al operei (strecoară, în admirația-i sinceră, unele caracterizări naive, mai cu seamă în a doua evocare), **A.** creionează totuși în narațiunile biografice despre I. Creangă o față a acestuia, pe care, în retușuri succesive, contemporanii și posteritatea au preluat-o.

— *Dochița*, ASA, III, 1884, 2, 3, 5 ; *Din viața sfinților*, CL, XXI, 1888, 9, XXII, 1888, 3, XXIII, 1889, 4 ; *I. L. Caragiale, „Năpasta"*, A, I, 1890, 5 ; *Biografia lui Ion Creangă*, în *Scrierile lui Ioan Creangă*, I, Iași, Tip. Goldner, 1890 ; *Judecata lui părintele Isaia*, CL, XXVI, 1893, 9 ; *Minunile părintelui Gheorghe*, A, IV, 1893, 3—4 ; *Un răspuns domnului Gherea*, A, V, 1894, 7—8 ; *Din război*, A, VI, 1895, 5—6 ; *Studiu asupra obiceielor juridice ale poporului român și Teoria viitorului cod civil*, Galați, Tip. Buciumul român, 1896 ; *Amintiri*, A, VIII, 1897, 3—4 ; *Povestea lui Badea Trăian*, Focșani, Tip. Dumitrescu, 1898 ; *Amintiri despre Ioan Creangă*, CL, XXXIII, 1899, 12.

— 1. Ed. Gruber, *[Scrisoare către T. Maiorescu, 1887]*, SDL, V, *129* ; 2. Gorovei, *Alte vremuri, passim* ; 3. Artur Gorovei, *„Șezătoarea"*, București, Cartea românească, 1932, *21* ; 4. Straje, *Dicț. pseud.*, *14*.

G.D.

ALEXANDRESCU, Vasile v. **Urechia, Vasile A.**

ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel (29.VI.1870, București — 29.X.1912, București), ziarist, scriitor și traducător. Învață la Limoges, în Franța, și apoi în țară, la București, făcînd probabil mai tîrziu și studii de drept în Italia, la Bologna ⟨4. 5⟩. **A.-D.** a fost un ziarist profesionist. Scrie mai întîi la „Națiunea" (1887), este apoi director la „Farul tinerimei" (1888), redactor și de obicei cronicar dramatic la publicațiile „Constituționalul" (1890—1900), „Generația nouă" (1890—1892), „Globul" (1891—1892), „Foaia populară" (1898), „Conservatorul" (1900—1901), „Revista ideei" (1904), „Universul". Mai publică în „Fîntîna Blanduziei" (1888), „Adevărul" (1889), „Telegraful român" (1891), „Biblioteca familiei" (1893—1894), „Ecoul" (1895), „Adevărul ilustrat" (1896), „Universul literar" ș.a. Semna și Aurel Alecsandrescul, Alecsandrescul din Dorna, A. din Dorna, Dorna sau Aldor, Anrod, Delador, Aurel Dareș, Aurel Doral. Cronicile, notițele, articolele cu caracter literar ale lui **A.-D.**, ca și conferințele ținute, referitoare la poezie și teatru (acestea au titluri pretențioase, precum *Studiu critic asupra poeziei între anii 1670—1889*, *Idealismul în secolul al XIX-lea*, *Începuturile teatrului românesc*), nu excelează prin originalitate și spirit critic, ci sînt totdeauna prezentări de popularizare, făcute într-un stil retoric, grandilocvent. Se folosesc judecățile simplificatoare, fără nuanțe, calificativele exagerate. Avînd o mare ușurință la scris, **A.-D.** publică versuri, povestiri, însemnări de călătorie. Sînt exerciții caligrafice, fără vreo culoare particulară. Autorul păstrează și aici maniera jurnalistică, destul de vioaie, dar superficială. Romanul *Amantă* (1897), încercînd să descrie moravuri și năravuri sociale, nu-i putea reuși. Îndreptarea spre comedie este mai adecvată spiritului său alert. Scrie, uneori localizînd, piesete comice, într-un act sau două (*Prietenie*, *După nuntă*, *Lumea nouă*, *Dragoste*, *Băi de mare*). **A.-D.** tălmăcește mult din literatura franceză și italiană, dovedindu-se un traducător destul de îndemînatic. Transpune în românește piese de teatru : *Tatăl nostru* de Fr. Coppée, *Făclia sub obroc* de G. D'Annunzio, *Bolnavul închipuit*, *Vicleniile lui Scapin*, *Școala bărbaților* de Molière, *Revizorul* de Gogol ș.a. Unele s-au și reprezentat în versiunea lui, ca și comediile *Trei sultane* de Ch. S. Favart (tradusă împreună cu Ana Ciupagea), *Paula* de A. W. Pinero, *Patima* de G. A. Traversi ș.a. **A.-D.** mai traduce din poemele și nuvelele lui D'Annunzio, din scrierile lui L. Tolstoi (*Dezmeticiți-vă !*, *Memoriile mele*), Edmondo De Amicis, Chateaubriand (*Ultimul Abenceraj*), Balzac (*Femeia la treizeci de ani*) ș. a. Tălmăcirile din scrieri atît de diferite nu sînt de obicei rezultatul unei selecții personale, ci răspund unor comenzi editoriale.

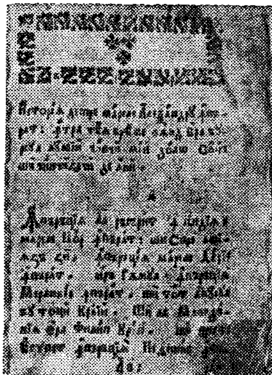
— *Studiu critic asupra poeziei între anii 1670—1889*, București, Tip. Bălteanu și Conduratu, 1889 ; *Idealismul în secolul al XIX-lea*, București, Tip. Miulescu, 1889 ; *Prietenie*, București, 1890 ; *După nuntă*, București, 1890 ; *Lumea nouă*, București, 1892 ; *Două comedii*, București, Tip. Göbl, 1893 ; *Începuturile teatrului românesc*, București, 1896 ; *Amantă*, București, 1897 ; *Femeile poeților*, București, Tip. Codreanu, 1897 ; *Presa și propagarea crimei*, București, 1899 ; *Gazetă și gazetărie*, București, 1907 ; *Popasuri. Locuri de demult*, București, Alcalay. — **Tr.** : Catulle Mendès, *În galop*, ADV, II, 1889, 313 ; V. Hugo, *Primul sărut*, ADV, II, 1889, 333 ; Fr. Coppée, *Tatăl nostru*, București, Tip. Göbl, 1892 ; Armand Silvestre, *Sapho*, București, Graeve, 1893 ; J.-H. Rosny, *O dragoste acum 20.000 de ani*, FP, I, 1898, 21, 23, 24, 27, 29—33 ; G. D'Annunzio, *Poeme*, București, Tip. Eminescu, 1904, *Făclia sub obroc*, București, Alcalay, 1906, *Martirul*, București, Alcalay, 1910, *Cartea fecioarelor*, București, Alcalay, 1911 ; L. Tolstoi, *Dezmeticiți-vă !*, București, Biroul universal, 1904, *Memoriile mele*, București, Lumen, 1911 ; Edmondo De Amicis, *Cuvîntări pentru copii*, București, Alcalay, 1908 ; Renato Simoni, *Văduva*, București, Alcalay, 1909 ; Gogol, *Revizorul*, București, Alcalay, 1909 ; Chateaubriand, *Ultimul Abenceraj*, București, Alcalay, 1909 ; Molière, *Vicleniile lui Scapin*, București, Alcalay, *Școala bărbaților*, București, Alcalay ; Balzac, *Femeia la treizeci de ani*, București, Alcalay, 1914.

— 1. Dem. Moldoveanu, *Un... critic (Liber metamorphoseon)*, GV, XII, 1892, 8 ; 2. Demeter [Al. Antemireanu], *„Amantă". Roman de Alexandrescu-Dorna*, CL, XXXII, 1897, 11 ; 3. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *6* ; 4. Cornel, *Figuri*, *13—14* ; 5. Predescu, *Encicl.*, *21—22* ; 6. Ciorănescu, *Lit. comp.*, *221* ; 7. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *265, 294, 325, 348* ; 8. Straje, *Dicț. pseud.*, *15—16*.

G.D.

ALEXANDRESCU-URECHIA, Vasile v. **Urechia, Vasile A.**

ALEXANDRIA, carte populară. Creată probabil în secolele al III-lea sau al II-lea î.e.n., în Egipt, ea are la bază legendele despre Alexandru Macedon și, se pare, o istorie a expedițiilor sale atribuită lui Callisthenes. Circulînd în numeroase variante, la mai multe popoare, narațiunea despre faptele războinice ale cuceritorului macedonean a primit elemente noi, în spiritul vremurilor și după caracterul popoarelor la care a pătruns. Cele mai vechi texte sînt atestate în Imperiul bizantin. Dintre acestea, versiunea numită în literatura de specialitate *Pseudo-Callisthenes* a constituit sursa nenumăratelor prelucrări ivite în Evul mediu. Din Imperiul bizantin povestirea a pătruns în Apus prin traduceri latine, dintre care cea a clericului Leon din secolul al X-lea, *Historia Alexandri Magni regis Macedoniae de proeliis*, a servit ca prototip versiunilor ulterioare. După un text latin s-a făcut, în secolul al XIII-lea, traducerea sîrbo-croată, identificată ca izvor al primei transpuneri românești a *Alexandriei*, realizată în a doua jumătate a secolului al XVI-lea ⟨4⟩. Cartea a cunoscut o rapidă răspîndire, integrîndu-se în fondul de cultură românească. Episcopii din secolul al XVI-lea comandau copii slavone ; Neagoe Basarab reproducea pasaje întregi în „învățăturile" sale ; în 1562 mitropolitul Grigore al Sucevei punea să i se copieze la mănăstirea Neamț versiunea sîrbească a *Alexandriei*. Manuscrisul primei traduceri românești nu s-a păstrat. Prin miscelaneul *Codex Neagoeanus* (1620), datorat preotului Ion Românul din satul Sînpetru (Hunedoara), s-a transmis cea mai veche copie cunoscută. Copiști din cele trei provincii, cei mai mulți din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, au contribuit la răspîndirea *Alexandriei*, care a căpătat prin circulație culoare locală. În noile copii se introduceau episoade necunoscute versiunilor anterioare. Așa se explică numeroasele variante, dintre care unele au rezultat prin contaminarea cu cărți populare înrudite (de exemplu, **Istoria Troadei*). După afirmația lui Antonio Maria Del Chiaro, secretarul lui Constantin Brîncoveanu, în 1713 ar fi ieșit din tipografia lui Antim Ivireanul prima ediție a cărții, din care nu s-a păstrat nici un exemplar. În anul 1794 Dimitrie Iercovici o tipărește la Sibiu, cu cheltuiala lui Simion Pantea din Sălciua de Sus. Doi ani mai tîrziu, cartea apare la Movilău în tipografia protopopului Mihail Strelbițki. Din 1810, tipăririle se succed la scurte intervale, încît numai pînă în 1864 s-au scos unsprezece ediții după textul din 1794. Alături de acestea circulau și multe copii, de cele mai multe ori fragmentare. Narațiunea începe cu venirea în Macedonia a ultimului rege egiptean, Nehtinav, învins de Darie, împăratul perșilor. Aici, Nehtinav se îngrijește, împreună cu filozoful Aristotel, de educația lui Alexandru, moștenitorul regelui macedonean Filip. După moartea lui Filip, tînărul Alexandru urcă pe tron. În prima parte a cărții sînt povestite expedițiile lui Alexandru, dornic să cucerească lumea, în Solun, Antina, Rîm, Țara Leșească, Eghipet, Persida și India. Victoria asupra trufașului Darie, cucerirea Persidei, războiul cu Por, împăratul Indiei, sînt cele mai însemnate isprăvi ale eroului. În partea a doua a povestirii, Alexandru apare ca un înțelept care vorbește în maxime. Unele variante cuprind și cîteva mici istorisiri satirice cu intenții moralizatoare. Condamnat la un sfîrșit tragic, prevestit de prorocul Ieremia, împăratul moare otrăvit de unul din supuși. Ducipal, calul său credincios, pedepsește pe făptaș. Bocetul soției lui Alexandru, Ruxanda, prezent numai în versiunile balcanice, conține elemente folclorice românești ⟨11⟩. În text se întîlnesc și aspecte ale realităților sociale și istorice autohtone : curtenii lui Alexandru sînt „boieri", printre învinși sînt pomeniți tătarii și turcii. *Alexandria* a lăsat urme în literatura orală a poporului : în orații de nuntă, descîntece, colinde, basme, zicători și proverbe, legende. Cronicarii Miron și Nicolae Costin și stolnicul Constantin Cantacuzino, deși au socotit-o „plină de basne și scornituri", au preluat din ea unele figuri de stil. Scriitorii de la începuturile literaturii noastre moderne — I. Heliade-Rădulescu, Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, C. Stamati — au cunoscut-o și au menționat-o printre lecturile lor. Ecouri din *Alexandria*, cea mai răspîndită carte populară la români, se întîlnesc și la D. Bolintineanu, I. Creangă, P. Ispirescu, G. Coșbuc, O. Goga, I. Agârbiceanu.

— *Istoria a Alexandrului celui Mare din Machedonia și a lui Darie din Persida împăraților*, Sibiu, Tip. Bart, 1794 ; *[Alexandria]*, în N. Cartojan, *„Alexandria" în literatura românească. Noi contribuții. Studiu și text*, București, Cartea românească, 1922 ; *Alexandria*, ed. 2, îngr. și pref. Dan Simonescu, București, E.S.P.L.A., 1958 ; *Alexandria. Esopia*, text revăzut de M. Sadoveanu, pref. I. C. Chițimia, București, E.L., 1966.

— 1. Hasdeu, *Cărțile pop.*, *66—70* ; 2. Gaster, *Lit. pop.*, *7—32* ; 3. N. Cartojan, *„Alexandria" în literatura românească. Noi contribuții. Studiu și text*, București, Cartea românească, 1922 ; 4. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *213—232* ; 5. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *76—78* ; 6. Ștrempel, *Copiști*, I, *passim* ; 7. I. C. Chițimia, *Problema raportului dintre cărțile populare și folclor*, AUB, filologie, t. X, 1961, 23 ; 8. *Ist. lit.*, I, *482—488* ; 9. I. C. Chițimia, Dan Simonescu, *Studiu introductiv* la CPL, I, *V—XXXVI* ; 10. Țepelea, *Studii*, *111—125* ; 11. I. C. Chițimia, *Romane populare românești pătrunse prin filieră slavă : „Alexandria"*, RSL, XIII, 1966 ; 12. Avram, *Cartea rom.*, *7, 26* ; 13. Chițimia, *Probleme*, *385—402* ; 14. Țepelea—Bulgăr, *Momente 98—101* ; 15. Mihai Moraru, *Structuri narative în literatura română veche*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 16. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea I, București, E.A., 1976, *55—116*.

L.B.

ALEXI, Artemiu Publiu (8.IV.1847, Sîngeorz Băi — 15.X.1896, Rebrișoara, j. Bistrița-Năsăud), publicist. Născut într-o familie de țărani-grăniceri, ajunge în 1860 elev al gimnaziului săsesc din Bistrița. Școală cu tradiții conservatoare, în care românii erau tratați cu superioritate, gimnaziul bistrițean este părăsit de **A.** în 1863, anul în care va descoperi atmosfera animată de idealuri patriotice și emulația intelectuală a Blajului. Urmează, cu o bursă, științele naturii la Universitatea din Viena (1868—1869), apoi la Graz (1870—1872), unde își va susține și doctoratul. Între 1873—1893 **A.** funcționează ca profesor de științele naturii la gimnaziul român din Năsăud, unde el a înființat și cea dintîi librărie românească. Consacrat carierei didactice, a desfășurat și o consecventă activitate științifi-

că și publicistică. Debutează în anii studenției prin colaborări la „Familia", unde întreține o *Conversare cu cetitoarele*. Tînărul bistrițean împărtășește impresii despre Graz, orașul în care studiază, despre sărbători și tradiții austriece sau despre preocupări ale studenților români constituiți aici, ca și la Viena, într-o societate culturală. **A.** publică în 1871, în „Foaia societății „Românismul", cîteva din poeziile populare culese de el în vara anului 1869, majoritatea — cîntece și descîntece — continuînd să se păstreze în manuscris. Îi apar, în aceeași perioadă, în „Familia" și „Federațiunea" din Pesta, versuri dedicate Ardealului, a cărui eliberare de sub „biciul tiranesc", sub „steagul unității", o întrevede într-un „splendid viitor" (*Adio către Transilvania, Suspinul meu !*). Acum începe a frecventa și casa lui Iosif Vulcan, de care rămîne legat în tot cursul vieții și în care are prilejul să-l întîlnească, în 1871, pe B. P. Hasdeu.

A fost autorul a numeroase articole și studii de istorie, științele naturii, geografie, meteorologie, între care : ***Poezia și filozofia naturii, Neptunismul, vulcanismul, metamorfismul*** (1874—1875), ***Rezbelul orientale ilustrat***, scris în colaborare cu Maxim Pop (1878), *Românii la Plevna* (1880), *Despre importanța studiului botanic* (1884), *Însemnătatea științelor naturale și reformele ce le reclamă studiul lor în școlile noastre* (1883), *Compendiu de meteorologie* (1889). Cu idei materialiste, adept al evoluționismului, încrezător în progresul științei, **A.** conferențiază în diverse ocazii în cadrul „reuniunilor de lectură" sau al adunărilor generale ale Astrei.

Publicistul, angajat în lupta pentru emancipare și unitate națională a românilor, își exprimă opiniile privitoare la misiunea socială a scriitorului, dator a face „educația poporului" prin opere morale și bine scrise. **A.** pledează pentru o cultură națională și o literatură originală, inspirată din realitatea românească, vrednică de a intra în patrimoniul valorilor universale, în articole ca *Poporul român în oglinda poeziei sale* (1878), *Importanța romanurilor* (1880), în evocarea ***La mormîntul lui I. Al. Lăpădat*** (1883) sau în *Precuvîntare* la studiul *Helveția și Wilhelm Tell* (1889), conceput ca un comentariu al dramei istorice schilleriene în care elogiul adus libertății și demnității umane îl fascinase încă din tinerețe. În „Familia" din 1881 și 1882 **A.** publica, la îndemnul lui I. Vulcan, o suită de *Suveniri și notițe de călătorie*. Atunci cînd nu încearcă să poetizeze în marginea frumuseții peisajului, relatările sale, bogate în considerații diverse, antrenează, iar spontaneitatea și veridicitatea în prezentarea faptului social, fie și în aspectele lui de detaliu, îl așează pe autor mai mult între precursorii reportajului decît între reprezentanții prozei de călătorie. Excursia din 1880 în Transilvania și peste munți, cu obiectivele științifice urmărite de naturalistul care recoltează plante pentru ierbar sau se informează asupra realizărilor colegilor de breaslă, se colorează afectiv, luînd proporțiile unui pelerinaj „în țară", acolo unde se poate cunoaște „adevărata dulceață a limbii". Alte *Suveniri din călătorie* ale lui **A.**, evocînd o vacanță în munții Țibleș și Gutin, apar în „Familia", în 1890.

— *Adio către Transilvania*, FDR, III, 1870, 126 ; *Conversare cu cetitoarele*, F, VI, 1870, 50, VII, 1871, 3 ; *Suspinul meu !*, F, VII, 1871, 10 ; *Dușmanii*, FSR, I, 1871, 10—11 ; *Ciobanul cu smei*, FSR, I, 1871, 12 ; *Priviri istorice : suferințele românilor*, ROM, XVII, 1873, 28 septembrie, 3 octombrie ; *Poezia și filozofia naturii*, RȘT, V, 1874, 2, 4 ; *Neptunismul, vulcanismul, metamorfismul*, RȘT, VI, 1875, 7, 9, 10, 11 ; *La L.*, FRO, I, 1878, 26 ; *Doina ardeleanului*, FRO, I, 1878, 46 ; *Pre albumul amicei L. S.*, FRO, I, 1878, 49 ; *Poporul român în oglinda poeziei sale*, OBS, I, 1878, 27, 29—33 ; *Rezbelul orientale ilustrat* (în colaborare cu Maxim Pop), Graz, Paul Cieslar, 1878 ; *Importanța romanurilor*, F, XVI, 1880, 6 ; *Românii la Plevna*, Gherla, Negruțiu-Lazăr, 1880 ; *Suveniri și notițe de călătorie*, F, XVII, 1881, 52—60, 65, 69, 70, 74—77, 79—86, XVIII, 1882, 1, 27—35, 38—40 ; *Însemnătatea științelor naturale și reformele ce le reclamă studiul lor în școlile noastre*, București, Tip. Academiei, 1883 ; *La mormîntul lui I. Al. Lăpădat*, NBR, II, 1883, 1 ; *O escursiune botanică în România*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1883 ; *Despre importanța studiului botanic*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1884 ; *Despre originea omului*, CL, XXIII, 1889, 8 ; *Helveția și Wilhelm Tell*, Brașov, Tip. Alexi, 1889 ; *Suveniri din călătorie*, F, XXVI, 1890, 10—14. Ms. : *Poezii poporale* (1869), B.A.R., ms. 4302.

— 1. *Encicl. rom.*, I, 105 ; 2. Iuliu Moisil, *Figuri grănițerești năsăudene*, AS, VII, 1938, 24 ; 3. Emil Pop, *Ardelenii în știință*, T, LXXXIII, 1942, 7—8 ; 4. Al. Buia, *Un naturalist năsăudean din secolul al XIX-lea : Artemiu P. Alexi*, RSA, XXIX, 1943, 1 ; 5. Nicolescu, *Contemporanul*, 88—89, 91 ; 6. *Ist. gînd.*, 261—262 ; 7. Valentin Raus, „*Resbelulu orientale ilustratu*", RL, X, 1977, 11 ; 8. Teodor Tanco, „*Resbelulu orientale ilustratu*", TR, XXI, 1977, 18.

R. Ș.

ALEXI, Theohar (1843, Brașov — 22.X.1907, Brașov), scriitor și traducător. A făcut studii comerciale și a condus, pînă în 1868, tipografia J. Weiss din București, fiind apoi funcționar la banca „Albina", în Brașov. În acest oraș a devenit, din 1882, proprietar de tipografie și editură, proprietar și redactor al publicațiilor-magazin „Noua bibliotecă română" (1882—1883) și „Poșta română" (1888—1889). Debutase în 1868 cu un volum de versuri în limba germană, *Karpathen-Röschen*, urmat de prelucrarea în limba germană a romanului lui N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, publicată, fără precizarea operei de la care plecase, în „Bukarester Hauskalendar auf das Jahr 1868", adaptare pe care o traduce, cu unele modificări, în limba română, în „Noua bibliotecă română", considerînd-o, în 1882, ca pe o lucrare ce i-ar aparține integral. **A.** a tălmăcit din poezia română (Iacob Negruzzi, *Miron und Florika* — 1878, *Rumänische Kunst-Dichtungen* — 1880), a alcătuit utile și nepretențioase antologii de versuri (***Blütenlese deutscher Lyrik aus Siebenbürgen*** — 1877, ***Parnasul român*** — 1892). El însuși autor bilingv, a semnat atît cu numele adevărat, cît și cu pseudonimele Th. Düsterblick și Stan Pîrjol. Era un poligraf, specializat în colportaj, prelucrări, compilație și pastișă, volumele sale fiind rodul întrebuințării cu scopuri comerciale a unei oarecare îndemînări într-ale scrisului. A publicat poezii, povestiri, nuvele, amintiri de călătorie, romane, drame, comedii, vodeviluri, articole de popularizare a literaturii române și străine. A colaborat la „Albina Carpaților", „Familia", „Amicul familiei", „România liberă", „Universul" și, cu totul întîmplător, la „Convorbiri literare". Prefațîndu-și emfatic volumele, **A.** invoca modele celebre, pe care mediocritatea sa pretențioasă nu avea cum să le urmeze. În *Ciarda albă*, în ***Harpă și caval***, era doar un versificator prolific, dispus să imite și să amalgameze direcții și motive ale poeziei din vremea sa. Și în proză se arăta purtat mai ales de inspirația altora. Abia dacă unor impresii de călătorie li se poate presupune o sinceritate, într-o expresie mai personală. În romane, este un mixtum compositum de observație superficială asupra moravurilor, de reconstituire imprecisă a istoriei, iar intriga, foiletonistică, se reface cu fiecare nou titlu (***Viața lui Onufriu, Ai carte, ai parte, Babeta*** sau ***Bei, Vodă, Domn*** ș. a.). În *Ciocoii*, inclus în ciclul ***Bei, Vodă, Domn*** care începe cu ***Tatăl ucigaș*** și se termină cu ***11 Februarie***, **A.** degrada romanul lui Filimon. Lucrările dramatice, foarte numeroase — **A.** fiind unul dintre cei care, prin intermediul Societății pentru fond de teatru român, semnaseră un contract cu editura Ciurcu din Brașov — au constituit poate partea cea mai utilă a activității sale. Cu subiecte locale sau prelucrate după texte străine (***Zăpăciții***, tradusă, de fapt, după Aug. von Kotzebue, ***Casierul***, după A. Gill și G. Richard, ***Otilia sa***, după

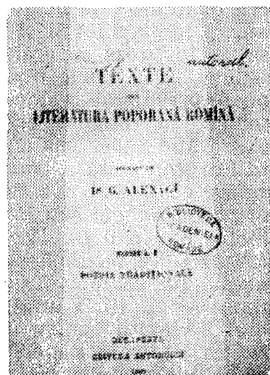
Rudolf Iarosy ş.a.), simple, schematice, dar cu finalitate educativă, piesele fuseseră introduse în repertoriul de comedii şi vodeviluri jucate de trupele de diletanţi din Transilvania. În foile sale „Noua bibliotecă română" şi „Poşta română" au apărut şi multe traduceri, nesemnate, din literatura străină (între care pagini de J. Swift, H. Chr. Andersen, P. Mérimée), aparţinînd, probabil, lui **A.**

— *Karpathen-Röschen*, Bukarest, Weiss, 1868 ; *Schitul Ialomiţa*, ABC, I, 1877, 12—15 ; *Viaţa lui Onufriu*, ABC, II, 1878, 26—38 ; *Ai carte, ai parte*, Sibiu, Tip. Krafft, 1878 ; *Ciarda albă*, Bucureşti, Haimann, 1879 ; *[Nuvele]*, F, XV, 1879, 46—58, XVII, 1881, 61—68, XVIII, 1882, 30, XX, 1884, 37—41, XXIII, 1887, 30—33, XXIV, 1888, 35—40 ; *Harpă şi caval*, Braşov, Tontsch şi Kellemen, 1880 ; *Rumänische Kunst-Dichtungen*, Braşov, Tip. Löw, 1880 ; *Moartea lui Mihai Viteazul*, Braşov, Tip. Löw, 1881 ; *Despre închipuiri*, NBR, I, 1882, 2 ; *Noţiuni de estetică*, NBR, I, 1882, 1—11, 13—16 ; *Sinaia*, NBR, I, 1882, 7 ; *Tuşnad*, NBR, I, 1882, 8 ; *Amor în veacul crîncen*, NBR, II, 1883, 1—8 ; *Cum şi-a plătit Dinu boii*, NBR, II, 1883, 3 ; *Nevasta cu ficatul alb*, NBR, II, 1883, 9 ; *Babeta*, Braşov, Tip. Alexi, 1883 ; *Sus pe Tîmpa*, Braşov, Tip. Alexi ; *Domnul de Ghiavahazi Măria-sa*, Braşov, Tip. Alexi, 1888 ; *Bei, Vodă, Domn*, Braşov, Tip. Alexi ; *Junii*, Braşov, Tip. Alexi, 1889 ; *Unul scapă, altul piere*, Braşov, Alexi, [1891] ; *Strada Carmen Silva*, Braşov, Alexi, 1891 ; *Parnasul român*, Braşov, Alexi, 1892 ; *O amintire*, CL, XXV, 1892, 11—12 ; *Notarul şi banditul*, Braşov, Alexi, 1894 ; *Cu voia dumisale*, Braşov, Ciurcu ; *Curca*, Braşov, Ciurcu ; *Noaptea de St. George*, Braşov, Ciurcu, 1897 ; *Lăcustele*, Braşov, Ciurcu, 1897 ; *Casierul*, Braşov, Ciurcu, 1897 ; *Plevna*, Braşov, Alexi, 1902 ; *Viţelul de aur*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Vistovoiul Marcu*, ed. 2, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Nici minte, nici noroc*, Braşov, Alexi, 1903 ; *Pur şi simplu*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Bicicleta la mahala*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Săricica*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Împleteşte-despleteşte*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Slavă Domnului, masa e pusă*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Apă rece*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Tot găina cîntă*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Otilia sa*, Braşov, Ciurcu, 1903 ; *Ah, sărmana vreme veche*, Braşov, Ciurcu, 1904 ; *În preajma expoziţiii. Amintiri reîmprospătate. Domnul Tudor — Cuza Vodă*, Braşov, Ciurcu, 1906 ; *Cartea veteranului Stan Pîrjol*, Braşov, Ciurcu, 1906 ; *[Poezii]*, PAU, *193—198*, TPR, *35—37*. — Tr. : Aug. von Kotzebue, *Zăpăciţii*, *Braşov, Ciurcu.*

— 1. Th. Alexi, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1877—1886]*, SDL, III, *73—83* ; 2. N. Petra-Petrescu, *Recensiune literară*, OBS, I, 1878, 87 ; 3. G. B. Duică, *Revista literară*, GT, LI, 1888, 68, 86 ; 4. G. B. Duică, *Romanele d-lui Alexi*, GT, LI, 1888, 92 ; 5. I. C. Negruzzi, *Th. Alexi, „Parnasul român", Braşov, 1892*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893 ; 6. *Encicl. rom., I, 105* ; 7. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 9* ; 8. Grigore Băjenaru, *Un plagiat ardelenesc după romanul „Ciocoii vechi şi noi" al lui N. Filimon*, Bucureşti, Socec, 1932 ; 9. Ciorănescu, *Teatr. rom., 105—106* ; 10. Mărcuş, *Thalia, 124—126, 229—236* ; 11. Constantin Cuza, *Despre opera unui autor dramatic uitat — Alexi Theochar*, LCZ, 1956, 3 ; 12. Heinz Stănescu, *Antologia în limba germană alcătuită de Theochar Alexi (1877)*, RITL, XVI, 1967, 3 ; 13. *Cărturari braşoveni, 17*.

G.D.

ALEXICI, Gheorghe (14.IX.1864, Arad — 7.II.1936), filolog şi folclorist. Fiu al unui funcţionar cu oarecare preocupări literare, **A.**, după ce face primele clase la Arad, urmează liceul şi Facultatea de litere la Budapesta. Îşi începe cariera didactică în orăşelele Szolnok şi Kassa, iar în 1891 revine în Budapesta, ca profesor de limba română. Din 1897 intră în învăţămîntul universitar, la început „privat docent" şi apoi profesor, la catedra de limba română la Universitatea din Budapesta. În 1922 este pensionat, de fapt înlăturat din învăţămînt, pentru convingerile sale social-democrate. De formaţie filolog, **A.** a studiat elementele maghiare din limba română, originea limbii române, a alcătuit dicţionare şi gramatici, semnînd şi Popa Coresi. O istorie a literaturii române scrisă în limba germană, pe care a publicat-o la Leipzig în 1906, a fost aspru criticată în ţară, mai ales pentru tendinţa de a exagera contribuţia transilvănenilor, în defavoarea scriitorilor din celelalte provincii româneşti. Tot pentru afirmarea literaturii române în străinătate, **A.** a tradus în limba maghiară din scrierile lui V. Alecsandri, M. Eminescu, I. L. Caragiale, I. Slavici, B. Delavrancea ş.a. A colaborat la revistele „Alföld", „Budapesti Szemle", la „Nyelvör", „Ethnographia", precum şi la „Luceafărul" şi „Convorbiri literare". El însuşi redactează „Poporul" (26 decembrie 1893 — 23 ianuarie 1894), foaie de răspîndire a cunoştinţelor practice pentru ţărani, în care textele folclorice ocupau un loc de seamă. În 1887, din însărcinarea societăţii „Kisfaludy", **A.** întreprinde o anchetă folclorică în Banat, Hunedoara şi Bihor, după care scrie *Călătoria mea printre români (Utazásom az oláhok között)*, în care expune cîteva din principiile şi concluziile sale în legătură cu munca de culegere a folclorului. Se remarcă insistenţa cu care revine asupra necesităţii de a nu se interveni în texte. Ideea este reluată şi în prefaţa primului volum de *Texte din literatura poporană română* (1899), culegere ce include un mare număr de specii folclorice (balade, cîntece, colinde, descîntece, ghicitori, frămîntături de limbă, jocuri de copii, poveşti, legende, snoave ş.a.). Al doilea volum, rămas în manuscris, a apărut postum, după 67 de ani. A mai publicat o lucrare despre *Tilu Buhoglindă*, o monografie a comitatului Timiş *(Temes vármegye*, 1912), poveşti româneşti traduse în limba maghiară *(Román népmesék)* şi articolul *Din trecutul poeziei poporane române*. În acesta din urmă, cercetează influenţele folclorului românesc asupra celui maghiar, depistate în texte, melodii, ritmuri, dansuri, sesizînd sincretismul creaţiilor populare. Concepţia lui **A.** despre folclor, aşa cum reiese din lucrările sale, se dovedeşte a fi dintre cele mai moderne în epocă. Temeinic informat, la curent cu mişcarea folcloristică din ţară şi cu cea europeană, el este un precursor al orientării filologice în folclorul românesc, prin redarea fidelă a textelor şi mai ales prin transcrierea lor cu ortografie „folcloristică", un sistem intermediar între ortografia curentă şi transcrierea fonetică. Observaţii judicioase a făcut cu privire la evoluţia genurilor şi speciilor folclorice şi la asemănarea dintre eposul românesc şi al altor popoare, în special sud-slave. În legătură cu procesul de creaţie şi circulaţie în folclor, **A.** ia în discuţie necesitatea studierii variantelor. Prin colecţia sa, a contribuit la cunoaşterea folclorului unor zone puţin investigate pînă la el (Banat, Hunedoara şi mai ales Bihor).

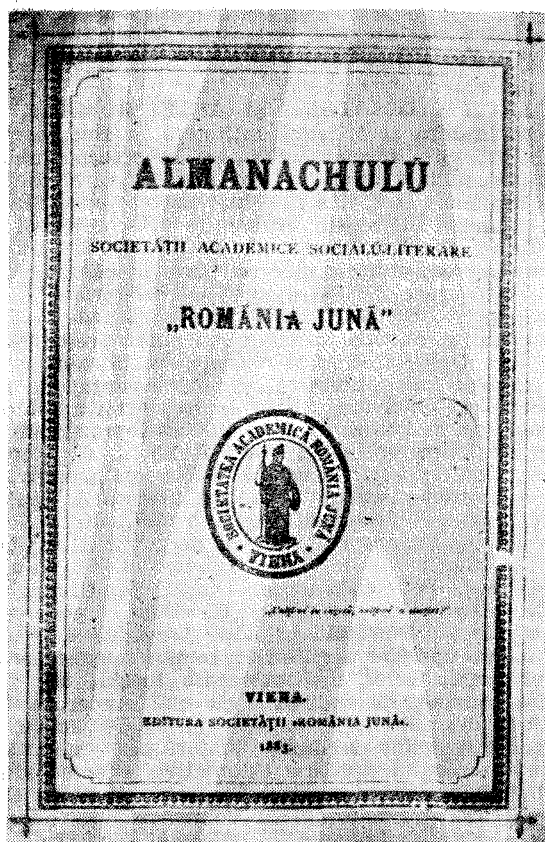

— *Texte din literatura poporană română*, t. I : *Poezia tradiţională*, Budapesta, Editura autorului, 1899, t. II, îngr. şi introd. Ion Muşlea, Bucureşti, E.A., 1966 ; *Din trecutul poeziei poporane române*, LU, II, 1903, 22 ; *Geschichte der rumänischen Litteratur*, Leipzig, C. F. Amelangs Verlag, 1906 ; *Tilu Buhoglindă*, CL, XLI, 1907, 7 ; *Elevilor mei. Discurs de deschidere ţinut la Universitatea din Budapesta*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1910.

— 1. Mihail Dragomirescu, *Revista critică*, CL, XXXIII, 1899, 10 ; 2. *Scrisori — Gorovei, 3—4* ; 3. *Scrisori — Iorga, 332—334* ; 4. Gh. Dumbravă, *O istorie literară*, VLT, I, 1906, 45 ; 5. Haneş, *Studii, 1—21* ; 6. I. Şiadbei, *Ştiinţă şi improvizaţie*, VR, XVII, 1925, 3 ; 7. Diaconu, *Folklor*, II, *LV—LVII* ; 8. Ion Muşlea, *Studiu introductiv* la Gheorghe Alexici, *Texte din literatura poporană română*, t. II, Bucureşti, E.A., 1966 ; 9. Vrabie, *Folcloristica, 283—284* ; 10. Bîrlea, *Ist. folc., 279—285*.

L.C.

ALMANAHUL SOCIETĂŢII ACADEMICE SOCIAL-LITERARE „ROMÂNIA JUNĂ", periodic literar scos la Viena în anii 1883 şi 1888 de Societatea academică social-literară „România jună" a studenţilor români din capitala Imperiului austro-ungar. Editarea unui periodic literar a constituit unul din ţelu-

ALMANACHULU
SOCIETĂȚII ACADEMICE SOCIALU-LITERARE
„ROMÂNIA JUNĂ"
VIENA.
EDITURA SOCIETĂȚII „ROMÂNIA JUNĂ".

rile acestei asociații, încă de la întemeiere. Motive diverse i-au împiedicat însă apariția, posibilă abia în 1883 și, apoi, din nou, în 1888. Un foarte eficient sprijin a primit „România jună" din partea membrilor societății Junimea, în special de la T. Maiorescu și I. Negruzzi, care au și participat efectiv la selectarea lucrărilor intrate în sumar. Cele două volume cuprind cîteva din cele mai reprezentative opere ale literaturii române din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Dintre acestea se detașează *Luceafărul*, tipărit în volumul din 1883 — cea dintîi apariție a capodoperei lui M. Eminescu. Faptul avea să confere mai tîrziu prestigiu atît almanahului, cît și societății „România jună", al cărei membru poetul fusese cu un deceniu mai înainte. În cel de-al doilea volum, lui Eminescu i se tipăresc poeziile *De ce nu-mi vii...* și *Kamadeva*. V. Alecsandri trimite două pasteluri (*Iarna vine* și *Izvorul*), precum și actul întîi al dramei în versuri *Ovidiu*. Alături de versurile lui I. Negruzzi (*Epistola V. Către A. Naum*), ale lui I. S. Nenițescu (*Blestemul meu*, *Cîntecul dorobanțului* etc.), ale Matildei Cugler-Poni (*Visurile*), ale lui I. Vulcan, se remarcă una din cele mai reușite scrieri ale lui A. Naum — *Dona Serafina*, precum și poezia lui Duiliu Zamfirescu, *Liniștea*. Nu la același nivel se prezintă scrierile în proză. I. Creangă trimite doar o *Anecdotă*, I. Slavici — povestirea *Bobocel*, I. Negruzzi o „copie de pe natură" (*Un drum la Cahul*), iar D. Zamfirescu nuvela *Frica*. În traducerea lui Maiorescu almanahul publică două povestiri de Carmen Sylva.

În ceea ce privește articolele de critică literară și eseurile, periodicul inserează două importante texte trimise de Maiorescu : *Despre progresul adevărului în judecarea operelor literare* (1883) și *Din experiență* (1888). Dintre cele două articole ale lui A. D. Xenopol, iese în relief cel intitulat *Realism și idealism* (1883). Mai apar studii de psihologie și pedagogie, semnate de I. Popescu, fost membru al „României june", eseuri ale lui I. G. Sbiera despre limba română și despre unitatea intereselor naționale, precum și un studiu de estetică al lui Șt. Velovan.

Marcînd pătrunderea definitivă a junimismului în Transilvania, almanahul „României june" reprezintă totodată un moment important în evoluția periodicelor literare românești, oferind un model de selecție severă, călăuzită de un gust artistic superior.

— 1. *Prefață*, ARJ, I, 1883, reed. în PLR, I, 364—365 ; 2. I. T. Mera, *[Scrisoare către I. C. Negruzzi, 1883]*, SDL, I, 246—247 ; 3. Grămadă, *România jună, passim* ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 270.

D.M.

ALTIȚE ȘI BIBILURI, revistă literară apărută lunar la București din ianuarie 1893 pînă în martie 1894. Activa scriitoare Smaranda Andronescu-Gîrbea (Smara), cunoscută și pentru ideile ei feministe, a redactat această publicație, la care au colaborat cu versuri Cornelia din Moldova, Elena Hübsch, Ana Ciupagea, Constanța D. Barzon, Ecaterina V. Eleuterescu, Al. Candiano-Popescu, Al. Obedenaru. Cîteva nuvele și schițe dădeau Elena Hübsch, autoare și a unor „cugetări", și Paulina Genuneanu. M. Polizu-Micșunești publică fragmente din piesa *Lăcrămioare*, iar Maria D. Ghika, traduceri în limba franceză din poeziile lui V. Alecsandri.

— 1. A. Iliescu, *Rev. lit.*, 148.

R.Z.

A LUI ELIODOR ISTORIE ETIOPICEASCĂ, v. **Etiopica**.

AMFILOHIE Hotiniul (c. 1735 ⟨13⟩ — c. 1800, Zagavia, j. Iași ⟨21, 22⟩), autor didactic. Se presupune că s-ar fi născut în nordul Moldovei sau dincolo de Prut și că ar fi învățat în școala mănăstirească de la Putna ⟨6, 11, 24⟩. Este foarte posibil ca **A.**, cunoscător al limbilor clasice, al celei italiene, probabil și al limbii ruse ⟨11, 13, 32⟩, să fi studiat apoi teologia la Kiev, unde, prin 1763, deprindea pictura și un frate al său. Există de asemenea presupuneri privind eventualitatea unei instrucții dobîndite în Italia, anterior numirii sale ca episcop. La 10 ianuarie 1768, **A.** funcționa deja ca episcop de Hotin. Sigur este că, în a doua parte a anului 1772, el vizitează sau revizitează Italia, răstimp în care achiziționează cărți la Roma, de unde revine în luna decembrie a aceluiași an. Nu se cunosc împrejurările în care părăsește Hotinul. În 1780 **A.** se afla în Iași, iar în 1782 făcea parte din sinodul care alegea ca episcop al Hușilor pe Iacov Stamati, viitorul mitropolit, cu care va colabora ulterior pe tărîm cultural. Cu vremea, reședința sa statornică devine schitul Zagavia, de lîngă Hîrlău.

Deși cleric, **A.** contribuie efectiv la laicizarea și modernizarea învățămîntului românesc de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Activitatea sa este aceea a unui asiduu traducător și adaptator de lucrări didactice. Unele scrieri ale sale circulau în manuscris, cu mult înainte de a fi tipărite, în 1795, la Iași, probabil cu intenția de a fi utilizate în Academia domnească din capitala Moldovei, unde studiul unor discipline era pe cale de a fi reorganizat de mitropolitul Iacov Stamati pe temeiuri moderne. În afara transpunerii, din latină ⟨9, 13, 32⟩, a *Gramaticii teologhicești*, după Platon Levșin, **A.** dă în *Elementi aritmetice arătate firești* (existînd, în manuscris, de pe la 1784) unul dintre primele manuale românești de aritmetică, o prelu-

crare superioară pe alocuri modelului său italian cu titlu identic, *Elementi aritmetici* de Alessandro Conti. Pentru capitolul consacrat geometriei **A.** beneficiază şi de alte surse, între care tratatul *L'economia del cittadino in villa,* apărut la 1640, şi *Almanacco perpetuo* de Rutilio Benincasa, enciclopedie utilizată în ediţia Beltrano din 1720, inspirînd mai toate scrierile lui **A.** Meritul său este de a fi sistematizat cunoştinţele, de a fi intervenit, în manieră iluministă, în clarificarea unor noţiuni sau pentru înnoirea metodei, în scopul înlesnirii înţelegerii cititorilor. Cînd i se iveşte prilejul, ţine să ilustreze şi el ideea latinităţii românilor. De o tratare întrucîtva originală se bucură manualul său intitulat *De obşte gheografie* (adaptare, prin intermediul unei ediţii italiene, a *Geografiei universale* a lui Claude Buffier), după manuscrisul căruia elevii şcolii din Putna studiau geografia încă de prin 1778. Şi aici **A.** contribuie la remanierea şi completarea unor paragrafe, precum cele privitoare la ţările române, sau a capitolului consacrat Italiei, unde expunerea capătă aspectul vioi al unor note de călătorie. Geografia sa cuprinde în plus informaţii istorice, precum şi o cronologie a domnilor Moldovei, ce-i va servi lui Samuil Micu în *Istoria şi lucrurile şi întîmplările românilor pre scurt.* Pe la 1790, **A.** prelucrează un tratat italian de ştiinţele naturii, pe care îl intitulează în manuscris *Gramatica fizicii*, şi în a cărui prefaţă cărturarul discută dificultăţile pe care le suscită crearea la noi a unei terminologii ştiinţifice. Prin lucrările sale, **A.** însuşi aduce o contribuţie însemnată la constituirea stilului ştiinţific românesc şi la îmbogăţirea prin neologisme a limbii. Au existat tentative de a i se mai atribui cîteva scrieri, ipotezele rămînînd însă neconcludente (**2, 11, 12, 13, 15, 23, 24**). Un exemplar din geografia lui **A.** va fi dăruit lui I. Creangă de către M. Eminescu.

— **Tr.** : Platon Levşin, *Gramatica teologhicească,* Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1795 ; Alessandro Conti, *Elementi aritmetice arătate fireşti,* Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1795 ; Claude Buffier, *De obşte gheografie,* Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1795. **Ms.** : [Autor neidentificat], *[Gramatica fizicii]* (1796), B.A.R., ms. 1627.

— **1.** Melchisedec, *Chronica Huşilor, 148—149, 345* ; **2.** Alexandru Papadopol-Calimah, *Amfilohie Hotiniul,* RIAF, III, 1885, vol. V, *319—330* ; **3.** Philippide, *Introd. ist. lit., 204—205* ; 4. G. I. Ionnescu-Gion, *Geografia în cronicarii români,* Bucureşti, Socec—Teclu, 1889, *19* ; **5.** N. Mazere, *Geografia în şcoalele noastre,* CLRM, I, 1904, 4 ; **6.** Iorga, *Ist. bis.,* II, *174—175* ; 7. *[Note bibliografice],* BRV, II, *377—379, 383—384,* IV, *112—113, 271—272* ; **8.** Ştefan Berechet, *Însemnări despre manuscrise slavo-româneşti din Biblioteca Academiei din Chiev,* NRL, V, 1912, 41—42 ; **9.** N. Iorga, *Ceva mai mult despre viaţa noastră culturală şi literară în secolul al XVIII-lea,* AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVIII, 1915—1916 ; **10.** C. Bobulescu, *Schitul Zagavia,* MCS, VII, 1919, 5 ; **11.** Haneş, *Scriitorii, 58—93* ; **12.** N. Iorga, *Alte ştiri despre literatura română în secolul al XVIII-lea,* RI, VII, 1921, 4—6 ; **13.** Iustin Ştefan Frăţiman, *Studiu contributiv la istoricul Mitropoliei Proilavia (Brăila),* Chişinău, Tip. Glasul ţării, 1923, *68—91* ; **14.** Ştefan Berechet, *Episcopia Hotinului,* BOR, XLII, 1924, 12, XLIII, 1925, 1 ; **15.** N. Iorga, *Cea dintîi istorie universală tipărită în Transilvania,* AAR, memoriile secţiunii istorice, t. IV, 1924—1925 ; **16.** Ştefan Berechet, *Activitatea literară a episcopului de Hotin, Amfilohie,* BOR, XLIII, 1925, 12 ; **17.** V. Ursăcescu, *Aritmetica vlădicăi Amfilohie,* BOR, XLIV, 1926, 1 ; 18. N. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *157, 314—316* ; **19.** M. Costăchescu, *Amfilohie Hotiniul. Despre Moldova şi Iaşi,* IN, VII, 1928, *239—240* ; **20.** Iorga, *Ist. înv., 117—118* ; **21.** Dumitru Axinte, *Amfilohie Hotiniul. Mormîntul de la Zagavia,* RCT, IV, 1930, 3—4 ; **22.** Dimitrie Axinte, *Contribuţii la studiul istoriei bisericii române,* MM, VII, 1931, 3 ; 23. Claudio Isopescu, *Il vescovo Amfilohie Hotiniul e l'Italia,* EO, XIII, 1933, *516—547* ; **24.** Haneş, *Ist. lit., 78—79* ; 25. Predescu, *Encicl., 27* ; **26.** Aurel Vasiliu, *Românii în două geografii, de Amfilohie Hotiniul şi Nicolae Nicolau,* Cernăuţi, 1943 ; **27.** Ilie Popa, *Izvoarele primei aritmetici moldoveneşti,* ALIL, ştiinţe matematice, fizice, chimice şi tehnice, t. VI, 1955, 1—2 ; **28.** Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.,* I, *442* ; 29. *Ist. lit.,* I, *659—660* ; **30.** *Ist. gînd., 129—131* ; **31.** George Şt. Andonie, *Istoria matematicii în România,* I, Bucureşti, E.Ş., 1965, *73—75* ; **32.** Lăudat, *Ist. lit.,* III, *124—127* ; 33. N. A. Ursu, *Crearea stilului ştiinţific,* SILL, I, *128—156* ; **34.** N. A. Ursu, *Completări şi rectificări la „Bibliografia analitică a limbii române literare (1730—1866)",* LR, XXI, 1972, 5 ; **35.** Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene,* I, Iaşi, 1972, *30—32.*

R.Ş.

AMICII LITERATURII ŞI ARTEI ROMÂNE, societate literară şi artistică înfiinţată la Bucureşti în anul 1895. Şi-a încetat activitatea în preajma anului 1905. Organul ei oficial a fost revista „Literatură şi artă română". **A. l. şi a. r.** a luat naştere ca o reacţie antijunimistă manifestă. Atraşi de determinismul lui H. Taine, Fr. De Sanctis, F. Brunetière, C. Dobrogeanu-Gherea, mulţi dintre cei care au părăsit Junimea, între care N. Petraşcu, Th. Şerbănescu, A. D. Xenopol, Gh. Bengescu-Dabija, au găsit prilejul de a forma astfel o nouă societate, al cărei preşedinte a fost ales D. C. Ollănescu-Ascanio, vechi colaborator al „Convorbirilor literare". Scopul declarat al noii societăţi era cultivarea şi răspîndirea artei autohtone. Membri ori simpatizanţi ai ei au fost reprezentanţi ai tuturor artelor : N. Grigorescu, I. Mirea, G. Stephănescu, G. Enescu, I. Mincu, I. Georgescu ş. a. **A. l. şi a. r.** a acordat o atenţie deosebită literaturii, reuşind să întrunească adeziunea celor mai mulţi dintre scriitorii epocii. Printre membrii ei, permanenţi sau ocazionali, figurează I. L. Caragiale, B. P. Hasdeu, G. Coşbuc, B. Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, N. Iorga, Anghel Demetriescu, G. Dem. Teodorescu, H. G. Lecca. Statutul societăţii prevedea citirea şi discutarea operelor scriitorilor români contemporani, popularizarea celor mai valoroase lucrări din literatura română, răspîndirea a cît mai numeroase cunoştinţe despre istoria culturii naţionale, cultivarea memoriei marilor scriitori. Majoritatea membrilor preţuiau trecutul aproape ostentativ, revendicîndu-şi ideile din tradiţia democratică a mişcării de la 1848, pe ai cărei promotori i-au comemorat în adunări publice festive ; faţă de N. Bălcescu, I. Heliade-Rădulescu şi C. A. Rosetti au întreţinut un veritabil cult. Deşi a căutat să-şi definească programul prin opoziţie cu junimismul, pe care îl acuza de cosmopolitism şi spirit destructiv, **A. l. şi a. r.** a păstrat totuşi ideea maioresciană a necesităţii de a revizui formele civilizaţiei româneşti, spre a le adapta la realităţile naţionale. De aceea, a acordat o atenţie deosebită reorganizării instituţiilor artistice, precum teatrul şi conservatorul, susţinînd aproape fără rezerve reformele lui Spiru Haret. Membrii societăţii s-au străduit să impună şi în literatură spiritul autohton, considerat dintr-o perspectivă idilică. Anticipînd sămănătorismul, teoreticienii societăţii introduceau între „fond" şi „formă", ca element de legătură, „simţirea", socotită expresie a spiritualităţii unui popor. Drept urmare, aprecierea unei opere era tributară unui sentimentalism de nuanţă naţionalistă, datorită căruia la concursurile literare anuale erau premiate, în general, lucrări minore, dar conforme acestui punct de vedere, precum *Moartea lui Mihai Viteazul* de Fl. I. Becescu. Membrii **A. l. şi a. r.** se întruneau bilunar, fie la sediul revistei „Literatură şi artă română", fie, mai frecvent, la unii dintre ei. În anul 1899, şedinţele s-au ţinut la redacţia ziarului „L'Indépendance roumaine". Spre deosebire de Junimea, **A. l. şi a. r.** nu a fost refractară noilor tendinţe literare, acceptîndu-i ca membri pe Şt. Petică, N. D. Cocea, Gala Galaction, D. Anghel. În ansamblu, alături de alte grupări literare, această societate a contribuit la apariţia sămănătorismului şi a poporanismului. Este semnificativ faptul că şi N. Iorga a sprijinit-o activ. Cum reuniunile ei au fost frecventate de mai toţi scriitorii vremii, **A. l. şi a. r.** a ajutat la formarea spiritului de breaslă în rîndurile scriitorilor şi artiştilor români de la sfîrşitul secolului al **XIX-lea.**

— 1. *[Cronici ale întrunirilor societății]*, LAR, I, 1896 — XIV, 1910 ; 2. N. Petrașcu, *[Scrisoare către A. Gorovei, 1897]*, SDL, III, 245 ; 3. N. Petrașcu, *Dimitrie C. Ollănescu*, București, Cultura națională, 1926, 49—52 ; 4. N. Petrașcu, *Biografia mea*, SDL, VI, CV—CCXVIII ; 5. N. Petrașcu, *Anghel Demetriescu*, București, Tip. Bucovina, 1931, 63.

D. M.

AMICUL COPIILOR, revistă pentru copii, cu un pronunțat caracter literar, care apare la București, mai întîi bilunar și apoi lunar, între 1 aprilie 1891 și 1 martie 1895. Proprietari, directori și redactori au fost scriitorii Zamfir C. Arbore și Șt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), cunoscuți și pentru convingerile lor socialiste. Ecaterina Arbore (fiica lui Z. C. Arbore) și Sergiu Cujbă (fiul lui V. Crăsescu) au colaborat cu regularitate, din aprilie 1893 devenind și redactori. Din cel de-al doilea an, revista apărea sub „președinția" lui B. P. Hasdeu. În realitate, nu era vorba decît de un omagiu adus savantului, care publică totuși cîteva poezii (*Din iarnă, Bradul, Mater dolorosa*). O bună parte din scrierile Iuliei Hasdeu, în limba franceză sau traduse în românește de tatăl ei și de Th. D. Speranția, se tipăresc, de asemenea, în **A. c.** Preocuparea de a se face o bună educație literară cititorilor reiese limpede din lista autorilor români publicați : Gh. Asachi, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, Al. Donici, V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă, P. Ispirescu, iar dintre cei în viață I. L. Caragiale, B. Delavrancea, I. Slavici, G. Coșbuc, N. Beldiceanu, D. Stăncescu. Mai sînt tipărite și versuri de Gh. Sion, N. Skelitti, I. S. Nenițescu, D. Teleor, Th. D. Speranția, N. D. Saphir. Cea mai mare parte din revistă este rezervată literaturii pentru copii, scrisă special de redactori (schițe ușoare și atractive, cu un accentuat caracter moralizator, romane de călătorie și de aventuri) sau adaptată din diverse literaturi europene : după Cervantes (*Don Quijote de la Mancha*), frații Grimm (basmul *Cei doisprezece frați*), Krîlov (fabulele *Sticletele și porumbelul, Vrăjmașul*), V. M. Garșin (*Cruciada copiilor*), Elisée Reclus (*Spania și spaniolii*), L. Brehm (numeroase fragmente din *Lumea animalelor*), A. Daudet (*Tartarin din Tarascon*), H. Sienkiewicz (*Ianko muzicantul*). Țelurile revistei, după cum se arăta într-un editorial intitulat *Din partea direcțiunii revistei* (1894), erau să dezvolte la copii sentimente patriotice și umanitare, să le desăvîrșească educația din punctul de vedere social, artistic și științific. **A. c.** izbutise să-și asigure opt sute de abonați și se difuza și în Transilvania. Tendința excesiv moralizatoare, precum și unele deficiențe de exprimare și stil nu știrbesc meritele revistei.

— 1. I. Stanciu, *Un pionier al revistelor pentru copii : „Amicul copiilor"*, LL, VII, 1963 ; 2. Eugeniu Speranția, *Reviste de altădată („Amicul copiilor")*, ST, XX, 1969, 5.

R. Z.

AMICUL FAMILIEI, revistă literară și pedagogică apărută la București în două serii : bilunar de la 15 martie 1863 la 31 octombrie 1865 și lunar din ianuarie pînă în mai 1868. Scriitoarea Constanța Dunca-Schiau, întoarsă de curînd din Franța, unde se făcuse cunoscută ca prozatoare sub pseudonimul Camille d'Alb, conducea publicația, iar secretar de redacție era Gr. H. Grandea. Revista, care se adresa tuturor categoriilor de cititori, avea un program deosebit de ambițios, după cum mărturisește și subtitlul : „litere-științe-arte-pedagogie-industrie", deci aproape toate aspectele importante ale vieții sociale, cu excepția politicii. Cu toate acestea, o anumită nuanță politică, inedită în epocă, va exista, deoarece se susținea cu perseverență egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, Constanța Dunca fiind la noi, din acest punct de vedere, o precursoare. Și în chestiunile pedagogice revista avea o atitudine înnoitoare, deoarece

AMICUL FAMILIEI

LITTERE – SCIINTE – ARTE – PEDAGOGIE – INDUSTRIE

CURRIERUL BUCURESCILOR

milita pentru un învățămînt modern, cerea măsuri energice, prin care legea instrucțiunii publice obligatorii să fie aplicată în fapt, și școli normale, care să pregătească institutori și profesori necesari. În ceea ce privește literatura, se urmărea în primul rînd ca ea să fie accesibilă, distractivă și scrisă într-o limbă simplă. Revista tipărea mai ales scrierile originale și traducerile directoarei, care era o interesantă publicistă politică și un cultivat cronicar dramatic. Nuvelele și romanele sînt, în schimb, fără valoare literară. Ca traducătoare, Constanța Dunca dovedea un gust literar sigur (Malherbe, J.-B. Rousseau, Hugo și Pușkin). În rubrica *Revista dramatică*, redactată tot de ea, se discută dramaturgia lui V. Alecsandri și se recomandă, din repertoriul universal, pentru a fi jucate la Teatrul Național, piese cu un conținut moral-educativ. La **A. f.** au mai colaborat I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, N. Nicoleanu, Gr. H. Grandea, Justin Popfiu, N. D. Popescu. Este remarcabilă străduința revistei de a reflecta viața literară a timpului. În acest scop se publicau articole, bine informate, despre I. Văcărescu, I. Cîmpineanu, A. Mureșanu și N. Filimon, se comentau semnificațiile acordării unei pensii fabulistului Al. Donici, se înregistra debutul literar al lui Mihail Zamphirescu.

R. Z.

AMICUL FAMILIEI, revistă literară, bilunară, apărută la Gherla și Cluj între 1 august 1878 și 1 noiembrie 1890. Revista avea ca moto versurile lui Gh. Sion : „Vorbiți, scrieți românește / Pentru Dumnezeu". Proprietar, editor și redactor era N. Negruțiu-Fekete, dar profesorul clujean Gr. Silași este acela care a încercat, fără să izbutească, să impună publicației o orientare distinctă. *Într-o notă-program din primul număr*, redacția își arăta intențiile de a publica articole cu caracter social, literar și științific, versuri, nuvele, romane și amintiri de călătorie, care să intereseze, prin conținutul lor, pe românii de pretutindeni. Rubricile sînt numeroase (*Studii sociale, Din viața națională și literară, Idei și principii, Scînteiuțe, Diverse, Jocuri distractive* ș.a.), tematica variată, predominînd divertismentul. Din această cauză, se face simțită o oarecare lipsă de concentrare și omogenitate, care se manifestă și în calitatea materialelor publicate. Lista colaboratorilor este foarte mare. Cu mai multă regularitate au scris la **A. f.** Gr. Silași (studii literare și articole despre limba română), P. Dulfu (versuri, proză, traduceri), I. S. Bădescu (versuri), V. Ranta-Buticescu (versuri și proză), Al. Onaciu, C. Morariu, Pamfile Grapini (traduceri), I. Pop-Reteganul, Emilia Lungu, Aron Densușianu. De peste Carpați colaborau V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, I. Negruzzi, G. Crețeanu, Gr. H. Grandea, D. C. Ollănescu-Ascanio, Gr. N. Lazu. Un interesant și bogat

material folcloric au publicat S. Fl. Marian (titularul rubricii *Datine și credințe populare)* și T. V. Păcățian. Sînt traduși numeroși scriitori străini, dar cei mai mulți de o neînsemnată valoare literară. P. Dulfu traduce fragmentar din Euripide *(Ifigenia în Aulida)*, I. N. Șuluțiu din Aug. von Kotzebue, iar I. Buda din Sacher-Masoch. Mai sînt tălmăciți J. H. Temme, H. Haggendorf, Marie Sophie Schwartz, J. Frankenstein și Ponson du Terrail. O noutate este faptul că redacția plătea drepturi de autor colaboratorilor care cereau acest lucru.

— 1. I. Apostol Popescu, *Ion Pop Reteganul*, București, E.D.P., 1965, *102—103* ; 2. E. Manu, *„Amicul familiei" (1878—1890)*, RLRO, *282—293*.

R. Z.

AMICUL LIBERTĂȚII, gazetă politică și literară săptămînală, care a apărut la Craiova între 16 noiembrie și 30 decembrie 1887. Traian Demetrescu pare să fie nu numai prim-redactor, așa cum specifica frontispiciul întîiului număr, ci și unicul redactor al periodicului. El își semna editorialele, articolele de atitudine politică, reportajele, proza și versurile cu numele întreg sau cu pseudonimele : Drac, Longin, Mi-op, Pîrjol, Vedeaude. Gazeta apărea, potrivit afirmației redactorului, pentru a permite „talentelor născînde" să se exprime. **A. l.** critică partidul liberal, combătînd totodată moravurile politice burgheze, demagogia, abuzurile, nerespectarea libertăților cetățenești etc. Atitudinea politică a prim-redactorului a produs, probabil, o reacție nefavorabilă în cercurile politice craiovene, ceea ce îl face pe Tr. Demetrescu să-și explice din nou poziția într-un frumos articol intitulat *Pro domo mea*. El afirmă aici că este o datorie a scriitorului cinstit să militeze împotriva „politicii rele", deoarece aceasta influențează negativ toate manifestările intelectuale. În ceea ce privește partea literară, se subliniază din primul număr intenția redacției de a contribui la formarea unui „mijloc", adică a unui mediu propice dezvoltării unei activități culturale și, mai ales, literare la Craiova, luptîndu-se cu o anume inerție intelectuală, specifică provinciei. Literatura publicată este juvenilă și modestă : ciclul de poeme în proză *După vreme* al lui Traian Demetrescu și schițele *La țară, Simțiri stinse*, semnate cu pseudonimul Elislav, romanțioase, pesimiste și banale. Traducerile din X. Marmier *(Soarta unei rîndunele. Poveste suedeză)* și V. Hugo *(Cea din urmă zi a unui condamnat, Prima sărutare)* aparțin, de asemenea, tînărului prim-redactor. Un reportaj foarte viu, de la procesul cu substrat politic intentat unui grup de tineri din Rîmnicu Vîlcea, îl arată pe Tr. Demetrescu și în postură de reporter.

R. Z.

AMICUL LITERATUREI ROMÂNE, publicație periodică de cultură, care a apărut la București, săptămînal, de la 21 iulie pînă la sfîrșitul anului 1860 și apoi între 4 decembrie 1865 și 26 februarie 1866. Redactor a fost prelatul Nifon Bălășescu. **A. l. r.** se adresa tuturor literaților români, cerîndu-le colaborarea cu „scrierile lor cele bune", în scopul sprijinirii literaturii originale și unificării limbii literare. Revista urma să publice beletristică, scrieri despre istoria românilor, studii de filologie, etnografie și folclor, precum și contribuții privitoare la istoria bisericii, teologie și drept canonic. În numerele, puține, care s-au păstrat, au apărut cîteva articole de istorie și teologie, altele de pedagogie, medicină, agricultură, înștiințări oficiale și necrologuri, precum și poezii ocazionale.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *32*.

R. Z.

AMICUL POPORULUI, gazetă săptămînală care a apărut la Budapesta între 17 februarie 1867 și 13 mai 1868. Sigismund Victor Pop, redactorul responsabil, a fost în același timp proprietarul și editorul gazetei, care era destinată, în primul rînd, cititorilor de la sate. Foaia își asuma misiunea de a sădi în sufletele cititorilor „încredere în soarta și viitorul națiunii române". Cultura, se afirma, trebuie răspîndită în popor prin orice mijloace. De aceea, redacția este preocupată mai întîi de accesibilitatea materialelor (literare, istorice sau de informație științifică) și apoi de calitatea lor. Pe un plan mai larg, atmosfera spirituală de la **A. p.** ar prefigura pe aceea de la „Sămănătorul" și, mai ales, de la micile publicații sămănătoriste din provincie. Se tipăreau povestiri cu o pronunțată tendință moralizatoare, poezii patriotice și foarte multă lirică populară. V. Alecsandri *(Cîntic ostășesc, Hora Unirei, Sentinela română* ș. a.), D. Bolintineanu, A. Mureșanu, I. Vulcan, N. Negruțiu-Fekete, Gr. H. Grandea, Miron Pompiliu, G. Baronzi, I. C. Drăgescu, M. Strajanu sînt autorii la ale căror scrieri se apelează cu predilecție. S. Fl. Marian și, mai rar, Paul N. Oltenescu publică literatură populară. Dorința de a ridica masele țărănești prin cultură, precum și preocuparea pentru dezvoltarea sentimentelor de mîndrie și solidaritate națională ale românilor din Transilvania au constituit principalele preocupări ale gazetei.

R. Z.

AMICUL ȘCOALEI, publicație periodică, săptămînală, apărută la Sibiu din ianuarie 1860 pînă la 31 decembrie 1865, sub redacția lui Visarion Roman. Adresîndu-se către „toți bărbații de școală", **A. ș.** este unul din primele periodice pedagogice românești. Colaboratorii erau recrutați dintre profesori și studenți. P. Vasici, V. Roman și A. Densușianu au publicat articole privind situația școlii din Transilvania. Activitatea studenților români din Budapesta era analizată de I. Vulcan. Alte contribuții se refereau la dezvoltarea și modernizarea învățămîntului sau discutau probleme de metodică. În toate aceste articole prezida ideea consolidării și desăvîrșirii școlii naționale românești. La partea literară a periodicului au colaborat cu versuri A. Densușianu, Justin Popfiu, G. Marchiș, At. M. Marienescu, V. Bumbac și I. Papiu. S-a republicat și din poezia scriitorilor din Principate, mai ales din scrierile lui I. Heliade-Rădulescu și Gr. Alexandrescu, apoi alte versuri de C. Bălăcescu, C. Bolliac, Al. Donici, G. Crețeanu și G. G. Meitani. O traducere intitulată *Din scriptele lui Young* nu este semnată.

— 1. V. Roman, *Întreprinderea noastră*, AMS, I, 1860, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *34* ; 3. V. Popeangă, *Presa pedagogică din Transilvania. 1860—1918*, București, E.D.P., 1966, *74—82*.

R. Z.

AMIRAS, Alexandru (sfîrșitul sec. XVII — prima jumătate a sec. XVIII), cărturar. Originar din Smirna, cunoscînd mai multe limbi, printre care și latina, **A.** a fost timp de cinci ani secretar al ambasadorului suedez Hyltéen și interpret al regelui Carol al XII-lea, cît timp acesta s-a aflat în satul Varnița, lîngă Tighina. Se pare că nu a fost întru totul credincios suedezilor, căci purta corespondență și cu dușmanii regelui, mai ales cu hanul tătarilor. În timpul celei de a treia domnii a lui Mihai Racoviță (1715—1726), **A.** se afla în Moldova, dobîndind prin aceleași însușiri de interpret și agent diplomatic funcția de mare ușer și rangul de căminar. Îndeplinește diverse misiuni diplomatice încredințate de domnitor : în 1717, încerca să trateze cu tătarii ce prădau Moldova retragerea lor din țară, altă dată caută să aplaneze

neînțelegerile ivite între soldații unguri ai lui Esterházy, ce iernaseră la Iași, și populația nemulțumită de purtarea lor. Conduce ca mehmendar, la granița Moldovei, pe solul polon Bekerski, aflat în trecere spre Constantinopol, și se acoperă de mulțumirile altui sol polon, Popiel, primit la Iași cu alai de A. și însoțit pînă la Galați. Următorul domn, Grigore II Ghica, fost dragoman al Porții otomane — indiciu sigur pentru învățătura înaltă ce o avea — îl apreciază mult pe A., care va fi făcut mare sluger și apoi postelnic. Va servi, în continuare, ca traducător, în relațiile domniei cu Poarta și cu tătarii nogai, cu care trata, ca postelnic, alături de influentul logofăt Ienachi Ipsilanti, în problema hotarelor țării. După 1730 nu mai este întîlnit în viața politică a Moldovei.

Numele lui A. rămîne în istoria literaturii române vechi legat de *Cronica anonimă a Moldovei (1661—1729)*, text cunoscut și sub titlul de *Pseudo-Amiras* și considerat mult timp ca fiind redactat de cărturarul grec din îndemnul domnitorului Grigore Ghica. A. traduce doar această cronică în grecește, la Iași, în februarie 1729. Textul grecesc se păstrează la Biblioteca Națională din Paris, donat în 1752 de Ch. Peyssonnel, care s-a folosit de cronică în lucrarea *Observations historiques et géographiques sur les peuples barbares qui ont habité les bords du Danube et du Pont Euxin* (Paris, 1765). Un compatriot al lui A., Nicolas Génier, funcționar la Biblioteca Națională din Paris, retălmăcește în 1741, la Ankara, textul grecesc în limba franceză. A. este și autorul unei lucrări scrise în grecește, după 1739, referitoare la viața lui Carol al XII-lea în exil. Lucrarea se păstrează într-o traducere italiană, *Autentica istoria di Carlo XII*, la Biblioteca Arhivelor din Viena, publicată în 1905 de N. Iorga. Din italiană, el traduce în 1737 o istorie, laudativă, a lui A. Catiforo despre Petru cel Mare, intitulată *Vita di Pietro il grande*, apărută la Veneția în 1735.

— *Cronica șederii în Bender a lui Carol al XII-lea, regele Suediei*, SDIR, IX, 43—124.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 381—383 ; 2. N. Iorga, *„Cronica lui Carol al XII-lea" de Alexandru Amiras*, SDIR, IX, 41—42 ; 3. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, 66—70 ; 4. Iorga, *Ist. lit.*, II, 520—522 ; 5. V. Mihordea, *Charles de Peysonnel*, B, V, 1942 ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, 370—371 ; 7. *Ist. lit.*, I, 592 ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, III, 13—15 ; 9. Dan Simonescu, *Studiu introductiv* la *Cronica anonimă a Moldovei. 1661—1729*, București, E. A., 1975 ; 10. Alexandru Mareș, *Pasaje obscure din „Pseudo-Amiras"*, SCL, XVIII, 1977, 5.

A. S.

AMVONUL, revistă teologică și literară, bilunară, editată la Pesta și Oradea între 1 ianuarie — 31 decembrie 1868, în 1871 (patru numere) și între 1 ianuarie și 15 aprilie 1881. Era scoasă de teologul, poetul și publicistul Justin Popfiu, pentru a înlocui alte două periodice, „Sionul romănesc", publicație redactată la Viena de Gr. Silași, și „Foaia administrativă arhidiecezană", care apărea la Blaj în redacția lui I. Bob. A. se adresa, folosind o ortografie etimologizantă, clerului din Transilvania, dar multe articole și, îndeosebi, literatura tipărită au un interes mai general. Apăreau studii de teologie, predici, se discutau noțiuni de retorică, se publicau o rubrică miscelanee dedicată problemelor de cult, o alta de noutăți culturale, o pagină de literatură propriu-zisă și o poștă a redacției. Numărul colaboratorilor este destul de restrîns. Alături de J. Popfiu, tipăresc aici versuri Iulian Grozescu și Elia Trăilă, iar lui I. C. Fundescu i se reproduc poeziile apărute în ziarul „Românul" din București. Versurile din A., deși lipsite, în bună măsură, de valoare literară, au o trăsătură comună, fiind, cele mai multe, adevărate manifeste în favoarea politicii de apărare a intereselor naționale ale românilor. În răspunsurile adresate prin poșta redacției și în comentariile care însoțeau versurile colaboratorilor, J. Popfiu afirmă că poezia are menirea de a cultiva frumosul, sentimentele „fragede și nobile" și, în primul rînd, iubirea de țară. La rubrica de știri culturale se comentează apariția unei ediții noi din fabulele lui Al. Donici. Elia Trăilă traduce din Lamartine, Lavieville și din scriitorul german M. Berend, dar încercările sale rămîn simple echivalări de texte dintr-o limbă în cealaltă. Revista a avut o răspîndire destul de mare, mai ales în rîndul preoților de țară și al învățătorilor, și a încercat să trezească și să mențină interesul pentru activitatea intelectuală și națională în mediul rural.

— 1. *„Amvonul"*, ARH, I, 1867, 10 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 35 ; 3. Iorga, *Ist. presei*, 120.

R. Z.

ANALELE DE LA PUTNA v. **Letopisețul de la Putna.**

ANALELE LITERARE, revistă literară apărută la București din 15 decembrie 1885 pînă în mai 1886 și la 15 ianuarie 1888. Comitetul de redacție era alcătuit dintr-un grup numeros de scriitori și publiciști, printre care Bonifaciu Florescu, Anghel Demetriescu, C. Georgian, D. Stăncescu, D. Teleor, G. Dem. Teodorescu, Șt. Vellescu, M. Gaster, Traian Demetrescu și Mircea Demetriade. Ambiția lor, nerealizată, era aceea de a combate prin revistă și prin cercul literar care trebuia să se constituie în jurul ei influența „Convorbirilor literare". P. Ispirescu, O. Lugosianu, F. Simionescu și D. Stăncescu au publicat literatură populară. O comedie, *În noaptea nunții*, fragmente din romanul *Între crimă și moarte* și versuri dădea Mircea Demetriade, alături de care colaborau N. Carageally-Costache, N. G. Rădulescu-Niger, Gh. Bengescu-Dabija — cu cîteva scene din *Pygmalion* —, C. M. Nicolescu și Th. Dumbrăveanu. Traian Demetrescu își tipărea în A. l. poeziile *Lumea* și *Două stanțe*, B. Florescu — mai multe versificări pe teme istorice, precum și articole, fragmente din cursul de literatură, recenzii. Cu articole de critică literară este prezent Anghel Demetriescu, iar alte recenzii, cronici dramatice și note bibliografice aparțin lui L. Șăineanu și C. Drăgulinescu. Poeziile *La visul profan* și *Suo tempore* de Al. Macedonski apar mai întîi aici.

R. Z.

ANDERCO, Ioan Artemie (16.II.1853, Borșa — 1877), prozator. Era cel mai mare din cei nouă copii ai preotului Petru Anderco, protopopul Vișeului de Sus și parohul Borșei. Tatăl său, figură luminoasă de cărturar ardelean, stăpînit de o curiozitate științifică neobosită și îndrăgostit de carte, nu a fost un om avut. A. învață primele clase în sat, după o gramatică română în limba maghiară, apoi la școala germană din Vișeul de Sus și, în limba maghiară, la colegiul reformat din Sighet. Liceul l-a continuat la Liceul piariștilor din Cluj și l-a terminat la Sighet. Remarcat de societatea culturală „Transilvania", primește o bursă și pleacă, în anul 1871, la Torino, pentru a studia medicina. Moare, răpus de ftizie, cu

cîteva zile înainte de a primi atestatul de terminare a studiilor, lăsîndu-și cărțile, printr-un impresionant testament, Societății de lectură a românilor din Maramureș, iar manuscrisele literare — familiei.

Primele încercări, versuri, descrieri de călătorie, însemnări zilnice și o autobiografie, **A.** le-a scris pe vremea liceului, în limba maghiară. După plecarea la Torino, nu va mai scrie decît românește. Deși studia medicina, se arată interesat în egală măsură de filologie și istorie. Originea poporului român și a limbii române îi trezesc nemăsurat de mult interesul și, hotărît să contribuie la cercetarea problemei, învață, pe lîngă germană, maghiară și italiană, franceza, spaniola și latina. În același scop și-a alcătuit o considerabilă bibliotecă de specialitate, a redactat un dicționar român-italian (rămas în manuscris), un repertoriu care însuma aproape tot ce se scrisese despre români și numeroase note istorice asupra originii românilor. Adevărata vocație a lui **A.** este însă aceea de memorialist. Din cele două caiete de însemnări care au rămas de la el, N. Iorga a editat pe cel din anul 1876. Un altul era, la începutul secolului al XX-lea, în posesia literatului ardelean Elie Dăianu. Atras de amănuntul geologic, geografic sau de elementele arhitectonice, **A.** se dovedește, la fel cu I. Codru-Drăgușanu sau N. Filimon, și un pătrunzător observator al tipurilor umane, al realităților sociale. Călătoria la București i-a oferit prilejul de a descoperi distanța care separa clasa avută de cea lipsită de mijloace. Străbătînd întreaga Europă, studentul maramureșean confruntă stările de lucruri întîlnite cu situația de acasă. Însoritul peisaj napolitan îl încîntă, dar cerul mediteranean, marea pe care o vede pentru întîia oară și vegetația luxuriantă nu izbutesc să atenueze mîhnirea pe care i-o lasă mizeria cartierelor mărginașe. Varietatea priveliștilor și bogăția muzeelor îl atrag și-l entuziasmează pretutindeni, la Roma, la Florența, Paris, Bruxelles. De multe ori ochii îi alunecă peste priveliștile noi, pentru a se opri asupra unei fizionomii interesante, pentru a fixa în memorie o expresie, un obicei. Atmosfera unei aglomerări umane, trăsăturile caracteristice ale marilor orașe sau ale rusticelor localități italiene sînt sesizate și schițate cu un deosebit simț al veridicului. Totul este disecat, analizat. În fiecare fapt este căutată o semnificație. Convingerea, pe care și-o verifică acum, că intelectual și psihic românii sînt la fel de dotați ca și oamenii din țările Apusului, îi dă putere de a munci. Similitudinile de moravuri, de comportament, de îmbrăcăminte, dintre țăranii italieni și cei din Maramureș îl entuziasmează. Mîndria de a fi român, pe care o încearcă în fața vestigiilor romane, este emoționantă. Mai mult decît un memorial de călătorie, **A.** compune un jurnal al devenirii sale intelectuale, scris cu o cuceritoare sinceritate, cu o neobișnuită putere de autosupraveghere. Textul are, firește, și scăderi. Lexicul este încărcat de provincialisme, stilul nu e nici pe departe format, fiind afectat de febrilitatea cu care au fost scrise însemnările. Uneori expresia devine comună, alteori amănuntele se aglomerează și fraza pierde nuanțele. **A.** nu a avut șansa unei împliniri literare și nici pe aceea a unei descoperiri postume integrale.

— *Un student în străinătate acum o jumătate de veac, maramurășanul Artemie Anderco. Jurnalul său*, îngr. și introd. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1934.

— 1. I. G., *Amintiri de la serata Reuniunii femeilor din Cluj*, F, XL, 1904, 50 ; 2. Elie Dăianu, *Ioan Artemie Anderco*, LU, IV, 1905, 2 ; 3. *[Testamentul lui Ioan Artemie Anderco]* (publ. Elie Dăianu), LU, IV, 1905, 13—14 ; 4. N. Iorga, *Introducere* la *Un student în străinătate acum o jumătate de veac, maramurășanul Artemie Anderco. Jurnalul său*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1934 ; 5. D. D. Panaitescu, *Carnet inactual*, București, Eminescu, 1970, *132—140* ; 6. *Arhiva Anderco de Homorod*, Cluj, 1972.

R. Z.

ANDRIEVICI, Samuil v. **Morariu-Andrievici, Silvestru.**

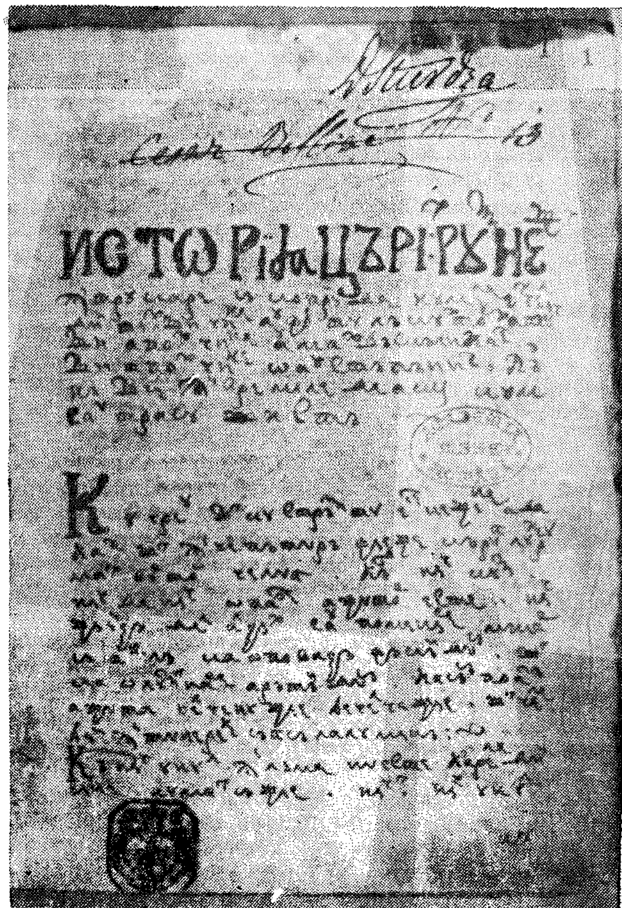
ANDRONIC, Ștefan (mijlocul sec. XIX), traducător și prozator. Puține informații s-au păstrat despre pitarul **A.** Se știe că a fost redactor al „Buletinului oficial". În timpul Convenției de la Paris și al Divanului ad-hoc era cenzor, un cenzor care, pentru înțelegerea arătată, avea să-și atragă recunoștința unioniștilor. A tradus *Secretarul intim* (1847) și *Mauprat* (1853) de George Sand și *Suvenire de călătorie în Italia* (1853) de Al. Dumas. În anul 1846 apărea, cu mențiunea „tradusă în românește de S. Andronic", o „nuvelă istorică scoasă din istoria Țării Românești a veacului XVI" — *Radul VII de la Afumați*. „Nuvela" e, de fapt, cel dintîi roman istoric la noi și ar aparține, după unele consemnări din presa vremii, francezului H. Buvelot, profesor la colegiul „Sf. Sava" și autor de lucrări nesemnificative. O ipoteză, plauzibilă, sugerează însă și colaborarea lui **A.** ⟨1⟩. Conflictul romanului angajează, pe de o parte, pe Radul, un principe cu dragoste de țară, cutezător și vrednic, și, pe de altă parte, pe boierii recalcitranți, care uneltesc, bizuindu-se pe ajutor turcesc, împotriva autorității suveranului lor. Dar lucrurile se complică neașteptat prin idila ce se țese între fiul lui Radul, Vlad, și Despa, fata lui Drăgan, unul din capii conjurației. Apoi, evenimentele se precipită, iar domnul e nevoit să fugă. Un asediu are loc asupra mănăstirii Rîmnicului, unde Radul și cei ce i-au rămas credincioși s-au refugiat. Mereu sublim, parcă desprins de tot ce se întîmplă în jurul lui, Radul întîmpină cu bunăvoință pe urmăritori, încercînd să-i convingă de noblețea aspirațiilor lui, pururi izvorîte din dragoste de țară. Tulburată o vreme prin intrigile lui Drăgan, iubirea Despei și a lui Vlad e consfințită, în fine, prin căsătorie. Totul pare să intre pe un fericit făgaș, mai cu seamă că, între timp, poporul s-a ridicat în apărarea lui Radul de la Afumați. Numai că fanatismul lui Neagoe, un alt conspirator, este de neînduplecat. El va ucide atît pe Radul cît și pe Drăgan, trecut de partea domnitorului. Finalul e întunecat. Despa moare de groază, Vlad îmbracă rasa călugărească. Acțiunea romanului e sinuoasă, încărcată cu întîmplări teribile, surprinzătoare, brodată pe o canava împrumutată din romanele foileton, senzaționale. Tensiunea, discontinuă, a narațiunii e dată de ritmul uneori strîns, ca și de inventivitatea epică a autorului. Personajele au un contur mai mult abstract, sînt (Radul, de pildă) construcții livrești, încadrîndu-se într-o tipologie schematică, adeseori în dezacord cu adevărul psihologic și cu acela istoric. O inspirație lirică, romantică, însuflețește unele pasaje. În capitolul *O lacrămă asupra Tîrgoviștei*, meditînd pe ruinele cetății, autorul nu rămîne la constatarea, deprimantă, că toate cele omenești sînt trecătoare, ci exaltă slava strămoșească. Stilul, retoric, e compromis de excesul de neologisme franțuzești. Romanul, lucrat cu o anume iscusință, n-a rămas fără ecou. În 1854, I. N. Șoimescu îl dramatiza în versuri albe, sub titlul *Moartea lui Radu VII de la Afumați*, iar mai tîrziu, în 1897, I. S. Nenițescu se inspira și el, în drama *Radu de la Afumați*, din romanul istoric „tradus" de **A.**

— *Radul VII de la Afumați*, București, Tip. Sf. Sava, 1846. — **Tr.** : George Sand, *Secretarul intim*, București, Tip. Eliade, 1847, *Mauprat*, București, Tip. Mitropoliei, 1853 ; Al. Dumas, *Suvenire de călătorie în Italia*, București, Tip. Mitropoliei, 1853.

— 1. Cornea, *Alecsandrescu-Eminescu*, *249—264*.

F. F.

ANONIMUL BRÎNCOVENESC [Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717], cronică a Țării Românești de la începutul secolului al XVIII-lea. A fost atribuită inițial lui Radu Popescu ⟨1, 3, 5⟩, atribuire la care s-a renunțat ulterior. Au mai fost propuși ca autori Teodor Corbea ⟨6⟩ și, mai recent, spătarul Preda Brîncoveanu (Pîrșcoveanu) ⟨22⟩, chestiunea paternității cronicii rămînînd totuși, pînă în prezent, neelucidată. Cronicar poate să fi fost, cum s-a presupus, unul dintre sfetnicii de divan ai lui Constantin Brîncoveanu, avînd atribuții de militar sau diplomat, admirator al domnului, dar potrivnic Cantacuzinilor. Pentru această posibilitate ar pleda o anume ținută a cronicii, independența, personalitatea pe care o afirmă în aprecierea evenimentelor autorul, observator pătrunzător al politicii brîncovenești. Potrivit altei păreri, anonimul, cu acces la cancelaria domnească, ar fi fost purtătorul unui rang mai puțin însemnat, scriind sub patronajul nedeclarat al lui Brîncoveanu ⟨15, 17, 21, 28⟩. În genere, se admite că letopisețul a fost redactat în două etape, înainte de 1711 și, apoi, după 1716 ⟨4, 9, 22, 29⟩. Conform unei alte opinii, greu de acceptat, cronicarul anonim ar fi scris în jurul anului 1739 ⟨13⟩. Cu privire la raporturile dintre scrierea anonimului și cronicile aparținînd contemporanilor săi Radu Greceanu și Radu Popescu, părerile rămîn de asemenea controversate, fie că autorul cronicii anonime este considerat tributar în egală măsură celorlalți doi ⟨13⟩, fie că se acceptă doar o influență limitată, venind numai din partea lui Radu Greceanu ⟨15⟩ sau, dimpotrivă, numai din partea lui Radu Popescu ⟨22⟩.

S-a ajuns astfel a se susține, în unele cazuri, independența *Anonimului brîncovenesc* față de cronica lui Radu Greceanu ⟨22⟩ sau, alteori, a se argumenta în favoarea unei posibile influențe exercitate de cronicarul necunoscut asupra lui Radu Popescu ⟨4, 15, 29⟩. Anonimul ar fi putut cunoaște în schimb **Letopisețul cantacuzinesc*, opera lui Constantin Cantacuzino și, poate, pe aceea a lui Miron Costin ⟨29⟩. Caracterul memorialistic al scrierii, datele inedite pe care *Anonimul...* le conține în ansamblul cronicilor consacrate aceleiași perioade din istoria Țării Românești, modul specific de a prelucra informația provenind de la martori oculari, ori de cîte ori cronicarul nu a participat el însuși la evenimente, constituie probe evidente de originalitate.

Domnia lui Brîncoveanu face în primul rînd obiectul scrierii anonimului, ocupînd și cea mai întinsă parte a ei. Momentul urmînd morții lui Șerban Cantacuzino (1688), în contrapunct cu alegerea lui Brîncoveanu, precede cu mai bine de două decenii sfîrșitul dramatic al celui din urmă și triumful de scurtă durată al altui Cantacuzin, spătarul Ștefan, devenit domn al Țării Românești între anii 1714—1715. Al doilea fragment al cronicii mai informează sumar despre prima domnie în Țara Românească a lui Nicolae Mavrocordat, precum și despre începutul domniei lui Ioan Mavrocordat. Brîncoveanu nu apare idealizat în cronica anonimului. Portretul pe care i-l consacră autorul îl înfățișează la apogeul domniei, ca pe un favorit al norocului. Cronica în întregime însă, lipsită de accente panegirice, îl prezintă mai curînd într-o lumină nepărtinitoare. Anonimul nu insistă asupra momentului chemării domnului la Adrianopol, în 1703, tratat pe larg de ambele versiuni ale cronicii oficiale a lui Radu Greceanu. Informîndu-se pe cale independentă, cronicarului anonim nu par a-i fi rămas străine însă nici semnificația, nici detaliile acestui incident al domniei lui Brîncoveanu. În finalul scrierii, autorul îi învinuiește deschis pe „Săitănești" de a fi „stins" casa lui Brîncoveanu, subiectivismul clocotitor al celui mai „obiectiv" dintre cronicarii munteni răbufnind într-o filipică în care orgolioșii Cantacuzini sînt judecați, cu falsă bună-credință, pînă și pentru trădarea față de împăratul turcesc, „de la care avea milă și cinste". Fapt pentru care justiția divină se anunță prin semne timpurii în domnia nestatornicului și despoticului Ștefan Cantacuzino. Doamna uzurpatorului, Păuna, este lovită de „îndrăcire" la mănăstirea „De-un lemn", în chiar ziua supliciului Brîncovenilor la Țarigrad.

Cadrul european, la care trimite adeseori relatarea anonimului, nu descoperă atît rigoarea istoriografului (datarea propriu-zisă, cronologia nu-l rețin în mod deosebit), cît, mai ales, ca și întreaga cronică dealtfel, vocația „reportericească" a autorului, atras de anecdotic și pitoresc. Știrile numeroase privind desfășurarea luptelor dintre turci și nemți pînă în 1699 se impun de la sine atenției cronicarului, ele constituind fundalul pe care se conturează politica echilibrată a domnului Țării Românești față cu presiunile marilor puteri. Sînt evocate luptele de la Zărnești, Rușava, Niș, Belgrad, sau cea din apropierea Lugojului, în care va fi ucis generalul austriac Veterani, despre a cărui corespondență secretă cu Brîncoveanu anonimul era inițiat. În aceeași ordine, firească, se includ în cronică date referitoare la Moldova. Sînt amintite nunta domniței Maria Brîncoveanu cu Constantin Duca sau intrigile boierilor pribegi în Polonia, partizani ai Cantemireștilor, „care țin sfat suptire și cu mare taină" împotriva ginerelui lui Brîncoveanu, reușind a-i atrage mazilirea. Fusese consemnată, de asemenea, la timpul potrivit, „tăierea" fra-

ților Costin, Miron logofătul și Velicico hatmanul, în *1691*, din ordinul lui Constantin Cantemir. Cronicarul nu trece sub tăcere nici alte evenimente, petrecute în Polonia, Rusia, Turcia sau în occidentul Europei, în legătură cu care se informează adesea „de la oameni aleși, de credință". Ca de obicei, îl atrag în primul rînd ineditul sau comicul unor situații, în ciuda faptului că nu rămîne străin nici de substratul profund al întîmplărilor, pe care le comentează în felul său reținut și pertinent. Încoronarea lui Friedrich August de Saxonia (August al II-lea) în Polonia corespunde intereselor Rusiei și Imperiului habsburgic, cele două puteri urmărind să-l arunce pe craiul leșesc, supranumit de turci „nalcăran" („fărîmă potcoavă"), în lupta pentru cucerirea cetății Camenița. Intervenția regelui Carol al XII-lea al Suediei în favoarea partidei lui Stanislas Lesczynski îl determină pe August de Saxonia să abdice, lăsînd tronul polonezului. Biruințele repurtate l-au „semețit" însă pe tînărul rege „svet", care pierde ulterior bătălia cu Petru cel Mare de la Poltava. La rîndul lor, rușii, spre care se îndreaptă la un moment dat speranțele Europei creștine, sînt ridiculizați subțire pentru entuziasta lor naivitate și graba de a înfrunta pe turci, tradusă în întrebarea nu mai puțin naivă „Departe e Țarigradul?", după care urmează episodul de la Stănilești. Menționînd rolul deținut de englezi în medierea păcii încheiate între Austria și Turcia în urma congresului de la Karlowitz (1698—1699), cronicarul nu omite amănuntul de culisă diplomatică persiflînd „mojicia" reprezentantului turc, Rami reiz efendi, pe care nu o poate ascunde întreaga „ritorică" a învățatului dragoman Alexandru Mavrocordat.

Unitatea dintre cele două fragmente, inegale ca proporții, ale cronicii, scrise la interval unul față de altul, rămîne totuși lesne de constatat: aceeași plăcere de a povesti, de a reconstitui istoria cu ajutorul imaginației scenice surprinzătoare a autorului, care preface realitatea însăși în spectacol, aceeași vioiciune a comentariului, sclipitor și ironic. Episoadele se înlănțuie într-o narațiune punctată de numeroase nuclee dramatice, fastuoase și burlești rînd pe rînd, ca într-o autohtonă *commedia dell'arte*. Multe dintre ele ar putea constitui momente de sine stătătoare, unele caracterizîndu-se printr-o fină observație, altele, prin dozajul savant al replicilor și iscusința punerii în scenă, ca și prin intuirea valorilor expresive ale dialogului: de la replicile schimbate cu o desăvîrșită artă a disimulării între logofătul Brîncoveanu și boierii oferindu-i domnia, la cele încordate și încărcate de suspiciune dintre Heissler, generalul austriac, și intermediarul domnesc, logofătul „Radu sin Hrizii, vistierul din Popești"; de la dialogul pătimaș, dramatic, dintre Brîncoveanu și Heissler, înfruntîndu-se, unul de pe poziția de învingător, dar supus al turcilor, celălalt de învins și prizonier, afișînd trufaș o demnitate jinduită în ascuns de cel dintîi, la conversația, pitoresc reconstituită de cronicar, întreținută noaptea, peste zidul curților împărătești, de patriarhul „Moscului" și boierii vinovați de a fi complotat împotriva țarului Petru cel Mare. Episodul din urmă este caracteristic pentru modalitatea în care cronicarul preia și integrează narațiunii sale informațiile privitoare la evenimentele externe.

Numeroase elemente de nuvelă realistă risipite în cuprinsul cronicii (tensiune psihologică, culoare de epocă, detalii semnificative, concizie) au condus la apropierea, care s-a făcut, cu moldoveanul I. Neculce. Cu un ascuțit simț al contrastelor, cronicarul anonim expune întîmplările, orînduindu-le într-o narațiune plină de farmecul mișcării și al surprizei. El selectează cu siguranță efectele, loviturile de teatru, care

Domnitorul Constantin Brîncoveanu

modifică adesea circumstanțele, într-un veac sensibil la farsă, cultivînd deopotrivă politica prudentă, disimularea, dar și forța vindicativă, gustul pentru ceremonie și fast și sancțiunea necruțătoare. Adesea morala nu este enunțată, ci conținută. Paralel cu agitația provocată de alegerea lui Brîncoveanu, autorul reconstituie decorul sărac în care zace, părăsit „ca un om den cei proști", Șerban-vodă, mortul, jelit o vreme de doamna și fiicele sale, preocupate apoi și acestea de a-și aduna în grabă și a-și tăinui avuția. Un anume umor al anonimului, „reporter" degajat și neobosit al vremii sale, înlocuiește sentimentul tragic al trecerii, neliniștea în fața timpului devenit cu fiecare clipă petrecută istorie, ce nu lipsește cronicarilor moldoveni sau stolnicului Constantin Cantacuzino. Verva polemică și capacitatea de improvizare se impun ca însușiri esențiale ale scrisului cronicarului, fie în descrierea alaiului funambulesc al osîndirii unui trădător, Staicu paharnicul, fie în rechizitoriul domnului împotriva unei rude nedemne dedate la hoții, clucerul Știrbei, cel „cam lung la unghii", sau în ironia la adresa unui înalt demnitar al lui Brîncoveanu, incapabil a face față unei situații dificile. Grotesc, spectacolul reprimării uneltirilor lui Staicu ascunde o pedagogie severă. Într-o procesiune alegorică pilduitoare, complotiștii, „în fiară", sînt preumblați înainte de a fi judecați, din ordinul domnului, prin capitală, într-un car mocănesc, urmat de norodul distrat de priveliște. Alaiul este prezidat de gîdea „cu toiag de beldie", „în chip de postelnic mare". Căpitanul Preda din Proroci, companion al lui Staicu și vrednică reîncarnare a Bălăceanului, rivalul primilor ani ai dom-

niei lui Brîncoveanu, își etalează în fața vizirului portul nemțesc, „sau să zic nebunesc", cum admonestează cronicarul, insensibil în fața unor asemenea tendințe novatoare. Precauția sa se dovedește îndreptățită, chica legată sub ișlic și cizmele lungi, cu pinteni, ale lui Preda Proroceanul sînt suficiente pentru a compromite pe purtătorul lor, căruia i se deconspiră odată cu ridicarea ișlicului din creștet și pornirile filonemțești. Trimis de domnul Țării Românești în întîmpinarea „musaipului" (consilierului) sultanului, un hadîmb negru de care se sperie, banul Cornea Brăiloiu, altfel vestit prin „polītia" sa, „și-au luat crîngul în cap", fiind la un pas de a-și compromite definitiv stăpînul în fața turcilor. Mustrat pentru furtișaguri și lipsuri în vistierie și iertat de domn în urma intervențiilor rudelor comune, clucerul Știrbei umblă cu „inimă stricată" asupra lui Brîncoveanu. Frații și părintele fostului inculpat visează la dizgrația domnului, pe care se străduiesc s-o provoace prin pîri la împărăție. Brîncoveanu își trimite armașul pentru a sparge cuibul trădătorilor. La Călinești, în apropierea Piteștilor, călugărul Știrbei și jupîneasa Neacșa, împreună cu feciorii și nurorile, aflați cu toții în jurul focului, par a fi tulburați dintr-o pașnică întîlnire de familie. Domnul nu se lasă înșelat de imaginea patriarhală și-l trimite pe călugărul intrigant, în butuci, la Tismana.

Anonimul brîncovenesc se remarcă prin sintaxa expresivă și evoluată, claritatea și naturalețea scrisului, cronicarul fiind considerat un precursor al stilului indirect liber în arta noastră narativă.

— *Istoria Țării Românești de la anul 1689 încoace, continuată de un anonim* (publ. N. Bălcescu), MID, V, 1847, 93—184, reed. fragm. în N. Iorga, *Continuarea memoriilor lui Radu Popescu și întregirea lor de la un anonim*, SDIR, III, 22—29 ; *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717*, îngr. și introd. C. Grecescu, pref. D. Simonescu, București, E.Ș., 1959 ; *Anonimul brîncovenesc*, CM, II, 273—352.

— 1. Sbiera, *Mișcări*, 206—207 ; 2. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 143—153 ; 4. C. Giurescu, *Contribuțiuni*, 120—150 ; 5. Ion Roman, *Paternitatea „Istoriei Țării Românești de la 1689 încoace"*, PL, V, 1940, 10 ; 6. Scarlat Struțeanu, *Doi umaniști ardeleni la curtea lui C. Brîncoveanu*, R, XXXIII, 1941, 1—2 ; 7. N. Cartojan, *Pagini de literatură românească veche. O cronică anonimă despre C. Brîncoveanu*, CTC, XXII, 1941, 53—56 ; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, 35—36 ; 9. Cartojan, *Ist. lit.*, III, 254—260 ; 10. C. Grecescu, *Cîteva observații asupra „Cronicei Anonime a Țării Românești de la 1688 înainte"*, H, V, 1945, 62—74 ; 11. C. Grecescu, *„Istoria Țării Românești de la 1688 încoace"*, RIR, XVII, 1947, 54—69 ; 12. Dan Simonescu, *Prefață* la *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717*, București, E.Ș., 1959 ; 13. C. Grecescu, *Introducere* la *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717*, București, E.Ș., 1959 ; 14. I. Rizescu, *„Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717"*, LR, IX, 1960, 3 ; 15. Piru, *Ist. lit.*, I, 288—296 ; 16. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, 303—360 ; 17. Cioculescu, *Varietăți*, 45—49 ; 18. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică și literară a cronicilor muntene*, CM, I, V—CXXVI ; 19. Lăudat, *Ist. lit.*, II, 27—43 ; 20. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, 178—179 ; 21. *Ist. lit.*, I, 530—536, 547 ; 22. Elvira Sorohan, *Cronica anonimă despre Constantin Brîncoveanu. Contribuții cu privire la data scrierii și autorul ei*, AUI, limbă și literatură, t. XII, 1966, fasc. 1 ; 23. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 261—264 ; 24. E. Negrici, *Viziune scenică în „Cronica anonimă"*, RMR, VII, 1970, 5 ; 25. Ursu, *Memorialistica*, passim ; 26. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, 90—91 ; 27. Piru, *Analize*, 29—31 ; 28. Mircea Cociu, *Paternitatea „Anonimului brîncovenesc" în lumina criticii interne*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 29. Mircea Cociu, *Izvoarele și datarea „Anonimului brîncovenesc"*, RITL, XXI, 1977, 4 ; 30. Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, București, Minerva, 1978, 229—280.

R. Ș.

ANONIMUL CANTACUZINESC v. **Letopisețul cantacuzinesc.**

ANTEMIREANU, Alexandru (1.VIII.1877, Tomșani, j. Prahova — 29.VI.1910, București), ziarist, critic literar și scriitor. Tatăl, preotul Antemir Damian, provenea dintr-o familie de țărani nevoiași, iar mama era fiica unui înstărit gospodar. La Urlați, unde **A.** urmează școala primară, învățătorul, căruia numele Damian îi suna prea obișnuit, îl înmatriculează sub acela de Antemireanu. **A.** frecventează apoi cursurile liceului ploieștean „Sf. Petru și Pavel", iar din toamna anului 1895 se înscrie la Facultatea de litere și filozofie din București. Activitatea jurnalistică laborioasă în care, obligat de puținătatea mijloacelor de trai, se angajează concomitent cu studiile universitare, nu-i dă însă răgazul cerut pentru pregătirea examenelor și studiile vor fi treptat abandonate. Debutul său publicistic, din 1895, în cotidianul „Țara", este remarcat de N. Filipescu, care îl angajează în același an la „Epoca", ziar conservator, unde **A.** rămîne, ca redactor al rubricii *Tribuna literară*, apoi și ca secretar de redacție, pînă la 1903, cu o întrerupere de 10 luni, în 1900, cînd e trimis de patronul său politic la Paris și München. Din 1905 și pînă la sfîrșitul scurtei sale vieți, **A.** este secretar de redacție la „Conservatorul", cotidian politic la care reia rubricile literare de la „Epoca". A mai scris articole politice pentru „Românul" în 1896, la „Timpul" și „Apărarea națională" a fost, pentru scurtă vreme, secretar de redacție, iar la „Epoca literară", redactor. Între 1898 și 1899, împreună cu St. O. Iosif, de care îl lega o prietenie sinceră, și cu sprijinul bănesc al lui I. Constantinescu-Stans, scoate revista literară „Floare-albastră". În afara sutelor de articole politice sau literare (cronici, recenzii ș.a.) publicate în ziarele la care lucra, a mai colaborat cu versuri, schițe, cronici literare și dramatice, recenzii și note la „Povestea vorbei" (1896), „Revista literară" (1896), „Convorbiri literare" (1897—1898), „Secolul" (1897), „Litere-științe-arte" (1898), „Noua revistă română" (1900), „Pagini alese" (1902), „Ilustrațiunea română" (1903), „Revista poporului" (1903), „Revista idealistă" (1905), „România ilustrată" (1905). Redactînd mai adesea singur întregul ziar, după obiceiul vremii, **A.** recurge la numeroase pseudonime (Alan, Damian, Demeter, Elvira Santorino, Emir, Hialmar, Hyalmar, Lys, Lysandros, Pollux, Seraficus, Ulys, Vindex, Zara, Zaratustra). Adept convins al lui F. Brunetière, ale cărui conferințe le-a frecventat, probabil, la Paris, în 1900, **A.** își făcuse un crez din teoria „falimentului științei" și a „noului idealism". După el, arta trebuie să se situeze în afara realității sociale, în zona „eternităților absolute și transcendente", artistul avînd datoria de a cultiva „frumosul absolut", de a urmări un „ideal". Viitorul ar aparține romantismului idealist. În numele acestui viitor, **A.** contestă sub raport artistic scrierile naturaliste sau critică orientarea estetică de la „Contemporanul" și mai ales pe C. Dobrogeanu-Gherea. El este și unul dintre promotorii autohtonismului cultural și artistic. Respingînd, cu un exclusivism care va deveni, la un moment dat, o notă domi-

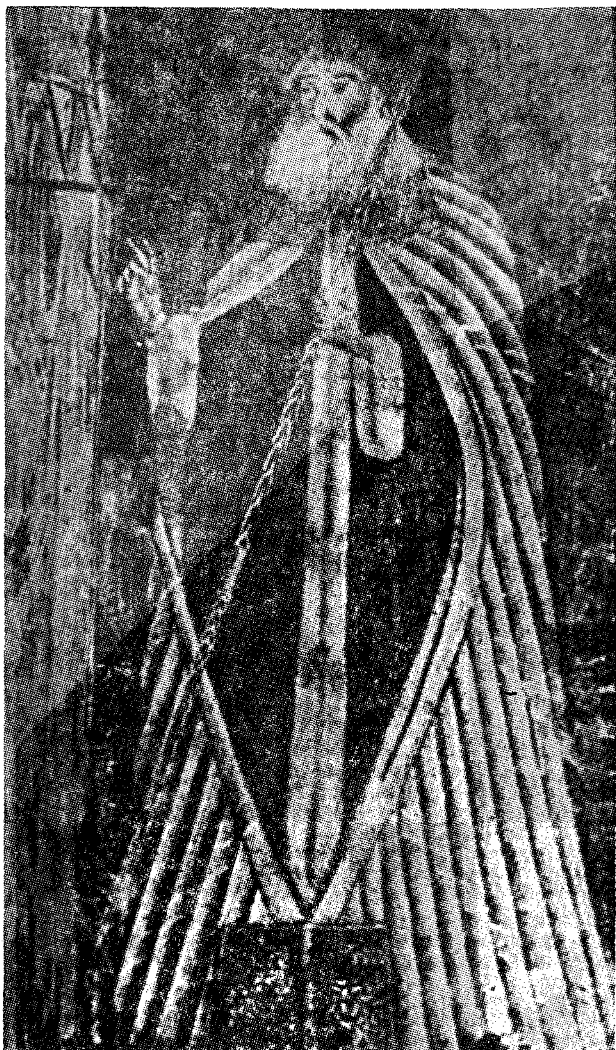
nantă a scrisului său, orice influenţă străină, el ajunge în cele din urmă, înrîurit fiind şi de N. Filipescu, la o adevărată profesiune de credinţă naţionalistă. În studiul *Încercări critice. Junimea şi roadele ei*, el încearcă o judecată de ansamblu asupra rolului junimiştilor în evoluţia vieţii noastre intelectuale. Concluziile la care ajunge sînt negative. Acuza principală adusă de el junimismului este aceea că prin interesul arătat culturii germane ar fi micşorat ponderea trăsăturilor naţionale în cultură şi literatură. Prin „naţional" **A.** înţelege trăsăturile specifice, preocupările şi aspiraţiile poporului, dar consideră poporul drept o colectivitate omogenă, fără diferenţieri de clasă. Deşi în cîteva articole din „Floare-albastră" şi „Epoca" **A.** susţine că literatura noastră populară nu are valoare artistică, a arătat totuşi interes pentru folclor şi a cules basme populare din care a publicat o parte în „Convorbiri literare". Gazetar în primul rînd, **A.** urmărea cu pasiune evenimentele zilei, dar neglija de multe ori semnificaţiile lor generale ; de aceea, publicistica sa, vie şi plină de energie polemică, şi-a pierdut cu timpul interesul. Un fragment de roman, *Paştele fără prihană*, cu reminiscenţe autobiografice şi, mai ales, romanul *Din vremea lui Căpitan Costache*, îmbinare de relatare istorică obiectivă şi de denaturare a realităţilor de la 1848, explicabilă, poate, prin convingerile lui politice, îi certifică însuşiri de romancier pe care nu le va exploata. Versurile publicate în revista „Floare-albastră" sînt un reflex al variatelor lecturi de poezie franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Poeţii săi preferaţi erau Th. Gautier şi Leconte de Lisle. Lector sensibil şi cu gust, aşa cum rezultă din cronicile sale, el nu avea însă vocaţie poetică şi scria o poezie livrescă, depersonalizată şi convenţională, împovărată de paseism. A tradus, mediocru, din Leconte de Lisle şi J.-M. de Hérédia. Ca o replică la traducerile din literatura franceză de senzaţie, care apăreau în foiletoanele multor gazete, a tălmăcit şi a publicat *Taras Bulba* de Gogol şi *Strigoii* de Ibsen.

— *Încercări critice. Junimea şi roadele ei*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1905 ; *Zina de pe tărîmul florilor*, Braşov, Ciurcu, 1911 ; *Păpuşică, păpuşică... Basme româneşti*, Bucureşti, Alcalay, 1927 ; *Din vremea lui Căpitan Costache*, îngr. şi pref. Apriliana Medianu, Bucureşti, Universul, 1937. — Tr. : Leconte de Lisle, *In excelsis*, CL, XXX, 1896, 7, *Moartea soarelui*, CL, XXX, 1896, 8, *Geneză polineziană*, CL, XXX, 1896, 10, *Vîntul rece al morţii*, CL, XXX, 1896, 10, *Cain*, CL, XXXI, 1897, 2, 3—4 ; J.-M. de Hérédia, *Antoniu şi Cleopatra*, CL, XXXI, 1897, 1 ; H. Ibsen, *Strigoii*, Iaşi, Şaraga, 1897 ; Gogol, *Taras Bulba*, E, IV, 1898, 745—780.

— 1. S. Sanielevici, *D-l Antemireanu şi arta romantică*, ADJ, I, 1898, 10 ; 2. S. Sanielevici, *Estetica d-lui Antemireanu*, ADJ, I, 1898, 11 ; 3. *Al. Antemireanu*, CSV, X, 1910, 143 ; 4. P. Vulcan, *[Al. Antemireanu]*, OV, VII, 1910, 3 ; 5. N. Davidescu, *Al. Antemireanu*, F, II, 1927, 1—2 ; 6. G. Tutoveanu, *Încă o nebunie*, SCN, I, 1929, 1 ; 7. G. Tutoveanu, *Bătrîni şi tineri*, SCN, I, 1929, 3 ; 8. G. Tutoveanu, *„Floare-albastră"*, SCN, I, 1929, 11 ; 9. G. Tutoveanu, *Alexandru Antemireanu*, SCN, II, 1930, 1—6, 9—10 ; 10. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 37 ; 11. Sadoveanu, *Opere*, XVI, 517—519 ; 12. Apriliana Medianu, *Prefaţă* la Al. Antemireanu, *Din vremea lui Căpitan Costache*, Bucureşti, Universul, 1937 ; 13. Karnabatt, *Bohema*, 177—190.

R.Z.

ANTIM Ivireanul (c. 1660 — 1716), cărturar, orator religios. De baştină din Iviria (veche denumire a Georgiei), **A.** a avut o tinereţe zbuciumată. Luat rob de către turci, e dus la Constantinopol, unde avea să-şi dezvăluie înzestrarea pentru lucrările de xilogravură, pentru pictură şi broderie. El învaţă acum limbile turcă, greacă (veche şi modernă), arabă. Venit la Bucureşti (în intervalul dintre 1688 şi 1690) ca tipograf, în urma unei solicitări a domnitorului Constantin Brîncoveanu, **A.** ajunge, nu peste multă vreme, în fruntea tipografiei domneşti. Călugărindu-se,

îşi schimbă numele mirean, Andrei, chemîndu-se acum Antim. În 1691 scotea de sub teascuri prima sa tipăritură (*Învăţăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*). Apoi, în 1692, *Slujbele cuvioasei Maicii noastre Parascheva cea Nouă şi a cuviosului părintelui nostru Grigorie Decapolitul*, unde apare pentru prima dată semnătura Antim Ivireanul. Vor urma un liturghier greco-român (1693), remarcabil ca realizare tipografică, avînd gravuri executate de **A.**, şi *Psaltirea* (1694), prima carte tipărită numai de el în româneşte. Cunoştea de acum bine limba noii sale patrii, în care se încumeta chiar să compună versuri, cum sînt acelea omagiale, în număr de opt, la stema ţării. Luînd cu sine o parte din utilajul făurit la Bucureşti, descinde, ca egumen, la mănăstirea Snagov, unde ia fiinţă o nouă tipografie, în stare să imprime în mai multe limbi. Paisprezece cărţi (şapte în greceşte, patru în româneşte, una în slavonă, una în greceşte şi româneşte şi una în greceşte şi arabă) sînt scoase aici, pînă în 1701. Printre acestea, un *Liturghier* greco-arab, o *Gramatică* slavonească (1697), precum şi *Floarea darurilor* (1700). În jurul lui **A.** se formează, treptat, o adevărată şcoală tipografică. Discipolii săi se numesc Mihail Ştefan sau Iştvanovici, Gheorghe

Radovici, ieromonahul Dionisie Floru. La 1701, lăsînd Snagovul, poate și în urma unor intrigi, revine la București, unde, timp de patru ani, pînă în 1705, face să apară cincisprezece tipărituri, cele mai multe dintre ele (unsprezece) în grecește. O lucrare (*Proschiniatarul Ierusalimului și a toată Palestina*) e imprimată în greacă și turcă (1701). În limba română apar acum *Noul Testament* (1703) și un *Acatist*. Important e și un ceaslov greco-arab (1702). La 16 martie 1705 este ales episcop al Rîmnicului. În noua tipografie, așezată aici, cea dintîi carte care apare este una în grecește, *Tomul bucuriei* (1705). Prin aceasta, și prin altele, **A.** ripostează, în numele bisericii ortodoxe, tendințelor de extindere ale catolicismului și calvinismului, încercînd să apere puritatea doctrinei de imixtiunile heterodoxe. Socotind că limba română poate să exprime conceptele teologice și să servească la oficierea serviciului divin, el face totul pentru a o introduce în biserică, unde slavona își pierdea treptat supremația. La Rîmnicu Vîlcea, dar și la Tîrgoviște, **A.** va face să apară — lucrate, în majoritate, de Mihail Iștvanovici — pentru prima dată în românește (sau cu texte paralele în slavonă și română), lucrări de bază pentru slujbele bisericești : *Antologhion* (Rîmnic, 1705), *Molitvelnic* (Rîmnic, 1706 ; Tîrgoviște, 1713), *Octoih* slavo-român (Rîmnic, 1706), *Octoih* (Tîrgoviște, 1712), *Liturghier* (Tîrgoviște, 1714), *Ceaslov* (Tîrgoviște, 1715), *Catavasier* (Tîrgoviște, 1714 și 1715). Dintre acestea, **A.** a tradus, probabil, doar *Molitvelnicul* din 1706. Contribuția sa, în afară de faptul că el patronează aceste editări, e mai puțin de ordin tipografic, ținînd mai mult de prezentarea artistică (ilustrarea cu gravuri, realizarea unor frontispicii, de asemenea majusculele, vinietele, executate în xilogravură). În 1708 e înălțat la suprema demnitate ecleziastică a Țării Românești, rostind, cu acel prilej, în biserica Mitropoliei din București, un inspirat discurs, în românește. În anul 1710, la cererea regelui Wahtang al VI-lea, este expediat în Georgia utilaj tipografic, cu litere turnate de **A.** Dacă realizările tipografice îi înlesniseră ascensiunea, în schimb amestecul în politică îi va aduce sfîrșitul. Prima oară, în urma unei acțiuni întreprinse în înțelegere cu Cantacuzinii, e gata să-și piardă scaunul metropolitan. Dar, după ce **A.** se apără magistral în două rînduri (la 13 ianuarie și la 3 februarie 1712), Constantin Brîncoveanu îl iartă. După mazilirea acestuia, păstorește în tihnă, în timpul domniei lui Ștefan Cantacuzino. El înalță acum Mănăstirea Tuturor Sfinților (1715), astăzi Antim, unde ar fi dorit să fie înmormîntat. În urma unor manevre politice greșite, și pentru alte pricini, domnitorul Nicolae Mavrocordat obține caterisirea lui. Acuzat de vrăjitorie și de „meșteșuguri satanicești" (fiind vizată, de fapt, îndemînarea sa artistică neobișnuită), dar și de uneltire în contra împărăției otomane și a domnitorului însuși, **A.** e condamnat la surghiun, în peninsula Sinai, la mănăstirea Sfînta Ecaterina. Dar, în drum spre locul exilului, la sfîrșitul lui septembrie, e măcelărit de către cei din escortă, rămășițele fiindu-i azvîrlite în Tundja, un afluent al Mariței (Bulgaria).

Înzestrarea artistică a lui **A.** a fost bogată și multilaterală. Excela în xilogravură, dar era și un îndemînatic desenator și un caligraf cu slovă măiastră. A fost editor și tipograf, a tradus sau a compilat, a scris el însuși cărți. **A.** a contribuit mult la introducerea limbii române în biserică, precum și la promovarea ei prin scris. Dintre cele treizeci și opt de cărți tipărite de **A.** însuși, douăzeci și patru au apărut în românește. Sînt, în general, tipărituri religioase, necesare slujbei bisericești, lucrări de combatere a calvinismului și a catolicismului, de doctrină teologică ortodoxă, dar și cărți cu caracter didactic și moral (*Pilde filosofești*, 1713) sau chiar scrieri laice, cu caracter popular, precum **Alexandria* sau **Floarea darurilor*. **A.** e autorul a patru lucrări, la alte zece el scrie predosloviile sau închinările, la cinci cărți compune versurile omagiale și la șase, „cuvîntul de iertăciune" de la sfîrșit. O parte dintre scrierile lui **A.** au rămas în manuscris, altele au apărut în timpul vieții. Astfel, în 1705 s-a tipărit, la Tîrgoviște, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*. În 1710, Gheorghe Radovici scoate, tot la Tîrgoviște, un îndrumar bisericesc pentru preoți, *Învățătură bisericească*, iar patru ani mai tîrziu (1714), în același oraș, același tipograf imprimă o altă lucrare a lui **A.**, *Capete de poruncă*. Cea de-a patra scriere este o culegere de sentințe și maxime cu sens moral din vechii „dascăli înțelepți". E vorba de *Sfaturi creștine politice către prea piosul și prea Înălțatul Domn și Egemon a toată Ungro-Vlahia, Domnul Domn Ioan Ștefan Cantacuzin voevod*, lucrare în versuri, în limba neogreacă (București, 1715). În manuscris a rămas un fel de testament, *Așezămîntul Mănăstirii Tuturor Sfinților*, în care **A.** lasă cu blestem urmașilor de a veghea să nu se stingă meșteșugul tipografiei. O operă interesantă este *Chipurile Vechiului și Noului Testament*, dăruită lui Constantin Brîncoveanu, în iulie 1709. Este o prelucrare bogat ilustrată (peste cinci sute de portrete) a *Bibliei*, cu o remarcabilă valoare artistică, mai puțin literară (figurează și zece versuri omagiale). Autorul textului și al miniaturilor e concurat de erudit, care face numeroase referiri istorice și biblice. Sursele folosite sînt textele cronografelor, precum și unele scrieri istorice și religioase.

Scrierile care încununează opera lui **A.** sînt predicile sau *Didahiile*, după denumirea lor grecească, rostite de către mitropolit, fie la București, fie la Tîrgoviște, duminicile și la sărbătorile bisericești mai însemnate. Păstrate în manuscris, ele au cunoscut o circulație redusă. Sînt, mai întîi, 28 de predici, expuse de **A.** în timpul cît a păstorit sub domnia lui Constantin Brîncoveanu și a lui Ștefan Cantacuzino, la care se adaugă încă un număr de șapte, ocazionale. În acest repertoriu pot fi întîlnite diferite tipuri de predică, de la cea propriu-zisă sau predica sintetică, la omilie, predica analitică, pînă la pareneză și panegiric. Ceea ce frapează în aceste didahii este faptul că ele trec dincolo de cadrele înguste ale cazaniei, așa cum poate fi întîlnită la Coresi sau Varlaam, cu configurația ei stereotipă și caracterul ei general, abstract. Firește, **A.** nu improvizează, el se ține de regulile omileticii, avînd în minte pilda oratoriei bizantine și îndeosebi pe Ioan Hrisostom și Theofilact. Cuvîntările sale se reazemă pe noțiunile dogmatice și morale, înălțînd laude Mîntuitorului, Maicii Domnului și sfinților. În expunerile lui, care conțin uneori pasaje de fină exegeză teologică, abundă referiri la *Vechiul* și *Noul Testament*, la cărțile și comentariile patristice, cărțile de slujbă sau chiar, indirect, prin comparații ori parabole, la cărțile populare cum sînt *Alexandria* sau **Fiziologul*. Din Sfinții Părinți Atanasie sau Dionisie Areopagitul, **A.** desprinde unele tîlcuri filozofice, dar el invocă totodată filozofii și poeții greci (Socrate, Anaxagora, Aristotel, Democrit, Hesiod), vorbind, de pildă, despre cele patru „stihii" (vînt, foc, apă, pămînt). **A.** nu face, însă, operă de erudiție seacă și pedantă. Predica lui are viață, culoare și, în mișcarea ei, cînd solemnă și înfiorată de simțăminte sublime, cînd lirică și unduioasă, cînd aspră și poruncitoare, se simte freamătul personalității aprige a mitropolitului. Originalitatea didahiilor, neîndatorate celor ale lui Ilie Miniat, cum s-a susținut vreme îndelungată, stă în modul în care mitro-

politul a știut să cearnă și să prelucreze ideile sau tezele din care s-a inspirat, dar mai ales în stilul lor cuceritor. **A.** nu se urca la amvon doar pentru a săvîrși un ritual, ci cu hotărîrea de a încerca, cu ajutorul *Sfintei Scripturi* și prin propria lui elocință, să instruiască, să educe, să deștepte conștiințele amorțite ale păstoriților săi în spiritul moralei creștine și al normelor de etică socială. Cu indignare, vehemență sau cu mustrări părintești, mitropolitul denunță păcatele credincioșilor și cu deosebire ireligiozitatea și nesupunerea în fața autorității domnitorului. Tabloul moravurilor epocii, așa cum se înfățișează în aceste predici, e realist. **A.** nu cruță pe nimeni, nici pe boieri și nici pe preoți, vinovați în bună parte de lipsa de credință și de starea grea a țărănimii. Construcția unei predici urmează un plan riguros. După introducerea în subiect și formula de adresare (plină de smerenie și umilință creștină), urmează exordiul (avînd ca punct de pornire imagini din realitatea înconjurătoare, ori unele principii și maxime evanghelice), tratarea (în care se face loc uneori tîlcuirii alegorice pentru adîncirea unor idei) și, în fine, încheierea. Predicatorul trece cu mare ușurință de la fervoarea și evlavia celui care slăvește puterea divină la ținuta sobră și elevată a eruditului care vorbește în parabole, de la pornirile intempestive, violente, uneori sarcastice, ale celui indignat de corupția morală, înfierînd vanitatea femeilor, delațiunea, fățărnicia, desfrîul și alte păcate, la argumentele de bun simț, la tonul blînd și cald de bun păstor. Cadența didahiilor, retorică, solemnă, capătă cîteodată, ca, de pildă, în prinosul de laude adus Fecioarei, o vibrație poematică. În asemenea momente, ca atunci cînd zugrăvește, cu prospețime și fior, imaginea mării dezlănțuite, care stă să înghită corabia apostolilor sau cînd evocă luna, „stăpîna mării" (comparația se regăsește la Eminescu), **A.** e un poet care știe să folosească la fel de bine metafora și interogația retorică, antiteza și repetiția, dialogul și ironia. Limba, în care pot fi întîlnite slavonisme și grecisme, precum și unele forme arhaice, este bogată, mlădioasă, cu o frază amplă, împodobită cu rafinament.

— *Predice făcute pe la praznice mari*, îngr. și pref. I. Bianu, București, Tip. Cărților bisericești, 1886 ; *Didahiile ținute în Mitropolia din București*, îngr. și pref. C. Erbiceanu, București, Tip. Cărților bisericești, 1888 ; *Sfaturi creștine politice către prea piosul și prea înălțatul Domn și Egemon a toată Ungro-Vlahia, Domnul Domn Ioan Ștefan Cantacuzino voevod*, trad. C. Erbiceanu, București, Tip. Cărților bisericești, 1890 ; *Din Didahiile ținute la Mitropolia din București*, îngr. I. Cornoi, București, Socec, 1895 ; *Predicile ținute la Mitropolia din București*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1911 ; *Predici*, pref. Petre V. Haneș, București, Minerva, 1915 ; *Predici*, îngr. și introd. G. Ștrempel, București, E.A., 1962 ; *Opere*, îngr. și introd. Gabriel Ștrempel, București, Minerva, 1972.

— **1.** Melchisedec, *Notițe biografice*, în Antim Ivireanul, *Predice făcute pe la praznice mari*, îngr. și pref. I. Bianu, București, Tip. Cărților bisericești, 1886, *V—XXII* ; **2.** Émile Picot, *Notice biographique et bibliographique sur l'imprimeur Anthime d'Ivir, Métropolitain de Valachie*, Paris, 1886 ; **3.** Ștefan Dinulescu, *Viața și activitatea mitropolitului Țărei Românești Antim Ivireanul*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1886 ; **4.** T. Bădulescu, *Mitropolitul Ungro-Vlahiei Antim Ivireanul*, București, Tip. Cărților bisericești, 1893 ; **5.** C. Erbiceanu, *Ceva despre Antim Ivireanu*, BOR, XXX, 1906—1907, 11, 12 ; **6.** N. Dobrescu, *Viața și faptele lui Antim Ivireanul*, București, Sfetea, 1910 ; **7.** Șt. Berechet, *Încă un manuscris al lui Antim Ivireanul (1709)*, NRL, II, 1910, 14, 15 ; **8.** Bălan, *Lb. cărților bis.*, *221—230* ; **9.** Haneș, *Ist. lit.*, *61—70* ; **10.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *337—351* ; **11.** N. Iorga, *Despre Antim Ivireanul*, BOR, LV, 1937, 11—12 ; **12.** Ștefan Gr. Berechet, *Ceaslovul slavo-român al lui Antim Ivireanul*, RI, XXIV, 1938, 7—9 ; **13.** N.-A. Gheorghiu, *Mitropolitul Antim Ivireanul și cărțile populare*, BOR, LVII, 1939, 5—6 ; **14.** Călinescu, *Ist. lit.*, *15—18* ; **15.** Cartojan, *Ist. lit.*, III, *219—228* ; **16.** [Damian P. Bogdan], *Legăturile țărilor române cu Georgia (Antim Ivireanul)*, STD, IV, 1951 ; **17.** Niculae Șerbănescu, *Antim Ivireanul tipograf*, BOR, LXXIV, 1956, 8—9 ; **18.** Victor Brătulescu, *Antim Ivireanu miniaturist și sculptor*, BOR, LXXIV, 1956, 8—9 ; **19.** Al. I. Ciurea, *Antim Ivireanul, predicator și orator*, BOR, LXXIV, 1956, 8—9 ; **20.** Piru, *Ist. lit.*, I, *266—279* ; **21.** I. Nanu, *Un monument de artă religioasă : ctitoria mitropolitului Antim Ivireanul*, BOR, LXXIX, 1961, 3—4 ; **22.** Radu Albala, *Antim Ivireanul și vremea lui*, București, E.T, 1962 ; **23.** Aurelian Sacerdoțeanu, *Antim Ivireanul arhivist, bibliotecar și topograf*, GBS, XXII, 1963, 9—10, XXIII, 1964, 3—4; **24.** *Ist. lit.*, I, *530—546* ; **25.** Mario Ruffini, *Il metropolita valacco Antim Ivireanul*, Roma, Oikumenikon, 1966 ; **26.** Victor Pinescu, *Arta literară în „Didahii"*, CRC, I, 1966, 30; **27.** Virgil Molin, *Antim Ivireanu editor și tipograf la Rîmnic (1705—1708)*, MO, XVIII, 1966, 9—10 ; **28.** D. Belu, *Opera predicatorială a lui Antim Ivireanul*, MB, XVI, 1966, 7—9 ; **29.** Em. Em. Săvoiu, *„Capetele de poruncă" ale lui Antim Ivireanul*, BOR, LXXXIV, 1966, 9—10 ; **30.** G. Ștrempel, *Un cronograf ilustrat atribuit mitropolitului Antim Ivireanul*, RSL, XIII, 1966; **31.** Partenie Murariu, *Antim Ivireanul*, O, XVII, 1966, 12; **32.** I. C. Chițimia, *Antim Ivireanu, după 250 de ani de la moarte*, RITL, XVI, 1967, 2 ; **33.** Mario Ruffini, *Tehnică și stil în „Cazania la Adormirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu", de Antim Ivireanul*, MB, XIX, 1969, 1—3 ; **34.** Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *230—233* ; **35.** M. Cazacu, *Cine l-a ucis pe Antim Ivireanul ?*, MI, III, 1969, 4 ; **36.** Corneliu Dima-Drăgan, *Antim Ivireanul menționat și editat de Montfaucon*, ATN, VII, 1970, 9 ; **37.** Gabriel Popescu, *Un manuscris al „Didahiilor" mitropolitului Antim Ivireanul în Biblioteca Patriarhiei române*, STT, XXII, 1970, 9—10 ; **38.** Eugen Negrici, *Antim. Logos și personalitate*, București, Minerva, 1971 ; **39.** Ursu, *Memorialistica*, *208—213* ; **40.** I. Negoițescu, *Antim Ivireanu*, ARG, VII, 1972, 7 ; **41.** Gabriel Ștrempel, *Introducere* la Antim Ivireanul, *Opere*, București, Minerva, 1972 ; **42.** Paul Mihail și Zamfira Mihail, *Un manuscris din 1814 al „Predicilor" lui Antim Ivireanul*, MS, IV, 1973, 2 ; **43.** Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *51—52* ; **44.** Dennis Deletant, *Licitație londoneză : o copie după „Didahiile" lui Ivireanul*, MS, V, 1974, 2 ; **45.** Alexandra Roman, *Psaltirile românești din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Probleme de filiație*, LR, XXIII, 1974, 3 ; **46.** Maria Dogaru, *Antim Ivireanul et l'art héraldique de la Valachie*, RSE, XIV, 1976, 2 ; **47.** Niculae Șerbănescu, *Încă o carte tipărită de mitropolitul Antim Ivireanul*, BOR, XCIV, 1976, 3—4.

F.F.

ANTINESCU, Zaharia (2.IX.1826, Braşov — ?), poet. Prima parte a vieţii şi-a petrecut-o în Braşov. Învăţătura o căpătă la o şcoală primară, apoi la gimnaziul catolic, unde are ca profesor pe Iacob Mureşianu. Fiind un elev conştiincios, tatăl său, Ioan Antinescu, l-a trimis la Sibiu pentru studiul teologiei şi al pedagogiei. Alege cariera pedagogică şi începe să predea la o şcoală din Braşov, apoi e numit în comuna Săcele, al cărei delegat la adunarea de la Blaj, în 1848, va fi. În acest an, s-a refugiat cu familia la Ploieşti, unde devine profesor la şcoala de fete. În 1860, **A.** este institutor la Şcoala domnească, unde îl are ca elev şi pe I. L. Caragiale. În 1861 este invitat la prima adunare a Astrei, al cărei membru devine. Activează în diferite comisii, lucrînd direct pentru înfiinţarea şi construirea gimnaziului „Petru şi Pavel" din Ploieşti. Între 1868—1877 a fost profesor şi director al noii Şcoli normale. A fost membru al mai multor societăţi culturale din ţară şi străinătate. În 1889 vizitează Expoziţia universală de la Paris, despre care va scrie.

Unicul volum de versuri publicat de **A.**, *Flori de pe Carpaţi* (1882), adună colaborările din perioada 1847—1882 la următoarele publicaţii : „Românul", „România liberă", „Steaua Dunării", „Reforma", „Telegraful" (toate din Bucureşti), „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (Braşov), „Telegraful român" (Sibiu), „Familia" (Pesta), „Democratul" şi „Vocea Prahovei" (Ploieşti). Volumul este lipsit de valoare poetică, majoritatea versurilor fiind ocazionale. Cele cu motive patriotice au avut un oarecare ecou (*Vocea unui orb*, 1861, *Literaţilor români*, 1867). Pentru **A.**, poezia nu este o stare lirică, ci un mod de manifestare şi de participare festivă la anumite evenimente. Inedită prin alcătuire este *Autobiografia mea sau Un voiagiu în timp de 70 de ani. Proză şi poezie. 1826—1896*, reconstituire palidă şi lineară a unei vieţi şi a unei epoci. În genere, amănuntele sînt nesemnificative, iar talentul narativ şi evocator lipseşte. Spre finalul volumului sînt reproduse poezioare şi cugetări fade, confesiuni sentenţioase. Ultimul capitol se încheie cu *Meditaţiuni asupra vieţii omeneşti*, un fel de alegorie lirică despre etapele vieţii omului şi principiile moralei călăuzitoare. *Cheia universală a ştiinţelor umane din secolul al XIX* (Ploieşti, 1899) este un volum eterogen, alcătuit în scopuri didactice, care conţine definiţii ale diferitelor ştiinţe şi arte, însoţite de grupaje de aforisme referitoare la acestea. Aforismele (probabil multe în traducerea autorului) sînt luate din *Coran*, din Socrate, Platon, Aristotel, Seneca, Cicero, Ovidiu, Horaţiu, Shakespeare, Bacon, Buffon, Pascal, Montesquieu, Diderot, Voltaire, Lessing, Schiller, Goethe, Lamartine, Hugo, Heine, Byron, Kant, Fichte şi mulţi alţii. În acest volum mai sînt menţionate şi unele traduceri făcute de **A.**, fără însă a se indica autorii.

— *Providenţa sau Nici o faptă fără răsplată*, Bucureşti, 1856 ; *Farul sau Bunele exemple ale părinţilor mult folosesc fiilor*, Ploieşti, 1874 ; *Flori de pe Carpaţi*, Ploieşti, Tip. Progresul, 1882 ; *Un oaspe filo-român*, Ploieşti, 1883 ; *Recitări de poezii şi mici compuneri de felicitări*, ed. 2, Ploieşti, Nicolau, 1887 ; *Misiunea femeii pe pămînt şi femeile celebre din antichitate*, Ploieşti, Tip. Democratul, 1888 ; *Autobiografia mea sau Un voiagiu în timp de 70 de ani. Proză şi poezie. 1826—1896*, Ploieşti, Tip. Progresul, 1896.

— 1. O.N.U... [B. P. Hasdeu], *Un poet de la Ploieşti*, AGH, I, 1863, 6 ; 2. Emil [C. Mille], *„Flori de pe Carpaţi". Poezii de Zaharia Antinescu*, C, II, 1882, 490—498, 621—626 ; 3. Zaharia Antinescu, *Autobiografia mea sau Un voiagiu în timp de 70 de ani. Proză şi poezie. 1826—1896*, Ploieşti, Tip. Progresul, 1896 ; 4. *Encicl. rom.*, I, 193 ; 5. Cioculescu, *Caragiale*, 50 ; 6. Straje, *Dicţ. pseud.*, 25 ; 7. Ştefan Bănulescu, *Scrisori Provinciale*, Bucureşti, Albatros, 1976, 73—82.

C.T.

ANTONESCU, Teohari (1.IX.1866, Bucureşti — 11.I. 1910, Iaşi), publicist. După licenţa în litere luată la Bucureşti, **A.**, elevul lui A. I. Odobescu, absolvă École des Hautes Études din Paris şi studiază un an la Heidelberg şi la Berlin. A fost coleg cu N. Iorga. Şi-a continuat studiile istorice şi de arheologie la şcoala germană din Atena şi a participat la săpăturile arheologice care se făceau pe atunci în Grecia. La întoarcere, a fost pentru două luni profesor de limba greacă la liceul „Sf. Sava" din Bucureşti. După ce a suplinit un timp catedra de arheologie la Universitatea din Iaşi, a devenit profesor titular. A fost unul dintre primii specialişti români în epigrafie greacă şi romană.

A. era membru al Junimii, colaborator şi membru în comitetul de redacţie al revistei junimiste. În „Convorbiri literare" şi „Arhiva" a publicat studii de istorie, arheologie şi literatură, pe care ulterior le-a strîns în volumul *Lumi uitate*, din 1901. Arheologul este interesat de probleme de specialitate (*Cultul cabirilor în Dacia*, 1889 ; *Dacia, patria primitivă a popoarelor ariene*, 1897), dar mai ales de manifestările artistice ale popoarelor, în care caută să găsească sufletul tainic, amprenta specificului rasei şi poporului. Importanţa acordată artei în studiul vieţii şi istoriei unui popor (ca în studiul, neterminat, *Columna lui Traian*) poate veni din lecţiile şi scrierile profesorului său, A. I. Odobescu, care i-a transmis gustul pentru stilul frumos, literar, în ştiinţă, pentru perioada largă, construită cu grijă, într-o ritmică lentă, şi chiar ţinuta şi idealul estetic al vieţii. Fără exagerări, **A.** era adeptul teoriei după care manifestările culturale sînt rezultatul moştenirii intelectuale a rasei. De aceea, arheologul îşi îndreaptă atenţia spre scrierile fundamentale ale popoarelor care au fost leagănul unor vechi culturi şi pot fi socotite purtătoarele unui anumit stil al manifestărilor intelectuale. Cu convingerea că individualitatea istorică a poporului poate fi regăsită în toată puritatea ei într-o epocă apropiată de cea a originii poporului, **A.** studiază cele mai vechi scrieri, indiene (*Filozofia Upanişadelor*), chaldee (*Epopeea lui Izdubar*) şi egiptene, încercînd explicarea stilului literar prin caracterele specifice ale rasei. Studiile antrenează un interes mai larg decît cel literar, avînd implicaţii filozofice, căci **A.** desprinde din analiza literară a *Upanişadelor* filozofia vechilor indieni, face legătură între filozofia indică şi budismul european (*Budismul şi Nirvana*) şi încearcă explicarea socială a fenomenului de influenţă. El aduce în discuţie probleme de mitologie şi lingvistică comparată, într-un stil care împacă rigoarea ştiinţifică cu expresia literară plastică, preocupată de muzicalitatea şi arhitectonica frazei.

— *Lumi uitate. Studii literare şi arheologice*, Iaşi, Tip. Dacia, 1901 ; *Însemnări* (publ. Al. Naum), CL, LXXII, 1939, 3.

— 1. T. Antonescu, *[Scrisori către N. Iorga și Simion Mehedinți, 1892—1909]*, SDL, VIII, 133—142, IX, 5—10 ; 2. A.D. Xenopol, *Dare de seamă : „Lumi uitate", studii literare și arheologice de Teohari Antonescu*, A, XIII, 1902, 1—2 ; 3. *Teohari Antonescu*, CL, XLIV, 1910, 1 ; 4. Iorga, *Oameni*, I, 396—397 ; 5. Predescu, *Encicl.*, 39.

S.C.

APOLLONI, N. (prima jumătate a sec. XIX), publicist și traducător. Era fiul unei directoare de pension. În 1848, după înfrîngerea revoluției, este și el exilat, împreună cu alți participanți la evenimente. Publicase, în „Curier de ambe sexe", unele traduceri : *Amorul lui Ero și Leandru* și nuvela *Ginevra*. Transpusă tot din franceză este broșura ***Începutul, înaintarea și scăderea idolatriei*** (1838). O altă traducere, din rusește, apărută în „Curierul românesc", e un memorial de călătorie prin Țara Românească. **A.** a fost, asemenea lui I. Ghica, C. Bolliac, C.A. Rosetti ș.a., un însuflețit susținător al teatrului românesc. Articolul ***Teatrul național***, publicat în „Curierul românesc" (1846), este o pledoarie pentru un teatru în limba română, așezămînt temeinic, pe măsura importanței lui în viața unui stat și a influenței pe care se cuvine s-o exercite, prin „învățături mîntuitoare". După **A.**, teatrul are un rol primordial, fiind chiar „conducătorul vieții noastre civile" și avînd menirea de a păstra echilibrul în societate, ceea ce îl apropie de „puterea religiei" și de „legile politice". Rosturile educative sînt, de asemenea, insistent subliniate, nu fără discernămînt. Teatrul arată calea spre virtute, omenie, dreptate, înțelepciune, el provoacă totodată disprețul pentru vicii, dar pedagogia lui nu trebuie să fie una austeră și „poruncitoare", ci mai curînd o „nobilă petrecere", cu „tablouri vii", care să-i sporească forța de înrîurire. Lăudînd „patriotica întreprindere" pe care o săvîrșise, cu atîtea sacrificii, C. Caragiali, atît la „frații moldoveni", cît și în Țara Românească, **A.** accentuează încă o dată asupra importanței teatrului național, ca factor de educație și de propășire.

— ***Teatrul național***, CR, XVIII, 1846, 2, reed. în ITC, 373—376. — **Tr.** : Musaeus, *Amorul lui Ero și Leandru*, CAS, II, 1838—1840, 21 ; [Autor neidentificat], *Ginevra*, CAS, III, 1840—1842, 9.

F. F.

ARBORE, Zamfir C. (14.XI.1848, Cernăuți — 2.IV. 1933, București), publicist și scriitor. Descendent al unor vechi familii de boieri moldoveni, **A.** este fiul secretarului gubernial Constantin Ralli, care fusese înfiat, după moartea prematură a părinților, de bunicul său, Dimitrie Arbure. Urmează liceul ca intern la Chișinău și la Nikolaev, luîndu-și bacalaureatul la Moscova. În 1867 se înscrie la Universitatea din Moscova, trecînd apoi la Academia militară de medicină din Petersburg. Intrat în cercurile narodnice studențești, **A.** este arestat în două rînduri, implicat în procesul complotistului S.G. Neciaev și întemnițat, în cele din urmă, în fortăreața Petropavlovsk, de unde, după mai bine de doi ani de detenție, este trimis în exil. Reușind să fugă de sub privegherea Ohranei țariste, trece granița și ajunge în Elveția, unde se aflau numeroși emigranți ruși. El activează în diferite cercuri revoluționare (este multă vreme sub influența anarhistului M. A. Bakunin) și ia parte la frămîntările din mișcarea socialistă europeană de pînă la autodizolvarea Internaționalei I. Ca redactor al periodicelor „Rabotnik" și „Obșcina" și ca autor al unor broșuri politice, publicistul furnizează material pentru propaganda revoluționară, trecut apoi clandestin în Rusia. Vine de cîteva ori la Iași, unde îl ajuta E. Lupu, unul din primii socialiști români. După 1876, **A.** se stabilește în România. Are legături strînse cu N. Zubcu-Codreanu, dr. N. Russel, C. Dobrogeanu-Gherea și alții, participă la organizarea cercurilor socialiste și sprijină editarea unor periodice de orientare socialistă, asigurîndu-le legătura cu colaboratorii din străinătate. La venirea în țară, adusese cu el o bibliotecă de lucrări — printre care și *Capitalul* lui K. Marx —, pe care le-a pus la dispoziția cercurilor socialiste. **A.** nu a aderat însă niciodată la marxism și s-a îndepărtat cu vremea de lupta socialiștilor români, rămînînd legat doar de tendințele democratice și umanitariste ale mișcării. El era un socialist cu o doctrină eclectică, un utopic, cu teorii confuze, privitoare, printre altele, la rolul intelectualității în viața societății și la reforma morală care ar putea regenera umanitatea. A rămas însă constant un fervent dușman al absolutismului țarist. În timpul războiului pentru Independență răspîndea publicații subversive în rîndul armatei ruse de pe teritoriul României, iar mai tîrziu a înlesnit organizarea a numeroase transporturi cu astfel de literatură peste Prut. A ajutat întotdeauna emigranții politici din Rusia, printre care și pe cei de pe vasul „Potemkin", în 1905. **A.**, căruia în 1881 i se recunoscuse cetățenia română, a lucrat în redacția ziarelor „Românul", „Telegraful", „Telegraful român", „Corespondența română" ș.a., a fost funcționar la Arhivele Statului, unde era director B. P. Hasdeu (la a cărui „Revistă nouă" scrie), a condus aproape trei decenii serviciul statistic al primăriei Capitalei, fiind, după 1900, și profesor de limba rusă la Școala superioară de război.

Ceea ce a scris **A.**, în limba rusă și în română, nu se mărginește la publicistica de propagandă narodnică, în vederea luminării celor de jos și pentru mobilizarea lor socială și politică. În timpul șederii în Elveția, colaborează la alcătuirea părții privitoare la Rusia din *La Géographie universelle* a lui Elisée Reclus (cu acest geograf, care era și un militant socialist de orientare anarhistă, redacta și publicația „Le Travailleur"). El este autorul lucrării ***Basarabia în secolul XIX*** (1898), în care, utilizînd și cercetări anterioare, realizează o monografie istorico-geografică a ținutului, interesantă în special prin datele arheologice, etnografice și folclorice. Redactează, de asemenea, ***Dicționarul geografic al Basarabiei*** (1904). Pentru uz didactic, a întocmit o gramatică a limbii ruse, un manual de conversație rus-bulgar-român și un dicționar bulgar-român. Deși nu s-a considerat un literat, **A.** a lăsat o serie de confesiuni morale, ideologice, multe mărturii autobiografice, care îi dezvăluie și îndemînarea scriitoricească. Amintirile despre tinerețea agitată a generației sale sînt adunate în volumele ***Temniță și exil*** (1894), ***Nihiliștii*** (1895) și ***În exil*** (1896). Un bun exercițiu pentru scrierea lor fusese profesarea — ani în șir — a ziaristicii, precum și lucrul la revista „Amicul copiilor", scoasă între 1891 și 1894, împreună cu Șt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), cu ajutorul Ecaterinei Arbore, fiica lui **A.**, mai tîrziu medic și militant comunist (o altă fiică, Nina, va fi o pictoriță talentată). Aici, **A.** publică mai multe schițe și povestiri cu caracter educativ, pătrunse de duioșie și compasiune față de suferință, precum și cîteva modeste încercări în literatura de aventuri, romane-foileton, povestiri cu peripeții atrac-

tive și cu chibzuite lecții de morală, vădind înrîurirea lui F. Cooper și J. Verne (*Frații Lupu. Viața, întîmplările și voiagiurile lor prin America de Nord, Gambuzino sau Căutătorii de aur, Istoria unui român în America, Diamantul pierdut, Mercedes și Dolores* ș.a.). Tot acum prelucrează pentru copii *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes, *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe, *Tartarin din Tarascon* de A. Daudet, numeroase basme și legende mitologice. În memorialistica sa, urmărind destinul generației de revoluționari din deceniul al șaptelea și al optulea, **A.** evocă, înaintea lui C. Stere, terifianta atmosferă din Rusia țaristă, infernul închisorilor — între care fortăreața Petropavlovsk era cea mai cumplită. Critica absolutismului rus, prezentă în nararea avatarurilor proprii, în relatările unor tragice întîmplări la care a fost martor ocular sau care îi erau cunoscute indirect, este făcută din perspectivă națională și etică. Autorul aduce un constant elogiu elanurilor generoase, demnității și sacrificiului luptătorilor, majoritatea oameni cu o tinerețe ultragiată. Amintirile cuprind și numeroase portrete de militanți socialiști cunoscuți în Rusia, în Elveția și în România. **A.** scrie și independent astfel de biografii, unele rămase în manuscris. În pofida unor interpretări simplificatoare, subiective, a excesivei înclinații spre exploatarea senzaționalului, deseori desprins de semnificația faptelor, scrierile lui au valoarea unui document pentru istoria zbuciumată a mișcării revoluționare europene.

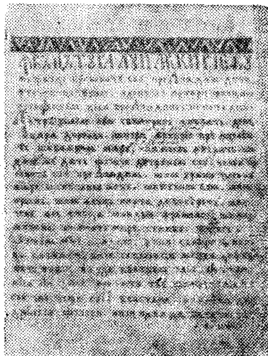
— *Temniță și exil*, Rîmnicu Sărat, Tip. Gazeta săteanului, 1894 ; ed. 2, Craiova, Samitca, 1902 ; ed. 3, București, Brănișteanu, [1923] ; *Nihiliștii*, București, Socec, 1895 ; *In exil*, Craiova, Samitca, 1896 ; *In temniță*, Craiova, Samitca, 1897 ; *Basarabia în secolul XIX*, București, Tip. Göbl, 1898 ; *In temnițele rusești*, București, Cartea românească, [1923] ; *In pușcăria Petro-Pavlovsk*, București, Cartea românească, 1924 ; *Opere alese*, îngr. și pref. A. Kidel, Chișinău, Editura pedagogică de stat, 1957 ; *[Memorialistică]*, în *Amintiri literare despre vechea mișcare socialistă (1870—1900)*, îngr. și pref. Tiberiu Avramescu, București, Minerva, 1975, *33—40, 44—60, 521—528*. — Tr. : M. E. Saltîkov-Șcedrin, *Din satirile lui...*, FB, I, 1889, 9, 11 ; H. Chr. Andersen, *Pomul de Crăciun*, ACO, III, 1893, 8 ; Sonia Kovalevska, *Vae victis*, LMI, II, 1893, 11—12 ; V. Hugo, *Oameni săraci*, ACO, III, 1894, 12 ; Taras Șevcenko, *Poruncă*, în Z. C. Arbore, *Ucraina și România*, București, Tip. Göbl, 1916, *35—36*, republ. în Magdalena László, *Șevcenko în România*, RITL, X, 1961, 4.

— 1. Zamfir C. Arbore, *[Corespondență. Documente]*, în *Documente privind istoria României. Războiul pentru Independență*, I, partea 1, București, E.A., 1954, *444—840* ; 2. Kary, *Zamfir Arbore*, NAȚ, V, 1894, 23 ; 3. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *11—12* ; 4. Gr. G. Tocilescu, *[„Basarabia în secolul XIX" de Z. C. Arbore]*, AAR, partea administrativă, t. XX, 1897—1898 ; 5. Iorga, *Oameni*, III, *361, 372—373* ; 6. *[Z. C. Arbore]*, ADV, XLVII, 1933, 15108 ; 7. Barbu Lăzăreanu, *Din viața și lucrările lui Zamfir C. Arbure*, ADV, XLVII, 1933, 15109 ; 8. P. Cazacu, *Zamfir C. Arbore*, ADV, XLVII, 1933, 15110 ; 9. Paul Zarifopol, *Zamfir Arbore*, ALA, XII, 1933, 644 ; 10. F. Dima, *Zamfir C. Arbore*, ADV, XLIX, 1935, 15719 ; 11. A. Frunză, *Zamfir Arbure — Evocări*, VBA, V, 1936, 5—6 ; 12. A. Kidel, *Zamfir C. Arbure (Bibliografia scrierilor sale)*, Chișinău, Tip. Carmen-Sylva, 1936 ; 13. P. Cazacu, *Emigranți de peste Prut în România*, RFR, VIII, 1941, 8—9 ; 14. G. Bezviconi, *Zamfir Ralli-Arbure*, AM, II, 1942, 1—2 ; 15. Haneș, *Scriitorii*, *268—285* ; 16. A. Kidel, *Zamfir C. Rali-Arbure*, în Zamfir Arbure, *Opere alese*, Chișinău, Editura pedagogică de stat, 1957, *5—32* ; 17. Magdalena László, *Șevcenko în România*, RITL, X, 1961, 4 ; 18. Mihai Novicov, *Literatura rusă în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, RITL, XI, 1962, 1 ; 19. Ilie Stanciu, *Un pionier al revistelor pentru copii, „Amicul copiilor"*, LL, VII, 1963 ; 20. Ion Felea, *Bătrînul Arbore și crengile sale*, MI, V, 1971, 7 ; 21. Dinu Pillat, *Dostoievski în conștiința literară românească*, București, Cartea românească, 1976, 7—9.

G.D.

ARCHIRIE ȘI ANADAN, carte populară. Povestirea, cu finalitate moralizatoare, ilustrează tema înțelepciunii și a credinței unui vasal, îmbinînd trăsăturile unei scrieri de înțelepciune cu cele ale unui roman de curte. Originea sa asiro-babiloneană a fost stabilită în urma descoperirii, în 1906—1907, pe locul vechiului oraș Elephantine de pe Nil, a textului incomplet, scris în arameică, vechi idiom semitic folosit ca limbă oficială în vestul imperiului persan. Versiunea arameică, cea mai apropiată de arhetipul babilonean, pare a fi datată în secolul al XVII-lea î.e.n. Scrierea s-a închegat pe baza unor elemente nu lipsite, probabil, de substrat real (geograful Strabo pomenea mai tîrziu de legendarul Ahikar, un înțelept astronom din Babilon), din izvoare istorice, texte biblice și apocrife și mai ales din literatura populară. Tradusă în Asia Mică, cartea se transformă, în prelucrarea siriană, dintr-o scriere sentențioasă, parenetică, într-o operă epico-moralizatoare, caracter pe care îl va păstra în toate celelalte versiuni : ebraică, arabă (din care va deriva textul etiopian), hindusă, armeană, slavonă, română, poate și greacă, existența acestei din urmă redacții rămînînd doar presupusă. Opera s-a modificat pe baza elementelor folclorice locale, adaptîndu-se literaturilor naționale respective. Unele versiuni ale cărții nu au o circulație de sine stătătoare, fiind incluse în alte texte : *Cartea lui Tobit* a păstrat redacția ebraică, *O mie și una de nopți* varianta arabă, iar **Esopia* pe cea greacă. *Archirie și Anadan*, una din cele mai interesante cărți populare transmise de vechiul Orient, ajunge în limba română, prin filieră slavonă, fiind tradusă, probabil în Transilvania, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, după o redacție sîrbo-croată, deși nu este exclusă și o traducere din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, după o versiune rusească ⟨11⟩. Cartea a cunoscut o largă răspîndire în următoarele două secole, păstrîndu-se în limba română, grupate în trei familii distincte de variante, circa 45 de manuscrise, care au circulat în toate provinciile românești, cele mai multe provenind din Moldova, iar cele mai vechi din Transilvania (copia din 1708 a ieromonahului Vartolomei). În versiunea românească, cartea populară cunoaște un mare coeficient de prelucrare, vizibil în laicizarea textului, reorganizarea materialului (narațiunea este condensată prin omiterea unor situații, scene și elemente, ordinea povețelor este schimbată, finalul este epicizat pentru a se diminua aspectul său accentuat moralizator) și modificarea parțială a caracterului personajelor principale. Archirie, înțelept dregător al împăratului oriental Sinagrip, își crește nepotul, Anadan, făcîndu-i educația printr-un șir de învățături. Ajuns dregător, Anadan încearcă să-l piardă pe binefăcătorul său îmbătrînit, prezentîndu-l împăratului drept trădător. Archirie rămîne în viață, fiind cruțat și ascuns de către călău. Mai tîrziu împăratul va avea nevoie de înțelepciunea lui Archirie, într-o înfruntare amenințătoare cu faraonul Egiptului. Întors victorios din Egipt, Archirie își mustră prin pilde nepotul, înainte de moartea acestuia. Structura cărții îmbină elementul narativ, cuprinzînd peripețiile vieții lui Archirie, și cel instructiv-moralizator, conținut în sentințe, învățături, proverbe, enigme, administrate sau dezlegate de înțelept. În afară de enigmele rezolvate de Archirie în Egipt, unde trebuie să se prezinte faraonului nici îmbrăcat, nici gol, pentru a construi o cetate, care să nu fie nici în cer, nici pe pămînt și să realizeze o funie de nisip (înfruntarea cu ajutorul enigmelor, ca formă de manifestare a inteligenței, provine din genul enigmistic, bazat pe descifrarea unor simboluri, cultivat de literatura Orientului Apropiat, cea arabă și cea ebraică), elementul moralizator este încadrat în două momente diferite ale povestirii : în perioada copilăriei lui Anadan și la sfîrșitul vieții acestuia. Povețele din versiunea ro-

mânească, al căror număr oscilează între 27 și 32, sînt diferite de cele din versiunea arameică, schimbare datorată circulației povestirii populare, ceea ce a atras modificarea mentalității naratorului, a semnificației morale a învățăturilor, a contextului social și a publicului căruia îi erau adresate. Ele vizează ierarhizarea socială feudală, relațiile familiale, normele impuse de biserică și legile sociale, necesitatea de disciplinare a spiritului, voinței și comportării și conține sfaturi privitoare la călătorie și primirea oaspeților, la lăcomie și zgîrcenie, însurătoare etc. La sfîrșitul povestirii, sentințele au drept țintă viclenia și nerecunoștința și iau, adesea, caracterul unor fabule, prin aluzii și comparații din lumea animalieră. Archirie constituie un personaj arhetip, slujitorul credincios stăpînului în toate condițiile, trăind în același timp drama bătrînului lovit de ingratitudinea fiului adoptiv. În versiunea românească, el apare și ca un „raisonneur" de tip oriental, care emite învățături sub formă paremiologică. Anadan reprezintă tipul arivistului, din categoria „feciorului de suflet" care, prin mijloace lipsite de scrupule, își compromite tutorele pentru a-i moșteni mai repede averea și poziția socială. Prelucrarea cărții populare în literatura română conține elemente folclorice locale și încercări de adaptare a narațiunii la realitatea socială a epocii. Mediul social românesc se infiltrează aluziv în povestire, prin denumirile date unor dregătorii sau unor realități specific naționale : Anadan este „mare logofăt", participă la „divan" cu alți „boieri", petrece „cu lăute și cimpoaie" și este bătut de doi „vizităi", împăratul se teme de „oastea turcească" ; Archirie, ce trebuia să fie omorît de „armașul cel mare", vrea să fie plîns de „jupîneasă", în „biserica" lui. Antroponimele și toponimele au fost schimbate în spiritul onomasticii autohtone. Probabil că povestirea a circulat și pe cale orală, deoarece unele redacții par compuneri din memorie ale textului, într-o formă dezvoltată sau rezumativă, cu intervertiri ale elementelor narative, expuse într-un stil mai liber, asemănător cu cel al basmelor. Din punct de vedere stilistic, versiunea românească prezintă cele trei faze de evoluție a formulei de narare (la persoana I, a III-a și texte cu ambele forme). Manuscrisele românești conservă o mare varietate de particularități fonetice, morfologice și sintactice, unele arhaice, aparținînd limbii secolului al XVII-lea, altele dialectale, cele mai multe provenind din textele cu circulație în Moldova. Elemente din *Archirie și Anadan* se întîlnesc și în versiunile din limba română ale romanului satiric popular *Esopia*. Un număr de fabule sînt comune celor două cărți populare iar episodul despre existența lui Esop în Babilon și Egipt este identic cu biografia lui Archirie. O nouă popularizare cunoaște povestirea mai tîrziu, în 1850, prin prelucrarea lui Anton Pann. În a doua ediție, din 1854, prelucrarea capătă aproape aspectul unei culegeri de proverbe, deoarece A. Pann adaugă fiecărei povețe a lui Archirie toate proverbele românești cunoscute, referitoare la ideea respectivă. Scrierea populară, simplificată și prelucrată de V. A. Urechia, cu titlul *Țară fără bătrîni*, a fost introdusă în cărțile didactice. Un fragment, cuprinzînd numai povețele cărții populare, revizuit stilistic de M. Sadoveanu, a fost publicat, sub titlul *Sfaturile prea înțeleptului Arghir către nepotul său*, în 1908.

— *Înțeleptul Archir cu nepotul său Anadam* (prelucrare de Anton Pann), București, Tip. Pann, 1850 ; *Povestea lui Archirie*, îngr. și pref. Alexandru Lupeanu, Gherla, Tip. Deacu, 1922 ; *Povestea lui Archirie filosoful cînd îl învață pe nepotul său Anadan carte*, CPL, I, *309—319*. **Ms.** : *[Archirie și Anadan]*, B.A.R., ms. 577, f. *61—69* (1708), ms. 1867, f. *222—235* (1717), B.F.C., ms. 4390, f. *33—37* (1761), B.A.R., ms. 3518, f. *20—41* (1770), B.F.C. (fond Blaj), ms. 88, f. *118—136* (1773), B.A.R., ms. 1151, f. *148* (1777), ms. 4104, f. *97—101* (1777), ms. 1739, f. *3—14* (1778), ms. 1414, f. *42—49* (1780—1783), ms. 1155, f. *95* (1784), ms. 3391, f. *355—361* (1785), ms. 1735, f. *40—61* (1780—1790), ms. 476, f. *86—94* (1780—1790), ms. 1286, f. *7—18* (1788—1791), ms. 3170, f. *87—93* (1789), B.F.C. (fond Blaj), ms. 183, f. *1—9* (1790), ms. 6, f. *121—133* (1790—1795), B.A.R., ms. 3344, f. *103—104* (1791), ms. 2088, f. *156—166* (1793—1795), ms. 44, f. *84—91* (1794), B.F.C., ms. 3202, f. *20—28* (sec. XVIII), B.A.R., ms. 274, f. *109—149* (sec. XVIII), B.C.U., ms. V—15 (sec. XVIII), B.A.R., ms. 3355, f. *162—164* (1800—1804), ms. 3013, f. *200—211* (1814), ms. 3403, f. *76—77, 80—85* (1816), ms. 1516, f. *13—33* (1817), ms. 4862, f. *23—27* (1824), ms. 3181, f. *28—34* (1825), ms. 2509, f. *256—259* (1825), ms. 2339, f. *28—33* (1826), ms. 6007, f. *83—92* (1829), B.C.U., ms. II—10 (1829), B.A.R., ms. 5937, f. *148—157* (1830—1835), ms. 4252, f. *14—18* (1832), ms. 2375, f. *1—4* (1841), ms. 5791, f. *2—22* (sec. XIX), ms. 6040, f. *49—69* (sec. XIX), ms. 6036, f. *46—64* (sec. XIX), ms. 1584, f. *306—309* (sec. XIX), ms. 1714, f. *3—9* (sec. XIX), ms. 1729, f. *50—69* (sec. XIX), ms. 3482, f. *45—57* (sec. XIX).

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *104—113* ; 2. N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, BSH, t. XIV, 1928 ; 3. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *251—262*, II, *252—253, 257, 259* ; 4. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *80—81* ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, *51—52* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *437—440* ; 7. I. C. Chițimia, *Introducere*, CPL, I, *307—308* ; 8. Chițimia, *Probleme*, *403—416* ; 9. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *220—224* ; 10. *Ist. lit.*, I, *661—663* ; 11. C. Ciuchindel, *Povestea lui Archirie filosoful...*, București, Minerva, 1976 ; 12. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea I, București, E.A., 1976, *121—166*.

A. S.

ARCHIVU PENTRU FILOLOGIE ȘI ISTORIE, revistă istorică, filologică și literară apărută la Blaj între 1 ianuarie 1867 — 20 octombrie 1870 și la 25 noiembrie 1872. După cum indică și titlul, editînd acest periodic, pe care l-a redactat și scris aproape singur, Timotei Cipariu nu intenționa să publice literatură. Totuși, în articolele lui, Cipariu îl numește deseori „organ literariu" sau „folia literaria". Revista continuă să urmăretască țelurile periodicului scos de Cipariu în 1847 și 1848, „Organul luminărei („Organul naționale"). Elementul esențial al programului editorial este acțiunea de unificare a limbii și ortografiei. Se preconiza studierea istoriei limbii române, a ortografiei, gramaticii și lexicologiei. De asemenea, științele înrudite cu filologia, mai ales istoria și geografia, constituiau un obiectiv al preocupărilor științifice ale lui Cipariu. Beletristică revista nu a publicat, cu excepția poeziei *Imnul creațiunii* de I. Heliade-Rădulescu și a unei frumoase adaptări în limba română, făcută de Samuil Micu, a celebrei *Stabat Mater*. În numărul 13 din 1868 se tipărea, ca un omagiu adus amintirii istoricului ardelean, și *Elegia a XXV-a* de Gh. Șincai, în limba latină. Nu lipsește interesul istoric și critic pentru literatura originală românească. Astfel, într-un studiu amplu dedicat comparației dintre stadiul de dezvoltare a limbii române la 1870 și cel de la 1830 se analizează cu minuțiozitate poezia și mai ales lexicul poetic al lui I. Prale. Curiozitățile lexicale care împovărau traducerea în versuri a *Psaltirii* sînt numite „strîmbăturile poeticești ale lui I. Pralea". Confruntarea cu traducerile mai vechi ale lui Dosoftei și Teodor Corbea nu este favorabilă pentru versiunea lui Prale. *Dicționarul grotesc* al lui V. Alecsandri, care ironiza și exagerările lingvistice ale lui T. Cipariu, este, de asemenea, supus unei critici severe, negîndu-se calitatea umorului, dar se fac și observații cu caracter mai general, și anume se cri-

tică înclinarea spre facil, predilecția poetului, din acea epocă, pentru vodevil și burlesc. Pentru istoria folclorului românesc este interesantă informația, extrasă din însemnările de călătorie ale unui sol suedez, că la curtea domnească a Moldovei străinii erau întîmpinați, la 1632, cu „cîntece naționale". În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, ca interes istorico-literar, **A. pentru f. și i.** adăpostește în paginile sale replica dată criticilor maioresciene de către I. M. Moldovanu. Acesta admitea necesitatea de a critica pentru a înrîuri pozitiv evoluția culturii și a literaturii, dar contesta poziția criticului junimist, mai ales în legătură cu activitatea culturală a lui Gh. Șincai și P. Maior.

Între octombrie 1870 și noiembrie 1872, din motive personale, T. Cipariu întrerupe apariția revistei. *Epilogul* conține un bilanț al realizărilor. **A. pentru f. și i.**, se spune, a fost o „colecție de materiale", dar nu a obținut și „prelucrarea științifică" dorită de învățatul editor și redactor.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *49* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *36—38* ; 3. Valeriu Nițu, *„Arhiv pentru filologie și istorie". O sută de ani de la apariție*, ARG, II, 1967, 1.

R. Z.

ARGHIROPOL, Emanoil (18.III.1843, Iași — 1.III.1890, Roman), publicist. Avocat fără studii de specialitate, dar cu dreptul de a profesa menținut și după reorganizarea din 1868, **A.** practică avocatura mai întîi în Iași, apoi la Galați, pentru a se stabili, în sfîrșit, prin 1877, la Roman. După 1883 nu mai figurează în lista avocaților din baroul local. **A.** este fratele Zulniei Iorga și unchiul lui N. Iorga. La Iași, **A.** scoate „Jurnal pentru toți" (1868—1869), revistă literară pe care I. Negruzzi, în două rînduri, o va critica foarte aspru în „Convorbiri literare", și tipărește cîteva broșuri pentru uzul avocaților. O altă revistă, de fapt mai mult o antologie de versuri și proză, este „Nuvele române", pe care o editează la Galați și Roman în 1877. La Roman, între 1879 și 1890, el publică, în calitate de director și proprietar, „Romanu", gazetă politică tutelată de organizația din localitate a Partidului liberal. **A.**, care într-un articol din „Jurnal pentru toți" (1868) pleda în favoarea unei literaturi de inspirație autohtonă și pentru culturalizarea poporului prin reviste și tipărituri, a încercat să scrie nuvele, romane, drame, poezii. El își alege subiectele din realitatea imediată. Încercarea sa de roman, *Condamnata*, apărută în foiletonul „Jurnalului pentru toți", are meritul de a descrie un mediu social mai puțin întîlnit în scrierile vremii — țărănimea basarabeană. *Schițele* și nuvelele din „Jurnal pentru toți" și „Nuvele române" rețin atenția, într-o oarecare măsură, datorită efortului de a zugrăvi moravurile gălățene la 1877, mai ales cele specifice cercului de avocați și profesori. Înzestrat cu spirit de observație și cu un oarecare umor, **A.** este însă lipsit de talent și prozele sale, ca și versurile, rămîn simple eboșe, nerealizate artistic. Traducerile din „Jurnal pentru toți" și „Romanu" îl arată atras de o literatură ușoară, cu un colorit senzațional (X. Marmier, E. Souvestre ș.a.). Uneori însă tălmăcește și din scriitori ca Bossuet, X. de Maistre și din

V. A. Sologub (probabil printr-un intermediar francez).

— *Condamnata*, JPT, I, 1868, 1—14 ; *Jidovul Lipold*, JPT, I, 1869, 18—22 ; *Cronica gălățeană*, *Inconvenientul de a purta cortel*, NRM, I, 1877, 1 ; *O noapte între țigani*, NRM, I, 1877, 2 ; *Curiozități caracteristice*, *Buchetul de romaniță*, NRM. I. 1877, 3. — Tr. : [Autor neidentificat], *Tăcere în viață și iertare în moarte. Nuvelă andaluză*, JPT, I, 1868, 1 ; E. Souvestre, *Hotărîrea unui primar*, JPT, I, 1868, 1 ; X. de Maistre, *Voiaj în odaia mea, urmat de o expedițiune nocturnă* (fragm.), JPT, I, 1868, 2, *Prizonierii din Caucazia*, RMU, IV, 1883, 67—78 ; V. A. Sologub, *O aventură în drumul de fier*, JPT, I, 1868, 4—5, *Serghie*, RMU, VIII, 1887, 26—32 ; M. V. Victor, *Familia luntrașului*, JPT, I, 1868, 8—13 ; E. Capender, *Crîșma la toboșarul regesc*, JPT, I, 1869, 18—24 ; Bossuet, *Cum trece viața*, RMU, IV, 1883, 69 ; X. Marmier, *Căsătoriile nepotrivite*, RMU, VI, 1885, 25—31.

— 1. [Iacob Negruzzi], *Notițe literare. „Jurnalu pentru toți"*, CL, I, 1868, 11 ; 2. Iacob Negruzzi, *Foi căzute*, CL, X, 1876, *9* ; 3. *Anuarul Justiției pe 1883—1884*, București, Socec, 1883, *89* ; 4. N. Iorga, *Drumuri și orașe din România*, ed. 2, București, Suru, [1916], *131* ; 5. N. Iorga, *O viață de om*, București, Minerva, 1973, *passim* ; 6. Gh. Ungureanu, *Istoria avocaturii în Moldova*, Iași, 1938, *156* ; 7. B. Theodorescu, *Contribuțiuni la cunoașterea strămoșilor lui Nicolae Iorga*, București, Vremea, 1948, *70—74* ; 8. B. Theodorescu, *Nicolae Iorga*, București, E.T., 1968, *16—17, 34* ; 9. N. Gr. Stețcu, *Contribuții la viața lui Ibrăileanu*, ATN, XIV, 1977, 1.

R.Z.

ARHIVA, revistă științifică și literară care a apărut, mai întîi o dată la două luni, apoi lunar, în Iași, din iulie 1889. S-a editat și după 1900. Publicație periodică a Societății științifice și literare, revista a avut, în primii ani, caracterul unui buletin, publicînd, în principal, studii, note și recenzii referitoare la rezultatele cercetărilor întreprinse de membrii societății. După ce A. D. Xenopol își asumă sarcina de director al publicației (în ianuarie 1894), în **A.** începe să se tipărească și scrieri literare. Un timp, partea literară a fost redactată de H. Tiktin. Printre colaboratorii rubricilor științifice s-au numărat Gr. Cobălcescu, A. D. Xenopol (cu studii de istorie și istorie literară), Gr. Buțureanu, Gh. Ghibănescu, I. Tanoviceanu, H. Tiktin, N. Iorga, Gr. Goilav, G. Bogdan-Duică, I. Găvănescul. Articole de critică literară au publicat A. D. Xenopol, N. Iorga, Gr. I. Alexandrescu, Ov. Densusianu, D. A. Teodoru, V. Hulubei și Emil Gârleanu, iar N. Vaschide și Șt. Popescu mai multe cronici dedicate artelor plastice. Versuri au dat A. D. Xenopol (care folosea pseudonimele I. Laur și Rama), N. Beldiceanu, S. Bodnărescu, Tr. Demetrescu, A. C.

No. 1 IULIE · AUGUST 1889

ARHIVA

SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE

DIN IAȘI

APARE ODATĂ PE DOUĂ LUNI

SUMARIU :

Compunerea societății, pe anul 1889 1
Prospect 2
Gr. Cobălcescu, Observațiuni asupra [illegible]

Cuza, Raul Stavri, J. B. Hétrat, Gr. N. Lazu, Cornelia din Moldova, D. Iamandi, Ana Conta Kernbach, Adela Xenopol, Spiru V. Hasnaş, A. Vojen, N. Muscă, G. Murnu, V. Lateş, Virginia Micle-Gruber, Emil Gârleanu. Începînd din 1893, C. Hogaş colaborează cu *Amintiri din o călătorie*. Alte scrieri în proză aparţin lui Gh. Ghibănescu, Gr. I. Alexandrescu, Al. Papadopol-Calimah, N. Bosnieff-Alexandrescu şi Emil Gârleanu. A. D. Xenopol este şi autorul unor impresii de călătorie (semnate, uneori, Vitold), iar T. Dunka al dramei *Învingător şi învins*. D. G. Iamandi traducea din poeziile lui Goethe şi Schiller, St. O. Iosif din cele ale lui Petöfi şi Heine, Ana Conta Kernbach şi Gr. N. Lazu, din Heine. Emil Gârleanu (semnînd cu pseudonimul Emilgar) tălmăcea, sub titlul *Deznădejde*, o poezie de Verlaine. Se publică şi o traducere a comediei *Menehmii* de J.-Fr. Regnard.

— 1. *Prospect*, A, I, 1889, 1 ; 2. Gr. C. Buţureanu, *[Dare de seamă]*, A, II, 1890, 1 ; 3. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 52—53 ; 4. Iorga, *Ist. presei*, 160 ; 5. Adamescu, *Ist. lit.*, 490 ; 6. Petru Zugun şi D. Trocin, *Preocupări lingvistice în revista „Arhiva" (1889—1940)*, ALIL, t. XXIII, 1972 ; 7. A. Iliescu, *Rev. lit.*, 115—117 ; 8. *Ist. lit.*, III, 971—975 ; 9. *„Arhiva". Organul Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi. 1889—1916 ; 1921—1940*, indice alcătuit de Georgeta Oniscu, Iaşi, B.C.U., 1974.

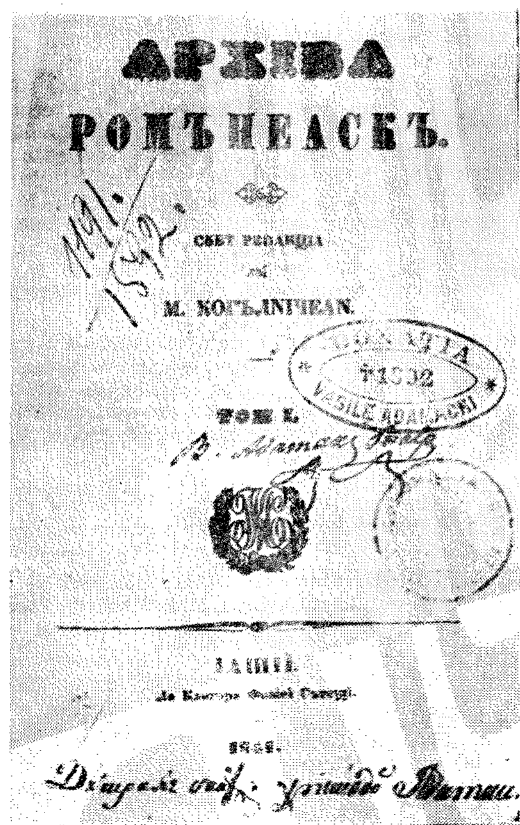
R.Z.

ARHIVA NOUĂ, revistă literară care a apărut în decembrie 1890 la Bucureşti. Prim-redactor era I. I. Livescu, iar colaboratori, Lucreţia Suciu-Rudow, Eufrosina C. Homoriceanu-Stoenescu, V. Demetrescu, G. Mateescu şi I. C. Măldărescu. O nuvelă, *De departe*, îi aparţine lui D. Teleor. Două traduceri, din Elena Văcărescu (*Luna lui mai* — de I. I. Livescu) şi Luiza Chronbach (*Copiii* — de I. S. Spartali) se adaugă beletristicii originale. Livescu mai scrie o cronică a spectacolelor Teatrului Naţional şi un articol de directivă, în care se afirma necesitatea unei vieţi literare sănătoase.

R.Z.

ARHIVA ROMÂNEASCĂ, revistă de istorie editată, la Iaşi, de M. Kogălniceanu. Primul tom a apărut, într-o primă ediţie, în martie 1840, reluat cu mici modificări în 1841 ; tomul al doilea a apărut în 1845. În 1860 şi 1862 ambele tomuri au fost reeditate. Publicaţia, pe care Kogălniceanu o dorea trimestrială sau măcar anuală, trebuia să contribuie, alături de colecţiile de cronici româneşti tipărite de el, la adunarea şi publicarea documentelor din trecutul ţărilor române. O importantă *Introducţie* la primul tom, scrisă de M. Kogălniceanu, justifică obiectivele noii reviste, printr-un elogiu adus tradiţiilor naţionale, istoriei — „cartea de căpetenie", „paladiul naţionalităţii noastre". Studiul aprofundat al trecutului românilor devine o condiţie a păstrării fiinţei naţionale şi un mijloc de descifrare a căilor de evoluţie a ţării.

În cele două tomuri au apărut documente şi acte oficiale privitoare la istoria tuturor provinciilor româneşti, adunate din arhivele din ţară sau din străinătate, însemnări de călătorie ş.a. Kogălniceanu publică scurte articole despre epoca lui Ştefan cel Mare, biografia lui Gh. Şincai, recenzii la cărţi româneşti referitoare la istoria patriei, note polemice ş.a. Din scrierile istorice mai vechi, revista publică *Întîmplările Cantacuzineştilor şi Brîncovenilor în Valahia* de D. Cantemir, fragmente de cronici moldoveneşti din manuscrisele rămase de la Vartolomei Măzăreanu sau atribuite acestuia. Un panegiric, anonim, al lui Ştefan cel Mare, apărut pentru întîia dată aici, este reprezentativ pentru valoarea elocvenţei româneşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Odată cu apariţia celui de al doilea tom — ultimul, datorită plecării din ţară a redactorului —, Kogălniceanu anunţă că „Magazin istoric pentru Dacia" rămîne o „vrednică

clironoamă" a revistei sale. **A. r.** are meritul însemnat de a fi scos la lumină documente şi vechi scrieri istorice româneşti şi de a fi sporit considerabil interesul pentru studierea istoriei naţionale.

— 1. M. Kogălniceanu, *Introducţie*, ARR, I, 1840, reed. în PLR, I, 92—94 ; 2. Iulia Frumuzache, *Bibliografia revistelor redactate de M. Kogălniceanu*, ARR, IV, 1940 ; 3. Mircea Tomescu, *Mihail Kogălniceanu ca editor*, CL, LXXIV, 1941, 8—10 ; 4. N. Cartojan, *„Arhiva românească"*, Bucureşti, 1941 ; 5. George Baiculescu, *Cînd a apărut revista „Arhiva românească" a lui M. Kogălniceanu ?*, RVB, XIX, 1966, 2 ; 6. M. Bordeianu, *Cînd a apărut „Arhiva românească"*, CRC, XI, 1976, 15.

L.V.

ARHIVA RURALĂ, periodic apărut la Bucureşti, săptămînal, între 16 aprilie şi 21 decembrie 1872 şi, cu intermitenţe, între 1 ianuarie 1873 şi august 1876. Una dintre primele publicaţii româneşti dedicate exclusiv mediului rural, **A. r.** avea un conţinut foarte variat. Scopul periodicului, pe care redactorul şi editorul Demetriu N. Preda îl mărturisea într-un articol editorial intitulat *Muncă şi lumină*, era acela de a difuza „luminile" culturii la ţară. Cele mai multe articole cuprindeau informaţii agrotehnice şi economice. Alături de acestea au apărut însă şi unele de interes mai general, cu subiecte istorice, scrise de D. Bolintineanu şi Gr. G. Tocilescu, sau consacrate literaturii, datinilor, moravurilor şi credinţelor populare, scrise de G. Dem. Teodorescu. Revista a publicat multă literatură, aleasă pentru a corespunde gustului cititorilor de la sate. În **A. r.** au fost republicate cîteva dintre poeziile şi traducerile lui I. Heliade-Rădulescu, începînd cu *Zburătorul*. Un alt poet consecvent republicat era paşoptistul I. Catina, căruia i se dedică şi o prezentare pertinentă, subliniindu-se aspectul social al poeziilor lui. Au colaborat C. Bolliac, D. Bolintineanu, G. Creţeanu şi Şt. C. Michăilescu. Apar şi cîteva traduceri din V. Hugo

(de I. Catina) și Ch.-H. Millevoye (de M. Cristescu), acestea din urmă însoțite de un articol în care era discutată influența poeziei elegiace a acestui precursor al romanticilor asupra lui Lamartine. Heliade murind la cîteva zile după apariția primului număr din **A. r.**, în următoarele s-au publicat discursurile funebre rostite de B. P. Hasdeu, V. A. Urechia și C. Esarcu, precum și o emoționantă și documentată evocare. La fel s-a procedat și la moartea lui D. Bolintineanu, survenită după cîteva luni.

Deși nu este o revistă literară propriu-zisă, totuși **A. r.** interesează datorită efortului de a impune atenției cititorului rural o literatură de calitate și de a-i forma gustul literar.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, '48.

R.Z.

ARICESCU, Constantin D. (18.III.1823, Cîmpulung — 18.II.1886, București), scriitor. Era fiul serdarului Dimitrie Aricescu și al Elenei Chiliașu. Începe să învețe cu dascăli greci, în 1833 trecînd la școala românească din orașul natal. Din 1837 pînă în 1844 urmează cursurile colegiului „Sf. Sava" din București, secția „umanioare", unde are profesori pe Petrache Poenaru, Florian Aaron, C. Aristia. Citea pe J.-J. Rousseau, Lamartine, Hugo, încerca să traducă *Les Chaînes de l'esclavage* de J.-P. Marat. După absolvire, este, pentru cîteva luni, ajutor de inginer, dar abandonează meseria din cauza sănătății șubrede și hotărăște să se dedice publicisticii și literaturii. Înapoindu-se la Cîmpulung, organizează în iarna lui 1846—1847 o trupă de teatru, alcătuită din diletanți, al cărei animator a fost, cu intermitențe, pînă în 1859. La București, în anul premergător revoluției, avea o slujbă măruntă, ocupînd un post de copist. Colaborator, în 1848, al „Pruncului român", participant la manifestările revoluționare din Cîmpulung, difuzînd, după înăbușirea revoluției, manuscrisul poeziei politice exhortative *Blestemul României contra apăsătorilor ei*, **A.** este arestat în toamna lui 1849 și surghiunit în 1850 la Snagov. După surghiun, se retrage din nou cîțiva ani la Cîmpulung, timp în care se și căsătorește cu Iulia, publicistă și poetă, fiică a căpitanului Dimitrie Ciocîrdia-Matila, autor de pamflete. Cunoscut ca vajnic susținător al Unirii, este ales secretar al comitetului unionist din Cîmpulung și apoi deputat în Divanul ad-hoc al Țării Românești. Revine la București, în 1859, fiind administrator și redactor al ziarului „Românul". În 1864 trecea administrator la „Buciumul", iar în 1870 îndeplinea aceeași slujbă la „Pressa". Dar, între timp, în 1862, fusese iarăși arestat și închis cinci luni la Văcărești. Trimisese pe foi volante abonaților „Românului" *Oda la Grecia*, ale cărei versuri fură considerate incendiare, instigînd la nesupunere în armată. **A.** duce o viață zbuciumată, pe care și-o povestește apoi, cu aere de martir, în versuri și în proză. Pînă la sfîrșitul vieții ocupă, vremelnic, diferite posturi administrative: director al Arhivelor Statului (1869—1870, 1871—1876), director al Domeniilor Statului (1870—1871), director al Imprimeriei Statului (1876), iar în anii următori, revizor școlar în județele Ilfov, Vlașca și în București.

Format în epoca pregătirii mișcării de la 1848, **A.** a împărtășit idealurile politice revoluționare, avînd, uneori exagerat, conștiința utilității patriotice a scrisului său. Trăiește într-o continuă agitație, este unul dintre cei mai combativi publiciști ai vremii, colaborator la numeroase ziare și reviste („Curierul românesc", „Pruncul român", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „România", „Steaua Dunării", „Secolul", „Românul", „Dîmbovița", „Naționalul", „Reforma", „Buciumul", „Concordia", „Trompeta Carpaților", „Opiniunea constituțională", „Pressa", „Poporul", „Columna lui Traian", „Națiunea", „România liberă" ș.a.). A semnat și I. Ghimpescu (I. Gimpescu). Înrîurit mai cu seamă de ideile lui N. Bălcescu, **A.** își afirmă, în articolele lui politice, încrederea în progres, susține Unirea, necesitatea democratizării vieții social-politice, este antimonarhic, pledează constant pentru drepturile țăranilor și pentru suprimarea privilegiilor boierești. Nu este lipsit de interes faptul că încă în 1849, cît stătuse ascuns, înainte de a fi arestat, tradusese din *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes* și din *Discours sur les sciences et les arts* de J.-J. Rousseau. Ca istoric, este preocupat de studierea unor momente de răscruce ale veacului. După ce scrie *Istoria Cîmpulungului, prima residență a României* (1855—1856), cea dintîi monografie istorică românească a unui oraș, lucrare în care se folosește o informație bogată, dar inegală, **A.** publică volume de documente referitoare la mișcarea pașoptistă: *Capii revoluțiunii române de la 1848 judecați prin propriile lor acte* (1866), *Corespondința secretă și acte inedite ale capilor revoluțiunii române de la 1848* (1873—1874), precum și cel dintîi studiu despre *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, completat cu *Acte justificative la „Istoria revoluțiunii române de la 1821"* (1874). Deși nu a avut un rol de frunte în evenimentele de la 1848, **A.** s-a întors mereu către ele ca spre etapa glorioasă a vieții sale. El face cronica acelor zile ca istoric, arhivist, dar și ca memorialist, lăsînd în paginile din *Procesul și esilul meu la Snagov* și din manuscrisul *Memoriile mele* mărturia unui căuzaș cu sufletul vibrant. Patetic, grav, alteori emfatic sau naiv, el recompune o imagine destul de vie a revoluției.

Mult mai puțin luată în seamă de contemporani și posteritate este activitatea literară a lui **A.** Debutase în „Curierul românesc" în 1846, an în care publica,

încurajat cu generozitate de mentorul lui literar, I. Heliade-Rădulescu, cel dintîi volum de versuri — *Cîteva ore de colegiu*. Se întîlnesc aici reflexe ale lecturilor din Byron, Lamartine, Musset, Hugo, pe care încearcă să le fructifice, avînd în față și modelul poeziei lui Heliade. Dar, nedăruit cu talent, **A.** versifică, într-o manieră pretențioasă, cu o sentențiozitate greoaie, motive romantice consacrate. Poemul epitalamic *Florica*, avînd ambiția înfățișării unei iubiri ideale, e o superficială proză rimată. În scurtă vreme, **A.** abandonează lirica meditativă, devenind adeptul poeziei militante, legată de frămîntările epocii. Scrie *Marșul libertății*, *Unirea*, *Hora Unirii*, numeroase alegorii, fabule, satire, pamflete, balade istorice care, fără să se remarce prin originalitate, se integrau în orientarea tematică a poeziei epocii. Către sfîrșitul vieții, în 1884, strînge într-o culegere de *Satire politice care au circulat în public, manuscrise și anonime, între anii 1840—1866*, producții poetice aparținînd unor autori diverși, convins de valoarea documentară a unei astfel de antologii. Total nereușite sînt prolixele „epistole familiale", care conțin impresii de călătorie (*Flori de la Tușnad*, *O preîmblare pe munți sau Lumea reală și lumea ideală*, *O escursiune pe munți*).

Cu veleități de dramaturg, **A.** include în repertoriul teatrului pe care îl înființase la Cîmpulung, alături de traduceri din comediile lui Molière, de piese ale lui V. Alecsandri sau C. Caragiali, și comedii proprii : *Coconul Panaiotache*, *Neaga rea sau Găina cîntă, nu cocoșul*, *Boierul Vlăduță sau Ș-a spart dracul opincile*, *Pețitorul (Samsarii de căsătorii)*. I se mai reprezintă dialogul în versuri *Trîmbița Unirii*, publicat apoi împreună cu o altă piesă care preamărea Unirea, *Sărbătoarea națională*. Implicații politice are și piesa *Carbonarii*. **A.** a avut prilejul să-și exprime ideile despre funcția politică, educativă a teatrului și în cronicile dramatice publicate în „Românul" (1859), „Trompeta Carpaților" (1868—1872), „Opiniunea constituțională" (1869). El arată pericolul „traducțiomaniei", necesitatea inspirației realiste, originale, din subiecte de actualitate. Și altundeva, în prefețele la două romane traduse în 1856 (*Călătorie împregiurul camerei mele* de Xavier de Maistre și *Octav*), lega literatura de societate, vorbind despre misiunea de „luminători și conducători de oameni" pe care o au scriitorii. În ciuda intențiilor frumoase de care era animat, **A.** n-a reușit însă să-și depășească mediocritatea nici atunci cînd a scris proză. Romanul *Misterele căsătoriei* (1861—1886) era al unui imitator care împrumuta idei și aforisme din *La Physiologie du mariage* de Balzac, clișee din romanele lui E. Sue și Paul de Kock. Ca și alți prozatori ai secolului, el reușește totuși uneori să surprindă realist moravurile sociale. Pentru observații realiste, critice, asupra vieții monahale, merită menționată și nuvela *Sora Agapia sau Călugăria și căsătoria*, inspirată poate de nuvela *La Religieuse* a lui Diderot sau mai curînd de *Soeur Anne* a lui Paul de Kock.

— *Cîteva ore de colegiu*, ed. 2, București, [1846] ; *Florica*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; *Arpa română*, București, Tip. Mitropoliei, 1852 ; *Istoria Cîmpulungului, prima residență a României*, I—II, București, Tip. Ohm, 1855—1856 ; *Lyra*, București, Tip. Romanov, 1858 ; *Esplicarea alegoriilor din „Arpa română" cum și pasagele șterse de cenzură din această operă*, București, Tip. Naționalul, 1859 ; *Procesul și esilul meu la Snagov*, București, Tip. Naționalul, 1859 ; *Șoimul Carpaților*, București, Ioanid, 1860 ; *Trîmbița Unirii și Sărbătoarea națională (9 octombrie 1857 și 24 Ianuarie 1859)*, București, Tip. Poenescu, 1860 ; *Misterele căsătoriei*, I—III, București, Tip. Rassidescu, Tip. Academiei, 1861—1886, republ. fragm. în PRR, *205—222* ; *Procesul meu pentru „Oda la Grecia"*, București, Tip. Danilopulo, 1863 ; *Capii revoluțiunii române de la 1848 judecați prin propriile lor acte*, I, București, Tip. Rassidescu, 1866 ; *Sora Agapia sau Călugăria și căsătoria*, București, Tip. Weiss, 1871 ; *Flori de la Tușnad*, București, Tip. Michaiescu, 1872 ; *O preîmblare pe munți sau Lumea reală și lumea ideală*, București, Tip. Națională, 1872 ; *Carbonarii*, București, Tip. Națională, 1873 ; *Corespondința secretă și acte inedite ale capilor revoluțiunii române de la 1848*, I—III, București, Tip. Mănescu, Tip. Națională, 1873—1874 ; *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, Chițu și Theodorian, 1874 ; *Acte justificative la „Istoria revoluțiunii române de la 1821"*, Craiova, Chițu și Theodorian, 1874 ; *O escursiune pe munți*, București, [1878] ; *Cîntul lebedei*, București, Tip. Academiei, 1884 ; *Flori și fluturi*, București, Tip. Luis, 1900 ; *Strigoiul din Fanar*, București ; *[Versuri]*, PLB, II, *5—47*, MU, *65—83*, PRC, II, *90—92*. **Ms. :** *Memoriile mele*, A.S.B., ms. 807, publ. fragm. în MS, IV, 1973, 2. — **Tr. :** Byron, *[Poezii]*, în *Cîteva ore de colegiu*, ed. 2, București, [1846], în *Flori de la Tușnad*, București, Tip. Michaiescu, 1872 ; Lamartine, *Valcella*, în *Cîteva ore de colegiu*, ed. 2, București, [1846] ; Hugo, *[Poezii]*, în *Cîteva ore de colegiu*, ed. 2, București, [1846], în *Șoimul Carpaților*, București, Ioanid, 1860, în *Flori de la Tușnad*, București, Tip. Michaiescu, 1872 ; M-me de Clément, *Judecata lui Dumnezeu*, în *Colecție de nuvele*, București, Tip. Eliade, 1847 ; Xavier de Maistre, *Călătorie împregiurul camerei mele*, București, Tip. Ohm, 1856 ; [Autor neidentificat], *Octav*, pref. trad., București, Tip. Romanov, 1856 ; C. Eglantier, *Girosela*, București, Tip. Națională, 1876.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *116—122* ; 2. *Encicl. rom.*, I, *256—257* ; 3. Emil Procopiu, *C. D. Aricescu*, Cîmpulung, Tip. Vlădescu, 1900 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *202—203*, III, *111—112* ; 5. G. B[aiculescu], *Costache Aricescu (1823—1866)*, ALA, IV, 1923, 144 ; 6. Emil Vîrtosu, *Autobiografia lui C. D. Aricescu*, AO, XIV, 1935, 79—82 ; 7. Predescu, *Encicl.*, *48* ; 8. A. Sacerdoțeanu, *Constantin D. Aricescu*, RA, V, 1943, 2 ; 9. Ion Gh. Fănuică, *Din manuscrisele lui Aricescu*, RA, V, 1943, 2 ; 10. A. Sacerdoțeanu, *Ineditele lui Aricescu*, RA, V, 1943, 2 ; 11. Claudia Mihăilescu, *Opera lui C. D. Aricescu*, RA, V, 1943, 2 ; 12. G. Călinescu, *Un jurnalist al poporului : C. D. Aricescu*, RFR, XIV, 1947, 4 ; 13. Popovici, *Romant. rom.*, *449—452* ; 14. Anca Costa-Foru, *Contribuția lui C. D. Aricescu la dezvoltarea teatrului românesc*, SCIA, I, 1954, 1—2 ; 15. Vasile Maciu, *Activitatea istoriografică a lui C. D. Aricescu*, București, 1957 ; 16. Călinescu, *Studii*, *85—100* ; 17. Vîrgolici, *Începuturile*, *98—104* ; 18. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *493—495* ; 19. Maria Dogaru, *C. D. Aricescu*, FGA, *159—176* ; 20. *Ist. lit.*, II, *593—596* ; 21. Straje, *Dicț. pseud.*, *31* ; 22. Dan Simonescu, *Costache D. Aricescu, martor al revoluției din 1848*, MS, IV, 1973, 2 ; 23. Augustin Z. N. Pop, *Pașoptistul Aricescu*, ARG, VIII, 1973, 5 ; 24. M. N. Rusu, *Note inedite de arhivă : C. D. Aricescu în scrisori*, ALMT, V, 1973, 7—8.

G.D.

ARICESCU, Iulia (1832, București — 28.IX.1910, București), publicistă. Fiică a lui D. Ciocîrdia-Matila, soră vitregă a lui I. Voinescu II și nepoată a lui C. Faca, **A.** a fost crescută în spiritul ideilor progresiste ale timpului. Elevă a Institutului Gackstatter-Malanotti, cunoștea limbile franceză și germană. După o primă căsătorie cu serdarul Gr. Dărăscu, s-a recăsătorit în 1859 cu C. D. Aricescu.

A debutat cu o poezie ocazională în „Românul" (1857) și a colaborat cu versuri și cu cîteva articole la „Revista Carpaților", „Concordia" ș.a. **A.** se interesa de prelegerile de filologie ale lui B. P. Hasdeu și de cele de arheologie ale lui A. I. Odobescu, audia cursurile de logică ale lui T. Maiorescu. Deosebit de modestă, publicista prefera să rămînă în umbra inițialelor I.A. sau să nu-și semneze scrierile. Culegerea din operele Sofiei Cocea (1862), alcătuită și prefațată de **A.**, arată prețuire pentru o publicistică politică, militantă. Colaboratoare a tatălui său, ea traduce din franceză o broșură unionistă a acestuia. În cele mai multe din versurile sale ea celebrează Unirea, pe conducătorii revoluției din 1848. Figura lui Ciocîrdia-Matila este evocată cu o aureolă romantică (*La umbra părintelui meu*). Izvorîte dintr-o conștiință de scriitoare legată de evenimentele timpului, versurile sale rămîn mult

îndatorate limbajului poetic al epocii, nereuşind să se individualizeze. O corespondenţă de familie din timpul războiului de Independenţă aduce ecouri ale acelei vremi, trecute prin sensibilitatea femeii îngrijorate de soarta familiei, dar şi printr-o conştiinţă civică.

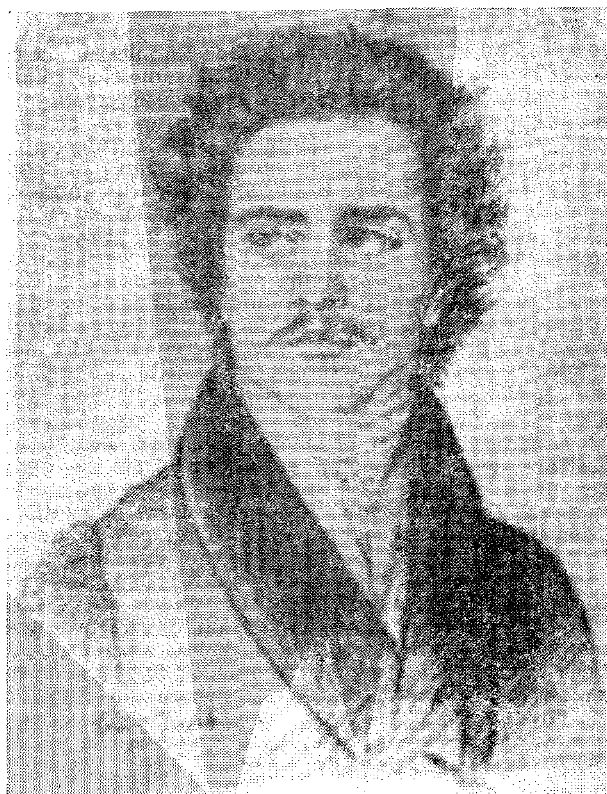
— *[Viaţa Sofiei Coceaj],* în *Operile doamnei Sofia Chrisoscoleu, născută Coce,* Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Viorele,* Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1873 ; *Epistole din anii Independenţei* (publ. M. N. Rusu), în *Almanahul literar,* 1976, 98—102.

— 1. M. N. Rusu, *Note inedite de arhivă : C. D. Aricescu în scrisori,* ALMT, V, 1973, 7—8 ; 2. M. N. Rusu, *[Notă biografică],* în *Almanahul literar,* 1976, 97—98.

S. C.

ARISTIA, Constantin (1800, Bucureşti — 18.IV.1880, Bucureşti), scriitor şi traducător. Fiul unui grec căzut în luptele de la Missolonghi, **A.** e încă un adolescent în momentul apropierii sale de mişcarea eteristă (1818). Studiile şi le face la Academia grecească din Bucureşti. Remarcat de către domniţa Ralu Caragea cu prilejul reprezentaţiilor teatrale organizate cu elevii şcolii, **A.** este trimis la Paris, pentru a studia acolo jocul celebrului actor Fr.-J. Talma. Întors în ţară, el continuă să apară pe scenă, în teatrul de la Cişmeaua Roşie, impunîndu-se prin talentul său impetuos, prin jocul său, inspirat şi patetic, adeseori exagerat şi grandilocvent, în stilul vremii. În 1821 e „mavrofor" în „batalionul sacru" al lui Ipsilanti. Supravieţuind luptelor de la Drăgăşani împotriva turcilor, **A.** va trece graniţa, plecînd în Austria, şi de acolo la Roma, de unde, în 1824, e trimis la studii la Academia ioniană din Corfu. Luîndu-şi diploma, **A.**, după cîteva popasuri, la Roma şi Paris, se reîntoarce în Bucureşti, fiind numit profesor de limba greacă (1830) şi franceză (1831) la „Sf. Sava". De asemenea, i se încredinţează şi catedra de declamaţie de la şcoala Societăţii Filarmonice, societate la întemeierea căreia a luat parte. Primul nostru mare actor, cu studii în străinătate, el a creat o adevărată şcoală actoricească, avînd printre ucenici pe C. A. Rosetti, C. Caragiali, care îl va depăşi, Eufrosina Popescu şi C. Mihăileanu. La catedră, **A.** pleda pentru o artă cu o ţinută clasică şi o funcţie militantă şi patriotică. În anul 1835, intră în redacţia „Gazetei Teatrului Naţional". După dizolvarea Societăţii Filarmonice, **A.** pleacă la Atena, unde înfiinţează Asociaţia filodramatică. Înapoiat în ţară, **A.**, care aderase în 1843 la organizaţia politică „Frăţia", este, în timpul mişcării de la 1848, comandant al Gărzii naţionale. Arestat de către turci, reuşeşte să evadeze şi emigrează la Paris. Refuzînd cetăţenia greacă, ce i se oferă la Atena, se întoarce în Bucureşti, unde va lua parte, împreună cu C. Caragiali, la organizarea, în 1851, a spectacolului inaugural al Teatrului Naţional. Din 1860, funcţionează la catedra de limba greacă a gimnaziului „Gheorghe Lazăr", unde predă pînă în 1865, cînd se retrage din viaţa publică. Moare în urma unui atac de apoplexie, opt ani după ce îşi pierduse vederea.

Pînă la 1828, înfocatul eterist de odinioară nu ştia încă să scrie româneşte. În 1827, el localizează, în limba greacă modernă, comedia lui Molière *George Dandin,* vizînd, prin personaje botezate ilar, unele moravuri ciocoieşti ; din opera aceluiaşi dramaturg **A.** traduce mai tîrziu, în româneşte, *Le Mariage forcé,* devenită *Silita căsătorie.* După doi ani, la Paris, el publică, tot în greceşte, un *Imn către Elada.* Sporadic, **A.** va mai compune, în aceeaşi limbă, unele opere, precum tragedia în cinci acte *Armodios şi Aristogiton sau Panathinea* (Atena, 1840), care exaltă lupta împotriva tiraniei. Pedagogul, cu remarcabile însuşiri, este şi un harnic autor de manuale şcolare şi cărţi didactice (gramatici, abecedare franţuzeşti, o culegere de

lecţii istorice, fizice şi morale). În „Învăţătorul satului" apare, între 1843 şi 1847, un ciclu de articole cu o pronunţată tendinţă etică, adunate într-un volum *(Săteanul creştin sau Partea morală din foaia satului,* 1853). Istorioare morale *(Repezitatea vieţii)* apar şi în „Vestitorul românesc". Într-un limbaj sfătos şi curgător, ele alcătuiesc, la un loc, un fel de tratat de morală, ale cărui precepte sînt ilustrate tot prin istorioare morale *(Petre şi Cristina, Prinţul dezamăgit, Puterea religiei* ş. a.). Printre alte povestiri, o meditaţie intitulată *Gloria (Slava) omului* este un soliloczviu, de tip preromantic, pe tema soartei omeneşti, privită sub spectrul deşertăciunii.

A. a fost un traducător ambiţios şi nu lipsit de iscusinţă, ale cărui realizări au ca trăsătură comună o deosebită fidelitate faţă de original. Este, mai întîi, cazul versiunii româneşti a tragediei lui V. Alfieri, *Saul,* care a prilejuit şi o reprezentaţie teatrală de un răsunător succes (1836). Apreciată, în cuvinte pline de căldură, de către C. Negruzzi, traducerea e apărată cu o amplă argumentaţie de I. Heliade-Rădulescu împotriva criticilor, nu cu totul injuste, însă excesiv de severe, ale lui Gh. Asachi. Polemica era purtată îndeosebi în jurul metrului folosit de autorul român, precum şi al respectării textului original. O altă operă a lui Alfieri, *Virginia* (1836), tălmăcită de **A.** în proză ritmată, nu a avut un răsunet asemănător. Dar visul de traducător al lui **A.** a fost Homer. *Iliada* l-a obsedat ani de-a rîndul. I s-a părut prea simplă întîia versiune, aceea din 1837 (e vorba de primele şase cînturi, însoţite şi de o *Disertaţie asupra naşterei şi vieţei lui Omer).* După un travaliu copleşitor, care avea să-l coste vederea, **A.** realizează o a doua versiune, din care publică primul cînt în 1858, apoi în 1868, precedat de un pretenţios studiu introductiv *(Disertaţio despre hexametrul antic hellen şi*

modern românesc și ceva despre limbă). Scrisă cu ortografia italienizantă a lui Heliade-Rădulescu, încercarea lui **A.** e săvîrșită în versuri hexametrice frumos sunătoare, dar înțelesul este cel mai adesea compromis de o limbă bizară, cu silnice inversiuni și cuvinte compuse („brațalba", „argintarcatul", „coifulgerosul" ș.a.) făurite chiar de către autorul român. Cu toată pledoaria lui Heliade, traducerea a părut multora, încă de pe atunci, ceva foarte asemănător cu o parodie. Nu cu prea mult timp înainte, în 1857, într-o „precuvîntare" la *Paralela sau Viețele bărbaților iluștri* (prima traducere în limba română a cărții lui Plutarh) dovedise, totuși, o anume circumspecție și o orientare justă, în genere, și în chestiunile de limbă, care l-au preocupat, firesc, multă vreme. Dintre alte tălmăciri ale lui **A.**, notabilă, nu și prin limba folosită, e *Biblia sacră* (1859), redată după o ediție grecească.

A scris și versuri originale, fără să fi avut o înzestrare deosebită pentru poezie. Inspirate de urcarea pe tron a lui Gh. Bibescu, „stanțele epice" din volumul *Prințul român* (1843) sînt naive și exaltate. Asemenea „stanțe" apar și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și în „Curierul românesc". În „Învățătorul satului", inserate în articolele moralizatoare din ciclul amintit, se găsesc cîteva poezii simple, pe motive populare. Un volum de versuri nu a mai apucat să vadă lumina tiparului. Tot în manuscris a rămas și o tragedie în versuri, *Iosef cel lacom sau Păcatul osîndit* (1842), o traducere din franceză.

— *Disertație asupra nașterei și vieței lui Omer*, în Homer, *Iliada*, București, Tip. Eliade, 1837 ; *Prințul român*, București, Tip. Valbaum, 1843 ; *Săteanul creștin sau Partea morală din foaia satului*, București, Tip. Mitropoliei, 1853 ; *Disertațio despre hexametrul antic hellen și modern românesc și ceva despre limbă*, în Homer, *Iliada*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1868 ; *[Poezii]*, PMU, *185—192*. Ms. : *[Versuri]*, B.A.R., ms. 1813, f. 54. — Tr. : V. Alfieri, *Din operile lui...*, t. I : *Saul*, pref. trad., București, Tip. Eliade, 1836, *Virginia*, București, Tip. Eliade, 1836 ; Homer, *Iliada*, t. I, pref. trad., pref. I. Eliade, București, Tip. Eliade, 1837 ; ed. București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1868 ; Plutarh, *Paralela sau Viețele bărbaților iluștri*, pref. trad., București, Tip. Colegiului național, 1857 ; *Biblia sacră*, partea I—III. București, 1859. Ms. : [Autor francez neidentificat], *Iosef cel lacom sau Păcatul osîndit* (1842), B.A.R., ms. 5738.

— 1. Vaillant, *La Romanie*, III, *216—218* ; 2. C. Negruzzi, *Păcatele*, *255—257* ; 3. Asachi, *Scrieri*, II, *337—339* ; 4. Heliade, *Opere*, II, *94—104*, *124—131* ; 5. Alecsandri, *Proză*, *286—294* ; 6. C. Aristia, *[Scrisori]*, DML, I, *33—53* ; 7. Aron Pumnul, *Constantin Aristia*, LPTR, IV, partea II, *17* ; 8. C. D. Aricescu, *Înmormîntarea lui C. Aristia*, ROM, XXIV, 1880, 19 ; 9. Onisifor Ghibu, *Un inovator uitat : C. Aristia*, FD, II, 1907, 28 ; 10. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *139—142* ; 11. Ortiz, *Cult. it.*, *276—278*, *301—312*, *324—343* ; 12. Cezar Papacostea, *Vechi traduceri din clasici. „Iliada" lui C. Aristia*, RC, VII, 1931, 3—4 ; 13. Popovici, *Romant. rom.*, *364* ; 14. Valeriu Rusu, *C. Aristia și problemele cultivării limbii la mijlocul sec. al XIX-lea*, OR, *797—800* ; 15. Călinescu, *Eliade*, *107—115* ; 16. Ana Maria Popescu și Al. Machedon, *Constantin Aristia*, București, Meridiane, 1967 ; 17. Cornea, *Originile*, *595—596* ; 18. Brădățeanu, *Profiluri*, I, *9—22*.

F.F.

ARMONIA, gazetă politică și literară apărută la Tîrgoviște, săptămînal, între 24 mai 1881 și decembrie 1883. În primele luni redactor a fost C. Alessandrescu, profesor de geografie și autor de nuvele. Din 27 septembrie, conducerea periodicului este asigurată de un comitet din care făcea parte, alături de C. Alessandrescu, și Al. Vlahuță, profesor, atunci, la gimnaziul din localitate. Vlahuță a publicat în **A.** din primul număr, cînd îi apar articolele *Banul* și *Paralela*. Tot aici el tipărește poezii, proză satirică, articole politice și retipărește cîteva din poeziile care îi apăruseră mai înainte în „Convorbiri literare". Schița *Un Fănuță*, portret realizat în trăsături realiste și cu o ironie necruțătoare, îl face pe Vlahuță eroul unui conflict de presă, deoarece unul din tinerii funcționari ai prefecturii se recunoaște în personajul creionat. Un an mai tîrziu, după apariția poeziei *Scrisoare unui bătrîn* (în numărul 42 din 2 mai 1882 al gazetei), un nou conflict izbucnește. De data aceasta, cel vizat era unul din șefii politici locali și tînărul poet va trebui să suporte consecințele îndrăznelii sale, pierzîndu-și, cîteva luni mai tîrziu, postul de profesor. În **A.** s-au mai publicat versuri de I. Tomșa și N. V. Scurtescu. Nuvele și însemnări de călătorie a dat C. Alessandrescu. Din Fénelon traduce Irina Beștelei. Mai apar maxime, culese din scrierile unor autori străini, și articole despre menirea socială a școlii.

— 1. Valeriu Râpeanu, *Alexandru Vlahuță și epoca sa*, București, E.T., 1966, *25—28*.

R.Z.

ASACHI, revistă științifică și literară redactată și editată lunar la Piatra Neamț între 10 aprilie 1881 și 10 februarie 1885. În aprilie și decembrie 1882, aprilie și iulie — octombrie 1883, octombrie — decembrie 1884 și ianuarie 1885 nu a apărut. Societatea literară și științifică „Asachi" și, implicit, revista editată de ea au fost efectul unei lăudabile emulații spirituale, care domnea printre membrii grupului de intelectuali format la Piatra Neamț pe la 1880, după modelul Junimii și sub influența directă, mărturisită dealtfel, a societății ieșene. Totuși, programul revistei nemțene, care era și al societății, nu este inspirat numai din cel al periodicului de la Iași, deoarece insista, cu o nuanță pașoptistă destul de clară în formulări, asupra scopurilor pe care le urmărea. Desele schimbări survenite în componența comitetului de redacție, din care făcea parte, de la 10 mai 1881, și Calistrat Hogaș, revenit atunci în oraș, după cîțiva ani de profesorat la Iași, nu au modificat programul stabilit inițial. Se prevedea o serioasă acțiune de răspîndire a cunoștințelor științifice în rîndul tineretului. Se adaugă intenția de a se studia urmele arheologice și istorice, monumentele de arhitectură, tradițiile etnografice și folclorice, bogățiile naturale etc. Coloanele revistei ilustrează, în bună măsură, aceste variate preocupări, deși în puținii ani de apariție și cu mijloacele științifice sau de informare existente atunci, nu s-au putut obține decît rezultate sporadice. În jurul revistei se formase un mic grup de autori de versuri, dintre ei detașîndu-se Calistrat Hogaș. Gr. N. Lazu, G. I. Lazariu, I. P. Eșanu, Gh. Boteanu, T. I. Crivăț, V. D. Costinescu și A. Dimitrescu și-au publicat aici încercările poetice. Gr. I. Alexandrescu, cel care mai tîrziu, împreună cu A. D. Xenopol și Ed. Gruber, a editat scrierile lui Ion Creangă, este autorul unei modeste nuvele, inspirată din viața țăranilor de pe Valea Bistriței.

Începuturile literare ale lui Calistrat Hogaș sînt legate de **A.** Deși debutase cu poezii în ziarul „Corespondenția provincială", Hogaș se manifesta întîia oară ca personalitate literară prin colaborările (versuri, articole de critică și însemnări de călătorie) publicate între mai 1881 și februarie 1885 în paginile revistei nemțene. În două spirituale recenzii, îmbinînd observația tăioasă cu ironia, el discuta volumele de versuri ale unor poeți locali. Preferințele sale poetice sînt exprimate cu claritate. Hogaș recomanda cititorilor lectura scrierilor lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu, M. Eminescu și chiar D. Petrino. În schimb, se arăta rezervat față de Al. Macedonski. Într-un articol intitulat *Despre lectură*, scriitorul comenta lecturile păturii culte și răul provocat de traducerile neselective. Tînăra generație, scria Hogaș, trebuie îndrumată spre literatura clasică a Antichității greco-romane. Ca poet, atunci cînd nu suferea o influență eminesciană, care să transmită totuși ver-

surilor lui ceva din fluiditatea poetică a modelului, Hogaş publica doar corecte exerciţii de rimă şi ritm. Din decembrie 1883, în **A.** încep să se tipărească *Amintiri din o călătorie,* şi în şapte numere ale revistei vor apare primele însemnări despre excursiile făcute în munţii Moldovei. Din păcate, proza lui C. Hogaş va rămîne atunci aproape necunoscută, deoarece **A.** nu s-a răspîndit în afara cercului de cititori locali.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 54—55 ;* 2. Const. Ciopraga, *Studiu introductiv* la C. Hogaş, *Opere,* Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956, *9—12, 22—23 ;* 3. Const. Ciopraga, ***Calistrat Hogaş,*** Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, *55—61.*

R.Z.

ASACHI, Ermiona (16.XII.1821, Viena — 9.XII.1900, Paris), traducătoare. Era fiica lui Gh. Asachi şi a Elenei Tayber. Măritată la 18 ani cu Alexandru Moruzi, se desparte în scurt timp de el şi pleacă în Franţa (1845). La Paris intră în cercul intelectualilor francezi revoluţionari, făcînd o impresie deosebită prin cultura şi distincţia ei intelectuală. În 1852 se căsătoreşte cu Edgar Quinet, istoric şi scriitor francez, dedicîndu-se de acum înainte susţinerii activităţii soţului şi editării operelor acestuia. În afara unui volum de cronici muzicale, toate cărţile scrise de **A.** în franceză (semnate Hermione Quinet) cuprind memorii închinate vieţii lui Edgar Quinet *(Mémoires d'exil,* 1868, *Cinquante ans d'amitié. Michelet-Quinet* ş.a.). Bogata ei corespondenţă dezvăluie preţuirea pe care i-au acordat-o Victor Hugo, Jules Michelet, Louis Blanc.

Pînă la plecarea din ţară, **A.** participase la acţiunile culturale ale tatălului ei. A realizat cîteva traduceri de bună calitate din scrieri literare mediocre, cu accentuate intenţii educative. În 1839, traduce nuvela lui Emile Deschamps, *René-Paul şi Paul-René* şi poema biblică *Rut* de Karoline Pichler. Urmează, în 1840, *Istoria sfîntă pentru tinerimea moldo-română,* prelucrarea unor povestiri biblice, şi, în 1843, scrierea filozofică moralizatoare a lui Silvio Pellico, *Despre îndatoririle oamenilor,* prima traducere românească din opera scriitorului italian. O nuvelă fără valoare, apărută în „Albina românească" (1839), şi fragmente din opera lui B. Franklin, în „Spicuitorul moldo-român" (1841), semnate E.A., aparţin, probabil, aceleiaşi traducătoare, de la care a mai rămas, în manuscris, începutul unei tălmăciri din Aug. von Kotzebue, *Fiul pierdut.*

— **Tr.** : Emile Deschamps, *René-Paul* şi *Paul-René,* pref. trad., Iaşi, Tip. Albinei, 1839 ; Karoline Pichler, *Rut,* Iaşi, Tip. Albinei, 1839 ; *Istoria sfîntă pentru tinerimea moldo-română,* Iaşi, Tip. Albinei, 1840, ed. 2, 1846 ; Silvio Pellico, *Despre îndatoririle oamenilor,* Iaşi, Institutul Albinei, 1843. **Ms.** : August von Kotzebue, *Fiul pierdut,* B.A.R., ms. 2889, f. *49.*

— 1. Hermione Quinet, *[Corespondenţă cu C. A. Rosetti, 1866],* DML, I, *63—65,* DIAF, I, *303—330 ;* 2. Ion Breazu, *Edgar Quinet et les Roumains,* MERF, 1927, *326—328 ;* 3. Valerian Nuţu, *Hermione Asaki et Edgar Quinet,* RH, XII, 1935, 1—3 ; 4. Aristia Benche, *Despre soarta lui Silvio Pellico în România,* SI, VI, 1939 ; 5. Cronicar, *Hermiona Asaki-Quinet,* RLTR, I, 1939, 37 ; 6. Călinescu, *Ist. lit., 195 ;* 7. I. Verbină [I. Pervain], *Contribuţii la soarta lui Silvio Pellico în România,* SL, II, 1944 ; 8. Elena Piru, *Victor Hugo şi Hermiona Quinet-Asachi,* GL, XIV, 1967, 48 ; 9. Elena Piru, *Hermiona Asachi-Quinet, 150 ani de la naştere,* MS, II, 1971, 2 ; 10. Elena Piru, *Corespondenţa dintre Victor Hugo şi Hermiona Asachi-Quinet,* MS, II, 1971, 4 ; 11. Constantin Simionescu, *Hermiona Asachi-Quinet,* SPM, 1976, 268.

L.V.

ASACHI, Gheorghe (1.III.1788, Herţa — 12.XI.1869, Iaşi), scriitor, îndrumător literar şi cultural. **A.** este unul din cei patru copii ai preotului Lazăr (Leon) Asachi şi ai Elenei Ardeleanu, părinţii săi fiind probabil de origine transilvăneană. Tatăl său, cleric cu o bogată carieră desfăşurată în ţinutul Hotinului, apoi la Lvov şi, după 1803, la Iaşi, s-a impus prin preocupările sale cultural-iluministe şi prin traducerile făcute din operele preromanticilor Young şi Bernardin de Saint-Pierre. **A.** a învăţat între 1796—1803 la un colegiu din Lvov şi tot aici a urmat, în 1803—1804, Facultatea de filozofie — litere şi ştiinţe — şi un curs special de inginerie. Înclinaţiile sale inginereşti îşi găsesc de pe atunci aplicarea în planurile făcute pentru ridicarea unor case la Lvov şi la Iaşi, unde s-a aflat timp de un an. În vara lui 1805, **A.**, împreună cu fratele său, Daniel-Clemens, pleacă la Viena pentru a-şi îngriji sănătatea şi, mai ales, pentru a-şi continua studiile. Se află în capitala Imperiului habsburgic, pe atunci ocupată de Napoleon, între anii 1805—1808, urmînd cursuri de astronomie şi matematică cu profesorul J. T. Bürg şi iniţiindu-se în pictură. Nu revine în ţară la chemarea tatălui său, pentru a deveni locotenent, ci se îndreaptă spre Roma, unde, în perioada 1808—1812, îşi va desăvîrşi pregătirea, de astă dată în direcţie artistică şi umanistă. Este etapa hotărîtoare a formaţiei sale spirituale, de o orientare predominant italienistă. Şederea în Italia începe cu o călătorie prin ţară, **A.** vizitînd oraşele : Veneţia, Padova, Ferrara, Bologna, Florenţa, Barberino, Siena, Viterbo, ajungînd apoi la Neapole, unde vede ruinele Pompeiului şi coboară în craterul Vezuviului. Aprofundează la Roma studiul culturii clasice şi neoclasice, al celei italiene în special, dar urmăreşte cu interes întreaga cultură europeană, se ocupă, de asemenea, de artele plastice şi de arheologie. Climatul politic existent în Italia — frămîntările ce pregăteau Risorgimento-ul — a contribuit la întărirea propriei sale conştiinţe naţionale. Un eveniment important al vieţii lui **A.**, cu o influenţă îndelungată asupra creaţiei lui poetice, este dragostea spiritualizată pentru tînăra milaneză Bianca Milesi, cu care se va împrieteni, din 1809, în atelierele pictorului Michele Keck şi sculptorului Antonio Canova, unde studiau împreună. Muza poetului, numită, în spirit arcadizant, Leuca (Leufca, Lefca) şi Cinzia — în timp ce artistul însuşi lua pseudonimele de Alvir, Alviro Corintio-Dacico, Alvir Dachienu (Alviru Dacianu), cu care va semna şi mai tîrziu — era o tînără cultivată, sensibilă, cu sentimente patriotice şi liberale, care făceau din ea o membră a organizaţiilor politice secrete şi o mare admiratoare a lui Vittorio Alfieri, recunoscut pentru pornirile sale „misogalliste". Introdus de prietena sa în saloanele literare, **A.** cunoaşte personalităţi artistice şi politice ale vremii, italieni şi străini. Poeziile compuse în italiană, mai ales sonetul dedicat zborului aerostatic al doamnei Blanchard, sonet publicat în 1811, în „Giornale del Campidoglio", îi aduc calitatea, din care **A.** va face un titlu de mîndrie, de membru al Societăţii literare italiene, adică de „mădular Academiei de Roma". Întorcîndu-se în patrie, **A.** trece prin Milano — unde îl cunoaşte pe poetul V. Monti şi pe mama Biancăi —, prin Verona, unde cumpără poeziile scriitorului preferat, Petrarca, şi prin Veneţia. **A.** dobîndise, în cele trei oraşe în care studiase, o pregătire multilaterală în domeniul artelor şi ştiinţelor, în lim-

bile polonă, germană, latină și italiană, la care se adăugau cunoștințe avansate de franceză, engleză și rusă.

Întors în 1812 în țară, **A.** este, pînă spre 1840, cel mai activ factor în stimularea și dezvoltarea culturii românești moderne, punînd bazele învățămîntului superior în limba națională, ale presei și teatrului românesc, dezvoltînd tipăriturile și grafica, contribuind prin propria sa creație la îmbogățirea literaturii epocii. Pentru început este numit, în 1813, de domnitorul Scarlat Callimachi, ca referendar la Departamentul Treburilor din Afară. Chiar în același an, prin stăruința sa și sprijinit de mitropolitul Veniamin Costache, va înființa pe lîngă Școala domnească, de limbă greacă, o clasă pentru pregătirea, în limba română a inginerilor hotarnici. **A.** a predat aici, între anii 1813—1818, matematica, geodezia și arhitectura, după manualele alcătuite de el însuși. În 1814, la propunerea lui s-a deschis, la Iași, primul curs de drept al juristului Chr. Flechtenmacher. Mult timp, ca referendar al Epitropiei Învățăturilor Publice (1820—1849), **A.** a fost conducătorul învățămîntului din Moldova, ocupîndu-se de înființarea și reorganizarea de școli, în Iași și în toate ținuturile, de stabilirea riguroasă a unor programe de funcționare, de alcătuirea manualelor și angajarea celor mai buni profesori. În 1820, el sprijină pe Veniamin Costache la reorganizarea Seminarului de la Socola, aducînd din Ardeal pe profesorii I. Costea (retorică și poetică), I. Manfi (latină), V. Fabian-Bob (teologie) și Vasilie Popp (filologie și filozofie). La 27 decembrie 1816, **A.** pregătise, în casa hatmanului Constantin Ghica din Iași, prima reprezentație teatrală în limba română, cu pastorala *Mirtil și Hloe* a lui Florian, prelucrare după S. Gessner. După refugiul lui **A.** în Bucovina și Basarabia, în timpul mișcării eteriste din 1821, el se reîntoarce la Iași, în 1822, anul reinstaurării domniilor pămîntene. Ioan Sandu Sturdza îl numește, în 1822, agent diplomatic la Viena, unde rămîne pînă în 1827. Se căsătorește cu Elena Tayber, o femeie cultă și cu o bună pregătire muzicală. Se întoarce în țară în 1827. În același an, un puternic incendiu îi distruge locuința și, împreună cu ea, rodul activității sale: traduceri, tragedii, versuri originale și culegeri de folclor. La 28 martie 1828 se aprobă deschiderea, la Trei Ierarhi, a școlii normale și a gimnaziului la care învățătura se face în limba română, act ce reprezintă una din marile izbînzi ale lui **A.** pe plan cultural. La 1 iunie 1829, **A.** editează „Albina românească", prima gazetă din Moldova, care popularizează pe lîngă aspecte diverse ale vieții cotidiene, științele, cultura și arta. Foaia periodică, completată de cîteva suplimente: „Foaia oficială" (1832), „Alăuta românească" (1837—1838), „Arhiva Albinei pentru arheologie română și industrie" (1844—1847), stă sub semnul unei ideologii iluministe. **A.** și colaboratorii săi inserează în paginile ei diferite materiale literare: cuvîntări, scurte memoriale de călătorie, poezii, povestiri, traduceri, articole de geografie, istorie, economie și anunțuri oficiale. „Albina românească" este continuată de alte publicații periodice conduse de **A.**: „Gazeta de Moldavia" (1850—1858), „Patria" (1858—1859) și „Foaia sătească a Principatului Moldovii" (1839—1840, 1846—1851). **A.** a condus de asemenea magazinele științifico-literare: „Spicuitorul moldo-român" (1841) și „Icoana lumei" (1840—1841, 1845—1846). Alt mijloc de propagare a culturii l-au constituit almanahurile lui **A.**, îndeosebi „Almanah de învățătură și petrecere" (1847—1869). Publicistul **A.** poate fi întîlnit în diferite ipostaze: istoric și arheolog, pictor și poet, nuvelist și dramaturg. În ciuda insuficientei documentații științifice și cu toată orientarea politică moderată și conciliantă, publicistica lui sprijină cu succes dezvoltarea culturii naționale. În iulie 1829, **A.** este ales secretar al unei delegații de intelectuali moldoveni care urmau să participe la redactarea Regulamentului organic. În 1830 se afla la Petersburg pentru a prezenta împăratului spre aprobare proiectul Regulamentului organic. Anul 1830 reprezintă o fază nouă în reorganizarea și dezvoltarea școlilor din Moldova. La 1 mai 1830 se redeschide școala de la Trei Ierarhi. În 1832 **A.** înființează pe lîngă Gimnaziul Vasilian un colegiu, cu două secții pentru bursieri. În același an, el înființează o tipolitografie, care va purta numele de Institutul Albinei. În 1834, din inițiativa lui **A.**, ia ființă în Moldova primul institut de educație a fetelor. La 16 iunie 1835 are loc inaugurarea Academiei Mihăilene, instituție de învățămînt superior, organizată și sprijinită de **A.** În concepția lui, Academia Mihăileană trebuia să rivalizeze cu marile instituții de cultură ale Europei. Academia funcționează cu 3 facultăți (filozofie, juridică, teologie) și cîteva cursuri „extraordinare". Înființarea unor „școli ținutale" (la Roman, Huși, Bîrlad, Botoșani, Galați, Focșani), a unor școli sătești, a Școlii de arte și meșteșuguri (1841) se leagă de aceleași eforturi de promovare a științei și culturii în Moldova. Pornind de la idei pedagogice înaintate, **A.** reușește să organizeze științific un întreg proces de ierarhizare a școlilor, impunîndu-le o conducere laică și orientîndu-le spre aspectele practice ale vieții. Consolidarea teatrului național nu se putea realiza cu succes decît prin existența unei instituții corespunzătoare. În perspectiva acestui deziderat, **A.** înființează, la 15 noiembrie 1836, Conservatorul filarmonic-dramatic, împreună cu vornicul Șt. Catargiu și spătarul Vasile Alecsandri, tatăl poetului. Reprezentațiile teatrale, începînd cu anul 1837, prezentate în limba română, cuprind piese străine, în diferite prelucrări, dar și piese originale, ale lui **A.** Repertoriul teatrului se îmbogățește cu opera lirică *Norma* de V. Bellini.

Pentru prima dată se cîntă la Iaşi o operă în limba română (20 februarie 1838). Evenimentele politice şi sociale îmbracă, spre jumătatea secolului al XIX-lea, forme tot mai complexe, încît vechile instituţii nu mai corespund prefacerilor înnoitoare ale vremii. Spiritul iluminist, conciliant, al vechii generaţii, din care făcea parte A., schiţa doar reforme sociale limitate, înfăptuite prin cultură. De aceea, în pragul anului 1840, el nu se mai poate adapta, simţindu-se obosit şi chiar depăşit (cum mărturiseşte în *Meditaţia unui îmbătrînit poet* — 1839). Păstrînd stimă, dar şi rezerve faţă de personalitatea lui, intelectualitatea paşoptistă, grupată în jurul „Daciei literare“, nu ezită totuşi să-l critice. Revoluţia de la 1848 nu este înţeleasă de A., deşi atmosfera favorabilă mişcării paşoptiste se datorează în mare parte vastului său program de reforme cultural-patriotice. În 1850 A. face parte din comisia de pregătire a expoziţiilor de la Londra (1851) şi Paris (1855), este numit cenzor (1851—1856) şi primeşte apoi postul de director al Departamentului Cultului şi Învăţăturilor Publice (15 iulie 1856 — 1 ianuarie 1857). În momentul Unirii, A. se situează în grupul separatiştilor, deşi în diferite periodice publicase materiale şi broşuri în care îşi manifesta speranţa într-o Românie unită. În ultima perioadă a vieţii, A. este victima propriilor sale atitudini, de oscilaţii şi de izolare. Se dedică acum mai mult activităţii scriitoriceşti. După 1850 apar principalele volume ale operei sale.

A. studiase operele clasicilor greci şi latini (cu preferinţă pentru Horaţiu), dar atracţia manifestă este pentru literatura italiană: Dante, Ariosto, Tasso, Petrarca, Metastasio, Ugo Foscolo, G. Parini, V. Alfieri, V. Monti. Primele cicluri de poezii, scrise în limba italiană, *La Leucaide* şi *Raccolta delle Poesie*, sînt inspirate de dragostea pentru Bianca Milesi. Poetul o cîntă în sonete petrarchiste şi o imaginează mai mult pictural. Viziunea lui este neoclasică, peisajul ce formează cadrul general este însă mitologic, întotdeauna arcadic. Pentru poet, chipul iubit rămîne centrul unui univers populat de zeităţi mitologice. Cîntecul lui de dragoste neîmplinită împrumută imagini din mitul lui Orfeu, melodia lui îmblînzeşte şi fiarele sălbatice. Cîntecul umanizează un întreg peisaj agrest. Ceea ce îl apropie pe A. de Petrarca este fiorul sublim şi statornic al iubirii. Marea dramă a despărţirii de iubita sa, exprimată în unul din cele mai frumoase sonete ale poetului, *Il vaticino (Profeţia)*, are un ton profund elegiac. Fără să se depărteze de modele străine, A. a plăsmuit, după 1812, numeroase poezii, dintre care unele au fost grupate sub titlurile *Ode, Elegii, Sonete, Anacreontice, Cîntece, Imne, Meditaţii, Satire, Balade, Legende* şi *Fabule*. Modelele lui se găsesc în Anacreon, Horaţiu, Petrarca, Boileau, Lamartine, Hugo, Mickiewicz şi Ignacy Krasicki, din care făcuse şi tălmăciri. În poezie, A. este deopotrivă clasic, preromantic şi romantic, nota predominantă rămînînd însă cea clasică. Orice operă de artă, crede A., trebuie să contribuie la progresul paşnic al societăţii, să stimuleze în om virtuţile morale. Pe acest crez iluminist el grefa permanent valorile clasice. Horaţian prin concepţie, A. cultivă cu predilecţie oda, evoluînd de la cîntarea peisajului italic pînă la evenimentul politic şi cultural al Moldovei: *La Italia, Către Tibru, Prolog. La patrie, Restaurarea şcoalelor naţionale în Moldova, La moldoveni. La restatornicirea domnilor pămînteni, Pleiada. Odă către poeţii români, Vasul Moldaviei* ş.a. Oda *Prolog. La patrie* deschide prima ediţie de versuri a poetului, din 1836. Ea are semnificaţia unui adevărat manifest poetic. Multe dintre creaţiile lui A. au un vădit caracter ocazional. Sînt omagiaţi Alexandru I al Rusiei, Ioan Sandu Sturdza şi Mihail Sturdza, Grigore Ghica şi, mai tîrziu, Carol I. Lirica patriotică a lui A., în special oda şi imnul, izvorăşte totdeauna din evenimentele politice şi culturale ale vremii: statornicirea domniilor pămîntene, înfiinţarea unor instituţii de cultură, inaugurarea lor, introducerea limbii naţionale. Cînd apare în ipostaza de poet oficial, A. aminteşte de Metastasio şi Monti. O altă categorie a creaţiilor poetice ale lui A., aparţinînd liricii filozofice, o formează ciclul *Meditaţii* (1854). Acest ciclu cuprinde creaţii romantice prin conţinut, dezvăluind entuziasm patriotic şi umanitar. Marea lui dramă izvorăşte din neputinţa de a descoperi o formulă nouă de existenţă, ca prin intermediul ei să poată ferici pe oameni. Muzele, Amorul şi Amiciţia sînt tot atîtea himere ale vieţii. În mijlocul decepţiilor, poetul vrea să se împace cu el însuşi. Bîntuit de frămîntări şi decepţii, el îşi regăseşte echilibrul moral şi conchide că drumul spre idealul suprem — servirea Patriei — trebuie să implice acţiunea constructivă *(Înnoirea anului 1851)*. A. cultivă şi elegia sepulcrală întîlnită la preromanticii secolului al XVIII-lea, între care Th. Gray, Ossian, şi chiar la romanticii secolului următor. La A., un prim şi accentuat sentiment al durerii se întîlneşte în poezia *La moartea părintelui meu* (1825). Zbaterea între durerea sfîşietoare şi resemnarea discretă este prilejuită de un alt eveniment, moartea Eufrosinei, fiica poetului, transpus în două „viziuni“ poetice: *Eufrosina. Viziune pe rîpele Ozanei* şi în sonetul *Fiicei mele Eufrosina*. Eroina este o fantasmă ce răsare din rîpele Ozanei, spre a consola un părinte îndurerat. Viziunea este concepută în spiritul poeziei populare şi impresionează prin aerul de candoare şi de rituală melancolie.

Prin evocarea trecutului istoric, cuprins în cronici şi legende, A. este un romantic în haină clasică. Cu

baladele *Dochia și Traian, Turnul lui But* (amintind de motivul din *Lenore* a lui Bürger) și legendele *Jijia, Sirena lacului, Moșii* (preluînd motive poetice din A. Mickiewicz), poetul se afla într-o zonă romantică. Dacă în *Ștefan cel Mare înaintea cetății Neamțu* eroii au de ales între dragostea egoistă și sacrificiul suprem pentru eliberarea țării, în *Dochia și Traian* ei se purifică simbolic. Dochia este fiica lui Decebal. Ea nu poate accepta dragostea celui ce i-a supus poporul și, implorînd forța magică a lui Zamolxis, se preface într-o stîncă. În *Turnul lui But*, una din creațiile valoroase ale lui **A.**, eroii sînt doi îndrăgostiți deveniți fantome ce călătoresc noaptea, sub lună, către piscul enigmaticului Pion (Ceahlăul). **A.** a prelucrat vechi credințe populare potrivit cărora eroii se pot schimba în pietre, pești, copaci sau viță de vie. Cultivarea de către poet a unor mituri străvechi este voită, exprimînd strădania de a alcătui o mitologie românească, plecînd de la tradiția folclorică. **A.** a lăsat și cîteva cicluri de fabule incluse în volumul *Poezii* (1836), apoi în volumele *Fabule alese* (1836), *Fabule versuite* (1844) și *Fabule* (1862), prin care încearcă să fructifice, alegoric, experiențe umane. Motivele abordate de **A.** sînt cele universale, lăsînd mai puțin loc originalității. Fabulele lui cîștigă însă adeseori prin ușurința versificării, exprimarea fericită a ideii și pitorescul limbajului. Reușite sub aspectul imaginației și rezolvării scenice sînt fabulele *Momița la bal masche* și *Castorii*. Satirele lui **A.** sînt mai mult imitații : după Boileau, *Satiră asupra omului*, după Marțial, *Epigrama. Către unul ce promitea mult și nu-mplinea nimică*, iar *Soția de modă* imită satira lui Krasicki. Soția modernă, o snoabă, anticipă o Chiriță cu pretenții mai evoluate, dar cu aceleași capricii.

A. contribuie la îmbogățirea repertoriului teatral din Moldova prin traduceri, prelucrări și creații originale. Printre prelucrări, de mai mare răsunet au fost *Mirtil și Hloe* de Florian, după Gessner, prezentată în 1816 și tipărită în 1850, cu o *Procuvîntare* în care scriitorul mărturisește semnificația patriotică a acestei reprezentații teatrale, aceea de a demonstra virtuțiile limbii române. **A.** este direct influențat de literatura dramatică a lui Aug. von Kotzebue, din care a tradus și localizat cîteva piese : *Lapeirus*, jucată de elevii Conservatorului în 1837, și *Văduva vicleană sau Temperamentele*. Alte prelucrări din Kotzebue, realizate de **A.**, sînt : *Pedagogul, Fiul pierdut, Contrabandul sau Întunecimea de lună, Sărăcie și fudulie*. Pentru repertoriul teatral **A.** a tradus din Racine, Voltaire *(Alzira* și *Saul)* și Goldoni *(Camarierul di doi stăpîni)*. O contribuție o constituie și traducerea integrală sau parțială a unor librete de operă italiană. Traducerile și prelucrările sale au umplut un mare gol în repertoriul teatral al vremii, depășind simpla acțiune educativă. Activitatea dramatică originală a lui **A.** începe destul de tîrziu, în 1834, cu prezentarea compoziției *Serbarea păstorilor moldoveni* și a piesei *Dragoș, întîiul domn suveran a Moldovii*, al cărei text nu s-a păstrat. Drama istorică *Petru Rareș* (1837) păstrează clișee ale pieselor lui Kotzebue. Imaginația este săracă, intriga palidă, iar dialogul monoton și greoi. Epoca este sugerată prin atmosferă și costumație, psihologia eroilor nu se susține. *Înturnarea plăieșului din Anglia* (1850) este o idilă în care virtutea se vrea superioară prejudecăților sociale. În drama *Turnul Butului* (1863), inferioară artisticește baladei cu același titlu, limbajul sună fals. *Voichița de Romănie* (1863), melodramă cu cîntece, nu aduce nimic nou. Eroina pare să fie, în concepția dramaturgului, un simbol al unității de neam. *Elena Dragoș de Moldavia* (1863), *Petru I, țarul Rusiei, la Iași* (1868) și *Desperația unui eremit* (1863) sînt lipsite de o trăire adîncă, pasiunile eroilor nu pot impresiona, întrucît primează documentul improvizat. Desigur, piesele originale ale lui **A.** răspund mai puțin exigențelor estetice, dar în epocă semnificația dramaturgiei sale era mai mult patriotică : resuscitarea trecutului istoric în creații care să stea la baza unui teatru național.

Nuvelele lui **A.** sînt mai curînd niște povestiri în care predomină un amestec de legendă și istorie medievală, netransfigurate în ficțiune literară : *Rucsanda doamna, Dragoș, Alexandru cel Bun, Svidrighelo, Valea-Albă, Bogdan Voievod, Petru Rareș, Mazepa în Moldova, Elena Moldovei, Mihai Viteazul, Ziua din urmă a municipiului Iașienilor, Lopușna, Pacea la Prut*. În nuvelele sale, **A.** se oprește asupra unor situații și eroi care domină un întreg Ev mediu. Voievozi, cavaleri rătăcitori și domnițe, călugări, vînători, pescari, soli și vestale populează paginile acestor scrieri. În multe cazuri, idealul eroilor pare a fi cînd un suprem sacrificiu — apărarea patriei — cînd o iubire tulburătoare, umbrită de rațiuni politice. Nuvelele rămîn, prin structură, mici romane cavalerești, specifice, ca gen, secolului al XVIII-lea. Ele amintesc spiritul unei epopei italiene, clasicismul lor îmbinîndu-se totdeauna cu romantismul.

În activitatea sa scriitoricească și publicistică, **A.** a enunțat deseori observații legate de fenomene lingvistice. Limba este un bun al întregii comunități, observa el într-un *Referat asupra „Gramaticii" lui Gh. Săulescu* (1833). Limba română este capabilă să exprime simțiri înalte. Pentru îmbogățirea ei, **A.** recomandă împrumuturile din limbile latină, italiană și franceză și utilizarea vechilor cuvinte autohtone. În *Omul literat* se preconizează întoarcerea la textele bisericești. Această soluție ar favoriza posibilitatea unității de neam prin limbă, punînd stavilă ereziilor lingvistice ale vremii. În articolul *Cîteva observații filologice* (1861), **A.** propunea înlocuirea ortografiilor complicate cu una bazată pe principiul fonetic, după modelul celei italiene. Limba operei sale artistice este totuși arhaică, cu multe inconsecvențe ortografice. Cuvintele italo-latine, grecismele, abuzul de arhaisme și de moldovenisme nu fac din **A.** un creator de limbă literară. Luptînd împotriva acestor erezii, el devine deseori victima lor.

A. s-a ocupat și cu epigrafia, arheologia și istoria. A tradus în românește *Istoria imperii rosiene* a lui Ivan Kaidanov, a publicat biografiile unor cronicari și un studiu cronologic al istoriei Moldovei (1865). În istoria culturii române, **A.** rămîne un spirit enciclopedic și mereu dinamic. A sprijinit și dezvoltat învățămîntul de toate gradele în limba națională, a pus bazele unui teatru autohton, a întemeiat presa în Moldova, a încurajat știința și artele. Generațiile de după 1840 îi datorează mult lui **A.**, verigă necesară și trainică în neîntreruptul lanț al culturii românești.

— *Poezii*, Iași, Institutul Albinei, 1836 ; ed. 2 *(Culegere de poezii)*, Iași, Tip. Institutul Albinei, 1854 ; ed. 3 *(Culegere de poezii)*, Iași, Tip. Institutul Albinei, 1863 ; ed. îngr. și pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908 ; ed. îngr. D. Murărașu, București, Cartea românească, 1945 ; *Fabule alese*, Iași, Institutul Albinei, 1836 ; ed. 3 *(Fabule versuite)*, Iași, Institutul Albinei, 1844 ; ed. 4 *(Fabule... adăogită cu Viața lui Esop)*, Iași, Institutul Albinei, 1862 ; *Dochia și Traian dupre zicerile populare a romînilor cu itinerarul muntelui Pionul*, Iași, Institutul Albinei, 1840 ; *Reglement atingător despre organizația unei biblioteci publice*, Iași, Institutul Albinei, [1841] ; *Relație de starea învățăturilor publice în Moldova pe anul școlar 1839—1840*, Iași, Institutul Albinei, 1841 ; *Lexicon de conversație*, I, Iași, Institutul Albinei, 1842 ; *Lupta moldovenilor cu cavalerii crucieri la anul*

1423, şi descrierea tablonului litografit ce o înfăţoşază, Iaşi, Institutul Albinei, 1845 ; Expoziţia stărei învăţăturilor publice în Moldova de la a lor restatornicire pînă la anul 1843 şi un proiect pentru a lor reformă, Iaşi, Institutul Albinei, 1845 ; Ţiganii, Iaşi, Institutul Albinei, 1856 ; Problema instrucţiunii publice în Moldova. Precedată de o privire istorică asupra şcolilor, Iaşi, Institutul Albinei, 1858 ; Nouvelles historiques de la Moldo-Roumanie, Iaşi, Institutul Albinei, 1859 ; Notiţie biografică, Iaşi, Institutul Albinei, 1863 ; Voichiţa de Romanie, Iaşi, Institutul Albinei, 1863 ; Elena Dragoş de Moldavia, Iaşi, Institutul Albinei, 1863 ; Turnul Butului, Iaşi, Institutul Albinei, 1863 ; Petru Rareş, I-II, Iaşi, Institutul Albinei, 1863 ; Nuvele istorice a României, I, ed. 3, Iaşi, Institutul Albinei, 1867 ; Culegere de fabule, Bucureşti, Socec, 1895 ; ed. 2, Bucureşti, Socec, 1905 ; Fabule, I-II, Iaşi, Şaraga, 1896 ; Nuvele istorice, îngr. şi pref. P. V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1915 ; Dragoş, Bucureşti, Cultura românească, 1926 ; Mazepa în Moldova, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Cultura românească, 1926 ; Ruxanda Doamna, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Cultura românească, 1928 ; Svidrighelo, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Cultura românească, 1928 ; Valea Albă, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Steinberg ; Bogdan Voievod, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Steinberg ; Alexandru cel Bun, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Cultura românească, 1928 ; Scrieri literare, I-II, îngr. şi pref. N. A. Ursu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; Scrieri alese, Chişinău, Cartea moldovenească, 1968 ; Petru Rareş, îngr. şi pref. Emil Manu, Bucureşti, E.MT., 1970 ; Opere, I, îngr. şi introd. N. A. Ursu, Bucureşti, Minerva, 1973 ; Alăuta a lui Alviru Dachienu, DCM, I, 29—68 ; Leucaida lui Alviro Corintio-Dacico, tr., îngr. şi introd. George Sorescu, Bucureşti, Minerva, 1974. — Tr. : Ivan Kaidanov, Istoria imperiii rosiene, I-II, Iaşi, Institutul Albinei, 1832—1833 ; F. Romani, Norma, Iaşi, Institutul Albinei, 1838 ; Aug. von Kotzebue, Fiul pierdut, Iaşi, Institutul Albinei, 1839, Pedagogul, Iaşi, Institutul Albinei, 1839 ; Florian, Mirtil şi Hloe, Iaşi, Institutul Albinei, 1850 ; [V. da Filicaia, Horaţiu, Th. Gray, Petrarca, B. Menzini, O. Minzoni, Anacreon, L. S. Fontana, Moschos din Siracuza, Bion din Smirna, M. Bouquet, I. Krasicki, T. Tasso, V. Hugo, Boileau, Marţial, A. Mickiewicz, Schiller, La Fontaine, L. Pignotti, Esop, Fedru, Metastasio, Lamartine, Dante], în Opere, I, îngr. şi introd. N. A. Ursu, Bucureşti, Minerva, 1973.

— 1. Ioan Negre, Gheorghe Asachi. Viaţa, lucrările, scrierile sale şi epoca în care a trăit. 1788—1869, Piatra Neamţ, Tip. judeţului Neamţ, 1882 ; 2. C. Calmuschi, Gheorghe Asachi. Viaţa şi activitatea lui, Bîrlad, Tip. Caţafany, 1887 ; 3. V. A. Urechia, George Asaki, Bucureşti, Tip. Românul, 1890 ; 4. Th. Codrescu, Amintiri despre Gheorghe Asaki, A, II, 1890—1891, 338—344 ; 5. Speranţia, Fabula, 84—91, 155—156, 159, 167—168, 179—184, 203—207 ; 6. Urechia, Ist. şc., I, 107—108, 116—118, 127—128, 148, 154, II, 52, 185, 360 ; 7. G. Bogdan-Duică, Traducătorii români ai lui August de Kotzebue (1830—1850), OM, 198—201 ; 8. Iorga, Ist. lit. XVIII, II, 418—424 ; 9. Iorga, Ist. lit. XIX, I, 14—17, 45—47, 106—110, 178—187, 190—196, 276—282, II, 212—214, III, 120—125 ; 10. I. C. Damianovici, Nuveliştii istorici în literatura noastră : Gh. Asachi, VAN, III, 1908, 5 ; 11. G. Bogdan-Duică, G. Asachi, „Poezii", Vălenii de Munte, 1908, LU, VIII, 1909, 7 ; 12. Ibrăileanu, Spiritul critic, 43—58 ; 13. C. I. Istrati, Din trecutul nostru. Una sută de ani de cînd Asaki s-a dus la Roma, Bucureşti, Tip. Baer, 1909 ; 14. N. Iorga, Gheorghe Asachi ca tipograf şi editor — După „Catalogul" lui din 1847, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXIV, 1911—1912 ; 15. Elena Bacaloglu, Bianca Milesi e Giorgio Asaky, Roma, Direzione della Nuova Antologia, 1912 ; 16. Hélène Bacaloglu, Preuves d'amour, Bucureşti, Institutul de arte grafice, 1914, 1—52 ; 17. Burada, Ist. teatr., I, 99—103, 166—172, 184, II, 11, 39, 49, 135 ; 18. I. Minea, Ce citise generaţiunea Unirii din Moldova, Bucureşti, Tip. Convorbiri literare, 1919, 11—13 ; 19. Ibrăileanu, Ist. lit. Conachi, 393—396, 400—433 ; 20. E. Lovinescu, Gh. Asachi. Viaţa şi opera sa, Bucureşti, Cartea românească, 1921, ed. 2, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1927 ; 21. Iorga, Ist. presei, 36, 43—47, 59—60, 70, 81 ; 22. Negrescu, Infl. slave, II, 46—48 ; 23. Haneş, Stud. lit., 183—225 ; 24. D. Caracostea, Izvoarele lui G. Asachi, Bucureşti, Socec, 1928 ; 25. G. Guţu, Gh. Asachi şi traducerile din latineşte, ORP, IV, 1928, 4 ; 26. Densusianu, Lit. rom., I, 171—187 ; 27. Ramiro Ortiz, Poezii italiene ale lui Asachi, PIR, I, 1929, 2 ; 28. Claudio Isopescu, Il poeta Giorgio Asachi in Italia, Livorno, Raffaello Giusti, 1930 ; 29. Ramiro Ortiz, Per la fortuna del Petrarca in Rumania (1783—1928), AAR, memoriile secţiunii literare, t. V, 1930—1931 ; 30. D. Caracostea, Un izvor preromantic al lui Asaki, INI, 108—112 ; 31. D. Pompeiu, Din hîrtii vechi : Asachi şi firea limbei noastre, INI, 343—344 ; 32. Iorgu Iordan, „Albina românească". Note pe marginea primului ei volum, RCT, IV, 1930, 2 ; 33. Claudio Isopescu, Un artista romeno dell '800 a Roma, Roma, Leonardo da Vinci, 1932 ; 34. Alex. Lawrence, Observaţiuni asupra unei elegii a lui Asachi, VR, XXIV, 1932, 5—6 ; 35. Ramiro Ortiz, Gheorghe Asachi e il petrarchismo rumeno, în Varia romanica, Firenze, La Nuova Italia, 1932 ; 36. Al. Ciorănescu, Italia în literatura românească, RO, XII, 1932—1933, 2 ; 37. Zarifopol, Pentru arta lit., II, 78—88 ; 38. H. Dj. Siruni, Gheorghe Asachi şi armenii, ANI, I, 1936, noiembrie ; 39. Alexandru Marcu, Torquato Tasso în romantica românească, SI, III, 1936 ; 40. Alexandru Marcu, Madame Blanchard şi Gh. Asachi la Roma, SI, V, 1938 ; 41. Eufrosina Dvoicenco, O satiră polonă imitată de Asachi şi Stamati, RFR, V, 1938, 8 ; 42. D. Caracostea, Le préromantisme de G. Asaki, Bucureşti, Monitorul oficial, 1940 ; 43. G. Zane, O concurenţă tipografică şi o polemică literară între M. Kogălniceanu şi Gh. Asachi, Bucureşti, Fundaţia culturală Mihail Kogălniceanu, 1941 ; 44. Nicolae V. Bidnei, Activitatea dramatică a lui Gheorghe Asachi, Botoşani, Saidman, 1941 ; 45. Călinescu, Ist. lit., 96—111 ; 46. Ion Chiriuc, Trei nuvele istorice de G. Asaki şi cronicarii moldoveni, CL, LXXIV, 1941, 5—6 ; 47. Gh. Oprescu, Grafica românească în secolul al XIX-lea, I, Bucureşti, F.R.L.A., 1942, 47—55, 96—104, 110, 208—211, 234, 235, 236, 254—274, 280 ; 48. Laeţiţia Cartojan, Legenda „Mama lui Ştefan cel Mare". D. Cantemir, izvorul baladelor din secolul al XIX-lea, CEL, V, 1943 ; 49. Cioculescu—Streinu—Vianu, Ist. lit., 18—28 ; 50. G. T. Kirileanu, Două scrisori ale lui Vodă Mihai Sturza din 1848—1849, ACG, 301—306 ; 51. Dan Berindei, O scrisoare a lui Gheorghe Asachi din 1856, ARR, X, 1945—1946 ; 52. Gh. I. Maxim, Petrecerea artistului Gheorghe Asachi in Roma ottocentesca, Mănăstirea Neamţ, 1947 ; 53. Popovici, Studii, II, 125—144, 153—156 ; 54. Florica Cîmpan, Despre algebra tipărită şi cea în manuscris a lui Gh. Asachi, AUI, t. II, 1955, fasc. 1—2 ; 55. Al. Bistriţeanu, G. Asachi şi folclorul, LL, 1955 ; 56. Remus Niculescu, Gh. Asachi şi începuturile litografiei în Moldova, Bucureşti, E.A., 1955 ; 57. Augustin Z. N. Pop, Un memoriu despre fabrica de hîrtie a lui Asachi, SCB, I, 1955 ; 58. Florica Cîmpan, Geometria şi trigonometria lui Gh. Asachi, AUI, matematică-fizică-chimie, t. II, 1956, fasc. 1—2 ; 59. H. Blazian, Gh. Asachi, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; 60. N. C. Enescu, Contribuţia lui Gh. Asachi la rezolvarea problemei manualelor în şcolile naţionale din Moldova, RPD, V, 1956, 10 ; 61. Şt. Bîrsănescu, Gh. Asachi şi studiile sale la Universitatea din Lvov, IL, VIII, 1957, 7 ; 62. N. C. Enescu, Gh. Asachi ca pedagog, DIPR, I, 145—223 ; 63. Aurora Ilieş, Gh. Asachi şi manuscrisele lui Budai-Deleanu, SCB, II, 1957 ; 64. Valeria Osoianu, Date noi cu privire la apariţia unor periodice ale lui Gh. Asachi, SCB, II, 1957 ; 65. Iosif Pervain, Extract din jurnalul unui călătoriu moldovean, ST, VIII, 1957, 10 ; 66. N. A. Ursu, Asachi, nu Donici, IL, VIII, 1957, 11 ; 67. I. C. Chiţimia, Adam Mickiewicz et l'écrivain roumain G. Asaki, RSL, I, 1958 ; 68. G. Călinescu, Gh. Asachi, RITL, VIII, 1959, 1—2 ; 69. Al. Andronic şi I. Antohi, Gh. Asachi şi unele probleme referitoare la introducerea învăţămîntului practic în Moldova, RA, III, 1960, 1 ; 70. N. A. Ursu, „Rimario moldavo", dicţionarul de rime al lui Gh. Asachi, IL, XI, 1960, 12 ; 71. Valeriu Ciobanu, Aspecte ale operei lui G. Asachi, RITL, X, 1961, 4 ; 72. Massoff, Teatr. rom., I, 68—77, 218, 219, 222—227, 229—231, 514 ; 73. N. A. Ursu, Iniţialele A. D. şi paternitatea unor fabule, IL, XII, 1961, 4 ; 74. Dina Căplescu, Diferenţele lingvistice dintre cele două ediţii ale aritmeticii lui G. Asachi, CIL, III, 137—150 ; 75. Cornea—Păcurariu, Ist. lit., 141—166 ; 76. N. C. Enescu, Gheorghe Asachi organizatorul şcolilor naţionale din Moldova, Bucureşti, E.D.P., 1962 ; 77. Gh. Ungureanu, Gheorghe Asachi, RA, VI, 1963, 2 ; 78. Pavel Chihaia, Date noi în legătură cu activitatea lui G. Asachi în Italia, SCIA, X, 1963, 2 ; 79. George Ivaşcu, Asachi — reporter, CNT, 1964, 39 ; 80. Ist. gînd., 133—135 ; 81. Ist. teatr., I, 169—173, 218, 274, 275 ; 82. Maria Marinescu-Himu, Din izvoarele poeziei lui Gh. Asachi, LL, X, 1965 ; 83. Mihaela Şchiopu, Aspecte ale recepţiei operei lui Dante în România, RITL, XIV, 1965, 1 ; 84. Brădăţeanu, Drama, 47—52 ; 85. Brădăţeanu, Ist. lit. dram., I, 66—70, 89—93, 220—222 ; 86. Şerban Cioculescu, Acum 150 de ani, TTR, XI, 1966, 2 ; 87. F. Levit, Gheorghe Asachi, Chişinău, Cartea moldovenească, 1966 ; 88. Al. Alexianu, Un model byronian al portretului Domniţei Ruxandra, ATN, IV, 1967, 9 ; 89. Ion Nicola, Gh. Asachi şi manuscrisele lui Ion Budai-Deleanu, LL, XV, 1967 ; 90. E. Pahonţu, Începuturile vieţii artistice moderne în Moldova. Gh. Asachi şi Gh. Panaiteanu, Bucureşti, Meridiane, 1967 ; 91. Ist. lit., II, 354—372 ; 92. I. Kara, Din activitatea editorială a lui Gh. Asachi. Tipărituri în limbi străine, MM, XLIV, 1968, 3—4 ; 93. Tomescu, Ist. cărţii rom., 144—145 ; 94. Gh. Ungureanu, Gheorghe Asachi, MI, II, 1968, 2 ; 95. Al. Andriescu, Valorificarea limbii şi stilului vechilor texte româneşti (cronici, texte religioase etc.) în creaţia scriitorilor din prima jumătate a secolului al XIX-lea, SILL, I, 336—339 ; 96. Ivaşcu, Ist. lit., I, 355—358, 368—369, 371, 372—373, 386, 387 ; 97. V. Mîndra, Gheorghe Asachi. 100 de ani de la moarte, TTR, XIV, 1969, 11 ; 98. Seche, Schiţă, I, 98 ; 99. N. A. Ursu, O dramă istorică necunoscută a lui Gheorghe Asachi, CRC, IV, 1969, 24 ; 100. Gh. Ungureanu, Un manuscris necunoscut al poeziilor lui Gh. Asachi, CRC, IV, 1969, 44 ; 101. Maria Protase, În căutarea adevăratului Asachi, TR, XII, 1969, 49 ; 102. Adrian Pricop, Gh. Asachi. Documente, CRC, IV, 1969, 51 ; 103. N. A. Ursu, Crearea stilului ştiinţific, SILL, I, 138, 147, 148 ; 104. Gh. Ungureanu, Figuri de arhivişti români : Gheorghe Asachi (1788—1869), Bucureşti, 1969 ; 105. Emil Diaconescu, Gh. Asachi şi Transilvania, CRC, V, 1970, 1 ; 106. George Sorescu, Gh. Asachi, Bucureşti, Minerva, 1970 ; 107. Trifu, Cronica, 99, 103—106, 111, 113 ; 108. Anghelescu, Preromant. rom., 143—144, 155, 189, 200, 210—211, 214—215,

219—220, 222, 257 ; 109. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, 143—149 ; 110. Mîndra, *Incursiuni*, 24—33 ; 111. Dumitru Negoescu, *Gheorghe Asachi. Asupra dramei „Turnul Butului"*, RITL, XX, 1971, 4 ; 112. Vîrgolici, *Comentarii*, 47—49, 92—94 ; 113. Păcurariu, *Clas. rom.*, 59—63 ; 114. *Ist. filoz. rom.*, I, 179 ; 115. Piru, *Varia*, I, 52—60 ; 116. Cornea, *Originile*, 320—343 ; 117. Mircea Zaciu, *Asachi, cel „de nime iubit"*, VTRA, II, 1972, 9 ; 118. Mircea Zaciu, *Un român în Vezuviu*, VTRA, II, 1972, 10 ; 119. Mircea Zaciu, *„Obosit de admirare..."*, VTRA, II, 1972, 11 ; 120. G. Istrate, *Gh. Asachi, un mare necunoscut*, CRC, VIII, 1973, 24 ; 121. Mîndra, *Clasicism*, 132—152 ; 122. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, 158—165 ; 123. N. A. Ursu, *Sursele italiene ale poeziei lui Gh. Asachi*, RL, VI, 1973, 17 ; 124. *[Acte, documente]*, DCM, I, 68—82 ; 125. George Sorescu, *Manuscrisele lui Asachi*, TR, XVIII, 1974, 5 ; 126. Roxana Sorescu, *Metamorfoze ale liricii erotice*, STRS, 102—105 ; 127. Mihaela Mancaș, *Structura narației în perioada romantică*, STRS, 187—189 ; 128. Al. Bistrițeanu, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, București, Minerva, 1977, 107—153.

A.S.

ASACHI, Lazăr (sau **Leon**) (c. 1750—1825, Iași), traducător. Numele de familie al lui **A.** a circulat și sub forma Isachievici sau Asachievici. Îmbrăcînd în 1820 rasa de călugăr, va primi numele monahal Leon. S-a presupus o origine transilvană ⟨5⟩ sau moldovenească ⟨7⟩ a lui A., căruia i se atribuise și o puțin probabilă ascendență etnică armeană sau ruteană. Nu i se cunosc studiile, dar era un om învățat, cunoscător al mai multor limbi (rusă, polonă, franceză, germană). A fost făcut preot de mitropolitul Gavriil Callimachi și protopop al ținutului Herța. Aici s-a născut scriitorul și omul de cultură Gh. Asachi, primul copil al lui **A.** Ca preot militar al corpului de arnăuți moldovlahi, **A.** a luat parte la asediul și eliberarea Hotinului de sub turci. Cînd, în 1793, Hotinul este predat turcilor, el este numit preot al spitalului din Lvov. În 1803 **A.** se găsea la Iași, numit de Veniamin Costache protoprezbiter a toată Moldova. Pînă în anul morții a fost cel mai apropiat sfătuitor al mitropolitului, sprijinindu-i cu dăruire inițiativele culturale, traducerea și tipărirea de cărți în limba română, înființarea Seminarului de la Socola. Mitropolitul l-a folosit în diferite misiuni, în sudul Dunării și în Galiția. În 1820 l-a numit arhimandrit al Mitropoliei. Ca adept al mișcării eteriste ⟨7⟩, nu putea rămîne în Moldova după înăbușirea mișcării. L-a însoțit pe Veniamin Costache în pribegie, la Colincăuți.

A. considera că tălmăcirea în limba română numai a cărților bisericești nu ajunge, că „și din politiceștile cărți o seamă sînt folositoare". În 1816 a tipărit o traducere din limba franceză, *Jucăria norocului sau Istorisirea pentru prințipul Menșcikov*, după cartea lui P. J.-B. Nougaret, apărută la Liège în 1773 ⟨11⟩. În istoria ridicării și căderii prințului, **A.** găsea numeroase pilde morale în spiritul învățăturii creștine. În 1819 avea gata pentru tipar traducerea integrală a *Nopților* lui Young. Probabil evenimentele anului 1819 (cînd a avut loc o revoltă împotriva domnitorului Scarlat Callimachi, la care a participat activ și A.) l-au împiedicat s-o tipărească. Traducerea a rămas în manuscris. Este prima tălmăcire a lui Young la noi. **A.** s-a folosit de versiunea franceză a lui Le Tourneur, cunoscută printr-un intermediar rusesc din 1806 ⟨2⟩. Este o traducere greoaie, de importanță strict documentară. **A.** a fost atras de accentele religioase ale scrierii. Tălmăcind, în 1821, *La Chaumière indienne* a lui Bernardin de Saint-Pierre, scriitor foarte gustat în epocă, **A.** vorbea despre „îndatorirea către soțietate" a traducătorului de a semăna „cîte un grăunte în țărna cea puțin lucrată" și despre „înalta chemare de a înainta luminarea patriei". În prefață sînt expuse idei interesante asupra limbii noastre (de „nobilă" origine latină, dar decăzută în împrejurările ostile ale istoriei), care trebuie ridicată prin cultură la „înălțimea înfloritoarelor sale surori". La sfîrșitul cărții, se adaugă un vocabular de „cuvinte ce ne lipsesc sau nu sînt legiuite a noastre", pe baza împrumuturilor din limba latină. Explicațiile date acestor cuvinte noi (abstract, didacticesc, enciclopedie, horizont) au savoarea limbajului, încă arhaic, al epocii. Chiar dacă nu înțelege întotdeauna spiritul originalului, sensul întoarcerii la natură și ironia cu care Bernardin de Saint-Pierre privește lumea savanților, **A.** văzînd totul prin prisma ortodoxismului, traducerea nu-și pierde meritele pe care i le conferă grija față de limbă și atitudinea patriotică a traducătorului.

— Tr. : P. J.-B. Nougaret, *Jucăria norocului sau Istorisirea pentru prințipul Menșcikov*, Iași, 1816 ; Bernardin de Saint-Pierre, *Bordeiul indienesc*, Iași, 1821. **Ms. :** Young, *Plîngerea sau Gîndurile cele de noapte a lui Iung pentru viață, moarte și pentru nemurire* (1819), B.A.R., ms. 1771.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 416—418 ; 2. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 3. Nestor Camariano, *Primele traduceri din Bernardin de Saint-Pierre în literatura română*, ACG, 183—194 ; 4. N. Pan, *O traducere de acum o sută de ani*, PRL, I, 1926 ; 5. E. Lovinescu, *Gheorghe Asachi*, București, Casa școalelor, 1927, 9—21 ; 6. Margareta Ștefănescu, *Cărți rusești aflate în bibliotecile din Țările Române la începutul secolului al XIX-lea*, A, XL, 1933, 1—2 ; 7. N. Vornicescu, *Arhimandritul Leon Asachi. Relațiile sale cu Rusia și cu Austria în cursul anilor 1787—1821*, MM, XXXVIII, 1962, 3—4 ; 8. Eugenia Oprescu, *Bernardin de Saint-Pierre și abatele Prévost în România*, RITL, XVII, 1968, 1 ; 9. *Ist. lit.*, II, 354—355 ; 10. George Sorescu, *Gh. Asachi*, București, Minerva, 1970, 5—26 ; 11. N. A. Ursu, *Izvorul francez al unei traduceri a lui Lazăr Asachi*, CRC, XIII, 1978, 15.

S.C.

ASLAN, Edgar Theodor (3.II.1863 Iași — 2.XII.1908, București), scriitor. A urmat liceul la București, unde absolvă și Facultatea de drept, ocupîndu-se, în teza de licență, de *Adopțiunea în dreptul roman și român* (1901). I s-au publicat schițe, nuvele, prelucrări și traduceri în reviste și ziare cum sînt : „Convorbiri literare", „Peleșul", „Ateneul român", „România liberă", „Epoca", „Revista idealistă", „Constituționalul" și altele.

A. este un analist, prozele sale din volumele *Marieta și alte nuvele, Foc de paie* atestă o pătrundere psihologică nuanțată. Personajele lui sînt ființe obișnuite, chiar banale ; în viața lor, pentru un ochi mai puțin atent, nu intervine nimic senzațional. Dar înlăuntrul acestor existențe atît de puțin spectaculoase scriitorul dezvăluie stăruitor, și cu o anume discreție, suferințe, adevărate sau închipuite, pasiuni, cîteodată drame. În aparență atît de anonime, aceste personaje sînt, în fond, sau devin interesante prin reacția lor în fața unor întîmplări neașteptate, șocante, de mare cumpănă : un grav bolnav de tuberculoză, ca și muribund, cu trăiri exacerbate, care îl duc la nebunie și crimă, deși nimic nu părea să prevestească un asemenea final (*Pe patul morții*) ; o bătrînă prăbușită în decrepitudine fizică, amintindu-și deodată isprăvile tinereții ei furtunoase (*Pe gînduri*) ; un judecător de tribunal lovit de apoplexie, descoperind în criminalul compărut dinaintea-i pe propriul său fiu, lepădat demult (*La jurați*). Scriitorul se lasă rareori furat de senzațional, ca în această din urmă, melodramatică, po-

vestire. Narațiunile sale au o anume decență, o estompă, care le ferește de stridențe și excese. *Pasiune* e o bună scenă de gen, veridică, luată din mediul mahalalei; simțămintele sînt aici puternice, cotropitoare, în vrăjmășie parcă, și scriitorul cunoaște bine acel limbaj specific, vulgar și colorat. Un arhivar, Jiribuță, al cărui singur vis este să fie decorat, amintește de eroii umili ai lui I. Al. Brătescu-Voinești. Scriitorul are și o bună intuiție a sufletului infantil (*Ce știa Bebe*). Umorul, în aceste povestiri, e mai mult subînțeles, satira, de pildă, a credulității în dragoste ori a fragilității jurămintelor amoroase, fiind dozată cu oarecare subtilitate. *Fiica lui Radu-cel-Frumos* (1905) este un roman de aventuri, într-un cadru istoric real, populat de personaje care, cele mai multe, au existat aievea. Fără o deosebită inventivitate, **A.** este totuși un bun povestitor. El izbutește să insufle viață unei epoci pe care o cunoaște cum se cuvine, ficțiunea conlucrînd cu acribia documentară. Stilul are o patină de vechime, iar limba, îngrijită, plăcută, vădește cultură. Epicul, uneori trenant, e înviorat de frămîntările sufletești ale personajelor, scriitorul arătînd din nou o preferință pentru analiza psihologică. Mai convingătoare decît intriga sentimentală (pasiunea lui Ștefan pentru Voichița) apar scenele colective, cum sînt sfatul lui Ștefan cu boierii sau bătălia dintre otomani și moldoveni. În proză, scriitorul a tradus un volum de *Povești și legende* (1909) de Washington Irving.

Tragedia ***Fernanda*** (1887—1888), cu o versificație destul de sigură, dar cu o intrigă ciudată, surprinde, în tradiția teatrului clasic, zbuciumul lăuntric al eroinei, nevoită să-și jertfească dragostea în numele datoriei. Ca traducător, **A.** este inegal, dar nu lipsit de gust și pricepere. Preocuparea pentru calitatea literară a textelor nu e de căpetenie. Versiunile românești pe care le realizează sînt sortite scenei, de aici licențele pe care și le îngăduie, cît și facilitățile, uneori improprietățile, în expresie. A tradus *Oedip Rege* (1894) de Sofocle, după J. Lacroix, precum și *Oedip la Colona* (1905) și *Electra* (1896), *Medeea* (1907) de Euripide, după E. Legouvé, *Împricinații* (1901) de Racine, *Amphitryon, Tartuffe, Burghezul gentilom* de Molière. Alte traduceri sînt *Regele Lear* de Shakespeare (poate tot după un text francez), *Vinceneta* (1888) de P.-J. Barbier, *Philippa* și *Lăutarul din Cremona,* după Fr. Coppée, *Iertarea* de J. Lemaître, *Nebuniele amoroase* (1892) de J.-Fr. Regnard. De asemenea, *Griselidis sau Oglinda femeii credincioase,* mister în trei acte de A. Silvestre și E. Morand, *La corecțional* de G. Feydeau și M. Desvallières, *Frica de bucurie* de M-me Emile de Girardin, localizarea *Cîrceii* după M. Hennequin și G. Duval și altele, după E. Scribe, E. Legouvé, G. Nadaud. A realizat libretele la baletul *Ielele,* la opera *Fugarii,* a cărei muzică aparține lui G. Stephănescu, și la *Urgisitul,* cu muzica de Ionel Brătianu. Incidental, a făcut și publicistică, luînd atitudine, de pildă, în articolul *În chestiunea operei* („Literatură și artă română", 1902), în sprijinul teatrului liric românesc.

— *Fernanda,* PȘU, II, 1887, noiembrie-decembrie, II, 1888, ianuarie-februarie ; *Căsătoria în trei scene,* RML, VII, 1888, 10 ; *Ielele,* București, Gutenberg, 1892 ; *Foc de paie,* București, Tip. Basilescu, 1896 ; *Fiica lui Radu-cel-Frumos,* București, Eminescu, 1905 ; *Marieta și alte nuvele,* București, Alcalay. — Tr. : P.-J. Barbier, *Vinceneta,* București, Tip. Modernă, 1888 ; E. Delannoy, *Un domn veșnic întîrziat,* CSN, I, 1889, 15 ; J.-Fr. Regnard, *Nebuniele amoroase,* CL, XXVI, 1892, 4—5 ; Sofocle, *Oedip Rege,* București, Alcalay, [1894], *Electra,* CL, XXX, 1896, 9—11, *Oedip la Colona,* CL, XXXIX, 1905, 7—10 ; Euripide, *Ifigenia în Aulida,* LAR, V, 1900—1901, 8—12, *Medeea,* București, Tip. Baer, 1907 ; Racine, *Împricinații,* București, Tip. Lăzăreanu, 1901 ; Washington Irving, *Povești și legende,* București, Tip. Alcalay, 1909.

— 1. Sphinx [D. D. Racoviță], *„Vinceneta"*, RLB, XII, 1888, 3117 ; 2. V. A. Urechia, *Sofocle, „Oedip rege". Traducere în versuri de Edgar Th. Aslan,* AAR, partea administrativă, t. XVIII, 1894—1895 ; 3. Iorga, *O luptă,* II, 166 ; 4. Predescu, *Encicl.,* 55 ; 5. Șerban, *Racine,* 126—131.

F.F.

ASLAN, Theodor (c. 1836 — 13.I.1900, București), traducător. De profesie avocat, **A.** făcuse studii universitare la Paris. În țară, a fost aghiotant al domnitorului Al. I. Cuza. A mai îndeplinit și alte funcții, cum este aceea de bibliotecar și de diriginte al „Buletinului Ministerului Domeniilor" (1894). Teatrul îl pasionează și, în 1868—1869, activa la Iași în comitetul care administra Teatrul de la Copou. Înzestrat cu o frumoasă voce de bas, care îi permitea să apară în spectacole muzicale, **A.** făcuse și dovada unor însușiri actoricești, atît în reprezentațiile „Societății diletante" (1870—1871), cît și în interpretarea rolului din piesa *Alexandru Lăpușneanu* de Samson Bodnărescu. Între anii 1871—1876 i s-a încredințat conducerea Teatrului Național din Iași. El purcede grabnic la împrospătarea trupei cu actori tineri, unii proveniți de la teatrul craiovean. Stimulat de Gh. Bengescu-Dabija, inaugurează o stagiune de operetă, cu care repurtează un mare succes de public. În rest, repertoriul teatrului era mai curînd minor (cuprinzînd multe melodrame, rău traduse). **A.** angajează o trupă franceză, ceea ce sporește nemulțumirea unora dintre actori. Cum și situația financiară devine precară, el se vede nevoit să renunțe la concesiunea teatrului. Fusese un director întreprinzător (în 1871—1872, de pildă, aduce din străinătate specialiști mașiniști și decoratori). Căsătorit cu Cleopatra Russo, sora scriitorului Alecu Russo, **A.** este și unchiul actorului Petre Sturdza.

Teatrul, pentru **A.**, este o „oglindă fidelă" a realității, un mijloc eficient și agreabil de a înrîuri moravurile. Într-un comentariu la o reprezentație cu piesa *Maria Tudor* de V. Hugo („Gazeta de Iași", 1867), el formulează explicit finalitatea operei dramatice : „a rușina pasiunile nedemne, a iscusi mintea, a forma caracterul". Judecînd mai în amănunțime interpretarea, se declara împotriva oricăror excese, pledînd pentru naturalețe. **A.** e un susținător al traducerilor, menite să compenseze lacunele din repertoriul original. A făcut el însuși operă de traducător. Astfel, a transpus *Lucreția Borgia* de V. Hugo, *Rabagas* de V. Sardou, *Mărirea și decăderea unui om politic,* după H. Monnier, *Faust,* „mare feerie fantastică", după A. D'Ennery, *Căsătoriile false* de Ed. Pailleron, *Viața din lume și viața de acasă* de Ph. Dumanoir (cuplete de Ed. Caudella), *Ziua albă* de E. Scribe, *Căminul* de Scribe și Mélesville, *Crima de la Favern* de Th. Barrière și L. Beauvallet, *Dracu la Sevila* de D. Hurtado de Mendoza, mai multe vodeviluri de E. Labiche, Delacour, A. Jolly, P.-B. Rosier, P. Siraudin, G. Vaez, Varin ș.a. A mai tradus libretele unor opere și operete : *Celesta* — A. Ghislanzoni, *Cavalleria rusticana* (sub titlul *Cavalerismul țărănesc)* — G. Targioni-Tozzetti și G. Menasci ș.a. Meritul acestor traduceri a fost îndeosebi acela al utilității imediate.

— *Maria Tudor, dramă în patru acte de Victor Hugo*, GZ, I, 1867, 5. — Tr. : [Autor neidentificat], *Coaliția*, Iași, Tip. Bermann, 1860 ; A. Ghislanzoni, *Celesta*, București, Tip. Gutenberg, 1891. Ms. : V. Hugo, *Lucreția Borgia* (1869), A.S.I., ms. 713 ; E. Labiche, *Trebuie oare spus ?* (1873), A.S.I., ms. 557, ms. 1121 ; [Autor neidentificat], *Marchiza* (1874), A.S.I., ms. 481 ; D. Hurtado de Mendoza, *Dracu la Sevila* (1884), A.S.I., ms. 881 ; A. D'Ennery, *Faust*, A.S.I., ms. 1350.

— 1. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *353—358, 364—368*.

F.F.

ASMODEU, revistă umoristică săptămînală, care a apărut între 14 martie și 30 septembrie 1871 și între 24 martie și 2 iunie 1874 la București. Deși nu există indicații precise asupra redactorului sau redactorilor, revista pare să facă parte din seria publicațiilor satirice ale lui N. T. Orășanu, semnatar al majorității colaborărilor, mai ales cu pseudonimul Nicor. Datoria unui jurnal umoristic, se arată în *Profesiunea de credință*, este de a înfiera viciile și ridicolul cu ajutorul rîsului. Săgețile satirice sînt îndreptate împotriva Palatului și a reacțiunii politice, țintele obișnuite ale lui N. T. Orășanu. Politicienii junimiști (P. P. Carp, Titu Maiorescu) și liberali (I. Ghica) sînt criticați pentru nuanțele antidemocratice ale politicii lor. Junimismul („noua direcție negruțiană în literatură") este, de asemenea, atacat. Revista are și o rubrică intitulată *Mofturi politice, sociale și de tot felul*, la care, probabil, a colaborat I. L. Caragiale, ca și la rubricile *Asmodii* și *Cronica*.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *55* ; 2. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2.

R.Z.

ASOCIAȚIA LITERARĂ A ROMÂNIEI, societate literară înființată la București în 1845, în scopul încurajării literaturii naționale. Procesul verbal de constituire, datat 14 februarie și alcătuit de N. Bălcescu, a fost iscălit de I. Ghica, D. Brătianu, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, I. Em. Florescu, C. Bolliac, Șt. Golescu, C. G. Filipescu, I. Voinescu II, Al. G. Golescu, A. T. Laurian, care pot fi considerați membri întemeietori. Societatea a luat naștere din inițiativa cercurilor revoluționare muntene. Se pare că la adăpostul ei activa și asociația politică secretă „Frăția". Organizarea asociației a fost pregătită îndelung, atît prin încercarea de constituire a unei Societăți literare în 1836, cu aproape aceiași membri, cît și prin întruniri sporadice anterioare anului 1845. În asociație nu a fost acceptat, deși se pare că la unele lucrări pregătitoare a participat, I. Heliade-Rădulescu. Din Moldova au fost invitați să participe C. Negruzzi, V. Alecsandri, C. Negri și Gh. Asachi, iar din Transilvania — G. Barițiu, T. Cipariu și P. Vasici. În 1846, sînt cooptați ca membri Iancu Văcărescu, R. Rosetti, C. N. Brăiloiu, I. Voinescu I, Gr. Alexandrescu, iar în 1847, Florian Aaron, I. D. Negulici, P. Poenaru, C. Moroiu, Șt. Ferechide, I. A. Filipescu. În 1847, asociația și-a reorganizat structura și, probabil, pentru a se pune la adăpost de orice suspiciuni, a acceptat patronajul domnitorului Gh. Bibescu.

Emblema Asociației literare a României

A. l. a R. și-a propus să înlesnească tipărirea de cărți în limba română, încurajînd astfel activitatea autorilor originali și a traducătorilor. S-a cumpărat și o tipografie, vîndută apoi lui C. A. Rosetti și E. Winterhalder, care au imprimat unele din tipăriturile societății. Au apărut astfel, cu sprijinul societății, volume de poezii de D. Bolintineanu și I. Văcărescu, *Meropa* de Voltaire, în traducerea lui Gr. Alexandrescu, un manual școlar (*Prietenul tinerimii*) tradus de C. A. Rosetti și E. Winterhalder. Se plănuia tălmăcirea unor scrieri de A. G. Baumgarten, C. Beccaria, S. Pellico. Au fost sprijiniți bănește, pentru a putea traduce, R. Rosetti, I. Brezoianu, N. D. Racoviță și, pentru scrieri originale, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, I. Ghica, Șt. Golescu, C. Bălcescu. Asociația este cea dintîi încercare la noi de organizare a retribuirii scriitorilor și traducătorilor, fiind un pas important pe calea profesionalizării acestor două îndeletniciri.

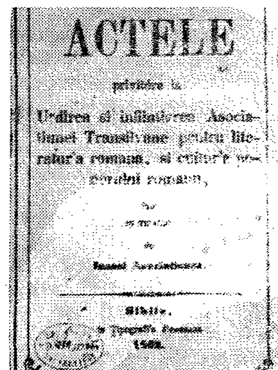
În întrunirile asociației s-a discutat problema înlocuirii alfabetului chirilic cu alfabetul latin, unii membri scriind numai cu litere latine. În 1847, sub patronajul asociației, în mod deosebit al lui I. Ghica, apare publicația „Album științific și literar", concepută ca o continuare a „Propășirii".

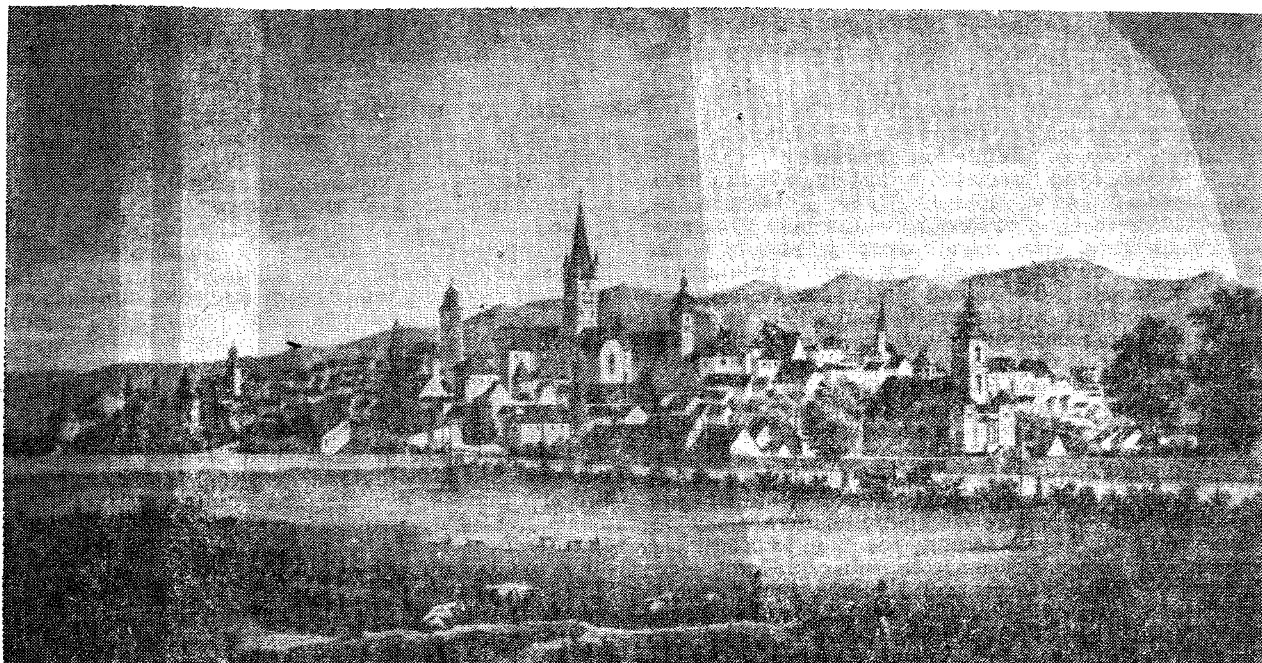
A. l. a R., cunoscută uneori și sub denumirea de „Asociația pentru înaintarea literaturii", a fost un însemnat mijloc de creare a unui spirit literar unitar în Țara Românească, Moldova și Transilvania, contribuind totodată și la pregătirea atmosferei revoluționare dinainte de 1848.

— 1. *Statutele Asoțiației literare a României*, ANPR, I, 44—61 ; 2. G. Barițiu, *Pentru literatori*, FMIL, VII, 1844, 8 ; 3. Vintilă C. A. Rosetti, *Amintiri literare-istorico-politice. Societatea literară din 1845*, RLR, I, 1893, 1—14 ; 4. Haneș, *Stud. cercet.*, *8—9* ; 5. N. Iorga, *O societate literară uitată*, RI, XXIII, 1938, 7—9 ; 6. D. Păcurariu, *Precizări și date noi despre Asociația literară*, GL, X, 1963, 37 ; 7. Pompiliu Teodor, *George Bariț și Principatele Române pînă la 1848*, AII, VI, 1963 ; 8. Piru, *Ist. lit.*, II, *362* ; 9. Bodea, *Lupta românilor*, *54—63, 73—77* ; 10. *Ist. lit.*, II, *248—249*.

D.M.

ASTRA (Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român), organizație culturală întemeiată la Sibiu, în 1861. Printr-un program larg de preocupări și înfăptuiri culturale, sociale și economice, societatea s-a orientat constant către afirmarea națională și întărirea solidarității românilor din Transilvania. Ideea unei forme de manifestare organizată a mișcării culturale din Transilvania era mai veche, pornind din tradiția Școlii ardelene. Astfel, încă în programul revoluției de la 1848 fusese înscris dezideratul unei „academii" române, optîndu-se ulterior pentru o „academie de drepturi", proiect susținut prin numeroase acțiuni de I. Maiorescu, Simion Bărnuțiu ș.a., care au încercat, fără rezultat, să realizeze o instituție de învățămînt superior în Transilvania. Proiectul unei societăți literare și culturale, cu un program de stimulare, coordonare și popularizare a preocupărilor de limbă, literatură și cultură română a avut însă, de la început, o audiență mai largă între cărturarii din Transilvania, fiind considerat mai adecvat con-

ACTELE

Orașul Sibiu în secolul al XIX-lea

dițiilor existente. În martie 1860, Ioan Pușcariu lansa un apel pentru o astfel de asociație, arătînd posibilitățile și mijloacele ei de realizare. În același an, în luna mai, un număr mare de cărturari adresau guvernatorului Transilvaniei o petiție prin care solicitau aprobarea unei adunări de constituire, care să discute statutele și să definitiveze forma de organizare a viitoarei asociații. La elaborarea statutelor au lucrat G. Barițiu, I. Pușcariu, T. Cipariu și A. Șaguna. Acestea odată aprobate prin rezoluția din 6 septembrie, la 23 octombrie 1861, la Sibiu, se ține ședința de inaugurare. Primul președinte a fost episcopul A. Șaguna, vicepreședinte — T. Cipariu, iar secretar, G. Barițiu. Ca președinți ai asociației au fost, apoi, de-a lungul anilor, Vasile L. Pop, Iacob Bologa, T. Cipariu, G. Barițiu, I. M. Moldovanu, Al. Mocioni, Iosif Sterca Șuluțiu, A. Bârseanu, V. Goldiș, Iuliu Moldovanu. Prin structura ei organizatorică, asociația a primit printre membrii ei, alături de românii din Transilvania, împărțiți, din 1870, pe „despărțăminte", și reprezentanți ai vieții intelectuale din Banat, Crișana, Maramureș și din celelalte provincii românești. De la început, însă, s-a urmărit extinderea colaborării, prin înscrierea, ca membri onorifici, a unor cărturari de peste munți (C. Hurmuzachi, A. I. Odobescu, C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, Gh. Sion ș.a.). La adunările generale ale asociației participau de asemenea invitați din toate părțile locuite de români. Programul constituia o chemare la conștiința de sine a neamului, la demnitate și unitate națională, la „înaintarea" prin intermediul culturii, prin studiu, elaborare și editare de opere, prin instituirea de premii și stipendii pentru știință și artă. Anexate la statute, propunerile lui Barițiu indicau mai concret și cu spirit mai cuprinzător obiectivele și mijloacele asociației. El arăta necesitatea studierii culturii materiale și spirituale a românilor, trebuința studiilor istorice, a informațiilor culese prin călătorii, nevoia de studii și colecții etnografice, folclorice, de lucrări despre starea sănătății poporului, despre cunoștințele medicale, botanice, în strînsă legătură cu credințele și știința populară, cerea răspîndirea cunoștințelor de agricultură, horticultură, silvicultură, avicultură etc. Tot propunerii lui Barițiu se datorează hotărîrea de a se procura și edita manuscrisele lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai. La a doua adunare generală a asociației, la Brașov, în 1862, s-a proiectat înființarea a trei secții, constituite însă abia în 1877 : filologică, condusă de Cipariu, istorică, condusă de Barițiu, și de științe fizico-naturale, al cărei președinte fusese numit Pavel Vasici. Prin reorganizarea din 1900, s-au adăugat alte două secții (școlară și economică), iar în 1924 și 1928 numărul lor crește și se produc multe alte modificări, întrucît după Unirea din 1918 împrejurările erau fundamental schimbate. Dezideratele formulate în 1862 tindeau către stabilirea unei ortografii unice și adoptarea alfabetului latin, către unificarea limbii și editarea unui dicționar, idei ce vor fi preluate de Societatea Literară Română (Academia Română), la București, unde cărturarii ardeleni vor contribui și la realizarea lor. Valoroase se dovedeau și alte propuneri, exprimate tot în 1862 : înființarea unei biblioteci de carte veche românească (Cipariu), crearea unei catedre de estetică pentru cultivarea artelor plastice (Barițiu), editarea unei lucrări despre familiile nobile românești din Transilvania (Ioan Pușcariu care, dealtfel, a și scris-o, mai tîrziu). În 1862 au fost premiate poeziile lui A. Mureșanu și s-a mărit fondul stipendiilor pentru studenți și elevi. Dar activitatea asociației, prin forma ei instituțională, mereu revăzută, îmbunătățită, și mai ales datorită contextului general, a avut mai mult un caracter de popularizare, de luminare, îndrumare și susținere a celor mai diferite manifestări ale vieții sociale, economice și culturale. Societatea a avut la dispoziție reviste proprii : „Transilvania" (1868—1945), „Țara noastră", scoasă de Octavian Goga în 1907, o editură, colecții precum „Biblioteca populară", „Biblioteca tineretului" și o colecție de nivel superior, pentru specialiști. În „Biblioteca populară" au apărut lucrări literare des-

tinate cititorilor de la sate, printre care și opere ale lui V. Alecsandri, P. Ispirescu, I. Creangă, I. Pop-Reteganul, P. Dulfu, G. Coșbuc, I. Slavici, O. Goga, I. Agârbiceanu, precum și numeroase biografii ale oamenilor de seamă, monografii istorice, broșuri de îndrumare practică, calendare etc. O structură asemănătoare avea și „Biblioteca tineretului". Cu fondurile și sub egida asociației a fost lucrată din 1895 *Enciclopedia română*, apărută la Sibiu, în trei volume (1898—1904), coordonată de Corneliu Diaconovici, realizare a unui mare număr de cărturari. Un rol deosebit l-au avut adunările generale, prilejuri de reîntărire a ideii de unitate națională. Prin disertații și conferințe se marcase de la început utilitatea valorificării preocupărilor filologice și istorico-literare (T. Cipariu, *Despre ortografia și principiul etimologic* — 1866, Iosif Hodoș, *Istoria literaturii italiene* — 1866, Justin Popfiu, *O privire fugitivă peste literatura română și lipsa unei istorii critice a literaturii române* — 1867). Unitatea de viață materială și spirituală s-a manifestat de asemenea prin organizarea de prelegeri populare, de conferințe cu subiecte diverse — printre ele și multe literare sau de istorie națională — de serbări, reuniuni, expoziții etnografice, industriale și agricole. Din primii ani, s-au întemeiat o bibliotecă centrală la Sibiu și numeroase biblioteci la sate. Cel dintîi bibliotecar a fost Visarion Roman, iar după el, între alții, H. Petra-Petrescu, N. Togan, O. Goga. O altă realizare a asociației este muzeul de la Sibiu, inaugurat în 1905, în cadrul Palatului Asociației, care mai cuprindea biblioteca, birourile editurii, săli de conferințe. Cum era firesc, prin orientarea ei iluministă, societatea a întemeiat și sprijinit multe școli, printre care și Școala civilă de fete din Sibiu, a editat manuale, a inițiat cursuri de alfabetizare și propagare a cunoștințelor științifice. Din fondurile asociației au primit burse generații de elevi și studenți, între ei aflîndu-se G. Bogdan-Duică, Victor Babeș, I. Lupaș, O. Goga, I. U. Soricu, A. Cotruș, I. Hațieganu, V. Bologa ș. a. Prin toate aceste preocupări și acțiuni, asociația a fost o instituție reprezentativă a vieții ardelene, cu un rol însemnat în menținerea unității naționale, dincolo de deosebirile confesionale și de stratificare socială, pregătind emanciparea politică și Unirea din 1918.

— 1. *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, Tip. Diecezană, 1862 ; 2. E. Brote, *O privire asupra activității Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, de la înființarea ei pînă la a XIV-a adunare generală*, FTR, I, 1876, 13—19 ;3. Odobescu, *Opere*, II, 237—255 ; 4. George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, III, Sibiu, Tip. Krafft, 1891, *passim* ; 5. *Encicl. rom.*, I, *293* ; 6. Andrei Bârseanu, *La jubileul de cincizeci de ani al „Asociațiunii"*, LU, IX, 1910, 15—16 ; 7. *[Astra]*, T, XLII, 1911, 4 (număr jubiliar) ; 8. *Serbările de la Blaj. 1911. O pagină din istoria noastră culturală*, Blaj, Tip. Seminarului ; 9. I. Lupaș, *Andrei Șaguna și conducătorii „Asociațiunii transilvane" (1861—1922)*, București, Cartea românească, 1922 ; 10. Victor Lazăr, *Asociațiunea „Astra"* (1931), B.A.R., ms. A 2098 ; 11. *[Astra]*, T, LXVII, 1936, 4 (număr jubiliar) ; 12. Al. Dima, *Orientările ideologice ale „Asociațiunii"*, PLI, IV, 1937, 11 ; 13. Vasile Netea, *Sub stindardul „Astrei"*, Cluj, Studio, 1939 ; 14. Gheorghe Dragoș, *Contribuția „Astrei" la propășirea noastră economică*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943 ; 15. Ștefan Manciulea, *Timotei Cipariu și „Astra"*, Blaj, Tip. Seminarului, 1943 ; 16. Emanoil Bucuța, *Pietre de vad*, III, București, Casa școalelor, 1943, *413—421* ; 17. Eugen Hulea, *Astra. Istoric, organizare, activitate, statute și regulamente*, Sibiu, Astra, 1944 ; 18. G. Preda, *Activitatea „Astrei" în 25 de ani de la Unire (1918—1943)*, Sibiu, Astra, 1944 ; 19. Gelu Neamțu, *Din corespondența lui Timotei Cipariu cu George Barițiu referitoare la editarea unui organ de presă al „Astrei"*, AMN, IV, 1967 ; 20. Curticăpeanu, *Mișc. cult.*, *59—139* ; 21. *Centenarul revistei „Transilvania"*, Sibiu, 1969, *passim* ; 22. V. Netea, *Protectele de statut ale „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român"*, RMZ, 1970, 3 ; 23. Corneliu Dragoman, *Teatrul în conceptul de culturalizare al Astrei*, T, III, 1974, 4 ; 24. Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881)*, București, E. Ș., 1974, *261—277*, *passim*.

G. D.

ATENEUL ROMÂN, revistă literară și științifică, apărută la Iași de la 15 septembrie 1860 pînă în decembrie 1861, mai întîi săptămînal și, din mai 1861, lunar. Revista se vrea, în ansamblul preocupărilor ei, un „tablou fidel al societății românești de acum", o încercare de a contribui la „luminarea nației și progresul literelor române". Va publica — anunța la apariție — „tratate" de știință, cursuri de istoria literaturii române, un „curier" științific, altul artistic și literar, acte oficiale ale școlii române, beletristică. Cercul redactorilor, mai toți profesori (G. Mîrzescu, I. Strat, I. Missail, Z. Columb), era dominat de V. Alexandrescu (V. A. Urechia), căruia i se datoresc cele mai multe dintre colaborări (nesemnate sau apărute sub inițialele V. și V. A.). De la 20 februarie 1861, el este singurul redactor al revistei, acum organul unei societăți literare, artistice, științifice. V. A. Urechia publică aici, în mai multe numere, fragmente din cursul său de literatură română *(Schițări de literatură română)*, sub titlul *Poezia*. Sprijinindu-se pe bogate citate din Aristotel, Tacit, Platon, Sofocle, Bossuet, Lamartine, el încearcă să definească specificul poeziei, raporturile ei cu filozofia, istoria, știința și să determine caracterele generale ale poeziei române. Spirit pedant, cu ambiția preciziei științifice, Urechia închide într-o clasificare discutabilă producția poetică românească, caracterizează diversele ei etape de evoluție. Față de didacticismul aprecierilor se remarcă bogăția citatelor din poezia populară și trimiterile comparatiste la poezia populară a lumii latine, franceze și italiene. Alături de o cercetare mai dezvoltată asupra fabulei *(Fabuliști români)*, de un studiu intitulat *Pasiunile și simțimintele la românii vechi și moderni* și de altul consacrat teatrului popular *(Irozii)*, V. A. Urechia susținea *Curierul literar* cu recenzii la scrierile lui V. Alecsandri *(Rusaliile în satul lui Cremine, Lipitorile satelor)*, Al. Pelimon, A. T. Laurian, I. Missail, probabil și rubrica *Bele-arte*, unde apar informații în legătură cu primele manifestări ale picturii la noi, cronici ale spectacolelor operei italiene. Cronica științifică aduce informații de epocă. Mai solide, prin colaborările lui B. P. Hasdeu, sînt preocupările de istorie ale revistei. Hasdeu publică în **A. r.** studii asupra scriitorilor care se ocupaseră de viața românilor în trecut : *Ștefan Raicevich, Spiridon Palauzov*, o disertație despre Luca Stroici, publică un *Chronicon Putnense* și documente constatînd autonomia politică a României. Al. Papadopol-Calimah se ocupă de *Originile censului și legile agrare la români*, I. Missail dă un studiu asupra Unirii. Revista a publicat descrieri ale unor cărți rare *(Critil și Andronius, Prologul tuturor sînților* de mitropolitul Dosoftei), acte oficiale. Literatura beletristică este prezentă prin producțiile minore ale lui Romulus Scriban, încă elev, apoi student la Torino, debutant în **A. r.**, versificînd prolix în *O noapte pe malul Dunărei*, I. Ianov, cu *Strofe la deschiderea Universității din Iași*, D. Ralet, Gh. Tăutu, Gh. Sion înscriindu-se, cu *La români, 24 ianuarie 1861, Domnul și țara*, în sfera poeziei patriotice. Au mai colaborat cu versuri B. P. Hasdeu, Th. Șerbănescu, I. V. Adrian, Gh. Nichitachi, fabulist pe urmele lui Al. Donici — căruia i se publică de asemenea o fabulă. V. Pogor traduce din Anacreon, P.-J. Cantel, P. Dupont. Traducerile nesemnate din satirele lui Juvenal aparțin lui V. A. Urechia, care tălmăcește și comentează aici și fragmente din *De rerum natura* a lui Lucrețiu.

— 1. [Articol-program], ATR, I, 1860, 1, reed. în PLR, I, 182—183 ; 2. Iorga, Ist. lit. XIX, III, 299—300 ; 3. Hodoş—Sadi-Ionescu, Publ. per., 56.

S.C.

ATENEUL ROMÂN, revistă culturală şi literară, cu apariţie lunară, editată la Bucureşti de la 15 ianuarie 1894 pînă la 14 decembrie 1895. **A. r.** continua, sub direcţia lui T. G. Djuvara, la un interval de 25 de ani, periodicul „Atheneul român", apărut între 1866—1869. În articolul-program intitulat *Ateneul român. Precuvîntare,* C. Esarcu reamintea cititorilor vechea revistă şi realizările acesteia, subliniind faptul că noua publicaţie ţintea, de asemenea, „să instruiască şi să moralizeze poporul", pentru „a crea în ţară un curent educativ". În al doilea rînd, noul **A. r.** urmărea să ofere publicului opere originale şi „transcendente", intenţionînd să publice, în acest scop, scriitori cunoscuţi, dar şi debutanţi. Programul schiţat conţine, comparat cu cel din 1866, şi cîteva elemente noi. Mai întîi, o pronunţată nuanţă naţională. „Piatra angulară" a revistei trebuia să fie „amorul naţionalităţii române", „infiltrarea lui în toate fibrele româneşti". Apoi, se arăta interes, aproape în spiritul „Contemporanului", pentru emanciparea femeii şi, în sfîrşit, se dădea o mare atenţie laturii estetice a educaţiei şi culturii.

A. r. nu a reuşit să joace, în cîmpul literaturii române, un rol corespunzător cu ambiţiile redactorilor. În acelaşi timp, ideile şi intenţiile literare nu erau formulate clar, într-o epocă de serioase frămîntări şi polemici ideologice sau estetice, în care orice scriitor se vedea obligat să adopte o poziţie limpede, să se alăture unei reviste sau unui cerc literar. Cu versuri au colaborat Th. Şerbănescu, Al. Vlahuţă, Duiliu Zamfirescu, Th. M. Stoenescu, D. C. Ollănescu-Ascanio, H. G. Lecca şi T. G. Djuvara (sub pseudonimul T. Ezneanu). Th. Şerbănescu traducea poezii din H. Heine şi Ada Negri, D. Zamfirescu, din Leopardi şi Carducci, T. G. Djuvara, din Heine, Ascanio dădea şi o nuvelă de mari proporţii, *Gilla,* Ciru Oeconomu publica romanul istoric, din vremea Imperiului bizantin, *Răzbunarea lui Anastase,* iar D. Zamfirescu, realistele însemnări de călătorie *În carantină,* străbătute de o subtilă ironie. Cu un vodevil intitulat *În pragul scenei* colabora I. D. Malla. Scarlat I. Ghica traduce şi publică în **A. r.** tragedia *Iuliu Cesar* a lui Shakespeare. Un fragment din studiul monografic despre V. Alecsandri de N. Petraşcu apărea la rubrica *Litere,* alături de studii şi articole de L. Bachelin (despre literatura populară), A. Demetriescu, T. G. Djuvara, profesorul botoşănean N. Răutu *(Satira literară la români),* L. Şăineanu *(Din basmele românilor),* Gh. Adamescu *(Viaţa militară în poezia poporului român).* N. Ionescu, V. A. Urechia, N. Kretzulescu şi G. I. Ionnescu-Gion participau cu lucrări ştiinţifice dedicate unor probleme de istorie. Se publică testamentul lui N. Bălcescu, inedit pînă atunci, o scrisoare a lui M. Kogălniceanu, de asemenea inedită, adresată în 1837 lui Gh. Asachi. Atenţia dată folclorului arată că în redacţia revistei se preţuia rolul pe care literatura populară l-a jucat în viaţa spirituală a poporului român. În afară de articolele despre folclor semnalate se mai publicau şi cîteva recenzii, printre altele la volumul *Poezii populare din Transilvania* (1893), al lui I. G. Bibicescu şi la *Alte basme* (1893), culegere alcătuită de D. Stăncescu. Recenzia la cartea lui Bibicescu sublinia valoarea estetică a literaturii populare, precum şi aspectul educativ şi patriotic al culegerii folclorului. Dintre cărţile apărute atunci erau recenzate şi *Isprăvile lui Păcală* de P. Dulfu, nuvela *Ion al Marandei* a socialistului Panaite Zosîn, poeziile publicate în 1893 la Brăila de H. Răniţeanu (H. Rheinstein), epigramele lui Radu D. Rosetti (1894), *Iubita* (1895) de Tr. Demetrescu, *Rustice* de N. G. Rădulescu-Niger (1893) ş. a.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 56 ; 2. Rodica Florea, *„Ateneul român" (1894—1895),* RLRO, 158—175.

R.Z.

ATHENEUL, revistă culturală şi literară din care au apărut treizeci de numere, la Galaţi, între 1 ianuarie şi 31 iulie 1884. Iniţiatorul şi redactorul publicaţiei, învăţătorul Gr. Petrovanu, nu urmărea să facă din **A.** un difuzor de literatură originală, ci să trezească interesul tineretului pentru lecturile bune, instructive. Semnalînd, în articolul *Cîteva cuvinte,* predilecţia pentru scrierile frivole, în limbi străine sau traduse într-o „limbă plină de barbarisme", care „strică limba şi lăţesc cangrena morală a societăţii noastre", Gr. Petrovanu îşi propunea să militeze pentru îmbunătăţirea moravurilor şi a obiceiurilor politice, pentru cultivarea limbii şi pentru a atrage cititorii către o literatură corespunzătoare sub raport etic şi estetic. S-au publicat şi multe încercări literare ale poeţilor gălăţeni. Lista versificatorilor care au colaborat la **A.** cuprinde pe A. Antoniady, C. Camiliu, C. Constantinescu, Antache Ionescu, N. B. Muntenescu, G. Rarincescu şi G. Veveriţă. C. Constantinescu şi A. Antoniady erau şi autorii unor naive poeme în proză, iar ultimul mai tipăreşte o nuvelă pesimistă, sumbră. Dintre scriitorii consacraţi, cel mai frecvent publicat era V. Alecsandri. De o popularitate aproape egală se bucura D. Petrino, ale cărui versuri erau reproduse, probabil, din volumul *Lumine şi umbre* (1870). Gr. Petrovanu şi C. Camiliu aveau şi veleităţi de critici literari. Primul, într-un studiu cam didactic, dar deosebit de informat, consacrat fabulei, urmărea istoria speciei în Antichitate şi în clasicismul francez. Articolul *Fabula „Curcile" de V. Alecsandri,* al celui de-al doilea, pleca de la analiza fabulei cu acest titlu, pentru a încerca să stabilească locul pe care poetul îl ocupă în literatura română. Trăsătura dominantă a poeziei lui Alecsandri ar fi fost duioşia ; simţul naturii şi observaţia socială erau celelalte elemente principale care caracterizau literatura lui V. Alecsandri. S-au făcut traduceri din *Istoria naturală* a lui Buffon, din Voltaire *(Istoria lui Carol al XII-lea),* din scrierile lui Fénelon şi Marmontel, din versurile lui Lamartine. Lui Goethe i se dă o atenţie deosebită, iar traducătorul său, A. Antoniady, dovedeşte posibilităţi mult mai mari decît în încercările sale literare originale. S-au mai tradus o parte din fabulele lui Esop şi cîteva fragmente din scrierile ştiinţifice ale lui L. Büchner.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.,* 56.

R.Z.

ATHENEUL ROMÂN, revistă culturală şi literară care a apărut la Bucureşti, între 1 iunie 1866 şi august 1869, la început o dată pe lună, apoi neregulat. A fost organul societăţii pentru construirea Ateneului Român şi era condusă de C. Esarcu. Din comitetul de redacţie făceau parte V. A. Urechia şi C. I. Stăncescu. Rubricile erau intitulate *Programul conferinţelor Ateneului, Cronica Ateneului, Educaţiune — instrucţiune, Belle-arte* şi *Maxime.* Se publicau şi lucrări literare originale sau traduceri. Scopul revistei, enunţat în mai multe articole editoriale, era acela de a participa la instruirea poporului şi la îmbunătăţirea moravurilor, prin publicistică şi conferinţe care să difuzeze cunoştinţe ştiinţifice şi filozofice.

Spre deosebire de alte reviste ale timpului, care tipăreau, de cele mai multe ori, reproduceri din literatura *scriitorilor consacrați și rar scrieri inedite*, **A. r.** a obținut versuri noi de la poeți ca D. Bolintineanu, G. Crețeanu, N. Nicoleanu și Gh. Sion. Lui C. Stamati i s-au reprodus poezii din volumul *Muza românească* (1868), iar I. Heliade-Rădulescu și-a republicat aici multe din versurile și articolele critice mai vechi. Revista obișnuia să colaboreze direct cu autorii, încercînd să-i grupeze în jurul ei, după modelul „Convorbirilor literare". Această inițiativă nu a avut rezultatul așteptat, pe de o parte din cauză că **A. r.** nu punea în circulație un program ideologic și literar care să fi avut darul de a atrage scriitorii și pe de altă parte pentru că nici unul dintre membrii comitetului de redacție nu întrunea calitățile corifeilor junimiști. B. P. Hasdeu și-a tipărit în **A. r.** cîteva studii istorice, iar G. Missail un amplu articol despre datini, moravuri și despre literatura folclorică și un altul în care analiza muzica populară. În afară de cronici plastice, C. Esarcu a mai scris și interesante comentarii la spectacolele Teatrului Național din București, prilej pentru a discuta menirea primei instituții scenice românești și structura repertoriului dramatic. Tot de situația teatrului românesc se ocupa și Șt. Vellescu, într-o conferință ținută la Ateneul Român și publicată, după aceea, în **A. r.** Pentru Vellescu, la fel ca și pentru Esarcu, teatrul era un principal factor de acțiune socială și culturală. De aceea, el protesta împotriva acelora care, din necesități de rentabilitate, produceau degradarea repertoriului și degenerarea bunului gust. Șt. Vellescu semnala, printre primii, influența negativă pe care „drama de bulevard" o are asupra moravurilor. În același timp, remarca și situația dramaturgiei autohtone, obligată să abandoneze subiectele naționale și să imite modelele străine pentru a rezista concurenței. Teatrul românesc, scria Vellescu, trebuie să devină un instrument de cultură și educație, care să se adreseze tuturor claselor sociale și care să trezească în conștiințele spectatorilor cele mai frumoase sentimente patriotice și iubirea de libertate. Alte articole de critică literară au publicat V. A. Urechia și C. Aristia. Tot în **A. r.**, Aristia a tipărit și mai multe fragmente din traducerea *Iliadei* de Homer.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *56* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *32—33*.

R.Z.

AURORA, calendar literar, ilustrat, apărut în anul 1881 la București. Era editat de librarul și poetul G. O. Gârbea, care avea intenția să inaugureze, cu acest volum, o serie de calendare literare anuale. Editorul și-a asigurat colaborarea poeților I. I. Roșca și I. N. Polychroniade. Tot ca autor de versuri participa la alcătuirea acestui calendar și B. Delavrancea, care republica poezia *Plecăm*, extrasă din ciclul *Poiana-Lungă — Amintiri*, apărut în anul 1878. P. Ispirescu dădea trei frumoase prelucrări de basme populare, iar A. Lupu-Antonescu, schițe cu caracter social. Erau republicate și cîteva dintre poeziile lui Al. Depărățeanu și G. Mulțescu, precum și o serie de proverbe turcești din colecțiile lui Anton Pann. G. O. Gârbea își tipărea în calendar și versurile proprii, fără valoare literară, alături de un șir de portrete biografice, bine scrise, ale lui C. Aristia, C. Bălăcescu, Gh. Magheru ș.a.

R.Z.

AURORA LITERARĂ, revistă literară și științifică apărută la Tecuci la 14 februarie 1893. Publicație efemeră și lipsită de importanță, revista tecuceană, din care a apărut un singur număr, era redactată de avocatul Pascal Codreanu, care a publicat aici versuri fără valoare.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *59.*

R.Z.

AURORA ROMÂNĂ, revistă literară care a apărut la Pesta, bilunar, între 1 ianuarie 1863 și 15 august 1865. Proprietar, editor și redactor responsabil a fost preotul Ioanichie Miculescu, iar redactori, I. Vulcan, pentru primele opt numere (pînă la 22 aprilie 1863), și M. Besanu. De fapt, lui Vulcan îi aparțin atît alegerea titlului cît și meritul de a fi organizat redacția și de a fi stabilit profilul periodicului. Anunțurile de prenumerație, care conțin și prezentări ale programului redacțional, sînt totuși semnate de editor. Întîiul dintre ele, datînd din 18 decembrie 1862, constată lipsa unei „foi beletristice" a românilor din Transilvania și Ungaria ; **A. r.**, specifică același anunț, va tipări, alături de contribuții închinate vieții sociale, istoriei naționale și limbii române, literatură originală, traduceri, corespondențe din toate părțile locuite de români, „într-un stil cît se poate de poporal". Aceste angajamente ale redacției, reluate în editorialul din primul număr și în anunțurile următoare, vor fi în bună măsură respectate. După ce, în urma unui conflict cu Ioanichie Miculescu, Vulcan se retrage din redacție, partea literară a revistei pierde din vioiciune și diversitate, iar stilul devine greoi, limba încărcată de latinisme. Versuri au publicat în **A. r.**, alături de I. Vulcan, Justin Popfiu, Zaharia Boiu, I. Papiu, A. Densușianu, V. Bumbac, Victor Rusu, At. M. Marienescu, Iulian Grozescu, Paul Dragu. Se mai republică poezii de Al. Pelimon și C. D. Aricescu. Ca și poezia (*Cătră române* de I. Vulcan, *Adio Bucovinei* de V. Bumbac, *La România* de I. Papiu ș.a.), proza este inspirată din istoria românilor sau din realitățile sociale transilvănene și dă glas sentimentelor naționale care îi însuflețeau pe tinerii colaboratori ai revistei. Nuvelele și schițele aparțin lui I. Vulcan, Adelinei Olteanu, lui Pamfil Văleanu, I. S. Vențelu, M. Besanu, Iulian Grozescu. În afară de balade populare, At. M. Marienescu publică articole politice și culturale. Din Boccaccio traduce A. Densușianu. I. Vulcan și I. Iovită transpun în românește, primul o nuvelă franceză, iar cel de al doilea o narațiune germană ; povestirea *Fata boierului* de Jókai Mór este tradusă de Paul Dragu. Articolul *Cultura națiunală*, din 1863, semnat cu inițiala N., este o pledoarie pentru o cultură și o literatură bazate pe realitatea autohtonă. Doi ani mai tîrziu, cînd apare „Familia" lui Vulcan, publicație care răspundea mult mai hotărît necesităților culturale și politice ale epocii, Ioanichie Miculescu hotărăște să sisteze editarea revistei.

— 1. *Cătră onorații cititori*, ARO, I, 1863, 1 ; 2. N., *Cultura națiunală*, ARO, I, 1863, 2 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *337* ; 4. Drăghici Mărgineanu, *„Aurora română", precursoare a „Familiei"*, LL, XIII, 1967 ; 5. Lucian Drimba, *Iosif Vulcan*, București, Minerva, 1974, *29, 43—48*.

R.Z.

AXINTE Uricariul (c. 1670, Scînteia, j. Iași — c. 1733), cronicar. De condiție socială modestă, la început vătaf de sat, **A.** ajunge în 1702 pisar de cancelarie, iar mai tîrziu, în 1707, uricar la logofeție, primind după un an și diferite însărcinări de hotărnicii. Și-a spus Uricariul după funcția pe care a îndeplinit-o. Cunoștea limbile slavonă, greacă, latină și, probabil, turcă. Din 1710, la porunca domnitorului Nicolae Mavrocordat, **A.** transcrie letopisețele lui Gr. Ureche, Miron și Nicolae Costin. În letopisețul anonim dintre 1661—1709, **A.** intervine cu modificări și adăugiri de pasaje. Mai tîrziu (1727—1731) va conlucra cu

un copist muntean la o mare compilație de cronici muntene și moldovene. După moartea lui N. Costin (1712), este desemnat de către domnitor să redacteze cronica oficială a Moldovei — *De a doua domnia lui Nicolae Alexandru Vodă, văleat 7720.* Izvoarele lui **A.** au fost **Letopisețul anonim al Țării Moldovei (1661—1709)*, letopisețul lui N. Costin, însemnările și corespondența domnitorului, mărturiile unor boieri, știri din actele oficiale, de prin „gazeturi" și „avizii". Cronicarul se arată informat și asupra mersului politicii europene. Cronica relatează sosirea lui Mavrocordat la Țarigrad, intrigile boierești la Poartă, fuga lui D. Cantemir și înlocuirea acestuia, în scaunul Moldovei, cu N. Mavrocordat. Mai departe, **A.** descrie situația din țară, cu accente de durere pentru mizeria Moldovei, căzută „sub giugul robiei", nevoită să suporte invazia unor trupe străine. Pătruns de gîndul că ordinea socială este rînduită de către o ființă supremă, că monarhia însăși este de drept divin, el îl prezintă pe Mavrocordat într-o lumină aparte, ca pe un om plin de smerenie. De reformele și prefacerile pe care domnitorul le încearcă, **A.** se ocupă pe larg. Domnitorul apare, astfel, ca un binefăcător al țării și cronicarul, atunci cînd are de judecat conflictul dintre marea boierime și Mavrocordat, se așează, firesc, de partea cîrmuitorului. Atît de adînc îi sînt înrădăcinate prejudecățile religioase, încît, de pildă, tragedia lui Constantin Brîncoveanu este explicată prin unele purtări necreștinești ale acestuia. Generos și cucernic, Nicolae Mavrocordat e înfățișat ca un înțelept pentru care soarta țării se află mai presus de orice interes sau ambiții de ordin personal. Un bun povestitor, sfătos și molcom, este **A.**, înclinat mereu spre sentințe și moralizări, de obicei în spirit religios. Unele descrieri sînt vii, respiră autenticitate, în vreme ce notațiile portretistice (Mavrocordat, Carol al XII-lea, patriarhul Ierusalimului Hrisant Notara, Brîncoveanu, hanul tătăresc) surprind nu atît trăsăturile fizice, cît pe cele morale. Letopisețul e întocmit într-o limbă destul de fluentă, cu vădite reminiscențe din textele biblice, cu care **A.** era familiarizat.

— *A doua domnie a lui Neculai Alecsandru Mavrocordat V. V. în Moldova*, CRL, II, *119—173*; *De a doua domnia lui Nicolae Alexandru Vodă, văleat 7720*, în Ioan St. Petre, *Axintie Uricariul*, București, Casa școalelor, 1944, *77—179*.

— 1. Sbiera, *Mișcări*, *177*, *296—297*, *326*; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *110—120*; 3. C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian)*, București, Göbl, 1907; 4. Giorge Pascu, *Axintie Uricariul și Neculai Costin*, A, XXIX, 1922, *4*; 5. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, I, *57—62*; 6. C. Grecescu, *Mărturiile comisului Iștoc. Un fragment de cronică, 1659—1664*, RIR, VII, 1938, *87—90*; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *30*; 8. Ioan St. Petre, *Axintie Uricariul*, București, Casa școalelor, 1944; 9. I. Lăzărescu, *Valoarea literară a cronicii lui Axinte Uricariul*, ALIL, t. X, 1959, *1—2*; 10. Piru, *Ist. lit.*, I, *326—327*; 11. *Ist. lit.*, I, *604—606*; 12. Lăudat, *Ist. lit.*, III, *5—13*; 13. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *266*.

I.L.

AZARIE (mijlocul sec. XVI), cronicar. Este ultimul reprezentant al istoriografiei românești scrise în limba slavonă. **A.** începe să-și scrie cronica, la cererea lui Petru Șchiopul, în preajma anului 1574, pe cînd era egumen la mănăstirea Golia din Iași ⟨5, 6⟩. Ctitorul mănăstirii, logofătul Ioan Golia, pare să fi supravegheat îndeaproape, alături de mitropolitul Anastasie, scrierea, cea mai tendențioasă dintre cronicile de curte alcătuite în limba slavonă în Moldova, în secolul al XVI-lea. **A.** scrie în prelungirea versiunii complete a cronicii lui Macarie, reluînd și refăcînd din memorie șirul evenimentelor, de la 1552, și continuînd a le consemna pînă în 1574, anul întîi al domniei lui Petru Șchiopul. Letopisețul lui Eftimie i-a rămas, se crede, necunoscut. Spre deosebire de acesta, **A.** tratează cu îngăduință pe Ștefan Rareș, a cărui ucidere de către boieri la Țuțora, în 1552, o deplînge. Alexandru Lăpușneanu este înfățișat drept ctitorul pios al mănăstirii Slatina, devenit în preajma morții călugărul Pahomie. Despot în schimb este condamnat ca adept al luteranismului, persecutor al clerului și al boierimii moldovene. Aservită intereselor partidei în fruntea căreia se afla familia Golia, cronica lui **A.** prezintă în cea mai defavorabilă lumină pe Ioan Vodă (cel Cumplit). Idealurile de eliberare națională prin luptă antiotomană, cărora voievodul le subordonează domnia, cuprinsă în răstimpul scurt dintre 1572—1574, îi rămîn indiferente cronicarului. Preocupat de realizarea unui portret sumbru, în care lipsa de înțelepciune concurează lăcomia și cruzimea, **A.** își risipește elocința pentru a denigra pe cel înfrînt de turci la Cahul, în parte și datorită trădării lui Ieremia Golia, fratele logofătului. Dincolo de lipsa de obiectivitate a cronicii, lui **A.**, ucenic declarat al lui Macarie, nu-i lipsește talentul de narator și portretist. Uzînd de procedee împrumutate din retorica lui Constantin Manasses, pe care le adoptă într-o manieră mai liberă decît Macarie, **A.** preia și adaptează în cronica sa podoabe stilistice de tipul epitetelor dezvoltate, tirade și exclamații, ce se acordă în genere cu felul său mobil de a povesti. Știri provenind din cronica lui **A.** se regăsesc la Gr. Ureche. Tot **A.** este se pare cel care transpune în slavona mediobulgară, la 1567, o prețioasă scriere cu caracter istorico-hagiografic aparținînd culturii slave sud-dunărene din secolul al XIV-lea: ***Viețile regilor și episcopilor sîrbi*** ⟨15⟩.

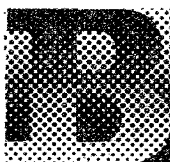
Domnitorul Petru Șchiopul

Textul letopisețului lui **A.** s-a transmis, alături de cel al lui Macarie, într-un manuscris miscelaneu, copiat în Moldova la sfîrșitul secolului al XVI-lea sau la începutul secolului al XVII-lea, aflat în prezent la Biblioteca de Stat „Saltîkov-Șcedrin" din Leningrad. A fost publicat de A. I. Ialimirski, în 1908, la Petersburg, și de I. Bogdan, în 1909, la București.

— *Letopisețul lui Azarie* (publ. I. Bogdan), AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909, în CSR, *129—151*, în LRV, I, *206—220*.

— 1. I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909; 2. Bogdan, *Scrieri*, *416—463*; 3. D. Russo, *Elenizmul*, *39—40*; 4. Iorga, *Ist. lit.*, I, *154—155*; 5. Minea, *Letopisețele*, *98—140*; 6. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *40—42*; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *20*; 8. Ciobanu, *Ist. lit.*, *109—113*; 9. P. P. Panaitescu, *Cronica lui Azarie*, CSR, *126—129*; 10. Piru, *Ist. lit.*, I, *36—39*; 11. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *42—44*; 12. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *50—51*; 13. *Ist. lit.*, I, *261—264*; 14. Panaitescu, *Începuturile*, *24*; 15. Ion-Radu Mircea, *„Les vies des rois et archevêques serbes" et leur circulation en Moldavie. Une copie inconnue de 1567*, RSE, IV, 1966, *3—4*; 16. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *87—90*; 17. G. Mihăilă, *Cronica călugărului Azarie*, LRV, I, *204—205*; 18. Mihăilă, *Contribuții*, *104—163*; 19. Eugen Barbu, *Caietele Princepelui*, II, București, Eminescu, 1973, *269—270*.

R. Ș.

BABEŞ, Vincenţiu (21.I.1821, Hodoni, j. Timiş — 3.II.1907, Budapesta), publicist. A fost crescut de un unchi al său, Mitra Babeş, prieten al lui D. Ţichindeal. **B.** a urmat clasele gimnaziale la Timişoara, Seghedin şi Karlowitz, iar cele liceale la Seghedin. După studii teologice la Arad, pleacă la Pesta, unde audiază cursurile juridice la Universitate. Întors la Arad în 1846, intră în magistratură, devenind, peste doi ani, avocat. În 1849 este numit, pentru scurt timp, director al şcolilor româneşti din trei districte bănăţene. Intrînd în viaţa politică, **B.** a fost un foarte activ luptător pentru drepturile naţionale ale românilor. Trimis la Viena, în 1849, ca unul dintre reprezentanţii politici ai românilor, el rămîne în capitala Imperiului, ocupă diferite funcţii administrative şi judecătoreşti, ajungînd, în 1860, secretar aulic. În 1862 este transferat, ca referent şi judecător, la Pesta. Încă la Viena, **B.** publicase, în germană şi română, *Cauza limbelor şi naţionalităţilor în Austria* (1860), prin care se impune ca un apărător al egalităţii în drepturi a naţionalităţilor de pe teritoriul Imperiului habsburgic. Colabora cu articole politice la „Gazeta Transilvaniei", „Amicul poporului", „Telegraful român", „Luminătoriul". Unul din fondatorii Partidului naţional al românilor, **B.**, om politic reputat, deputat în Dietă, a militat pentru autonomia Transilvaniei, a participat decisiv la realizarea separării bisericii româneşti de cea sîrbească şi la înfiinţarea Mitropoliei ortodoxe din Sibiu (1864). În ziarul „Albina" (1866), pe care l-a condus de la apariţie (figurează, însă, ca editor şi redactor din 1869, iar ca redactor responsabil, din 1870), **B.** a scris numeroase articole politice, dezvăluind, în problema situaţiei românilor din Transilvania, o atitudine moderată. Membru în Dietă, din 1860 pînă în 1890, preşedinte al Partidului naţional român, din 1881 pînă în 1891, **B.** a fost unul din protagoniştii vieţii politice româneşti transilvănene. Era, din 1866, membru al Societăţii Literare Române (Academia Română) şi, din 1870, în comitetul de conducere al Societăţii pentru fond de teatru român. Mort la Budapesta, a fost reînhumat în 1936 în satul natal. Savantul Victor Babeş este fiul lui.

Puţina activitate literară a lui **B.** este legată mai mult de anii de tinereţe. Încă student, din 1843 colabora cu poezii şi epigrame (adresate „flecarului", „plagiatorului", „clevetitorului"), la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". În 1848 publica în „Amicul poporului" modeste versuri de critică socială şi satire (*Cîntec despre dare, Cerşetorul, Năciunea fără năciunalitate*). Şi colaborările literare la „Muza română" (1865) provin din anii studenţiei. Primele sale încercări poetice au fost criticate cu asprime de Andrei Mureşanu, într-un articol din „Foaie pentru minte..." (1844), pentru licenţe şi stîngăcii prozodice. Analiza severă a provocat replica bătăioasă a lui **B.** (*Critică în reflexiile asupra poeziei noastre*) şi din nou o punere la punct iritată din partea poetului consacrat. Dacă apărarea valorii poeziilor criticate era zadarnică, în schimb, principiile în numele cărora polemizează **B.** prezintă interes prin încercarea de a aduce în discuţie un punct de vedere înnoitor, de rezonanţă romantică, în aprecierea poeziei. În spiritul noilor idei despre poezie, **B.**, în dezacord cu Mureşanu, justifică licenţele prin avîntul inspiraţiei şi cere o critică a poeziei şi nu una, tehnicistă, a versurilor. În sprijinul argumentării sale, el citează versuri din Schiller şi din alţi poeţi romantici germani. Confruntarea dintre **B.** şi A. Mureşanu este una dintre primele polemici literare din presa românească din Transilvania şi dovedeşte creşterea interesului pentru problemele meşteşugului poetic, precum şi pătrunderea unor tendinţe estetice noi în judecarea poeziei.

— *Epigrame*, FMIL, VI, 1843, 24, 37, VII, 1844, 11 ; *Critică în reflexiile asupra poeziei noastre*, FMIL, VII, 1844, 44, 45 ; *Cîntec despre dare, Cerşetorul*, APO, I, 1848, 12 ; *Năciunea fără năciunalitate*, APO, I, 1848, 16 ; *Meditaţiuni în preseara anului 1848*, MRO, 1865, *32—66*, *Umbra mea*, MRO, 1865, *151—154*.

— 1. Andrei Mureşanu, *Poezii şi articole*, îngr. şi pref. D. Păcurariu, Bucureşti, E.L., 1963, *113—137* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *293* ; 3. *Encicl. rom.*, I, *341—343* ; 4. Iorga, *Oameni*, I, *250—251*, II, *422—423* ; 5. I. Lupaş, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureşanu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1925, *2—5* ; 6. Ilie Gropşianu, *Vincenţiu Babeş*, Timişoara, Astra, 1938 ; 7. Vicenţiu Bugariu, *Figuri bănăţene*, Timişoara, 1942, *75—89* ; 8. Gh. Cotoşman, *Vincenţiu Babeş*, MB, VII, 1957, 1—3 ; 9. Mihai Zamfir, *O polemică despre versificaţie la 1844*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XII, 1963, 28 ; 10. Al. I. Ciurea, *Babeş Vincenţiu*, MO, XXI, 1969, 1—2 ; 11. Tîrcovnicu, *Contribuţii*, *144—149* ; 12. Octavian Metea, *Publicistica lui Vincenţiu Babeş*, O, XXI, 1970, 11 ; 13. *Corespondenţa lui Vincenţiu Babeş (Scrisori primite)*, îngr. şi introd. Mihail P. Dan şi George Cipăianu, pref. Ştefan Pascu, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

L.V.

BACALBAŞA, Anton (21.II.1865, Brăila — 1.X.1899, Bucureşti), scriitor şi ziarist. Tatăl se numise Costache Telescu, dar, înfiat de un unchi ce era staroste de băcani, sau „bacalbaşă", i se preschimbase numele. Cu Aneta Bobescu avusese mai mulţi copii, dintre care, în afară de **B.**, Constantin şi Ion vor ajunge la o anume notorietate. Înscris la gimnaziu, **B.** e dat afară după trei ani. Se înrolează în armată, unde e traumatizat de brutalitatea şi absurdul vieţii de cazarmă, fiind atins acum şi de ftizia care avea să-l răpună. Părăsind armata, se consacră gazetăriei, desfăşurînd o intensă activitate în frontul mişcării socialiste, conferenţiind la cluburile muncitoreşti din Galaţi, Bucureşti, Ploieşti, unde se stabileşte în 1892. Este ales în comitetul executiv al Clubului muncitoresc. Orator captivant, cu un temperament entuziast,

de agitator, **B.**, care se bucură de prestigiu în rîndurile tinerimii, devine un adevărat tribun al mișcării socialiste. E cooptat în Consiliul general al Partidului social-democrat al muncitorilor din România, de unde însă demisionează în 1894. Din 1895, sub semnătura Demagog, colaborează la ziarul conservator „Epoca". În 1896, este prim-redactor la ziarul „Dreptatea", organ al grupării fracționiste a liberalilor democrați, fondat împreună cu N. Fleva. Intrat în partidul conservator, este ales deputat de Ilfov în colegiul al doilea (1899). A mai fost cenzor la Societatea presei (1894) și secretar în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Fostul fruntaș socialist, ajuns deputat conservator, se stinge de ftizie.

B. a scris enorm, aproape două mii de articole, schițe și pamflete, răspîndite în revistele și ziarele timpului. A debutat la „Literatorul", în 1882, cu schița *Justiție*. Un an mai tîrziu el publica în „Emanciparea", pentru întîia dată la noi, o transpunere prescurtată a primului volum din *Capitalul* lui K. Marx. În continuare, avea să mai colaboreze la „Mesagerul Brăilei" (1883), la „Drepturile omului" (1885—1888), „Contemporanul" (1886—1887), „Epoca" (1886, 1888—1889, 1895—1896, 1899), „Revista literară" (1887), „Gazeta muncitorului", unde era redactor, „Dezrobirea" (1888) — fiind totodată în comitetul de redacție —, „Frăția" (1888), „Apărătorul" (1888), „Gutenberg" (1888—1889), „Naționalul" (1889), „Asimilarea" (1890), „Timpul" (1890—1891), „Munca" (1890—1894), „Adevărul" (1890—1895, 1899), la care, în 1893, e și prim-redactor, „Democrația socială" (1892), unde e redactor și principal colaborator, „Calendarul muncitorului din Galați pe anul 1892", „Lucrătorul" (Galați, 1892), „Moftul român" (1893), „Literatură și știință" (1893—1894), „Țara" (1894), „Lumea nouă" (1895—1896, 1898), „Almanahul social-democrat pe anul 1894", „Moș Teacă" (1895—1899), „Hazul" (1896), un supliment al revistei „Vatra", „Dreptatea" (1896—1899), „Albumul Dreptății" (1897), „Almanahul lui Moș Teacă" (1897—1899), „Trompeta socialistă" (1898) ș.a. Împreună cu I.L. Caragiale, întemeiază revista umoristică și satirică „Moftul român" (1893), care s-a bucurat de multă popularitate. Din 1893 pînă în 1895 funcționează ca director al suplimentului literar al „Adevărului". În anul 1895 scoate „Moș Teacă", „jurnal țivil și cazon". Cu o fantezie neastîmpărată, **B.** și-a născocit c serie de pseudonime, care de care mai ingenioase. Cel dintîi pseudonim, mai transparent, este Batony. Îi vor urma altele, nenumărate : Thony, Quid, Quidam, Inot, Grachu (Grachus). Demagog, Bran, Tony, Un rezervist, Kinderfus (Kf), T.O.N., Rezervistul, Rigolo, Klaps, Un răcan, Wunder Kind, Cazon, Moș Teacă, Wund, Ed. Spanachidi, Anton Ciobănescu, Don Tony, Viator, Caliopy Teacă, Madame Caliopi, Calyope Téaque, A. N. Ton, D-na Tirimpimpim, Un gazetar român, Calyope Fourreau, Milițianul, Tonton, Abayados de Calatrava y Rigolo Năbădayos, Antonio de los Bacalbasos, Antonulu alu Pĕcurarului, Vagabondu ș. a. Sub inițiala B. și prescurtarea Bac semnau, pe rînd, cei trei frați Bacalbașa. O serie de articole aparținînd lui **B.** nici nu poartă semnătură. Copil teribil al presei socialiste, iubitor de farse și bufonerii, era, în campaniile pe care le purta, un gazetar temut. Scria cu patimă, cu o exaltare de vizionar. Știa să fie dur, polemic, vindicativ, folosindu-se la nevoie chiar de invectivă sau blestem. Fără să fie un om cult, poseda cunoștințe de economie și sociologie și căutase să-și însușească noțiunile de socialism științific. Probleme ca lupta de clasă, cauzele mișcărilor țărănești, crizele economice ș.a. sînt tratate riguros, în adevărate studii. **B.** năzuia spre o „dezrobire economică" prin „organizare și lumină". În articolele lui își găsesc reflectarea mai toate aspectele vieții sociale si politice a timpului. Cu virulență pamfletară — prevestindu-l pe N. D. Cocea — sînt atacate monarhia și biserica, presa și școala (*Geograful gorjan* amintește de *Un pedagog de școală nouă* a lui I. L. Caragiale), armata, parlamentarismul burghez, farsa alegerilor, naționalismul și șovinismul, misticismul. Totul, sau aproape totul, i se pare o farsă sinistră și de prost gust, un spectacol de bîlci, penibil și caraghios. Verva lui satirică se concentrează din cînd în cînd asupra unor portrete caricaturale, reprezentînd tipuri din viața politică ori din presă. **B.** creează, după modelul lui Caracudi al lui I. L. Caragiale, pe Spanachidi, tipul gazetarului fără principii și fără scrupule. În revista „Literatură și știință" (1894) apare un fragment dintr-un roman umoristic, neterminat, inspirat de acest personaj. Registrul satiric al lui **B.** e destul de variat, de la alegoria caustică (*Prăsila regală*) și parodie (*Un opozant*) pînă la giumbușlucurile verbale, nu totdeauna potrivite, uneori triviale. Gazetar de mari resurse, **B.**, deși avea sentimentul că se irosește și se înjosește în pamflete și în fanfaronade, si-a dat măsura talentului poate mai mult în publicistică decît în literatură.

Concepția lui **B.** asupra artei, expusă într-o seamă de articole cu titluri semnificative (*Arta noastră, Socialismul în artă, Arta cea nouă, Arta pentru artă* ș.a.) apărute în publicații precum „Democrația socială" (1892), „Munca" (1891—1893), „Adevărul literar" (1893—1895), este de inspirație gheristă. Un început de studiu dintr-un manuscris de tinerețe (*Ceasuri de gîndire*) folosește din plin ideile maestrului. În ce privește funcția socială a artei, raportul dintre fond și formă, înrîurirea mediului social și economic în crearea unei opere literare, **B.** îl urmează pe C. Dobrogeanu-Gherea. El va fi un exponent al școlii critice a „Contemporanului", militînd pentru arta cu tendință, angajată, putînd servi ca o armă în lupta de clasă. **B.** reclamă chiar o literatură destinată anume proletariatului. Adept al teoriei maioresciene a „formei fără fond", el e însă un adversar ireductibil al esteticii junimiste, combătută cu o amplă demonstrație în conferința *Arta pentru artă* (1894). Cu un caracter de popularizare, expunerea redeschide polemica pornită cu ani în urmă, în 1886, de T. Maiorescu și Gherea. „Vieața", prin pana lui Al. Vlahuță, se angajează în noua dispută, **B.** dînd replica în „Adevărul literar". În discutarea raportului dialectic dintre artă și mediul social sau a interdependenței dintre artă și politică, **B.** este net înrîurit de Gherea. Dar el disociază între artă și tendință, la fel ca și Raicu Ionescu-Rion și, înaintea acestuia, lansează un atac împotriva literaturilor decadente, a formalismului, a pesimismului, cu o consecvență subminată uneori de o radicală incomprehensiune. În argumentările sale, comentariului sociologic i se asociază uneori și criteriul estetic. Cu toate confuziile, **B.** poate fi socotit printre precursorii orientării marxiste în estetica românească.

Critica sa literară, risipită prin diverse notițe, recenzii, foiletoane, e fără interes.

În literatură, **B.** a rămas același publicist. A scris poezie și proză (schițe, nuvele, un început de „roman cazon" publicat în „Mesagerul Brăilei"). A rămas de la el și un manuscris (datat 30 decembrie 1885—30 iunie 1886) care cuprinde poezii și schițe. Versurile, multe de factură intimistă, sînt în general naive, **B.** fiind în lirica erotică un eminescianizant (*Tu singură, Dorul din urmă* — imitație a poemei eminesciene *Mai am un singur dor*). Mai inspirată, elegia *Acolo...* are accente prebacoviene. Unele versuri cu caracter de meditație amintesc de Gr. Alexandrescu, iar cele umoristice au uneori dezinvoltură și maliție, dar umorul lor e adesea facil. Dispoziția sentimentală, romantică, se va preschimba cu timpul în sarcasm și vehemență. Cîteva traduceri (din Maupassant, Turgheniev, Th. Ghèze, Jókai Mór, Hector France) sînt tipărite în „Democrația socială" (1892) și „Adevărul" (1894). Dimpreună cu frații lui, Constantin și Ion Bacalbașa, a scris o revistă umoristică, insignifiantă, numită *Pardon !* (1899), înțesată de aluzii politice străvezii. O încercare dramatică (*Virtute militară*) ancorează în tematica predilectă a autorului, angrenat în campania antimilitaristă din epocă.

Spiritual, caustic, cu un gust pronunțat pentru caricatură, **B.** e un Daumier al prozei satirice românești. *Moș Teacă* e o șarjă enormă a mentalității de tip cazon. Inspirat din creația lui Ch. Leroy *Le Colonel Ramollot*, scriitorul avea să fie acuzat de plagiat. Moș Teacă e, însă, pînă la urmă, un personaj cu totul autohton, ieșit parcă dintr-o cazarmă românească. Pe cît de grotesc, pe atît de absurd, ridicol prin ignoranță, îngîmfare, automatisme, de o agresivitate tîmpă și grosolană, eroul lui **B.** și-a cîștigat îndată o faimă care s-a dovedit trainică. Optica lui Moș Teacă era una milităresacă, iar deformată, dar scriitorul sugerează că un asemenea personaj ar fi putut la fel de bine reprezenta tipuri din orice latură a vieții publice. În treacăt, satira atinge și instituții ca monarhia, presa reacționară sau familia burgheză. Sub raportul expresiei, **B.** speculează mai ales mijloacele comicului verbal, mai puțin ale celui de situații, nici unul nici celălalt caracterizate prin profunzime. Cînd șarja contenește, scriitorul se arată mișcat de obida oamenilor simpli de la țară, aduși la cătănie. De un umanitarism vag, schițele *Din viața militară*, unde se dezvăluie atrocitățile vieții de cazarmă, sînt scrise într-o manieră melodramatică. **B.**, gazetar prolific și scăpărător, nu a avut răgazul, poate nici răbdarea, de a elabora opera la care talentul său l-ar fi îndreptățit.

— *Moș Teacă. Din cazarmă*, București, Graeve, 1893 ; *Arta pentru artă*, București, Müller, 1894 ; *Din viața militară*, București, Tip. Nouă, 1895 ; *Pardon !* (în colaborare cu Const. C. și I. C. Bacalbașa), București, Tip. Dreptatea, 1899 ; *Din viața militară*, București, Tip. Adevărul, [1925] ; *Moș Teacă. Pagini alese*, pref. Savin Bratu, București, E.T., 1954 ; *Schițe și articole*, pref. Eugen Campus, ed. 2, București, E.S.P.L.A., 1957 ; *Din cazarmă*, îngr. și pref. Domnica Stoicescu, București, E.T., 1957 ; *Moș Teacă*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, E.T., 1961 ; *Scrieri alese*, I—II, îngr. și introd. Virgiliu Ene, București, E.L., 1965. — Tr. : Maupassant, *Vagabondul*, DMS, I, 1892, 1—3 ; Théodore Ghèze, *Inventatorul*, DMS, I, 1892, 5—7 ; Turgheniev, *Ovreiul*, DMS, I, 1892, 9—12 ; E. I. Bedinghaus, *Două sicriuri*, DMS, I, 1892, 25—26 ; Jókai Mór, *Holera*, DMS, I, 1892, 28—29 ; Hector France, *Dantul Evei*, DMS, I, 1892, 35, *Cifre*, DMS, I, 1892, 36, *Negustorul de sicrie*, ADV, VII, 1894, 1966.

— 1. Al. Antemireanu, *Anton Bacalbașa*, E, V, 1889, 262 ; 2. Intim [Traian Demetrescu], *Anton Bacalbașa*, EVL, I, 1894, 8 ; 3. Verax [Nădejde], *Ramollot și Moș Teacă*, EVL, I, 1894, 16, 17 ; 4. Al. Vlahuță, *Un an de luptă*, București, Müller, 1895, 228—242 ; 5. G. Ibrăileanu, *A.B.*, ALA, VI, 1925, 238 ; 6. Izabela Sadoveanu, *Zile de prietenie*, ALA, XVIII, 1938, 902, 905 ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, 498—499 ; 8. Cosco, *Bucnica*, 273—282 ; 9. Barbu Lăzăreanu, *Anton Bacalbașa*, București, Cartea românească, 1948 ; 10. Const. Ciopraga, *Un manuscris inedit al lui Anton Bacalbașa*, IL, V, 1953, 1 ; 11. Galaction, *Oameni*, 142—144, 190—193 ; 12. Lăzăreanu, *Glose*, 143—146, 335—356 ; 13. Virgiliu Ene, *Pseudonimele lui Anton Bacalbașa*, RITL, XIV, 1965, 1 ; 14. Virgiliu Ene, *Studiu introductiv* la Anton Bacalbașa, *Scrieri alese*, I, București, E.L., 1965 ; 15. Virgiliu Ene, *Centenarul Anton Bacalbașa*, LCF, IX, 1965, 51 ; 16. Mihai Drăgan, *Preocupări de teorie și critică literară în publicistica scriitorului*, IL, XVI, 1965, 3 ; 17. Nicolescu, *Contemporanul*, 291—293, 319—323 ; 18. Vitner, *Lit. publ. soc.*, 558—567 ; 19. Straje, *Dicț. pseud.*, 40—42 ; 20. *Ist. lit.*, III, 531—583 ; 21. *Scrisori — Ibrăileanu*, III, 18—20 ; 22. Virgiliu Ene, *Anton Bacalbașa*, București, E.P., 1975 ; 23. *Amintiri literare despre vechea mișcare socialistă (1870—1900)*, îngr. și pref. Tiberiu Avramescu, București, Minerva, 1975, 509—520.

F.F.

BACALBAȘA, Ion (Iancu) C. (24.VII.1863, Brăila — 10.VI.1918, București), ziarist, cronicar dramatic și dramaturg. După studii liceale făcute la Brăila și București, **B.** a urmat cursurile Facultății de litere bucureștene. În anul 1886 a început activitatea jurnalistică la gazeta „Lupta" a lui George Panu. A colaborat deseori sub pseudonimele Memphis, Moșu, Tel, la cele mai importante periodice politice și literare dintre 1886 și 1918, printre care „Lupta", „Epoca", „Ziua", „Cronica", „Adevărul", „Revista idealistă", „Minerva", „Înainte". La unele a fost redactor, girant-responsabil, secretar de redacție sau prim-redactor. Director general al teatrelor și director la Teatrul Național din București, în două rînduri, mai întîi în anul 1912 și apoi în timpul ocupației germane din 1917, **B.** a încercat să reorganizeze prima instituție dramatică a țării. Pentru o scurtă perioadă, a îndeplinit funcția de director al „Monitorului oficial" (1917). A fost președintele sindicatului ziariștilor. Anton și Constantin C. Bacalbașa sînt frații săi.

B. a debutat în dramaturgie în 1895 cu piesa *De focu birului*, jucată sub titlul *Mort fără lumînare*, titlu ales la sugestia comitetului de lectură al Teatrului Național din București, care a considerat că denumirea inițială a piesei are periculoase rezonanțe sociale. Cîrciumarul Gheorghe îl ucide, cu complicitatea Joiței, soția sa, pe cămătarul chir Dumitru. Remușcările sînt puternice și Gheorghe va recunoaște crima. Atmosfera este asemănătoare cu aceea din *Năpasta*, drama lui I. L. Caragiale. Comparația poate fi dusă și mai departe, la situațiile dramatice, la realizarea caracterelor și chiar la rezolvarea conflictului, prin participarea unui nebun, aici Vlad, care fusese martor la omucidere. Piesa a avut o frumoasă carieră scenică. Drama *De la oaste*, jucată mai întîi la Iași (decembrie 1903) și apoi la București (ianuarie 1904), a fost motivul unei adevărate campanii de presă, teatrele renunțînd la reprezentarea ei. Sub raport literar piesa nu are valoare ; din punctul de vedere strict teatral este discutabilă, deoarece evoluția psihologică a personajelor și deznodămîntul nu sînt justificate. Sergentul Stan, întors după trei ani de oaste în sat, își ucide soția. **B.** a vrut să demonstreze că mediul urban corupe sufletul simplu și curat al flăcăului de la țară, dar demonstrația este lipsită de cursivitate și realism psihologic. Comedia *Moșu* și drama *Frații Assan* (scrisă

în colaborare cu Mircea Demetriade și fiind o țintă a ironiilor lui I. L. Caragiale) sînt lipsite de interes. *Amorul cobzarului*, comedie într-un act, s-a jucat la Teatrul Național din București, în 1904, iar *Știri de senzație* în 1908.

Cronicar dramatic cu o activitate îndelungată, **B.** este mai interesant în această ipostază decît în aceea de dramaturg. Bun cunoscător al realităților teatrului românesc și al vieții teatrale europene, el s-a străduit, situîndu-se astfel pe o poziție cu tradiție în critica noastră dramatică, să atragă atenția asupra a două chestiuni pe care le considera esențiale: nivelul calitativ al repertoriului teatral și nevoia de a sprijini dramaturgia originală. Există însă în cronicile sale și alte idei demne de a fi semnalate. Plecînd de la observația că fiecare epocă istorică a avut o literatură corespunzătoare realităților ei, **B.** cerea dramaturgilor texte scrise sub incitația evenimentelor contemporane. Totodată, el combătea excesul de reprezentații cu piese străine, precum și mania localizărilor. Cronicile sale îmbrățișau spectacolul teatral în ansamblul său. Analiza textului ocupa un loc însemnat, dar nu erau neglijate performanțele actoricești și nici concepția regizorală, decorurile, costumele. **B.** s-a arătat, în egală măsură, preocupat de locul în societate al autorului dramatic profesionist și al actorului de teatru. Scria mult, cu relativă ușurință, urmărindu-și ideile cu pasiune. Nu-și supraveghea însă exprimarea.

— *De focu birului sau Mort fără luminare*, București, 1895; *Pardon!* (în colaborare cu Anton Bacalbașa și Const. C. Bacalbașa), București, Tip. Dreptatea, 1899; *De la oaste*, București, Tip. Lăzăreanu, 1904; *Teatrul Național din București*, București, Eminescu, 1912.

— 1. D. Evolceanu, *Cronica literară*, CL, XXIX, 1895, 4; 2. Pic, *Cronica dramatică*, NAȚ, VI, 1895, 354—355; 3. Caragiale, *Opere*, IV, 251—255; 4. G. Panu, *Cronică dramatică*, SPA, III, 1904, 60, 61, VI, 1906, 80; 5. *Cronică dramatică*, FCL, II, 1911, 40; 6. D. Caselli, *Ion C. Bacalbașa*, SCA, II, 1918, 152; 7. Chendi, *Foiletoane*, 122—126; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, 530; 9. Anca Costa-Foru, *Ioan C. Bacalbașa și teatrul*, SCIA, III, 1956, 3—4; 10. Massoff, *Teatr. rom.*, III, 349—350; 11. Straje, *Dicț. pseud.*, 43; 12. I. Felea, *Frații Bacalbașa*, MI, X, 1976, 2.

R.Z.

BAGDAT, Toma (1824 — 10.III.1887), traducător. A fost primarul orașului Rîmnicu Sărat (1874). În 1848, a publicat la București traducerea „slobodă" a pieselor lui Shakespeare, *Romeo și Julieta* și *Othello*, precedate de o biografie a autorului. Traducerea lui **B.** este făcută după versiunea franceză a lui Le Tourneur și nu se ridică, în genere, peste nivelul mediocru al celorlalte traduceri din Shakespeare apărute pînă atunci la noi. În „consecuențele morale" așezate după fiecare piesă, **B.** arată o înțelegere mărginită, excesiv moralizantă, a operei dramaturgului englez. Reprezentațiile teatrale cu *Othello* și *Romeo și Julieta* ale trupei lui M. Millo (1851) foloseau textul lui **B.**

— Tr.: W. Shakespeare, *Romeo și Julieta, Othello*, pref. și postfață (*Consecuență morală*) trad., București, Tip. Copainig, 1848.

— 1. T. Bagdat, *[Scrisoare către redacție]*, ROM, XVIII, 1874, 14 iulie; 2. Maiorescu, *Critice*, III, 50—51; 3. Petre Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923; 4. Duțu, *Explorări*, 254—256.

L.V.

BAICAN, Elie (1845, Crasna, j. Vaslui — ?), culegător de folclor. Urmează școala primară și seminarul la Huși, înscriindu-se, apoi, la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană), unde a fost coleg cu V. Conta, A. Lambrior, Calistrat Hogaș, G. Panu și Gr. Crețu. În 1866, **B.** trece la Școala normală de la Trei Ierarhi, din același oraș. După terminarea studiilor a fost numit institutor la o școală din Iași. În această calitate i-a cunoscut pe M. Eminescu, T. Maiorescu și I. Creangă. După 1875, a urmat Facultatea de litere din București. Între 1892—1895, funcționează ca director la o școală primară din Focșani. A publicat anecdote și amintiri în „Timpul", „Epoca", „Columna lui Traian", „Convorbiri literare", „Sămănătorul", „Făt-Frumos". La îndemnul lui Eminescu, **B.** scrie mai multe schițe umoristice.

Colecția intitulată *Literatura populară sau Palavre și anecdote*, în prefața căreia Eminescu face cîteva comentarii asupra snoavei, nu are prea mare însemnătate. Ea cuprinde o serie de anecdote dintre cele tipărite anterior în periodice. De un comic lipsit de substanță, cele mai multe piese sînt ironii la adresa evreilor sau a țiganilor. Doar cîteva, vizînd defectele clerului, se caracterizează printr-o vervă satirică mai accentuată și un umor mai bine dozat. Atît anecdotele din periodice, cît și cele din culegerea menționată nu au nici o indicație asupra sursei. În aceeași situație se află și două din cele trei snoave în versuri din broșura *Spînul și omul cu barba roșie*, care ar putea fi producții ale autorului. O seamă de credințe și superstiții legate de obiceiurile ritualice (naștere, nuntă, înmormîntare), de cele calendaristice sau de alte momente ale vieții au fost publicate de **B.** sub titlul *Obiceiuri la români*. Tot în domeniul literaturii populare, culegătorul tipărește studiul *Limba metaforică sau graiul cîriitor la români*, lipsit, însă, cu totul de valoare.

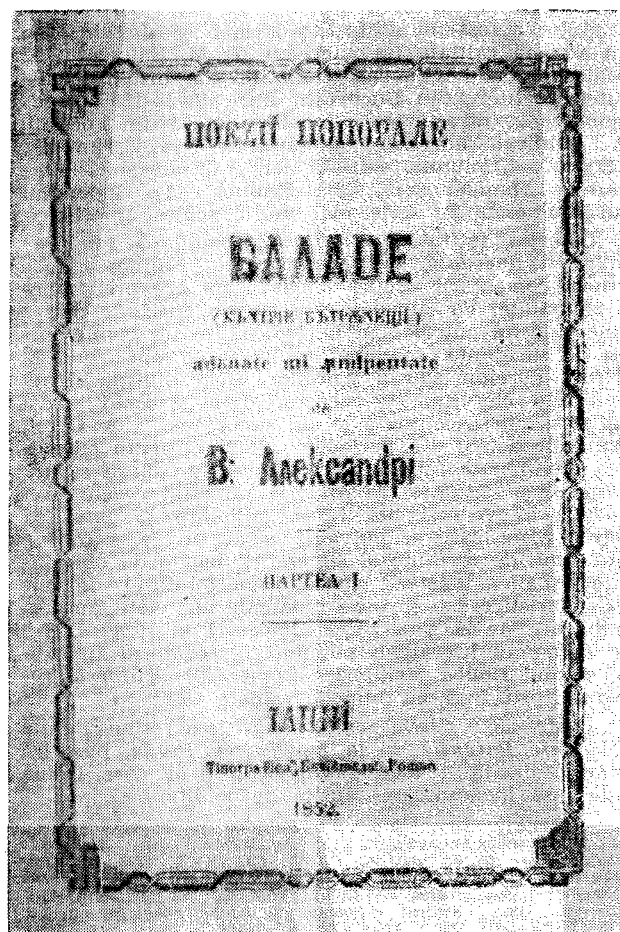
Dintre cele cîteva schițe umoristice reține atenția *Părintele Pafnutie de la monastirea Putna*, o satiră bine realizată a tagmei călugărilor, în care ironia este însă îngăduitoare, lipsită de aciditate.

— *Literatura populară sau Palavre și anecdote*, pref. M. Eminescu, București, Tip. Academiei, 1882; *Părintele Pafnutie de la monastirea Putna*, CL, XVII, 1883, 8; *Obiceiuri la români*, București, Tip. Mihalescu, 1884; *Limba metaforică sau graiul cîriitor la români*, Focșani, Tip. Dumitrescu, 1892; *Spînul și omul cu barba roșie*, București, Tip. Ispășescu, 1898; *Trei duhuri sfinte la Iași*, LIB, VIII, 1906, 2; *Moș Vasile Strugurel la „featru"*, CVC, I, 1907, 682—684; *Amintiri din copilărie*, S, VIII, 1909, 42; *Din viața lui M. Eminescu*, CL, XLVIII, 1914, 6; *Vătavu Ion Substantiv*, DCL, I, 114—117; *Taci și zi „Doamne ferește"*, DCL, I, 118—122.

— 1. Ion Creangă, *Documente*, îngr. Gh. Ungureanu, București, E.L., 1964, 186, 187, 250; 2. Ov. Papadima, *Folclorul în periodicele lui Hasdeu („Traian" și „Columna lui Traian")*, SIL, 332; 3. Gh. Cardaș, *E. Baican*, DCL, I, 111—113.

C.B.

BALADĂ, specie a epicii folclorice, în versuri. Termenul a fost introdus de V. Alecsandri, la 1852, în culegerea sa *Poezii poporale. Balade (Cîntice bătrînești)*, substituindu-l denumirilor populare *cîntec bătrînesc, cîntec haiducesc* sau *cîntec vitejesc*. În Europa apuseană, **b.** însemna inițial o formă fixă a poeziei lirice, cîntată în timpul dansului. Mai tîrziu ea a denumit cîntecul epic popular, dar și o poezie cultă, cu sau fără formă fixă. În folcloristica românească, termenul **b.** înglobează, în accepțiunea sa tradițională, întregul cîntec epic, adică: **b.** propriu-zisă (sau nuvelistică), cîntecele epice de vitejie, de haiducie, cele istorice și cele despre întîmplări contemporane. Astfel, atît **Soarele și luna*, **Meșterul Manole*, **Miorița*, cît și **Miu Cobiul*, **Corbea*, **Toma Alimoș*, **Novăceștii*, **Miu Haiducul* intră în categoria **b.** Spre deosebire de cîntecul liric, **b.** este întotdeauna destinată unor auditori care, cel mai adesea, cunosc acțiunea și îl corectează pe interpret de cîte ori este cazul. Întrunirile prilejuite de șezători, tîrguri, nunți, cumetrii sau hramuri sînt cele mai propice pentru expunerea, uneori în sute de

ПОЕЗІЙ ПОПОРАЛЕ

БАЛАДЕ

В. Алеkсандрі

ПАРТЕА І

ІАШІ

1852

versuri, a unor întîmplări mai vechi sau mai recente. Caracterul public al **b.** înlesnește și implicarea unor tendințe moralizatoare sau de stimulare a eroismului, exercitarea principalei funcții a **b.**, cea social-educativă. În folclorul românesc, **b.** cunoaște trei forme de existență distincte. Una, cu desfășurare amplă, este **b.** inspirată de fapte eroice din istorie, expuse într-un stil retoric, cu multe hiperbole și repetiții. Ea este cîntată de obicei de lăutari cu acompaniament de instrumente muzicale (cimpoi, fluier, vioară, cobză sau țambal). Pasajele cîntate pe o melopee liberă, silabică, deschisă improvizației, alternează cu versuri recitate și cu interludii instrumentale. Sub această formă, **b.** este încă vie în Oltenia și Muntenia, iar în secolul al XIX-lea a fost atestată și în sudul Moldovei. **B.** nuvelistică, de o mai mică întindere, are un caracter liric mai pronunțat și este cîntată de țărani. Este răspîndită în Transilvania și nordul Moldovei și circulă pe melodii de cîntec sau chiar de doină (în Maramureș). **B.** cu funcție de colindă (în Transilvania) sau de plugușor (în Moldova) este adaptată funcțiilor specifice acestor specii. În timp ce în **b.** narațiunea reprezintă un scop în sine, în colindă narațiunea este un pretext pentru realizarea unui scop ritualic. Din această diferențiere funcțională rezultă tratarea și dezvoltarea diferită a acelorași motive în cele două specii. În colindă acțiunea este, de obicei, redusă la datele esențiale. Atunci cînd se recurge la un text de **b.** pentru îndeplinirea funcției de colindă, acesta este mult scurtat, uneori degradat. Cînd **b.** este urată, textul se conservă mai bine, căci și plugușorului îi este proprie desfășurarea amplă a narațiunii. Mutațiile funcționale ale unor texte de **b.** nu sînt determinate numai de modalitatea comună de expunere (narațiunea), ci și de conținut. În unele împrejurări se face apel la **b.** numai pentru că are un subiect adecvat într-o anume situație. În timpul desfășurării nunților, **b.** poate dobîndi chiar o funcție de cîntec ritual (*Moșneag bătrîn* se cîntă la socru, iar *Letin bogat* la nun), stabilindu-se o oarecare corespondență între personajele din **b.** și cele care participă la ceremonie.

Cu basmul, ca și cu legenda, **b.** are comune multe motive, eroi și mijloace artistice. Interferențele cu cîntecul liric sînt multiple și se produc în dublu sens, încît a fost necesară recunoașterea existenței unei subspecii : cîntecul lirico-epic. Fie că un motiv liric este dezvoltat într-o **b.**, fie că o **b.** a fost liricizată (acestui proces i se supune mai ales **b.** despre relațiile familiale), cîntecul lirico-epic împrumută, de obicei, melodia cîntecului liric. Se pare că preferințele se îndreaptă tot mai mult spre cîntecul lirico-epic, în detrimentul **b.**

Mijloacele de realizare artistică specifice **b.** sînt : fraza amplă, aglomerarea de epitete, hiperbola, îmbinarea de formule stereotipe cu creația spontană, monorima și stilul oratoric.

Asupra epocii și mediului în care a apărut **b.** au fost emise păreri contradictorii. Geneza unor tipuri sau motive de **b.** s-a confundat adeseori cu geneza genului însuși. Chiar dacă unele subiecte, cum ar fi cele haiducești, datează din orînduirea feudală, nu se poate afirma că specia a apărut în această etapă istorică. Originea mult mai îndepărtată în timp a eposului este probată de existența **b.** mitico-fantastice (cum ar fi *Soarele și luna).* Cît privește probabila apariție a **b.** la curțile feudale, de unde ar fi fost preluată de lăutari și folclorizată, ideea poate fi acceptată numai în cazul **b.** cu subiecte din viața de curte : ***Dobrișan, Vartici, Radu Calomfirescu.*** **B.** românească nu poate fi doar rod al unei influențe străine, fie ea balcanică sau apuseană, deși există, desigur, interferențe, chiar un fond comun de motive în folclorul țărilor balcanice. Se cunosc teme baladești de circulație europeană sau chiar mai largă, adaptate la specificul național, care pot fi explicate prin poligeneză sau migrația motivelor. Unele motive sînt răspîndite pe zone mai restrînse (spațiul balcanic, de pildă) sau chiar numai într-o singură cultură. Specific românești sînt **b.** ca : ***Miorița, Dolca, Pintea*** ș.a. Spre deosebire de literatura occidentală cvasifolclorică a minnesingerilor și meistersingerilor, a truverilor și trubadurilor, **b.** românească este neîndoielnic izvorîtă din mediul popular. Dacă creațiile nordicilor, datorate scalzilor, și runele finice sînt de o pronunțată factură magico-religioasă, **b.** românească este laică. **B.** a consemnat multe evenimente istorice sau întîmplări reale, dar, fiind transfigurate artistic și circulînd pe cale orală, adevărul istoric este adesea denaturat, uneori apar anacronisme, iar **b.** se contaminează cu legenda sau cu mitul. Într-o epocă dominată de mentalitatea mitică, cînd realitatea însăși era percepută ca atare, s-a zămislit stratul cel mai vechi al **b.**, acela cu conținut fantastic. În **b.** fantastică, într-un prim stadiu, se dezvoltă teme legate de nesocotirea unor interdicții și consecințele ei nefaste.

Odată cu apariția unei atitudini eroice în fața forțelor naturii, în **b.** fantastică apar confruntări eroice. De la conflictele cu monștrii din **b.** fantastică s-au putut dezvolta conflicte sociale sau naționale, în cîntecele vitejești, haiducești sau istorice. Gîndirea

Grup de lăutari din secolul al XIX-lea

mitică odată depășită, din primul strat de **b.** fantastică au luat naștere **b.** nuvelistice, fie prin evoluția de la fantastic spre real, fie prin înscrierea unor teme noi în tiparul arhaic. În clasificarea **b.** s-au avut în vedere unul sau mai multe criterii (tematica, determinarea istorică, tipul de relații sociale reflectate etc.), de unde și varietatea categoriilor. G. Dem. Teodorescu, printre primii la noi, împărțea **b.** în : solare și superstițioase, istorice, haiducești, domestice. Clasificări mai recente disting **b.** legendare, vitejești (voinicești, haiducești), de conflict familial și social și istorice ⟨8⟩ sau **b.** fantastice, vitejești (ciclul cotropitorilor turci, tătari, haiducii, hoțomanii), păstorești, despre curtea feudală, familiale și jurnale orale ⟨13⟩. După alte criterii, **b.** au fost grupate în : legendare, păstorești, cîntecele istorice sau de curte, antiotomane, antifeudale, familiale ⟨17⟩. În sfîrșit, pornind de la cadrele structurale de gîndire și mentalitate identificabile în **b.**, au fost împărțite în **b.** aparținînd gîndirii și mentalității mitice (sau magice), gîndirii și mentalității eroice, gîndirii concrete și comportamentului realist ⟨31⟩.

— V. Alecsandri, *Poezii poporale. Balade (Cîntice bătrînești) adunate și îndreptate*, I—II, Iași, Tip. Buciumul român, 1852—1853 ; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, I—II, îngr. și introd. Gh. Vrabie, București, E.L., 1965 ; ed. îngr. și pref. D. Murărașu, București, Minerva, 1971 ; At. M. Marienescu, *Poezia poporală. Balade culese și corese*, vol. I, Pesta, Tip. Herz, 1859, vol. II, Viena, Tip. Mechitaristi, 1867 ; At. M. Marienescu, *Poezii populare din Transilvania*, îngr. Eugen Blăjan, pref. Ovidiu Bîrlea, București, Minerva, 1971 ; S. Fl. Marian, *Poezii poporale din Bucovina*, Botoșani, Tip. Adrian, 1869 ; Miron Pompiliu, *Balade populare române*, Iași, Tip. Junimea, 1870 ; N. A. Caranfil, *Cîntece populare de pre Valea Prutului*, Huși, Tip. Asociaților, 1872 ; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, I, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1873 ; Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, Tip. Națională, 1880 ; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, Aurora, 1884 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885 ; Elena D. O. Sevastos, *Cîntece moldovenești*, Iași, Tip. Națională, 1888 ; I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, Imprimeria statului, 1893 ; ed îngr. Maria Croicu, introd. I. C. Chițimia, București, Minerva, 1970 ; Gh. Cătană, *Balade poporale din gura poporului bănățean*, Brașov, Ciurcu, 1895 ; C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel, cîntece poporane*, I, București, Socec, 1896 ; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, I, Budapesta, Editura autorului, 1899 ; Avram Corcea, *Balade poporale*, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1899 ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I—II, București, Tip. Corpului didactic, 1900 ; Enea Hodoș, *Poezii poporale din Bănat*, vol. II : *Balade*, Sibiu, Asociațiunea, 1906 ; Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, București, Academia Română, 1908 ; Gh. Tulbure, *Cîntece din lumea vechiă*, Făgăraș, Tip. Popp, 1908 ; C. N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; Iosif Popovici, *Poezii populare române*, vol. I : *Balade populare din Bănat*, Oravița, 1909 ; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete de-ale poporului*, București, Academia Română, 1909 ; N. Păsculescu, *Literatura populară românească*, București, Socec, 1910 ; Marin I. Apostolescu, *Balade populare*, I, Alexandria, Tip. Speranța, 1912 ; George C. Constantinescu, *Din Romanați*, Corabia, Tip. Georgescu-Mînzu, 1913 ; Tudor Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec-Sfetea, 1913 ; C. Rădulescu-Codin, *Chira Chiralina. Cîntece bătrînești*, București, Steinberg, [1916] ; I. Bîrlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, Casa școalelor, 1924 ; Gh. Cardaș, *Cîntece poporane moldovenești*, Arad, Tip. Diecezană, 1926 ; Tudor Pamfile, *Cîntece bătrînești, doine, mustrări și blesteme*, Tecuci, Tip. Cultura, 1926 ; D. Furtună, *Cîntece bătrînești din părțile Prutului*, București, Casa școalelor, 1927 ; N. Georgescu-Tistu, *Folklor din județul Buzău*, București, Cultura națională, 1928 ; Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, Socec, 1930 ; ed. 2, vol. I—II, București, E.L., 1969 ; C. Rădulescu-Codin, *Comorile poporului*, București, Casa școalelor, 1930 ; C. Brăiloiu, *Cîntece bătrînești din Oltenia, Muntenia, Moldova și Bucovina*, București, Societatea compozitorilor români, 1932 ; Ion Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, I—II, Focșani, Tip. Cultura, 1933—1934 ; Al. I. Amzulescu și Gh. Ciobanu, *Vechi cîntece de viteji*, București, E.L., 1956 ; *Meșterul Manole. Balade populare*, București, E.L., 1960 ; C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Balade oltenești*, București, E.T., 1961 ; Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, I—III, București, E.L., 1964 ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I—V, București, E.L., 1967—1970 ; C. Sandu-Timoc, *Cîntece bătrînești și doine*, pref. T. Arghezi, București, E.L., 1967 ; Al. Buzera și Gh. Bușu, *De la Jiu în lung și-n lat*, pref. Emilia Comișel, Craiova, 1971 ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Minerva, 1974 ; Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, îngr. și introd. I. Oprișan, București, Minerva, 1975 ; *Balade istorice*, îngr. M. Dascăl, pref. Valeriu Cristea, București, Minerva, 1975.

— 1. Iorga, *Balada* ; 2. Densusianu, *Viața*, I—II ; 3. Caracostea, *Poezia trad.*, II, 7—442 ; 4. P. Caraman, *Contribuții la cronologizarea și geneza baladei populare la români*, AAF, I, 1932, 53—105, II, 1933, 21—88 ; 5. Lucian Costin, *Geneza baladei bănățene*, BAL, II, 1935—1936, 3—8 ; 6. Lucian Costin, *Balada bănățeană*, BAL, II, 1936, 9—12 ; 7. Ovidiu Bîrlea, *Procesul de creație al baladei populare române*, RFR, VIII, 1941, 6 ; 8. I. C. Chițimia, *Poezia populară narativă. Balada*, RITL, VI, 1957, 3—4 ; 9. Al. I. Amzulescu, *Observații critice în problema studierii baladei*, REF, IV, 1959, 1—2 ; 10. Al. I. Amzulescu, *Cîntecul nostru bătrînesc*, REF, V, 1960, 1—2 ; 11. Emilia Comișel, *Contribuții la cunoașterea eposului popular cîntat*, REF, VII, 1962, 3—4 ; 12. Ov. Papadima, *Cîteva din mijloacele de expresie ale epicii populare : realismul obiectiv*, RITL, XI, 1962, 3—4 ; 13. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964 ; 14. *Ist. lit.*, I, 100—131 ; 15. M. Pop, *Caracterul istoric al epicii populare*, REF, IX, 1964, 1 ; 16. M. Pop, *Elemente comune și trăsături naționale proprii în poezia epică în zona Carpaților*, AUB, științe sociale-filologie, t. XIII, 1964 ; 17. Vrabie, *Balada* ; 18. Al. I. Amzulescu, *Balada populară în Muscel*, SFL, 247—332 ; 19. D. Pop și I. Șeulean, *Contribuții la studiul baladei populare românești. Balada voinicească*, SUB. Philologia, XII, 1967, 1 ; 20. Al. I. Amzulescu, *Despre stilistica oralității cîntecelor epice românești*, REF, XV, 1970, 6 ; 21. Vrabie, *Folclorul*, 300—324 ; 22. C. Eretescu, *Stadiul actual al cîntecului epic în Țara Loviștei*, REF, XVI, 1971, 1 ; 23. Al. I. Amzulescu, *Modelul funcțional al eposului eroic românesc*, REF, XVI, 1971, 3 ; 24. Al. I. Amzulescu, *Modelul actanțial al eposului eroic românesc*, REF, XVI, 1971, 4 ; 25. Chițimia, *Folclorul*, 77—139 ; 26. Pavelescu, *Studii*, 218—282 ; 27. Adrian Vicol, *Aspecte ale relațiilor text-melodie în cîntecele epice românești*, REF, XVII, 1972, 2 ; 28. *Dicț. term.*, 46—47 ; 29. Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, E.A., 1975 ; 30. Tudor Bălănescu, *Utilizarea metodelor matematice pentru studierea baladelor populare*, în *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, E.A., 1975, 25—49 ; 31. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, 278—320.

L.C.

BALICA, Alexandru (Alecu) (sec. XIX), copist şi editor. Descinde dintr-o veche familie de boieri moldoveni. În 1845 a fost preşedinte supleant al Eforiei oraşului Iaşi. Avea rangul de ban. A scris, accidental, versuri mediocre. Animat de interes pentru literatură, **B.** a copiat cîteva dintre traducerile manuscrise care circulau în Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea, unele datorate lui Alexandru Beldiman: *Istoria cavalerului de Grie şi a iubitei sale Manon Lesco* de abatele Prévost, în 1837, şi *Alexii sau Căsuţa din codru* de Fr. G. Ducray-Duminil, în 1852, pe care a şi încercat să o tipărească. A editat lunga poemă a lui Beldiman, *Eterie sau Jalnicele scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor.* În 1843, a copiat traducerea făcută de Ionică Tăutu din Volney, intitulată *Sfărmările sau Procetire asupra revoluţiilor împărăţiilor.* Este posibil să fi tălmăcit el însuşi capitolele 15—22, omise de Tăutu. În 1847 a tipărit, într-o frumoasă ediţie liliput, o *Rugăciune pentru ferire de tunet.* A iscălit uneori şi Alexandru de Balica. Manuscrisele copiate de **B.** au circulat mult, la mijlocul secolului al XIX-lea, în Moldova.

— Ms. : *Logogrif,* B.A.R., ms. 788.

— 1. *[Documente],* A.S.I., Fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar nr. 2047/1855—1856 ; 2. Alecu Balica, *Procuvîntare* la Alecu Beldiman, *Eterie sau Jalnicele scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor,* Iaşi, Tip. Buciumul român, 1861 ; 3. C. Sion, *Arhondologia, 30.*

D.M.

BANCOV, Ioan P. (a doua jumătate a sec. XIX), poet şi autor dramatic. **B.** şi-a desfăşurat activitatea literară de-a lungul unei jumătăţi de veac la Craiova, unde îi apare prima culegere de versuri în anul 1859. După 42 de ani, la 1901, mai trăia şi, cum se înţelege dintr-o mică prefaţă la broşura *Bulgarii şi românii,* era pensionar, primind o pensie de la Epitropia bisericii craiovene Madona Dudu. Colaborator la multe din periodicele literare şi politice apărute la Craiova între 1855 şi 1900, dintre care unele redactate de el, **B.** şi-a strîns versurile, tipărite mai întîi în aceste publicaţii, în volumele *Poezii* (1859), *Poezii. Suvenire şi impresii, Apa de dragoste. Poezii satirice şi politice* (1871), *Călugăreni şi poezii diverse* (1889). Activitatea lui poetică, de fapt de versificator, stă sub semnul ocazionalului. Amestec de lirică erotică şi de satiră socială, de înflăcărate apeluri patriotice rimate mediocru şi de sumbre meditaţii pseudo-romantice, poezia lui reprezintă o împletire de teme neasimilate, caracteristică şi altor colegi de generaţie mai cunoscuţi (C. D. Aricescu, N. T. Orăşanu, Al. Pelimon). O notă de inspiraţie originală are alegoria *Corăbioara.* Corabia este ţara. Plutind în nesiguranţă pe valurile zbuciumate, fără busolă şi „mîini lopătare", ea pare a se apropia de un liman, prin care se subînţelege Unirea Principatelor. Actuală, atunci cînd a fost compusă, prin subtextul politic, poezia era desuetă şi toate versurile lui **B.** la fel, ca aspect formal, amintind de maniera lui C. Conachi. Deosebită este si meditaţia *O noapte în pădure.* Poetul este un însingurat; rezemat de o stîncă, într-un peisaj sălbatic, el sfidează tenebrele nopţii si furtuna, meditînd la nimicnicia existenţei. Această romantică atitudine, care lasă în alte poezii impresia de involuntară parodie, este străină însă temperamentului său. **B.** devine, cu trecerea anilor, un sprinten autor de canţonete, după tiparul cunoscut al „cînticelelor comice" compuse de V. Alecsandri, dar fără uşurinţă prozodică şi umor. *Tăierea boierilor la Tîrgovişte sub Mircea II* (1882), cea mai închegată încercare dramatică a lui **B.**, are o sursă de inspiraţie în baladele istorice ale lui D. Bolintineanu. Alegerea subiectului şi, mai ales, construcţia personajelor fac vizibilă şi influenţa teatrului lui V. Hugo. **B.** este atras, îndeosebi, de exagerările dramei romantice. Totuşi, o oarecare ştiinţă a manevrării arsenalului de mijloace dramaturgice nu i se poate contesta. Tiradele sînt însă obositor de lungi, iar un personaj ca intrigantul Ghinea se încurcă în propriile-i urzeli cu o ridicolă naivitate. Nici adevărul istoric nu este respectat. **B.** a fost unul dintre primii autori literari care, în vremea războiului de la 1877—1878, au folosit evenimentele ca sursă de inspiraţie. *Moara roşie,* adaptarea unei piese a lui X. de Montépin, i s-a jucat în anul 1883 la Teatrul Naţional din Craiova.

— *Poezii,* Craiova, 1859 ; *Poezii. Suvenire şi impresii,* Craiova ; *Anecdote şi poezii,* Craiova, 1863 ; *Steaua României,* Craiova, 1868 ; *Apa de dragoste. Poezii satirice şi politice,* Craiova, 1871 ; *Sunt deputat,* Craiova, 1875 ; *Ţăranul chemat la vot,* Craiova, 1876 ; *Steaua României şi morţii de la Plevna,* Craiova, 1882 ; *Tăierea boierilor la Tîrgovişte sub Mircea II,* Craiova, Tip. Samitca, 1882 ; *Vitejia românilor şi rezbelul din 1877—1878,* Craiova, 1883 ; *Legea pentru beţivi,* Craiova, Tip. Benvenisti, 1887 ; *Călugăreni şi poezii diverse,* Craiova, 1889 ; *Mama, fata şi vaca,* Craiova, Tip. Lazăr, 1897 ; *Bulgarii şi românii,* Craiova, Tip. Macavei, 1901.

— 1. Tr. Demetrescu, *Teatru,* CLT, I, 1883, 7 ; 2. I. P. Bancov, *[Cuvînt înainte]* la *Bulgarii şi românii,* Craiova, Tip. Macavei, 1901.

R.Z.

BARAC, Ioan (1776 sau 1777, Alămor, j. Sibiu — 12.VII.1848, Braşov), traducător şi scriitor. Este, ca mulţi dintre cărturarii ardeleni, fiu de preot. Îşi face studiile liceale la Aiud, iar cele superioare, juridice, la Cluj. Din 1801 este învăţător la Avrig, iar din anul următor, la Braşov, unde va fi colegul şi apoi ginerele lui Radu Tempea, filologul. Profesează un timp avocatura, pentru ca din 1805 şi pînă la moarte să ocupe funcţia de „magistratual translator" al Primăriei din Braşov.

Din perioada studiilor la Aiud datează preferinţa mărturisită a lui **B.** pentru poezie, pentru cunoaşterea limbii şi literaturii maghiare, a limbilor germană şi latină. Orientarea spre specificul naţional, preocuparea pentru limba şi poezia populară, care caracterizau literatura maghiară a epocii l-au influenţat şi pe **B.** în activitatea sa, concretizată prin traduceri fragmentare, prin difuzarea unor opere de largă accesibilitate din literatura universală, cu o evidentă intenţie culturalizatoare şi moralizatoare. Opera care l-a făcut cunoscut şi care s-a bucurat de adeziune atît din partea cititorilor, cît şi din partea unor reprezentanţi de seamă ai literaturii române din secolul al XIX-lea, între care I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, I. Ghica şi chiar M. Eminescu, este *Istorie despre Arghir cel frumos şi despre Elena cea frumoasă şi pustiită crăiasă,* o alegorie a cuceririi Daciei de către Traian, în realitate o adaptare după *Argirus historiaja* de Gyergyai Albert, tipărită la Sibiu, în 1801. Dacă în atmosfera dominant istorică şi filologică, creată de Şcoala ardeleană, *Istorie despre Arghir...* nu a fost apreciată de cărturarii vremii (I. Budai-Deleanu îl ironizează, chiar, în *Ţiganiada),* fluiditatea versurilor, simplitatea limbii şi uşurinţa cu care se putea citi

această poveste versificată, sensibil apropiată de poezia populară, au făcut ca scrierea să se bucure de o difuzare amplă și i-au creat autorului popularitate în epocă. Desfășurarea epică a basmului despre Arghir și Elena este asemănătoare cu aceea a basmului *Prîslea cel voinic și merele de aur* din colecția de mai tîrziu a lui P. Ispirescu. Relatarea peripețiilor mezinului împăratului Acleton, plecat pentru a regăsi pe aleasa inimii, satisfăcea nevoia de romanesc a unui public încă puțin evoluat, crescut în atmosfera basmului popular autohton, a cărților populare. **B.** a desfășurat o susținută muncă de traducător, înzestrat fiind pentru transpunerea în românește a unui repertoriu de colportaj, și a contribuit la dezvoltarea gustului pentru citit, la răspîndirea unei bune limbi românești, bazată pe tradiția populară. El face parte din categoria acelor modești cărturari care au căutat să umple cu traduceri un gol resimțit în cultura de atunci și care au pregătit într-o măsură apreciabilă renașterea literară de la mijlocul secolului, contribuind la cultivarea limbii române ca mijloc de cultură, ca instrument artistic în crearea unor opere originale. Finalitatea etică, explicită, a acestei literaturi, era și un deziderat al epocii, lucru de care **B.** era conștient, asemeni altor traducători ai vremii, care aveau sentimentul că prin strădania lor nu fac doar o operă de cultură, ci contribuie la educarea poporului, la însănătoșirea relațiilor dintre oameni. Din categoria operelor de largă circulație universală, traduse de **B.**, sînt cele opt volume din *O mie și una de nopți. Istorii arabicești sau Halima*, adaptare românească după o versiune germană a lui Habich, von der Hagen și Schall, tipărite la Brașov între 1836 și 1840. Li se adaugă în ordinea în care au fost transpuse și pot fi datate, fie că au fost sau nu tipărite: *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului* (1821), o prelucrare a lui Nagy Ferentz după originalul grecesc al lui Josephus Flavius, ***Ulisses sau Istoriile lui Odisefs*** (o prelucrare din 1816, după versiunea maghiară a epopeii homerice datorată lui A. Dugonics); *O paradigmă a leneșului Pipelea Gîscariul* (1816—1828), tradusă după *Ludás Matyi* de Fazekas Mihály; o traducere, prin intermediar maghiar ori german, a operei *Laurette* de Marmontel; ***Întîiul corabiariu***, prelucrare în versuri după S. Gessner, prin intermediarul maghiar al lui Kazinczy Ferenc, și fragmente din ***Metamorfozele*** lui Ovidiu, prin intermediar maghiar (1828—1830), ***Nașterea, viața și perirea lui Iuda***, traducere prescurtată după Abraham a Santa Clara, și ***Bunătatea și înalta milostivire a craiului Chiru al perșilor*** (1838), după versiunea maghiară ori germană a scrierii lui Xenofon; ***Toată viața, istețiile și faptele minunatului Tilu Buhoglindă***, tălmăcire după ***Til Eulenspiegel***, apărută la Brașov în 1840; două vodeviluri după Aug. von Kotzebue: ***Cetățuia pe drumul țării*** și ***Pustnicul din insula Formentera*** (1840), ale căror texte s-au pierdut; ***Nașterea și toată viața minunatului Piticot de un cot și cu barbă cu tot*** (1842), prelucrare în versuri a unei opere germane cu originea în folclor; comedia *Mirele cel umblat și procopsit*, traducere din maghiară; *Vrednica de iubire evropeană Constantina* (1842), roman în versuri, tradus după originalul german al lui August Bohse. Între 1844—1847, **B.** mai traduce *Patimile cele rari și minunate ale unei madamoaizele cu numele Cartigam*, după Mészáros Ignacz, care, la rîndu-i, preluase din germană tragicomedia *Samson* a lui L. A. Riccoboni: *Amlet, prințul de la Dania*, după o adaptare germană a lui Shakespeare, realizată de Fr. L. Schröder; *Atala*, dramatizare maghiară după Chateaubriand, drama *Constanția fiica regelui de la Portugalia*, după I. F. Castelli; *Vicleșugul fetesc* și *Vicleșugul femeiesc*, din germană; ***Vînătorul de la Matra***, din germană sau maghiară, și ***Pruncii părăsiți***, după L. Schiemann.

În afara acestei prodigioase activități de transpunere în românește a unei literaturi pe placul publicului contemporan, **B.** s-a ilustrat prin redactarea publicației „Foaia duminecii" (1837), în care a tipărit și versuri, prin colaborarea la „Foaie pentru minte, inimă și literatură". În prefețe ori în articole, **B.** s-a arătat preocupat și de chestiuni de teorie literară, făcînd, după surse germane, unele comentarii despre fabulă, despre idilă, prețuită potrivit „scoposului ei cel mai curat esteticesc și moralicesc", punct de vedere care transpare și în judecarea raportului dintre artă și realitate.

— ***Istorie despre Arghir cel frumos și despre Elena cea frumoasă și pustiită crăiasă***, Sibiu, Bart, 1801; ed. 2, Brașov, Tip. Herfurt, 1809; ed. (*Arghir și Elena*), îngr. P. V. Haneș, București, Steinberg, 1925; ed. (*Istoria prea frumosului Arghir și a prea frumoasei Elena cea măeastră și cu părul de aur*), pref. Lucia Ionescu, București, E. T., 1954; ***Gratulație întru cinstea*** *prea-o-sfințitului domn Vasile Moga, episcopul neunit în M. Prințipat al Ardealului*, Brașov, 1811; ***Pentru idile***, FDU, 1837, 11, reed. în ITC, *235—239*; *[Versuri]*, FDU, 1837, 12, 13, FMIL, II, 1839, 10, 29, III, 1840, 8, 43, VI, 1843, 35, XI, 1848, 34, 35, LPTR, III, *316—331*, PRC, I, *97—102*; *Cei trei frați gheboși sau Trei bărbați și o muiare*, Brașov, Tip. Gött, 1843; ed. Brașov, Ciurcu, 1889; *Moartea Polixeniei Radac* (publ. P. Milian), T, XXIV, 1893, 3. **Ms.**: *[Versuri]*, B.A.R., ms. 208, ms. 209, ms. 987; *Jalnice moralitețuri pentru boala cea înfricoșată holera* (1831), B.A.R., ms. 208, ms. 3225. — **Tr.**: Josephus Flavius, *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului*, Bucuresti, 1821; ed. Sibiu, Closius, 1852, reed. fragm. în ȘA, III, *134—142*, *244—256*; ***O mie și una de nopți***. *Istorii arabicești sau Halima*, I—VIII, Brașov, Oprișan, 1836—1840; ed. vol. I—IV, Brașov, Ciurcu, 1897; ed. îngr. Em. Gârleanu, București, Socec, 1909; ed. fragm. în ȘA, III, *244—256*; *Toată viața, istețiile și faptele **minunatului Tilu Buhoglindă***, Brașov, Tip. Gött, 1840; ed. 2, Brașov, Tip. Gött, 1846, reed. în CPL, I, *263—304*; ***Nașterea și toată viața minunatului*** *Piticot de un* ***cot și cu barbă cu tot***, Brașov, Tip. Gött, 1842; L. A. Riccoboni, *Tragedia lui Samson **în** cinci **perdele***, Sibiu, 1859; Homer, *Odiseea* (fragm.), ABC, I, 1877, 9, 10; Fazekas Mihály, *O paradigmă* ***a leneșului Pipelea Gîscariul***, Arad, 1916. **Ms.**: Abraham a Santa Clara, ***Nașterea***, *viața și perirea lui Iuda* (1830), B.A.R., ms. 2309, ms. 3224; Xenofon, *Bunătatea și înalta milostivire a craiului Chiru al perșilor și jalnica moarte a craiului Avraxat și a crăiesii sale Pantea* (1838), B.A.R., ms. 208; Aug. Bohse, ***Vrednica de iubire*** *evropeană Constantina* (1842), B.A.R., ms. 165, pref. trad. în Bianu, *Manuscrise*, I, *367—371*; L. A. Riccoboni, ***Patimile*** *cele rari și minunate* ***ale unei madamoaizele cu*** *numele Cartigam* (1845), B.A.R., ms. 209, pref. trad. în Bianu, *Manuscrise*, I, *452—453*; I. F. Castelli, ***Constanția fiica*** *regelui de la Portugalia*, B.A.R., ms. 209; [Autori neidentificați], *Adelaida* (1817) B.A.R., ms. 208, *Mirele cel* ***umblat*** *și procopsit* (1842), B.A.R., ms. 209, ***Vicleșugul fetesc***, B.A.R., ms. 208, *Vicleșugul femeiesc*, B.A.R., ms. 208, ***Vînătorul de la*** *Matra sau Cazimir și Leonora*, B.A.R., ms. 209; Chateaubriand, *Atala*, B.A.R., ms. 208; Shakespeare, ***Amlet, prințul*** *de la Dania*, B.A.R., ms. 209.

— 1. I. Pop-Reteganul, *Ioan Barac si opurile lui*, CSTR, XI, 1886, 17—26; 2. P. Milian, *Ceva despre poetul poporal Ioan Barac **și despre scrierile** lui*, T, XXIV, 1893, 3; 3. V. Pașchievski, ***O ediție necunoscută*** *din „Arghir și Elena" de Bărac*, JML, XIII, 1924, *435—500*; 4. Ion Colan, *Viața și opera lui Ioan Barac*, București, Cultura națională, 1928; 5. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *141—145*; 6. G. Bogdan-Duică, *Ioan Barac*, București, Monitorul oficial, 1933; 7. Breazu, *Studii*, II, *370—371*; 8. Gherghel, *Schiller*, 55—56; 9. Traian Bratu, *Cărțile populare germane la români*, RFR, III, 1936, 10; 10. Călinescu, *Ist. lit.*, *78—79*; 11. I. Verbină [I. Pervain], *De la „Pfennigmagazin" la „Foaia duminecii" și „Icoana lumii"*, SL, I, 1942; 12. Popovici, *Studii*, I, *453—461*, *489—493*; 13. I. Mușlea, *Între Ioan Barac și Anton Pann (paternitatea Povestei poamelor)*, SL, IV, 1943; 14. Emeric Papp, Enea Papp, Lucian Emandi, *Manuscrise necunoscute ale lui Ion Barac*, TR, II, 1958, 29; 15. G. Călinescu, *Ioan Barac*, RITL, IX, 1960, 4; 16. I. Pervain, *„Foaia duminecii" (1837). Contribuții la istoria presei românești din Transilvania*, SUB, Philologia, IV, 1961, fasc. 2; 17. Duțu, *Shakespeare*, *11—12*; 18. Piru, *Ist. lit.*, II, *134—142*; 19. I. Apostol Popescu, *Ion Pop-Reteganul*, București, E.D.P., 1965, *240—241*; 20. Brădățeanu, *Drama*, *15—16*; 21. A. Curtiu, *Semnificația primei traduceri românești a piesei „Hamlet"*, SUB, Philologia, XIII, 1968, fasc. 2; 22. *Ist. lit.*, II, *93—96*; 23. Enea Papp, *Întîiul corăbier. Prelucrare în versuri de Ioan Barac după Gessner*, LL, XXIII, 1969; 24. Ov. Papadima, *Iluminismul și clasicismul în-*

tîrziat. *Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *103—108* ; 25. Păcurariu, *Clas. rom.*, *76—77* ; 26. *Cărturari brașoveni*, *27—28* ; 27. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *157—163* ; 28. Mircea Popa, *O operă a lui Barac și originalul său*, RITL, XXVI, 1977, 1.

A. T.

BARDUL, revistă literară care a apărut la Iași, săptămînal, între 4 și 22 iunie 1890. Sînt publicate cîteva poezii ale unui necunoscut epigon eminescian, o dramă în versuri, *Eminescu*, a aceluiași, și nuvela *Aventurile unor berbanți*, toate nesemnate, precum și o traducere, *Colierul reginei*, după Al. Dumas-fiul.

— 1. Emil Manu, *Eminescu, personaj dramatic la 1890*, RITL, XXIV, 1975, 2.

R. Z.

BARIȚIU, George (24.V.1812, Jucul de Jos, j. Cluj — 2.V.1893, Sibiu), ziarist, îndrumător cultural, istoric. Era cel mai mare dintre copiii preotului Ioan Pop-Barițiu și ai Anei Rafila, fiică de preot, dintr-o familie Cornea, originară din Moldova. În 1820 este înscris la școala maghiară din Trascău (Rimetea), iar după patru ani intră în cursul inferior al gimnaziului din Blaj, unde capătă o serioasă pregătire clasică. Trece apoi la liceul piarist din Cluj, frecventînd aici „humanioarele", din 1827, și facultatea de filozofie, din 1829. În pofida restricțiilor, își procură și citește cu aviditate cărți în limba română. O mare influență exercită asupra lui lucrarea lui P. Maior *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*. După absolvirea facultății, **B.** revine la Blaj în toamna anului 1831 și intră student la teologie. Sînt anii cînd îl cunoaște pe S. Bărnuțiu și T. Cipariu, cînd participă ca actor și autor la cîteva spectacole de teatru în limba română, organizate la seminar, printre primele de acest fel din Transilvania. În 1835, la terminarea studiilor, **B.** este numit profesor de fizică la liceul din Blaj. Cunoscut și apreciat de mai mulți negustori brașoveni care își aveau fiii la școala din Blaj, este chemat să conducă școala română din Brașov. **B.** primește, dar, înainte de a se așeza în acest oraș, pleacă împreună cu Cipariu într-o călătorie, care a avut un deosebit folos pentru activitatea celor doi cărturari. Vizitează mai multe orașe din sudul Transilvaniei, trec Carpații și se îndreaptă spre București, unde stabilesc contacte cu personalități de seamă ale vieții politice și culturale din Țara Românească, printre care I. Heliade-Rădulescu, C. A. Rosetti, I. Cîmpineanu, Iancu Văcărescu, C. Bolliac, cu profesorii P. Poenaru, Florian Aaron, E. Murgu. Iau parte la cîteva întîlniri la Societatea Filarmonică, văd spectacole de teatru. **B.** este entuziasmat de înfăptuirile confraților, care, la rîndul lor, se arată dornici de conlucrare cu cei de peste munți. La întoarcere, rămîne în Brașov. Aici, din 1836, este profesor de gramatică română și germană, limbă latină, istorie, geografie, aritmetică, principii de bună purtare, contabilitate și corespondență comercială. Orașul era un centru unde puteau rodi ideile lui **B.** referitoare la afirmarea națională prin intermediul școlii și culturii. Ele sînt expuse limpede în disertațiile și cuvîntările tînărului profesor. În 1837, cu ajutorul bănesc al negustorului R. Orghidan, care finanța și publicația „Foaia duminecii" a lui I. Barac, **B.** scoate cea dintîi gazetă a sa, „Foaie de săptămînă", apărută fără autorizație, doar în două numere. La 1 ianuarie 1838, finanțat de J. Gött, proprietar de tipografie, înlocuiește revista lui Barac cu „Foaie literară". Înștiințarea de apariție comunica intenția redactorului de a face cunoscută contribuția românească „în toate ramurile literaturii". În același an, la 12 martie, apare „Gazeta de Transilvania", iar la 2 iulie, „Foaie literară" se transformă în „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Acestea sînt periodicele pe care **B.** le conduce cu energie și cumpănire pînă la începutul anului 1849. Spre a se dedica lor, renunță, în 1845, la cariera de profesor. În anul revoluției, ziaristul, care contribuise intens la pregătirea mișcării, scrie febril, comentînd semnificațiile momentului, informîndu-și cititorii în legătură cu fiecare nou eveniment. Are totuși o poziție politică prudentă, mai puțin radicală decît a altor revoluționari. Depășind-o, participă la adunarea de pe Cîmpia Libertății de la Blaj, ca vicepreședinte al lucrărilor din prima zi. Însoțește pe episcopul I. Lemeni la Cluj, unde este prezentată în Dietă moțiunea de pe Cîmpia Libertății. Se votează însă unirea cu Ungaria și **B.** se întoarce dezamăgit acasă. Urmează zile de zbucium, cînd **B.**, cooptat în comitetul de pacificare, este nevoit, odată cu intrarea trupelor generalului Bem în Sibiu, să ia calea refugiului peste munți. Poposește la Cîmpina, unde în iunie 1849 este arestat și dus la închisoarea din Ploiești. Trimis sub escortă în Bucovina, la Cernăuți, este eliberat în urma intervenției familiei Hurmuzachi și găzduit la moșia Cernauca, unde își află azilul și alți revoluționari români. Se reîntoarce la Brașov în octombrie 1849 și primește, după două luni, permisiunea pentru reapariția celor două publicații ale sale, care, după alte două luni, sînt din nou suprimate, sub învinuirea de „cerbicie". Cînd ele reapar, în septembrie 1850, **B.** este înlocuit cu alt redactor, Iacob Mureșianu. Își menține însă influența și rămîne un colaborator statornic al acestor foi. O perioadă îl va interesa mai ales activitatea comercială și industrială. Conducînd

Gremiul negustorilor din Brașov (1850—1857), izbutește să obțină autorizația pentru o tipografie românească în acest oraș și să înființeze fabrica de hîrtie de la Zărnești, al cărei director comercial este vreme de două decenii (1852—1872). Între timp scoate o altă publicație, „Călindariu pentru poporul românesc" (1852—1865), mai modestă, dar animată de aceeași încredere în puterea luminării. Călătorește mult, interesîndu-se, în fiecare țară, de viața oamenilor, de nivelul civilizației, de organizarea economică și socială, aspecte cercetate în relație cu nevoia de schimbare a stării de acasă. După 1860, **B.** reintră în viața politică. Acum devine un energic militant care, alături de alții, avea de reprezentat interesele românilor în Dieta din Sibiu și în Parlamentul din Viena. În vremea dualismului austro-ungar, proclamat în 1867, **B.**, adept al direcției pasiviste, susține afirmarea cît mai sistematică și completă a individualității naționale românești, dar în limitele legalității. Se mută la Sibiu și editează ziarul „Observatoriul" (1878—1885), unde publică mai ales studii istorice și sociologice. Participă la înființarea Partidului național român (1881), este desemnat să redacteze în același an un memoriu de protest împotriva politicii de deznaționalizare, ajunge în 1884 președinte al partidului. Cărturarul era unul din cei care contribuiseră la întemeierea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român (1861), luînd parte și la elaborarea statutelor. Este ales de la început secretar al Astrei, apoi redactor al revistei societății — „Transilvania" (1868—1893), președinte al secției istorice (1877), președinte al Astrei (1888). **B.** este prezent ca membru fondator și la organizarea la București a Societății Literare Române (Academia Română), fiind și aici în comisia de elaborare a statutelor. Conduce dezbaterile secției istorice, în calitate de președinte (1868) și de vicepreședinte (1876). Cu cîteva luni înainte de moarte, în 1893, este ales președinte al Academiei Române.

Întemeietor al presei românești din Transilvania, ziarist fecund și multilateral, îndrumător în domeniul culturii și în cel al învățămîntului, istoric și om politic cu vederi progresiste, **B.** este un deschizător de drumuri. Activitatea lui prodigioasă se integrează mișcării de regenerare națională, alături de aceea a lui Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu și M. Kogălniceanu. **B.** pleca de la convingerea că trezirea conștiinței și demnității de sine a românilor din Transilvania era o condiție de existență a lor. Cele două publicații pe care le conduce, „Gazeta de Transilvania", periodic dominant politic, și „Foaie pentru minte, inimă și literatură", care avea mai cu seamă un profil literar și științific, fac, înainte de orice, educația simțămintelor naționale și civice. Prin orientarea lor, a țintit, în același timp, să întărească, dincolo de granițele politice, solidaritatea și unitatea dintre toți românii. Publicațiile lui făceau cunoscute evenimentele din Principate, iar cărturarii, literații de aici găseau întotdeauna găzduire în paginile acestei foi. Un fond epistolar impresionant (11.000 de scrisori) e o altă mărturie a intensei sale activități.

B. a înțeles că lupta pentru naționalitate trebuie dusă în funcție de cerințele și specificul momentului, pornind de la o cunoaștere exactă, lucidă, în spiritul adevărului, a particularităților istorice. Ideologia lui este de esență iluministă, în tradiția Școlii ardelene, conținînd însă și elemente noi, romantice. Astfel, o cale importantă de ridicare a națiunii fiind „luminarea", cultura, **B.** consideră că menirea foilor sale este aceea de „a lăți idei" în cît mai multe domenii. Un spirit pedagogic superior guvernează această acțiune, marcată de articole în care redactorul își expune programul și discută eficacitatea lui. Totul trebuie făcut simultan, dar, pentru că „românii nu au timp de pierdut cu nimicuri", se insistă asupra cumpănirii, pentru a da prioritate celor de „neapărată trebuință". Cînd, în 1880, respinge filozofia lui Schopenhauer, **B.** are aceeași perspectivă, gîndindu-se cu responsabilitate la pericolul răspîndirii pesimismului, „venin de moarte" pentru o națiune tînără. Format în prima jumătate a secolului al XIX-lea, el își dă măsura contribuției de îndrumător al culturii pînă la 1850. Inițiativele și ideile de după această dată se situează, în general, în continuarea celor anterioare. De la început, ziaristul așează între preocupările lui pe cele legate de unitatea limbii literare și de adoptarea unei ortografii unitare. Publicînd sau doar reproducînd scrieri din celelalte provincii, îndemnînd colaboratorii să scrie accesibil, dar îngrijit, el ajută acest proces de unificare. Încurajează discuțiile despre limbă, pe care le consideră utile în aflarea unei orientări comune. Republică, de pildă, în „Foaie literară" corespondența dintre I. Heliade-Rădulescu și C. Negruzzi, privitoare la chestiunile limbii, precedată de una asemănătoare, pe care redactorul o are cu T. Cipariu, iar în urma lor face loc unei serii întregi de intervenții. **B.** este un discipol al lui P. Maior, ceea ce îl determină să se îndepărteze de purismul latinist. Este un moderat, adept al orientării după modelul popular, după cel oferit de cărțile bisericești, împotrivindu-se exceselor de împrumut și imitație. Tinde, de asemenea, către corespondența dintre aspectul scris și cel vorbit al limbii. Mai tîrziu, el face unele concesii etimologismului (colaborează și la volumul al doilea al dicționarului academic scos de I. C. Massim și A. T. Laurian) și purismului. Deși era conștient de justețea unor critici venite din Principate, referitoare la limba cărturarilor ardeleni, comentînd cugetările lui Al. Russo (în *Războiul limbilor*, 1855) sau replicînd lui T. Maiorescu în 1868, **B.** ocolește fondul obiecțiilor și aduce în prim-plan condițiile dificile în care activau intelectualii ardeleni. Dealtfel, el este printre cei dintîi care, dintr-o pornire excesiv polemică, în 1869, acuză Junimea și pe T. Maiorescu de cosmopolitism. Într-o altă direcție, cea a descoperirii și valorificării creației populare, **B.** premerge scriitorilor de la „Dacia literară". În 1838 el cerea colaboratorilor din toate părțile să culeagă obiceiuri vechi, povestiri, cîntece, „frazuri, proverburi și ziceri originale românești", descîntece, indicînd astfel un adevărat program de adunare a creațiilor anonime. Producțiile populare au, după el, valoare de document istoric, sînt caracteristice pentru spiritul unei națiuni și au însemnătate pentru istoria limbii. În această perspectivă se vădește înrîurirea lui Herder, ca și la alți pașoptiști. Într-un spirit modern, **B.** recomanda încă din 1839 culegerea cît mai fidelă a materialului folcloric, fără modificări și îndreptări. O altă opinie este aceea că în poezia populară ar intra și unele creații culte care, prin asimilare, își pierd paternitatea. Lărgindu-și cu vremea sfera preocupărilor, **B.** scrie despre muzică și coregrafie, port și așezări, despre cultura estetică și gustul popular, stimulînd, mai ales în paginile „Transilvaniei", publicarea studiilor de etnografie. În dorința de a afla calea cea mai potrivită pentru propășirea literaturii, pentru a preîntîmpina manifestările păgubitoare, redactorul „Foii literare" și al „Foii pentru minte, inimă și literatură" stabilește un dialog permanent cu cititorii. El îi „ceartă", alcătuiește „articole începătoare", propune ipoteze de lucru pentru colaboratorii săi, face el însuși cîteva incursiuni în teoria și în critica literară. Ca și He-

liade, **B.** are în atenție scrierile originale, dar și traducerile, pe care le consideră utile în primul rînd în mlădierea limbii ; cînd sînt selectate opere de valoare, ele pot fi bune modele pentru autorii români. Trebuie tradus „cugetul" scriitorului, nu au nici un folos tălmăcirile literale, care sărăcesc originalul și nici nu exploatează posibilitățile limbii române (*Traducere* — 1838, *Cărți, cititori* — 1843, *Măiestria de a traduce* — 1850). Pentru a îndruma pe tinerii colaboratori, **B.** discută mai multe noțiuni de estetică. Urmărește, bunăoară, evoluția și caracteristicile stilului în artă (1838), analizează umorul și satira (1858), face considerații de poetică (***Învățăceilor de poezie, Un discurs asupra versificației noastre*** — 1843, ***Versuri albe*** — 1851). **B.** avea credința că literatura română trebuie să se îndrepte spre idealul clasic. Aspirația spre clasicitate este înțeleasă hegelian, ca o năzuință spre armonie și desăvîrșire, spre exemplar. De aceea, vorbind despre *Scriitorii clasici* (1838), citează și autori aparținînd școlii romantice. Operei literare i se cerea să aibă înalte țeluri morale. Dar, uneori, **B.** exagerează, atitudinea lui devenind didacticistă. Astfel, clasicismul francez este comentat unilateral, fără discernămînt, iar romanul realist francez, scrierile lui Balzac sînt respinse. Criteriul utilității educative este hotărîtor și atunci cînd sînt editate lucrări literare românești. Destul de generos cu acestea, în principiu **B.** atribuie de timpuriu criticii un rol de limpezire a atmosferei literare. Criticul, ca și ziaristul — spune el — trebuie să fie dotat cu vocație, cultură și cu simțul adevărului. În felul de a cugeta al lui **B.**, în directivele lui literare înțelepte, domină preceptele esteticii clasiciste, primite prin intermediul gînditorilor și esteticienilor germani (Goethe, Hegel, Winckelmann, Lessing, W. T. Krug, Jean Paul, J. G. von Müller, K. J. Weber ș.a.), din lucrările cărora s-a inspirat frecvent. Relevînd în repetate rînduri trebuința unei istorii critice a literaturii române din toate provinciile, **B.** încearcă să aducă el însuși unele contribuții documentare. Scrie despre cărți vechi românești din secolul al XVI-lea, semnalează versurile lui Mihail Halici (***Cele dintîi versuri esametre și pentametre în limba noastră română*** — 1847). După 1850, adună date inedite, informații biografice despre S. Micu, Gh. Șincai, P. Maior, Gh. Lazăr, dar mai cu seamă despre contemporanii săi, I. Maiorescu, V. Popp, G. Munteanu, E. Murgu, A. Mureșanu, I. Hodoș, A. T. Laurian, P. Vasici, articolele și corespondența publicată configurînd un întins capitol de istorie culturală. **B.** aduce prețioase informații și despre primele spectacole de teatru în limba română din Transilvania (*Thalia și Melpomene în Transilvania* — 1870). Cu acest prilej, el menționează și cele dintîi încercări literare ale lui, versurile *Murăș, Murăș, apă lină* și *Cîntec păstoresc*, scrise în 1835 pentru o reprezentație a teologilor din Blaj, reluate în 1838 și publicate sub titlul *Înstreinații*. Deși modeste, ele au acorduri grave, caracteristice poeziei ardelene ce prevestește apariția lui O. Goga. Tot pentru spectacolele de diletanți, **B.** compune *Suspinul*, prolog la drama *Inimile mulțămitoare*, improvizație reprezentată în 1838 la Brașov. În 1891 alcătuiește alte două piese ocazionale, interpretate la Școala civilă de fete a Astrei, din Sibiu. **B.** nu avea însă vocație de autor dramatic. Ispita teatrului pare să fi fost totuși puternică, de vreme ce atunci cînd traduce, el alege, de obicei, lucrări dramatice. Astfel, în 1838—1839, tălmăcește scene din *Intrigă și iubire, Don Carlos, Conjurația lui Fiesco* și *Maria Stuart* de Schiller, iar în 1840 — cîte o scenă din *Neguțătorul din Veneția* și din *Julius Caesar* de Shakespeare, acestea fiind unele din primele traduceri în limba română din opera shakespeariană. Redactorul, care pledează pentru clasicism, își publică în foaia sa cîteva istorioare și nuvele romantice. Scrise în primii ani de activitate publicistică, pentru a umple un gol, aceste lucrări literare sînt lipsite de valoare artistică. **B.** nu era un imaginativ și proza sa rămîne convențională, minoră. Unele povestiri (*Puterea fantasiii, Viața și cinstea, Urmările unei robii îndelungate, O noapte înfricoșată*) sînt prelucrări, ilustrînd preferința pentru accentele moralizatoare sau pentru senzațional și tenebros. Dintre povestirile originale, cele cu subiect istoric, *Un rămas bun în cîmpul bătăliei* (1844) și *Barbara*, publicată mai tîrziu în „Călindariu pentru poporul românesc" (1861—1863), au o substanță epică precară. În schimb, *O privire preste ținutul Hațegului în Transilvania* (1838), ca și alte pagini cu aspect de poem în proză, descripții poetice, meditații înaripate de sentimentul mîndriei față de gloria trecutului, în felul celor compuse mai tîrziu de N. Bălcescu și Al. Russo, sînt mai reușite. Însemnările din călătoriile în Țara Românească și Moldova sau în apusul Europei, întreprinse în 1836, 1845, 1852 și 1858 sînt, de asemenea, pline de autenticitate. Puțin înclinat spre introspecție și lirism, ca și I. Codru-Drăgușanu, călătorul știe să observe lucid și să comenteze aspectele vieții sociale, să cîntărească gradul de civilizație al fiecărei țări. Nu poate ignora contrastele, care îl intrigă și îl mîhnesc. Ca și Dinicu Golescu, a cărui înrîurire se observă mai ales în primele însemnări, **B.** este cu atenția îndreptată spre tot ce ar putea fi luat ca învățătură. El are darul de a scrie clar, energic, dar fără rigiditate, ba chiar cu frecvente tente de umor. Cu astfel de înzestrare, **B.** a putut aborda toate formele publicisticii. Adevărata lui vocație a fost ziaristica politică și culturală, pe care „Nestorul presei românești", cum fusese numit, o slujește jumătate de secol. Către sfîrșitul vieții, își urmează mai stăruitor și o a doua chemare : istoria. Pregătite de o serie de culegeri și documente — **B.** ar fi dorit să realizeze pentru Transilvania o colecție asemănătoare celei a lui E. Hurmuzachi — cele trei volume intitulate ***Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*** **(1889—1891)** reprezintă cea mai interesantă contribuție ardeleană la istoriografia română din secolul al XIX-lea. Autorul utilizează modalitatea biografiilor și monografiilor, premergătoare unei istorii sistematice, sintetice, informațiile aduse, îndeosebi pentru veacul în care trăia, fiind remarcabile. Martor al multora dintre evenimente, **B.** evocă în detalii desfășurarea lor. În ultimele două volume, care fac cronica anului 1848 și a perioadei de după el, își au locul narațiuni, portrete, meditații și confesiuni, pagini memorialistice ce înfățișează o epocă dramatică, întregind, într-o structură dinamică, expunerea de date și documente.

— *Cuvîntarea scolasticească la examenul de vară în școala românească din Brașov în Cetate*, Brașov, Tip. Gött, 1837 ; ***[Note de călătorie]***, GT, VIII, 1845, 74, 76—83, XIII, 1850, 41, XV, 1852, 85—88, 98—102, XXI, 1858, 61, 62, 64, 68—70, FMIL, XVI, 1853, 5, 7, XXI, 1858, 22—24 ; *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, I—III, Sibiu, Tip. Krafft, 1889—1891 ; *Două drame familiare. Lectură pentru tinerimea de sexul femeiesc*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1891 : ***Studii și articole***, pref. I. Lupaș, Sibiu, Astra, 1912 ; *Călătoria primă în Muntenia. 1836* (publ. Vasile Netea), STD, XI, 1958, 1 ; *Articole literare*, îngr. și pref. Vasile Netea, București, E.S.P.L.A., 1959 ; *Scrieri social-politice*, îngr. și pref. Victor Cheresteșiu, Camil Mureșan, George Em. Marica, București, E.P., 1962 ; *Viața și ideile lui...*, îngr. și pref. Radu Pantazi, București, E.Ș., 1964 ; ***[Articole]***, AGR, I, *391—402*, ITC, *259—262, 266—272, 275—286, 313—321, 366—369*, GRP, I, *221—271* ; *Inimile mulțămitoare*, publ. Ioan Chindriș, MS, VIII, 1977, 3. — **Tr.** : Schiller, *Lingușitorii fără caracter, Jaluzia unui tînăr* (fragm. din *Intrigă și iubire*), FMIL, II, 1839, 21, 25, *Suspinul unui dom-*

nitoriu în ziua necazului (fragm. din *Don Carlos*), FMIL, II, 1839, 26, *Poftitoriul de a domni* (fragm. din *Conjurația lui Fiesco*), FMIL, II, 1839, 29, *Jocul sorții*, FMIL, III, 1840, 1, 2, *O faptă generoasă*, FMIL, III, 1840, 3, *Elisabetha și Maria Stuart, o întîlnire a lor* (fragm. din *Maria Stuart*), FMIL, III, 1840, 43 ; Goethe, *Sansculotismus literarius*, FMIL, III, 1840, 13 ; Shakespeare, *Îndurarea (mila)* (fragm. din *Negutătorul din Veneția*), FMIL, III, 1840, 15, *Julius Caesar* (fragm.), FMIL, III, 1840, 40 ; Casanova, *O robie cumplită și scăpare*, FMIL, VI, 1843, 1—5 ; Cicero, *[Discurs împotriva proconsulului Piso]* (fragm.), FMIL, VIII, 1845, 33.

— 1. Vulcan, *Panteonul*, *39—42* ; 2. Maiorescu, *Critice*, I, *205—206*, *208—211* ; 3. Pop, *Conspect*, II, *144—148* ; 4. *In amintirea aniversărei a cincizecea a „Gazetei Transilvaniei". 1838—1888*, Brașov, Tip. Alexi, 1888 ; 5. A. D. Xenopol, *George Barițiu, „Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă"*, A, II, 1890—1891, *754—761* ; 6. *George Barițiu (12/24 mai 1812—1892). Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892)*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1892 ; 7. *[George Barițiu]*, T, XXIV, 1893, 5 ; 8. G. Bogdan-Duică, *George Barițiu*, GAB, III, 1893, 32 ; 9. *Encicl. rom.*, I, *400—401* ; 10. Bărseanu, *Ist. școalelor, passim* ; 11. G. Bogdan-Duică și Al. Lapedatu, *George Barițiu și amicii săi. Corespondență*, TPO, VII, 1903, 1, 2, 11, 13, 18, 19, 25, 27, 34, 38, 39, 41, 44, 47, 49, 51, 54, 56, 58, 68 ; 12. I. Bianu, *Abonații foilor lui Bariț la 1838*, CL, XXXVIII, 1904, 12 ; 13. At. M. Marienescu, *Intru memoria lui George Barițiu*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1904 ; 14. Iorga, *Oameni*, I, *67—72* ; 15. I. Lupaș, *Un capitol din istoria ziaristicii românești ardelene — Gheorghe Barițiu*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1906 ; 16. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *301—312*, II, *227—228*, *230*, *237*, III, *31—35*, *222—225* ; 17. N. Bănescu, *Gheorghe Bariț. Legăturile sale cu românii din celelalte părți*, CL, XLII, 1908, 7 ; 18. N. Bănescu, *Gheorghe Bariț. Rolul său în cultura națională*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910 ; 19. N. Bănescu, *Corespondența familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Bariț*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1911 ; 20. I. Lupaș, *Gheorghe Barițiu*, LU, XI, 1912, 20 ; 21. I. Lupaș, *Gheorghe Barițiu și „Asociațiunea"*, LU, XI, 1912, 29 ; 22. Horia Petra-Petrescu, *Testamentul lui George Bariț*, RUL, II, 1912, 112, 113 ; 23. Iorga, *Ist. presei*, *64—69* ; 24. Iulian Jura, *Gheorghe Bariț ca îndrumător literar*, ȚB, III, 1931, 1 ; 25. I. Georgescu, *Gh. Barițiu, autor dramatic*, ȚB, V, 1933, 4 ; 26. G. Bogdan-Duică, *Mici studii istorice. Fragmente despre George Barițiu*, TLR, LXXXII, 1934, 18, 19 ; 27. G. Bogdan-Duică, *Mici studii istorice. Fragmente despre George Barițiu. Cîte ceva despre „Gazeta". Procesul lui Simeon Bărnuțiu (Contribuții)*, RET, XXIV, 1934, 5—6, 9—10 ; 28. Popovici, *Romant. rom.*, *330—338* ; 29. Breazu, *Studii*, I, *passim* ; 30. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *317—322*, *432—433* ; 31. Ioan M. Neda, *Din legăturile craiovenilor cu Gheorghe Barițiu*, Craiova, Ramuri, 1941 ; 32. Olimpiu Boitoș, *Memoriile lui George Barițiu*, SL, I, 1942 ; 33. Olimpiu Boitoș, *Întîiele călătorii în Apus ale lui George Barițiu*, Sighișoara, 1947 ; 34. Ion Mușlea, *Calendarele lui Barițiu (1852—1865). Cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea și difuzarea lor*, SCB, II, 1957 ; 35. El. Pervain, *Gheorghe Bariț și chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu*, SUB, Philologia, III, 1958, fasc. 1 ; 36. Lidia Bote, *Ideile literare ale lui Barițiu*, TR, IV, 1960, 12 ; 37. D. Prodan, *Gheorghe Bariț*, AAR, XII, 1962 ; 38. T. Bugnariu, *Concepțiile social-economice ale lui Gh. Bariț*, AAR, XII, 1962 ; 39. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *518—524* ; 40. *Ideologia 1848*, *passim* ; 41. V. Cheresteșiu, *Întemeierea presei românești din Transilvania și activitatea publicistică a lui George Bariț pînă la izbucnirea revoluției din 1848*, AII, VI, 1963 ; 42. Pompiliu Teodor, *George Bariț și Principatele Române pînă la 1848*, AII, VI, 1963 ; 43. George Em. Marica, *Notele de călătorie ale lui George Bariț*, AII, VI, 1963 ; 44. Camil Mureșanu, *Ideile social-politice ale lui George Bariț în publicistica sa din perioada absolutismului și imperiului „liberal"*, AII, VI, 1963 ; 45. Pervain, *Studii*, *304—309*, *365—422*, *445—458* ; 46. *Ist. gînd.*, *205—209* ; 47. E. Domocoș, *Contribuții la studiul operei pedagogice a lui George Barițiu*, RPD, XIII, 1964, 7—8 ; 48. Gavril Istrate, *Limba română literară*, București, Minerva, 1970, *122—129* ; 49. Alexandru Bărbat, *Probleme social-economice în opera lui Gheorghe Barițiu*, SAI, VII, 1965 ; 50. Aurel Vasiliu, *Gh. Barițiu și folclorul*, LL, X, 1965 ; 51. Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, E.Ș., 1966 ; 52. Bodea, *Lupta românilor*, *passim* ; 53. George Em. Marica, *G. Bariț și revoluția de la 1848*, TR, XII, 1968, 25 ; 54. Curticăpeanu, *Mișc. cult.*, *60—109*, *237—240* ; 55. *Ist. lit.*, II, *404—412* ; 56. *Centenarul revistei „Transilvania"*, Sibiu, 1969, *passim* ; 57. Marica, *Foaie*, *7—148* ; 58. Pompiliu Dumitrașcu, *Interesul lui George Barițiu pentru problemele limbii literare*, SUB, Philologia, XV, 1970, fasc. 1 ; 59. Vasile Netea, *Proiectele de statut ale „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român"*, RMZ, 1970, 3 ; 60. Keith Hitchins, Liviu Maior, *Corespondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu (1861—1892)*, Cluj, Dacia, 1970 ; 61. George Em. Marica, *Preocupări filozofice, psihologice și sociologice la G. Bariț*, RFZ, XVIII, 1971, 3 ; 62. Ioan Chindriș, *Prima scrisoare a lui George Bariț*, ST, XXII, 1971, 6 ; 63. Ion Itu, *Structuri narative în opera lui George Barițiu*, T, I, 1972, 2 ; 64. Iliescu, *Geneza*, *251—254* ; 65. Cornea, *Originile*, *446—447*, *508—509*, *598—599* ; 66. *Cărturari brașoveni*, *30—32* ; 67. *Ist. filoz. rom.*, I, *300—306* ; 68. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *128—130*, *135—139* ; 69. *George Bariț și contemporanii săi*, I—IV, pref. Ștefan Pascu și Iosif Pervain, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Titus Moraru, Gelu Neamțu, Grigore Ploeșteanu, Mircea Popa, D. Suciu, I. Buzași, București, Minerva, 1973—1978 ; 70. Bucur, *Istoriografia*, *60—61* ; 71. Straje, *Dicț. pseud.*, *50—51* ; 72. Bîrlea, *Ist. folc.*, *58—61* ; 73. Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881)*, București, E.Ș., 1974. *passim* ; 74. Marica, *Studii*, I—II, *passim*.

G. D.

BARIȚIU, Ieronim G. (19.VIII.1848, Brașov — 18.III.1899, Sibiu), publicist și traducător. Era al cincilea din cei nouă copii pe care îi avuseseră G. Barițiu și soția lui, Maria, născută Velisar, și unicul fiu rămas în viață, alături de cele patru fiice ale acestora. Învață la Brașov și la Sibiu, apoi la Viena, unde, din toamna anului 1868, face studii filozofice și comerciale. Întors acasă, în 1873, este funcționar la fabrica de hîrtie din Zărnești și la Institutul de credit și economii „Albina", în Sibiu și Brașov.

Activitatea publicistică a lui **B.** dezvăluie o cultură bogată, preocupări variate, pasiune și inteligență. Într-o singură perioadă doar, cînd secundează pe G. Barițiu în redactarea ziarului „Observatoriul" (1878—1885), la Sibiu, posibilitățile lui sînt mai bine utilizate. Îi revine o bună parte din grija elaborării ziarului, de la articolul politic pînă la poșta redacției. Articolele lui, majoritatea semnate cu pseudonimul Camil (folosit și în corespondențele politice de la Viena, pe care le trimisese „Românului"), făceau dovada unui spirit viu, combativ, cîteodată chiar violent. În ciuda opreliștilor, **B.** militează cu dîrzenie pentru drepturile politice, economice și sociale ale românilor. Din cauza atacurilor cuprinse într-unul din articole, *Frica guvernului de umbrele a trei morți vii* (1884), tatălui său, care își asumă toată răspunderea, i se intentează un proces de presă pentru „delict de agitare". Considerînd-o un bun instrument în lupta împotriva oricărui fel de despotism, gîndirea iluministă franceză este des invocată de **B.** După părerea lui, doctrina politică a lui J.-J. Rousseau din *Contractul social* putea fi preluată datorită actualității ei, de unde și hotărîrea de a traduce această operă în paginile „Observatoriului". Pline de interes sînt și ideile lui **B.** privind emanciparea politică și economică a românilor din Transilvania. În sprijinul acesteia, el comentează sau traduce lucrări de drept, economie și economie politică apărute în străinătate. Sînt merite de seamă ale lui **B.**, ignorate în general, el rămînînd întotdeauna în umbra celui care avea prestigiul de cel dintîi și cel mai mare ziarist ardelean al epocii. Restul activității are un caracter eterogen, inegal. Dacă G. Barițiu a cultivat cu talent și autoritate, de la început pînă la sfîrșit, diferite specii ale publicisticii, fiul scrie risipit, nereușind să fie decît un colaborator util al cîtorva publicații, cărora le „comunica" mai ales traduceri. Mai întîi în „Familia", revista-magazin a lui I. Vulcan, îi apar, începînd din 1867, materiale foarte variate : informații asupra unor evenimente (serbări tradiționale, întruniri, reprezentații), impresii de călătorie, o recenzie, articole instructive, pro-

ză-foileton cu substrat moralizator, tradusă probabil de prin gazetele germane, numeroase narațiuni romanțate ce popularizau biografia unor oameni iluștri, de asemenea tălmăcite. Cîteva povestiri, declarate ca scrieri originale, par să fie tot traduceri sau cel mult prelucrări. **B.** nu avea resurse de scriitor. Tot în „Familia", prin intermediul tălmăcirii din Ch. Oeser, *Epistole estetice către o copilă*, el oferă cititoarelor noțiuni elementare de estetică. Dar **B.** traduce și drama *Emilia Galotti* de Lessing, precum și un fragment din *Don Carlos* de Schiller. Mai tîrziu, la „Observatoriul", în „foița" ziarului, îi apar traduceri diverse. Sînt prezente scrieri din Boccaccio, Buffon, V. Hugo, Al. Dumas-fiul, dar și altele, în majoritate, obscure. Numere în șir se traduc considerațiile istorico-morale ale lui J. Pederzani, *Femeile* (strînse în volum, ele apar traduse de un Junius, care poate fi **B.**). Din tălmăcirile date și la alte periodice („Telegraful român", „Gazeta Transilvaniei", „Minerva", „Transilvania") se desprinde orientarea treptată a lui **B.** către scrierile privitoare la morală. Transpune în românește numeroase aforisme și cugetări, pagini din *Caracterele* lui La Bruyère. Lui **B.** îi aparține, probabil, pseudonimul Camil B..., cu care erau semnate în „Gazeta Transilvaniei" (1891—1893), în „Minerva" (1891—1894), în „Rîndunica" (1894) traduceri disparate (din Anna Pongracz, F. Gross, Catulle Mendès, Matilde Serao, C. Cressieux, F. de Roberto, O. Feuillet, E. Mariot, P. Mantegazza, E. Souvestre, O. C. Waldau, Ed. Wergraf, Teofrast). Fiul lui G. Barițiu mai publică în „Observatoriul" cîteva poezii populare culese cu prilejul unei călătorii prin părțile Orăștiei și Hunedoarei. În „Transilvania" îi apăruseră, cu cîțiva ani înainte, traducerile a două povești sîrbești din colecția lui Vuk Karadzić. Între scrierile răzlețe ale acestui publicist se află cîteva amintiri despre M. Eminescu, pe care îl cunoscuse la Sibiu și îl regăsise la Viena. Prezența fascinantă a poetului, portretul lui psihic și moral sînt surprinse cu subtilitate, în detalii sugestive. Se avansează și cîteva ipoteze asupra cauzelor care ar fi putut genera dezechilibrul nervos al lui Eminescu. O soartă asemănătoare l-a urmărit și pe **B.**, care a murit, cu mintea rătăcită, într-un sanatoriu din Sibiu.

— *Serbarea Sf. Paști la Brașov*, F, III, 1867, 21 ; *Icoane din Transilvania. I : Cheia Turzii*, F, IV, 1868, 9 ; *Serbarea anului nou în Viena*, F, V, 1869, 3 ; *Juneția lui Mirabeau*, F, V, 1869, 23—27 ; *Favoritul unei regine*, F, IX, 1873, 40—44 ; *O sărutare în oglindă*, F, X, 1874, 12 ; *Masa de cetire*, F, X, 1874, 32 ; *Românul și limba sa*, F, XI, 1875, 30 ; *J.-J. Rousseau*, OBS, I, 1878, 47, 48 ; *Poezii poporale*, OBS, II, 1879, 14—16 ; *Cronică teatrală din Sibiu*, F, XXII, 1886, 16 ; *Reprezentațiune teatrală română de diletanți în Sibiu*, F, XXII, 1886, 19 ; *Mihail Eminescu. Reminiscențe*, RD, I, 1894, 1, 2. — **Tr.** : Teresia Pulschy, *Ginevra Amieri*, F, III, 1867, 27—32 ; E. M. Oettinger, *Tulia Manini*, F. V, 1869, 1—3, *Rosalba*, F, VI, 1870, 23—26 ; Ch. Oeser, *Epistole estetice către o copilă*, F, V, 1869, 6—8, 50—52, VIII, 1872, 8—10, 40, 44—48, XI, 1875, 9 ; Lessing, *Emilia Galotti*, F, IX, 1873, 10—18 ; A. Silberstein, *Epistole filosofice către o femeie*, F, X, 1874, 29 ; L. Speidel, *Fete bătrîne*, F, XIV, 1878, 60 ; Hugo Hagendorff, *Condamnatul la galere*, AMF, I, 1878, 3 ; *Două povești ale serbilor*, T, IX, 1878, 12 ; Schiller, *Don Carlos* (fragm. din actul III), T, IX, 1878, 13, 14 ; Buffon, *Arta de a scrie*, OBS, I, 1878, 16 ; Jeanne-Marie Le Prince de Beaumont, *O poveste frumoasă*, OBS, I, 1878, 19—20 ; V. Hugo, *Baricada Saint-Antoine*, OBS, I, 1878, 21—23 ; R. von Gottschall, *Rosia din Caucaz*, OBS, I, 1878, 51—60 ; O. Feuillet, *Părul alb*, F, XV, 1879, 97—99, XVI, 1880, 1 ; J. Pederzani, *Femeile*, OBS, II, 1879, 11, 12, 26, 45, 88—91, III, 1880, 10—12 ; J.-J. Rousseau, *Contractul social*, OBS, II, 1879, 45—48, 51, 55, 59—61, 65, 68, 76, 77, 84—92, 95—100, 103, 104, III, 1880, 1—5 ; A. Nuellens, *Între doi pețitori*, OBS, VII, 1884, 78, 79 ; M-me de Rémusat, *Napoleon I descris de el însuși*, OBS, VII, 1884, 80 ; Robby Jones, *Anatomul smintit*, OBS, VII, 1884, 81 ; E. Daniel, *O poveste modernă*, OBS, VII, 1884, 85 ; Boccaccio, *Petru de Aragonia și fiica farmacistului*, OBS, VII, 1884, 87 ; Al. Dumas-fiul, *Împărțirea lumei*, OBS, VII, 1884, 88, 89 ; B. Stavenov, *Paganini și papucul de lemn*, T, XV, 1884, 21—22 ; Aleph, *Violina mută*, F, XXI, 1885, 24, 25 ; L. Dubois, *Pugacew*, F, XXIII, 1887, 22 ; J. K. Lavater, *Cuvinte sufletești*, TLR, XXXVII, 1889, 112—114, 116, 117 ; H. Zschokke, *Piciorul de lemn*, TLR, XXXVII, 1889, 118, 122, 123 ; Ernst von Feuchtersleben, *Pentru dietetica sufletului*, TLR, XXXVIII, 1890, 22—98, 100—101 ; Marc Aureliu, *Aforisme, meditațiuni și cugetări filozofice*, TLR, XXXVIII, 1890, 66—69, 76—83, 85—89 ; I. Stern, *Raze de lumină din Talmud*, TLR, XXXIX, 1891, 19—23, 25—34 ; Montesquieu, *Reflexiuni și cugetări*, GT, LIV, 1891, 105, 106 ; La Bruyère, *Din „Caracterele" lui...*, MN, I, 1891, 1—6, 8—10, II, 1892, 1—9, 13—16, 19—21 ; Stugau [August von Schmidt], *Arta de a trăi*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1893 ; *Din școala vieții (Aforisme alese)*, T, XXV, 1895, 1—4, 6, 8, 9.

— 1. G. Barițiu, *Însemnări din viața mea căsătorită* (publ. O. Boitoș), SL, I, 1942 ; 2. Petru Bran, *Răspuns la critica d-lui I. G. Barițiu asupra opului meu „Mărgăritarie"*, F, XI, 1875, 26, 27 ; 3. *[I. G. Barițiu]*, TLR, XLVII, 1899, 26 ; 4. Grămadă, *România jună*, 151 ; 5. Aurel A. Mureșianu, *Un fost amic al lui Mihail Eminescu : Ieronim G. Barițiu. Cu un articol inedit al lui I. G. Barițiu*, PRM, IV, 1938, 8—10 ; 6. Bucur Țincu, *Un scriitor sibian necunoscut : Ieronim G. Barițiu*, în *Cibinium. Repere sibiene*, Sibiu, 1977, 169—179.

G. D.

BARONZI, **George** (20.X.1828, Brăila — 28.V.1896, București), scriitor. Era fiul avocatului Anton Baronți (Baronschi), venit în Țara Românească probabil în timpul Eteriei, din insula Zante, unde tatăl său, Anastasie Cterà, își avusese familia, care se numea Padroncino și apoi Paroncin. **B.** a ocupat o serie de slujbe în administrație, fiind, între altele, director de prefectură al județelor Vlașca (1870), Covurlui (1879), Ialomița (1880), director al arestului Curților din Craiova (1881). Preocuparea lui de-o viață a fost însă scrisul. Debutează timpuriu, în 1844, cu drama *Eleonora*. Colaborează timp de jumătate de secol la diferite publicații. În 1845 scria la „Curierul românesc", în 1848 era redactor al revistei „România", iar în 1859 scotea, împreună cu Gh. Sion, foaia „Zioa". Este redactor la publicațiile „Moș Ion" (1866), „Presa română" (1866), „Vocea Covurluiului" (1873), apărute la Brăila și Galați, conduce „Vocea poporului" (1870). Mai publică în „Patria" (1855), „Concordia", „Românul", „Naționalul", „Dîmbovița", „Unirea", „Revista Carpaților", „Constituționalul", „Buciumul", „Trompeta Carpaților", „Ghimpele", „Literatorul", „Revista literară" (1896) ș.a. **B.** este un autor prodigios, care scrie poezie, proză, teatru, fără ca activitatea lui să se fi bucurat de o apreciere deosebită din partea contemporanilor. Și aceasta pentru că, drapîndu-se de prea multe ori în mantia altora, și-a acoperit propria originalitate. Versurile lui **B.**, adunate în mai multe culegeri (*Cugetările singurătății*, *Nopturnele*, *Danubianele*, *Zînele Carpaților*, *Satire*, *Fabule alese*, *Legende și balade* ș.a.), sînt mărturii ale unui temperament poetic cu multe disponibilități. A scris poezie elegiacă, erotică, patriotică, satire, fabule, balade, legende, fiind tributar în bună parte lui Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, C. Bolliac. În versurile sale, închinate idealurilor politice naționale, **B.** nu făcea decît să preia o tradiție militantă a înaintașilor. Epigonismul lui apare evident în poemul epic, larg, grandilocvent și artificios. Resuscitînd vechile teme romantice pașoptiste, prelungindu-le ecoul pînă tîrziu (în 1890 îi apare o încercare de epopee, *Daciada*), el aspiră tot-

odată, ca și alți poeți de tranziție, la primenirea inspirației și a tehnicii versului. Atras de legendar, de fantastic, de misterul timpurilor și civilizațiilor revolute, cultivînd exotismul, poetul tinde să depășească experimentul formal și să dea poeziei rezonanțe meditative. Într-o poezie inegală, ca *Viziune*, scrisă la începutul activității, se anticipează cosmogonia, de o noutate surprinzătoare, prezentată în *Hiranyagarba*. În căutare perpetuă de altceva, **B.** ajunge la civilizația indică, ceea ce reprezintă o inițiativă poetică îndrăzneață. Pe de altă parte, rafinamentul compoziției bogate, dintr-o altă legendă inspirată de literatura indiană, *Yavana și Nurvady*, este premergător manierei parnasiene. În prelucrarea epicii populare (pentru care a avut un interes deosebit, ca și pentru problemele limbajului popular și ale posibilităților de îmbogățire a limbii literare, în general), **B.** se apropie mai mult de Bolintineanu decît de Alecsandri, prefigurînd în același timp pe G. Coșbuc și pe St. O. Iosif. Uimitoarelor intuiții muzicale din *Corbea Haiducul*, *Cîntecul nebunului*, *Badea Haiducul*, *Cățelul pămîntului* (refrenul acestei poezii a fost preluat de M. Eminescu ca epigraf în poemul *Strigoii*), sugestiilor auditive folosite în *Zodia racului*, li se adaugă, aici și în alte poezii, și o fantezie plastică puțin obișnuită. La **B.** pot fi aflate versuri pline, meșteșugite, somptuoase uneori, alerte alteori, cu vădite delicii de coloratură lexicală și cu virtuozități de rimă și ritm. Și în proză scriitorul este ispitit de elementul fantastic. Ciclul *Heptameron* cuprinde cîteva povestiri care utilizează înscenarea fantezistă, narațiunea rămînînd de fapt în planul real, ca mai tîrziu la D. Anghel, altele care imaginează subiecte plasate în epoci istorice legendare, reconstituirea avînd un caracter fantast. Mai tîrziu, în romanele *Biciul lui Dumnezeu* și *Fontana zînelor*, unul despre domnia lui Vlad Țepeș, celălalt coborînd spre vremea întemeierii Moldovei, **B.** oscilează între adevărul istoric și fabulos. Cel mai cunoscut în epocă a fost un alt roman al lui, *Misterele Bucureștilor* (1862—1864). Semnificativ este că, pînă la 1860, **B.** fusese unul dintre cei mai productivi traducători, care a dat versiuni românești după romanele unor scriitori citiți cu aviditate la mijlocul secolului al XIX-lea (George Sand, E. Sue, Al. Dumas, Al. Dumas-fiul, Walter Scott). Romanul *Misterele Bucureștilor* seamănă însă în mod izbitor cu *Misterele Londrei* de Paul Féval, însușindu-și pînă la amănunte intriga, personajele, atmosfera, specifice, dealtfel, romanului-foileton occidental. Adaptarea este forțată, pornind de la bizareria numelor proprii pînă la descrierea moravurilor. Mediocru, construit șubred pe ideea de frescă a unui mediu social, este și romanul *Muncitorii statului*. **B.** a scris, de asemenea, foarte multe piese de teatru. *Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni* (1855) figurează printre primele drame istorice românești în versuri și nu este lipsită de virtuți poetice. Cîteva profiluri de personaje se detașează în linii sigure, sugestive, replicile au nerv și naturalețe. Se resimte aici înrîurirea teatrului romantic al lui V. Hugo, ca și în *Alestar* (1878), piesă care are ca model drama *Hernani*. Comediile, vodevilurile, farsele lui **B.**, numeroase, au fost în întregime acoperite de timp.

— *Eleonora*, București, Tip. Pencovici, 1844 ; *Romana*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; *Cugetările singurătății*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; *Nopturnele*, București, Ioanid, 1853 ; *Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni*, București, Tip. Națională, 1858 ; *Corbea Haiducul*, București, Tip. Copainig, 1859 ; *Danubianele*, București, Tip. Naționalul, 1859 ; *Zînele Carpaților*, București, Tip. Naționalul, 1860 ; *O farsă din zilele noastre*, Focșani, Imprimeria Comisiunei centrale, 1860 ; *Impresiuni din carnavalul 1861*, Focșani, Imprimeria Comisiunei centrale, 1861 ; *Heptameron*, Focșani, Imprimeria Comisiunei centrale, 1861 ; *Legenda României*, București, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Misterele Bucureștilor*, I—III, București, Tip. Naționalul, Tip. Rassidescu, 1862—1864, republ. fragm. în PRR, *299—331* ; *Orele dalbe*, București, Tip. Bolliac, 1864 ; *Satire*, București, Tip. Națională, 1867 ; *Fabule alese*, București, Tip. Națională, 1868 ; *Călătoria printre secolii istorici*, București, Tip. Mihăescu și Vaidescu, 1870 ; *Opere complecte*, vol. I : *Limba română și tradițiunile ei*, Galați, Nebunely, 1872 ; *Amor, Patria și Dumnezeu după poeții indiani*, Galați, Tip. Română, 1874 ; *Opere poetice*, vol. I : *Legende și balade*, Galați, Tip. Română, 1876 ; *Nătărăii*, Galați, Tip. Schenk, 1876 ; *Ecouri poetice*, Galați, Tip. Română, 1877 ; *O scenă dintr-o mie*, Galați, Tip. Română, 1877 ; *Lumea se dă pe gheață*, Galați, Tip. Română, 1877 ; *Sergentul rănit*, Galați, Tip. Română, 1877 ; *Alestar*, Galați, Tip. Schenk, 1878 ; *Ordinea zilei*, Galați, Tip. Lucrătorilor, 1879 ; *Batista Veleli sau Răzbunarea poporului*, Galați, Tip. Lucrătorilor, 1879 ; *Femeile noastre*, Galați, 1880 ; *Drapelul sîngerat*, Galați, 1880 ; *Dama de cupă*, Galați, 1880 ; *Nebunia de la Plevna. Gornistul și turcul sau Tichia dracului*, Galați, 1880 ; *O luptă între fiare*, Galați, Tip. Lucrătorilor, 1880 ; *Tinerel sau Păstorul domn*, Călărași, Georgescu, 1881 ; *Yavana și Nurvady*, ed. 2, Călărași, 1881 ; *Emblema maternității*, Călărași, 1881 ; *Barba lui Ștefan cel Mare*, Craiova, Samitca, 1882 ; *Comedia stelelor*, Craiova, Samitca, 1882 ; *Palatul fermecat sau Crucea și sfoara*, București, Tip. Statului, 1883 ; *Biciul lui Dumnezeu*, București, Tip. Cucu, 1884 ; *Cheia de aur*, București, 1884 ; *Confidențele unui om de inimă*, București, Tip. Cucu, 1885 ; *Caritatea în costum de carnaval*, București, Tip. Luis, 1887 ; *Daciada*, Brăila, Nicolau, 1890 ; *Mina haiduceasa, fata codrilor*, București, Tip. Cucu, 1894 ; *Fontana zînelor*, București, Tip. Cucu, 1896 ; *Wogg-Jersey și umbra sa*, [Galați] ; *Muncitorii statului*, Galați, Nebunely ; *Pasărea măiastră*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; *[Poezii]*, PLB, II, *189—251*, MU, *84—102*, PRC, II, *100—112*. **Ms. :** *Misterele Bucureștilor* (text amplificat), B.A.R., ms. 2843—2846 ; *[Scrieri]*, B.A.R., ms. 2559, ms. 2829—2842, ms. 3648. — **Tr. :** Lamennais, *Cartea popolului* (fragm.), ROMN, I, 1848, *19—20* ; Al. Dumas, *Castelul brîncovenesc* [*Strigoiul Carpaților*, fragm.], în *Castelul brîncovenesc*, *Carnavalul Veneției și Visul vieței omenești de Michel-Angel*, București, Tip. Mitropoliei, 1852, *Iacobinii și girondinii*, București, Ioanid, 1855, *Isaak Lakedem*, I—IV, București, Tip. Mitropoliei, Tip. Romanov, 1855—1856, *Cei patruzeci și cinci*, I—III, București, Ioanid, 1857, *Contele de Monte Cristo*, I—VIII, București, Ioanid, 1857—1858, *Marie Stuart*, București, Ioanin și Romanov, 1858, *Marchiza de Brinvilliers*, București, Tip. Națională, 1858 ; Byron, *[Poezii]*, în *Potpuri literar*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1852 ; George Sand, *Mettela*, București, Ioanid, 1853, *Lacul dracului*, București, Ioanin și Romanov, 1855 ; R. R. Thellusson, *Orbul*, București, Ioanid, 1853 ; [Autori neidentificați], *Dominul roșu*, București, Tip. Mitropoliei, 1853, *Lena și ziua fără mine*, București, Tip. Mitropoliei, 1855 ; E. Sue, *Matilda sau Memoriile unei femei june*, I—IV, București, Ioanid, 1853—1854 ; Al. Dumas-fiul, *Dama cu mărgăritări*, I—II, București, Ioanin și Romanov, 1856 ; Walter Scott, *Richard Inimă de Leu sau Talismanul*, București, Ioanin și Romanov, 1856, *Fidanțata de Lammermoor*, București, Ioanid, 1856 ; Fr. Guizot, *Istoria civilizațiunii în Europa*, I—II, București, Tip. Națională, 1856, *Istoria civilizațiunii în Francia*, I—V, București, Ioanin și Romanov, 1858 ; A. de Musset, *Suvenirul*, AP, II, 1869, *65—66*.

— 1. Pantazi Ghica, *G. Baronzi, „Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni"*, DIV, I, 1858, 10—13 ; 2. *Lista de toate scrierile publicate de G. Baronzi*, OBS, VI, 1883, 28 ; 3. *G. Baronzi*, RELI, XVII, 1896, 15 ; 4. Caragiale, *Opere*, IV, *428—429* ; 5. *Din scrierile lui G. Baronzi*, FD, I, 1907, 1 ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *196—205* ; 7. N. Iorga, *Un contimporan al lui Alecsandri. Poetul Gheorghe Baronzi*, ALA, III, 1922, 79 ; 8. S. Semilian, *George Baronzi*, ABR, III, 1931, 3—4 ; 9. S. Semilian, *„Moș Ion", un ziar brăilean scos de poligraful G. Baronzi*, ABR, VI, 1934, 1 ; 10. I. M. Gane, *Opere uitate ale lui G. Baronzi*, ABR, VIII, 1936, 1 ; 11. G. Călinescu, *Fișe literare : Hasdeu, Baronzi*, ALA, XV, 1936, 829 ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *295—297* ; 13. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit.*, *292—294* ; 14. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *52—55* ; 15. Dinu Pillat, *Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, București, Tip. Talazul, 1947, *18—22* ; 16. Perpessicius, *Mențiuni ist.*, *149—166* ; 17. Călinescu, *Studii*, *101—120* ; 18. Șt. Cazimir, *Date noi privind activitatea de romancier a lui G. Baronzi*, AUB, filologie, IX, 1960 ; 19. Vîrgolici, *Începuturile*, *104—106* ; 20. Ștefănescu, *Momente*, *37—40* ; 21. Val. Tudoriu-Grünwald, *Preocupări pentru problemele de limbă în activitatea lui G. Baronzi*, AUB, limbă și literatură, XXII, 1973, 1.

G. D.

BASILESCU, Nicolae I. (4.IV.1868, Ocnele Mari, j. Vîlcea — 4.XI.1904, Iaşi), scriitor şi traducător. Născut într-o familie de condiţie modestă, a urmat liceul la Craiova şi Facultatea de litere şi filozofie din Bucureşti. Licenţa şi-a luat-o în 1892, cu o teză despre filozofia lui Schopenhauer. După terminarea facultăţii, a fost, între 1893—1896, secretar al Facultăţii de litere şi filozofie din Bucureşti, apoi, între 1898—1902, profesor în Bucureşti. Din noiembrie 1902, este transferat ca profesor în Iaşi. Remarcat de T. Maiorescu încă din anii studenţiei, **B.** a intrat în rîndurile junimiştilor şi a făcut parte, din 1894 pînă în 1904, din comitetele succesive de direcţie ale „Convorbirilor literare", la care a şi colaborat, tot în această perioadă. Activitatea politică a junimiştilor a susţinut-o prin articolele din „România jună" (1899—1900) şi din „Tribuna conservatoare", ziar al cărui redactor a fost din martie 1903 pînă în iulie 1904.

Discipol al lui Maiorescu, **B.** a fost una din speranţele junimismului de după 1890. Dar articolele sale de critică literară sînt cu totul incolore şi, adesea, fără opinii proprii ferme. Maiorescian prin mimetism, este şi el de părere că personalitatea unui artist domină mediul înconjurător, a cărui influenţă, totuşi, o recunoaşte. Combătîndu-l pe H. Taine, el admite înrîurirea mediului nu la nivelul individului, ci al speciei. Ca poet, a debutat în 1892 cu *Orla*, poem „în genul lui Ossian". Utilizînd cu sobrietate şi discernămînt procedeele retoricii romantice, **B.** reia motive ossianice într-un poem care îl are în centru pe viteazul Orla ; plecat, împreună cu regele Swaran, să cucerească ţara regelui Ullin, Orla este ucis în lupta la care participă şi legendarul Fingal. Ca şi celelalte versuri ale lui **B.**, apărute tot în „Convorbiri literare", *Orla* se distinge prin acurateţe şi prin corectitudinea rece a imaginilor. Tragedia în versuri *Parisina* (1897) se desfăşoară în jurul unei intrigi amoroase de curte din Italia Renaşterii. Conflictul se complică printr-o intrigă politică. Lipsa de adîncime a concepţiei este evidenţiată şi mai mult de procedeele melodramatice. Motivările psihologice sînt sumare, predomină tonul declarativ şi sonoritatea rimei.

O activitate relativ bogată a desfăşurat **B.** în calitate de traducător. A tălmăcit *Infinitul* lui Leopardi, permiţîndu-şi însă libertăţi prea mari faţă de original. Din poemele lui Ossian a tradus un fragment sub titlul *Rezbelul din Croma.* Cele mai numeroase traduceri le-a făcut însă din opera lui Catul. Prin utilizarea unor structuri strofice folosite şi de G. Coşbuc, el realizează o versiune izbutită a versurilor poetului latin. Probabil în urma sfatului lui Maiorescu, **B.** s-a apropiat şi de opera scriitorului realist spaniol P.A. de Alarcón, din care a transpus în româneşte nuvela *El sombrero de tres picos*, sub titlul *Morăreasa şi corregidorul.* Tălmăcirea realizată în 1896 a fost reluată ulterior ; prelucrată substanţial, ea a apărut postum (1908), atrăgînd atenţia prin cursivitatea stilului şi firescul expresiilor.

— *Orla (Poemă în trei cînturi). În genul lui Ossian*, CL, XXVI, 1892, 1, 2 ; *Icoana*, CL, XXVI, 1892, 4 ; *Sonet, Sonet, Cînd în amurg*, CL, XXVI, 1892, 6 ; *În iaz*, CL, XXVII, 1893, 2 ; *Parisina*, CL, XXXI, 1897, 5—9 ; *Pentru cultura femeii*, CL, XXXI, 1897, 12 ; *Enciclopedia română*, CL, XXXII, 1898, 1 ; *„Către un nou ideal", de N. Filipescu*, CL, XXXII, 1898, 4 ; *„Problemele psihologiei", de C. Rădulescu-Motru*, CL, XXXII, 1898, 5 ; *Şăinisme*, CL, XXXII, 1898, 6 ; *„Originile Principatelor române", de D. Onciul*, CL, XXXIII, 1899, 11, 12 ; *Influenţa mediului în producţia operelor de artă*, OM, 324—353 ; *E mult de-atunci*, OM, 376—377 ; *Răspuns la atacurile din „Cultura română"*, CL, XXXVIII, 1904, 10. — **Tr.** : Ossian, *Rezbelul din Croma*, RVO, II, 1889, 6, 7 ; Leopardi, *Infinitul*, CL, XXIX, 1895, 5 ; Catul, *Ad Lesbiam (VII)*, CL, XXIX, 1895, 2, *Ad Lesbiam (V)*, CL, XXIX, 1895, 3, *Ad se ipsum*, CL, XXIX, 1895, 5, *La nunta Iuliei şi a lui Manliu*, CL, XXXII, 1898, 10, *Epitalamul lui Peleu şi al Tetidei*, CL, XXXII, 1898, 11, 12, *Cîntec de nuntă*, CL, XXXIII, 1899, 1, *Ad Lesbiam (LI)*, CL, XXXIII, 1899, 2, *De Aty (LXIII)*, CL, XXXIII, 1899, 10, *Ad Dianam (XXXIV)*, *Luctus in morte passeris (III)*, CL, XXXIII, 1899, 12, *Invitaţie către Cecilius (XXV)*, CL, XXXIV, 1900, 12, *Nestatornicia femeii*, *Ad Lesbiam*, *Ad Lesbiam*, *Dedicatio Phaseli*, CL, XXXVI, 1903, 1 ; P. A. de Alarcón, *Morăreasa şi corregidorul*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1896 ; ed. *(Morăriţa)*, Bucureşti, Socec, 1908.

— 1. T. Maiorescu, *[Scrisoare către N. Iorga, 1904]* SDL, VII, 235 ; 2. Mihail Dragomirescu, *N. I. Basilescu*, CL, XXXIX, 1905, 1 ; 3. I, *Cazul Bujor—Basilescu*, CL, XL, 1906, 1 ; 4. Alexandrina Mititelu, *Traduceri româneşti din Leopardi*, SI, III, 1936 ; 5. Predescu, *Encicl.*, 88 ; 6. M. Ciurdariu, *Un junimist uitat : N. I. Basilescu*, RITL, XXI, 1972, 4, XXII, 1973, 1.

D.M.

BASM, specie a epicii populare, în proză, bazată, în genere, pe elementul fantastic, simbolizînd lupta dintre bine şi rău şi biruinţa finală a binelui. În popor este cunoscut pe o arie largă sub denumirea de *poveste*. Termenul *basm*, împrumutat din slavă (vechiul slav *basni* avea sensul de „născocire", „scornire") pe cale cultă, întîlnit iniţial în Muntenia, s-a extins şi în celelalte provincii româneşti (preponderenţa revenindu-i, totuşi, cuvîntului *poveste*). Primele atestări ale **b.** vin din Antichitate, dar vechimea lui este cu mult mai mare. Cercetarea originii sale a dus, în secolul trecut, la înfruntarea a diverse teorii, dintre care unele au făcut şcoală, aflîndu-şi adepţi şi la noi. Astfel, potrivit concepţiei fraţilor Grimm, poveştile ar constitui fragmente din mitologia popoarelor indoeuropene (sau preindoeuropene, după folcloristul suedez C. W. von Sydow), evoluate, pe cale proprie, după desprinderea lor din trunchiul comun (teoria mitologică). La rîndul ei, geneza acelei mitologii străvechi este explicată de Max Müller, adeptul teoriei naturiste, prin evoluţia limbajului metaforic întrebuinţat de indoeuropeni în perioada lor comună. Adepţi ai şcolii mitologice la noi au fost Arthur şi Albert Schott, At. M. Marienescu, A. I. Odobescu şi G. Coşbuc. Teoria indianistă, elaborată de Th. Benfey, atribuie **b.** o provenienţă indiană cultă (epopeile indice), fixîndu-i circulaţia masivă spre Europa după secolul al X-lea, prin migraţia unor popoare de la răsărit la apus sau prin contacte culturale, economice şi comerciale directe. M. Gaster a adoptat la noi, cu unele modificări, această ipoteză, socotind **b.** drept creaţii moderne, rezultate din transformarea de către popor, pe calea fantasticului, a nuvelelor şi povestirilor. Şi N. Iorga preia, parţial, teoria lui Benfey, considerînd caracterul miraculos al poveştilor ca fiind împrumutat de la indieni. Trăsătura lor eroică însă, Iorga o crede de origine persană. Aspectele arhaice depistate în conţinutul **b.** au sugerat etnologilor şi folcloriştilor englezi (E. B. Tylor, A. Lang, J. G. Frazer ş.a.) o geneză preistorică a speciei (teoria antropologică). În acelaşi timp, existenţa unor motive comune la popoare depărtate între ele au explicat-o prin fenomenul de poligeneză. Aproape de concepţia antropologică se situează A. van Gennep, P. Saintyves ş.a., reprezentanţi ai teoriei ritualiste, care văd în apariţia **b.** o consecinţă a destrămării funcţiei cultice pe care o aveau iniţial

miturile și legendele. Mai trebuie amintite teoria agnostică, susținută de J. Bédier, care nega posibilitatea cunoașterii locului și timpului cînd au apărut **b.**, și teoria onirică. Aceasta din urmă, vehiculată în primul rînd de E. Clodd, L. Laistner și apoi de alții, descoperă obîrșia **b.** în vis, pornind de la elementele lor comune. O explicație similară oferea la noi B. P. Hasdeu. Unele elemente din aceste teorii au fost valorificate de folcloriștii secolului al XX-lea și integrate într-o explicație modernă, care are în vedere perspectiva etnologică, sociologică și lingvistică. Școala folcloristică finlandeză, inițiind comparatismul istorico-geografic în cercetările folclorice, descoperă atît în Europa cît și în Orientul asiatic cîteva puncte de origine a **b.** Aceasta îi determină pe unii din reprezentanții ei (K. Kron, A. Aarne) să dateze **b.** în spiritul teoriei antropologice, admițînd, apoi, contribuția poligenezei și rolul migrației. V. I. Propp, studiind rădăcinile istorice ale **b.**, îi stabilește sursele ritualice, pornind de la cercetarea structurală a textelor. În folcloristica actuală **b.** este considerat o specie străveche, existentă în viața spirituală a popoarelor din continentul eurasiatic încă de la începuturile istoriei. Fără a descinde din mit, el a fost influențat de mit, cu care a coexistat, evoluînd în detrimentul acestuia. Cu timpul, **b.** și-a îmbogățit conținutul, dobîndind noi valori artistice și asimilînd, alături de elementele de cultură arhaică, aspecte legate de alte perioade istorice.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea a început în apusul Europei o acțiune intensă de culegere a narațiunilor populare, inaugurată de colecția fraților Grimm, *Kinder und Hausmärchen* (1812). Frații Arthur și Albert Schott publică la Stuttgart, în limba germană, o culegere de **b.** românești adunate din Banat (1845). Prima colecție de **b.** în limba română, apărută în 1860, aparține lui M. V. Stănescu-Arădanul și este urmată curînd de numeroase altele, de valoare inegală, tipărite de I. C. Fundescu, D. Stăncescu, I. G. Sbiera, I. Pop-Reteganul ș.a. Cea mai importantă culegere, *Legende și basmele românilor* (1872), aparține lui P. Ispirescu.

Bogăția și varietatea **b.** au impus necesitatea unei sistematizări. La noi, C. Litzica și L. Șăineanu au încercat o clasificare a narațiunilor populare, avînd ca model clasificarea elaborată de J. G. Hahn. A. Aarne alcătuiește un catalog tipologic al poveștilor, al cărui sistem de organizare a devenit general în Europa. Catalogul a fost revizuit și completat de Stith Thompson în 1928 și în 1961. Tipologia lui Aarne a stat la baza clasificării poveștilor românești întocmite de Adolf Schullerus în 1928. Conform sistemului de clasificare Aarne — Thompson, **b.** se împarte în două mari categorii : **b.** propriu-zis și **b.** despre animale. **B.** propriu-zis, la rîndul lui, cuprinde patru subspecii : **b.** fantastic, **b.** legendar, **b.** nuvelistic și **b.** despre „dracul cel prost". **B.** românești au fost studiate, în cercetări fundamentale, de Ovidiu Bîrlea.

Transfigurare a realității cu mijloace specifice, ce țin de folosirea fabulosului, **b.** fantastic întrece în complexitate celelalte specii ale prozei populare epice. Bogatul său conținut reflectă problemele majore ale existenței umane. Aspirația spre dreptate și echitate socială, năzuința de a supune capriciile naturii, setea de cunoaștere sînt numai cîteva din semnificațiile ce transpar din substanța **b.** fantastic. Prin plăsmuirile sale, creatorul anonim și-a construit un univers imaginar, în care idealurile sînt realizabile. Protagoniștii acestei lumi (Ileana Cosînzeana, Făt-Frumos, balauri, zmei, vrăjitoare etc.) se separă, prin contrast, în buni și răi. Tipuri reprezentative pentru anumite categorii etice, ei se situează în același timp pe un plan simbolic, întruchipînd aspirațiile colectivității. Cei care personifică binele, înzestrați cu sentimente și calități deosebite (pasiuni puternice, curaj, generozitate etc.), au, de obicei, menirea de a restabili ordinea firească, tulburată de forțele răului. În acest scop, pleacă în lume, înving obstacole, săvîrșesc fapte eroice și izbutesc să treacă prin încercări cu ajutorul acordat de unele ființe sau obiecte cu puteri supranaturale. Biruitori în final, ei sînt generos răsplătiți cu ranguri și averi. Caracterul optimist al **b.** rezidă tocmai în acest triumf al binelui, care guvernează, cu rare excepții, lumea închipuirii. Adversarii aparțin fie domeniului uman (mama vitregă, frații mai mari), fie celui fantastic (zmei, balauri). Caracterizați, îndeobște, prin cruzime, viclenie, lașitate etc., ei sînt suprimați în final. În **b.** se întîlnesc și figuri mai șterse, caractere pasive, necesare în construcția narațiunii (de obicei părinți — împăratul și împărăteasa sau moșul și baba).

De cele mai multe ori viața eroului principal este urmărită între două momente cruciale : nașterea și căsătoria. Înlănțuirea evenimentelor în **b.** urmează o logică proprie a speciei, nemotivată de psihologia eroilor. Există o schemă generală a **b.**, moștenită prin tradiție, la constituirea căreia concurează personaje, procedee, acțiuni și situații-șablon. Caracterul schematic al narațiunii fantastice e reductibil (după V. I. Propp) la un număr de 31 de funcții, acțiuni ale personajelor care se succed într-o înlănțuire caracteristică : absența (unuia din membrii familiei), interdicția (comunicată eroului), încălcarea (interdicției), iscodirea (de către răufăcător), divulgarea (răufăcătorul obține informații) etc. Intervenția povestitorului se limitează la posibilitatea de a introduce sau a exclude unele din aceste funcții, de a extinde altele, ordinea lor, însă, rămînînd imuabilă. În această schemă apar detalii individualizante, desprinse din viața obișnuită, cu credințele, obiceiurile, cu întreaga mentalitate a unui popor într-un anumit timp. Aceste detalii sînt susceptibile de inovație, impuse nu numai de evoluția vieții sociale, ci și de talentul povestitorului anonim. În consecință, **b.** a fost permanent adaptat la condițiile existenței sociale, purtînd, astfel, semnul distinctiv al locului și momentului în care circulă.

Caracterul stereotip al **b.** se vădește și în întrebuințarea unor formule specifice. După locul ocupat în cadrul narațiunii, acestea se împart în trei mari categorii : formule inițiale, formule medii și formule finale. Formulele inițiale cunosc o mare varietate de formă sau de sens (afirmative, negative, simple, complexe, sub formă de glume sau de parodii). Principala lor funcție este aceea de a crea o atmosferă propice audierii poveștii, prin sugerarea caracterului cu totul deosebit sau fantastic al faptelor și întîmplărilor ce urmează a fi relatate. Aceeași varietate formală și semantică o au și formulele finale, cu rolul de a readuce la realitate pe cei captivați de istorisire. Diversitatea cea mai mare în **b.** fantastic o înregistrează, însă, formulele mediane, cuprinzînd două mari grupe : formule mediane externe și formule mediane interne. Acestea includ, fiecare în parte, o serie de tipuri cu rosturi variate, dar bine definite în cuprinsul narațiunii (trezirea curiozității ascultătorilor, trecerea de la o acțiune la alta, verificarea atenției ascultătorilor — în primul caz ; definirea unor trăsături sau acțiuni ale personajelor, a unor particularități de dialog, declanșarea ajutoarelor miraculoase — în cazul celei de-a doua grupe).

B. se caracterizează printr-o acțiune dinamică, care imprimă ritmului narativ o anumită vioiciune, sporită, adesea, prin spațiul larg acordat dialogului. Probele tot mai dificile pe care le trec protagoniștii determină și un ritm ascendent al tensiunii, pînă la punctul culminant. Planul narativ se multiplică și firul epic capătă ramificații. Un procedeu caracteristic **b.** este ritmul tripartit al acțiunilor și personajelor (trei încercări, trei feciori etc.), desfășurat, de cele mai multe ori, neconcordant (încercările — tot mai grele, mezinul — cel mai viteaz). Fantasticul se interferează cu realul, completîndu-se reciproc. Supranaturalul însuși, prin valoarea lui simbolică, oglindește o anumită realitate. Cel mai des, însă, simbolurile sînt luate din natură (simboluri cosmice — soarele și luna, acvatice — apa, zoologice — calul, vegetale — mărul), dobîndind valențe miraculoase. Portretizările sînt sumare, eroii se caracterizează mai mult prin faptele lor. Numele proprii desemnează, cel mai adesea, prototipuri (Făt-Frumos, Ileana Cosînzeana). În alte cazuri, tind spre individualizare, sugerînd unele aspecte legate de originea, de starea materială sau de caracterul personajelor. Împărații sînt desemnați, convențional, prin culoare (Împăratul Roșu, Împăratul Verde). Alte elemente, precum spațiul și timpul, au doar determinante generale, sugerînd distanța, în primul caz („peste nouă mări și nouă țări", „pe tărîmul celălalt") sau vechimea, în cel de-al doilea („a fost odată"). Peisajul se distinge prin unele caracteristici geografice sau etnografice, înfățișate în linii mari. Ridicat, adeseori, la proporții fabuloase, are un rol simbolic în acțiunile eroului. Limbajul plastic, presărat cu proverbe, locuțiuni, expresii populare, întorsături de frază, exclamații, interjecții caracteristice stilului oral, contribuie la desăvîrșirea ținutei artistice a **b.**

B. legendar, delimitat ca o a doua subspecie a **b.**, incluzînd poveștile cu caracter mixt, referitoare la Dumnezeu și diferiți sfinți, se suprapune, de fapt, **b.** fantastic, legendei sau, uneori, snoavei.

B. nuvelistic, spre deosebire de cel fantastic, se caracterizează prin absența elementului miraculos și, în consecință, printr-o tentă mai accentuată de verosimilitate. Este mai nou decît **b.** fantastic. În cadrul său, tematica bazată pe conflictul bogat-sărac apare mai des, iar coordonatele sociale, trasate cu mai multă precizie, situează acțiunea în timpuri nu prea îndepărtate. În unele cazuri, se narează numai un episod din viața eroilor, alteori evoluția lor este surprinsă pe o perioadă mai îndelungată. Ei sînt aproape totdeauna dotați cu calități deosebite (în primul rînd istețime), prin care rezolvă impasurile. **B.** nuvelistic, mai concentrat decît cel fantastic, folosește mai rar formulele inițiale sau finale, și numai pe cele simple și afirmative.

B. despre „dracul cel prost" cuprinde narațiunile în care, de regulă, dracii sau zmeii sînt păcăliți de eroul principal. Această grupă se apropie, totuși, prin comicul ei, de snoavă.

O categorie cu totul aparte o formează **b.** animalier, în care protagoniștii sînt animale, în cazuri mai rare plante, obiecte sau fenomene ale naturii. Uneori intervine și omul, dar cu un rol secundar. Cunoscută în mediul folcloric sub numele de „poveste", această categorie de **b.** a mai fost desemnată în cercetările de specialitate cu termenii de „fabulă", „fabulă animalieră", „fabulă populară". A apărut în epoca primitivă, ca o consecință directă a desacralizării legendelor totemice. **B.** despre animale este mai puțin răspîndit în folclorul românesc și numai rareori poate fi întîlnit în colecții. El constă într-o relatare a farselor jucate animalelor mai puternice de către cele mai slabe. Acestea din urmă înving, de obicei, prin șiretenie. Dintre animalele sălbatice apar, cel mai frecvent, ursul, lupul, vulpea, iar dintre cele domestice, cîinele și pisica. Narațiunile despre animale se caracterizează printr-un comic savuros (de limbaj, de situații sau de caracter), care le apropie de snoavă. Sensul explicativ pe care îl ia cîteodată, referitor la unele caracteristici ale animalelor, face ca specia să se confunde și cu legenda. Analogiile cu viața oamenilor, care ar justifica identificarea **b.** animalier cu fabula, sînt totuși frecvente, dar geneza, cît și funcțiile lor sînt altele. Se pot extrage din interpretarea **b.** animalier unele concluzii cu caracter educativ, însă morala nu este explicită, ca în fabule. S-ar părea că acestea din urmă își au originea în **b.** animalier. În alte cazuri, **b.** despre animale are caracter de deceu sau evoluează, prin amploarea dată unor trăsături antropomorfe, spre alegorie. Narațiunile despre animale constituie, în prezent, un mijloc de amuzament. Ele au fost trecute, aproape în totalitate, în repertoriul copiilor și datorită caracterului lor instructiv.

Istorisirea **b.** este apanajul povestitorilor talentați, înzestrați cu o bună memorie, har interpretativ, putere creatoare. Dacă la început povestitul era conceput ca avînd funcții magice, cu timpul a dobîndit alte funcții, fiind perceput tot mai mult ca un act estetic. Între povestitor, auditoriu și lumea **b.** se stabilesc anumite raporturi. Cel care istorisește uzează de un anumit cod tradițional peste care nu se poate trece, dar recurge și la fantezia sa, concretizînd-o într-o improvizare spontană. O condiție esențială a inovației este ca elementul introdus să se integreze armonios în povestire.

B. popular a nutrit fantezia creatorilor culți începînd din a doua jumătate a veacului al XIX-lea. De la rafinamentul lui A. I. Odobescu la profunzimea lirismului eminescian, **b.** a străbătut o gamă variată de stiluri, fiecare scriitor imprimîndu-i ceva din specificul personalității sale. Realismul lui I. Slavici, gustul pentru feeric al lui B. Delavrancea, vioiciunea din versurile lui G. Coșbuc, geniul lui I. Creangă au contribuit la desăvîrșirea artistică a **b.** cult. Valorificarea speciei va fi dusă mai departe, într-o formă nouă, de scriitorii secolului al XX-lea (V. Voiculescu, A. Maniu, T. Arghezi, V. Eftimiu ș.a.).

— E. B. Stănescu-Arădanul, *Povești culese și corese*, I, Timișoara, Tip. Hazay și Guilom, 1860 ; P. Ispirescu, *Legende și basmele românilor. Ghicitori și proverburi*, I—II, pref. B. P. Hasdeu, București, Tip. Laboratorilor români, 1872—1876, *Opere*, îngr. Aristița Avramescu, pref. Corneliu Bărbulescu, I—II, București, E.L., 1969—1971 ; I. C. Fundescu, *Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, introd. B. P. Hasdeu, București, Tip. Mihăiescu, 1867 ; D. Stăncescu, *Basme culese din popor*, pref. M. Gaster, Tip. Petrescu-Conduratu, 1885 ; ed. (*Sora soarelui. Basme culese din popor*), îngr. Iordan Datcu, pref. I. C. Chițimia, București, Minerva, 1970 ; I. G. Sbiera, *Povești poporale românești*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1886 ; I. G. Sbiera, *Povești și poezii populare românești*, îngr. și pref. Pavel Țugui, București, Minerva, 1971 ; I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenești culese din gura poporului*, I—V, pref. Alexiu Viciu, Brașov, Ciurcu. 1888 ; ed. (*Crăiasa zînelor. Povești ardelenești*), îngr. și pref. V. Netea, București, Minerva, 1970 ; E. D. O. Sevastos, *Povești*, Iași, Șaraga, 1892 ; Pericle Papahagi, *Basme aromâne*, București, Academia Română, 1905 ; George Cătană, *Povești poporale din Banat*, I—II, Brașov, Ciurcu, 1908 ; Ioan Bota, *Culegere de cele mai frumoase povești*, ed. 2, Brașov, Ciurcu, 1910 ; Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrîni*, îngr. și pref. Gh. Macarie, București, Minerva, 1973 ; C. Rădulescu-Codin, *Îngerul românului. Povești și legende din popor*. București, Socec-Sfetea, 1913 ; Ioan Bota, *Povești bătrînești*, I, Orăștie, Tip. Moța, 1923 ; Alexandru Vasiliu, *Povești și legende*, București, Cultura națională, 1927 ; Simeon Rusu Cîmpeanu, *Povești ardelenești*, Gherla, 1928 ; N. I. Dumitrașcu, *Busuioc. Povești oltenești*, București ; Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*. I—II, București, E.L., 1966 ; *Povești, snoave și legende*, îngr. și

pref. I. C. Chițimia, București, E.A., 1967 ; G. Dem. Teodorescu, *Basme române*, îngr. și pref. Stanca Fotino, București, E.L., 1968 ; Petru Rezuș, *Dochița împărătița*, București, Minerva, 1972 ; Gh. Vrabie, *Basmul cu soarele și fata de împărat*, București, Minerva, 1973 ; *Tinerețe fără bătrînețe*, îngr. și postfață Ovidiu Papadima, București, Minerva, 1973 ; *Povești din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bîrlea și Ion Taloș, pref. Ovidiu Bîrlea, Cluj-Napoca, Dacia, 1975.

— 1. Gaster, *Lit. pop., 544—555* ; 2. B. P. Hasdeu, *Basmul*, RN, VI, 1894, 10 ; 3. Șăineanu, *Basmele* ; 4. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *142* ; 5. Pillat, *Tradiție, 46—48, 61* ; 6. Al. Bistrițeanu, *Peisajul în basmul românesc*, RITL, V, 1956, *3—4* ; 7. I. C. Chițimia, *Fauna în basmul românesc*, RITL, V, 1956, *3—4* ; 8. Gh. Vrabie, *Flora în basmul românesc*, RITL, V, 1956, *3—4* ; 9. Corneliu Bărbulescu, *Catalogul poveștilor populare românești*, REF, V, 1960, 1—2 ; 10. Eugen Todoran, *Timpul în basmul românesc*, LL, VI, 1962 ; 11. Pavel Ruxăndoiu, *Elemente înnoitoare în stadiul contemporan al evoluției basmului*, REF, VIII, 1963, 1—2 ; 12. *Ist. lit.*, I, *77—90, 219—226* ; 13. Călinescu, *Est. basm.* ; 14. Mihai Pop, *Caractere naționale și stratificări istorice în stilul basmelor populare*, REF, X, 1965, 1 ; 15. Ovidiu Bîrlea, *Prefață* la *Antologie de proză populară epică*, I, București, E.L., 1966, *39—45, 52—74* ; 16. Vrabie, *Balada, 213—216* ; 17. Ovidiu Bîrlea, *Poveștile lui Creangă*, București, E.L., 1967 ; 18. Mihai Pop, *Metode noi în cercetarea structurii basmelor*, FLI, I, *5—12* ; 19. G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *76—85, 112—120* ; 20. Viorica Ionescu-Nișcov, *Colecția de basme a fraților Grimm „Kinder und Hausmärchen" în România*, SIL, *335—352* ; 21. Papadima, *Lit. pop., 254, 342—343, 410—415, 543—559, 642—649* ; 22. Gh. Vrabie, *Din tehnica narării în basme*, FLI, II, *91—97* ; 23. N. Constantinescu, *Model tradițional și improvizație în basm*, FLI, II, *115—123* ; 24. I. I. Popa, *Despre relația narator-narațiune-ascultător în basmul contemporan*, FLI, II, *285—294* ; 25. Nicolae Roșianu, *Formule finale în basm*, REF, XIV, 1969, 4 ; 26. Vrabie, *Folclorul, 47—54, 327—362* ; 27. Eliade, *Zalmoxis, passim* ; 28. Al. Dima, *Arta populară și relațiile ei*, București, Minerva, 1971, *271—279* ; 29. Chițimia, *Folclorul, 22—29, 44—47, 192—204* ; 30. A. Fochi, *G. Coșbuc și creația populară*, București, Minerva, 1971, *69—70, 90—146* ; 31. N. Roșianu, *Stereotipia basmului*, București, Univers, 1973 ; 32. Gh. Vrabie, *Structura poetică a basmului*, București, E.A., 1975 ; 33. *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, E.A., 1975, *117—179* ; 34. Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, E.Ș.E., 1976, *28—82, 101—113, 120—139* ; 35. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *249—271*.

C. B.

BĂDESCU, Ioan (Ioniță) Scipione (15.V.1847, Răștolț, j. Sălaj — 4.X.1904, Botoșani), ziarist, poet și culegător de folclor. Era cel de-al doisprezecelea copil al protopopului Ion Bădescu. A urmat liceul românesc din Beiuș, pe care l-a terminat în 1867. A încercat apoi să studieze la Universitatea din Budapesta ; probabil din motive politice, pleacă la București, iar de aici, la Iași, unde urmează și termină cursurile Facultății de litere și filozofie. Devenit membru al Junimii încă din studenție, colaborează la „Convorbiri literare", este redactor la „Curierul de Iași" și întemeiază un ziar propriu — „Noul curier român" (1871). În 1874, în urma unui scandal politic, este nevoit să plece la Viena. Un timp, a fost redactor la ziarele bucureștene „Pressa", „Trompeta Carpaților" și, mai tîrziu, la „Timpul", alături de M. Eminescu, I. L. Caragiale și I. Slavici. În 1881 este numit revizor școlar în județele Neamț și Suceava, iar din 1882 pînă în 1884 îndeplinește aceeași funcție în județele Botoșani și Dorohoi. Scurt timp director al Școlii normale din Galați, revine în Botoșani, unde, stabilit definitiv din 1886, redactează ziarul „Curierul român".

Activitatea poetică a lui B. a început încă de pe băncile liceului. Volumul său de debut (*Poezii*, 1868) însumează versuri scrise pe parcursul a patru ani. Aflat sub influența lui D. Bolintineanu, B. a preluat de la acesta numai elementele manieriste, pe care le-a degradat, inventînd cuvinte, abuzînd de neologisme greșit folosite și de diminutive. Volumul include și cîteva poezii populare. A publicat versuri în „Curierul român", cele mai multe de dragoste, superioare primelor încercări, dar menținîndu-se la un ton minor, prea îndatorat lui Eminescu. A tradus din Petőfi (*Nebunul*), Eötvös József (*Bard și rege*) și din V. Hugo (*Cînturile mele*).

Încă din 1864, B. a început să culeagă poezii populare. A continuat această activitate, sistematic, în vara anului 1869, cînd, în calitate de membru al societății „Orientul", a primit însărcinarea de a culege, împreună cu M. Pompiliu și N. Droc-Barcianu, folclor ardelenesc. Primele texte le-a publicat în „Foaia soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina", apoi în „Convorbiri literare", „Noul curier român", „Trompeta Carpaților", „Globul" și, în sfîrșit, „Curierul român". Procedînd aidoma lui M. Pompiliu, B. nu modifică textul, dar nici nu dă indicații asupra provenienței lui, decît cu totul sumar (cele mai multe sînt culese din Maramureș). Majoritatea textelor sînt doine (unele de cătănie) ; există însă și cîteva balade cu caracter familial. Apreciate în mod deosebit și de Al. Macedonski, poeziile populare culese de B. au contribuit la valorificarea folclorului dintr-o regiune mai puțin cercetată pînă atunci, făcînd cunoscute cîteva doine de o frumusețe deosebită.

O întinsă activitate a desfășurat B. în calitate de ziarist. Încă elev, el colaborase la cele mai importante publicații ardelenești, precum „Albina", „Concordia", „Familia". A publicat articole și în presa ungară, semnate cu pseudonimul I. Bágvai. La București, a lucrat un timp (sfîrșitul lui 1868 — începutul lui 1869) în redacția ziarului „Românul". În luna decembrie 1871, a fost redactor la „Curierul de Iași". Din anul următor, scoate ziarul propriu „Noul curier român", la care au colaborat I. Creangă și I. Pop-Florantin. B. semna aici, uneori cu pseudonimul Reștoltanu, numeroase articole, foiletoane și reportaje, între care se distinge relatarea aducerii și înmormîntării în țară a osemintelor lui Al. I. Cuza. Concomitent cu funcția de revizor școlar, a îndeplinit-o și pe aceea de redactor la „Țara de Sus", între 1882 și 1883. Timp de peste optsprezece ani, de la 2 martie 1886 pînă la 26 august 1904, a fost director și proprietar al ziarului „Curierul român", din care a reușit să facă, mai ales în ultimii ani de apariție, o bună gazetă de provincie.

— *Poezii*, I, Pesta, Tip. Noséda, 1868 ; *11 Februariu*, ROM, XIII, 1869, 10—11 februarie ; *La Bucovina*, FSC, V, 1869, 6—12 ; *Doine ostășești din patria lui Dragoș*, FSC, V, 1869, 6—12 ; *[Scrisoare către redacție]*, CL, IV, 1870, 2 ; *Poezii populare din patria lui Dragoș*, CL, IV, 1870, 2, 16 ; *„Clopotul" de Schiller (traducere de d-nul N. Rucăreanu)*, CL, V, 1871, 9 ; *O amintire*, NCR, I, 1872, 6 ; *Poezii poporale din patria lui Dragoș*, NCR, I, 1872, 46, 110 ; *Poezii populare din Maramureș*, TRC, XIV, 1876, 1242 ; *Doine din Maramureș*, GLO, I, 1877, 4, 8, 12 ; *Armatei române*, PSS, XI, 1878, 211 ; *Coroana României*, București, Tip. Thiel și Weiss, 1881 ; *Cît te-am iubit*, CRR, I, 1886, 34 ; *Unei zîne între zîne*, CRR, III, 1888, 7 ; *„Cîntece moldovenești" de Elena Didia Odorica Sevastos*, CRR, III, 1888, 54 ; *Discurs la inaugurarea statuei lui Eminescu*, CRR, V, 1890, 33 ; *Nălucire*, CRR, VIII, 1893, 1—2 ; *Dorințe, speranțe și suspine*, CRR, VIII, 1893, 3—4 ; *Gînduri triste. Nadir și Zenit*, CRR, VIII, 1893, 6 ; *Impresiuni de la Cluj*, CRR, XII, 1897, 22—23 ; *Cîntec de voinic*, CRR, XIII, 1898, 21—22 ; *Nora*, CRR, XIII, 1898, 45—46. — Tr. : [Eötvös József, V. Hugo], în *Poezii*, I, Pesta, Tip. Noséda, 1868.

— 1. B. Petrariu, *Observațiuni critice asupra poeziilor lui Ioniță Bădescu*, AL, III, 1868, 75, 76 ; 2. *Cercul literar*

„*Orientul*", AP, II, 1869, 16—30 iunie ; 3. I. Negruzzi, *[Scrisoare către I. Puşcariu, 1874]*, SDL, V, *155* ; **4.** Pop, *Conspect*, II, *209—211* ; 5. Al. Macedonski, *Conferință*, PSS, XI, 1878, 61 ; 6. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 7. I. Th. Ranu, *Epigrame*, RPT, I, 1892, 2 ; 8. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, martie ; 9. Șardin, *Botoșani, 25—35* ; 10. Const. Pavel, *Miron Pompiliu*, Beiuș, Doina, 1930, *11* ; 11. Gh. Bogdan-Duică, *Scipione Bădescu și geneza „Geniului pustiu"*, ME, II, 1931, 7 ; 12. Potoran, *Poeții, 75—76* ; 13. Maiorescu, *Însemnări*, I, *221* ; 14. Vartolomei, *Mărturii, 161—172* ; 15. Nicolae V. Bălan, *Un prieten al lui Eminescu : Scipione Bădescu*, LL, IX, 1965.

D. M.

BĂJESCU, Constantin C. (sec. XIX), traducător. Boier dintr-o veche familie musceleană, **B.** traducea și tipărea, la București, în 1852, două cărți pe gustul publicului : poema romantică *Moartea lui Avel* de S. Gessner (probabil după *La Mort d'Abel*, traducerea franceză a lui Wille și Turgot) și romanul de aventuri al lui E. Sue, *Kernok corsarul*.

— **Tr.** : S. Gessner, *Moartea lui Avel*, București, Ioanid, 1852 ; E. Sue, *Kernok corsarul*, București, Ioanid, 1852.

S. C.

BĂJESCU, Ștefan (sec. XIX), traducător. Cu înclinații romantice, **B.** tălmăcea pasionala *Istorie a Manoni Lesco și a cavalerului De Grio* (1857) cu scopul de a oferi un „model" prin această „descriere atît de morală și de virtuoasă". Pentru tragedia shakespeariană *Macbeth* (1850) s-a servit de o traducere franceză a lui J.-Fr. Ducis. În 1896 scotea la Craiova publicația bilunară „Discreționalul", în care retipărea *Istoria Manoni Lesco...*, de abatele Prévost, alături de traduceri din Chateaubriand. Tot la Craiova, în 1892, **B.** publicase *Antonie sau Impresiuni cîmpene*, searbădă scriere epistolară pe motivul fericirii în natură. Se poate ca traducătorul să fie aceeași persoană cu Ștefan Băjescu, președintele Curții de Apel din Craiova, doctor în drept la Paris, care a trăit 120 de ani, între 1807—1927.

— *Antonie sau Impresiuni cîmpene*, Craiova, Tip. Lazăr, 1892. — **Tr.** : Shakespeare, *Macbeth*, București, Tip. Copainig, 1850 ; Abatele Prévost, *Istoria Manoni Lesco și a cavalerului De Grio*, București, Tip. Romanov, 1857 ; Chateaubriand, *Voiagiu în America*, DS, I, 1896, 2, 3, *Din voiagiu în Italia : Vaticanul*, DS, I, 1896, 4.

— 1. Cornea, *Alecsandrescu — Eminescu, 56—60* ; 2. Ionel Băjescu-Oardă, *Di Granda*, București, E.M., 1969, *9, 102—103.*

S. C.

BĂLĂCESCU, Costache (20.I.1800, București — — 29.II.1880, București), scriitor. Fiu al clucerului Ioan Bălăcescu, își face studiile la școlile grecești din București. Avea să fie, atît pe tărîm literar, cît și politic, un discipol al lui Gh. Lazăr și al lui I. Heliade-Rădulescu. În timpul mișcării de la 1848 se ține deoparte, dar, cu toate acestea, e cît pe ce să fie trimis în surghiun, pentru o fabulă ca *Țăranul și pescarul*, care conținea aluzii tăioase la adresa domnitorului Gh. Bibescu. Va fi prefect în județele Muscel, Prahova, Dîmbovița, Olt. Membru al Societății Filarmonice, susținător consecvent al teatrului românesc, împotriva imixtiunii celui străin, **B.** e ales, în 1866, în comitetul teatral, iar mai tîrziu ajunge, se pare, chiar director al Teatrului Național. S-a bucurat, în epocă, de multă popularitate, unele versuri de-ale sale știindu-se pe dinafară. Treptat, însă, peste scriitorul retras și parcă mizantrop s-a așternut uitarea, pe care nici chiar

rîndurile elogioase ale lui M. Eminescu, din 1874, n-au reușit, atunci, să o destrame. Octogenar, se stinge sărac, în București, lăsînd, între alți moștenitori, un fiu, Demetru, care a scris și el poezii, apărute în „Vointa Tulcei" (1897).

B. a debutat în „Curierul românesc", sub patronajul lui Heliade, cu poezia *Primăvara* (1844), dar, înclinat spre satiră, nu s-a ilustrat niciodată ca poet liric. Dacă simțea uneori nevoia să se tînguie, aceasta e din pricină că, spirit cîrtitor, avea sentimentul că lumea e altfel de cum ar trebui să fie *(Progresul)* și că el, poetul, e veșnic prigonit *(Fatalitatea)*. De aici, cugetările lui sceptice, străbătute cîteodată de un sentiment al zădărniciei și îmbibate de un umor cam acru, cu privire la oameni și la soartă *(Călătoria*, după *Le Voyage* de Florian). Pe alocuri *(Toamna* și, mai ales, *Înțelepciunea omenească)*, se rătăcește și cîte o undă de poezie. Deloc sentimental, scriitorul nu se cantonează într-o stare de melancolie. Oricît de serioase și grave, poeziile lui au, mai întotdeauna, o poantă umoristică, în final. Veșnic nemulțumit *(Mulțumit care mai poate fi ?)*, posac și, uneori, răutăcios, luînd mai totul în zeflemea, **B.** ar fi o figură aproape antipatică dacă nu ar avea destul spirit să se ia și pe sine în răspăr *(Eu și alții)* și să învăluie totul într-o formă hazlie. Cîteodată, scriitorul se folosește de maniera șansonieră a lui Béranger. Dintre satirele sale, între care cîteva sugestive șarje (de pildă, a femeii cochete, în *Enigma)*, se detașează aceea, în metru popular, *Fă-mă, tată, să-ți seamăn sau Generația actuală din generația trecută* — scrisă în 1838, însă apărută la 1860 —, unde sînt luate în derîdere năravuri și instituții ale vremii. A compus și fabule, cu o versificație fluentă, de o pronunțată factură anecdotică. Scriitorul s-a încercat și în epigramă, fiind printre primii care au cultivat la noi această specie. Citabile ar fi doar *Modestie* și *Epigrama mea... din partea multora*, care a circulat. Proza lui **B.**, apărută sporadic în „Curierul românesc", e în registru satiric *(Relația voiajului meu ce am făcut cu tata la deal*, 1845). E vorba mai ales de tălmăciri (nuvela *Un amator*, 1847), prelucrări *(Vînătoarea de corbi*, 1847), localizări *(Fatalitatea sau Orest al bulevardului*, 1847). În aceeași publicație, lui **B.** i se mai tipăresc, în afară de poezii, fabule și epigrame, o corespondență particulară din Franța (1844), un articol despre *Neologism* (1845). Scrieri de **B.**, îndeobște retipăriri, sînt inserate și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Scriitorul republică aici o satiră filologică în veșmînt alegoric, cu un titlu ciudat : *Divanul dobitoacelor filantropicoase, filodicoase și filopatricoase.* În comedia de moravuri, **B.** anticipă, într-o măsură, pe V. Alecsandri. Rămasă în manuscris, comedia într-un act *Două etajuri* folosește probabil un model francez. Creație originală, chiar dacă mai amintește de comediile franțuzești, piesa *O bună educație* s-a jucat cu un răsunător succes la București (28 iulie 1845), cu C. Caragiali în rolul titular. Satira morală a lui **B.** atacă

ridicolele provenind din imitația de suprafață a Apusului, caricînd ifosele și limbajul împestrițat cu franțuzisme al boierimii, precum și moravuri ale burgheziei. În fond, **B.** este un antibonjurist, un conservator, iritat și amuzat deopotrivă de metehnele prezentului, dar cu o foarte vagă, dacă nu inexistentă, idee de progres. Altfel, conflictul e facil, antrenînd, într-o intrigă convențională, personaje cu nume grăitoare (Briganovici, Galantescul, Măzărescu). Calitatea piesei stă în limbaj, limpede și chiar nuanțat.

— *O bună educație. Poezii și fabule*, București, Tip. Eliade, 1845 ; *Divanul dobitoacelor filantropicoase, filodicoase și filopatricoase*, ROM, II, 1858, 109 ; *Poezii inedite*, pref. I. Heliade-Rădulescu, București, Tip. Heliade și asociații, 1860 ; *Culegere de fabule*, București, Socec, 1895 ; ed. 2, 1905 ; *Poezii*, I—II, pref. I. Suchianu, București, Storck și Müller, 1898 ; *O bună educație*, PND, 87—144 ; *Fabule*, AFR, 181—184 ; *Fă-mă, tată, să-ți seamăn sau Generația actuală din generația trecută*, SLR, I, 108—113. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Un amator*, în *Colecție de nuvele*, București, Tip. Eliade, 1847.

— 1. Eminescu, *Despre cultură*, 73—78 ; 2. Pop, *Conspect*, I, 101—103 ; 3. Nicolae Țincu, *C. Bălăcescu*, RN, IV, 1891, 4—5 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 72, 76—84, 206 ; 5. A. G. Stino, *Un humorist și fabulist român*, PTI, XV, 1933, 168 ; 6. Călinescu, *Ist. lit.*, 191—192 ; 7. Perpessicius, *Mențiuni ist.*, 403—408 ; 8. Popovici, *Romant. rom.*, 91—96 ; 9. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953 ; 10. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 11. Massoff, *Teatr. rom.*, I, 297—299 ; 12. *Ist. teatr.*, I, 280—281 ; 13. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.*, 150—152 ; 14. *Ist. lit.*, II, 304—306 ; 15. Brădățeanu, *Comedia*, 67—68 ; 16. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 367—368 ; 17. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 115.

F. F.

BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) (1830, Focșani — 10.III.1888, Iași), traducător. Provenit dintr-o familie de boieri de țară, **B.**, elev al lui M. Millo, avea să se consacre cu un mare devotament teatrului. A fost un fruntaș al scenei ieșene și actorul P. Sturdza, mai tîrziu, nu ezita chiar să-l pună deasupra tuturor. Împreună cu N. Luchian, M. Galino ș. a. a făcut parte din Asociația teatrală (1861—1862). În 1862 primește în antrepriză Teatrul Național din Iași, rămînînd în această funcție pînă la 1864, în 1865 conducerea fiind preluată de către N. Luchian. A fost acuzat că ar fi neglijat piesele cu finalitate etică ; totuși, pentru unele înfăptuiri ale sale, publicul îi adresează o scrisoare de mulțumire. Din 1879, **B.** este director de scenă. Faima și-a cîștigat-o ca actor. Între 1850—1888 (în cîteva rînduri a jucat și la București, în trupa lui M. Pascaly, luînd parte și la al doilea turneu transilvănean al acestuia), el interpretează pe scena Teatrului de la Copou felurite roluri, mai ales de comedie. Cu o mimică bogată, **B.** se distingea printr-un joc plin de fantezie și, totodată, de o mare naturalețe. La puțină vreme după ce un incendiu devastează Teatrul de la Copou, **B.** moare, în primăvara aceluiași an.

Din franceză, **B.** a transpus în românește, fără mare discernămînt, o sumedenie de comedii și melodrame, destinate teatrului ieșean. El traduce astfel *Fanfaronul* (1868) de J. Sandeau și E. Augier, *Smeul nopții* de J.-Fr.-A. Bayard și E. Arago, *Recrutul și invalidul* (1873) de Ph. Dumanoir și E. Arago, *Găina cîntă sau Primarul fără voie* (1878), după J.-Fr.-A. Bayard, *Calomnia* (1879) de E. Scribe și *Rezbelul damelor*, după E. Scribe și E. Legouvé, *Niniș* de M. Hennequin și P. Bilhaud, *Gentilomul sărac* (1879) de Ph. Dumanoir și Lafargue, *Coarda simțitoare* de Clairville și L. Thiboust, comedia cu cîntece *Domnia slugilor* de Grangé și Raymond Deslandes, *Duelul femeilor* de Marc-Michel, dramele *Lucia Didier* de L. Battu, *Rocambol sau Dramele Parisului* după L. Thiboust, piesa *Profesorul și elevii sau Împărțirea premiilor* de A. Anicet-Bourgeois și Lockroy și altele. **B.** a fost, între oamenii de teatru ai vremii, unul din cei mai harnici traducători de piese franțuzești.

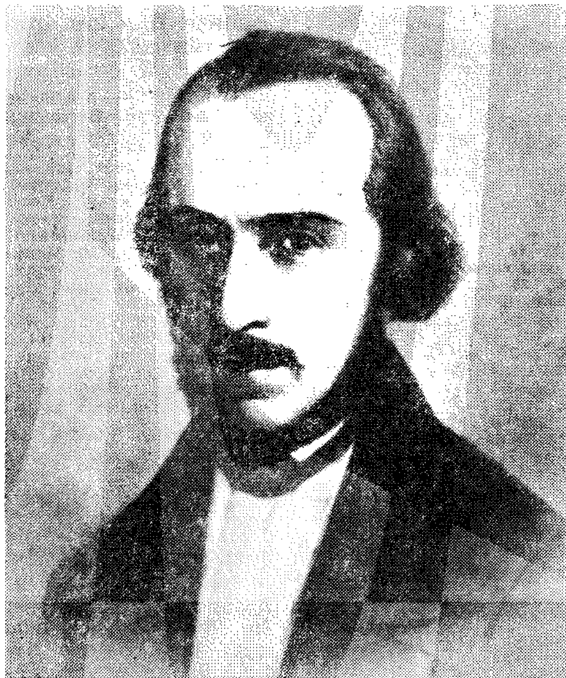
— **Tr.** : J.-Fr.-A. Bayard, *Găina cîntă sau Primarul fără voie*, Iași, Tip. Bermann, 1878. **Ms.** : A. Choler, *Iosif cel pierdut* (1865), A.S.I., ms. 726 ; J. Sandeau și E. Augier, *Fanfaronul* (1868), A.S.I., ms. 560 ; Nuitter și J. Dornay, *O ceașcă de ceai* (1870), A.S.I., ms. 686 ; H.-A. Duru și H. Chivot, *Obiceiul lui Artur* (1870), A.S.I., ms. 493 ; Ph. Dumanoir și E. Arago, *Recrutul și invalidul* (1873), A.S.I., ms. 674 ; Ed. Gondinet, *Gavo Minar și compania* (1877), A.S.I., ms. 351 ; Ph. Dumanoir și Lafargue, *Gentilomul sărac* (1879), A.S.I., ms. 637 ; M. Hennequin și P. Bilhaud, *Niniș* (1879), A.S.I., ms. 480 ; E. Scribe, *Calomnia* (1879), A.S.I., ms. 1002 ; J.-E. Alboize de Pujol și Saint-Yves, *Martira inocentă* (1879), A.S.I., ms. 479, *Năpastea* (1880), A.S.I., ms. 664 ; Th. Barrière și L. Thiboust, *Nătărăii amorului* (1885), A.S.I., ms. 661 ; E. Labiche, *Artistul* (1886), B.C.U., ms. VI—220 ; A. Anicet-Bourgeois și Delacour, *Țara amorului* (c. 1887), A.S.I., ms. 335 ; [Autori neidentificați], *Triolé* (1860), A.S.I., ms. 700, *Bărbatul cu trei femei* (1885), A.S.I., ms. 420, *Turnu Babilonului*, B.A.R., ms. 2968, f. 3—30, ms. 2972, f. 180—210.

— 1. Petre Sturdza, *Amintiri. 40 de ani de teatru*, București, Meridiane, 1966, 25 ; 2. *Ist. teatr.*, II, 279—280.

F. F.

BĂLCESCU, Nicolae (29.VI.1819, București — 29.XI.1852, Palermo), istoric și scriitor. Părinții lui **B.** erau originari din Bălcești (județul Vîlcea), unde mama, Zinca Bălcescu (care și-a păstrat numele de familie și după căsătoria cu pitarul Barbu sin Petre, tatăl lui **B.**), avea o moșie. Făceau parte din mica boierime, cu averea mereu în scădere după bejenia din vremea răscoalei lui Tudor Vladimirescu și după moartea prematură a tatălui, în 1824. **B.** și-a început instrucția școlară în familie, cu un dascăl grec. Din 1832 este elev la colegiul „Sf. Sava". Aici îl cunoaște I. Ghica și este impresionat de bogatele cunoștințe de istorie universală și națională ale viitorului său prieten. De la profesorul bănățean Eftimie Murgu, **B.** își însușește primele elemente de filozofie. La 19 ani se angajează în armată cu gradul de iuncher și predă, ca învățător, cunoștințe elementare și lecții de istoria patriei într-o școală destinată ostașilor. Studiul istoriei, mai ales al documentelor referitoare la trecutul Principatelor, devine preocuparea dominantă, ceea ce are ca urmare și orientarea tînărului ofițer spre gruparea națională, condusă de colonelul Ion Cîmpineanu. În 1840, participă la mișcarea revoluționară inițiată de Dimitrie Filipescu (alături de E. Murgu, C. Bolliac, Marin Serghiescu, J. A. Vaillant, C. Telegescu), care avea în program desființarea privilegiilor boierești și împroprietărirea clăcașilor. Mișcarea fiind descoperită de autorități și complotiștii arestați, **B.**, socotit minor, este condamnat numai la trei ani recluziune la mănăstirea Mărgineni. După o detențiune grea, care i-a șubrezit sănătatea, este grațiat în aprilie 1842. De acum, **B.** se consacră în întregime studiilor istorice și activității cultural-politice. Din 1843 se află printre membrii de bază ai unei „soțietăți literare" ; împreună cu I. Ghica și Chr. Tell întemeiază societatea secretă „Frăția", avînd ca deviză „Dreptate, Frăție" ; călătorește prin provinciile românești, uneori alături de prietena sa Alexandra (Luxița) Florescu, în căutarea vestigiilor istorice și leagă prietenii cu moldovenii

V. Alecsandri, C. Negri, M. Kogălniceanu și cu ardeleanul G. Barițiu. Cu studiul *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum* (1844) — prima sa colaborare la revista ieșeană „Propășirea", **B.** se afirmă ca unul dintre cei mai competenți istorici ai românilor, apreciat de Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, I. Heliade-Rădulescu. În 1845, în Asociația literară, **B.**, datorită prestigiului său politic, este ales secretar împreună cu I. Voinescu II. În același an, în colaborare cu Aug. T. Laurian, el scoate „Magazin istoric pentru „Dacia", prima mare revistă consacrată editării cronicilor românești și publicării de studii și informații privitoare la istoria patriei. Aici tipărește, printre altele, și studiile sale *Puterea armată și arta militară la moldoveni în timpurile mărirei lor* și *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri.* Își continuă călătoriile de studii prin țară, dar, în 1846, și pentru a evita noi represiuni din partea stăpînirii, **B.** pleacă în Apus. La Paris, se reîntîlnește cu Kogălniceanu (cu care proiectează alcătuirea unui dicționar biografic al personalităților din istoria românilor), C. A. Rosetti, I. Ghica, Ion și Dimitrie Brătianu. Ia parte la ședințele Societății studenților români din Paris, precizîndu-și orientarea și programul politic. Atmosfera revoluționară din rîndurile studenților români este întreținută și de prelegerile lui Jules Michelet, Edgar Quinet și Adam Mickiewicz, care au avut o înrîurire însemnată și asupra lui **B.** În bibliotecile pariziene, cum va face și în orașele Italiei, el adună documente privitoare la epoca lui Mihai Viteazul. După șapte luni de la sosirea în Franța, apar primele semne ale bolii de plămîni, care îl va doborî peste cîțiva ani. Pleacă în Italia, trece prin Genova, Livorno, Neapole, Palermo (unde se întîlnește cu V. Alecsandri și Elena Negri), Roma, Florența. În vara anului 1847, **B.** este din nou la Paris, unde participă intens la organizarea tinerilor patrioți români în vederea unor acțiuni decisive, face propagandă în presa franceză în favoarea emancipării țărilor române și pentru reforme sociale democratice. În februarie 1848 izbucnește revoluția în Franța. **B.**, om cu o rară vocație de revoluționar, trăiește cîteva zile frenetice pe străzile Parisului și e fericit că poate trimite în țară prietenului său Alecsandri o bucată de catifea smulsă din tronul regelui Louis-Philippe. Românii din capitala Franței fac pregătiri febrile pentru declanșarea revoluției în Principate. Traversînd o parte din Europa cuprinsă de tulburări revoluționare, **B.** se întoarce în țară, în aprilie 1848. Împreună cu I. Ghica și Al. G. Golescu-Negru (Arăpilă), face parte dintr-o comisie executivă aleasă de comitetul revoluționar român. Colaborează la redactarea proiectului de constituție și a Proclamației, insistînd, într-o

dispută neîntreruptă cu mulți dintre conducătorii mișcării, pentru menținerea articolului 13, privitor la desființarea clăcii și împroprietărirea țăranilor. După izbînda revoluției, la 11 iunie 1848, **B.** este numit în fruntea Departamentului relațiilor externe, dar renunță repede și preferă funcția de secretar al Guvernului provizoriu. În tot timpul evenimentelor din 1848, el a reprezentat, în opoziție cu majoritatea noilor miniștri, atitudinea revoluționară cea mai intransigentă, atît în relațiile cu puterile străine care amenințau cu invazia (Rusia și Turcia), cît și în aplicarea reformelor sociale anunțate în Proclamația de la Izlaz. **B.** este adeptul rezistenței armate în cazul unui atac străin, cere în ședințele Guvernului provizoriu împroprietărirea țăranilor prin despăgubiri, eliberarea țiganilor robi, votul universal și direct. Se ocupă de propaganda revoluționară, numind comisari, însărcinați cu răspîndirea ideilor reformatoare și atragerea populației la cauza revoluției. În același scop, colaborează la redactarea ziarelor „Învățătorul satului" și „Poporul suveran", publicînd, în cel din urmă, articole *Despre împroprietărirea țăranilor, Drepturile românilor către Înalta Poartă,* documente de primă importanță pentru revoluția din Muntenia, precum și alte articole, nesemnate. În toate acțiunile sale se observă o uimitoare fuziune între patetismul și exaltarea revoluționarului și spiritul practic și clarvăzător al unui remarcabil organizator și gînditor politic. După înlocuirea Guvernului provizoriu cu o Locotenență domnească, schimbare impusă de puterile protectoare, **B.** este propus în deputăția care va pleca la Constantinopol pentru a obține recunoașterea unor reforme. Misiunea eșuează, ca și întreaga mișcare, și apelurile lui **B.** pentru o mobilizare armată rămîn zadarnice. Întors în țară la 13 septembrie, este arestat de turci și îmbarcat într-o ghimie, pe Dunăre, împreună cu ceilalți conducători ai revoluției, în vederea expulzării din țară. Refugiat în Transilvania, **B.** urmărește acțiunile revoluționare ale maghiarilor și românilor, aflați, spre marele său regret, în conflict. În februarie 1849 ajunge la Constantinopol. Este secretar al emigrației române și participă la unele acțiuni politice care urmăreau, pe cale diplomatică, o tardivă salvare a revoluției din Muntenia. Decepționat de nesfîrșitele rivalități și conflicte dintre emigranți, pe care nu reușește să le potolească, **B.** se îndreaptă din nou spre Ardeal, atras de posibilitatea orientării mișcării conduse de Avram Iancu, în vederea reactivării revoluționare și a celorlalte provincii românești. În numeroasele întîlniri cu conducătorii revoluției ungare (L. Kossuth, generalii Bem și Perczel), el încearcă să obțină din partea lor recunoașterea drepturilor românilor din Transilvania. Propunerile lui **B.**, în numele revoluționarilor români, au fost acceptate doar cînd armata

revoluţionară ungară era înfrîntă. Mereu în primejdie de a fi arestat, **B.** se refugiază pentru o lună în tabăra lui Avram Iancu de la Cîmpeni. În octombrie 1849, este din nou la Paris, făcînd mari eforturi pentru organizarea emigraţiei, pentru pregătirea unei noi revoluţii. La începutul anului următor pleacă la Londra pentru o întrevedere cu lordul Palmerston şi încearcă, printr-o bogată activitate diplomatică, să cîştige sprijinul guvernului englez în favoarea Principatelor (pentru evacuarea trupelor de ocupaţie, convocarea unei adunări naţionale şi pentru amnistie). Întors la Paris, publică *Question économique des Principautés Danubiennes* (1850), amplă analiză a stărilor sociale, economice şi politice din ţările române, folosită şi de Karl Marx (în versiunea lui Elias Regnault) în *Capitalul*. În noiembrie 1850, **B.** scoate revista „România viitoare" (număr unic), menită să pregătească noua revoluţie, sub deviza „Dreptate, Frăţie, Unitate". Aici publică articolul *Mersul revoluţiei în istoria românilor* şi o precuvîntare la **Cîntarea României*, poem în proză care va fi atribuit, pe rînd, lui **B.** şi lui Alecu Russo. Mîhnit de conflictele dintre exilaţii români, bolnav, el renunţă, în mare măsură, la activitatea politică şi se consacră redactării monografiei istorice *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*. În primăvara anului 1851, slăbit de boală, se stabileşte lîngă Paris, la Ville d'Avray. Mai menţine unele relaţii cu şefii emigraţiei poloneze şi maghiare, în speranţa constituirii unei confederaţii orientale care ar include şi ţările române, cu drepturi egale şi autonome. Spre sfîrşitul anului, în căutarea unei clime mai favorabile, se mută la Hyères, însoţit de Sevastiţa, sora lui, şi de Maria Cantacuzino. Colaborase, între timp, la „Junimea română", revista tinerilor discipoli paşoptişti. La sfîrşitul lunii aprilie 1852, porneşte spre Constantinopol, cu gîndul de a se stabili în Moldova. La 8 septembrie, trece Dunărea pe malul românesc şi, pentru cîteva ore, la pichetul din Turnu Măgurele, se întîlneşte cu mama lui. În octombrie, se îndreaptă singur spre Italia, trece prin Neapole şi se opreşte la Palermo, unde moare după scurtă vreme. A fost înmormîntat, probabil, în groapa comună din cimitirul mănăstirii Capuccinilor.

Pentru **B.**, istoria a însemnat nu numai o timpurie şi certă vocaţie, ci şi principala armă de luptă a gînditorului revoluţionar. Scrierile lui, concepute, de multe ori, în împrejurări istorice hotărîtoare, sînt, indiferent de subiectul tratat, de cea mai acută actualitate şi însemnătate pentru destinele revoluţiei. Ele militează pentru reformarea socială şi politică a Principatelor române, dobîndirea autonomiei şi a unităţii naţionale. Împreună cu M. Kogălniceanu, dar cu mai multă consecvenţă şi profunzime, **B.** inaugurează în cultura românească o concepţie modernă despre istorie şi pune bazele istoriografiei naţionale, ca ştiinţă. Pentru el, a scrie istorie nu înseamnă a face biografia unor eroi privilegiaţi, ci a reconstitui, cu ajutorul documentelor, viaţa poporului „cu instituţiile, sentimentile şi obiceiurile lui în deosebite veacuri". Istoricul, cunoscînd şi apreciind cu discernămînt operele istorice moderne, trebuie să cerceteze izvoarele adevăratei istorii naţionale: tradiţiile şi literatura populară, hrisoavele şi cronicile, inscripţiile şi vestigiile arheologice, descrierile etnografice. Într-o perioadă cînd scrierea istorică nu se desprinsese cu totul de literatură, **B.**, istoric romantic, este mereu preocupat de expresia stilistică şi de arhitectura operelor lui. Datorită talentului său, aproape tot ce a scris, nu numai cartea despre Mihai Viteazul, poate intra în aria literaturii.

Şi-a început activitatea de istoric cu două studii asupra organizării armatei la români, în Muntenia şi Moldova, deoarece considera vechile oştiri autohtone drept modele de instituţii sociale bine organizate şi socotea că procesul de regenerare naţională nu poate începe decît printr-un sistem militar defensiv bine alcătuit. Meditaţiile pe marginea faptelor sînt legate de constatarea decăderii puterii de apărare a ţărilor româneşti, decădere însoţită de corupţia, lipsa de patriotism şi trădările boierilor. **B.** urmăreşte declinul provinciilor româneşti, stabileşte cu exactitate cauzele, trăgînd învăţămintele necesare în vederea unor înnoiri fundamentale. Alte studii (*Cuvînt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor, Românii şi fanarioţii, Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595*) dezvăluie un istoric modern, cu o gîndire matură şi un stil original şi viguros. Interpretînd faptele istorice şi integrîndu-le viziunii proprii, **B.** are darul de a evoca dramatic trecutul, de a colora romantic naraţiunea, fără deformări şi grandilocvenţă. Istoricul, cu un deosebit simţ al realităţii, se vădeşte şi un reformator, pe un ton grav, solemn. Expunerea e concisă, în fraze elegante, care atestă supleţea gîndirii şi asimilarea procedeelor istoricilor moderni (Aug. Thierry, Fr. Guizot, J. Michelet). Evocarea unor evenimente e adesea întreruptă de scurte aprecieri concluzive, aforistice, patetice de multe ori, luminînd fie semnificaţiile mai adînci, cu valoare simbolică, ale unor evenimente, fie eroi.

B. a inaugurat la noi genul biografiilor istorice (*Ioan Tăutul, mare logofăt al Moldovei, Spătarul Ioan Cantacuzino, Postelnicul Constantin Cantacuzino, Logofătul Miron Costin*). Sobre, sintetice, acestea recompun imaginea unor personalităţi exemplare din istoria românilor. Problemele politice şi naţionale fiind mereu aceleaşi, biografiile devin un prilej de a pune din nou în discuţie politica externă a Principatelor, de a relua procesul boierimii lacome şi trădătoare. Citatele din cronici, numeroase, fac corp comun cu expunerea autorului, fără mare diferenţă de ton, **B.** adaptîndu-se cu supleţe stilului cronicăresc.

Despre starea soţială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri şi, îndeosebi, memoriul scris la Paris, *Question économique des Principautés Danubiennes* (cu o versiune românească apărută postum, *Reforma socială la români*), sînt cele mai profunde analize pe care le-a produs ideologia paşoptistă asupra cauzelor economice, sociale şi politice care au generat revoluţia de la 1848. După un amplu preambul istoric, analiza situaţiei din Principate ia forma unui rechizitoriu. Indignarea este aici starea constantă a lui **B.**, o indignare controlată de luciditatea studierii faptelor, a documentelor şi statisticilor care demonstrează procesul de înrobire şi spoliere a ţăranilor de către boierii autohtoni şi fanarioţi, pe de o parte, şi de reprezentanţii fiscali ai statului feudal, pe de alta. Radicalismul gînditorului revoluţionar atinge în aceste studii nivelul maxim. Procesul deschis boierimii şi statului feudal este necruţător, pînă la ultimele consecinţe. Evidenţa faptelor şi a argumentelor ţine locul declaraţiilor romantice de compasiune sau ură. Scrisul lui **B.** a devenit foarte matur, echilibrat şi sigur. Au dispărut aproape cu totul accentele excesiv retorice din unele studii anterioare. Ca şi în articolele scrise în zilele revoluţiei, **B.** posedă arta de a transmite cu forţa elocinţei convingerile sale. *Mersul revoluţiei în istoria românilor* are, de asemenea, aspectul unui manifest care rezumă, pe un ton agitatoric şi evocator, cauzele istorice ale revoluţiei de la 1848.

V. Alecsandri, C. Negri, M. Kogălniceanu și cu ardeleanul G. Barițiu. Cu studiul *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum* (1844) — prima sa colaborare la revista ieșeană „Propășirea", B. se afirmă ca unul dintre cei mai competenți istorici ai românilor, apreciat de Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, I. Heliade-Rădulescu. În 1845, în Asociația literară, B., datorită prestigiului său politic, este ales secretar împreună cu I. Voinescu II. În același an, în colaborare cu Aug. T. Laurian, el scoate „Magazin istoric pentru „Dacia", prima mare revistă consacrată editării cronicilor românești și publicării de studii și informații privitoare la istoria patriei. Aici tipărește, printre altele, și studiile sale *Puterea armată și arta militară la moldoveni în timpurile măririi lor* și *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri*. Își continuă călătoriile de studii prin țară, dar, în 1846, și pentru a evita noi represiuni din partea stăpînirii, B. pleacă în Apus. La Paris, se reîntîlnește cu Kogălniceanu (cu care proiectează alcătuirea unui dicționar biografic al personalităților din istoria românilor), C. A. Rosetti, I. Ghica, Ion și Dimitrie Brătianu. Ia parte la ședințele Societății studenților români din Paris, precizîndu-și orientarea și programul politic. Atmosfera revoluționară din rîndurile studenților români este întreținută și de prelegerile lui Jules Michelet, Edgar Quinet și Adam Mickiewicz, care au avut o înrîurire însemnată și asupra lui B. În bibliotecile pariziene, cum va face și în orașele Italiei, el adună documente privitoare la epoca lui Mihai Viteazul. După șapte luni de la sosirea în Franța, apar primele semne ale bolii de plămîni, care îl va doborî peste cîțiva ani. Pleacă în Italia, trece prin Genova, Livorno, Neapole, Palermo (unde se întîlnește cu V. Alecsandri și Elena Negri), Roma, Florența. În vara anului 1847, B. este din nou la Paris, unde participă intens la organizarea tinerilor patrioți români în vederea unor acțiuni decisive, face propagandă în presa franceză în favoarea emancipării țărilor române și pentru reforme sociale democratice. În februarie 1848 izbucnește revoluția în Franța. B., om cu o rară vocație de revoluționar, trăiește cîteva zile frenetice pe străzile Parisului și e fericit că poate trimite în țară prietenului său Alecsandri o bucată de catifea smulsă din tronul regelui Louis-Philippe. Românii din capitala Franței fac pregătiri febrile pentru declanșarea revoluției în Principate. Traversînd o parte din Europa cuprinsă de tulburări revoluționare, B. se întoarce în țară, în aprilie 1848. Împreună cu I. Ghica și Al. G. Golescu-Negru (Arăpilă), face parte dintr-o comisie executivă aleasă de comitetul revoluționar român. Colaborează la redactarea proiectului de constituție și a Proclamației, insistînd, într-o

dispută neîntreruptă cu mulți dintre conducătorii mișcării, pentru menținerea articolului 13, privitor la desființarea clăcii și împroprietărirea țăranilor. După izbînda revoluției, la 11 iunie 1848, B. este numit în fruntea Departamentului relațiilor externe, dar renunță repede și preferă funcția de secretar al Guvernului provizoriu. În tot timpul evenimentelor din 1848, el a reprezentat, în opoziție cu majoritatea noilor miniștri, atitudinea revoluționară cea mai intransigentă, atît în relațiile cu puterile străine care amenințau cu invazia (Rusia și Turcia), cît și în aplicarea reformelor sociale anunțate în Proclamația de la Izlaz. B. este adeptul rezistenței armate în cazul unui atac străin, cere în ședințele Guvernului provizoriu împroprietărirea țăranilor prin despăgubiri, eliberarea țiganilor robi, votul universal și direct. Se ocupă de propaganda revoluționară, numind comisari, însărcinați cu răspîndirea ideilor reformatoare și atragerea populației la cauza revoluției. În același scop, colaborează la redactarea ziarelor „Învățătorul satului" și „Poporul suveran", publicînd, în cel din urmă, articole *Despre împroprietărirea țăranilor, Drepturile românilor către Înalta Poartă,* documente de primă importanță pentru revoluția din Muntenia, precum și alte articole, nesemnate. În toate acțiunile sale se observă o uimitoare fuziune între patetismul și exaltarea revoluționarului și spiritul practic și clarvăzător al unui remarcabil organizator și gînditor politic. După înlocuirea Guvernului provizoriu cu o Locotenență domnească, schimbare impusă de puterile protectoare, B. este propus în deputăția care va pleca la Constantinopol pentru a obține recunoașterea unor reforme. Misiunea eșuează, ca și întreaga mișcare, și apelurile lui B. pentru o mobilizare armată rămîn zadarnice. Întors în țară la 13 septembrie, este arestat de turci și îmbarcat într-o ghimie, pe Dunăre, împreună cu ceilalți conducători ai revoluției, în vederea expulzării din țară. Refugiat în Transilvania, B. urmărește acțiunile revoluționare ale maghiarilor și românilor, aflați, spre marele său regret, în conflict. În februarie 1849 ajunge la Constantinopol. Este secretar al emigrației române și participă la unele acțiuni politice care urmăreau, pe cale diplomatică, o tardivă salvare a revoluției din Muntenia. Decepționat de nesfîrșitele rivalități și conflicte dintre emigranți, pe care nu reușește să le potolească, B. se îndreaptă din nou spre Ardeal, atras de posibilitatea orientării mișcării conduse de Avram Iancu, în vederea reactivării revoluționare și a celorlalte provincii românești. În numeroasele întîlniri cu conducătorii revoluției ungare (L. Kossuth, generalii Bem și Perczel), el încearcă să obțină din partea lor recunoașterea drepturilor românilor din Transilvania. Propunerile lui B., în numele revoluționarilor români, au fost acceptate doar cînd armata

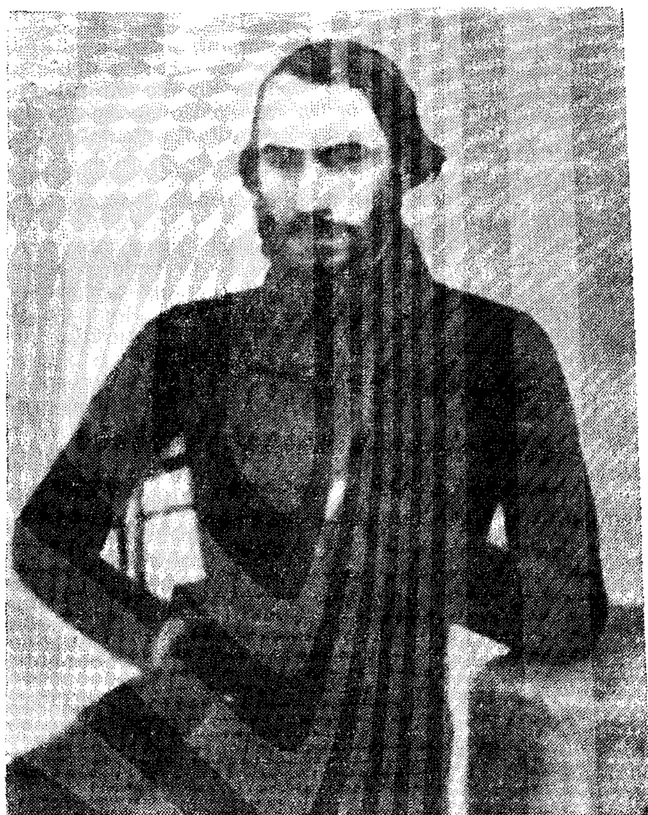
revoluţionară ungară era înfrîntă. Mereu în primejdie de a fi arestat, **B.** se refugiază pentru o lună în tabăra lui Avram Iancu de la Cîmpeni. În octombrie **1849**, este din nou la Paris, făcînd mari eforturi pentru organizarea emigraţiei, pentru pregătirea unei noi revoluţii. La începutul anului următor pleacă la Londra pentru o întrevedere cu lordul Palmerston şi încearcă, printr-o bogată activitate diplomatică, să cîştige sprijinul guvernului englez în favoarea Principatelor (pentru evacuarea trupelor de ocupaţie, convocarea unei adunări naţionale şi pentru amnistie). Întors la Paris, publică *Question économique des Principautés Danubiennes* (1850), amplă analiză a stărilor sociale, economice şi politice din ţările române, folosită şi de Karl Marx (în versiunea lui Elias Regnault) în *Capitalul.* În noiembrie 1850, **B.** scoate revista „România viitoare" (număr unic), menită să pregătească noua revoluţie, sub deviza „Dreptate, Frăţie, Unitate". Aici publică articolul *Mersul revoluţiei în istoria românilor* şi o precuvîntare la **Cîntarea României*, poem în proză care va fi atribuit, pe rînd, lui **B.** şi lui Alecu Russo. Mîhnit de conflictele dintre exilaţii români, bolnav, el renunţă, în mare măsură, la activitatea politică şi se consacră redactării monografiei istorice *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.* În primăvara anului 1851, slăbit de boală, se stabileşte lîngă Paris, la Ville d'Avray. Mai menţine unele relaţii cu şefii emigraţiei poloneze şi maghiare, în speranţa constituirii unei confederaţii orientale care ar include şi ţările române, cu drepturi egale şi autonome. Spre sfîrşitul anului, în căutarea unei clime mai favorabile, se mută la Hyères, însoţit de Sevastiţa, sora lui, şi de Maria Cantacuzino. Colaborase, între timp, la „Junimea română", revista tinerilor discipoli paşoptişti. La sfîrşitul lunii aprilie 1852, porneşte spre Constantinopol, cu gîndul de a se stabili în Moldova. La 8 septembrie, trece Dunărea pe malul românesc şi, pentru cîteva ore, la pichetul din Turnu Măgurele, se întîlneşte cu mama lui. În octombrie, se îndreaptă singur spre Italia, trece prin Neapole şi se opreşte la Palermo, unde moare după scurtă vreme. A fost înmormîntat, probabil, în groapa comună din cimitirul mănăstirii Capuccinilor.

Pentru **B.**, istoria a însemnat nu numai o timpurie şi certă vocaţie, ci şi principala armă de luptă a gînditorului revoluţionar. Scrierile lui, concepute, de multe ori, în împrejurări istorice hotărîtoare, sînt, indiferent de subiectul tratat, de cea mai acută actualitate şi însemnătate pentru destinele revoluţiei. Ele militează pentru reformarea socială şi politică a Principatelor române, dobîndirea autonomiei şi a unităţii naţionale. Împreună cu M. Kogălniceanu, dar cu mai multă consecvenţă şi profunzime, **B.** inaugurează în cultura românească o concepţie modernă despre istorie şi pune bazele istoriografiei naţionale, ca ştiinţă. Pentru el, a scrie istorie nu înseamnă a face biografia unor eroi privilegiaţi, ci a reconstitui, cu ajutorul documentelor, viaţa poporului „cu instituţiile, sentimentile şi obiceiurile lui în deosebite veacuri". Istoricul, cunoscînd şi apreciind cu discernămînt operele istorice moderne, trebuie să cerceteze izvoarele adevăratei istorii naţionale : tradiţiile şi literatura populară, hrisoavele şi cronicile, inscripţiile şi vestigiile arheologice, descrierile etnografice. Într-o perioadă cînd scrierea istorică nu se desprinsese cu totul de literatură, **B.**, istoric romantic, este mereu preocupat de expresia stilistică şi de arhitectura operelor lui. Datorită talentului său, aproape tot ce a scris, nu numai cartea despre Mihai Viteazul, poate intra în aria literaturii.

Şi-a început activitatea de istoric cu două studii asupra organizării armatei la români, în Muntenia şi Moldova, deoarece considera vechile oştiri autohtone drept modele de instituţii sociale bine organizate şi socotea că procesul de regenerare naţională nu poate începe decît printr-un sistem militar defensiv bine alcătuit. Meditaţiile pe marginea faptelor sînt legate de constatarea decăderii puterii de apărare a ţărilor româneşti, decădere însoţită de corupţia, lipsa de patriotism şi trădările boierilor. **B.** urmăreşte declinul provinciilor româneşti, stabileşte cu exactitate cauzele, trăgînd învăţămintele necesare în vederea unor înnoiri fundamentale. Alte studii *(Cuvînt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor, Românii şi fanarioţii, Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595)* dezvăluie un istoric modern, cu o gîndire matură şi un stil original şi viguros. Interpretînd faptele istorice şi integrîndu-le viziunii proprii, **B.** are darul de a evoca dramatic trecutul, de a colora romantic naraţiunea, fără deformări şi grandilocvenţă. Istoricul, cu un deosebit simţ al realităţii, se vădeşte şi un reformator, pe un ton grav, solemn. Expunerea e concisă, în fraze elegante, care atestă supleţea gîndirii şi asimilarea procedeelor istoricilor moderni (Aug. Thierry, Fr. Guizot, J. Michelet). Evocarea unor evenimente e adesea întreruptă de scurte aprecieri concluzive, aforistice, patetice de multe ori, luminînd fie semnificaţiile mai adînci, cu valoare simbolică, ale unor evenimente, fie eroi.

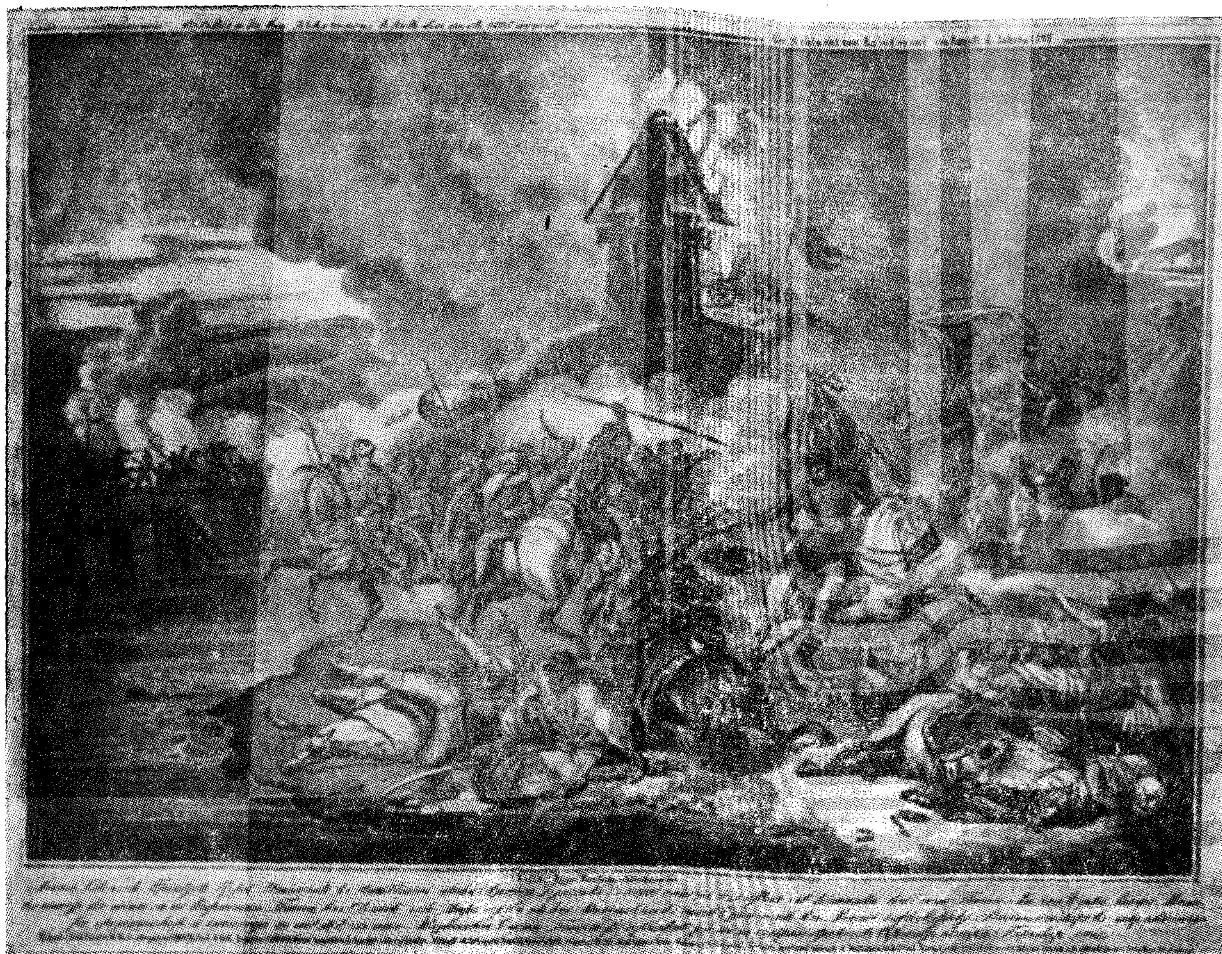
B. a inaugurat la noi genul biografiilor istorice *(Ioan Tăutul, mare logofăt al Moldovei, Spătarul Ioan Cantacuzino, Postelnicul Constantin Cantacuzino, Logofătul Miron Costin).* Sobre, sintetice, acestea recompun imaginea unor personalităţi exemplare din istoria românilor. Problemele politice şi naţionale fiind mereu aceleaşi, biografiile devin un prilej de a pune din nou în discuţie politica externă a Principatelor, de a relua procesul boierimii lacome şi trădătoare. Citatele din cronici, numeroase, fac corp comun cu expunerea autorului, fără mare diferenţă de ton, **B.** adaptîndu-se cu supleţe stilului cronicăresc.

Despre starea soţială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri şi, îndeosebi, memoriul scris la Paris, *Question économique des Principautés Danubiennes* (cu o versiune românească apărută postum, *Reforma socială la români),* sînt cele mai profunde analize pe care le-a produs ideologia paşoptistă asupra cauzelor economice, sociale şi politice care au generat revoluţia de la 1848. După un amplu preambul istoric, analiza situaţiei din Principate ia forma unui rechizitoriu. Indignarea este aici starea constantă a lui **B.**, o indignare controlată de luciditatea studierii faptelor, a documentelor şi statisticilor care demonstrează procesul de înrobire şi spoliere a ţăranilor de către boierii autohtoni şi fanarioţi, pe de o parte, şi de reprezentanţii fiscali ai statului feudal, pe de alta. Radicalismul gînditorului revoluţionar atinge în aceste studii nivelul maxim. Procesul deschis boierimii şi statului feudal este necruţător, pînă la ultimele consecinţe. Evidenţa faptelor şi a argumentelor ţine locul declaraţiilor romantice de compasiune sau ură. Scrisul lui **B.** a devenit foarte matur, echilibrat şi sigur. Au dispărut aproape cu totul accentele excesiv retorice din unele studii anterioare. Ca şi în articolele scrise în zilele revoluţiei, **B.** posedă arta de a transmite cu forţa elocinţei convingerile sale. *Mersul revoluţiei în istoria românilor* are, de asemenea, aspectul unui manifest care rezumă, pe un ton agitatoric şi evocator, cauzele istorice ale revoluţiei de la **1848.**

Incursiunea în trecut devine o scurtă istorie a poporului român, scrisă cu patetism romantic (cu figuri stilistice convenționale, uneori, de poem în proză), dar și cu luciditatea și profunzimea omului politic. Tot aici, ca și în *Introducere* la *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul,* este expusă, cu solemnitate sacerdotală, concepția determinist-providențială despre istoria omenirii. **B.** crede într-o lege a progresului universal, în „triumful binelui asupra răului, a spiritului asupra materiei, al dreptului asupra silei". Odată cu apariția creștinismului, omenirea a intrat într-o fază de dezvoltare progresivă, sub imperiul rațiunii. Rolul istoriei este de a dezvălui și demonstra această mișcare, a cărei țintă finală ar fi contopirea esenței umane cu esența divină. Națiunile au un destin și o „misie" (ca și indivizii) și, prin specificul și menirea lor, participă la unitatea și armonia lumii. Fiecare abatere de la legea divină e pedepsită, dar omul nu este instrumentul orb al fatalității, el poate alege, prin voința sa, calea pentru împlinirea destinului. Sub veșmîntul unui vizionarism romantic și religios, se află o concepție filozofică cu evidente elemente dialectice : o lege a progresului continuu și a transformărilor sociale necesare, prin *lupta dintre vechi și nou.* Pe plan literar, viziunea lui **B.** asupra istoriei generează o perspectivă grandioasă asupra faptelor și eroilor din trecut.

Românii supt Mihai-Voievod Viteazul, opera care îl așează pe **B.** printre cei mai de seamă scriitori ai perioadei pașoptiste, a fost scrisă în exil, între 1849 și 1852. Rămasă în manuscris, neterminată, lucrarea a fost publicată postum de către A. I. Odobescu, mai întîi parțial, în „Revista română" (1861—1863), apoi, în volum, în 1878 (cu titlul : *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*), ediție supravegheată de I. Slavici, care a făcut unele modificări de ordin gramatical și lexical. Prima ediție critică, respectînd întru totul manuscrisul original, a apărut abia în 1960. Monografie a unei epoci din istoria românilor și a unui domnitor, scrierea este alcătuită din șase „cărți" (ultima a rămas nescrisă), urmărind principalele etape ale evoluției evenimentelor : *Libertatea națională, Călugărenii, Servagiu, Unitatea națională, Mirăslău, Gorăslău.* Deși concepută ca o „poemă istorică", lucrarea are la bază o documentație și o rigoare științifică fără precedent în cultura noastră. Cronici autohtone și străine, istorii, acte, mărturii, legende se adună într-o operă unitară ca perspectivă și ca expresie literară. Izvoarele sînt uneori prelucrate, alteori compilate, totdeauna selectate și decupate conform opticii și exigenței scriitorului. În mare măsură, *Românii...* reprezintă o sinteză a gîndirii politice, sociale și istorice a lui **B.**, aplicată la o perioadă de răscruce din istoria luptei pentru unitatea națională. Anii domniei lui Mihai dobîndesc impresionante semnificații pentru contemporanii scriitorului, obiectivele naționale, politice și sociale rămînînd, într-o măsură, aceleași : unirea, independența, soarta țăranilor. De aici — tonul pasionat al lucrării, numeroasele referiri directe și analogii cu soarta românilor din veacul al XIX-lea. Participarea afectivă e a unui rapsod, dar și a luptătorului pentru aceeași cauză. Mihai Viteazul este pentru **B.**, înainte de orice, simbolul luptei pentru unitatea națională. Treptat, însă, se încheagă un portret mult mai complex al eroului : domnitor, diplomat și om politic, strateg, ostaș, părinte și soț, cu calități și defecte pe măsura unei mari personalități. Alcătuirea cărții are mereu în vedere să aducă în prim-plan figura voievodului român. Relatările istoricilor străini sînt repovestite de **B.**, care însă le înviorează printr-o viziune mai plastică, mai concretă. Sînt reproduse chiar și legende orientale, ce dau un aer fabulos unor episoade și sporesc dimensiunile epopeice ale domnitorului și oastei sale. Ele au darul de a crea o tensiune prevestitoare de mari evenimente. Povestirea e străbătută, în cele mai izbutite pagini, de un patos al participării la o epocă eroică din istoria patriei și de bucuria de a vedea întrupat într-un singur om idealuri comune. **B.** are un talent neobișnuit de a anima faptele prin cele mai variate mijloace stilistice. Prin tehnica alternării timpurilor verbale (trecut — prezent istoric), prin abundența epitetelor concrete, a metaforelor și a detaliilor semnificative, povestirea capătă culoare și viață. Amănunte, mici întîmplări sugerează stări de spirit colective, starea sufletească a mulțimii sau a unor protagoniști. Tonul relatării este cînd solemn și grav în reflecțiile despre soarta românilor, cînd dinamic, precipitat, în reconstituirea luptelor armate, cînd exact, concis și neutru în prezentarea contextului istoric european. Descrierea bătăliilor este realizată cu o bună știință a compoziției și a gradației. Marile încleștări militare sînt precedate de descrierea minuțioasă a locului bătăliei, atmosfera e străbătută de fiorii evenimentului apropiat. În limitele exactității faptelor, scriitorul reușește, printr-o optică particulară, să dea o aură mitologică bătăliei, la care participă, parcă, întreaga natură ; combatanții capătă înfățișare fabuloasă. **B.** are ochi de strateg care vede întreaga panoramă, dar și cadrele parțiale, mișcările din planul secund. Scenele dinamice, alerte, alternează, într-o construcție subtilă, cu altele domoale, de reflux sau de pregătire a unor noi învolburări. Asemeni cronicilor, povestirea este presărată cu aforisme și „învățături", scoase, bătrînește, din experiența istoriei. Patosul rapsodului cronicar dă narațiunii, în momentele cruciale, un aer de legendă.

Bătălia de la Călugăreni (litografie)

Îmbinînd stilul exact și suplu al istoricului modern cu cel cronicăresc, **B.** este creatorul unui stil al narațiunii istorice, original și cu deosebite efecte expresive, ale cărui influențe pot fi recunoscute în opera marilor istorici care vor urma: B. P. Hasdeu, A. D. Xenopol, N. Iorga. Istoric romantic și vizionar, el este, totodată, un scriitor-cronicar, înclinat spre moralizări, un pedagog al națiunii.

— *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844; *Cuvînt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor*, București, Tip. Colegiul național, 1845; *Drepturile românilor către Înalta Poartă*, București, [1848]; *Question économique des Principautés Danubiennes*, Paris, Charpentier, 1850; *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, îngr. și pref. A. I. Odobescu, București, Tip. Societății Academice Române, 1878; ed. 2, 1887; ed. 3, București, Cartea românească, [1929]; ed. 4, 1937; ed. 5, 1942; ed. îngr. Alex. Lăpădatu *(Românii sub Mihai-Vodă Viteazul)*, București, Göbl, 1908; ed. îngr. Andrei Rusu, pref. Paul Cornea *(Românii supt Mihai Voievod Viteazul)*, I—II, București, E.T., 1967; ed. îngr. Andrei Rusu, pref. G. C. Nicolescu, București, Minerva, 1970; *Biografii istorice*, București, Alcalay, [1901]; *Din ineditele lui... Manualul bunului român*, îngr. și introd. Petru V. Haneș, București, Tip. Munca, [1903]; *Patru studii istorice*, îngr. P. P. Panaitescu, București, Cartea românească, 1928; *Scrieri istorice*, îngr. și introd. P. P. Panaitescu, Craiova, Scrisul românesc, [1930]; ed. 2, Craiova, Scrisul românesc, [1939]; *Opere*, t. I: *Scrieri istorice, politice și economice*, partea I—II, îngr. și introd. G. Zane, București, F.R.L.A., 1940, t. II: *Scrisori și scrieri inedite*, îngr. și introd. G. Zane și Elena Zane, București, E.S.P.L.A., 1948; *Opere complete*, vol. I: *Românii sub Mihai Voievod Viteazul*, îngr. și pref. Stelian Semedrescu, București, Cugetarea, [1940], vol. II: *Studii și biografii istorice*, îngr. Lucian Predescu, București, Cugetarea, [1944]; *Scrieri sociale*, îngr. P. P. Panaitescu, București, Vatra, 1947; *Opere*, București, E.S.P.L.A., 1952; *Opere*, vol. I: *Studii și articole*, vol. II: *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, București, E.A., 1953, vol. IV: *Corespondență*, îngr. G. Zane, București, E.A., 1964; *Opere alese*, vol. I: *Scrieri istorice și sociale*, vol. II: *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, îngr. Andrei Rusu, introd. Gh. Georgescu-Buzău, București, E.S.P.L.A., 1960; *Privire asupra stării de față, asupra trecutului și viitorului patriei noastre*, îngr. și pref. Cornelia Bodea, Bălcești pe Topolog, 1970; *Scrieri alese*, îngr. Andrei Rusu, pref. Paul Cornea, București, Minerva, 1973; *Opere*, I, îngr. G. Zane și Elena G. Zane, București, E.A., 1974.

— 1. I. Voinescu II, *Nicolas Balcesco*, Paris, De Soye et Bouchet, [1853]; 2. Alecsandri, *Proză*, 313—324; 3. Gr. G. Tocilescu, *Nicolae Bălcescu. Viața, timpul și operile sale*, București, Tip. Laboratorilor români, 1876; 4. Eminescu, *Despre cultură*, 80—82; 5. Ghica, *Opere*, I, 444—471; 6. Ghica, *Amintiri*, *passim*; 7. Iorga, *Pagini*, I, 65—97; 8. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 103—105, 120—130, III, 81—85; 9. Haneș, *Studii*, 56—74; 10. *Scrisori inedite de la N. Bălcescu și Ion Ghica* (publ. N. Cartojan), București, Tip. Cooperativa, 1913; 11. P. P. Panaitescu, *Contribuții la o biografie a lui N. Bălcescu*, București, Tip. Convorbiri literare, 1923; 12. *Ultimele scrisori din țară către N. Bălcescu* (publ. N. Iorga), București, Cultura națională, 1927; 13. G. Zane, *Marx și Bălcescu*, Iași, Viața românească, 1927; 14. Silviu Dragomir, *Nicolae Bălcescu în Ardeal*, Cluj, Ardealul, 1928; 15. Densusianu, *Lit. rom.*, III, 47—58; 16. Vianu, *Arta*, I, 31—43, II, 345—353; 17. Călinescu, *Ist. lit.*, 176—182; 18. A. Oțetea, *Nicolae Bălcescu*, RFR, XIII, 1946, 1; 19. Popovici, *Romant. rom.*, 462—484; 20. Vianu, *Studii stil.*, 202—216; 21. Crohmălniceanu, *Cronici*, 5—22; 22. Mihail Petroveanu, *Bălcescu scriitor*, VR, VI, 1953, 1; 23. *Studii și referate despre N. Băl-*

cescu, București, E.A., 1953 ; **24.** Gh. Georgescu-Buzău, *N. Bălcescu,* București, E.S.P.L.A., 1956 ; **25.** Vasile Maciu, *Activitatea istoriografică a lui N. Bălcescu,* SAI, 1956, *188—223* ; **26.** G. Zane, *Aspecte noi ale vieții lui N. Bălcescu în lumina unor documente inedite,* STD, XIII, 1960, 1 ; **27.** Cornea, *Studii, 219—267* ; 28. Cornelia Bodea și Paul Cernovodeanu, *Materiale noi pentru biografia lui Nicolae Bălcescu,* STD, XV, 1962, 2, XVI, 1963, 2 ; **29.** Andrei Oțetea, *Nicolae Bălcescu,* București, E.D.P., 1967 ; **30.** *Ist. lit.,* II, *507—527* ; 31. Nicolae Liu, *Nicolae Bălcescu și istoriografia romantică.* RFZ, XVI, 1969, 9 ; 32. Radu Pantazi, *Concepția filozofică a lui Nicolae Bălcescu,* RFZ, XVI, 1969, 9 ; **33.** Dan Berindei, *Bălcescu,* București, E.T., 1969 ; **34.** *Studii despre N. Bălcescu,* București, 1969 ; 35. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *438—445* ; **36.** L. Boicu, *Istoricul Nicolae Bălcescu,* SAI, XIV, 1969 ; **37.** Nicolae Manolescu, *Cartea lui Bălcescu,* RL, II, 1969, 27 ; 38. Ovidiu Papadima, *Bălcescu în literatură,* RITL, XVIII, 1969, 4 ; **39.** *Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu,* Bălcești pe Topolog, I, 1969, II—III, 1970—1971 ; **40.** Cristea, *Interpretări, 199—201* ; **41.** Nicolae Liu, *Finalul necunoscut al unei capodopere : „Românii supt Mihai Voievod Viteazul" de N. Bălcescu,* CNT, 1971, 50 ; **42.** Horia Nestorescu-Bălcești, *Nicolae Bălcescu. Contribuții biobibliografice,* introd. Dan Berindei, București, E.E.R. și E.MT., 1971 ; **43.** Nicolescu, *Observații, 123—136* ; **44.** Piru, *Varia,* I, *68—72* ; **45.** *Ist. filoz. rom.,* I, *213—225* ; 46. Săndulescu, *Lit. epistolară, 85—89* ; **47.** G. Zane și Elena G. Zane, *N. Bălcescu la Biblioteca Poloneză din Paris,* București, E.A., 1973 ; **48.** Țepelea — Bulgăr, *Momente, 189—196* ; **49.** N. Liu, *Note pentru continuarea istoriei „Românii subt Mihai Voevod Viteazul",* MS, IV, 1973, 2 ; 50. Corneliu Dima-Drăgan, *Bălcescu și alți deținuți politici la Mărgineni,* Bălcești pe Topolog, 1974 ; ed. 2, 1975 ; 51. G. Zane, *N. Bălcescu. Opera-omul-epoca,* București, Eminescu, 1975 ; **52.** I. Negoițescu, *Nicolae Bălcescu,* VR, XXIX, 1976 5 ; 53. Al. Bistrițeanu, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri,* București, Minerva, 1977, *278—309.*

L. V.

BĂLTEANU, Eniu D. (pseudonim al lui *Eniu Dumitru* ; 1847, Bălteni, j. Ilfov — ?), publicist. După ce, în 1868, a terminat cursurile Seminarului Central din București, a urmat literele și filozofia, pe care le termină în 1876. Obține echivalarea celor două diplome la universitățile din Berlin și Toulouse. Întors în țară, deschise pensionatul de băieți „Asociațiunea". Va urma de acum înainte o carieră didactică de lungă durată, sinuoasă, **B.** fiind, pe rînd, revizor școlar în județele Ilfov și Olt, director al pensionatului „Educațiunea", profesor de franceză la Turnu Măgurele și la liceul bucureștean „Sf. Sava". Între 1900—1909, a condus un liceu, înființat de el însuși.

Preocupat de problemele pedagogiei, **B.** era la curent cu unele metode moderne, pe care a încercat să le aplice și să le popularizeze. A publicat un volum despre viața lui Pestalozzi, altele patru despre învățămîntul intuitiv, precum și manuale școlare. Între 1885—1895, **B.** a condus, ca proprietar și director, revista „Lumina pentru toți", subintitulată „revistă de enciclopedie și de pedagogie pentru luminarea poporului". Între altele, a acordat aici atenție publicării folclorului românesc. În volumul ***Studiu asupra poeziei didactice la eleni*** (1876) a discutat poeziile didactice ale lui Hesiod, Arat, Oppian. Cunoștea și cita, superficial, pe unii din filozofii și esteticienii moderni (H. Spencer, J.-M. Guyau). În 1870 a tradus *Discurs asupra stilului* de Buffon. Unele lucrări le semna și cu pseudonimele Bal, Ebal, Edem, Edembal.

— *Studiu asupra poeziei didactice la eleni,* București, Tip. Curții, 1876 ; *Estetica modernă,* LTO, IX, 1893, 1, 2.

— 1. Predescu, *Encicl., 73—74* ; 2. Straje, *Dicț. pseud.,* 59 ; 3. Dan Mănucă, *Unul din posibilele modele ale lui Marius Chicoș Rostogan,* CRC, XII, 1977, 4.

I. L.

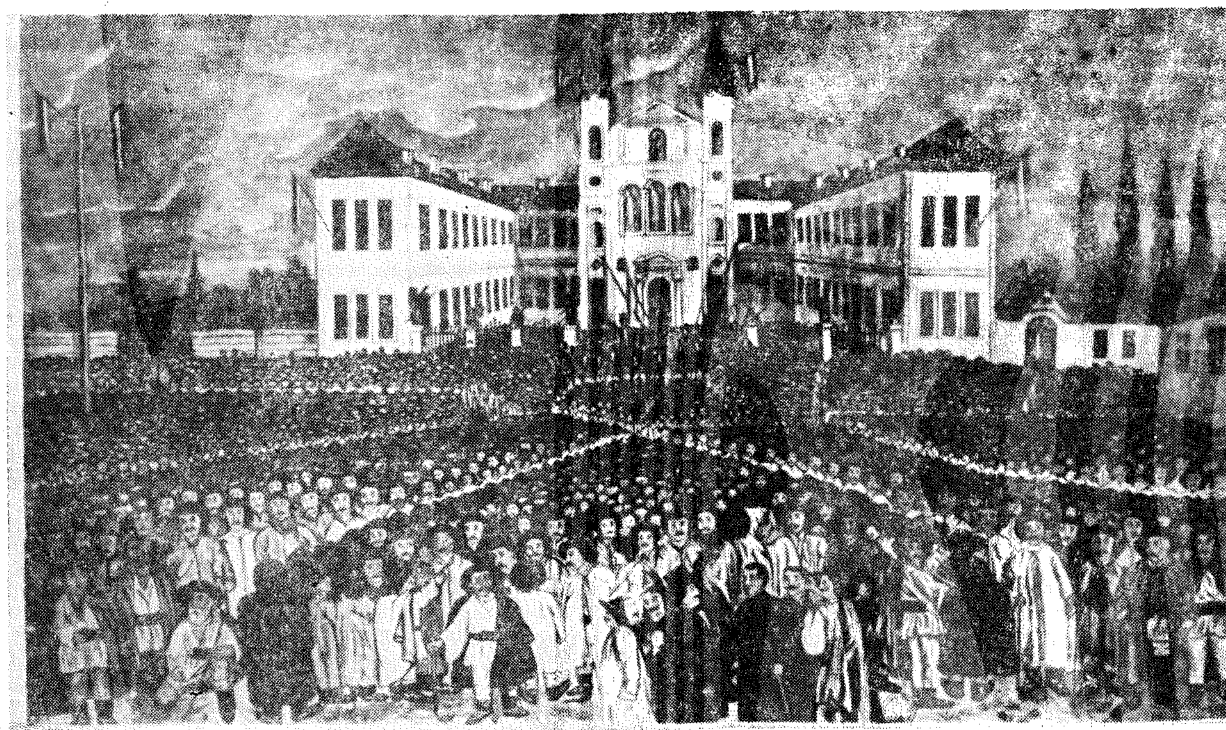
BĂRNUȚIU, Simion (2.VIII.1808, Bocșa, j. Sălaj — 28.V.1864, Hida sau Treznea, j. Sălaj), estetician. Era fiu al Anei și al lui Ioan Bărnuțiu, cantor și învățător sătesc. Asemenea celorlalți șapte frați și surori, a învățat mai întîi la școala din satul natal, ultimii doi ani (1818—1820) făcîndu-i la Șimleu. Timp de cinci ani, a urmat cursurile liceului piarist din Carei, iar la Blaj, între 1826 și 1829, teologia, însă fără o deosebită tragere de inimă pentru viitoarea carieră. Îndată după absolvire, este reținut ca profesor la liceul din Blaj, îndeplinind apoi, pînă în 1834, funcții de arhivar la Consistoriu și prefect de studii la Seminar. Între 1834—1839, a fost notar consistorial în același oraș, reintrînd din 1839 în corpul profesoral. Peste trei ani, el intră în conflict cu episcopul I. Lemeni și cu autoritățile ungurești, deoarece protestase cu violență împotriva tendințelor de înlocuire cu maghiara a limbii române din biserică. Victimă a unui lung proces, **B.** va fi suspendat din profesorat în 1845, an în care se înscrie ca student al Academiei de drept din Sibiu, ajutat materialicește de prieteni și de foști elevi. Odată cu izbucnirea revoluției din 1848, ia parte activă la toate evenimentele, fiind unul din conducătorii revoluționarilor ardeleni. La 24 și 25 martie, el alcătuiește două înflăcărate proclamații către românii transilvăneni, care cunosc o răspîndire imediată. La 14 mai, pronunță în Catedrala din Blaj un amplu discurs, îndemnîndu-și conaționalii la luptă pentru dobîndirea libertății naționale și sociale, luînd atitudine nu împotriva poporului maghiar, ci a nobilimii. În ziua următoare, tot **B.** citește și jurămîntul solemn al revoluționarilor. Timp de aproape un an, el se află în centrul tuturor acțiunilor : este președinte al Comitetului conducător al revoluției, se ocupă de recrutarea și organizarea luptătorilor, scrie proclamații. În martie 1849, după înfrîngerea mișcării, se refugiază în Țara Românească, de unde, după arestări și eliberări succesive, ajunge la Viena. Un an și jumătate a urmat aici cursurile Facultății de drept,

după care, din octombrie 1852, se înscrie la aceeaşi facultate a Universităţii din Pavia, obţinînd doctoratul în 1854. În ianuarie 1855, **B.** este chemat profesor la Iaşi, unde va preda filozofia la Academie (fosta Academie Mihăileană). În 1856 este numit profesor la Facultatea de drept, ţinînd cursuri de istoria dreptului roman, de drept natural, privat, public, de logică şi psihologie. Susţine aceleaşi idei liberale, unele chiar revoluţionare, ca în 1848, cîştigînd numeroşi adepţi. Entuziasmaţi de ideologia sa, aceştia înfiinţează gruparea politică Fracţiunea liberă şi independentă, care număra printre membrii ei pe G. Panu, Şt. Micle, A. Fătu, A. D. Holban şi I. Creangă. În plină ascensiune, **B.** se retrage, grav bolnav, către locul de baştină şi se stinge în drum spre casă, în pădurea Almaşului, fiind înmormîntat în satul natal.

Fără a fi avut o concepţie filozofică proprie, **B.** a contribuit în mod substanţial la răspîndirea, în cultura noastră, a unor idei de largă circulaţie în filozofia europeană de la începutul secolului al XIX-lea. În ansamblu, opiniile sale derivă din filozofia kantiană şi din raţionalism, fiind adaptate în funcţie de cerinţele vieţii sociale româneşti, deşi nu totdeauna în chipul cel mai nimerit. Fire de teoretician, el prefera uneori raţionamentul logic elementelor oferite de realitate. Adept al formei de guvernămînt republicane, **B.** a fost un antimonarhic convins şi un inamic statornic al servituţilor feudale. Credea în libertatea şi egalitatea originară a tuturor oamenilor, pe care le susţinea cu argumente din Declaraţia drepturilor omului din 1789. **B.** şi-a răspîndit ideile prin cursurile sale, importante şi prin teoretizările în spirit evoluţionist (multe din aceste cursuri reprezintă traduceri din lucrările lui Fr. K. von Savigny, K. von Rotteck, R. von Ihering). Din opera lui W. T. Krug, *System der theoretischen Philosophie*, **B.** a tradus partea referitoare la estetică, predînd după ea din 1855, la Academie şi apoi, în 1858, şi la Facultatea de drept din Iaşi. Astfel, el difuzează o sumă de idei estetice care au pregătit înţelegerea principiilor junimiste: delimitarea specificului artei, definirea frumosului ca obiect al artei şi stabilirea deosebirilor dintre frumos, adevăr şi bine, sublinierea însemnătăţii gustului în judecata estetică, precizarea categoriilor estetice ş.a.m.d. În cursurile sale de estetică, precum şi în alte împrejurări, **B.** a reliefat identitatea dintre frumosul şi adevărul estetic şi a condiţionat reuşita unei opere de sinceritatea trăirii interioare a creatorului. Adept al unui frumos de tip clasic, el l-a privit numai sub aspect formal. Prelegerile sale au contribuit în mod substanţial la îmbogăţirea şi modernizarea terminologiei estetice româneşti.

B. a susţinut cu fervoare punctele de vedere ale latinismului, cerînd ca studierea limbii române să aibă la bază următoarele principii: al „romanităţii" (în sensul latinizării tuturor compartimentelor gramaticii româneşti, al îndepărtării din limbă a cuvintelor nelatine, pentru a se „restaura" limba); al „poporarităţii" (în sensul însuşirii de către întregul popor a cuvintelor latine considerate „pierdute" de-a lungul timpului); al „progresului" (în sensul dezvoltării limbii în raport cu civilizaţia şi cultura modernă). În diverse studii şi articole, **B.** a cerut scriitorilor să cultive limba, convins că numai ei pot contribui hotărîtor la realizarea unei limbi literare cît mai lipsită de elemente străine. Dealtfel, pentru el, lexicul de origine latină reprezenta frumosul din limbă, iar cel de altă origine — urîtul. Ca modele de stil, oferea scriitorilor români pe clasicii antici şi pe Dante.

În istoria culturii noastre, **B.** a rămas cunoscut şi prin însuşirile sale oratorice, datorită cărora poate fi

Adunarea de pe Cîmpia Libertăţii de la Blaj, 3/15 mai 1848

considerat unul dintre cei mai mari oratori români din secolul al XIX-lea. Discursurile și apelurile sale din 1848, precum și cele ulterioare dezvăluie noblețe a gîndirii și înălțime a concepției, demonstrînd, totodată, o bună stăpînire a frazării, supusă unei argumentări patetice și unor cadențe pasionate. În pofida unui limbaj cîteodată latinizant, retorica simplă (metafore în stil popular, comparații ingenioase), susținută adesea de sarcasm și ironie, întărește eficiența intervențiilor lui **B.**, explicînd o parte a popularității sale.

— *Raporturile românilor cu ungurii și principiele libertăței națiunali*, ed. 2, Viena, Tip. Gerold, 1852, reed. *(Discursul ținut în catedrala din Blaj)*, îngr. și pref. Mihail Dragomirescu și Em. Gârleanu, București, Socec, 1909, reed. *(Românii și ungurii)*, pref. G. Bogdan-Duică, Cluj, Imprimeria Bornemisa, 1924, reed. în AOR, 15—32, GRP, I, *357—372* ; *Suvenir din Italia*, FMIL, XVI, 1853, 11, 12 ; *Cuventul unui studente despre necesitatea Academiei la români*, FMIL, XVI, 1853, 15 ; *[Scrisoare din Italia]*, FMIL, XVI, 1853, 21 ; *Un document pentru limba română din an. 1842*, FMIL, XVI, 1853, 38, 39, reed. *(O tocmeală de rușine și o lege nedreaptă)*, în G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, Cultura națională, 1924, *199—209*, GRP, I, *374—380* ; *O școală sătească din Italia*, FMIL, XVII, 1854, 12 ; *Unele idei după frunzărirea broșurelor „Reuniunei". Dintr-o scrisoare a unui om mare*, FMIL, XVII, 1854, 20 ; *Progres*, FMIL, XXI, 1858, 1—11 ; *Din scrierile inedite ale lui...*, AF, XIV, 1890, 5—17. — **Tr.** : [W. T. Krug], *Estetica*, îngr. și pref. Ion Iliescu, București, E.Ș., 1972.

— 1. *Funerariele lui Simeon Bărnuțiu*, Iași, Tip. Buciumul român, 1865 ; 2. Maiorescu, *Critice*, II, *193—254* ; 3. Pop, *Conspect*, II, *138—140* ; 4. *Corespondenție de ale repausaților*, T, XI, 1878, 6, XXV, 1885, 13—14 ; 5. *Simeon Bărnuțiu*, AF, XIV, 1890, 1—4 ; 6. T. Maiorescu, *Scrisori din anii 1853—1862*, CL, XXXVI, 1902, 11, 12 ; 7. Panu, *Junimea*, I, *12—13* ; 8. *Notesul de însemnări al lui Simeon Bărnuțiu* (publ. G. Bogdan-Duică), AIN, II, 1923 ; 9. G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, Cultura națională, 1924 ; 10. Alexandru Marcu, *Simion Bărnuțiu și Pietro Monti*, OIB, *251—256* ; 11. Coriolan Suciu, *Corespondența lui Ioan Maniu cu Simeon Bărnuțiu*, Blaj, Tip. Seminarului, 1929 ; 12. Haneș, *Ist. lit.*, *311—314* ; 13. Alexandru Marcu, *Simion Bărnuțiu, Al. Papiu Ilarian și Iosif Hodoș la studii în Italia*, București, Imprimeriile statului, 1935 ; 14. Petre Pandrea, *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu*, București, F.R.L.A., 1935 ; 15. Papadima, *Creatorii*, *11—37* ; 16. Enea Hodoș, *Din corespondența lui Simeon Bărnuțiu și a contemporanilor săi*, Sibiu, Tip. Vestemean, 1944 ; 17. D. D. Roșca, *Europeanul Bărnuțiu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1944 ; 18. N. Bagdasar, *Concepția social-politică a lui Simion Bărnuțiu*, ALIL, t. VI, 1955, 3—4 ; 19. I. Lăzărescu, *Discipolii lui S. Bărnuțiu*, ALIL, t. VII, 1956, 2 ; 20. Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, *Contribuții la cunoașterea activității filozofice a lui Simion Bărnuțiu*, RFZ, XI, 1964, 3 ; 21. N. Grigoraș, *Activitatea lui Simeon Bărnuțiu la Iași (1855—1864)*, ST, XVII, 1966, 8 ; 22. Radu Pantazi, *Simion Bărnuțiu. Opera și gîndirea*, București, E.Ș., 1967 ; 23. *Ist. lit.*, II, *562—566* ; 24. Iliescu, *Geneza*, *265—284* ; 25. *Ist. filoz. rom.*, I, *226—252* ; 26. *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, II, îngr. Iosif Pervain și I. Chindriș, Cluj, Dacia, 1972, *25—112* ; 27. *Arhiva personală Simion Bărnuțiu*, Cluj, 1973 ; 28. Marica, *Studii*, I, *passim*.

D. M.

BÂRSEANU, Andrei (17.X.1858, Dîrste-Brașov — 19.VIII.1922, București), folclorist și poet. Fiu al preotului Toma Bârsan, participant la revoluția din 1848, **B.** urmează cursurile elementare în satul natal, continuînd, apoi, pe cele medii la Brașov. După absolvire, trece la universitățile din Viena și München, unde studiază literatura și istoria. Întors în țară, funcționează între 1886—1911 ca profesor, fiind promovat și în posturi de conducere ale învățămîntului mediu din Brașov. Desfășoară o bogată activitate didactică și pedagogică, alcătuind, singur sau în colaborare, manuale pentru școlari și publicînd articole în care dezbate probleme legate de buna organizare a învățămîntului. A fost redactor la „Școala și familia". Lucrarea lui, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov* (1902), a fost premiată de Academia Română. Paralel cu aceste preocupări, trimite versuri la „Albina Carpaților", „Convorbiri literare", „Transilvania", „Luceafărul" ș.a., realizează cîteva traduceri, scrie articole privind literatura populară, întocmește colecții de folclor. În 1902 este ales membru corespondent, iar în 1908 membru titular al Academiei. La început vicepreședinte, iar din 1911 președinte al Astrei, **B.** se mută la Sibiu, unde, absorbit de problemele organizatorice ale acestei societăți, va părăsi cu totul celelalte preocupări. În această perioadă a ținut numeroase discursuri, cele mai multe evocînd figuri de cărturari devotați cauzei luminării poporului. Spre sfîrșitul vieții mai deține funcția de vicepreședinte al „marelui sfat național" din Sibiu. A fost și senator de Alba Iulia.

Ca poet, **B.** s-a făcut cunoscut mai ales prin poezia *Pe-al nostru steag*, devenită un adevărat imn al unității naționale a românilor. Celelalte poezii, închinate patriei, iubirii sau naturii, stau sub influența lui V. Alecsandri și D. Bolintineanu. A tălmăcit din L. Uhland, R. Voss ș.a. De o deosebită apreciere s-a bucurat traducerea cărții lui R. Roth, *Călătoria lui Stanley prin Africa centrală*.

Interesul lui **B.** pentru producțiile folclorice, datînd din perioada studiilor medii, se va intensifica cu trecerea timpului, datorită, în mare măsură, ecoului trezit în Transilvania de culegerea de poezii populare a lui V. Alecsandri. O orientare judicioasă, datorată atît contactului direct cu folclorul, cît și asimilării ideilor înaintate ale vremii, relevă articolul *Poezia poporală română* (apărut la început în limba germană, sub titlul *Die rumänische Volksdichtung)*. Încercarea de definire a unora dintre specii, reliefarea aspectelor mai importante sub care se prezintă altele (bogăția tematică, similitudinea de motive, împrejurarea și modul în care se folosesc), retrospectiva asupra muncii de culegere a înaintașilor vădesc o cercetare atentă a creației populare și o viziune clară asupra modului ei de manifestare. Cu o concepție în general justă, vizibilă și în rapoartele întocmite, ca membru al Academiei, unor culegeri de folclor, **B.** este, însă, inconsecvent atunci cînd pretinde, în detrimentul autenticității, eliminarea neologismelor din textele populare. Colaborarea cu învățatul ceh J. Urban Jarnik va fi fructuoasă pentru folcloristica noastră, numele lor fiind legate de una din cele mai importante colecții de folclor românesc, *Doine și strigături din Ardeal* (1885). Alcătuită pe baza materialului adunat din Cîmpia Transilvaniei de canonicul blăjean I. M. Moldovanu cu ajutorul elevilor săi (ulterior **B.** va mai adăuga cîteva doine și strigături din regiunea Oltului și o baladă de pe valea Prahovei), culegerea relevă un profil specific al liricii populare ardelene, evident, mai ales, în tehnica artistică. Cele trei părți care o compun *(Doine, Strigături, Varia)*, sînt împărțite în capitole, iar prima parte, datorită bogăției materialului, beneficiază și de o grupare pe subcapitole. Selectînd piesele, autorii au urmărit o reproducere fidelă a materialului, transcris, după părerea lor, în mare parte greșit, de elevi, fapt pentru care au operat unele modificări în text. **B.** mai alcătuiește două culegeri : *Cincizeci de colinde* și *Din traista lui Moș Stoica. O sută și una minciuni poporale din țara*

Ardealului. Prima cuprinde folclor cules în jurul Brașovului între 1887—1890, iar cealaltă include snoave publicate, sub pseudonimul Sandu Pungă Goală, în paginile „Gazetei Transilvaniei" (1889—1890).

— *[Poezii],* CL, XVI, 1882, 6, XVI, 1883, 10, XX, 1887, 12, T, LIII, 1922, 10, PAU, *355—367* ; *Doine și strigături din Ardeal* (în colaborare cu J. Urban Jarnik), București, Tip. Academiei, 1885 ; ed. pref. A. Bârseanu, Brașov, Ciurcu, 1895 ; ed. îngr. și introd. A. Fochi, București, E. A., 1968 ; *Cincizeci de colinde*, Brașov, Mureșianu, 1890 ; *Din traista lui Moș Stoica. O sută și una minciuni poporale din țara Ardealului*, Brașov, Mureșianu, 1890 ; *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov*, Brașov, Ciurcu, 1902 ; *Poezia poporală română*, LU, VII, 1908, 11—12 ; *„Legende, tradiții și amintiri istorice" adunate de C. Rădulescu-Codin*, AAR, partea administrativă, t. XXXII, 1909—1910 ; *„Cîntece de țară" adunate de Tudor Pamfile*, AAR, partea administrativă, t. XXXII, 1909—1910 ; *Elena Niculiță-Voronca, „Studii în folclor"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIII, 1910—1911 ; *„Colinde" de Al. Viciu*, AAR, partea administrativă, t. XXXV, 1912—1913 ; *„Cuvinte scumpe, taclale, povestiri și legende românești" de Dumitru Furtună*, AAR, partea administrativă, t. XXXV, 1912—1913 ; *Grăiește marea*, București, Cartea românească, 1922 ; *Snoave, chiuituri, povestiri*, Sibiu, Asociațiunea, 1925. — Tr. : L. Uhland, *Capela*, F, XVII, 1881, *550* ; R. Roth, *Călătoria lui Stanley prin Africa centrală*, Brașov, Tip. Alexi, 1886 ; R. Voss, *Insula morților*, T, XXX, 1899, 10.

— 1. I. Georgescu, *Poezia lui Andrei Bârseanu*, T, LIII, 1922, 10 ; 2. I. Bratu, *Andrei Bârseanu. Omul și opera*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1930 ; 3. I. Lupaș, *A. Bârseanu ca președinte al Asociațiunii*, T, LXVII, 1936, 4 ; 4. G. Lăzărescu, *Andrei Bârseanu*, București, Cartea românească, 1940 ; 5. Breazu, *Lit. Trans.*, *135—151* ; 6. B. Lăzăreanu, *J. Urban-Jarnik și Andrei Bârseanu*, LR, II, 1953, 1 ; 7. Mihail Robea, *Andrei Bârseanu, folcloristul*, LL, IV, 1960 ; 8. Ovidiu Bîrlea, *Ioan Urban Jarnik și Andrei Bârseanu*, ATN, V, 1968, 12 ; 9. Vrabie, *Folcloristica*, *242—246* ; 10. A. Fochi, *Studiu introductiv* la Ioan Urban Jarnik și Andrei Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, E.A., 1968 ; 11. Bîrlea, *Ist. folc.*, *297—298*.

C. B.

BECHNITZ, Ioan (14.I.1848 — 1898), publicist. Fiu al negustorului macedoromân Antoniu Bechnitz, stabilit de multă vreme la Sibiu, **B.** a urmat liceul în acest oraș, după care, la stăruințele lui Andrei Șaguna, a fost trimis să studieze filozofia la Heidelberg, Viena și Leipzig. În timpul studenției, i-a cunoscut pe M. Eminescu și I. Slavici, întreținînd cu ei strînse relații. Din 1871, întorcîndu-se la Sibiu, intră în redacția „Telegrafului român", al cărei membru a fost pînă în 1883. Din 1884, a făcut parte din comitetul de redacție al „Tribunei". Posedînd o cultură întinsă și sistematică, o inteligență ageră și un condei necruțător, **B.** s-a impus în ziaristica transilvăneană. A scris destul de puțin și nu a semnat niciodată cu numele întreg (a folosit și pseudonimul Un „delectante"). În Sibiu, el a reușit să înființeze un cenaclu al adepților societății Junimea, ale cărei principii le împărtășea. A fost, mai bine de douăzeci de ani, un animator și un adevărat spirit conducător al ziaristicii transilvănene de orientare șagunistă. A avut un cuvînt decisiv la înființarea „Tribunei", stabilindu-i formatul și rubricile, ca și atitudinea de ansamblu.

Meritul lui **B.** stă în contribuția remarcabilă la impunerea ortografiei fonetice în Transilvania. A combătut cu o rară vehemență și cu argumente zdrobitoare sistemul etimologist al lui T. Cipariu și pe adepții acestuia, precum Gr. Silași. El considera limba drept un organism viu, cu legi proprii, naturale, și nu un mecanism ce poate fi modificat arbitrar. A apreciat rolul poporului și al evoluției istorice în dezvoltarea limbii, subliniind totodată și contribuția scriitorilor (mai ales a poeților) la îmbogățirea și diversificarea ei *(Despre „dereptiunea" în dezvoltarea limbei române)*. Sprijinindu-se pe argumente oferite de Fr. Diez și M. Müller, **B.** a cerut o ortografie care să fie accesibilă tuturor și nu una care să ilustreze istoria limbii. El urmărea astfel să ferească Transilvania de posibilitatea unei rupturi cu celelalte provincii românești sub raportul limbii, socotind că numai ortografia fonetică este capabilă să asigure unitatea lingvistică și, implicit, unitatea culturală a românilor, căreia **B.** i s-a dedicat cu ardoare și clarviziune.

— Kiepert, H., *„Ethnographische Übersichtskarte des europäischen Orients"* FTR, II, 1877, 8 ; Henke, R., *„Rumänien"*, FTR, II, 1877, 13, 14 ; *Despre sistemul etimologic*, FTR, II, 1877, 17—21 ; *Un „meșter strică"*, TLR, XXVI, 1878, 91 ; *Despre „dereptiunea" în dezvoltarea limbei române*, TLR, XXVI, 1878, 115—117 ; *A. D. Cihac, „Dictionnaire d'étimologie daco-romane"*, TLR, XXVII, 1879, 126—130 ; *O tranzacție ortografică*, TLR, XXVII, 1879, 133—152.

— 1. Slavici, *„Tribuna"*, 19—20, 27—28 ; 2. I. Mateiu, *Figuri din vechea ziaristică ardeleană : Ion Bechnitz*, SDM, X, 1933, 2 ; 3. Breazu, *Lit. Trans.*, *169—172, 189—190* ; 4. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *280* ; 5. Nic. A. Străvoiu, *Titu Maiorescu inedit*, RL, I, 1968, 1 ; 6. Slavici, *Amintiri*, *269—276, 599—602*.

D. M.

BELDICEANU, Nicolae (26.X.1844, Preutești, j. Suceava — 2.II.1896, Iași), poet. Tatăl, Nicolae Beldiceanu, avea moșie la Preutești, dar în preajma revoluției din 1848 și-a pierdut pămîntul și a fost nevoit să accepte postul de judecător la tribunalul din Suceava. Mama lui **B.** era de asemenea dintr-o familie de mici boieri din Preutești. Poetul a copilărit în satul natal și a învățat la Fălticeni și la Iași. A urmat cursurile Liceului Național din Iași. După absolvirea liceului a ocupat funcții administrative : subprefect în județul Suceava, comisar de poliție la Fălticeni. Între 1870 și 1874 a funcționat ca profesor suplinitor de limba română și latină la liceul „Alecu Donici" din Fălticeni. În 1874, a fost transferat la Botoșani, ca profesor de istorie și geografie, apoi la Iași, unde a rămas pînă la sfîrșitul vieții. A fost, în acest timp, profesor și director la Școala de meserii și profesor la gimnaziul „Ștefan cel Mare". Despărțirea de soție, după douăzeci de ani de căsătorie, a pus la grea încercare sănătatea poetului, bolnav de nervi în ultimii ani de viață. Fiul lui **B.**, N. N. Beldiceanu, a fost și el scriitor, prozator, prieten cu M. Sadoveanu.

B. a fost în multe privințe un om interesant, citea mult și era pasionat de arheologie, epigrafie, numismatică. Cunoștea lucrări de specialitate străine, a învățat paleoslava pentru a traduce vechile inscripții, a strîns o bogată colecție de hrisoave, cu iscăliturile originale ale domnilor Moldovei, și de monede vechi, pe care a lăsat-o Institutului de geologie din Iași. **B.** a descoperit, la Cucuteni, urmele celei mai vechi civilizații de pe teritoriul țării noastre. Singur, sau împreună cu profesorul Gr. Buțureanu, a făcut săpături arheologice la Rădășeni, Preutești, Belcești, Dolhasca, Siret, Volovăț, Sîrca etc. Plănuia o lucrare fundamentală pentru istoria patriei, inspirată de *Corpus inscriptionum latinarum* al lui Th. Mommsen, pentru care copia manuscrise vechi, inscripții de biserici, de pe morminte, monede, aduna cărți rare. A fost membru fondator al Societății științifice și literare din Iași. A publicat

două lucrări de arheologie, *Antichitățile de la Cucuteni* (1885) și *Epitaful aflat la Bunești* (1888). În manuscris i-a rămas o lucrare despre *Inscripțiile și notele adunate din mînăstirile Moldovei și Bucovinei.* Avea preocupări științifice mai largi (se formase în cercul „Contemporanului"), îl interesa istoria pămîntului, evoluția speciilor, originea omului. **B.** avea o psihologie aparte, instabilă, de etern nefericit, cu voluptatea suferinței, retras, izolat, cu izbucniri nejustificate de gelozie. Împreună cu Ed. Gruber a făcut experiențe psihologice în domeniul „audiției colorate", adică al corespondenței sunet-culoare. Pretindea chiar că distinge pentru fiecare sunet alte calități fizice (gust, miros, pipăit, temperatură). În ultimii ani avea tulburări nervoase datorită experiențelor hipnotice la care se supunea. A murit în urma unei comoții cerebrale.

Ca poet, **B.** a debutat în ziarul lui B. P. Hasdeu, „Lumina". O perioadă mai lungă a publicat pasteluri în „Convorbiri literare" (1872—1881) și a frecventat un timp cenaclul junimist. Etapa decisivă a formației lui **B.** a constituit-o însă apropierea de cercul socialiștilor ieșeni și colaborarea la „Contemporanul". Poezia sa din această perioadă se înscrie în lirica socială, protestatară și umanitară, cultivată de publicațiile socialiste. Publică în „Contemporanul" *Lăutarul, Vechituri, Amurgul veacului*, versuri în care, înrîurită de ideologia socialistă, satira socială evoluează spre militantism. În 1887, în urma unor neînțelegeri cu V. G. Morțun, **B.** părăsește cercul „Contemporanului" și își formează un cenaclu propriu, din care fac parte Ed. Gruber, A. Gorovei, Izabela Sadoveanu, D. Anghel, A. Steuerman, A. Stavri, V. Lateș. La ședințele cenaclului participă de mai multe ori I. Creangă, care citește aici, la 4 mai 1888, o parte, inedită, din *Amintiri din copilărie.* **B.** îl încurajează pe D. Anghel, aflat la începuturile carierei sale literare. Poetul intenționa să scoată o publicație a cenaclului, sub conducerea lui C. Dobrogeanu-Gherea. Cenaclul s-a dizolvat în 1889, prin plecarea lui Ed. Gruber în străinătate, a lui Artur Stavri la București și mai ales datorită izolării lui **B.**, deprimat de moartea unuia dintre copii.

Părăsind poezia tradițională a primei perioade (pasteluri în maniera Alecsandri, meditații în ton decepționist, fără originalitate — *Geniu și nefericire),* **B.** a încercat o nouă formulă prin abordarea în poezie a unei tematici care formează de obicei obiectul științelor exacte. Un amplu poem, publicat în „Arhiva", *Pămîntul,* evocă geneza și istoria planetei, erele geologice, apariția omului, însă fără valoare sub raport literar. **B.** teoretizează poliritmia, experimentînd-o pe teme tradiționaliste (în poema *Țăranii)* și pregătea un studiu asupra poeziei poliritmice. Pentru prima dată la noi **B.** vorbește despre versul polifonic. Versurile *Poliritmicelor* sale anunță noile tehnici ale poeziei din secolul al XX-lea. Atunci cînd reușește să se desprindă de modele și să exprime cu sinceritate impulsurile vii ale sufletului *(Sorin),* lirica lui **B.** capătă simplitate și apar accente grave care o apropie, surprinzător, de T. Arghezi. Sprinteneala unor versuri anunță ritmurile lui St. O. Iosif. **B.** este autorul unei drame, *Dorman* (cu un subiect situat adînc în istorie, în perioada formării poporului român), care a servit ca libret de operă (pentru muzica lui Ed. Caudella), și a unei satire în versuri, avînd ca model poemul *Rolla* al lui Musset *(Tala. Nuvelă contemporană).*

— *Tala. Nuvelă contemporană*, Iași, Tip. Națională, 1882 ; *Poezii*, Iași, Șaraga, 1893 ; ed. 2, București, Minerva, 1914 ; *Doine*, Iași, Tip. Goldner, 1893 ; *Dorman*, RM, I, 1901, 32—35 ; *Poezii*, pref. I. Vitner, București, E.S.P.L.A., 1951 ; *[Versuri]*, POC, 11—54, PRC, II, 221—229, DLJ, 3—12.

— 1. Ionescu-Rion, *Arta revol.*, 107—112 ; 2. A. Steuerman, *Neculai Beldiceanu*, LNȘ, II, 1896, 14 ; 3. E. Herovanu, *Neculai Beldiceanu*, EV, IV, 1896, 910 ; 4. I. Dafin, *Un poet uitat*, EV, IV, 1896, 999 ; 5. Anghel—Iosif, *Portrete*, 3—9 ; 6. Ana Conta-Kernbach, *Unul din întemeietorii revistei : Neculai Beldiceanu*, A, XXV, 1914, 7—8 ; 7. A. Gorovei, *Din alte vremuri. Amintiri literare*, VR, XIII, 1921, 6, XIV, 1922, 8 ; 8. Iorga, *Oameni*, III, 122—123 ; 9. Aurel George Stino, *Nicolae Beldiceanu*, ALA, XVIII, 1937, 857 ; 10. Gr. Scorpan, *Un imitator al lui Alecsandri, N. Beldiceanu*, A, XLIV, 1937, 3—4, XLV, 1938, 1—4 ; 11. Călinescu, *Ist. lit.*, 482—483 ; 12. Aurel George Stino, *N. Beldiceanu profesor la Folticeni*, FF, XVII, 1942, 3 ; 13. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, 199—200 ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, I, 1952, 1—4, X, 1961, 2 ; 15. Aurel George Stino, *Beldiceanu satiric*, IL, VIII, 1957, 6 ; 16. G. G. Ursu, *N. Beldiceanu*, București, E.L., 1961 ; 17. Vitner, *Lit. publ. soc.*, 196 ; 18. Streinu, *Versificația*, 178—179 ; 19. G. Horodincă, *Dimitrie Anghel. Portret în evantai*, București, Cartea românească, 1972, 94 ; 20. *Ist. lit.*, III, 574—576.

I. L.

BELDIMAN, Alexandru (Alecu) (1760, Huși sau Iași — 1826 ⟨11⟩), poet și traducător. Era fiu al marelui vornic Gheorghe Beldiman. Se înrudea, prin mama sa, cu Enache Kogălniceanu. Nu se cunoaște unde și cu cine a învățat. Este posibil să fi urmat și cursurile Școlii domnești din Iași. Cunoștea bine limbile franceză și greacă. Cariera administrativă a început-o în 1785, ajungînd pînă la rangul de vornic. A doua soție, Ileana, era sora poetului C. Conachi. Scrierile originale ale lui **B.** sînt puține : un acrostih din 1801, *Stihuri făcute la Tazlău* (1824), meditații și poezii de dragoste, *Tragodia sau mai bine a zice Jalnica Moldovii întîmplare,* tipărită prima oară de Alecu Balica, în 1861, sub titlul *Eterie sau Jalnicele scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor.* Adăugat la sfîrșitul *Tragodiei lui Sapor,* tradusă de el în 1801, acrostihul lui **B.** este una din cele dintîi manifestări de acest gen la noi. **B.** este și autorul unora dintre primele meditații poetice din literatura română. *Asupra lumei, Pentru om, Pentru dușmanul*

ominirei ş.a., influenţate de preromantism şi avînd asemănări cu poeziile lui B. P. Mumuleanu, pe care le preced în timp, încearcă să atribuie semnificaţii profunde unui sentimentalism minor. Sînt notabile însă buna mînuire a prozodiei, versul curgător, ceea ce arată că autorul lor avea aptitudini literare cultivate. Considerată drept opera sa reprezentativă, *Tragodia...* urmăreşte cronologic întîmplările care au avut loc la 1821, în Moldova, odată cu intrarea eteriştilor. Relatare a unui martor al evenimentelor, lucrarea are mai ales o valoare documentară. Cuprinzînd 4266 de versuri a cîte cincisprezece silabe, cu ritm trohaic şi rime masculine perechi, *Tragodia...* este precedată, ca în poemele clasice, de o invocaţie. Prezentînd Eteria într-o lumină total defavorabilă, opera lui **B.** cuprinde elemente de burlesc şi satiră; luptele eteriştilor sînt privite dintr-o perspectivă grotescă. Portretele personajelor sînt sumare şi caricaturale. În ansamblu, domină aglomerarea anecdotică şi imagistica banală; desfăşurarea este monotonă, cu accese de indignare, exteriorizate adesea în invective. Tonul de relatare familiară face ca *Tragodia...* să aparţină mai mult cronicilor versificate, a căror fază de sfîrşit o reprezintă. Cu toate imperfecţiunile, ea a contribuit, prin larga-i răspîndire, la întreţinerea unei atmosfere propice literaturii. Înainte de a fi tipărită, lucrarea a circulat în numeroase manuscrise, dintre care unul a aparţinut succesiv lui N. Bălcescu şi A. I. Odobescu. **B.** şi-a inaugurat lunga activitate de traducător în 1784, tălmăcind din Metastasio, prin intermediul limbii greceşti şi, printre cei dintîi la noi, piesele *Sîrois, Milosîrdia lui Tit* şi, probabil, *Artaxerx* ⟨17⟩. A transpus în româneşte diverse scrieri de Florian (1794), J.-Fr. Regnard (1801 şi 1803), Homer, Fr.-G. Ducray-Duminil (1806), S. Gessner (1808), Voltaire (*Tragodia lui Orest*, tradusă în 1810 şi tipărită în 1820, este cea dintîi tălmăcire la noi a unei piese voltairiene), abatele Prévost (1815), G. de Pixérécourt (1815), Chr. A. Rückert, *Învăţătură pentru facerea pîinii* (1818), W. Coxe (1824). Altor scrieri traduse de **B.**, precum *Istoria lui Tarlo şi a prietenilor lui* (1787), *Iscoditoriul lucrurilor omineşti* (1818) şi *Istoria lui Zelmis şi a Elvirei*, nu li s-a identificat încă autorul. I s-a atribuit şi traducerea *Tragodiei lui Lentor* (1818), care se datoreşte însă lui C. Conachi ⟨5⟩. **B.** a tradus în special piese de teatru şi romane, contribuind la familiarizarea cititorilor cu aceste specii. Din literatura secolului al XVIII-lea îl atrăgeau în mod deosebit scrierile neoclasice cu morală evidentă, pe care el, ca traducător, a reliefat-o totdeauna şi în precuvîntările sale.

Ilustraţie din manuscrisul traducerii *Alexie sau Căsuţa din codru*

— *Eterie sau Jalnicele scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor*, îngr. Alecu Balica, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1861; *Tragodia sau mai bine a zice Jalnica Moldovii întîmplare după răzvrătirea grecilor din 1821*, CRL, III, 335—433; *Stihuri făcute la Tazlău, în vremea închiderii mele acolo*, CRL, III, 463—466; *Către cetitor*, A, XIII, 1902, 5—6; *Asupra lumei* (publ. Paul Cornea), MS, V, 1974, 2. **Ms.**: *[Versuri]*, B.A.R., ms. 2189, f. 82—83; *Stihuri*, B.A.R., ms. 3592, f. 33. — **Tr.**: S. Gessner, *Moartea lui Avel*, pref. Zaharia Carcalechi, Buda, Tip. Universităţii, 1818; Florian, *Istoria lui Numa Pompilie, al doilea crai al Romii*, pref. trad., Iaşi, [1820]; Voltaire, *Tragodia lui Orest*, pref. Zaharia Carcalechi, Buda, Tip. Universităţii, 1820; J.-Fr. Regnard, *Menegmi sau Fraţăi cei de gemine*, A, III, 1892, 4—12; Homer, *Odiseea* (cîntul I), T, LVII, 1926, 7, (cînturile VI şi XIV), SL, I, 1942. **Ms.**: P. Metastasio, *Sîrois*, *Milosîrdia lui Tit* (1784), B.A.R., ms. 131, *Artaxerx* (1807), B.A.R., ms. 445; [Autori neidentificaţi], *Istoria lui Tarlo şi a prietenilor lui* (1787), B.A.R., ms. 25, *Iscoditoriul lucrurilor omineşti* (1818), B.A.R., ms. 1682, *Istoria lui Zelmis şi a Elvirei*, B.A.R., ms. 5459; J.-Fr. Regnard, *Tragodie lui Sapor* (1801), B.A.R., ms. 3106; Fr.-G. Ducray-Duminil, *Alexie sau Căsuţa din codru* (1806), B.A.R., ms. 33, ms. 1781; L. d'Ussieux, *Istoria lui Raimond şi a Mărinei amorezaţi şi a maică-sa Ameliei* (1808), B.A.R., ms. 445; Abatele Prévost, *Istoria cavalerului de Grie şi a iubitei sale Manon Lesco* (1815), B.A.R., ms. 193; G. de Pixérécourt, *Elisaveta sau Cei surguniţi în Siberia* (1815), B.A.R., ms. 327; W. Coxe, *Călătoria lui...*, *Călătoria în Rosia* (1824), B.A.R., ms. 28, ms. 29; Homer, *Odisiia*, B.A.R., ms. 2600, ms. 2782—ms. 2784, B.M.B., ms. 27.

— 1. I. M. Codrescu, *„Tragedia Moldovei" de vornicul Alexandru Beldiman*, BUR, 1875, 4—9; 2. G. Ionnescu-Gion, *Vornicul Alecu Beldiman*, RN, II, 1889, 3; 3. I. Tanoviceanu, *Traducătorul din 1803 al „Menechmilor": vornicul Alexandru Beldiman*, A, IX, 1898, 3—4; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 76—86, 355—358; 5. G. Bogdan-Duică, *Costache Conachi. „Tragedia lui Lentor"*, VR, I, 1906, 9; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 50—52; 7. Ortiz, *Cult. it.*, 252—260; 8. G. Bogdan-Duică, *Un manuscript al lui Alecu Beldiman*, T, LVII, 1926, 7; 9. Densusianu, *Lit. rom.*, II, 27—33; 10. G. Bogdan-Duică, *Tăutu—Beldiman—Negruzzi*, FF, V, 1930, 5; 11. Iorga, *Ist. lit.*, III, 92—104; 12. Al. Ciorănescu, *Teatrul lui Metastasio în România*, SI, I, 1934; 13. Emil Vîrtosu, *Despre „Tragodia" vornicului Alecu Beldiman*, ARR, IV, 1940; 14. Popovici, *Studii*, I, 154—160; 15. V. Papacostea, *Amintirile unui contemporan despre personagiile din „Tragedia Moldovei"*, B, IV, 1941; 16. N. Lascu, *Alecu Beldiman, traducător al „Odiseei"*, SL, I, 1942; 17. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4; 18. Piru, *Ist. lit.*, II, 208—216; 19. *Ist. lit.*, II, 135—139; 20. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, 344—345; 21. Anghelescu, *Preromant. rom.*, 94—102; 22. Rotaru, *Ist. lit.*, I, 83—85; 23. Cornea, *Originile*, 284—285.

D.M.

BELDIMAN, Dumitrache (prima jumătate a sec. XIX), autor dramatic. Era fiul marelui vornic Gheorghe Beldiman şi frate cu Alexandru (Alecu) Beldiman. În timpul domniei lui Ioan Sandu Sturdza (1822—1828) primeşte rangul de mare vornic. Este autor, împreună cu N. Dimachi şi C. Conachi, al piesei *Comedie banului Constantin Canta, ce-i zîc Căbujan şi cavaler Cucoş*, jucată de o trupă de păpuşari. E o satirizare îndrăzneaţă, în versuri sprintene, a avariţiei, întruchipată prin zgîrcitul boier Constantin Cantacuzino. A compus şi versuri, vesele sau tînguitoare, asemănătoare celor scrise de Conachi.

— *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zic Căbujan şi cavaler Cucoş* (în colaborare cu C. Conachi şi N. Dimachi), CL, XXXVII, 1903, 3, reed. în ITR, 40—46, reed. în C. Conachi, *Scrieri alese*, îngr. Ecaterina şi Al. Teodorescu, introd. Al. Teodorescu, Bucureşti, E.L., 1963, 205—210.

— 1. Piru, *Ist. lit.*, II, 271; 2. Brădăţeanu, *Comedia*, 31—34.

F.F.

BELDIMAN, Ioan (sfîrşitul sec. XVIII şi începutul sec. XIX), traducător. Fiu al marelui vornic Gheorghe Beldiman, **B.** era fratele lui Alexandru (Alecu) Beldiman şi al lui Dumitrache Beldiman. În 1818, a tradus din greceşte (cunoştea, desigur, greaca din familie) o *Istorie a celor mai gingaşe amoruri ale Parisului*, scriere pe gustul protipendadei vremii.

— Tr. ms.: [Autor neidentificat], *Istorie a celor mai gingaşe amoruri ale Parisului*, B.A.R., ms. 126.

— 1. Ionnescu-Gion, *Portrete*, 10—11.

S.C.

BENGESCU-DABIJA, Gheorghe (30.VI.1844, București — 13.I.1916, București), dramaturg. Era fiu al lui Titus Bengescu și al austriecei Louise Galviny von Uffmann. Celălalt nume, Dabija, și l-a adăugat după căsătorie. A făcut studii militare în Franța, intrînd apoi în armata română, ajungînd pînă la gradul de general. Ca intendent general al armatei, din 1896, a publicat diverse lucrări de specialitate. În 1906 a fost senator din partea județului Fălciu. Membru al Junimii din 1868, a colaborat la „Convorbiri literare" timp de aproape două decenii. Sub pseudonimul G. Bradu a publicat o poezie în „Convorbiri literare" și a tradus din franceză libretul unei operete.

Debutează în 1870, cînd un grup de actori amatori îi joacă piesa *Amorul unchiului*, prelucrare după E. Sue. Atras multă vreme de operetă, **B.-D.** a tradus libretele cîtorva din cele mai apreciate compoziții ale acestui gen muzical. Astfel, în 1875, ajutîndu-l pe Ed. Th. Aslan să înjghebeze primul spectacol românesc de operetă, el traduce libretele operetelor *Fata mamei Angot* de Ch. Lecocq și *Princesa de Trebizund* de J. Offenbach. Tot atunci a tălmăcit libretul operetei *Giroflé-Girofla* de Lecocq. În 1880, a transpus în românește libretul scris de Fr. Zell și R. Gené, pentru opereta *Fatinița* a lui Fr. Suppé. A mai tradus : *Corabia Salamandra* de Ch. de Livry, Deforges și A. de Leuven, *Domnu' Choufleury* de Saint-Remy și *Martira* de A. D'Ennery și Ed. Tarbé Des Sablons. Fără a avea strălucire, tălmăcirile sale sînt totuși plastice și lipsite de neologisme stridente. În anul 1896, a tradus *Macbeth* de Shakespeare. **B.-D.** este și unul din întemeietorii operetei naționale românești. Dacă libretul scris de el în 1876 pentru opereta *Scaiul bărbaților* nu a avut succes, în schimb, cu *Olteanca* (1880), a cărei muzică a fost compusă de G. Otremba și Ed. Caudella, el își leagă numele de începuturile operetei românești. Libretul are la bază o piesă franceză care a inspirat și nuvela lui N. Gane *Două nebunii*, dar prelucrarea este atît de iscusită, încît textul emană un incontestabil specific românesc, evident în intrigă și atmosferă. Peripețiile, numeroase și de bună calitate, sînt înșirate cu simț scenic și cu măsură. Caricaturizarea intervine rareori, pentru a îngroșa umorul. Atmosfera este de șezătoare, iar personajele au multă naturalețe. La aceasta contribuie în mare măsură folosirea proverbelor, a pildelor, precum și a replicii spontane și deseori mușcătoare. În 1893, **B.-D.** a scris libretul pentru o nouă operetă, *Insula florilor*, pe muzică de M. Cohen-Lînaru.

B.-D. a fost un dramaturg prolific, deosebit de apreciat în epocă. Ca autor de piese originale a debutat la 1 octombrie 1871 cu ***O palmă la bal mascat***, reușită comedie de situații, demonstrînd capacitatea autorului de a individualiza un tip, precum îndrăgostitul veșnic nefericit și molestat Petrache Mihulescu. A doua piesă a lui **B.-D.**, *Radu III cel Frumos* (1873), preia subiectul dintr-o nuvelă istorică a lui N. D. Popescu, fără însă a reuși să depășească mediocritatea modelului. Intriga transpune într-un mediu istoric autohton trama foiletoanelor macabre, amestecînd-o cu o notă social-patriotică, împrumutată din piesa *Răzvan și Vidra* a lui B. P. Hasdeu, căreia îi este tributară uneori chiar în ce privește construcția. Ca și în prima piesă, țăranii sînt individualizați prin naturalețea comportamentului. *Cucoana Nastasia Hodoronc* (1877) se înscrie printre cele mai reușite comedii românești de moravuri din secolul al XIX-lea. Îmbrăcată în haina vodevilului, satira este îndreptată împotriva micii boierimi și a parveniților, ale căror năravuri sînt ridiculizate. Dintre personaje se distinge Nastasia Hodoronc, o variantă mahalagească a Chiriței lui V. Alecsandri ; șireată și incultă, energică și ambițioasă, ea reprezintă unul din personajele cele mai vii ale dramaturgiei vremii.

În istoria dramaturgiei românești, **B.-D.** a rămas cunoscut mai ales ca autor al piesei *Pygmalion,* a cărei premieră, din 4 februarie 1886, a constituit un adevărat triumf, la obținerea căruia a contribuit și o distribuție prestigioasă (C. I. Nottara, Gr. Manolescu, V. Leonescu). Subiectul a fost împrumutat din *Les Aventures de Télémaque* de Fénelon : Astarbé, amanta tiranului fenician Pygmalion, vrea să-l vadă rege în locul acestuia pe Joazar, pe care îl iubește pătimaș. Intrigile ei vor provoca atît propria-i moarte, cît și pe aceea a lui Pygmalion, a soției și a fiului lui. Personajele sînt sclave ale unei singure trăsături de caracter, sub impulsul căreia acționează aproape orbește. Acțiunea stă sub semnul destinului sufletesc al eroilor, iar impresia pe care o produce este puternică. Condusă foarte strîns, fără scene de prisos, intriga face totuși concesii spectaculosului, ca, dealtfel, întregul limbaj al piesei, orientat către declamația pompoasă. A doua tragedie a lui **B.-D.**, ***Amilcar Barca generalisim al Cartaginei*** **(1894)** a luat subiectul din romanul *Salammbô* al lui G. Flaubert. Încercînd să facă o piesă de meditație, autorul nu realizează, însă, decît o însăilare firavă de monologuri și repetiții obositoare, de truisme pretențioase. Ceva mai reușită, *Silvina Doamna* (1897) reia subiectul propriei sale piese *Despina*, reprezentată în urmă cu peste douăzeci de ani. Prefigurare a doamnei Clara din *Vlaicu Vodă* a lui Al. Davila, eroina titulară continuă șirul unor personaje tradiționale ale teatrului românesc, precum Vidra din *Răzvan și Vidra* de B. P. Hasdeu, sau Carmina din *Despot-Vodă* de V. Alecsandri, de care însă o îndepărtează un voluntarism prea declarat și prea artificial. Cu totul melodramatică și bulevardieră este *Crimă sau virtute* (1901). Ultima sa piesă, *Mustrare de cuget* (1913), este o reușită idilă. Fiind vorba de mediul rustic, **B.-D.** realizează un tablou de un pitoresc robust, susținut de un dialog vivace, cu replici iuți, uneori cu o ușoară tentă de vulgaritate. Piesa este scrisă într-un limbaj popular înflorat, care abundă în pilde și zicători.

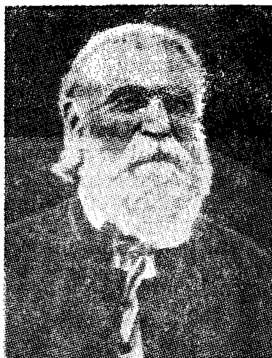
— *O palmă la bal mascat,* CL, V, 1871, 4, 5 ; *Radu III cel Frumos,* Iași, Tip. Goldner, 1875 ; *Sus pe ceriu...,* CL, X, 1876, 2 ; *Cucoana Nastasia Hodoronc,* CL, XI, 1877, 2—4 ; *Drepturile ovreilor,* CL, XII, 1878, 8 ; *30 August 1877,* CL, XII, 1878, 9 ; *Olteanca,* Iași, Tip. Balassan, 1880 ; *Pygmalion regele Feniciei,* București, Tip. Modernă, 1886 ; *Amilcar Barca generalisim al Cartaginei,* București, Tip. Modernă, 1894 ; *Silvina Doamna,* LAR, I, 1897, 4—6 ; *Asupra teatrului,* LAR, II, 1897, 1 ; *Limba română apropo de o artistă dramatică,* LAR, III, 1898, 1 ; *Criza și armata,* București, Tip. Lăzăreanu, 1901 ; *Mustrare de cuget,* București, Tip. Lăzăreanu, 1913. — **Tr.** : Nuitter și E. Tréfeu, *Princesa de Trebizund,* Iași, Hirsch et Finke, 1875 ; Clairville, P. Siraudin și Koening, *Versurile din „Fata mamei Angot",* Iași, Tip. Goldner, 1875. **Ms.** : H. Meilhac și L. Halévy, *Boamba cu apă fiartă* (1877), A.S.I., ms. 447.

— 1. Pop, *Conspect,* II, *15—17 ;* 2. M., *„Fatinița", operă comică în trei acte de Fr. Zell și Richard Gené, tradusă de G. Bengescu-Dabija,* LUP, V, 1880, 480 ; 3. *Cronica teatrală. Teatrul din Iași,* ROM, XXIV, 1880, 18 martie ; 4. Gh. Ben-

gescu-Dabija, *[Scrisoare către N. Gane, 1882]*, SDL, III, 257—259 ; 5. Sphynx [D. D. Racoviță], *„Pygmalion" de d. locotenent-colonel G. Bengescu*, RLB, X, 1886, 2555—2558 ; 6. B. Florescu, *„Pymalion" de G. Bengescu-Dabija*, ANL, I, 1886, 3 ; 7. N. Ch. Quintescu, *„Pygmalion", „Fata de la Cozia" și „Lăpușneanu"*, București, Tip. Academiei, 1887 ; 8. *Știri teatrale*, LUP, VII, 1890, 1245 ; 9. I. Dragomirescu-Ranu, *Teatrul Național*, ROM, XXXVII, 1893, 262 ; 10. *Informațiuni*, ROM, XXXVII, 1893, 275 ; 11. Grigore Ventura, *„Amilcar Barca", tragedie de d. Bengescu-Dabija*, TM, XVI, 1894, 279 ; 12. Ion C. Bacalbașa, *„Amiclar Barca", tragedie în 5 acte — 7 tablouri — în versuri de d. Bengescu-Dabija*, LUP, XI, 1894, 2471 ; 13. P. M., *„Amilcar Barca"*, ȚR, II, 1894, 471 ; 14. Iosif Vulcan, *G. Bengescu Dabija, „Amilcar Barca, generalisim al Cartaginei"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 15. Jip., *Cronică teatrală*, ZI, I, 1896, 7 ; 16. *Stagiunea Teatrului Național*, TM, XVIII, 1896, 203 ; 17. Gh. Bengescu-Dabija, *[Scrisoare către N. Petrașcu]*, SDL, VI, 244 ; 18. D. Rosetti, *Dicț cont.*, 25 ; 19. *Generalul Bengescu-Dabija*, CMN, I, 1898, 4 ; 20. G. Panu, *„Crimă sau virtute", dramă în trei acte de d. Bengescu-Dabija*, SPA, VII, 1907, 58 ; 21. G. Panu, *Apropo de piesa „Crimă sau virtute" a d-lui Bengescu-Dabija*, SPA, VII, 1907, 59 ; 22. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, 314 ; 23. *Gh. Bengescu-Dabija*, CL, L, 1916, 1 ; 24. Burada, *Ist. teatr.*, II, 285, 345, 359—360, 371, 394—395 ; 25. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, aprilie ; 26. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 246 ; 27. Cioránescu, *Teatr. rom.*, 88—89, 122—126, 155—156 ; 28. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, 204 ; 29. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL VIII, 1959. 1—2 ; 30. Massoff, *Teatr. rom.*, II, 364, 365, 367 ; 31. Mănucă, *Scriit. jun.*, 18—33 ; 32. *Ist. lit.*, III, 68—69 ; 33. Mîndra, *Clasicism*, 132—153.

D.M.

BERARIU-IEREMIEVICI, Artemie (8.IX.1834, Satu Mare, j. Suceava — 15.IX.1922), publicist. După învățătura făcută la Suceava și Cernăuți, **B.-I.** urmează ca stipendist, din 1858, filologia clasică în cadrul Facultății de filozofie din Viena. Cunoștea, pe lîngă limbi clasice și romanice (franceza, italiana), și limbi slave (sîrba, ucraineana, rusa). Întors în țară, în 1861, se dedică, după hirotonire (1862), unei activități de îndrumător al vieții național-culturale din Bucovina. Paroh, din 1865, în comuna Ceahor, el va fi suplinitor și, din 1868, profesor definitiv la Institutul teologic din Cernăuți. Mai tîrziu, **B.-I.** va fi cancelar mitropolitan și sinodal (1884—1895), protopop la Cernăuți (1892) și, din 1895, arhipresbiter. Este redactor al textului românesc din publicația religioasă „Candela", din noiembrie 1883 pînă în aprilie 1895. A colaborat, de asemenea, la „Patria" din Pesta, la o serie de publicații din Transilvania — „Gazeta de Transilvania", „Telegraful român", „Observatoriul" — și Bucovina : „Gazeta Bucovinei", „Deșteptarea", „Revista politică", „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina", „Steluța". **B.-I.** participă în 1862 la fondarea „Reuniunii române de lectură din Cernăuți", care va deveni Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina. Preocupat de ridicarea morală și culturală a țăranilor, **B.-I.** a alcătuit cîteva istorioare morale, tipărite la Cernăuți, în care deplînge aspecte sociale ale lumii satelor, aducînd exemple pilduitoare pentru îndreptarea unor vicii : *Terminul sfîntului Nicolai* (1886), *Norocul unui satulmărean* (1888) și *Din cătănia mea* (1892). Adept și luptător al cauzei românești pentru deșteptarea și întărirea conștiinței naționale, **B.-I.** publica, în 1870, în foiletonul „Albinei" și, separat, în broșură, la Pesta — *Recugetările politice ale unui muntean*. Fără un merit literar deosebit, aceste pagini păstrează tonalitatea și graiul popular bucovinean.

— *Recugetările politice ale unui muntean*, Pesta, 1870 ; *Terminul sfîntului Nicolai*, Cernăuți, 1886 ; *Norocul unui satulmărean*, Cernăuți, 1888 ; *Din cătănia mea*, Cernăuți, 1892.

— 1. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, 26 ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 140—142 ; 3. Predescu, *Encicl.*, 96.

A. S.

BERARIU-IEREMIEVICI, Gavril (1819—1864), autor de versuri. Preot bucovinean, paroh în Berchișești (Suceava), **B.-I.**, entuziasmat de evenimentele anului 1848 în țările române, a încercat să-și convertească poetic sentimentele patriotice în trei ode, strînse într-o broșură, publicată la Cernăuți, cu titlul *Poezii române*. Dintre acestea, mai importante, cel puțin ca atitudine politică, sînt *Odă către nația română* și *Poetico-istorică disertație asupra nației daco-romane*. Fără pretenții poetice deosebite, **B.-I.** va versifica și mai tîrziu pe marginea unor evenimente politice însemnate, compunînd, în 1860, *Autonomia țării*, iar în 1862, *Suceava, vechea capitală*.

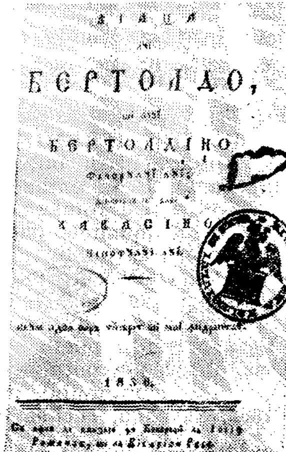
— *Poezii române*, Cernăuți, 1848.

— 1. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 66 ; 2. Predescu, *Encicl.*, 96.

A. S.

BERTOLDO, carte populară de înțelepciune, cu caracter satiric. Motivul tematic, avîndu-și originea în vechile legende indiene ale brahmanilor, este acela al înfruntării spirituale, cu întrebări enigmatice și răspunsuri înțelepte, dintre un suveran și slujitorul său. O primă formă a cărții se află într-un text arameic, *Solomon și Așmedai*, inclus și în *Talmud*. Prin intermediare bizantine, cartea se transmite, cu modificări ale celui de-al doilea personaj principal, la slavii de sud și la ruși și, în Occident, printre anglo-saxoni, francezi, germani și italieni, apoi la cehi și polonezi. Vechea legendă cunoaște, mai tîrziu, o revitalizare și o nouă circulație, prin prelucrarea de tip popular, cu elemente folclorice italiene, datorată lui Giulio Cesare Croce della Lira : *Le sottilissime astuzie di Bertoldo* (1592). Opera lui Croce transferă interesul subiectului de la înțelepciunea lui Solomon, înlocuit cu regele longobarzilor, la reliefarea psihologiei eroului popular Bertoldo, înzestrat cu vervă satirică și spirit de independență față de convențiile și servilismul de la curte. Impulsionat de succesul lucrării, Croce compune o continuare a povestirii, cu isprăvile lui Bertoldino, fiul celebrului erou, la care scriitorul Camillo Scaligeri della Fratta adaugă un al treilea text, despre Cacaseno, nepotul lui Bertoldo. Acest ciclu de povestiri, bogat în snoave, farse, proverbe și enigme cu răspunsuri epigramatice, a fost amplificat într-un lung poem, „in ottave rime", de 23 de poeți ai Academiei „della Crusca". Prelucrarea lui Croce s-a răspîndit în multe literaturi : neogreacă (1646), portugheză (1743), spaniolă (1745), franceză (1750), suprapunîndu-se peste circulația vechii legende solomoniene. După versiunea franceză, de fapt o parafrazare, cu reducerea elementului licențios, bazată pe textul lui Croce și pe poemul Academiei, s-a făcut o traducere germană (1751), prescurtată ulterior într-o mică ediție populară. În limba română există două redacții deosebite ale romanului lui Bertoldo. Una dintre ele, *Istoriile lui Bertold*, tălmăcită în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, probabil în Moldova, după ediții neogrecești aduse de fanarioți, s-a păstrat în cinci manuscrise, netipărite încă, cel mai vechi fiind din 1775. Celălalt text, tradus după ediția germană prescurtată, adusă

de sașii din Transilvania, este *Viața lui Bertoldo și lui Bertoldino, feciorului lui, dimpreună și a lui Cacasino, nepotului lui,* tipărită la Sibiu, în 1779. În această versiune sînt expuse sumar și isprăvile lui Bertoldino, urmașul eroului principal, și este consemnat sfîrșitul ridicol al lui Cacasino, care moare mîncînd clei. *Bertoldo,* un țăran de o urîțenie fizică, dar și de o înțelepciune asemănătoare cu ale lui Esop, cîștigă prețuirea regelui Alboin din Verona, ieșind totdeauna învingător din conflictele cu femeile, inclusiv cu regina, și cu sfetnicii curții, în special cu rivalul său, bufonul Fagotti (sau Glomez). Prin șiretenie și istețime el scapă de pedepsele cauzate de atacurile sale îndrăznețe împotriva cîrmuirii și a curtenilor. Primește, în cele din urmă, un loc, pe potriva calităților sale, de judecător la curte, dar moare curînd, obosit de noua slujbă. Înțelepciunea eroului se evidențiază mai ales în schimbul de replici avut cu regele și cu bufonul acestuia, în răspunsuri, devenite frecvente în literatura folclorică, de tipul : cel mai repede umblă gîndul, vinul cel mai bun este cel neplătit și de la mesele altora, cea mai mare laudă o aduce cel care vrea să înșele, apa poate fi adusă cu sita cînd îngheață, buruiana pe care o cunosc și orbii este urzica ș. a. Romanul conține o serie de motive folclorice de circulație universală prezente, de asemenea, în creația populară românească, unde legendele solomoniene provin și dintr-un vechi fond de cultură, balcano-oriental. Dintre motivele romanului, larg răspîndite sînt : motivul omului închis în sac sau în butoi și condamnat la moarte, al celui care merge nici îmbrăcat, nici gol (învelit în plasă), al judecății făcute de rege, după modelul lui Solomon, celor două femei certate de la împărțirea unei oglinzi, al femeilor care nu pot păstra un secret, deschizînd cutia interzisă ș.a. Modificările de conținut, dar, mai ales, de formă (dialog viu și spontan, simplitate a compoziției, limbaj popular), făcute de traducătorii și copiștii români, au integrat romanul lui Bertoldo în literatura populară românească. O parte din motivele populare incluse în roman au fost prelucrate de Anton Pann, altele au îmbogățit povestirile lui P. Dulfu despre Păcală. În 1875 se publică la Galați o prelucrare a romanului, localizată ca acțiune în Moldova, în timpul lui Sas Vodă, intitulată *Vicleniile meșterului Perdaf* și continuată cu *Gugutel, fiul vicleanului meșter Perdaf.*

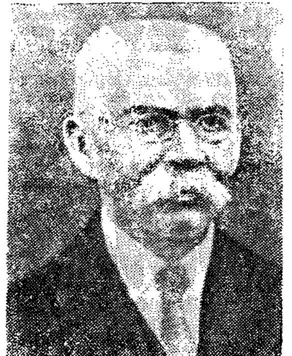

— *Viața lui Bertoldo și lui Bertoldino, feciorului lui, dimpreună și a lui Cacasino, nepotului lui,* Sibiu, Tip. Bart, 1799 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, 1836, reed. în CPL, I, 239—254 ; ed. pref. Mircea Ciobanu, București, E.L., 1968. **Ms. :** *[Bertoldo]*, B.A.R., ms. 1417, f. 57—113 (1775), ms. 1067, f. 34—70 (1779), ms. 2088, f. 152—155 (1793—1795), B.C.S., ms. II-24, f. 148—189 (1794), B.A.R., ms. 2189, f. 1—42 (1813), B.C.U., ms. III-37 (1819), B.A.R., ms. 1759, f. 2—48 (sec. XIX).

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, 78—91 ; 2. I. Bogdan, *O traducere moldovenească a „Vieții lui Bertoldo" din veacul al XVIII-lea*, CL, XXVI, 1891, 4 ; 3. N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, BSH, t. XIV, 1928 ; 4. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, 364—383 ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, 51 ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, 459—461 ; 7. Lăudat, *Ist. lit.*, II, 264—269 ; 8. I. C. Chițimia, *Introducere*, CPL, I, 237—239 ; 9. *Ist. lit.*, I, 681—683 ; 10. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea I, București, E.A., 1976, 182—196.

A. S.

BIBICESCU, Ioan G. (8.XI.1848, Cerneți, j. Mehedinți — 2.V.1924, București), folclorist și publicist. Și-a făcut clasele primare la Turnu Severin, iar liceul la Craiova. Studiază dreptul la București și Paris, după care, întors în Capitală, acceptă un post de copist la primărie. Aici îl descoperă C. A. Rosetti, care îl angajează în redacția ziarului „Românul". Părăsește, după 12 ani, ziarul, dar nu și ideile democratice și patriotice, pe care le va promova în continuare, ca redactor la ziarele „Dorobanțul", „Renașterea", „Unirea", „Telegraful" (devenit „Telegraful român"). Cu vremea, ajunge să dețină funcții dintre cele mai importante în viața politică și obștească a Capitalei : întîi consilier comunal, apoi locțiitor de primar și deputat în Parlament, de unde se retrage, însă, demonstrativ, fiindcă nu se respectaseră cererile pentru acordarea de drepturi muncitorilor. A fost director al Societății pentru industria și comerțul petrolului, membru în comitetul Societății presei, în comitetul Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor. În anul 1895 este numit director și, în 1916, guvernator al Băncii Naționale, calitate în care a acordat sprijin material mai ales revistelor transilvănene. A donat o bibliotecă orașului Turnu Severin. Preocupările sale au mers spre domenii diverse, ca economie politică, demografie, drept, istoria culturii, fără a străluci în vreunul din ele.

B. și-a dobîndit notorietatea prin activitatea de folclorist, pe care a desfășurat-o totuși accidental, fără veleități și în primul rînd din motive de ordin patriotic. Îngrijorat de posibilitatea dispariției creației populare din Transilvania, **B.** culege cîțiva ani la rînd folclor din Vîlcele (județul Covasna). Realizează, în felul acesta, monografia folclorică a unei localități. La data apariției volumului *Poezii populare din Transilvania* (1893), textele erau deja cunoscute din ziare și din manuscris, astfel că prezentarea colecției fusese făcută din 1884 de G. I. Ionnescu-Gion și era citată de B. P. Hasdeu în *Etymologicum Magnum Romaniae*. În afara materialelor culese direct, **B.** introduce în cartea sa și texte din alte surse, pentru a ilustra folclorul întregii provincii. Majoritatea o reprezintă textele lirice, la care se adaugă colinde, balade, ghicitori și o prezentare a obiceiului „înfirtățit-însurățit", în care dovedește și aptitudini de filolog. În folclor **B.** se orientează neașteptat de lesne și mai toate observațiile sale din prefață sînt întemeiate, unele vădind mare finețe de spirit. Folclorul înseamnă pentru el etnopsihologie, dar interpretările sale sînt lipsite de punctul de vedere istoric. **B.** remarcă unitatea sincretică a cîntecului, text-melodie, calitatea îndoielnică a informațiilor furnizate de lăutari și face un patetic apel pentru culegerea folclorului amenințat cu dispariția. A tradus din franceză cîteva povestiri romanțioase în foiletonul ziarului „Românul".

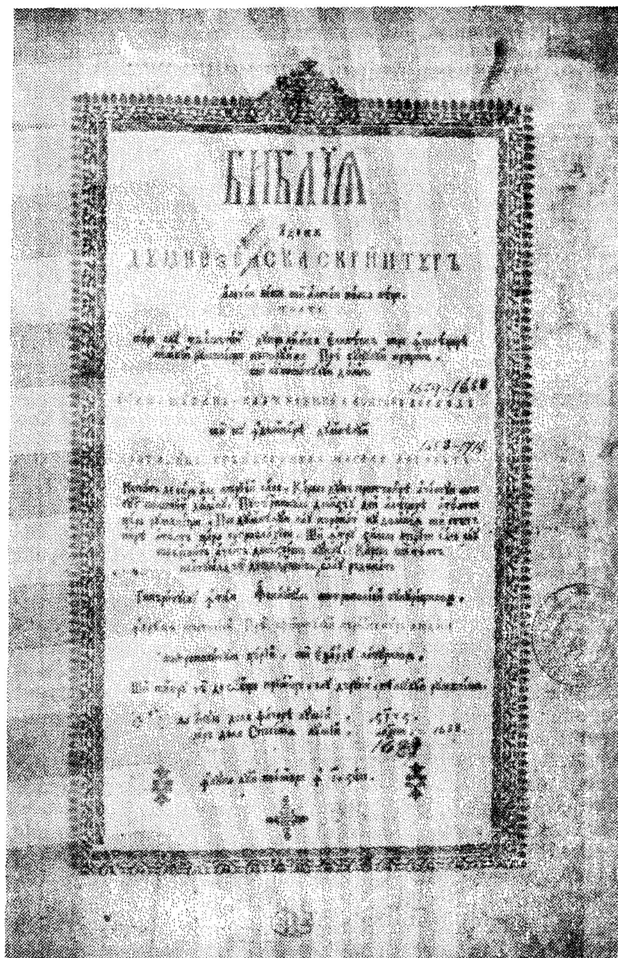
— *Poezii populare din Transilvania,* București, Imprimeria statului, 1893 ; ed. îngr. Maria Croicu, introd. I. C. Chițimia, București, Minerva, 1970. — **Tr. :** Amédée Achard,

Cartea cu încuietoare, ROM, XIX, 1875, 25—31 iulie, 1—8 august, *Domnişoara du Rosier*, ROM, XX, 1876, 21—31 martie, 1, 3, 4, 9, 10 aprilie ; Étienne Enault, *Rosa de Provins*, ROM, XIX, 1875, 1 octombrie, *Preţul unei morţi*, ROM, XIX, 1875, 3, 4 octombrie ; Jane Mac Leod, *Cavalerul, rivalul meu*, ROM, XIX, 1875, 19, 20 noiembrie ; L. Sermensan, *Buchetul Anei*, ROM, XX, 1876, 15 februarie ; Émile Souvestre, *Santa Silvestra*, ROM, XX, 1876, 16—17 februarie, *Cocoşatul de la Soumak*, ROM, XX, 1876, 7 martie.

— 1. [G. I. Ionnescu-] Gion, *Poezia poporană — Colecţiunea Bibicescu*, ROM, XXVIII, 1884, 24—28 septembrie, reed. în I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, ed. îngr. Maria Croicu, introd. I. C. Chiţimia, Bucureşti, Minerva, 1970, *377—389* ; 2. *„Poezii populare din Transilvania"*, ATRO, I, 1894, *644—647* ; 3. C. Litzica, *Două colecţiuni nouă de cîntece poporane române, Hodoş şi Bibicescu*, RN, VII, 1894, 1 ; 4. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *29* ; 5. *Scrisori-Gorovei*, *73* ; 6. Al. Bărcăcilă, *Figuri oltene*, AO, III, 1924, 15 ; 7. Diaconu, *Folklor*, II, *LI—LIII* ; 8. Petru Drăgănescu-Brateş, *Viaţa şi opera lui Ioan G. Bibicescu*, Turnu Măgurele, Tiparniţa, 1938 ; 9. Octav Păun, *Un folclorist valoros : I. G. Bibicescu*, GL, XI, 1964, 19 ; 10. George Sorescu, *Fişier bio-bibliografic. I. G. Bibicescu (1848—1924)*, RMR, IV, 1967, 4 ; 11. Vrabie, *Folcloristica*, *246* ; 12. I. C. Chiţimia, *I. G. Bibicescu şi folclorul Transilvaniei*, în I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, Bucureşti, Minerva, 1970, *V—XX* ; 13. Bîrlea, *Ist. folc.*, *301—303*.

L. C.

BIBLIA DE LA BUCUREŞTI (1688), prima ediţie românească integrală a *Bibliei*. S-a tipărit la Bucureşti în numai zece luni, din noiembrie 1687 pînă în septembrie 1688, reprezentînd în epocă o importantă realizare filologică. Apariţia cărţii s-a impus la un moment dat ca un deziderat al politicii culturale promovate de domnitorul Şerban Cantacuzino. *Biblia de la Bucureşti* a suscitat întrebări referitoare la autorul sau autorii traducerii, precum şi la raporturile textului cu tălmăcirile anterioare, parţiale, din *Scriptură* în limba română — tipăriturile lui Coresi, **Palia de la Orăştie*, **Noul Testament de la Bălgrad*, tipăriturile mitropolitului Dosoftei al Moldovei sau traducerea *Vechiului Testament* rămasă în manuscris de la Nicolae Milescu ⟨2, 3, 8, 22, 26⟩. S-a considerat îndeobşte că la întocmirea acestei ediţii a *Bibliei* au contribuit un grup de cărturari din Ţara Românească, între care : fraţii Radu şi Şerban Greceanu (celui dintîi datorîndu-i-se şi *Stihurile asupra stemei prea luminatului şi înălţatului Domn Ioan Şărban C. B. Voievod*), arhiepiscopul grec Ghermanos Nyssis, consultat în materie de limbă şi dogmă, Mitrofan, fostul episcop al Huşilor, stabilit în Ţara Românească, supraveghetor tehnic al ediţiei, nume la care a fost asociat şi cel al stolnicului Constantin Cantacuzino (presupus ca fiind autor de fapt, sau coautor, al predosloviilor semnate de mitropolitul Teodosie şi de patriarhul Dositei al Ierusalimului ⟨8, 21, 29⟩). Traducerea de la 1688, efectuată după *Septuaginta* grecească, ar fi fost confruntată, conform unei păreri tradiţionale, cu transpunerile anterioare ale *Vechiului* şi *Noului Testament* existente la noi, din care numeroase pasaje ar fi fost preluate şi integrate aproape fără modificări în cuprinsul noii ediţii ⟨15, 16, 18⟩. Apariţia *Bibliei* din 1688 a fost apreciată în acest context drept momentul afirmării depline a limbii naţionale în cult, o încununare a strădaniilor cărturarilor clerici şi laici aparţinînd deopotrivă celor trei state feudale româneşti, şi extinse pe o durată de mai bine de un secol, pentru dezvoltarea limbii literare. Traducerea şi tipărirea integrală a *Bibliei* în Ţara Românească ar fi avut drept consecinţă afirmarea subdialectului muntean ca bază în evoluţia ulterioară a limbii române literare ⟨19, 26, 31⟩. Cercetările mai noi, reactualizînd un alt punct de vedere, aprofundînd însă investigaţia şi argumentarea, insistă asupra însemnătăţii traducerii lui N. Milescu, a ponderii acestui text în cuprinsul ediţiei de la 1688 ⟨19, 21, 23⟩. A fost semnalată apoi pătrunderea în textul *Bibliei de la Bucureşti*, în proporţie considerabilă, a unor fenomene lingvistice de tip popular (munteneşti), dar şi a unor particularităţi fonetice, morfologice şi lexicale caracteristice graiurilor nordice, ardeleneşti şi moldoveneşti. Existenţa celor din urmă a fost explicată între altele prin prezenţa în Ţara Românească a unei pleiade de tipografi moldoveni, unii dintre ei continuatori ai prestigioasei activităţi desfăşurate în domeniul traducerilor religioase la Iaşi, sub îndrumarea mitropolitului Dosoftei ⟨30⟩, iar mai de curînd, prin contribuţia efectivă a acestuia la traducere ⟨33⟩.

Prin reconsiderarea contribuţiei lui N. Milescu, a cărui traducere din *Vechiul Testament* a avut un rol determinant în alcătuirea ediţiei din 1688, însăşi apariţia *Bibliei de la Bucureşti* redobîndeşte proporţii de eveniment cultural, ţinînd de o tradiţie umanistă ale cărei manifestări au putut fi recunoscute la noi încă din cea dintîi jumătate a secolului al XVII-lea. În traducerea *Vechiului Testament*, datînd din perioada şederii sale la Constantinopol, ca reprezentant diplomatic al domnitorului Grigore Ghica al Ţării Româneşti între anii 1661—1664, N. Milescu s-a folosit de o ediţie protestantă, prestigioasă în epocă, *Septuaginta* tipărită la Frankfurt pe Main în 1597. Lipsa de prejudecată în alegerea ediţiei, ca şi strădania de a transpune în limba română un cuprinzător aparat critic, atestă preocupări de ordin filologic şi cultural, ce pot justifica interesul, manifestat încă în tinereţe de Mi-

lescu, față de o asemenea lucrare. Paralel cu textul grecesc al *Septuagintei*, el a consultat mai multe ediții latinești (dintre care cel puțin două retipăreau versiunea latină oficială a *Bibliei* — *Vulgata*, iar o alta conținea o traducere mai nouă, independentă, a textului ebraic), precum și *Biblia* slavonă, tipărită în 1581, la Ostrog. Elaborată cu rigoare filologică, traducerea lui N. Milescu ar fi fost revizuită de un grup de cărturari munteni, necunoscuți (cum atestă manuscrisul 45 de la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România, o copie ce a aparținut mitropolitului Țării Românești, Teodosie Veștemeanu), cărora le-a parvenit într-o formă nedefinitivată textul, astăzi pierdut, al spătarului moldovean, și care ar fi perfectat traducerea lui Milescu, probabil între anii 1683—1686 ⟨23⟩. Respectînd metoda și exigențele filologice adoptate de Milescu însuși, autorii (sau autorul) manuscrisului 45 au urmărit colaționarea unui număr mai mare de izvoare (între care se număra și ediția R. Daniel a *Septuagintei*, tipărită la Oxford în 1653 sau la Cambridge, în 1655) și au amplificat aparatul critic al versiunii inițiale. Potrivit unei ipoteze formulate în ultima vreme, una din principalele revizuiri ale versiunii elaborate de Milescu s-ar datora lui Dosoftei, viitorul mitropolit al Moldovei (identificat cu autorul manuscrisului 45), căruia i-ar fi revenit o asemenea însărcinare încă înainte de 1671, în perioada episcopatului la Roman, și al cărui aport la desăvîrșirea traducerii *Vechiului Testament* poate fi considerat ca apreciabil ⟨33⟩. S-a demonstrat că, ulterior, alcătuitorii ediției de la 1688, cărora nu li se poate atribui o nouă traducere integrală a *Bibliei*, au renunțat, în parte, la comparativismul erudit al predecesorilor și s-au îndreptat, contrar așteptărilor, spre simplificarea și limpezirea textului și aparatului critic al manuscrisului. Meritele lor își află expresie îndeosebi în acuratețea frazei și, adesea, împotriva dificultăților de înțelegere a originalului elin, de aflare a unor echivalențe în limba română sau de acceptare a unor termeni neologici, în proprietatea transpunerii ⟨23⟩. Ilustrînd eforturile filologice succesive ale mai multor cărturari umaniști români din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în *Biblia de la București*, ediție oficială ortodoxă, ajunge a fi inclus de asemenea, în chip neașteptat, un apocrif din epoca elenistică, tratatul filozofic *Despre rațiunea dominantă (Pentru sîngurul țiitoriul gînd)*, multă vreme pus în seama istoricului Josephus Flavius. Preluat odată cu traducerea lui Milescu, cel care, interesat, îl reține din ediția *Bibliei* de la Frankfurt, *Pentru sîngurul țiitoriul gînd* este cea dintîi scriere filozofică publicată în limba română, precedînd cu un deceniu *Divanul sau Gîlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul* (1698) al lui Dimitrie Cantemir. În același timp, actul însuși al editării *Bibliei de la București*, alăturînd *Vechiului Testament* (tradus de Milescu și revăzut, cum s-a presupus, de Dosoftei al Moldovei) *Noul Testament*, tipărit în 1682, apare îndoit motivat, la data respectivă, de temeiuri religioase, cît și de rațiuni politice. Înfăptuită sub patronajul lui Șerban Cantacuzino, ediția de la București, realizată cu vădită economie de timp și de mijloace, sugerînd și o anume precipitare, urma să popularizeze numele domnului Țării Românești, care își asumase rolul de protector spiritual al creștinătății balcanice și de conducător al răscoalei antiotomane. (Șerban Cantacuzino finanțase și o ediție în limba greacă a *Bibliei*, apărută din inițiativa lui N. Glykis, la Veneția, în 1687). Moartea domnului survenind la 29 octombrie 1688, cu puțin înaintea punerii în circulație a cărții, de monumentala ediție se grăbește a beneficia, într-un cadru politic prea puțin schimbat, ruda și urmașul la domnie al lui Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu. O a doua foaie de titlu, substituind pe aceea a primelor exemplare ale *Bibliei*, asociază, în ultima clipă, în chip oficial, întreprinderii numele lui C. Brîncoveanu.

Exemplare din *Biblia de la București* au aparținut unor cărturari ai epocii din Țara Românească sau din Moldova, lui Stoica Ludescu ori, semnificativ, mitropolitului Dosoftei, căruia i-a fost dăruită cartea (în care apar și cîteva însemnări autografe — comentarii explicative — intervenții tîrzii pe text ale ierarhului moldovean) în numele domnitorului Constantin Brîncoveanu. Dimitrie Cantemir va adnota de asemenea în marginea unei ediții din 1688, moștenită de la părintele său, domnitorul Constantin Cantemir.

— *Biblia*, București, 1688.

1. Samuil Micu, *Prefață (Către cetitori)* la *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi și a cei noao*, Blaj, Tip. Seminarului, 1795, reed. în BRV, II, *380—382* ; 2. B. P. Hasdeu, *Viața, faptele și ideile lui Nicolai Spataru din Milești*, TRA, II, 1870, 7—9, 11—12, 14, 16 ; 3. Émile Picot, *Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spathar Milescu*, Paris, Leroux, 1883, *9* ; 4. Sbiera, *Mișcări*, *53—55* ; 5. *[Note bibliografice]*, BRV, I, *281—291*, IV, *206—207* ; 6. Iorga, *Ist. lit. relig.*, *207—208* ; 7. Bălan, *Lb. cărților bis.*, *162—167* ; 8. N. Iorga, *În legătură cu „Biblia" de la 1688 și „Biblia" de la 1667 a lui Nicolae Milescu*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVIII, 1915—1916 ; 9. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *93—95* ; 10. P. P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu (1636—1708)*, MERF, IV, 1925, 1-e partie, *135—144* ; 11. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *3—4* ; 12. Const. Solomon, *Biblia de la București (1688)*, Tecuci, Tip. Cultura grafică, 1932 ; 13. N. Iorga, *La „Biblia" lui Șerban Vodă*, RI, XXIV, 1938, 7—9 ; 14. Călinescu, *Ist. lit.*, *14* ; 15. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *214—217*, *218—219* ; 16. Ciobanu, *Ist. lit.*, *297—308* ; 17. Nicolae Neaga, *Biblia de la București*, MA, IV, 1959, 1—2 ; 18. Piru, *Ist. lit.*, I, *212—216* ; 19. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *167—183* ; 20. Virgil Cândea, *O epigramă grecească tradusă de spătarul N. Milescu*, LR, XII, 1963, 3 ; 21. Virgil Cândea, *Semnificația politică a unui act de cultură feudală*, STD, XVI, 1963, 3 ; 22. Virgil Cândea, *Tratatul „Despre rațiunea dominantă", cea dintîi operă filozofică publicată în limba română (1688)*, VR, XVI, 1963, 3 ; 23. Virgil Cândea, *Nicolae Milescu și începuturile traducerilor umaniste în limba română*, LL, VII, 1963 ; 24. Haneș, *Studii ist. lit.*, *74—131* ; 25. Lucian Predescu, *O controversă literară religioasă. Contribuția fraților Radu și Șerban Greceanu la cultura laică și bisericească*, GBS, XXI, 1962, 5—6 ; 26. *Ist. lit.*, I, *418—423*, *424—425* ; 27. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *221—222* ; 28. Cléobule Tsourkas, *Germanos Locros, archevêque de Nysse et son temps*, Thessalonique, Institut d'Études Balkaniques, 1970, *60—61* ; 29. Mircea Anghelescu, *Note la „Biblia" din 1688*, LR, XX, 1971, 3 ; 30. Ion Gheție, *„Biblia" de la București și procesul de unificare a limbii române literare*, SLF, II, *53—66* ; 31. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *44—50* ; 32. L. Demény, *Adnotări pe un exemplar al „Bibliei" lui Șerban Cantacuzino*, MS, IV, 1973, 4 ; 33. N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, CRC, XI, 1976, 6.

R. Ș.

BIBLIOTECA FAMILIEI, revistă literară apărută la București de la 1 ianuarie 1890 pînă la 18 iulie 1895. Director al periodicului a fost V. Alecsandrescu ; din 17 februarie 1892, el și-l asociază, ca redactor, pe M. Demetriade ; tot atunci se anunță colaborarea lui Al. Macedonski și Bonifaciu Florescu. Săptămînală mai întîi, în ultima parte a anului 1891 revista a apărut de două ori pe săptămînă, în anul următor, bilunar, iar în 1895, de trei ori pe lună. În **B. f.** s-au tipărit numeroase traduceri, unele nesemnate, altele făcute de V. Alecsandrescu (care semna și Vasal), de Cincinat Pavelescu, B. Florescu și Lucia I. Livescu. S-a tradus din J. Verne (romanele *Tragediile oceanului* și *Cesar Cascabel*, tălmăcit de Alecsandrescu), din Catulle Mendès, J. Richepin, Ed. Gondinet, J. Barbier, Maupassant ș.a. Din poemele în proză ale lui Turgheniev transpune Ludovic Leist (*Nimfele*, *Auzi-vei judecata proștilor*, *Natura*). Mace-

donski publică o epigramă (*Lui X., poet sumbru*) și republică mai multe *Nopți*. Versuri au dat și B. Florescu, M. Demetriade, Al. Obedenaru, Ana Ciupagea, I. I. Livescu, Ilie Ighel-Deleanu, Caton Theodorian, Al. G. Polihroniade, Adrian Milan. În numărul 9 din 3 martie 1891 debuta Cincinat Pavelescu, sub iscălitura P. C. de la Milcov, cu poezia *Visuri triste*. În afară de versuri și proză, V. Alecsandrescu publica articole și cronici teatrale, știri din teatru și din viața culturală, aforisme și anecdote.

R. Z.

BIBLIOTECĂ ROMÂNEASCĂ, revistă care a apărut la Buda în ianuarie 1821, în 1829, 1830 și 1834. Întreprinzătorul Zaharia Carcalechi, „ferlegher" la Tipografia Universității din Buda, a editat și redactat această publicație, tipărind în 1821 prima parte, în 1829 și 1830 cîte două părți, iar în 1834 ultimele patru. În mai multe rînduri el anunță că va scoate revista de douăsprezece ori pe an. Împrejurările îl obligă, însă, de fiecare dată, să renunțe. Dorința lui era de a oferi tuturor românilor, dar mai ales celor din Muntenia și Moldova, o revistă cu profil cultural, cuprinzînd articole de istorie națională și universală, de agricultură, comentarii politice („starea lumii"), varietăți, informații zoologice și botanice, povești și literatură originală. În decursul anilor, intențiile lui nu s-au realizat întru totul. Carcalechi nu avea cunoștințele necesare și nici colaboratorii pe care îi presupunea o atare întreprindere. În **B. r.** s-a publicat o istorie a romanilor, compilată după scrieri istorice germane și franceze de Damaschin T. Bojîncă (numai capitolele 1—4). Gr. Cuciureanu (capitolul 5), I. Maiorescu (semnînd I. Trifu) și pictorul C. Lecca. Alte scrieri despre Dimitrie Cantemir, Radu Șerban, Mihai Viteazul, precum și traducerea unor istorioare morale și *Istoria lumii pe scurt* îi aparțin lui Damaschin T. Bojîncă. Carcalechi este autorul articolelor-program și al dedicațiilor ce însoțeau unele numere. El scrie și articole de istorie care au un pronunțat caracter de popularizare, traduce din greacă și germană povestiri și istorioare moralizatoare, redactează știri privind viața culturală din Principate, informații bibliografice (*Izvorul cărților*), liste cu prețul mărfurilor ș.a. Literatură originală s-a publicat puțină: versuri nesemnate (*Un stih a lui ****), fabula *Guzganul de cetate și cel de cîmp* de Gh. Asachi, poezia *Ruinurile Tîrgoviștii* de V. Cîrlova. Un articol intitulat *Literatura*, încercînd o definiție a literaturii, discută și situația poeziei românești la 1830. Mai colaborează, cu o *Cuvîntare de rugăciune*, Emanoil Gojdu.

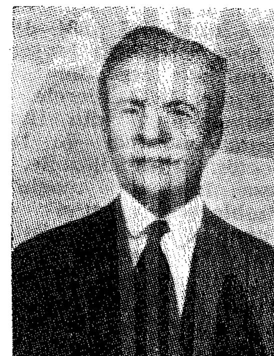

БІБЛІОТȢКЪ
РОМÂНѢСКЪ
...
ПАРТѢ І.
...
1834

B. r. a avut, pentru epoca în care era editată, un număr relativ mare de „prenumeranți" în Transilvania și în Principate. Scoțînd această revistă, Carcalechi urmărea, fără îndoială, și scopuri comerciale. Dar el era însuflețit, în primul rînd, de dorința de a contribui, cu modestele lui mijloace, la propășirea neamului, la realizarea unității culturale a românilor.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 274—275 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 66—67 ; 3. Chendi, *Pagini*, 168—169 ; 4. *„Bibliotecă românească"*, BRV, III, 372—373, 618—619 ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 104—105 ; 6. Iorga, *Ist. preset*, 35—36 , 62—63 ; 7. I. Lupaș, *Cea mai veche revistă literară românească*, AIN, I, 1921—1922 ; 8. Lupaș, *Contribuțiuni*, 9, 39—40, 43—52, 57 ; 9. *Ideologia 1848*, 162—174 ; 10. Pervain, *Studii*, 211—236 ; 11. Țîrcovnicu, *Contribuții*, 60.

R. Z.

BILCIURESCU, Victor (1.III.1865, București — 23.II. 1945, București), publicist și scriitor. Absolvent al liceului „Sf. Sava" din București și al Școlii superioare militare de cavalerie, **B.** s-a dedicat carierei militare. În 1895, după ce intrase în posesia unei moșteniri, fiind bolnav de piept, a demisionat din armată. În continuare, a făcut gazetărie, a fost deputat și a ocupat funcții administrative : prefect, inspector general administrativ. Timp de douăzeci de ani a colaborat și a fost secretar de redacție la „Universul". **B.** a finanțat și a făcut să apară în 1887 „Revista nouă", trecută sub conducerea lui B. P. Hasdeu, după ce mai întîi își anunțase intențiile de a susține „Literatorul". Al. Macedonski, care îl cunoștea și i-a încurajat cele dintîi încercări poetice, în speranța că va fi sprijinit pentru a menține „Literatorul", a obținut pentru **B.** numirea ca membru al Academiei literare „Les Muses Santonnes" din Royan. Redactor al „Revistei noi", alături de Al. Vlahuță, B. Delavrancea, I. Bianu, G. I. Ionnescu-Gion, publică aici versuri, între care și romanța *În finul de curînd cosit*, singura poezie a lui **B.** care a rămas în conștiința publicului, mai mult datorită melodiei. A mai publicat versuri, fără personalitate, în „Revista literară" și „Literatorul", în „România literară" și „Universul". Nuvelele și schițele din volumele *În patimi* (1915) și *Firave* (1921) sînt ecouri din I. L. Ca-

ragiale și I. Al. Brătescu-Voinești. Lipsit de harul povestirii, **B.** nu trece de simpla consemnare a banalului, a cotidianului nesemnificativ și, uneori, vulgar. Mai interesante sînt amintirile cuprinse în volumul *București și bucureșteni de ieri și de azi* (1945).

— *[Versuri]*, RELI, VI, 1885, 26, L, VII, 1886, 222, RN, I, 1887—1888, 1, 2, 8, 9, II, 1889, 6, RML, VIII, 1889, 1, 2, UVR, XXXII, 1916, 31, 33 ; *Znoave versificate*, București, Alcalay, 1905 ; *În patimi*, București, Minerva, 1915 ; *Firave*, București, Socec, 1921 ; *București și bucureșteni de ieri și de azi*, București, Universul, 1945.

— 1. I. Chendi, *Sărmanul Bilciurescu*, TPO, XIV, 1910, 202 ; 2. Predescu, *Encicl.*, 102 ; 3. A. Marino, *Note*, în Al. Macedonski, *Opere*, II, București, E.L., 1966, 283, 292—294.

S. C.

BINELE PUBLIC, gazetă politică și literară apărută la București, de trei ori pe săptămînă și apoi zilnic, între 29 noiembrie 1878 și 17 martie 1884. Cînd fracțiunea „liberalilor sinceri", ale cărei idei politice le apăra **B. p.**, se unește cu partidul conservator, gazeta fuzionează cu „Timpul" și în locul lor va apare, de la 18 martie 1884, „România". La **B. p.** a colaborat frecvent cu articole de orientare literară, dar și în calitate de cronicar dramatic și literar, G. I. Ionnescu-Gion. În 1879—1880 i se alătură D. D. Racoviță-Sphinx, care publică, de asemenea, cronici dramatice, dar și cugetări, articole de informație culturală, recenzii, nuvele, traduceri. Au mai scris în coloanele gazetei M. N. Săulescu, G. Missail, iar G. O. Gârbea și N. Lepădătescu au fost redactori, primul în anul 1879, cel de al doilea între 1882—1883. Cîteva traduceri fără însemnătate dă și I. S. Spartali. În ianuarie 1879, o cronică dramatică nesemnată ataca spectacolul de la Teatrul Național cu *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale. „Tînărul autor cu ochelari" era criticat pentru așa-numitele „exagerări" în descrierea moravurilor.

R. Z.

BLAGA, Iosif (1864, Lancrăm, j. Alba — 2.VI.1937, Brașov), estetician. Și-a făcut studiile secundare în Sebeș și în Alba Iulia, unde, în 1884, își ia bacalaureatul. Între anii 1884—1887, urmează teologia la seminarul românesc din Sibiu, iar din 1887 literele, la Universitatea din Budapesta, obținînd, în 1891, doctoratul în filozofie, cu teza în limba maghiară *Problema atenției din punct de vedere psihologic și pedagogic*. Din toamna aceluiași an este profesor la liceul „A. Șaguna" din Brașov unde, după moartea lui V. Onițiu, va ajunge director. A mai fost (1901—1912) secretar al Societății pentru fond de teatru român, îngrijindu-se și de publicarea unui anuar, în care face să apară, în fiecare an, dări de seamă asupra mișcării teatrale transilvănene, articole în chestiuni estetice (despre gust, despre psihologia plăcerii estetice), dezbătute și în „Transilvania". Din anul 1916 și pînă în 1919, cînd se înapoiază la Brașov, **B.** a călătorit în Suedia, Norvegia, Franța, pledînd, oricînd i se ivește prilejul, cauza Ardealului. Făcea parte din Consiliul național al unității românilor, în care calitate a colaborat, la Paris (1918—1919), la alcătuirea hărții etnografice a Transilvaniei. La 6 decembrie 1924 e numit protopop al Brașovului, rămînînd în continuare director al liceului „A. Șaguna" și, între 1924—1925, inspector șef. Vicepreședinte al Senatului între 1928—1931, **B.** a mai fost membru al Sinodului arhidiecezan, al Congresului național și al Consistoriului metropolitan, precum și în diferite comitete culturale.

B. este un profesor pătruns de rosturile și de însemnătatea meseriei căreia i s-a devotat. În afara unor discursuri ocazionale, a mai întocmit însemnări biografice referitoare la cărturarii ardeleni I. Vulcan, Al. Mocioni, A. Bârseanu, I. Ciura, V. Onițiu. Pentru necesități didactice a alcătuit un manual de *Analize psihologice* (1902), bazat pe metoda inductivă. Fără mijloace literare e consemnată *Excursiunea școlară în Italia* (1907), evocată, în *Hronicul și cîntecul vîrstelor*, și de Lucian Blaga, nepotul său, la vremea aceea elev.

În publicistica lui **B.**, preocuparea dominantă este aceea estetică. Și astfel, chestiuni precum arta și obiectul ei sau înrîurirea ei morală își fac loc într-o suită de articole inserate, în 1897, în cîteva numere din „Tribuna poporului". Stabilind, cu argumente foarte pe înțeles, deosebirile dintre lumea reală și aceea imaginară a artei, autorul, care are un stil vioi și lipsit de pedanterie, conchide că arta nici nu „moralizează", nici nu „demoralizează", prin ea sufletul „se nobilitează". Scopul artei, singurul, este acela de a deștepta o plăcere estetică. Teza e reluată, cu o dezvoltare corespunzătoare, în manualul său de *Teoria dramei* (1899). E o lucrare didactică, deși nu este destinată numai uzului școlar, sprijinită pe o informație cuprinzătoare, culeasă îndeosebi din studiile unor esteticieni germani (Fr. Th. Vischer, J. Wackernagel, Ed. von Hartmann, G. Th. Fechner ș.a.). Revendicîndu-se, în fond, din estetica hegeliană, cartea lui **B.** nu i se subordonează întru totul. Concepția autorului, înrîurită de Fr. Hebbel, ține într-o bună măsură de curentul psihologizant — ilustrat de esteticieni ca Fechner, J. Volkelt ș.a. — pentru care un adevăr estetic trebuie verificat întotdeauna prin legile psihologiei. Metoda în cercetările lui **B.** este aceea inductivă. Exemplificările se fac din literatura universală (tragedia antică, Shakespeare, Ibsen) și din cea română (I. L. Caragiale, V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, V. A. Urechia, D. Bolintineanu, I. Vulcan, I. I. Roșca). După o expunere a cuprinsului unei tragedii — îndeosebi apreciată de **B.** —, al unor comedii sau drame, sînt analizate personajele principale, în funcție de care se stabilesc unele clasificări. În afara unui istoric (origine și evoluție), despre dramă ca gen, se fac numeroase considerații, sub raportul tehnicii, al compoziției, stilului, în fine, al reprezentării (cu referiri la elementele de scenografie și la meșteșugul actoricesc). Exegeza e precedată de un capitol introductiv, un fel de mic tratat despre frumos și artă, în care, în definiții concise, sînt enunțate legile principale ale esteticii. Cartea a trezit și ecouri favorabile, dar a provocat și serioase critici, de pildă, în revista „Convorbiri literare", din partea lui Ghiță Pop (1899). În replică, **B.**, în articolul *Din estetica tragicului* (1900), retipărit în broșură, va relua, cu noi precizări, discuția asupra chestiunilor intrate în litigiu (vina tragică, eroul tragic, fatalismul în tragediile vechilor greci, efectul estetic al tragediei etc.). În estetica românească, **B.** rămîne ca autor al celei dintîi cărți care se ocupă, într-un mod sistematic, de unele probleme de estetică a literaturii dramatice.

— *Morala și schițele d-lui Hodoș*, TPO, I, 1897, 193, 195 ; *Discuțiune asupra unor principii de artă și morală*, TPO, I, 1897, 215, 216 ; *Teoria dramei, cu un tractat introductiv despre frumos și artă*, Brașov, Editura autorului, 1899 ; *Din estetica tragicului*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1900 ; *Excursiunea școlară în Italia*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1907.

— 1. b., *„Teoria dramei, cu un tractat introductiv despre frumos și artă“ de dr. Iosif Blaga*, T, XXX, 1899, 1—2 ; 2. Ghiță Pop, *„Teoria dramei“ de I. Blaga*, CL, XXXIII, 1899, 10—11 ; 3. D. C. Ollănescu, *Dr. Iosif Blaga, „Teoria dramei“*, F, XXXVI, 1900, 39 ; 4. Ax. Banciu, *Dr. Iosif Blaga*, ȚB, IX, 1937, 4—5 ; 5. Lucian Blaga, *Hronicul și cîntecul vîrstelor*, București, E.T., 1965, *107* ; 6. Grigore Traian Pop, *Iosif Blaga*, RMR, VIII, 1971, 12 ; 7. Gheorghe Lăzărescu, *Iosif Blaga — o primă teorie românească a dramei*, RL, V, 1972, 51 ; 8. *Cărturari brașoveni, 41—42* ; 9. Mîndra, *Clasicism, 98—99*.

F. F.

BLAJEVICI, Teoctist (23.II.1807, Tișăuți, j. Suceava — 9.VII.1879, Cernăuți), cărturar și autor de versuri. Fiu al parohului din Tișăuți, după terminarea liceului și a studiilor teologice la Cernăuți, **B.** este numit, din 1832, preot la Storojineț și Prisăcăreni, iar după 1837, cînd îi moare soția, intră în cinul monahal. A funcționat, la Cernăuți, ca spiritual și mai tîrziu, din 1857, ca rector la seminarul Institutului teologic. Între 1848—1866 a fost asesor și referent la Consistoriul episcopal, suplinind, în răstimpuri, catedre vacante la gimnaziu, la Preparandie și la școala de cantori bisericești. Între 1863—1874 a fost egumen la mănăstirea Dragomirna, fiind numit, din 1874, arhimandrit diecezan și vicar. În 1877 a fost ales mitropolit al Bucovinei și Dalmației.

B. colaborează la „Calendariul pentru Bucovina" (1842) din Cernăuți, cu poemul *Iordania, 1841 în Cernăuți*, care descrie în stihuri religioase ocazionale serbarea Bobotezei. În același calendar apar poezia *Simțirile la mînecîndă*, apoi două fabule versificate : *Flămîndul motan* și *Cocoveica și vrabia*, cu „parimiile“ corespunzătoare. În prima, un motan, căutînd prin casa unui țăran ceva de mîncare, găsește o pilă „tăvălită cu slănină”. Crezînd că-i un os, a lins pînă ce limba i-a sîngerat. Învățătura fabulei moralizează pe cei limbuți. În calendarul pe 1844 apare traducerea unei ode a lui G. R. Derjavin, cu conținut religios. Însuflețit de manifestația clerului din mai 1848, el tipărește, într-o foaie volantă, ca și Iraclie Porumbescu, o *Odă la soborul clirosului Bucovinei*. În calendarul pe 1854 apare o imitație a lui **B.**, *Dumnezeu*, după celebra odă a lui Derjavin, și în același an îi apar într-o broșură poeziile *Preotesele vădane* și *Imnul văduvelor preotese*. Limba poeziilor sale este curată, lipsită de împrumuturi străine, cu o ortografie neinfluențată de etimologismul lui A. Pumnul. Lui **B.** îi aparține și o gramatică a limbii române, în germană *(Theoretisch-praktische Grammatik der Dacoromanischen*, 1844, Lvov și Cernăuți). În prefața acesteia explică scopul pentru care a scris lucrarea : necesitatea unui tratat practic de deprinderea gramaticii. Probabil că pe baza acestei lucrări, **B.** și-a prezentat candidatura la catedra de limba și literatura română, la gimnaziul din Cernăuți. În anexa gramaticii, **B.** adaugă *o Culegere de anecdote, fabule și „istoricele”*, traduceri de proverbe, idiotisme și texte literare românești. Gramatica a cunoscut mai multe ediții, fiind prelucrată, în 1855, într-o ediție rezumativă, de buzunar. Pentru necesitățile învățămîntului teologic, **B.** a întocmit trei manuale religioase, toate apărute la Viena, în 1865. Însărcinat să asiste, ca delegat, la deschiderea mormintelor domnești de la Putna, în 1856, a alcătuit, în limba germană, o scurtă descriere în care glorifică viața lui Ștefan cel Mare. Lui **B.** îi aparține și un proiect de organizare a unei școli primare de fete, alcătuit în limba germană, pe cînd era egumen la Dragomirna. Ca dovadă a prețuirii de care s-a bucurat acest ierarh cu merite culturale și înzestrare poetică, care își alesese, ca poet, pseudonimul Teoctist Șoimul, este și dedicația pe care i-o face Iraclie Porumbescu pe colecția lui de zicale.

— 1. *Encicl. rom.*, I, *502* ; 2. I. Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, București, Göbl, 1916, *129—139* ; 3. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 22, 26—27* ; 4. Predescu, *Encicl., 840* ; 5. I. Zugrav, *Un ierarh cărturar : Teoctist Blajevici*, MM, XLVI, 1970, 3—6.

A. S.

BLARAMBERG, Nicolae (24.XII.1837, București — 25.I.1896, București), ziarist și prozator. Era fiul lui Vladimir Blaremberg, ofițer de geniu în oștirea rusească, stabilit la București din 1828, înrudit, prin căsătorie, cu familia domnitoare Ghica. **B.** învață într-un pension particular din București, apoi la o școală pregătitoare de pe lîngă Institutul de cadeți din Petersburg. Face liceul la Odessa, iar studiile superioare (dreptul), mult mai tîrziu, în Franța. Ocupă diferite funcții la Departamentul Dreptății, Înaltul Divan, este judecător, avocat, procuror la Curtea de Casație. Ia parte la conspirația împotriva domnitorului Al. I. Cuza, în februarie 1866. Șef al unei disidențe politice, membru al Parlamentului în mai multe rînduri, ministru pentru cîteva zile în 1891, **B.** are o poziție politică oscilantă. Către sfîrșitul vieții, rămăsese doar prim-efor al Eforiei spitalelor civile. **B.** a condus, împreună cu alți oameni politici, mai multe publicații : „Revista Dunării" (apărută doar în două numere, 1865—1866), „Dezbaterile" (1866), „Terra“ (1867—1870) și ediția ei franceză, „Le Pays roumain" (1867—1869, 1870—1871), „Stindardul" (1876), „Le Peuple roumain“ (1885—1886). A scris numeroase lucrări de jurisprudență, printre care și *Essai comparé sur les institutions et les lois de la Roumanie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours* (1886—1887), voluminoasă dar eclectică sinteză a istoriei dreptului român, care se referă nu o dată la tradițiile populare. Oratorul, căruia T. Maiorescu îi face un sugestiv portret, avea o elocință pedantă, încărcîndu-și discursurile cu o serie de idiotisme franceze și cu un amalgam de citate.

În tinerețe, sub semnătura N. Moreanu (de la Moret, nume întîlnit des în familia sa, care își avea originile în Flandra franceză, nume folosit, dealtfel, și de **B.**), publicase romanul *Un vis pe Carpați* (1857). Acțiunea scrierii se dezvoltă după canoane romantice. Procedeul compozițional este acela al pretextului revelării în vis a unor întîmplări mai vechi. Din povestire în povestire, se perindă mai multe personaje al căror destin este pecetluit tragic de situarea în două tabere opuse : cea a lui Tudor Vladimirescu și cea a lui Ipsilanti. Romanul este grandilocvent și prolix, oferind prea mult spațiu expunerilor politice, meditațiilor filozofice. Se mizează, în același timp, pe senzațional și melodramatic. Și totuși, ca în mai toate romanele românești din epocă, pot fi descoperite și aici pagini izbutite, atunci cînd

autorul face analiza critică a societății contemporane. **B.** a mai publicat o meditație în proză în „Secolul" (1857) și un început de nuvelă, probabil o traducere, în „Revista Dunării" (1866), scrieri fără valoare deosebită.

— *Un vis pe Carpați*, București, Ioanid, 1857 ; *Fragment*, SEO, I, 1857, 50 ; *Cineva nu se înamorează d-un suflet*, RVD, I, 1866, 2.

— 1. C. A. Rosetti, *„Un vis pe Carpați" de N. Moreanu*, ROM, II, 1858, 29—31 ; 2. George Popovici, *O scriere nouă asupra vechilor noastre așezăminte*, CL, XX, 1886, 8 ; 3. Christodul I. Suliotis, *Nicolae Blaremberg. Omul și faptele lui*, I—II, București, Tip. Lăzăreanu, 1894—1895 ; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *30—31* ; 5. Maiorescu, *Critice*, II, *174*, III, *222—229* ; 6. Predescu, *Encicl.*, *106*.

G. D.

BOB-FABIAN, Vasile v. **Fabian-Bob, Vasile.**

BOBÎRNACUL, publicație periodică satirică și literară, apărută la București, săptămînal și bisăptămînal, de la 1 ianuarie 1878 pînă la 3 iunie 1879, de la 21 decembrie 1879 pînă la 7 februarie 1880, apoi în iunie și iulie 1880, la 9 și 18 aprilie 1885 și între 2 februarie și 7 aprilie 1886. Proprietar și redactor al foii era I. Marian, iar colaboratori, cu versuri, Al. Obedenaru, M. Demetriade, N. Carageally-Costache. În 1879, de la 28 februarie, în **B.** publică schițe umoristice (*Crăcănel, O nouă decorație, Un nou poet* ș.a.), la rubrica *Fleacuri*, I. L. Caragiale. Colaborarea lui încetează, probabil, la 31 martie, cînd revista își întrerupe pentru o lună apariția.

— 1. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2.

R. Z.

BOCANCEA, Temistocle (1873 — 6.III.1916, Odessa), poet. **B.** a fost avocat la Cîmpulung Moldovenesc, timp în care a scris versuri și a redactat revista politico-literară „Buciumul" (1908).

Semnînd și cu pseudonimul B. Lucescu, el a colaborat la „Încercări literare" (1892, 1893), „Convorbiri literare" (1893), „Telegraful român" (1893), „Minerva" (1893, 1894), „Gazeta Bucovinei" (1893, 1895), „Familia" (1894, 1895), „Rîndunica" (1894, 1895), „Deșteptarea" (1901—1904), „Apărarea națională" (1907), „Buciumul" (1908). De la începutul activității sale poetice datează poemul epic *Zile negre* (1892). Conceput amplu, dar subminat de tehnica facilă și deficitară, construit pe o idee falsă (traiul la sate ar fi fericit dacă nu ar fi străinii), poemul rămîne doar o încercare greoaie, prolixă, cu un lexic banal, construcții forțate, epitete improprii și plate. Versurile din periodice sînt mai elaborate. Tematica este erotică, meditativă sau patriotică. Mai reușite sînt unele sonete în care **B.** meditează asupra trecerii timpului și își exprimă durerea că totul este efemer. Aici, el găsește expresii potrivite, realizînd unele efecte prozodice. Alături de Tudor Flondor și C. Berariu, **B.** este coautor al unui libret de operetă : *Moș Ciocîrlan* (1901).

— *Zile negre*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1892 ; *[Poezii]*, INL, I, 1892, 4, 5, I, 1893, 11—12, CL, XXVI, 1893, 11, MN, III, 1893, 11, IV, 1894, 12, GAB, III, 1893, 35, 38, 85, V, 1895, 89, 93, F, XXX, 1894, 3, 7, 10, 18, 19, 26, 32, 39, 48, XXXI, 1895, 7, 13, 19, 33, 37, 40, RD, I, 1894, 1, 3, 9, 13, 16, 18, 19, 23, 26, II, 1895, 3, APN, II, 1907, 18, 45—46, 49—50, 53—54, 55, 56—57, 58—59, 77, 78—79, 80—81, BCML, I, 1908, 1, 10.

— 1. Leonidas Bodnărescul, *Autori români bucovineni*, Cernăuți, Tip. Bucovina, 1903, *82—83* ; 2. C. Loghin, *Temistocle Bocancea*, ASBV, I, *95—98* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *107* ; 4. Straje, *Dicț. pseud.*, *76—77*.

C. T.

BOCANICIU, Ioan (sfîrșitul sec. XIX), traducător. Ardelean, cunoscător al limbii italiene, **B.** a tradus în „Familia", printre primii la noi, o parte din sonetele lui Petrarca și, în „Tribuna", fragmente din *Ierusalimul eliberat* de T. Tasso, din drama *Francesca da Rimini* a lui Silvio Pellico și tragedia *Eufemio da Messina* a aceluiași scriitor, însoțindu-le de biografia autorului. Traducerile sînt făcute după originalul italian.

— **Tr.** : Petrarca, *Sonete*, F, XXIV, 1888, *161, 207, 266, 318, 366, 412, 448*, XXV, 1889, *89, 123, 218, 580*, XXVI, 1890, *90, 138, 293, 344, 367, 560, 610*, XXVII, 1891, *75, 106, 131*, XXXI, 1895, *608* ; T. Tasso, *Ierusalimul eliberat*, TR, VI, 1889, 15, 16, 100, 101 ; S. Pellico, *Francesca da Rimini*, TR, VI, 1889, 111—115, *Efemiu de Messina*, TR, VI, 1889, 271—275.

— 1. R. Ortiz, *Per la fortuna del Petrarca in Rumania*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. V, 1930—1931 ; 2. I. Verbină [I. Pervain], *Contribuții la soarta lui Silvio Pellico în România*, SL, III, 1944.

S. C.

BOCET, specie folclorică ce constă dintr-un cîntec de jale care însoțește ritualul înmormîntării. Este interpretat de femei, cel mai adesea rude apropiate ale răposatului sau străine care primesc, în schimb, o recompensă. Originea **b.** românesc trebuie căutată în *neniae*-le romane, cu care prezintă evidente asemănări. *Neniae*-le erau cîntece funerare, acompaniate la fluier *(tibia)* sau trîmbiță *(tuba)* — așa cum se obișnuiește, încă, în Țara Hațegului, în ținutul Neamț și în Bucovina — prin care *praeficele* (bocitoarele romane) invocau mila zeiței Nenia, de îndată ce bolnavul intra în agonie. Combătut de biserica catolică, **b.** a dispărut în Germania și, parțial, în Franța, iar în Polonia a fost înlocuit cu imnul religios. Se mai păstrează la nemții din Kraina sîrbească, la cei din nordul Ungariei, la sașii din Transilvania. Sub înfățișarea lui arhaică, **b.** este bine conservat în Corsica, sub denumirile *lamenti* sau *voceri*, și în Sicilia, unde i se păstrează denumirea latinească. După vîrsta și starea civilă a persoanei decedate, **b.** poate fi : de mamă, de tată, de soție, de soț, de frate, de soră, de flăcău, de fată mare, de copil, de moș ș.a. Acestea sînt **b.** propriu-zise. Pe lîngă ele, însă, în zona sud-vestică a țării (Oltenia subcarpatică, Banat și Hunedoara), ritualul înmormîntării cuprinde și unele cîntece funerare, cum ar fi : *Zorile, Cîntecul mare, Cîntecul bradului, Cîntecul de leruit* ș.a., toate amintind de străvechile obiceiuri și credințe care le-au dat naștere. Cîntecele funerare nu presupun totdeauna o intensă participare afectivă. Departe de **b.** propriu-zis rămîn și „versurile la morți", întîlnite în nordul Transilvaniei și în unele localități din Moldova. Create și răspîndite cu precădere de slujitorii bisericii ortodoxe, „versurile la morți" nu sînt asimilate încă de mediul folcloric. În ce privește structura, **b.** românesc are o serie de trăsături comune cu cîntecele funebre ce răsună, în manieră asemănătoare, la înmormîntările grecilor, albanezilor, sîrbilor și bulgarilor. Jelirea mortului, plină de o vibrantă compătimire, dă **b.** un caracter ritual de incantație solemnă. Fără să aibă amploarea narativă a liricii funerare rusești — cuprinzînd adesea biografii de sute de versuri —, diferit și de violența vindicativă a unor *voceri* corsicane, **b.** românesc este o elegie profundă. El păstrează o formă echilibrată în care durerea se convertește în melancolie reculeasă. Formulele moștenite se îmbină cu elementele noi, în funcție de simțul artistic al bocitoarei și de împrejurări. Melodia **b.** folosește, de obicei, scara pentatonică și are o formă strofică, desființată uneori de interpretarea rubato a bocitoarelor. Aproape în fiecare **b.** principalele momente se succed într-un triptic tragic : desprinderea mortului de o lume, integrarea sa în altă lume și restabilirea legăturii cu lumea din care a plecat. În genere, moartea este privită ca o reintegrare în circuitul naturii, ca o cununie cu pămîntul. Încît,

după moarte, trupul omului își transferă materia în forme vegetale: „Săracii ei ochișori / S-or preface-n doi bujori, / Sărăcuța ei guriță / S-a preface-n lămîiță". Jalea după cel răposat se amplifică, cuprinzînd toate vietățile și lucrurile casei, uneori chiar întreaga natură: „Plîngi tu casă / Și tu masă / Că gospodina se duce de-acasă". Este impresionantă imaginea noului sălaș, închipuit, metaforic, ca o locuință „În fundul pămîntului", unde „N-ai nici uși, n-ai nici ferești / Afară pe un' să ieși". Întotdeauna, moartea tinerilor surprinde dureros, ca un sacrificiu inutil. Funeraliile tinerilor necăsătoriți imită obiceiurile de nuntă, făcînd astfel ca recuzita destinată unui eveniment fericit să-și schimbe menirea: „Batista de vornicel / Legată-i la prăpurel, / Batistuța cea de mire / Legată-i la năsălie". Tonul **b.** este solemn, iar imaginile folosite sugerează perfect tragismul momentului. Tristețea autentică, degajată de ritualul înmormîntării, rupe, de foarte multe ori, zăgazul strîmt al formei versificate, ducînd la apariția **b.** în proză, în versuri albe sau plin de asonanțe. Față de celelalte specii folclorice, **b.** se situează în imediata apropiere a descîntecului și incantației (de la care împrumută adesea formule magice), a colindei și a baladei. În Bucovina, mai ales în satele cu populație huțulă, doina a fost integrată obiceiurilor de înmormîntare, sub denumirea de „doină la mort", „de jele la mort" sau „de jele", avînd funcția de **b.**

Înrîurirea **b.** se resimte și în literatura cultă. Poeți ca G. Coșbuc, I. Pillat *(Bocetul)*, V. Voiculescu *(Patru brazi)*, A. Maniu *(Înmormîntarea feciorului de domn)* preiau din **b.** nu numai concepția filozofică populară asupra morții, ci și elemente stilistice și compoziționale specifice. **B.** este cultivat și astăzi, iar viabilitatea acestei specii se datorește cuprinderii ei în ceremonialul înmormîntării.

— T. T. Burada, *Datinele poporului român la înmormîntări*, Iași, Tip. Națională, 1882; S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, București, Göbl. 1892; I. Pop-Reteganul, *Bocete, adecă cîntări la morți*, Gherla, Aurora, 1897; Alexandru Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete de-ale poporului*, București, Tip. Progresul-Ploiești, 1909; I. Bîrlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, Casa școalelor, 1924; Gavril Bichigean și Ion Tomuța, *Bocete și descîntece din ținutul Năsăudului*, Bistrița, Tip. Matheiu, 1936; C. Brăiloiu. *Bocete din Oaș*, București, Socec, 1938; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I, București, E.L., 1967; *Folclor din Moldova*, II, București, E.L., 1969; Ernest Bernea, *Poezii populare în lumina etnografiei*, București, Minerva, 1976; Alexiu Viciu, *Flori de cîmp. Doine, strigături, bocete, balade*, îngr. și introd. R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

— 1. A. Lambrior, *Obiceiuri și credințe la români. Înmormîntările*, CL, IX, 1875, 5; 2. T. T. Burada, *Bocetele populare la români*, CL, XII, 1879, 10; 3. T. T. Burada, *Bocete populare române*, CL, XIII, 1879, 2, 7; 4. S. Mangiuca, *Strigarea zorilor la mort*, CJG, 1882, *129—131*; 5. T. T. Burada, *Cîntece de miriologhi*, CL, XVI, 1883, 12; 6. A. Densușianu, *Ist. lit.*, *165—167*; 7. Ciaușanu, *Superstițiile*, *212—215*; 8. Mușlea, *Cercetări*, II, *7—28*; 9. I. C. Chițimia, *Cîntece populare funerare*, RITL, VIII, 1959, 3—4; 10. I. C. Chițimia, *Bocetul românesc în interpretarea lui George Coșbuc*, LL, XI, 1966, 11. *Ist. lit.*, I, *41—53*; 12. Vrabie, *Folclorul*, *250—275*; 13. Ion H. Ciubotaru și Silvia Ionescu, *Vînătorii. Monografie folclorică*, Iași, 1971, *148—154*; 14. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *192—217*.

I. C.

BODESCU, Dimitrie (4.XII.1857, Iași — ?), publicist. Făcîndu-și studiile secundare la Iași, unde se înscrie și la Facultatea de drept, fiind mai tîrziu funcționar vamal la Galați, **B.** este un publicist al cărui nume se întîlnește sporadic în publicații foarte diferite: „Ghimpele" (1876), „Convorbiri literare" (1879), „Curierul" (1887), „Familia" (1892), „Era nouă" (1892), „Revista nouă" (1893) ș.a. În două volumașe a adunat un ciclu de povestiri *(Pagini de dragoste*, 1889) și un poem *(O iubire*, 1892). Povestirile, „schițe de moravuri", înfățișează diverse ipostaze ale iubirii nestatornice, pasagere, în care femeile, constant prozaice și imorale, fac să dispară orice iluzii. Stilul acestor narațiuni este plat, lipsit de culoare. **B.** mai scrie cîteva mărunte poezii ocazionale, fiind ceva mai ambițios în poezia de dragoste. Încercînd să surprindă tulburarea sufletelor înăbușite de ipocrizia și ticăloșia lumii înconjurătoare, dă în poemul *O iubire* o parafrază minoră a motivului romantic al refugiului iubirii în moarte. S-a păstrat în manuscris o traducere a lui **B.**, *Vîrsta ingrată* de Ed. Pailleron.

— *Pagini de dragoste*, Iași, Tip. Națională, 1889; *O iubire*, Iași, Tip. Națională, 1892. — **Tr. ms.**: Ed. Pailleron, *Vîrsta ingrată* (c. 1875), A.S.I., ms. 342.

G.D.

BODNĂRESCU, Samson L. (27.VI.1840, Voitinel, j. Suceava — 3.III.1902, Pomîrla, j. Botoșani), scriitor. Era cel de-al optulea născut în familia țăranului Alexandru Bodnar. A urmat școala primară în Vicovul de Jos, iar liceul la Rădăuți și apoi la Cernăuți. Din cauza unei glume pe seama cătanelor împărătești, își pierde bursa și termină liceul cu mari dificultăți. Obține bacalaureatul în 1865, după care se îndreaptă, în iarna aceluiași an, spre București. Chemat în anul următor la Iași, este pedagog la Institutele Unite și, un timp, student bursier al Universității. Din 1866, remarcat de T. Maiorescu, este introdus în societatea Junimea, al cărei sprijin material i-a înlesnit plecarea în străinătate, pentru studii. Din toamna anului 1868 pînă în primăvara lui 1870 studiază la Viena. În noiembrie 1870 obține doctoratul în filozofie la Giessen, în Germania. La în-

autorul face analiza critică a societății contemporane. **B.** a mai publicat o meditație în proză în „Secolul" (1857) și un început de nuvelă, probabil o traducere, în „Revista Dunării" (1866), scrieri fără valoare deosebită.

— *Un vis pe Carpați*, București, Ioanid, 1857 ; *Fragment*, SEO, I, 1857, 50 ; *Cineva nu se înamorează d-un suflet*, RVD, I, 1866, 2.

— 1. C. A. Rosetti, *„Un vis pe Carpați" de N. Moreanu*, ROM, II, 1858, 29—31 ; 2. George Popovici, *O scriere nouă asupra vechilor noastre așezăminte*, CL, XX, 1886, 8 ; 3. Christodul I. Suliotis, *Nicolae Blaremberg. Omul și faptele lui*, I—II, București, Tip. Lăzăreanu, 1894—1895 ; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *30—31* ; 5. Maiorescu, *Critice*, II, *174*, III, *222—229* ; 6. Predescu, *Encicl.*, *106*.

G. D.

BOB-FABIAN, Vasile v. **Fabian-Bob, Vasile.**

BOBÎRNACUL, publicație periodică satirică și literară, apărută la București, săptămînal și bisăptămînal, de la 1 ianuarie 1878 pînă la 3 iunie 1879, de la 21 decembrie 1879 pînă la 7 februarie 1880, apoi în iunie și iulie 1880, la 9 și 18 aprilie 1885 și între 2 februarie și 7 aprilie 1886. Proprietar și redactor al foii era I. Marian, iar colaboratori, cu versuri, Al. Obedenaru, M. Demetriade, N. Carageally-Costache. În 1879, de la 28 februarie, în **B.** publică schițe umoristice (*Crăcănel*, *O nouă decorație*, *Un nou poet* ș.a.), la rubrica *Fleacuri*, I. L. Caragiale. Colaborarea lui încetează, probabil, la 31 martie, cînd revista își întrerupe pentru o lună apariția.

— 1. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2.

R. Z.

BOCANCEA, Temistocle (1873 — 6.III.1916, Odessa), poet. **B.** a fost avocat la Cîmpulung Moldovenesc, timp în care a scris versuri și a redactat revista politico-literară „Buciumul" (1908).

Semnînd și cu pseudonimul B. Lucescu, el a colaborat la „Încercări literare" (1892, 1893), „Convorbiri literare" (1893), „Telegraful român" (1893), „Minerva" (1893, 1894), „Gazeta Bucovinei" (1893, 1895), „Familia" (1894, 1895), „Rîndunica" (1894, 1895), „Deșteptarea" (1901—1904), „Apărarea națională" (1907), „Buciumul" (1908). De la începutul activității sale poetice datează poemul epic *Zile negre* (1892). Conceput amplu, dar subminat de tehnica facilă și deficitară, construit pe o idee falsă (traiul la sate ar fi fericit dacă nu ar fi străinii), poemul rămîne doar o încercare greoaie, prolixă, cu un lexic banal, construcții forțate, epitete improprii și plate. Versurile din periodice sînt mai elaborate. Tematica este erotică, meditativă sau patriotică. Mai reușite sînt unele sonete în care **B.** meditează asupra trecerii timpului și își exprimă durerea că totul este efemer. Aici, el găsește expresii potrivite, realizînd unele efecte prozodice. Alături de Tudor Flondor și C. Berariu, **B.** este coautor al unui libret de operetă : *Moș Ciocîrlan* (1901).

— *Zile negre*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1892 ; *[Poezii]*, INL, I, 1892, **4**, **5**, **I**, 1893, 11—12, CL, XXVI, 1893, 11, MN, III, 1893, 11, IV, 1894, 12, GAB, III, 1893, 35, 38, 85, V, 1895, 89, 93, F, XXX, 1894, 3, 7, 10, 18, 19, 26, 32, 39, 48, XXXI, 1895, 7, 13, 19, 33, 37, 40, RD, I, 1894, 1, 3, 9, 13, 16, 18, 19, 23, 26, II, 1895, 3, APN, II, 1907, 18, 45—46, 49—50, 53—54, 55, 56—57, 58—59, 77, 78—79, 80—81, BCML, I, 1908, 1, 10.

— 1. Leonidas Bodnărescul, *Autori români bucovineni*, Cernăuți, Tip. Bucovina, 1903, *82—83* ; 2. C. Loghin, *Temistocle Bocancea*, ASBV, I, 95—98 ; 3. Predescu, *Encicl.*, *107* ; 4. Straje, *Dicț. pseud.*, *76—77*.

C. T.

BOCANICIU, Ioan (sfîrșitul sec. XIX), traducător. Ardelean, cunoscător al limbii italiene, **B.** a tradus în „Familia", printre primii la noi, o parte din sonetele lui Petrarca și, în „Tribuna", fragmente din *Ierusalimul eliberat* de T. Tasso, din drama *Francesca da Rimini* a lui Silvio Pellico și tragedia *Eufemio da Messina* a aceluiași scriitor, însoțindu-le de biografia autorului. Traducerile sînt făcute după originalul italian.

— Tr. : Petrarca, *Sonete*, F, XXIV, 1888, *161*, *207*, *266*, *318*, *366*, *412*, *448*, XXV, 1889, *89*, *123*, *218*, *580*, XXVI, 1890, *90*, *138*, *298*, *344*, *367*, *560*, *610*, XXVII, 1891, *75*, *106*, *131*, XXXI, 1895, *608* ; T. Tasso, *Ierusalimul eliberat*, TR, VI, 1889, 15, 16, 100, 101 ; S. Pellico, *Francesca da Rimini*, TR, VI, 1889, 111—115, *Efemiu de Messina*, TR, VI, 1889, 271—275.

— 1. R. Ortiz, *Per la fortuna del Petrarca in Rumania*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. V, 1930—1931 ; 2. I. Verbină [I. Pervain], *Contribuții la soarta lui Silvio Pellico în România*, SL, III, 1944.

S. C.

BOCET, specie folclorică ce constă dintr-un cîntec de jale care însoțește ritualul înmormîntării. Este interpretat de femei, cel mai adesea rude apropiate ale răposatului sau străine care primesc, în schimb, o recompensă. Originea **b.** românesc trebuie căutată în *neniae*-le romane, cu care prezintă evidente asemănări. *Neniae*-le erau cîntece funerare, acompaniate la fluier (*tibia*) sau trîmbiță (*tuba*) — așa cum se obișnuiește, încă, în Țara Hațegului, în ținutul Neamț și în Bucovina — prin care *praeficele* (bocitoarele romane) invocau mila zeiței Nenia, de îndată ce bolnavul intra în agonie. Combătut de biserica catolică, **b.** a dispărut în Germania și, parțial, în Franța, iar în Polonia a fost înlocuit cu imnul religios. Se mai păstrează la nemții din Kraina sîrbească, la cei din nordul Ungariei, la sașii din Transilvania. Sub înfățișarea lui arhaică, **b.** este bine conservat în Corsica, sub denumirile *lamenti* sau *voceri*, și în Sicilia, unde i se păstrează denumirea latinească. După vîrsta și starea civilă a persoanei decedate, **b.** poate fi : de mamă, de tată, de soție, de soț, de frate, de soră, de flăcău, de fată mare, de copil, de moș ș.a. Acestea sînt **b.** propriu-zise. Pe lîngă ele, însă, în zona sud-vestică a țării (Oltenia subcarpatică, Banat și Hunedoara), ritualul înmormîntării cuprinde și unele cîntece funerare, cum ar fi : *Zorile*, *Cîntecul mare*, *Cîntecul bradului*, *Cîntecul de ieruit* ș.a., toate amintind de străvechile obiceiuri și credințe care le-au dat naștere. Cîntecele funerare nu presupun totdeauna o intensă participare afectivă. Departe de **b.** propriu-zis rămîn și „versurile la morți", întîlnite în nordul Transilvaniei și în unele localități din Moldova. Create și răspîndite cu precădere de slujitorii bisericii ortodoxe, „versurile la morți" nu sînt asimilate încă de mediul folcloric. În ce privește structura, **b.** românesc are o serie de trăsături comune cu cîntecele funebre ce răsună, în manieră asemănătoare, la înmormîntările grecilor, albanezilor, sîrbilor și bulgarilor. Jelirea mortului, plină de o vibrantă compătimire, dă **b.** un caracter ritual de incantație solemnă. Fără să aibă amploarea narativă a liricii funerare rusești — cuprinzînd adesea biografii de sute de versuri —, diferit și de violența vindicativă a unor *voceri* corsicane, **b.** românesc este o elegie profundă. El păstrează o formă echilibrată în care durerea se convertește în melancolie reculeasă. Formulele moștenite se îmbină cu elementele noi, în funcție de simțul artistic al bocitoarei și de împrejurări. Melodia **b.** folosește, de obicei, scara pentatonică și are o formă strofică, desfiinţată uneori de interpretarea rubato a bocitoarelor. Aproape în fiecare **b.** principalele momente se succed într-un triptic tragic : desprinderea mortului de o lume, integrarea sa în altă lume și restabilirea legăturii cu lumea din care a plecat. În genere, moartea este privită ca o reintegrare în circuitul naturii, ca o cununie cu pămîntul. Încît,

după moarte, trupul omului își transferă materia în forme vegetale: „Săracii ei ochișori / S-or preface-n doi bujori, / Sărăcuța ei guriță / S-a preface-n lămîiță". Jalea după cel răposat se amplifică, cuprinzînd toate vietățile și lucrurile casei, uneori chiar întreaga natură: „Plîngi tu casă / Și tu masă / Că gospodina se duce de-acasă". Este impresionantă imaginea noului sălaș, închipuit, metaforic, ca o locuință „în fundul pămîntului", unde „N-ai nici uși, n-ai nici ferești / Afară pe un' să ieși". Întotdeauna, moartea tinerilor surprinde dureros, ca un sacrificiu inutil. Funeraliile tinerilor necăsătoriți imită obiceiurile de nuntă, făcînd astfel ca recuzita destinată unui eveniment fericit să-și schimbe menirea: „Batista de vornicel / Legată-i la prăpurel, / Batistuța cea de mire / Legată-i la năsălie". Tonul b. este solemn, iar imaginile folosite sugerează perfect tragismul momentului. Tristețea autentică, degajată de ritualul înmormîntării, rupe, de foarte multe ori, zăgazul strîmt al formei versificate, ducînd la apariția b. în proză, în versuri albe sau plin de asonanțe. Față de celelalte specii folclorice, b. se situează în imediata apropiere a descîntecului și incantației (de la care împrumută adesea formule magice), a colindei și a baladei. În Bucovina, mai ales în satele cu populație huțulă, doina a fost integrată obiceiurilor de înmormîntare, sub denumirea de „doină la mort", „de jele la mort" sau „de jele", avînd funcția de b.

Înrîurirea b. se resimte și în literatura cultă. Poeți ca G. Coșbuc, I. Pillat *(Bocetul)*, V. Voiculescu *(Patru brazi)*, A. Maniu *(Înmormîntarea feciorului de domn)* preiau din b. nu numai concepția filozofică populară asupra morții, ci și elemente stilistice și compoziționale specifice. B. este cultivat și astăzi, iar viabilitatea acestei specii se datorește cuprinderii ei în ceremonialul înmormîntării.

— T. T. Burada, *Datinele poporului român la înmormîntări*, Iași, Tip. Națională, 1882; S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, București, Göbl. 1892; I. Pop-Reteganul, *Bocete, adecă cîntări la morți*, Gherla, Aurora, 1897; Alexandru Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete de-ale poporului*, București, Tip. Progresul-Ploiești, 1909; I. Bîrlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, Casa școalelor, 1924; Gavril Bichigean și Ion Tomuța, *Bocete și descîntece din ținutul Năsăudului*, Bistrița, Tip. Matheiu, 1936; C. Brăiloiu. *Bocete din Oaș*, București, Socec, 1938; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I, București, E.L., 1967; *Folclor din Moldova*, II, București, E.L., 1969; Ernest Bernea. *Poezii populare în lumina etnografiei*, București, Minerva, 1976; Alexiu Viciu, *Flori de cîmp. Doine, strigături, bocete, balade*, îngr. și introd. R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

— 1. A. Lambrior, *Obiceiuri și credințe la români. Înmormîntările*, CL, IX, 1875, 5; 2. T. T. Burada, *Bocetele populare la români*, CL, XII, 1879, 10; 3. T. T. Burada, *Bocete populare române*, CL, XIII, 1879, 2, 7; 4. S. Mangiuca, *Strigarea zorilor la mort*, CJG, 1882, 129—131; 5. T. T. Burada, *Cîntece de miriologhi*, CL, XVI, 1883, 12; 6. A. Densușianu, *Ist. lit.*, 165—167; 7. Ciaușanu, *Superstițiile*, 212—215; 8. Mușlea, *Cercetări*, II, 7—28; 9. I. C. Chițimia, *Cîntece populare funerare*, RITL, VIII, 1959, 3—4; 10. I. C. Chițimia, *Bocetul românesc în interpretarea lui George Coșbuc*, LL, XI, 1966, 11. *Ist. lit.*, I, 41—53; 12. Vrabie, *Folclorul*, 250—275; 13. Ion H. Ciubotaru și Silvia Ionescu, *Vînătorii. Monografie folclorică*, Iași, 1971, 148—154; 14. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, 192—217.

I. C.

BODESCU, Dimitrie (4.XII.1857, Iași — ?), publicist. Făcîndu-și studiile secundare la Iași, unde se înscrie și la Facultatea de drept, fiind mai tîrziu funcționar vamal la Galați, **B.** este un publicist al cărui nume se întîlnește sporadic în publicații foarte diferite: „Ghimpele" (1876), „Convorbiri literare" (1879), „Curierul" (1887), „Familia" (1892), „Era nouă" (1892), „Revista nouă" (1893) ș.a. În două volumașe a adunat un ciclu de povestiri *(Pagini de dragoste*, 1889) și un poem *(O iubire*, 1892). Povestirile, „schițe de moravuri", înfățișează diverse ipostaze ale iubirii nestatornice, pasagere, în care femeile, constant prozaice și imorale, fac să dispară orice iluzii. Stilul acestor narațiuni este plat, lipsit de culoare. **B.** mai scrie cîteva mărunte poezii ocazionale, fiind ceva mai ambițios în poezia de dragoste. Încercînd să surprindă tulburarea sufletelor înăbușite de ipocrizia și ticăloșia lumii înconjurătoare, dă în poemul *O iubire* o parafrază minoră a motivului romantic al refugiului iubirii în moarte. S-a păstrat în manuscris o traducere a lui **B.**, *Vîrsta ingrată* de Ed. Pailleron.

— *Pagini de dragoste*, Iași, Tip. Națională, 1889; *O iubire*, Iași, Tip. Națională, 1892. — Tr. ms.: Ed. Pailleron, *Vîrsta ingrată* (c. 1875), A.S.I., ms. 342.

G.D.

BODNĂRESCU, Samson L. (27.VI.1840, Voitinel, j. Suceava — 3.III.1902, Pomîrla, j. Botoșani), scriitor. Era cel de-al optulea născut în familia țăranului Alexandru Bodnar. A urmat școala primară în Vicovul de Jos, iar liceul la Rădăuți și apoi la Cernăuți. Din cauza unei glume pe seama cătanelor împărătești, își pierde bursa și termină liceul cu mari dificultăți. Obține bacalaureatul în 1865, după care se îndreaptă, în iarna aceluiași an, spre București. Chemat în anul următor la Iași, este pedagog la Institutele Unite și, un timp, student bursier al Universității. Din 1866, remarcat de T. Maiorescu, este introdus în societatea Junimea, al cărei sprijin material i-a înlesnit plecarea în străinătate, pentru studii. Din toamna anului 1868 pînă în primăvara lui 1870 studiază la Viena. În noiembrie 1870 obține doctoratul în filozofie la Giessen, în Germania. La în-

toarcerea în țară este numit bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași, iar de la 24 august 1874, director al școlii „Vasile Lupu". La începutul anului 1879, primește direcția nou înființatului institut „A. Bașotă" de la Pomîrla — lîngă Dorohoi — funcționînd în acest post, cu o corectitudine exemplară, pînă la moarte. Nu rupsese de tot legăturile cu foștii prieteni, M. Eminescu, Veronica Micle, A. D. Xenopol, I. Ianov.

B. a debutat la „Convorbiri literare" chiar în primul an de apariție, cu o povestire de factură romantică, publicînd apoi versuri și piese de teatru. A început să scrie versuri de la vîrsta de douăzeci și unu de ani, compunînd poezii patriotice, de dragoste și pasteluri. Într-un limbaj presărat cu forme dialectale, el încearcă să autohtonizeze unele motive din romantismul german, folosind și procedee caracteristice lui D. Bolintineanu. Aerul de pastorală conferă poeziilor oarecare personalitate, estompînd clișeele epocii, prezente în număr mare. Atras de atmosfera bucolică, **B.** se lasă adesea pradă unei beții florale. În perioada studiilor din străinătate, el se îndreaptă spre lirica de meditație. Subordonînd poezia căutărilor sale filozofice, introduce și în pasteluri note meditative. În genere, utilizează imagistica obișnuită din poezia minoră a epocii, căreia încearcă să-i dea sensuri profunde. Folosirea frecventă a simbolului a făcut ca unele din versurile lui să nu fie apreciate decît în cercul Junimii. Preocupat de relația dintre rațiune și sentiment, **B.** este chinuit de imposibilitatea aflării unui echilibru stabil și definitiv. Întors spre sine și spre copilărie, el tînjește după libertatea vîrstei nevinovate, răzvrătindu-se, cu o violență sinceră, rar întîlnită la alți poeți români ai vremii, atît împotriva lui însuși, cît și împotriva credinței. Din tendința de a valorifica posibilitățile oferite de lirică au rezultat și epigramele scrise în metru antic.

Sub influența romantismului german, nuvelele *Suferințe (Din ziarul unui june)* și *Mici escursiuni* apelează frecvent la tonul patetic wertherian, insistînd asupra sensibilității bolnăvicioase a eroilor. Personajele sînt stăpînite de un haos sufletesc care le așează în opoziție cu restul lumii și le duce la concluzia că moartea e singura salvare. Sedus de ritmul prozei, **B.** se adresează legendelor și basmelor populare, de la care împrumută un șir de elemente specifice, constituind temelia celor două legende în proză, cea mai reușită fiind *Vidra și Simon*. Legendele sale au îmbogățit galeria personajelor feminine voluntare din literatura noastră prin portrete sugestive și pline de savoare folclorică (Vidra, Laura).

O pasiune constantă a arătat **B.** pentru teatru, considerînd că aici se află adevărata lui vocație. Proiectele sale dramatice erau vaste. Încă din liceu plănuia o dramă în cinci acte *(Puterea și inima sau Roman și Viorica)*, pe care a abandonat-o în favoarea piesei *Rienzi*, la care a început să lucreze în aceeași vreme. Apărută în „Convorbiri literare" (1868), piesa lui **B.** are în centru figura tribunului italian Cola da Rienzo. Rienzi este înfățișat în plină ascensiune. Cîștigînd poporul Romei de partea sa prin filipicile adresate baronilor, straniul plebeu este ales, în urma unei conjurații, tribun al orașului. Reformele sale urmăresc trezirea în sufletele oamenilor de rînd a sentimentului măreției strămoșești. Pierzînd sprijinul bisericii, anatemizat și alungat, este salvat din închisoarea papală prin sacrificiul soției. Reintrat în grațiile înalților prelați, el e instalat, din nou, în fruntea Romei, dar va fi ucis de ambițiosul Montreal. Fără a reuși să contureze cu prea multă vigoare personalitatea lui Rienzi, **B.** a creat totuși un tip de posedat, a cărui viață nu are preț decît în măsura în care slujește unui scop. Rienzi e un idealist, care se bazează pe vise și iluzii. El se consideră un iluminat, venit să propovăduiască „omenia" într-o lume pe care o consideră „oarbă". Declarativ și juvenil, Rienzi rămîne însă un personaj interesant prin poezia care îl însuflețește, dar care nu poate susține o compoziție șubredă ; legătura dintre episoade e slabă, iar finalul e cu totul nepregătit și nejustificat. Superioară este drama *Lăpușneanu-Vodă*, apărută tot în „Convorbiri literare" (1878—1879). Liniile generale ale subiectului sînt luate din cronici și documente istorice și o singură scenă, uciderea lui Moțoc, e împrumutată din nuvela omonimă a lui C. Negruzzi. În amănunte, drama se depărtează cu totul de istorie : doamna Ruxandra e îndrăgostită de Stroici, care și el o iubește ; Alexandru Lăpușneanu e urmărit tot timpul de ura Anei Peucer — pe al cărei soț îl ucisese — și a lui Șraiber. Piesa e o înfruntare deschisă de patimi, după model shakespearian, făcută pe un fundal de intrigi, pentru care autorul are o slăbiciune deosebită. În piesele sale, intrigantul este un personaj decisiv, care conduce, practic, acțiunea. Interesant este Alexandru Lăpușneanu, din care scriitorul face o figură de obsedat. Personajul este un răzvrătit împotriva lui însuși și împotriva lumii. Neafiînd un răspuns la întrebările pe care și le pune, el este cuprins de o exasperare tulbure, domolită numai prin cruzime. Excepție făcînd țesătura prea stufoasă de intrigi, piesa are o compoziție solidă, cu motivări ieșite din caracterele eroilor, cu personaje secundare foarte bine conturate. Ca și *Rienzi*, *Lăpușneanu-Vodă* este scrisă în versuri albe, ceea ce îi oferă lui **B.** posibilitatea de a compune fraze ample, bogate și echilibrate, covîrșite, uneori, de afluxul metaforelor. **B.** a alcătuit și un ciclu intitulat *Urmașii lui Alexandru cel Bun în drame istorice*, din care nu a scris decît episodul *Ilie-Vodă*, în cinci acte. Dar calitățile din piesele amintite mai sus devin aici, prin exagerare, defecte. Singurul merit al piesei este că precede, prin temă, drama *Despot-Vodă* a lui V. Alecsandri, *Vlaicu-Vodă* a lui Al. Davila și *Ringala* a lui V. Eftimiu.

— *Suferințe (Din ziarul unui june)*, CL, I, 1867, 9, 10, 13 ; *Rienzi*, Iași, Junimea, 1868 ; *O sară de junie*, CL, II, 1868, 1 ; *Pintea și fiica sa Laura*, CL, III, 1869, 9 ; *„Clopotul" de Schiller : trad. de d. L. Stern*, CL, III, 1869, 15 ; *Mici escursiuni*, CL, IV, 1870, 2—6, 19 ; *Vidra și Simon*, CL, V, 1871, 3 ; *Grupa de la mormîntul ducesei Cristina de Canova (aflătoare în biserica Augustinilor din Viena)*, CL, V, 1871, 19 ; *Lăpușneanu-Vodă*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1884 ; *Din scrierile lui...*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1884 ; *Idei despre sculptură față cu pictura*, A, XI, 1900, 5—6 ; *Scrieri*, îngr. Aurel Petrescu și Paul Lăzărescu, pref. Aurel Petrescu, București, E.L., 1968 ; *Puterea și inima sau Roman și Viorica*, DLJ, *13—50*.

— 1. S. Bodnărescu, *[Corespondență cu I. Negruzzi, T. Maiorescu, I. Slavici, N. Gane]*, SDL, I, *147—160*, III, *231—232*, *268*, V, *35* ; 2. A. D. Xenopol, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1869, 1870]*, SDL, I, *21*, *45*, *55*, *56*, *87* ; 3. Eminescu, *Scrieri*, I, *59* ; 4. *Corespondență, note de călătorie, acte oficiale*, DLJ, *177—191*, *231—239* ; 5. Maiorescu, *Critice*, I, *175—177*, III, *276—277* ; 6. P. Grădișteanu, *„Convorbiri literare" și „Revista contimporană"*, RCO, I, 1873, 4 ; 7. D. Aug. Laurian, *Tablete bibliografice*, RCO, I, 1873, 5 ; 8. A. D. Xenopol, *Despre epigramă*, CL, VII, 1873, 8 ; 9. Negruzzi, *Junimea*, *177*, *203—205*, *237* ; 10. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 11. Chendi, *Pagini*, *41—44* ; 12. L. Marian, *Bucovinenii de la „Junimea" din Iași (Samson Bodnărescu)*, JML, IV, 1909, 1 ; 13. Panu, *Junimea*, I, *23—25*, *181*, II, *47* ; 14. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, aprilie ; 15. *Clipe de amintire închinate lui Samson Bodnărescu*, Iași, Tip. Goldner, 1927 ; 16. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *118—120*, *248—250* ; 17. Maria Simionescu, *Samson Bodnărescu. Schiță biografică*, ALA, XV, 1938, 912 ; 18. Săteanu, *Figuri*, *213—224* ; 19. Rașcu, *Alte opere*, *116* ; 20. Călinescu, *Ist. lit.*, *370—371* ; 21. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *192—194* ; 22. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *99*, *100—102* ; 23. G. Călinescu, *Un castan replantat*, CNT, 1958, 8 ; 24. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL,

X, 1961, 3 ; 25. A. Pop, *Contribuţii*, 337, 339 ; 26. I. D. Marin, *Samson Bodnărescu, prieten şi emul al lui Mihai Eminescu*, LL, IX, 1965 ; 27. A. Petrescu, *„Grigori Vodă III", o dramă istorică inedită a lui Samson Bodnărescu*, LL, XVIII, 1968 ; 28. Eugenia Oprescu, *Manuscrisele lui Samson Bodnărescu*, SIL, 193—216 ; 29. Mănucă, *Scriit. jun.*, 34—69 ; 30. Mîndra, *Clasicism*, 132—152 ; 31. *Ist. lit.*, III, 63—68.

D.M.

BOERESCU, Costache (1836, Bucureşti — 23.X. 1908, Bucureşti), romancier. Frate mai mic al lui V. Boerescu, **B.** învaţă mai întîi la colegiul „Sf. Sava", în Bucureşti. În 1856, pleacă la Paris, unde studiază dreptul. Aici publică *Les Principautés devant le second Congrès de Paris* (1858) şi *De l'amélioration de l'état des paysans roumains* (1861), pledoarii pentru unire şi democratism, influenţate de gîndirea politică paşoptistă. După ce îşi ia doctoratul, se întoarce în ţară şi e numit profesor de drept civil la Facultatea de drept din Bucureşti. Reeditează şi completează o colecţie de legi alcătuită de fratele său. Se manifestă şi ca om politic, fiind deputat în Adunarea legislativă în 1864 şi ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice în 1889, apoi, preşedinte al Senatului. În 1903 publică o culegere de *Discursuri politice*, care îl relevă ca pe un bun orator, cu o frază armonioasă, elegantă.

În tinereţe, **B.** scrisese romanul *Aldo şi Aminta sau Bandiţii* (1855), încercare artificioasă, aglomerînd diferite influenţe livreşti. Acţiunea este plasată într-o tabără de haiduci în vremea de după mişcarea lui Tudor Vladimirescu. Căpitanul Brav, împreună cu secretarul lui, Aldo, şi cu Aminta, iubita acestuia din urmă, în fruntea unei cete de „bandiţi", se refugiaseră în munţi pentru a duce o viaţă liberă şi pentru a lupta împotriva tiraniei. Ideile patriotice, umanitarismul, protestul social sînt compromise însă prin lipsa de verosimilitate şi coerenţă a naraţiunii. Eroii sînt nefireşti, haiduci de operetă, cultivaţi, generoşi, plini de har oratoric. Stilistic, romanul cade în ridicol prin discursivitate, retorism, printr-un limbaj de-a dreptul ilar. Cu atît mai surprinzătoare sînt ideile judicioase ale lui **B.** despre limba literară, exprimate în două scrisori către G. Bariţiu, publicate în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" chiar în anul apariţiei romanului. **B.** critică limbajul latinizant al cărturarilor ardeleni, cerînd ca limba să fie unitară, cît mai apropiată de cea vorbită de popor. El n-a mai publicat însă nici o lucrare literară după 1855, indiciu sigur că îşi privea, cel dintîi, cu neîncredere posibilităţile.

— *Aldo şi Aminta sau Bandiţii*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1855 ; *[Scrisoare către G. Bariţiu]*, FMIL, XVIII, 1855, 6, reed. în GRP, I, 386—390 ; *[Scrisoare către G. Bariţiu]*, FMIL, XVIII, 1855, 20.

— 1. *Constantin Boerescu*, ŢR, I, 1893, 150 ; 2. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, 31 ; 3. Cornel, *Figuri*, 317—318 ; 4. Predescu, *Encicl.*, 108 ; 5. Popovici, *Romant. rom.*, 321—322 ; 6. Al. Piru, *O sută de ani de roman*, VR, X, 1957, 6 ; 7. Vîrgolici, *Începuturile*, 63—65 ; 8. *Ist. lit.*, II, 603—604.

G.D.

BOERESCU, Scarlat Constantin (prima jumătate a sec. XIX), traducător. Între traducătorii ocazionali care au sprijinit, cu forţe modeste, iniţiativa lui I. Heliade-Rădulescu de răspîndire a literaturilor străine, se numără şi **B.** Era fratele mai mare al lui Vasile şi Costache Boerescu şi moare tînăr, nu mult după absolvirea şcolii de la „Sf. Sava". Pentru „Curier de ambe sexe" el a tălmăcit din „Hebdomadaire de Vienne" o nuvelă romantică, *Lodovisa sau Amorul extraordinar*, şi un fragment din *Harmonies de la nature* de Bernardin de Saint-Pierre, publicat în „România" sub titlul *Respectul chinezilor pentru morminte*. Este şi autorul unei satire împotriva superficialităţii tinerilor „de lume", care-şi irosesc viaţa fără să facă ceva serios şi folositor.

— *Cele dintîi ceasuri de petreceri ale unui domnişor*, PM, I, 1839, 20. — Tr. : Bernardin de Saint-Pierre, *Respectul chinezilor pentru morminte*, RMNA, I, 1838, 279 ; [Autor neidentificat], *Lodovisa sau Amorul extraordinar*, CAS, II, 1838—1840, 183—185.

— 1. M. Vasilescu-Buzoianu, *Traduceri din limba franceză în „Curierul de ambe sexe"*, Bucureşti, Vremea, 17 ; 2. Apostol Stan, *Vasile Boerescu*, Bucureşti, E.Ş., 1974, 5.

S.C.

BOERESCU, Vasile (1.I.1830, Bucureşti — 30.XI. 1883, Paris), ziarist şi traducător. Face studiile secundare la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. În timpul revoluţiei de la 1848, elev încă, scrie în „Pruncul român" articolele *Către fraţii reacţionari* şi *Fraţilor cetăţeni*. Arestat, reuşeşte să scape. Se întoarce în Bucureşti şi îşi termină în 1850 liceul. Urmează, din 1852, cursuri de drept la Paris, luîndu-şi licenţa în 1855 şi doctoratul în 1857. Publică broşurile *Mémoire sur la question politique et économique de la Moldo-Valachie* şi *La Roumanie après le traité de Paris du 30 mars 1856*, în care pleda pentru drepturile politice ale ţării, pentru unirea Principatelor sub un principe străin. Întors în ţară, este din 1857 profesor de drept comercial la colegiul „Sf. Sava", iar din 1859 titular al aceleiaşi catedre la Facultatea de drept din Bucureşti, facultate la înfiinţarea căreia contribuise. Mai tîrziu este rector al Universităţii, apoi decan. Este membru şi ulterior director al Eforiei Şcoalelor. Ca jurisconsult, face cel dintîi comentariu asupra dreptului comercial român, alcătuieşte o culegere de legi şi regulamente promulgate după Unire. Ministru în mai multe guverne liberale şi conservatoare (a fost din 1860 ministru de Justiţie, ministru interimar la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, ministru de Externe), senator, vicepreşedinte şi preşedinte al Consiliului de Stat, **B.** a fost un om politic de seamă, care a participat la înfăptuirea mai multor reforme legate de consolidarea autonomiei statului român. Orator inspirat, de talent, ţinuse în 1859, ca deputat în Adunarea electivă a Bucureştilor, un discurs însufleţit prin care propunea alegerea lui Al. I. Cuza şi în Ţara Românească, după ce acesta fusese ales domn în Moldova. Discursurile politice rostite din 1859 pînă în 1883 i-au fost adunate în două volume, apărute postum, în 1910.

Încă din 1857, **B.** scosese „Naţionalul", publicaţie cu o ţinută politică moderată, care acorda un loc important culturii, literaturii. Aici debutează şi publică N. Filimon foiletoane muzicale, cronici dramatice, impresii de călătorie. Lui **B.** i se cunoaşte şi o

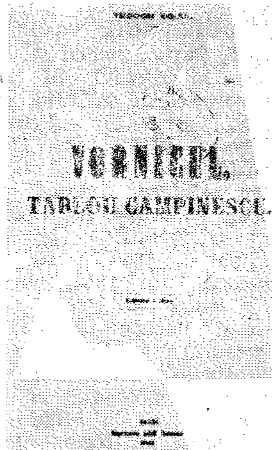
traducere, a unei „melodrame militare“, *Soldatul orfan,* pe care o publicase în 1850.

— *Discursuri politice,* I—II, Bucureşti, Socec, 1910 ; *[Extrase din discursurile politice],* GSPU, *194, 196—198, 207—209.* — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Soldatul orfan,* Bucureşti, Tip. Carcalechi, 1850.

— 1. Pop, *Conspect,* II, *10—13* ; 2. B. Mihăescu, *Vasile Boerescu,* RN, V, 1893, 10 ; 3. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *31* ; 4. *Encicl. rom.*, I, *517* ; 5. *Vasile Boerescu (1830—1883),* Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908 ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *77, 250, 253—254* ; 7. Cornel, *Figuri, 320—322* ; 8. Iorga, *Oameni,* I, *398—400* ; 9. Iorga, *Ist. presei, 85, 120* ; 10. Emil Cernea, *Figuri de jurişti din trecut. Vasile Boerescu (1830—1883),* AUB, ştiinţe juridice, t. XVI, 1967 ; 11. Const. C. Angelescu, *Emil Cernea, Figuri de jurişti din trecut. Vasile Boerescu (1830—1883),* AIX, VI, 1969 ; 12. Apostol Stan, *Vasile Boerescu,* Bucureşti, E.Ş., 1974.

G.D.

BOIAN, Teodor (1834, Botoşani — 5.I.1884, Botoşani), autor dramatic. Înalt funcţionar în magistratură, **B.** a avut şi importante funcţii administrative, fiind prefect, apoi, între 1875—1884, primar al oraşului Botoşani. Cu veleităţi artistice, **B.** s-a ocupat cu pictura şi compoziţia muzicală, cîteva „canţonete” satirice (de pildă, *Idel Roşca în garda naţională,* 1865) şi un vals fiind cunoscute în acea vreme.

În 1864 i se reprezintă pe scena teatrului ieşean „tabloul cîmpinesc“ *Vornicul,* o scenetă ale cărei personaje sînt un vornic, care critică starea de lucruri dintr-un sat şi chiar conducerea ţării, şi un bătrîn, cu rol de interlocutor şi *raisonneur.* Este mai mult opera unui om politic decît a unui scriitor.

— *Vornicul,* Iaşi, Tip. Bermann, 1864 ; ed. 2, 1865. — Tr. : [Autor neidentificat], *Aurora şi răsăritul soarelui,* ZB, I, 1850, 38.

— 1. Pop, *Conspect,* II, *80—81* ; 2. *Encicl. rom.*, I, *522* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *112.*

C.T.

BOIU, Zaharia (1.III.1834, Sighişoara — 6.XI.1903, Sibiu), poet. Născut într-o familie de preoţi din tată în fiu, **B.** s-a îndreptat şi el spre învăţămîntul teologic, înscriindu-se la gimnaziul evanghelic din Sighişoara. Timp de un an este învăţător în Săcele, dar îşi reia studiile, intrînd la Seminarul teologic din Sibiu, unde, după absolvire, funcţionează ca profesor. Susţinut de Andrei Şaguna, **B.** pleacă să-şi continue studiile în străinătate, la Leipzig. Întors în ţară, este numit, în 1861, profesor titular la secţia pedagogică a Institutului diecezan din Sibiu. Publică acum două lucrări didactice, *Abţdariu pentru şcoalele poporale române* şi *Manuducere pentru învăţători la întrebuinţarea Abţdariului,* iar în 1865—1867, *Carte de cetire pentru şcoalele poporale române,* care, alături de alte manuale alcătuite de el, constituie o contribuţie însemnată la pătrunderea curentului raţionalist în şcoală, ilustrînd în acelaşi timp şi preocuparea lui **B.** pentru o folosire îngrijită a limbii române. În 1864, este ales prim-paroh al oraşului Sibiu, apoi hirotonisit protopresbiter, numit asesor consistorial şi consilier arhiepiscopesc. Membru în comitetul Astrei, secretar şi prim-secretar al ei, **B.** este, între 1892 şi 1895, şi redactor al revistei „Transilvania“. Aici publică articole referitoare la misiunea Astrei în îndrumarea educaţiei prin şcoală şi biserică, precum şi numeroase schiţe biografice, ocazionate de aniversări sau comemorări ale unor personalităţi. Panegiristul creionează reuşite portrete morale, caracterizînd sintetic activitatea cărturarului omagiat. Adunase din 1889, într-un volum de *Cuvîntări funebrale şi memoriale,* discursuri de factură asemănătoare, care relevă talentul oratorului bisericesc. Academia Română, al cărei membru corespondent devenise în 1887, îi premiază volumele de cuvîntări bisericeşti *Seminţe din agrul lui Christos* (1898—1899). Traduce din *Confesiunile Sf. Augustin,* precum şi *Nathan cel înţelept* de Lessing. Scurte fragmente din diferiţi autori străini a tălmăcit în cărţile lui de citire, care au circulat foarte mult.

B. fusese ispitit de poezie încă din gimnaziu, cînd versifica în limbile română, germană şi latină. *Salutare la „Telegraful român“,* apărută în 1853, în publicaţia omagiată în titlu, deschide cariera unui poet ocazional, prezent în momentele de seamă ale vieţii româneşti. Colaborează şi în anii următori la „Telegraful român” din Sibiu (unde în 1860 îi apare şi un articol cu idei interesante, premaioresciene, despre limba poetică, prilejuit de discutarea almanahului „Muguri”), fiind şi redactor al publicaţiei între 1862 şi 1865. Semnează, uneori, cu pseudonimul Eugen Silvan, poezii în „Tribuna” şi „Transilvania“. Volumul de „cercări poetice” *Sunete şi resunete* apare în 1862, iar un altul, *Frunze de laur,* este editat postum, în 1904, de fiul lui **B.**, Ioan Baptist Boiu. Poeziile sînt mai toate didactice, menite să ilustreze idei etico-naţionale. De aceea, cel mai des utilizate sînt fabula şi alegoria. Pios în faţa trecutului istoric şi a înaintaşilor, încrezător în viitorul naţiei, el exprimă cu energie chemări întru înlăturarea întunecimii şi a despotismului. În apologurile lui versificate, **B.** adoptă o atitudine convenţională, encomiastică. Fantezia îi era destul de sărăcăcioasă, stereotipă. În fond, el popularizează un gen de poezie inaugurat de D. Bolintineanu, V. Alecsandri, A. Mureşanu. Bun cunoscător al poeziei de peste munţi, apreciind şi recomandînd modelul popular, el scapă cu vremea de uscăciunea şi deformările limbajului latinizant şi mînuieşte un vers fluid, vioi, uşor de memorat. Pînă la apariţia în literatură a lui G. Coşbuc, poezia lui **B.** a fost mult preţuită în Transilvania, ca şi cea a lui I. Al. Lapedatu.

— *Sunete şi resunete,* Sibiu, Tip. Diecezană, 1862 ; *Cuvîntări funebrale şi memoriale,* Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1889 ; *Seminţe din agrul lui Christos,* I—III, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1898—1899 ; *Frunze de laur,* îngr. şi pref. Ioan Baptist Boiu, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1904 ; *[Poezii],* PARO, *3—4, 297—298,* PAU, *119—124,* TPR, *40—44.* — **Tr.** : [Fraţii Grimm, Chr. Schmid, Esop, A. von Chamisso, L. Uhland, Fr. Rückert, J. P. Hebel, Fr. A. Krummacher], în Z. Boiu, *Carte de cetire pentru şcoalele poporale române,* partea I, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1865 ; [Chr. Schmid, Jean Paul, Herder, Hans Sachs, J. H. Campe, J. P. Hebel, B. Franklin, Lessing], în Z. Boiu, *Carte de cetire pentru şcoalele poporale greco-orientale,* ed. 2, partea II, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1869.

— 1. Pop, *Conspect,* II, *189—190* ; 2. *Encicl. rom.* I, *523* ; 3. C. Erbiceanu, *Zaharia Boiu, „Seminţe din agrul lui Christos“,* AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ;

4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *338—339* ; 5. Paul I. Papadopol, *[Zaharia Boiu]*, CTC, III, 1922, 15, 16 ; 6. Gheorghe Comşa, *Istoria predicei la români*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1921, *232—235* ; 7. Breazu, *Studii*, I, *78—79* ; 8. Gh. Popovici, *Zaharie Boiu, autor de manuale didactice*, RPD, V, 1956, 5, 6 ; 9. Tuliu Racotă, *Însemnările autobiografice ale preotului sighişorean Zaharie Boiu*, MA, III, 1958, 5—6 ; 10. Al. I. Ciurea, *Clerici şi personalităţi ale bisericii române din Transilvania şi Banat, membri ai Academiei Române înainte de 1 decembrie 1918*, MO, XXI, 1969, 1—2 ; 11. Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Niţu, Grigore Ploeşteanu, *Profiluri mureşene*, Tîrgu Mureş, 1971, *193—204* ; 12. Straje, *Dicţ. pseud.*, *80—81* ; 13. Tuliu Racotă, *Activitatea lui Z. Boiu pentru constituirea unui sistem de învăţămînt modern în Transilvania*, RPD, XXIV, 1975, 7 ; 14. Tuliu Racotă, *Din istoria motivului „pomul de lîngă drum"*, LL, 1975, vol. II ; 15. Tuliu Racotă, *Poetul Zaharia Boiu*, RITL, XXV 1976, 4 ; 16. V. Cucu, *Zaharia Boiu*, T, VII, 1978, 4.

G. D.

BOJÎNCĂ, Damaschin T. (18.X.1802, Gîrlişte, j. Caraş-Severin — 17.VIII.1869, Dumbrăveni, j. Suceava), istoric şi publicist. Este unul dintre copiii Florincăi şi ai preotului Matei Bojîncă (Popovici), descendenţii unor familii de olteni care se stabiliseră în Banat. Învăţătura o începe la Oraviţa sau la Vîrşeţ, urmînd apoi la gimnaziul piarist din Timişoara. Înscris la seminarul teologic din Vîrşeţ, întrerupe cursurile din cauza unor neînţelegeri cu superiorii. Urmează filozofia la Seghedin (1822—1823), continuînd cu studii de drept la Oradea (1824—1826) şi la Pesta, unde îşi face practica juridică şi îşi dă examenele de avocat (1826—1829). Pe lîngă studiile juridice şi pregătirea teologică (care l-a determinat la un moment dat să dorească intrarea în viaţa monahală, decizie refuzată însă de episcopul sîrb Ştefan Stratimirovici, temător în faţa unui candidat cu un orizont spiritual atît de larg), B. avea în aceeaşi perioadă preocupări publicistice legate de domeniul istoriei şi al pedagogiei. A colaborat, în 1830, împreună cu Moise Nicoară, la „Calendar românesc" din Buda, scos de Ştefan P. Niagoe, iar în 1829—1830 a fost redactorul publicaţiei lui Zaharia Carcalechi „Bibliotecă românească". A fost de asemenea corector la Tipografia Universităţii din Buda pentru lucrările româneşti. În acea vreme el a fost şi profesor particular în casa lui Ştefan Vay, pretor în Caraşova. Din cauza persecuţiilor naţional-politice şi religioase, B. pleacă în Moldova. Răspunzînd unui apel făcut de Gh. Asachi, B. va funcţiona la Iaşi de la 1 aprilie 1833 ca jurisconsult pe lîngă Logofeţia Dreptăţii. În anul următor se căsătoreşte cu bucovineanca Goian Casandra. A condus, ca rector, Seminarul de la Socola în intervalele 1833—1839 şi 1840—1841. În perioada 1841—1847, este profesor la Academia Mihăileană, predînd cursuri de drept. În 1860—1861, sub domnia lui Al. I. Cuza, a fost ministrul Dreptăţii. În Moldova, B. a primit şi ranguri, fiind din 1835 paharnic, apoi ban (1841), iar la 1848 — agă. După 1861 se retrage pînă la sfîrşitul vieţii la moşia sa din preajma Botoşanilor, fiind, după dorinţa lui, înmormîntat la Iaşi.

Activitatea din prima perioadă a vieţii lui B., dinainte de stabilirea lui în Moldova, se înscrie pe linia preocupărilor culturale, istorice şi educative ale Şcolii ardelene. Admirator al lui Petru Maior, căruia îi va edita, împreună cu Iordachi Mălinescu, la Buda, în 1834, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, la care va alătura traducerea în limba română a polemicii acestuia cu slavistul B. Kopitar, sub titlul *Disputaţiile asupra Istoriei pentru începutul românilor în Dachia urmate între autorul ei Petru Maior... şi între reţensentul K. împrotivnicul Istoriei*, B. este el însuşi autorul unei lucrări polemice în sprijinul ideii romanităţii şi continuităţii românilor. Scrierea, apărută în limba latină, *Animadversio in dissertationem Hallensem sub titulo : Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind* (1827) şi apoi în româneşte — *Respundere desgurzătoare la cîrtirea cea în Halle în anul 1823 sub titula Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind* (1828), cuprinde o luare de poziţie împotriva sîrbului maghiarizat Sava Tököli, care susţinea originea slavă a poporului român, fără argumente şi fără pregătire de specialitate, cu rea credinţă şi afirmaţii defăimătoare referitoare la români. B. intervine cu argumente logice, dar şi cu temeinice informaţii de ordin istoric, filologic, etnografic, susţinute cu citate din istorici renumiţi, pentru a combate părerile adversarului şi a reformula teza despre originea pur romană a poporului nostru, despre continuitatea sa, aducînd şi referiri la românii transdanubieni. Poate şi datorită formaţiei sale juridice, B. se dovedeşte un înzestrat polemist, surprinzînd contradicţiile logice ale adversarului, atent la implicaţiile politice ale răstălmăcirilor acestuia, apelînd la efecte stilistice furnizate de interogaţia şi exclamaţia retorică, folosind toate nuanţele ironiei, de la cea deliberat naivă la sarcasm. Interesul lui pentru istorie, împletit cu dorinţa de instruire şi culturalizare a poporului, se răsfrînge în activitatea sa publicistică, desfăşurată la „Bibliotecă românească". Îi apar aici cîteva lucrări dedicate unor figuri importante ale istoriei naţionale : *Viaţa lui Dimitrie Cantemir, domnului Moldaviei şi prinţip în Împărăţia rusească* (1829), *Istoria lui Radu Şerban, prinţipului Ţării Româneşti, din familia Basarabilor, carele au domnit de la anul 1602 pînă la 1610* (1829) şi *Vestitele fapte şi perirea lui Mihai Viteazul, principului Ţării Româneşti* (1830), fiind, prin aceasta din urmă, primul istoriograf român care a evidenţiat însemnătatea unirii înfăptuită de voievodul muntean. Considerînd cunoaşterea istoriei un factor de educaţie naţională, B. lărgeşte obiectul scrierilor sale spre cuprinderea istoriei antice şi a celei universale. În 1829, tipărea, în aceeaşi publicaţie, o lucrare cu caracter cronologic, *Istoria lumii pe scurt de la zidirea ei pînă în anu acesta*, în care urmărea nu numai istoria statelor şi a popoarelor, dar şi viaţa lor culturală. Istoria romanilor constituie subiectul a două scrieri, prima, *Istoria romanilor* (1829—1830), o prelucrare, iar cea de-a doua, *Anticile romanilor acum întiia oară româneşte scrise* (1832—1833), o lucrare de compilaţie cu multe adaosuri personale, în care autorul face o expunere asupra societăţii şi organizării Imperiului roman, fiind atent mai cu seamă la problemele de civilizaţie, insistînd asupra elementelor de mitologie, asupra credinţelor, datinilor lumeşti şi religioase. Lucrarea încearcă să dovedească înrudirea unor obiceiuri ale românilor cu cele ale romanilor. Autorul insistă asupra tradiţiilor legate de nuntă şi de înmormîntare, aducînd şi numeroase însemnări despre dansul, muzica, portul şi meseriile romanilor, dintre care multe s-au transmis poporului nostru. O lucrare cu caracter pedagogic este *Diregătoriul buncicreştere spre îndreptarea multor părinţi şi bun folosul tinerimei române* (1830). După B., scopul educaţiei este fericirea, adică „buna norocire" a omului. Această încredere în puterea raţiunii umane îl situează pe poziţii iluministe. Cultura îl face mai bun şi îl înfrumuseţează pe om, îi ascute judecata, îndepărtează superstiţiile şi ignoranţa, dă posibilitate omului să stăpînească natura. Considerînd, ca orice iluminist, că viciile şi nedreptăţile îşi au izvorul în ignoranţă, B. militează pentru învăţămîntul general. El formulează o serie de idei înaintate, potrivit cărora oamenii trebuie să fie educaţi indiferent de starea lor socială ; în educaţie trebuie să se ţină

seamă de influenţa mediului, de ereditate, de particularităţile de vîrstă şi cele temperamentale ale copiilor. **B.** se preocupă de asemenea de lipsa cărţilor tipărite, necesare în şcolile publice. El însuşi a încercat să suplinească această lacună prin alcătuirea unor cursuri şi manuale de învăţămînt : o „teologie morală" pentru Seminarul de la Socola, cursuri de drept pentru Academia Mihăileană, majoritatea rămase în manuscris. În lucrările sale, **B.** a fost preocupat şi de procedee expresive. Stilul său este direct, sentenţios, cu o anumită savoare arhaică. El întrebuinţează şi cîteva elemente afective (diminutivele hipocoristice), apoi comparaţii, exclamaţii şi interogaţii retorice. În lexic apar, alături de termeni arhaici şi regionalisme, o serie de neologisme folosite în formele adoptate ulterior în limba română.

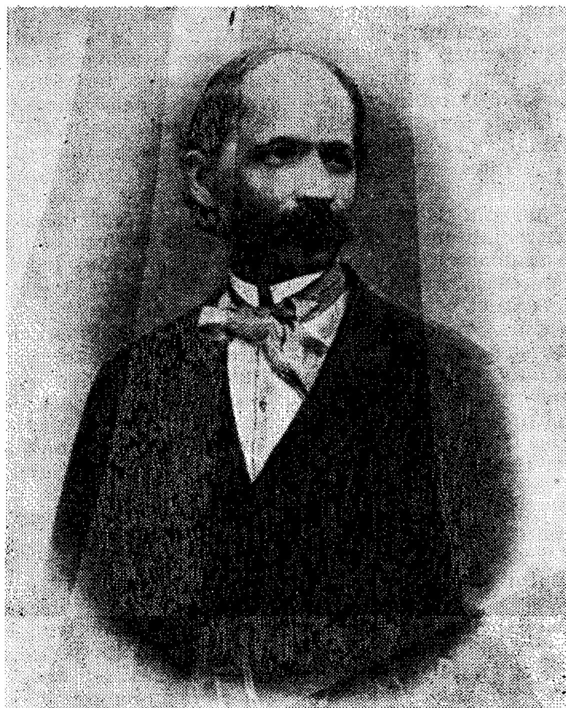
— *Animadversio in dissertationem Hallensem sub titulo : Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind,* Pesta, Tip. Landerer, 1827 ; *Respundere desgurzătoare la cîrtirea cea în Halle în anul 1823 sub titula Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind — (adecă Arătare cum că românii nu sînt viţă de romani) de K. consiliar de*** făcută,* Buda, Tip. Universităţii, 1828 ; *Istoria romanilor,* BRO, 1829, partea I, II, 1830, partea III, IV ; *Istoria lumii pe scurt de la zidirea ei pînă în anu acesta,* BRO, 1829, partea II, 1830, partea III, IV ; *Viaţa lui Dimitrie Cantemir, domnului Moldaviei şi prinţip în Împărăţia rusească,* BRO, 1829, partea I ; *Istoria lui Radu Şerban, prinţipului Ţării Româneşti, din familia Basarabilor, carele au domnit de la anul 1602 pînă la 1610,* BRO, 1829, partea II ; *Vestitele fapte şi perirea lui Mihai Viteazul, principului Ţării Româneşti,* BRO, 1830, partea III, IV ; *Diregătoriul bunei-creştere spre îndreptarea multor părinţi şi bun folosul tinerimei române,* Buda, Tip. Universităţii, 1830 ; *Anticile romanilor acum întîia oară româneşte scrise,* I—II, Buda, Tip. Universităţii, 1832—1833. — Tr. : *O istoriuţă care este tipărită în limba nemţească în Calendariul de la Caşovia din anul 1828,* BRO, 1829, partea II.

— 1. Urechia, *Ist. şc.,* II, *59, 113, 197—198, 219* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 62, 68* ; 3. Lupaş, *Contribuţiuni, 44—45, 47* ; 4. Gh. Ungureanu, *Jurisconsultul Damaschin T. Bojinca (1802—1869),* Iaşi, Tip. Presa bună, 1930 ; 5. Traian Topliceanu, *Damaschin Bojânca — 1802—1869,* Oraviţa, Tip. Astra, 1933 ; 6. Gh. Ungureanu, *Date nouă cu privire la viaţa şi activitatea jurisconsulţilor Christian Flechtenmacher şi Damaschin Bojinca,* A, XLI, 1934, 1—2 ; 7. Lupaş, *Cronicari,* I, *175—183* ; 8. Laţia, *Cărturari, 11—14* ; 9. I. D. Suciu, *Şase scrisori inedite ale lui Damaschin T. Bojinca către Gh. Bariţiu,* LUF, VI, 1940, 1—3 ; 10. Suciu, *Lit. băn., 272—281* ; 11. T. Topliceanu, *Damaschin Bojânca şi cîrtitorii neamului românesc,* LUF, IX, 1943, 1—3 ; 12. Popovici, *Studii,* I, *246* ; 13. Breazu, *Studii,* I, *31—33* ; 14. Georges Ciulei, *Un jurisconsulte oublié : Damaschin Bojincă,* Bucureşti, Monitorul oficial, 1945 ; 15. C. Nonea, *Despre un bănăţean şi una din cărţile lui Damaschin Bojinca,* MB, VIII, 1958, 7—9 ; 16. Gh. Ciulei, *Damaschin Bojincă, jurist progresist din secolul al XIX-lea,* O, X, 1959, 1 ; 17. V. Ardeleanu, *Date noi despre Damaschin Bojincă,* O, XIII, 1962, 2 ; 18. V. Ardeleanu, *Rectificări şi completări la articolul „Noi date despre Damaschin Bojincă",* O, XIII, 1962, 7 ; 19. L. Ghergariu, *Limba scrierilor lui Damaschin T. Bojincă,* CLG, VIII, 1963, 1 ; 20. L. Ghergariu, *Preocupări etnografice şi folcloristice ale lui Damaschin T. Bojinca,* Cluj, 1964 ; 21. Virgil Birou, *Portretele lui Damaschin Bojincă,* O, I, 1964, 2 ; 22. Ion Taloş, *Începuturile interesului pentru folclorul românesc în Banat,* Cluj, 1964, *5—10* ; 23. Victor Ţîrcovnicu, *Damaschin Bojincă, pedagog iluminist,* RPD, XIII, 1964, 2 ; 24. Toma G. Bulat, *Profesori bănăţeni în serviciul şcolilor clericale din Principatele Române, în secolul al XIX-lea,* MB, XVI, 1966, 10—12 ; 25. *Ist. lit.,* II, *119—122* ; 26. Ivaşcu, *Ist. lit.,* I, *322* ; 27. Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la şcolile teologice din Ţara Românească şi Moldova în sec. al XIX-lea,* MM, XLIV, 1968, 1—2 ; 28. Ţîrcovnicu, *Contribuţii, 98—108* ; 29. Ion B. Mureşianu, *Un cărturar bănăţean din 1830 despre Mihai Viteazul,* MB, XXV, 1975, 4—6.

A. S.

BOLINTINEANU, Dimitrie (1819 sau 1825 ⟨71⟩, Bolintin-Vale, j. Ilfov — 20.VIII.1872, Bucureşti), poet. Ienache Cosmad, tatăl lui **B.**, român macedonean, originar din Ohrida, părăsise locurile natale spre a se stabili în Valahia. Se pare că a ţinut în antrepriză poşte, a arendat pămînt, ajungînd el însuşi mic proprietar şi chiar subprefect în Bolintinul din Vale, lîngă Bucureşti, unde s-a căsătorit cu o localnică. Cei trei copii ai familiei Cosmad, Caterina, Dimitrie şi un frate mai mic (mort pretimpuriu în 1831), îşi petrec copilăria în satul natal, apoi **B.** este trimis la nişte rude în Bucureşti. În casa pitarului Costache Pădeanu, a început să înveţe cu un dascăl de familie. În 1830 era elev la şcoala de la Colţea şi, mai tîrziu (prin 1837), coleg cu I. Ghica, Gr. Alexandrescu, N. Bălcescu, Al. Zanne, la colegiul „Sf. Sava". Orfan de ambii părinţi, morţi în 1831, rămăsese în grija rudelor. Intră ca funcţionar în administraţie (în 1841 este copist la Secretariatul Statului) şi, în 1843, bucurîndu-se de protecţia domnitorului Gh. Bibescu, căruia poetul îi fusese călduros recomandat de I. Heliade-Rădulescu, primeşte rangul de pitar. **B.** începuse să scrie şi debutase, în 1842, cu succes, în „Curier de ambe sexe", cu elegia *O fată tînără pe patul morţii,* căreia Heliade îi face o prezentare entuziastă. În anii următori, tînărul poet publică în „Curierul românesc", „Curier de ambe sexe", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Propăşirea". Frămîntările timpului nu-l lasă indiferent. Este membru al Asociaţiei literare şi al „Frăţiei". În 1846, **B.** se află la studii în capitala Franţei, cu o bursă oferită de Asociaţia literară, devenind membru al Societăţii studenţilor români din Paris. La Collège de France, audiază cursurile lui J. Michelet, E. Quinet, A. Mickiewicz, Saint-Marc Girardin. Între timp, la Bucureşti, Asociaţia literară publică o *Colecţie din poeziile domnului D. Bolintineanul* (1847). În februarie 1848, trăieşte febra evenimentelor revoluţionare din capitala Franţei. La 20 martie are loc în locuinţa din Paris a lui N. Bălcescu o întrunire a studenţilor români, la care **B.** este prezent şi unde se hotărăşte întoarcerea lor în ţară şi declanşarea revoluţiei în Principate. Se întoarce imediat la Bucureşti. Avea, se pare, o misiune în Bucovina, dar autorităţile îl silesc să rămînă pe loc. Chiar dacă nu s-a aflat printre conducătorii revoluţiei, **B.** a fost un luptător devotat cauzei revoluţionare. A condus publicaţia revoluţiei muntene „Poporul suveran", apărută la 19 iunie 1848, sub deviza „Libertate, egalitate, fraternitate". A publicat aici doar două poezii (*O noapte pe malul Dunării* şi *Cîntec de libertate*), dar numeroase articole, apărute fără semnătură, îi aparţin. Poetul a fost ales în Comitetul central electoral care pregătea alegerile de deputaţi pentru Adunarea Constituantă. După intrarea trupelor turceşti în Bucureşti şi înfrîngerea revoluţiei, **B.** ia drumul exilului, îndreptîndu-se spre Paris. El este printre semnatarii unei *Protestaţii a românilor din Valahia,* adresată de emigranţii români din Paris guvernelor Franţei, Angliei, Austriei şi Prusiei, arătînd legitimitatea emancipării sociale şi politice, ţintă a revoluţiei din Muntenia. Colaborează la „România viitoare" cu poezia *La o pasăre trecătoare* şi, în 1851, scoate, la Paris, „Albumul pelerinilor români". Aici, **B.** este considerat ca unul dintre conducătorii mişcării din Principate. Este invitat să participe la editarea ziarului „Les Nationalités", care însă nu a mai apărut. La sfîrşitul anului 1851, pleacă din Paris, sperînd că va putea obţine întoarcerea în patrie. Ca proscris politic, i se interzice intrarea în ţară şi **B.** se îndreaptă spre Constantinopol, traversînd Bulgaria. Impresiile sînt consemnate în *Călătorii pe Dunăre şi în Bulgaria* (1858). La Constantinopol, locuieşte pe malul Bosforului, în casa lui I. Ghica. De aici întreprinde lungi călătorii în Palestina şi Egipt, în ţinuturile Macedoniei şi la Muntele Athos. În ţară, sub îngrijirea lui Gh. Sion, apare volumul *Cîntece şi plîngeri* (1852), iar la Paris, prin grija lui I. Voinescu II, în 1854, broşura *Les Principautés Roumaines* şi, în 1856, *L'Autriche, La Turquie et les Moldo-Valaques,* făcînd cunoscute străinilor organizarea socială şi poli-

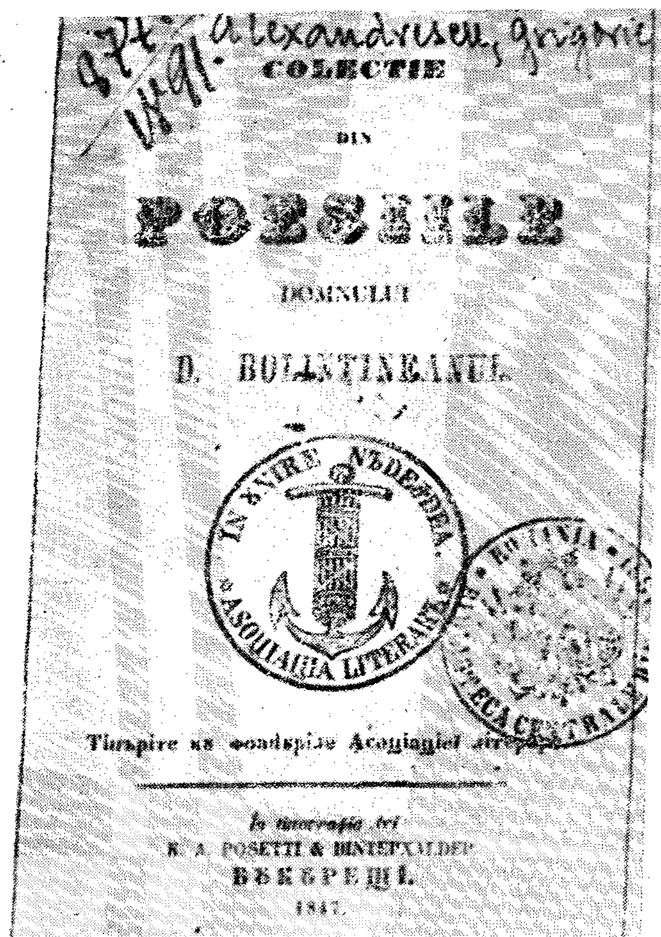
tică, istoria, literatura românilor, oamenii politici și idealurile lor de progres și emancipare. La București, Sion publică *Poezii vechi și noue ale d-lui Bolintineanu*, în 1855, la Iași apare romanul *Manoil*, tot în 1855, și, în 1856, *Călătorii în Palestina și Egipt*. În toamna anului 1856, **B.** se mută la I. Ghica, guvernator pe atunci al insulei Samos, cu reședința la Vathy, unde **B.** reîntîlnește și un vechi prieten, pe Al. Zanne. Din Samos, neobositul călător face excursii pe țărmul Asiei Mici. În 1857 i se permite să se întoarcă în țară. După ce vizitează Moldova, abia stabilit în București, participă, la începutul anului 1858, la campania pentru Unire. Scoate la 11 octombrie „Dîmbovița", una din cele mai însemnate publicații unioniste. **B.** a sprijinit în paginile „Dîmboviței" alegerea ca domnitor al Moldovei și Țării Românești a lui Al. I. Cuza, căruia i-a fost prieten și sfătuitor. Cuza l-a numit efor al spitalelor (în 1860), membru în Comisia europeană a Dunării, chiar ministru de Externe (în 1861, pentru două luni) și l-a trimis împreună cu C. Negri, la Constantinopol, la Conferința Puterilor în problema unirii depline a Principatelor. Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul lui M. Kogălniceanu, **B.** a susținut cu abnegație reformele lui Cuza. Ministerul său a înfăptuit secularizarea averilor mănăstirești. **B.** l-a ajutat pe pictorul Gh. Tattarescu, cu ocazia întemeierii Școlii de arte frumoase, a sprijinit înființarea Facultății de litere și filozofie din București și a alocat fonduri pentru un număr mai mare de școli primare și gimnazii. Demisionează la 19 iulie 1864 și este numit într-o funcție pur onorifică — membru în Consiliul de Stat. După detronarea lui Al. I. Cuza, **B.** se retrage cu totul din viața politică, continuînd însă să facă din scris un instrument al luptei politice. În 1866, scoate „Eumenidele", jurnal în versuri cuprinzînd satire îndreptate împotriva reprezentanților „monstruoasei coaliții", violente ca ton, dar lipsite de valoare literară. Tot în 1866, apare în Franța o ediție selectivă a poeziilor lui, cu titlul *Brises d'Orient*. Traduse în limba franceză de autor, textele au fost revizuite de U. de Marsillac și apoi de poetul francez Henri Chantel. Prefața îi aparține lui Ph. Chasles, profesor la Collège de France, și mai multe gazete franțuzești au comentat volumul, superficial, dar în termeni elogioși. Th. de Banville îl consideră pe **B.** un parnasian. În 1867, apar poemul *Conrad* și jurnalul călătoriei în Ierusalim și Egipt. **B.** scrie mult, pentru a se întreține și a-și plăti datoriile făcute în timpul exilului. În această perioadă poetul publică și vieți romanțate, drame istorice, epopeea *Traianida*, colaborează la „Trompeta Carpaților", unde semnează Cosmad. Într-o încercare cu pretenții de filozofie politică, în spiritul lui Lamennais, *Cartea poporului român* (1869), ca și în *Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la români* (1869), **B.** revine tardiv, depășit de timp și neluat în seamă de contemporani, asupra idealurilor generației sale. Memoriul istoric *Viața lui Cuza Vodă* (1869) interesează ca document de epocă. Poetul o ducea realmente rău din punct de vedere material. A locuit o vreme la Al. Zanne, apoi a fost internat la ospiciul Pantelimon, unde a și murit.

B. a intuit de timpuriu, datorită ușurinței de a versifica și simțului muzical cu care era înzestrat, tiparele, atît cele formale cît și cele sufletești, convenabile poeziei sale. Primul volum, apărut în 1847, la cinci ani după debutul său poetic în „Curier de ambe sexe", ilustra deja aproape toate temele inspirației sale : elegia și cîntecul erotic și patriotic, balada fantastică și istorică. Mai puțin talentat decît contemporanii săi Gr. Alexandrescu și V. Alecsandri, poetul **B.** este mai caracteristic pentru epoca sa. Încă nedesprinsă total din matca poeziei mai vechi, anacreontică și preromantică, lirica lui oferă imaginea fidelă a începuturilor romantismului românesc și a formelor lui specifice din anii revoluției, cînd literatura era înțeleasă ca un instrument al luptei politice. În concepția lui **B.**, literatura era net subordonată comandamentelor sociale și politice ale epocii. Scriitorul debutează cu o poezie elegiacă și meditativă, *O fată tînără pe patul morții*, în care sînt evident solicitate modelele romantice ale timpului (Lamartine, A. Chénier, Millevoye). Succesul ei în epocă s-a datorat în primul rînd cursivității, chiar fluidității versului, surprinzătoare în raport cu formele greoaie ale poeziei lui C. Conachi, B. P. Mumuleanu, Iancu Văcărescu. Artificialitatea tonului meditativ, convenționalismul situației și sentimentului nu se datoresc numai unor ezitări ale debutantului, ci mai ales dezacordului structural dintre temperamentul poetului și spiritul auster al meditației. De aceea, ori de cîte ori a încercat formula lirică a meditației, **B.** a rămas prizonierul modelelor. Dacă, precum V. Cîrlova, Heliade, Alexandrescu și alți poeți ai generației sale, poetul nu a fost străin de influența lui Lamartine (vizibilă mai ales în ciclul *Reveriilor*, din primul său volum), „lamartinismul" său înduioșat, superficial și retoric, se menține într-o tonalitate minoră și sentimentală. Formula elegiacă a debutului va fi reluată în poezia patriotică, dar încercarea de a evoca tristețea țării în robie *(La patrie, Plîngerile poetului român)* sau dorul de meleagurile natale *(Proscrisul)* eșuează într-un lirism naiv, lacrimogen și convențional. Genul care i-a asigurat popularitate — în epocă și mai tîrziu — și pe care el l-a impus în literatura română este legenda istorică. Orientîndu-se în

poezie spre izvorul istoriei naţionale, **B.** răspundea programului „Daciei literare". Construite pe antiteza romantică trecut-prezent, legendele urmăreau să trezească sentimentele patriotice ale contemporanilor. Totuşi, **B.** nu găseşte întotdeauna tonul potrivit. Inapt să sugereze sufletul tainic al trecutului, el transmite doar, prin intermediul unor personaje din istoria naţională, ideile şi aspiraţiile generaţiei sale, de unde şi marea răspîndire, în epocă, a legendelor, uşor de memorat, datorită versului cursiv, compoziţiei simplificate pînă la o schemă mecanică, reluării motivelor. Un peisaj, de obicei nocturn şi lunar, schiţat în linii generale, discursul unui personaj istoric, oferind — sentenţios — prezentului pilda morală a trecutului şi dezvoltînd, fără nuanţare, ideile generaţiei paşoptiste iar, în final, deznodămîntul luptei, epuizat în cîteva versuri, intră în schema obişnuită a legendelor istorice ale lui **B.** Elogiul gestului eroic şi accentul patriotic nu pot salva astfel de compoziţii de impresia de artificialitate, datorită limbajului inadecvat, lipsei de culoare istorică şi reminiscenţelor din poezia cavalerească occidentală. Superficialitatea rezolvării unui conflict istoric printr-un discurs, lipsa unei preocupări, oricît de elementare, pentru individualizare, schematismul imprimă eroilor — contrar intenţiilor poetului — un aer de fantoşe, subordonate unei retorici grandilocvente. Rareori trecutul vorbeşte prezentului cu puterea pildei vii (ca în *Muma lui Ştefan cel Mare)* sau prin etica aspră şi dreaptă a timpilor de trecută vitejie *(Daniil Sihastrul).* Faţă de restul producţiei poetice a lui **B.**, legendele tind către o expresie relativ condensată, spre o frază mai puţin barocă, uneori spre accente aforistice. Cîte o scenă capătă viaţă graţie simplităţii şi vigorii epitetului *(Mircea cel Bătrîn şi solii).* În *Codrul Cosminului* se remarcă scena luptei, căci scriitorul transformă încleştarea celor două armate într-o înfruntare a stihiilor naturii, cu talentul său deosebit de a sugera zgomotul şi mişcarea, în învolburarea versului cu rezonanţe onomatopeice.

Pe un teren mai propriu se găseşte **B.** în balada fantastică. Senzaţiile intense ivite din spaimă şi oroare, exploatate mai ales de balada romantică germană, la care un „simţualist" ca **B.** nu putea rămîne nereceptiv, constituie ţinta unei întregi desfăşurări de figuraţie barocă a morţii. Cu *Herol,* pe tema iubirii pentru o moartă, şi *Dochia,* balada strigoiului care revine în lumea celor vii să amintească iubitului necredincios un vechi jurămînt, **B.** se situează în sfera de influenţă a lui Bürger, pe care îl cunoştea de vreme ce urma să-l traducă în întregime în „Biblioteca universală" a lui Heliade, în timp ce *Lăutarul* aminteşte îndeaproape *Blestemul bardului de* Uhland. **B.** dezvoltă cu precădere imaginile demonice şi macabre ale temei. Peisaje nocturne şi sepulcrale sînt populate de schelete, fantome ale morţilor, ce rătăcesc mînate de nelinişti, balauri, duhuri în cavalcade fantastice. Reuşitele lui **B.** în acest domeniu ţin de atmosfera lunatică în care se fac simţite surde prevestiri ale dezlănţuirii forţelor malefice *(O noapte la morminte)* şi de viziunea cavalcadelor. Capodopera genului rămîne *Mihnea şi baba,* în care mai ales schema ritmică şi sonorităţile dominante sugerează atmosfera fantastică, sumbru halucinantă. **B.** este poetul caracteristic al epocii sale nu numai prin infiltraţiile romantice din poezia patriotică şi legenda istorică (expresii ale romantismului activ, militant şi patriotic al generaţiei paşoptiste) sau în dezvoltările pe teme fantastice şi macabre, dar şi prin reminiscenţele sesizabile din preromantism şi din ceea ce a constituit modelul şi izvorul liricii noastre de pînă la 1840 — poezia anacreontică şi idila antică, la **B.** într-un amestec foarte convenţional cu elemente ale stilului rococo şi ale cîntecului lăutăresc. Ciclurile care ilustrează o astfel de inspiraţie sînt *Macedonele* şi *Florile Bosforului,* scrise în urma călătoriilor poetului în Orient şi Macedonia. Interesul pentru ţinuturile exotice poate avea ca punct de plecare lecturi romantice (în special *Orientalele* lui V. Hugo) şi parnasiene. La **B.**, acest interes a fost trezit mai degrabă de contactul direct cu lumea Orientului. Cu *Florile Bosforului,* peisajul marin şi exotic intră în literatura noastră. Sînt scurte povestiri de dragoste şi de moarte, tragedii ale haremului în decor osmanliu, descrieri ale frumuseţii peisajelor şi fetelor Orientului. **B.** încearcă să obţină efecte de pitoresc prin limbaj, incluzînd în text cuvinte turceşti. Costumele femeilor sînt descrise cu lux de amănunte, numele sînt şi ele orientale, seducînd sonor (Esmé, Leili, Naidé, Dilrubam). Faţă de dulcegăria şi convenţionalul eroticii, copleşită de fade tirade retorice şi lacrimogene, există în *Florile Bosforului* o autentică voluptate a peisajului, decorul oriental bogat colorat, marea sub lumina mereu schimbătoare. **B.** se arată foarte sensibil la jocul luminii, imaginea dobîndeşte uneori, în mod fericit, o transparenţă luminoasă, somptuozitate coloristică, versul are o legănare domoală, somnolentă; jocul de culori şi limpezimi acvatice anticipă rondelurile lui Al. Macedonski. Reuşite sînt, adesea, portretele femeilor. Sugestia generală e de beatitudine extatică, de indolenţă şi calm specific oriental. În *Macedone,* efectul de evocare etnografică se pierde într-un pastoralism convenţional, cu modele antice şi folclorice, în aceeaşi atmosferă amoroasă, cu frivolităţi galante, în genul micii poezii franceze a secolului al XVIII-lea. Păstorii lui **B.** trăiesc într-un fad univers al voluptăţilor, ţin lungi cuvîntări, cu îndemnuri hedoniste *(Amantul Ciliii, Lupta în pădure),* limbajul lor e preţios şi se sufocă în diminutive. Piesa de rezistenţă a ciclului este *San-Marina,* poezia transhumanţei păstorilor macedoneni, care evocă, cu o sobrietate rar întîlnită la **B.**, gesturi ritualice, într-o mişcare lină, desfăşurată în ritmurile eternităţii, cu sugestia spaţiului nemărginit şi a timpului derulat în cicluri prestabilite. Evocînd ruinele *Edessei,* vechea capitală a regatului macedonean, după ce cugetă la declinul trufaşelor popoare, **B.** încheie cu imaginea morţii, stăpînă impasibilă peste destinele omenirii. Imaginea revine în *Conrad,* poem în care meditaţia volneyană asupra destinului civilizaţiilor în timp se desfăşoară, prin contrast, în peisajul exultant, strălucitor, mediteranean. Conrad, proscris politic (modelul său este Bălcescu), rătăceşte ca şi Childe Harold, eroul lui Byron, prin lume, oprindu-se în locurile istorice şi meditînd asupra soartei lumii şi a civilizaţiilor, asupra ciclurilor istoriei şi a ideilor de libertate şi de glorie sau îmbătîndu-se de „armoniile" naturii eterne. În evocările pline de prospeţime ale peisajului marin, mediteranean, **B.** dă unele dintre cele mai frumoase versuri ale sale. Accentele care anunţă pe Eminescu sînt prezente în meditaţia asupra eternei perindări a formelor care lasă neschimbată esenţa răului în lume sau în demascarea minciunii religiei, dar mai numeroase sînt corespondenţele cu poezia de mai tîrziu, prin anticipări ale „orizonturilor" clasice din poezia lui D. Zamfirescu sau ale lumii *Visărilor păgîne* şi *Eternităţilor de-o clipă* din lirica lui I. Pillat. Poemele *Sorin sau Tăierea boierilor la Tîrgovişte* şi *Andrei sau Luarea Nicopolei* sînt de menţionat doar ca exerciţii pregătind epopeea. Intriga romantică şi eroică este încărcată în ambele poeme de un covîrşitor balast sentimental. Surprinde în *Sorin* monologul învă-

COLECTIE

DIN

POESIILE

DOMNULUI

D. BOLINTINEANUL

Tipărite cu cheltuiala Asociaţiei literare

În tipografia d-lor

C. A. ROSETTI & VINTERHALDER

BUCUREŞTI

1847.

ţatului Herman, imitat după celebrul monolog al lui Faust. Epopeea *Traianida,* scrisă cu scopul stimulării mîndriei naţionale, este, ca şi legendele istorice, departe de eroismul aspru al timpului evocat. Încercînd să creeze o mitologie autohtonă, **B.** recurge la modelul mitologiei greceşti şi la folclor, amestecînd oameni şi zei într-o naraţiune încîlcită, complicată cu intrigi amoroase şi plină de inadvertenţe. Împrumuturile din epopeea clasică sînt evidente. Lipsa oricărei preocupări pentru atmosfera timpului şi a locului descris, schematismul personajelor, limba greoaie, deloc lucrată, fac din *Traianida* o lectură dificilă. În dramele istorice *(Mihai Viteazul condamnat la moarte, Alexandru Lăpuşneanu* ş.a.), mai mult decît oriunde, incapacitatea de a intui epoca şi personajele, ca şi imitaţia neinspirată după Shakespeare, înăbuşă cu totul bunele intenţii ale autorului.

Manoil şi *Elena,* romanele lui **B.**, sînt printre primele apariţii ale genului la noi. *Manoil* a apărut în „România literară" din 1855. Romanul a fost scris încă din 1851—1852, căci un fragment se tipărea, sub semnătura D. Valentin, în numărul din februarie 1852 al revistei „România literară", număr unic, suprimat de cenzură. Roman epistolar, sentimental şi melodramatic, *Manoil* schiţează, după schema şi clişeele obişnuite ale genului, tipul eroului romantic, pasionat şi sensibil, apoi cinic, disperat şi nepăsător, tiranic, împins prin necredinţa unei femei în prăpastia viciului şi salvat prin iubirea pură a unei fete. Unul din modelele lui **B.** a fost Werther al lui Goethe. Aerul artificial, rezultînd din nemotivarea psihologică a personajului, schematismul său se transmit şi acţiunii, înşăilare de episoade menite să ilustreze trăsăturile eroului sau moravuri ale vremii. Ţinta scriitorului era, dealtfel, romanul de moravuri în mediu românesc. Episodul călugăririi silite a surorilor boierului Alexandru C., istoria Tudorei, fiică de ţăran, nevoită să se vîndă arendaşului pentru ca tatăl ei să poată plăti datoriile, scenele din viaţa de desfrîu a protipendadei, deşi exterioare şi demonstrative, scapă exceselor de imaginaţie şi romanesc, constituind partea cea mai rezistentă a romanului. În *Elena,* meritorie rămîne încercarea, oricît de sumară este ea, de analiză a sufletului feminin şi a sentimentului geloziei. Observaţia se ridică uneori la adevăruri psihologice de fineţe. Romancierul surprinde tortura la care se supune bărbatul, chinuind-o cu gelozia sa pe femeia iubită, sau ura pe care Elena o simte faţă de Alexandru în momentul în care îşi dă seama că el o preocupă. **B.** nu fructifică însă cu suficientă profunzime asemenea intuiţii. Îl interesează mai mult înfruntarea dintre mentalitatea boierimii retrograde şi oamenii noi, purtătorii unor generoase principii burghezo-democratice. Romanţiozitatea situaţiilor, retorismul şi patetismul stilului copleşesc analiza. Se simte încă influenţa romanului senzaţional, dar şi lectura lui Balzac. În portretul fragilei Elena, suferind discret într-o căsătorie nepotrivită, apar trăsături care vor reveni la eroinele lui Duiliu Zamfirescu, anunţat şi prin scenele de conversaţie galantă, de salon. În *Doritorii nebuni,* ultimul roman al lui **B.**, alternează două planuri epice : de o parte, moartea eroică a lui Preda Protopopescu, adept al ideilor şi planului naţional al lui Tudor Vladimirescu, întîmplată în 1821, după ce Tudor fusese trădat şi ucis, de cealaltă, istoria romantică a unei societăţi secrete din 1837, care pregăteşte revoluţia. Tehnica foiletonistică, încărcătura de senzaţional, mister, erotică lacrimogenă, situează net *Doritorii nebuni* în urma celorlalte romane ale lui **B.** Vieţile romanţate *(Viaţa lui Vlad Ţepeş şi Mircea Vodă cel Bătrîn, Viaţa lui Mihai Viteazul* ş.a.) sînt un amestec de istorie (de fapt compilaţie făcută la întîmplare după izvoarele străine şi autohtone), de fantezie, mergînd pînă la senzaţionalul foiletonistic, şi de consideraţii politico-ideologice. Le lipsesc însă spiritul şi culoarea de epocă.

În jurnalele de călătorie, **B.** se arată un mai bun povestitor şi creator de tipuri decît în romane. Dar ţinta principală a acestor memoriale este de a informa cît mai complet asupra locurilor vizitate. Pentru aceasta, autorul face uz de lucrări istorice (Herodot, Diodor din Sicilia) şi de călătorie (Volney, Chateaubriand, Champollion-Figeac, Ch. Texier), apelează la legendele biblice şi antice, datini şi tradiţii. El dă frecvent informaţii — a căror exactitate e deseori contestabilă — asupra populaţiei, vechimii ei, portului, moravurilor, istoriei, geografiei, monumentelor de artă din locurile prin care trece. Povestirile romantice intercalate în textul erudit sînt scrise cu nerv. Descrierile sînt, totuşi, puţine, culoarea, lumina lipsesc. Orientul nu este cel convenţional, din *Florile Bosforului.* Imaginea mizeriei, a destrămării şi morţii domină. Descrierea cartierului Pera din Constantinopol este cît se poate de realistă. **B.** este preocupat de perisabilitatea lucrurilor omeneşti. Un puternic suflu romantic străbate însemnările de călătorie.

— *Colecţie din poeziile domnului...*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1847 ; *Cîntece şi plîngeri,* îngr. Gh. Sion, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1852 ; *Les Principautés Roumaines,* Paris, De Soye et Bouchet, 1854 ; *Poeziile vechi şi noue ale d-lui...*, îngr. Gh. Sion, pref. Radu Ionescu,

Bucureşti, Tip. Bisericească, 1855 ; *Manoil. Roman naţional*, Iaşi, Tip Româno-franceză, 1855 ; *L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques*, Paris, Bailly, 1856 ; *Călătorii în Palestina şi Egipt*, Iaşi, 1856 ; *Călătorii pe Dunăre şi în Bulgaria*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1858 ; *Melodii române*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1858 ; *Legende sau Basne naţionale în versuri*, Bucureşti, Ioanin şi Romanov, 1858 ; *Călătorii în Moldova*, Bucureşti, 1858 ; *Bătăliile românilor (Fapte istorice)*, partea I, Bucureşti, Tip. Romanov, 1859 ; *Vizita domnitorului Principatelor Unite la Constantinopole*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1860 ; *Chestiunea Unirii la Constantinopole*, Bucureşti, 1861 ; *Nemesis*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1861 ; *Legende noi*, Bucureşti, Tip. Poenescu, 1862 ; *Elena. Roman original de datine politic-filosofic*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Călătorii la românii din Macedonia şi Muntele Athos sau Santa Agora*, Bucureşti, Tip. Naţionalul, 1863 ; *Viaţa lui Ştefan Vodă cel Mare*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1863 ; *Viaţa lui Vlad Ţepeş şi Mircea Vodă cel Bătrîn*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1863 ; *Viaţa lui Mihai Viteazul făcută pentru înţelegerea poporului de un anonim*, Bucureşti, 1863 ; *Poezii. Atît cunoscute cît şi inedite*, ed. 2, I—II, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1865 ; *Călătorii în Asia Mică*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, [1866] ; *Brises d'Orient*, pref. Philarète Chasles, Paris, Dentu, 1866 ; *Florile Bosforului*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1866 ; *Conrad*, Bucureşti, 1867 ; *Mihai Viteazul condamnat la moarte*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1867 ; *Ştefan Vodă cel berbant, dramă... urmată de poezii noi*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1867 ; *Călătorii la Ierusalim în sărbătorile Paştelui şi în Egipt*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1867 ; *Alexandru Lăpuşneanu* şi *După bătaia de la Călugăreni*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1868 ; *Ştefan Gheorghe Vodă sau Voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupînesei mele*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1868 ; *Viaţa lui Traian August, fondatorul neamului românesc*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1869 ; *Viaţa lui Cuza Vodă*, ed. 3, Bucureşti, Ioanid, 1869 ; *Cartea poporului român. Cugetări filozofice şi politice în raport cu starea actuală a României*, Bucureşti, Tip. Weiss, 1869 ; *Nepăsarea de religie, de patrie şi de dreptate la români*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1869 ; *Poezii din tinereţe nepublicate încă*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1869 ; *Traianida*, Bucureşti, Socec, 1870 ; *Viaţa şi faptele lui Ştefan Vodă cel Mare*, ed. 2, Bucureşti, Socec, 1870 ; *Viaţa şi faptele lui Mihai Viteazul*, ed. 2, Bucureşti, Socec, 1870 ; *Cleopatra, regina Egiptului*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1870 ; *Cuza Vodă şi oamenii săi*, ed. 4, Bucureşti, Ioanid, 1870 ; *Menadele*, Bucureşti, Tip. Lobel et Poper, 1870 ; *Plîngerile României*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1870 ; *Poezii*, I—II, pref. G. Sion, Bucureşti, 1870 ; *Poezii*, I—II, pref. G. Sion, Bucureşti, Socec, 1877 ; *Poezii*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908 ; *Proză*, îngr. şi pref. P. V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1915 ; *Călătorii*, I, îngr. şi pref. P. V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1915 ; *Legende istorice*, îngr. şi pref. Ion Pillat, Bucureşti, Cartea românească, 1940 ; *Scrieri alese*, îngr. şi pref. D. Popovici, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; *Opere*, pref. Al. Ştefănescu, Bucureşti, E.D.P., 1951 ; *Opere alese*, îngr. şi pref. D. Costa, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955 ; *Opere alese*, I—II, îngr. Rodica Ocheşeanu şi Gh. Poalelungi, introd. D. Păcurariu, Bucureşti, E.L., 1961 ; *Poezii*, îngr. şi pref. I. Roman, Bucureşti, E.T., 1962 ; *Legende istorice şi alte poezii*, pref. Ion Roman, Bucureşti, E.L., 1965 ; *Călătorii*, I—II, îngr. şi pref. I. Roman, Bucureşti, E.L., 1968 ; *Manoil. Elena*, Bucureşti, Eminescu, 1971. — **Tr.** : Herodot, *Istoria lui... Cartea I*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1859 ; V. Hugo, *Mizerabilii*, t. I—III, Bucureşti, 1862—1864 (în colaborare cu Al. Zanne şi M. Costiescu) ; [Teocrit, Bion], în *Poezii din tinereţe nepublicate încă*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1869 ; [Anacreon, Sappho, Horaţiu], în *Scrieri alese*, îngr. şi pref. D. Popovici, Craiova, Scrisul românesc, 1942.

— **1.** C. A. Rosetti, *„Melodii române" de Dimitrie Bolintineanu*, ROM, II, 1858, 44, 49 ; **2.** M. Flügel, *„Manoil" de d-nu Bolintineanu în comparaţie cu „Werther" de Goethe*, BML, I, 1863, 90—94 ; **3.** U. M[arsillac], *Les poètes roumains : Démètre Bolintineano*, VOR, IV, 1864, 47—50 ; **4.** Gr. H. Grandea, *O vizită la Bolintineanu*, F, VII, 1871, 19 ; **5.** G. Popescu, *Dimitriu Bolintineanu. Viaţa şi operele sale*, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1876 ; **6.** A. Lupu Antonescul, *Bolintineanu*, L, IV, 1883, 11—12 ; **7.** A. Demetriescu, *Dimitrie Bolintineanu*, RELI, VI, 1885, 9, 11, 12—14, 17—19 ; **8.** A. Densuşianu, *Cercetări*, *288—356* ; **9.** Aristarch [Al. Macedonski], *Bolintineanu*, LUI, I, 1894, 23 ; **10.** Ionescu-Rion, *Arta revol.*, *177—184* ; **11.** N. Predescu, *Poeţi*, *171—237* ; **12.** M. Dragomirescu, *Romanele lui Bolintineanu*, LAR, VI, 1902, 7 ; **13.** V. Vîrcol, *Dumitru Bolintineanu*, RID, III, 1905, 7, 10, 12 ; **14.** V. Vîrcol, *Poeziile lui Bolintineanu din punctul de vedere al limbii*, RID, V, 1907, 4 ; **15.** Iorga, *Pagini*, I, *98—119* ; **16.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *186—194*, III, *37—41*, *191—195*, *312—314* ; **17.** Apostolescu, *Infl. romant.*, *203—237* ; **18.** N. Cartojan, *D. Bolintineanu. Scrisori din exil*, NRL, I, 1909, *463—471*, *514—519* ; **19.** N. Cartojan, *Scrisori ale lui D. Bolintineanu după întoarcerea din exil*, NRL, III, 1911, 1—5, 19—21 ; **20.** Ibrăileanu, *Ist. lit. Alecsandri*, *719—739* ; **21.** Ch. Drouhet, *Izvoarele de inspiraţie din poezia „O fată tînără pe patul morţii"*, Bucureşti, Tip. Profesională, 1913 ; **22.** G. Pavelescu, *Dimitrie Bolintineanu şi opera sa*, Bucureşti, 1913 ; **23.** Al. Macedonski, *Spre o îndreptare literară*, UVR, XXXII, 1916, 25 ; **24.** Haneş, *Stud. lit.*, *135—162* ; **25.** Th. Capidan, *Scrierile lui Dimitrie Bolintineanu despre Macedonia*, OIB, *79—90* ; **26.** B. Lăzăreanu, *Portretul lui Bolintineanu*, ALA, IV, 1923, 125 ; **27.** I. Foti, *Doi romantici. Dimitrie Bolintineanu şi Nicu Gane*, PRL, II, 1927, 22 ; **28.** N. Petraşcu, *Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, [1932] ; **29.** Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *99—109* ; **30.** G. Călinescu, *Poezia lui D. Bolintineanu*, RFR, IV, 1937, 11—12, V, 1938, 1 ; **31.** G. Călinescu, *D. Bolintineanu, autor de „vieţi romanţate"*, JL, I, 1939, 9 ; **32.** G. Baiculescu, *Contribuţii la cunoaşterea operei lui Dimitrie Bolintineanu, Al. Odobescu şi V. Alecsandri. Horaţiu în România*, CL, LXXII, 1939, 10—12 ; **33.** Vianu, *Arta*, I, *117—121* ; **34.** Călinescu, *Ist. lit.*, *215—229* ; **35.** D. Popovici, *Dimitrie Bolintineanu*, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; **36.** Pillat, *Tradiţie*, *160—171* ; **37.** E. Turdeanu, *„Oscar of Alva" de Lord Byron. Izvoare apusene şi reflexe româneşti*, SL, III, 1944 ; **38.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *99—111* ; **39.** D. Costa, *Un precursor al satirei româneşti : D. Bolintineanu*, ST, IV, 1953, 10 ; **40.** Liliana Fischer, *Elementul fantastic în opera lui Bolintineanu*, RITL, VI, 1957, 1—2 ; **41.** T. Vîrgolici, *Al treilea roman al lui Dimitrie Bolintineanu*, O, VII, 1957, 8 ; **42.** G. Călinescu, *Scriitori progresişti între anii 1848—1859. D. Bolintineanu*, ST, IX, 1958, 11—12, X, 1959, 3 ; **43.** I. Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, E.T., 1962 ; **44.** Vîrgolici, *Începuturile*, *44—51*, *85—95* ; **45.** Aurel Martin, *Bolintineanu văzut de scriitorii francezi*, GL, XI, 1964, 40, 41 ; **46.** C. Cruceru, *Despre stilul scrierilor lui D. Bolintineanu*, LL, X, 1965 ; **47.** Călinescu, *Studii şi comunicări*, *13—69* ; **48.** Brădăţeanu, *Drama*, *65—73* ; **49.** Negoiţescu, *Scriitori*, *13—55* ; **50.** Regman, *Confluenţe*, *95—148* ; **51.** V. Crăciun, *Scriitori unionişti : D. Bolintineanu*, GL, XIII, 1966, 3 ; **52.** P. Costinescu, *O mărturie despre D. Bolintineanu*, TMS, II, 1967, 8 ; **53.** P. Costinescu, *Cum a apărut la Paris volumul „Brises d'Orient" de Dimitrie Bolintineanu*, RITL, XVI, 1967, 1 ; **54.** *[Scrisori şi documente]*, DML, I, *95—137* ; **55.** *Ist. lit.*, II, *539—562* ; **56.** Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *462—466* ; **57.** D. Păcurariu, *D. Bolintineanu*, Bucureşti, E.T., 1969 ; **58.** I. Bălu, *D. Bolintineanu, călător*, VR, XXII, 1969, 4 ; **59.** Şerban Cioculescu, *D. Bolintineanu la 150 de ani de la naşterea lui*, RL, II, 1969, 14 ; **60.** Al. Piru, *Un romantic parnasian, D. Bolintineanu*, RL, II, 1969, 14 ; **61.** Piru, *Varia*, I, *86—88* ; **62.** T. Vîrgolici, *Dimitrie Bolintineanu şi poetul francez Henri Chantel*, CRC, IV, 1969, 36 ; **63.** T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu într-o istorie a literaturii franceze*, RL, II, 1969, 23 ; **64.** T. Vîrgolici, *Cînd s-a născut Bolintineanu*, RL, II, 1969, 39 ; **65.** T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu la „Popolul suveran"*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; **66.** T. Vîrgolici, *Comentarii franceze despre D. Bolintineanu*, RITL, XVIII, 1969, 4 ; **67.** T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu şi Philarète Chasles*, RITL, XIX, 1970, 1 ; **68.** Tr. Diaconescu, *D. Bolintineanu şi poezia antică*, ALIL, t. XXI, 1970 ; **69.** Găldi, *Introd. ist. vers.*, *188—192* ; **70.** T. Vîrgolici, *Dimitrie Bolintineanu şi epoca sa*, Bucureşti, Minerva, 1971 ; **71.** Vîrgolici, *Comentarii*, *183—197* ; **72.** T. Vîrgolici, *Introducere în opera lui Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, Minerva, 1972 ; **73.** Şt. Cazimir, *Bolintineanu şi Eminescu*, RL, V, 1972, 32 ; **74.** Al. Săndulescu, *D. Bolintineanu, călător*, CRC, VII, 1972, 34 ; **75.** T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu, scriitor controversat*, CRC, VII, 1972, 34 ; **76.** T. Vîrgolici, *Bolintineanu şi evocarea istorică*, RMR, IX, 1972, 10 ; **77.** T. Vîrgolici, *Creatorul baladei fantastice*, TR, XVI, 1972, 33 ; **78.** B. Ţincu, *D. Bolintineanu în conştiinţa Transilvaniei*, TR, XVI, 1972, 33 ; **79.** M. Zamfir, *O reabilitare necesară*, VR, XXV, 1972, 8 ; **80.** *D. Bolintineanu interpretat de...*, îngr. şi pref. D. Păcurariu, Bucureşti, Eminescu, 1974 ; **81.** George Sorescu, *Motivul exilului în poezia lui Dimitrie Bolintineanu*, RMR, XII, 1975, 6 ; **82.** Gabriela Danţiş, *O încercare de epopee a poporului român : „Traianida" de D. Bolintineanu*, RL, VIII, 1975, 51 ; **83.** *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, îngr. şi introd. Paul Cornea, Bucureşti, E.A., 1976, *78—81*, *passim* ; **84.** Dim. Păcurariu, Claude Pichois, *O carte şi şapte personaje*, Bucureşti, Cartea românească, 1976.

S. C.

BOLLIAC, Cezar (25.III.1813, Bucureşti — 25.II. 1881, Bucureşti), poet şi publicist. Tatăl, medicul Anton Bogliaco (Bolliacco sau Poleac), un aventurier de provenienţă poate italiană, se însoţeşte, în răstimpul petrecut la Bucureşti, cu Zinca Kalamogdartis. Curînd, însă, el se va întoarce la Florenţa, astfel că adevărata familie a lui **B.** a fost aceea a stolnicului Petrache Peretz, cu care Zinca s-a recăsătorit. Învaţă cu dascălul grec Neofit Duca şi îşi continuă studiile la colegiul „Sf. Sava", unde are ca profesor pe I. Heliade-Rădulescu, marele său adversar de mai tîrziu. La 17 ani intră entuziast în armata naţională ca iuncher, dar se retrage în scurtă vreme. Părea să aibă, precum părintele său, demonul nestatorniciei. Cum o mărturiseşte singur, a abandonat şcoala pen-

tru armată, armata pentru litere, iar literele — pentru publicistică. E recomandat Societății Filarmonice de către Heliade și I. Cîmpineanu. În 1836 scoate, cu C. G. Filipescu, publicația „Curiosul“, suspendată după cîteva numere, în jurul căreia voia să creeze o societate literară. În 1838 e pomojnic la „masa rangurilor” din Secretariatul Statului. Este amestecat în conspirația revoluționară a lui D. Filipescu și de aici, deși nu se găsesc probe temeinice împotriva sa, i se trage un surghiun de cîteva luni la mănăstirea Poiana Mărului (1841). În 1842, domnitorul Gh. Bibescu îl numește procuror la un tribunal din București. Activează în comitetul societății secrete revoluționare „Frăția”, iar în timpul revoluției de la 1848 e, împreună cu N. Bălcescu, secretar al Guvernului provizoriu, care îl numește vornic al Capitalei. Redactor la „Popolul suveran”, militantul pașoptist, consecvent unei preocupări mai vechi, participă la lucrările Comisiei pentru eliberarea robilor țigani. Exilat, după înfrîngerea revoluției, izbutește să evadeze la Orșova și se refugiază la Brașov, unde editează „Espatriatul“ (1849), prin care militează pentru apropierea dintre revoluționarii români și unguri. Revoluția maghiară fiind înfrîntă, el pleacă la Constantinopol, unde plănuiește, cu Gh. Magheru, Chr. Tell și alții, o nouă mișcare revoluționară. Hărțuit, cum va fi mereu de acum înainte, din pricina unei afaceri cu diamante — primite de la generalul Bem și restituite, se pare, lui Kossuth, în împrejurări care, însă, au părut dubioase —, **B.** fuge la Atena, și, de acolo, la Paris, unde rămîne pînă în 1857. Prin scrisori și memorii (*Choix de lettres et mémoires sur la question roumaine*, 1856, studiul *Topographie de la Roumanie*, 1856), prin articole și poezii, el susține cauza Principatelor, făcînd o intensă propagandă în vederea Unirii. În același scop, scriitorul — care colaborează și la ziarul „Republica rumână” (1853) — scoate foaia „Buciumul“ (1857). Revenit în țară, în 1857, este numit director al „Monitorului Adunării ad-hoc“. El se declară pentru alegerea concomitentă, ca domn, a lui Al. I. Cuza în cele două țări române. În anul 1860 e numit membru al Curții apelative din București. Reapare acum (decembrie 1862) „Buciumul”, suspendat în 1864 de M. Kogălniceanu, dar reluat, în martie 1865, sub alt nume, „Trompeta Carpaților”. Director al Arhivelor Statului (1864), **B.** e ales, în sfîrșit, deputat, după repetate tentative infructuoase, iar din anul 1869 va fi reales în continuare. În toată această vreme el își continuă, periodic, excursiile și cercetările arheologice, începute în anul 1845. E desemnat președinte al Comitetului arheologic din București, iar ceva mai tîrziu, inspector al muzeelor, membru al Societății geografice române, membru de onoare la Société de géographie comparée, la Société française de numismatique et d'archéologie. În 1877, acest om care nu a cunoscut niciodată odihna e țintuit de o paralizie, ca urmare a unei congestii cerebrale. Mai supraviețuiește încă patru ani.

În literatură, **B.** debutează cu un ambițios volum de meditații în proză (1835), izvodite sub semnul preromantismului și, îndeosebi, al celebrelor *Nopți* ale lui Young. Într-un cadru nocturn, învăluit de melancolie neguroasă, eroul, victimă a unui închipuit „mal du siècle”, filozofează pe teme mari cum sînt iubirea, prietenia, dumnezeirea, labilitatea soartei. Evident, însă, totul, sau aproape totul, nu este expresia unei experiențe proprii, ci ține mai curînd de poză, imitată după modele străine (J. Hervey, Th. Gray, G.-M. Legouvé, J.-J. Rousseau, Ossian, Byron). Incapabil de interiorizare, **B.**, orator înnăscut, îmbătat de fraza sonoră și energică, furat de gesticulația teatrală, fastuoasă, va smulge arareori lirei sale acorduri de adevărată poezie.

Cu serioase propensiuni spre teoretizare, **B.** este mai curînd un ideolog. Speculațiile sale asupra poeziei se constituie într-un adevărat program, îndrăzneț pentru vremea aceea, primul program romantic în literatura și în estetica românească. Romantică, în ordine artistică, iar ca finalitate socială, socialist-utopică, concepția lui **B.** e, în mare parte, înrîurită de ideologia lui Saint-Simon. Militantul pașoptist îmbrățișează cu entuziasm, în prima perioadă a activității sale, ideile generoase, pe atunci în plină efervescență în Apus (Saint-Simon, Ch. Fourier, P.-J. Proudhon, Louis Blanc ș.a.). Crezul lui **B.**, altfel cam eclectic, este raționalist, iluminist, călăuzit de doctrina socialismului utopic. El visează întronarea rațiunii, desființarea privilegiilor, comunizarea bunurilor, republica și frăția universală. După 1849 va susține în continuare necesitatea emancipării sociale și economice a țărănimii. Dar, în același timp, el se înclină în fața proprietății, a religiei și a familiei, a căror desființare o ceruse înainte, ajunge să combată socialismul și comunismul și, totodată, adoptă atitudini naționaliste, cu accente xenofobe. În ce privește convingerile lui literare, scriitorul a fost mai consecvent. Datorită lui **B.**, mai cu seamă, alături de I. Heliade-Rădulescu, pătrund la noi ideile estetice ale romantismului. Mentorul fostului emul al lui Young este, acum, V. Hugo. Această întîlnire a decis, de fapt, evoluția literară a scriitorului român. Sedus de concepția romantică a mesianismului poeziei și poetului, **B.** este partizanul unei literaturi angajate, în numele unei nobile misiuni sociale. Risipite prin diferite articole (*Către scriitorii noștri, Răspuns la articolul „Poezie“*), studii sau poezii, ideile estetice profesate de **B.** se concentrează în special în studiul, de fac-

tură eseistică, *Poezia* (1846). Conceptul de poezie e discutat aici într-o perspectivă istorică (geneză și evoluție). Pe urmele lui G. Vico, el socotește poezia, pe care o confundă cu noțiunile de „sentiment" și „imaginație", drept cel dintîi act spiritual al umanității. Însușire imanentă a sufletului omenesc, actul poetic reprezintă creația și armonia însăși. Prima dintre arte și cea mai complexă, poezia a dat naștere societății primitive și, mai tîrziu, ideii de divinitate, ea fiind aptă să înfăptuiască pretutindeni idealul unei lumi socialiste. Din operele scrise de M-me de Staël, **B.** reține că literatura este supusă înrîuririi unor factori precum clima, rasa, evoluția socială. Punîndu-și problema raportului dintre idee și expresie, **B.** e pe poziții romantice atunci cînd, în spiritul lui V. Hugo, susține că arta nu trebuie să-și închidă frontierele în fața urîtului sau a sublimului. Cînd pledează pentru poezia de idei, **B.** se află pe poziții raționaliste. Nu tot astfel, însă, atunci cînd descoperă că poezia, care înseamnă și taină, mister, credință, poate să exprime ideea de infinit. **B.** contestă estetica normativă și teoria imitației, preceptele lui Aristotel sau ale lui Boileau. Fiind rodul inspirației, iar nu al regulilor, poezia, arta reprezintă opera geniului, a cărui natură este divină (*Răspuns la articolul „Poezie"*). Cu mult înainte de Radu Ionescu și T. Maiorescu, **B.** ajunge să dea o definiție a frumosului, în spirit hegelian (frumosul este „revelație a însăși ideei poetice subt forme externe și simțite"). Dar, ancorat în miezul unor evenimente decisive, el scrutează adeseori cu realism rosturile literaturii. Oglindă a vieții, poezia este un mijloc de cunoaștere, un factor de reformă și propășire, de civilizație, mai mult chiar, o armă de luptă. În special manifestele sale literare exaltă funcția militantă a literaturii, poetul intrînd astfel în dezacord cu T. Maiorescu.

Poezia lui **B.** nu este altceva decît o ilustrare a crezului social-politic și, într-o măsură, a celui estetic, al scriitorului. Pentru el poezia rămîne cu adevărat un instrument, e o altă formă de oratorie. Convențional în poezia erotică, în care freamătă un intens senzualism, **B.** s-a mai încercat uneori în epistola în versuri (*La maior Ion Voinescu II*), în satiră, după modelul lui Boileau, în lirica reflexivă — din care se reține o meditație încărcată de tenebre (*The Spleen*), o *Cugetare* pe tema volneyană a ruinelor și o alta, de un pesimism artificios (*Și ce-ar fi oare omul?*). Prozaică și aridă, poezia lui **B.**, scrisă într-un limbaj abstractizant, cam confuz și neîndemînatic, este cîteodată de-a dreptul ilară, cu tot fondul ei grav. De aceea pot apărea surprinzătoare resursele lirice pe care **B.** le vădește în poezia naturii. Există aici o plasticitate a viziunii, o prospețime a inspirației și un fior de emoție adevărată. Așa sînt *Ermitul*, *O dimineață pe malul lacului*, în tonul elegiei lamartiniene, și, mai ales, *O dimineață pe Caraiman*, poate cel mai izbutit poem al lui **B.** Totodată, acum răzbate, pentru prima oară, interesul poetului pentru mitologia dacă. Dar **B.** a rămas în istoria literară ca un poet social prin excelență, un poet care a cîntat neîncetat „iobagul s-a lui lanțuri de aramă", după caracterizarea eminesciană din *Epigonii*. El simte o pornire generoasă, de milă, față de rob și de clăcaș, față de toți deposedații vieții: *Carnavalul* (după *Pour les pauvres* de V. Hugo), *Alaiul unui cerșetor*, *Țiganul vîndut*. E o scurtă perioadă de insurgență revoluționară, exprimată direct sau sugerată (*Clăcașul*, *Ciocoii din revoluție*). Dar scriitorul se simte mai tentat de predica evanghelică (*La muza mea*); înduioșat de suferințele celor obijduiți (*Muncitorul*, *Ocna*, *Sila*), el invocă dreptatea și îndurarea cerească. Poezia lui **B.** se orientează înspre o tematică națională — autonomia și Unirea îndeosebi. De acum înainte, **B.** va sluji prin versurile sale, tot mai defectuoase sub raport artistic, cauza Unirii. În afară de un poem în versuri (*Epizod din revoluția lui Domnul Tudor*), mai publică un fragment de „romanț" versificat (*Călugărița*) și, în același an (1858), niște epigrame fără duh, în „Naționalul". Retorică și melodramatică, bazată pe antiteze violente și o acumulare de argumente de natură juridică, psihologică, logică, poezia lui **B.**, cu fond liric, are, adeseori, o construcție epică. E un lirism discursiv și conceptualizat, handicapat de inaptitudinea de a transpune ideile abstracte în materie poetică. Influențat în versificație de ritmul poeziei populare, dar, mai ales, de metrica poeziei franceze, **B.** a fost mai inventiv în alte privințe, el contribuind la îmbogățirea formelor strofice din lirica vremii.

Ca traducător, **B.** s-a simțit atras mai mult de scriitorii francezi, din care a tălmăcit și a imitat: Hugo (piesele *Lucrezia Borgia*, *Angelo, tiranul Padovei*), Musset, Vigny, Lamartine (*Poetul murind*), M-me de Staël. Din Byron transpune *Melodii ebraice*. Pentru tălmăcirile din alte limbi (fragmente din cîntul I al poemei *Orlando furioso* de Ariosto) se folosește de un intermediar francez. În tinerețe, **B.** a compus și cîteva tragedii, care nu s-au păstrat. E vorba de *Matilda* (după un roman de M-me Cottin), *Tăierea boierilor la Mănăstirea Dealului*, *Moartea lui Abel* (probabil o localizare după Gessner și Florian) și, în fine, *Radul Vodă*.

B. este un precursor al criticii literare românești, preocupat, în special, de chestiunile de limbă. El și-a lărgit aria de cercetare asupra poeziei populare (*Poezia populară*), socotită ca un depozitar al mentalității și al psihologiei unui popor. În folclor, poetul a găsit și o sursă de inspirație (balada *Maria din Besdat*, *Meșterul Manole*, *Zînele*, *Zburătorul*), în vreme ce una din poeziile lui (*Viața-mi se strecoară*) s-a folclorizat, figurînd, anonimă, în culegerea *Spitalul Amorului*, alcătuită de A. Pann. A fost unul din animatorii teatrului din Muntenia, în spiritul „Daciei literare". Adversar, din principiu, al literaturii idilice, edulcorate, el cere o dramaturgie originală, realistă și militantă, care să-și îndeplinească rosturile sociale, educative și estetice. Sporadic, s-a ocupat și de manifestări muzicale, cum ar fi, de pildă, primul concert al lui Fr. Liszt la București (1846).

B. e o fire intuitivă, cu înclinația teoretizării și a speculației, un entuziast, gata oricînd să născocească ipoteze îndrăznețe, însă riscate (*Uzul fumatului în timpii preistorici*). A. I. Odobescu l-a și ironizat, cu mult spirit (*Fumuri archeologice scornite din lulele preistorice*). Obsesia lui **B.**, unul din primii noștri arheologi, era de a explora fondul străvechi dacic, pentru a descoperi, sau a crea, o mitologie românească. Înainte de B. P. Hasdeu, el formulează și susține, în articole (*Scrisori în țeară*) sau poezii (*Acvila străbună*, *La România*), teza dacismului. Însemnările de călătorie ale scriitorului, călătorii începute prin 1845 (*Din itinerarul d. Bolliac*), dezvăluie remarcabile însușiri de prozator. **B.** e un memorialist înzestrat, care știe să-și presare informația abundentă într-o evocare alertă, nu lipsită de umor, unde prind contur tablouri de natură, cîteva fizionomii, obiceiuri și moravuri. În publicistică, **B.** se realizează nu doar ca gazetar, ci și ca literat. După întoarcerea din exil, scriitorul se dezlănțuie în campanii de presă cu mare răsunet în epocă, susținînd Unirea, reformele domnitorului Al. I. Cuza sau denunțînd

mașinațiunile „monstruoasei coaliții" (expresia îi aparține). Acțiunea pe care o desfășoară, în vederea secularizării averilor mănăstirești, este socotită prima campanie de presă la noi, condusă de el cu mult nerv polemic, într-o argumentație logică magistrală, de largă respirație. În afară de gazetele pe care le-a întemeiat sau la care a fost redactor, scriitorul a colaborat la numeroase foi ale timpului („Pămînteanul", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Curierul românesc", „Vestitorul românesc", „Propășirea", „Secolul", „Steaua Dunării", „Românul", „Naționalul"). **B.** a fost un mare gazetar, cu deosebită mobilitate asociativă și un limbaj plastic, dens. Patetic sau cu răbufniri pamfletare, stilul său jurnalistic se deschide în perioade ample și iscusit orchestrate, cu o cadență de obicei retorică, poematică uneori. Cu intervențiile sale publicistice incisive, ferme și inspirate, **B.** anticipă și pregătește gazetăria lui M. Eminescu.

— *Operile lui...*, București, Tip. Eliade, 1835 ; *Din poeziile lui...*, București, Tip. Valbaum, 1843 ; *Din itinerarul d. Bolliac*, CR, XVII, 1845, 56—61, 85, 86, 89—95 ; *Poezii nuoe*, București, Tip. Eliade, 1847 ; *Poezii. Naționale*, ed. 2, Paris, De Soye et Bouchet, 1857 ; *Poezii. Renașterea României*, Paris, De Soye et Bouchet, 1857 ; *Poésies*, Paris, Pommeret et Moreau, 1857 ; *Colecțiune de poezii vechi și noui*, București, Socec, [1857] ; *Epigrame*, NAI, I, 1858, 68 ; *Călugărița*, NAI, I, 1858, 75, 76 ; *Sentințe*, ROM, II, 1858, 63, 66, 67, 85 ; *Domnul Tudor, épisode de la révolution roumaine de 1821*, Paris, Rouvier, 1858 ; *Călătorie archeologică în România*, București, Tip. Naționalul, 1861 ; *Culegere de mai mulți articoli publicați atît în străinătate cît și în țeară în anii trecuți*, București, Tip. Naționalul, 1861 ; *Monastirile din România (Monastirile închinate)*, București, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Monastirile din România (Monastirile zise Brîncovenești)*, București, Tip. Rosetti, 1863 ; *Poezii umanitare*, îngr. Ion Porianu, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866 ; *Escursiune archeologică din anul 1869*, București, Tip. Națională, 1869 ; *Meditații și poezii*, pref. Petre V. Haneș, București, Minerva, 1915 ; *Opere alese*, introd. Victor Adrian, București, E.S., 1950 ; *Opere*, I—II, îngr. Andrei Rusu, introd. G. Munteanu, București, E.S.P.L.A., 1956. — Tr. : [Diderot], *O conversație învățătoare a lui Didero*, CSL, I, 1836, 1 ; M-me de Staël, *Scrisoare a Madamei Stael asupra gustului lui Russo pentru muzică și botanică*, CSL, I, 1836, 1, *Călugării spanioli. Epizod al războiului Spaniii*, CSL, I, 1836, 2 ; Lamartine, *Poetul murind*, CR, XVII, 1845, 9 ; A. de Vigny, *Dolorida*, CR, XVII, 1845, 81 ; A. de Musset, *Elena*, CR, XVIII, 1846, 12 ; Ossian, *Oina*, în *Poezii nuoe*, București, Tip. Eliade, 1847 ; Ariosto, *Rolando furios* (publ. Dan Simonescu), SI, VII, 1940.

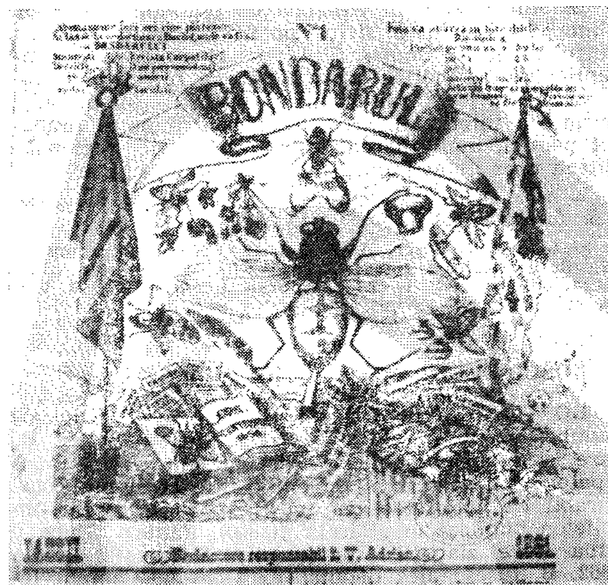
— 1. Vaillant, *La Romanie*, III, 200—203 ; 2. *[Scrisori și documente]*, DML, I, 73—91 ; 3. I. G. Valentineanu, *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic*, București, Tip. Copainig, 1859, 28—30 ; 4. Gr. H. Grandea, *Cesar Boliac*, NBP, I, 1889, 1 ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 227—230, II, 178—186, III, 41—42, 65—66 ; 6. Vintilă C. A. Rosetti, *Cesar Bolliac. Amintire*, ADV, XXVII, 1914, 8734 ; 7. Iorga, *Ist. presei*, 54—59, passim ; 8. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, 291—301 ; 9. D. Popovici, *Poezia lui Cezar Boliac*, VR, XXI, 1929, 11—12 ; 10. Petrașcu, *Icoane*, II, 85—97 ; 11. Popovici, *Santa Cetate*, 40—46, 57—58 ; 12. Dan Simonescu, *Cesar Bolliac traducător din Ariosto*, SI, VII, 1940 ; 13. Călinescu, *Ist. lit.*, 233—236 ; 14. George Potra, *Cezar Bolliac numismat și arheolog*, CNAR, 1944 ; 15. D. Popovici, *Cezar Boliac. Romantism și socialism în definiția poeziei*, București, 1944 ; 16. Ion Caraion, *Cezar Boliac — un poet modern de acum o sută de ani*, RFR, XIII, 1946, 8 ; 17. Popovici, *Romant. rom.*, 220—246 ; 18. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953 ; 19. Gh. Bulgăr, *Particularități de limbă și stil în opera lui C. Bolliac*, CIL, I, 89—111 ; 20. Tudor Arghezi, *Tablete de cronicar*, București, E.S.P.L.A., 1960, 37—38 ; 21. Tudor Șoimaru, *Cezar Bolliac*, București, E.T., 1962 ; 22. M. Voicana, *Cezar Bolliac și contribuția lui la începuturile criticii muzicale românești*, SCIA, X, 1963, 1 ; 23. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, 181—248 ; 24. Ovidiu Papadima, *Cezar Boliac*, București, E.A., 1966 ; 25. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.*, 195—199 ; 26. *Ist. lit.*, II, 328—342 ; 27. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 454—462 ; 28. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, 184—187 ; 29. Vîrgolici, *Comentarii*, 198—201 ; 30. Rotaru, *Ist. lit.*, I, 171—178 ; 31. Zamfir, *Proza poetică*, 131—167 ; 32. Iliescu, *Geneza*, 258—260 ; 33. I. Negoițescu, *Cezar Bolliac*, ARG, VII, 1972, 9 ; 34. Mîndra, *Clasicism*, 75—77 ; 35. Elena Tacciu, *Dacismul și ideea națională la Cezar Bolliac*, RL, IX, 1976, 17 ; 36. Elena Tacciu, *Trei poeți preeminescieni*, București, Minerva, 1978, passim.

F. F.

BOLTA-RECE, revistă umoristică apărută la Iași, săptămînal, între 27 noiembrie și 26 decembrie 1899. Redactată și scrisă în întregime de Al. Cazaban, care iscălea Cz., Alcazar, Ban, Alban, Profetescu, Polin, Tică Ghimpe ș.a., **B.-r.** conține pagini cu un umor de bună calitate, în care critica, superficială, a societății stă alături de șarjele îndreptate împotriva colegilor de breaslă. Se vizează parvenitismul, șubrezenia moravurilor burgheze, cabotinismul unor poeți pesimiști (Radu D. Rosetti), într-o manieră veselă, ușoară, fără fulgerările satirice de mai tîrziu ale lui Cazaban. Nu lipsesc nici schițele ușor licențioase, pe gustul unei categorii de cititori.

R. Z.

BONDARUL, revistă satirică săptămînală apărută la Iași, de la 16 aprilie 1861 pînă la 26 aprilie 1862. Redactor responsabil era I. V. Adrian, publicist și scriitor cunoscut în epocă, atît pentru entuziasmul și devotamentul cu care sprijinise înfăptuirea Unirii, cît și pentru activitatea sa didactică și literară. **B.**, prima publicație satirică din Moldova cu o apariție mai lungă, confirmă prin conținutul ei orientarea politică unionistă și democratică a întreprinzătorului și neobositului ei redactor. Frontispiciul copertei, păstrat cu o curajoasă consecvență de-a lungul celor cincizeci și trei de apariții săptămînale, sintetiza, în maniera grafică a epocii, situația dificilă a tînărului stat român, stînjenit în efortul de edificare de către reacțiunea internă și externă. Aripa autohtonă a reacțiunii era sugerată prin veșmintele boierești de modă veche și prin decorațiile turcești și rusești pe care un bondar împodobit cu un decret de boierie le arunca, laolaltă cu gazetele retrograde („Conservatorul", „Nepărtinitorul", „Patria", „Viitorul"), din calea sa. În dreapta desenului, un zdrențuit drapel al despotismului și un Regulament organic, împreună cu o amenințătoare pădure de baionete simbolizau încercările celor două mari puteri vecine de a controla evoluția națională și politică a Principatelor, în timp ce partea opusă a frontispiciului era încadrată cu un splendid drapel național, pe care era imprimat cuvîntul „Constituție", înconjurat de lanțuri și de cătușe sfărîmate. Tonul articolelor politice, al pamfletelor și satirelor în versuri apărute în paginile revistei era, de cele mai multe ori, de o violență care nu mai lăsa loc și pentru o expresie literară îngrijită.

Umorul era greoi, cu ironii, calambururi și jocuri de cuvinte rudimentare. Țintele revistei sînt antiunioniștii, reacționarii de toate orientările, susținătorii ideii de a se aduce pe tronul Principatelor un prinț străin. Se critică, de asemenea, la rubrica *Taifasuri parlamentare*, activitatea Camerei legislative. **B.** atinge astfel cu aripa lui satirică toate aspectele vieții politice naționale, așa cum la București proceda în același timp „Nichipercea", periodicul satiric al lui N. T. Orășanu, cu care **B.** menține strînse legături. Nu se satirizau însă numai aspectele vieții politice. Rubricile *Scene din viața privată* și *Scene din regiunile amoroase* adăposteau scrieri satirice și umoristice îndreptate împotriva unor obiceiuri ale mediului boieresc și orășenesc provincial, împotriva lipsei de cultură, a lustrului de civilizație ș.a. O suită de articole avea ca subiect situația Teatrului Național din Iași, privită sub toate aspectele: scopurile unui teatru național, repertoriul, valoarea corpului de interpreți, nivelul spectacolelor. Cea mai mare parte a materialului publicat în **B.** era scris de I. V. Adrian, care-și tipărea aici și multe din poeziile sale. Colaboratori consecvenți au fost Gh. Tăutu, cu satire politice, și V. A. Urechia, cu articole, versuri umoristice și satirice, fabule. De cîteva ori a colaborat B. P. Hasdeu și este posibil ca și unele din pseudonimele cu care sînt semnate multe din articolele politice apărute în **B.** să-i ascundă participarea.

Între celelalte publicații de același gen ale vremii, **B.** se remarcă prin calitatea satisfăcătoare a colaborărilor literare și, mai ales, publicistice. Deschizătoare de drumuri pentru publicistica satirică din Moldova, revista a abordat temele principale ale literaturii noastre satirice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

— 1. *Bondarul*, NCP, 1861, 7; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 269; 3. Lăzăreanu, *Glose*, 60.

R. Z.

BOSCO, Isaia (17.II.1848, Nermiș, j. Arad — 6.V. 1884, Chizătău, j. Timiș), poet. Fiul preotului Alexandru din comuna Nermiș, **B.** a învățat la Beiuș și la Oradea, unde a urmat cursurile Academiei de drept. Candida pentru un post de notar în 1884, cînd s-a sinucis.

A colaborat cu modeste versificări la „Familia" și „Albina Carpaților". Semna cu pseudonimul Iason Biano. În 1884 și-a strîns poeziile într-un volumaș intitulat *Florile inimei*. Sînt versuri stîngace și convenționale, pe motive uzate *(Luntrea, Între cruci, Lament, Turturica)*. Tonul lamentuos pare lipsit de orice rezonanță interioară. La aceasta contribuie și limbajul poeziei, mult îngreuiat de forme strict regionale. Cîteva poezii sînt imitații ale cîntecului popular.

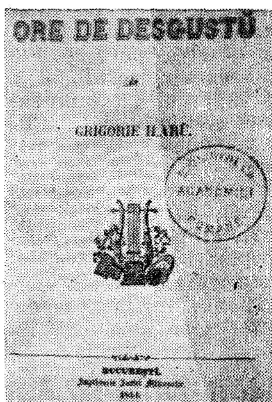
— *Baba Carabă*, F, XX, 1884, 19; *Florile inimei*, Arad, Tip. Diecezană, 1884; *[Versuri]*, PAU, 292—302.

— 1. *Isaia B. Bosco*, AMF, VII, 1884, 24; 2. M. Pompiliu, *„Florile inimei" de Isaia B. Bosco*, CL, XVIII, 1884, 6; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 43; 4. Potoran, *Poeții*, 77—79; 5. Vartolomei, *Mărturii*, 229—235.

S. C.

BOSCO-SUCIU, Maria v. **Suciu, Maria.**

BOSSUECEANU, Grigore R. (1832, Pițicu, azi Bumbești-Pițic, j. Gorj — ?), ziarist și scriitor. **B.**, care își spunea „publicist", era în anii Unirii Principatelor un gazetar și un om politic cunoscut, comparabil ca notorietate cu un Radu Ionescu. Într-un foileton publicat în „Păcală" (1860), Pantazi Ghica îl situa între ziariștii fruntași din București. Pe la 1862, **B.** fusese ales deputat de Gorj în Camera legislativă. Ca om politic, a fost încă din anii 1854—1855 un unionist militant. Spre sfîrșitul deceniului 1850—1860, convingerile sale politice îl aduc în rîndurile așa-zișilor conservatori, devenind unul din purtătorii lor de cuvînt în presa periodică de atunci. El a redactat gazetele „Timpul", „Secolul" și „Unirea" — pe care le-a condus în calitate de prim-redactor — și, probabil, „Conservatorul progresist". Călătorea mult în străinătate și, în 1855, a publicat cîteva impresii de călătorie din Italia, iar cîțiva ani mai tîrziu alte „suvenire de voiaj", din Franța.

ORE DE DESGUSTŬ

Interesul său pentru literatură l-a făcut să rezerve o bună parte din paginile publicațiilor pe care le-a redactat foiletoanelor beletristice sau de critică literară. A editat, de asemenea, un supliment al foilor politice intitulat „Albumul literar", care întrunea, ținînd seama de exigențele vremii, multe din trăsăturile unei bune reviste de literatură. **B.** nu a fost un poet original. El recunoaște influența pe care personalitatea lui C. Bolliac a exercitat-o asupra sa. Poeziile lui din volumul *Ore de dezgust* (1854), semnat cu pseudonimul Grigorie Ilar, au un timbru sonor, emoția fiind înecată de retorism. Abilitatea cu care versifică vine dintr-o cultură bogată, dar este, poate, și efectul unui proces de mimetism, poeții săi tutelari fiind Byron și Lamartine. Atunci cînd abandonează celebrarea idealurilor naționale sau a trecutului istoric, viziunea lui lirică devine, în maniera poetică a primilor ani de după **1848**, romantică și pesimistă. Într-o lume meschină, fără idealuri înalte, el se închipuie un însingurat, un neînțeles, al cărui refugiu nu poate fi decît trecutul sau visul. Definindu-și versurile drept expresia unui „suflet adesea bolnav", **B.** știe, la cîțiva ani după ce le-a compus, să le observe și slăbiciunile, erorile de versificație, limba încărcată de latinisme, ideile „incorecte". Mai originală și mai izbutită sub aspectul formei, proza lui cuprinde cîteva narațiuni istorice și fragmente de însemnări de călătorie. **B.** s-a arătat un observator penetrant, al cărui stil nervos se supune ambiției de a fi cît mai exact, cît mai limpede. Preocupat de a extrage din multitudinea de impresii o concluzie, mai întotdeauna de ordin moral, el neglijează în schimb amănuntul pitoresc, culoarea locală. **B.** a folosit uneori și pseudonimele G. Ilar, G. Ilaru, Grigorie Ilaru și Aluneanul.

— *Ore de dezgust*, București, Tip. Mitropoliei, 1854; *Suvenire de călătorie* (fragm.), ALL, I, 1857, 3, 5; *„Armonii intime", poezii de Al. Sihleanu*, ALL, I, 1857, 5; *Ștefan cel Tînăr-Vodă*, UA, III, 1861, 2—3. — **Tr.**: George Sand, *Melchior*, UA, III,1861, 28—37.

— 1. Gr. R. Bossueceanu, *Epistolă amicului A. M.*, în *Ore de dezgust*, București, Tip. Mitropoliei, 1854, V—XII; 2. *Trei jurnaliști judecați de jurnalul „Păcală"*, UA, III, 1861, 24; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 249—250; 4. Iorga, *Ist. presei*, 111, 123; 5. Roxana Sorescu, *Scepticul tînăr Grigorie Ilaru*, RITL, XXI, 1972, 4; 6. Aurel Martin, *Metonimii*, București, Eminescu, 1974, 135—146; 7. Remus Zăstroiu, *Grigore R. Bossueceanu, un luptător pentru Unire și Independență*, ALIL, t. XXXVI, 1977—1978.

R. Z.

BOTA, Moisi (1789—20.I.1872, Baia de Criș, j. Hunedoara), autor de versuri. Originar din Arad, **B.** a fost învățător în mai multe sate bănățene. Pentru că a

tipărit cu litere latine un abecedar, a fost izgonit de autoritățile sîrbești din Banat. S-a refugiat la Sibiu, sub protecția episcopului V. Moga. Era prieten cu D. Țichindeal și, ca și acesta, a luptat pentru o episcopie românească în Banat, polemizînd cu patriarhia sîrbească de la Karlowitz. În ultimii ani ai vieții, a fost copist în Baia de Criș, la prefectura județului Zarand.

B. a fost unul dintre luptătorii pentru introducerea limbii române în școala și în biserica Banatului. Scrisul său, cu toată puținătatea talentului literar, ilustrează acest efort. El scrie satire împotriva stăpînirii străine (interesînd doar sub raport documentar, ca expresie a unei stări de spirit), salută în versuri instalarea primului episcop român în Banat, este preocupat de educarea populației de la sate (pentru care editează două calendare, la Sibiu și la Viena) și de cultivarea dragostei pentru învățătură la tineri: *Versuri îndemnătoare către deprinderea tinerimei românești întru învățături*. În acest volum, apărut în 1829, textul este tipărit pe două coloane paralele, cu alfabet chirilic și cu litere latine. Compunerile sale, scrise într-o limbă greoaie, ezitantă (între forme populare, regionale și creații latinizante), fie că e vorba de fabule, de poezii politice (*Cîntecul vaierii dreptului în patria străină, Cîntecul poporului român*) sau de versuri erotice, sînt extrem de prolixe. Rămîne dorința sa sinceră de a educa în spiritul dragostei și respectului față de limba strămoșească. Activitatea lui **B.** a fost, se pare, mai bogată. În „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1840), el anunța un roman (*Diamantul*), patru tomuri de teatru, o nouă ediție de versuri. Din 1860 a editat la Arad cîteva calendare, în care a publicat din scrierile sale.

— *Dedicație la instalația mult strălucitului domn Nestor Ioanovics*, Arad, Tip. Klapka, 1829; *Versuri îndemnătoare către deprinderea tinerimei românești întru învățături ca un dar de gratulație pe auritul an nou MDCCCXXIX*, Buda, Tip. Universității, 1829, pref. reed. în BRV, III, *619—621*; *Modul de educăciune sau creșterea vechilor eghipteni, persieni, greci și romani*, Sibiu, Tip. Closius, 1858.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *124—125*; 2. *Icoane din trecutul cultural al Aradului. Dascălul Moisă Bota*, BIS, LIII, 1929, 41, 43, 47.

S. C.

BOTEANU, Gheorghe (1837, București — 23.I.1902, București), poet. A urmat școala militară din București și s-a dedicat carierei armelor. În 1874 era directorul școlii militare din Iași. A participat la războiul de Independență. În 1888, bolnav, s-a retras din armată.

Colonelul **B.**, în timpul liber poet, a fost colaboratorul modest al unora dintre publicațiile periodice ale timpului: „Românul", „Curierul de Iași", „România liberă", „Recreațiuni literare" ș.a. Între 1882—1885, **B.** era în comitetul de redacție al revistei „Asachi" din Piatra Neamț, alături de C. Hogaș, Gr. N. Lazu, și publica aici o parte din versurile sale. Din 1886 a colaborat la „Revista literară", fiind și printre redactorii publicației. În 1893 și 1894 i-au apărut cîteva poezii în „Literatorul" și „Lumina", reviste conduse de Al. Macedonski, care i-a consacrat lui **B.** un portret în suplimentul literar al „Ligii ortodoxe". Versurile publicate prin reviste au fost adunate în volumele *Încercări poetice* (1860), *Poezii* (1885), *Cartea mea* (1897). **B.** și-a tradus, după modelul lui Al. Macedonski, în franceză, o parte din versuri și le-a publicat în „Revue de la Province". Poeziile lui, în cea mai mare parte elegii, evocă o iubită moartă, a cărei imagine eterică apare stilizată conform convenției poetice a vremii. Meditația este întru totul comună și superficială, limbajul este împrumutat din poezia lui Eminescu. Influența lui Eminescu se simte și în epistolă (*D-lui C. Hogaș*), unde se dau chiar citate din *Scrisorile* eminesciene. Într-un ciclu de nouă satire (*Sunt membru redactor*), **B.**, pe alocuri nu lipsit de duh, păcătuiește prin lipsa de precizie a obiectului satirei, care rămîne îndatorată evident lui Gr. Alexandrescu și lui M. Eminescu. În nuvelele din *Cartea mea*, el se dovedește lipsit de harul povestirii. Temerar este **B.** în încercarea de a transpune pe Dante (*Divina Comedia*) în românește. Fragmente din această tălmăcire, făcută în proză, au apărut în „Revista literară", alături de poema lui A. de Musset, *Rolla*, tradusă tot de **B.**

— *Încercări poetice*, București, Tip. Poenescu, 1860; *Suvenire și impresii ale unui copil al României*, București, Tip. Văidescu, 1864; *Don Alfons de Castilia*, Piatra Neamț, 1882; *Poezii*, Piatra Neamț, 1885; *Cartea mea*, București, Revista literară, 1897. — **Tr.**: Dante, *Divina Comedia* (fragm.), RELI, XIV, 1893, 3—10, XV, 1894, 1—6; A. de Musset, *Rolla*, RELI, XV, 1894, 4—6, XVI, 1895, 1—3.

— 1. Al. Macedonski, *Colonelul Gh. Boteanu*, LGO, I, 1896, 7; 2. Zig, *Colonelul G. Boteanu*, ADV, VII, 1894, 1934; 3. *Colonelul Gheorghe Boteanu*, RELI, XXIII, 1902, 1; 4. N. Iorga, *Memorii din epoca renașterii noastre politice*, RI, XIX, 1933, 7—9.

S.C.

BOTEZAT, Samuil (c. 1790—1856, Iași), traducător. Ardeleanul **B.** se stabilește în 1830 la Iași, după ce fusese o vreme profesor de pedagogie și limba germană la Școala normală din Cernăuți. La Iași, el este profesor de germană la Gimnaziul Vasilian și Academia Mihăileană. Un timp, Institutul de educație a fetelor avea să fie sub conducerea lui. Secretar la Comitetul sănătății din Iași, căminarul **B.** a fost, de asemenea, secretar la Conservatorul filarmonic-dramatic, în spectacolele căruia a și apărut, la 1837, ca actor diletant.

În epocă, **B.** este unul dintre puținii tălmăcitori din limba germană. La 1839, colabora la lexiconul de conversație care, sub coordonarea lui Gh. Asachi, se traducea din nemțește. În „Icoana lumei" (1840—1841), **B.** face un fel de publicistică, înjghebînd mici articole, de fapt traduceri, pe subiecte din cele mai variate: *Iarna în Moscva, Sfărmarea corăbiei Meduza, Stăpînirea de sine a lui Știpio* — istorisiri cu o vagă patină literară; tot aici el relatează despre „vulcanii din insula Havai", despre pustiul african, despre carnavalul în Italia, despre „chipul viețuirei în Eghipet", „mașina cufundătoare", nunta unui prinț chinez, despre Copernic sau „monumentul lui Abelard și a Eloizei". Profesorul ieșean era, se vede, un spirit curios, cu oarecare orizont, chiar dacă informația sa e mai mult una de almanah. În „Calendar pentru poporul romănesc" (1845), **B.** publică *Fragmente dintr-o călătorie în Carpații Moldaviei*, evocarea unui voiaj pe valea Bistriței. Este o traducere din Wilhelm von Kotzebue. O tălmăcire din Aug. von Kotzebue, pe care-l cunoscuse probabil în Austria, este *Uniforma feldmarșalului Velington*, o comedie ușoară, cu iz anecdotic, care se tipărește în 1835, la Iași, la fel cu o alta, „în cinci cînturi", *Amestecătoriul în toate* (1837) de J. F. Junger. Ambele traduceri s-au jucat. Tot după Aug. von Kotzebue este prelucrarea, apreciată de Gh. Asachi, *Nenorocita pățire a Boureanului*, care însă nu s-a publicat.

— **Tr.**: Aug. von Kotzebue, *Uniforma feldmarșalului Velington*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1835; J. F. Junger, *Amestecătoriul în toate*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1837; Wilhelm von Kotzebue, *Fragmente dintr-o călătorie în Carpații Moldaviei*, CPR, 1845, *153—175*.

— 1. *Encicl. rom.*, I, *548*; 2. G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue*, OM, *193—194*; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *172*; 4. Burada, *Ist. teatr.*, I, *168*; 5. D. Furtună, *Căminarul Samuil Botezatu* CGC, III, 1938, *23*;

6. Constantin Turcu, *Un călător german, acum un veac, prin județul Neamț : Wilhelm von Kotzebue*, Piatra Neamț, Tip. Românească, 1942.

F.F.

BOȚULESCU, Vlad (sec. XVIII), traducător. Cărturarul oltean **B.**, originar din Mălăești (Dolj), era logofătul familiei lui Ștefan Cantacuzino, căreia îi rămîne credincios și după moartea domnitorului, însoțind în exil pe doamna Păuna și pe cei doi fii, Radu și Constantin. **B.** continuă să fie sfetnic apropiat celor doi frați Cantacuzino, care sperau să dobîndească, cu sprijin turcesc și printr-o răscoală a ortodocșilor supuși Austriei, tronul muntean și, respectiv, sîrbesc. **B.** se intitula în continuare „cancelariu", după cum reiese dintr-o diplomă acordată lui Inocențiu Micu-Klein de Radu Cantacuzino, care își aroga, aici ca și în alte acte emise de el și scrise de logofăt, atribute politice fictive. Omul de casă al Cantacuzinilor, ca urmare a unei conspirații politice la care fusese martor și părtaș, este închis, din ordinul Curții din Viena, în 1746, pentru tot restul vieții, la Milano.

Fostul logofăt muntean, care cunoștea bine slavona și greaca, dar și limbi occidentale ca germana și italiana, își petrece o parte a timpului tălmăcind cîteva scrieri, de factură diferită, singurele, probabil, pe care le putuse obține în închisoare. Traducerile sale au rămas în manuscrise păstrate în biblioteci din Viena și Veneția. Prima traducere, din 1763, după o scriere biografică foarte populară, *Vita di Scanderbeg*, tradusă de **B.** într-o bună limbă românească, cu o frază bogată, după modele slavone și grecești, cuprinde și un adaos propriu : *Pe scurt înștiințare de nenorocirea Casei otomane*. În 1764, **B.** traduce, după ediția lui Giovanni Maria Salvioni, apărută la Roma în 1734, un cunoscut roman popular, intitulat în tălmăcirea sa *Viața sfântului Iosafat, pe carele Varlaam l-au întors la credința creștinească*. Traducerea lui **B.**, ce se adaugă (printr-o copie tîrzie, făcută în 1878 de Gr. G. Tocilescu, după originalul aflat la Viena) la celelalte două traduceri românești, din slavonă, ale romanului, transpune în limba română versiunea occidentală a lui **Varlaam și Ioasaf*, bazată pe textul adaptărilor latinești. Cea mai întinsă traducere a lui **B.**, efectuată din germană, în 1764, este o istorie universală, intitulată *Istorie de toată lumea* și precedată de o interesantă prefață a traducătorului. La această lucrare se adaugă și o traducere, lipsită de interes, după o scriere biografică italiană : *Ristretto della vita, miracoli e canonizzazione di San Felice*. Prefața amintită conține aluzii și mărturisiri dureroase despre propria soartă, pecetluită cu pedeapsa închisorii, care îl izola definitiv de țară și prieteni. În închisoare rezistă „mîngîindu-se" doar cu munca sa, dificilă, căci, considera **B.**, limba română, comparativ cu alte limbi, nu era pregătită pentru traduceri complicate.

— **Ms.** : *Viața sfântului Iosafat, pe carele Varlaam l-au întors la credința creștinească*, B.A.R., ms. 417 (publ. fragm. în CHRM, II, 76—78).

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 414—417 ; 2. Simonescu, *Încercări*, 39 ; 3. Iorga, *Ist. lit.*, II, 564—568 ; 4. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, 241.

A.S.

BRAN, Petru (21.I.1821, Tohat, j. Maramureș — 10.X.1877, Budapesta), publicist. Era unul din cei doisprezece copii ai preotului Ioan Bran. Între 1832—1838 a urmat liceul la Baia Mare, apoi filozofia la Cluj și teologia la Blaj. Hirotonisit preot în 1844, a fost numit în satele Chilioara, Hidig și, ca protopop, în Craidorolț. Din 1857, este protopop în Satu Mare. Pasionat bibliofil, posesor al unei întinse culturi clasice, **B.** și-a cîștigat repede stima concetățenilor, mai ales datorită energiei pe care a dovedit-o în lupta pentru înființarea celei dintîi catedre de limba română la liceul din Satu Mare. Învingînd nenumăratele piedici, el a început din 1859 primele lecții de limba și literatura română, obținînd definitivarea în 1863. Concomitent, desfășura și o activitate publicistică în „Federațiunea", „Concordia", „Albina", „Sionul romănesc", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Familia". De un răsunet deosebit s-a bucurat în Transilvania discursul de inaugurare a catedrei de limba și literatura română, ținut în 1859, în care **B.**, după ce aducea un fierbinte elogiu limbii materne, insista asupra valorii ei ca element de întărire a conștiinței naționale. În Satu Mare, **B.** a înființat și o societate de lectură pentru elevi, la întrunirile căreia se recitau versuri de V. Alecsandri, A. Mureșanu, Gh. Sion.

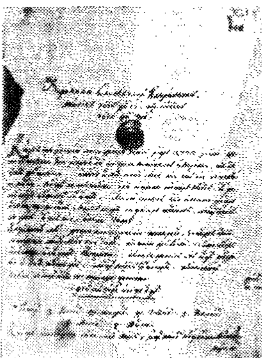
Începînd din 1851, **B.** a publicat versuri, unele din ele fiind meditații pe teme religioase (*Isus în Ierihon)*, cîteodată abil și melodios versificate (*Psalmul 141)*. A folosit în celelalte poezii, dintre care unele au caracter patriotic, cu deosebire hexametrul. A recurs nu o dată la construcții bizare, care, alături de numeroasele latinisme și de ortografia latinizantă, fac versurile acestea greu lizibile. A prelucrat, în volumul *Mărgăritarie sau Sentințe poetice, filosofico-moralo-estetice* (1874), peste cinci sute de maxime aparținînd lui Ovidiu, Horațiu, Marțial, Vergiliu, Terențiu, Tibul, Juvenal, Cicero ș.a. Distihurile sale, fluente, îmbină totuși nefericit neologismul cu regionalismul, în alăturări adesea improprii.

— *Elegiă întru onoarea ilustrisimului domn Alexandru Sterca Șulutiu*, FMIL, XIV, 1851, 1 ; *Meditațiuni*, FMIL, XVIII, 1855, 31—36 ; *Cununa din flori de merite pe solenitatea instalațiunei preluminatului și presînțitului domn Ioane Alexi*, Satu Mare, Tip. Tichy, 1856 ; *Palestra vieței*, FMIL, XXII, 1859, 10 ; *Banul de dare*, FMIL, XXII, 1859, 18 ; *Orațiune la deschiderea catedrei de limba și literatura română în gimnaziul din Satu Mare*, FMIL, XXII, 1859, 38 ; *Esametre măsurate*, FMIL, XXIII, 1860, 8 ; *Anomalie limbistice în jurnalele din România*, FDR, II, 1869, 50—53 ; *Mărgăritarie sau Sentințe poetice, filosofico-moralo-estetice*, I, Satu Mare, Tip. Nagy, 1874.

— 1. I. G. Barițiu, *Masa de cetire*, F, X, 1874, 32 ; 2. Petru Bran, *Respuns la critica d-lui I. G. Barițiu asupra opului meu „Mărgăritarie"*, F, XI, 1875, 26, 27 ; 3. V. Scurtu, *O pagină de românism din trecutul Sătmarului*, F, V, 1938, 5 ; 4. V. Scurtu, *Petru Bran. Un luptător al trecutului românesc din Satu Mare*, Satu Mare, Tip. Presa liberă, 1939 ; 5. V. Scurtu, *Un precursor al românismului sătmărean : Petru Bran*, F, VI, 1939, 2—3.

D.M.

BRANCOVICI, Gheorghe (1645, Ineu — 19.XII.1711, Eger, R. P. Ungară), cronicar și traducător. **B.**, care își crease o falsă genealogie, de urmaș al vechilor despoți sîrbi, este unul dintre cei șase copii ai Mariei și ai lui Ioan Brancovici. Familia sa, originară din Herțegovina (era cunoscută în documente ungurești sub numele de Rácz, adică Sîrb) dispunea încă pe la jumătatea secolului al XVI-lea de întinse moșii în comitatele Zarand, Timiș și Arad. Creșterea și instrucția lui **B.** au fost supravegheate și influențate de fratele său mai vîrstnic, Sava Brancovici, mitropolit al Ardealului. Cunoscînd mai multe limbi (maghiara,

germana, turca, latina și greaca), el își începe cariera politică din 1663, ca interpret pe lîngă capuchehaia

principelui Mihail Apafi la Poarta otomană. După patru ani, se întoarce în țară, iar în 1668 îl însoțește pe mitropolitul Sava Brancovici la Moscova, într-o călătorie de interes religios, dar și politic, urmărindu-se eliberarea de sub stăpînirea turcească. Cînd Imperiul habsburgic și Rusia încep tratativele pentru organizarea Ligii creștine, **B.**, aflat din nou în serviciu diplomatic la Constantinopol, se îndepărtează de protectorul său Apafi, acesta nefiind decis pentru o politică antiotomană, și tratează cu agenți imperiali și, în 1673, cu domnitorul Grigore Gh. Ghica, din Țara Românească. Între 1675—1677, **B.** este capuchehaia principelui Apafi la Constantinopol. Arestat împreună cu fratele său, în 1680, din porunca lui Apafi, **B.** obține eliberarea și, precaut, trece în Țara Românească. În perioada 1680—1689, petrecută la curtea lui Șerban Cantacuzino, activitatea politică a lui **B.**, orientată deopotrivă spre Austria și Rusia, se îmbină cu preocupările sale istorice și literare, stimulate de personalitățile cu care vine în contact : Radu Năsturel, Constantin Brîncoveanu și, mai ales, stolnicul Constantin Cantacuzino. Pentru serviciile aduse imperialilor în misiunile sale la Viena, **B.** primește, în 1683, titlul de baron, iar în 1688 pe cel de conte. În 1689, cînd oștile austriece pătrund în Serbia și Țara Românească, **B.** se vede foarte aproape de realizarea proiectului său de a reînvia despotatul sîrbesc prin eliberarea de turci și se proclamă guvernator al sîrbilor și al bulgarilor. Încercarea de a căuta în același timp și sprijinul Rusiei îi atrage suspiciunea și pedeapsa austriecilor. Arestat, în 1689, la Kladova, **B.** este închis la Viena pînă în 1703 și, pentru tot restul vieții, la Eger.

Prima sa operă, *Hronica slovenilor, Illiricului, Misii cei din sus și cei din jos Misii*, scrisă la 1687, în limba română, evidențiind valoarea trecutului istoric al sîrbilor, urmărea să justifice dreptul la libertate al acestora și să revendice pentru ei o altă soartă politică. Este accentuată permanent și ideea destinului istoric comun al sîrbilor și românilor în lupta împotriva turcilor. Izvoarele scrierii, unele cunoscute din biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino, sînt vechi cronici sîrbești, cosmografii medievale (S. Münster), cronici polone (M. Kromer) și ungare (A. Bonfini), scrierea lui Grigorie Țamblac despre viața lui Ștefan Decean, legende istorice și mărturii personale. Interesantă prin scopul propus și originalitatea conținutului, fiind o primă încercare de a privi istoria popoarelor din sud-estul Europei, în ansamblul lor, lucrarea apare totuși învechită mai ales prin metoda folosită : expunerea cronologică, asemănătoare analelor medievale, a istoriei de la facerea lumii pînă la 1686, din care lipsește prezentarea unitară, interdependentă, a evenimentelor. Autorul insistă, firește, asupra istoriei sîrbești, aducînd în prim-plan vitejia și rolul unor personaje ca despotul Ștefan Decean și fiul acestuia, Ștefan Dușan, cneazul Lazăr, învingătorul turcilor la Kossovo și eroul popular Miloș Cobilici. Sînt consemnate cele mai importante lupte cu turcii, de la Varna, Nicopole, Oradea și Viena. Istoria românilor, prezentată sumar, dar cu căldură, începe de la colonizarea Daciei. Se amintesc apoi descălecatul maramureșenilor în Moldova și cele mai cunoscute lupte din vechime, de la Posada și Rovine. **B.** insistă mai mult asupra domnitorilor ce au înfruntat în lupte pe turci : Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul. Mai multă atenție acordă lui Iancu de Hunedoara, voievod al Ardealului. Ultimele știri de istorie românească se referă la domnia și familia lui Șerban Cantacuzino. Cronica lui **B.** cuprinde și o serie de legende în legătură cu diferite personaje istorice, cu un fond asemănător cu cele ale lui I. Neculce sau cu altele mai vechi din **Alexandria*. Roman, craiul Smolenskului, pune la plug pe „litvani" să are în jurul Kievului ; craiul leșilor, Popelea, este mîncat de șoareci (ca și Ciubăr Vodă), împlinindu-se astfel blestemul tatălui său. Ștefan Despot, fiul lui Lazăr, care, deghizat, cutreieră noaptea cetatea ca altădată Alexandru Macedon, este înfruntat și adus la realitate de vorbele unui sărac, presupus tîlhar. Privitor la istoria românilor, textul conține o anecdotă ușor licențioasă, în care Matei Corvin este ironizat de un țăran, și o alta, despre puterea herculeană dovedită de Pavel Chinezul la ospățul victoriei de la Oradea, cînd joacă hora ținînd trei trupuri de turci. Legendele conferă o notă în plus de spectaculozitate istoriei prezentate. Inferioară ca valoare istoriografiei din Principate, lucrarea lui **B.** anticipă însă operele istoricilor Școlii ardelene, printr-o optică specific transilvăneană asupra istoriei. Limba lui **B.**, destul de greoaie, este influențată ca topică și vocabular de latina de cancelarie. A doua operă a lui **B.**, scrisă în limba sîrbă, după 1690, este o reluare și o amplificare, pe baza unor izvoare noi, a cronicii românești. Păstrată în manuscris, lucrarea a influențat considerabil istoriografia sîrbă, în care este cunoscută drept *Cronica lui Gheorghe Brancovici*. Primele patru părți și începutul celei de-a cincea au mai mult caracterul unei lucrări de compilație. Cartea a cincea este un cuprinzător capitol de istorie românească, începînd cu secolul al XVI-lea, cu date care lipsesc în cronicile muntene. Se stăruie mai mult asupra domniei lui Mihai Viteazul, adăugîndu-se știri noi, din istoricul N. Istvánffy. Cronicarul este reținut și de destinul de aventurier al lui Despot Vodă, simțind poate o asemănare cu acest personaj. Ultima parte a scrierii, avînd un caracter memorialistic, relatează evenimentele cunoscute sau trăite de **B.** și de fratele său Sava Brancovici. De la **B.** au rămas în manuscris, la Belgrad, trei traduceri din literatura religioasă slavonă, începute probabil în Ardeal și terminate la Viena, în 1689—1690 : *Cartea aceasta a sfintelor rugăciuni, Catehism* și *Către adevărații călători*, traduceri făcute cu scopul de a da poporului cărțile religioase elementare în limba română. Figură complexă și contradictorie, aventurier și umanist erudit, **B.** este revendicat, cu egală justificare, de două culturi.

— *Hronica slovenilor, Illiricului. Misii cei din sus și cei din jos Misii* (publ. A. Densușianu), RTL, I, 1893, 3 ; *Opere*, îngr. N. Iorga, Iași, Tip. Progresul, 1917 ; *Fragmente din cronica sîrbească a lui George Brancovici* (tr. Silviu Dragomir), AIN, II, 1923.

— 1. A. Densușianu. *O nouă cronică românească*, RTL, I, 1893, 3 ; 2. Sbiera, *Mișcări, 248, 301* ; 3. N. Iorga, *Despre cronica lui Gheorghe Brancovici*, RI, III, 1917, 1 ; 4. V. Bogrea, *Legende istorice paralele cu ale noastre în cronica lui Gheorghe Brancovici*, AIN, III, 1924—1925 ; 5. Pușcariu, *Ist. lit., 114* ; 6. Iorga, *Oameni*, I, *334—337* ; 7. Emile Turdeanu, *L'oeuvre inconnue de Georges Branković*, RES, XIX. 1939 ; 8. Lupaș, *Cronicari, 23—30* ; 9. P. P. Panaitescu, *Istoria slavilor în românește în secolul al XVII-lea. Cronica lui Gheorghe Brancovici și „Sinopsisul de la Kiev"*, RIR, X, 1940 ; 10. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *260—261* ; 11. Piru, *Ist. lit.*, I, *179—181* ; 12. *Ist. lit.*, I, *402—405* ; 13. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *238*.

A. S.

BREDICEANU, Coriolan (5.I.1850, Lugoj — 7.II. 1909, Lugoj), scriitor. **B.** a fost un cunoscut om politic, una din cele mai populare figuri din trecutul Banatului. S-a născut într-o familie de meseriași din Lugoj. A învățat la Lugoj, Arad și la liceul din Beiuș. La Pozsony (Bratislava) și Budapesta a făcut studii universitare de drept. Avocat în Lugoj, **B.** a pledat ca apărător în mai multe procese politice intentate de autoritățile maghiare publicațiilor și oamenilor politici români. A fost prin-

tre apărătorii acuzaţilor în procesul Memorandumului. Timp de două decenii a fost membru în consiliul judeţului Caraş-Severin şi membru în comitetul central al Partidului naţional român. În ce priveşte convingerile politice, **B.** s-a pronunţat pentru pasivitatea politică a românilor din Austro-Ungaria, crezînd în avantajele pe care românii le-ar putea obţine din partea Austriei. A colaborat la gazetele bănăţene, semnînd, uneori, Coriolan Briceagă, Nips, Spin. A avut doi fii, Caius Brediceanu, om politic (ministru, diplomat) şi Tiberiu Brediceanu, compozitorul. Fiica lui **B.**, Cornelia, a fost soţia poetului Lucian Blaga.

B. nu a fost numai un om politic, ci şi un remarcabil animator cultural. A făcut parte din Astra şi din Societatea pentru fond de teatru român. A încurajat teatrul românesc din Banat, organizînd spectacole la care uneori participa şi ca interpret. A scris chiar cîteva piese (comedia *Lecuit*, *Bunii bătrîni* şi monologuri — *Niţă Panjen*, *Barbu Lăutaru*). El este şi autorul a două nuvele mai întinse, *Fira* şi *Piatra credinţei*. Prima, o poveste fără substanţă, este de fapt o lungă expunere asupra unor practici magice şi superstiţii specifice, cunoscute în mediul sătesc bănăţean. Nuvela *Piatra credinţei* narează un moment din trecutul Lugojului care, supus de turci, reuşeşte să-şi recîştige independenţa, cu sprijinul Austriei şi, mai ales, prin vitejia, dorul de libertate, credinţa şi omenia unor eroi, idealizaţi, din rîndurile românilor, ca „oberoneazul" Radu Bălu şi fiul său, Nincu. Povestirea este subordonată pildei morale. Limba este caracterizată de folosirea unor cuvinte specifice graiului bănăţean.

— *Lecuit*, F, XXXVIII, 1902, *25—27, 37—39, 50—51, 62—64* ; *Fira, nuvelă din popor*, Lugoj, 1913 ; *Piatra credinţei*, ed. 2, Lugoj, 1913 ; ed. 3, Sibiu, Tip. Asociaţiunii, 1927.

— 1. *[Coriolan Brediceanu]*, LU, VIII, 1909, 4 ; 2. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului şi scriitori bănăţeni*, AO, IV, 1925, 17 ; 3. A. Cosma, *Bănăţeni*, I, *70—72* ; 4. Iorga, *Oameni*, I, *302—303* ; 5. Suciu, *Lit. băn.*, *110—116* ; 6. Predescu, *Encicl.*, *129—130* ; 7. Straje, *Dicţ. pseud.*, *100*.

S. C.

BREZOIANU, Ioan (1817, Bucureşti — 10.VIII. 1883, Bucureşti), publicist, traducător. A învăţat la „Sf. Sava", fiind elevul lui Petrache Poenaru şi coleg cu N. Bălcescu. Între 1837—1839, ca profesor la şcoala din Cerneţi, **B.** pregăteşte viitori învăţători şi se ocupă de înfiinţarea de noi şcoli în judeţul Mehedinţi. Implicat în complotul lui D. Filipescu împotriva domnitorului Al. D. Ghica, a fost destituit şi închis pentru 6 luni. Rămas în Bucureşti fără slujbă, este ajutat de I. Heliade-Rădulescu, care îl primeşte printre redactorii „Curierului românesc". În 1842 este numit profesor la Şcoala normală din Cîmpulung. A participat la revoluţia din 1848, făcînd propagandă revoluţionară în Cîmpulung şi îndeplinind diferite misiuni încredinţate lui de Guvernul provizoriu. Participă la evenimentele Unirii, ca deputat în Divanul ad-hoc. Face parte din Comisia Documentală pentru secularizarea averilor mănăstireşti şi întocmeşte, bazat pe o serioasă informaţie istorică, lucrarea *Mînăstirile zise închinate şi călugării străini* (1861). Domnitorul Al. I. Cuza îl numeşte consilier al Curţii de Apel din Bucureşti, în care calitate **B.** publică colecţia de legi *Reformele românilor*. Între 1863—1872 a făcut parte din comitetul general al teatrelor.

B. a tradus din franceză cărţi necesare şcolii : un manual pentru pregătirea învăţătorilor *(Învăţătorul primar)*, un *Manual complet de învăţătură mutuală*, lucrări dedicate învăţămîntului aplicat *(Curs elementar de agricultură, Rudiment agricol universal)*, educaţiei femeilor *(Manualul mumelor)*. El a dat lui N. Bălcescu, pentru „Magazin istoric pentru Dacia", fragmentul din *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti*, atribuit pe atunci lui Constantin Căpitanul, descoperit printre hîrtii de familie, şi a publicat o lucrare masivă şi documentată despre *Vechile instituţiuni ale României (1327—1866)*. Publicistică propriu-zis literară nu a făcut. A tradus din franceză o nuvelă istorică, *Prinţesa de Clermont*, de M-me de Genlis, scriitoare preocupată în mod particular de problemele educaţiei. Traducătorul vedea limba literară ca pe o sinteză a tuturor graiurilor şi insista asupra latinităţii limbii române.

— **Tr.** : M-me de Genlis, *Prinţesa de Clermont*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1842.

— 1. *[I. Brezoianu]*, BP, V, 1883, 202 ; 2. *[I. Brezoianu]*, BP, V, 1883, 271 ; 3. Ionnescu-Gion, *Portrete*, *241—251* ; 4. Pîrnuţă—Radu—Lupu, *Învăţămîntul*, *197—215*, *243*, *249*, *261—268*.

S. C.

BROŞTEANU, Petru (5.VI.1838, Seleuş, j. Arad — 1920, Braşov), publicist. **B.** a fost mai întîi ofiţer, apoi a devenit funcţionar şi s-a stabilit la Braşov. Format în spiritul militant al patrioţilor ardeleni, el a desfăşurat o susţinută activitate culturală, străduindu-se să facă cunoscut poporul român în Europa. Colaborările sale la „Romänische Revue" (1886—1889) sînt, în general, traduceri în limba germană ale unor fragmente din operele lui I. Creangă, D. Bolintineanu, P. Ispirescu şi alţii. Problema răspîndirii cunoştinţelor despre români este abordată şi în articolele publicate în „Transilvania" (1890, 1892). **B.** este şi autorul unor lucrări în limba germană despre români, fapt preţuit de Academia Română, care l-a ales, în 1887, membru corespondent.

B. a avut şi preocupări literare, concretizate în colaborările la „Gazeta Transilvaniei" (1895—1896), care au fost adunate în volumul *Traista cu poveşti* (1896). Sînt şase povestiri în care autorul îşi propune să demonstreze vitejia şi eroismul românilor, relatînd cîteva întîmplări elocvente. Pe lîngă personaje solitare de tipul haiducilor, există şi un erou luptător pentru eliberarea naţională, cu sprijinul lui Napoleon. Deşi unele intervenţii directe ale povestitorului asigură asupra autenticităţii faptelor narate, prozele sale sînt doar construcţii artificiale, pline de situaţii neverosimile, căutate, care duc explicit la teze afişate. **B.** a mai tradus în româneşte opera lui Heinrich Franke, *Istoria împăratului Traian şi a contimporanilor săi* (1897).

— *Spicuiri din autori străini asupra românilor*, T, XXI, 1890, 2—4, 9 ; *Rhaeto-romanii, originea şi elementele limbei lor*, T, XXIII, 1892, 1—4, 6 ; *Traista cu poveşti*, Braşov, Tip. Mureşianu, 1896 ; *La încoronare !*, GT, LIX, 1896, 102—104. — **Tr.** : Heinrich Franke, *Istoria împăratului Traian şi a contimporanilor săi*, Timişoara, Tip. Uhrmann, 1897.

— 1. Al. Roman, P. *Broşteanu, „Traista cu poveşti"*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897 ; 2. *Encicl. rom.*, I, *590* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *131*.

C. T.

BROTE, Eugen (11.XII.1850, Rășinari, j. Sibiu — 18.XII.1912, Brașov), publicist. Născut într-o familie de oameni înstăriți, a făcut studii superioare de agronomie. Între 1879—1888 a fost asesor la Consistoriul din Sibiu. În 1888 a înființat cea dintîi reuniune agricolă românească din Transilvania. Participant activ la mișcarea Memorandumului, s-a refugiat, din 1893, în România, unde a rămas pînă în anul 1911, cînd s-a stabilit la Brașov.

Autor al unor lucrări de agronomie și al unor articole de popularizare pe aceeași temă, **B.** a fost și unul dintre influenții oameni politici români din Transilvania, remarcîndu-se, îndeosebi, prin lucrarea *Die rumänische Frage in Siebenbürgen und Ungarn. Eine politische Denkschrift (Chestiunea română în Transilvania și Ungaria. Memoriu politic)* care, apărută în 1895, s-a bucurat de o largă răspîndire în Europa. Adept al junimismului politic, **B.** și-a însușit și o parte din ideologia literară maioresciană, pe care a răspîndit-o prin articolele apărute în „Foișoara Telegrafului român" și „Tribuna", ziare la a căror înființare a avut un rol deosebit. A mai colaborat la „Tribuna poporului" și la „Deșteptarea". Convins că literatura și cultura sînt oglinda vieții publice a unui popor, **B.** a combătut „boala superficialității", în vederea consolidării fondului național. Considerînd că activitatea Astrei nu corespunde acestor cerințe și nici scopului pe care și-l propusese, **B.** a supus-o unei critici severe, de pe pozițiile junimismului, pe care s-a situat, dealtfel, și în discutarea unor probleme ale limbii române din publicistica transilvăneană.

— *Indulgență sau critică*, FTR, I, 1876, 2 ; *O privire asupra activității Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, de la înființarea ei, pînă la a XIV-a adunare generală*, FTR, I, 1876, 13—19 ; *Bibliografie*, FTR, II, 1877, 12.

— 1. *Scrisori — Bianu*, I, *311—358* ; 2. *Encicl. rom.* I, *591* ; 3. T. Codru, *Eugen Brote*, LU, XI, 1912, 33 ; 4. Caragiale, *Opere*, V, *46—70* ; 5. Lucian Boia, *Eugen Brote*, București, Litera, 1974 ; 6. Vasile Netea, *Un memoriu inedit al lui Eugen Brote în preajma răscoalei din 1907*, RA, LIV, 1977, 1.

D. M.

BUCEGIU, publicație politică și literară, apărută la București, din ianuarie 1879, sub redacția lui Gr. H. Grandea. Au apărut numai 10 numere. Definindu-și laconic profilul („romanțe, călătorii, noutăți, glume și ceea ce avea Baba Dochia în ladă : literatura poporului"), **B.** reflectă preferințele și orientarea literară a redactorului. Dealtfel, gazeta este scrisă, în bună măsură, de Grandea. El își publică aici romanul *Misterele românilor*, poemul *Despa din Cerneți* (evocare istorico-patriotică), poeziile *Fiul durerei, Toamna, De la Severin.* În absența unor colaboratori de prestigiu, apar, cu versuri, doar C. Cîrlova, C. Scrob și N. Armășescu. Grandea preferă să retipărească din scrierile unor poeți consacrați : C. Conachi *(Ce este Nurul* ș.a.), V. Alecsandri *(Pohod na Sybir),* D. Bolintineanu *(Sorin),* căruia i se dedică și un articol. Este reprodusă și *Balada nebunilor* a lui M. Zamphirescu. Literaturii populare, aflată constant în preocupările lui Grandea, i se acordă un spațiu considerabil. Apar, printre altele, baladele *Mihu Copilul, Miorița,* basmele *Oile cu lîna de aur* (din Mehedinți) și *Paserile cu cioc de fier* (din Vîlcea). În ceea ce privește traducerile literare, nesemnate, dar aparținînd, mai toate, lui Grandea, sînt de semnalat tălmăcirea parțială după *Don Quijote* de Cervantes și două articole despre H. Heine (unul al lui Gérard de Nerval), însoțite de o traducere în proză din creația poetului *(Intermezzo).* Mai apar scurte recenzii la cărți străine și o cronică la spectacolul cu piesa lui B. P. Hasdeu *Trei crai de la răsărit.*

L. V.

BUCIUMUL, gazetă politică și literară, care a apărut la Paris, săptămînal, de la 10 martie pînă la 3 mai 1857. Editată în excelente condiții grafice, sub redacția lui C. Bolliac, **B.** avea pe frontispiciu deviza „Autonomia, Unirea și principe străin" și reprezenta vederile politice ale unei părți din grupul exilaților români. În afara redactorului, publicist neobosit, colaborau cu articole politice și alți membri ai emigrației, care își semnau contribuțiile C. B.-escu (probabil C. Bălcescu) și G.D.V. Alte articole, nesemnate, sînt ale lui V. Boerescu. Cele mai multe, însă, erau scrise de Bolliac, care oscila încă de acum între aripa de stînga a liberalilor și centrul moderat, înclinînd mai curînd spre platforma politică a centrului, dar interesat, în publicistică și poezie, de soarta „clăcașilor" și susținînd vederile partidei unioniste. I se alătură J. A. Vaillant, Radu Ionescu, I. Strat, arhimandritul Iosafat Snagoveanul. Din țară trimiteau versuri Gh. Sion și Al. Donici (o poezie adresată ziarului, în care se salută programul politic unionist). După șapte numere, lui Bolliac i se retrage mandatul reprezentării adepților Unirii, pe care îl capătă V. A. Urechia, redactor al unei gazete noi, „Opiniunea".

— 1. Vasile Boerescu, *Domnul meu*, SEO, I, 1857, *43* ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *77—79* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *250—252* ; 4. Iorga, *Ist. presei*, *114* ; 5. O. Papadima, *Cezar Boliac*, București, E.A., *1966*, *193—196*.

R. Z.

BUCIUMUL, gazetă politică și literară, care apare la București, între 15 decembrie 1862 și 5 decembrie 1864. Proprietar și director era C. Bolliac, autor și al articolului-program din primul număr. După întoarcerea din exil, el se alăturase lui C. A. Rosetti, în al cărui cotidian, „Românul", îi apar numeroase articole politice sau de istorie. Spre sfîrșitul anului 1862, Bolliac crede însă că a venit momentul unei acțiuni independente și, în acest scop, editează **B.**, pe care îl consideră continuatorul periodicului cu același titlu, scos la Paris în 1857. Ieșind la început de două ori pe săptămînă, gazeta își mărește numărul aparițiilor la trei, de la 8 iunie 1863, pentru a deveni, de la 1 august, cotidiană. Tirajul rămîne însă scăzut, mult sub așteptările directorului și, din ianuarie 1864, Bolliac este nevoit să editeze doar trei numere pe săptămînă. În același an, la 5 decembrie, ca urmare a unui violent atac împotriva guvernului și a lui M. Kogălniceanu, **B.** este suspendat. Bolliac îl va înlocui, trei luni mai tîrziu, cu „Trompeta Carpaților". Atitudinea ziarului este aceea a unui oficios liberal, moderat. Militînd, mai întîi alături de rosettiști, în opoziția pe care aceștia o fac cabinetului conservator al lui Lascăr Catargiu, **B.** începe apoi o violentă campanie împotriva „roșilor" (C. A. Rosetti, I. C. Brătianu), apărînd reformele impuse de Al. I. Cuza ; după puțină vreme va redeveni un organ al opoziției, Bolliac arătîndu-se nemulțumit de politica internă a lui M. Kogălniceanu. În ceea ce privește „partea literară", Bolliac o concepe într-un sens larg, adică înglobînd studii și articole de istorie,

geografie, filologie. El publică documente istorice privind trecutul românilor, cronici străine cu referiri la români, cronici interne, însoțite de prezentări succinte, în care se subliniază importanța lor documentară și literară. Li se adaugă și însemnata contribuție a lui B. P. Hasdeu, care dă, alături de cîteva articole politice, un comentariu asupra titlului domnitorilor autohtoni, apoi solidele *Studii critice asupra istoriei române*, schițe bibliografice (Ștefan Raicevici, Eutropius ș.a.). În **B.** apare *Copilăriele lui Iancu Moțoc* de B. P. Hasdeu, prima versiune a *Ursitei*, cu indicația că este un fragment dintr-un roman. Cu publicistică militantă, antirosettistă, dar și cu poezie satirică, colaborează și C. D. Aricescu, un timp și administrator al gazetei ; versuri scriu Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, precum și Gh. Tăutu, G. Baronzi, M. Zamphirescu, Al. Depărățeanu ; lui V. Alecsandri i se republică, sub pseudonimul Vlad Moraru, fabula *Moara de vînt*. Din octombrie 1864, o cronică muzicală redactată de N. Filimon se ocupă de spectacolele operei italiene din București, discutînd reprezentațiile cu *Bal mascat, Lucia de Lammermoor* ș.a. Filimon este și autorul studiului de folclor *Lăutarii și compozițiunile lor*. Ziarul conține, număr de număr, note, recenzii, știri privind viața intelectuală din Principate, mai toate redactate de Bolliac. Lăsînd la o parte inimicițiile politice, el se revelă astfel drept un observator obiectiv și competent, preocupat de condițiile de trai ale scriitorilor (articolele și notele în legătură cu pensiile lui I. Heliade-Rădulescu sau J. A. Vaillant), de cărțile și revistele apărute (note despre întreruperea editării operelor lui D. Bolintineanu, cronica dedicată romanului lui N. Filimon *Ciocoii vechi și noi*, analiza critică a poeziilor lui Gh. Tăutu etc.).

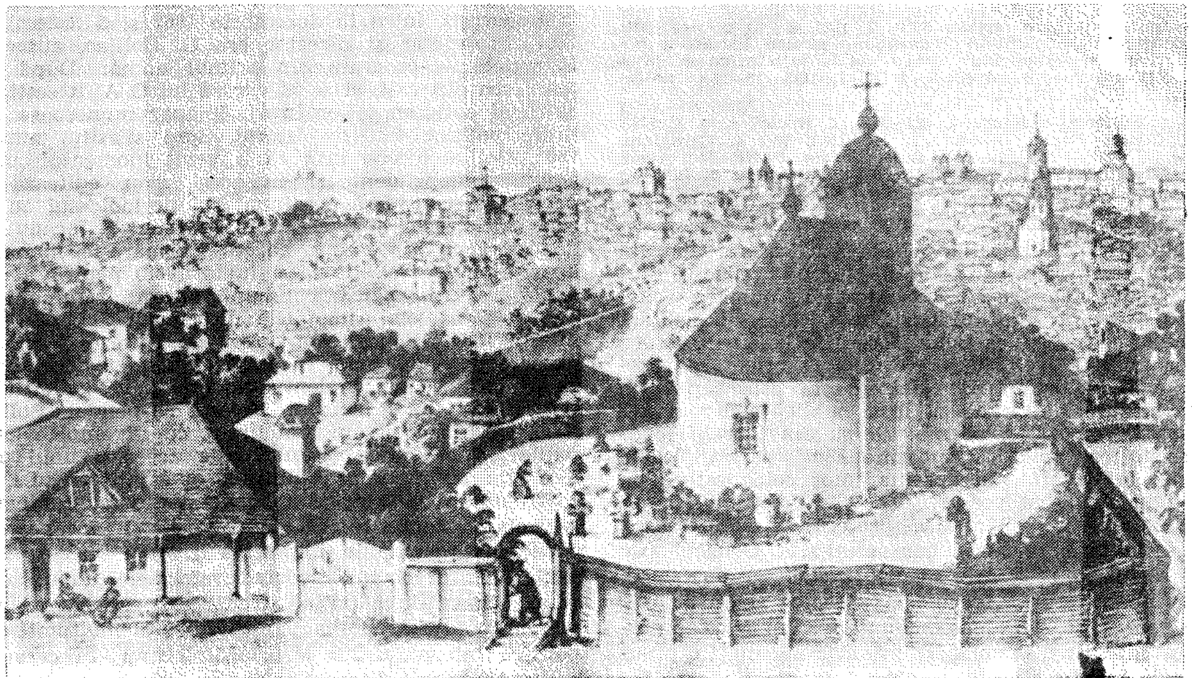
— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *80* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *252* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *114* ; 4. O. Papadima, *Cezar Boliac*, București, E.A., 1966, *257—287*.

R. Z.

BUCIUMUL ROMÂN, revistă de literatură și istorie apărută la Iași, lunar, între 1 martie 1875 și 1882. Editor a fost Teodor Codrescu, iar redactor Iancu M. Codrescu. În paginile acestei publicații s-au tipărit versuri inedite de Al. Beldiman și I. Prale, precum și studii privitoare la activitatea celor doi scriitori (*O neoformă de scriere și citire*, despre I. Prale, și *„Tragedia Moldovei“ de Vornicul Alexandru Beldiman*, ambele de I. M. Codrescu). O rubrică de informații bibliografice, ***Bibliohronologie română***, care includea scurte recenzii scrise cu un ascuțit spirit critic, era redactată tot de I. M. Codrescu, acesta traducînd, împreună cu Al. Athanasiadi, din limba greacă, *Poezia morală* de A. Calfoglu. T. Codrescu a republicat în **B.r.** mai multe studii ale lui Gh. Săulescu despre limba textelor vechi bisericești și documente istorice. La sfîrșitul primului an de apariție, în numărul 12 din februarie 1876, apar primele fragmente din *Țiganiada*, manuscrisul A, publicate, de asemenea, de T. Codrescu. În 1876 și în anul următor, tipărirea *Țiganiadei* a continuat, realizîndu-se astfel prima editare a epopeii lui I. Budai-Deleanu. La **B.r.** au mai colaborat cu versuri și proză D. Gusti, Gr. S. Stamatin și I. Buttă, iar Fr. Damé cu un *Studiu comparativ între limbele românească și provensală*.

R. Z.

BUCUR, Vasile (prima jumătate a sec. XIX), autor de versuri. În 1813, **B.** era vornic de poartă în Iași, ca și în 1821, cînd compune, fără har, o stihuire avînd ca subiect evenimentele legate de mișcarea eteriștilor în Moldova. Scrisă în octombrie 1821, cronica lui **B.**, *Tabla mișăliilor*, cunoaște oarecare circulație, fiind copiată în 1824 de un Alecu Ciogole din Fălticeni, după al cărui manuscris a fost publicată în 1913. Premergător al lui Alexandru Beldiman cu a sa „tragodie", **B.** evocă întîmplări la care asistase ca martor, ignorînd țelurile superioare ale mișcării,

Iași, 1845. Cartierul Tătărași

pe care o receptează sub unicul aspect al prejudiciilor aduse concetățenilor săi. Sosirea lui Alexandru Ipsilanti în Iași, urmată de uciderea turcilor aflați în capitala Moldovei, înfrîngerea partizanilor mișcării la Galați și Focșani, fuga domnitorului Mihai Suțu, jafurile făptuite de greci și turci deopotrivă prin tîrgurile și satele țării, ultima rezistență a grupurilor de eteriști în Moldova, la mănăstirile Secu, Agapia și Văratec, sînt deplînse de **B.** într-o expunere ritmată monoton, lipsită de fantezie și culoare, în ciuda unor detalii care abundă, a libertăților de expresie și, pe alocuri, a pitorescului unui lexic caracteristic epocii. Versificator de tipul autorilor de cronici rimate din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, **B.** apare ca un exponent întîrziat al genului, la o dată la care poezia română începuse a-și croi deja alte făgașuri, moderne.

— *Tabla mișăliilor* (publ. Gh. Zagoritz), în *O nouă cronică moldovenească*, CL, XLVII, 1913, 12.

— 1. Vasile Alecsandri, *„Tabla mișeliilor"*, CL, II, 1868, 1 ; 2. Bianu, *Manuscrise*, I, 541 ; 3. Gh. Zagoritz, *O nouă cronică moldovenească*, CL, XLVII, 1913, 12 ; 4. Gh. Cardaș, *Prefață*, PMU, 39.

R. Ș.

BUD, Tit (24.XII.1846, Sat-Șugătag, j. Maramureș — 19.VIII.1917), folclorist. Provenit dintr-o familie de clerici (tatăl era preot, un unchi — episcop), **B.** îmbrățișează el însuși cariera preoțească, după ce-și va fi făcut studiile la Ungvar, Beiuș și Gherla. Timp de patru ani este capelan în Ieud, apoi avansat la Episcopia din Gherla, unde i se încredințează diverse funcții administrative. La cerere, pleacă în satul natal și se consacră unei activități prodigioase de ridicare a stării economice și culturale a țărănimii. Ca revizor diecezan, președinte al „Reuniunii docenților români din Maramureș", vicepreședinte al „Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș", **B.** a contribuit la dezvoltarea învățămîntului, a făcut studii de istorie bisericească, a tradus literatură universală și a impulsionat cercetările de folclor în Maramureș. A publicat îndreptare pentru preoți, cărți de ritual, prelucrări de cuvîntări „funebrali" etc. De un interes mai larg sînt cărțile despre istoria parohiilor și mănăstirilor din Maramureș, precum și *Viața sînților* (1897). Din literatura universală, **B.** traduce un roman al lui Adrien Gabrielly, *De unde nu este rentoarcere*, într-o limbă cam greoaie, o povestire de A. Daudet și alte cîteva povestiri, ale căror autori nu sînt indicați. Revistele la care **B.** a publicat consecvent sînt „Familia" și „Gutinul", dar numele său apare și în „Transilvania", „Unirea" și „Revista critică literară". După ce publică primele texte folclorice în „Familia" (în 1872) și răspunde la chestionarul lui Nicolae Densușianu, **B.** se situează în fruntea unei largi acțiuni de adunare a folclorului, inițiată de corpul didactic din Maramureș. Publică și un apel în acest sens, în „Gutinul", reprodus apoi în „Familia" și „Amicul familiei". Colecția *Poezii populare din Maramureș*, recomandată de Al. Țiplea lui I. Bianu, care i-a făcut un raport favorabil, a apărut în ciclul de volume *Din viața poporului român*, scos de Academia Română. Dintre balade, *Mirele în robie* reprezintă singura variantă semnalată în Maramureș, iar *Crișmărița* și *Horea lui Ion Berciu* sînt inedite. Lirica se impune prin calitatea artistică, iar colindele ilustrează principalele teme care circulă în Maramureș. Ca în majoritatea colecțiilor realizate prin intermediari, nici în volumul lui **B.** nu se indică datele privind culegerea textelor și nici nu sînt redate particularitățile fonetice. Colecția lui **B.**, împreună cu aceea a lui Al. Țiplea (1906) sînt primele care au consemnat repertoriul folcloric maramureșean din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

— *Doine și hore poporale (Din Maramureș)*, F, VIII, 1872, 36 ; *Către stimații domni docenți din vicariatul Maramureșului*, GUT, II, 1890, 3 ; *Disertațiuni despre episcopii și vicarii români din Maramureș*, Gherla, Tip. Diecezană, 1891 ; *Din literatura poporală*, T, XXIV, 1893, 2 ; *Viața sînților*, Gherla, Tip. Diecezană, 1897 ; *Însămnări și date despre înființarea parohiei gr. cat. române din Sighetul Maramureșului*, Gherla, Tip. Diecezană, 1905 ; *Poezii populare din Maramureș*, București, Academia Română, 1908 ; *Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile române din Maramureș, din timpurile vechi pînă în anul 1911*, Gherla, Tip. Diecezană, 1911. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Adevăruri momentane (novelă germană)*, F, V, 1869, 30—35 ; Adrien Gabrielly, *De unde nu este rentoarcere*, Pesta, Tip. Kocsi, 1872 ; A. Daudet, *Prelegerea ultimă*, GUT, I, 1889, 17 martie.

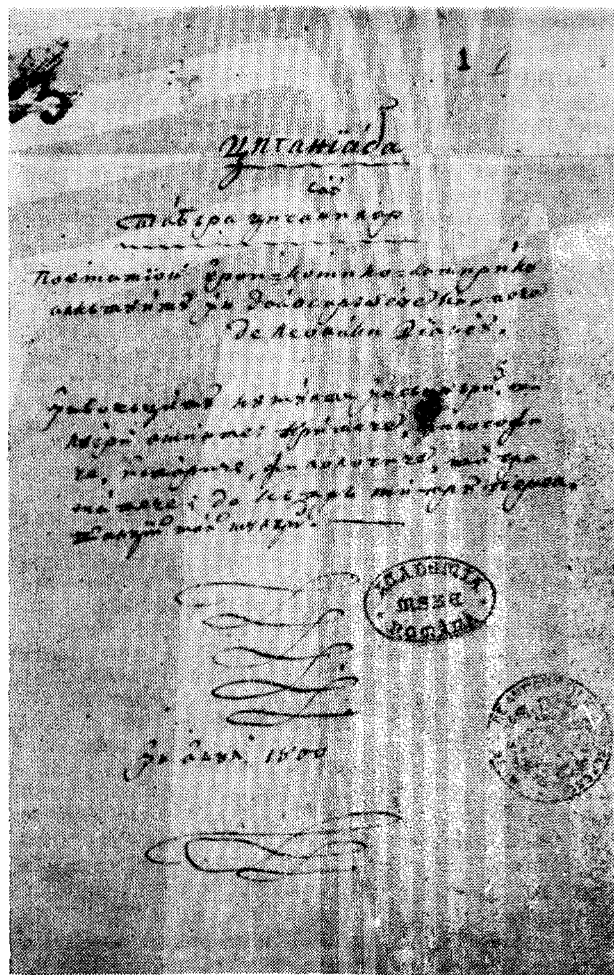
— 1. I. Bianu, *Culegerea de poezii poporale din Maramureș de vicarul Tit Bud*, AAR, partea administrativă, t. XXX, 1907—1908, fasc. 1 ; 2. Enea Hodoș, *Tit Bud, „Poezii populare din Maramureș"*, LU, VIII, 1909, 4 ; 3. [*Tit Bud*], CMNR, I, 1924, 3—4 ; 4. D. Pop, *Folc. Maram.*, 71—84, 287—292 ; 5. Bîrlea, *Ist. folc.*, 421—422.

L. C.

BUDAI-DELEANU, Ion (6.I.1760, Cigmău, j. Hunedoara — 24.VIII.1820, Lvov), scriitor, filolog și istoric. Este primul dintre cei zece urmași ai preotului unit Solomon Budai. Începe să învețe la Cigmău și-și continuă studiile la Seminarul de la Blaj. Timp de aproape zece ani urmează, începînd din 1777, la Viena, cursurile Facultății de filozofie, apoi, ca bursier al colegiului „Sf. Barbara", pe cele ale Facultății de teologie, pe care a absolvit-o, luîndu-și, se pare, și doctoratul la Erlau. După terminarea pregătirii sistematice, fără a simți chemare spre viața ecleziastică, rămîne o vreme în capitala Imperiului habsburgic, unde îndeplinește o seamă de funcții mărunte (cîntăreț bisericesc, copist, traducător), își desăvîrșește formația intelectuală și artistică și-și însușește opiniile antireligioase ale Vienei iosefiniste. Aici îi întîlnește pe Samuil Micu, Gh. Șincai și Samuil Vulcan, cu care se împrietenește. Prin intermediul limbilor și literaturilor greacă, latină, italiană, franceză, germană și polonă, cunoaște atît culturile respective, cît și literatura spaniolă și engleză. Prin formația sa literară umanistă, împletită cu filozofia și ideologia politică iluministă, el devine unul din cei mai de seamă reprezentanți ai Școlii ardelene, eliberat de concepțiile teologice și apropiat de mentalitatea laică și voltairiană a vremii. **B.-D.** se întoarce în Ardeal, funcționează cîtva timp ca profesor la Blaj, dar, spirit mai liber, mai puțin grav și apostolic decît ceilalți corifei ai Școlii ardelene, nu acceptă iezuitismul întronat de episcopul I. Bob și se exilează pentru tot restul vieții la Lemberg (Lvov), capitala Galiției, unde ocupă succesiv, din 1787, postul de secretar de tribunal și consilier de curte. Aici se căsătorește în 1793 cu Mariana de Mikolaewicze, fiica unor armeni înstăriți, cu care va avea trei copii. În acest oraș, **B.-D.** nu este un izolat și un necunoscut, ci păstrează legături cu ardelenii, cu românii din Polonia și Bucovina. În 1815, mitropolitul Veniamin Costache îi face propunerea, rămasă neonorată din

motive necunoscute, de a veni ca profesor la Seminarul de la Socola. Preţuirea de care s-a bucurat **B.-D.** în Moldova a făcut ca, mai tîrziu, Gh. Asachi să ducă tratative îndelungate, încununate pînă la urmă de succes, pentru cumpărarea de la familia scriitorului a manuscriselor care cuprind, între altele, şi *Ţiganiada*. Anii petrecuţi la Lemberg, în ciuda depărtării de meleagurile natale, nu au reuşit să-l înstrăineze, ci, ca o reacţie, se pare că l-au îndîrjit în ambiţia de a demonstra, prin operă, ataşamentul faţă de poporul său. În această perioadă îşi elaborează cea mai însemnată parte a operei sale juridice, filozofice şi istorice, precum şi capodopera literară *Ţiganiada*. Dacă anii de învăţătură la Cigmău şi Blaj reprezintă pentru **B.-D.** contactul cu realităţile naţionale, deceniul studiilor la Viena înseamnă lărgirea orizontului, opţiunea pentru liberalismul iosefinist şi pentru iluminism, dar mai cu seamă cunoaşterea valorilor literare universale. La Lemberg se realizează sinteza dintre o solidă şi multilaterală cultură şi un talent viguros, legat de autenticitatea spiritului popular.

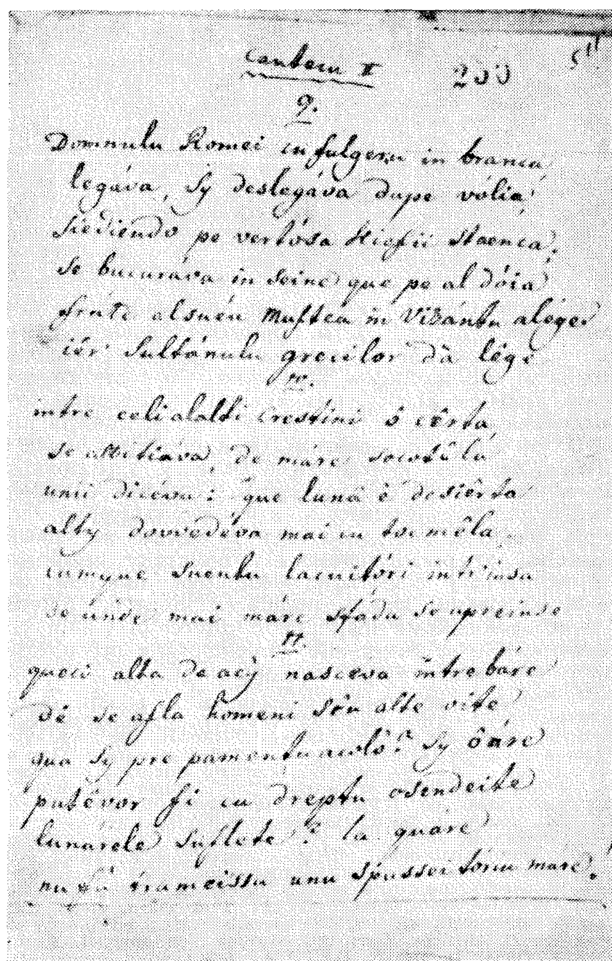
Activitatea lui **B.-D.** se înscrie în preocupările dominante ale celorlalţi cărturari ai Ardealului şi contribuie la crearea, transpunerea şi difuzarea noţiunilor fundamentale de teologie, filozofie, filologie, istorie, economie agrară, învăţămînt, legislaţie. Încă din ultimii ani petrecuţi în capitala imperiului datează unele scrieri pedagogice şi juridice, traduse din limba germană, publicate la Viena sau la Cernăuţi. **B.-D.** se va ocupa de originea populaţiilor din Transilvania într-o lucrare, realizată parţial, ce urma să se intituleze ***De originibus populorum Transilvaniae commentatiuncula, cum observationibus historico-criticis***, şi prin care susţine, cu argumente, romanitatea limbii şi a poporului român, continuitatea elementului roman în Dacia. Tot domeniului istoric îi aparţine şi raportul *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina* (*Scurte şi cuprinzătoare observaţii asupra Bucovinei*), care îi oferă prilejul de a elogia limba română şi de a critica aspru administraţia acestei provincii. Ca filolog, **B.-D.** se raliază de asemenea preocupărilor epocii şi redactează studiile *Fundamenta grammatices linguae romanicae seu ita dictae valachicae usui tam domesticorum quam extraneorum accomodata* (1812), *Temeiurile gramaticii româneşti*, cu un comentariu, neterminat, intitulat *Dascălul românesc pentru temeiurile gramaticii româneşti*, precum şi *Teoria ortografiei româneşti cu litere latineşti*. În domeniul lexicografic proiectează un vast dicţionar în zece volume (român-latin, latin-român, grec-român, român-italian, italian-român, român-francez şi francez-român), dar îl realizează integral pe cel român-german, *Lexiconul românesc-nemţesc* (patru volume), o parte a celui german-român (două volume) şi doar fragmente din celelalte. Aceste preocupări atestă un erudit şi un poliglot, un spirit luminat, mînat de dorinţa de a apăra, cu argumente lingvistice şi istorice, drepturile naţiunii române, de a contribui la îmbogăţirea patrimoniului ei intelectual, la sporirea prestigiului românilor.

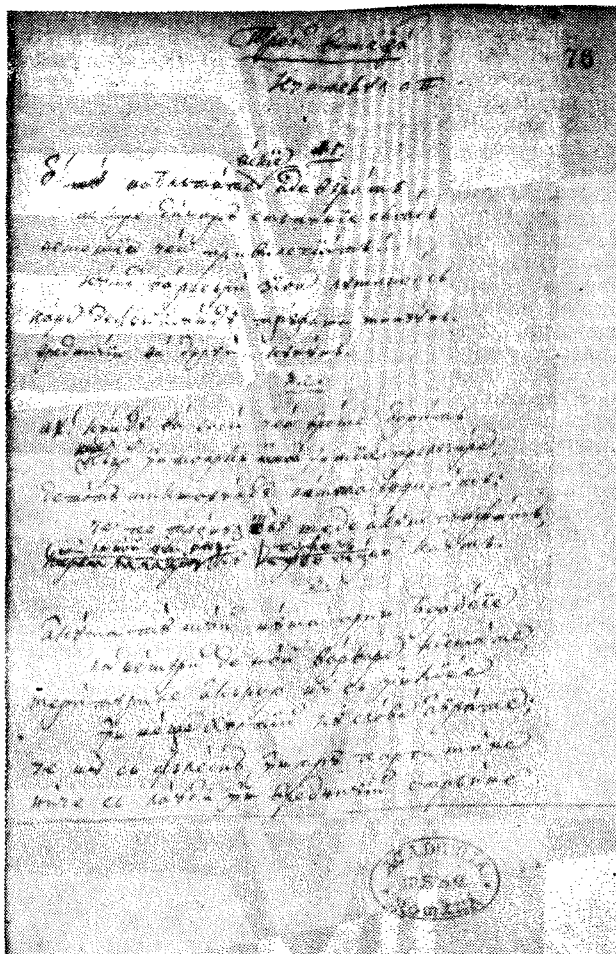

Dacă sub aspect ştiinţific activitatea lui **B.-D.** se apropie sensibil de a celorlalţi cărturari ardeleni ai vremii, sub raportul predispoziţiei artistice, al disponibilităţii creatoare şi al împlinirilor, el îşi depăşeşte contemporanii. Ca un preambul al epopeii sale eroicomice este traducerea parţială a piesei *Temistocle* de Metastasio. Cultura umanistă şi conştiinţa forţei creatoare de care dispunea îi trezesc ambiţia de a depăşi modestele producţii înregistrate în literatura naţională, de a forma „un gust nou de poezie românească”, iar intenţia se concretizează în acea „izvoditură noao şi originală românească” ce se numeşte *Ţiganiada*. Formulările prologului preced cu aproape o jumătate de secol unele idei ale „Daciei literare“ — necesitatea ca literatura naţională să se inspire din istoria patriei. Într-o *Epistolie închinătoare* adresată lui Mitru Perea (anagrama lui Petru Maior), care urmează prologului, scriitorul postulează obiectivele critice ale epopeii, moravurile pe care le vizează: „S-aflã într-însa şi critică, pentru a cării dreaptă înţelegere te poftesc s-adaugi oarecare luări aminte, căci ştiu bine că vei înţelege ce am vrut eu să zic la multe locuri [...] multe am scris acolo ce poate că la mulţi nu le vor plăcea; însă toate adevărate“. Epopeea eroi-comică *Ţiganiada* este opera care l-a impus pe autor în istoria noastră literară. Ea a fost realizată într-o primă formă în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, fiind tipărită, din nefericire pentru evoluţia literaturii române, de-abia după aproape opt decenii. Prima versiune (manuscrisul A) a fost publicată de T. Codrescu în „Buciumul român”, din 1876 pînă în 1877, iar cea de-a doua variantă se tipăreşte de către Gh. Cardaş în 1925 şi 1928. ***Ţiganiada sau Tabăra ţiganilor***, „poemation eroi-comico-satiric, alcătuit în doaosprezece cîntece de maestrul cîntăreţ Leonachi Dianeu”, este cea mai realizată epopee din literatura română, comparabilă cu modele de prestigiu din literatura univer-

sală. Acţiunea se desfăşoară în vremea lui Vlad Ţepeş care, în lupta de apărare a independenţei Ţării Româneşti, încearcă să-i adune şi să-i înarmeze pe ţigani, pentru a nu fi folosiţi de duşmani drept iscoade. În tentativa, pusă pe seama domnitorului, de a-i strînge la un loc şi a-i organiza pentru luptă pe instabilii, turbulenţii şi nu prea harnicii poporeni arămii este evidentă intenţia autorului de a exploata comic diversele conflicte generate de mentalitatea unei colectivităţi incompatibile cu organizarea, puţin doritoare de luptă, total refractară devotamentului şi sacrificiului pentru o cauză îndepărtată şi străină de necesităţile imediate. Toată frămîntarea, toate eşecurile înregistrate în încercarea de a-i transforma pe ţigani în cetăţeni ordonaţi, conştienţi de necesitatea apărării ţării, cu o disciplină indispensabilă convieţuirii într-un stat, sînt convertite, în ultimă instanţă, într-o meditaţie profundă asupra destinului întregii omeniri, asupra piedicilor şi insuccesélor pe care umanitatea le-a înregistrat în evoluţia ei. În istoria culturii noastre, *Ţiganiada* reprezintă primul monument al literaturii române moderne şi marchează înţelegerea fenomenului literar nu ca un divertisment, ci ca o componentă a culturii naţionale, care angajează concomitent forţa artistică şi conştiinţa cetăţenească a creatorului. Cu toate că acţiunea poemei este plasată într-un trecut îndepărtat, în secolul al XV-lea, subtextul, alegoriile, aluziile vizează conflicte, defecte, anomalii sociale, politice, literare şi omeneşti contemporane. Originalitatea operei se constituie din sinteza realizată între dezbaterea ideologică şi satirizarea societăţii şi orînduirii vremii. Autorul se referă direct la Homer, Vergiliu, Tasso, G. Casti şi, indirect, la Milton, Ossian, Cervantes, Klopstock, Voltaire, Aloys Blumauer, dar indicarea unor modele străine se face şi din raţiuni polemice, întrucît protestul social şi umanismul care o caracterizează ar fi fost greu de exprimat în generalitatea şi abstractismul modelelor, în fixitatea şi rigiditatea regulilor clasice. Cu toate că sub raport cronologic precede opera lui C. Conachi şi a lui Iancu Văcărescu, *Ţiganiada* depăşeşte epoca printr-o expresie lingvistică vie şi actuală, cu minime, dar inerente, elemente arhaice.

O operă ca *Ţiganiada* presupune un creator eliberat de spiritul dogmelor teologale, înzestrat cu spirit critic, receptiv la dimensiunea comică a realităţii, apt să surprindă şi să transfigureze elementul mitologic din teologia creştină. În prima variantă a epopeii era încorporat şi un episod donchijotesc, cu nemeşul Becicherec Iştoc, episod care, amplificat prin includerea a încă două personaje, chir Calos de Cucureaza şi Născocor de Cîrlibaba, constituie nucleul unei opere independente, neterminată, intitulată *Trei viteji*. Prin *Ţiganiada sau Tabăra ţiganilor*, **B.-D.** rămîne în literatura naţională creatorul primei şi celei mai valoroase epopei. Primordialitatea cronologică şi estetică, chiar dacă opera a rămas în manuscris atîta vreme, conferă autorului calitatea de ctitor al literaturii române moderne. Cauzele care au împiedicat publicarea *Ţiganiadei* nu sînt legate numai de înstrăinarea poetului, ci rezidă mai ales în implicaţiile ei critice şi satirice la adresa stărilor de lucruri contemporane, în aluziile directe sau implicite la atmosfera politică şi religioasă, la mentalitatea generată de contradicţiile orînduirii sociale în care a trăit. **B.-D.** îşi depăşeşte epoca nu numai ca autor al primei epopei, moment excepţional în evoluţia beletristicii noastre, ci şi sub raport ideologic, prin îndrăzneala cu care atacă instituţiile şi mentalitatea feudală. În ciuda formaţiei teologice şi pe deasupra prozelitismului imprimat de promotorii unei mişcări culturale preocupate preponderent de istorie, filologie şi teologie, particularitatea predominantă a gîndirii şi structurii sale este laică şi literar-artistică. Astfel, elementele de teologie creştină se constituie în mitologie păgînă, liberalismul iosefinist este depăşit prin iluminism şi voltairianism sarcastic, iar esenţa epică a odiseii ţiganilor devine o reflecţie asupra situaţiei social-politice a epocii, asupra vieţii. *Ţiganiada* este prima manifestare de prestigiu a literaturii române moderne şi rămîne originală şi contemporană prin infuzia ideologică, prin implicaţiile de natură socială, naţională şi democratică, prin acea meditaţie asupra condiţiei umane în general. Finalitatea etică a operei este implicită şi rezultă mai cu seamă din analiza societăţii timpului şi mai puţin din studiul conflictelor general umane. Încercarea de a demonstra prestigiul naţiunii române (şi deci necesitatea de a i se recunoaşte drepturi egale) prin nobleţea originii romane este corelată cu uriaşa muncă depusă pentru a transpune în limba naţională elemente fundamentale de istorie, filologie şi filozofie. Faţă de gravitatea preocupărilor istorice şi filologice, „jucăreaua" lui **B.-D.** introduce o notă particulară, compensatorie prin valoarea artistică a rîsului, a ironiei şi satirei. *Ţiganiada* constituie o îmbinare creatoare între erudiţia literară, istorică şi filologică şi spiritul, mentalitatea ţărănească, între cunoaşterea ideologiei şi artei europene şi înţelegerea frustă, terestră, naturală a poporului. Compa-

Cantu X 230
9.
Domnulu Romei înfulgera în branca
legáva, şy deslegáva dupe volia
şediendo pe verlósa [illegible] stanca
se bucurava în seine que pe al dóia
frate alsuen Muftea în Vizantu alege
iér Sultánulu greeilor dă lége
10.
între ceilalţi crestini o cérta
se [illegible] de mare [illegible]
unii dicéu: que luna e deşiérta
alty dowedéva mai cu [illegible]
[illegible]
[illegible]
11.
quoci alta de acy nascéva întrebare
de se afla homeni în alte vite
sua şy pre pamentu acelo? şy óare
putévar fi cu dreptu [illegible]
[illegible] suflete? la quare
[illegible]

rația cu artificiozitatea clasicismului decadent, cu decorativismul arcadic și cu manevrele de alcov existente în poezia din Principate pune în relief originalitatea și autenticitatea *Țiganiadei*. Cu toate că citează modelele clasice, este evidentă noutatea și insubordonarea față de tradiție, dacă nu și intenția lui **B.-D.** de a parodia eroismul, de a polemiza cu rigiditatea și lipsa de vigoare a schemei tradiționale, dovedind apetența pentru comic, pentru autentic, pentru natural. Procedeele artistice confirmă rezistența creatorului față de normele severe ale clasicismului, iar personificarea abstracțiunilor mitologice, reducerea și degradarea elementelor supranaturale la dimensiuni umane, populare, țărănești, conferă operei personalitate distinctă, o diferențiază față de transpunerile și încercările contemporane ori ulterioare de a crea o epopee națională.

— ***Țiganiada sau Tabăra țiganilor***, **BUR, I. 1876, 12—II, 1876—1877**, 1—12 ; *Țiganiada*, îngr. Gh. Cardaș, București, Tip. Române unite, 1925 ; ed. 2, București, Oltenia, 1928 ; ed. (*Țiganiada sau Tabăra țiganilor*), îngr. I. Pillat, București, Cartea românească. 1935 ; ed. îngr. Gh. Cardaș, București, Cugetarea, 1944 ; ed. îngr. și introd. Ion Manole, București, E.S.P.L.A., 1950 ; ed. (*Țiganiada sau Tabăra țiganilor*), îngr. J. Byck, introd. I. Oană, București, E.S.P.L.A., 1953 ; ed. 2, I—II, București, E.S.P.L.A., 1956 ; ed. îngr. Florea Fugariu, introd. Romul Munteanu, I—II, București, E.T., 1969 ; ed. îngr. Florea Fugariu, București, Minerva, 1973 ; *Scurte observații asupra Bucovinei* (publ. și tr. G. Bogdan-Duică), GAB, IV, 1894, 8—9, 13—14, 17—23 ; *Trei viteji*, îngr. Gh. Cardaș, București, Convorbiri literare, 1928 ; ed. îngr. și pref. Em. C. Grigoraș, București, Ancora ; ed. îngr. J. Byck, pref. I. Oană, București, E.S.P.L.A., 1956 ; ed 2, București, E.S.P.L.A., 1958 ; *Scrieri lingvistice*, îngr. Mirela Teodorescu, introd. I. Gheție, București, E.Ș., 1970 ; *Scrieri inedite*, îngr. și introd. I. Pervain, Cluj, Dacia, 1970 ; *Opere*, I—II, îngr. Florea Fugariu, introd. Al. Piru, București, Minerva, 1974—1975. — **Tr.** : Metastasio, *Temistocle* (fragm.), în Ortiz, *Cult. it.*, 266—273.

— 1. Gh. Asachi, *Despre literatura românească*, AR, II, 1830, 12 ; 2. A. Densușianu, *Cercetări*, 245—288 ; 3. A. Densușianu, *„Țiganiada“ și „Trei viteji“*, RTL, IV, 1896, 1 ; 4. G. Bogdan-Duică, *Despre „Țiganiada“ lui Budai-Deleanu. Înrîuririle germane*, București, Socec, 1902 ; 5. Ortiz, *Cult. it.*, 266—273 ; 6. N. Iorga, *Un poem eroicomic românesc*, R, XIX, 1924, 5—6 ; 7. Const. Radu, *Influența italiană în „Țiganiada“ lui Ion Budai-Deleanu*, Focșani, Tip. Lucrătorilor asociați, 1925 ; 8. Gh. Cardaș, *O poemă inedită a lui Budai-Deleanu*, JML, XV, 1926, 3—4 ; 9. Em. C. Grigoraș, *O nouă satiră a lui Budai-Deleanu, „Cei trei viteji“*, PRL, I, 1927, 21 ; 10. Gh. Bogdan-Duică, *Ioan Budai-Deleanu (Cîteva precizări)*, PRL, III, 1928, 2—3 ; 11. Densusianu, *Lit. rom.*, I, 118—136 ; 12. M. Procopie, *„Țiganiada“ lui Budai-Deleanu*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1931 ; 13. Iorga, *Ist. lit.*, III, 267—268, 302—307 ; 14. Al. Ciorănescu, *Opera istorică a lui Budai-Deleanu*, București, Monitorul oficial, 1936 ; 15. Al. Marcu, *Dante în „Țiganiada“ lui Budai-Deleanu*, București, Monitorul oficial, 1938 ; 16. Al. Marcu, *Un motiv din Tasso în „Țiganiada“*, București, Monitorul oficial, 1938 ; 17. Călinescu, *Ist. lit.*, 81—85 ; 18. Petre Stroe, *Contribuții la studiul operei lui Budai-Deleanu*, RFR, IX, 1942, 2 ; 19. Ion Sân-Giorgiu, *Lexiconul românesc-nemțesc al lui Ion Budai-Deleanu*, RFR, XI, 1944, 2 ; 20. Popovici, *Studii*, I, 114—120, 463—486 ; 21. D. Popovici, *Doctrina literară a „Țiganiadei“*, SL, IV, 1948 ; 22. L. Șerdeanu, *Numele de persoane în „Țiganiada“ lui I. Budai-Deleanu*, LR, V, 1956, 1 ; 23. Aurora Ilieș, *Gh. Asachi și manuscrisele lui Budai-Deleanu*, SCB, II, 1957 ; 24. Lidia Sfîrlea, *Observații asupra limbii și stilului „Țiganiadei“ lui Ion Budai-Deleanu*, VSD, 139—182 ; 25. Rosetta del Conte, *Limiti e caratteri dell'influenza italiana nella „Țiganiada“ di I. Budai Deleanu*, OII, 195—202 ; 26. Ion Gheție, *Prima gramatică românească modernă*, OII, 333—343 ; 27. Ion Gheție, *I. Budai-Deleanu teoretician al limbii literare*, LR, VII, 1958, 2 ; 28. Luiza și Mircea Seche, *Creațiile lexicale personale la I. Budai-Deleanu*, LR, VII, 1958, 3 ; 29. Florea Fugariu, *Despre lectura manuscriselor lui Ioan Budai-Deleanu*, LR, VII, 1958, 4 ; 30. Florea Fugariu, *Influența versificației populare asupra poeziei lui Ioan Budai-Deleanu*, LR, VIII, 1959, 5 ; 31. Elena Stîngaciu, *Prefața la Lexiconul românesc-nemțesc*, LR, IX, 1960, 2 ; 32. I. Pervain, *Un manuscris puțin studiat al lui Ion Budai-Deleanu*, TR, IV, 1960, 25 ; 33. I. Pervain, *Versuri inedite din „Țiganiada“*, TR, IV, 1960, 32 ; 34. Pompiliu Teodor, *Date noi despre Budai-Deleanu*, TR, IV, 1960, 32 ; 35. I. Pervain, *Ioan Budai-Deleanu și Metastasio*, TR, IV, 1960, 46 ; 36. Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria operei lexicografice a lui Ion Budai-Deleanu*, CLG, VI, 1961, 2 ; 37. I. Iliescu, *Elemente locale în creația lui I. Budai-Deleanu*, LL, V, 1961 ; 38. Cornea, *Studii*, 5—78 ; 39. Luiza Seche și Mircea Seche, *Limba și stilul lui I. Budai-Deleanu în „Țiganiada“*, CIL, III, 7—75 ; 40. Grațian Jucan, *Ion Budai-Deleanu. Contribuții bibliografice*, București, 1964 ; 41. Ion Gheție, *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*, București, E.A., 1966 ; 42. Lucia Protopopescu, *Noi contribuții la biografia lui Ion Budai-Deleanu. Documente inedite*, București, E.A., 1967 ; 43. Savin Bratu, *Locul „Țiganiadei“ în istoria ideologiei noastre literare*, LL, XIII, 1967 ; 44. Ion Nicola, *Gh. Asachi și manuscrisele lui I. Budai-Deleanu*, LL, XV, 1967 ; 45. Ovidiu Bîrlea, *Folclorul în „Țiganiada“ lui I. Budai-Deleanu*, SFL, 497—567 ; 46. *Ist. lit.*, II, 66—88 ; 47. Ion Oană, *Discuția despre formele de guvernămînt din „Țiganiada“*, LL, XVI, 1968 ; 48. Ion Oarcăsu, *Ion Budai-Deleanu — portret sumar*, TR, XII, 1968, 4 ; 49. Eugen Negrici, *„Țiganiada“ — operă deschisă*, RMR, VII, 1970, 8 ; 50. L. Dimov, *„Țiganiada“ — un spectacol în sine*, LCF, XIV, 1970, 6 ; 51. N. Balotă, *Universul baroc la I. Budai-Deleanu*, LCF, XIV, 1970, 6 ; 52. Gh. Bulgăr, *Inovatorul limbii*, LCF, XIV, 1970, 6 ; 53. I. Pervain, *Fragmente dintr-o scriere inedită a lui Ion Budai-Deleanu*, TR, XIV, 1970, 15 ; 54. I. Pervain, *O scrisoare a lui Budai-Deleanu către J. Chr. Engel*, TR, XIV, 1970, 16 ; 55. I. Pervain, *I. Budai-Deleanu — apologet al unității noastre naționale*, TR, XIV, 1970, 26 ; 56. I. Iliescu, *Orizonturile esteticii lui I. Budai-Deleanu*, TR, XIV, 1970, 35 ; 57. I. Oarcăsu, *Epopeea singulară*, TR, XIV, 1970, 35 ; 58. I. Șeuleanu, *I. Budai-Deleanu și folclorul*, TR, XIV, 1970, 35 ; 59. Piru, *Ist. lit.*, II, 87—125 ; 60. Carol Engel și Huba Mózes, *Contribuții maghiare la studiul vieții și operei lui Ion Budai-Deleanu*, SUB, Philologia, XV, 1970, fasc. 2 ; 61. Mihai Mitu, *Opera lui Ioan Budai-Deleanu în contextul relațiilor culturale româno-slave* (teză de doctorat, dactilografiată), București, 1970 ; 62. Ov. Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, 108—128 ; 63. V. I. Chindriș, *Recepționarea editorială a lui Ion Budai-Deleanu*, ST, XXII, 1971, 1 ; 64. I. Pervain, *Studii*, 129—192 ; 65. Păcurariu, *Clas. rom.*, 32—38 ; 66. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, 115—116 ; 67. Florea Fugariu, *Atitudinea iluminiștilor față de cultura populară — Ion Budai-Deleanu îndeosebi*, RITL, XX, 1971, 1 ;

68. Mihai Mitu, *Date noi cu privire la biografia lui I. Budai-Deleanu*, RL, IV, 1971, 22 ; 69. C. Poghirc, *Préoccupations de grammaire historique et comparée romane et indo-européenne chez Ioan Budai-Deleanu*, ACLF, II, 1405—1412 ; 70. *Ist. filoz. rom.*, I, 132—146 ; 71. Piru, *Varia*, II, 65—68 ; 72. C. Cuciuc, *Forme de guvernămînt și regim politic în „Țiganiada"*, RFZ, XIX, 1972, 10 ; 73. I. Budai-Deleanu, *Scrisori către Petru Maior* (publ. Cornelia Bodea și Mihai Mitu), MS, III, 1972, 1 ; 74. Cioculescu, *Itinerar*, 37—41 ; 75. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, 134—139 ; 76. Mihai Mitu, *O licitație la Lvov*, MS, IV, 1973, 3 ; 77. Ioana Em. Petrescu, *Ion Budai-Deleanu și eposul comic*, Cluj-Napoca, Dacia, 1974 ; 78. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, 163—189 ; 79. Mircea Vaida, *Ion Budai-Deleanu*, București, Albatros, 1977 ; 80. Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Minerva, 1978, 130—135, *passim*.

A. T.

BUDESCU, Vasile (1847, Sititelec, j. Bihor — 2.V.1900, Adoni, j. Bihor), poet. După studii de teologie la Oradea, **B.** ajunge pe la 1874 profesor de religie, limba română și limba maghiară la gimnaziul din Beiuș și, ulterior, paroh în Borodul Mare, Ciulești, Sititelec și în Adoni, unde a și murit. Autor de versuri, încă din școală, **B.** își trimitea colaborările la „Familia" și, mai tîrziu, la „Amicul familiei" și la „Cărțile săteanului român". Scria o poezie greoaie, cu subiecte din istoria romanilor *(Regulus Curtiu, Coriolan, Furiu Camiliu)* și referitoare la originea neamului, sau prelucra balade istorice și poezii populare, între care cunoscutele *Ana Lugojana* și *Doina Lotrului*. O glumă populară este punctul de plecare al poeziei *Țiganii*, unde limbajul pitoresc, specific, e foarte bine întrebuințat, iar versul, mai șlefuit, are o curgere firească. **B.** a tradus în „Familia" din romanul lui Turgheniev, *Întîia iubire*, sub titlul *Primul amor*.

— *[Versuri]*, F, VI, 1870, 17, 25, 28, 32, 36, 41, 51, VII, 1871, 7, 18, 32, 38, 41, 50, 52, VIII, 1872, 4, 19, 35, 44, 48, IX, 1873, 15, 23, 34, X, 1874, 3, 22, XI, 1875, 7, AMF, IX, 1885, 7, X, 1886, 5, 8, 9. — **Tr.** : Turgheniev, *Primul amor*, F, VIII, 1872, 20—30.

— 1. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 264—266 ; 2. Potoran, *Poeții*, 63—66 ; 3. Vartolomei, *Mărturii*, 223—229.

S. C.

BUGNARIU, Iuliu (1864, Hordou, j. Bistrița-Năsăud — 21.VII.1929, Bistrița), culegător de folclor. Învățător în satul natal, **B.** era rudă apropiată cu poetul George Coșbuc, a cărui soră, Raveca, căsătorită Bugnar, e mama lui. A început să adune încă de tînăr poezii populare din părțile Năsăudului, interesîndu-se deopotrivă și de elementele etnografice ale zonei respective. **B.** își îndreaptă, cu predilecție, atenția asupra liricii populare, foarte bogată aici. Publică în revistele ardelene „Familia", „Gazeta poporului", „Gazeta de Transilvania", mai întîi *Doine și hore poporale din giurul Năsăudului*, în majoritate cîntece de dragoste și dor, de urît, de înstrăinare, apoi *Balade poporale*, parte din materialul pe care îl va grupa ulterior în primul volum al colecției sale și, în sfîrșit, *Datine poporale :* cîntece de botez, orații de nuntă, stărostitul la nunți, cîntecul cununii. Meritorie este încercarea lui **B.** de a publica, succesiv, în cîteva numere din „Gazeta poporului" (1887), un *Dicționar poporal* cuprinzînd „cuvinte românești din jurul Năsăudului de popor grăite și tot pentru popor alcătuite". În 1892 i se tipărește la Gherla volumul *Muza someșană*, culegere de folclor concepută a aduce „mai multă lumină asupra trecutului ca istorie, limbă, datini și credințe". Colecția lui **B.** a fost primită favorabil. **B.** notează localitățile din care a strîns textele, nu și informatorii. Dacă nu a folosit o metodă științifică de culegere, el aduce însă în colecția sa variante interesante și deosebite la motive de balade cunoscute : *Bogița* — variantă la *Voica, Ileana Gușuleanca* — variantă la *Ilincuța Sandului, Georgiță și mumă-sa* — variantă la *Corbea, Toma Dalimoș și Manea* — variantă la *Toma Alimoș*. Alături de acestea include și cîteva balade de dată mai recentă : *Popa Ilie, Ce face dragostea* și o legendă în versuri plecînd de la o credință populară : *Minuneaua*. Unele așa-zise balade au caracter liric predominant : *Savetcuța, La rîul de rouă, Nița și iubitul său, Răzbunarea, Dorul ostașului, Măriuța*, apropiate ca factură de doinele publicate anterior. Autorul anunță în prefață și alte volume de literatură populară, pentru care poseda o bogată colecție. În 1901, sub semnătura Iuliu Budnariu Sălăuțanu, apare partea a doua a colecției lui **B.**, *Muza someșană*, subintitulată *Doine, hore și satire poporale române din jurul Năsăudului*, care reunea peste 170 de poezii populare publicate anterior, parte care nu s-a bucurat de răspîndirea celei dintîi ⟨11⟩. Colecția conține cîntece de dragoste și dor, de urît, de jale, de înstrăinare, de cătănie, de haiducie, blesteme, cîntece satirice, cîntece de petrecere, fără o indicare a comunelor și informatorilor. Importanța culegerii constă în autenticitatea textelor, caracteristice pentru lirica transilvăneană de la sfîrșitul secolului trecut din zona năsăudeană. **B.** a fost prieten și colaborator al lui I. Pop-Reteganul, pe care îl anunța, într-o scrisoare din 1898, că-i va trimite lucrarea *Noțiuni de poezie epică, lirică, dramatică. Balade și romanțe*. Împreună cu **B.**, I. Pop-Reteganul intenționa să realizeze o vastă lucrare, întemeiată pe folclor, asupra caracterului poporului nostru. **B.** a lăsat și cîteva amintiri despre poetul G. Coșbuc.

— *Doine și hore poporale din giurul Năsăudului*, F, XXI, 1885, 4, 6, 18, 19, XXII, 1886, 2—13, GPO, II, 1886, 39, 50, 51, GT, XLIX, 1886, 144 ; *Cultura și moralitatea*, GPO, II, 1886, 37 ; *Cîntec la botez. Orație la nuntă*, GPO, II, 1886, 39 ; *Cîntecul cununei*, GT, XLIX, 1886, 132, GPO, III, 1887, 27 ; *Datine poporale (din jurul Năsăudului). Stărostitul la nunți*, GT, XLIX, 1886, 143, GPO, III, 1887, 29 ; *Bocete*, GT, XLIX, 1886, 144, GPO, III, 1887, 6 ; *Nu tot ce străluce e aur !*, GPO, III, 1887, 2 ; *Versul lui Christos*, GPO, III, 1887, 2 ; *Martin Opitz*, GPO, III, 1887, 3 ; *Rugăciunea școlarului, Dorul meu*, GPO, III, 1887, 3 ; *Caracterul amanetat*, GPO, III, 1887, 4 ; *Dicționar poporal*, GPO, III, 1887, 29—34 ; *Memento !*, GPO, III, 1887, 34 ; *Descîntece*, GPO, III, 1887, 49 ; *Muza someșană. Poezii poporale române din jurul Năsăudului*, partea I : *Balade*, Gherla, Tip. Aurora, 1892, partea II : *Doine, hore și satire poporale române din jurul Năsăudului*, Arad, Tip. Tribuna poporului, 1901 ; *Amintiri despre George Coșbuc*, AS, 1926, 6.

— 1. *Știri literare*, INL, 1892, 1 ; 2. *Literatură*, GT, LV, 1892, 288 ; 3. *Diverse. Știri literare*, MN, III, 1893, 1 ; 4. *Balade poporale*, TLR, XLI, 1893, 1 ; 5. I. Calomfirescu [Aron Densușianu], *„Muza someșană"*, RTL, III, 1895, 2 ; 6. Ilarie Chendi, *Literatură poporală : I. Pop-Reteganul, „Nuvele" ; „Musa someșană", I. Budnariu Sălăușanu*, CRLT, 1901, 1 ; 7. Mușlea, *Cercetări*, I, 176 ; 8. Vasile Netea, *Dascălii de folclor ai lui George Coșbuc*, REF, X, 1965, 5 ; 9. Apostol-Popescu, *Studii*, 33—34, 178—179 ; 10. Bîrlea, *Ist. folc.*, 299—300 ; 11. Iordan Datcu, *Ion Bugnariu a tipărit și volumul al doilea din „Muza someșană"*, MS, VII, 1976, 2.

L. B.

BUITUL, Gheorghe (sfîrșitul sec. XVI — începutul sec. XVII), traducător. Născut într-o familie modestă din Caransebeș, **B.** este crescut și instruit de Ștefan Csiky, viitor episcop romano-catolic al Ardealului. Cîștigat la catolicism de protectorul său, este trimis la Viena pentru studii de teologie, pe care le întrerupe, întorcîndu-se în 1610 în Ardeal. Are de suferit de pe urma persecuțiilor îndreptate de G. Báthory împotriva catolicilor. Mai tîrziu este preot, făcînd propagandă catolică în mai multe locuri, printre care doi ani la Alba Iulia. Sprijinit și recomandat de Ștefan Csiky, **B.** va fi primul român ce studiază la Roma la Collegium germanicum et hungaricum, din 1619, venind în contact direct cu marile mișcări spirituale occidentale — Reforma și Umanismul. Preocupări literare și deopotrivă religioase dezvăluie traducerea lui **B.**, făcută în limba română în 1636, la

Bratislava, după catehismul catolic al lui P. Canisius, pentru a servi acțiunii de convertire a românilor la catolicism. În 1703, traducerea este tipărită la Cluj, cu titlul *Catehismus sau Suma credinței catolicești*. Lucrarea, structurată în cinci părți, este scrisă cu litere latine și ortografie maghiară.

— Tr. : P. Canisius, *Catehismus sau Suma credinței catolicești*, Cluj, 1703.

— 1. Iorga, *Ist. lit. relig.*, 173 ; 2. Bitay Árpád, *Gheorghe Buitul*, DR, III, 1922—1923 ; 3. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926 ; 4. Drăganu, *Hist. litt.*, 50—51 ; 5. Pușcariu, *Ist. lit.*, 105 ; 6. Suciu, *Lit. băn.*, 35—36 ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, II, 109.

A. S.

BUIUCLIU, Grigore Mithridate (15.XII.1840, Iași — 13.XII.1912, București), traducător. Fiu al ieșenilor Iacob și Maria Buiucliu, de origine armeană, **B.** a studiat la colegiul armean din Paris și a început cursuri de drept în capitala Franței, terminîndu-le însă la Iași. Din 1866 a devenit membru al Junimii. Numit, în 1869, procuror la tribunalul din Iași, a fost avansat, în 1874, procuror general al Curții de Apel din același oraș, iar în 1894, după o scurtă incursiune în cîmpul politicii militante a junimismului (deputat în 1888, senator în 1892), a fost numit membru al Înaltei Curți de Casație din București, unde a funcționat pînă la pensionare (1908). Pasionat de istoria armenilor din România, **B.** își alcătuiește o bogată bibliotecă, pe care o va dărui, prin testament, Academiei Române, căreia i-a lăsat și o importantă sumă de bani, pentru stimularea studiilor de orientalistică în țara noastră.

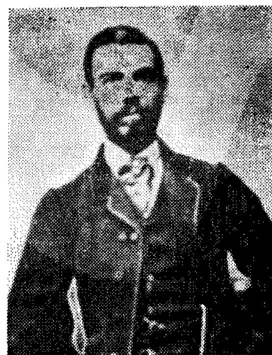
Ca membru al Junimii, a luat parte la polemica dintre „Convorbiri literare" și „Revista contimporană" cu un articol iscălit cu inițiala M. Din limba armeană a tradus povestirea *Spionul*, precum și cronica în versuri a lui Minas Tokatți, sub titlul *Cînt de jălire asupra armenilor din Țara vlahilor*. În cadrul acelorași preocupări, **B.** a publicat și un studiu referitor la *Camenița sau Cronica armenilor din Polonia și Moldova*.

— *Un articul științific din „Revista contimporană"*, CL, VIII, 1874, 2 ; *Camenița sau Cronica armenilor din Polonia și Moldova*, CL, XL, 1906, 3—5. — **Tr.** : Minas Tokatți, *Cînt de jălire asupra armenilor din Țara vlahilor*, pref. trad., București, Göbl, 1895 ; [Autor armean neidentificat], *Spionul*, OM, 43—52.

— 1. *Albumul societăței „Junimea"*, SDL, IV, 314 ; 2. Panu, *Junimea*, I, 37—38 ; 3. I. Negruzzi, *Grigore Buiucliu*, CL, XLVII, 1913, 1 ; 4. N. Iorga, *Grigore M. Buiucliu*, București, Göbl, 1914 ; 5. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, mai.

D. M.

BUJOREANU, Ioan M. (3.VIII.1834, București — 1.VIII.1899, București), scriitor. Era dintr-o familie înstărită, de boieri noi. Și-a făcut studiile în pensionate particulare și la colegiul „Sf. Sava" din București. A ocupat diferite slujbe în administrație, în instituții din Capitală și din provincie. A fost judecător de tribunal la Ploiești (1868), avocat, precum și redactor, director (1870) și apoi subdirector (1888) la „Monitorul oficial". A editat cîteva colecții de texte juridice, printre care și *Colecțiune de legiuirile României vechi și cele noi* (1873—1885).

Debutul literar l-a făcut cu piesa *Fata subt epitrop* (1855), comedie într-un act, cu conflict facil și personaje inconsistente, dar cu un dialog plin de vioiciune și naturalețe. Un volum de *Teatru*, apărut în 1857, cuprindea comedia *Coconu Zamfirache* și „cînticelele comice" *Bătrînul Lăceanu*, *Doctorul scăpătat* (cu versiunea în limba franceză *Lumpatzius à la recherche d'une position médicale*). Mediul zugrăvit în *Coconu Zamfirache*, cîteva situații și personaje prefigurează elemente din *O noapte furtunoasă* a lui I. L. Caragiale. În *Judecata lui Brînduș* (1864), se perindă tot o lume măruntă, mahalaua, negustorii, avocații chilipirgii. **B.** este un bun observator al moravurilor. Replicile se succed sacadat, alert. Și celelalte scrieri ale dramaturgului (*Zapciu, Bătăușii* ș.a.) atestă capacitatea creionării acide a unor realități sociale, a caracterizării adecvate a personajelor, prin limbaj. După 1879, i se reprezenta o piesă intitulată *Soldații români*. **B.** adaptase, inspirat, după E. Scribe, comedia *Doi dascăli pricopsiți sau Asinus asinum fricat*, reprezentată cu succes în 1853—1854, și tradusese din limba franceză comedia *Otrava*, jucată în stagiunea 1860—1861. Făcuse, înainte de 1860, mai multe traduceri, bune, din Boccaccio, Florian, Paul de Kock. Și alte tălmăciri îi apăruseră în foileton la „Vestitorul românesc" (1853), „Anunțătorul român" (1858), publicații la care a mai colaborat cu versuri ocazionale, proză măruntă. **B.** a scris și un roman, *Mistere din București* (1862), cel mai realizat roman foiletonistic apărut pînă atunci la noi. El are însușiri care îl ridică deasupra numeroaselor și obscurelor proze generate de moda lui Eugène Sue în literatura română. Prin intermediul unui povestitor, Ștefan Lungeanu, care relatează diferite întîmplări fratelui său, întors de curînd de la Paris, autorul încearcă să reconstituie un tablou, pictat violent, al corupției sociale. Sînt înlănțuite destul de abil scene ce vor să demonstreze cîtă ticăloșie există sub aparența de onorabilitate, de cîte vicii și crime e în stare protipendada bucureșteană. Schematismul etic este evident, contrastele sînt îngroșate, iar didacticismul — excesiv. Atmosfera este tenebroasă, intervin mereu omoruri, abuzuri, răsturnări spectaculoase de situații, coincidențe fatale. Împotriva iubirii dintre un tînăr boier și o fată de proveniență umilă, tatăl celui dintîi, sceleratul Stamate Dăngescu, și omul acestuia, Neagu Bulboacă, urzesc tot felul de intrigi și fapte monstruoase. Mai expresive, în afara reușitelor portrete caricaturale, sînt unele fragmente, tablouri din viața societății bucureștene ori din cea a țăranilor de pe o moșie din apropierea Capitalei. Aici observația este minuțioasă, ascuțită, iar chipurile capătă substanță. **B.** nu este un simplu imitator, ca G. Baronzi și C. D. Aricescu. Prin sporul de originalitate, el face, în evoluția romanului românesc, legătura cu N. Filimon.

— *Fata subt epitrop*, București, Ioanid, 1855 ; *Teatru*, București, Ioanid, 1857 ; *Anul nou 1857*, VSR, XXII, 1857, 7 ; *Revederea Moldovei cu România subt Alexandru Ioan I în*

1859, București, Tip. Ohm, 1859 ; *Mistere din București*, I—II, București, Tip. Rassidescu, 1862, republ. fragm. în PRR, *225—295* ; *Judecata lui Brînduș*, București, Imprimeria Statului, 1864 ; *O floare la Plevna*, București, Tip. Grecescu, 1880 ; *Zapciu*, București, Tip. Grecescu, 1881 ; *Bătăușii*, București, Socec, 1894. **Ms. :** *Doi dascăli pricopsiți sau Asinus asinum fricat* (1853), B.A.R., ms. 2973, f. *108—126*. — **Tr. :** Florian, *Celestina*, VSR, XVIII, 1853, 4—9, *Valeria*, ANR, V, 1858, 28—32, *Clodina*, ANR, V, 1858, 43—48, *Camire*, ANR, V, 1858, 50—55, *Trei novele*, București, Tip. Ohm, 1863 : Paul de Kock, *Lăptărița din Montfermeil*, București, Ioanid, 1855, *Madalena*, București, Ioanid, 1857 ; Contesa Dash, *Pantoful roșu*, Boccaccio, *Nu te atinge de regină*, *Diavolul în infern*, în Paul de Kock, *Madalena*, București, Ioanid, 1857 ; [Autor neidentificat], *Laura sau Recunoștința*, ANR, V, 1858, 40—42 ; Boccaccio, *Grădina fermecată*, ANR, V, 1858, 56, *Intîmplările lui Torel*, ANR, V, 1858, 61—63, *Pescăresele*, ANR, V, 1858, 73, *Copii pierduți*, ANR, V, 1858, 74—77, *Regele de Aragon*, ANR, V, 1858, 78, *Griselidis*, ANR, V, 1858, 80, 81, *Doi prieteni*, ANR, V, 1858, 82—84, 89, *Răzbunarea unui filosof amorezat*, ANR, V, 1858, 94, 95, *Marchiza de Montferat*, ANR, VI, 1859, 4. **Ms. :** [Autor neidentificat], *Venuza sculptorului și bretelile dantistului*, B.A.R., ms. 1451, f. *1—30*, ms. 2972 (*Capriciile unei femei sau Dantistul și sculptorul (Otrava de Prusia)*, f. *106—126*.

— 1. Cornel, *Figuri, 493* ; 2. N. Iorga, *Bucureștii de acum un veac, după romanul unui avocat (Ioan Em. Bujoreanu, 1862)*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XVI, 1934—1935 ; 3. G. Călinescu, *Un romancier uitat. Ioan M. Bujoreanu*, VR, XXX, 1938, 2 ; 4. I. Horia Rădulescu, *Scribe sur la scène roumaine dans la première moitié du XIX-e siècle*, MERF, XV, 1939—1940, *72—79* ; 5. Călinescu, *Ist. lit., 338—339* ; 6. Dinu Pillat, *Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, București, Tip. Talazul, 1947, *26—29* ; 7. Călinescu, *Studii, 175—183* ; 8. Vîrgolici, *Începuturile, 106—112* ; 9. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *268—269* ; 10. Ștefănescu, *Momente, 40—42* ; 11. *Ist. lit.*, III, *15—19* ; 12. Michaela Șchiopu, *I. M. Bujoreanu — traducător din Boccaccio*, RITL, XXVI, 1977, 1.

G. D.

BULC, Teodor (? — 22.IV.1909), memorialist. După ce a urmat teologia în orașul Esztergom (Ungaria), a fost numit, din 1888, profesor suplinitor la liceul din Băița, iar din 1897 e definitivat la liceul din Beiuș. Preda limbile și literaturile latină și română. Vicerector al internatului pavelian de băieți, devine rector, tot acolo, în 1904.

B. a călătorit mult, în aproape toată Europa, străbătînd-o cu o curiozitate neostenită. A vizitat Turcia, Grecia, Italia, Germania, Anglia, Elveția, urmînd indicațiile ghidurilor obișnuite, străbătînd însă adesea cu privirea dincolo de ele și încercînd, în memoriile lui, apărute în „Familia" și apoi editate în două volume, la Gherla, să surprindă particularitățile fiecărui loc vizitat. Este stîngaci în a-și reda impresiile, pe care le controlează adesea cu date istorice ori geografice. Intenția lui este de a instrui și de aceea însemnările cuprind numeroase informații, oferite într-un spirit didacticist, nu prea ostentativ. Pentru **B.** călătoria este un mijloc de cunoaștere, de adîncire a imaginilor deja formate prin lecturi anterioare. Cu toate acestea, uneori el corijează cu umor impresiile livrești prin ceea ce vede în realitate. Amintirile personale ocupă un spațiu extrem de redus. **B.** se încearcă în portret și în tablou, reușind, de exemplu, să facă un viol portret de „lazzarone" italian ori să descrie piața San Marco din Veneția, noaptea. De la mai mult l-a împiedicat însă limba, greoaie și încărcată de latinisme, dar colorată pe alocuri de elemente populare fericit alese.

În afara unor articole din anuarul liceului la care funcționa, **B.** a mai publicat, în 1898, în ungurește, o lucrare *Despre poveste în general, cu privire specială asupra poveștii poporane române.*

— *Schițe din Italia*, Gherla, Tip. Aurora, 1898 ; *Scrisori din Helveția*, F, XXXIV, 1898, 29—33 ; *Amintiri din Grecia*, Gherla, Tip. Aurora, 1899 ; *Scrisoare din Londra*, F, XXXVI, 1900, 31.

— 1. Const. Pavel, *Școalele din Beiuș*, Beiuș, Tip. Doina, 1928, *239* ; 2. Predescu, *Encicl.*, *139*.

D. M.

BUMBAC, Ion (Ioniță) I. (31.I.1843, Costîna, j. Suceava — 25.V.1902, Cernăuți), scriitor. Este fiul țăranului Ion Bumbac și fratele poetului Vasile Bumbac.

Studiile gimnaziale le-a făcut la Suceava și apoi la Cernăuți. Aici l-a avut ca profesor pe Aron Pumnul, la care a și locuit împreună cu fratele său și cu M. Eminescu, căruia i-ar fi fost, după amintirile unui contemporan, și un destul de sever pedagog. După ce, în 1868, trece la Brașov examenul de maturitate, **B.** se înscrie la Universitatea din Viena. În toamna aceluiași an era membru al Societății literar-științifice a studenților români, împreună cu I. Pop-Florantin, V. Burlă, S. Bodnărescu, I. Slavici. Prieten cu Eminescu în perioada vieneză (1870—1871), **B.** este unul din partenerii de discuții ai poetului. Între ei va interveni însă, din cauza opiniilor politice diferite, o ruptură, accentuată odată cu trecerea vremii. **B.**, ale cărui sentimente naționale nu pot fi puse la îndoială, a fost un antijunimist convins și un adept al purismului în limbă. Din această cauză, el nu aproba legăturile care existau între societatea Junimea și unii studenți români de la Viena, a criticat modul în care Slavici și Eminescu au organizat serbarea și congresul de la Putna și i-a combătut vehement în ședințele societății „România jună". Ales secretar general la 8 aprilie 1871, el îl înlocuiește, șase luni mai tîrziu, pe I. Slavici la președinția acestei societăți. În discursul ținut cu acest prilej, atacă violent junimismul, pe care îl considera o direcție cosmopolită, dăunătoare, și afirmă că se va strădui să conducă societatea în virtutea principiilor susținute de I. Maiorescu, S. Bărnuțiu și A. Pumnul. În 1872, după terminarea studiilor universitare, **B.** este numit profesor de limbile latină și română la gimnaziul din Suceava. În 1875 pleacă din nou la Viena, probabil pentru a-și susține doctoratul. Întors în Bucovina, va fi titularizat la catedra de limbă și literatură română a gimnaziului din Cernăuți, unde, în decursul anilor, va funcționa și ca director. Împreună cu alți intelectuali, înființează societatea filarmonică „Armonia" (1881) și societatea culturală „Concordia" (1885), ambele avînd țelul de a consolida unitatea culturală a românilor bucovineni. În calitate de secretar al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, **B.** a redactat în 1881 și 1882 revista „Aurora română", pe care o va relua, din proprie inițiativă, în 1884. A colaborat cu versuri, nuvele și articole la calendarele societății (1878—1885), la două dintre ele fiind redactor (în anii 1882 și 1883), precum și la alte publicații periodice din Transilvania și Bucovina, între care „Familia", „Gazeta de Transilvania", „Șezătoarea" (în 1876). **B.** a publicat, în mai multe ediții, și un manual școlar de limba și literatura română.

Deși în epocă poeziile lui s-au bucurat de oarecare circulație, **B.** este un poet cu totul modest. O încercare de „epopee națională", *Florinta*, din care s-au păstrat trei variante, apărute succesiv în calendarele Societății pentru cultura și literatura română (în 1878 și 1879) și în volum (1880), este menționabilă doar pentru încercarea de utilizare a elementelor de mitologie populară. Într-un studiu in-

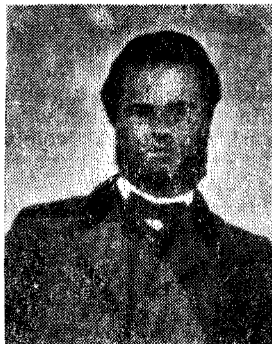
troductiv, *Unele puține asupra liricei și epicei române poporale și clasice*, **B.** afirmă că o literatură națională trebuie să-și afle resursele în cercetarea trecutului și a tradiției populare. Cu toate că doinele și horele „se degradează", în sensul că își pierd valoarea documentară, ele conservă totuși informații istorice însemnate. Un alt element prețios este limba poetică, a cărei cultivare condiționează și dezvoltarea culturii naționale. Inspirîndu-se din trecut, „epica modernă" nu poate neglija nici „fantezia națională actuală", „coloritul național". Pentru o cultură în formare, susține el, influențele străine sînt primejdioase. **B.** a scris și cîteva articole în care discută folclorul medical sau unele formule specifice liricii populare. Aparatul critic, în care recurge frecvent la comentariile despre poezia populară ale lui V. Alecsandri, la studiile istorice ale lui B. P. Hasdeu, dar și la lucrări ale învățaților P. J. Šafařik, Th. Mommsen, îl arată familiarizat cu bibliografia de istorie și istorie literară. Îi lipseau însă discernămîntul critic, rigoarea. Într-un studiu asupra *Codicelui Voronețean*, din „Aurora română", **B.**, purtat de fantezie, afirmă că primele texte românești scrise datează din secolul al X-lea.

— *Florinta. Epopeă națională în V cîntece. Cînt I și II*, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1880 ; *Pre-minte Solomon*, AROR, I, 1881, 1 ; *Ion a Petrariului*, AROR, I, 1881, 2 ; *Florile „dalbe"? sau florile „dalbei"? (Cercetare istorică-literară)*, AROR, II, 1882, 6 ; *„Din scrierile lui S. Bodnărescu", Cernăuți, 1884*, AROR, III, 1884, 5—8 ; *Privire istorică asupra trecutului politic-social și național al „ducatului Bucovinei"*, Brașov, Tip. Alexi, 1886 ; *Din istoria limbei și literaturei române*, partea I : *Istoria limbei române*, Cernăuți, Tip. Czopp, 1889.

— 1. *Encicl. rom.*, I, *632—633* ; 2. I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Cîteva pagini din tinerețea lui Eminescu*, CL, XXXVII, 1903, 4 ; 3. Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, București, Sfetea, 1914, *147—148* ; 4. Aurel Dumbrăveanu, *Fapte și documente din trecut. „România jună" de la Viena*, ALA, II, 1921, 26 ; 5. Grămadă, *România jună, 31, 53—54* ; 6. Slavici, *Amintiri, 13, 40—42, 72, 102* ; 7. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 189—190* ; 8. *Anuarul „Armoniei" semicentenare. 1881—1931*, Cernăuți, Armonia, 1931, *30* ; 9. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *2* ; 10. Aurel Vasiliu, *Bucovina în viața și opera lui Mihai Eminescu*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943, *8—9, 41, 57, 244* ; 11. Călinescu, *Eminescu, 159—160* ; 12. V. Curticăpeanu, *Mișc. cult., 147—162* ; 13. G. Munteanu, *Hyperion, I : Viața lui Eminescu*, București, Minerva, 1973, *79—81*.

R.Z.

BUMBAC, Vasile (7.II.1837, Costîna, j. Suceava — 27.II.1918, Suceava), scriitor. A început liceul la Cernăuți, dar, din cauza atitudinii politice, este nevoit să plece din localitate și să-și termine studiile liceale la Blaj (1862). La Cernăuți a fost elevul lui Aron Pumnul și a locuit la acesta împreună cu Mihai Eminescu. Obținînd în 1864 o bursă pentru Viena, urmează acolo cursurile Universității, luîndu-și, se pare, și doctoratul în litere și filozofie. Președinte interimar al Societății literar-științifice și, în 1871, vicepreședinte al societății „România jună", el participă, alături de I. Slavici și M. Eminescu, la lucrările comitetului care a organizat, în anul 1871, serbările de la Putna. Din 1874 a funcționat ca profesor de limbi clasice și de limba română la gimnaziul din Suceava.

Publicistul Ion (Ioniță) Bumbac este fratele său.

Activitatea literară și culturală depusă de **B.** de-a lungul a șapte decenii, deși nu a fost de natură să-l impună ca poet, își găsește semnificația în faptul că scriitorul a fost unul din cei care au pregătit, prin scrisul lor, realizarea unității naționale a poporului român. **B.** a publicat versuri, proză, literatură populară, traduceri din literaturile clasice și din cea germană și studii filologice în periodice bucovinene, transilvănene, precum și în cele din Pesta și Viena. Cele mai cunoscute sînt : „Muza română", „Albina Pindului", „Aurora română" (Pesta), „Aurora română" (Cernăuți), „Concordia", „Familia", „Federațiunea", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina", „Junimea literară", „Luceafărul", „Revista politică". Mai ales în Bucovina, dar și în Transilvania, pînă la primul război mondial, baladele, fabulele și cîntecele lui **B.** se găseau în manualele școlare și aveau circulație, datorită simplității și elanului lor patriotic. **B.** se inspira din istoria națională, sub înrîurirea lui V. Alecsandri, și din tradiția populară. A versificat și cîteva basme, culese din jurul Sucevei, și a încercat să compună o epopee în douăsprezece cînturi, *Descălecarea lui Dragoș în Moldova*, cu subiectul luat din **Cronica lui Huru*. Deși a publicat mult, o bună parte din scrierile sale poetice au rămas în manuscris, împreună cu dramele *Brîndușa, fiica Dediului* și *Corneliu și Florica*, precum și comedia *Un candidat pentru Dieta din Pesta în mijlocul alegătorilor*. În „Revista politică" din Suceava a tipărit în anii 1888—1889, sub titlul *Schițe de escursiuni*, cîteva din notele scrise în urma călătoriilor la București și în munții Moldovei. A făcut traduceri, unele rămase în manuscris, din Vergiliu (*Eneida* — din cele douăsprezece cînturi tălmăcite a publicat trei), Horațiu, Anacreon, Platon, Homer (*Iliada*), Ovidiu (fragmente din *Metamorfozele*), Schiller și Goethe. Articolele *Scriere scurtă asupra poveștilor și tradițiunilor populare* și *Serbarea Anului nou la români* (apărute în „Albina" din 1868—1869) sînt printre primele contribuții la studiul literaturii și obiceiurilor populare din țara noastră. Semna și cu pseudonimele A. Cosovanu, Audin Costînceanu și V. C. Audinu.

— *[Poezii]*, FMIL, XXIII, 1860, 20, XXIV, 1861, 4, XXV, 1862, 17, 42, CDA, II, 1862, 28, 95, 102, V, 1865, 4, 6, 45—46, ARO, I, 1863, 5—7, 10, 12, II, 1864, 2, 19, 22, 61, 85—86, 97—99, 109—110, III, 1865, 2, 6, 11, 15, MRO, I, 1865, AL, II, 1867, 3, 121, III, 1868, 1, 41, 87, 94, 99, 102, IV, 1869, 25, VI, 1871, 28, FSC, IV, 1868, 8—10, V, 1869, 1—5, F, X, 1874, 97, XXVIII, 1892, *231, 577*, XXX, 1894, *110, 520*, XXXI, 1895, *278*, XXXII, 1896, *388*, AROR, I, 1881, 5, II, 1882, 2—3, 6, RPO, I, 1886, 4, 5, 7, 15, III, 1888, 9, 14, 18—20, IV, 1889, 4, 6, V, 1890, 4, 9, 18, LU, III, 1904, 12—13 ; *Mulțămită din partea rumânilor bucovineni, închinată domnului Eudosiu de Hurmuzachi*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1861 ; *O privire scurtă critică asupra poeziilor d-lui Vulcan*, AL, I, 1866, 63, 65, 66, 68 ; *Scriere scurtă asupra poveștilor și tradițiunilor populare*, AL, III, 1868, 37 ; *Schițe de escursiuni și Urzirea mănăstirii Sucevița*, Suceava, 1889 ; *Serbarea Anului nou la români*, AL, IV, 1869, 1 ; *Teoria esametrului*, AL, IV, 1869, 9. — **Tr.** : Anacreon, *[Poezii]*, ARO, II, 1862, 2 ; Horațiu, *Ode*, ARO, II, 1862, 3, AL, IV, 1869, 54—55, AROR, II, 1882, 5 ; Stückert, *Răsplata liberalității*, AL, III, 1868, 91 ; Schiller, *Contele de Habsburg*, AROR, II, 1882, 2 ; Homer, *Iliada* (fragm.), AROR, II, 1882, 6—7 ; Vergiliu, *Eneida* (fragm.), AROR, II, 1882, 7 ; Ovidiu, *Din Metamorfozele* (fragm.), JML, III, 1906, 1. **Ms.** : Vergiliu, *Eneida*, B.A.R., ms. 5283.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *232—233* ; 2. V. Bumbac, *Vasile M. Burlă*, JML, II, 1905, 5 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *340* ; 4. Slavici, *Amintiri, 43, 50, 106, 494* ; 5. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 112—127* ; 6. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *45, 49—50, 80, 266—267* ; 7. N. Iorga, *Literatura română necunoscută*, RFR, I, 1934, 9 ; 8. Iorga, *Oameni*, II, *416—433* ; 9. V. Morariu, *Vasile Bumbac (1837—1918). Pagină din istoria literaturii bucovinene*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1940 ; 10. Călinescu, *Ist. lit., 568* ; 11. G. Călinescu, *Material documentar*,

RITL, X, 1961, 2 ; 12. D. Vatamaniuc, *Eminescu şi Slavici la „România jună" din Viena : lupta lor pentru unitate naţională,* RITL, XVI, 1967, 1.

R.Z.

BURADA, Maria (15.IV.1812, Iaşi — 11.II.1886, Iaşi), traducătoare. Fiica şătrarului Ioan Isăcescu, **B.** a primit o educaţie aleasă în familie. Ea va ajunge să cunoască bine şi să vorbească limbile greacă, franceză, rusă, poate şi germană. În 1831 se căsătoreşte cu vornicul Teodor Burada. Mama folcloristului Teodor T. Burada, **B.** este prima femeie din Moldova care traduce piese de teatru. În 1847 tălmăceşte melodrama, în patru acte, *Clopotarul de la Sf. Pavel* de J. Bouchardy, piesă jucată la Iaşi la 15 martie 1848 şi tipărită în anul următor. O traducere anterioară a acestei piese o făcuse la Bucureşti, în 1846, Petre Teulescu. Melodrama scriitorului francez a stîrnit un larg ecou în publicul ieşean din preajma anului revoluţionar 1848.

— Tr. : J. Bouchardy, *Clopotarul de la Sf. Pavel,* Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1849.

— 1. *Teatrul Naţional,* AR, XX, 1848, 23, 24 ; 2. *[Maria Burada],* VN, III, 1886, 467 ; 3. T. T. Burada, *Opere,* II, îngr. Viorel Cosma, Bucureşti, E.A., 1975, *23* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *221* ; 5. Burada, *Ist. teatr.,* I, *303,* II, *24—25* ; 6. Gh. Ghibănescu, *Spiţa familiei Burada,* TC, V, 1935, 1 ; 7. Predescu, *Encicl., 144* ; 8. I. C. Chiţimia, *Teodor Burada, folclorist şi etnograf,* RITL, IV, 1955 ; 9. Viorel Cosma, *Teodor Burada,* Bucureşti, E.M., 1966, *5* ; 10. Trifu, *Cronica, 239.*

L.B.

BURADA, Teodor (28.VIII.1800, Odobeşti — 14.VI.1866, Iaşi), memorialist. Fiu al preotului Radu Burada din Odobeşti, învaţă mai întîi acasă, după care este trimis, în anul 1816, la Seminarul de la Socola din Iaşi. După un an se întoarce acasă şi, în 1818, cu consimţămîntul tatălui, este adoptat de serdarul Constantin Robescu, care se îngrijeşte de educaţia sa muzicală. În 1823, **B.** este chemat la Iaşi de domnitorul Ioan Sandu Sturdza pentru a primi rangul de clucer, dar în anul următor, bănuit a fi amestecat într-un complot împotriva domnitorului, este surghiunit la mănăstirea Neamţ. Reuşeşte să evadeze după două luni şi trece Milcovul în Ţara Românească, unde funcţionează ca profesor de muzică la Craiova şi Cerneţi. Din 1826 **B.** întreprinde o călătorie prin Viena, Triest, Veneţia. Întors în ţară, se stabileşte din 1829 la Iaşi, unde obţine ranguri de boierie tot mai înalte : sluger, stolnic, căminar, mare ban şi mare vornic, iar din 1847 este şi „avocat privileghist" în Moldova. Cu soţia sa, Maria Burada, deschide în 1831 şcoli în Iaşi, organizează concerte de muzică clasică, acordă sprijin artiştilor. În iulie 1848, **B.** şi-a scris memoriile şi sfaturile morale adresate fiilor săi (unul dintre aceştia fiind viitorul folclorist Teodor T. Burada). Vornicul istoriseşte întîmplările din călătorie, spre învăţătură şi cunoaştere. Departe de a da o relatare seacă a evenimentelor consemnate cronologic, el le transfigurează cu talentul său de povestitor, nuanţînd tonul naraţiunii după trăirile sale sufleteşti. Este duios, cînd evocă locurile natale şi figurile părinţilor, aspru, cînd firul amintirilor îl poartă spre zbuciumatul an 1821, încrezător, cînd invocă divinitatea pentru a-i pedepsi pe vinovaţi. Meticulos, autorul consemnează impresiile din tîrgurile şi cetăţile Austriei. Povestirea are uneori savoarea vechilor cronici, iar stilul este adesea oral, sfătos sau cu intonaţie de predică religioasă. Testamentul lui **B.** lasă fiilor sfaturi preţioase, dar şi un document sufletesc, cu valoare literară, al unui om prins în vîrtejul unor evenimente care i-au zbuciumat viaţa şi i-au sensibilizat sufletul.

— *Rînduiala de Anul nou păzită de un părinte creştin,* BOR, XI, 1887—1888, 10 ; *Amintiri de călătoriile vornicului Teodor Burada în ţară şi în străinătate în anul 1826,* A, XIX, 1908, 1—3 ; *Din testamentul vornicului T. Burada, iulie 1848,* TC, V, 1935, 8—10. Ms. : *Testamentul meu alcătuit în vremea înfricoşatei şi de viaţă secerătoare epidemie a holerei, întîmplată în Moldova în lunile mai-iunie a anului 1848, iar în capitală a început omorul la 3 iunie şi au ţinut pînă la 28 iulie. Scrisu-s-au cu slova testatorului în Eşi,* M.L.M., ms. 229.

— 1. T. T. Burada, *Opere,* II, îngr. Viorel Cosma, Bucureşti, E.M., 1975, *21—24* ; 2. A. D. Xenopol, *Din scrierile vornicului Teodor Burada,* A, XIX, 1908, 1 ; 3. A. D. Atanasiu, *Din scrierile vornicului Teodor Burada,* ARA, III, 1910, 3—4 ; 4. *Pomelnicul vornicului T. Burada (1858),* TC, V, 1935, 1 ; 5. Gh. Ghibănescu, *Spiţa familiei Burada,* TC, V, 1935, 1 ; 6. Posluşnicu, *Ist. muz., 330—333* ; 7. Viorel Cosma, *Teodor Burada,* Bucureşti, E.M., 1966, 4—5.

L.B.

BURADA, Teodor T. (3.X.1839, Iaşi — 17.II.1923, Iaşi), folclorist, etnograf şi istoric al teatrului. Tatăl său, Teodor Burada, era mare vornic în Moldova, iar mama, Maria, născută Isăcescu, aparţinea, de asemenea, unei vechi familii de boieri moldoveni. Cei şase copii ai lor au crescut într-un mediu elevat, dovedind toţi înclinaţii artistice. **B.** şi-a făcut primele studii în casa părintească, cu profesori iluştri ca V.A. Urechia şi Gr. Cobălcescu. A intrat, în 1856, cadet la şcoala militară, pe care o părăseşte după un an, trecînd elev la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană). Între 1860 şi 1861 era student la Facultatea de drept a Universităţii din Iaşi, ţinînd în acelaşi timp, gratuit, un curs de vioIină la Conservator. Pentru a-şi perfecţiona studiile, pleacă la Paris, unde urmează cursurile Facultăţii de drept şi Conservatorul de muzică, fiind primul student moldovean înscris la această instituţie. Licenţiat în drept, în 1865, **B.** se întoarce în ţară în anul următor. Pînă în 1885 ocupă funcţii în magistratură la Roman, Galaţi, Focşani şi Iaşi. Stabilit definitiv în Iaşi, din 1871, este numit în 1877 profesor de teorie şi solfegiu la Conservator. În 1885 demisionează din magistratură, pentru a rămîne doar profesor de muzică şi se dedică cu pasiune preocupărilor pedagogice pînă la pensionarea sa, în 1903. Între timp, organiza în scopuri educative concerte populare gratuite. Cu acelaşi scop a scos la Iaşi, între anii 1875—1877, un „Almanah muzical". **B.** a colaborat la publicaţii prestigioase („Convorbiri literare", „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", „Românul", „Arhiva" ş.a.) şi a făcut parte din numeroase societăţi culturale, printre care Junimea (1878), Societatea „Amicii artelor" (1886), Societatea ştiinţifică şi literară din Iaşi, pe care o conduce între 1903—1906 şi 1908—1914. A fost membru corespondent al Academiei Române (1887).

Cele dintîi cercetări pe care le întreprinde sînt muzicale și folclorice. A publicat studii de istoria muzicii și a teatrului, ocupîndu-se și de teatrul popular. Îl pasionau inscripțiile descoperite pe unele biserici vechi și urmele preistorice din trecutul nostru. Rezultatele acestor cercetări i-au inspirat și pagini literare, căci, în amintirile publicate mai tîrziu, în „Arhiva", se regăsesc, povestite cu umor, unele din împrejurările care l-au dus la descoperirile amintite. Interesîndu-se de muzica populară, **B.** a ajuns să se preocupe și de alte laturi ale folclorului românesc. A cules bocete și le-a studiat în cadrul ceremonialului de înmormîntare la români, urmărit pe zone geografice. **B.** este primul care a subliniat valoarea bocetului ca specie. Prioritatea o deține și în culegerea sau semnalarea altor cîntece populare și obiceiuri la români: cîntecul cununii în Transilvania, cîntecul bradului în Țara Hațegului, obiceiul caloianului în Dobrogea. Călătorind prin țară, el a sesizat diferențele regionale ale producțiilor folclorice. *O călătorie în Dobrogea* (1880) este prima cercetare folclorică de tip monografic care urmărește speciile populare în versuri (colinde, descîntece, bocete, balade etc.) în cadru istoric, geografic și etnografic. Pe **B.** nu l-a preocupat în primul rînd valoarea literară a materialului cules, ci mai degrabă vechimea lui, iar alteori noutatea tematică. În căutare de urme istorice din trecutul nostru, **B.** își începe, în 1882, peregrinările la românii din Peninsula Balcanică și din Asia Mică. Aceste călătorii au avut ca rezultat interesante studii cu caracter etnografic și folcloric. Concepute monografic, studiile conțin numeroase considerații de ordin geografic, istoric, etnografic, folcloric, precum și poezii, melodii populare și texte dialectale. Singulare erau preocupările sale pentru identificarea urmelor dacice în crestăturile plutașilor pe cherestele sau ale șalgăilor pe droburile de sare. Din 1905 apare în „Arhiva" ciclul de prezentări etnografice descriptive ale unor obiceiuri de peste an și practici ale poporului român, grupate sub titlul *Priveliști și datini populare în Moldova*. Autorul le va relua, cu adăugiri, în primul capitol din *Istoria teatrului în Moldova*. **B.** înțelege teatrul popular într-o accepție largă, incluzînd aici și alte manifestări cu caracter dramatic: plugușorul, colinda, steaua. Interesante sînt descrierile minuțioase ale spectacolelor de teatru folcloric (texte, gesturi și mișcări ale actorilor, instrumente). Pentru unele jocuri dramatice (jocul caprei sau turca) este discutată problema originii, sugerîndu-se legături cu practici asemănătoare la greci și romani. Sînt descrise, de asemenea, sorcova, jocul cucilor, jocul salgiilor, caloianul, scoaterea cailor domnești la ceair, nunta țărănească. Operă de informație în primul rînd, istoria teatrului din Moldova scrisă de **B.** se încadra unei viziuni largi a autorului asupra istoriei generale a teatrului românesc. Modul de prezentare preferat, acela al unei înșiruiri cronologice pe stagiuni, i-a solicitat ani îndelungați de muncă. Paginile de memorialistică și traducerile întregesc portretul acestui cărturar cu largi disponibilități. Relatările pline de umor ale experiențelor încercate în călătoriile sale sînt făcute într-un stil vioi și antrenant. Pus în situații neprevăzute, de cele mai multe ori comice, povestitorul, înzestrat cu mult bun simț și istețime, găsește rezolvări fericite. Prin varietatea preocupărilor, **B.** oferă imaginea unui pasionat cercetător al culturii poporului său.

— *Despre întrebuințarea muzicei în unele obiceiuri vechi ale poporului român*, ALM, II, 1876, 51—79; *Bocetele populare la români*, CL, XII, 1879, 10, 11, XIII, 1879, 2, 7, XIV, 1880, 8, XV, 1882, 12; *Cîntecul cununei*, CL, XIV, 1880, 8; *O călătorie în Dobrogea*, Iași, Tip. Națională, 1880; ed. 2, îngr. și pref. Marin Bucur, București, E.T., 1962; *Despre crestăturile plutașilor pe cherestele și alte semne doveditoare de proprietate la români*, Iași, Goldner, 1880; *Datinile poporului român la înmormîntări*, Iași, Tip. Națională, 1882; *Datinile la nunți ale poporului român din Macedonia*, RIAF, I, 1883, vol. II, fasc. 4; *Cîntece de mirologhi*, CL, XVI, 1883, 12, XVII, 1883, 1, 3; *O călătorie la Muntele Athos*, Iași, Tip. Națională, 1884; *Poezii populare adunate în Macedonia*, RIAF, III, 1885, vol. V, fasc. 1; *Despre crestăturile șalgăilor pe droburile de sare*, RIAF, III, 1885, vol. V, fasc. 1; *Datinile de la nunți ale poporului armânesc dintru Macedonie*, M, II, 1889, 5—7; *Obiceiuri la nașterea copiilor poporului român din Macedonia*, CL, XXVI, 1892, 1; *O călătorie în satele moldovenești din gubernia Kerson (Rusia)*, Iași, Tip. Națională, 1893; *Cîntecul lui Mihai Viteazul la românii din Bithinia (Asia Mică)*, Iași, 1893; *Românii din Asia Mică*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1893; *O călătorie la românii din Moravia*, Iași, Goldner, 1894; *Plugușorul*, A, V, 1894, 7—8; *Cercetări despre românii din insula Veglia*, Iași, Tip. Națională, 1895; *O călătorie în satele românești din Istria*, Iași, Tip. Națională, 1896; *O călătorie la românii din Silezia austriacă*, Iași, Tip. Națională, 1896; *Colinda cu buhaiul*, EV, V, 1898, 1437; *Colinda cu plugușorul*, EV, VI, 1899, 1711—1713; *Amintiri*, A, XIV, 1903, 1—12, XV, 1904, 1—4, XX, 1909, 3, XXI, 1910, 2, 4; *Caloianul*, A, XV, 1904, 10—11; *O călătorie la românii din gubernia Kamenitz-Podolsc (Rusia)*, Iași, Dacia, 1906; *O călătorie la Vlahii (românii) din Kraina, Croația și Dalmația*, Iași, Progresul, 1908; *Călătorii în Orient. De la Ierusalim la M-rea Sf. Sava*, EV, XVI, 1908, 114—119; *Cum s-a serbat Boboteaza la Iași în 1910*, BOR, XXXIII, 1910, 12; *Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei*, București, Socec, 1911; *Mirologhi (bocete) adunate în Macedonia*, A, XXIV, 1913, 5—6; *Conocăria și iertăciunea la nunțile românilor din Basarabia*, A, XXVI, 1915, 1—3; *Istoria teatrului în Moldova*, vol. I, Iași, Ștefaniu, 1915, vol. II, Iași, Goldner, 1922; ed. 2, îngr. și pref. I. C. Chițimia, București, Minerva, 1975; *Despre descîntece, farmece și vrăji*, A, XXVII, 1916, 4—6, XXVIII, 1921, 1, 2, XXXI, 1924, 2, XXXII, 1925, 2; *Orban artileristul*, EV, XXVII, 1919, 53; *O călătorie prin Siria și Palestina*, EV, XXVII, 1919, 137—148; *O călătorie în Egipt*, TCF, I, 1922, 11, 12; *Opere*, I—II, îngr. Viorel Cosma, București, E.M., 1974—1975. — **Tr.**: *Deplinele anecdote a lui Balakirev, fostul bufon la curtea lui Petru cel Mare al Rusiei*, tr. Teodor, Constantin și Mihail Burada, Iași, Tip. Buciumul român, 1853. **Ms.**: Tacitus, *Anale* (fragm.), B.C.U., ms. III — 213.

— 1. Duiliu Zamfirescu, *„Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei" de T. T. Burada*, AAR, partea administrativă, t. XXXII, 1909—1910; 2. *Teodor T. Burada*, A, XXV, 1914, XX—XXI; 3. Gh. Ghibănescu, *Spița familiei Burada*, TC, V, 1935, 1; 4. Predescu, *Encicl.*, 144; 5. I. D. Lăudat, *Teodor Burada — etnograf și folclorist*, AUI, științe sociale, t. II, 1956, fasc. 1—2; 6. Viorel Cosma, *Teodor Burada*, București, E.M., 1966; 7. Chițimia, *Folcloriști*, 73—159; 8. Vrabie, *Folcloristica*, 215—219; 9. *Ist. comp. Rom.*, 44—46; 10. *Ist. lit.*, III, 823—834; 11. Bîrlea, *Ist. folc.*, 266—272; 12. Șerban Cioculescu, *T. T. Burada, „Istoria teatrului în Moldova"*, RL, VIII, 1975, 31, 32; 13. *[Acte și documente]*, DCM, II, 71—81.

L.B.

BURCHI, Ștefan (prima jumătate a sec. XIX), traducător. Membru al Societății Filarmonice, **B.** a făcut cîteva traduceri din franțuzește, între care *Sicilianul sau Amorul zugravului*, după Molière, *Crispin, rival stăpînă-său* și *Turcare*, după Lesage. Tălmăcirile sale, care au figurat în repertoriile teatrale ale vremii, capătă uneori un timbru mai personal, ca în cazul versiunii românești a piesei lui Molière, căreia **B.** îi imprimă o agreabilă coloratură arhaică.

— **Tr.**: Molière, *Sicilianul sau Amorul zugravului*, București, Tip. Eliade, 1836; Lesage, *Crispin, rival stăpînă-său*, București, Tip. Eliade, 1836.

— 1. Barbu Theodorescu, *Teatrul francez în România*, RFR, VII, 1940, 2.

F.F.

BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae (14.VIII.1869, Tîrgu Jiu — 20.IX.1912, Bisericani, j. Neamț), scriitor. Și-a petrecut copilăria la țară, în satul Burlani, baștina părinților săi Nicolae și Elisaveta Burlan. Din cauza lipsurilor materiale, e nevoit să-și întrerupă școala, intrînd voluntar în armată. După trei ani, ieșit cu gradul de sergent, **B.-A.** se reînmatriculează în clasa a cincea de liceu, la Craiova. După ab-

solvire, în 1892, se înscrie la Facultatea de litere și la drept. În urma unui concurs, este angajat copist-caligraf la Cancelaria Consiliului de Miniștri, ajungînd la un moment dat șef de birou. Numai așa își poate termina facultatea, luîndu-și licența în drept cu o teză despre „asociațiuni" (1900). În același an, poate cu sprijinul lui Titu Maiorescu, care l-ar fi apreciat, intră în magistratură pe postul de ajutor de judecător la Hîrșova. În decembrie 1901, avocatul **B.-A.** se angajează ca stagiar în baroul de Dolj. În tot acest timp, de la terminarea facultății, a mai fost institutor și director la Zimnicea, controlor fiscal în Gorj (1902), director al poliției din Tîrgu Jiu (1903), funcționar de prefectură, comisar șef într-o circumscripție din Craiova. A fost ales și președinte al societății culturale „Oltenia". Bolnav grav de ftizie, este internat, dar prea tîrziu, în sanatoriul Bisericani.

Poetul, cu pseudonimul Alin, a scris mult, la început sub înrîurirea lui Béranger, risipindu-și producțiile prin revistele craiovene ori în publicațiile din București. Debutează, în 1891, la „Revista școalei". În rest, colaborează la „Adevărul", „Adevărul literar", „Adevărul ilustrat", „Lumea nouă științifică și literară", „Revista nouă", „Noua revistă olteană", „Curierul Olteniei", „Noul veac", „Revista literară", „Generația viitoare", „Opiniunea literară", „Foaie interesantă", „Familia", „Liberalul", „Naționalul", „Universul", „Românul" și altele. A scos el însuși o revistă, la Tîrgu Jiu, „Speranța" (1902—1903), unde inserează versuri, amintiri în proză, o conferință despre *Cîntăreții bahici*, articole pe teme juridice și administrative. În anul debutului (1891), mai compusese și o feerie în versuri, fără interes literar, *Crai nou*, inspirată de piesa cu același titlu a lui V. Alecsandri.

Lirica lui **B.-A.**, poet famelic și un incorigibil boem, e, în esență, o spovedanie, sinceră, temperată de o anume decență a suferinței. El este un trubadur al singurătății (*Singurătate* este și titlul întîiului său op, apărut în 1892), uneori învăluitoare și ocrotitoare, alteori vrăjmașă, dar niciodată generatoare de mizantropie. Tonalitatea poeziilor — adunate, multe dintre ele, în cartea *Din vravuri* (1894) și în *Sonete* (1904) — rămîne elegiacă. Poetul își caută refugiul în trecut, în anii copilăriei, petrecuți în cătunul părintesc, la Burlani, sau în mijlocul naturii. Cîte o odă invocă liniștea de veci, dar totul nu e decît o divagație livrescă, după cum livrești sînt și acele chemări ciudate, exotice, din *Amor și Frigga*. Veselia, rareori exuberantă, este umbrită de tristețe. Mai ales în lirica erotică, **B.-A.** este un eminescianizant, uneori pînă la pastișă. Versurile sale de dragoste apar neconvingătoare, convenționale, contaminate de oarecare spirit misogin. Unde poezia lui **B.-A.** se mai primenește, devenind mai tonică, e în contact cu poezia populară (volumul *Doine oltenești* și ciclul *Din cîntările poporului*, în volumul *Din vravuri*). Poetul asimilează spiritul doinelor și baladelor, creînd, cu o exactă intuiție, cîntece în maniera celor populare. O poftă de viață freamătă în aceste versuri energice, unde din cînd în cînd răsună și accente de revoltă socială, de „răzmiriță". *Freamătul zăvoiului* (*Frunzuliță, foi de fag*), un fel de testament liric al lui **B.-A.**, pare o replică a eminescienei *Mai am un singur dor.* O poezie entuziastă, de inspirație patriotică, e cuprinsă în ciclul, cu totul mediocru, *Dacia nu piere.* A scris, sau a tradus, fabule, iar în 1910 și-a tipărit un volum de epigrame. Fără a dezvălui o deosebită originalitate, versurile lui, sincere și cîteodată inspirate, au o armonie a lor, o melodicitate, eufonia și acuratețea formei preocupîndu-l statornic pe autor, care se exersează în ritmuri și formule lirice variate. Astfel, el încearcă oda în metru safic, pastelul, cîntecul în formă populară ș.a. Un volum din 1904, cuprinzînd 100 de sonete, e prefațat de cîteva considerații privitoare la această specie.

Proza, însumînd nuvele, schițe, povestiri, nu este edificatoare. *Conu Giușcă* intenționa, de pildă, să zugrăvească un tip de avar. În *Amintiri cazone* sînt vizate răutatea și ignoranța care domnesc în armată. *Din nimic — ceva* e o povestire picarescă, fantasmagorică, de o imaginație macabră.

Ca autor dramatic, **B.-A.** a fost plin de proiecte, cele mai multe, însă, neîmplinite. O alegorie naivă este *Lew* (1899), poemă dramatică pe muzică de A. Giuliani. *Salba de aur* (1907) folosește versuri populare, îndeosebi din folclorul magic (descîntece). Mai reușită e farsa *Două cumetre* (1899), jucată la Teatrul Național din București. Piesa se bizuie pe comicul de situații, burlesc și cîteodată licențios, dar își trage hazul mai ales din limbuția, destul de autentică, a personajelor. A scris și cronici teatrale (în „Naționalul"), pledînd împotriva localizărilor, „mizerabil soi de literatură de contrabandă".

Ca traducător, s-a făcut cunoscut prin transpunerea în românește a libretelor unor opere și operete: *Carmen* (libretul H. Meilhac și L. Halévy, muzica — G. Bizet), *Gioconda* (libretul — Arrigo Boito, muzica A. Ponchielli), *Andrea Chenier* (muzica — U. Giordano), *Clopotele din Corneville* (libretul — Clairville și Ch. Gabet, muzica — R. Planquette) și, în colaborare cu Sica Serghie, a vodevilurilor *Niniche* (probabil după M. Hennequin și P. Bilhaud) și *Lili* (probabil după A. Millaud). A tradus și din Ed. Laboulaye. În poezie, a transpus, între altele, *Cimitirul* de Berta Galeron de Calonne, *Lauda beției*, după Béranger, monologul *Ministrul* de Marc Monnier, *Mama ucigașe*, după Schiller. Tălmăcirile sale sînt din franceză și italiană, germană și engleză, ceea ce denotă cultură.

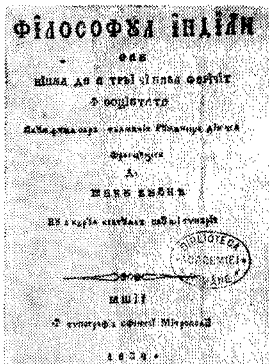
— *Singurătate*, Craiova, Tip. Macavei, 1892 ; *Din vravuri*, București, Tip. Cucu, 1894 ; *Doine oltenești*, Craiova, Samitca, 1896 ; *Lew*, Craiova, Tip. Macavei, 1899 ; *Două cumetre*, Craiova, Tip. Macavei, 1899 ; *În amintirea Domnului Tudor Vladimirescu*, Tîrgu Jiu, Tip. Miloșescu, 1902 ; *Sonete*, Craiova, Samitca, 1904 ; *Cîntări*, Craiova, Tip. Georgescu—Săndulescu, Tip. Macavei, 1905—1907 ; *Salba de aur*, Craiova, Samitca, 1907 ; *Proză*, Craiova, Tip. Fulgerul, 1907 ; *Poezii*, Craiova, Tip. Fulgerul, 1907 ; *Epigrame*, Craiova, Tip. Fulgerul, 1910. — Tr. : [Berta Galeron de Calonne, Béranger, Marc Monnier, Schiller], în *Din vravuri*, București, Tip. Cucu, 1894.

— 1. Ch. Laugier, *N. Burlănescu-Alin. Din izvodul amintirilor*, AO, II, 1923, 6 ; 2. C. D. Fortunescu, *N. Burlănescu-Alin*, AO, VI, 1927, 29—30 ; 3. P. Listeavă, *O amintire despre Alin*, AO, VI, 1927, 32—33 ; 4. I. C. Popescu-Polyclet, *Reliefuri*, Craiova, Tip. Speranța, [1940], 213—237 ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, 498 ; 6. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 7. Eugen Constant, *N. Burlănescu-Alin*, RMR, V, 1968, 11 ; 8. Brădățeanu, *Comedia*, 152 ; 9. Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, Craiova, Scrisul românesc, 1975, 94—95 ; 10. Șt. Bossun, *Destine paralele*, RMR, XIII, 1976, 10.

F. F.

BUZNEA, Iancu (? — 1839), traducător. Era un mic boier moldovean. Se numea Iancu Nicola (sau Nicolae) și și-a luat numele de Buznea după un sat din ținutul Iași, de unde era, probabil, originar. Cu o bursă acordată de mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache, **B.** a învă-

țat la București, la „Sf. Sava". Cînd a terminat studiile, tot Veniamin Costache l-a numit într-o slujbă la Mitropolie. Probabil ulterior, a primit și ranguri boierești, căci în 1831 B. era, asemenea lui Mihail Sturdza, căruia îi închină o traducere din Bernardin de Saint-Pierre, mare vornic și cavaler al unui ordin rusesc (1). Încă din școală (în 1827), B., semnînd Iancu Nicolae Moldovean, a tradus din limba greacă lucrarea lui Dimitrie Darvari, *Culegere de înțelepciune* și, după versiunea greacă a lui Nicolae S. Piccolos, romanul lui Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*. B. tălmăcește și o parte din notele explicative ale traducătorului grec, la care adaugă altele noi, astfel încît această primă versiune românească din scriitorul francez este însoțită de bogate explicații. Traducerea, semnată Iancu Nicola, nu a fost tipărită de la început, ea a circulat mai întîi în numeroase copii manuscrise. Tot Iancu Nicola va semna B. și traducerea din grecește a unui *Manual de patriotizm*, tipărit la Iași, în 1829, cu cheltuiala lui Veniamin Costache. Originalul este *Manualul de patriotism dedicat locuitorilor celor 7 insule ionice*, apărut în 1817 și atribuit lui Nicolae Scufos. Manualul oferea, în continuarea literaturii parenetice, de mare circulație în lumea greacă, un îndreptar moral al conduitei diverselor clase sociale, în scopul realizării „armoniei sociale". Traducerea introduce cîteva concepte filozofice laice, într-o epocă în care, la noi, predomina cugetarea morală cu caracter religios. Prefața scrierii este un elogiu adus de traducător întemeietorilor școlii în limba română, a căror activitate este considerată un exemplu de înalt patriotism. Cartea a avut o largă circulație, ea a fost întrebuințată chiar ca manual didactic în unele școli pe la 1830. În 1831 a tipărit traducerea din Bernardin de Saint-Pierre *(Pavel și Virghinia)*, revizuind textul traducerii din 1827, după originalul francez. B. este preocupat să dea o carte „cu adevărat folositoare pentru nația românească" și consideră drept o datorie socială traducerea cărților pe care le cunosc „toate națiile luminate ale Europii" și care pot contribui „la luminarea și fericirea compatrioților". Traducerea este făcută cu talent și cu un remarcabil simț al limbii. Exprimarea ușor arhaică, atunci cînd B. încearcă să evite neologismul, are prospețime, spontaneitate și culoare. În versiunea tipărită el reduce notele foarte bogate care însoțeau prima sa traducere, explică prin perifraze cuvintele necunoscute și, cum nu exista un „botanic" românesc, creează denumiri, după forma franceză, pentru arborii exotici, necunoscuți la noi. El realizează, astfel, o tălmăcire mai literară și chiar mai exactă decît cea făcută de Al. Pelimon, douăzeci de ani mai tîrziu. În 1834 B. a publicat *Filosoful indian*, traducere a cărții lordului Chesterfield, *The Oeconomy of Humany Life*, printr-un intermediar bilingv cuprinzînd în paralel textul în franceză și în greacă, apărut la Viena, în 1782. Nota puternic religioasă din originalul englez apare atenuată în traducerea românească, unde interesul este canalizat spre îndrumările concrete privind viața socială și mentalitatea în schimbare, relațiile dintre bogați și săraci, stăpîni și supuși, bărbați și femei, gospodărirea chibzuită a bunurilor. Lucrarea cuprinde numeroase noțiuni și idei de esență iluministă, în timp ce precepte cum sînt acelea privind îndreptarea atenției spre sine însuși, căutarea credinței în reculegere și în meditație, existente aici, ca și în alte scrieri de acest gen *(Cugetările lui Oxenstiern)*, au pregătit la noi atmosfera necesară receptării preromantismului și romantismului.

— **Tr.** : Dim. Darvari, *Culegere de înțelepciune*, București, Tip. Clinceanul și Topliceanul, 1827 ; N. Scufos, *Manual de patriotizm*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1829 ; Bernardin de Saint-Pierre, *Pavel și Virghinia*, Iași, 1831 ; Chesterfield, *Filosoful indian sau Chipul de a trăi cineva fericit în soțietate*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1834 ; ed. 2, Iași, Tip. Buciumul român, 1853.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *107, 123—124*, II, *164, 224* ; 2. Nestor Camariano, *Despre un manual de patriotism publicat la Iași în 1829*, RIR, XIII, 1943, 4 ; 3. Nestor Camariano, *Primele traduceri din Bernardin de Saint-Pierre în literatura română*, ACG, *183—194* ; 4. Eugenia Oprescu, *Bernardin de Saint-Pierre și abatele Prévost în România*, RITL, XVII, 1968, 1 ; 5. Duțu, *Explorări, 98—100* ; 6. Cornea, *Originile, 98, 237, 450* ; 7. Duțu, *Cărțile, 41—45*.

S. C.

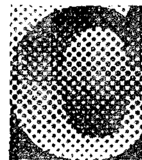
BUZOIANU, George T. (1859, Coșereni, j. Ialomița — 12.XI.1906, București) publicist. Cu studiile făcute în țară și în străinătate, la Viena, B. este, după 1880, profesor de geografie și istorie la școala comercială și la școala militară din Craiova și, mai tîrziu, la liceul „Mihai Bravul" din București. Se căsătorește în 1895 cu profesoara Hortensia Racoviță, de care A. I. Odobescu fusese legat printr-o pasiune nefericită. Pleacă la Botoșani împreună cu soția lui, mutată din Capitală după moartea lui Odobescu. După 1900, B. se găsea din nou în București.

Autor al unor manuale de geografie, al unor cărți și articole de popularizare a cunoștințelor istorico-geografice (printre care și trei volume de *Cugetări asupra popoarelor vechi* — 1896), B. scrie și poezie, proză, teatru, cronică dramatică. Publică în „Literatorul" (1881—1882) drama *Moștenitorul crimei*, colaborează și este în comitetul de redacție la „Vocea română" din Craiova (1880—1884), este proprietar și redactor al revistei „Cîntarul" (1885), apărută tot la Craiova, scrie în „Revista școalei" (1891—1892), „Revista literară" (1895—1898), „Lupta" (1895), „Epoca" (1898—1900), „Revista ideei" (1901), este director al gazetei „Revolta" (1893), semnează articolul-program *(Prima vorbă)* la „Analele literare, politice, științifice" (1904—1905), în care publica și G. Bacovia. B. semna și cu pseudonimele Haț și Vasile Ramură. Și-a publicat în volumul *Amintiri* (1885) doar nuveleta *Maria* și sceneta într-un act *Ieri și azi*. În 1892, în traducerea lui se reprezenta la Craiova piesa lui Fr. Grillparzer *Valurile mării și ale iubirii*. Literatura lui B., publicată în ultimul sfert al secolului al XIX-lea, este a unui diletant. În genere, scrisul lui nu are vreun accent particular. În pofida apariției într-o revistă de prestigiu ca „Literatorul" lui Al. Macedonski, piesa *Moștenitorul crimei* este o banală aglomerare de situații senzaționale și melodramatice. Doar o nuvelă, *Miriam*, apărută în „Revista școalei" (1891), reține atenția printr-o compoziție supravegheată, o manieră nediscursivă, ca și prin crearea, destul de nuanțată, a unui personaj nu lipsit de farmec.

— ***Amintiri***, Craiova, Tip. Samitca, 1885.

— 1. *[Informații teatrale]*, RE, II, 1892, 39 ; 2. Constantin Calmuschi, *Cărțile didactice ale d-lui G. Th. Buzoianu*, Ploiești, Tip. Modernă, 1894 ; 3. *Encicl. rom.*, I, 652 ; 4. Cioculescu, *Varietăți, 265—266* ; 5. Elena Piru, *Pe marginea morții lui A. I. Odobescu. Note de istorie literară*, MS, II, 1971, 1 ; 6. Straje, *Dicț. pseud.*, *113*.

G. D.

CABINETUL DE LECTURĂ, revistă literară săptămînală apărută la Iași între 12 mai și 29 august 1878. Director și proprietar al periodicului era N. Andryescu-Bogdan, mai cunoscut sub numele de N. A. Bogdan. Versurile și proza, tipărite în **C. de l.**, nu sînt, cu mici excepții, decît încercări ale unor diletanți. Inițiativa de a edita o publicație de literatură, fără implicații politice, semnalează totuși existența la Iași, atunci, a unui relativ interes pentru astfel de reviste. Autorul care furnizează materialul necesar era însuși directorul N. Andryescu-Bogdan, poet și prozator totodată. Versurile sale erotice *(D-ai fi un angel, Pe un album, Sînul ei, Șarada* ș.a.) sînt rizibile. Cîteva poezii patriotice *(Buciumul român, În România*, canțoneta *Dorobanțul Stan)* sînt inspirate de războiul de la 1877—1878. Mai înzestrat pentru proză, el tipărește în **C. de l.** un roman „original", în maniera lui Al. Dumas, intitulat *Trandafir*, și mai multe nuvele, dintre care *Noaptea Sfîntului Andrei* pare, mai curînd, o reminiscență de lectură din Gogol.

Revista publică și piese de teatru, de fapt un fel de scenete comice și cu cîntece, interesante prin sprinteneala replicii și prin tendința de critică a demagogiei și politicianismului. În *Oratorul nefericit*, scenă comică într-un act, erau ironizate, puțin cam apăsat, Junimea și revista „Convorbiri literare". Cîteva articole despre Teatrul Național din Iași reluau ideile comune ale cronicii dramatice obișnuite atunci : teatrul — școală a societății, nevoia de repertoriu original etc. Unele colaborări sînt semnate cu inițialele M.E.C. și N.T.L.

— 1. Hodoș — Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 112.

R. Z.

CACOVEANU, Ștefan (25.XII.1843, Ciugudu de Sus, j. Alba — 17.XII.1936, Alba Iulia), scriitor și culegător de folclor. A făcut liceul la Aiud și Blaj, unde l-a avut profesor pe I. Micu Moldovanu, la îndemnul căruia notează primele texte populare, din satul natal, asemeni multor elevi blăjeni care au contribuit la adunarea doinelor și strigăturilor din Transilvania, publicate în anul 1885 de către J. Urban Jarnik și A. Bârseanu. Elev în ultimul an de liceu, **C.** are prilejul să-l găzduiască, în 1866, pe tînărul peregrin M. Eminescu, atras de faima istorică și culturală a Blajului. Cele aproape două luni petrecute cu Eminescu la Blaj, precum și reîntîlnirea lor la București, în 1868, **C.** le-a evocat în revista „Luceafărul" (în 1904 și 1905), înscriindu-și, cel puțin prin aceste amintiri, numele în istoria literaturii române. **C.** își începe studiile în teologie și litere la Viena, continuă literele și filozofia la București (1868—1869) și se decide, după încercarea nereușită de a obține un post de profesor, pentru studiul dreptului (la Sibiu și Cluj). Parcurge treptele ierarhice de la funcționar pînă la judecător al tribunalului din Alba Iulia, unde a funcționat pînă la pensionare, cu o scurtă întrerupere în timpul primului război mondial. La 80 de ani a fost sărbătorit de către Ministerul Artelor și decorat.

Amintirile lui **C.** despre Eminescu îl dezvăluie pe tînărul poet, modest, discret, cu o cultură vastă, ce depășea cu mult pe aceea a colegilor de generație, preocupat de soarta neamului, pasionat de literatura română (pe V. Alecsandri îl socotea cel mai mare poet român) și foarte atent la aspectul popular al limbii, deosebit de exigent în privința scrierilor destinate publicării și cu un excelent dar al expunerii orale.

C. scria, se pare, destul de greu și se hotăra și mai greu să publice. Legenda *Floarea soarelui*, apărută în 1888 în „Convorbiri literare", a trimis-o lui Titu Maiorescu doar la insistențele profesorului de estetică Ion Paul, nepot și prieten al lui **C.** Motivul popular al fetei de împărat îndrăgostită de soare și metamorfozată, din pricina curiozității ei, în floare a soarelui, este versificat corect, cursiv, fiind, de fapt, o prelucrare asemănătoare celor făcute de V. Alecsandri, G. Coșbuc sau, mai tîrziu, de St. O. Iosif. Forma definitivă, cizelată în urma sugestiilor lui Titu Maiorescu, a fost reprodusă de numeroase manuale și antologii, reeditată în volum, în 1910, inclusă și în volumul *Petrea Voinicul și alte balade în formă populară* (1930). *Floarea soarelui* rămîne astfel cea mai cunoscută scriere a lui **C.** *Petrea*, „baladă populară", publicată mai întîi în „Revista nouă" (1888), și *Marcu* sînt tot versificări în manieră personală, după balade de tipul *Ghiță Cătănuță* și, respectiv, *Marcu*. Legenda *Logofătul Tăut* (apărută și separat, în 1913) pare a fi tot o prelucrare.

Despre fabulele lui **C.**, tipărite în volum abia în 1925, dar scrise cu aproape cincizeci de ani în urmă și șlefuite de-a lungul vremii, M. Dragomirescu afirma că sînt cele mai bune, după ale lui Gr. Alexandrescu, în literatura română. Sursa folclorică, de care autorul a stat tot timpul aproape, este vizibilă și în fabule, căci majoritatea ilustrează proverbe și pilde populare : „cînd doi se ceartă, al treilea cîștigă", „hoțul cu un păcat, păgubașul cu o mie", „după faptă și răsplată", „nu da vrabia din mînă pe cioara de pe gard", „cine sapă groapa altuia cade singur în ea" ș.a. Unele din poezii sînt denumite impropriu fabule, deoarece le lipsește tocmai elementul definitoriu — alegoria. Sînt versificate pilde sau povestioare cu conținut moralizator, de largă circulație, chiar un motiv de baladă despre tîlharul care-și învinuiește mama că, în loc să-l pedepsească, l-a îndemnat la fărădelegi. În limba scrierilor sale apar fraze iscusite alături de construcții mai greoaie. **C.** avea însă conștiința contribuției unui scriitor la formarea limbii literare. În prefață vorbește despre strădania lui de a îmbogăți limba cu arhaisme și regionalisme. Uneori, pentru a păstra o expresie populară, a sacrificat rima sau ritmul.

În afară de două balade și nouă cîntece și strigături, notate pentru I. Micu Moldovanu, **C.** a mai cules lirică populară, publicată în ziarele „Adunarea națională" și „Informațiunile bucureștene" ale lui

V. A. Urechia (1869—1870), precum și basme, legende, povești, snoave, apărute postum, în 1975.

Cele mai multe dintre povești sînt variante ale unor motive cunoscute, dar înlănțuirea originală a episoadelor și apariția multor elemente inedite, poetice, sînt menite să țină treaz interesul cititorului. Basme ca *Fata pajurii* sau *Frumoasa lumii* sînt, cu excepția cîtorva elemente neesențiale, aproape în totalitate, creații singulare în proza populară. Grija pentru expresia frustă, nealterată, care asigură autenticitatea narațiunii, îl urmărea pe **C.** permanent, încît nota pînă și în sala de tribunal formule specifice graiului popular. Unul dintre povestitorii cei mai talentați de la care a cules, în afară de povești, balada *Marcu* și o orație de nuntă, este Nicolae Mihu, „măgărarul" (sacagiul) Seminarului din Blaj, se pare că același pe care l-a evocat cu simpatie Eminescu. După unele mărturii, **C.** ar fi avut în manuscris și cîteva traduceri din Ossian.

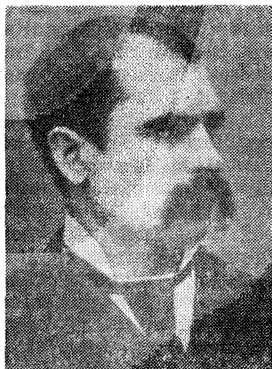
— *Cîntece populare*, AN, I, 1869, 25—27, 29 ; *Poezie populară, Doine și hore populare*, IBU, I, 1870, 35, 47—50 ; *Floarea soarelui*, Sibiu, 1910 ; *Eminescu în Blaj. Eminescu la București*, în *Amintiri despre Eminescu*, îngr. Ion Popescu, Iași, Junimea, 1971, *19—34* ; *Fabule*, pref. Al. Lapedatu, București, Casa școalelor, 1925 ; *Petrea Voinicul și alte balade în formă populară*, Sibiu, Astra, 1930 ; *Amintiri din viața studențească*, OL, *209—211* ; *Povești*, în *Povești din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bîrlea și Ion Taloș, pref. Ovidiu Bîrlea, Cluj-Napoca, Dacia, 1975, *75—220*.

— 1. O. C. T[ăslăuanu], *Ștefan Cacoveanu, „Floarea soarelui"*, LU, IX, 1910, 13—14 ; 2. M. Dragomirescu, *Un mare fabulist român*, CP, III, 1925, 99 ; 3. Ștefan Cacoveanu, *[Scrisori către M. Dragomirescu și Gh. T. Kirileanu, 1925, 1926]*, DCL, II, *7—9* ; 4. Al. Lapedatu, *Momente culturale și politice*, București, Tip. Cărților bisericești, 1926, *9—13* ; 5. Horia Teculescu, *Ștefan Cacoveanu*, ALPR, 1926, *101—104* ; 6. Nicolae Albu, *Un junimist uitat : Ștefan Cacoveanu*, LN, IV, 1937, 2 ; 7. Adrian Fochi, *Prefață* la I. Urban Jarnik și A. Bîrseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, E.A., 1968, *63, 85* ; 8. Ovidiu Bîrlea, *Prefață* la *Povești din Transilvania*, Cluj-Napoca, Dacia, 1975, *13—18* ; 9. M. N. Rusu, *Prietenul lui Eminescu*, SPM, 1976, 299, 300.

L. C.

CAION v. **Ionescu-Caion, Constantin Al.**

CANDIANO-POPESCU, Alexandru (27.I.1841, București — 25.VI.1901, Tîrgoviște), poet. Era fiul Zincăi Urziceanu, căsătorită cu Dumitru Popescu, care este trimis polițai la Ploiești. În 1847, după moartea lui Dumitru Popescu, mama se recăsătorește cu Nicolae Candiano, și el polițai. După o vreme petrecută într-un pension din Ploiești, **C.-P.** s-a înscris, în 1854, la școala militară din București, de unde a ieșit, în 1859, cu gradul de sublocotenent de artilerie. Fusese un protejat al lui Al. I. Cuza, dar conspiră și participă la detronarea lui. În 1867 demisionează din armată și se lansează în politică. Scoate și două publicații, „Perseverența" (1867—1869) și „Democrația" (1869—1871). Participă, în 1870, la proclamarea „republicii" din Ploiești, este arestat, judecat și achitat. Face studii de drept în Italia, își ia doctoratul la Neapole, figurînd apoi în corpul avocaților din județul Dolj (1876—1877). Deși deputat, se înrolează în armată la 1877 și ia parte la luarea Griviței. În 1879 este numit prefect al poliției, din 1880 este aghiotant regal, timp de 12 ani, iar în 1894 este avansat general de cavalerie.

C.-P. a fost și poet, diletant, primit însă printre colaboratorii „Literatorului", chemat să citească la Junimea. Și-a adunat poeziile în două volume, *Cînd n-aveam ce face* (1866) și *Țara* (1891). În cel dintîi, domină poezia sentențioasă, retorică, în care autorul, îndatorat lui D. Bolintineanu și V. Alecsandri, își plînge nefericirea, îndoiala, iubirea destrămată. Puține dintre aceste versuri evită prozaismul, clișeele. Energice și pline de inventivitate imagistică sînt imprecațiile ce se acumulează în *La un principe sperjur*. Celălalt volum, *Țara*, include poezii inspirate de războiul pentru Independență de la 1877. Aici tutelează spiritul lui V. Alecsandri. **C.-P.** este un epigon care narează, în versuri banale, episoade ale războiului, făcînd declamativ, convențional, apologia vitejiei și a dragostei de țară. Cîteva pagini autobiografice, publicate postum, au un interes mai mult documentar și psihologic, decît unul literar.

— *Cînd n-aveam ce face*, București, Tip. Națională, 1866 ; ed. 2, Craiova, Tip. Chițu și Theodorian, 1875 ; *Țara*, București, Socec, 1891 ; *Războiul neatîrnărei. Istorie critică. Asaltul și luarea redutei Grivița*, București, Tip. Flacăra, 1913 ; *Amintiri din viața-mi*, I, îngr. V. Lascăr, București, Universul, 1944.

— 1. Al. Macedonski, *Poeziile d-lui Candiano-Popescu*, TEG, VI, 1876, 1145 ; 2. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *41—42* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *161* ; 4. G. Călinescu, *Un revoluționar poet*, RFR, XIII, 1946, 2 ; 5. Cioculescu, *Itinerar*, *73—76* ; 6. Mircea Radu Iacoban, *Ciudatul destin al ciudatului Candiano*, CL, 1976, 6.

G. D.

CANIANU, Mihail (1867, Hîrlău, j. Iași — 28.IX.1933, București) folclorist și publicist. Este numele cu care a semnat Moritz Cahana. Descendent al unei familii de negustori, **C.** și-a început instrucția în orașul natal și a desăvîrșit-o, probabil, la Iași, unde pare să fi urmat cursurile gimnaziale și ale unei facultăți, devenind în cele din urmă profesor ⟨6⟩. El a abordat cu îndrăzneală, dar și cu o anume competență, domenii de activitate diverse. Colaborează la „Românul", „Drepturile poporului", „Lumea ilustrată", „Revista pentru istorie, arheologie și filologie" ș.a., cu studii și culegeri de folclor și cu articole cu tematică socială, acestea din urmă prilejuindu-i afirmarea unor disponibilități pe tărîmul creației literare. Lucrările pe care le-a lăsat, apărute în periodice sau adunate în volume, sînt edificatoare pentru priceperea, pasiunea și tenacitatea cu care era înzestrat. A scos, împreună cu Aureliu Candrea și alți colaboratori, dicționarele geografice ale județelor Dolj și Putna, lucrări premiate de Societatea geografică în anii 1896—1897 ; lui C. Dobrogeanu-Gherea, I. L. Caragiale și G. I. Ionnescu-Gion le-a consacrat, în paginile „Familiei" din 1892, scurte medalioane literare. Tot în același an îi apare în „Lumea ilustrată" o scriere în proză, cu intenții moralizatoare *(Două căsnicii)*. Reușite mai sigure avea să înregistreze **C.** în calitate de traducător. În 1895 traduce, după Max Nordau, *Minciunile convenționale ale civilizațiunii noastre*, iar patru ani mai tîrziu publică prima versiune românească integrală a romanului *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski. A mai tradus *Quo Vadis* de H. Sienkiewicz.

Preocuparea de căpetenie a lui **C.** rămîne culegerea și studierea folclorului. Din satele limitrofe Hîrlăului — Bădeni, Scobinți, Zagavia, Deleni, Pîrcovaci, Ceplenița — dar și din tîrgul natal, prea puțin urbanizat la acea dată, **C.** adună și întocmește o valoroasă colecție de poezii populare, prin publicarea căreia își va asigura un loc de frunte între cercetătorii folclorului românesc de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Culegerea sa *Poezii populare, doine, culese și publicate întocmai cum se zic* (1888) cu-

prinde trei sute treizeci şi trei de piese, între care se disting, printr-o realizare artistică superioară, cîntecele de dragoste şi dor, de jale, de cătănie şi război. Ultimele sînt interesante şi sub aspect social, ele vorbind adesea despre prinderea la oaste a tinerilor sau despre tratamentul inuman aplicat în armată. Colecţia de folclor alcătuită de **C.**, cea dintîi la noi în care poeziile populare sînt tipărite în forma lor autentică, a fost primită elogios încă de la apariţie. I. Bianu, G. I. Ionnescu-Gion, A. D. Xenopol au subliniat importanţa culegerii „întocmai cum se zic" a producţiilor folclorice şi a publicării lor nealterate. Transcriind fonetic textele culese, **C.** se încadra unei direcţii noi în domeniul culegerii folclorului, lucrarea sa fiind luată drept model mai multe decenii de-a rîndul. Textele publicate sînt însoţite de indicaţii privitoare la variantele apărute anterior în alte colecţii sau în periodice. Referindu-se la valoarea documentară a folclorului, **C.** laudă iniţiativa lui V. Alecsandri în acest domeniu, subliniind totodată şi riscurile ce derivă din „întocmirea" textelor. Observaţiile sale au în vedere, mai cu seamă, colecţia de balade şi colinde „alcătuită" de bănăţeanul At. M. Marienescu, care intervenise mult în texte. Metoda „reconstituirii" unor creaţii populare, preconizată şi aplicată de At. M. Marienescu, sub influenţa unor şcoli folcloristice ale epocii, nu este respinsă întru totul de **C.**; el consideră însă că aplicarea ei ar fi posibilă abia atunci cînd se va fi cules foarte mult, dacă nu aproape tot ce se poate culege în domeniul folclorului. Sub înrîurirea lui B. P. Hasdeu, **C.** a publicat în 1893 două studii consacrate descîntecelor (*Deochiul* şi *Faptul*), în folcloristica noastră acestea fiind primele şi, pînă astăzi, unicele cercetări monografice ale unor tipuri de descîntec. Povestea *Kipăruş Petrul Făt-Frumos*, apărută în ziarul „Românul", proverbele trimise lui I. Zanne pentru corpusul la care acesta lucra sau colaborarea sa la colecţia lui Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, cu texte culese din judeţele Putna şi Neamţ, constituie, de asemenea, contribuţii ale lui **C.** la cunoaşterea literaturii populare.

— *Poezii populare. Doine, culese şi publicate întocmai cum se zic*, Iaşi, Şaraga, 1888; *Kipăruş Petrul Făt-Frumos*, ROM, XXXIII, 1889, 421, 474; *Privire asupra literaturii populare române*, DPP, I, 1891, 4; *Două căsnicii*, LMI, II, 1892, 1; *Din psicologia poporană. Descîntece, farmece şi vrăji*, RIAF, VII, 1893, fasc. 1. — **Tr.**: Max Nordau, *Minciunile convenţionale ale civilizaţiunii noastre*, Bucureşti, Socec, 1895; F. M. Dostoievski, *Crimă şi pedeapsă (Raskolnikoff)*, I—II, Bucureşti, Socec, 1899, 1902; [Lessing, J. P. Hebel, Herder, A. E. Brehm, G. A. Bürger, Jacob şi Wilhelm Grimm, Schiller, B. Auerbach, H. Heine, Goethe, W. Hauff, A. Schopenhauer, Fr. Gerstäcker, A. Masius, W. Ortel, K. H. Kaspari, H. Keck, J. G. Fichte, A. von Chamisso, G. Freytag, H. Sudermann, L. Büchner, Fr. A. Krummacher, Fr. Nietzsche, H. von Kleist, Max Nordau, I. Kant, Ernst von Wildenbruch, H. Zschokke, W. von Kotzebue, B. Spinoza], în *Crestomaţie. Bucăţi alese din autori germani*, Bucureşti, Socec, 1901; H. Sienkiewicz, *Quo Vadis*, Bucureşti, Librăria nouă.

— 1. I. Bianu, *M. Canianu, „Poezii populare. Doine, culese şi publicate întocmai cum se zic"*, RN, I, 1888, 7; 2. I. N[ădejde], *Poezii populare culese de d-l M. Canianu*, C, VI, 1888, 8; 3. G. I. Ionnescu-Gion, *M. Canianu, „Poezii populare, doine"*, ROM, XXXII, 1888, 7; 4. A. D. Xenopol, *M. Canianu, „Poezii populare. Doine"*, A, IV, 1893, 7—8; 5. A. Clarnet, *Mihail Canianu*, BCR, II, 1933, 19—20; 6. Diaconu, *Folklor*, II, XLVIII—XLIX; 7. Bîrlea, *Ist. folc.*, 274—276.

I. C.

CANTA, Ioan (sec. XVIII), cronicar. Este descendent al familiei Cantacuzinilor şi ocupă diferite ranguri în ierarhia boierească a vremii: treti-logofăt în 1761 şi apoi căminar. Sub Constantin Racoviţă-Cehan, în a doua domnie, **C.** era mare agă, sub Scarlat Ghica era mare ban, iar pe la 1769, cînd îşi scrie cronica, era mare spătar. El a întocmit o scurtă cronică, intitulată *Letopiseţul Ţărei Moldovei de la a doua şi pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat Vv. (1741—1769)*, continuînd pentru o perioadă de douăzeci şi opt de ani istoria Moldovei cuprinsă în letopiseţul lui I. Neculce. Cronica sa este o compilaţie din cronicarii moldoveni anteriori, aducînd şi date noi despre perioada istorică la care se referă. Fără calităţi literare deosebite, **C.** realizează o suită de portrete ale domnitorilor Constantin Mavrocordat, Ioan Mavrocordat, Constantin Racoviţă-Cehan, Matei Ghica, Scarlat Ghica, Grigore Callimachi, Grigore Al. Ghica. Cu puţine însuşiri de conducător, Ioan Mavrocordat lasă domnia pe mîna boierilor şi o duce în petreceri de fastul celor de la Ţarigrad. Matei Ghica nu este agreat de cronicarul patriot şi de boierii ţării pentru că se înconjurase în domnie de greci. Constantin Racoviţă, fiul lui Mihai Racoviţă, om aprig şi înclinat spre băutură, se îngrijea totuşi de ţară, uşurînd birurile, mai ales pe cel greu, al „văcăritului", instituit de tatăl său. Grigore Al. Ghica este apreciat şi el pentru buna administrare a ţării, dar şi pentru că este un om „înţelept şi învăţat" care întemeiază şcoli. Cu amănunte de genealogie este prezentată cariera sîrguincioasă şi perseverentă a lui Grigore Callimachi, care va ajunge şi el domnitor. Cronica lui **C.** se opreşte cu prezentarea evenimentelor la moartea lui Constantin Mavrocordat la Iaşi, din 4 decembrie 1769. Pînă la tipărirea ei, cronica s-a păstrat în două copii, mai cunoscută fiind cea din 1773 a lui Vartolomei Măzăreanu.

— *Letopiseţul Ţărei Moldovei de la a doua şi pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat Vv. (1741—1769)*, LŢM, III, 177—188, CRL, III, 183—193.

— 1. A. Densuşianu, *Ist. lit.*, 233; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 400—405; 3. Adamescu, *Ist. lit.*, 169; 4. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, 84—85; 5. Iorga, *Ist. lit.*, II, 544—551; 6. Puşcariu, *Ist. lit.*, 204; 7. Piru, *Ist. lit.*, I, 427—428; 8. *Ist. lit.*, I, 629—630; 9. Lăudat, *Ist. lit.*, III, 27—30.

A. S.

CANTACUZINO, Alexandru (Alecu) (c. 1811—1884, Atena), prozator. Era descendent, în a şaptea generaţie, al marelui vistier Iordache Cantacuzino, cumnatul lui Vasile Lupu. Bunicul lui **C.**, Matei Cantacuzino, şi el mare vistier al Moldovei, emigrase în 1791 în Rusia. Tatăl lui **C.**, Alexandru Cantacuzino, căsătorit cu Elisabeta Daragan, fusese şambelan al ţarului şi participant la mişcarea eteristă din 1821. Din cei şapte copii ai şambelanului, Dimitrie şi Alexandru s-au întors în Moldova. În 1839, **C.** se căsătoreşte cu Maria Cantacuzino, fiică a marelui logofăt al Moldovei, Nicolae Cantacuzino-Deleanu-Măgureanu. Căsnicia nu

durează şi Maria Cantacuzino pleacă în 1850 la Paris. A fost o bună prietenă a lui N. Bălcescu şi Al. G. Golescu (Negru), exilaţi după înfrîngerea revoluţiei, şi se căsători, mult mai tîrziu, cu pictorul Puvis de Chavannes. **C.** împărtăşeşte de la început ideile noi ale epocii. Printre prietenii lui se aflau V. Alecsandri, I. Ghica, Al. I. Cuza. Avea faima unui cunoscător al vieţii politice şi diplomatice europene, era, în acelaşi timp, un om de lume, cultivat, rafinat. În timpul domniei lui Al. I. Cuza a fost ministru al Cultelor (1861—1862), ministru de Externe

și de *Finanțe* (1862—1863). În 1865, i se încredința o misiune diplomatică la Paris, pe lîngă Napoleon al III-lea. Dar C. nu avea vocație de om politic activ. La bătrînețe rătăcea prin Europa, singur, suferind, căutîndu-și de sănătate. Alecsandri îi urmărea cu îngrijorare peregrinările, sperînd într-o ameliorare a sănătății lui C., a cărui lipsă o simțea adesea. În 1880, poetul îi dedicase *Despot-Vodă*, recunoscînd că ideea scrierii unei drame i-o sugerase C., om de aleasă cultură. Acesta trimitea, la rîndul său, prietenului poet cîteva frumoase și fine rînduri de analiză a piesei, a eroului ei, apelînd la comparații cu opere clasice ale dramaturgiei universale. Legat de numele lui Alecsandri, de revista „România literară", în care a apărut în 1855, este și romanul lui C., *Serile de toamnă la țară*. Din el a fost publicată doar o primă parte, căci odată cu încetarea apariției revistei se rupe și firul acestei scrieri, asupra căreia autorul n-a revenit mai tîrziu. Pretextul declanșării narațiunii este, ca și în alte scrieri ale vremii, confruntarea între mentalitatea unui tînăr boier liberal, voltairian, și înțelepciunea unui bătrîn șătrar, ce visa, încă, la Moldova lui „îmbrăcată cu șlic și cu giubea". Substanța scrierii se află în suita de amintiri pe care le deapănă șătrarul Ioan Criță. Într-un lung monolog, el evocă momente din copilărie și adolescență, repovestește amintirile pe care le ascultase cîndva de la părintele lui, răzeșul Petre Criță. Sînt reînviate întîmplări vechi, de pe vremea domniei lui Alexandru Ipsilanti. Bătrînul șătrar e tulburat de aducerea aminte a vieții satelor răzeșești, a peripețiilor unor drumuri cu pricini la Divan, de imaginea încă neaburită de timp pe care i-a lăsat-o orașul, Iașii de odinioară. Cu povestea de dragoste a tatălui șătrarului, pe vremea luptelor cu ienicerii, narațiunea coboară și mai în vechime. C. are un remarcabil dar de povestitor, evocă istoria în tablouri de mare plasticitate vizuală. Lirismul discret, înclinarea spre meditație și cugetare aforistică, pitorescul limbii sînt însușiri prețioase, înrudite cu cele ale scrisului celuilalt bun prieten al lui Alecsandri, I. Ghica. Farmecul povestirilor lui M. Sadoveanu, din *Hanu Ancuței* mai ales, este și el prefigurat în *Serile de toamnă la țară*.

— *Amicului meu Vasile Alecsandri*, în V. Alecsandri. *Despot-Vodă*, București, Socec, 1880, *XVI—XXI* ; *Epistolă adresată lui Edgar Quinet*, CL, XVIII, 1885, 11, 12 ; *Serile de toamnă la țară*, îngr. și pref. Livia Grămadă, Cluj, Dacia, 1973.

— 1. V. Alecsandri, *Amicului meu, prințul Al. Cantacuzin*, în *Despot-Vodă*, București, Socec, 1880, *V—XV* ; 2. Alecsandri. *Corespondență, passim* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *182—185* ; 4. I. Rădulescu-Pogoneanu, *Patru scrisori către Alecsandri*, ARR, VI, 1941, *85—112* ; 5. Popovici, *Romant. rom.*, *320—321* ; 6. Vîrgolici, *Începuturile*, *51—54* ; 7. Zaciu, *Masca*, *410—413* ; 8. *Ist. lit.*, II, *601—602*.

G. D.

CANTACUZINO, Constantin, stolnicul (c. 1640, Tîrgoviște ⟨64, 69, 91⟩ — 7.VI.1716, Istanbul), istoric, umanist. Dintre cei doisprezece copii ai postelnicului Constantin Cantacuzino — șase băieți și șase fete — C. este al treilea între fii, născut după Drăghici și Șerban, viitorul domn al Țării Românești, și înaintea lui Mihai, pe care-l va simți pînă în preajma sfîrșitului, ce-i va reuni tragic pe amîndoi, ca pe cel mai apropiat dintre frați. Ambianța familiei, care își revendica, prin postelnic, o ilustră, deși îndepărtată, origine imperială bizantină, iar prin soția sa, Elina, fiica instruită la Viena a domnitorului Radu Șerban, descendența din neamul voievozilor Basarabi, va constitui de timpuriu pentru C. un mediu favorabil înclinațiilor cărturărești. Postelnicul Cantacuzino era posesor de cărți și manuscrise rare,

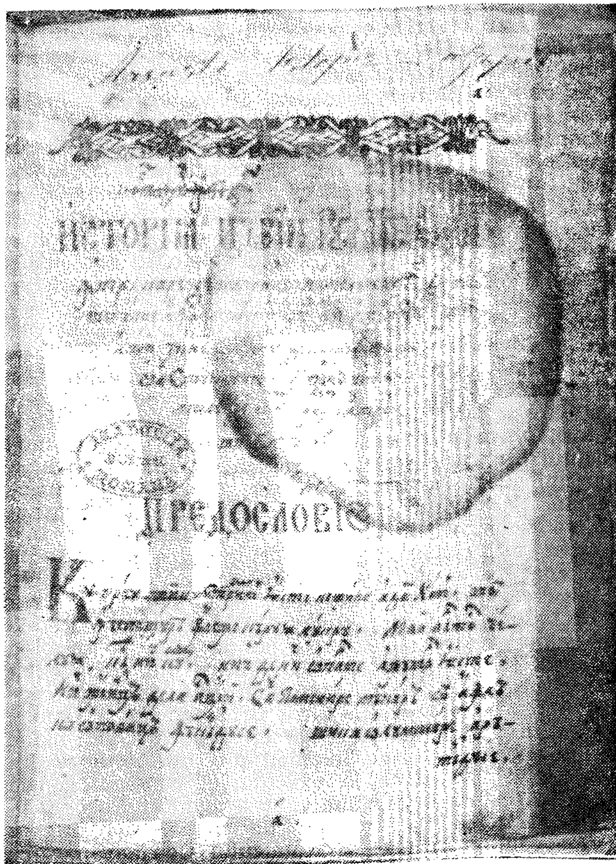

prețuite de Paul de Alep, călător prin Țara Românească în 1654. De asemenea, lui i se atribuie inițiativa fondării unui colegiu de învățare a limbilor greacă și latină, la Tîrgoviște, „schola graeca et latina", ce atestă, la 1646, începutul existenței unei tradiții umaniste în învățămîntul românesc. Unul dintre eruditii organizatori ai școlii, grecul Pantelimon (Paisie) Ligaridis, stabilit pentru un timp în Țara Românească, funcționa în 1646 și ca profesor angajat pentru instruirea fiilor mai mari ai postelnicului. Destul de nevîrstnic la acea dată, C. se pare că n-a profitat de lecțiile lui Ligaridis decît, eventual, pentru scurt timp, la începutul deceniului următor ⟨91⟩. El deprinde însă acum, cu sîrguință aparte, cunoștințe de slavonă, apoi de greacă și latină, cele din urmă căpătîndu-le de la Ignatie Petritzis, al doilea profesor al școlii din Tîrgoviște. Întîia călătorie peste munți, spre Brașov, în 1655, unde Cantacuzinii se refugiază în timpul răscoalei seimenilor, așează adolescența lui C. sub semnul pribegiei și al neliniștii și, în ciuda echilibrului și a înțelepciunii postelnicului, al neprevăzutului ce va culmina, în 1663, cu însăși uciderea capului familiei. Pentru C., însă, răstimpul brașovean, ce pare să se fi prelungit mai bine de doi ani ⟨91, 104⟩, echivalează cu o perioadă de progres în studierea limbilor clasice, datorat, cum se crede, contactului cu Martin Albrich, tînărul și învățatul rector al colegiului evanghelic din cetatea transilvană. Cantacuzinii petrec apoi un an în Moldova (1658—1659) din pricina terorii dezlănțuite de Mihnea al III-lea Radu. Participarea lui C. în calitate de postelnic al doilea la asediul cetății Uivar, în vara lui 1663, urmată la puțină vreme de executarea părintelui său, din ordinul lui Grigore Ghica, sînt principalele evenimente ce premerg marii călătorii europene și epocii propriu-zise de formare umanistă

a lui C. La 12 martie 1665, însoțind convoiul ce purta haraciul către Poartă, C. se îndrepta spre Adrianopol. Însemnătatea călătoriei începute este marcată de laconice dar revelatoare notații în carnetul de studii al viitorului „spudeu" (cel dintîi jurnal al unui cărturar român), din care transpare o stare de entuziasm și febrilitate ce se convertește treptat într-o profundă dorință de cunoaștere. După 15 iulie al aceluiași an, C. se află la Constantinopol. De la 3 august 1665 pînă în aprilie 1666, studiază îndrumat de un chir Dionisie. Sfîrșitul neașteptat al dascălului determină, în octombrie 1666, întîlnirea cu un al doilea mentor, ieromonahul Gherasim Cretanul. Frecventarea mediilor intelectuale și a unor cercuri diplomatice constantinopolitane, poate și o mai veche hotărîre de familie îl fac pe C. să decidă, la 10 ianuarie 1667, cînd pune capăt lecțiilor cu Gherasim, plecarea imediată spre Italia. Voiajul pe Mediterana, pe corabia „Madonna del Rosario" sau „Corona aurea", nu scutit de obișnuitele peripeții — o furtună în dreptul insulei Chefalonia sau teama, foarte orientală, de pirații barbarezi, în dreptul Zakynthului — va dura de la 19 ianuarie pînă la 19 februarie, dar intervalul se va dubla datorită unei îndelungi carantine impuse călătorilor acostați la țărmurile venețiene. Răstimpul petrecut în cetate, de la 23 martie la 18 aprilie, îi dă lui C. răgazul de a înregistra frumusețea arhitecturii ori satisfacția descifrării inscripțiilor latinești din Palatul Ducal. La 18 aprilie 1667, C. se îndreaptă spre Padova însoțit, printre alții, de Panos Pepanos, gazda sa venețiană. Prin atmosfera renascentistă, de mare libertate a spiritului și emulație intelectuală, orașul universitar va modela în cei doi ani (1667—1669), în care C. frecventează regulat cursurile de la „Universitas Artistarum", personalitatea tînărului student, încît ea se va desăvîrși de acum înainte, de-a lungul timpului, în coordonatele acelor idealuri umaniste spre care aici învață să tindă. Paralel cu audierea lecțiilor universitare de teologie și literatură, medicină, matematică, astronomie, C. își perfectează cunoștințele de limbi clasice și întreprinde, și în particular, temeinice studii de logică, filozofie, fizică și geometrie, sub supravegherea unor renumiți profesori padovani, ca Antonio Dall'Acqua, Albanio Albanese, Valeriano Bonvicini. Tot acum se instaurează definitiv patima lecturii. Posesorul de mai tîrziu al vestitei biblioteci de la Mărgineni își cataloga la 1 iulie 1667 cărțile cumpărate în Italia, între care figurau, alături de epopeile homerice, opere ale clasicilor latini, Vergiliu, Horațiu, Terențiu, Marțial, Titus Livius, o ediție din Erasm din Rotterdam, lucrări de logică și filozofie ale unor cugetători renascentiști ca Giacomo Francesco Zabarella sau Cesare Cremonini. Perioade de lucru disciplinat alternează cu repezi plimbări la Veneția și, cu toată discreția ce-l va caracteriza de-a lungul întregii vieți, se poate presupune că tînărul studios nu a evitat nici boema padovană, drept mărturie stînd, între altele, o schimbare de domiciliu, în 1668, de la canonicul Alvise Florio la o signora Virginia Romana. Trecînd prin Viena, unde se află la 5 august 1669, C. revine în țară în timpul domniei lui Antonie din Popești, ipoteza avansată despre mai îndepărtate itinerarii europene străbătute și despre un eventual doctorat susținut la Louvain rămînînd extrem de improbabilă ⟨91, 104⟩. De aici înainte prestigiul lui C. sporește treptat, pe măsura dezvăluirii însușirilor numeroase ale omului, și, pentru început, în pofida vreunei dorințe exprese de afirmare. O carieră politică excepțională, în care, fire meditativă și studioasă, se lasă treptat antrenat, îl va acapara în cele din urmă definitiv. Eficiența omului politic va fi însă sporită adesea de farmecul cărturarului umanist și complexitatea personalității sale va capta interesul tuturor străinilor în trecere prin capitala Țării Românești. După căsătoria lui C., în 1670, cu moldoveanca Safta Buhuș, nepoată a doamnei Anastasia, soția lui Gheorghe Duca, o a doua domnie a lui Grigore Ghica, între 1672—1673, redeschide valul persecuțiilor împotriva Cantacuzinilor, astfel încît, în 1673, conform dispoziției Porții, C. petrece cîteva luni de exil în insula Creta. Domnia lui Gheorghe Duca în Țara Românească (1673—1678), în timpul căreia se încearcă o politică de mediere între interesele celor două partide adverse, Cantacuzinii și Bălenii, surprinde, în 1675, printr-o ultimă tentativă de suprimare a celor dintîi. Totuși C. deține, între 22 ianuarie 1675 — 30 decembrie 1677, dregătoria de mare stolnic (de unde, cognomenul sub care va rămîne cunoscut), iar în 1678 participă alături de domnitor la asediul cetății Cehrin. Rolul politic al lui C. crește în perioada guvernării țării de către fratele său Șerban (1678—1688), dar autoritatea absolută stolnicul o va deține abia în timpul domniei nepotului său, Constantin Brîncoveanu (1688—1714) și în aceea a propriului său fiu, Ștefan (1714—1716). Cu clarviziunea și finețea sa diplomatică, stolnicul dirijează, vreme de peste trei decenii, activitatea oficială externă a cancelariei domnești, întreținînd totodată, printr-o vastă corespondență personală, o rețea de informare cu ajutorul căreia, la București, se puteau cunoaște și prevedea evenimentele în măsură a înrîuri raportul de forțe, atît de instabil pe atunci, din sud-estul Europei. Între dorința arzătoare de eliberare a țării sale de sub suzeranitatea otomană, dictînd apropierea firească față de puterile creștine, și o anume prudență față de tendințele expansioniste ale acestora, C. va contribui, prin influența exercitată, la menținerea unui echilibru politic căruia Țara Românească îi va datora adesea ieșirea din situații dificile. O prea mare încredere manifestată de Șerban Cantacuzino față de promisiunile austriecilor pare să fi trezit, în 1687, rezistența mai lucidului C. și, ca urmare, o răceală între frați, la care contribuie și conflictul provocat de deciziile testamentare ale postelnicesei Elina. Exclus pe drept de la moștenire, Șerban voievod este iritat acum și de preferința vădită a postelnicesei față de stolnic, căruia ține a-i transmite, trecînd peste susceptibilitățile fiului mai vîrstnic, autoritatea de șef al familiei. În asemenea împrejurări, moartea, în anul următor, a lui Șerban Cantacuzino, bolnav de mai mult timp, va stîrni ulterior comentarii răuvoitoare și insinuări ale adversarilor politici, se pare, totuși, absurde și nedrepte, tot acesta fiind și momentul în care stolnicul refuză domnia pentru a sprijini alegerea nepotului său, Constantin Brîncoveanu. Ca povățuitor recunoscut al lui Brîncoveanu, C. va fi părtaș, deținînd nu în puține rînduri inițiativa, la principalele realizări politice și culturale ale epocii sale. Abia după 1703 sfaturile stolnicului, contravenind uneori intereselor domnului, ce se vrea mai independent în acțiuni, pe de o parte, accesele de superioritate ale lui C., pe de alta, la care se adaugă și o tacită rivalitate între fiii deopotrivă înzestrați ai celor două familii înrudite, creează treptat o ostilitate mocnită între Brîncoveanu și Cantacuzini. Evoluția nefastă a acestor raporturi personale, speculată cu folos de inamicii din interiorul și din afara țării, va duce la executarea, consecutivă, de către turci, cu o cruzime care a zguduit Europa, la Constantinopol, la interval de numai doi ani, a Brîncovenilor în 1714, a stolnicului Constantin Can-

tacuzino și a fiului său Ștefan în 1716. Deznodămîntul tragic rămîne însă, mai presus de circumstanțele imediate, consecința, actul de ispășire a unei politici temerare, subordonate țelului suprem : independența Țării Românești.

Prezență renascentistă în cultura românească de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, acționînd în virtutea convingerilor umaniste, încrezător în posibilitățile de afirmare ale omului prin cunoaștere, stolnicul a răspuns cu bunăvoință și modestie tuturor solicitărilor de ordin cărturăresc ale contemporanilor, care-i elogiază unanim competența. Contribuția sa s-a risipit cu generozitate în toate faptele de cultură importante ale vremii. Aportul filologic al stolnicului la editarea *Bibliei de la București (1688)* sau la tălmăcirea și apariția altor tipărituri ale epocii brîncovenești, ca *Mărgăritarele* lui Ioan Hrisostom (1691), ori *Pravoslavnica mărturisire* a lui Petru Movilă (1691), este menționat cu căldură de frații Radu și Șerban Greceanu, cei care beneficiază în primul rînd de îndrumarea lui. Biblioteca lui C., una dintre cele mai valoroase din sud-estul Europei, stă la dispoziția prietenilor care îl vizitează, între care se numără la un moment dat cronicarul Gheorghe Brancovici. În organizarea Academiei domnești de la „Sf. Sava", în care C. are neîndoielnic un merit, se poate recunoaște modelul colegiilor padovane. I se dedică scrieri. El însuși stimulează alcătuirea unor lucrări, cum se întîmplă în cazul *Manualului despre unele nedumeriri și rezolvarea lor* (1697) al lui Ioan Cariofil, prin publicarea postumă a căruia se urmărea reabilitarea memoriei teologului, învinuit spre sfîrșitul vieții, în cercurile ortodoxe, de erezie calvină. Chestionarul adresat lui I. Cariofil trădează însă spiritul neliniștit al stolnicului, frămîntat de întrebările esențiale asupra rostului existenței, trăsătură iradiind într-o diversitate de preocupări, ca și în unele detalii contradictorii ale personalității sale. Curtean desăvîrșit, cunoscător al cîtorva limbi (latină, greacă, slavonă, italiană), admirabil cozeur, stolnicul încîntă pe oaspeții domnești cu diplomația sa înnăscută și prin cultura sa neostentativă. Preocupat de geografie, C. citea, deopotrivă, *Novus Orbis seu Descriptionis Indiae Occidentalis libri XVIII* a lui Jean de Laet, dar și *Itinerar de la Tobolsk, capitala Siberiei, pînă la frontiera Chinei* de Nicolae Milescu (după care pune să i se execute o copie în grecește în 1696). O parte din datele furnizate în 1694 generalului Luigi Ferdinando Marsigli (care se documenta în vederea alcătuirii lucrării *Danubius pannonico-moesicus)*, un atlas geografic universal, de uz propriu, mărturisind faptul că îi erau la îndemînă cele mai de seamă realizări cartografice ale vremii, și îndeosebi harta Țării Românești ce i se datorează (prima executată de un român), tipărită la Padova în 1700, dovedesc dealtfel și o participare științifică efectivă a lui C. în acest domeniu. Cunoscîndu-i interesul pentru astronomie, lordul William Paget, ambasadorul englez la Constantinopol, îi trimitea în dar, în 1696, un telescop. Calități de epistolier talentat relevă ampla sa corespondență întreținută cu oameni politici (între care și cîțiva șefi de stat), comandanți militari, cărturari, agenți diplomatici : regele Jan Sobieski, împărații Iosif I și Petru I, Mihai Teleki, Frederic Veterani și L. F. Marsigli, William Paget, G. P. Schreyer, cancelarii F. A. Golovin și G. I. Golovkin, Alexandru Károlyi, Laurențiu Pekri, Hrisant Notara, Ioan Cariofil, Nicolae Milescu sau David Corbea. Avînd un caracter politic în primul rînd, scrisorile stolnicului cuprind adesea și suficiente amănunte de ordin personal, confesiuni, judicioase aprecieri de situații, dezvăluind discernămîntul, persuasiunea, spiritul ironic și autoironic al autorului. Tonul rămîne însă în genere grav, mărturisind responsabilitatea, iar stilul sentențios, neocolind maxima creată spontan (despre oportunitatea unui sfat și înțelepciunea de a-l primi în orice împrejurare, de pildă) anunță vag, dar pentru întîia dată la noi, o înclinație proprie iluminiștilor. Pozitivismul și raționalismul stolnicului, avid de informație, căruia îi parvin regulat publicații periodice occidentale („Veridica raccolta de' giornali di Buda sino alla presa d'este", „Il Corriere di Antonio Lupis", „Il Corriere ordinario", „Il Foglio", „La Galleria di Minerva") nu exclud totuși lectura almanahurilor și calendarelor, acele „foglietti novelli", foarte la modă, conținînd preziceri astrologice ce încercau de fapt previziuni politice. Nevinovat amuzament, pe care și-l îngăduia alături de Constantin Brîncoveanu sau de patriarhul Hrisant Notara, C. le aștepta cu nerăbdare ușor superstițioasă, dar le cerceta cu detașare și scepticism în confruntarea inevitabilă cu realitatea. „Stelele de jos de pe pămînt (...) nu se mișcă după rînduiala politică și de aceea turbură și schismele astrologiei", scria el, în 1712, patriarhului Hrisant Notara.

Opera scrisă a stolnicului, pregătită printr-o minuțioasă și îndelungată documentare, este, într-o măsură, rezultatul implicării directe a autorului în viața politică a țării sale. Patosul ideilor trăite, transmis scrierii înseși, justifică poate proporțiile ei, restrînse în comparație cu vastitatea operei lui

D. Cantemir, alături de care C. se situează ca erudit și gînditor. Istorie de tip umanist prin metoda critică de valorificare a izvoarelor, ca și prin ideile pe care le conține, opera stolnicului pare a se fi născut, dincolo de înțelegerea de către cărturar a rostului activ, moral și patriotic al istoricului, și din necesitatea acut resimțită de C. în decursul neîntreruptei sale cariere politice de a face cunoscute contemporanilor legitimitatea voinței de independență a poporului român, aspirațiile lui, ca purtător al unor nobile tradiții de autonomie și continuator al unei civilizații străvechi. Nu surprinde, de aceea, faptul că, în trecerea sa prin Țara Românească, la 1702, ca însoțitor al ambasadorului W. Paget, epigrafistul englez Edmund Chishull se dovedea, după mai multe colocvii cu stolnicul, perfect informat în jurnalul său de călătorie asupra romanității poporului și a latinității limbii române, precum și a originii comune a celor trei state românești, ce constituiseră odinioară „vechea Dacie". *Istoria Țării Rumânești întru care să cuprinde numele ei cel dintîi și cine au fost lăcuitorii ei atunci și apoi cine o au mai descălecat și o au stăpînit pînă și în vremurile de acum cum s-au tras și stă* a fost concepută ca o lucrare monumentală, urmînd a trata istoria poporului român de la origini pînă în vremea lui Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu. C. nutrea intenția de a realiza acest proiect vast încă din 1694, cînd, răspunzînd unor întrebări adresate de istoricul și geograful L. F. Marsigli, stăruia asupra aceluiași subiect al romanității românilor. Stolnicul elucida pentru învățatul italian unele aspecte de detaliu, corija denumiri geografice referitoare la țările române și alcătuia un *Catalogo di principi della Vallahia*, însoțit de o listă similară, deși mai puțin completă, a domnilor moldoveni. Cîteva schițe de portret ale voievozilor mai însemnați (legendarul Radu Negru, Mircea cel Bătrîn, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu) vădeau la acea dată pătrundere și informare (există, între altele, indicii că stolnicul a intuit semnificațiile unirii celor trei state românești la 1600), precum și o fază avansată a cercetării surselor documentare, de consultarea cărora C. mai era preocupat în 1706 ⟨32⟩. În efortul, unic pînă la el, de a scrie o istorie completă a românilor, stolnicului nu-i va rămîne decît răgazul de a înfățișa epoca formării poporului român, începînd cu descrierea teritoriului și locuitorilor vechii Dacii, urmînd cu războaiele daco-romane și sfîrșind cu procesul îndelungat de colonizare și romanizare a Daciei. *Istoria Țării Rumânești...* se întrerupe brusc odată cu știrile referitoare la migrația hunilor (secolul al IV-lea). În scrierea sa, C. uzează, într-o tentativă de epuizare a surselor, de informațiile unui mare număr de istorici și geografi antici, greci și latini, bizantini, istoriografi medievali sau umaniști, ca : Strabo, Titus Livius, Dio Cassius, Pausanias, Annaeus Florus, Lucius Ampelius, Antonio Bonfini, Enea Silvio Piccolomini, Philippus Cluverius, Flavio Biondo, Ioannes Sleidanus, Joannes Carion (în prelucrarea lui Philip Melanchthon și Gaspar Peucer), Joannes Tzetzes, Joannes Zonaras, Laonic Chalcocondil, Ioannes Leunclavius, Filippo Ferrari, Ioannis Cinnamus, Johannes Nauclerus, Mathias Christianus, H. Torsellini, Antonio Foresti, Nicolaus Olahus, Ioannes și Wolfgang Bethlen, Martin Cromer sau Laurențiu Toppeltin. Cu metode aproape moderne de investigare și cu intuiție istorică, stolnicul supune izvoarele, cele externe dar și cele interne, între care C. așează și tradiția orală valorificată critic, unei aprecieri judicioase și comparative, încercînd o reconstituire cît mai exactă a faptelor. Urmînd cronicarilor moldoveni Grigore Ureche și Miron Costin (după cronica celui dintîi C. deținea o copie manuscrisă, este posibil să fi cunoscut și scrierile contemporanului său Miron Costin, de care însă nu pomenește ⟨20⟩), dar anticipînd în bogăția și logica argumentației pe D. Cantemir, C. susține la rîndul său ideile umaniste privind romanitatea poporului și latinitatea limbii române, originea comună și unitatea locuitorilor celor trei state românești : Moldova, Țara Românească și Transilvania. Stolnicul, însă, remarcă, cel dintîi, însemnătatea elementului autohton, apreciind vitejia și spiritul de independență al dacilor, care nu dispar odată cu înfrîngerea suferită. Observațiile pătrunzătoare privind continuitatea elementului dacic sau regimul impus de cuceritorii romani, combaterea „basnei" lui Simion Dascălul sau a susținătorilor teoriei părăsirii Daciei de către populația romanizată în vremea împăratului Gallienus ori demonstrarea permanenței românilor în Transilvania evidențiază subtilitatea gîndirii stolnicului și profunzimea argumentelor sale. Digresiunile fac voluptatea eruditului, de multe ori ele se înscriu în ordinea argumentării, gratuitatea lor rămînînd doar aparentă. Expunerea, în *Predoslovia* lucrării, a principiilor din perspectiva cărora autorul abordează scrierea istoriei, este urmată altundeva de elogiul pe care umanistul îl face civilizației Greciei antice. Încercarea de stabilire a etimologiei numelui „vlah" sau semnalarea existenței macedoromânilor (cuțovlahilor), pe care stolnicul îi consideră ca provenind din nordul Dunării, o pagină de filozofie a istoriei, în care prețuitorul lui Aristotel și al neoaristotelicilor italieni explică necesitatea devenirii istorice și a evoluției imperiilor, supuse „nașterii și stricăciunii", ori un clasic portret al conducătorului hunilor, Atilla, sînt pentru autorul *Istoriei Țării Rumânești...* prilejuri de a îmbina meditația cu comentariul erudit, scrierea sa refuzînd totuși tiparele reci ale disertației științifice. Stilul baroc al stolnicului nu e lipsit de participare și căldură, fraza sa, cu inflexiuni savante, contaminîndu-se adesea de emoția gînditorului, el însuși uluit de rezistența poporului său în fața vitregiilor istoriei. Cunoscută în secolul al XVIII-lea îndeosebi reprezentanților Școlii ardelene, *Istoria Țării Rumânești...*, transmisă în manuscrise nesemnate, păstrează un paradoxal anonimat asupra autorului său, astfel încît în a doua jumătate a secolului al XIX-lea B. P. Hasdeu o atribuia, hazardat, lui N. Milescu. N. Iorga este cel care, la sfîrșitul aceluiași secol, o va restitui stolnicului, a cărui prezență umanistă în cultura și literatura română opera istoriografică o confirmă și o desăvîrșește.

— *Fragment dintr-o cronică pre scurt a românilor*, în *Istoria Moldo-României*, I, București, Ioanid, 1858, 295—376, reed. în CRL, I, 87—126 ; *Cronica pe scurt a românilor*, București, Socec, 1895 [atribuită spătarului N. Milescu] ; *Istoria Țării Rumânești*, în N. Iorga, *Cronicile muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; *Operele lui...*, îngr. și introd. N. Iorga, București, Minerva, 1901 ; *Istoria Țării Rumânești întru care se cuprinde numele ei cel dintîi și cine au fost locuitorii ei atunci*, îngr. și pref. N. Cartojan și Dan Simonescu, Craiova, Scrisul românesc, [1944] ; *Istoria Țării Rumânești întru care să cu-*

prinde numele ei cel dintîi şi cine au fost lăcuitorii ei atunci şi apoi cine o au mai descălecat şi o au stăpînit pînă şi în vremile de acum cum s-au tras şi stă, CM, I, *1—79*.

— **1.** Constantin Cantacuzino, *[Scrisori şi documente]*, DIR, V, *378*, IX, partea I, *434—435, 441—442*, XIV, partea I, *passim*, partea III, *58—65, 87—90, 96—105, 108—111*, DRB, *50, 164, 165, 170, 198, 199,200—202, 218, 220, 223, 225, 264*, DIAM, XI, *253—257, 338—342, 359—366* ; 2. Anton Maria Del Chiaro, *Revoluţiile Valahiei*, tr. S. Cris-Cristian, pref. N. Iorga, Iaşi, Viaţa românească, 1929, *95, 104, 108—109, 128, 132—133* ; 3. Dimitrie Cantemir, *Operele principelui...*, V, tr., îngr. şi pref. G. Sion, Bucureşti, Göbl, 1878, *1—31* ; 4. Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, îngr. şi pref. N. Iorga, Bucureşti, Minerva, 1902, *91, 292—340* ; 5. V. A. Urechia, *O cronică anonimă*, RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 1 ; 6. N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XX, 1897—1898 ; 7. N. Iorga, *Introducere* la *Operele lui Constantin Cantacuzino*, Bucureşti, Minerva, 1901 ; 8. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *31, 79, 131—143, 149, 150, 151*, II, *11, 106—109, 134, 151, 279—281, 334* ; 9. *Albumul familiei Cantacuzino*, Bucureşti, Minerva, 1902 ; 10. N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, Bucureşti, Minerva, 1902 ; 11. N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, Bucureşti, Minerva, 1902 ; 12. Iorga, *Ist. lit. relig.*, *204—206* ; 13. N. Iorga, *Ştiri despre veacul al XVIII-lea în ţările noastre după corespondenţe diplomatice străine*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXII, 1909—1910 ; 14. N. Iorga, *Cîteva note despre cronicele şi tradiţia noastră istorică*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXIII, 1910—1911 ; 15. N. Iorga, *Activitatea culturală a lui Constantin vodă Brîncoveanu şi scopurile Academiei Române*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVII, 1914—1915 ; 16. C. Giurescu, *Documente răzleţe din Arhivele Vienei (1535—1720)*, BCIR, I, 1915, *298—299* ; 17. Ortiz, *Cult. it.*, *167—210* ; 18. Ioan C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, Bucureşti, Göbl, 1919, *VIII, XXXIII, 3, 13, 58—60, 62, 66, 70, 97, 104* ; 19. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *160—174* ; 20. Giorge Pascu, *Influenţa cronicarilor moldoveni asupra celor munteni din secolul XVII. Constantin Cantacuzino*, A, XXIX, 1922, 2 ; 21. Edmund Chishull, *Călătorie prin Ţara Românească, 1702*, în I. Bianu, *Un călător englez necunoscut în România la 1702*, BSG, XLI, 1922, *197—214* ; 22. Iorga, *Ist. lit.*, I, *394—396*, II, *55, 56, 80, 82, 185—201* ; 23. Carlo Tagliavini, *Un frammento di terminologia italo-rumena ed un dizionarietto geografico dello stolnic Const. Cantacuzino*, RF, I, 1927, *167—184* ; 24. P. P. Panaitescu, *Contribuţii la opera geografică a lui Dimitrie Cantemir*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. VIII, 1927—1928 ; 25. I. Lupaş, *Lecturi din izvoadele istoriei române*, Bucureşti, Cartea românească, 1928, *189—191, 217—218* ; 26. Iorga, *Ist. lit. Introd.*, *89—92, 104—106, 110, 111—112, 115* ; 27. Puşcariu, *Ist. lit.*, *138—142* ; 28. Carlo Tagliavini, *Il „Lexicon Marsilianum", Dizionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII*, Bucureşti, Cultura naţională, 1930, *27, 30, 37—38, 42, 43* ; 29. N. Iorga, *Biserica şi palatul de la Afumaţi (Ilfov)*, BCM, XXIV, 1931, ianuarie-martie ; 30. Alexandru Marcu, *Date ce ne privesc în autobiografia contelui Marsili*, INI, *247—253* ; 31. N. Iorga, *Evanghelia grecească a lui Şerban-vodă Cantacuzino*, RI, XVII, 1931, 1—3 ; 32. I. Minea, *Ceva despre Constantin Cantacuzino stolnicul*, CI, VIII—IX, 1932—1933, 2 ; 33. Petre V. Haneş, *Istorie literară în călătorii (II). Şcoala de la Padova şi stolnicul C. Cantacuzino*, CL, LXVI, 1933, 1 ; 34. N. Iorga, *O carte a lui Constantin stolnicul Cantacuzino*, RI, XIX, 1933, 1—3 ; 35. Al. Ciorănescu, *Un manuscris latin adus de la asediul Vienei în biblioteca stolnicului Const. Cantacuzino*, CEL, I, 1934, *120* ; 36. N. Cartojan, *Les premiers éléments occidentaux dans la littérature roumaine*, Paris, 1934, *11* ; 37. N. Iorga, *Constantin Cantacuzino stolnicul*, RFR, II, 1935, 7 ; 38. Emil Vîrtosu, *„Foletul novel", calendarul lui Constantin vodă Brîncoveanu*, SI, V, 1938 ; 39. George B. Popescu, *O rugăciune a lui Constantin stolnicul Cantacuzino*, RI, XXV, 1939, 1—3 ; 40. Călinescu, *Ist. lit.*, *37* ; 41. R. Ortiz, N. Cartojan, *Lo stolnic Constantin Cantacuzino — un grande erudito romeno a Padova*, Bucureşti, 1943 ; 42. Constantin C. Giurescu, *Harta stolnicului Constantin Cantacuzino*, RIR, XIII, 1943, fasc. 1 ; 43. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *263—272* ; 44. M.V., *Stolnicul Constantin Cantacuzino, „Istoria Ţării Româneşti", îngr. N. Cartojan şi Dan Simonescu, Craiova, Scrisul românesc*, SCIM, I, 1950, *240—242* ; 45. Al. Andriescu, *Contribuţia marilor cronicari moldoveni şi munteni la dezvoltarea limbii literare*, AUI, ştiinţe sociale, t. III, 1957, fasc. 1—2 ; 46. I. E. Semenova, *Din istoria relaţiilor romîno-ruse de la sfîrşitul secolului XVII — începutul secolului XVIII*, ARS, istorie, XIII, 1959, 2 ; 47. Piru, *Ist. lit.*, I, *304—313* ; 48. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică şi literară a cronicilor muntene*, CM, I, *V—CXXVI* ; 49. V. Sofroni, *Preocupări de limbă în literatura română veche*, AUI, ştiinţe sociale, t. VII, 1961 ; 50. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *303—360, 368—371* ; 51. Bezviconi, *Contribuţii*, *109—147* ; 52. Perpessicius, *Alte menţiuni*, II, *132—150* ; 53. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *110—143* ; 54. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul*, *162—164, 437* ; 55. Virgil Cândea, *Semnificaţia politică a unui act de cultură feudală*, STD, XVI, 1963, 3 ; 56. *Ist. lit.*, I, *419, 516—524* ; 57. Corneliu Dima-Drăgan, *Cultural Relations between the serbian chronicler George Brancovich and the stolnic Constantin Cantacuzino*, RSE, II, 1964, 3—4 ; 58. I. Popescu-Teiuşan, *Vechea bibliotecă a colegiului popular „N. Bălcescu" din Craiova*, SCD, VI, 1964, 2 ; 59. Corneliu Dima-Drăgan, *Un catalog necunoscut al bibliotecii stolnicului Constantin Cantacuzino*, RA, VII, 1964, 2 ; 60. I. Ionaşcu, *Cu privire la data întemeierii Academiei domneşti de la „Sfîntul Sava" din Bucureşti*, STD, XVII, 1964, 6 ; 61. Aurora Ilieş, *Autorul „Cronologiei tabelare"*, OCI, *351—355* ; 62. Livia Bacâru, Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteca marelui umanist român Constantin Cantacuzino stolnicul (1640—1716)*, Bucureşti, 1966 ; 63. Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Maliţa, *Pagini din trecutul diplomaţiei româneşti*, Bucureşti, E.P., 1966, *168—185* ; 64. I. Ionaşcu, *Din viaţa şi din activitatea stolnicului Constantin Cantacuzino (1640—1716)*, STD, XIX, 1966, 4 ; 65. Virgil Cândea, *Stolnicul Constantin Cantacuzino, omul politic-umanistul*, STD, XIX, 1966, 4, XX, 1967, 1 ; 66. Corneliu Dima-Drăgan, *Orizonturi umaniste în cultura românească din secolul al XVII-lea*, STD, XIX, 1966, 4 ; 67. C. Şerban, *Contribuţie la repertoriul corespondenţei stolnicului Constantin Cantacuzino*, STD, XIX, 1966, 4 ; 68. Virgil Cândea, *Le stolnic Constantin Cantacuzène. L'homme politique-l'humaniste*, RRH, V, 1966, 4 ; 69. Ion Ionaşcu, *Constantin Cantacuzino Stolnicul (1640—1716)*, FO, VIII, 1966, 6 ; 70. Elvira Sorohan, *Stolnicul Constantin Cantacuzino*, CRC, I, 1966, 20 ; 71. Doina Curticăpeanu, *Un mare patriot şi umanist român — Constantin Cantacuzino-stolnicul*, ST, XVII, 1966, 6 ; 72. Octavian Şchiau, *Istoria Ţării Româneşti*, TR, X, 1966, 24 ; 73. Pompiliu Teodor, *Un mare umanist român*, TR, X, 1966, 24 ; 74. N. Vătămanu, *Stolnicul Cantacuzino printre cărturarii ţării sale*, VR, XIX, 1966, 6 ; 75. Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteca unui umanist român, Constantin Cantacuzino stolnicul*, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, 1967 ; 76. Virgil Cândea, *Un dialog cultural italo-român în sec. XVII : Marsigli — Cantacuzino*, TMS, II, 1967, 10 ; 77. C. Dima-Drăgan, *Un cărturar român din secolul al XVII-lea studia istoria şi geografia Americii*, ARG, II, 1967, 10 ; 78. Zamfirescu, *Studii*, *33, 43* ; 79. Lucia Rosetti, C. Cantacuzino. *Studente romeno a Padova*, Padova, 1968 ; 80. Mario Ruffini, *Le opere di omiletica cattolica nella biblioteca dello stolnic Constantin Cantacuzino*, Roma, 1968 ; 81. Cioculescu, *Itinerar*, *20—22* ; 82. Gabriel Ţepelea, *Începuturile prozei realiste muntene*, ARG, III, 1968, 4 ; 83. Corneliu Dima-Drăgan, Livia Bacâru, *Stolnicul Constantin Cantacuzino călător prin Europa veacului XVII*, ATN, V, 1968, 6 ; 84. Corneliu Dima-Drăgan, *Tîlcuri astrologice închinate stolnicului Cantacuzino*, ATN, V, 1968, 11 ; 85. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *222—224, 226—229* ; 86. Dimitrie Gh. Ionescu, *Precizări privind viaţa şi activitatea stolnicului Constantin Cantacuzino*, STD, XXII, 1969, 2 ; 87. C. Dima-Drăgan, *Convegno lo „Stolnic" Cantacuzino e le relazioni italo-rumeni nei secoli XVII—XVIII*, RSE, VII, 1969, 4 ; 88. Alexandru Elian, *Stolnicul Cantacuzino*, CNT, 1969, 24 ; 89. Al. Alexianu, *Ex libris Constantini Cantacuzeni*, TMS, IV, 1969, 6 ; 90. Leonid Dimov, *Cronicarii munteni*, LCF, XII, 1969, 7 ; 91. Corneliu Dima-Drăgan, Livia Bacâru, *Constantin Cantacuzino stolnicul (Un umanist român)*, Bucureşti, Albatros, 1970 ; 92. Vasile D. Liveanu, *Treptata descoperire a unui cărturar*, MI, IV, 1970, 2 ; 93. Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi*, Bucureşti, E.A., 1971, *197* ; 94. Virgil Cândea, *Stolnicul între contemporani*, Bucureşti, E.Ş., 1971 ; 95. Corneliu Dima-Drăgan, *Le stolnic Constantin Cantacuzène*, RRH, X, 1971, 5 ; 96. Şerban Cioculescu, *Stolnicul Const. Cantacuzino*, RL, IV, 1971, 36 ; 97. Pompiliu Teodor, *Stolnicul Constantin Cantacuzino şi umanismul românesc*, TR, XV, 1971, 42 ; 98. Stoicescu, *Dicţ. dreg.*, *139—140* ; 99. Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir şi umanismul*, Bucureşti, Minerva, 1972, *10—14, 37, 41—46, 49, 140, 219, 245—246, 251, 253, 264, 266* ; 100. Armbruster, *Romanitatea*, *200—209, 212* ; 101. Cornelia Comorovski, *Stolnicul Constantin Cantacuzino*, în *Literatura Umanismului şi Renaşterii*, III, Bucureşti, Albatros, 1972, *282—292* ; 102. Maria Rezlescu, *Stolnicul Constantin Cantacuzino. Bibliografie*, Iaşi, B.C.U., 1972 ; 103. Şerban Cioculescu, *Lecturile stolnicului*, RL, VI, 1973, 44 ; 104. Mario Ruffini, *Biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino*, tr. D. D. Panaitescu şi Titus Pîrvulescu, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, Minerva, 1973 ; 105. Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, Junimea, 1973, *20—22* ; 106. Piru, *Analize*, *13—15, 34—37* ; 107. Ţepelea—Bulgăr, *Momente*, *85—88* ; 108. Corneliu Dima-Drăgan, *Ex libris*, Bucureşti, Litera, 1973, *passim* ; 109. Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteci umaniste româneşti*, Bucureşti, Litera, 1974, *39—53, 73—100, passim* ; 110. Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, Minerva, 1974, *passim* ; 111. Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieţii în literatura veche românească*, Bucureşti, Minerva, 1975, *17, 18, 19, 28, 60, 114, 125, 171, 184, 185* ; 112. Corneliu Dima-Drăgan, *Alte contribuţii la biografia omului şi operei*, MS, VI, 1975, 2 ; 113. Dan Simonescu, *Portretele stolnicului*, MS, VI, 1975, 2 ; 114. Paul Cernovodeanu, *Arhiva diplomatică a lordului William Paget (1637—1713)*, RA, LII, 1975, 1 ; 115. Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, Eminescu, 1975, *72—75* ; 116. Mihai Mitu, *Contribuţii la istoria relaţiilor culturale italo-polono-române în secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea*, RITL, XXVI, 1976, 1 ; 117. Paul Cernovodeanu, *Stolnicul Constantin Cantacuzino şi schiţa asediului cetăţii Petrovaradin*, MI, X, 1976, 11 ; 118.

Paul Cernovodeanu, *Un croquis du siège de la forteresse de Petrovaradin (1694) appartenant au sénéchal Constantin Cantacuzène*, RSE, XIV, 1976, 4.

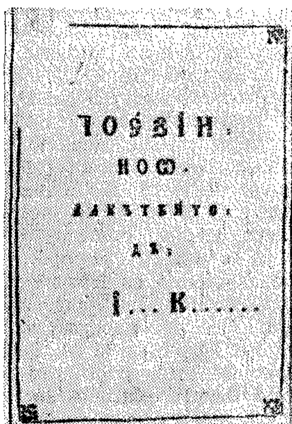
R. Ş.

CANTACUZINO, Grigore C. (27.I.1829, Bucureşti — 24.II.1903, Bucureşti), traducător. Descendent al vechii familii boiereşti, **C.** era fiul lui Constantin Cantacuzino, cunoscut om politic, şi al Zoei Slătineanu. A făcut liceul şi şi-a luat licenţa în drept la Paris. În ţară a fost mai întîi prefect, apoi a intrat în magistratură, ca membru al Curţii de Apel din Bucureşti, consilier la Înalta Curte de Casaţie. De mai multe ori a fost deputat, senator, efor al spitalelor. Pînă în 1898 (cînd demisionează în urma unui conflict cu Spiru Haret, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice), **C.** a fost, cu unele întreruperi, directorul general al teatrelor din România. În această calitate, **C.**, om de gust şi cu bun simţ, a adus reale servicii teatrului. Sub direcţia sa, Teatrul Naţional a reprezentat pentru prima dată *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale şi *Fîntîna Blanduziei* de V. Alecsandri. **C.** a iniţiat un concurs şi premii pentru încurajarea dramaturgiei originale (între piesele premiate au fost comedia lui Caragiale *D-ale carnavalului* şi drama istorică *Fata de la Cozia* de I. I. Roşca) şi a sprijinit iniţiativa de creare a Operei Române. Pentru Teatrul Naţional, **C.**, foarte bun cunoscător al limbii franceze, a tradus mai multe piese de succes din repertoriul francez al vremii : *Adrienne Lecouvreur, Zarina, Lupta între femei* de E. Scribe, *Mîndrie şi amor*, după *Maître de forges* de G. Ohnet, *Domnişoara de Bell-Ille*, după Al. Dumas ş.a.

— 1. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *42* ; 2. Gr. C. *Cantacuzino*, RP, XII, 1903, 4 ; 3. Const. I. Nottara, *Amintiri din teatru*, Bucureşti, Adevărul, *232—235* ; 4. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *410—413, 518—519.*

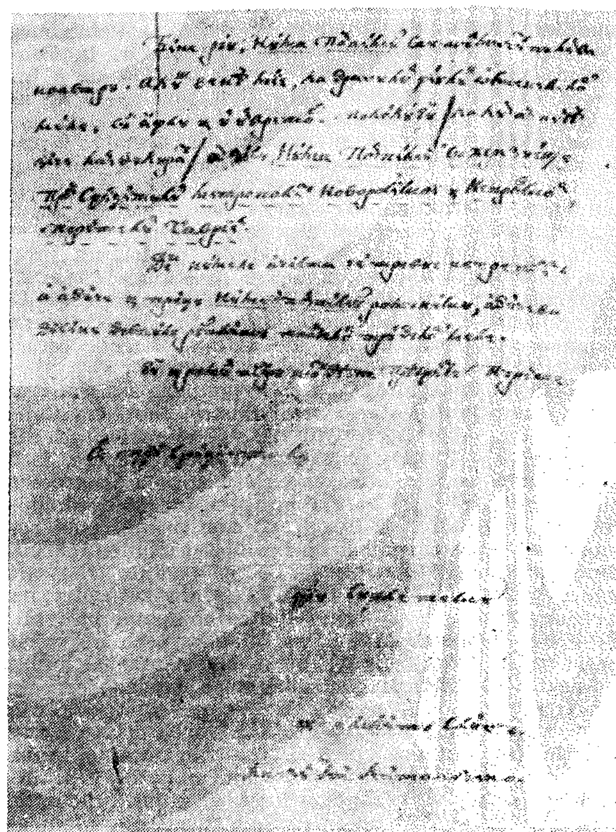
S. C.

CANTACUZINO, Ioan (20.I.1757, Istanbul — 3.VII.1828, Kantakuzinka, U.R.S.S.), poet. Născut pe alte meleaguri, **C.** împlinise doi ani cînd părinţii săi, clucerul Răducanu Cantacuzino şi domniţa Ecaterina, fiica domnitorului Moldovei Ioan Mavrocordat, s-au strămutat la Bucureşti. Copilăreşte aici, avînd parte de o educaţie demnă de numele pe care îl purta. La vîrsta de numai 15 ani, se înrolează, cu gradul de praporgic, într-un regiment rusesc de grenadieri. Avansat curînd locotenent, fiul nu-şi va dezminţi tatăl, căzut eroic pe cîmpul de bătălie în războiul ruso-turc. Rămas sub epitropia unchiului său, banul Mihai Cantacuzino, tînărul îl va însoţi nu după multă vreme în Rusia, unde acesta e nevoit să se expatrieze de teama turcilor. La revenirea în ţară (1784), **C.** se bucură de favorurile cîrmuitorilor Mihai Suţu şi, mai tîrziu, N. Mavrogheni. Aceasta nu-l împiedică însă ca, în 1788, după declanşarea ostilităţilor în războiul austro-ruso-turc, să fugă împreună cu Scarlat Cîmpineanu în Transilvania. Miza mult pe ajutor străin în soluţionarea unor probleme ale Principatelor. Era un om abil şi influent, iar în cursul celor cîtorva misiuni diplomatice pe care le îndeplineşte, el îşi consacră toată energia şi iscusinţa idealului căruia se dedicase : libertatea şi unirea ţărilor române. Dar pacea de la Şiştov (1791) îi spulberă speranţele. Din nou în Rusia, la Petersburg — după ce abandonase planul unei plecări la Constantinopol şi gîndul, care i-a surîs o clipă, de a încerca să obţină scaunul Ţării Româneşti — i se acordă, prin graţia Ecaterinei a II-a, gradul de colonel. Peste cinci ani se retrage din armată. E înnobilat cu titlul de cneaz şi primeşte în dar din partea împărătesei o moşie pe malul drept al Bugului. Aici întemeiază, cu fratele său Nicolae, tîrgul Kantakuzinka. Vor urma alţi patru ani de şedere la Petersburg, după care se stabileşte, pentru un timp (1813—1818), la Odessa, unde se presupune că ar fi avut legături cu eteriştii. După 1818 se retrage la Kantakuzinka, trăind acolo în tihnă şi reculegere, după o viaţă politică atît de agitată, făcînd lecturi din vasta lui bibliotecă şi redactînd memorii.

НОѠ.
I... K......

Vocaţia spătarului **C.** a fost politica, aşa cum se şi cuvenea unui descendent al ilustrei familii a Cantacuzinilor. Abia după 1791 găseşte el mai mult răgaz pentru o îndeletnicire care îi făcea plăcere, fără însă a o considera altceva decît o simplă „petrecere dă vreme". Format în ambianţa culturală a Moldovei, ca şi în aceea a Rusiei, **C.** este primul poet român cu volum tipărit. E vorba de o cărţulie, apărută în intervalul de timp dintre 1792 şi 1796, la Dubăsari sau Movilău. Gusturile beletristice ale autorului nu se mărginesc , ca la atîţia dintre contemporanii săi, la literatura neogreacă. El se înfăţişează ca un spirit mai curînd „occidental", buna cunoaştere a limbii franceze înlesnindu-i contactul şi cu unele opere ale scriitorilor italieni şi englezi. Prima tălmăcire din literatura engleză i se datoreşte. E vorba de *An Essay on Man* a iluministului A. Pope, transpusă în limba română în 1807 *(Cercarea asupra omului)*, prin intermediul versiunii franceze în proză a lui Silhouette. Probabil între 1794 şi 1796, **C.** traduce din Montesquieu *(Arsachie şi Ismenia)*, din Fr. Baculard D'Arnaud — pe care îl confundă cu abatele d'Arnaud — *(Istoria lui Machen)* şi, în fine, din J.-J. Rousseau *(Narchis sau Îndrăgitul dă însuş de sine)*. E prima apariţie în româneşte a lui Rousseau, a cărui piesă, modestă de altminteri, este întîia comedie franţuzească redată integral în româneşte. Cu numele întreg, nu doar cu discrete iniţiale, **C.** a semnat o singură dată, şi anume atunci cînd a tradus, în 1796, romanul lui Florian *Numa Pompilius*.

Volumul tipărit al lui **C.** poartă titlul *Poezii noo* şi cuprinde, precedate de o *Predislovie*, atît încercări originale, cît şi traduceri sau prelucrări din autori străini care uneori sînt specificaţi, alteori nu. Întîiul nostru traducător de fabule, în versuri, el traduce în româneşte, pentru prima oară, cunoscuta fabulă a lui La Fontaine, *La Cigale et la fourmi ; Description poétique du matin* de Cardinalul Fr.-J. de Bernis devine la **C.** *Dimineaţa poeticească*. Din Metastasio se traduce, prin mijlocitor francez, canţoneta *La partenza*, sub titlul *Eleghie*, precum şi o arie din piesa *Nitteti*, iar din Th. Gray *Lăcaşul morţii*. *Poveste* e versiunea românească a poeziei *Daphné* (din *Romances*) de Marmontel. La confluenţa anacreontismului cu clasicismul şi preromantismul, versurile lui **C.** nu suferă de monotonie tematică. Poetul este un epicureu, celebrînd plăcerile vinului şi ale amorului. Altă dată, el are viziunea arcadică a unui preafericit veac de aur *(Veacul de aur sau cel scump)*. Erotica lui **C.** e pastorală sau senzuală, jubilantă sau lacrimogenă şi se împleteşte cu poezia naturii. Printre destule versuri amorfe, greoaie sau vulgare, există şi unele mai mlădioase. De o anume graţie şi prospeţime, fragmentul din epitalamul biblic *Cîntarea Cîntărilor*, transpus prin intermediul unei ver-

siuni franceze, este cea mai izbutită încercare poetică a lui C., deloc străin de metrica şi limba poeziei populare. Vina scriitorului este mai ales una satirică. *Satiră : Omul* se şi numeşte poezia care inaugurează volumul şi care rezumă unele idei din scrierea lui Pope *An Essay on Man*. Poetul nu e pur şi simplu un hedonist. Din versurile lui se desprinde o intenţie etică şi, mai mult chiar, un sens, dacă nu filozofic, în orice caz meditativ. O înclinare spre reflecţie există la C. *Răsuflare*, adică „destăinuire", e un scurt solilocviu despre poezie, căreia îi este căutată şi o definiţie. Scriitorul e conştient de neajunsurile limbii şi, dealtfel, versurile lui plătesc destul tribut acestei stări de fapte. Poate de aceea şi forţează el unele creaţii lexicale („beţivesc", „a iconi" etc.). În ce priveşte neologismele, acestea se amestecă cu numeroase elemente arhaice şi regionale. La C. poate fi întîlnită şi o adevărată terminologie poetică, încorporînd cuvinte mai vechi („icoană"), alături de altele mai noi („metaforuri", „eleghie"). Termenul „poézie", cu acest accent — semn al filierei ruseşti — este, se pare, folosit la noi pentru prima oară de către poet.

— *Poezii noo alcătuite dă I... C...*, [Dubăsari sau Movilău], [1792—1796] ; *[Poezii]*, PRC, I, *33—38*. — **Tr. ms.** : Fr. Baculard D'Arnaud, *Istoria lui Machen, povestire englezească* (1794), B.A.R., ms. 3099, f. *1—49* ; Montesquieu, *Arsachie şi Ismenia, istorie din partea Răsăritului* (1794), B.A.R., ms. 3099, f. *50—87* ; J.-J. Rousseau, *Narchis sau îndrăgitul dă insuş de sine* (1794), B.A.R., ms. 3099, f. *88—123* ; Florian, *Numa Pompilius, al doilea crai al Romii* (1796), B.A.R., ms. 1550 ; P.-Fr. de Beauchamps, *Intîmplările lui Ismin şi a Isminiei* (1794—1799), B.C.S., ms. 4246, ms. 4807 ; Alexander Pope, *Cercarea asupra omului* (1807), B.A.R., ms. 6002.

— 1. Bălcescu, *Opere*, I, partea I, *135—149* ; 2. Al. Ciorănescu, *O veche traducere din J. J. Rousseau*, RFR, IV, 1937, 6 ; 3. Gheorghe Ivănescu, *Un poet român necunoscut din a doua jumătate a secolului XVIII*, IL, V, 1953, 3—4 ; 4. G. Ivănescu şi N. A. Ursu, *Un scriitor muntean de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea : Ioan Cantacuzino*, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 5. Piru, *Ist. lit.*, II, *386—390* ; 6. Al. Alexianu, *Cîteva date privitoare la viaţa şi opera fostului mare spătar Ioan Cantacuzino*, GBS, XXVI, 1967, 5—6 ; 7. *Ist. lit.*, II, *180—183* ; 8. Duţu, *Coordonate*, *168—170*, *199—212* ; 9. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *338—339* ; 10. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *102—109* ; 11. Cornea, *Originile*, *143—146*.

F. F.

CANTACUZINO, Mihai (1723 — c. 1790 ⟨2, 9, 13⟩), istoriograf şi genealogist. Este fiul lui Matei Cantacuzino, mare ban al Craiovei pe la 1735, şi al Păunei, din neamul Rustea, şi strănepotul lui Drăghici, fratele stolnicului Constantin Cantacuzino. La moartea tatălui (1740), întreaga avere, minată însă de mari datorii, îi revine lui C. Din cei şaisprezece copii născuţi din căsătoria acestuia cu Elena Văcărescu, în 1763, la moartea soţiei, rămîneau în viaţă doar patru fiice. Reprezentant al ambiţioasei familii ce jucase un rol însemnat în politica Ţării Româneşti, C. aspiră alături de fraţii săi să reimpună, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, blazonul Cantacuzinilor. Fiii fostului ban risipesc în acest scop iniţiativă şi energie, deţinînd ranguri-cheie în timpul mai multor domnii fanariote. Între 1746 şi 1769 C. este mare medelnicer, mare stolnic, mare vistier, mare logofăt, iar în 1770, mare ban. Fraţii Cantacuzino au dus o politică activă de emancipare de sub regimul Porţii în anii războiului ruso-turc din 1768—1774, răstimp în care C. redactează mai multe memorii şi o însemnată corespondenţă politică. După 1774 se refugiază la Petersburg, primind gradul de general-maior în armata împărătească. După o scurtă întoarcere în ţară pentru lichidarea averii în 1775—1776, se stabileşte definitiv, împreună cu o parte a familiei, în Rusia, unde se stinge la o dată între 1790—1793.

Spre sfîrşitul vieţii, în Rusia, C. reia probabil unele mai vechi îndeletniciri cărturăreşti. În 1787 încheie ***Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor***, după ce, se pare că prin 1776, terminase de redactat ***Istoria politică şi geografică a Ţării Româneşti de la cea mai veche a sa întemeiere pînă la anul 1774***, începută încă în ţară fiind. De o factură asemănătoare cu *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir, ***Istoria...*** lui C. se remarcă la data respectivă prin informaţiile cu caracter istoric, geografic, economic şi statistic, bine sistematizate, uneori cu totul inedite (cele privitoare la secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea îndeosebi). Autorul preia de la stolnicul Constantin Cantacuzino ideea originii comune daco-romane, precum şi pe aceea a unităţii poporului şi limbii române, utilizînd de asemenea ca izvoare ale *Istoriei...* sale, vechile letopiseţe ale ţării, scrierile lui D. Cantemir, dar şi lucrări istorico-geografice aparţinînd unor străini ca A. Fr. Büsching şi M. Schmeitzel. C. consacră capitole speciale unor probleme variate, de interes larg, tratînd despre păturile sociale, dări, funcţii în stat, comerţ, despre caracteristicile geografice şi împărţirea administrativă a ţării, aşezăminte culturale, raporturile cu Poarta, reforme sociale şi juridice. Scrierea cuprinde de asemenea o cronologie a domnilor Ţării Româneşti, începînd cu legendarul Negru Vodă (întemeierea ţării este situată la 1215) şi sfîrşind cu Alexandru Ipsilanti (1774). Conservată în zece manuscrise, atît în limba română cît şi în limba greacă, *Istoria...* a fost publicată mai întîi după un manuscris grecesc, în 1806, la Viena, de fraţii Tunusli. După această ediţie, care nu menţiona autorul, lucrarea a fost tipărită la Bucureşti în traducerea lui Gh. Sion, în 1863. *Istoria...* a servit ca izvor documentar lui Naum Rîmniceanu şi Dionisie Fotino. Despre un anume

caracter literar s-ar putea vorbi abia în cazul celei de-a doua opere a lui **C.**, *Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor.* Cunoscător al limbii grecești, poate și al celei franceze, observator pătrunzător al veacului în care trăiește, autorul este avantajat nu numai de cultura sa, ci și de o înțelegere adîncă a evenimentelor contemporane. Alcătuind lucrarea după anumite rigori ale genului, **C.** prelucrează o bogată arhivă de familie, pomelnicul mănăstirii Mărgineni, date preluate din **Letopisețul cantacuzinesc* sau din *Evenimentele Cantacuzinilor și Brîncovenilor* de D. Cantemir. În primele capitole apar însă și unele informații fanteziste privitoare la obîrșiile îndepărtate ale familiei. Scrisă cu o anume cursivitate și eleganță, *Ghenealoghia...*, chiar și odată aflată sub zodia verosimilului și autenticității, își are „eroii" săi — de la Andronic Cantacuzino și urmașul acestuia, postelnicul Constantin Cantacuzino, Șerban, domnitorul Țării Românești, sau eruditul stolnic Constantin, pînă la „personajele" mai puțin strălucite, dar încă mai pitorești, ca, de pildă, acel beizade Răducanu, pribeag scăpătat la curtea austriacă, vînzînd titluri de cavaler negustorilor vienezi. Cîteva portrete sînt create în cel mai desăvîrșit stil clasic : cel al stolnicului Constantin Cantacuzino (neiubitor de boierii, petrecîndu-și timpul cu dascălii, cu „spudeii" și cu „bărbații procopsiți") sau cel al lui Iordache Crețulescu (tăcut, bigot, foarte cinstit, nerisipitor — aproape avar, dar nelacom, drept, sever, deloc umil sau lingușitor, respectat și temut dacă nu iubit). Cu vioiciune caracteristică memoriilor, surprinzîndu-se adesea atmosfera plină de culoare dar și dramatismul veacului fanariot, sînt expuse întîmplările la care **C.** însuși ia parte. Scena în care frații Pîrvu și Mihai Cantacuzino sînt închiși de domnitorul Ștefan Racoviță „de ochii oamenilor", în odăile pregătite cu cafea, bucate și dulcețuri, ori aceea a pătrunderii „volintirilor" în toiul nopții în București, în noiembrie 1769, sînt memorabile. Idealurile social-politice promovate îl înscriu pe **C.** între reprezentanții primei generații de iluminiști din țările române.

— *Istoria politică și geografică a Țării Românești de la cea mai veche a sa întemeiere pînă la anul 1774*, tr. G. Sion, București, Tip. Rassidescu, 1863 : *Genealogia Cantacuzinilor*, îngr. și introd. N. Iorga, București, Minerva, 1902.

— **1.** N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; **2.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *101—112* ; **3.** N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, București, Minerva, 1902 ; **4.** N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, București, Minerva, 1902 ; **5.** G. M. Ionescu, *Generalul maior al Rusiei Mihai Cantacuzino*, București, 1905 ; **6.** *[Note bibliografice]*, BRV, II, *488—489* ; **7.** Pascu, *Ist. lit. XVIII, 133—147* ; **8.** Pușcariu, *Ist. lit., 206* ; **9.** Ilie Corfus, *În legătură cu opera lui Mihai Cantacuzino*, RIR, XVI, 1946, fasc. 2 ; **10.** Piru, *Ist. lit.*, I, *417—418* ; **11.** *Ist. lit.*, I, *636—639* ; **12.** Giurescu, *Ist. Buc., 100* ; **13.** Georgescu, *Ideile politice, 43, 48, 50, 55—56, 59, 190.*

R. Ș.

CANTEMIR, Dimitrie (26.X.1673, Iași — 21.VIII.1723, Dimitrievka, U.R.S.S.), scriitor, istoric, filozof și savant umanist. Este fiul lui Constantin Cantemir, fost răzeș siliștean din ținutul Fălciului — care, după ce fusese oștean în Polonia, ceauș spătăresc, ispravnic, serdar, mare clucer, capuchehaie la Poartă, ajunge domn al Moldovei (1685—1693) — și al celei de-a treia soții a acestuia, Ana Bantîș, descendenta unei familii de boiernași, la origine negustori din Lăpușna. Tatăl se va îngriji stăruitor, poate și ca o compensație a propriei sale lipse de cultură, de educația celor doi fii, Antioh și Dimitrie, care, pe lîngă învățătura obișnuită a tinerilor boieri (teologia, slavona, greaca și latina), vor fi instruiți și de către teologul și iatrofilozoful cretan Ieremia Cacavela, predicator și poliglot, care studiase la Lipsca și Viena. Ostatic la Constantinopol, de la 15 ani, între 1688 și 1691, **C.** își continuă aici desăvîrșirea pregătirii sale spirituale, profitînd deopotrivă de tradiționala cultură bizantină întreținută de Academia Patriarhiei, de reflexele tîrzii ale umanismului, venite din apusul Europei și, ceea ce era o noutate pentru o beizadea creștină, se preocupă îndelung de cunoașterea mediului musulman. Face studii diverse — filozofie, logică, teologie, geografie, istorie, muzică, medicină, folclor, limbi occidentale și orientale (turca, persana, araba) — cu cei mai vestiți profesori ai epocii : Antonie, Spandonis Vizantios (Spandoni), Balasios (Blasie), Iacob Manos Argivul, Alexandru Mavrocordat, Meletie de Arta, Hrisant Notara, Ilie Miniat, se pregătește cu învățați și artiști orientali : Nefioghlu, Es'ad Efendi, Rami Mehmed Pașa, poet și muzician, Levhi Celebi, pictor. În capitala otomană, unde va sta, cu întreruperi, timp de 22 de ani, **C.** cultivă o serie de prietenii, profitabile din punct de vedere intelectual și politic, cu diplomați străini, ambasadorii francezi P.-A. de Châteauneuf și de Fériol, Collier al Olandei și Petru Andreevici Tolstoi, este un obișnuit al curții sultanului Ahmed al III-lea și al cercurilor grecești din Fanar. Întors în țară el trăiește la curtea Moldovei ultimii ani ai domniei părintelui său (1691—1693), perioadă umbrită de omorul, din porunca domnitorului, al fraților Velicico și Miron Costin. După moartea tatălui, **C.** este ales domn al Moldovei (martie — aprilie 1693) la dorința manifestă a păturilor mijlocii (oșteni, slujitori, mici boieri), pe care se sprijinise fostul domnitor, dar și a influenților boieri Iordache Ruset vistiernicul și Lupu Bogdan hatmanul, care vedeau în tinerețea lui **C.** posibilitatea de a continua subordonarea domniei intereselor boierimii. Nefiind confirmat de Poarta otomană, ce desemnează domn pe Constantin Duca, prin influența lui Constantin Brîncoveanu, „altîn-beiul" valah, **C.** se întoarce, ca domn mazil, în 1693, la Constantinopol, unde își va continua studiile. Din 1695 este capuchehaia, la Poartă, a fratelui său mai mare Antioh, ales domn al Moldovei (1695—1700) cu sprijinul partidei boierilor Rusetești (Cupărești), dar și prin renunțarea la scaun a lui **C.** Acesta nutrea gîndul ambițios de a conduce Țara Românească, pretenție care îl așează în conflict deschis cu Brîncoveanu după 1699, cînd devine ginerele fostului domnitor muntean Șerban Cantacuzino, prin căsătoria de la Iași cu fiica acestuia Casandra. Își îmbogățește experiența militară, participînd, alături de turci, la asediul cetății Petrovaradin și la lupta de la Zenta (1697), dezastrul suferit aici de Mustafa II în fața austriecilor încredințîndu-l de declinul spre care mergea Imperiul otoman. Între cei doi frați Cantemir intervenise o răceală, cauzată de acapararea averii părintești, nici ea prea mare în comparație cu a marilor boieri feudali ai vremii, de către Antioh, ceea ce-l pune pe **C.** într-o stare materială dificilă. Situația lui se înrăutățește după numirea ca domn al Moldovei a lui Mihai Racoviță, de partea căruia trec și boierii Rusetești. Intrigile lui Brîncoveanu la Poartă urmăresc permanent înlăturarea rivalului său **C.**, dar acesta, prin intermediul relațiilor sale, scapă de surghiun și de închisoare, de unde Antioh refuzase să-l răscumpere. Este însă ajutat de ambasadorul de Fériol. În urma unor schimbări favorabile Cantemireștilor — numirea ca vizir a lui Tebendar Mehmed Pașa, prietenul lui **C.** —, Brîncoveanu renunță un timp la intrigi, acceptă ridicarea a doua oară la domnie a lui Antioh (1705—1707), perioadă în care fratele său nu mai îndeplinea nici o funcție la Poartă, și încheie cu **C.** o înțelegere, prin care acesta primea o pensie anuală în schimbul averilor soției sale, confiscate de

domnitorul muntean. Lupta politică îndelungată dusă la Constantinopol de C., din care n-au lipsit armele obişnuite ale candidaţilor la domnia ţărilor române (memorii, învinuiri, relaţii), ia sfîrşit la 14 noiembrie 1710, într-o perioadă cînd ridicarea unei noi puteri, a Rusiei, impunea în Moldova un domn credincios Porţii. Domnia de opt luni a lui C. se caracterizează prin încercarea de aplicare a ideilor sale de principe luminat. Ca şi tatăl său el îşi întăreşte domnia sprijinindu-se pe categorii sociale mijlocii, acordîndu-le scutiri şi reduceri de impozite. Promovează în posturi importante oameni tineri şi de încredere: Ion Neculce — mare hatman, Ştefan Luca — mare vistiernic. Atrage de partea domniei biserica, reintegrează ţării o serie de domenii mănăstireşti închinate patriarhiilor din Orient şi creează astfel un venit fix al vistieriei domneşti. Pe planul politicii externe, C. se situează în conflictul ruso-turc de partea Rusiei, această orientare corespunzînd convingerilor sale politice mai vechi (împărtăşite parţial ambasadorului P. A. Tolstoi la Constantinopol) despre declinul Imperiului otoman, precum şi dorinţei de eliberare a ţării. Tratatul alcătuit de C. şi încheiat la Luţk (13 aprilie 1711), model de prudenţă şi abilitate diplomatică, stabilea noile relaţii dintre Rusia şi Moldova, garantîndu-se independenţa şi integritatea ţării, şi, într-o clauză, rămasă necunoscută boierimii autohtone, se asigura familiei Cantemir o dinastie ereditară, cu puteri absolute. Operaţiile militare începute la 30 mai 1711, între care se remarcă o intervenţie reuşită condusă de C. la Bîrseni, pe Prut, se încheie cu lupta decisivă de la Stănileşti (8—12 iulie 1711), unde victoria revine turcilor. Conform înţelegerii prevăzute în tratatul de la Luţk, C. se strămută, în iulie 1711, împreună cu familia şi cu patru mii de moldoveni, în Rusia, unde va rămîne pînă la sfîrşitul vieţii. Primeşte de la Petru cel Mare pentru sine şi pentru oamenii lui (dintre care o parte, printre aceştia şi Neculce, se vor repatria) moşii lîngă Harkov şi recunoaşterea imediată a rangului, prin acordarea titlului de principe serenisim al Rusiei, la 1 august 1711. Încrederea, preţuirea şi influenţa lui C. asupra ţarului crescînd ulterior, îi vor asigura, în ciuda intrigilor nobililor autohtoni, o altă situaţie decît aceea a unui exilat, fără perspective pe plan social-cultural. El însuşi a considerat şederea în Rusia un provizorat, perioadă în care n-a încetat să lupte în favoarea ţării sale, prin acţiuni politice şi prin operele ştiinţifice scrise aici. După moartea doamnei Casandra (1712), C. se dedică studiilor, înconjurîndu-se de erudiţi greci — Atanasie Contoidi, Atanasie Skiada, Mihail Skendo — şi ajutat de secretarul său rus, Ivan Ilinski. În aprilie 1712 se afla la Petersburg, participînd la un consiliu secret al ţarului, în care se plănuia reînceperea războiului cu turcii în Crimeea, conducerea armatei urmînd a i se încredinţa lui C. În 1714, invitat din nou la Petersburg, cu ocazia serbării unei victorii ruseşti asupra suedezilor, C. reamintea ţarului, printr-un panegiric grecesc, rostit de fiul său Şerban, de misiunea acestuia în lupta contra turcilor. Prezenţa sa la Moscova şi Petersburg îl pune în contact cu personalităţi importante ale epocii, cărturari, diplomaţi, demnitari, militari, ruşi şi străini, cărora li se impune prin cultura sa. La 11 iunie 1714 este ales membru al Academiei din Berlin, consacrare care îl plasează pe cel mai bun cunoscător, în epocă, al problemelor orientale printre savanţii de renume european ai secolului. Aflat, un timp, la Kiev, C. stabilea legături secrete cu reprezentanţi din cele trei ţări române şi încerca prin scrisori către ţar să determine, în timpul războiului austro-turc (1716—1718), o intervenţie a Rusiei împotriva otomanilor. Prin căsătoria, din 1720, cu Anastasia, fiica cneazului şi generalului Ivan Trubeţkoi, C. pătrundea în aristocraţia rusă. Din 1721 este sfetnic intim al ţarului şi membru al Senatului, semnătura sa apărînd în acea perioadă pe multe din actele ce întăreau reformele sociale, administrative şi militare, menite să modernizeze statul rus. În 1722 participă la campania militară dusă de Petru I în Caucaz, ca principal specialist în problemele ştiinţifice şi politice orientale. Cu această ocazie realizează importante cercetări geografice şi arheologice. După criza de diabet avută la Derbent, C. se retrage din expediţie, stabilindu-se, în ultimele luni, la moşia care îi purta numele, Dimitrievka.

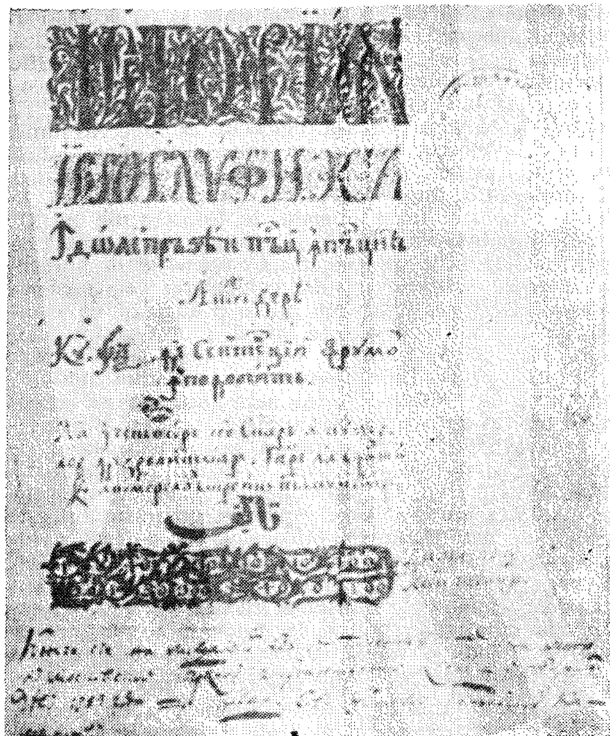

Prima operă a lui C., redactată în intervalul decembrie 1697 — iunie 1698 şi dedicată lui Antioh Cantemir, este *Divanul sau Gîlceava înţeleptului cu lumea sau Giudeţul sufletului cu trupul*, tipărită în 1698, la Iaşi, sub îngrijirea hatmanului Lupu Bogdan, precum şi a lui Ieremia Cacavela, care prefaţează laudativ cartea fostului discipol şi realizează, tot el, probabil, versiunea greacă a textului, imprimată alături de originalul românesc. Izvoarele acestei scrieri, cu caracterul unei antologii, prima de acest gen în literatura română, sînt numeroase, cuprinzînd deopotrivă texte religioase şi laice, orientale şi apusene, antice şi medievale, unind lucrări care au influenţat

concepţia cărţii sau au fost integrate în compoziţia acesteia, prin preluarea unor citate celebre, maxime, sentinţe, figuri de stil. S-a apelat, cel mai adesea, la textul *Bibliei*, într-o versiune latină, sau chiar la un *Thesaurus biblicus* (dicţionar de citate biblice, grupate tematic), la scriitori bizantini ca Filip Solitarul, Mihail Chroniates, Ioan Hrisostom, Ioan Climax, la persanii Saadi şi Hafiz, la autori apuseni ca Pietro Bizzari, Pierre Bersuire, Giacomo Aconcio, la unitarienii Johannes Crellius şi Andrea Wissowatius (Wiszowaty), dar şi la Miron Costin şi Dosoftei, la cărţi populare răspîndite la noi (**Alexandria, *Istoria Troadei, *Varlaam şi Ioasaf). **C.** este unul dintre ultimii scriitori europeni care tratează o temă foarte răspîndită a literaturii etice medievale: disputa dintre suflet şi trup. *Divanul* are trei părţi. Prima parte, dialogată, este şi cea mai importantă, cuprinzînd „gîlceava" între Înţelept—Suflet—Microcosm (identitate stabilită de autor) şi Lume—Trup—Macrocosm, adică între morala creştină şi concepţia opusă, laică, hedonistă. Partea a doua reia dezbaterea, argumentînd-o cu citate din diverşi autori. Partea a treia aduce împăcarea Lumii cu Înţeleptul, conciliere pe care **C.** o exprimă folosindu-se de traducerea unei lucrări a lui A. Wissowatius — *Stimuli virtutum, fraena peccatorum* (1682), în tălmăcirea lui, *Strămutarea bunătăţilor şi frîul păcatelor*. Principala problemă a *Divanului* este aceea a raportului dintre om şi lume; soluţia autorului, moderat ortodoxă, nu recomandă fuga de lume, ci doar viaţa virtuoasă. Dincolo de scopul lui didactic-religios, *Divanul*, fiind în ansamblul ei o carte de morală creştină pentru credincioşi, care trebuie să biruiască ispitele lumii trăind în mijlocul ei, lasă să se întrevadă dilema autorului între două atitudini de viaţă. Prin rezolvarea pe care o dă vechii teme medievale, a disputei cleric-laic, **C.** dezvăluie tendinţa de a concilia tradiţia religioasă cu aspiraţiile sale umaniste şi raţionaliste. Lucrare de educaţie religioasă şi de reflecţie filozofică sub formă literară, *Divanul* s-a integrat în cultura românească (s-au păstrat numeroase copii), dezvoltînd în cadrul literaturii populare din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea interesul pentru temele „norocul nestatornic" şi „disputa dintre suflet şi trup". Prin 1705, *Divanul* a fost tradus în limba arabă.

Din jurul anului 1700 datează lucrarea lui **C.** intitulată *Ioannis Baptistae Van Helmont physices universalis doctrina,* o culegere de extrase din opera filozofului flamand J. B. Van Helmont, cuprinzînd texte referitoare la fizica acestuia, adică la teoriile sale despre originea naturii, pe care gînditorul român le găseşte în consens cu dogmele teologiei creştine. Textele selectate sînt însoţite de o introducere a lui **C.** scrisă în latină şi în română: *Encomium in I. B. Van-Helmont et virtutem physices universalis doctrinae ejus (Laudă către izvoditor şi către virtutea învăţăturii lui)*, un elogiu adus operei lui Van Helmont, pe care încearcă să o facă cunoscută la noi. Influenţat de elemente teozofice van-helmontiene, **C.** scrie la Constantinopol, în martie — septembrie 1700, lucrarea cu caracter filozofic *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago,* titlu pentru care s-au propus echivalenţele româneşti *Imaginea ştiinţei sacre, care nu se poate zugrăvi* sau *Icoana de nezugrăvit a ştiinţei sfinte.* Opera cuprinde şase părţi, în care se tratează pe rînd probleme de teoria cunoaşterii, de fizică (originea materiei şi creaţia lumii), noţiunea de timp, chestiunea universalelor, mult dezbătută în filozofia medievală, iar ultimul capitol, cu un accentuat caracter etic, pune în discuţie probleme legate de destinul omului. Cartea în ansamblul ei este o polemică cu neoaristotelismul şi cu scolastica. Autorul încearcă să argumenteze pe cale filozofică doctrina creştină, împletind, într-o manieră specific medievală, probleme de filozofia naturii şi de teologie, chestiuni gnoseologice şi moral-religioase. El consideră că ceea ce s-a petrecut la facerea lumii poate fi cunoscut numai pe calea revelaţiei, adică „a ştiinţei sacre", dar că evenimentele care au urmat se desfăşoară după legi fixe, pe care raţiunea le poate cunoaşte. Între operele de tinereţe ale lui **C.**, datînd dinainte de 1705, se înscrie şi primul tratat de logică compus de un român: *Compendiolum universae logices institutionis (Mic compendiu de logică generală).* Deşi realizează în parte o lucrare de compilaţie, bazată pe o scriere latină a unui autor anonim, *Isagoge in veritatis cognitionem,* şi pe opera *Institutio logices ad mentem neotericorum philosophorum* a lui Cacavela, el nu se mulţumeşte să accepte în mod pasiv logica tradiţională, derivată din moştenirea aristotelică, ci caută în ea o justificare gnoseologică, tentativă ce afirmă o tendinţă raţionalistă. Caracterul variat al preocupărilor sale de tinereţe, cu tendinţe universalizante, proprii umanismului, este dat şi de activitatea de muzicolog. **C.** a lăsat o lucrare în limba turcă, scrisă în jurul anului 1700, *Cartea ştiinţei muzicii după felul literelor,* care cuprinde o expunere teoretică a muzicii turceşti, cu explicaţia notaţiei inventate de autor, şi o culegere de 360 de melodii compuse şi notate după sistemul său, integrate în repertoriul clasic al muzicii orientale.

Cea mai importantă operă literară a lui **C.** este *Istoria ieroglifică,* scrisă în limba română la Constantinopol, între 1703—1705. Alegorismul face din *Istoria ieroglifică* o scriere ermetică. Opera prezintă evenimentele contemporane legate de lupta pentru domnie între partidele boiereşti din ţările române. După mazilirea Vidrei (Constantin Duca) boierii din cele două principate se adună la Arnăut-Chioi, lîngă Adrianopol, pentru a desemna pe noul domn. Acesta va fi impus prin voinţa Corbului (Constantin Brîncoveanu), a cărui putere zădărniceşte manevrele unor adversari insuficient de influenţi în Cetatea Epithimiei (Poarta otomană). Domnia revine Struţocămilei (*Mihai Racoviţă*), act consfinţit oficial. Întorşi în ţară, boierii determină prin jaful lor răscoala muştelor (ţăranii). Corbul obţine ordinul de arestare şi surghiun al Inorogului (Dimitrie Cantemir), principalul său rival politic. Trimisul Corbului, Şoimul (Toma Cantacuzino), urmează să aibă întrevederi cu Inorogul în Cetatea Epithimiei, cu care ocazie Hameleonul (Scarlat Ruset) îl trădează turcilor. Situaţia schimbîndu-se în favoarea Inorogului, scaunul Moldovei revine Filului (Antioh Cantemir), iar Corbul este nevoit să ducă tratative de împăcare cu Inorogul. Această luptă pentru domnie se reflectă şi printr-o dispută filozofică, printr-un conflict de principii între două simboluri: Inorogul şi Corbul, adică principele luminat şi tiranul lipsit de scrupule. În planul ficţiunii, nu faptele contează, ci lupta de opinii susţinută, cu cele mai subtile arme ale retoricii, de protagoniştii travestiţi în dihănii şi păsări. Retorismul este în primul rînd arma celor activi: Vulpea (Ilie Ţifescu) sau Hameleonul. La eroii contemplativi, Brehnacea (stolnicul Constantin Cantacuzino) sau Şoimul, discursurile, mai palide, dobîndesc un spor de profunzime filozofică şi de lirism. Personajele *Istoriei ieroglifice* sînt, cele mai multe, adevărate caractere, în sensul clasic al termenului; Corbul reprezintă tiranul, Vulpea — vicleanul, Hameleonul — ipocritul, Struţocămila — prostul. *Istoria ieroglifică* este deopotrivă un manual politic şi un eseu filo-

zofic. C. dezbate probleme de conducere a statului, făcînd indirect o demonstrație a calităților ideale ale domnitorului luminat. El crede, în sens umanist, că valorile spirituale hotărăsc mersul istoriei, propunînd în subtext o ierarhie socială bazată pe meritele intelectuale ale indivizilor. Pentru C. importantă este puterea interioară a spiritului de a medita asupra existenței. Din acest unghi, cele „760 de sentenții" ale cărții dezvoltă în ansamblu viziunea lui C. asupra condiției umane. Omul este pieritor, „atom putrezitor", dar, în aceeași măsură, este și marea excepție în opoziție cu lumea înconjurătoare, singura ființă care, în anumite limite, se poate construi pe sine și poate, prin creație, să aspire la nemurire. *Istoria ieroglifică* este o carte de literatură barocă, în care se îmbină temperamentul pătimaș al autorului cu lirismul său. C. trece de la sentimentul tragic la amuzament și sarcasm, de la sublim la grotesc, de la viziuni cosmice la miniaturi grațioase. În planul formei autorul parcurge drumul de la expresia directă și violentă la retorism. Violența este captată deseori în mici pamflete, surprinzătoare prin vigoare și inventivitate verbală. Lirismul lui C. este pătruns de rezonanțe biblice și populare, din bocete, blesteme și descîntece.

Ciclul operelor cu caracter istoric și științific, redactate în Rusia, cuprinde pentru început o scriere în limba latină, din 1714, *Monarchiarum physica examinatio (Cercetare naturală a monarhiilor)* — o aplicare în domeniul istoriei politice a teoriei evoluției ciclice. Plecînd de la o profeție biblică, după care omenirea va fi stăpînită de patru monarhii universale succesive, C. prevestește țarului Petru I că va întemeia a patra monarhie. Prima etapă a ascensiunii acestei împărății o va reprezenta zdrobirea puterii otomane și eliberarea popoarelor creștine subjugate. Una din scrierile de mare răsunet ale lui C., *Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei)*, operă vastă și de meticuloasă elaborare, redactată definitiv între 1714—1716, ilustrează un alt aspect al creației enciclopedice a autorului. Prima parte a lucrării, consacrată geografiei fizice, se ocupă de ținuturile și tîrgurile Moldovei și conține o introducere referitoare la vechii locuitori, la originea romană a poporului român. Partea a doua, mai amplă, cu caracter politic, avînd ca subiect orînduirea de stat, descrie ceremonialul de alegere și înscăunare, de scoatere din domnie, relatează despre obiceiurile curții domnești, despre dregătorii și ranguri boierești, despre legile țării și divanurile de judecată ca și despre veniturile Moldovei. Partea a treia, cu referiri la religie și la școală, atinge direct problema latinității poporului, analizată pe baza limbii române, pe care autorul o compară cu cea latină și italiană, indicînd și unii termeni pe care îi crede de origine dacică. *Descrierea Moldovei* este în același timp o operă ce aparține și literaturii prin pasajele cu caracter fabulos și prin numeroasele sale reflecții.

Reputația europeană a lui C. se datorează mai ales operei sale *Historia incrementorum atque decrementorum aulae othomanicae (Istoria creșterii și descreșterii curții otomane)*, scrisă între 1714 și 1716. Concepută în două părți, corespunzătoare celor două faze din istoria otomană, al căror hotar despărțitor C. îl fixează la anul 1672, istoria creșterii imperiului turcesc este de fapt prelucrarea comentată a cărții lui Saad Ed-Dîn din Larisa, autor al unei istorii prescurtate a turcilor. Latura originală și importantă o constituie notele și observațiile critice pe care le adaugă C. plecînd de la izvoare bizantine și apusene și de la cunoștințele sale directe despre starea imperiului. Mai originală, partea a doua a lucrării, consacrată descreșterii imperiului pînă la 1711, are un pronunțat caracter memorialistic, bazîndu-se pe experiența personală a autorului. Concepția ce fundamentează această scriere este teoria evoluției ciclice a statelor, conform căreia împărăția otomană cunoaște o fază de creștere, urmată necesar de una de decădere. În intervalul 1714—1716 este scrisă *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis (Viața lui Constantin Cantemir, supranumit cel bătrîn, domnul Moldovei)*, în care C. realizează un portret apologetic al tatălui său, prezentat drept o personalitate politică și istorică, un mare domnitor. Prin această scriere, se completează, continuîndu-se cronica lui Miron Costin, intervalul 1661—1693 din istoria Moldovei. O altă lucrare de istorie românească, scrisă între 1717 și 1718, în limba rusă, este *Minunata revoluție a dreptății lui Dumnezeu asupra familiei vestiților Cantacuzini din Țara Românească și a Brîncovenilor*, mai cunoscută sub titlul de *Evenimentele Cantacuzinilor și ale Brîncovenilor*. Scrierea relatează mai cu seamă rivalitățile ce au urmat, după moartea lui Șerban Cantacuzino, între noul domn Brîncoveanu și familia Cantacuzinilor. Într-o altă lucrare, cu caracter religios, C. polemizează cu Teofan Prokopovici, cunoscută figură ecleziastică rusă din acea vreme. Lucrarea *Loca obscura in cathechisi quae ab anonimo authore idiomate edita et Pervoe ucenie otrokom intitulata est (Locuri întunecate în catehismul publicat de un autor anonim în limba slavonă și intitulat Pervoe ucenie otrokom)* este o apărare a doctrinei ortodoxe în formele ei tradiționale, împotriva curentelor de idei generate de Reformă. Din 1721 sau 1722 datează o mică scriere cu caracter moral-filozofic, *Despre conștiință*, redactată în rusește, sub forma unei scrisori către contele Gavriil Golovkin. Preocupările sale în legătură cu lumea musulmană se reflectă în însemnările scrise în latină, însoțite de schițe și desene, adunate sub titlul de *Collectanea Orientalia*. Din activitatea de orien-

talist a lui C., de mare importanță este opera *Cartea sistemei sau a stării religiei mahomedane,* scrisă în limba rusă și tipărită la Petersburg în 1722. Opera încearcă o sinteză a complexului cultural pe care îl reprezintă popoarele de religie mahomedană, cuprinzînd amănunte despre învățămînt, despre creația filozofică, literară și artistică, despre legislație și practica juridică, medicină, credințe și superstiții. Ultima scriere a lui C., redactată între 1719 și 1722, este *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor,* operă cu punct de plecare într-o scurtă lucrare scrisă în latină, în 1717, *Historia Moldo-Vlahica.* Expresie a sentimentelor sale patriotice, păstrate intacte pînă la sfîrșitul vieții, *Hronicul...,* operă scrisă în limba română, este totodată lucrarea cea mai erudită a autorului. *Hronicul...* tratează critic și sistematic istoria poporului român de la originile sale pînă la descălecare, privind evenimentele cronologic, dispuse în jurul temei centrale a continuității poporului român în Dacia. Textul reflectă o concepție evoluată în istoriografia românească. C. enunță o nouă metodologie în studiul istoriei, înscrisă într-o serie de „canoane", multe din ele rămase și mai tîrziu principii de referință. În *Hronicul...* C. socoate pe români ca urmași ai romanilor, proclamînd, ca și mai tîrziu istoricii Școlii ardelene, puritatea latină a neamului nostru. El susține nu numai o continuitate etnică, așa cum este considerată în istoriografia de astăzi, dar și una politică. Autorul crede în vechimea unui stat românesc independent, din care s-au despărțit apoi Transilvania, Moldova și Țara Românească. *Hronicul...* reprezintă o sinteză între tradiția cronicarilor moldoveni și rigorile istoriografiei europene a vremii. Operele lui C. scrise în limba română reprezintă o încercare de emancipare din tipare arhaice spre constituirea unei limbi literare culte. Stilul său îmbină naturalețea de inspirație populară cu retorica ecleziastică, obișnuită în literatura românească a epocii, și cu tendințele savante de exprimare, proprii umanismului tîrziu de tradiție greco-latină.

— *Divanul sau Gîlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul,* Iași, 1698 ; ed. publ. B. P. Hasdeu, AIR, II, 1865, *81—170* ; ed. îngr. și pref. Virgil Cândea, București, E.L., 1969 ; *Scrisoarea Moldovei,* Tip. Mănăstirii Neamț, 1825 ; ed. *(Descrierea Moldovei),* pref. C. Negruzzi, Iași, Tip. Francezo-română, 1851 ; ed. îngr. T. Boldur-Lățescu, Iași, Tip. Bermann, 1868 ; *Descrierea Moldovei,* pref. Miron Nicolescu, București, Socec, 1909 ; ed. tr. G. Pascu, București, Cartea românească, 1923 ; ed. 2, București, Tip. Române unite, 1938 ; ed. tr. Gh. Adamescu, București, Cartea românească, 1941 ; ed. tr. Petre Pandrea, pref. C. I. Gulian, București, E.S.P.L.A., 1956 ; ed. îngr. și pref. C. Măciucă, București, E.T., 1961 ; ed. îngr. și postfață Magdalena Popescu, București, Minerva, 1973 ; ed. îngr. D. M. Pippidi, tr. Gh. Guțu, introd. Maria Holban, comentariu istoric N. Stoicescu, București, E.A., 1973 ; *Hronicul romano-moldo-vlahilor,* I—II, îngr. Gh. Săulescu, Iași, Tip. Mitropoliei, 1835—1836 ; *Operele principelui...,* t. I : *Descriptio Moldoviae,* București, Tip. Lucrătorii asociați, 1872, t. II : *Descrierea Moldovei,* București, Tip. Lucrătorii asociați, 1875, t. III—IV : *Istoria Imperiului otoman,* tr. Iosif Hodoș, București, Societatea Academică Română, 1876—1878, t. V : *Evenimentele Cantacuzinilor și Brîncovenilor. Divanul,* tr., îngr. și pref. G. Sion, București, Göbl, 1878, t. VI : *Istoria ieroglifică, Compendiolum universae logices institutionis, Encomium in I.B. Van-Helmont et virtutem physices universalis doctrinae ejus,* București, Tip. Laboratorii români, 1883, t. VII : *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis. Collectanea orientalia,* București, Tip. Laboratorii români, 1883, t. VIII : *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor,* îngr. Gr. G. Tocilescu, București, Göbl, 1901 ; *Vita Constantini Cantemyrii (Viața lui Constantin Cantemir),* tr. N. Iorga, București, Tip. Cărților bisericești, 1923 ; ed. tr. N. Iorga, îngr. Liliana Iorga, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; ed. tr. și îngr. Radu Albala, pref. P. P. Panaitescu, București, E.S.P.L.A., 1960 ; ed. tr. și îngr. Radu Albala, pref. Const. C. Giurescu, București, Minerva, 1973 ; *Istoria ieroglifică,* îngr. și pref. Em. C. Grigoraș *(Lupta între Inorog și Corb),* București, România nouă, 1927 ; ed. îngr. și pref. P. P. Panaitescu și I. Verdeș, I—II, București, E.L., 1965 ; ed. îngr. și pref. Doina Curticăpeanu *(Melanholia neasemuitului inorog),* Cluj, Dacia, 1973 ; ed. îngr. Simona Runcan, București, Minerva, 1973 ; *Despre Coran,* tr. Ioan Georgescu, Cernăuți, 1927 ; *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago (Metafizica),* tr. Nicodim Locusteanu, pref. Em. C. Grigoraș, București, Ancora, [1928] ; *Monarchiarum physica examinatio — Studiu asupra naturii monarhiilor,* STD, IV, 1951, 1 ; *Interpretarea naturală a monarhiilor* (tr. și publ. I. Sulea-Firu), SCB, V, 1963 ; *[Scrisoarea lui Dimitrie Cantemir către contele Golovkin]* (tr. și publ. Nicolae Gogoneață), RFZ, XVII, 1970, 1 ; *Opere complete,* îngr. și introd. Virgil Cândea, vol. I : *Divanul,* București, E.A., 1974, vol. IV : *Istoria ieroglifică,* introd. N. Stoicescu, București, E.A., 1973 ; *Sistemul sau întocmirea religiei mahummedane,* tr. îngr. și introd. Virgil Cândea, București, Minerva, 1977 ; *Precuvîntare sau Predoslovie în „Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor"* (tr. și publ. Dan Slușanschi), MS, VII, 1976, 1 ; *Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei* (tr. Dan Slușanschi, publ. Dan Slușanschi, Radu Lăzărescu), MS, VII, 1976, 2 — VIII, 1977, 2.

— 1. [G. Barițiu], *Dimitrie Cantemir, principele Moldovei,* T, III, 1870, 10, 11 ; 2. Gr. G. Tocilescu, *Cercetări făcute în arhivele și bibliotecile din Rusia,* GLO, I, 1878, 29 ; 3. Ov. Densusianu, *Notițe asupra lui Dim. Cantemir,* RTL, II, 1894, 2 ; 4. Sbiera, *Mișcări, 231—240, 252—254, 255—257, 266—267, 314—324* ; 5. Densusianu, *Ist. lit., 500—578* ; 6. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* I, *273—413* ; 7. Maria Bengescu, *Un portret al lui Dumitru Cantemir,* LAR, VII, 1903, 1—2 ; 8. N. Iorga, *Vești nouă despre Dimitrie Cantemir,* FD, II, 1907, 3 ; 9. N. I. Apostolescu, *L'ancienne versification roumaine,* Paris, Champion, 1909, *56—66* ; 10. Teodor T. Burada, *Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir,* București, Socec, 1911, reed. în *Opere,* II, București, E.M., 1975, *41—136* ; 11. Dragoș Protopopescu, *Stilul lui Dimitrie Cantemir,* București, Socec, 1915 ; 12. Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi,* 134, *147—148* ; 13. Ilie Minea, *Personalitatea și activitatea literară a lui Dimitrie Cantemir,* VR, XVI, 1924, 7—11 ; 14. Haneș, *Ist. lit., 77—105* ; 15. G. Pascu, *Viața și operele lui Dimitrie Cantemir,* București, Cultura națională, 1924 ; 16. Ioan I. Nistor, *Pomenirea lui Dimitrie Cantemir voevod,* București, Cultura națională, 1924 ; 17. Ștefan Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia,* București, Cultura națională, 1925 ; 18. N. Iorga, *O suferință de cărturar român între străini. Dimitrie Cantemir în Rusia,* RI, XI, 1925, 7—9 ; 19. G. Vâlsan, *D. Cantemir ca geograf,* RSA, XII, 1925, 1 ; 20. G. Vâlsan, *Opera geografică a principelui Dimitrie Cantemir,* Cluj, Ardealul, 1926 ; 21. Em. Grigoraș, *Dimitrie Cantemir om de știință și literat,* CL, LVIII, 1926, octombrie ; 22. Ilie Minea, *Despre Dimitrie Cantemir. Omul — scriitorul — domnitorul,* Iași, Viața românească, 1926 ; 23. Ilie Minea, *Concepția lui D. Cantemir în domeniul filozofiei istoriei,* CI, II—III, 1926—1927 ; 24. P. Panaitescu, *Le prince Démètre Cantemir et le mouvement intellectuel russe sous Pierre le Grand,* RES, VI, 1926, fasc. 3—4 ; 25. Radu Dragnea, *Cantemir și filozofia istoriei,* SRO, I, 1927, 2 ; 26. Em. C. Grigoraș, *Cantemir teosof,* PRL, I, 1927, 8 ; 27. Em. C. Grigoraș, *Cantemir filozof,* CL, LX, 1927, septembrie-noiembrie ; 28. G. Pascu, *Cantemir și ardelenii,* RCT, I, 1927, 1 ; 29. Em. C. Grigoraș, *Un poem gnomic de Dimitrie Cantemir,* PRL, II, 1928, 4 ; 30. Iorga, *Ist. lit.,* II, *310—458* ; 31. P. P. Panaitescu, *Contribuții la opera geografică a lui Dimitrie Cantemir,* Bucuresti, Cultura națională, 1928 ; 32. N. Iorga, *Dimitrie Cantemir,* Cluj, 1929 ; 33. Pușcariu, *Ist. lit., 161—182* ; 34. Sever Zotta, *Despre neamul Cantemireștilor,* Iași, Viața românească, 1931 ; 35. P. V. Haneș, *Istoria literară în călătorii : „Istoria Imperiului Otoman" a lui D. Cantemir utilizată încă în 1901,* CL, LXVI, 1933, martie ; 36. N. Iorga, *Despre Dimitrie Cantemir cu prilejul aducerii în țară a rămășițelor lui,* Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1935 ; 37. N. Iorga, *Originalitatea lui D. Cantemir,* Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1935 ; 38. N. Iorga, *Practica domnească a unui ideolog : Dimitrie Cantemir,* București, Monitorul oficial, 1935 ; 39. Franz Babinger, *Izvoarele turcesti ale lui Dimitrie Cantemir,* București, Cartea românească, 1941 ; 40. Bagdasar, *Ist. filos. rom., 3—20* ; 41. Călinescu, *Ist. lit., 39—47* ; 42. Victor Papacostea, *Dimitrie Cantemir,* F, LXXVII, 1942, 1—2 ; 43. P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir,* CL, LXXVI, 1943, *9—10* ; 44. Șt. Pașca, *Des copies du „Divan" de Démètre Cantemir en Transylvanie,* Bucuresti, Monitorul oficial, 1943 ; 45. D. Popovici, *Primele manifestări de teorie literară în cultura românească,* SL, II, 1943 ; 46. Marcel Romanescu, *Cantemir, Montesquieu și Marsigli,* Bucuresti, Monitorul oficial, 1944 ; 47. Dan Simonescu, *Activitatea lui D. Cantemir în Rusia,* SCIS, XIX, 1946 ; 48. Al. Rosetti, *Dimitrie Cantemir,* CV, I, 1949, 3 ; 49. Al. Rosetti, *Observații asupra limbii lui Dimitrie Cantemir în „Istoria ieroglifică",* Bucuresti, 1951 ; 50. Al. Bistrițeanu, *Creația populară ca preocupare si izvor de inspiratie la D. Cantemir si N. Bălcescu,* RITL, II, 1953, 1 ; 51. Emil Petrovici, *Limba lui Dimitrie Cantemir,* VSD, *120—128* ; 52. Florea Bobu Florescu, *Elemente etnografice în opera lui D. Cantemir,* SCIA, II, 1955, 1—2 ; 53. I. Verdes, *Despre „Micul manual de logică generală" al lui Dimitrie Cantemir,* CF, III, 1955, 3 ; 54. I. Verdeș, *Ideile filozofice si social-politice ale lui D. Cantemir în „Istoria ieroglifică",* CF, III, 1956, 6 ; 55. Constantinescu, *Scrieri alese,* 93 ; 56. Mihail Guboglu, *Dimitrie Cantemir și Istoria imperiului otoman,* SAI, II, 1957 ; 57. Perpessicius, *Mentiuni ist., 286—304* ; 58. I. Verdeș, *Dimitrie Cantemir, patriot, gînditor și om de știință,* DIF, I, *58—102* ; 59. P. P. Panaitescu, *Dimitrie Can-*

temir. Viața și opera, București, E.A., 1958 ; **60.** Mihail Guboglu, *Démètre Cantemir — orientaliste*, STAO, III, 1960 ; **61.** Dan Bădărău, *Dimitrie Cantemir și Van Helmont*, CF, VIII, 1961, 1 ; **62.** Dan Bădărău, *Le concept de loi historique chez Démètre Cantemir*, AAL, IV, 1961, 4 ; **63.** Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *273—279* ; **64.** Piru, *Ist. lit.*, I, *328—366* ; **65.** Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *374—407* ; **66.** Dan Bădărău, *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, București, E.A., 1964 ; **67.** V. Cândea, *Dialogul Orient — Occident, tradiție — inovație în „Divanul" lui Dimitrie Cantemir*, București, 1964 ; **68.** Alexandru Elian, *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*, CMȘ, *104—119* ; **69.** Adrian Fochi, *Dimitrie Cantemir etnograf și folclorist*, REF, IX, 1964, 1, 2 ; **70.** *Ist. lit.*, I, *557—587* ; **71.** *Ist. gînd.*, *65—83* ; **72.** Corneliu Sîrbu, *Cartea lui Dimitrie Cantemir despre sistemul sau situația religiei musulmane*, MM, XL, 1964, 1—2 ; **73.** Ariadna Camariano-Cioran, *Jérémie Cacavela et ses relations avec les Principautés Roumaines*, RSE, III, 1965, 1—2 ; **74.** N. Gogoneață, *Un filozof umanist — Dimitrie Cantemir*, LPC, XLV, 1965, 4 ; **75.** Dan Bădărău, *Dimitrie Cantemir academician*, RFZ, XIII, 1966, 8 ; **76.** Scarlat Callimachi, *Démètre Cantemir*, București, Meridiane, 1966 ; **77.** Cioculescu, *Varietăți*, *50—61* ; **78.** Șesan Milan, *Dimitrie Cantemir academician*, ATN, III, 1966, 12 ; **79.** Paul Anghel, *Cantemir și teoria valorilor*, GL, XIV, 1967, 21 ; **80.** Dan Bădărău, *Problema editării operei lui Dimitrie Cantemir*, IL, XVIII, 1967, 1 ; **81.** Lucian Blaga, *Inorogul*, LCF, XI, 1968, 39 ; **82.** Duțu, *Coordonate, passim* ; **83.** Dragoș Moldovanu, *Oriental și clasic în stilistica frazei lui Cantemir*, ALIL, t. XIX, 1968 ; **84.** Constantin Noica, *Trei cuvinte ale lui Cantemir*, GL, XV, 1968, 9 ; **85.** Iliescu, *Geneza*, *71—88* ; **86.** Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *242—256* ; **87.** Dragoș Moldovanu, *Influențe ale manierismului greco-latin în sintaxa lui Dimitrie Cantemir : hiperbatul*, SLF, I, *25—50* ; **88.** Dragoș Moldovanu, *Stilizarea citatului biblic în „Divanul" lui Dimitrie Cantemir*, ALIL, t. XX, 1969 ; **89.** Paul Simionescu, *Dimitrie Cantemir — domnitor și savant umanist*, București, E.E.R., 1969 ; **90.** Emil Pop, *Dimitrie Cantemir și Academia din Berlin*, STD, XXII, 1969, 5 ; **91.** Manuela Tănăsescu, *Despre Istoria ieroglifică*, București, Cartea românească, 1970 ; **92.** *Ist. filoz. rom.*, I, *58—102* ; **93.** Piru, *Varia*, I, *16—18*, II, *35—44* ; **94.** Dan Bădărău, *Componența geografică în enciclopedismul lui Dimitrie Cantemir*, RFZ, XVIII, 1971, 12 ; **95.** Al. Duțu, *Destinul unei opere istorice*, MI, V, 1971, 4 ; **96.** Panaitescu, *Contribuții*, *596—600* ; **97.** Tiberiu Truțer, *Aspecte inedite privind relațiile lui Dimitrie Cantemir cu Academia din Berlin*, FO, XIII, 1971, 10 ; **98.** Armbruster, *Romanitatea*, *208—214* ; **99.** Lucian Blaga, *Izvoade*, București, Minerva, 1972, *142—168* ; **100.** Constantin Măciucă, *Dimitrie Cantemir*, București, Albatros, 1972 ; **101.** Paul Simionescu, *Dimitrie Cantemir*, București, Albatros, 1972 ; **102.** Mihai Moraru, *Alegoria animalieră și fantasticul animalier în „Istoria hieroglifică"*, RITL, XXI, 1972, 3 ; **103.** Ursu, *Memorialistica*, *49—53*, *149—163* ; **104.** Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, Minerva, 1972 ; **105.** Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *78—84* ; **106.** Ion Matei, *Le maître de langue turque de Dimitrie Cantemir : Es'ad Efendi*, RSE, X, 1972, 2 ; **107.** Al. Protopopescu, *Volumul și esența*, București, Eminescu, 1972, *237—322* ; **108.** Șt. Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, București, E.Ș., 1973 ; **109.** I. D. Lăudat, *Dimitrie Cantemir*, Iași, Junimea, 1973 ; **110.** Valeriu Streinu, *Cu privire la „Compendiolum universae logices institutionis" al lui Dimitrie Cantemir*, în *Probleme de logică*, IV, București, E.A., 1972 ; **111.** Mircea Muthu, *„Istoria ieroglifică" și începuturile balcanismului literar*, TR, XVIII, 1973, 13, 14 ; **112.** Virgil Cândea, *Dimitrie Cantemir, orientalistul*, SPM, 1973, 121 ; **113.** Eugen Stănescu, *Dimitrie Cantemir și ideea de unitate în societatea românească a vremii*, AIS, XIX, 1973, 3 ; **114.** Octav Păun, *D. Cantemir cercetător al culturii populare*, SPM, 1973, 124 ; **115.** Constantin Simionescu, *Dimitrie Cantemir văzut de contemporanii săi*, SPM, 1973, 127 ; **161.** P. Cernovodeanu, *Démètre Cantemir vu par des contemporains (le monde savant et les milieux diplomatiques européens)*, RSE, XI, 1973, 4 ; **117.** *Sărbătoriri UNESCO — Dimitrie Cantemir*, MS, IV, 1973, 4 ; 118. Nicolae Ostin, *Istoriograf și iatrofilozof preiluminist*, O, XXIV, 1973, 20 ; **119.** Al. Duțu, *Dimitrie Cantemir istoric al civilizațiilor sud-est europene*, LCF, XVI, 1973, 24 ; **120.** Viorel Cosma, *Un document inedit din 1782 asupra muzicianului Dimitrie Cantemir*, CL, 1973, 17 ; 121. N. Grigoraș, *„Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor""*, CRC, VIII, 1973, 31 ; 122. Viorel Cosma, *Dimitrie Cantemir. Personalitate muzicală de prestigiu universal*, LCF, XVI, 1973, 33 ; **123.** Ion Sava Nanu, *Dimitrie Cantemir — istoric de artă orientală*, SPM, 1973, 137 ; **124.** Gheorghe Cronț, *Concepțiile lui Dimitrie Cantemir despre domnia autoritară și destinul istoric al poporului român*, ATN, X, 1973, 7 ; **125.** Mircea Muthu, *Dimitrie Cantemir și subsolul istoriei otomanilor*, F, IX, 1973, 7 ; **126.** Valeriu Streinu, *Cîteva observații privind Logica lui Dimitrie Cantemir*, RMR, X, 1973, 7 ; **127.** Virgil Cândea, *Dimitrie Cantemir biograf și memorialist al epocii sale*, F, IX, 1973, 8 ; 128. Constantin C. Giurescu, *Dimitrie Cantemir*, SPM, 1973, 144, 145 ; 129. Al. Zub, *Cantemir : „Canoanele istoricului"*, CRC, VIII, 1973, 38 ; 130. Pompiliu Teodor, *Dimitrie Cantemir și preiluminismul sud-est european*, TR, XVII, 1973, 39, 40 ; 131. Adrian Beldeanu, *„Viața lui Constantin-vodă Cantemir"*, SPM, 1973, 147, 148, 151, 152 ; **132.** Aurel Decei, *Dimitrie Cantemir istoric al Imperiului otoman*, SPM, 1973, 149, 150 ; **133.** Al. Matei, *Dimitrie Cantemir și Școala ardeleană*, TR, XVII, 1973, 41 ; **134.** C. I. Gulian, *Gînditorul Cantemir în context european*, CNT, 1973, 44 ; 135. M. Ciurdariu, *Recitindu-l pe Cantemir (Însemnări pe teme de filozofie)*, RFZ, XX, 1973, 11 ; 136. D. Ciurea, *Cîteva sublinieri privind opera și concepția istorică a lui Dimitrie Cantemir*, AIX, X, 1973 ; 137. Eugenia Popescu-Judetz, *Dimitrie Cantemir. Cartea științei muzicii*, București, E. M., 1973 ; 138. *[Dimitrie Cantemir. 300 de ani de la naștere]*, RITL, XXII, 1973, 2, VR, XXVI, 1973, 6, MI, VII, 1973, 8, CRC, VIII, 1973, 43, CL, 1973, 19, T, II, 1973, 10, SXX, 1973, 11—12, DRO, 1974, 2 (numere omagiale) ; 139. Liliana Botez, *Dimitrie Cantemir, precursor al orientalisticii*, RITL, XXIII, 1974, 1 ; **140.** *300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir*, București, E.A., 1974 ; 141. Al. Zub, *Cantemir și Kogălniceanu (note istoriografice)*, AIX, IX, 1974 ; 142. Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, Minerva, 1974, *passim* ; **143.** C. Ciuchindel, *Variațiuni ale fantasticului cantemirian în „Istoria ieroglifică"*, LL, 1975, 2 ; **144.** Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *20—31* ; **145.** Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească*, București, Minerva, 1975, *123—180* ; 146. Dragoș Moldovanu, *Sintaxa narativă a „Istoriei ieroglifice" : structurile dislocate*, RITL, XXV, 1976, 1 ; **147.** Liliana Botez, *Elemente de umanism popular în legendele turcești receptate de Dimitrie Cantemir*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 148. Ioana Em. Petrescu, *Monocheroleopardalul (Lecturi cantemiriene)*, RITL, XXV, 1976, 1 ; **149.** Virgil Cândea, *Un proiect cantemiresc abandonat*, MS, VII, 1976, 2 ; **150.** Constantin Munteanu, *Opera lui Cantemir în Transilvania*, ST, XXVII, 1976, 2 ; **151.** Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, București, Minerva, 1976, *45—56* ; **152.** Dragoș Moldovanu, *Influențe umaniste și baroce în stilul lui D. Cantemir. Structurile sintactice dislocate* (teză de doctorat dactilografiată), Iași, 1976 ; **153.** Virgil Cândea, *Cantemir et la civilisation islamique*, în *Romano-arabica*, II, București, 1976, *15—41* ; 154. Mircea Anghelescu, *Sur la traduction arabe du «Divan» de Cantemir*, în *Romano-arabica*, II, București, 1976, *65—68* ; **155.** Mircea Muthu, *Literatura română și spiritul sud-est european*, București, Minerva, 1976, *55—92* ; 156. Dragoș Moldovanu, *Sintaxa narațiunii în „Istoria ieroglifică" (II)*, RITL, XXVI, 1977, 1 ; 157. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *78—98* ; 158. Al. Bistrițeanu, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, București, Minerva, 1977, *8—106* ; **159.** Edgar Papu, *Din clasicii noștri*, București, Eminescu, 1977, *29—49* ; **160.** *Dimitrie Cantemir interpretat de...*, îngr. și pref. Suzana-Carmen Dumitrescu, București, Eminescu, 1977 ; **161.** Elvira Sorohan, *Cantemir în cartea hieroglifelor*, București, Minerva, 1978.

A. S.

CANTILLI, Aristide (sfîrșitul sec. XIX), poet. Frate cu C. Cantilli, **C.** a făcut parte, ca și acesta, din cenaclul „Literatorului". În 1896, foarte tînărul **C.** lua apărarea prigonitului Al. Macedonski într-o scrisoare deschisă către C. Mille. Publică versuri în „Revista literară", „Revista poporului", „Literatorul", „Liga ortodoxă", „Țara" (sub pseudonimul Aristcant) și scoate, în 1898, „Vieața nouă", revistă fără o direcție precisă, la care colaborează întîmplător G. Coșbuc, Al. Obedenaru, tinerii M. Sadoveanu, Tudor Arghezi și alții. Este directorul „Tribunei libere" (1896) și al revistei „Actualitatea" (din 1899, alături de D. Caselli). Publică un volumaș de versuri și proză *(Ametiste*, 1897), dedicat lui B. Delavrancea. În *Cîteva cuvinte asupra poeziei* („Românul literar", 1896), fără a fi original, **C.** declară simbolismul suprema cucerire în domeniul literaturii, o artă a aristocrației intelectuale și a viitorului, și îl caracterizează vag prin culoare, imagine, armonie, muzică (cu exemple din Verlaine), combătîndu-l, totodată, fără convingere, pe Raicu Ionescu-Rion în problema artei angajate. Poezia sa se compune din cugetări pesimiste de o facilitate înduioșătoare și ridicolă *(Dolores, Tempi passati, Floare de mormînt, Nihil)*. O schiță se intitulează *Din carnetul unui decepționat*. Cea mai adîncă filozofie, proclamă **C.**, este acomodarea la viață. Și celelalte proze ale sale nu sînt decît niște banale *Idei răzlețe*.

— *Scrisoare deschisă d-lui Const. Mille*, ROM, XL, 1896, 342 ; *Ametiste*, București, Editura autorului, 1897.

— **1.** Demeter [Al. Antemireanu], *„Ametiste". Poezii și proză de Aristide Cantille*, CL, XXXI, 1897, 11 ; **2.** Anaxagora, *Amețeli de poezie și proză de A. Cantilli*, TR, III, 1897, 772 ; **3.** I. C. Săvescu, *Scrisoare deschisă d-lui Aristide*

Cantilli, RM, II, 1898, 7 ; 4. Vladimir Streinu, *Doi poeţi macedonskieni*, AFT, V, 1970, 5.

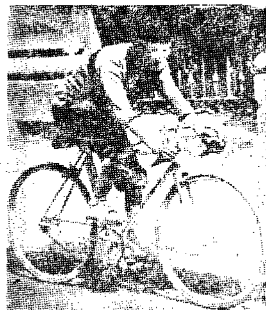
S. C.

CANTILLI, Constantin (20.VI.1875, Otopeni-Bucureşti — 2.VIII.1949, Bucureşti), poet şi autor dramatic. Prieten cu Al. Macedonski, admirator şi imitator al poeziei sale, **C.**, fiul unui proprietar de moşii în Ilfov şi Vlaşca, a fost atras la Bucureşti de boema cu gustul inovaţiei şi al insolitului. Avea pasiuni tehnice: biciclism, automobilism, aviaţie. În 1894, împreună cu Al. Macedonski, întreprinde prima cursă ciclistă la noi, parcurgînd pe „velociped" distanţa Bucureşti — Braşov. Impresiile şi le consemnează în reportajul *Pe velociped cursa între Bucureşti şi Braşov*. Era animatorul societăţii „Unirea velocipedică română". Stabilise şi un record de viteză (distanţa Bucureşti — Paris în 10 zile şi 6 ore). A început studii politehnice şi de artă dramatică la Paris şi Bruxelles. Ca şi Macedonski, şi-a brevetat unele invenţii tehnice. În 1939 se interesa de aeronautică.

Membru al societăţii „Literatorul", a publicat versuri şi teatru în „Literatorul", „Liga ortodoxă", „Ţara", „Carmen", „Adevărul", „Românul literar", „Forţa morală". Macedonski îl lansase ca poet în „Liga ortodoxă". În 1897, **C.** scoate „Revista modernă", ştiinţifică, literară şi „în special sportivă". Revista este deschisă, aproape exclusiv, cenaclului macedonskian. Publică aici Macedonski, Ion Theo (Tudor Arghezi), Grigore Pişculescu (Gala Galaction), I. C. Săvescu, Cincinat Pavelescu. **C.** îşi tipăreşte producţiile literare şi se ocupă de pagina sportivă a publicaţiei. În 1899 i-a apărut *Bertha*, poemă biblică în versuri, şi, în 1903, volumul *Aripi de vis*, cuprinzînd aproape tot ceea ce a scris poetul, precum şi fragmente ale unor piese pe care **C.** le intitulează „teatru clasic" *(Cydnus, Devadata, Sfîrşitul unei lumi)*. Precarele încercări dramatice *(Sapho* şi *Dacica)* cu care revine în 1940, sfătuit de N. Davidescu, au trecut neobservate. Poetul, destul de incert încă de la început, legat de mişcarea „Literatorului" în ceea ce a avut aceasta mai caracteristic în prima ei fază, era uitat demult.

C. scrie o poezie epigonică, imitînd, după Macedonski sau M. Demetriade, imagistica colorată — la el de o somptuozitate preţioasă, căutată —, demonismul *(Demon negru)*, magia, evadarea în paradisele artificiale ale visului *(Diamant negru, În largul mărei)*. Recuzita simbolismului este prezentă. Poetul compune fără pregnanţă o lume „din flori, din vise şi parfume, din armonii". Primitivismul, pe care i-l aprecia Macedonski, nu este lipsit de reminiscenţe livreşti, clasice. Pe lîngă încercări de poezie simbolistă, în care clişeele nu au putut fi evitate, din care apare uneori şi licărirea vreunui vers deosebit, majoritatea poeziilor sînt intimiste, şterse, lipsite de suflu liric. De remarcat încercarea de a reda în *Velocipedul* ritmul nervos al vitezei, dealtfel în tradiţia versului onomatopeic din poezii ale lui D. Bolintineanu, Al. Depărăţeanu ş.a. Din încercările de teatru, cu subiecte antice sau exotice, în genere, construcţii plate, fără abilitate, se distinge, pentru frumuseţea unor versuri izolate, *Bertha*, poem dramatic, elogiat de Macedonski, căruia îi vor fi plăcut imaginea picturală şi tendinţa de a exprima puritatea, bunătatea creştină, atmosfera de vrajă a momentului naşterii Mîntuitorului. Cu rare excepţii, contribuţia lui **C.** în domeniul poeziei rămîne modestă.

— *Pe velociped cursa între Bucureşti şi Braşov*, Bucureşti, 1894 ; *Diavolie*, RM, I, 1897, 2—7 ; *Cydnus. Episod într-un act din viaţa lui Alexandru Macedon*, CMN, I, 1899, 8 ; *Falimentul clerului catolic*, Bucureşti, Tip. Vocea învăţătorilor, 1899 ; *Bertha*, pref. Al. Macedonski, Bucureşti, Tip. Vocea învăţătorilor, 1899 ; *Sidnus*, ROD, I, 1902, 3—4 ; *Aripi de vis*, pref. M. Demetriade, Bucureşti, Tip. Modernă, 1903 ; *Sfîrşitul unei lumi*, ROML, VII, 1908, 21—27, VIII, 1909, 2—3 ; *Din zborul bicicletei. Bucureşti—Paris în 10 zile şi 6 ore*, Bucureşti, Editura autorului, 1912 ; *Sapho*, Bucureşti, Tip. Vremea, 1939 ; *Dacica*, Bucureşti, Tip. Vremea, 1940 ; *[Poezii]*, APS, *91—101*, PRC, III, *378*.

— 1. Al. Macedonski, *Poezie şi poeţi contemporani*, LGO (supl.), I, 1896, 4 ; 2. *Cuvinte critice*, LGO (supl.), I, 1896, 6 ; 3. Al. Macedonski, *Prefaţă* la *Bertha*, Bucureşti, Tip. Vocea învăţătorilor, 1899 ; 4. C. Scînteie, *Bertha*, CMN, I, 1899, 11 ; 5. M. Demetriade, *Prefaţă* la C. Cantilli, *Aripi de vis*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1903 ; 6. Chendi, *Foiletoane*, *108—112* ; 7. Al. Antemireanu, *„Aripi de vis"*, VRM, I, 1903, 30 octombrie ; 8. I. Negruzzi, *„Aripi de vis"*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904 ; 9. C. Cristobald, *Poet român parnasian şi biciclist internaţional*, RLTR, I, 1939, 7 ; 10. Adriana Iliescu, *Sateliţii „Literatorului"*, VR, XXI, 1968, 5 ; 11. Vladimir Streinu, *Doi poeţi macedonskieni*, AFT, V, 1970, 5 ; 12. A. Marino, *Note* la Al. Macendonski, *Opere*, IV, Bucureşti, E.L., 1967, *231—232*.

S. C.

CAPŞA, Scarlat (8.IV.1838, Iaşi — 26.III.1870, Pisa), scriitor. A avut o tinereţe consumată în aventuri galante şi în mărunte ocupaţii funcţionăreşti. Membru, din 1865, al societăţii Junimea, a colaborat intermitent la „Convorbiri literare". A alcătuit şi o tragedie istorică, *Alexandru Lăpuşneanu*, care s-a pierdut. La Junimea, se remarcase mai ales ca bun conviv, bucurîndu-se de prietenia lui I. Negruzzi, N. Gane, V. Pogor, M. D. Cornea. Cele trei poezii publicate în revista junimistă sînt cu totul comune, folosind chiar diminutivele condamnate de T. Maiorescu. Demnă de reţinut este însă fantezia dramatică într-un act intitulată ***Îndoială şi Realitate***, „proverb" în genul celor scrise şi de I. Negruzzi. Eroul, Mihai, e tînăr, frumos, bogat şi încrezător în viitorul său. Îndoiala, personaj alegoric, încearcă să-l avertizeze asupra reversului fericirii. În curînd prevestirile ei se împlinesc: sărăcind brusc, Mihai e părăsit de iubită şi de prieteni. Cealaltă alegorie, Realitatea, prezintă concluziile scenetei: numai prin durere omul află adevărul asupra lumii. În limitele speciei, piesa lui **C.** are meritul conciziei şi al compoziţiei proporţionate. Limbajul, fără a ieşi din comun, e curat, în sensul junimist al evitării neologismelor stridente.

— *Îndoială şi Realitate*, CL, I, 1867, 6 ; *Pe un album*, CL, I, 1867, 7 ; *Lîngă Olt*, *Gelozie*, CL, II, 1868, 1.

— 1. *[Dosar de căsătorie]*, A.S.I., Starea civilă, oraş Iaşi, căsătoriţi, dosar 527/1868 ; 2. I. Negruzzi, *Scarlat Capşa*, CL, IV, 1870, 3 ; 3. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, 313 ; 4. Negruzzi, *Junimea*, 45—46 ; 5. Mănucă, *Scriit. jun.*, 70—73.

D. M.

CARADA, Eugeniu (29.XI.1836, Craiova — 10.II. 1910, Bucureşti), ziarist şi scriitor. Părinţii lui **C.** locuiau la Craiova, dar tatăl său se trăgea dintr-o familie de boieri bucureşteni, cu rădăcinile spiţei coborîte spre 1600, în timp ce mama, o Slăvitească, făcea parte dintr-o veche familie din Oltenia. După studii făcute în particular la Craiova şi un bacalaureat în litere obţinut, probabil, în Franţa, **C.** frecventează la Collège de France cursuri de drept şi literatură. Precoce şi activ, la 1848 asigură legătura dintre revoluţionarii craioveni şi comandamentul trupelor turceşti, care îl folosea ca dragoman. El face, pe ascuns, şi oficiul de curier al paşoptiştilor exilaţi. Pe la 1855 scria la gazeta unionistă „Naţionalul", apoi la „Timpul" lui Gr. R. Bossueceanu, unde îşi publică şi primele cronici dramatice. Tot atunci, **C.** începea, ca traducător, colaborarea cu trupele de teatru ale epocii. În anii premergători Unirii Principatelor, **C.** s-a manifestat ca militant unionist, în tripla calitate de ziarist politic, autor dramatic şi versificator. După Unire, nemulţumit de politica lui Al. I. Cuza, **C.** ajunge repede unul din principalii membri ai opoziţiei. La 28 septembrie 1859, în urma aşa-numitelor „tulburări din sala Bossel", va fi arestat, împreună cu C. A. Rosetti, N. T. Orăşanu, Gr. Serrurie ş.a. Între 1860 şi 1866, adesea însoţindu-l pe I. C. Brătianu, va străbate Europa, complotînd în vederea înscăunării unui principe străin pe tronul Principatelor. Tot atunci redacta violenta gazetă opoziţionistă „Clopotul" (august-septembrie 1865). Nu se cunoaşte precis rolul pe care l-a jucat în pregătirea şi desfăşurarea evenimentelor din februarie 1866, dar, după toate probabilităţile, a fost unul dintre organizatorii complotului. Din 1859, C. A. Rosetti fiind numit director al Teatrului Naţional, **C.** devine prim-redactor la „Românul" şi va îndeplini această funcţie pînă în anul 1870. Veşnic nemulţumit politiceşte şi conspirator prin vocaţie, organiză comploturi şi împotriva lui Carol I. Lungul proces care urmează îl face să se autoexileze în Franţa. Aici urmează cursuri de economie politică şi comerţ. La Paris, împreună cu Louis Blanc şi Albert Talandier, a redactat gazeta democrată şi republicană „L'Homme libre" şi întreţinea legături strînse cu Giuseppe Mazzini. Războiul pentru Independenţă îl readuce în ţară şi I. C. Brătianu îi încredinţează organizarea aprovizionării armatei, prilej pentru **C.** de a dovedi încă o dată capacitatea sa administrativă. După 1880, va figura permanent în conducerea partidului liberal. A fost, printre altele, director al Băncii Naţionale timp de douăzeci şi şapte de ani. Consecvent în a-şi menţine convingerile republicane, a refuzat orice funcţii şi demnităţi oferite de monarhie, printre care şi titlul de membru al Academiei Române. A sprijinit deseori material presa românească şi propaganda naţională din Transilvania. C. Stere a făcut din el, sub numele de Leonida Ciupagea, un personaj al romanului *În preajma revoluţiei*. Admiratorii lui **C.**, destul de numeroşi, au încercat să creeze în jurul numelui său o legendă, pe cînd detractorii l-au atacat statornic şi violent, considerîndu-l eminenţa cenuşie a guvernărilor lui I. C. Brătianu şi şeful „ocultei". I. L. Caragiale era, sub raport publicistic, cel mai redutabil adversar al său. Scriitorii Marius Theodorian-Carada şi Caton Theodorian îi sînt nepoţi.

Pentru **C.** literatura era, în primul rînd, un instrument de propagandă care, bine mînuit, putea servi o cauză politică sau socială. În anii premergători Unirii, el a compus cîteva cantonete şi poezii, care s-au difuzat uimitor de repede, datorită conţinutului patriotic manifest. Limba clară, chiar frumoasă, precum şi ritmul popular au facilitat răspîndirea poeziilor *Milcovul* sau *Cîntec* şi a cantonetelor *Muntianul* şi *Pandurul cerşetor*. Multe dintre versurile lui au circulat şi în Transilvania.

Pînă la 1860, **C.** ar fi tradus, adaptat şi localizat peste o sută de drame, comedii şi vodeviluri. Cele despre care se poate afirma cu certitudine că îi aparţin sînt însă mult mai puţine. Localizînd un text dramatic, se străduia să răspundă unui anumit deziderat politic sau naţional. El încerca transpuneri de caractere apropiate, din medii asemănătoare şi în situaţii cît mai plauzibile. De aceea, producţiile dramatice semnate de **C.** au intrat repede în repertoriul trupelor de teatru din Bucureşti sau din provincie. Cea mai cunoscută dintre aceste localizări este *Urîta satului*, prelucrată după o dramatizare a romanului *La Petite Fadette* de George Sand. Textul francez a căpătat sub pana autorului român o culoare locală pronunţată şi nedistonantă cu desfăşurarea de ansamblu a acţiunii. Este notabilă încercarea lui **C.** de a prezenta viaţa satului de la 1850, mai ales în latura ei pitorească, idilică. Desenul acceptabil al unora dintre personaje, ritmul alert în care se succed evenimentele, o bună ştiinţă a repartizării micilor lovituri de teatru care înviorau acţiunea sînt calităţi ce nu lipsesc acestui vodevil, pentru care muzica era compusă de Al. Flechtenmacher. Transpunerile sale dramatice se conformează modei romantice a vremii (intrigi neverosimile, subiecte contorsionate, motivaţia psihică precară) şi manierei vodevilului şi comediei franţuzeşti de atunci. Efortul de a se apropia de realitatea naţională se face simţit în localizările *Bucureştenii, Ion cucierul, Cimpoiul dracului, Păcatele vechi, Căpitanul negru, Fraţii din munte* (adaptare făcută în colaborare cu C. Dimitriade după romanul scriitorului francez E. Gonzalès *Les Pêcheurs de perles)*. Autorii selectaţi erau dintre cei mai cunoscuţi comediografi şi dramaturgi francezi : E. Scribe, E. Augier, Ed. Foussier, V. Séjour, Mélesville, Ph. Dumanoir ş.a. În calitate de cronicar dramatic, mai întîi la „Timpul" şi apoi la „Românul", **C.** a susţinut consecvent unele idei în legătură cu condiţionarea naţională a spectacolului de teatru. Repertoriul, afirma el, trebuie alcătuit în aşa fel încît să corespundă momentului politic, să fie efectiv un mijloc de influenţare a opiniei publice şi de exaltare a sentimentului patriotic. Stilul lui **C.** îl aminteşte pe cel al lui C. A. Rosetti. Fraza se desfăşoară în perioade ample, verbul este înflăcărat şi emfatic, fiecare rînd scris lasă impresia că este gîndit ca un manifest. La fel îşi scria **C.** şi articolele politice, dintre care multe au adus suspendarea apariţiei „Românului".

— *Ultima oră a unui oştean român din timpul lui Mihai*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1855 ; *Fraţii din munte* (în colaborare cu C. Dimitriade), Bucureşti, Tip. Naţională, 1856 ; *Muntianul şi Pandurul cerşetor*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1857 ; *Mil-*

covul, Craiova, Tip. Samitca și Moise, 1858 ; *Urîta satului*, București, Rampa, 1936.

— 1. Caragiale, *Opere*, V, *239—242* ; 2. *[E. Carada]*, LU, IX, 1910, 7 (număr comemorativ) ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *133—134* ; 4. M. Theodorian-Carada, *Eugeniu Carada*, București, Tip. Gutenberg, 1922 ; 5. I. Bianu, *Eugeniu Carada — naționalist și poet*, PTS, II, 1924, 106 ; 6. Liviu P. Nasta, *Gazetarul Eugeniu Carada*, PTS, II, 1924, 106 ; 7. Victor, *Reminiscențe*, PTS, II, 1924, 106 ; 8. B. Lăzăreanu, *Eugeniu Carada, autor dramatic*, PTS, II, 1924, 106 ; 9. Iorga, *Oameni*, I, *262—264* ; 10. I. Georgescu, *Eugeniu Carada*, Oradea, 1936 ; 11. M. E. Romașcanu, *Eugeniu Carada*, București, Cartea românească, 1936 ; 12. C. Răuț, *Eugeniu Carada*, Craiova, Ramuri, 1940 ; 13. Cioranescu, *Teatr. rom.*, *37—38* ; 14. G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, București, E.Ș., 1959, *56—57* ; 15. Călinescu, *Eminescu*, *65* ; 16. Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, *76*.

R. Z.

CARAGIALE, Ion Luca (30.I.1852 sau 1.II.1852 ⟨361⟩, Haimanalele, azi I. L. Caragiale, j. Dîmbovița — 22.VI.1912, Berlin), scriitor. Viță de idriot, bunicul lui **C.**, un oarecare Ștefan, venise în țară odată cu domnitorul Ioan Gh. Caragea, de la care își va fi tras și numele de Caragiale. Dintre cei trei fii, Luca, Costache și Iorgu, ultimii doi se vor ilustra în teatru, exercitînd, îndeosebi Costache Caragiali, o înrîurire hotărîtoare asupra nepotului. Tatăl, Luca, și el actor o vreme, va rămîne administrator al moșiei mănăstirești Mărgineni, avocat și magistrat la Ploiești. Mama lui **C.** a fost Ecaterina, născută Karaboas, fiica unui negustor brașovean. Băiatul învață mai întîi cu părintele Marinache, la biserica Sf. Gheorghe din Ploiești. Între anii 1860—1864 va urma clasele primare la Școala domnească din același oraș, păstrînd o frumoasă amintire institutorului Basil Drăgoșescu. Între 1864—1867 absolvă, în particular, prima clasă de gimnaziu, iar următoarele trei — la gimnaziul „Sf. Petru și Pavel" din Ploiești. Ar fi urmat și clasa a cincea de liceu la București. Atras de teatru, **C.** va urma, între 1868 și 1870, în cadrul Conservatorului bucureștean, la clasa de mimică și declamație a lui Costache Caragiali. La 20 iunie 1870, însă, era copist la Tribunalul de Prahova, numai pentru cîteva luni. În august, ia și el parte la mișcarea „revoluționară" ploieșteană — la care va face multe aluzii, ironice, în opera de mai tîrziu — mișcare inițiată de Al. Candiano-Popescu. Sufler, la Iași, în trupa lui M. Pascaly — de unde îl va fi preluat, în trupa sa, Iorgu Caragiali —, în stagiunea 1871—1872 **C.** funcționează ca sufler al doilea și copist la Teatrul Național din București. Va evoca, cu mult umor, această perioadă în *Din carnetul unui vechi sufleor*. În timpul războiului de Independență din 1877 a servit, fără nici un chef, în garda civică, pe care avea, și nu o dată, să o ia în rîs. Din 1878, îndemnat de Eminescu — pe care îl cunoscuse la Giurgiu, în împrejurări romantic aduse din condei în articolul *În Nirvana* — **C.**, devenit, din februarie, redactor la „Timpul", participă la întrunirile societății Junimea, în casa lui T. Maiorescu. Aici, după succesul repurtat prin excelenta traducere a piesei lui Al. Parodi *Roma învinsă* și, mai cu seamă, în urma reprezentării comediei *O noapte furtunoasă sau Numărul 9* (18 ianuarie 1879), **C.**, strălucitor de vervă și de spirit, scînteietor în replică, cu un remarcabil talent de mim și povestitor, e tot mai cunoscut și apreciat. T. Maiorescu îi intuiește forța și, pe spezele sale, îl ia într-o călătorie, la Viena. Ingratitudinea avea să și-o manifeste **C.** mai tîrziu ; deocamdată, el îi dedică lui Maiorescu, în „Convorbiri literare", comedia *O noapte furtunoasă*. La 13 noiembrie 1884 va avea loc premiera piesei *O scrisoare pierdută*. În intervalul 1881—1884, funcționase ca revizor școlar în județele Neamț și Suceava. În urma unui incident cu Eminescu, legat de Veronica Micle, el se transferă în circumscripția Argeș-Vîlcea. Un timp e funcționar în București, la Regia Monopolurilor Statului ; aici, din legătura sa, neoficializată, cu o lucrătoare, Maria Constantinescu, se va naște (la 12 martie 1885), Mateiu, viitorul scriitor. În 1886 e profesor la liceul particular „Sf. Gheorghe", condus de prietenul său Anghel Demetriescu. Mare meloman, devine membru în asociația „Prietenii lui Richard Wagner". Între timp, pusese mîna pe o însemnată cotă din moștenirea mătușii Ecaterina Cardini, „Momuloaia". În 1888, în timpul guvernării junimiste, este numit director general al teatrelor, succedînd lui C. I. Stăncescu. Cu o trupă alcătuită prioritar din actori de comedie, **C.** e nevoit să promoveze mai ales un repertoriu de divertisment. E un motiv, pe lîngă altele, mai mult sau mai puțin juste, de critici și atacuri din partea presei. Totuși, în pofida erorilor de administrație, noul director instaurase un climat de disciplină și ordine, propunînd cîteva inovații primite atunci cu iritare, dar care se vor statornici. În 1889 se căsătorește cu Alexandrina Burelly, fiica unui arhitect, făcîndu-și voiajul de nuntă în Italia. La 5 mai 1889 nu mai era director general al teatrelor. În anul 1890 e din nou profesor de istorie la liceul particular „Sf. Gheorghe". În 1891, volumele *Teatru* și *Năpasta* îi sînt respinse de la premiere în ședința plenară a Academiei Române, în urma raportului net defavorabil al lui B. P. Hasdeu și, mai ales, a intervenției dure a lui D. A. Sturdza, care îi acuză scrierile de imoralitate și de denigrare a valorilor naționale. Anul 1892 consfințește despărțirea definitivă de Junimea, după conferința de la Ateneul Român *Gaște și gîște literare* și în urma nedreptului articol *Două note*, în care Maiorescu e învinuit de falsificarea textelor eminesciene, de pe urma cărora ar fi obținut foloase materiale. Maiorescu e vizat, de asemenea, în conferința *Prostie și inteligență*, rostită la Clubul muncitorilor (9 mai 1893). În același an, la 2 iulie, se naște cel de-al doilea fiu, Luca, viitorul poet. În toamnă, **C.**, pentru a-și redresa situația materială, dar poate și cu intenția de a scandaliza, deschide, în combinație cu un anume Mihalcea, o berărie. Faptul, în adevăr, stîrnește felurite reacții (A. Bacalbașa, Al. Macedonski, Raicu Ionescu-Rion). **C.** mai conduce, pe rînd, „Berăria Academică Bene Bibenti" și, împreună cu cumnatul lui, T. Dutescu-Duțu, restaurantul gării Buzău (1895). În 1896, solicitînd direcția Teatrului Național din Iași, este refuzat de primarul orașului, N. Gane. Între timp, mai conferențiază la Ateneul Român, ca și în Craiova, Turnu Severin, Constanța, Iași. Din 1899 este numit registrator în administrația centrală a Regiei Monopolurilor Statului. Ca delegat al Primăriei din București, primar fiind B. Delavrancea, **C.** face parte din comitetul Teatrului Național. În 1901 i se serbează 25 de ani de activitate literară. E tipărit un număr unic de revistă, „Caragiale", iar scriitorului, în cinstea căruia Take Ionescu și B. Delavrancea rostesc discursuri, i se înmînează o pană de aur. Strîmtorat materialicește, dramaturgul proaspăt sărbătorit deschide „Berăria cooperativă", apoi berăria „Gambrinus". Este epoca procesului de calomnie intentat lui Const. Al. Ionescu-Caion, un psihopat care născocise un autor maghiar, István Kemény, a cărui piesă **C.** ar fi plagiat-o în *Năpasta*. Dramaturgul este apărat cu strălucire de Delavrancea, dar Caion, care își va desfășura campania de defăimare invocînd și numele lui L. Tolstoi, publicînd și o broșură agresivă *(Originalitatea d-lui Caragiale — Două plagiate)*, va fi în cele din urmă achitat. Manevrele sale sînt susținute de Al. Macedonski în „Forța morală", sub pseudonimul Luciliu. Din nou respins (1902) de la un premiu academic pentru volumul *Momente*, **C.**, după un

turneu prin țară (1903) cu actorul nomad Al. B. Leonescu-Vampiru, face, cu familia, un periplu prin Italia, Franța, Germania (1904), pentru ca în martie, 1905, să se stabilească definitiv la Berlin. Dar, cu tot confortul burghez și tihna care i se oferă acolo, dorul de acasă nu-i dă pace. Exilatul de bună voie caută să și-l astîmpere întreținînd o vastă corespondență cu numeroșii săi amici și venind, din cînd în cînd, în țară. Zguduit de evenimentele din 1907, scrie articolul-pamflet *1907 — Din primăvară pînă-n toamnă,* a cărui primă parte *(Rumänien wie es ist)* apare în ziarul vienez „Die Zeit", sub semnătura Un patriot român. În 1908, crezînd că dă curs unei chemări politice pe care, de fapt, nu o avea, C. se înscrie în partidul conservator-democrat al lui Take Ionescu. În 1912, cînd împlinește 60 de ani, el respinge proiectul de sărbătorire, precum și recompensa națională care se plănuiau în România, socotind desigur că toate acestea vin prea tîrziu. Moare fulgerător, de inimă, rămășițele lui pămînești fiind după un timp aduse, nu fără destule tribulații, în țară.

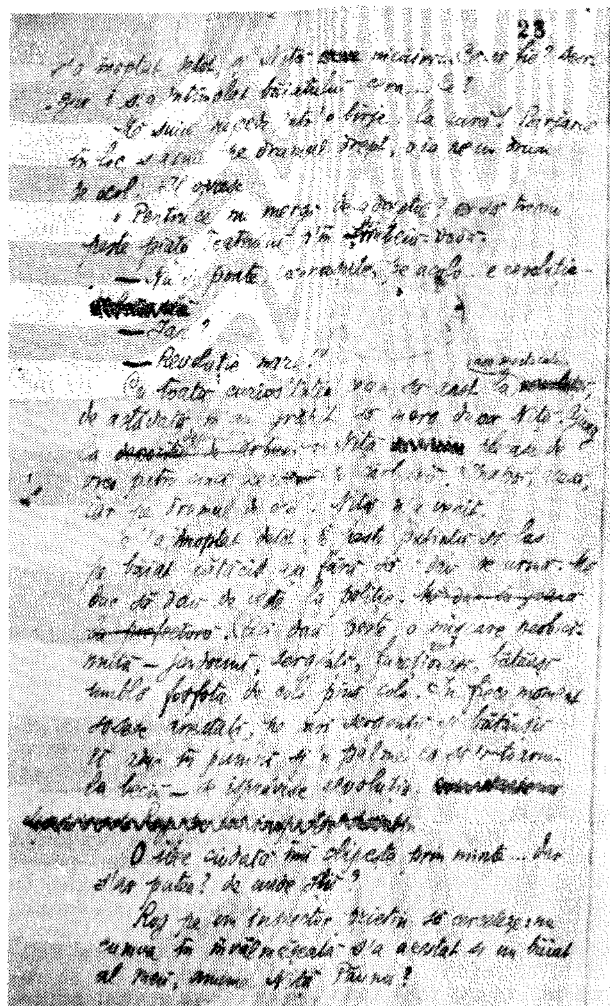

C. și-a început activitatea prin colaborarea la foile umoristice ale vremii. În 1873, la „Ghimpele", el susține rubricile *Varietăți* și *Una-alta.* Este, apoi, girant responsabil la „Alegătorul liber" (1875—1876) și corector la „Unirea democratică" (1876—1877) — prezent, dar fără semnătură, la rubricile *Diverse* și *Felurimi* —, scoate, în 1877, revista umoristică „Claponul" (făcînd să apară, în 1878, și un „Calendar al Claponului"), publică la „Albina Carpaților" (1877). Colaborări nesemnate mai are la „Telegraful" — rubrica de *Curiozități* — și la „Bobîrnacul" (1879). Împreună cu Fr. Damé, dirijează efemera foaie „Națiunea română" (1877), suspendată curînd din pricina unei știri care anunțase prematur căderea Plevnei. Scrie foiletoane de critică teatrală la „România liberă", activează apoi la „Timpul", în redacția căruia lucrau Eminescu, I. Slavici, I. S. Bădescu. De aici este detașat, în două rînduri, la foaia craioveană „Doljul". Împreună cu A. Bacalbașa, care era primredactor, a scos, în 1893, „Moftul român", „revistă spiritistă națională", apărută în cea de-a doua serie în 1901. Cu I. Slavici și G. Coșbuc a înființat, în 1894, revista „Vatra". Redactor, în 1895, la organul liberal „Gazeta poporului", C. conduce în anul următor „Epoca literară", *supliment* al ziarului „Epoca", avîndu-l ca secretar de redacție pe St. O. Iosif. Colaborările lui C. la revistele și ziarele epocii, numeroase, trădează o neangajare politică, o dispoziție cîtuși de puțin statornică, scriitorul trecînd cu dezinvoltură din tabăra liberală în aceea conservatoare și înapoi. A mai colaborat la „Voința națională", „Sara", „Ziua", „Lumea veche" (a lui Alceu Urechia), „Lumea nouă" — periodic socialist, „Opinia", „Asmodeu" (la rubrica *Asmodii* ș.a.), „Evenimentul", „Drapelul", „Povestea vorbei", „Gazeta săteanului", „Foaia interesantă", „Lumea ilustrată", „România jună", „Literatură și artă română", „Adevărul", „Pagini literare", „Lupta", „Constituționalul", „Noua revistă română", „Universul", „Tribuna" și „Românul" din Arad, „Luceafărul", „Protestarea", „Convorbiri", denumită mai apoi „Convorbiri critice", „Flacăra", „Universul literar", „Viața românească". Bună parte din operele sale reprezentative C. le-a publicat în „Convorbiri literare" (între 1879—1885). În prima parte a activității sale a semnat o singură dată cu numele său întreg (poemul *Versuri. Amicului C. D.),* în „Revista contimporană" (1874). În rest, cu inițiale, cu numele mic (Luca, Ion, I. Luca), în forme abreviate și răsucite (Car, Rac, NOI). Pseudonimele lui C., unele mai fanteziste, altele mai transparente, sînt: Caracudi, Falstaff, Farsor, Gri-gri, Hans, Intim, L. Van-Tyn, A. Museus, Mizilic, Nastratin, Oblivius, Palicar, Piccolino, Pincenez, Quodlibet, Timon, Valentin, Zoil și altele.

Sînt, în cozeria doar aparent cordială a tînărului C., inflexiunile verve sarcastice, mușcătoare, care avea să facă din el un satiric de temut. Tonul e volubil, nonșalant, un monolog vioi și antrenant, dar sub pojghița acestei afabilități convenționale e o tensiune continuă a spiritului critic, o crispare malițioasă, ațîțată parcă în contact cu anomaliile vieții sociale. Scriitorul contemplă și surprinde chipuri și atitudini pe care le fixează apoi în acele fiziologii, de tradiție în literatura noastră. Intenționase chiar să alcătuiască un ciclu de „studii fizio-psihologice naționale" — *Moftangii și moftangioaice ;* el scrie, astfel, *Rromânul, Rromânca, Savantul,* încondeind pe rînd șovinismul, snobismul, imoralitatea femeii, găunoșenia unor pretinși oameni de știință. Iar dacă ciclul pe care îl plănuise nu s-a realizat, opera lui întreagă mișună de asemenea „moftangii". La „Ghimpele", „Claponul", „Moftul român", C. colaborează cu cronici — satirice, fanteziste, sentimentale, literare. Scriitorul își caută, cu înfrigurare, uneltele, folosindu-se de procedee verificate, din gazetele umoristice ale vremii. El practică acum un comic alert, ușor, compunînd felurite „gogoși", „curiozități", „zigzaguri", debitînd cu deliciu anecdote, uneori piparate, chiar licențioase, ironii subțiri sau pline de echivocuri, glume hazlii, mai cu perdea — mai fără. De la zeflemea la caricatură și burlesc și pînă la sarcasmele distrugătoare, repertoriul său se îmbogățește din ce în ce. Satiricul ia în deriziune — uzînd uneori de alegorie, hiperbolă și, cel mai adesea, de anecdota picantă și cu tîlc — moravuri electorale *(Zig-zag),*

parlamentare *(Camera deputaților din Stambul)*, moravuri de presă, limbajul administrativ sau gazetăresc (sursă de comic și mai tîrziu), maniera epistolară neevoluată, periferică. **C.** pare că se amuză, făcîndu-și cititorii părtași la distracția sa, dar sub masca jovială și puțin cabotină se adăpostește un rictus sarcastic, răutăcios. Predispoziția e, în fond, agresivă, și nu-i de mirare că scriitorul ajunge la parodie și pamflet, batjocorind, fie și pe nedrept, pe venerabilul C. Bolliac, pe junele Al. Macedonski ori pe poligraful N. D. Popescu. Toate acestea sînt, fără îndoială, eboșe, exersări pentru opera maturității. O fiziologie ca *Broaște... destule — Nuvelă pesimistă* este socotită, astfel, prima schiță caragialiană de tinerețe. În Smotocea și Cotocea se prefigurează acele secături simpatice care aveau să se numească Lache și Mache, în vreme ce băcanul Ghiță Calup, gardist civic și un credul încornorat, îl anunță pe Jupîn Dumitrache. Dacă nu inventivitatea comică impresionează în toate aceste încercări, în schimb se simte încă de pe acum scrupulul stilistic, care avea să devină teribil, torturant. E vădită slăbiciunea scriitorului pentru o expresie cît mai precisă, plastică și densă, migălită cu meșteșugul unui orfevrier. Scriitorul cu o atît de puternică vînă realistă, satirică, se lăsă, o vreme, ademenit de poezie. Dar, chiar dacă, așa cum s-a întîmplat în tălmăcirea în versuri a piesei *Roma învinsă*, el poate ajunge la o formă foarte aproape de perfecțiune, structura lui nu e deloc a unui liric. C., de fapt, mimează poezia. După cîteva poeme cu un timbru elegiac, unde deplînge zădărniciile omenești, el își dă în vileag aptitudinea de parodist. Se înverșunează mai ales să ia în derîdere produsele școlii moderniste, tot ce ține de simbolism, parnasianism *(Ab irato)* și, îndeosebi, ironizează stanțele macedonskiene. **C.**, care avea să-l prefere pe Coșbuc lui Eminescu, vădește o receptivitate cam îngustă față de lirism. Mai e și ostilitatea lui dintotdeauna în fața inovației literare. Fondul lui **C.** este acela al unui conservator. În rest, pastișele (după Gr. Alexandrescu, Eminescu, Coșbuc, D. Bolintineanu) fac adesea dovada virtuozității sale ; tot astfel, în ciclul de parodii simboliste *(Cameleon — femeie, sonet decadent, simbolist-vizual-colorist, Amiază maură* ș.a.), în pasajele care vizează instrumentalismul ori maniera maeterlinckiană. În versuri, în afara unor epigrame și a unor atacuri repetate la adresa spiritismului hasdeian, **C.** va reveni cu o poezie antidinastică *(Mare farsor, mari gogomani)* și, în „Convorbiri critice", cu fabule inspirate de răscoalele țărănești din 1907.

Cu tot elogiul pe care, în 1909, avea să-l facă implicării politice a scriitorului, **C.** nu era un temperament politic. Dealtfel, disprețuia prea mult politicianismul pentru a se putea înregimenta cu adevărat în vreun partid. El va colabora de aceea cînd la „Timpul" (1878—1881), ziar conservator, cînd la „Voința națională" (1885) — organ liberal, la „Constituționalul" junimist (1889), la „Gazeta poporului" (1895), foaie liberală, și iarăși la un ziar conservator, „Epoca" (1896—1897). Structural, **C.**, înclinat spre clasicism în literatură, e și în politică un conservator. După o perioadă de atașament, poate sincer, oricum ostentativ, față de ideile liberale, scriitorul ajunge curînd să le considere drept o imagine degradată, pînă la caricatură, a pașoptismului. E una dintre temele articolelor sale politice, fructificată și în comedii. Fără a se integra grupării politice a Junimii, **C.** își descoperă unele afinități de gîndire social-politică, sancționînd, astfel, cu asprime „progresul nostru pripit" — o altă sorginte a operei sale literare. După o scurtă apropiere de socialiști, **C.** se înscrie în partidul radical al lui G. Panu ; în același timp, colabora la „Gazeta poporului", ziar liberal. Tot împreună cu Panu, va trece la conservatori, inserînd în „Epoca" articole de fond în care atacă vehement liberalismul românesc. Nici mariajul cu conservatorii nu durează. În 1901, în „Moftul român", se declara independent de „partidele istorice". Totuși, în ultimii ani, se înscrie în partidul conservator-democrat al lui Take Ionescu, luînd parte chiar cu discursuri la turneele și campaniile omului politic pe care îl admira mult. Articolele politice ale lui **C.**, fără a trăda o gîndire sistematică, impun în schimb prin forță, prin talentul literar, prin luciditatea cu care sînt zugrăvite realități politice și sociale ale vremii. Nu o dată foiletonul politic ia înfățișarea unei schițe, iar tipurile de „moftangii" surprinse aici par desprinse din *Momente*, scriitorul, în virtutea vocației sale de moralist, făcînd adevărate studii de „fiziologie" *(Caradále și budalále)*. Prin adîncimea și exactitatea observației, prin plasticitatea portretelor, prin nelipsitele anecdote care colorează discursul, de obicei agrementat cu dialoguri sau scenete, ca și prin violența pamfletară *(Dim. A. Sturdza, Culisele chestiunii naționale)*, articolele lui **C.**, reportajele politice, parlamentare, satirice nu doar se învecinează cu literatura, dar chiar îi încalcă, adesea, frontiera. El se slujește de parimii sau de alegorie, mînuiește cu aplomb pastișa, parodia, luînd în răspăr jargoanele profesionale (gazetăresc, juridic etc.), risipește din belșug calambururi și jocuri de cuvinte — totul cu o vervă explozivă, o efervescență a verbului, pătimaș și casant, care fac din **C.** un polemist, un gazetar fascinant și redutabil. Timbrul e mai ales agresiv, polemic pînă la invectivă, cîteodată nedrept. Scriitorul incriminează degradarea idealurilor pașoptiste, parvenitismul, cosmopolitismul, șovinismul, pretențiile burgheziei române care, neavînd o veritabilă tradiție, afectează o prețiozitate, un snobism, pe cît de vulgare, pe atît de ridicole. Ca și în comedii, **C.** demască farsa alegerilor, „binefacerile sistemului constituțional", mascarada vieții politice. Uneori, formulările sale au o tentă junimistă. La fel ca Eminescu, el invocă teoria păturii superpuse, ori se referă la „forma fără fond". Expresia e mereu scînteietoare, virulentă, de o mare sugestivitate, impetuoasă și anihilantă. Totuși, critica lui **C.** nu e pur și simplu negativistă, dizolvantă. Astfel, în unele articole scriitorul deploră declinul sentimentului religios, articulează distinct obligațiile școlii și ale familiei în procesul de educație, îndeamnă cîteodată la sentimente patriotice, cetățenești. **C.** este un partizan al sprijinirii românilor ardeleni. Fulminanta broșură *1907 — Din primăvară pînă-n toamnă* înseamnă apogeul activității gazetarului politic. Tulburat de evenimentele din 1907 și de reprimarea atroce a mișcărilor țărănești, **C.** întreprinde o pătrunzătoare disecție a societății românești, încercînd să descopere „rădăcina răului". Dacă optica e cîteodată falsă, scriitorul socotind pe arendașii străini răspunzători de mizeria țărănimii, în schimb judecata asupra partidelor istorice, a administrației, justiției, a întregii „sisteme" democratice care a dus la catastrofă e limpede și necruțătoare. Ostilitatea față de oligarhia vremii, față de cîrdășia de interese a celor două „facțiuni", îl face pe **C.** să preconizeze o soluție bizară — o lovitură de stat înfăptuită de rege. Rămîn, însă, ideile ferme și vizionare privind înlăturarea unei alcătuiri politice întemeiate pe uzurpare și inechitate. Țara, conchide scriitorul, trebuie să hotărască singură asupra avutului ei, după nevoile materiale și morale ale poporului. E un moment deosebit în publicistica politică a lui **C.**, altminteri

făcută cu patimă dar nu cu pasiune și, de multe ori, în absența unor convingeri adevărate. Dar, firește, cu aceeași forță subjugantă, cuceritoare.

Despre artă și literatură, **C.** s-a pronunțat în repetate rînduri, prin articole literare *(Cîteva păreri)* și politice, cronici teatrale, plastice, muzicale, în scrisori, în fabule, parodii, schițe. Scriitorul, care nu e un spirit teoretic, nu are o concepție estetică unitară. Opiniile sale, diseminate pretutindeni în operă, vin din inteligență și bun simț, de pe platforma unei poziții predominant tradiționaliste. Concepția scriitorului este net realistă : arta oglindește realitatea, iar viabilitatea ei e asigurată de „înțelesul omenesc" pe care îl exprimă („nici artă fără înțeles, nici înțelesul fără artă"), de talentul și meșteșugul creatorului. Talentul — fantezie plus expresivitate — e obsesia permanentă a lui **C.** în materie de artă, mai presus de orice „sistemă", școală sau tendință literară. Cît privește meșteșugul, scriitorul s-a supus, el însuși, ca un benedictin, unui adevărat supliciu, pentru a-și cizela expresia pînă la perfecțiune. Dintre toate felurile de a scrie, **C.** alege stilul „potrivit", adică măsură, concizie, claritate (care nu trebuie sacrificată de dragul originalității). E moderația și discreția unui prozator care izgonește din opera sa și descrierea de peisaj și efuziunea lirică, pentru care, dealtfel, nu are nici o înclinare, este profesiunea de credință a unui clasic, scrutînd ce este etern în om, în caractere și împrejurări. Făcînd distincție între stil și manieră, **C.** dezaprobă retorismul unui Schiller ori Hugo, smerindu-se însă dinaintea lui Shakespeare, cu arta lui atît de plină de adevărul vieții. În disputele estetice ale vremii, poziția lui e și originală și plină de umor. Cu sau fără tendință, opera viază dacă e făptuită cu talent ; opțiunea lui **C.**, deci, ar fi pentru „tendință cu artă". Îndeosebi în scrisorile către Al. Vlahuță *(Politică și literatură)*, **C.** zăbovește asupra ideii de compatibilitate a literaturii cu politica, înrîurire reciprocă dealtfel, deopotrivă binefăcătoare. Argumentarea, chiar și atunci cînd teoretic nu-i inatacabilă, e însă mereu convingătoare, vie și atrăgătoare, îmbogățită de anecdote cu miez, spirituală și, nu în ultimul rînd, polemică. **C.** ironizează subțire ideea impersonalității artei, apoi alternativa oțioasă între teză și tendință, sfichiuiește în treacăt concepția sociologistă despre scriitorul — produs al mediului social, în fine, nu acceptă deloc acele scrieri, însuflețite de frumoase năzuințe socialiste, dar compuse fără pic de talent. Scriitorul, care se declara el însuși, cu harțag, un „om vechi", are într-adevăr o recepție lentă a inovațiilor — fie ele în literatură (simbolismul, parnasianismul etc.), pictură (impresionismul) sau muzică. Antiromantic, impermeabil la noua poezie, **C.** era, prin temperament și orientare literară, un clasic. Între articolele sale, se mai rețin *În Nirvana, Ironie, Două note,* în care se evocă patetic, aproape liric, figura lui Eminescu. Despre teatru, **C.** a vorbit cu oarecare insistență, socotindu-l o artă autonomă, de sine stătătoare, o artă constructivă, mai apropiată poate de oratorie și, într-un sens, de arhitectură, decît de literatură — o artă reflexivă *(Oare teatrul este literatură?)*. Că scena ar fi cu adevărat o școală de moravuri, i se pare lui **C.** mai curînd un „moft". Pentru el, teatrul este mai ales distracție, petrecere. Și, ca o reacție față de producțiile moderne, care i se par prea complicate, sofisticate, într-un cuvînt, „insipide", dramaturgul tînjește după o „bună și caldă melodramă" sau „o farsă nebună". În seria de articole *Cercetare critică asupra teatrului românesc* („România liberă", 1878), condamnînd de la bun început lipsa de probitate a criticii dramatice curente (el însuși a făcut critică dramatică, vorbind de producții autohtone, între care *Apus de soare* de Delavrancea, despre spectacole ale teatrului italian, concerte simfonice ș.a.), **C.** înfățișează un tablou deloc încurajator al teatrului românesc, invadat de o sumedenie de plagiate, localizări și prelucrări, montări de „mare spectacol", în care adevărul istoric și psihologic e siluit. Din repertoriul dramatic original, ignorîndu-l cu intenție pe V. Alecsandri, reține doar piesa *Răzvan și Vidra* de B. P. Hasdeu. **C.** a mai dezbătut chestiunea administrării teatrului, a subvențiilor și beneficiilor, problema publicului, s-a oprit în cîteva rînduri asupra interpretării. După el, actorul ar trebui să fie un posedat, care să răscolească mulțimea *(Ion Brezeanu, Începem !...)*. Altă dată, în spiritul lui Diderot, postulează că un interpret trebuie să fie detașat de personajul său, să aibă doar „simțirea simțirii". Oscilația, și nu e singura, se explică, în afara umoarei de moment, și prin diletantismul teoretic al scriitorului.

O viziune de dramaturg pecetluiește aproape întreaga operă a lui **C.** Artistul era un pătimaș al scenei, cu o vocație histrionică frapantă : mimică grăitoare, gesticulație vie și o voce care se putea adapta ușor oricăruia dintre personajele sale. În teatrul lui **C.** se răsfrîng, în felurite reflexe, absorbite în plasma operei, truvaiuri ale unor comediografi premer-

gători, de la C. Faca şi C. Bălăcescu, la Hasdeu sau Alecsandri. Replici precaragialiene se găsesc atît la Costache Caragiali (acţiunea unor piese ale acestuia e plasată în mediul mahalalei), cît şi la Iorgu Caragiali. Încă Faca satirizase adoptarea superficială a civilizaţiei apusene. Afinităţile cu Alecsandri, mai ales, sînt evidente. *Conul Leonida faţă cu reacţiunea* se apropie de *Iaşii în carnaval*, Clevetici şi Tribunescu îl anticipă pe Caţavencu ş.a.m.d. S-au descoperit la **C.** diverse asemănări, îndeosebi sub raportul tehnicii dramaturgice, cu unii autori francezi (E. Scribe, E. Labiche, V. Sardou), ceea ce nu umbreşte originalitatea unei opere concepute atît de organic, inspirată acut din realităţile autohtone. Se reflectă în comediile lui o întreagă epocă, aflată în plin proces istoric, pînă în timpurile agitate ale noului sistem constituţional. În precipitată expansiune socială, burghezia caută prin orice mijloace să se adapteze noilor condiţii, manifestînd veleităţi politice şi, pe alt plan, mondene. E o lume pestriţă de arivişti, de parveniţi, mitocani şi fandosiţi, vanitoşi şi amorali, profitînd cu abilitate de înlesnirile unui regim aşa-zis constituţional. Scriitorul îi fixează, laolaltă, într-o anume categorie psihologică şi etică : mahalaua. Vulgaritatea şi promiscuitatea, lipsa de scrupule şi preţiozitatea ridicolă, corupţia, cinismul, stupiditatea sînt atributele acestor indivizi care maimuţăresc manierele apusene ori ale societăţii „înalte". Idei mari şi generoase, dar degradate acum şi schimonosite de o demagogie deşănţată, practicată fie în presă, fie în Parlament, au reflexe caraghioase în minţile acestea nepregătite, strîmte şi dezorientate. Căci mecanismul însuşi al societăţii e viciat şi pervertit, iar cei care i se conformează suferă un proces de alienare, de înstrăinare de propria lor umanitate. Un întreg angrenaj al vieţii politice şi sociale e prins într-o lumină crudă, demascatoare. În rîsul scriitorului e şi ostilitate şi dezgust — o silă faţă de sistem, dar totodată o simpatie, de ordin estetic, faţă de aceste personaje. Moralistul de esenţă clasică, sensibil şi la devenirea istorică, socială, desluşeşte în configuraţia morală a vremii sale, dincolo de metehne ale timpului, ceea ce ar fi etern în patimile, în viciile omeneşti. Sînt tipuri, individualizate prin limbaj şi onomastică, dar care se regăsesc şi în comedia clasică — demagogul, încornoratul credul, servitorul slugarnic şi duplicitar, cocheta, confidentul şi toate celelalte. În orice medii ar fi transplantate, aceste personaje, înţepenite în starea lor fundamentală, ar rămîne sub pecetea imbecilităţii şi imoralităţii lor, în pulsaţiile comicului enorm în care au fost zămislite. Emanaţie a unei anume stări politice şi sociale, ele constituie, în plan estetic, şi o expresie jubilantă a dispoziţiei comice a dramaturgului. Personajele, care pot să parvină în ierarhia socială, sînt inapte de devenire sufletească, au încremenit într-o mărginire definitivă. Modul lor de a fi, în afara agitaţiei exterioare, se refugiază în limbaj, un limbaj estropiat, diform, de o vulgaritate colorată, şarjat pînă la refuz, ticsit de formule şi ticuri care le divulgă scleroza lăuntrică şi găunoşenia. Limba eroilor lui **C.** e, prin ea însăşi, un spectacol, montura perfectă a replicilor în care sînt încrustate nemuritoarele formule are, în ritmurile şi cadenţa ei, o armonie aproape muzicală. Iar numele personajelor, sugerînd fie caracterul, fie ocupaţia, condiţia materială, socială, etnică, provenienţa regională, sînt, ele însele, mici „caractere".

O noapte furtunoasă (1879), care la premieră a stîrnit reacţia iritată a unor puritani apărători ai moralei, surprinde crîmpeie din viaţa unei familii din mica burghezie, în timpul unei guvernări liberale. Pripa adaptării la rosturi noi are consecinţe din cele mai ilare asupra acestor inşi turmentaţi de o frazeologie sforăitoare, despre popor, libertate, progres. Cap de familie, Jupîn Dumitrache, zis şi Titircă Inimă-rea, e un stăpîn aspru, brutal, altminteri însă soţ iubitor şi, pe cît de zuliar, pe atît de credul, aşa cum îi dictează destinul lui de încornorat. Mare amator de politicale, acest parvenit se înfoiază în vanitatea lui de castă — casta negustorilor, prin care el subînţelege poporul. Şi, mai ales, jupînul ţine straşnic la „onoarea de familist", încredinţată cu candoare lui Chiriac, tejghetar şi sergent în garda civică. Amorul lui Chiriac cu Veta, consoarta jupînului, e şi teatral şi oarecum sordid, cu scene şi gelozii de melodramă, e un amor de mahala. Ziţa, duduiţa zvăpăiată devorînd foiletoanele la modă şi stropşind cu dezinvoltură cuvinte franţuzeşti, e o femeie „emancipată". Ipistatul Nae Ipingescu e un „raisonneur" în versiune comică, cultivîndu-şi cu dibăcie relaţiile sociale mai convenabile. În fine, Rică Venturiano, „student în drept şi publicist", cu discursul lui aiurit, îmbătat de sloganurile gazetăreşti ale vremii şi de dubioase lecturi romanţioase, e un june de viitor. Sub aparenta lui ingenuitate e o lipsă de scrupule, o impostură, care îi va sluji, desigur, în carieră. Dealtfel, în comedia *Titirică Sotirescu & C-ia*, plănuită de **C.**, el ar fi urmat să ajungă deputat. O capodoperă, miniaturală, este farsa într-un act *Conul Leonida faţă cu reacţiunea* (1880). Sînt numai două personaje — pensionarul Leonida şi cea de-a doua soţie a lui, Efimiţa — dar un univers întreg, al micburghezului mărginit şi fricos, ahtiat după căpătuială. Omul, de un farmec comic irezistibil, e un atotştiutor grav şi important în faţa nevestei, care îl ascultă uimită, dar şi cu umor, el avînd despre toţi şi toate cîte o stupefiantă teorie. În mintea inocentă a acestui personaj care se ţine cu sfinţenie de ceea ce scrie la gazetă, ideile de libertate, revoluţie şi progres se învălmăşesc într-un haos ameţitor. Idealul său de republică este, astfel, cît se poate de domestic şi profitabil (leafă bună, nu se mai plăteşte bir etc.). Dar, dacă aşteaptă de la „revuluţie" un „ce profit", Conul Leonida e, în acelaşi timp, un mare sperios, temîndu-se şi tremurînd de „furia poporului". În

fond, un învechit, oricît ar vîntura el tot felul de idei democratice, aproape de nerecunoscut în forma lor schimonosită şi incoerentă, semn de confuzie mentală absolută. Leonida e un imbecil benign, perorînd cu o inimitabilă candoare, cu un aer foarte savant, despre lucruri din care se vede bine că nu pricepe o iotă : definiţia republicii, sursele ipohondriei, legea pensiilor, „legea de murături", papa şi revoluţia ş.a.m.d. În cugetul său tulbure se răsfrîng astfel, amestecat şi sucit, realităţi şi noţiuni care îi depăşesc puterea de înţelegere.

O scrisoare pierdută (1884) e capodopera dramaturgiei noastre. Acţiunea piesei se desfăşoară într-un orăşel de munte, în preajma noilor alegeri necesitate de revizuirea constituţiei, revizuire propusă de guvernul liberal. Minunat prilej pentru scriitor de a demonta întregul mecanism electoral, smulgînd măştile şi dezvăluind reţeaua inextricabilă de intrigi şi şantaje, abuzuri şi mistificări, toată parada stridentă de sentimente frumoase, patriotice, în fond expresie a unor josnice interese egoiste. Între susţinătorii „reformei" constituţionale şi cei care o acceptă, dar cu rezerve, e o înfruntare nu de principii, ci de interese, iar mijloacele vor fi bineînţeles neloiale, viclene sau brutale, după fire şi împrejurări. E o lume coruptă, unde stăpînesc ipocrizia, felonia, venalitatea, imoralitatea, favoritismul, o ambiţie care ia forme agresive, arivismul cel mai sfruntat. Eroii lui C. au un exacerbat instinct al parvenirii. Prefectul Tipătescu, totuşi personajul cel mai lucid din piesă, e un imoral, întreţinînd o veche relaţie adulterină cu Zoe, nevasta lui Zaharia Trahanache, femeie voluntară, autoritară, de care depind multe afaceri politice în orăşel. Relaţia lor, tihnită, paşnică, în cadrul eternului triunghi conjugal pe care îl alcătuiesc cu venerabilul Trahanache, e însă pe cale de a deveni un scandal public, căci Caţavencu, candidatul din opoziţie, e gata să publice o foarte revelatoare scrisoare de amor a lui Tipătescu, pierdută de Zoe. În jurul acestei scrisori — pierdută şi găsită de Cetăţeanul turmentat, ameţit şi dezorientat de tot acest marasm electoral — se înnoadă şi se desfac iţele comediei. Cu tot zelul pe care Pristanda, poliţaiul slugarnic şi versatil, îl pune în executarea ordinelor abuzive ale lui Tipătescu, afacerea e gata să ia proporţii dezastruoase. Numai că Zaharia Trahanache, tip bonom, afabil, pătruns cu solemnitate de însemnătatea atîtor comitete şi „comiţii" în care e prezident, altminteri un politician dibaci, viclean, dejoacă deocamdată planurile lui Caţavencu, dovedit ca plastograf. Caţavencu, avocat demagog, e un arivist înrăit, vanitos şi laş, un demagog „latrans", care se foloseşte de frazele despre patrie şi propăşire pentru a-şi atinge scopurile. Eforturile lui se dovedesc zadarnice deoarece, pînă la urmă, alesul va fi decrepitul Agamiţă Dandanache, mai imbecil chiar decît prolixul Farfuridi şi mai canalie decît Caţavencu. Acesta e nevoit să conducă manifestaţia în onoarea noului ales, simbol al degenerescenţei unei clase şi a unor idealuri. Toată această faună grotescă şi imundă e zugrăvită cu o rară forţă de tipizare.

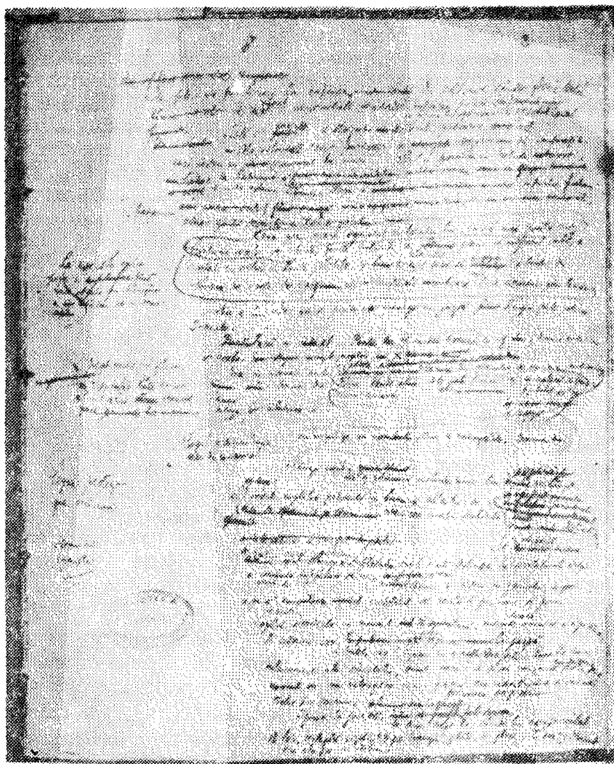
D-ale carnavalului (1885) este o farsă în care virtuozitatea tehnică predomină. Observaţia psihologică şi caracterologică e ageră, dar autorul se lasă furat adesea de pitorescul exterior al unor acţiuni şi personaje. Intriga, încurcată şi descurcată cu brio, antrenează nişte indivizi din mica burghezie, fiinţe dezolante prin existenţa lor stereotipă, oricît s-ar împieptoşa ele cîteodată în chestiuni de onoare şi de amor. Nae Girimea, frizer şi subchirurg, e un fante de mahala, stăpîn pe graţiile cam năbădăioase ale vindicativei Miţa Baston, „republicană" din Ploieşti, şi pe acelea mai docile ale Didinei Mazu, „nihilistă" din Bucureşti. El îşi atrage în acest fel gelozia fioroasă a lui Iancu Pampon — cartofor şi ex-tist de vardişti, cît şi oţărîrea neputincioasă a lui Telemac Răzăchescu — Crăcănel. Gelozia Miţei Baston e zgomotoasă, violentă, exprimată în clişee de joasă melodramă, în expresii „radicale" — satirizate oricînd cu voluptate de autor, aici însă cu oarecare exces. Totul se petrece, fireşte, la mahala, unde are loc şi un bal, prilej de noi quiproquo-uri, de păruieli şi bastonade, într-un ritm vertiginos, ameţitor. Un bal mascat, tocmai nimerit pentru aceste personaje de carnaval.

Năpasta (1890), piesă în două acte, e o tragedie a vindictei. Atmosfera e apăsătoare, sumbră, aproape insuportabilă, prevestind un sfîrşit funest. Anca, soţia cîrciumarului Dragomir, e o creatură ale cărei trăiri s-au concentrat într-un unic, obsesiv, sentiment. Fanatică, de o cruzime rece, obsesia ei e răzbunarea şi pedepsirea celui vinovat de moartea iubitului ucis demult. Pentru a afla adevărul şi a-şi ajunge scopurile, femeia aceasta de o tenacitate neomenească a putut convieţui vreme de aproape zece ani cu asasinul, pîndind mereu clipa cînd, demascat, acesta îşi va primi pedeapsa. Premisa piesei e îndoielnică, dacă nu falsă psihologic — mai mult o ipoteză livrescă. O undă de adevăr aduce, însă, Dragomir, răvăşit şi chinuit de spaime, de remuşcarea pentru crima făcută, ca şi de această patimă nenorocită pentru Anca. Sentimentele sînt puternice, paroxistice, dar construcţia piesei lasă o impresie de artificial, agravată de efectele de melodramă. O creaţie puternică, modelată sub înrîurirea romancierilor ruşi, este Ion, nebunul mistic, condamnat pentru o crimă pe care nu o săvîrşise. Fugit de la ocnă şi reîntors tocmai acum în sat, printr-o ciudată coincidenţă, el va fi unealta răzbunării. Anca îl va învinui pe Dragomir de moartea bietului Ion, învinuire nedreaptă şi nemiloasă, dar care îi dă prilejul să rostească replica sentenţioasă pe care poate o ticluise de multă vreme : „pentru faptă răsplată şi năpastă pentru năpastă". Drama e concepută sub imperiul unor extreme rigori clasicizante, aducînd în scenă puţine personaje şi respectînd cu stricteţe unităţile de timp şi de loc, într-o compunere concisă şi încordată, dar neconsubstanţială înzestrării dramaturgului. Alte compuneri dramatice ale lui C. sînt ignorabile. *O soacră* (sau *Soacră-mea Fifina*, jucată în 1883), farsă într-un act, e o anostă comedioară de salon. *Hatmanul Baltag* (1884), operă bufă, pe muzică de Ed. Caudella, e rodul cooperării între C. (care scrie proza) şi I. Negruzzi (versurile), autorii inspirîndu-se dintr-o nuvelă a lui N. Gane. *Începem !...* (1909), „instantaneu" într-un act, surprinzînd moravuri din lumea teatrului, e conceput anume pentru a marca inaugurarea companiei Davila. Un monolog burlesc e *Modern.* În fine, *100 de ani*, „revistă istorică naţională a sec. XIX", e o alegorie, de mare montare, de fapt o înşăilare de versuri şi proză din I. Văcărescu, I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, N. Bălcescu ş.a. Ca traducător de opere dramatice, în afară de *Roma învinsă* de Al. Parodi, C. a mai realizat o versiune românească pentru *Hatmanul*, dramă în cinci acte după *L'Hetman* de Paul Déroulède, *Cîrdăşia* după E. Scribe (*La Camaraderie*) şi a ajustat o traducere a lui I. Panu, *Juneţa lui Mirabeau*, după melodrama lui M. Aylic-Langlé.

Ca şi în comedii, în momente şi în schiţe se agită aceeaşi umanitate grotescă. E o societate pestriţă, încă nedezbărată de tabieturi şi inerţii patriarhale, dedată brusc unui mod de viaţă care mimează, stîn-

gaci și adesea caraghios, o nouă civilizație. Un amalgam de nou și vechi, de oriental și occidental, peste care și-a pus amprenta un balcanism parșiv și țipător. Evoluția socială pripită, adaptarea subită la forme încă neasimilate zdruncină valorile, uneori le pervertește sau pur și simplu le videază de semnificații. Cuvintele încep să-și piardă sensul, actele devin gesturi reflexe, ticuri și automatisme. E o degradare, o dezarticulare a omenescului. Eroii, cu fixațiile, cu monomaniile lor, gesticulează mecanic, într-o mișcare anapoda, cîteodată fără sens. E o stare de continuă agitație la aceste personaje care se învîrtesc mereu în același univers închis. Nici măcar umbra unor simțăminte mai înalte nu-i atinge. Atîta inocență a gîndirii e, firește, prilej de mare și continuă euforie. O seninătate absolută, o euforie tîmpă s-au întipărit pe fața unor asemenea eroi pe care nu-i mai încearcă nici o emoție reală. Cu o șiretenie cînd nostimă, cînd lugubră, ei pun la cale fel de fel de trucuri pentru a compensa absența unor trăiri adevărate și, poate, pentru a mai alunga din plictiseala ce îi învăluie. Mai e și canicula care împăienjenește mintea, și așa buimacă și somnolentă, provocînd situații de un comic absurd *(Căldură mare, Petițiune)*. Acești eroi, cu mare mîncărime de limbă, pălăvrăgesc cu voluptate, mai ales pe teme politice, trăncăneala lor, pe stradă sau la berărie, fiind un mod de a face să treacă timpul. Pentru același motiv ei se dedau unor distracții dezolante și stupide, își schimbă întruna domiciliul *(De închiriat)*, ticluiesc scrisori anonime, practică bîrfa, calomnia și zeflemeaua sau aranjează din cînd în cînd farse și păcăleli *(C.F.R., 1 aprilie)*. O lume amorală, parazitară, în care totul e socotit, cu funciară neseriozitate, un „moft". Pentru dramaturg, mereu captivat de spectacolul prostiei pretențioase, al contrastului dintre aparențe și realitate, „moftul" e o noțiune care semnifică lipsa oricărei credințe, a oricărui ideal, persiflarea valorilor adevărate. Din încremenirea lor lăuntrică, eroii se mai dezmorțesc doar pentru a afișa niște ridicole ifose de onorabilitate, ori, atunci cînd se ivește prilejul, de a încerca să parvină, prin orice fel de mijloace. În acest univers închis, care poate căpăta uneori contururi halucinante *(Grand Hôtel „Victoria Română")*, o ființă pură, integră, nu poate subzista. Cănuță *(Cănuță, om sucit)*, casierul Anghelache *(Inspecțiune)* sînt, de fapt, niște inadaptabili. Paradoxul e că tocmai un om întreg poate părea „sucit" într-o societate cu reperele denaturate și confuze. Subiacent, gestul critic al lui **C.** e dur, caustic, dar pentru eroii săi „drăguți" el nutrește un intim atașament, evident, literar. Ca, de pildă, pentru Mitică, „bucureșteanul par excellence", o creatură superficială și limbută, cam intrigant, poltron și bîrfitor, secătură simpatică, mereu bine dispus și pus pe șotii, deștept și atoateștiutor, de o familiaritate și o indiscreție indecente, un pierde-vară și un moftangiu, de o balcanitate pitorească, exponent desăvîrșit al acelei categorii cuprinzătoare care, la **C.**, este mahalaua. Mahalaua poate cuprinde și mica, dar și marea burghezie, căci necinstea și vulgaritatea se găsesc pretutindeni. Familia burgheză e un cuib de falsități și imoralitate *(Mici economii, Diplomație)*, iar școala, unde se practică intens favoritismul *(Lanțul slăbiciunilor, Un pedagog de școală nouă, Bacalaureat)*, folosește metode anacronice, rizibile. Prost crescuți, și la școală și acasă, copiii sînt răzgîiați și obraznici *(D-l Goe, Vizită)*. Femeia, vulgară și snoabă, se dă în vînt după petreceri mondene, aspirînd spre „societatea înaltă" *(Five o'clock, High-life)*. Parveniți, avocați versatili, magistrați *(Justiție, Art. 214)*, provinciali *(Telegrame)*, birocrați, gazetari în goană după senzațional *(Boris Sarafoff !...)*, de tipul lui Caracudi *(Reportaj)*, fandosiți cronicari mondeni (Edgar Bostandaki din *High-life*), cu pretenții literare *(O cronică de Crăciun, Duminica Tomii)*, completează galeria. Percepția comicului este enormă („simt enorm și văz monstruos"), ironia autorului se convertește în sarcasm și satiră atroce. Existența personajelor, ca și în comedii, se consumă îndeosebi în limbaj, inept, stricat, tautologic, zăpăcit de frazeologia oficială delirantă. Cu un simț acustic excepțional, **C.** surprinde și cele mai fine inflexiuni și intonații, umorul său lexical, ortografic, fiind de o savoare inegalabilă. Predilecția pentru calambur și anecdotă (uneori anecdota e istorică : *Baioneta inteligentă, Karkaleki*) nu se dezminte. Schițele, momentele, de o concizie maximă, au un caracter dramatic, ele subzistă mai ales în dialog. Impresia, uneori, e de oralitate, scriitorul fiind, probabil, cel dintîi care introduce la noi, în povestire, vorbirea indirectă liberă. Fraza e construită auster, cu eliminarea oricăror elemente de prisos, într-o cadență stilistică impecabilă. *Momentele* lui **C.** — aceste „monumente", cum le numise umoristul G. Ranetti — au înrîurit numeroși scriitori, printre care Gh. Brăescu, I. A. Bassarabescu, Al. O. Teodoreanu, T. Mușatescu.

În ultimii ani ai vieții, cu scriitorul sarcastic, neîmblînzit în șarjele sale corosive, se petrece o schimbare. Satiricul s-a mai potolit, e mai senin și înțelegător cu moravurile și năravurile, dispus să contemple, cu un amuzament superior, firea omenească și spectacolul vieții. Umorul batjocoritor și dizolvant e înlocuit treptat de o predispoziție calmă, analitică. **C.** e atras acum de stările mai obscure, ale subconștientului, de reacția psihică a individului într-un moment de comoție, de supremă încordare. El abordează nuvela psihologică cu un interes și o meticulozitate ca și naturaliste, cercetînd cazuri-limită,

unele cu substrat patologic, invocînd, mai mult sau mai puțin discret, factorul atavic, ereditar. Pe un fond sufletesc zdruncinat, reacțiile, cîteodată violente, neprevăzute, în orice caz ciudate, sînt stîrnite de o împrejurare care pune nervii eroului la grea încercare. *În vreme de război* evocă un caz de demență, a cîrciumarului Stavrache, nebunie pricinuită de o anxietate prelungită și de spaimă. Frica îngrozitoare, paroxistică, frînge în cele din urmă și echilibrul nervos al hangiului Leiba Zibal, echilibru și așa avariat de boală, de traumele morale suferite în copilărie și mai tîrziu *(O făclie de Paște)*. Nici Lefter Popescu *(Două loturi)*, tipul funcționarului mărunt, nu suportă șocul pe care i-l provoacă mai întîi iluzia cîștigului la loterie, apoi teribila decepție. Între nădejde și disperare, făptura lui sufletească se destramă, pradă unei tragicomice surescitări. Căci, într-o compoziție subtilă, comicul se amestecă adesea cu tragicul în povestirile lui C. O problemă de ereditate nesănătoasă ar fi și în *Păcat...*, nuvelă pasională și melodramatică, cu personaje dezechilibrate, maladive. Nuvela are o intenție didacticistă, etică, flagrantă mai ales în finalul teatral în care preotul Niță își suprimă odraslele, vinovate de păcatul incestului, căzînd și el apoi, răpus de un atac de cord. Înclinația aceasta spre zonele mai puțin limpezi ale psihicului, tatonarea misterului existenței îl călăuzesc pe C. spre nuvela fantastică. Un fantastic plăsmuit cu o tehnică echilibrată a ambiguității, absorbind realul și revărsîndu-se în el. Plecînd de la o superstiție populară, nuvela *La Hanul lui Mînjoală* mizează tocmai pe acest joc între real și ireal, într-o zonă incertă și stranie, în care mișcările subconștientului, dar mai ales confuzia, firească pe o vreme întunecoasă, eroul fiind tulburat și de farmecele unei hangițe drăcoase, creează impresia supranaturalului, un supranatural cu determinare logică, realistă. *La conac* e o poveste cu un subiect înrudit, dar mult mai palidă. *Kir Ianulea*, adaptare după nuvela *Belfagor arcidiavolo* a lui Machiavelli, evocă intens o atmosferă de început de secol. E vorba de un București fanariot, pitoresc și degajînd o ciudată, tulburătoare poezie. Ar fi un basm, dacă precizia detaliului istoric și social și sugestia fină a atmosferei, veridicitatea psihologică a caracterelor nu ar conferi poveștii și configurația unei nuvele istorice. Către acest trecut, epocă a unui Anton Pann, se refugiază uneori C., mai ales în acești ani, în care începe să-l ispitească povestirea sfătoasă, în straie arhaice și orientale. *Lungul nasului* (localizare după Aulus Gellius, prin intermediar probabil franțuzesc) e cap de serie pentru povestirile orientale ale lui C., compuse adesea pe teme și motive împrumutate, dar prelucrate cu o meșteșugită știință a povestirii și o rară intuiție a limbii. Sînt, de fapt, creații personale. *Pastramă trufanda* e o anecdotă nastratinescă ; o anecdotă orientală este și *Pradă de război* (după J.-A. Decourdemanche). *Abu-Hasan* (după *Le Dormeur éveillé*, din culegerea lui A. Galland *Mille et une Nuits)* e o feerie, în ambianța căreia nimerește inevitabilul Mitică, mahalagiul nostim și dornic de chiolhanuri. În poveștile și basmele sale, scriitorul mai mult mimează decît respectă canoanele genului, adesea detașat și ironic față de lentoarea și exagerările inerente, el ajungînd pînă la pastișă *(Mamă, Poveste. Imitație)*. Fantasticul se amestecă cu realitatea, ca în feeria *Calul Dracului*, pe motivul, clasic, al dracului păcălit de femeie. C. a scris, în manieră populară, snoave *(Norocul și mintea, Fără noroc, Minciună)*. A tradus basmul *Făt-frumos cu moț în frunte* (după *Riquet à la Hauppe* de Ch. Perrault) și, de asemenea, *Curiosul pedepsit* — o repovestire (prin intermediar francez) după Cervantes. Alte tălmăciri sînt *Broasca minunată* după Mark Twain, *Sistema doctorului Catran și a profesorului Pană, Masca, O balercă de Amontillado* de E. A. Poe (după versiunea lui Ch. Baudelaire), *Răzbunare* de Carmen Sylva. *Noaptea Învierii* e o autopastișă, după *O făclie de Paște. Dă-dămult... mai dă-dămult* e o parodie a nuvelei *Stăpînea odată...* a lui Delavrancea. Dacă scriitorul mai parodiază cîteodată basmele, legendele populare, el este însă un adevărat prețuitor al folclorului, al limbii populare, un vechi admirator al lui Cilibi Moise și A. Pann (din care și prelucrează snoava *Despre mojicie* în povestirea *Mamă)*. Natura e foarte discretă, ca și absentă, în opera lui C. Rareori, ea apare ca decor sugestiv, ca stare de suflet ; mai adesea descrierile, îndeosebi cele lirice, sînt obiect de parodie. În acești din urmă ani, stilul e tot mai mult al povestirii, preponderent epic, dezvăluind noua preferință a lui C. pentru evocarea istorică, snoava orientală sau basm, cu care își încununează magistral opera.

În corespondență, aceea din anii exilului berlinez (1904—1912) mai ales, sălășluiește un alt C., mai cald, prietenos și cordial, sentimental și duios, necontenit ahotnic de taifasuri. E un burghez, în fond, amator de trai comod și civilizat, grijuliu cu familia, interesat să-și alcătuiască un cerc de prieteni (printre care C. Dobrogeanu-Gherea și P. Zarifopol), împreună cu care să asculte muzică (neapărat clasică), să mai pună țara la cale, ori să încingă vreun chef. Omul e tabietliu și lăsător, dar se însuflețește îndată ce-și găsește un partener de dialog. Scriitorul, care savurase dintotdeauna anecdota, eventual mai pipărată, și jocurile de cuvinte, își exercită verva lui mimetică, bufonă, de o mare mobilitate, imitînd în derîdere felul de a se exprima al unor cunoscuți, oameni de vază, sau desfătîndu-se în confidențe articulate după graiul moldovenesc, muntenesc, presărate cu ziceri străine, cu ticuri și formule, ca în comedii. Portretistul e redutabil, uneori sîngeros, el nu-și cruță nici amicii (Delavrancea e una din victime), iar sarcasmele sale (contra lui Maiorescu, de pildă) au o violență aproape pamfletară. Scriitorul știe să fie afabil și onctuos, familiar și persiflant, autoironic sau fals retoric, în fine, usturător — după împrejurări. C. e un mim genial, el putînd lua orice mască, orice înfățișare. Ca un Mitică bucureștean, îi place să converseze, chiar să bîrfească, despre toate, de la politică pînă la schimbările climaterice, el fiind un mare meteorosensibil. Corespondența sa, redactată dibaci, cu scrupulul său stilistic absolut, dar cu o vervă mai slobodă și ușoară, ține de literatură, încorporînd dialoguri, descrieri, mici povestiri, momente și schițe. Ea întregește imaginea omului și a scriitorului.

Limba, în comediile, în schițele și momentele lui C., exprimă comicul imens al gîndirii aberante a personajelor. Scriitorul înregistrează pînă la cea mai mică nuanță particularitățile de vorbire ale eroilor săi. E o limbă în care se amestecă turcisme și grecisme cu neologisme mai ales franțuzești, neasimilate, prilej de improprietăți și devieri semantice. Modelele limbii lui C. ar fi maniera latinizantă, degradarea limbajului profesional (juridic sau administrativ), construcțiile gramaticale greșite, etimologiile populare, stilul telegramelor. Cu alte cuvinte, limba e un mijloc de caracterizare — psihologică și socială, onomastică, de localizare, tipizare și fixare în timp. Ea exercită și o funcție critică, divulgînd falsul democratism, demagogia patriotardă, prostia pretențioasă, vulgaritatea. Conu Leonida sau Farfuridi, Cața-

vencu şi Rică Venturiano, Marius Chicoş Rostogan şi atîtea alte personaje din schiţe şi din comedii vorbesc o limbă aparte, incoerentă şi grotescă, trădînd automatismul gîndirii. În povestiri şi nuvele, expresia capătă o savoare populară, arhaică, o mireasmă orientală, cu voluptăţi lexicale de un luciu balcanic. Limba, în opera lui C., este un instrument miraculos.

— *Teatru*, pref. Titu Maiorescu, Bucureşti, Socec, 1889 ; *Năpasta*, Bucureşti, Haimann, 1890 ; *Note şi schiţe*, Bucureşti, Sfetea, 1892 ; *Păcat..., O făclie de Paşte, Om cu noroc*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1892 ; *Schiţe uşoare*, Bucureşti, Müller, 1896 ; *Notiţe şi fragmente literare*, Bucureşti, Müller, 1897 ; *Schiţe (Traduceri şi originale)*, Iaşi, Şaraga, 1897 ; *Momente*, Bucureşti, Socec, 1901 ; *Mitică*, Bucureşti, Tip. Speranţa, 1902 ; *1907 — Din primăvară pînă-n toamnă*, Bucureşti, Tip. Adevărul, 1907 ; *Opere complete*, I-III, Bucureşti, Minerva, 1908 ; *Schiţe nouă*, Bucureşti, Tip. Adevărul, 1910 ; *Reminiscenţe*, Bucureşti, Flacăra, 1915 ; *Succes*, Bucureşti, Alcalay, [1916] ; *Culegere postume*, Iaşi, Viaţa românească, 1920 ; *Versuri*, îngr. Barbu Lăzăreanu, Bucureşti, Viaţa românească, 1922 ; *Opere*, I-VII, îngr. Paul Zarifopol şi Şerban Cioculescu, Bucureşti, Cultura naţională, F.R.L.A., 1930—1942 ; *Corespondenţa dintre I. L. Caragiale şi Paul Zarifopol*, publ. Şerban Cioculescu, Bucureşti, F.R.L.A., 1935 ; *Pagini de proză necunoscută*, îngr. şi pref. George Baiculescu, Bucureşti, 1936 ; *Poezii*, îngr. şi pref. D. Murăraşu, Bucureşti, Cartea românească, [1946] ; *Opere*, I-III, pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1952 ; *Despre teatru*, îngr. şi pref. Simion Alterescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; *Opere*, I-IV, îngr. Al. Rosetti, Şerban Cioculescu şi Liviu Călin, introd. Silvian Iosifescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959—1964 ; *Scrisori şi acte*, îngr. şi pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, E.L., 1963 ; *Fabule, satire, parodii*, îngr. şi pref. Liviu Călin, Timişoara, Facla, 1972 ; *Opere alese*, I-II, îngr. şi pref. Marin Preda, Bucureşti, Cartea românească, 1972. — **Tr.** : Al. Parodi, *Roma învinsă*, Sibiu, Institutul tipografic, 1887 ; [Mark Twain, E. A. Poe], *[Proză]*, în *Opere*, II, IV, îngr. Paul Zarifopol şi Şerban Cioculescu, Bucureşti, Cultura naţională, F.R.L.A., 1931, 1938 ; E. Scribe, *Camaraderia (Cîrdăşia)*, CL, LXXII, 1939, 5 ; Paul Déroulède, *Hatmanul*, ALA, XIX, 1939, 690—693.

— **1.** I. Gherea, *Trei comedii ale lui L. I. Caragiali*, C, IV, 1885, 10—12 ; **2.** Maiorescu, *Critice*, III, 49—68 ; 3. Sofia Nădejde, *„Napastea"*, C, VII, 1889—1890, 5 ; **4.** Iorga, *Pagini*, I, 217—222 ; 5. Gherea, *Studii*, II, 66—151 ; **6.** *[Intervenţii în legătură cu propunerea de premiere. Rezumat]*, AAR, partea administrativă, t. XIII, 1890—1891 ; **7.** Mihail Canianu, *Caragiali*, F, XXVIII, 1892, 50 ; **8.** Ionescu-Rion, *Arta revol.*, 13—15 ; 9. Sallustiu [Al. Macedonski], *I. L. Caragiale şi opera lui*, LGO, I, 1896, 3 ; **10.** D. C. Nădejde, *„Năpasta" de I. L. Caragiale (Studiu literar)*, CL, XXX, 1896, 10, 11 ; **11.** D. C. Nădejde, *Criticii „Năpastei"*, CL, XXXI, 1897, 1—5 ; **12.** Chendi, *Pagini*, 432—434, 541—554 ; **13.** N. Petraşcu, *Carageale. Comediile lui*, LAR, II, 1897, 11 ; **14.** Al. Antemireanu, *După 100 de ani*, FA, I, 1899, 19 ; **15.** Ibrăileanu, *Scriitori*, 1—23 ; **16.** H. Sanielevici, *Foiletoanele d-lui Carageali*, NRR, II, 1901, 28 ; **17.** D. C. Ollănescu, *I. L. Carageale, „Momente"*, AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901—1902 ; **18.** Delavrancea, *Despre literatură*, 129—155, 309—311 ; **19.** [C. Al. Ionescu-] Caion, *Originalitatea d-lui Caragiale — Două plagiate*, Bucureşti, Göbl, 1902 ; **20.** Sanielevici, *Cercetări*, 3—9 ; **21.** Pompiliu Eliade, *Causeries littéraires*, III, Bucureşti, L'Indépendance roumaine, 1903, 32—35, 54—57 ; **22.** M. Dragomirescu, *Critică dramatică*, Bucureşti, Göbl, [1904], 135—170 ; **23.** G. Ibrăileanu, *Semnificaţia socială a operei lui Caragiale*, VR, III, 1908, 10 ; **24.** Ibrăileanu, *Spiritul critic*, 218—259 ; 25. Lovinescu, *Critice*, I, 55—75, II, 16—25, VI, 16—35 ; 26. N. Em. Teohari, *Comicul în scrierile lui Caragiale*, CVC, III, 1909, 2—4 ; **27.** Al. Vlahuţă, *La gura sobei*, Bucureşti, Tip. Baer, 1911, 116—124 ; **28.** E. Lovinescu, *Notiţe asupra celui din urmă volum al lui Caragiale*, CL, XLV, 1911, 3 ; 29. *Scrisori — Ibrăileanu*, III, 30—39 ; **30.** Dragomirescu, *Scrieri*, 119—121, 122—124 ; **31.** Iorga, *Oameni*, I, 319—320, II, 53—55, 56—58 ; 32. Iacob Negruzzi, *Caragiale*, CL, XLVI, 1912, 6 ; 33. E. Lovinescu, *Caragiale*, CL, XLVI, 1912, 11 ; 34. St. O. Iosif, *Cum scrie Caragiale*, FLR, I, 1912, 16 ; **35.** Take Ionescu, *Caragiale orator*, FLR, I, 1912, 16 ; **36.** Horia Petra-Petrescu, *Familia Caragiale*, FLR, I, 1912, 35 ; **37.** George Coşbuc, *Amintiri despre Caragiale*, FLR, II, 1912, 7 ; 38. C. Dobrogeanu-Gherea, *Corespondenţă*, îngr. I. Ardeleanu şi N. Sorin, Bucureşti, Minerva, 1972, 11—15, 40—41, 171—187 ; 39. St. O. Iosif, *O amintire*, FLR, III, 1913, 12 ; **40.** Lovinescu, *Scrieri*, I, 79—80, 219—240 ; 41. Luca Ion Caragiale, *Amintiri despre Caragiale*, IDE, I, 1920, 29—30 ; **42.** Ibrăileanu, *Note*, 112—133, 225—230 ; **43.** C. Săteanu, *„Învoielile" editoriale ale lui I. L. Caragiale*, VR, XIII, 1921, 12 ; **44.** G. Ibrăileanu, *„O noapte furtunoasă"*, VR, XIV, 1922, 2 ; **45.** G. Ibrăileanu, *„Conu Leonida faţă cu reacţiunea"*, VR, XIV, 1922, 5 ; 46. G. Ibrăileanu, *I. L. Caragiale, „Versuri"*, VR, XIV, 1922, 9 ; 47. Tudor Teodorescu-Branişte, *Oameni şi cărţi*, I, Bucureşti, Socec, 1922, 19—26, 27—34 ; **48.** N. D[avidescu], *Versuri de I. L. Caragiale*, FLR, VII, 1922, 31 ; **49.** Chendi, *Schiţe*, 44—46 ; **50.** Scarlat Struţeanu, *Incercare critică asupra comicului dramatic la Caragiale*, Bucureşti, F.R.L.A., 1924 ; **51.** Mihail Dragomirescu, *De la misticism la raţionalism*, Bucureşti, Tip. Române unite, 1924, 94—99 ; 52. Slavici, *Amintiri*, 153—174 ; 53. Ion Marin Sadoveanu, *Insemnări pe marginea teatrului lui Caragiale*, G, VII, 1927, 5 ; **54.** Ludovic Kántor, *Izvorul nuvelei „Kir Ianulea"*, SDM, IV, 1927, 15—17 ; 55. Marinescu, *Nuvela*, 67—74, 115—133 ; 56. D. G., *„Pastramă trufanda" de I. L. Caragiale şi Faceţia CXXXI de Poggio Bracciolini*, RTC, III, 1929, 2—3 ; 57. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, 19—22, 53—56, 57—60 ; 58. M. Dragomirescu, *Amintiri despre Caragiale*, UVR, XLVI, 1930, 14 ; 59. C. Săteanu, *Caragiale în anecdotă*, Bucureşti, Adevărul ; **60.** Goga, *Precursori*, 123—133 ; **61.** Emil Isac, *Amintiri despre Caragiale*, RMP, XV, 1930, 27 august ; 62. Adrian Corbul, *Fagin şi Leiba Zibal*, SDM, VII, 1930, 13—14 ; **63.** Ibrăileanu, *Studii*, 72—90 ; **64.** C. Rădulescu-Motru, *Filosofia lui Caragiale*, CTC, XIII, 1932, 1—2 ; **65.** Giulio Bertoni, *Lingua e pensiero*, Firenze, 1932, 227—241 ; **66.** I. Suchianu, *Diverse însemnări şi amintiri*, Bucureşti, Universul, 1933, passim ; **67.** Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 113—114, 250—255, 304—305 ; **68.** Paul Zarifopol, *Caragiale*, CL, LXVII, 1934, 6 ; 69. Anna Colombo, *Vita e opere di Ion Luca Caragiale*, Roma, 1934 ; **70.** Blaga, *Trilogia cult.*, 254 ; **71.** Mihai Ralea, *Valori*, Bucureşti, F.R.L.A., 1935, 109—116, 128—130 ; **72.** Şerban Cioculescu, *Detractorii lui Caragiale*, RFR, II, 1935, 10, 11 ; **73.** Octav Şuluţiu, *Între Molière şi Caragiale*, VRA, VIII, 1935, 418 ; **74.** Constantinescu, *Scrieri*, II, 16—168, VI, 69—79 ; **75.** N. Davidescu, *Caragiale, cel din urmă ocupant fanariot sau Inaderenţa lui la spiritul românesc*, CLI, II, 1935, 39, III, 1935, 2 ; **76.** F. Aderca, *Caragiale venetic ? — Un atentat la spiritul comic*, CLI, II, 1935, 43 ; **77.** N. Davidescu, *Ultimul ocupant fanariot sau Inaderenţa lui Caragiale la spiritul românesc*, F, III, 1936, 1 ; **78.** Perpessicius, *Menţiuni*, III, 208—212, IV, 122—134, V, 101—107 ; **79.** Şerban Cioculescu, *Caragiale şi poezia*, RFR, III, 1936, 9 ; **80.** Munteano, *Panorama*, 97—106 ; **81.** Şerban Cioculescu, *Aspecte sociale din opera lui Caragiale*, RFR, V, 1938, 3 ; **82.** Şerban Cioculescu, *În marginea lui Caragiale*, RFR, V, 1938, 6 ; **83.** Constantin Fântâneru, *Un caz literar de „cruzime ingenioasă"*, RFR, V, 1938, 10 ; **84.** Mihail Sebastian, *Caragiale, cronicar dramatic*, RFR, V, 1938, 11 ; **85.** G. Călinescu, *Psihologia fricii în opera lui Caragiale*, ALA, XIX, 1938, 927 ; **86.** Paul Bujor, *Amintiri de A. Vlahuţă şi I. L. Caragiale*, Bucureşti, Cartea românească ; **87.** Teodor Scarlat, *O traducere necunoscută a lui I. L. Caragiale*, UVR, XLVIII, 1939, 19, 20 ; **88.** B. Iordan, Lucian Predescu, *Caragiale, Tragicul destin al unui mare scriitor*, Bucureşti, Cugetarea, 1939 ; **89.** G. Călinescu, *Caragiale anecdotist*, JL, I, 1939, 3 ; **90.** Şerban Cioculescu, *Privire evolutivă asupra teatrului lui Caragiale*, RFR, VI, 1939, 6 ; **91.** Ioan Massoff, *Un manuscris necunoscut al lui I. L. Caragiale. Piesa „Hatmanul sau Cazacii şi polonii"*, ALA, XIX, 1939, 960 ; **92.** Ioan Massoff, *Cîteva consideraţii în marginea manuscrisului inedit al lui I. L. Caragiale*, ALA, XIX, 1939, 961 ; **93.** Ioan Massoff, *Încă un manuscris al lui I. L. Caragiale*, ALA, XIX, 1939, 963 ; **94.** Mihail Dragomirescu, *Caragiale în poezia lumii*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XI, 1940 ; **95.** Şerban Cioculescu, *Viaţa lui I. L. Caragiale*, Bucureşti, F.R.L.A., 1940 ; **96.** Vladimir Streinu, *Chipurile lui Caragiale*, VR, XXXII, 1940, 4 ; **97.** Vianu, *Arta*, I, 167—188 ; **98.** Şerban Cioculescu, *Corespondenţa lui Caragiale*, RFR, VIII, 1941, 4 ; **99.** Tudor Vianu, *Note despre stilul lui I. L. Caragiale*, RFR, VIII, 1941, 5 ; **100.** G. Dăianu, *Izvorul povestirii „Abu Hasan" a lui I. L. Caragiale*, RFR, VIII, 1941, 11 ; 101. Călinescu, *Ist. lit.*, 431—447 ; **102.** Const. A. Dihoiu, *Caragiale şi Italia*, T, LXXIII, 1942, 7—8 ; **103.** Gr. Scorpan, *Moldovenismul lui Caragiale*, Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1943 ; 104. Tudor Vianu, *I. L. Caragiale*, RFR, XI, 1944, 6 ; 105. Karnabatt, *Bohema*, 23—67 ; **106.** Th. S[imensky], *Un element folcloristic străvechi la Caragiale*, ETH, II, 1945, 3—4 ; 107. Dimitrie Gusti, *Cîteva amintiri despre Caragiale*, RFR, XII, 1945, 4 ; **108.** Barbu Câmpina, *Semnificaţiile experienţei lui Caragiale*, VR, I, 1948, 1 ; **109.** Gr. Scorpan, *Semnificaţia socială a comediilor lui Caragiale*, IL, II, 1950, 3—4 ; 110. Silvian Iosifescu, *Caragiale*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1951 ; 111. Gr. Scorpan, *Vocabularul lui Caragiale*, IL, III, 1951, 7—8 ; 112. Sică Alexandrescu, *Caragiale şi editorii săi*, VR, IV, 1951, 10 ; 114. *Studii şi conferinţe cu prilejul centenarului I. L. Caragiale*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1952 ; **115.** Sadoveanu, *Opere*, XX, 545—549, 550—554 ; **116.** Camil Petrescu, *Realismul operei dramatice a lui Caragiale*, CNT, 1952, 1 ; 117. Alexandru Dima, *Ideile despre artă ale lui Caragiale şi actualitatea lor*, IL, IV, 1952, 1 ; **118.** Const. Ciopraga, *Arta epistolară la Caragiale*, IL, IV, 1952, 1 ; **119.** D. Costea, *Caragiale, artist al pamfletului*, IL, IV, 1952, 1 ; **120.** Mihail Petroveanu, *I. L. Caragiale, critic al spiritului mic-burghez*, VR, V, 1952, 1 ; **121.** Ion Breazu, *I. L. Caragiale şi problemele teatrului*, ST, III, 1952, 1 ; **122.** Dan Costa, *Înalta lecţie a „Momentelor"*, ST, III, 1952, 1 ; **123.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, I, 1952, 1—4 ; **124.** Cezar Petrescu, *Despre scris şi scriitori*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1953, 42—71 ; **125.** G. Călinescu, *Caragiale despre alegerile din trecut în ţara noastră*, în *Literatura noastră clasică*, I, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1953, 5—26 ; **126.** Luiza şi Mircea Seche, *Procedee grafice pentru realizarea comicului în opera lui I. L. Caragiale*, LR,

III, 1954, 4 ; 127. Kiss Géza, *Caragiale și Mikszáth*, ST, VI, 1955, 2 ; 128. Augustin Z. N. Pop, *Scrisori și acte inedite ale lui Caragiale*, ST, VI, 1955 11 ; 129. Al. Rosetti, *Despre unele probleme ale limbii literare*, GL, II, 1955, 28 ; 130. Luiza și Mircea Seche, *Un procedeu de individualizare a personajelor în opera satirică a lui I. L. Caragiale*, LR, V, 1956, 6 ; 131. I. Cremer, *Un Marius Chicoș Rostogan necon-semnat de istoria literară*, TS, V, 1956, 9 ; 132. Șerban Cioculescu, *Caragiale necunoscut. „Poruncă domnească“*, GL, III, 1956, 48 ; 133. Șerban Cioculescu, *Caragiale necunoscut. „În tren accelerat“*, GL, III, 1956, 50 ; 134. Iorgu Iordan, *Limba „eroilor“ lui I. L. Caragiale*, VSD, 357—408 ; 135. Simion Alterescu, *Contribuții la cunoașterea esteticii teatrale a lui I. L. Caragiale*, SCIA, IV, 1957, 1—2 ; 136. Liviu Călin, *Un pamflet antidinastic*, GL, IV, 1957, 6 ; 137. Al. Rosetti, *Limba scrierilor lui I. L. Caragiale*, GL, IV, 1957, 6 ; 138. Șerban Cioculescu, *Caragiale și natura*, GL, IV, 1957, 6, 7 ; 139. Șerban Cioculescu, *Caragiale necunoscut*, GL, IV, 1957, 10, 15 ; 140. I. Cremer, *Un text antijunimist al lui Caragiale nesemnalat pînă în prezent. „Exces de onoare“*, GL, IV, 1957, 13 ; 141. Șt. Cazimir, *Caragiale inedit ?*, ST, VIII, 1957, 3 ; 142. Ion Oarcăsu, *Caragiale intim*, TR, I, 1957, 21 ; 143. Șerban Cioculescu, *Cronica fantazistă*, GL, IV, 1957, 22 ; 144. Șerban Cioculescu, *Despre jupîn Dumitrache & C-ie*, GL, IV, 1957, 25 ; 145. N. Vătămanu, *Jupîn Dumitrache*, GL, IV, 1957, 25 ; 146. Mihai Florea, *Note de arhivă : I. L. Caragiale*, SCIA, IV, 1957, 3—4 ; 147. G. Călinescu, *Caragialiane*, CNT, 1957, 42 ; 148. Theodor Hristea, *Elemente regionale în limba operei lui I. L. Caragiale*, CIL, II, *191—229* ; 149. J. Byck, *Procedee grafice în umorul lui I. L. Caragiale*, GL, V, 1958, 9 ; 150. G. C. Nicolescu, *Note despre arta lui Caragiale („O noapte furtunoasă“)*, AUB, științe sociale — filologie, t. VIII, 1959, 15 ; 151. Șerban Cioculescu, *Modelele „Scrisorii pierdute“*, GL, VI, 1959, 46 ; 152. Tudor Arghezi, *Tablete de cronicar*, București, E.S.P.L.A., 1960, *21—26, 53—56, 137—139* ; 153. Șerban Cioculescu, *Un avatar necunoscut al „Nopții furtunoase“*, GL, VII, 1960, 34 ; 154. Șerban Cioculescu, *Un articol necunoscut al lui Caragiale. „Necrologul lui Jiquidi“*, GL, VII, 1960, 51 ; 155. Nottara, *Amintiri*, *103—106* ; 156. Toma Măruță, *Aspecte sinonimice în opera lui I. L. Caragiale*, LL, IV, 1960 ; 157. Tatiana Slama-Cazacu, *Motivul „diavolului însurat“*, LL, IV, 1960 ; 158. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 159. Șerban Cioculescu, *La 49 de ani de la moartea lui Caragiale. Ultimele lui gînduri*, GL, VIII, 1961, 26 ; 160. Dima, *Studii*, *87—124* ; 161. S. Albu, *I. L. Caragiale la Craiova*, VR, XV, 1962, 1 ; 162. Rodica Florea, *Caragiale și folclorul*, RITL, XI, 1962, 2 ; 163. Teodor Vîrgolici, *Caragiale, maestru al genului scurt*, RITL, XI, 1962, 2 ; 164. Eugenia Oprescu, *Concepția despre artă a lui I. L. Caragiale*, RITL, XI, 1962, 2 ; 165. Stancu Ilin, *I. L. Caragiale și mișcarea muncitorească*, RITL, XI, 1962, 2 ; 166. Marin Bucur, *Lumea nuvelelor lui Caragiale*, RITL, XI, 1962, 2 ; 167. G. Călinescu, *Caragiale, omul și opera*, RITL, XI, 1962, 2 ; 168. Valeriu Ciobanu, *Burghezele lui I. L. Caragiale*, RITL, XI, 1962, 2 ; 169. Mihai Novicov, *Caragiale și satiricii ruși*, RITL, XI, 1962, 2 ; 170. C. Jalbă, *Observații de stil făcute de G. Topîrceanu la proza lui Caragiale*, LR, XI, 1962, 2 ; 171. Radu Stanca, *Prefață la un viitor spectacol*, TR, VI, 1962, 3 ; 172. Șerban Cioculescu, *Varietăți filologice. În jurul lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 4 ; 173. V. Mîndra, *Caragiale, inovator în teatru*, SXX, II, 1962, 5—6 ; 174. Vicu Mîndra, *Fiziologia „moftangiului“ în opera lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 175. B. Brănișteanu, *Din amintirile unui vechi gazetar*, VR, XV, 1962, 6 ; 176. Cella Delavrancea, *Cîteva amintiri despre Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 177. Ecaterina Logadi, *Din amintirile mele despre tata*, VR, XV, 1962, 6 ; 178. Perpessicius, *Note despre arta prozei la Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 179. Tudor Arghezi, *Caragiale și snobismul*, VR, XV, 1962, 6 ; 180. Mihai Ralea, *Cîteva observații asupra operei lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 181. Paul Cornea, *Rîsul lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 182. Radu Albala, *Între Apuleius și I. L. Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 183. G. C. Nicolescu, *Țăranul în opera lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 184. Rodica Florea, *Real și fantastic în poveștile și basmele lui I. L. Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 185. Ov. S. Crohmălniceanu, *Caragiale și „dreapta românească“*, VR, XV, 1962, 6 ; 186. Mihail Petroveanu, *Caragiale și „destinul“*, VR, XV, 1962, 6 ; 187. B. Elvin, *Posteritatea lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 188. Al. Piru, *Precursorii lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 189. Ioan Massoff, *Caragiale și „Viața românească“*, VR, XV, 1962, 6 ; 190. Mihai Gafița, *Versurile lui Caragiale*, VR, XV, 1962, 6 ; 191. D. I. Suchianu, *Tristețea „Scrisorii pierdute“*, VR, XV, 1962, 6 ; 192. N. Liu, *Caragiale și mișcarea muncitorească*, VR, XV, 1962, 6 ; 193. Al. Hanță, *Critica socială în corespondența lui Caragiale*, LCF, V, 1962, 6 ; 194. V. Mîndra, *Elevul Caragiali L. Ioan și profesorii lui*, LCF, V, 1962, 6 ; 195. Iorgu Iordan, *Limba vorbită în opera lui I. L. Caragiale*, LCF, V, 1962, 6 ; 196. Perpessicius, *Inițieri caragialiene*, O, XIII, 1962, 6 ; 197. Șerban Cioculescu, *Despre aforismele lui Caragiale*, O, XIII, 1962, 6 ; 198. Nicolae Țirioi, *Psihologia eroilor lui Caragiale*, O, XIII, 1962, 6 ; 199. Eugen Todoran, *Complexitatea „sufletelor simple“ în drama lui Caragiale*, O, XIII, 1962, 6 ; 200. Lucian Valea, *Caragiale pamfletarul*, O, XIII, 1962, 6 ; 201. Traian Liviu Birăescu, *Comediile lui Caragiale*, O, XIII, 1962, 6 ; 202. Șerban Cioculescu, *Din articolele necunoscute ale lui Caragiale*, LCF, V, 1962, 6 ; 203. Perpessicius, *Caragiale militantul*, ST, XIII, 1962, 6 ; 204. Mircea Zaciu, *Schiță pentru un portret*, ST, XIII, 1962, 6 ; 205. N. Barbu, *Teatrul lui Caragiale*, ST, XIII, 1962, 6 ; 206. Victor Felea, *Idei despre artă*, ST, XIII, 1962, 6 ; 207. Henri Jacquier, *Caragiale, maestru al sintaxei. O mărturie*, ST, XIII, 1962, 6 ; 208. Ion Taloș, *Motive folclorice*, ST, XIII, 1962, 6 ; 209. Al. Andriescu, *Tehnica evocării în povestirile lui I. L. Caragiale*, IL, XIII, 1962, 6 ; 210. N. Barbu, *I. L. Caragiale și Iașul*, IL, XIII, 1962, 6 ; 211. Al. Husar, *Comicul lui Caragiale*, IL, XIII, 1962, 6 ; 212. Pompiliu Marcea, *Caragiale, autor tragic*, LCF, V, 1962, 7 ; 213. G. I. Tohăneanu, *Note despre limba și stilul lui Caragiale*, O, XIII, 1962, 8 ; 214. Vera Călin, *Tonalități satirice la Caragiale*, GL, IX, 1962, 9 ; 215. V. Mîndra, *Semnificația unei schițe*, GL, IX, 1962, 9 ; 216. Lucian Raicu, *Adîncime și claritate*, LCF, V, 1962, 12 ; 217. Geo Bogza, *Un geniu al satirei*, CNT, 1962, 23 ; 218. Ion Roman, *Caragiale și lumea satului*, CNT, 1962, 23 ; 219. G. Călinescu, *Omul și opera*, CNT, 1962, 23 ; 220. Șerban Cioculescu, *Din articolele necunoscute ale lui Caragiale. „Clavir și stigleți“*, TR, VI, 1962, 23 ; 221. A. Jiquidi, *El și eu*, CNT, 1962, 23 ; 222. Lucian Raicu, *Caragiale și estetica realismului*, GL, IX, 1962, 23 ; 223. Liviu Călin, *Date noi*, GL, IX, 1962, 23 ; 224. Al. Hanță, *Publicistica politică a lui Caragiale*, GL, IX, 1962, 23 ; 225. Cella Delavrancea, *Așa a fost el...*, GL, IX, 1962, 23 ; 226. Tudor Arghezi, *Caragiale*, GL, IX, 1962, 23 ; 227. Tudor Arghezi, *Pribeagul Caragiale*, GL, IX, 1962, 24 ; 228. Vera Călin, *Procedee caragialiene*, GL, IX, 1962, 25 ; 229. Mihail Petroveanu, *Caragiale printre personajele sale*, GL, IX, 1962, 26 ; 230. V. Mîndra, *Basile Drăgoșescu, personaj caragialian*, AUB, științe sociale — filologie, t. XI, 1962, 25 ; 231. Sică Alexandrescu, *Caragiale în timpul nostru*, București, E.L., 1962 ; 232. E. Ionesco, *Notes et contre-notes*, Paris, Gallimard, 1962, *117—121* ; 233. Silvian Iosifescu, *Momentul Caragiale*, București, E.L., 1963 ; 234. V. Mîndra, *În anticamera comediilor lui Caragiale*, VR, XVI, 1963, 9 ; 235. I. Fischer, *O sursă antică a lui Caragiale*, SC, V, 1963 ; 236. G. Călinescu, *Caragiale*, RITL, XII, 1963, 3—4 ; 237. George Munteanu, *Lumea meseriilor în opera lui I. L. Caragiale*, RITL, XII, 1963, 3—4 ; 238. Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, *73—78, 91—131* ; 239. Ion Roman, *Caragiale*, București, E.T., 1964 ; 240. Șerban Cioculescu, *Din tipologia lui Caragiale — Rică Venturiano*, LL, VIII, 1964 ; 241. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale. Texte caragialiene, nesemnalate pînă în prezent*, PRN, IX, 1964, 1—2 ; 242. Mircea Anghelescu, *Încă o mărturie despre Caragiale*, VR, XVII, 1964, 10 ; 243. Victor Eftimiu, *Oameni de teatru*, București, Meridiane, 1965, *201—223* ; 244. Vianu, *Studii*, *335—352* ; 245. Dan Smîntînescu, *În jurul unui volum proiectat de I. L. Caragiale*, LL, X, 1965 ; 246. B. Cazacu, *Un procedeu al tehnicii narațiunii în „Kir Ianulea“*, OR, *115—118* ; 247. Călinescu, *Studii și comunicări*, *194—216* ; 248. Cioculescu, *Varietăți*, *241—246, 247—250, 251—260* ; 249. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.*, *339—396* ; 250. M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească“*, București, E.L., 1966, 316—329 ; 251. Ștefan Munteanu, *Stilurile limbii în pastișa lui I. L. Caragiale*, O, XVII, 1966, 3 ; 252. Fr. Munteanu-Rîmnic, *4 documente Caragiale*, CNT, 1966, 4 ; 253. Șerban Cioculescu, *Un „portrait de Caragiale“*, VR, XIX, 1966, 10 ; 254. Grațian Jucan, *Coșbuc și Caragiale*, LL, XI, 1966 ; 255. Toma Măruță, *Tipizarea caracterelor din „O scrisoare pierdută“ în legătură cu limba personajelor*, LL, XII, 1966 ; 256. Regman, *Confluențe*, *149—173, 174—185* ; 257. Ștefan Cazimir, *Caragiale. Universul comic*, București, E.L., 1967 ; 258. B. Elvin, *Modernitatea clasicului I. L. Caragiale*, București, E.L., 1967 ; 259. Ciopraga, *Portrete*, *39—49* ; 260. Negoițescu, *Însemnări*, *41—48* ; 261. Al. Căprariu, *Jurnal literar*, București, E.L., 1967, *232—239* ; 262. Tertulian, *Eseuri*, *37—72* ; 263. Zaciu, *Masca*, *37—49, 50—56* ; 264. Șerban Cioculescu, *115 ani de la nașterea lui I. L. Caragiale*, VR, XX, 1967, 2 ; 265. Petre Mihai Gorcea, *Izvoarele shakespeariene ale dramei „Năpasta“*, ARG, II, 1967, 7 ; 266. Gabriel Țepelea, *O demonstrație de stil a lui Caragiale*, ARG, II, 1967, 7 ; 267. Dumitru Micu, *O conștiință lucidă*, GL, XIV, 1967, 11 ; 268. Streinu, *Pagini*, I, *236—246, 252—259* ; 269. A. P. Bănuț, *L-am cunoscut pe Caragiale*, AST, II, 1967, 12, III, 1968, 1—5 ; 270. Vladimir Streinu, *Contemporaneitatea lui Caragiale*, GL, XIV, 1967, 21 ; 271. Vianu, *Studii stil.*, *244—262* ; 272. G. Călinescu, *Principii de estetică*, București, E.L., 1968, *244—291* ; 273. V. Mîndra, *Structura situațiilor în comedia „O scrisoare pierdută“*, TTR, XIII, 1968, 3 ; 274. Ioan D. Gherea, *Amintiri*, București, E.L., 1968, *7—32* ; 275. Victor Felea, *Reflexii critice*, București, E.L., 1968, *23—30* ; 276. Radu Stanca, *Caragiale — integralitatea viziunii satirice*, CNT, 1968, 5 ; 277. Mariana Șora, *„Cum se înțeleg țăranii“, de Caragiale*, VR, XXI, 1968, 8 ; 278. Ovidiu Bîrlea, *„La Hanul lui Mînjoală“ și substratul folcloric*, ATN, V, 1968, 9 ; 279. Vintilă Russu Șirianu, *Vinurile lor...*, București, E.L., 1968, *318—358* ; 280. Mihai Vornicu, *I. L. Caragiale sau triumful inteligenței*, LL, XVIII, 1968 ; 281. Gabriel Țepelea, *Limba personajelor lui Caragiale în raport cu epoca (școala, presa vremii)*, LL, XXIII, 1969 ; 282. Al. Oprea, *I. L. Caragiale prozator modern*, ARG, IV, 1969, 1, 2, 3 ; 283. Paul Daniel, *I. L. Caragiale intim*, LCF, XII, 1969, 10 ; 284. Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L.*

Caragiale, Bucureşti, E.L., 1969 ; **285.** Ovidiu Bîrlea, *Fantasticul în narațiunile lui Caragiale*, O, XX, 1969, 12 ; **286.** Şerban Cioculescu, *Între „Kir Ianulea" şi „Belfegor"*, RL, II, 1969, 40 ; 287. Al. Raicu, *O oră cu fiica lui Caragiale*, RL, II, 1969, 48 ; **288.** D. Irimia, *Vocabularul operei lui Caragiale*, AUI, lingvistică, t. XV, 1969 ; **289.** V. A. Urechia, *Schițe memorialistice*, Bucureşti, E.L., 1969, *66—75, 86—90, 120—123, 127—128, 154—156, 185—197, 201—207, 226—228* ; **290.** Vianu, *Scriitori români*, I, *307—315* ; **291.** Haneş, *Studii ist. lit.*, *315—324* ; 292. Solomon Marcus, *Poetica matematică*, Bucureşti, E.A., 1970, *279—291* ; 293. Breazu, *Studii*, I, *277—287* ; 294. Paleologu, *Spiritul*, *46—58* ; 295. Şerban Cioculescu, *În marginea comediilor lui Caragiale*, RL, III, 1970, 25—27 ; **296.** D. Popovici, *Stilul în concepția lui I. L. Caragiale*, LL, XXIV, 1970 ; 297. Romulus Vulpescu, *Caragiale. Însemnări dintr-un caiet de regie*, LCF, XIII, 1970, 1 ; **298.** Zaharia Sângeorzan, *Modernitatea unei analize*, F, VI, 1970, 4 ; **299.** D. I. Suchianu, *Întîmplări cu I. L. Caragiale*, RL, III, 1970, 33 ; **300.** Marin Preda, *Despre actualitatea lui I. L. Caragiale*, LCF, XIII, 1970, 41 ; 301. *Ist. teatr.*, II, *168—187, 455—459* ; **302.** Lăzăreanu, *Cu privire la...*, *101—125* ; **303.** Papadima, *Scriitorii*, *27—32* ; **304.** Mîndra, *Incursiuni*, *90—129* ; **305.** Corin Grosu, *Caragiale, propriul său editor*, MS, II, 1971, 3 ; **306.** Vianu, *Opere*, II, *259—283, 660—666* ; **307.** Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene*, Bucureşti, Eminescu, 1972 ; **308.** *Amintiri despre Caragiale*, îngr. şi pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, Minerva, 1972 ; *309.* Piru, *Varia*, I, *181—183*, II, *164—171* ; **310.** Săndulescu, *Lit. epistolară*, *128—144* ; **311.** I. Igiroşianu, *Molière şi Caragiale*, TTR, XVII, 1972, 1, 2 ; **312.** Mihai Neagu, *I. L. Caragiale*, ST, XXIII, 1972, 3 ; **313.** Mircea Zaciu, *Marele incomod*, TR, XVI, 1972, 4 ; **314.** D. R. Popescu, *Agamemnon Dandanache şi tehnica finalului*, TR, XVI, 1972, 4 ; 315. Dumitru Micu, *Mitică... Mitică...*, TR, XVI, 1972, 4 ; 316. Şerban Cioculescu, *Umorul lui Caragiale*, TR, XVI, 1972, 4 ; **317.** Valentin Taşcu, *Cronicar de teatru*, TR, XVI, 1972, 4 ; **318.** George Munteanu, *Structura teatrului comic*, TR, XVI, 1972, 4 ; **319.** Ion Vlad, *Povestitorul*, TR, XVI, 1972, 4 ; 320. Mircea Tomuş, *Două teme*, TR, XVI, 1972, 4 ; **321.** Const. Ciopraga, *Caragiale între realitate şi fabulos*, CRC, VII, 1972, 4 ; 322. Al. Săndulescu, *Caragiale, între politică şi politicale*, LCF, XV, 1972, 5 ; 323. Florin Mihăilescu, *Caragiale ca spectacol uman*, VR, XXIV, 1972, 6 ; 324. Teodor Mazilu, *Caragiale şi modestia viciului*, LCF, XV, 1972, 6 ; **325.** Serban Cioculescu, *Portretul lui Caragiale*, RL, V, 1972, 7 ; **326.** Silvian Iosifescu, *„Năpasta" — univers şi stil*, RL, V, 1972, 7 ; 327. Ov. Ghidirmic, *O ediție Caragiale*, RMR, IX, 1972, 8 ; **328.** Const. Ciopraga, *Fenomenul Caragiale*, CRC, VII, 1972, 25—27 ; *329.* *Dan Cristea*, *Comedia cuvîntului*, LCF, XV, 1972, 42 ; 330. D. Irimia, *Aspecte ale sintaxei frazei în scrierile lui I. L. Caragiale*, AUI, lingvistică, t. XVIII, 1972 ; 331. I. L. Caragiale, *Corespondență*, MS, III, 1972, 1 ; **332.** *Ist. lit.*, III, *305—360* ; **333.** Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *276—286* ; 334. Todoran, *Secțiuni*, *138—161* ; **335.** M. Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, Bucureşti, Cartea românească, 1973, *51—55* ; 336. Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, Junimea, 1973, *153—160* ; **337.** Mîndra, *Clasicism*, *85—89* ; 338. Al. George, *La sfîrşitul lecturii*, Bucureşti, Cartea românească, 1973, *79—86* ; **339.** Şt. Munteanu, *Stilistica dialogului în proza scurtă a lui I. L. Caragiale*, SLS, *73—82* ; 340. Dan Cristea, *Dominus diabolicus*, RL, VI, 1973, 42 ; **341.** Straje, *Dicț. pseud.*, *124—125* ; **342.** Valeriu Cristea, *Conu Leonida față cu Istoria*, LCF, XVI, 1973, 7 ; **343.** Iorgu Iordan, *Istoricitatea comediilor lui Caragiale*, CRC, VIII, 1973, 28 ; 344. G. Dimisianu, *Caragiale. Note despre comedii*, LCF, XVI, 1973, 29, 30 ; **345.** Piru, *Analize*, *174—188* ; **346.** Mihai Ungheanu, *Dac-ar fi citit cu luare aminte...*, F, IX, 1973, 12, IX, 1974, 1 ; **347.** Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1974, *279—334* ; **348.** Dan Cristea, *Senzația la Caragiale*, LCF, XVII, 1974, 5 ; **349.** I. Constantinescu, *Caragiale şi începuturile teatrului modern*, Bucureşti, Minerva, 1974 ; 350. Şerban Cioculescu, *Caragialiana*, Bucureşti, Eminescu, 1974 ; **351.** Şerban Cioculescu, *O traducere de Caragiale, uitată : „Memoriile lui Rostopşin scrise în zece minute"*, RL, VII, 1974, 41 ; **352.** Nicolae Liu, *Un alt final pentru „Manasse"*, MS, V, 1974, 4 ; **353.** Şt. Cazimir, *Caragiale despre artă*, RITL, XXIV, 1975, 3 ; **354.** Liviu Călin, *Recitind clasicii*, Iaşi, Junimea, 1975, *17—66* ; **355.** N. Barbu, *Noi şi clasicii*, Bucureşti, Eminescu, 1975, *126—169* ; 356. *[Documente]*, DCM, II, *92—108* ; **357.** Eugen Barbu, *Caragiale*, SPM, 1976—1978, 286—421 ; **358.** Al. Călinescu, *Caragiale sau vîrsta modernă a literaturii*, Bucureşti, Albatros, 1976 ; 359. Stefan Bănulescu, *Scrisori Provinciale*, Bucureşti, Albatros, 1976, *69—89* ; **360.** Şerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale. Caragialiana*, Bucuresti, Eminescu, 1977 ; **361.** Constantin Popescu-Cadem, *I. L. Caragiale. Recurs la biografie*, MS, VIII, 1977, 2 ; 362. Mircea Tomuş, *Opera lui I. L. Caragiale*, Bucureşti, Minerva, 1977.

F. F.

CARAGIALI, Costache (29.III.1815, Bucureşti — 13.II.1877, Bucureşti), autor dramatic. Al doilea născut al familiei, C. este şi cel mai cunoscut dintre copiii credincerului Ştefan de la curtea domnitorului Ioan Gh. Caragea. A învățat la şcoala „Domnița Bălaşa" din Bucureşti, unde se pare că, încă foarte tînăr, a fost el însuşi dascăl de limba greacă. Înscris la clasa de declamație a lui C. Aristia, în şcoala deschisă sub auspiciile Societății Filarmonice, C. se dovedeşte nu numai un ucenic destoinic, dar şi foarte înzestrat. Dezvăluindu-i resursele de actor tragic, debutul său în *Alzira* (1835) e salutat de I. Heliade-Rădulescu. Cînd Societatea Filarmonică e nevoită să-şi suspende activitatea, C. pleacă din Bucureşti, poposind un scurt răstimp în capitala Moldovei. Întîmpinat aici cu prea puțină înțelegere, se îndreaptă spre Botoşani (1838), unde, închegînd la repezeală o trupă, dă cîteva reprezentații care stîrnesc ecouri din cele mai favorabile. Încurajat de această primă biruință, C. revine la Iaşi (1839) şi, în bună parte datorită lui, aici, ca, mai tîrziu, şi la Bucureşti (1845) — unde înființează o „trupă de dilettanți" — sau la Craiova (1850), sînt puse bazele unor alcătuiri teatrale care vor dăinui. Meritele îi sînt onorate de unele recunoaşteri oficiale (e făcut pitar de către domnitorul Barbu D. Ştirbei), dar pentru C. satisfacția de a-şi fi văzut eforturile, uneori de-a dreptul eroice, încununate de izbîndă, în ciuda concurenței trupelor străine, într-un cuvînt, a condițiilor de tot precare în care e silit să activeze, prețuieşte, desigur, mai mult. Din 1852 (împreună cu I. A. Wachmann, pînă în 1853, şi singur pînă la 1855), se află la conducerea Teatrului cel Mare din Bucureşti, pentru a cărui inaugurare însăilează un sărbătoresc *Prolog* care, însă, nu se joacă. Destul de grave neînțelegeri cu M. Millo, precum şi alte neplăceri, îl determină să părăsească teatrul, pentru a intra în magistratură. Teatrul, însă, nu se putea dispensa aşa de uşor de oficiile celui care şi în timpul concesiunii lui M. Millo şi a lui M. Pascaly fusese solicitat ca prim actor şi director de scenă. C. A. Rosetti este acela care îl recheamă, încredințîndu-i cursul de mimică şi declamație la Conservator

(1867) și angajîndu-l din nou la Teatrul cel Mare, unde, dînd curs vechii pasiuni, C. va mai juca din cînd în cînd. S-a stins în urma unui atac de cord.

Ctitor al teatrului nostru național, cu care și-a împletit destinul în perioada grea a începuturilor, C. a fost o fire exaltată și generoasă. A fost director, regizor și un intrepid organizator. Și-a împărtășit, ca profesor, din bogata experiență — îmbogățită și prin cele două călătorii în capitala Franței — într-un curs care avea în vedere istoria teatrului „prin toate fazele sale, pînă în zilele noastre". Înclinat temperamental, ca și prin formație, mai mult către declamația patetică, emfatică, în stilul vremii, C. s-a străduit să se apropie de o linie de interpretare mai realistă, pentru care pledează convingător, metodic, în scrierea lui cea mai reprezentativă, piesa *O repetiție moldovenească sau Noi și iar noi.* La revoluția de la 1848, C. nu a participat efectiv și mulți s-au grăbit să-l osîndească. Cu amărăciune, dar și cu vehemență, C. — și, solidari cu el, frații săi Luca și Iorgu — se apără de acuze și de calomnii, arătînd că a slujit fără preget, prin arta sa, cauza revoluției (*Dreptatea popolului judece pe frații Caragiali*). Un monolog satiric (*Biciuirea cometului de la 1 iunie 1857*) îl arată favorabil și ideii de Unire.

C. a început prin a scrie poezii, adunate în volum, dar și răspîndite prin publicațiile vremii, ca „Albina românească" (1840, 1843, 1844), „Curierul românesc" (1844, 1845, 1846), „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1844). Sînt versificări naive, predominant elegiace, adeseori de un patetism teatral. Fără un timbru original, ele dezvăluie o anume dispoziție reflexivă. Nici proza (nuvele, meditații), retorică sau lacrimogenă, nu este mai convingătoare sub raport artistic. La fel ca și în poezie, motivele care revin obsesiv sînt vitregia sorții și scurgerea ireparabilă a timpului.

C. este mai ales un autor dramatic. Într-o lucrare de factură polemică, *Teatrul național în Țara Românească,* unde se schițează o scurtă istorie a teatrului românesc, prima încercare de acest fel la noi, scriitorul socotește teatrul o oglindă a moravurilor. E și o caracterizare a propriilor sale comedii. Inspirate din realitatea înconjurătoare, lucrările dramatice ale lui C. sînt comedii de moravuri și de caractere. A scris mai mult decît s-a păstrat. Prima încercare nu e decît o prelucrare după un libret al unei opere de Donizetti, luat de Iacopo Ferreti dintr-un episod al romanului *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes. Este vorba de drama-comedie *Furiosul* (1840). Înainte de 1848, C. mai scrie ***Leonil sau Ce produce dispreţul,*** o prelucrare, apoi farsa *O repetiție moldovenească sau Noi și iar noi* (jucată în 1844), urmată de comedia *O soare la mahala sau Amestec de dorințe* (reprezentată în 1845), *Dezertorul sau Sluga isteață* (în 1845), care s-a pierdut, și comedia vodevil *Îngîmfata plăpămăreasă sau Cucoană sînt* (în 1846). După revoluție, compune comedia *Doi coțcari sau Păziți-vă de răi ca de foc* (jucată în 1849), precum și alte scrieri : *Duelurile* (pusă în scenă la Craiova, în 1850), *Învierea morților (Șarlatani de provinție sau Morți rechemați în viață,* 1850), probabil o adaptare, *Urmarea coțcarilor în Moldova sau Lupu păru-și schimbă, dar năravu nu !* (1851), *Andreiașul mamei* (după 1869), probabil și *Beția de politică (Zarafii politici)* (13). Nu-i sigur că drama istorică *Alexandru Lăpușneanu,* care i s-a atribuit, e compusă de C., dar piesa *Umbra lui Ștefan cel Mare și Mihai Bravul* îi aparține, la fel ca *Fiul pădurei sau Moartea haiducului Tunsu.* Croite, într-o măsură, și după modelul unor comedii satirice cum sînt cele ale lui C. Faca și V. Alecsandri, comediile lui C. vizează moravuri ale lumii feudale. Ca, mai tîrziu, I. L. Caragiale în piesa *O noapte furtunoasă,* dar fără sarcasmul corosiv al acestuia, C. pătrunde, cu destulă agerime și nu fără umor, în mediul pestriț al mahalalei bucureștene, plămadă de pitoresc, ridicol și vulgaritate, acolo unde mica burghezie cu pretenții se străduiește să imite, cu ifose și fandoseli, protipendada. Dotat cu simț dramatic, scriitorul se pricepe să pună în scenă acțiunea cu o anume iscusință, dîndu-i un curs firesc. Personajul comic e individualizat prin cooperarea unor procedee diverse, între care denominarea sugestivă, caricaturală și, mai ales, limbajul. Dialogul e viu, presărat cu ticuri și formule caracteristice, dintre care unele vor reveni în opera lui I. L. Caragiale.

— *Scrieri,* Iași, Cantora Foaiei sătești, 1840 ; *O repetiție moldovenească sau Noi și iar noi,* pref. M. Kogălniceanu, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1845 ; ed. Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908, reed. în PND, *151—178 ; O soaré la mahala sau Amestec de dorințe,* București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847, reed. în PND, *179—222 ; Dreptatea popolului judece pe frații Caragiali,* [București, Tip. Vinterhalder, 1848] ; *Biciuirea cometului de la 1 iunie 1857,* București, Tip. Romanov, 1857 ; *Teatrul național în Țara Românească,* București, Tip. Rosetti, 1867 ; *Doi coțcari sau Păziți-vă de răi ca de foc,* PR, I, 1881, 9, reed. în PND, 257—286 ; *Prolog pentru inaugurarea noului teatru din București,* F, XVII, 1881, 14 ; *Epistolă către Gr. Alexandrescu,* PR, I, 1882, 10 ; *Îngîmfata plăpămăreasă sau Cucoană sînt,* PND, *223—256.* **Ms.** : *Feliurite poezii* (1841), B.A.R., ms. 3466 ; *Șarlatani de provinție sau Morți rechemați în viață,* B.A.R., ms. 1452, f. 2—48 ; *Urmarea coțcarilor în Moldova sau Lupu păru-și schimbă, dar năravu nu !,* B.A.R., ms. 1452, f. *137—165 ; Fiul pădurei sau Moartea haiducului Tunsu,* B.A.R., ms. 3134, f. *41—71.*

— 1. Iordache Vârnav, *Pentru teatrul național din Iași,* FMIL, VII, 1844, 15, 16 ; 2. N. Apolloni, *Teatrul național,* CR, XVIII, 1846, 2 ; 3. Al. Macedonski, *Cîteva versuri de la C. Caragiali,* L, II, 1881, 6 ; 4. Pantazi Ghica, *Costache Caragiali,* RELI, VII, 1886, 1 ; 5. *Costache Caragiali,* BIF, I, 1890, 9 ; 6. Ilarie Chendi, *Un alt proces Caragiale,* S, I, 1902, 29 ; 7. Chendi, *Pagini, 187—192 ;* 8. Daniil G. Carussy, *Costache Carageale,* GAR, I, 1903, 32 ; 9. Iorga, *Ist. lit. XIX,* II, *66—71 ;* 10. N. Iorga, *O piesă a lui Costache Caragiale,* RI, XX, 1934, 7—9 ; 11. Nicolae Săvulescu, *Costache Caragiale,* RFR, VI, 1939, 2 ; 12. I. Diacu-Xenofon, *Viața și opera unui nedreptățit : Costache Caragiale,* București, 1940 ; 13. Călinescu, *Studii, 43—54 ;* 14. Florin Tornea, *Un artist cetățean — Costache Caragiale,* București, E.S.P.L.A., 1954 ; 15. Massoff, *Teatr. rom.,* I, *passim ;* 16. *Ist. teatr.,* I, *301—304, 322—327,* II, *passim ;* 17. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.,* I, *160—175 ;* 18. *Ist. lit.,* II, *615—616 ;* 19. Brădățeanu, *Comedia, 58—62 ;* 20. Eugen Barbu, *Gloria victis,* SPM, 1973, 116—118.

F. F.

CARAGIALI, Iorgu (c. 1826 — 9.II.1894, București), autor dramatic. Dintre cei cinci copii ai credincerului Ștefan, Iorgu era ultimul născut. Elev, nu multă vreme, la școala de muzică a cadeților, Caragiali III, cum își spunea uneori, își va încerca norocul în teatru, urmînd astfel pilda fraților mai vîrstnici, Luca și Costache, și ucenicind chiar în „trupa de diletanți" a acestuia din urmă. În 1845 debutează, ca actor, în ***Recrutul răscumpărat,*** o piesă a lui I. Voinescu I. În a doua jumătate a anului 1866, actorul, care făcuse parte o vreme din trupa lui Matei Millo (stagiunea 1864—1865), solicită, fără succes, antrepriza Teatrului Național din Iași, oraș în care talentul său avea o bună prețuire, fiind asemuit cu al lui Millo. La București, el nu-și găsește loc în nici una din cele

două trupe de teatru, rămîne pe dinafara Teatrului cel Mare, dar nu se dă bătut, deschizînd, la 15 decembrie 1866, stagiunea unui „Teatru de vodevil român". În vara anului următor, **C.**, mereu pribeag, face un turneu prin țară, oprindu-se și în Giurgiu, unde, cunoscînd pe Mihai Eminescu, îl angajează în trupa sa. În stagiunea 1867—1868 înjghebează o asociație actoricească împreună cu Daniil Drăgulici, iar în sezonul care urmează el are prilejul să-și reprezinte, la Teatrul din Copou, piese și cantonete care se bucură de succes. Din 1869 este angajat la Teatrul Național din București. Primind o subvenție de la Primăria orașului Ploiești, **C.** organizează în acest oraș, din toamna anului 1871, o stagiune teatrală cu trupa lui, din care făcea parte acum și I. D. Ionescu. În luna iulie a anului 1877 cere să fie primit, ca unul ce slujise teatrul încă din 1845, drept societar al Teatrului Național, dar demersul său rămîne fără rezultat. În timpul războiului din 1877—1878, pe vară, el își alcătuiește o trupă cu care dă spectacole la Podul Mogoșoaiei. Actorul boem, de remarcabil talent, interpret de roluri în comedii și vodeviluri, se săvîrșește din viață aproape uitat.

C., acest histrion prin vocație, nu a fost decît un dramaturg improvizat. Cantonetele sale, făcute în genul celor ale lui V. Alecsandri, sînt, de fapt, niște partituri pe care le însuflețea, cu verva-i îndrăcită, actorul. Destul de serbede, scrierile lui sînt înviorate, arareori, de nostimada unor situații de un comic autentic, precum și de un pitoresc mai ales verbal. Dacă talentul său e, de fapt, mai mult îndemînare și meșteșug, dacă imaginația e săracă, iar limba incoloră și fără miez, spiritul critic nu-i lipsește însă lui **C.** El e gata oricînd să ia poziție, fie satirizînd cu îndrăzneală, fie făcîndu-și, solemn sau exaltat, datoria de bun patriot, de fervent unionist (cantoneta *Surdul*, comedia *Moș Trifoi sau Cum ți-i așterne așa-i dormi*), de iubitor de progres și libertate. Inspirate din actualitate, cantonetele lui nu depășesc o anume ocazionalitate, după cum nu reușesc, deși intenționează (*Jelbaru* — 1857; *Clencea advocatu* ș.a.), să creeze un tip. Cîteva, însă, au oarecare relief. În *Chelnerul de la otelul Patriii*, de pildă, unde apare un personaj burlesc de prostănac, se rostește la un moment dat o replică, mai tîrziu celebră sub pana lui I. L. Caragiale („Mă rog, domnilor, să aveți nițică răbdare"). *Aspirant la deputăție* aduce în scenă un demagog care parcă îl prevestește pe Cațavencu. Un bun povestitor, volubil, se arată **C.** în *Neagu Pescaru la balul de la 24 Ianuarie*, care exploatează cu oarecare haz comicul de situații. De la cantonete umoristice la comedii și vodeviluri nu e decît un pas, pe care **C.** îl face cu multă dezinvoltură, dar și fără un spor de randament artistic. Cu nelipsita tendință etică, *Samsarii de voturi sau Cum se specula inocența poporului* este o comedie naivă în care sînt vizate moravurile electorale. Precaragialescă, mai ales în dialog, este comedia cu cîntece *Clopoțelul fermecat sau O căsătorie la otelu Patria din București*, la fel ca și farsa *Coriștii în provinție sau Hoții drept hoți*, care anunță, într-o anume măsură, în primul rînd prin schimbul de replici, teatrul ilustrului nepot. Și în comedii, ca și în cantonete, meritul e de ordin mai ales teatral, adică scenic, replica e ușoară, dar cam fără sare, dialogul — vioi, dar fără antren. Autor de scrieri umoristice prin excelență, **C.** are însă o mare slăbiciune pentru melodramă, care se infiltrează chiar și în unele comedii. Îi plăceau montările de mare spectacol, cu foc bengal, explozii, apoteoze, cu tablouri și personaje alegorice, solemne și mărețe. Dacă regizorul se dovedește aici ingenios, autorul de melodrame e, în schimb, artificial și bombastic, dar cu același nedezmințit simț scenic. *Martirii Candiei* (1867), *Bătălia de la Verbovca a bulgarilor cu turcii și spînzurarea lui Costandin bulgaru în Rusciuc* sînt încercări de teatru eroic, pompos, declamator, aureolînd „martirii libertății", greci sau bulgari. *Moartea lui Tudor Vladimirescu* se inspiră din istoria națională. **C.** a făcut și traduceri, fiind reținut, îndeobște, de lucrări facile, dar și de *Burgravii* lui V. Hugo, din care a tradus o scenă. Aflată și printre manuscrisele lui **C.**, piesa *Beția de politică* (B.A.R., ms. 2969) ar putea aparține și lui Costache Caragiali ⟨4⟩.

— *Cometul sau Astronomul voiajor*, București, Tip. Romanov, 1857; *Jelbaru*, București, Tip. Romanov, 1857; *Surdul*, București, Tip. Ohm, 1857; *Cîntecul românilor la primirea în București a prințului lor Alexandru-Ioan I*, București, Tip. Ohm, 1859; *Moș Trifoi sau Cum ți-i așterne așa-i dormi*, București, Tip. Ohm, 1859, reed. parțial în TTR, XI, 1966, 1; *Degerații de la Bobotează sau Sfîșierea plăpomii*, București, Tip. Națională, 1861; *Nu e pentru cine se gătește, ci pentru cine se nimerește*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866; *Martirii Candiei*, București, Tip. Națională, 1867; *Cîntecul deputaților și al desperatului*, București, Tip. Petrescu și Costescu, 1871. **Ms.**: *Robul sau Ce este alb nu e negru* (1857), B.A.R., ms. 2977, f. 152—157; *Capul tăiat sau Scamatorul șarlatan* (1858), B.A.R., ms. 2977, f. 158—162; *Voiajorul* (1860), B.A.R., ms. 2977, f. 163—166; *Serviciul de bună voie* (1860), B.A.R., ms. 2975, f. 76—106; *Revizorul fără leafă sau Frica e din iad* (1860), B.A.R., ms. 2975, f. 3—9, ms. 2977, f. 3—24; *Chelnerul de la otelul Patriii* (1862), B.A.R., ms. 2977, f. 40—54; *Coriștii în provinție sau Hoții drept hoți* (1863), B.A.R., ms. 3135, f. 57—72; *Neagu Pescaru la balul de la 24 Ianuarie* (1864), B.A.R., ms. 2975, f. 40—45; *Băcanul la bal maschè sau O scenă de carnaval* (1865), B.A.R., ms. 2975, f. 30—35; *Filip Toti* (1873), B.A.R., ms. 2968, f. 72—87; *Aspirant la deputăție* (1876), B.A.R., ms. 2975, f. 47—49; *Samsarii de voturi sau Cum se specula inocența poporului* (1888), B.A.R., ms. 3135, f. 144—158; *Clopoțelul fermecat sau O căsătorie la otelu Patria din București*, B.A.R., ms. 2938, f. 41—50; *Clencea advocatu*, B.A.R., ms. 2970, f. 317—324, ms. 2977, f. 25—35; *Criza, luxu și progresu*, B.A.R., ms. 2971, f. 276—296; *Bătălia de la Verbovca a bulgarilor cu turcii și spînzurarea lui Costandin bulgaru în Rusciuc*, B.A.R., ms. 2973, f. 241—266; *Păcatele unui corist*, B.A.R., ms. 2975, f. 69—73; *Baba Cloanța ghicitoarea sau Fata Babii Hîrcii*, B.A.R., ms. 2975, f. 109—113; *Artistul dramatico-corist*, B.A.R., ms. 2977, f. 60—65. — **Tr. ms.**: E. Moreau și Delacour, *Polkette*, B.A.R., ms. 2938, f. 26; [Autor neidentificat], *Marcu Bocearis*, B.A.R., ms. 3135, f. 90—103.

— 1. Caragiale, *Opere*, I, 4—11; 2. Massoff, *Teatr. rom.*, I, 295, *passim*, II, 44, *passim*; 3. M. Apostol, *De la Iorgu Caragiale la Teatrul de stat din Ploiești*, RA, IV, 1961, 2; 4. Călinescu, *Studii*, 49—50, 55—64; 5. *Ist. teatr.*, II, *passim*.

F. F.

CARAGIANI, Ioan D. (11.II.1841, Avdela, Grecia — 13.I.1921, Iași), folclorist și traducător. Fiu al unor țărani aromâni, urmează cursurile școlilor primare și secundare aromânești din Avdela, Gureanță și din Vlaho-Clisura, unde îl are ca profesor pe Apostol Mărgărit. Din 1856 studiază filologia la Atena și, după obținerea diplomei, vine în România. Ocupă un post de profesor la Gimnaziul central din Iași, devenind, din 1866, și profesor suplinitor la catedra de limba și literatura elină a Universității. Titularizat nu peste multă vreme, a funcționat aici aproape patru decenii, fiind și decan al Facultății de litere. A mai fost profesor la Institutele Unite din același oraș. Îndată după stabilirea sa în Iași, **C.** frecventează asiduu ședințele Junimii, al cărei membru a și devenit din 1865, înveselind-o cu nenumăratele sale anecdote. În 1866 a fost numit membru al Academiei Române, ca

reprezentant al românilor macedoneni, pe care i-a și vizitat, dealtfel, în cursul cîtorva călătorii.

Bun cunoscător al vieții românilor din sudul Dunării, **C.** s-a decis să le popularizeze folclorul, foarte puțin cunoscut în România. A apărut astfel cel dintîi articol dedicat acestei probleme, tipărit în „Convorbiri literare" : *Românii din Macedonia și poezia lor populară* (1869), urmat, după mai bine de două decenii, de prima parte a voluminoasei lucrări *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică* (1891), cea de-a doua parte fiind tipărită postum. Încercînd să reconstituie istoria zbuciumată a acestei ramuri a românilor, pe care el îi numește „rumelioți", după provincia în care locuiau cei mai mulți dintre ei, **C.** recurge la numeroase izvoare. Nefiind însă un specialist, dă crezare, în egală măsură, atît documentului, cît și legendei. Urmărind prezența românilor la sud de Dunăre printre celelalte popoare balcanice, el caută să-i deosebească în permanență, servindu-se de toponimie și onomastică. În acest sens, studiile sale sînt un adevărat repertoriu onomastic al macedoromânilor. Marea bogăție a datelor puse în circulație nu este însă susținută și de o interpretare obiectivă. Valoare documentară a atribuit **C.** și folclorului, socotindu-l o oglindă fidelă a sufletului unui popor. Pentru cunoașterea lui, a propus alcătuirea unui corpus, în care să fie incluse toate textele aparținînd folclorului literar, grupate pe localitățile din care au fost culese.

Fără să fie deosebit de bogată, activitatea de traducător a lui **C.** este totuși substanțială. A tradus integral și a pregătit pentru tipar *Iliada* lui Homer, din care nu a apărut însă decît un fragment. Tipărite în 1876, *Odyseea* și *Batrachomyomachia* sînt traduse pentru prima oară în întregime în românește, beneficiind de o transpunere plastică și vie, cu expresii împrumutate din limba populară și cu întorsături specifice basmului. Dealtfel, **C.** era el însuși un bun cunoscător al limbii populare și aprecia pe scriitorii care o foloseau.

— *Nică păstor căpitan, Cîntec de amor*, AP, I, 1868, 9 ; *Românii din Macedonia și poezia lor populară*, CL, II, 1869, 21—24 ; *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, București, 1891 ; ed. 2, îngr. și pref. Pericle Papahagi, București, Cultura națională, 1929, partea II, îngr. și pref. Pericle Papahagi, București, Imprimeria națională, 1941 ; *L. Dauș, „Eglé" ; Ch. N. Dimitrescu, „Florile iubirii", „Quatrene"*, AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901—1902 ; *C. S. Constante, „Spre Albania" ; S. P. Radianu, „Georgicele" de Virgiliu ; N. Bănescu, „Euripide : Hecuba, Ifigenia în Aulis" ; Em. Grigorovitza, „De la hotare" ; Constanța Hodoș, „Frumos"*, AAR, partea administrativă, t. XXVIII, 1905—1906 ; *I. Dragoslav, „Facerea lumii"*, AAR, partea administrativă, t. XXXI, 1908—1909 ; *Radu D. Rosetti, „Razna"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIV, 1911—1912 ; *C. Hogaș, „Pe drumuri de munte"*, AAR, partea administrativă, t. XXXVII, 1914—1915. — **Tr.** : Homer, *Iliada* (cîntul VI), CL, IV, 1870, 4, *Odyseea și Batrachomyomachia*, pref. trad., Iași, Tip. Goldner, 1876 ; Teocrit, *Idila I, Idila II*, CL, VIII, 1874, 4 ; *Bocituri, Traduse din cîntece populare grecești*, CL, XII, 1878, 8 ; Aristotel, *Pasiunile. Traduceri din Retorica lui..., Cartea a doua*, București, Tip. Academiei, 1884. Ms. : Herodot, *[Istorii]* (fragm.), B.A.R., ms. 4925, f. *3—17*.

— 1. *Scrisori—Iorga, 22—23* ; 2. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *313* ; 3. I. D. Caragiani, *[Corespondență cu I. Negruzzi și N. Iorga]*, SDL, I, *420—422*, VIII, *213—214* ; 4. Iorga, *Opinions sincères, 36—80* ; 5. Iorga, *Opinions pernicieuses, 11—16* ; 6. V. Pârvan, *I. Caragiani, „Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică"*, AAR, partea administrativă, t. XXXVII, 1914—1915 ; 7. Negruzzi, *Junimea, 247—248* ; 8. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, aprilie, octombrie ; 9. Sutu, *Iașii*, II, *247—251* ; 10. Pericle Papahagi, *Viața lui Ioan Caragiani*, în Ioan Caragiani, *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, București, Cultura națională, 1929 ; 11. Panu, *Junimea*, I, *138—139*, II, *100—101* ; 12. Călinescu, *Ist. lit., 372* ; 13. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la revista „Convorbiri literare"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 1 ; 14. G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *70—72*.

D. M.

CARANFIL, N. A. (? — 1882 ⟨5⟩), culegător de folclor. Fost institutor în Huși, **C.** era un admirator al lui V. Alecsandri, după exemplul căruia culege și el cîntece populare. În 1872 îi apare la Huși culegerea *Cîntece populare de pre valea Prutului*. Cu un caracter regional, evident din titlu, colecția reflectă un anumit stadiu de evoluție a creației epice și lirice populare din zona cercetată, degradarea epicului și tendința lui spre liricizare. Materialul publicat de **C.** în 1872 reprezintă, după informația culegătorului, jumătate din ceea ce adunase — doar treisprezece balade, treisprezece cîntece și o satiră, restul nemaifiind tipărit. **C.** nu notează informatorii, nici localitățile, însă dă în subsolul paginilor note explicative fie la cuvinte vechi, fie la eroii cîntecelor sau la unele obiceiuri populare, precum și indicații asupra variantelor. Cele 27 de piese, culese și publicate de el, nu sînt reproduse întocmai, ci „corectate", cum se menționează în subtitlul volumului. Baladele, cele mai multe de vitejie și familiale, sînt variante la cele publicate în colecția Alecsandri : *Sava Gheorghiță, Badiu Crîșmarul, Iancul* (două variante), *Toma și Manea, Viță Cătănuță*. Alte balade sînt inedite : *Manea, Lupul haiducul, Velea Viteazul* (toți trei eroi locali, vestiți în părțile Prutului), *Gheorghe, Cosma și Maftei*. Cîntecele propriu-zise, de dragoste, de dor și satirice, sînt reprezentate în colecție în aceeași proporție ca și baladele. Culese, cu predilecție, de la lăutari țigani, aceste cîntece nu sînt dintre cele mai realizate și caracteristice liricii din această zonă. Meritul culegătorului rămîne însă acela de a fi înțeles importanța variantelor pentru ilustrarea procesului de dezvoltare a creației populare. În special în ceea ce privește materialul epic, **C.** insistă asupra diferențelor între cîntecele culese de el și cele publicate de V. Alecsandri. În această privință exemplul său va fi continuat de D. Furtună în culegerea din 1927, *Cîntece bătrînești din părțile Prutului*.

— *Cîntece populare de pre valea Prutului*, Huși, Tip. Asociaților, 1872.

— 1. A. D. Xenopol, *N. A. Caranfil, „Cîntece populare de pre valea Prutului"*, CL, VI, 1872, 5 ; 2. X., *Prutul*, CT, III, 1872, 28 ; 3. Gh. Ghibănescu, *Literatura populară*, GLZ, I, 1887, 2 ; 4. Diaconu, *Folklor*, II, XXXV, *LXXVI* ; 5. G. T. Niculescu-Varone, *Folkloriștii români*, IZ, XXI, 1940, 2 ; 6. Bîrlea, *Ist. folc., 244—245*.

L. B.

CARCALECHI, Zaharia (1784, Brașov — 6.X.1856, București), editor și publicist. Fiul negustorului Gheorghe Constantin Carcalechi, aromân stabilit la Brașov, și al Mariei Ciurcu, vară cu D. Eustatievici, **C.**, după o perioadă de ucenicie la o școală de comerț din Buda, ajunge prin 1812 „ferlegher" (editor) al Tipografiei Universității, îngrijindu-se de fapt de desfacerea tipăriturilor în țările române și de procurarea manuscriselor. În 1818 el tipărește, la Buda, o traducere a lui Eufrosin Poteca din D. Darvari. Tălmăcirile lui Al. Beldiman din S. Gessner *(Moartea lui Avel)* și Voltaire *(Tragodia lui Orest)* sînt tipărite și prefațate de **C.** și tot el publică însemnările de călătorie ale lui Dinicu Golescu. Manuscrisul traducerii lui I. Heliade-Rădulescu din At. Christopoulos, revăzut de I. Văcărescu, trimis, de asemenea, lui **C.**, nu a mai apărut. Din 1817, **C.** scoate, în mai multe serii, publicația „Bibliotecă românească". Tipărește calendare și, în 1826, întocmește manualul *Povățuitorul tinerimei către adevărata și dreapta cetire*, pe care îl atribuie, pentru a-i asigura difuzarea, lui Gh. Lazăr. În 1834 se stabilește la București, unde primește conducerea Tipografiei Statului. **C.** editează ziarul „Cantor de avis și comers" (1837—1855), denumit, din 1843, „Vesti-

torul românesc", publicație oficială, și buletinul oficial al Țării Românești. A mai tipărit la Buda „Almanahul statului din Principatul a toată Țara Românească", începînd din 1836, cîte un număr pe an pînă în 1853. În 1845 i se dă rangul de pitar, iar în 1853 de serdar. Devenise proverbial prin abilitatea cu care a slujit toate stăpînirile.

Modest alcătuitor de calendare (în 1818, 1825) destinate populației de la sate și tîrguri, cuprinzînd sfaturi practice în legătură cu meșteșugurile și agricultura și cîte o istorie morală sau o traducere (*Adelaida sau Păstorița alpicească*, după Marmontel, din calendarul pe 1825, îi este atribuită ⟨7⟩), C. continua cu un orizont cultural mai restrîns, dar cu mai mult spirit practic, strădaniile Școlii ardelene de ridicare a neamului prin intermediul cărții. Prin „Bibliotecă românească" făcea educație națională, publicînd o *Istorie romanilor* și *Izvorul cărților*, de fapt o încercare de bibliografie care enumera cărți din Țara Românească, Moldova și Ardeal și pe susținătorii luminării. Un spațiu larg era consacrat „folositoarelor învățături" și îndreptării moravurilor, se publicau cîteva traduceri, precum și considerații asupra limbii române. Articolul-program, *Către cetitori*, redactat de C., e o pledoarie pentru cultură, reflex al ideilor puse în circulație de corifeii Școlii ardelene. Literatura publicată este fără pretenții, reducîndu-se de fapt la istorioare și anecdote. *Călătoria lui Martinelli la Paris*, o traducere sau o prelucrare, pare a-i aparține lui C. ⟨9⟩. Manualul *Povățuitorul tinerimei*, alcătuit din idei și reflecții neprelucrate, culese din scrierile lui C. Diaconovici-Loga, nu are calități pedagogice. Publicistica sa de după 1834 e aproape lipsită de interes. Ușurința cu care publica știri neverificate, exagerîndu-le, a rămas de domeniul anecdotei. Numele lui C. este legat de începuturile presei în limba română.

— *Povățuitorul tinerimei către adevărata și dreapta cetire*, Buda, Tip. Universității, 1826 ; *Către cetitori*, BRO, I, 1829, 1.

— 1. Gil [G. I. Lahovari], *A 1003-a noapte*, CL, XXII, 1888, 5 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *50, 73, 125, 208, 283* ; 3. O. Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, București, Socec, 1916, *97—113* ; 4. Iorga, *Ist. presei*, *34—35, 43, 53, 62—63* ; 5. I. Lupaș, *Cea mai veche revistă literară românească*, AIN, I, 1921—1922 ; 6. Aurel D. Mureșianu, *Zaharia Carcalechi. Intemeietorul primei reviste românești. Contribuție privitoare la familia, viața și opera lui*, GAC, IV, 1934, 1 ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *123* ; 8. Tomescu, *Calendarele*, *71—74, 117—119* ; 9. I. B. Mureșianu, *Un editor român de la începutul secolului al XIX-lea : Zaharia Carcalechi*, O, XIX, 1968, 7 ; 10. *Ideologia 1848*, *162—174* ; 11. Pervain, *Studii*, *211—236* ; 12. *Cărturari brașoveni*, *57*.

S. C.

CARMEN, revistă literară bilunară apărută la București între 6 iulie și 15 decembrie 1898, 5 aprilie și 20 decembrie 1899, 10 septembrie și 25 decembrie 1902 și la 1 ianuarie 1907. C. apărea în locul unei alte reviste, „Viața nouă", preluîndu-i colaboratorii și înscriindu-se în orbita influenței macedonskiene. Dealtfel, Al. Macedonski va colabora cu articole dedicate simbolismului și decadentismului. C. păstra, totuși, o deosebire de nuanță în raport cu atitudinea și ideile literare ale poetului *Nopților*. Trăsătura caracteristică a acestei reviste de sfîrșit de secol era un eclectism pozitiv, o deschidere către toate posibilitățile de expresie artistică. Articolul *Cîteva lămuriri* sublinia independența politică și literară a revistei și a colaboratorilor, pentru care preocuparea principală trebuia să fie aceea de „a îmbrățișa frumosul" și de a păstra o deplină libertate de idei, de vederi și de credințe literare. Cu versuri au colaborat D. Nanu, I. C. Săvescu, I. I. Livescu, N. Timiraș, M. Codreanu, Horia Furtună, Corneliu Moldovanu, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, C. Sandu-Aldea (semna A. Sandu), I. Costin, I. Dacianu, N. Negreanu, S. Ivanovici, G. Gr. Cair, M. Sadoveanu, C. Cosco, P. Cerna, C. Cantilli, P. Vulcan, E. Ștefănescu-Est, V. Podeanu, A. Steuerman, I. Minulescu (semna I. M. Nirvan), precum și Cecilia Mîrzea, I. Bălănescu, N. Bosnieff-Paraschivescu, V. Gherasimescu, M. Rusu, N. G. Niculescu, D. Canta, Ersilia Ghenovici, A. de Eder, N. Burlănescu-Alin, Blanche Duca. Proza — nuvele și schițe — aparține lui M. Sadoveanu (semna M. S. Cobuz), N. Gr. Mihăescu-Nigrim, D. Karr, V. Cozmin, Iuliu Dragomirescu, D. T. Negreanu, S. Ivanovici, G. Gr. Cair, Gh. Becescu-Silvan, I. Adam și Jean Bart. Tot atît de bogată este și lista colaboratorilor de la rubrica de critică și publicistică literară. În afara lui Al. Macedonski, mai scriau aici N. Vaschide, C. Scînteie, Gabriel Donna, I. Achimescu, B. Gr. Buzău, M. Bălănescu, C. Al. Ionescu-Caion, S. Sanielevici, V. Stroe și C. Săteanu. Din Heine și Lenau erau traduse versuri, pe care traducătorii le semnau cu pseudonimele M. René, Mărunt și A. Sandu (C. Sandu-Aldea), iar M. Rusu traducea din Zola nuvela *Pentru o noapte de dragoste*. Nesemnate au rămas tălmăcirile din Nietzsche, Cehov, V. G. Korolenko și Maxim Gorki. Cîteva idei interesante conține articolul viitorului matematician S. Sanielevici, dedicat lui C. Dobrogeanu-Gherea. Tot lui Gherea îi este dedicat și articolul *Pesimismul în literatură* al lui Caion, în care tonul polemic predomină. În ceea ce privește contribuția critică, C. rămîne, totuși, oarecum desprinsă de actualitatea literară și socială a vremii. Studiile lui Al. Macedonski sînt foarte generale și ele vizează, în primul rînd, o stare de lucruri specifică literaturii franceze, iar în articolele lor, S. Sanielevici, Gabriel Donna, C. Al. Ionescu-Caion ș.a. aveau, mai curînd, preocupări de istorie a culturii decît de critică literară. Cîteva recenzii semnate de V. Stroe (la *Cartea de aur* de Al. Macedonski) și C. Scînteie (la romanul lui C.I.A. Nottara, *Suflete obosite*, și la *Bertha* de C. Cantilli), la care s-ar mai putea adăuga un articol al aceluiași V. Stroe intitulat *Scriitorii tineri și „Semănătorul"* nu reușesc să atenueze impresia de detașare în raport cu actualitatea.

Revista are meritul de a fi contribuit la formarea unei atmosfere de obiectivitate și, mai ales, la încurajarea constantă a unor tineri scriitori aflați la începutul carierei literare (M. Sadoveanu, I. Minulescu, M. Codreanu).

— 1. *Cîteva lămuriri*, CMN, II, 1902, 2 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *119* ; 3. Marino, *Macedonski*, *372* ; 4. Vl. Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, *II*, RL, II, 1969, 15 ; 5. M. Bucur, *„Carmen" (1898, 1902, 1907)*, RLRO, *213—236*.

R. Z.

CARMEN-SYLVA, revistă literară apărută la București, de trei ori pe lună, de la 12 noiembrie la 3 decembrie 1895. În pofida titlului, această publicație periodică se apropie prin orientarea politică a principalilor colaboratori, P. Zosîn și P. Mușoiu, de mișcarea socialistă românească. În revistă apar cîteva fragmente din *Capitalul* lui K. Marx, articole dedicate dezvoltării științei, altele referitoare la rolul social al femeii, precum și traducerea unui studiu al lui E. Luccarini despre anarhistul italian Carlo Cafiero. La partea literară, P. Zosîn scrie un articol polemic, în care combate ideile lui M. Dragomirescu, susținînd „arta cu tendință", și tot el — două cronici relative la drama *Tatăl* a lui A. Strindberg și la romanul lui Knut Hamsun, *Foamea*. Mai apare un articol al lui P. Mușoiu, *Ioan Păun*, evocare plină de dramatism a poetului I. Păun-Pincio, mort înainte de vreme. Zosîn este autorul unor nuvele închinate

realităţilor satului românesc. Se publică şi versuri aparţinînd lui C. Z. Buzdugan, N. Ţimiraş, N. Burlănescu-Alin, Alexandrina Mihăescu, I. Costin, C. Xeni, Sergiu Cujbă şi D. Nanu. Cu *Un cîntec, Aperi tu...* şi *Cîntec* colaborează G. Coşbuc, iar D. Th. Neculuţă cu *Ţiganii, Sorţarii* şi *Înserare*. Din Byron traduc mai multe poezii N. Ţimiraş şi Colma, din Goethe şi Heine, C. Xeni.

— 1. *[„Carmen Sylva"]*, PMS, I, partea II, *582—597* ; 2. Alexandru Melian, *O revistă cu titlu-mască : „Carmen Sylva" (1895)*, RLRO, *251—257*.

R. Z.

CARP, Costache V. (12.XI.1835, Iaşi — 4.VII.1880, Iaşi), fabulist. Descendent al unei vechi familii boiereşti din Moldova, era fiul lui Constantin Carp, agă şi cavaler. Începe să înveţe carte în familie, cu preceptori francezi, fiind apoi înscris la pensionul ieşean Haivas. După moartea tatălui, este trimis să-şi continue liceul la Cernăuţi, apoi readus la Iaşi şi înscris ca elev la Academie (fosta Academie Mihăileană). Rămas orfan şi de mamă, se vede curînd lipsit de orice mijloace materiale. Sprijinit de cîţiva oameni politici influenţi, reuşeşte să obţină numirea ca subprefect în judeţul Iaşi. Este destituit însă curînd şi, cu mare greutate, capătă funcţia de judecător de pace. Lovindu-se timpuriu de greutăţi, C. a avut prilejul să observe societatea românească contemporană lui, în al cărei justiţiar a încercat să se erijeze.

Debutul său se produce în 1861, în paginile ziarului satiric „Bondarul". Ulterior îşi adună fabulele într-un volum, modest intitulat *Mici încercări de poezie* (1866). Cele cîteva meditaţii, izvorîte dintr-o viziune confuză asupra vieţii, sînt versificări a căror banalitate este accentuată de preţiozitatea exprimării şi de mimarea pesimismului. Nici piesa *Boierul şi rezeşul* nu este altceva decît o colportare a unor clişee din limbajul politic al partidului liberal. Ea depăşeşte totuşi scopul pentru care a fost concepută (viza pe junimistul L. Negruzzi, prefect al judeţului Iaşi, care îl îndepărtase pe C. dintr-o funcţie dobîndită cu multă trudă), situîndu-se dincolo de sfera pamfletului vulgar, nu prin calitatea versurilor, ci prin ascuţitul spirit de observaţie, care dă personajelor o oarecare naturaleţe.

Vocaţia adevărată a lui C. erau însă fabulele şi, din acest punct de vedere, el a fost adesea considerat drept unul dintre autorii care au contribuit la dezvoltarea acestei specii în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Caracteristica principală a fabulelor stă în conţinutul lor politic, ele fiind concepute ca ilustrări ale luptelor dintre partidele vremii. O largă circulaţie a avut cea mai reuşită fabulă a sa, intitulată *Ţînţarul şi armasariul*, al cărei subiect este caracteristic modului în care C. înţelege fabula : într-un staul, un ţînţar a înţepat un cal ; cum neînsemnata insectă se află în opoziţie, cocoşul, ca primar guvernamental, transmite ştirea superiorilor : animalul ar fi fost muşcat în cîteva locuri ; prin intermediari ierarhici (cîinele — subprefect, taurul — prefect, lupul — ministru), cazul ajunge în faţa leului — rege, sub forma ştirii catastrofale că armăsarul a fost devorat de un ţînţar, împotriva căruia se iau măsurile cele mai drastice, pe potriva faptei. Bogata fantezie a lui C. se vădeşte în aflarea unor asociaţii noi, datorită cărora personajele tradiţionale ale fabulei capătă un timbru specific. Uneori însă intriga este prea transparentă, scoţînd în evidenţă mai mult decît s-ar cuveni intenţiile pamfletare ale autorului. O altă particularitate a fabulelor este extrem de frecventa folosire a proverbului. El ţine loc de morală, încercînd în felul acesta să generalizeze concluziile intrigii, care altfel ar fi de un interes restrîns. Uneori autorul apelează la cîte două sau chiar trei proverbe, fie pentru a sublinia morala, fie pentru a o diversifica. Fabulele sale iau astfel o turnură evident autohtonă, subliniată şi de folosirea unor expresii tipice stilului familiar din epocă. Fără să aibă un prea dezvoltat simţ al limbii (care la el este împestriţată de barbarisme), C. s-a dovedit, în schimb, un bun stăpînitor al prozodiei, reuşind să ofere uneori adevărate modele de alternanţe metrice.

— *Mici încercări de poezie*, Iaşi, Tip. Bermann, 1866 ; *Boierul şi rezeşul*, Iaşi, Tip. Bermann, 1873 ; *Fabule*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1880 ; *Fabule*, Iaşi, Şaraga, [1880], reed. parţial în PROR, I, *256—262*, PRC, II, *171—174*. — **Tr.** : La Fontaine, *[Fabule]*, în C. V. Carp, *Fabule*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1880.

— 1. *[Invoială pentru împărţirea moştenirii]*, A.S.I., Fond Documente, pachet 370, nr. 126 ; 2. *Mitricească mărturie*, A.S.I., Fond Documente, pachet 370, nr. 1 ; 3. *[Documente familiale, 1862—1863]*, A.S.I., Fond Documente, pachet 370, nr. 23, 25, 32, 39, 40, 44, 45 ; 4. *[Dosar de căsătorie, 1866]*, A.S.I., Starea civilă oraş Iaşi, Căsătoriţi, dosar nr. 213/1866 ; 5. C. V. Carp, *[Scrisoare către redacţie]*, SRS, VIII, 1866, 42 ; 6. Emil [C. Mille], *Critică literară*, C, I, 1881, *58—62* ; 7. Sperantia, *Fabula*, *126—135* ; 8. Th. D. Speranţia, *Costache V. Carp*, RN, VII, 1895, 9 ; P. Celian, *V. C. Carp*, EV, VIII, 1900, 151 ; 10. Negoescu, *Fabule*, *59*, *92—98* ; 11. Paul I. Papadopol, *Istoricul fabulei româneşti*, FLR, VII, 1922, 20 ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *302*.

D. M.

CARP, O. (pseudonim al lui *Gheorghe Proca* ; 22.I.1867, Iaşi — 26.XII.1943, Bucureşti), poet. Cînd debuta, în 1886, la „Convorbiri literare", C. era student al Facultăţii de medicină din Bucureşti, ale cărei cursuri absolventul liceului „Sf. Sava" le-a urmat între anii 1885—1886. Ca medic, se specializează în epidemiologie şi igienă, arătîndu-se interesat de problemele asistenţei publice. Mai întîi profesor de igienă la Facultatea de medicină din Iaşi, trece apoi ca profesor de patologie generală la Facultatea de medicină din Bucureşti. Lucrările sale ştiinţifice, unele realizate în colaborare cu Victor Babeş sau cu C. I. Istrati, au fost publicate în reviste medicale româneşti şi străine.

Primele versuri, *Gînduri triste*, i-au apărut în „Convorbiri literare". Poetul va colabora sporadic la revista junimistă, revenind, după poezia de debut, abia în anii 1906—1908. Mai susţinută este prezenţa lui C. în revistele de orientare socialistă legate de numele lui C. Dobrogeanu-Gherea : „Contemporanul" (unde publică între 1887—1890), „Literatură şi ştiinţă" (1893), în „Evenimentul literar" (1894) şi în supli-

mentul literar al ziarului „Lumea nouă" (1894—1895), unde semna Alastor. Anticipată de publicarea unor versuri în revista presămănătoristă „Vieața" (1893), colaborarea lui la „Sămănătorul" și „Făt-Frumos" este, ca și aceea de la „Viața românească", săracă, uneori fiind vorba doar de retipăriri. Cronicile politice și culturale, inserate în ziarul lui N. Iorga, „Neamul românesc", aproape toate în 1918, și adunate în volumul *În război* (1920), relevă momentele unei campanii polemice, consecvent desfășurată de G. Proca (cronicile apăreau sub numele adevărat al poetului), susținător al politicii duse de România în timpul primului război mondial. Profilul poetului se conturase încă înainte de 1900, fără ca poeziile de mai tîrziu să-i schimbe liniile. Volumul *Rîndunel* (1906), reluat în 1930 într-o ediție întregită, reunește aproape tot ce a scris poetul. Încă de la primele versuri publicate i se remarca o anumită tristețe, îngemănată cu o blîndețe sufletească, de natură să-l distingă întrucîtva între posteminescienii epocii. Poetul este un delicat, înrudit temperamental cu P. Cerna sau St. O. Iosif, cărora le premerge prin accentele liricii sale umanitare, de înduioșare față de soarta celor umili. Sentimentalismul impregnează nu rareori această lirică minoră în genere. Povestea rîndunelului care, răpus de dor, își află odihna în moarte, dramele existenței umane pîndite de amărăciune converg în imaginea unei lumi invadate de nefericire, de atmosfera sumbră a declinului. Poetul nu fructifică însă nici implicațiile meditative, nici epicul baladesc prezent în unele poezii. De obicei se arată preferință unei formule epic-sentimentale de baladă sau de basm, amintind fie de M. Eminescu, fie de unii lirici germani (Heine, din care a și tradus, Schiller), cu o vagă înclinație romantică spre mister și atmosfera de fatalism. Poetul, înclinat să imite timbrul eminescian, este deservit de sărăcia expresiei, adesea vetust metaforică, de improvizație parcă pe un album. Mai interesant este **C.** în unele anticipări ale decorului bacovian, ale chemărilor nedefinite, simboliste, ale tainei transcendente, naiv intuită în *Bucegii*, „martorii vieții" și ai morții. Substanța mai densă, socială, a poeziilor *La țară*, *Îndoiala* și *Doina* îl apropie pe **C.** de O. Goga. În genere, limpezimea versului, o anumită cadență, deprinsă la școala lui Eminescu, disting poezia lui **C.**, dominată de sentimentalism, de un timbru minor și desuet, cu rare accente lirice personale.

— *Rîndunel*, București, Baer, 1906 ; ed. 2, București, Cartea românească, 1930 ; *În război*, București, Cultura neamului românesc, 1920 ; *[Poezii]*, POC, *157—169*, PRC, III, *247—248*. — **Tr. :** [Lenau, Heine], în *Rîndunel*, București, Baer, 1906.

— 1. Intim [Tr. Demetrescu], *Profiluri literare : O. Carp*, EVL, 1894, 13 ; 2. Gherea, *Studii*, I, *252*, *275—276*, *388* ; 3. N. Iorga, *Un poet cugetător, O. Carp*, S, V, 1906, 32 ; 4. Lovinescu, *Pași*, II, *120—126* ; 5. Chendi, *Impresii*, *213—217* ; 6. Călinescu, *Ist. lit.*, *259* ; 7. Perpessicius, *Opere*, V, *20—23* ; 8. *Ist. lit.*, III, *579*.

S. C.

CARP, Petre P. (29.VI.1837, Iași — 21.VI.1919, Țibănești, j. Iași), critic literar și traducător. Născut într-o veche familie de boieri moldoveni, a studiat, din 1850, la Berlin, unde termină gimnaziul cu note maxime. Din 1858 a urmat cursurile Facultății de drept și științe politice din Bonn. S-a întors la Iași în 1862, intrînd de tînăr în viața politică. În toamna anului 1863, citește unui grup format din T. Maiorescu, I. Negruzzi, Th. Rosetti și N. Burghele, întruniți la locuința sa, traducerea piesei *Macbeth* de Shakespeare ; această ședință a fost considerată ulterior cea dintîi a societății Junimea. A participat la complotul împotriva lui Al. I. Cuza, ocupînd apoi funcții de răspundere în aparatul de stat. Deosebit de inteligent, rece, calculat, ironic ori sarcastic, avea și o cultură temeinică. Pentru scurt timp a fost ministru de Externe, iar între 1900—1901 și 1910—1912, prim-ministru. Orgolios și rigid, refuzînd tranzacțiile, este obligat să renunțe la conducerea partidului conservator, al cărui șef a fost timp de cinci ani, după ce, înainte, fusese foarte multă vreme ideologul grupului politic junimist. Conservator inflexibil, **C.** a reprezentat în politică marea boierime română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pregătirea economică serioasă l-a făcut să militeze neîncetat pentru măsuri menite să protejeze mica proprietate țărănească și pe meseriași. La inițiativa ori cu sprijinul său decisiv au fost adoptate, după 1880, unele reforme de mare importanță pentru progresul economic al României. Junimist convins, a fost adversarul oricărui fel de revoluție, susținînd că adoptarea formelor civilizației occidentale trebuie făcută prin asimilarea fondului corespunzător, dar, mai ales, prin dezvoltarea tradițiilor naționale.

Scurta activitate de critic literar a lui **C.** este legată de societatea Junimea, printre ai cărei întemeietori se numără. A participat și la „prelecțiunile populare", conferențiind *Asupra tragediei antice și moderne* și *Despre trei Cezari (Cesar, Carol cel Mare și Napoleon)*. Critica sa literară este, alături de aceea a lui T. Maiorescu, A. D. Xenopol, Șt. G. Vârgolici, M. Pompiliu, reprezentativă pentru modul junimist de a o concepe și realiza. Ea pleacă de la ideea că opera literară se definește în primul rînd printr-o unitate interioară, capabilă să-i susțină independența. De aici, **C.** deduce caracterul „impersonal" al poeziei, care trebuie să aibă motivare psihologică și să se desfășoare logic, după norme proprii. Accentul deosebit pus pe individualitatea operei de artă îl atașează și mai mult pe **C.** de critica junimistă, ca și afirmația că sentimentul frumosului este indiferent, în ansamblu, la condițiile sociale ori etnice. Îndreptîndu-și atenția exclusiv asupra operei, **C.** a căutat să lupte, potrivit preceptelor junimiste, împotriva „falsului talent", în numele unui adevăr estetic etern, dedus din cercetarea tratatelor de estetică și din lectura atentă a capodoperelor literaturii universale. În mod firesc, el a ajuns astfel la crearea unui model ideal, socotit unic criteriu valoric. De aceea, critica sa este de principii și pune mare preț pe raționament. Propriul gust este absolutizat și impus cu autoritate, iar publicului îi este refuzată orice opinie sau îi sînt administrate corecții ironice, în numele unui clasicism ce respinge contrafacerile. În virtutea principiilor sale estetice, el a condamnat cu vehemență scrierile pe care le considera lipsite de valoare. În prima parte a articolelor sale de critică literară sînt expuse principalele caracteristici ale genului sau speciei cărora le aparține opera ce urmează a fi discutată ; în partea a doua, ea este raportată la aceste caracteristici. Iscălit P. Bătăușul, articolul său despre cartea *Ion Vodă cel Cumplit* a lui B. P. Hasdeu pleacă de la premisa deosebirilor nete dintre știința istoriei și artă, ajungînd la concluzia că autorul a

amestecat nefericit procedeele; *Răzvan și Vidra*, piesa aceluiași, este confruntată cu definițiile dramei date de Aristotel și Schopenhauer și cu dramele lui Shakespeare; fabula lui Gh. Sion este opusă definiției acestei specii dată de Lessing și realizărilor lui La Fontaine; ceva mai îngăduitor a fost cu Ronetti-Roman, al cărui poem *Radu* îi ocazionează sfaturi literare pline de bun simț. Adversar al efuziunilor stilistice, **C.** a folosit atît ironia cît și sarcasmul, mînuite cu o artă care a făcut din el un polemist de temut.

A tradus din Shakespeare piesele *Macbeth* și *Othello*, ajutîndu-se, uneori, și de tălmăcirea germană a soților Dorothea și Ludwig Tieck. Tălmăcirile sale au numeroase imperfecțiuni prozodice, care împiedică fluența lecturii; cu toate acestea, în ansamblu, fraza păstrează suflul amplu al originalului. Surprinzătoare este folosirea barbarismelor, atît de condamnate de junimiști. Pentru frumusețea descrierilor, a tradus și un fragment dintr-o lucrare a lui Alexander von Humboldt.

— *Epistolă deschisă a unui școlariu către d-nul Petriceicu Hăjdeu*, CUG, I, 1865, 3; *A doua epistolă deschisă către d. Petriceicu Hajdeu*, RVD, I, 1866, 2; *„Răzvan Vodă". Dramă istorică în cinci acturi de d. B. P. Hăjdeu*, CL, I, 1867, 18; *O epistolă deschisă în răspuns la anticritica d-lui Hăjdeu*, GAI, I, 1867, 75—77; *Cele una sută și una fabule ale d-lui Sion*, CL, III, 1870, 23; *O nouă poemă și un nou poet*, CL, XII, 1878, 3; *Aforism*, CL, XL, 1906, martie-mai; *Discursuri*, București, Socec, 1907; *Aforisme*, CL, LVII, 1925, iunie; *[Articole de critică literară]*, în E. Lovinescu, *P. P. Carp, critic literar și literat*, București, Socec, [1941]. — **Tr.**: Shakespeare, *Macbeth*, Iași, Junimea, 1864; ed. 2, București, Socec, 1886, *Othello*, Iași, Junimea, 1868; A. von Humboldt, *Despre stepe și pustiuri*, CL, IX, 1875, 4.

— 1. P. P. Carp, *[Scrisori către T. Maiorescu, 1867, 1874]*, SDL, V, *61—64*; 2. I. Negruzzi, *[Scrisoare către A. D. Xenopol, 1870]*, SDL, III, *409*; 3. Panu, *Portrete*, *25—28*; 4. Panu, *Junimea*, I, *29—31, 146—150*; 5. Negruzzi, *Junimea*, *7—12, 62, 173*; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *317*; 7. N. D. Cocea, *La Țibănești. Convorbiri cu d. Petre Carp*, ADV, XXVI, 1913, 8519—8523; 8. Ion Grămadă, *[Scrisoare către S. Mehedinți, 1913]*, SDL, IX, *175—176*; 9. Ibrăileanu, *Note*, *245—248*; 10. N. Sculy-Logotheti, *Scrisori colective de la P. Missir, P. P. Carp, A. Naum*, CL, LXVIII, 1935, 6—8; 11. C. Gane, *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, I—II, București, Universul, 1936; 12. E. Ciuchi, *Petre Carp în literatură*, CL, LXX, 1937, 11—12; 13. Săteanu, *Figuri*, *73—89*; 14. Călinescu, *Ist. lit.*, *383*; 15. E. Lovinescu, *P. P. Carp, critic literar și literat*, București, Socec, [1941]; 16. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit.*, *210—212*; 17. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *441—442*; 18. Mîndra, *Clasicism*, *85—89*.

D. M.

CARPAȚII, cotidian politic și literar apărut la Craiova între 2 ianuarie și 29 decembrie 1884, redactori fiind P. Chițu, At. I. Mitescu și A. D. Nicolaid. Deși predominant politică, gazeta are și preocupări literare. În coloanele ei se publică un foileton de calitate satisfăcătoare și se dau informații bibliografice și culturale. **C.** era un ziar cu simpatii liberale. Redactorii întrețineau cultul lui C. A. Rosetti, iar activitatea lui B. P. Hasdeu, atunci candidat la Craiova, în alegerile pentru Camera deputaților, furnizează mereu material pentru rubricile de informații. Sînt rezumate conferințele lui B. P. Hasdeu *Un patriot român din epoca fanarioților* — despre Zilot Românul, *Ereditatea culturală a românilor* și un discurs rostit cu prilejul încheierii anului școlar. În foiletonul ziarului apare, mai întîi, traducerea nuvelei exotice *Kiana* a lui Ch. Varigny, pe care traducătoarea, Maria Chițu, o luase din „Revue des Deux Mondes". Probabil în traducerea aceleiași se tipărește apoi, în paisprezece numere, *Fiul lui Titian* de A. de Musset și, pînă la finele anului, o destul de bună transpunere în limba română a *Logodnicilor* lui A. Manzoni. Singura bucată literară originală publicată este o modestă însemnare de călătorie a lui Augustin Peșacov, sub titlul *O dulce amintire*. Același publică numeroase documente istorice, pe care le și comentează. O cronică dramatică semnată cu pseudonimul Crotusev se ocupă de spectacolul cu piesa *Fîntîna Blanduziei* de V. Alecsandri, jucat de trupa lui Th. Theodorini. O rubrică bibliografică discută revistele apărute în alte localități („Amicul familiei", „Columna lui Traian", „Contemporanul" ș.a.). În numărul 16 din 20 ianuarie 1884 se insera și următoarea știre: „A ieșit de sub tipar: *Poezii* de M. Eminescu. Un elegant volum din editura Socec. Prețul lei 4. De vînzare la librăria cea mare S. Samitca".

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *120*.

R. Z.

CATARGIU, Barbu (26.X.1807, București — 8.VI. 1862, București), orator și publicist. Coborîtor dintr-o veche familie boierească, **C.** era fiul marelui vornic Ștefan Catargiu și al Tiții (Stanca) Văcărescu. Învață, mai întîi, la școala grecească de la Schitu Măgureanu, în București. La Paris, apoi, studiază dreptul și științele politice. În 1834 se întoarce în țară. Se pare că ar fi luat parte la întemeierea Societății Filarmonice. Deputat în Obșteasca Adunare, în 1842, își face o strălucită intrare în arena politică printr-un discurs care-i aduce omagiile lui Gheorghe Bibescu, și acesta un orator de prestigiu. În 1843 este numit director la Departamentul Dreptății. În anul următor, paharnicul **C.** e ridicat la rangul de clucer, urmînd a fi înscris în *Arhondologie*. Nutrind o neîncredere profundă, amestecată și cu un anume dispreț aristocratic, față de mișcarea de la 1848, pe care o socotea „o tristă parodie revoluționară", el părăsește țara, peregrinînd prin Austria, Franța, Anglia. Reîntors, după înăbușirea mișcării, este numit din nou director la Departamentul Dreptății, iar către finele anului — membru suplimentar la Sfatul Vistieriei. În timpul domniei lui Barbu Știrbei, **C.** primește rangul de vornic de politie, iar sub căimăcămia de trei ajunge logofăt. Instalat judecător la Înalta Curte, **C.** va demisiona la începutul anului 1856. El este una din personalitățile politice marcante ale epocii. În 1857 face să apară o broșură-manifest în care sînt exprimate, spre a fi aduse la cunoștința Europei, doleanțele țării. În anul următor este ales deputat de Ialomița și Olt. Un aspect însemnat al activității lui îl constituie lupta pentru Unire, pentru care pledează în cuvinte calde și convingătoare. Ministru de Finanțe, scurt timp, în guvernul de fuziune, **C.** a mai fost președinte de guvern și ministru de Interne. După proclamarea Unirii definitive, e chemat la președinția Consiliului ministerial, în primul guvern al Unirii (22 ianuarie 1862). Ultima parte a activității sale este umbrită de zelul reacționar cu care se împotrivește reformei rurale. Devenit indezirabil pentru adversarii săi politici, **C.** este asasinat, în împrejurări tulburi, probabil în urma unui complot.

Cu toate că nici înclinațiile artistice nu-i lipseau, marea vocație a lui **C.** a fost politica. Fruntașul conservator, respingînd ceea ce considera el a fi forme constituționale fără fond, nu era potrivnic oricăror încercări de reforme — reforme burgheze,

moderate. C. s-a situat însă, adesea, pe poziții net reacționare, ca în cazul problemei rurale, cînd, cu o argumentație luxuriantă, a clamat împotriva împroprietăririi țăranilor. Preocupat de chestiunea proprietății, el a publicat, în română și în franceză, cîteva broșuri referitoare la proprietatea în cele două Principate. Dacă a ajuns una din personalitățile proeminente ale vremii, aceasta s-a datorat și excepționalului său talent oratoric. Rival de temut al lui M. Kogălniceanu, C. a ținut, în Parlament, peste 80 de discursuri, în probleme politice, sociale și economice. Fără a fi modele de stil ori de compoziție, acestea captivează în schimb prin tensiunea lor ideatică. Elocința lui se bizuie, îndeosebi, pe o logică impecabilă, cu enunțuri clare și precise, într-o frază spontană, nervoasă, plină de fervoare. C. era înzestrat cu darul persuasiunii.

În chestiunile de literatură, fără a fi un teoretician, C. avea opinii personale, de o coloratură iluministă, exprimate tranșant. Articolul *Teatru național*, apărut în „Gazeta Teatrului Național" (1836), este o pledoarie cu accente patetice, menită a demonstra supremația tragediei și a dramei (cronicarul cerea „tragedii sîngeroase și drame scrise cu lacrămi") asupra comediei, ușuratică, bufonă. În același timp se subliniază energic menirea educativă („școală de moral") a teatrului, scena fiind un „amvon" de pe care actorii, „profesorii norodului", vor propovădui dragostea, dreptatea, patriotismul. C. rămîne un remarcabil exponent al elocinței românești.

— *Teatru național*, GTN, I, 1836, 12, reed. în ITC, *216—218*, în GRP, I, *495—498* ; *Discursurile lui...*, pref. Anghel Demetriescu, București, Tip. Wiegand, 1886 ; *Discurs pentru Unirea definitivă*, AOR, *57—59* ; *Scrisori inedite ale lui...*, îngr. Victor Slăvescu, București, Editura Fundației culturale Mihail Kogălniceanu, 1942.

— 1. I. G. Valentineanu, *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic*, București, Tip. Copainig, 1859, *62—64* ; 2. Bolintineanu, *Opere alese*, II, *297—298* ; 3. Anghel Demetriescu, *Vechimea familiei Katargiu, Barbu Katargiu*, în *Discursurile lui Barbu Katargiu*, București, Tip. Wiegand, 1886 ; 4. [D. A. Sturdza], *Logofătul Barbu Catargiu și profesorul Anghel Demetriescu*, București, Tip. Cucu, 1886 ; 5. Haneș, *Ist. lit.*, *318—320* ; 6. Al. Vernescu, *Barbu Catargiu*, Buzău, 1928 ; 7. Alex. Lapedatu, *În jurul asasinării lui Barbu Catargiu*, București, Imprimeria națională, 1933 ; 8. Antim, *Studii*, *14—19* ; 9. Alex. Lapedatu, *Mărturii și precizări nouă cu privire la sfîrșitul lui Barbu Catargiu*, București, Tip. Națională, 1939 ; 10. Tr. Ionescu-Nișcov, *În legătură cu asasinarea lui Barbu Catargiu*, RI, XXVI, 1940, 1—3 ; 11. Valeriu Stan, *Enigma unui atentat. Moartea lui Barbu Catargiu*, MI, IV, 1970, 2 ; 12. Aneta Spiridon, *Barbu Catargiu*, SIGE, 1970, 8.

F. F.

CATINA, Ioan (1828, București — 29.VII.1851, București), poet. O figură populară printre pașoptiști era tînărul C., fiul unui cafegiu, Alexe Catina, de pe Podul Mogoșoaiei. În vîrstă de 17 ani, el colabora cu poezii la „Curierul românesc" și frecventa saloanele literare ale vremii. C. D. Aricescu l-a cunoscut în 1846 la I. Heliade-Rădulescu. Era considerat „un geniu". În romanul lui Al. Pelimon *Un funcționar sinucis*, apare și „junele Catina", „ce avea forma capului unui filozof englez". Gr. H. Grandea face din el un personaj al romanului *Vlăsia sau Ciocoii noi*. La 11 iunie 1848, C. citește, pe ulița Lipscani, Proclamația de la Islaz. Tot el propune titlul „Pruncul român" pentru ziarul scos în timpul revoluției de C. A. Rosetti și E. Winterhalder și își dezvăluie aici, în cîteva articole (din 12 și 17 iunie, 8 iulie), într-un stil ardent și declamatoriu, concepția democratică și revoluționară. Este închis la Văcărești, împreună cu fratele său, Constantin, și el participant la revoluție. Constantin moare în închisoare. C., pentru un timp comisar de poliție în Pitești, este repede destituit. Moare de tuberculoză, la numai 23 de ani.

Ioan și Constantin Catina

C. nu a scris prea mult. Un volum, apărut în 1846, cuprindea 28 de poezii, cele mai multe publicate anterior în „Curierul românesc". În 1847 i-a apărut *Zoe*, dramatizare după nuvela cu același titlu a lui C. Negruzzi. O altă dramă, *Dan* (1847), urma să fie tipărită de Asociația literară. C. D. Aricescu vorbește și de un *Țepeș Vodă*, din același an. C. a tradus din Hugo poezia *Pentru săraci* și din Béranger, *Prizonierul*. Preferințele sale se îndreaptă către lirica militantă și, mai ales, spre cea meditativă. Poetul are preocupări care îl disting printre contemporani. La C. apare pentru întîia dată în poezia românească ipostaza geniului romantic *(O noapte pe stînci negre, Osînda)*, văzut ca un personaj damnat, apăsat de blestemul soartei, care, departe de existența obișnuită, măsoară din înălțimile spiritului nimicnicia de „vierme tîrîtor" a omului. Poza este cultivată cu preferință : mormîntul său va fi al unui blestemat, conștiința ascunde o crimă, amestecul binelui cu răul este etern *(Stiletul)*. Viziuni fantastice (pe alocuri nu lipsite de vigoare) însoțesc aparițiile romantice ; se întrevede și sentimentul de „mal du siècle". Poezia lui C. vădește însă tumult interior, ceea ce și explică preferința sa pentru Byron. Nota profetică și simbolistica grandioasă, în stil byronian, fac specificul *Imnului la secol*. În poezia lui coexistă revoluționarismul cu fatalismul. Drumul ireversibil al bărcii, simbol al vieții, duce către un țărm pustiu, unde „etern să repozăm". Viziuni ale extincției universale *(Cugetare)* îl anticipă pe Eminescu : planetele, „ieșind din a lor acții", vor zăcea „prăvălite în haos" „ca un uscat schelet". În același timp, poezia lui C. clamează împotriva nedreptății. *Marșul* îndeamnă direct la lupta de stradă, dezvoltînd, în mișcarea repede a versurilor, ideile Proclamației. Convingerile revoluționarului se întrevăd chiar și într-o baladă istorică, *Pe ruinele cetății lui Țepeș*. Evocarea umbrei lui Țepeș pe ruinele cetății sale devine un prilej de a înfiera tirania, cu argumente și într-un limbaj pașoptist. C. își acordează lira „pentru săraci", ca și alți poeți ai epocii, dealtfel ; de osînditul întemnițat îl leagă un sentiment de fraternitate și de milă *(Osînda)*. Cînd nu sînt versificări în genul lui V. Alecsandri *(Ghitara)* sau prozaice și silite dezvoltări pe o temă *(La lord Byron)*, mult îngreuiate și de limba epocii, versurile lui C., mai talentat decît mulți contemporani ai săi, poartă în ele imagini evocatoare de atmosferă și vocabule care vor reapărea la Eminescu. În drama *Zoe*, accentul cade pe elementul melodramatic și romantic. Eroii sînt bîntuiți de pasiuni puternice care îi duc spre pierzare și moarte. Iliescu, obosit de lume, se consideră un Lara, chiar „mai mult decît un Lara, un Iliescu", clișeele romantice sînt utilizate de predilecție. Ceea ce făcea originalitatea nuvelei lui Negruzzi, specificul de epocă, lipsește în piesă. C. disprețuia ceea ce el numea „prozaismul moldovenilor pe la 1827" și își propunea să înnobileze scena, accentuînd, în spirit romantic, asupra cavalerismului și galanteriei.

— *Poezii*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1846 ; *Zoe*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; *Poezii*, [București], 1847 ; *Poezii*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte,

Tip. Neamul românesc, 1908 ; *[Poezii]*, PLB, I, *71—102*, PRC, II, *98—99*. — **Tr.** : V. Hugo, *Pentru săraci*, CR, XVIII, 1846, 19.

— 1. I. Heliade-Rădulescu, *[Notiță]*, CR, XVII, 1845, 37 ; 2. C. D. Aricescu, *Memoriile mele*, A.S.B., ms. 807, f. *43—50* ; 3. N. Țincu, *Ion Catina*, RN, VI, 1893, 11—12 ; 4. Popovici, *Romant. rom.*, *447—449* ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, *236—237* ; 6. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, III, 1954, X, 1961, 1 ; 7. Doina Graur, *Ioan Catina*, LL, XIV, 1967 ; 8. *Ist. lit.*, II, *584—586* ; 9. Mîndra, *Clasicism*, *124—125* ; 10. Elena Tacciu, *Trei poeți preeminescieni*, București, Minerva, 1978, *passim*.

S. C.

CAVALUL, periodic literar și muzical apărut la Craiova, săptămînal, între 1 aprilie și 28 mai 1895. Dem. S. Vasculescu, redactor și proprietar, nu era numai autor de versuri erotice de o factură mai mult decît modestă, ci și compozitor, printre altele, al romanței *Călugărul*, după textul lui Tr. Demetrescu. Partea literară era susținută de S. Ivanovici, De la Munte (pseudonim posibil al lui D. Vasculescu) și P. Vulcan. Acesta din urmă publica și cîteva nuvele și mai multe descîntece culese de el. Într-un studiu amplu despre doină, considerată o specie lirică națională, se trec în revistă cîteva din definițiile posibile, conspectate conștiincios din V. Alecsandri, A. Densușianu ș.a.

Revista, care apăruse pentru a „însenina" atmosfera „înveninată" de politică, dispare după puțin timp. Cîteva numere au mai apărut, la intervale mari, între 1912 și 1927.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *122*.

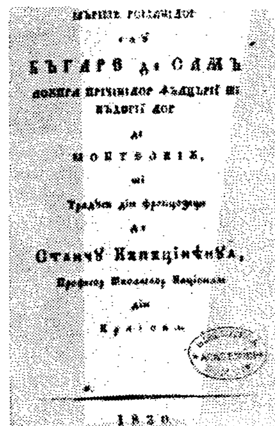
R. Z.

CĂLUGĂRUL, Misail v. **Misail Călugărul.**

CĂMINUL, revistă literară care a apărut la București, bilunar, din august 1885 pînă în mai 1886. Singurul număr păstrat, din 1 mai 1886, al revistei pe care o edita un S. Alcibiadi, adăpostește versurile lui Th. I. Anestin, o scriere în proză a lui N. D. Georgian și articolul *Poetul Baronzi* de C. Crișan.

R. Z.

CĂPĂȚINEANU, Stanciu (c. 1800 — 15.IX.1848, Rîmnicu Vîlcea), traducător. Absolvent al școlii de la „Sf. Sava" din București, **C.** se formase ca elev al lui I. Heliade-Rădulescu. În 1826 a plecat la Craiova, unde a deschis, împreună cu Gr. Pleșoianu, cursurile Școlii naționale. A fost aici director și profesor, iar din 1832 a ocupat și funcția de inspector. Preda gramatica și „deprinderi asupra stilului românesc". Era un profesor cu vederi noi, ceea ce a făcut ca în 1837, în urma unor intrigi, să fie înlăturat din învățămînt. S-a stabilit la Rîmnicu Vîlcea, unde a fost numit judecător, îndeplinind apoi mărunte funcții administrative.

1830

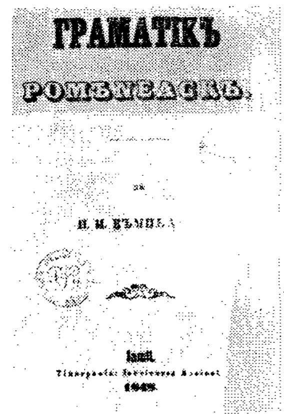
C. face parte din grupul de cărturari care au susținut inițiativele culturale ale lui Heliade. Fusese inițiat, printre primii, în programul Societății literare de la 1827. În spiritul orientării iluministe a vremii, el a făcut, în jurul anului 1830, o serie de traduceri în limba română, optînd nu numai pentru ușoare scrieri moralizatoare, ci și pentru opere de seamă ale iluminismului european. Prefețele lui **C.** vorbesc despre strădania lui de a da contemporanilor lecturi instructive și de a contribui prin traduceri și prelucrări la cultivarea limbii române. În 1830, el adună în volumul *Biblioteca desfătătoare și plină de învățătură* patru povestiri moralizatoare tălmăcite din Pascal, Boileau, Voltaire, Montesquieu, traduce o *Mitologhie pre limba românească*, dar mai tălmăcește și *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence* de Montesquieu. În 1831 a tradus *Zadig* de Voltaire. **C.** anunța ca fiind traduse de el și alte lucrări, precum *Du Contrat social* de J.-J. Rousseau și *Les Ruines ou Méditations sur les révolutions des empires* de Volney, dar acestea n-au mai apărut.

— **Tr.** : [Pascal, Boileau, Voltaire, Montesquieu], în *Biblioteca desfătătoare și plină de învățătură*, [Sibiu], 1830 ; *Mitologhie pre limba românească*, [Sibiu], 1830 ; Montesquieu, *Mărimea romanilor sau Băgare de seamă asupra pricinilor înălțării și căderii lor*, [Sibiu], 1830 ; Voltaire, *Sadic sau Ursitoarea*, 1831.

— 1. T. Serghiades, *[Scrisoare către redacție]*, FMIL, VI, 1843, 12 ; 2. Heliade, *Echilibrul*, I, *135—139* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *126—127* ; 4. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *217—219* ; 5. C. N. Mateescu, *Însemnări despre profesorul craiovean Stanciu Căpățineanu*, AO, IV, 1925, 21—22 ; 6. Al. Duțu, *Ecouri rousseau-iste în cultura română*, VR, XV, 1962, 7 ; 7. I. Popescu-Teiușan, *Un dascăl iluminist de la începutul secolului al XIX-lea — Stanciu Căpățineanu*, RPD, XII, 1963, 7 ; 8. Piru, *Ist. lit.*, II, *30—31* ; 9. Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor*, STRS, *65*.

G. D.

CÂMPEANU, Petru M. (1809 — 15.IV.1893, Mi-clăușeni, j. Iași), cărturar, traducător. Născut prin părțile Aradului, **C.** face studii de drept și filozofie la Universitatea din Pesta, luîndu-și doctoratul în filozofie în 1834, cu disertația *Principia Philosophiae Universalis*. Avea de pe acum preocupări variate, scria versuri, lucrări filologice, filozofice și psihologice, alcătuise chiar un studiu de „economia cîmpului", scrieri ce rămîn în majoritate în manuscris. Ca și alți cărturari ardeleni, **C.** este chemat ca profesor la Iași. În 1837 preia la Academia Mihăileană catedra de filozofie a lui Eftimie Murgu, fiind numit după aceea și la catedra legilor. Predă și alte discipline, este membru al Comitetului academic și inspector de studii, pînă la desființarea institutului. Iese din învățămînt în 1849, așezîndu-se la moșia de la Miclăușeni a lui G. A. Sturdza. În primii ani însoțește în Germania pe fiii protectorului său. Deși păstrează încă legături cu mulți cărturari moldoveni, ardeleni și călătorește din cînd în cînd în străinătate, mai bine de patru decenii trăiește retras. Nu mult după înființare, Societatea Academică Română îl alesese membru onorific.

ГРАМАТІКЪ

După venirea la Iași, prin pregătirea și entuziasmul lui, **C.** se afirmă ca o personalitate culturală de prestigiu. În 1839 era membrul unei asociații de cărturari care, sub conducerea lui Gh. Asachi, pregătea apariția unei enciclopedii în limba română. În 1840, **C.**, care primise între timp rangul de căminar, era unul din cei patru directori ai Teatrului Național din Iași, alături de V. Alecsandri, C. Negruzzi și M. Kogălniceanu. Activitatea lui didactică s-a bucurat de o deosebită apreciere. Ca și E. Murgu, era discipol al lui J. Fr. Herbart și urma principiile sco-

lasticii progresive. În cursurile lui de filozofie, se dovedeşte un adept al postkantianismului, preluat prin scrierile unor autori germani, cunoscute în timpul studiilor la Pesta şi pe care le prelucrează îndeobşte în prelegerile de la Academia Mihăileană. Din perspectivă filozofică, C. discută nu o dată rostul culturii şi al educaţiei în viaţa unei societăţi. În acest spirit este concepută şi prefaţa la *Gramatica românească*, tipărită în 1848 (mai publicase în 1832—1833, pe cînd se afla student la Pesta, o tălmăcire a unei gramatici a limbii maghiare, iar în 1847, un *Abecedar latin*). Se enunţă aici cîteva idei interesante, exprimate cu acurateţe, într-un stil aproape modern. C. vorbeşte despre limbă ca despre un „termometru" al naţiei, capabil să măsoare intensitatea simţului naţional. Cerinţele progresului sînt puse în legătură cu limba, literatura şi educaţia naţională. Autorul consideră că este necesară cultivarea limbii, utilizînd într-o primă etapă „imitaţia raţională", cu mare grijă pentru „clasicitatea ideilor şi a limbii". El insistă asupra ideii că limba, care nu este încă „fixată", trebuie să ia formele cele mai potrivite. Se gîndea la crearea unei societăţi filologico-literare pentru cultura limbii şi a alteia, arheologico-istorice, pentru studierea istoriei naţionale, idei prin care C. anticipă înfiinţarea Academiei Române.

Preocuparea pentru cultivarea limbii explică şi intensa activitate de traducător a lui C. Între 1842 şi 1847 tălmăceşte în foiletonul literar al „Albinei româneşti" numeroase nuvele, povestiri, istorioare, anecdote. Selecţia nu dovedeşte un gust literar deosebit. Autorii din scrierile cărora se fac traducerile nu sînt de obicei menţionaţi. C. pare să fi folosit cel mai frecvent foiletoanele revistelor italiene din acea vreme, sursa multor tălmăciri făcute şi de Asachi. Aici semna mai ales cu iniţiale. Celelalte scrieri le semnase la început Maller, Moaler, apoi Câmpeanu-Moler (Mahler, Maller) sau Maller Câmpeanu (Câmpeanu) şi în cele din urmă P. M. Câmpeanu.

— *Cuvînt rostit în sala Academică în 9 octombrie 1838*, Iaşi, Tip. Albinei, 1838 ; *Gramatica românească*, Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1848. Ms. : *[Versuri]*, B.A.S., ms. C.L./1. — Tr. : Al. Dumas, *Casa de nebuni la Palermo*, AR, XIII, 1842, 39—41, 43, 44, *Vaninka. 1800—1801*, AR, XIX, 1847, 24—35 ; [Autori neidentificaţi], *[Foiletoane literare]*, AR, XIII, 1842 — XIX, 1847.

— 1. Urechia, *Ist. şc.*, I, *363—365, 379*, II, *56, 115, 175—176, 259, 264, 265, 320, 322* ; 2. A. D. Atanasiu, *Notiţi biografice asupra lui Petru Cîmpeanu*, A, XVIII, 1907, *3* ; 3. *De la Academia Mihăileană la Liceul Naţional*, Iaşi, Tip. Brawo, 1936, *passim* ; 4. Şt. Meteş, *Din relaţiile şi corespondenţa poetului Gh. Sion cu contemporanii săi*, Cluj, Tip. Pallas, 1939, *passim* ; 5. G. Ivănescu, *Formarea terminologiei filozofice româneşti moderne*, CIL, I, *179—183* ; 6. Emil Diaconescu, *Cărturari ardeleni în învăţămîntul din Moldova*, TR, X, 1966, *42* ; 7. *[Note bio-bibliografice]*, DML, II, *239—240* ; 8. *George Bariţ şi contemporanii săi*, I, îngr. Ştefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriş, Titus Moraru, Bucureşti, Minerva, 1973, *passim*.

G. D.

CEARTĂ ÎNTRE NEGUSTORII DIN BOTOŞANI ŞI CEI DIN IAŞI v. **Stihurile botoşanenilor.**

CERCEL, Petru v. **Petru Cercel.**

CERCHEZ, I. P. (1847, Bucureşti — 5.XI.1921, Bucureşti), dramaturg. Consilier la Curtea de Casaţie, membru al Junimii bucureştene, C. s-a bucurat de aprecierea lui T. Maiorescu. A colaborat la „Convorbiri literare" între anii 1879—1892, publicîndu-şi aici cele trei piese : *O sară la curte* (1881), *Nino* (1882) şi *Firică* (1885). Adept al realismului, C. a respins manifestările naturaliste în teatru, precum şi neoclasicismul, socotindu-l incapabil de a transmite emoţii. Admirator al lui Shakespeare, a fost atras şi de teatrul romantic francez, în mod deosebit de A. de Musset, din opera căruia a şi tradus un „proverb" (*Visuri de copile* — 1879), fără a dovedi prea multă aplicaţie în transpunerea versurilor. C. a considerat însă că „proverbul" dramatic convine propriului său talent. *O sară la curte*, cît şi *Nino* sînt comedioare de salon. Amîndouă expun intrigi de curte, bazate pe aventura galantă cu personaje corespunzătoare, din Spania şi Italia secolelor trecute. Nobilul Melone Cornaro din *Nino* intenţionează să o căsătorească pe fiica sa Laura cu bătrînul podestat Bacco Matofini. Dar Laura, cu sprijinul iubitului ei Luigi şi al mamei vitrege, Ana, reuşeşte să dejoace aceste planuri. Uşoară, simplă şi precisă, intriga urmăreşte să contribuie la atmosfera generală de amuzament, pe care o subliniază nu numai limbajul personajelor, ci şi unele din trăsăturile lor. Glumele nu depăşesc niciodată acest prag, iar ironia nu intervine decît rareori, pentru a sublinia buna dispoziţie. Selectate şi îmbinate îngrijit, imaginile se caracterizează prin simplitate şi naturaleţe, însuşiri care susţin impresia favorabilă creată şi de fluiditatea, uneori cristalină, a versurilor. Cu *Firică*, dramaturgul se opreşte asupra realităţilor româneşti, imaginînd o comedie de situaţii, bogată în încurcături, pe tema casei cu două fete de măritat. Înfruntarea dintre pretendenţi este urmărită mai ales cu ochiul moralistului, dispus, cîteodată, să apostrofeze, îndeosebi prin caricaturizare (colonelul Tunat, soţia lui, Scatolica, fiica lor, Emeroda). C. apelează şi la comicul verbal, spre a localiza şi mai mult acţiunea, fără a o face cu îndemînare deosebită. Naturaleţea, bunul gust şi pitorescul acordă comediilor lui C. un anume loc în cadrul tendinţelor antinaturaliste din dramaturgia vremii.

— *Zile de toamnă*, CL, XIII, 1880, *10* ; *O sară la curte*, CL, XV, 1881, *1* ; *Nino*, CL, XV, 1882, *11* ; *Firică*, CL, XIX, 1885, *9* ; *Convorbire asupra teatrului*, CL, XX, 1886, *7* ; *[Scrisoare către I. Negruzzi]*, CL, XXV, 1892, *11, 12*. — Tr. : A. de Musset, *Visuri de copile*, CL, XIII, 1879, *5, 6*.

— 1. N. Volenti, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1885]*, SDL, I, *292* ; 2. Emil Cerchez, *Cîteva scrisori de la T. Maiorescu*, CL, LII, 1920, *3—4* ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *312—314* ; 4. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *184—186* ; 5. G. Bezviconi, *Necropola Capitalei*, Bucureşti, 1972, *90*.

D. M.

CHESARIE de Rîmnic (? — 9.I.1780, Rîmnicu Vîlcea), cărturar, traducător şi tipograf. Bucureştean de origine, era fiul Ilincăi şi al zarafului Anghelachi Halepliu. Un frate al său, State Halepliu, ajunge pînă la treapta de clucer de arie. C. a învăţat la Academia grecească din Bucureşti, avîndu-l printre dascăli pe Alexandru Turnavitu. El şi-a însuşit temeinice cunoştinţe de limbă greacă, latină, rusă şi franceză, de istorie şi filologie. Ucenic al mitropolitului Grigorie al Ungro-Vlahiei, este călugărit, în 1761, devenind pentru 12 ani protosinghel şi ecleziarh al Mitropoliei din Bucureşti, ocupîndu-se, în acea perioadă, cu traducerea şi tipărirea de cărţi bisericeşti, care necesitau o bună stăpînire a limbii greceşti. Împreună cu mitropolitul Grigorie şi cu arhimandritul Filaret, viitorul său succesor la Eparhia de la Rîmnic, C. face parte, în 1770, din delegaţia care prezintă doleanţele ţării la Petersburg, în faţa împărătesei Ecaterina a II-a. Cu acest prilej el participă şi la hirotonirea ca

arhiereu a lui Platon Levşin din Tver, căruia îi traduce în limba greacă o vestită cuvîntare. **C.** este alături de mitropolitul Grigorie şi în acţiunile politice ale acestuia legate de partida banului Mihai Cantacuzino, cu sprijinul căruia, după doi ani de vicariat, între 1771—1773, la Episcopia Rîmnicului, este hirotonit episcop, la 12 ianuarie 1774. În acelaşi an, în preajma păcii de la Kuciuk-Kainargi, episcopul Rîmnicului pleacă la Iaşi, împreună cu Mihai Cantacuzino, pentru a se întîlni cu feldmareşalul rus P. A. Rumeanţev. Ca episcop, **C.** s-a distins, timp de şapte ani, printr-o bogată activitate culturală, bisericească şi, nu mai puţin, administrativă. Din iniţiativa sa, iau fiinţă două şcoli la metocurile Episcopiei rîmnicene din Bucureşti şi Craiova. Amintirea lui de ctitor şi restaurator se păstrează în unele mănăstiri şi biserici oltene şi din Bucureşti. Cel mai important merit al episcopului este legat de renovarea, se pare în 1775, cu sprijin din Transilvania, prin intermediul negustorului Constantin Hagi Pop din Sibiu, a tipografiei de la Rîmnic, unde se vor tipări, sub îndrumarea sa, o serie de cărţi religioase, dintre care cele şase volume din *Mineie,* scoase între 1776—1779, constituie principala contribuţie literar-culturală a lui **C.** Moare, probabil otrăvit, în 1780.

În prima perioadă a activităţii lui **C.**, petrecută în preajma tiparniţei de la Mitropolia din Bucureşti, se înscrie voluminoasa tălmăcire din limba greacă, realizată în 1765, după lucrarea lui Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului, *Voroavă de întrebări şi răspunsuri întru Hristos.* În 1769 era corector la tipărirea, în limba greacă, a celei de-a doua ediţii a operei lui Meletie Pigas, *Ortodoxos didascalia.* **C.** a alcătuit în limba elină lucrarea intitulată *Istorie a războiului dintre Rusia şi Poarta Otomană,* eveniment cunoscut autorului ca unul ce fusese angajat în tratativele diplomatice legate de acest război. Lucrarea s-a păstrat doar într-o traducere neogreacă a lui Ambrosie Pamperis. **C.** a încurajat şi imprimarea de cărţi greceşti în străinătate, sprijinind apariţia la Veneţia, în 1780, a patericului Sfîntului Grigorie Dialog, tipărit de Chesarie Daponte. În aceeaşi perioadă cu tipărirea *Mineielor,* **C.** s-a îngrijit şi de apariţia altor cărţi de cult, prin care s-a desăvîrşit românizarea serviciului bisericesc : un *Octoih* şi un *Antologhion,* ambele scoase în 1776, un *Triodion* în anul următor, un *Ceaslov* şi o *Psaltire.* Tipăriturile probează grija sa pentru limba românească şi pentru calităţile grafice ale cărţilor.

Principala operă a lui **C.** o constituie tipărirea *Mineielor* şi înzestrarea fiecărui volum cu prefeţe originale, care îi aparţin în întregime. Traducerea *Mineielor,* care s-a făcut plecîndu-se de la versiuni mai vechi ale acestor texte, datorate unor tălmăcitori ca mitropolitul Dosoftei, Radu Greceanu şi mai ales Damaschin al Rîmnicului, este o operă colectivă, condusă de **C.**, la care au conlucrat mitropolitul Grigorie, Filaret de Rîmnic, Anatolie ierodiaconul, Rafail monahul şi Iordan Cappadochianul. Predosloviile *Mineielor* probează orientarea iluministă a episcopului de Rîmnic, prin ideile împărtăşite de acesta şi prin sursele folosite : celebra *Enciclopedie* franceză (**C.** este primul traducător român din lucrarea condusă de Diderot) şi lucrarea bizantinologului iluminist Charles Le Beau *Histoire du Bas-Empire.* Prefeţele lui **C.** conţin, în ansamblu, o meditaţie asupra evoluţiei istoriei şi a timpului. Tipărirea a început în 1776, cu *Mineiul* pe octombrie, în amintirea tratatului de la Kuciuk-Kainargi. Cu un caracter poematic, predoslovia reaminteşte vechile biruinţe ale românilor şi celebrează noua victorie, prilej de a utiliza cu un sens nou, care anticipă renaşterea naţională de la începutul secolului următor, cuvintele „patrie" şi „patriot". Tot aici **C.** îşi expune o profesie de credinţă, afirmînd că se aseamănă cu o alăută ce vibrează ori de cîte ori o ating „degetele obştei". El crede că evenimentele istoriei omeneşti sînt în relaţie cu intervenţiile providenţei, care conlucrează cu voinţa oamenilor. **C.** menţine conceptul bizantin al „sinergiei", care exprimă relaţia reciprocă dintre divinitate şi voinţa umană. Al doilea volum, *Mineiul* pe noiembrie, apărut în 1778, cuprinde în prefaţă o încercare de periodizare a istoriei românilor, împărţită în patru etape. Prima epocă este a războiului dintre daci şi romani, aşa cum este descrisă de Dio Cassius şi I. Zonaras şi atestată arheologic ; a doua este a întemeierii Ţării Româneşti de legendarul Negru Vodă ; a treia este aceea a tălmăcirii cărţilor sacre în limba română, iar a patra e cea contemporană cărturarului. **C.** nu insistă asupra primei epoci, denumeşte pe cea de-a doua — epoca în care au fost zidite mănăstirile, a treia epocă fiind importantă prin dezvoltarea culturii şi a tipăriturilor. Epoca a patra reprezintă o perioadă de statornicie şi recuperări, datorită tratatelor încheiate cu Poarta otomană şi fixării cu precizie a dărilor, ce se schimbaseră continuu mai înainte. Episcopul caută, de asemenea, să fixeze locul bisericii în cadrul conştiinţei naţionale ce se afirmă. Îl bucură starea de înflorire a Olteniei, în care vede vatra neamului românesc. În prefaţa *Mineiului* pe decembrie, pornind de la naşterea lui Hristos, **C.** găseşte momentul de a vorbi despre „numărarea anilor" şi despre calendare. În prefaţa *Mineiului* pe ianuarie, el afirmă că obiceiurile romane de la începutul anului s-au menţinut şi la români. Alături de baza latină a datinilor noastre, **C.** menţionează şi pe cele autohtone, păstrate de la daci. El nu are ezitări asupra originii poporului român, ci evită doar să se pronunţe asupra momentului în care obiceiurile romane au început să predomine. Atenţia pe care o acordă obiceiurilor îi aduce o altă serie de argumente, ignorate de predecesori, în privinţa originilor poporului nostru, după cum deschide perspective teoriei privitoare la supravieţuirea dacilor, formulată anterior şi de stolnicul Constantin Cantacuzino. Tot aici **C.** discută despre schimbare în general. Prefacerea i se pare o lege a firii, care domină deopotrivă cursul naturii şi istoria umană. Amintind de „stepenele" stolnicului Constantin Cantacuzino, vîrstele descrise de **C.** se aliniază şi ele pe două sensuri : urcare şi coborîre. În concepţia autorului, procesul de creştere şi descreştere e limitat însă la fiecare stat în parte, şi nu la civilizaţia umană în ansamblu. Şi mai complicat a fost acest proces istoric în Ţara Românească, unde înălţările şi căderile s-au succedat pe perioade restrînse, din cauza instabilităţii şi a neprevăzutului provocat de puteri exterioare. **C.** aminteşte în această prefaţă şi de translaţia culturii greceşti spre Occident.

O parte a fondului de idei din prefeţe îl aşează pe **C.** în continuarea ideilor mai vechi ale umaniştilor români. El consideră ca fapt indiscutabil supravieţuirea dacilor, insistă, pentru argumentarea latinităţii, asupra datelor socio-etnografice (care îl vor preocupa şi pe Samuil Micu). Dar principalul interes al lui **C.** (meditaţia pe teme de filozofie a istoriei şi pe tema timpului) dezvăluie o preocupare proprie veacului luminilor. **C.** apare ca un cărturar iluminist, dintre cei mai importanţi de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, prin ideile pe care le-a furnizat urmaşilor săi şi prin larga audienţă de care s-a bucurat opera lui.

— *[Prefaţă]* la *Mineiul. Luna lui octovrie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1776, reed. în BRV, II, *215—216,* în Duţu. *Coor-*

donate, *173—175* ; *[Prefaţă]* la *Mineiul. Luna lui noemvrie*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1778, reed. în BRV, II, *226—228*, în Duţu, *Coordonate*, *175—178* ; *[Prefaţă]* la *Mineiul. Luna lui dechemvrie*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1779, reed. în BRV, II, *231—233*, în Duţu, *Coordonate*, *178—180* ; *[Prefaţă]* la *Mineiul. Luna lui ianuarie*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1779, reed. în BRV, II, *233—237*, în Duţu, *Coordonate*, *180—184* ; *[Prefaţă]* la *Mineiul. Luna lui fevruarie*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1779, reed. în BRV, II, *237—241* ; *[Prefaţă]* la *Mineiul. Luna lui martie*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1779, reed. în BRV, II, *241—244* ; *[Prefaţă]* la *Psaltire*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1779, reed. în BRV, IV, *257—259*. — **Tr.** : *[Mineie]*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1776—1779.

— 1. N. Predescu, *Poeţi*, *359—362* ; 2. C. Erbiceanu, *Bărbaţi culţi greci şi români şi profesorii din Academiile din Iaşi şi Bucureşti din epoca aşa-zisă fanariotă*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXVII, 1905 ; 3. N. Iorga, *Contribuţii la istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea şi al XIX-lea. I : Scriitori bisericeşti*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXVIII, 1905—1906 ; 4. Iorga, *Ist. bis.*, II, *150—151*, *155—156* ; 5. G. Ionescu, *Tipografia Episcopiei de la Rîmnicul Vîlcea*, RIAF, X, 1909, fasc. 2 ; 6. Adamescu, *Ist. lit.*, *127—128* ; 7. Haneş, *Ist. lit.*, *76—77* ; 8. Puşcariu, *Ist. lit.*, *185*, *186* ; 9. I. Popescu-Cilieni, *Ştiri noi despre episcopul Chesarie al Rîmnicului*, AO, XX, 1941, 113—118 ; 10. Popovici, *Studii*, I, *193—194* ; 11. Murăraşu, *Ist. lit.*, *107—109* ; 12. Aurelian Sacerdoţeanu, *Tipografia Episcopiei Rîmnicului*, MO, XII, 1960, 5—6 ; 13. Al. Elian, *Din legăturile mitropolitului Moscovei Platon cu clericii români*, OTD, XII, 1960, 2 ; 14. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *200—213* ; 15. Piru, *Ist. lit.*, II, *160—163* ; 16. *Ist. gînd.*, *122—124* ; 17. Niculae Şerbănescu, *Episcopii Rîmnicului*, MO, XVI, 1964, 3—4 ; 18. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *16* ; 19. Mihai Manolache, *Viaţa şi activitatea episcopului Chesarie al Rîmnicului*, BOR, LXXXIV, 1966, 1—2 ; 20. Ţepelea—Bulgăr, *Momente*, *52—56* ; 21. Mircea Anghelescu, *Contribuţii la stabilirea unor premise ale literaturii româneşti moderne (1750—1780)*, LL, XVI, 1968 ; 22. Tomescu, *Ist. cărţii rom.*, *93—94* ; 23. Duţu, *Coordonate*, *131—155* ; 24. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *291—293* ; 25. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *41—45* ; 26. Cornea, *Originile*, *54*, *66—67*, *97* ; 27. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocşi ctitori de limbă şi cultură românească*, Bucureşti, 1977, *27—30*.

A. S.

CHIBICI-RÂVNEANU, Alexandru (13.V.1849, Revna-Cernăuţi — 1917 ⟨4⟩), memorialist. Fiu al preotului Mihai Chibici, a urmat liceul la Cernăuţi din 1859, apoi Facultatea de drept din Viena (din 1868). Membru al societăţii „România jună", era adept al aripii junimiste. După terminarea cursurilor universitare, trece în România, funcţionînd pînă în 1877 ca revizor şcolar în judeţul Fălciu. Îndată după declararea războiului pentru Independenţă, **C.-R.** se înscrie ca voluntar în armata română. După război este numit funcţionar, apoi avocat al direcţiunii Căilor Ferate din România. Prieten cu M. Eminescu încă de pe băncile liceului cernăuţean, s-a ataşat şi mai mult de marele poet în timpul studiilor universitare. În 1883, **C.-R.** l-a condus pe Eminescu pînă la Viena, veghind la instalarea lui în sanatoriul „Ober Döbling". În 1884, tot din însărcinarea junimiştilor, îl însoţeşte pe poetul însănătoşit temporar într-o excursie în Italia.

C.-R. a intrat în istoria literaturii române mai mult ca prieten al lui Eminescu şi mai puţin ca memorialist. Cu toate acestea, unica sa scriere literară, *Din viaţa mea de voluntar. 1877—1878*, probează umor şi fineţe a observaţiei. Tonul glumeţ este subliniat prin expresii populare adecvate, iar amănuntului documentar nu i se acordă importanţă decît în măsura în care contribuie la crearea atmosferei.

— *Din viaţa mea de voluntar. 1877—1878*, CL, XVII, 1883, 1—3.

— 1. Al. Chibici-Râvneanu, *[Scrisori către I. Slavici şi T. Maiorescu]*, SDL, III, *137—140*, IV, *179—180* ; 2. Maiorescu, *Însemnări*, II, *146* ; 3. Ştefanelli, *Amintiri*, *155—160* ; 4. Călinescu, *Eminescu*, *122*, *285*, *289* ; 5. C. Nastasi, *Alexandru Chibici-Revneanu, amicul lui Eminescu*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1935 ; 6. E. Speranţia, *Amintiri*, *153—160* ; 7. T. Maiorescu, *Însemnări zilnice* (publ. Dorina Grăsoiu), RL, I, 1968, 3 ; 8. A. Pop, *Noi contribuţii*, *174—177* ; 9. Flaviu Sabău, *[Două scrisori adresate de A. Chibici-Râvneanu lui George Buşilă]*, MS, VI, 1975, 1.

D. M.

CHINEZU, Ecaterina (Catinca) (a doua jumătate a sec. XIX), traducătoare. Făcea parte, probabil, dintr-o familie de mici boieri moldoveni. Avea oarecare cultură, precum şi tragere de inimă pentru literatură. Aşa s-ar explica scrierile originale, cît şi traducerile. A alcătuit, în maniera tradiţională, practicată în Moldova, de pildă de comisul V. Pogor, satire în versuri, pe teme comune *(Urzici pentru unile din femei, Urzici pentru unii din barbaţi)* sau meditaţii despre atotputernicia morţii *(Meditaţia unei văduve)*. Fără a indica autorul, a tradus, într-un limbaj cam greoi şi vetust, povestiri morale şi sentimentale ce se bucuraseră de popularitate la începutul secolului *(Istoria lui Polidor şi a Erato)*. În aceeaşi manieră este şi tălmăcirea, probabil prin intermediar francez, a romanului lui Heliodor — al cărui nume nu e însă menţionat — *Istoria lui Teaghen şi a Hariclii*.

— *Urzici pentru unile din femei*, ZB, 1850, 19 ; *Urzici pentru unii din barbaţi*, ZB, 1850, 20 ; *Meditaţia unei văduve*, ZB, 1851, 60. — **Tr.** : [Autori neidentificaţi], *Istoria lui Ferdinando şi a Izabelii*, [partea I], Iaşi, Institutul Albinei române, 1865, [partea II], ICL, 1866, 1—3, *Istoria lui Polidor şi a Erato*, ICL, 1866, 4—9 ; [Heliodor], *Istoria lui Teaghen şi a Hariclii*, ICL, 1866, *10—18*.

D. M.

CHIRA CHIRALINA, baladă populară. Aparţine ciclului de balade antiotomane, în cadrul căruia este inclusă subgrupei ce dezvoltă o tematică inspirată din viaţa porturilor dunărene. În culegeri se întîlneşte frecvent cu titlul redus doar la unul din cele două componente ale numelui : *Chira* (sau *Chera*), *Chiralina* (sau *Cheralina*). A fost creată, probabil, de cîntăreţii populari din zona oraşelor Brăila şi Galaţi, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, mai precis în perioada imediat următoare încheierii păcii de la Adrianopol (1829). Aria ei de răspîndire include întreaga Muntenie, Oltenia, Moldova şi sudul Banatului. Lipsită de elemente fabuloase, balada cuprinde relatarea unei întîmplări neobişnuite : răpirea unei tinere fete de către un negustor arap. Eroina, frumoasa crîşmăriţă Chira, este la început ademenită de bogatul negustor, cu daruri scumpe. Respins de fată, arapul o răpeşte prin înşelăciune. Prinzînd de veste, fraţii Chiralinei aleargă în urmărirea lor, îi ajung şi îl ucid pe răpitor. Întoarsă acasă, Chira se căsătoreşte cu un tînăr „nalt şi sprîncenat". Alte variante prezintă un final tragic. Tînăra fată, bănuită de către Din şi Constandin — cîteodată apare şi un al treilea frate, Marin — de fugă premeditată cu străinul, este, în ciuda justificărilor ei disperate, omorîtă cu multă cruzime (arsă sau tăiată în bucăţi).

Reuşita artistică a baladei constă, în primul rînd, în realizarea deosebită a portretelor celor doi eroi : Chira şi arapul. Cîntăreţul popular încearcă o descriere caricaturală a negustorului, utilizînd, în acest scop, o bogată gamă de epitete şi comparaţii : „buzat, / negru şi ciudat, / cu solzi după cap, / parcă sînt de crap, / cu solzi mari pe burtă / parcă sînt de ştiucă" ; se mai adaugă în altă versiune buzele „late, / roşii şi umflate", ochii „refecaţi, / roşii, bolboşaţi", părul „îmbîcsit / şi încîrlionţit", mustăţile „de rac, / parc-ar fi un drac". Trăsăturile dizgraţioase,

puternic îngroşate, realizează o adevărată întruchipare a grotescului. Într-un viu contrast cu acesta, poetul anonim conturează imaginea Chirei, folosind cele mai delicate nuanţe. Aglomerările metaforice: „Frumuşică zînă, / fragedă copilă, / tînără zambilă, / floare din grădină, / rază de lumină", reluate ca un laitmotiv, pun în relief una dintre cele mai frumoase imagini ale unei eroine de baladă. Ceilalţi eroi se disting mai ales sub aspect moral. Principalele trăsături de caracter ale fraţilor Chirei sînt sintetizate plastic în numai două versuri: „hoţii Brăilei, / şerpii Dunării". Impresionează, de asemenea, starea sufletească a bătrînei mame, bine surprinsă într-una din variantele culese de G. Dem. Teodorescu. Din descrierea întregii ei comportări în momentul cînd anunţă fiilor trista veste, creatorul popular realizează o adevărată icoană a durerii: „Dar ea nu vorbea, / ci lacrimi vărsa, / mîinile-şi frîngea (...) dar nu răspundea, / că gură n-avea, / ci semne făcea / şi păru-şi smulgea". Balada a constituit un punct de plecare în realizarea uneia din cele mai izbutite creaţii ale lui Panait Istrati, *Chira Chiralina*.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, vol. I, îngr. şi introd. Gh. Vrabie, Bucureşti, E.L., 1965, *193—200*; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, I, Cernăuţi, Tip. Piotrovschi, 1873, *23—27*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1885, *643—663*; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1900, *87—88*, *203—204*; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături şi bocete de-ale poporului*, Bucureşti, Tip. Progresul—Ploieşti, 1909, *22—23*; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, Bucureşti, Socec, 1910, *288—291*; I. Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, II, Focşani, Tip. Cultura, 1934, *34—37*; Al. I. Amzulescu, *Balade populare româneşti*, III, Bucureşti, E.L., 1964, *305—306*; *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, I, pref. Ioan Şerb, Bucureşti, E.L., 1967, *504—508*, II, îngr. şi pref. Gheorghe Alexe şi Vasile D. Nicolescu, Bucureşti, E.L., 1967, *164—168*; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrîneşti*, Bucureşti, Minerva, 1974, *215—223*.

— 1. Vrabie, *Balada*, *339—343*; 2. Rusu, *Viziunea*, *204—208*; 3. Ion Ganea, *Variantele baladei populare „Chira Chiralina" şi ecourile ei în literatura scrisă*, în *Studii de etnografie şi folclor din zona Brăilei*, Brăila, 1977.

C. B.

CHITUL, Tit (23.IX.1866, Gherla — 10.X.1905, Cheţiu, j. Bistriţa-Năsăud), prozator. A trăit retras de lume, imobilizat la pat timp de 17 ani, pînă în clipa morţii, din cauza unei boli care îl făcuse să-şi întrerupă studiile de medicină, pe care le urma la Universitatea din Cluj. Cea dintîi scriere a lui **C.**, romanul istoric *O fată de tarabostos*, apare tîrziu, în 1901, la Gherla. Încurajat de Iosif Vulcan, trimite „Familiei" alte două romane istorice, *Catastrofa Daciei* şi *Steaua Orientului*, cîteva schiţe şi povestiri. Romanele, care nu depăşesc în general nivelul literaturii publicate la „Familia", dezvăluie însă o înzestrare de povestitor. Evocînd războaiele daco-romane, năvălirea goţilor în Dacia, domnia lui Mihai Viteazul, autorul foloseşte deopotrivă informaţia şi romanţarea, reconstituind aceste momente istorice cu grija detaliului şi a culorii de epocă. Cînd părăseşte clişeul intrigii sentimentale sau retorismul supărător al dialogurilor, **C.** ştie să dea episoadelor înfăţişate adevăr psihologic, dramatism. În proza scurtă, inspirată de întîmplări mărunte, se observă cursivitatea naraţiunii şi o oarecare vervă a imaginaţiei.

— *O fată de tarabostos*, I—II, Gherla, Tip. Diecezană, 1901; *Proba*, F, XXXIX, 1903, 1, 2; *Spionii*, F, XXXIX, 1903, 5—7; *Catastrofa Daciei*, F, XXXIX, 1903, 30—48, XL, 1904, 1—7; *Ziua onomastică*, F, XL, 1904, 29—31; *Steaua Orientului*, F, XLI, 1905, 9—38; *Procesul pierdut şi totuşi cîştigat*, F, XLII, 1906, 5—7; *Fabrica de porţelan*, F, XLII, 1906, 8—12; *Istoria africană*, F, XLII, 1906, 17—20; *Tîlharul*, F, XLII, 1906, 24; *Viziune*, ZS, II, 1926, 1—2. Ms.: *[Povestiri]*, B.A.S., ms. C. XLII/17.

— 1. Iosif Vulcan, *Tit Chitul*: „*O fată de tarabostos*", F, XXXIX, 1903, 16; 2. *[Informaţii biografice]*, F, XLI, 1905, 40, 42; 3. Iorga, *Oameni*, II, 15; 4. Al. Ciura, *Un scriitor necunoscut: Tit Chitul (1865—1905)*, SDM, III, 1926, *41—42*, *44*; 5. T. Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, II, Bistriţa, 1974, *264—268*.

G. D.

CHIŢU, Gheorghe (24.VIII.1828, Oboga, j. Olt ⟨2⟩ — 28.X.1897, Mirila, j. Olt), publicist. Omul politic care din 1876 este în mai multe rînduri ministru (al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, de Interne, de Justiţie şi de Finanţe), care fusese magistrat, procuror general la Curtea de Apel din Craiova, primar al Craiovei, ales deputat şi senator, cel care e profesor la Facultatea de drept din Bucureşti, membru al Academiei Române din 1879, avusese în tinereţe unele preocupări literare.

Născut în familia unui mic negustor, **C.** învaţă la liceul din Craiova şi la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. În timpul revoluţiei din 1848, este trimis comisar de propagandă în Oltenia. La Viena, unde din 1850 face studii juridice, scrie, pătruns de ideea „daco-românismului", broşura *Oracolul anului 1851*, care îi aduce cîteva zile de arest. Din aceeaşi perioadă datează traducerea unei drame de Th. Gautier şi Noël Parfait (*Evreica din Algeria*), precum şi *Sonet la domnul Lud. Wiest*, publicat în „Vestitorul românesc" al lui Z. Carcalechi. Întors la Craiova, el scoate în 1857 „Vocea Oltului", publicaţie ce poartă apoi titlul „Oltul". Aici îi apar versuri patriotice, exprimînd elegiac tristeţea provocată de asuprirea la care era supusă ţara. Altele, scrise după modelul poeziei populare, preamăresc vitejia străbună. Redactorul responsabil al publicaţiei mai semnează cîteva foiletoane satirice, cronici teatrale şi artistice. Bun prieten cu B. P. Hasdeu, **C.** publică în „Columna lui Traian" (1882—1883) cîteva notiţe filologice, de o erudiţie cam fantezistă (exagerările lui **C.** proveneau — în parte — din dorinţa de a combate pe cele ale lui A. Cihac), dar care vădeau o bună cunoaştere a tradiţiilor şi limbii populare.

— *Sonet la domnul Lud. Wiest*, VSR, XVIII, 1853, *195*; *Muza română*, VOC, I, 1857, *8*; *Essilatul*, VOC, I, 1857, *12*; *Cîntecul olteanului*, VOC, I, 1857, *48*; *Consolaţiunea*, VOC, I, 1857, *52*; *Testamentul pămîntului în ajunul lui 13 iuniu*, VOC, I, 1857, *61—63*; *Nouă manieră de a vorbi serios*, VOC, I, 1857, *96*; *Despre numirea lunelor la români*, CT, IX, 1882, 4—5; *Domn-Doamnă, Dominus-Domina*, CT, IX, 1882, 6; *Cuvintele creştine în limba română*, CT, IX, 1882, 7—12, X, 1883, 1—2; *De unde avem noi zicătoarea română, „de cînd ploua cărnaţi"?*, CT, IX, 1882, 7—9. — Tr.: Th. Gautier şi Noël Parfait, *Evreica din Algeria*, Viena, 1851.

— 1. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *53*; 2. *Encicl. rom.*, I, *813*; 3. Th. D. Speranţia, *Gheorghe Chiţu*, ŞM, I, 1898, 17; 4. G. Bogdan-Duică, *Un sonet de Gheorghe Chiţu*, S, V, 1906, 13; 5. C. M. Ciocazan, *Figuri oltene: Gh. Chiţu*, AO, I, 1922, 1; 6. Dem. D. Stoenescu, *Gheorghe Chiţu poet*, AO, I, 1922, 1; 7. M. Theodorian-Carada, *Complectarea unui mic istoric al unui mare aşezămînt*, AO, XIII, 1934, *71—73*; 8. Ovidiu Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian" şi „Columna lui Traian")*, SIL, *327—328*.

G. D.

CHIŢU, Maria (1846, Craiova — 25.II.1930), traducătoare. Bună cunoscătoare a limbii italiene, **C.**, soţia avocatului Petru Chiţu din Craiova, a tradus, înainte de G. Coşbuc, în româneşte, din opera lui Dante, *Infernul* (1883) şi *Purgatoriul* (1888). Începuse să tălmăcească şi *Paradisul*, dar după îmbolnăvirea

gravă a fiicei sale Lucilla, și ea scriitoare, nu a mai continuat. **C.** este și autoarea unui eseu în limba franceză despre ideile politice ale lui Dante.

Prima versiune românească, aproape integrală, a *Divinei Comedii* se distinge prin exactitate, printr-o riguroasă transpunere a textului italian în limba română (uneori chiar urmînd topica originalului), cu o bună înțelegere a sensurilor literare. Atmosfera și poezia operei au fost însă sacrificate în favoarea folosirii corecte a cuvîntului. Supără și abundența italienismelor și latinismelor, ca și prozaismul expresiei. La vremea sa, traducerea a stîrnit interes, a fost lăudată de publicații italiene și a intrat în Biblioteca Vaticanului. Tălmăcirea a deschis drumul spre Dante și spre literatura italiană, puțin tradusă la noi în epocă. **C.** este și traducătoarea romanului *Logodnicii* de A. Manzoni.

— *Gabriele d'Annunzio*, Craiova, Tip. Prietenii științei, [1926]. — **Tr.** : Dante, *Infernul*, Craiova, Samitca, 1883, *Purgatoriul*, Craiova, Samitca, 1888 ; Ch. Varigny, *Kiana*, CRP, I, 1884, 121—136 ; A. Manzoni, *Logodnicii*, CRP, I, 1884, 150—229, 236—282.

— 1. Demetrescu, *Profile*, *143—147* ; 2. Tr. Demetrescu, *O femeie decorată*, ECN, II, 1892, 7 ; 3. M. Strajanu, *Cestiuni literare și pedagogice*, Craiova, Samitca, *231—268* ; 4. C. Șaban-Făgețel, *Figuri discrete din viața culturală a Craiovei de ieri. Maria P. Chițu*, R, XXXI, 1939, 3—4 ; 5. Mihaela Șchiopu, *Aspecte ale recepției operei lui Dante în România*, RITL, XIV, 1965, 1 ; 6. Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, Craiova, Scrisul românesc, 1975, *114—115*.

S. C.

CHIUITURĂ v. **strigătură.**

CHRISOSCOLEU, Sofia v. **Cocea, Sofia.**

CICALA, publicație umoristică apărută la București între 11 februarie și 20 mai 1865 și la 1 ianuarie 1866. **C.** ataca reformele preconizate de Al. I. Cuza și de M. Kogălniceanu, înlocuind revista „Nichipercea", care fusese suspendată în mai 1864. Dealtfel, nici existența noii reviste nu a fost prea lungă. Din **C.** au apărut cu totul cincisprezece numere, dintre care primele paisprezece pînă la 20 mai 1865, iar ultimul la 1 ianuarie 1866. Suspendată din nou, în ianuarie 1866, din februarie își va schimba denumirea în „Sarsailă". Directorul publicației era Ioan A. Geanoglu, dar cel care o redacta și care, din motive politice, nu avea posibilitatea să apară în această calitate era N. T. Orășanu. Colaborările sale sînt semnate cu pseudonimul Nicor. Au mai colaborat Gh. Tăutu și, sub pseudonim, N. Filimon (semna Undrea), Pantazi Ghica (semna Paisiu), Radu Rosetti (semna Udar). Ceea ce individualizează revista este atenția deosebită pe care o acordă literaturii. Într-un articol intitulat *Curs de poezie scrisă și nescrisă* sînt atacați poeții fideli puterii guvernante, pe care Orășanu îi numește „călifari ai poeziei". Cei vizați erau, probabil, Al. Depărățeanu, Al. Sihleanu, Radu Ionescu. Un alt obiectiv al satirei din **C.** este actorul M. Millo, al cărui repertoriu N. T. Orășanu îl găsește demodat și deci necorespunzător imperativelor epocii. Ziarele de atunci, atît cele guvernamentale cît și unele din opoziție, cum era „Reforma" lui I. G. Valentineanu, sînt ironizate pentru lipsă de independență. Viața politică nu este nici ea cruțată, mai ales activitatea Camerei deputaților și guvernul „despotic". Deseori sînt publicate schițe satirice la adresa moravurilor familiei burgheze, a relațiilor sociale etc. Cu totul neașteptat, pentru că nu are nici o legătură vizibilă cu orientarea politică a revistei, este atacul nedrept contra lui T. Maiorescu, prilejuit de procesul de imoralitate ce i se intentase la Iași. Atenția dată literaturii, strădania de a practica un umor de calitate fac din **C.** una dintre cele mai bune reviste umoristice ale epocii.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *128* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *121* ; 3. Trifu, *Presa*, *91, 92, 94—96*.

R. Z.

CILIBI Moise v. **Moise, Cilibi.**

CIMILITURĂ v. **ghicitoare.**

CIMPOIUL, revistă săptămînală ilustrată apărută la București din aprilie 1882 pînă în decembrie 1884 și din septembrie 1890 pînă în iunie 1891. Proprietar și director a fost Fr. Damé, care îngrijea și redactarea propriu-zisă a revistei, cu excepția unei perioade din anul 1884, cînd folcloristul D. Stăncescu a funcționat ca redactor. Publicația era accesibilă unor cititori cu un nivel mediu de cultură. Se tipărea literatură originală, dar și interminabile romane „judiciare", în care rezolvarea dificilelor probleme de criminalistică era amînată cu iscusință de la un număr la altul. D. Stăncescu încercase să modifice profilul revistei publicînd articole mai pretențioase și foarte mult folclor, dar Fr. Damé s-a opus și, așa cum se înțelege dintr-o notă a lui (publicată în numărul 160), între cei doi interveni un conflict rezolvat prin plecarea lui Stăncescu. În **C.** au apărut „romanțe, nuvele, poezii, varietăți, mode, muzică, arte, știință pentru toți". Lista colaborărilor este impunătoare, dar multe sînt republicări. Versurile din **C.** aparțin lui M. Eminescu (reapare și *Luceafărul*), V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, A. Pann, B. P. Hasdeu, N. Skelitti, Th. Șerbănescu, Gh. Tăutu, N. T. Orășanu, G. Crețeanu, I. N. Iancovescu, C. Pleșoianu, Scarlat Moscu, I. I. Roșca, Al. Candiano-Popescu, G. Boureanu, G. O. Gârbea, I. I. Trutescu, S. Poppini, I. M. Cărbunescu, Al. Depărățeanu, N. G. Rădulescu-Niger, S. V. Ștefănoiu, G. Angelescu, C. Scrob, I. M. Rîureanu, Em. Părăeanu, Veronica Micle, Th. M. Stoenescu, D. N. Voinov, Tr. Demetrescu, Mircea Demetriade, Petre Dulfu și N. Caragealy-Costache. Prozatorul cel mai des tipărit era însuși directorul revistei, care își imprima romanele „judiciare", unele din ele, *Clucerul Mitică* de pildă, atractive prin acțiune și prin surprizele de rigoare, dar și printr-o limbă clară, cu evidente calități de stil. Alături de omniprezentul Fr. Damé, erau publicați sau republicați și V. Alecsandri, Gh. Sion, I. Creangă, I. Slavici, D. Teleor și D. Stăncescu. În **C.** a apărut în mod consecvent literatură străină, mai ales franceză. Erau traduse versuri de V. Hugo, A. de Musset, Rouget de Lisle *(Marsilieza)* și Béranger. În tălmăcirea lui Gr. Alexandrescu se tipăresc fragmente din *Ierusalimul eliberat* de Tasso. În ceea ce privește proza, gustul și informația literară a lui Fr. Damé par să fi fost destul de sigure. La curent cu evoluția literaturii franceze el publică scrieri ale lui V. Hugo și Al. Dumas, Paul Féval, Ponson du Terrail, H. de Balzac, H. Murger, E. Zola, A. Daudet, Fr. Coppée, Erckmann — Chatrian, H. Malot, Guy de Maupassant, G. Ohnet, Ad. Belot, X. de Montépin, Em. Gaboriau. Cîteva lucrări dramatice, printre care *Iubirea și datoria*, *Amintire din rezbel — 1877* (în colaborare cu D. C. Ollănescu-

Ascanio) şi *Visul Dochiei* aparţineau tot lui Damé. Rubrica de folclor cuprindea literatură populară din Banat, doine populare culese de N. Simulescu, poveşti de P. Ispirescu şi mai multe basme culese de D. Stăncescu. **C.** întreţinea şi o bogată rubrică de informaţii literare selectate, mai ales, din revistele franceze. Se anunţa astfel ştirea constituirii premiului Goncourt. Damé scria şi o cronică a spectacolelor. Cu prilejul reluării, în 1883, a comediei *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale, el revine asupra celor scrise în 1879, cînd o criticase vehement, şi relevă calităţile artistice deosebite ale piesei, subliniind totodată valoarea ei de document social. Spre sfîrşitul anului 1883, **C.** publica un frumos articol dedicat lui Eminescu, în care, printre primii, Fr. Damé reliefa semnificaţia operei poetice eminesciene pentru literatura română.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *128* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *40*.

R. Z.

CIOCÎRDIA-MATILA, Dimitrie (10.I.1798, Săcuieni, j. Dîmboviţa — 1.I.1860, Bucureşti), scriitor. Fiu de boier scăpătat, orfan la opt ani, autodidact pasionat, cunoscător al limbilor franceză şi greacă, la optsprezece ani **C.-M.** se afla în preajma domnitorului Ioan Gh. Caragea, în 1829 era al doilea vistiernic şi, după 1830, cînd s-a înrolat în miliţia naţională ca praporgic, ajunge chiar aghiotant domnesc. A fost unul dintre membrii fondatori ai Societăţii Filarmonice (1833). Făcîndu-se ecoul unei nemulţumiri generale, el redactează în 1843 un memoriu prin care demasca abuzurile săvîrşite de fanarioţi *(Neamului românesc, prea plecată plîngere)*. Este destituit de domnitorul Gh. Bibescu şi îndepărtat din Capitală, memoriul fiind considerat un act de instigare la revoluţie. E numit, totuşi, judecător în ţinutul Ialomiţei. Prin 1847—1848 se afla judecător de instrucţie şi „cîrmuitor" al judeţului. Este procuror acuzator în procesul intentat de Guvernul provizoriu coloneilor I. Odobescu şi I. Solomon şi maiorului Gr. Lăcusteanu. După 1848, **C.-M.** este mereu împiedicat de a reintra în armată şi considerat proscris politic. A făcut parte din partida unionistă şi din Comitetul central al Unirii, constituit în 1857 la Bucureşti. A luat parte la Congresul de pace de la Bruxelles. Era tatăl vitreg al revoluţionarului paşoptist I. Voinescu II.

Cele mai multe din proiectele literare ale lui **C.-M.** nu s-au realizat (un volum de poezii, o piesă de teatru). Se păstrează manuscrisul inedit al unei traduceri din Lamartine *(Crucea)*. Puţine din manuscrisele sale au fost tipărite. Scriitorul a publicat o poezie incendiară în „Curierul românesc" *(Recunoştinţa Valahiii)* şi traducerea elegiei *La Chute des feuilles* de Millevoye, în „Curiosul" lui C. Bolliac. *O alegorie*, mascînd o satiră politică îndreptată împotriva trădătorilor revoluţiei, i-a fost publicată de C. D. Aricescu într-un volum din 1884. Cercetările mai recente de istorie literară se opresc asupra manuscriselor sale, între care reţin atenţia două pamflete antimonarhice, îndreptate împotriva domnitorilor Gh. Bibescu şi Barbu D. Ştirbei. *Adresa recunoscătoare la plecarea prinţului Ştirbei din Principat* (datat Craiova, 1853) şi memoriul-pamflet *Neamului românesc, prea plecată plîngere* îl aşează pe **C.-M.** între creatorii speciei la noi. Deloc ezitant, el mînuieşte un limbaj violent şi sigur, traducînd exact intensitatea indignării. Sînt demascate dedesubturile unor afaceri patronate de prinţul Ştirbei, sistemul favoritismului, „ciocoii sateliţi" şi „cavalerii servanţi" ai domnului, demagogia politică, tactica amestecului adevărului cu minciuna, mizeria morală, calomnia, defăimarea la care sînt supuşi cei ce ridică glasul. Domnitorilor li se reproşează lipsa oricărei preocupări de a ridica poporul prin cultură şi printr-o industrie naţională. Revendicările sînt ale unui revoluţionar paşoptist, ale unei conştiinţe înzestrate cu simţul răspunderii patriotice şi morale, cu o judecată fermă, plină de bun simţ, asupra oamenilor şi a epocii. **C.-M.** poseda arta dificilă a portretului moral şi mai ales o limbă flexibilă, cu treceri repezi de la ironia subtilă la satiră violentă şi imprecaţie. În epoca luptei pentru Unire, **C.-M.** a publicat broşurile prounioniste *Ce se cuvine să cerem de la Adunarea ad-hoc* (Paris, 1856), *Privire asupra trecutului şi prezentului Principatelor Moldo-Române* (1857), *O aruncătură de ochi asupra Unirii Principatelor Române* (1857), semnată Un Român din Bucureşti, *O aruncătură de ochi asupra administraţiei Valahiei de la 1849 la 1859*, semnată *Un român*, ş. a. ⟨3⟩. Într-o altă scriere, rămasă nepublicată între manuscrisele scriitorului *(Unirea Principatelor*, tradusă din franceză de Iulia Aricescu, fiica scriitorului), expunînd principiile revoluţionare ale unei constituţii pe baza căreia să se realizeze reorganizarea ţării, partea a treia este alcătuită de **C.-M.** şi se intitulează *Un bărbat francez iubitor de români la Unirea Principatelor*.

— *Recunoştinţa Valahii*, CR, I, 1829, 61 ; *O alegorie*, în *Satire politice care au circulat în public, manuscrise şi anonime între anii 1840—1866*, îngr. C. D. Aricescu, Bucureşti, 1884, *13—15* ; *Adresa recunoscătoare la plecarea prinţului Ştirbei din Principat* (publ. M. N. Rusu), RL, VI, 1973, 31. — **Tr.** : Millevoye, *Căderea frunzelor*, CSL, I, 1836, 1.

— 1. M. N. Rusu, *Un pamfletar necunoscut : Dimitrie Ciocîrdia Matila*, RL, VI, 1973, 31 ; 2. M. N. Rusu, *Un document inedit din 1856*, RL, VII, 1974, 4 ; 3. C. Ştefănescu, *Un militant pentru Unire prea puţin cunoscut*, VST, XIX, 1974, 4 ; 4. M. N. Rusu, *„Societatea filarmonică"*, RL, VIII, 1975, 30.

S. C.

CIOFLEC, Dimitrie (30.IV.1828, Arpătac, azi Araci, j. Covasna — 31.XII.1891, Braşov), folclorist. Fiu al preotului Gh. Cioflec, **C.** învaţă mai întîi la gimnaziul romano-catolic din Braşov, unde l-a avut profesor, între alţii, pe Iacob Mureşianu. În 1844, la insistenţele tatălui, **C.** urmează un curs teologic de şase luni la Sibiu, după care, timp de patru ani (1845—1849), rămîne acasă, ajutîndu-şi tatăl. Prin intervenţia lui Andrei Şaguna, **C.** mai urmează în 1849 Preparandia românească de la Năsăud, iar după un an obţine o bursă pentru a urma la Viena cursuri de pedagogie, pe care le absolvă în 1853. Întors în ţară, este numit învăţător la şcoala română ortodoxă din comuna Satulung-Săcele, pînă în 1854, cînd se stabileşte la Braşov, unde va funcţiona la diferite şcoli. Ca institutor, a militat pentru înfiinţarea reuniunii învăţătorilor români din districtul Braşovului. Între 1863—1864 **C.** este trimis în calitate de „comisar şcolar" să ţină conferinţe la Cluj, Călata Mare, Agîrbiciu. În 1870 este delegat al Eforiei Şcoalelor din Braşov la adunarea generală a învăţătorilor germani de la Viena. Din cauza bolii, în 1884 se retrage din activitatea didactică.

După ce se stabilește la Brașov, **C.** devine colaborator al lui G. Barițiu și face parte dintr-un cerc cu preocupări folclorice, inițiat de redactorul „Foii pentru minte, inimă și literatură", alături de Iacob Mureșianu, Andrei Mureșanu și Ștefan Emilian. La îndemnul lui Barițiu, **C.** culege, între 1855—1858, poezii populare din satul natal Arpătac și din Satulung. Cele 112 texte lirice au fost strînse într-o colecție pe care **C.** o încredințează lui Barițiu. Colecția a rămas multă vreme în manuscris, numai unele texte fiind reproduse, de N. Filimon, în 1858, și de G. Bogdan-Duică, care i-a fost elev, în 1934. În întregime, textele au fost publicate în 1965—1967. Dintr-o greșeală de informație, N. Filimon consideră colecția ca fiind bănățeană. În 1859, Barițiu corectează eroarea lui Filimon, arătînd că poeziile sînt culese din Ardeal, din satul natal al lui **C.** și din împrejurimi, și că alcătuiesc întîia colecție de poezii populare din Țara Bîrsei. Urmînd indicația lui G. Barițiu de a culege poeziile populare „originale cum sînt", **C.** a lăsat o colecție de lirică populară în care autenticitatea textelor este neîndoielnică. Culegerea cuprinde cîntece și strigături caracteristice acestei zone. Numeroase sînt cele erotice, apoi cîntecele și strigăturile satirice, alături de care apar cîteva texte cu tematică socială și o variantă fragmentară a cîntecului lirico-epic *Brumărelul*. Importanța acestei colecții constă în înregistrarea exactă a unei realități folclorice dintr-o zonă anumită. Autenticitatea colecției a fost confirmată și de culegerile ulterioare, în care se regăsesc multe poezii populare culese de **C.**

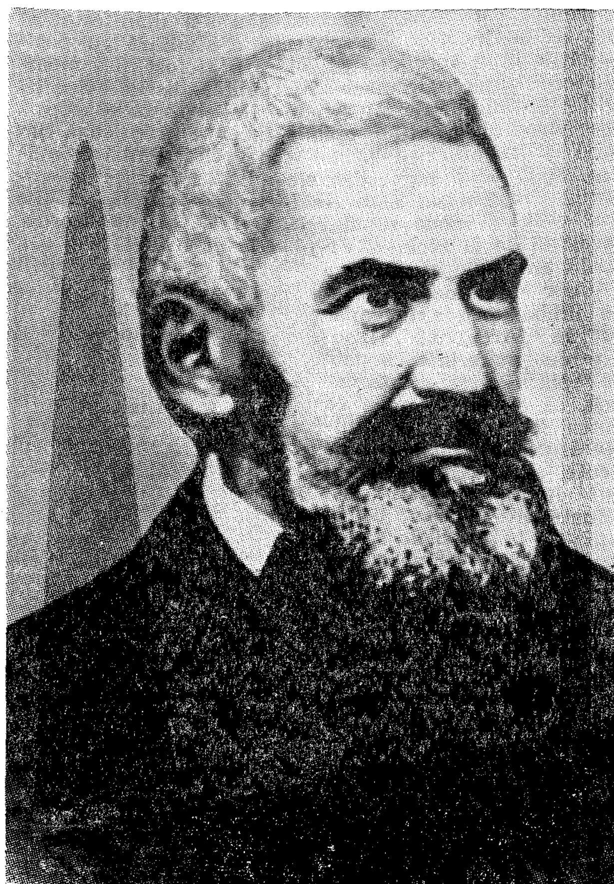
— *Poezii populare culese de...*, în Virgil Florea, *Dimitrie Cioflec folclorist*, AMET, 1965—1967, *396—408*.

— **1.** N[icolae Filimon], ***Jocul bănățean***, **NAI**, I, 1858, 88 ; **2.** I. Darin, *Dimitrie Cioflec*, CPD, III, 1888, 7 ; **3.** Bârseanu, *Ist. școalelor, 106, 582* ; **4.** G. Bogdan-Duică, *Un folklore-ist uitat*, GR, II, 1934, 1—2 ; **5.** G. Baiculescu, ***Activitatea folkloristică a lui N. Filimon***, București, Tip. Bucovina, 1941, *35—37* ; **6.** Virgil Florea, ***Dimitrie Cioflec folclorist***, AMET, 1965—1967, *377—409* ; **7.** **Bîrlea**, ***Ist. folc.***, *132—134*.

L. B.

CIPARIU, Timotei (21.II.1805, Pănade, j. Alba — 3.IX.1887, Blaj), filolog și scriitor. A fost unul din cei șase copii ai Solomiei și ai lui Iacob Țipar, țăran ai cărui strămoși se stabiliseră în Transilvania venind din Moldova. A învățat carte mai întîi în casa părintească, ajutat de tatăl și de unul din frații săi. Din 1814, a fost trimis la Blaj unde timp de doi ani a urmat cursurile elementare și apoi, pînă în 1820 — gimnaziul ; în 1821 a audiat cursul de filozofie, iar între 1822—1825, cel de teologie. Îndată după absolvire, a fost numit profesor tot în Blaj, unde, hirotonisit preot în 1827, va rămîne pînă la sfîrșitul vieții, ca profesor de filozofie, de teologie, prefect de studii și, în sfîrșit, director al gimnaziului și inspector al școlilor orașului (1854—1875). Conducător al tipografiei seminarului blăjean din 1833, a deținut și diferite demnități în ierarhia bisericească greco-catolică : canonic, vicar, asesor, prepozit. A luat parte activă, alături de G. Barițiu, S. Bărnuțiu, I. Maiorescu ș.a., la mișcarea de revendicări naționale și sociale a românilor transilvăneni, fie prin articole politice, fie prin activitatea sa (deputat, membru în comitetul revoluționar) din timpul revoluției din 1848.

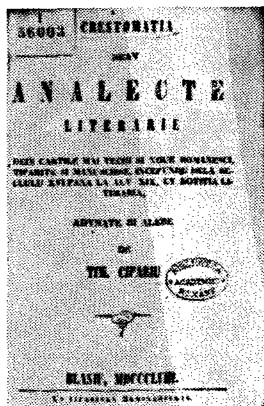
C. a fost una din cele mai pregnante personalități ale culturii românești de la jumătatea secolului al XIX-lea. Și-a format încă din adolescență o pregătire vastă și multilaterală. Poliglotismul său era puțin obișnuit : cunoștea limbile greacă, latină, ebraică, arabă, siriană, turcă, persană, spaniolă, italiană, germană, engleză, maghiară. Deși cu o serioasă for-

mație teologică, **C.** a fost receptiv la ideile iluministe. Cunoștea opera lui Voltaire, J. Michelet, L. Feuerbach. Lecțiile de filozofie le preda avînd ca model manualul lui W. T. Krug, pe care l-a și tradus în 1861. Își formase o cuprinzătoare bibliotecă — cea mai mare bibliotecă românească particulară din Transilvania, prețioasă și prin raritățile ei. A stăruit, încă din 1839, pentru înființarea unor ziare românești în Blaj, obținînd aprobarea abia în 1845. Ziarul condus de el va ieși însă la 4 ianuarie 1847. Intitulat „Organul luminărei", și-a schimbat apoi titlul în „Organul națiunale", fiind cel dintîi ziar românesc tipărit cu litere latine. În același timp, **C.** a editat și „Învățătoriul poporului" (mai — octombrie 1848). După încetarea apariției celor două periodice, a colaborat statornic la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", cu studii, articole, eseuri, versuri și traduceri, iar de la 1 ianuarie 1867 a înființat și condus, pînă la 25 noiembrie 1872, „Archivu pentru filologie și istorie" — cea dintîi revistă românească de filologie. Eforturi serioase a depus și pentru sprijinirea teatrului românesc, alături de G. Barițiu, nu numai ca autor dramatic, ci și ca organizator și, apoi, ca membru fondator al Societății pentru fond de teatru român. A fost președinte al comisiei însărcinate, în 1860, cu stabilirea ortografiei oficiale românești în Transilvania, iar în 1861, membru fondator și vicepreședinte al Astrei. Din 1866 e numit membru al Societății Literare Române, devenind, ulterior, vicepreședinte al Academiei Române.

Pasionat cercetător al limbii, **C.** este considerat unul din întemeietorii filologiei românești. În afară

de filologia română, interesul său s-a manifestat și față de filologia arabă, pe care o studiază cu posibilitățile unui specialist (dealtfel, a și fost ales membru de către „Deutsch Morgenlaendische Gesellschaft"). Studiul limbii române l-a atras îndată după absolvirea gimnaziului, cînd a început să culeagă din cărți și manuscrise probe de veche limbă românească. O bună parte din ele au fost reunite în volumul *Crestomatia seau Analecte literarie din cărțile mai vechi și noue românești, tipărite și manuscrise, începînd de la seclul XVI pînă la al XIX* (1858), cea dintîi antologie sistematică a unor monumente vechi de limbă. Altele au apărut în „Archivu...", însoțite de materiale bogate de epigrafie și numismatică, ca și de tot ceea ce putea servi la reconstituirea istoriei Daciei. Amplificate, studiile din „Organul luminărei" au fost reluate în volumul *Principia de limbă și de scriptură* (1864). Cunoașterea și studierea istoriei a conferit o caracteristică aparte celor mai multe din afirmațiile filologice ale lui **C.**, aflate, în general, sub semnul latinismului. El este de părere că la originea limbii noastre se află **nu latina cultă, ci latina** vulgară, și că, din punct **de vedere etnic**, românii sînt descendenții direcți ai coloniștilor romani. După el, limba română s-a format **între secolele VI—X** e.n., cunoscînd o perioadă de înflorire pînă în secolul al XVIII-lea, cînd a început să decadă, ca urmare a unor împrumuturi masive de cuvinte de origine străină. Impresionat de frumusețea stilistică a textelor vechi, **C.** le-a propus drept model în orientarea limbii, cerînd îndepărtarea cuvintelor de origine nelatină și înlocuirea lor prin cuvinte de origine latină din limba de pînă la 1700, extrase din toate dialectele. Cînd împrumuturile lexicale se dovedeau absolut necesare, el recomanda să fie făcute din latină sau din italiană. Etimologismul lui **C.** a fost moderat de perspectiva istorică, fapt evident și în îndrumările pe care el le-a adresat scriitorilor. În articolele de critică (în care a folosit și pseudonimul Philoneos), el considera că scriitorii din Țara Românească folosesc o limbă franțuzită, iar cei din Moldova abuzează de provincialisme. De aceea le cerea să se inspire din vechile texte românești, pentru a crea o limbă literară unitară. Părerea lui era că, de vreme ce o literatură valoroasă depinde nemijlocit de o limbă literară formată, eforturile scriitorilor trebuie călăuzite în această direcție. Încă din 1854, anticipîndu-l pe T. Maiorescu, el a criticat cu asprime, în articolul *Versuinții români*, mediocritatea veleitară, pe acei scriitori care, întrebuințînd neologisme inutile, denaturează limba. Grija pentru purificarea exprimării literare de ceea ce el considera a fi elemente străine se vădește și în *Elemente de poetică, metrică și versificațiune* (1860), cea dintîi poetică românească amplă. Alcătuită în spiritul retoricilor antice, ea cuprinde și referiri la poetica arabă, primele la noi. Lucrarea studiază „natura" și „forma" poeziei, adică ceea ce constituie obiectul artei literare, precum și problemele care aparțin exprimării artistice. După **C.**, frumosul reprezintă **o armonie ; scopul prim al** artei se află în ea însăși, un altul fiind educația. Fantezia creatoare, căreia i se cere supunere față de rațiune, ar afla un sprijin în știință, iar obiectul beletristicii ar îngloba tot ceea ce poate fi exprimat în cuvinte, dar cu respectarea legilor morale. Corectările pe care **C.** le-a făcut etimologismului latinist se datorează și perspectivei oferite de cunoașterea folclorului, pe care l-a studiat cu statornicie încă din 1831, cînd a cules și notat povești, snoave, ghicitori și proverbe, alcătuind prima culegere mai mare de expresii și locuțiuni din Transilvania. Interesat în primul rînd de valoarea documentară a literaturii populare, **C.** recomanda notarea exactă, fără intervenții din partea culegătorului. Exemplul l-a oferit el însuși în culegerile de folclor efectuate în unele sate din jurul Blajului.

ANALECTE
LITERARIE

Poeziile lui **C.**, puține la număr, se disting prin melodicitate și o acuratețe prozodică deosebită. A scris o amplă eglogă, tipărită într-o primă ediție în 1833 și reluată, în 1860, sub titlul *Drama pastorale*, doar în unele exemplare din *Elemente de poetică, metrică și versificațiune*. Ca și în celelalte poezii, unele de inspirație folclorică, **C.** arată predilecție pentru universul rustic și limbajul lui specific. Imagini sobre, înviorate de oralitatea populară și de folosirea unor motive fantastice, caracterizează în genere versurile sale. A tradus din Goethe și E. Sue și, fără a le mai tipări, poezii arabe și fragmente din scrierile lui Ovidiu, Lessing, T. Tasso, A. Manzoni.

— *Mintea — tăria*, FMIL, IV, 1841, 23 ; *Șincai*, FMIL, IV, 1841, 42 ; *Uniunea Transilvaniei cu Ungaria*, ON, II, 1848, 67, 68, reed. în GRP, I, *503—513* ; *Versuinții români*, FMIL, XVII, 1854, 10 ; *Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, Tip. Seminarului, 1854 ; *Crestomatia seau Analecte literarie din cărțile mai vechi și noue românești, tipărite și manuscrise, începînd de la seclul XVI pînă la al XIX — cu notiță literară*, Blaj, Tip. Seminarului, 1858 ; *Elemente de poetică, metrică și versificațiune*, Blaj, Tip. Seminarului, 1860 ; *Însănătoșirea*, FMIL, XXIII, 1860, 28 ; *Cuvînt la inaugurarea Asociațiunei rom. transilv.*, Blaj, Tip. Seminarului, 1862, reed. în Adamescu, *Elocvența, 144—152* ; *Principia de limbă și de scriptură*, ed. 2, Blaj, Tip. Seminarului, 1864 ; *Discursul rostit de d. T. Cipariu în ședința din 6 august a Societății literarie*, ROM, XI, 1867, 12 și 13 august ; *Călătorie în Muntenia*, PIL, I, 1931 ; *Început de autobiografie*, îngr. și pref. Șt. Manciulea, Blaj, Tip. Seminarului ; *Jurnal*, îngr. și pref. Maria Protase, Cluj, Dacia, 1972 ; *Poezii*, îngr. și pref. N. Albu, Cluj-Napoca, Dacia, 1976. — Tr. : E. Sue, *Ovreiul neadormit*, FMIL, VII, 1844, 36 — VIII, 1845, 2—7 ; W. T. Krug, *Elemente de filosofia*, pref. trad., Blaj, Tip. Seminarului, 1861 ; [Goethe, Manzoni], în *Poezii*, îngr. și pref. N. Albu, Cluj-Napoca, Dacia, 1976. Ms. : Ovidiu, *Metamorfosul* (1832—1835), B.F.C. (fond Blaj).

— 1. Maiorescu, *Critice*, II, *108—112* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *125—128* ; 3. Ioan Stoian, *Der Grammatiker Timotheus Cipariu*, Leipzig, Barth, 1905 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *296—300*, II, *243—247*, III, *35—36*, *225—226* ; 5. Gherghel, *Goethe, 12, 13, 53* ; 6. Ilie Dăianu, *Timoteiu Cipariu*, București, Tip. Bucovina, 1937 ; 7. Ștefan Manciulea, *Timoteiu Cipariu și Academia Română*, Blaj, Tip. Seminarului, 1941 ; 8. Radu Brateș, *Aspecte din viața Blajului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1942, *69—81* ; 9. Ștefan Manciulea, *Contribuții noi la viața și activitatea lui T. Cipariu*, Blaj, Tip. Seminarului, 1942 ; 10. Breazu, *Studii*, I, *103*, II, *78—94* ; 11. Ștefan Manciulea, *Timotei Cipariu și Astra*, Blaj, Tip. Seminarului, 1943 ; 12. M. Guboglu, *Manuscrisele și tipăriturile orientale din fondul „T. Cipariu" al Bibliotecii filialei din Cluj a Academiei R.P.R.*, LL, III, 1957 ; 13. Géza Blédy, *Contribuții la istoria filologiei române. Tînărul Cipariu cercetînd la biblioteca „Teleki" din Tîrgu-Mureș*, OII, *81—84* ; 14. Mihail Nanu, *Despre activitatea poetică a lui Timotei Cipariu*, AUB, științe sociale-filologie, 1956, 7 ; 15. Victor O. Grecu, *Timotei Cipariu și latinismul*, LR, XIX, 1960, 6 ; 16. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *334—338, 524* ; 17. Yves Goldenberg, *Preocupările de arabistică ale lui Timotei Cipariu*, AUB, științe sociale-filologie, t. XI, 1962, 25 ; 18. Maria Protase, *Timotei Cipariu. Copilăria și anii de studii*, SUB, Philologia, VII, 1962, fasc. 1 ; 19. St. Ciucureanu, *Analogii cu italiana la T. Cipariu*, OR, *155—156* ; 20. Streinu, *Versificația, 114—115* ; 21. Ioana Botezan, *Timotei Cipariu și ziaristica transilvăneană*, TR, XI, 1967, 7 ; 22. S. Jakó, *Bibliofilia lui Cipariu*, AII, X, 1967 ; 23. Gelu Neamțu, *Din corespondența lui T. Cipariu cu G. Barițiu referitoare la editarea unui organ de presă al „Astrei"*, AMN, IV, 1967 ; 24. *Ideologia 1848, passim* ; 25. *Ist. lit.*, II, *625—628* ; 26. Mușlea, *Cercetări*, I, *65—105* ; 27. C. Turcu, *Originea moldoveană a lui Timotei Cipariu ?*, ALIL, t. XXII, 1971 ; 28. Cornea, *Ori-*

ginile, 600—601 ; 29. *Ist. filoz. rom.*, I, 318—327 ; **30.** Valeriu Nițu, *Contribuție la valorificarea activității filologice și istorice a lui Timotei Cipariu*, SIFA, 1972, 243—297 ; **31.** *Timotei Cipariu. Notiță biografică* (publ. P. Popescu-Gogan), MS, IV, 1973, 1 ; **32.** I. Chindriș, *Timotei Cipariu vilegiaturist*, MS, VII, 1976, 3 ; **33.** *George Barițiu și contemporanii săi*, IV, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, D. Suciu și I. Buzași, București, Minerva, 1978, 71—355 ; **34.** D. Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, E.E.Ș., 1978, 48—54 ; 35. Marica, *Studii*, I, *passim*.

D. M.

CIREȘ, Vasile (9.III.1866, Hurdugi, j. Vaslui — c. 1930), filolog. A făcut școala la Iași, avîndu-l ca profesor pe Aron Densușianu, apoi, în același oraș Facultatea de litere și filozofie. După absolvire, a fost profesor de limba română la Focșani (1888), apoi, în 1892, la gimnaziul din Tîrgoviște. Din 1893, predă limba și literatura română la seminarul „Veniamin Costachi" din Iași, iar în 1904 se transferă la gimnaziul „Ștefan cel Mare" din același oraș. În 1907 își termină și studiile de drept. În anul 1888 își tipărise teza de licență, *Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române*, în care sintetizează precaritatea cercetărilor de estetică a folclorului și încearcă să elucideze conceptul respectiv. Autorul comentează mijloacele artistice ale poeziei populare (diminutive, inversiuni, comparații, personificări, gradație, epitete, hiperbole), urmărindu-i totodată influența asupra creației poeților români. Lucrarea a fost aspru criticată de M. Schwarzfeld, care-i imputa, cu justețe, lacune în informație, precum și opinia eronată privitoare la contribuția lăutarilor în crearea folclorului. C. este și autorul unor studii și articole publicate în ziarele „Lupta", „Propaganda", în revista ieșeană „Arhiva", pe care le-a reunit în volumul *Studii* (1899). Cel mai amplu studiu se referă la I. Neculce, dar comentariile sînt didacticiste și lipsite de interes. O recenzie la volumul lui Al. Vlahuță *Din goana vieții* îi prilejuiește expunerea unor principii critice, printre care rolul formativ, constructiv al criticii. Modelul său de critic literar era C. Dobrogeanu-Gherea. Celelalte studii tratează chestiuni de limbă sau probleme ale învățămîntului secundar. Între 1903 și 1904 tipărește singur revista politică „Libertatea", în care își precizează poziția în partidul național liberal și îi atacă pe adversarii săi din același partid. A scos de asemenea, la Iași, publicațiile „Orientul" (1904) și „Reforma" (1926). Articole politice a mai scris în ziarul „Propaganda", semnînd Myrtil, în „Liberalul" și „Gazeta liberală".

— *Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române*, Focșani, Tip. Codreanu, 1888 ; *Estetica poeziei populare (Răspuns d-lui Schwarzfeld, colaborator la „Arhiva Societății științifice și literare din Iași")*, LUP, VII, 1890, 1132 ; *Studii*, Iași, Tip. Națională, 1899.

— 1. M. Schwarzfeld, *V. Cireș, „Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române"*, A, I, 1889—1890, 5 ; **2.** V. I. Atanasiu, *Doi folkloriști*, LUP, VII, 1890, 1142 ; **3.** Gh. Adamescu, *Istoria seminarului „Veniamin" din Iași (1803—1903)*, București, Göbl, 1904, 132, 136 ; **4.** *Anuarul oficial. Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor*, București, 1909, 407.

L. C.

CIȘMAN, Virgiliu N. (c. 1872 — ?), poet. Familia îi era din Huși, tatăl, Neculai M. Cișman, fiind unul din oamenii politici ai urbei. Mama, născută Merișescu, se înrudea cu vechea familie boierească Vîrnav. C. face studiile secundare în Iași. Școlar încă, începe să scrie la publicațiile de aici și apoi la cele din București. Din 1890 pînă în 1905 colaborează la „Contemporanul", „Biblioteca familiei", „Generația nouă", „Românul literar", „Lumea ilustrată", „Adevărul", „Perdaful", „Universul", „Evenimentul", „Evenimentul literar", „Vieața", „Curierul de luni", „Vatra", „Jurnalul", „Lumea nouă", „Adevărul literar", „Arta", „Adevărul ilustrat", „Lumea nouă literară și științifică", „Noutatea" (la care era și redactor responsabil), „Soarele", „Pagini alese" și în 1933 la „Provincia literară". Semna și cu pseudonimele De la Prut, Pal, Virgil N. Zgureanu. În același răstimp, C. își publică versurile și în volume : *Din anii tineri* (1895) și *Ploaie și soare* (1904). În preajma lui 1900 pleacă în Belgia, stabilindu-se la Bruxelles, de unde mai trimitea vești și scrisori pînă prin 1928.

Fără a fi un poet de talent, așa cum îl considerase în 1896 C. Dobrogeanu-Gherea, C. este autorul unor versuri deseori sensibile, fine, prelungind mai cu seamă unele tonalități eminesciene. Ca și la alți poeți ai epocii, poate fi regăsită la el melancolia elegiacă, transpusă însă într-un registru sărac, dominat de o sentimentalitate romanțioasă. C. era înclinat spre o duioșie grațioasă, iar deznădejdea, pustiirea sufletească, invocate adesea, au mai mult aspect declarativ. El înfățișează cu căldură și compasiune suferințele celor năpăstuiți, este mîhnit și înlăcrimat la vederea sărăciei și mizeriei, amintind în aceste evocări lirice maniera poeziei delicate a lui Fr. Coppée. Alături stau însă tablouri idilice, artificioase, cu desen de banală litografie. Mai interesante sînt la C. unele teme și motive de proveniență simbolistă. Lipsit de temperamentul unui autentic simbolist, el face doar o timidă încercare de legătură cu această nouă orientare a poeziei. Apar peisaje autumnale, cu arbori goi, frunze moarte și ploi neîntrerupte, cîmpuri cu corbi, ca la J. Laforgue, apoi decorul orașului, stilizat în felul lui G. Rodenbach, ca o cetate moartă în care străjuiesc doar lebedele. Sînt cultivate imaginile nocturne, lunare, reci, se aud sunete înfiorate de flaut sau viori, căderea apei în bazine. Muzicalitatea versurilor, în general firavă la C., devine aici, cîteodată, mai plină. Acestui poet gingaș îi mai aparțin, probabil, și cîteva epigrame de un umor discret, publicate în volum în 1898, împreună cu cele ale lui Toma Florescu.

— *Din anii tineri*, Craiova, Samitca, 1895 ; *Ploaie și soare*, Craiova, Samitca, 1904.

— 1. Emil [C. Millel, *„Din anii tineri"*, AI, VIII, 1895, 2369 ; **2.** Prutean, *Virgiliu N. Cișman*, EV, IV, 1896, 905 ; 3. Gherea, *Studii*, I. 388 ; 4. I. Șara, *Emanațiile „Evenimentului"*, EM, VI, 1897, 45 ; **5.** Virgiliu N. Cișman, *[Scrisoare către redacție]*, EV, VI, 1898, 1635 ; **6.** Șt. Braborescu, *Virgiliu N. Cișman, „Ploaie și soare"*, NRO, I, 1904, 5—6 ; **7.** Ion Dafin, *Iașul cultural și social*, I. Iasi, Viața românească, 1928, 82—84 ; **8.** Straje, *Dicț. pseud.*, 150—151.

G. D.

CIULINUL, revistă umoristică apărută la București, săptămînal, de la 2 iunie 1883 pînă la 7 octombrie 1884 și de la 24 februarie 1885 pînă la 25 decembrie 1885. Director responsabil și proprietar al revistei, pînă la 7 octombrie 1884, era I. Athanasiade, o vreme a fost redactor D. Marinescu-Marion, iar colaboratori Al. I. Șonțu și un Max. Dealtfel, atitudinea hotărîtă a periodicului, care făcea o opoziție violentă guvernării liberale a lui I. C. Brătianu, a impus un regim strict de pseudonime. Spre sfîrșitul acestei perioade printre colaboratori apare și N. G. Rădulescu-Niger. O schimbare sensibilă se înregistrează și în orientarea de ansamblu a revistei. Intransigenta satiră opoziționistă este părăsită pentru a se face loc

unui umor mai ușor, unor schițe de moravuri și nuvelete vesele. După o întrerupere de cîteva luni, C. va reapare, de data aceasta în redacția unui comitet. Încă din 1883 revistei i se interzisese difuzarea în Austro-Ungaria.

În întregul ei, C. era gîndită ca o parodie a unui ziar politic obișnuit. Din acest motiv nu-i lipsea nici una din rubricile unui asemenea cotidian : editorial, cronica zilei, calendarul săptămînii, o rubrică de acte oficiale, cronică juridică, poșta, reclamele, rubrica de telegrame de presă ș.c.l. Ultima pagină era rezervată caricaturilor. Această manieră de parodie generală a unei gazete serioase nu era originală. Cu șase ani înainte o întrebuințase I. L. Caragiale în „Claponul" (1877), iar între cele două periodice umoristice se poate stabili și o filiație de conținut, dacă nu și de orientare politică. Antiliberală și antiburgheză, revista își îndrepta satira împotriva tarelor principale ale vieții politice : dictatura politică impusă de partidul liberal, politicianismul veros, goana după căpătuială, după funcții mănoase și influente, abdicarea de la regimul constituțional, demagogia etc. Procedeele cele mai uzitate erau parodia în versuri, schița satirică, anecdota și caricatura. O nestăpînită violență de limbaj împiedică însă, de cele mai multe ori, ca textele satirice să capete și o expresie literară corespunzătoare. Ironiile sînt îndreptate împotriva conducătorilor liberali (I. C. Brătianu și C. A. Rosetti) și, în egală măsură, împotriva intelectualilor de vază care aveau relații cu partidul de la putere : B. P. Hasdeu, V. A. Urechia și D. A. Sturdza. Cronica parlamentară este vizibil pastișată după hazlia cronică a „Camerei deputaților din Stambul" din „Claponul", de unde sînt preluate și numele deputaților, Zăuk-Efendi, Mofluz-Bey etc. Aceeași sursă este folosită și în redactarea rubricii de *Ciulini* (la I. L. Caragiale, *Gogoși*). O cronică literară dedicată unor reviste de mai mică însemnătate („Peleșul", „Aurora literară", „Atheneul", „Zorile") ironizează versurile neinspirate pe care acestea le tipăreau. În numărul 11 din 1883, lui Al. Macedonski i se adresa un pamflet versificat, în legătură cu epigrama de tristă celebritate, scrisă cu prilejul îmbolnăvirii lui Eminescu. O colecție cuprinzînd „specimene de epistole amoroase" (I. L. Caragiale publicase și el cîteva în „Claponul" și specia va fi reluată de T. Mușatescu) asigura din cînd în cînd o varietate necesară unei reviste cu paginile încărcate de satire și diatribe politice. Nouă pentru publicistica de atunci era rubrica *Lumea de jos*, scrisă probabil de D. Marinescu-Marion (folosea pseudonimul Maior), în care se publicau portrete literare de mici funcționari și slujbași fără importanță, realizate cu sensibilitate și înțelegere, prefigurînd, oarecum, nuvelistica de mai tîrziu a lui I. Al. Brătescu-Voinești sau I. A. Bassarabescu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *131* ; 2. Trifu, *Presa*, *254—259*.

R. Z.

CIUPAGEA, Ana (29.X.1865, București — 26.II.1908, București) poetă și traducătoare. A frecventat mai întîi un pensionat particular, iar după absolvirea liceului, s-a înscris la Facultatea de litere din București. Abia după moartea tatălui, un militar sever, a putut deveni studentă a Conservatorului de muzică și declamație. Obținînd o bursă, și-a desăvîrșit studiile dramatice la Paris. Debuta pe scena Teatrului Național din București în 1889, cu rolul Lady Macbeth, interpretînd apoi alte numeroase personaje de dramă și tragedie. În 1896 era admisă societară a teatrului. Un an mai tîrziu se căsătorește cu G. I. Ionnescu-Gion, părăsind o vreme scena. Din 1887, C. începuse să publice poezii în „Revista literară", „Duminica", „Biblioteca familiei", „Altițe și bibiluri", „Liga literară", „Literatură și artă română", „Biblioteca modernă", versurile ei fiind reproduse și în alte reviste („Peleșul", „Universul", „Familia" ș.a.). Ca atîția alți poeți minori ai vremii, C. stă sub influența liricii eminesciene. Sînt și versuri care se emancipează de această înrîurire și atunci poeta exprimă, deși fără profunzime și rezonanță poetică deosebită, tulburarea unui suflet care închină viața iubirii. Dorul, mîhnirile iubirii neîmpărtășite, tristețea calmă în fața destinului reprezintă elementele unui bogat fond afectiv, pe care deseori C. le-a ferit inteligent de maniera fadă, dulceagă sau de-a dreptul ridicolă, caracteristică multor versificatoare contemporane cu ea. A scris și cîteva piese, jucate cu succes la Teatrul Național din București, de-a lungul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea : *Virginia*, tragedie în patru acte, cu subiect antic, *Un apartament de închiriat*, poemul dramatic *Cea de pe urmă noapte a Mariei Antoaneta*, comedia *Noaptea de Paște* și melodrama *Actul al V-lea*. Cultivată, cu condeiul agil, C. traduce mai multe comedii și melodrame : ***Domnișoarele de la Saint-Cyr*** de Al. Dumas, ***Frații*** de H. Bang, ***Cupa fermecată*** de La Fontaine și Champmeslé, ***Răzbunarea amorului*** de Paul Ferrier, ***Femeia lui Tabarin*** de Catulle Mendès, ***Trei sultane*** de Charles Favart (tradusă împreună cu A. Alexandrescu-Dorna), ***Muma din popor*** de E. Legouvé (tradusă în colaborare cu N. Țincu). Tot în tălmăcirea ei s-a jucat, în 1898, comedia ***Căsătoria lui Figaro*** de Beaumarchais.

— *[Poezii]*, RELI, VIII, 1887, 9—12, XV, 1894, 4, 5, XVII, 1896, 1, 2, 4, 5, 14, XXI, 1900, 21, DCA, I, 1890, 5, 6, 21, BIF, I, 1890, 12, II, 1891, 25, 26, III, 1892, 1, 3, 13, 14, IV, 1893, 1, V, 1894, 1—14, VI, 1895, 2—14, 16, 17, ABI, II, 1894, 1, LGL, I, 1894, 9—10, II, 1894, 1, 2, 4, 5, II, 1895, 8. 11—12, LAR, III, 1898, 5, V, 1900, 1, VI, 1902, 6—8, BMR, I, 1908, 1—12, II, 1909, 1—12, III, 1910, 1—12 ; *Rămășag*, PARO, *312* ; *Actul al V-lea*, F, XXXVII, 1901, 34—38.

— 1. H., *Cronica teatrală. „Virginia", tragedie în 4 acte și versuri de Anna Ciupagea*, TM, XIV, 1892, 68 ; 2. A. Const., *D-ra Anna Ciupagea*, BIF, V, 1894, 3 ; 3. Radu D. Rosetti, *Cronica teatrală. „Noaptea de Paște" de Anna Ciupagea*, ȚR, III, 1895, 527 ; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *54* ; 5. Vasal [V. Alecsandrescu], *Anna Ciupagea-Mateescu*, BMR, I, 1908, 4 ; 6. Mircea Demetriade, *Anna Ciupagea*, BMR, I, 1908, 4 ; 7. Petrașcu, *Icoane*, IV, *235—241* ; 8. Massoff, *Ist. Teatr. Naț.*, *160* ; 9. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *294, 323, 328, 348, 350, 429, 435, 436*.

G. D.

CÎNTAREA ROMÂNIEI, poem în proză atribuit lui Alecu Russo sau lui Nicolae Bălcescu. A apărut pentru prima oară în revista „România viitoare" (1850), la Paris. În „precuvîntarea" care însoțește opera, Bălcescu pretinde că ar fi descoperit poemul, scris pe la 1830, la un schit, iar autorul ar fi fost „un călugăr hrănit în singurătate de cetirea *Bibliei* și a *Psalmilor* lui David". Destăinuirile sibilinice din „precuvîntare" nu erau decît o mistificare literară, în spirit romantic. În legătură cu perioada de elaborare a poemului, nu se pot face decît presupuneri. Apărut în 1850, ideea lui trebuie să fi încolțit cîtăva vreme înainte, prin 1846 ori 1847 — sau chiar și mai devreme. În *Iassy et ses habitants en 1840*, Alecu

Russo simțea ispita de a compune „vreo nouă cîntare mai modernizată în felul *Cîntării Cîntărilor*". În anii 1846—1847, Bălcescu, Russo și prietenul amîndurora, V. Alecsandri, s-au întîlnit la Mînjina, conacul lui C. Negri, punînd la cale, după dezvăluirile tîrzii ale lui Alecsandri, făurirea enigmaticei scrieri. În 1847, în numerele 31 și 32 din „Foaie pentru minte, inimă și literatură", apare o compunere alegorică, nesemnată, care s-ar fi descoperit, aidoma *Cîntării României*, la un schit, ieșită de sub pana unui tînăr „eremit". S-a bănuit că autorul ar fi fiind Al. Russo, iar scrierea — *Suspinele unei matroane* — un fel de schiță pregătitoare a *Cîntării României* ⟨12, 28⟩. Dar ea aparține lui N. Istrati ⟨34⟩. În 1855, la trei ani după moartea lui Bălcescu, căruia îi aparținuse versiunea românească tipărită la Paris în 1850, este inserată în „România literară" a lui V. Alecsandri o nouă versiune, de data aceasta a lui Al. Russo, a cărui semnătură, cu inițiale, apare o singură dată, însoțind fragmentul al patrulea (numărul 42). În numărul 47, la tabla de materii pe anul respectiv, poemul este trecut sub numele întreg al scriitorului. În „România literară", versetele poemului apar în șase numere, nu consecutive, întrucît sînt alternate cu fragmente din *Cugetări* și *Amintiri* ale lui Al. Russo. Deosebiri între cele două versiuni există, ele însă nu sînt mari și, mai ales, nu țin de fondul poemului. E vorba, în special, de unele înlocuiri sau omisiuni de cuvinte și imagini. În afară de aceasta, versiunea Bălcescu e mai scurtă (61 de versete), redactată într-o limbă muntenizată, cu tentă neologistică și abstractizantă, iar exprimarea este mai combativă, mai revoluționară decît aceea din versiunea apărută în „România literară". Versiunea lui Al. Russo însumează un număr sporit de versete (65), iar în afara unor particularități lingvistice muntenești, textul e presărat cu elemente moldovenești, precum și cu expresii populare și arhaice.

În litigiu de mai bine de o sută de ani, paternitatea *Cîntării României* e o problemă pasionantă, în a cărei rezolvare sînt trei soluții, mai mult sau mai puțin categorice, care se confruntă : autori ar putea fi Alecu Russo, Nicolae Bălcescu sau amîndoi, în colaborare. Pînă la 1900, ca autor a fost considerat N. Bălcescu. Această ipoteză era împărtășită în cercurile emigrației române de la Paris și ea este susținută oficial, pentru întîia dată, de către I. Voinescu II, într-un necrolog scris la moartea lui Bălcescu (1852), și de către D. Brătianu, într-o proclamație adresată, cu același prilej, emigranților români din capitala Franței. Un singur om, V. Alecsandri, a susținut, în secolul trecut, paternitatea lui Al. Russo. Intervențiile sale, stăruitoare și repetate (în număr de nouă), chiar dacă la vremea lor n-au convins întru totul, iar uneori deloc, mai tîrziu trezind chiar suspiciuni, în schimb aveau să genereze o bruscă schimbare de optică după 1900, cînd apare studiul lui P. V. Haneș despre Al. Russo. Scriind lui A. I. Odobescu, în 1863, Alecsandri vorbise de „o mare taină literară" : poemul aparținea lui Russo, fusese compus de acesta în limba franceză și numai tradus în românește de Bălcescu. Manuscrisul francez al operei s-ar fi aflat la V. Alecsandri, care însă nu l-a făcut public niciodată. Un manuscris francez — o traducere incompletă — a fost descoperit în arhiva lui J. Michelet. Traducerea a fost făcută, după cercetări recente ⟨43⟩, de către Odobescu. Există și o altă ipoteză, și anume aceea a dublei paternități, presupusă, mai întîi, de Odobescu, sugerată după aceea în treacăt ⟨22⟩, iar în ultima vreme pe larg argumentată ⟨30⟩. Chestiunea, însă, nu e încă tranșată. Nu se poate ști cu siguranță dacă textul prim a fost unul românesc, cu particularități dialectale, al lui Russo, sau, dimpotrivă, unul francez al aceluiași, tradus în românește de Bălcescu și reluat, revăzut după cinci ani de către primul său autor sau, în fine, dacă primul concept al scrierii a aparținut, de fapt, lui Bălcescu, iar Russo numai l-a prelucrat mai tîrziu. Și într-un caz și într-altul, coparticiparea celor doi, indiferent de natura ei, pare plauzibilă.

КЪНТАРЕА РОМЪНIЕI

[illegible]

(Хроникъ Молдовенеаскъ)

1.

[illegible]

2.

[illegible]

3.

[illegible]

4.

[illegible]

Cîntarea României este expresia unei anumite stări de spirit din preajma revoluției de la 1848 și soarta frămîntată a neamului nostru este aceea care o inspiră. Tensiunea poemului, sinceritatea și patosul lui făceau din el un adevărat manifest revoluționar. Titlul evocă străvechea *Cîntarea Cîntărilor* și tonul biblic, cît și anumite elemente mistice, la care se adaugă dispunerea în versete, dovedesc o lectură a psalmilor și a prorocilor. Moto-ul scrierii e tras dintr-o *Hronică moldovenească* (în versiunea Russo). Dealtfel, vechile cronici, ca și poezia populară (versetul 5 e reprodus după studiul *Poezia poporală* al lui Russo), s-au stratificat în alcătuirea poemului, modelîndu-i limba și stilul. Cît privește influențele

străine, opera lui Mickiewicz *(Livres de la nation polonaise)* și a lui Michelet *(Le Peuple)* au fost, fără îndoială, puse la contribuție. Același lucru se poate spune și despre Lamennais, cu a cărui scriere *(Paroles d'un croyant)* există în *Cîntarea României* afinități în ce privește caracterul oratoric, religios, precum și în structurarea poemului în versete. Idei ale lui J.-J. Rousseau sau G. Mazzini și-au pus și ele amprenta asupra poemului românesc. O turnură anumită, în spiritul vremii, o iau pasajele despre libertatea și egalitatea burgheză, ori cu privire la raporturile inextricabile dintre libertate și lege. Tot astfel, o coloratură specifică primesc idei precum misiunea pe care o are de îndeplinit fiecare națiune, alianța între popoare, menită a contracara alianțele despoților, concepția despre destin ca un reflex al legilor providenței, asimilarea dumnezeirii cu poporul, credința nezdruncinată în biruința revoluției.

În planul ideologic al operei, aportul lui Bălcescu pare covîrșitor. Sentimente și gînduri care revin mereu, aproape obsesiv, în opera lui Bălcescu, se regăsesc în substanță, dar și în expresie, în configurația poemului : concepția privitoare la cele două feluri de „slobozenie", cea „dinlăuntru" și cea „dinafară", strînsa legătură între libertatea socială și cea națională, simpatia pentru țărănime, dar și ostilitatea pătimașă împotriva domnilor și boierilor, care au dus țara într-o situație jalnică. Istoria omenirii, din starea ei de armonie primitivă, pînă la apariția societății, a claselor sociale și a acelei „fiare" care este robia, apare ca un șir nesfîrșit de lupte între clasa dominantă și aceea subjugată. Suferințele popoarelor, jertfele lor sînt expierea unei anateme străvechi. Numai revoluția — stihie cumplită, dar dreaptă răsplată, pedeapsă cerească pentru toate strîmbătățile care au surpat „slobozenia" și dreptul legitim al popoarelor — e în stare să restituie omenirii arhaica ei libertate și egalitate. Dar unele idei nu pot fi, totuși, ale lui Bălcescu. Viziunea idealizantă a Daciei preromane — în „precuvîntarea" din „România viitoare" istoricul amendează discret tendința de „exaltare" a acelei epoci de către autorul poemului —, de asemenea cultul romantic al personalității cu menire providențială, unele înclinații idilizante par, mai degrabă, ieșite de sub pana lui Russo. Al său, mai mult decît al lui Bălcescu, e și sentimentul, romantic, al naturii rustice, ca și o anume dispoziție contemplativă, melancolică. Se mai adaugă incidența, poate întîmplătoare, poate nu, a unor amănunte autobiografice care înrudesc pasajul respectiv cu acea cunoscută evocare (din *Amintiri)* a copilăriei, a satului natal, a amurgului, a copacului din ogradă.

Emanînd dintr-o adorație adîncă, sacră, a patriei, bogată și frumoasă, dar nefericită, *Cîntarea României* este un poem alegoric impresionant. O tristețe sfîșietoare pentru umilințele unui neam atît de mîndru, de slobod și unit odinioară, se împletește cu imprecația teribilă aruncată asupra celor care l-au trădat. Din negura vremurilor se deapănă, rînd pe rînd, ca într-o „legendă a secolelor", epocile de răscruce : preromană, dacoromană, epoca feudală, cu desele năvăliri, invazia otomană și epoca fanariotă. Dar semne înfricoșate vestesc, ca într-un apocalips, apropierea „furtunii mîntuitoare", cînd se va arăta eroul providențial, Mesia, de care se leagă atîtea speranțe de izbăvire. E clipa pentru care trebuie să se pregătească, cu brațul înarmat și cugetul treaz, urmașii vitejilor de altădată. Finalitatea poemului e una revoluționară. Conceput în maniera retorică, precumpănitoare la noi în jurul anului 1848, poemul are o arhitectură caracterizată prin simetrie, folosind pe larg antiteza și repetiția. De aici, muzicalitatea dar, uneori, și monotonia lui. Pasajele de bravură, de exaltare eroică și viziunile profetice alternează cu efuziunea lirică (susținută de metafore evocatoare) și cu tînguirea biblică, elegiacă. Folosirea obsedantă a acelui „și" biblic conferă scrierii un caracter de incantație, augmentat de procedee ca interogația retorică sau repetatele puncte de suspensie. Mai ales sub raportul muzicalității interioare, tulburătorul și încă enigmaticul poem e un moment însemnat în proza poetică românească.

— N. Bălcescu, *Cîntarea României*, Paris, De Soye, 1850 ; ed. în *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, publ. A. I. Odobescu, București, Tip. Societății Academice, 1878, *553—581* ; ed. Craiova, Samitca, 1891 ; ed. îngr. și introd. N. I. Apostolescu, București, Flacăra, 1914. — Alecu Russo, *Cîntarea României*, RLT, I, 1855, 38—40, 42, 45, 47 ; ed. îngr. și pref. P. V. Haneș, București, Minerva, 1900 ; ed. 2, 1902 ; ed. îngr. Petre V. Haneș, București, Alcalay, 1909 ; ed. pref. Lucian Blaga, București, Cultura națională, 1924 ; ed. îngr. și pref. Ion Pillat, București, Cartea românească, 1936 ; ed. București, E.L., 1969 ; ed. pref. T. Vârgolici, București, Minerva, 1971.

— 1. V. Alecsandri, *Notă* la *Nicolae Bălcescu*, RR, II, 1862, *314—316* ; 2. V. Alecsandri, *[Scrisoare către A. I. Odobescu]*, RR, III, 1863, *361—362* ; 3. Alecsandri, *Proză, 373—378, 437—441* ; 4. Gr. G. Tocilescu, *Nicolae Bălcescu. Viața, timpul și operile sale*, București, Noua Tip. a laboratorilor români, 1876, *53, 62—63* ; 5. A. I. Odobescu, *Notă* la N. Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, București, Tip. Societății Academice, 1878, *545—546* ; 6. Ghica, *Opere*, I, *310—311* ; 7. Iorga, *Pagini*, I, *65—97* ; 8. Petru V. Haneș, *„Cîntarea României"*, București, Minerva, 1900 ; 9. G. Bogdan-Duică, *Alecsandru Russo*, CL, XXXV, 1901, 7 ; 10. N. Iorga, *„Cîntarea României" de Petru V. Haneș*, NRR, III, 1901, 25 ; 11. Petru V. Haneș, *Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română*, pref. O. Densusianu, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1901 ; ed. 2, 1930 ; 12. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *255—257* ; 13. N. I. Apostolescu, *Studiu introductiv* la N. Bălcescu, *Cîntarea României*, București, Flacăra, 1914 ; 14. P. P. Panaitescu, *Contribuții la o biografie a lui N. Bălcescu*, București, Tip. Convorbiri literare, 1924, *129—138* ; 15. A. Semaca, *O scrisoare necunoscută a lui V. Alecsandri*, CL, LVIII, 1926, ianuarie-februarie ; 16. Simonescu, *Încercări, 3—24* ; 17. Nicolae Tcaciuc-Albu, *„Cîntarea României"*, Cernăuți, 1927 ; 18. A. Semaca, *Scrisori de la Alecu Russo*, CL, LX, 1927, mai-august ; 19. Lucian Predescu, *O controversă literară : Cine e autorul poemei „Cîntarea României"*, Iași, Presa bună, 1929 ; 20. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *73—77* ; 21. Rascu, *32 opere, 163—172* ; 22. I. Breazu, *Michelet și românii*, Cluj, Tip. Cartea românească, 1935, *101—108* ; 23. Vianu, *Arta*, I, *44—55* ; 24. Călinescu, *Ist. lit., 182—183* ; 25. Ion Breazu, *Contribuții la studiul influenței lui Bălcescu în cultura română*, ST, III, 1952, 12 ; 26. N. I. Popa, *Măiestria artistică în opera lui Alecu Russo*, AUI, 1954, fasc. 1—2 ; 27. G. C. Nicolescu, *Paternitatea „Cîntării României"*, LL, I, 1955 ; 28. Al. Dima, *Alecu Russo*, București, E.S.P.L.A., 1957, *193—245* ; 29. I. C. Chițimia, *A. Mickiewicz, N. Bălcescu și „Cîntarea României"*, RSL, II, 1958 ; 30. Paul Cornea, *O ipoteză nouă asupra paternității „Cîntării României"*, VR, XII, 1959, 3 ; 31. Geo Șerban, *Contribuții la studiul „Cîntării României"*, O, X, 1959, 5 ; 32. Emil Boldan, *O veche controversă mereu nouă. Cine e autorul poemului în proză „Cîntarea României" ?*, VR, XII, 1959, 9 ; 33. N. A. Ursu, *„Cîntarea României" — opera lui Nicolae Bălcescu*, IL, XII, 1961, 12 ; 34. Cornea, *Studii, 269—290, 334—345* ; 35. Al. Dima, *Din nou paternitatea „Cîntării României". Argumente lingvistice pentru Bălcescu ?*, GL, IX, 1962, 29 ; 36. Mihai Bordeianu, *Din nou despre paternitatea „Cîntării României"*, IL, XIV, 1963, 1 ; 37. N. A. Ursu, *Argumente noi în sprijinul paternității lui Bălcescu asupra „Cîntării României"*, LR, XII, 1963, 5 ; 38. Ileana Neiescu, Aurelia Stan și Ioan Stan, *Contribuții statistice la studiul paternității „Cîntării României"*, CLG, VIII, 1963, iulie-decembrie ; 39. P. V. Haneș, *Litigiul „Cîntării României"*, LL, VII, 1964 ; 40. Ileana Neiescu, Aurelia Stan și Ioan I. Stan, *Noi contribuții la studiul paternității „Cîntării României"*, CLG, IX, 1964, 2 ; 41. Paul Cornea, *Un manuscris francez al „Cîntării României"*, AUB, științe sociale-filologie, t. XIII, 1964 ; 42. *Ist. lit.*, II, *497—500* ; 43. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *449—451* ; 44. N. A. Ursu, *Cui aparține traducerea franceză a „Cîntării României" ?* CRC, IV, 1969, 15 ; 45. *Alecu Russo, Studii și articole*, București, 1970 ; 46. Zamfir, *Proza poetică, 169—205* ; 47. A. Vraciu, *Un cercetător polon despre „Cîntarea României" și autorul ei*, ATN, IX, 1972, 4 ; 48. Vasile Pârvan, *N. Bălcescu : „Cîntarea României"* (publ. Al. Dima), MS, V, 1974, 3 ; 49. Dumitru Bălăeț, *„Cîntarea României"*, RL, IX, 1976, 24 ; 50. Ion Coja, *Kogălniceanu și „Cîntarea României"*, RL, X, 1977, 8 ; 51. Vasile Arvinte, *Termenul „România" și paternitatea „Cîntării României"*, LR, XXVI, 1977, 3.

F. F.

CÎNTEC, specie a liricii folclorice, însoțită de melodie. Într-o accepțiune mai largă, aceea de poezie cîntată, termenul poate denumi și c. epic (bătrînesc) și c. legat de obiceiuri. Cum unele dintre acestea au texte, melodii și funcții specifice, se constituie în specii distincte, ca balada sau colinda. Din punct de vedere funcțional, se poate desprinde și c. ritualic (de nuntă, funebru, de muncă), chiar dacă în unele cazuri conținutul sau melodia se confundă cu ale c. liric propriu-zis, ca la unele c. de nuntă. Între c. liric necondiționat de vreun prilej special și cel ritualic există unele categorii (de leagăn, de joc, de șezătoare) ce se cîntă ocazional, dar care, atît din punctul de vedere al textului literar, cît și al celui muzical, de cele mai multe ori se interferează cu c. liric, deoarece acesta din urmă se poate adapta unei atare funcții. Dar chiar c. liric propriu-zis, care se cîntă oricînd și oriunde, se poate disocia în alte categorii funcționale, căci atît c. ostășesc sau haiducesc, cît și c. de lume se cîntă în situații adecvate. Se poate vorbi chiar de preferința unor grupuri de vîrstă pentru anumite c. (cele de dragoste sînt cultivate mai ales de tineri, cele meditative de vîrstnici). Clasificările c., avînd în vedere numai textul literar, deci criteriul tematic, disting numeroase grupe: de dor, de dragoste, de natură, de jale, de necaz, de înstrăinare, bahice etc. De cele mai multe ori, însă, datorită complexității sentimentelor, textele se pot încadra cu greu în astfel de compartimente și foarte adesea același c. poate fi inclus în două sau chiar trei grupe tematice. După criteriul social, avînd deci în vedere grupul social care le creează și le cultivă, s-a vorbit de c. păstorești, plugărești, ostășești, minerești etc., fără a putea fi supuse unei astfel de rigori toate varietățile. Cînd este aplicat criteriul muzical, se constată că același conținut literar poate fi cîntat pe melodie de *doină, de joc sau de leagăn, în timp ce o aceeași melodie poate însoți un text epic, un bocet, un c. de leagăn sau un c. ritualic. Din analiza muzicală a speciei au rezultat și grupe noi, cum sînt: c. modern, c. cu acompaniament ș.a. Interferențele se produc și la nivelul raporturilor cu alte genuri și specii. Deși strigătura cu conținut liric nu are, din punct de vedere poetic, nici o notă distinctivă față de c. liric, ea se constituie ca specie aparte din cauza funcției sale și a lipsei de text muzical. Liricizarea unor balade a dat naștere la c. lirico-epic, aflat la limita dintre genul epic și cel liric. C. satiric, dacă se admite existența unui gen satiric, n-ar mai putea fi inclus în genul liric. La toate dificultățile ivite în încercarea de clasificare a c. se adaugă și confuzia determinată de neconcordanța dintre accepțiunea populară și cea științifică a unor termeni (*horă*, în nord-vestul țării înseamnă „doină", în Moldova și Muntenia „joc" și melodia respectivă, iar în colecția de folclor a lui V. Alecsandri, text poetic corespunzător melodiei de joc). În aceste condiții era necesară aplicarea unei metode de clasificare a genului liric folcloric, după structura textului prin reducerea la motive — unitatea de bază — al căror inventar să constituie și corpusul liricii populare românești.

C. este atestat documentar abia în Evul mediu, dar apariția sa este mult mai veche, confundîndu-se cu primele manifestări artistice. Fiind însă specia cea mai receptivă la actualizări, permanent ecou al trăirilor individuale, c. nu păstrează elemente arhaice care să-i probeze vechimea. În existența fiecărui c. se constată o perioadă de intensă circulație, după care piesa respectivă intră în fondul folcloric pasiv, pentru ca în mod spontan să fie preluat fragmentar sau integral, în situații propice. Un factor esențial care dă naștere acestei situații este cel istoric, el condiționînd preferința pentru anumite categorii de c. Cîtă vreme au existat haiduci, a înflorit o lirică de haiducie care, după perimarea fenomenului social, a căzut în desuetudine. Cînd este reluată, îndeplinește numai o funcție evocatoare. C. de război are, de asemenea, caracter istoric. Asupra c. își pune amprenta și mediul antropo-geografic, diferențiindu-se la diversele grupuri etnice, atît din punct de vedere al creației poetice cît și al celei muzicale. Diferențele se pot constata însă nu numai între zone, ci chiar între repertoriile a două sate vecine. S-a vorbit, pornind de la aceste fapte, despre o lirică a muntelui, a plaiului, una a colinelor și o alta a șesului ⟨21⟩. Este unanim recunoscută deosebirea dintre c. de dragoste din nordul țării și cel din sud. În timp ce c. din Moldova de nord și Transilvania e mai învăluitor, cel muntean și oltenesc palpită de senzualitate, frizînd uneori chiar trivialul. Stilul c. transilvănean este mai lapidar, piesele sînt cîteodată scurte notații, motive singulare, în schimb, în sud se manifestă tendința către discurs, către acțiune, de unde și ideea de a vorbi despre o lirică „măruntă" și una „dezvoltată" ⟨19, 21⟩. În c. românesc se poate totuși remarca o relativă unitate de conținut, deși preferințele pentru motivele din fondul comun sînt diferite de la o zonă la alta. S-a constatat că între text și muzică nu există o legătură obligatorie și că melodiile sînt mai stabile decît textele, care se împrospătează neîncetat. Este frecvent transferul de cuvinte de la o melodie la alta, dar posibilitățile de permutare sînt limitate de necesitatea concordanței între mesajele celor două forme de artă sincretice.

Unul din subiectele predilecte ale c. este dragostea, care își găsește uneori expresie în piese de mare finețe. Motive dintre cele mai izbutite artistic sînt inspirate de dor, sentiment inefabil, denumit cu un cuvînt specific românesc, intraductibil. Natura nu este contemplată, ci animată; de cele mai multe ori ea participă afectiv la viața țăranilor și multe elemente din natură au devenit simboluri consacrate. C. meditativ dezvăluie o înclinare spre reflecție, o viziune complexă și echilibrată asupra vieții, naturii și societății. Optica uneori facilă asupra existenței, din unele cîntece de petrecere, este rezultatul influenței exercitate de specia cvasifolclorică ce a circulat în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea în cercurile de boieri și tîrgoveți sub denumirea de c. de lume. De mediocritatea acestor c. au fost învinuiți lăutarii, care erau principalii colportori. Sigur este că aceștia au contribuit la uniformizarea stilurilor, muzicale mai ales, răspîndind în zone largi repertorii eclectice. La estomparea accentuată a specificului local au dus, în secolul al XX-lea, mijloacele de mass-media, radioul și televiziunea în special. C. de joc are rol esențial de fundal sonor pentru dans, iar textele, atunci cînd nu reprezintă comenzi pentru sincronizarea figurilor, se confundă cu ale celorlalte c. De multe ori ele iau naștere prin cîntarea strigăturilor, proces reversibil, ce poate duce și la „strigarea" unor c.

C. de leagăn, inclus și printre speciile folclorului de copii, se află într-o situație specială, datorită destinației sale. De aici monotonia ritmului, refrene provenite din onomatopee sau limbajul infantil, o lume de animale domestice și sălbatice, cîndva cu rosturi magice, invocate să aducă somnul. Își fac însă loc și confesiuni ale mamei sau chiar elemente sociale.

Dincolo de caracterul intim, de conținutul individual, c. are un substrat social, istoric, cuprinzînd referiri sau chiar comentarii la unele evenimente ce au impresionat conștiința colectivității. C. istoric con-

semnează nume și fapte reale sau idealizate, dar care, cu trecerea timpului, se îndepărtează tot mai mult de adevărul istoric. După două sau trei generații rămîne doar schema **c.**, care se adaptează altor eroi sau situații. Cele mai răspîndite **c.** au fost cele despre Horea, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, Al. I. Cuza și despre răscoalele de la 1907. Ca o prelungire a **c.** țărănesc de revoltă socială a apărut **c.** muncitoresc, avînd ca subiecte proletarizarea, sentimentul de înstrăinare al emigranților și, într-un stadiu mai evoluat, îndemnul la revoluție. **C.** revoluționar are un conținut de clasă evident și un caracter internaționalist. De multe ori aceste **c.** sînt create de autori care au preferat anonimatul în condițiile ilegalității.

Relativ la structura compozițională a **c.** se constată, ca în toată poezia populară, absența strofei. Segmentarea se poate face în funcție de motive și elemente motivice aglutinate, contaminate pe baza emoției asociative. Unele **c.** au refrene și încep prin versuri evocatoare („frunză verde"), reluate parțial și subliniind ideea. Lungimea medie a **c.** este între 4 și 14 versuri, trohaice de obicei, din cîte 5—6 sau 7—8 silabe. Un procedeu artistic ce caracterizează întreaga poezie populară, dar mai frecvent lirica, este paralelismul, cu principalele tipuri: tautologic sau de sinonimie, adversativ-contrastant sau de opoziție, cumulativ sau de enumerație și progresiv sau de gradație (16). În transfigurarea poetică sînt prezente diferite trepte, de la simpla relatare pînă la alegorie. Metaforele cele mai frecvent întîlnite în **c.** sînt de tip onomastic (mîndra-iederă, badea-trandafir) și de relație (codrul-frate), care stabilesc legături de rudenie cu cadrul fizic.

— N. Pauleti, *Cîntări și strigături românești de care cîntă fetele și ficiorii jucînd (1838)*, îngr. și introd. I. Mușlea, București, E.A., 1962; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866; ed. îngr. și introd. Gh. Vrabie, I—II, București, E.L., 1965; ed. îngr. și pref. D. Murărașu, București, Minerva, 1971; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, II, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1875; I. Pop Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, Aurora, 1884; J. Urban Jarnik și Andrei Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, Tip. Academiei, 1885; ed. îngr. și introd. Adrian Fochi, București, E.A., 1968; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885; Elena D. O. Sevastos, *Cîntece moldovenești*, Iași, Tip. Națională, 1888; Enea Hodoș, *Poezii poporale din Bănat*, I, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1892; I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, Imprimeria statului, 1893; ed. îngr. Maria Croicu, introd. I. C. Chițimia, București, Minerva, 1970; M. Eminescu, *Opere*, VI, îngr. Perpessicius, București, E.A., 1963; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I—II, București, Tip. Corpului didactic, 1900; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete de ale poporului*, București, Tip. Progresul-Ploiești, 1909; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, t. II, îngr. și introd. I. Mușlea, București, E.A., 1966; Seb. Bornemisa, *Cele mai frumoase poezii poporale*, Orăștie, Librăria națională, 1912; Béla Bartók, *Cîntece poporale din comitatul Bihor*, București, Socec—Sfetea, 1913; T. Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec—Sfetea, 1913; Ovid Densusianu, *Flori alese din cîntecele poporului*, în *Viața păstorească în poezia noastră populară*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, E.L., 1966; Gh. Cardaș, *Cîntece poporane moldovenești*, Arad, Tip. Diecezană, 1926; Seb. Bornemisa, *Cele mai frumoase cîntece de dragoste, cîntece de jale, cîntece de dor, cîntece cătănești, cîntece de batjocură, cîntece poporale americane*, ed. 2, Cluj, Lumea și țara, 1928; Seb. Bornemisa, *Nouăzeci și opt de cîntece de dragoste*, Cluj, Lumea și țara, 1929; Gh. Cernea, *Floricele din jurul Cohalmului*, București, 1929; Horia Teculescu, *Pe Murăș și pe Tîrnave. Flori înrourate*, Sighișoara, Tip. Neagu, 1929; Vasile Bologa, *Poezii poporale din Ardeal*, Sibiu, 1936; E. Nicoară și V. Netea, *Murăș, Murăș, apă lină*, I, Reghin, Astra 1936; Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, Würzburg, Triltsch, 1940; Ion Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, III, Focșani, Tip. Cultura, 1948; Al. I. Amzulescu, G. Ghiță, *Doine, cîntece, strigături*, București, E.S.P.L.A., [1955]; Tiberiu Brediceanu, *170 melodii populare din Maramureș*, București, E.S.P.L.A., 1957; Cicerone Theodorescu, *Izvoare fermecate*, București, E.D.P., 1958; Const. Zamfir, Victoria Dosios și Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *132 cîntece și jocuri din Năsăud*, București, E.M., 1958; Ilarion Cocișiu, *Cîntece populare românești*, îngr. Tiberiu Alexandru, Maria Siminel-Fusteri, pref. Tiberiu Alexandru, București, 1960; *Folclor din Transilvania*, I—IV, București, E.L., 1962—1969; Ovidiu Papadima, *Cu cît cînt, atîta sînt*, București, E.L., 1963; Vasile D. Nicolescu, Const. Gh. Prichici, *Cîntece și jocuri populare din Moldova*, București, E.M., 1963; Al. I. Amzulescu și Paula Carp, *Cîntece și jocuri din Muscel*, București, E.M., 1964; Lucian Blaga, *Antologie de poezie populară*, îngr. George Ivașcu, București, E.L., 1966; Béla Bartók, *Rumanian Folk Music*, vol. III: *Texts*, îngr. Benjamin Suchoff, Haga, 1967; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I—V, București, E.L., 1967—1970; *Folclor din Moldova*, I—II, București, E.L., 1969; Virgil Medan, *Cîntece de joc*, Cluj, 1972; Vasile Oarcea, *Poezii populare din Țara Zarandului*, București, Minerva, 1972.

— 1. C. Negruzzi, *Scene pitorești din obiceiurile Moldaviei. Cîntece populare a Moldaviei*, DL, I, 1840, *121—134*; 2. Delavrancea, *Opere*, V, *466—497*; 3. C. Bobulescu, *Lăutarii noștri*, București, Tip. Națională, 1922; 4. Iorga, *Ist. lit.*, I, *48—65*; 5. Béla Bartók, *Însemnări asupra cîntecului popular*, pref. Zeno Vancea, București, E.S.P.L.A., 1956; 6. Breazul, *Patrium*; 7. C. Brăiloiu, *Opere*, I, tr. și pref. Emilia Comișel, București, E.M., 1967, *17—118*; 8. Tiberiu Alexandru, *Béla Bartók despre folclorul românesc*, București, E.M., 1958; 9. Adrian Fochi, *Contribuții la cercetarea cîntecului muncitoresc*, REF, V, 1960, 3—4; 10. Al. I. Amzulescu, *Contribuții la cercetarea structurii poetice a liricii populare*, REF, VI, 1961, 3—4; 11. Papadima, *Pann*; 12. *Ist. lit.*, I, *132—180*; 13. Al. I. Amzulescu, *Cîteva observații cu privire la versul popular*, REF, IX, 1964, 1; 14. Al. I. Amzulescu, *Observații introductive la cercetarea cîntecului „propriu zis"*, REF, XI, 1966, 2; 15. Al. I. Amzulescu, *Mențiuni despre dinamica procesului de perindare a cîntecelor*, REF, XI, 1966, 4; 16. Liliana Ionescu, *Paralelismul în lirica populară*, SPS, *48—68*; 17. Ligia Bîrgu-Georgescu, *Contaminarea — un procedeu artistic de compoziție*, SPS, *69—80*; 18. Monica Brătulescu, *Cîteva tipuri de metaforă în folclor*, SPS, *81—93*; 19. Ovidiu Bîrlea, *Diferențierea teritorială a liricii populare*, REF, XII, 1967, 3; 20. Emilia Comișel, *Folclor muzical*, București, E.D.P., 1967; 21. Papahagi, *Poezia*; 22. Mihai Pop, *Prefață* la *Flori alese din poezia populară*, îngr. Ioan Șerb, București, E.L., 1967; 23. Marin Buga, *Originea și evoluția poetică a unor motive din lirica populară a înstrăinării*, FLI, I, *75—109*; 24. Al. I. Amzulescu, *Considerații și mărturii despre procesul de variație și creație în cîntecul liric muscelean*, REF, XIII, 1968, 3; 25. Doina Comloșan, *Repetiția în lirica populară românească*, FLI, II, *169—177*; 26. Traian Mîrza, *Observații privind geneza cîntecului „propriu-zis"*, LM, IV, 1968, *87—106*; 27. Papadima, *Lit. pop.*, *13—228*; 28. Gh. Ciobanu, *Lăutarii din Clejani*, București, E.M., 1969; 29. Radu Niculescu, *Privire critică asupra unor procedee actuale de sistematizare și clasificare a liricii populare*, REF, XIV, 1969, 3; 30. Marin Buga, *Modalități poetice în lirica populară*, LL, XXIV, 1970; 31. Radu Niculescu, *Contribuții la cercetarea problematicii literare a cîntecului de leagăn*, REF, XV, 1970, 2; 32. Vrabie, *Folclorul*, *374—419*; 33. Constantin Eretescu, *Motiv, variantă în lirica populară românească*, REF, XVII, 1972, 2; 34. Ligia Bîrgu-Georgescu, *Distribuția — analiza distribuțională, premisă pentru o metodă de clasificare a liricii populare românești*, REF, XVIII, 1973, 2; 35. Eugenia Cernea, *Din problemele de creație și valorificare ale cîntecului popular de viață nouă*, REF, XVIII, 1973, 2; 36. Nicolae Constantinescu, *Rima în poezia populară românească*, București, Minerva, 1973; 37. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *339—365*.

L. C.

CÎNTEC BĂTRÎNESC v. **baladă.**

CÎRJĂ, Manolache (1791 — 24.I.1855, Ghibărțeni, azi Balintești, j. Galați), autor de versuri. Era fiul mezin al lui Ioan Cîrjă, sulger, îndeplinind funcția de sameș la Galați, și al unei Elenco. Tatăl, care ajunge ban către sfîrșitul vieții, provenea dintr-un neam răzeșesc din Cîrja (ținutul Fălciului). Avînd rangul de serdar, **C.** își duce traiul multă vreme la Galați și prin împrejurimi. La Ghibărțeni el înalță o biserică. Aici avea să fie înmormîntat.

Serdarul **C.**, boier cu oarecare lecturi, cunoscător de limbă greacă și franceză, avea slăbiciunea, și înlesnirea, de a face versuri. Între prieteni i se recunoșteau unele însușiri actoricești, precum și de „muzicant" la mai multe instrumente. Într-un manuscris s-au păstrat transcrise versuri (datate între 1814—1821) ale lui **C.**, în grecește și românește, dar și poezii aparținînd lui C. Conachi sau altor stihuitori ai vremii. Dealtfel, în edițiile din 1856 și 1887 ale scrierilor lui Conachi sînt încorporate și o serie de poezii

aparținînd probabil lui **C.** *(Deznădăjduirea, Peirea, Tînguirea, Imputăciunea* ș.a.). Confuzia era lesne de făcut, mai ales că acest **C.** e un imitator al lui Conachi. Versurile sale au un caracter intim și adesea ocazional, conținînd un fel de epistole către amici și cunoscuți, în diferite chestiuni : de la cuvinte de „mulțămire pentru două chili păpușoi" pînă la asidue preocupări amoroase. Autorul are exercițiu și una din îndeletnicirile lui e să compună acrostihuri, în care potrivește îndeosebi numele unor femei. Cam păgubos în dragoste, avînd de a face numai cu „împetrite", „nemilostive" sau „nelegiuite", **C.** își descarcă în versuri paraponul și jalea pentru iubirile neîmpărtășite : ***Văz urgie, însuflețită, Căința, Jălanie de dispărțire, Sufletul, inima, nădejde și diznădăjduire*** ș.a. Sînt spovedanii sincere, naive și exasperate, intonate într-o gamă de sentimente care merge de la îndoiala îndrăgostitului zuliar pînă la accentele de implorare, de deznădejde sau de imputare, autorul rămînînd nemîngîiat de „cruda împetrire" și de nestatornicia feminină. Un asemenea destin potrivnic îl pune pe gînduri și versurile sale capătă astfel un timbru oarecum meditativ, într-o rostire însă convențională. În istoria literaturii, **C.** ar intra mai ales ca parte în procesul de paternitate literară între el și Conachi.

— *[Versuri]*, B.A.R., ms. 5965.

— 1. N. A. Ursu, *Un poet moldovean necunoscut : Manolache Cîrjă*, CRC, X, 1975, 4 ; 2. Ștefan S. Gorovei, *Cîteva amănunte despre familia poetului Manolache Cîrjă*, CRC, X, 1975, 17 ; 3. N. A. Ursu, *Poetul moldovean necunoscut Manolache Cîrjă și paternitatea unor versuri atribuite lui Conachi*, ALIL, t. XXV, 1976.

F. F.

CÎRLOVA, Constantin C., (22.VIII.1849, București — 10.III.1905, București), poet. Era primul din cei șapte copii ai paharnicului Costache Cîrlova, fratele vitreg al poetului Vasile Cîrlova. A învățat la colegiul „Sf. Sava" din București și intenționa să-și desăvîrșească studiile în capitala Franței, dar interese familiale l-au reținut în țară. Era căsătorit cu Eliza Burelly, sora Alexandrinei Burelly, soția lui I. L. Caragiale. S-a ocupat de agricultură și a ridicat la Zorești o fabrică de lichior și coniac.

În 1869, **C.** activa în societatea literară „Orientul". A publicat versuri în „Albina Pindului", „Resboiul", „Foaia populară". În poeziile sale, el utiliza imagini vehiculate de toți versificatorii epocii. Avea o oarecare înclinație spre descripție. Versurile inspirate de unele evenimente politice ale timpului sînt fade. Mai reușită, *O noapte la Tîrgoviște* pornește de la poezia lui V. Cîrlova, *Ruinurile Tîrgoviștii.* Alături de elementele convenționale ale descripției pastorale, apar aici și imagini care trădează o emoție proaspătă în fața naturii. Restul poeziilor sînt ocazionale și cu totul lipsite de relief.

— *[Poezii]*, AP, I, 1868, 12, 1869, 347, PSS, XI, 1878, 12, RB, II, 1878, 215, 237, III, 1879, 535, BGI, I, 1879, 1, 4.

— 1. *Constantin C. Cîrlova*, IRO, I, 1891, 8 ; 2. I. Negrescu, *Încă un poet din familia Cîrlova : C. Cîrlova*, GRD, XIV, 1936, 1 ; 3. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 4. I. Moldoveanu, *Vasile Cîrlova și neamul său*, LL, X, 1965.

S. C.

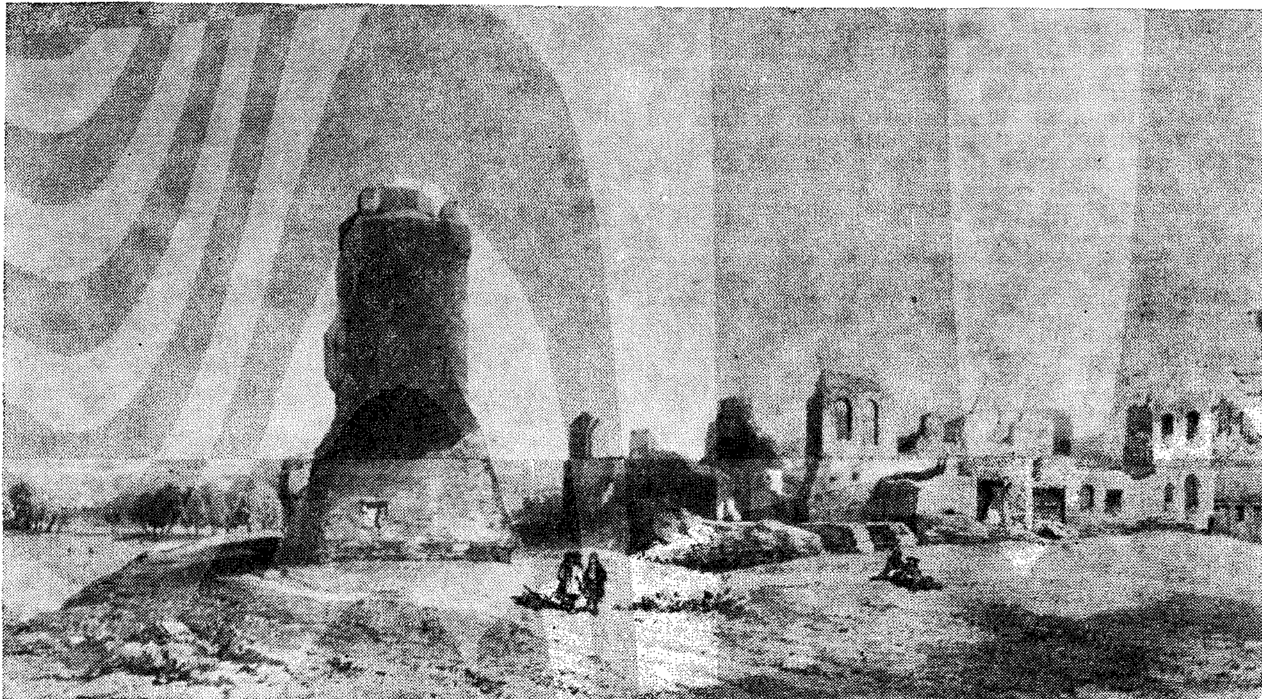
CÎRLOVA, Vasile (4.II.1809, Buzău — 18.IX.1831, Craiova), poet. Se trage dintr-o familie de mici boieri buzoieni, care numără printre înaintașii ei îndepărtați și un mitropolit. Tatăl, vel medelnicerul Ioniță

Cîrlova, a fost și ispravnic de Buzău. După moartea timpurie a părinților, a fost crescut de o soră a mamei, măritată cu stolnicul Nae Hiotu, astfel că poetul și-a petrecut copilăria la Tîrgoviște și în București, unde locuiau tutorii săi. În casa acestora va fi învățat **C.** franțuzește și grecește cu un dascăl de familie, avîndu-l coleg și prieten pe Gr. Alexandrescu. În 1830, **C.** intră în oștirea națională ca sublocotenent de cavalerie. A murit de o boală infecțioasă, în tabăra militară de la Craiova.

C. a scris mai întîi versuri în grecește, nepăstrate, și, la îndemnul lui I. Voinescu II, în românește. Se cunosc cinci poezii, toate publicate de I. Heliade-Rădulescu în „Curierul românesc" (1830, 1839) și reproduse de „Albina românească", „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și „Bucovina". Alte versuri, precum și încercările de traduceri din Voltaire (*Zaira*, actul I) și Musaios *(Hero și Leandru)* s-au pierdut. Poezia lui **C.**, romantică și patriotică în același timp, a fost cunoscută și prețuită în epocă. Sub îndrumarea lui Heliade, tînărul, înzestrat cu un real talent, vine în contact cu poezia apuseană, detașîndu-se, sub înrîurirea lui Lamartine, de tiparele poeziei neoanacreontice. Lirismul său prefigurează, prin reflexivitate romantică, înainte de Heliade și Gr. Alexandrescu, o nouă orientare a sensibilității. *Păstorul întristat* (scrisă la 18 ani) ține încă de prelungirile poeziei convenționale din secolul al XVIII-lea, cu ecouri din pastoralele lui Florian (atmosfera idilică și galantă, imaginea simplificată a omului și a naturii, figurația mitologică). Există aici semne ale unui

remarcabil simț al expresiei, vizibile și în versul de grațioasă fluență, potrivit convenției genului. *Ruinurile Tîrgoviștii* rupe vădit cu clișeele poeziei neoanacreontice, opunîndu-le o ipostază romantică a eului, într-o amplă desfășurare meditativă pe tema ruinelor (care pătrunde astfel în literatura română, sub influența lui Volney). Sentimentul timpului devastator se întrețese cu accentul patriotic al evocării gloriei de altădată. Amploarea interogației, atmosfera nocturnă, metaforele care concretizează abstractul („negura uitării", „aripile vremii", „viscol de dureri") configurează la **C.** schița unui stil, nu fără retorică, dar capabil să se ridice pînă la viziune lirică. *Înserare* este prima elegie românească în spirit lamartinian, în care tristețea, neliniștea nedefinită și gravă (se cultivă un fel de mister al sentimentului) și singurătatea se reliefează prin contrast cu calmul naturii, cu liniștea cîmpenească (sesizată, în ciuda unor note de idilă gessneriană, cu o sensibilitate profund românească). Simbolul sufletului — luntre rătăcitoare în furtună — este împrumutat din Lamartine ; de asemenea, și alte elemente trimit la aceeași sursă. În schimb, atmosfera de reverie meditativă și elegiacă, sugerată de percepția plastică și auditivă, de imagini ale nemișcării și vagului, aspirația romantică spre ilimitat, implicată în imagini care proiectează, uneori, dorul și neliniștea în imensitatea spațiilor, ca și versul fluent, muzical, nu mai pot fi atribuite acestei influențe, constituind totodată semnele unei vădite individualități poetice. *Rugăciune* încearcă formula originală a rugii animate de iubirea patriei, de visul unui viitor de glorie și dreptate, sfîrșind în accente naiv și stîngaci profetice. Versurile nu mai reușesc să creeze atmosferă, „rugăciunea" este discursivă și mai puțin convertire lirică a ideii. *Marșul*, scris cu entuziasm patriotic, cu ocazia înființării oștirii naționale, vestește prin tonul avîntat poezia pașoptistă. Depășind, prin varietate tematică, lirica epocii, poetul se remarcă prin expresia în acord cu o nouă sensibilitate : reflexivitatea și sentimentul comunică în poezia sa de interogație interioară și de atmosferă. **C.** rămîne poetul unei epoci de tranziție. Nereușind pe deplin să-și fructifice propriile virtualități, păstrînd încă unele convenții și o anume retorică, el deschide, însă, prin meditație și elegie romantică, drumul unei poezii noi.

Ruinele palatului domnesc din Tîrgoviște (litografie)

— *[Poezii]*, NCS, *133—153*, PNPO, *201—215*, PRC, I, *345—361* ; *Ruinurile Tîrgoviștii*, îngr. și pref. Marin Sorescu, Craiova, Scrisul românesc, 1975.

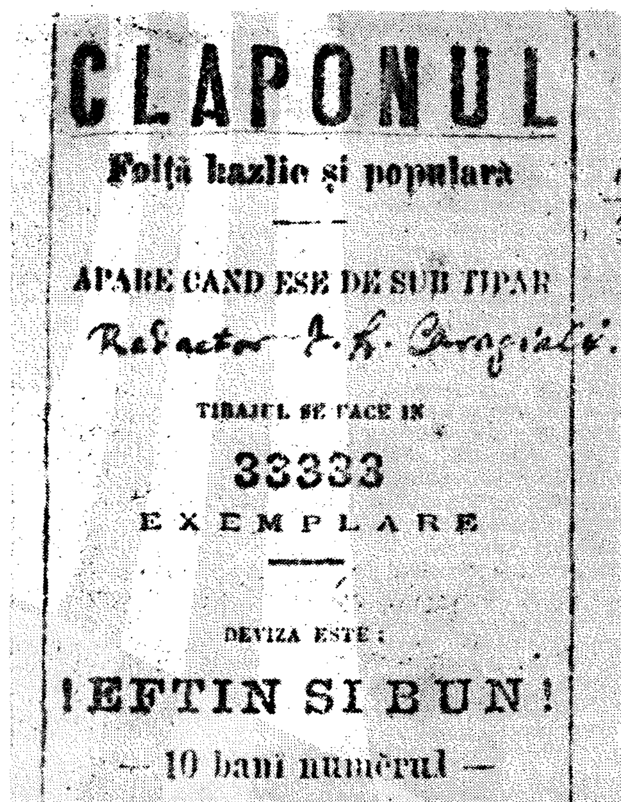
— 1. I. Heliade-Rădulescu, *Poezie*, CR, XVII, 1845, 37 ; 2. D. Bolintineanu, *Vasile Cîrlova, poeziile lui*, AP, I, 1868, 5 ; 3. I. Rațiu, *Vasile Cîrlova*, Blaj, 1905 ; 4. G. Bogdan-Duică, *Vasile Cîrlova*, S, IV, 1905, 39—40 ; 5. Apostolescu, *Infl. romant.*, *93—101* ; 6. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *113—127* ; 7. I. C. Filitti, *Vlădica Luca, strămoș al poetului Cîrlova*, CL, LV, 1923, 4 ; 8. Ibrăileanu, *Scriitori*, *223—232* ; 9. Al. Ciorănescu, *Versuri necunoscute ale lui Vasile Cîrlova*, VR, XXIV, 1934, 4—5 ; 10. Rașcu, *Alte opere*, *35—60* ; 11. Popovici, *Romant. rom.*, *155—169* ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *125—128* ; 13. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *11—16* ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 15. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *284—291* ; 16. I. Moldoveanu, *Vasile Cîrlova și neamul său*, LL, X, 1965 ; 17. *Ist. lit.*, II, *306—310* ; 18. Streinu, *Pagini*, II, *344—345* ; 19. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *391—393* ; 20. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim*.

S. C.

CLAIN, Ioan Inocențiu v. **Micu-Klein, Ioan Inocențiu.**

CLAIN, Samuil v. **Micu, Samuil.**

CLAPONUL, revistă umoristică și literară săptămînală care apare la București începînd din luna mai 1877. Au ieșit, probabil, din acest săptămînal pe care îl scria în întregime I. L. Caragiale, șase numere, dar în colecția Bibliotecii Academiei R. S. România nu se mai păstrează decît numerele 1, 2, 4 și 6 (din care două foi lipsesc). „Calendarul Claponului", tipărit cu un an mai tîrziu (1878), conține, pe cît se pare, pe lîngă scrierile din cele patru numere

CLAPONUL

Foiță hazlie și populară

APARE CAND ESE DE SUB TIPAR

Redactor I. L. Caragiale.

TIRAJUL SE FACE IN

33333

EXEMPLARE

DEVIZA ESTE:

!EFTIN SI BUN!

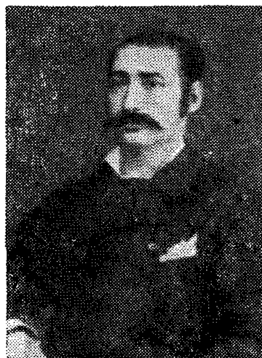
— 10 bani numĕrul —

ce s-au păstrat, și pe cele cuprinse în numerele pierdute. În afara intenției umoristice, C. este redactat și cu o evidentă adresă parodistică, avînd drept țintă metodele și stilul presei românești de atunci. Coperta mai conține, în afara titlului, următoarele formule publicistice: „Foiță hazlie și populară. Apare cînd ese de sub tipar. Tirajul se face în 33.333 exemplare. Deviza este: „Eftin și bun! 10 bani numărul". O spirituală *Profesiune de credință către cititori* imita solemnitatea, deseori fără conținut, pe care o afectau editorialele și articolele-program ale jurnalelor nou apărute. Cititorul este asigurat că nu mai puțin de 39 de gazetari lucrează la redactarea gazetei, în timp ce un bogat grup de corespondenți împînzește Europa pentru a satisface nevoile de informații ale celor 33.333 de prezumtivi cititori. Totodată se dau asigurări că eforturile redacției vor fi îndreptate mai ales spre păstrarea unei stricte neutralități în raport cu marile evenimente politice, sociale ș.a.m.d. Cea mai mare parte a bucăților apărute în C. vor fi republicate cu modificări, în general nesemnificative, în „Calendarul Claponului" și, peste douăzeci de ani, în „Moftul român" sau în „Universul". Ca orice periodic „respectabil", C. avea o organizare internă fixă, cu rubrici care apăreau în fiecare număr. Acestea erau: *Gogoși* (prin care se ironiza rubrica de informații a ziarelor), *Ultime gogoși calde* (parodie a *Ultimelor știri)*, o pseudocronică parlamentară comentînd activitatea „Camerei deputaților din Stambul" și, în fine, o rubrică de *Prospături. În stilul și cu sintaxa „Monitorului oficial"* pastișează automatismele stilului administrativ, iar *Rezbelul* și numeroase *Gogoși* — înflăcărarea fals-patriotică a jurnaliștilor. Se face haz, de asemenea, de cei care încearcă să exploateze orice eveniment politic în favoarea lor, de amatorii de știri senzaționale, de naivii care dau fiecărui gest al unei personalități semnificații ultraimportante. Este ironizată și buna credință a cetățeanului simplu, avid de noutăți, dezinformat, gata să creadă în orice. Tot moravurile gazetarilor timpului sînt vizate și în articolele *Către cititori* sau *Deslușire*. Primul dintre ele este un atac împotriva publicității exagerate pe care și-o făceau jurnalele. Cel de-al doilea este îndreptat împotriva interminabilelor profesiuni de credință care apăreau în mai toate gazetele și în care se discuta, cu fraze sforăitoare, despre menirea presei moderne, despre îndatoririle morale și sociale ale gazetarului. Viața parlamentară constituie subiectul unor cronici corosive. Într-una din micile anecdote adunate sub titlul *Gogoși*, cele două personaje, băcanul Ghiță Calup și Ilie, tejghetarul său, prefigurează două dintre personajele comediei *O noapte furtunoasă*: Jupîn Dumitrache și fidelul său ajutor și sergent în „garda civică", Chiriac. Caracteristică pentru literatura umoristică din C. este distanțarea redactorului față de evenimentele care pasionau atunci opinia publică și chiar un tineresc spirit de frondă. C. este în egală măsură o sursă de informații asupra procesului de formare scriitoricească a lui I. L. Caragiale, asupra efortului său de a-și selecționa teme, tipuri și psihologii care vor fi întîlnite frecvent în întreaga sa operă, precum și asupra făuririi uneltelor sale scriitoricești. Din paginile revistei apare un Caragiale cu nimic deosebit de cel a cărui imagine există în conștiința tuturor — sceptic, înarmat cu o ironie mușcătoare și cu un excepțional spirit de observație. *Gogoșile* și schițele din C. îl anunță pe marele umorist și satiric, atent la aspectele rizibile ale vieții de fiecare zi și gata să le surprindă semnificațiile sociale. Anecdota ascunde o cunoaștere excelentă a slăbiciunilor umane, aparențele sînt date la o parte pentru a se releva fondul cu mijloacele umorului celui mai simplu, mai accesibil. Meschinăria, parvenitismul, patriotismul afișat cu ostentație și cu gîndul la viitoarele recompense, găunoșenia discursurilor parlamentare nesfîrșite, corupția și duplicitatea gazetarilor, superficialitatea omului de pe stradă (viitorul Mitică), perpetuu și complet informat în orice „chestie", sînt tot atîtea teme ale literaturii din C.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *132*; 2. Cioculescu, *Caragiale*, *117—120*; 3. Trifu, *Presa*, *214—217*.

R. Z.

CLAYMOOR (pseudonim al lui *Mihai (Mișu) Văcărescu*; 1843, București — 11.VI.1903, București), publicist. Este fiul poetului Iancu Văcărescu. Unul dintre numeroșii săi frați, Ioan, care ajunge ministru plenipotențiar la Paris, a fost tatăl Elenei Văcărescu. Trecut prin liceul „Louis le Grand" din capitala Franței, C., întors în țară, îndeplinește scurt timp unele funcții administrative. Însă, decît prefect de Dîmbovița, el preferă, oarecum și în virtutea ascendenței sale, să se consacre unei cariere de publicist, pe care o va sluji cu dăruire pînă în ultima clipă, sfîrșitul surprinzîndu-l chiar pe treptele unei redacții. Nu prea simpatizat de alții confrați, dar în grațiile sexului frumos, C., folosind și pseudonimul Valréas, susține și chiar

lansează cîteva rubrici la publicațiile „L'Indépendance roumaine" *(Carnet du high-life, Echos mondains)*, „La Roumanie illustrée" *(Echos mondains)*, „La Lanterne mondaine" (1884), „Românul" *(Din lume)*, „Naționalul". Din 1884, **C.** făcuse să apară un almanah monden — „Tout Bucarest. Almanach High-life de „L'Indépendance roumaine". O parte din însemnările sale, din perioada anilor 1882—1883, va trece în volumul *La vie à Bucarest.* Cu toată popularitatea lui, **C.** ar fi căzut probabil după o vreme în uitare dacă, în schița *High-life,* I. L. Caragiale nu l-ar fi imortalizat, dîndu-i astfel, sub înfățișarea lui Edgar Bostandaki, și o „faimă" literară. Soartă nu tocmai meritată, totuși, de **C.** La moartea acestui urmaș al Văcăreștilor, G. Ibrăileanu îl judecă în cu totul altă lumină — prin cultura lui întinsă și prin gustul rafinat, **C.** ar fi exercitat, cu autoritate, o princioasă înrîurire asupra preferințelor publicului pentru care scria. Elena Văcărescu i-a închinat o elegie — *A la mémoire de Claymoor.*

Superficial și efeminat apare deseori **C.** în cronicile sale mondene, în stil parizian, scrise îndeosebi în franțuzește. Indiferent de subiectul pe care îl abordează, el urmează un tipic de la care se abate rareori. Mai întîi un tablou de natură, schițat în imagini artificioase, mitologizante („l'aurore aux doigts de rose"), apoi cîteva galanterii către cititoare, în fine — „la vie mondaine" : recepții, dineuri, serate, baluri, „le five o'clock", plimbări la șosea, întîlniri la turf, sezonul la băi, la mare, cîteva indiscreții mai picante. Maniera este anecdotică, descriptivă. **C.**, aici, e convențional și prețios. În notațiile sale pe marginea unor spectacole de teatru sau muzicale, el stăruie asupra publicului — lumea „aleasă" — și, mai mult, asupra „frumoaselor mondene", ale căror toalete pline de „charme", împodobite cu perle sau briliante, le contemplă îndelung, cu exclamații de surpriză și încîntare. Ironia nu e absentă. Spirit fin, cu agerime în observații, **C.** a surprins, uneori fără să vrea, și aspectele amuzante, bizare sau chiar grotești ale unei lumi în lentă, voluptuoasă decadență. Cronicile sale mondene, cu atîtea tablouri vivante, sînt nu o dată mărturii expresive asupra unei societăți pe care a zugrăvit-o cu fidelitate. Destul de frecvente sînt relatările despre spectacolele trupelor franceză și germană, ale operei franceze și italiene, despre concerte sau cu privire la teatrul așa-numit de societate. Aprecierile, adesea juste, sînt comunicate cîteodată mai sobru, alteori însă în același mod exclamativ, cu o politețe de salon, care nu exclude maliția sau ușuraticele jocuri de spirit. Sub toată afectarea aceasta, judecata e totuși a unui critic subtil, pătrunzător, îndeobște nederutat în fața fenomenului artistic — plastic, literar sau muzical. Cu privire la pictura lui I. Andreescu, de pildă, ca și asupra teatrului lui Caragiale, **C.** face și aprecieri mai amănunțite. El preferă piesa *O noapte furtunoasă,* unde ține să releve iscusința în crearea personajelor (tipuri, de fapt — sergentul de stradă, soțul îngăduitor, soția necredincioasă), vivacitatea acțiunii, în fine realismul „brutal" al satirei. De unde și alinierea lui Caragiale la naturalism. Dealtfel, **C.** e un amator de paralelisme (I. Andreescu — Millevoye, Caragiale — Zola, H. Monnier), destul de riscate. La *O scrisoare pierdută* notează caracterul ei mai mult satiric, absența, de fapt, a unei intrigi. Comedia i se pare un tablou de moravuri provinciale, agrementat cu un „epizod electoral". *D-ale carnavalului* ar fi o farsă de carnaval, făcînd risipă de spirit. **C.** îi reproșează lui Caragiale lipsa de inventivitate — în subiecte, în cadre, în tipuri. Cronicarul prețuiește actorii români (M. Pascaly, Gr. Manolescu, Aristizza Romanescu, C. I. Nottara ș.a.), asupra cărora revine, complimentîndu-i într-un stil ornat cu metafore pompoase. Alături de comentatorul avizat coexistă, în **C.**, și cronicarul frivol și plezirist, pentru care teatrul poate însemna o ieșire din plictis și monotonie, o „diversiune agreabilă", un divertisment. El rămîne statornic, cu toate acestea, în credința lui în teatrul românesc, solicitînd publicului, la care avea audiență, un atașament mai mare față de cultura românească. Paradoxal, sub grațiile sale franțuzite, **C.** e, în fond, un inamic al cosmopolitismului. Astfel susține, în cuvinte convingătoare, și opereta românească, așa cum salută biruințele artistice ale unor cîntărețe precum Elena Teodorini sau Hariclea Darclée. A scris cu pricepere și despre unele concerte ale lui G. Enescu, evocînd „figura sa iluminată". Dealtfel, portretele schițate de cronicar vădesc un ochi exersat. **C.** are unghiul său de vedere din care, consecvent, își face aprecierile. Chestiune, de fapt, de intuiție și gust. El cere, de pildă, muzicii „imaginație", „inspirație" și abia apoi „știință", savante „calcule matematice", sesizînd parcă, prin norocoasa formulare, una din căile pe care muzica noului veac avea să se aventureze. Fără straiele și masca lui Edgar Bostandaki, **C.** e un cronicar adeseori interesant.

— *La vie à Bucarest. 1882—1883,* București, Thiel și Weiss.

— 1. *Figuri din presă,* NAȚ, IV, 1884, 26 ; 2. G. Ibrăileanu, *Claymoor,* E, IX, 1903, 1432 ; 3. Bacalbașa, *Bucureștii,* I, *254—255* ; 4. *Ist. teatr.,* II, *463—464* ; 5. I. Constantinescu, *Caragiale și începuturile teatrului european modern,* București, Minerva, 1974, *154, 190, 192, 207* ; 6. Ion Ianegic, *Mihai Iancu Văcărescu, cronicar muzical,* SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XXIII, 1976.

F. F.

CLIPA, Gherasim (? — 1826, Roman), cărturar și traducător. Fiu de preot din Vicovu de Sus (Suceava), **C.** își începe învățătura la școala teologică, organizată după modelul Academiei kieviene, de la mănăstirea Putna, unde se și călugărește. Datorită conflictelor cu episcopul de Rădăuți, Dosoftei Herescu, și în urma anexării Bucovinei la Imperiul habsburgic, **C.** trece în Moldova, la început ca dichiu (econom) al mănăstirii Slatina, sub egumenul Sofronie Rădășanul, apoi, cu aceeași funcție, la Roman și la Mitropolia din Iași, unde ajunge, mai tîrziu, arhidiacon (1787) și arhimandrit (1792—1795). Ca discipol apropiat al mitropolitului Leon Gheuca (1786—1788), **C.** este trimis, împreună cu nepotul acestuia, Alexandru, și însoțit de cărturarul sîrb Dositei Obradovici, pentru studii la Leipzig. Prin activitatea sa, **C.** se încadrează, alături de Leon Gheuca, în mișcarea iluministă din Moldova reprezentată de boieri cărturari și patrioți, cu tendințe antifanariote (unii dintre ei, ca Iordache Darie Dărmănescu, Constantin Palade, fiindu-i protectori), sprijiniți în acțiunea lor cultural-politică de loja francmasonică din Moldova, de care nu era străin nici **C.** Acesta urcă treptele ierarhiei ecleziastice, ca episcop de Huși (1796—1803) și de Roman (1803—1826), lăsînd apoi cele două eparhii urmașului său, Meletie, în grele datorii. Fire intolerantă, nu-l va ierta nici în pragul morții (primăvara anului 1826) pe iero-

monahul Meletie, care reuşise, prin intrigi, să-i ia locul la Roman, în timpul tulburărilor din 1821, cînd C. retras în Bucovina, ajutase, se pare, date fiind învinuirile turcilor şi cunoscutele sale sentimente antiotomane, pe eterişti.

Bun cunoscător al unor limbi străine (franceza, germana, greaca, poate şi rusa), C. s-a orientat, influenţat şi de Leon Gheuca, spre realizarea unor traduceri, urmînd ca ulterior să devină, el însuşi, susţinătorul unor traducători. Din 1787 s-a păstrat manuscrisul *Taina francmasonilor*, traducere din Gabriel Perau, după ediţia franceză de la Amsterdam, din 1778, făcută din îndemnul şi cu cheltuiala paharnicului Iordache Darie Dărmănescu. Scopul traducerii, argumentat de C. în prefaţă, era de a reabilita, prin informaţii exacte, francmasoneria. Tot din franceză, el face, în 1793, prima traducere românească (păstrată într-un manuscris incomplet, care nu poate indica dacă originalul fusese tălmăcit integral) a unui roman picaresc, *Viaţa domnului Heruvim de la Ronda*, după opera lui Lesage, *Bacalaureatul de Salamanca*. Un reflex al interesului stîrnit în Principate de operele lui Voltaire, în special de cea care dădea o nouă interpretare problemei orientale, legate de Poarta otomană, este şi traducerea lui C., din 1792, *Istoria craiului Sfeziei, Carol XII*, făcută după textul ediţiei princeps, din 1731. Calitatea traducerii, păstrată în trei copii manuscrise, ultima, din 1812 (descoperită la Putna în 1939), dezvăluie un om cultivat, capabil să explice cititorilor, prin mici adăugiri personale, unele date istorice, geografice ş.a. C. stăpîneşte bine limba originalului, versiunea sa avînd puţine stîngăcii : calchierea unor construcţii frazeologice proprii francezei, redarea prin perifraze a unor cuvinte dificile. El dovedeşte un deosebit simţ al limbii în folosirea, bine dozată, a turcismelor, grecismelor şi a altor termeni de origine străină, majoritatea de provenienţă franceză. Înainte de 1794 şi, apoi, mai tîrziu, C. traduce două din cele trei părţi ale operei alegorice, cu caracter filozofic şi moral-educativ, de circulaţie europeană în epoca iluminismului, romanul *El Criticón* al lui Baltasar Gracián y Morales. Primele nouă capitole din text sînt tipărite, sub titlul *Critil şi Andronius*, la Iaşi, în 1794, prin grija şi cu o prefaţă a lui Iacov Stamati. Traducerea ultimelor capitole (10—13) ale primei părţi şi partea a doua a romanului, cu excepţia capitolului al patrulea, se păstrează în două copii manuscrise din 1840 şi, respectiv, 1827. C. traduce romanul spaniol prin intermediul versiunii greceşti, apelînd, poate, şi la versiunea franceză a textului ⟨10, 12⟩ sau folosind două traduceri greceşti din secolul al XVIII-lea ⟨14⟩. O serie de particularităţi lingvistice ale textului îl individualizează ca traducător pe C. Nu lipsesc elementele arhaice, cele regionale, proprii graiului din Bucovina, unele calcuri lingvistice, numeroasele neologisme de provenienţă latină, neogreacă, franceză, germană, rusă. Nu este exclus ca manuscrisul *Despre ştiinţa stihiilor*, cuprinzînd, în principal, traduceri din J.-B. Massillon, Fénelon, Epictet, atribuit pînă în prezent lui Leon Gheuca, să aparţină de fapt lui C. Dintre lucrările geografice, la modă în secolul al XVIII-lea, conţinînd noutăţi exotice pentru cititorii români, C. traduce, prin 1795, după intermediar grecesc, o lucrare despre cele două Americi — *Istoria Americăi*. Ca episcop de Roman, el patronează traducerea făcută de dascălul grec, acuzat de raţionalism, Metodie Antracitul : *Păstorul oilor cuvîntătoare*. C. colaborează, de asemenea, cu profesorul grec D. Gobdelas, ajutîndu-l să alcătuiască, în greceşte, o *Economie practică şi generală*. Faima învăţăturii lui C. pare să fi depăşit graniţele Moldovei, căci un protejat al său, ardeleanul Nicola Nicolau, îi dedică traducerea din Pierre Blanchard, *Plutarh Nou*, publicată la Buda, în 1819.

— **Tr. :** Baltasar Gracián y Morales, *Critil şi Andronius*, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1794. **Ms. :** Gabriel Perau, *Taina francmasonilor* (1787), B.A.R., ms. 451 ; Voltaire, *Istoria craiului Sfeziei, Carol XII* (1792), B.C.U., ms. IV—5, B.A.R., ms. 4619 ; Lesage, *Viaţa domnului Heruvim de la Ronda* (1793), vol. I, B.A.R., ms. 46 ; [Autor neidentificat], *Istoria Americăi*, B.A.R., ms. 40, B.C.U., ms. IV—17, vol. I (1800), vol. II (1795) ; Baltasar Gracián y Morales, *[Critil şi Andronius]* (1840), B.A.R., ms. 5654, *Istoria lui Critil şi Andronius* (1827), B.A.R., ms. 2740.

— 1. Melchisedec, *Chronica Huşilor, 389—392* ; 2. Melchisedec, *Chronica Romanului*, II, *174—190* ; 3. Erbiceanu, *Ist. Mitropoliei, 46, 77, 116, 124, 165, 167, 345, 406, 408* ; 4. N. Iorga, *Francmasoni şi conspiratori în Moldova secolului al XVIII-lea*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. VIII, 1927—1928 ; 5. Olga Cosco, *Primele cărţi franceze traduse în româneşte. Istoria lui Carol al XII-lea de Voltaire*, CEL, I, 1934 ; 6. Ion I. Nistor, *O traducere din Voltaire în arhiva mănăstirii Putna*, JML, XXVIII, 1939, 1—12 ; 7. Dan Simonescu, *Manuscrisele literare din biblioteca Universităţii „Cuza Vodă", Iaşi*, SCR, I, 1943 ; 8. Popovici, *Studii*, I, *103, 127—128* ; 9. Ariadna Camariano, *Spiritul revoluţionar francez şi Voltaire în limba greacă şi română*, Bucureşti, [Cartea românească], 1946, *143—144* ; 10. Dan Simonescu, *Un roman spaniol în Moldova secolului al XVIII-lea*, ALN, 1946, 45—63 ; 11. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *579* ; 12. Duţu, *Coordonate, 218, 224—225, 227* ; 13. *Ist. filoz. rom.*, I, *171—172* ; 14. Ariadna Camariano-Cioran, *Precizări şi identificări privind unele traduceri româneşti din greacă (sec. al XVIII-lea)*, RITL, XXII, 1973, 2 ; 15. N. A. Ursu, *Un roman francez tradus în secolul al XVIII-lea*, CRC, X, 1975, 14 ; 16. N. A. Ursu, *Traducătorul necunoscut al romanului „Critil şi Andronius"*, LR, XXVI, 1977, 4.

A. S.

CLOPOTELE, ziar politic şi literar apărut la Iaşi de la 28 aprilie 1868 pînă în iunie 1871 şi de la 7 mai pînă în octombrie 1872. C. a avut o apariţie neregulată şi de aceea nu i se poate stabili periodicitatea. În primul an apărea săptămînal, duminica. Orientarea politică este antibrătienistă. Articolele sînt scrise într-un stil greoi şi vetust. Partea literară, mai interesantă, are o rubrică de satiră la care colaborau Gh. Tăutu, N. Roiu şi I. G. Athanasiadi. Se republică şi *Corespondenţie între doi amorezi sau Limba românească la anii 1832 şi 1822* de N. Istrati, în care scriitorul urmărise obţinerea unui comic de limbaj prin folosirea unui amestec de grecisme, slavonisme şi arhaisme. Textul era însă, la 1868, anacronic şi fără finalitate. B. P. Hasdeu şi C. Bolliac sînt criticaţi în două articole nesemnate, primul pentru că în loc să se dedice ştiinţei face politică, iar cel de-al doilea pentru inconsecvenţa atitudinii. Ironiile greoaie, uneori chiar deplasate, abundă şi în aceste articole.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *132—133*.

R. Z.

CLOPOTUL, publicaţie politică şi literară apărută la Bucureşti între 16 şi 18 aprilie 1879. Este o gazetă cu caracter propagandistic, scrisă de Gr. H. Grandea cu prilejul alegerilor parlamentare în vederea revizuirii constituţiei. Pentru partea literară, C. este continuarea gazetei „Bucegiu", redactată tot de Grandea. Literatura tipărită este molipsită de morbul grandiosului şi al tenebrelor romantice. Se republică un fragment din „romanţul" *Misterele românilor*, care vrea să înfăţişeze istoria unei familii daco-romane de la Traian pînă la 1880. Balada *Dolca*, subintitulată *Cîntec de la Ceahlău*, un basm cules din Dolj, *Dracul şchiop*, şi *Cîntecul lui Mihai Viteazu* completează sumarul literar al gazetei.

R. Z.

CLOPOTUL, gazetă politică şi literară apărută la Craiova între 10 septembrie 1883 şi octombrie 1884. Nu s-au păstrat decît primele douăzeci şi patru de nu-

mere şi numărul 32 din 5 iunie 1884. Totuşi, „L'Indépendance roumaine" din 14 octombrie 1884 mai anunţa încă apariţia gazetei craiovene, al cărei director era gazetarul liberal Panache Niculescu. Partea literară a fost probabil îngrijită de Traian Demetrescu, statornic colaborator cu versuri, cronici literare şi cronici dramatice. Panache Niculescu, deşi cam agramat, pare să fi fost un personaj interesant, prieten bun în tinereţe cu N. Filimon, care îl ţinea la curent cu proiectele lui literare şi care îi arătase, cu puţin timp înainte de moarte, manuscrisul volumului al doilea din *Ciocoii vechi şi noi*, intitulat *Ciocoii noi*. Lui N. Filimon i se dedică, dealtfel, o bine scrisă prezentare, ce însoţea primul fragment din nuvela *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala*, publicată în foileton. În continuare a apărut şi *Mateo Cipriani*. Gazeta susţine literatura originală, inspirată mai ales din istoria patriei, recomandă difuzarea scrierilor lui N. Filimon, Gh. Sion şi, ca o bună reprezentantă a literelor craiovene, înscrie în rîndul scriitorilor demni de a fi citiţi şi pe Aug. Peşacov. Cu altă ocazie, se protestează împotriva neglijării autorilor „naţionali", adică a poeţilor V. Alecsandri, D. Bolintineanu, N. Nicoleanu, Gh. Sion, Gr. H. Grandea şi I. P. Bancov. În foileton, **C.** a mai publicat *Monastirea Sinaia* de Gh. Sion, o traducere a lui Rogard (poate un pseudonim al lui Tr. Demetrescu) din Schiller *(O faptă mărinimoasă)* şi două articole semnate Hayda *(Din viaţa lui Milton* şi *O gîndire poetică)*. Destul de bogată este colaborarea lui Tr. Demetrescu. În numărul 12, el publică *Noaptea de septembrie* şi, după aceea, versuri aproape în fiecare număr. O cronică la spectacolul cu *Moara roşie* de X. de Montépin (piesa era localizată de I. P. Bancov), îi dă prilejul să afirme necesitatea unei critici curajoase, ca o condiţie a dezvoltării teatrului pînă la stadiul unei instituţii de cultură şi moralitate.

R. Z.

COBILANSCHI, Simeon (25.V.1842, Frumosu, j. Suceava — 26.VII. 1910), publicist. După ce, în 1868, a terminat cursurile Facultăţii de teologie din Cernăuţi, a fost hirotonisit preot. Din 1879 a fost preot în Gura Humorului, apoi, între 1882 şi 1886, în Corovia, iar din 1886, în Buninţi. Numit exarh în 1896, este mutat la o biserică din Cernăuţi. Foarte activ şi întreprinzător, **C.** a desfăşurat o vie activitate de educare a ţăranilor din satele în care a preoţit, înfiinţînd case de citire şi bănci populare. În aceleaşi scopuri, el a editat, ca proprietar şi redactor, „Steluţa", gazetă „pentru poporul român de la ţară". Apărută în satul Corovia, era cea dintîi gazetă românească pentru ţărani din Bucovina. Preocupat de bunăstarea sătenilor, **C.** a prelucrat şi un manual de morală şi economie politică de M. I. Rapet. În sfîrşit, avînd un predecesor şi, poate, un model, în I. Slavici (cu *Popa Tanda)*, inspirîndu-se şi dintr-o povestire de H. Zschokke, el a scris nuvela *Dumitru Stan* (1884). Într-o limbă prea puţin şlefuită, chiar greoaie pe alocuri, **C.** încearcă să realizeze o povestire moralizatoare. Dar stîngăciile compoziţiei, tonul didacticist, concepţia nu o dată vădit conservatoare (sătenii ar fi săraci întrucît, lăsători din fire, nu au mai fost siliţi de boieri să lucreze) transformă nuvela *Dumitru Stan* într-o nereuşită.

— *Dumitru Stan*, Cernăuţi, Tip. Arhiepiscopală, 1884.

— 1. *Encicl. rom.*, I, *869* ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *142—143*.

D. M.

COCEA, Sofia (15.VI.1839, Fălticeni — 27.X.1861, Vaslui), scriitoare. Născută în familia unui modest administrator de moşie, **C.** îşi începe învăţătura într-un pension din Iaşi, o continuă la Tîrgu Neamţ şi o termină, în vara anului 1856, la Şcoala centrală din Iaşi. Cererea prin care solicita caimacamului N. Vogoride o bursă pentru a face în străinătate studii de pedagogie îi este respinsă. Se căsătoreşte, în 1859, cu profesorul G. Hrisoscoleu. A fost profesoară la Tîrgu Neamţ şi Vaslui. În anii premergători Unirii Principatelor a colaborat la cele mai însemnate gazete unioniste : „Tribuna română", „Reforma", „Gazeta poporului", „Zimbrul", „Foiletonul Zimbrului", „Românul", „Dacia", „Steaua Dunării", precum şi la „Gazeta de Moldavia" a lui Gh. Asachi.

La treisprezece ani (1852), **C.** traduce romanul *Palmira şi Flaminia sau Secretul* de M-me de Genlis şi tot din limba franceză drama *Maria sau Mustrările de cuget a unei mame* de Al. Duval. Subiectul piesei i se pare imoral cenzorului Gh. Asachi, care propune interzicerea ei. Dar Secretariatul de Stat nu ratifică propunerea, apreciind drept nefondate acuzele aduse traducerii. Prin concepţiile ei politice, susţinute cu vivacitate stilistică şi pasiune în cele patruzeci şi două de articole publicate, **C.** se încadrează în grupul publiciştilor şi scriitorilor care, în deceniul următor revoluţiei de la 1848, au pregătit atmosfera favorabilă Unirii. Aria temelor dezbătute este cuprinzătoare şi înglobează atît realităţile interne — situaţia economică şi socială nesatisfăcătoare a ţăranului, inegalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, starea învăţămîntului şi a culturii naţionale ş.a. —, cît şi relaţiile externe ale Principatelor, privite cu o surprinzător de matură pătrundere. Stilul este nervos, argumentele sînt folosite cu iscusinţă şi ironia îşi face loc printre rînduri. Unele inadvertenţe lexicale, neologismele greoi adaptate sau nepotrivit folosite nu sînt caracteristice, în genere, scrisului ei. Şcoala publicistică şi polemică la care a deprins meşteşugul gazetăriei este aceea a lui M. Kogălniceanu. Poeziile care au rămas de la **C.**, zece cu totul, păstrează aerul epocii. Sînt, cele mai multe, versuri ocazionale, scrise sub impresia evenimentelor (plecarea trupelor ruseşti la 1854) sau inspirate de întîmplări din viaţa ei. *Un poet român* celebrează, în maniera poetică a anilor 1850, activitatea artistică şi politică a lui V. Alecsandri, iar *Stelei Dunării* este o odă închinată celei mai însemnate gazete unioniste. Ardoarea politică copleşeşte însă inspiraţia. Ziaristă şi polemistă de talent, una din iniţiatoarele mişcării feministe autohtone, militantă unionistă, **C.** avea vocaţia deschizătorilor de drumuri. Soarta i-a fost însă potrivnică.

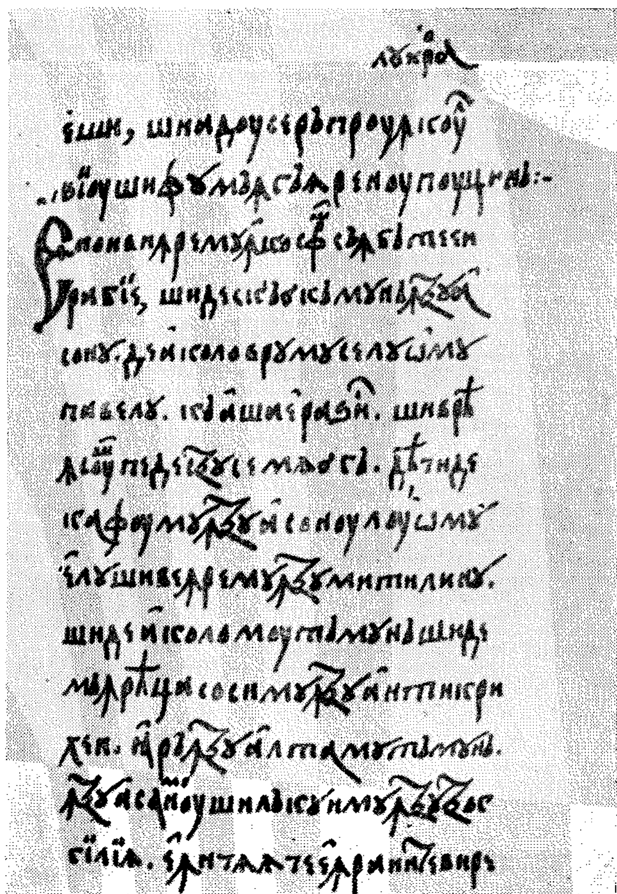
— *Operile doamnei Sofia Chrisoscoleu, născută Coce*, pref. Iulia A[ricescu], Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862. — **Tr. :** M-me de Genlis, *Palmira şi Flaminia sau Secretul*, Iaşi, 1852 ; Al. Duval, *Maria sau Mustrările de cuget a unei mame*, Iaşi, 1852.

—1. Iulia A[ricescu], *[Viaţa Sofiei Cocea]*, în *Operile doamnei Sofia Chrisoscoleu, născută Coce*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862 ; 2. Radu Rosetti, *Despre cenzura în Moldova*, IV, Bucureşti, Göbl, 1907, *6—7, 45* ; 3. Emilgar [Emil Gârleanu], *Sofia Hrisoscoleu*, A, XIII,

1902, 1—2 ; 4. Profira C. Groholschi, *O ziaristă română*, Piatra Neamț, Tip. Steinberg, 1919 ; 5. Xenopol, *Ist. românilor*, XIV, *102, 107* ; 6. I. A. Bassarabescu, *O scriitoare necunoscută din epoca Unirii Principatelor*, București, Tip. Cartea românească, 1940 ; 7. J. Byck, *O pamfletară acum o sută de ani*, GL, V, 1958, 10 ; 8. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *60, 67—68* ; 9. Paraschiva Cîncea, *Sofia Cocea (1839—1861)*, București, E.Ș., E.E.R., 1975.

R. Z.

CODICELE VORONEȚEAN, manuscris din secolul al XVI-lea, reprezentînd copia unei traduceri românești a unor texte religioase (*Faptele apostolilor* și trei epistole sobornicești, una a apostolului Iacob și două ale apostolului Petru). Particularitățile paleografice și lingvistice ale acestui manuscris au constituit o dovadă pentru vechimea sa. Considerat o descoperire prețioasă, el a fost studiat amănunțit și publicat de I. G. Sbiera cu titlul *Codicele Voronețean* (1885). Cercetătorii problemei începuturilor scrisului în limba română l-au inclus în categoria *textelor rotacizante*, presupuse a fi cele mai vechi texte românești păstrate. Folosindu-se criterii lingvistice, paleografice, istorice, culturale și filigranologice, au fost propuse diferite date și locuri ale scrierii acestor texte. În elucidarea problemei datării și localizării, un rol important l-a avut stabilirea cauzei determinante a curentului de traduceri religioase. În urma comparării critice și a sintetizării diferitelor argumente, s-a ajuns la concluzia că primele texte datează, în general, din întîia jumătate a secolului al XVI-lea și că au fost scrise pe un teritoriu încă imprecis delimitat (Maramureș, Transilvania, Banat sau Moldova). Explicația apariției primelor traduceri a fost căutată fie într-un curent extern (husitismul, catolicismul, luteranismul), fie în dezvoltarea firească a culturii naționale, necesitatea impunerii limbii proprii fiind urgentată de evenimente interne. Toate teoriile au, însă, și argumente nefondate, neverificabile. Dar, dincolo de aceste incertitudini, textele rotacizante sînt foarte importante pentru studiul istoriei limbii literare. Ele reprezintă un stadiu al dezvoltării limbii noastre și sînt o mărturie a efortului de întemeiere a unei culturi în limba română.

— *Codicele Voronețean*, îngr. și introd. Ion G. Sbiera, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1885.

— 1. Ion G. Sbiera, *Studiu asupra Codicelui*, în *Codicele Voronețean*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1885, *253—353* ; 2. A. Densușianu, *Ist. lit.*, *184—185, 189—191* ; 3. I. A. Candrea, *Monumentele cele mai vechi de limbă românească*, NRR, vol. III, 1901, 36, vol. IV, 1901, 37 ; 4. N. Iorga, *Mișcarea husită. Răspîndirea ei între români*, SDIR, VII, 1904, partea III, *XV—XLI* ; 5. Ioan Bianu, *Despre introducerea limbii românești în biserica românilor*, București, Tip. Göbl, 1904 ; 6. Alexie Procopovici, *Despre nazalizare și rotacism*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXX, 1908 ; 7. Nicolae Drăganu, *Două manuscripte vechi, Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, București, Socec, 1914, *1—9* ; 8. T. Palade, *Cînd s-a scris întăi românește ?*, A, XXVI, 1915, 7—10 ; 9. I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, I, București, Socec, 1916 ; 10. Bărbulescu, *Curente*, *45—78, 92—96* ; 11. Pascu, *Ist. lit. XVI*, *31—62* ; 12. Iorga, *Ist. lit.*, I, *100—124* ; 13. Alexandru Rosetti, *Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle*, Paris, Champion, 1926, *8—10, 32—41* ; 14. Milan P. Șesan, *Originea și timpul primelor traduceri românești ale Sf. Scripturi*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1939 ; 15. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *49—53* ; 16. Șt. Ciobanu, *Începuturile scrisului în limba românească*, București, Tip. Națională, 1941 ; 17. Ciobanu, *Ist. lit.*, *127—157, 335—336* ; 18. M. Șesan, *Introducerea limbii române în biserică*, MA, II, 1957, 11—12 ; 19. Șt. Pașca, *Probleme în legătură cu începutul scrisului românesc. Versiunile românești din secolul al XVI-lea ale „Apostolului"*, CLG, II, 1957 ; 20. Al. Rosetti, *Cu privire la datarea primelor traduceri românești de cărți religioase*, LR, VII, 1958, 2 ; 21. Pandele Olteanu, *Contribuții la studiul slavonismelor lexicale din textele rotacizante. I. Substantivele*, SCL, XI, 1960, 3 ; 22. P. P. Panaitescu, *Începuturile scrisului în limba română*, SMIM, IV, *117—189* ; 23. Al. Rosetti, *Despre data primelor traduceri românești de cărți religioase și despre curentele culturale din secolul al XVI-lea*, LR, X, 1961, 3 ; 24. Piru, *Ist. lit.*, I, *54—59* ; 25. Pandele Olteanu, *Contribuții la studiul elementelor slave din cele mai vechi traduceri românești. II. Verbe, adjective, adverbe, prepoziții, particule*, LL, VI, 1962 ; 26. Gavril Istrate, *Limba română literară*, București, Minerva, 1970, *15—32* ; 27. Pandele Olteanu, *Contribuții la problema începuturilor și promovării scrisului românesc*, LL, VIII, 1964 ; 28. *Ist. lit.*, I, *284—290* ; 29. Panaitescu, *Începuturile*, *29—44, 67—97* ; 30. Ion Gheție, *Localizarea textelor vechi românești după criterii lingvistice*, SCL, XVI, 1965, 3 ; 31. Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, E.L., 1968, *468—474* ; 32. Ion Gheție, *Maramureșul anilor 1500 — patrie a textelor rotacizante ?*, LR, XVII, 1968, 3 ; 33. Ion Gheție, *Note asupra localizării vechilor texte românești după criterii lingvistice*, LL, XVII, 1968 ; 34. Ion Gheție, *Textele rotacizante și originile scrisului literar românesc. Chestiuni de metodă*, SLF, I, *189—241* ; 35. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *94—97* ; 36. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *50—51* ; 37. Ion Gheție, *Cîteva observații filologice asupra Codicelui Voronețean*, SCL, XXII, 1971, 3 ; 38. Ion Gheție, *Hîrtia sileziană și textele rotacizante*, LR, XXI, 1972, 6 ; 39. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, E.A., 1974, *70—79, 90—99* ; 40. Cornel Rădulescu, *Primele traduceri românești ale cărților de ritual, secolele XVI—XVIII*, GBS, XXXIV, 1975, 5—6 ; 41. Ion Gheție, *Moldova și textele rotacizante*, LR, XXV, 1976, 3.

C. T.

CODRESCU, Teodor (1.IV.1819, Iași — 23.III.1894, Iași), jurnalist, traducător și scriitor. A început cursurile școlii primare la Galați, după care, rămas orfan, se mută la Iași și este înscris la Academia Mihăileană, pe care o absolvă în 1838. Urmează apoi doi ani cursul de filozofie ținut de P. M. Câmpeanu și, alți doi ani, cursul de drept roman al lui Damaschin T. Bojincă. Este numit profesor suplinitor la clasa începătoare de franceză a Academiei Mihăilene, dar, după definitivare, va părăsi școala în semn de pro-

test împotriva încercărilor de a se face din franceză o limbă de predare obligatorie în Academia Mihăileană. În 1844, **C.** va fi angajat profesor de română al beizadelei N. Vogoride, plecînd împreună cu acesta la Constantinopol. În timpul mișcării de la 1848, fără a se situa deschis de partea revoluționarilor, le-a sprijinit oarecum poziția, traducînd și publicînd într-un ziar constantinopolitan doleanțele pașoptiștilor moldoveni. Între anii 1848 și 1853, este din nou profesor la Academie, predînd istoria. Din anul 1849, a lucrat și în cabinetul diplomatic al domnitorului Gr. Al. Ghica. A fost, o vreme, cenzor al publicațiilor din Moldova și apoi director al Arhivelor Statului din Iași. Preocupările lui **C.**, multiple, nu sînt susținute totdeauna de o pregătire corespunzătoare. Cu toate acestea, el a știut să răspundă cu promptitudine diverselor necesități culturale ale epocii. În 1841 a tipărit o *Mică gramatică franceză pentru învățătura tinerimii moldo-române*, a tradus alte gramatici franceze, a alcătuit un dicționar francez-român și un altul german-român (ambele în cîte două volume). Împreună cu D. Gusti, a tipărit un abecedar, un catehism, o carte de citire, o istorie a românilor — toate manuale frecvent folosite la vremea lor. În 1850, în colaborare cu Gh. Săulescu, T. Stamati, P. Casimir și D. Gusti, a înființat tipografia „Buciumul", tipărind aici, între altele, multe materiale prounioniste, precum și ziare, ca „Steaua Dunării". Pasionat al istoriei, **C.** a reușit să culeagă un impresionant număr de documente referitoare la trecutul românilor, pe care le-a tipărit apoi în 25 de volume, sub titlul *Uricariul*. Pentru aceasta, a fost ales membru corespondent al Academiei Române, în 1886. Tot sub îngrijirea lui au apărut și diverse culegeri de acte oficiale referitoare la politica externă a Principatelor Române, precum și traduceri din A. Thiers, J. Garnier și N. Suțu. Avîndu-l pe **C.** redactor, au apărut și cîteva ziare, printre cele mai bune ale timpului: „Zimbrul" (1850), „Foiletonul Zimbrului" (1855) și „Buciumul român" (1875). Jurnalist priceput, abil în a se strecura printre opreliștile puse de stăpînire, **C.** a știut să atragă pe unii scriitori de valoare și să-și anime publicațiile prin cîteva principii democratice. În ziarul său „Buciumul român" a văzut pentru prima dată lumina tiparului *Țiganiada*, opera lui I. Budai-Deleanu. Din 1872, a condus — o vreme împreună cu I. S. Bădescu — „Noul curier român".

În 1838, elev fiind, **C.** a format cu alți tineri o „societate literară" menită să sporească numărul traducerilor în limba română. El însuși traduce, în acest an, dedicînd-o lui C. Conachi, o povestire moralizatoare, *Istoria tînărului Enric de Aizenfels sau Modul cum învață un copil păzit din leagăn de către tîlhari a cunoaște pe D[um]nezeu*. Au urmat apoi foarte numeroase traduceri, publicate în „Albina românească", timp de aproape opt ani, și, cîteodată, și în „Icoana lumei". Dar gustul șovăielnic al lui **C.** se îndreaptă cu precădere către scriitori obscuri ori mediocri cu totul, pe care nu totdeauna îi amintește. Rareori se întîlnește cîte un nume ca Al. Dumas ori E. Scribe. Ca traducător, meritul său principal este de a fi dat, în 1853, cea dintîi versiune românească a lucrării *Coliba lui Moșu Toma sau Viața negrilor în sudul Statelor Unite din America* de Harriet Beecher Stowe, sprijinind astfel mișcarea de emancipare socială din Principate. Pentru Teatrul Național din Iași, **C.** a mai tălmăcit un mare număr de piese, cu deosebire vodeviluri, care au fost jucate mai bine de un deceniu. Printre acestea: *Glenarvon sau Puritanii de Londra, Abatele de l'Epée, Viața unui comedier sau Molière, Banditul, Contesa de Poloboc, Fiica lui Dominic, Paul și Paulina, Femeia bacalului, După amiază.*

Ca scriitor, **C.** a plecat mai întîi de la prelucrări (*Călătoria unei crăiese, Norocirea de a fi furat*), continuînd, în linia „Daciei literare", cu unele destul de izbutite povestiri despre Pepelea — snoave extrase din folclor. În 1844 îi apare volumul *O călătorie la Constantinopoli*, cuprinzînd însemnări despre capitala imperiului turcesc. Stîngaci cînd este vorba de a mînui metafora și imaginea, **C.** se arată mai priceput în prezentarea orașului, a monumentelor și curiozităților lui, toate înregistrate cu o meticulozitate uneori excesivă. Mai interesante sînt însemnările despre aspecte ale vieții sociale, religioase și familiale din imperiu. Descrierea unui răsărit de soare pe mare este una dintre primele în proza românească.

În 1846, **C.** oferă Teatrului Național din Iași vodevilul într-un act *Soldatul prujitor*. Bazată pe un quiproquo, intriga este derulată cu îndemînare, fără însă a fi susținută și de un limbaj nimerit, căci autorul apelează prea adesea la expresiile familiare, chiar vulgare. Perseverînd, el va scrie o nouă piesă, *Plăieșul logofăt mare*. Dramă istorică în cinci acte, aceasta nu e cu totul inabilă. Păstrîndu-se în tiparele romantice, piesa are în centru înfruntarea dintre Stan Plăieșul, considerat reprezentant al bunului simț popular, și Despot Vodă. Anticipînd cu aproape patru decenii personajul omonim al lui V. Alecsandri, acesta e un straniu amestec de despotism și toleranță, predispus mai curînd să filozofeze asupra vieții decît să conducă țara. Iubire, crimă, complot, adulter alcătuiesc schema piesei lui **C.**, ilustrativă pentru anul în care a fost scrisă (1846).

— *Călătoria unei crăiese*, AR, XI, 1840, *363—365, 368—370, 372—374, 376—378*; *Norocirea de a fi furat*, AR, XI, 1840, *407—409, 411—414*; *Pepelea se tocmește argat la un român numit Vasile Răuț*, AR, XII, 1841, *365—367, 369—371, 373—374*; *Teatru din Iași*, AR, XIII, 1842, *17—20*; *Belisarie*, Iași, Institutul Albinei, 1843; *O călătorie la Constantinopoli*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844; *Teatrul Național*, AR, XVII, 1845, 333—335; *Soldatul prujitor*, Iași, Institutul Albinei, 1846; *Cîntece și giocuri române*, ZB, I, 1850, 7; *Teatrul Național*, ZB, I, 1850, 32, 42, II, 1851, 2; *Plăieșul logofăt mare. Mozaic istoric și literar*, Iași, Tip. Buciumului român, 1876; ed. 2, tr. în limba italiană de C. Th. Codrescu, pref. Th. D. Speranția, București, Tip. Ionescu, 1907; *Amintiri despre Gheorghe Asachi*, A, II, 1890, 6. — **Tr.**: [Autori neidentificați], *Istoria tînărului Enric de Aizenfels sau Modul cum învață un copil păzit din leagăn de către tîlhari a cunoaște pe D[um]nezeu*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1838, *Cine poate răspunde pentru sine?*, AR, XII, 1841, 64—66, *Abatele (egumenul) de Săn-Gall*, AR, XVIII, 1846, *135—136, 143—144*, *Amintiri din bivuacuri și din cîmpiile bătăliei în cursul rezbelului din Ungaria*, ZB, I, 1850, 1—45; *Zamfira — Epizod din Levant. Solitarul*, Iași, Tip. Buciumului român, 1852; Lord Feeling, *Nasul roșu*, AR, XII, 1841, *99—101*; Anne Noble, *Naufrîngerea vasului Kit*, AR, XII, 1841, *138—140, 141—143, 146—148*; H. Berthoud, *Cîntătoarea pe ulițe*, AR, XIII, 1842, *11—16, 22—23, 28*, *Sonata diavolului*, AR, XIII, 1842, *82—84, 86—88*; Léo Lespès, *Stricătoriul de încuietori*, AR, XIII, 1842, *98—99, 101—102*; Eug. Guinot, *Un al doilea bărbat*, AR, XIII, 1842, *156—168*; H. Lucas, *Cele două cîntătoare*, AR, XIII, 1842, *355—356, 359—360, 362—364, 367—368*; Contesa Dash, *Mihail Cantemir moldovanul*, Iași, Tip. Buciumului român, 1851; Harriet Beecher Stowe, *Coliba lui Moșu Toma sau Viața negrilor în sudul Statelor Unite din America*, I—II, pref. (*O ochire istorică asupra sclăviei*) M. Kogălniceanu, Iași, Tip. Buciumului român, 1853; [E. Scribe, H. Berthoud, A. des Essarts, Paul de Kock, Al. Dumas], în *Foiletonistul*

cuprinzătoriu de felurite nuvele, Iaşi, Tip. Buciumului român, 1853. Ms. : [Autor neidentificat], *Banditul*, A.S.I., ms. 274.

— 1. Pop, *Conspect*, II, 73—74 ; 2. Theodor Codrescu, EV, II, 1894, 337, 339 ; 3. L. Predescu, *Contribuţiuni la istoria literaturii române*, A, XXXIX, 1932, 1—3 ; 4. C. H. Niculescu, *O dramă românească reprezentată la Napoli în 1879*, Bucureşti, 1942 ; 5. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, 50—52 ; 6. D. Ivănescu, *Teodor Codrescu*, FGA, 67—83 ; 7. Moraru, *Fiz. lit.*, 130—131 ; 8. Bucur, *Istoriografia*, 31—32 ; 9. Mircea Zaciu, *Redescoperirea Orientului*, VTRA, III, 1973, 4.

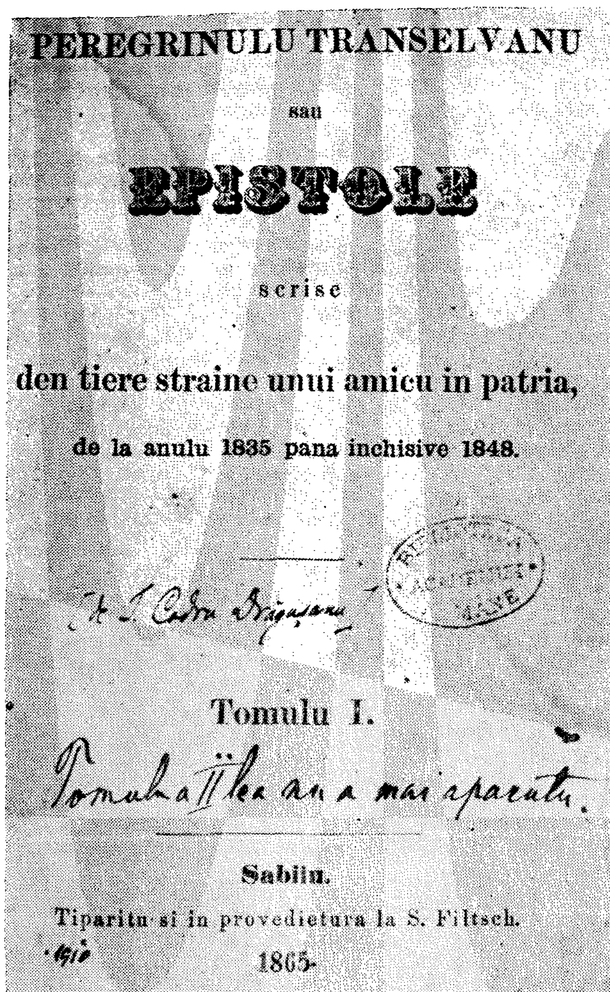
D. M.

CODRU-DRĂGUŞANU, Ion Germaniu (9.XI.1818, Drăguş, j. Braşov — 26.X.1884, Sibiu), scriitor. Feciorul lui Adam Plăeşu Codru (Codrea), zis şi Adam al lui German, **C.-D.** nu şi-a luat niciodată în serios ascendenţa nobiliară, cu toate că strămoşii lui, plăieşi mulţi dintre ei, fuseseră răsplătiţi încă din veacul al XVII-lea cu titluri şi blazoane pentru serviciile pe care le prestau în regimentele grănicereşti. Foarte instruit — cunoştea limbile latină, neogreacă, germană, franceză, italiană, engleză, rusă, maghiară — **C.-D.** a fost un autodidact, cu studii răzleţe. Învaţă mai întîi la şcoala din sat şi la şcoala grănicerească din Viştea de Jos. Se pare că a făcut şi studii gimnaziale la Braşov, orientîndu-se spre profesiunea de învăţător. Venind sorocul cătăniei, **C.-D.**, copist în cancelaria unei companii din ţinutul Făgăraşului, se hotărăşte să fugă peste munţi, în Ţara Românească (1835). Un scurt răstimp e ţîrcovnic la Călăraşii Vechi, funcţie de care se plînge în poema *Doamne fereşte* (1836). Se angajează, apoi, ca practicant la cancelaria administrativă. În fine, la Tîrgovişte, e preceptor de limba germană. Cîteva luni de zile **C.-D.**, bucureştean acum, încearcă să urmeze la colegiul „Sf. Sava", ca elev la clasa a treia de „umanioare". Secretar la o familie boierească, întreprinzătorul tînăr, care ştie să se facă preţuit atît prin farmecul persoanei lui, cît şi prin orizontul larg de cunoştinţe, are şansa de a fi primit în suita domnitorului Al. D. Ghica, care plănuia un voiaj în Apus. Cutreierînd (octombrie 1838 — martie 1839) oraşe ca Viena, Milano, Roma — unde contemplă cu emoţie vestigiile Antichităţii latine — **C.-D.** capătă gustul drumeţiei. Cu primul prilej, el ia din nou calea străinătăţii (din iunie 1840 pînă în ianuarie 1841). Străbate Austria, Germania, poposeşte la Londra şi la Paris, unde se angajează girant la o bibliotecă de împrumut, iar de aici, curier într-o familie rusească, pleacă în septembrie 1842 la Petersburg, unde ajunge în februarie 1843. Dîndu-se drept literat maghiar poliglot, e angajat de un prinţ rus ca secretar privat, în care calitate îl va însoţi pe acesta în călătoria lui prin ţările apusene (aprilie 1843 — februarie 1844). Încă un popas la Paris şi, cu aceasta, itinerarul consemnat şi în jurnalul de călătorie al peregrinului ia sfîrşit. Revenit la Petersburg, la capătul celei de-a cincea călătorii, îl prinde dorul de ţară. În august 1845 e din nou la Bucureşti, unde, probabil, lucrează o vreme ca pedagog în familia lui I. Cîmpineanu. În anul şcolar 1847—1848 se află institutor, pe numele său Ioan Codrea, la o şcoală elementară din Ploieşti. Cîştigat de tezele lingvistice ale şcolii latiniste, **C.-D.**, semnînd Ioane Germaniu Codru, scoate acum o lucrare de morfologie (*Rudimentele gramaticei române* — 1848), respectînd cu sfinţenie principiile lui Aug. T. Laurian. În timpul revoluţiei de la 1848 e desemnat de către N. Bălcescu comisar de propagandă pentru judeţul Prahova. Un patetic *Adio la 1848* avea să apară în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". Reîntors în Transilvania, **C.-D.** are să îndeplinească acolo o serie de funcţii, administrative şi şcolare. O scurtă retragere peste munţi, şi revine iarăşi în Ardeal, unde exercită funcţii mai mult sau mai puţin obscure. Marele hoinar, mai cuminţit acum, se consacră publicisticii, desfăşurînd totodată o intensă activitate în domeniul instrucţiei şi educaţiei, cum şi pe tărîm cultural, în spiritul reprezentanţilor Şcolii ardelene. În 1860, face parte din comisia filologică de la Sibiu, care urmărea aplicarea sistemului etimologic în publicaţiile ardelene. În acelaşi an e numit adjunct pretorial, ceva mai tîrziu vicecăpitan de Făgăraş. Ca deputat de Haţeg, în dieta federală de la Sibiu, el susţine drepturile limbii române în administraţie şi justiţie (1863). Către sfîrşitul vieţii, e secretar al Comitetului averilor mănăstireşti (Sibiu, 1880), vicepreşedinte al Astrei şi preşedinte al „sedriei orfanale" din Făgăraş.

Împărtăşind convingeri democratice, inspirat de filozofia raţionalistă din secolul luminilor, **C.-D.**, proclamînd că a sosit „timpul luminării şi al dezmorţirii", nu osteneşte să propovăduiască luminarea maselor prin înfiinţarea de şcoli în limba naţională, prin cultură şi educaţie. Este un orator înzestrat, plin de vervă şi deosebit de mobil, precum în conferinţa *O umorescă veridică* (1870), o spirituală prezentare a satului Drăguş. Nu e singurul prilej cînd foloseşte resursele elocinţei sale. Pedagogul naţional, care este acum **C.-D.**, mai cuvîntează la inaugurarea şcolii din Cincul-Mare şi în alte asemenea şedinţe festive, la examene de sfîrşit de an, în Sinodul ortodox al Făgăraşului, în alegeri sinodale sau la congrese bisericeşti.

Lipsite de orice valoare sînt cele cîteva încercări literare ale lui **C.-D.**, de fapt nişte anodine tălmăciri. E vorba de *Banditul fără voie*, nuvelă de tip romantic, cu subiect italian (semnată Ion Codru), de *Ziarul mizerului vicariu din Wiltschire* (1852), după O. Goldsmith, şi de poema cu tendinţă morală *Svaturile unui părinte bun către fiul său* (1865). Neglijabilă este şi poezia *Blastemul vermilor din popor* (1859), satiră a celor răspunzători de starea de înapoiere a norodului. De remarcat ar fi doar traducerea poeziei *Blestemul poetului* de Uhland. Ca scriitor, **C.-D.** a avut parte de un destin postum. Cu un lexic şi o ortografie destul de greu lizibile, jurnalul său de călătorie, apărut într-o perioadă cînd genul nu se bucura încă de o prea mare consideraţie, a trecut aproape neobservat. Conceput sub formă de scrisori, memorialul (*Peregrinul transelvan sau Epistole scrise den tiere straine unui amic in patria, de la anul 1835 pana inchisive 1848*), care presupune o primă redactare în chiar timpul peregrinării europene a scriitorului, e definitivat ceva mai tîrziu, prin 1861. Fără semnătură, scrisorile au apărut ca foiletoane în „Concordia", între 17 martie 1863 şi 19 ianuarie 1864 (*Cîteva epistole ale unui peregrin transilvan, revăzute şi ajustate după 25 de ani*). Alte trei epistole, din corpul unui al doilea volum — anunţat, însă neapărut — sînt publicate în „Familia" din Pesta (două în 1869 şi a treia în 1879). Călător pasionat, de mare anvergură, **C.-D.** descoperă peisajul european cu încîntare şi deseori cu voluptate. Ager şi uimitor de receptiv, el are gustul observaţiei sociale, făcînd subtile disocieri de psihologie comparată, fiind totodată înclinat spre reflecţia morală. Scriitorul este un moralist şi un psiholog

PEREGRINULU TRANSELVANU

sau

EPISTOLE

scrise

den tiere straine unui amicu in patria,

de la anulu 1835 pana inchisive 1848.

Tomulu I.

Sabiiu.

Tiparitu si in provedietura la S. Filtsch.

1865.

pătrunzător, apt de a sesiza esențialul, trecînd în revistă obiceiuri și moravuri, fapte de artă și cultură, locuri istorice, instituții, în ceea ce au ele caracteristic. Dornic de aventură, el este, în același timp, un observator profund și perspicace în marginea fenomenului social-politic. Nemulțumit de întocmirea socială din Țara Românească, iubitor de progres și civilizație, scriitorul, nutrind aspirații liberale și democratice, are simpatii republicane, menind patriei lui să devină un stat independent.

Pe plan literar, autorul e un descriptiv, fără putere de invenție epică, și un umorist superior. El relatează cu naturalețe și dezinvoltură, într-un stil oral cel mai adesea, căruia anecdota, proverbul, zicătoarea îi dau culoare și prospețime. Temperament lucid și mai degrabă sceptic, **C.-D.** nu se lasă în voia înduioșării (decît atunci cînd își evocă meleagurile natale, copilăria) sau a retorismului, deși coarda patetică și entuziasmul (cînd deplînge decadența viței latine sau exaltă romanitatea poporului său) nu-i lipsesc. Fire pozitivă, el este prea puțin poet pentru a fi răscolit în fața unei capodopere ori a unei priveliști. Peisajul apare doar ca o ambianță a panoramei sociale. Natură rustică, în fond, dar rafinată prin instrucție, cugetare și îndelungi peregrinări, realist și romantic, **C.-D.** e o înzestrare complexă, aproape duală, în stare să ironizeze corosiv, pînă la șarjă, dar și cu propensiuni, poate artificioase, către sublim. E un artist spontan, stăpîn pe variate nuanțe de umor, e volubil și familiar, ușuratic uneori, dar capabil în același timp de meditația încordată și solitară. Cu toată concepția lingvistică eronată, dogmatică (de unde și numeroasele latinisme și italienisme care îi încarcă lexicul), **C.-D.**, avizat cunoscător și al limbii populare, posedă un stil ager și elocvent. Prețios ca document de epocă, jurnalul peregrinului transilvan este una din cele mai încîntătoare și instructive scrieri care au ilustrat literatura noastră de călătorie.

— *Blastemul vermilor din popor*, FMIL, XXII, 1859, 44 ; *Peregrinul transelvan sau Epistole scrise den tiere straine unui amic in patria, de la anul 1835 pana inchisive 1848*, I, îngr. S. Filtsch, Sibiu, 1865 ; *Călătoriile unui român ardelean în țară și în străinătate (1835—1844) (Peregrinul transilvan)*, îngr. Const. Onciu, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910 ; ed. 2, 1923 ; *Peregrinul transilvan*, îngr. Șerban Cioculescu, București, Cugetarea, 1942 ; ed. îngr. și pref. Romul Munteanu, București, E.S.P.L.A., 1956 (la *Addenda : Cuvînt scolastic* și *O umorescă veridică*). — Tr. : O. Goldsmith, *Ziarul mizerului vicariu din Wiltschire*, FMIL, XV, 1852, 47—48, 50—52, XVI, 1853, 1, 3, 4 ; [Autori neidentificați], *Svaturile unui părinte bun către fiul său*, F, I, 1865, 15, *Banditul fără voie*, Graz, Gieslar ; Uhland, *Blestemul poetului*, T, VII, 1874, 2.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *169* ; 2. N. Iorga, *Un scriitor țăran : Ion Codru Drăgușanu*, RI, IV, 1918, 4—7 ; 3. Cl. Isopescu, *Il viaggiatore transilvano Ion Codru Drăgușanu e l'Italia*, Roma, 1930 ; 4. Simionescu, *Oameni*, II, *250—257* ; 5. G. T. Kirileanu, *De-ale lui Ion Codru Drăgușanu*, FF, XVI, 1941, 1 ; 6. Călinescu, *Ist. lit., 157—158* ; 7. Vianu, *Arta*, I, *108—116* ; 8. Șerban Cioculescu, *Un mare nedreptățit : I. Codru-Drăgușanu*, RFR, VIII, 1941, 2, 3 ; 9. Șerban Cioculescu, *I. Codru Drăgușanu după documente inedite*, PL, VII, 1942, 4 ; 10. Em. Bucuța, *Călătoriile lui I. Codru Drăgușanu*, T, LXXIII, 1942, 5 ; 11. I. Breazu, *Contribuții la biografia lui I. Codru Drăgușanu*, SL, II, 1943 ; 12. Corneliu Albu, *Peregrinul transilvan. Un neîndreptățit : Ion Codru Drăgușanu*, București, Universul, 1943 ; 13. P. Drăghici, *I. Codru Drăgușanu, „Peregrinul transilvan" (1835—1844)*, LUC, III, 1943, 4 ; 14. Petru Comarnescu, *Călătoriile pentru cunoaștere ale lui Dinicu Golescu și Codru Drăgușanu*, RFR, X, 1943, 5 ; 15. Bezviconi, *Profiluri, 63—67* ; 16. Șerban Cioculescu, *Familia lui I. Codru-Drăgușanu*, K, III, 1944, 4—5 ; 17. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 133—137* ; 18. N. N. Condeescu, *Ion Codru-Drăgușanu și Franța*, Sighișoara, Tip. Neagu, 1946 ; 19. H. Zalis, *Interesantele roade ale călătoriilor lui I. Codru-Drăgușanu*, ST, VI, 1955, 8 ; 20. Șerban Cioculescu, *La reeditarea lui Ion Codru-Drăgușanu*, GL, III, 1956, 41—43 ; 21. Marin Sîrbulescu, *Umorul peregrinului transilvan*, TR, I, 1957, 23 ; 22. Dumitru Pop, *Ion Codru Drăgușanu și cultura populară*, Cluj, 1961 ; 23. *Ist. lit.*, II, *572—579* ; 24. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *517—520* ; 25. D. Popovici, *Ion Codru Drăgușanu*, LL, XXIV, 1970 ; 26. Nicolae Balotă, *Peregrinul transilvan Ion Codru Drăgușanu*, TR, XV, 1971, 11—14 ; 27. Șerban Cioculescu, *Ion Codru Drăgușanu*, RL, V, 1972, 16 ; 28. I. Negoițescu, *Ion Codru Drăgușanu*, VR, XXVI, 1973, 12 ; 29. Radu Rațiu și Flaviu Sabău, *Ion Codru-Drăgușanu, Jurnal*, MS, V, 1974, 1 ; 30. Șerban Cioculescu, *Data nașterii lui Ion Codru Drăgușanu și altele*, RL, VII, 1974, 9 ; 31. Șerban Cioculescu, *Scrisorile „peregrinului transilvan"*, RL, VII, 1974, 22 ; 32. Mircea Popa, *Biografie și creație la Ion Codru-Drăgușanu*, RITL, XXVII, 1978, 1.

F. F.

COLECTORUL LITERAR PENTRU AMBE SEXE, revistă literară săptămînală apărută la Piatra Neamț între 2 ianuarie și 20 februarie și între 22 mai și 5 iunie 1877. Din această revistă, care își propunea să publice romane, nuvele, varietăți și anecdote, s-au scos zece numere, redactate și tipărite cu deosebită îngrijire. Administrator și redactor era N. Miculescu, publicist informat, cum dovedește literatura pe care o traduce. La revistă au colaborat C. Hogaș, Gr. Melidon, S. Miculescu și N. V. Scurtescu, fiecare din ei publicînd versuri. În afară de N. Miculescu, autor și de fabule scrise cu oarecare spirit, mai traduceau I. Dimitriu și I. Costescu, primul din Ponson du Terrail, iar al doilea din E. Sue. Redactorul revistei tălmăcește din Derjavin, Schiller, precum și din mai puțin cunoscuții F. Sirana, E. I. Richter și G. Richardt, în timp ce S. Miculescu transpunea *Marsilieza* în versuri avîntate.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *135*.

R. Z.

COLINDĂ, specie folclorică în care se încadrează poezia cîntată (uneori recitată) cu ocazia obiceiurilor calendaristice de iarnă, mai rar la alte sărbători din cursul anului. **C.** (denumită și *colind*) aparține genului liric prin caracterul de urare, celui epic — prin narațiune, și are elemente dramatice concretizate uneori în adevărate spectacole. Este prezentată la fiecare casă, de multe ori cu acompaniament de instrumente muzicale, și fiecare gazdă răsplătește pe colindători. Funcția ei a evoluat de la cea primitivă, magico-ritualică, la una actuală, de urare și felicitare. Deși textul **c.** cuprinde numeroase elemente creștine, originea sa străveche, păgînă, este confirmată de reminiscențele din mitologia antică, de rosturile magice asemănătoare cu cele ale descîntecului, de elemente de ritual, ca bătăi de tobe, refrenuri neînțelese. Textele în întregime laice ale unor variante probează și ele originea precreștină a **c.**

În ajunul Crăciunului se practică două forme diferite de **c.**: cea a copiilor (numită în unele locuri „Moș Ajun“ sau „apițură“) și a colindătorilor tineri sau maturi, care este tipul cel mai răspîndit și mai consistent. **C.** se poate cînta dimineața („zăorit"), seara sau noaptea. De multe ori este individualizată după situația socială sau civilă a gazdei. Există **c.** pentru logofăt, primar, preot, păstor, agricultor, pescar, dar și pentru copil mic, fată mare, flăcău, bătrîn, văduv, ba chiar pentru animalele domestice. Transmiterea urării se face indirect, printr-o alegorie în care cel colindat este pus în situații favorabile și i se atribuie calități excepționale. De pildă, **c.** pentru flăcău idealizează frumusețea, iscusința și vitejia tînărului, pe cînd **c.** pentru fată cuprinde portrete delicate ale unor fete harnice, înțelepte și neasemuit de frumoase. În ambele tipuri de **c.** se urează tinerilor, sub formă de aluzie sau direct, să se căsătorească. Cea mai frecventă structură compozițională se bazează pe alternarea de planuri: real — fantastic — real, introducerea și finalul constituindu-se în formule cristalizate. Cele mai multe **c.** conțin refrene, al căror sens este, adeseori, greu de descifrat. În cursul narațiunii apar personaje fabuloase, se poartă dialoguri, se pun întrebări retorice și se utilizează des metafora. **C.** religioasă cuprinde episoade biblice, uneori apocrife, cu unele implicații filozofice, dar nu ating valoarea artistică a **c.** tradiționale. Ea este supusă unei tendințe de laicizare, încît se ajunge la viziunea unui dumnezeu cioban „cu fluierul la tureac / Și cu mîna pe baltag“. Pasajele epice se înrudesc sau se confundă adeseori cu teme de baladă, legendă sau chiar basm (motivul mioritic, căsătoria fratelui cu sora ș.a.). Marea varietate melodică se datorează păstrării melodiilor arhaice și adaptării unora mai noi, de origine liturgică. În ziua de Crăciun începe **c.** „cu steaua" — prin excelență religioasă și de origine cultă — cu variantele ei locale „globul" sau „luceafărul", care se cîntă pînă la Bobotează. Colindătorii poartă cu ei o stea împodobită cu hîrtii colorate și iconițe cu scene biblice. În ajunul Anului nou se colindă fie **c.** de la Crăciun (fetele și femeile), fie **c.** agrară, *plugușorul (copiii și bărbații). În unele părți, în Moldova, aceste două forme coexistă. În prima zi a Anului nou urările au forme diferite după zona geografică. În Moldova, se merge cu „semănatul“, ca o continuare a „aratului“ din seara precedentă, făcîndu-se urări scurte și aruncîndu-se, simbolic, semințe de cereale. În Muntenia, forma respectivă de **c.** se numește „sorcovă". Urarea este însoțită de lovituri ușoare cu crengi înflorite, sugerînd, ca și „semănatul“, un cult al fertilității și rodniciei. „Vasilca" este o **c.** răspîndită în sudul țării și are ca element specific un cap de porc (cîteodată o păpușă), ornat cu podoabe stridente, pe care îl poartă colindătorii pe o tavă. Pare a fi o **c.** a țiganilor casapi de la curțile boierești, dar nu este exclus să reprezinte și perpetuarea unui ancestral cult animalier. Pe arii restrînse se întîlnesc și forme mai puțin ample de **c.**, cum este cea de Bobotează („chiraleisa" sau „iordănitul"). „Lăzărelul“, de la Sfîntul Lazăr, pare a fi o manifestare a unui ritual păstoresc, peste care s-au suprapus straturi cu conținut ortodox. **C.** de Paști și cea de Sf. Nicolae apar sporadic și sînt ecouri ale unor obiceiuri religioase din țările Europei centrale și occidentale. Deși obiceiul colindatului este răspîndit la mai toate popoarele europene, românii l-au păstrat în formele cele mai grăitoare pentru originea și semnificația lui. Elemente ale **c.** se regăsesc în creația poetică a lui St. O. Iosif, I. Pillat, L. Blaga, V. Voiculescu, Otilia Cazimir ș.a.

— At. M. Marienescu, *Poezia poporală. Colinde culese și corese*, Pesta, Tip. Herz, 1859 ; P. Băncilă, *Colindele Crăciunului și ale Paștilor*, Sibiu, Tip. Closius, 1875 ; Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, Tip. Națională, 1880 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885 ; Ion al lui G. Sbiera, *Colinde, cîntece de stea și urări la nunți*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1888 ; A. Bârseanu, *Cincizeci de colinde*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1890 ; T. Daul, *Colinzi și cîntece poporali*, Arad, Tip. Diecezană, 1890 ; N. Păsculescu, *Literatura populară românească*, București, Socec, 1910 ; Alexiu Viciu, *Colinde din Ardeal. Datine de Crăciun și credințe poporane*, București, Socec—Sfetea, 1914 ; Sabin V. Drăgoi, *303 colinde cu text și melodie*, Craiova, Scrisul românesc, [1930] ; C. Brăiloiu, *Colinde și cîntece de stea*, București, Tip. Oltenia, 1931 ; Gh. Cucu, *200 colinde populare*, îngr. C. Brăiloiu, București, Adevărul, 1936 ; Ion Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, I—III, Focșani, Tip. Cultura, 1933—1948 ; G. Breazul, *Colinde*, București, F.R.L.A., [1938] ; Gh. Neagu, *Colinde din Ialomița*, Roșiori de Vede, Lumina poporului, 1946 ; *La luncile soarelui*, îngr. și pref. Monica Brătulescu, București, E.L., 1964 ; Ioan Brezeanu și Gh. Nadoleanu, *Pe-un picior de plai*, Galați, 1967 ; Béla Bartók. *Ethnomusikologische Schriften. Faksimile Nachdrucke. IV. Melodien der rumänischen Colinde (Weihnachtslieder)*, îngr. D. Dille, Budapesta, Musica, 1968 ; Ioan Brezeanu, *La izvoarele cîntecului*, Galați, 1969 ; *Folclor din Moldova*, I—II, București, E.L., 1969 ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, V, pref. Ovidiu Papadima, București, Minerva, 1970 ; Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, îngr. și introd. I. Oprișan, București, Minerva, 1975.

— 1. G. Dem. Teodorescu, *Noțiuni despre colindele române*, București, Tip. Tribunei române, 1879 ; 2. S. Mangiuca, *Colinda. Originea și însemnătatea ei astronomică și călendarică*, CJG, 1882, *1—44* ; 3. Gaster, *Lit. pop.*, *459—474* ; 4. Ar. Densușianu, *Colindele și himnele vedice*, RTL, I, 1893, 1 ; 5. Marian, *Sărbătorile*, I ; 6. D. Dan, *Hailerui Doamne*, NRR, III, 1901, 26 ; 7. Pamfile, *Sărbătorile* ; 8. Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, București, Cartea românească, 1920 ; 9. Caraman, *Substratul* ; 10. P. Caraman, *Obrzed Koledowania u Slowian i u Rumunów*, Cracovia, 1933 ; 11. P. Caraman, *„Descolindatul“ (to xetragudisma) dans le sud-est européen*, Sofia, 1936 ; 12. C. Brăiloiu, *Colindele d-lui G. Breazul*, București, Monitorul oficial, 1938 ; 13. G. Breazul, *Colindele..., Întîmpinare critică*, Craiova, Scrisul românesc, [1938] ; 14. N. Cartojan, *Colindele cu steaua*, București, Monitorul oficial, 1938 ; 15. Vercescu, *Datini* ; 16. G. Ciobanu, *Colindele și muzica religioasă*, București, Tip. Cărților bisericești, 1947 ; 17. V. Adăscăliței, *Elemente laice în colinda românească*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; 18. *Ist. lit.*, I, *18—27* ; 19. Monica Brătulescu, *Contribuții la cercetarea poeticii colindelor*, REF, XII, 1967, 6 ; 20. Viorica Niscov, *Note privind aspecte funcționale ale colindei*, RITL, XVII, 1968, 1 ; 21. Ovidiu Bîrlea, *Colindatul în Transilvania*, AMET, 1965—1967, *247—304* ; 22. Marin Buga, *Tipuri de structuri compoziționale în colindele românești*, REF, XIV, 1969, 1 ; 23. C. Mohanu, *Obiceiul colindatului în Țara Loviștei*, REF, XV, 1970, 3, 4, 6 ; 24. Vrabie, *Folclorul*, *194—222* ; 25. Ioan Brezeanu, *Colindul laic din zona Dunării de Jos*, Cluj, Universitatea „Babeș—Bolyai“, 1971 ; 26. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *132—171*.

L. C.

COLUMNA LUI TRAIAN, publicație periodică științifică și culturală editată la București între 2 martie 1870 — mai 1875, ianuarie 1876 — decembrie 1877 și ianuarie 1882 — decembrie 1883. Pînă în septembrie 1870, revista apare de două ori pe săptămînă, pentru a ieși apoi săptămînal ; din 15 septem-

COLUMNA LUI TRAIANU

brie 1872 devine bilunară, iar de la 1 iunie 1873, lunară. Periodicul era condus, la fel cu gazeta politică și literară „Traian“, pe care o continuă, de B. P. Hasdeu. În primii ani (1870—1871), predomină preocupările politice, Hasdeu păstrînd, în bună măsură, nu numai direcția de acțiune, ci și mijloacele publicistice întrebuințate pînă atunci. Este criticat guvernul de coaliție conservator-liberal, este atacat deseori M. Kogălniceanu, ministrul de Interne, acuzat de a fi instaurat un regim personal ; împotriva lui Carol I și a celor ce îl susțin se scriu diatribe necruțătoare, deși uneori antidinasticismul savantului se tempereazå din motive de tactică. Cu timpul, însă, interesul lui Hasdeu pentru lupta politică se atenuează. Articolele politice apar mai rar, din 1872 editorialul este înlocuit cu studii științifice sau cu versuri, iar din 1875 revista capătă un caracter preponderent științific și literar. Această transformare este, dealtfel, comentată chiar de Hasdeu într-un articol-program din primul număr al anului următor, în care se arată că periodicul va urmări probleme de strictă specialitate, din domeniile istoriei, lingvisticii și „psicologiei poporane“, cu o mare grijă pentru elementul autohton și balcanic, pentru culegerea de material. Colaboratorii politici ai revistei, alături de Hasdeu, care este autorul celor mai multe editoriale și articole de polemică, sînt G. Missail, N. V. Scurtescu, Gr. G. Tocilescu și, în 1877, D. A. Sturdza. Hasdeu publică și contribuții de istorie sau lingvistică, articole de critică literară, note polemice împotriva Junimii, continuînd astfel campania din „Traian“, versuri, precum și comedia *Trei crai de la răsărit* (sub titlul *Orthonerozia*). Cu scrieri literare colaborează și Gh. Sion, I. Vulcan, N. V. Scurtescu, M. Zamphirescu, A. Densușianu, M. Gregoriady de Bonacchi, Ciru Oeconomu. Lui N. Nicoleanu și Al. Depărățeanu li se tipăresc postum cîteva scrieri. Piesa istorică *Dan și Ancuța* îi aparține lui N. V. Scurtescu, iar drama într-un act *Monumentul de la Călugăreni* lui V. Maniu. Alăturîndu-se lui Hasdeu, A. Densușianu atacă, în *Poeziile lui Gr. Alexandrescu*, „noua direcție“ maioresciană, încercînd să susțină că T. Maiorescu ar fi plagiat teoriile estetice ale filozofului german Fr. Th. Vischer. Un amplu studiu despre Homer al lui Z. Demarat, articole și studii istorice de A. I. Odobescu, A. D. Xenopol, Al. Papadopol-Calimah, C. Esarcu, Gr. G. Tocilescu, contribuțiile de filologie ale lui M. Gaster sau cele pedagogice ale lui B. Constantinescu stau alături de numeroasele colaborări științifice ale lui Hasdeu. Cu un articol de G. Missail, *Datinile, obiceiurile și tradițiunile poporului român*, fără valoare științifică, se inaugurează rubrica de folclor a revistei, în care, alături de prețioasele studii și comentarii date de Hasdeu, apare un bogat material folcloric, din toate regiunile românești, cules de S. Fl. Marian, D. Miron (balade sîrbești, basme și doine), A. Vodă, M. Pompiliu, G. Dem. Teodorescu, Gr. G. Tocilescu, P. Ispirescu, I. Procopovici (doine din Bucovina) și P. Olteanu (doine din Hațeg). Se republică balade din colecția lui At. M. Marienescu, C. D. Aricescu dă o încercare biografică dedicată lui Iancu Jianu, însoțită de literatura populară închinată celebrului haiduc, și, tot el, un *Cîntec poporan despre Eliad ;* anecdote și satire publică P. Ispirescu și S. Fl. Marian. Numeroase studii de folclor și de etnografie, precum și recenzii amănunțite ale colecțiilor de literatură populară editate în acei ani (colecția lui N. A. Caranfil, apărută la Huși, în 1872, sau cea de cîntece bulgărești a lui V. Ciolac din 1872), aparțin, de asemenea, directorului revistei, care, la rubrica de bibliografie, semnala și lucrări sau reviste de folcloristică din străinătate. Alte articole dedicate folclorului scriu și A. Densușianu, Em. Kretzulescu, G. Dem. Teodorescu, A. D. Xenopol (*Ceva despre literatura poporană*, republicat din „Convorbiri literare“), Gr. G. Tocilescu, P. Ispirescu, M. Gaster, Gh. Chițu. Prin aceste contribuții, în primul rînd prin cele ale lui Hasdeu, care deschid drumul cercetării comparative în folclor, și prin textele populare publicate, revista este una dintre cele mai însemnate publicații folcloristice din secolul al XIX-lea.

— 1. [B. P. Hasdeu], *[Articol-program]*, CT, VII, 1876, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *136* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *134—135* ; 4. O. Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian“ și „Columna lui Traian“)*, SIL, *217—334* ; 5. M. Drăgan, *B. P. Hasdeu*, Iași, Junimea, 1972, *99—135* ; 6. V. Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, Minerva, 1974, *123—145*.

R. Z.

COMICUL, revistă literară apărută la Focșani în 1885 (de la 1 septembrie) și 1886. Această publicație era editată și redactată de actorul I. Lupescu, autor, între altele, al comediei cu cîntece *Vlăduțu mamei*. C. insera programele trupei teatrale din Focșani conduse de Lupescu, făcînd reclama cuvenită și publicînd textele pieselor din repertoriu, cele mai multe scrise chiar de director, apoi cantonetele, „cînticelele comice“ și versurile comediografului, majoritatea imitate după V. Alecsandri. I. Lupescu avea însă și ideile lui despre teatru, pe care le comunica în editoriale redactate, ca și piesele, neîngrijit, idei reductibile, de fapt, la una singură : direcția teatrelor ar trebui să nu uite piesele autorilor modești, care nu se laudă prin jurnale. Era vorba, evident, de el însuși, dramaturg care avea circa 180 de manuscrise cu melodrame, comedii, compoziții și prelucrări, „moderne și de bun gust“, gata oricînd de a fi reprezentate. După șapte numere, ieșite la intervale neregulate, revista își suspendă apariția.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *137*.

R. Z.

COMOARA LITERARĂ, periodic săptămînal, care republică scrieri literare apărute în alte reviste, tipărit la București în anii 1889, 1890, 1891. Era editat de librarul Pinath. Scriitorii aleși sînt M. Eminescu, D. Bolintineanu, Duiliu Zamfirescu, D. Teleor, N. Nicoleanu, G. Crețeanu. D. Stăncescu publică adeseori snoave. Din literatura străină se traduce mult, dar nu și bine, mai ales din Al. Dumas, Paul Féval, Paul de Kock, V. de Féréal și Jules Verne. C.l. este, poate, o curiozitate editorială și tipografică, dar apariția ei relativ îndelungată arată că răspundea unei cereri și unei nevoi de lectură a celor fără mijloace materiale.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *137—138*.

R. Z.

CONACHI, Costache (14.IX.1778, Ţigăneşti, j. Galaţi — 4.II.1849, Ţigăneşti, j. Galaţi), poet. Fiu al vornicului Manolachi Conachi şi al Ilenei, născută Cantacuzino, primeşte învăţătură în familie cu profesori particulari, între care Fleury, refugiat francez cu convingeri republicane, şi-şi completează instruirea la Şcoala domnească, ajungînd unul din cei mai de seamă cărturari ai epocii, bun cunoscător al limbilor greacă, franceză, turcă şi slavonă. Ocupă succesiv rangurile şi funcţiile de comis, agă, vornic de aprozi şi vornic de poliţie în Iaşi, logofăt, vistiernic, mare logofăt. A fost chiar contracandidat al lui Mihail Sturdza la tronul Moldovei. Redactor al Regulamentului organic, unde a introdus capitole care pun premisele viitoarei uniri a celor două Principate, **C.** a participat efectiv la alcătuirea şi apoi la traducerea *Codului Calimah*, fiind pentru un timp chiar „ţiitor al locului" de mare logofăt al Dreptăţii. A fost membru şi sprijinitor al Societăţii de medici şi naturalişti din Iaşi, şi-a manifestat atitudinea patriotică în privinţa învăţămîntului şi a locului limbii naţionale în şcoală.

Între preocupările serioase şi lucrative ale gospodarului, ale sobrului şi moralistului boier de la Ţigăneşti, şi poezia sa există o evidentă neconcordanţă. Lirica erotică a lui **C.**, de un senzualism excesiv, este expresia mentalităţii şi a vieţii clasei boiereşti de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea, cu reflexe din neoanacreontismul grec şi din clasicismul decadent francez — „mica poezie franceză" a secolului al XVIII-lea. Prin caracterul lor reprezentativ, poeziile sale ajung să creeze un stil literar, să fie cunoscute prin intermediul copiilor manuscrise, deşi prima ediţie, postumă, apare cu mult după ceea ce s-a denumit „epoca Conachi", într-o perioadă de afirmare a literaturii române moderne.

Ca formaţie intelectuală, poetul era iniţiat în cultura europeană, cunoştea fie direct, fie prin intermediu grecesc, literatura şi ideologia politică a Franţei celei de-a doua jumătăţi a secolului al XVIII-lea, iar în traducerile sale ori chiar în activitatea administrativă se remarcă prin unele atitudini avansate. Totuşi poziţia socială a logofătului şi a marelui latifundiar se face simţită în spolierea răzeşilor, pentru rotunjirea imenselor sale proprietăţi, în rezistenţa faţă de unele înnoiri. Este la **C.** o oscilaţie între *ideile iluministe* şi *mentalitatea conservatoare*. În traducerea parţială, dar de o incontestabilă valoare, a operei *An Essay on Man* de A. Pope, se întîlnesc aprecierile posibilităţilor omului de a cunoaşte şi stăpîni natura, elogiul raţiunii umane, critici la adresa războiului şi a comportării inumane a cuceritorilor spanioli în America. La fel, în traducerea textului *Privire politicească a Evropii toate din anul 1825* sînt prezente conştiinţa existenţei claselor, pledoarii pentru emanciparea popoarelor, rezerve faţă de nobilime, simpatie şi înţelegere faţă de producătorii de bunuri materiale, afirmarea necesităţii unui sistem constituţional şi asigurării prin lege a drepturilor.

Unele încercări dramatice a căror importanţă constă mai mult în fondul de critică socială şi de moravuri, cum sînt *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zic Căbujan şi cavaler Cucoş*, scrisă în colaborare cu Neculai Dimachi şi Dumitrache Beldiman, *Giudecata femeilor, Amoriul şi toate harurile*, precum şi o altă comedie, doar schiţată, sînt primele comedii culte păpuşăreşti din literatura română. Cu toată importanţa pe care autorul însuşi a acordat-o preocupărilor sale politice şi administrative ori activităţii culturale concretizate în traduceri şi adaptări, posteritatea l-a consacrat mai cu seamă prin lirica sa erotică, de o puternică factură senzuală. S-a petrecut un fenomen asemănător, într-o anumită măsură, cu al modelului său îndepărtat, Petrarca, rămas în conştiinţa literară a umanităţii prin *Canzoniere* şi nu prin operele de erudiţie. Chiar dacă nu există dovezi certe ale unei influenţe directe, unele apropieri sînt surprinzătoare, poetul moldovean este petrarchizant, fără a-şi cunoaşte modelul. Poezia lui **C.** este cu precădere închinată amorului. Dintre trecătoarele lui iubiri se detaşează pasiunea durabilă pentru Smaranda Negri, Zulnia din poezie, căreia îi închină cele mai reuşite pagini. Fără o notabilă tradiţie cultă, puţin receptiv faţă de creaţia folclorică, dezavantajat de stadiul de atunci al limbii literare şi artistice, fără virtualităţile unui poet de amplă respiraţie, **C.** a încercat să transpună în artă accidentalul, existenţa cotidiană şi tribulaţiile amoroase prin intermediul unui limbaj legat nemijlocit de mentalitatea feudală şi de prosternarea religioasă. În planul artei literare **C.** nu reuşeşte decît uneori să transfigureze simţirea în substanţă şi imagine poetică, iar intensitatea unor trăiri se traduce adesea prin oftaturi, văicăreli, bocete şi leşinuri. Dar alături de etalarea tuturor peripeţiilor erotice ori chiar în această lipsă de discreţie şi de interiorizare există şi o apreciabilă doză din zbuciumul adevărat al poetului şi versurile lui confirmă acea permanentă pendulare, şi ea petrarchistă, între senzualism şi spiritualizare, între amorul *sacru* şi amorul *profan*. *Lirica sa nu* sugerează, ci mai mult explică şi analizează. Şi totuşi, în limitele acestui stil, pentru că lipsa de discreţie caracterizează mai toată poezia lirică a vremii, poeziile închinate Zulniei ori cele scrise la moartea părintelui său conţin accente inedite, autentice,

dezvăluie sinceritatea simțirii, puternica pasiune ce le-a inspirat, efortul de a da expresie profunzimii sentimentului.

Raportate la stadiul de atunci al literaturii culte și ținînd seama de lipsa unui material lexical în stare să servească subtilitățile creației lirice prin încercarea de a da expresie unor trăiri emoționale, unor drame reale, unele poezii sînt remarcabile. *Amoriul din prieteșug*, mai degrabă narațiune despre iubire, cu inevitabile izbucniri lamentuoase, rămîne un elogiu al iubirii și al naturii părtașe, printre primele din literatura noastră. Unele poezii ocazionale surprind prin gingășie și spontaneitate ***(Darul umbreluței)***, printr-un fond meditativ ***(Săracelor tinerețe)***. Dincolo de sentimentalismul pitoresc și desuet, de senzualismul desfășurat, se desprind și sclipiri care prefigurează lirica eminesciană. Moartea Smarandei Negri, care se stinge la numai cîțiva ani după legalizarea legăturii lor, îi smulge accente și intonații care prevestesc pe alocuri acea „dulce minune" din *Floare albastră*, dar fără vibrația, fără sensul profund al nostalgiei eminesciene.

Meșteșugul stihurilor românești, un adevărat tratat de versificație, atestă că predispoziția spre poezie a lui **C.** nu era ocazională și periferică, ci vădește o preocupare constantă, cu prioritate cronologică și valorică, în direcția prozodiei, a tehnicii poetice.

În plan literar, atît pentru valoarea cît și pentru efectele pe care le-au avut în exersarea și modelarea limbii, se disting traducerile: ***Alchibiad sau Iubirea de sînăș fără măsură*** și ***Istoria lui Velisarie*** de Marmontel, *Narchez amorezatul de sîniș* (dată ca fiind „din *Metamorfozurile* lui Ovidie asupra mitologhiei", mai probabil după o versiune franceză), ***Cruzii elini cu jărtfă***, după o adaptare a lui Saint-Ange, ***Eloiza către Abeliard*** și ***Abeliard către Eloiza***, după o adaptare a lui V. Collardeau din același poet, ***Către Leandru că nu venea*** și ***Iulia către Ovidie*** de Ch.-J. Dorat și cu deosebire fragmente din tragediile ***Alzire, Zaïre, Oreste*** și poemul *Henriade* de Voltaire. Aceste traduceri (mai cu seamă eseul *Cercare de voroavă* după Pope) fac dovada unei remarcabile capacități de analiză, unei predispoziții epice, unei adevărate virtuozități în cunoașterea limbii și a capacității de transpunere a textului străin în echivalențe românești. Pentru vremea în care a trăit și a scris, **C.** a fost un om luminat, un cărturar și un jurist din cei mai cunoscuți, dar mai presus de toate unul din cei mai buni cunoscători și mai înzestrați mînuitori ai limbii române. Atitudinea lui **C.** de prețuire a limbii naționale, într-o epocă în care majoritatea marii boierimi vorbea și scria grecește ori franțuzește, este dealtfel teoretizată într-o scrisoare către mitropolitul Veniamin Costache, în care poetul argumentează necesitatea folosirii limbii române în învățămînt, din rațiuni patriotice și unioniste. Prin întreaga-i activitate și mai ales prin lirica sa, **C.** rămîne creatorul unui stil și poetul cel mai reprezentativ al perioadei de început a literaturii române moderne.

— *Poezii. Alcătuiri și tălmăciri*, îngr. Neculai Ionescu, Iași, Tip. Bermann, 1856 ; ed. îngr. Miron Pompiliu, pref. Caterina Vogoride-Konaki, introd. Vogoride-Konaki, Iași, Șaraga, 1887 ; *Poezii*, îngr. Ion Pillat, București, Cartea românească, 1942 ; *Scrieri alese*, îngr. Ecaterina și Alexandru Teodorescu, introd. Alexandru Teodorescu, București, E.L., 1963. **Ms. :** ***[Poezii]***, B.A.R., ms. 137, ms. 3592, ms. 5965, B.C.U., ms. III—36. — **Tr. :** M-me Cottin, *Matilda*, I—III, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844 ; [Dorat, Pope], în *Scrieri alese*, București, E.L., 1963. **Ms. :** Ovidiu, *Cruzii elini cu jărtfă*, *Pentru Polixeni*, *Polixeni fiica Ecavii*, *Jărtfirea Polixenii fiicii Ecavii și a lui Priam*, *Narchez amorezatul de sîniș*. B.A.R., ms. 137 ; Voltaire, *Alzire, Zaïre, Oreste, Henriade*, B.A.R., ms. 3696, ms. 137 ; Marmontel, *Istoria lui Velisarie*, B.A.R., ms. 137, *Alchibiad sau Iubirea de sînăș fără măsură*, B.A.R., ms. 1603 ; [Autori neidentificați], *Tragedia lui Lentor*, B.A.R., ms. 1697, ms. 1813, ms. 2661, ms. 2700, ms. 2739, ms. 3571, ms. 4746, ms. 5031, B.C.U., ms. VI — 259, *Privire politicească a Evropii toate din anul 1825*, B.A.R., ms. 423, ms. 5887.

— **1.** C. Conachi, *[Corespondență. Documente]*, DCM, I, *13—28, 188—196* ; **2.** C. Negri, *Logofătul C. Conachi*, RLT, I, 1855, 6, reed. în ITC, *469* ; **3.** G. Sion, *Suvenire despre poetul Conachi*, RCO, I, 1873, 1, 2 ; **4.** Pop, *Conspect*, I, *168—169* ; **5.** Gr. Andronescu, *Marele logofăt Costachi Konaki*, RELI, VII, 1886, 3 ; **6.** Vogoride-Konaki, *Schițe din viața logofătului Konaki*, CL, XX, 1886, 9 ; **7.** Alexandru Papadopol-Calimah, *Scrisoare despre Tecuci*, CL, XIX, 1886, 11 ; **8.** Vogoride-Konaki, *Schițe din viața și familia logofătului Konaki*, în C. Konaki, *Poezii. Alcătuiri și tălmăciri*, Iași, Șaraga, 1887 ; **9.** Ion Bianu, *Costachi Conachi*, RN, I, 1888, 4 ; **10.** Ioan N. Roman, *Poeziile lui Conachi*, CL, XXII, 1888, 4 ; **11.** P. Eliade, *Infl. fr., 339—342* ; **12.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *402—414* ; **13.** Gh. Ghibănescu, *Două scrisori ale lui Conachi*, A, XIII, 1902, 1—2 ; **14.** G. Bogdan-Duică, *Logofătul Costache Conachi*, CL, XXXVII, 1903, 1, 2, 4 ; **15.** G. Bogdan-Duică, *Costachi Conachi. Tragedia lui Lentor*, VR, I, 1906, 9 ; **16.** Gh. T. Kirileanu, *Ideea unirii la marele logofăt C. Conachi*, CL, XLIII, 1909, 1; **17.** Haneș, *Dezv. lb. lit., 31—34* ; **18.** Gh. T. Kirileanu, *Testamentul și pomelnicul marelui logofăt C. Conachi*, București, Göbl, 1909 ; **19.** Gh. Ghibănescu, *Ioan Sandu Sturza Voevod către C. Conachi*, A, XX, 1909, 11 ; **20.** N. Iorga, *La mormîntul lui Conachi*, NRL, II, 1910, 1 ; **21.** Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi, 309—357* ; **22.** N. Iorga, *Contribuții la istoria mai nouă a literaturii românești. Ceva despre Costache Conachi*, RI, VII, 1921, 4—6 ; **23.** Densusianu, *Lit. rom.*, II, *7—26* ; **24.** N. Cartojan, *Contribuții privitoare la originile liricii românești în Principate*, RF, I, 1927, 1—2 ; **25.** Ch. Drouhet, *Logofătul Konachi și poezia franceză a epocii*, VR, XXII, 1930, 1—3 ; **26.** Al. Ciorănescu, *O anecdotă despre Conachi*, VR, XXV, 1933, 4 ; **27.** Rașcu, *Alte opere, 7—34* ; **28.** Gh. Ungureanu, *Poetul Conachi organizator al arhivelor moldovenești*, RA, III, 1939, 8 ; **29.** Călinescu, *Ist. lit., 88—95* ; **30.** D. Furtună, *Mărturii despre C. Conachi*, AM, I, 1941, 1—4 ; **31.** Gh. T. Kirileanu, *Răzășii din Gîrlești în lupta cu logofătul Costache Conachi*, AM, I, 1941, 1—4 ; **32.** D. Popovici, *Pope și Conachi*, SL, I, 1942 ; **33.** Ciorănescu, *Lit. comp., 87—92* ; **34.** Popovici, *Studii*, I, *402—422* ; **35.** I. Massoff, *C. Conachi, primul nostru autor dramatic*, GL, III, 1956, 36 ; **36.** D. Florea-Rariște, *Recitind poeziile lui Conachi*, TR, I, 1957, 40 ; **37.** N. A. Ursu, *Tragedia „Oreste" a lui Voltaire tradusă de C. Conachi*, IL, XI, 1960, 9 ; **38.** Ecaterina Teodorescu, *Limba în opera lui Costachi Conachi*, AUI, științe sociale, t. VII, 1961 ; **39.** Cornea, *Studii, 79—102* ; **40.** Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 77—94* ; **41.** Al. Hanță, *Costachi Conachi*, GL, X, 1963, 51 ; **42.** Papadima, *Pann, 55—56, 98—101, 126—129* ; **43.** Al. Teodorescu, *Scrisori inedite ale lui C. Conachi către P. D. Kiselev*, RA, VI, 1963, 2 ; **44.** Neagu Perianu, *Poezia lui Conachi și folclorul*, LL, XII, 1966 ; **45.** C. Bușe, *Pe marginea unui manuscris al lui Costache Conachi*, RA, X, 1967, 2 ; **46.** Piru, *Ist. lit.*, II, *262—280* ; **47.** *Ist. lit.*, II, *183—191* ; **48.** Al. Hanță, *C. Conachi și Lévizac*, RMR, VII, 1970, 1 ; **49.** Anghelescu, *Preromant. rom., 134—136, 143—173* ; **50.** Gáldi, *Introd. ist. vers., 118—122* ; **51.** Ov. Papadima, *Începuturile liricii moderne (cîntecul popular, cîntecul de lume — Văcăreștii și Conachi)*, RITL, XX, 1971, 1 ; **52.** Păcurariu, *Clas. rom., 43—47* ; **53.** Piru, *Varia*, I, *46—48, 69—71* ; **54.** Rotaru, *Ist. lit.*, I, *92—95* ; **55.** N. A. Ursu, *Note la poezia lui Conachi*, CRC, VI, 1971, 1 ; **56.** Doru Scărlătescu, *Conachi inedit*, CRC, VI, 1971, 48 ; **57.** Ov. Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *83—88* ; **58.** Cornea, *Originile, 302—320* ; **59.** C. Turcu, *Costache Conachi și Costache Negri*, ALIL, t. XXIII, 1972 ; **60.** Țepelea—Bulgăr, *Momente, 148—150* ; **61.** Paul Cornea, *Lumières roumaines et Libéralisme français : entre C. Conachi et Pierre d'Herbigny*, CREL, 1976, 1 ; **62.** Roxana Sorescu, *Metamorfoze ale liricii erotice*, STRS, *99—102*.

A. T.

CONCORDIA, jurnal politic și literar bisăptămînal apărut la București de la 6 februarie pînă la 6 august 1857. Redactor șef al gazetei era C. A. Crețulescu, iar editor E. Grant, fratele Mariei Rosetti. Dealtfel, lui C. A. Rosetti i se propusese conducerea comitetului de redacție și, politicește, redactorii s-au aflat tot timpul sub influența lui. Intenția inițiatorilor era de a edita o publicație în care, deasupra intereselor de partid sau de grupare politică, să-și dea mîna toți unioniștii din cele două Principate. Ei nutreau, în egală măsură, și ambiții literare, încercînd să realizeze, la București, ceea ce realizase V. Alecsandri la Iași prin „România literară" cu doi ani înainte. Ziarul a izbutit să concentreze un grup de

CONCORDIA

scriitori de valoare, în frunte cu V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu și D. Bolintineanu. Pentru partea politică, alături de C. A. Crețulescu, colaborau I. A. Filipescu, Gr. Ioranu și P. I. Cernătescu. Fără să fie o gazetă literară propriu-zisă, **C.**, așa cum avea un program politic bine stabilit, avea și un program literar limpede care, în linii mari, era cel de la „Dacia literară", adaptat la cerințele noii epoci. Versurile lui V. Alecsandri în care cînta idealul Unirii sau gloriosul trecut istoric erau arma cea mai de preț a gazetei. În același spirit, Gr. Alexandrescu dădea aici satire și versuri patriotice, printre care *Cometei anonsate pentru 13 iunie* și *Răspunsul cometei*, iar D. Bolintineanu *Oda la România*. Din Moldova mai trimiteau versuri Iancu Alecsandri, iar D. Ralet articole politice în spirit unionist. G. Crețeanu colabora cu versuri patriotice, cu un poem în proză, în care imita cadențele înflăcărate ale **Cîntării României*, și cu o traducere din versurile admiratorului austriac al lui Napoleon, J. Chr. von Zedlitz. Tot versuri publicau G. Baronzi și Al. Depărățeanu, precum și Al. Sihleanu, care debutează în paginile acestei gazete. A. Costiescu îi închina lui V. Alecsandri o odă cu accente patriotice. Ceea ce lipsea însă gazetei pentru a juca, în pregătirea Unirii, rolul de catalizator, spre care se îndreptau ambițiile redactorilor, erau articolele de directivă sau de critică literară. După șase luni de apariție, gazeta se autodesființează, cu trei zile înainte ca de sub teascurile tipografiei lui F. Ohm să iasă primul număr din „Românul" lui C. A. Rosetti. Gestul redactorilor de la **C.** nu era întîmplător și nici doar simbolic. Ei considerau că își făcuseră datoria, mai ales în ceea ce privește acțiunea propagandistică și literară, iar acum se concentrau în jurul unei gazete militante, mai potrivită împrejurărilor politice.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *140* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *111—112* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *209—211* ; 4. *Ist. lit.*, II, *314, 417, 528, 636*.

R. Z.

CONCORDIA, gazetă politică și literară bisăptămînală care a apărut la Pesta între 3 august 1861 și 25 decembrie 1870. Pînă la 3 ianuarie 1863, a fost redactată de Sigismund V. Pop care, de la această dată, în calitate de proprietar al periodicului, îi transferă sarcina de „redactor răspunzător" lui Al. Roman, profesor de limbă și literatură română la Universitatea din Pesta. Divergențe de natură politică, privitoare la orientarea gazetei, îl fac pe Al. Roman să renunțe la conducerea ei, după mai bine de trei ani. Începînd cu numărul 96 din 1866, Sigismund Pop își asumă din nou răspunderea redacției. Mai ales în primii ani, apariția periodicului a fost deseori oprită de cenzură, care nu dădea aprobarea de imprimare sau confisca numărul tipărit. **C.** se citea în întreaga Transilvanie și, pentru a răspunde interesului cititorilor, își organizase o rețea de corespondenți în comitate și în marile orașe. După retragerea lui Al. Roman, care va edita din 1868 „Federațiunea", gazetă mai activă și mult mai fermă ca atitudine națională, **C.** își pierde cu încetul colaboratorii, mai ales pe cei literari, și, ca o consecință directă, și cititorii. Politicește, gazeta lui Sigismund Pop încerca o mediere între interesele naționale ale românilor din Transilvania și autoritățile de la Pesta și Viena. Programul cultural și literar era mai vag. Notabilă este grija, statornic anunțată și în editoriale, pentru cultivarea limbii române. Gazeta a fost totuși criticată de T. Maiorescu, odată cu celelalte jurnale românești din Imperiul austro-ungar, pentru exagerările etimologiste și formele străine spiritului limbii noastre, care făceau ca multe articole, politice sau literare, să fie greu de citit. În primii ani de apariție, la **C.** au scris mulți dintre cei mai cunoscuți literați transilvăneni ai epocii. Spre deosebire însă de „Gazeta de Transilvania" sau de „Familia", Sigismund Pop și Al. Roman nu au avut intenția să facă din gazeta lor organul unei orientări literare precise, așa cum nu-l făcuseră nici organul unei direcții politice ferme. Din acest motiv, colaboratorii literari s-au îndepărtat cu timpul, atrași de alte periodice. De la primele numere au colaborat cu versuri I. Vulcan, I. Papiu, J. Popfiu, At. M. Marienescu, I. Grozescu, M. Sora Noac, apoi A. Densușianu, I. S. Bădescu, I. C. Drăgescu, V. Bumbac. I. Vulcan publica și nuvele, la fel Constanța Dunca-Schiau, M. Besanu, I. C. Drăgescu. Ceea ce dă interes, din acest punct de vedere, gazetei este faptul că în paginile ei și-a tipărit I. Codru-Drăgușanu (începînd cu numărul 22 din anul 1863) însemnările din călătoriile sale prin Europa. Foarte des au apărut și numele unor scriitori din Principate : V. Alecsandri, în primul rînd, apoi D. Bolintineanu, cu versuri și articole politice, C. Bolliac, C. D. Aricescu, G. Baronzi, Gr. H. Grandea, Gh. Tăutu și V. A. Urechia. Cele mai multe texte literare sînt republicate după gazetele din Iași sau București, dar grija cu care sînt alese semnalează că în spatele neutralismului politic afișat se ascundea totuși adeziunea la cauza națională. I. Vulcan a tradus din Jókai Mór (nuvela *Capul lui Iordachi*). S-a mai tălmăcit din Montesquieu și din alți scriitori francezi și germani. At. M. Marienescu și T. Catone colaborau cu folclor cules din Ardeal și Banat. După ziarul bucureștean „Reforma" se retipărește comentariul lui D. Bolintineanu la colecția de poezii populare a lui V. Alecsandri, iar lui I. Grozescu i se republică articolul apărut mai întîi în gazeta maghiară „Fővárosi Lapok" și în care recenza critic, restabilind adevărul, culegerea de balade secuiești a lui Kriza János, în care culegătorul inclusese multe balade populare românești. **C.** mai adăpostește, între altele, un studiu al lui I. G. Sbiera despre colindele de Crăciun și un articol al lui A. Densușianu consacrat poeziei populare. Acesta din urmă tipărea și o ambițioasă încercare de definire a operei lui Dante, însoțită de un documentat preambul biografic și de traducerea unor fragmente din *Divina Comedie*. Cîteva recenzii, cîteva articole cu caracter mai general, privitoare la literatură, unele din ele avînd intenții polemice (discuția dintre M. Besanu și I. Pop-Florantin privitoare la datoriile criticii literare, polemica dintre T. Cipariu și Al. Papiu-Ilarian tot în legătură cu felul cum se face critica unui text), vădesc preocuparea redacției de a se încadra în viața literară a epocii. **C.** a participat astfel, alături de celelalte periodice transilvănene, la dezvoltarea interesului pentru literatura națională.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *140* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *126—127* ; 3. Lupaş, *Contribuţiuni*, *13—16* ; 4. *Ist. lit.*, II, 573—578.

R. Z.

CONSTANTINESCU, Barbu (1839, Ploieşti — 30. XI.1891, Bucureşti), culegător de folclor. Urmează cursurile primare şi secundare la Ploieşti şi la „Sf. Sava", în Bucureşti. În 1861, **C.** studiază la Leipzig, ca bursier al statului, filozofia, teologia şi pedagogia. Luîndu-şi doctoratul în filozofie, el funcţionează, după întoarcerea în ţară, ca profesor la Seminarul central din Bucureşti şi apoi la liceul „Matei Basarab". A mai ocupat un timp postul de director şi catedra de pedagogie la Azilul „Elena Doamna". **C.** se numără printre cei care au sprijinit înfiinţarea Facultăţii de teologie din Bucureşti (1882), în cadrul căreia va profesa pînă la sfîrşitul vieţii. Preocupat de probleme didactice, el a alcătuit o serie de manuale, iar între 1883—1884 editează revista „Educatorul".

C. a tradus o serie de cugetări şi maxime de A. Roques şi a publicat o culegere de folclor ţigănesc. Este şi coautor al volumului *Istoria antică în biografii*. Se pare că interesul lui **C.** pentru folclorul ţiganilor a fost stimulat de Fr. Miklosich, care, cercetînd limba acestei comunităţi etnice, solicita, în diferite scrisori adresate cunoscuţilor, detalii în legătură cu ea. Tipărite iniţial în „Columna lui Traian", textele culese de **C.** au fost, mai apoi, adunate în volumul *Probe de limba şi literatura ţiganilor din România*. Lucrarea cuprinde cîntece şi poveşti. Conştient de valoarea lingvistică a materialului, culegătorul l-a transcris cu multă exactitate. De asemenea, în cazul fiecărei piese se consemnează sursa. Atît cîntecele cît şi poveştile sînt notate în original şi, apoi, traduse integral. În loc de titlu, fiecare cîntec are doar un singur atribut care sugerează, probabil, provenienţa lui („moldovenesc", „tismănăresc" etc.) sau categoria profesională a cîntăreţului („lăeşesc", „ursăresc", „zlătăresc"). O distincţie de conţinut însă între aceste producţii lirice nu există. Avînd o tematică preponderent erotică, ele folosesc, adeseori, formula iniţială întîlnită frecvent şi în cîntecele populare româneşti („Frunzuliţă..."). În basmele ţiganilor, elementele şi motivele poveştilor româneşti, uneori dezvoltate întocmai, alteori împletite într-o construcţie originală, sînt destul de numeroase. În multe dintre ele se observă o oarecare preferinţă pentru macabru (personajele sînt strigoi, necuraţi, duhuri rele).

— *Probe de limba şi literatura ţiganilor din România*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1878. — **Tr.** : Antonin Roques, *Noua carte a înţelepciunii*, FDR, 1874, 22—27, 29.

— 1. *Dr. Barbu Constantinescu, „Probe de limba şi literatura ţiganilor din România"*, TM, III, 1878, 189 ; 2. Predescu, *Encicl.*, *216* ; 3. Ov. Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian" şi „Columna lui Traian")*, SIL, 299—301.

C. B.

CONSTANTINESCU-STANS, I. (? — 26.XII.1904, Bucureşti), scriitor. Bun prieten cu St. O. Iosif, **C.-S.** a fost unul din animatorii cercului literar de la revista „Floare-albastră" (1898—1899), pe care el o şi finanţa. În 1901 a editat „Curierul literar", precursorul direct al „Sămănătorului". Avînd avere, a oferit sprijin material unor tineri scriitori şi a înfiinţat „Cercul liber", un cenaclu repede dispărut. A murit foarte tînăr, într-un ospiciu. Cîteva încercări literare, poezii, mici bucăţi de proză lirică şi sentimentală, traduceri fără valoare literară, a publicat el însuşi în „Vieaţa", „Evenimentul", „Curierul literar", „Universul", „Jiul". A semnat Stans şi Constans.

— *[Versuri, proză]*, JI, I, 1894, 4, 6, VŢ, I, 1894, 30, EV, VI, 1898, 1644, VII, 1899, 1688, UV, XVII, 1899, 51, CRLT, I, 1901, 1—5. — **Tr.** : J. Renard, *Furtuna*, EV, VI, 1898, 1571 ; G. D'Annunzio, *Nevinovatul*, EV, VI, 1898, 1589.

— 1. *[Necrolog]*, S, IV, 1905, 1 ; 2. St. O. Iosif, *În trecut. „Cercul liber"*, S, VI, 1907, 40 ; 3. St. O. Iosif, *Reminiscenţe*, FAL, I, 1912, 2 ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 37—38.

S. C.

CONSTITUŢIONALUL, cotidian politic şi literar care a apărut la Bucureşti de la 15 iunie 1889 pînă la 14 decembrie 1900. Editată în urma unei reorganizări interne a grupării politice junimiste, gazeta înlocuia alte două cunoscute organe politice conservatoare, „Epoca" şi „România liberă". Director a fost D. Aug. Laurian, cel care înfiinţase şi condusese şi „România liberă". Noul ziar avea un mare aparat redacţional şi redactori calificaţi, unul dintre ei fiind I. L. Caragiale, care tocmai demisionase de la direcţia Teatrului Naţional. **C.** a avut o apariţie neîntreruptă pînă la sfîrşitul anului 1900, cînd, victimă de data aceasta a unei noi restructurări a organizaţiei din Bucureşti a partidului conservator, va fuziona cu „Timpul", în locul lor apărînd astfel „Conservatorul". Din 1891 s-a interzis difuzarea gazetei în Transilvania, iar subterfugiul de a continua expedierea sub o denumire de circumstanţă, „Gazeta nouă", nu a reuşit. Linia politică va fi cea junimistă, cu nuanţele impuse de conjuncturile politice şi sociale. Dar **C.** avea şi un program literar, într-un moment cînd „Convorbirile literare" îşi pierduseră din însemnătate şi influenţă. Neformulat clar de la primele numere, acest program s-a cristalizat cu timpul. Spre deosebire de revista şi cenaclul maiorescian, aici se urmăreau alte ţeluri, imediate şi propagandistice. Punctul de plecare era ideea că literatura şi cultura română sînt ameninţate de o „desnaţionalizare", consecinţă a importului de literatură străină, dar şi al indiferenţei protipendadei. În aceste condiţii, **C.** susţinea, cu argumente mai mult politice şi destul de vagi, necesitatea de a se iniţia „clădirea" unei literaturi „naţionale şi româneşti". Cu vremea, ambiţiile reformatoare sînt abandonate, locul literaturii fiind luat de reportajele judiciare sau de cronicile teatrale şi muzicale. Este adevărat că şi redactorii literari de valoare părăsiseră ziarul. Primul dintre ei fusese Caragiale, care pleca după o activitate de şase luni, răstimp în care tipărise aici editoriale politice semnate cu iniţiala C sau cu pseudonimul Falstaff, articolul *În Nirvana*, scris la moartea lui M. Eminescu, cronici dedicate evenimentelor politice ale zilei şi cronici fanteziste iscălite cînd Hans, cînd Nastratin ori Zoil. Cu acest ultim pseudonim erau semnate şi cronicile teatrale ale fostului director de teatru, păstrînd încă în suflet urmele dezamăgirilor şi necazurilor, dar scriind totuşi cu obiectivitate. Îngăduitor cu „producţiile teatrului naţional", el combătea meschinăria cronicarilor dramatici, coalizaţi în susţinerea micilor interese particulare şi indiferenţi faţă de soarta teatrului. Interesul pentru scenă s-a păstrat şi după retragerea lui Caragiale din redacţie, noul cronicar dramatic, Scarlat Cocorăscu, dovedindu-se un avizat cunoscător al vieţii teatrale autohtone. La

C. au mai colaborat, cu articole politice, N. Volenti, M. E. Papamihailopol și D. Teleor. Versuri publicau Scarlat Orăscu, D. Teleor, M. Gregoriady de Bonacchi, foarte adesea G. Coșbuc și, la începutul carierei literare, viitorul nuvelist I. Al. Brătescu-Voinești. D. Teleor și D. R. Rosetti-Max dădeau schițe și nuvele umoristice, iar G. I. Pitiș, material folcloric. Se reproduc și basmele populare ale lui P. Ispirescu. Din 1892, N. Petrașcu a redactat o cronică literară, accidental a colaborat și N. Iorga, cu o recenzie despre Al. Vlahuță, și, deseori, spre sfîrșitul secolului, semna cronici și recenzii A. Alexandrescu-Dorna. Personalității lui Eminescu i se rezerva un spațiu deosebit, începînd cu numărul 3 din primul an, cînd se tipărea articolul *Poetul Eminescu s-a stins.* Au urmat *În Nirvana,* al lui Caragiale, apoi discursurile funebre rostite de D. Aug. Laurian, directorul gazetei, și Gr. Ventura, prefața lui T. Maiorescu la a patra ediție a poeziilor eminesciene, amintirile lui D. Teleor și C. Bărcănescu. La moartea lui V. Alecsandri apăreau un editorial și, în numerele următoare, cîteva din poeziile sale reprezentative. După ce în 1889 Caragiale tălmăcise din Mark Twain, în anii următori se traduce din Gogol *(Taras Bulba,* 1892), Tolstoi, E. Renan, R. de Gourmont, Fr. Coppée, G. Courteline și Ed. Delannoy. Coșbuc tălmăcea din versurile scriitoarei germane Maria Eckstein. Totodată se publicau articole documentate despre Zola și, sub titlul *Literatura franceză modernă,* cronici dedicate lui P. Bourget, P. Margueritte, H. Malot ș.a. Cu timpul, mai ales după 1895, preocupările literare sînt abandonate și C. devine un cotidian politic obișnuit, care publica din cînd în cînd traduceri, mai ales din scriitorii francezi la modă, și informații întîmplătoare referitoare la viața literară autohtonă sau din Apus.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 144—145* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *11* ; 3. Iorga, *Ist. presei, 150* ; 4. Cioculescu, *Caragiale, 131—136.*

R. Z.

CONSTITUȚIONALUL v. **Reforma.**

CONSTITUȚIUNEA, jurnal politic și literar editat la Iași de două ori pe săptămînă, între 24 septembrie și 14 decembrie 1866. Comitetul de redacție al gazetei era compus din Costache Negruzzi, Vasile Pogor, Iordache Beldiman, Constantin N. Șuțu și G. Mîrzescu, dar unul dintre redactori, dacă nu unicul, trebuie să fi fost Iacob Negruzzi. Cu un aspect modern, în comparație cu celelalte periodice locale, C. nutrea ambiția de a se adresa întregii țări, în numele fracțiunilor ieșene ale partidului conservator, aflate atunci într-o violentă confruntare electorală. Gazeta devine ea însăși un teren de luptă politică între gruparea conservatorilor „vechi", condusă de G. Mîrzescu, și grupul tinerilor, condus de V. Pogor, T. Maiorescu și I. Negruzzi. Spațiul cel mai întins era ocupat în C. de rezumatul discuțiilor contradictorii purtate de „vechi" și „noi" în jurul tipului ideal de deputat, purtătorii de cuvînt ai tinerilor fiind T. Maiorescu și I. Negruzzi. Acesta din urmă redacta și un spiritual foileton intitulat uneori *Observațiuni de pe Bahlui* și semnat cu pseudonimul Bahluiceanu. Printre cei înregistrați ca oratori în această aprigă fierbere electorală apare, deseori, și I. Creangă, pe atunci diacon, luînd cuvîntul de obicei ultimul, mai ales în chestiunea învățămîntului elementar. Creangă vorbea însă nu numai la „Casa Balș", fieful conservator, ci și la „sala primăriei", sediul adversarilor liberali, și această bivalență politică și oratorică îl face ținta săgeților ironice ale foiletonistului de la C. Cîteva articole sînt dedicate teatrului, plecîndu-se de la situația celui din Iași, caracterizată, în ansamblul ei, ca nesatisfăcătoare. În loc să contribuie la moralizarea societății și la dezvoltarea gustului, scena ieșeană ar falsifica „simțul literar" al spectatorului, prin drame „fioroase", traduceri făcute în disprețul regulilor gramaticale. Concluziile articolului îmbrățișează întreaga viață spirituală ieșeană, fiind de un negativism al cărui ton este specific junimist. Altă dată scrierile literare ale lui D. Bolintineanu, mai precis „Eumenidele", sînt criticate pentru lipsa lor de detașare în raport cu momentul politic. Sfera acestor însemnări cuprinde apoi întreaga literatură română a anilor 1865—1866, raportată la literatura anilor 1840—1850. Concluziile articolului sînt favorabile scrierilor literare mai vechi, dar asprimea cu care sînt comentați D. Bolintineanu și B. P. Hasdeu depășește domeniul strict artistic, pentru a păși pe tărîmul polemicii politice. În C. nu au apărut scrieri beletristice.

R. Z.

CONȘTIINȚA NAȚIONALĂ, cotidian politic și literar care apare la București între 25 martie și 25 aprilie 1865. Ziarul continuă numerotarea „Românului", pe care îl înlocuiește, urmînd unei alte gazete, „Libertatea", dispărută și aceasta în iulie 1864, după ce „Românul" fusese suspendat la 9 iulie 1864. Ca administrator al noului ziar apărea Gr. Serrurie, dar redacția era asigurată de C. A. Rosetti, care tipărește și aici *Profesiunea de credință* publicată întîia oară în „Românul" din anul 1857. Tot el asigură bună parte din articolele politice date la tipar pentru fiecare număr. Mai colaborau Eugeniu Carada, greu de distins, ca stil, de mentorul său politic, și Radu Ionescu. Un foileton după gustul epocii, *Amăgirile inimii,* tradus din limba franceză, însenina oarecum atmosfera înnegurată de ieșirile polemice violente și pătimașe ale celor trei tribuni. La 25 aprilie, C. n. este suspendat. C. A. Rosetti nu va mai scoate o altă gazetă pînă după evenimentele de la 11 februarie 1866.

R. Z.

CONTA, Vasile (15.XI.1845 ⟨3, 8⟩, Ghindăoani, j. Neamț ⟨2, 10⟩ — 22.IV.1882, București), filozof și poet. Descendent al unei familii de preoți, C. a urmat școala primară la Tîrgu Neamț, apoi Gimnaziul central din Iași. În 1862 își întrerupe studiile și, însoțind o trupă de actori, colindă o bună parte din Moldova. În această perioadă a scris și o piesă cu subiect anticlerical, nepăstrată, jucată la Botoșani. O continuare a acestor preocupări se întrevede și în 1875, cînd traduce piesa *Miss Multon* de Ad. Belot (de asemenea, C. a tradus, în proză, și poezia *Profetul* de Pușkin). În anul 1864, C. reia studiile liceale, pe care le termină patru ani mai tîrziu. Îndată după absolvire, este angajat suplinitor la catedra de filozofie a școlii al cărei elev abia fusese. În octombrie 1869, este trimis pentru studii comerciale în Belgia. După obținerea diplomei, în 1871, studiază și dreptul, dobîndind, după numai un an, o a doua diplomă. Întors în țară, ocupă catedra de drept civil a Universității din Iași. Fără a neglija preocupările universitare, C. se dedică adevăratei sale pasiuni — filozofia. Din 1873, frecventează societatea Junimea, probabil introdus de V. Pogor, și publică în „Convorbiri literare" cele mai importante din scrierile sale filozofice : *Teoria fatalismului, Teoria ondulațiunii universale, Originea speciilor, Încercări de metafizică.* Alte două lucrări *(Bazele metafizicii* și *Întîiele principii care alcătuiesc lumea)* au apărut postum. Radicalismul ideilor sale nu era de natură să placă ju-

nimiştilor, care, totuşi, l-au apreciat. Ruptura de Junimea s-a produs însă din cauze politice. În anul 1879, **C.** este ales deputat, iar în 1880 devine ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, în cabinetul liberal al lui Ion Brătianu, dar demisionează în urma unei violente campanii împotriva proiectului său de reformă a învăţămîntului. Este numit apoi membru al Curţii de Casaţie, dar se stinge curînd de ftizie.

C. a scris numeroase poezii, trimiţînd cîteva la „Convorbiri literare", care nu i-au publicat decît una, în 1868, intitulată *Viaţa* (semnată B. C.) Versurile sale aparţin liricii meditative, simbolul fiind elementul lor cel mai convenabil: Timpul, Veşnicia, Ignoranţa se împletesc frecvent în motivul deşertăciunii, izvorît mai mult din teribilismul vîrstei decît dintr-o concepţie filozofică.

C. este cel dintîi gînditor român care încearcă să construiască un sistem filozofic propriu. Influenţat de empirismul englez, pozitivismul francez şi materialismul german, el atacă chestiunile fundamentale ale epistemologiei, punînd la baza cunoaşterii experienţa. În concepţia sa, materia se metamorfozează neîncetat, luînd forme niciodată identice unele cu altele. Întreaga existenţă se supune „mişcării ondulatorii", care apare astfel ca o lege „fatală", adică necesară, a universului.

În scrierile sale, **C.** s-a referit de multe ori la problemele esteticii, fără a le înmănunchea într-o lucrare specială, deşi intenţiile în acest sens nu i-au lipsit. Pentru el, estetica nu poate constitui un domeniu ştiinţific, deoarece nu are în vedere un tot coordonat de legi naturale, iar obiectul ei este frumosul, care nu poate fi perceput decît *instinctiv*. Conştiinţa frumosului e mai limpede decît aceea a adevărului şi aceea a binelui. **C.** stabileşte o legătură strînsă între sentimentul frumosului şi activitatea intelectuală, care este stimulată de autenticitatea frumosului; violenţa şocului intelectual ar fi astfel un criteriu valoric fundamental. Pe de altă parte, sentimentul frumosului este provocat, în mod hotărîtor, numai de iluzia apropierii dintre artă şi realitate. Abordînd estetica din punct de vedere social, **C.** găseşte o bază comună, oferită de societate, pentru crearea şi receptarea frumosului. Ea îi permite să afirme existenţa unor personalităţi care creează în propria lor epocă o „impresionabilitate comună", superioară celei a contemporanilor şi prevestind epoca următoare. Astfel, opera lor anticipă gustul, după cum geniul ştiinţific anticipă adevărul. Dar gustul nu este absolut, ci relativ, deoarece derivă din instinctul de conservare. Pozitivismul şi materialismul din sistemul filozofic al lui **C.** îşi spun cuvîntul, atribuind gustul unei sensibilităţi nervoase influenţate de mediu şi de ereditate şi controlată de acestea. Adevărul artistic este şi el relativ, dar pe cîtă vreme în opera de artă frumosul trebuie să predomine, adevărul nu trebuie dezvăluit niciodată în întregime, deoarece coeficientul de necunoscut stîrneşte curiozitatea, şi, implicit, sporeşte activitatea intelectuală. Aspecte ale civilizaţiei umane, arta şi ştiinţa se află în strînsă legătură: adevărul ştiinţific stă la temelia investigaţiilor artei. Moment important în estetica românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (mai ales după publicarea postumă a notelor sale în „Contemporanul" din 1885), opiniile despre artă ale lui **C.** au contribuit la fundamentarea unei teorii a realismului chiar înaintea studiilor lui C. Dobrogeanu-Gherea.

— *Opere complecte*, îngr. şi pref. O. Minar, Bucureşti, Sfetea, [1914]; *Opere filosofice*, îngr. şi pref. N. Petrescu, Cartea românească, [1922]; *Opere filozofice*, îngr. şi introd. N. Gogoneaţă, Bucureşti, E.A., 1967; *Scrieri filosofice alese*, îngr. şi pref. N. Gogoneaţă, Bucureşti, Minerva, 1975.

— **1.** V. Conta, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1867—1878]*, SDL, II, *173—174*; **2.** V. Conta, *[Cerere de înscriere la bacalaureat, 1868]*, A.S.I., Fond Documente, pachet 553, doc. 144; **3.** I. Negruzzi, *Vasile Conta*, CL, XVI, 1882, 2; **4.** V. G. Morţun, *Vasile Conta. Notiţă biografică şi literară*, C, IV, 1885, 10—12; **5.** D. Rosetti-Tescanu, *Biografia lui Conta*, CL, XXIV, 1895, 10; **6.** O. Minar, *Vasile Conta. Studiu biografic*, în Filosoful Conta, *Opere complecte*, Bucureşti, Sfetea, [1914]; **7.** A. Conta-Kernbach, *În chestiunea volumului „Opere complecte" de „Filosoful Conta", editat de d. C. S. Sfetea, întocmit de O. Minar*, Iaşi, Goldner, 1915; **8.** A. Conta-Kernbach, *Biografia lui Vasile Conta. Adăugiri şi îndreptări*, Iaşi, Dacia 1916; **9.** D. Badareu, *Un système matérialiste métaphysique au XIX-e siècle. La philosophie de Basile Conta*, Paris, P.U.F., 1924; **10.** Gh. Ungureanu, *Origina lui Vasile Conta*, RCT, IX, 1935, 1; **11.** I. G. Dimitriu, *Junimistul V. Conta, bursier în străinătate*, CL, LXX, 1937, 1—5; **12.** E. Dvoicenco, *Influenţa lui Puşkin asupra scriitorilor români*, RFR, IV, 1937, 10; **13.** Bagdasar, *Ist. filos. rom.*, *34—83*; **14.** Călinescu, *Ist. lit.*, *384*; **15.** Panu, *Junimea*, II, *351—354*; **16.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *214—215*; **17.** N. Gogoneaţă, *Filozofia lui V. Conta*, Bucureşti, E.Ş., 1962; **18.** Ioan Iliescu, *Probleme de estetică în filozofia lui Vasile Conta*, CF, X, 1963, 6; **19.** Iliescu, *Gînd. estet. rom.*, *33—35*; **20.** Vitner, *Lit. publ. soc.*, *59—69*; **21.** *Ist. lit.*, III, *71—73*.

D. M.

CONTEMPORANUL, revistă ştiinţifică şi literară apărută la Iaşi între 1 iulie 1881 şi mai 1891, întîi bilunar, iar din iunie 1886 lunar. Prefigurată de cîteva periodice efemere, **C.** este cea dintîi publicaţie legată de ideologia mişcării muncitoreşti şi socialiste din România cu o apariţie de lungă durată şi, în acelaşi timp, cea mai prestigioasă din cele apărute în secolul al XIX-lea. Ioan Nădejde, sub îngrijirea căruia apare revista, ceilalţi redactori — Sofia Nădejde, Gheorghe Nădejde, Theodor D. Speranţia, Constantin Mille — erau membrii de frunte ai cercului socialist din Iaşi. Redacţia **C.** se afla, ca şi sediul cercului, în casa soţilor Nădejde. Publicaţia nu s-a declarat de la început un organ socialist, cu profil politic, agi-

tatoric. Programul, asupra căruia se va reveni periodic, formula ca prim scop „a face cunoscut publicului român cum privește știința contemporană lumea". Preocuparea constantă a redactorilor era aceea de a discuta teoriile și descoperirile științifice moderne. Această informare enciclopedică trebuia complinită cu lupta „în contra producțiunilor științifice greșite", aflate mai cu seamă printre manualele didactice ale unor profesori adesea improvizați. În sprijinul acțiunii este invocată și ideea junimistă a „formelor fără fond". Propagarea cunoștințelor materialiste și critica falsurilor științifice se înscriu astfel ca o primă etapă în cadrul orientării de orizont mai larg care a caracterizat, în fapt, **C.** Campaniile revistei, susținute cu fervoare și energie, determină o vie mișcare de idei în epocă. Prin cicluri de articole, al căror autor este îndeobște I. Nădejde, prin prelucrări și traduceri, prin rubrici de informare și comentare a noutăților științifice, sînt abordate teorii și descoperiri din toate domeniile științei. Chiar din primele numere ale revistei se vorbește despre darvinism și se prezintă, într-un stil accesibil, stadiul cunoașterii științifice *(Ce știm despre lume?)*. Derivate din materialism, ateismul și, implicit, respingerea oricăror forme de ignoranță și misticism sînt promovate curajos de redactori. Ei militau cu deosebire pentru un învățămînt laic, atacau, de cîte ori aveau prilejul, sistemul oficial de instrucție și educație. Redactorii erau admiratori ai lui V. Conta. Ideile filozofului român sînt analizate în revistă, unde se publică și pagini inedite din opera lui. În expunerile informative și analitice prezente în **C** sînt ușor de sesizat eclectismul, empirismul. Erau utilizate frecvent tălmăcirea și prelucrarea liberă a unor lucrări străine, cu adăugiri și exemplificări la îndemîna cititorului român. Dar aceste luări de atitudine, noutatea și îndrăzneala lor au avut o deosebită influență asupra spiritului public. Eficientă s-a dovedit și campania împotriva „monstruozităților" științifice și literare, împotriva plagiatelor aflate în manuale școlare și universitare. Contribuția cea mai mare în această direcție o au, din nou, I. Nădejde și, alături de el, Gh. Nădejde. Se cerea introducerea rigorii științifice în conținutul manualelor, a probității și responsabilității în viața științifică și literară. Dintru început, în **C.** s-a acordat atenție problemelor sociale. Orientarea revistei este mai întîi moderată, limitată la exprimarea unei concepții umanitariste și la formularea unor revendicări general-democratice. Prin intervențiile lui I. Nădejde, C. Mille și ale Sofiei Nădejde se efectuează o critică sistematică a instituțiilor burgheze și a principiilor de care erau guvernate. Articolele despre emanciparea femeii, scrise de Sofia Nădejde, publicista care deschide, dealtfel, polemica revistei cu T. Maiorescu și junimiștii, au ecou în epocă. După 1885, dată care marchează o schimbare și în alte aspecte ale orientării, **C.** vădește o mai precisă îndrumare militantă, revoluționară. Redactorii se îndreaptă spre filozofia marxistă, spre înțelegerea și răspîndirea materialismului dialectic și istoric. Ei recomandă încorporarea acestei concepții în interpretarea vieții sociale și politice. Cîteva cercetări, printre care cea a doctorului Șt. Stîncă, *Darwin și Malthus în etiologie,* îi arată pe colaboratorii revistei familiarizați cu marxismul. În paginile **C.** a apărut în 1885—1886 traducerea lucrării lui Fr. Engels *Originea familiei, a proprietății private și a statului,* care a avut ecou în gîndirea socială și politică românească. Într-o scrisoare, publicată în revistă, Engels mulțumește lui I. Nădejde, traducătorul român, și își arată interesul pentru mișcarea socialistă de la noi.

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară

Redactor

JOAN NADEJDE

ANUL I TRIM. I

(Iulie 1881)

IAȘI

TIPO-LITOGRAFIA BUCIUMULUI ROMÎN

1881

În secțiunea literară a **C.**, al cărei responsabil era în primul an C. Mille, iar din 1885 V. G. Morțun, se fac simțite tendințele mai generale ale epocii, de corelare a artei cu știința. Această înțelegere scientistă, pozitivistă, determină opțiunea redactorilor, exprimată din primele numere. I. Nădejde, Sofia Nădejde, C. Mille sînt adepții direcției „naturaliste". Într-un bilanț pe care I. Nădejde îl făcea la sfîrșitul celui de-al doilea an de apariție, se afirma că „naturalismul în literatură înseamnă întronarea adevărului în locul viselor". Se insista asupra înfățișării reale a omului în cadru social, asupra angajării creatorului și a finalității militante a operei, ceea ce arată, de fapt, orientarea spre realism, mai ales. Sofia Nădejde explică, în cîteva rînduri, metoda și scopul operei de artă din perspectiva naturalistă, expunerile ei folosind deseori chiar formulările lui E. Zola. Abia intervenția programatică din 1887 a lui C. Dobrogeanu-Gherea, *Direcțiunea „Contemporanului"*, răspuns la broșura lui I. N. Roman, *În contra direcțiunii literare de la „Contemporanul"*, aduce o clarificare a poziției revistei. Prin Gherea, publicația își află criticul care îi lipsea. El dă autoritate orientării ei estetice. Gherea începe să publice la **C.** în 1885. Prezența lui în revistă se va lega de promovarea esteticii și criticii bazate pe principii materialiste, în confruntare cu estetica precumpănitor idealistă a junimiștilor. În această dispută, în care vor interveni, de ambele părți, numeroși discipoli, mai multe publicații, și care a influențat gîndirea estetică și critica românească, se definește însă, în primul rînd, direcția **C.** Polemica cu T. Maiorescu fusese începută de Gherea în 1886, prin articolul *Către d-nul Maiorescu.* Celelalte studii și articole expun sistematic, în același spirit polemic, concepția deter-

ministă despre artă, despre vizionarismul și militantismul ei social, prezintă principiile și metoda „criticii științifice". Astfel, în **C.** apar, alături de articolul-program din 1887, articolele *Critica criticei, Schițe critice*, studiile *Trei comedii ale lui I. L. Caragiali, Pesimistul de la Soleni, Decepționismul în literatura română, Eminescu*, care vor intra, unele amplificate și cu titlul schimbat, în volumele de *Studii critice* ale lui Gherea. Emuli ai lui, Sofia Nădejde și D. A. Teodoru glosează ideile criticului, interpretîndu-le însă uneori stîngaci, simplificator. Generația de critici pe care a creat-o școala lui Gherea se va impune mai tîrziu.

Prin literatura publicată, **C.** și-a ilustrat în bună măsură orientarea teoretică. Se aduc în centrul atenției zone mai puțin cercetate de creatorii literari și o perspectivă nouă asupra lor. Revista n-a putut ignora, mai întîi, preocupările pentru creația populară. Sînt inserate numeroase materiale de informație etnografică, se traduc și se comentează lucrări de P. Lafargue, H. Spencer, Ch. Letourneau, considerate argumente potrivite în lupta împotriva misticismului. Cercetarea folclorului, cu caracter prea general la Sofia și Ioan Nădejde, devine mai atentă la M. Schwarzfeld. Din studiul său *Poeziile populare colecția Alecsandri (1866) sau Cum trebuie culese și publicate cîntecele populare* se reține, trecînd peste critica excesivă la adresa colecției lui V. Alecsandri, spiritul științific în care sînt date îndrumări pentru culegerea folclorului. Asupra preluării și publicării fidele a creației populare se oprea și I. Nădejde. În **C.** a apărut literatură populară din toate provinciile românești, exigența redacției fiind însușită de culegători (I. Pop-Reteganul, M. Lupescu, M. Schwarzfeld, C. Z. Buzdugan, V. Lateș, D. A. Teodoru ș.a.). Dar aici a publicat și prolificul Th. D. Speranția, autor și colportor de anecdote pe care le dădea drept populare. De remarcat este că I. Creangă trimite la **C.**, în primul ei an de apariție, poezia populară *Cînd eram în floarea mea*, baladele *Mielușica* și *Bratu*. Modelul folclorului pentru limba scriitorilor este deseori recomandat în revistă. Prin intermediul unor severe recenzii critice se pledează pentru apărarea limbii literare de amestecuri nefericite. I. Nădejde are un studiu întins despre *Limba literară* și evoluția ei. Ca discipol al lui A. Lambrior, a cărui concepție lingvistică o prezintă și o dezvoltă în studii proprii de istoria limbii și dialectologie, Nădejde scrie în legătură cu necesitatea studierii științifice a limbii române. Poezia de la **C.** stă, în general, sub semnul înrîuririi lui Eminescu. Față de marele poet redactorii au un adevărat cult. Din versurile lui se republică *Scrisoarea I, Scrisoarea II, Scrisoarea III* și *Scrisoarea IV, Împărat și proletar, Venere și Madonă, Ce te legeni, codrule, Revedere, Doina, Criticilor mei*. Ele sînt prefațate de un elogiu cald al lui I. Nădejde, care lua apărarea lui Eminescu în fața atacului din epigrama neinspirată a lui Al. Macedonski, poet nu o dată criticat în revista ieșeană. Cu poezii au colaborat C. Mille, N. Beldiceanu, I. Păun-Pincio, Gheorghe din Moldova, O. Carp, A. Stavri, E. Giordano, D. A. Teodoru și alții. Versurile lor oscilează între o lirică sentimentală, dulceagă, minoră îndeobște, și poezia de inspirație socială, cu accente critice, protestatare, energică, dar fără valoare artistică deosebită. Cîteva versuri sînt semnate de tînărul N. Iorga. Prin proza ei, revista contribuie la îmbogățirea tematicii literare a epocii. Orientarea realistă și critică a scrierilor de aici a influențat și a fost preluată și de alte publicații. C. Mille, Sofia Nădejde, Gh. Nădejde (sub pseudonimul Leon Gîrbea), V. Crăsescu (sub pseudonimul Șt. Basarabeanu) scriu nuvele și schițe în care aduc „documente omenești", din viața celor oprimați, a oamenilor de la țară mai ales, sau din existența aspră a locuitorilor Deltei. În **C.** încep să apară, sub titlul *Spovedania unui om nou*, capitole din romanul lui C. Mille, *Dinu Milian*. V. G. Morțun colaborează îndeosebi cu scurte piese de teatru, alături de Sofia Nădejde, autoare a dramei *O iubire la țară*. El mai abordează poemul în proză, după modelul lui Turgheniev. Traducerile publicate în **C.** corespund, mai mult decît literatura originală, eterogenă, inegală, idealului de artă realistă către care se aspira. Se fac tălmăciri din literatura rusă (Turgheniev, M. E. Saltîkov-Șcedrin, A. N. Ostrovski — drama *Furtuna*, tradusă de Gherea —, Dostoievski — un fragment din *Crimă și pedeapsă*, transpus de V. G. Morțun). Mai sînt traduse scrieri ale lui G. Flaubert și E. Zola, se fac tălmăciri și din poeziile lui A. Chénier și P. Béranger. Din literatura engleză selecția se oprește asupra operei lui Ch. Dickens.

Reprezentînd un moment de efervescență ideologică, **C.** a deschis un alt orizont gîndirii științifice românești și, prin ea, unor noi tendințe sociale și politice. Revista a inaugurat, în același timp, îndeosebi prin critica lui C. Dobrogeanu-Gherea, o nouă etapă în evoluția esteticii și criticii literare românești și a înrîurit, prin tematica scrierilor ei, orientarea literară a vremii.

— **1.** *[Articole-program]*, C, I, 1881, 1, II, 1883, 24, III, 1883, 1, 2, VI, 1887, 5, 6, reed. parțial în PMS, I, partea I, *126, 158—181*, PLR, I, *347—349, 354—360*, CRCT, *49, 79—80* ; **2.** ***Foi literare noue***, CL, XV, 1881, 6 ; **3.** I. N. Roman, ***În contra** direcțiunei literare de la „Contemporanul"*, Iași, Tip. Goldner, 1887 ; **4.** Ibrăileanu, *Spiritul critic, 90—92, 202—204* ; **5.** Călinescu, *Ist. lit., 481—482* ; **6.** Mircea Ștefan, *Revista „Contemporanul" (1881—1891) despre învățămîntul din țara noastră*, DIPR, I, *411—464* ; **7.** Al. Teodorescu, *Folclorul la revista „Contemporanul"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; **8.** Viorica Botez și Lucia Pop, *Literatura pentru emanciparea femeii la „Contemporanul" : Sofia Nădejde*, ALIL, t. VIII, 1957, fasc. 2 ; **9.** Dima, *Studii, 61—86* ; **10.** I. Lăzărescu, *Influența „Contemporanului" asupra presei dintre anii 1881—1900*, ALIL, t. IX, 1958, fasc. 1—2 ; **11.** Călinescu, *Cronicile, 285—288* ; **12.** Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul* ; **13.** V. Arvinte, *Preocupări lingvistice la „Contemporanul" (1881—1891)*, ALIL, t. XII, 1961, fasc. 1 ; **14.** *Indice pe materii și alfabetic al revistei „Contemporanul" (1881—1891)*, Iași, B.C.U., 1964 ; **15.** Ion Felea, *„Contemporanul"*, PMS, I, partea I, *101—126* ; **16.** Nicolescu, *Contemporanul* ; **17.** Vitner, *Lit. publ. soc., passim* ; **18.** *[„Contemporanul". 90 de ani de la apariție]*, CNT, 1971, *39*, CRC, VI, 1971, *39* ; **19.** A. Iliescu, *Rev. lit., 89—108* ; **20.** *Contribuția revistei „Contemporanul" la propagarea concepției marxiste în România (1881—1891)*, îngr. și pref. Gavril N. Horja, Iași, Junimea, 1972 ; **21.** *Ist. lit.*, III, *555—571* ; **22.** Mircea Zaciu, *Ordinea și aventura*, Cluj, Dacia, 1973, *173—178* ; **23.** Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977.

G. D.

CONVENȚIUNEA, gazetă politică și literară care apare la București, de trei ori pe săptămînă, de la 2 septembrie 1863 pînă la 3 mai 1864. Ca proprietar și administrator figura Grigorie Heliad, dar sufletul gazetei era C. A. Rosetti, care o folosea în aprigă lui campanie împotriva lui Al. I. Cuza. În situația de a fi suprimat, ziarul și-a suspendat singur apariția, iar Ministerul de Interne nu a mai dat aprobarea de reapariție, obligîndu-l astfel pe Gr. Heliad să îi schimbe titlul în „Sentinela română", nume sub care va apare în anul următor — 1865. Ziarul era redactat de C. A. Rosetti, de Radu Ionescu (care semna Radion) și, probabil, de Eugeniu Carada. Se publicau și articole care apăruseră mai înainte în „Românul", versuri de V. Alecsandri (de asemenea republicate), satire (nesemnate) de C. A. Rosetti, versuri de Andrei Mureșanu ș.a. Studiul intitulat ***Teatrul român*** analizează condițiile care au favorizat înființarea teatrului la București, rolul lui I. Cîmpi-

neanu și Costache Caragiali, raporturile dintre dezvoltarea clasei burgheze și progresul teatrului. C. a fost, în primul rînd, o gazetă de polemică politică și care a subliniat perseverent legătura dintre viața socială și literatură.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 146 ; 2. Iorga *Ist. presei*, 138.

R. Z.

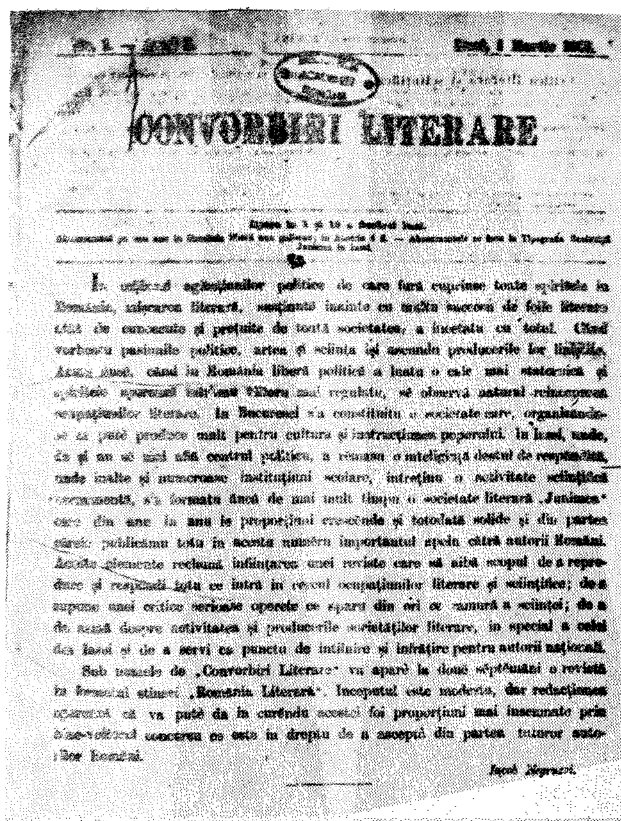
CONVENȚIUNEA, periodic politic și literar care apare la Iași, mai întîi săptămînal, apoi bisăptămînal, de la 18 iulie 1867 la 4 august 1868. Gazeta are o orientare politică antijunimistă și cvasiseparatistă. Aici se publică una din primele încercări de contestare a „noii direcții" junimiste. Autorul ei, Constantin Skeletti, vedea o flagrantă discrepanță între rigoarea critică aplicată de T. Maiorescu scriitorilor români din epocă și înțelegerea arătată literaturii junimiștilor și, în primul rînd, versurilor lui I. Negruzzi. Într-un șir de *Epistole literare*, C. Skeletti discuta poeziile redactorului de la „Convorbiri literare", citate de T. Maiorescu drept modele, analizîndu-le pentru a demonstra lipsa de talent literar a autorului lor.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 147 ; 2. Iorga, *Ist. presei*, 138.

R. Z.

CONVORBIRI LITERARE, revistă de literatură apărută între 1 martie 1867 și martie 1944. În primii cinci ani **C. l.** a apărut bilunar, iar de la 1 aprilie 1872, pînă la încetare — lunar. După 1 aprilie 1885, sediul redacției s-a mutat din Iași la București. Pînă la 1 mai 1893, revista a avut în fruntea ei, ca redactor răspunzător, pe I. Negruzzi, care, de la această dată intitulîndu-se director, și-a asociat un comitet alcătuit din colaboratori tineri. Peste aproape doi ani, la 1 ianuarie 1895, I. Negruzzi cedează în întregime conducerea unui comitet de redacție, format din Teohari Antonescu, I. Al. Brătescu-Voinești, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I. S. Floru, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, I. A. Rădulescu și Fr. Robin. Ulterior, acest comitet a fost completat cu noi membri : N. I. Basilescu, 1896 ; din 1900, Gr. Antipa, V. Babeș, I. Bogdan, I. A. Bassarabescu, D. Bungețianu, C. Litzica, S. Mehedinți, L. Mrazec, A. Naum, D. Onciul, Șt. Orășanu, E. Pangrati, I. Paul, Al. Philippide, M. Săulescu, D. Voinov, N. Volenti ; din 1902, C. Alimănești eanu, A. C. Cuza și G. Murnu, iar N. Iorga, de la 1 ianuarie 1906. De la 1 ianuarie 1896 pînă în noiembrie 1906, **C. l.** au aparținut unui „comitet de proprietate", format din N. I. Basilescu, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I. S. Floru și C. Rădulescu-Motru (care au funcționat, în același timp, și ca redactori), Al. Antemireanu (pentru dări de seamă despre publicațiile românești de actualitate) și Fr. Robin (pentru cronica evenimentelor politice). De la 1 ianuarie 1902, director este ales I. Bogdan. De la 1 ianuarie 1907 pînă în 1921, în fruntea revistei s-a aflat S. Mehedinți, căruia i-a urmat, pînă la 1 ianuarie 1939 — Al. Tzigara-Samurcaș. De la această dată **C. l.** a fost condusă de I. E. Torouțiu, membri în comitetul de redacție fiind Al. Ionescu, T. Al. Munteanu și Șt. Cuciureanu.

C. l. este legată de societatea Junimea, a cărei purtătoare de cuvînt a fost în bună măsură și ai cărei membri au contribuit bănește la apariția ei. Cîtva timp după 1872, revista a apărut aproape numai ca urmare a sacrificiilor materiale făcute de I. Negruzzi. În 1885, a fost cedată editorului I. V. Socec. Mai ales în timpul cît a fost condusă de I. Negruzzi, revista a avut o anumită independență față de Junimea, unele din lucrările publicate în pagi-

nile ei nefiind citite și aprobate la întrunirile societății. Cu deosebire după 1893, un cuvînt hotărîtor în stabilirea sumarului și a orientării l-a avut T. Maiorescu, ale cărui sfaturi contribuiseră și înainte la definitivarea profilului publicației. Dealtfel, tot el a redactat și programul **C. l.**, apărut sub semnătura lui I. Negruzzi, căruia, însă, nu-i aparține decît un singur paragraf. Reflectînd cu fidelitate scopurile Junimii, programul revistei preconiza eliberarea literaturii de servituțile de pînă atunci, insistînd cu fermitate pentru separarea domeniilor activității spirituale. Expresie a dezvoltării vieții literare a vremii, **C. l.** afirmă, pentru întîia dată la noi, însemnătatea și valoarea literaturii ca artă de sine stătătoare, promovînd mai ales criteriul estetic. Pentru a-l impune, revista își propune să acorde o mai mare importanță criticii literare. Ea a adoptat o atitudine rezervată față de anumiți scriitori dintre 1840—1860, fără însă a nega semnificația acestei perioade. Reacție față de confuzia pe care critica vremii o făcea între estetic și politic, programul **C. l.** insista cu deosebire asupra literaturii actuale, pe care o aprecia numai în funcție de valoarea ei artistică. Cu o vigoare puțin obișnuită, revista a susținut acest punct de vedere între 1890 și 1900, în timpul polemicii dintre T. Maiorescu și C. Dobrogeanu-Gherea. După 1900, în structura revistei junimiste survin modificări sensibile, pe primul loc trecînd, în locul literaturii, studiile de istorie. Între 1907 și 1939, se fac tentative serioase de revenire la vechile coordonate. Dar, în ciuda numeroaselor eforturi depuse de S. Mehedinți și Al. Tzigara-Samurcaș, se publică fie ample studii de filozofie și de istoria artei, fie o literatură mediocră. Marii scriitori ai acestei perioade nu colaborează decît cu totul ocazional. Sub direcția lui

I. E. Torouțiu apar mai ales studii de istorie literară, majoritatea referitoare la foștii membri ai Junimii.

În conștiința literară românească, **C. l.** a intrat în primul rînd datorită lui M. Eminescu, I. L. Caragiale și I. Creangă. O însemnătate cu totul deosebită a acordat **C. l.** liricii, călăuzindu-se după concepția, romantică, potrivit căreia poezia stă la temelia tuturor literaturilor începătoare. În primii ani, însă, s-au publicat doar versuri modeste. Cu timpul, revista a reușit să grupeze în jurul ei pe cei mai reprezentativi poeți români ai epocii. Mari speranțe se puneau, la început, în M. D. Cornea, Sc. Capșa, Matilda Cugler-Poni, N. Skelitti, cultivați cu stăruință. Preferințele s-au îndreptat apoi către V. Alecsandri, al cărui talent era deja unanim recunoscut, încît se poate considera că poezia primilor ani ai **C. l.** este reprezentată de creația acestuia. Treptat, se descoperă cîteva talente originale, mai potrivite exigențelor Junimii. Cel care se va impune definitiv, nu numai în cercul junimist, ci în întreaga literatură română, este M. Eminescu. Junimea și revista ei și-au aflat poetul care să împlinească deziderateie atît de precis formulate de T. Maiorescu în articolele ***Despre poezia română*** și ***Direcția nouă în poezia și proza română***. În literatura noastră pătrunde, astfel, lirica de meditație, bazată pe o gîndire filozofică adîncă, transpusă într-o imagistică remarcabilă prin noutatea ei. Aproape toată poezia publicată între 1870 și 1890 este reprezentată de versurile eminesciene, pe care **C. l.** le-a răspîndit, impunîndu-le pe întregul teritoriu de limbă română. Aici au apărut *Venere și Madonă, Epigonii* (1870), *Mortua est* (1871), *Călin (File din poveste)* — 1876, *Singurătate* (1878), *Rugăciunea unui dac, Atît de fragedă..., Sonete* (1879), cele cinci *Scrisori* (1881, 1890), *Luceafărul* (1883). Printre poeții apreciați s-a aflat și S. Bodnărescu, autor de meditații (*Ce poate fi va fi* — 1872, *Moartea cerșetorului* — 1873). Nu mai puțin prețuit era și A. Naum, ale cărui versuri dezvăluie o altă trăsătură a poeziei convorbiriste — tentativa de conciliere a clasicismului cu romantismul (*Nox erat* — 1875, *Aegri somnia* — 1876, *Lui Leopardi* — 1881). O poezie de aceeași factură publica și Duiliu Zamfirescu (*Fum* — 1884, *Nimfa tînără Leuca* — 1888, *Pe Acropole* — 1893). **C. l.** nu a acordat atenție doar unei anume specii poetice, cultivîndu-le pe toate în egală măsură, deși unele sînt mai bogat reprezentate. Pe lîngă poemul de meditație, au apărut numeroase pasteluri, cele mai multe aparținînd lui V. Alecsandri, care impune astfel specia, prin paginile revistei junimiste, în literatura română. Pastelul a mai fost cultivat și de N. Beldiceanu (*Moșii* — 1872, *Apusul soarelui* — 1873, *Prășitorii* — 1876) sau N. Volenti (*Icoane din viață*, 1883—1887). Prin Alecsandri pătrund de asemenea legenda și legenda istorică în versuri (*Dumbrava Roșie* — 1872, *Dan căpitan de plai* — 1874, *Grui Sînger, Legenda ciocîrliei* — 1875), în care s-au mai încercat N. Beldiceanu (*Noureanu* — 1876), N. Gane (*Piatra lui Toader* — 1874), C. Oeconomu (*Petre Cărăbete* — 1885, *Capul lui Mihai Viteazul* — 1889). Balada romantică a fost și ea cultivată (I. Negruzzi, *Kaher* — 1867, M. Eminescu, *Strigoii* — 1876, M. D. Cornea, *Domnița și robul* — 1869, A. Naum, *Dona Clara* — 1876, N. I. Basilescu, *Orla* — 1892), la fel ca și idila (I. Negruzzi, *Miron și Florica* — 1870) ori satira (M. Eminescu, I. Negruzzi, D. C. Ollănescu-Ascanio). Nici poezia patriotică nu a fost ocolită; în **C. l.** au apărut cîteva dintre cele mai izbutite versuri, de acest fel, ale lui V. Alecsandri (*Oda ostașilor români, Peneș Curcanul, Sergentul, Căpitanul Romano* — 1877). Fără a se ridica deasupra mediocrității, N. Skelitti, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, Th. Șerbănescu, D. Petrino, I. Negruzzi, M. Gregoriady de Bonacchi au scris nenumărate versuri de dragoste, cele mai multe sub formă de lied. O singură încercare de poezie simbolistă se datorește lui Th. Șerbănescu (*Sonete decadente* — 1892).

În **C. l.** au apărut relativ puține romane, cele publicate situîndu-se însă printre creațiile de seamă ale genului. Sînt romane realiste, inspirate din realitățile sociale românești, în general, și moldovenești, în special, dezbătînd probleme de actualitate. Aici și-a publicat Duiliu Zamfirescu cele mai bune romane ale sale (*Viața la țară* — 1894, 1895, fragmente din *Tănase Scatiu* — 1896, 1907, din *În război* — 1897, și, integral, *Lydda*, 1898—1900). Aceleiași orientări realiste i se datorează și romanele, mai puțin reușite, ale lui I. Negruzzi (*Mihai Vereanu* — 1873) și N. D. Xenopol (*Păsurile unui american în România* — 1879—1880). O atenție deosebită a fost acordată nuvelelor și schițelor, care au apărut în număr mare și într-o bogată varietate de stiluri. Foarte bine reprezentată este nuvela realistă, a cărei tematică a cuprins largi categorii sociale, de preferință funcționarul mărunt sau dezmoșteniții vieții. Niciodată nuvelistica din **C. l.** nu a cunoscut excesele naturalismului, de la care a preluat totuși minuția și exactitatea descrierilor, interesul pentru periferia societății. În această categorie intră proza lui Duiliu Zamfirescu (*Furfanțo* — 1900), N. Volenti (*O idee fixă* — 1892) ș.a. Tonul general este însă moderat, exprimînd un realism cuminte: I. Al. Brătescu-Voinești (care tipărește cîteva din cele mai reușite nuvele ale sale, precum *Pană Trăsnea Sfîntul* — 1893), I. L. Caragiale (*O făclie de Paște* — 1889), I. Popovici-Bănățeanul (*În lume. Din viața meseriașilor* — 1892) și, mai ales, Duiliu Zamfirescu, ale cărui nuvele au apărut aici, aproape toate, între 1885—1911. Note accentuate de satiră socială se găsesc la I. Negruzzi (ale cărui *Copii de pe natură*, apărute între 1869—1880, s-au bucurat de răsunet), G. I. Lahovari (*Popa Burcă* — 1882), N. Gane (*Duduca Balașa* — 1876). Prin N. Gane, **C. l.** se orientează și către nuvelele populare, din care acceptă un mare număr, aparținînd scriitorilor din întreaga țară. *Șanta* (1874), *Andrei Florea Curcanul* (1877) stau alături de cele mai reușite din scrierile lui I. Slavici, cum ar fi: *Popa Tanda* (1875), *Scormon* (1875), *Gura satului* (1878) sau *Budulea Taichii* (1880). Mai pot fi întîlniți T. V. Ștefanelli, V. Onițiu, D. C. Ollănescu-Ascanio. Nuvela istorică a avut și ea căutare, încît, alături de numeroasele scrieri ale lui N. Gane, apărute între 1867—1877, pot fi întîlnite și *Decebal* (1869) și *Tuhutum* (1870) ale lui I. Pop-Florantin. Parte sub influența romantismului german, parte sub aceea a mitologiei naționale, **C. l.** publică și cîteva nuvele fantastice: *O floare albă* (1869) și *O casă neagră* (1870) de I. Pop-Florantin, *Sărmanul Dionis* (1872) de M. Eminescu. Cu povestiri este prezent I. Creangă, căruia îi apar, între 1875—1884, *Soacra cu trei nurori, Punguța cu doi bani, Dănilă Prepeleac, Moș Nichifor Coțcariul, Povestea lui Stan Pățitul, Povestea unui om leneș, Popa Duhu* și *Amintiri din copilărie*.

Se poate spune că dramaturgia românească a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea a apărut, în ceea ce are ea mai reprezentativ, în **C. l.** Astfel, aici se tipăresc capodoperele lui I. L. Caragiale: *O noapte furtunoasă* (1879), *O scrisoare pierdută* (1884), *D-ale carnavalului* (1885). Făcînd apel la umor, precum în *O alegere la senat* (1878) de I. Negruzzi, sau la comicul buf, ca în comediile lui Gh. Bengescu-Dabija *O palmă la bal mascat* (1871), *Cucoana Nastasia Hodoronc* (1877) și în „cînticelele comice" ale

lui V. Alecsandri și I. Ianov, autorii dramatici abordează de preferință satira socială. Subiectele erau extrase din realitățile tuturor claselor, de la boieri pînă la țărani (I. Slavici, *Fata de birău* — 1871 și *Toane sau vorbe de clacă* — 1874). Nu a fost neglijată nici revista teatrală, în această direcție manifestîndu-se I. Negruzzi care, în colaborare cu Ed. Caudella, a scris *Beizadea Epaminonda* (1885), iar cu D. R. Rosetti, *Nazat!* (1886) și *Zeflemele* (1888). Tragediile și dramele au fost și ele cultivate, îndeosebi cele cu subiecte din istoria națională. După *Lăpușneanu-Vodă* (1878) de S. Bodnărescu, apare *Gaspar Grațiani, Domnul Moldovei* (1888) de I. Slavici. Se pare însă că preferințele mergeau mai ales spre tragedii inspirate fie din istoria antică: *Fîntîna Blanduziei* (1884) și *Ovidiu* (1885) de V. Alecsandri, *Pygmalion, regele Feniciei* (1886) de Gh. Bengescu-Dabija, *Parisina* (1897) de N. I. Basilescu, fie din istoria Evului mediu: *Rienzi* (1868) de S. Bodnărescu. Întîietate au avut tragediile în versuri, de la care se cerea să respecte, pe cît posibil, modelele genului.

C. l. și-a manifestat încă de la început interesul pentru critica literară pornind de la necesitatea ei în cultura românească. Chiar din primul număr, T. Maiorescu începe să publice articolul *Despre poezia română* (apărut, în volum, sub titlul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*), în care, completînd succintul program de pe prima pagină a revistei, fundamentează principiile după care s-a călăuzit, ulterior, întreaga activitate critică a **C. l.** Fiind singura revistă din țară dedicată exclusiv literaturii, **C. l.** și-a circumscris de la apariție domeniul, adăugînd criticii literare promovată de revistele anterioare un criteriu fundamental — cel al valorii estetice. În vreme ce critica anterioară sau chiar cea contemporană accentua fie criteriul social, fie cel etnic, revista junimistă le subordonează celui estetic. **C. l.** se manifestă, în felul acesta, ca o revistă de polemică, fapt evident și din tonul tuturor articolelor critice pe care le-a publicat. Critica practicată aici se arăta a fi cu precădere directoare și categorică. Se apela rar la explicație și analiză, numai în cazurile de strictă necesitate. De obicei, se evitau elogiile, preferîndu-se, de cele mai multe ori, exemplele negative. Așa a procedat, de pildă, P. P. Carp cu piesa *Răzvan și Vidra* a lui B. P. Hasdeu (1867), cu fabulele lui Gh. Sion (1869) sau cu un poem al lui Ronetti-Roman (1878). Concomitent cu acțiunea de înlăturare a mediocrităților și a tot ceea ce contravenea propriilor principii critice, **C. l.** a susținut, îndeosebi prin T. Maiorescu, pe cei mai însemnați scriitori români (Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici). Generată de realitățile curente ale literaturii dintre anii 1850—1870, critica promovată de **C. l.** a fost, cu deosebire în primele două decenii de apariție, o critică de mare actualitate, prevalînd asupra esteticii și teoriei literare. Abia odată cu apariția unei reviste („Contemporanul", 1881) ce susținea principii estetice opuse s-au tipărit și articole teoretice datorate, întîi lui T. Maiorescu, apoi elevilor acestuia: M. Dragomirescu, P. P. Negulescu ș.a. În această a doua etapă se remarcă îndeosebi D. Evolceanu, precum și N. Petrașcu și M. Dragomirescu, adepți, ca mai înainte P. P. Carp, ai criticii normative. Deși atenția era îndreptată asupra literaturii contemporane, **C. l.** a încercat să valorifice și creația deceniilor anterioare, prin studii despre C. Conachi, Al. Hrisoverghi, D. Scavinschi sau C. Negruzzi, ori publicînd și o bogată corespondență emanînd de la V. Alecsandri, M. Eminescu, C. Bolliac, I. Creangă, I. Heliade-Rădulescu, I. Ghica, T. Maiorescu, C. Negruzzi. Sporadic, **C. l.** a făcut loc și unor pagini de critică sau de istorie a artelor, semnate de P. Verussi, I. Negruzzi, S. Bodnărescu, M. Strajanu, N. Gabrielescu.

O preocupare stăruitoare a **C. l.** au constituit-o și problemele limbii române din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Revista Junimii a continuat, cu argumente științifice, lupta începută de Al. Russo și V. Alecsandri împotriva curentelor latiniste, combătînd cu vehemență dicționarul elaborat de I. C. Massim și A. T. Laurian. Elocvent în acest sens este, prin seriozitatea argumentelor, studiul din 1871 al lui N. Ch. Quintescu. În ce privește îmbogățirea vocabularului literar, se recomanda limba vorbită de popor cît și lexicul limbilor romanice. Contribuția adusă la constituirea unei limbi literare unitare este remarcabilă, fiind promovate consecvent numai acele opere care se conformau principiilor junimiste. De un mare folos au fost scrierile lui V. Alecsandri, al cărui prestigiu a sporit influența revistei. T. Maiorescu a contribuit și el în chip deosebit la unificarea limbii, mai ales prin articolele *Limba română în jurnalele din Austria* (1868) și *În contra neologismelor* (1881), după cum tot el are mari merite în stabilirea premiselor stilului beletristic românesc modern, prin articolele *Beția de cuvinte la „Revista contimporană"* (1873) și *Oratori, retori și limbuți* (1902). Despre graiurile populare s-au publicat studii speciale, semnate de A. Lambrior, T. Maiorescu, M. Pompiliu. O importanță aparte a acordat revista Junimii problemelor de ortografie, reușind să oprească tendințele latiniste și să impună un fonetism temperat, adoptat ulterior pe întreg teritoriul de limbă română. În această direcție sînt de amintit contribuțiile lui T. Maiorescu, V. Burlă, A. Lambrior, I. Rădulescu-Pogoneanu.

Continuînd orientarea celor mai multe din publicațiile anterioare, **C. l.** s-a preocupat în mod deosebit de folclor, considerat ca expresie a caracterului național. De aici tendința de a-l așeza la temelia literaturii culte și a limbii noastre literare. Prezența lui V. Alecsandri a sporit interesul, deja existent, al convorbiriștilor față de folclor, în care ei vedeau și un bogat izvor de inspirație, așa cum reiese din ampla prezentare pe care Maiorescu o face volumului lui Alecsandri *Poezii populare ale românilor* (1868). Treptat, revista ajunge să grupeze pe cîțiva valoroși folcloriști, contribuind la orientarea folcloristicii noastre către principiile moderne ale culegerii și interpretării literaturii populare. O poziție categorică afirmă, în această privință, A. Lambrior, în studiul *Literatura poporană* (1874), unde susține necesitatea culegerii nu numai exacte, dar și în totalitate a variantelor, spre a se putea alcătui un corpus, util pentru studiile etnografice, istorice și lingvistice. Atitudinea este caracteristică tuturor lucrărilor despre folclor tipărite în **C. l.**, care a respins orice interpretare falsă a literaturii populare, făcută din punctul de vedere al latiniștilor. Așa au procedat, de exemplu, I. D. Caragiani, G. Vîrnav-Liteanu, G. I. Pitiș, M. Strajanu. Spre a feri, pe viitor, folclorul de răstălmăciri, mulți dintre cei ce au cules literatură populară și au publicat-o apoi în revistă au notat, mai mult sau mai puțin complet, locul culegerii și numele informatorului, păstrînd, în cea mai mare parte, particularitățile de limbă și considerînd că astfel pot oferi o garanție suplimentară de autenticitate. Pentru a obține o imagine cît mai cuprinzătoare a literaturii noastre populare, **C. l.** a avut în vedere toate teritoriile locuite de români, publicînd texte din Moldova, Muntenia, Transilvania, Bucovina, Banat, Maramureș, Oltenia, Dobrogea, Macedonia. Dintre specii, a preferat baladele, legendele și doi-

nele, a căror valoare artistică a subliniat-o îndeosebi. Balade au publicat C. N. Mateescu, doine — Al. Viciu și Elena Sevastos. Se remarcă basmele lui M. Pompiliu, I. Slavici, P. Ispirescu. O importantă culegere de bocete i se datorește lui T. T. Burada (1878—1883). Tot în coloanele **C. l.** s-au tipărit și cîteva din cele dintîi studii de folclor comparat din România, aparținînd lui M. Gaster (1872) și lui T. T. Burada (1882).

În paginile **C. l.** au apărut și numeroase lucrări de filozofie, logică, morală, istorie, psihologie, chiar și de medicină și zoologie. Lăsînd la o parte propagarea darvinismului, comună cu a altor reviste din epocă, rămîne ca o particularitate a revistei junimiste publicarea unor încercări de metafizică materialistă, ca aceea ale lui V. Conta, sau prezentarea doctrinei schopenhaueriene, mai ales prin intermediul lui T. Maiorescu. În linii generale, articolele de filozofie apărute în **C. l.** stau sub semnul pozitivismului și al evoluționismului. Concepții înrudite vădesc și studiile de istorie, în special cele semnate de G. Panu și A. D. Xenopol. Revista a găzduit unele cercetări fundamentale pentru istoria României, cum ar fi acelea ale lui Xenopol, I. Bogdan și D. Onciul, precum și pagini inedite aparținînd lui N. Bălcescu.

Prin promovarea unui judicios spirit critic, **C. l.** a contribuit în mare măsură la dezvoltarea vieții literare a României. A fost ajutată, întru aceasta, de o sumă de reviste aliate, care și-au însușit programul ei, cum ar fi : „Telegraful român", „Foișoara Telegrafului român", „Tribuna", „Pressa", „Orientul român", chiar „Familia" și „Gazeta Transilvaniei". Alte periodice i-au fost adversare de la bun început, mai ales după apariția articolelor critice ale lui T. Maiorescu. Ca urmare, **C. l.** a avut de susținut cîteva polemici — ce au produs un mare răsunet — cu „Revista contimporană", „Columna lui Traian", „Contemporanul", „Literatură și artă română". Cîțiva dintre foștii adversari i-au devenit, în scurtă vreme, colaboratori (M. Strajanu, V. A. Urechia, B. P. Hasdeu, Ciru Oeconomu). Exercitîndu-se în planuri multiple și variate, în toate provinciile românești, unde revista a pătruns de la cel dintîi număr, influența **C. l.** asupra culturii și literaturii române a fost decisivă.

— 1. I. Negruzzi [și T. Maiorescu], *Cuvînt înainte*, CL, I, 1867, 1 ; 2. *Declarațiune*, CL, I, 1867, 8 ; 3. I. Negruzzi, *Cătră cetitori*, CL, V, 1872, 22 ; 4. Petru Grădișteanu, *„Convorbiri literare" și „Revista contimporană"*, RCO, I, 1873, 4 ; 5. D. Aug. Laurian, *Întîia trebuință*, RCO, I, 1873, 4 ; 6. V. A. Urechia, *Miron Costin*, RCO, I, 1873, 4 ; 7. D. Aug. Laurian, *Tablete bibliografice*, RCO, I, 1873, 5 ; 8. V. A. Urechia, *Noua direcțiune din Iași*, RCO, I, 1873, 6 ; 9. Abraham Albuzzi [B. P. Hasdeu], *Noua direcțiune. „Convorbiri literare" de la 1 mart*, CT, V, 1874, 3 ; 10. Petru Grădișteanu, *Cîteva cuvinte la adresa „Convorbirilor literare"*, RCO, II, 1874, 6 ; 11. *„Convorbiri literare"*, TM, III, 1878, 39 ; 12. *Știința și religiunea în „Convorbirile literare"*, UR, I, 1891, 7 ; 13. Al. Viciu, *„Noua direcție" și iubileul „Convorbirilor literare"*, UR, I, 1891, 15 ; 14. I. Negruzzi, *Cătră cetitori*, CL, XXVI, 1893, 12 ; 15. I. Negruzzi, *Cătră cititori*, CL, XXIX, 1895, 1 ; 16. M. Dragomirescu, *Direcții literare*, CL, XXXI, 1897, 2 ; 17. P. P. Negulescu, *Lucruri vechi*, CL, XXXI, 1897, 12 ; 18. Petrașcu, *Scriitori*, *151—162* ; 19. Iorga, *Pagini*, I, *140—141* ; 20. N. Gane, *Cercul „Convorbirilor literare"*, OM, *22—26* ; 21. Kanner, *Junimea*, *49—54* ; 22. N. Gane, *Jubileul „Convorbirilor literare"*, CL, XL, 1906, 3—5 ; 23. M. Dragomirescu, *Direcția noastră literară*, CL, XL, 1906, 3—5 ; 24. G. Tofan, *Jubileul „Convorbirilor literare"*, JML, III, 1906, 6 ; 25. N. Iorga, *Jubileul „Convorbirilor literare"*, S, V, 1906, 19 ; 26. Chendi, *Pagini*, *334—338* ; 27. I. Bogdan, *Înștiințare*, CL, XV, 1906, 12 ; 28. Redacția, *Către cetitori*, CL, XLI, 1907, 1 ; 29. Panu, *Junimea*, I—II, *passim* ; 30. I. C. Panțu, *„Cartea" lui Maiorescu*, GT, LXXIII, 1910, 34—36 ; 31. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, I, *149* ; 32. S. Albini, *Direcția nouă în Ardeal. Constatări și amintiri*, IB, *3—37* ; 33. Redacția, *Spre altă jumătate de veac*, CL, LI, 1919, 1 ; 34. Soveja [S. Mehedinți], *Către cetitori*, CL, LI, 1919, 1 ; 35. Negruzzi, *Junimea*, *passim* ; 36. Lovinescu, *Critice*, V, *9—10* ; 37. C. Papacostea, *„Convorbirile literare" și clasicismul*, ORP, III, 1927, 2 ; 38. Al. Tzigara-Samurcaș, *Datorii de vremuri grele. Către vechii și noii colaboratori*, CL, LXVI, 1931, ianuarie ; 39. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *66—79*, *100—108*, *117—120*, II, *14—24* ; 40. M. Sânzianu, *„Convorbiri literare". Indice bibliografic*, București, 1937 ; 41. I. Bianu, *Ardealul și „Convorbirile literare"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 42. M. Dragomirescu, *Legăturile mele cu „Convorbirile literare"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 43. N. D. Germani, *„Junimea", „Convorbirile literare" și muzica*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 44. I. D. Ioan, *Polemica la „Convorbiri literare", în epoca „Junimii"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 45. Vladimir Tudor, *Teatrul la „Convorbiri literare"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 46. N. Mihăescu-Nigrim, *Amintiri de la „Convorbiri literare"*, PL, II, 1937, 7—8 ; 47. Al. Tzigara-Samurcaș, *Către cetitori*, CL, LXXII, 1939, 1 ; 48. N. Iorga, *Momente de apropiere cu „Convorbiri literare"*, CL, LXXII, 1939, 2 ; 49. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *139—281* ; 50. Călinescu, *Ist. lit.*, *365—366* ; 51. Breazu, *Studii*, I, *203—254* ; 52. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la revista „Convorbiri literare"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 1 ; 53. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *278—279*, *419—436*, *493—495* ; 54. V. Vintilescu, *Preocupări de folclor la „Convorbiri literare"*, FLI, I, *251—273* ; 55. T. Ghideanu, *Filozofia la „Convorbiri"*, ATN, IV, 1967, 3 ; 56. I. Mitrea, *Istoria patriei în revistă*, ATN, IV, 1967, 3 ; 57. M. Mardare, *Eminescu și „Convorbirile"*, CRC, II, 1967, 10 ; 58. Radu Zamfirescu, *Momentul apariției*, CRC, II, 1967, 10 ; 59. Șt. Cuciureanu, *„Convorbirile literare" în ultimii ani*, CRC, II, 1967, 11 ; 60. Z. Macovei, *„Convorbirile literare" și „Familia"*, F, III, 1967, 3 ; 61. G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *67—158* ; 62. Rodica Florea, *100 de ani de la evenimentul apariției „Convorbirilor literare"*, RITL, XVI, 1967, 3 ; 63. Elena Stan, *Sfîrșitul unei dispute*, TR, XI, 1967, 9 ; 64. Silvia Goga, *Prezențe transilvănene la „Convorbiri literare"*, SUB. Philologia, XII, 1967, 2 ; 65. Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895*, SIL, *159—191* ; 66. Zaciu, *Glose*, *63—70* ; 67. Constantinescu, *Scrieri*, VI, *23—32*, *53—61*, *246—259*, *386—388* ; 68. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *40—74* ; 69. Marcea, *„Convorbirile"* ; 70. *Ist. lit.*, III, *31—78* ; 71. D. Cesereanu, *Critica la „Convorbiri literare"*, TR, XXV, 1974, 2 ; 72. *Cartea „Convorbirilor literare"*, îngr. și pref. Pavel Florea, Iași, Junimea, 1974 ; 73. Dan Mănucă, *Critica literară junimistă (1864—1885)*, Iași, Junimea, 1975 ; 74. C. Pompilian, H. Zalis, *„Convorbiri literare". Bibliografie*, București, E.Ș., E.E.R., 1975.

D. M.

COPCEA, Iorgu (c. 1825 — ?), autor dramatic și traducător. Despre fiul paharnicului Răducanu Copcea se știe doar că era serdar, candidat la judecătoria Putnei (prin 1850). A făcut parte din grupul intelectualilor din Moldova care a pregătit revoluția de la 1848.

Pentru teatrul din Iași a scris o comedie într-un act, *Plete lungi și minte scurtă*, cu o intrigă facilă, de vodevil, reprezentată în 1845 și tipărită în același an. Ironia autorului, greoaie, se îndreaptă în egală măsură (la fel ca în unele comedii ale lui V. Alecsandri) împotriva boierilor mărginiți și conservatori, dar și împotriva tinerilor ușuratici, întorși de la Paris cu maniere cosmopolite. Eroii vorbesc într-o limbă neaoșă, firească, cu unele preferințe lexicale (arhaisme sau neologisme) care dezvăluie starea socială sau nivelul de cultură. A mai compus o comedie cu cîntece, în patru acte, nepăstrată, *Tribunalul femeilor*, jucată în 1846.

C. a tradus din franceză, pentru aceeași trupă ieșeană, melodramele *Viața păstorească sau Munți, tîrguri și prăpăstii* (apărută în 1844), *Gabrina sau Odaia leagănului* (1844) de J. E. Alboize de Pujol și *Capodopera necunoscută sau Mikel Anj* (1845) de Ch. Lafont, ultimele două reprezentate, dar nepublicate.

— *Plete lungi și minte scurtă*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1845. — **Tr.** : [Autor francez neidentificat], *Viața păstorească sau Munți, tîrguri și prăpăstii*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844.

— 1. *Teatru românesc*, AR, XVI, 1844, *380* ; 2. *Teatru național*, AR, XVIII, 1846, *116* ; 3. C. Sion, *Arhondologia*, *157—158* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *65—66* ; 5. Burada, *Ist. teatr.*, I, *284*, *322* ; 6. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *364*, *555* ; 7. Trifu, *Cronica*, *204*.

L. V.

CORBEA, baladă populară. Aparține ciclului de balade haiducești și datează din perioada tîrzie a feudalismului. Motivul luptei antifeudale constituie tema centrală a acestui cîntec epic, care a cunoscut

o largă răspîndire în spațiul dacoromân. Cele mai multe și mai realizate variante au circulat în Muntenia și Dobrogea, în Țara Vrancei și în Țara Lăpușului. *Corbea* a mai fost culeasă în Transilvania și chiar în nordul Moldovei, unde apare doar în variante degradate sau sub forma unor fragmente interpolate în alte texte. Variantele muntenești ale baladei cunosc o dezvoltare mai amplă a firului epic și cuprind numeroase localizări ale detaliilor. Atît acest fapt, cît și frecvența motivului în Cîmpia Dunării și îndeosebi în jurul Bucureștilor au dus la concluzia că balada *Corbea* și-ar afla aici locul de obîrșie. Creații populare cu subiecte similare, avînd la bază conflictul dintre voinicul întemnițat pe nedrept și domnitorul feudal, mai apar în eposul slavilor de sud și în bîlinele ruse. De asemenea, se pot face paralele între anumite pasaje ale baladei și legendele epice franceze despre Guillaume d'Orange. Unele imagini ale baladei românești sînt asemănătoare cu cele folosite de *romancero*-urile iberice. Cîntată inițial la curțile feudale, balada a căpătat cu vremea un mai pronunțat caracter social. În cîteva din variantele baladei, eroul apare în postura unui boier ahtiat după mărire. Paharnic la curtea lui Ștefăniță-vodă, Corbea are îndrăzneala să-i ceară măriei-sale „caftan de-mpărăție / Și dugealîc de domnie". Domnitorul îl pedepsește trimițîndu-l „la temnița cea bătrînă / Cu mușchiul de-un lat de mînă". Transformarea realităților istorico-sociale determină, în evoluția baladei, metamorfozarea personajului: din pretendent la domnie, Corbea devine haiduc sau chiar hoț de codru. Odată cu aceasta, se produce și o schimbare a atitudinii cîntărețului popular față de eroul baladei. Haiducul este acum un reprezentant al celor mulți și oprimați. El îi jefuiește pe boieri spre a face bine celor săraci. Acțiunea baladei se desfășoară lîngă temnița împărătească, unde haiducul se află închis pe nedrept „pentr-un paloș ferecat / Numa-n aur îmbrăcat / De nu știu cine furat". Eliberarea lui Corbea devine astfel o faptă justițiară. Cu pletele, barba și genele grozav crescute, chipul întemnițatului apare impresionant. Cîteva din variantele transilvănene ale baladei se încheie cu aceste imagini. În celelalte, narațiunea se continuă prin apariția unui nou personaj, mama haiducului, care imploră domnitorului iertarea lui Corbea. Dar domnitorul, crud, răspunde sarcastic la rugămințile bătrînei. Făcînd aluzie la spînzurătoare, el îi promite că îi va însura feciorul cu „jupîneasa Carpena / Adusă din Slatina". Sfătuită de Corbea, mama pleacă să-i aducă pe Roșu „Din Țara Moldovei, / De la grajdul Corbei". Odată cu apariția calului, balada capătă o imagistică de basm. În varianta culeasă de G. Dem. Teodorescu de la Petrea Crețul Șolcanu, această apariție prilejuiește folosirea unor elemente de fabulare fantastică. Cînd Roșu necheza „Casele că răsuna / Casele să dărîma / Numai stîlpii rămînea". Vodă vrea să cumpere calul, dar bătrîna nu-l dă decît în schimbul eliberării lui Corbea. Cum nici unul dintre curteni nu izbutește să încalece aprigul bidiviu, domnul este nevoit să accepte învoiala. Este chemat Corbea care, văzîndu-se urcat pe cal și îmbrăcat în haine de domnitor, își ridică mama în șa, reușind să fugă spre uluirea domnitorului și groaza boierilor. Imaginea călărețului și a calului în goană capătă meșteșugite tente cromatice: „Drumul Roșului cînd da / Brazdă neagră revărsa, / Cînd pe Roșu-l frîncuia / Cu copita cînd lovea / Pietrele că scăpăra, / Brazdă roșie vărsa". Unele variante mai amintesc de răzbunarea haiducului. Travestit, acesta se strecoară noaptea în cetate, fură pruncul domnitorului și îl trage în țeapă.

În realizarea artistică a baladei se remarcă tehnica superioară a versificației, îmbinată cu folosirea unor mijloace tipice de exprimare poetică. De cele mai multe ori, balada începe cu o formulă: „Foicică mărăcine / Ascultați boieri la mine / Să vă spun pe Corbea bine". Cîntecul epic folosește anafora în scena detențiunii haiducului, pentru a sublinia patetismul situației: „Zace-mi Corbea viteazul / Zace-mi Corbea haiducul". Portretul mamei este prins într-o formulare apozițională, dezvoltată: „Babă slabă / Și-nfocată, / Dar la minte / Înțeleaptă, / La cuvinte / Propiată". Dialogurile dintre Corbea și mamă, pe de o parte, și dintre Corbea și domnitor, pe de altă parte, accentuează dramatismul. Motivul eroului întemnițat pentru a fi apărat dreptatea a determinat pe unii scriitori pașoptiști să folosească subiectul baladei. Inspirat de atmosfera ei, I. Catina scrie poezia *Osînditul*. În 1859, G. Baronzi publică balada *Corbea haiducul*, reluată în volumul *Zînele Carpaților*, o adaptare în care, păstrînd firul creației folclorice, adaugă versuri ce fac aluzie la idealurile contemporane.

— G. Baronzi, *Zînele Carpaților*, București, Tip. Naționalul, 1860, *68—81*; *Corbea*, RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 2; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *517—533*; *Corbea*, ȚN, II, 1885, 16; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, București, Tip. Corpului didactic, 1900, I, partea I, *147—152*, *179—183*, *191—194*, partea II, *1224—1225*; C. N. Mateescu, *Balade*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909, *35—54*; N. Păsculescu, *Literatura populară românească*, București, Socec, 1910, *224—229*; T. Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec—Sfetea, 1913, *24—32*; I. Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, Socec, 1930, *196—217*; I. Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, I, Focșani, Tip. Cultura, 1933, *17—41*; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, București, E.L., 1967—1968, I, *517—526*, II, *184—196*, III, *429—439*, *789—800*; *Folclor din Moldova*, II, București, E.L., 1969, *99—101*.

— 1. Diaconu, *Folklor*, I, XXXVII—XXXVIII; 2. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964, *149—151*; 3. Vrabie, *Balada*, *367—376*; 4. Botezatu, *Folclorul*, *27—39*; 5. Rusu, *Viziunea*, *148—149*.

I. C.

CORBEA, Teodor (c. 1670 ⟨19⟩, Brașov — c. 1725 ⟨9, 19⟩), traducător și autor de versuri. Este fiul preotului Ioan, gociman (epitrop) ca și părintele său, Florea Corbea, al bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului. Fiii preotului Ioan Corbea primesc o educație îngrijită în mediul brașovean cu tradiții cărturărești (s-a presupus că au studiat în vreo școală săsească ori ungurească din Brașov, unde și-au însușit limba latină ⟨13, 14⟩) și, poate, la Kiev, la Academia de la Lavra Pecerska ⟨4, 14⟩. Trei dintre ei, printre care și **C.**, au trecut, prin 1690, în Țara Românească, intrînd în slujba domnitorului Constantin Brîncoveanu. Cunoscător al limbilor latină, slavonă, rusă și maghiară, **C.** era în 1698 logofăt de cancelarie, redactînd sub supravegherea stolnicului Constantin Cantacuzino corespondența externă a domnitorului. În 1703 și 1706 îndeplinește misiuni diplomatice în Rusia. Servicii asemănătoare aduce lui Brîncoveanu și în Moldova, în 1710, pe lîngă Dimitrie Cantemir. Asemenea fratelui său ceaușul David Corbea în 1707, **C.** se expatriază în Rusia după lupta de la Stănilești din 1711. În cancelaria țarului ocupă aceeași funcție de traducător. Ca „vel pisar i cantelar" semna în 1725 pe manuscrisul psaltirii versificate de el, dăruit bisericii Sf. Nicolae din Brașov.

Întîia lucrare aparținînd lui **C.** este un raport diplomatic intitulat ***Însămnarea pentru solia mai marelui mieu frate, David ceaușu, pentru voroava ce au avut cu Turculeț ruhmistru și cu alți ruhmiștri moldoveni și pentru răspunsul ce au luat acum cînd au fost să să întoarcă înapoi de la craiu*** (1698). Autorul relatează despre misiunea lui David Corbea, tri-

Școala din Șchei, Brașov

mis de Constantin Brîncoveanu în Polonia în 1698, îndată după încoronarea lui August al II-lea, ca și despre întîlnirea secretă ce are loc cu acest prilej între solul muntean și căpitanul moldovean Constantin Turculeț. Animați de idealuri comune privind libertatea țărilor române, cei doi afirmă necesitatea alianței tuturor românilor, a rezistenței organizate în fața turcilor și a tendințelor expansioniste ale Poloniei. *Însămnarea...* atestă posibilitățile literare ale autorului, care mînuiește cu ușurință dialogul și fraza, vioaie în genere, de o cadență gravă uneori. La îndemnul episcopului Mitrofan al Buzăului, **C.** alcătuiește, pe la 1700, un dicționar latin-român, ***Dictiones latinae cum valachica interpretatione***, tradus după cel latin-maghiar al lui Albert Molnár. De la episcopul Mitrofan lexiconul va ajunge în posesia succesorului acestuia, Damaschin, apoi în cea a fiului domnitorului Ștefan Cantacuzino, vel comisul Radu, emigrat la Viena. Cumpărat de Inocențiu Micu-Klein, în 1847 manuscrisul se afla în proprietatea lui Timotei Cipariu. Cuprinzînd circa 34.000 de cuvinte, dicționarul lui **C.** este prima lucrare amplă de lexicografie alcătuită la noi. Pe lîngă vocabularul curent și regionalisme, dicționarul cuprinde numeroase neologisme, interesînd și prin încercarea de definire a unor termeni științifici. Lui **C.** i se datorează și o traducere în versuri a psalmilor, rămasă de asemenea în manuscris, realizare urmînd celei a mitropolitului Dosoftei, din *1673*, și încercării mai modeste, puse în seama lui Ioan Viski, din 1697. Tradus, se crede, în timpul șederii în Rusia, către 1720 ⟨10, 14, 17⟩ (este posibil însă ca autorul să fi fost preocupat de versificarea psalmilor cu mult înainte, încă de prin 1710 ⟨1, 13⟩), textul ***Psaltirii*** este precedat de o predoslovie în versuri rusești și românești dedicată țarului Petru I. Ca și în *Însămnare...*, reține aici ideea unității naționale a românilor și impresionează încercarea lui **C.** de a-i încuraja pe transilvăneni, fie și aluziv, în cîteva versuri rusești rămase netălmăcite, în rezistența contra presiunilor uniate. În fruntea traducerii sale, **C.** așează și cîteva versuri originale închinate psalmistului. Măsura utilizată variază între 4 și 13 silabe. Influența poeziei populare, al cărei bun cunoscător se dovedește a fi fost versificatorul, se vădește în limba curgătoare, în metrică, precum și în unele procedee stilistice adoptate. A existat o încercare de a i se atribui lui **C.** **Anonimul brîncovenesc* ⟨4, 14⟩.

— *[Psalmii 49, 50, 114, 136]*, în I. Bianu, *Introducere* la Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, București, Tip. Academiei, *1887*, *XLIX—LX*. **Ms. :** *Însămnarea pentru solia mai marelui mieu frate, David ceaușu, pentru voroava ce au avut cu Turculeț ruhmistru și cu alți ruhmiștri moldoveni și pentru răspunsul ce au luat acum cînd au fost să să întoarcă înapoi de la craiu*, B.A.R., ms. 5151, f. *322—323* ; *Dictiones latinae cum valachica interpretatione* (c. 1700), B.F.C., ms. rom. 43 ; *Psaltirea în versuri*, B.F.C., ms. rom. 75, B.A.R., ms. 200.

— 1. I. Bianu, *Introducere* la Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, București, Tip. Academiei, 1887, *XLIX* ; 2. Gr. Crețu, *Cel mai vechi dicționar latino-românesc, de Teodor Corbea*, VN, XXII, 1905, 15 octombrie ; 3. Bianu, *Manuscrise*, I, *442—445* ; 4. Scarlat Struțeanu, *Doi umaniști ardeleni la curtea lui C. Brîncoveanu*, R, XXXIII, 1941, 1—2 ; 5. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *229* ; 6. Comșa, *Ms. rom.*, *80—82* ; 7. Gh. Georgescu-Buzău, *Un diplomat român la Moscova la începutul secolului al XVIII-lea : David Corbea Ceaușul*, în *Relații româno-ruse în trecut*, [București], 1957, *42—62* ; 8. Ștefan Meteș, *Din relațiile noastre cu Rusia. Frații David și Teodor Corbea din Brașov în slujba poporului român ca luptători contra unirii cu Roma, ca diplomați și scriitori*, MA, V, 1960, 11—12 ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *280—281* ; 10. *Ist. lit.*, I, *505—508*, *515—516* ; 11. Seche, *Schiță*, I, *10—11* ; 12. C. Șerban, *Contribuție la repertoriul corespondenței stolnicului Constantin Cantacuzino*, STD, XIX, 1966, 4 ; 13. Gh. Cardaș, *Teodor Corbea, poet și traducător al Psaltirii, „vel pisar i canțelar" al împăratului Petru cel Mare*, MO, XIX, 1967, 1—2 ; 14. Octavian Șchiau, Doina Curticăpeanu, *Psaltirea lui Teodor Corbea*, ST, XVIII, 1967, 12 ; 15. Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteca unui umanist român, Constantin Cantacuzino stolnicul*, București, 1967, *9*, *263* ; 16. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 239 ; 17. Panaitescu, *Contribuții*, *600—611* ; 18. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *107—109* ; 19. *Cărturari brașoveni*, *66* ; 20. Octavian Șchiau, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, *34—35*.

R. Ș.

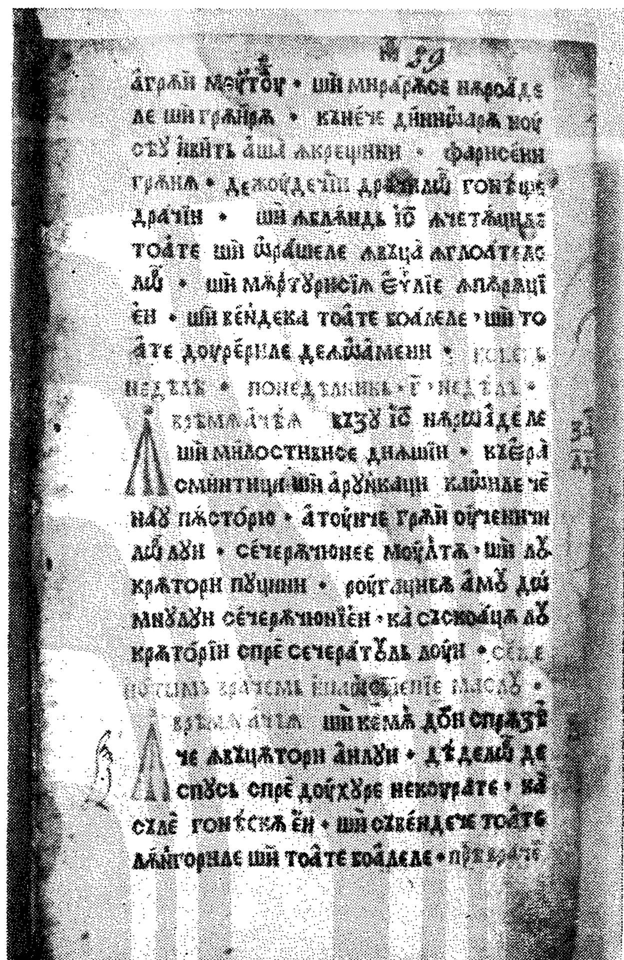
CORCEA, Avram (1868—1951), culegător de folclor. Preot ortodox în localitatea Coștei lîngă Vîrșeț, **C.** a cules între anii 1889 și 1890, de la lăutarul Vichentie Micu, mai multe balade, pe care le-a reunit în volumul *Balade poporale*, apărut la Caransebeș, în 1899. Parte din aceste balade, **C.** le publicase succesiv, în cîteva numere din ziarul „Tribuna" de la Sibiu. Cîntecele bătrînești culese sînt transcrise cu deosebită grijă de a respecta întocmai textul obținut de la informator. Însă, din dorința de a le face mai accesibile, culegătorul a preferat să renunțe la particularitățile fonetice ale graiului bănățean. Cîntecelor vechi, **C.** le recunoaște nu numai o valoare poetică, ci și una lingvistică. Din prefață se rețin cîteva detalii asupra împrejurărilor în care s-au cules baladele, a ocaziilor în care acestea se cîntă, precum și observații privind melodiile cîntecelor bătrînești, formulele lor finale, reacția ascultătorilor. Alături de balade fantastice, dintre cele mai vechi, numeroase sînt baladele vitejești, din care cel mai bogat reprezentat este ciclul **Novăceștilor : Gruia lui Novac*, ***Turcul și Novăceștii, Novac vinde pe Gruia***. Prin tematică și circulație, unele balade sînt caracteristice Banatului : ***Roman Voinicul, Stoican, Rozan*** etc. Chiar balade cunoscute au variante specifice acestei zone : ***Corbea*** devine ***Mîrza***, iar ***Doicin bolnavul*** se numește aici ***Iovan***. Ciclului familial îi aparțin doar cîteva balade : ***Turcul și soru-sa*** (motivul „nevasta vîndută"), ***Iancu Sibiiancu*** și ***Stoican***. Colecția lui **C.** este una din puținele culegeri de balade întocmite metodic la acea vreme.

— *Balade poporale*, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1899 ; *Mijloace de înaintare*, Budapesta, Tip. Poporul român, 1904.

— 1. Diaconu, *Folklor*, II, *LVII* ; 2. Gh. T. Niculescu-Varone, *Folkloriștii români*, IZ, XXI, 1940, 2 ; 3. Bîrlea, *Ist. folc.*, *306—307* ; 4. I. Bălan, *Un folclorist bănățean : Avram Corcea*, în *Actele simpozionului dedicat reciprocităților iugoslavo-române în domeniul literaturii populare*, Pančevo, Libertatea, 1974, *103—112*.

L. B.

CORESI, diaconul (? — c. 1583), tipograf și editor. Numele Coresi este atestat de diferite documente, de obicei acte de cancelarie, din prima jumătate a secolului al XVI-lea. O primă atestare documentară a lui **C.** „ot Tîrgoviște" e conținută în epilogul cărții tipărite de el, împreună cu Oprea logofătul, al cărui ucenic era: *Octoihul mic slavonesc* (1557). Un an mai tîrziu, apare la Tîrgoviște un *Triod-Penticostar slavonesc.* Din 1559, **C.** se stabilește definitiv la Brașov, adus aici din necesități de ordin comercial, poate și politic, de oficialitățile cetății. Obligațiile impuse de patroni, care voiau să-și valorifice hîrtia proprie, dar erau interesați și de răspîndirea Reformei între români, se împleteau cu propriile interese și convingeri ale lui **C.** Astfel, în perioada 1559—1581, el a tipărit la Brașov și în alte orașe ardelene numeroase cărți slavonești și românești. Chiar numai ca tipograf, **C.** era cunoscut între români, fiind solicitat de domnii și mitropoliții Țării Românești și ai Moldovei. După 1569 însă, **C.** tipărește o serie de cărți care nu-i mai sînt comandate, editînd pe cont propriu textele de cult în limba română pe care le considera el însuși necesare. Nu se știe precis ce rol a avut în inițierea tipăririi cărților românești, dar epilogurile, care probabil îi aparțin în majoritate, atestă că era conștient de necesitatea introducerii limbii române în biserică, pentru ca toată lumea să poată înțelege slujba. Epilogurile conțin și știri prețioase despre asociații, colaboratorii și beneficiarii (morali sau materiali) ai lui **C.** Despre modul concret de întocmire a lucrărilor pentru tipar sînt doar indicații vagi. Traducerile au o proveniență diferită (ca loc și timp), semn că tipografia lui **C.** devenise centrul de gravitate al unei vaste activități de românizare a culturii religioase. Aici, limba textelor era unificată și corectată, îndeosebi fiind mult clarificate și simplificate comentariile ce le însoțeau. Textele tipărite reprezintă astfel un pas înainte, din punct de vedere lingvistic, față de mai vechile traduceri manuscrise. Pe lîngă activitatea de editare a textelor tălmăcite anterior, s-au inițiat traduceri și compilații din cărțile de cult mai vechi și mai noi. *Întrebare creștinească* (Brașov, 1559) este prima carte românească tipărită de **C.** și reprezintă un compromis între catehismul luteran și cel ortodox. S-a presupus că ar fi o retipărire a unui *Catehism românesc* apărut la Sibiu în 1544. *Tetraevangheliarul românesc* (1561) a fost pregătit pentru tipar de **C.** și Tudor diacul. Aceștia au folosit texte românești vechi, iar pentru porțiunile lacunare au recurs la traduceri proprii. De aceea limba nu este unitară, în mare parte păstrînd caracterul arhaic, greu inteligibil, al traducerilor servile de pe originalele slavone. Este probabil că textul acestei ediții a fost folosit și în tipăriturile de mai tîrziu: **Noul Testament de la Bălgrad* (1648), ***Biblia de la București*** (1688). O altă carte, *Lucrul sfinților apostoli,* s-a păstrat în exemplare incomplete, astfel că lipsesc datele apariției. Se pare că a apărut în 1565 ⟨55, 56⟩ sau prin 1566—1567 și că s-au utilizat traduceri fragmentare vechi și noi din slavonește ⟨33⟩, iar nu o stilizare a **Codicelui Voronețean.* O carte care a suscitat numeroase discuții este cea care cuprinde *Tîlcul evangheliilor* și *Molitvenicul.* Apariția ei a fost interpretată drept un succes al calvinismului și o mărturie sigură că acestui curent i se datorește și introducerea limbii române în biserică. Ultimele studii ⟨55, 56, 58⟩ propun motivat ca dată de apariție 1567—1568, iar ca loc, Teiuș sau Aiud. Textele acestei cărți sînt traduceri și compilații făcute după lucrări calvine și ortodoxe, constituind o dovadă de folosire a mai multor originale și traduceri. În 1570, **C.** tipărește alte două cărți fundamentale pentru cultul ortodox: *Psaltirea românească* și *Liturghierul românesc.* Prima se pare că este o editare corectată și stilizată a *Psaltirii Șcheiene.* Cealaltă este prima carte de rit tipărită în românește, probabil opera traducătorilor de la biserica din Șcheii Brașovului, după un original slavon. Lexicul, depășind fondul religios, reflectă unele realități laice. În 1577, **C.** face o nouă încercare de a apropia clerul român de folosirea limbii proprii, tipărind *Psaltirea slavo-română,* cu texte bilingve. Ultima carte românească tipărită de **C.** este și o culme a activității sale, atît din punctul de vedere al tehnicii și artei tipografice, cît și din cel al contribuției la dezvoltarea limbii literare. *Carte ce se cheamă evanghelie cu învățătură* (1581) se prezintă sub forma unui evangheliar, în care fiecare evanghelie este urmată de o „învățătură". Textul evangheliilor este cel tipărit de **C.** în 1561, avînd o limbă greoaie, uneori chiar obscură, în vreme ce „învățăturile", traduse chiar atunci, vădesc un mare progres lingvistic sub aspectul fluidității și expresivității. Larga difuzare a *Evangheliei cu învățătură,* precum și folosirea ei în *Cazaniile* tipărite mai tîrziu au făcut și din această carte un însemnat factor de unificare și unitate lingvistică și spirituală.

— *[Octoih mic slavonesc]*, Brașov, 1557 ; *[Triod-Penticostar slavonesc]*, Tîrgoviște, 1558 ; *Întrebare creștinească*, Brașov, 1559 ; ed. I. Bianu, București, Cultura națională, 1925 ; *[Tetraevangheliar românesc]*, Brașov, 1561 ; ed. Gherasim Timuș Piteșteanu, pref. Constantin Erbiceanu, București, Tip. Cărților bisericești, 1889 ; ed. M. Gaster, București, Imprimeriile statului, 1929 ; ed. Florica Dimitrescu, București, E.A., 1963 ; *[Evangheliar slavonesc]*, Brașov, 1562 ; *Lucrul sfinților apostoli*, Brașov, [1565—1567] ; ed. I. Bianu *(Lucrul apostolesc. Apostolul)*, București, Cultura națională, 1930 ; *[Tîlcul evangheliilor. Molitvenic românesc]*, [Teiuș sau Aiud], [1567—1568] ; *[Sbornic slavonesc]*, 1568 ; *[Liturghier slavonesc]*, Brașov, [1568—1570] ; *[Psaltirea românească]*, Brașov, 1570 ; *Liturghierul românesc*, Brașov, 1570 ; ed. îngr. Spiridon Cândea, în MA, V, 1960, 1—2 ; ed. îngr. și introd. Al. Mareș, București, E.A., 1969 ; *Pravila sfinților oteți*, Brașov, [1570—1580] ; ed. îngr. I. Bianu *(Pravila sfinților apostoli)*, București, Cultura națională, 1925 ; ed. îngr. C.A. Spulber *(Cea mai veche Pravilă românească)*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1930 ; *[Octoih slavonesc]*, 1574 ; *[Psaltirea slavo-română]*, 1577 ; ed. îngr. B. P. Hasdeu, București, Tip. Academiei, 1881 ; ed. București, Socec, 1894 ; ed. București, Socec, 1896 ; ed. îngr. și introd. Stela Toma, București, E.A., 1976 ; *[Psaltirea slavonească]*, 1577 ; *[Triod slavonesc]*, 1578 ; *[Evangheliar slavonesc]*, 1579 ; *[Sbornic slavonesc]*, Sas-Sebeș, 1580 ; *Cartea ce se cheamă ev[anghe]lie cu învățătură de în tuspatru ev[anghe]liștii aleasă și de în multe dum[n]ezeești scripturi*, Brașov, 1581 ; ed. îngr. Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, București, Socec, 1914.

— 1. Odobescu, *Opere*, II, *174—184* ; 2. B. P. H[asdeu], *Unde s-a tipărit Psaltirea lui Coresi ?*, TRA, I, 1869, 11 ; 3. B. P. Hasdeu, *Ceva pentru d. dr. M. Gaster*, ROM, XXV, 1881, 15 noiembrie ; 4. M. Gaster, *Rectificări pentru d-nul B.P. Hâsdeu*, ROM, XXV, 1881, 15 decembrie ; 5. Gr. Crețu, *Întîiul Praxiu sau Apostol românesc, tipărit pe la 1570*, RIAF, III, 1885, vol. V, *29—57* ; 6. Sbiera, *Mișcări*, *57—60* ; 7. Nicolae Sulică, *Coresi scriitor sau tipograf ?*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1901 ; 8. Nicolae Sulică, *Un capitol din activitatea diaconului Coresi*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1902 ; 9. *[Descrieri bibliografice]*, BRV, I, *13—69, 73—75, 81—93, 99*, IV, *3—7, 11—12, 167—173* ; 10. Iorga, *Ist. lit. relig.*, *67—95* ; 11. E. Dăianu, *Un molitvenic calvinesc pentru români*, RVA, VI, 1908, 5—6 ; 12. Șt. Nicolaescu, *Diaconul Coresi și familia sa*, București, Göbl, 1909 ; 13. Haneș, *Stud. cercet.*, *92—118* ; 14. Bălan, *Lb. cărților bis.*, *98—118* ; 15. Al. Rosetti, *Lexicul Apostolului lui Coresi comparat cu al Codicelui Voronețean*, GS, I, 1923, 1 ; 16. Constantin I. Karadja, *Despre Lucrul apostolesc al lui Coresi de la 1563*, București, Tip. Cultura națională, 1924 ; 17. Al. Procopovici, *De la Coresi diaconul la Teofil mitropolitul lui Mateiu Basarab*, OIB, *289—302* ; 18. Al. Procopovici, *Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane*, Suceava, Tip. Modernă, 1927 ; 19. Nicolae Sulică, *O nouă publicație românească din sec. al XVI-lea : Liturghierul diaconului Coresi, tipărit la Brașov, în 1570*, Ș, III, 1927, 9—10 ; 20. Cardaș, *Pagini*, I, *9—23* ; 21. Constantin Lacea, *Așezarea definitivă a lui Coresi la Brașov*, RF, II, 1928, 3 ; 22. Pușcariu, *Ist. lit.*, *74—80* ; 23. I. Bianu, *Prefață* la *Lucrul apostolesc. Apostolul*, București, Tip. Cultura națională, 1930, *III—X* ; 24. C. A. Spulber, *Prefață* și *Studiu* la *Cea mai veche Pravilă românească*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1930, *3—4, 71—85* ; 25. Petre V. Haneș, *Vechile noastre cazanii — Coresi, Varlaam, Mănăstirea Dealu*, PIL, I, 1931, *133—161* ; 26. D. R. Mazilu, *Diaconul Coresi*, Ploiești, Cartea românească, 1933 ; 27. Lucian Predescu, *Diaconul Coresi*, București, Tip. Bucovina, 1933 ; 28. Dan Simonescu, *Diaconul Coresi*, București, 1933 ; 29. Vasile Grecu, *Izvorul principal bizantin pentru Cartea cu învățătură a diaconului Coresi din 1581*, București, Tip. Națională, 1939 ; 30. Cartojan, *Ist. lit.*, I, 55—64 ; 31. Ciobanu, *Ist. lit.*, *161—179* ; 32. Gheorghe Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, Tip. Țerek, 1947, *passim* ; 33. St. Pașca, *Probleme în legătură cu începutul scrisului românesc. Versiunile românești din secolul al XVI-lea ale Apostolului*, CLG, II, 1957 ; 34. Al. Rosetti, *Despre raportul dintre Codicele Voronețean și Apostolul diaconului Coresi*, OII, *745—751* ; 35. Barbu Theodorescu, *Personalitatea diaconului Coresi și rolul lui în cultura românească*, BOR, LXXVII, 1959, 3—4 ; 36. Virgil Molin, *Coresi editor și tipograf*, BOR, LXXVII, 1959, 3—4 ; 37. G. Ivănescu, *Elemente maramureșene în limba tipăriturilor lui Coresi*, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 38. Spiridon Cândea, *Primul Liturghier românesc tipărit*, MA, IV, 1959, 9—10 ; 39. Maria Rădulescu, *Originalul slav al „Evangheliei cu învățătură" a diaconului Coresi*, București, E.A., 1959 ; 40. P. P. Panaitescu, *Scrisul românesc în secolul al XVI-lea. Epoca lui Coresi*, SMIM, IV, 1960 ; 41. N. Corlăteanu, *În jurul unei controverse filologice (Raporturile dintre Codicele Voronețean și Lucrul apostolesc al lui Coresi)*, SCL, XI, 1960, 3 ; 42. Francisc Pall, *Cu privire la activitatea de tipograf a lui Coresi (o știre nouă)*, SCB, III, 1960 ; 43. Al. Rosetti, *Din nou despre raporturile dintre Codicele Voronețean și Apostolul lui Coresi*, LR, X, 1961, 2 ; 44. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *59—61* ; 45. Piru, *Ist. lit.*, I, *61—70* ; 46. Dan Simonescu, *Precizări despre Liturghierul lui Coresi*, LR, XI, 1962, 4 ; 47. Al. Rosetti, *În controversa asupra raporturilor dintre Codicele Voronețean și Apostolul diaconului Coresi*, LR, XII, 1963, 4 ; 48. Pandele Olteanu, *Les originaux slavo-russes des plus anciennes collections d'homélies roumaines*, RSL, IX, 1963 ; 49. Florica Dimitrescu, *Introducere* la *Tetraevanghelul tipărit de Coresi, Brașov, 1560—1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicești, 1574*, București, E.A., 1963, *7—36* ; 50. *Ist. lit.*, I, *290—300* ; 51. Livia Bacîru, *Valoarea documentară a filigranelor, cu privire specială asupra cărților românești tipărite în secolul al XVI-lea*, SCB, VII, 1965, 3 ; 52. Panaitescu, *Începuturile*, *132—163* ; 53. Atanasie Popa, *Originalul cîntecelor din Molitvenicul tipărit de Coresi în 1564*, LR, XV, 1966, 3 ; 54. Ion Gheție, *Cîteva precizări în legătură cu datarea Catehismului lui Coresi*, SCL, XVII, 1966, 5 ; 55. Alexandru Mareș, *Cînd și unde s-au tipărit Tîlcul evangheliilor și Molitvenicul românesc ?*, LR, XVI, 1967, 2 ; 56. Pavel Binder și Arnold Huttmann, *Cu privire la datarea și geneza Cazaniei I, tipărită de diaconul Coresi*, LR, XVI, 1967, 2 ; 57. Ion Gheție, *Coresi și Reforma în lumina unor interpretări noi*, SCL, XVIII, 1967, 2 ; 58. Gebhard Blücher, *Filigranele brașovene și tipăriturile chirilice din secolul al XVI-lea*, RVB, XX, 1967, 7 ; 59. Petre Ștefan, *Tipograful Coresi logofăt pămîntean*, LL, XVIII, 1968 ; 60. L. Demény, *A dus oare Coresi tiparnița de la Tîrgoviște la Brașov ?*, LL, XIX, 1968 ; 61. Alexandru Mareș, *Despre un presupus Liturghier slavon coresian și despre datarea unei cărți tipărite de Șerban Coresi*, LR, XVII, 1968, 5 ; 62. Tomescu, *Ist. cărții rom.*, 45—54 ; 63. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *101—108* ; 64. Al. Mareș, *Introducere* la *Liturghierul lui Coresi*, București, E.A., 1969 ; 65. Dan Simonescu, *Un mare editor și tipograf din secolul al XVI-lea : Coresi*, SCB, XI, 1969 ; 66. Arnold Huttmann și Pavel Binder, *Geneza Cazaniei a II-a (1581) și legăturile diaconului Coresi cu tipografia latină din Brașov*, SLF, I, 243—258 ; 67. Ion Gheție, *Unde s-a tradus întîia Cazanie coresiană ?*, LR, XIX, 1970, 2 ; 68. Alexandru Mareș, *Note despre Coresi*, LR, XIX, 1970, 3 ; 69. Gernot Nussbächer, *O încercare de identificare a unei tipărituri coresiene*, RVB, XXIV, 1971, 2 ; 70. Al. Mareș, *Cînd a murit Coresi ?*, LR, XXI, 1972, 2 ; 71. Arnold Huttmann, *Date vechi și noi privind viața și activitatea tipografică a diaconului Coresi*, SCB, XII, 1972 ; 72. Ion Gheție, *Contribuții la localizarea Cazaniei a II-a (1581) a lui Coresi*, SCL,

XXIII, 1972, 2 ; 73. Ţepelea—Bulgăr, *Momente*, 19—25 ; 74. Alexandru Mareş, Titus Furdui, *Un fragment inedit din Molitvenicul tipărit de Coresi*, SCL, XXIV, 1973, 1 ; 75. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, Bucureşti, E.A., 1974, 108—137, 176—178 ; 76. Cornel Rădulescu, *Primele traduceri româneşti ale cărţilor de ritual, secolele XVI—XVIII*, GBS, XXXIV, 1975, 5—6 ; 77. Stela Toma, *Introducere* la Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577)*, Bucureşti, E.A., 1976 ; 78. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocşi ctitori de limbă şi cultură românească*, Bucureşti, 1977, 10—19.

C. T.

CORESPONDENŢA PROVINCIALĂ, jurnal de informaţie şi literar apărut la Piatra Neamţ, săptămînal, între 21 aprilie 1874 şi 28 iulie 1876, 7 august 1877 şi 3 decembrie 1888. Apare şi după 1900. Proprietarul foii era C. V. Andrieş. Dintre redactori e posibil să fi făcut parte şi Calistrat Hogaş, prezent deseori ca poet sau critic literar în primii ani, dar şi mai tîrziu. Literatura publicată este de factură mediocră, colaboratorii obişnuiţi fiind Gr. N. Lazu, G. R. Melidon, S. Miculescu, mai rar I. Ianov, N. E. Rădulescu (după 1885), C. D. Gheorghiu, Em. Părăeanu. Ocazional au mai tipărit în C. p. şi Al. Vlahuţă, Th. M. Stoenescu, N. Gane. Tălmăciri destul de bune dădea din Goethe şi Schiller N. Miculescu, iar din Hugo, S. Miculescu. Se mai traduce din Turgheniev (traducătorul semna Nacolobi), din J. Stuart Mill şi C. Flammarion. În numărul 5 din 1874 debuta Calistrat Hogaş cu poezia *Legenda lăcrămioarei*. Nu este exclusă însă posibilitatea ca sub multe din iniţialele cu care sînt semnate versuri de aceeaşi factură să se ascundă tot C. Hogaş, după cum pseudonimul Properţiu s-ar putea să fie tot al său. La 15 octombrie 1886, C. Hogaş îşi anunţa, într-un patetic *Adio*, transferul la Alexandria, ca profesor de gimnaziu.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 151 ; 2. Const. Ciopraga, *Calistrat Hogaş*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, 44—49.

R. Z.

CORESPONDENŢA ROMÂNĂ, cotidian politic şi literar scos la Bucureşti de I. Slavici între 16 noiembrie 1893 şi 24 aprilie 1894. Ziarul a apărut în timpul evenimentelor care au succedat Memorandumului, cu scopul de a asigura continuitatea publicisticii militante a tribuniştilor, în cazul unei eventuale interziceri a „Tribunei" din Sibiu. Autorităţile austro-ungare suspendînd, între 5 decembrie 1893 şi 4 ianuarie 1894, gazeta sibiană, C. r. o înlocuieşte în acest timp. Poate că gazeta şi-ar fi continuat apariţia şi după aprilie 1894, utilitatea ei fiind indiscutabilă, dacă nu i s-ar fi interzis difuzarea în Transilvania. Totodată, I. Slavici, care era redactor răspunzător, este ocupat din ce în ce mai mult cu activitatea redacţională la revista „Vatra". Programul politic al gazetei nu se deosebeşte cu nimic de cel al „Tribunei". În ceea ce priveşte partea literară, C. r. nu putea oferi prea mult, pe de o parte pentru că se acorda un spaţiu întins publicisticii politice, pe de alta pentru că nu avea sens să se concureze literar „Tribuna" sau „Vatra". Organizarea materialului publicat era cea obişnuită în epocă, adică un editorial sau o „revistă" a chestiunilor politice la ordinea zilei (redactate întotdeauna de Slavici), apoi diverse articole, note şi informaţii politice (scrise tot de redactorul răspunzător, dar şi de Septimiu Sever Secula), un foileton literar şi informaţii bibliografice. Colaboratori, în afara celor pomeniţi pînă acum, erau Eugen Brote (i se reproduc şi articole din „Tribuna"), Zamfir C. Arbore, Cezar Colescu-Vartic. Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu) publica nuvele şi o localizare din Turgheniev, S. S. Secula traducea din B. Björnson şi dădea schiţe literare.

R. Z.

CORNEA, Mihail D. (13.X.1844, Iaşi — 26.VII.1901, Buşteni), poet. Fiu al păharnicului Dimitrie Cornea, a fost trimis de tînăr în străinătate, urmînd cursurile liceului „Louis le Grand" din Paris. Întors în ţară şi stabilit la Iaşi, deschide un birou de avocatură împreună cu A. D. Xenopol. A fost membru al societăţii Junimea din anul 1865, întreţinînd relaţii de strînsă prietenie cu I. Negruzzi şi N. Gane. Stabilit definitiv la Bucureşti, şi-a cîştigat renume în baroul Capitalei, fiind considerat, la vremea lui, unul din cei mai buni avocaţi ai ţării. Prin cea de-a doua căsătorie, a devenit ginerele lui C. A. Rosetti.

Activitatea poetică a lui C., destul de restrînsă, nu a îndreptăţit speranţele junimiştilor, care îl socoteau un scriitor de mare viitor. Versurile sale, pronunţat sentimentale, sînt izvorîte dintr-un temperament prea uşor inflamabil. Dovedind suficient meşteşug artistic, ele se sprijină, în cea mai mare parte, pe locurile comune ale liricii *româneşti dintre 1860—1870*, accentuînd notele languroase. Alături de Th. Şerbănescu, C. este unul din poeţii reprezentativi ai Junimii, în ce priveşte versul de album. Asemenea multor poeţi din societatea ieşeană, şi el îl imită pe Heine, uneori în mod declarat. C. a rămas cunoscut mai ales ca autor al unui volum de versuri scrise în limba franceză, motiv pentru care junimiştii îl porecleau „Franţuzitul". Fără valoare deosebită, ele se remarcă totuşi prin fluenţa ritmului, mînuit cu multă abilitate. Cîteodată C. preia modelele strofice de la D. Bolintineanu şi V. Alecsandri, pentru a introduce clişee din lirica românească a epocii într-o poezie care, în ansamblu, este tributară atît clasicismului francez, cît şi lui A. de Musset.

— *O lacrimă*, *La gura sobei*, CL, I, 1867, 3 ; *Din depărtare*, CL, I, 1867, 6, 7 ; *[Glumind]*, CL, I, 1867, 18 ; *Desperarea*, CL, I, 1867, 20 ; *Amicului meu I. N[egruzzi]*, *Plecarea*, *Către autorul idilei „Fluierul lui Stefan"*, CL, II, 1868, 15 ; *Poezie noue*, CL, II, 1868, 20 ; *Poésies*, Iaşi, Junimea, 1868 ; *Mustrarea*, CL, II, 1869, 22 ; *Asupra comediei „Influinţa morală" de G. Sion*, CL, III, 1869, 2 ; *Domniţa şi robul*, CL, III, 1869, 3 ; *La dînsa*, CL, III, 1869, 8 ; *Dac-aş fi*, CL, XXV, 1891, 3 ; *Un veac*, CL, XXV, 1892, 11—12.

— 1. A. D. Xenopol, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1868, 1869]*, SDL, II, 15—16, 40—41 ; 2. I. Negruzzi, *[Scrisori către A. D. Xenopol, 1869—1871]*, SDL, III, 362, 392, 423 ; 3. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, 313 ; 4. Negruzzi, *Junimea*, 125—126 ; 5. *Inaugurarea bustului lui Mihail D. Korné, ridicat prin subscripţie publică la Palatul Justiţiei din Bucureşti*, Bucureşti, Göbl, 1906 ; 6. I. Negruzzi, *Dicţionarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, aprilie, septembrie ; 7. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 8. Mănucă, *Scriit. jun.*, 74—81.

D. M.

CORNELIA DIN MOLDOVA (pseudonim al *Corneliei Kernbach-Tatuşescu;* 9.VI.1866, Botoşani — 12.IV.1933, Bucureşti), poetă. Era sora mai mică a lui George Kernbach, care îşi alesese pseudonimul literar Gheorghe din Moldova. În 1883 este absolventă a Liceului Naţional din Iaşi. Urmează cursurile Facultăţii de medicină din Bucureşti, susţinîndu-şi teza de doctorat în 1893. Este una dintre primele femei care îmbrăţişează la noi cariera de medic. Funcţionează ca intern şi apoi, după o specializare în străinătate, ca medic secundar al Eforiei Spitalelor civile. Fiind şi profesoară de igienă, publică pentru uzul şcolilor secundare de gradul al

Familia I. Kernbach. În picioare, de la dreapta, Cornelia Kernbach și George Kernbach

doilea manualul *Noțiuni de medicină și farmacie populară* (1912). După căsătorie, purta numele Tatușescu.

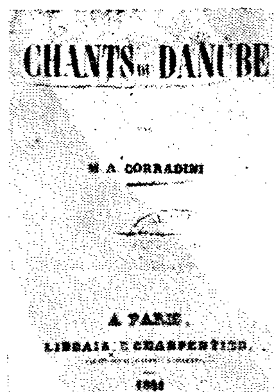
C. colaborează mai întîi cu versuri la „Revista nouă" (1891—1893), unde Gheorghe din Moldova se bucura de o deosebită apreciere din partea lui B. P. Hasdeu. Este una din fondatoarele revistei „Altițe și bibiluri" (1893—1894), condusă de Smara, publică apoi în revista Adelei Xenopol — „Dochia" (1896—1898). Versurile ei au mai apărut în „Arhiva", „Revista literară", „Familia", „Universul", „Literatură și artă română", „Litere și arte", „Curierul român", „Viața românească" ș.a. Tîrziu, în 1916, și le-a adunat într-un minuscul și elegant volum, *Cîte au fost*, ilustrat de J. Steriadi și Al. Satmari. Autoare a unei poezii intimiste, **C.** alege o tonalitate jucăușă, cîteodată ușor ironică, potrivită întru totul caracterului senzual ce domină felul ei de a înțelege iubirea. Accentele anacreontice sînt cele mai evidente. Poeta descrie, afectînd naivitatea, farmecul unei iubiri deloc inefabile, chinurile plăcute ale dorului. Portretul celui iubit este evocat cu o insistență aproape indiscretă. Natura este imaginată și ea într-un ștrengar și aprins joc de-a dragostea. În cadrul unor înscenări nu lipsite de umor, des invocată este luna, martoră a reveriilor sentimentale. Această poezie cu articulații fragile este o expresie destul de modestă, facilă, a unui singur motiv. Prin acordurile ei de romanță, se înrudește frapant cu versurile lui Gheorghe din Moldova.

— *Cîte au fost*, București, Flacăra, 1916.

1. *[Informații biografice]*, TM, XVI, 1894, 10 ; 2. *Anuar oficial. Ministerul Instrucțiunii și al cultelor*, București, 1909, *681*, 1910, *335*, *538* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *463* ; 4. Straje, *Dicț. pseud.*, *220*.

G. D.

CORRADINI, M. A. (prima jumătate a sec. XIX), scriitor. Tatăl său, un negustor italian, poate de prin părțile Toscanei, se stabilise la Iași, unde se căsătorește cu o moldoveancă din familia Nacu. **C.** a învățat la început în orașul natal. Își va continua și desăvîrși studiile la Florența și la Paris, unde se ocupă îndeaproape cu muzica și cu pictura. Spirit neliniștit, **C.**, în care vibra și o fibră de aventurier, participă, ca voluntar, la insurecția poloneză din 1830. După o călătorie la Paris, se reîntoarce în Moldova, în 1841, însuflețit de ideile liberale care se agitau în Apus și, de acum, autor al unui volum de versuri (*Chants du Danube*). El se angajează ca secretar la boierul Nicolae Roznovanu, unul din fruntașii opoziției liberale. Om de farmec, vorbind cu ușurință cîteva limbi (italiană, franceză, germană, poloneză), **C.** era un personaj mult prețuit în societatea ieșeană a vremii. V. Alecsandri și M. Kogălniceanu țineau la prietenia lui, C. Negri îi dedică afectuoase epistole în versuri, iar una dintre povestirile sale, *Mănăstirea*, are ca erou pe Corrad, care e o prescurtare a numelui Corradini. În împrejurările mai tulburi de la 1848, **C.** fuge în străinătate. În toamna acelui an, Alecsandri îl întîlnește la Wiesbaden. M. Kogălniceanu aflase despre exilat că se stinge în mizerie la Frankfurt, unde îl descoperise și I. Maiorescu. După o existență aventuroasă, **C.** dispare misterios.

Cît a stat la Iași, vreme de șapte ani, a compus poezii, romane (*Le Fils de la sainte ou Bianca et Leone* și *La Juive errante*), o poemă eroică. Fără a le publica, a scris versuri și în românește, dintre care unele, puse pe muzică, erau colportate prin saloane de către lăutari. Toate aceste încercări s-au pierdut. De inspirație romantică, hugoliană, volumul *Chants du Danube* cuprinde poezii de dragoste, meditații asupra istoriei și asupra soartei, versuri dedicate patriei. Poezia *À la Moldavie* (sub titlul *Cătră Moldova)* apare tradusă în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1842). Autorul cînta frumusețea Moldovei și trecutul ei de glorie, deplîngea prezentul și avea viziunea unui viitor luminos. E un poet elegant și grațios, mai mult lucid decît sentimental, înclinat spre reverie și cugetare. Într-un calendar din 1844 îi sînt tipărite versuri în franceză, închinate desființării robiei. În românește, **C.** a publicat un articol, *Hai la vorbă !*, în „Calendar pentru poporul românesc pe anul 1845". E o satiră din speța fiziologiilor, în care autorul, amuzat numai, sau cu sarcasm, contemplă priveliștea ciudată, amestecată, uneori contrariantă, pe care o oferă societatea moldovenească a vremii. Pledoaria lui **C.** e în favoarea unei literaturi cu adevărat naționale, făurită într-o limbă românească păzită și cultivată cu sfințenie. Un rol deosebit ar trebui să revină criticii în încurajarea unei asemenea literaturi, originale, cît și în stăvilirea invaziei de tălmăciri inoportune. Stilul lui **C.** e incisiv și destul de mlădios, cu un nerv și o plasticitate a expresiei uneori remarcabile.

— *Chants du Danube*, Paris, Charpentier, 1841 ; *Cătră Moldova*, FMIL, V, 1842, 26 ; *Hai la vorbă !*, CPR, IV, 1845, reed. în FMIL, VIII, 1845, 27, reed. în GRP, I, *540—544*.

— 1. Alecsandri, *Proză*, *438—440* ; 2. Al. Papadopol-Calimah, *Amintiri despre Costache Negri*, RN, II, 1889—1890, 11, 12 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *120* ; 4. Al. Marcu, *V. Alecsandri și Italia*, București, Cultura națională, 1927, *46—48*.

F. F.

COSMOVICI, Vasile (? — 1909, Paris), poet și autor dramatic. Discipol al lui B. P. Hasdeu și colaborator la „Revista nouă", **C.** avea studii superioare de medicină, dar ajunsese funcționar. În cercul lui Hasdeu făcea figură de romantic exaltat și servea maestrului ca medium în ședințele de spiritism. Ultimii ani ai vieții și i-a petrecut la Paris, unde a

fost căsătorit de două ori. A murit în urma unor grave tulburări nervoase în ianuarie 1909.

Colaborarea lui C., cu versuri și cîteva proze, la „Revista nouă", este foarte ștearsă. O undă de tristețe discretă, care pare a fi nota personală a poetului, se pierde în nesfîrșite, prolixe compuneri în versuri, care banalizează motive romantice (pierderea iubirii — *Nocturna*, teama de moarte — *Bănuiala*, dragostea unei Ancuțe pentru un haiduc mort — *Alte vremi*). Imagistica se resimte de influența eminesciană. Admirator al lui M. Eminescu, C. publică în „Revista nouă" o *Nocturnă (pe mormîntul lui Eminescu)*. Dintre scrierile sale, mai cunoscută a fost tragedia *Domnița Olena*, scrisă în 1898, dar reprezentată de Teatrul Național la 5 ianuarie 1900. Abordarea tragediei istorice de către C., ca și documentația foarte bogată care a precedat elaborarea piesei, sînt urmarea influenței ideilor lui Hasdeu. Acțiunea se petrece în mediul moscovit, dar referirile la Moldova și la domnitorul ei, Ștefan cel Mare, sînt numeroase ; exaltarea romantică a trecutului național (și ea de influență hasdeiană) încarcă schema piesei cu multe episoade de prisos. Tragedia este istoria înfruntării dintre Olena, văduva lui Ioan cel tînăr și mama țareviciului Dimitrie, și Sofia Paleologu, a doua soție a țarului Ioan al III-lea care, în urma morții (de care se pare că nu a fost străină) a lui Ioan cel tînăr, moștenitorul tronului, uneltește să obțină domnia pentru fiul ei. Existau în această veche istorie premisele unei bune tragedii, nefructificate însă. Siluetele în contrast (alb-negru) ale Sofiei și Olenei sînt lipsite de viață. Chiar Sofia, personaj de atmosferă shakespeariană, întruchipare a unor pasiuni sălbatice, violente (ură înveninată, ascunsă în lingușiri și intrigă, ambiție, sete monstruoasă de putere, mîndrie de castă, cruzime), rămîne o apariție convențională, care își dezvăluie jocul în lungi tirade. Olena, victimă a mediului, imagine a blîndeții, e o figură cu totul ștearsă, de plan secund, așa încît tragedia, neputînd crește din caractere, rămîne la simpla înscenare de tablouri spectaculoase și de o bogată recuzită teatrală. *Domnița Olena* este o simplă ilustrare, pe scenă, a unor episoade istorice, cu buna intenție de a crea atmosferă și a glorifica trecutul nostru național (Ștefan cel Mare, tatăl Olenei, este prezent în mai multe momente ale piesei, țelul său, lupta antiotomană, fiind puternic reliefat). Pe aceeași direcție se înscrie cea de-a doua tragedie a autorului, *Miron Costin* (1905), compoziție cărturărească și pedantă, care, intenționînd reconstituirea atmosferei și vieții cronicarului Miron Costin, nu reușește decît să expună, în greoaie tirade în versuri, idei extrase din scrierile cronicarului. C. și-a încercat, fără succes, șansa și în comedie. *Goana după gineri* e o silită comedioară de situații, pe tema, mult solicitată în teatru, a goanei după zestre, de un comic de limbaj naiv și fără vervă. La „Sămănătorul", după plecarea la Paris, C. a trimis cîteva povestiri, de un umor gros, narînd isprăvile unui ostaș român ajuns în oastea lui Napoleon Bonaparte.

— *[Versuri]*, RN, II, 1889, 4, 10—12, III, 1890, 2, 4, 5, 7, 9, IV, 1891, 1, 3, 11—12, PD, XIII, 1895, 4, XVI, 1898, 36, 37, CMN, I, 1898, 4 ; *Domnița Olena*, București, Tip. Elzevir, 1898 ; *1812. Ostaș fără voie*, S, I, 1901, 3, I, 1902, 37 ; *1812. Lipsca, Înfrîngerea de la Lipsca*, S, II, 1903, 14, 29 ; *Goana după gineri*, București, Tip. Niculescu, 1904 ; *Miron Costin*, București, 1905 ; *1812. Intrarea dușmanilor în Paris și mazilirea împăratului Napoleon în 1814*, S, V, 1906, 15 ; *O nuntă domnească*, VLT , I, 1906, 5—6.

— 1. V. Cosmovici, *[Scrisori către N. Iorga, 1891, 1898, 1906]*, SDL, X, *201—203* ; 2. I. Vulcan, *Vasile Cosmovici, „Domnița Olena"*, AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899, fasc. 1 ; 3. Anghel—Iosif, *Portrete, 29—34* ; 4. Iorga, *Oameni*, I, *318—319* ; 5. Ciorănescu, *Teatr. rom., 136—139*.

S. C.

COSTACHE, Veniamin (20.XII.1768, Roșiești, j. Vaslui — 18.XII.1846, mănăstirea Slatina, j. Suceava), cărturar, traducător de cărți religioase. Descinde din marea boierime a Moldovei : tatăl său, Grigore Costache, cobora din ramura Costăcheștilor, iar mama, Maria, era născută Cantacuzino. După o pribegie îndelungată, părinții se stabilesc la Iași. Aici, C. învață cu un dascăl grec, apoi e trecut la Academia domnească. În urma unei tentative eșuate de a fugi la mănăstirea Neamț, copilul e readus la moșia părinților, dar izbutește să obțină să fie călugărit la o mănăstire din Huși. Atrage atenția și prețuirea episcopului Iacov Stamati, al cărui discipol devine. Urcă repede treptele ierarhiei clericale : în 1789 este egumen al mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, în 1792, episcop de Huși, după patru ani, episcop de Roman, iar în martie 1803, e ales mitropolit al Moldovei în locul decedatului Iacov Stamati. Începe imediat o acțiune intensă de reorganizare a învățămîntului, restructurînd și întărind programele școlilor existente, înființînd alte șase școli. În 1803 înființează Seminarul de la Socola, cu un program didactic destul de cuprinzător, limba română fiind un obiect de studiu. Trimite la studii în străinătate tineri dotați (Gh. Asachi, Gh. Săulescu). Reface tipografia Mitropoliei și începe o susținută activitate de tipărire a cărților necesare bisericilor și școlilor, el însuși traducînd neobosit. Războiul ruso-turc îl silește, în 1806, să părăsească Iașii. Retras la mănăstirea Neamț, continuă să traducă și să susțină opera tipografică. Este rechemat în scaun în 1812 și își reia preocupările. În timpul răscoalei eteriștilor (1821), C. ia din nou calea pribegiei. Revine în 1823, iar în 1828 participă la întocmirea Regulamentului organic. În 1842, demisionează și se stabilește la mănăstirea Slatina, ducînd o existență aureolată de legendă.

C. nu are o operă originală, singurele texte proprii fiind numeroasele prefețe la cărțile traduse sau numai tipărite prin grija sa. Pot fi urmărite aici generoase idei iluministe, între care intensa preocupare pentru culturalizare. Importante pentru dezvoltarea limbii literare sînt discuțiile din prefața — pastorală a cărții *Dumnezeieștile liturghii* (1834), unde, după un scurt istoric al limbii române, se plînge de abuzul de cuvinte străine din vechile traduceri, care amenință însăși existența limbii noastre. Pledînd pentru înlocuirea lor cu echivalentele existente în cronici sau în limba poporului, el își pune singur în practică ideile, dînd o listă de cuvinte pe care le-a înlocuit în traducerile sale. De asemenea, are grijă să elimine arhaismele și fonetismele regionale, arătînd preocupare pentru un stil literar, construind fraze curate, armonioase. C. nu este un literat, însă a contribuit prin întreaga sa activitate la crearea unei atmosfere prielnice dezvoltării culturii și literaturii în Moldova, la începutul secolului al XIX-lea.

— Tr. : *Tîlcuirea celor șapte sfințite taine ale bisericii*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1807 ; *Chiriacodromion*, Tip. Mănăstirii Neamț, 1811 ; *Adoleshia Filoteos adecă Îndeletnicire iubitoare de Dumnezeu*, I—V, Iași, Tip. Mitropoliei, 1815—1819 ; *Tipicon*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1816 ; *Apologia*, Tip. Mănăstirii Neamț, 1816 ; *Ceaslov mare*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1817 ; *Liturghiile a sfinților ierarhi Ioan Hrisostomul, Va-*

silie cel Mare și Grigore Dialog, Iași, Tip. Mitropoliei, 1818 ; *Cuvintele și învățăturile prea cuviosului părintelui nostru Isaac Sirul*, Tip. Mănăstirii Neamț, 1819 ; *Istoria scripturii Vechiului Testament spre întrebuințarea româneștii tinerimi*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1824 ; *Istoria Noului Testament spre întrebuințarea româneștii tinerimi*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1824 ; *Istoria scripturii ceii noaă spre întrebuințarea româneștii tinerimi*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1824 ; *Funie sau frînghie întreită*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1831 ; *Iubitorul de înțelepciune*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1831 ; *Dumnezeieștile liturghii*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1834 ; *Drept slăvitoare învățătură sau Cuprindere a de D-zeu cuvîntării hristianești a lui Platon, mitropolitului Moscovei*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1839 ; *Bisericească istorie a lui Meletie*, I—IV, Iași, Tip. Mitropoliei, 1841—1843 ; *Piatra scandelei*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1844 ; *Pidalion*, Tip. Mănăstirii Neamț, 1844 ; *Îndeletnicire despre buna murire*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1845 ; *Tîlcuirea psaltirei*, I—II, Iași, Tip. Mitropoliei, 1850—1866 ; *Cele patrusprăzece trimiteri ale sfîntului slăvitului și întru tot lăudatului apostol Pavel*, I—III, București, Tip. Cărților bisericești, 1904—1906. **Ms. :** *Omiliile sfîntului Ioan Gură de Aur la Faptele Apostolilor și la Epistolele Sfîntului Apostol Pavel* (1806), B.M.I., ms. 55—60.

— 1. M. K[ogălniceanu], *Bibliografie*, PRP, I, 1844, 10 ; 2. Ed. Quinet, *Oeuvres complètes*, Paris, Paguerre, 1857, *89—91* ; 3. Andrei Vizanti, *Veniamin Costaki*, Iași, Tip. Buciumul român, 1881 ; 4. *Despre viața și activitatea mitropolitului Veniamin Costache ca mitropolit al Moldovei*, București, Tip. Statului, 1888 ; 5. N. Tănăsescu, *Viața și activitatea lui Veniamin Costache*, București, Gutenberg, 1896 ; 6. Gheorghe Adamescu, *Istoria seminariului „Veniamin" din Iași (1803—1903)*, București, Tip. Göbl, 1904, *3—40* ; 7. N. Iorga, *Viața și faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costache*, București, Minerva, 1907 ; 8. *[Descrieri bibliografice]*, BRV, III, *19, 31, 41, 62, 87, 94—98, 102, 107, 111, 113—117, 157, 227, 295, 438, 454* ; 9. C. Bobulescu, *Noi contribuții la biografia mitropolitului Veniamin Costachi*, BOR, LVII, 1939, 1—2 ; 10. Vasile Vasilache, *Mitropolitul Veniamin Costachi*, Tip. Mănăstirii Neamț, 1941 ; 11. G. T. Kirileanu, Gh. Ungureanu, Constantin Turcu, *Contribuții documentare cu privire la mitropolitul Veniamin Costache*, Iași, Tip. Lupta Moldovei, 1946 ; 12. Teodor N. Manolache, *Bibliografia mitropolitului Veniamin Costache*, BOR, LXIV, 1946, 10—12 ; 13. N. C. Enescu, *Veniamin Costache ctitor și îndrumător al școlilor naționale din Moldova*, MM, XLIII, 1967, 1—2 ; 14. E. Norocel, *Mitropolitul Veniamin Costache și tipăriturile din Iași*, MM, XLIII, 1967, 1—2 ; 15. Scarlat Porcescu, *Limba română literară în opera mitropolitului Veniamin Costachi*, MM, XLIII, 1967, 1—2 ; 16. Nestor Vornicescu, *Literatura patristică și preocupările mitropolitului Veniamin Costachi*, MM, XLIII, 1967, 1—2 ; 17. N. Isar, *Trăsături iluministe în gîndirea și activitatea lui Veniamin Costache*, RFZ, XV, 1968, 4 ; 18. Al. Zub, *Cu privire la unele frămîntări din Moldova, în anul 1819. Un episod din viața Mitropolitului Veniamin Costachi*, MM, XLV, 1969, 3—4 ; 19. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească*, București, 1977, *30—33, 54—55*.

C. T.

COSTIESCU, A. (mijlocul sec. XIX), autor de versuri. În volumul de poezii *Cîntecele aurorei. Suvenire și zoine* (1856) și în sceneta alegorică *Visul unui român* (1857), **C.** versifică cu stîngăcie, avînd în față modelul poeziei lui D. Bolintineanu și V. Alecsandri. În versuri fade, inexpresive, **C.** imploră dragostea „copilelor", se lamentează de iubirea neîmpărtășită a unei Zoe (ciclul de „zoine"), invocă iubirea de țară, își arată compasiunea față de țiganii robi. Trebuie menționată încercarea de a scrie sonete, cu toate că acestea nu au concentrarea și gradarea necesare speciei. Prezența lui în periodicele vremii este sporadică („Oltul" — 1857, „Concordia" — 1857, „Naționalul" — 1858, „Dîmbovița" — 1859).

— *Cîntecele aurorei. Suvenire și zoine*, București, Tip. Mitropoliei, 1856 ; *Visul unui român*, București, Tip. Romanov, 1857. **Ms. :** *Poezii* (1856), B.A.R., ms. 3918.

G. D.

COSTINESCU, Miltiade 1818 — 30.VII.1872, București), traducător. Redactor, în 1857, al gazetei unioniste „România", **C.** a făcut la mijlocul secolului trecut mai multe traduceri din literatura franceză, printre care se află *Don Juan sau Ospățul de piatră* de Molière, *Amory* de Al. Dumas, *Dama cu camelii* de Al. Dumas-fiul și *Mizerabilii* de V. Hugo (roman tălmăcit în colaborare cu D. Bolintineanu și Al. Zanne). În „Curierul românesc" mai publicase un rezumat cu citate traduse din nuvela fantastică a lui A. von Chamisso *Extraordinara poveste a lui Peter Schlemihl*. **C.** semna și Costescu sau Costiescul.

— **Tr. :** Molière, *Don Juan sau Ospățul de piatră*, București, Tip. Copainig, 1846 ; [Autor neidentificat], *Toată viața pentru o zi*, în *Colecție de nuvele*, București, Tip. Eliade, 1847 ; A. von Chamisso, *Petru Schlemihl sau Omul care și-a vîndut umbra*, CR, XX, 1848, *54—58* ; Al. Dumas-fiul, *Dama cu camelii*, pref. J. Janin, București, Tip. Mitropoliei, 1854 ; Fr. Soulié, *Memoriele diavolului*, I—V, București, Tip. Romanov, 1856—1857 ; Al. Dumas, *Amory sau Amorul de care moare cineva și amorul de care nu moare*, București, Ioanid, 1857 ; V. Hugo, *Mizerabilii*, I—VI, București, Ioanin, 1862—1864 (în colaborare cu D. Bolintineanu și Al. Zanne).

— 1. G. Bezviconi, *Necropola Capitalei*, București, 1972, *102*.

G. D.

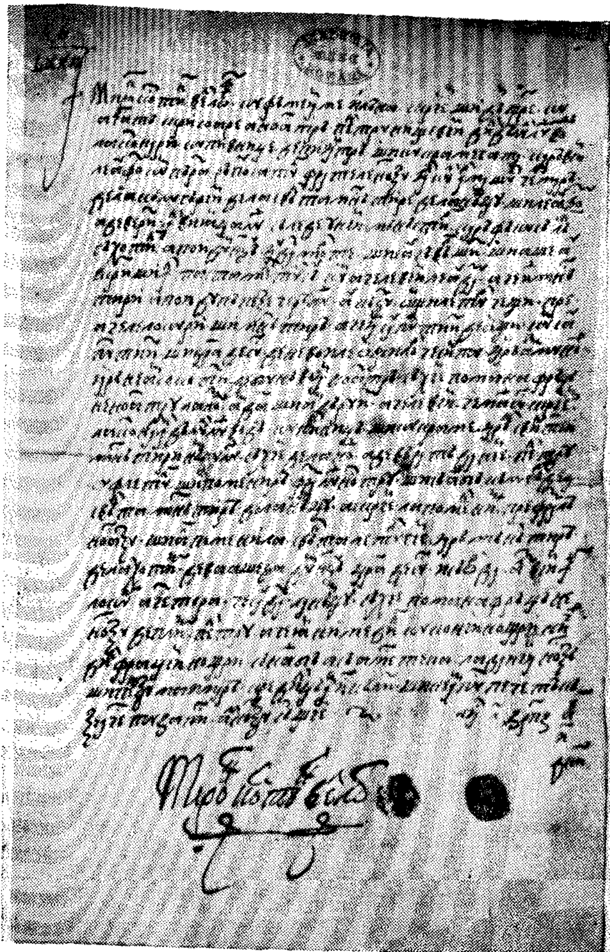
COSTIN, Miron (1633 — 1691, Roman), cronicar, istoriograf și poet. Născut în Moldova, ca al doilea fiu din cei unsprezece copii ai hatmanului Ion (Iancu) Costin și ai Saftei Scoarțeș, nepoată a domnitorului Barnovschi și rudă cu vechile familii boierești Balica și Movilă, **C.** este purtat de mic (1634) în Podolia, unde pribegește tatăl său, care îl însoțea pe Moise Movilă, domnul mazilit. Iancu Cos-

tin şi trei fii ai săi, printre ei şi Miron, primesc în 1638 indigenatul polon. **C.** îşi face studiile prin anii 1647—1652 la colegiul iezuit de la Bar, mutat pentru un timp (1648—1650) la Cameniţa. Dobîndeşte o cultură întinsă şi sistematică, de profil umanistic şi clasicist, cuprinzînd bogate cunoştinţe din literatura şi istoria antică, din cea polonă, de geografie, logică, teologie şi limbi străine: latina, polona, rusa, la care se vor adăuga mai tîrziu limba turcă şi maghiara. În 1651 ia parte la lupta de la Beresteczko, unde oastea polonă a regelui Cazimir al V-lea îi înfrînge pe cazaci. **C.** va căuta de-a lungul vieţii să stabilească în mod constant numeroase relaţii, politice şi culturale, cu mediul polon, preocupare întreţinută mai ales de ideea unei alianţe politice între Moldova şi Polonia împotriva turcilor. El a avut legături apropiate cu Jan Gninski, palatinul de Kulm, cu Marcu Matczynski, comisul Coroanei, căruia îi va dedica *Cronica polonă*, cu hatmanul Stanislaw Jablonowski, Nicolae Prazmowski, mare prelat şi cancelar, şi cu regele Jan Sobieski, căruia îi va închina *Poema polonă*. Revenit în Moldova, cu învoirea lui Vasile Lupu, prin 1652—1653, **C.** se va alia curînd logofătului Gheorghe Ştefan în lupta acestuia pentru domnie. Adeziunea lui la acţiunea lui Gheorghe Ştefan, după ce pretendentul primeşte ajutorul trupelor polone, este primul act de manifestare publică a tendinţelor sale filopolone şi a dorinţei de a scoate Moldova de sub suzeranitatea turcească. În timpul domniei lui Gheorghe Ştefan, **C.** îndeplineşte, în 1657, prima misiune din bogata sa carieră diplomatică, la curtea munteană a lui Constantin Şerban. El şi-a întărit considerabil situaţia socială prin căsătoria cu Ileana Movilă, nepoată a domnitorului Simion Movilă, rudă a mitropolitului Petru Movilă, care avea de asemenea relaţii puternice în Polonia. Averea şi cultura îi asigură lui **C.** un loc de frunte printre marii boieri ai ţării, el deţinînd funcţii de prim rang şi cunoscînd o poziţie socială de relativă stabilitate într-o perioadă de dese fluctuaţii la tron. În cei 38 de ani petrecuţi în Moldova, cronicarul a fost martor la succedarea a 12 domnitori, pe care a încercat, pe rînd, să-i convertească pentru o alianţă cu Polonia. Ca oştean, el ia parte la diferite expediţii militare: la luptele contingentelor moldoveneşti din oastea turcească împotriva lui Gheorghe Rákóczi II, în Transilvania (1659—1660), la războiul turco-austriac din 1663, participînd la lupta de la Neuhäusel, cînd, trecînd cu oastea lui Eustratie Dabija prin Ţara Românească, vede la Turnu Severin ruinele podului lui Traian. În Moldova, ia parte la războaiele civile împotriva pretendentului Constantin Şerban, care ocupă în două rînduri tronul Moldovei (1659, 1661), iar în Ţara Românească, la lupta împotriva seimenilor răsculaţi (1655). Experienţa militară cîştigată în aceste expediţii îşi va pune amprenta şi pe conţinutul cronicii sale. Dar **C.** a fost mai cu seamă bun diplomat. La 1653 e trimis pentru ajutor militar la starostele de Cameniţa de către Vasile Lupu; în 1661, Eustratie Dabija îl trimite la regele polon Cazimir, în timpul domniei lui Dumitraşcu Cantacuzino este trimis cu solii, de două ori în anul 1674, la hatmanul Sobieski şi apoi, într-o altă solie, la Constantinopol. Ca demnitar, el trece prin dregătoria de sulger, în 1657, paharnic la 1659, pîrcălab de Hotin (1660—1664), mare comis (1664), mare vornic de Ţara de Sus (1667) şi mare vornic de Ţara de Jos (1669), iar din 1675 pînă la sfîrşitul anului 1683, cînd se refugiază în Polonia, este mare logofăt. În timpul acestei cariere strălucite, **C.** este preocupat deopotrivă de rivalităţile din rîndul clasei boiereşti şi de menţinerea autorităţii acesteia în faţa domniei. Opoziţia de interese dintre domn şi marea boierime stă la baza conflictului pe care **C.** l-a avut cu domnitorul Ştefan Petriceicu. Antrenat în obligaţiile pe care i le impuneau înaltele ranguri politice, el menţine şi relaţii apropiate cu oameni de cultură, ca mitropolitul Dosoftei, episcopul italian Vito Piluzio ş.a. Legăturile politice ale lui **C.** cu Polonia devin tot mai strînse după alegerea lui Sobieski ca rege, cronicarul întreţinînd cu acesta o corespondenţă directă, după 1680. Totuşi, la asediul Vienei (1683), **C.** se afla, cu oastea moldoveană, în tabăra turcilor, alături de Gheorghe Duca, domnul Moldovei. La întoarcere, Duca şi **C.**, împreună cu alţi boieri, sînt prinşi de poloni la Domneşti, lîngă Oituz, şi duşi în Polonia. Polonii sînt îngăduitori cu cronicarul, căruia Sobieski îi oferă găzduire la Daszow. În septembrie 1685, noul domn al Moldovei, Constantin Cantemir, îl recheamă în ţară. Superior prin cultura sa domnului ridicat din mijlocul răzeşilor, opus partidelor boiereşti filoturceşti care sprijineau domnia (familia Ruseteştilor), adept al lui Sobieski, duşmănit de Cantemir, **C.** este în general un om incomod în preajma domnitorului. Un complot boieresc împotriva domnului, la care participă fratele lui **C.**, Velicico Costin, constituie momentul ce declanşează mînia lui Cantemir împotriva Costineştilor, ucişi pe rînd din porunca sa. **C.** este omorît în decembrie 1691, lîngă Roman.

Opera lui **C.** dezvăluie o concepţie literară aplicată în toate lucrările sale, inclusiv în cele cu conţinut istoric. El se realizează, ca scriitor, mai plenar în lucrările istorice decît în cele strict literare, ca *Viaţa lumii* de pildă, unde teza, urmărită didactic, diminuează realizarea artistică. *Viaţa lumii* este un poem de meditaţie filozofică, primul de acest gen în literatura română, scris în intervalul 1671—1673, în versuri de 13—14 silabe. Tema poemului — meditaţia asupra sorţii schimbătoare — este un motiv de mare longevitate literară în poezia lumii începînd cu Antichitatea (*Viaţa lumii* păstrează reminiscenţe din Horaţiu şi Ovidiu) şi pînă la cei mai importanţi poeţi poloni, bine cunoscuţi lui **C.**: Mikolay Rej, Jan Kochanowski, precum şi Mikolay Sep Szarzyński. **C.** conferă poemului său un pronunţat caracter demonstrativ privitor la posibilităţile poetice ale limbii române. Cele două predoslovii intenţionează să iniţieze cititorul în taina poeziei, conţinînd un scurt tratat de prozodie, primul în literatura română, cu noţiuni despre măsură, rimă, silabe lungi şi scurte. Poemul dezvoltă ideea scurgerii ireparabile a timpului, la care este raportată trecătoarea existenţă umană. Autorul preia motivul „fortuna labilis", prin prisma căruia este privită viaţa marilor personalităţi. Surprinzătoare în poemul lui **C.** este introducerea ideii despre dispariţia întregului sistem solar, supus şi el unei existenţe trecătoare. *Viaţa lumii* este dealtfel prima încercare poetică românească în care apare viziunea unui dezechilibru cosmic, a unei stingeri universale. Atitudinea poetului se menţine însă în marginile concepţiei teologice. Existenţa efemeră este determinată de Dumnezeu, cauză a universului. Scrierea este în ansamblu marcată de clasicismul antic, la care se adaugă înţelepciuni biblice şi formule aforistice luate din moştenirea paremiologică a românilor. Poemul filozofic al lui **C.** a influenţat ulterior literatura românească, atît cea folclorică, cît şi cea cultă (de la D. Cantemir la G. Călinescu).

Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aaron-Vodă încoace, terminat în 1675, cuprinde istoria Moldovei din perioada 1595—1661, cu aluzii la istoria mai veche sau la fapte de după 1661. Materia cronicii se poate

grupa în trei mari părți, egale ca întindere: epoca de pînă la Vasile Lupu (39 de ani), reconstituită pe baza izvoarelor istorice, domnia lui Vasile Lupu (19 ani) și perioada de după el (8 ani), acestea din urmă încadrîndu-se memorialisticii. Letopisețul începe cu prezentarea Movileștilor, veche familie autohtonă care a dat țării trei domnitori. În paralel este prezentată domnia din Țara Românească a lui Mihai Viteazul, căruia **C.** nu-i intuiește intențiile și însemnătatea acțiunilor, subliniind doar caracterul aventuros al faptelor acestuia și fiind cuprins de admirație pentru succesele sale în lupta antiotomană. Urmașii Movileștilor din Moldova se distrug între ei printr-un război civil condus din umbră de Elisabeta Movilă, care va sfîrși tragic. Urmează domniile lui Ștefan Tomșa, căruia i se impută o serie de crime inutile, a lui Gaspar Grațiani, aflat în conflict cu boierimea autohtonă, și domnia mai puțin importantă a lui Alexandru Iliaș, reținut pentru revenirea a doua oară în scaun, cînd are loc răscoala provocată de abuzurile boierului grec Batiște Veveli. Pentru **C.**, trăsăturile domnitorului ideal sînt întruchipate de voievozi ca Radu Mihnea și Miron Barnovschi. Înțelepciunea politică dovedită de Radu Mihnea în relațiile cu vecinii au darul de a-l cuceri pe diplomatul **C.** Mentalitatea feudală a autorului iese la iveală prin sublinierea atitudinii diferențiate pe care domnitorul trebuie s-o aibă față de diferitele pături sociale în circumstanțe juridice. Domnia lui Barnovschi, învăluită într-o prezentare subiectivă, s-a distins printr-o succesiune de perioade de prosperitate și de decădere și prin inițiative culturale, ca ridicarea unor mănăstiri. Vasile Lupu este urmărit din perioada cînd era numai un boier abil, bun politician, oriental în maniere. Domnia propriu-zisă este, în cronică și în realitate, compusă din perioade inegale, de afirmare a personalității acestuia, cu repercusiuni fericite asupra țării, alternate cu cele nefaste, bîntuite de războaie. Alături de această domnie, detaliat narată, alcătuind în sine un mic roman, sînt prezentate două personalități istorice legate de Vasile Lupu: Matei Basarab și Bogdan Hmelnițki. Plin de admirație față de Matei Basarab, **C.** strecoară o pledoarie pentru armonia între cei doi domnitori. Un capitol despre cazaci, de oarecare amploare și pitoresc, marchează trecerea de la descrierea perioadei de creștere la cea de declin a domniei lui Vasile Lupu; dacă atenuarea temporară a conflictelor cu Matei Basarab deschidea o perioadă de înflorire în Moldova, contactul cu cazacii îi va pune capăt. Treptat, figura lui Vasile Lupu se va scufunda în învălmășeala luptelor pentru domnie, întreținute de o altă personalitate care se impune pe scena istoriei, fostul logofăt al domnitorului, Gheorghe Ștefan. În prezentarea evenimentelor, autorul este preocupat permanent de găsirea cauzalității, explicațiile teologice avînd mai curînd o valoare morală. Autorul are propensiune către meditația pe marginea faptelor, întîmplărilor, caracterelor, exprimată prin maxime, aforisme, cugetări, care încep sau încheie povestirea unui eveniment. Principala calitate literară a scrierilor lui **C.** este arta narativă. *Letopisețul...* conține în mare parte pagini memorialistice, în relatarea marilor evenimente istorice fiind întrețesute amănunte din viața domnitorilor, a boierilor, momente din biografia autorului și a familiei sale, scene de la curtea domnească. Preferința pentru amănuntul inedit, pitoresc, vesel sau tragic, este o caracteristică a compoziției literare a lui **C.** Pasiunea sa pentru narațiune se confirmă prin mulțimea episoadelor de sine stătătoare: moartea lui Constantin Movilă, omorîrea lui Vasile Stroici după lupta de la Cornul lui Sas, istorisirea boieririi unui slujitor de către Radu Mihnea, complotul și trădarea lui Vasile Lupu de către logofătul Gheorghe Ștefan, încercarea de otrăvire a vornicului Bucioc de către Gaspar Grațiani. Intențiile de literaturizare se trădează și în comparațiile largi, în stil antic, folosite în narațiune, ca aceea legată de pierderea domniei de către Vasile Lupu, sau cea care sugerează renașterea țării în timpul lui Miron Barnovschi. O serie întreagă de procedee literare, multe de proveniență clasică, sînt utilizate în *Letopiseț*: repetiția cu caracter retoric, anafora, interogația și exclamația retorică, figuri de stil mai pretențioase, ca poliptotonul. Cronicarul-artist recurge la alternarea limbajului direct cu cel indirect, la dialoguri, folosește ironia, descripția, metafora. Principala forță a creatorului este capacitatea portretistică, prin care individualizează distinct aproape toate personajele din cei 66 de ani de istorie a Moldovei prezentați în cronică. Deși își declară programatic obiectivitatea de istoric, **C.** este însă un scriitor de atitudine, el realizează atît portrete luminoase, pozitive, pentru Movilești, Radu Mihnea, Miron Barnovschi ș.a., cît și altele tăioase, cu trăsături violente, pentru Mihnea cel Rău, Ștefan Tomșa, Timuș Hmelnițki.

Lucrarea istorică ***De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor,*** ca și lucrările scrise în

limba polonă : *Cronica țărilor Moldovei și Munteniei* (1677), cunoscută sub numele de *Cronica polonă*, și *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească* (1684), numită *Poema polonă*, schițează ideile de bază despre începuturile neamului nostru, cu izvoare bogate, pornind de la anticii Titus Livius, Dio Cassius, Quintus Curtius, Plutarh, Eutropius, umaniștii E. S. Piccolomini, A. Bonfini, L. Toppeltin, Kovacsóczy și St. Szamosközy, cronicile polone ale lui M. Kromer, J. Bielski, P. Piasecki, Guagnini-Paszkowski. **C.** se ridică polemic împotriva „basnuitorilor" și a celor care se îndoiesc de originea romană a românilor. În demonstrație, el alege ca punct de rezistență înrudirea cu italienii. Imaginea Italiei, concretizată într-o idilică pagină de descriere literară, are deopotrivă o semnificație patriotică, dezvăluind mîndria istoricului de a arăta cu cine se înrudește neamul său. **C.** vede în colonizarea Daciei cheia romanității românilor. El nu susține ideea exterminării dacilor, dar vorbește de o dislocare totală și de retragerea locuitorilor în Transilvania. **C.** intenționează să convingă de puritatea sau măcar de preponderența elementului etnic latin. În *Cronica polonă*, plecînd de la fapte de limbă cuprinse într-un mic dicționar latin-român, de 86 de cuvinte, autorul face din nou demonstrația latinității românilor. În ultimul capitol al lucrării *De neamul moldovenilor*, **C.** își susține argumentele asupra romanității făcînd apel la etnografie, invocînd obiceiuri funerare, bocete, elemente de port popular. **C.** a efectuat, în perioada 1671—1673, traducerea unui fragment din Quintus Curtius, intitulat : *Graiul solului tătărăsc cătră Alexandru Machidon, după ce au sosit de la Bahtri la apa Donului, mergînd cu oaste asupra tătarilor*, iar înainte de 1675 a realizat o prelucrare, *Istorie de Crăiia Ungurească*, după scrierea, des folosită ca izvor istoric în scrierile sale, a lui L. Toppeltin, intitulată *Origines et occasus Transsylvanorum*. Influența culturii clasice, a lecturilor străine, profunda legătură cu spiritul și limba poporului, dar, mai ales, o notă distinctă care poartă pecetea temperamentului său literar dau stilului lui **C.** valori care îl individualizează între ceilalți cronicari moldoveni.

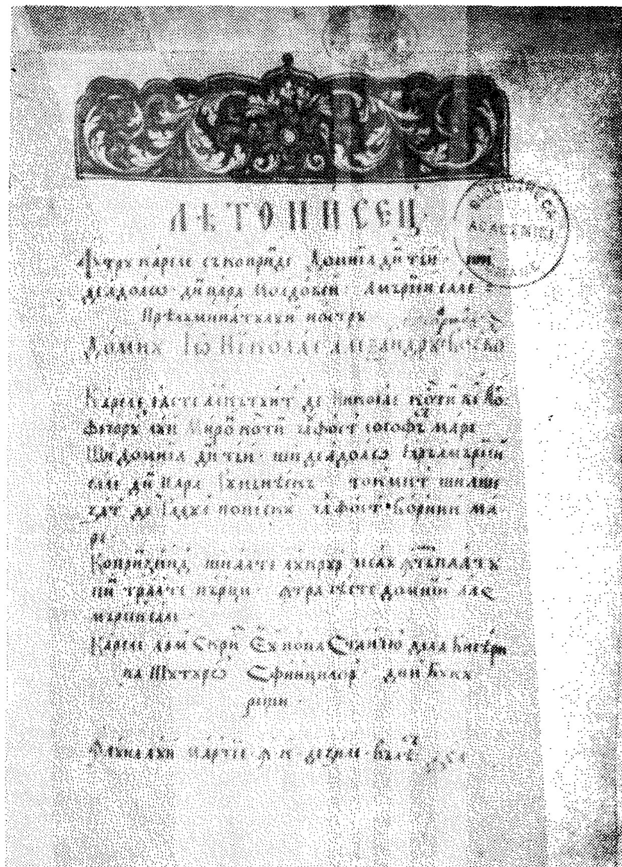
— *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*, publ. M. Kogălniceanu (*Cartea pentru descălecatul dintăi a Țării Moldovii și neamului moldovinesc*), LȚM, I, *1—32*, CRL, I, *1—30* ; ed. îngr. C. Giurescu, București, Socec, 1914 ; ed. îngr. și pref. P. V. Haneș, București, Tip. Române unite, 1936 ; *Letopisețul Țării Moldovii de la Aaron Vodă de unde este părăsit de Urechi vornicul, de Țeara-de-Gios*, LȚM, I, *211—355*, CRL, I, *243—373* ; ed. București, Socec, 1894 ; ed. îngr. și pref. I. Șt. Petre, București, Cugetarea, 1943 ; *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace*, îngr. și pref. P. P. Panaitescu, București, F.R.L.A., 1944 ; *Descrierea Moldovei și a Țărei Românești în trei cînturi, în versuri polone* (tr. și publ. B. P. Hasdeu), AIR, I, 1865, partea I, 20—22 ; *Viața lumii și Stihuri împotriva zavistiei* (publ. B. P. Hasdeu). STY, I, 1866, 10 ; *Despre poporul Moldovei și al Țerei Românești* (tr. B. P. Hasdeu, publ. M. Kogălniceanu), CRL, III, *487—524* ; *Opere complete*, I—II, îngr. V. A. Urechia, glosar L. Șăineanu, București, Tip. Academiei, 1886—1888 ; *Cronica Țării Moldovei și a Munteniei — Cronica polonă*, tr. și publ. în Bogdan, *Cronice inedite, 130—204* ; *Chronicon Terrae Moldavicae ab Aarone principe*, îngr. E. Barwinski, București, Socec, 1912 ; *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*, tr. și îngr. P. P. Panaitescu, București, Cultura națională, 1929 ; *Cartea despre descălecatul dintîi — Letopisețul Țării Moldovei*, îngr. I. Pillat, București, Cartea românească, 1933 ; ed. 2, București, Cartea românească, 1935 ; ed. 3, București, Cartea românească, 1939 ; ed. 4, București, Cartea românească, 1944 ; *Cartea pentru descălecatul dentîiu a Țărei Moldovei și neamului moldovenesc* și *Letopisețul Țărei Moldovei de la Aron Vodă, de unde este părăsit de Urechie, vornicul de Țara-de-Jos*, București, Cioflec, 1943 ; *Opere*, îngr. și pref. P. P. Panaitescu, București, E.S.P.L.A., 1958 ; *Opere*, I—II, îngr. și pref. P. P. Panaitescu, București, E.L., 1965 ; *Opere alese*, îngr. și pref. Liviu Onu, București, E.Ș., 1967.

— 1. Bălcescu, *Opere*, I, partea I, *131—134* ; 2. V. A. Urechia, *Miron Costin. Comentarii literare*, RCO, I, 1873, 1—5 ; 3. V. A. Urechia, *Miron Costin*, CL, XIX, 1886, 11, 12, XX, 1886, 1 ; 4. Ioan Nădejde, *Schiță despre Miron Costin și vremea lui*, Iași, Tip. Daniel, 1888 ; 5. V. A. Urechia, *Miron Costin*, Craiova, Samitca, 1891 ; 6. Sbiera, *Mișcări, 174—175, 220—222, 290—292, 301—312* ; 7. Gîdei, *Studiu, 169—244, 283—349* ; 8. Densusianu, *Ist. lit., 359—432* ; 9. S. Fl. Marian, *Portretul lui Miron Costin, mare logofăt și cronicar al Moldovei*, București, Göbl, 1900 ; 10. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *460—481* ; 11. Vladimir I. Ghica, *Cîteva documente despre Costini, aflate în arhivele romane*, CL, XLI, 1907, 5 ; 12. I. Tanoviceanu, *Marele spătar Ilie Țifescu și omorîrea lui Miron și Velișco Costin*, București, Göbl, 1910 ; 13. C. Giurescu, *Interpolările și data scrierii „De neamul moldovenilor" de Miron Costin*, București, Socec, 1915 ; 14. G. Pascu, *Miron Costin. „De neamul moldovenilor". Scrierea românească și prelucrările leșești. „Letopisețul Țării Moldovei". Scrierea românească și traducerea latinească*, Iași, Lumina Moldovei, 1921 ; 15. Sever Zotta, *Știri despre Costinești*, RI, XI, 1925, 4—6 ; 16. Sever Zotta, *Dumitru Postelnicul, fratele lui Costin Hatmanul, și descendența lui*, RI, XI, 1925, 10—12 ; 17. Iorga, *Ist. lit.*, I, *315—341* ; 18. P. P. Panaitescu, *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*, București, Cultura națională, 1925, *15—20, 83—133, 214—224* ; 19. I. Minea, *Despre două cărți citate de Miron Costin*, RI, XII, 1926, 10—12 ; 20. P. P. Panaitescu, *Cu privire la data scrierii „Chronika ziem moldawskich y multanskich" de Miron Costin*, RI, XII, 1926, 1—3 ; 21. Sever Zotta, *O soră necunoscută a lui Miron Costin*, RI, XII, 1926, 4—6 ; 22. P. P. Panaitescu, *Știri noi despre Miron Costin și familia lui*, București, Cultura națională, 1927 ; 23. Pușcariu, *Ist. lit., 132—138* ; 24. Czeslaw Chowaniec, *Miron Costin en Pologne. Contributions à l'année 1684—1685*, INI, *113—124* ; 25. A. Iordănescu, *Observațiuni critice asupra cronicii lui Miron Costin*, RIR, III, 1933, fasc. 2—3 ; 26. Ioan Lupaș, *Miron Costin și concepția lui filozofică-religioasă asupra istoriei*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1934 ; 27. Al. Ciorănescu, *De la gesta franceză la Miron Costin*, RFR, I, 1934, 5 ; 28. T. Holban, *Un tratat de retorică scris de Miron Costin*, RI, XXI, 1935, 7—9 ; 29. Nicolae Laslo [Lascu], *Horațiu în literatura română*, GR, III, 1935, 11—12 ; 30. G. Pascu, *Cronicarii moldoveni Gligorie Ureache și Miron Costin*, Iași, Tip. Țerek, 1936, *30—119* ; 31. P. P. Panaitescu, *O istorie a Ardealului tradusă de Miron Costin*, București, Monitorul oficial, 1936 ; 32. Cezar Papacostea, *Miron Costin*, RCT, XI, 1937, 2—3 ; 33. George Constant, *În jurul versiunii latine a letopisețului lui Miron Costin*, RFR, V, 1938, 7 ; 34. G. Pascu, *Cronicarii moldoveni, studii privitoare la „Istorie de Crăiia Ungurească" de Miron Costin, „De neamul moldovenilor" de Miron Costin*, RCT, XII, 1938, 1—3 ; 35. Lucian Predescu, *Doi cronicari moldoveni. Grigore Ureche și Miron Costin*, București, Cartea românească, 1939 ; 36. Dumitru Almaș, *Miron Costin*, I—II, București, Ciornei, 1939 ; 37. Călinescu, *Ist. lit., 22—26* ; 38. Șt. Bezdechi, *De la Miron Costin la Herodot*, LUC, I, 1941, 9 ; 39. Ion I. Nistor, *Miron Costin. Viața și opera*, București, Monitorul oficial, 1942 ; 40. Nicolae Lascu, *Ovidiu în opera lui Miron Costin*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1942 ; 41. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *153—173* ; 42. Leca Morariu, *Miron Costin*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1942 ; 43. Eugeniusz Zdrojewski, *Miron Costin*, București, Tip. Bucovina, 1943 ; 44. Boris Cazacu, *Influența latină asupra limbii și stilului lui Miron Costin*, CEL, V, 1943 ; 45. Șerban Cioculescu, *Personalitatea lui Miron Costin*, TRP, I, 1944, 4, 25 ; 46. Șerban Cioculescu, *Miron Costin : „Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace"*, ECU, II, 1944, 239, 247 ; 47. Al. Rosetti, *Observații asupra limbii lui Miron Costin*, București, E.A., 1950 ; 48. I. Verdeș, *Ideile social-politice ale cronicarilor din secolele XVII—XVIII din Țara Românească și Moldova*, DIF, I, *16—22* ; 49. N. Grigoraș, *Știri noi despre viața și familia lui Miron Costin*, ALIL, istorie, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 50. Al. Andriescu, *Contribuția marilor cronicari moldoveni și munteni la dezvoltarea limbii literare*, AUI, științe sociale, t. III, 1957, fasc. 1—2 ; 51. Elena Lintz, *Două scrisori inedite ale Ist. lit.*, I, *237—271* ; 55. *Ist. gînd., 59—60* ; 56. *Ist. lit.*, I, *130—162* ; 53. V. Sofroni, *Preocupări de literatură română veche*, AUI, științe sociale, t. VII, 1961, fasc. 1 ; 54. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *237—271* ; 55. *Ist. gînd., 59—60* ; 56. *Ist. lit.*, I, *364—384* ; 57. I. C. Chițimia, *Bazele istorice și izvoarele originii latine a poporului și a limbii române la Gr. Ureche și M. Costin*, AUB, științe sociale-filologie, t. XIV, 1965 ; 58. Virgil Cândea, *Miron Costin*, RVB, XIX, 1966, 11 ; 59. D. Curticăpeanu și O. Șchiau, *Miron Costin, scriitorul*, ST, XVII, 1966, 12 ; 60. Dinu Dumitrescu, *Date noi despre uciderea lui Miron Costin*, ARG, I, 1966, 7 ; 61. Liviu Onu, *Contribuții la o ediție critică a scrierii lui Miron Costin „De neamul moldovenilor"*, AUB, științe sociale-filologie, t. XV, 1966 ; 62. Vladimir Streinu, *Miron Costin, primul nostru mare clasic*, LCF, X, 1967, 9 ; 63. N. Grigoraș, *Trei documente inedite despre Miron Costin*, AIX, t. VI, 1969 ; 64. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *179—197* ; 65. Șerban Cioculescu, *Constantin Cantemir și Miron Costin*, RL, III, 1970, 2 ; 66. Pavel Binder și Grigore Țopan, *Contribuții la problema legăturilor cronicarului Miron Costin cu Transilvania*, RITL, XX, 1971, 1 ; 67. Ilie Corfus, *O nouă scrisoare a lui Miron Costin*, STD, XXIV, 1971, 2 ; 68. Găldi, *Introd. ist. vers., 77—81* ;

69. Panaitescu, *Contribuţii*, 532—572 ; 70. L. Stoianovici-Donat, *Un chroniquer moldave, traducteur de Quintus Curtius*, Bucureşti, E.A., 1971 ; 71. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, 258—270 ; 72. N. A. Ursu, *Există în literatura română „Cîntecul lui Potocki"* ?, CRC, VI, 1971, 22 ; 73. N. A. Ursu, *O poemă necunoscută a lui Miron Costin* ?, RL, V, 1972, 39 ; 74. *Ist. filoz. rom.*, I, 53—54 ; 75. Eugen Negrici, *Naraţiunea în cronicile lui Gr. Ureche şi Miron Costin*, Bucureşti, Minerva, 1972, 151—327 ; 76. Chiţimia, *Probleme*, 273—297, 299—314; 77. Elvira Sorohan, *Miron Costin* (teză de doctorat dactilografiată), Iaşi, 1972 ; 78. Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir şi umanismul*, Bucureşti, Minerva, 1972, *passim* ; 79. I. C. Chiţimia, *Versuri care nu sînt ale lui Miron Costin*, RL, V, 1972, 41 ; 80. Ţepelea — Bulgăr, *Momente*, 66—72 ; 81. Ursu, *Memorialistica, passim* ; 82. Dumitru Almaş, *Miron Costin*, Bucureşti, Meridiane, 1973 ; 83. Şerban Cioculescu, *Un nou Miron Costin*, RL, VI, 1973, 32 ; 84. Şerban Cioculescu, *Drama lui Miron Costin*, RL, VI, 1973, 33 ; 85. Dan Simonescu, *Revelaţia documentului*, MS, IV, 1973, 3 ; 86. Dumitru Velciu, *Miron Costin*, Bucureşti, Minerva, 1973 ; 87. N. A. Ursu, *Versuri ale lui Dosoftei atribuite lui Miron Costin*, LR, XXIII, 1974, 2 ; 88. Const. A. Stoide, *D. Velciu, „Miron Costin"*, AIX, IX, 1974 ; 89. Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieţii în literatura veche românească*, Bucureşti, Minerva, 1975, 42—53 ; 90. Enache Puiu, *Viaţa şi opera lui Miron Costin*, Bucureşti, E.A., 1975 ; 91. Şerban Cioculescu, *O faţă neconsiderată a lui Miron Costin*, RL, VIII, 1975, 28 ; 92. Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, Bucureşti, Minerva, 1976, 22—33, 147—192 ; 93. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Minerva, 1976, 190—282 ; 94. Mircea Scarlat, *Introducere în opera lui Miron Costin*, Bucureşti, Minerva, 1976 ; 95. Dumitru Velciu, *O veche controversă : paternitatea redacţiei în şapte capitole a scrierii „De neamul moldovenilor"*, STD, XXIX, 1976, 9 ; 96. Al. Andriescu, *Stil şi limbaj*, Iaşi, Junimea, 1977, 27—31 ; 97. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, Cartea românească, 1977, 54—59.

A. S.

COSTIN, Nicolae (c. 1660—1712), cronicar. Al doilea dintre fiii lui Miron Costin a învăţat la şcoala iezuită şi, probabil, la Şcoala domnească din Iaşi,

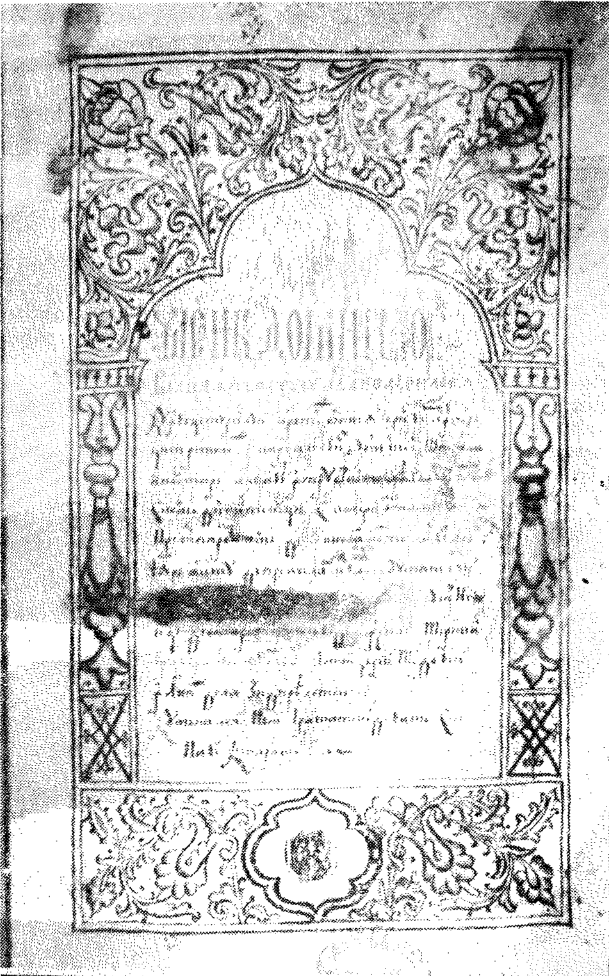
apoi la Lemberg. Cunoştea perfect limbile latină, slavonă şi polonă, mai puţin greaca şi, poate, franceza şi italiana. Implicat, ca şi Velicico Costin, în complotul din 1691 împotriva domnitorului Constantin Cantemir, el este închis împreună cu fraţii săi, Ioniţă şi Pătraşcu. Eliberat pe chezăşia unor boieri de frunte, cărturarul moldovean se refugiază în Ţara Românească, la curtea lui Constantin Brîncoveanu. Întors în Moldova, din treti-logofăt ajunge cu timpul hatman, vornic al Ţării de Sus, apoi al Ţării de Jos, vel logofăt şi caimacam, îndeplinind şi unele misiuni diplomatice dificile.

Opera lui este alcătuită din *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601*, *Letopiseţul Ţării Moldovei. 1709—1711*, precum şi din *Ceasornicul domnilor*, traducere şi prelucrare după opera lui Antonio de Guevara, *Libro aureo del gran emperador Marco Aurelio con el Relox de principes* (1529).

Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 este o vastă operă de compilaţie, pentru o perioadă veche, în care **C.** discută cu toată atenţia izvoarele în legătură cu războaiele dacice, cucerirea Daciei, organizarea şi colonizarea ei de către romani. Se ocupă, de asemenea, de originea numelui comun al românilor, dat de alte popoare, acela de „vlah", care, după Enea Silvio Piccolomini, ar fi venit de la

numele Flac (generalul roman Flaccus), „hatmanul rîmlienesc". **C.** arată că această derivație este inexactă, deoarece originea românilor se leagă de cucerirea Daciei de către Traian. Caracterul erudit al operei se vădește și din mulțimea și varietatea surselor utilizate, deoarece autorul citează numeroase izvoare antice, medievale și moderne, latine (pasaje din *Metamorfozele* lui Ovidiu), ungare și polone. Prea lungi, incursiunile în istoria universală deviază subiectul, vădind erudiția scriitorului, dar nu și talentul literar al acestuia. Ceea ce scade cu mult valoarea operei, însă, este încorporarea de către autor, în lucrarea sa, a unor capitole întregi din cronica lui Grigore Ureche — în compilația lui Simion Dascălul — și a lui Miron Costin. De la domnia lui Despot înainte, adaosurile lui **C.** sporesc în mod considerabil și îmbogățesc cu elemente de informație nouă și interesantă istoria Moldovei. Pentru adaosurile sale, cronicarul s-a folosit de izvoare polone, neutilizate de predecesorii săi, în primul rînd de Miechowski, pentru secolul al XV-lea, și de doi compilatori unguri, care acum erau utilizați întîia dată, pentru istoria moldovenească : W. Bethlen și N. Istvánffy.

Letopisețul Țării Moldovei. 1709—1711 cuprinde cronica domniei lui Nicolae Mavrocordat și a lui Dimitrie Cantemir, o perioadă contemporană autorului, în care se povestesc episoade și se caracterizează oameni și situații, din care rezultă sentimentele și resentimentele lui față de contemporani, domni sau boieri, cu care trăise împreună și cu care familia sa, și el însuși, avuseseră legături de prietenie sau duseseră lupte politice. Tonul povestirii nu este familiar, iar scriitorul nu are, așa cum s-a susținut, o atitudine laudativă, excesivă, față de Mavrocordat. Din țesătura nesfîrșitelor intrigi, se vede totuși grija autorului de a scoate în evidență, nealterată, figura domnitorului, tactul său. Nu o dată se observă poziția cronicarului față de evenimentele povestite. Cronicarul nu știe să-și ascundă antipatiile și, în această privință, este semnificativă nararea isprăvilor și pățaniilor vornicului Iordache Ruset, vrăjmașul lui **C.** și al familiei sale. În partea a doua a cronicii, aceea închinată lui Dimitrie Cantemir, tonul devine mai binevoitor, deși, în divan, cronicarul nu simpatizează pe noul domn și nu este de acord cu politica de apropiere de ruși, promovată de Cantemir. **C.** are viziunea sintetică a nuvelistului. El știe să surprindă comportarea specifică a eroilor, reacția lor caracteristică.

Ceasornicul domnilor, după versiunea latină a cărții lui Guevara *(Horologii Principum sive de Vita M. Aurelii imperatoris),* cuprinde viața împăratului roman Marc Aureliu, scrisorile lui către regele Siciliei, precum și sfaturi privitoare la educație și cîrmuire. Tălmăcirea lui **C.** mai cuprinde aforisme, pasaje scoase din autori antici și moderni, ca și din *Biblie.* Dintre numeroasele povestiri, întrețesute în cuprinsul romanului, celebră a devenit *El villano del Danubio (Țăranul de la Dunăre),* în care un țăran dîrz, de pe țărmurile sălbatice ale Dunării, acuză pe senatorii romani de oprimarea neamului său.

— *Cartea pentru descălecatul dentîi a Țerei Moldovei și neamului moldovenesc,* CRL, I, *31—84* ; *Letopisețul Țerei Moldovei, 1709—1711,* CRL, II, *70—117* ; *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601,* îngr. și pref. Ioan Șt. Petre, București, F.R.L.A., 1942 ; *[Apendice la Letopisețul Țării Moldovei de Miron Costin],* CRL, I, *380—403, 414—428, 432—496* ; *Opere,* I, îngr. și introd. Const. A. Stoide și I. Lăzărescu, pref. G. Ivănescu, Iași, Junimea, 1976. — **Tr.** : Antonio de Guevara, *Ceasornicul domnilor,* publ. fragm. *(Voroava a prea ințăleptului garamanților),* în Gaster, *Lit. pop., 559—570,* publ. fragm. Em. C. Grigoraș *(Țăranul de la Dunăre),* CL, LXIII, 1930, iulie—august ; ed. îngr. și introd. Gabriel Ștrempel, București, Minerva, 1976.

— 1. Philippide, *Introd. ist. lit., 125—126* ; 2. G. Constantinescu-Rîmniceanu, *O nouă variantă a cronicei lui N. Costin,* A, VI, 1895, 7—8 ; 3. Sbiera, *Mișcări, 313—314* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* I, *64—79,* II, *486—490* ; 5. C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian),* București, Tip. Göbl, 1907 ; 6. G. Pascu, *Axinte Uricariul și N. Costin,* A, XXIX, 1922, 4 ; 7. Gh. Ghibănescu, *Iașii în N. Costin și I. Neculce,* IN, III, 1923, fasc. 3, IV, 1924, fasc. 4, V, 1925, fasc. 5, VI, 1926—1927, fasc. 6 ; 8. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 42—62* ; 9. Em. C. Grigoraș, *Nicolae Costin, cel dintîi fabulist român,* PRL, I, 1927, 24 ; 10. Pușcariu, *Ist. lit., 142—146* ; 11. Iorga, *Ist. lit.,* II, *90—156* ; 12. George Constant, *În jurul versiunii latine a letopisețului lui Miron Costin,* RFR, V, 1938, 7 ; 13. Ioan Șt. Petre, *Nicolae Costin. Viața și opera,* București, Tiparul românesc, 1939 ; 14. N. Cartojan, *„Ceasornicul domnilor" de N. Costin și originalul spaniol al lui Guevara,* CEL, IV, 1940 ; 15. I. C. Chițimia, *Despre încoronarea regilor poloni la Nicolae Costin,* CEL, IV, 1940 ; 16. Dan Simonescu, *Din începuturile istoriografiei românești : Nicolae Costin și Ion Neculce,* ACG, *483—492* ; 17. Călinescu, *Ist. lit., 26—28* ; 18. Cartojan, *Ist. lit.,* III, *179—188* ; 19. Piru, *Ist. lit.,* I, *313—321* ; 20. *Ist. lit.,* I, *548—552* ; 21. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *235—236* ; 22. Ursu, *Memorialistica, 200—201* ; 23. Șerban Cioculescu, *„Ceasornicul domnilor",* RL, IX, 1976, 10.

I. L.

COŞBUC, George (20.IX.1866, Hordou, azi George Coşbuc, j. Bistriţa-Năsăud — 9.V.1918, Bucureşti), poet. Era al optulea din cei 12 copii ai preotului Sebastian şi ai preotesei Maria din Hordou, lîngă Năsăud, sat cu o populaţie curat românească, păstrînd cu sfinţenie şi mîndrie limba, obiceiurile şi portul, spirit care se transmite cu mare puritate poeziei lui **C.** Familia poetului, una din cele mai vechi din sat, număra mai multe generaţii de preoţi. Strămoşii mai îndepărtaţi ar fi fost însă iobagi, fugiţi de pe moşia unui grof din Ilişua şi stabiliţi pe vremea lui Mihai Viteazul, în ţinutul liber al Năsăudului. În orice caz, tatăl poetului, Sebastian Coşbuc, bunicul Anton şi străbunicul Larion au fost preoţi în Hordou. Mama, fiica preotului Avacum din Telciu, a rămas orfană de mică şi a fost crescută de preotul Ion Marian, om instruit. Cultura mamei era prin excelenţă folclorică. De la ea va fi moştenit viitorul poet talentul literar. Tatăl învăţase la Năsăud şi Blaj, cunoştea într-o anumită măsură latina şi germana şi avea o mică bibliotecă în care **C.** a găsit numeroase calendare destinate educaţiei ţăranilor. **C.** a învăţat în primul an de şcoală în satul natal. Tănăsucă Mocodean, cîntăreţ bisericesc, colăcar şi „maestru de ceremonii" în sat, admirabil povestitor, i-a arătat buchile şi i-a transmis ceva din bogatul repertoriu popular. A urmat apoi la şcoala din satul Telciu; cu unchiul său Ion Ionaşcu, directorul şcolii, a început să înveţe germana. Clasa a IV-a, în 1876, o termină la Năsăud, unde urmează apoi gimnaziul, stînd la gazdă, împreună cu alţi colegi, la învăţătorul Ion Rotaru. Acesta avea o bibliotecă în care predominau calendarele şi revistele nemţeşti, ceea ce i-a prilejuit lui **C.** primele contacte cu literatura germană, prin lecturi din Lenau, Heine, Fr. Rückert, L. Th. Kosegarten. Anii de şcoală la Năsăud nu l-au rupt de viaţa satului. Năsăudul de atunci era aproape o aşezare rurală, în care tradiţia culturii folclorice se păstra încă vie. Într-una din vacanţe va fi cunoscut pe Ion Goriţă, de la care a învăţat poveşti şi anecdote populare. În schimb, la liceul din Năsăud erau profesori cu o pregătire serioasă, se punea accent pe studiul limbilor şi literaturilor clasice, încît **C.** şi-a format aici o temeinică bază clasică pentru cultura sa. În liceu, el începe să scrie versuri şi activează în societatea de lectură „Virtus romana rediviva" a gimnaziului, din clasa a V-a (1880—1881), ca membru extraordinar. În 1883—1884 este preşedintele societăţii. Publică în „Muza someşană", revista liceului, în 1882—1883, un număr de poezii, citeşte la şedinţele societăţii traduceri din Rückert, Zedlitz, Petőfi, Kosegarten şi o povestire populară în 600 de versuri, ***Pepelea din cenuşă.*** În 1884, trecînd peste hotărîrea tatălui, care voia să-l înscrie la seminarul greco-catolic din Gherla, **C.**, cu o bursă din fondul public năsăudean, se înscrie la Facultatea de filozofie şi literatură a Universităţii din Cluj, care avea pe atunci şi o catedră de limbă română. În universitate a continuat studiile clasice, frecventînd cursurile de teoria şi istoria retoricii la greci şi romani, sintaxa greacă, istoria literaturii latine, istoria grecilor vechi, traducere şi interpretare de scrieri alese din Cicero. Nu a urmat secţia de filozofie, la care era înscris ca auditor, nici cursurile profesorului Gr. Silaşi, căci în perioada în care poetul era la studii, Silaşi nu mai funcţiona îndată după sosirea la Cluj. **C.** a fost numit în comitetul societăţii „Iulia" a studenţilor români. În decembrie 1884, sub pseudonimul C. Boşcu (de fapt, o anagramă), **C.** îşi începe colaborarea la „Tribuna" din Sibiu cu ***Filozofi şi plugari,*** snoavă versificată, pe un subiect auzit de la Ion Goriţă. În anul următor continuă colaborarea cu trei balade pe motive populare (***Blestem de mamă, Pe pămîntul turcului, Anghelina***). Două poezioare i se publică în „Familia" şi două ghicitori în „Calendarul pedagogic". În noiembrie 1886, **C.**, bolnav, întrerupe studiile şi pleacă la Hordou. În „Tribuna" îi apar ***Atque nos, Fata craiului din cetini, Draga mamei*** (republicate în broşuri) şi, în 1887, ***Brîul Cosinzenii, Fulger.*** I. Slavici, directorul „Tribunei", îl cheamă la Sibiu, în redacţia ziarului. Se inaugurează astfel o etapă hotărîtoare în formaţia poetului. Mişcarea literară de la „Tribuna", orientată spre idealul restabilirii unităţii culturale a poporului român, punea accent pe „realismul poporal" al conţinutului, pe accesibilitatea şi unitatea limbii literare şi îşi asimilase, pe linia consolidării tradiţiei naţionale în cultură, elemente ale ideologiei junimiste. Ea a dus la precizarea poziţiei lui **C.** faţă de literatură, care mergea în aceeaşi direcţie, către folclor, ca bază a literaturii culte, şi către limbajul popular. Pentru **C.**, munca în redacţia „Tribunei", alături de I. Slavici, I. Bechnitz, Septimiu Albini, Nicolae Popea, toţi oameni de cultură, a însemnat o adevărată şcoală literară, în sensul strict al cuvîntului. **C.** a vorbit despre anii petrecuţi la Sibiu ca despre „cei mai rodnici" ani ai săi. Poetul trece treptat de la simple versificări pe teme folclorice la creaţii originale. În 1888 şi 1889 i-au apărut în „Tribuna" numeroase poezii, printre care unele dintre cele mai izbutite creaţii ale sale: *Nunta Zamfirei, Rada, Mînioasă, Numai una, Fata morarului, Crăiasa zînelor.* În 1889, cînd Slavici iese din închisoarea de la Vác, „Tribuna" lucra în deficit, încît unele posturi, printre care şi cel al lui C., se desfiinţează. Poetul voia să treacă munţii în România, spre a scăpa de serviciul militar în armata

austro-ungară, dar la recrutare a fost socotit inapt, datorită unei boli de inimă. I se promisese şi o bursă de studii, la Viena, zadarnic aşteptată. După desfiinţarea postului său de la „Tribuna", T. Maiorescu îl cheamă la Bucureşti, la insistenţele lui I. Slavici, şi îi oferă un post de „desemnător ajutor" în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Poetul vine în Capitală în toamna anului 1889, trecînd graniţa, probabil fără paşaport, aşa încît, fiind declarat „fugar", nu se putea întoarce în Transilvania. Relaţiile lui cu Junimea şi Maiorescu au fost, totuşi, destul de reci, deşi C. a citit la Junimea (în decembrie 1889, alături de I. L. Caragiale), iar Maiorescu îi aprecia originalitatea şi talentul. Rezervele veneau din considerente politice. Nici colaborarea la „Convorbiri literare" nu a fost prea susţinută (aici îi apar, în 1890, *La oglindă*, iar în 1892, trei poezii, între care *Rea de plată*). Continuă să publice în „Tribuna" *(Pe lîngă boi, Trei, doamne, şi toţi trei..., Cîntec)*. În 1891 renunţă la postul de funcţionar în Ministerul Cultelor şi va trăi din scris, colaborînd la diferite manuale şcolare şi lucrînd în redacţia unor publicaţii. În 1893 îi apare primul volum de versuri, *Balade şi idile*, salutat cu entuziasm de Caragiale în „Moftul român". O broşură *(Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coşbuc)*, scoasă, la Iaşi, de Gr. N. Lazu, contestă originalitatea unor poezii din volum şi indică, nu totdeauna greşit, sursele: Anacreon, Hafiz. Intervenţia lui Lazu a fost începutul unui adevărat proces literar, care a durat aproape zece ani. D. Evolceanu, în numele „Convorbirilor literare", Al. Vlahuţă şi N. Iorga iau apărarea poetului. C. nu răspunde atacurilor. Se va apăra mai tîrziu în prefaţa volumului de versuri *Fire de tort*. Împreună cu Caragiale şi Slavici, C. editează în 1894 „Vatra", revistă care susţine întoarcerea la tradiţie. Aici, el a depus o intensă activitate redacţională. A publicat *Doina, Noi vrem pămînt, In opressores, Dragoste învrăjbită, Paşa Hassan, Scara, Iarna pe uliţă, Lupta vieţii*. Într-o rubrică intitulată *Vorba ăluia*, explica originea unor zicători şi expresii populare. În 1895 s-a căsătorit cu Elena, fiica editorului C. Sfetea, şi, în acelaşi an, i s-a născut unicul fiu, Alexandru. În 1896 vede lumina tiparului al doilea volum de versuri, *Fire de tort*, iar traducerea *Eneidei* lui Vergiliu primeşte premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei. Colaborează la „Vieaţa", „Povestea vorbei", „Foaia ilustrată", „Epoca literară" şi „Albina". Semnează cu pseudonimele Badea Gheorghe, Boşcu, Bran, Teodora Conta, George Cujbă, Stan Pîrjol II, George Vînt de vară. La 2 decembrie 1901, C. şi Vlahuţă scot „Sămănătorul". Ca şi articolul lui Vlahuţă, *Vorba de acasă*, articolul lui C., *Uniţi*, formula programul revistei: promovarea unei literaturi care să stea „în mijlocul istoriei şi tradiţiei", combaterea importului de literatură şi de idei străine spiritului românesc, răspîndirea în popor a culturii. C. şi Vlahuţă s-au retras după un an (decembrie 1902), revista căpătînd ulterior o tot mai accentuată orientare naţionalistă. În 1902, lui C. îi apare volumul de poezii *Ziarul unui pierde-vară*, dar scriitorul publică din ce în ce mai rar. Administrator şi corespondent al Casei Şcoalelor, se dedică muncii de ridicare culturală a satului; face călătorii, pentru îndrumarea învăţătorilor care răspundeau de cercurile culturale, în Neamţ, Buzău, Prahova, Tîrgu Jiu, Severin şi Muscel, selecţionează şi recomandă cărţi pentru bibliotecile rurale. Cînd Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice înfiinţează un Birou de control al activităţii extraşcolare (1907), C. e numit şef de birou şi referendar. Alături de Al. Vlahuţă şi M. Sadoveanu, el îndrumă şi organizează conferinţele săteşti. Ultima revistă pe care o conduce este „Viaţa literară", apărută la 1 ianuarie 1906, la care secretar de redacţie a fost Il. Chendi. C. se retrage după un an de la conducerea revistei. Este perioada în care lucrează intens la traduceri: *Georgicele* de Vergiliu (1906), *Parmeno* de Terenţiu (1908), *Don Carlos* de Schiller (1910), *Odiseea* de Homer. Munca de tălmăcire în româneşte a capodoperei lui Dante, *Divina Comedie*, îl absoarbe în întregime. Din 1908 publică foarte rar, doar cîteva poezii în „Românul" şi „Flacăra". În 1908, dîndu-se o amnistie pentru toţi cei care nu se prezentaseră la serviciul militar în armata austro-ungară, C. vine la Hordou să-şi vadă rudele şi prietenii şi de atunci în fiecare vară revine să lucreze sau să se odihnească în locurile natale. În 1912, C. petrece şase săptămîni în Italia, studiind documente şi materiale privitoare la opera lui Dante (o primă călătorie, de mai scurtă durată, în acelaşi scop, avusese loc în anul 1902). Primul război mondial îl surprinde în Ardeal. Este nevoit să fugă, fiind urmărit ca agitator politic. În august 1915 moare Alexandru, fiul poetului, într-un accident de automobil. C. suportă foarte greu lovitura, se izolează, încetează să mai publice. O ultimă poezie, *Vulturul*, îi apare, în februarie 1918, în „Scena". La 9 mai, în acelaşi an, C. moare subit, în urma unei congestii cerebrale.

Casa în care s-a născut G. Coşbuc

C. era un poet pe deplin format la apariţia primului său volum, *Balade şi idile*. Poemele s-au impus prin prospeţime şi prin siguranţa de ton, în nemijlocită legătură cu mentalitatea ţărănească, ale cărei ipostaze fundamentale le stilizează. Totuşi, nu autenticitatea ţărănească, ci un clasicism, de nuanţă populară, defineşte originalitatea profundă a poeziei lui C. Proiectarea generalului în particular, lirismul discret, subtextual, în viziunea obiectivată epic sau dramatic, caracterizează idilele şi mai puţin baladele cu subiect adesea exotic sau legendar. Poetul prinde în mici scene de o graţie firească semnele tulburării erotice, jocurile şi capriciile iubirii, farmecul vîrstei incerte, între candoarea copilărească şi o instinctivă tactică erotică. Flăcăul şi fata care se iubesc sînt în poezia lui C. (numele sînt de-a dreptul convenţionale) întruchipări ale masculinului şi femininului. Adevăratul principiu liric al idilelor nu este în jalea dezrădăcinării, ci în nostalgia, exprimată indirect, a unei vîrste sufleteşti apuse. Este idealizat un timp al începuturilor senine şi nu satul. Anecdota reprezintă doar pretextul unei „puneri în scenă" a reac-

ţiilor, gesturilor şi replicilor care compun imaginea, esenţializată, a psihologiei şi comportamentului erotic. Alegerea întîmplării are însă un rol decisiv în crearea impresiei de autenticitate a întregului. Se remarcă în idile simplitatea situaţiilor, extrase dintr-un cotidian ţărănesc, stilizat cu graţie şi expresivitate. În *Scara,* flăcăul descoperă, cu hazlie indignare, că a fost înşelat de fata care nu i-a dat, după înţelegere, atîtea sărutări cîte „fuşteie" are scara, ci cu unul mai puţin. În *La pîrîu* se încearcă ademenirea fetei de pe un mal pe altul, punîndu-i-se la încercare nerăbdarea şi curiozitatea. Vicleniile protagoniştilor, simularea inocenţei fac farmecul acestor idile, adesea cu surse mai adînci, în ambiguitate şi umor. Instinctul sănătos, nerepudiat cu ipocrizie, coexistă cu frăgezimea sentimentului. Mediul rustic i-a oferit lui **C.** nu un cadru convenţional, ci premisa pătrunderii în adevărul simplu, dar nu elementar, şi în poezia sentimentului iubirii. Impresia de autenticitate pe care o face erotica coşbuciană se datoreşte cunoaşterii adînci cu care poetul prezintă gestica eroilor şi mai ales felul lor de a vorbi. Cu puţine excepţii, poezia de dragoste este la **C.** ori dialogul protagoniştilor ori monologul unuia dintre ei. Arta poetului vine din implicarea în monolog şi dialog a mişcării psihologice, a unei unde sufleteşti vii. Amestecul de naivitate şi cochetărie precoce transpare, în poezia *La oglindă,* în trecerile repezi, din monologul fetei, de la încîntare de sine şi curiozitate la temeri şi naivităţi copilăreşti. În unele portrete, monologul degajă direct umorul *(Nu te-ai priceput).* **C.** realizează cu o mare naturaleţe gesturile personajelor. În *Subţirica din vecini* sau în *Rada* portretul fetei este mai ales gest, mimică, mişcare. Esenţializări ale omenescului în genere, idilele au în acelaşi timp viaţă, autenticitate, eroii trăiesc, nu sînt doar nişte siluete convenţionale, abstracte. Se explică astfel preferinţa pentru o proiecţie dramatică în poezia lirică, în formula specifică, de lirică a rolurilor. Obiectivarea prin personaje, autenticitatea şi stilizarea ţărănească ajung să echilibreze substanţa lirică în expresia poetică. Dacă înfăţişările senine ale iubirii din poezia lui **C.** erau pîndite de idilism, în transpunerea momentelor grave, care cer un ton dramatic, se ivea primejdia accentelor teatral-patetice şi de retorică conveniţonală a suferinţei. Dramatismul însă rezultă adesea din confruntarea iubirii cu prejudecata socială : la dispreţul bogătanului faţă de sărac se răspunde cu năzuinţa la fericire prin dragoste *(Numai una, Duşmancele).* Frumuseţea morală este un veritabil reper opus variatelor înfăţişări ale prejudecăţilor sociale şi vorbelor înveninate, născute din duşmănie şi concurenţă erotică. Efectul artistic se datoreşte sugestiilor de ordin caracterologic, notaţiilor fugare ale stărilor sufleteşti şi inflexiunilor subiective, reţinute cu pudoare şi transpuse în nuanţele şi ritmul interior al dialogului. În cîntecele de suferinţă ale fetelor părăsite *(Cîntecul fusului* şi *Fata morarului)* expresia dramatică a derutei şi descumpănirii lăuntrice este zbaterea între cîntecul şi umbletul în neştire, semn al neliniştii, şi prezenţa simbolurilor obsedante ale morţii.

Natura nu are la **C.** exuberanţă cromatică, o tratare de un mare rafinament al nuanţei. Culorile fundamentale în peisajele lui rămîn simple notaţii, neutre sub raport artistic. Vocaţia poetului în descripţie este desenul, nu culoarea, dovadă a aceleiaşi înzestrări clasice temperamentale, înclinată spre lumea obiectivă, care se oferă observaţiei şi studiului, şi nu spre atmosfera subiectivă, interioară, sugerată prin viziunea cromatică. *Faptul zilei,* cel mai plastic dintre toate pastelurile coşbuciene, rămîne convenţional şi corect în cromatismul său, dar de o mare expresivitate în mobilitatea percepţiei, care prinde delimitarea succesivă a formelor şi contururilor într-un spaţiu nedefinit, efect de mişcare creat de lumină în adîncimea peisajului. Cînd nu eşuează în compuneri convenţionale *(În zori, Pace, După furtună),* pastelul este fie, mai rar, expresia directă a unei sensibilităţi echilibrate, solare, în care intră plenitudinea bucuriei de a fi, dar şi acceptarea fără crispări a legii morţii *(Vara),* fie, cel mai adesea, expresia prezenţei omului în natură, cu care acesta comunică prin muncă, prin iubire, printr-o jovialitate robustă. O sensibilitate vizuală, dar, mai ales, auditivă evocă în *Noapte de vară* atmosfera înserării, respiraţia şi liniştea nocturnă a satului. În *Iarna pe uliţă,* zarva, veselia, joaca fără griji a copiilor compun imaginea unei vitalităţi proaspete şi senine, în a cărei atmosferă afectivă s-a concentrat specificul anotimpului, căutat dincolo de cadrul convenţional, în ritmul mişcării, în verva scenei. Arta poetului în pastel nu se bizuie numai pe siguranţa sobră a desenului, pe adevărul gestului, al mişcării, ci şi pe versificaţia evocatoare şi pe notaţiile senzoriale care, amplificate prin imagine, configurează o atmosferă (cum e cea din *În miezul verii,* de arşiţă cotropitoare şi nesfîrşită trudă). Un rezultat al tendinţei de obiectivare este şi prelungirea pastelului, prin personificare şi alegorie, în fantezie *(Seara, Ştrengarul văilor, Vîntul).*

Baladele sînt o altă direcţie în care se exersează imaginaţia reconstructivă a poetului, proiectată mai mult dramatic decît narativ. Epicul domină mai ales în baladele pe motive străine *(Baladă albaneză, Fatma, Puntea lui Rumi).* Cînd se încearcă, pe asemenea subiecte, o „lirică a rolurilor", se ajunge la retorică teatrală şi patetism *(Regina ostrogoţilor, El Zorab).* Poetului îi lipsea înzestrarea romantică : fantezie, timbru patetic. Structura clasicismului popular coşbucian se valorifică în baladele cu subiect românesc, *Crăiasa zînelor, Vîntoasele, Pe plaiul muntelui* şi, mai ales, în *Nunta Zamfirei* şi *Moartea lui Fulger,* în care sărbătoarea nunţii, pe de o parte, şi necunoscutul de dincolo de moarte, pe de alta, se proiectează în revărsarea exuberantă de vitalitate a unei feerii idilice şi în reflecţia dramatizată asupra destinului. În *Nunta Zamfirei* epicul nu există, esenţa fiind de tablou etnografic (nunta la români), transpus în figuraţie de basm. **C.** păstrează spiritul autentic naţional nu numai în suita tradiţională a momentelor nunţii (peţitul, invitarea nuntaşilor şi primirea lor, apariţia mirilor şi a naşilor, cununia, petrecerea, cu jocul specific românesc al horei, urările), ci mai cu seamă în dragostea de viaţă pe care o exprimă preţuirea iubirii şi a bucuriilor lumii, în vioiciunea armonioasă a dansului, în umorul bonom, gustul frumosului şi legea omeniei. Exuberanţa sărbătorească, dragostea de viaţă datorează mult din expresivitatea lor ritmului interior revărsat în versificaţia impetuoasă. O viziune românească asupra morţii este sintetizată dramatic în *Moartea lui Fulger.* Balada exprimă, într-un autentic dialog al „vocilor lirice", patetismul suferinţei, în jalea şi revolta mamei lui Fulger împotriva absurdului morţii, şi înţelepciunea populară a acceptării „stîngerii" ca lege a tot ce există în lume, formulată de bătrînul sfetnic. Ideea e de o dialectică simplă în fond : durerii individuale i se opune înţelegerea morţii ca fatalitate eternă şi universală. Valoarea poemului stă în intuirea unui stil, a unui ton convingător, al suferinţei patetice, fără margini, susţinut de atmosfera de baladă simbolică şi basm. Stilul plîngerii în jeluirile mamei, nu numai prin blestemele arun-

cate cerului, depăşeşte tiparul de bocet folcloric pe care, pînă la un punct, îl urmează. Ritualul înmormîntării e cel ţărănesc. În aceste balade, obiectivarea simbolică a lirismului clasic scoate în evidenţă sinteza poetică, reprezentativă pentru psihologia noastră etnică, a unei filozofii implicate în atitudinea românească în faţa vieţii şi morţii.

Pretexte istorice servesc poeziei de revoltă socială şi naţională, ca în *Un cîntec barbar* şi *Decebal către popor,* a căror retorică se încarcă de o mînie încordată, exprimînd idealul patetic al libertăţii şi morţii eroice, de preferat robiei. Un ton de energică demnitate sub vitregia vremurilor se închează, în unele poezii, în personificări ale revoltei şi setei de libertate şi în proiecţiile lor simbolice *(Ex ossibus ultor, Doina, Dunărea şi Oltul),* care îl anunţă, cu accente de „poeta vates", pe O. Goga. Maxima energie a tonului de rechizitoriu vehement este atinsă în *Noi vrem pămînt, Pentru libertate* şi *In opressores,* unde **C.** dă glas direct (fără personificări simbolice sau aparent istorice) patosului justiţiar al setei de dreptate socială şi libertate naţională. Stilul aspru, încordat, al lirismului colectiv, are o retorică expresivă — stilizare a tonului popular şi chiar ţărănesc de revoltă şi obidă. Tensiunea şi sobrietatea (lipsesc complet tropii), ritmul interior al mîniei şi încordării, sugerat de versificaţie, fac din *Noi vrem pămînt* o capodoperă a poeziei politice. Idealul eroic, care este una din ipostazele energetismului coşbucian, explică aplecarea poetului asupra eposului naţional, ilustrat în stilul grandorii legendare *(Paşa Hassan),* sau al verve ţărăneşti *(Cetatea Neamţului).* Imagini ale eroismului românesc apar în *Cîntece de vitejie,* cronică poetică a războiului pentru Independenţă din 1877. Deşi nu lipsite de accente teatrale şi în ciuda retoricii sentimentale, *Dorobanţul, Cîntecul redutei, O scrisoare de la Muselim Selo, Coloana de atac* reuşesc să surprindă un eroism neostentativ, susţinut de resorturile omeneşti ale credinţei în dreptatea războiului dus contra jugului otoman şi de legătura cu pămîntul ţării. Poetul a crezut el însuşi într-o morală eroică a vieţii şi în rolul de exponent al durerilor şi bucuriilor poporului său *(Lupta vieţii, Poetul).* **C.** a creat o operă de orientare fundamental clasică, de sensibilitate românească, sinteză de autentică substanţă poetică şi expresie artistică, care îi conferă o incontestabilă originalitate.

Într-o mare parte din publicistica sa, **C.** se ocupă de problemele folclorului, depozit al spiritualităţii poporului. Prin popor înţelegea ţăranul ; concepţia era curentă în epocă, dar în cazul lui **C.** ea izvorăşte dintr-un ataşament sincer, organic, faţă de clasa din mijlocul căreia s-a ridicat. Fără a ajunge la mitizarea viziunii rurale, precum, mai tîrziu, un alt ardelean, Lucian Blaga, **C.** încearcă să definească specificul folclorului românesc pornind de la mit, cea mai veche realitate artistică a poporului, pe care o consideră şi cea mai înaltă formă a artei populare. Există, poate, chiar şi în această premisă cu care **C.** porneşte în studiul folclorului, influenţa ideilor lui Gr. Silaşi, ale cărui lucrări *(Însemnătatea literaturii române tradiţionale,* 1875, *Românul în poezia sa poporală,* 1876), sinteze de fapt ale unor idei ale epocii, i-au fost cunoscute din publicaţiile vremii. Studiile lui Silaşi îl duc pe **C.** la lectura mitologiştilor germani (J. Grimm, W. Schwartz, Max Müller), cu ecouri în concepţia sa asupra folclorului. Un amplu studiu despre *Elementele literaturii populare* (1900) expune ideile lui **C.** asupra originii mitologice a folclorului. În opoziţie cu exagerările latiniştilor, care căutau în folclor argumente în favoarea originii latine a neamului, şi ale evhemeriştilor, exagerînd în sensul explicaţiilor morale şi filozofice aplicate miturilor. Idealul pentru folclorist ar fi explicaţia mitologică, cosmologică, a folclorului. **C.** este adeptul teoriei lui Müller, după care ar exista un fond mitic indoeuropean, comun familiei popoarelor ariene, nealterat de influenţe. Cum numai popoarele primitive sînt creatoare de mituri, invenţia în folclor este foarte redusă. Poporul a încetat să mai creeze poezie epică. Balada istorică ia naştere prin raportarea faptului istoric, irepetabil, la mitul etern, universal. Basmul este definit ca un mit degradat prin acceptarea unor elemente profane. **C.** defineşte mitul pe baza caracterului său sacru, idee prezentă şi mai tîrziu în multe cercetări asupra mitului (Mircea Eliade a definit, în acelaşi spirit, basmul ca mit degradat). Novac sau Mihu sau Făt-Frumos nu sînt decît imagini ale eroului solar din vechile mituri, soarele în luptă cu întunericul. *Mioriţa* e un „bocet solar", „ciobanul ucis e soarele, maica bătrînă, pămîntul". Cu toată seducţia unei astfel de teorii încărcată de poezie, schematismul concepţiei mitologice a lui **C.** asupra originii folclorului este evident. Varietatea şi complexitatea speciilor sînt reduse astfel la un sistem imuabil, greu de acceptat. Adevărata contribuţie a lui **C.** în domeniul folcloristicii apare cînd scriitorul părăseşte sistemul şi valorifică experienţa şi observaţia directă. **C.** este printre primii folclorişti care s-au preocupat de recepţia şi circulaţia folclorului, de factorii propagatori, cu concluzii valabile, verificate. Scriitorul a întreprins un studiu al unor genuri şi specii folclorice, cu multe concluzii şi intuiţii interesante şi juste. Este autorul unor studii substanţiale asupra ghicitorii *(Ghicitorile poporale)* şi proverbului *(Naşterea proverbilor).* Un comentariu mai întins dă o clasificare a baladelor, care fixează, nu fără unele exagerări, liniile mari de evoluţie ale genului. **C.** se sprijină pe argumente furnizate de analiza artistică a baladei, pentru a demonstra vechimea speciei, şi examinează existenţa şi rolul limbajului arhaic. **C.**, care privea creaţia populară cu ochiul poetului, atent la măiestria formei, este printre puţinii teoreticieni ai folclorului care au acordat însemnătate valorii estetice şi poetice a producţiilor literare populare *(Bocetul,* 1900). *Legendele mînăstirilor noastre* cuprinde o tentativă comparativistă. **C.** dă legendei Dochiei o altă interpretare : legenda nu se referă la Dochia şi Traian, ea este o poveste solară, simbol al timpului schimbător de la începutul primăverii. Ocupîndu-se de folclorul obiceiurilor, **C.** se situează pe poziţia raţionalistă şi iluministă a Şcolii ardelene : anumite obiceiuri au valoare artistică şi merită să fie păstrate, altele, care întreţin neştiinţa şi prilejuiesc practici primejdioase, trebuie să fie înlăturate chiar prin forţa legilor. Este atitudinea urmată de **C.** în toată activitatea sa publicistică, destinată luminării ţăranului, desfăşurată pe o lungă perioadă de timp în „Albina". Combaterea superstiţiilor *(Oase de balaur, Puterea mistică a fierului)* şi a practicilor medicale empirice *(Leacuri băbeşti, Legarea boalelor, Descîntecele şi boalele),* a lenei şi a ignoranţei *(Sărbători fără rost, Postul şi nutrirea neîndestulătoare)* ocupă un capitol foarte întins al publicisticii lui **C.**, întregit de scurte prezentări de ştiinţă popularizată, pe diferite subiecte (floră, faună, geografie, obiceiuri specifice ale popoarelor).

Lăsînd la o parte exerciţiile de tălmăcire din epoca studiilor sau din anii de început ai carierei sale literare, **C.** s-a oprit la marile epopei ale popoarelor vechi *(Odiseea* lui Homer, *Eneida* lui Vergiliu, dar şi *Divina Comedie* a lui Dante, *Sa-*

kuntala lui Kalidasa), care îl interesau ca expresii ale eposului naţional, sau la scrierile clasice, care puteau să ofere modele (Anacreon) şi să educe nemijlocit (*Georgicele* lui Vergiliu, *Parmeno* de Terenţiu, *Antologia sanscrită*, culegere de înţelepciune indiană). El a consacrat tălmăcirilor ani întregi de muncă şi s-a impus drept cel mai bun traducător al epocii şi unul dintre cei mai talentaţi traducători ai noştri dintotdeauna, probînd şi aici calităţi de mare şi autentic poet, forţă expresivă, inventivitate, intuiţie poetică. **C.** a realizat o bună versiune a *Georgicelor* şi a *Eneidei* lui Vergiliu, reuşind notarea celor mai fine nuanţe, păstrarea hexametrului original. Înaintea elenistului G. Murnu, traducătorul cel mai autorizat al lui Homer, **C.** a tradus (şi a publicat, fragmentar, în timpul vieţii) *Odiseea*, după un intermediar german şi după o tălmăcire românească, în proză, a lui I. D. Caragiani. Tălmăcirile lui **C.** din literatura indiană (*Sakuntala* lui Kalidasa, *Antologie sanscrită*), deşi folosesc versiuni intermediare germane, demonstrează pătrunderea spiritului operei şi o transmitere la nivelul unei înalte poezii. Principala contribuţie a traducătorului este însă transpunerea capodoperei lui Dante, *Divina Comedie*. **C.** a reuşit să dea în româneşte una din cele mai bune versiuni existente în lume ale operei lui Dante. A lucrat la această traducere şi la redactarea comentariului care trebuia să însoţească textul românesc timp de douăzeci de ani. R. Ortiz, prieten cu poetul, a tipărit în 1924, 1927, 1932 textul traducerii lui **C.**, rămas în manuscris (*Infernul, Purgatoriul, Paradisul*). **C.** a început să traducă după ediţia germană a lui Karl Eitner, apoi a învăţat italiana şi a reluat tălmăcirea după original, întreprinzînd totodată un studiu complet al întregii opere a lui Dante, al exegezei, al comentariilor din epocă. Confruntînd soluţiile alese de el ca traducător cu sugestiile oferite de comentariile asupra operei lui Dante, **C.** a fost impresionat de optica, pe care o socotea deformatoare, a comentatorilor şi a întreprins o nouă exegeză (plănuită în şase volume), care să abordeze chestiunile ignorate sau deformate de „duşmanii" lui Dante, comentatorii. Comentariul asupra lui Dante înseamnă drumul lui **C.** spre opera scriitorului italian. Imaginea sa asupra lui Dante este o imagine mai modernă, mai aproape de adevăr decît cea fixată în multe din comentariile străine ale vremii. **C.** intuieşte sensul anticlerical al *Divinei Comedii* şi se opreşte asupra omului liber de prejudecăţi care a fost Dante, precursor al Renaşterii, patriot şi om politic. El are o înţelegere pătrunzătoare a măiestriei lui Dante şi a mesajului intelectual, nu teologal, al scrierii. O parte întinsă a studiului se ocupă de Beatrice, considerată o apariţie simbolică, simbolul fundamental al cărţii, al raţiunii, adevărului şi dreptăţii. **C.** a privit opera lui Dante în toată complexitatea ei, intuind legăturile necesare dintre părţi şi explicînd unele ciudăţenii şi aparente obscurităţi pe baza datelor furnizate de cunoştinţele vremii, de astrologie, istorie, religie, căci Dante a fost un iniţiat, un bun cunoscător al lor. **C.** a reuşit să fixeze cîteva date cronologice fundamentale, care deschid noi căi în interpretarea poemului dantesc. El a fixat anul „viziunii" în 1289, luînd în consideraţie calendarul din timpul lui Dante, a stabilit un paralelism convingător între datele „viziunii" şi zilele reale, a întreprins o explicare matematică a trecerii prin Purgatoriu şi Paradis, cheie pentru anumite alegorii care apăreau enigmatice, nemotivate. Trecînd peste interpretarea pur simbolică şi forţată a unor părţi, ca şi peste polemismul excesiv, **C.** are în studiul său intuiţii admirabile. Sub raport stilistic, traducerea impresionează prin apropierea de marca stilistică a originalului. Scriitorul procedează îndrăzneţ, recreînd universul dantesc, referindu-se de expresia francă, populară sau de cuvîntul obscur, dar evocator, de creaţia lexicală, respectînd vigoarea şi plasticitatea originalului, păzindu-i înţelesurile, aşa încît el nu sugerează numai tonul, ci chiar suflarea dantescă a originalului.

— *Blestem de mamă*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Pe pămîntul turcului*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Fata craiului din cetini*, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 ; *Draga mamei*, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 ; *Fulger*, Sibiu, 1887 ; *Balade şi idile*, Bucureşti, Socec, 1893 ; *Fire de tort*, Bucureşti, Sfetea, 1896 ; *Războiul nostru pentru Neatîrnare*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1899 ; *Povestea unei coroane de oţel*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1899 ; *Din ţara Basarabilor*, Bucureşti, Sfetea, 1901 ; *Ziarul unui pierde-vară*, Bucureşti, Socec, 1902 ; *Dintr-ale neamului nostru*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1903 ; *Cîntece de vitejie*, Bucureşti, Göbl, 1904 ; *Superstiţiunile păgubitoare ale poporului nostru*, Bucureşti, Göbl, 1909 ; *Balade*, Bucureşti, Flacăra, 1913 ; *Drumul iubirii*, Bucureşti, Alcalay, [1916] ; *Poveşti în versuri*, îngr. N. Drăganu, Sibiu, Astra, 1921 ; *Poezii*, Bucureşti, E.S., 1951 ; *Poezii alese*, pref. M. Beniuc, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1952 ; *Poezii*, I—II, pref. D. Micu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1953 ; *Despre literatură şi limbă*, îngr. şi pref. Al. Duţu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960 ; *Versuri*, pref. D. Micu, Bucureşti, E.L., 1961 ; *Comentariu la „Divina comedie"*, I—II, îngr. şi introd. Al. Duţu şi Titus Pîrvulescu, Bucureşti, E.L., 1963—1965 ; *Fire de tort. Cîntece de vitejie*, I—II, îngr. şi pref. M. Tomuş, Bucureşti, E.L., 1966 ; *Opere*, I—III, îngr. şi pref. G. Scridon, Bucureşti, E.L. şi Minerva, 1966—1977 ; *Versuri alese*, îngr. G. Scridon, Bucureşti, E.L., 1966 ; *Poezii*, postfaţă I.V. Şerban, Bucureşti, Minerva, 1971 ; *Poezii*, îngr. şi pref. G. Scridon, Bucureşti, Albatros, 1971 ; *Poezii*, pref. D. Micu, Bucureşti, Eminescu, 1972. — **Tr.** : J. Chr. von Zedlitz, *Cuvintele Coranului*, ŞP, II, 1884, 11—12 ; Petöfi, *Aş vrea să fiu*, F, XX, 1884, 47 ; M. Opitz, *Zlatna*, TR, II, 1885, 107—113 ; Plaut, *Trinummus* (fragm.), TR, III, 1886, 217, 218 ; Aug. Langbein, *Dedesupt şi deasupra*, TR, IV, 1887, 19 ; O. C. Waldau, *Din „Rozele albe"*, TR, IV, 1887, 226 ; P. Mérimée, *Mateo Falcone*, TR, IV, 1887, 227—230 ; Qautrelles, *Lăncierul*, TR, IV, 1887, 233, *Bietul Arthur*, TR, IV, 1887, 250, 251 ; Al. Dumas, *Un erou*, TR, IV, 1887, 270, 271 ; Fr. Coppée, *Împăratul Frederic III*, TR, V, 1888, 62 ; M. von Strachwitz, *Vînătoarea lui Mogul*, TR, V, 1888, 77 ; A. von Chamisso, *Tîrg rău*, TR, V, 1888, 146 ; K. E. Franzos, *Un păcat expiat*, TR, V, 1888, 187 ; E. de Schönaich-Carolath, *Maronita*, TR, VI, 1889, 122 ; Catul, *Cartea cîntecelor*, AMF, XIV, 1890, 2—6, S, II, 1903, 7 ; F. Freiligrath, *Răzbunarea florilor*, TR, VIII, 1891, 267 ; Bürger, *Femeile din Weinsberg*, TR, IX, 1892, 1 ; Heine, *Doriam*, LMI, II, 1893, 2 ; H.W. Longfellow, *Visul sclavului*, V, I, 1894, 8 ; Vergiliu, *Aeneis*, Bucureşti, Sfetea, 1896, *Georgice*, Bucureşti, Alcalay, 1906 ; Byron, *Mazepa*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896 ; *Antologie sanscrită*, Craiova, Samitca, 1897 ; Kalidasa, *Sacontala*, Bucureşti, Sfetea, 1897 ; ed. Bucureşti, E.T. 1959 ; Terenţiu, *Parmeno*, Bucureşti, Socec, 1908 ; Schiller. *Don Carlos*, Bucureşti, Minerva, 1910 ; Camões, *Venus ajută flotei lusitanilor*, RUL, I, 1911, 216 ; Turgheniev, *Ospăţul domnului*, ALB, XIV, 1911, 34 ; Dante, *Sonetul XVI din „Vita nova"*, FLR, V, 1916, 34, *Divina Comedie*, I—III, îngr. Ramiro Ortiz, Bucureşti, Cartea românească, 1924—1932 ; ed. îngr. şi pref. Al. Balaci, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1954—1957 ; Homer, *Odiseea*, I—II, îngr. I. Sfetea şi Şt. Cazimir, pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, E.L., 1966.

— **1.** Gr. N. Lazu, *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coşbuc*, Iaşi, Tip. Popovici, 1893 ; **2.** Iorga, *Pagini*, I, *314—318* ; **3.** D. Evolceanu, *Baladele şi idilele d-lui George Coşbuc*, CL, XXVII, 1894, 10—11 ; **4.** D. Evolceanu, *„Fire de tort" de George Coşbuc*, CL, XXX, 1896, 6 ; **5.** H. Sanielevici, *Pretinsul plagiat al d-lui Coşbuc*, AI, I, 1896, 2425 ; **6.** Gherea, *Studii*, II, *187—278* ; **7.** D. Evolceanu, *„Aeneis". Traducere în formele originale de George Coşbuc*, CL, XXXI, 1897, 1 ; **8.** D. Teodoru, *Ceva despre poeziile lui Coşbuc*, A, VIII, 1897, 1—2 ; **9.** Al. Ciura, *Eminescu şi Coşbuc. Note comparative*, Blaj, 1903 ; **10.** Chendi, *Pagini*, *109—111, 226—230* ; **11.** Tăslăuanu, *Informaţii*, *38—43* ; **12.** G. Bogdan-Duică, *Studii mărunte despre G. Coşbuc*, R, XVI, 1922, *30, 31, 34, 39* ; **13.** Slavici, *Amintiri*, *133—152* ; **14.** Goga, *Precursori*, *78—120* ; **15.** Constanţa Marinescu, *George Coşbuc*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1923 ; **16.** N. Drăganu, *Din cele dintîi încercări poetice ale lui G. Coşbuc*, AS, 1926, 5 ; **17.** V. Şotropa, *Obîrşia familiei Coşbuc*, AS, 1926, 5 ; **18.** Ibrăileanu, *Scriit. rom. str.*, *137—147* ; **19.** I. Bugnariu, *Contribuţii la viaţa şi activitatea lui G. Coşbuc*, AS, 1926, 6 ; **20.** N. Drăganu, *G. Coşbuc la liceul din Năsăud şi raporturile lui cu grănicerii*, Bistriţa, Tip. Naţională, 1927 ; **21.** Iorga, *Oameni*, II, *434, 440, 441* ; **22.** Lucia Santangelo, *Giorgio Coşbuc. Nella vitta e nelle opere*, Roma, Instituto per l'Europa orientale, *1934* ; **23.** B. Lăzăreanu, *Cu privire la Gh. Coşbuc*, Bucureşti, Cultura românească, 1937 ; **24.** L. Rebreanu, *Un poet uitat, G. Coşbuc*, ALA, XVIII, 1937, 845 ; **25.** Iuliu Moisil, *Poetul George Coşbuc*, Năsăud, 1937 ; **26.** Al. Dima, *„Cei mai rodnici ani ai*

vieții“ lui George Coșbuc. Poetul la Sibiu, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1938 ; 27. G. Călinescu, *Poezia lui G. Coșbuc*, JL, I, 1939, 38, 39 ; 28. G. Călinescu, *Ist. lit.*, *516—523* ; 29. I. Pătrașcu, *Coșbuc, traducător din stil-noviștii italieni*, RFR, X, 1943, 5 ; 30. Streinu, *Clasicii, 245—266* ; 31. Em. Giurgiuca, *George Coșbuc*, CL, LXXVI, 1943, 5—6 ; 32. Pillat, *Tradiție, 202—213* ; 33. I. Breazu, *Izvorul folcloric al baladei „Crăiasa zînelor“ de Coșbuc*, SL, IV, 1948 ; 34. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953, X, 1961, 3 ; 35. D. Micu, *Chipul omului din popor în poezia lui Coșbuc*, în *Literatura noastră clasică*, București, E.S.P.L.A., 1953, *101—130* ; 36. V. Eftimiu, *Akademos*, București, E.S.P.L.A., 1955, *103—106* ; 37. I. Negoescu, *Un poem inedit de George Coșbuc*, LL, I, 1955 ; 38. D. Micu, *Coșbuc, liricul*, GL, III, 1956, 36 ; 39. Th. Simensky, *Antologia sanscrită a lui Coșbuc*, AUI, științe sociale, t. II, 1956, fasc. 1—2 ; 40. T. Vianu, *Literatură universală și literatură națională*, București, E.L., 1956, *228—232* ; 41. Ș. Cioculescu, *Amintirea lui George Coșbuc*, GL, IV, 1957, 35 ; 42. G. Scridon, *Pagini despre Coșbuc. Contribuții la cunoașterea vieții și operei poetului*, București, 1957 ; 43. Lăzăreanu, *Glose, 169—195* ; 44. Gh. Vrabie, *George Coșbuc și problema folclorului*, IL, IX, 1958, 5 ; 45. Titus Pîrvulescu, *O nouă cronologie a „Divinei Comedii“. Contribuția lui G. Coșbuc la studiul operei lui Dante*, RFRG, IV, 1960, 1 ; 46. Ș. Cioculescu, *Personalitatea lui Coșbuc*, GL, VIII, 1961, 40 ; 47. D. Florea-Rariște, *Contribuții la studiul vieții și operei lui G. Coșbuc*, TR, V, 1961, 40 ; 48. I. Negoescu, *George Coșbuc, autor de manuale didactice*, LL, V, 1961 ; 49. Elena Stan, *Din manuscrisele lui Coșbuc*, TR, V, 1961, 3 ; 50. Stan Velea, *Publicistica lui G. Coșbuc*, RITL, XII, 1963, 3—4 ; 51. Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, *69—72* ; 52. Al. Duțu, *Locul lui Coșbuc printre dantologi*, VR, XVIII, 1965, 11 ; 53. V. Netea, *Dascălii de folclor ai lui George Coșbuc*, REF, X, 1965, 5 ; 54. Gavril Scridon, *George Coșbuc*, București, E.A., 1965 ; 55. G. Scridon, I. Domșa, *George Coșbuc. Bibliografie*. București, E.A., 1965 ; 56. *Coșbuc văzut de contemporani*, îngr. Al. Husar și Georgeta Dulgheru, București, E.L., 1966 ; 57. Al. Piru, *George Coșbuc și literatura universală*, GL, XIII, 1966, 36 ; 58. Șt. Aug. Doinaș, *Coșbuc citit azi*, GL, XIII, 1966, 37 ; 59. Vl. Streinu, *Coșbuc și istoria lirismului românesc*, GL, XIII, 1966, 37 ; 60. Al. Balaci, *Opera de traducător a lui Coșbuc*, GL, XIII, 1966, 38 ; 61. M. Cazacu, *Aspecte ale clasicismului folcloric în poezia lui George Coșbuc*, O, XVII, 1966, 9 ; 62. Cioculescu, *Varietăți, 269—275* ; 63. Ș. Cioculescu, *Idealul eroic al poeziei lui George Coșbuc*, AAR, t. XVI, 1966 ; 64. Al. Philippide, *Coșbuc și sentimentul naturii*, AAR, t. XVI, 1966 ; 65. Al. Dima, *Coșbuc în perspectiva universalității*, CRC, I, 1966, 24 ; 66. Const. Ciopraga, *Natura în poezia lui Coșbuc*, CRC, I, 1966, 31 ; 67. I. C. Chițimia, *Bocetul românesc în interpretarea lui G. Coșbuc*, LL, XI, 1966 ; 68. Corneliu Dima-Drăgan, *George Coșbuc, referendar la Casa Școalelor*, LL, XI, 1966 ; 69. Gh. Manciu și Silvia Rogobete, *Un aspect al sintaxei poetice la Coșbuc : simetria*, LL, XI, 1966 ; 70. Sanda Odaie-Veris, *G. Coșbuc, redactor și îndrumător de reviste*, LL, XI, 1966 ; 71. Al. Tosa, *Frecvența tipurilor de rimă în poezia lui Coșbuc*, LL, XI, 1966 ; 72. O. Papadima, *Limpezimile izvorului*, LCF, IX, 1966, 37 ; 73. T. Vîrgolici, *Coșbuc la „Vatra“*, LCF, IX, 1966, 38 ; 74. Pimen Constantinescu, *Italienist și dantolog*, AST, I, 1966, 4 ; 75. Dana Dumitriu, *Balade*, AFT, I, 1966, 9 ; 76. D. Micu, *George Coșbuc*, București, E.T., 1966 ; 77. Dan Mănucă, *Motivul trecutului național în poezia lui Coșbuc*, IL, XVII, 1966, 9 ; 78. G. Munteanu, *George Coșbuc si condiția poeziei*, CNT, 1966, 37 ; 79. Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, Dacia, 1971, *92—100* ; 80. Al. Piru, *Poezia lui George Coșbuc*, VR, XIX, 1966, 9 ; 81. Mario Ruffini, *Coșbuc e l'Italia*, SUB, Philologia, XI, 1966, fasc. 2 ; 82. D. Smîntînescu, *George Coșbuc la Sibiu. Mărturiile unor scrisori inedite*, TR, X, 1966, 37 ; 83. Elena Stan, *Coșbuc și Eminescu*, TR, X, 1966, 37 ; 84. Streinu, *Versificația, 332—334, passim* ; 85. Aurel Vasiliu, *Din peregrinările lui Coșbuc în Transilvania*, RITL, XV, 1966, 3 ; 86. Stan Velea, *G. Coșbuc și acțiunea de iluminare*, RITL, XV, 1966, 3 ; 87. *Studii despre Coșbuc*, îngr. Cornel Săteanu, Cluj, 1966 ; 88. P. Cornea, *Forme strofice în poezia lui George Coșbuc*, LR, XVI, 1967, 2 ; 89. Onisim Filipoiu, *Societatea de lectură „Virtus romana rediviva” și revista ei „Muza someșană“*, AUI, limbă și literatură, t. XIII, 1967, fasc. 1 ; 90. Th. Simensky, *Drama „Sakuntala“ a lui Kalidasa în traducerea lui Coșbuc*, AUI, limbă și literatură, t. XIII, 1967, fasc. 1 ; 91. Viorica Nișcov, *Ecouri în România ale activității folcloristice a fraților Grimm*, RITL, XVI, 1967, 2 ; 92. D. Vatamaniuc, *G. Coșbuc. O privire asupra operei literare*, București, E.L., 1967 ; 93. Bojin, *Studii, 227—254* ; 94. Gh. Cardaș, *George Coșbuc. Inedite*, VR, XXI, 1968, 5 ; 95. Al. Husar, *Cultura lui Coșbuc*, RITL, XVII, 1968, 2 ; 96. I. Iliescu, *Cu privire la concepția estetică a lui Coșbuc*, AUT, științe filologice, V, 1968 ; 97. G. Istrate, *Părerile lui Coșbuc despre limba literară*, OII, *443—447* ; 98. Todoran, *Secțiuni, 162—188* ; 99. Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, E.L., 1968, *62—89* ; 100. Duțu, *Explorări, 180—244* ; 101. M. N. Rusu, *Utopica*, București, E.L., 1969, *62—66, 214—219*; 102. G. Scridon, *Ecouri literare universale în poezia lui Coșbuc*, București, E.L., 1969 ; 103. Negoițescu, *Însemnări, 49—54* ; 104. O. Suluțiu, *Introducere în poezia lui G. Coșbuc*, București, Minerva, 1970 ; 105. A. Fochi, *G. Coșbuc și creația populară*, București, Minerva, 1971 ; 106. Gáldi, *Introd. ist. vers., 288—301* ; 107. Păcurariu, *Clas. rom., 167—174* ; 108. T. Vîrgolici, *Sentimentul istoriei în lirica lui George Coșbuc*, RMR, IX, 1972, 2 ; 109. C. Cîrstoiu, *Coșbuc la „Șezătoarea săteanului“*, RMR, IX, 1972, 8, 9 ; 110. Al. Husar, *George Coșbuc : Poetul*, LL, 1972, 2 ; 111. Piru, *Varia*, I, *200—204* ; 112. *Ist. lit.*, III, *759—813* ; 113. Straje, *Dicț. pseud., 177—178* ; 114. Onisifor Ghibu, *George Coșbuc*, VTRA, III, 1973, 6—9 ; 115. Laurențiu Ulici, *George Coșbuc*, CL, 1976, 3, 4 ; 116. Petru Poantă, *Poezia lui George Coșbuc*, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

S. C.

COTORE, Gherontie (c. 1720, Totoi, j. Alba — c. 1775), cărturar. **C.** își începe școala la Bălgrad (Alba Iulia), urmînd apoi la gimnaziul iezuiților din Cluj. Se călugărește în mănăstirea Sf. Nicolae din Munkač, unde i se schimbă numele mirean, Gheorghe, în Gherontie. Renunță la bursa oferită de episcopul Inocențiu Micu-Klein care, în 1738, îl propune pentru studii la Roma, la Colegiul „De Propaganda Fide“, și continuă prin a învăța teologia la Tyrnavia. Este perioada în care redactează primele scrieri : *Despre schismăticia grecilor* și *Despre articulușurile celea de price*, ambele datate 1746. Cu faimă de cărturar, **C.** trece, în 1747, la mănăstirea uniată Sfînta Treime din Blaj. Aici el sprijină, alături de colegii săi clerici Grigore Maior, Silvestru Caliani și Atanasie Rednic, înfăptuirile culturale ale episcopului Petru Pavel Aaron. Din 1754 pînă în 1763 deține funcția de vicar general al Episcopiei. Tot în 1754 este menționat în fruntea unei comisii de examinare a elevilor ce trebuiau a fi hirotonisiți. În 1762 era concionator (preparator). În 1765, în urma altercațiilor survenite între monahii de la Sfînta Treime și „călugărași”, ucenici ai episcopului Atanasie Rednic, ce se afla pe atunci la Viena, **C.** este surghiunit la mănăstirea Strîmba. După un timp este transferat ca paroh la Gherla, de unde face demersuri pentru construirea unei biserici. În 1772, după reabilitarea și așezarea în scaunul episcopal a lui Grigore Maior, **C.** revine la Blaj. Nu se cunoaște exact data morții sale. Se stinge probabil de tuberculoză.

Ca teolog, adept al unirii cu biserica Romei, **C.** este preocupat încă din tinerețe de scrierea unor lucrări menite a clarifica anumite probleme de ordin confesional. Acestui prim scop i se adaugă necesitatea de a apăra, cu argumente pe care le preia în parte de la Inocențiu Micu-Klein, poziția de compromis acceptată de acea pătură a intelectualilor ardeleni care vedeau în „unație” un mijloc de emancipare națională și socială. *Despre schismăticia grecilor* (conservată numai parțial în manuscris), prelucrată după *Histoire du schisme des Grecs* de Louis Maimbourg și după *Speculum veritatis* de Cristofor Peichich, tratează în paralel despre istoria bisericii răsăritene și decăderea Imperiului bizantin, culminînd cu cucerirea Constantinopolului de către turci. Cunoscător al limbii latine, cu o bună informație de istoric, **C.** realizează uneori descrieri și evocări în maniera literaturii cronicărești. În *Despre articulușurile celea de price*, el revine, într-o pagină ce se vrea pilduitoare, cu posibile ecouri din opera stolnicului Constantin Cantacuzino, asupra slăbiciunii și căderii „neamului cel vestit” al grecilor, învinuit de producerea schismei inițiale în sînul bisericii creștine. În același mod, antitetic, sînt invocate vitejia și gloria îndepărtată a românilor, descendenți adevărați ai „rîmlenilor”, contrastînd cu ignoranța și suferințele poporului lipsit de libertate de pe un teritoriu odinioară independent și unitar. **C.** a mai alcătuit un catehism, *Învățătura creștinească* (poate cel tipărit la Blaj în 1754 și retipărit în 1756 ⟨5⟩), *Pravila, după rîndul slovelor de la buchi*, din care nu au parvenit exemplare, precum și o *Carte de religia și*

obiceiurile turcilor (se presupune că ar fi cea publicată mai tîrziu într-unul din calendarele din Buda (3)). Aspirațiile cărturarului, ca și ideile propagate prin scrierile sale, îl așează pe **C.** între precursorii Școlii ardelene.

— **Ms.** : *Despre schismăticia grecilor* (1746), partea II, B.F.C., ms. 86 (fond Blaj) ; *Despre articulușurile celea de price* (1746), B.F.C., ms. 86 (fond Blaj).

— 1. *Din istoria părintelui Samuil Klein*, publ. T. Cipariu, în *Acte și fragmente latine-românești*, Blaj, Tip. Seminarului, 1855, *101, 106, 111, 115—117, 119* ; 2. Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764*, Blaj, Tip. Seminarului, 1902, *9, 34, 134, 143, 235, 278, 284, 289—293, 344, 368, 371—373, 379* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *61, 63, 139, 150, 331, 335, 336* ; 4. Iorga, *Ist. bis.*, II, *202* ; 5. Drăganu, *Hist. litt.*, *56—59* ; 6. Predescu, *Encicl.*, *228* ; 7. Comșa, *Ms. rom.*, *94—98* ; 8. *Ist. lit.*, I, *512—514* ; 9. *Ist. gînd.*, *96* ; 10. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *36* ; 11. Adela Beclea-nu-Iancu, *Geneza culturologiei românești*, Iași, Junimea, 1974, *75—76* ; 12. Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Minerva, 1978, *93—96, 137, passim*.

R. Ș.

COURRIER DE MOLDAVIE, gazetă săptămînală de informație apărută la Iași cu începere de la 18 februarie 1790 și din care s-au găsit, pînă acum, primele cinci numere, ultimul fiind cel de la 1 aprilie 1790. Periodicul, redactat în limba franceză, era editat de comandamentul trupelor rusești ale feldmareșalului G. A. Potemkin și cuprindea, în general, știri cu caracter militar și administrativ. Este foarte posibil, deși dovezi încă nu există, să fi făcut parte din redacție și reprezentanți ai boierimii autohtone. Pentru numerele 1—4, periodicitatea a fost respectată, ele apărînd între 18 februarie și 4 martie, la interval de o săptămînă unul de celălalt. Cel de-al 5-lea număr ieșea însă după o întîrziere de aproximativ trei săptămîni, ceea ce ar putea să semnaleze iminenta încetare a apariției. Dealtfel, în prospectul difuzat, probabil la începutul anului 1790, se menționa că gazeta era editată pentru scurta perioadă în care trupele rusești, aflate în război cu turcii, cantonau la Iași, în iarna anilor 1789—1790. Numerotarea paginilor la primele două numere s-a făcut de la 1 la 4. Cu cel de-al treilea se trecea însă la o numerotare continuă a paginilor de la 9 la 20, ceea ce sprijină ipoteza că între 4 martie și 1 aprilie nu a mai apărut decît un singur număr.

C. de M. este primul periodic editat pe teritoriul Principatelor Române. Difuzarea lui printre boierii din Iași trebuie să fi fost destul de mare din moment ce fondurile provenite de la abonamente au permis „gratificarea" a 260 de ostași ruși aflați în convalescență. Conținutul este, în linii mari, puțin interesant. În primul număr, un A. M. închina o odă, compusă în latină, împărătesei Ecaterina a II-a. Nu este exclus ca sub cele două inițiale să se ascundă un reprezentant al protipendadei locale. Această odă este, însă, singurul material literar inserat și, totodată, unul dintre puținele care să ateste o posibilă participare a unui român la redactarea gazetei.

— 1. N. Docan, *O povestire în versuri încă necunoscută despre domnia lui Mavrogheni*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXIII, 1910—1911 ; 2. I. Bianu, *Introducere* la Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *VII* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *14—15* ; 4. S. Vianu, *Quelques aspects de l'influence exercée par la pensée progressiste russe sur la société roumaine de la fin du XVIII-e siècle*, în *Nouvelles études d'histoire présentées au X-e Congrès des sciences historiques, Rome, 1955*, București, E.A., 1955, *294—295* ; 5. I. Pervain, *„Courrier de Moldavie" — primul ziar apărut la noi*, ST, VI, 1955, 10 ; 6. C. Ciuchindel, *Despre începuturile presei românești. „Courrier de Moldavie"*, LL, II, 1956.

R. Z.

CRAIOVEANUL, publicație periodică din care au apărut două numere la Craiova în septembrie — octombrie 1893. Au colaborat cu versuri și proză, întru nimic memorabile, C. D. Vîlceanu, N. S. Caracolescu, Sofronie Ivanovici, A. Georgescu, V. Alecsandrescu (cu pseudonimul Vasal) și un Ionică de la Apele vii.

R. Z.

CRĂCIUNESCU, Ioan (1845, Cacaleți, azi Castranova, j. Dolj — 28.VI.1909, București), folclorist. A făcut gimnaziul la Craiova, apoi s-a mutat la București, la „Sf. Sava", iar în 1865 este trimis la Paris pentru studii superioare. **C.** este primul român care a obținut titlul de doctor în litere la Sorbona, cu cele două teze, în limba latină *(Plutarchus cum Herodoto et Thucydide camparatur quod ad historicam rationem attinet)* și în limba franceză *(Le Peuple roumain d'après ses chants nationaux)*, în 1874. A fost profesor la Universitatea din București, unde a predat cursuri de psihologie, pedagogie și estetică. În lucrarea despre poporul român, primită favorabil atît de presa franceză cît și de cea română, el face o cuprinzătoare caracterizare a românilor, interpretînd textele populare publicate de V. Alecsandri. Eseul cuprinde o privire istorică, aprecieri generale asupra poeziei populare, referiri la principalele componente tematice ale „cîntecelor naționale" (natura, dragostea, patriotismul, religia, haiducia) și aprecieri asupra valorii lor istorice și artistice. **C.** sesizează în versurile populare un acut simț al naturii, ilustrat de abundența florilor, precum și de numeroasele evocări ale viețuitoalor, înzestrate, de regulă, cu atribute omenești. Poeziile de dragoste, reflectînd un temperament de tip meridional, îi sugerează delicatețea sentimentelor, un cult al frumosului și o atitudine morală. Se subliniază toleranța religioasă a românilor și simțul poetic ce se manifestă în practicile religioase. În capitolul referitor la istorie, **C.** pierde din vedere contradicțiile sociale, accentuîndu-le pe cele naționale, și acordă un mare credit poeziei populare ca document istoric. El recomandă scriitorilor modele de stil și compoziție din poezia populară, relevînd cîteva procedee artistice. Lucrarea sa este, însă, lacunară din punct de vedere al informației. Însuflețit de ideea afirmării poporului român în Europa, ca o „națiune nobilă", cu un ales simț artistic, **C.** are uneori o optică idealizantă.

— *Le Peuple roumain d'après ses chants nationaux*, Paris, Hachette, 1874.

— 1. *Un român doctor în litere*, ROM, XVIII, 1874, 15-16 iulie ; 2. S. Perietzeanu-Buzău, *Crăciunescu și opera sa*, RCO, II, 1874, *504—514* ; 3. Popescu-Spineni, *Contribuțiuni*, *87* ; 4. D. Caracostea, *O frescă folclorică*, RFR, X, 1943, 1 ; 5. Bîrlea, *Ist. folc.*, *247—250*.

L. C.

CRĂSESCU, Victor (16.X.1850, Chișinău — 1917), scriitor. Era fiul lui Petre Crasiuc, slujbaș mărunt, care funcționa ca secretar de colegiu. Scriitorul își va modifica numele, semnînd și cu pseudonimul Ștefan Basarabeanu (Băsărăbeanu, Besărăbeanu).

A urmat seminarul teologic la Chișinău și s-a înscris apoi, pentru a studia științele naturale, la Universitatea din Odessa. Dar, datorită activității revoluționare, este nevoit să fugă în 1877 în Elveția, la Zürich, unde se afla un grup mare de refugiați politici din Rusia. Va ajunge pînă în America de Nord, cîștigîndu-și din greu existența. În 1878 revine la Chișinău, însă, ur-

mărit din nou de poliția țaristă, emigrează în Dobrogea. Stabilit la Tulcea, intră în relații cu socialiștii români. Se înscrie la Facultatea de medicină din București în 1886 și își ia doctoratul în 1895 cu lucrarea *Contribuțiuni la studiul pediatriei populare. Credinți și obiceiuri relativ la pediatrie la locuitorii din Dobrogea.* A fost medic la Sfîntu Gheorghe (județul Tulcea), Buftea, Fierbinți și Slănic (județul Prahova). A murit în timpul primului război mondial, îngrijind bolnavii de tifos.

C. a avut o existență frămîntată, aventuroasă și totuși învăluită de discreție, reflectîndu-i pe deplin trăsăturile caracteristice, răzvrătirea împotriva inechității și generozitatea de misionar. Prin convingeri și profesie, **C.** s-a îndreptat mai ales spre anumite medii sociale, spre oamenii săraci, umiliți, bolnavi și abrutizați, față de care a nutrit compasiune și înțelegere, pe care i-a ajutat, avîntîndu-se chiar în utopice proiecte de reformare a vieții unor colectivități restrînse. Scrierile sale, uneori cu totul inedite ca tematică în proza românească, vor fi concepute drept fidele reprezentări ale întîmplărilor și moravurilor cunoscute. **C.** se întîlnea astfel cu tendința din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea care îndrepta scriitorii spre noi medii, ignorate pînă atunci în literatură. A publicat în numeroase periodice, începînd cu revista „Contemporanul" unde, din 1884 pînă în 1890, a fost colaborator permanent și prozatorul cel mai de seamă, alături de Sofia Nădejde. Dacă la „Contemporanul" utilizase pseudonimul Ștefan Basarabeanu, la „Drepturile omului" scria, între 1885 și 1889, semnînd și Ștefan Valahu și V. Ursu. Din 1890 pînă în 1895 a colaborat la „Revista nouă" a lui B. P. Hasdeu, apoi la „Adevărul" (1892—1893), „Adevărul ilustrat" (1895—1896), „Vatra" (1894—1895), „Povestea vorbei" (1896—1897). A mai publicat în „Lupta" (1893), „Lumea nouă literară și științifică" (1896—1897). Era director și proprietar, împreună cu Z. C. Arbore, al revistei „Amicul copiilor" (1891—1895). În 1893 i-au apărut patru volume de *Schițe și nuvele*, iar în 1899, romanul *Ovreiul*. Un număr mare de schițe, povestiri și nuvele, risipite în periodicele amintite și în altele, din jurul anului 1900 — „Adevărul de joi" (1898), „Pagini literare" (1899—1900), „România jună" (1900), „Noua revistă română" (1900—1901), „Șezătoarea săteanului" (1901), „Sămănătorul" (1902), „Viața literară" (1906—1907) — nu au fost incluse în volum, înainte ori după moartea lui **C.** În manuscris au rămas două încercări de roman, unul din viața revoluționarilor ruși, din care publicase fragmentul *Primul foc* în „Viața literară" (1906), celălalt, din viața coloniștilor americani, ca și două traduceri (una din Shakespeare și o alta, *Căsătoria*, din Gogol).

Discursive și monotone, scrierile în proză ale lui **C.** se reiau în variante neinteresante, nici una de valoare deosebită. În „Contemporanul", prima publicație la care a colaborat, au apărut lucrările lui cele mai semnificative. **C.** a evocat, mai întîi, atmosfera de teroare, imoralitate și ipocrizie a seminarelor basarabene, portretizînd cu vervă caricaturală cîteva exemplare grotești de profesori, zbiri și bigoți vicioși, împotriva cărora elevii se revoltă, răzbunîndu-se uneori dur (*Fugarul de la seminar, Despărțirea, Hotărîrea lui Ion Butuc și a bogoslovilor, Examenul, Isaia Trandafir „Clasicul"*). Se resimte aici influența scriitorului rus N. G. Pomialovski. Dealtfel, **C.** era un bun cunoscător al literaturii ruse, din care a și tradus (Saltîkov-Șcedrin, Gogol) sau a localizat (Nekrasov, Turgheniev, Garșin). Schițele din viața ocnașilor evadați, a contrabandiștilor, sînt scrieri cu o narațiune simplă, dinamică, obiectivă, în care mișcarea și dialogul sînt predilecte. **C.** a introdus în cîteva lucrări și aspecte ale vieții țărănești, în momentele ei de duritate și de manifestare violentă, în situații dramatice care se revelează prin subiect, prin tensiunea gradată a întîmplării, și mai puțin în psihologia personajelor (*Fost-a el de vină?, Ion Buzdugan vătaful, De la țară*). În *Sălbatecul*, scena unei răzbunări (un boier prăvălește în apă casa în care se sărbătorea logodna țăranului ce-l bătuse pentru că încercase să-i ademenească iubita) este impresionantă, suprapunerea planurilor este paroxistică, totul amintind o scenă similară din *O viață* de Maupassant. Un mediu inedit aduc schițele și nuvelele inspirate din lumea porturilor și a satelor de pescari din Delta Dunării. La Sulina, în cîrciumi, mișună o faună lipsită de pitoresc, abandonată destrămării morale, trăind istovitor și fără alte preocupări, în afara cîștigului, irosit mereu pe băutură (*O zi și o noapte la Sulina*). Pescarii sînt aspri, nemiloși, supuși vitregiilor și hazardului, prea puțin interesați de viața lor și a altora, prinși în jocul de-a viața și de-a moartea (*Furtuna, Cum a căpătat Sarichioiul vie*). O nuvelă interesantă, deși, prin amploare, pune în evidență mai pregnant inegalitatea, lipsa de sobrietate și de selecție semnificativă, ca și tenta naturalistă și mediocritatea stilului, este *Spirca*. Personajul are o psihologie ceva mai complicată, întruchipînd aspirația, dovedită în final fatală pentru el, de a-și scăpa semenii de rapacitatea unui proprietar de „zavod" prin înființarea unor întovărășiri de pescari. **C.** avea darul observației pline de adevăr asupra dinamicii comportării și limbajului. Localiza succint cadrul acțiunilor, nara alert, evitînd descrierile fade și comentariile lirice. Scriind mai tîrziu, Jean Bart a avut desigur în **C.** un punct de reper. În nuvelele și povestirile de început ale lui M. Sadoveanu există, de asemenea, elemente care sînt prefigurate de nuvelistica lui **C.** Atunci cînd aduce în prim-plan mediocre existențe citadine, schița de moravuri, sarcastică, ironică sau umoristică, devine la el foarte des anecdotică, fără reverberații, iar alteori melodramatică (povestirile despre muzicanți înecați în mizerie și boală), ostentativ moralizatoare, simplificînd tipologia socială în chip naiv, antitetic. În povestirile pentru și despre copii, majoritatea scrise după 1890, **C.** își pierde cu desăvîrșire îndemînarea dovedită în schițe precum *În ajunul Crăciunului, Ziua de Bobotează*, publicate în „Contemporanul".

— *Schițe și nuvele*, I—IV, București, Steinberg, 1893 ; ed. 2 (vol. I), pref. Sergiu Cujbă, București, Cartea românească, 1926 ; *Contribuțiuni la studiul pediatriei populare. Credinți și obiceiuri relativ la pediatrie la locuitorii din Dobrogea*, București, Tip. Nouă, 1895 ; *Ovreiul*, București, Tip. Göbl, 1899 ; *Al treisprezecilea urs (Din viața vînătorilor din Carpați)*, București, Biblioteca națională ilustrată, [1911] ; *Roadele vijeliei (Cum a căpătat Sarichioiul vie)*, București, Biblioteca națională ilustrată, 1913 ; *Din viața pescarilor dobrogeni*, București, Cartea românească, [1923] ; *Cum a căpătat Sarichioiul vie*, București, Cartea românească, [1924] ; *Opere alese*, îngr. și pref. A. Kidel, Chișinău, Cartea moldovenească, 1960 ; *Spirca*, PC, 3—73 ; *Opere*, îngr. A. Kidel, introd. F. Levit, Chișinău, Cartea moldovenească, 1974. — **Tr.** : Saltîkov-Șcedrin, *Bietul lup*, C, III, 1884, 18 ; Gogol, *Caleașca*, NRR, II, 1901, 41.

— 1. Zamfir C. Arbore, *„Schițe și nuvele" de Victor Crăsescu*, RN, V, 1893, 11—12 ; 2. C. Berariu, *Victor Crăsescu (Șt. Basarabeanu)*, GAB, III, 1893, 33 ; 3. Hermes, *Garșin și Basarabeanu*, EVL, I, 1894, 11 ; 4. Iorga, *Pagini*, I, 256—257 ; 5. G. Bogdan-Duică, *Dr. V. Crăsescu (Șt. Basarabeanu), „Ovreiul"*, ROJ, I, 1899, 18 ; 6. I. C. Negruzzi, *Dr. V. Crăsescu (Șt. Basarabeanu), „Ovreiul"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; 7. Sanielevici, *Încercări*, 87—89 ; 8. Haneș, *Ist. l't.*, 220—222 ; 9. Haneș, *Scriitorii*, 251—267 ; 10. Mihail Iorgulescu, *Marginalia*, București, Casa școalelor, 1943, 49—53 ; 11. Teodor Vîrgolici, *Victor Crăsescu*, RITL, VII, 1958, 1—2 ; 12. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, 269—276 ; 13. Nicolescu, *Contemporanul*, 326—328 ; 14. Rotaru, *Ist. lit.*, I, 559—560 ; 15. *Ist. lit.*, III, 585—586 ; 16. F. Levit, *Studiu introductiv*, la Victor Crăsescu, *Opere*, îngr. A. Kidel, Chișinău, Cartea moldovenească, 1974.

G. D.

CREANGĂ, Ion (10.VI.1839, Humulești, j. Neamț — 31.XII.1889, Iași), scriitor. Este primul dintre cei opt copii ai lui Ștefan a Petrei Ciubotariul și ai Smarandei, fiica lui David Creangă din Pipirig, al cărui patronimic l-a purtat. De o tradiție cărturărească nu se poate vorbi la antecesorii povestitorului, ci, doar în familia mamei, de o prețuire a științei de carte. Aceasta o va face pe Smaranda să lupte, uneori cu toată opoziția tatălui, pentru ca băiatul să fie dat la școală și, mai cu seamă, să-și continue învățătura. C. deprinde primele noțiuni la școala de pe lîngă biserica satului, cu dascălul Vasile a Ilioaiei, apoi, dus de bunicul David, poposește pentru scurt timp la Broșteni și revine la Tîrgu Neamț, unde îl are ca învățător pe originalul Isaia Teodorescu, eroul din *Popa Duhu*. În 1854 se înscrie la școala de catiheți de la Fălticeni, iar din anul următor, după desființarea acesteia, pleacă la Iași, unde frecventează cursurile Seminarului de la Socola, al cărui absolvent este în 1858. Peste un an se căsătorește cu Ileana, fata preotului Grigoriu de la biserica Patruzeci de Sfinți, și este hirotonit diacon. Din 1864 urmează, cu scopul de a intra în învățămînt, cursurile Școlii normale „Vasile Lupu", condusă de Titu Maiorescu. Remarcat de critic, este numit, începînd chiar din anul al doilea, institutor la școala primară de la Trei Ierarhi. Audiază „prelecțiunile populare" organizate de Junimea, pe cele ținute de Maiorescu în special, face politică în cadrul fracțiunii barnuțiste și separatiste, vrăjmașă junimismului pe plan politic. Din această perioadă datează colaborarea la alcătuirea unor manuale școlare apreciate sub raport didactic, a căror importanță crește prin includerea în paginile lor a unora dintre poveștile sale. Astfel, *Inul și cămeșa*, *Poveste* și *Pîcală* figurează în manualul *Învățătorul copiilor* începînd cu ediția a treia din 1874. În edițiile ulterioare mai apare *Acul și barosul*, iar în *Metodă nouă de scriere și citire* (ediția a V-a, Iași, 1876), *Ursul păcălit de vulpe*. Datorită unor manifestări de independență față de canoane și față de organele bisericești superioare, C. este suspendat din funcția de diacon și, cu toate că era un institutor apreciat și cunoscut autor de manuale școlare, este destituit și din învățămînt, în timpul ministeriatului generalului Chr. Tell, fiind obligat, pentru a-și cîștiga existența, să deschidă un debit de tutun. Acestor greutăți li se alătură neînțelegerile cu soția, care vor duce la separare și, ulterior, la divorț. După legalizarea despărțirii, C. își cumpără „bojdeuca" din Țicău, unde se mută împreună cu Tinca Vartic, bună cunoscătoare de povești și prezumtivă informatoare a scriitorului în acest domeniu. În 1874 este reîncadrat în învățămînt, odată cu venirea lui Maiorescu la conducerea ministerului. Un an mai tîrziu, pe cînd M. Eminescu era revizor școlar, cei doi se cunosc, devin prieteni, iar poetul, intuind geniul creator al povestitorului, îl determină să-și transcrie bogatul repertoriu oral. Înrîurirea lui Eminescu rămîne astfel hotărîtoare pentru destinul scriitoricesc al lui C. Această caldă prietenie dintre două personalități atît de deosebite se explică prin acea permanentă nostalgie a omului de cultură către paradisul pierdut al naturii, pe de o parte, și prin eterna aspirație a omului simplu, legat nemijlocit de natură, către altitudinea și bogăția spiritului, pe de alta. Nu mult după ce s-au cunoscut, povestitorul este introdus de către poet în cenaclul Junimii, unde citește *Soacra cu trei nurori*, ce se tipărește de îndată în „Convorbiri literare" (octombrie 1875). Dealtfel, aproape tot ceea ce a scris C. va fi publicat în paginile revistei junimiste. Astfel, *Capra cu trei iezi* apare în decembrie 1875; *Punguța cu doi bani* în ianuarie, *Dănilă Prepeleac* în martie, *Povestea porcului* în iunie, anul următor; *Moș Nichifor Coțcariul* în ianuarie, *Povestea lui Stan Pățitul* în aprilie, *Povestea lui Harap-Alb* în august, iar *Fata babei și fata moșneagului* în septembrie 1877. În 1878, tot în „Convorbiri literare", apar *Ivan Turbincă* (aprilie) și *Povestea unui om leneș* (octombrie), iar după trei ani, primele două părți din *Amintiri din copilărie* (ianuarie, aprilie) și *Popa Duhu* (noiembrie). Partea a treia a *Amintirilor...* se publică în martie 1882, pentru ca un an mai tîrziu să apară *Cinci pîini*. „Album macedo-român" din 1880 publică *Moș Ion Roată*, iar în „Almanahul Societății academice social-literare „România jună" din Viena, 1883, apare povestirea *Ioan Roată și Vodă Cuza*, reprodusă în „Convorbiri literare" din iunie același an. Ultima parte a *Amintirilor...* apare, integral, în volumul al doilea al ediției de la Iași (1892), iar *Făt-Frumos, fiul iepei*, în „Convorbiri literare" din martie 1898. Cu toate că despre raporturile literare dintre C. și Junimea se cunosc puține date și chiar dacă excepționala valoare artistică a creației sale n-a fost sesizată nici de contemporani și nici chiar de membrii societății, este greu de conceput însăși existența acestei opere în afara și fără prezența de autoritate a grupării junimiste, a revistei „Convorbiri literare", a lui Maiorescu și a lui Eminescu. Plecarea lui Eminescu la București, primele semne ale alienării poetului, dar mai cu seamă propria-i boală, epilepsia, ale cărei crize sînt tot mai frecvente, îi umbresc lui C. ultima parte a vieții. Mai apare din cînd în cînd la cenaclul lui N. Bel-

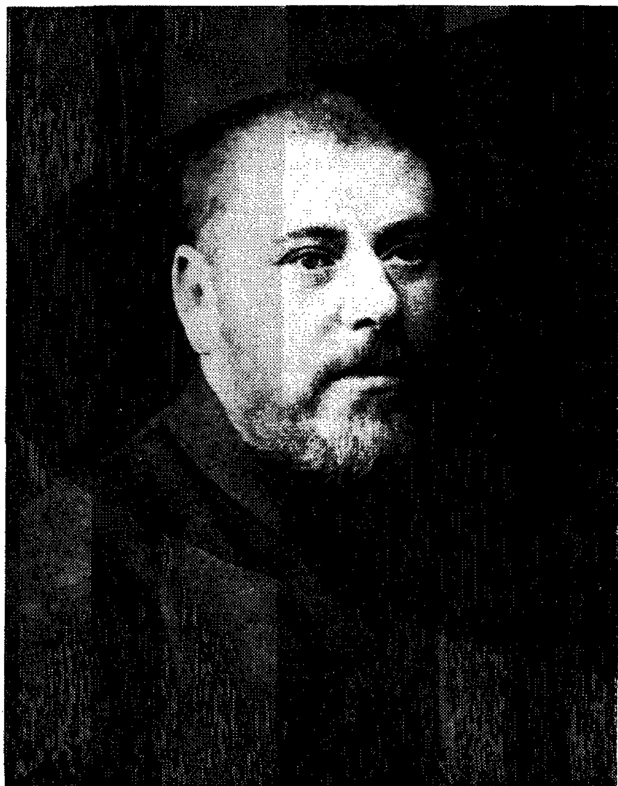
diceanu și colaborează sporadic la „Contemporanul". În 1887 renunță la învățămînt și solicită pensionarea. La numai cîteva luni după moartea marelui său prieten, în 1889, în noaptea de Anul nou, se stinge și povestitorul.

Opera lui **C.** apăruse în „Convorbiri literare" cu multe greșeli de tipar, pe care autorul intenționa să le corecteze la o eventuală ediție, mărturie fiind modificările autografe pe unele numere ale revistei. După moartea scriitorului, fiul său, Constantin, transmite unui comitet compus din A. D. Xenopol, Ed. Gruber și Gr. I. Alexandrescu, o anumită sumă de bani, provenită din succesiune și destinată republicării operei, începută încă din timpul vieții, de către V. G. Morțun. Soarta manuscriselor a fost dintre cele mai vitrege și, prin trecerea succesivă de la moștenitori la editori, cea mai mare parte s-a pierdut. Ceea ce a mai rămas din autografele sale, împreună cu unele copii făcute de Gruber după originale, stau la baza ediției din 1906, îngrijită de G. T. Kirileanu, care va scoate și ediția critică din 1939.

Opera capitală a povestitorului este *Amintiri din copilărie*, în care autorul își povestește copilăria petrecută în satul natal, anii de școală la Humulești, Broșteni, Tîrgu Neamț și Fălticeni, relatarea oprindu-se atunci cînd Nică a lui Ștefan a Petrei intră ca elev în Seminarul de la Socola. Prima parte din *Amintiri...*, dedicată Liviei Maiorescu, fiica criticului, a apărut în revista „Convorbiri literare" din 1 ianuarie 1881 și este reprodusă în ziarul „Timpul" din 11—15 ianuarie același an, ținîndu-se seamă de corecturile făcute de autor pe un exemplar din revistă ce a aparținut lui Titu Maiorescu. În prima ediție de la Iași (1890—1892) se adaugă și modificările făcute de **C.** pe un alt exemplar, găsit ulterior. În acest fragment, povestitorul își amintește cu nostalgie de vremea primei copilării, de consătenii săi harnici și întreprinzători, de părintele Ioan, de bădița Vasile a Ilioaiei, dascălul bisericii, cu care învață primele buchi, de „calul Bălan" și de „sfîntul Nicolai", stimulente la învățătură și bună purtare introduse de preot, tatăl Smărăndiței, prima beneficiară a noilor metode, de luarea la oaste a învățătorului, de venirea bunicului David de la Pipirig, care îl duce pe nepot la școala lui Balș de la Broșteni, unde însă nu întîrzie prea mult, căci, după o vrednică ispravă, revine la Pipirig și apoi la Humulești. În partea a doua, fără a respecta succesiunea cronologică a faptelor, **C.** revine asupra atmosferei satului, evocă anii fericiți petrecuți în casa părintească, sub privegherea cînd mai îngăduitoare, cînd mai aspră a mamei și cea plină de înțelegere a tatălui, încercarea nereușită de a merge cu uratul, furatul cireșelor de la mătușa Mărioara, frecventele vizite, nu totdeauna cu folos, făcute la moș Chiorpec ciubotariul, istoria hazlie a răpirii pupezei, „ceasornicul satului", și alte năzbîtii ale copilăriei. Partea a treia reînvie din nou satul natal și împrejurimile, cu tradiție istorică și ecleziastică, școala de la Tîrgu Neamț și pe învățătorul Isaia Duhu, școala de catiheți din Fălticeni, cu colegii și consătenii Oșlobanu, Mogorogea, Gîtlan și Trăsnea, unde învățăceii aveau destul de puține preocupări legate de carte, cu chefurile și farsele pe care le puneau la cale viitorii preoți. Fragmentul se termină odată cu închiderea „fabricii de popi" din Fălticeni. Partea a patra și ultima, neterminată, narează cu mîhnire plecarea din Humulești spre Seminarul de la Socola. Părăsirea pentru o perioadă mai îndelungată a universului în care-și trăise copilăria este un prilej de a-i enumera frumusețile și de a-și aminti bucuriile legate de anii petrecuți aici, regretul că se îndepărtează de ele și nu le va revedea curînd. *Amintirile...* se încheie cu descrierea drumului prin Moțca și Pașcani, popasul la Blăgești și intrarea în Iași, prin bariera Păcurari. Scrise în ultima perioadă a vieții, *Amintirile...* au fost interpretate ca o formă de rezistență, o modalitate evoluată de a răspunde vicisitudinilor, fie morale, fie fizice (boala care îl tortura), și constituie un refugiu în lumea pe care sufletește nu a părăsit-o niciodată și asupra căreia își proiectează toată simpatia și adeziunea, toată bucuria vieții. Elogiul nepieritor pe care **C.** l-a adus copilăriei, satului natal, concretizat artistic în opera sa, se conjugă cu neadaptarea la mediul orășenesc, tradusă prin adoptarea unui mod de viață și a unei comportări țărănești. Această conștiință a permanenței satului natal și a copilăriei face din *Amintiri...* o specie aparte, originală, de autobiografie, lipsită de sentimentul înstrăinării, al dezrădăcinării. Reînvierea icoanelor copilăriei este străbătută de un fior liric, dar concretizarea scenelor, ritmul epic, umorul și ironia care le caracterizează le diferențiază profund de tradiția în plan național și universal a autobiografiilor, dominate îndeobște de individualism, de cultivare a eului, de confesiune. *Amintirile...* au un pronunțat caracter obiectiv și atestă parcă un fel de detașare, prin ironie și autoironie chiar, față de eroul principal, care-și retrăiește cu atîta forță de suges-

ție primii ani ai vieții. În recrearea acestei lumi, accentul cade pe evenimente, pe împrejurările, zburdălniciile și isprăvile al căror autor sau spectator este povestitorul, prin nimic deosebit de ceilalți participanți la acțiune. Expresie magistrală a copilăriei de pretutindeni și de totdeauna, *Amintirile*... nu au un caracter individual, ci însumează trăsăturile generale ale copilăriei petrecute în mediul rural. Opera rămîne importantă și sub raport documentar, contribuind la cunoașterea acestei perioade din viața scriitorului, dar mai cu seamă reprezintă un inestimabil document psihologic, fără de care ar fi dificilă înțelegerea evoluției lui ulterioare și manifestările față de mediul în care a trăit mai apoi. Preotul și învățătorul din Păcurari, de la școala de la Trei Ierarhi, ori de la Golia, povestitorul de anecdote gustate în ședințele Junimii, prietenul lui Eminescu și amfitrionul bojdeucii din Țicău a rămas toată viața un țăran, cu mentalitatea și existența materială a unui humuleștean. Valoarea unică a *Amintirilor*... stă în veridicitatea și autenticitatea retrăirilor, în spontaneitatea și naturalețea cu care se succed evenimentele, în simplitatea savantă a stilului, în faptul că cititorul nu are nici un moment sentimentul elaborării, al construirii, ci retrăiește cu emoție primordială copilăria.

Substanța epică a nuvelei *Moș Nichifor Coțcariul* se consumă lent de-a lungul itinerarului străbătut de moș Nichifor, harabagiu din mahalaua Țuțuieni — Tîrgu Neamț, între localitatea de baștină, de unde o transportă pe tînăra evreică Malca, venită în vizită la socri, și Piatra Neamț, unde își exercită negustoria Ițic, soțul ei. Toate etapele și accidentele călătoriei, inclusiv stricarea căruței, apariția „lupului" și înnoptatul celor doi în codrul Balaurului, ca și întîmplările povestite de moș Nichifor sau replicile cu care întîmpină orice împrejurare, se desfășoară după un

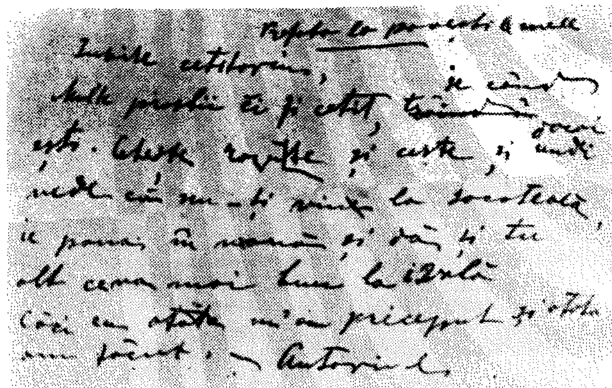

ceremonial devenit tradițional. Este considerată „întîia mare nuvelă românească cu erou stereotip" (G. Călinescu). Umorul nuvelei constă în echivoc, în gratuitatea cu care-și debitează harabagiul monologul, ca și în dialogul, în doi peri, pe care îl are cu interlocutori reali sau virtuali. Narațiunea se sprijină pe tehnica aluziei, a comentariului cu dublu înțeles, din care unul explicit, hazliu, ironic, iar celălalt implicit, dar transparent, cu o încărcătură de „ușoară nerușinare" (Vl. Streinu). Dealtfel, în ședințele Junimii, C. avea la îndemînă și o variantă „corosivă", licențioasă, a acestei nuvele. Ca și în alte povestiri ori chiar în *Amintiri*..., autorul conferă unor întîmplări obișnuite, banale, dimensiuni și semnificații neobișnuite. Asemenea eroilor comici ai lui I. L. Caragiale, dar evident pe un alt plan, eroul principal nu este o individualitate ieșită din comun, un personaj dotat cu atribute menite să schimbe mersul obișnuit al evenimentelor, ci dimpotrivă — și prin aceasta valoarea nuvelei crește — este tipic, reprezentativ pentru o întreagă categorie psihologică. Desfășurarea epică se întemeiază pe elemente repetabile și circulare, iar eroul nu e un individ în acțiune, ci un tip cu gesturi uniforme, comportare egală și stereotipă. Accidentul însuși, în viața căruțașului, este previzibil, premeditat chiar. Identice îi sînt în toate împrejurările și procedeele prin care repară defecțiunea vehicolului, ca și comentariul și aluziile la adresa consoartei. Nuvela este aproape lipsită de fabulă și constituie o varietate de epică pură. Valoarea nuvelei rezidă în atmosfera pe care o creează, în gratuitatea faptului narat, în plăcerea cu care se divaghează pe marginea celor mai obișnuite fapte, în umorul cuceritor al dialogului, în replicile cu înțeles echivoc, în virtuozitatea de a complica lucrurile cele mai simple, în naturalețea comportării, în autenticitatea limbii, a întregii desfășurări de fapte mărunte și semnificative.

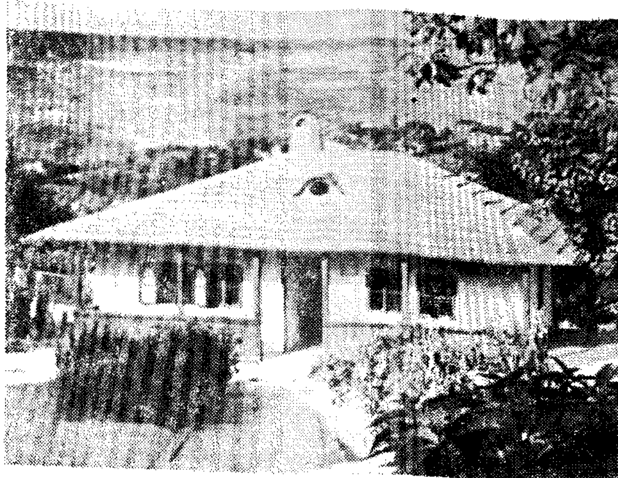
Tipologic, *Povestea lui Harap-Alb* se încadrează în categoria denumită a impostorului care încearcă să înlăture pe adevăratul moștenitor. Acțiunea se structurează în jurul isprăvilor săvîrșite de eroul principal, cel mai tînăr dar și cel mai viteaz dintre cei trei fii ai unui împărat, trimis, după încercările neizbutite ale fraților mai mari, să-i succeadă la tron împăratului Verde, fratele tatălui său, ajuns la bătrînețe și fără moștenitori în linie bărbătească. După ce pleacă, în ciuda sfatului părintesc, mezinul angajează ca servitor pe un spîn care, prin înșelăciune, îl silește să-i devină slugă, iar el se dă drept moștenitor. Ajunși la destinație, Spînul îl supune pe Harap-Alb (nume pe care il primește odată cu schimbarea rolurilor) unor încercări menite să-l piardă. Ajutat însă de calul năzdrăvan, de Sfînta Duminică, de Flămînzilă, Setilă, Gerilă, Ochilă, Păsări-Lăți-Lungilă și, în aceeași măsură, de propria-i vrednicie, Harap-Alb reușește să învingă toate dificultățile întîlnite, să îndeplinească însărcinările falsului stăpîn, să trezească simpatia rudelor. Ultima încercare și cea mai dificilă, răpirea isteței și frumoasei fete a împăratului Roșu, se încheie prin uciderea și apoi reînvierea eroului, unirea celor doi și pedepsirea meritată a Spînului. *Povestea lui Harap-Alb* este cel mai realizat basm al lui C. și, în același timp, al întregii noastre literaturi. Dată fiind amploarea sa, a fost considerat o sinteză a mai multor episoade aparținînd unor basme diferite. Comparația cu variantele folclorice și îndeosebi unitatea tematică și de compoziție a poveștii în sine demonstrează că nu este vorba de contaminarea unor elemente eterogene, ci de o extindere și o complexitate firească, impuse de tema pe care o tratează. Organicitatea tuturor

episoadelor se confirmă, între altele, și prin faptul că în variantele folclorizate nu numai că figurează toate elementele de bază ale prototipului cult, ci sînt adăugate și altele. Sobrietatea schemei epice, unitatea de compoziție, prezența unor particularități stilistice specifice creației culte apropie basmul lui **C.** de nuvelă. În locul aglomerării de întîmplări neprevăzute, creatorul introduce procedee ale povestirii realiste, cum ar fi : comentariul umoristic, „degradarea" eroilor supranaturali și reducerea lor la dimensiunile obișnuite, diminuarea caracterului abstract al fabulosului prin concretizarea și individualizarea scenelor și personajelor. Astfel, Harap-Alb, care ar fi putut oricînd să fie ajutat să preîntîmpine acțiunile Spînului, este silit să se supună tuturor capriciilor acestuia, dintr-o finalitate implicită, menită să-l maturizeze, să-i arate consecințele pe care le poate avea neascultarea sfatului dat de tatăl său. Mai toți eroii poveștilor lui **C.** nu descind dintr-o lume fabuloasă și supranaturală, ci sînt oameni obișnuiți, cărora însă li se conferă și unele atribute neobișnuite pentru a putea rezolva suita de piedici și de greutăți, procedeu specific folclorului și care reprezintă proiecția în absolut a năzuinței oamenilor de a stăpîni natura și de a depăși dificultățile, greu de învins în condițiile reale ale existenței umane. Împăratul, tatăl celor trei feciori, se comportă fără ceremonie, comentează cu umor și ironie întoarcerea rușinoasă a primilor doi fii, după întîlnirea cu „ursul", iar aceștia reacționează tipic țărănește la înțepăturile părintelui lor. În aceeași manieră stă de vorbă mezinul cu Sfînta Duminică, travestită în cerșetoare, iar tovarășii de drum și ajutoarele de nădejde ale lui Harap-Alb se ciondănesc asemeni dascălilor găzduiți la Fălticeni de Pavel ciubotariul. Spre deosebire de poveștile populare, în care eroii sînt sumar caracterizați, iar dialogul redus, în basmul lui **C.** schimbul de replici capătă amploare, iar portretizarea umoristică și jovială a lui Ochilă, de pildă, atestă plăcerea aglomerării lexicale. Fabulosul folcloric abstractizează prin eliminarea amănuntelor legate de cadrul social și natural, de structura și reacția psihologică, pentru a nu stînjeni desfășurarea epică. Conștiința artistică evoluată, sentimentul că se adresa și unui alt public decît celui care putea fi cucerit de spectaculosul în sine, îl fac pe **C.** să acorde credit detaliilor revelatoare de atmosferă, să se preocupe de comportamentul și reacția umană, țărănească, a eroilor. Structura generală și difuză a basmului popular se concretizează în creația lui **C.**, împrejurările și eroii sînt localizați și individualizați, aparțin, cu un cuvînt, unui popor, unei unități etnice și istorice. Dacă în *Amintiri...* întîmplările cotidiene și familiare se dilată, capătă proporții fantastice, în basme procesul este invers, eroii și evenimentele supranaturale sînt reduse și readuse la proporții firești. Mai toate variantele folclorice românești cunoscute sînt ulterioare operei lui **C.**, ceea ce indică, parțial măcar, drept sursă varianta cultă care, la rîndu-i, va fi plecînd de la un model popular, încheind astfel circuitul. Deși relativ rar răspîndit în spațiul lingvistic dacoromân, tipul în care se încadrează este amplu reprezentat în folclorul sîrb, bulgar, albanez, polonez, ucrainean și bielorus, este cunoscut în Austria, Franța, Turcia, India și chiar în America Latină. Se presupune a fi pătruns la noi din țările Orientului Apropiat prin intermediul populațiilor sud-dunărene.

Poate mai mult decît în cazul altor opere, creația lui **C.** este refractară la analiză și ridică, în mod paradoxal, dificultăți tocmai prin simplitatea și autenticitatea ei. Aprecierile prin prisma portretizării, a

analizei psihologice, a descrierilor de natură ori a figurilor de stil sînt contrazise de modesta capacitate a talentului de portretist al povestitorului, de lipsa cvasitotală a metaforelor, de sumarele descrieri de natură și de absența analizei psihologice. Neglijarea acestor canoane estetice (mai bine zis retorice), cel puțin în accepția clasică a termenilor, se explică prin acea particularitate orală fundamentală a scrisului său, prin sentimentul prezenței unui auditor puțin receptiv la insistența asupra detaliilor de portret și peisaj, la analiza subtilă și minuțioasă a psihologiei, la condiționarea și justificarea comportării lor. Obiectivare a unei predispoziții spre povestire, cu accent pe elemente vizuale și auditive, cu o memorie spontană capabilă oricînd să reînvie aidoma o scenă trăită anterior, opera lui **C.** își creează propriile-i criterii de judecată, deosebindu-se și depășind în același timp atît ipostaza cultă, cît și cea populară, a literaturii naționale. Trăsătura dominantă a artei, a creației sale, o constituie talentul narativ, povestirea definindu-se preponderent epic, iar tipologia, etic. Frecvența mare a dialogului și a monologului este o modalitate de a suplini și compensa descripția de natură și analiza psihologică. În genere, povestirile, poveștile și amintirile nu confirmă un remarcabil dar de observator, ci demonstrează, fixează în tipuri unele constatări și observații morale, cum ar fi conflictul dintre soacră și noră *(Soacra cu trei nurori)*, iubirea de mamă *(Capra cu trei iezi)*, istețimea care se poate ascunde sub aspecte modeste *(Dănilă Prepeleac)*, calitățile ce se vădesc sub orice aparență *(Povestea lui Harap-Alb)*. Umorul lui **C.**, catalizator într-un fel al epicului și eticului, se manifestă nu numai ca o înțeleaptă, glumeață și binevoitoare atitudine față de limitele semenilor, ci chiar ca o sinteză de cumințenie și echilibru față de viață și față de realitatea înconjurătoare, în cadrul căreia se împletesc binele și răul, sublimul și grotescul, înțelepciunea și suficiența. Umorul său nu este exterior, ci izvorăște din viață și o exprimă plenar. Tot ca o caracteristică a stilului popular narativ, a oralității, este mai marea libertate compozițională, accentuată în *Amintiri...*, unde rememorarea copilăriei se traduce printr-o succesiune spontană de icoane și episoade, întreruptă frecvent de digresiuni, dar cu prezența copleșitoare a atmosferei de bucurie și împăcare, de identificare cu universul moral și cu frumusețile naturii locului de baștină. Originalitatea lui **C.** este evidentă în povestiri și în povești și constă în realismul atmosferei, în umanizarea elementului fantastic, în localizarea schemei abstracte a basmului tradițional, în integrarea și identificarea cu geografia și istoria, cu realitatea socială și etică a satului natal, a

Bojdeuca lui I. Creangă din Iaşi

întregii suite de eroi ai basmului, în nominalizarea şi „degradarea" personajelor repertoriului folcloric fabulos. Acest proces de restrîngere şi localizare, de individualizare a unor categorii de circulaţie nelimitată, nu le răpeşte universalitatea, ci, respectînd structura originară, le îmbogăţeşte, le umanizează şi le dă autenticitate, ceea ce, implicit, le facilitează accesibilitatea şi difuziunea. Acestor particularităţi li se adaugă timbrul specific al *Amintirilor...*, ce se caracterizează prin obiectivitate, spirit ironic şi autoironic, prin rezervă şi independenţă faţă de stările sufleteşti, printr-o indiferenţă chiar, cu o decentă şi sfioasă nevoie a încadrării eroului principal între ceilalţi copii. Nostalgia şi subiectivitatea, atît cît există în *Amintiri...*, au o geneză, o semnificaţie şi o finalitate individuală şi nu socială, ceea ce determină o altă însuşire a *Amintirilor...* şi a întregii sale opere şi care constă în lipsa romantismului ruralităţii şi a sentimentului pierderii purităţii iniţiale, în timbrul de umor cald şi împăcat. Pînă la afirmarea sa ca scriitor, în literatura română se manifestaseră deja clasicismul, romantismul, realismul critic, naturalismul, la care aderă cei mai mulţi dintre scriitorii reprezentativi. Opera lui **C.** rămîne în afara, ori mai curînd deasupra acestor curente şi, cu toate că unele caracteristici ale acestora pot fi descifrate în scrisul său, ele sînt structurale şi spontane. Trecerea de la nivelul popular la cel cult al literaturii nu s-a realizat la **C.** prin pierderea unor virtuţi, ci prin menţinerea lor, conştiinţa artistică evoluată şi scrupulozitatea stilistică nealterînd savoarea şi vigoarea populară. Din această originală sudură a celor două ipostaze ale aceleiaşi spiritualităţi s-a născut o operă unică în literatura română, sinteză a potenţialului artistic al unui întreg popor. Deşi scrierile i-au fost însoţite de glosare, cercetări avizate au demonstrat că limba operei lui **C.** este vorbirea întregului popor, cu destul de puţine elemente dialectale şi regionale. Chiar dacă sub raport cantitativ mijloacele lingvistice folosite sînt sărace, scriitorul poate fi comparat cu Eminescu şi Caragiale, sub raportul realizării artistice. În pofida dificultăţilor pe care le presupune traducerea într-o altă limbă a unei opere atît de specifice, de strîns legată de ceea ce are mai intim instrumentul lingvistic în care şi-a găsit expresia, scrierile lui **C.** au fost traduse, începînd cu sfîrşitul veacului al XIX-lea, în peste douăzeci de limbi.

— *Scrierile lui...*, I, pref. A. D. Xenopol, biografie Gr. I. Alexandrescu, Iaşi, Goldner, 1890 ; *Amintiri din copilărie şi Anecdote*, Iaşi, Şaraga, 1892 ; ***Opere complete***, **I—V**, Bucureşti, Alcalay, 1902 ; ***Opere complete***, pref. Il. Chendi şi St. O. Iosif, Bucureşti, Minerva, 1902 ; *Opere complete*, îngr. şi pref. G. T. Kirileanu şi Il. Chendi, Bucureşti, Minerva, 1906 ; *Opere complete*, pref. Tudor Pamfile, Chişinău, Glasul ţării, 1920 ; *Opere complete*, pref. D. Marmeliuc, Cernăuţi, Roşca, 1924 ; *Opere complete*, I—III, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, Ancora, 1928 ; *Amintiri din copilărie*, Bucureşti, Cartea românească, 1932 ; *Opere complete*, îngr. şi pref. G. T. Kirileanu, Bucureşti, Cartea românească, 1932 ; *Alte poveşti, snoave, anecdote şi versuri*, îngr. Paul Papadopol, Bucureşti, Adevărul, 1933 ; *Opere complete*, îngr. G. T. Kirileanu şi Il. Chendi, introd. Const. Botez, Bucureşti, Cartea românească, 1936 ; *Opere*, îngr. G. T. Kirileanu, Bucureşti, F.R.L.A., 1939 ; *Poveşti*, îngr. G. Pascu, Bucureşti, Monitorul oficial, 1939 ; *Poveşti, amintiri. Anecdote şi istorioare*, îngr. I. Creţu, Bucureşti, Cultura românească, 1939 ; *Opere complete*, îngr. Lucian Predescu, Bucureşti, Cugetarea, 1940 ; *Poveşti*, îngr. Liviu Rebreanu, Bucureşti, Editura Municipiului, 1940 ; *Opere complete*, îngr. G. T. Kirileanu şi Il. Chendi, introd. Const. Botez, Bucureşti, Cartea românească, 1942 ; *Opere*, îngr. şi pref. G. Călinescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1953 ; *Opere*, îngr. G. T. Kirileanu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; *Pagini alese*, îngr. G. T. Kirileanu, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; *Amintiri, poveşti, povestiri*, îngr. G. T. Kirileanu, pref. Al. Piru, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960 ; *Opere. Oeuvres*, îngr. şi pref. G. Călinescu, Bucureşti, Meridiane, 1963 ; *Poveşti, amintiri, povestiri*, îngr. Iorgu Iordan şi Elisabeta Brîncuş, Bucureşti, E.L., 1964 ; *Opere*, I—II, îngr. Iorgu Iordan şi Elisabeta Brîncuş, introd. Iorgu Iordan, Bucureşti, Minerva, 1970 ; *Amintiri din copilărie*, postfaţă Mircea Tomuş, Bucureşti, Minerva, 1971.

— 1. Ion Creangă, *[Scrisori către Iacob Negruzzi, Ioan Slavici, Nicolae Gane, Titu Maiorescu]*, SDL, I, *306—310*, III,*119—123*, V, *40—45* ; 2. Eminescu, *Scrieri*, *246*, *260—263*, *306—308*, *343* ; 3. Eduard Gruber, *Stil şi gîndire (Încercare de psihologie literară)*, Iaşi, Şaraga, 1888, *118—122* ; 4. A. Stavri, *Ion Creangă*, RN, II, 1889, 11—12 ; 5. Maiorescu, *Critice*, II, *169*, III, *22*, *72*, *172*, *321*, *337—338* ; 6. N. A. Bogdan, *Adunarea scrierilor lui I. Creangă*, LUP, VII, 1890, 1025 ; 7. N. A. Bogdan, *Ion Creangă. Cîteva amintiri*, FXVI, 1890, 9 ; 8. Iacob Negruzzi, *Ion Creangă*, CL, XXIII, 1890, 11 ; 9. Grigore I. Alexandrescu, *Biografia lui Ioan Creangă*, în *Scrierile lui Ioan Creangă*, I, Iaşi, Goldner, 1890 ; 10. Tr. Demetrescu, *Poveştile lui I. Creangă*, LUR, I, 1890, 26 ; 11. Iorga, *Pagini*, I, *201—209* ; 12. N. Iorga, *Schiţe din literatura română*, II, Iaşi, Şaraga, 1893, *61—84* ; 13. Eduard Gruber, *Ion Creangă*, ŞZ, V, 1899, 12 ; 14. M. Lupescu, *Amintiri despre Ion Creangă*, ŞZ, V, 1899, 12 ; 15. Gr. I. Alexandrescu, *Amintiri despre Ion Creangă*, CL, XXXIII, 1899, 12 ; 16. Chendi, *Preludii*, *55—61* ; 17. G. T. Kirileanu, *Asupra vieţii lui Ioan Creangă*, ŞZ, XI, 1903—1904, 10—11 ; 18. M. Lupescu, *Amintiri despre Creangă*, FF, I, 1904—1905, 17—18 ; 19. Panu, *Junimea*, I, *141—146*, II, *89—92*, *95—97*, *99—100* ; 20. M. Lupescu, *Amintiri despre Ion Creangă*, IC, II, 1909, 12 ; 21. Chendi, *Pagini*, *37—40* ; 22. Haneş, *Studii*, *105—128*, *191—216* ; 23. V. Dorin, *Amintiri despre I. Creangă*, IC, IV, 1911, 1 ; 24. M. Lupescu, *Amintire despre Ion Creangă*, IC, V, 1912, 12 ; 25. Eug. Ciuchi, *Ion Creangă. Cîteva observări asupra scrierilor sale literare*, CL, XLVIII, 1914, 12 ; 26. Dumitru Furtună, *Cuvinte şi mărturii despre Ion Creangă*, Bucureşti, Alcalay, 1916 ; 27. Sadoveanu, *Opere*, XIX, *200—207*, *383—389*, *415—430*, *437—441*, *446—448*, XX, *49—61*, *101—103*, *225—226*, *247—254*, *282—291*, *498—515* ; 28. Ibrăileanu, *Note*, *76—84* ; 29. Emil Precup, *Viaţa şi opera lui Ioan Creangă*, Gherla, Deac, 1921 ; 30. Artur Gorovei, *Ion Creangă*, VR, XIII, 1921, 12 ; 31. Negruzzi, *Junimea*, *209—213* ; 32. Slavici, *Amintiri*, *128—132* ; 33. N. Leon, *Amintiri*, II, Iaşi, Viaţa românească, 1925, *157—161* ; 34. Leca Morariu, *Institutorul Creangă*, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1925 ; 35. Ibrăileanu, *Scrit. rom. str.*, *148—157* ; 36. *Scrisori—Gorovei*, *379—397* ; 37. Th. D. Speranţia, *Amintiri despre Ion Creangă*, Iaşi, Viaţa românească, 1927 ; 38. Lovinescu, *Critice*, X, *33—124* ; 39. Gr. Scorpan, *Ediţiile lui Creangă*, Iaşi, Viaţa românească, 1929 ; 40. Jean Boutière, *La vie et l'oeuvre de Ion Creangă*, Paris, Gamber, 1930 ; ed. tr. şi pref. Const. Ciopraga, Iaşi, Junimea, 1976 ; 41. Constantinescu, *Scrieri*, II, *333—340* ; 42. Gorovei, *Alte vremuri*, *57—67* ; 43. Ovid Densusianu, *Evoluţia estetică a limbei române* (curs litografiat), Bucureşti, 1931—1932, *227—261* ; 44. Călinescu, *Eminescu*, *225—232* ; 45. Lucian Predescu, *Ioan Creangă — viaţa şi opera*, I—II, Bucureşti, Bucovina, 1932 ; 46. N. Ţimiraş, *Ioan Creangă*, Bucureşti, Bucovina, 1933 ; 47. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *219—223* ; 48. Iorga, *Oameni*, I, *392—395* ; 49. Stelian N. Cucu, *Ioan Creangă*, Rîmnicu Sărat, Tip. Poporul, 1935 ; 50. Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la Creangă*, Bucureşti, Cultura românească, 1937 ; 51. George Ivaşcu, *I. Creangă*, Iaşi, 1937 ; 52. Stelian Cucu, *Glose la centenarul lui Ioan Creangă*, OK, *437—474* ; 53. Şerban Cioculescu, *Centenarul lui Creangă*, RFR, IV, 1937, 3 ; 54. Aristarc [G. Călinescu], *Cronica mizantropului. Creangă antineologist*, ALA, XVIII, 1937, 880 ; 55. Har. Mihăilescu, *Note în legătură cu opera lui Creangă*, Piatra Neamţ, Lumina, 1937 ; 56. Eugen Ciuchi, *Poveştile lui I. Creangă*, PL, III, 1938, 1 ; 57. Ion Const. Chiţimia, *Ion Creangă*, PL, III, 1938, 7 ; 58. Venia-

min Pocitan Ploeșteanu, *Ion Creangă,* București, Tip. Mănăstirii Cernica, 1938 ; **59.** V. Gheţea, *Ion Creangă pedagog și învățător,* București, Cartea românească, 1938 ; **60.** *In memoria lui Ioan Creangă,* îngr. S. Teleajen și Adrian Pascu, Iași, Tip. Țerek, 1938 ; **61.** Emilian Constantinescu, *Un aspect al originalității lui Ion Creangă (Sinteza elementelor contrare),* București, 1938 ; **62.** G. Călinescu, *Viața lui Ion Creangă,* București, F.R.L.A., 1938 ; ed. 2, București, E.L., 1964 ; **63.** Munteano, *Panorama, 66—70 ;* **64.** Rașcu, *Alte opere, 189—205 ;* **65.** Ion Diaconu, *Sensuri și aspecte la Ion Creangă,* București, 1938 ; **66.** Cora Valescu-Hurmuz, *Opera lui Ion Creangă. Studiu critic,* București, Universul, 1938 ; **67.** Emilian Constantinescu, *Neologismele lui Creangă,* CL, LXXII, 1939, 10—12 ; **68.** Gh. Ungureanu, *Din viața lui Creangă. Documente inedite,* București, F.R.L.A., 1940 ; **69.** Leca Morariu, *Creangă,* Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1940 ; **70.** G. T. Kirileanu, *De-ale lui Creangă,* Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1940 ; **71.** Mircea Ispir, *Ion Creangă,* ed. 2, București, Tip. Școala poporului, 1941 ; **72.** I. D. Marin, *Pedagogia lui Creangă,* București, Cugetarea, 1941 ; **73.** Vianu, *Arta,* I, *150—161 ;* **74.** Călinescu, *Ist. lit., 419—431 ;* **75.** Pillat, *Tradiție, 283—290 ;* **76.** Streinu, *Clasicii, 159—208 ;* **77.** Cioculescu — Streinu-Vianu, *Ist. lit., 255—263 ;* **78.** Petru Manoliu, *Creangă,* București, Vremea, 1944 ; **79.** Leca Morariu, *Crengene,* Cernăuți, 1944 ; **80.** Barbu Lăzăreanu, *Ion Creangă,* București, Eminescu, 1947 ; **81.** Pompiliu Caraioan, *Ioan Creangă,* București, E.T., 1955 ; **82.** Iorgu Iordan, *Limba lui Creangă,* CIL, I, *137—170 ;* **83.** C. Turcu, *Originalitatea unor teme folclorice în opera lui Ion Creangă,* GL, III, 1956, 37 ; **84.** Bianca Bratu, *Învățătorul Ion Creangă,* București, E.D.P., 1958 ; **85.** Gh. Bulgăr, *Un dicționar al limbii lui Creangă,* LR, VIII, 1959, 1 ; **86.** Lăzăreanu, *Glose, 147—167 ;* **87.** Tudor Arghezi, *Creangă,* TR, VI, 1962, 11 ; **88.** Dima, *Studii, 253—293 ;* **89.** G. Călinescu, *Caragiale și Creangă,* RITL, XII, 1962, 3—4 ; **90.** Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Ion Creangă,* București, E.L., 1963 ; **91.** *Ion Creangă. Documente,* îngr. și introd. Gh. Ungureanu, București, E.L., 1964 ; **92.** M. Gafița, *Sensuri realiste în opera lui Creangă,* GL, XI, 1964, 49 ; **93.** Constantin Crișan, *Creangă în critica literară străină,* CNT, *1964, 51 ;* **94.** Const. Ciopraga, *Expresivitatea lui Creangă,* VR, XVII, 1964, 12 ; **95.** G. Călinescu, *Creangă, scriitor universal,* SXX, 1964, 12 ; **96.** *[Ion Creangă],* LCF, VIII, 1964, 26, IL, XV, 1964, 11, GL, XI, 1964, 51, TR, VIII, 1964, 52, O, I, 1964, 12, ATN, I, 1964, 5 (numere comemorative) ; **97.** Adrian Marino, *Creangă și autobiografia,* ST, XV, 1965, 1 ; **98.** Al. Dima, *Specificul artei lui Creangă,* IL, XVI, 1965, 2 ; **99.** Vladimir Dogaru, *Mentalitate arhaică și umanism popular în poveștile lui Creangă,* LL, IX, 1965 ; **100.** Traian Marcu, *Elemente etnografice și folclorice în „Amintirile" lui Creangă,* LL, IX, 1965 ; **101.** Emil Leahu, *Personalitatea și opera lui I. Creangă în publicațiile timpului,* LL, IX, 1965 ; **102.** Maria Luiza Ungureanu, *Scrisori inedite despre Creangă din arhiva folcloristului A. Gorovei,* LL, IX, 1965 ; **103.** N. I. Popa, *Ecourile operei lui M. Eminescu și Ion Creangă în literatura universală,* LL, IX, 1965 ; **104.** Șt. Cuciureanu, *Acte și însemnări referitoare la Eminescu și Creangă,* AUI, științe sociale, t. XI, 1965, fasc. 1 ; **105.** *M. Eminescu, I. Creangă. Studii,* Timișoara, 1965 ; **106.** Vianu, *Studii, 326—334 ;* **107.** Dan Mănucă, *Interferențe dramatice în opera lui Creangă,* IL, XVI, 1965, 12 ; **108.** Cioculescu, *Varietăți, 193—202 ;* **109.** Munteanu, *Atitudini, 84—89 ;* **110.** Ion Dodu Bălan, *Valori literare,* București, E.L., 1966, *24—28 ;* **111.** Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele,* București, E.L., 1966, *7—15 ;* **112.** Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză,* București, E.L., 1966, *253—269 ;* **113.** C. Turcu, *Cînd s-a născut Ion Creangă,* CRC, II, 1967, 23 ; **114.** Ciopraga, *Portrete, 50—68 ;* **115.** Valeriu Ciobanu, *Motivul folcloric universal în „Ivan Turbincă" a lui Ion Creangă,* FLI, I, *57—62 ;* **116.** Ovidiu Bîrlea, *Poveștile lui Creangă,* București, E.L., 1967 ; **117.** Savin Bratu, *Ion Creangă,* București, E.T., 1968 ; **118.** Al. Metea, *Realizarea raportului consecutiv și valorile lui stilistice în opera lui Ion Creangă,* LR, VII, 1968, 5 ; **119.** Mircea Tomuș, *Carnet critic,* București, E.L., 1969, *227—236 ;* **120.** G. I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui I. Creangă,* București, E.Ș., *1969* ; **121.** Iorgu Iordan, *Limba lui Creangă,* SILL, II, *352—399 ;* **122.** Aurel Leon, *Creangă. Documente,* CRC, IV, 1969, 51 ; **123.** I. D. Lăudat, *Ion Creangă institutorul,* CRC, IV, 1969, 52 ; **124.** Corneliu Dima-Drăgan, *Cărți din biblioteca lui I. Creangă,* ATN, VI, 1969, 12 ; **125.** Traian Cantemir, *„Amintirile" — pledoarie pentru o copilărie fericită,* ATN, VI, 1969, 12 ; **126.** Lucian Predescu, *Date privitoare la viața și opera diaconului și scriitorului I. Creangă,* GBS, XXVIII, 1969, 11—12 ; **127.** N. Constantinescu, *Elemente paremiologice în „Amintiri din copilărie"* AUB, limbă și literatură, t. XVIII, 1969, 2 ; **128.** C. C. Angelescu, *Din viața lui Ion Creangă,* ALIL, t. XX, 1969 ; **129.** Cristea, *Interpretări, 207—209 ;* **130.** Apostol-Popescu, *Studii, 71—86 ;* **131.** Gh. Macarie, *Jean Boutière și exegeții români ai operei lui I. Creangă,* ALIL, t. XXI, 1970 ; **132.** Vladimir Streinu, *Ion Creangă,* București, Albatros, 1971 ; **133.** Gh. Tohăneanu, *Procedee artistice moderne în opera lui I. Creangă,* ACLF, II, *657—662 ;* **134.** Al. Dima, *Arta populară și relațiile ei,* București, Minerva, 1971, *287—312 ;* **135.** Rotaru, *Ist. lit.,* I, *405—436 ;* **136.** Săndulescu, *Lit. epistolară, 123—128 ;* **137.** *Ist. lit.,* III, *243—303 ;* **138.** Cioculescu, *Itinerar, 129—141 ;* **139.** Piru, *Varia,* II, *136—163 ;* **140.** Piru, *Analize, 162—174 ;* **141.** Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii,* București, Cartea românească, 1974, *375—397 ;* **142.** George Munteanu, *Introducere în opera lui Ion Creangă,* București, Minerva, 1976 ; **143.** *Ion Creangă interpretat de...,* îngr. și pref. Const. Ciopraga, București, Eminescu, 1977 ; **144.** G. T. Kirileanu, *Corespondență,* îngr. Mircea Handoca, București, Minerva, 1977, *passim ;* **145.** M. Apostolescu, *Ion Creangă între mari povestitori ai lumii,* București, Minerva, 1978.

A. T.

CREȚEANU, George (3.X.1829, București — 6.VIII.1887, Constanța), poet. Și-a început studiile la colegiul „Sf. Sava" din București. Atunci i-a cunoscut pe Gr. Alexandrescu, I. Voinescu II, N. Bălcescu. În 1847 a publicat în „Curierul românesc" al lui I. Heliade-Rădulescu cîteva notații satirice în proză *(Urzicele)* și cronici teatrale. Tînărul se forma în preajma celor care pregăteau revoluția. A plecat în 1848 la Paris, cu un stipendiu acordat de Guvernul provizoriu. După înăbușirea revoluției în Țara Românească, bursa i-a fost suspendată. A rămas însă la Paris, unde a făcut studii de drept și litere. Cel care publicase în 1848 înflăcărate versuri patriotice în „Curierul românesc", „Pruncul român" și „Poporul suveran" a devenit colaborator al revistelor emigrației române, scoase la Paris, „România viitoare" și „Republica rumână". În această din urmă publicație a folosit pseudonimul L. Fabian. Era unul dintre cei mai entuziaști sprijinitori ai activității foștilor conducători ai revoluției române. A avut un rol însemnat, alături de A. I. Odobescu, D. Berindei și alții, în înființarea societății „Junimea română" și a revistei cu același nume, apărută la Paris, în 1851. Cu toate că nu-i poartă semnătura, articolul-program al publicației, *Scopul nostru,* trebuie să fi fost scris de **C.** S-a întors în țară în 1853. Vizitase în drum Elveția, se oprise în Italia, a cărei amintire o va evoca în versurile de mai tîrziu. Intrat în magistratură, a fost procuror de tribunal, apoi substitut de procuror la Înalta Curte de Casație. Sprijinise în 1855 apariția foii lui N. Nenovici, „Patria", publica în „Foiletonul Zimbrului". A fost printre colaboratorii revistelor unioniste „România literară" (1855) și „Steaua Dunării" (1856), era redactor la „Concordia" (1857), „România" (1857), a publicat și în „Românul". În anul 1859, **C.**, militant unionist nu numai prin poezie, ci și prin activitatea politică, era ales deputat în Adunarea legislativă, ocupa funcția de director la Departamentul Dreptății, unde a fost scurtă vreme și ministru ad-interim. În 1860 a ieșit din minister și și-a menținut doar funcția de procuror la Curtea de Casație. A mai fost, în 1862, ministru al Cultelor. După 1860, poetul a scris mai puțin. Intrase în redacția „Revistei române" (1861), alăturîndu-se prietenilor de idei de la „Junimea română", regrupați la revista lui **A. I.** Odobescu. Aici a publicat o nuvelă istorică, *Lupul Mehedințeanul* (în descendența nuvelelor lui C. Negruzzi și A. I. Odobescu), un bilanț al anului literar 1861 (este remarcată aici „forma mai modernă" a poeziei lui Gr. H. Grandea, apreciat realismul viguros al scrierilor lui N. Filimon), precum și cîteva comentarii sociologice și istorice. Numele i-a mai apărut în „Revista Carpaților", „Trompeta Carpaților", „Pressa". Poeziile îi fuseseră reproduse în mai multe publicații, printre care și cele de peste munți. În 1867 și în 1869 a co-

laborat la „Convorbiri literare", mai tîrziu s-a aflat în redacția „Revistei contimporane" (1873) și a „Revistei literare și științifice" (1876). Ducea acum o viață retrasă, preocupat mai ales de îndatoririle lui de magistrat. A fost ales, în 1882, membru de onoare al Academiei Române.

C. și-a adunat versurile în două volume, *Melodii intime* (1854) și *Patrie și libertate* (1879). Una din fețetele poeziei sale este lirica erotică. C. a scris versuri delicate, de o eleganță ușor convențională, fără mari fioruri, în care este vizibilă influența lui D. Bolintineanu și V. Alecsandri. În elegii, în poezia de album, sensibilitatea poetului vibra cu discreție. Dar caracteristică pentru C. este mai cu seamă poezia patriotică. Tonalitatea generală, motivele sînt romantice. Pe strunele acestei inspirații civice cîntaseră mai toți poeții pașoptiști și C. a știut să fie solidar cu ei, să le primească înrîurirea, fără să devină însă epigonic. Crezul în misiunea poetului l-a exprimat cu desăvîrșită claritate, convingător, în versuri energice, patetice, ca acelea din *Perseverența, Chemarea poetului*. Participant la evenimentele vremii, a închinat revoluției de la 1848, revoluționarilor, actului Unirii, strofe imnice, ode, adevărate manifeste politice, emoționante prin intensitatea sentimentului patriotic. Atunci cînd resuscită imaginea trecutului, pentru a-l propune de model și de îndemn prezentului, ca în *Cîntarea barzilor la mormîntul bătrînului Mircea*, versul său este profetic, înväpăiat de viziunea libertății, a gloriei patriei. Același nobil civism se află în *Odă la patrie, O noapte în Carpați, Mormintele martirilor, Glasul viitorului* ș.a., poezii care au avut un viu răsunet în vreme, ca și cele în care C. a scris cu pătrundere despre tristețea înstrăinării *(Adio la Carpați, Dorul țării, Cîntecul străinătății)*. Dominantă la el este tensiunea agitatorică, sinceră, lipsită de retorism tocmai datorită credinței în rostul mesianic al poetului. Versurile sînt fluide, bine ritmate. C. nu are, totuși, o inventivitate imagistică deosebită, mari intuiții plastice, auditive și nici un stil bogat. Avea un temperament mai egal, mai echilibrat decît alți poeți ai generației sale, dar a fost atins și el de acele stări de amărăciune, neliniște, îndoială și deziluzie, caracteristice postpașoptismului. Acestea, voalate, încă latente, nu devin obsesive. Meditațiile, fabulele, satirele lui stau mai curînd sub semnul înrîuririi lui Gr. Alexandrescu. Cîteva tablouri sociale sînt înfățișate în tonuri violente, contrastante, și impregnate, ca la C. Bolliac, de sentimentalism, de umanitarism *(În o colibă, Orfanii)*.

— *[Cronici teatrale]*, CR, XIX, 1847, 33, 41, 46 ; *Melodii intime*, București, Tip. Mitropoliei, 1854 ; *Lupul Mehedințeanul*, RR, I, 1861, *17—26* ; *Mișcarea literară din anul 1861 în țările române*, RR, I, 1862, *839—854* ; *Un boier nou*, RCO, I, 1873, 1, 5, 6 ; *Patrie și libertate*, București, Tip. Göbl, 1879 ; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908 ; *[Poezii]*, PLB, II, *82—135*, MU, *126—144*, PRC, II, *113—116*. — **Tr.** : J. Chr. von Zedlitz, *Revista la miezul nopții*, în *Patrie și libertate*, București, Tip. Göbl, 1879.

— 1. G. Crețeanu *[Scrisori către A. I. Odobescu]* (publ. G. Popa-Lisseanu), CL, LVII, 1925, mai ; 2. Pop, *Conspect*, I, *136—139* ; 3. Al. Odobescu, *Opere complete*, ed. 3, II, București, Cartea românească, 1925, *236—248* ; 4. Iacob Negruzzi, *Gheorghe Cretzianu*, CL, XXI, 1887, 6 ; 5. Al. I. Șonțu, *George Crețeanu*, București, Tip. Școalelor, 1888 ; 6. N. Țincu, *George Cretzeanu*, RN, VI, 1893, 6 ; 7. Șt. Vellescu, *Pagini pentru istoria teatrului român*, RELI, XX, 1899, 2, 5 ; 8. Chendi, *Pagini*, *360—364* ; 9. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *14*, *42—48*, *65* ; 10. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *10—12* ; 11. Aristarc [G. Călinescu], *Cum se scria odată*, ALA, XIX, 1938, 893 ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *293—294* ; 13. Cioculescu, *Varietăți*, *132—136* ; 14. Cornelia C. Bodea, *Din activitatea revoluționară a „Junimii române" de la Paris, între 1851 și 1853*, STD, XIV, 1961, 5 ; 15. N. A. Ursu, *O falsă atribuire*, CRC, I, 1966, 25 ; 16. Cornea, *Alecsandrescu — Eminescu*, *288—324* ; 17. *Ist. lit.*, II, *739—741* ; 18. Șerban, *Exegeze*, *43—45*, *63—67* ; 19. Radu Crețeanu, *Două burse pentru străinătate acordate de Guvernul provizoriu din 1848*, RA, XLIX, 1972, 1 ; 20. Roxana Sorescu, *Metamorfoze ale liricii erotice*, STRS, *134—136*.

G. D.

CREȚESCU, Grigore (12.X.1853, Măcrești-Cahul — 1.IV.1933, Galați), prozator. Numele familiei în care se născuse era Crețu. Învață la seminarul din Ismail, iar din 1873, la liceul „Sf. Sava" din București. Face studii de drept tot la București, luîndu-și licența în 1879. Intră în magistratură, peregrinînd prin diferite orașe (Tîrgoviște, Buzău, Hîrșova, Tulcea), pînă în anul 1886, cînd se stabilește ca avocat la Galați.

C. participă la ședințele literare ale lui Al. Macedonski, colaborînd în 1881—1882 și la revista „Literatorul". Mai tîrziu publică la „Revista societății „Tinerimea română" a colegului de facultate Al. I. Șonțu. Colaborează la mai multe publicații apărute la Galați („Poșta", „Timpul", „Galații", „Acțiunea", „Galații noi"). A mai semnat Demogorgon. Printre prietenii lui era și Jean Bart. Prozator fără vigoare, C. rememorează în cîteva schițe și povestiri anii copilăriei, creionează scene din viața satului basarabean și dobrogean, reconstituind incolor și convențional atmosfera. Volumul *Cîntecele mele* adună „mici poeme în proză", un fel de rugi patetice, încrîncenate.

— *Dreptatea divină*, București, Tip. Michaiescu, 1880 ; *Din viața moșului meu Trohin Crețul, poreclit și Mocanul*, Galați, Tip. Dacia, 1883 ; *Cîntecele mele*, Galați, Tip. Bălășescu, 1891 ; *Școlarii*, Galați, Tip. Bălășescu, 1900 ; *De la 1848*, Galați, Tip. Buciumul român, 1915 ; *De ziua lui Alexandru Cuza*, Galați, 1924.

— 1. Neculai V. Coban, *Un scriitor necunoscut : Grig. Crețu-Crețescu*, VBA, X, 1941, 6—7 ; 2. Haneș, *Scriitorii*, *266—267* ; 3. Straje, *Dicț. pseud.*, *183*.

G. D.

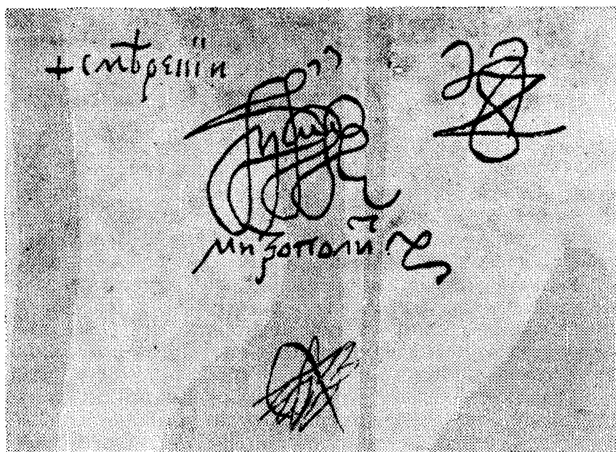
CRIMCA, Anastasie (? — 19.I.1629 ⟨16, 19⟩), cărturar, caligraf, miniaturist și autor de literatură imnografică. S-a născut în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, probabil la Suceava, ca fiu al negustorului Ioan Crimca și al soției acestuia, „cneaghina" Cristina, înrudită cu Stroiceștii. Ca mirean se chema Ilie, în 1587 fiind pomenit un diac Ilie Crimca, dăruit de domnitorul Petru Șchiopul cu o siliște lîngă Suceava, pentru serviciile aduse în timpul luptelor cu cazacii ⟨6, 16, 19⟩. S-a călugărit, se pare la Putna, în același an, pentru a deveni în 1588 egumenul mănăstirii Galata de lîngă Iași. S-a presupus, fără să se afirme cu certitudine, că în 1591 l-a însoțit pe Petru Șchiopul în exil și că a revenit în țară după 1594 ⟨6, 19⟩, retrăgîndu-se ulterior în vreo mănăstire din nord, Putna sau Sucevița. După fuga domnitorului Ieremia Movilă în Polonia, C. a ajuns, la 19 iunie 1600, pentru scurt timp, sub stăpînirea lui Mihai Viteazul asupra Moldovei, episcop de Rădăuți. Reapare apoi între arhierei, ca episcop de Roman, abia în 1606, cînd Ieremia Movilă este dispus să uite vechea jignire adusă de C. prin supunerea arătată odinioară rivalului său Petru Șchiopul. La 15 iunie 1608 era mitropolit al Moldovei. C. a păstorit în fruntea bisericii Moldovei pînă la sfîrșitul vieții, cu o întrerupere între 1617—1619, cînd a fost înlocuit din pricina neînțelegerilor survenite între el și domnitorul Radu Mihnea (C. s-a împotrivit

procesului, ce ia amploare în timpul domniei lui Radu Mihnea, de închinare a mănăstirilor din țară bisericilor de la Athos sau Ierusalim). Ca înalt cleric, **C.** pare a fi iubit îndeajuns libertatea de acțiune, păstrîndu-și o anume independență față de domniile instabile ale veacului și neevitînd nici riscurile ce decurgeau de aici. A colaborat totuși în bune condiții îndeosebi cu Ștefan al II-lea Tomșa (1611—1615, 1621—1623), pe care îl aprecia pentru politica sa de rezistență față de marea boierime filopolonă și de sprijinire a unor categorii sociale mai largi (portretul domnului se păstrează în cîteva manuscrise ale lui **C.**), precum și cu Miron Barnovschi (1626—1629), care îl va fi consultat în elaborarea unui regulament pentru disciplina monastică, instituit între 20 septembrie 1626 și 20 martie 1627. În 1619, **C.** a întemeiat un spital la Suceava, cel dintîi atestat documentar ca funcționînd la noi într-un centru urban.

C. a fost un artist și un cărturar de școală slavonă, ctitoria sa de la Dragomirna adăpostind, în Moldova, ultima manifestare spectaculoasă a acestui curent cultural. Se consideră, de asemenea, că mitropolitul a intervenit, înrîurind efectiv stilul arhitectural al bisericii mari de la Dragomirna (construcția s-a încheiat în 1709), ctitoria sa remarcîndu-se prin proporțiile insolite, îndrăznețe și armonioase, ca și prin unele elemente decorative noi. Gustul artistic, talentul și originalitatea gîndirii sale, **C.** și le-a impus însă prin activitatea de caligraf și miniaturist. Cărțile de cult, executate de el sau de elevii săi (călugărul Teofil de la Voroneț, diacul Dimitrie Vasilievici Belinschi, zugravul Ștefan din Suceava) pentru mănăstirea Dragomirna, conțin adevărate capodopere de artă miniaturistică (viniete, miniaturi, frontispicii, portrete), interpretări picturale ale literaturii creștine, în care rafinamentul coloristic, ingeniozitatea abstractizărilor, noutatea și echilibrul unor procedee compoziționale afirmă o imaginație irumpînd dincolo de modelele clasice, bizantine sau slave, ale genului. Se cunosc nouă manuscrise aparținînd lui **C.** (în afară de alte trei, semnalate doar) : *Tetraevanghelul* și *Evanghelia* din 1609, două *Liturghiere* din 1610 și un *Apostol* din același an (păstrat în fosta Bibliotecă Imperială din Viena), *Tetraevanghelul* din 1614, *Liturghierul* și *Psaltirea* din 1616 și un *Apostol* din 1619. I s-a atribuit de asemenea *Tetraevanghelul* donat de domnitorul Ieremia Movilă mănăstirii Sucevița, în 1607 ⟨26⟩.

Prin introducerea unor motive apocrife cu circulație locală, ca *Zapisul lui Adam* din scena *Botezului*, ilustrînd legenda populară despre contractul lui Adam cu diavolul (*Tetraevanghelul* din 1609), ori *Iisus coborînd în iad și eliberînd pe Adam și Eva*, după *Evanghelia apocrifă a lui Nicodim* (*Tetraevanghelul* din 1614), sau numai prin asimilarea unor influențe aparținînd aceleiași literaturi populare și tradiției iconografice autohtone (ecouri ale legendelor apocaliptice, de pildă în reprezentarea arhanghelului Mihail în *Apostolul* din 1610), **C.** își îmbogățește registrul tematic, transformînd subiectele biblice și liturgice în pretexte de creație originală. În *Psaltirea* din 1616, ca și în alte lucrări ale sale, în care își face apariția un peisaj natural și social cunoscut (prin imagini ale florei, detalii arhitecturale, instrumente muzicale autohtone), **C.** realizează, cu jumătate de secol înainte, în pictura de manuscris, ceea ce mitropolitul Dosoftei va exprima prin intermediul versului, în *Psaltirea* tradusă la 1673 : o sinteză a gîndirii și simțămintelor proprii, folosind sugestiile contemporane și specific naționale, ce colorează cadrul arhaic și livresc al temelor tratate. **C.** însuși este cunoscut însă și ca autor al unui imn religios în limba slavonă, *Vers de plîngere al omului căzut adresat sufletului său* ⟨23, 25⟩, dovadă că preocupările literare se adaugă celorlalte îndeletniciri ale mitropolitului. O tradiție din Bucovina (consemnată de S. Fl. Marian), ignorînd realitatea istorică, l-a înfățișat pe **C.** drept adversar al lui Ștefan Tomșa, ucis de acesta din urmă pentru că Dragomirna, ctitoria mitropolitului, depășea în frumusețe mănăstirea Solca, zidită de domn. Rămîne însă semnificativă această variantă a motivului creației răscumpărate prin jertfă, legată de numele lui **C.** În romanul *Interval* (1968), Al. Ivasiuc, interpretînd principalele date biografice ale lui **C.** în contextul istoric dat, a schițat în cuprinsul cîtorva pagini un personaj convingător.

— 1. Serghie Popovici, *Istorie despre arhiepiscopul și mitropolitul Sucevii Anastasie Crimcovici, compusă precum s-au auzit de la părintele arhimandrit la monastire Dragomirna Ignatie Hacman* (1838), B.A.R., ms. 3906 ; 2. Episcopul Melchisedec, *O vizită la cîteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, București, Tip. Academiei, 1885, *78—87* ; 3. Ion Bogdan, *Cîteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială de la Viena*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XI, 1888—1889 ; 4. Iorga, *Ist. lit. relig., 125—127* ; 5. N. Iorga, *Neamul românesc din Bucovina*, București, Minerva, 1905, *40—45* ; 6. P. Partenie, *Mitropolitul Anastasie Crimca al Moldovei*, București, Tip. Speranța, 1907 ; 7. N. Iorga, *Un arhiereu artist. Anastasie Crimca*, FD, II, 1907, 18 ; 8. Iorga, *Ist. bis.*, I, *240—244, 266* ; 9. Ipolit Vorobchievici, *Istoria sfintei mănăstiri Dragomirna*, Cernăuți, Tip. Modernă, 1925 ; 10. I. D. Ștefănescu, *L'Évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie*, Paris, Geuthner, 1929, *40, 41, 51, 71, 76, 81, 82, 96, 97, 98, 110, 116, 117, 121, 150* ; 11. G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, II, București, Tip. Marvan, 1933, *24—38* ; 12. N. Iorga, *Două manuscripte înstrăinate ale lui Anastasie Crimcovici*, RI, XIX, 1933, 1—3 ; 13. Sirarpie der Nersessian, *Une nouvelle réplique slavone du Paris. Gr. 74 et les manuscrits d'Anastase Crimcovici*, în *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga*, Paris, Gamber, 1933, *695—725* ; 14. N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie*, București, Tip. Monitorul oficial, 1934, *46—50* ; 15. Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii românești*, București, Tip. Cartea românească, 1937, *334—344* ; 16. E. Turdeanu, *Le Métropolite Anastase Crimca et son oeuvre littéraire et artistique* (1608—1629), RES, XXIX, 1952, fasc. 1—4 ; 17. Teodora Voinescu, *Contribuții la studiul manuscriselor ilustrate din mănăstirile Sucevița și Dragomirna*, SCIA, II, 1955, 1—2 ; 18. Emil Diaconescu, *Mănăstirea Dragomirna. Un minunat monument arhitectonic*, MM, XXXIII, 1957, 8—9 ; 19. N. Grigoraș, *Mitropolitul Anastasie Crimca (1600—1629)*, MM, XXXIV, 1958, 3—4 ; 20. Sorin Ulea, *Autorii ansamblului de pictură de la Dragomirna*, SCIA, III, 1961, 1 ; 21. Ioan Lupaș, *Fragment din jurămîntul arhieresc făcut de Anastasie Crimca în calitate de episcop al Rădăuților, la 19 iunie 1600, lui Mihai Viteazul și fiului său Nicolae Pătrașcu*, MM, XXXVII, 1961, 1—2 ; 22. V. Gonța, A. Gonța, *Mitropolitul Anastasie Crimca, fondatorul celui dintîi spital din Moldova*, MM, XXXVIII, 1962, 1—2 ; 23. *Ist. lit.*, I, *254* ; 24. Teodora Voinescu și Răzvan Theodorescu, *Mănăstirea Dragomirna*, București, Meridiane, 1967 ; 25. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *123—129* ; 26. G. Popescu-Vîlcea, *Anastasie Crimca*. București, Meridiane, 1972 ; 27. *Monumente istorice bisericești*, Iași, 1974, *258—264*.

R. Ș.

CRIȘAN-KÖRÖSI, Ștefan (c. 1780, Lacu, j. Cluj — 2.III.1820), filolog și traducător. Fiu al unui preot român, **C.-K.** studiază la Colegiul reformat din Cluj. Între 1803—1805, el este profesor la acest colegiu, timp în care elaborează și încearcă să publice un dicționar. După ce deține doi ani postul de director al Școlii reformate din Dej, pleacă la Blaj și devine funcționar administrativ.

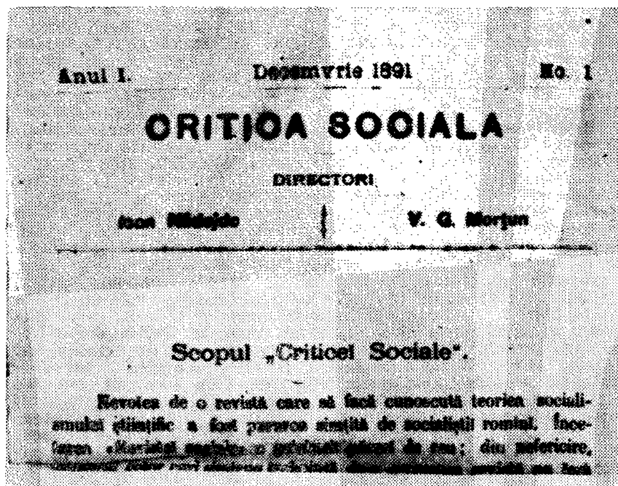
Alături de alți reprezentanți ai Școlii ardelene, **C.-K.** este un militant pentru demonstrarea originii latine și pentru cultivarea limbii române. Un dicționar român-latin-maghiar (1803), alcătuit în acest scop, are un bogat și divers material lexical (circa 10 000 de cuvinte), dar a fost respins de tipografia din Buda, prin cenzorul Samuil Micu, sub motiv că e mai mult o demonstrație forțată a originii latine decît o lucrare utilă celui care vrea să învețe scrierea corectă a limbii române. Ortografia, arbitrară, exagerat latinizantă, folosită în dicționar, este expusă teoretic, sub formă de sistem, în *Orthographia latino-valachica* (1805). Ca anexă la această broșură, este tipărită și traducerea după S. Gessner, *Luntrea de antea,* în care **C.-K.** aplică demonstrativ propriile principii ortografice. Despre el s-a mai afirmat că a tradus din Metastasio ⟨1⟩.

— *Orthographia latino-valachica,* Cluj, Tip. Colegiului reformat, 1805, republ. T. Cipariu în ARH, 1870, 38. **Ms.** : *[Dicționar român-latin-maghiar]* (1803), B.C.U., ms. VI — 32. — **Tr.** : S. Gessner, *Luntrea de antea,* în Ștefan Crișan-Körösi, *Orthographia latino-valachica,* Cluj, Tip. Colegiului reformat, 1805 (anexă).

— **1.** Vasile Popp, *[Prefață]* la Ioan Prale, *Psaltirea prorocului și împărat David în versuri alcătuită,* Brașov, Tip. Șobeli, 1827, *5* ; **2.** Cipariu, *Principia, 317—321* ; **3.** T. Cipariu, *Gramatiștii și ortografiștii români,* ARH, 1870, 38 ; **4.** Ar. Densușianu, *Un dicționariu vechi,* RTL, IV, 1896, 2 ; **5.** *[Note bibliografice],* BRV, II, *462—463* ; **6.** Coriolan Suciu, *Un filolog puțin cunoscut : Ștefan Körösi (Crișanu),* ROLT, 1930, 2 ; **7.** Iorga, *Ist. lit.,* III, *300—302* ; **8.** G. Blédy, *Viața și activitatea filologică a lui Ștefan Crișan-Körösi,* SUB, Philologia, V, 1960, fasc. 2 ; **9.** G. Blédy, *Izvoarele Dicționarului român-latin-maghiar al lui Ștefan Crișan-Körösi,* AUI, științe sociale, t. IV, 1960, fasc. 2 (supl.) ; **10.** Piru, *Ist. lit.,* II, *145—146* ; **11.** Nicolescu, *Șc. ardeleană, 65—68, 88—89, 157—158.*

C. T.

CRITICA SOCIALĂ, publicație periodică apărută la Iași, din decembrie 1891 pînă în aprilie 1893, ca organ teoretic al mișcării socialiste românești. La început revista ieșea lunar, numerele 8 și 9 sînt însă pe cîte două luni, iar ultimul, dublu (10—11), acoperă o perioadă de timp cuprinsă între noiembrie 1892 și aprilie 1893. Revista e suspendată apoi de autorități. **C. s.** avea ca directori pe V. G. Morțun și I. Nădejde, cel de-al doilea aducînd experiența căpătată la „Revista socială“, periodic de aceeași orientare, scos tot la Iași, cu cîțiva ani înainte. Programul revistei, publicat în numărul 1, nu avea în vedere nimic referitor la literatură. Cu toții, însă, redactorii și colaboratorii aveau preocupări literare și, dacă nu a apărut beletristică sau articole de critică literară, referirile la cultură și literatură nu lipsesc. Dintre directori, numai I. Nădejde a colaborat la **C. s.**, cu studii politice și de istorie a economiei. C. Dobrogeanu-Gherea, care semna și cu pseudonimul I. Vasiliu, publică aici articolul *Rolul păturii culte în transformările sociale,* precum și cronici de politică internă sau externă. Raicu Ionescu-Rion dădea serioasele sale încercări de discuție și de aplicare a ideologiei socialiste la realitățile românești, iar G. Ibrăileanu, care apela și el la protecția unui pseudonim, C. Vraja, folosit încă din epoca „Școlii noi” de la Roman, era prezent cu articolul *Darwinismul social.* Mai colabora G. Diamandy. Se publică traduceri din Fr. Engels și K. Kautsky, făcute, probabil, de I. Nădejde. În efortul de a explica și de a populariza ideile socialiste, redactorii și colaboratorii au făcut și greșeli de interpretare, printre care și aceea de a reduce materialismul istoric la aspectul său economic. Revista a încercat însă analiza fenomenelor sociale din țara noastră în spiritul teoriilor lui Marx și Engels, făcînd cunoscute la noi mai multe din ideile de bază ale marxismului.

Anul I. Decemvrie 1891 No. 1

CRITICA SOCIALA

DIRECTORI

Scopul „Criticei Sociale".

— 1. *Scopul „Criticei sociale“,* CS, I, 1891, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 157* ; 3. Antip, *Contribuții, 67—68* ; **4.** ***„Critica socială”,*** **PMS, I, partea II,** ***149—150*** ; **5.** Nicolescu, *Contemporanul, 141* ; **6.** Al. Piru, *G. Ibrăileanu (Viața și opera),* **București, E.L., 1967,** ***53—54*** ; **7.** Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul“,* București, Minerva, 1977, *80—82.*

R. Z.

CRONICA, revistă literară din care a apărut, la Turnu Severin, un singur număr, la 9 aprilie 1895. Director al acestei publicații, scoasă de un grup de profesori, era V. V. Chiriac, și el, probabil, profesor la liceul din localitate. Conținutul numărului tipărit era promițător. Articolul-program intitulat *Ce vrem ?* enunța ideea de a se crea în jurul revistei un cerc cultural care să studieze literatura bună, autohtonă sau europeană, și să promoveze scrieri inspirate de realitățile locale. Acest program era dezvoltat și limpezit de articolul *Gustul literar* al lui Șt. V. Nanu, în care se preconiza cultivarea gustului pentru literatură, prin organizarea de serate literare și de biblioteci publice cu caracter popular, înzestrate cu cele mai valoroase cărți ale scriitorilor români (M. Eminescu, I. Creangă, I. L. Caragiale, Al. Vlahuță ș.a.). În revistă se publicau și fragmente, traduse, din *Suferințele tînărului Werther* de Goethe.

R. Z.

CRONICA ANONIMĂ A MOLDOVEI (1661—1729), cronică oficială scrisă în Moldova, la îndemnul și în timpul primei domnii a lui Grigore II Ghica (1726—1729), de un autor necunoscut, probabil un boier învățat al vremii. Denumirea de letopisețul *Pseudo-Amiras,* acordată cronicii de tradiția istoriografiei românești, este legată de numele traducătorului textului în grecește, marele sluger Alexandru Amiras, considerat mult timp autorul scrierii pe care a tălmăcit-o la Iași. Această paternitate a fost totuși susținută de curînd cu noi argumente ⟨14⟩. Scrierea este cunoscută și sub denumirea de *Cronica anonimă ghiculească.* Prima parte a letopisețului (1661—1726) are caracterul unei compilații, prelucrată în spirit oficial, pe baza unor informații orale și a unor izvoare scrise : **Cronica anonimă racovițeană* și un presupus,

dar netransmis, „izvod al Costăcheştilor", întocmit de Ştefan Pădure. Partea originală a cronicii, consacrată domniei lui Grigore II Ghica, foloseşte izvoare interne: *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti* de Radu Popescu şi documente orientale traduse în româneşte de Alexandru Amiras. Chiar în partea de compilaţie a cronicii autorul intervine cu unele date noi, inexistente în alte scrieri referitoare la aceeaşi perioadă. Un loc aparte îl ocupă domniile lui Gheorghe Duca, caracterizat drept un domnitor cumplit, „prea vrăjmaş şi plin de toată răutatea". Textul acestei cronici prezintă cea mai amănunţită şi precisă relatare a răscoalei lui Hîncu. Domnitorul înăbuşă cu ajutor turcesc răscoala, spînzură pe răzvrătiţi şi ucide din războunare pe Done, fiul lui Hîncu. La domnia lui Dumitraşcu Cantacuzino sînt inserate amănunte particulare despre serdarul Constantin Cantemir, viitorul domn. La domnia acestuia se dau lămuriri despre expediţiile lui Jan Sobieski în Moldova, despre asediul de la Soroca şi despre uciderea fraţilor Costin. Domnia lui Constantin Duca, tratată original, îl prezintă pe voievod drept un ins învăţat, dar şovăielnic şi influenţabil. Antioh Cantemir este apreciat pentru încercarea de a-l imita pe tatăl său în buna organizare a ţării. Cronicarul anonim laudă a doua domnie a lui Mihai Racoviţă pentru cinstea pe care voievodul o acordă boierilor şi pentru dreapta lui judecată. Nicolae Mavrocordat este cunoscut ca un om cult, dar şi plin de credinţă faţă de Poartă. Dimitrie Cantemir, asupra căruia nu se opreşte pe larg, este prezentat ca un om învăţat şi bun cunoscător al vieţii turcilor. Spre deosebire de alţi cronicari, autorul acestui letopiseţ nu dezaprobă politica lui Cantemir orientată spre o alianţă cu Petru cel Mare. El deconspiră şi pe Constantin Brîncoveanu că era „într-un cuvînt cu moscalii", fără a-l mustra pentru aceasta. Nicolae Mavrocordat nu este preţuit doar pentru reformele lui în învăţămîntul epocii, ci şi datorită suprimării deseatinei pentru boieri şi cler. Mavrocordat este urmărit şi în domnia lui munteană. Pentru protectorul său, Grigore Ghica, cronicarul anonim păstrează toate cuvintele de laudă. Ghica este un om învăţat, bun judecător şi milostiv, harnic, desfiinţează o serie de biruri, dă strălucire curţii domneşti şi se poartă corect cu familia predecesorului său. În ansamblu, figura lui Ghica i se pare cronicarului unică („ca acesta putem zice că alt domn n-au fost"). Autorul urmăreşte toate acţiunile domnitorului preferat: numirile de boieri, negocierile cu tătarii, pe care reuşeşte să-i respingă şi să-i umilească, relaţiile cu pribegii, pe care-i iartă pentru vinovăţie, viaţa familiei domneşti, hotărîrile luate de domn pentru întemeiere de şcoli. Alături de domnitorul Grigore Ghica, rămîn în cronică figurile unor boieri de ţară şi străini, oameni puternici ai acelor vremuri: familia Ipsilanti, postelnicul Constantin şi fiul acestuia aga Ienache. Valoarea literară a cronicii se datorează varietăţii şi bogăţiei portretistice pe care o conţine, naraţiunii colorate a evenimentelor, exprimării limpezi şi precise a autorului, care foloseşte cu moderaţie metaforele şi comparaţiile. Traducerea grecească a cronicii, făcută de Amiras, a fost tălmăcită în franceză de Nicolas Génier, la Ankara în 1741, textul păstrîndu-se într-un manuscris la Biblioteca Naţională din Paris.

— *Cronica anonimă a Ţării Moldovei care se începe de la domnia lui Istrati Dabija Vv. şi se sfîrşeşte cu domnia lui Grigore Ghica Vodă cel bătrîn (1662—1735)*, LTM, III, 85—174, CRL, III, 99—180; ed. (*Cronica anonimă a Moldovei, 1661—1729*), îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, E.A., 1975.

— 1. Sbiera, *Mişcări*, 182—185; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 381—391; 3. Adamescu, *Ist. lit.*, 169; 4. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, 66—70; 5. Iorga, *Ist. lit.*, II, 520—533; 6. Puşcariu, *Ist. lit.*, 202; 7. Cardaş, *Pagini*, 209; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, 30; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, 386—390; 10. *Ist. lit.*, I, 592—596; 11. Lăudat, *Ist. lit.*, III, 13—26; 12. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, 266; 13. Dan Simonescu, *Studiu introductiv* la *Cronica anonimă a Moldovei. 1661—1729*, Bucureşti, E.A., 1975; 14. Const. A. Stoide, *Cronica anonimă şi autorul ei*, AIX, XIII, 1976; 15. Alexandru Mareş, *Pasaje obscure din „Pseudo-Amiras"*, SCL, XVIII, 1977, 5.

A. S.

CRONICA ANONIMĂ DESPRE DOMNIA LUI MAVROGHENI, povestire istorică în versuri de la începutul secolului al XIX-lea. Autorul, contemporan cu Nicolae Mavrogheni, versifică probabil înaintea pitarului Hristache. *Istoria faptelor lui Mavrogheni vodă şi a răzmiriţei din timpul lui, pe la 1790*, alcătuită de cel din urmă, reprezintă, după cum se crede, o replică la povestirea anonimului ⟨1, 8⟩. Exponenţi ai aceleiaşi categorii sociale a micii boierimi, cei doi autori evocă domnia lui Nicolae Mavrogheni, personalitate contradictorie şi controversată a epocii fanariote, în scrieri construite asemănător, dar evidenţiind optici diferite. În înţelegerea şi aprecierea evenimentelor pitarul Hristache se dovedeşte superior autorului *Cronicii anonime...*, care trădează pe alocuri o mentalitate retrogradă, conservatoare. *Cronica anonimă...*, una dintre cele mai ample între naraţiunile istorice în versuri datînd din aceeaşi perioadă, expune subiectul într-un ritm alert, cu o vervă adesea malițioasă. Există o gradaţie în expunere, portretul domnului desăvîrşindu-se treptat, prin gesturi, atitudini, decizii. Zvonurile ce preced intrarea sa în ţară, anticipînd asupra cruzimii şi lăcomiei fanariotului, nu sînt contrazise de înfăţişarea severă a domnului. Alaiul acestuia prilejuieşte o descripţie plină de culoare. Mavrogheni, „cu ghimpoasă căutare", purtînd însemnele domniei, este urmat de garda de galaongii (marinari) înarmaţi şi costumaţi după moda turcească. Manifestările domnului nu sînt mai puţin insolite, alternînd accesele de generozitate cu apucături curioase şi gesturi surprinzătoare. Deşi îi dezaprobă comportarea, autorul petrece pe seama canonului impus de Mavrogheni preoţilor, de a nu părăsi bisericile zi şi noapte, ori a travestiurilor ciudatului „principe" în galaongiu, călugăr sau turc. Este categorisit drept smintit, dar zapciii şi ispravnicii îi ştiu frica. La judecăţile ţinute în spătăria împodobită cu arme, Mavrogheni, încălecat pe un tun, tratează fără ceremonie pe boierii din divanul ţării, pe care îi înspăimîntă cu invectivele şi ameninţările proferate adesea în turceşte. Imprevizibil, fanariotul le

Nicolae Mavrogheni în trăsura sa trasă de cerbi (gravură)

vorbește alteori în pilde, le relatează visurile și-l consultă în divan pe astrologul Perdicari. Informînd despre participarea lui Mavrogheni, ca aliat al turcilor la războiul ruso-austro-turc început în anul 1787, autorul înfățișează cu ironie oastea plătită a lui vodă, alcătuită din „sîrbi și plăcintari / simigii și brăgari", dar și din rumâni, „ciobani, purcari și văcari", angajați în armată pentru a scăpa de servituțile feudale. Versificatorul detestă „rumâneasca mojîcie", spre exemplificarea obrăzniciei căreia introduce un cîntec de revoltă, cu circulație în epocă, ce a putut fi identificat și ulterior în numeroase variante folclorice. Autorului *Cronicii anonime despre domnia lui Mavrogheni* i-au mai fost atribuite în ultimul timp și alte povestiri versificate, precum : **Istoria Țării Rumânești dă la leat 1769, Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi bașa Ahmet, cu ferman de la Poartă* (versiune redactată în Țara Românească), **Fuga fiilor lui Alexandru Ipsilanti*, **Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Țării Românești*, **Istoria voievodului Hangerli* (versiunea munteană) ⟨7⟩.

— *Cronica anonimă despre domnia lui Mavrogheni*, CPV, *229—258*.

— 1. N. Docan, *O povestire în versuri încă necunoscută despre domnia lui Mavrogheni*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXIII, 1910—1911 ; 2. Popovici, *Studii*, I, *147—148* ; 3. Octavian Păun, *Pitarul Hristache : „Cronica rimată"*, AUB, filologie, t. X, 1957 ; 4. Piru, *Ist. lit.*, II, *187—189* ; 5. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *440* ; 6. *Ist. lit.*, II, *129—131* ; 7. N. A. Ursu, *Noi contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, LR, XV, 1966, 2 ; 8. Dan Simonescu, *Cronicile despre domnia lui Nicolae Mavrogheni (1786—1789)*, CPV, *225—229* ; 9. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *57* ; 10. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *107—108* ; 11. Dan Horia Mazilu, ***Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea***, București, Minerva, 1976, *316—318*.

R. Ș.

CRONICA ANONIMĂ GHICULEASCĂ v. **Cronica anonimă a Moldovei (1661—1729).**

CRONICA ANONIMĂ RACOVIȚEANĂ ⟨Letopisițul Țării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija Vv. pînă la a triea domnie a lui Mihai Racoviță Vv.⟩, cronică scrisă în Moldova în secolul al XVIII-lea. Cuprinde, în continuarea letopisețului lui Miron Costin, relatarea evenimentelor din intervalul 1661—1729. Este o compilație alcătuită de doi autori anonimi : un admirator al boierului Ioan Buhuș, care prezintă istoria Moldovei dintre 1661—1705 (acest text este cunoscut și sub numele de *Cronica buhușească*) și un cronicar de curte al lui Mihai Racoviță, căruia îi aparține a doua parte (1705—1729). Nicolae Mustea, al cărui nume este legat de titlul cronicii, cunoscută în istoriografie și ca letopisețul *Pseudo-Muste*, este doar copistul textului. Prima parte a cronicii, care cuprinde o expunere relativ obiectivă și imparțială a evenimentelor, începe cu domnia lui Eustratie Dabija, devenit domn oarecum împotriva voinței sale, prin intervenția la Poartă a unuia dintre intriganții boieri ai familiei Rusețeștilor. Îi urmează la domnie Gheorghe Duca, grec venit în Moldova în timpul lui Vasile Lupu, cînd era simplu ucenic la „dugheană la abăgerie". În cea de a doua domnie a lui Duca izbucnește răscoala, care îl înspăimîntă și pe cronicar, ce vede în ea o „adunătură nebună", a orheienilor și a lăpușnenilor, conduși de Hîncu și Durac serdarul ; aceștia ajung la Iași, atacă curtea domnească, casele boierești și prăvăliile negustorilor, fiind împrăștiați numai prin intervenția turcilor chemați de domnitor. Hatmanul Buhuș este eroul principal al episoadelor de luptă a moldovenilor cu nemții la Suceava și la Cetatea Neamț. Buhuș reușește să-i înfrîngă, punîndu-și în primejdie viața ; rămînînd fără cal, scapă, prins de coada calului unui căpitan Decusară, care îl îndepărtează de primejdie (acest episod va fi reluat și în cronica lui I. Neculce). Arta de povestitor a cronicarului se caracterizează prin simplitate, reținere calmă, dar și prin accente sincere de durere, legate de împrejurări istorice dramatice.

Partea a doua a letopisețului, de o altă factură, are în centrul interesului pe domnitorul Mihai Racoviță, urmărit în cele trei domnii alternative ale sale, care acoperă o perioadă de unsprezece ani din istoria Moldovei. Alegerea ca domn înseamnă pentru el renunțarea la o viață liniștită, dar este pentru boierime și țară un cîștig. Acest domnitor plin de calități și extrem de popular, cum îl prezintă letopisețul, nu este scutit de intrigile lui Constantin Brîncoveanu la Poartă, ale cărui manevre aduc în scaunul Moldovei cînd pe Antioh Cantemir, cînd pe Nicolae Mavrocordat, ale căror figuri contrastante pun în evidență și mai mult meritele celui admirat. Antioh Cantemir pare o fire slabă, depărtat de grija țării și a domniei, care-și petrece vremea la vînătoare, iar siguranța scaunului și-o păstrează dovedind turcilor o credință permanentă. Nicolae Mavrocordat, a cărui domnie este prezentată în culori întunecate, este grec de origine, se înconjură numai de greci, folosește tălmaciul ca să se înțeleagă cu oamenii țării, persecutînd marea boierime moldoveană. Cu totul impopular este sfetnicul de credință al lui Nicolae Mavrocordat, grecul Spandoni, care trăiește numai din intrigi. Cînd Mavrocordat este mazilit, Spandoni, travestit „muierește", se strecoară în rădvanul jupîneselor pentru a evita furia boierilor. Într-a treia domnie a lui Mihai Racoviță sînt prezentate toate faptele de bravură ale domnitorului : luptele cu austriecii de la mănăstirile Cașin și Mira, incursiunea în Ardeal, ciocnirile cu tătarii. Cronicarul urmărește în paralel și succint evenimentele din Țara Românească. El nu-și poate reține accente de indignare și compătimire, încheiate cu lamentația asupra deșertăciunii lumii la moartea atroce a lui Brîncoveanu și a familiei acestuia. Sînt consemnate de asemenea evenimente istorice externe, printre ele lupta lui Petru cel Mare cu suedezii, tratatul încheiat de țar cu Dimitrie Cantemir, privit cu aprobare și speranță de cronicar. Sfîrșitul cronicii este consacrat domniei lui Grigore II Ghica, domnie ce promitea îmbunătățiri sociale (reducerea birurilor) și culturale (deschiderea unor școli gratuite de limbă greacă și slavonă). Valoarea literară a letopisețului se susține prin portretistica bogată, prin caracterul memorialistic al multor pasaje, prin participarea afectivă a celor doi autori ai cronicii la prezentarea evenimentelor istorice. În letopisețul său, I. Neculce folosește și textul acestei cronici.

— ***Letopisițul Țării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija Vv. pînă la a triea domnie a lui Mihai Racoviță Vv.*** **(publ. N. Bălcescu și A. T. Laurian), MID, III, 1846** ; ed. în LȚM, III, *7—80*, CRL, III, *3—95*.

— 1. Sbiera, ***Mișcări***, *177—182* ; 2. Iorga, ***Ist. lit. XVIII***, I, *179—191* ; 3. C. Giurescu, ***Introducere la Letopisețul Țării Moldovei de la Istratie Dabija pînă la domnia a doua a lui Antioh Cantemir. 1661—1705***, București, Socec, 1913 ; 4. Adamescu, *Ist. lit.*, *169* ; 5. Pascu, ***Ist. lit. XVIII***, *63—65* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, II, *252—268* ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *30* ; 8. I. D. Lăudat, *Cronica anonimă racovițeană*, AUI, științe sociale, t. VII, 1961 ; 9. Lăudat, ***Ist. lit.***, I, *301—311* ; 10. Piru, ***Ist. lit.***, I, *366—370* ; 11. *Ist. lit.*, I, *587—592*; 12. Ursu, ***Memorialistica***, *194—195*, *203—204*.

A. S.

CRONICA BREVITER SCRIPTA v. **Cronica moldo-germană.**

CRONICA BUHUȘEASCĂ v. **Cronica anonimă racovițeană.**

CRONICA BUZEŞTILOR v. **Cronica domniei lui Mihai Viteazul.**

CRONICA DE LA PUTNA v. **Letopiseţul de la Putna.**

CRONICA DOMNIEI LUI MIHAI VITEAZUL [Istoria lui Mihai-vodă sin Pătraşco-vodă, carele au făcut multe războaie cu turcii pentru creştinătate], cronică scrisă între 1602—1608 referitoare la istoria Ţării Româneşti din timpul lui Mihai Viteazul, inclusă în **Letopiseţul cantacuzinesc* din secolul al XVII-lea. Stabilirea autorului, rămas necunoscut, a suscitat discuţii îndelungate şi păreri contradictorii. A fost considerat drept autor logofătul Teodosie Rudeanu şi s-a identificat acest text cu cel al cronicii oficiale scrise în cancelaria logofătului ⟨1, 2⟩. Un punct de vedere opus încearcă să nege orice relaţie între cronica oficială şi cronica din *Letopiseţul cantacuzinesc,* aceasta din urmă fiind considerată un text scris în cercul boierilor Buzeşti, sfetnici apropiaţi ai domnitorului ⟨3, 5, 7, 10, 15⟩. O opinie întrucîtva diferită acceptă acest text drept cronică boierească, scrisă însă nu de Buzeşti, ci de un alt sfetnic al domnitorului ⟨11⟩. Un punct de vedere sintetic asupra paternităţii lucrării ⟨9, 14⟩, completat cu argumente rezultate din analiza textologică a variantelor cronicii ⟨17⟩, apropie foarte mult acest text de cronica oficială a lui Rudeanu, considerînd că ar fi vorba de o variantă a acesteia, scrisă în cercul Buzeştilor. Autorul pare a fi un sfetnic intim al domnitorului, poate chiar Teodosie Rudeanu, căci îi cunoaşte acţiunile, intenţiile şi stările sufleteşti. *Cronica domniei lui Mihai Viteazul,* în variantele manuscrise complete, cuprinde evenimentele istorice din perioada septembrie 1593 — septembrie 1600, adică de la urcarea pe tron a domnitorului, pînă la retragerea lui la Prejmer, lîngă Braşov, după bătălia de la Miráslău, încheindu-se cu informaţia că voievodul a primit veşti despre pătrunderea polonilor în Ţara Românească şi în Moldova. Urmează două fraze moralizatoare, cu substrat de filozofie biblică, privitoare la situaţia disperată a domnitorului, după care se trece direct la relatarea faptelor petrecute abia peste un an — august 1601 — cînd Mihai Viteazul este asasinat. Pentru prezentarea morţii domnitorului, cronicarul anonim a folosit întocmai textul poemului lui Stavrinos. Se poate presupune că omisiunea acelui an de domnie are un subtext politic ⟨17⟩, perioada respectivă fiind tocmai răstimpul în care domnitorul este trădat de boieri, chiar şi de Buzeşti şi de Teodosie Rudeanu, ce trec cu toţii de partea lui Simion Movilă, venit în Ţara Românească cu ajutor polon. *Cronica...* reprezintă un curent de opinie politică independent de poziţia afirmată în versiunea cronicii oficiale. Fără a fi o cronică boierească de opoziţie, ci, dimpotrivă, una favorabilă, în linii generale, politicii domnitorului, ea are totuşi faţă de acesta o atitudine mai liberă, cu unele note de dezaprobare. Structura literară este cea tradiţională, evenimentele fiind expuse cronologic, cu mare exactitate. Paginile letopiseţului emană o anumită căldură, ce învăluie figura domnitorului. Cu atenţie egală stăruie autorul anonim asupra vitejiei marilor boieri ai ţării şi a unor comandanţi de oşti, fraţii Buzeşti, hatmanul Udrea, banul Mihalcea, vistiernicul Andronic, Albert Király, Mihai Horváth. Valoarea acestei cronici este dublă: pentru istorie, ea reprezintă un izvor de bază privitor la epoca lui Mihai Viteazul, pe plan literar este cea dintîi cronică originală păstrată, scrisă în limba română. Limba ei se apropie de limba populară, stilul, epic, este fluent, sobru şi lipsit de retorism.

Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia (cromolitografie)

— *Istoria lui Mihai-vodă sin Pătraşco-vodă, carele au făcut multe războaie cu turcii pentru creştinătate,* CM, I, *120—139* ; *[Cronica domniei lui Mihai Viteazul]* (publ. I. I. Georgescu), MO, XIII, 1961, 7—9 ; *Cronica domniei lui Mihai Viteazul (Cronica Buzeştilor),* LRV, I, *85—114.*

— **1.** A. Densuşianu, *Ist. lit., 45* ; **2.** Sbiera, *Mişcări, 168* ; 3. N. Iorga, *Cronicele muntene,* Bucureşti, Göbl, 1899, *48—49* ; **4.** Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *605—609* ; **5.** Pascu, *Ist. lit. XVII, 137* ; **6.** Haneş, *Ist. lit., 22—23* ; **7.** Puşcariu, *Ist. lit., 117—118* ; **8.** Cardaş, *Ist. lit., 141—142* ; **9.** Cartojan, *Ist. lit.,* I, *85—88* ; **10.** Ciobanu, *Ist. lit., 314—315* ; **11.** Dan Simonescu, *Cronica lui Baltasar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane,* SMIM, III, 1959 ; **12.** I. I. Georgescu, *O copie necunoscută a Letopiseţului cantacuzinesc,* MO, XIII, 1961, 7—9 ; **13.** Chiţimia, *Probleme, 145—146* ; **14.** Piru, *Ist. lit.,* I, *47* ; **15.** Panaitescu, *Contribuţii, 412—418* ; **16.** *Ist. lit.,* I, *274—277* ; **17.** Zamfirescu, *Studii, 205—231* ; **18.** Dan Zamfirescu, *Elemente noi într-o controversă veche : „Cronica oficială" a lui Mihai Viteazul şi „Cronica Buzeştilor",* GL, XIV, 1967, 19 ; **19.** Dan Zamfirescu, *Cronica domniei lui Mihai Viteazul (Cronica Buzeştilor),* LRV, I, *83—85* ; **20.** Ivaşcu, *Ist. lit.,* I, *118—120.*

A. S.

CRONICA LUI HURU, cronică apocrifă. În anul 1856, Gheorghe Boldur Costache, „şeful oastei Moldovei", pretinzînd că a descoperit un manuscris în limba română, datînd de la sfîrşitul secolului al XV-lea, se grăbeşte să-l înştiinţeze pe Gh. Asachi, trimiţîndu-i preţiosul document spre publicare. Istoria acestui letopiseţ nu era cîtuşi de puţin convingătoare — dealtfel, curînd, nu se va mai şti nimic sigur de soarta manuscrisului, care nici nu era altceva decît o senzaţională mistificare. Acela sau aceia care ticluiseră izvodul l-au pus pe seama lui Huru, presupus mare cancelar al lui Vodă Dragoş, care ar fi copiat, prin anul 1284, însemnările „din zile bătrîne" ale unui Arbure Campodux. Redactat în latineşte, manuscrisul, aflat întîmplător la curtea unui nobil polonez din Lemberg, ar fi fost încredinţat lui Petru Clănău, vel spătar al lui Ştefan cel Mare, pentru a-l transcrie şi traduce, ceea ce acesta ar fi făcut, la Vaslui, punîndu-şi semnătura şi sigiliul la 13 aprilie 1495. Izvodul, care se întemeiază într-o măsură pe

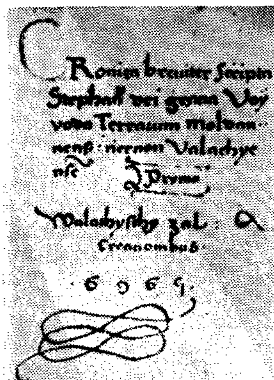
Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor al lui D. Cantemir, vorbește cu seninătate despre o republică aristocratică pe meleagurile noastre, în secolul al III-lea, pomenește de consuli, prefecți, senat, de un consiliu suprem compus din oameni bătrîni, de o administrație civilă separată de aceea militară. Este evocată chiar și lupta din Codrul Cosminului, întîmplată la 1497 — deși izvodul fusese redactat, se pretindea, la 1495. Limba, de o arhaitate imposibilă, bizară, e o construcție artificială, folosindu-se de materialul lingvistic din operele lui D. Cantemir și de unele sugestii din gramatica lui Gh. Săulescu, care a și fost suspectat ca autor al cronicii. Dubiul a stăruit încă asupra paternității falsului izvod, care a fost atribuit fie lui Antohi și Constandin Sion ⟨10⟩, fie lui Antohi și Costache ⟨11⟩ ori lui Costache Sion, secondat de ceilalți doi frați ⟨13⟩. S-a stabilit că această cronică a fost precedată de falsificarea unui număr de documente sionești între anii 1838 și 1845. Urma deci că ar fi fost elaborat în realitate de pe la 1845 pînă către 1856. Oricum, plăsmuirea — a documentelor și a izvodului — chiar dacă scandaloasă, era îndrăzneață. Neamului Sion i se imaginează o obîrșie falnică; potrivit legendei, sioneștii ar fi descins nu din răzeși, cum era de fapt, ci dintr-un han tătar refugiat pe plaiurile românești în timpul lui Ștefan cel Mare. Atît documentele cît și izvodul (numit și *Izvodul lui Clănău)* au fost zămislite de imaginația unui mitoman.

— *Fragment istoric scris în vechea limbă română din 1495*, Iași, Tip. Albinei, 1856; *Izvodul spătarului Clănău* (publ. Gr. I. Lahovary), RR, I, 1861, *547—574*.

— 1. Gr. I. Lahovary, *Despre Izvodul spătarului Clănău*, RR, I, 1861, *533—546*; 2. Melchisedec, *Chronica Hușilor*, *15—20*; 3. Pop, *Conspect*, I, *39—40*; 4. Gh. Săulescu, *Glosariul Cronicii lui Huru tradusă de spatariul Clănău*, BUR, III, 1881, *392—408*; 5. A. I. Phillippide, *Cronica lui Hur*, CL, XVI, 1882, 7; 6. Gr. Tocilescu, *Izvodul spătarului Clănău sau Cronica lui „Arbure Campodux" numită și a lui Huru*, RIAF, II, 1885, vol. IV; 7. A. Densușianu, *Ist. lit.*, *157—159*; 8. Gh. Ghibănescu, *O vizită la Brătești și familia Sioneștilor*, ROM, XXXI, 1887, 28 mai — 9 iulie; 9. Gh. Ghibănescu, *O serie de documente falșe în legătură cu Cronica lui Huru*, GLZ, I, 1888, 11; 10. Gh. Ghibănescu, *Epilogul Izvodului lui Clănău*, URC, XVII, 1891, *353—372*; 11. I. Tanoviceanu, *Probe nouă de falșitatea Izvodului lui Clănău*, A, III, 1892, 8, 9; 12. Alexandru Papadopol-Calimah, *Notiță despre Cronica lui Hur*, CL, XVII, 1883, 4; 13. Cioculescu, *Varietăți*, *149—153*, *167—168*.

F. F.

CRONICA MOLDO-GERMANĂ [Cronica scrisă pe scurt a lui Ștefan, din mila lui Dumnezeu voievod al țărilor Moldovei și Valahiei], versiune scrisă în limba germană a cronicii oficiale a lui Ștefan cel Mare. Expune evenimente din istoria Moldovei, petrecute între anii 1457—1499. Textul german a fost descoperit de istoricul polonez Olgierd Górka într-un manuscris miscelaneu din Biblioteca de Stat din München și a fost publicat pentru prima dată în 1931. Manuscrisul studiat de Górka a aparținut la sfîrșitul secolului al XV-lea umanistului — medic și istoric — Hartmann Schedel (1440—1514) din Nürnberg, interesat la acea dată de istoria țărilor române. Se presupune că Schedel a copiat un text în limba germană, ce servea ca mijloc de recomandare unei solii a lui Ștefan cel Mare, aflată la Nürnberg în căutarea unui medic dispus a călători în Moldova la

Domnitorul Ștefan cel Mare

cererea domnitorului. Prezența în oraș, în februarie 1502, a solilor Ulrich și Antonie este confirmată documentar, dar se crede că, pe drumul întoarcerii, solia a pierit împreună cu medicul Ioan Klingensporn și odată cu ea s-a pierdut originalul versiunii germane a cronicii lui Ștefan cel Mare. Un anonim sas aflat în slujba domnitorului Moldovei a realizat, probabil prin 1499, din ordinul voievodului, o prelucrare a cronicii de curte, în vederea trimiterii ei la Nürnberg. A existat o tentativă de identificare a autorului *Cronicii moldo-germane* cu pîrcălabul Hermann, însărcinat de Ștefan cel Mare în 1499 cu o misiune diplomatică în Polonia ⟨3⟩. După o altă opinie, între copia lui Schedel și originalul slavon ar fi existat o traducere latină intermediară aparținînd unui polonez, de unde și anumite tendințe polonofile ale textului ⟨7⟩. *Cronica moldo-germană* este cea mai veche copie a letopisețului scris la curtea lui Ștefan cel Mare începînd din a doua jumătate a secolului al XV-lea și reprezintă, alături de **Letopisețul de la Bistrița*, una din versiunile cele mai apropiate de originalul slavon necunoscut.

— *Cronica scrisă pe scurt a lui Ștefan, din mila lui Dumnezeu voievod al țărilor Moldovei și Valahiei*, tr. Emil Biedrzycki, în Olgierd Górka, *Cronica epocei lui Ștefan cel Mare (1457—1499)*, București, Imprimeria națională, 1937, *109—152*, reed. în I. C. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare. Versiunea germană a lui Schedel*, București, Casa școalelor, 1942, *33—70*, reed. în CSR, *28—37*.

— 1. Ion I. Nistor, *O nouă cronică asupra domniei lui Ștefan cel Mare*, CC, VI, 1929—1930, *484—485*; 2. N. Iorga, *Noua cronică germană a lui Ștefan cel Mare descoperită de d. O. Górka*, BCIR, IX, 1930, *185—195*; 3. Olgierd Górka, *Kronika czasów Stefana Wielkiego Moldawskiego (1457—1499)*,

Cracovia, 1931 ; ed. tr. Emil Biedrzycki, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1937 ; 4. P. P. Panaitescu, *Górka Olgierd, Kronika czasów Stefana Wielkiego Moldawskiego (1457—1499)*, RIR, I, 1931, fasc. 2 ; 5. R. Husz, *Die deutsche Chronik eines Bistritzers*, SV, LVI, 1933, *122—164* ; 6. Pascu, *Letop. mold., passim* ; 7. Chiţimia, *Probleme, 29—89* ; 8. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30—38* ; 9. Ciobanu, *Ist. lit., 86—91* ; 10. Panaitescu, *Contribuţii, 71—73, 125—153* ; 11. Piru, *Ist. lit.*, I, *19—24* ; 12. I. Lăudat, *Cronicile slavo-române din secolele XV şi XVI*, AUI, ştiinţe sociale, t. VII, 1961 ; 13. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *35—37* ; 14. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 45—46* ; 15. *Ist. lit.*, I, *258—261* ; 16. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *73—75* ; 17. Ştefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, XCIII, 1975, 1—2 ; 18. Cătălina Velculescu, *Legende : reflexe în istoriografie*, RITL, XXVII, 1978, 1.

R. Ş.

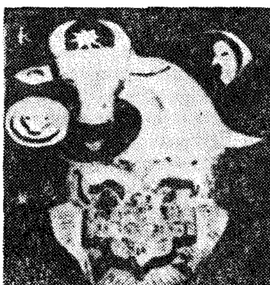
CRONICA MOLDO-POLONĂ [Descrierea cronicii despre Ţara Moldovei şi despre domnii ei, cum au venit mai întîi românii în Ţara Moldovei şi cine a fost primul lor domn sau voievod, de la anul întîi de la facerea lumii 6860, iar de la naşterea Domnului 1352], prelucrare în limba polonă a cronicii scrise la curtea lui Ştefan cel Mare şi a analelor ulterioare acesteia, după o versiune apropiată **Letopiseţului de la Putna*. *Cronica moldo-polonă* cuprinde traducerea letopiseţului ţării dintre anii 1352—1552, la care autorul adaugă informaţii pînă la 1564 şi o anexă privind împărţirea administrativă şi dregătoriile din Moldova în secolul al XVI-lea. Cronica a fost publicată pentru prima dată de istoricul polonez K. W. Wojcicki, la 1844, în „Biblioteca vechilor scriitori poloni". S-a încercat identificarea autorului *Cronicii moldo-polone* cu Augustin Aichinger, unul dintre polonezii stabiliţi la curtea domnitorului Alexandru Lăpuşneanu, cunoscător al limbii române ⟨1⟩, apoi cu Nicolae Brzeski, trimis diplomatic al regelui polon Sigismund II August în Turcia. Se crede că, aflat în 1566 în trecere spre Poartă şi reţinut în mod abuziv de Alexandru Lăpuşneanu timp de cîteva luni la curtea din Iaşi, N. Brzeski ar fi prelucrat aici un letopiseţ al ţării ⟨4⟩. După o altă ipoteză, el ar fi căpătat în răstimpul şederii la Iaşi textul *Cronicii moldo-polone*, oferit de un polonez aflat în serviciul domnitorului român ⟨9, 14⟩. În manuscrisul solului polon, letopiseţul Moldovei este precedat de traducerea poloneză a cronicii ienicerului sîrb Mihail Constantinovici din Ostroviţa. Uneori, autorul *Cronicii moldo-polone* a intervenit şi în textul anterior anului 1552, prezentînd în spirit filopolon evenimente ca victoria lui Ştefan cel Mare de la Codrul Cosminului (1497) sau înfrîngerea lui Petru Rareş la Obertyn (1531).

— *Descrierea cronicii despre Ţara Moldovei şi despre domnii ei, cum au venit mai întîi românii în Ţara Moldovei şi cine a fost primul lor domn sau voievod, de la anul întîi de la facerea lumii 6860, iar de la naşterea Domnului 1352*, în B. P. Hasdeu, *Cronica cea mai veche a Moldovei*, AIR, III, 1867, în Bogdan, *Vechile cronice, 173—183, 223—233*, în Bogdan, *Cronice inedite, 119—134*, reed. în CSR, *167—187*.

— 1. B. P. Hasdeu, *Cronica cea mai veche a Moldovei*, AIR, III, 1867 ; 2. Bogdan, *Vechile cronice, 42—61, 104—139, 284—290* ; 3. Bogdan, *Cronice inedite, 103—118, 135—137* ; 4. Bogdan, *Scrieri, 302—315, 346—372, 398—406* ; 5. Sbiera, *Mişcări, 166—167* ; 6. Ştefan Orăşanu, *Ceva despre cronicele Moldovei*, CL, XXXI, 1897, 6, 7 ; 7. Iorga, *Ist. lit.*, I, *158—160* ; 8. Minea, *Letopiseţele, passim* ; 9. Panaitescu, *Cronica moldo-polonă*, RIR, I, 1931, fasc. 2 ; 10. Pascu, *Letop. mold., passim* ; 11. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30—38* ; 12. Ciobanu, *Ist. lit., 98—99* ; 13. Panaitescu, *Contribuţii, 71—73, 125—153* ; 14. P. P. Panaitescu, *Cronica moldo-polonă*, CSR, *164—167* ; 15. Piru, *Ist. lit.*, I, *19—24* ; 16. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *37—38* ; 17. I. Lăudat, *Cronicile slavo-române din secolele XV şi XVI*, AUI, ştiinţe sociale, t. VII, 1961 ; 18. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 48—49* ; 19. *Ist. lit.*, I, *258—261* ; 20. Mihăilă, *Contribuţii, 104—163* ; 21. Chiţimia, *Probleme, 24—25* ; 22. Ştefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, XCIII, 1975, 1—2.

R. Ş.

CRONICA MOLDO-RUSĂ [Povestire pe scurt despre domnii Moldovei de cînd s-a început Ţara Moldovei, în anul 6867 (1359)], versiune a cronicii scrise la curtea lui Ştefan cel Mare. Descoperită într-o compilaţie de cronici ruseşti — *Voskresenskaia letopis'* — alcătuită între anii 1530—1550, *Cronica moldo-rusă* a fost editată întîi la Petersburg, în *Letopis' russkaia Voskresenskogo spiska* (1793—1794) şi reeditată apoi în *Polnoe sobranie russkih letopisei* (1856). S-a presupus că textul cronicii, inclus ulterior în corpurile letopiseţelor ruseşti, circula la curtea marelui cneaz al Moscovei Ivan al III-lea, înrudit prin alianţă cu Ştefan cel Mare ⟨1, 2, 16⟩. Este mai probabil însă ca această variantă a cronicii lui Ştefan cel Mare să fi ajuns în Rusia ceva mai tîrziu, în cursul primei jumătăţi a secolului al XVI-lea ⟨9, 12, 19⟩. Textul cu caracter istoric propriu-zis, relatînd evenimente de la întemeierea Moldovei pînă la 1504, reprezintă un rezumat al analelor moldoveneşti, într-o redacţie apropiată celei a **Letopiseţului de la Putna* şi ocupă doar o treime din întreaga întindere a cronicii. Particularitatea *Cronicii moldo-ruse* o constituie prezenţa, la începutul ei, a două legende privind originea românilor şi întemeierea Ţării Moldovei. În istoria eponimă despre fraţii Roman şi Vlahata s-au transmis cele mai vechi ecouri asupra originii latine a românilor. Legenda heraldică a vînării zimbrului şi a „descălecării" lui Dragoş în Moldova a fost preluată din tradiţia orală şi de cronicarii Gr. Ureche, M. Costin, precum şi de D. Cantemir.

Stema Moldovei

— *Povestire pe scurt despre domnii Moldovei de cînd s-a început Ţara Moldovei, în anul 6867 (1359)*, în Bogdan, *Vechile cronice, 185—189, 235—239*, reed. în CSR, *154—161*.

— 1. Bogdan, *Vechile cronice, 62—68, 104—139* ; 2. Bogdan, *Scrieri, 316—320, 346—372* ; 3. Ştefan Orăşanu, *Ceva despre cronicele Moldovei*, CL, XXXI, 1897, 6, 7 ; 4. D. Onciul, *„Papa Formosus" în tradiţia noastră istorică*, OM, *620—631* ; 5. N. Iorga, *Cîteva note despre cronicele şi tradiţia noastră istorică*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXIII, 1910—1911 ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, *160—161* ; 7. Minea, *Letopiseţele, passim* ; 8. Pascu, *Letop. mold., passim* ; 9. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30—38* ; 10. Ciobanu, *Ist. lit., 99—101* ; 11. Panaitescu, *Contribuţii, 71—73, 125—153* ; 12. P. P. Panaitescu, *Cronica moldo-rusă*, CSR, *152—154* ; 13. Piru, *Ist. lit.*, I, *19—24* ; 14. I. Lăudat, *Cronicile slavo-române din secolele XV şi XVI*, AUI, ştiinţe sociale, t. VII, 1961 ; 15. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *37* ; 16. A. V. Boldur, *Cronica slavo-moldovenească din cuprinsul Letopisei ruse Voskresenski*, STD, XVI, 1963, 5 ; 17. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 47—48* ; 18. *Ist. lit.*, I, *258—261* ; 19. Mihăilă, *Contribuţii, 104—163* ; 20. Ivascu, *Ist. lit.*, I, *73—75* ; 21. Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor*, I, Bucureşti, Minerva, 1975, *101—109* ; 22. Ştefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, XCIII, 1975, 1—2 ; 23. Cătălina Velculescu, *Legende : reflexe în istoriografie*, RITL, XXVII, 1978, 1.

R. Ş.

CRONICA SCRISĂ PE SCURT A LUI ŞTEFAN, DIN MILA LUI DUMNEZEU VOIEVOD AL ŢĂRILOR MOLDOVEI ŞI VALAHIEI v. **Cronica moldo-germană.**

CRUPENSCHI, Grigore (? — 1850), poet. Cele mai frumoase nădejdi se legaseră, la un moment dat, de înzestrarea literară a lui **C.** Dar acest ofiţer, avansat pînă la gradul de colonel, nu a perseverat, scriind cu totul sporadic, pînă la 1839—1840. M. Kogălniceanu îi atribuia chiar geniu, convins că el ar putea să devină, numai să vrea, întîiul nostru poet. În epocă, opinia nu e singulară, de vreme ce un străin, F. Colson, consemna, despre acelaşi **C.**, că ar fi fost renumit pentru talentul său poetic. Nu e un lucru obiş-

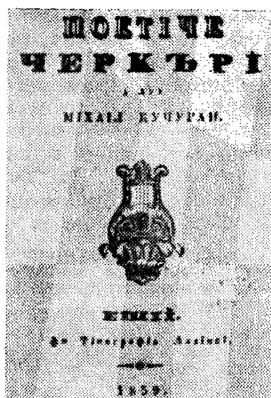
nuit ca un asemenea renume să se bizuie doar pe cele cîteva poezii care au apărut în reviste ca „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și „Curier de ambe sexe". E vorba de două imitații, după Lamartine (*Crucea*) și după A. Chénier (*Bolnavul*), precum și de o elegie, *Muma la mormîntul fiului său*. **C.** e un elegiac, versurile, nu numai armonioase, dar și profunde ca simțire poetică, au o muzicalitate discretă, cu unele izbucniri dramatice, de retorism romantic. **C.** este și autorul unei fiziologii (*Femeia frumușică*), o schiță concentrată și caustică, zugrăvind lucid și cu un sarcasm amar, de misogin, un răspîndit ipochimen, femeia cochetă, și moravurile sale. Cu o înzestrare aleasă, **C.** ar fi putut deveni un remarcabil poet și scriitor.

— *[Poezii]*, CAS, I, 1836, 1, 12, FMIL, II, 1839, 50, III, 1840, 26 ; *Femeia frumușică*, CAS, I, 1836, 15.

— 1. Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, *250—251* ; 2. G. Bogdan-Duică, *Poetul Gr. Crupenschi*, T, LII, 1921, 1—2 ; 3. *[Notă biografică]*, DML, II, *237* ; 4. Cornea, *Originile*, *594*.

F. F.

CUCIURAN, Mihail (15.XI.1819, Botoșani — 5.V. 1844, Fălticeni), poet. Dintr-o familie de boieri, **C.** a învățat în casa părintească, cu pedagogul G. de Duchet, și la gimnaziile din Pesta (unde l-a avut profesor pe Pavel Vasici) și Cernăuți. În 1837, era pregătit să pornească spre Germania, pentru desăvîrșirea studiilor, dar boala tatălui l-a silit să se întoarcă la Botoșani. Domnitorul Mihail Sturdza îl numește asesor la tribunalul județului Neamț, post pe care poetul îl refuză, căci era ocupat de prietenul său Al. Russo. Este numit în aceeași funcție la tribunalul din Suceava. Primește titlul de comis. Moare foarte tînăr, din pricina unei boli de piept.

Cele cîteva poezii adunate în volumul *Poetice cercări* (1839) au fost reproduse și în revistele epocii : „Albina românească", „Alăuta românească", „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Aceleași versuri au reapărut în 1840 în volumul *Poezii*, care cuprinde însă și unele inedite. Lipsit de inventivitate verbală, într-un stil incolor, **C.** ataca temele epocii, lamartinizînd vizibil în *Toamna* și *Seara la Ceahlău*, cultivînd — după poetul francez — contrastul romantic între armonia naturii și zbuciumul sufletesc al celui despărțit de iubită. **C.** preia „rugăciunea" (*Rugăciunea de seară a unui păstor*), cu numeroase elemente preromantice. Ca și B. P. Mumuleanu și după modelul englezului J. Thomson, **C.** scrie o poezie a anotimpurilor. Evocarea naturii se face totuși în notele ei foarte generale, respectînd convențiile poeziei clasice (așa cum apăreau ele la J. Delille, în poezia înserării, și în toată lirica naturii din secolul al XVIII-lea). Eho, zefirul, privighetoarea, pîrîul, cîntecul păstorului sînt elemente nelipsite ale cadrului. **C.** cultivă, după moda vremii, poezia „ruinurilor" (*O noapte pe ruinele cetății Neamț*), imprimînd meditației un accentuat caracter patriotic. Gr. Alexandrescu, pe care unele versuri îl amintesc, îi va fi servit de model. Poetul plînge pe țărîna strămoșească și cîntă „bărbăția" trecutelor vremi pentru a trezi mîndria urmașilor. Lipsește, însă, la **C.**, meditația asupra timpului nimicitor, care imprima elegiei lui V. Cîrlova (*Ruinurile Tîrgoviștii*) accentul ei liric specific. Ecouri ale pastoralei, frecvente în poezia lui **C.**, apar și în *O noapte pe ruinele cetății Neamț*, care se deschide printr-un tablou idilic al înserării, cu reminiscențe din *Zburătorul* lui I. Heliade-Rădulescu. Poezia răspunde, ca și o alta, închinată *Iubitelor umbre de la Războieni*, liniilor programatice recomandate literaturii naționale de „Dacia literară". Scriitorul îl prețuia pe C. Negruzzi, era bun prieten cu Al. Russo și V. Alecsandri și ideile lor nu-i puteau rămîne străine. **C.** mai evocă, cu destulă delicatețe a simțirii, dar într-un limbaj plat și lipsit de fluență, despărțirea de o iubită „albă precum crinul", cu „coame unduioase" și „chip îngeresc", retragerea în singurătate (*Pavilionul romantic*) și așteptarea morții (*Către moarte*). După modelul altor poeți ai timpului (Mumuleanu, Heliade), **C.** încearcă și „caracterul", schițînd portretul *Poetului* lipsit de talent și al *Ipocritului* cucernic, a cărui josnicie sufletească contrastează cu icoanele și odoarele sfinte de care se înconjoară. De la **C.** a rămas o singură bucată în proză, legenda *Piatra Corbului*, publicată în „Propășirea", relatare fidelă a unei povestiri aflate de la un bătrîn, într-o excursie. Aceeași legendă a servit ca punct de plecare și pentru Russo, în *Piatra Corbului*.

— *Poetice cercări*, Iași, Tip. Albinei, 1839 ; *Poezii*, Iași, Cantora Daciei literare, 1840 ; *[Poezii]*, MHC, *90—99*.

— 1. Russo, *Scrieri*, *343—345* ; 2. Călinescu, *Ist. lit.*, *158—159* ; 3. Popovici, *Romant. rom.*, *367—370* ; 4. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 5. *Ist. lit.*, II, *586—587* ; 6. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim* ; 7. Cornea, *Originile*, *594—595*, *699*.

S. C.

CUGETAREA, jurnal politic și literar, bisăptămînal, apărut la București între 18 octombrie și 23 octombrie 1865. Toma I. Stoenescu, proprietar și administrator, avea încuviințarea de imprimare din iulie, dar foaia, în redactarea violentului gazetar politic care a fost Pantazi Ghica, nu poate să apară decît la 18 octombrie 1865. Un decret de suprimare, emis cu șase zile mai tîrziu, curma apariția ziarului, motivul fiind criticile adresate guvernului de C. A. Rosetti, chiar din primul număr. P. Ghica, experimentat redactor de gazetă, a știut să obțină colaborarea unor publiciști redutabili. Printre ei, în afară de C. A. Rosetti, figurau Iacob Negruzzi și P. P. Carp, ambii trimițîndu-și articolele de la Iași, precum și I. A. Geanoglu și V. Boerescu. P. Ghica scrie, în afară de lungi editoriale, o *Revistă interioară*, *Cronica săptămînii* și foiletonul *Un tînăr care a pătimit multe*, nuvelă picarescă, surprinzînd cu ascuțime peisajul social al epocii. La rubrica de varietăți, în numărul 3, se insera o scrisoare deschisă adresată lui B. P. Hasdeu de un Petrachi Bătăușul, pseudonim sub care se ascundea P. P. Carp. Ținta acestor rînduri ironice era *Ion Vodă cel Cumplit*, operă în care Hasdeu încerca să șteargă limitele dintre știință și artă, introducînd totodată în subtext idei democratice. Viitorul lider conservator contestă vehement monografia sub aceste două aspecte. I. Negruzzi iscălea cu literele XYZ, frecvent folosite de el și în alte ocazii, o cronică cvasiumoristică, înregistrînd cu un ochi critic realități ale vieții mondene și politice din Iași.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *159* ; 2. Ciocules-cu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *179—180*.

R. Z.

CUGETAREA, revistă literară care a apărut la Botoșani, o dată pe lună, între 15 aprilie 1899 și 21 martie 1900. **C.** este una din bunele publicații perio-

dice apărute spre sfîrșitul secolului trecut în micile orașe de provincie. Foaia se subintitula „literară, științifică" și, de la numărul dublu 8—9, „literară, științifică și socială", dar nu a publicat texte științifice. Proprietar, director, redactor și secretar de redacție era poetul A. Lecu, care nu era altul decît Alexandru Șmelț, farmacistul urbei. Se poate presupune, în mod îndreptățit, și faptul că politicește C. depindea de liberali și, mai precis, chiar de „generoși", din moment ce în numărul 16—17 I. Nădejde semna un amplu articol intitulat *Program de muncă*. Articolul cuprindea un program de înfăptuiri culturale și literare, aplicabil desigur la Botoșani, dar cu un caracter mai general. Se recomanda înființarea de cercuri culturale, biblioteci și teatru, reviste serioase și de bun nivel artistic. De fapt, chiar editorialul publicat în numărul 1, *Gîndul nostru*, susținea aceeași idee a ridicării provinciei din punct de vedere intelectual, în afara politicii, prin literatură și știință. Interesante și noi sînt ideile dintr-un articol semnat C. Ghe-n (C. Gheorghian), *Teatrul la noi*, în care se cerea înființarea de teatre „populare", accesibile maselor, cu un repertoriu de calitate, „naturalist și contemporan". Literatura publicată, în bună parte, provine de la autori botoșăneni. Versuri dădeau Corneliu Botez, Raul Stavri, I. Păun-Pincio și A. Șmelț. Tot Șmelț scria și proză, reușită îmbinare de sentimentalism și ironie, alături de V. G. Morțun, Corneliu Botez și Victor Miclescu. Un W. Ș. traducea din Baudelaire (*Une gravure fantastique, La Mort des amants*), iar din Turgheniev se tălmăcea o nuvelă sub titlul *Borșul*. Poetul Dimitrie Anghel, așa cum se înțelege dintr-un răspuns publicat în revistă la *Poșta redacției*, era prieten din copilărie cu A. Șmelț. Dealtfel D. Anghel trimite și versuri, mai întîi cunoscuta lui poezie *În grădină*, și apoi o alta, intitulată tot *În grădină*, scrisă sub impresia unei vizite făcute în grădina Pincio din Roma. Mai colaborează și Alceu Urechia cu proză umoristică. Se publică folclor, cules de un Gh. Lucinescu, din nordul Moldovei.

R. Z.

CUGLER-PONI, Matilda (2.IV.1851, Iași — 9.IX. 1931, Iași), scriitoare. S-a născut în familia arhitectului austriac Carol von Cugler, stabilit în România și devenit cetățean român. C.-P. a primit o educație îngrijită, de la mama ei, desăvîrșită apoi prin lecturi bogate din literaturile franceză, germană, italiană și română. Căsătorită cu filologul V. Burlă în 1872, s-a recăsătorit patru ani mai tîrziu cu chimistul P. Poni. A debutat cu versuri, în 1867, la „Convorbiri literare", unde a publicat pînă în 1892, colaborînd și la alte reviste, precum „Familia", „Columna lui Traian", „Literatorul", „Viața românească".

În cea mai mare parte a poeziilor scrise de C.-P. predomină lirismul. Frecvente sînt jalea, „dorul nemărginit", generate de plecarea ori necredința iubitului. Motivul iubitei părăsite revine deseori în versurile ei, care își au izvorul cu deosebire în stările de tristețe. Cuplul nefericit se întîlnește și în baladele de tip romantic, precum *O poveste, Călătorul, Ucigașul*. Fie pentru a reliefa contrastul dintre sentimentele proprii și stările naturii, fie pentru a sublinia concordanța lor, C.-P. preferă cadrul anotimpurilor reci și mohorîte. Influențat de tehnica lui H. Heine, lirismul ei are multe puncte comune cu acela al altor poeți de la Junimea, ca Th. Șerbănescu, D. Petrino, M. D. Cornea, bucurîndu-se de o largă răspîndire, pînă la impunerea poeziei lui M. Eminescu. Motivele banale și simbolurile șterse, ca și limbajul fără strălucire și incorectitudinile prozodice scad însă mult din valoarea poeziilor ei. Altfel, C.-P. versifică relativ ușor și într-o limbă lipsită de stridențe neologice.

C.-P. a scris sub influența naturalismului și scurte povestiri, cu subiecte inspirate din lumea cartierelor mărginașe și cu personaje caracteristice: vagabonzi, meseriași mărunți, mici negustori. Dramele acestora sînt urmărite cu excesivă simpatie, încît sentimentalismul devine covîrșitor, stingherind cursul firesc al evenimentelor. La aceasta contribuie și exagerata tendință moralizatoare, în care exaltarea virtuții înlocuiește adevărul vieții (*Sfîntul Nicolae*). Uneori, însă, scriitoarea descrie cu finețe particularități ale reacțiilor copilului (*O minune*), ori înfățișează cu umor blînd psihologia vagabondului (*Un om ferícit*).

Comedia într-un act *Un tutor* este una din cele mai reușite lucrări ale scriitoarei. Comicul de situație se desfășoară în scene vioaie, în care apar caractere îngrijit lucrate și nuanțate ca psihologie. Cuplurile clasice de îndrăgostiți stăpîn-stăpînă (Leonora și Redeanu) și servitor-servitoare (Rarița și Ioniță) schimbă replici care au naturalețe și aplomb.

— *Poezii*, Iași, Goldner, 1874 ; ed. 2, București, Socec, 1885 ; *Un tutor*, Oradea, Tip. Hollósy, 1881 ; ed. 2, Brașov, Ciurcu, 1914 ; *Din timpuri grele*, ROM, XXVIII, 1884, 20 iunie ; ***Fata stolerului***, Sibiu, Institutul tipografic, 1884 ; ed. 2, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 ; ***Un flăcău bătrîn***, VN, II, 1885, 403 ; ***Sfîntul Nicolae***, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Poezii*, Iași, Șaraga, [1895] ; ***Povestiri adevărate***, București, Cartea românească ; ***Poezii***, București, Casa școalelor, 1927 ; *[Poezii]*, în PROR, II, *349—351*, PRC, II, *441—444* ; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Ion Nuță, Iași, Junimea, 1971 ; ***Un portret al lui Eminescu*** (publ. D. Ivănescu), CL, 1975, 2.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *119—122* ; 2. Matilda Cugler-Poni, *[Scrisoare către I. Slavici]*, SDL, III, *230* ; 3. Maiorescu, *Critice*, I, *188—189* ; 4. D' Artanian, *„Poezii" de d-na Matilda Cugler-Poni*, RELI, VI, 1885, 25 ; 5. A. D. Xenopol, *Noutăți literare*, VN, II, 1885, 381 ; 6. *Doamna Matilda Poni*, DC, I, 1896, 3 ; 7. Teodor A. Naum, *Matilda Cugler Poni*, DR, VII, 1931—1933 ; 8. Dafin, *Figuri*, III, *58—62* ; 9. Gherghel, *Goethe*, *68* ; 10. Iorga, *Oameni*, III, *346—347* ; 11. C. Gerota, *O uitată figură convorbiristă*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 12. G. Călinescu, *Știri despre Maiorescu și contimporanii săi : Bonifaciu Florescu, Ion Pop Florantin și Matilda Cugler*, JL, I, 1939, 2 ; 13. Călinescu, *Ist. lit.*, *367—368* ; 14. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *190* ; 15. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 16. Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895*, SIL, *161—162, 172* ; 17. A. Pop, *Noi contribuții*, *325—326* ; 18. Aurel Leon, *Umbre*, II, Iași, Junimea, 1972, *5—11* ; 19. *Ist. lit.*, III, *48—49* ; 20. Horst Fassel, *Zwischen zwei Sprachen. Unveröfentliche Gedichte von Mathilde Kugler-Poni*, VK, XXVI, 1974, 12 ; 21. *[Documente. Scrisori]*, DCM, II, *82—91*.

D. M.

CULTURA, revistă de literatură și știință care a apărut la Iași la 5 iunie și 17 iulie 1883. Redactor a fost poetul N. Beldiceanu și revista apare, probabil, în urma rupturii survenite între el și cercul ieșean al junimiștilor. *Introducerea*, publicată în primul număr și scrisă fără îndoială de poetul-arheolog, îl arată obosit de politica practicată atunci la noi, atras în schimb de știință și literatură. C. păstrează în paginile sale cîteva din articolele de arheologie sau de istorie a evenimentelor din Moldova anului 1848, precum și un lung eseu intitulat *Timpuri haotice*, scrise toate de N. Beldiceanu. Tot el publica și versuri. Mai colaborau profesorul junimist V. Burlă, cu o cercetare etimologică din seria celor care produceau panică în ședințele Junimii, Gh. Sion Gherey, care publica documente culese din presa franceză

și germană, relative la anul 1821, și Gavriil Musicescu, acesta cu un studiu despre psaltichie. Scurta perioadă de apariție a revistei nu i-a permis lui N. Beldiceanu să-și vadă intențiile realizate. Este însă evident, din parcurgerea celor două numere, că simpatiile politice ale poetului începeau să se îndrepte spre cercurile socialiste.

R. Z.

CURIER DE AMBE SEXE, revistă literară și culturală apărută la București între 1837 și 1847, redactată și editată de I. Heliade-Rădulescu. A înlocuit o altă revistă a lui Heliade, „Gazeta Teatrului Național". **C. de a. s.** (primul titlu : „Curier de ambe sexele"), deși anunțat ca bilunar, a avut o apariție neregulată : în zece ani au ieșit cinci „perioduri" a cîte 24 de numere. În ultimul „period", alfabetul de tranziție este înlocuit cu cel latin. Între 1862 și 1864, Heliade a reeditat, cu puține modificări, cele cinci volume apărute.

Precursor al presei literare românești, **C. de a. s.** a fost proiectat ca o revistă-magazin care să alterneze o ediție pentru bărbați (literatură, articole despre politică, industrie, economie) cu alta pentru femei (sfaturi gospodărești și pedagogice, povestiri religioase și moralizatoare). Fără a pune în aplicare separarea anunțată, **C. de a. s.** a fost, în primii ani, o publicație eterogenă, pentru cele mai diverse gusturi și categorii de cititori. Foiletoane, nuvele și povestiri melodramatice, traduse din revistele străine, fără o preocupare evidentă pentru selecție, se amestecau cu lucrări originale de valoare și cu transpuneri din mari scriitori străini. Scopul revistei — „a servi de arhivă la istoria literaturei și limbei noastre" — apare mai clar în ultimii ani și este formulat explicit cu prilejul reeditării. Ca și „Curierul românesc", din care reproduce frecvent poezii și articole, **C. de a. s.** a urmărit, nu totdeauna consecvent, idealurile naționale înscrise în programul Societății literare (1827) și a fost una din principalele publicații care au participat la mișcarea de emancipare națională prin cultură. Orientarea revistei în problemele culturale poate fi recunoscută în articolele lui P. Iorgovici (tipărite postum), G. Barițiu, S. Marcovici, dar mai ales în acelea ale lui Heliade.

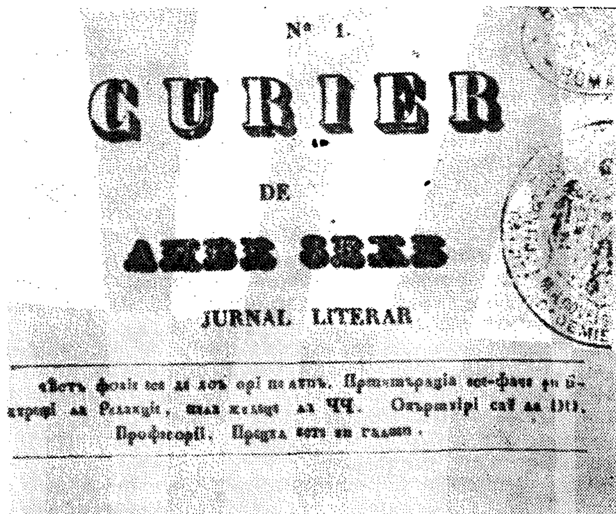
Exagerările lingvistice ale lui Heliade (după 1840), ca și conflictele sale personale cu fruntași ai vieții culturale din Muntenia au făcut ca revista să fie mai puțin reprezentativă pe plan literar. Absența lui Gr. Alexandrescu, C. Bolliac, I. Ghica, N. Bălcescu este compensată, în parte, de bogata și variata activitate a lui Heliade și de colaborarea frecventă a lui C. Negruzzi. Heliade apare cu cîteva titluri care l-au consacrat ca poet : balada *Zburătorul* (apărută și în „Curierul românesc"), *Căderea dracilor, Ingratul,* cîntul I din *Michaida.* Mai publică poezii D. Bolintineanu *(O fată tînără pe patul morții, Mihnea și baba),* Iancu Văcărescu, C. Aristia, iar dintre poeții moldoveni : Gh. Asachi, V. Alecsandri (poezii populare), Al. Donici. Pe lîngă poezii ocazionale, C. Negruzzi tipărește aici poemul *Aprodul Purice.* Tot el asigură, aproape exclusiv, partea de proză originală a revistei. În **C. de a. s.** au apărut nuvelele sale *Zoe, O alergare de cai* (publicată și în „Dacia literară"), *Au mai pățit-o și alții* (semnată cu pseudonimul Carlu Nervil), schița autobiografică *Cum am învățat românește.* Din „Dacia literară" este reprodusă nuvela *Alexandru Lăpușneanul.* Heliade scrie numeroase însemnări (unele iscălite numai I. E. și I. H.), precum și portretul satiric *Domnul Sarsailă autorul.*

Traducerile, cu excepția foiletoanelor fără interes literar luate din presa franceză, arată o netă preferință pentru literatura romantică. Heliade traduce din lirica lui Lamartine, Byron, Chateaubriand, iar C. Negruzzi tălmăcește din poeziile lui Pușkin, Hugo și din memoriile de călătorie ale lui Al. Dumas. După A. Chénier imită Gr. Crupenschi. Alături de romantici, cîțiva mari poeți clasici se află mereu în atenția lui Heliade, fie prin traduceri, fie prin succinte biografii : Hesiod, Pindar, Sappho, Eschil, Sofocle, Euripide, precum și Dante, Tasso, Ariosto. Mai apar scurte fragmente din scrierile lui Cervantes, Florian, Goethe (din convorbirile cu Eckermann). Dintre operele scriitorilor de mare succes în epocă, redactorul revistei traduce pasaje din George Sand, E. Bulwer-Lytton, E. Legouvé, M. Aycard.

Orientarea culturală și literară a **C. de a. s.** coincide, în bună parte, cu a celorlalte publicații ale lui Heliade. În revistă au apărut articolul său *Critica literară* și studiul *Paralelism între limba română și italiană,* au fost retipărite scrisorile sale către C. Negruzzi și P. Poenaru, apelul pentru o „Bibliotecă universală" de traduceri și de texte reprezentative care să ilustreze ideile culturale, estetice și literare ale lui Heliade. Lupta pentru o cultură națională (limba unitară, „purificată" de elemente nelatine, literatură originală sau traduceri, învățămînt sistematic, predat în limba română) se îmbină cu promovarea unei literaturi de factură romantică și a unor principii estetice clasiciste.

— 1. I. Eliad, *Programă,* CR, VIII, 1837, 1, reed. în PLR, I, *55 ;* 2. [I. Heliade-Rădulescu], *La cititori,* CAS, ed. 2, I, 1862, reed. în PLR, I, *56—58 ;* 3. Iorga, *Ist. lit. XIX,* I, *266—268 ;* 4. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 94—100 ;* 5. M. Vasilescu-Buzoianu, *Traducerile din limba franceză în „Curierul de ambe sexe",* București, 1936 ; 6. Al. Hanță, *Cînd a apărut „Curierul de ambe sexe" ?,* LCF, III, 1960, 4 ; 7. Mihai Zamfir, *Literatura „Curierului de ambe sexe",* AUB, științe sociale-filologie, t. XI, 1962 ; 8. Cornea, *Originile, 443—444, 453—454.*

L. V.

Nº 1.

CURIER

DE

AMBE SEXE

JURNAL LITERAR

CURIERUL BUCUREȘTILOR, cotidian politic și literar, apărut la București între 14 iulie 1875 și 17 martie 1876. Redactorul acestei gazete trebuie să fi fost Gr. H. Grandea, colaboratorul cel mai statornic, cu versuri, nuvele și articole politice. El își republică aici, în foileton, și romanul *Fulga.* De fapt, **C. B.** este o publicație de reluări, pentru care nu se indică sursa. De aceea, din partea „Convorbirilor literare" se primește o scrisoare, pe care **C. B.** o inserează cu o civilizată promptitudine. În scrisoare se atrage atenția că mai multe scrieri literare apărute în cotidianul bucureștean se tipăriseră mai întîi în revista

literară de la Iași. Este vorba de poeziile lui V. Alecsandri *Ghioaga lui Briar* sau *Noapte albă*, de proza aceluiași, publicată sub titlul *Din albumul unui bibliofil*, apoi de nuvele ale lui I. Slavici și de satirele lui I. Negruzzi. Dar **C. B.** republica și versurile lui D. Bolintineanu (din „Albina Pindului"), C. Bolliac, N. Rucăreanu, precum și studiul lui G. Vîrnav-Liteanu dedicat scrierilor teatrale ale lui V. Alecsandri. Materialul critic publicat este însă, fără nici o îndoială, original. Se analiza *Manualul vînătorului*[1] de C. C. Cornescu, apoi poema lui N. Rucăreanu *Vînătorul Carpaților* și cartea lui D. Gusti *Ritorică pentru tinerimea studioasă*. Despre N. Rucăreanu se nota, pe bună dreptate, că nu este poet, ci un iubitor de poezie cu oarecare simț estetic. Într-un articol de fond se analizează rolul jucat de N. Bălcescu în organizarea și desfășurarea revoluției de la 1848, folosindu-se mai ales informațiile furnizate de V. Alecsandri.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *163*.

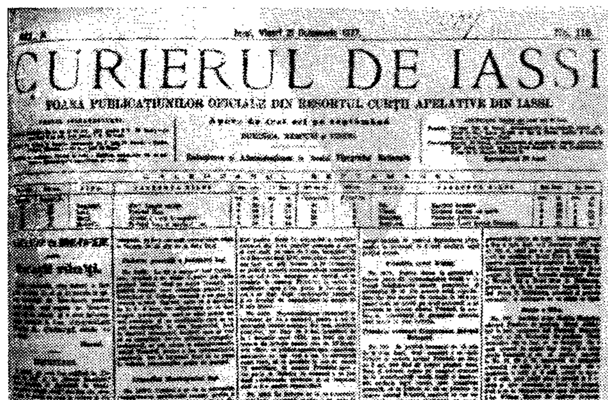
R. Z.

CURIERUL CAPITALEI, cotidian politic și literar care a apărut la București de la 5 septembrie 1883 pînă în ianuarie 1884. Numerele ieșite după 31 decembrie 1883, despre care „Resboiul" din 29 ianuarie 1884 dă informații, nu s-au păstrat. Directorul gazetei era G. A. Tacid, autor, sub pseudonimul Tall, de încercări literare fără valoare. Colaborau cu versuri D. Teleor, Mircea Demetriade și I. S. Spartali. D. Teleor (folosind anagrama Roelet) scria și proză umoristică, iar I. S. Spartali traducea din P. Zaccone, V. Hugo și Nathaniel Hawthorne *(Semnul din naștere)*. N. Bălcescu, D. Bolintineanu, I. D. Negulici și C. Bolliac erau pios comemorați în articole ce depășeau nivelul obișnuit al gazetăriei cotidiene. Remarcabil este și faptul că la 21 decembrie 1883, apărea articolul *Un poet*, dedicat lui M. Eminescu cu prilejul tipăririi versurilor în volum.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *164*.

R. Z.

CURIERUL DE IAȘI, ziar politic apărut la Iași din 31 martie 1868 pînă în septembrie 1884, mai întîi săptămînal, de la 5 octombrie 1869 de două ori pe săptămînă, de trei ori pe săptămînă din iulie 1870, din nou bisăptămînal între 26 aprilie și 14 noiembrie 1879 și apoi săptămînal pînă în septembrie 1884. **C. de I.** intra, probabil înainte de anul 1870, în sfera de influență a Junimii, din inițiativa lui Teodor Cerchez, administratorul Tipografiei societății Junimea, cu scopul de a se rentabiliza exploatarea mașinilor tipografice. Cînd editorul A. Bernard dădea faliment (în mai 1871), Th. Balassan, pînă atunci nu-

CURIERUL DE IASSI

FOAIA PUBLICAȚIUNILOR OFICIALE DIN RESORTUL CURȚII APELATIVE DIN IASSI

mai redactor, organizează o altă tipografie, preluînd și funcția de redactor responsabil al gazetei. N. Gane, I. Negruzzi și A. Stoianovici cumpără însă tipografia și îl înlătură de la conducerea ziarului pe Th. Balassan, alcătuind un comitet în care intrau A. D. Xenopol, A. Naum ș.a. În decembrie 1871 gazeta era condusă de Ioniță Scipione Bădescu, apoi din nou de Th. Balassan. În aprilie 1874, **C. de I.** devenea „foaia publicațiunilor oficiale din resortul Curții apelative din Iași", probabil în scopul obținerii unor subvenții de la Primăria orașului, publicînd rezumatele discuțiilor din ședințele Curții apelative și comunicatele legate de activitatea acestei instituții. Gazeta avea o „parte neoficială" cu rubrici de politică internă și externă, știri, comentarii ș.c.l., după obiceiul epocii, precum și o parte culturală, în care se publicau diverse scrieri literare, o cronică teatrală sau literară, cu caracter ocazional, note bibliografice etc. Colaborările literare erau întîmplătoare sau ilustrau un eveniment politic, o aniversare. Se publicau astfel nuvele de N. Gane, I. Negruzzi, I. Slavici, versuri date de Th. Șerbănescu, Șt. G. Vârgolici, știri sumare despre ședințele Junimii, anunțuri și mici cronici teatrale. La 1 ianuarie 1876, redacția anunța că urmărește îmbunătățirea conținutului gazetei, adică a părții neoficiale, și că va introduce cronici bilunare de literatură și teatru. După cîteva luni, sarcina de a realiza această mică reformă era preluată de M. Eminescu, probabil la sfîrșitul lunii mai, cînd în redactarea gazetei se poate observa o considerabilă îmbunătățire, nu numai stilistică, dar și a registrului de idei. Prezența lui M. Eminescu devine tot mai evidentă, chiar din primele numere ale lunii iunie, în toate rubricile aferente părții neoficiale, adică în articolele politice, economice, istorice, sociale, în scrierile referitoare la instrucțiunea publică, în rubricile *Diverse*, *Noutăți* și, înainte de toate, în cele „atingătoare" de partea propriu-zis literară. Poetul va publica în **C. de I.** nuvele, articole literare, cronici dramatice, note și recenzii și va reproduce din alte publicații articole în consonanță cu părerile lui politice. Semnătura sa nu va apare însă decît o singură dată, sub un comentariu de politică externă. În același timp cu Eminescu, colaborau la partea neoficială a gazetei încă doi redactori care semnau contribuțiile cu inițiale: L.C.G., răspunzînd mai mult de informațiile teatrale, și P.V.G. (Petru V. Grigoriu). Data la care încetează responsabilitatea redacțională a poetului nu se poate stabili cu precizie, deși se cunoaște textul scrisorii de demisie, urmare a unui conflict cu directorul tipografiei. Oricum, la mijlocul anului 1877, adică după un an de muncă neîntreruptă la **C. de I.**, M. Eminescu abandonează munca de redactor și cu încetul gazeta revine la vechiul aspect. Se va publica în continuare literatură junimistă, proză de I. Creangă și I. Slavici, apar versuri, multe de V. Alecsandri, și diverse articole consacrate vieții literare, dar gazeta pierduse mult, deoarece îi lipsea atmosfera de sinceră înflăcărare intelectuală, îi lipsea patima pentru adevăr și pentru polemica dezinteresată în jurul principiilor și a ideilor mari, pe care în puținul timp cît fusese redactor M. Eminescu le-a comunicat, odată cu fiecare rînd scris, cititorilor.

— 1. I. Scurtu, *Introducere* la M. Eminescu, *Scrieri*, I, *X—XI*; 2. Ioan S. Ionescu, *Povești. Anecdote. Impresii de călătorie. Excursiuni. Diverse*, Iași, Tip. Națională, 1905, *109—112*; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *166—167*; 4. Negruzzi, *Junimea*, *76—77*; 5. Călinescu, *Eminescu*, *256—257*; 6. Vianu, *Studii*, *212—213*; 7. Aug. Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, București, Editura Sport-Turism, 1978, *193—196*.

R. Z.

CURIERUL OLTENIEI, jurnal politic şi literar, săptămînal, care a apărut la Craiova cu intermitenţe (întreruperile fiind destul de mari), de la 7 iunie 1892. Apare şi după 1900. Director şi proprietar, dealtfel şi cel mai statornic redactor, a fost C. N. Iovipale, cu excepţia unor scurte perioade din anii 1894—1895, cînd direcţia este asigurată mai întîi de A.M. Eliescu şi apoi de un comitet de redacţie. Deşi în articolul-program din primul număr se sublinia independenţa politică a gazetei, **C. O.** era, de fapt, în slujba autorităţilor, fie ele de orice culoare politică. Din comitetul de redacţie au făcut parte Nae Constantinescu (prim-redactor), Iacob Vulcănescu, Theodor Sărulescu, poetul N. Burlănescu-Alin şi G. Al. Zamphirolu. Spre sfîrşitul secolului li s-a alăturat şi umoristul D. Marinescu-Marion. Oportunist şi neinteresant politiceşte, **C. O.** a făcut loc, în schimb, în paginile sale, unui bogat material literar, ilustrativ, în bună măsură, pentru viaţa culturală şi intelectuală din Craiova de la sfîrşitul secolului. Mănunchiul de poeţi olteni sau din Bucureşti care colaborau era format din P. Vulcan, N. Burlănescu-Alin, S. Ivanovici, G. Al. Zamphirolu, C. D. Vîlceanu (mai semna şi C. Dragu), I. Demetrescu-Ghiocel. S-au republicat şi versuri de Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, M. Eminescu, Veronica Micle şi Tr. Demetrescu, deşi acesta era într-o polemică înverşunată cu redactorii gazetei. P. Vulcan tipărea şi nuvele, ilizibile din cauza prolixităţii şi a unei fade romanţiozităţi. Lui N. Gane şi lui Tr. Demetrescu li se republicau, de asemenea, cîteva nuvele, iar P. Vulcan mai colabora cu basme şi versuri populare culese din Macedonia, cu lungi recenzii literare şi cu o încercare de istorie literară (*Bolintineanu şi Macedonele*). Sub pseudonimul Nacus, N. Constantinescu publica sumare cronici dramatice. S-a tradus, destul de îngrijit, din La Rochefoucauld, Lamartine, Goethe, Xavier de Maistre, Catulle Mendès, Zola, Tolstoi, Turgheniev. Din Baudelaire traduce Victor Antonescu *Chant d'automne* (1897) şi tot el publică prezentări documentate ale lui Maupassant şi H. Meilhac. Redacţia a editat din cînd în cînd şi cîte un supliment literar, intitulat fie „Curierul Olteniei literar" (între 28 iulie şi 19 noiembrie 1892), fie „Curierul literar" (la 3 octombrie 1892 şi 2 ianuarie 1894).

— 1. *[Program]*, CUO, I, 1892, 1 ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 171—172.

R. Z.

CURIERUL PRINCIPATELOR UNITE, publicaţie periodică politică şi literară apărută la Bucureşti, de două ori pe săptămînă, de la 10 mai pînă la 8 octombrie 1859. Oficios al autorităţilor, gazeta polemizează cu „Românul" lui C. A. Rosetti. Se tipărea şi publicistică literară, apar poezii şi „alte varietăţi". Un articol era dedicat folclorului autohton şi se intitula *Un bagatel*. Autorul pleacă, într-adevăr, de la un „bagatel", serbările „moşilor", pentru a ajunge la contribuţii serioase. Obiceiurile poporului — se afirmă —, datinile, tradiţiile, costumele şi jocul naţional, limba, poezia, cîntecele ţin de conştiinţa naţională şi sînt o dovadă a romanităţii noastre. Cu altă ocazie, se discută relaţia dintre politică şi literatură.

R. Z.

CURIERUL ROMÂN, cotidian politic şi literar care apare la Bucureşti de la 20 august pînă la 18 decembrie 1881. Ziarul îşi propune să cultive memoria lui I. Heliade-Rădulescu, în care scop cei doi redactori, G. Danielopolu şi Chr. Suliotis, obţin colaborarea lui I. I. Heliade-Rădulescu, fiul scriitorului, precum şi dreptul de a folosi denumirea cunoscutei gazete heliadiste. Cu numărul din 7 octombrie, I. I. Heliade retrăgîndu-se din redacţie, titlul devine „Curierul României", dar modificarea de nume nu schimbă nimic din orientarea şi conţinutul gazetei. În fiecare număr se republică versuri şi articole politice scrise de Heliade. Colaborau şi Scarlat Moscu, autor de studii literare fără însemnătate, iar începînd cu numărul 64, sub iniţialele N. P., Nicolae Petraşcu, care trimitea de la Bîrlad şi Tecuci primele lui versuri, printre care şi o odă către „umbra" lui Heliade.

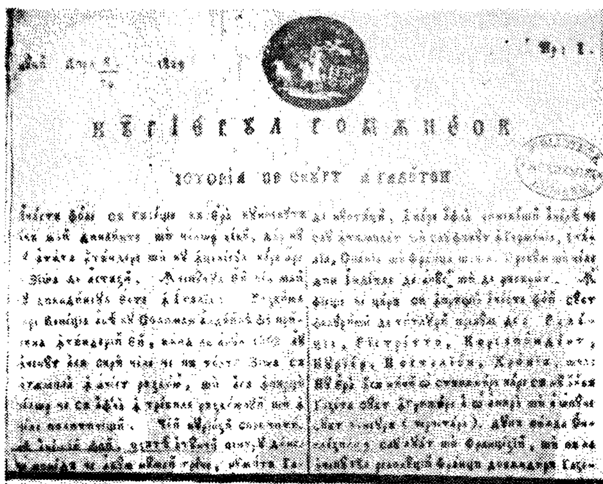
— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 173.

R. Z.

CURIERUL ROMÂN, gazetă politică şi literară, bisăptămînală, apărută la Botoşani, între 2 martie 1886 şi 26 august 1904, ca organ al partidului liberal. Datorită înclinaţiilor literare ale directorului său, I. S. Bădescu, **C. r.** a acordat un însemnat spaţiu beletristicii şi studiului ei. În cei aproape douăzeci de ani de apariţie, I. S. Bădescu a publicat aici numeroase poezii, în special de dragoste, cele mai multe semnate B. şi S. În paginile gazetei apar şi versuri de G. Coşbuc, St. O. Iosif, Cincinat Pavelescu, Gheorghe din Moldova, J. B. Hétrat, Th. D. Speranţia, L. Dauş, Corneliu Botez. De asemenea, au fost reproduse multe din poeziile lui M. Eminescu, faţă de care Bădescu a manifestat o preţuire deosebită. În ceea ce priveşte scrierile în proză, este vorba, adesea, de simple foiletoane ori nuvele fără valoare. În schimb, au apărut numeroase traduceri, unele sub semnătura lui I. S. Spartali, din operele lui P. Ronsard, Ch. Baudelaire, G. Courteline, Dickens, Dostoievski, Turgheniev, Paolo Mantegazza. În special după 1900, în coloanele **C. r.** au apărut multe articole de istorie literară, majoritatea scrise de Gh. Adamescu, despre M. Costin, M. Eminescu, I. Creangă, A. I. Odobescu sau amintiri despre C. Caragiali, D. Bolintineanu şi M. Eminescu.

D. M.

CURIERUL ROMÂNESC, gazetă politică, administrativă, culturală şi literară editată la Bucureşti de I. Heliade-Rădulescu, între 8 aprilie 1829 şi 19 aprilie 1848. A reapărut în 1859, sub titlul „Curierul român", dar a fost suprimată după cîteva numere. În 1828, după mai multe încercări eşuate, Dinicu Golescu obţine aprobarea din partea guvernatorului rus Pahlen pentru tipărirea unui ziar în limba română, anunţat, mai întîi, cu titlul „Curierul Bucureştilor". Cu întreruperi de cîteva luni (în 1833, 1839, 1841,

1847), publicaţia scoasă de Heliade (ajutat, la început, şi de C. Moroiu) a apărut săptămînal sau, în unele perioade, de două, trei şi chiar de patru ori pe săptămînă. **C. r.** (cu unele variaţii de titlu : „Curierul rumânesc", „Curier românesc", „Curierul român") a fost primul periodic românesc cu o apariţie de lungă durată. A fost redactat şi, în bună parte, scris de Heliade. Printre redactorii vremelnici ai gazetei figurează C. Bălăcescu, A. Popovici, I. D. Negulici. Ultimul a fost (octombrie 1845 — decembrie 1846) şi redactor principal, în lipsa lui Heliade, plecat în străinătate. Datorită lui Heliade şi principalilor săi colaboratori, **C. r.** a devenit, dintr-un ziar administrativ, cu conţinut informativ (hotărîri oficiale, ştiri politice şi militare), o publicaţie culturală cu o audienţă considerabilă în Muntenia, Moldova şi Ardeal. În paginile gazetei s-au reflectat principalele obiective ale programului cultural iluminist de emancipare a românilor, la care se angajase Heliade, alături de ceilalţi fruntaşi ai mişcării naţionale. **C. r.** a militat pentru reforme sociale care să înlăture abuzurile feudale, pentru dezvoltarea şi modernizarea învăţămîntului în limba română şi răspîndirea cunoştinţelor ştiinţifice elementare, pentru crearea unui teatru naţional. Aici au apărut articolele lui Heliade despre limba română literară şi despre rolul culturii în lupta pentru autonomie şi progres social (*Repede aruncătură de ochi asupra limbei şi începutului rumânilor*, 1832 ; *Soţietatea filarmonică*, 1834 ; scrisorile către C. Negruzzi, 1836, şi către P. Poenaru, 1839), precum şi articolele despre istoria patriei şi organizarea statului, scrise de S. Marcovici şi Gr. Pleşoianu. În **C. r.** au apărut şi articolele lui Teodor Diamant despre reformele sociale fourieriste. Fără a adera la aripa radicală a grupării care a pregătit revoluţia de la 1848, Heliade a făcut, totuşi, din **C. r.** un purtător de cuvînt al celor care cereau înnoiri democratice, invitînd colaboratorii (în 1847), indiferent de tendinţă, la o discuţie liberă, „pentru a se dezbate păreri şi a se afla adevărul".

Pînă la apariţia revistelor „Muzeu naţional", „Gazeta Teatrului Naţional" şi „Curier de ambe sexe", **C. r.** a fost, parţial, şi o revistă literară. Alături de Heliade, prezent în fiecare număr cu poezii, articole, însemnări sau tălmăciri, în **C. r.** apar Iancu Văcărescu, C. Bălăcescu, C. Caragiali, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, C. Bolliac, I. Catina, C. D. Aricescu, G. Baronzi ş.a. Aici au debutat, prezentaţi elogios de redactorul principal, V. Cîrlova (tipărit şi postum) şi Gr. Alexandrescu. Colaborarea multora dintre ei este, totuşi, sporadică. Contribuţia gazetei la promovarea literaturii autohtone şi la cultivarea limbii este reprezentată, în mare măsură, de activitatea de poet, prozator, traducător şi îndrumător literar a lui Heliade-Rădulescu. El publică, în primii ani, „lecţiile" sale de literatură, urmărind trezirea gustului pentru lectură şi formarea unui public pregătit să aprecieze operele literare după regulile esteticii. Atitudinea sa critică avea în vedere analiza versificaţiei, a stilului şi a limbii, „spre îndreptarea autorului". După 1838, renunţă, în genere, la critică, socotită inoportună, preferînd încurajarea fără rezerve a oricărei producţii literare, fie originală, fie traducere, care ar contribui la îmbogăţirea literaturii naţionale. Heliade a cultivat memoria unor cărturari sau scriitori români, prin tipărirea scrierilor lor în cuprinsul gazetei (B. P. Mumuleanu, V. Cîrlova) sau prin articole închinate vieţii şi operei lor (Paul Iorgovici, D. Ţichindeal, N. Văcărescu, Gh. Lazăr).

Traducerile ocupă un spaţiu considerabil în paginile **C. r.** Apar numeroase poezii de Lamartine (începînd din 1829), prima parte din *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes, după versiunea franceză a lui Florian, fabule de J.-P. Viennet şi A. Karr, fragmente din scrierile lui E. Bulwer-Lytton, Al. Dumas, M-me de Genlis, W. Scott, toate traduse de Heliade. Tot el, secondat de I. D. Negulici (traducător al lui Aimé Martin), lansează în **C. r.** o *Chemare* pentru realizarea unei „Biblioteci universale" care să cuprindă opere fundamentale din istoria, filozofia şi literatura universală, în traducere românească.

— 1. I. Eliad şi C. Moroiu, *Înştiinţare*, CR, I, 1829, 1, reed. în BRV, III, *625—627*, PLR, I, *18—19* ; 2. [I. Heliade-Rădulescu], *Istoria pe scurt a gazetei*, CR, I, *1829*, 1, reed. în GRP, I, *101—104* ; 3. I. Eliad, *Despre Curierul românesc*, CR, *1839*, 165, reed. în Ion Eliade-Rădulescu, *Scrieri politice, sociale şi linguistice*, Craiova, Scrisul românesc, *223—229* ; 4. I. Eliade, *Curierul român*, CR, XIX, 1847, 1, reed. în DPL, *77—79* ; 5. Heliade, *Echilibrul*, I, *138—139* ; 6. Iorga, *Ist. presei*, *39—43* ; 7. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *89—93* ; 8. Mihail Stăncescu, *Centenarul „Curierului românesc"*, PIL, I, 1931 ; 9. Lăzăreanu, *Glose*, *276—282* ; 10. Paul Cornea, *O gazetă acum 130 de ani*, GL, VI, 1959, 12, 13 ; 11. Valentina Fettinger, *Scriitorii străini la „Curierul românesc"*, ST, XVIII, 1967, 11 ; 12. Cornea, *Originile*, *441—443*.

L. V.

CURIERUL ROMÂNIEI v. **Curierul român.**

CURIOSUL, publicaţie literară apărută la Bucureşti, lunar, la sfîrşitul anului 1836 şi la începutul lui 1837. Trei numere s-au păstrat din această revistă, deşi, după unele mărturii, s-ar fi tipărit şi cel de al patrulea. **C.** este editată şi redactată de C. Bolliac, cu sprijinul prietenului său C. G. Filipescu. Într-o scrisoare din 15 octombrie 1836, adresată lui C. Negruzzi, I. Heliade-Rădulescu anunţa apariţia iminentă a revistei. La începutul aceluiaşi an (25 ianuarie 1836), Bolliac îi scrisese şi el lui Negruzzi, schiţînd şi un program redacţional. **C.** ar fi trebuit să fie un „jurnal critic", cu atenţie pentru cultivarea limbii şi cu un „adaos" dedicat publicării scrierilor unor începători, care nu aveau alte mijloace de a le imprima. În ceea ce priveşte partea critică, Bolliac nu şi-a putut îndeplini promisiunile. Revista a publicat mai ales traduceri din periodice franceze, făcute de I. Cîmpineanu, C. Bolliac, C. Bălcescu, I. Voinescu II, S. Marcovici. D. Ciocîrdia-Matila traduce treisprezece strofe din *Căderea frunzelor* de Millevoye, iar C. G. Filipescu dă o adaptare a povestirii englezeşti *O corabie*. În ultimul număr păstrat, probabil din ianuarie 1837, se publică versiunea românească a lui C. Negruzzi din *Şalul negru* de Puşkin, *Privighetorile lui Torquato Tasso*, în tălmăcirea lui S. Marcovici, şi o transpunere în proză a poeziei *Cinci Mai* de A. Manzoni. Cele mai multe traduceri (povestiri, anecdote, articole despre scriitori celebri) îi aparţin însă lui Bolliac, autor şi de însemnări referitoare la viaţa culturală şi teatrală autohtonă sau de articole de economie casnică, acestea, desigur, tot traduceri. Nu se ştie încă dacă redactorul a oprit apariţia revistei din cauza numărului prea mic de abonaţi sau dacă ea a fost suprimată de autorităţi.

— 1. C. Bolliac, *[Scrisoare către C. Negruzzi]*, CL, XV, 1881, 2, reed. în PLR, I, *44—48* ; 2. Heliade, *Scrisori*, *25—27* ; 3. I. G. Valentineanu, *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1859, *33—37* ; 4. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *179* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *269—270* ; 6. Iorga, *Ist. presei*, *54—56* ; 7. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *293—294* ; 8. Ovidiu Papadima, *Cezar Boliac*, Bucureşti, E. A., 1966, *85—90*.

R. Z.

CUVINTE ÎN VERSURI A CETĂŢII HOTINULUI, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Autorul anonim relatează un episod al luptelor dintre ruşi şi turci, desfăşurate în 1769 pe teritoriul ţărilor române. Trupele ruseşti şi voluntarii români asediază, din iunie pînă în septembrie, cetatea Hotin, devenită în secolul al XVIII-

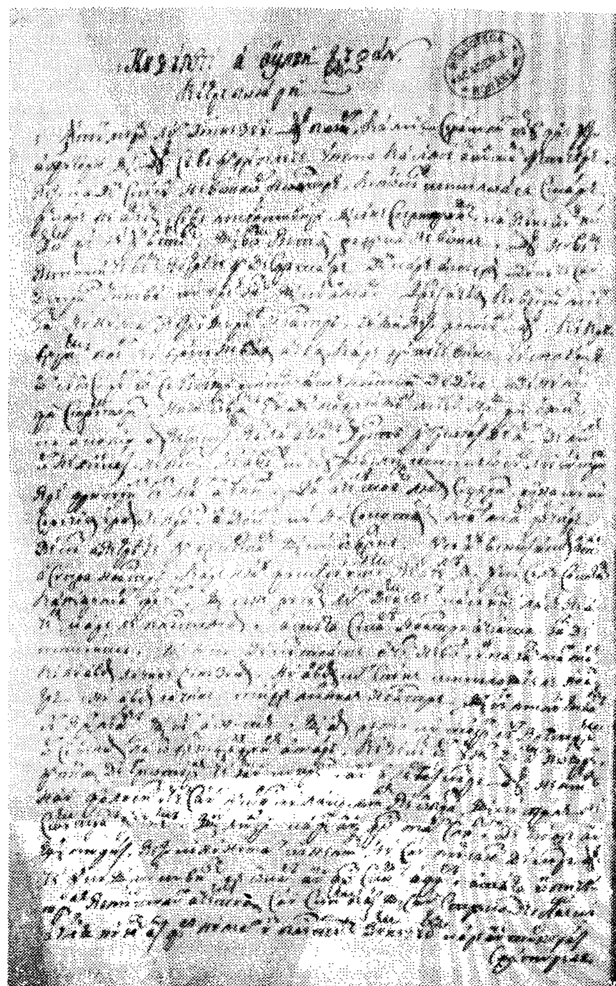
lea important punct strategic și militar otoman. Consfătuirea comandanților turci din raia în preajma atacului artileriei rusești, planurile lor de rezistență, eficiența înaintării armatelor „moschicești", culminînd cu instalarea rușilor în cetate, fuga și înecul turcilor în Nistru sînt faptele asupra cărora informează cu vervă ironică autorul, care pare a fi plecat în versificarea sa de la o baladă populară inspirată de aceleași evenimente.

— *Cuvinte în versuri a cetății Hotinului*, CPV, *106—114*.

— **1.** C. Erbiceanu, *Despre Hotin*, BOR, XXVII, 1903—1904, 8; **2.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *463* ; 3. N. Drăganu, *Versuri vechi*, DR, V, 1927—1928 ; 4. I. Lupaș, *Versuri istorice despre Constantin Brîncoveanu și despre căderea Hotinului*, AIN, V, 1928—1930 ; 5. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *124—126* ; 6. Dan Simonescu, *Cronica Hotinului (1769)*, CPV, *103—106* ; 7. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *103—104*.

R. Ș.

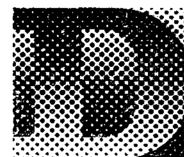
CUVÎNT A UNUI ȚĂRAN CĂTRĂ BOIERI, pamflet anonim din prima jumătate a secolului al XIX-lea. A fost atribuit atît lui Vartolomei Măzăreanu ⟨5⟩, cît și lui Ionică Tăutu ⟨2, 6⟩. C. Hurmuzachi îi sugera lui M. Kogălniceanu, căruia i-a trimis manuscrisul, că autorul ar fi un călugăr, același care a scris și *Cuvînt de îngropare a vechiului Ștefan Vv.* Procedeul era curent în epocă și făcea parte dintre mistificările romantice folosite, de pildă, și în cazul **Cîntării Romániei*. Pamfletul este menționat pentru prima oară în 1841 de Kogălniceanu, care a intenționat să-l publice în „Arhiva românească". A fost tipărit abia în 1848 în „Popolul suveran", chiar a doua zi după suspendarea lucrărilor comisiei agrare. În acest vehement rechizitoriu al boierimii, făcut în numele țăranilor, diatriba se transformă treptat în amărăciune și regret pentru declinul boierilor, de unde se poate presupune că autorul putea fi și un boier indignat de decăderea morală a propriei clase. O bună parte din pamflet flagelează boierimea timpului, în numele unui cult tipic romantic pentru „vremurile cele de aur", în care ar fi domnit o armonie deplină între boieri și țărani. În cea de-a doua parte, autorul face un tablou sumbru al stării țăranilor, părăsiți de cei în a căror destoinicie avuseseră odată încredere. Se consideră că numai prin răscoală va putea fi salvată patria de o prăbușire totală. Animat de un mesianism specific cercurilor pașoptiste, pamfletul se bazează pe ideea egalității naturale a oamenilor, idee provenită fie dintr-o sursă religioasă, fie din filozofia iluministă. Cu o rezonanță modernă și cultă, frazele au cadențe biblice, alternînd cu interpelările retorice. Expresiile figurate, frecvente, sînt astfel alese încît să mențină constant vehemența apostrofei. Tonul este de prevestire apocaliptică, rostită cu o energie și cu o artă care situează scrierea *Cuvînt a unui țăran cătră boieri* printre cele mai reușite pamflete ale literaturii române.

— ***Cuvînt a unui țăran cătră boieri***, **PS, I, 1848, 20, A, IV, 1893, 5—6, SP,** *8—13*.

— 1. C. Hurmuzachi, *[Scrisoare către Mihail Kogălniceanu]*, ARR, I, 1841 ; **2.** *[Nota redacției]*, PS, I, 1848, 20 ; 3. C. Erbiceanu, *[Notă]*, A, IV, 1893, 5—6 ; 4. Iorga, *Ist. bis.*, II, *165* ; 5. Iorga, *Ist. lit.*, II, *606—609* ; 6. Piru. *Ist. lit.*, II, *219—220* ; **7.** Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iași, Junimea, 1978, *52—56*.

D. M.

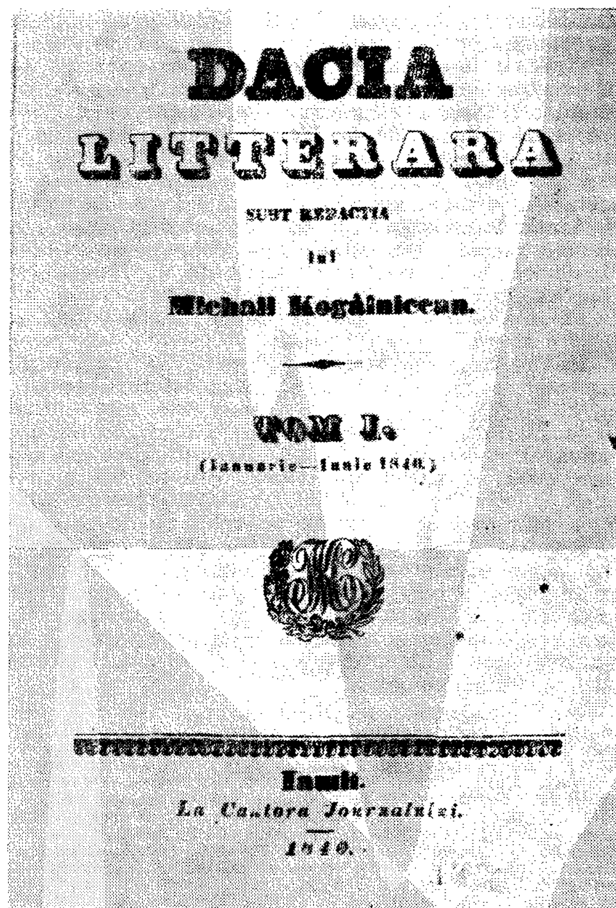
DACIA, ziar literar și politic apărut la Iași între 9 martie și 19 iunie 1861. Partea literară a ziarului era redactată, după toate probabilitățile, de V. A. Urechia, lui George Petrescu, celălalt redactor, revenindu-i responsabilitățile politice. Într-un articol, nesemnat, intitulat *Dacia*, se discuta programul literar al gazetei, pus în relație strînsă cu programul politic. Ideea centrală este aceea că lupta pentru impunerea unei limbi literare și a unei literaturi naționale nu se poate duce fără corelarea cu activitatea politică, al cărei țel este unitatea națională a românilor. Aceasta este sarcina pe care și-o propuneau redactorii, situîndu-se astfel, cum se și afirmă în primul editorial, în curentul de idei politice și literare care își avea izvorul în programul „Daciei literare" (1840). La **D.** colaborau cu articole diverse sau cu modeste scrieri literare Sofia Cocea, D. Pop Marțian, Gh. Tăutu, I. V. Adrian, B. P. Hasdeu, T. Lateș și A. Șendrea. Gazeta se citea și în Transilvania, de unde se primeau și corespondențe semnate, ca o măsură de precauție, cu inițiale. Într-o serie de cronici dramatice scrise de V. A. Urechia se discuta oportunitatea reprezentațiilor cu lucrările dramatice ale lui V. Alecsandri — comedii și „cînticele comice". Se reproșează acestor scrieri, cărora nu li se neagă valoarea și nici verva comică, încercarea de generalizare a semnificațiilor unor stări de lucruri, necaracteristice, mai precis faptul că ele critică începutul unei reorganizări sociale, înainte de a-i cunoaște rezultatele.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *181* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *125* ; 3. Iorga, *Ist. lit.* XIX, III, *265* ; 4. *Publ. per.*, II, *824*.

R. Z.

DACIA LITERARĂ, publicație periodică apărută la Iași, în 1840, sub redacția lui Mihail Kogălniceanu. Cu toate că pe coperta tomului I (care însumează cele trei numere apărute) figurează ca date limită ianuarie—iunie, în realitate revista a apărut la 19 martie 1840 și a fost interzisă la 23 august, același an. Se pare că s-a revenit asupra suspendării, dar redactorul a înțeles că a continua publicarea revistei nu mai era oportun, în atmosfera creată. În 1859 se scoate o a doua ediție, cu caractere latine.

În *Introducție*, Kogălniceanu, redactorul răspunzător, aduce un omagiu încercărilor anterioare în direcția editării unor foi periodice, concepute ca tribune de răspîndire a ideilor de progres social și cultural, de popularizare a cunoștințelor științifice, ca modalități evoluate de legătură cu un public mai larg. Referindu-se la periodicele care au precedat apariția publicației sale, Kogălniceanu arată totuși că acestea erau dominate de politică (înțelegînd politica oficială a regimului) și că au avut o pronunțată „coloră locală". Se simțea de aceea nevoia unui organ de presă care să fie „o foaie românească", ce „s-ar îndeletnici cu producțiile românești, fie din orice parte a Daciei, numai să fie bune". Inițiativa editării unei noi publicații, ideile expuse în *Intro-*

DACIA
LITTERARA
SUBT REDACTIA
lui
Michail Kogălnicean.
TOM I.
(Ianuarie—Iunie 1840.)
Iașii.
La Cantora Journalului.
1840.

ducție și, parțial, materializate în operele care s-au publicat în revistă, nu aparțin în exclusivitate unei persoane, în speță redactorului responsabil M. Kogălniceanu, ci reprezintă orientarea și spiritul angajat al celor mai reprezentative personalități ale culturii și literaturii românești din epocă, în frunte cu V. Alecsandri, C. Negruzzi, Al. Russo, sînt sinteza aspirațiilor unei generații. *Introducția* formulează teoria specificului național al literaturii și relevă necesitatea selecției operelor după criteriul valoric, crearea și promovarea unei literaturi originale fiind posibilă numai prin îndreptarea poeților și prozatorilor spre trecutul istoric, spre creația populară, spre peisajul natural și social al patriei. Îndrumarea literaturii spre istoria națională și spre poezia populară nu-și are numai o evidentă justificare estetică, ci și o implicită intenție patriotică. Relevarea prin literatură a valorilor spirituale, a glorioasei tradiții istorice, urmărea să ofere argumente în lupta de eman-

cipare națională și socială. Este pentru prima oară cînd literatura se constituie ca termen al demonstrației legitimității revendicărilor naționale. Principiile enunțate capătă autoritate și credit prin valoarea beletristicii publicate în paginile **D. l.** Revista cuprinde o primă rubrică destinată „compunerilor originale", o a doua în care sînt reproduse unele contribuții apărute în alte publicații românești, a treia destinată criticii operelor literar-artistice și cultural-științifice, precum și o ultimă rubrică, *Telegraful Daciei*, menită să rezume și să aprecieze tot ceea ce se publica în celelalte reviste și ziare din țară. La sfîrșitul tomului I, care cuprinde cele trei numere apărute și sumarul, este anexat și un supliment muzical. În **D. l.** au apărut pentru prima oară nuvela *Alexandru Lăpușneanul*, povestirea *O alergare de cai* și studiul *Cîntece populare a Moldaviei* de C. Negruzzi, *Buchetiera de la Florența* de V. Alecsandri, *Anul 1840* de Gr. Alexandrescu, eseul *Nou chip de a face curte* de M. Kogălniceanu și o traducere a aceluiași, jurnalul de călătorie al lui D. A. Demidoff în Banat, Valahia și Moldova. Au fost reproduse, din volume sau din periodice, *Riga Poloniei și Prințul Moldaviei* de C. Negruzzi, poezii de C. Stamati și Gh. Asachi, fabule de Al. Donici și articolele lui I. Heliade-Rădulescu *Despre autori, Pseudonime* și *Despre satiră.*

Privită ca manifestare reprezentativă a vremii, dar mai cu seamă în perspectivă istorică, revista lui M. Kogălniceanu reflectă preocupările intelectuale și sensibilitatea unei epoci, simbolizînd o unitate etnică, lingvistică, teritorială. Adoptînd denumirea care evoca o străveche unitate, revista milita implicit pentru realizarea independenței, pentru unitatea culturală și națională a vechii Dacii.

Primă tribună literară românească de prestigiu, **D. l.** a pus bazele unei direcții naționale, a teoretizat și, în parte, a concretizat, pentru prima oară, orientarea către o critică obiectivă, spiritul ideologiei literare promovate și valoarea beletristicii incluse în paginile sale influențînd hotărîtor evoluția ulterioară a culturii românești.

— 1. M. Kogălniceanu, *Introducție*, DL, I, 1840, *1—8*, reed. în PLR, *I, 82—87* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 71—73* ; 3. I. Lupaș, *Cea mai veche revistă literară românească*, AIN, I, 1921—1922; 4. Em. Haivas, *Limba din „Dacia literară" și „Albina românească"*, JML, XXIV, 1935, 3—4 ; 5. Eufrosina Dvoicenco, *Scriitorii basarabeni de la „Dacia literară"*, PL, V, 1940, 3 ; 6. P. V. Haneș, *Locul „Daciei literare" în istoria culturii românești*, PL, V, 1940, 3 ; 7. Paul I. Papadopol, *Ce s-a publicat în „Dacia literară"*, PL, V, 1940, 11 ; 8. Călinescu, *Ist. lit., 171—173* ; 9. M. Tomescu, *M. Kogălniceanu ca editor*, București, 1942 ; 10. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la scriitorii moldoveni, de la „Dacia literară" la „România literară"*, ALIL, t. VI, 1955, fasc. 1—2 ; 11. Dan Simonescu, *M. Kogălniceanu ca tipograf și editor la Iași*, SCB, II, 1957 ; 12. C. Parfene, *Însemnătatea „Daciei literare" în dezvoltarea culturii românești*, ALIL, t. XI, 1960, fasc. 1 ; 13. Cornea, *Studii, 103—151* ; 14. Al. Husar, *Posteritatea „Daciei literare"*, LL, XII, 1966 ; 15. *Ist. lit.*, II, *415—417, 443—444* ; 16. George Munteanu, *„Dacia literară"*, RVTR, *13—42* ; 17. *Dacia literară*, ed. facsimilată, îngr. și introd. Maria Platon, București, Minerva, 1972 ; 18. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 173—176* ; 19. Maria Platon, *„Dacia literară". Destinul unei reviste. Viața unei epoci literare*, Iași, Junimea, 1974.

A. T.

DACIA LITERARĂ, revistă literară, lunară, care a apărut la Galați de la 1 octombrie 1868 pînă la 1 martie 1869. Între omonima ei de la 1840 și publicația poetului Romulus Scriban există o vagă contiguitate, prin ideile pe care revista gălățeană, într-un ambițios articol-program, își propunea să le slujească. Noua **D. l.** intenționa să facă din literatură un instrument de acțiune politică și națională, sprijinindu-se pe tradițiile istorice ale poporului. În același sens este definită și menirea scriitorului. Era nevoie, se afirma într-un alt articol, de o literatură inspirată din „dorul românesc", stimulatoare de elanuri patriotice. Versurile care exemplificau acest program politico-literar sînt de o valoare modestă. O excepție o constituie cele cîteva *Nopți*, scrise de R. Scriban sub influența poeziilor lui Gr. Alexandrescu. Tot R. Scriban publica în **D. l.** analize de inscripții istorice și lungi articole etimologice, de interes strict istoric.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 180* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 125.*

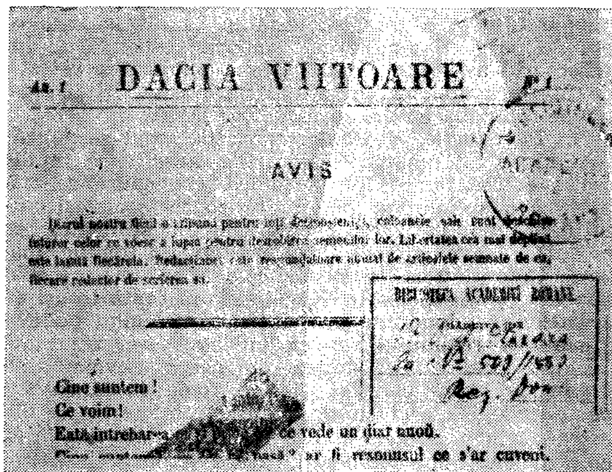
R. Z.

DACIA ROMÂNĂ, periodic politic și literar apărut la București între 7 octombrie 1866 și 23 februarie 1867, mai întîi de două ori pe săptămînă, iar de la 1 ianuarie 1867 de două ori pe lună. Fără un limpede program literar sau politic, **D. r.**, redactată de Romulus Scriban și Demetriu N. Preda, pare să fi fost o gazetă apropiată de cercurile ecleziastice din Capitală. Romulus Scriban publica articole privind evenimentele importante ale bisericii, precum și articole de politică externă, folosind un limbaj ușor demagogic și cu involuntare accente de umor. Versurile sale, inspirate de momentele politice contemporane și de personalitățile politice europene, sînt copleșite de retorism. Un conflict intervenit între cei doi redactori are ca rezultat dispariția gazetei.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 183.*

R. Z.

DACIA VIITOARE, revistă politică apărută la Paris (1 februarie — 1 aprilie 1883) și Bruxelles (15 aprilie — 15 august 1883), de două ori pe lună. Revista era editată de un grup de socialiști români de la Paris, din care făceau parte și Vintilă C. A. Rosetti, V. G. Morțun, C. Mille, I. Tanoviceanu, Al. Bădărău. Preocuparea principală a publicației era politica militantă și, în special, propagarea ideilor socialiste printre tinerii intelectuali români din țară și din străinătate. Din acest punct de vedere se găsește în sfera de influență a „Contemporanului", în raport cu care există și deosebiri, cum ar fi prezența în paginile **D. v.** a unor articole de nuanță extremistă. Primul comitet de redacție este compus din Vintilă C. A. Rosetti, Al. Bădărău (semna Al. Andrieș) și Mihai Săulescu. După ce se mută în Belgia, sarcina redactării revistei va reveni lui V. G. Morțun și C. Mille. **D. v.** tipărește și publicistică literară, mai ales sub semnătura Spancioc (pseudonim al lui V. G. Morțun), recenzii și cronici teatrale. Din proza lui V. G. Morțun, schița *O zi nefastă*, scrisă cu nerv și cu o bună

DACIA VIITOARE

AVIS

Cine suntem!
Ce voim!

intuiţie a psihologiei personajelor, face parte din şirul scrierilor dedicate funcţionarului modest, în care vor excela I. Al. Brătescu-Voineşti şi I. A. Bassarabescu, iar nuvela *C. C. Petrache Sgangură* surprinde cu ascuţime psihologia boierului reacţionar, depăşit de mersul evenimentelor şi închistat în obişnuinţele lui domestice, dar şi politice. La 1 august 1883, articolul intitulat *Mihai Eminescu* comenta cu tristeţe îmbolnăvirea scriitorului, numindu-l „cel mai mare poet al României". Semnificaţia operei eminesciene, se arăta în acelaşi articol, se va deschide limpede generaţiilor viitoare. Apariţia revistei se întrerupe din cauza dificultăţilor materiale.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *183* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *151—152* ; 3. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, *91—93* ; 4. Lăzăreanu, *Glose*, *394—396* ; 5. *„Dacia viitoare"*, PMS, I, partea I, *205—222* ; 6. Nicolescu, *Contemporanul*, *122* ; 7. Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinereţea unui socialist*, Bucureşti, E.P., 1973, *161—171*.

R. Z.

DACIA VIITOARE, gazetă săptămînală, politică şi literară, apărută la Bucureşti de la 3 iulie pînă la 16 octombrie 1894. Începînd cu numărul 10, **D. v.** devine bisăptămînală. În primele numere se insera şi un editorial politic scris în limba franceză, probabil de directorul gazetei, Bonifaciu Florescu. Acesta îşi asumă răspunderea atitudinii politice a publicaţiei, lăsînd colaboratorilor dreptul de a scrie potrivit credinţelor literare proprii. Era obligatorie, în schimb, adoptarea regulilor prozodice stabilite de B. Florescu. Periodicul anunţa un program politic independent, urmărind mai ales o propagandă cultural-naţională, motiv pentru care, imediat după apariţie, i se interzice difuzarea în Imperiul austro-ungar. **D. v.** se transformă destul de repede într-o revistă literară a unui cerc de publicişti din care, alături de B. Florescu, făceau parte Aureliu Candrea, Mircea Demetriade, N. G. Rădulescu-Niger, N. Ţincu ş. a. Mai colabora cu versuri Carol Scrob şi se republicau cîteva din poeziile lui Dimitrie Petrino. B. Florescu îşi tipăreşte o parte din cursul de istorie a literaturii franceze şi tot el scrie cîteva studii dedicate literaturii greceşti de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, precum şi un articol intitulat *Idealul lui Bălcescu*. A. Candrea traduce versuri din scrierile lui V. Hugo, Shelley şi proză de A. von Chamisso şi J. Richepin. Din Al. Dumas, Villiers de L'Isle Adam, Th. de Banville, Paul Bourget, A. Silvestre şi L. Boussenard tălmăcea B. Florescu, care traduce şi un articol despre literatura lui P. Loti, cîteva poveşti andaluze şi o nuvelă a lui R. Töpffer. D. A. Sturdza şi Ed. Th. Aslan publicau în mai multe numere o versiune în limba română a tragediei lui Sofocle, *Oedip rege*. Revista, al cărei efort pentru răspîndirea unor bune scrieri literare din literaturile străine nu este neglijabil, nu a izbutit totuşi să apară o perioadă de timp mai îndelungată.

R. Z.

DAMASCHIN, episcopul (? — 5.XII.1725, Rîmnicu Vîlcea), traducător de cărţi religioase. Pe numele laic Voinescu, **D.** aparţinea unei familii boiereşti care avea o moşie pe Dîmboviţa. A fost ucenicul învăţatului episcop Mitrofan de Buzău, alături de care se pare că a lucrat la traducerea ***Bibliei de la Bucureşti***. El apare sub numele de Damaschin Gherbest tiparnicul la sfîrşitul *Apostolului* tipărit la Bucureşti în 1683. Înainte de 1703, cînd e ales episcop al Buzăului, a fost şi dascăl la şcoala slavonă din Bucureşti. În 1708 e numit în locul lui Antim Ivireanul în scaunul Episcopiei Rîmnicului. Poliglot şi cult, **D.** se remarcă prin intensa activitate de traducător, dar şi prin dîrzenia cu care apăra drepturile bisericii române în faţa cuceritorilor austrieci. El cerea, pe lîngă independenţă, dreptul de a-şi tipări şi răspîndi traducerile şi de a înfiinţa o şcoală românească la Rîmnic şi una latinească la Craiova. Moare subit, înainte de a-şi vedea realizate dorinţele.

Vechea cultură românească datorează episcopului **D.** traducerea în româneşte a nu mai puţin de treisprezece cărţi religioase. Din diferite motive, el nu a reuşit să tipărească decît cinci. Corespondenţa sa cu oficialităţile austriece şi cele bisericeşti dezvăluie intenţia de a răspîndi aceste cărţi pe întregul teritoriu românesc. Ceea ce n-a izbutit **D.** au reuşit succesorii săi. Aceştia i-au tipărit traducerile, menţionîndu-i cu pioşenie numele. Din cele treisprezece cărţi traduse de el, cele mai importante au fost tipărite în perioada 1683—1818, în 73 de ediţii, în toate provinciile ţării, fiind foarte răspîndite. Limba armonioasă, simplă, corectitudinea traducerilor şi, mai ales, marea lor circulaţie şi accesibilitate au făcut ca aceste cărţi să depăşească mult sfera religioasă, integrîndu-se în cadrul mai general al culturii româneşti, contribuind la unificarea şi dezvoltarea limbii literare.

— **Tr.** : *Apostolul*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1683 ; *Apostol*, Buzău, Tip. Episcopiei, 1704 ; *Învăţătură despre şapte taine*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1724 ; *Triodion*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1731 ; *Antologhion*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1737 ; *Penticostarion*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1743 ; *Orologiul (Ceaslovul)*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1745 ; *Sfînta şi dumnezeiasca evanghelie*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1746 ; *Molitvelnic*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1747 ; *Catichismus*, pref. Gherasim Timuş, Bucureşti, Göbl, 1897. **Ms.** : *A sfîntului părintelui nostru Andrei arhiepiscopul Chesariei Capadochiei tălcuire la Apocalipsis a sfîntului apostol şi evanghelistul lui H[risto]s Ioann Bogoslovul* (1704), B.A.R., ms. 2469.

— 1. Episcopul Athanasie, *Sfînta episcopie a eparhiei Rîmnicului — Noul Severin în trecut şi acum*, Bucureşti, Göbl, 1906, *95—126* ; 2. Alex. Lăpădatu, *Damaschin episcopul şi dascălul — traducătorul cărţilor noastre de ritual*, CL, XL, 1906, *6—8* ; 3. N. Iorga, *Opera episcopului Damaschin*, R, IV, 1909, 1 ; 4. Bălan, *Lb. cărţilor bis.*, *253—264* ; 5. Mihail Regleanu, *Contribuţii la cunoaşterea episcopului de Rîmnic, Damaschin*, H, I, 1941, *442—449* ; 6. Barbu Theodorescu, *Episcopul Damaschin şi contribuţia sa la crearea limbii literare române*, MO, XII, 1960, *9—12* ; 7. Piru, *Ist. lit.*, I, *279—280* ; 8. *Ist. lit.*, I, *503—505* ; 9. Lăudat, *Ist. lit.*, III, *82—84*.

C. T.

DAMÉ, Frédéric (29.III.1849, Tonnerre, Franţa — 30.IV.1907, Bucureşti), ziarist şi scriitor. Publicist francez, cu studii de drept, colaborator la ziarele „Le Gaulois", „Le Figaro" şi redactor la „La Cloche" şi „Le Corsaire" (care a avut un colaborator celebru, pe Baudelaire), **D.** a publicat, la Paris, un poem, *L'Invasion* (1870), şi o carte intitulată *La Résistance* (1870). Era prieten cu Isidore Ducasse (poetul Lautréamont), care îi dedica volumul *Poésies*. Moartea în împrejurări suspecte a prietenului său Ducasse, orator cunoscut în cercurile care pregăteau proclamarea Comunei, l-ar fi determinat pe **D.**, el însuşi — se pare — nu străin de Comună, să-şi părăsească ţara. Mai tîrziu, M. Eminescu îl acuza de a-i fi trădat pe comunarzi şi **D.** se apăra indignat, răspunzînd că numai Tirard (primarul Parisului, al cărui secretar fusese) trădase. Lucrurile au rămas neclare. În România, unde venise în 1872, avînd o soră căsătorită cu avocatul C.

Polizu, **D.** a fost atras de posibilitățile de afirmare rapidă. Și-a însușit foarte repede limba și a început o carieră de jurnalist liberal, ca secretar de redacție la „Românul" lui C. A. Rosetti, colaborator la „Le Journal de Bucarest", scos de un compatriot, Ulysse de Marsillac, și „L'Orient", devenit „L'Indépendance roumaine". În 1875 conducea, la București, ziarul „La Roumanie contemporaine". La sfîrșitul lui 1877, împreună cu I. L. Caragiale, a scos ziarul „Națiunea română" (suprimat în urma publicării unei știri neverificate, false, asupra căderii Plevnei), iar în 1879 conducea, alături de I. G. Bibicescu și Cristu S. Negoescu, ziarul „Renașterea". În 1887 scoate „La Liberté roumaine". Devenind conservator și unul dintre apropiații lui G. Gr. Cantacuzino, șeful partidului, **D.** pleacă pentru cîțiva ani la Paris. În 1893, își ia doctoratul în litere la Universitatea din Fribourg. Profesor de limba franceză, o vreme, la liceul „Sf. Sava", **D.** ocupă funcții în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, de la șef al biroului de statistică pînă la director al învățămîntului primar și inspector școlar. Pînă în 1907 e directorul ziarului „La Roumanie", făcînd servicii conservatorilor. A mai semnat cu pseudonimele Carillon, Fantasio și Lear sau cu inițiale. Numeroasele traduceri din literatura franceză care apar fără semnătură în „Cimpoiul", revistă scoasă de el din 1882, îi aparțin fără îndoială.

Din bogata activitate publicistică desfășurată de **D.** în România, mai importantă rămîne contribuția de cronicar dramatic, deși este legată de rolul său de detractor al lui Caragiale. Într-o cronică din „Românul" (1879), dramaturgul era acuzat de imoralitate, iar comedia *O noapte furtunoasă* calificată „piesă de scandal", plină de obscenități. Nedreapta critică era reluată ulterior în „L'Indépendance roumaine" (1884). **D.**, care prețuia teatrul eroic și era pentru cultul ideilor nobile, rămîne pe aceeași poziție, iritat de ironia lui Caragiale față de „cele sfinte", de ridiculizarea „gărzii naționale", de scepticismul dramaturgului care nu aducea în scenă nici un personaj cinstit. Singură figura lui Rică Venturiano îi apărea cronicarului ca aureolată de idealitate, deși Caragiale îl imortalizase, se pare, în personajul său, chiar pe **D.**, satirizînd stilul umflat, oportunismul și lipsa de substanță din scrierile gazetarului. De cele mai multe ori, ideile lui **D.** asupra teatrului vremii și misiunii sale sînt contradictorii. Pe de o parte, se recunoaște că „un teatru național se naște din nevoile poporului", pe de alta, teatrul e considerat un loc de „petrecere, odihnă intelectuală, uitare". Ca urmare, ar trebui să se țină seama de gustul publicului, aducînd în scenă piese care să-i facă „plăcere". **D.** crede binevenită influența traducerilor și localizărilor asupra unei dramaturgii tinere. Cronicar cu o formație intelectuală clasicistă, **D.** avea cultul capodoperei și recomanda marele repertoriu universal: Shakespeare, Molière, Hugo. De o analiză nuanțată se bucură spectacolele shakespeariene în interpretarea trupelor Rossi și Salvini. Cultura, finețea judecății de valoare privind jocul actorilor, vocea, dicția, mișcarea scenică sînt partea cea mai rezistentă a activității criticului. Rezervelor formulate față de teatrul lui V. Alecsandri, în ampla cronică din „Românul", consacrată dramei *Despot-Vodă*, li s-a răspuns cu unele comentarii răuvoitoare. Cronicarul prețuia la Alecsandri „frumusețea senină", clasică, a operei, fantezia, lirismul, dar făcea obiecții nu fără temei cu privire la construcția și unitatea dramei. De o teribilă opacitate suferă însă **D.** cînd devine el însuși autor dramatic. Alegoria *Visul Dochiei*, *Țara și Mihnea Vodă*, o „dramă națională", sau, în colaborare cu I. D. Malla, *Hatmanul Drăgan* (toate jucate de Teatrul Național) imprimă subiectelor istorice o falsitate stridentă, un aer de operetă agravat de stilul declamator, umflat. De aceea, Eminescu îl acuza pe autor de lipsă de pietate față de „nenorocirile țării". Caragiale îl suspecta de plagiat (*Țara și Mihnea Vodă* după *Patrie* de V. Sardou, iar comedia *Gheșeftarii*, după *Mercadet ou Le Faiseur* de Balzac). Nuvelele *Mixandra* și *Casa spînzuratului*, încercarea de roman *Clucerul Mitică. Moravuri bucureștene* sînt fără valoare literară. Utilă e activitatea de popularizare a literaturii franceze prin foiletoanele din „Românul" și prin tălmăciri. Preferințele traducătorului se îndreptau deopotrivă spre scriitori ca Hugo, Shakespeare, Balzac, P. Mérimée, A. Daudet, Maupassant, A. France, Zola și spre autori de mare popularitate ca J. Verne, H. Malot, Al. Dumas, P. Féval, H. Murger, O. Feuillet, Ponson du Terrail, Fr. Coppée, G. Ohnet, Em. Gaboriau, X. de Montépin. Ca profesor, a tipărit manuale și un foarte bun dicționar român-francez, lucrare de referință în literatura de specialitate. Împreună cu N. Densușianu, a publicat o cercetare asupra românilor din sudul Dunării. Și-a retipărit la Paris *Istoria României contimporane*, plină de greșeli și aspru criticată de N. Iorga. Postum, i-a apărut o istorie a Bucureștilor.

— *[Cronici dramatice]*, ROM, XIX, 1875 — XXIV, 1880, CIMP, I, 1882, II, 1883; *Gheșeftarii. Țara și Mihnea Vodă*, București, 1876; *Le Rêve de Dochia*, București, Szöllösy, 1877; *Oștenii noștri*, București, 1877; *Arta în timpul resbelului*, București, Tip. Românul, 1879; *Hatmanul Drăgan* (în colaborare cu I. D. Malla), București, 1880; *Mixandra*, București, 1880; *Casa spînzuratului*, ROM, XXIV, 1880, 30 noiembrie — 11 decembrie; *Iubirea și datoria. Amintire din resbel. 1877* (în colaborare cu D. C. Ollănescu-Ascanio), CIMP, I, 1882, 5—10; *Clucerul Mitică. Moravuri bucureștene*, CIMP, IV, 1890, 1—14, V, 1891, 15—30; *Încercare de terminologie poporană română*, București, Socec, 1898; *Istoria României contimporane*, București, Socec, 1901; *Bucarest en 1906*, București, Socec, 1907. — **Tr.**: Ph. Chasles, *Hölderlin, nebunul unei revoluțiuni*, ROM, XXII, 1878, 4 septembrie; P. Mérimée, *Luarea redutei*, ROM, XXII, 1878, 26 septembrie; Luigi da Porto, *Romeo și Julieta*, ROM, XXII, 1878, 23 decembrie — XXIII, 1879, 5 ianuarie; Louise-Judith Gautier, *Lucia*, ROM, XXIII, 1879, 1 aprilie — 31 mai; Bret Harte, *Un episod din viața unui jucător*, ROM, XXIII, 1879, 15—19 iulie; J. Verne, *Necazurile unui chinez în China*, ROM, XXIII, 1879, 24 iulie — 30 octombrie; J. Claretie, *Drapelul*, ROM, XXIII, 1879—1880, 29 decembrie — 11 ianuarie; Balzac, *Z. Marcas*, ROM, XXIV, 1880, 8—13 aprilie; Anatole France, *Buturuga*, ROM, XXIV, 1880, 16—30 aprilie; A. Theuriet, *Jean-Marie*, ROM, XXIV, 1880, 16—23 mai; Hector Malot, *Hanul lumei. Colonelul Chamberlain*, ROM, XXIV, 1880, 17 iunie — 28 august; L. Gozlan, *Mouton*, ROM, XXV, 1881, 1 ianuarie; Turgheniev, *Cîntecul iubirii fericite*, ROM, XXV, 1881, 18—20 decembrie; A. Daudet, *O neînțelegere*, ROM, XXVI, 1882, 27 februarie, *Crezul iubirii*, ROM, XXVI, 1882, 2 martie; *Mincinoasa*, ROM, XXVI, 1882, 27 martie; Ad. Belot, *Principele Orseloff*, CIMP, II, 1883, 104—118.

— 1. Eminescu, *Despre cultură*, 180—187; 2. Caragiale, *Despre teatru*, 140—141; 3. Pantazi Ghica, *„Hatmanul Drăgan"*, PR, I, 1331, 1; 4. Iorga, *Oameni*, I, 226—227; 5. Predescu, *Encicl.*, 251; 6. E. Jebeleanu, *O lumină în taina Lautréamont*, GL, VII, 1960, 49; 7. Paleologu, *Spiritul*, 25—45; 8. Straje, *Dicț. pseud.*, 196—197.

S. C.

DAMIAN, Vasile v. **Demian, Vasile.**

DAN, Dimitrie (8.X.1856, Suceava — 25.V.1927, Cernăuți) folclorist și istoric. Fiu al cizmarului Nicolae Dan și al Domnicăi, fiica preotului din Straja, **D.** absolvă școala primară și gimnaziul din Suceava. Urmează, din 1876, cursurile Facultății de teologie din Cernăuți. În anul 1880 este hirotonisit preot și slujește în diverse parohii, printre care și cea din Straja, comună despre care va întocmi mai tîrziu o monografie. În 1920 era consilier consistorial. Membru, din 1870, al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, **D.** publică în broșuri sau în periodice („Șezătoarea", „Aurora română", „Junimea literară", „Timpul", „Deșteptarea", „Patria" ș.a.) stu-

dii și articole de istorie bisericească, de etnografie, lingvistică, documente istorice, dări de seamă, poezii, tradiții și credințe populare. Unele dintre scrierile sale sînt redactate în germană, maghiară sau în ruteană. A fost ales în 1904 membru corespondent al Academiei Române.

În domeniul istoriei, **D.** a tipărit numeroase documente în revistele de specialitate, studii asupra monumentelor și a familiilor românești (o parte au fost adunate în ultimul capitol al volumului *Din scrierile lui Dimitrie Dan*), schițe biografice referitoare la unele personalități bisericești (*Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, Dosoftei, mitropolitul Moldovii*) și monografii ale unor mănăstiri (*Ctitoria hatmanului Luca Arbure, Mînăstirea Sucevița, Mînăstirea și comuna Putna*).

Prieten cu S. Fl. Marian, **D.** a manifestat un deosebit interes pentru folclor. Cercetările etnografice sînt strîns îmbinate la el cu cele folclorice. Lucrările *Stîna la românii din Bucovina* și, mai ales, *Comuna Straja și locuitorii ei* sînt exemplele cele mai elocvente în acest sens. În prima, alături de prezentarea amănunțită a stînii, sînt reproduse o serie de descîntece pentru vindecarea oilor de anumite boli, iar la sfîrșit sînt înșirate mai multe cîntece populare cu tematică păstorească. În monografia asupra comunei Straja, partea privitoare la obiceiurile ritualice (naștere, nuntă, înmormîntare) ocupă un spațiu considerabil, chiar dacă descrierea respectivelor obiceiuri nu se sprijină pe un număr suficient de texte. Folclorului literar îi sînt consacrate ultimele trei capitole : *Strigăte și chiote din Straja, Bocete din Straja* și *Satire asupra țiganilor*. Nu mai puțin interesante și bogate sub raportul informației sînt studiile asupra altor naționalități din Bucovina (*Obiceiuri și credințe armene la naștere, nuntă și înmormîntare, Rutenii din Bucovina, Țiganii din Bucovina* ș.a.). În lucrările lui **D.** sînt consemnate legende și tradiții populare, ori de cîte ori problemele în discuție le solicită. În monografiile mănăstirilor Sucevița și Putna sînt date, de asemenea, cîteva tradiții referitoare la zidirea lor. Mare parte din legendele publicate anterior în periodice au fost înmănuncheate în 1902 în volumul *Din scrierile lui Dimitrie Dan*, la capitolul *Tradițiuni poporale*. În cazul fiecărei piese se indică informatorul și locul unde a fost culeasă. Majoritatea producțiilor provin de la țăranii din Straja. Celor cîteva *Descrieri de călătorie* din prima parte a cărții nu le lipsește oarecare vioiciune. Totuși, ele sînt relatările unui călător grăbit să-și comunice impresiile și mai puțin preocupat de a le transfigura în imagini pitorești. Descrierile lipsite de culoare, unele comparații nu tocmai realizate nu reușesc să contureze un tablou de ansamblu. Două *Schițe*, numite impropriu astfel, sînt în realitate simple notițe explicative, una privitoare la numirile sărbătorești ale zilelor săptămînii, iar cealaltă referindu-se la înțelesul unei zicale țigănești („Bună-i oaia și vie și moartă"). **D.** traduce din W. Hauff nuvela *Cîntăreața*.

— *Doine și hore din Bucovina*, SD, V, 1879, 3, 11 ; *Poezii poporale adunate în comuna Bilca*, AROR, I, 1881, 1 ; *Țiganii din Bucovina*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1892 ; *Credințe poporale bucovinene*, GAB, IV, 1894, 30, 63, 67, 70, 74, 79, 84, 97, 99, IV, 1895, 2, 5, 12, 17 ; *Comuna Straja și locuitorii ei*, Cernăuți, Patria, 1897 ; *Din scrierile lui...*, Cernăuți, Societatea tipografică bucovineană, 1902 ; *Obiceiuri și credințe armene la naștere, nuntă și înmormîntare*, Cernăuți, Societatea tipografică bucovineană, 1904 ; *Mînăstirea și comuna Putna*, București, Göbl, 1905 ; *Rutenii din Bucovina*, București, Socec, 1913 ; *Mînăstirea Sucevița*, București, Tip. Bucovina, 1923 ; *Stîna la românii din Bucovina*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1923 ; *Dosoftei, mitropolitul Moldovii*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1927. — **Tr.** : W. Hauff, *Cîntăreața*, Gherla, Tip. Aurora, 1889.

— 1. *Dimitrie Dan*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904 ; 2. Il. Chendi, *Doi membri corespondenți ai Academiei, Enea Hodoș și Dimitrie Dan*, S, III, 1904, 14 ; 3. C. Loghin, *Dimitrie Dan*, SB, *209—215* ; 4. C. Loghin, *Dimitrie Dan*, ASBV, II, *138—147* ; 5. Mihai Boca, *Preotul Dimitrie Dan*, MM, XXXIX, 1963, 9—10 ; 6. Oreste Gherasim, *Preotul Dimitrie Dan, istoric și folclorist*, MM, XLIII, 1967, 11—12 ; 7. *[D. Dan. Documente]*, DCL, II, *221—224*.

C. B.

DANOVICI, Pătrașcu (sec. XVII), traducător. Boier moldovean, **D.** ar fi deținut funcții la cancelaria domnească între anii 1640—1665 ‹2›. Mai tîrziu, declară că a fost „logofăt al treile și gramatic de scrisoare grecească". Plecîndu-se de la însemnările de pe unele manuscrise, lui **D.** i s-a atribuit traducerea unui cronograf din grecește. Cel mai vechi manuscris păstrat al acestei traduceri (ms. 3517 de la Biblioteca Academiei R. S. România) este incomplet și nedatat. O copie completă a primului este *Hronograf den începutul lumii* (1689). Ele reprezintă versiunea românească a scrierii lui Matei Kigalas, *Nou compendiu de diferite istorii* (Veneția, 1637), contaminată cu părți din cronograful lui Dorotei al Monemvaziei. Față de ambele izvoare, traducerea prezintă amplificări, omisiuni, modificări. Aceste două manuscrise au servit ca bază la stabilirea seriei de cronografe „tip Danovici", care include manuscrise cu fragmente din *Hronograf...* Anumite particularități lingvistice au făcut ca traducerea să fie atribuită mitropolitului Dosoftei ‹13›, dar existența notelor care îl numesc ca traducător pe **D.**, pe cînd Dosoftei era în viață sau chiar ulterior, precum și alte diverse considerente nu confirmă cu claritate această opinie.

Hronograf den începutul lumii cuprinde în cele 226 de capitole de istorie (începînd cu „facerea lumii" după *Biblie*) și texte diverse, apocrife și legende, iar în final un număr de învățături ortodoxe. În procesul circulației, unele părți din cronograf s-au desprins în texte independente (**Istoria Troadei*, legendele referitoare la Sf. Constantin, *Boieriile curții bizantine*). Numărul și răspîndirea manuscriselor atestă marea audiență a *Hronografului...*, care a constituit, în epoca veche a culturii românești, alături de cărțile populare și legendele hagiografice, o lectură predilectă. Din această cauză, unele motive s-au folclorizat, fiind asimilate și păstrate în diferite variante în creațiile populare.

— **Tr.** : ***Povestiri din Hronografe***, CPL, II, *241—265*. **Ms.** : ***[Hronograf]* [c. 1670], B.A.R., ms.** 3517 ; *Hronograf den începutul lumii* (1689), B.A.R., ms. 86 ; *Leatopiseț* (sec. XVII), B.A.R., ms. 772 ; *Leatopiseț* (c. 1700), B.A.R., ms. 2583 ; *Adunare și strîngire a multor istorii tălmăcire di pi grecie* (1707), B.A.R., ms. 108 ; *[Hronograf]* (1716), B.A.R., ms. 1921 ; *[Hronograf]* (1730), B.A.R., ms. 172 ; *Hronograf sau Leatopiseț* (1732), B.A.R., ms. 1469 ; *Hronograf ce să zice leatopiseț, adecă scrierea anilor, care spune istorii din Biblie începînd de la zidirea lumii* (1736), B.A.R., ms. 2757 ; *Hronograf* (1762), B.A.R., ms. 4248 ; *Hronograf* (1785), B.A.R., ms. 3527 ; *Leatopiseț* (c. 1786), B.A.R., ms. 1926 ; *Aceasta să numește cartea împăraților* (1796), B.A.R., ms. 595 ; *Hronograf adecă leatopiseț* (1798), *B.A.R.*, ms. 3450 ; *[Hronografe]* (sec. XVIII), B.A.R., ms. 402, ms. 1389, ms. 1558, ms. 2599, ms. 2609, ms. 3797, ms. 4243, ms. 4793 ; *Hronograf adecă leatopiseț* (1809), B.A.R., **ms. 587** ; ***Hronograf ce să zice scrierea anilor*** (1822), B.A.R., ms. 4478.

— 1. **M. Gaster**, *[Pătrașcu Danovici]*, CHRM, I, *LXIV* ; 2. Sbiera, *Mișcări*, *244—248* ; 3. Ar. Densușianu, *O veche cronică românească*, RTL, IV, 1896, 11—12 ; 4. Bianu, *Manuscrise*,

I, *181—192, 242—243*, II, *79—81, 348—351, 357*, III, *35—36, 45* ; **5. D. Russo, *Elenizmul, 33—35* ; 6. D. Russo,** *Studii*, I, *87—100* ; 7. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *25—26, 51—52* ; 8. Iulian Ştefănescu, *Opere istorice*, îngr. D. Bodin, pref. Constantin C. Giurescu, Bucureşti, Tip. Naţională, 1942, *111—186* ; 9. Comşa, *Ms. rom.*, *52—63* ; 10. Piru, *Ist. lit.*, I, *238—244* ; 11. Dan Simonescu, *Introducere* la *Povestiri din Hronografe*, CPL, II. *237—240* ; 12. *Ist. lit.*, I, *463—469* ; 13. N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, CRC, XI, 1976, 6 ; 14. Paul Cernovodeanu, *Variante autonome ale „Războiului Troadei" din cronografele de tipul Danovici şi circulaţia lor (sec. XVIII—XIX)*, RITL, XXV, 1976, 1.

C. T.

DARACUL, publicaţie satirică şi literară săptămînală care a apărut la Bucureşti între 5 ianuarie — 26 martie 1869, 1 ianuarie — 7 iulie 1870, 6—31 ianuarie, 3 octombrie — 31 decembrie 1871, la 9 ianuarie 1872 şi, după un interval de patru ani, între 18 iulie — 19 octombrie 1876. Apariţia intermitentă mărturiseşte existenţa zbuciumată a gazetei în concordanţă cu aceea nu mai puţin neliniştită a redactorului, N. T. Orăşanu care, camuflat în primii ani sub pseudonime diverse, recunoştea în 1871 că redactează acest periodic. Versurile şi proza publicate aici se apropie de buna tradiţie a scrisului satiric românesc, ilustrată de V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, A. Bacalbaşa, I. L. Caragiale. Ceea ce desprinde revista din noianul de publicaţii satirice ale vremii, în afara nivelului literar onorabil, este atitudinea politică democratică, antiburgheză şi antimonarhică. **D.** era într-o permanentă opoziţie, criticînd deopotrivă liberali şi conservatori, boieri, ciocoi şi burghezime, precum şi pe prinţul străin. În numerele 25 şi 28 din 1870, sub două scrisori din Piteşti, în care se relatau brutalităţile comise de armată cu prilejul unor manifestaţii politice, apare semnătura Maior Teacă şi nu este exclusă posibilitatea ca viitorul personaj al lui A. Bacalbaşa să fi fost modelat, cel puţin parţial, după acest vajnic militar piteştean.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *185* ; 2. Constantinescu, *Scrieri alese*, *212* ; 3. Trifu, *Presa*, *124—139*.

R. Z.

DAUL, Teodor (10.III.1869, Erdeiş — Chişineu-Criş — ?), culegător de folclor. A studiat la Arad, fiind apoi învăţător în Sînnicolau Mic. Influenţat de ideile despre folclor ale lui V. Alecsandri, **D.** a cules şi a publicat literatură populară din Bihor. Între 1889—1891, colaborează la „Luminătoriul" cu balade şi cîntece din Şomoşcheş, unde se pare că a şi locuit. A mai colaborat la „Gazeta poporului", „Foaia ilustrată" şi „Săteanul". În 1890 îi apare, la Arad, colecţia *Colinzi şi cîntece poporali*. Colindele, scrise întocmai cum au fost auzite, sînt printre primele publicate la noi şi atestă existenţa unor tipuri mai puţin frecvente, printre care cele laice cu motive de balade sau cîntece. În „adausul" volumului se dau şi cîteva etimologii ale unor cuvinte (colindă, crăciun, refrenul „Ler", derivat de la numele împăratului Aurelian). Se pare că **D.** a mai publicat şi alte volume de poezii populare şi poveşti ⟨1⟩. A făcut şi o traducere, *Ghiocelul fals*, după Gyp, o povestire despre ipocrizia unei false ingenue.

— *Colinzi şi cîntece poporali*, Arad, Tip. Diecezană, 1890. — Tr. : Gyp, *Ghiocelul fals*, F, XXXIV, 1898, 11.

— 1. Predescu, *Encicl.*, *257* ; 2. Bîrlea, *Ist. folc.*, *298—299*.

L. C.

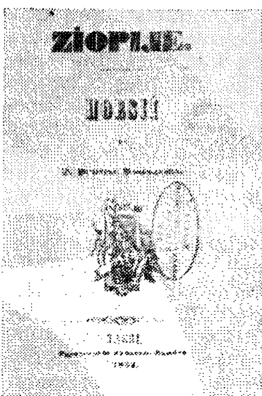
DĂRMĂNESCU, Iordache Darie (a doua jumătate a sec. XVIII), traducător. Ispravnic de Neamţ (1772) şi de Vaslui (1780), paharnicul **D.**, ajuns în 1796 mare ban, a fost unul din principalii adversari ai domnilor fanarioţi Grigore Ghica şi Dimitrie Moruzi, ceea ce i-a atras repetate surghiunuri şi persecuţii. Cărturar cu vederi înaintate pentru vremea sa, francmason, el este unul dintre primii propagatori ai literaturii franceze în cultura românească. A tradus ⟨4⟩ sau a îndemnat pe altcineva să traducă, suportînd cheltuielile ⟨3⟩, romanul neterminat al lui Vincent Voiture *Istoria lui Alţidalis şi a Zelidiei* (1783), răspîndit în mai multe copii manuscrise. Versiunea românească, realizată într-o limbă arhaică (cu turcisme şi moldovenisme), dar pitorească şi fluentă, are un capitol final (absent în originalul francez), compus poate chiar de el sau de copistul Alexandru Ciohoranul ⟨3⟩. Tot din iniţiativa lui s-a tradus în româneşte, după Fénelon, *Întîmplările lui Telemac* (1772), manuscris păstrat într-o copie a lui Constantin Stăncescu.

— Tr. ms. : [Vincent Voiture], *Istoria lui Alţidalis şi a Zelidiei* (1783), B.A.R., ms. 343.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *353* ; 2. Predescu, *Encicl.*, *256* ; 3. N. N. Condeescu, *„Istoria lui Alţidalis şi a Zelidiei"*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. V, 1931, mem. 5 ; 4. Piru, *Ist. lit.*, II, *21*.

L. V.

DĂSCĂLESCU, Dimitrie (1827 — 28.IX.1863, Focşani), poet. Tatăl, Ştefan Scarlat Dăscălescu, era un om instruit, călătorise prin Europa şi a lăsat interesante însemnări politice.

D. a învăţat de mic franţuzeşte, a călătorit la Berlin şi Paris pentru studii, dar s-a întors în ţară fără vreo diplomă universitară. A fost numit sameş la Iaşi, apoi preşedinte de tribunal în judeţul Putna, funcţie din care a fost destituit în 1856 pentru activitatea sa, publicistică şi politică, prounionistă. În preajma Unirii, **D.** era administrator al districtului şi deputat al judeţului Putna (unde avea moşia Doaga), iar în 1860, membru al Comisiei centrale de la Focşani, din care făcea parte şi poetul Gr. Alexandrescu.

D. este autorul unor modeste încercări poetice pe gustul epocii, strînse în volumul *Ziorile* (1854) şi reproduse, unele, în 1855, în „Foiletonul Zimbrului" şi „România literară". Fiziologii *(Căsătoria, Stelele trecătoare)* şi sonore versificări sceptice, lipsite de substanţă lirică, pe tema eternei dăinuiri în lume a răului şi inechităţii sociale *(Visuri goale, Anul nou, Absurditate)*, mici înscenări cu personaje „terifiante" *(Babele, Jurămîntul hoţilor)*, epistole în care modelul vizibil este Gr. Alexandrescu *(Epistolă către duh)* nu adaugă nimic nou motivelor pe care exersaseră B. P. Mumuleanu şi comisul V. Pogor. **D.** moralizează continuu, intenţiile scrisului său sînt demascatoare, critice („la răi să dau oglinda cîteodată în obraz"). El este mai cu seamă un satiric curajos, cu un limbaj direct şi viguros în *Poezii noue* (1856) şi în versurile publicate în „Steaua Dunării" (1855, 1856, 1858), unde a semnat şi cu pseudonimul Un provincial. Crezul său politic şi laitmotivul versurilor sale este Unirea Principatelor. Îndelungile discuţii şi tergiversări, nehotărîrea Guvernului provizoriu în momentul cînd i se cerea o atitudine fermă şi activă formează obiectul unor îndrăzneţe satire *(Solonii noştri, Strigoii)*. *Scrisori din Ţara Ţinţărească* închipuie o corespondenţă între doi ţînţari pe tema civilizării

și progresului social, pretext pentru dezvoltări satirice. Personajul Cinci Țințari, boier bătrîn, temător de reforme, încearcă să apere un sistem învechit de guvernare, invocînd respectul pentru obiceiuri și datini, Hafiz Țințar e un tînăr cu idei democratice (egalitate, distincția meritului), dar destul de prudente. Alegoria e cam silită, dar nu i se poate nega autorului darul disertației agreabile. Pe alocuri, **D.** anticipa, în limbajul și procedeele retorice ale satirei, *Scrisorile* eminesciene. Abilitatea versificării și exprimarea curată, românească, în contextul franțuzit al epocii, au fost apreciate de Al. Russo.

— *Ziorile*, Iași, Tip. Francezo-română, 1854 ; *Scrisori din Țara Țințărească și Poezii noue*, Iași, Tip. Buciumul român, 1856 ; *[Poezii]*, în Pop, **Conspect**, I, *141*, PRC, II, *93—97*, SLR, I, *243—247*.

— **1.** Alecu Russo, *Scrieri alese*, București, E.S.P.L.A., 1959, *171—173* ; **2.** G. Sion, *Poetul de pe Milcov*, REC, I, 1860, 2, reed. în ITC, *548—553* ; **3.** I. M. Rașcu, *Un poet focșănean din epoca Unirei*, ASGA, 1921, 2 ; **4.** N. Iorga, *Un cugetător politic moldovean de la jumătatea secolului al XIX-lea : Ștefan Scarlat Dăscălescu*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XIII, 1932—1933 ; **5.** Călinescu, *Ist. lit.*, *245—247* ; **6.** Ș. Cioculescu, *Literatura Unirii*, GL, VI, 1959, 4 ; **7.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; **8.** Lucia Jucu Atanasiu, *Un poet de tranziție — Dimitrie Dăscălescu*, AUT, științe filologice, V, 1967 ; **9.** *Ist. lit.*, II, *744—745*.

S. C.

DELAVRANCEA, Barbu (11.IV.1858, București — 29.IV.1918, Iași), scriitor. Tatăl lui **D.**, Ștefan Tudorică Albu, pentru care unele documente indică și alte nume (Gheorghe Ștefan, Gheorghe Ștefănescu, Gheorghe Ștefan Sohățeanu, Ștefan Plugaru, Ștefan Tudor), se trăgea dintr-o familie de obîrșie vrînceană, care își părăsise ținutul și venise pînă în Ilfov, așezîndu-se pe o moșie din satul Sohatu. După căsătoria cu Iana (Eana sau Ana), Ștefan Tudorică Albu se statornicește în Bariera Vergului, la marginea Bucureștilor, îndeletnicindu-se cu cărăușia de grîne. **D.**, cel mai mic din cei nouă copii ai căruțașului, care învață mai întîi cu un diacon de la biserica Sf. Gheorghe Nou, este primit apoi în clasa a doua la o școală de cartier, unde institutorul Spiridon Danielescu îl înscrie cu numele Stephanesku Barbu. Trece după o vreme la școala de la Maidanul Dulapului, la care are învățător pe Ion Vucitescu, model pentru Domnul Vucea, personajul de mai tîrziu al scriitorului. După un trimestru la gimnaziul „Gh. Lazăr" din București, **D.** este admis bursier la liceul „Sf. Sava", unde are profesori, printre alții, pe D. Aug. Laurian și Anghel Demetriescu. Amintirile copilăriei, grefate pe o sensibilitate ascuțită, sporită de obsesia originii sale umile, vor urca mai toate în operă.

D. își face debutul literar în 1877, sprijinit de fostul său profesor D. Aug. Laurian, publicînd în „România liberă" o poezie patriotică semnată Barbu. În anul următor apărea, sub același nume, un volumaș intitulat *Poiana Lungă — Amintiri*. Erau aici naive versificări, dominate de sentimentalism, de idilism pastoral, toate dezvăluind lecturile școlarului din poezia lui I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Al. Depărățeanu. Dar, conștient de înzestrarea-i săracă pentru poezie, **D.** își retrage din circulație volumul. Mai tîrziu revine cu totul sporadic la versuri. Se înscrisese la Facultatea de drept din București în 1877. Student încă, lucra în redacția „României libere", unde publica, sub pseudonimul Argus, tablete în proză *(Zigzaguri)*, care relevau pe observatorul incisiv al oamenilor și moravurilor sociale și purtau, de pe acum, pecetea unui temperament intempestiv. La recomandarea lui A. Demetriescu, **D.** este invitat să țină conferințe de literatură și filozofie la Institutul nou normal de domnișoare din București, condus de Elena Miller-Verghy. Obține o bursă oferită de filantropul N. Califaroff (al cărui avocat era fratele lui **D.**, Nicu Ștefănescu-Budala) și pleacă în 1882 în Franța, pentru a-și pregăti doctoratul în drept. Experiența acestei perioade, trăită acut, accentuează nonconformismul lui **D.** Filozofia, arta, literatura îl pasionau mai mult decît studiile de drept. Sentimental sau clamoros în momentele de liniște sau de bucurie, aruncă, poate și din teribilism juvenil, dezgustul său violent lumii întregi, atunci cînd se simte rănit. Sub alte măști, mulți dintre eroii de mai tîrziu ai scriitorului vor fi străbătuți de frămîntarea de acum a lui **D.** O transcrie mai întîi, generos și patetic, în scrisorile trimise din Franța Elenei Miller-Verghy. Ele dau imaginea unui „barbar hirsut" sau a unui „trubadur rătăcitor", cum singur se definește. Este în aceste scrisori o inteligență vie, o afectivitate exacerbată, precum și o mare ispită a exteriorizării prin intermediul cuvintelor. „României libere" îi trimite corespondențe din Paris, mai multe cronici plastice asupra salonului de pictură din 1883 și nuvela *Sultănica*.

După ce vizitează Italia, **D.** se întoarce în țară, în 1884, dar fără doctorat. Se înscrie în baroul Ilfovului, e profesor, conferențiar la Ateneul Român, continuă să fie redactor la „România liberă", făcînd parte și din redacția suplimentului literar al gazetei, în 1884. În anul următor îi apare primul volum de proză, *Sultănica*. Din noiembrie 1885 pînă în ianuarie 1886, **D.** colaborează și este apoi prim-redactor la „Epoca", ziarul conservator al lui Gr. G. Păucescu, pe care îl schimbă pentru „Lupta" lui G. Panu. Se afirmă ca un gazetar plin de vervă critică, pamfletară. Neînregimentat oficial în vreo grupare politică, aduce peste tot pasionata sa pledoarie democratică. Ideile căpătau energie și putere de seducție datorită impetuoasei desfășurări a unei logici dominant afective, precum și datorită magiei lirice pe care o întreținea elocința lui **D.** Sînt caracteristici ce vor individualiza și arta lui de orator. Tot acum colaborează la „Revista literară", la „Familia", publică în „Drepturile omului", în „Românul" ș.a. În aprilie 1887 **D.** scoate revista „Lupta literară", editată doar în două numere. În același an îi apar volumele *Liniște* și *Trubadurul*. **D.** este, de la început, unul dintre principalii redactori ai „Revistei noi" a lui B. P. Hasdeu, în care publică mai cu seamă proză, inclusă apoi în culegerile *Paraziții* (1892), *Între vis și viață* (1893), și cîteva articole, despre Gr. Alexandrescu, P. Ispirescu, N. Grigorescu, I. Andreescu, Iulia Hasdeu. Trimite colaborări literare și revistei lui C. Dobrogeanu-Gherea „Literatură și știință" (1893), iar din 1894 revistei „Vieața", condusă de bunul prieten al lui **D.**, Al. Vlahuță. Se căsătorise în 1888 cu Marya Lupașcu și se înscrisese, la îndemnul socrului său, Al. Lupașcu, în partidul liberal, aflat în acel moment în opoziție. Redactor la „Democrația" lui C. Dimitrescu-Iași și la „Voința națională", oficiosul partidului, **D.** își concentrează activitatea politică asupra dezbaterii a două mari probleme, cea țărănească și cea națională. Ele sînt prezente atît în publicistica lui, cît și în discursurile pe care le ține. Este ales în 1894 deputat de Prahova, aderă în 1896 la gruparea „drapelistă" a lui P. S. Aurelian, părăsește în 1898 partidul liberal, trecînd în partidul conservator, care îl numește în 1899 primar al Capitalei. Va schimba partidele trecînd la junimiști, apoi din nou la conservatori, este deputat în mai multe rînduri, vicepreședinte al Camerei, ministru al Lucrărilor Publice în 1910—1912, ad-interim la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice în 1911, ministru al Industriei și Comerțului din 1917. Făcînd politică, **D.**, incapabil de

sentimente moderate, urca pe culmile speranței și cobora în scurtă vreme în cea mai crudă amărăciune. Fascinanta lui oratorie servea cum nu se putea mai bine interesele unui partid. Și ca avocat are procese de răsunet, printre ele figurînd și cel al lui I. L. Caragiale împotriva lui C. Al. Ionescu-Caion (1902). D. îl apără pe marele dramaturg, pentru care avea multă admirație și prietenie. La sfîrșitul secolului, creatorul literar D. intrase în umbră. Dar scrierea celor trei piese, *Apus de soare* (1909), *Viforul* (1910) și *Luceafărul* (1910), apărute în volume la aceste date, îl readuc printre protagoniștii mișcării literare. Va mai dramatiza, de data aceasta fără strălucire, două nuvele mult lăudate la apariție, *Irinel* și *Hagi-Tudose*. Este ales la 19 mai 1912 membru activ al Academiei Române și ține, în 1913, discursul de recepție intitulat *Din estetica poeziei populare*. La izbucnirea primului război mondial, D. pledează înflăcărat pentru intrarea în război, sperînd că țara va fi întregită prin eliberarea Transilvaniei. Semnarea unei păci separate cu Germania i se pare umilitoare și îl determină să-și ceară demisia din guvern. Moare însingurat la Iași, unde venise tîrziu, printre ultimii refugiați din București.

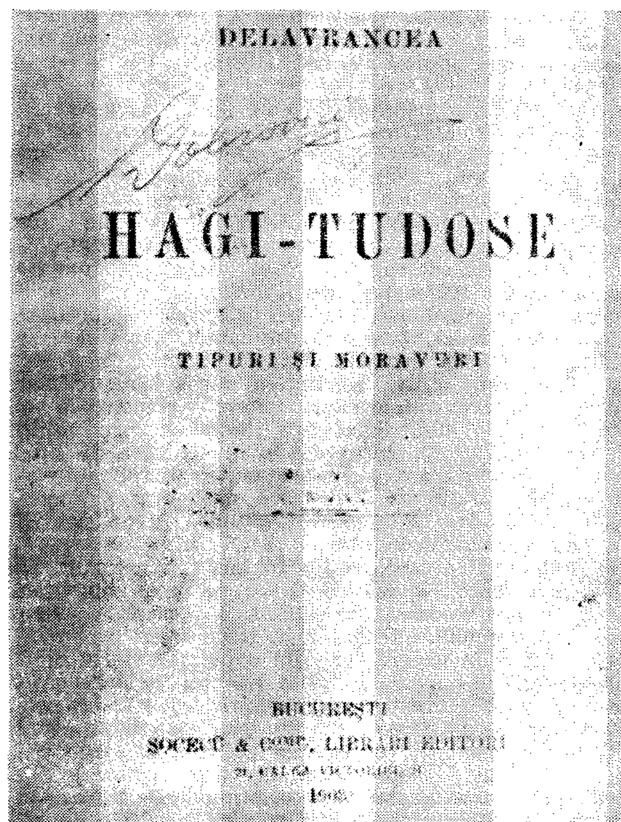
De-a lungul întregii lui activități, fie ea literară, culturală sau politică, îi sînt caracteristice lui D. vitalismul, temperamentul ardent, excesiv, patetismul, vizionarismul, dorința de a se exprima pe sine cu autenticitate. Credea în fiecare din adevărurile lui, contrazicîndu-se adesea. Personalitate barocă, avea plăcerea căutării de efecte surprinzătoare, spectaculoase, pe care le împrăștia exuberant. Este o prezență bine individualizată în presa vremii. D., care publică mult, în diferite periodice, folosește, înainte și după ce optează pentru semnătura De la Vrancea (1884) și, în sfîrșit, Delavrancea (1891), mai multe variante ale numelui și numeroase pseudonime: Același sergent, Același țăran, Alt sergent, Argus, Bir, Ștefan Esco, Fra. Fra Barbaro, Fra Dolce, Fra-dell Sferza, Ignotus, Janu, Juvenal, Minucio, de asemenea Minuzio și Mirmidon (folosite și de Al. Vlahuță), Petrucchio-Noscu, Prele, Sugra, Theodosie Monahul, Tom, Un amic, Un cetățean, Un fiu de țăran, Un liberal, Un mîhnit, Un oltean, Un sergent, Un țăran, Un visător, Un zidar, Unul din Ligă, Viator, Vifor ș.a.

D. s-a vrut, din tinerețe, un iconoclast. Cugetînd asupra evoluției literaturii, el nega durabilitatea clasicismului și romantismului, acuzînd excesul de răceală și retorica unuia, naivitatea, imaginația hiperbolică, artificială, „galvanizată", ale celuilalt. Admira pe Balzac, Flaubert și Zola, se arăta adept al noului curent naturalist, pe care îl înțelegea ca pe „o literatură shakespeariană, mai științifică", un „baconism literar". Dar structura lui D. nu era a unui realist sau a unui naturalist, chiar dacă a făcut disecție naturalistă „psihofiziologică" și a lăsat să circule în unele scrieri expresii crude. Afirmă el însuși, dealtfel, că școala literară nu contează, ci doar faptul că scriitorul trebuie să simtă și să arate, să analizeze ce simte. D. a elogiat însă întotdeauna creația populară și influența ei asupra literaturii culte. El reformulează nu numai vechi idei pașoptiste, ci se integrează unei etape noi în resuscitarea interesului pentru folclor. Cum era de așteptat, la D. admirația se transformă în cult. Relevînd valoarea estetică a creației populare, el întreprinde analize care o confirmă, scoate la iveală frumuseți ce pot fi modele pentru arta scriitorului. Mai multe conferințe la Ateneul Român, articolele despre P. Ispirescu, G. Dem. Teodorescu, A. Gorovei, cursul de folclor pe care îl ține la Facultatea de litere din București (1892—1893), cînd suplinește pe V. A. Urechia, duc, toate, spre discursul academic *Din estetica poeziei populare*, care îi sintetizează concepția. D. scrie despre specificul doinelor și baladelor ca mărturii ale spiritului național, analizează proprietatea și expresivitatea cuvintelor populare, definește „verbul plastic", cercetează melodicitatea versului popular, metaforismul poreclelor. El însuși a știut să folosească abundent modelul popular, opera lui fiind bogată în rezonanțe folclorice. Semnificativ pentru situarea lui D., ca și a altor scriitori, în linia unui nou romantism, pornit de la creația populară, dar înclinat spre reflexivitate critică, este conflictul cu T. Maiorescu. Cu o altă idee despre teatrul istoric, D. nu mai putea fi un admirator al lui V. Alecsandri. De aceea el redactează în termeni duri o cronică asupra piesei *Despot-Vodă*. La aceasta și la un atac asemănător din partea lui Vlahuță, Maiorescu răspunde cu articolul *Poeți și critici*, în care poeților le este pusă la îndoială capacitatea critică. D. scrie la rîndul său studiul *O familie de poeți*, unde poezia junimistă măruntă este atacată cu incisivitate.

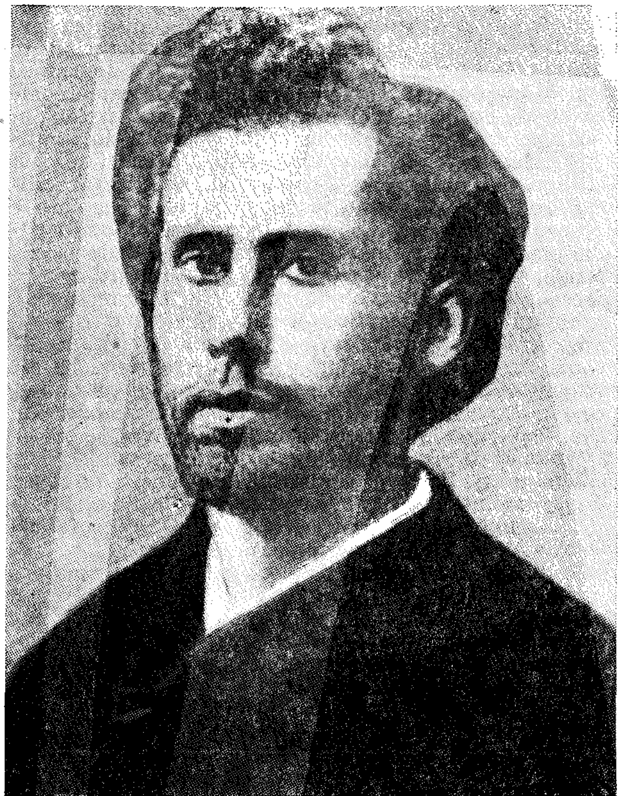
În pofida bătăioaselor lui afirmații teoretice din tinerețe și de mai tîrziu, D. continuă, de fapt, un tip de literatură tradițională, nutrită de efluvii romantice, cărora le dă însă altă nuanțare și, mai cu seamă, o interpretare stilistică originală. În proza lui, obișnuitul, realul se transfigurează, devin viziune. Hiperbola tinde spre hieratic sau se desfășoară pe tărîmul terifiantului și patologicului. Scriitorul este un imagist, intuiește și stilizează metaforic aspectul poetic al realității și al fantasticului, cultivă plasticitatea și muzicalitatea limbajului. Dar, deseori, de prea multă încărcătură afectivă și stilistică, scrierile lui D. pierd din substanță, din profunzime. Cea dintîi nuvelă a sa, *Sultănica*, descrie drama unei tinere fete de la țară care, părăsită de iubit, se mistuie de

dragoste și amărăciune. În compoziția nuvelei, aspectul etnografic, portretul idilic — prefigurînd în bună parte sămănătorismul — coexistă cu tensiunea tragică, amplificată de semnificațiile tulburătoare ale unei lumi de eresuri și mistere. Se reface astfel, într-o tonalitate mai violentă, mitul zburătorului, întîlnit la Heliade și la Eminescu. Alte povestiri ale lui **D.** zugrăvesc un univers patriarhal, spre care scriitorul se întoarce cu nostalgie și căldură, ca spre o lume pură, mirifică și simplă în același timp. În ritmul nealterat al acestei vieți, care are legile și soroacele ei, intervin deseori drame, întîmplări de spaimă. Naturismul voluptuos al lui **D.** are uneori pitorescul și armonia liniilor din pînzele lui N. Grigorescu. Filonul liric duce spre arta lui M. Sadoveanu, finețea sensibilității se înrudește cu aceea din proza poetică a lui D. Anghel. **D.** are gustul tainei, vocația fantasticului, anticipînd factura prozei lui Gala Galaction și, poate, atmosfera povestirilor lui V. Voiculescu. Dintr-un cadru de basm vin figurile *Bunicului* și *Bunicii*, simboluri ale unei frumuseți eterne, amintiri dintr-o copilărie ce nu cunoscuse încă umilința ; prin contrast, *Domnul Vucea* și *Bursierul* sînt, la rîndul lor, imagini ale unei dureroase renunțări la iluzii și visuri, ale brutalei confruntări cu realitatea grosieră a școlii și internatului. Însetat de puritate, bîntuit de fantasmele nedeslușite ale copilăriei, **D.** scrie și cîteva basme (*Neghiniță, Norocul dracului, Stăpînea odată..., Departe, departe, Palatul de cleștar*). Dar complicarea acțiunilor și psihologiei, fantasticul prea elaborat (se simte uneori o puternică influență a lui E. T. A. Hoffmann și E. A. Poe), stilizarea excesivă, lucrătura migăloasă, artistă, a imaginilor și frazelor îndepărtează basmele nuvelistice ale lui **D.** de prototipul popular. Scriitorul este vulnerabil din cauza prolixității stilistice. Caragiale află aici o sursă pentru parodii reușite. Dealtfel, prozatorul, receptiv la reproșurile criticii, încercase într-o a doua ediție la *Sultănica* să se autocenzureze, renunțînd la ornamente în favoarea clarității și concentrării. Abia în *Fanta-Cella* și *Sentino*, care au structură de poem și atmosferă exotică, sinestezia stilului, picturalul, ritmarea muzicală depășesc afectarea calofilă, șterg impresia prețiozității. Meridionalul impresionabil, îndrăgostit nostalgic de mare, finul desenator al unor portrete și peisaje care vădesc o sensibilitate de impresionist (mulți contemporani, printre care și N. Grigorescu, au văzut în **D.** și un artist plastic de talent) se întîlnesc fericit în aceste două scrieri. Uneori, coloritul exuberant, vitalist, prin care **D.** creează iluzia vieții, alternează cu o cromatică tristă, sumbră. Astfel, în nuvela *Trubadurul*, eroul are o existență tragică, halucinantă, datorită sensibilității lui maladive. El este incapabil să dea sens lumii în care se zbate, întorcîndu-se în delir spre amintiri, cufundîndu-se în oniric. Structura lui este dominant romantică, asemenea eminescianului Dionis, dar, în crearea personajului, pot fi recunoscute cu ușurință și ecourile naturaliste. Cu mai accentuate note morbide, eroul din *Liniște* este tulburat nu numai de drama lui sentimentală, ci și de conștiința unei fatalități, de neputința în fața firii. Alte nuvele (*Paraziții, Iancu Moroi, Zobie, Milogul*) alternează melodramatismul cu luciditatea critică, sarcastică. Tendinței de regăsire în patriarhal, natură și trecut, ce se transpune în tablouri idilice, luxuriant metaforice, ca mai tîrziu la Ionel Teodoreanu, i se va suprapune acum o altă tendință, aceea a descrierii patologicului și grotescului în prezentarea ființelor ratate, alcătuind o galerie de portrete care lasă să se simtă totuși înduioșarea, umanitarismul autorului. Sînt orientări antitetice, „între vis și viață", care duc în cele din urmă la o viziune patetică, romantică, asupra lumii. Remarcabilă în opera scriitorului, ca și în evoluția nuvelei românești, este *Hagi-Tudose*, nuvelă publicată în cîteva versiuni, începînd cu cea din „Lupta literară", care purta titlul *Hagiu* (1887). **D.** realizează aici portretul caracterologic al unui avar. Este un desen aproape clasic, labruyerian. Scriitorul părăsește lirismul, discursivitatea, își impune obiectivitate, sobrietate stilistică. Din romantism reține doar puterea simbolului, iar din naturalism, elocvența detaliilor. Comparat cu avarii din literatura universală, de la Euclio al lui Plaut pînă la Grandet și Gobseck ai lui Balzac, Hagi-Tudose este un personaj care se individualizează printr-un tragism ce covîrșește latura comică. Acest găitănar de mahala, fost băiat de prăvălie, își adunase cu frenezie aurul, frustrîndu-se de cele mai simple bucurii. La gîndul că averea i-ar putea fi micșorată sau furată, își trăiește clipele din urmă într-o tensiune halucinantă. Desprins de restul lumii, închis ca într-o hrubă în camera lui mizeră, confruntat doar cu sine și cu spaimele pe care le are, el se închină banului ca unui idol ce-i dă putere să-și inhibe pornirile firești, făcîndu-l să-și regrete momentele de slăbiciune. Personajul seamănă astfel marilor posedați. Moartea, care îl află îmbrățișîndu-și comoara, îi este un fel de apoteoză. Cînd, în 1912, prin dramatizarea nuvelei, Hagi-Tudose este adus pe scenă, personajul își pierde dimensiunea tragică. Pus în diferite situații, în relații cu oamenii din jur, Hagi-Tudose este înfățișat ca un hapsîn obișnuit, de unde nuvela îl prezentase ca pe un personaj aproape fabulos.

Din pasiunea lui **D.** pentru teatru s-au născut și *Irinel*, dramatizare după propria-i nuvelă, reprezen-

tată în 1911, drama psihologică *A doua conștiință*, o interesantă anticipare a pieselor de factură lirică ale lui M. Sebastian și V. I. Popa, publicată fragmentar în 1914, iar integral abia postum, precum și piesa *Războiul*, scrisă cu puțin înaintea morții și neterminată. Dramaturgul își dăduse însă măsura în trilogia care reînvie istoria Moldovei din prima jumătate a secolului al XVI-lea, prin figurile domnitorilor Ștefan cel Mare (*Apus de soare*), Ștefăniță (*Viforul*) și Petru Rareș (*Luceafărul*). Continuînd o tradiție de mai bine de jumătate de secol a dramei istorice românești, **D.** așează în centrul pieselor sale motivul puterii. Ca și în dramele anterioare, puterea este raportată la interesele țării. Spre deosebire de predecesorii săi, B. P. Hasdeu (*Răzvan și Vidra*), V. Alecsandri (*Despot-Vodă*) și Al. Davila (*Vlaicu-Vodă*), **D.** scrie o suită de drame, care formează o galerie de portrete paralele. În viziunea autorului, puterea apare în trei ipostaze, simbolizată în trei elemente cosmice diferite : soarele, viforul și luceafărul. Conflictele dramatice sînt situate în funcție de un simbol etic, reprezentat de personalitatea lui Ștefan cel Mare. Pentru prima oară în dramaturgia românească, monumentalul personaj, întruchipare a iubirii de țară, își află creatorul inspirat. Cu o intuiție remarcabilă, dramaturgul alege în *Apus de soare* zilele din urmă ale domniei lui Ștefan, cînd acesta, încercat de boală, pîndit de zavistnici, rămîne neclintit în voința de a lăsa Moldova în mîini bune, așa cum fusese ea timp de 47 de ani. Presimțindu-și sfîrșitul, voievodul știe să-și pecetluiască hotărîrea prin biruința asupra slăbiciunii sale omenești, prin actul de dreptate pe care îl face cînd pedepsește aprig pe boierii uzurpatori Ulea, Drăgan și Stavăr. Legatul credinței și slujirii țării este trecut unui urmaș investit în numele voinței domnitorului, una cu voința Moldovei. În atmosfera curții, înconjurat cu o dragoste evlavioasă, Ștefan este asemenea unui patriarh care predică în rostiri adînci virtutea strămoșească. El meditează la faptele domniei sale, rememorate cu transfigurare. Voievodul, ca și Mircea cel Bătrîn din *Scrisoarea III* a lui Eminescu, este în același timp grandios și simplu. Pentru Doamna Maria, pentru Oana, pentru cei apropiați, are gesturi de mare delicatețe. Deși e bătrîn, obosit și hărțuit de dureri, nu tiranizează pe nimeni cu propriile-i suferințe. Își mărturisește, cîteodată sibilinic, zburdălniciile tinereții, dorind iertare și înțelegere. *Apus de soare* devine astfel un poem dramatic, un oratoriu închinat marelui domn. Construită printr-o alternanță de planuri epice, lirice și dramatice, piesa este o sinteză unică în evoluția teatrului istoric românesc. În ea converg efluvii romantice, sugestii naturaliste. Inscenarea are autenticitate istorică, psihologică și, contrapunctic, aură mitologică, hieratică, precum în eposul popular. **D.** realizează o armonizare de procedee stilistice care par divergente, topind într-un flux unic narațiunea, dramatică sau elegiacă, meditația lirică, notația realistă. Acțiunea trece deseori în plan secund, dramatismul fiind dat de atmosferă. De aceea, cuvintelor, rostite în largi monologuri, în dialoguri repezi, li se acordă un rol precumpănitor. Cuvîntul are valoare dramatică, este capabil să resuscite trăiri, emoții intense, fiind, totodată, și ornamental. Stilizînd în genere limbajul popular, autorul obține sugestia de arhaic datorită nuanței ceremonioase, întorsăturilor sentențioase ale exprimării. Graiul personajelor devine alteori simplu, familiar. **D.** este mai puțin preocupat de respectarea graiului moldovenesc, de unde unele inadvertențe, a căror impresie se estompează însă grație structurii muzicale a frazării. În replici, unele extrem de dinamice, sînt folosite, cu

o știință desăvîrșită a efectelor retorice, enumerările, repetițiile, elipsele. Cea de a doua dramă a trilogiei, *Viforul*, prezintă un caracter aflat la antipodul lui Ștefan, pe Ștefăniță, domnitor despotic, torturat de orgoliu și neputință, om becisnic, scelerat. Pentru a-și impune puterea, el are de luptat cu amintirea sfîntă a bunicului, cu boierii din grupul lui Luca Arbore, bătrînul hatman care îl slujise cu credință pe Ștefan. Trebuie să înfrunte pe Oana și pe Doamna Tana, pe cei ce-l mustră pentru nevrednicie, amintindu-i vitejia și înțelepciunea lui Ștefan. Egocentric, obsedat de himera puterii, sfidează totul cu nesăbuință și semeție, ajungînd la fapte odioase. Boierii care îi stau în cale sînt înlăturați. Dar, la fel ca un alt tiran, Alexandru Lăpușneanul din nuvela lui C. Negruzzi, Ștefăniță își va primi pedeapsa : el moare otrăvit chiar de mîna soției sale. *Viforul* este o dramă construită după alte reguli decît *Apus de soare*. Personajul nu mai este un erou, iar ritmul poematic nu-și mai are locul aici. Mai mult decît în piesa anterioară, **D.** profită de modelul dramei shakespeariene, al cărei spirit îl atrăsese din tinerețe. Sursa dramaticului se află în întîmplările de pe scenă, în frămîntarea sufletească a personajelor. În preajma unui domn dezaxat, sanguinar, fiecare încearcă zadarnic să-și afle liniștea. Prevestirile, amenințările devin cu repeziciune fapte, tulburînd ordinea firească a vieții. Ticluitorul răzbunărilor sîngeroase este și el ros de neliniște, încordarea lui atinge uneori paroxismul, în ciuda aerului calm, sfruntător. Acțiunea se precipită, schimbul de replici este iute, aspru, tăios. Doar cîțiva eroi mai păstrează, ca pe o moștenire prețioasă, lirismul sentențios din *Apus de soare*. *Luceafărul*, ultima piesă a trilogiei, este scrisă cu gîndul ilustrării unei alte fațete a destinului Moldovei. Înfățișînd o perioadă

în care puterea dreaptă a domnitorului a putut fi uzurpată de boierii trădători, piesa nu reuşeşte însă o reconstituire viabilă literar a acestei dramatice prime domnii a lui Petru Rareş. Sentimentele patriotice sînt exprimate declarativ, într-un şir de tirade lirice trenante sau în obositoare pasaje narative. Acţiunea, circumscriind timpul dintre venirea lui Rareş în ţară şi fuga lui forţată peste graniţă, este destul de dezlînată, fără un relief dramatic autentic. Evocînd o epocă şi un personaj lipsite de grandoare, D. a transpus totuşi aici multe din procedeele folosite în *Apus de soare*. Tabloul apare astfel ca o imitaţie, luminat încă de emoţie, dar cu contururi şterse. Cîteva chipuri de oameni simpli, creionaţi în maniera realismului simbolic, caracteristică scriitorului, se desprind mai pregnant. Cu toate imperfecţiunile ei, piesa nu poate fi desprinsă din corpul trilogiei dramatice a lui D., care avea între proiecte o altă trilogie, închinată de data aceasta unor domnitori ai Ţării Româneşti, Mircea cel Bătrîn, Vlad Ţepeş şi Mihai Viteazul.

— *Poiana Lungă — Amintiri*, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1878 ; *Sultănica*, Bucureşti, Tip. Mihalescu, 1885 ; ed. Bucureşti, Socec, 1908 ; *Linişte*, Bucureşti, Tip. Haimann, 1887 ; *Trubadurul*, Bucureşti, Tip. Haimann, 1887 ; *Petre Ispirescu*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1887 ; *Paraziţii*, Bucureşti, Tip. Haimann, [1892] ; ed. Bucureşti, Socec, 1905 ; *Intre vis şi viaţă*, Bucureşti, Graeve, 1893 ; ed. Bucureşti, Socec, 1903 ; *Cestiunea naţională*, Bucureşti, Tip. Voinţa naţională, 1894 ; *Lumină tuturora...*, Bucureşti, Tip. Voinţa naţională, 1895 ; *Hagi-Tudose*, Bucureşti, Socec, 1903 ; *Apus de soare*, Bucureşti, Socec, 1909 ; ed. 2, Bucureşti, Socec, 1912 ; *Stăpînea odată...*, Bucureşti, Socec, 1909 ; *Viforul*, Bucureşti, Socec, 1910 ; *Luceafărul*, Bucureşti, Socec, 1910 ; *Linişte. Trubadurul. Stăpînea odată...*, Bucureşti, Socec, 1911 ; *Irinel*, Bucureşti, Socec, 1912 ; *Din estetica poeziei populare*, Bucureşti, Socec, 1913 ; *Hagi-Tudose*, Bucureşti, Minerva, 1913 ; *Norocul dracului*, Bucureşti, Alcalay, 1916 ; *Pămînt şi drepturi*, Iaşi, Dacia, 1917 ; *A doua conştiinţă*, Bucureşti, Cultura naţională, 1923 ; *Patria şi patriotismul*, Bucureşti, Socec, 1929 ; *Opere*, I—II, îngr. şi pref. Aurel Martin, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1954 ; *Scrieri alese*, I—II, îngr. Elena Beram, pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; *Despre literatură şi artă*, îngr. Elena Savu, pref. Zina Molcuţ, Bucureşti, E.L., 1963 ; *Opere*, I—IX, îngr. şi introd. Emilia Şt. Milicescu, Bucureşti, E.L., Minerva, 1965—1974 ; *Apus de soare*, îngr. Emilia Şt. Milicescu, pref. Teodor Vîrgolici, Bucureşti, Minerva, 1971 ; *Sultănica*, pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, Minerva, 1972 ; *Jurnal de război*, îngr. şi pref. Emilia Şt. Milicescu, Bucureşti, E.MT., 1972 ; *Discursuri*, îngr. şi postfaţă Constantin Călin, Bucureşti, Minerva, 1977.

— 1. G. I. Ionnescu [-Gion], *„Poiana Lungă — Amintiri" de Barbu*, RLB, II, 1878, 277, 278 ; 2. Gheorghe Frunză [C. Mille], *Barbu Ştefănescu de la Vrancea*, DPO, I, 1885, 114 ; 3. Maiorescu, *Critice*, III, *71—81*, 259 ; 4. [G. I. Ionnescu-] Gion, *Trubadurul*, ROM, XXXI, 1887, 31 mai ; 5. Sphinx [D. D. Racoviţă], *De la Vrancea. „Sultănica" — „Trubadurul"*, RLB, XI, 1887, 2939—2947 ; 6. Petraşcu, *Figuri, 65—115* ; 7. C. Mille, *Scrieri alese*, îngr. Virgiliu Ene, pref. G. C. Nicolescu, Bucureşti, E.L., 1961, *461—467* ; 8. C. Mille, *Critica literară şi rolul ei*, LUP, IV, 1887, 332 ; 9. B. P. Hasdeu, *Bucea şi căpăţînă*, RN, I, 1888, 2 ; 10. C. Mille, *„Bursierul" de De la Vrancea*, LUP, V, 1888, 468 ; 11. Iorga, *Pagini*, I, *280—304* ; 12. Vlahuţă, *Scrieri*, II, *427*, *497—512* ; 13. C. Mille, *De la Vrancea*, AI, VIII, 1895, 2178 ; 14. Caragiale, *Opere*, III, *251—266*, IV, *198—208*, V, *330—337*, VII, *243—249* ; 15. G. Bogdan-Duică, *Delavrancea : „Hagi-Tudose". „Intre vis şi viaţă"*, CL, XXXVIII, 1904, 4 ; 16. N. Iorga, *Povestitorii de ieri şi cei de astăzi : nuvelişti şi scriitori de schiţe*, S, III, 1904, 12 ; 17. Cronicar [Il. Chendi], *Poezii de Delavrancea*, VLT, I, 1906, 14 ; 18. N. Iorga, *Cărţi nouă*, NRL, I, 1909, 4 ; 19. G. Bogdan-Duică, *„Apus de soare"*, S, VIII, 1909, *8, 9* ; 20. Al. Davila, *„Apus de soare", poemă în 4 acte de d. Barbu Delavrancea*, NRR, V, 1909, 18 ; 21. Verax, *„Apus de soare" de B. Delavrancea*, NRR, V, 1909, 19 ; 22. Mihail Dragomirescu, *„Apus de soare" de Delavrancea*, CVC, III, 1909, 2, 3 ; 23. N. Iorga, *Poezia populară apărată de d. Delavrancea*, NR, IV, 1909, 73 ; 24. Chendi, *Pagini, 134—144, 281—283, 488—498* ; 25. D. Tomescu, *Critica noastră şi „Apus de soare"*, R, IV, 1909, 1 ; 26. Mihail Dragomirescu, *„Viforul" de Delavrancea (fantezie critică)*, CVC, III, 1909, 12 ; 27. N. I. Apostolescu, *Delavrancea*, LAR, XIV, 1910, 1—3 ; 28. Haneş, *Studii, 129—132* ; 29. G. Bogdan-Duică, *„Viforul" de B. Şt. Delavrancea*, LU, IX, 1910, 1 ; 30. D. Tomescu, *„Viforul"*, R, V, 1910, 8, 11—12 ; 31. Bogdan, *Scrieri, 613—615* ; 32. I. Negruzzi, *Despre activitatea literară a lui Delavrancea*, AAR, partea administrativă, t. XXXIV, 1911—1912 ; 33. G. Bogdan-Duică, *„Luceafărul" de B. Delavrancea*, LU, X, 1911, 2 ; 34. Nicoară al lumii [N. D. Cocea], *Delavrancea*, FCL, II, 1911, 16 ; 35. T.[Arghezi], *„Luceafărul" de B. Delavrancea*, VR, VI, 1911, 11 ; 36. T.Arghezi, *„Irinel" de d. Delavrancea*, VR, VI, 1911, 12 ; 37. A. G[orovei], *„Apus de soare"*, VR, VII, 1912, 7—8 ; 38. T. Arghezi, *„Hagi-Tudose", piesă în patru acte de d. B. Şt. Delavrancea*, VR, VII, 1912, 11—12 ; 39. Corneliu Moldovanu, *Autori şi actori*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1944, *46—87* ; 40. Lovinescu, *Scrieri*, I, *111—114* ; 41. Lovinescu, *Critice*, IV, *273—279* ; 42. Ion Trivale, *Cronici literare*, Bucureşti, Socec, 1915, *7—37* ; 43. Iorga, *Oameni*, II, *345—347*, *435—439*, IV, *249—250* ; 44. Ibrăileanu, *Note, 250—251* ; 45. Al. Al. Busuioceanu, *In memoriam. Delavrancea*, LU, XIV, 1919, 11 ; 46. Mihail Dragomirescu, *Drama lui Delavrancea*, LU, XIV, 1919, 11 ; 47. Em. Panaitescu, *Delavrancea*, LU, XIV, 1919, 12 ; 48. Ovid Densusianu, *Barbu Delavrancea*, Bucureşti, 1919 ; 49. C. V. Gerota, *Delavrancea (Profil al operei)*, R, XIV, 1920, 8—10 ; 50. C. V. Gerota, *Delavrancea. Teatrul : „Apus de soare"*, R, XV, 1921, 1 ; 51. I. Şiadbei, *Delavrancea versificator*, FF, I, 1926, 6 ; 52. Constantinescu, *Scrieri*, II, *420—421* ; 53. Dragomirescu, *Scrieri, 105—107* ; 54. Bacalbaşa, *Bucureştii*, II—IV, *passim* ; 55. Virginia Zoe Giorgi-Alberti, *Delavrancea şi Italia*, FF, VIII, 1933, 4 ; 56. A. Lupu-Antonescu, *Delavrancea — artistul*, CTC, XIV, 1933, 9—10 ; 57. N. Iorga, *Literatura română necunoscută*, RFR, I, 1934, 4 ; 58. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *339—346*, II, *171—172* ; 59. C. Gongopol, *Aşa cum i-am cunoscut : Barbu Delavrancea*, R, XXVI, 1935, 1—3 ; 60. Petraşcu, *Icoane*, II, *214—216* ; 61. Mihail Iorgulescu, *Recitind pe Delavrancea*, F, III, 1936, 7—8 ; 62. Octav Botez, *Naturalismul în opera lui Delavrancea*, Bucureşti, Tiparul universitar, 1936 ; 63. E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1900—1937*, Bucureşti, Socec, 1937, *326—330* ; 64. Călinescu, *Ulysse, 315—319* ; 65. Munteano, *Panorama, 106—109* ; 66. Lucian Predescu, *Barbu Delavrancea. Viaţa şi opera*, Bucureşti, Cugetarea, [1938] ; 67. Paul Bujor, *Amintiri de A. Vlahuţă şi I. L. Caragiale*, Bucureşti, Cartea românească, 1938, *passim* ; 68. Petre Drăgoiescu, *Barbu Delavrancea*, Bucureşti, 1938 ; 69. Haneş, *Studii ist. lit., 315—324* ; 70. Emilia Şt. Milicescu, *Barbu Delavrancea. Om, literat, patriot, avocat*, Bucureşti, Cugetarea, 1940 ; 71. Grigore Băjenaru, *Delavrancea. Omul şi opera*, Bucureşti, Cartea românească, 1940 ; 72. Cioculescu, *Caragiale, 280—301* ; 73. Vianu, *Arta*, I, *235—248* ; 74. Olimpia Ilie, *Reflexe italiene în opera lui Barbu Delavrancea*, SI, VIII, 1941 ; 75. Călinescu, *Ist. lit., 501—509* ; 76. Karnabatt, *Bohema, 69—87* ; 77. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, I, 1952, 1—4, X, 1961, 2 ; 78. Sadoveanu, *Opere*, XIX, *373—377* ; 79. Al. Niculescu, *Părerile lui Barbu Delavrancea despre limbă şi stil*, SCL, VI, 1955, 1—2 ; 80. Al. Niculescu, *Structura frazei în stilul lui B. Delavrancea*, CIL, I, *205—243* ; 81. Em. Şt. Milicescu, *Delavrancea şi folclorul*, LL, II, 1956 ; 82. D. Murăraşu, *Poeziile lui Delavrancea*, TS, VI, 1957, 8 ; 83. Călinescu, *Cronicile, 236—239* ; 84. Vianu, *Studii, 441—452* ; 85. Ion Tiba, *Portretul în proza artistică a lui Delavrancea*, AUI, ştiinţe sociale-filologie, t. IV, 1958 ; 86. Emilia Şt. Milicescu, *Barbu Delavrancea. Studiu bio-bibliografic*, Bucureşti, E.S.I.P., 1959 ; 87. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Influenţe shakespeariene în trilogia dramatică a lui Delavrancea*, LL, VI, 1962 ; 88. Al. Săndulescu, *Delavrancea*, Bucureşti, E.L., 1964 ; 89. Emilia Şt. Milicescu, *Contribuţii la studiul vieţii şi operei lui Delavrancea*, Iaşi, 1965 ; 90. Brădăţeanu, *Drama, 203—254* ; 91. Mîndra, *Incursiuni, 130—145* ; 92. Mircea Anghelescu, *Barbu Delavrancea. Catalogul corespondenţei*, Bucureşti, 1967 ; 93. E. Speranţia, *Amintiri, 88—94* ; 94. Al. Dima, *Barbu Delavrancea*. CRC, III, 1968, 4 ; 95. Const. Ciopraga, *Gravitatea trubadurului*, CRC, III, 1968, 17 ; 96. George Muntean, *Delavrancea*, CNT, 1968, 18 ; 97. Al. Săndulescu, *50 de ani de la moartea lui Delavrancea. Ut pictura poesis*, RITL, XVII, 1968, 2 ; 98. Emilia Şt. Milicescu, *Barbu Delavrancea*, VR, XXI, 1968, 5 ; 99. Al. Husar, *Stilul lui Delavrancea*, IL, 1968, 6 ; 100. Dumitru Micu, *Delavrancea romanticul*, LCF, XI, 1968, 34 ; 101. Al. Dima, *Barbu Delavrancea, profilul operei*, RITL, XVII, 1968, 4 ; 102. Petre Costinescu, *Din corespondenţa lui Delavrancea*, TMS, IV, 1969, 5—8 ; 103. Despina Tomescu, *O structură a dramaturgiei istorice româneşti (de la începuturi pînă la „Vlaicu Vodă" şi „Apus de soare")*, RITL, XIX, 1970, 1 ; 104. Şerban Cioculescu, *Delavrancea ziarist*, RL, III, 1970, 15 ; 105. *Ist. teatr.*, II, *203—211* ; 106. Al. Săndulescu, *Stilul lui Delavrancea*, TR, XIV, 1970, 31 ; 107. Brădăţeanu, *Comedia, 221—228* ; 108. Al. Săndulescu, *Delavrancea*, Bucureşti, Albatros, 1970 ; 109. Vîrgolici, *Comentarii, 223—243* ; 110. Cella Delavrancea, *Mozaic în timp*, Bucureşti, Eminescu, 1972, *passim* ; 111. Cioculescu, *Itinerar, 175—178* ; 112. Al. Săndulescu, *Un confesiv*, ATN, IX, 1972, 8 ; 113. Mircea Vaida, *Vocaţia oratorică a lui Delavrancea*, RL, V, 1972, 38 ; 114. Straje, *Dicţ. pseud., 206—208* ; 115. Ioana Em. Petrescu, *Delavrancea şi naturalismul*, SUB, Philologia, XVIII, 1973, fasc. 1 ; 116. Emilia Şt. Milicescu, *Delavrancea artist plastic*, MS, IV, 1973, 1 ; 117. Sextil Puşcariu, *[Delavrancea]* (publ. Gabriel Ţepelea), F, IX, 1973, 7 ; 118. *Ist. lit.*, III, *699—740* ; 119. *Delavrancea interpretat de...*, îngr. şi pref. Al. Săndu-

lescu, București, Eminescu, 1975 ; 120. Emilia Șt. Milicescu, *Delavrancea*, Cluj-Napoca, Dacia, 1975 ; 121. Al. Săndulescu, *Continuități*, București, Cartea românească, 1976, *106—140*.

G. D.

DEMETRESCU, Demetru (c. 1865 — ?), autor de versuri. Probabil originar din București, **D.**, devenit sublocotenent, a fost detașat un timp la Giurgiu. În 1887 apare la București revista „Recreațiuni literare", avînd ca director și proprietar pe **D.**, care publică în diferite numere versuri și meditații banale asupra femeii și vieții. Colaborările de la această revistă, ca și cele de la „România literară" (1888), au fost adunate în volumul *Muguri* (1890), în care, în strofe puerile și palide, **D.** afectează profunde tristeți și disperări, atrăgînd astfel ironia contemporanilor. După această dată mai colaborează la „Generația nouă" (1891), unde publică și o lungă și stranie istorisire în versuri despre soarta nefericită a unei cîntărețe de local (*Jeni*), la „Lectura" ș.a.

— ***Muguri***, București, Tip. Centrală, 1890.

— **1.** Petronius, *Sublocotenentul Demetru Demetrescu din cavalerie — „Muguri", poezii (1883—1889)*, BM, I, 1890, 3.

C. T.

DEMETRESCU, Mihail (26.X.1857, Brăila — 15.VI.1926, București), prozator. **D.**, care își luase doctoratul în științe politice la Paris, a fost la București funcționar superior în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Debutează în 1880 la „Literatorul", revistă din cercul căreia cunoștea pe Th. M. Stoenescu. Colaborează cu nuvele și la „Pressa" (publicație unde îi apar și traduceri din La Bruyère, Volney, Hugo), „România literară", „Timpul", „Vatra", „Revista literară". Majoritatea scrierilor lui sînt reunite în volumul din 1891, *Izvoade. 1880—1890*. A mai compus și o dramă, *Armidava*. Există la **D.** două tipuri de proză: „copia după natură", unde domină totuși observația tipologică, scrierea fiind un fel de fiziologie, și o alta, care dezvoltă o narațiune lirică. El era înzestrat pentru cea dintîi categorie. Personaje cu nume sugestive, Biță Mugurescu, Nicu-Făt-Frumos, Mișu Brăilescu, Nae Stîrcea, Neagu Prepeleac și alții, oameni de mahala, mici funcționari, avocați „fără pricine" alcătuiesc o lume pestriță, care își trăiește cu amărăciune eșecul himerelor ei de mărire. Îi sînt specifice autorului portretele creionate cu ironie, efectele comice scoase din transcrierea oratoriei emfatice și incoerente a veleitarilor politici. Nuvele ca *Popa Timofte Bondoroagă* și *Chira* (în cea de-a doua se află o parafrază a legendei fetei răpite de un arap) mențin încă un bun echilibru între tabloul de gen și intriga foiletonistică, pe cînd *Dreptatea lui Ștefănuță* este doar anecdotică, folosind clișeul romanțios și idilic. **D.** a scris însă multe nuvele copleșite de sentimentalism, prolixe înșăilări de cugetări banale și acțiuni neverosimile, dintre ele, cea mai ambițioasă, *Lake Buturugă*, fiind dovedită ca plagiat după o nuvelă a lui A. Theuriet. Dacă ar fi rămas la proza de observație caracterologică, în care portretul era concentrat în cîteva linii, cu o reală plasticitate verbală, **D.** ar fi putut fi un scriitor de luat în seamă.

— *Risipă și mizerie*, L, I, 1880, 3 ; *Prohodirea*, L, II, 1881, 1 ; *Popa Timofte Bondoroagă*, L, II, 1881, 5, 6 ; *Fata lui Stan Gruia*, L, II, 1881, 7 ; *O excursiune la Baldovinești*, PSS, XIV, 1881, 42—45 ; *O amintire*, PSS, XIV, 1881, 62, 63, 66 ; *Izvoade. 1880—1890*, București, Socec, 1891 ; *În căsnicie*, RELI, XVI, 1895, 1 ; *Săriți ! Ajutor !*, RELI, XVI, 1895, 5 ; *În zori de ziuă*, RELI, XVII, 1896, 6 ; *Un fiu*, RELI, XVIII, 1897, 2 ; ***Nuvele***, București, Müller, [1896]. — **Tr.** : V. Hugo, *Filosofia socială. Claudiu Mizerul*, PSS, XIII, 1880, 212—221 ; Volney, *Ruinele sau Meditațiune asupra revoluțiunilor imperiilor*, PSS, XIII, 1880, 231, 232, 234, 236—239, 241—244 ; La Bruyère, *Caractere*, PSS, XIV, 1881, 94—96, 99 ; S.-L. Hymans, *Cerceii*, L, III, 1882, 7.

— 1. Mihail Demetrescu, *[Răspuns la o anchetă a revistei]*, FPT, I, 1897, 29 ; 2. Oscar Lăzărescu, *Un plagiat*, S, VI, 1907, 47 ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *203—204*, II, *6—7* ; 4. N. Iorga, *Literatura română necunoscută*, RFR, 1, 1934, 9 ; 5. Predescu, *Encicl.*, 262.

G. D.

DEMETRESCU, Traian (3.XI.1866, Craiova — 17.IV.1896, Craiova), poet. Tatăl lui se numea Radu Radulian Dumitriu și era cojocar și negustor de băuturi în Craiova. După obiceiul vremii, își schimbase numele în Dumitrescu. Cînd termină școala primară, viitorul poet este dat să învețe meserie pe lîngă un unchi, toptangiu de bumbac. **D.** fuge însă și stăruie să fie dat la școală. A urmat regulat cursurile liceului din Craiova pînă în clasa a IV-a gimnazială. Se pare că a pregătit în particular clasele a IV-a și a V-a. A publicat versuri încă din anii de școală, în ziarele craiovene „Alarma" (1883) și „Clopotul" (1884). Remarcat de Al. Macedonski, își începe, din 1884, colaborarea la „Literatorul". Curînd îi apare și primul volum, *Poezii*, prefațat elogios de Macedonski. În februarie 1886, **D.** vine în Capitală. El locuiește la Macedonski și este redactor la „Revista literară". Cîștigă însă atît de puțin, încît în iulie trebuie să se întoarcă la Craiova. Mereu în așteptarea unei definitive stabiliri în București, **D.** publică în presa din Capitală („Revista literară", „Gutenberg", „Analele literare"). La Craiova scoate ziarul „Amicul libertății" (1887) și, împreună cu Gr. D. Pencioiu, „Revista olteană" (1888—1890), publicații care se situează în linia „Contemporanului". În 1890, cînd vine din nou la București, apropierea poetului de cercurile socialiste devine mai clară odată cu răcirea raporturilor lui cu Macedonski. Colaborează frecvent la „Adevărul" cu îndrăznețe cronici politice antidinastice și cronici literare. În același timp,

publică în „Ecoul Doljului", „Economistul", „Viitorul", „Revista independentă", „Luceafărul", „Secolul", „Reforma" ș.a. Din 1893, scrie în ziarul socialist „Munca", apoi în „Lumea nouă" și „Evenimentul literar", poezie, proză, cronică literară și politică. Membru al Partidului social-democrat al muncitorilor din România, participă la primul congres al partidului. Făcea parte din conducerea organizației locale craiovene, la 1 Mai mergea în fruntea muncitorilor, făcea propagandă socialistă în țară. În 1895 participă la al treilea congres socialist. Unele scrieri i-au apărut cu semnătura Tradem. Alte pseudonime sînt : Drac, Elislav, Fux, Fabio, Intim, Longin, Miop, Nerva, Pîrjol, Scrib, Ulpiu, Un singuratic, Vedeaude. A murit răpus de ftizie.

Primele volume ale poetului (*Poezii*, 1885, *Freamăte*, 1887, *Amurg*, 1888, *Cartea unei inimi*, 1890) strîng o producție lirică minoră, sentimentală și decepționistă, în stilul epocii, cu cadențe, imagini și idei din M. Eminescu, dar și din Fr. Copée, poetul celor umili. O oarecare notă particulară se întrevede totuși în discreția sentimentului și în tonalitatea surdinizată a versului. Cîteva poezii (*Simfonie de toamnă*, *Clavirul*, *Extaz*) anunță *Senzitivele* și *Aquarelele* de mai tîrziu. În volumele cu aceste titluri, **D.** este un precursor direct al lui G. Bacovia și printre primii dintr-un lung șir de poeți ai nevrozei. Motivul literar, venit din simbolismul francez, a găsit un ecou real în sensibilitatea rafinată, ascuțită de boală și adesea ultragiată, a visătorului, idealistului **D.** Poezia sa concentrează în mici tablouri o atmosferă lirică de disperare mută, de teamă și pustiu lăuntric. Confesiunea capătă tonul unei romanțe monotone și sfîșietoare. Peisajul este adesea metaforă a unor stări interioare depresive. Este evocat pustiul satului înecat de ninsoare (zăpada pare, ca mai tîrziu, în peisajele bacoviene, un giulgiu al lumii), alteori decorul sepulcral cu corbi „în pîlc de doliu". Obsesia morții, sentimentalismul lugubru, filozofia deprimantă vor reveni în poezia lui Bacovia. Atmosfera vagă de nostalgică visare, unele motive specifice : chemarea misterioasă a nordului ploios, *Nostalgii din antichitate* (amintindu-l pe Al. Macedonski, din *Avatar*, și pe Baudelaire, din *La Vie antérieure*) sînt ecouri din poezia simbolistă a epocii. Imagini tipice ale simbolismului, care vor deveni familiare poeziei românești prin lirica lui Bacovia, apar mai întîi la **D.** : iubita cîntînd la clavir, din Wagner, plînsul unui nebun în stradă, imagini morbide ale descompunerii. Poezia erotică, în ton confesiv și muzical, de romanță, este impregnată de influențe eminesciene și din Sully Prudhomme (cu *Les Vaines tendresses*). În cîteva idile, expresia plastică, seninătatea sentimentului, simplitatea și concizia sînt remarcabile. **D.** a rămas însă pentru mulți poetul socialist al epocii sale. Instantaneele în versuri din viața celor umili, încărcate de compasiune, au fost larg difuzate de publicațiile socialiste. Sentimentalismul proletar din poezia lui **D.** va reveni și la Bacovia. În pofida influențelor și stîngăciilor, **D.** e un poet autentic.

Romanele lui **D.** sînt și ele impregnate de lirism. În *Iubita* (1895) și *Cum iubim* (1896) personajele nu capătă consistență. Sînt intelectuali idealiști și hipersensibili, victime ale mediului social și ale visului iubirii absolute. *Intim* (1892), jurnal în proză, cuprinde notații fugare de stări sufletești, impresii de natură, comentarii literare și reminiscențe din lecturi, de fapt pagini de autoanaliză aparținînd unui singuratic care, refugiat în natură, descoperă în ea o imensă seninătate și blîndețe. Stările sufletești capătă, ca și în poezie, o expresie muzicală. Între poet și natură se stabilește o relație profundă, de corespondențe tainice. **D.** descoperă, ca și simboliștii, un suflet tăcut al lucrurilor, al arborilor, al florilor, care sugerează melancolii aproape omenești. Meditațiile pesimiste, nostalgiile vagi, unele accente senzuale din *Intim* au trezit protestele lui R. Ionescu-Rion și G. Ibrăileanu, care i-au reproșat îndepărtarea de viața țărănească și intimismul mic-burghez.

Fără a fi un critic literar în adevăratul înțeles al cuvîntului, **D.**, în primul rînd cititor informat, pasionat și receptiv, s-a ocupat și de critica literară și dramatică. Volumul de *Profile literare* (1891) se compune din impresii de lectură asupra unor autori francezi și români, selectați după un criteriu afectiv : D. Bolintineanu, Al. Vlahuță, V. G. Morțun, Th. M. Stoenescu, ca și J.-M. Guyau, Louise Ackermann, Th. de Banville. Comentariile vădesc intuiții sigure și gustul cultivat al autorului. Discipol al lui C. Dobrogeanu-Gherea, **D.** subliniază cu insistență legătura artei cu viața socială și, de pe această poziție, deși el însuși a fost influențat de simbolism, respinge decadentismul pentru artificialitatea lui nebuloasă, pentru ficțiunile strălucitoare, menite să înșele. **D.** consideră naturalismul drept curentul de avangardă al vremii în artă, apreciind o literatură de „documente omenești", cum e aceea a lui E. Zola. În literatura română, pentru profunzimea simțirii și cugetării filozofice și pentru originalitatea formei poetice, Eminescu este socotit un adevărat maestru. Impresionează în încercările de critică literară ale lui **D.**, din volumul *Profile literare*, cît și în altele, răspîndite prin reviste, bogăția lecturilor. Sînt citați frecvent Lamartine, E. Renan, Taine, J. Lemaître, Baudelaire, Sully Prudhomme, Mallarmé, Verlaine, J. Richepin, P. Bourget, P. Loti, Tolstoi, Dostoievski ș.a. **D.** este cel mai bun traducător în românește al teatrului lui Fr. Coppée (*Pater*, *Lăutarul din Cremona*). A mai tradus din Byron, Hugo, Lamartine, J. Michelet, Sully Prudhomme.

— *Poezii*, pref. Al. Macedonski, Craiova, Samitca, 1885 ; *Freamăte*, Craiova, Tip. Asociații români, 1887 ; *Mișcare de idei*, RVO, I, 1888, 4 ; *Forma în artă*, RVO, I, 1888, 6 ; *Paul Bourget*, RVO, I, 1888, 10 ; *O pagină de psihologie literară (Amorul în poeziile lui Eminescu)*, RVO, I, 1888, 11 ; *Amurg*, Craiova, Samitca, 1888 ; *Vasile Alecsandri*, RVO, II, 1889, 1 ; *Folclorul și Alecsandri*, RVO, II, 1889, 3 ; *Temperament în artă*, RVO, II, 1889, 10 ; *Evoluțiunea în literatură*, Craiova, Samitca, 1889 ; *Cartea unei inimi*, Craiova, Samitca, 1890 ; *Săracii*, Craiova, Benvenisti, 1890 ; *Eminescu*, LUR, I, 1890, 24 ; *Poveștile lui Creangă*, LUR, I, 1890, 26 ; *Emoțiunea estetică*, ADV, III, 1891, 767—771 ; *Farmecul vorbelor*, ECN, I, 1891, 2 ; *Profile literare*, Craiova, Benvenisti, 1891 ; *Intim*, Craiova, Samitca, 1892 ; ed. 2, București, Steinberg, 1894 ; *Senzitive*, București, Steinberg, 1894 ; *Iubita*, Craiova, Samitca, 1895 ; *Priveliști din viață*, Craiova, Samitca, 1896 ; *Cum iubim*, Craiova, Samitca, 1896 ; *Aquarele*, pref. A. Steuerman, Iași, Șaraga, 1896 ; *Simplu*, pref. G. D. Pencioiu, Craiova, Samitca, 1896 ; *Pagini alese*, pref. M. Dragomirescu, Craiova, Scrisul românesc, 1924 ; *Poeme antimonarhice*, pref. E. Luca, București, Contemporanul, 1951 ; *Opere alese*, pref. Geo Șerban, București, E.S.P.L.A., 1951 ; *Scrieri alese*, îngr. și pref. C. D. Papastate, București, E.L., 1968. — Tr. : X. Marmier, *Soarta unei rîndunele*, ALT, I, 1887, 1 ; V. Hugo, *Cea din urmă zi a unui condamnat*, ALT, I, 1887, 7, *Ave, dea, Moriturus te salutat*, RVO, II, 1891, 1, *Nu mă opriți a plînge*, AO, XVII, 1938, 97—100 ; Fr. Coppée, *Între doi*, Craiova, Samitca, 1888, *Lăutarul din Cremona*, *Pater*, Craiova, Samitca, 1895 ; Catulle Mendès, *Amărăciune dulce*, UVR, I, 1888, 2 ; E. Manuel, *Leagănul*, RVO, II, 1889, 1 ; A. de Musset, *Unei copile*, F, XXV, 1889, 267 ; G. Rivet, *Orbul*, F, XXV, 1889, 436 ; [Sully Prudhomme, Fr. Coppée, W. Wordsworth], în *Aquarele*, Iași, Șaraga, 1896 ; [Autor neidentificat], *Pentru iubita mea*, EV, VI, 1899, 1716 ; Byron, *Și așa tu ești fericită*, EV, VII, 1899, 1787.

— 1. Al. Macedonski, *Traian Demetrescu*, L, IV, 1884, 5 ; 2. Ionescu-Rion, *Arta revol.*, 3—5 ; 3. C. Vraja [G. Ibrăileanu], *„Iubita" de Traian Demetrescu (Note și impresii)*, LUN, I, 1894, 25 ; 4. C. Vraja [G. Ibrăileanu], *Psihologia de clasă („Intim")*, EVL, I, 1894, 4, 6, 7 ; 5. Emil [C. Mille], *Traian Demetrescu*, AI, VIII, 1895, 2323 ; 6. I. L. Caragiale, *Traian Demetrescu*, ECL, I, 1896, 2 ; 7. G. D. Pencioiu, *Traian Demetrescu*, LNȘ, II, 1896, 25 ; 8. A. Steuerman, *Traian Demetres-*

cu, AI, II, 1896, 10 ; **9.** G. T. Buzoianu, *Debutul lui Traian Demetrescu*, E, IV, 1898, 886, 889 ; **10.** Dem. D. Stoenescu, *Iubirea unui poet sau Traian Demetrescu în „Aquarele"*, OV, II, 1902, 3 ; 11. B. Constantinescu, *Opera literară a lui Traian Demetrescu*, VL, I, 1906, 25, 26, 28 ; 12. N. Zaharia, *Traian Demetrescu*, București, Revista idealistă, 1910 ; **13.** C. Ș. Făgețel, *Traian Demetrescu*, R, VIII, 1913, 6 ; **14.** M. Dragomirescu, *Literatura în Oltenia*, R, VIII, 1913, 7—8 ; **15.** G. Baiculescu, *Poezia lui Traian Demetrescu*, ALA, IV, 1923, 128 ; 16. Chendi, *Impresii*, 202—205 ; 17. Chendi, *Schițe*, 62—63 ; 18. P. I. Papadopol, *Traian Demetrescu*, U, XLV, 1929, 40 ; 19. T. Păunescu-Ulmu, *Traian Demetrescu*, R, XXXVII, 1941, 1—2 ; 20. C. Stelian, *Un învins : Traian Demetrescu*, R, XXXVII, 1942, 5 ; 21. Călinescu, *Ist. lit.*, 495—498 ; 22. Gala Galaction, *În aprilie 1896*, JDM, VIII, 1946, 405 ; 23. Ș. Vasiliu, *Antidinasticul „Tradem"*, CNT, 1949, 133 ; 24. E. Manu, *Poezii inedite de Traian Demetrescu*, TS, IV, 1955, 4 ; 25. E. Manu, *Traian Demetrescu*, București, 1956 ; **26.** Marin Bucur, *Opera lui Traian Demetrescu*, RITL, VI, 1957, 1—2 ; **27.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 28. Gh. Agavriloaiei, *Traian Demetrescu*, CRC, I, 1966, 46 ; **29.** C. D. Papastate, *Traian Demetrescu*, București, E.L., 1967 ; **30.** C. D. Papastate, *Tradem inedit*, LL, XVI, 1968 ; 31. Bote, *Simbolismul*, 40, 48, 54, 56, 58, 63, 66, 68, 169, 193, 245, 246, 297, 298, 430, 443, 444, 455 ; 32. Vladimir Streinu, *Traian Demetrescu*, RMR, VI, 1969, 11 ; 33. Rotaru, *Ist. lit.*, I, 561—566 ; **34.** *Ist. lit.*, III, 815—819 ; 35. Straje, *Dicț. pseud.*, 209—210 ; **36.** Traian Demetrescu, Elena Farago, *Corespondență*, îngr. C. D. Papastate, București, Minerva, 1976.

S. C.

DEMETRIADE, Mircea (2.IX.1861, Ocnele Mari — 11.IX.1914, București), poet și autor dramatic. Dintr-o familie care a dat actori renumiți, fiu al lui Costache Dimitriade și al Luxiței Saragea și frate vitreg al Aristizzei Romanescu, **D.** s-a pregătit pentru a deveni el însuși actor. A urmat, cu întreruperi, cinci clase liceale, apoi, la Conservator, cursul de declamație al lui Ștefan Vellescu. Bonifaciu Florescu și Pantazi Ghica, prietenii tatălui său, îl îndeamnă să scrie. În 1879 era un timid începător într-ale literaturii, atras de gruparea de la „Literatorul", unde debutează cu „acuale" (1880). O nuvelă, *Victima societății*, îi apare tot atunci în „Portofoliul român". Citește mult și fără metodă, călăuzit însă de o bună intuiție și un gust sigur. Cafeneaua literară a jucat un rol decisiv în formarea sa. La „Fialkovski", „Bulevard", „Kübler", într-un mediu boem frecventat de profesori, actori, scriitori, **D.** deprinde arta conversației, în care ajunge să strălucească. Vehement, paradoxal, entuziast (cum îl portretizează Al. Macedonski), impulsiv și cabotin, ar fi avut momente cînd devenea un „vrăjitor al vorbei". A rămas în amintirile contemporanilor nu atît poetul, peste care s-a așternut o nemeritată uitare, cît boemul noctambul, ducînd o viață agitată de cafenea, făcînd profesiuni de credință moderniste și sacrificînd posibilitățile unei cariere pentru un vis de artă.

D. a colaborat la numeroase ziare și reviste („Literatorul", „Portofoliul român", „Fîntîna Blanduziei", „Revista literară", „Revista orientală", „Revista poporului", „Analele literare", „Biblioteca familiei", „Telegraful român", „Unirea", „Românul", „Naționalul", „Binele public", „Raiul", „Ciulinul", „Duminica", „Forța morală", „Liga literară", „Peleșul", „Pleiada", „Vieața nouă", „Generația nouă" ș.a.) cu versuri, teatru, traduceri. Scria ușor (sînt răspîndite prin periodice cam 1 500 de poezii), cu o volubilitate care e uneori semnul lipsei de substanță, dar și al unei virtuozități stilistice. Risipea într-o țesătură anostă frumusețea stranie a vreunui vers, culoarea deosebită a unui epitet. Cîteva poeme au însă o unitate și o originalitate pregnantă. În genere, poetul a rămas tot timpul discipolul lui Macedonski. Era familiarizat cu orientările noi ale liricii franceze, ecouri ale acestora simțindu-se în poezia sa. Una din temele obsedante ale poeziei lui **D.**, *spleenul*, invazia pustiitoare a monotoniei și urîtului, se cristalizează sub influența lui Baudelaire. Ca și la poetul francez, urîtul devine o prezență sesizabilă, devoratoare, „fantasmă uriașă" cu trupul de „abur infectat" *(Urîtul)*. Viciile capătă în vis întruchipări reale, bestiale *(Conștiința)*. Poetul evocă peisajul interior, apăsat de monotonie, de spaimă și de moarte, în metafore sugestive și în corespondențe care indică o tehnică simbolistă. Imaginea care revine cu insistență la **D.** este aceea a pustiului (evocînd golul interior), teritoriu înghețat sau deșert de nisip spulberat, în adîncurile căruia zac îngropate caravanele visurilor și pe unde au trecut, călare pe negri armăsari, „emiri fatidici", simboluri ale unei vîrste a iluziilor și îndrăznelii *(Spleen)*. Sonetul *Spleen*, una din cele mai realizate poezii ale lui **D.**, a fost considerat un posibil punct de plecare pentru *Noaptea de decemvrie* a lui Al. Macedonski. Pastișîndu-l pe Verlaine, **D.** își psalmodiază melancoliile. Chiar dacă uneori este vorba de o simplă poză, de unde și superficialitatea sentimentului, frecvența temei urîtului în poezia lui **D.** indică mai mult decît o preferință. **D.** este printre primii „nevrozați" ai literaturii noastre. Sentimentul urîtului apare generalizat într-un fel de viziune universală a descompunerii și deznădejdii. Orașul (**D.** este un poet citadin) este un loc blestemat, un spațiu al singurătății morale, în care oamenii se metamorfozează în soboli *(Cetate)*. Grotescul, închipuirile macabre, hidoase, bizare, toată figurația poeziei decadente, nu străină de influența lui M. Rollinat, pătrund la **D.** în poezia erotică și chiar în poezia naturii. Poetul imaginează o *Orgie a florilor*, în care beția naturii este acompaniată de percepția descompunerii și a morții. Lirica erotică a lui **D.** se distinge prin anticonvenționalismul ei. Brutalitatea termenilor, senzualitatea, iubirea întotdeauna instinctuală, violența vor să scandalizeze și sfidează sentimentalismul poeziei din epocă. *Idilele brutale* ale lui Macedonski, lirica lui J. Richepin (din care **D.** a și tradus) sau Stuart Merrill puteau oferi modele. Poeziile se intitulează *Spasm, Beția cărnii, Desflorare*. Pe Baudelaire îl amintesc imaginile iubitei devoratoare *(Păianjenul de aur)*, ideea fatalității și fascinației păcatului, dintr-o poezie a incestului *(Demoni)*. În *Vînătoare*, **D.** compune un tablou apocaliptic al dorinței brutale, animalice. La celălalt pol — imaginea, macedonskiană, a poetului, fanatic al visului, într-un zbor nestăvilit către ideal. Receptivitatea față de poezia simbolistă, vizibilă la **D.** în tematică și în unele procedee tehnice, coexistă cu unele note parnasiene. Viziunea mitologică din unele poezii *(Pygmalion, Imn la Afrodita)*, evaziunile exotice, cultul frumosului și al formelor fixe țin de idealul parnasian. **D.** a exersat aproape toate formele fixe ale poeziei : sonetul, cultivat de preferință, rondelul, pantumul, sonetul dublu, sextina. El este și autorul unui volum de *Opere dramatice*, cuprinzînd un basm versificat, *Dafin Făt-frumos și frumoasa Ileana*, melopeea *Renegatul* și poemul dramatic *Visul lui Ali*. Temele sînt cele ale poeziei lui **D.** Astfel, *Visul lui Ali* dezvăluie prăpastia dintre ideal și realitate, dintre vis și trezie, *Renegatul* este un pașă atins de langoarea modernă a urîtului și salvat prin dragoste. Fastul oriental din *Renegatul* și îm-

părăția închipuirii din *Visul lui Ali* îi vor fi plăcut lui Macedonski, care a organizat o adevărată campanie de sprijinire a pieselor discipolului său, altfel monotone și de un nivel artistic scăzut.

D. a tradus cu talent și meșteșug din lirica franceză, alegînd din poeții preferați versuri reprezentative. Din Verlaine traduce *Cîntecul toamnei* și *Colocviu sentimental*, din G. de Nerval cîteva sonete din seria *Les Chimères*, între care *El Desdichado*, din Baudelaire, *Abel și Cain*, *Urîtul*, *Femeia*. A tradus și a adaptat — primul la noi — *Sonnet des voyelles* al lui Rimbaud. În „Românul literar" (1896) a publicat două articole (*Arta nouă*, *Literatură și artă*), care au fost, alături de scrierile lui Macedonski și Șt. Petică, între puținele luări de poziție teoretice prosimboliste. Prin cea mai mare parte din poezia sa originală, prin traduceri și prin modelele pe care le-a urmat, **D.** se înscrie, alături de Macedonski, I. C. Săvescu, Al. Obedenaru, C. Cantilli, într-o primă serie a simbolismului românesc, constituită în jurul revistei „Literatorul".

— *Fabule*, București, Göbl, 1883 ; *Versuri*, București, Tip. Conduratu și Rădulescu, 1884 ; *În noaptea nunței*, ANL, I, 1885, 1 ; *Între crimă și moarte*, ANL, I, 1885, 1, I, 1886, 2 ; *Un amic cum nu sînt mulți*, PȘU, III, 1888, 6, 9, 10 ; *Făt-frumos. Forme noi. Pygmalion. Din albumul ei. Poezii*, București, Tip. Georgescu, 1889 ; *Renegatul*, București, Alcalay ; *Opere dramatice*, București, Tip. Niculescu, 1905 ; *[Poezii]*, PPA, 25—57, APS, 28—33, PRC, III, 122—126 ; — **Tr.** : Th. de Banville, *Saltul trambulinului*, PȘU, II, 1887, 3 ; E. Zola, *Naïs Micoulin*, UA, I, 1887, 74—80, 82 ; G. de Nerval, *Mirtho*, BIF, IV, 1893, 5, *Horus*, BIF, IV, 1893, 6, *Anteros*, BIF, IV, 1893, 7, *El Desdichado*, ROML, III, 1905, 45 ; J. Richepin, *Declarație*, BIF, V, 1894, 10, *Inima mamei*, RELI, XIX, 1898, 24 ; Lenau, *Sfat și urare*, BIF, V, 1894, 14 ; Baudelaire, *Urîtul*, *Femeia*, DCA, I, 1890, 12, *Abel și Cain*, RELI, XVII, 1896, 5 ; Th. Gautier, *Cochetărie postumă*, RELI, XXI, 1900, 4 ; Verlaine, *Cîntecul toamnei*, *Colocviu sentimental*, ALP, I, 1904, 4—5 ; Rimbaud, *Sonuri și culori*, ROML, IV, 1906, 21.

— 1. Al. Macedonschi, *„Renegatul"*, L, XIV, 1893, 9 ; 2. Al. Macedonski, *Mircea Dimitriade*, FM, II, 1902, 11—12 ; 3. [C. Al. Ionescu —] Caion, *Lucrările dramatice ale d-lui Demetriad*, ROML, III, 1905, 44 ; 4. Chendi, *Pagini*, 325—327 ; 5. B. Lăzăreanu, *Mircea Dimitriadi*, ALA, III, 1922, 82 ; 6. S. Rufu, *Mircea Demetriad*, PRL, III, 1928, 17 ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, 469—470 ; 8. N. Davidescu, *Mircea Demetriad*, PPA, 21—23 ; 9. Ciorănescu, *Lit. comp.*, 237—240 ; 10. Vianu, *Opere*, II, 679—683 ; 11. Margareta Dolinescu-Georgescu, *Pătrunderi parnasiene în România*, SLC, 161—168 ; 21. Bote, *Simbolismul*, 339, 374, 380, 390, 403, 437 ; 13. Micu, *Început*, 422—423.

S. C.

DEMETRIESCU, Anghel (5.X.1847, Alexandria — 18.VII.1903, Karlsbad, azi Karlovy-Vary), teoretician și critic literar. Era fiul lui Dumitru Simion, boiangiu din Alexandria, și al Chrysantei, sora doctorului Șt. Velleanu, profesor la Facultatea de medicină din București. A învățat mai întîi la Alexandria, apoi la gimnaziul „Matei Basarab" și la liceul „Sf. Sava" din București. O vreme a urmat, fără a fi însă licențiatul ei, cursurile Facultății de litere din București. În 1869 era profesor de istorie și geografie la cursul inferior al liceului „Sf. Sava" și, mai tîrziu, director al internatului acestei școli. Prieten cu D. Aug. Laurian și Șt. C. Michăilescu, **D.** a colaborat la „Tranzacțiuni literare și științifice", trecînd, după aceea, în comitetul de redacție al „Revistei contimporane". Cu o bursă oferită de stat a plecat la Berlin, pentru studii de limbă și literatură latină (1877—1881). S-a întors în țară fără să-și fi luat titlul de doctor. Încercarea de a deveni profesor la catedra de istorie antică de la Universitatea din București a eșuat. Concursul a fost cîștigat de Gr. G. Tocilescu, împotriva căruia **D.** scrie un articol, semnat Dange, în „România liberă" din 1881. **D.** a rămas un statornic și distins profesor de liceu, la cursul superior al liceului „Gh Lazăr", la seminarul „Nifon" (din 1890). Conduce, din 1889 pînă în 1903, liceul particular „Sf. Gheorghe", deși se pensionase în anul 1898. Mai fusese bibliotecar la Biblioteca Centrală (1888—1889), membru în Consiliul general al Instrucției, pe cinci ani, din 1893. Era membru și conferențiar al Ateneului Român (din 1886), membru în comitetul Teatrului Național din București, în 1888, sub direcția lui I. L. Caragiale, vicepreședinte al Ligii culturale, în 1898. La 6 aprilie 1902 era ales și membru corespondent al Academiei Române.

D. nu s-a afirmat ca publicist politic, deși a colaborat cu articole politice, nesemnate sau iscălite doar cu inițiale, la publicații de orientare conservatoare („Națiunea", „Conservatorul", „Timpul" și „Epoca"). Formația lui era aceea de cărturar cu bune cunoștințe clasice, de filologie și de istorie în special. I-au fost cunoscute și omagiate în vreme erudiția și spiritul sever, austeritatea profesorală, impusă la catedră și în afara ei. Era prețuit, consultat și înconjurat cu delicate gesturi de respect și amiciție de B. Delavrancea, Al. Vlahuță, I. L. Caragiale, iar Al. Macedonski îi solicita colaborarea la revista „Literatorul". Scrisul era însă pentru el o manifestare oarecum adiacentă rostului său esențial, de profesor, preocupat, după disciplina pe care o preda, de gramatica greacă, geografie, istorie, poetică. A publicat mai multe manuale, avînd în proiect unul de istorie universală. Articolele de teorie literară publicate erau și ele capitole dintr-o plănuită poetică. În 1876, Societatea Academică Română i-a încredințat traducerea *Istoriei romane* a lui Dio Cassius, lucrare pe care apoi Academia a și premiat-o. Colaborarea la publicațiile vremii, răzlețită la intervale mari de timp, se caracterizează prin diversitate, eclectism. La „Tranzacțiuni literare și științifice" și la „Revista contimporană", **D.** se manifestase mai ales ca istoric, interesul pentru concepțiile lui H. Taine fiind relevant pentru acea perioadă (*Domnul Taine*, 1876). Articole disparate i-au mai apărut, după 1880, în „Revista literară", „Literatorul", „Epoca". Printre ele se aflau un studiu amplu, neterminat, despre D. Bolintineanu (1885) și o critică a piesei *Ovidiu* de V. Alecsandri. În „Literatură și artă română", revista prietenului său N. Petrașcu, au fost tipărite, din 1897 pînă în 1903, mai multe lucrări de teorie literară, articole despre Eminescu, un erudit studiu asupra poemelor homerice ș.a. În 1903, **D.**, fostul colaborator al revistelor antijunimiste „Tranzacțiuni..." și „Revista contimporană", apărea în „Convorbiri literare" ca recenzent al lui A. D. Xenopol. Mai dăduse, între timp, o bună ediție a discursurilor lui Barbu Catargiu (1886), tradusese din limba engleză discursurile lordului Th. Macaulay, conferențiase la Ateneu despre elocvența română și tipărise portretele literare ale unor oratori și oameni politici români. Cîteva articole postume i-au apărut în „Literatură și artă română" (1903, 1904) și în „Flacăra" (1913).

Ideile lui **D.** despre artă și literatură se sprijineau pe normele esteticii clasice. Maeștrii erau Aristotel și Lessing, cărora le-a adăugat, dintre contemporani, pe Taine. De la cei dintîi a preluat definițiile artei și poeziei, considerarea raporturilor poeziei cu celelalte arte,

conceptele de normă, simetrie, proporţie ş.a., de la Taine învăţase să explice geneza operei de artă prin teoria deterministă a influenţei factorilor de mediu, iar opera propriu-zisă să o înţeleagă prin existenţa unei calităţi predominante. **D.** a recunoscut artei, frumosului, un mare rol educativ, dar de multe ori idealul lui era cel puţin învechit, cînd accepta, de exemplu, doar ideea unei literaturi „sănătoase", refuzînd realismul lui Balzac, pe de o parte, imaginaţia genial-romantică a lui Eminescu, pe de alta. În numele esteticului, invoca des argumente ce nu intrau în sfera acestuia (precizia reconstituirii istorice, de pildă, ca un scrupul în sine, desprins de contextul şi finalitatea estetică). Era vorba la **D.** nu despre un sistem estetic, cu mobilitate în aplicările la contemporaneitate, ci despre o recepţie — cantitativ impresionantă — a unor idei de provenienţă diversă şi de valoare inegală. Spiritului creator îi luau locul astfel, deseori, inflexibilitatea unui principiu normativ, o judecată severă, în tonalitate netă de alb sau negru, aerul erudit, solemn, elegant, profesoral, pagina ţesută mai ales din citate şi nume. La Al. Sihleanu, de pildă, **D.** a urmărit rolul eredităţii, al mediului, formarea sub influenţa lui Alecsandri şi Bolintineanu, scriitori preţuiţi mult de **D.**, temperamentul poetic şi exprimarea lui caracteristică. Toate acestea erau operaţii critice valabile, dar aşezarea lui Sihleanu în rîndul marilor poeţi era vădit exagerată. În istoria literaturii, **D.** a intrat însă ca un detractor al lui Eminescu, fiind identificat, fără temei, de Nicolae Iorga, ca semnatar, sub pseudonimul Gr. Gellianu, al articolului *Poeziele d-lui Eminescu,* apărut în 1875, în „Revista contimporană" ⟨9⟩. Este adevărat că articolul de mai tîrziu al lui **D.**, *Mihail Eminescu,* publicat în „Literatură şi artă română" (1903), arăta opacitate la multe frumuseţi ale poeziei eminesciene, dar veninul şi insinuările lui Gr. Gellianu nu erau compatibile cu urbanitatea, cu preocuparea pentru motivare şi argument, caracteristice lui **D.** În studiul din 1903, **D.** pleca de la explicarea creaţiei lui Eminescu prin temperament, educaţie şi înrîuriri succesive, detectînd predispoziţiile ereditare, apoi influenţele lui Alecsandri, Bolintineanu, Sihleanu, ca şi înrîurirea culturii germane. Recunoştea că odată cu *Epigonii* a început o eră nouă pentru literatura română, că prin Eminescu poezia a primit „o viaţă mai intensivă şi mai variată", că limba s-a îmbogăţit cu imagini originale, cu metafore unice, că Eminescu este unul dintre cei mai mari poeţi ai noştri. Dar aceste judecăţi nu realizează un portret sintetic unitar. Comentariul este contradictoriu, lauda stînd alături de obiecţii capitale („haosul" gîndirii eminesciene, lipsa de precizie, extravaganţa stilistică), obiecţii explicabile la **D.**, căruia emoţia estetică îi era permanent cenzurată de dogma clasicistă. Nu lipsit de interes era **D.** ca portretist literar, creionînd figuri de oratori şi oameni politici. Dacă în analizele de critică literară accentuarea elementelor de portret uman contraria, aici studiul moral, realizat prin aderarea la atitudinea şi stilul personalităţilor (la T. Maiorescu şi Barbu Catargiu) sau dimpotrivă, tonul sarcastic (în caracterizarea lui N. Fleva) şi dezaprobator (cînd îl avea în vedere pe M. Kogălniceanu) contribuie la închegarea unor „caractere", în bună tradiţie clasică.

— *Opere,* îngr. şi pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, F.R.L.A., 1937.

— 1. Radu [Al. Vlahuţă], *Anghel Demetriescu,* VŢ, I, 1894, 41 ; 2. B. Delavrancea, *Angel Demetriescu,* VŢ, I, 1895, 48 ; 3. *Encicl. rom.,* II, *125* ; 4. Anghel Demetriescu, *[Scrisoare către Nicolae Iorga],* SDL, VIII, *226* ; 5. N. Petraşcu, *Angel Demetriescu,* LAR, VII, 1903, *397—401* ; 6. Iorga, *Oameni,* I, *16—21* ; 7. Iuliu Dragomirescu, *Angel Demetriescu,* ADV, XVI, 1903, 5042 ; 8. N. Petraşcu, *Anghel Demetriescu,* Bucureşti, Tip. Bucovina, 1931 ; 9. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *111—112* ; 10. Perpessicius, *Menţiuni,* IV, *159—165* ; 11. Pan M. Vizirescu, *Idei, oameni, fapte. Anghel Demetriescu,* G, XVII, 1938, 1 ; 12. G. Călinescu, *Anghel Demetriescu (Cu prilejul unei ediţiuni a operei sale),* ALA, XIX, 1938, 901 ; 13. Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial,* îngr. şi pref. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, Minerva, 1972, *420—425* ; 14. Breazu, *Studii,* II, *444—446* ; 15. Vianu, *Arta,* I, *206—209* ; 16. Călinescu, *Ist. lit., 479—480* ; 17. D. Murăraşu, *Năpăstuitul Anghel Demetriescu,* TS, VI, 1957, 12 ; 18. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, X, 1961, 2 ; 19. Ovidiu Papadima, *Doi contemporani ai lui Eminescu : Miron Pompiliu şi Anghel Demetriescu,* RITL, XII, 1963, 3—4 ; 20. M. Straje, *Istoria unui pseudonim,* GL, XIV, 1967, 16 ; 21. Bucur, *Istoriografia, 94—98* ; 22. Al. Dobrescu, *Un eminescolog ignorat : Anghel Demetriescu,* CL, 1978, 7.

G. D.

DEMIAN, Vasile (a doua jumătate a sec. XVII), cărturar. Era fiul Anghelinei şi al vornicului Demian de prin ţinutul Dorohoiului. În 1680, sub domnitorul Gheorghe Duca, **D.** era vătaf. A fost căsătorit cu Ilinca Murguleţ, care aparţinea aceleiaşi bogate familii cu care se înrudea după mamă Tudosie Dubău. Tot prin familia soţiei sale, **D.** se înrudea cu familia domnitoare a Ghiculeştilor şi cu aceea a boierilor Băleni din Ţara Românească. El devine, din 1681, logofăt al treilea, ocupînd această dregătorie şi sub Dumitraşcu Cantacuzino. Aceeaşi funcţie o avea **D.** şi sub domnitorul Constantin Cantemir, pînă în anul 1688, cînd a fost înlocuit cu Nicolae Costin, viitorul cronicar. După 1689 nu s-au mai păstrat ştiri despre el. Avînd preocupări cărturăreşti, **D.** a fost considerat drept copistul însărcinat de Tudosie Dubău cu transcrierea cronicilor moldovene, ale lui Grigore Ureche şi Miron Costin ⟨1⟩. **D.** este, probabil, autorul unui izvod ce a servit ca sursă principală de informaţie pentru evenimentele de pînă la 1688, în alcătuirea **Letopiseţului anonim al Ţării Moldovei (Letopiseţul Ţărei Moldovei de la Ştefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul),* referitor la perioada 1661—1709 ⟨11⟩.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *481—485* ; 2. N. Iorga, *Cronica lui Vasile Dămian şi Tudose Dubău,* SDIR, III, *12—21* ; 3. C. Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian),* Bucureşti, Tip. Göbl, 1907 ; 4. C. Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul şi Vasile Demian,* Bucureşti, Socec, 1914 ; 5. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 39* ; 6. Iorga, *Ist. lit.,* I, *341—346* ; 7. Cartojan, *Ist. lit.,* III, *177* ; 8. Lăudat, *Ist. lit.,* II, *288—289, 292—293* ; 9. Piru, *Ist. lit.,* I, *321* ; 10. *Ist. lit.,* I, *552* ; 11. D. Velciu, *Izvodul lui Miron logofătul,* RITL, XXV, 1976, 1.

A. S.

DEMOCRAŢIA SOCIALĂ, periodic politic şi literar apărut la Ploieşti săptămînal de la 5 ianuarie pînă la 27 decembrie 1892. Director a fost socialistul Al. G. Radovici, iar prim-redactor Anton Bacalbaşa. Nu trebuie pierdut din vedere nici rolul avut de C. Dobrogeanu-Gherea (care locuia atunci la Ploieşti) în stabilirea ţelurilor politice şi literare ale gazetei. Mai puţin preocupată de dezbaterile ideologice propriu-zise, **D.s.** a publicat articole de popularizare a ideologiei marxiste, a principalelor teze ale socialismului ştiinţific, scrise, cele mai multe, de A. Bacalbaşa, şi a susţinut poziţia lui Dobrogeanu-Gherea în polemica purtată cu T. Maiorescu. Exploatarea clasei muncitoare, metodele de luptă împotriva nedreptăţii sociale, formele de organizare şi nevoia de unitate a muncitorilor sînt temele articolelor lui A. Bacalbaşa. Urmărind consecvent această orientare, **D.s.** publica la sfîrşitul anului 1892 proiectul de program al partidului muncitorilor, cerînd cititorilor să-l discute şi să scrie redacţiei, în scopul completării lui. Gazeta urmărea viaţa politică din întreaga ţară, inserînd ştiri despre activitatea revoluţionară din principalele centre muncitoreşti, inclusiv cele din Transilvania. În paginile ei au apărut şi articole închinate sărbătoririi zilei de 1 Mai, aniversării Comunei din Paris ş.a. C. Dobrogeanu-Gherea a colaborat la **D.s.** cu mai multe arti-

cole dedicate combaterii teoriilor care susţineau că în România nu este posibilă şi nici necesară activitatea socialistă. Chestiunea ţărănească, viaţa politică, propaganda şovină, morala burgheză sînt, de asemenea, probleme dezbătute în paginile periodicului socialist.

Partea literară a gazetei era subordonată ţelurilor politice. În articolele sale, A. Bacalbaşa pleda pentru o artă militantă, care să sprijine idealurile politice ale clasei muncitoare şi care să se adreseze maselor, reflectînd frămîntările istorice şi de clasă. Bacalbaşa folosea nu mai puţin de douăzeci şi cinci de pseudonime, cu care semna articolele politice şi literare, proza şi versurile, recenziile şi notele. Dintre acestea mai cunoscute, prin frecventa întrebuinţare şi în periodicele la care a colaborat, sînt Kinderfus, Rezervistul, Toni, Viator, Inot, Quidam. Alături de C. Dobrogeanu-Gherea, Al. G. Radovici şi A. Bacalbaşa, la **D. s.** au scris C. Mille, Sofia Nădejde, I. Nădejde, V. G. Morţun, E. Vaian, G. Diamandy, D. A. Teodoru (sub pseudonimul C. Ramură), O. Carp şi Tr. Demetrescu. Se reproduceau, postum, şi cîteva scrieri ale lui Mircea C. A. Rosetti, fragmente din *Scrisorile* către V. Alecsandri ale lui Ion Ghica, precum şi traduceri din E.T.A. Hoffmann, Maupassant, Zola, Turgheniev, Jókai Mór, Th. Ghèze, E. I. Bedinghaus, Hector France. Recenziile şi cronicile literare se ocupau de cele mai importante cărţi apărute, printre care *Din goana vieţii* a lui Al. Vlahuţă, *Intim* a lui Tr. Demetrescu, *Note şi schiţe* a lui I. L. Caragiale. Discutînd, în articolul *Socialismul în artă*, cartea lui Tr. Demetrescu, Bacalbaşa insista, reluînd astfel laitmotivul întregii publicistici literare din **D. s.**, asupra datoriei scriitorului de a participa, alături de socialişti, la confruntarea inevitabilă dintre clase. Cele 52 de numere apărute sînt mărturia efortului necontenit al redactorilor, şi în primul rînd al travaliului imens desfăşurat de A. Bacalbaşa, în scopul editării unei gazete vii, aptă să discute, după dispariţia „Contemporanului", problemele politice şi de cultură care se ridicau în faţa socialiştilor români.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 188* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 152* ; 3. *„Democraţia socială"*, PMS, I, partea II, 239—268 ; 4. Nicolescu, *Contemporanul, 142, 212.*

R. Z.

DENSUŞIANU, Aron (19.XI.1837, Densuş, j. Hunedoara — 2.IX.1900, Iaşi), istoric literar şi poet. Fiul preotului Bizanţiu (Vizantie) Pop din Densuş, începe şcoala primară la Haţeg (1846), apoi, între 1852 şi 1860, urmează gimnaziul din Blaj (profesorii de aici i-au schimbat numele din Pop în Densuşianu), iar între 1860—1864, Academia de drept din Sibiu. Din 1864 s-a stabilit ca avocat la Făgăraş, devenind conducătorul opoziţiei politice din localitate. Activitatea publicistică, începută încă de la Blaj, la gazetele „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Amicul şcoalei", „Aurora română", cu articole

politice, poezii, traduceri şi articole de critică literară, este continuată şi la almanahul „Muza română", la „Concordia", „Albina", „Familia", „Federaţiunea", „Columna lui Traian", „Transilvania", „Revista literară şi ştiinţifică". Din cauza persecuţiilor politice, trece la Braşov, unde scoate revista „Orientul latin" (1874—1875), împreună cu Teofil Frîncu şi I. Al. Lapedatu, mutîndu-se apoi, definitiv, la Iaşi, din 1881. Ocupă aici catedra de limba latină la Universitate şi, din 1883, şi pe cea de limba română. Întemeiază, în 1893, „Revista critică literară", sprijinit de fratele său, Nicolae Densuşianu şi de fiul său, Ovid Densusianu. În publicistică, a mai semnat cu pseudonimele Radu Năsturel, Radu Calonfirescu, I. Corban şi N. Berea.

D. a fost unul dintre primii noştri critici literari de profesie, care s-a consacrat studierii literaturii române cu perseverenţă şi convingere. Bun cunoscător al literaturilor clasice, a practicat o critică doctă, profesorală, analitică, subminată însă de lipsa de gust. La 1868 a început în „Federaţiunea" seria articolelor sale critice. Curînd se angajează, însă, într-o polemică dură cu T. Maiorescu şi gruparea junimistă, dispută reluată şi peste două decenii, din care a ieşit categoric înfrînt. Principalele sale studii, adunate în volumul *Cercetări literare* (1887), sînt dedicate creaţiei lui I. Budai-Deleanu (**D.** a relevat, primul, valoarea *Ţiganiadei)*, Andrei Mureşanu, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri. Analizele, deşi făcute pe un ton savant, sînt rudimentare, suferă de dogmatism estetic, dar au meritul de a fi primele exegeze amănunţite, monografice — urmărind „ideile" şi „forma" — asupra unor scriitori de valoare. D. Bolintineanu, socotit poet genial, şi A. Mureşanu, pentru care a avut un adevărat cult, sînt elogiaţi fără măsură, în opoziţie cu Gr. Alexandrescu şi, mai ales, cu V. Alecsandri, contestaţi îndeosebi pentru neglijenţe formale. Polemicile cu T. Maiorescu vădesc un critic familiarizat cu esteticienii germani, dar lipsit de aptitudini speculative. Expunerea este fără stil ; tonul familiar sau pedant degenerează repede în trivialităţi sau injurii. Perspectiva deformantă asupra scriitorilor reprezentativi domină şi *Istoria limbei şi literaturei române* (1885), care rămîne, totuşi, prima lucrare serioasă, informată, de acest gen, în cultura noastră. Ca şi într-o încercare memorabilă de sinteză, anterioară *(Regenerarea literaturei române)*, pornind de la ideea că formarea literaturii noastre a fost subordonată unor obiective culturale şi naţionale, **D.** urmăreşte, cu inexactităţi şi confuzii, dezvoltarea limbii române, literatura populară, literatura bisericească, istoriografia, literatura propriu-zisă, făcînd şi o periodizare, în bună parte judicioasă. În ediţia a doua a cărţii introduce un capitol despre M. Eminescu, în care înşiră afirmaţii aberante despre lirica poetului, văzută ca expresia confuză a unui spirit bolnav şi dezechilibrat. Obtuzele atacuri împotriva lui Eminescu (începute cu mulţi ani în urmă şi reluate în „Revista critică literară" : *Literatură bolnavă*, 1894) au dus la compromiterea definitivă a lui **D.**, ca istoric şi critic literar, consfinţită, încă din 1886, de execuţia severă a lui T. Maiorescu *(În lături !)*.

D. a fost adeptul unei literaturi naţionale, în sensul întemeierii ei pe mitologia şi creaţia populară. A scris numeroase studii şi articole (cuprinse, unele, în *Cercetări literare*, altele, apărute ulterior în „Revista critică literară") despre datini şi credinţe populare, însă cercetările sale etnografice şi folclorice, foarte documentate, cuprind explicaţii şi interpretări contradictorii. A cules şi publicat poezii populare, printre care şi o variantă a *Mioriţei*, de o autenticitate contestabilă. **D.** a cerut insistent poeţilor o epopee naţională care să valorifice mitologia românească şi trecutul istoric. Pledoaria pentru epopee era anacro-

nică, dar interesul său pentru cele mai diverse forme ale creației populare a stimulat cercetări valoroase.

D. a fost un poet fecund, foarte cult, însă lipsit de talent. A scris poezii nenumărate, din tinerețe pînă la sfîrșitul vieții, o parte adunate în volumele *Hore oțelite* (1892) și *Valea vieței* (1892). În tradiția literară a Ardealului și avînd ca model pe A. Mureșanu, a compus multe versuri patriotice și sociale sau numai legate de anumite evenimente politice și naționale. Fără valoare sînt și poeziile de dragoste, manieriste, înecate într-o retorică sentimentală. A compus și o epopee, *Negriada* (1879—1884), în douăsprezece cînturi, închinată întemeierii Țării Românești de către Negru Vodă. Avînd ca model apropiat *Eneida* lui Vergiliu și poemele lui Tasso și Dante, el a încercat să reconstituie, fără a izbuti, o mitologie națională, în care eroi și divinități din folclorul românesc (Negru Vodă, Dochia, Sf. Vineri ș. a.) se întîlnesc cu personaje din mitologia latină sau cu altele, inventate de autor. Lipsită de unitate, epopeea este hibridă și greoaie, fără suflu poetic. În manieră clasicistă, a scris o tragedie în versuri, în cinci acte, *Optum* (1897). Acțiunea este plasată în anul 1031 e. n., la curtea domnului Timișanei. Eroii, puși în situații dramatice neverosimile, declamă emfatic și fără convingere. A mai compus cîteva poeme dramatice, rămase în manuscris, nefinisate.

D. a tradus *Arta poetică* a lui Horațiu (1882), versuri din Camões, capitole din Dante (*Paradisul pămîntesc*) și Tasso (*Ierusalimul liberat*) și poezii din S. Pellico și Leopardi. Traducerile din poeții italieni sînt neizbutite, într-o limbă lipsită de expresie. Fragmentele traduse din *Eneida* lui Vergiliu și din *Filipicele* lui Cicero au rămas în manuscris.

— *Suveniri și impresiuni de călătorie*, F, I, 1865, 8—17, 19—21, II, 1866, 1—4, 12—14 ; *Starea criticei literare la români*, FDR, I, 1868, 58 ; *Poeziile lui George Sion*, FDR, I, 1868, 171, 172, 174 ; *Regenerarea literaturei române*, OLA, I, 1874, 1—3, 31, 34, 73—75, 78 ; *Studie asupra poeziei populare române*, CDA, VI, 1876, 70, 71, 74, 75 ; *Negriada*, I—II, București, Tip. Curții, 1879, 1884 ; *Aventuri literare*, București, 1881 ; *Semo sancus și Sîmbele. Studiu de mitologie comparată*, București, Tip. Academiei, 1882 ; *Istoria limbei și literaturei române*, Iași, Tip. Națională, 1885 ; ed. 2, Iași, Tip. Goldner, 1894 ; *Cercetări literare*, Iași, Șaraga, 1887 ; *Hore oțelite*, București, Tip. Göbl, 1892 ; *Valea vieței*, Iași, Tip. Națională, 1892 ; *Colindele și himnele vedice*, RTL, I, 1893, 1 ; *Studii și notițe despre cronicari români*, RTL, I, 1893, 1, 10 ; *Refrenul colindelor*, RTL, I, 1893, 2 ; *O nouă cronică românească*, RTL, I, 1893, 3 ; *Terfarii (Studiu de mitologie comparată)*, RTL, I, 1893, 5 ; *Teatrul la noi*, RTL, I, 1893, 10 ; *Literatură bolnavă*, RTL, II, 1894, 5, IV, 1896, 9, 10 ; *Arghir ca mit și tendință*, RTL, III, 1895, 1 ; *Epopeea noastră păstorească*, RTL, III, 1895, 5—6 ; *„Țiganiada" și „Trei viteji"*, RTL, IV, 1896, 1 ; *O zi cu regele munților*, RTL, IV, 1896, 1, 2 ; *Criza literară*, RTL, IV, 1896, 3, 4 ; *Limba cultului la români înainte de epoca slavonă*, RTL, V, 1897, 1 ; *Din cronicari*, RTL, V, 1897, 3 ; *Tradițiunea literară din Psaltirea Scheiană*, RTL, V, 1897, 4 ; *Optum*, ed. 2, Iași, Tip. Națională, 1897 ; *[Poezii]*, în Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, București, Eminescu, 1971, *105—108*. — **Ms.** : *Marina Floare-aleasă sau Triumful inocenței*, B.A.R., ms. 2724, f. *1—85* ; *Blăstemul deslegat*, B.A.R., ms. 2724, f. 86—262 ; *Horea*, B.A.R., ms. 2723 ; *Dido*, B.A.R., ms. 2728, f. *1—101* ; *Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia*, B.A.R., ms. 2728, f. *101—119*. — **Tr.** : Boccaccio, *Ospitalitatea remunerată sau Nunta risipită*, ARO, I, 1863, 8—10, *Fiica regelui ca abate*, ARO, II, 1863, 1—3 ; Dante, *Paradisul pămîntesc*, CDA, V, 1865, 33—34 ; Kalidasa, *Sakuntala* (fragm.), F, IV, 1868, 31, 32 ; T. Tasso, *Ierusalimul liberat*, CL, II, 1869, 22—24 ; G. Leopardi, *La Italia*, OLA, I, 1874, 2 ; Fr. Petrarca, *Italia mea*, OLA, I, 1874, 28 ; Al. Verri, *Nopțile romane*, OLA, II, 1875, 41 ; S. Pellico, *Prinsoarea mea*, OLA, II, 1875, 43 ; Horațiu, *Arta poetică*, Iași, Tip. Buciumul român, 1882. **Ms.** : Vergiliu, *Eneida*, B.A.R., ms. *2735* ; Salustiu, *Războiul iugurtin*, B.A.R., ms. 4924, f. *67—83* ; Cicero, *Filipice* (cartea întîia), B.A.R., ms. 4924, f, *191—207*.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *185—187* ; 2. N. Quintescu, *Ar. Densușianu, „Negriada"*, AAR, partea administrativă, t. II, 1881 ; 3. T. Maiorescu, *Ar. Densușianu, „Negriada"*, AAR, partea administrativă, t. VII, 1884—1885 ; 4. B. P. Hasdeu, *Raport despre „Istoria limbei și literaturei române" de A. Densușianu*, AAR, partea administrativă, t. VIII, 1885—1886 ; 5. Ioan Bogdan, *„Istoria limbei și literaturei române" de d. Aron Densușan*, CL, XIX, 1885, 8 ; 6. Maiorescu, *Critice*, III, *109—127* ; 7. George Pavloff, *Asupra poeziilor d-lui Aron Densușianu, „Valea vieței"*, CL, XXVI, 1892, 6 ; 8. Verax [G. Ibrăileanu], *Eminescu judecat și condamnat de d. Aron Densușianu în „Revista critică literară"*, EVL, I, 1894, 33, 34, 36 ; 9. Verax [G. Ibrăileanu], *D. A. Densușianu nu s-astîmpără !*, EVL, I, 1894, 39 ; 10. *Encicl. rom.*, I, *130* ; 11. *Aron Densușianu*, GT, LXIII, 1900, 196 ; 12. N. Iorga, *Aron Densușianu*, NRR, II, 1900, 18 ; 13. D. Evolceanu, *O epopee românească*, OIB, *193—200* ; 14. Lovinescu, *Critice*, V, *17—18* ; 15. Claudio Isopescu, *Lo scrittore romeno Aron Densușianu*, Napoli, Arti grafiche, 1936 ; 16. Alexandru Marcu, *Torquato Tasso în romantica românească*, SI, III, 1936 ; 17. Alexandrina Mititelu, *Traduceri românești din Leopardi*, SI, III, 1936 ; 18. Aristia Benche, *Despre soarta lui Silvio Pellico în România*, SI, VI, 1939 ; 19. Lovinescu, *Maiorescu*, II, *211—216* ; 20. Călinescu, *Ist. lit.*, *481* ; 21. Caracostea, *Poezia trad.*, I, *218—223* ; 22. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit.*, *275—276* ; 23. L. Volovici, *„Adversarii" Junimii (1867—1880)*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 24. Manolescu, *Poezia criticilor*, *20—23* ; 25. Bucur, *Istoriografia*, *80—84* ; 26. Georgeta Antonescu, *Aron Densușianu*, Cluj, Dacia, 1974 ; 22. Mircea Zaciu, *Densușienii*, TR, XVIII, 1974, 8.

L. V.

DENSUȘIANU, Bizanțiu, P. v. **Pop-Densușianu, Bizanțiu.**

DENSUȘIANU, Nicolae (18.IV.1846, Densuș, j. Hunedoara — 24.III.1911, București), istoric și folclorist. Este fiul lui Bizanțiu Pop-Densușianu și fratele mai tînăr al lui Aron Densușianu. Viitorul istoric și-a început studiile la Hațeg și le-a continuat la gimnaziul din Blaj condus de T. Cipariu. Din 1865 pînă în 1869 a fost student al Academiei de drept din Sibiu. După absolvire, lucrează un timp în cancelaria de avocat a fratelui său, iar din 1872 practică avocatura mai întîi în Făgăraș, apoi, pînă în 1877, în Brașov. Încă din al doilea an de studenție începuse să colaboreze cu versuri la „Familia", urmate de o nuvelă istorică, cu subiect exotic și senzațional (*Simonida*). Renunță însă repede la beletristică în favoarea cercetărilor etnografice, istorice și filologice, valorificate în articole, apărute în „Familia", „Telegraful român", „Federațiunea" și „Orientul latin". Din 1877 se stabilește la București și se dedică aproape exclusiv studiilor de istorie și adunării de documente, din țară și din străinătate (Ungaria, Italia, Serbia), privitoare la istoria Transilvaniei și a celorlalte provincii românești (documente tipărite parțial în *Monumente pentru istoria Țerei Făgărașului* și în primele șase volume ale colecției E. Hurmuzachi de *Documente privitoare la istoria românilor*). În colaborare cu Fr. Damé publică studiul *Les Roumains du Sud* (1877). În 1880 este ales membru al Academiei Române. Din același an îl suplinește pe I. Bianu în postul de bibliotecar-arhivar al Bibliotecii Academiei Române, iar din 1884 pînă la sfîrșitul vieții a lucrat ca translator și bibliotecar pe lîngă marele stat major al armatei.

D. s-a afirmat, mai ales în studiile de istorie, prin erudiția sa (cunoștea elina, latina, germana, franceza, italiana, maghiara), lucrările lui impunînd prin documentarea riguroasă și soliditatea argumentării. Îndeosebi *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria* (1884), premiată de Academie și rămasă pînă astăzi cea mai valoroasă și mai aprofundată recon-

stituire a evenimentelor, vădește un istoric cu un orizont larg, făcîndu-și un crez din „căutarea și expunerea adevărului". Remarcabilă este includerea în aria preocupărilor istoricului a evoluției instituțiilor sociale, ca și a tuturor aspectelor vieții materiale și spirituale care pot întregi și îmbogăți tabloul unei epoci. Mai puternică decît vocația de istoric, dar cu rezultate inegale, a fost la **D.** pasiunea, manifestată de timpuriu, pentru cercetarea folclorului și a tradițiilor populare din perspectivă istorică, pentru descifrarea, cu ajutorul mitologiei populare, a „tainelor" unor timpuri străvechi. Folclorul devine astfel pentru **D.** — în linia unei mai vechi tendințe istorist-mitologizante, inaugurate la noi de B. P. Hasdeu — numai suportul unor îndrăznețe ipoteze sau al unor sinteze istorice (*Scrutări mitologice la români, Elementul istoric în poezia poporală* ș.a.). Pornind de la premise juste privitoare la valoarea documentară a folclorului, **D.** a aplicat însă metoda deseori abuziv și fără precauția impusă de natura „documentului", care a evoluat de-a lungul timpului și nu mai putea constitui un temei absolut pentru o concluzie de ordin istoric. În vederea realizării unor astfel de sinteze, dar și cu intenția salvării de uitare a multor creații populare, **D.** lansează în 1893 un *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitățile țerilor locuite de români.* „Tradițiunile istorice" pe care le vizează îndeosebi sînt cele legate de daci și romani : legende, denumiri de locuri, obiceiuri păgîne, religioase sau laice, ritualuri magice. Chestionarul, completat cu o nouă broșură în 1895, este întocmit cu toată rigoarea, cuprinzînd întrebări foarte amănunțite, ce dovedesc o cunoaștere profundă a folclorului românesc. Interesante sînt și indicațiile precise pe care le dă **D.** pentru culegerea materialului : alegerea informatorului (de preferință cît mai vîrstnic), notarea exactă, „fidelă", nestilizată, a narațiunilor. Răspunsurile primite (din 939 de localități) în urma răspîndirii chestionarului constituie o vastă colecție de folclor, de o deosebită valoare atît datorită calității artistice și autenticității textelor, dintre care multe neîntîlnite în alte colecții, cît și prin informațiile etnografice, care însoțesc și completează faptele de natură folclorică propriu-zise. Caracterul restrictiv al chestionarului, legat de obiectivele istoricului, a determinat, în materialul adunat, predominarea baladelor, legendelor, colindelor, basmelor (cu preponderența textelor culese din Dobrogea, sudul Munteniei și Oltenia) și prezența restrînsă de producții ale genului liric.

Dacia preistorică (apărută postum, în 1913) trebuia să încununeze activitatea de o viață în domeniul cercetării mitologiei populare și al reconstituirii pe această cale a unor perioade arhaice din istoria locuitorilor Daciei. Lucrarea, aproape unanim contestată de specialiști, reprezintă o încercare — impresionantă prin dimensiuni și erudiție, ca și prin ipotezele temerare — de a reface, cu ajutorul tradițiilor populare sau al urmelor arheologice (reale sau „descoperite" de imaginația istoricului), vechea civilizație a imperiului pelasg, al cărui centru ar fi fost pe teritoriul Daciei. Aici s-ar fi aflat, după **D.**, „leagănul civilizației ante-elene" și al întregii zone mediteraneene. Monumentele „megalitice" ale imperiului sînt identificate în munții Bucegi (Sfinxul, Omul, Babele), în Ceahlău, iar tradițiile populare, interpretate adesea eronat, devin pentru el mărturii indubitabile asupra religiei pelasge, a zeităților și tradițiilor sale. Construcția născută din fantezia lui **D.** nu rezistă unei analize riguroase a faptelor ; ea rămîne doar o mărturie a pasiunii lui extraordinare pentru cercetarea mitologiei românești și a unei viziuni aproape poetice asupra trecutului îndepărtat al locuitorilor Daciei.

— *[Poezii]*, F, II, 1866, *236, 421*, III, 1867, *438, 584*, IV, 1868, *27*, V, 1869, *115* ; *Simonida*, F, III, 1867, *210, 222, 236, 246, 258* ; *Scrutări mitologice la români*, F, IV, 1868, *127—129, 138—140, 150—152, 162—164, 176, 199—200, 222—223, 449—450, 460—462, 509* ; *Lord Byron și Nibelungile*, F, VII, 1871, *121* ; *Elementul istoric în poezia poporală*, F, VII, 1871, *518—519* ; *Elementul latin în Orient*, OLA, I, 1874, 5 ; *Proverbiele române ca material pentru instituțiunile dreptului roman în Dacia*, OLA, I, 1874, 42 ; *„Traianida", poemă epică naționale de D. Bolintineanu*, OLA, I, 1874, 59—61, 63—64 ; *„Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român" de G. Dem. Teodorescu*, OLA, I, 1874, 72 ; *Băile de la Carlsbad*, OLA, II, 1875, 57, 58 ; *Les Roumains du Sud. Macédoine, Thessalie, Epire, Thrace, Albanie* (în colaborare cu Fr. Damé), București, Tip. Göbl, 1877 ; *Craiul codrilor Grigore Pintea*, F, XIX, 1883, *310—312, 321—323* ; *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria*, București, Tip. Göbl, 1884 ; *Monumente pentru istoria Țerei Făgărașului*, București, Tip. Laboratorii români, 1885 ; *Note critice asupra scrierii d-lui A. D. Xenopol „Teoria lui Rösler"*, București, Tip. Göbl, 1885 ; *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitățile țerilor locuite de români*, partea I, București, Tip. Göbl, 1893, partea II, Iași, Tip. Națională, 1859 ; *Aniversarea de patru secule de la moartea lui Ștefan cel Mare*, București, Tip. Göbl, 1904 ; *Dacia preistorică*, introd. C. I. Istrati, București, Tip. Göbl, 1913 ; *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, îngr. și introd. I. Oprișan, București, Minerva, 1975.

— 1. *Encicl. rom.*, II, *130—131* ; 2. C. I. Istrati, *Nic. Densușianu. Viața și opera sa.* București, Socec-Sfetea, 1912 ; 3. Alex. Lepădatu, *Activitatea istorică a lui Nic. Densușianu*, București, Tip. Göbl, 1912 ; 4. Iorga, *Oameni*, I, *450—452* ; 5. I. Oprișan, *Istoricul și valoarea colecției de folclor a lui Nic. Densușianu*, în Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, București, Minerva, 1975 ; 6. Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea : Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, Minerva, 1976 ; 7. Gabriel Iosif Chiuzbaian, *N. Densușianu*, SPM, 1978, 394—396.

L. V.

DEPĂRĂȚEANU, Alexandru (25.II.1834, Roșiori de Vede — 11.I.1865, București), poet. Și-a petrecut copilăria la Deparați, moșia tatălui său, boierul Petre Depărățeanu. A urmat școala primară la Roșiori de Vede, apoi cursurile colegiului „Sf. Sava" din București. În 1856 pleacă la Paris pentru studii. Se întoarce în 1859, fără vreun titlu universitar, după ce călătorise prin Italia, Germania, Spania. Subprefect al plășii Teleorman (în 1860), **D.** încearcă să apere interesele țăranilor în fața arendașilor, preocupîndu-se și de unele probleme ale învățămîntului rural. În noiembrie 1864, este ales deputat în Camera legislativă, dar peste două luni moare pe neașteptate în casa unei surori din București.

În 1861 îi apăruse volumul de versuri *Doruri și amoruri.* În foiletonul ziarului „Buciumul", **D.** publică drama *Grigorie Vodă domnul Moldovei* (1864) și cîteva *Romanțe istorice și cavalerești*, traduse din spaniolă. Foarte cunoscuta poezie *Viața la țară* este tipărită postum, de B. P. Hasdeu. Un vodevil de tinerețe, *Don Gulică sau Pantofii miraculoși*, probabil o localizare după un model străin, pe tema conflictului între generații, apare în „Revista literară" (1892). **D.** mai proiectase două volume de ver-

suri, *Romanțe espaniole* și *Legendele române*, dramele *Antonie-Vodă, Victime și călăi* și un roman, *Turnul postelnicului*. Poetul își cîntă „muzele", fără a evita lamentația sau, dimpotrivă, efuziunea facilă, dulcegăria diminutivală, subliniată și mai mult de vecinătatea unor neologisme stridente. Extazul erotic, în maniera „dulcelui stil nou", coexistă cu o poezie a simțurilor aprinse, în maniera lui C. Conachi. Poetul, care glorifică uneori bucuriile casnice, prețuiește și voluptățile vieții mondene : dansul, muzica, amorul. În cîteva poezii erosul îi apare despuiat de idealitate pînă la cinism. **D.** ar fi fost însă, fără abuzuri neologistice, un poet petrarchist realizat. Îi reușesc suave portrete în tonuri renascentiste, scăldate într-o bogăție de azur, lumină, aur. Temperamentul poetului e al unui îndrăgostit de soare, de culoare, de viața care se manifestă nestingherit, în toată plenitudinea simțurilor și în puritatea ei originară, în mijlocul naturii. *Viața la țară* anticipă, prin clasicismul ei senin, poezia lui Al. Macedonski *Noapte de august* și idilele lui Duiliu Zamfirescu. În unele poeme romantice poetul cugetă sumbru, adoptînd poza byronianului Manfred, asupra destinului hărăzit omului, „trist Icar", în care sălășluiesc deopotrivă „victima" și „călăul". Spectacolul viciilor omenești și al luptei oarbe pentru existență îi smulge accente de pesimism, provoacă viziunea stingerii universale. Cu toată obscuritatea, adesea prolixă, și livrescul inspirației, încercările în poezia de idei conțin unele motive romantice care vor reapărea la M. Eminescu. În *Nihil novi sub sole*, **D.** neagă progresul, proclamă nemișcarea sub aparența formelor înșelătoare și încearcă o cosmogonie. Unele accente de *poète maudit*, cîteva elemente de poezie a urîtului și a descompunerii, chiar influența lui V. Hugo și Th. Gautier, receptată pe linia exotismului, se integrează imaginii unui poet interesant ca intenții și preocupări, remarcabil în epocă și prin virtuozitate formală. El are dezinvoltură prozodică, știe să compună un tablou viu colorat. Stăpîn pe o gamă ritmică și strofică variată, **D.** introduce în poezia noastră strofa 7—3—7 // 7—3—7 (întrebuințată de Ronsard, Hugo și Gautier), caracterizată prin vioiciune și grație. Plasarea în rimă a unor nume proprii cu sonorități exotice, procedeu mult prețuit de simboliști, îi aparține ca inițiativă, la noi, tot lui **D.** Uneori, absența emoției, locurile comune, excesul de neologisme, limbajul franțuzit eclipsează aceste virtuți formale, imprimînd, involuntar, poeziei un aer de parodie.

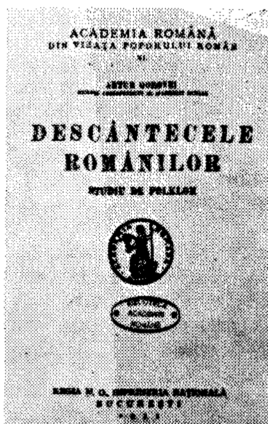
În încercările dramatice poetul rămîne sedus de imagine, preocupat de a înscrie replica în ritm. Conflictul social în *Grigorie Vodă domnul Moldovei* distonează cu atmosfera și procedeele (antiteza, tirada) de tipic teatru romantic hugolian. Absența totală a simțului istoric este vădită. Țăranii folosesc un limbaj pretențios, un boier se adresează unei fete cu expresii ce vor fi mai tîrziu consacrate de Rică Venturiano al lui I. L. Caragiale, lumea se distrează la „cabaret". Personajele nu au consistență, actele lor primesc o slabă motivare. Printre primele piese istorice românești, drama lui **D.** merită o mențiune pe linia declamației și a înscrierii ideilor într-o frază susținută, de amploare. Poetul este și printre primii noștri traducători din poezia spaniolă.

— *Doruri și amoruri*, București, Tip. Națională, 1861 ; ed. 2, București, Müller, 1896 ; *Grigorie Vodă domnul Moldovei*, București, Tip. Bolliac, 1864 ; *Don Gulică sau Pantofii miraculoși*, RELI, XIII, 1892, 12—26 ; *[Poezii]*, PLB, I, 221—274, PRC, II, 131—144. — **Tr.** : *Romanțe istorice și cavalerești din ispanolește (Maurul Calainos, Clopotul din Huesca, Infantina, Contele Don Martin și Donna Beatriz, Don Vergilios)*, BML, I, 1863, 97, II, 1864, 273, 274, 277.

— 1. C. Bolliac, *Revista literară*, BML, II, 1864, 241 ; 2. [B. P. Hasdeu], *O lacrimă printre rîsuri*, STY, 1866, 4 ; 3. G. Dem. Teodorescu, *Despre idilă și despre Al. Depărățeanu*, FSR, I, 1870, 2—5 ; 4. Gr. Andronescu, *Poeții noștri. Alexandru Depărățeanu*, București, 1886 ; 5. C. G. Dissescu, *Alesandru Depărățianu*, București, Tip. Cucu, 1904 ; 6. M. Dimitriad, *Al. Depărățeanu*, ALP, I, 1904, 4—5 ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 214—217 ; 8. Apostolescu, *Infl. romant.*, 247—266 ; 9. G. Călinescu, *Al. Depărățeanu și Al. Sihleanu*, RFR, III, 1936, 9 ; 10. Al. Ciorănescu, *Alexandru Depărățeanu*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. VII, 1934—1936 ; 11. Călinescu, *Ist. lit.*, 289—293 ; 12. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 60—63 ; 13. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, 294—298 ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, III, 1954, X, 1961, 1 ; 15. Valeriu Ciobanu, *Alexandru Depărățeanu*, RITL, XI, 1962, 3—4 ; 16. Brădățeanu, *Drama*, 61—65 ; 17. Streinu, *Versificația*, 135—137 ; 18. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, 288—324 ; 19. Streinu, *Pagini*, II, 345—348 ; 20. *Ist. lit.*, II, 761—763 ; 21. Mîndra, *Clasicism, passim*.

S. C.

DESCÎNTEC, specie folclorică exprimată printr-o formulă ce însoțește anumite practici magice destinate, cu precădere, înlăturării răului. Constă în rostirea unor versuri rituale în care imaginile fantastice abundă, indicînd o mentalitate arhaică. Avînd origine străveche (îl practicau asiro-babilonienii, grecii l-au cunoscut prin intermediul hitiților), **d.** apare cu aceeași intensitate și cu aceleași caracteristici formale la toate popoarele. Rostirea versurilor, însoțită de gesturi, participarea activă a celui descîntat și recuzita folosită îi conferă caracter dramatic. Îl practică numai vîrstnicii, mai ales femeile, și se aplică atît oamenilor, cît și animalelor. După scop, **d.** prezintă două tipuri principale : **d.** curative și vrăjile (sau farmecele). Cele curative („de năjit", „de orbalț", „de uimă" ș.a.) sînt strîns legate de medicina empirică și, în general, folosesc un text literar scurt. Efectul curativ se datorește leacurilor provenite din plante și, în bună parte, autosugestiei. Vrăjile sau farmecele, mai puțin răspîndite și practicate după un ritual mai strict, sînt menite să provoace anumite stări : dragostea, urîtul, sărăcia, belșugul etc. „Facerile", „desfacerile", „descoperirea hoților" și alte practici de aceeași natură, de asemenea însoțite de **d.**, cunosc o răspîndire restrînsă. Varietatea tipologică a **d.** decurge din practicarea lui în cele mai diverse situații, de fiecare dată acordîndu-i-se funcții diferite. Păgîn la origine, **d.** a primit influențe creștine, personajele biblice înlocuindu-le adesea pe cele mitice. Uneori această influență a fost atît de puternică, încît, alături de **d.** propriu-zis, pot fi întîlnite rugăciuni-descîntec. Combătut mai ales de catolici, **d.** s-a păstrat mai bine în lumea ortodoxă. În folclorul nostru, el poartă pecetea mitologiei autohtone. Caracterul magic al acestei specii a determinat conservarea unui mare număr de elemente străvechi. Structura **d.** apropie textul de epica rituală, reci-

tarea amintește de incantație, apelurile către supranatural stabilesc relații cu poezia cultică, prezența fantasticului și finalul optimist trimit la basm, personajele din mitologia creștină, la legendă etc. Valoarea artistică a speciei sporește datorită acumulărilor de experiență poetică din toate epocile istorice. Prozodia **d.** este variată. Cei ce l-au practicat vreme îndelungată au căpătat o ușurință de improvizație care a dus la utilizarea formei libere, la folosirea, deopotrivă, a

monologului și dialogului, la alternarea fanteziei cu grotescul și la împletirea vechiului (cifre fatidice, formule magice, conjurații demonice) cu noul, reprezentat prin scene din existența de toate zilele. Alături de tropi și figuri de stil ca personificarea, iterația, invocația, blestemul („Aibă mersul racului / Și casa gîndacului / Și odihna vîntului"), se întîlnesc gradații descendente, enumerații ș.a. Predominante în **d.** rămîn exprimarea metaforică („umerii obrazului", „cheile nasului", „împărătușul gîtului") și abundența comparațiilor. Bolii i se poruncește să iasă și să piară „Ca roua de soare, / Ca spuma de mare", iar bolnavului i se urează „Să rămîie luminat / Ca argintul cel curat, / Ca aurul strecurat". Pe lîngă unele elemente din cîntecul bătrînesc („Și-i puse pe frunte / Luceafăr de munte"), în **d.** apar frecvent imagini de o forță sugestivă. Astfel, duhurilor rele li se poruncește : „Vă duceți în gura vîntului / Să vă loviți de toarta pămîntului". Prin puterea de expresie și bogăția reliefului verbal, **d.**, în care sînt păstrate nenumărate forme arhaice de limbă românească, a influențat poeți ca L. Blaga, A. Maniu, I. Barbu, V. Voiculescu, T. Arghezi. Pe măsura evoluției sociale, **d.**, ca practică magică, cunoaște o restrîngere a utilizării sale. Ca formă de artă, această specie continuă să prezinte interes pentru creatorii literaturii culte.

— G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885 ; S. Fl. Marian, *Descîntece poporane române*, Suceava, Tip. Eckhardt, 1886 ; Dimitrie P. Lupașcu, *Medicina babelor. Adunare de descîntece, rețete de doftorii și vrăjitorii băbești*, București, 1890 ; S. Fl. Marian, *Vrăji, farmece și desfaceri*, București, Göbl, 1893 ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, București, Tip. Corpului didactic, 1900 ; T. Pamfile, *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări, după datinile și credințele poporului român, adunate din comuna Țepu (Tecuci)*, București, Socec-Sfetea, 1911 ; Enea Hodoș, *Descîntece*, Sibiu, Asociațiunea, 1912 ; A. M. Nour, *Descîntece și vrăji din popor*, Turnu Măgurele, Tip. Modernă, 1912 ; Ov. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, Socec, 1915 ; A. Gorovei, *Descîntecele românilor*, București, Imprimeria națională, 1931 ; Al. Vasiliu, *Descîntece din Moldova*, București, Socec, 1934 ; Ion Bîrlea, *Literatură populară din Maramureș*, II, îngr. și introd. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, București, E.L., 1968 ; *Folclor din Moldova*, I, București, E.L., 1969.

— 1. G. Dem. Teodorescu, *Considerațiuni critice asupra descîntecului de „apucat" sau „încleștat"*, CT, VI, 1875, 3 ; 2. Gaster, *Lit. pop., 406—429* ; 3. Ov. Densusianu, *Limba descîntecelor*, GS, IV, 1930, 2, V, 1931, 1, VI, 1934, 1—2 ; 4. Gorovei, *Descîntecele, 7—197* ; 5. Candrea, *Folklorul, 322—375* ; 6. *Ist. lit.*, I, *53—63* ; 7. Chițimia, *Folcloriști, 120—124* ; 8. I. L. Popa, *Contribuții la studiul practicii magice în Banat*, FLI, I. *151—181* ; 9. Papadima, *Lit. pop., 347—420* ; 10. Vrabie, *Folclorul, 242—249* ; 11. Petru Caraman, *Magia populară ca sursă de inspirație pentru poezia cultă*, EFR, *387—399* ; 12. *Dicț. term., 102* ; 13. Al. Rosetti, *Limba descîntecelor românești*, București, Minerva, 1975 ; 14. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *218—227*.

I. C.

DESCRIEREA CRONICII DESPRE ȚARA MOLDOVEI ȘI DESPRE DOMNII EI, CUM AU VENIT MAI ÎNTÎI ROMÂNII ÎN ȚARA MOLDOVEI ȘI CINE A FOST PRIMUL LOR DOMN SAU VOIEVOD, DE LA ANUL ÎNTÎI DE LA FACEREA LUMII 6860, IAR DE LA NAȘTEREA DOMNULUI 1352 v. Cronica moldo-polonă.

DEȘTEPTAREA, săptămînal literar, științific și umoristic apărut la Lugoj de la 25 decembrie 1879 pînă la 7 aprilie 1881. Redactor responsabil a fost Iosif Tempea. Modesta gazetă lugojeană încerca, printr-un material publicistic și literar destul de variat, să contribuie la „cultivarea și petrecerea poporului român". Pentru îndeplinirea acestui scop, **D.** publica sau republica poezii de V. Alecsandri, mai ales din cele cu caracter patriotic, versurile lui P. Dulfu sau ale versificatorului local Pachomie Avramescu. Virgiliu Popescu traducea mici bucăți literare sau fragmente din scrierile lui Boccaccio, La Rochefoucauld, La Bruyère, Al. Dumas, iar Petru Popescu rezuma cîteva piese ale lui Shakespeare. **D.** încerca să țină la curent cititorul bănățean cu viața literară din România, reluînd din ziarele și revistele bucureștene articolele și știrile pe care redacția le aprecia ca interesante (polemicile Junimii cu B. P. Hasdeu, discuțiile de la ședințele Academiei Române ș.a.). Se publicau și versuri satirice inspirate de aspecte sociale locale, anecdote populare, versuri umoristice scrise în graiul bănățean ș.a. Au mai colaborat Anastasia și Letiția Tempea, Leontin Simionescu și M. Besanu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *197* ; 2. A. Cosma jr., *Istoria presei române din Banat*, VR, XXIV, 1932, 9—12.

R. Z.

DIACONOVICI-LOGA, Constantin (1.XI.1770, Caransebeș — 12.XI.1850, Caransebeș), cărturar, traducător. Familia lui **D.-L.** era originară din Oltenia. Bunicul, Vasile Diaconu Loga, zugrav de biserici, venit de la Tismana împreună cu cincizeci de familii, a întemeiat, lîngă Vîrșeț, satul Sredistea Mare, precum și o școală în care preda „măiestria zugrăviei". Gheorghe Diaconu, tatăl lui **D.-L.,** își transformă numele în Diaconovici. **D.-L.** a învățat la Caransebeș și Lugoj, apoi, după studii universitare de drept la Pesta, este translator la magistratura orașului, revizor și corector al cărților românești în Tipografia Universității, la Buda. Îl suplinește un timp pe P. Maior, cenzor la Buda, și îl ajută să editeze *Istoria pentru începutul românilor în Dachia.* Prin strădaniile sale, în 1808 s-a deschis prima școală a coloniei române din Pesta, la care, pînă în 1812, **D.-L.** a fost învățător. Cantor la biserica greco-ortodoxă, introduce serviciul religios în limba română. Din 1812, timp de optsprezece ani, **D.-L.** este profesor la Școala normală din Arad. În 1830 a fost numit director al școlilor românești și sîrbești de pe teritoriul regimentelor de graniță bănățene. A fost unul din organizatorii învățămîntului în limba română din Banat. S-a pensionat în 1850.

Întreaga activitate publicistică a lui **D.-L.,** ca și a altor cărturari iluminiști din generația sa, este legată de cauza învățămîntului, de necesitatea de a răspîndi cultura în limba română în pături cît mai largi. **D.-L.** este autorul și traducătorul mai multor manuale și cărți de cult (*Octoih sau Catavasier*, Buda, 1826, reeditat în 1829 și 1846 ; *Viața domnului Isus Hristos... acum întîia oară din Sfînta Scriptură tradusă și cu învățături moralicești întocmită*, 1831 ; *Tîlcuiala evangheliilor*, Buda, 1835 ; *Epistolariul românesc*, 1841), al unui îndreptar ortografic (*Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii române*, 1818) și al unei gramatici. *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor* (1822), una dintre primele gramatici românești, depășește prin semnificație cadrul unui simplu instrument de studiu, fiind o pledoarie pentru limba națională. Concepția lingvistică nu este originală : cartea sa urmează îndeaproape gramaticile lui P. Ior-

govici și R. Tempea. D.-L. încearcă, cu destule stîngăcii, o terminologie gramaticală autohtonă, cu derivate pe teritoriul limbii române, propunînd formații noi de la rădăcini latine. *Chemare la tipărirea cărților românești și versuri pentru îndreptarea tinerilor* (1821) este însă un adevărat program patriotic de luminare prin cultură a neamului. Se cer școli, cărți, oameni luminați. O înștiințare, apărută în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" din 1842, îl menționează pe D.-L. ca autor al unor lucrări, în manuscris, depășind sfera didactică, dar nu și interesul instructiv-educativ: *Istoria romanilor de la zidirea Romei, Istoria Bibliei*, o traducere din Plutarh (*Plutarh pentru educația sau creșterea pruncilor*) și traducerea romanului *Belisarie* al lui Marmontel. Nu se cunoaște soarta acestor lucrări.

— *Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii române*, Buda, Tip. Universității, 1818; *Chemare la tipărirea cărților românești și versuri pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, Tip. Universității, 1821, reed. în BRV, III, 376—380; *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, Tip. Universității, 1822; ed. îngr. și pref. Olimpia Șerban și Eugen Dorcescu, Timișoara, Facla, 1973.

— 1. Iuliu Vuia, *Școalele românești bănățene în secolul al XVIII-lea*, Orăștie, 1896, 121—134; 2. Romulus Ionașcu, *Gramaticii români*, Iași, 1914, 81—93; 3. Botiș, *Ist. Școalei normale*, 387—390; 4. *Primii gramatici români bănățeni; Gramatica lui Constantin Diaconovici Loga*, Buda, 1822 și *Fragmente din viața și faptele lui*, Caransebeș, 1923; 5. Densusianu, *Lit. rom.*, I, 84; 6. Vincențiu Bugariu, *Figuri bănățene*, Timișoara, 1942, 65—74; 7. Popovici, *Studii*, I, 271—272; 8. I. B. Mureșianu, *Un mare dascăl bănățean. Constantin Diaconovici-Loga*, O, IX, 1958, 3—5; 9. T. G. Bulat, *Constantin Diaconovici Loga, un profesor bănățean, la principele Țării Românești în 1842*, MB, X, 1960, 1—2; 10. T. G. Bulat, *Încă ceva despre Constantin Diaconovici Loga*, MB, XII, 1962, 7—8; 11. Eva Wetzler, *Informații privitoare la activitatea lui Constantin Diaconovici Loga*, RA, X, 1967, 2; 12. I. C. Nicola, *Diaconovici Loga și Gh. Șincai*, LL, XIV, 1967; 13. *Ist. lit.*, II, 106—109; 14. A. Cosma, *Bicentenarul nașterii lui Const. Diaconovici-Loga*, O, XXI, 1970, 11; 15. *Constantin Diaconovici Loga. Studii*, Timișoara, 1971; 16. N. A. Ursu, *Constantin Diaconovici-Loga, „Gramatica românească", Timișoara, Facla, 1973*, LR XXIII, 1974, 1; 17. Olimpia Șerban, Eugen Dorcescu, *În legătură cu ediția „Gramaticii româneștі" a lui Constantin Diaconovici Loga*, LR, XXIII, 1974, 5; 18. Diomid Strungaru, *Pe marginea interpretării normelor ortografice în recentele ediții a două vechi gramatici românești*, LR, XXV, 1976, 2; 19. N. A. Ursu, *Din nou despre interpretarea grafiei chirilice românești*, LR, XXV, 1976, 5; 20. Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, Facla, 1977, 20—29.

S. C.

DIAVOLUL, periodic umoristic și literar bisăptămînal apărut la București între 24 august și 25 septembrie 1878. Cele opt numere sînt interesante mai întîi prin faptul că se încearcă revitalizarea unei maniere satirice și literare mai vechi, aceea a revistelor lui N. T. Orășanu, și apoi prin atitudinea independentă politicește, tot în tradiția lui N. T. Orășanu, a redactorilor. Publicația se voia purtătoarea de cuvînt a oamenilor simpli, iar evenimentele sînt comentate în cuplete care amintesc întrucîtva „cînticelele comice" ale lui V. Alecsandri. Ținta este politicianismul, cu întregul cortegiu de personaje tipice — miniștri, deputați, magistrați, zapcii, agenți electorali. Se critică, de asemenea, presa burgheză de toate orientările și se discută situația necorespunzătoare, material și social, a scriitorului în societatea vremii.

R. Z.

DIMACHI, Neculai (c. 1777 — 16.X.1836, Iași), scriitor. Coborîtor dintr-o familie de boieri de origine grecească, D. este fiul lui Manolache, mare vornic, iar mai tîrziu mare logofăt, un foarte bun caligraf și conceptist. În 1803, D., tînăr căminar, este primit în Divan. La fel ca și C. Conachi, cu care avea să se înrudească, el posedă unele cunoștințe de inginerie. În opoziție sub domnitorul Ioan Sandu Sturdza, D. ajunge chiar să candideze la domnie, dar fără șansă, împotriva lui Mihail Sturdza, în 1834. Este vel vornic, președinte al Tribunalului apelativ în vremea Regulamentului organic. În rest, se ocupă, de cîte ori are prilejul, de negoțuri. A avut trei fiice, dintre care cea mai mare, Catinca, după o legendă puțin probabilă, ar fi avut un amestec în aventura galantă care ar fi adus sfîrșitul poetului Al. Hrisoverghi.

Cu puțin timp înainte de a muri, D., care renunțase la poezie încă din vremea primei tinereți, a încercat să-și distrugă manuscrisele. În primul deceniu al secolului al XIX-lea, el dobîndise totuși o anume notorietate prin stihurile lui, făcute pentru propria-i plăcere ori improvizate „din poronca" cine știe cui. N-a publicat decît o singură dată, în „Albina românească" (1830), o poezie cu titlul *Laudă lui Dumnezeu*. Nu era, însă, o creație personală, ci o traducere a lui C. Stamati (*Odă către Dumnezeu*) din Derjavin. Folosindu-se, probabil, și de o versiune franceză sau grecească, vornicul, care primise oda de la C. Stamati spre a o publica, a făcut unele schimbări de versuri, a înlocuit cîteva pasaje și, modificîndu-i puțin și titlul, a tipărit-o sub numele său. Versiunea lui D., care, după asigurările lui C. Stamati, nici nu știa rusește, este, în orice caz, prozaică și neinspirată.

Lirica lui D., preponderent erotică, nu se îndepărtează prea mult de aceea a lui C. Conachi și Alecu Văcărescu. Sînt acrostihuri galante, în care se aduce un prinos amorului, într-un chip convențional. Lamentațiile îndrăgostitului fără noroc, care consună uneori atît de mult cu tînguirile din cîntecele de lume, au totuși un dram de cerebralitate, tinzînd spre meditație, chiar dacă spre una facilă. Aici își face loc și un sentiment mai deosebit, apropiat de reveriile solitare și nocturne ale preromanticilor. Luna e o prezență aproape obsesivă, de obicei străină și neprietenoasă, și un anume simț al naturii nu-i lipsește lui D. Și el cultivă, aidoma cu poeții anacreontici sau petrarchiști, contrastul violent, într-o manieră artificială însă. Dintre producțiile sale poetice, mai cunoscută este *Piima lui Neculai Dimachi asupra vistieresei Anica Roset*, care a circulat sub un titlu dedus din conținutul poemului, *Corabia pe valuri*. Înzestrat cu simț de observație și nu lipsit de umor, D. a scris și versuri satirice, mai puține, dar mai izbutite, mai plastice decît cele elegiace. *O adunare a trii cucoane*, de pildă, e un dialog nostim, ironizînd cochetăria și mania clevetelii. E un fel de scenetă în versuri, sprințară, care vădește la D. predispoziții de autor dramatic. A și scris, dealtfel, în colaborare cu C. Conachi și D. Beldiman, *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zîc Căbujan și cavaler Cucoș*, unde e creionată figura grotescă a unui avar. Au rămas de la D. și *Alte stihuri asupra banului Costandin Canta ce-i zîc și Căbujan și cavaler Cucoș, făcute de sîngur Neculai Dimachi*. I s-a atribuit ⟨5⟩ și piesa în cinci acte, în versuri, *Sfatul familiii*, una din primele noastre comedii originale. E vorba de o comedie inspirată din niște întîmplări scandaloase petrecute cu adevărat, într-un oraș moldovenesc. Scrierea, fără pretenții, respiră multă autenticitate, folosind un limbaj plin de naturalețe, pitoresc uneori, dar și licențios, cu replici colorate de un umor de factură folclorică. Autorul, aproape deloc preocupat să moralizeze, știe să surprindă, din cîteva linii mai îngroșate, un profil.

— *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zîc Căbujan și cavaler Cucoș* (în colaborare cu C. Conachi și D. Beldiman), CL, XXXVII, 1903, 3, reed. în ITR, 40—46, reed. în C. Co-

nachi, *Scrieri alese*, îngr. Ecaterina și Al. Teodorescu, introd. Al. Teodorescu, București, E.L., 1963, *205—210* ; *Sfatul familii* (publ. Șerban Cioculescu), VR, XIV, 1961, 2 ; *[Poezii]*, PRC, I, *103—106*. Ms. : *[Poezii]*, B.A.R., ms. 2189, f. *47, 52.*

— 1. G. Bogdan-Duică, *Un poet moldovan pierdut*, VR, I, 1906, *3* ; 2. Eufrosina Dvoicenco, *Viața și opera lui C. Stamati*, București, Cartea românească, *67—77* ; 3. Dan Smîntînescu, *Un poet necunoscut dinainte de 1837*, VRA, XI, 1938, 543 ; 4. Popovici, *Studii*, I, *422—424* ; 5. Șerban Cioculescu, *Prima piesă românească*, GL, V, 1958, 50 ; 6. I. Gheție, *Prima piesă românească ?*, ALIL, t. XI, 1960, fasc. 2 ; 7. Cioculescu, *Varietăți, 93—121* ; 8. Piru, *Ist. lit.*, II, *280—287* ; 9. *Ist. lit.*, II, *210—215* ; 10. Brădățeanu, *Comedia, 31—36* ; 11. Păcurariu, *Clas. rom., 47—48* ; 12. Cornea, *Originile, 129, 149—151.*

F. F.

DIMITRESCU, Ion v. **Dumitrescu-Movileanu, Ion.**

DIMITRESCU-IAȘI, Constantin (25.II.1849, Iași — 16.IV.1923, Turnu Severin), estetician. Fiu al magistratului Dimitrie Dimitrescu, **D.-I.** a urmat școala primară în orașul natal, între 1856—1860, apoi liceul, tot acolo, între 1860—1867, avîndu-i printre colegi pe A. Lambrior, G. Panu, C. Hogaș. Între anii 1867—1869, a frecventat cursurile Facultății de litere și filozofie a Universității din Iași, fiind, în același timp, și profesor suplinitor de limba latină. Timp de doi ani (1869—1870) este profesor la Botoșani, iar între 1870—1872, în Iași, continuîndu-și totodată studiile universitare. Profesor la Bîrlad în următorii trei ani, este trimis să studieze filozofia la Berlin (1875—1876) și Leipzig (1876—1877). Din 1879, predă estetica, istoria filozofiei, logica, psihologia și pedagogia la Universitatea din Iași, pînă în 1885, cînd e transferat la Universitatea din București, ca profesor de istoria filozofiei vechi și moderne, de etică și de estetică, funcționînd aici pînă la pensionare (1919). Inspector general în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, a fost și director al Școlii normale superioare din Iași, al Bibliotecii Universității din Capitală (1898—1910), al Seminarului pedagogic de pe lîngă Universitate (1899—1919). Timp de doisprezece ani a fost rector al Universității din București. Deși membru al Junimii, din 1878, nu a aprobat principiile ei politice, condamnîndu-le în articolele apărute în „Drapelul" și „Democrația" (1897—1898). Bun cunoscător al rezultatelor pedagogiei moderne (dealtfel între 1891—1898 a și condus „Revista pedagogică"), **D.-I.** a contribuit substanțial la alcătuirea legii pentru reformarea învățămîntului mediu și superior, din 1898.

Concepția sa filozofică a fost profund influențată de pozitivismul și de evoluționismul european din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, preluînd numeroase idei, uneori fără spirit critic. **D.-I.** consideră că omul ar fi o „mașină" în mișcare, doar un complex de fenomene fiziologice. Adept al monismului de nuanță materialistă, a susținut unitatea materiei și a spiritului și a militat pentru o etică întemeiată pe datele științei. Cursurile sale universitare de sociologie, primele la noi în țară, deși fundamentate pe argumentele darvinismului, au înlesnit fixarea unora din ideile socialismului, cu a căror aplicare practică **D.-I.** nu a fost însă de acord. A scris și cîteva studii de sociologie literară *(Recenzentul, Spiritul democratic în literatură, arte, știință)*, nu totdeauna riguros argumentate. În estetică, a încercat să concilieze pozitivismul și evoluționismul cu ideile filozofiei romantice germane, pornind de la formalismul herbartian, al cărui discipol s-a și considerat. Cele mai multe din opiniile sale au fost expuse în lucrarea *Der Schönheitsbegriff [Conceptul de frumos]* — tradusă parțial de el însuși în „România literară și științifică" (1895) — precum și în cîteva articole, publicate sub pseudonimul Faust, apărute în ziarele „Dreptatea" (1896), „Drapelul" și „Democrația" (1896—1898). **D.-I.** a avut un rol deosebit în îndreptarea esteticii românești către înțelegerea mai exactă a locului și a funcției artei în societate. Subliniind importanța științelor naturii pentru estetică, el a tins să-și întemeieze opiniile pe științele experimentale. După el, frumosul poate fi explicat numai prin conlucrarea metodelor experimentale cu acelea ale psihologiei, mai ales ale „psihologiei popoarelor". Folosindu-se de opiniile lui J. Fr. Herbart, ca și de rezultatele obținute de H. von Helmholtz, G. Th. Fechner, A. Zeising, Fr. Th. Vischer și R. von Zimmermann, el a distins două aspecte ale frumosului (unul pur formal, obiectiv, și al doilea — subiectiv), a căror punere de acord i-ar defini esența. Frumosul poetic este considerat pur subiectiv, bazat pe fantezie și pe sentiment, cuvîntul fiind doar un intermediar, iar materialul propriu-zis constituindu-l imaginile. Dar creația poetică nu poate fi socotită frumoasă decît prin prisma raporturilor formale dintre imagini, singurele care îi definesc originalitatea. Artistul este văzut drept o ființă superior dezvoltată din punct de vedere fiziologic, de unde și opinia că există „dinastii de talente". Acestea sînt însă influențate de mediul natural și social în care au apărut, ceea ce explică eliberarea individualității creatoare în condițiile democratismului politic. În ceea ce privește critica literară, **D.-I.** este de părere că aceasta, pentru a-și atinge menirea, nu trebuie să aplice mecanic teoriile esteticii, dar să explice geneza, dezvoltarea și decăderea curentelor literare. Tinzînd către obiectivitate, ea își întemeiază judecățile nu pe valoarea subiectului operei, ci pe originalitatea relațiilor formale și pe sinceritatea creatorului, deoarece, în artă, frumosul ar fi identic cu adevărul, explicîndu-se mai temeinic prin legile vieții afective. Unele dintre aceste opinii i-au dat posibilitate lui **D.-I.** să înțeleagă și să aprobe multe din principiile lui C. Dobrogeanu-Gherea, pe care le-a și susținut în activitatea sa publicistică.

— *Der Schönheitsbegriff. Eine ästhetisch-psychologische Studie*, Leipzig, Verlag von H. Matthes, 1877 *[Conceptul de frumos]*, ROS, I, 1895, 3, 4, 9—15, 17 ; *Cronica literară*, DP, I, 1896, 111, 117, 122, 221 ; *Estetica și critica modernă*, DRP, I, 1897, 30 ; *Opera d-lui Gherea*, DRP, I, 1897, 31 ; *Critica și politica*, DRP, I, 1897, 32 ; *O erezie sociologică*, DRP, I, 1897, 52 ; *Cronica teatrală*, DRP, I, 1897, 130 ; *„Duioase", versuri de R. D. Rosetti*, DRP, I, 1897, 131 ; *Cronica teatrală*, DRP, I, 1898, 151 ; *Goethe și Eminescu*, DRP, I, 1898, 198 ; *Cele două morale. Studiu de psihologie socială*, București, Biblioteca „Revistei ideei", [1907] ; *Din nevoile vieții. Maragna sau Nevoia de hrană*, București, Biblioteca „Revistei ideei" ; *Studii de psihologie socială*, îngr. și pref. Panait Mușoiu, București, Biblioteca „Revistei ideei" ; *[Scrieri filozofice]*, în *C. Dimitrescu-Iași. Omul și opera*, București, Socec, 1934, *59—493* ; *Texte despre educație și învățămînt*, îngr. și pref. Ioan N. Vlad, București, E.D.P., 1969 ; *Studii de estetică*, îngr. și pref. I. Iliescu, tr. tezei Drăgoi D. T., București, E.Ș., 1974.

— 1. Verax [I. Nădejde], *Conferințele din sala Universității*, C, I, 1881, *695—697*, *735—738*, II, 1883, *676—677*, II, 1884, *591—593* ; 2. C. D. Anghel, *La d. C. Dimitrescu-Iași*, ADV, III, 1894, 1829 ; 3. Yang [Gala Galaction], *O lecție de sociologie. Cursul d-lui C. Dimitrescu-Iași*, LAR, III, 1898, 10 ; 4. *Omagiu lui C. Dimitrescu-Iași*, București, Tip. Göbl, 1904 ; 5. Cora Irineu, *C. Dimitrescu-Iași*, IDE, IV, 1923, 117 ; 6.

I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, octombrie ; 7. Petrovici, *Amintiri*, *35—42* ; 8. *C. Dimitrescu-Iași. Omul și opera*, București, Socec, 1934 ; 9. I. S. Firu, *Constantin Dimitrescu-Iași*, CF, IV, 1957, 6 ; 10. Mihai Roșianu, *Activitatea pedagogică a lui C. Dimitrescu-Iași*, RPD, VII, 1958, 4 ; 11. Ernest Stere, *O contribuție românească în estetica secolului al XIX-lea : „Der Schönheitsbegriff" de C. C. Dimitrescu-Iași*, CF, V, 1964, 5 ; 12. Leon Timofte, *Constantin Dimitrescu-Iași, un pedagog valoros al Universității din București*, AUB, științe sociale-filozofie, t. XIV, 1965 ; 13. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *92—95, 410—411* ; 14. E. Speranția, *Figuri*, *5—13, 15* ; 15. Mitu Movilă, *Aspecte ale cauzalității în concepția lui C. Dimitrescu-Iași*, AUI, științe filozofice, t. XVII, 1971 ; 16. Ioan N. Vlad, *C. Dimitrescu Iași, esteticîan și critic literar*, RITL, XXI, 1972, 4 ; 17. *Ist. filoz. rom.*, I, *519—523* ; 18. Ion Iliescu, *Constantin Dimitrescu-Iași — necunoscutul*, O, XX, IV, 1973, 16.

D. M.

DIMITRIADE, Constantin (1831, București — 10.III.1885, București), autor dramatic și traducător. A învățat la București, dar a părăsit repede școala și, după ce o vreme a fost ucenic la un tapițer, atras de mirajul călătoriilor, a plecat din țară cu o trupă italiană de circ, care dăduse spectacole în București. Ajuns în Italia, s-a îmbarcat ca elev marinar, fiind apoi hamal, matelot, chelner pe diferite vapoare. Studiile îi fuseseră cu totul sporadice, dar D. a avut prilejul să învețe mai multe limbi străine și în special limba spaniolă. A fost translator la Atena, voiajor comercial prin Marsilia, Paris și Londra. Se reîntoarce în țară în 1848 și, cu ajutorul lui Ion Cîmpineanu, intră în trupa lui Costache Caragiali, jucînd la București și Craiova. Temperament instabil, avid de glorie, D. s-a angajat în diferite trupe de teatru, la Craiova, București și Iași. În 1864 era primul profesor de declamație al Conservatorului din Iași. În 1866 i se concesionează Teatrul cel Mare din București. Dificultățile financiare, disputele cu actorii, lipsa de sprijin din partea oficialităților au adus falimentul stagiunii, astfel că, în octombrie 1867, contractul i-a fost reziliat. Din această antrepriză D. a ieșit ruinat, cu nervii zdruncinați. A reușit totuși, împreună cu Petre Grădișteanu și cu Ion Ghica, să înfăptuiască o schimbare în viața teatrală a țării, contribuind la înființarea, în 1877, a Societății dramatice a actorilor din București. Se căsătorise cu Paulina Stavrescu, actriță și ea, din această căsnicie născîndu-se Aristizza Romanescu, care va continua cariera actoricească a părinților. Dintr-o altă căsătorie se va naște Mircea Demetriade, viitorul poet. În 1880, D. s-a retras din teatru, ocupîndu-se cu tapițeria. Bolnav de nervi, chinuit de o suferință incurabilă, s-a sinucis, fiind găsit înecat în Dîmbovița.

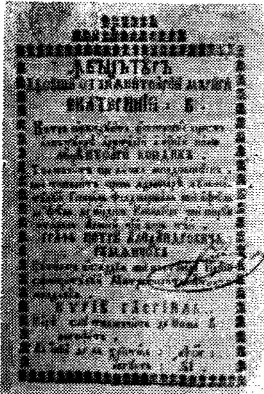
Spirit aventuros, bîntuit de nemulțumiri, D. a fost o personalitate a scenei românești, remarcabil în creațiile sale actoricești (se specializase în roluri de tirani și intriganți), exigent ca director de scenă, promotor al repertoriului original, îndrăzneț în intervențiile legate de ameliorarea situației actorilor și a teatrului la noi. Tradusese *Cursul de declamațiune* al lui J. de Bastus, aderînd, implicit, la ideea unei educații scenice sistematice, împotriva oricăror forme de diletantism. Ca și alți actori, D. a scris cîteva piese și mai ales a tradus din limba franceză drame și melodrame. Cele trei drame ale sale, *Frații din munte* (1856), scrisă în colaborare cu E. Carada (și prelucrînd un roman francez al lui E. Gonzalès), *Vîrtutea străbună* (1864) și *Blastemul* (1870), sînt animate toate de sentimente nobile, ideea fiind aceea a glorificării trecutului istoric. Umanitarismul, patriotismul, sacrificiul măreț, întru dreptate erau întruchipate în intrigă și personaje romantice, îmbinîndu-se sceneria foarte complicată cu maniera discursiv-patetică a dialogurilor. În ciuda retorismului dilatat, a prolixității unor comentarii, a finalurilor emfatice, nu pot fi ignorate firescul unor personaje chinuite de îndoială, de vină, ca și naturalețea unor replici. Cîteva scene din *Blastemul* anticipează frapant *Viforul* lui B. Delavrancea. Au fost reprezentate, în tălmăcirea lui D., *Căpitanul negru* de V. Séjour, *Don Juan de Maraña sau Căderea unui înger* de Al. Dumas (cu versuri de Th. Aslan), *Șamil* de P. Meurice, *Un martir* de J. Zorrilla y Moral, *Lucrătorii* de E. Manuel, *Lupta pentru credințe* de M. Fournier, *Acrobatul* de O. Feuillet. În *Ludovic al XI-lea*, tradusă din C. Delavigne, D. a făcut și unul dintre cele mai bune roluri ale sale. A localizat în *Doctorul satului* piesa *Le Festin de Pierre* de Mélesville. D. a revizuit traducerea lui Toma Bagdat *Othello sau Maurul din Veneția* de Shakespeare, lucrată după versiunea lui A. de Vigny.

— *Frații din munte* (în colaborare cu E. Carada), București, Tip. Națională, 1856 ; *Vîrtutea străbună*, ed. 2, București, Tip. Rassidescu, 1864 ; *Blastemul*, București, Tip. Națională, 1870. — **Tr.** : P. Meurice, *Cavalerii spiritului, Cesara*, București, Ioanid și Spirescu, 1869 ; Al. Dumas-fiul, *Bărbatul-femeia*, București, Tip. Rădulescu, 1872 ; Tiruvaluva, *Cartea datoriilor*, București, Tip. Grecescu, 1876 ; Fr. Martinez de La Rosa, *Văduva lui Padilla*, L, I, 1880, 31. **Ms.** : J. Zorrilla y Moral, *Trădător, neconfesat și martir* (1868), A.S.I., ms. 663 ; E. Manuel, *Lucrătorii* (1872), A.S.I., ms. 397 ; C. Delavigne, *Ludovic al XI-lea* (1874), A.S.I., ms. 534.

— 1. V. D. Păun, *„Cartea datoriilor" a lui Tiruvaluva*, ROM, XX, 1876, 20, 21 octombrie ; 2. Binocle, *Chronique. Les adieux de Dimitriade*, IR, IV, 1880, 737, 738 ; 3. A. Macedonski, *Costache Dimitriade*, RST, 1888, iunie ; 4. Mihail N. Belador, *Istoria teatrului român. Constantin Dimitriade*, TR, III, 1895, 539 ; 5. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *65* ; 6. *Encicl. rom.*, II, *165* ; 7. Lelia Nădejde, *Costache Dimitriade*, SCIA, teatru — muzică — cinematografie, XII, 1965, 1 ; 8. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.*, *322—323* ; 9. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *236—238, 240—244, 273, 302, 361*, III, *29, 69, 168—169* ; 10. *Ist. teatr.*, II, *121, 124, 523* ; 11. Ioan Massoff, *Costache Dimitriade, actor și tapițer*, TTR, XVIII, 1973, 4.

G. D.

DIMITRIU, Toma (sec. XVIII), traducător și autor de versuri. Din puținele referințe biografice păstrate despre Toma, „al doilea logofăt", s-ar părea că acesta s-a născut în satul Crepana din Castoria (Grecia). De la București vine în 1758 la Iași. Este numit în 1760 logofăt la Cancelaria Mitropoliei, fiind tot aici, se pare, și bibliotecar.

Prin activitatea sa de traducător, D. se încadrează în mișcarea iluministă din Moldova. O primă traducere, precedată de o explicație în versuri de D., are în vedere popularul roman grecesc *Theaghen și Haricleea* al lui Heliodor, intitulat în tălmăcirea românească : *A lui Eliodor istorie etiopicească*. Traducerea a circulat intens în Moldova, unde s-au păstrat 14 copii

manuscrise, cea mai veche, din 1772—1773, fiind întocmită de pisarul Mitropoliei, Grigore Ilievici, la cererea episcopului de Roman, Leon Gheuca. La îndemnul și cu cheltuiala vistierului Ioan Cantacuzino, **D.** traduce, după intermediarul grecesc al lui Nichifor Theotochis, apărut la Leipzig, în 1769, lucrarea unui autor convertit la creștinism, care atacă iudaismul, numită în tălmăcirea tipărită la Iași, în 1771 : *Alcătuirea înaurită a lui Samuil Ravi Jidovul.* Un indiciu al înclinațiilor literare ale lui **D.** sînt și cele cîteva zeci de „stihuri politicești", ce prefațează textul tălmăcirii, din care nu lipsește ideea că „a folosi patria sa" este fapta cea mai vrednică de laudă. Prin ordinul generalului P. A. Rumeanțev adresat mitropolitului Gavriil Callimachi, **D.** este însărcinat cu traducerea unei lucrări legislative, *Nacazul* (1767), care conținea o pledoarie în favoarea monarhului luminat, tip de guvernămînt reprezentat de împărăteasa Ecaterina a II-a a Rusiei. Tradusă după intermediarul grecesc al lui Evghenie Vulgaris, publicat la Petersburg, în 1771, ***Învățătură a însuși stăpînitoarei măriri Ecaterinii II*** s-a tipărit la Iași, în 1773. În prefață, Gavriil Callimachi salută evenimentul traducerii unei opere menite a reglementa raporturile sociale în secolul luminilor, epocă de progres ce ar confirma viziunea lui Platon despre „veacul de aur" al principilor luminați. Mai mult indirect, prin ideile izvoarelor folosite, Montesquieu, Cesare Beccaria, Samuel von Pufendorf, *Învățătură...* a reprezentat un text de bază pentru iluminismul românesc. Lui **D.** este posibil să-i aparțină și alte traduceri.

— **Tr.** : ***Alcătuirea înaurită a lui Samuil Ravi Jidovul,*** Iași, 1771 ; ***Învățătură a însuși stăpînitoarei măriri Ecaterinii II,*** Iași, 1773. **Ms.** : ***A lui Eliodor istorie etiopicească,*** B.A.R., ms. 355 (1772—1773) ; ms. 60 (1781) ; ms. 3531 (1782) ; ms. 2774 (1784) ; ms. 4837 (1784) ; ms. 57 (1786) ; ms. 2868 (1792) ; ms. 347 ; ms. 506 ; ms. 2605 ; ms. 2769 ; ms. 3259 ; ms. 3581 ; ms. 5046.

— 1. Iorga, *Ist. bis.*, II, *170* ; 2. Cartojan, ***Cărțile pop.***, **II, *273* ; 3. Iosif Pervain,** *Soarta unei cărți rusești din 1767, în Moldova și Țara Românească,* ST, II, 1951, 3 ; 4. Ariadna Cioran-Camariano, *Traducerile în limba greacă și română a „Nacazului" (Învățătura) Ecaterinei a II-a,* STD, XI, 1958, 2 ; 5. Maria Marinescu-Himu, *Romanul grec în literatura română,* SC, VII, 1965 ; 6. Dan Simonescu, *Introducere,* CPL, II, *125—127* ; 7. Duțu, ***Coordonate,*** *223—224, 255* ; 8. N. A. Ursu, ***Traduceri românești necunoscute din clasicii antici,*** CRC, X, 1975, 40 ; 9. Nicos Gaidagis, ***Contribuții la istoricul Bibliotecii Centrale Universitare din Iași,*** AIX, XIII, 1976.

A. S.

DIN MOLDOVA, publicație bilunară apărută la Iași, sub redacția lui B. P. Hasdeu, între 1862 și 1863. Începînd cu numărul 10 din 1863, în urma unor acuze de separatism, și-a schimbat titlul în „Lumina". Sufletul revistei a fost B. P. Hasdeu, care își propunea, în *Precuvîntare,* să recîștige „creditul ce l-a pierdut, din diferite cauze, tînăra și efemera noastră publicistică", menținînd-o însă departe de „culorile de partid". Datorită lui Hasdeu, publicația are un solid sector de istorie, cu contribuții și în alte domenii adiacente acesteia : diplomatologia, arheologia, bibliologia, iconica, glosologia, chiar filologia, căci Hasdeu, care, primul la noi, are conștiința valorii filologice a textelor vechi, cu intuiția savorii stilului arhaic, sprijină argumentarea istorică prin observații lingvistice. El nu separă istoria de spiritul literaturii, cerînd istoriei „obiectivitate estetică", „espresiune", „perspectivă", „culori", iar istoricului „inspiràciunea geniului". Istoria are nevoie de dimensiune epică, constituindu-se în tablouri pline de viață, susține Hasdeu într-un fragment din cursul de istorie pe care îl ținea la Gimnaziul central din Iași, publicat sub titlul : ***Conceptul studiilor arheologice în legătură cu istoria universală și a românilor.*** O contribuție importantă în domeniul istoriei, prin bogăția informațiilor, este studiul *Desțărarea lui Petru Vodă Rareș,* la care Hasdeu lucrase — se pare — patru ani. În studiile sale istorice Hasdeu aduce o temă nouă, cercetarea vechilor ocupații ale populației din Dacia, a instituțiilor, comerțului. Prodigioasă este și editarea de documente, de izvoare istorice, domeniu în care Hasdeu își depășea epoca. El traduce și comentează *Descrierea Moldovei și a Munteniii în versuri polone* de Miron Costin, prezintă, la rubrica ***Bibliologie,*** cărți rare, precum lucrarea lui Martin Kraus despre Principatele Române, scrieri ale lui Amfilohie Hotiniul, ***Legenda sîntei Parasceve patroanei Ieșului*** de mitropolitul Dosoftei, publică vechi documente istorice însoțite de comentarii. Descoperind și publicînd, la rubrica ***Iconica, Portretul lui Vlad-Vodă Dracul,*** Hasdeu încearcă a descifra în configurația fizionomică portretul moral al personajului istoric. Comentariile care însoțesc tragedia istorică ***Răposatul postelnic*** se axează pe aceeași idee a necesității de a înmănunchea istoria și psihologia. Hasdeu ar fi vrut să intuiască în istorie patimile naturii omenești și lua de călăuză pe Sofocle și pe Shakespeare. În același timp își propunea să dea specificul locului și timpului și plasticitate scenelor istorice prin înfățișarea obiceiurilor naționale, apelînd la folclor. Comentariul privind arta tragediei istorice și explicațiile teoretice marginale asupra construcției scenelor sînt mai importante în cazul ***Răposatului postelnic*** decît însăși piesa, o construcție dramatică silită și neconvingătoare. Însă principala contribuție a publicației în critica literară este amplul studiu al lui Hasdeu, ***Mișcarea literelor în Ieși,*** apărut în mai multe numere, fără a fi terminat. Comentînd mișcarea teatrală și literară din Iași cu malițiozitate și vervă, Hasdeu acuză caracterul melodramatic și senzațional al repertoriului dramatic (unei judecăți aspre, dar nu nedrepte, supune și drama lui Gh. Asachi, ***Petru Rareș***), așează pe V. Alecsandri, cum mai tîrziu va face și T. Maiorescu, în fruntea mișcării literare (el e „prototipul și microcosmosul poeziei române"), fără a ascunde că așteaptă un poet sedus de „sublimele profundități ale metafizicii" și fixează, precedînd pe T. Maiorescu și nu departe de spiritul acestuia, criteriile poeziei, cu insistență asupra „imaginii pure sau ideii poetice", care e „sîmburele poeziei", și asupra rolului imaginației. Interesante sînt și

considerațiile asupra artei actorului, căruia i se cere o lucidă distanțare față de rol. Revista adăpostește articolul lui C. Negruzzi *Studii asupra limbei române*, care prilejuiește și un comentariu polemic al lui Hasdeu pe tema raporturilor politică-literatură. Tot aici Hasdeu începe și polemica sa cu Maiorescu, ironizat la rubrica *Tutti frutti*. Conflictul se adîncește în urma acuzei de imoralitate pe care Comitetul central de inspecțiune școlară (din care făcea parte și Maiorescu) o lansează la adresa revistei în care Hasdeu publicase nuvela *Duduca Mamuca*. *Apărarea redactorului* la procesul de presă intentat, sclipitoare prin argumentație, logică impecabilă, ironie, e și profesiunea de credință, realistă, a autorului, portretist al societății. Exceptînd *Duduca Mamuca*, în care Hasdeu apare ca scriitor pe deplin format, stăpîn pe arta construcției, creator al unui tip aparte de damnat romantic, care face un joc dublu, ascunzîndu-și neliniștile sub masca escrocului sentimental, cinic, ironic, literatura publicată este destul de ștearsă. Nici poeziile lui Hasdeu pe teme istorice (*Ionașcu-Vodă, Ștefan Tomșa și vornicul Ion Moțoc*), nici *Testamentul poetului* nu se pot salva de prozaism. Prolixe sînt și încercările romantice ale lui Șt. G. Vârgolici. O baladă publică aici V. Alecsandri, iar V. Pogor traduce din Horațiu și Th. Gautier.

— 1. B. P. Hasdeu, *Precuvîntare*, DIM, I, 1862, 1, reed. în PLR, I, *194—195*; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *298—299*; 3. V. Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, Minerva, 1974, *47—58*.

S. C.

DINULESCU, Ștefan (2.V.1858, Găița, azi Făcăeni, j. Ialomița — ?), istoric literar. A făcut studii, mai întîi, la Seminarul central din București, urmînd cursuri universitare la București și la Cernăuți, unde, în 1897, obține doctoratul în filologie. În 1905, la București (unde a funcționat și ca profesor în diferite institute particulare), **D.** își ia licența în drept, iar un an mai tîrziu făcea parte din baroul Capitalei. Șef pedagog și subdirector la Seminarul central din București, el este apoi, timp de paisprezece ani, director al Episcopiei din Huși și predicator la Catedrală. Profesor de filozofie și pedagogie la Seminarul „Nifon", **D.** a mai fost redactor șef la „Revista bisericească".

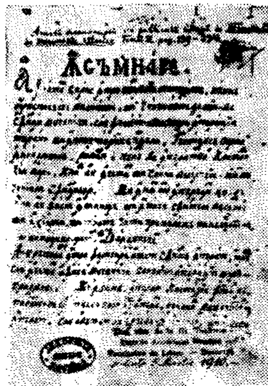
Un cărturar serios și informat a fost **D.**, preocupat de literatura română veche. Apărute mai întîi în „Candela", studiile sale monografice consacrate mitropoliților Dosoftei, Varlaam și Antim Ivireanul — „bărbați rari", creați nu de hazardul împrejurărilor, ci, dimpotrivă, dînd impuls evenimentelor — sînt întocmite cu metodă și cu un aproape ostentativ scrupul al documentului. Cunoscător de limbă greacă, latină și slavonă, italiană și germană, **D.** face copioase referințe bibliografice, în subsoluri ample, confruntînd „probele", contestîndu-le uneori, formulînd unele ipoteze atunci cînd datele sînt lacunare sau lipsesc cu totul. Orice supoziție trebuie adeverită prin „acte", întemeiată pe izvoare (autorul chiar deplînge „lipsa de izvoare"), dedusă din conspectarea atentă, minuțioasă, a textelor. Judecata lui **D.** asupra omului și a operei are mereu în vedere contextul istoric, starea socială, politică, religioasă a Moldovei și a Țării Românești în vremea păstoriei celor trei iluștri mitropoliți. Prudența nu-l împiedică totuși să emită anumite presupuneri, mai riscate cîteodată. El are puține îndoieli că Dosoftei s-ar fi născut în Moldova, iar nu pe alte meleaguri, susținînd, între altele, și că viitorul vlădică ar fi învățat la școala lui Vasile Lupu. Cît privește trecerea în Polonia, **D.** afirmă net că Dosoftei s-a dus acolo de bună voie, iar nu ca ostatec. Despre Varlaam, în opoziție cu alte opinii (între care a lui N. Scriban), el arată că a păstorit o singură dată, nu de două ori, iar scrierea *Șepte taine a beserecii* — de fapt o traducere — i-ar aparține lui, nu logofătului Eustratie (cum susținuse T. Cipariu). **D.** se vede nevoit să intre nu rareori în polemici, argumentînd de obicei în expuneri laborioase. În problema, atunci în litigiu, a locului de baștină al lui Antim Ivireanul, el optează pentru o obîrșie „iberiană", adică din Iviria. În general, **D.** stăruie mai puțin asupra operelor, prezentate minuțios sub raportul conținutului, dar insuficient evaluate din punctul de vedere literar. Cînd se descătușează de rigori, stilul său devine mai metaforic, uzînd de comparații ample, cam neinspirate însă și cu unele accente ditirambice. Studiile lui **D.** privitoare la Dosoftei, Varlaam și Antim Ivireanul sînt, pentru vremea lor, contribuții apreciabile.

— *Viața și scrierile lui Dositei mitropolitul Moldovei*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1885; *Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Moldovei Varlaam (1632—1653)*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1886; *Viața și activitatea mitropolitului Țărei Românești Antim Ivireanul (1707—1716)*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1886.

— 1. Predescu, *Encicl.*, 274.

F. F.

DIONISIE Eclesiarhul (c. 1759, Pietrari, j. Vîlcea — 1820, Craiova), cronicar și caligraf. Părinții săi, Alexie și Aspazia (care va îmbrăca apoi rasa monahală) erau de origine modestă. Ca mirean, **D.** se numea, probabil, Dumitru. S-a călugărit și a învățat la Tismana, completîndu-și apoi cunoștințele teologice la mănăstirile Govora, Hurezi, la Episcopia Rîmnicului Noul Severin, precum și la Craiova, petrecîndu-și cea mai mare parte a vieții în mănăstirile oltene. În aceste locuri a deprins caligrafia și pictura bisericească. Chemat, în 1786, la Rîmnic, de episcopul Filaret, în funcția de ecleziarh, este însărcinat să scrie condica episcopiei și a metocurilor ei. În 1788, împreună cu Naum Rîmniceanu, **D.** îl însoțește pe episcopul Filaret în pribegia pricinuită de ocuparea Țării Românești de austrieci. Impresiile despre această călătorie, prin orașe ca Orșova, Mehadia, Lugoj, Caransebeș și Timișoara, prin ținuturile sîrbești, unde vede cetatea Petrovaradin și orașul Šabac, sînt consemnate în cronica sa. Probabil a ajuns și la Buda, deoarece nota că a văzut palatul lui Matei Corvin. S-a întors la Rîmnic înaintea păcii de la Șiștov. De la 1795 **D.** semnează ca biv-eclesiarh. Între 1806—1808 a stat, probabil, la București, retrăgîndu-se apoi la Craiova.

Opera principală a lui **D.** este *Hronograful Țărei Rumânești de la 1764 pînă la 1815*, scris la Craiova între 1814—1815. Este în egală măsură o cronică și o lucrare memorialistică, organizată pe principiul cronologic. Sînt amintiți domnitorii Nicolae Caragea, Mihai Suțu, Alexandru Mavrogheni. Cronicarul are în arsenalul său mijloace variate pentru caracterizarea domniilor, creînd tablouri reușite ale stărilor economice ale timpului: cum „mergeau" boierii cu slujbele, care erau prețurile diferitelor articole ș.a. **D.**

este preocupat îndeaproape de suferințele îndurate de locuitorii din Oltenia și o parte din Peninsula Balcanică din partea lui Osman Pazvantoglu. El narează de asemenea și despre evenimentele din Europa, pe care le cunoaște din scrieri minore de propagandă antifranceză. Plin de naivitate și savoare își enunță cronicarul părerile sale în materie de politică externă. În mentalitatea sa, războiul ruso-turc, în care au intrat și austriecii, s-a desfășurat într-un chip miraculos. Rușii, văzînd că sînt copleșiți de numărul turcilor, au scos „secreturile", adică tunurile mari cît o bute, trase de cîte 40 de boi. **D.** se oprește îndelung asupra figurii lui Napoleon, pe care îl privește *cu un ochi dușmănos. Pentru el, Napoleon* era de neam „grec romeos", dar renegat și trecut la legea papistașă. La început a fost ofițer în armata nemțească, unde s-ar fi dovedit isteț și cu bune purtări. Dar abia la francezi Napoleon ajunge să fie recunoscut și făcut „oberstern". În Franța, Napoleon îl determină pe „boieri" să elibereze pe „rumâni" (șerbii țării). În acest fel simplist este explicată de către **D.** Revoluția franceză. În culori naive este relatată împăcarea dintre francezi și nemți și cea dintre Napoleon Bonaparte și Alexandru I al Rusiei. Nu i se pot nega lui **D.** unele însușiri poetice, un spirit ispitit de fabulație și un ochi care vede istoria în lumini de mitologie. Fără a avea înțelegerea și pătrunderea psihologică a lui I. Neculce, **D.** are și el însușiri de povestitor și evocator, volubilitate în expunere, farmec al stilului oral. Un lung capitol al cronicii sale este consacrat domniei lui Constantin Hangerli, în care este înfățișată lăcomia acestuia și sînt evocate suferințele la care era supusă țara. O întîmplare comică din timpul domniei lui Hangerli este prilejuită de vizita la București a lui Capudan Hassan-pașa, pus pe orgii. Vodă a ieșit din încurcătură aducînd la curte podărese și cîrciumărese chipeșe, pe care le-a înfățișat turcilor, în mod protocolar, drept mari boieroaice. O pagină de nuvelă sîngeroasă este consacrată uciderii lui Hangerli din ordinul sultanului Selim al III-lea. În relatarea domniilor lui Hangerli și ale urmașilor săi Alexandru Moruzi, Mihai Suțu, Constantin Ipsilanti, **D.** intercalează viața aventuroasă a lui Pazvantoglu, fost mercenar în oastea lui Mavrogheni, devenit, prin uzurpare, pașă al Vidinului. Cronicarul manifestă interes față de acțiunile de eliberare a țării, pornite de Constantin Ipsilanti, care a dat ajutor și sîrbilor răsculați, la 1804. Cu mari digresiuni sînt narate luptele dintre turci și ruși din perioada 1806—1812. Din informații directe, el povestește despre luptele căpitanului Isaiev peste Olt și la Giurgiu, despre izbînda lui Miloradovici asupra turcilor la Colentina, despre distrugerea Brăilei de către generalul Bagration și despre cucerirea sudului Dobrogei de către generalul Kamenski. Cronica se încheie cu rezumatul campaniei lui Napoleon în Rusia. Deși tardivă, sub raportul concepției, față de lucrările istorice ale Școlii ardelene, cronica lui **D.** are incontestabile însușiri literare.

Din rusește **D.** a făcut o serie de traduceri, printre care *Calea împărătească a crucii Domnului.* Din limba germană traduce ***Întîmplările războiului franțozilor și întoarcerea lor de la Moscva*** (Buda, 1814) și ***Vrednica de pomenire biruință*** (Buda, 1815). De-a lungul întregii sale vieți **D.** a copiat sau a alcătuit el însuși numeroase pomelnice și condici mănăstirești. A întocmit în 1777 pomelnicul mănăstirii Dobrușa, în 1786 condica Episcopiei Rîmnicului (în trei volume), în 1791 condica mănăstirii Strehaia din Mehedinți, în 1795—1796 condica mănăstirii Bistrița (în trei volume), în 1799 pomelnicul mănăstirii Titireciul din Ocnele Mari. Aceleași lucrări continuă și după 1800, cînd **D.** întocmește pomelnicul bisericii din satul Urșani (1804), al bisericii din satul Simnicu de Jos (1814), hrisovul moșiei Rutești-Vîlcea (1815), pomelnicul mănăstirii Țînțăreni-Dolj (1816), condica vel paharnicului Constantin Almăjanu (1819). La acestea se adaugă și alte manuscrise care cuprind condica Arnotei (în două volume), pomelnicul bisericii din Proeni-Vîlcea, precum și condica Tismanei (în două volume), a Obedeanului, a Jitianului, a Mănăstirii Dintr-un Lemn și a Govorei și condica Mitropoliei Ungro-Vlahiei. Cele 25 de condici, la care **D.** a lucrat mai bine de 30 de ani, se păstrează în manuscris la Arhivele Statului din București și la Biblioteca Academiei R. S. România. Aceste condici cuprind un imens material documentar și sînt scrise cu o mînă de maestru în arta caligrafică. Se găsesc aici splendide majuscule, scene și portrete realizate de **D.** Ele *formează un capitol interesant din arta miniaturisticii* românești.

— *Chronograful Țărei Rumânești de la 1764 pînă la 1815,* TMI, II, 1863, *159—236* ; ed. *(Chronograful Țărei Rumânești),* îngr. și pref. C. S. Nicolăescu-Plopșor, Rîmnicu Vîlcea, Tip. Vartolomei, 1934.

— **1.** Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *122—128* ; 2. Iorga, *Ist. bis.,* II, *106—109* ; **3.** Șt. Ciuceanu, *Pomelnicul bisericii din comuna Șimnicu de Jos din județul Dolj alcătuit și scris de Dionisie Eclesiarchul,* AO, I, 1922, 1 ; 4. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 164—174* ; **5.** I. C. Filitti, *Condica Poenarilor-Almăjani,* AO, VIII, 1929, 41—44 ; **6.** Emil Vîrtosu, *Dionisie Eclisiarhul. Un manuscris din 1816,* AO, VIII, 1929, 43—44 ; 7. Teodor Bălășel, *Un manuscris din 1804 al lui Dionisie Eclesiarhul,* AO, IX, 1930, 51—52 ; 8. Pușcariu, *Ist. lit., 206—207* ; 9. N. Plopșor, *Hrisov de la Radu Mihnea vd. (1613),* AO, X, 1931, 53 ; **10.** Teodor Bălășel, *Un manuscris din 1777 al lui Dionisie Eclesiarhul,* AO, XI, 1932, 61—62 ; **11.** T. Bălășel, *Un manuscris din 1799 al lui Dionisie Eclesiarhul,* AO, XII, 1933, 67—68 ; **12.** Iorga, *Ist. lit.,* III, *149—157* ; **13.** Ion Donat., *Dionisie Eclesiarhul — constatări și observații noi,* AO, XIII, 1934, 74—76 ; **14.** Teodor Bălășel, *Un manuscris din 1794 al lui Dionisie Eclesiarhul,* AO, XIV, 1935, 79—82 ; **15.** Aurel Sacerdoțeanu, *De unde era Dionisie Eclesiarhul ?,* AO, XIV, 1935, 79—82 ; **16.** Teodor Bălășel, *Un manuscris din 1798 al lui Dionisie Eclesiarhul,* AO, XV, 1936, 83—85 ; **17.** Ion Donat, *Despre Dionisie Eclesiarhul și mănăstirea Bucovăț,* AO, XV, 1936, 83—85 ; **18.** Teodor Bălășel, *Un manuscris din 1800 al lui Dionisie Eclesiarhul,* AO, XV, 1936, 86—88 ; **19.** Aurelian Sacerdoțeanu, *Cronicarul Dionisie, eclesiarh al Mănăstirii Bistrița din Vâlcea,* AO, XV, 1936, 86—88 ; **20.** Ion Vîrtosu, *Date noi despre Dionisie Eclesiarhul,* BOR, LV, 1937, 5—6 ; **21.** E. Vîrtosu, *Știri noi despre Dionisie Eclisiarhul,* AO, XVIII, 1939, 104—106 ; **22.** Călinescu, *Ist. lit., 37—39* ; **23.** I. Popescu-Cilieni, *Dionisie Eclesiarhul la mănăstirea Govora,* AO, XX, 1941, 113—118 ; **24.** T. G. Bulat, *Dionisie Eclesiarhul, artist plastic,* RIB, I, 1943, 2 ; **25.** Popovici, *Studii,* I, *160—164* ; **26.** D. Bălașa, *Pomelnicul mănăstirii Dintr-un lemn, scris de Dionisie, eclesiarhul Mitropoliei București,* MO, VIII, 1956, 1—3 ; **27.** D. Bălașa. *Cronicarul Dionisie Eclesiarhul legător de cărți,* MO, X, 1958, 1—2 ; **28.** Octavian Păun, *Dionisie Eclesiarhul. Cronograful Țării Românești,* AUB, științe sociale-filologie, t. VIII, 1959 ; **29.** Piru, *Ist. lit.,* II, *166—176* ; **30.** *Ist. gînd., 124—125* ; **31.** Gabriel Cocora, *Un manuscris al lui Dionisie Eclesiarhul,* MO, XVII, 1965, 1—2 ; 32. V. G. Paleolog, *Început despre artistul caligraf și miniaturist Dionisie Eclesiarhul,* RMR, III, 1966, 3 ; **33.** Paul Păltănea, *Pe marginea unei ipoteze : Dionisie Eclesiarhul, caligraf si miniaturist,* RMR, III, 1966, 13 ; **34.** V. G. Paleolog, *Din nou despre Dionisie Eclesiarhul,* RMR, IV, 1967, 2 ; 35. A. Sacerdoțeanu, *Dionisie Eclesiarhul traducător al hrisovului din 1609 pentru mănăstirea Bucovățul,* MO, XIX, 1967, 11—12 ; 36. D. Bălașa, *Contribuția cronicarului Dionisie Eclisiarhul la îmbogățirea Molitfelnicului românesc,* BOR, LXXXVI, 1968, 1—2 ; **37.** *Ist. lit.,* II, *124—125* ; **38.** D. Bălașa, *Încă un manuscris necunoscut al cronicarului Dionisie Eclisiarhul,* MO, XXI, 1969, 3—4 ; **39.** Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *340—341* ; **40.** Cornea, *Originile, 45—46* ; **41.** Iliescu, *Geneza, 116—117* ; **42.** Ursu, *Memorialistica, 70—71* ; **43.** Gh. Constantinescu, *O condică necunoscută (descoperită în satul Castranova-Dolj),* RMR, X, 1973, 7 ; **44.** Virgiliu Z. Teodorescu, *Dionisie Eclesiarhul miniaturist,* RA, L, 1973, 2 ; **45.** Mircea Muthu, *Dionisie Eclesiarhul sau fanariotismul între istorie și legendă,* SUB, Philologia, 1974, fasc. 1 ; **46.** G. Firănescu, *„Hronograful Țării Rumânești" de Dionisie Eclisiarhul,* București, 1976 (teză de doctorat, dactilografiată).

A. S.

DIONISIE Romano (26.VII.1806, Sălişte, j. Sibiu — 18.I.1873, Buzău), cărturar şi traducător. Născut într-o familie de ţărani ardeleni, Roman, şi rămas orfan la 14 ani, **D.** intră la mănăstirea Neamţ, unde se va călugări în 1823. Dornic de învăţătură, el pleacă în acelaşi an spre Bucureşti, unde, pentru a putea urma cursurile de la „Sf. Sava", îşi cîştigă existenţa muncind în tipografia de la Cişmeaua Mavrogheni (tot aici va lucra mai tîrziu ca zeţar pentru I. Heliade-Rădulescu). Este sprijinit în efortul de instruire de către Eufrosin Poteca şi de episcopul Ilarion al Argeşului. După ce în 1831 urmează „cursul normal" de pregătire a învăţătorilor de la „Sf. Sava", **D.** desfăşoară o susţinută activitate didactică şi culturală la Buzău, ca profesor (1832—1843) şi conducător al tipografiei Episcopiei. Între 1833—1835 a fost şi profesor la şcoala de grămătici de pe lîngă Episcopia Buzăului. Activitatea didactică şi-o continuă ca director la Seminarul Mitropoliei din Bucureşti (1843—1848), calitate în care a însoţit de mai multe ori în Rusia pe tinerii trimişi la studii. Pătruns de ideile mişcării de la 1848, **D.** ia parte la revoluţie, fiind din această cauză închis la Văcăreşti şi, în scurt timp, expulzat în Transilvania. După ce peregrinează pe la Braşov şi Sibiu, se întoarce în Ţara Românească, în 1849, dar, suspectat de autorităţi, activează mai mult în cadrul unor mănăstiri, la cea din Băbeni lîngă Rîmnicul Sărat, apoi, ca egumen (1850—1854) la Sadova (judeţul Dolj), unde a reorganizat şcoala de pe lîngă mănăstire, iar din 1855 trece ca stareţ la Mănăstirea Neamţ, iniţiind un ciclu şcolar complet şi deschizînd la Tîrgu Neamţ un gimnaziu. Destituit din cauza curentului potrivnic acţiunilor sale înnoitoare, ce se formase în mănăstire, **D.** este numit însă în 1859, după Unire, al cărei partizan a fost, locţiitor de episcop la Buzău. În 1862, la Iaşi, este hirotonisit arhiereu de Traianopoleos. De la sfîrşitul anului 1864, a fost cîteva luni locţiitor al episcopului din Huşi, iar din 1865 revine, pentru tot restul vieţii, la Buzău, ca episcop titular. Donează din preţioasa sa bibliotecă (7000 de volume) o serie de cărţi care vor intra în primul fond al Bibliotecii Societăţii Academice Române, proaspăt înfiinţată, al cărei membru onorific va fi ales, în 1868, ca o recunoaştere a activităţii sale bogate în domeniul şcolii.

Format la şcoala ideilor de redeşteptare naţională de la „Sf. Sava", participant şi adept al mişcărilor social-politice contemporane lui (revoluţia de la 1848, Unirea Principatelor Române), **D.** depăşeşte cu mult orizontul vieţii mănăstireşti, activînd ca luminător în direcţia culturalizării şi emancipării clerului prin intermediul şcolilor (conduse, înfiinţate sau reorganizate de el) şi al tipăriturilor. În acelaşi sens, iniţiază şi conduce primele reviste bisericeşti din ţara noastră: „Vestitorul besericesc" (1839—1840), scos la Buzău în colaborare cu Gavriil Munteanu, şi „Eho eclesiastic", editat la Bucureşti (septembrie 1850 — august 1852), căruia îi adaugă suplimentul editorial „Biblioteca religioasă-morală", în care apar o serie din lucrările sale, originale sau traduse. Pentru buna desfăşurare a învăţămîntului laic şi teologic **D.** a alcătuit, adaptat şi tradus, o serie de manuale didactice, unele de strictă specialitate pentru seminarii, altele necesare instrucţiei elementare, un *Abeţedar românesc spre întrebuinţarea tinerilor începători* (1834), un *Abeţedar religios* (1835), şi *Scurtare de aritmetică* (1838), inclusă în partea a doua a cărţii didactice *Biblioteca tinerilor începători sau Culegere de întîile cunoştinţe trebuincioase pentru învăţătura copiilor ce încep a ceti*. Tot o carte didactică este şi traducerea, din franceză, făcută de **D.** cu titlul *Imnuri în proză pentru copiii care încep a ceti* (1858). Preocupat, în primul rînd, de educaţia morală a tineretului, el alcătuieşte o culegere de *Principii generale de înţelepciune şi datoriile tinerilor* (1871). **D.** a fost în epocă un orator cunoscut, de la care au rămas numeroase discursuri, multe inedite, rostite în diferite ocazii (inaugurări de şcoli, instituţii, panegirice adresate unor personalităţi politice şi ecleziastice şi cuvîntări funebre, în care excelează), care dezvăluie cultura, originalitatea şi fineţea oratorului. Aceste preocupări se răsfrîng şi în lucrarea sa teoretică, bine argumentată şi susţinută prin citate din autori celebri ai genului, *Principii de retorica şi elocuinţa amvonului* (1859).

Bun cunoscător al limbii franceze, **D.** se orientează, cu gust şi interes, spre traducerea unor scrieri moral-filozofice, cu tangenţe religioase. Traducerea sa din Lamennais, *Cuvintele unui credincios* (1848), publicată anonim, cu o prefaţă impregnată de avînt profetic şi patriotic, nu este străină de ideologia generaţiei paşoptiste, apariţia ei fiind salutată de „Pruncul român" drept un eveniment al „tiparului liber". În aceeaşi perioadă, **D.** traduce din Chateaubriand *Geniul hristianismului* (1850—1851) şi realizează două culegeri din scrierile Sf. Augustin, sub titlurile *Din confesiile Sfîntului Augustin* (1851) şi *Din meditaţiile Sfîntului Augustin* (1851). Traduce din L. Bourdaloue, *Cuvînt pentru conştiinţa greşită* (1841), şi din iluministul J.-B. Massillon, o serie de meditaţii pe teme morale, incluse în *Mîngăietorul celor întristaţi, celor bolnavi şi celor bătrîni sau Adunare de meditaţii* (1850). La acestea se adaugă *Proverbele lui Solomon* (1852) şi *Ecclisiastul* (1852).

D. a întreţinut relaţii şi o bogată corespondenţă, doar fragmentar publicată, cu personalităţi culturale, politice şi ecleziastice ale timpului: Gh. Tattarescu, Gh. Sion, Al. Zanne, C. Negri, I. Codru-Drăguşanu, G. Bariţiu, E. Poteca, Neofit Scriban, Melchisedec ş.a.

— *Principii de retorica şi elocuinţa amvonului*, I—II, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1859 ; *Principii generale de înţelepciune şi datoriile tinerilor*, Buzău, Tip. Episcopiei, 1871 ; ed. 2 (*Vrei să fii înţelept ?*), îngr. şi pref. O. Ghibu, Bucureşti, Sfetea, 1916. — **Tr.** : L. Bourdaloue, *Cuvînt pentru conştiinţa greşită*, Buzău, Tip. Episcopiei, 1841 ; ed. 2, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1859 ; Lamennais, *Cuvintele unui credincios*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1848 ; ed. 2, Iaşi, Tip. Goldner, 1859 ; *Mîngăietorul celor întristaţi, celor bolnavi şi celor bătrîni sau Adunare de meditaţii*, I—II, Bucureşti, Tip. Copainig, 1850 ; ed. 2, Iaşi, Tip. Bermann, 1859 ; Chateaubriand, *Geniul hristianismului*, I—II, Bucureşti, Tip. Copainig, 1850—1851 ; *Din confesiile Sfîntului Augustin*, I, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1851 ; *Din meditaţiile Sfîntului Augustin*, I—III, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1851 ; *Proverbele lui Solomon*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1852 ; *Ecclisiastul*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1852 ; *Imnuri în proză pentru copiii care încep a ceti*, Iaşi, Tip. Bermann, 1858 ; ed. 2, Buzău, Tip. Episcopiei, 1869.

— **1.** Melchisedec, *Biografia prea sînţitului Dionisie Romano episcopul de Buzău*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1882 ; **2.** Gh. Popescu, *Viaţa şi activitatea lui Dionisie Romano, episcop de Buzău, 1859—1873*, Bucureşti, Tip. Lumea nouă, 1898 ; 3. Iorga, *Ist. bis.*, II, *271—272* ; **4.** Onisifor Ghibu, *Ziaristica bisericească la români*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1910, *7—15* ; **5.** T. G. Bulat, *Din corespondenţa fostului episcop de Buzău : Dionisie Romano (1861—1873)*, NRL, III, 1911, 47—48 ; 6. T. G. Bulat, *Din corespondenţa fostului episcop al Buzăului Dionisie Romano, veac. XIX*, LMNT, III, 1912, 22—24 ; 7. T. G. Bulat, *Din corespondenţa fostului episcop de Buzău Dionisie Romano*, RI, X, 1924, 1—3 ; 8. I. Breazu, *Lamennais la românii din Transilvania din 1848*,

SL, IV, 1948 ; 9. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano şi problema monahismului,* GBS, XIV, 1955, 10—11 ; 10. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano şi Academia Română,* GBS, XV, 1956, 8—9 ; 11. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano. La 150 ani de la naşterea sa,* BOR, LXXV, 1957, 3—4 ; 12. Gabriel Cocora, *Ierodiaconul Dionisie Romano, „profesor naţional" la Buzău,* GBS, XVI, 1957, 4—5 ; 13. Gabriel Cocora, *Aspecte din trecutul învăţămîntului public la Buzău,* SAI, II, 1957 ; 14. Gabriel Cocora, *Arhimandritul Dionisie Romano, stareţ la mînăstirea Sadova,* MO, X, 1958, 5—6 ; 15. Gabriel Cocora, *Arhimandritul Dionisie Romano n-a fost redactor la „Predicatorul",* MO, XI, 1959, 3—4 ; 16. Gabriel Cocora, *Tipografia şi tipăriturile de la Episcopia Buzăului,* BOR, LXXVIII, 1960, 3—4 ; 17. Gabriel Cocora, *Cîteva ştiri despre tipografia de la Neamţu,* MM, XXXVI, 1960, 7—8 ; 18. Gabriel Cocora, *Prima editură religioasă din ţara noastră,* MO, XV, 1963, 7—8 ; 19. I. Lupu, *Episcopul Dionisie Romano, primul donator al Bibliotecii Academiei Române,* BOR, LXXXII, 1964, 11—12 ; 20. Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la şcolile teologice din Ţara Românească şi Moldova în secolul al XIX-lea,* MM, XLIV, 1968, 1—2 ; 21. Marin Bucur, *Biblioteca unui bibliofil orientalist român, în prima jumătate a secolului al XIX-lea,* RITL, XXV, 1976, 2.

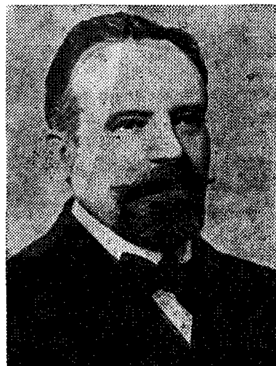
A. S.

DISCREŢIONALUL, publicaţie literară bilunară apărută la Craiova în anul 1896. **D.** era o culegere de traduceri literare şi scrieri ale redactorului Şt. Băjescu. S-au păstrat trei numere, începînd cu numărul al doilea din 15 aprilie 1896 şi terminînd cu cel de-al patrulea, din 19 mai. Se traduc fragmente din scrierile lui Chateaubriand, din *Manon Lescaut* a abatelui Prévost şi cîteva poezii de L. Halévy. Versurile şi proza lui Şt. Băjescu nu au valoare literară.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.,* 204.

R. Z.

DISSESCU, Constantin G. (8.VIII.1854, Slatina — 10.VIII.1932), eseist. După absolvirea liceului „Sf. Sava" din Bucureşti, **D.** a urmat Facultatea de drept din Paris, terminînd-o în 1875 şi luîndu-şi doctoratul în 1877. A fost, pe rînd, judecător la Tribunalul de Ilfov (1878—1880), avocat al statului (1892—1895), senator de cîteva ori, apoi ministru al Justiţiei (1899—1900), al Cultelor şi Instrucţiunii Publice (1906—1907, 1912—1914). Între 1879—1884, l-a suplinit pe V. Boerescu la catedra de drept comercial a Facultăţii de drept din Bucureşti. În 1883, e numit profesor titular al catedrei de drept penal a Universităţii ieşene, fiind transferat, peste un an, în Capitală, ca profesor de drept public român.

Bun cozeur, **D.** a reuşit să-şi impună eseurile privitoare la literatură şi la viaţa socială. Avînd o pregătire filozofică modernă (citează frecvent din H. Spencer sau H. Taine), el poseda o uşurinţă, o cursivitate a frazei şi, mai ales, îndemînarea digresiunilor. Expunerea vie, adeseori elegantă, imaginile energice, evidente mai ales în eseurile *Psihologia călugărului, Opiniunea publică* sau *Despre imitaţie,* investesc, aproape, scrierile lui **D.** cu atribute proprii artei literare.

— *Despre poezia română,* F, XV, 1879, 26 ; *Opiniunea publică,* Bucureşti, Haimann, 1885 ; *Despre imitaţie,* CL, XXV, 1891, 10 ; *Psihologia călugărului,* LAR, III, 1899, 3, reed. în ASO, *151—168 ; Cum vorbea Alexandru Lahovari,* LAR, IV, 1900, 7, reed. în ASO, *169—185 ; Alexandru Depărăţeanu,* Bucureşti, Tip. Cucu, 1904 ; *Ovide,* Bucarest, Imprimerie de la Roumanie, 1910 ; *Amintiri şi impresii din Cadrilater,* Bucureşti, Flacăra, 1914 ; *Poveţe de viaţă,* CL, XLIX, 1915, 7—8, 9.

— 1. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 65—66 ;* 2. I. Athanasiu, *Asupra poveţilor de viaţă ale d-lui profesor Dissescu,* CL, XLIX, 1915, 10 ; 3. Predescu, *Encicl., 275 ;* 4. E. Lovinescu, *C. Dissescu,* ASO, *145—149.*

D. M.

DISTRACŢIA, revistă satirică şi literară, săptămînală, apărută la Bucureşti între 5 octombrie 1897 şi 15 martie 1898. Era redactată de Const. V. Grigorescu şi C. Mulţescu, aceştia folosind, pentru a semna cronicile literare, recenziile, cronicile dramatice, parodiile, schiţele umoristice şi traducerile, o adevărată colecţie de pseudonime : Costică Evidis, Costache Modestu, Modest, Fradiavolo, Conrad, Catadouche, Don Director, Dr. Sfătos, Don Salust, Vadim ş.a. Nu e, însă, exclus ca unele dintre aceste pseudonime să aparţină altor colaboratori, poate chiar unor scriitori consacraţi, deoarece nivelul articolelor cu subiecte inspirate din viaţa literară şi chiar atitudinea generală a revistei atestă prezenţa în redacţie a unor oameni cu gust literar sigur şi care cunoşteau bine viaţa literară. Se recurgea, desigur, ca la orice revistă umoristică, la divertisment, glumă uşoară şi calambur, dar exista o atitudine literară anumită, menţinută cu consecvenţă. **D.** ataca veleitarismul, critica moda în literatură, făcea o cronică a debutanţilor, semnalînd debutanţilor slăbiciunile scrierilor respective. Se intervenea, de asemenea, în polemicile vremii, în favoarea unor scriitori cunoscuţi (G. Coşbuc, Radu Rosetti). Printre începătorii recenzaţi cu atenţie sînt N. D. Cocea şi T. Arghezi. Cronicile teatrale sînt superficiale, iar scrierile umoristice propriu-zise au, mai întotdeauna, un nivel modest. Între scriitorii străini traduşi, aleşi din categoria umoriştilor la modă atunci, sînt G. Courteline şi A. Allais.

R. Z.

DÎMBOVIŢA, publicaţie săptămînală, politică şi literară, apărută la Bucureşti, cu întreruperi, între 11 octombrie 1858 şi martie 1865. **D.** îşi schimbă titlul în „Independinţa" (25 octombrie — 29 noiembrie 1860 şi 13 aprilie 1861 — 1 ianuarie 1862), între 22 noiembrie 1862 şi 23 noiembrie 1863 devine „Independinţa română", după ce se mai chemase şi „Uniunea română" (15 februarie — 8 aprilie 1861). Redactor a fost mai întîi D. Bolintineanu, apoi Radu Ionescu (7 mai 1860 — 30 mai 1863), Pantazi Ghica (9 aprilie — 23 noiembrie 1863) şi Gr. H. Grandea (de la 10 mai 1864). **D.,** apărută în focul luptei pentru Unire, îşi propunea în *Programă* „a sprijini naţia şi ideile progresiste potrivit cu trebuinţele ţării". Publicaţia a dus o susţinută campanie de lămurire a opiniei publice asupra importanţei actului Unirii şi asupra libertăţilor democratice care se cereau împlinite prin acest act. Majoritatea articolelor cu caracter politic erau scrise de D. Bolintineanu. El deţinea, ca şi la „Popolul suveran", rubrica *Bucureşti,* căreia, de la numărul 16, i-a dat titlul de *Principatele Unite.* Alegerea de deputaţi pentru adunarea care urma să hotărască persoana domnitorului a preocupat pe redactorii ziarului încă din primul număr. Se cerea lărgirea dreptului de vot şi libertatea tiparului. **D.** a anunţat ştirea alegerii lui Al. I. Cuza ca domn al Moldovei şi a comentat-o cu entuziasm, publicînd totodată şi discursul rostit de M. Kogălniceanu cu acest prilej. Cînd Al. I. Cuza este ales domn şi în Ţara Românească, Bolintineanu scrie articolul *O pagină frumoasă în istoria ţării.* Publicaţia a fost alături de domnitor în toate reformele întreprinse de acesta : reorganizarea armatei, secularizarea proprietăţilor aparţinînd mănăstirilor închinate, împroprie-

tările ţăranilor. I. Ghica semna articole şi *Reflecţii politice*, C. Bolliac scria despre *Unitatea României*, R. Ionescu îşi intitula un articol *Unirea, o eră de progres*. Reapare aici studiul lui N. Bălcescu *Despre starea soţială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri*. Rubrica *Urzicării* era, cel mai adesea, semnată de Pantazi Ghica. În paginile **D.**, literatura nu ocupa un spaţiu prea larg. M. Zamphirescu, C. D. Aricescu, Gr. H. Grandea, I. C. Fundescu scriu o poezie angajată, strîns legată de evenimentele politice ale timpului, deficitară însă sub raport literar. N. T. Orăşanu şi Gh. Sion publică mai ales fabule. G. G. Meitani, Gr. Serrurie, Gh. Boteanu semnează versificări ocazionale pe teme politice sau istorice. Lui D. Bolintineanu îi apar în **D.** relatarea călătoriei în Bulgaria, cîteva legende istorice *(Dumbrava Roşie, Dragomir şi cetatea lui Radu Negru)*, dialogul în versuri *Apa Dîmboviţei către apa Oltului* şi romanul *Doritorii nebuni*, rămas neterminat, iar lui R. Ionescu (semna Radion sau Quineva), o poezie de avînturi romantice, *Dorul*, balada *Ursitorile*, oda *Străbunii* şi nuvela *O zi de fericire*. Mai sînt publicate poezii de Gr. Alexandrescu şi G. G. Meitani. În „Independinţa" apare romanul *Don Juanii din Bucureşti*, nesemnat, atribuit ulterior lui P. Ghica, dar şi lui R. Ionescu. Scrisoarea care precede *Don Juanii din Bucureşti* conţine consideraţii interesante despre specia romanului. N. Filimon publica cronici asupra spectacolelor de operă ale teatrului italian. R. Ionescu, N. Strădescu şi Pantazi Ghica susţin rubrica *Teatrul Naţional*, ultimul deţinînd şi o rubrică, *Literatura română*, în cadrul căreia comentează scrierile lui G. Baronzi şi traducerea lui C. Aristia din *Iliada* lui Homer. Preţuind romantismul, R. Ionescu condamna, într-o cronică la reprezentaţii ale pieselor lui Al. Dumas, moda dramelor „epileptice", produse ale neînţelegerii şi degradării romantismului, ceea ce a atras răspunsuri polemice din partea lui M. Millo şi C. D. Aricescu. O evoluată concepţie asupra însemnătăţii teatrului în viaţa socială vădea R. Ionescu şi în articolul *Teatrul român*. El aprecia piesele lui Gogol, ale lui V. Alecsandri, pe care îl considera singurul creator de tipuri în dramaturgia românească. R. Ionescu pledează pentru critica literară, pentru încurajarea scriitorilor români, pentru o evaluare a operelor literare pornind de la conceptul hegelian al frumosului ca aparenţă sensibilă a ideii *(Critica literară)*. Apar şi cîteva traduceri : Gr. H. Grandea traduce din Mickiewicz *(Nimfa)*, R. Ionescu din Horaţiu *(Satira I)* şi A. Stern din Schiller. Fragmentar, apar traduceri din Lessing, din *Principele* lui Machiavelli, din Goethe *(Hermann şi Dorotheea)*, din E. A. Poe.

— 1. D. Bolintineanu, *Programa*, DIV, I, 1858, 1, reed. în PLR, I, *174—175* ; 2. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *202—203* ; 3. Iorga, *Ist. lit.* XIX, III, *255—256* ; 4. I. Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, E.T., 1962, *151—163* ; 5. Ş. Cioculescu, *Un ziar unionist — „Dîmboviţa"*, GL, XV, 1968, 3 ; 6. D. Păcurariu, *D. Bolintineanu*, Bucureşti, E.T., 1969, *30—34* ; 7. Teodor Vârgolici, *Dimitrie Bolintineanu şi epoca sa*, Bucureşti, Minerva, 1971, *197—210*.

S. C.

DÎMBOVIŢA, revistă literară din care a apărut un singur număr la Bucureşti, la 22 martie 1870. D. Bolintineanu încerca, redactînd şi editînd acest număr, care trebuia să fie primul dintr-o nouă serie a „Dîmboviţei", să-şi creeze un mijloc de acţiune publicistică şi literară. Nu izbuteşte însă, nu numai fiindcă îi lipseau fondurile băneşti necesare, ci şi pentru că se schimbaseră condiţiile sociale şi chiar literare. Era o stare de fapt pe care o recunoaşte şi poetul de vreme ce gîndise revista ca pe un organ de republicări, începînd cu fragmente din *Manoil*, roman imprimat cu aproape douăzeci de ani înainte. Articolele politice sînt şi ele, deşi compuse în 1870, ecouri ale unor realităţi sociale şi politice depăşite. Studiul *Poezii române. Demne de cele antice* expune cîteva adevăruri în legătură cu poezia populară românească. Rubrica de critică literară şi versurile unor colaboratoare ocazionale sînt lipsite de interes.

— 1. D. Păcurariu, *D. Bolintineanu*, Bucureşti, E.T., 1969, *33—34*.

R. Z.

DJUVARA, Alexandru George (1858, Bucureşti — 2.II.1913, Bucureşti), scriitor. Dintr-o familie boierească, **D.** a avut posibilitatea să urmeze, după primii ani de şcoală în ţară, cursurile liceului „Louis le Grand" din Paris şi apoi să facă studii de drept la Şcoala de ştiinţe politice din capitala Franţei, ca şi fratele său T. G. Djuvara. A frecventat concomitent şi Şcoala politehnică şi a făcut studii de pictură. În ţară, fusese elevul lui G. Demetrescu Mirea, la Paris a lucrat, între 1880—1883, alături de pictorii de la Barbizon şi a expus la „Salon de France". Licenţiat în drept, **D.** intră, la întoarcerea în ţară, în politică. Este de mai multe ori deputat liberal şi, în guvernul D. A. Sturdza, din 1897, este numit ministru al Justiţiei, funcţie din care a demisionat în 1898. **D.** a mai fost ministru al Industriei (1908) şi ministru de Externe (1909). Autor al unor lucrări cu caracter politic şi de drept internaţional *(Românii şi ungurii*, publicată în „Revue de droit international privé", *Lupta naţionalităţilor, Rusia şi criza bulgară)*, **D.** a fost mai ales cunoscut ca un excelent orator. T. Maiorescu aprecia în *Oratori, retori şi limbuţi* ţinuta artistică a *Discursurilor politice* ale lui **D.**, forma lor literară, fraza elegantă, fluidă, culoarea şi pitorescul stilului. Era cunoscut ca om de cultură şi de gust. Fusese ales, alături de B. P. Hasdeu, în comitetul executiv al Asociaţiei literare şi artistice internaţionale, întemeiată de V. Hugo. Pictor de şcoală franceză *plein air*-istă, deloc mediocru, deschidea, alături de N. Grigorescu, prima expoziţie a Artiştilor independenţi, în mai 1896, şi frecventa cercul literar din jurul lui Al. Macedonski. A colaborat la „Literatorul" şi la ziarul „Românul" şi a fondat ziarul de limbă franceză „L'Étoile roumaine" (1885—1888), la care a colaborat şi D. Zamfirescu, şi, în 1890, „La Liberté roumaine". Admiraţia lui **D.** pentru M. Eminescu îl face să se desolidarizeze de maestrul său literar în momentul în care acesta face să apară epigrama îndreptată împotriva lui Eminescu. Cele cîteva poezii publicate de **D.** în „Literatorul" sînt imitaţii, lipsite de valoare literară, după Macedonski *(Noaptea de martie, Viziune)*, cu poza de rigoare a poetului damnat. Interesează în activitatea literară a lui **D.** o lucrare de estetică, *Idealism şi naturalism* (1883), de fapt o meditaţie asupra posibilităţilor şi menirii literaturii, aproape unică, în felul ei, în epocă. **D.** face elogiul naturalismului, în care vede viitorul artei literare, apreciind că literatura a avut de cîştigat, prin naturalism, în veridicitate. Observaţia bazată

pe metoda experimentală ar oferi scriitorului un material bogat, prin care se pot evita schematismul tipologic, tezismul și artificialitatea. Ocolind accentul pus de naturaliști asupra determinismului biologic, **D.** recunoaște primatul socialului asupra esteticului și psihologicului, deduce funcția progresistă și menirea etică, umanistă, a artei. Ideile lui, determinate inițial de literatura lui Zola și de scrierile lui Taine, își păstrează totuși independența față de doctrina naturalistă, rămînînd în spiritul realismului și al materialismului. **D.** aprecia literatura lui Shakespeare, Balzac, Flaubert, Zola, George Eliot, Dickens ca pe o artă pusă în slujba omului, bazată pe studiul atent al naturii, al realităților contemporane. El constată corelația artei contemporane cu știința modernă și face observații interesante asupra picturii, muzicii și filozofiei timpului său.

— *[Versuri]*, L, III, 1882, 2—4, 7, IV, 1883, 4 ; *Idealism și naturalism*, București, Tip. Göbl, 1883.

— 1. Maiorescu, *Critice*, III, 242—245, 249—258 ; 2. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, 66 ; 3. C. B [anu], *Al. Djuvara*, FLR, II, 1913, 17 ; 4. Em. Slătineanu, *Alexandru Djuvara*, București, Tip. Curierul judiciar, 1922 ; 5. G. Duca, *Portrete și amintiri*, București, Cartea românească, 84—86 ; 6. R. Portocală, *Scînteietoarea personalitate a lui Alexandru Djuvara*, 1943 ; 7. I. Vitner, *Precursori ai gîndirii estetice a lui C. Dobrogeanu-Gherea*, GL, X, 1963, 31 ; 8. P. Comarnescu, *Un alt pictor român, odinioară, la Barbizon : Al. Djuvara (1858—1913)*, CRC, II, 1967, 21 ; 9. L. Kalustian, *Facsimile*, București, Eminescu, 1975, 256—261.

S. C.

DJUVARA, Trandafir George (6.XI.1856, Tecuci ⟨7, 8⟩ — 1935, Paris), scriitor. După ce termină cursurile liceale în țară, urmează literele și filozofia la Universitatea din Bruxelles, unde își susține și doctoratul. La Paris, frecventează Școala de științe politice, ca și fratele său, Al. G. Djuvara. Din aprilie 1879, cînd e numit prim-atașat al legației românești din Paris, **D.** începe o îndelungată carieră diplomatică : secretar de legație la Bruxelles (1880—1883) și la Sofia (1883—1884), ambasador la Belgrad (1887—1888), Sofia (1888—1891), Istanbul (1896—1900), Bruxelles (1909—1920), Atena (1920—1925). Prieten cu D. Zamfirescu și N. Petrașcu, **D.** a sprijinit literatura națională atît prin popularizarea ei în străinătate (a scris, între altele, un *Essais sur la littérature roumaine*, 1884), cît și prin munca depusă ca director al revistei „Ateneul român" (din ianuarie 1894). În această revistă el a semnat, fie cu numele său, fie cu pseudonimul T. Ezneanu, recenzii și cronici, poezii originale și traduceri. Tot în paginile revistei a tipărit *Bibliografia cestiunii naționale*. Membru fondator, din 1878, al Asociației literare și artistice internaționale, cu sediul la Paris, **D.** a participat la toate congresele și conferințele acesteia. A avut astfel prilejul să ridice, de nenumărate ori, problema proprietății literare și artistice, pe care a supus-o și dezbaterii forurilor românești de stat. **D.** este cel dintîi român care a discutat competent și cu perseverență chestiunea drepturilor de autor, insistînd, în mod deosebit, asupra drepturilor autorilor străini traduși la noi.

În poezie, **D.** a debutat încă din 1874, în „Oltul", continuînd a colabora apoi și la alte reviste și ziare. În 1884, își strînge versurile tipărite pînă atunci în volumul *Coarde sparte*. Lipsit cu totul de personalitate poetică, **D.** versifică incolor și monoton, mai mult ca reflex al lecturilor. A abordat specii pretențioase (sonete și rondele), a scris balade, meditații, legende, pasteluri, serenade, toate avînd subiecte romanțioase (poeți muribunzi, prizonieri nenorociți) ori macabre. A prețuit în mod deosebit folclorul, ca sursă de inspirație pentru literatura cultă, și limba populară, ca izvor al limbii literare. A întreprins, printre cei dintîi în România, un studiu sistematic de folclor comparat, referitor la *Superstițiuni la români și la diferite popoare* (1884—1885), deși nu avea o pregătire corespunzătoare de specialist. A tradus din diverse literaturi : elină (Eschil), franceză (Ronsard, Lamartine, Hugo, Musset, Leconte de Lisle ș.a.), engleză (Shakespeare, Byron), germană (Goethe, Heine) și ungară (Petőfi). Deși au fluență prozodică și acuratețe a limbii, tălmăcirile sale nu se disting prin calități deosebite.

— *Coarde sparte*, București, Tip. Göbl, 1884 ; *Incercare asupra literaturei române de la origină pînă în zilele noastre*, VN, I, 1884, 60, 66—68, 70 ; *Superstițiuni la români și la diferite popoare*, București, Socec, 1884—1885 ; *Bibliografia cestiunii naționale*, București, Socec, 1895 ; *Spicuiri literare*, ATRO, I, 1894, 1, 5—10 ; *C. Esarcu*, București, Tip. Göbl, 1900 ; *Poezia lui Șerbănescu. Cu scrisori și poezii inedite*, București, Socec, 1902 ; *Edgar Quinet filo-român*, București, Tip. Eminescu, 1903 ; *Dreptul de autor al streinilor în România*, București, Tip. L'Indépendance roumaine, 1907 ; *Souvenirs diplomatiques. Ma mission à Bruxelles, au Havre et au Luxembourg*, Paris, Félix Alcan, 1928 ; *Mes missions diplomatiques*, Paris, Félix Alcan, 1930. — **Tr.** : [Eschil. Shakespeare, Byron, Ronsard, Cl. de Malleville. J.-B. Rousseau, Hugo, Lamartine, Musset, M-me Émile de Girardin, Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, A. Silvestre, J. Richepin, Danier, H. de Saint-Maur, Goethe, Heine, Petőfi], în *Coarde sparte*, București, Tip. Göbl, 1884.

— 1. [G. I. Ionnescu-] Gion, *Curierul literar*, ROM, XXVIII, 1884, 6 decembrie ; 2. [D. C. Ollănescu-]Ascanio, *Studii și figuri literare*, VN, II, 1885, 143 ; 3. *T. G. Djuvara, Coarde sparte sau coarde rupte*, VN, II, 1885, 150 ; 4. Petru Th. Missir, *„Coarde sparte", versuri de T. G. Dj.*, CL, XIX, 1885, 1 ; 5. Tr. G. Djuvara, *[Scrisori către N. Petrașcu ; 1889—1891]*, SDL, VI, 265—271 ; 6. Zamfirescu, *Scrisori*, 10—63 ; 7. *[Notă biografică]*, AMAS, 68 ; 8. *Encicl. rom.*, II, 184 ; 9. Iorga, *Oameni*, III, 471—472, IV, 139—140 ; 10. Predescu, *Encicl.*, 276 ; 11. Chendi, *Pagini*, 45—47 ; 12. L. Kalustian, *Facsimile*, București, Eminescu, 1975, 220—228.

D. M.

DOBRESCU, Ioan (26.I.1777, București — 1830, București), cronicar. Fiu al cojocarului Dobre, **D.** se naște în mahalaua Batiștei. Învață meserie de la tatăl său, fiind cojocar, ca și dînsul, dar, ca om cu carte și înzestrat cu glas frumos, el face și pe țîrcovnicul la o biserică din mahalaua lui. Mai tîrziu, după 1820, începe a se îndeletnici și cu negoțul. Acum semnează Ioan Dobrescu, dar mai înainte vreme, prin 1811—1812, își zicea „Ioan țercovnic sin Dobre cojocar" sau „Ioan Dascăl", iar în timpul ocupației rusești — Ioan Dobrevici (1813).

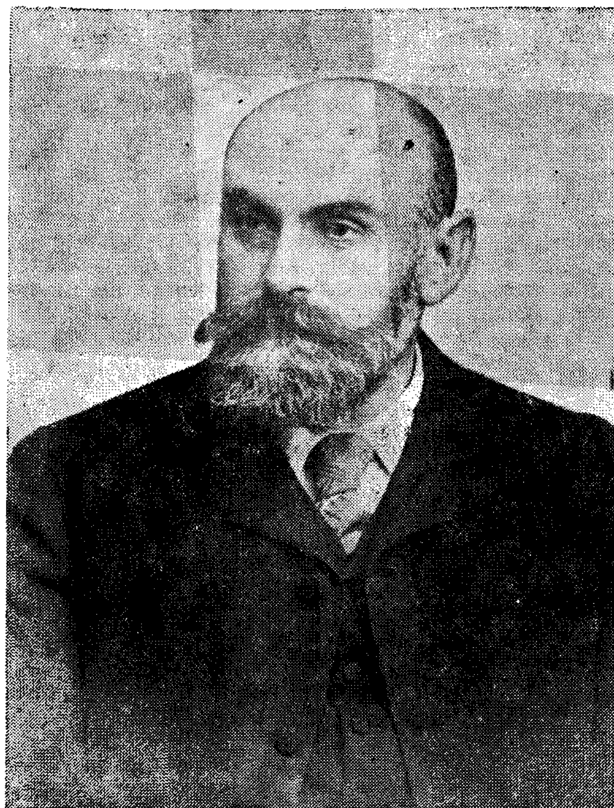
Cronica lui **D.**, cuprinzînd însemnări personale, acoperă perioada dintre 1802—1830, în Țara Românească, aducînd date noi și demne de tot interesul. Foarte curios de tot ce se petrece nu doar între marginile țării sale dar și în afara ei, el consemnează onest știri privitoare la nefericita campanie rusească a lui „Napoleon Bunăparte" (numit și „Reaparte"), la politica europeană și aceea a Imperiului otoman, vești despre lupta de eliberare a grecilor. Meșteșugarul **D.** se socotește, și este, un patriot, pe care abuzurile și jafurile turcești îl umplu de amărăciune și de indignare. Pe boieri nu-i are la inimă, compătimește însă pe țărani, exploatați atît de sîngeros sub domnia rapacelui Ioan Gh. Caragea. Cronicarul, sincer și nu lipsit de pătrundere, e, în ge-

nere, un martor de bună credință. E adevărat, uneori sensul unor evenimente (revoluția lui Tudor Vladimirescu, de pildă) îi scapă, alteori tălmăcește faptele în spirit mistic. Dacă îl bucură că s-au pus bazele învățămîntului superior românesc, în schimb teatrul („capiștea dumnezeilor elinești") îi apare lui, suflet evlavios și bisericos, ca o ispită păcătoasă ; de asemenea, unele apucături ale femeilor, portul franțuzesc, obiceiurile noi sînt năravuri rele, oploșite acolo unde nu mai există smerenie. **D.** e, în felul lui, un moralist, presărîndu-și cronica cu „învățături", așa cum face, pentru fiul său, în *Cuvînt pentru fiul Toma.* Cutremurat de atîta necredință, el vede în orice cataclism sau dezastru semne ale mîniei cerești. Violență, cruzime, jafuri, omoruri îngrozitoare, războaie peste războaie, secetă și foamete, incendii și revărsări de ape, cutremure, epidemii, stele cu coadă și alte și alte grozăvii alcătuiesc un tablou sumbru, apocaliptic. Cronicarul e un terifiat, cu simțurile treze, cu nervii mereu încordați, suspicios, neliniștit, cu o veșnică frică de ce va fi. Adeseori ingenuu în comentariul său, **D.** posedă un talent înnăscut de povestitor. Ceea ce scrie el are viață, prospețime. Cronicarul, cu îndemînare la desen, își ornamentează manuscrisul cu chenare, portrete, miniaturi în culori. Nici boier, nici cărturar de curte, ca înaintașii, **D.**, simplu meșteșugar, trage cortina peste o veche tradiție literară, aceea a cronicarilor.

— *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802—1830)* (publ. Ilie Corfus), SAI, VIII, *1966, 320—398.*

— 1. Ilie Corfus, *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802—1830)*, SAI, VIII, *1966, 309—319 ; 2. Ist. lit.*, II, *141—143 ;* 3. Muntean, *Cercetări, 132—139.*

F. F.

DOBROGEANU-GHEREA, Constantin (21.V.1855, Slavianka, U.R.S.S. — 7.V.1920, București), critic și teoretician literar. Originar din Rusia, unde a purtat numele Konstantin Kass, **D.-G.** a făcut școala primară în satul natal, iar gimnaziul la Ekaterinoslav. În 1872, pleacă la Harkov și devine student audient al Facultății de științe. Intrînd în cercurile narodnice studențești, participă la acțiunile acestora și cutreieră satele pentru propagandă revoluționară printre țărani. La fierăria pe care o deschide în Slavianka, el își va continua această activitate. Urmărit mereu, ca și tovarășii săi, de poliția țaristă, în martie 1875, după mai multe peregrinări prin diverse localități, **D.-G.** trece granița Rusiei și se stabilește la Iași. Aici lucrează în condiții extrem de grele, ca salahor, pietrar sau vopsitor, fără a renunța la activitatea politică. În aprilie pleacă în Elveția, unde se aflau numeroși revoluționari ruși emigrați, în mai e din nou în Iași, luînd parte la activitatea primelor cercuri de studenți și intelectuali cu orientare socialistă. Împreună cu dr. N. Russel, N. Codreanu, Zamfir C. Arbore, și ei refugiați din Rusia, organizează trecerea clandestină peste granița rusească a publicațiilor revoluționare. Se căsătorește cu Sofia Parcevska și pleacă amîndoi la București, în 1876. Aici, **D.-G.** lucrează într-un atelier de arămărie și participă la întemeierea primelor cercuri socialiste din Capitală. Odată cu izbucnirea războiului ruso-româno-turc din 1877, **D.-G.**, avînd un pașaport american fals, înființează o rețea de spălătorii, prin intermediul Crucii Roșii, pentru trupele rusești cantonate în România. Este depistat de poliția țaristă care însoțea trupele, răpit și transportat în Rusia. Purtat dintr-o închisoare în alta, este încarcerat, în cele din urmă, în faimoasa fortăreață Petropavlovsk, motiv de exaltată mîndrie pentru tînărul „nihilist". Din localitatea Mezen, lîngă Oceanul Înghețat de Nord, unde este deportat, **D.-G.** evadează în scurt timp și, după un ocol uriaș, prin Norvegia, Anglia, Franța, Austria, în septembrie 1879 e din nou în România. Peste mulți ani, episodul răpirii și evadării va fi evocat în *Amintiri din trecutul depărtat* (1912), în care își dezvăluie resurse pentru proza memorialistică. După reîntoarcere, **D.-G.** participă intens la organizarea cercurilor socialiste și la editarea primelor publicații românești de orientare socialistă : „Besarabia" (1879), „România viitoare" (1880) și, îndeosebi, revista „Contemporanul" (1881). Odată cu concesionarea restaurantului gării din Ploiești (1882), situația materială a familiei sale se îmbunătățește radical. Ani de-a rîndul, restaurantul a fost un loc de întîlnire al liderilor socialiști și de refacere morală și fizică a revoluționarilor ruși emigrați sau în drum spre patrie. **D.-G.** a avut trei copii : Ștefania, pianistă, căsătorită cu criticul Paul Zarifopol, Alexandru, militant socialist și comunist, și Ion, estetician și filozof.

D.-G. a debutat în publicistica politică în 1883, sub pseudonimul Caius Grachus, cu *Un răspuns d-lui prim-ministru Ioan C. Brătianu,* apărut în „Emanciparea". În „Revista socială", „Drepturile omului", „Munca", „Critica socială", „Democrația socială", „Lumea nouă", „Lumea nouă științifică și literară", „Socialismul", semnînd cu numele său, cu inițiale (C.D.-G., C.D., C.G.) sau cu pseudonime (I. Vasiliu, Spartacus, Grachu), a colaborat cu articole și studii de popularizare a marxismului sau privitoare la mișcarea muncitorească internațională și la politica internă și externă a statului. În repetate rînduri, **D.-G.** s-a aflat printre delegații Partidului social-democrat al muncitorilor din România la nu-

meroase congrese şi consfătuiri internaţionale. Era, dealtfel, şi principalul autor al programului partidului înfiinţat în 1893, al cărui membru de seamă a rămas şi după reînfiinţarea sa, în 1910. În ultimii ani ai vieţii, „părintele intelectual al socialismului din România", cum a fost numit adeseori, s-a bucurat de un deosebit prestigiu în mişcarea muncitorească şi socialistă din Europa. După intrarea României în război (1916), D.-G. pleacă în Elveţia, de unde se reîntoarce în 1919, nu cu mult timp înainte de a muri.

Printr-o îndelungată şi substanţială activitate publicistică în presa socialistă şi democratică, D.-G. a fost, la sfîrşitul secolului trecut, principalul propagator al marxismului şi al socialismului ştiinţific în România. *Karl Marx şi economiştii noştri* (1884), *Robia şi socialismul, Ce vor socialiştii români* (1886), *Anarhism şi socialism* (1887), *Concepţia materialistă a istoriei* (1892), *Din ideile fundamentale ale socialismului ştiinţific* (1906) cuprind expuneri ample ale materialismului dialectic şi istoric, ale cărui principii sînt prezentate şi exemplificate mereu în comparaţie cu diferite curente ideologice sau filozofice opuse ori divergente (idealismul metafizic, anarhismul, nihilismul, poporanismul). De cele mai multe ori, articolele sale au o formă polemică, iar tonul e al unui propagandist care încearcă să expună cît mai accesibil, cu numeroase exemple concrete şi cu analogii, chestiuni abstracte şi complicate. Cu un mare ecou în rîndul muncitorilor, intelectualilor şi studenţilor, socialişti sau numai simpatizanţi vremelnici, articolele şi conferinţele lui D.-G. au avut un rol hotărîtor în constituirea şi orientarea mişcării socialiste din ţara noastră, timp de peste patru decenii. În *Neoiobăgia* (1910) şi *Socialismul în ţările înapoiate* (1911), înţelegînd marxismul ca o metodă de cercetare a condiţiilor concrete din fiecare ţară şi din fiecare epocă istorică, el a extras din analiza istoriei sociale şi politice a României cîteva teze fundamentale şi concluzii cu valoare teoretică pentru sociologia şi filozofia românească. Problema agrară, de mare importanţă pentru România şi pentru alte ţări neindustriale, impusă de D.-G. printre obiectivele-program ale partidelor socialiste europene, este urmărită în *Neoiobăgia* ca o componentă a unui sistem economic şi social semifeudal, „neoiobag", specific evoluţiei României, sistem al cărui mecanism monstruos şi anacronic este descris dintr-o constantă perspectivă marxistă şi cu o mare forţă pamfletară. Unele puncte de vedere au fost infirmate ulterior, printre acestea şi teza, preluată din ideologia junimistă, a „formelor" statului modern aduse la noi de intelectualii de la 1848, înainte de a se fi constituit „fondul" care să le justifice necesitatea. Exagerarea caracterului feudal al relaţiilor agricole în România, ca şi excesiva dependenţă pe care o stabilea între ţările înapoiate şi ţările dezvoltate în a căror orbită se aflau, l-au făcut să conchidă că România era abia înaintea revoluţiei sociale capitaliste şi nu în faza ei de desăvîrşire, sub formă burghezo-moşierească. Dar el are meritul de a fi dedus din analiza marxistă a structurilor şi claselor sociale din ţara noastră un program concret de acţiune pentru mişcarea socialistă, de transformare, pe cale paşnică, a societăţii burgheze într-o societate socialistă. În *Post scriptum sau Cuvinte uitate* (1908) şi, mai ales, în *Neoiobăgia*, D.-G. a dat replica cea mai competentă ideologilor conservatori, liberali sau poporanişti, care considerau mişcarea socialistă în România o „plantă exotică". În lucrările teoretice el arată o înţelegere superioară a marxismului, atît pe plan etic cît şi filozofic — ca filozofie a istoriei şi concepţie de viaţă.

Articolele de critică literară încep să apară din 1885, în „Contemporanul", adunate apoi în trei volume de *Studii critice*, între 1890 şi 1897. A scos şi o revistă literară, „Literatură şi ştiinţă", din care n-au apărut decît două numere (1893 şi 1894), foarte substanţiale însă şi realizate cu colaborări de prestigiu. Cu articole pe teme literare a mai colaborat la „Românul", „Săptămîna ilustrată", „Lumea nouă", „Lumea nouă ştiinţifică şi literară", „Adevărul", „Evenimentul literar", „Almanahul social-democrat", „Gazeta săteanului". În cultura românească, D.-G. are meritul de a fi contribuit hotărîtor la întemeierea unei noi concepţii asupra artei şi literaturii. El aduce, pentru prima dată, o perspectivă socială asupra artei, desprinsă din determinismul lui H. Taine, din ideologia democraţilor revoluţionari ruşi şi din filozofia marxistă, pe baza căreia teoreticianul român, printre primii în critica europeană, încearcă să fundamenteze o nouă viziune asupra artei şi literaturii. Deşi a adoptat de la început o atitudine critică faţă de T. Maiorescu şi orientarea junimistă, D.-G. a avut în vedere, pe lîngă optica sociologică asupra artei, şi criteriul estetic, relaţie subliniată mai ales în ultima fază a activităţii sale critice. În primele studii (*Personalitatea şi morala în artă*, 1886, *Asupra criticei*, 1887, *Tendenţionismul şi tezismul în artă*, 1887), arta este privită ca un „product", determinat de talent şi de mediul social şi natural din care artistul face parte. Între artă şi realitate, între artist şi şi societate, există relaţii de cauzalitate. Literatura, ca expresie a vieţii sociale, este reflexul unei epoci, al unei societăţi şi, la rîndul ei, influenţează această societate. Din relaţia artă-societate, explicată la început prin determinări rigide, mecaniciste, D.-G. va pune în evidenţă moralitatea artei, susţinută, mai ales, prin combaterea, excesivă, a teoriei lui T. Maiorescu despre impersonalitatea în artă. „Înălţimea morală" a operei este condiţionată (uneori, prea simplist) de moralitatea autorului, de unde datoria artistului de a fi o conştiinţă a epocii, un „artist-cetăţean", implicat direct în toate acţiunile politice, sociale, naţionale ale contemporanilor. Menirea artei şi înălţarea ei morală se află în legătura cu viaţa, cu gîndurile, pasiunile şi suferinţele oamenilor. Literatura trebuie să exprime modul de a gîndi şi de a simţi al unui popor şi al unei epoci. Importanţa acordată forţei educative şi moralizatoare a literaturii explică şi interesul lui D.-G. pentru studiul influenţei operei literare asupra cititorului. Disputa dintre D.-G. şi T. Maiorescu (începută cu articolul *Către d-nul Maiorescu*; în volum: *Personalitatea şi morala în artă*), fără a prezenta o importanţă deosebită în sine, în ciuda ecoului impresionant în publicistica vremii, s-a iscat din confruntarea, subterană, între două moduri diferite de a considera arta. Explicaţia socială a artei, înrîurirea şi valoarea ei educativă, prezenţa idealurilor sociale şi naţionale în literatură sînt probleme prin care D.-G. lărgeşte considerabil universul esteticii şi al criticii româneşti. Asimilînd criteriul estetic promovat de junimişti, D.-G. îl integrează unei concepţii estetice deterministe şi sociologice, continuînd, prin unele principii, programul ideologilor paşoptişti. În privinţa moralităţii artei, opoziţia sa cu T. Maiorescu a părut multă vreme ireductibilă, fără a fi în fapt. D.-G. nu a înţeles că prin „înălţarea impersonală" (termen, totuşi, ambiguu), Maiorescu se referea la ridicarea artistului deasupra accidentalului, pentru realizarea ficţiunii artistice, în afara oricărei preocupări de moralizare sau de propagare a unor idei.

(**D.-G.** a revenit asupra termenului în litigiu, definindu-l — în *Leconte de Lisle și poezia contimporană* — într-un fel apropiat, în esență, de înțelesul maiorescian). Mai tîrziu el va considera că opusă cu adevărat direcției maioresciene este numai teoria artei „moralist-patriotice", teziste. Orientarea lui merge spre o „sinteză superioară" a unei concepții care, lăsînd deplină libertate creatorului, nu neglijează elementul moral și social al artei (în sensul ridicării artistului la cele mai înalte idealuri sociale) și nici influența sa asupra cititorului.

Explicațiile cauzale privind geneza și rolul artei preocupă în cel mai înalt grad pe estetician. Orice manifestare artistică este condiționată de structura fizică, nervoasă și sufletească a artistului, și el, la rîndul lui, un produs al mediului natural și al împrejurărilor sociale. Poezia trebuie să întrupeze cît mai multă „simțire". Un mare poet recepteazä cu maximum de intensitate problemele epocii și le dă o expresie artistică determinată de „temperamentul" și „psihicul" său, de unde și prezența „tendinței", ca semn al personalității lui. Inevitabil, deci, orice operă are o tendință socială, morală sau politică. Ea este implicită, de aceea e opusă „tezei", impusă din afară, străină operei de artă. Într-o astfel de viziune asupra artei, cu o înaltă menire în viața socială, nu putea fi vorba nicidecum de supremația formei, pe care **D.-G.** o subordonează „adîncimii simțirii". Prezența idealurilor sociale în artă, a căror legitimitate a argumentat-o cu pasiunea luptătorului socialist, este legată de o nouă înțelegere a locului artistului în societate. La imaginea romantică a poetului profet și tribun, **D.-G.** adaugă imaginea „artistului-cetățean", a poetului de geniu, angajat în viața cetății. Exemplele ilustre, prezentate pe larg în *Artiștii-cetățeni* (1894), sînt numeroase: Lessing, Schiller, Heine, Diderot, Voltaire, Rousseau, Hugo, Shelley, Byron, Burns, Alfieri, Leopardi, Mickiewicz, Pușkin, Lermontov, Șevcenko, Petőfi. Sensibil la nedreptățile și suferințele semenilor săi, poetul e un veșnic nemulțumit, pentru că el simte mai bine decît ceilalți anomaliile prezentului și anticipă lumea viitoare. Chiar și atunci cînd nu e conștient de menirea sa, poetul își îndeplinește chemarea dînd expresie nostalgiei spre o lume a adevărului și a armoniei.

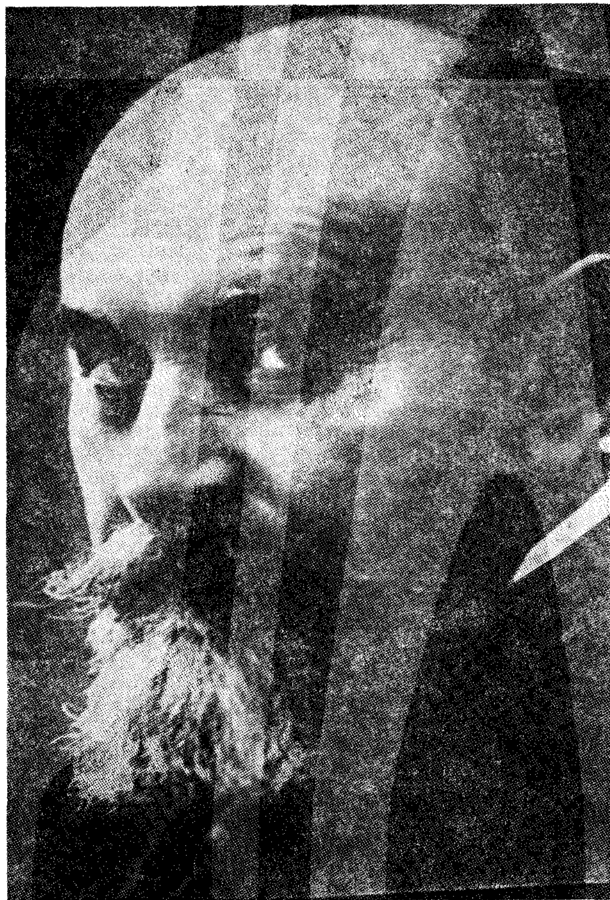
Studiile critice ale lui **D.-G.** au inaugurat la noi un nou mod de a înțelege și de a exercita critica literară, corespunzător modificării radicale a nivelului literaturii naționale și necesității de a o adapta noilor orizonturi ale esteticii și criticii europene. Din nevoia de a reformula, pe alte baze, principiile critice moderne (sau „științifice", cum le-a numit el), **D.-G.** a impus un nou concept de critică. O primă expunere a ideilor sale este făcută în *Asupra criticei* (în „Contemporanul", 1887, cu titlul *Critica criticei*). El respinge de la bun început critica literară curentă, căreia îi reproșează superficialitatea, caracterul parazitar, tendința spre apologie sau denigrare, spiritul de gașcă literară sau politică, exclusivismul și, mai ales, absența unui crez literar și artistic. Orientării reprezentate de Maiorescu, denumită de **D.-G.** „critica judecătorească", i se recunosc mari merite istorice de promovare a valorilor și de respingere a nulităților în literatură, dar faza acestei critici este considerată încheiată, depășită definitiv de noile cerințe ale evoluției culturii, filozofiei și esteticii. În centrul activității criticii, în înțelesul ei modern, el așează opera literară, un „organism" căruia criticul trebuie să-i dea o explicație cauzală, să-i justifice apariția, raportînd-o la creatorul ei (temperament, psihic, biografie) și la mediul social. Urmează apoi analiza estetică a operei, adică a puterii ei de sugestie și a mijloacelor de realizare. Criticul nu este dator să se preocupe de toate aceste aspecte, însă **D.-G.** propunea o perspectivă totală, completă asupra literaturii, într-o încercare de a îmbina critica biografică și psihologică cu cea sociologică, deterministă și, abia în ultimul rînd, cu cea estetică și stilistică. Accentul cade pe explicarea sociologică, tendință pe care **D.-G.** a impus-o în critica românească, avînd ca principale obiective relațiile dintre literatură și societate, dintre viața artistului și opera sa, influența reciprocă dintre creația literară și mediu, idealurile sociale și morale ale artistului. Este o critică de explicație și analiză, vizînd cercetarea resorturilor operei. În primele studii se supralicitează aspectul scientist al metodei, prin exces de clasificări și prin detașarea ideologiei de cuprinsul operei. Odată cu aspectul social, **D.-G.** insistă asupra determinării istorice a operei. A neglijat, însă, tradiția literară, istoria literară, ca element de explicare cauzală a fenomenului literar. Înscrierea operei într-o serie istorico-literară, înainte de a o plasa în context social, nu se află printre preocupările principale ale criticului. El este conștient că metoda pe care o promovează se află la începuturile ei, că dificultățile sînt mari, riscul de a simplifica, de a exagera sau de a greși fiind greu de evitat. A atras atenția asupra pericolului fetișizării noii metode, asupra aplicării dogmatice, nediferențiate, a unor principii generale, deși el însuși nu a putut ocoli totdeauna interpretările rigide sau explicațiile simpliste. În *Materialismul economic și literatura* (1895), progresul în acest sens este evident. **D.-G.** distinge acum mai multe straturi, „elemente", ale creației literare: „partea estetică în general", „partea atît de importantă *personală*, specială fiecărui artist", și partea socială. Numai ultima s-ar afla într-o legătură cauzală cu structura economică a societății. **D.-G.** revine, pe larg, asupra principiilor criticii moderne în *D. Panu asupra criticei și literaturii* (1896), polemizînd cu G. Panu pe marginea suitei sale de articole apărute în „Epoca literară" sub titlul *Critica și literatura* (1896). Păstrînd liniile principale de orientare, concepția sa asupra criticii apare, în această ultimă fază a activității, sensibil îmbogățită. Orizontul s-a lărgit: pornind de la operă și autor, critica poate studia și explica marile curente literare, ajungînd pînă la sinteze de filozofia istoriei și a artei. Dincolo de obiectivele și fundamentul științific al criticii, **D.-G.** distinge acum partea estetică, artistică, a disciplinei, considerată un gen literar independent. Critica „reînviază" într-un fel propriu opera de artă, este expresia unei personalități intelectuale și artistice. De aceea, criticul „se naște", el trebuie să aibă nu numai o vastă cultură, ci și o vocație înnăscută. Critica cere intuiție și gust, chiar inspirație. Reconstituirea universului operei literare trebuie să fie însoțită de judecata de valoare, considerată numai o treaptă în realizarea sintezei critice — lucrare științifică și artistică, în același timp.

Îmbinînd percepția estetică a literaturii cu cea psihologică și, îndeosebi, sociologică, **D.-G.** lărgește considerabil raza de acțiune a criticii, o investește cu noi responsabilități. Cu un caracter activ, militant, de orientare a literaturii și de educație estetică a cititorilor, critica literară contribuie la realizarea menirii superioare a artei în lumea contemporană. Prin amploarea viziunii sale și prin complexitatea obiectivelor propuse, **D.-G.** a conferit criticii literare românești un prestigiu rar întîlnit pînă atunci. Prin scrierile lui se răspîndesc la noi ideile lui H. Taine, G. Brandes, E. Hennequin, J.-M. Guyau, critici pe

care îi comentează frecvent, nu fără a formula, uneori, rezerve sau păreri sensibil diferite.

Principalele studii teoretice ale lui **D.-G.** au un caracter polemic, fiind legate de o confruntare de opinii cu esteticienii și criticii literari de altă orientare: cu T. Maiorescu, în *Asupra criticei* și *Asupra esteticei metafizice și științifice*, cu I. N. Roman, în *Tendenționismul și tezismul în artă*, cu G. Bogdan-Duică, în *Asupra criticei metafizice și celei științifice*, cu Al. Philippide, în *Idealurile sociale și arta*, în sfîrșit, cu G. Panu, în *D. Panu asupra criticei și literaturii*. A preferat forma polemică pentru că o considera accesibilă unui cerc mai larg de cititori nespecialiști și mai potrivită pentru a pune în evidență propriile puncte de vedere în probleme estetice și literare. Pentru el polemica însemna numai o confruntare pe terenul ideilor, uneori foarte tăioasă, care nu excludea însă niciodată respectul pentru persoana adversarului, dimpotrivă, preopinentul trebuia convins, convertit. Tonul e volubil, degajat și ironic, expunerea, plină de digresiuni, pilde și analogii, e adesea prolixă. Pasiunea ideilor, vioiciunea argumentării, verva incitantă a polemistului dau articolelor efervescență intelectuală.

Aplicîndu-și metoda și principiile critice la literatura română, **D.-G.** a realizat primele studii monografice asupra operei lui M. Eminescu, I. L. Caragiale și G. Coșbuc. Cele dintîi articole de critică, publicate în „Contemporanul", au caracter polemic. Sînt respinse producții literare fără valoare, imagini falsificate ale realității: nuvela lui I. Brociner, *Sanda* (în *D-l Brociner ca descriitor al vieții țărănești*, 1885)

și romanul lui Duiliu Zamfirescu *În fața vieții* (în *Pesimistul de la Soleni*, 1886). Scrierile sînt ridiculizate prin rezumarea ironică, afectînd interesul, și prin mimarea malițioasă a stilului autorului. Cu umor și bun simț, criticul demonstrează lipsa de veridicitate și inconsistența analizelor psihologice. Un alt articol, *„Ștefan Hudici", schiță dramatică de V. G. Morțun* (1885), e compromis de supralicitarea valorii unei piese lipsite de calități literare, dar cu preocupări de critică socială. Cu totul altă structură au studiile consacrate marilor scriitori. Cel despre M. Eminescu (*Eminescu*, 1887) reprezintă prima încercare de analiză a creației poetului, avînd ca principal obiectiv desprinderea semnificației sociale a operei: tendințe și idealuri morale și sociale, explicarea psihologică și socială a pesimismului poetului, definirea temperamentului artistic și temele caracteristice (critica socială, erotica, poezia naturii, idealizarea trecutului). În dezacord cu Maiorescu, **D.-G.** vede în poet o natură idealistă, optimistă, pesimismul liricii sale nefiind decît consecința mediului social, a ideologiei conservatoare și a filozofiei lui Schopenhauer. Contradicția dintre cele două „suflete" ale poetului — cel optimist și cel pesimist — ar explica contradicțiile descoperite în poezie. Recunoscînd valoarea artistică excepțională a liricii eminesciene, **D.-G.** încearcă să dovedească, totuși, că idealul social, moral și erotic al poetului este contestabil, ceea ce ar înrîuri nefavorabil poezia însăși. Analiza sociologică a acestor idealuri, izolată de funcția lor poetică, devine inadecvată, cade în comentarii vulgarizatoare (despre *Luceafărul)*.

Despre G. Coșbuc, **D.-G.** a scris, în 1897, un studiu fundamental (*Poetul țărănimii)*, care a însemnat consacrarea poetului ca o valoare de primă mărime în literatura română. Mijloacele de analiză ale criticului au evoluat, au devenit mai subtile. Mai receptiv la lirismul lui Coșbuc decît la cel eminescian, el reconstituie universul „poetului țărănimii" ca pe o vastă epopee a unei comunități etnice și sociale, cu tradiții, ritualuri și mituri, cu o străveche și imuabilă concepție de viață. Explicațiile de ordin social sînt aici numai un punct de plecare, studiul fiind o introducere remarcabilă în universul poeziei lui Coșbuc, sub latura lui tematică. Pentru a marca originalitatea lui Coșbuc, **D.-G.** apelează, cu mai multă aplicație decît în studiile anterioare, la analiza procedeelor stilistice, a imaginilor poetice specifice — toate aduse în discuție pentru a sublinia evoluția artistică, consecință a modificărilor afective generate de schimbarea mediului social. Gustul lui **D.-G.** în poezie e, totuși, incert, fapt ușor de observat îndeosebi în studiul despre Vlahuță (*A. Vlahuță*, 1890). Atras de versificarea retorică și discursivă a unor idealuri sociale pe care le prețuia, el exaltă calitatea unor pastișe epigonic-eminesciene, puse mai presus de valoarea modelului.

Lui I. L. Caragiale, de care îl lega și o mare prietenie, **D.-G.** i-a închinat un studiu amplu (*I. L. Caragiale*, 1890) și cîteva articole substanțiale: *Caragiale fluierat* (1885), *Făclia de Paște și Năpasta* (1891), *Criticii noștri și Năpasta* (1891). Aspectul de satiră socială a atras, în primul rînd, interesul criticului. Comediile lui Caragiale sînt un excelent prilej de a analiza societatea românească, clasele și păturile sociale, instituțiile burgheze, tipurile sociale reprezentative, așa cum sînt reflectate în operă. Cele mai multe observații vor fi, deci, de natură sociologică. Sînt puse în evidență anomaliile rezultate din introducerea „formelor" occidentale peste un „fond" cu totul nepregătit pentru înnoiri. Valoarea comentariilor lui **D.-G.** pe marginea comediilor *O*

noapte furtunoasă şi *O scrisoare pierdută* se află mai ales în analiza subtilă a personajelor, ca tipuri caracteristice unui mediu social, unei anumite mentalităţi şi nivel de cultură, dar şi ca fiinţe vii, cu individualitatea lor proprie. Neajunsurile semnalate în comedii (lipsa adîncimii psihologice, a unui ideal social înalt, amoralismul) sînt, de fapt, neajunsurile interpretării sociologizante a criticului. Analize amănunţite, vădind fineţe şi spirit de observaţie în relevarea psihologiei eroilor, cuprind articolele despre nuvela *O făclie de Paşte* şi, îndeosebi, despre *Năpasta*, privită ca o dramă psihologică, cu eroi verosimili.

Valabilitatea portretelor realizate de **D.-G.**, îndeosebi cel al lui Eminescu, a fost deseori contestată, cel puţin în unele laturi. Explicaţiile cauzale discutabile, moralismul, insuficienţa receptării artistice a poeziei eminesciene şi a înţelegerii semnificaţiei general umane a comediilor lui Caragiale au erodat, în timp, valoarea lor. Au fost, însă, primele modele de interpretare coerentă, superioară, a creaţiei marilor scriitori, prima încercare de a deduce din opere o concepţie despre viaţă, o viziune artistică asupra lumii, de a considera capodoperele literaturii române din perspectiva marilor probleme ale vieţii sociale şi spirituale.

Preocuparea de a pune în valoare semnificaţia unor opere se însoţeşte permanent la **D.-G.** cu încercarea de a le integra într-o arie mai largă de tendinţe şi curente literare din mişcarea artistică românească şi europeană. Eminescu, Vlahuţă, Delavrancea devin reprezentativi pentru decepţionismul care ar fi cuprins literatura română odată cu destrămarea iluziilor paşoptiste (*Decepţionismul în literatura română*, 1887). Idealurile sociale generoase şi literatura militantă au fost înlocuite, datorită noilor factori sociali, cu pesimismul artiştilor şi indiferenţa publicului (*Cauza pesimismului în literatură şi viaţă* — 1891, *Asupra mişcării literare şi ştiinţifice* — 1893). Anomaliile societăţii burgheze (semnalate sub toate aspectele : lupta pentru existenţă, nesiguranţa materială şi concentrarea bogăţiilor, căsătoria burgheză, viaţa dezordonată a boemei artistice, nevrozele, pierderea credinţei religioase) devin tot atîtea pricini ale pesimismului. Din studierea noii poziţii sociale a intelectualilor în România, **D.-G.** dezvoltă teoria apariţiei „proletarilor intelectuali" şi a „artiştilor proletari culţi", încercînd să caracterizeze global literatura produsă de această categorie de creatori, reprezentată în primul rînd de Eminescu (*Artiştii proletari culţi*, 1894). Tentativa lui **D.-G.** de a grupa pe mai toţi scriitorii (chiar şi Maiorescu e socotit proletar intelectual prin origine) sub semnul unor trăsături comune este neconvingătoare, prin exces de generalizare, iar termenul de „proletar intelectual" e mai mult o metaforă, neacoperind o realitate socială.

D.-G. a fost un critic al literaturii contemporane lui. Scriitorii paşoptişti sînt elogiaţi pentru militantismul lor, dar niciodată analizaţi. Din tradiţia literară românească a reţinut cu adevărat numai valoarea poeziei populare, de a cărei importanţă pentru evoluţia literaturii culte era pe deplin convins. În privinţa grupării junimiste, atitudinea lui este diferenţiată : apreciindu-i meritele în lupta pentru o limbă literară şi promovarea calităţii estetice a operelor, recunoscînd, nu o dată, rolul lui T. Maiorescu, el respinge ideologia politică a curentului, considerată cauza netransformării junimismului într-o amplă mişcare literar-artistică (*Idealurile sociale şi arta*). În schimb, pe discipolii lui Maiorescu (P. P. Negulescu, D. Evolceanu, M. Dragomirescu) îi trata de sus, drept „critici volintiri". E de remarcat că prozatorii şi poeţii adunaţi în jurul revistei „Contemporanul" sînt menţionaţi, uneori elogios, cu epitete încurajatoare, numai în articole de sinteză, dar, cu excepţia lui O. Carp, rareori supraapreciaţi. Deşi se grupau, ideologic, sub acelaşi steag, criticul n-a făcut concesii sub raportul exigenţei artistice.

Pentru lărgirea orizontului şi ridicarea nivelului calitativ al literaturii române, **D.-G.** vedea necesară orientarea scriitorilor spre temele esenţiale, vitale, de largă rezonanţă socială şi sincronizarea cu marile literaturi europene. În vederea educării estetice a publicului, el cerea un program de traduceri din literatura universală. Un ciclu de articole se ocupă de însemnătatea traducerilor, de dificultăţile legate de selecţia şi de posibilitatea obţinerii unor tălmăciri artistice în limba română. A pus în circulaţie, în publicistica românească, numele lui Emile Zola, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant şi ale scriitorilor ruşi, care devin, mai ales datorită lui, familiare cititorilor români. **D.-G.** a scris cu înţelegere şi căldură despre *Dostoievski* (1885) şi Turgheniev (*„Generaţia nouă" de Turgheniev*, 1891), a tradus el însuşi din A. N. Ostrovski (*Furtuna*, 1911), iar lui Taras Şevcenko i-a dedicat o evocare poematică.

Interesat de marile curente literare, **D.-G.** a scris, în 1888, *Ceva despre clasicism şi romantism*, o încercare de definire a celor două curente şi temperamente artistice, pornind de la sintezele lui H. Taine şi H. Heine. Realismul romancierilor din secolul al XIX-lea, numit adesea „naturalism", rămîne cel mai apropiat gustului şi preferinţelor sale (*O problemă literară* — 1895, *Ţăranul în literatură* — 1897), dar, fapt remarcabil pentru spiritul deschis al criticului, n-a rămas opac nici la poezia franceză, parnasiană şi simbolistă (*Tendinţele literaturei franceze actuale*, 1894, *Leconte de Lisle*). Nici Baudelaire nu-i era necunoscut, dar rigorismul moral al criticului accepta cu greu imaginile şocante ale poetului francez.

De o şcoală gheristă, în istoria criticii româneşti, se poate vorbi numai în ceea ce priveşte continuarea direcţiei sociologice a activităţii sale, deseori opusă, nejustificat, direcţiei estetice maioresciene. Sub acest aspect, al criticii explicative şi deterministe, influenţa lui **D.-G.** e uşor de detectat în activitatea lui R. Ionescu-Rion, G. Panu, G. Ibrăileanu, N. Iorga, H. Sanielevici, M. Ralea.

Studiile critice ale lui **D.-G.**, cu destule formulări improprii sau prea familiare, au inaugurat totuşi un nou mod de a scrie despre autori şi opere, întemeiat pe îmbinarea analizei cu sinteza, pe argumentarea pasionată şi ingenioasă, de o neobişnuită vervă polemică. Studiile lui **D.-G.** marchează intrarea criticii româneşti într-o nouă fază a evoluţiei ei.

— *Studii critice*, vol. I, Bucureşti, Tip. Românul, 1890 ; ed. 2, vol. I—II, Bucureşti, Socec, 1890—1891, vol. III, Bucureşti, 1897 ; ed. 3, vol. I—III, Bucureşti, Viaţa românească, 1923, vol. IV—V, îngr. Barbu Lăzăreanu, Bucureşti, Alcalay, 1925—1927 ; vol. I—II, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; ed. îngr. şi introd. George Ivaşcu, Bucureşti, E.L., 1967 ; *Concepţia materialistă a istoriei*, Bucureşti, 1892 ; *Neoiobăgia*, Bucureşti, Socec, 1910 ; *Amintiri din trecutul depărtat*, Bucureşti, Alcalay, [1912] ; *Scrieri social-politice*, îngr. şi introd. Damian Hurezeanu, Bucureşti, E.P., 1968 ; *Asupra criticei*, îngr. şi postfaţă Mircea Iorgulescu, Bucureşti, Minerva, 1973 ; *Opere complete*, I—V, Bucureşti, E.P., 1976—1978. — Tr. : A. N. Ostrovski, *Furtuna*, Bucureşti, Facla, [1911].

— 1. C. Dobrogeanu-Gherea, *Corespondenţă*, îngr. Ion Ardeleanu şi N. Sorin, Bucureşti, Minerva, 1972 ; 2. Ioan N. Roman, *În contra direcţiunii literare de la Contemporanul*, Iaşi, Tip. Goldner, 1887 ; 3. Ioan N. Roman, *Un răspuns domnului Ioan Gherea*, Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1889 ; 4. Iorga, *Pagini*, I, 232—236 ; 5. G. Bogdan-Duică, *„Studii critice" de I. Gherea*, CL, XXIV, 1890, 5 ; 6. Sofia Nădejde, *„Studii critice" de I. Gherea*, C, VII, 1890, 6 ; 7. Ovid

Densusianu, *Ioan Gherea,* LUP, VIII, 1891, 1423 ; 8. Demetrescu, *Profile, 9—20* ; 9. Maiorescu, *Critice,* III, *85—108* ; 10. Gh. Ion, *Gherea și Maiorescu,* LUP, IX, 1892, 1693—1695 ; 11. *Scrisori — Iorga,* I, *194—197* ; 12. Ionescu-Rion, *Arta revol., 16—25* ; 13. Petru P. Negulescu, *Socialismul și arta,* CL, XXVIII, 1894, 7, 8, XXIX, 1, 2 ; 14. J. Saint-Pierre, *Gherea ca critic,* Iași, Miron Costin, 1894 ; 15. C. Dimitrescu-Iași, *Criticile d-lui Gherea,* DRP, I, 1897, 26, 30—32 ; 16. Caragiale, *Opere,* III, *237—239,* IV, *222—225,* VII, *253—263* ; 17. Sanielevici, *Încercări, 1—16* ; 18. Mihail Dragomirescu, *Critica științifică și Eminescu,* București, Tip. Göbl, 1906 ; 19. C. R[acovski], *C. Dobrogeanu-Gherea,* CMU, 1907 ; 20. Lovinescu, *Scrieri,* I, *253—266* ; 21. Ibrăileanu, *Note, 149—165* ; 22. Sanielevici, *Noi studii, 187—196, 253—301* ; 23. Zarifopol, *Pentru arta lit.,* I, *178, 186—188,* II, *404* ; 24. Vianu, *Scriitori români,* I, *172—173, 409—411* ; 25. Lovinescu, *Maiorescu,* II, *279—288* ; 26. Perpessicius, *Dictando, 117—120* ; 27. Călinescu, *Ist. lit., 484—488* ; 28. Perpessicius, *C. Dobrogeanu-Gherea, critic literar,* RFR, XIII, 1946, 8 ; 29. F. Aderca, *C. Dobrogeanu-Gherea. Viața și opera,* București, Casa școalelor, 1947 ; 30. Ion Vitner, *Gherea inedit,* CNT, 1956, 13, 14, 33 ; 31. Ion Vitner, *C. D. Gherea — reconstituire biografică,* VR, IX, 1956, 11, 12 ; 32. Gh. Haupt, *Începutul activității revoluționare a lui C. Dobrogeanu-Gherea,* STD, X, 1957, 3 ; 33. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul, 152—181, 193—219* ; 34. Dima, *Studii, 64—66, 72—82, 270—278* ; 35. Nicolescu, *Contemporanul, 146—286* ; 36. Ornea, *Junimismul, 213—229* ; 37. Vitner, *Lit. publ. soc., 95—101, 121—137, 142—146, 255—290, 507—523* ; 38. Al. Piru, *O veche dispută,* GL, XIV, 1967, 2 ; 39. Al. Teodorescu, *Critica literară românească în secolul al XIX-lea (1880—1900),* ALIL, t. XVIII, 1967 ; 40. Marino, *Introducere, 115, 138, 166, 288, 296, 427* ; 41. Ștefan Voicu, *Introducere la valorificarea operei sociologice a lui Dobrogeanu-Gherea,* LPC, XLVIII, 1968, 3 ; 42. Marin Bucur, *C. Dobrogeanu-Gherea și critica sociologică,* LPC, XLIX, 1969, 11 ; 43. Manolescu, *Maiorescu, 239—244* ; 44. Pompiliu Marcea, *C. Dobrogeanu-Gherea — un polivalent,* F, VI, 1970, 5 ; 45. Zaciu, *Glose, 27—32* ; 46. Paul Georgescu, *Gherea și geneza operei,* CNT, 1970, 19 ; 47. Zaharia Sângeorzan, *Valorile moderne ale unei concepții critice,* TR, XIV, 1970, 21 ; 48. Rotaru, *Ist. lit.,* I, *546—553* ; 49. Nicolae Manolescu, *Gherea și spiritul militant al criticii,* CNT, 1971, 39 ; 50. Eugen Simion, *Evoluția conceptului de critică,* ACR, I, *XIV—XVI* ; 51. *Ist. filoz. rom.,* I, *589—604* ; 52. Ornea, *Studii, 114—136* ; 53. George Ivașcu, *Dobrogeanu-Gherea,* București, Albatros, 1972 ; 54. Piru, *Varia,* I, *205—214* ; 55. Mircea Iorgulescu, *În căutarea lui Gherea,* ARG, VII, 1972, 8 (supl.) ; 56. Adrian Isac, *Cine are dreptate ?,* LCF, XV, 1972, 52 ; 57. Damian Hurezeanu, *C. Dobrogeanu-Gherea,* București, E.P., 1973 ; 58. L. Volovici, *Gherea și „poziţiunea scriitorului",* CL, 1973, 8 ; 59. *Ist. lit.,* III, *587—636* ; 60. Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii,* București, Cartea românească, 1974, *475—508* ; 61. Ov. Ghidirmic, *Gherea și idealul criticii științifice,* RMR, XI, 1974, 1, 2 ; 62. Ion Felea, *Precizări la o biografie : Constantin Dobrogeanu-Gherea,* MI, VIII, 1974, 4 ; 63. *[C. Dobrogeanu-Gherea],* RL, VIII, 1975, 21 (număr omagial) ; 64. *C. Dobrogeanu-Gherea interpretat de...,* îngr. și pref. Mircea Iorgulescu, București, Eminescu, 1975 ; 65. Al. Săndulescu, *Continuități,* București, Cartea românească, 1976, *141—155* ; 66. Z. Ornea, *Confluențe,* București, Eminescu, 1976, *151—205* ; 67. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul",* București, Minerva, 1977, *passim.*

L. V.

DOCHIA, revistă literară lunară apărută la București din mai 1896 pînă în aprilie 1898. Adela Xenopol, sora istoricului A. D. Xenopol, redacta această revistă în scopul susținerii revendicărilor feministe și pentru a promova o mișcare culturală corespunzătoare. Au colaborat : A. D. Xenopol, V. A. Urechia, Cincinat Pavelescu, Virginia Micle-Gruber, Maria Cunțan, Cornelia din Moldova, J. B. Hétrat, D. Karr, Elena Sevastos, Smara. Adela Xenopol scria, întrebuințînd numeroase pseudonime (Stanca, Yna Bucov, D. Elgard ș.a.), aproape întreaga revistă. Din literatura Elenei Văcărescu, a Iuliei Hasdeu, a Louisei Ackermann se traduceau versuri. **D.** a publicat și multă literatură populară, dar fără preocupări științifice.

Încercările de critică literară ale Adelei Xenopol, mai ales o analiză a prozei lui B. Delavrancea *(Depănătura. „Liniștea" lui Delavrancea),* care o arată un adversar convins al naturalismului, și cîteva vii portrete literare (V. Alecsandri, M. Eminescu, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni) rămîn izolate în paginile unei publicații puțin interesante.

R. Z.

DOINA, revistă literară și artistică săptămînală scoasă la București, prima serie între 22 ianuarie 1884 și 5 mai 1886, iar a doua de la 1 octombrie la 1 noiembrie 1886. Proprietarul, directorul și animatorul acestei publicații a fost C. Bărcănescu, bun cîntăreț, amator de muzică, dar și actor ocazional, cunoscut și datorită relațiilor cu I. L. Caragiale, pentru care a nutrit o constantă admirație. Scurte perioade de timp direcția revistei a fost girată de C. Gebauer (5 februarie — 5 mai 1886) și G. I. Ionnescu-Gion (1 octombrie — 1 noiembrie 1886). I. I. Roșca și A. Lupu-Antonescu au îndeplinit pe rînd funcția de redactor literar, primul între 1 decembrie 1884 și 15 septembrie 1885, cel de-al doilea între 1 octombrie 1885 și 5 ianuarie 1886. Redactorii își propuneau să urmărească mișcarea artistică și literară din țară și străinătate și să combată influențele străine în artă. La **D.** au colaborat cu versuri, alături de I. I. Roșca, Al. I. Șonțu, I. C. Drăgescu, Al. Candiano-Popescu și Carol Scrob. Apăreau și cîteva bune scrieri în proză, dintre care sînt demne de semnalat rîndurile scrise de N. Filimon, cu mulți ani înainte, despre teatrul românesc (republicate în **D.**), o nuvelă, *Sorcova,* a lui B. Delavrancea, reprodusă din „Drepturile omului", cronicile lui D. C. Ollănescu-Ascanio, interesante divagații asupra artei, și schițele semnate Lucreția, care parodiau cu pătrundere și cu bune efecte comice literatura sumbră și fals romantică la modă atunci. I. Moșoiu tipărea tot în **D.** o comedie de moravuri, parțial realizată, intitulată *Corpul delict.* Cîteva traduceri din H. Heine și Adolphe Adam, cunoscut mai mult în ipostaza de compozitor, și foarte multă literatură populară, însoțită adesea de prezentarea competentă a lui A. Lupu-Antonescu, sînt, de asemenea, de menționat.

Revista se ocupa și de literatura pentru copii, cerînd editorilor să publice, alături de cărțile despre Aladin sau Gulliver, fabulele lui D. Țichindeal și Gr. Alexandrescu sau versurile lui D. Bolintineanu, basmele culese de P. Ispirescu. Cronica dramatică era dedicată pieselor traduse și calității traducerilor, comparate cu versiunile din alte limbi. Spectacolul de teatru era discutat ca un complex (text-înscenare-interpretare), dar se comenta cu precădere jocul actorilor. Nu tot atîta spațiu se rezerva pentru cronica literară, care apărea întîmplător. În schimb, se urmărea viața literară din țară și, în special, activitatea junimiștilor bucureșteni, despre ședințele cărora I. I. Roșca publica dări de seamă amănunțite. Cu un interes deosebit se comenta activitatea lui I. L. Caragiale. La începutul anului 1885, **D.** anunța că dramaturgul lucrează la o nouă comedie intitulată *Nuntă la Tirchilești.*

— 1. *Prospect,* DI, I, 1884, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 206.*

R. Z.

DOINĂ, formă a cîntecului popular liric, constituită ca specie aparte numai din punct de vedere muzical. Termenul a fost impus de V. Alecsandri prin culegerea sa și, după el, de J. Urban Jarnik și A. Bârseanu, pentru Transilvania. Se pare că în mediul folcloric el n-a fost folosit decît pe o arie restrînsă, **d.** fiind denumită și cu alți termeni : „de dragoste", „de codru", „de frunză", „hore lungă" „de urît", „de jale" ș.a. Etimologia cuvîntului a stîrnit multe controverse. D. Cantemir crede că este numele unui zeu războinic dac ; I. Malinescu îl pune în legătură cu *Danubius* și cu *Diana,* I. Heliade-Rădulescu îl derivă din *Diana* plus *oda,* A. T. Laurian și I. C. Massim, ca și Aron Densușianu, de la verbul *doleo* („a durea"), iar A. Cihac de la sîrbescul

dvoinița („fluier dublu"). Un alt grup de etimologii apropie termenul de verbele „a legăna" și „a alăpta" (I. A. Candrea, Al. Philippide, Aug. Scriban, D. Caracostea). B. P. Hasdeu, identificînd unele corespondențe în limbile celto-irlandeze, persană, sanscrită, zendică și lituaniană, consideră că și la noi forma veche era *daina* și că **d.** a existat încă de pe vremea dacilor. El invocă chiar **d.** ca un argument pentru a susține continuitatea poporului român pe teritoriul nord-dunărean. Dealtfel, cuvîntul *daina*, pe care H. Tiktin îl socotește o exclamație elegiacă, apare și azi în refrenele unor doine, unor cîntece rituale de nuntă sau cîntece de leagăn. **D.** a denumit multă vreme, impropriu, întreaga lirică populară, dar ultimele cercetări limitează conținutul său la creațiile cu ton grav, cîteodată mobilizator. Există în aceste confesiuni cîteva permanențe, ca dorul, jalea, urîtul, cu valori simbolice, constituind un univers poetic specific românesc. În **d.** se exprimă o infinitate de sentimente și nuanțe, o spiritualitate elevată, sobră, reflecții asupra existenței sociale, dar și frămîntări sufletești intime. **D.** are o funcție catarctică mărturisită : „Că doinele-s stîmpărări / La omul cu supărări". Singura corespondență ce se poate stabili între **d.** și creația lirică a altor popoare este cu cîntecele spaniole *soledades*, deși elemente ale stilului muzical al **d.** se întîlnesc și la popoarele balcanice, la ucraineni și orientali, iar unele cîntece lituaniene și letone poartă numele *daina*.

D. are o melodie mult ornamentată, deschisă fanteziei improvizatoare. Ritmul este liber *(tempo rubato)*, spre deosebire de ritmul de obicei regulat al cîntecului *(tempo giusto)*, alternînd recitative *(parlando)* cu elemente cantabile. **D.** se cîntă numai solo și cere calități muzicale deosebite cîntărețului, prin dificultățile de interpretare impuse. Se pot constata diferite stiluri regionale, unele reprezentînd stadii diferite de evoluție sau ilustrînd influențe diferite. Se pare că **d.** a avut cîndva o răspîndire mult mai largă. Astăzi se mai păstrează doar în nordul Olteniei, Muntenia, nordul Moldovei și al Transilvaniei și parțial în Banat, fiind tot mai des influențată sau înlocuită de melodiile de cîntec propriu-zis. Pe melodii de **d.** se cîntă uneori și balade, bocete, cîntece rituale, cîntece de leagăn sau chiar colinde. Părerile în legătură cu originea și evoluția **d.** sînt diverse și contradictorii, pentru că au avut în vedere fie numai forma de manifestare artistică, fie numai melodia, fie numai conținutul, consemnat de puțină vreme. Unii cercetători (O. Densusianu, N. Iorga, Tache Papahagi, I. Diaconu, O. Papadima) optează pentru originea păstorească autohtonă a **d.**, fără a încerca datarea apariției sale. Avînd în vedere prezența sa în spații îndepărtate, fără posibilități de interinfluență, muzicologii propun o poligeneză independentă. Gh. Vrabie, referindu-se numai la materialul poetic al **d.**, fixează apariția sa în Evul mediu. Originea dacică a fost susținută, în afară de B. P. Hasdeu, V. Alecsandri, B. Delavrancea, și de L. Blaga, care invocă necesitatea primară de cunoaștere poetică. O teorie originală creează D. Caracostea, care este convins că **d.** a fost izvodită de femeile înstrăinate prin căsătorie, în timp ce-și legănau copiii, dar mai ales de cele ce slujeau la stăpîni. În felul acesta dorul de cei de acasă și jalea unui trai greu se îmbină cu duioșia maternă, în discrete elegii. Certă pare a fi doar periodizarea care consideră că primul strat folcloric ar fi fost constituit de genurile rituale și că **d.**, alcătuind un al doilea strat, ar fi apărut ulterior.

Compoziția liberă a textului literar, corespunzînd melodiei libere, permite îmbinarea motivelor, în cele mai neașteptate formule, și improvizația. Lirismul ia forma unor reflecții cu caracter generalizator sau a unor dialoguri imaginare cu elemente din natură, considerate confidenți ideali. Sintaxa este specifică întregului gen liric, abundînd în construcții de tipul : propoziție subiectivă urmată de una explicativă ; propoziții interogative, exclamative, condiționale. Foarte frecvente sînt și personificările, rezultate din colocviul cu mediul, și hiperbolele. Printre scriitorii care au prețuit **d.**, socotind-o motiv de mîndrie națională și închinîndu-i versuri emoționante, sînt V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc, St. O. Iosif, O. Goga.

— Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866 ; ed. îngr. și introd. Gh. Vrabie, București, E.L., 1965 ; ed. îngr. și pref. D. Murărașu, București, Minerva, 1971 ; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, II, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1875 ; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, Aurora, 1884 ; J. Urban Jarnik și Andrei Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, Tip. Academiei, 1885 ; ed. îngr. și introd. Adrian Fochi, București, E.A., 1968 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă. 1885 ; Mihail Canianu, *Poezii populare. Doine, culese și publicate întocmai cum se zic*, Iași, Șaraga, 1888 ; Victor Onișor, *Doine și strigături din Ardeal*, Iași, Șaraga, 1890 ; Enea Hodoș, *Poezii poporale din Bănat*, I, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1892 ; St. Munteanu, *100 doine și strigături culese din gura soldaților români din Țara Ardealului*, Brașov, Ciurcu, 1892 ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I—II, București, Tip. Corpului didactic, 1900 ; Gh. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, II, îngr. și introd. I. Muslea, București, E.A., 1966 ; Al. Țiplea, *Poezii populare din Maramureș*, București, Academia Română, 1906 ; Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, București, Academia Română. 1908 ; Iosif Cioca, *O sută și șase doine culese de pe Pogonici*, Brașov, Ciurcu, 1908 ; Béla Bartók, *Cîntece populare românești din comitatul Bihor*, București, Socec — Sfetea, 1913 ; N. I. Dumitrașcu, *Flori de cîmp. Doine oltenești*, Bîrlad. Lupașcu. 1914 ; Horia Teculescu, *Pe Murăș și pe Tîrnave. Flori înrourate (Doine și strigături)*, Sighișoara, Tip. Neagu, 1929 ; Vasile Bologa, *Poezii poporale din Ardeal*, Sibiu, 1936 ; E. Nicoară și V. Netea, *Murăș, Murăș apă lină*, I, Reghin, Astra, 1936 ; Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, Würzburg, Triltsch. 1940 ; Gh. Cernea, *Doine de jale*, Sibiu, Tip. Săteanului, 1941 ; Al. I. Amzulescu și G. Ghiță, *Doine, cîntece, strigături*, Bucuresti, E.S.P.L.A., 1955 ; Tiberiu Brediceanu, *170 melodii populare românești din Maramureș*, București, E.S.P.L.A., 1957 ; Const. Zamfir, Victoria Dosios și Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *132 cîntece și jocuri din Năsăud*, București, E.M., 1958 ; Al. I. Amzulescu și Paula Carp, *Cîntece și jocuri din Muscel*, București, E.M., 1964 ; *Folclor din Transilvania*, I—IV, București, E.L., 1962—1969 ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I—V, Bucuresti, E.L., 1967—1970 ; Alexiu Viciu, *Flori de cîmp. Doine, strigături, bocete, balade*, îngr. și introd. R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

— 1. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tr. Gh. Guțu, îngr. D. M. Pippidi, introd. Maria Holban, București, E.A., 1973, *341* ; 2. C. Negruzzi, *Scene pitorești din obiceiurile Moldaviei. Cîntece populare a Moldaviei*, DL, I, 1840, *121—134* ; 3. G. Missail, *Formarea doinei. Doina e cîntarea României*, LRO, I, 1880, *31—39* ; 4. B. P. Hasdeu, *Doina. Originea poeziei poporane la români*, CT, IX, 1882, *337—406* ; 5. B. P. Hasdeu, *„Doina" răstoarnă pe Rösler*, CT, IX, 1882, *529—536* ; 6. Delavrancea, *Opere*, V, *441—450*, *466—497* ; 7. Breazul, *Patrium*, *passim* ; 8. Caracostea, *Poezia trad.*, II, *445—571* ; 9. Emilia Comișel, *Preliminarii la studiul științific al doinei*, REF, IV, 1959, 1—2 ; 10. Papadima, *Lit. pop.*, *13—228* ; 11. *Ist. lit.*, I, *135—152* ; 12. Mariana Kahane, *De la cîntecul de leagăn la doină*, REF, X, 1965, 5 ; 13. Al. I. Amzulescu, *Doina „de codru" în Muscel*, LL, XI, 1966 ; 14. Al. I. Amzulescu, *Doina „de dragoste" în Muscel*, LL, XV, 1967 ; 15. Mihai Novicov, *Elemente de doină românească în cîntecul popular rus*, FLI, I, *63—74* ; 16. Gh. Vrabie, *Din arta literară a doinei transilvănene*, FLI, I, *199—217* ; 17. Gh. Ciobanu, *Lăutarii din Clejani*, București, E.M., 1969 ; 18. Eugenia Cernea, *Despre evoluția doinei bucovinene*, REF, XV, 1970, 2 ; 19. Vrabie, *Folclorul*, *375—395* ; 20. Florin Bucescu și Viorel Bîrleanu, *Un tip de doină specific Moldovei de nord. Contribuții la cunoașterea cîntecului popular românesc*, ALIL, t. XXIV, 1973 ; 21. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *344—346*.

L. C.

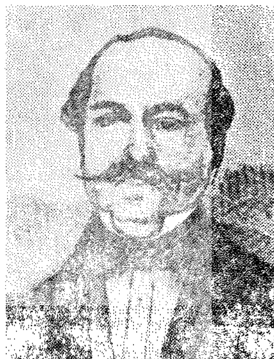
DOLJUL, gazetă politică apărută la Craiova în aprilie—mai 1879 și aprilie—mai 1883. Publicație

efemeră, scoasă prima dată la 18 aprilie 1879 în cadrul campaniei electorale a partidului conservator, **D.** a fost redactată de I. L. Caragiale, chemat special de la București pentru a întări rîndurile publiciștilor conservatori din capitala Olteniei. Nu s-a păstrat nici un număr din gazetă, dar s-au conservat alte probe ale rolului pe care scriitorul l-a avut cu acest prilej. Mai întîi o carte de vizită prin care își asuma răspunderea pentru tot ce se va publica în *D.* (1879), iar apoi nu mai puțin de șapte comenzi înregistrate în scriptele tipografiei Samitca pe numele lui I. L. Caragiale, ca redactor al ziarului (1883).

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 207 ; 2. S. Albu, *I. L. Caragiale la Craiova*, VR, XV, 1962, 1 ; 3. *Publ. per.*, II, 826.

R. Z.

DONICI, Alexandru (Alecu) (1806, Bezin, azi Donici-Orhei — 20.X.1865, Piatra Neamț), fabulist. Născut într-o familie boierească, **D.** era unul din cei patru copii ai lui Dimitrie Donici (frate cu Andronache, vestit pravilist) și ai Elenei Lambrino. Învață mai întîi acasă, cu dascăli tocmiți anume, după care, în anul 1819, este trimis la liceul militar din Petersburg. Prin 1821—1822 familia se strămută la Chișinău, unde, în afara unor refugiați moldoveni, ca Al. Beldiman, C. Conachi, C. Negruzzi, se găsea, în exil, și Pușkin. În pofida legendei, e puțin probabil să-l fi cunoscut pe autorul *Țiganilor*. Absolvind liceul, după cinci ani, cu gradul de sublocotenent, este repartizat la un regiment din Ekaterinburg. La începutul anului 1826, invocînd anumite motive familiale, își dă demisia. În septembrie 1829 se afla funcționar în administrația civilă, doi ani mai tîrziu e asesor la judecătoria civilă din Chișinău. În 1835 se mută la Iași, unde lucrează pentru Epitropia școlilor, după care, în 1841, se stabilește la Piatra Neamț. De acum înainte, el va îndeplini diferite funcții în magistratură (asesor al Curții de Apel din Iași, președinte al Divanului întăriturilor), devenind și membru al Divanului obștesc. Neintegrat în mișcarea revoluționară de la 1848, aga **D.** e, în schimb, mult mai activ în viața culturală a Moldovei. În 1855 este numit, împreună cu C. Negruzzi și Gh. Asachi, în comitetul de conducere al Teatrului Național din Iași. La 1860, își pune semnătura, alături de același C. Negruzzi, precum și de I. Fătu, Al. Fotino, T. Codrescu, pe un proiect de organizare a vieții teatrale. Pregătise pentru tipar o ediție amplă din fabulele sale, care nu a mai apărut.

Fabulist prin excelență, **D.** datorează mult contactului său cu literatura rusă. Opera lui e alcătuită îndeosebi din traduceri, adaptări, localizări, făcute cu aplicație. Era un versificator îndemînatic, cu momente de virtuozitate și cu o înclinație temperamentală către umor și ironie. În versuri este și cîntecelul *Căruța poștei*, care avea să circule mult, fiind pus și pe note. Poezia, atribuită lui Pușkin, deși faptul nu a fost atestat în vreun fel, e probabil o traducere a lui **D.** după un scriitor rus încă neidentificat ⟨24⟩. A tradus, într-o limbă destul de armonioasă, poemul lui Pușkin *Țiganii*, reușind o versiune poate mai bună decît altele care au urmat. În 1840, **D.** trimite revistei „Dacia literară" povestirea romantică *Tunsul*, aparținînd scriitorului A. F. Veltman, care o semnase cu un pseudonim (Radu Curălescu). Traducerea va apărea parțial în „Propășirea", iar integral în „Calendarul pentru poporul românesc". Tot la 1840, **D.**, iscălit, romanțios, A. Dio, publică în traducere nuvela scriitorului polonez Osip Senkowski *Toată viața femeiască în cîteva ceasuri*. A mai tălmăcit, semnînd cu inițiale, un articol al lui A. I. Zașciuk *(Marea Neagră și împrejurimile sale)*, în „Calendar pentru români" (1855), iar în ziarul „Viitorul", un fragment din „memoarul brigadierului Moreau de Brasey" despre expediția lui Petru I la Stănilești, în 1711. În cooperare cu C. Negruzzi, **D.** transpune în românește opera lui A. Cantemir *Satire și alte poetice compuneri*. E o realizare ambițioasă, care își ia unele libertăți față de original, străduindu-se totodată să redea cît mai fidel metrica folosită de scriitorul rus. **D.** a fost un scriitor popular, mai ales datorită stilului său viol, clar și accesibil. Era un colaborator apreciat al publicațiilor epocii. Încă din 1839, **D.** își trimitea scrierile la „Albina românească", în paginile căreia va reveni și în alți ani (1841, 1845, 1847). A mai colaborat la numeroase alte reviste și ziare, între care „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Dacia literară", „Curierul românesc", „Curier de ambe sexe", „Propășirea", „Zimbrul", „Almanah pentru învățătură și petrecere", „România literară", „Revista Carpaților", „Revista română". În afară de fabule, **D.** a compus cîteva poezii, cu totul lipsite de pretenții. Sînt alcătuiri ocazionale, ca de pildă aceea închinată lui Gr. Alexandrescu ; în 1842, **D.**, care a fost și proprietar de tipografie, dădea la iveală o ediție din versurile lui Gr. Alexandrescu. A mai scris cîte o poezie patriotică *(Dorința românului din 1862)*, satirică *(Zi întîi april)*, de reflecție *(Gîndul)*. Izbutită este, pentru cadența ei, o „barcarolă", *Undina*. O comedie originală, în versuri, compusă între 1835—1840 și rămasă în manuscris, nesemnată, îl poate așeza pe **D.** între primii noștri dramaturgi ⟨27⟩.

Consacrat ca fabulist, **D.** s-a bucurat în timpul vieții de multă prețuire, care i-a venit din partea cititorilor, dar, mai ales, din a unor nume ilustre, ca M. Kogălniceanu, care îi face cea dintîi recomandare în coloanele „Daciei literare" (1840), Gr. Alexandrescu sau V. Alecsandri. Eminescu, în *Epigonii*, l-a numit „cuib de-nțelepciune". Se pare că **D.** prepara pentru tipar o culegere de traduceri din opera lui Krîlov. A mai prelucrat și localizat fabule aparținînd lui A. E. Izmailov și I. I. Dmitriev. **D.** încearcă să creeze o altă ambianță, potrivit realităților autohtone, păstrînd totodată, pe cît posibil, tîlcurile politice și ascuțimea satirei *(Vulturul și paingul, Petrenii și Bistrița)*. Alteori, **D.**, interesat și el, ca și C. Negruzzi, de „caractere", urmează o altă cale, încifrînd în fabulele sale defecte și slăbiciuni omenești dintotdeauna, presărîndu-și, ici și colo, reflecțiile personale într-o manieră firească și comunicativă, schimbînd cîteodată morala în sensul dorit de el, adăugînd sau suprimînd versuri. De multe ori, impresia de creație originală se impune. Versificația e sprintenă, amintind adesea de prozodia populară. **D.** folosește, de cîte ori are prilejul, expresii și proverbe românești, înlocuindu-le pe cele rusești existente la Krîlov. Predominant e dialogul, prin care scriitorul diferențiază nu numai caracterele, dar și modul de a vorbi propriu unor pături sociale sau altora. Cîteodată, **D.** vizează, pe un ton mai mult blajin și amuzat, cu false mirări și aluzii istețe, anomalii so-

ciale, năravuri politice, păcate omenești. Simpatia se îndreaptă, evident, către oamenii simpli, figurați prin harnicele albine sau prin furnică, strîngătoare, ca în fabula *Grierul și furnica*, după La Fontaine. **D.** a compus și cîteva fabule originale, puține însă, în jur de cinci, și deloc mai reușite decît cele localizate. Talentul său în acest gen e cert, însă destul de inegal. Uneori inspirat și dibaci (o expresie, „pufușor pe botișor", devenise foarte populară), el este alteori, și asta mai ales în primii ani, greoi, cu o versificație zgrunțuroasă și cam în afara regulilor prozodiei. Dar, îndeobște, **D.** e un fabulist agreabil cu stilul său familiar și curgător, concis și de o atrăgătoare simplitate.

— *Fabule*, Iași, Cantora Daciei literare, 1840 ; ed. 2, partea I—II, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1842 ; *Fabule*, pref. Constantin Negruzzi, Iași, Șaraga ; *Culegere de fabule*, București, Socec, 1895 ; ed. 2, București, Socec, 1900 ; *Fabule*, pref. Emil Boldan, București, E.T., 1950 ; *Fabule*, îngr. Valeriu Ciobanu, pref. Emil Boldan, București, E.S.P.L.A., 1956 ; *Fabule*, îngr. și pref. Cornelia Mosora, București, E.T., 1963 ; *Opere*, îngr. I. Grecul, pref. G. Bogaci și I. Grecul, Chișinău, Lumina, 1966. Ms. : *Fabule*, B.A.R., ms. 20, ms. 22 ; *[Comedie]*, B.A.R., ms. 1342. — Tr. : Pușkin, *Țiganii*, București, Tip. Eliade, 1837 ; ed. 2, Vălenii de Munte, Tip. Neamul romănesc, 1908 ; Osip Senkowski, *Toată viața femeiască în cîteva ceasuri*, Iași, Cantora Daciei literare, 1840 ; Antioh Cantemir, *Satire și alte poetice compuneri*, tr. Al. Donici și C. Negruzzi, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844 ; ed. 2, Iași, Tip. Bermann, 1858 ; A. F. Veltman, *Tunsul*, în *Opere*, Chișinău, Lumina, 1966.

— 1. Radu Ionescu, *Scrieri alese*, îngr. și pref. D. Bălăeț, București, Minerva, 1974, *190—221* ; 2. C. Negruzzi, *Alexandru Donici*, CL, I, 1867, 5 ; 3. G. Sion, *Alessandru Donici. Viața și operele sale*, AAR, discursuri de recepție, t. III, 1870 ; 4. Verax [I. Nădejde], *A. Donici plagiatoriu*, C, V, 1886, 2 ; 5. Gh. Ghibănescu, *Donici și Alexandrescu în 1842*, A, X, 1899, 5—6 ; 6. Negoescu, *Fabule*, *47—56* ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *42—44*, *46—49* ; 8. Epure, *Krîlov*, *passim* ; 9. Negrescu, *Infl. slave*, II, *129—192* ; 10. Alex. Epure, *Poema „Țiganii" tradusă de Donici, în comparație cu originalul rusesc*, A, XXXVIII, 1931, 2—4 ; 11. E. Dvoicenco, *Influența lui Pușkin asupra scriitorilor români*, RFR, IV, 1937, 10 ; 12. Haneș, *Scriitorii*, *26—35* ; 13. Popovici, *Romant. rom.*, *443—444* ; 14. Petre V. Haneș, *Legături literare româno-ruse : Krîlov — Donici*, LL, II, 1956 ; 15. Valeriu Ciobanu, *Din relațiile literare româno-ruse*, RITL, X, 1961, 1 ; 16. Bezviconi, *Contribuții*, *282—285* ; 17. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *430—432* ; 18. G. Bogaci, I. Grecul, *Alexandru Donici*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1966 ; 19. Emil Boldan, *Problema originalității în fabulele lui Alecu Donici*, LL, XVI, 1968 ; 20. *Ist. lit.*, II, *401—404* ; 21. Paul Cornea, *G. Bogaci, I. Grecul, «Alexandru Donici»*, RITL, XVII, 1968, 2 ; 22. G. Cincilei și V. Ciocanu, *Donici, cuib de-nțelepciune*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1968 ; 23. Bogaci, *Pagini*, *38—48* ; 24. N. A. Ursu, *O poezie necunoscută a lui Pușkin tradusă de Alecu Donici ?*, CRC, V, 1970, 46 ; 25. N. A. Ursu, *Un manuscris necunoscut al fabulelor lui Alecu Donici*, RL, VI, 1973, 32 ; 26. *[Acte și documente]*, DCM, I, *132—140* ; 27. N. A. Ursu, *O comedie necunoscută a lui Alecu Donici*, CRC, XI, 1976, 21.

F. F.

DOSOFTEI, mitropolitul (26.X.1624 ⟨140⟩ — 13.XII. 1693, Zolkiew, azi Nesterov, U.R.S.S.), cărturar, poet și traducător. Originar de prin părțile Sucevei, viitorul ierarh, pe numele laic Dimitrie, coboară se pare din neam de mazili, ca fiu al lui Leontie Barila (Bărilă sau Borîlă ⟨140⟩) și al Mariei, zisă și Misira ⟨82⟩. Doi frați ai săi, Chiriac și Vasile, sînt atestați la 1673 ca locuitori ai Sucevei, iar unei surori, căsătorită cu un Șerbu, **D.** îi dăruia pe la 1680 un exemplar al *Psaltirii slavo-române*. Actele vremii mai amintesc de o mătușă a lui **D.**, scutită de dări, la 1666, de domnitorul Iliaș Alexandru. Unul dintre părinți, mai probabil Misira, se va fi înrudit cu ramura macedoneană Papară din Galiția (ca mitropolit, **D.** solicita în 1683 protecția patriarhului Ioachim al Moscovei pentru ruda sa din Lvov, Kiriac Papară, persecutat de episcopul unit Iosif Șumleanski), de unde și presupunerile privitoare la o mai îndepărtată obîrșie aromână a familiei. Sînt puțin lămurite îm-

prejurările în care **D.** îmbrățișează cariera ecleziastică : decisiv poate să fi fost însă impulsul celor dintîi înclinații cărturărești. Răzlețe, parvin din epocă și informațiile ce îngăduie reconstituirea primei perioade a formării sale spirituale, ca și mai tîrziu a condițiilor ce vor fi favorizat desăvîrșirea culturii sale umaniste. Opinia potrivit căreia **D.** ar fi învățat la Iași, la Școala domnească de la Trei Ierarhi, ar fi susținută și de mărturia documentară ce confirmă prelungirea șederii sale în orașul de reședință ca ierodiacon la Mitropolie. Aici se va fi simțit întîi atras și înrîurit de personalitatea mitropolitului Varlaam, ale cărui inițiative culturale le va prelua, făcîndu-le să triumfe mai tîrziu deplin. Cunoștințele sale în domeniul limbilor vechi (elină, latină) sau al unor limbi și culturi moderne (polonă, ucraineană, rusă, neogreacă) ar justifica ipoteza unor eventuale studii continuate în Polonia, cum se crede, la Lvov, în școala Frăției ortodoxe ⟨140⟩. După un răstimp petrecut ca ieromonah la Probota (Pobrata), unde prezența sa este semnalată în 1649, **D.** se impune, urcînd treptele ierarhiei bisericești. În 1658 se afla în fruntea episcopiei de Huși, iar în 1659 este episcop de Roman. În epoca păstoriei la Roman se naște probabil prietenia sa cu Miron Costin, precum și aceea cu Dositei Notara, viitorul patriarh al Ierusalimului, pe care îl întîlnește în 1664 la curtea din Iași a domnitorului Eustratie Dabija. După 1665 începe să versifice **D.** și psaltirea tipărită la Uniev în 1673. Ajuns mitropolit al Moldovei în 1671, el va sprijini în anii următori politica antiturcească a lui Ștefan Petriceicu. Împreună cu domnitorul silit să părăsească țara după lupta de la Hotin (11 noiembrie 1673), în preajma căreia trecuse din tabăra turcilor în cea a hatmanului Jan Sobieski, **D.** se refugiază în Polo-

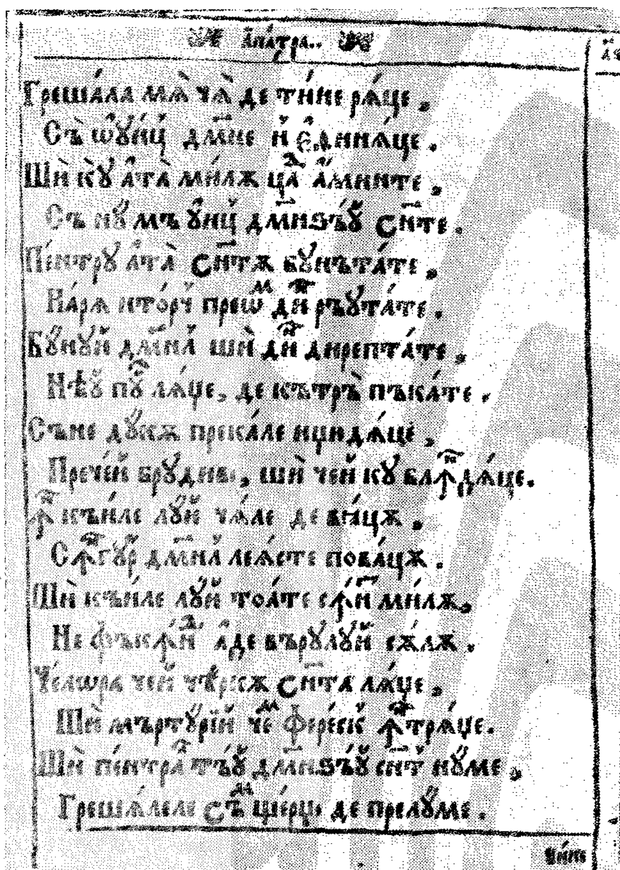
nia, în februarie 1674. La începutul anului 1675 el revine în Moldova, unde, după o detenţie de cîteva luni în mănăstirea Sf. Sava din Iaşi, redobîndeşte funcţia de mitropolit, probabil la intervenţia lui Dositei Notară pe lîngă domnitorul Dumitraşcu Cantacuzino. Urmează pentru **D.** un deceniu de intensă şi sistematică activitate de traducere şi tipărire a cărţilor de cult în limba română. Necesitatea consacrării limbii poporului în serviciul liturgic este înţeleasă de el, ca şi, mai înainte, de Varlaam, din perspectiva acelui rîvnit progres cultural, menit a risipi ignoranţa („să-nţeleagă creştinii svintele taine" — deziderat promovat de **D.**, ca slujitor al bisericii, în acord cu imperativele veacului, cu argumente reţinute din tradiţia *Scripturii)* şi a face accesibilă cartea, adresată întregii seminţii „rumâneşti" („tutindirea ce să află într-această limbă pravoslavnică"), mijloc de edificare a conştiinţei naţionale. În Polonia, la Uniev, se tipăresc în 1673 *Psăltire a svîntului proroc David (Psaltirea în versuri)* şi *Preacinstitul Acatist şi Paraclis al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu,* prelucrat de **D.** după traduceri româneşti anterioare, conţinînd numeroase pasaje de proză ritmată. (Lui **D.** i s-au atribuit însă, mai de curînd, şi o traducere anterioară a *Paraclisului Precistii,* scoasă de sub tipar la Iaşi, probabil între anii 1645—1649, împreună cu două fragmente biblice, *Cuvinte şi jele la robie Ierusalimului, cînd din Ierusalim la Vavilon i-au mutat Navuhodonosor împărat, şi pomenire şi de năpaste ce-au năpăstuit acei doi giudecători pre Susana,* tălmăcite din slavonă, şi o introducere de 48 de versuri originale; din această perspectivă este reconsiderată şi data debutului său literar ⟨169⟩). De sub tiparul reînfiinţat la Iaşi, la Trei Ierarhi, cu ajutorul meşterului Vasile Stadnicki din şcoala tipografilor de la Uniev, apare apoi, în 1679, pentru început în condiţii modeste, *Dumnezăiasca liturghie,* tradusă din greceşte. Prin intermediul lui Ionaşcu Bilevici, sol al domnitorului Gheorghe Duca în Rusia, **D.** obţine sprijinul lui Nicolae Milescu şi al patriarhului Moscovei, Ioachim, pentru cumpărarea unei noi tipografii. După cum rezultă şi din scrisorile schimbate între Iaşi şi Moscova în 1679, Milescu, deşi „despărţit prin spaţiu", se dovedeşte a fi rămas legat sufleteşte de înfăptuirile din ţară, iar patriarhul Ioachim elogiază acum „mintea aleasă", „înţeleapta ocîrmuire" şi îndrăzneţele proiecte culturale ale mitropolitului. Prin strădaniile lui **D.**, susţinute de Duca, în capitala Moldovei (unde, în 1680, va fi instalată şi o tipografie grecească, patronată de patriarhul Dositei al Ierusalimului), vor continua să se editeze de aici înainte *Psaltirea de-nţăles a svîntului împărat proroc David (Psaltirea slavo-română)* în 1680, un *Molităvnic de-nţăles* (1681), *Viaţa şi petrecerea svinţilor,* în patru tomuri, dintre care doar trei apărute integral, între 1682 şi 1686 (**D.** o traduce începînd din 1658, după izvoare greceşti şi medioslave, îndeosebi după *Mineiele* lui Maximos Margunios şi ediţia veneţiană Glykis a *Mineielor* bizantine), ediţia a doua a liturghierului, *Svînta liturghie* (pentru tipărirea căreia **D.** căpătase acordul patriarhului ecumenic din Alexandria, Partenie Prohoros) şi *Parimiile preste an* în 1683, poate şi un *Octoih* rămas neterminat, atribuit de asemenea lui **D.** ⟨23, 30, 63, 92, 143⟩.

În ianuarie 1684, în timpul scurtei reveniri în scaunul ţării a lui Ştefan Petriceicu, mitropolitului i se încredinţează o misiune diplomatică în Rusia, de unde, pregătit să accepte suzeranitatea ţarului, domnitorul nădăjduia să primească în schimb ajutor împotriva turcilor. **D.** este reţinut însă la Kiev, unde, invocată fiind carantina împotriva unei epidemii de ciumă, este interogat şi constrîns să aştepte răspunsul la petiţia adresată ţarului. Declaraţia pe care o face în faţa autorităţilor kievene îl arată hotărît, apărîndu-şi cu stăruinţă cauza (exprimîndu-şi rezerva faţă de promisiunile polonezilor „nestatornici", **D.** atrăgea atenţia asupra dezavantajelor ce le-ar prezenta pentru Rusia consolidarea puterii militare a turcilor în Moldova), pătruns de soarta ţării, ameninţată de „pierzarea cea din urmă", şi luptînd să înlăture stavila ce-i închidea călătoria. Între timp, vizitează Lavra Pecerska şi, la cei şaizeci de ani ai săi, se minunează cu candoare neprefăcută de miracolul conservării moaştelor adăpostite în peşteră, impresii ce vor declanşa şi o rememorare cu virtuţi literare, într-o notă, pe un volum din *Viaţa şi petrecerea svinţilor.* Cu aceeaşi neclintită speranţă în izbînda popoarelor creştine asuprite în lupta comună împotriva „agarenilor" întîmpină **D.** campania din Moldova a regelui Sobieski, în 1686, an ce va marca însă dramatic ultima perioadă a existenţei sale. Expediţia eşuează şi mitropolitul, care, spre deosebire de domnitorul Constantin Cantemir, trecuse făţiş de partea polonilor, întîmpinînd cu onoruri pe Sobieski la Iaşi la 16 august 1686, este nevoit să se retragă şi el odată cu oştile regelui, ce părăsesc la 15 septembrie capitala Moldovei, incendiată. La plecare, **D.** lua cu sine, poate din ordinul regelui polon, moaştele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, precum şi tezaurul şi arhiva Mitropoliei — 396 de documente, unele purtînd însemnările cărturarului care, în împrejurările tulburi prin care trecea ţara, încearcă să le pună la adăpost. Deşi în Polonia **D.** le asigura, precaut, printr-un act de inventariere legiferat cu martori la 22 octombrie 1686 ⟨3, 13, 14, 43⟩, ele se vor rătăci definitiv în afara ţării, în Moldova revenind, după demersuri repetate ale oficialităţilor, doar moaştele Sf. Ioan, un secol mai tîrziu. Refugiul la Stryj şi Zolkiew se transformă treptat pentru **D.** într-o semicaptivitate, despre care relatează corespondenţa sa cu Dositei al Ierusalimului din ianuarie 1691 şi februarie 1693. Zădărnicită de planurile, mereu nerealizate, ale lui Sobieski, care nu renunţă totuşi, în intervalul de după 1686, la campaniile sale în Moldova, pentru a constrînge pe turci la o pace cît mai defavorabilă, întoarcerea lui **D.** (a cărui prezenţă în Polonia pare a conveni la un moment dat regelui în raporturile, lipsite de cordialitate, cu Constantin Cantemir) nu va mai fi cu putinţă. Anii din urmă îi sînt umbriţi de numeroase suferinţe: grija pentru tezaur, somaţiile repetate ale domnitorului Constantin Cantemir de a reveni în patrie şi imposibilitatea de a le da ascultare, anatema patriarhului Constantinopolului (după sinodul convocat la Iaşi în 1688, **D.** este excomunicat şi depus din treaptă), ostilitatea clerului catolic şi unit din Zolkiew, nesiguranţele şi lipsurile traiului zilnic şi, mai presus de toate, dorul de ţară. Scrisorile sale din această vreme sînt cu adevărat patetice. Soli ai mitropolitului pribeag, ieromonahul Iona şi chelarul Andrei călătoresc în Rusia, aducîndu-i cîte vreun dar în bani sau în blăni de samur din partea ţarilor şi încurajările patriarhului Ioachim. Pentru a nu rămîne dator prietenilor, **D.** tălmăceşte, din limba greacă în limba rusă, lucrări de interes teologic, ca *Istoria bisericească şi Vedenia tainică* a patriarhului Gherman al Constantinopolului (în 1690), *Împotriva ereziilor* de Simion, arhiepiscopul Tesalonicului (în 1691) sau *Epistolele* lui Ignatie Teoforul, arhiepiscopul Antiohiei, pe care le trimite mitropolitului kievean Varlaam Iasinski şi patriarhului Ioachim, dovadă că el intervine, cu prestigiul erudiţiei, în polemi-

ca dogmatică ce împărțea la acea dată cercurile ortodoxe de la Kiev și Moscova în reprezentanți ai curentului latin și ai celui grec, tradiționalist. În 1693 **D.** oferea, de asemenea, țarilor ruși Ioan și Petru Alekseevici, într-o antologie tratînd *Despre prefacerea sfintelor taine,* cîteva traduceri din clasici ai literaturii patristice, ca Ioan Gură de Aur, Efrem Sirul, Atanasie Sinaitul, în speranța că ele ar putea fi tipărite. În Polonia **D.** traduce și un fragment de tragedie renascentistă, cunoscută de el într-o prelucrare neogreacă, preocupările sale pătrunzînd acum, surprinzător și decisiv, în sfera culturii laice, mai aproape întrebărilor existenței, neliniștitoare. Într-o stare de spirit ce se stabilizează cu trecerea timpului pe linia fragilă dintre așteptare și dezamăgire și care minează încet acel optimism delicat, ce s-ar putea bănui ca aparținînd temperamentului său, mitropolitul se stingea curînd, la Zolkiew.

Ctitor al tiparului, înnoitor al cultului, promotor al culturii și literaturii în limba națională, **D.** reprezintă în Moldova, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, asemenea cronicarului Miron Costin, o conștiință umanistă. Teologia (patristica și dogmatica), istoria, filologia și poezia sînt discipline pe care le slujește statornic — ca ins de Renaștere — cu voință de a cunoaște și dor de perfecțiune. Citise pe Grigore Ureche și analele în limba slavonă. Pătruns de valoarea documentului, a cărților rare, el punea la îndemîna lui M. Costin un uric din 1392 privitor la întemeierea Romanului, împrumuta pentru a studia, de la mănăstirea Krilos de lîngă Halici, un tetraevanghel scris la 1144 și alcătuia, în temeiul consultării riguroase a izvoarelor, un informat istoric al Probotei, cu prilejul închinării mănăstirii, în 1677, patriarhiei Ierusalimului. Pentru Mitropolie **D.** cumpără istorii universale, ca de pildă tratatul în limba latină al lui Johannes Nauclerus și Nicolae Baselius. Exemplarul, dăruit de el ulterior medicului Jacob Pylarino și intrat, mai tîrziu, în posesia stolnicului Constantin Cantacuzino, cuprinde observațiile de lectură ale lui **D.** — atente, uneori ușor amuzate, ironice, naive cîteodată, dezvăluind însă, cel mai adesea, un cititor pătrunzător. Mitropolitului i se datorează și o traducere din limba greacă a cronografului lui Matei Kigalas, transmisă, într-o copie manuscrisă de la 1732, sub titlul *Hronograf al împăraților. Nouă adunare de osebite istorii.* Conform unei ipoteze mai noi, **D.** ar fi autorul de fapt al versiunii românești a cronografului lui Kigalas, atribuită lui Pătrașcu Danovici (însoțită, în unele copii manuscrise, de un număr de 26 de *Stihuri predoslovii* și de o traducere din *Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*), precum și al celei dintîi transpuneri în limba română a *Istoriilor* lui Herodot ⟨159⟩. Manuscrisul din 1732 conține, de asemenea, într-o variantă mult amplificată față de textul tipărit, *Stihurile la luminatul herb a Țării Moldovei,* ce preced toate tipăriturile lui **D.**, începînd cu psaltirea din 1673. Într-o manieră sugerată parcă de tiparul „clasic" al vechilor pomelnice mănăstirești, **D.** evocă apoi, în una din primele versificări originale ale literaturii române medievale — poemul cronologic despre domnii Moldovei, apărut întîi în *Molităvnic...* (1681) și reeditat în *Parimii...* (1683) — pe voievozii-ctitori, începînd cu Dragoș, „descălecătorul", urmînd cu cei din neamul Mușatinilor, pînă la „Ștefan cel Bun" cu fiii săi Bogdan și Rareș, și neuitînd pe contemporani, de la Vasile Lupu și Eustratie Dabija pînă la Gheorghe Duca și Constantin Cantemir. Abia în versiunea manuscrisă, autografă, din 1690, autorul își îngăduie a stărui și asupra luptelor purtate de Ioan Vodă (cel Cumplit) pentru a „scăpa Moldova turcilor din brîncă". Glosele mitropolitului la ***Viața și petrecerea svinților,*** interpolările sale din textul cronografului sau unele precizări în marginea poemului închinat domnilor Țării Moldovei probează interes pentru istoria universală — a Bizanțului, a Poloniei sau a Rusiei. Încă din 1673, **D.** traducea și edita în cuprinsul psaltirii de la Uniev cîteva versuri alcătuite inițial, probabil în limba polonă, de M. Costin ⟨125⟩, afirmînd originea romană a românilor. În același timp, una din notele traducătorului la psalmul 86 se referă la o epocă precreștină din istoria poporului, ce se număra altădată între „limbile păgîne". La originea latină a limbii „rumânești", „de bun neam", „rudă-mpărătească", trimit versurile poemului cronologic, asupra ideii romanității și unității poporului **D.** revenind, în 1690, într-un comentariu în care stăruie asupra obîrșiei comune a locuitorilor celor trei state românești — Moldova, Ardealul și Țara Românească — pe teritoriul „Misiei" (Moesia) de odinioară. Acum el semnalează și existența românilor sud-dunăreni, „rumâni din rădăcina cea bătrînă".

Un lapidar vers al psaltirii din 1673 („Limba îm voi face condei de scrisoare") pare a prelungi ecoul *Cuvîntului* de introducere al mitropolitului, mărturisind osîrdia de a fi tîlcuit psalmii „vreme-ndelungată, precum am putut mai frumos", în scopul cointeresării cititorului („să poată trage hirea omului către cetitul ei"). Propunîndu-și a face din cuvînt instrument de expresie, **D.** întrezărea, nu doar intuitiv, scrisului său o finalitate estetică. În cea de-a doua prefață a *Psaltirii în versuri,* lectorul este îndemnat

Грешала мѧ ча де тине раце.
Съ ѡӑниц дамне н єдинаце.
Ши кꙋ ата минѫ ца аминте,
Съ нꙋ мъ ӑниц дамнꙋлꙋ сꙟте.
Пентрꙋ ача сꙟтѫ бꙋнътате,
Карѧ ноꙋ прꙗ ди ръбдате,
Бꙋнꙋи дамна ши ди дирептате,
Нꙋ пꙋ лаце, де кътръ пъкате.
Съне дꙋкѫ прекале нꙋндаце,
Пречꙋм брꙋдниꙑ, ши чеи кꙋ балтꙋ даце.
Ꙟнъмле лꙋи чале де бꙋцѫ.
Сꙟгꙋр дамна леасте повацѫ.
Ши кънле лꙋи тоате сꙟн милѫ,
Не фъкꙋръи аде върхꙋлꙋи ...
Челꙋра чеи тѣрескѫ сꙟта лаце,
Ши мъртꙋрїи че фереск ꙟтраце.
Ши пентрꙋ ... дамнꙋлꙋ сꙟт нꙋме,
Грешалеле съ цїерцї де прелꙋме.

a discerne, dincolo de înțelesul dogmatic al *Scripturii,* o valoare parabolică („ca ciumiliturile, cînd altă grăiești și altă să-nțălege"), simbolică („să-nțăleagă cuvîntul dintr-altă sămnătură de poveste") sau metaforică („pre mutare") a textului, **D.** stăpînind așadar cîteva esențiale noțiuni de poetică, ce făceau, încă din 1664, obiectul discuțiilor sale cu Dositei Notara. Întemeietor la noi al poeziei culte, **D.** se va dovedi, ca traducător al psalmilor, un inițiat al legilor prozodice (mitropolitul este, în *Viața și petrecerea svinților,* cel dintîi creator de versuri safice — „iambicești" — din literatura română ⟨151, 161⟩), el fiind și un bun cunoscător al versificației populare și al limbii vorbite. *Psaltirea în versuri* se caracterizează printr-o diversitate a măsurii și ritmurilor (lungimea versului lui **D.** oscilînd între hexasilabi, heptasilabi și endecasilabi pe de o parte, octosilabi, decasilabi, dodecasilabi, metrul de 13 și cel trohaic de 14 silabe sau alexandrinul de 16 silabe, pe de alta), prin varietatea și, uneori, prin sonoritățile rare ale rimei, în genere printr-un limbaj poetic evoluat, uzînd de comparație și metaforă, metonimie, hiperbolă, paralelism, interogație, antiteză, dar și de unele procedee stilistice sau lexicale specifice creației orale, ori preluate din literatura religioasă sau istorică anterioară. Au fost remarcate la el frecvența dislocării sintactice de pildă, prezența termenilor populari, regionali sau arhaici și a seriilor sinonimice, spontaneitatea lexicală, originalitatea metaforică. Eforturile prin care **D.** desăvîrșește transpunerea românească, din slavonă, în proză, a psalmilor (versiune ce apare în ediția bilingvă a *Psaltirii slavo-române* din 1680) au premers celor cinci ani consacrați de el versificării psaltirii. Autorul *Psaltirii în versuri* a consultat, cum se crede, traducerile românești de pînă la el ale psalmilor, *Psaltirea Scheiană* și *Psaltirea* lui Coresi în primul rînd, poate și o ediție grecească a *Vulgatei* ⟨108, 133⟩. Operă de Renaștere, psaltirea versificată în Polonia, la 1579, de umanistul Jan Kochanowski *(Psalterz Dawidów)* va fi constituit, apoi, un stimulent în revelarea de sine a poetului român, în a cărui tălmăcire psalmii descoperă un univers, recreat în marginea textului biblic cu ingeniozitate plastică, ingenuitate și prospețime. Peisajul, impregnat de sunetul difuz al lamentației psalmistului, se modifică treptat, fastuozității exotice a psalmilor îi ia locul abundența bucolică, sugerînd medii familiare, în care harfele devin „buciume" autohtone, alăuta este substituită cu „cetera", munții biblici — cu „măgurile" Moldovei, taurii — cu „inorogii" fantastici ai cărților populare. Versuitorul pare a preamări uneori același tărîm al abundenței — vegheat de astre-„n hoarbă", apărat de semnul bourului, populat cu cirezi și turme și prisosind de „vipturi" — cîntat și de *Stihurile la luminatul herb a Țării Moldovei* (sustrase, prin forța sau grația unor imagini, convenționalismului speciei și întregite în manuscris, în 1689—1690, versurile „la stemă" ajung să constituie cea mai reprezentativă compunere originală a mitropolitului, superioară poemului cronologic). Darurile de merinde divină iscă în pustiu ospețe prelungite, generoasa dispunere a culorii, frustețea, primitivitatea, în sens preclasic, a tabloului evocînd belșugul „cămărilor cerești" cîrduri de cristei, făină de grîu, „unt în stride", „pepeni și slănină". Înfățișarea demiurgului abia trezit din somn, „rumăn" la față și, ca de vin, „aburit și șumăn", aduce cu cea a Dabijei vodă, iar modalitatea, bonom-caricaturală, anunță ceva din farmecul de mai tîrziu al portretului craiului „cu barba-n noduri" din poemul eminescian *Călin (File din poveste).* „Gadinile" unui bestiar fabulos, vasiliscul și inorogul, „leul și zmăul", chiți, bouri și coluni, vipere și aspide, cerbi, iepuri și „hulpi", revin adesea în simbolistica psalmilor lui **D.** — care încearcă, în cîteva rînduri, s-o descifreze, cu stîngăcie, pentru cititor — ca reprezentări alegorice, într-o viziune căreia i se subsumează, succesiv, metafora vînătorului sau a „gonaciului", a „izvoarălor părăsite" și a „cîmpilor de dumbravă", a „puilor de corb ce zbiară", a omătului „ca lîna" sau a negurii spulberate, „ca cenușa", peste pămînt.

Înțelepciunea, „învățurile bune" sînt repere pe care versificatorul psalmilor le oferă stăruitor veacului său, în nestatornicia tulburătoare a lumii („Că lumea aceasta-i ca o miză mică, / Omul cît de-a hirea, este o nemică"), condiția umană împlinindu-se în confruntarea dintre „firea omenească" și „firea dobitocească", într-o existență precară, presărată cu taine și ispite („Văzui pre spurcatul suindu-să buor, / S-agiungă ca chedrii tămîiei, la nuor"), cărora li se opune un ideal etic, drumul „pre căi vîrtoase / pietri-ascuțîte și sîmceloase". Tendințele moralizatoare caracterizează, de asemenea, alte două încercări originale în versuri ale lui **D.**, incluse în *Psaltirea* din 1673: *Apostroful,* proslăvind agonisita sufletească în dauna averii de „pre lume", strînse în deșert, și epigrama la psalmul 132, elogiind pacea, „turnurile de frăție" ce apropie oștirile învrăjbite. Moralismul psalmilor, versificați adesea de **D.** cu mijloacele prozodiei populare, pare a fi favorizat, între altele, ulterior, circulația manuscrisă independentă a multora dintre ei, precum și răspîndirea lor în folclor — ca orații, colinde, bocete — cei mai frecvent întîlniți regăsindu-se în colecția lui Anton Pann *Versuri sau Cîntece de stea ce să cîntă la nașterea domnului nostru Isus Hristos.*

Imnuri înălțate demiurgului, creației și existenței, psalmii își dezvăluie tălmăcitorului bogăția de nuanțe a registrului lor liric: de la elanul și exuberanța naivă a invocației din zori („Scoală-te, psăltire și dulceață"), de la ruga necontrariată, de o vibrație aproape modernă („Cu a ta putere, / Grije cînd am multă, / Tu, Doamne, mi-ascultă / Ruga din tăcere") la strigătul, frînt, al celui „încungiurat de adîncuri", lunecînd într-o tăcere a „smîrcurilor", „fără poduri", cu fosforescențe înșelătoare. Spaimele primordiale se materializează în imaginea fiarelor cu „căscate guri", „giunci și tauri", lei, „ce apucă și zbiară", sau într-o viziune grotescă, terifiantă, a clevetirii („Mă-mprohită cineș mă zărește, / Buze mișcă, cu capul clătește"). Asupra „păgînilor" se rostogolește impetuos imprecația, vigoarea lexicală anticipînd sonorități argheziene. Sînt conjurate, spre pieirea „ticăitească" a vrăjmașilor, inutilitatea apei vărsate, slăbiciunea arcului „moale", focul ce „topește" ceara, soarele ce arde culbecii, vîntul care „seacă" păduceii. Într-o altă tonalitate, profund elegiacă, precum într-o recunoaștere a mitului, presimțind întoarcerea celui „risipitor", se rememorează blestemul abătut asupra fiilor „streinatici" („Să li să vechească hainele-n căi departe / Și să șchiopeteze cu călcăie sparte"). Tălmăcind, **D.** regîndește poetic temele și motivele cîntării dintîi, uneori pînă la retrăirea stărilor lirice fundamentale. Cu mult mai generos decît în cazul poeziei moralizatoare a psalmilor, triumfă acum expresia originală a poetului român. Prin cîteva rare intuiții poetice, unele tablouri ale genezei, evocarea mării, a unor cadre de feeric nocturn, prin cîteva imagini grațios filigranate (roua risipită pe munți din „cămări multe", colunii însetați, adăpați „fără scumpete") sau unele accente de nesfîrșită în-

singurare și melancolie, lirismul lui **D.** prevestește, în cîteva rînduri, neașteptat, intensități eminesciene. Stăpînind peste „unda mării", „craiul țării" — divinitatea umanizată de o metaforă cu reverberații folclorice — face să tacă, într-un psalm, zbuciumul interior, dăruind aspirația spre necuprinsă odihnă („Că pre tot craiul potoale, / Ca spuma mării cea moale"). Accentuat, un element de mișcare — zbaterea valurilor — figurează suferința lăuntrică, intensificată de mînia divină („Ț-ai pusu-ț asupră-mi mînia ta svîntă / Preste mine valuri trec de nu s-alintă"). *O metaforă a glacialității sugerează* teama, distanța incomensurabilă, cu stranii ecouri, din nou, într-o elegie eminesciană („Unde-m vine-aminte de svînta ta față, / Mi să varsă-n suflet răceală de gheață"). Plîngerea Ecleziastului, motivul perisabilității lumii — străvechiul topos „ubi sunt" al liricii antice și medievale — se regăsește în psalmii lui **D.**, ca și la contemporanul său M. Costin, autorul poemului *Viața lumii.* Rezonanțe de bocet interferează acum lamentația psalmistului, sentimentul trecerii nu întunecă, ci atrage doar o melancolie senină. În imaginea petrecerii pe pămînt a omului, aidoma unui ciclu vegetal („Ca otava ce să trece / De soare și de vînt rece, / De demineață-i cu floare, / Sara-i veștedă de soare. / A doua zi să usucă, / Ca-n cuptori cînd o aruncă"), contradicția vremelnicie — perenitate se estompează într-un proces de superioară înțelegere a continuității și devenirii perpetue.

Asupra motivului nestatorniciei sorții, **D.** va reveni în anii exilului său polonez, cînd traduce prologul tragediei *Erophile* a poetului și dramaturgului cretan Gheorghios Hortatzis, creație a barocului medieval, cu sugestii din Tasso, dar mai cu seamă din Giambattista Giraldi Cinzio, autorul tragediei *Orbecche* (1541). Versurile ample, de 15 silabe, în metru iambic, ale traducerii lui **D.**, prefațează subiectul unei istorii în care dragostea înfruntă și desfide, fie și pentru puțină vreme, moartea, devenită în *Prolog* personaj alegoric adus pe scenă pentru a-și rosti sumbrul monolog. Defilează trist în ultima dintre traducerile lui **D.**, ca într-o arhaică versiune a *Panoramei deșertăciunilor,* alaiul fantomatic al „chesarilor" de altădată invocînd visul de glorie al cetăților spulberate în țărînă, Semiramida și „Machidon", „Rîmul" și „Atina", piramidele și turnul lui Nemrod, nu „cîmpiile asire", ci „scripturile caldee", nunțile tragice, întreaga „frumsețe" efemeră a lumii, ca o „scrisoare pre năsîp, pre margine de mare". Cîteva stihuri aparținînd traducătorului deplîng în finalul prologului soarta protagoniștilor tragediei (Filogon împărat, fiica sa, „ghizdava" Ierofila, și „fiul de împărat neștiut", Panaret). Avertismentului crud și moralizator al Morții i se replică totuși — prin recunoașterea „nesocotinței" eroilor ca fiind, cea dintîi, aducătoare de nenorocire. Este concepția preluată de la tragicii greci de scriitorii umaniști ai Renașterii.

Traducerea din *Erophile* a circulat în Moldova (în manuscris), ca și multe dintre tipăriturile lui **D.**, între care îndeosebi *Psaltirea în versuri,* pentru poezia sa, și *Viața și petrecerea svinților,* pentru conținutul legendar-hagiografic, s-au bucurat de o receptare largă pe întreg teritoriul locuit de români, fiind cunoscute, în următoarele două secole, deopotrivă în Țara Românească, Transilvania sau Banat. **D.** însuși dăruia în 1687 un exemplar al *Vieții și petrecerii svinților* unei mănăstiri ardelene (din Petrid). Asupra limbii traducerilor religioase ale epocii brîncovenești se exercită într-o măsură influența limbii tipăriturilor lui **D.** Recent formulate, o serie de argumente pledează în favoarea participării sale efective la tălmăcirea în limba română a *Vechiului Testament* (cu aproape două decenii înaintea integrării acestuia **Bibliei de la București* din 1688), **D.** fiind identificat cu unul dintre principalii revizori ai versiunii inițiale a textului, aparținînd lui Nicolae Milescu ⟨159⟩. *Viața și petrecerea svinților* a servit apoi la întocmirea ediției *Mineielor* din 1698, apărute sub supravegherea lui Mitrofan al Buzăului, fostul episcop de Huși și colaborator al lui **D.** care, după pribegirea mitropolitului moldovean, își va relua și continua activitatea tipografică în Țara Românească. Cele dintîi contacte cu psalmii versificați de **D.**, Mihai Eminescu le datorează probabil anilor de gimnaziu la Cernăuți și *Lepturariului românesc* al lui Aron Pumnul. Mai tîrziu, în 1874, el va achiziționa pentru Biblioteca Centrală din Iași *Psaltirea în versuri* și *Viața și petrecerea svinților,* ambele cărți rare purtînd însemnările autografe ale poetului.

— *[Stihuri la luminatul herb a Țării Moldovei],* în *Psăltire a svîntului proroc David,* Uniev, 1673, reed. în *Dumnezăiasca liturghie,* Iași, 1679, în *Psaltirea de-nțăles,* Iași, 1680, în *Molităvnic de-nțăles,* Iași, 1681, reed. *(Stihuri pre herghia Moldovei)* în *Viața și petrecerea svinților,* Iași, 1682, în *Parimiile preste an,* Iași, 1683, reed. în *Psaltirea în versuri,* îngr. I. Bianu, București, Tip. Academiei, 1887, *1—2,* reed. în *Psaltirea în versuri,* îngr. N. A. Ursu, Iași, Tip. Mănăstirii Neamț, 1974, *4—5 ; [Epigrama la psalmul 132],* în *Psăltire a svîntului proroc David,* Uniev, 1673, *240,* reed. în *Psaltirea în versuri,* îngr. I. Bianu, București, Tip. Academiei, 1887, *453,* reed. în *Psaltirea în versuri,* îngr. N. A. Ursu, Iași, 1974, *955 ; Apostrof,* în *Psăltire a svîntului proroc David,* Uniev, 1673, *265,* reed. în *Psaltirea în versuri,* îngr. I. Bianu, București, Tip. Academiei, 1887, *516,* reed. în *Psaltirea în versuri,* îngr. N. A. Ursu, Iași, 1974, *1061 ; [Domnii Țării Moldovei],* în *Molităvnic de-nțăles,* Iași, 1681, reed. în *Parimiile preste an,* Iași, 1683, reed. în CRL, III, *526—529,* reed. în CPV, *49—53 ;* ed. (publ. Ion-Radu Mircea), în MS, VII, 1976, 1 ; *[Epigramă omagială către Ionașcu Bilevici],* în *Molităvnic de-nțăles,* Iași, 1681 (la sfîrșitul cărții) ; *[Epigramă omagială către Ioachim, patriarhul Moscovei],* în *Parimiile preste an,* Iași, 1683, *129—130 ; Opere,* I, îngr. N. A. Ursu, introd. Al. Andriescu, București, Minerva, 1978. — **Tr.** *: Psăltire a svîntului proroc David,* pref. trad., Uniev, 1673 ; ed. 2 *(Psaltirea în versuri),* îngr. și introd. I. Bianu, București, Tip. Academiei, 1887 ; ed. 3 *(Psaltirea în versuri),* îngr. N. A. Ursu, pref. Iustin Moisescu, Iași, Tip. Mănăstirii Neamț, 1974, reed. în *Opere,* I, București, Minerva, 1978 ; *Preacinstitul Acatist și Paraclis al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu,* Uniev, 1673 ; *Dumnezăiasca liturghie,* Iași, 1679 ; ed. 2, Iași, 1683 ; *Psaltirea de-nțăles,* Iași, 1680 ; *Molităvnic de-nțăles,* Iași, 1681 ; *Viața și petrecerea svinților,* I—IV, Iași, 1682—1686, reed. fragm., București, Socec, 1895 și 1903 ; *Parimiile preste an,* Iași, 1683 ; Gheorghios Hortatzis, *Erofili (Prolog)* (publ. Alexandru Elian), în *Dosoftei, poet laic,* CNT, 1967, 21 ; publ. Dan Simonescu, Rodica Iovan, Romulus Vulpescu, în MS, III, 1972, 3 ; publ. N. A. Ursu, în *Opere,* I, Minerva, 1978. **Ms.** : [Matei Kigalas], *[Hronograf],* B.A.R., ms. 3456.

— 1. *Registru de lucrurile tipografice trimise din Rusia în Moldova mitropolitului Dositei* (publ. Teodor Codrescu), URC, III, 1853, *102—104 ;* 2. *Hrisov al lui Antonie, patriarhul Țarigradului,* ARR, ed. 2, I, 1860, *10—13 ;* 3. *Corespondență cu Rusia,* ARR, ed. 2, I, 1860, *159—163 ;* 4. B. P. Hasdeu, *Cercări de condei ale mitropolitului Dositei,* AIR, I, 1864, 15 ; 5. Melchisedec, *Chronica Hușilor, 125—126, Apendice, 77—90, 120—121 ;* 6. B. P. Hasdeu, *Spice pentru limba română (Acatistul moldovean al mitropolitului Dositei și Psaltirea versificată a mitropolitului Dositei),* CT, I, 1870, 10—12, 44, 45, 49, 50, 54, 58, 61 ; 7. D. A. Sturdza, *Un manuscript al „Psaltirii în versuri" a mitropolitului Dosotei,* CL, VI, 1872, 4 ; 8. Melchisedec, *Chronica Romanului,* II, *278—302 ;* 9. George Săulescu, *Glosarul „Psaltirii în versuri" a mitropolitului Dositei,* BUR, II, 1876, 1, 2 ; 10. George Săulescu, *Glosarul „Psaltirii" lui* **Dositei mitropolitul, cea în proză,** BUR, II, 1876, 3—5 ; 11. George Săulescu, *Glosarul „Profitologiului" mitropolitului Dositei,* BUR, II, 1876, 6—10, II, 1877, 11 ; 12. George Săulescu, *Glosarul „Prologului" mitropolitului Dositei,* BUR, II, 1877, 12, III, 1878, 1—7, III, 1880, 8, III, 1881, 9 ; 13. George Popovici, *Index Zolkiewiensis,* CND, *III, 1884, 9, 11, 12, IV, 1885, 1, 2 ;* 14. Ștefan Dinulescu, *Viața și scrierile lui Dositei, mitropolitul Moldovei,* Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1885 ; 15. I. Bianu, *Introducere* la Dosoftei, *Psaltirea în versuri,* București, Tip. Academiei, 1887 ; 16. C. Erbiceanu, *Notițe istorice extrase din „Viețile sînților" a lui Dosotei mitropolitul Moldovei,* BOR, XI, 1887, 9 ; 17. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a catedralei mitropolitane din Iași,* București, Tip. Cărților bisericești, *1888, XLI, XLII, 4—5, 17—20 ;* 18. Alexandru Apostol, *Viața și activitatea lui Dositei, mitropolitul Moldovei,* Botoșani, Saidman, 1897 ; 19. Sbiera, *Mișcări, 48—50, 72—73, 75, 85—87, 88—89, 91, 92, 136—140,*

288—289 ; 20. Densusianu, *Ist. lit.*, *322—357* ; 21. Constantin Lacea, *Untersuchung der Sprache der „Viața și petrecerea sfinților" des Metropoliten Dosoftei*, Leipzig, Barth, 1898 ; 22. Ilie Bărbulescu, *Cercetări istorico-filologice*, București, Socec, 1900, *89—95* ; 23. *[Note bibliografice]*, BRV, I, *209—215, 222—230, 237—246, 262—269* ; 24. Iorga, *Ist. lit. relig.*, *178—200* ; 25. N. Iorga, *Mitropolitul Dosoftei și lucrările lui*, SDIR, VII, CLXXVI—CC ; 26. Iorga, Ist. bis., I, 387—398 ; 27. N. I. Apostolescu, *L'ancienne versification roumaine*, Paris, Champion, 1909, *44—49* ; 28. Silviu Dragomir, *Cînd și unde a murit mitropolitul Dosoftei ?*, CL, XLV, 1911, 10 ; 29. I. Bogdan, *O scrisoare din 1679 a mitropolitului Dosoftei*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIV, 1911—1912 ; 30. Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul al XVII-lea*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIV, 1911—1912 ; 31. Bianu, *Manuscrise*, II, *166—167* ; 32. I. Bianu, *Însemnări autografe scrise într-o carte veche de Dosoftei mitropolitul Moldovei*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXVI, 1913—1914 ; 33. D. Pușchilă, *„Molitvenicul" lui Dosoftei*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXVI, 1913—1914 ; 34. Bălan, *Lb. cărților bis.*, *149—160* ; 35. I. A. Candrea, *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, București, Socec, 1916, *LXIV—LXIX* ; 36. Ștefan Ciobanu, *Dosoftei, mitropolitul Moldovei*, Iași, 1918 ; 37. Ștefan Ciobanu, *Contribuțiuni privitoare la originea și moartea mitropolitului Dosoftei*, București, Cartea românească și Pavel Suru, 1920 ; 38. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *118—132* ; 39. Iorga, *Ist. lit.*, I, *369—391* ; 40. P. P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu (1636—1708)*, MERF, IV, 1925, 1-e partie, *135—144* ; 41. N. Iorga, *O tipăritură românească la Upsala*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. VI, 1926 ; 42. I. Minea, *Despre Dimitrie Cantemir. Omul — scriitorul — domnitorul*, Iași, Viața românească, 1926, *192—194* ; 43. Dimitrie Dan, *Dosoftei mitropolitul Moldovii*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1927 ; 44. D. G., *Contribuții privitoare la originea, limba și influența mitropolitului Dosoftei*, A, XXXIV, 1927, 3—4 ; 45. Bărbulescu, *Curentele*, *359—360, 365—366, 374, 399, 401, 402* ; 46. Iorga, *Ist. lit. Introd.*, *72—75* ; 47. N. Iorga, *Art et littérature des roumains*, Paris, Gamber, 1929, *72—73* ; 48. Popescu-Mălăești, *Traducerea Sfintei Scripturi*, STT, II, 1931, 2 ; 49. Iulian Ștefănescu, *Legende despre Sfîntul Constantin în literatura română*, RIR, I, 1931, fasc. 3 ; 50. Alexandru Lapedatu, *Jurnalul principelui Iacob Sobieski, fiul regelui Ioan, asupra campaniei polone în Moldova la 1686*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XIII, 1932—1933 ; 51. Ioan Moga, *Rivalitatea polonă-austriacă și orientarea politică a Țărilor Române la sfîrșitul secolului al XVII-lea*, Cluj, Cartea românească, 1933, *44, 104, 152, 156* ; 52. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *78, 80—82, 105* ; 53. Dimitrie G. Ionescu, *Relațiile Țărilor Române cu Patriarhia de Alexandria*, București, Imprimeria națională, 1935, *26* ; 54. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *193—194, 214—215* ; 55. N. Iorga, *Istoria românilor (Monarhii)*, VI, București, 1938, *311—321* ; 56. Gheorghe Dincă, *Un mare cărturar din veacul al XVII-lea : mitropolitul Dosoftei*, București, Cartea românească, 1939 ; 57. Eugen Pavlescu, *Economia breslelor în Moldova*, București, F.R.L.A., 1939, *510* ; 58. D. Russo, *Studii*, I, *90—91* ; 59. Ștefan Ciobanu, *Versuri poloneze necunoscute în opera mitropolitului Moldovei Dosoftei*, MCD, *65—75* ; 60. Horia Oprișan, *Precizări pe marginea exilului lui Dosoftei în Polonia*, A, XLVII, 1940, 1—2 ; 61. Augustin Z. N. Pop, *Grecismul mitropolitului Dosoftei*, București, Cartea românească, 1940 ; 62. Călinescu, *Ist. lit.*, *53—55* ; 63. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *115—126* ; 64. I. C. Chițimia, *[Note]*, RFR, IX, 1942, 2 ; 65. Augustin Z. N. Pop, *O notă la „Psaltirea în versuri" din 1673*, CL, LXXV, 1942, 1—2 ; 66. Augustin Z. N. Pop, *Glosări la opera mitropolitului Dosoftei*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943 ; 67. R. Ciocan, *La genèse du psautier de Dosithée*, B, VII, 1944, fasc. 2 ; 68. P. P. Panaitescu, *Patriarhul Dositei al Ierusalimului și mitropolitul Dosoftei al Moldovei. Cu prilejul unei scrisori inedite*, BOR, LXIV, 1946, 1—3 ; 69. Ciobanu, *Ist. lit.*, *321—329* ; 70. Gh. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, Țerek, 1947, *125—127* ; 71. Al. Rosetti, *Dosoftei*, CV, I, 1949, 4 ; 72. Spiridon Cândea, *Limba veche liturgică și inovațiile introduse în ea de fosta Biserică Unită*, STT, IV, 1952, 9—10 ; 73. Florica Dimitrescu, *Eminescu și limba veche*, AUB, științe sociale-filologie, t. I, 1955, *2—3* ; 74. Victor Kernbach, *Un poet uitat : Dosoftei*, LL, I, 1955 ; 75. Al. Rosetti, *Despre unele probleme ale limbii literare*, București, E.S.P.L.A., 1955, *24—27* ; 76. G. Istrate, *Construcții pronominale pleonastice*, AUI, științe sociale, II, 1956, fasc. 1—2 ; 77. I. Pulpea-Rămureanu, *Legăturile Patriarhiei de Alexandria cu Țările Române*, STT, VIII, 1956, 1—2 ; 78. Romulus Todoran, *O copie ardeleană a „Psaltirii în versuri" a mitropolitului Dosoftei*, SUB, I, 1956, 1—2 ; 79. Ilie Georgescu, *Legăturile Țărilor Române cu Ierusalimul*, STT, VIII, 1956, 5—6 ; 80. I. C. Negru, *Mitropolitul Dosoftei*, MM, XXXIII, 1957, 1—2 ; 81. Ilie Georgescu, *Ierarhi români, soli diplomatici în veacurile XVI—XVII*, STT, IX, 1957, 3—4 ; 82. T. Bodogae, *Un autograf din 1687 al mitropolitului Dosoftei*, MM, XXXIV, 1958, 11—12 ; 83. Valeria Guțu-Romalo, *Atestări lexicale în „Psaltirea în versuri" a mitropolitului Dosoftei*, LR, VIII, 1959, 2 ; 84. Petre Vintilescu, *Cartea numită „liturghier"*, STT, XI, 1959, 9—10 ; 85. Gabriel Cocora, *Tipografia și tipăriturile de la episcopia Buzăului*, BOR, LXXVIII, 1960, 3—4 ; 86. Liviu Stan, *Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a mitropoliei Moldovei*, MM, XXXVI, 1960, 3—4 ; 87. Piru, *Ist. lit.*, I, *181—193* ; 88. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *133—167* ; 89. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *148—162* ; 90. P. P. Panaitescu, I. Donat, *Arhivele în sprijinul cercetărilor istorice*, RA, VI, 1963, 1 ; 91. Nestor Vornicescu, *Reședința mitropolitului Dosoftei de la „Sf. Nicolae Domnesc" din Iași*, MM, XXXIX, 1963, 9—10 ; 92. *Ist. lit.*, I, *132, 317—318, 323—324, 406—417, 443—444, 463, 508* ; 93. M. Bordeianu, *Câteva autografe eminesciene în Biblioteca centrală universitară „M. Eminescu" din Iași*, CZB, XVII, 1964, 6 ; 94. Alexandru Elian, *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*, CMȘ, *103—104* ; 95. Al. Elian, *Dosoftei, poet laic*, CNT, 1967, 21 ; 96. Mircea Basarab, *Conștiința originii romane și a unității naționale în opera mitropoliților Varlaam și Dosoftei*, MM, XLIII, 1967, 9—10 ; 97. Al. Alexianu, *Călătoriile psalmilor mitropolitului Dosoftei*, GBS, XXVI, 1967, 11—12 ; 98. Zamfirescu, *Studii*, *20—21, 42* ; 99. Mariana Combiescu, *Psaltirea de la Mehadia*, LR, XVII, 1968, 3 ; 100. Al. Duțu, *Diversificarea preocupărilor cărturărești la umaniștii români*, LL, XVI, 1968 ; 101. Mirela Teodorescu, *O copie ardeleană a „Psaltirii în versuri" a mitropolitului Dosoftei*, LR, XVII, 1968, 5 ; 102. Tomescu, *Ist. cărții rom.*, *70—72, 77—79* ; 103. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *197—208* ; 104. Dionisie Udișteanu, *Calistru Vartic — epitrop și locțiitor de mitropolit în timpul refugiului al doilea al mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, BOR, LXXXVII, 1969, 3—4 ; 105. Paul Cernovodeanu, *Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine en XVII-e et XVIII-e siècles*, RRH, IX, 1970, 4 ; 106. D. Vacariu, *O tipăritură veche cu mare valoare documentară*, MM, XLVI, 1970, 1—2 ; 107. Henryk Misterski, *„Psaltirea în versuri" Metropolity moldawskiego Dosoftei'a a „Psalterz Dawidów" Jana Kochanowskiego*, Poznan, 1970 ; 108. Henryk Misterski, *Izvoarele „Psaltirii în versuri" a lui Dosoftei*, RSL, XVII, 1970 ; 109. Țepelea, *Studii*, *79—88* ; 110. T. G. Bulat, *„Tiparnițele" moldovenești de carte bisericească de la mitropolitul Varlaam la mitropolitul Veniamin Costachi (1641—1803)*, MM, XLVII, 1971, 5—6 ; 111. Ioan G. Coman, *Preocupări patristice în literatura teologică românească*, STT, XXIII, 1971, 5—6 ; 112. Radu Constantinescu, *Manuscrisele slavo-române ale vechii Biblioteci Sinodale din Moscova*, STD, XXIV, 1971, 5 ; 113. Alexandru Elian, *Bizantinologia în preocupările teologiei ortodoxe românești*, STT, XXIII, 1971, 5—6 ; 114. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *80—89, 101—102, 108, 109, 145, 221—222* ; 115. Ștefan Munteanu, Vasile Țâra, *Istoria limbii române literare*, Timișoara, 1971, *81, 90, 92—100, 241* ; 116. Chițimia, *Probleme*, *441—442* ; 117. Costin Feneșan, *Circulația cărților românești din secolul al XVII-lea în Banat*, SUB, Historia, XVII, 1972, fasc. 1 ; 118. Iliescu, *Geneza*, *40—45, 62, 63, 287* ; 119. Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române*, Sibiu, Tip. Eparhială, 1972, *171—179* ; 120. Dan Simonescu, *Dosoftei — traducător din dramaturgia cretană*, MS, III, 1972, 3 ; 121. Mariana Costinescu, *Versuri necunoscute ale lui Dosoftei*, LR, XXII, 1973, 2 ; 122. Eugen Barbu, *Caietele Princepelui*, II, București, Minerva, 1973, *266, 272—274* ; 123. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *40—44* ; 124. Dumitru Velciu, *Miron Costin*, București, Minerva, 1973, *122—123, 159—161, 181, 184—185* ; 125. N. A. Ursu, *Versuri ale lui Dosoftei atribuite lui Miron Costin*, LR, XXIII, 1974, 2 ; 126. Augustin Z. N. Pop, *Dosoftei și psaltirea lui după trei veacuri*, ARG, IX, 1974, 3 ; 127. Scarlat Porcescu, *Dosoftei în vechea literatură română*, CL, 1974, 4 ; 128. Al. Dima, *Amintirea lui Dosoftei*, ST, XXV, 1974, 7 ; 129. Elvira Sorohan, *La treapta poeziei lui Dosoftei*, CL, 1974, 9 ; 130. Olimpia Șerban, *Cel dintîi poet cult al literaturii române*, O, XXV, 1974, 31 ; 131. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Un umanist al culturii europene*, RL, VII, 1974, 39 ; 132. Ștefan Pascu, *Dosoftei — în cultura românească*, RL, VII, 1974, *39* ; 133. Al. Andriescu, *Dosoftei, un emul al lui Kochanowski ?*, CL, 1974, 10 ; 134. Al. Andriescu, *Structura imaginii*, CRC, IX, 1974, 43 ; 135. I. D. Lăudat, *Dosoftei, conștiință a veacului său*, CRC, IX, 1974, 43 ; 136. Scarlat Porcescu, *De ce a versificat Dosoftei psaltirea ?*, CRC, IX, 1974, 43 ; 137. Elvira Sorohan, *Un precursor al „Blestemelor" argheziene*, CRC, IX, 1974, 43 ; 138. Rodica Șuiu, *Expresia poetică a „Psaltirii"*, CRC, IX, 1974, 43 ; 139. N. A. Ursu, *Psalmii lui Dosoftei în cultura românească*, CRC, IX, 1974, 43 ; 140. Nicolae Grigoraș, *Originea, formația și preocupările istorice ale mitropolitului Dosoftei*, STD, XXVII, 1974, 10 ; 141. I. D. Lăudat, *Triumful limbii naționale prin tipăriturile lui Dosoftei*, ARG, IX, 1974, 7 ; 142. Augustin Z. N. Pop, *Bătrînul poet dintîi*, TMS, IX, 1974, 7 ; 143. *Dosoftei (1624—1693). Biobibliografie*, pref. I. C. Chițimia, București, 1974 ; 144. Alexandra Roman, *Psaltirile românești din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Probleme de filiație*, LR, XXIII, 1974, 3 ; 145. Gabriel Ștrempel, *Mitropolitul Dosoftei*, MS, V, 1974, 4 ; 146. *[Mitropolitul Dosoftei]*, MM, L, 1974, 9—12, MO, XXVI, 1974, 9—10, MB, XXIV, 1974, 10—12 (numere omagiale) ; 147. Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520—1743)*, București, Minerva, 1975, *6, 10—11, 53—66, 70, 125—126, 174—175, 182, 187* ; 148. Dan Zamfirescu, *Istorie și cultură*, București, Eminescu, 1975, *66—75* ; 149. Teodor N. Manolache, *Activitatea literar-teologică a mitropolitului Dosoftei sub aspect patristic și postpatristic*, OTD, XXVII, 1975, 2 ; 150. Petru Zugun, *Rima la Dosoftei și la Eminescu*, CRC, X, 1975, 2 ; 151. M. Bordeianu, *Eminescu și Dosoftei*, CRC, X, 1975, 24 ; 152. Al. Andriescu, *Dosoftei într-o nouă ediție*, CRC, X, 1975, 28 ; 153. Ion-Radu Mircea, *Mitropolitul Dosoftei, istoric*

al românilor, MI, IX, 1975, 8 ; 154. Livia Bacâru, *Mitropolitul Dosoftei. Trei stihuri pentru „Psaltirea în versuri"*, MS, VI, 1975, 3 ; 155. Valentin Tașcu, *Incidențe*, Cluj-Napoca, Dacia, 1975, 46—52 ; 156. I. D. Lăudat, *350 de ani de la nașterea lui Dosoftei, mitropolitul Moldovei*, Iași, 1975 ; 157. Ion-Radu Mircea, *Dosoftei — un rapsod al istoriei Moldovei*, MS, VII, 1976, 1 ; 158. Laurențiu Ulici, *Dosoftei*, CL, 1976, 1, 2 ; 159. N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, CRC, XI, 1976, 6 ; 160. Petru Zugun, *Comparația în „Psaltirea în versuri" a lui Dosoftei*, MM, LII, 1976, 1—2 ; 161. M. Bordeianu, *Mitropolitul Dosoftei traducător al „Psaltirei de-nțăles" și Versurile mitropolitului din „Viața și petrecerea svinților"*, MM, LII, 1976, 1—2 ; 162. Nicolae Manolescu, *Poezia românească : de la Dosoftei la Goga*, RL, IX, 1976, 24 ; 163. Al. Andriescu, *Progres și stagnare în istoria literară*, CL, 1976, 8 ; 164. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, Minerva, 1976, 145—147, 283—306, *passim* ; 165. Al. Andriescu, *Moldova în poezia lui Dosoftei*, CL, 1977, 1 ; 166. Gavril Istrate, *Dosoftei — un moment al poeziei și limbii românești*, ST, XXVIII, 1977, 2 ; 167. Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, Junimea, 1977, 79—109 ; 168. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, 44—54 ; 169. N. A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, LR, XXVI, 1977, 6 ; 170. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească*, București, 1977, 25—26, 33—35, 52, 61, 86 ; 171. Edgar Papu, *Barocul ca tip de existență*, II, București, Minerva, 1977, 293—299 ; 172. Elvira Sorohan, *Structuri folclorice în versurile lui Dosoftei*, AUI, literatură, t. XXIII, 1977 ; 173. Mihai Dinu, *Sistemul rimei la mitropolitul Dosoftei : o fonologie sui-generis*, SCL, XXIX, 1978, 2 ; 174. N. A. Ursu, *Alte traduceri necunoscute din tinerețea lui Dosoftei*, LR, XXVII, 1978, 5 ; 175. Al. Andriescu, *Studiu introductiv* la Dosoftei, *Opere*, I, București, Minerva, 1978.

R. Ș.

DRACU, periodic umoristic și literar, apărut la București, săptămînal, între 6 decembrie 1896 și 30 aprilie 1897. La această publicație au colaborat Carol Scrob, Th. D. Speranția, I. Păun-Pincio, G. Coșbuc, V. D. Păun, M. Gregoriady de Bonacchi și Mihail Sadoveanu, care semna Mihai din Pașcani. Se mai republică, de asemenea, versuri și proză aparținînd scriitorilor V. Cîrlova, Gh. Tăutu, Gr. H. Grandea și cîteva din basmele lui P. Ispirescu. Poezia lui Alecsandri *Dă-mi o zi din viața ta* purta indicația „inedită". Mihai din Pașcani colabora cu o schiță *(Domnișoara M. *** din Fălticeni)*, cu un poem intitulat pretențios *Homo* și cu anecdote (semnate, de data aceasta, Un drac din Fălticeni). În numărul 17 din 1897, Mihai din Pașcani era trecut printre cei ce rezolvaseră șaradele publicate de revistă, iar în numărul 19 din același an i se răspundea la *Poșta redacției*.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 210 ; 2. Savin Bratu, *Mihail Sadoveanu*, București, E.L., 1963, 100—101 ; 3. Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, I, București, E.L., 1967, 210.

R. Z.

DRAPELUL, gazetă politică și literară editată la Iași, săptămînal și bisăptămînal, de la 18 septembrie 1888 pînă la începutul anului 1892. După 9 septembrie 1890 D. are o apariție neregulată. Redactor și proprietar a fost I. N. Roman, autor, sub pseudonimele Inero, Morna și Tiflă, de versuri și proză, traduceri, cronici teatrale și literare. Cu versuri colaborează Tr. Demetrescu, A. Stavri, Lucreția Suciu-Rudow și Al. Vlahuță. Se republică și poezii de V. Alecsandri și M. Eminescu. Schița *Din trecut* (1889) îi aparține Izabelei Andrei (Izabela Sadoveanu). Începînd cu numărul 2 din 1888 se publică traducerea fragmentară a romanului *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski. În D. au apărut și articole polemice ale lui I. N. Roman, îndreptate împotriva orientării literare de la „Contemporanul".

R. Z.

DRĂGESCU, Ioan (sau **Ioachim**) **C.** (8.IX.1844, Blăjel, j. Sibiu — 21.IV.1915, București), scriitor. Face gimnaziul și liceul la Blaj. Este înscris apoi cîtva timp la Facultatea de drept din Pesta, pe care o părăsește pentru a studia medicina la Viena. În 1868 obține o bursă a societății „Transilvania" din București și pleacă să-și desăvîrșească studiile în Italia. În 1872 ia titlul de doctor în medicină, se întoarce în țară și se stabilește mai întîi la Craiova. La războiul din 1877 a participat ca medic, iar în 1878 pleca în Dobrogea, medic primar de județ, la Tulcea și Constanța. Participă, alături de specialiști, la cercetările arheologice întreprinse la Constanța. Se reîntoarce în Oltenia, funcționînd ca medic șef al districtului Dolj. Publică numeroase cărți de popularizare, ducînd o intensă campanie pentru educația sanitară a populației.

Activitatea literară a lui D. este destul de restrînsă și discontinuă, iar scrierile sînt modeste ca valoare artistică. În timpul studiilor la Pesta începe să colaboreze la „Concordia", ziar în care îi apar mai întîi versuri, apoi romanul *Nopțile carpatine sau Istoria martirilor libertății*, și la „Familia", unde publică, între 1866 și 1877, poezii, nuvele, articole, impresii din Italia, Elveția, Franța, „conversări cu cetitoarele", un fragment tradus din *Infernul* de Dante. La Viena era membru al societății „România" și lua parte la ședințele ei literare. Culegerea de poezii *Amor și Patria*, semnată Brutu Catone Horea, volumul *Doruri și speranțe*, o expunere despre rolul social al femeii i-au apărut în Italia. Tîrziu, după 1900, mai publică culegerea de nuvele *Dezmoșteniții* și o povestire romanțată despre vremurile colonizării romane în Dacia, *Pro Patria*.

În versurile lui D. este dominant patosul patriotic. Exaltînd sentimentul național, autorul glorifică eroii trecutului, invocă demnitatea în restriște, aruncă blesteme asupra împilatorilor străini. Artificioase, prolixe, cu un limbaj mai mult prozaic, poeziile lui D. au displăcut lui T. Maiorescu, care le considera de-a dreptul rizibile. Romanul *Nopțile carpatine sau Istoria martirilor libertății* (1867) își lua, explicit, misiunea de a mobiliza contemporanii. Sînt evocate vechile tradiții de luptă ale Transilvaniei, între care și răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan. Utilizînd în manieră romantică procedeul înscenării evenimentelor rememorate în timpul unor nopți, D. alătură mai multe povestiri, care devin însă simple pretexte pentru discursuri cu frază pletorică, saturată de expresii hiperbolice. Eroii sînt lipsiți de viabilitate, episoadele narative și dialogurile sînt precare. Oarecum interesante prin noutatea lor, mai cu seamă că se adresau cititorilor din Ardeal, sînt scrisorile din Italia publicate în „Familia", care consemnau, fără prea mare plasticitate, impresii asupra orașelor, spectacolelor, ba chiar și asupra unei erupții a Vezuviului. D. împărtășește ideile mazziniene, cultivă relații cu diferiți oameni politici și publiciști italieni, încearcă să traducă în limba italiană fragmente din poezia populară românească. Nuvelele din culegerea *Dezmoșteniții*, violent șovine, nu s-au putut salva

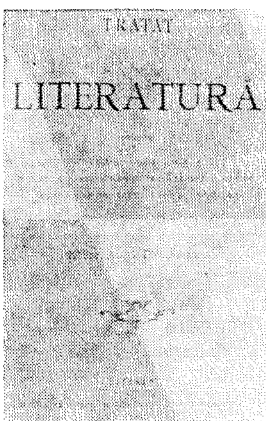
nici măcar prin frumoasele sentimente care animaseră scrierile mai vechi ale lui **D.**

— *Nopţile carpatine sau Istoria martirilor libertăţii*, Pesta, Tip. Bucsánszky, 1867 ; *O istorie fără nume*, **F**, IV, 1868, 1—7 ; *[Scrisori din Italia]*, **F**, IV, 1868, 41, V, 1869, 14, 17, 20, 27, 31, 36, 39, 50, 52, VII, 1871, 19, VIII, 1872, 22, 39 ; *Amor şi Patria*, Torino, Tip. Moretti, 1869 ; *Doruri şi speranţe*, Torino, Tip. Bodrone, 1871 ; *Dezmoşteniţii*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1903 ; *Pro Patria*, Craiova, Tip. Ramuri, 1913 ; *[Poezii]*, TPR, 49—53. — Tr. : Dante, *Infernul* (cîntul III), **F**, XIII, 1877, 15.

— 1. *„Nopţile carpatine sau Istoria martirilor libertăţii"*, FDR, I, 1868, 44 ; 2. D. Bolintineanu, *„Nopţile carpatine sau Istoria martirilor libertăţii"*, AP, II, 1869, 3 ; 3. Maiorescu, *Critice*, I, 180—182, 185, 187 ; 4. Pop, *Conspect*, II, 197—199 ; 5. *Encicl. rom.*, II, 212 ; 6. *Moartea d-rului I. C. Drăgescu*, DMN, XII, 1915, 3998 ; 7. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 42 ; 8. Ilie Dăianu, *Forţele latinităţii regeneratoare. Un suflet eroic uitat : Dr. Ioachim C. Drăgescu*, Cluj, Tip. Lumina, 1938 ; 9. Predescu, *Encicl.*, 286 ; 10. Ioan M. Neda, *Din legăturile craiovenilor cu Gheorghe Bariţiu*, Craiova, Ramuri, [1941], 5—6 ; 11. Ion Pătraşcu, *Doi prieteni arheologi : Gr. Tocilescu şi Bruto Amante*, RMZ, 1965, 1 ; 12. Ion Pătraşcu, *C. I. Drăgescu*, RMR, VI, 1969, 8 ; 13. Gelu Neamţu, *I. C. Drăgescu, militant pentru republică şi daco-românism (1866—1914)*, AII, XV, 1972.

G. D.

DRĂGHICESCU, Alexandru G. (27.X.1859 — ?), poet. Ofiţer de carieră (în 1908 era căpitan), **D.** a fost, în lumea literelor, un diletant perseverent şi cu veleităţi. A colaborat cu versuri la „Oltul", „Resboiul", „Amicul familiei", „Recreaţiuni literare", „Curierul Olteniei", „Independentul", adunate apoi în volumele *Flori singuratice* (1887) şi *Flori veştejite* (1908). Sentimentale şi romanţioase, sau fals meditative, în spiritul liricii minore de la sfîrşitul secolului, poeziile lui **D.** mimează, uneori pînă la pastişă, atitudini lirice paşoptiste (Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu) sau eminesciene. Legendele lui Bolintineanu sînt şi modelul poemelor dramatice închinate lui Mihai Viteazul (*Bătălia de la Călugăreni* şi *Moartea lui Mihai Vodă Viteazul*). Poemele, convenţionale, notabile totuşi pentru fluiditatea monoloagelor versificate, cu unele scene nu lipsite de dramatism, eşuează în cele din urmă în stridente exaltări patriotarde. Uşurinţa de a versifica este vizibilă şi în traducerea, în cadenţe cam săltăreţe, a *Cidului* de Corneille, în 1883.

Pentru „junimea studioasă", **D.** a alcătuit un *Tratat de literatură* (1887), cuprinzînd noţiuni de stilistică, retorică şi poetică, precum şi un capitol despre „facultăţile literare" (geniu, talent, imaginaţie), toate exemplificate cu pasaje din clasicii francezi şi din scriitorii români. Capitolul final, consacrat istoriei literaturii române (cu date foarte sumare) este însoţit şi de o selecţie de texte din proza şi poezia românească.

— *Flori singuratice*, Bucureşti, Tip. Popescu, 1887 ; *Tratat de literatură*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1887 ; *Bătălia de la Călugăreni*, Bucureşti, Tip. Miulescu, 1892 ; *Moartea lui Mihai Vodă Viteazul*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908 ; *Flori veştejite*, Bucureşti, Tip. Eminescu, 1908. — Tr. : Corneille, *Cidul*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1883 ; [Lamartine, Hugo], *[Versuri]*, în *Flori veştejite*, Bucureşti, Tip. Eminescu, 1908.

— 1. Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, Bucureşti, Minerva, 1976, 173—180.

L. V.

DRĂGHICI, Elena (c. 1822 — 28.VI.1860, Iaşi), traducătoare. Era fiica marelui vornic Iordache Drăghici, care luase parte la redactarea proiectului de constituţie de la 1822 din Moldova. Zulnia Iorga (mama lui N. Iorga), şi ea autoare de traduceri, era fata ei. Educată în pensioanele franceze din Iaşi, **D.**, femeie inteligentă şi instruită, avea o oarecare aplecare spre muzică şi scris. Manuscrisele ei le văzuse N. Iorga, în familie. Printre tălmăcirile sale, din franceză şi germană, se află şi „romanul istoric" *Adolf* (1858) de Benjamin Constant. E o tălmăcire conştiincioasă, în care alături de moldovenisme apăsate sînt şi multe neologisme franţuzeşti, insuficient adaptate. A mai tradus din Al. Dumas. Simţul limbii nu era o însuşire a acestei modeste traducătoare care, totuşi, după mărturisirea lui Iorga, inaugurează în familia sa o tradiţie literară.

— Tr. : Benjamin Constant, *Adolf*, Iaşi, Tip. Bermann, 1858.

— 1. N. Iorga, *O viaţă de om*, I, Bucureşti, Stroilă, 1934, 7, 55—56 ; 2. Iorga, *Traduceri*, 10—11 ; 3. Predescu, *Encicl.*, 287 ; 4. Barbu Theodorescu, *Contribuţiuni la cunoaşterea strămoşilor lui Nicolae Iorga*, Bucureşti, Tip. Vremea, 1947, 55—58.

F. F.

DRĂGHICI, Manolachi (1801, Iaşi — 1887, Iaşi), memorialist. Cel dintîi născut al vornicului Iordachi Drăghici, personaj însemnat în vremea lui, **D.** manifestă încă din tinereţe aptitudini de cărturar. Trecut prin Şcoala domnească din Iaşi, el avea să-şi însuşească franceza, elina, greaca şi germana, într-o mai mică măsură latina şi rusa, iniţiindu-se în istorie şi geografie, ca şi în dreptul moldovenesc. E, de timpuriu, căminar, în 1824 primeşte rangul de spătar, iar în 1828 pe acela de postelnic. Fire retrasă şi reflexivă, postelnicul nu se prea amestecă în politică. Cu toate acestea, cronica lui nu va fi aceea a unui observator neutru, ci a unui spirit partizan, care-şi apără pătimaş casta. Din 1830 intră în magistratură, fiind, în continuare, preşedinte al tribunalului din Dorohoi (1834) — oraş unde a fost şi ispravnic — şi al Tribunalului de comerţ din Galaţi (1839). Din 1866, este membru în Societatea pentru învăţătura poporului român. Om vechi, rămas în urma vremurilor, pe care nu le mai poate înţelege, în ultimii ani ai vieţii trăieşte izolat şi nebăgat în seamă.

Înzestrarea lui **D.** a fost pentru memorialistică. Dar, ca unul care citea multă literatură, s-a încercat şi în poezie, publicînd versuri, de factură meditativă, după modelul lui Gh. Asachi, în „Alăuta românească" (1837). Cunoscător de limbi străine, a tradus o carte despre *Iconomia rurală şi dumesnică*

(1834) — una din primele lucrări de știință economică la noi —, un cod comercial și o culegere de rețete gastronomice (1846). Spirit cucernic, D. se consacră de acum înainte literaturii religioase, scoțînd mai multe „acatiste" între 1849 și 1855. Optica prin care privește evenimentele în *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani pînă în zilele noastre* e aceea a clasei sale, optică tendențioasă, fără ca autorul să fie un om de rea credință. Acest cronicar întîrziat e un spirit conservator, atașat de credința și de obiceiurile din vechime. Lucrarea, de o factură oarecum didactică în prima ei parte, nu este originală. D. se folosește din plin de scrierile unor cronicari sau istorici precum Gr. Ureche, D. Cantemir, D. Fotino și alții, dar uneori procedează el însuși ca un istoric adevărat, examinînd datele și evenimentele cu discernămînt, făcînd, în forme rudimentare, un fel de critică a izvoarelor. Istoria Moldovei începe, în evocarea lui D., cu descălecatul și se continuă, după o prezentare generală a provinciei și a originii locuitorilor, cu firea și obiceiurile lor, cu o recapitulare a domnitorilor, de la Dragoș și pînă la Grigore Al. Ghica. Alte evenimente care își găsesc loc în cronică sînt: războiul ruso-turc (1768—1774), luarea Bucovinei, ocupația rusească din 1806—1812, zilele de „zaveră" (1821), revoluția de la 1848. Cîtă vreme cronicarul se bizuie doar pe scrisa altora, expunerea e mai austeră, lipsită de fantezie. Cînd evocarea se apropie de vremea sa, stilul se însuflețește, prinde viață, culoare, se îmbogățește cu metafore plastice. Nostalgia trecutului se desprinde din cronica lui D., conștient totuși de neajunsuri ale vechiului regim, pe care le pune însă, în mare parte, pe seama „streinizmului", condamnînd „stăpînirea grecilor". El are destulă simpatie și înțelegere pentru țărănime, după cum nu gîndește bine despre luxul și trîndăvia marii boierimi, care și-a pierdut „simțul patriotizmului". D. aprobă ceea ce ar putea ajuta la propășirea economică și culturală a Moldovei (începerea învățămîntului public în limba română, înființarea Academiei Mihăilene). Dar, în general, e sceptic, chiar ironic, față cu mișcările înnoitoare din viața politică și socială. Mișcarea de la 1848 e zugrăvită în tente oarecum caricaturale. Din punct de vedere literar, asemenea momente, cînd detașarea face loc sentimentelor personale, intervenției aprinse, chiar și nedrepte, sînt cele mai convingătoare. Cîte o fizionomie de domn fanariot ori episoade dramatice, cum este acela al asasinării lui Grigore Ghica, rețin iarăși atenția prin precizia descrierii. D. are darul de a povesti unele fapte ca și cum el ar fi fost de față la săvîrșirea lor.

— *Luări-aminte pentru slabăciunile omenești*, ALRO, VIII, 1837, 88; *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani pînă în zilele noastre*, I—II, Iași, Tip. Institutul Albinei, 1857. — **Tr.**: [Autor neidentificat], *Don Pedro, rege de Castilia* (1859), A.S.I., *ms. 266*.

— 1. Iorga, *Pagini*, I, *40—51*; 2. Barbu Theodorescu, *Contribuțiuni la cunoașterea strămoșilor lui Nicolae Iorga*, București, Tip. Vremea, 1947, *50—55*; 3. Andrei Pippidi, *Un cronicar întîrziat: Manolachi Drăghici*, STD, XX, 1967, 1; 4. *[Acte și documente]*, DCM, I, *121—126*.

F. F.

DRĂGHICI, Vasile (1796 — 14.IX.1861, Iași), traducător. Copilul unor oameni săraci din satul Lișca, D., printr-o întîmplare fericită, a putut învăța carte pe lîngă fiul unui mare boier, Xenofon Callimachi, ajungînd să dobîndească, în timpul Regulamentului organic, mici funcții și ranguri de boierie (diac de vistierie, serdar, agă). D. avea preocupări cărturărești. Numele său poate fi întîlnit frecvent printre „prenumeranții" de cărți pe la 1830. Era posesorul unei mari biblioteci, pe care a dăruit-o bisericii 40 de Sfinți din Iași. În 1817, era încă la școală cînd a început să traducă romanul lui Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*, după prelucrarea mai liberă a germanului J. H. Campe. Reluînd și corectînd tălmăcirea „copilărească" din 1817, el își publică traducerea abia în 1835. D. era atras de caracterul educativ al operei, urmărind „moralnice învățături povățuitoare către foarte bine". Traducerea, cunoscută și de Eminescu, a avut, se pare, succes. Răspunzînd îndemnurilor lui Gh. Asachi (D. a colaborat chiar, în 1845, la „Albina românească"), el traduce în 1840 din grecește *Aristomen și Gorgo*, scrierea poligrafului german Aug. H. Lafontaine, cunoscut în versiunea greacă a lui G. Lasanis. Narațiune morală, romanul propovăduia iubirea și sacrificiul pentru patrie. Traducerea a fost bine primită la noi (în 1840), dovadă și apariția unei noi ediții, în 1846.

— **Tr.**: D. Defoe, *Robinson Cruzoe sau Întîmplările cele minunate a unui tînăr*, I—II, Iași, Tip. Albinei, 1835; Aug. H. Lafontaine, *Aristomen și Gorgo*, I—II, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1840; ed. 2, 1846.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *123*, *172—174*, II, *215*; 2. Ariadna Camariano-Cioran, *Cîteva din operele iluminiștilor germani Wieland și Lafontaine, traduse în limba greacă și română în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, LL, XII, 1966; 3. Duțu, *Explorări*, *101*.

S. C.

DRĂGULINESCU, Constantin (? — c. 1890), prozator. La primele numere ale „Literatorului", printre colaboratori se află și D., probabil mort de tînăr. Nuvelist, el a publicat cîteva proze în revistele grupului din jurul lui Al. Macedonski, „Portofoliul român", „Revista literară", „Lumina", „Duminica". Cu totul exagerat, B. Florescu vedea în el un H. Murger al României. Prozele sale, superficiale, dar cu pretenții de filozofie, nu au însemnătate. A publicat un comentariu privind arta actorului, care pornește de la *Paradoxe sur le comédien* al lui Diderot.

— *[Scrieri în proză]*, L, I, 1880, 7—10, II, 1881, 7, 9, III, 1882, 2, PR, I, 1831, 7, PȘU, I, 1884, 16—18, F, XXIV, 1888, 193, LUI, I, 1894, 63, 72, RM, I, 1897, 6; *Convorbiri teatrale: „Paradoxul despre comedian" al lui Diderot*, RELI, VII, 1886, 7.

— 1. Bonifaciu Florescu, *[Notă redacțională]*, DAV, I, 1894, 12.

S. C.

DREPTATEA, cotidian politic și literar care a apărut la Timișoara de la 1 ianuarie 1894 pînă la 31 decembrie 1897. La 25 decembrie 1893 s-a tipărit un număr de probă. În primul an, editor și director este C. Diaconovici, iar redactor responsabil, Valeriu Braniște, în timp ce Elie Dăianu îndeplinește funcția de redactor. Din 20 octombrie 1894 va figura ca editor V. Braniște care, din 16 martie 1895, cedează sarcina de redactor responsabil lui G. Cătană. Vor mai fi redactori responsabili Adrian P. Deseanu, Aureliu Trif și D. Voniga. Ca și în cazul altor gazete românești din Imperiul austro-ungar, desele schimbări ale redactorilor responsabili sînt urmare a numeroaselor procese de presă intentate. D., care reprezenta în cadrul Partidului național român punctul de vedere al grupului mocionist, avea și un program de acțiune culturală, definit de V. Braniște și C. Diaconovici în editorialul primului număr. Ei își propuneau să publice „scrieri originale și traducțiuni alese", prin care să realizeze „educațiunea politică, literară și economică a poporului". Totodată, publicistica gazetei trebuia să sprijine așezămintele culturale și școlare naționale din Banat. Între colaboratorii literari ai ziarului s-au numărat Viora Magdu, Elena din Ardeal, Victor Onișor, Silvestru Moldovan, Emanuel Măglașiu, Enea P. Bota, Aurelia Păcățian-

Rubenescu, Emil Sabo, Aurel Ciato, Maria Baiulescu. O traducere (semnată Sex. Til) şi o *Odă la jubileul de 30 ani al profesorului Ioan Popea* (în anul 1895) aparţin lui Sextil Puşcariu. Lui G. Coşbuc i se republică scrierea în proză *Cele trei marşuri* (din „Epoca") şi cîteva poezii. Prin intermediul foiletonului din D. şi-a tipărit Victor Vlad-Delamarina pentru prima dată o bună parte din poeziile sale. Ziarul a publicat şi multe traduceri din operele unor scriitori ca Mérimée, Zola, Maupassant, Dostoievski, Tolstoi, G. Ebers, Fr. W. Weber, H. Zschokke, Sacher-Masoch, E. A. Poe, R. Kipling, M. Milanov, K. Popovici, Mikszáth Kálmán şi Jókai Mór.

R. Z.

DREPTURILE OMULUI, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, zilnic, seria întîi de la 1 februarie pînă la 11 decembrie 1885, iar seria a doua de la 15 septembrie 1888 pînă la 3 aprilie 1889. Pentru scurte perioade s-a editat săptămînal. Prima serie a fost condusă de un comitet de redacţie alcătuit din C. Bacalbaşa, Al. Brăescu, C. A. Filitis, Emil Frunzescu, C. Mille (care se retrage la 4 mai 1885), I. Nădejde, Paul Scorţeanu şi Al. G. Radovici. Prim-redactor al seriei a doua era C. Mille, care îşi întrerupsese colaborarea la „Lupta" lui G. Panu. Principalul ţel al gazetei a fost popularizarea şi explicarea ideilor socialiste şi, în strînsă legătură, critica societăţii şi a instituţiilor burgheze (monarhie, biserică, armată, presă). La moartea lui C. A. Rosetti, **D. o.** a consacrat numeroase articole personalităţii acestuia, subliniind însă deosebirile de principii care l-au despărţit de socialiştii români. Rubrica literară era susţinută adesea de C. Dobrogeanu-Gherea (care mai semna şi cu pseudonimul Spartacus). Revista se ocupa de evenimentele culturale importante, cum a fost premiera comediei *D-ale carnavalului* a lui I. L. Caragiale. Între 1888 şi 1889, C. Mille continuă la **D. o.** *Săptămîna literară*, foileton pe care îl redactase şi la „Lupta", în care discută şi strînsa legătură dintre politică şi literatură, cu argumente luate din H. Taine, dar şi cu altele din ideologia socialistă. Tot el publica versuri, inspirate din realitatea socială, şi schiţe, dintre care unele reluate în volumul *Feciorul popei*. Un articol despre naturalism şi o severă dar nedreaptă critică a poeziei lui Al. Macedonski, semnate Emil, îi aparţin, probabil, lui C. Mille. La partea literară colaborau, de asemenea, C. Bacalbaşa şi I. Nădejde.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *216* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *152* ; 3. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, *101* ; 4. *„Drepturile omului"*, PMS, I, partea I, *387—432* ; 5. Nicolescu, *Contemporanul*, *138*, *204* ; 6. Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinereţea unui socialist*, Bucureşti, E.P., 1973, *161—171* ; 7. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, Minerva, 1977, *77—80*.

R. Z.

DRINCEANU, Ion (a doua jumătate a sec. XIX), nuvelist. În afara altor eventuale colaborări sau volume, **D.** rămîne autorul unor nuvele publicate în „Amicul familiei" (1883), „Românul" (1894) şi al unui mic volum de *Nuvele* (1894). Cele cinci proze ale cărţii sînt povestiri moralizatoare, despre efectele răului. Ca şi moraliştii I. Al. Brătescu-Voineşti, Emil Gârleanu, I. Agârbiceanu, **D.**, sensibil şi întristat, încearcă modest să dea lecţii etice, să alarmeze conştiinţele. Nu e însă grandilocvent, nici ostentativ sentenţios, păstrînd un ton decent, fără emfază. Totuşi nuvelele suferă de un anume schematism şi, mai cu seamă, de unele stîngăcii de concepţie şi de limbă. Este atenuată mult forţa de expresie, din cauza clişeelor lexicale, a dialogurilor forţate, care duc la artificialitate. S-ar putea, totuşi, evidenţia nuvela *Nebunul*, care atinge unele sensuri profunde — condiţia omului între oameni, drama interioară din cauza condiţiilor morale impuse, prefigurînd timid probleme ale literaturii secolului al XX-lea.

— *Octaviu*, AMF, VII, 1883, 15 ; *Doi prieteni*, ROM, 1894, 28 noiembrie, 11 decembrie ; *Nuvele*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1894.

C. T.

DUBĂU, Tudosie (c. 1630 — c. 1700), cărturar. Este unul din cei patru copii ai boierului moldovean Vasile Dubău (călugărit mai tîrziu sub numele de Ghelafie) şi ai soţiei acestuia, Nastasia, fiica lui Irimia Murguleţ, care aparţinea şi ea unei bogate familii moldoveneşti. La rîndul său, **D.** va deveni, prin averea moştenită, prin zestrea adusă de soţia sa, Măricuţa, dar, mai cu seamă, prin efortul său susţinut de a-şi lărgi proprietăţile, unul dintre cei mai bogaţi boieri ai vremii. Cariera sa politică începe sub domnitorul Ştefăniţă Lupu, ca pîrcălab în ţinutul Cîrligăturei. Din 1670 este logofăt al doilea al lui Gheorghe Duca, pînă la mazilirea acestuia. Apreciat de domnitorul Ştefan Petriceicu, **D.** va fi înălţat, în 1673, la rangul de mare vistier. Aflat în dizgraţie în timpul domnitorilor Dumitraşcu Cantacuzino şi Antonie Ruset, el se alătură lui Miron Costin şi hatmanului Ioan Buhuş în complotul care a provocat mazilirea lui Ruset. Mai tîrziu, în 1679, este mare spătar al lui Gheorghe Duca, pînă în 1681, cînd atitudinea domnului faţă de el se schimbă. Din cauza persecuţiilor, **D.** trece în Polonia, de unde se întoarce în ţară în 1683, împreună cu Ştefan Petriceicu. Sub Dumitraşcu Cantacuzino şi Constantin Cantemir, el deţine funcţia de mare logofăt. Mare ban la începutul domniei lui Constantin Duca, el redevine în scurt timp, în 1694, mare logofăt. Joacă un rol destul de important după mazilirea lui Constantin Duca, pe care îl prevenise dealtfel asupra hotărîrii turcilor, fiind însărcinat, alături de Manolache Ruset, cu căimăcămia ţării pînă la sosirea noului domn, Antioh Cantemir, în timpul căruia nu mai ocupă nici o dregătorie. **D.** pare să fi fost un boier nu lipsit de însuşiri diplomatice, prin care şi-a asigurat o carieră bogată şi îndelungată, ferindu-se însă de vîrtejul luptelor politice ale timpului. Era în acelaşi timp un boier cărturar, mărturie fiind şi numeroasele acte, zapise şi rapoarte către domnitori, întocmite de el. Prin 1668 semna chiar „uricarul". În 1694 însărcinează pe un copist de încredere să transcrie letopiseţul Ţării Moldovei, alcătuit din cronicile lui Gr. Ureche (după un manuscris al lui Simion Dascălul) şi Miron Costin. Fără calităţi literare, dar cu veleităţi de autor, copistul adaugă la început o invocaţie în versuri şi o lungă predoslovie în care este amintit **D.**, încheind compilaţia de cronici cu o expunere sumară a întîmplărilor istorice contemporane lui. **D.** a fost considerat compilatorul letopiseţului copiat din porunca sa, text indicat drept un izvor al **Letopiseţului anonim al Ţării Moldovei (Letopiseţul Ţării Moldovei de la Ştefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul)*. Manuscrisul cronicilor copiate prin grija lui **D.** se păstrează la Biblioteca Academiei R. S. România în două copii (ms. 169 şi ms. 2506).

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *481—485* ; 2. N. Iorga, *Cronica lui Vasile Dămian şi Tudose Dubău*, SDIR, III, *12—21* ; 3. C. Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian)*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1907 ; 4. C. Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul şi Vasile Demian*, Bucureşti, Socec, 1914 ; 5. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *39* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, *341—346* ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *177—179* ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *288—289*, *290—293* ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *321* ; 10. *Ist. lit.*, I, *552*.

A. S.

DUMA, Ioan (Ianăș) (sfîrșitul sec. XVII — începutul sec. XVIII), traducător. Originar din Bărăbanț, lîngă Alba Iulia, **D.** pare să fi fost preot fie pentru românii uniți, fie pentru reformații unguri din sat, care foloseau limba română. Îl cunoștea personal pe autorul catehismului pe care îl va traduce. Acesta era Baranyi Pál László, călugăr iezuit, unul dintre primii misionari catolici din Ardeal, cu rol activ în întărirea unirii religioase cu Roma, care intervenise în repetate rînduri, la Curtea din Viena, în favoarea românilor uniți, prin intermediul cardinalului Leopold Kollonich.

Catehismul tradus de **D.** din maghiară, *Pînea pruncilor sau Învățătura credinții creștinești strînsă în mică sumă*, este tipărit la 1702, în Alba Iulia, cu sprijinul material al cardinalului Kollonich, căruia, în dedicație, i se lăudau meritele religioase și culturale (tipărirea de cărți, dirijarea colegiilor). *Pînea pruncilor...*, din care s-au păstrat puține exemplare, deschide seria tipăriturilor românești din secolul al XVIII-lea. Urmărind întărirea credinței unite începînd cu tinerii școlari, textul se înscrie între contribuțiile, sărace sub raport cultural, aduse de adoptarea catolicismului de către români. Traducerea este marcată de influența maghiară în limba, învechită — ce aparține secolului al XVII-lea — și în ortografie.

— **Tr.** : *Pînea pruncilor sau Învățătura credinții creștinești strînsă în mică sumă*, Bălgrad [Alba Iulia], 1702, *[Prefață]* reed. în BRV, IV, *216—217*.

— 1. V. Popp, *Disertație despre tipografiile românești*, Sibiu, Tip. Closius, 1838, *28* ; 2. Cipariu, *Principia*, *119* ; 3. Lăzăriciu, *Ist. lit.*, *69* ; 4. Sbiera, *Mișcări*, *108*, *149* ; 5. Iorga, *Ist. lit. relig.*, *211—212* ; 6. Ion Mușlea, *„Pînea pruncilor" (Bălgrad, 1702). Din istoria unei cărți vechi românești*, OIL, *617—631*.

A. S.

DUMA, Radu (sec. XVIII), cronicar. Fiu al preotului Dimitrie Duma din Brașov, **D.** a fost cîntăreț bisericesc. Dacă nu e vorba de un alt Radu Duma, documentele îl atestă și „gociman" (epitrop) al bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, cu importante misiuni la Iași, București, Belgrad, în anii de după 1723. O cronică a vremii evidenția „darul" său de traducător al multor cărți din latinește, grecește și sîrbește. Se pare că **D.** a funcționat ca dascăl al copiilor din parohia șcheiană, între anii 1772—1790.

Din tot ce a scris **D.** nu s-au păstrat decît traducerile. I s-au atribuit însă și scrieri cu caracter istoriografic. Într-un manuscris copiat de Simeon Hiară, au fost incluse unele fragmente (sau prescurtări) ale cronicilor lui **D.** Ce s-a mai păstrat din acel manuscris a fost publicat abia în 1910—1911, într-o ordine stabilită de Em. Kretzulescu. Cronicarul a cunoscut bine evenimentele despre care a scris în *Istorie. Din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărăției moscalilor oaste.* Un conflict intern în Polonia provoacă intervenția rușilor ; turcii dau ajutor polonilor, începînd astfel războiul ruso-turc din perioada 1768—1774, care se încheie cu pacea de la Kuciuk-Kainargi. O parte a ostilităților se desfășoară pe teritoriul românesc. Autentică, povestirea este unitară, plină de nerv, cu descrieri vii ale luptelor. *Cronica bisericii Sf. Nicolae și a românilor din Șchei (Brașov)* este o scriere care întregește și continuă *Istoria beserecei Șcheilor Brașovului* a lui Radu Tempea, lărgind planul faptelor : așezarea „bolgarilor" lîngă Brașov, evoluția acestei comunități ortodoxe, conflictele între uniți și neuniți. *Cronica Țării Ardealului* începe de la anul 744, cînd șapte duci sciți s-ar fi așezat aici cu oamenii lor, dînd și numele țării. Continuă cu războaiele de cucerire ale ungurilor, cu năvălirile tătare, cu faptele lui Mihai Viteazul, stăpînirea austriacă etc. Sînt interesante scurtele însemnări despre Portugalia, Prusia, Rusia, Suedia, Moldova și Țara Românească. Evocarea este laconică, iar stilul lapidar.

— *Istorie. Din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărăției moscalilor oaste* (publ. Em. Kretzulescu), RIAF, vol. XI, 1910, partea I, *23—36* ; *Cronica bisericii Sf. Nicolae și a românilor din Șchei (Brașov)* ; *Relațiuni despre biserica română greco-orientală din Ungaria și Transilvania : Turburări în biserică* (publ. Em. Kretzulescu), RIAF, vol. XI, 1910, partea II, *265—281* ; *Cronica Țării Ardealului. Războaiele dintre Casa Austriei cu Francia, Saxonia și Prusia. Iosif II* (publ. Em. Kretzulescu), RIAF, vol. XII, 1911, partea I, *52—88*. — **Tr.** : Patriarhul Callinic, *Preoția sau îndreptarea preoților*, Sibiu, 1789. **Ms.** : *Prologul cărții raiului nou ce să numește Limonarion gredinițe* (1774), B.A.R., ms. 1314, f. *1—101* ; Ilie Miniat, *Piatra zminteliii* (1780), B.A.R., ms. 1131 ; *Pășunea oilor celor cuvîntătoare* (1784), B.A.R., ms. 1431.

— 1. Radu Tempea, *Istoria beserecei Șcheilor Brașovului*, îngr. Sterie Stinghe, Brașov, Ciurcu, 1889, *87, 93, 97, 119, 126, 137, 138, 148* ; 2. *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700—1783)*, publ. Sterie Stinghe, I, Brașov, Ciurcu, 1901, *66—71, 173—174, 177, 188, 191* ; 3. Bârseanu, *Ist. școalelor*, *8—9, 15 a* ; 4. Em. E. Kretzulescu, *Codex Kretzulescus*, RIAF, vol. XI, 1910, partea I ; 5. I. Crăciun, *Cronicile românești ale Transilvaniei și Banatului*, AII, t. I—II, 1958—1959 ; 6. *Ist. lit.*, I, *643—644*.

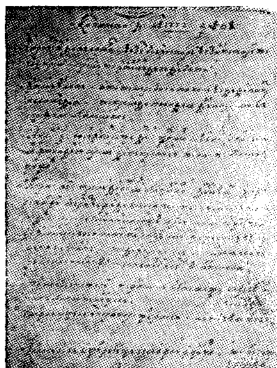
C. T.

DUMINICA, revistă literară care a apărut săptămînal la București între 1 octombrie 1890 și 24 februarie 1891, sub conducerea lui I. C. Săvescu și B. Florescu. Au colaborat Tr. Demetrescu, M. Demetriade, Ana Ciupagea, Caton Theodorian, Elisabeta M. Z. Ionescu, C. Drăgulinescu, Vladimir Macedonski. Foarte puțin o gazetă „a familiei", cum se subintitula, **D.** și-a asigurat prin colaboratori, cei mai mulți trecuți prin cenaclul lui Al. Macedonski, o ținută modernă, la nivelul epocii. Revista intenționa chiar a face școală în teoria și practica versificației. Este evidentă influența formalismului macedonskian în numeroasele exerciții versificatorii apărute în paginile **D.** : dactili de I. C. Săvescu *(Plopul, Vara)*, sextine de B. Florescu *(Apus de soare, la bătrînețe și Seara în cîmpie)*, anapeste *(Pegas* de M. Demetriade), sonetul dublu (M. Demetriade, *Pianistul)* și sonetul răsturnat, *jambes en l'air* (Z. Stoican, *Cîntec de noapte)*. B. Florescu teoretizează asupra sonetului și amestecului ritmurilor și, alături de M. Demetriade, experimentează poemul în proză. Pe lîngă anecdotele versificate ale Anei Ciupagea și versurile de album ale Elisabetei M. Z. Ionescu sau vetustele versificări pe teme clasice ale lui B. Florescu, revista publică număr de număr versurile lui I. C. Săvescu, încercări de poezie modernă cu langori verlainiene *(Suspinul toamnei, Senin de toamnă)*, imagistică macabră *(Noaptea-n pustiu, În cetatea morților)* și fabule simbolice. M. Demetriade cultivă și el macabrul și satanicul *(Noapte groaznică)*, B. Florescu publică o „istorie spiritistă" *(William Fox)*. Cîteva neînsemnate bucăți în proză aparțin lui Vl. Macedonski și C. Drăgulinescu. Traducerile, destul de amestecate, trădează preferințe pentru moderni : M. Demetriade traduce din Baudelaire *(Urîtul, Femeia)*, iar B. Florescu din *Nevrozele* lui M. Rollinat. Se mai traduce din Gérard de Nerval *(Monstrul verde)* și din E. A. Poe *(Umbra*, traducere de I. C. Săvescu). Catulle Mendès, J.-M. de Hérédia, J. Lemaître, H. W. Longfellow apar alături de Burns, Petőfi, Th. Moore, Voltaire, Pope, J. L. Runeberg.

— 1. *„Duminica"*, DCA, I, 1890, 1, reed. în PLR, I, *393—394* ; 2. Vladimir Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 14 ; 3. *Ist. lit.*, III, *522*.

S. C.

DUMITRACHE, stolnicul (c. 1725 ⟨8⟩ — 1796 ⟨8⟩, București), cronicar. Părinții lui **D.** se numeau Vlad și Maria ⟨8⟩. Alte știri despre familia din care provine nu se cunosc. A existat la un moment dat o încercare de identificare a cronicarului cu un contemporan al său, Dumitrache Varlaam, ipoteză la care s-a renunțat ulterior ⟨7, 8⟩. Începînd din 1745 **D.** este logofăt de divan, logofăt al treilea și al doilea, medelnicer (după 1766 sau după 1768), mare stolnic în 1779, mare clucer în 1792 sau 1793. Din 1764 pînă la sfîrșitul vieții pe care și-a petrecut-o, mai toată, în București, a fost epitrop al mănăstirii și spitalului Pantelimon. Cunoștea mai multe limbi, dintre care probabil greaca, turca, slavona și rusa. A întreprins cîteva călătorii la Constantinopol, a șasea și ultima în 1774, cînd se numără printre boierii care revendică, fără succes, autonomia în alegerea domnilor țărilor române.

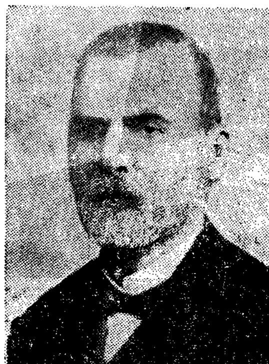
Cronica lui **D.** relatează campaniile războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774. Cunoașterea nemijlocită a unor evenimente de către cronicar, precum și consultarea unor intermediari informați sporesc valoarea documentară a scrierii. Preocuparea autorului pentru o informație riguroasă este probată și de includerea în cuprinsul cronicii a unor scrisori, manifeste, arzuri (decrete) precum și a textului tratatului de pace de la Kuciuk-Kainargi. Adunarea de documente pare să fi fost o îndeletnicire constantă a lui **D.**, autor și al unei *Cronologii tabelare*, în care se încearcă îndreptarea unor erori din vechile letopisețe ale țării ⟨11⟩. Cronicarul ambiționează să reconstituie faptele dintr-o perspectivă istorică mai largă, urmărind desfășurarea lor simultană în țările române, Austria, Polonia, Rusia, Bulgaria, Turcia. Atitudinea politică a lui **D.** nu este însă lipsită de contradicții. Deși face parte dintre boierii patrioți, nădăjduind într-o schimbare a regimului fanariot, el disprețuiește oastea de voluntari, recrutată din pături sociale diverse, care luptă alături de ruși împotriva turcilor. Intrarea „volintirilor" și „stupailor" în București, în noiembrie 1769, face subiectul uneia din paginile cele mai vii ale cronicii, colorate de ironia caustică a boierului divanit față de „oastea de adunătură". Cu vioiciune, uneori cu haz, sînt comentate ciocnirile armate din preajma Bucureștilor, de la Văcărești, sau episodul sosirii în capitală a unui comandant otoman însoțit de dragomanul Porții, prilej cu care doi măcelari lacomi de cîștig jertfesc pe podul lui Șerban vodă, după un obicei turcesc, doi berbeci, în semn de bun venit. Cronicarul notează amuzat cum rușii aflați în București îi întemnițează de îndată pe cei doi suspecți amatori de bacșiș. Convorbirea feldmareșalului Rumeanțev, apoi, cu un bătrîn prizonier turc, un „saca" (ofițer de ieniceri), reține atenția prin unda de umanism în spiritul căruia se conchide asupra inutilității vărsărilor de sînge. Împărtășind amănuntul pitoresc, dispus a zăbovi în anecdotă, memorialistul nu păstrează însă un ritm egal narațiunii, el stăruie mai ales, cu vocație de istoric, asupra unor detalii vizînd strategia și unele tehnici de luptă, înclinație ce prefigurează întrucîtva metoda modernă aplicată studiului istoriei de N. Bălcescu. Lexicul este împestrițat excesiv cu grecisme și turcisme, autorul recurge însă și la o serie de neologisme neolatine. Publicată pentru prima oară în 1874, la rubrica de foiletoane a ziarului „Poporul", cronica reapare în „Analele Academiei Române" sub un titlu improvizat de V. A. Urechia.

— *Istoria evenimentelor din Orient cu referință la principatele Moldova și Valahia din anii 1769—1774* (publ. V. A. Urechia), AAR, memoriile secțiunii istorice, t. X, 1887—1888.

— 1. Giorge Pascu, *Dumitrachi Varlaam*, CL, LVII, 1925, 4 ; 2. I. C. Filitti, *Cine e cronicarul Dumitrache*, CL, LVII, 1925, 11 ; 3. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 148—163* ; 4. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *137* ; 5. Pușcariu, *Ist. lit., 205—206* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, III, *113—117* ; 7. I. C. Filitti, *Cronicarul Dumitrache*, RIR, III, 1933, fasc. 2—3 ; 8. I. Ionașcu, *Lucruri noi despre cronicarul Dumitrache*, RIR, IX, 1939, *246—263* ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *418—420* ; 10. *Ist. lit.*, I, *639—643* ; 11. Aurora Ilieș, *Autorul „Cronologiei tabelare"*, OCI, *351—355*.

R. Ș.

DUMITRESCU-MOVILEANU, Ion (c. 1830 — 28.XII.1912, București), scriitor. A studiat, pe cît se pare ⟨6⟩, la Paris, unde, din luna decembrie a anului 1845, se numără printre cei care susțin cu fonduri Societatea studenților români. Întors în țară, el avea să ia parte la mișcarea revoluționară de la 1848. După înfrîngerea revoluției, scriitorul va avea de furcă cu autoritățile, fiind denunțat ca răzvrătit, pentru comedia sa *Două sute de galbeni sau Păhărnicia de trei zile*, de către actorul C. Halepliu. Actor el însuși, la București și la Craiova, **D.-M.** se luptă o vreme cu dificultățile materiale. Abia după Unire ajunge să încropească puțină avere, din veniturile moșiei Movileni. Tot acum, el începe să-și reediteze scrierile, pe care le semnează Ion Dumitrescu-Movileanu, în timp ce pe lucrările sale literare publicate mai înainte figura numele Ion Dimitrescu. În 1888 a colaborat, ocazional, cu articole umoristice, la „România liberă".

Atît ca autor dramatic, cît și ca romancier, **D.-M.** s-a bucurat de succes în deceniile cinci și șase ale secolului al XIX-lea. Avea o slăbiciune aparte pentru roman, pentru cel de inspirație istorică îndeosebi, dar, pînă la urmă, ceea ce s-a dovedit cît de cît rezistent în opera sa au fost farsele și vodevilurile. **D.-M.** era actor, deci meșteșugul dramatic îi era îndeajuns de familiar, și în plus el avea o iscusință firească în mînuirea replicilor. Piesele sale, care sînt, în genere, de strictă actualitate, dezvăluie un cunoscător perspicace al realităților sociale și politice ale vremii. Scriind despre revoluție, chiar în toiul desfășurării ei, **D.-M.** este primul dramaturg al mișcării de la 1848. Alcătuită în pripă, în iunie, și jucată în iulie 1848, comedia *Două sute de galbeni...* surprinde cu luciditate reacțiile diferitelor pături sociale față de schimbările aduse de revoluție. Simpatia lui **D.-M.** se îndreaptă, evident, spre țărănimea obidită, în vreme ce boierimea retrogradă sau burghezia fac obiectul satirei, uneori îngroșată, ceva mai subtilă alteori, a scriitorului. Fără un conflict dramatic propriu-zis, neînchegată, piesa impune mai ales printr-un limbaj destul de nuanțat, firesc sau, dimpotrivă, șarjat, în funcție de tipul personajelor, cu unele schimburi de replici care îl anunță, parcă, pe I. L. Ca-

ragiale. După înfrîngerea revoluţiei, **D.-M.** scrie cantonete comice, care nu s-au păstrat, farse şi vodeviluri uşoare, de un comic cel mai adesea ieftin, fără a renunţa însă cu totul la aluzia satirică, incisivă. Astfel, *Logofătu satului* (1852) este o dulceagă poveste amoroasă, cu tentă moralizatoare, dar conţine şi unele accente critice la adresa arendaşilor. Încă o dată, arendaşii sînt luaţi în răspăr în vodevilul *Zmărăndiţa sau Fata pîndarului* (1855), piesă care atestă în **D.-M.** un prounionist. Ţinînd de comedia de moravuri, *Badea Deftereu sau Voi să fiu actor la Iaşi* (1849) ori farsa *O toaletă neisprăvită sau Obrăznicia slugilor* (1852) iau în deriziune slăbiciuni omeneşti ca vanitatea, cochetăria şi altele, accentuînd pitorescul moral. Mai superficiale decît cea dintîi piesă a lui **D.-M.**, aceste din urmă scrieri vădesc, în schimb, mai mult aplomb şi chiar o plasticitate sporită sub aspectul limbajului. Dramaturgul, meritoriu în comediile sale satirice, ratează în lucrările de sursă istorică (piesa *Radul Calomfirescu*). Romanul istoric *Radu Buzescu* (1858) brodează pe canavaua unei intrigi amoroase, cu personaje exaltate şi fantomatice, o suită de întîmplări pe cît de senzaţionale pe atît de neverosimile, în maniera foiletoanelor franţuzeşti. Ca autor de comedii, de farse şi de vodeviluri, însă, **D.-M.** îşi merită un loc alături de mai cunoscuţii C. Faca, C. Bălăcescu, C. Caragiali sau M. Millo.

— *Două sute de galbeni sau Păhărnicia de trei zile*, Bucureşti, Tip. Colegiului Sf. Sava, 1848 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Curţii, 1880, reed. în TTR, XVIII, 1973, 5 ; *Badea Deftereu sau Voi să fiu actor la Iaşi*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1849 ; *Logofătu satului*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1852 ; *O toaletă neisprăvită sau Obrăznicia slugilor*, Bucureşti, Tip. Vinterhalder, 1852 ; *Radul Calomfirescu*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1854 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Curţii, 1881 ; *Zmărăndiţa sau Fata pîndarului*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1855 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Curţii, 1881 ; *Radu Buzescu*, Bucureşti, Ioanid, 1858 ; ed. 2 (*Radu Buzescu sau Han-Tătarul*), Bucureşti, Socec, 1878.

— 1. P. Ghica, *Ioan Dumitrescu, „Radu Buzescu"*, DIV, I, 1858, 17—21 ; 2. D. Teleor, *Un autor dramatic necunoscut*, MIN, VIII, 1916, 2717 ; 3. N. Iorga, *Alte note despre cultura şi viaţa socială românească subt vechiul regim*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXIX, 1916—1919 ; 4. N. Iorga, *Un autor dramatic necunoscut*, T, LIII, 1922, 1 ; 5. T. Avramescu şi H. Zalis, *O piesă din zilele revoluţiei de la 1848*, TS, IV, 1955, 7 ; 6. Vîrgolici, *Începuturile*, 32 ; 7. T. Avramescu, *Ion Dumitrescu*, ITR, 259—262 ; 8. *Ist. lit.*, II, 620—622 ; 9. Brădăţeanu, *Comedia*, 62—66 ; 10. Florin Tornea, *În acele zile fierbinţi, „un domn Dimitrescu"*, TTR, XVIII, 1973, 5.

F. F.

DUNĂREA, revistă literară lunară apărută la Bucureşti din noiembrie 1889 pînă în mai 1890. **D.** continua o altă publicaţie literară, „Dîmboviţa", din care ieşise un singur număr, nepăstrat, în octombrie 1889. Redactori erau Gh. Warlam şi Lazăr Spiridon Bădescu, ambii mînuitori de condei abili şi chiar înzestraţi, dar cu o prezenţă efemeră în publicistica literară. Cu toate preocupările beletristice, **D.** era şi un organ de informare industrială şi economică, propunîndu-şi chiar să prezinte, pe rînd, toate fabricile din ţară. Programul literar nu era ambiţios, cei doi editori şi redactori avînd intenţia de a publica proză, satire şi abia în al doilea rînd poezie „sentimentală". Gh. Warlam colabora cu versuri mediocre, iar L. S. Bădescu publica o proză uşor fantezistă, uneori cu o reuşită atmosferă de supranatural. Una din aceste bucăţi, intitulată *Mormîntul lui*, o dedica lui M. Eminescu. Studiile critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, discutate superficial, erau subiectul unei călduroase recomandări. **D.** mai tipărea şi versurile lui Al. Obedenaru, precum şi o traducere din Ch. Deslys.

R. Z.

DUNĂRENII, revistă literară din care au apărut la Galaţi două numere, la 1 şi 15 februarie 1894. Publicaţie efemeră, a unui grup de tineri literaţi gălăţeni, ambiţioşi, nu şi talentaţi, **D.** publică articolele polemice scrise de Ioan Bujeniţă, care atacă ideile literare ale lui Anton Bacalbaşa. I. Bujeniţă admitea necesitatea influenţei ideologiei socialiste asupra scriitorului, precum şi ilustrarea acestei ideologii prin opere literare, dar nu în cazul literaturii române, ci în ţările cu o civilizaţie dezvoltată şi cu o literatură puternică. Era, de fapt, o transpunere, nu prea abilă, pe plan literar, a unui argument de natură politică frecvent folosit de adversarii socialismului din ţara noastră. Tot de I. Bujeniţă este şi articolul *Partizi literare*, o echilibrată analiză a direcţiilor existente în literatura naţională. Direcţia eminesciană şi cea simbolistă-macedonskiană (denumirile îi aparţin) sînt considerate favorabile evoluţiei poeziei româneşti. În **D.** apare şi o modestă traducere a poeziei *Mandolina* de Verlaine, aparţinînd ocazionalului tălmăcitor Ernest Istrati.

R. Z.

DUNCA-SCHIAU, Constanţa (16.II.1843, Botoşani — ?), scriitoare. Fiică a lui Ştefan Dunca, unul dintre cei mai cunoscuţi avocaţi din Moldova, şi a Sofiei Dunca, **D.-S.** a învăţat la Viena şi Paris, fiind printre puţinele românce care au obţinut certificatul de „studii înalte" la Collège de France. În 1862 termina, la Paris, un curs de pedagogie. Colabora la ziare franţuzeşti şi corespondа cu personalităţi culturale din ţară şi din Franţa. În 1863 ocupă prin concurs catedra de morală şi pedagogie la Şcoala centrală de fete din Bucureşti, unde rămîne pînă în 1872. Tot în 1863 a prezentat domnitorului şi Camerei legiuitoare un proiect de organizare a învăţămîntului pentru fete, de care s-a ţinut cont în redactarea legii instrucţiei publice din 1864. Al. I. Cuza a acordat acestui memoriu, publicat cu titlul de *Fiicele poporului*, un premiu. **D.-S.** era căsătorită cu consilierul imperial Antoniu de Schiau din Transilvania.

Una dintre primele scriitoare feministe la noi, **D.-S.** a ţinut şi un ciclu de conferinţe, în mai multe oraşe ale ţării, asupra femeii, instrucţiei şi educaţiei ei. A conferenţiat pe aceleaşi teme la Viena şi Budapesta. În 1904 publica *Feminismul în România*. Ideea de necesară emancipare civilă a femeii este susţinută în „Amicul familiei", publicaţie pe care **D.-S.** o scoate între 1863—1865 şi în 1868, ca şi în scrierile sale literare, dintre care o parte au apărut în „Familia". Piesa *Martira inimei* condamnă tolerarea de către stat a lipsei de răspundere a bărbatului faţă de copil, prin legea care oprea urmărirea paternităţii. Intriga dramei este construită ad-hoc. Fiica boierului Verru înnebuneşte şi îşi omoară copilul înfometat, după ce fusese izgonită de părinţi şi părăsită de tatăl copilului. Contrastul, îngroşat la maximum, între ingenuitatea femeii şi arivismul bărbatului, schematismul situaţiilor, melodramatismul şi falsul patetism al replicii, limbajul stîngaci şi franţuzit nu slujesc intenţiei generoase a scriitoarei. Cu totul schematică şi falsă este şi comedia *Motiv de*

despărțenie sau Ce deputat !, pe tema puterii femeii asupra bărbatului. **D.-S.** a semnat Camille d'Alb un roman scris în limba franceză, *Eléna* (1862), care apare în traducere românească cu titlul *Elena Mănescu*, în „Amicul familiei". Pe motivul unei iubiri romantice, scriitoarea încarcă romanul cu episoade de strictă descripție și evocare locală (costume, petreceri) sau de satiră socială și complică intriga melodramatic, în felul romanului de mistere. Scrierii îi lipsește originalitatea, anumite episoade fiind compilate după romanele lui D. Bolintineanu *Manoil* și *Elena* și după romanul lui N. Filimon *Ciocoii vechi și noi*. În aceeași manieră senzațională evoluează romanul *Omul negru* și încercarea de roman istoric *Radu al III-lea cel Frumos*. În 1865 **D.-S.** pregătea pentru tipar romanul *O familie din București*. *Iezuiții României*, al cărui început apare în „Amicul familiei", unde scriitoarea proiecta să publice un ciclu de nuvele și romane inspirate de moravurile bucureștene, intitulat *Sub vălul Bucureștilor*. La „Familia", **D.-S.** a colaborat cu versuri, nu lipsite de sensibilitate, cu povestiri și cronici, semnînd cu pseudonimul E. D. Albon. O serie de articole despre Shakespeare a publicat în „Amicul familiei" în 1864, cu ocazia comemorării scriitorului. În aceeași publicație a tradus cîteva scrieri din J.-B. Rousseau, Malherbe, Ossian, Pușkin.

— *Fiicele poporului*, București, 1863 ; *Femeia femeiei*, București, 1863 ; *Estella*, AF, I, 1863, 1—8 ; *Omul negru*, AF, I, 1863, 9—18 ; *Elena Mănescu*, AF, I, 1863, 19—20 — II, 1864, 10—11 ; *Radu al III-lea cel Frumos*, AF, II, 1864, 13—14, II, 1865, 18—19 ; *Fiica zidarului*, AF, II, 1865, 20 — III, 1865, 26—27 ; *O familie din București. Iezuiții României*, AF, III, 1865, 30—31 ; *Fiica adoptată*, AF, III, 1868, 1—5 ; *Martira inimei*, București, Tip. Statului, 1870 ; *Motiv de despărțenie sau Ce deputat !*, București, Tip. Statului, 1871 ; *La Alma. Povești noi pentru copii*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1881 ; *[Colaborări literare]*, F, XIX, 1883 — XXXV, 1899, T, LII, 1921, 3 ; *Feminismul în România*, București, Tip. Basilescu, 1904. — **Tr.** : Ducesa de Duras, *Urica sau Africana în Francia*, Iași, Tip. Buciumul român, 1858 ; D. Gastinneau, *Loteria socială*, Iași, Tip. Buciumul român, 1858 ; *Baladă chineză*, AF, I, 1863, 5—6 ; Ossian, *Cîntece din Selma*, AF, I, 1863, 13 ; [Autor neidentificat], *Hing-Lo-Tou. Nuvelă chineză*, AF, I, 1863, 17—24 ; Hugo, *Oda VI*, AF, II, 1864, 12 ; J.-B. Rousseau, *Psalmul XLVIII, Ode*, AF, II, 1864, 13—14 ; Malherbe, *Ode*, AF, II, 1864, 13—14 ; *Fabule și apologii indiene*, AF, II, 1864, 13—14 ; Pușkin, *Mozart și Salieri*, AF, II, 1864, 14.

— 1. Ion Iovițǎ, *Constanța Dunca de Sajo*, ARO, II, 1864, 22 ; 2. A. D. Xenopol, *Conferința domnișoarei Constanța Dunca asupra „Femeii"*, CL, IV, 1870, 13 ; 3. B. P. Hasdeu, *D-șoara Constanța Dunca*, CT, I, 1870, 50 ; 4. Șt. G. Vârgolici, *Const. Dunca, „Martira inimei"*, CL, V, 1871, 3 ; 5. Chendi, *Fragmente*, 48 ; 6. Straje, *Dicț. pseud.*, 243.

S. C.

DUNKA, Titus (6.I.1845, Iași — 14.X.1903, Pitești), scriitor. Fiu al lui Ștefan, avocat, și al Sofiei Dunca, a fost frate cu scriitoarea Constanța Dunca-Schiau. Clasele primare și o parte a celor de liceu le face la Academia (fosta Academie Mihăileană) din orașul natal. Părăsind-o în 1859, intră, la o vîrstă fragedă, în armată. Peste trei ani, își urmează fratele, Neculai Dunka (ofițer în armata lui Garibaldi, mort, mai tîrziu, ca ofițer nordist în războiul de secesiune din Statele Unite) și pleacă în Italia. Pentru **D.** vor urma de acum înainte mai bine de două decenii de viață aventuroasă. Om al acțiunii și al gestului prompt, el se va afla mai peste tot unde va fi vorba de conflicte armate. A făcut parte din trupele comandate de Garibaldi și a fost decorat de acesta. A luptat pentru eliberarea Poloniei, a avut legături cu răzvrătiții irlandezi care luptau contra Angliei, a fost implicat chiar și într-un complot împotriva lui Al. I. Cuza. A luptat cu multă abnegație, în armata franceză, în războiul franco-prusac din 1871—1872 ; ca ofițer în Legiunea străină, a făcut o campanie în Tunisia (1881—1882). În timpul războiului pentru Independență din 1877 a luptat în armata română cu gradul de căpitan. Din cînd în cînd, pentru a-și cîștiga existența, a avut și ocupații civile (inginer la Canalul de Suez, inginer al serviciului drumurilor în județele Constanța și Botoșani). Retras la Pitești, a fost administrator de spital.

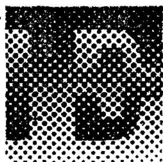

Între două campanii, **D.** s-a simțit tentat și de condei. A colaborat la „Ghimpele", la „Românul" și apoi la „Apărătoriul legei". Adept al partidului liberal, el semnează articole violent antimonarhice. În împrejurări destul de neclare, ajunge să editeze ziarul „Înainte", a treia gazetă socialistă, ca vechime, în România. Apărută între 26 octombrie 1880 și 25 ianuarie 1881, publicația avea, cum era și de așteptat din partea tumultuosului proprietar și redactor, o nuanță anarhistă. Constrîns să-și cîștige existența — din ce în ce mai grea —, **D.** traduce piese italiene, care au figurat multă vreme în repertoriul unor companii teatrale românești. Alegerea sa vădește un gust literar sigur, **D.** traducînd în genere piese aparținînd unor scriitori reputați, precum P. Cossa (*Nerone*), S. Pellico (*Francesca de la Rimini*) sau C. Roti (*Doi sergenți*). Uneori, **D.** a fost atras și de poezie. Dar versurile sale, publicate în „Revista literară" sau în „Resboiul", sînt fără valoare. Din clisee este alcătuită și drama istorică *Învingător și învins (Traian și Decebal)*, scrisă după o incursiune în *Istoria românilor* a lui A. D. Xenopol, care, dealtfel, i-a și prefațat lucrarea. În cea de-a doua ediție, mult îmbunătățită, piesa apare mai abil compusă, fără a cîștiga totuși în adîncime. Un anume spirit de toleranță — surprinzător la **D.** — se face simțit de-a lungul celor trei acte, fanatismul fiind condamnat atît în persoana marelui preot Vezinas, cît și în aceea a lui Decebal însuși, ale cărui frămîntări sînt convingătoare. **D.** a scris și alte piese, care însă nu au mai apărut. Nu a apărut nici volumul de amintiri *Furtuna vieții mele*, anunțat încă din 1898. Sporadic, au fost tipărite cîteva fragmente dovedind că autorul încerca mai curînd să se justifice, inabil, decît să recurgă la povestirea evenimentelor la care participase. Abia în evocarea acestor evenimente, amintirile, altfel dezlînate, devin interesante.

— *Învingător și învins (Traian și Decebal)*, pref. A. D. Xenopol, Iași, Tip. Goldner, 1898 ; ed. 2, Iași, Tip. Dacia ; *Legenda „Cubei palmierului", din Fighig, alăturea de aceea a Mănăstirei de la Putna*, A, IX, 1898, 11, 12 ; *Balconul lui Victor Hugo*, ADV, XV, 1902, 4514 ; *La sfîrșitul meu. Amintiri*, ADV, XV, 1902, 4528, 4542. — **Tr. ms.** : P. Cossa, *Nerone* (1870), A.S.I., ms. 477 ; S. Pellico, *Francesca de la Rimini* (1887), A.S.I., ms. 728 ; C. Roti, *Doi sergenți*, A.S.I., ms. 1012, B.C.U., ms. VI—229.

— 1. *Titus Dunka*, ADV, XVI, 1903, 5106 ; 2. E. D. F[agure], *Moartea lui Titus Dunka*, ADV, XVI, 1903, 5107 ; 3. Sev., *Un legionar al lui Garibaldi. Odiseea unui garibaldian român*, ADV, XXVIII, 1915, 10144 ; 4. *Un cavaler al României. Viața romantică a lui Titus Dunka*, ADV, XXVIII, 1915, 10174 ; 5. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, 30—31 ; 6. Tiberiu Avramescu, *Un cavaler rătăcitor pe drumurile libertății : Titus Dunka*, MI, II, 1968, 7—10.

D. M.

ECLESIARHUL, Dionisie v. **Dionisie Eclesiarhul.**

ECONOMISTUL, gazetă politică, economică și literară săptămînală editată la Craiova între 17 noiembrie 1891 și 15 iulie 1892. În lunile mai—iulie 1892, **E.** scoate, ca supliment literar, „Revista olteană" care, de fapt, continuă periodicul literar craiovean cu același nume apărut în anii 1888—1890. Publicistul N. N. Popp ocupa funcția de director al gazetei, pe care, în bună măsură, o scria Tr. Demetrescu, redactorul rubricii literare. Articolul-program, nu suficient de clar, anunța o atitudine politică independentă și democratică. Mai limpezi nu erau nici intențiile în ceea ce privește cultura, **E.** propunîndu-și doar să țină la curent cititorii cu evenimentele importante ale vieții literare și științifice și să publice cu regularitate recenzii și note bibliografice. Datorită prezenței poetului Tr. Demetrescu, partea literară a fost în permanență cu mult deasupra nivelului unei gazete de provincie. În afară de Tr. Demetrescu, colaborau cu proză Scarlat C. Moscu și, sub pseudonimul Ulpiu, N. N. Popp ; Carol Scrob, Caton Theodorian și Tr. Demetrescu publicau versuri de factură sentimentală, iar M. Strajanu și M. Stăureanu, articole cu informații de teorie literară. Număr de număr, Tr. Demetrescu scrie însemnări, cronici, recenzii, note bibliografice, articole literare sau politice, unele din ele semnate Tradem, altele Nerva. Într-un articol, el încearcă o definiție a criticii literare, în spiritul doctrinei literare a lui H. Taine, discutînd din acest unghi de vedere și critica românească. Deși articolul era dedicat poetului francez Sully Prudhomme, el devine, în fapt, un omagiu adus studiilor critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea și personalității acestuia. Foarte interesante prin informațiile autobiografice pe care le conțin sînt amintirile lui Tr. Demetrescu, după cum schițele sale intitulate *Foi risipite* sau *Foi în vînt* impresionează prin sinceritate și realism.

— 1. *[Program]*, ECN, I, 1891, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *226* ; 3. C. D. Papastate, *Traian Demetrescu*, București, E.L., 1967, *51—52.*

R. Z.

ECONOMU, Ciru v. **Oeconomu, Ciru.**

ECOUL, revistă literară bilunară apărută între 15 martie și 1 iunie 1895 la București. Este una din multele publicații literare scoase de Ilie Ighel-Deleanu. Cu poezii colaborau D. Teleor, Elisabeta M. Z. Ionescu, Lucreția Suciu-Rudow, Ch.-Ad. Cantacuzène (versuri în limba franceză) și Ilie Ighel-Deleanu. Proză umoristică publică D. Teleor, iar A. Alexandrescu-Dorna, Laura Vampa și Timoleon Pisani nuvele și schițe rămase, ca și versurile poeților de mai sus, fără ecou. Gr. Goilav traduce din Byron și Heine, I. Ighel-Deleanu din Carmen Sylva și Th. Andebrand ; Edgar von Hertz tălmăcea *Luceafărul* lui Eminescu în limba germană. Mai vie este rubrica de cronici literare, datorită scrisului atent și opiniilor îndrăznețe ale lui Șt. Orășanu ; acesta, semnînd cu pseudonimul Z. Miron, discuta, printre altele, teatrul în versuri sau implicațiile morale ale debutului literar.

R. Z.

ECOUL SĂPTĂMÎNEI, revistă literară care a apărut la București, săptămînal, între 17 iunie și 6 octombrie 1891. S-au păstrat doar cîteva numere din această publicație la care colaborau I. N. Roman (cu versuri), M. Canianu (cu articole despre scriitori și critici literari), G. I. Ionnescu-Gion, C. Dobrogeanu-Gherea (i se republică aici articole și însemnări bibliografice), A. Bacalbașa (schița *Rezervistul*) și I. Catina. La rubrica de știri literare se anunța că Gherea lucrează la un nou volum de *Studii critice* și se comenta publicistica politică a lui M. Eminescu. *Notele bibliografice* discutau primele două volume ale lui Gherea, *Icoane* de D. Teleor ș.a.

R. Z.

EDUCATORUL, săptămînal pedagogic și literar care a apărut la București de la 2 ianuarie 1883 pînă la 1 iulie 1884. Scos sub redacția lui Barbu Constantinescu, **E.** era purtătorul de opinii al corpului profesoral de la Azilul „Elena Doamna". Colaborator consecvent a fost I. Slavici. Scriitorul tipărea aici o parte din cursurile sale didactice, printre care prelegerile despre literatura populară, o introducere în estetică și însemnările privind predarea filozofiei în școlile de nivel mediu. Note de curs tipăreau M. Strajanu (trimise probabil de la Craiova), S. Mangiuca, I. Mateescu. Revista publică și literatură, mai ales versuri aparținînd lui V. Alecsandri, M. Eminescu (reluări din „Convorbiri literare"), D. Bolintineanu (de asemenea republicări), N. Gane, Gh. Sion, I. Ianov, P. Dulfu, S. Mangiuca și Matilda Cugler-Poni. Slavici traduce din limba germană versuri pentru copii, iar I. Mateescu din poeziile lui H. Murger. Cu schițe și nuvele colaborează I. Slavici, S. Mangiuca și P. Dulfu, iar cu literatură populară, P. Ispirescu, At. M. Marienescu, P. Gîrboviceanu, D. Stăncescu și învățătorii Dobre Ștefănescu și Stoenescu. În două numere consecutive se tipărea chestionarul pentru adunarea datelor privitoare la limba română al lui B. P. Hasdeu. Deosebite, în raport cu aspectul general al revistei, cam monoton, sînt însemnările despre literatură ale lui I. Mateescu. Prima dintre ele, intitulată *Henri Murger*, conține istoricul confruntării dintre adepții clasicismului și cei ai romantismului în literatura franceză, apoi o privire asupra romantismului european și a scriitorilor lui reprezentativi. În trei numere din **E.**, același autor se ocupă de rolul saloanelor literare în dezvoltarea unei literaturi, cu exemple din Italia și Franța, discutînd apoi primejdia pe care o reprezintă moda pentru literaturile aflate în faza de formare. El încearcă și un scurt istoric al salonului literar la noi și al efectelor diverselor mode asupra literaturii autohtone. O cronică politică, o alta a învățămîntului și o rubrică de notițe și anunțuri literare erau scrise în redacție, probabil și de I. Slavici.

R. Z.

EFTIMIE (mijlocul sec. XVI), cronicar. Este autor al unui letopiseț de curte scris în limba slavonă. Identificat mai întîi cu un episcop de Rădăuți de la 1552, apoi cu egumenul mănăstirii Neamț din 1553

devenit după 1566 episcop și mitropolit în Ardeal ⟨1, 5, 6, 8, 11, 14, 22⟩, autorul cronicii a fost probabil un al treilea Eftimie, egumen al mănăstirii Căpriana ⟨3, 15, 24⟩. La dispoziția domnitorului Alexandru Lăpușneanu E. scrie o cronică ce relatează evenimente din istoria Moldovei începînd de la 1541 pînă la 1554. Letopisețul lui Macarie pare a-i fi fost cunoscut integral ⟨15⟩, dar E. modifică o parte a cronicii predecesorului său din considerente politice impuse de un adversar al familiei lui Petru Rareș. E. repovestește, mai detașat decît Macarie, ultimii ani ai domniei lui Rareș, stăruind asupra perioadelor de guvernare ale fiilor acestuia, Iliaș și Ștefan. Din evocarea domniilor pline de excentricități ale fraților Rareș, rezultă paginile cele mai vii ale cronicii. Petrecerile lui Iliaș-Mahmet conduse de turcul Hădîr, profanarea icoanelor și a posturilor de către ușuraticul candidat la mahomedanism, a cărui îndeletnicire favorită este jocul cu păsările, atrag exclamațiile de oprobriu ale cronicarului. Ca slujitor al bisericii E. este indignat de haraciul la care Iliaș, „fiul Satanei", supune deopotrivă boierimea și clerul. Nu lipsit de tensiune epică și de un anume simț al punerii în scenă este episodul adunării de la Huși, în care domnul dă încredințări cu privire la bunele sale intenții creștinești înainte de a fugi la Țarigrad cu tezaurul țării. Domnia scurtă a lui Ștefan Rareș, ce ia repede același curs nefast, justifică, după E., uciderea domnului la Țuțora, în 1552, omor de care nu era străin Alexandru Lăpușneanu. Cronicarul renunță de aici înainte la tonul echilibrat al narațiunii, pentru lauda convențională a lui Lăpușneanu E. regăsind mijloacele retoricii bizantine, deprinse de la Macarie. Bogată în informații inedite, cronica lui E. rămîne reprezentativă pentru o etapă istorică în care lupta dintre domn și partidele boierești se accentuează în țările române, paralel cu creșterea dominației otomane. Textul cronicii se păstrează la Kiev (în Biblioteca Academiei de Științe a R.S.S. Ucrainene), într-un manuscris care continuă, de la 1541, cronica lui Macarie.

— *Cronica lui Eftimie*, în Bogdan, *Vechile cronice, 162—171, 212—222*, în CSR, *109—125*, în LRV, I, *192—203*.

— 1. Bogdan, *Vechile cronice, 90—107, 126—139, 280—283* ; 2. Bogdan, *Scrieri, 335—347, 363—372* ; 3. P. Sîrcu, *Iz istorii snoșenii russkih s rumînami*, Petersburg, 1896 ; 4. Sbiera, *Mișcări, 298—299* ; 5. Iorga, *Ist. lit.* XVIII, I, 75, II, *440—442, 448* ; 6. Iorga, *Ist. bis.*, I, *161—162* ; 7. Iorga, *Ist. lit.*, I, *156—157* ; 8. Minea, *Letopisețele, 140—161* ; 9. Pușcariu, *Ist. lit., 46—48* ; 10. Ștefan Meteș, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, I, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1935, *91—95* ; 11. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *40, 41—42* ; 12. Călinescu, *Ist. lit., 20* ; 13. Ciobanu, *Ist. lit., 105—109* ; 14. Andrei Eftimie, *Au existat episcopi canonici în Transilvania în veacul al XVI ?*, STT, VII, 1955, 1—2 ; 15. P. P. Panaitescu, *Cronica lui Eftimie*, CSR, *106—109* ; 16. Piru, *Ist. lit.*, I, *35—36* ; 17. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *41—42* ; 18. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 432* ; 19. *Ist. lit.*, I, *261—264* ; 20. Panaitescu, *Inceputurile, 24* ; 21. Mihăilă, *Contribuții, 104—163* ; 22. Nestor Vornicescu, *Relații bisericești culturale între Mănăstirea Neamț și Transilvania, din cele mai vechi timpuri pînă în preajma anului 1918*, MM, XLIV, 1968, 11—12 ; 23. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *85—87* ; 24. G. Mihăilă, *Cronica egumenului Eftimie*, LRV, I, *191—192*.

R. Ș.

ELEVUL PATRIOT, revistă literară apărută la București, săptămînal, între 6 octombrie 1866 și 22 martie 1867. În versuri ditirambice, colaboratorii acestei publicații, elevi la liceele din București, salutau lovitura de stat de la 11 februarie 1866. Printre ei se afla și Gr. G. Tocilescu, autor al unui poem de 44 de catrene, care se poate să constituie debutul publicistic al viitorului scriitor și istoric.

R. Z.

ELIADE, Ion v. **Heliade-Rădulescu, Ion.**

ELIADE-RĂDULESCU, Ion v. **Heliade-Rădulescu, Ion.**

EMANCIPAREA, revistă politică și literară bilunară editată la București între 15 aprilie și 15 august 1883. C. Bacalbașa, G. Kernbach (Gheorghe din Moldova) și Emil Frunzescu, membri ai cercului socialist din București, formau comitetul de redacție al publicației, din care au apărut șapte numere. Ca și „Contemporanul" sau „Dacia viitoare", E. va populariza concepțiile materialiste și, în plus, va căuta să aplice ideile teoretice socialiste la realitatea din România. Problema țărănească, prezentată în cele mai variate aspecte, problema națională și necesitatea realizării unității naționale prin eliberarea Transilvaniei de sub stăpînirea Imperiului austro-ungar, critica proprietății private, generatoare de nedreptate și exploatare socială, și, în sfîrșit, propaganda ateistă erau principalele teme politice dezvoltate de colaboratori, printre care se numără C. Dobrogeanu-Gherea (semna și Caiu Grachu), A. Bacalbașa (sub pseudonimul Batony), C. Bacalbașa (sub pseudonimul Bacon), Emil Frunzescu (Fremy). A. Bacalbașa a publicat în E. o traducere prescurtată a primului volum din *Capitalul* lui Karl Marx, înlocuind uneori exemplele originale cu altele caracteristice pentru starea de lucruri din țara noastră. Literatura tipărită în paginile revistei nu este la nivelul articolelor politice. Versuri cu caracter social semnau Gheorghe din Moldova și Vicmic, iar M. Demetriade, fabule. Atractive prin vioiciunea descrierilor și, mai ales, prin aciditatea observațiilor de ordin social sînt *Însemnările de vagabondaj* ale lui A. Bacalbașa, iscălite cu pseudonimul A. Vagabondu. Emil Frunzescu, într-un articol intitulat *Poezia și poetul*, critica artistul indiferent la frămîntările claselor oprimate, „arta pentru artă", raliindu-se astfel și pe planul ideilor literare poziției „Contemporanului". Redactorii de la E. se arătau preocupați și de modul în care își expuneau ideile, folosind o exprimare cît mai limpede, dar nu vulgarizatoare.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 239* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 175* ; 3. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul, 93—94* ; 4. Lăzăreanu, *Glose, 394—396* ; 5. *„Emanciparea"*, PMS, I, partea I, *223—253* ; 6. Nicolescu, *Contemporanul, 122, 203*.

R. Z.

EMILIAN, Cornelia (1840, Zlatna — 23.VII.1910, București), publicistă. Își are obîrșia într-o familie de nobili români din Ardeal, cu numele de Erdelly de Medve. Luptînd pentru emanciparea femeii, E. înființează, în anii 1867 și 1894, două asociații: „Reuniunea femeilor române" și „Liga femeilor". A colaborat la „Revista literară", „Fîntîna Blanduziei", „Literatorul", „Revista poporului", „Familia" ș.a. Tot ea este aceea care îl sprijină material pe M. Eminescu, pe cînd se afla bolnav, sub îngrijirea surorii sale, Harieta.

E. a lăsat un volum de *Amintiri*, în care numai capitolul intitulat *Cugetări și impresiuni* are un caracter literar. În rest, într-un mare număr de pagini, autoarea pledează pentru drepturile femeii, iar alte cîteva capitole

sînt consacrate descrierii unor sărbători cîmpenești (armindenul), evenimente (revoluția din 1848), moravuri (căsătoria din interes a femeii, luxul și imoralitatea). Relatările reconstituie fapte și întîmplări fără prea mare legătură între ele, înșirate cu o tendință vădit moralizatoare. **E.** a mai publicat povestirea *Un cadavru*, lipsită de valoare literară, și volumele *Fapte ale omului* și *Omenirea în stare de pruncie.*

— *Amintiri*, Iași, Tip. Națională, 1886 ; *Omenirea în stare de pruncie*, Iași, Tip. Națională, 1886 ; *Fapte ale omului*, Iași, Tip. Națională, 1887 ; *Un cadavru*, RELI, XIX, 1898, 24.

— 1. Henriette și Mihai Eminescu, *Scrisori către Cornelia Emilian și fiica sa Cornelia*, Iași, Șaraga ; 2. I. E. Torouțiu, *[Informații biografice]*, SDL, IV, *XLVIII—LXIV* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *306.*

C. B.

EMILIAN, Ștefan (8.VIII.1819, Bonțida, j. Cluj — 17.XI.1899, Iași), publicist. Urmează, între anii 1841—1845, Academia artelor frumoase din Viena. Specializat în arhitectură, **E.** este angajat, în 1847, la construirea clădirii Teatrului Național din București. Participă la revoluția din 1848 din Transilvania, după eșuarea căreia rătăcește, un timp, prin Muntenia. Reîntors la Brașov, deschide un curs gratuit de desen și științe tehnice, pe care îl predă la locuința sa. Este numit, apoi, profesor de matematică și desen geometric la noul gimnaziu românesc, unde l-a avut elev pe T. Maiorescu. Stabilit, din 1858, la Iași, **E.** funcționează ca profesor la Academie (fosta Academie Mihăileană), apoi la Universitate. În Transilvania, el a dat un puternic impuls mișcării teatrale aflată la începuturile ei. Înființînd la Brașov o trupă de diletanți, a organizat o serie de reprezentații, avînd un repertoriu selectat cu grijă, din autori români și străini. Compune și prelucrează muzica pentru o serie de vodeviluri și dansuri populare românești. **E.** a colaborat la „Familia", „Revista literară", „Fîntîna Blanduziei", „Literatorul", „Revista poporului", „Foaia familiei", „Foaie literară". A scris o serie de poezii și cîteva nuvele, aproape toate de inspirație erotică. Versurile, relevînd un anumit zbucium, între pustiul existenței și chemarea iubirii, nu sînt lipsite de accente de sinceritate *(Iubitei, Să mor)*. În proză, însă, efectul dramatic pare cu totul forțat *(La bal, Dama misterioasă)*. Excepție face narațiunea *O seară de vară la sat*, în care sentimentele sugerate de o natură rustică, plină de pitoresc, au mai multă profunzime.

— *Istoricul renașterii jocurilor (danțurilor) noastre naționale*, Iași, 1886 ; *Dama misterioasă*, F, XXXII, 1896, 15—16 ; *[Poezii]*, F, XXXII, 1896, 17, 25, 49, XXXIII, 1897, *352, 375, 423, 472, 524*, FLT, I, 1897, 23, 25, 27, 30 ; *O seară de vară la sat*, F, XXXII, 1896, 42 ; *La bal*, F, XXXII, 1896, 43—44.

— 1. Predescu, *Encicl.*, *306* ; 2. Emil Pop, *Ștefan Emilian*, Sibiu, Dacia Traiană, *1944* ; 3. Breazu, *Studii*, I, *148—156.*

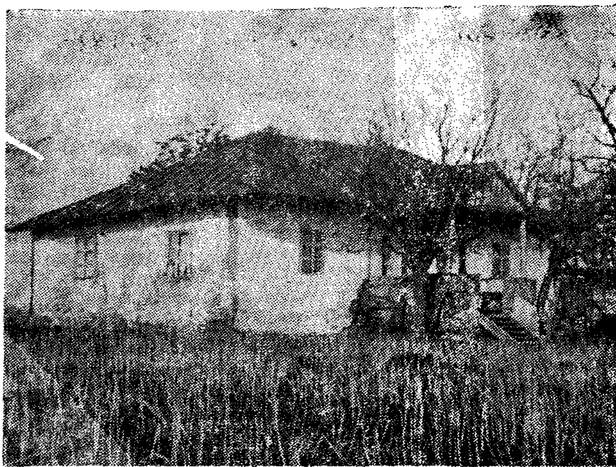
C. B.

EMINESCU, Mihai (15.I.1850, Botoșani — 15.VI.1889, București), poet. Strămoșii după tată ai celui pentru care aveau să se imagineze diverse origini etnice — persană, armeană, albaneză, turcă, suedeză, poloneză, bulgară, sîrbă ori ruteană — sînt țărani români, veniți poate din părțile Blajului, pe nume Eminovici sau Iminovici, și trăiau în satul Călineștii lui Cuparencu, de lîngă Suceava, ca muncitori ai pămîntului. Un Petrea Iminovici, căsătorit cu Agafia, este pomenit în condicile parohiale și s-ar fi născut pe la 1732. Fiul acestora și bunicul poetului, Vasile Eminovici, născut prin 1780, a fost cîntăreț bisericesc în satul natal și a avut șapte copii, tatăl poetului, Gheorghe, fiind primul născut (10 februarie 1812). Gheorghe Eminovici a învățat carte la Suceava cu dascălul Ioniță. Energic și perseverent, intră în slujba boierului Jean Mustață, care îl aduce din Bucovina la Dumbrăveni-Botoșani, unde acesta arendase o moșie de la marele proprietar Balș — căruia avea să-i fie ulterior administrator și om de încredere. Mama poetului, Raluca ori Rareșa, este fiica stolnicului Vasile Iurașcu de la Joldești și a soției acestuia, Paraschiva. Gheorghe Eminovici s-a căsătorit cu Raluca la 29 iunie 1840 și va primi, pe rînd, titluri de boierie măruntă — sulger și căminar. Din această căsătorie se nasc unsprezece copii. Frații și surorile poetului sînt : Șerban (născut în 1841), Nicolae (1843), Iorgu (1844), Ruxanda (1845), Ilie (1846), Maria, Aglaia (1852), Harieta (1854), Matei (1856) și Vasile. Descendenții lui Gheorghe Eminovici și ai Ralucăi n-au moștenit vigoarea fizică a tatălui și din cei 11, trei au murit la vîrsta copilăriei, Ilie la 16 ani, Iorgu la 29, Șerban la 33, Harieta la 35, Nicu la 41 și doar Aglaia la 54, iar Matei la 73 de ani.

Mihai, cel de al șaptelea copil al lui Gheorghe și al Ralucăi Eminovici, s-a născut la 15 ianuarie 1850 și a fost botezat la biserica Uspenia din Botoșani, naș fiindu-i bunicul după mamă, stolnicul Iurașcu. După descoperirea, în 1892, a actului de naștere, alte ipoteze nu mai pot fi luate în considerație. A trăit primii ani, se pare, la Botoșani, iar din 1856 la Ipotești, unde familia și-a cumpărat o moșioară. Anii copilăriei, cu pădurea și rîul, cu prietenii de joacă și atmosfera patriarhală a satului, s-au grefat puternic pe sensibilitatea lui **E.** Ca și la I. Creangă, copilăria va fi învăluită într-o aureolă de basm și la această primă legătură cu natura și cu oamenii, la prima iubire, poetul se va întoarce totdeauna cu duioșie, găsind aici liniște și reculegere. Nu se știe unde și ce va fi învățat poetul pînă în 1858, cînd este înscris la școala primară greco-orientală din Cernăuți, deși se poate presupune că avea cunoștințele necesare, din moment ce este primit direct în clasa a treia. Tot aici va urma, cu rezultate bune, și în anul școlar 1859—1860, cînd este clasificat al cincilea din 82 de elevi. În toamna anului 1860 este înscris în primul an al gimnaziului din același oraș, unde are printre profesori pe I. G. Sbiera, suplinitor al lui Aron Pumnul pentru limba română, și obține, cum reiese dintr-un atestat, rezultate meritorii. În al doilea an însă, cu toate că la limba română este notat cu „foarte lăudabil", la istorie cu „bine", la germană cu „mulțumitor", iar la științele naturii cu „lăudabil", la religie chiar cu „eminent", nu va promova (avea „insuficient" la matematică și foarte multe absențe). În anul școlar 1862—1863, cînd stă în gazdă la profesorul de franceză Victor Blanchin, deși în primul semestru are, în general, calificative bune (la limba română „excelent", iar la istorie „excepțional"), în semestrul al doilea nu mai frecventează. Nu se cunoaște adevărata cauză a părăsirii școlii, se știe doar că a plecat în vacanța de primăvară acasă, la Ipotești, dar nu a mai revenit printre colegi. Va încerca să-și continue studiile la gimnaziul din Botoșani, de unde înaintează, la începutul anului 1864, și o cerere de bursă. Este probabil că atît ple-

carea din Cernăuți, cît și revenirea, după insuccesul de la gimnaziul botoșănean, sînt legate de pasiunea tînărului pentru reprezentațiile dramatice, de relațiile sale cu trupa Vlădicescu—Tardini care, după unele spectacole date la Botoșani, în primăvara anului 1864, va pleca la Cernăuți. De aici **E.** ar fi plecat, urmînd aceeași trupă, la Brașov. În toamna aceluiași an va fi, pentru scurt timp, copist în administrația județului Botoșani, pentru ca în martie anul următor să-și părăsească slujba, cu intenția declarată de a-și continua studiile, dar, în fapt, se pare, atras tot de aceeași trupă teatrală, care se găsea la Cernăuți, unde tînărul se presupune că a încercat să-și dea examenele restante. În aceeași perioadă a avut grijă și de biblioteca lui Aron Pumnul, unde se găsea tot ceea ce era mai reprezentativ pentru cultura română, între care scrieri ale mitropoliților Varlaam și Dosoftei, lucrările istorice ale lui Gh. Șincai, P. Maior, D. Fotino, A. T. Laurian, operele lui I. Barac, Al. Beldiman, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, A. Mureșanu, C. Bolliac, I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, Al. Donici, M. Kogălniceanu, C. Stamati, Al. Pelimon, C. D. Aricescu, precum și publicațiile „Gazeta de Transilvania", „Arhiva românească", „Magazin istoric pentru Dacia", „România literară", diverse calendare și, evident, *Lepturariul rumânesc* al lui Pumnul. Pe lîngă acest tezaur de cultură și literatură română se găseau și cărți de gramatică, istorie, filozofie, teatru, în limbile germană și franceză, pe care tînărul le va fi citit cu pasiune. Din această epocă datează și primele sale încercări în versuri, debutul făcîndu-l în ianuarie 1866 cu poezia *La mormîntul lui Aron Pumnul,* închinată memoriei dascălului său, apărută în broșura scoasă la moartea acestuia și intitulată *Lăcrimioarele învățăceilor gimnaziaști den Cernăuți la mormîntul prea iubitului lor profesor Arune Pumnul,* poezie semnată „M. Eminovici, privatist". La 25 februarie/9 martie același an, îi apare, în revista „Familia" din Pesta, condusă de Iosif Vulcan, poezia *De-aș avea...,* semnată, de astă dată, Mihai Eminescu. Directorul publicației este astfel „nașul" — cum însuși o spune — tînărului poet. În mai același an îi apare poezia *O călărire în zori,* iar în cîteva numere din octombrie și noiembrie, în traducerea sa, nuvela suedezului Onkel Adam, *Lanțul de aur.* Debutul promițător ca poet nu era asociat însă cu strădania la învățătură, spre nemulțumirea părinților, care sperau în continuarea studiilor și îndreptarea fiului lor spre o carieră „pozitivă", înclinația spre poezie nefiind pentru realistul arendaș și căminar o garanție de viitor. După moartea lui Pumnul, **E.** pleacă la Blaj, unde speră să-și rezolve situația școlară, dar atras probabil și de prestigiul cultural al Transilvaniei, de aureola cărturarilor Școlii ardelene, a căror operă o citise. La Blaj n-a realizat mai nimic sub raportul continuării studiilor, dar este primit cu căldură, prețuit pentru colaborările la „Familia" — unde îi mai apar *Din străinătate* (iulie 1866), *La Bucovina* (august 1866), *Speranța* (septembrie 1866) și *Misterele nopții* (octombrie 1866) —, apreciat ca un excepțional cunoscător al limbii și literaturii naționale și ca un foarte bun vorbitor al limbii germane. De la Blaj, mînat de un demon al nestatorniciei, de nevoia, mărturisită, de a-și cunoaște țara și bogăția limbii populare, pleacă la Sibiu. Aici îl va întîlni N. Densușianu, și el colaborator la „Familia", care îi va creiona un prim portret. Din Sibiu, prin Rășinari, îndrumat de bunicul lui O. Goga, va trece munții în Țara Românească, la București. Dragostea față de teatru îl va îndrepta și de data aceasta spre trupele Tardini, Vlădicescu, Pascaly, Iorgu Caragiali. De acum datează cunoștința cu I. L. Caragiale, nepotul actorului, care va scrie, peste ani, o inspirată evocare *(În Nirvana).* În 1867, **E.** colaborează în continuare la „Familia", unde îi apar *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* (aprilie) și *La Heliade* (iunie). În 1868 întreprinde ca membru al trupei lui M. Pascaly, un turneu prin Lugoj, Sibiu și Arad, unde îl întîlnește pe I. Vulcan, căruia îi încredințează poeziile *La o artistă* și *Amorul unei marmure,* apărute în același an. În septembrie, de la Arad, prin Oravița, Buziaș, a revenit împreună cu trupa la București. M. Pascaly și-l apropie mai mult pe poet și îl folosește nu doar ca sufleor, ci și ca traducător al lucrării *Arta reprezentării dramatice* de H. Th. Rötscher. Prin intermediul conducătorului trupei, poetul este angajat apoi ca al doilea sufleor la Teatrul Național din București. Dealtfel locuiește în casa lui Pascaly și este tot timpul în compania actorilor M. Millo, Matilda Pascaly, C. Dimitriade ș.a. Reflexe ale acestei ucenicii în lumea teatrului se răsfrîng în numeroasele sale proiecte dramatice, în încercarea de roman *Geniu pustiu,* pe care începe să-l scrie de pe acum. Colaborează în 1869 la „Familia", cu poeziile *Amicului F. I.* și *Junii corupți.* Tot în acest an, anul unei bogate producții lirice (după datarea din manuscrise), se apropie de societatea literară „Orientul", inițiată de Gr. H. Grandea, al cărei scop era strîngerea literaturii populare și a documentelor care interesau istoria și literatura națională. Din aceeași societate făceau parte, printre alții, V. Gr. Pop, I. S. Bă-

Casa din Ipotești în care a copilărit M. Eminescu

descu și Miron Pompiliu. Lui E. îi revenea obligația de a strînge folclor din Moldova. După mărturiile lui Șt. Cacoveanu, prieten al poetului încă de la Blaj, E. își luase în serios sarcina și studia paralel limba și literatura populară. De aproape trei ani relațiile poetului cu familia, care îl căuta și intenționa să-l determine să-și continue studiile, sînt practic întrerupte. Cît a stat în București evita chiar întîlnirile cu fratele său Iorgu.

Expirîndu-i contractul de sufleor la Teatrul Național, E. însoțește în primăvara anului 1869 trupa lui Pascaly într-un nou turneu prin Iași, Cernăuți și apoi Botoșani, unde este reținut de familie cu intenția de a fi trimis pentru studii la Viena. Perspectiva deschisă elevului de la Cernăuți și Blaj, cititorului asiduu al literaturii germane, de a vedea Viena, va fi reprezentat un argument hotărîtor pentru reluarea relațiilor cu familia, în vederea continuării studiilor. Asigurîndu-i-se subvenția, în toamna anului 1869 E. pleacă la Viena, unde, cu toate că-i lipseau atestatele pentru studiile preliminare, este primit ca auditor extraordinar. Avînd libertatea de a-și alege obiectele de studiu, se îndreaptă spre filozofie și în semestrul de iarnă 1869—1870 frecventează cursurile lui R. Zimmermann, K. S. Barach Rappaport, Th. Vogt. Mai intenționa să urmeze cursuri de analiză a filozofiei lui Descartes, Spinoza și Leibniz. Dar și aici el manifestă aceeași neadaptare la învățămîntul organizat, pentru că în următoarele trei semestre nu s-a mai înscris la cursurile regulate, deși pare puțin probabil că s-a izolat cu totul de Universitate. Revine la o disciplină mai riguroasă de-abia în anul universitar 1871—1872, cînd urmează cursuri de drept cu R. Ihering, L. Arndts și L. Neumann, de filozofie cu R. Zimmermann, Th. Vogt, de economie politică cu L. Stein, de limbi romanice cu A. Mussaffia și chiar de anatomie, fiziologie și medicină legală. După cursurile frecventate se pot deduce preferințele poetului, pentru care studiile reprezentau o modalitate de întregire a personalității, de satisfacere a curiozității. Poetul nu se limita doar la audierea cursurilor, ci în această perioadă încerca traduceri din Kant, citea pe Spinoza și pe Fichte. Multitudinea proiectelor aparținînd epocii, perioadă de maximă creație, explică, de asemenea, neglijarea studiilor sistematice.

La Viena, E. se apropie de studenții români din Ardeal și din Bucovina, împrietenindu-se cu I. Slavici și Al. Chibici-Râvneanu, T. V. Ștefanelli, Samuil Isopescu, Iancu Cocinschi, Petru Novleanu, Teodor Nica, Ioan Bechnitz. În capitala Imperiului poetul nu era un izolat, ci participa la viața studențimii române, activa susținut în societățile organizate, lua parte chiar la petreceri și excursii, la întîlnirile și amplele dispute de filozofie ori de istorie națională. Astfel, era înscris în cele două societăți studențești ale românilor din Viena, Societatea literar-socială „România" și Societatea literar-științifică, militînd însă pentru unirea lor. În calitate de membru al societății „România", apără memoria fostului său profesor Aron Pumnul, într-o interventie împotriva lui D. Petrino, *O scriere critică*, publicată în „Albina" din Pesta (ianuarie 1870). Recenzia dovedește o bună cunoaștere a opiniilor filologice ale lui T. Maiorescu și o vervă polemică de temut. În acest timp frecventa spectacolele teatrale și muzicale, dar nu ca un simplu divertisment, poetul fiind convins că este chemat să creeze opere dramatice și să judece fenomenul teatral. Din Viena va trimite revistei „Familia" articolul *Repertoriul nostru teatral* (ianuarie 1870), în care pledează pentru un repertoriu național și recomandă ca modele dramaturgia spaniolă, pe Shakespeare, B. Björnson, V. Hugo. Trăind atîția ani ca elev în Bucovina, în Ardeal și apoi ca student la Viena, colindînd cu trupele lui Pascaly și Tardini ținuturile românești aflate sub stăpînire străină, el cunoaște starea culturală și atmosfera din aceste ținuturi. Predispoziția lirică a tînărului poet este dublată astfel de conștiința și sentimentul acut al obligației de a lupta pentru drepturile politice și naționale ale românilor. Sub pseudonimul Varro, E. publică în 1870, în „Federațiunea" din Pesta, articolele *Să facem un congres, În unire e țăria* și *Echilibru*. Pe cît de discretă și elegiacă era producția lirică, desprinsă parcă de realitatea pe care o întîlnea, pe atît de vehementă și realistă era activitatea sa publicistică. Cu toată sociabilitatea pe care o manifesta și prieteniile pe care le cultiva, cea mai mare parte a timpului E. o consacra lecturilor și creației poetice. Împrumuta fie direct, fie prin intermediul colegilor cărți de la biblioteci, citea ziare și reviste la cafenele și studia mai cu seamă filozofia (Kant, Schopenhauer, Fichte, Schelling, Spinoza, Platon), cărți despre budism și confucianism, despre vechea literatură indiană, pe Rousseau și Büchner, pe Lenau. Nu-i erau străine preocupările de economie politică, între scrierile și autorii notați într-un carnet figurînd A. Smith, Fr. Bastiat, Louis Blanc, D. Ricardo și Karl Marx, cu *Capitalul*, și literatură legată de Comuna din Paris. Din Viena trimite revistei „Convorbiri literare" din Iași poezia *Venere și Madonă*, care apare la 15 aprilie 1870, iar ulterior, încurajat de acest succes, și poemul *Epigonii*. Cu toate că nu era în spiritul orientării publicației junimiste, poezia este tipărită în fruntea numărului din 15 august 1870. Din amintirile lui I. Negruzzi rezultă că poetul, deși debutase anterior în „Familia", nu era cunoscut grupării junimiste. Cu prilejul unei călătorii în Austria, I. Negruzzi s-a oprit la Viena, unde l-a căutat și au stat de vorbă. Redactorul revistei ieșene i-a făcut propunerea de a se stabili în Iași, după terminarea studiilor. Motivul invocat de E. pentru întîrzierea stabilirii în Iași era, după relatarea lui I. Negruzzi, organizarea cvadricentenarului sfințirii mănăstirii Putna. Sărbătorirea era plănuită încă din iarna anului 1869 și fusese stabilită pentru 15 august 1870. Cele două societăți alcătuiesc un comitet de organizare avînd ca președinte pe Nicolae Teclu și ca secretar pe E. S-au format comitete în diverse orașe, s-au dus tratative cu toate societățile studențești din țară și din străinătate

și s-au adunat fonduri. Neînțelegerile ivite și izbucnirea războiului franco-prusian au dus la amînarea acestei manifestări. După fuzionarea celor două societăți în Societatea academică social-literară „România jună", se constituie un comitet, cu Slavici președinte și E. secretar, pentru propagandă și stringerea de fonduri în vederea serbării de la Putna, căreia poetul i se consacră cu trup și suflet. În acest scop, se deplasează în Bucovina, la Cernăuți (de unde s-a abătut și pe la Ipotești), apoi la București, pentru a organiza o campanie de presă. Corespondează cu T. Maiorescu, adresează o scrisoare publică lui D. Brătianu. În ziua de 15 august 1871 a avut loc sărbătorirea. În preziua festivităților E. răspîndește *Poemul Putnei*, care s-a crezut că i-ar aparține, dar care în realitate este al lui D. Gusti. După sărbătorire a urmat un congres al studenților. Chiar dacă rezultatele discuțiilor nu au fost încurajatoare, poetul va fi plecat cu credința în realizarea unității naționale depline. Activitatea intensă desfășurată pentru pregătirea serbării de la Putna nu l-a împiedicat să-și continue relațiile cu redacția revistei „Convorbiri literare" și să trimită noi colaborări. Astfel, în noiembrie 1870 îi apare povestea *Făt-Frumos din lacrimă*, în martie 1871 poezia *Mortua est*, iar în iunie, *Înger de pază* și *Noaptea*. Colaborările erau însoțite de o corespondență cu redactorul revistei, în care poetul se arată decepționat și neîncrezător în propriile-i creații. Deosebirea de concepție asupra modalităților de rezolvare a problemei naționale, unele diferențieri pe plan cultural și literar, apropierea tot mai vizibilă a poetului și a prietenilor săi de mișcarea junimistă au dus la dezbinări fățișe în rîndul societății „România jună" și la înlăturarea comitetului din care făcea parte și E. La aceste diferende adăugîndu-se greutăți materiale, în vara anului 1872, în toiul cursurilor, E. părăsește Viena și se întoarce la Botoșani. La sfîrșitul lui august pleacă la Iași, unde, în ședința Junimii, va citi, la 1 septembrie 1872, *Egipetul* și nuvela *Sărmanul Dionis*, care vor fi tipărite în „Convorbiri literare" din octombrie și decembrie 1872, ianuarie 1873. Tot la începutul lunii septembrie 1872 citește poeziile *Înger și demon* și *Floare albastră*, apărute în aprilie 1873. Astfel, într-un timp relativ scurt, E. devine unul din cei mai importanți și apropiați colaboratori ai revistei. Pe lîngă faptul că Junimea era o grupare de înaltă ținută intelectuală, care edita cea mai de seamă revistă de cultură și de literatură din epocă, elementul determinant al apropierii pare să fi fost totuși Maiorescu. Aprecierea lui Maiorescu nu a însemnat numai recunoașterea talentului poetic al lui E., în articolul *Direcția nouă în poezia și proza română* (1871), ci și prețuirea marilor sale aptitudini intelectuale.

După o scurtă trecere prin Iași, E. se decide, avînd și propunerea unei subvenții din partea Junimii, să-și continue studiile universitare la Berlin, unde pleacă în toamna anului 1872 și se înscrie la cursuri, de data aceasta ca student ordinar, poate pe baza unui certificat de absolvire a gimnaziului din Botoșani. Cu toate dificultățile materiale, în semestrele anului universitar 1872—1873, E. a frecventat în mod regulat cursuri de filozofie și filozofia științelor, de istorie antică, ținute de E. Dühring, E. Zeller, H. Helmholtz, Du Bois-Reymond, K. R. Lepsius și Althaus. În caietele sale mai sînt notate titlurile și datele la care se țineau unele cursuri de drept roman, german, englez, de medicină, de sanscrită, de istoria religiilor, de mitologie, de geografie și etnografie. Fără îndoială, poetul nu se limita la audierea cursurilor, ci își îmbogățea orizontul prin lecturi, ori prin frecventarea spectacolelor muzicale și teatrale. Este nevoit să accepte o slujbă la agenția diplomatică română din Berlin, unde rămîne și se reînscrie în anul universitar 1873—1874, cînd urmează cursuri de filozofie, drept, istorie, economie, geografie, fiziologie, cu H. Bonitz, H. Dernburg, Lepsius, K. W. Nitzsch, Dühring, J. Chr. Poggendorff, H. Munk. La începutul anului 1874 Maiorescu îi propune, printr-o scrisoare, să-și dea doctoratul în vederea numirii ca profesor de filozofie la Universitatea din Iași. Dar, ca și pînă acum, în ciuda unor amicale presiuni făcute de critic, poetul nu reușește să obțină titlul necesar. Mai mult decît prețuirea care determină propunerea lui Maiorescu trebuie apreciate seriozitatea, nivelul de pregătire filozofică al lui E. dacă, la scrupulozitatea-i cunoscută, își fixase obligația de a face prelegeri de introducere în filozofie și de logică. În acest scop se pare că începe să traducă din *Critica rațiunii pure* a lui Kant. După tratativele duse, fiind exclusă posibilitatea numirii fără doctorat, se ajunge la înțelegerea ca poetul să plece la Jena pentru a obține titlul cerut. Poetul nu și-a onorat nici această intenție și nici obligația față de Maiorescu. În întreaga-i existență pare urmărit de un destin vitreg al neîmplinirilor în direcția dobîndirii de acte oficiale care să-i ateste pregătirea sistematică.

În septembrie 1874, E. părăsește Berlinul, trece prin Königsberg, unde încearcă să facă cercetări privind istoria românilor în arhivele străine, prin Cracovia și Lemberg, unde se oprește, revine în țară și se stabilește la Iași. Aici, Maiorescu îl numește director al Bibliotecii Centrale. Poetul întreține relații strînse cu I. Slavici, S. Bodnărescu și M. Pompiliu, cu societatea Junimea, participă la întîlnirile din casele poetelor Matilda Cugler-Poni și Veronica Micle. Pentru Veronica Micle poetul va nutri un puternic și profund sentiment de dragoste. În „Convorbiri literare" îi apar un articol despre Constantin Bălăcescu (noiembrie) și poezia *Împărat și proletar* (decembrie 1874) care, și din cauza unor greșeli de tipar sau a unor imperfecțiuni formale, dar mai cu seamă datorită judecății severe făcute societății, într-un limbaj revoluționar, a trezit acerbe reacții. Era pentru prima oară cînd într-o revistă de prestigiul și răspîndirea „Convorbirilor literare" apărea o poezie care, prin conținutul ei, punea sub semnul întrebării însăși structura societății, condamnînd împărțirea în clase și amenințînd cu revoluția. Îndemnul, așa de apropiat de *Manifestul partidului comunist*, „Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă / Ce lumea o împarte în mizeri și bogați", nu reușea să fie anulat de partea a doua, sceptică, a poeziei. Multe din adversitățile de acum și de mai tîrziu nu vor fi fost străine de această incendiară scriere.

Ca director al Bibliotecii Centrale, E. întocmește o evidență a cărților, propune o unificare a fondurilor mai vechi cu altele provenite din donații, contribuie la îmbogățirea patrimoniului de carte veche românească și la achiziționarea de manuscrise. Deși activitatea de la bibliotecă se potrivea cu preocupările poetului și îi oferea posibilitatea cunoașterii culturii românești și a istoriei naționale, unele mașinațiuni politice, cu acordul neașteptat al ministrului T. Maiorescu, duc la înlocuirea sa cu vechiul adversar D. Petrino, propunîndu-i-se, în schimb, postul de revizor școlar pentru districtele Iași și Vaslui. Poetul este nevoit să accepte această slujbă și începe să colinde satele, inspectînd școlile rurale, făcînd rapoarte, propunînd îmbu-

nătățirea situației grave pe care o constată. Acceptarea postului de revizor școlar reflectă și dorința de a cerceta mediul rural, de a-și îmbogăți cunoștințele asupra tuturor straturilor și mediilor sociale, cu precădere asupra păturii țărănești, pe care o considera baza societății și a economiei statului. În rapoartele către minister, E. pune sub semnul întrebării și critică nu numai desfășurarea defectuoasă, lipsurile materiale ale învățămîntului, ci și pregătirea insuficientă pe care o oferă cadrelor didactice conținutul învățămîntului superior, deficiențele manualelor. În notele manuscrise din perioada revizoratului, există considerații de sociologie pertinente și obiective, punînd situația învățămîntului pe seama stării economice, a sărăciei, care făcea din obligativitatea frecventării școlii o iluzie. Ca revizor l-a cunoscut pe I. Creangă, pe atunci institutor la o școală din Iași, cu care se împrietenește. Apreciază favorabil manualul alcătuit de Creangă împreună cu Gh. Enăchescu. În cursul anului 1875 se pare că poetul a făcut o călătorie în Bucovina, unde a revăzut locurile în care și-a petrecut aproape șapte ani din viață, pe unii prieteni și casa lui A. Pumnul. În Iași, la 14 martie 1876, va vorbi, în cadrul „prelecțiunilor populare" organizate de Junimea, despre *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, text publicat apoi în „Convorbiri literare". În această conferință sînt enunțate ideile sociale, politice și economice pe care E. le va relua și dezvolta în publicistica politică de mai tîrziu. În primăvara anului 1876, după căderea guvernului din care făcuse parte și Maiorescu, pe baza unor informări eronate, E. este destituit. Tot atunci, D. Petrino îl acuză că ar fi înstrăinat niște cărți și ar fi folosit mobilierul bibliotecii pentru uz personal. Dovedindu-se netemeinicia reclamației, ancheta încetează. În același an (la 15 august) moare mama poetului. În lipsa oricărui mijloc de existență, E. acceptă funcția de redactor-administrator la „Curierul de Iași". În coloanele acestei publicații îi apar nuvela *Cezara*, schița *La Aniversară*, apoi note, cronici, recenzii, informații din domeniul economic, politic, cultural, cea mai mare parte nesemnate. Paralel cu munca la această gazetă, pe care numai scrisul poetului a făcut-o cunoscută, E. continuă colaborarea la „Convorbiri literare". Deși în anul precedent îi apăruseră doar *Făt-Frumos din tei* (februarie 1875) și o recenzie la volumul *Pseudo-cynegeticos* de Odobescu (aprilie 1875), acum publică, în afara conferinței despre influența austriacă și o recenzie, poeziile *Crăiasa din povești, Dorința, Lacul* și *Melancolie* (septembrie), ***Călin (File din poveste)*** (noiembrie) și ***Strigoii*** (decembrie 1876). Dar și din redacția ziarului „Curierul de Iași" este obligat să plece. Îndepărtarea succesivă din cele trei funcții, unele neînțelegeri cu Veronica Micle, o atmosferă încordată chiar în sînul Junimii ieșene și invitația pe care i-o face Slavici de a veni la București la ziarul „Timpul" îl determină să părăsească Iașii la sfîrșitul lui octombrie 1877. Cei care vor regreta mai mult plecarea poetului sînt I. Creangă și Veronica Micle.

Familiarizarea cu ideologia ziarului conservator „Timpul", condus de junimiști, s-a realizat relativ ușor, E. continuînd să-și exprime, pentru început, convingerile mai vechi. Insistînd ca poetul să intre în redacție, Maiorescu intuise că prin această colaborare gazeta va beneficia de talentul, de fermitatea opiniilor, de munca fără preget a noului redactor. Își începe colaborarea în noiembrie cu cîteva cronici dramatice și un articol despre editarea operei lui N. Bălcescu, ***Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul***. Elogiind activitatea patriotului pașoptist, el demonstrează că nobilele idealuri ale revoluției au eșuat în demagogia liberală contemporană. E. este printre cei dintîi care apreciază limba scrierilor lui Bălcescu. Pînă la sfîrșitul anului, colaborează cu articole în spiritul ideologiei junimiste, privind introducerea pripită a formelor civilizației străine și cu o suită de articole în care analizează, în același spirit, aspecte ale vieții politice, economice, sociale, administrative, culturale. Cu o gîndire social-politică fermă, cu un temut condei de polemist, cu onestitate și talent, poetul atacă, în fond, proasta organizare a întregii vieți politice și social-economice. E. a ridicat la rang de apostolat un aspect esențial al vieții politice, gazetăria, iar patosul, etica profesională a gazetarului rămîn exemplare în istoria presei românești. În cei aproape șapte ani cît a funcționat în redacția ziarului „Timpul", unde a lucrat alături de Slavici și Caragiale, poetul a avut aproape 300 de intervenții, concretizate în articole de doctrină asupra tuturor chestiunilor privind viața contemporană și, cu toate că era legat de interesele unui partid, s-a ridicat, de cele mai multe ori, la nivelul idealurilor generale ale neamului. Munca istovitoare, angajamentul total, pasiunea pe care o punea în orice intervenție, privațiunile de tot felul s-au adunat și se fac simțite în primele semne de boală. La București, pe lîngă epuizanta muncă redacțională și truda nocturnă pentru realizarea propriei opere, E. este prezent la ședințele Junimii. Deoarece în anul 1877 nu publicase nimic în „Convorbiri literare", I. Negruzzi

îl solicită, fie direct, fie prin Slavici, să-i trimită versuri. În martie 1878 apar *Departe sunt de tine...*, *Povestea codrului, Povestea teiului* şi *Singurătate.* În vara aceluiaşi an, la sfatul doctorului W. Kremnitz, care sesizase unele simptome ale bolii, **E.** îşi ia un concediu pe care-l petrece la moşia junimistului N. Mandrea, din Floreşti, în Dolj. Concediul este înlesnit de faptul că **E.** primeşte un onorariu pentru traducerea primului volum din colecţia de documente a lui Eudoxiu Hurmuzachi, care va apare în 1879, fără semnătura traducătorului. La reîntoarcere va locui, se pare, o bucată de timp în casa lui Maiorescu. În august îl vizitează bucovinenii T. V. Ştefanelli, V. Morariu şi Al. Chibici-Râvneanu, prieteni şi colegi de la Cernăuţi şi de la Viena, iar în toamnă, împreună cu Slavici şi Caragiale, revede Iaşii, cu prilejul aniversării Junimii. La insistenţele lui Negruzzi, **E.** lasă pentru „Convorbiri literare" poeziile *O, rămîi, Pajul Cupidon...* şi *Pe aceeaşi ulicioară...*, care apar în februarie 1879. În acelaşi an vor apare în revista junimistă *Atît de fragedă..., De cîte ori, iubito...* şi *Rugăciunea unui dac* (septembrie), precum şi *Sonete (Afară-i toamnă, Sunt ani la mijloc, Cînd însuşi glasul), Despărţire, Freamăt de codru, Revedere* şi *Foaia veştedă* (după N. Lenau), în octombrie. În existenţa poetului intervine prietenia, şi literară şi cu implicaţii sentimentale, pentru Mite Kremnitz. După moartea soţului, Veronica Micle face două călătorii la Bucureşti. Cea de a doua se soldează cu neînţelegeri şi chiar cu o ruptură între ea şi E. În toamna anului 1880 poetul este îndrăgostit pentru scurt timp de Cleopatra Poenaru. Sub raport literar, deşi în 1880 nu publică în „Convorbiri literare" decît poezia *O, mamă...* (aprilie), poetul elaborează şi definitivează *Scrisorile,* dintre care primele patru vor apare în cursul anului 1881. Munca la ziar, retribuţia modestă şi nesigură, sentimentul dependenţei de bunăvoinţa patronilor ziarului, conştiinţa că merita mai mult decît îi oferea societatea, imposibilitatea de a-şi asigura un cămin, toate acestea îl istovesc şi semnele tot mai evidente ale bolii încep să se facă simţite în comportarea poetului. Nemulţumiţi de unele izbucniri publicistice violente, o parte din conservatori ar fi dorit chiar înlăturarea sa. I se propune un colaborator, dar poetul, iritat, îşi dă demisia, care nu este însă primită. Rămîne la gazetă, neîncrezător, abătut, trist. Şi legăturile cu familia erau tot mai slabe. În aprilie 1882 poetul citeşte, în primă variantă, la o şedinţă a Junimii, întrunită în casa lui Maiorescu, poemul *Luceafărul*, pe care apoi îl va reciti în octombrie, dar îl va publica pentru prima oară în „Almanahul Societăţii academice social-literare „România jună", din Viena, în aprilie 1883, de unde va fi reprodus în „Convorbiri literare", în august acelaşi an. La sfîrşitul lunii mai 1883 vine la Iaşi, ca trimis al ziarului „Timpul", pentru a asista la dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare. Nu participă la festivitate, întîlnindu-se în schimb cu Creangă şi cu M. Pompiliu. Atunci sau în aceeaşi perioadă va fi trecut pe la Botoşani şi Pomîrla. La şedinţa Junimii citeşte poezia *Doina.* Întors la Bucureşti, este vizitat de I. Vulcan, căruia îi oferă acum unele poezii ce vor apare în „Familia", poezii pentru care poetul primeşte primul său onorariu. **E.** răspunde emoţionat, dar sceptic în ceea ce priveşte viitorul. În vara anului 1883 simptomele tot mai alarmante ale alienării fac necesară internarea poetului, prin grija prietenilor, a lui Maiorescu în special, în sanatoriul „Caritas" al doctorului Al. Suţu. Îmbolnăvirea este anunţată cu compasiune în „Timpul", în „Familia", ba chiar şi în „Românul", în timp ce revista „Literatorul" publică o penibilă epigramă. Poetul este îngrijit în stabilimentul bucureştean, apoi, la sugestia şi cu sprijinul direct al lui Maiorescu, la 20 octombrie pleacă, însoţit de Chibici-Râvneanu, la Viena, unde este internat la sanatoriul de la Ober-Döbling. Pe cînd **E.** se afla bolnav aici, Maiorescu definitivează şi publică prima ediţie a scrierilor poetului, care apare la sfîrşitul anului 1883 (datată 1884), la editura Socec şi cuprinde 64 de poezii. Într-o scrisoare către sora sa, Emilia Humpel, criticul notează : „Poeziile, aşa cum sînt orînduite, sînt cele mai strălucite din cîte s-au scris vreodată în româneşte şi unele chiar în alte limbi". La începutul anului 1884, Maiorescu îi face o vizită la Viena, unde îi duce şi volumul de poezii recent apărut, dar starea poetului încă nu se ameliorase. La cîteva zile, poetul îşi revine şi scrie atît lui Maiorescu cît şi lui Chibici. Răspunsul criticului este o dovadă a delicateţii, a grijii pe care i-o purta. El îi propune, înainte de întoarcerea în ţară, o excursie la Florenţa şi la lacul Maggiore. Însoţit de acelaşi prieten, Chibici, E. pleacă la 26 februarie 1884 spre Italia. Cel care cîntase Veneţia rămîne insensibil la ineditul peisaj al oraşului din lagune, grăbeşte plecarea spre Florenţa, dar nici miracolul florentin nu îl încîntă. Într-o inconştientă pornire, căutînd drumul spre ţară, rătăceşte o zi întreagă, spre disperarea lui Chibici. Revine în Bucureşti pentru cîtva timp, pleacă la Iaşi, unde este găzduit de M. Pompiliu, apoi de V. Burlă. Se fac demersuri pentru numirea, măcar formală, în postul de bibliotecar la Biblioteca Centrală. În septembrie 1884 e numit sub-

Masca mortuară a lui M. Eminescu

bibliotecar şi funcţionează o vreme în această slujbă, cu mici întreruperi, cauzate de starea precară a sănătăţii. În august 1885 este trimis la băile de la Liman, lîngă Odessa, pentru tratament. Simptome ale vechii boli revin, decăderea fizică este însoţită de cea psihică, iar la sfîrşitul anului 1886 este internat la ospiciul de la mănăstirea Neamţ. În momentele de luciditate dezaprobă unele mijloace prin care i se asigură existenţa şi îngrijirea în casele de sănătate. De la Neamţ pleacă la sora sa, Harieta, la Botoşani, care îl îngrijeşte cu un devotament exemplar, deşi ea însăşi era infirmă şi săracă. Din Botoşani, în iulie 1887 este dus la Iaşi pentru a fi consultat de medici, i se recomandă băile de la Hall, unde merge însoţit de doctorul Gr. Focşa. Se pare că băile i-au ameliorat starea sănătăţii. În această perioadă se fac diverse încercări, unele penibile, de a i se asigura mijloacele de trai. Susţinută cu căldură de Kogălniceanu, propunerea lui I. Negruzzi, prezentată în Cameră, de a i se acorda poetului o pensie de 250 de lei pe lună, va fi votată la 2 martie 1888, dar decretul pentru acordarea sumei va fi semnat abia la 12 februarie 1889. În fapt, se pare că poetul nu a beneficiat deloc de această pensie. Prin aprilie 1888, E. pleacă, spre disperarea surorii sale, din Botoşani la Bucureşti, însoţit de Veronica Micle. La începutul lunii februarie 1889 este din nou internat la sanatoriul doctorului Suţu. În dimineaţa zilei de joi, 15 iunie 1889, E. moare. Rămăşiţele poetului sînt depuse la biserica Sf. Gheorghe Nou, într-un sicriu simplu. Pe ultimul drum este însoţit de primul ministru Lascăr Catargiu, de M. Kogălniceanu, T. Maiorescu, Th. Rosetti, D. Aug. Laurian, Şt. C. Michăilescu, de studenţi şi elevi. A fost înmormîntat în cimitirul Bellu. În ziua de 20 iunie 1889 ziarul „Constituţionalul" publică pe prima pagină, drept necrolog, articolul lui Caragiale *În Nirvana*.

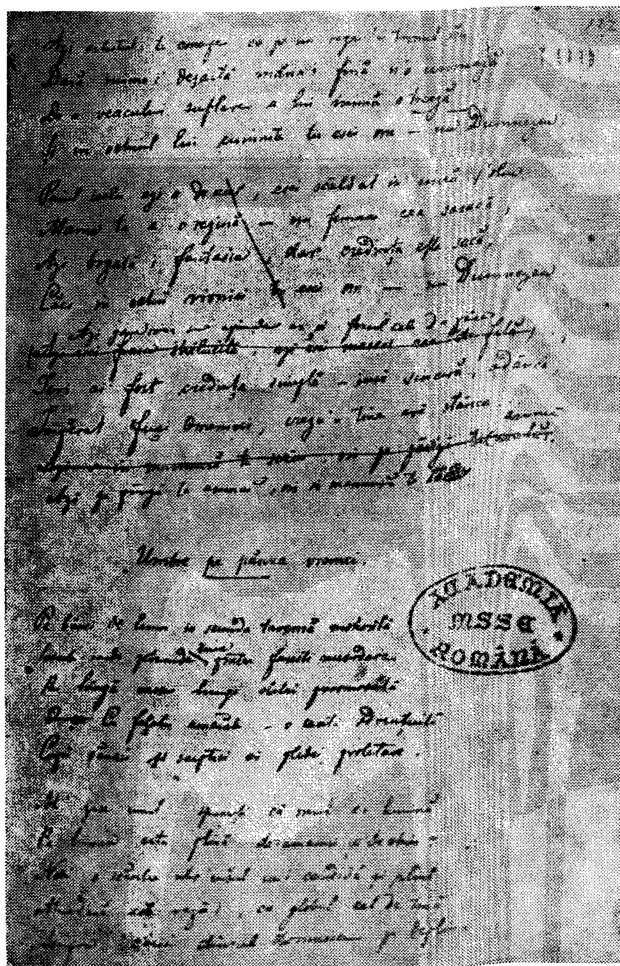
Opera lui E., cel mai mare poet român, se explică nu numai printr-o excepţională înzestrare nativă, ci şi printr-o neobişnuită aspiraţie spre cunoaştere, printr-o rară capacitate de asimilare a valorilor spirituale, însuşiri dominate de conştiinţa vocaţiei sale de creator. În structura personalităţii lui se includ, ca elemente de bază, cunoaşterea profundă a limbii şi psihologiei populare, a tradiţiilor şi obiceiurilor, a mentalităţii propriului său popor, impunînd operei sale acea pecete naţională, timbrul specific în cadrul valorilor literare europene şi universale. Creatorul a asimilat firesc cultura, s-a familiarizat cu literatura anterioară, naţională şi universală, şi-a format prin studiu o viziune asupra structurilor sociale şi literar-artistice. Cunoştea marile literaturi ale lumii — orientale, clasice, franceză, engleză, italiană, dar mai cu seamă germană. Această cunoaştere a contribuit la configurarea personalităţii sale de creator, la constituirea universului de idei, la diferenţierea operei sale de a predecesorilor, la înnoirea universului poetic românesc. Deşi nu avea studii sistematice, pregătirea lui filozofică nu putea fi comparată în epocă decît doar cu aceea a lui Maiorescu. Parcursese operele unor gînditori reprezentativi, frecventase cursuri de istorie şi de interpretare a unor doctrine filozofice, de drept, de economie politică, de mitologie, de istorie universală şi istorie a religiilor. După cum o confirmă textele manuscrise îndeosebi, poetul a venit în contact, prin lectură directă, cu principiile filozofiei lui Kant, Hegel şi Schopenhauer, dar şi cu ideile fundamentale ale celorlalţi mari filozofi, din Antichitate pînă în epoca studiilor sale de la Viena şi Berlin. În unele însemnări şi în articolele politice îi citează pe Heraclit, Epicur, Diogene Laerţiu, Plotin, Spinoza, Giordano Bruno, Descartes, Leibniz, Helvétius, Berkeley, Fichte, Schelling, Herbart, Vischer, Wundt, Eduard von Hartmann. Dintre toţi filozofii, citaţi, şi în parte citiţi, acela care a avut o înrîurire mai directă asupra formării concepţiei poetului a fost Schopenhauer. Interesul pentru aspectele economice şi sociale l-a îndreptat spre studii de istorie şi economie politică. În manuscrise şi în articolele politice publicate sînt menţionaţi şi utilizaţi Fr. Quesnay, Montesquieu, J.-J. Rousseau, A. Smith, J.-B. Say, Malthus, D. Ricardo, Saint-Simon, Babeuf, Louis Blanc, Fr. List, Fr. Bastiat, A. Bebel, M. Bakunin şi chiar K. Marx. Ipostaza de gazetar politic, de critic al configuraţiei sociale şi culturale a timpului, nevoia de a stabili relaţii între realităţile din ţară şi nivelul dezvoltării sociale şi ştiinţifice din alte ţări l-au determinat să-şi însuşească şi noţiuni din ştiinţele exacte. Sînt menţionaţi ori comentaţi Galileo Galilei, Laplace, Newton, Lamarck, Darwin, Helmholz, Du Bois-Reymond, J. Tyndal, R. Virchow.

Formaţia sa este însă preponderent literar-artistică şi îmbogăţirea orizontului s-a realizat cu precădere în acest plan. S-a apropiat de timpuriu de clasicismul greco-latin. Exersase în limba latină, cunoştea literatura romană, probabil prin traduceri germane, aprecia pe Horaţiu, din care a şi tradus, pe Properţiu şi Tacit. Chiar dacă nu ştia bine limba greacă, citise din literatura elină şi încerca scurte traduceri din Homer. Cunoştea pe marii tragici Sofocle, Eschil şi fără îndoială mitologia greacă. Cu toate că şi-a făcut studiile în Austria şi Germania, cunoştinţele sale de literatură franceză sînt foarte variate. Un prim contact al poetului cu literatura franceză, în afară de lectura numeroaselor traduceri care circulau în epocă, se va fi realizat prin intermediul repertoriului companiilor teatrale Vlădicescu, Tardini, Pascaly — preponderent francez. Mai tîrziu, dintre numele pomenite de poet nu vor lipsi La Bruyère, La Rochefoucauld, Pascal, Voltaire, J.-J. Rousseau, George Sand, V. Hugo, Al. Dumas, Jules Verne, H. Taine, E. Renan. Există în opera lui reminiscenţe din Lamartine, Th. Gautier, Musset şi Hugo. Din literatura italiană, Dante, Boccaccio, Boiardo, Machiavelli, Ariosto şi Goldoni îi erau cu certitudine cunoscuţi, aşa cum citise, probabil, în traduceri germane, şi pe spaniolul Cervantes. Limba, cultura, literatura, filozofia germană îi erau familiare. Scria bine şi chiar versifica în germană, iar timpul petrecut la Cernăuţi, Viena şi Berlin i-a dat posibilitatea să folosească cu uşurinţă această limbă. Primii scriitori preferaţi au fost Schiller şi Goethe, mai ales în ipostaza lor de dramaturgi. Va fi avut cunoştinţe despre întreaga literatură, începînd cu mitologia, cu epopeile, cu vechea literatură germană, cu Ulfila, Bürger, Lessing, Uhland, Herder, Tieck, Novalis, Heine, Lenau, Jean Paul, Hebbel, Grillparzer, Geibel şi mulţi alţii, ucenicia în literatură, filozofie şi chiar iniţierea în alte literaturi fiindu-i posibile tot prin mijlocirea limbii germane. Din literatura de limbă engleză, poetul şi-l luase ca zeu tutelar pe Shakespeare, dar avea lecturi şi din Young, Richardson, E. A. Poe, Bret Harte, Mark Twain. Probabil tot prin versiuni germane, E. s-a apropiat de unele opere reprezentative din literatura daneză, din cea norvegiană (B. Björnson), maghiară (Petöfi, Jókai Mór, Madách Imre), lituaniană, poloneză, dar mai cu seamă rusă (Gogol în special). Tot prin traduceri va citi pe Saadi, Hafiz, Firdousi. Un loc aparte în preferinţele poetului ocupă literatura, gîndirea şi religia indiană. Iniţierea în această cultură străveche se va fi făcut la cursurile consacrate limbii sanscrite şi epopeilor indiene, pe care le ţineau la Berlin, în 1874, A. Weber (autor şi al unei istorii a literaturii

indiene, publicată în 1852) şi Ebel, prin lectura, fie şi fragmentară, a traducerilor din sanscrită. Pasiunea poetului pentru literatura şi filozofia indiană este atît de puternică încît a încercat să înveţe sanscrita, iar în manuscris au rămas însemnări privitoare la gramatica acestei limbi.

Formaţia intelectuală a poetului s-a realizat printr-o amplă deschidere asupra filozofiei, literaturii şi culturii universale, care s-a întrepătruns cu deplina asimilare a tezaurului lingvistic, a istoriei, culturii şi literaturii naţionale, a folclorului românesc. Însuşirea limbii vechilor texte religioase şi populare a dat o temelie solidă operei sale, sub aspectul expresiei, şi i-a permis să aducă cea mai însemnată contribuţie la înnoirea literaturii. Valoarea artistică, bogăţia şi forţa limbii poetice a lui E. se explică tocmai prin această stăpînire deplină a limbii naţionale. Atît din opera publicată, cît şi din manuscrise, din mărturiile colegilor, se desprinde faptul că poetul era un excepţional cunoscător al literaturii române. Poemul *Epigonii* este, în realitate, o succintă istorie poetică a literaturii noastre. În afara scriitorilor mai importanţi, E. face referiri sau chiar comentează autori ca I. Golescu, I. Barac, S. Marcovici, C. Bălăcescu, Gr. H. Grandea, N. Nicoleanu, G. Baronzi, Al. Depărăţeanu, G. Creţeanu, autori dramatici ca I. Dumitrescu-Movileanu, Al. Lăzărescu, C. Halepliu, Şt. Mihăileanu, G. Mavrodollu ş.a. Activitatea de gazetar politic, conştiinţa că este chemat să apere drepturile politice şi să contribuie la realizarea unităţii naţionale şi culturale a tuturor românilor l-au obligat pe E. să cerceteze atît istoria naţională cît şi istoria universală. Pătrunderea, uneori foarte amănunţită, în istoria românilor se face simţită şi în opera poetică, în proza literară ori în încercările dramatice. Unele evenimente şi personaje, cu tot aspectul lor poetic şi mitologic, îşi au corespondenţe în cronici şi documente, în acte de arhivă. Orizontul intelectual şi cultural al poetului se completează cu iniţierea în diverse arte — arhitectură, sculptură, pictură, muzică, teatru. Îi erau cunoscute opere de Fidias, Praxiteles, Rafael, Palma il Vecchio, Canova, Correggio, Carracci. Frecventa spectacole de teatru şi de operă la Viena, asista la concertele de cameră date în casa lui Maiorescu, pomeneşte de Palestrina, Meyerbeer, Bellini, Ambroise Thomas, Beethoven, Saint-Saëns, era prieten cu Eduard Caudella. În epocă erau contemporani care îl depăşeau în diferite specialităţi, dar în formaţia, în biografia spirituală a poetului au importanţă nu atît domeniile frecventate cît modul în care predispoziţiile sale, înclinaţia spre creaţia artistică au fost ajutate de cunoaşterea operelor reprezentative ale umanităţii. Stăpînit de multitudinea proiectelor, de destinul său de creator, de poet, E. a operat o selecţie, a înlăturat ceea ce i se părea nesemnificativ pentru propria-i formaţie, realizînd, prin operă, o sinteză inegalabilă în cultura românească.

E. n-a fost un creator izolat de frămîntările vremii, ci a trăit în miezul luptelor politice, a participat la discutarea celor mai acute probleme ale epocii sale. Încă din perioada studiilor la Viena, luptă pentru unificarea societăţilor studenţeşti, contribuie direct la organizarea sărbătoririi de la Putna şi publică articole incendiare în „Federaţiunea" din Pesta, în care abordează probleme stringente, cum ar fi autodeterminarea popoarelor de sub dominaţia dualismului austro-ungar, obţinerea de drepturi politice pentru românii din Ardeal şi Bucovina, necesitatea realizării unităţii naţionale. Continuă cu articolele din „Curierul de Iaşi", cu „prelecţiunea" despre *Influenţa austriacă...*, dar mai cu seamă cu excepţionala activitate gazetărească de la „Timpul". Poetul s-a simţit întotdeauna angajat în întreaga desfăşurare a evenimentelor, solidar cu destinele poporului român, în numele ideii de dreptate şi adevăr. Concepţia politică a lui E. este reflexul unor împrejurări istorice specifice, vădind şi ecouri ale unor doctrine de esenţă organicistă, evoluţionistă, dar şi materialistă. Dacă în publicistica social-politică a poetului se întîlnesc unele aprecieri eronate ori neînţelegerea căilor de rezolvare a problemelor evoluţiei societăţii româneşti, analiza tabloului dezolant al stării de înapoiere economică şi social-politică, de degradare morală a păturii conducătoare, patosul şi buna credinţă, profundul patriotism cu care a apărat valorile şi păturile sociale productive, integrarea muncii între factorii determinanţi ai civilizaţiei moderne sînt caracteristici ale celei mai de seamă contribuţii la ideologia politică românească a secolului al XIX-lea. Combaterea minciunii şi imposturii, condamnarea mînioasă a parazitismului şi demagogiei, denunţarea „păturii superpuse" constituită din elemente neproductive, dintr-o falsă burghezie funcţionărească şi bugetivoră, energia neobosită cu care a sprijinit ţărănimea ca singura clasă productivă, elogiul muncii şi culturii ca pîrghii ale statului şi naţiunii, obstinaţia cu care a luptat pentru independenţa şi demnitatea naţională fac din activitatea de gazetar a lui E. una din principalele dimensiuni ale scrisului

său, care îl definește ca militant, ca apostol al idealurilor de eliberare și de unitate a românilor.

Atît contemporanii cît și unii exegeți de mai tîrziu au afirmat că poetul era structural un pesimist și deci nu-și putea judeca epoca decît ca un aspect particular al unei drame universale. Această idee, a pesimismului structural al poetului, deși nuanțat ca „decepționism", a fost susținută chiar și de socialiștii contemporani, de C. Dobrogeanu-Gherea în special. Demnitatea și forța mesajului eminescian subzistă însă tocmai în faptul că nu s-a limitat la expectativă ori indiferență, nu s-a izolat în lumea poeziei, ci a coborît în arenă și a luptat cu o energie și o dăruire unice. La ideea pesimismului eminescian s-a asociat aceea de paseism: poetul, îndrăgostit de epocile eroice ale istoriei, nu putea să vadă în prezent decît o degradare a marii tradiții. Dar întoarcerea lui **E.** spre trecut nu însemna un cult gratuit pentru unele epoci cunoscute doar în aspectele lor spectaculoase, ci reprezenta încercarea de a descoperi virtuți și elemente care să ateste că decăderea prezentă este consecința unei politici iresponsabile, dominată de interese meschine. În timp ce pentru unii contemporani societatea burgheză era o realitate inevitabilă, a cărei structură trebuia doar cenzurată, în viziunea lui **E.** politicianismul, mai ales cel liberal, era ca o stihie, căreia nu i se puteau opune decît măsuri radicale. Dacă la I. L. Caragiale reacția critică se traduce în ironie oarecum detașată, la **E.**, spirit absolut, atacul este direct, vehement. Astfel, cele două mari personalități, care au trăit cu toată intensitatea decăderea epocii, se completează. În ansamblul operei eminesciene, pamfletul, publicistica militantă se deosebesc de satira din operele poetice (*Naturi catilinare, Scrisori*, încercările dramatice), unde evenimentele, persoanele, realitatea politică sînt sublimate în categorii ale existenței în genere. Cît privește înrîurirea pesimismului schopenhauerian asupra poetului, evidentă, ea nu este însă dominantă. Schopenhauer îl va fi influențat pe poet prin analiza lucidă și necruțătoare pe care a făcut-o egoismului și dorinței de dominație, caracteristice societății burgheze. Sumbrul și acuzatorul tablou pe care filozoful german îl face filistinismului burghez se va bucura de adeziunea poetului. Dar ceea ce la Schopenhauer era pledoarie pentru anihilarea oricărei rezistențe, demonstrație a inutilității și absurdității oricărei lupte, la **E.** devine argument polemic, motivare teoretică pentru a denunța inechitățile sociale. Una din virtuțile satirei eminesciene este tocmai faptul că încărcătura polemică, resentimentele și amărăciunea, dezamăgirea se ridică la rangul de categorii absolute. Satira sa, în ciuda adresei istorice precise, este valabilă peste timp prin permanențele ei artistice. De la critica socială, prezentă mai cu seamă în articole de atitudine, poetul a trecut la consecințele pe care structura unei societăți viciate le are în planul vieții culturale și artistice, în viața și relațiile familiale.

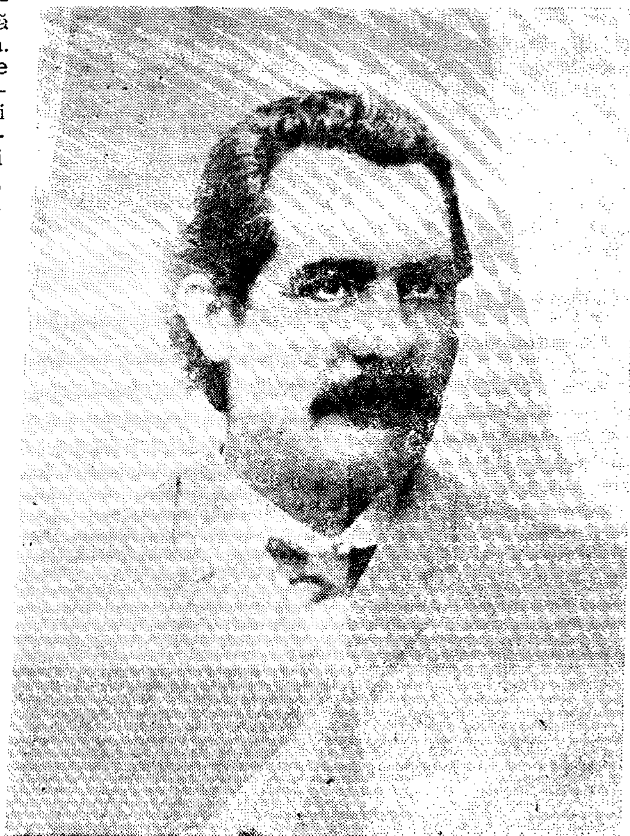
În destinul operei poetice a lui **E.**, după o primă perioadă de rezervă și de neînțelegere față de valoarea și noutatea ei, a urmat o epocă de epigonism, de influență dominatoare, considerată uneori nocivă, care s-a exercitat nu numai asupra universului liricii românești, ci și asupra limbajului poetic. Înrîurirea de mai tîrziu se explică prin permanența operei eminesciene, relevată de T. Maiorescu încă în articolul *Eminescu și poeziile lui* (1889), adeverindu-se previziunea criticului că dezvoltarea ulterioară a culturii naționale va urma acest făgaș. Exceptînd consemnarea favorabilă a debutului lui **E.** făcută de I. Vulcan, în critica literară românească prima afirmare categorică a valorii poetului trebuie considerată aceea a lui T. Maiorescu din articolul *Direcția nouă în poezia și proza română* (1871), în care criticul îl menționa pe **E.** imediat după Alecsandri, ca reprezentativ pentru noua orientare a poeziei române. A-l plasa în epocă pe autorul a trei poezii și al unei povești (*Făt-Frumos din lacrimă*) îndată după Alecsandri, înaintea unor colaboratori mai vechi ai revistei junimiste, însemna un act de curaj și de superlativă prețuire. S-ar putea presupune chiar că Maiorescu îl cita din considerații strategice întîi pe Alecsandri, pentru că afirmarea noii direcții se baza în primul rînd pe reprezentanții noii generații și cu precădere pe **E.** Această primă afirmare a valorii poetului, într-o revistă de autoritate, a trezit reacții în aproape toate publicațiile care se opuneau „Convorbirilor literare" și lui Maiorescu, poetul suportînd și consecințele animozităților stîrnite încă de la apariția primelor articole ale criticului. Contestarea, activă și generală, grupează scriitori și publiciști din cei mai diverși, de la P. Grădișteanu, G. Gellianu, B. P. Hasdeu, A. Densușianu pînă la Al. Macedonski, N. Xenopol sau Al. Grama. Apariția poeziei eminesciene, de o autentică originalitate, ineditul universului său n-au putut fi receptate și înțelese decît de puține spirite ale vremii. Se poate spune că **E.** a scris pentru generația, ori generațiile următoare. Rezervele, ca și contestările de mai tîrziu, care vin din mediul ardelean, își vor fi avînd originea în unele neînțelegeri, chiar personale, în faptul că poetul era publicat și elogiat de „Convorbiri literare" și de Maiorescu, a cărui atitudine critică față de publicațiile de peste munți provocase nemulțumiri. Solidarizarea în fața criticismului junimist, uneori excesiv, se va fi conjugat cu o modestă pregătire literară modernă, cu o anumită închistare regională, cu încrederea nestrămutată în unele dogme etice și estetice. Limita extremă a contestării lui **E.** o constituie ieșirea incalificabilă a lui Al. Grama și „demonstrația" tendențioasă a lui A. Densușianu. Atmosfera din publicațiile bucureștene („Revista contimporană", „Columna lui Traian", „Literatorul" ș.a.) s-ar explica printr-o insuficientă cunoaștere și frecventare a poeziei romantice germane, dar și printr-o apreciabilă doză de invidie pentru o glorie care nu aparținea cenaclurilor respective, prin faptul că poetul ataca la rîndu-i vehement, și nu întotdeauna drept, o întreagă orientare politică și culturală. Această lipsă de receptivitate s-ar putea explica și prin aceea că **E.** din anul 1880 nu era poetul și prozatorul pe care l-au cunoscut generațiile care au urmat. Adeziunea de mai tîrziu nu poate fi pusă numai pe seama destinului său tragic, ci este mai degrabă consecința creșterii nivelului de înțelegere artistică, a maturizării opiniei publice. Un rol determinant în schimbarea atitudinii față de poet l-a avut revista „Convorbiri literare", care a impus cititorilor prin durata apariției, prin prestigiul colaboratorilor și care publicase aproape tot ceea ce se cunoștea din opera poetului. Ceea ce a urmat după 1883 a fost denumit fie eminescianismul epocii, fie curentul eminescian. Acest cult a contribuit într-o însemnată măsură la adevărata prețuire a creației poetului. Receptarea operei eminesciene în istoria și critica literară românească de pînă astăzi înregistrează etape distincte. În etapa eminescianismului, care s-ar prelungi pînă la începutul secolului al XX-lea, pot fi incluse, în afara ediției Maiorescu din 1883, a contribuțiilor dominant sociologice, dar și analitice, ale lui Gherea (la care se adaugă reproducerea masivă a poeziilor lui **E.** în

„Contemporanul"), articolul lui Maiorescu *Eminescu și poeziile lui* (1889) și primul studiu monografic, scris de N. Petrașcu și apărut în 1890 în „Convorbiri literare". Atacurilor care, prin vigoare, răspîndire și audiență, nu mai erau comparabile cu cele premergătoare anului 1883, li se răspundea competent de către o nouă generație de admiratori și comentatori, fie din școala lui Gherea, fie în descendența criticii maioresciene : G. Ibrăileanu (cu pseudonimul C. Vraja), într-o suită de articole din „Lumea nouă" (1895) și din „Evenimentul literar" (1895), R. Ionescu-Rion și M. Dragomirescu, ale cărui studii au fost grupate sub titlul *Critica științifică și Eminescu* (1894—1895). Această etapă, în care se includ și contribuțiile lui N. Iorga, G. Bogdan-Duică și C. Mille, s-ar caracteriza printr-o pronunțată fațetă polemică, printr-o luptă ascuțită între orientările literare ale epocii, prin aprecierea și judecarea aproape exclusivă a poeziei, mai cu seamă a celei antume. O delimitare cronologică strictă între diversele etape ale exegezei eminesciene nu este totuși posibilă. Odată cu predarea în 1902 a manuscriselor poetului de către Maiorescu, Academiei Române, se deschide posibilitatea de a cunoaște amploarea preocupărilor, laboratorul de lucru, unele poeme necunoscute pînă atunci, se lărgește enorm cîmpul de investigație. Manuscrisele (cu cele peste 15 000 de pagini) cuprindeau variante ale poeziilor publicate, multe postume aproape definitivate, folclor ori prelucrări, proză poetică și încercări dramatice, traduceri și publicistică. O primă consecință a cunoașterii lor sînt edițiile de poezii postume, de literatură populară, de proză și roman, de scrieri politice și literare, de traduceri. Imaginea lui E. capătă noi contururi, dezvăluind profunzimea orizontului său de cunoaștere, o nebănuită amplitudine, o forță creatoare unică în literatura națională, de adevărată dimensiune universală. Paralel cu publicarea ineditelor, apar studii ale lui I. Scurtu, I. Chendi, N. Iorga, G. Bogdan-Duică, G. Ibrăileanu, H. Sanielevici, Al. Bogdan, Mircea Djuvara, N. Zaharia, Leca Morariu. Deși importante sub raport documentar, cele mai multe din studii se rezumă la comentarea ineditelor, la precizarea unor amănunte. În această etapă nu se realizează nici o sinteză, nici o analiză amplă și avizată, cu referire la contextul național și european al literaturii. O poziție aparte ocupă G. Ibrăileanu care, cu articolele din „Lumea nouă" și „Evenimentul literar", cu acelea din „Viața românească", la care se adaugă cursul universitar intitulat *Epoca Eminescu*, o seamă de intervenții, adeseori polemice, o bună ediție de *Poezii* și unele analize valoroase asupra operei, este cel mai bun eminescolog de pînă în jurul anului 1930. Chiar din primul an al deceniului patru încep să apară cuprinzătoare studii de sinteză. Astfel, în 1930, Tudor Vianu, publică *Poezia lui Eminescu*, urmată de *Influența lui Hegel în cultura românească* (1933) și de *Arta prozatorilor români* (1941), în care conținutului și formei operei eminesciene îi sînt consacrate capitole speciale. Dar contribuția fundamentală la cunoașterea vieții și operei poetului îi revine lui G. Călinescu. El publică în 1932 *Viața lui Eminescu*, iar între 1934 și 1936 cinci volume din *Opera lui Eminescu*, cercetări întemeiate pe cunoașterea exhaustivă și profundă a întregii opere eminesciene, antumă și postumă, pe analiza manuscriselor. Într-o viziune retrospectivă și de ansamblu, cu o intuiție proprie unui creator de artă și unui cunoscător al literaturii naționale și universale în complexitatea relațiilor dintre ele, cu o concepție predominant estetică, dublată de o epuizantă documentare, cu un autentic talent de portretist, G. Călinescu rămîne cel mai de seamă eminescolog. În această perioadă sînt de asemenea de apreciat contribuțiile lui D. Caracostea din studiile *Personalitatea lui Eminescu* (1926), *Arta cuvîntului la Eminescu* (1938) și *Creativitatea eminesciană* (1943). Începînd din 1939 apare exemplara ediție critică a operei eminesciene întreprinsă de Perpessicius, în ale cărei volume fiecare antumă și postumă se bucură de o adevărată monografie, de stabilirea unor relații cu viața poetului, de studierea raporturilor dintre diverse variante și posibile surse. Contribuții însemnate au mai adus, între cele două războaie mondiale, D. Murărașu, I. M. Rașcu, P. Constantinescu, E. Lovinescu, Vl. Streinu, Ș. Cioculescu, Al. Dima ș.a. De o deosebită importanță pentru cercetarea și interpretarea operei lui E. sînt capitolele ample pe care i le consacră în istorii literare N. Iorga, G. Călinescu, T. Vianu. În etapa contemporană, legătura cu perioada anterioară s-a realizat prin continuarea activității eminescologilor consacrați, cărora li s-a alăturat o pleiadă aparținînd generațiilor noi. Astfel, au apărut patru din cele șapte volume ale ediției critice îngrijite de Perpessicius, ediții definitive ale biografiei și studiului operei aparținînd lui G. Călinescu, exegeza lui D. Popovici, monografii semnate de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, I. Crețu, George Munteanu, studii scrise de Perpessicius, Vl. Streinu, D. Murărașu, Liviu Rusu, I. Negoițescu, G. C. Nicolescu, Gh. Tohăneanu, E. Todoran, I. Dumitrescu, E. Simion, E. Papu, C. Noica, Șt. Cazimir, Augustin Z. N. Pop, culegeri și publicații comemorative, traduceri și studii ale unor cercetători străini (L. Gáldi, A. Guillermou, Rosa del Conte, I. A. Kojevnikov ș.a.). Există o preocupare permanentă și sistematică pentru cunoașterea și difuzarea operei poetului ; o publicație este consacrată exclusiv studierii operei sale (*Caietele Mihai Eminescu*), iar la Universitatea din București s-a înființat o catedră Eminescu.

Creația literară, căreia E. i-a consacrat cea mai mare parte a vieții, l-a obsedat încă din anii adolescenței. Tensiunea maximă, dăruirea totală, fantastica muncă de șlefuire, halucinantele lumi cărora le-a dat prime forme și pe care urma să le definitiveze, nebănuita amplitudine și profunzime a preocupărilor dintr-o existență creatoare de mai puțin de două decenii au dus la închegarea celei mai reprezentative opere poetice românești. Pentru analiza operei lui E. s-au propus soluții și criterii diverse, de la cele cronologice pînă la cele axate pe domenii, teme, arii de preocupări. Dacă în unele cercetări dimensiunile principale erau poezia socială, filozofică și erotică, în altele poezia filozofică era inclusă în cea socială și titaniană, adăugîndu-se ca un filon esențial poezia mitologică. Uneori tema socială era integrată celei naționale, alteori aspectele principale erau considerate poezia naturii, simțămîntul zădărniciei vieții, presentimentul amurgului ireversibil, iubirea. Una din primele dificultăți ale analizei pe baza criteriului cronologic (și care s-a făcut simțită mai cu seamă înaintea publicării ediției Perpessicius) este aceea că ordinea apariției nu a coincis decît rareori cu ordinea elaborării, că numai stabilirea perioadelor, dacă nu și a anilor în care fiecare dintre piese a fost redactată, permite abordarea după acest criteriu. La această primă piedică se adaugă și faptul că în procesul de elaborare creatorul a abandonat unele proiecte, a revenit asupra altora, le-a fragmentat sau a publicat doar părți care nu mai oferă suficiente date asupra concepției și structurii de ansamblu a operei respective. Un exemplu ilustrativ pare să fie *Rugăciunea unui dac*, în care pesimismul ce se degajă este integral, aprioric, expresia cea mai dezolantă a zădărniciei lumii și vieții. Dar poezia

este doar un fragment din *Sarmis* ori *Gemenii*, cum a mai fost numită, și, în ansamblu, negația totală a existenței, nihilismul fostului rege sînt provocate de trădarea iubitei și a fratelui, deci de cauze reale, etice. În contextul poemului *Sarmis* semnificația pesimismului poeziei ***Rugăciunea unui dac*** se modifică, nihilismul absolut se atenuează.

Poezia de început a lui **E.** reflectă legătura strînsă cu literatura înaintașilor și prefigurează dezvoltarea ei ulterioară. Primele versuri publicate se integrează în contextul literaturii românești anterioare ori contemporane, în spiritul liricii lui Alecsandri și Bolintineanu, nu numai prin aceea că poetul era tributar predecesorilor, ci poate și din convingerea că numai înscriindu-se pe făgașul obișnuit putea fi înțeles și receptat. Versurile închinate lui Aron Pumnul, învăluite într-un pios sentiment de regret, dovedesc ușurința de a versifica, un vocabular, deși convențional, suficient de bogat, pe cînd poeziile trimise revistei „Familia", care sînt, după manuscrise, anterioare celei tipărite la Cernăuți, sînt destul de apropiate de Alecsandri *(De-aș avea...)*, înrudite cu lirica lui Bolintineanu *(O* ***călărire în zori****)*, cu aceea a lui Crețeanu *(Din străinătate)* și transcriu dorul de locurile natale, sentimentul apartenenței la un peisaj familiar, apropiat, legătura cu edenul copilăriei, durerea înstrăinării. Nostalgia este accentuată de ceea ce s-a numit tema iubitei de la Ipotești, care stă și la originea poeziilor *Mortua est, O, dulce înger blînd...* O caldă și nostalgică evocare a meleagurilor în care-și petrecuse anii de școală, vatră a strămoșilor săi, cu durerea de a le ști sub jug străin, străbate aceste versuri *(La Bucovina)*. Mărturie a unui puternic și nedezmințit sentiment patriotic, ***Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*** este și un îndemn implicit pentru realizarea visului de unire al românilor. Ca și mai tîrziu în ***Epigonii***, **E.** aduce prinosul său de admirație pentru un mare înaintaș *(La Heliade)*. Tot acum se prefigurează dualitatea durere-fericire, preferința pentru mister, pentru noapte, înclinația spre meditație *(Misterele nopții)*. O primă ipostază a iubirii romantice, ***Amorul unei marmure***, încă în tipare convenționale, exprimă și un fond mai adînc, ideea că, prin iubire, prin împărtășirea sentimentului, femeia inspiră și stimulează creația artistică. Forța pamfletarului din ***Scrisori*** este anunțată de pe acum în satira *Junii corupți* (1869), în care poetul e scîrbit de decadența morală a tinerilor, lipsiți de idealuri, străini de eforturile națiunii pentru unitate și independență. Imaginea adolescenței petrecute la Blaj îi reînvie entuziasmul *(Amicului F.I.)*. Dincolo de tonalitatea decepționistă, versurile sînt revelatoare pentru mărturia nedisimulată, unică în literatura română de atunci, a încrederii în destinul de creator: „Să-mi pui cununa pe-a mea frunte / Și să-mi pui lira la căpătîi".

Din aceste manifestări ale adolescenței și tinereții, se pot desprinde apartenența la tematica și la atmosfera poeziei epocii, puternica legătură cu generația anterioară, pașoptistă în ideologie și romantică în poezie, dar se pot descifra și note ale viitoarei creații, noutatea de conținut și de expresie. Prima recunoaștere a talentului, venită din partea revistei „Familia", i-a dat curajul lui **E.** de a trimite poezii revistei „Convorbiri literare", unde în 1870 apar *Venere și Madonă* și *Epigonii*. Nu fără o legătură cu poezia ***Amorul unei marmure***, dar mai pronunțat romantică, cu mai multă virtuozitate prozodică și îndrăzneală imagistică, ***Venere și Madonă*** e mai sigură, mai matură. Ceea ce o diferențiază de antiteza romantică (amor sacru — amor profan) este autoironia, sinteza finală care exprimă forța dragostei, puritatea venind din iubirea însăși. Deși Maiorescu considera finalul „calculat", căutat, aprecia poezia ca „originală și plină de efect". Publicarea poemului ***Epigonii*** confirmă intuiția lui și prețuirea deosebită de care se bucura poetul doar după prima apariție, pentru că poezia, prin elogiul adus înaintașilor, părea să contrazică însuși criticismul junimist, noua direcție lucidă și analitică pe care o promova revista. Dealtfel, Maiorescu făcea unele obiecții privind acea antiteză foarte exagerată care „cu greu va putea încălzi cititorii mai critici de astăzi". Dar omagiul poetului (motivat de el însuși în scrisoarea care însoțea poemul) avea în vedere nu atît valoarea în sine a operei înaintașilor, cît entuziasmul, generozitatea pe care aceștia le puneau în tot ceea ce au scris, în raport cu scepticismul și răceala poeziei mai noi. Era, în fond, și un elogiu al scrisului angajat, prețuirea literaturii militante, a credinței în rolul educativ al artei. Valoarea poeziei se află mai ales în calitățile ei literare, în forța de evocare și în portretele închinate reprezentanților de seamă ai literelor române, în caracterizările adecvate de care se bucură opera acestora: A. Pann („finul Pepelei, cel isteț ca un proverb"), I. Heliade-Rădulescu („Munte cu capul de piatră de furtune detunată, / Stă și azi în fața lumii o enigmă nesplicată / Și veghează-o stîncă arsă dintre nouri de eres"), V. Alecsandri („Ș-acel rege-al poeziei, veșnic tînăr și ferice, / Ce din frunză îți doinește, ce cu fluierul îți zice, / Ce cu basmul povestește — veselul Alecsandri") ș.a. Nostalgia după acele „zile de aur", meditația gravă, uneori sceptică, asupra existenței creează o atmosferă în care poezia însăși este definită ca „înger palid cu priviri curate, / Voluptos joc cu icoane și cu

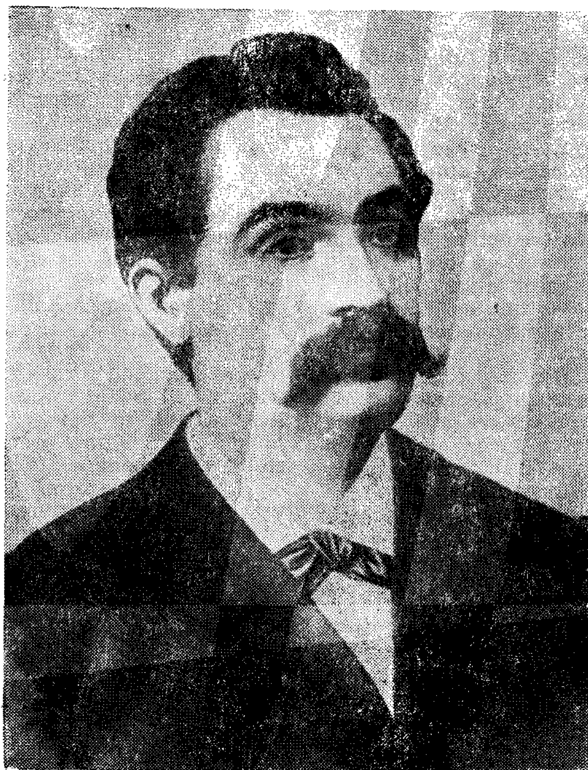
glasuri tremurate, / Strai de purpură și aur peste țărîna cea grea". Aceleiași perioade îi aparține poezia *Mortua est,* una din cele mai valoroase creații lirice eminesciene, a cărei primă redactare *(Elena,* 1866) pare să consemneze moartea acelei neuitate iubite de la Ipotești. Versiunile ulterioare transfigurează întîmplarea tragică, îi dau amplitudine și profunzime, reacția directă transformîndu-se într-o meditație asupra vieții și morții. Viziunea pesimistă asupra universului este străbătută de fiorul, de sfîșierea provocată de moartea iubitei, iar tonul elegiac este expresia directă a durerii. Prezența eului îndurerat atenuează unele influențe livrești, evidente, și diminuează caracterul abstract de care uneori e pîndită poezia, îi dau viață și concretețe. Elegia *Mortua est,* tipică pentru creația eminesciană, își trage substanța din destinul propriu, deși adesea suferința se transfigurează. Nu conceptele abstracte ale pesimismului, negației, deznădejdii au determinat meditația gravă, ci loviturile soartei și ale oamenilor. Sublimul acestei existențe este opera, ca expresie a unui destin. Creatorul nu s-a resemnat și, chiar atunci cînd nu vedea lumina, a luptat împotriva întunericului, și-a depășit propria-i durere, pe care a transformat-o în poezie. Certitudinea că numai viața, existența individuală, este condiția înțelegerii, și implicit, a poeziei, o exprimă direct: „Nu e carte să înveți / Ce viața s-aibă preț — / Ci trăiește, chinuiește / Și de toate pătimește / Ș-ai s-auzi cum iarba crește" *(În zădar în colbul școlii...).* Poetul își mărturisește ca părinți spirituali pe Shakespeare (pasiunea pentru teatru, în fond pentru spectacolul lumii ori pentru lumea ca teatru) și pe Schopenhauer, adică filozofia *(Cărțile).* Dar mai presus de toate el situează iubirea, „dulce înger blînd", care e poate acea „floare albastră", nostalgia purității, a frumuseții: „Părea că te-am uitat, / Că n-oi mai auzi / Că mi-aminteşti vo zi / Din viața mea de sat! / Mai poți să-ți amintești / Cum noi îmblam desculți / Și tu steteai s-asculți / Duioasele-mi povești? / Spuneam cum au îmblat / Frumos fecior de crai / În lume nouă ai / Iubita de-au aflat" *(O, dulce înger blînd...).*

În iunie 1871 „Convorbiri literare" publică *Înger de pază* și *Noaptea.* În anii următori în aceeași revistă îi apar *Egipetul, Cugetările sărmanului Dionis, Înger și demon, Floare albastră, Împărat și proletar, Făt-Frumos din tei, Melancolie, Crăiasa din povești, Lacul, Dorința, Călin (File din poveste), Strigoii, Povestea codrului, Povestea teiului, Singurătate, Departe sunt de tine..., Pajul Cupidon, O, rămîi, Pe aceeași ulicioară..., De cîte ori, iubito..., Rugăciunea unui dac, Atît de fragedă..., Sonete,* apoi, *Freamăt de codru, Revedere, Foaie veștedă* (după N. Lenau), *Despărțire, O, mamă..., Scrisoarea I, Scrisoarea II, Scrisoarea III, Scrisoarea IV, Scrisoarea V* (postum, în 1890) și *Luceafărul.* În cursul anilor 1883 și 1884 sînt tipărite în „Familia" poeziile *S-a dus amorul..., Cînd amintirile..., Adio, Ce e amorul?, Pe lîngă plopii fără soț..., Și dacă..., Din noaptea...,* pentru ca *Glossă, Odă (în metru antic), Iubind în taină..., Trecut-au anii..., Veneția, Se bate miezul nopții..., Cu mîne zilele-ți adaogi..., Peste vîrfuri, Somnoroase păsărele..., De-or trece anii..., Lasă-ți lumea..., Te duci..., Ce te legeni..., La mijloc de codru..., Mai am un singur dor, Criticilor mei* să fie publicate în prima ediție, îngrijită de Maiorescu, în 1884. Mai apar în „Convorbiri literare" *Diana* (1884), *Sara pe deal* (1885), *Nu mă înțelegi* și *La steaua* (1886), *De ce nu-mi vii* și *Kamadeva* (1887), încheind ciclul poeziilor antume, pe baza cărora, decenii la rînd, a fost analizat și apreciat poetul.

Întreaga operă eminesciană, și în primul rînd poezia, este dominată de meditația asupra existenței și asupra destinului uman, de lumea ideilor și de natura vie, de retrospectiva istoriei lumii, de perspectivele cosmice. Dramatismul și tensiunea operei eminesciene își au izvorul în gravitatea cu care este gîndită și analizată întreaga existență. Originalitatea creației este dată de capacitatea, singulară în epocă, de a redimensiona și recrea, cu naivitate de începuturi, viața și natura, iubirea și moartea, mersul astrelor și destinul propriei națiuni, de forța de a încorpora drama individuală în zbuciumata istorie a umanității, gîndirea cu marile ei întrebări în accidentul personal. Setea de cunoaștere, conștiința acută a destinului său de creator, pasiunea cu care s-a angajat în afirmarea valorilor, eforturile extraordinare pe care le-a depus pentru crearea unui limbaj artistic, corespondența perfectă dintre gînd și expresie, care l-a torturat, tragicul tribut pe care l-a plătit pentru că nu și-a părăsit menirea și n-a acceptat compromisul sînt elemente ale unui posibil portret.

O primă dimensiune a poeziei eminesciene poate fi considerată cea socială, care include și filonul național și filozofic. Dar în cadrul universului unei poeme coexistă deseori dimensiunea socială, patriotică, filozofică, titaniană ori chiar erotică. E. a fost sensibil la destinul societății umane în genere, la istoria și cultura propriei națiuni, a trăit cu intensitate evenimentele. Încă din primele poezii, adolescentul E. își exprimă dragostea de țară, dorind ca viitorul să-i fie vrednic de trecutul glorios. În spiritul idealului pentru care au luptat apostolii Ardealului, indignat de mizeria morală a contemporanilor, el stigmatizează irosirea forței tineretului și-l îndeamnă la luptă pentru împlinirea unor țeluri nobile. Poetul opera doar cu două din cele trei dimensiuni ale istoriei, cu trecutul și viitorul, prezentul considerîndu-l degradat și nedemn. În poezia de tinerețe, entuziasmul cu care va elogia generațiile trecute este mai accentuat, romantismul de proveniență franceză și opozițiile mai evidente, într-un limbaj mai direct, cu unele clișee, și, în genere, cu o recuzită poetică obișnuită. Acum, pentru poezia socială, a cetății, spre care a năzuit poetul, sînt reprezentative panoramele vaste ale istoriei umanității, prin care sînt recreate marile civilizații, ca în poemul *Memento mori (Panorama deșertăciunilor),* din care a publicat doar fragmentul *Egipetul.* Redacțiile existente se situează între anii 1870—1872, poemul fiind de o mare amploare (1302 versuri). Se relevă aici capacitatea de a evoca peisaje și culturi, monumente și personalități. Există influențe din D. Cantemir, G. Vico și Montesquieu, care au văzut în istoria civilizațiilor manifestarea și aplicarea unei legi din natură — naștere și moarte, sporire și decădere. Ceea ce diferențiază poema de o ilustrare în versuri a unui principiu din filozofia istoriei este puterea de reînviere a unor lumi apuse, drama dispariției unor civilizații și culturi și sentimentul zădărniciei. Poemul cucerește însă tocmai prin ceea ce este permanentă, viață, creație în aceste lumi revolute. Meditația asupra destinului diverselor civilizații care s-au succedat se răsfrînge, în tabloul dramatic *Mureșanu,* și asupra istoriei românești. Personajul central, deși poetul se va fi gîndit la Andrei Mureșanu, este un erou de tip faustian, care-și pune problema necesității sau inutilității jertfirii vieții pentru ridicarea neamului. Sîmburele real, național, al acestui tablou dramatic este învăluit, uneori chiar sufocat, de problematica filozofică, schopenhaueriană,

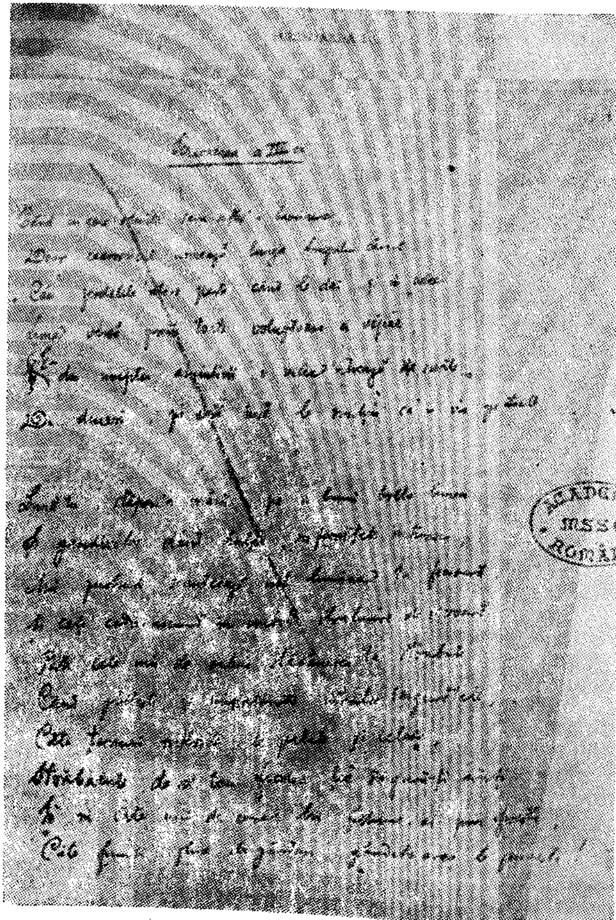
de soluțiile livrești, de o atmosferă de mitologie și folclor germanic. În același spirit al meditației asupra umanității și asupra unor eroi reprezentativi este *Sarmis* și, în parte, *Povestea magului călător în stele*, un gen de povestire filozofică. *Sarmis* își are geneza în intenția creării unei epopei dacice, idee care se va concretiza într-o încercare de epopee — *Decebal*, într-o alta de dramă, cu același titlu, și în alte proiecte *(Dochia)*. Legături cu dacismul, care a înflăcărat imaginația poetului, are și poezia *Strigoii*. Evocarea strămoșilor autohtoni se continuă în ciclul Mușatinilor, dinastie de tip atridic, urmărită, în concepția poetului, de blestem, de ereditatea crimelor cu care și-a inaugurat domnia. E. proiectase chiar alcătuirea unui dodecameron dramatic, începînd cu Dragoș și terminînd cu Lăpușneanu. Dorința de a crea un ciclu inspirat din istoria națională este ilustrată în continuare de încercări care urmau să aibă ca eroi pe Doamna Chiajna, Răzvan, Marcu Vodă, Dabija Vodă, Doja, Horea, Avram Iancu. În analiza destinelor omului, poetul se lasă uneori înrîurit fie de idealismul platonician, fie de scepticismul schopenhauerian, dar încearcă să aplice aceste idei la istoria românilor. În poezia cetății umane, aspectul social se împletește cu meditația filozofică *(Scrisoarea I)*. Stăpînit de aceeași concepție, poetul își concentrează atenția asupra soartei creatorului în condițiile unei societăți mărginite și meschine. Dramei nașterii și pieirii atîtor culturi i se asociază drama creatorului de geniu strivit de stihia mediocrității. Dacă în viziunea și contemplarea dispariției civilizațiilor E. era influențat de concepția organicistă asupra istoriei, în analiza societății contemporane el este sub înrîurirea lui Schopenhauer. O expresie superlativă a sentimentului zădărniciei și scepticismului, al reluării aceluiași spectacol al lumii în forme variate este și satira *Glossă*, poezie de o mare virtuozitate prozodică, de o incomparabilă adecvare a elementului intelectual la formă. Stereotipia vieții este constatată cu o anume detașare, ca într-un joc al spiritului care contemplă mecanismul neschimbat al existenței. În domeniul erotic influența acestuia are aceeași funcție; atotputernicia instinctului devine dominație a mediocrității. Viziunea poetului este determinată de alcătuirea nedreaptă a lumii, de omniprezența răului, de o sensibilitate rănită de anomaliile sociale. Ilustrative pentru incapacitatea poetului de a nega viața vor fi și romanul *Geniu pustiu* și nuvela *Cezara*, în care lupta revoluționară, pe de o parte, claustrarea în insula lui Euthanasius, încorporarea în natură, abandonarea într-o beție a simțurilor, pe de alta, sînt atît de străine de pasivitatea și ascetismul propovăduite de Schopenhauer.

Expresia cea mai directă a poeziei sociale a lui E. este poezia *Împărat și proletar* care, în redacțiile succesive, începînd cu *Proletarul*, doar un rechizitoriu al societății, continuînd cu *Umbre pe pînza vremii*, mai amplă, dar fără concluzia pesimistă, rămîne cea mai radicală și mai aspră analiză a societății din întreaga literatură română. Critica lucidă și indignarea din prima parte a poemului nu pot fi umbrite de concepția resemnată, pesimistă din a doua parte. Pesimismul eminescian nu presupune și nu predispune la concluzii dezarmante, la negație, la acceptare necondiționată, ci este motiv de meditație, de reculegere. O critică a ipocriziei și necredinței, a vulgarității instinctelor, a incapacității femeii iubite de a înțelege că dragostea împărtășită reprezintă pentru creator elementul determinant al împlinirii, există în *Antropomorfism*, piesă de virtuozitate, cu imagini mai fruste, precum și în *Diamantul nordului*, unde frumusețea halucinantă a peisajului boreal, dialectica iubirii și căutarea cu orice preț a absolutului anulează parcă scepticismul final. Din categoria poemelor de analiză lucidă a dragostei, a conflictului dintre omul de geniu și mediul în care trăiește, a certitudinii că în lume instinctele domină spiritul, sînt *Scrisorile, Pe lîngă plopii fără soț..., Glossă, Odă (în metru antic)* și chiar *Luceafărul*. Implicațiile filozofice ale întregii creații eminesciene și frecvența obsedantă a ideii incompatibilității dintre creator și mediu dau tensiune și dramatism chiar idilelor și liricii erotice. Dar cele mai frecvente note satirice și polemice sînt totuși în poeziile care privesc realitățile sociale și cu precădere opoziția dintre trecut și prezent, dintre natură și societate. Astfel, în *Scrisoarea III*, epocii eroice a domnitorului Mircea, luptei și victoriei acestuia, le este opusă meschina demagogie a contemporanilor, în timp ce în *Scrisoarea I*, gînditorului capabil să descifreze tainele universului i se opune posteritatea măruntă. *Scrisoarea II* este expresia sentimentului inutilității oricărui efort, a refuzului creatorului de a recurge la compromisuri. Renunțarea la creație se conjugă cu nostalgia unui timp în care mai exista credința în scris și în gîndire. *Scrisoarea IV* opune idealul, iubirea pură, comprehensiunea, posibile numai în închipuire, în timpuri revolute, aranjamentelor nedemne, decăderii morale, incapacității de a visa. Ultima dintre scrisori, *Scrisoarea V*, este o diatribă misogină, în care legenda biblicei Dalila este dată ca exemplu visătorului naiv, dezarmat în fața strategiei și falsității relațiilor amoroase. Iubirea, înțeleasă ca fer-

ment al creației artistice, se confruntă cu libertinajul, cu relația instinctuală și interesată. Neputința femeii de a-și înțelege destinul de model și generator al artei, comportarea ei falsă și duplicitară, care îl fac pe visător ridicol, sînt în fond concluzii ale experiențelor poetului. Pesimismul, dezgustul creatorului nu preexistă, ci sînt consecința lucidității cu care el a pătruns structurile sociale, a intuit jocul de interese care se ascunde în spatele aparențelor.

Artist prin vocație și prin formație spirituală, **E.** a devenit, în cultura românească, prototipul poetului și al poeziei, printr-o adevărată revoluție în planul ideii despre artă și al expresiei literare. Pentru mulți dintre predecesori și dintre contemporani literatura nu reprezenta decît versificarea unor sentimente și a unor concepte sociale, filozofice, literaturizarea unor idei. **E.** descoperă valorile metaforice ale meditației, ale peisajului, ale idilei, și opera lui nu mai este o simplă traducere în vers sau proză poetică a unei concepții despre lume și viață, a accidentelor iubirii, ci valorificarea în plan artistic a virtuților poetice, imagistice, ale conținutului. Poate că unul din motivele pentru care Maiorescu i-a apreciat poezia este și pentru că își vedea confirmată teoria potrivit căreia elementele eterogene, de natură politică ori socială, nu devin literatură autentică decît în măsura în care se operează o disociere, cînd sînt intuite și exprimate valențele lor poetice. Prin apariția poeziei lui **E.**, delimitarea planurilor a reprezentat în epocă o transformare radicală în ideologia și în teoria literară, a permis înlăturarea confuziei valorilor.

Decenii la rînd poezia eminesciană s-a identificat cu poezia de dragoste, cu poezia naturii terestre, cu nostalgia peisajului lunar și cosmic în genere. Liric prin definiție, **E.** a ilustrat plenar poezia erotică și a naturii. El a dat noi dimensiuni poeziei de dragoste, a parcurs toate registrele sentimentului, a exprimat bucuriile, dar mai cu seamă durerile iubirii. De la convenționalismul primelor poezii pînă la *Mortua est*, prima mare elegie eminesciană cu fond erotic, drumul parcurs, deși e vorba doar de cîțiva ani, este enorm. Poetul a încadrat iubirea în complexitatea vieții, a gîndirii, a istoriei, i-a conferit perspective nebănuite, a transformat-o în condiție a artei și a existenței. Valoarea poeziei erotice eminesciene vine din suverana ei spiritualitate, din dramatismul pe care îl imprimă contrarietățile, din profunzimea pe care i-o dă sondarea sufletului, din altitudinea la care o ridică meditația asupra destinului, din vastitatea pe care o capătă prin retrospectivă istorică și prin desfășurarea ei în cadrul naturii terestre și astrale. Registrul iubirii eminesciene este poate cel mai amplu și mai variat din literatura națională și unul din cele mai originale din literatura lumii. Iubirea eminesciană nu este numai cîntec, ci este meditație, dramă sfîșietoare, cataclism cosmic, bucurie și durere, puritate și lumină de lună. Pentru **E.** iubirea nu este o relație întîmplătoare sau durabilă, ci se înscrie în ordinea cosmică, în principiile fundamentale ale lumii, este similară cu aspirația spre ideal și căderea în neființă. În numele acestui ideal de iubire poetul respinge mediocritatea și meschinăria, minciuna și desfrîul, neputința de a depăși condiția biologică, fuga după aparențe și indiferența ori rezerva față de valoarea și puritatea sentimentului. Ca și în întreaga-i existență și creație, ceea ce dă dramatism și tensiune, ceea ce face apropiată și familiară poezia erotică eminesciană este conflictul, ireconciliabil aproape, între idealul înalt, concepția elevată despre dragoste și realitatea care le contrazice fundamental, decepția rezultată din această confruntare. Dragostea, așa cum o visa poetul, este condiția indispensabilă a vieții spirituale, a creației. Pavăză împotriva adversităților și a morții, ea este geana de lumină în întunericul creat de lupta pentru existență, este unirea dintre suflete, năzuința către stele. În miezul cald al idilei, ca și al întregii opere eminesciene, cu toată zgura de decepție, deznădejde, zădărnicie, dezgust, palpită aspirația spre puritatea iubirii. Arareori se poate vorbi de caracterul abstract, ilustrativ al poeziei erotice, poemul îmbinînd artistic elementul conceptual cu vibrația directă a sentimentului. Impresia de trăit, mărturie a unui simțămînt nefalsificat, a unei dezamăgiri și dureri, și în același timp a unei nostalgii, a înnobilat pe oricare dintre cititorii poetului. Refugiul idilei în natură nu se înscrie în vechea tradiție peisagistă, ci se face cu intenția vădită de a izola iubirea de adversitate și minciună, de a încadra un sentiment plenar în puritatea naturii. Natura dă idilei eminesciene amplitudine, creează intimitate, o ambianță ocrotitoare iubirii, singurătate în doi, îi dă imbold către elementele primordiale ale vieții. Plasînd retrospectiv idila la „o mie patru sute" *(Scrisoarea IV)*, poetul o ferește de moravurile corupte ale civilizației contemporane, îi dă un aer de legendă. Iubirea adevărată are drept cadru natura, nu numai pentru că este considerată ca singurul mediu prielnic exprimării unui sentiment care nu presupune spectatori, ci și pentru că peisajul creează o atmosferă de grandoare, de reînviere a trecutului, a mitului. Permanența elementelor naturii dă credința că iubirea se aseamănă cu

perenitatea codrului și a luminii dintotdeauna a stelelor, că durerea, moartea sînt firești și se integrează într-o mișcare eternă. E înțelepciunea mioritică a veșniciei, opusă schimbării și dispariției pe care le sugerează cadrul societății. Poetul consideră armonia iubirii ca element primordial al existenței umane. Astfel, în *Călin (File din poveste)* iubirea cu păcat (este aici și o influență a poeziei populare), pe care o sancționează craiul, este privită cu seninătate, înțelegere și simpatie, iar alungarea fetei de către părinte este condamnată. Încadrarea destinelor individuale într-o ordine și în legi care guvernează existența și natura are și o consecință liniștitoare, o gravitate, chiar reconfortantă. Iubirea individuală este potențată de sentimentul că îndrăgostitul retrăiește întreaga moștenire afectivă a strămoșilor: „Căci te iubeam cu ochi păgîni / Și plini de suferinți, / Ce mi-i lăsară din bătrîni / Părinții din părinți" *(Pe lîngă plopii fără soț...)*. În *Mortua est,* clădită pe antiteza viață-moarte, cu o anume înțelepciune în fața tragismului morții, ființa iubită e metamorfozată în înger și trece liniștită dintr-o lume a durerii într-un paradis. Moartea, pe care poetul n-o plînge, este în fond sfîrșitul implacabil care pîndește pe oricine se naște. Resemnarea senină, înțelegerea cu care se întîmpină extincția sînt urmate totuși de o apostazie, ca expresie directă a durerii, pentru că nici consolarea unui paradis nu putea compensa dispariția iubitei. Obsesia, confuzia conștientă între îngerii care-l veghează și iubită revin în *Înger de pază.* Înclinat spre opoziții, mai spectaculoase în prima perioadă, mai atenuate în marile creații ale maturității, în *Venere și Madonă* **E.** condamnă mai puțin amorul profan, pe Venera, pentru că peste invective vine încheierea „Suflete! de-ai fi chiar demon, tu ești sîntă prin iubire, / Și ador pe-acest demon cu ochi mari, cu părul blond". În *Înger și demon,* ca mai tîrziu în *Strigoii,* demonul, răzvrătitul, se îndrăgostește de blînda fiică de rege și în clipele cînd, sărac, agonizează și este cuprins de sentimentul nimicniciei, ea îi dă o ultimă mîngîiere, dragostea. *Floare albastră,* cu jocul inocent al refuzului care cheamă, este una din cele mai senine și mai optimiste idile eminesciene, cu excepția strofei finale, un post-scriptum tardiv al unei amintiri luminoase. Asocierea dintre simbolul idealului care *nu poate fi atins* („floarea albastră"), preluat din lirica lui Novalis, și semnificația versului final („Totuși este trist în lume!") dau idilei gravitate și timbru elegiac. *Făt-Frumos din tei,* brodat se pare pe marginea unui fapt real, este un imn închinat vieții și iubirii. *Lacul* transcrie parcă un vis de dragoste neîmplinită, iar *Dorința* o chemare de iubire. Într-un cadru mai amplu creionat este situată idila *Povestea codrului,* în care cei doi îndrăgostiți se confundă cu lumea vegetală. Același decor cu izvoare, arini și brazi, cu glas de corn, adăpostește iubirea din *Povestea teiului. Singurătate,* însă, aduce idila într-un interior de poet, cu dulci amintiri, cu păienjeniș și cărți roase de șoareci, o atmosferă care predispune la melancolie, întreruptă doar de venirea iubitei. Dar clipele senine, amintirile iubirii trecute au devenit regrete în *Departe sunt de tine...* Tot o amintire pură a unei idile de altădată, umbrită de sentimentul pierderii naivității, a copilăriei, este *O, rămîi.* Regret amar, acid, în *Pe-aceeași ulicioară...,* îngheț, separare prin moarte, nostalgia „eternei dimineți" în *De cîte ori, iubito...* Mai peste tot iubirile trecătoare se confruntă cu veșnicia lunii, a lacului, a codrului, a mării, cu sunetul trist al cornului, ca martori ai fericirii apuse, prieteni ai statorniciei, neschimbați ca sentimentele poetului. *Atît de fragedă...,* de o infinită gingășie și indicibilă tandrețe, de un farmec dulce, imaginează o apariție de vis, de care îndrăgostitul nu îndrăznește să se apropie, la pragul dintre poveste și adorație. Sonetele sînt chemări ale fericitei iubiri care a trecut și a cărei întoarcere ar readuce seninul și liniștea. Chemarea interioară devine și chemarea izvorului și a pădurii în *Freamăt de codru:* „Cucu-ntreabă: — Unde-i sora / Viselor noastre de vară? (...) / Se întreabă trist izvorul: / — Unde mi-i crăiasa oare? (...) / Am răspuns: — Pădure dragă, / Ea nu vine, nu mai vine!". *Despărțire* nu mai are nimic luminos, uitarea, stingerea iubirii sînt similare cu moartea. Apropierea, singulară, a morții mamei de invocarea iubitei conferă gravitate poeziei *O, mamă...,* sugerează absolutul sentimentului. *S-a dus amorul...* nu e doar regretul pentru pierderea iubirii, ci înseamnă și dispariția cîntecului, a ingenuității de altădată: „Prea mult un înger mi-ai părut / Și prea puțin femeie, / Ca fericirea ce-am avut / Să fi putut să steie. / Prea ne pierdusem tu și eu / În al ei farmec poate (...) / Și poate că nici este loc / Pe-o lume de mizerii / Pentr-un atît de sfînt noroc / Străbătător durerii!". Nostalgia după fericirea trecută, recrearea unor clipe de pură frumusețe și împlinire, de lumină, sînt caracteristice, dau farmec idilei eminesciene. *Cînd amintirile...* reînvie de asemenea momente de neuitat, în aceeași ambianță — stelele, luna, stejarul, izvorul. Nimic din resentimentele iubitului înșelat, nimic din amărăciunea provocată de necredință. Destinul trecător al iubirii contrastează din nou cu eternitatea elementelor naturii. Unui sentiment simplu, poetul îi imprimă noi și nebănuite valori, o vibrație și o muzicalitate care-i modifică total semnificația. **E.** a cîntat iubirea în toată plenitudinea ei, ca sentiment împărtășit ori neînțeles, dar a cristalizat în jurul acestei teme meditația gravă asupra vieții și morții, a adus ca martori și cadru peisaje terestre și viziuni cosmice, a implicat în iubire întreaga existență. Poezia lui, și cea liric-erotică îndeosebi, reprezintă contopirea conștiinței individuale într-o ordine cosmică, într-o lume de începuturi, prin prisma căreia orice fapt, orice trăire capătă un sens, o finalitate. Resorbind valorile trecutului, trăind intens drama metafizică și contradicțiile societății, durerile și, mai puțin, bucuriile iubirii, cu certitudinea că tot ce e dat omului să trăiască îl apropie, îl face să înțeleagă ritmul, misterios uneori, al vieții, **E.** a creat pentru posteritate o adevărată mitologie.

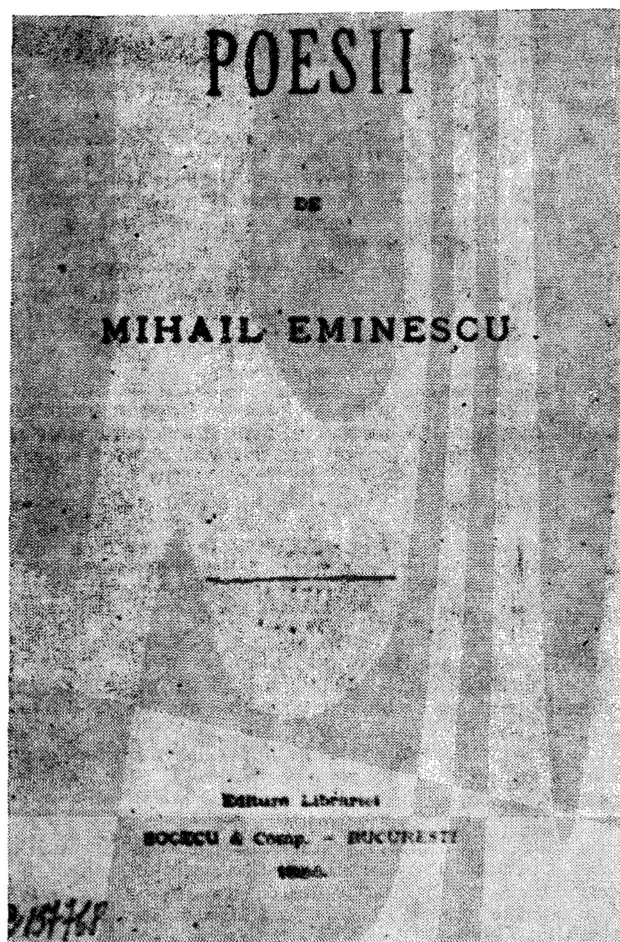
Poemul *Luceafărul,* inspirat de un basm popular cules de germanul R. Kunisch într-o călătorie prin țările române, reprezintă o sinteză a disponibilităților lirice și filozofice eminesciene, a capacității de a transpune propria-i dramă în plan cosmic. *Luceafărul* este o chintesență a întregii poezii eminesciene și sugerează grandioasele universuri din postumele pe care nu le-a mai definitivat. Poate că halucinantele proiecte i-au trezit teama de a se lăsa absorbit de lumile create, dîndu-i presentimentul că această aventură spirituală i-ar putea grăbi sfîrșitul. În atmosfera și cadrul de basm cosmogonic răzbate drama poetului. *Luceafărul* este simbolul incompatibilității dintre geniu și mediul în care trăiește, al conflictului dintre aspirația spre eternitate și efemer. Poemul asociază, într-o formă de o savantă simplitate, o idilă cu o cosmogonie, exprimă o dramă a antinomiilor, aspirația supranaturalului spre real și a realului către transcendent. Poezia realizează o desăvîrșită îmbinare între elemente supranaturale tulburătoare — aparițiile demonice, în succesive în-

fățișări, ale Luceafărului (Hyperion), îndrăgostit de fata de împărat — și scenele de intimitate șăgalnică dintre Cătălina și pajul Cătălin. Călătoria lui Hyperion prin spații astrale, dialogul de amară revelație cu stăpînul Universului, gravitatea stranie, nepămînteană, cu care se apropie de fată alternează cu reacțiile umane, cu uimirea și reținerea, terestre, ale Cătălinei. *Luceafărul* constituie și o ilustrare a nevoii de înălțare, limitată doar la ridicarea privirii către cer, dar simbolizează în aceeași măsură încercarea eternității de a se umaniza.

Sentimentul cosmic, creînd vastitate spațială și temporală, se face simțit nu numai în poezia filozofică, ci și în aceea erotică, socială, de imaginație fantastică și inspirație folclorică. Contemplarea imensității spațiului și a timpului fără început și fără sfîrșit nu este o atitudine specifică numai romantismului, ci vine încă din cosmogoniile orientale, avînd o veche tradiție filozofică, poetică și mitologică. În afară de *Luceafărul*, viziuni cosmice se desfășoară în *Povestea magului călător în stele*, în basmul versificat *Fata în grădina de aur*, în *Memento mori*, *Gemenii*, *Scrisoarea I*. Acest sentiment apare în sfera raporturilor dintre om și natură, în procesele istorice, în relațiile care se stabilesc între destinele individuale și astre, după străvechi concepții magice. Prezența peisajului sideral nu provoacă izolarea omului sau sentimentul nimicniciei sale în infinit, ci creează o ambianță ce poate da măsura propriei individualități în raport cu dimensiunile nemărginite ale spațiului și timpului. Fragmentul genezei din *Scrisoarea I*, episodul călătoriei Luceafărului prin spațiul cosmic, *Povestea magului călător în stele* nu sînt în primul rînd cosmogonii versificate, idei și categorii filozofice ori științifice în limbaj metaforic, ci poezie autentică străbătută de fior liric, elevată cugetare poetică. Dimensiunea cosmică a poemelor nu înseamnă numai contemplarea prin imagini a spațiului și timpului, ca principii fundamentale ale interpretării lumii fenomenale, a istoriei, ci se integrează, ca modalitate artistică, în universul poeziei. La **E.** se realizează o sinteză între intuiția, sentimentul și emoția specifice dintotdeauna poeziei și rațiunea, luciditatea venite din sfera științei, poezia căpătînd astfel factură, vibrație modernă. Vraja și magia vechilor astrologii, a mitologiilor și credințelor populare devin la **E.** visare și contemplație, străbătute de un sentiment metafizic, de un sens al misterului. Călătoriile în lumea astrelor transfigurează evenimente obișnuite, desfășurate la scară terestră, ele căpătînd, astfel, o deschidere mai amplă, o dinamică de neconceput la nivelul orizontal al dimensiunii spațiale și temporale tradiționale. În circuitul cosmic se înscrie trecerea de la viață la moarte, de la geneză la stingerea eternă. Contopindu-se cu mișcarea și muzica sferelor, contemplația eminesciană identifică pierderea iubitei, ca dramă individuală, cu extincția cosmică, introduce în desfășurarea vieții vasta mecanică a corpurilor cerești. Viziunea apariției și dispariției civilizațiilor este în consens cu apariția și dispariția astrelor. Dar transferul nu se petrece doar dinspre pămînt, ci, fără teama religioasă ori metafizică, perturbarea mecanicii astrale are consecințe în frămîntările și emoțiile, în dramele și neliniștile din sufletele muritorilor.

Una din ipostazele fundamentale ale operei lui **E.**, revelatoare și definitorie pentru întreaga literatură română modernă, este creația sa pe baze folclorice. Opera originală a lui **E.**, în raport cu folclorul național ori cu mitologiile altor popoare, nu relevă doar unele înrîuriri, analogii, ci reprezintă o sinteză unică, prin valoare artistică, între înzestrarea creatorului și opera anonimă. Poetul nu numai că a cunoscut în toată varietatea și profunzimea ei creația orală, ci și-a asimilat întreaga spiritualitate și mentalitate a poporului, ajungînd a fi confundat, prin unele poezii, cu un autentic bard popular. Ilustrative pentru această desăvîrșită simbioză sînt poeziile *Codrule, Măria Ta* și *Miron și frumoasa fără corp*. Din vastele proiecte ale lui **E.** se desprinde și intenția de a recrea o mitologie autohtonă, în care ar fi intrat opere ca: *Ursitoarele, Mușatin și codrul, Basmul lui Arghir*, fragmente despre Dochia și Traian, Dragoș, Ștefan. Poetul a făcut și operă de culegător propriu-zis, iar culegerile sale impresionează prin fidelitatea transcrierii. Din colecțiile anterioare, el a copiat caiete întregi, în manuscrise fiind înregistrate mai toate speciile: balade, basme, doine, bocete și blesteme, strigături și jocuri de copii, colinde, plugușoare și orații de nuntă, proverbe, cîntece de lume și irmoase. Multe din bucățile aflate în arhiva poetului provin din marele infolio al vornicului Iordache Golescu. O mărturie directă a acestei înclinații către lumea basmelor este postuma *Cînd crivățul cu iarna...* Raportul dintre creația populară autentică și poezia de inspirație folclorică a lui **E.** se dezvăluie în etapele succesive ale elaborării poemelor *Călin (File din poveste), Luceafărul, Scrisoarea III* și a basmului *Făt-Frumos din lacrimă*. Ceea ce caracterizează întregul proces de transfigurare de la creația anonimă la poezia proprie este diminuarea ori chiar părăsirea structurii epice și amplificarea elementelor descriptive, lirice, psihologice. Prin îndepărtarea de originalul folcloric, se accentuează ori devin preponderente portretul fizic și moral, fastuoasele tablouri de natură, dovezile adeziunii față de viața patriarhală. Stadiile premergătoare, așa cum s-au concretizat ele în piese mai mult sau mai puțin rotunjite, pînă la poemul original, în care prototipul popular este adeseori greu de identificat, nu sînt simple piese de atelier, etape intermediare neglijabile. Multe dintre ele sînt realizări remarcabile, cu valoare independentă. O caracteristică a preluării izvoarelor autentic populare este estomparea, iar alteori pierderea caracterului fantastic, mitologic, ori chiar modificarea semnificațiilor originare. Atît în poemul *Călin (File din poveste)*, cît și în *Luceafărul*, raportate la basmul în proză *Călin Nebunul* și la prima sa redacție în versuri, la *Fata în grădina de aur* ori *Miron și frumoasa fără corp*, s-a infiltrat treptat și experiența poetului, au fost înlăturate elemente epice, fabuloase, iar schema abstractă s-a umanizat. Unul din procedeele revelatoare ale procesului de trecere de la basmul popular la poemul cult, de cu totul altă semnificație și structură, este metamorfoza pe care o suferă personajele. Astfel, în *Luceafărul* transformarea eroului Florin în pajul Cătălin nu este numai nominală, ci antrenează în același timp eliminarea atributelor eroice, impunerea unei condiții sociale subalterne. Ceea ce s-a pierdut ca fabulos, succesiune epică și densitate s-a cîștigat în intensitate, în vibrație lirică și semnificație, în dimensiune umană. *Luceafărul*, preluînd sîmburele alegoric al mitului, al poveștii, a devenit o simfonie cu acorduri celeste, izvorîtă din acea unică osmoză dintre zbuciumul unei existențe geniale și zestrea spirituală a unui întreg popor.

Faima de care s-au bucurat poezia și proza politică ale lui **E.** a lăsat în umbră proza sa poetică. E adevărat că piesele *La Aniversară* și *Cezara* au apărut într-o publicație măruntă, fără ecou („Curierul de Iași"), în timp ce nuvela *Sărmanul Dionis*, publicată în „Convorbiri literare", era, prin accentuatul ei caracter metafizic, de vis în vis, un text dificil

chiar pentru junimiști. Proza poetică a lui E. reprezintă însă o contribuție comparabilă sub raportul valorii cu poezia și cu proza politică. Ca și poezia, proza poetică de început face dovada unor servituți de epocă (Alecsandri, Bolintineanu). Dar proiectele, unele datînd din anii debutului, denotă forța și precocitatea unui prozator de primă mărime, conțin în germene ideile fundamentale, direcțiile ulterioare. Între acestea este și romanul *Geniu pustiu*. Sîmburele epic al romanului (în fapt o nuvelă mai amplă) gravitează în jurul personajului Toma Nour, erou tipic romantic, fiul unui morar ardelean, care se împrietenește cu un alt tînăr, Ioan, îndrăgostit de Sofia, una din fiicele unui violoncelist. În casa acestuia, unde Toma este adus de prietenul său și asistă la moartea iubitei lui Ioan, eroul se îndrăgostește de Poesis, sora acesteia. Dezamăgit în dragoste, Nour părăsește Clujul — unde se desfășoară prima parte a nuvelei —, pleacă acasă și de acolo în munți pentru a lua parte la mișcarea de la 1848 din Transilvania, alături de Ioan și de tatăl său, tribuni în armata lui Avram Iancu. Urmează unele scene violente din desfășurarea revoluției, în care Ioan moare, un morar sas trădător este legat de stîlpii morii căreia i se dă foc. Reîntors la Cluj, Nour află de moartea iubitei. Nemaifiind legat de nimic, eroul rătăcește prin lume, ca luptător împotriva tiraniei, iar sfîrșitul îl află fie în Siberia (după o variantă de final), fie într-o închisoare din Europa, condamnat la moarte. Prețuirea și asimilarea creatoare a folclorului constituie, ca și în poezie, una din trăsăturile caracteristice. *Fata în grădina de aur, Miron și frumoasa fără corp, Călin Nebunul* sînt prelucrări ale unor povești populare. Dealtfel, prima manifestare în domeniul prozei literare este basmul *Făt-Frumos din lacrimă*. Cu toată construcția în plan dublu, cu permanenta pendulare între vis și realitate, *Sărmanul Dionis* nu este un joc al fanteziei, ci reflexul unei conștiințe neliniștite, al unei existențe zbuciumate. Dionis, eroul nuvelei, prin folosirea unor vechi cărți de astrologie și a unor procedee magice, realizează regresiunea în timp și încarnarea într-una din ipostazele sale anterioare, călugărul Dan din vremea lui Alexandru cel Bun. Reîntoarcerea în timp, alături de Maria, fata spătarului Mesteacăn, este urmată de o deplasare în spațiu, acțiunea desfășurîndu-se în peisajul lunar, prilej pentru prozator de a imagina un eden selenar. Cu toate că își are geneza în concepția kantiană despre caracterul aprioric și subiectiv al spațiului și timpului, dar și în practicile astrologice, nuvela se susține ca o operă literară prin descrierea unor peisaje mirifice, prin capacitatea de a sugera că în țesătura imaginației se infiltrează de fapt o existență reală și psihologii veridice. În ciuda unor desprinderi de concret și a plutirii în ireal, nuvela este o construcție organică, trecerile de pe un tărîm pe altul alternînd firesc. Înrudite, și parțial încorporate în nuvelă, sînt postumele *Umbra mea* și *Archaeus*. Reflex al ideilor filozofice schopenhaueriene, tratînd tema metempsihozei, prezentă și în acel *Roman al mumiei* de Th. Gautier, pe care poetul îl va fi citit, este *Avatarii faraonului Tlà*, în care se urmăresc diversele întruchipări și încarnări ale aceluiași veșnic arhetip, ca și replica, în spirit kantian, din *Archaeus*. Paralel cu această predispoziție pentru proza romantică, îmbibată de filozofie și reflexivitate, vădind o imaginație uneori nestrunită, **E.** a încercat și proza de observație analitică și realistă, înrudită cu activitatea de gazetar, de observator lucid al evenimentelor și al oamenilor, în ceea ce aveau mai revelator pentru categoria socială căreia aparțineau. Această neașteptată virtute a prozei eminesciene se vădește în fragmentele denumite *La curtea cuconului Vasile Creangă*, în care se reconstituie tipurile și atmosfera patriarhală a unei proprietăți agrare din Moldova, în *Aur, mărire și amor*, tablou din viața și societatea Iașilor de pe la 1840, ambele apropiate de proza lui M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Al. Russo, C. Negruzzi, dar și cu unele elemente care le delimitează de înaintași. În manuscrise se mai află fragmentul intitulat de editori *Părintele Ermolachie Chisăliță*, mai aproape de Slavici și Creangă, chiar situat cronologic între *Popa Tanda* și *Popa Duhu*, de fapt un fel de replică, în pastă groasă, la povestirile lui Slavici. *La Aniversară* este o schiță de o mare puritate și prospețime, cu o surprinzătoare intuire a naivității și seriozității iubirii adolescentine. Prozatorul imaginează un dialog în care intențiile declarate ale personajelor sînt anulate de subtext, de gesturi, dialog a cărui desfășurare voit savantă nu poate ascunde adevărata semnificație, pendulînd între jocul juvenil și comedia gravă a conflictului, între expresia formală sobră și sentimentul care o subminează. *La Aniversară*, cu inimitabila tandrețe care o învăluie, reprezintă în planul prozei ceea ce *Floare albastră* a însemnat pentru poezie. Nuvela *Cezara*, avînd o desfășurare mai amplă, cu evidente influențe din filozofia lui Shopenhauer, este un studiu al iubirii mature, în toată gravitatea și complexitatea ei. Rod al aspirațiilor, dar și consecința unor dureroase experiențe, nuvela e o transpunere în planul ficțiunii a idealului eminescian de iubire. Voluntarismul și pu-

terea de dăruire în dragoste a Cezarei, care-l contaminează treptat și pe Ieronim, își găsesc împlinirea în peisajul paradisiac al insulei lui Euthanasius. Între poezia și proza lui **E.** s-a petrecut un permanent transfer de idei, teme, atitudini, viziuni, iar elementele și valorile unui domeniu se regăsesc, în parte, și în celălalt. Lirismul, fantezia, meditația, visul sînt deopotrivă caracteristice și prozei poetice eminesciene. Dar peisajele cosmice, viziunile mitice sau filozofice, onirice, portretele unor eroi devorați de nostalgia înțelegerii și dominării universului au mai multe perspective în desfășurarea epică. Prin aceste calități de fantezie, tentație faustică, vocație cosmică, prin reflexivitate și profunzime filozofică, proza lui **E.** se diferențiază de tradiția prozei românești, se înscrie în contextul prozei europene ca o contribuție originală în cadrul romantismului. Apelul la filozofie și la științele exacte, la magie, la astrologie își are rațiunea în nevoia de a pătrunde în intimitatea universului, în setea de absolut a poetului. Dar aceste elanuri faustice, prometeice vin în contradicție, uneori flagrantă, cu realitatea ostilă, cu banalitatea și cu lipsa de receptivitate, uneori chiar cu limitele spiritului uman. Aspirația metafizică alternează ori este dublată de neliniști, de drame de ordin social și național *(Geniu pustiu)*. Dacă *Sărmanul Dionis* e o sinteză, un simbol al cutezanței și prometeismului, în *Făt-Frumos din lacrimă*, deși se menține mai aproape de succesiunea de fapte a basmului popular, apare, de asemenea, sentimentul de plenitudine pe care îl dă trăirea intensă a peisajului, eroul are nostalgii și porniri titaniene. Chiar și în încercările de proză obiectivă, în spiritul fiziologiilor pașoptiste, străbate conformația sa fundamental romantică. Realismul analizei, care se vrea lucidă, sobră, este anulat de ironie și spirit polemic nestăpînit.

În concepția lui **E.** despre diversele laturi ale vieții spirituale, limba ocupă un loc preponderent, fiind înțeleasă nu doar ca modalitate de exprimare a unui conținut de idei și sentimente, ci ca element definitoriu al naționalității. Pentru poet baza lingvistică a literaturii este limba vorbită, cea a cărților bisericești și laice, iar expresia superlativă a acesteia se întîlnește în folclor și în scrierile lui N. Bălcescu, V. Alecsandri, C. Negruzzi, P. Ispirescu și I. Creangă. A cunoscut variantele teritoriale, cronologice și sociale ale limbii naționale și prin geniul poetic dublat de un deosebit simț al limbii a folosit nu numai formele existente ci și virtualitățile acestui tezaur, creînd un nou limbaj artistic printr-o sinteză între diversele ei aspecte. **E.** a considerat limba română, prin unitatea ei, ca o primă dovadă a comunității spirituale a poporului, ca o consecință a unei mai vechi unități etnice. Prin limbă înțelegea în același timp tradiție și sentiment al continuității, conștiința individualității naționale („... că noi românii, cîți ne aflăm pe pămînt, vorbim o singură limbă, «una singură», ca nealte popoare și aceasta în oceane de popoare străine ce ne încongiură, e dovadă destulă că așa voim să fim noi, nu altfel"). Preocupat constant de legătura nemijlocită dintre cultură și naționalitate, de nevoia unei arte, a unei literaturi cu specific național, poetul considera că adevărata literatură trebuie să aibă la bază limba vie a poporului, istoria și tradiția națională. El nu concepea ca suficientă existența talentului pentru a crea opere durabile, întrucît condiția apariției unor opere nemuritoare este apropierea creatorilor de „pămîntul" și de „modul de a fi al poporului lor". Opiniile privitoare la funcția artei continuă și dezvoltă concepția generației pașoptiste, îmbină armonios gîndirea înaintașilor cu o pregătire intelectuală de nivel european. **E.** a emis judecăți cu privire la raportul dintre fond și formă, dintre diversele arte, dintre cultură, civilizație și educație, dintre literatură, limbă și națiune. Referitor la relația intimă, inextricabilă, dintre conținut și expresie, dintre imagine și idee, opinia poetului este de o permanență și actualitate evidente: „ideea unei poezii poartă în sine deja ideea corpului său". Dintre variatele forme ale culturii a acordat prioritate artei teatrale, în cadrul căreia, pe lîngă aprecierile și criticile formulate în legătură cu dramaturgia națională și universală, a supus unei analize avizate spectacolul și jocul actorilor.

Poezia lirică și a cetății, a naturii, a spațiilor astrale, proza poetică și fantastică, articolele politice și încercările dramatice ale lui **E.** nu pot fi desprinse de contextul literar, filozofic și social al epocii. Prin înzestrarea genială, prin puterea de asimilare fără precedent a elementelor de cultură națională și universală, prin identificarea destinului uman cu creația, opera eminesciană este o sinteză unică între valoarea individuală și forța creatoare a unui popor, expresia supremă a spiritualității românești. Concepția lui socială și politică e a unei înalte conștiințe a epocii. Din întreaga-i operă străbate un umanism integral, un cult al valorilor morale. Opera poetului, ca încununare sublimă a existenței sale dramatice, are drept coordonate drama geniului, meditația asupra vieții și morții, dragostea ca element fundamental al existenței, refuzul organic al stihiei răului, nostalgia după unitate, armonie și frumusețe.

— *Poezii*, pref. T. Maiorescu, București, Socec, 1884 ; ed. 4, pref. și notiță biografică *(Poetul Eminescu)* T. Maiorescu, București, Socec, 1889 ; ed. 6, notiță biografică și post-scriptum T. Maiorescu, București, Socec, 1892 ; *Proză și versuri*, îngr. V. G. Morțun, Iași, 1890 ; *Culegere de articole apărute în „Timpul" în anul 1880 și 1881*, pref. Gr. Păucescu, București, Haimann, 1891 ; *Nuvele*, Iași, Șaraga, [1893] ; *Scrisori către Cornelia Emilian și fiica sa Cornelia, de Henriette și Mihail Eminescu*, Iași, Șaraga [1893] ; *Poezii (Complete)*, pref. A. D. Xenopol, Iași, Șaraga, [1893] ; ed. 2 *(Poezii complecte)*, [1894] ; *Din scrierile lui...*, I, București, 1894 ; *Diverse*, pref. I. L. Caragiale, Iași, Șaraga, [1895] ; *Poezii*, notiță biografică de Căpitanul Eminescu, București, Alcalay, [1900] ; *Opere complete*, vol. I : *Literatura populară*, pref. Ilarie Chendi, București, Minerva, 1902 ; *Poezii postume*, pref. Nerva Hodoș, București, Minerva, 1902 ; *Geniu pustiu*, îngr. și pref. Ion Scurtu, București, Minerva, 1904 ; *Scrieri politice și literare*, îngr. și introd. Ion Scurtu, București, Minerva, 1905 ; *Bogdan Dragoș. Dramă istorică inedită*, pref. Iuliu Dragomirescu, București, Alcalay, 1906 ; *Povești și nuvele*, București, Alcalay, [1907] ; *Poezii*, îngr. Ion Scurtu, București, Minerva, 1908 ; *Proza literară*, îngr. și introd. Ion Scurtu, București, Minerva, 1908 ; *Icoane vechi și icoane nouă*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909 ; *Articole politice*, București, Minerva, 1910 ; *Lumină de lună. Poezii*, îngr. Ion Scurtu, București, Minerva, 1910 ; *Poezii*, îngr. Ion Scurtu, București, Alcalay, 1910 ; *Cum a iubit Eminescu. Pagini intime (Amintiri, scrisori și poezii inedite)*, îngr. Octav Minar, București, Librăria nouă, [1912] ; *Opere complete*, pref. A. C. Cuza, Iași, Librăria românească, 1914 ; *Poezii*, îngr. Gh. Adamescu, București, Cartea românească, [1921] ; *Poeziile lui...*, I—II, îngr. N. Iorga, București, Liga culturală, 1922 ; *Poezii filosofice, sociale și satirice*, pref. Lucian Blaga, București, Cultura națională, 1923 ; *Poezii lirice*, pref. Lucian Blaga, Cultura națională, 1923 ; *Poezii*, îngr. G. Bogdan-Duică, București, Cultura națională, 1924 ; *Probleme și analize filosofice*, îngr. Octav Minar, București, 1924 ; *Povestiri*, introd. E. Lovinescu, București, Ancora, [1928] ; *Poezii*, introd. E. Lovinescu, București, Benvenisti, [1929] ; *Poezii*, îngr. și pref. G. Murnu, București, Ciornei, [1929] ; *Poezii*, îngr. G. Ibrăileanu, București, Ciornei, [1930] ; *Scrieri politice*, îngr. D. Murărașu, Craiova, Scrisul românesc, [1931] ; *Poezii*, îngr. Constantin Botez, București, Cultura națională, 1933 ; *Nuvele*, îngr. și pref. C. Gerota, București, Tip. Române unite, [1935] ; *Scrieri literare*, îngr. D. Murărașu, Craiova, Scrisul românesc, [1935] ; *Literatura populară*, îngr. D. Murărașu, Craiova, Scrisul românesc, [1936] ; *Poezii*, îngr. M. Dragomirescu, București, Universul, 1937 ; *Poezii*, îngr. G. Călinescu, București, Ciornei, [1938] ; *Opere*, I—IV, îngr. Ion Crețu, București, Cultura românească, 1938—1939 ; *Opere*, îngr. și introd. Perpessicius, vol. I—III : *Poezii tipărite în timpul vieții*, București, F.R.L.A., 1939—1944, vol. IV—V : *Poezii postume*, București, E.A., 1952—1958, vol. VI : *Literatura populară*, București, E.A., 1963, vol. VII : *Proza lite-

rară, îngr. Petru Creţia, D. Vatamaniuc, Anca Costa-Foru, Eugenia Oprescu, introd. Perpessicius, Bucureşti, E.A., 1977 ; *Poezii*, îngr. şi introd. Al. Colorian, Bucureşti, Cugetarea, 1940 ; *Poezii postume*, îngr. Al. Colorian şi Al. Iacobescu, Bucureşti, Cugetarea, [1940] ; *Poezii şi variante*, îngr. D. R. Mazilu, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1940 ; *Articole de politică românească*, îngr. Gh. Chiriţescu, Iaşi, Tip. Gheorghiu, 1941 ; *Opera politică*, I—II, îngr. I. Creţu, Bucureşti, Cugetarea, [1941] ; *Poezii*, îngr. Gr. Scorpan, Iaşi, Cartea Moldovei, 1943 ; *Proză literară*, îngr. şi introd. Al. Colorian, Bucureşti, Cugetarea, [1943] ; *Poezii*, îngr. M. Toneghin, Bucureşti, Cartea românească, 1944 ; *Poezii*, postfaţă N. Şerban, Bucureşti, Luteţia, [1947] ; *[Dicţionar de rime]*, în N. Şerban, *Dicţionar de rime*, Bucureşti, Luteţia, 1948 ; *Poezii*, pref. Mihai Beniuc, Bucureşti, E.S., 1950 ; *Poezii*, pref. M. Sadoveanu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1951 ; *Literatură populară*, îngr. şi pref. I. D. Bălan, Bucureşti, E.T., 1956 ; *Poezii*, îngr. Perpessicius, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; *Poezii*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, cuvînt înainte Tudor Arghezi, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960 ; *Opere alese*, I—III, îngr. şi pref. Perpessicius, Bucureşti, E.L., 1964—1965 ; ed. 2, Bucureşti, Minerva, 1973 ; *Proză literară*, îngr. Eugen Simion şi Flora Şuteu, introd. Eugen Simion, Bucureşti, E.L., 1964 ; *Geniu pustiu. Proză literară*, îngr. Eugen Simion şi Flora Şuteu, pref. Al. Piru, Bucureşti, E.L., 1966 ; *Poezii*, I—III, îngr. D. Murăraşu, Bucureşti, Minerva, 1970—1972 ; *Despre cultură şi artă*, îngr. D. Irimia, Iaşi, Junimea, 1970 ; *Sărmanul Dionis. Proză fantastică*, postfaţă Aurel Martin, Bucureşti, Minerva, 1970 ; *Poezii*, îngr. şi pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, Albatros, 1971 ; *Scrieri de critică teatrală*, îngr. şi introd. Ion V. Boeriu, Cluj, Dacia, 1972 ; *Scrisori*, îngr. D. Murăraşu, Bucureşti, Albatros, 1972 ; *Poezii*, îngr. şi pref. Const. Ciopraga, Iaşi, Junimea, 1974 ; *Icoane vechi şi icoane nouă (Pagini de ziar)*, îngr. şi introd. Gh. Bulgăr şi Al. Melian, Bucureşti, Eminescu, 1974 ; *Articole şi traduceri*, I, îngr. Aurelia Rusu, introd. Aurel Martin, Bucureşti, Minerva, 1974 ; *Dicţionar de rime*, îngr. Marin Bucur şi Victoria Ana Tăuşan, pref. Marin Bucur, Bucureşti, Albatros, 1976 ; *Scrieri pedagogice*, îngr. Mihai Bordeianu şi Petru Vladcovschi, pref. Mihai Bordeianu, Iaşi, Junimea, 1977. Ms. : *[Scrieri]*, B.A.R., ms. 2254 — ms. 2292, ms. 2306 — ms. 2308, ms. 3215, ms. 4850. — Tr. : Guilom Ierwitz, *Histrion*, CL, XL, 1906, 1—2 ; E. A. Poe, *Morella*, A, XVIII, 1907, 10 ; Emile Augier, *Lais*, pref. Ion Scurtu, Bucureşti, Socec, 1908 ; Mark Twain, *Obsesiune*, MIS, III, 1911, 83—84 ; Onkel Adam, *Lanţul de aur. Novelă svediană*, îngr. N. Jugănaru, pref. G. Bogdan-Duică, Cluj, Viaţa, 1927 ; Homer, *Iliada*, cîntul I (fragm.), *Odiseea*, cîntul I (fragm.) (publ. D. Murăraşu), FF, VII, 1932, 3—4 ; Goethe, *Tasso* (fragm.) (publ. G. Bogdan-Duică), ME, VIII, 1937, 15 ; [Lenau, Schiller, Chr. Wernike, Ovidiu, Horaţiu, Hieronymus Lorm, Hoffmann von Fallersleben, V. Hugo, G. A. Bürger, Goethe], în *Opere*, îngr. Perpessicius, vol. I, Bucureşti, F.R.L.A., 1939, vol. IV—V, Bucureşti, E.A., 1952—1958 ; H. Th. Rötscher, *Arta reprezentării dramatice*, în *Articole şi traduceri*, I, îngr. Aurelia Rusu, Bucureşti, Minerva, 1974 ; Kant, *Critica raţiunii pure* (fragm.), în *Lecturi kantiene*, îngr. C. Noica şi Al. Surdu, Bucureşti, 1975. Ms. : Shakespeare, *Timon din Atena* (fragm.), B.A.R., ms. 2254 ; Machiavelli, *Il Principe* (fragm.), B.A.R., ms. 2257.

— 1. M. Eminescu *[Corespondenţă]*, SDL, I, III—V, *passim* ; 2. Maiorescu, *Critice*, I, *170—173*, III, *129—156* ; 3. Maiorescu, *Însemnări*, I—III, *passim* ; 4. Pop, *Conspect*, II, *112—115* ; 5. Gaster, *Lit. pop.*, *549* ; 6. Gherea, *Studii*, I, *85—98*, II, *5—65* ; 7. Ed. Gruber, *Stil şi gîndire (încercare de psihologie literară)*, Iaşi, Şaraga, 1888, *5—6*, *30—38*, *57*, *103—116* ; 8. Ştefan Sturdza, *Observaţii şi schiţe comparative asupra poetului M. Eminescu*, Bîrlad, 1888 ; 9. Caragiale, *Opere*, III, *1—15* ; 10. Hasdeu, *Scrieri*, II, *117—118* ; 11. Vlahuţă, *Scrieri*, II, *364—368*, *383—397*, *423—426*, *492—493* ; 12. Delavrancea, *Opere*, VII, *84—86* ; 13. Gr. D. Pencioiu, *Proza lui Eminescu („Sărmanul Dionis")*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1890 ; 14. Iorga, *Pagini*, I, *167—191* ; 15. Al. Grama, *Mihail Eminescu. Studiu critic*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1891 ; 16. N. Petraşcu, *Mihail Eminescu. Studiu critic*, Bucureşti, Socec, 1892; ed. Bucureşti, Tip. Bucovina, 1933 ; 17. Mite Kremnitz, *Amintiri fugare despre Eminescu*, SDL, IV, *23—39* ; 18. A. Densuşianu, *Ist. lit.*, *301—303* ; 19. Ionescu-Rion, *Arta revol.*, *113—184* ; 20. M. Dragomirescu, *Critica ştiinţifică şi Eminescu*, Bucureşti, Müller, 1895, reed. în Dragomirescu, *Scrieri*, *269—356* ; 21. Petraşcu, *Scriitori*, *135—143* ; 22. Demetrescu, *Opere*, *223—277* ; 23. Zamfirescu, *Scrisori*, *265—269* ; 24. Chendi, *Pagini*, *3—40*, *388—389* ; 25. Radu I. Sbiera, *Amintiri despre Eminescu*, Cernăuţi, Tip. Bucovineană, 1903 ; 26. Ion Scurtu, *Mihail Eminescu's Leben und Prosaschriften*, Leipzig, Barth, 1903 ; 27. Panaite Zosin, *Nebunia lui Eminescu*, Bucureşti, Eminescu, 1903 ; 28. Alexandru Ciura, *Eminescu şi Coşbuc*, Blaj, 1903 ; 29. Al. Bogdan, *Die Metrik Eminescus*, Leipzig, 1904 ; 30. Nic. V. Baboeanu, *Iubire — durere. M. Eminescu — Veronica Micle*, Bucureşti, Niţeanu, 1905 ; 31. Ioan S. Ionescu, *Poveşti. Anecdote. Impresii de călătorie*, Iaşi, 1905, *109—113* ; 32. Panu, *Junimea*, I, *87—94*, *144—146*, *327—334*, II, *250—287* ; 33. Mihail Dragomirescu, *Critică*, II, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1928, *205—217*, *362—412* ; 34. Lovinescu, *Scrieri*, I, *197—218* ; 35. Sanielevici, *Cercetări*, *48—84* ; 36. Ibrăileanu, *Spiritul critic*, *149—188*, *200—206* ; 37. *Omagiu lui M. Eminescu*, Bucureşti, Socec, 1909 ; 38. *Omagiu lui M. Eminescu* (Galaţi), Bucureşti, Socec, 1909 ; 39. I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Studii*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1910, *1—77* ; 40. G. Ibrăileanu, *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Eminescu* (curs litografiat), Iaşi, 1913 ; ed. Iaşi, 1925 ; 41. Ibrăileanu, *Note*, *178—189* ; 42. Ibrăileanu, *Scriit. rom. str.*, *115—136* ; 43. Ibrăileanu, *Scriitori*, *24—97* ; 44. G. Ibrăileanu, *Mihai Eminescu*, îngr. şi pref. M. Drăgan, Iaşi, Junimea, 1974 ; 45. Grămadă, *România Jună*, *46—62* ; 46. Constanţa Marinescu, *Postumele lui Eminescu*, Bucureşti, Tip. Ionescu, 1912 ; 47. N. Zaharia, *Mihail Eminescu. Viaţa şi opera sa*, Bucureşti, Tip. Ionescu, 1912 ; ed. 2, Bucureşti, Socec, 1923 ; 48. Ştefanelli, *Amintiri* ; 49. Ion Grămadă, *Mihail Eminescu*, Heidelberg, Winter, 1914 ; 50. Gala Galaction, *M. Eminescu*, Bucureşti, Flacăra, 1914 ; 51. Sadoveanu, *Opere*, VI, *292—302*, XIX, *158*, XX, *23*, *115—117*, *538—544* ; 52. Elie Dăianu, *Eminescu în Blaj*, Sibiu, Tip. Poporului, 1914 ; 53. Octav Minar, *Eminescu în faţa justiţiei*, Bucureşti, Sfetea, [1914] ; 54. Negruzzi, *Junimea*, *260—287* ; 55. Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, îngr. şi pref. Mircea Popa, Cluj, Dacia, 1973, *215—222* ; 56. Carlo Tagliavini, *Michele Eminescu*, în *Studi sulla Romania*, Napoli, 1923 ; 57. Slavici, *Amintiri*, *1—127*, *163—174*, *passim* ; 58. Gala Galaction, *Viaţa lui Eminescu*, Bucureşti, Tip. Adevărul, 1924 ; 59. Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, II, *139—153* ; 60. Vianu, *Opere*, II, *231—259*, *367—471*, *633—659*, III, *403—412*, *481—484*, V, *83—90*, *394—494* ; 61. G. Bogdan-Duică, *Studii şi articole*, îngr. şi pref. D. Petrescu, Bucureşti, Minerva, 1975, *371—412* ; 62. D. Caracostea, *Personalitatea lui M. Eminescu*, Bucureşti, Socec, 1926 ; 63. A. A. Mureşianu, *Mihai Eminescu şi întemeierea „României june"*, Braşov, Tip. Mureşianu, 1926 ; 64. Ramiro Ortiz, *Eminescu il poeta romeno della foresta e della polla*, în M. Eminescu, *Poesie*, Firenze, Sansoni, 1927 ; 65. Toma Chiricuţă, *Eminescu pedagog*, Botoşani, Saidman, 1927 ; 66. Liviu Marian, *B. P. Hasdeu şi M. Eminescu*, Chişinău, Cartea românească, 1927 ; 67. Fr. Lang, *M. Eminescu als Dichter und Denker*, Cluj, Minerva, 1928 ; 68. Perpessicius, *Menţiuni*, I, *9—12*, III, *212—215*, IV, *44—50*, *350—356*, *433—441*, V, *382—396* ; 69. Al. Dima, *Tradiţionalismul lui Mihail Eminescu*, Turnu Severin, Tip. Datina, 1929 ; 70. Tudor Vianu, *Poezia lui Eminescu*, Bucureşti, Cartea românească, 1930 ; 71. C. Papacostea, *Filosofia antică în opera lui Eminescu*, Bucureşti, Tip. Văcărescu, 1930 ; 72. Goga, *Precursori*, *69—76* ; 73. H. Sanielevici, *Literatură şi ştiinţă*, Bucureşti, Tip. Adevărul, 1930, *113—126* ; 74. D. Al. Nanu, *Le poète Eminescou et la poésie lyrique française*, Paris, Gamber, 1930 ; 75. I. M. Raşcu, *Eminescu şi cultura franceză*, îngr. Albert Schreiber şi D. Murăraşu, pref. D. Murăraşu, Bucureşti, Minerva, 1976 ; 76. *Buletinul „Mihai Eminescu"*, Cernăuţi,Rîmnicu Vîlcea, 1930—1943 ; 77. Radu D. Rosetti, *Eri...*, Bucureşti, Tip. Universul, 1931, *183—187* ; 78. N. Sulică, *Eminescu şi clasicismul latin*, Tîrgu Mureş, 1931 ; 79. Haneş, *Studii ist. lit.*, *299—314* ; 80. G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1932 ; ed. 4, Bucureşti, E.L., 1964, reed. în *Opere*, XI, Bucureşti, E.L., 1969 ; 81. Ovid Densusianu, *Evoluţia estetică a limbii române* (curs litografiat), Bucureşti, 1932, *128—146* ; 82. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *44—46*, *73—77* ; 83. Constantinescu, *Scrieri*, I, *146—149*, II, *205—209*, *452—457*, *534—580*, III, *183—194*, *357—366*, IV, *127—129*, *211—224*, *229—232*, *305—319*, VI, *53—56*, *130—134* ; 84. D. Murăraşu, *Naţionalismul lui Eminescu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1932 ; 85. Ciprian Doicescu, *Eminescu. Izvoarele de inspiraţie. Preocupările de cultură*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1932 ; 86. Cora Valescu, *Pesimismul lui Eminescu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1932 ; 87. C. Vlad, *Mihail Eminescu din punct de vedere psihanalitic*, Bucureşti, Cartea românească, 1932 ; 88. Iulian Jura, *Mitul în poezia lui Eminescu*, Paris, Gamber, 1933 ; 89. D. Murăraşu, *Eminescu şi clasicismul grecolatin*, Bucureşti, Tip. Bucovina, [1933] ; 90. *Omagiu lui Mihai Eminescu*, Constanţa, 1933 ; 91. Octav Minar, *Cum a iubit Eminescu*, Iaşi, Renaşterea cărţilor româneşti ; 92. Iorga, *Oameni*, I, *338—345* ; 93. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *124—166*, *230—239*, *280—286*, *291—301* ; 94. Felix Aderca, *Oameni excepţionali*, Bucureşti, Vremea, 1934, *43—55* ; 95. Al. Dima, *Motive hegeliene în scrisul eminescian*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1934 ; 96. G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, I—V, Bucureşti, Cultura naţională, F.R.L.A., 1934—1936, reed. în *Opere*, XII—XIII, Bucureşti, E.L., Minerva, 1969—1970 ; 97. *Omagiu lui Mihai Eminescu*, îngr. Valerian Petrescu, Bucureşti, Tip. Universul, 1934 ; 98. D. Murăraşu, *Eminescu şi literatura populară*, Craiova, Scrisul românesc, 1935 ; 99. D. Murăraşu, *Comentarii eminesciene*, Bucureşti, E.L., 1967 ; 100. Octav Minar, *Eminescu. Aspecte din viaţa şi opera poetului*, Bucureşti, Clasic şi Modern, 1935 ; 101. Ioan Al. Brătescu-Voineşti, *Din pragul apusului*, Bucureşti, Cartea românească, [1935], *41—50*, *167—205* ; 102. S. Mehedinţi, *Optimismul lui Eminescu*, Bucureşti, Tip. Universul, 1936 ; 103. Torouţiu, *Pagini*, *35—38*, *59—70*, *108—120*, *121—133*, *145—266* ; 104. I. M Raşcu, *Eminescu şi Alecsandri*, Cernica, 1936 ; 105. Gr. Scorpan, *Valoarea simbolică a poemei „Luceafărul"*, Iaşi, Tip. Ţerek, 1936 ; 106. I. Sân-Georgiu, *Eminescu und der deutsche Geist*, Jena, Gronau, 1936 ; 107. C. I. Calotă, *Poezia lui Mihail Eminescu şi psihologia romantismului*, pref. C. Rădulescu-Motru, Bucureşti, 1937 ; 108. Al. Marcu, *De la Torquato Tasso la Eminescu*, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1937 ; 109. D. R. Mazilu, *„Luceafărul" lui Eminescu*, Bucureşti, Cartea românească, 1937 ; 110. D. Caracostea, *Arta cuvîntului la Eminescu*, Bucureşti, Bucovina, 1938 ; 111. G. Călinescu, *Ion*

Creangă, București, E.L., 1964, *187—217* ; **112**. Cioculescu, *Caragiale*, *199—219* ; **113**. Lăzăreanu, *Cu privire la...*, *1—80* ; **114**. Munteano, *Panorama*, *49—66* ; **115**. Rașcu, *Alte opere*, *144—188* ; **116**. T. Păunescu-Ulmu, *Problema Eminescu*, Craiova, Ramuri, [1938] ; **117**. Gh. Cardaș, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, Cartea noastră, 1939 ; **118**. Leca Morariu, *Eminescu și Veronica Micle*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1939 ; **119**. A. Chajes, *Michael Eminescu*, Ierusalim, 1939 ; **120**. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *309—310*, *324—327*, II, *54—58*, *258—278* ; **121**. N. Iorga, *Eminescu în și din cea mai nouă ediție*, București, Tip. Monitorul oficial, 1940 ; **122**. Iorgu Iordan, *Limba lui Eminescu*, București, Tip. Monitorul oficial, 1940 ; **123**. Vasile Alexandrescu, *Eminescu văzut de poeții noștri*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1940 ; **124**. Vianu, *Arta*, I, *138—149* ; **125**. Călinescu, *Ist. lit.*, *385—418* ; **126**. Augustin Z. N. Pop, *Eminescu necunoscut*, Cernăuți, 1942 ; **127**. Mircea Eliade, *Insula lui Euthanasius*, București, F.R.L.A., 1943, *5—18* ; **128**. Streinu, *Clasicii*, *107—155* ; **129**. Lovinescu, *Maiorescu cont.*, I, *115—276* ; **130**. Pillat, *Tradiție*, *202—213* ; **131**. Tudor Arghezi, *Eminescu*, București, Vremea, 1943 ; ed. postfață Sorin Alexandrescu, București, Eminescu, 1973 ; **132**. D. Caracostea, *Creativitatea eminesciană*, București, F.R.L.A., 1943 ; **133**. D. Caracostea, *Studii eminesciene*, îngr. Ion Dumitrescu, pref. G. Munteanu, București, Minerva, 1975 ; **134**. Aurel Vasiliu, *Bucovina în viața și opera lui Mihai Eminescu*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943 ; **135**. C. Loghin, *Aron Pumnul — Mihai Eminescu*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943 ; **136**. Umberto Cianciolo, *Introducere la poezia lui Eminescu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943 ; **137**. Pietro Gerbore, *Eminescu poeta di noi tutti*, București, Tip. Monitorul oficial, 1943 ; **138**. Gino Lupi, *Mihail Eminescu*, Roma, 1943 ; **139**. Perpessicius, *Jurnal*, *194—318* ; **140**. Perpessicius, *Eminesciana*, îngr. Dumitru D. Panaitescu, București, Minerva, 1971 ; **141**. Perpessicius, *Patru clasici*, pref. Edgar Papu, București, Eminescu, 1974, *1—158* ; **142**. Blaga, *Trilogia cult.*, *313—331* ; **143**. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *216—236* ; **144**. Gh. N. Dragomirescu, *Erotica eminesciană*, București, Publicom, 1944 ; **145**. G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, E.L., 1968, *155—170* ; **146**. Vianu, *Scriitori români*, I, *268—301* ; **147**. Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*, București, E.S.P.L.A., 1957, *63—75* ; **148**. Maria Verona, *Titu Maiorescu și M. Eminescu*, Timișoara, Tip. Patria, 1946 ; **149**. D. Popovici, *Eminescu în critica și istoria literară română* (curs dactilografiat), Cluj, 1947 ; **150**. D. Popovici, *Poezia lui Eminescu*, Cluj, 1947—1948 ; ed. pref. Ioana Petrescu, București, E.T., 1969 ; ed. București, Albatros, 1972 ; **151**. Breazu, *Studii*, II, *96*, *397—399*, *416—417* ; **152**. Ion Breazu, *Curs de istoria literaturii române moderne (Eminescu și Caragiale)* (curs litografiat), Cluj, 1950, *1—121* ; **153**. *Mihail Eminescu. Studii și conferințe cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani de la nașterea poetului*, București, 1950 ; **154**. Ion Vitner, *Eminescu*, București, E.S.P.L.A., 1955 ; **155**. Al. Rosetti, *Limba poeziilor lui Eminescu*, București, E.S.P.L.A., 1956 ; **156**. Mircea Ștefan, *Mihai Eminescu revizor școlar*, București, E.D.P., 1956 ; **157**. Perpessicius, *Mențiuni ist.*, *72—85*, *305—347* ; **158**. Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, *73—90*, III, *7—64*, *73—90*, *112—115*, *213—215* ; **159**. Kakassy Endre, *A fiatal Eminescu*, București, 1959 ; **160**. Tudor Vianu, *Jurnal*, București, E.L., 1961, *175—185* ; **161**. A. Pop, *Contribuții* ; **162**. Rosa del Conte, *Mihai Eminescu o dell'Assoluto*, Modena, 1962 ; **163**. Kakassy Endre, *Eminescu élete és költészete*, București, 1962 ; **164**. T. Vianu, *Studii de literatură universală și comparată*, ed. 2, București, E.A., 1963, *565—588* ; **165**. Tudor Vianu, *Mihai Eminescu*, îngr. Virgil Cuțitaru, pref. Al. Dima, Iași, Junimea, 1974 ; **166**. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Mihai Eminescu*, București, E.T., 1963 ; **167**. Gh. Bulgăr, *Eminescu despre problemele limbii române literare*, București, E.Ș., 1963 ; **168**. Alain Guillermou, *La genèse intérieure des poésies d'Eminescu*, Paris, Didier, 1963 ; ed. tr. Gh. Bulgăr și Gabriel Pîrvan, pref. Gh. Bulgăr, Iași, Junimea, 1977 ; **169**. Eugen Simion, *Proza lui Eminescu*, București, E.L., 1964 ; **170**. L. Gáldi, *Stilul poetic al lui Mihai Eminescu*, București, E.A., 1964 ; **171**. Ioan Massoff, *Eminescu și teatrul*, București, E.L., 1964 ; **172**. Ion Iliescu, *Eminescu în Banat*, Timișoara, 1964 ; **173**. *[Mihai Eminescu]*, RITL, XIII, 1964, 2, SXX, 1964, 6, LL, IX, 1965, VR, XXII, 1969, 6, LL, XXVIII, 1972, 1, RITL, XXIV, 1975, 2, LR, XXIV, 1975, 5, MS, VIII, 1977, 3 (numere omagiale) ; **174**. Grațian Jucan, *Bibliografia eminesciană (1960—1964)*, București, 1965 ; **175**. G. I. Tohăneanu, *Studii de stilistică eminesciană*, București, E.Ș., 1965 ; **176**. *Studii eminesciene*, București, E.L., 1965 ; **177**. *Eminescu — Creangă. Studii*, îngr. Eugen Todoran, Ștefan Munteanu și Ionel Stan, Timișoara, 1965 ; **178**. Streinu, *Pagini*, III, *171—192*, *258—271*, *299—303*, *442—452* ; **179**. Ion Rotaru, *Eminescu și poezia populară*, București, E.L., 1965 ; **180**. Liviu Rusu, *Eminescu și Schopenhauer*, București, E.L., 1966 ; **181**. Călinescu, *Studii și comunicări*, *147—193* ; **182**. Cioculescu, *Varietăți*, *188—192*, *203—240* ; **183**. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *265—324* ; **184**. Marino, *Macedonski*, *173—174*, *187—195* ; **185**. Leonid Kuruci, *Aspecte ale artei eminesciene*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1966 ; **186**. Augustin Z. N. Pop, *Mărturii. Eminescu — Veronica Micle*, București, E.T., 1967 ; **187**. Zaciu, *Masca*, *19—36* ; **188**. Ciopraga, *Portrete*, *7—38*, *90—102* ; **189**. Zamfirescu, *Studii*, *35—49* ; **190**. Sorin Alexandrescu, Ion Rotaru, *Analize literare și stilistice*, București, E.D.P., 1967, *37—62* ; **191**. Tertulian, *Eseuri*, *5—36* ; **192**. G. C. Nicolescu, *Studii și articole despre Eminescu*, București, E.L., 1968 ; **193**. Ion Negoițescu, *Poezia lui Eminescu*, București, E.L., 1968 ; ed. 2, București, Eminescu, 1970 ; **194**. I. Crețu, *Mihail Eminescu. Biografie documentară*, București, E.L., 1968 ; **195**. *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, îngr. T. Vianu, București, E.A., 1968 ; **196**. Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, E.L., 1968, *15—45* ; **197**. I. A. Kojevnikov, *Mihail Eminescu i problema romantizma v ruminskoi literature XIX v.*, Moscova, Nauka, 1968 ; **198**. Vintilă Russu Șirianu, *Vinurile lor...*, București, E.L., 1969, *340—343*, *359—407* ; **199**. Ardeleanu, *Proza*, *46—72* ; **200**. Duțu, *Explorări*, *144—179* ; **201**. Elena Stan, *Poezia lui Eminescu în Transilvania*, București, E.L., 1969 ; **202**. A. Pop, *Noi contribuții* ; **203**. Muntean, *Cercetări*, *149—166* ; **204**. Flora Șuteu, *Literarizare, modernizare și critică de text în editarea poeziilor lui Eminescu*, SLF, I, *317—338* ; **205**. Al. Rosetti și Ion Gheție, *Limba și stilul operei beletristice a lui Mihai Eminescu*, SILL, II, *307—351* ; **206**. C. Crișan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, București, Meridiane, 1969, *55—62* ; **207**. *Probleme de literatură comparată și sociologie literară*, București, E.A., 1970, *193—222* ; **208**. Drăgan, *Aproximații*, *99—168* ; **209**. Gavril Istrate, *Limba română literară*, București, Minerva, 1970, *144—228* ; **210**. Gh. Tomozei, *Miradoniz. Copilăria și tinerețea lui Eminescu*, București, Ion Creangă, 1970 ; **211**. Edgar Papu, *Poezia lui Eminescu*, București, Minerva, 1971 ; **212**. Gh. Bulgăr, *Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare*, București, Minerva, 1971 ; **213**. Păcurariu, *Clas. rom.*, *155—166* ; **214**. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *211—242* ; **215**. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *311—405* ; **216**. Mîndra, *Incursiuni*, *65—89* ; **217**. Zamfir, *Proza poetică*, *207—246* ; **218**. Gh. Ceaușescu, *Viziunea asupra lumii a antichității clasice în percepția lui Eminescu*, în *Studii de literatură universală și comparată*, îngr. I. C. Chițimia și Stan Velea, București, E.A., 1971 ; **219**. *Studii eminesciene*, îngr. Virgiliu Ene și Ion Nistor, București, Albatros, 1971 ; **220**. *Amintiri despre Eminescu*, îngr. Ion Popescu, Iași, Junimea, 1971 ; **221**. I. Kojevnikov, *Funcția poetică a antitezei în opera lui Eminescu*, ACLF, II, *707—712* ; **222**. *Eminesciana*, MS, II, 1971, 3, 4, III, 1972, 1, 4, IV, 1973, 1, 2, V, 1974, 1, 3, VI, 1975, 1, 3, VII, 1976, 1—3, VIII, 1977, 1—4, IX, 1978, 1, 2 ; **223**. Eugen Todoran, *Eminescu*, București, Minerva, 1972 ; **224**. Piru, *Varia*, I, *128—170*, II, *113—131*, *214—217* ; **225**. Marcea, *„Convorbirile"*, *passim* ; **226**. Ion Nica, *Mihai Eminescu. Structura somatopsihică*, pref. Const. Ciopraga, București, Eminescu, 1972 ; **227**. Ion Dumitrescu, *Metafora mării în poezia lui Eminescu*, București, Minerva, 1972 ; **228**. Fănică N. Gheorghe, *Mihai Eminescu. Analize și sinteze*, București, E.D.P., 1972 ; **229**. Fănică N. Gheorghe, *Popasuri în timp...*, București, Ion Creangă, 1972, *5—77* ; **230**. *Caietele Mihai Eminescu*, I—IV, îngr. Marin Bucur, București, Eminescu, 1972—1976 ; **231**. *Lui Eminescu*, îngr. Gh. Catană, pref. Mircea Iorgulescu, Iași, Junimea, 1972 ; **232**. Piru, *Analize*, *81—161* ; **233**. Cioculescu, *Itinerar*, *87—108*, *114—124* ; **234**. Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iași, Junimea, 1973, *143—152* ; **235**. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Valori și echivalențe umanistice*, București, Eminescu, 1973, *175—287* ; **236**. Al. Dima, *Aspecte naționale ale curentelor literare internaționale*, București, Cartea românească, 1973, *87—120* ; **237**. Todoran, *Secțiuni*, *5—39* ; **238**. *Ist. lit.*, III, *159—242* ; **239**. Tepelea—Bulgăr, *Momente*, *249—267* ; **240**. Straje, *Dicț. pseud.*, *253—254* ; **241**. George Munteanu, *Hyperion*, I, București, Minerva, 1973 ; **242**. *Profil eminescian*, Deva, 1973 ; **243**. Geo Bogza, *Paznic de far*, București, Minerva, 1974, *540—541* ; **244**. Petru Vintilă, *Eminescu. Roman cronologic*, București, Cartea românească, 1974 ; **245**. M. Bordeianu, *Versificația românească*, Iasi, Junimea, 1974, *passim* ; **246**. Luiza Seche, *Lexicul artistic eminescian în lumină statistică*, București, E.A., 1974 ; **247**. M. Gafița, *Fața ascunsă a lunii*, București, Cartea românească, 1974, *151—275* ; **248**. Lucian Drimba, *Eminescu la „Familia"*, Oradea, 1974 ; **249**. Aurel Martin, *Metonimii*, Bucuresti, Eminescu, 1974, *171—191* ; **250**. B.-A. Taladoire, *Mihail Eminescu*, Nice, 1974 ; **251**. C. F. Popovici, *Eminescu. Viața si opera*, Chisinău, Cartea moldovenească, 1974 ; **252**. N. Barbu, *Noi si clasicii*, București, Eminescu, 1975, *88—125* ; **253**. Constantin Noica, *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii românești*, Bucuresti, Eminescu, 1975 ; **254**. Ștefan Cazimir, *Stelele cardinale. Eseu despre Eminescu*, Bucuresti, Eminescu, 1975 ; **255**. G. I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană*, Timisoara, Facla, 1975 ; **256**. Gh. Bulgăr, *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene*, Iasi, Junimea, 1975 ; **257**. Mircea Zaciu, *Lecturi si zile*, Bucuresti, Eminescu, 1975, *47—60* ; **258**. I. Constantinescu, *Mostenirea modernilor*, Iasi, Junimea, 1975, *12—58*, *223—224* ; **259**. Mircea Anghelescu, *Literatura română si Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *154—164* ; **260**. Mihai Zamfir, *Retorica poeziei romantice românesti*, STRS, *172—178* ; **261**. Dumitru Irimia, *Limbajul poetic eminescian* (teză de doctorat dactilografiată), Iasi, 1976 ; **262**. *Bibliografia Mihai Eminescu (1866—1970)*, I, pref. Serban Cioculescu, introd. Valeria Trifu si Rodica Fochi, București, E.A., 1976 ; **263**. Zoe Dumitrescu-Busulenga, *Eminescu. Cultură și creație*, București, Eminescu, 1976 ; **264**. *Pagini vechi despre Eminescu*, îngr. si pref. Gh. Bulgăr, Bucuresti, Eminescu, 1976 ; **265**. Vladimir Streinu, *Eminescu. Arghezi*, îngr. și pref. George Muntea-

nu, Bucureşti, Eminescu, 1976 ; 266. Constantin-Liviu Rusu şi A. Petrescu-Vicoveanu, *Vreme trece, vreme vine... Mihai Eminescu*, Iaşi, Junimea, 1976 ; 267. Mihail Dragomirescu, *Mihai Eminescu*, îngr. şi pref. Leonida Maniu, Iaşi, Junimea, 1977 ; 268. *Eminescu în documente de familie*, îngr. Gh. Ungureanu, pref. D. Ivănescu, Bucureşti, Minerva, 1977 ; 269. Gr. Scorpan, *Mihai Eminescu. Studii şi articole*, îngr. Virgil Andriescu, introd. G. Ivănescu, Iaşi, Junimea, 1977 ; 270. Vasile Gherasim, *Mihai Eminescu*, îngr. George Muntean, Iaşi, Junimea, 1977 ; 271. *Mihai Eminescu în critica italiană*, îngr. şi tr. Radu Boureanu şi Titus Pîrvulescu, pref. Ştefan Cuciureanu, Iaşi, Junimea, 1977 ; 272. Septimiu Bucur, *Banchetul lui Luculus*, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, *20—97* ; 273. Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1978 ; 274. Elena Tacciu, *Trei poeţi preeminescieni*, Bucureşti, Minerva, 1978 ; 275. Amita Bhose, *Eminescu şi India*, Iaşi, Junimea, 1978 ; 276. G. Călinescu, *Mihai Eminescu. Studii şi articole*, îngr. şi postfaţă Maria şi Constantin Teodorovici, Iaşi, Junimea, 1978 ; 277. *Eminescu după Eminescu*, îngr. Dim. Păcurariu, Iaşi, Junimea, 1978 ; 278. Ioana Em. Petrescu, *Eminescu. Modele cosmologice şi viziune poetică*, Bucureşti, Minerva, 1978.

A. T.

ENĂCEANU, Ghenadie (6.II.1837, Iaşi — 14.I.1898, Neapole), cărturar. Părinţii săi, diaconul Nicolae Enăchescu şi Maria, originari din ţinutul Romanului, s-au stabilit la Iaşi. E. a studiat în oraşul natal, la şcoala de la Trei Ierarhi şi apoi la Seminarul de la Socola. Călugărit în 1856, îşi continuă învăţătura la o şcoală grecească a Patriarhiei din Constantinopol, iar între 1861—1865 urmează la Academia teologică din Kiev. Ocupă diverse funcţii (profesor de filozofie şi director la Seminarul central din Bucureşti, profesor de limba greacă la seminarul din Buzău şi apoi la cel din Bucureşti, decan al Facultăţii de teologie) şi urcă, în acelaşi timp, treptele ierarhiei bisericeşti (protosinghel, arhimandrit, arhiereu), ajungînd, în cele din urmă, episcop de Rîmnic (1886).

E. a colaborat la „Revista nouă", a fost unul din fondatorii periodicului „Biserica ortodoxă română" şi a condus, ca director, Tipografia Cărţilor bisericeşti. Se interesează de modul de organizare a şcolilor, pledînd într-un articol (*Şcoalele poporane*) pentru îmbunătăţirea lor. E. a scris cîteva exegeze filozofice şi numeroase volume privitoare la istoria bisericii româneşti. S-a ocupat, într-un studiu, de Petru Movilă. Luînd în discuţie legenda Meşterului Manole, încearcă să stabilească identitatea reală a personajului. E. aduce contribuţii la cunoaşterea literaturii române vechi, prin comunicarea a două manuscrise din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Tot lui i se datorează un manual de stilistică şi un studiu asupra activităţii literare a lui Antioh Cantemir. Dintre lucrările sale teologice merită menţionate două volume de note de călătorie (*O vizită canonică în anul mîntuirii una mie opt sute optzeci şi nouă sau XVIII zile din viaţa mea pastorală* şi *Vizite canonice însoţite de note istorice arheologice*), în care autorul oferă unele descrieri de locuri şi oameni, consemnînd tradiţii legate de anumite edificii bisericeşti, precum şi informaţii istorice, utile la întocmirea unor monografii.

— *Şcoalele poporane*, ROM, XII, 1868, 18—27 ianuarie, 9 iunie ; *Stilistica sau Curs de literatură în proză*, partea II, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1874 ; *Meşterul Manole şi Petru Movilă*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1882 ; *Principele Antioh Cantemir ca scriitor*, RN, II, 1889, 4 ; *O vizită canonică în anul mîntuirii una mie opt sute optzeci şi nouă sau XVIII zile din viaţa mea pastorală*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1889 ; *Două manuscrise româneşti din secolul XVII*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XII, 1889—1890 ; *Vizite canonice însoţite de note istorice arheologice*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1892.

— 1. *Encicl. rom.*, II, *294* ; 2. Niculae Şerbănescu, *Episcopii Rîmnicului*, MO, XVI, 1964, 3—4 ; 3. T. G. Bulat, *Un episcop al Rîmnicului Noul Severin, mare cărturar : Ghenadie Enăceanu*, MO, XVI, 1964, 5—6 ; 4. Bucur, *Istoriografia, 36—37.*

C. B.

EPOCA, cotidian al partidului conservator, care a apărut la Bucureşti în două serii, prima de la 16 noiembrie 1885 la 14 iunie 1889, iar cea de a doua de la 2 noiembrie 1895. Editarea gazetei a continuat şi după 1900. Din comitetul de redacţie anunţat în 1885 şi condus de Gr. G. Păucescu, în calitate de director politic, făceau parte, între alţii, N. Filipescu, Al. Vlahuţă şi B. Delavrancea, care era prim-redactor. La începutul anului 1886, N. Filipescu devine proprietar şi director. În urma unor divergenţe de ordin politic, Delavrancea şi Vlahuţă se retrag, în prima jumătate a aceluiaşi an, din redacţie şi, în septembrie, prim-redactor este numit ziaristul şi autorul dramatic Gr. Ventura. Alcătuirea părţii literare a ziarului a revenit, de la început, lui Delavrancea şi Vlahuţă. Publicistica lor, precum şi beletristica publicată în E. se menţin în cadrul orientării literare postpaşoptiste, pentru care militaseră în anii precedenţi şi în coloanele „României libere". Ei afirmă cu fiecare prilej valoarea artistică a literaturii populare, cît şi datoria scriitorilor de a studia şi de a folosi ca sursă de inspiraţie creaţiile folclorice şi tradiţia istorică. În scrisul lui Delavrancea se manifestă însă şi influenţa naturalismului. El tipăreşte aici *Zobie, Trubadurul, Din memoriile trubadurului — Noaptea, Văduvele.* Vlahuţă colaborează cu poezii, unele cu caracter antimonarhic, cu proză — *Vişan (Amintiri), O schiţă, De-a baba oarba, Din durerile lumii, Cassian* — şi continuă polemica sa cu Al. Macedonski (articolele *Monstruozităţi literare* sau *„Revista literară"*), discută spectacolele lui Matei Millo, recenzează publicaţii literare (*„Anale literare"*) şi scrie, ca şi Delavrancea, articole polemice îndreptate contra liberalilor (*Visul d-lui I. Brătianu*) sau împotriva lui Carol I (*Visul regelui*). La 1 ianuarie 1886 a apărut un supliment literar, „Epoca ilustrată", avînd colaborarea lui T. Maiorescu, I. Negruzzi, B. P. Hasdeu ; aici s-a publicat şi un fragment din *Scrisoarea V* a lui M. Eminescu, intitulat *Dalila*. La sfîrşitul anului 1889 şi începutul lui 1890, în numărul de duminică al gazetei se publică proză, versuri şi articole de critică literară, dar iniţiativa este repede abandonată.

A doua serie a gazetei este condusă de la apariţie de N. Filipescu. El imprimă cotidianului un aspect modern, după modelul ziarelor franceze ale vremii. Şi de data aceasta, munca propriu-zisă va fi îndeplinită de gazetari profesionişti. Din noiembrie 1895 pînă în martie 1896, prim-redactor este A. Bacalbaşa. Colaborarea lui se mărgineşte însă la articole politice, pe care le semna cu pseudonimul Demagog (*Zaiafetul geanabeţilor, Persecuţiile d-lui Fleva, Jos cu alegerile libere !* ş.a.). O amploare deosebită se dă rubricilor literare şi artistice, redactate de Al. Antemireanu. Pînă în 1903, acesta va scrie zi de zi fie cronică literară, fie însemnări critice relative la viaţa intelectuală, recenzii, versuri şi nuvele şi va traduce numeroase romane-foileton franţuzeşti. Sub direcţia lui Filipescu, mai ales spre 1900, se accentuează tendinţele retrograde, de combatere a direcţiilor progre-

EPOCA
APARE IN TÓTE ZILELE

siste ale vieţii politice şi culturale. În această perioadă îşi fac loc în gazetă exagerări naţionaliste, mistice sau teoriile împrumutate din Franţa ale „noului idealism" profesat de F. Brunetière.

În prima jumătate a anului 1896, **E.** editează un supliment literar duminical intitulat „Epoca literară", condus de I. L. Caragiale şi avînd ca redactori pe St. O. Iosif şi Al. Antemireanu. După zece numere, suplimentul îşi încetează apariţia, dar Caragiale şi Iosif continuă colaborarea la **E.**, primul cu editoriale şi schiţe literare (*Garda civică, Boborul, Răsplata jertfei patriotice* ş.a.), cel de-al doilea, care era unul din corectorii gazetei, cu publicistică literară şi versuri originale (*Cu genele plecate, Baladă, Copil*) sau traduse din Schiller (*Tabloul din Saïs*), Heine (*Cavalerul Olaf, Mi-e inima tristă, Noi ne iubirăm* ş.a.), Petöfi (*Trei feciori, Vîntul*). În **E.** şi-a publicat N. Iorga o parte din studiile de istorie literară şi din articolele de critică de pînă la 1900. Caragiale a întrebuinţat şi pseudonimul Ion, Delavrancea a semnat şi Fra, Fra Barbaro, Ignotus, Mirmidon (împreună cu Al. Vlahuţă), iar Iosif şi-a iscălit unele traduceri M. Pătru sau M. Petru.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 241 ; 2. Iorga, *Ist. presei*, 147—148 ; 3. Lăzăreanu, *Cu privire la...*, 123—124 ; 4. Emilia Şt. Milicescu, *Studiu introductiv* la Barbu Delavrancea, *Opere*, I, Bucureşti, E.L., 1965, XXXIX—XLI ; 5. V. Rîpeanu, *Alexandru Vlahuţă şi epoca sa*, Bucureşti, E.T., 1966, 84—87.

R. Z.

EPOCA LITERARĂ, periodic literar care a apărut săptămînal ca supliment al cotidianului conservator „Epoca", între 15 aprilie şi 17 iunie 1896. Într-o scrisoare datată 4 aprilie 1896 şi adresată către N. Filipescu, directorul „Epocii", I. L. Caragiale propunea ca numărul de duminică al ziarului să fie transformat într-o revistă de literatură. Scrisoarea cuprinde şi o schiţă de program. Caragiale intenţiona să publice numai contribuţii ale scriitorilor consacraţi, iar partea de critică literară să o încredinţeze unor colaboratori competenţi. Directorul oficiosului conservator primeşte propunerea şi, la jumătatea aceleiaşi luni, iese de sub tipar, sub conducerea lui Caragiale, avîndu-i pe St. O. Iosif ca secretar de redacţie şi pe Al. Antemireanu ca redactor, noul hebdomadar, a cărui apariţie se va opri însă după numai 10 săptămîni. Motivul întreruperii poate să fie faptul că munca de redactor îl obosise pe Caragiale, aşa cum rezultă dintr-o scrisoare către C. Dobrogeanu-Gherea. Se adaugă şi împrejurarea că scriitorul nu obţinuse, în calitatea lui de conducător al publicaţiei, autonomia necesară, **E. l.** rămînînd într-un raport de dependenţă prea strîns cu gazeta tutelară. În primul număr, Caragiale publică un articol de fond intitulat *Cîteva cuvinte*, în care face precizări în legătură cu rolul revistei în viaţa literară. **E. l.** ar fi trebuit să devină, printr-o „dreaptă linie de purtare profesională", un factor de concentrare a celor mai buni scriitori şi critici, precum şi a acelora care se interesau de literatura română. Altă orientare, în afară de aceea a sprijinirii scriitorilor de talent, nu se indică. În ciclul de articole *Critica şi literatura*, G. Panu avansa ideea resuscitării interesului pentru literatura scriitorilor din prima jumătate a secolului. El vedea în aceasta o datorie a criticii, pe care o acuză că-şi restrînge preocupările la „a îmbrăţişa un timp de cîţiva ani" şi un număr mic de autori. Mai mult, Panu reproşează publicisticii literare atenţia pe care o acordă poeziei lui Eminescu, poezie care, credea el, ar avea o influenţă negativă asupra evo-

luţiei literaturii române. Sugestiile lui Panu sînt acceptate ; în **E. l.** se republică versuri şi proză aparţinînd unor scriitori ca Dinicu Golescu, I. Văcărescu, Gr. Alexandrescu, C. Bălăcescu, C. A. Rosetti, Anton Pann, V. Alecsandri ş.a. Uneori Caragiale scrie şi o prezentare a scriitorului respectiv (*Cilibi Moise, Gheorghe Baronzi*). În **E. l.** s-au mai republicat poezii de N. Nicoleanu, fragmente din proza lui N. Filimon, nuvela *Micuţa* a lui B. P. Hasdeu. Între colaboratorii revistei se numără G. Coşbuc, St. O. Iosif, B. Delavrancea, Alceu Urechia, P. Dulfu şi A. Toma. Articole de critică literară, de estetică şi filozofie au dat M. Strajanu, A. Demetriescu şi C. Rădulescu-Motru (un ciclu despre Nietzsche).

Caragiale a scris însă cea mai mare parte din revistă. El publică aici *Scrisorile unui egoist, Poetul Vlahuţă. Schiţă*, basmele *Lungul nasului* şi *Norocul şi mintea, Minciună. Din snoavele populare*, „reminiscenţa" *Şah şi mat !*, parodia *Ab irato. Sonet parnasian* (reprodusă din „Lumea veche"), precum şi numeroase articole (*Plagiatul Zola—Bibescu, Un nou plagiat Zola, Literatură patologică*), note critice (*Un articol regretabil, Pomada fermecată, Un dicţionar român*), recenzii (*„Răzbunarea lui Anastase"*).

— 1. I. L. Caragiale, *[Scrisoare către N. Filipescu]*, E, II, 1896, 123 ; 2. N. Filipescu, *[Scrisoare către I. L. Caragiale]*, E, II, 1896, 123 ; 3. I. L. Caragiale, *Cîteva cuvinte*, ECL, I, 1896, 1, reed. în PLR, I, 447—448 ; 4. I. L. Caragiale, *[Scrisoare către C. Dobrogeanu-Gherea]*, în I. L. Caragiale, *Scrisori şi acte*, îngr. Şerban Cioculescu, Bucureşti, E.L., 1963, 11—12 ; 5. C. Dobrogeanu-Gherea, *Critica şi literatura*, LUN, II, 1896, 549—553 ; 6. Cioculescu, *Caragiale*, 107 ; 7. A. Iliescu, *Rev. lit.*, 194—199.

R. Z.

ERA NOUĂ, publicaţie periodică politică şi literară apărută săptămînal la Iaşi, între 8 octombrie 1889 — 25 iunie 1900, cu întreruperi (30 iunie — 10 noiembrie 1896, 29 iunie — 19 octombrie 1897, 28 iunie — 11 octombrie 1898 şi 4 iunie — 3 octombrie 1899). Organ politic al grupării junimiste, gazeta a fost întemeiată şi condusă de P. Th. Missir, A. C. Cuza, N. Volenti şi E. Ionescu. **E. n.** a apărut cu un titlu inspirat de un discurs politic al lui P. P. Carp din 1888. Ziarul a acordat o atenţie deosebită susţinerii şi răspîndirii principiilor şi acţiunilor junimiste, cu deosebire prin articolele de fond datorate lui Missir. În afară de articole cu caracter politic, în **E. n.** au apărut multe scrieri beletristice şi de critică literară. Colaboratorul constant al ziarului a fost N. A. Bogdan, care a publicat aici o bună parte din numeroasele-i lucrări : versuri, drame (*Abram, Pe cîmpul de onoare*), legende lirice (*Traian şi*

Dochia, Izvorul lui Dan), precum și amintiri din teatru. Elena Sevastos tipărește povestiri în gen popular, cîntece și anecdote culese din diverse părți ale Moldovei. Povești și anecdote populare fără mare însemnătate inserează Dim. Bodescu și I.S. Ionescu, acesta din urmă fiind și autorul unor însemnări de călătorie. Sporadic, au colaborat I. L. Caragiale (*Om cu noroc, Norocul culegătorului)*, I. Al. Brătescu-Voinești și S. Mehedinți (semnînd S.O.V.). Din „Convorbiri literare" sînt reproduse scrieri reprezentative pentru orientarea politică a junimiștilor. O atenție cu totul deosebită acordă **E. n.** scriitorilor membri ai Junimii, în special lui V. Alecsandri, M. Eminescu și I. Creangă. La moartea lui V. Alecsandri, ziarul publică o amplă relatare, datorată, probabil, lui A. C. Cuza (și semnată A). Prin diverse note și articole, ziarul a ținut trează atenția cititorilor săi asupra operei lui Eminescu și Creangă, iar Caragiale a fost apărat de numeroșii săi detractori. Au apărut, de asemenea, cronici dramatice, scrise cu gust și competență, semnate cu diverse pseudonime (Rim, Un spectator ș.a.). Fie prin A. C. Cuza, fie prin Missir, **E. n.** a luat apărarea Junimii în diverse împrejurări.

— 1. *Encicl. rom.*, II, *320—321 ;* 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *242.*

D. M.

ERBICEANU Constantin (5.VIII.1838, Erbiceni, j. Iași — 7.III.1913, București), istoric literar. Fiu al preotului Ioan Ionescu, va învăța mai întîi la școala primară din comuna Sîrca, apoi va urma Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași, Facultatea de teologie și Facultatea de litere în același oraș. După absolvire, în 1865, va fi trimis la Atena, unde studiază, pînă în 1868, teologia și literele. Întors în țară, devine profesor la Seminarul din Iași pînă în 1887, cînd pleacă la București, ca profesor la Seminarul central și la Facultatea de teologie (unde va fi și decan). Face parte din comitetele de redacție ale unor reviste bisericești. Membru corespondent al Academiei Române din 1890, va fi ales membru activ în 1899.

O bună parte a activității lui **E.** va fi consacrată istoriei bisericii românești, în special celei din Moldova, pe care o va studia în lucrări documentate (*Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a catedralei mitropolitane din Iași* — 1888, *Istoricul Seminarului Veniamin din monastirea Socola* — 1885). A făcut și istorie literară, în studii care, fără a fi prea mult supuse rigorilor domeniului, au adus totuși, uneori, informații noi și utile, precum în *Mihai Viteazul după o scriere greacă a lui Gheorghe Palamid de la 1607* sau în *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Rîmniceanu*. **E.** a publicat, fără rigoare filologică, texte românești vechi, reeditînd, între altele, un *Tetraevanghel* al lui Coresi, *Didahiile* lui Antim Ivireanul, *Procanonul* lui P. Maior. De asemenea, a tradus din grecește și a publicat cuvîntările bisericești ale lui Ștefan Brîncoveanu, precum și texte ale cronicarilor greci referitoare la țara noastră.

— *Cronicarii greci carii au scris despre români în epoca fanariotă*, București, Tip. Cărților bisericești, 1888 ; *Precuvîntare* la Coresi, *Tetraevanghelul*, București, Tip. Cărților bisericești, 1889 ; *Necesitatea reimprimărei cărților bisericești cu litere străbune*, T, XX, 1889, 15—16 ; *Scurte notiți biografice asupra vieței și activităței marelui patriot și distins cetățean Mihail Cogălniceanu*, București, Tip. Cărților bisericești, 1891 ; *Mihai Viteazul după o scriere greacă a lui Gheorghe Palamid de la 1607*, LAR, I, 1896, 8 ; *Ulfila. Viața și doctrina lui sau Starea creștinismului în Dacia traiană și aureliană*, București, Tip. Cărților bisericești, 1898 ; *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Rîmniceanu*, București, Göbl, 1900 ; *Priviri istorice și literare asupra epocei fanariote*, București, Göbl, 1901 ; *Bărbați culți greci și români și profesorii din Academiile de Iași și București din epoca zisă fanariotă (1650—1821)*, București, Göbl, 1905 ; *Viața mea. Scrisă de mine după cît mi-am putut aduce aminte*, îngr. și pref. Ilie Teodorescu, București, Göbl, 1913.

— 1. Vasile Pârvan, *In memoriam Constantin Erbiceanu*, București, Socec — Sfetea, 1914 ; 2. Iorga, *Oameni*, II, *92—96 ;* 3. Manole Petre, *Constantin Erbiceanu*, MM, XXXVI, 1960, 3—4 ; 4. Teodor N. Manolache, *Constantin Erbiceanu*, MO, XV, 1963, 3—4.

D. M.

EROTOCRITUL, carte populară, din seria romanelor cavalerești de dragoste. Tema romanului o constituie dragostea dintre doi tineri de condiție socială diferită, care înving prejudecățile și piedicile prin merite personale și prin statornicia sentimentelor. Originea cărții se află în romanul cavaleresc provensal din secolul al XV-lea *Paris et Vienne* care, fiind tradus în franceză de poetul Pierre de la Cypède și tipărit la Anvers, în 1487, se răspîndește în Europa.

Plecînd de la prelucrarea, apropiată de originalul francez, realizată de italianul Angelo Albani Orvietano, *Innamoramento di due fedelissimi amanti* (1621) și de la elemente de basm popular, poetul cretan Vincenzo Cornaros compune, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, poemul *Erotocritul*, tipărit, prima dată, la Veneția în 1713. Cornaros preia tema și schema acțiunii principale a romanului medieval occidental, menține un paralelism în ceea ce privește numărul și repartizarea, pe roluri, a personajelor, dar, localizînd povestirea în lumea antică greacă, reduce o serie de intrigi secundare și scene de un romanesc exagerat și înlocuiește sentimentul platonic de „amour courtois", cu altul mai cald, omenesc. Coloritul pronunțat grecesc adus prelucrării de Cornaros prin limba folosită, plină de metafore, prin proverbe și aluzii la obiceiuri și superstiții locale, chiar unele anacronisme referitoare la feudalismul bizantin, au determinat specialiștii să considere, mult timp, *Erotocritul*, o operă originală. Poemul ajunge în Principatele române în epoca fanariotă, fiind tradus în românește, de două ori, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Prima traducere, în proză, conținînd o serie de grecisme, s-a făcut în perioada 1770—1780, de către călugărul Ioan Hristodor Trapezuntul. Traducerea nu s-a păstrat decît în copii ce conservă un text mult prelucrat și localizat, datorat lui Vasile Vîrnav. A doua traducere, făcută ulterior de un traducător neidentificat, care știa grecește, este în proză și versuri. Popularitatea romanului este dovedită și

de cele peste 15 copii manuscrise păstrate, cele mai multe din perioada 1785—1839. Prețios și original este manuscrisul logofătului Ioniță, din 1787, bogat ilustrat de logofătul Petrache, cu gravuri colorate, nu lipsite de valoare artistică. Titlul romanului, în versiunile românești, în general, *Istoria lui Erotocrit cu Aretusa*, apare uneori mai amplu, rezumînd subiectul povestirii : *Istorie Ariusăi, prefrumoasăi, fata lui Eracrie împărat și cu un fecior a unui sfetnic a împăratului, anume Eretocrit*. Erotocrit, fiul sfetnicului Pezostrat, se îndrăgostește de Aretusa, fiica împăratului Eraclie al Atenei. După o întrecere cavalerească, din care Erotocrit iese învingător asupra a numeroși rivali puternici, cei doi tineri reușesc să se întîlnească și să-și mărturisească dragostea, îndelung tăinuită. Sentimentele lor fiind descoperite de împărat, tinerii sînt despărțiți și pedepsiți ; Erotocrit este exilat, iar Aretusa, întemnițată. Cînd Atena va fi atacată de regele Vladistratos (aluzie, se pare, la români, cunoscuți probabil grecului Cornaros prin faima lui Mihai Viteazul), Erotocrit, deghizat, dă un ajutor decisiv împăratului Eraclie, care va răsplăti pe biruitor cu mîna fiicei sale. *Erotocritul* s-a integrat în literatura populară românească prin traducerile făcute, prelucrări în care s-au redus ori suprimat, în general, pasajele cu interminabile lamentări ale îndrăgostiților și cele cu sfaturi moralizatoare. În prelucrarea după traducerea lui Hristodor Trapezuntul există o acțiune ușor modificată, în care Erotocrit și Aretusa sînt tovarăși din copilărie, cresc împreună și învață cu același dascăl, dar, despărțiți în adolescență, își dau seama că se iubesc. Apar, de asemenea, amănunte pitorești și elemente din viața socială românească a epocii : Erotocrit cîntă serenade din „tambură" la „saraiurile" împăratului care cheamă „zapciii curții" pentru a reclama „cîntările bețivanilor", ca la „crîșmă". Cîntăreții sînt urmăriți de „un căpitan cu opt străjeri". Altă dată Erotocrit este căutat de „călărași din moșie în moșie". În textul traducerii anonime, pasajele cu pronunțat caracter liric și scrisorile schimbate de iubiții despărțiți (o inovație a versiunii românești față de original) sînt redate în versuri, unele remarcabile, de inspirație populară. Conținutul bogat în aventuri și latura sentimentală a romanului i-au asigurat o popularitate și un ecou prelungit în lumea elenică și în Principate, unde găsea, în secolul al XIX-lea, un public cititor larg reprezentat la toate nivelele societății. Dionisie Fotino realizează, la noi, o prelucrare în neogreacă, *Noul Erotocrit* (1818), cu un ușor colorit clasic, eroul fiind comparat cu Ahile, Hercule, Odiseu, introducîndu-se coruri, imitate neinspirat după tragedia antică, dar și romanțe grecești de dragoste, cunoscute în epocă. În 1837, *Noul Erotocrit* este tradus în românește de Tudorache Eliad și prelucrat în versuri de Anton Pann. Prelucrarea lui Fotino influențează poezia Văcăreștilor, iar cîntecele populare integrate de Anton Pann în versiunea sa se întorc modificate în folclor. Înrudit, ca subiect, cu *Erotocritul* este romanul erotic popular **Filerot și Antusa*.

— *[Istoria lui Erotocrit cu Aretusa]*, CPL, II, *33—84*. **Ms. :** ***[Istoria lui Erotocrit cu Aretusa]*, B.A.R.**, ms. 4104, **f.** ***125—126*** (1777), ms. 158 (1785), ms. 3514 (1787), ms. 1319, f. *27—249* **(1789), B.C.S., ms. II—24, f. *49—147* (1794—1802), B.A.R., ms. 145 (1800), ms. 5498 (1802—1803), ms. 1133 (1806), ms. 2769, f. *110—115* (1811), ms. 1524, f. *3—14* (1811), ms.** 2606 (1818), **ms. 5967, f. *140—278*** (1827), ms. **4868, f. *2—46* (1839),** ms. 2676 (sec. XIX), ms. 5647 (sec. XIX).

— 1. Vasile Grecu, *„Erotocritul" lui **Cornaro în literatura** românească*, Cluj, Tip. Ardealul, 1920 ; 2. **Vasile Grecu**, *Erotocritul lui Cornaro în literatura românească*, CC, I, 1924, *574—576* ; 3. N. Cartojan, *Poema cretană „Erotocrit" în literatura românească și izvorul ei necunoscut*, București, Monitorul oficial, 1935 ; 4. N. Cartojan, *Le modèle français de l'Erotokritos*, Paris, Boivin, 1936 ; **5. Cartojan**, *Cărțile*

pop., II, *344—359* ; 6. Călinescu, *Ist. lit.*, *51* ; 7. Piru, *Ist. lit.*, I, *456—458* ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *256—261* ; 9. Dan Simonescu, *Introducere*, CPL, II, *29—32* ; 10. *Ist. lit.*, I, *676—680* ; 11. Vasile Grecu, *Influența bizantină în literatura românească*, LBZ, *377—380* ; 12. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea I, București, E.A., 1976, *197—210* ; 13. Gh. Popescu-Vâlcea, *Erotocritul logofătului Petrache*, București, Meridiane, 1977.

A. S.

ESOPIA, carte populară cuprinzînd viața și fabulele atribuite legendarului Esop. Avînd o circulație universală, *Esopia* a pătruns adînc și în cultura poporului nostru prin conținutul atractiv și moralizator. Marea prețuire s-a datorat și eroului cărții care, prin apartenența lui socială, satisfăcea mîndria oamenilor simpli. Romanul își are originea într-un fapt real, atestat de antici : existența unui sclav excepțional dotat ca inteligență și talent, frigianul (sau tracul) Esop, contemporan cu Cresus și Solon (secolul al VI-lea î.e.n.). Această existență neobișnuită a fost imediat țesută în legendă, astfel că fabulele numite esopice sînt cunoscute ca atare în vremuri ulterioare, iar urme ale unei *Esopii* au fost descoperite pe un papirus egiptean din secolul al IV-lea e.n. Cel mai vechi autor cunoscut al *Vieții lui Esop* este călugărul grec Maximos Planudes (începutul secolului al XIV-lea), care, probabil, nu a făcut decît să adune și să organizeze materialul foarte vechi din folclorul grec. Scrierea, deja rezultatul unei interferențe spirituale a Orientului asiatic cu Antichitatea elenă, a pătruns repede și în Occident, tipărindu-se însă tîrziu (secolul al XIX-lea). În schimb, varianta care conținea și fabulele a fost imprimată încă în 1479 la Milano, fiind larg răspîndită mai apoi. În literatura română, *Esopia* pătrunde destul de tîrziu. Primul manuscris datează din 1703 și aparține dascălului Costea din Brașov, conținînd doar *Istoria lui Isoop*. În 1717 sînt copiate numai *Pildele lui Isop cu toate jiganiile*. Apar, apoi, în toate provinciile țării o serie de copii, de obicei cuprinzînd ambele părți ale cărții, după o traducere din cultura bizantină tîrzie. În 1795, tipografia lui Petru Bart din Sibiu scoate *Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, o traducere din rusește a versiunii occidentale (poate chiar traducerea lui Vartolomei Măzăreanu din 1763). În 1802, tot la Sibiu, apare o versiune puțin schimbată, reeditată în Transilvania, Țara Românească și Moldova în tot cursul secolului al XIX-lea.

Esopia este romanul legendar al înțeleptului fabulist, „pildele" care însoțesc *Viața*... constituindu-se, de asemenea, într-o demonstrație a înțelepciunii și istețimii eroului. Sclav al lui Iadmon, el știe să-și dovedească nevinovăția, iar filozoful Xantos este pus mereu în inferioritate. Profitînd de exprimarea neadecvată și ambiguă a filozofului, eroul îi ține lecții practice și hazlii : îi fierbe numai o linte, îl trimite la baia aglomerată, îi alungă musafirii filozofi, dovedindu-i proști, îi hrănește apoi cu limbi de porc pînă la exasperare, dezleagă semnul dat celor din Samos de un vultur, motiv pentru care este eliberat. Fiind în spiritul și interesul acestei demonstrații de înțelepciune, este intercalată aici o altă carte populară — **Archirie și Anadan* — atribuindu-i-se lui Esop faptele nu mai puțin extraordinare ale filozofului Archirie, întîmplate la curtea babiloneană a lui Lichir și la cea egipteană a lui Netinav. În plină glorie, eroul cade în dizgrația locuitorilor orașului Delfi, care îl ucid de frică să nu le răspîndească o faimă rea, fapt ce atrage asupra lor mînia cerului.

Esopia are o narațiune specifică începuturilor de literatură, naturală și simplă. Este un naiv portret al lui Esop : linii drepte, clare, foarte accentuate, de o expresivitate frustă. Asemenea fabule înțelepte, pline de tîlc, pe placul oamenilor, produceau impresii revelatoare, sugerînd mari și indiscutabile adevăruri ale vieții : trădătorii sînt pedepsiți, lucrul nechibzuit dăunează, cine sapă groapa altuia cade singur în ea, nevoia învață pe om, cîștigul necinstit se pedepsește, răsplătește binele cu bine, lăcomia aduce numai rău, omul singur e neajutorat, trufia pierde pe om și atîtea altele. Totodată, sînt ironizate bonom diferitele defecte omenești. *Esopia* este un adevărat tezaur literar care adună învățături de veacuri ale multor popoare. Unele motive au o circulație foarte largă. În cultura română, *Esopia* are un specific dat în primul rînd de un mod propriu de a povesti, portretiza și tîlcui. Portretul lui Esop este foarte pitoresc și amintește de cronicari și de I. Creangă. Variantele manuscrise prezintă elemente și mai accentuate de autohtonizare. *Esopia* rămîne o traducere asimilată perfect de cultura noastră, astfel încît unele fabule au fost culese și publicate drept folclor românesc (P. Ispirescu), iar o scenă din *Bătrînul și moartea* este pictată pe o biserică din Oltenia. Prin intermediul folclorului, fabulele lui Esop l-au influențat pe Anton Pann *(Fabule și istorioare, Povestea vorbii)* ; tot din ele Gr. Alexandrescu preia motivul în *Baba și dohtorul*. În 1909, M. Sadoveanu tipărește la Fălticeni o versiune stilizată a variantei apărute la Sibiu, asigurîndu-i astfel o largă circulație.

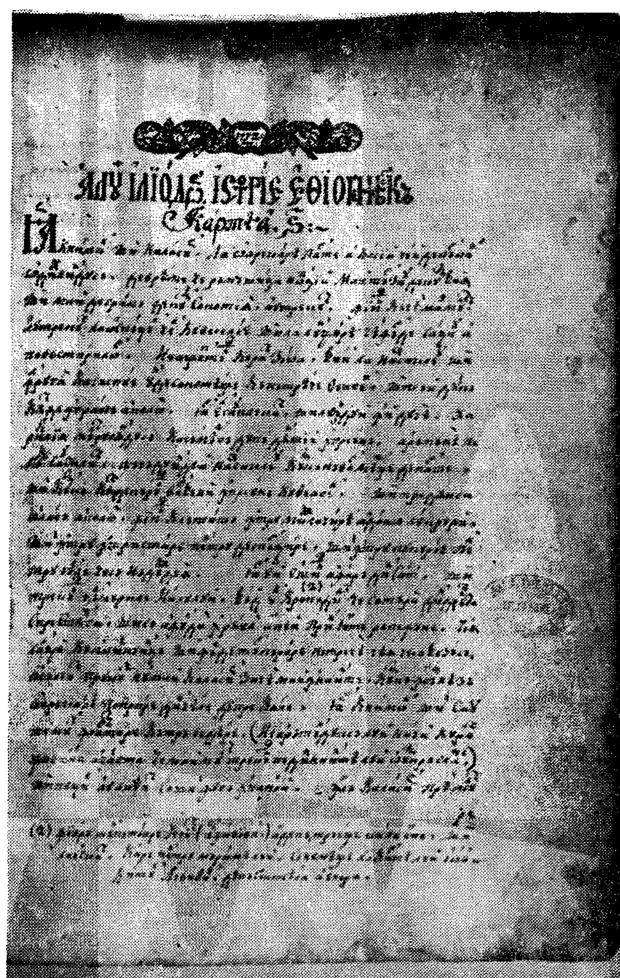
— *Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, Sibiu, Tip. Bart, 1795 ; ed. 1802, 1807, 1816 ; ed. [Buda], 1812 ; ed. Sibiu, Tip. Closius, 1848 ; ed. București, Tip. Națională, 1878 ; *Viața și 183 fabule ale lui Esop*, tr. și pref. N.I.D., Buzău, Tip. Sf. Episcopii, 1857 ; *Esopia sau Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, îngr. M. Sadoveanu, Fălticeni, Tip. Saidman, 1909 ; ed. 2, București, Sfetea, 1913 ; *Esopia sau Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, București, Tip. România nouă, 1923 ; *Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, București, Alcalay ; *Esopeia. Din fabulele lui Esop*, îngr. Ion

Pillat, București, Cartea românească, 1943 ; *Esopia*, îngr. și pref. I. C. Chițimia, București, E.S.P.L.A., 1956 ; ed. 2, 1958 ; *Esopia*, CPL, I, *111—225* ; *Din viața și pildele lui Esop*, București, 1966. **Ms.** : *Istoria lui Isoop* (1703), B.A.R., ms. 1435, f. *122—145* ; *Pildele lui Isop cu toate jiganiile* (1717), B.A.R., ms. 1867, f. *158—193* ; *Isopie sau Cartea lui Isop ințăleptu* (1721), B.A.R., ms. 2456, f. *1—31* ; *Viața pre luminatului și pre ințăleptului Esop* (1750), B.A.R., ms. 1157, f. *59—112* ; *Carte ce să chiamă Isopie a înțeleptului Esop* [1760], B.C.U., ms. III—20 ; *Istoria lui Iosop* (1777), B.A.R., ms. 1151, f. *68—111* ; *Viața și petrecerea prea înțeleptului Esop* (1779), B.A.R., ms. 1067, f. *1—25* ; *Istorie cu minunate pilde a minunatului Esop* (1783), B.A.R., ms. 3195, f. *75—121* ; *Isopia* (1783), B.C.U., ms. II — 76 ; *Basnele lui Isop care au grăit el* (c. 1785), B.A.R., ms. 3391, f. *362—371* ; *Istorie lui Isop filosoful* (1800), B.A.R., ms. 3355, f. *133—161* ; *Istoria lui Esop. Pildele lui Esop filosoful* (c. 1802), B.A.R., ms. 2088, f. *63—151* ; *Pildele lui Esop* (c. 1803), B.A.R., ms. 1318, f. *145—166* ; *[Pildele lui Esop]* (c. 1816), B.A.R., ms. 1207, f. *13—20* ; *Istoria lui Iesop. Pildele lui Iesop* (c. 1825), B.A.R., ms. 3390, f. *94—144* ; *[Pildele lui Esop]* (c. 1836), B.A.R., ms. 1204, f. *117—128* ; *Pildele lui Isop*, B.A.R., ms. 1214, f. *2—4* ; *[Viața lui Esop]*, B.A.R., ms. 3365, f. *74—97* ; *Istoria lui Esop, Pildele lui Isop*, B.A.R., ms. 3372, f. *114—221*.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *182—196* ; 2. Leca Morariu, *Un nou manuscris vechi — Isopia voronețeană*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1922 ; 3. D. Furtună, *„Esopia" dascălului Ștefan de la Putna*, TP, II, 1924, 4—12 ; 4. Leca Morariu, *Isopia brașoveană din 1784*, JML, XIII, 1924, 11—12 ; 5. Șt. Gr. Berechet, *O ediție necunoscută a fabulelor lui Esop*, RI, XXIV, 1938, 1—3 ; 6. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *253—268* ; 7. *[Note bibliografice]*, BRV, III, *70, 161*, IV, *117, 126, 270* ; 8. Ciobanu, *Ist. lit.*, *238—240* ; 9. Ștrempel, *Copiști*, I, *XIX, 21, 22, 24, 31, 38, 42, 176, 185, 207* ; 10. Piru, *Ist. lit.*, I, *440—445* ; 11. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *224—240* ; 12. *Ist. lit.*, I, *663—667* ; 13. Al. Alexianu, *De cînd cunosc românii fabula esopică?*, TMS, II, 1967, 4 ; 14. Chițimia, *Probleme*, *365—384, 397—402* ; 15. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea I, București, E.A., 1976, *211—232*.

C. T.

ETIOPICA, carte populară. Reprezintă traducerea din limba greacă a unui roman scris în secolul al III-lea de Heliodor din Emesa. Romanul circulase în manuscris pînă în secolul al XVI-lea, cînd a fost tradus în limba franceză de Jacques Amyot, devenind o lectură a curții lui Henric al II-lea. După un manuscris provenind din biblioteca din Buda a lui Matei Corvin, s-a tipărit întîia oară, în limba greacă, la Basel, unde în 1552 apare și o traducere în latină datorată umanistului polonez Stanislas Warszewicki. În apusul Europei *Etiopica*, cunoscută de scriitori ca Rabelais, Racine, Tasso, Calderón de la Barca, Cervantes, Shakespeare, a influențat romanul cavaleresc medieval, pe cel francez din secolul al XVIII-lea și a dat naștere la mai multe prelucrări în teatru. Circulînd în mediile poloneze, romanul lui Heliodor (amintit în corespondența uneia dintre fiicele lui Ieremia Movilă) se face cunoscut și în țările române, prin secolul al XVII-lea. Creație a unei epoci de tranziție, *Etiopica* îmbină tendințele novatoare cu reminiscențe ale literaturii clasice grecești. O acțiune amplă, susținută de o intrigă complicată, mobilizează personaje numeroase, dintre care unele implicate permanent. Conform schemei romanului erotic grecesc, interesul este polarizat de cuplul de eroi înzestrați cu însușiri excepționale, Teaghen și Haricleea, constrînși să-și apere iubirea în împrejurări neobișnuite și dificile. Peripețiile prin ținuturi adesea exotice (cadrul constituindu-l succesiv Etiopia, Grecia, delta Nilului, cetatea Memfis din Egipt), surprizele, răsturnările de situații, abia în final favorabile eroilor, alcătuiesc materia abundentă a romanului, din care fiecare epocă a selectat conform gustului său. Fiica regelui Hidaspes al Etiopiei, născută albă ca și străbuna greacă Andromeda, este îndepărtată, de teamă, de la curte de însăși Persina, mama sa. Aceasta nu uită însă să-i însemne originea pe o eșarfă și să-i dăruiască un colier și un inel împodo-

bit cu pantarbă (piatră prețioasă cu puteri miraculoase). Copila este dusă în Egipt de către credinciosul Sosimitres, apoi este crescută în Grecia de către preotul Haricles, care o adoptă. De o frumusețe fără seamăn, Haricleea devine mai tîrziu preoteasă a zeiței Artemis, la Delfi. Aici, în timpul jocurilor pytice, o zărește Teaghen, nobil tesalian, cîștigător al întrecerilor. Cuprinși de o iubire pe cît de fulgerătoare pe atît de profundă, cei doi tineri izbutesc să fugă din Delfi cu ajutorul preotului egiptean Calasiris, venit să consulte oracolul. După ce descifrează inscripția dezvăluind originea Haricleei, Calasiris ascultă îndemnul oracolului care îi cere să-i ducă pe tineri în Egipt. Urmează călătoria pe o corabie feniciană pînă în Zakynth, un popas curînd întrerupt, o urmărire pe mare de către pirați, apoi căderea în captivitate a celor trei fugari. Haricleea, primejduită de o căsătorie cu conducătorul piraților, este salvată prin iscusința lui Calasiris, care îi învrăjbește pe tîlhari între ei. Ospățul de nuntă se transformă într-un măcel în care hoții pier, iar Teaghen este rănit. Mai tîrziu, eroii cad în mîinile piraților bucolieni și se despart de Calasiris, rămas liber. Haricleea amînă acum, cu abilitate, nunta cu Tiamis, căpetenia corsarilor din Bucolia. Survine atacul unui al treilea grup de hoți, al cărui prizonier devine Tiamis. Teaghen și Haricleea, ascunși o vreme într-o peșteră, sînt prinși de o garnizoană de ostași egip-

teni care urmează a-i preda satrapului Oroondates, la Memfis. După alte peripeții, Haricleea ajunge în casa negustorului Nausicles din Hemis. Aici, ea îi reîntîlnește pe Calasiris, apoi pe Cnemon, un grec, tovarăș de captivitate în Bucolia. Între timp, Teaghen, care trecea drept fratele Haricleei, este eliberat în drum spre Memfis chiar de Tiamis care, și el, reușise să scape și se afla acum în fruntea războinicilor păstori din satul Bessa. Împreună pornesc spre Memfis o expediție de luptă, dar, în cetatea egipteană, Tiamis se va împăca, recăpătîndu-și demnitatea de mare preot, cu fratele său Petosiris. Ajunge la timp pentru a interzice lupta dintre frați, tatăl celor doi rivali, preotul Calasiris, cel care plecase să consulte oracolul din Delfi în legătură cu o primejdie ce-i amenința casa. Cu el sosește în cetate și Haricleea, care îl regăsește astfel pe Teaghen. Acum eroii înfruntă persecuțiile reginei Arsace, soția lui Oroondates, îndrăgostită de Teaghen, precum și uneltirile confidentei sale, bătrîna doică intrigantă Cibele. Condamnată la ardere pe rug, Haricleea este salvată de flăcări datorită inelului miraculos ce-l purta cu sine. Înștiințat de ce se petrece la curte, Oroondates, aflat departe de Memfis, în război cu etiopienii, ordonă să-i fie aduși tinerii. În drum spre tabăra satrapului ei devin însă prizonierii unui grup de războinici etiopieni și, de aici, evenimentele se precipită spre deznodămînt. După izbînda regelui Hidaspes, aduși în capitala Etiopiei, cetatea Meroe, Teaghen și Haricleea, cei dintîi prinși de război, urmează a fi jertfiți zeilor protectori ai cetății. Chipul și purtarea lor aleasă îi impresionează pe regi, care le deplîng soarta, rămînînd însă neclintiți în hotărîrea de a împlini sacrificiul tradițional. Haricleea dezvăluie însă taina originii sale, confirmată de Persina, și Hidaspes își regăsește astfel fiica, despre care credea că murise. După alte două probe de vitejie pe care împrejurările i le impun și în acest ultim episod lui Teaghen, cei doi eroi se pot căsători în sfîrșit. Firul principal, destul de sinuos, al acțiunii este dezvoltat încă, prin ramificații ce aduc la un moment dat în prim plan istoriile unor personaje ca Haricles, Calasiris, Cnemon, Tiamis, Nausicles, Tisbe. Cu un anumit prilej, fiecare dintre aceștia expune un șir de peripeții, trăite sau auzite, după un procedeu specific și prozei orientale (arabe). Dincolo de stufărișul intrigii, obositoare uneori, povestirea captivează, o atmosferă de farmec narativ se țese, eroii înșiși cad pradă acelei stări dintre vis și veghe, ascultînd cu aviditate întîmplările istorisite pînă la ceasuri tîrzii. Procedeul povestirii în povestire amintește, de asemenea, de Homer, cel elogiat într-o pagină a cărții. Influența epopeilor homerice este dealtfel vădită, memoria zeilor și eroilor antichității este vie încă în acest roman de la începuturile erei creștine, în care episoade întregi sînt create plecînd de la vechile modele. Demaineta, a doua soție a tatălui lui Cnemon, trimite cu gîndul la Fedra, urmărirea lui Petosiris de către Tiamis în jurul cetății Memfis evocă lupta dintre Ahile și Hector din *Iliada* ș.a.m.d. Se modifică însă concepția despre destin. Forța implacabilă care lovește pe oameni în spațiul tragic al anticilor devine acum, conform doctrinei creștine, putere justițiară răsplătind virtutea și pedepsind viciul. Este ceea ce a imprimat caracteristica de roman popular *Etiopicei*, îndeosebi în Evul mediu. Romanul cavaleresc apusean va reține în primul rînd din scrierea lui Heliodor motivul „probei", al rezistenței în timp a sentimentelor. La noi, vor fi atras mai mult însușirile excepționale ale eroilor, aura exotică și legendară, numele neobișnuite de ținuturi îndepărtate, procurînd un fel de nebuloasă și iluzorie cunoaștere a lumii. Apoi — unele întîmplări miraculoase inserate în povestire și o anume înțelepciune, amestec de încredere, îngăduință și scepticism, ale cărei precepte, menite să îndrume, dar și să aline, vorbesc despre viitorul învăluit în ceață, de neputința medicilor de a vindeca neliniștea sufletului, ori despre suferința nemărturisită care întreține răul. Răspîndită în Moldova și sub numele de *Iliodor* (cel al autorului de fapt), *Etiopica* este citată întîia oară de D. Cantemir, care, în prefața *Istoriei ieroglifice*, afirmă că a împrumutat în scrierea sa de la autorul grec o anumită tehnică a compoziției. Manuscrisele *Etiopicei* care au circulat în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea (cel mai vechi, o copie de la 1772—1773) reproduc traducerea făcută la Iași de logofătul Toma Dimitriu la îndemnul lui Leon Gheuca. Două manuscrise au ajuns mai tîrziu în posesia lui M. Eminescu. *Etiopica* a fost cunoscută de asemenea de M. Sadoveanu, care o va imagina ca lectură preferată a eroului său Nicoară Potcoavă. În traducerea din secolul al XVIII-lea, suficient de confuză, pe alocuri cu stîngăcii în stabilirea echivalenței unor termeni, M. Sadoveanu va fi remarcat totuși tonul ceremonios, modul inteligent de a dialoga și de a se cerceta reciproc al personajelor, întorsăturile arhaice ale frazelor sau încărcătura lor metaforică. Din *Etiopica (Istoria lui Teaghen și a Haricleii)* tăl-

Etiopica. Ilustrație

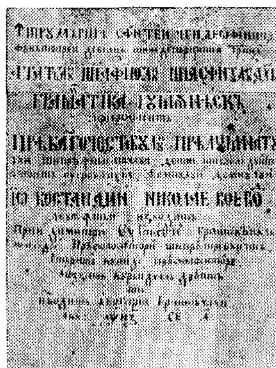
măcește Ecaterina Chinezu în „Icoana lumei", în 1866. În 1970 a apărut o traducere modernă integrală a romanului lui Heliodor, datorată Marinei Marinescu.

— *A lui Eliodor istorie etiopicească* (fragm.), CPL, II, *129—170*. **Ms.** : *[A lui Eliodor istorie etiopicească]*, B.A.R., ms. 355 (1772—1773), ms. 60 (1781), ms. 3531 (1782), ms. 2774 (1784), ms. 4837 (1784), ms. 57 (1785—1786), ms. 2868 (1792), ms. 347 (sec. XVIII), ms. 506 (sec. XVIII), ms. 2605 (sec. XVIII), ms. 5046 (sec. XVIII), ms. 3581 (1804), ms. 2769 (1811), ms. 3259 (sec. XIX), B.F.C., ms. 506 (sec. XIX).

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *126—128* ; 2. N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe*, BSH, XIV, 1928, *34—35* ; 3. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *269—283* ; 4. Maria Marinescu-Himu, *Romanul grecesc „Etiopica" al lui Heliodor în traducere românească*, H, V, 1945, *42—61* ; 5. Piru, *Ist. lit.*, I, *452—454* ; 6. I. C. Chițimia, Dan Simonescu, *Studiu introductiv*, CPL, I, *V—XXXVI* ; 7. Dan Simonescu, *Introducere* la *A lui Eliodor istorie etiopicească*, CPL, II, *125—127* ; 8. *Ist. lit.*, I, *672—674* ; 9. Maria Marinescu-Himu, *Romanul grec în literatura română*, SC, VII, 1965 ; 10. Duțu, *Coordonate*, *218—222*, *225—245* ; 11. Maria Marinescu-Himu, *Prefață* la Heliodor, *Teagene și Haricleea*, tr. Marina Marinescu, București, Minerva, 1970 ; 12. Eugen Cizek, *Evoluția romanului antic*, București, Univers, 1970, *41—43* ; 13. Mihai Moraru, *Postfață. Cărțile populare — încercare de definire structurală*, în N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, îngr. Alexandru Chiriacescu, II, București, E.E.R., 1974 ; 14. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea II, București, E.A., 1978, *335—343*.

R. Ș.

EUSTATIEVICI, Dimitrie (c. 1730, Brașov — 1796, Brașov), filolog și traducător. **E.** (în alte variante ale numelui : Eusthatiadis, Dumitru Eustatu, Dimitrie Evstatiev Brașoveanul) este descendentul unei familii macedonene, stabilită în satul Grid din zona Făgărașului, care va da Brașovului mai mulți preoți și dascăli cu merite culturale. Tatăl lui **E.**, protopopul din Șcheii Brașovului Eustatie Grid (Gridovici), a fost un îndîrjit apărător al libertăților religioase ale ortodocșilor ardeleni. De la școala română din Șchei, **E.** pleacă la Academia din Kiev, dobîndind, pînă în 1753, o completă pregătire teologică și umanistă, în greacă, slavonă și latină. Presupunerile că și-ar fi continuat studiile la Moscova sau la Halle nu au fost confirmate documentar. Întors în țară, se încadrează, prin activitatea lui socială, pedagogică și culturală, în mișcarea iluministă transilvăneană. Ca dascăl în Șcheii Brașovului, **E.** alcătuiește o lucrare de gramatică, contribuția sa cea mai importantă pentru cultura românească. Participă la mișcarea populară din 1759—1761, provocată de presiunile bisericii catolice asupra românilor ortodocși. Aceeași atitudine refractară „unației", care îi atrage și mustrările autorităților, o manifestă în funcția, îndeplinită cu intermitențe, între 1762 și 1785, de interpret și secretar al episcopilor Dionisie Novacovici, Sofronie Chirilovici și Ghedeon Nichitici, cînd **E.** militează pentru recunoașterea oficială a bisericii ortodoxe în Transilvania, revendicare cu importante consecințe social-politice pentru români. Ca secretar episcopal, **E.** ia o serie de măsuri pentru ridicarea culturală a clerului rural. Bogata activitate cultural-pedagogică desfășurată, din 1786 pînă la sfîrșitul vieții, în calitate de director al „școalelor neunite naționalicești", îi asigură lui **E.** un loc important în istoria învățămîntului românesc. Pentru a răspunde nevoii de cadre didactice, resimțită în diferite regiuni ale Transilvaniei, el organizează și conduce la Sibiu, începînd din 1786, un curs pentru pregătirea învățătorilor și a dascălilor bisericești de la sate. **E.** se preocupă activ de înființarea unor noi școli în sate și orașe, interesîndu-se, în special, de situația învățămîntului în Brașov, și alcătuiește o serie de manuale didactice.

Prima și cea mai însemnată lucrare a lui **E.**, realizată în perioada 1755—1757, este *Gramatica rumânească*. Deși se inspiră, în ce privește structura și terminologia, din lucrări străine, binecunoscute în epocă (gramatica slavonă a lui Meletie Smotrițki, în ediția de la Rîmnic, 1755, cele grecești ale lui Constantin Lascaris și A. Catiforo) și, cu un instinct lingvistic sigur, apelează la un izvor latin (*Elementa grammaticae latinae* a lui Gregorius Molnar, tipărită, prima dată, la Cluj, în 1556), **E.** realizează o operă calitativ superioară unei simple lucrări de compilație. Dedicația, cu laude pentru politica culturală în spirit iluminist a domnitorului Constantin Mavrocordat, în care **E.** vedea, poate, un sprijinitor necesar tipăririi lucrării sale, este urmată de prefața gramaticii, edificatoare pentru ideile iluministe ale autorului. El prezintă efectele generale ale învățăturii, capabilă să stîrpească relele sociale (războaiele, nerespectarea legilor etc.), să îmbunătățească moravurile și să asigure progresul societății. Ca și vechii umaniști, **E.** așează la baza oricărei învățături gramatica, o „cheie" pentru studiul filozofiei, retoricii sau teologiei și subliniază, în spiritul veacului, importanța acesteia pentru dezvoltarea limbii și literaturii naționale, utilitatea ei în legătură cu traducerile. Pentru instruirea cititorilor, **E.** selectează, cînd exemplifică normele gramaticale, proverbe, cugetări și citate cu valoare morală din *Biblie*, autori religioși și din operele unor scriitori și filozofi antici. Gramatica cuprinde patru părți : ortografia (cu comentarii referitoare la normele scrierii chirilice, importante pentru interpretarea fonetică a textelor vechi), etimologia (de fapt, morfologia), sintaxa (limitată la părțile de propoziție) și prozodia, urmate, fiecare, de o „tehnologhia", în care se repetă noțiunile expuse. Gramatica cuprinde și unele inexactități, datorate încercării de a prezenta structura limbii române printr-o analogie prea apropiată de a altor limbi cunoscute (slavona, latina). **E.** nu menționează existența articolului, găsește cinci genuri ale numelor, păstrează ablativul ș.a. Importante, pentru analiza unor aspecte literar-artistice ale limbii, sînt capitolele *Pentru împodobitul sintaxis* și *Pentru sintaxisul cel închipuitori*, în cel de-al doilea fiind discutate figurile de stil. *Pentru prosódie*, ultima și cea mai interesantă parte a lucrării, reprezintă unul din primele tratate de prozodie și versificație referitoare la limba română. **E.** determină obiectul prozodiei, prezintă noțiuni generale de metrică, explică ce este stihul, piciorul, „tăierea" (adică cezura), ritmul, rima, pe care le exemplifică cu creații poetice personale, lipsite de valoare artistică. Opera lui **E.** este meritorie și prin încercarea autorului de a crea și adapta, în limba română, o terminologie lingvistică și stilistică. Alături de calcuri și perifraze greoaie și de o terminologie bizară („născătoarea" — cazul genitiv, „poftitoare" — modul optativ, diateza „pătimitoare" — pasivă etc.), **E.** introduce numeroase neologisme din neogreacă și latină, pe care le preia în forma fonetică originară (*ahrosticon, antiteton, imnos, pleonasmos* etc.) sau în-

cearcă să le adapteze limbii române („anacreonticesc", „anapesticesc", „epicesc", „liricesc", „oxitonesc" etc.). Deși pare puțin probabil să-i aparțină, lui **E.** i s-au atribuit ⟨9, 11, 15, 27⟩ și niște însemnări de cronică, scrise la Brașov, între 1780—1782, referitoare la perioada 1512—1780, cu o informație bogată, conținînd știri noi despre Neagoe Basarab și Mihai Viteazul, despre diferite personalități ardelene, cu amănunte de istorie politică și bisericească, de interes local. Pentru necesități didactice, **E.** prelucrează o serie de manuale, cele mai multe cu conținut moral-religios, pe care le tipărește la tipografia lui Petru Bart, în Sibiu. Din germană preia o *Ducere de mînă sau povățuire cătră aritmetică sau socoteală* (1789). În 1790, **E.** tipărește, cu sprijinul episcopului Gherasim Adamovici, pentru uzul catiheților și al dascălilor neuniți, o lucrare mai pretențioasă, *Dezvoaltele și tîlcuitele evanghelii a duminecilor, a sărbătorilor și a oareșcărora zile,* în prefața căreia expune chestiuni de metodică pentru predarea textelor religioase. În aceeași perioadă, tipărește *Sinopsis adecă cuprindere în scurt a cei vechi și a cei noao scripturi, adecă a Bibliii* (1791) și *Scurt izvod pentru lucruri de obște și dechilin în scrisori de multe chipuri* (1792). De la **E.** s-au păstrat și cîteva traduceri propriu-zise, din sîrbă și rusă, una tipărită la Timișoara, în 1765, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blîndeților,* probabil după lucrarea sîrbească a lui Petru Grimovski, și două lucrări manuscrise : *Economia lui Florin cel Mare* și *Analie beserecești* a lui Baronius, ultima, o revizuire a traducerii parțiale făcute de preotul Ștefan Ioanovici din Brașov. Traducerea unui catehism, începută în 1774 de **E.** și continuată de Nicolae Stoica de Hațeg, se va tipări, într-o ediție trilingvă, la Viena (în 1776 sau 1777) cu titlul *Catihisis mic sau Scurtată pravoslavnică mărturisire a legii grecești neunite pentru treaba pruncilor celor neuniți.*

— *Gramatica rumânească. 1757. Prima gramatică a limbii române,* îngr. și introd. N. A. Ursu, București, E.Ș., 1969.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *223—225* ; **2.** Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764,* Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1902, *251—252* ; **3.** Bârseanu, *Ist. școalelor, 9—10, 16 a — 20 a* ; **4.** Silviu Dragomir, *Relațiile bisericești ale românilor din Ardeal cu Rusia în veacul XVIII,* Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1914, *4—9* ; **5.** Romulus Ionașcu, *Gramaticii români,* Iași, Tip. Ștefăniu, 1914, *6—11* ; **6.** T. G. Bulat, *Testamentul lui Dimitrie Eustatievici,* RI, X, 1924, 4—6 ; **7.** Pascu, *Ist. lit. XVIII, 285—287* ; **8.** Pușcariu, *Ist. lit., 192—193* ; **9.** N. Iorga, *Însemnări de cronică ale clericilor din Șcheii Brașovului,* BCIR, XII, 1933 ; **10.** Iorga, *Ist. lit.,* III, *276—278* ; **11.** Lupaș, *Cronicari,* I, *79—81* ; **12.** Popovici, *Studii,* I, *176—178* ; 13. Candid C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului,* Brașov, Astra, I, 1943, *178—181, 183—184,* II, 1946, *134, 149—152* ; **14.** Nicolae Albu, *Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800,* Blaj, Tip. Lumina, 1944, *209, 213, 229—230, 280—289* ; **15.** Pervain, *Studii, 193—208* ; **16.** Diomid Strungaru, *Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească,* RSL, IV, *1960* ; **17.** Sofron Vlad și Mircea Păcurariu, *Istoria Institutului teologic de grad universitar din Sibiu,* MA, VI, 1961, 11—12 ; **18.** Nagy Béla, *Dimitrie Eustatievici, az elsö román nyelvtan szerzöje,* FK, VII, 1961, 1—4 ; **19.** Romulus Munteanu, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor,* București, E.D.P., *1962, 93—95* ; **20.** Piru, *Ist. lit.,* II, *142—143* ; **21.** *Ist. lit.,* I, *688—691* ; **22.** Nagy Béla, *Konstandinosz Mavrokordátosz és Dimitrie Eustatievici,* FK, XI, 1965, 3—4 ; **23.** Nagy Béla, *Dimitrie Eustatievici à l'Académie de Kiev,* Budapesta, 1967 ; **24.** N. A. Ursu, *Modelul latin al gramaticii lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul,* LR, XVI, 1967, 5 ; **25.** Lăudat, *Ist. lit.,* III, *145—148* ; **26.** Gáldi, *Introd. ist. vers., 109—111* ; **27.** Anghelescu, *Preromant. rom., 32—33* ; **28.** *Cărturari brașoveni, 83—84* ; **29.** Diomid Strungaru, *Pe marginea interpretării normelor ortografice în recentele ediții a două vechi gramatici românești,* LR, XXV, 1976, 2 ; **30.** N. A. Ursu, *Din nou despre interpretarea grafiei chirilice românești,* LR, XXV, 1976, 5.

A. S.

EUSTRATIE Logofătul (? — c. 1646), cărturar și traducător. Pe la 1618, **E.** (probabil cu numele întreg Dragoș Istratie ⟨2, 5, 17⟩) era diac. În 1631 e menționat ca treti-logofăt și răsplătit de domnitorul Moise Movilă cu o moșie. Din anul 1632 semnează deja biv logofăt al treilea. Din acest an datează și prima traducere a sa, activitate în care va persevera, favorizat de mediul creat prin străduințele culturale ale domnitorului Vasile Lupu și ale mitropolitului Varlaam. Lui **E.** i s-a atribuit un letopiseț moldovenesc, care i-ar fi servit lui Grigore Ureche drept izvor intern principal ⟨19⟩. Se pare însă că o asemenea operă ar fi fost prea importantă pentru a nu fi citată de Ureche (care îl cunoștea bine pe **E.**). Mai mult, informațiile în acest sens nu se bazează decît pe vagi și contradictorii indicații date de Miron Costin, Ion Neculce și Simion Dascălul. Considerente de ordin istoric, cultural, filologic și lingvistic duc la concluzia că nu a existat un letopiseț moldovenesc anterior lui Ureche ⟨21, 24, 27⟩. Aceleași informații vagi au făcut ca **E.** să fie considerat și adnotator al cronicii lui Ureche. Dar cercetătorii care au stabilit pasajele interpolate ulterior nu atribuie nimic logofătului ⟨19, 24⟩.

Activitatea sa este certă în domeniul traducerilor. *Pravila aleasă* (1632) este tradusă după o amplă compilație greacă din lucrări de drept civil și canonic, autorii acestora fiind enumerați în epilog (Ioan Zonaras, Teodor Valsamon, Matei Vlastaris, Constantin Armenopul ș. a.). Scrierea a rămas în manuscris și este unul din cele mai vechi texte moldovenești ample, fiind folosită și la alcătuirea *Pravilei lui Matei Basarab (Îndreptarea legii,* 1652). O altă traducere, *Șepte taine a beserecii* (1644), este o lucrare de inițiere și precizare a esenței ortodoxismului, necesară atunci pentru a-i feri pe credincioși de erezii. Cea mai importantă este *Carte românească de învățături de la pravilele împărătești și de la alte giudeațe* (1646). Traducerea este făcută din porunca lui Vasile Lupu, după o culegere de texte juridice întocmită, în limba greacă comună, de un grup de învățați (printre care și Meletie Sirigul). Înaintea textului propriu-zis este tipărită prefața *Toți ceia, ce sănt creștini pravoslavnici, cine va ceti, ca să înțeleagă,* scrisă de **E.**, care arată importanța cărții, vorbind și despre eforturile mai multor învățați pentru întocmirea și traducerea în neogreacă a „tocmelelor cele bune". Dincolo de marea importanță pentru reglementarea juridică a vieții sociale în Moldova, *Carte românească de învățături...* dă o imagine generală a stării sociale și a moravurilor vremii. Alegîndu-se textele, s-au avut în vedere anumite realități interne, care trebuiau combătute printr-o legislație fermă. Această traducere aduce o contribuție deosebită și la dezvoltarea limbii, fiind, față de textele religioase sau istorice, un domeniu cu totul nou de exersare a posibilităților de exprimare, de îmbogățire a terminologiei. Devenind „codul penal" al Moldovei, cartea a avut o circulație mare, textul său fiind inserat în *Pravila lui Matei Basarab.* Lui **E.** i-a fost atribuită, eronat, și o traducere integrală a lui Herodot ⟨8⟩. Alături

de mitropolitul Varlaam, **E.** are, pentru prima jumătate a secolului al XVII-lea, o contribuție însemnată la întemeierea culturii românești scrise, la dezvoltarea limbii literare.

— **Tr. :** *Șepte taine a beserecii*, Iași, 1644 ; *Carte romănească de învățituri de la pravilele împărătești și de la alte giudeațe*, Iași, Tip. Trei Ierarhi, 1646 ; ed. îngr. Gh. Sion, Botoșani, Tip. Adrian, 1875 ; reed. în *Colecțiune de legiuirile României vechi și cele nuoi*, III, îngr. Ioan M. Bujoreanu, București, Tip. Academiei, 1885 ; reed. Șt. Longinescu (*Legile vechi românești și izvoarele lor*), I, București, Göbl, 1912 ; *Cartea românească de învățătură*, București, E.A., 1961. **Ms. :** *Pravila aleasă* (1632), B.F.C. (fond Blaj), ms. 41, B.A.R., ms. 1476.

— 1. I. Bianu, *Manuscriptul românesc de la 1632 al lui Evstratie Logofătul*, CT, III, 1882, 4—5 ; 2. Gh. Ghibănescu, *Două documente din anul 1639*, A, IX, 1898, 7—8 ; 3. Gîdei, *Studiu, 151—168* ; 4. Iorga, *Ist. lit. relig., 157—161* ; 5. *[Documente]*, SIZ, III, *310* ; 6. C. Giurescu, *Noi contribuțiuni, passim* ; 7. Iorga, *Ist. bis.*, I, *321—322* ; 8. N. Iorga, *Prefață* la Herodot, *Istorie*, îngr. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; 9. Șt. Longinescu, *Introducere* la *Legile vechi românești și izvoarele lor*, I, București, Göbl, 1912; 10. Ion Peretz, *Pravila lui Vasile Lupu și izvoarele ei grecești*, A, XXV, 1914, 5—6 ; 11. Ș. G. Longinescu, *Părerile d-lor N. Iorga și I. Peretz despre Pravila lui Vasile Lupu*, București, Tip. Curierului judiciar, 1915 ; 12. Cardaș, *Pagini*, I, *60—62* ; 13. Pușcariu, *Ist. lit., 114* ; 14. C. A. Stoide, *Contribuție la biografia lui Eustratie Logofătul*, A, XLIV, 1933, 3—4, XLV, 1934, 1—2 ; 15. Ioan Licea, *Studii și cercetări*, Galați, Tip. Jorică, 1935, *3—50* ; 16. Șiadbei, *Cercetări, passim* ; 17. L. Predescu, *Dragoș Eustratie Logofătul*, CI, XIII—XVI, 1940, 1—2, XVII, 1943 ; 18. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *108—109, 112—115* ; 19. P. P. Panaitescu, *Introducere* la Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, E.S.P.L.A., 1958 ; 20. *Introducere* la *Cartea românească de învățătură*, București, E.A., 1961 ; 21. *Ist. lit.*, I, *353—364* ; 22. Găină I. Dumitru, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte taine, 1644)*, BOR, LXXXI, 1963, 5—6 ; 23. M. Marinescu-Himu, *În jurul celei dintîi traduceri românești a lui Herodot*, SC, VI, 1964 ; 24. Liviu Onu, *Viața și opera lui Grigore Ureche*, în Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, E.Ș., 1967 ; 25. I. Rizescu, *Considerații filologice și lexicale asupra „Pravilei" lui Eustratie Logofătul („Pravila aleasă")*, SLF, I, *295—315* ; 26. Ioan N. Floca, *Originile dreptului scris în Biserica ortodoxă română*, MA, XIV, 1969, 1—3 ; 27. Chițimia, *Probleme, 244—253* ; 28. Alexandra Roman, *Considerații filologice asupra „Pravilei alese" a lui Eustratie logofătul (B.A.R., — ms. rom. 1476)*, LR, XXII, 1973, 3.

C. T.

EVENIMENTUL LITERAR, revistă socială și literară care a apărut la Iași și apoi la București, săptămînal, de la 20 decembrie 1893 pînă la 24 octombrie 1894. Din comitetul de redacție făceau parte intelectualii socialiști Sofia și Ioan Nădejde, Raicu Ionescu-Rion, G. Ibrăileanu — secretar de redacție, Emil D. Fagure și C. Stere. La jumătatea lunii februarie 1894, Sofia Nădejde primește direcția publicației, dar nu va figura pe frontispiciu, în această calitate, decît de la 2 mai. După ce, în vara aceluiași an, în urma noilor însărcinări primite în cadrul conducerii socialiștilor români, I. Nădejde se mută în Capitală, revista va apărea, din 18 iulie, la București. Cu puțin timp înainte de a ieși „Lumea nouă", organ oficios al mișcării socialiste, **E. l.** își întrerupe apariția, redactorii săi trecînd mai toți în redacția noului ziar și a suplimentului său literar. S-a afirmat, uneori, că **E. l.** ar fi fost un supliment al cotidianului liberal „Evenimentul" din Iași, care era condus de omul politic G. A. Scorțescu. Este adevărat că Em. D. Fagure, unul din inițiatorii revistei, precum și alți doi colaboratori constanți, I. Glücksman și E. Herovanu, făceau parte din redacția „Evenimentului", ziar la care colaborase și C. Stere, și, probabil, ei au ales titlul noului periodic literar. Începînd însă cu întîiul număr, **E. l.** se delimitează hotărît de această gazetă politică, situîndu-se prin program și prin caracterul contribuțiilor apărute în rîndul publicațiilor socialiste. Dealtfel, pentru a se preîntîmpina o eventuală neînțelegere, în coloanele revistei se inserează, în cîteva rînduri, o notiță lămuritoare, în care se subliniază că între cele două periodice nu există nici un fel de relații.

Orientarea estetică a **E. l.** nu poate fi dedusă din cele cîteva editoriale care au încercat, la început de drum, să definească, ezitant și vag, un program de perspectivă. Această poziție a fost depășită cu mult, prin contribuția ulterioară a principalilor colaboratori. Opțiunile lor politice și estetice își află sursele în ideologia „Contemporanului", în activitatea publicistică a lui C. Dobrogeanu-Gherea. **E. l.** face însă trecerea de la tipul de publicație care se adresa unui cerc restrîns de cititori („Contemporanul" sau „Literatură și știință") la tipul de mai largă difuzare al suplimentului literar și cultural („Munca științifică și literară", „Lumea nouă științifică și literară"). Fără să fie o revistă de directivă ideologică, prin scrisul lui I. Nădejde, R. Ionescu-Rion, G. Ibrăileanu și C. Stere, **E. l.** a acționat, cu stîngăciile de interpretare doctrinară, cu lipsurile de informație și cu exagerările pe care le implică tinerețea acestor militanți socialiști, în sensul punerii în circulație a unor noțiuni de estetică materialistă și a combătut arta evazionistă, teoria artei pentru elită etc. Două sînt problemele dezbătute cu prioritate. Prima este aceea a raportului dintre artă și societate. Tendenționismul literaturii, combaterea teoriei „artă pentru artă", condiționarea socială a artistului, locul acestuia și al intelectualului în societate sînt chestiuni care revin mereu în articole ca *Menirea artei* sau *Arta tendenționistă și arta realistă* de I. Nădejde, *Arta tendențioasă și Iobăgie intelectuală* de R. Ionescu-Rion, în seria de articole despre *Psihologia de clasă* a lui C. Vraja (G. Ibrăileanu) sau în alta, intitulată *Arta și poporul*, scrisă de C. Stere. De pe aceeași poziție de susținere hotărîtă a determinării sociale a artei este pornită și polemica răsunătoare și nu totdeauna obiectivă cu revista „Vieața" a lui Al. Vlahuță, sînt recenzate operele literare ale lui Tr. Demetrescu, se discută critic orientarea de la „Convorbiri literare". Foarte mult s-a scris în chestiunea decadentismului, termen prin care, eronat, erau denumite curentele literare noi, în primul rînd simbolismul. Poezia lui Baudelaire sau Verlaine, iar din literatura noastră versurile lui Al. Macedonski sînt definite, cu un exclusivism juvenil, drept „amestec gol de sunete ametitoare". Opera literară, credeau atunci G. Ibrăileanu sau R. Ionescu-Rion, trebuie să aibă o finalitate imediată și, prin accesibilitatea ei, o acțiune educativă directă. Scriitori exemplari ar fi, din acest punct de vedere, doar Tolstoi sau Ibsen. În cadrele literaturii autohtone, pilda care trebuie urmată este aceea a scriitorilor pașoptiști și, mai aproape de 1890, aceea a lui M. Eminescu, poet pentru care colaboratorii de la **E. l.** au un adevărat cult. În întregul ei însă, atitudinea estetică a criticilor de la **E. l.** înregistrează un progres față de aceea afirmată în paginile „Contemporanului". Acum începe să se contureze ideea, pe care o vor susține mai hotărît și o vor clarifica după 1900 alte gazete și reviste socialiste, a caracterului de clasă al artei, a caracterului ei de „armă" în confruntările dintre clasele sociale.

Cea de-a doua problemă abordată cu asiduitate, mai ales în contribuțiile teoretice și în articolele de critică literară ale lui C. Stere, a fost aceea a poporanismului. **E. l.** este, după „Adevărul" și „Evenimentul", a treia publicație în care Stere își continuă campania de propagandă poporanistă, prin articole ca *Limba literară, Poporanismul, „Poporul" în artă și literatură* ș.a. Caracterul de doctrină politică activă al poporanismului, așa cum este pusă chestiunea în **E. l.**, se estompează în bună măsură, ceea ce predomină fiind un amalgam de idei socialiste și poporaniste, un umanism vag, de esență burgheză, îndemnul la acțiune culturală. Sub această formă, influența lui Stere se va face simțită și la R. Ionescu-Rion, Ibrăileanu sau Ioan și Sofia Nădejde. Alături de ei, au mai colaborat cu publicistică militantă sau cu recenzii și cronici literare C. Mille, Em. D. Fagure, Z. C. Arbore, Gh. Ghibănescu, L. Ghelerter (sub pseudonimul M. Văleanu), I. Glücksman (sub pseudonimele Radu Lascăr, Dr. Rotopanu, Dr. Ygrec). Două articole, *Genii necunoscute* și un fragment din studiul despre G. Coșbuc, care se va publica integral în „Literatură și știință", îi aparțin lui C. Dobrogeanu-Gherea ; acesta s-a arătat, dealtfel, reticent față de mai tinerii comilitoni de la **E. l.**, probabil și din cauza modului în care ei polemizau cu Al. Vlahuță.

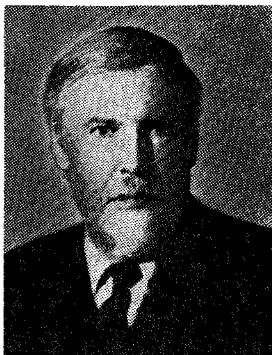
Literatura apărută în revistă are o valoare modestă. Nota dominantă nu o dau autori care, mai tîrziu, au fost alăturați de istoria literară poporanismului, cum sînt Spiridon Popescu (cu pseudonimul N. Tofan) sau M. Carp (cu pseudonimul M. Dafin), ci colaboratorii obișnuiți ai publicațiilor socialiste — N. Beldiceanu, Tr. Demetrescu, D. Nanu, O. Carp, Sofia Nădejde, C. Z. Buzdugan, I. Păun-Pincio, I. N. Roman, Virgiliu N. Cișman, A. Steuerman, C. A. Teodoru (cu pseudonimul C. Florea), E. Herovanu, Gh. Nădejde (cu pseudonimul Leon Gîrbea). Au mai publicat la rubricile de beletristică V. G. Morțun, C. Mille, Al. Vlahuță (două epigrame), Al. Macedonski (un fragment de nuvelă) și I. L. Caragiale (scenele V și VIII din comedia *O soacră*). Literatură străină s-a tradus relativ puțin și nu din scriitorii recomandați ca modele de criticii revistei. Poezii de H. Heine tălmăceau O. Carp și Gr. D. Pencioiu, iar A. Steuerman traducea tot din Heine, precum și din Lenau și Lermontov. Gr. N. Lazu dădea transpuneri, cele mai multe neizbutite, din H. W. Longfellow, făcute probabil printr-un intermediar francez. Se mai tipăreau adaptări ale versurilor lui Th. de Banville, Fr. Coppée, Sully Prudhomme, Pușkin, S. I. Nadson, Petőfi ș.a.

În mod obișnuit, colaboratorii cei mai însemnați ai revistei scriau sub pseudonim. C. Stere semna C. Șărcăleanu ; G. Ibrăileanu folosea pseudonimele C. Vraja, Auditor, Verax (utilizat și de C. Stere, I. Nădejde) și inițialele C.V. ; R. Ionescu-Rion se ascundea sub iscăliturile V. Rion și Th. Bulgarul.

— 1. *Calea noastră*, EVL, I, 1893, 1, reed. în PMS, II, partea II, *396—397* ; 2. *Artă socială*, EVL, I, 1893, 2 ; 3. I. Nădejde, *Menirea artei*, EVL, I, 1893, 6 ; 4. Redacția, *O lămurire*, EVL, I, 1893, 6 ; 5. Sofia Nădejde, *Pentru numărul literar al „Lumei nouă"*, EVL, I, 1894, 45, reed. în PMS, II, partea II, *406—407* ; 6. C. Vraja [G. Ibrăileanu], *Cîteva cuvinte*, LNL, I, 1895, 3 ; 7. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *246—247* ; 8. I. Glücksman, *Amintiri de la „Evenimentul literar"*, CLI, II, 1920, 25 ; 9. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *22—23* ; 10. G. C. Nicolescu, *Ideologia literară poporanistă*, București, 1937, *55—58* ; 11. Murărașu, *Ist. lit.*, *282—283* ; 12. *Indice pe materii al revistei „Evenimentul literar". 1893—1894*, Iași, B.C.U., 1961 ; 13. D. Micu, *Literatura română la începutul secolului XX*, București, E.L., 1964, *134—137* ; 14. I.D. Lăudat. *Contribuții la cunoașterea activității lui G. Ibrăileanu în etapa sa socialistă. 1889—1895*, Iași, 1965, *7—8, 20, 31, 35—38, 46—48* ; 15. *„Evenimentul literar"*, PMS, II, partea II, *388—395* ; 16. Nicolescu, *Contemporanul*, *224—225* ; 17. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *291—466* ; 18. Al. Piru, *G. Ibrăileanu*, București, E.T., 1967, *56—61* ; 19. Ciopraga, *Lit. rom.*, *83—86* ; 20. Z. Ornea, *Poporanismul*, București, Minerva, 1972, *44—61* ; 21. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *136—147* ; 22. *Ist. lit.*, III, *637—648* ; 23. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *104—113*.

R. Z.

EVOLCEANU, Dumitru (1.X.1865, Botoșani — 28.VIII.1938, Timișoara), critic literar. După ce a urmat liceul la Iași, terminîndu-l în 1886, s-a înscris la Facultatea de litere a Universității din același oraș, pe care o absolvă peste trei ani. În toamna anului 1889 ocupă un post de profesor la liceul din Bîrlad, dar, peste o lună, obține o bursă și pleacă în străinătate. A făcut studii de filologie latină la École des Hautes Études și Collège de France din Paris, între 1889—1891, continuîndu-le apoi la Universitatea din Bonn (1891—1892) și Berlin (1892—1894). La întoarcerea în țară, i s-a creat, prin grija lui T. Maiorescu, un post de conferențiar la Facultatea de litere din București. Numit agregat în 1902, în 1906 este titularizat profesor, succedîndu-i la catedră lui N. Ch. Quintescu și funcționînd pînă la pensionare, în 1935. Pentru scurtă vreme, a fost profesor de limba română la un liceu din București, precum și decan al Facultății de litere. Cîțiva ani a fost și membru al comitetului Teatrului Național din București, împreună cu G. Coșbuc și I. Al. Brătescu-Voinești. A colaborat, cu articole despre literatura română, la enciclopedia lui C. Diaconovici. Ca profesor de limba și literatura latină, **E.** a tipărit o istorie a literaturii latine arhaice, precum și numeroase studii de specialitate, mai ales în revista „Orpheus", între anii 1924—1927.

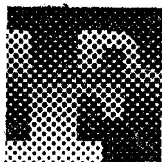
În istoria literaturii române, **E.** a rămas cunoscut prin activitatea sa de cronicar literar, desfășurată exclusiv în paginile „Convorbirilor literare" timp de aproape un deceniu. Cu toate că numărul cronicilor sale a fost relativ mic, criticul s-a impus repede atenției generale atît prin finețea gustului, cît și prin incisivitatea judecății. Tip de critic partizan, **E.** a apărat principiile estetice junimiste și a combătut, uneori în mod gratuit, pe adversarii acestora, îndreptîndu-și atacurile mai ales contra scriitorilor tezişti. Procedeele sale polemice sînt tipic maioresciene, **E.** punîndu-și adversarii în inferioritate printr-o ironie de bună calitate. Uneori, cum se întîmplă în comentariul la romanul *De vînzare* al lui C. I. A. Nottara, excesul de ironie transformă cronicile în adevărate pamflete. Criticul pornea, în aprecierile sale, de la o concepție foarte simplă, dar foarte statornică, despre opera de artă, socotind că ea este datoare să îndeplinească trei condiții pentru a fi reușită : să concretizeze idei, sentimente, caractere, să fie impersonală (în sensul că artistul să înțeleagă obiectiv caracterul și interesele fiecărui personaj), să fie unitară. Unitatea operei, considerată de **E.** ca o condiție esențială pentru existența ei, este dedusă din unitatea sentimentului care a inspirat-o, iar acesta din forța cu care artistul trăiește evenimentele descrise. Împărțind operele în sincere și nesincere, criticul a condamnat cu vehemență pe imitatorii poeziei eminesciene. Tocmai pentru că a găsit în G.

Coșbuc un poet original, **E.** i-a urmărit cu simpatie și înțelegere evoluția, luîndu-i apărarea ori de cîte ori acesta a fost atacat și făcînd observații dintre cele mai judicioase asupra creației sale. Chiar dacă a considerat că originalitatea artistică se află numai în forma operei, el nu a disprețuit conținutul, susținînd că forma nu are niciodată valoare în sine. Un alt obiectiv urmărit consecvent de critic a fost cercetarea logicii artistice a operei literare, pe care o punea în strînsă legătură cu unitatea ei. Dovedind obiectivitate și finețe, **E.** a apreciat chiar scrieri al căror conținut contravenea convingerilor sale ideologice, cum ar fi poezia *Noi vrem pămînt* a lui G. Coșbuc, și a criticat cu asprime pe acelea în care, de dragul reliefării unor anumite tendințe politice, se renunța la unitatea operei. Un alt principiu aplicat statornic a fost cel al artei care să se adreseze unei foarte largi categorii de cititori ; de aceea, **E.** rămîne un adversar constant atît al naturalismului, cît și al curentelor poetice postromantice, acuzîndu-le că se adresează unui grup restrîns de rafinați. În legătură cu aceasta, criticul a arătat prețuire pentru folclor, reliefînd cu satisfacție filonul popular din operele cercetate. Metoda sa critică este adesea foarte modernă. **E.** încearcă să afle sensul unei poezii sau al unei opere, judecînd apoi acea operă în funcție de măsura în care ea respectă acest sens. Spre a convinge, criticul recurge la ample argumentări, extrase din analiza extrem de minuțioasă, aproape textuală, didactică pe alocuri, a operei literare.

— *Baladele și idilele d-lui George Coșbuc*, CL, XXVII, 1894, 10, 11, reed. în ASO, *277—335* ; *„Evolceanida" d-lui Grigore N. Lazu*, CL, XXVII, 1894, 12 ; *„Poezii" de Gheorghe din Moldova*, CL, XXIX, 1895, 2 ; *Artur Stavri, „Poezii"*, CL, XXIX, 1895, 3 ; *Ion C. Bacalbașa, „De focu' birului"*, CL, XXIX, 1895, 4 ; *Sofia Nădejde, „Fiecare la rîndul său"*, CL, XXIX, 1895, 6 ; *A. Vlahuță, „Iubire"*, CL, XXIX, 1895, 12 ; *Haralamb G. Lecca, „Prima"*, CL, XXX, 1896, 2 ; *Ciru Oeconomu, „Răzbunarea lui Anastase"*, CL, XXX, 1896, 4 ; *„Fire de tort" de George Coșbuc*, CL, XXX, 1896, 6, reed. în ASO, *337—374* ; *„Aeneis". Traducere în formele originale de George Coșbuc*, CL, XXXI, 1897, 1 ; *Const. I. A. Nottara, „De vînzare", roman de „moravuri sociale"*, CL, XXXI, 1897, 3—4, reed. în ASO, *375—391* ; *Virgil Onițiu, „De toate"*, CL, XXXII, 1898, 11 ; *Literatura dramatică*, CL, XXXIII, 1899, 11 ; *Istoria literaturii latine*, vol. I : *Literatura latină arhaică*, București, Minerva, 1899 ; *Proza lui C. Negruzzi*, OM, *397—409* ; *Doi poeți dramatici (H. G. Lecca și R. D. Rosetti)*, CL, XXXV, 1901, 2, 3 ; *Indice de materiale publicate în „Convorbiri literare" în anii I—XL*, CL, XL, 1906, 12 ; *Păreri asupra originii poemelor homerice*, CL, XLI, 1907, 6 ; *Cîteva cuvinte despre „Criticele" d-lui Maiorescu*, CL, XLIV, 1910, 2 ; *Homer, „Odiseea", în românește de George Murnu*, ORP, I, 1924, 1 ; *Observații prozodice asupra verbelor latinești*, ORP, II, 1926, 5 ; *Virgiliu, Bucolica IV*, ORP, III, 1927, 2 ; *O epopee românească*, OIB, *193—200* ; *Vergiliu și Dante*, în *Viața și opera poetului Publius Vergilius Maro*, București, Tip. Bucovina, 1930, *25—44*.

— 1. *Scrisori-Iorga*, *99—125* ; 2. D. Evolceanu, *[Scrisori către S. Mehedinți, 1894—1900]*, SDL, IX, *97—120* ; 3. Grigore N. Lazu, *Evolceanida*, ADV, VII, 1894, 1788 ; 4. *Zamfirescu—Maiorescu*, *388, 390* ; 5. N. Locusteanu, *„Istoria literaturii latine", vol. I. Literatura latină arhaică de D. Evolceanu*, VN, XVIII, 1901, 4787 ; 6. D. Evolceanu, *Pentru d-l Nicodim Locusteanu*, CL, XXXV, 1901, 5 ; 7. N. D. Locusteanu, *Două bătrîne talente sau cum răspunde dl. Evolceanu*, VN, XVIII, 1901, 4977—4980 ; 8. N. Herescu și Maria Hîmu, *Prof. Dumitru Evolceanu. Tablă biografică și bibliografică*, RC, VI—VII, 1934—1935 ; 9. Predescu, *Encicl.*, *312* ; 10. Eug. Ciuchi, *Dumitru Evolceanu : critic literar*, CL, LXXI, 1938, 11—12 ; 11. Lovinescu, *Aqua*, *265—273* ; 12. E. Lovinescu, *D. Evolceanu*, ASO, *265—276* ; 13. Lovinescu, *Maiorescu post.*, *89—100* ; 14. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *67—74* ; 15. *T. Maiorescu și prima generație de maiorescieni. Corespondență*, îngr. Z. Ornea, Filofteia Mihai și Rodica Bichis, pref. Z. Ornea, București, Minerva, 1978, *250—257*, *572—608*, *761—762*.

D. M.

FABIAN-BOB, Vasile (31.XII.1795, Rusu Bîrgăului, j. Bistriţa-Năsăud — 7.IV.1836, Iaşi), poet. Fiul lui Petre Rău, caporal din regimentul grăniceresc, şi al Anisiei, fiica preotului Toader Bob din Copalnic-Mănăştur, Vasile Rău a fost adoptat de bunicul său dinspre mamă şi i-a purtat numele, pe care mai tîrziu l-a transformat în Fabian (traducerea latinească pentru „bob"). A învăţat la şcoala din comuna Maieru, unde era paroh Toader Bob, apoi la şcoala militară germană din Năsăud şi la gimnaziul românesc din Blaj. Cu o bursă acordată de Ioan Bob, episcopul Făgăraşului, văr cu bunicul său, **F.-B.** îşi continuă gimnaziul la Cluj, unde face studii juridice şi de filozofie. În ultimul an de studii este pedepsit, se pare pe nedrept, de conducerea şcolii. Părăseşte şcoala şi pierde sprijinul bănesc al episcopului Bob, care îi cere imperios să se facă preot. Pentru a termina studiile juridice, încearcă, fără succes, să-şi asigure ajutorul lui Samuil Vulcan. Cu o situaţie materială foarte nesigură, neizbutind să obţină o slujbă la cancelaria din satul natal, **F.-B.** primeşte în 1820 invitaţia lui Gh. Asachi şi vine în Moldova ca profesor al Seminarului de la Socola. După cîteva luni de la deschiderea cursurilor, şcoala se închide din cauza mişcării eteriste. **F.-B.** rămîne în Moldova şi, după un timp, este chemat la Chişinău de Gh. Asachi, care se refugiase acolo în acea perioadă. După 1823 este profesor particular în diferite case boiereşti, la marele vistier Iordache Catargiu, în familia boierului Lascarache Bogdan, care, în 1826, îl trimite la Chişinău, ca avocat, în legătură cu nişte procese. **F.-B.** rămîne acolo pînă la sfîrşitul anului 1827, cunoscîndu-l în acest răstimp şi pe poetul C. Stamati. În 1828 îşi deschide cursurile Gimnaziul Vasilian din Iaşi, unde **F.-B.** este numit profesor de limba latină, matematică şi geografie. Devine apoi profesor al Academiei Mihăilene, predînd un curs de algebră. Face parte, împreună cu Gh. Asachi şi Gh. Săulescu, din comitetul constituit în 1832 pentru a verifica şi modifica regulamentul şcolar. **F.-B.** l-a sprijinit pe Asachi în munca de organizare a învăţămîntului în Moldova. El este redactor al primei publicaţii în limba română din Moldova, gazeta lui Asachi, „Albina românească". Transpunea textele în franceză (cînd ziarul apărea în ambele limbi), traducea noutăţi din gazetele străine, redacta articole şi făcea corecturile. Pentru trebuinţele şcolii a tradus şi prelucrat un tratat de geografie, *Elementele gheografiei* (1831). A tradus din latină o lucrare de teologie. În manuscris i-au rămas cîteva manuale şcolare, o aritmetică, o gramatică latino-română. În 1835 a căpătat rangul de paharnic.

F.-B. a scris, ca şi alţi învăţaţi ardeleni, versuri în limba latină, un *Carmen Onomasticon*, în onoarea eforului şcolilor, Mihail Sturdza, şi o *Allusio*, cu prilejul înscăunării domnitorului Ioniţă Sandu Sturdza, poezie omagială, după modelele clasice. În limba română a scris două poeme inspirate de mişcarea eteristă : *Moldova la anul 1821, Moldova la anul 1829* şi, cu puţin înaintea morţii sale, o meditaţie intitulată *Suplement la Geografie* (toate apărute postum în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1839). *Glasul viitorului,* poezie care a fost atribuită lui **F.-B.**, îi aparţine de fapt lui George Creţeanu, poet care semna uneori cu pseudonimul L. Fabian ⟨14⟩. Poemul *Moldova la anul 1821* înfăţişează Eteria ca pe un cataclism cosmic, o răsturnare hilară a ordinii naturale (sînt evidente împrumuturi din *Tristele* lui Ovidiu) în versuri nu lipsite de umor. Cîteva stihuri din *Moldova la anul 1821* sînt cunoscute datorită prelucrării lor în poemul eminescian *Epigonii* („S-au întors maşina lumii, s-au întors cu capu-n gios / Şi merg toate dimpotrivă, anapoda şi pe dos"). *Moldova la anul 1829* este un elogiu adus păcii ; reaşezarea vremurilor este văzută de poet ca o revenire a veacului de aur. *Suplement la Geografie* sau *Geografia ţintirimului,* cum a intitulat această poezie A. Pumnul, conţine o descriere, cu multe versuri de un relief artistic pronunţat, a fantasticului tărîm al morţii, închipuit la modul popular, concret, ca o ţară asemănătoare celor pămînteşti, dar neprimitoare, cu legi stranii, în care oamenii nu se cunosc, nu comunică. Deşi se apropie tematic de lirica preromantică a mormintelor (G.-M. Legouvé, V. A. Jukovski, U. Foscolo), meditaţia lui **F.-B.** nu este tributară izvoarelor străine. Fără patetismul şi sentimentalismul preromantic, autorul, aflat în pragul morţii, imaginează cu calm şi cu un umor împăcat, de esenţă populară, tărîmul de dincolo. **F.-B.** a scris puţin, dar între versurile sale, multe prozaice, apar şi sclipiri ale unui real talent poetic.

— *Moldova la anul 1821,* FMIL, II, 1839, 13 ; *Moldova la anul 1829,* FMIL, II, 1839, 14 ; *Suplement la Geografie întru memoria răposatului şcolariu Ştefan Şendrea din Ghimnasia Basiliana din Iaşi,* FMIL, II, 1839, 15 ; *[Poezii]*, LPTR, III, *512—517,* PAU, *79—83,* PNP, *253.*

— 1. V. Popescu-Scriban, *Viaţa d. pahr. Vasile Fabian sau Bob în timpul pitrecerii sale-n Moldova,* FMIL, II, 1839, 20 ; 2. P. [V. Popp], *Trăsături oareşicare din biografia sau viaţa răposatului d. paharnic Vasilie Fabian sau Bob,* FMIL, III, 1840, 31—34 ; 3. A. Pumnul, *Vasiliu Fabian Bob,* LPTR, III, *507—512* ; 4. Pop, *Conspect,* II, *268—280* ; 5. G. Bogdan-Duică, *Notiţă despre Fabian şi Murgu,* LU, IV, 1905, 4 ; 6. Ioan Raţiu, *Vasile Fabian-Bob,* Blaj, Tip. Seminarului, 1907 ; 7. Iuliu Moisil, *Figuri grăniţereşti năsăudene,* I, [Bistriţa], 1937, *251—265* ; 8. *[Informaţii biografice],* ALN, 1935, *39, 400* ; 9. Călinescu, *Ist. lit.*, *111—112* ; 10. Popovici, *Romant. rom.*, *329—330* ; 11. I. Verbină [I. Pervain], *Vasile Fabian Bob : „Suplement la geografie"*, SL, IV, 1948 ; 12. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, X, 1961, 1 ; 13. Florica Cîmpan, *Vasile Fabian, poet şi profesor la Academia Mihăileană,* ST, XII, 1961, 6 ; 14. N. A. Ursu, *O falsă atribuire,* CRC, I, 1966, 25 ; 15. Piru, *Ist. lit.*, II, *299—301* ; 16. *Ist. lit.*, II, *215—216* ; 17. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *358—359* ; 18. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *198—199* ; 19. Cornea, *Originile, 300—301, 402—404* ; 20. Valeriu Şotropa, *Mesajul revoluţionar al operei poetice a lui Vasile Bob-Fabian,* ST, XXVII, 1976, 3.

S. C.

FACA, Constantin (Costache) (c. 1800, Bucureşti — 7.III.1845, Bucureşti), autor dramatic şi fabulist. De origine grecească, antecesorii lui **F.** — al treilea din cei cinci copii ai clucerului Constantin ⟨3⟩ sau Ioan ⟨4⟩ şi ai Mariei Hrisoscoleo — sînt boieri

de condiție mijlocie. Se instruiește în limba greacă, acasă și, probabil, la Academia grecească din București, familiarizîndu-se, totodată, și cu limba franceză. Melancolic, spiritual, fără a fi exuberant, prețuind vorba de duh, găsea adesea în ceata veselă a lui A. Pann un bun prilej de destindere. Se apropie și de I. Heliade-Rădulescu, mai ales că devine membru al Societății Filarmonice, pe care avea s-o susțină și din punct de vedere material. Om cu înclinații liberale, **F.** simpatizează cu opoziția, ajungînd chiar unul dintre fruntașii ei, deși se înrudea cu domnitorul Alexandru D. Ghica. Pînă să primească rangul de clucer (1844) fusese, cu zece ani mai înainte, vtori-postelnic, iar mai tîrziu paharnic. A fost deputat în Obșteasca Adunare a țării (1838), președint al Tribunalului de comerț din București (1842) și, un an după aceea, procuror la Înaltul Divan. Cîteva zile înainte de a fi răpus de o pneumonie, **F.**, încercat de gînduri funeste, își presimțise sfîrșitul în cîteva versuri simple, înfiorate însă de spaima unui „rău“ nedeslușit.

Cu modestia și discreția care îl caracterizau, **F.** s-a ignorat ca scriitor și numai prin grija lui Heliade opera lui, cu totul restrînsă, a putut fi salvată de uitare, fiind adunată într-un volum postum (1860). **F.** era o fire delicată și sensibilă și, de aceea, ar putea să pară ciudată preferința lui pentru satiră. El e un ironist nepătimaș și elegant care are uneori aerul că se amuză, șfichiuind subțire, însă fără ca să vatăme. Dar e prea ager pentru a trece cu vederea neajunsurile cauzate, spre pildă, de cenzură *(Ministrul)* de către demagogia liberală *(Vulpea)*. Pe lîngă aceste două fabule politice, amintind de cele ale lui Gr. Alexandrescu, **F.** a mai compus o imprecație *(Blestemul lumii)*, în care se arată copleșit de amărăciune și dezgust.

Scrisă sub impulsul ideilor propagate în Societatea Filarmonică, *Comodia vremii* (1833) a fost interpretată, în 1835, chiar de către elevii școlii de declamație din sînul Societății. Era prima lucrare dramatică românească destinată anume scenei. Luînd în derîdere franțuzomania — motiv pentru care Heliade îi va schimba denumirea în *Franțuzitele* — piesa deschide o serie de succes în dramaturgia satirică pașoptistă. Îndatorată comediei lui Molière *Les Précieuses ridicules*, ea nu-și pierde însă prin aceasta originalitatea, pentru că autorul se inspiră din realitățile românești de la începutul deceniului al patrulea al veacului al XIX-lea. Antibonjurist, **F.** persiflează subtil apucăturile cosmopolite ale generației tinere, sesizează ridicolul încercărilor micii boierimi, ca și ale burgheziei ajunse, de a mima obiceiurile protipendadei. Bătrînul Ianache, boierul cu inerții patriarhale, apare, la rîndu-i, cu sau fără voia autorului, ca un retrograd, cu nostalgia epocii lui Caragea. Slujnica Măriuța, amintind de subreta din teatrul francez, aduce în scenă, la fel ca și Stan, slujitorul, bun simț și un umor sănătos și frust. Acțiunea e ușoară, curgătoare, dar neînchegată într-o intrigă propriu-zisă, iar personajele sînt doar niște siluete fără consistență. Comicul vine din caricarea, nu atît a gesturilor, cît a limbajului. În ceea ce privește limba, **F.** știe să obțină, din împerecheri de arhaisme, neologisme și expresii populare, efecte savuroase. Jargonul împestrițat cu franțuzisme al celor două „prețioase ridicole” din mahalaua Bucureștilor, Elenca și Luxandra, anunță, prin nostima lui bizarerie, vorbirea fistichie a Chiriței lui V. Alecsandri. **F.** a fost un susținător merituos al teatrului românesc, la fel ca și al limbii române, pentru care pledează și în dialogul său în versuri *Conversații*. Satira lui, mai îngăduitoare sau mai acidă, are și un sens constructiv, fiindcă ceea ce urmărește **F.** nu este atît anihilarea, cît, mai degrabă, ameliorarea.

— *Din ale lui...*, București, Tip. Heliade, 1860 ; *Comodia vremei (Franțuzitele)*, îngr. și pref. V. Vîrcol, București, Socec, 1906 ; ed. în PND, *51—76* ; *Conversații*, PND, *77—81*.

— 1. C. Bolliac, *Orație funebră*, CR, XVII, 1845, 21 ; 2. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *240—248* ; 3. Călinescu, *Ist. lit.*, *187—188* ; 4. Popovici, *Romant. rom.*, *84—91* ; 5. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, III, 1954 ; 6. Tiberiu Avramescu, *Costache Facca*, ITR, *110* ; 7. G. Ivașcu, *Un manuscris inedit al „Franțuzitelor“ lui C. Facca*, AUB, științe sociale-filologie, t. XII, 1963, 28 ; 8. *Ist. teatr.*, I, *277—280* ; 9. *Ist. lit.*, II, *302—303* ; 10. Brădățeanu, *Comedia*, *40—42* ; 11. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 114.

F. F.

FAMA LIPSCHII PENTRU DAȚIA, publicație periodică săptămînală apărută la Leipzig din iunie pînă la sfîrșitul anului 1827. Este prima gazetă editată în limba română. Redactori au fost tinerii I.M.C. Rosetti, din Muntenia, și Anastasie I. Lascăr, din

Moldova, ambii studenți în medicină. Inițiativa era însă a unui grup de boieri munteni, în fruntea căruia se afla Dinicu Golescu, care a susținut financiar această întreprindere. Demersurile făcute pînă la această dată în Transilvania și în Principate pentru a se da aprobarea de înființare a unei gazete românești nu primiseră un răspuns favorabil din partea autorităților. De aceea, Dinicu Golescu, convins de însemnătatea pe care presa periodică o are pentru viața socială și intelectuală a unui popor, recurge la această soluție. Între sprijinitori se numără și negustori din București și Focșani. Anunțînd apariția publicației, Rosetti sublinia că redactorii sînt însuflețiți de dragostea de „nație". Primul număr, al cărui titlu este „Fama Lipschii", conține, alături de un editorial scris de Rosetti, informații în legătură cu evenimentele politice din Rusia, Grecia, Turcia, rubrica *Misțele* sau ***Adunările de ici și de colo*** și o biografie romanțată a lui Ali Pașa de Ianina. Cu cel de-al doilea număr, titlul gazetei devine „Fama Lipschii pentru Dația". Articolul de fond, care îi aparține tot lui Rosetti, propune o reformă a ortografiei românești, vizînd simplificarea și unificarea scrisului în scopul „creșterii culturii". În numerele următoare, Rosetti mai publică articole dedicate literaturii sîrbești, rezumate ale știrilor politice luate din periodicele germane ș.a. A.I. Lascăr colaborează cu articole de popularizare științifică. Gazeta și-a încetat apariția, mai înainte de a fi găsit ecoul cuvenit în provinciile românești, din cauza morții premature a lui I.M.C. Rosetti.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *248* ; 2. Chendi, *Începuturile*, *5* ; 3. Călinescu, *Ist. lit.*, *123* ; 4. Marina Cristea, *Primul ziar românesc : „Fama Lipschii"*, GL, XIII, 1966, 5 ; 5. Marina Cristea, *Primul ziar românesc — „Fama Lipschii", o valoroasă contribuție la istoria presei române*, în *Studii și comunicări. Muzeul Brukenthal*, Sibiu, 1967 ; 6. *Ist. lit.*, II, *242* ; 7. Al. Săndulescu, *„Fama Lipschii". Primul periodic românesc și redactorii săi*, RL, II, 1969, 10 ; 8. Octav Păun, *„Fama Lipschii pentru Dația"*, RL, V, 1972, 7.

R. Z.

FAMILIA, revistă culturală și literară care a apărut la Pesta și apoi la Oradea, săptămînal, între 5 iunie 1865 și 31 decembrie 1906. Redactor responsabil, proprietar și editor a fost I. Vulcan. În primul an (pînă la 25 iunie 1866), **F.** a ieșit de trei ori pe lună ; în anul următor devine săptămînală (pînă la 31 iulie 1867), apoi un număr va ieși la opt zile, iar de la 8 decembrie 1868, din nou săptămînal. Între 1 ianuarie 1878 și 27 septembrie 1881 se tipăresc două numere pe săptămînă, pentru ca, în anii următori, redevenind săptămînală, revista să nu-și mai schimbe periodicitatea. Ultimul număr editat la Pesta datează din 20 aprilie 1880 ; numărul următor, din 27 aprilie 1880, se tipărește la Oradea, unde se stabilise și I. Vulcan și unde revista va apărea în continuare. Experiența de publicist și de redactor, pe care o cîștigase prin colaborarea sa la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Aurora română", „Umoristul" ș.a., i-a servit lui Vulcan atunci cînd s-a hotărît să scoată o revistă literară proprie. Situația îi era favorabilă, deoarece „Foaie pentru minte..." își încetase apariția cu cîteva luni mai înainte (la 24 februarie 1865), iar „Aurora română", publicația beletristică a lui Ioanichie Miculescu, la care colaborase și Vulcan, nu corespundea exigențelor și intereselor publicului literar transilvănean. Dealtfel, la puțin timp după ce apare **F.**, „Aurora română" își va suspenda apariția pentru a nu face *concurență unei reviste superioare din toate* punctele de vedere. La începutul lunii aprilie 1865, Vulcan adresa Prefecturii poliției din Pesta o cerere

Fóia enciclopedica si beletristica cu ilustratiuni.

pentru editarea unei reviste. El schițează, cu acest prilej, și un program editorial, așa cum, probabil, pretindeau autoritățile. Revista urmărea, potrivit declarației redactorului, să contribuie la răspîndirea unor cunoștințe generale, mai ales de artă și literatură ; orice luare de poziție politică era exclusă ; intenția lui Vulcan era de a tipări beletristică originală *și tradusă, articole biografice, contribuții de istorie*, lingvistică sau estetică, scrise „în stil ușor". O completare a acestui program sumar este făcută într-o scrisoare din 9 aprilie 1865, pe care Vulcan o adresa lui G. Barițiu, ale cărui acțiuni sociale și publicistice îi vor servi întotdeauna ca model. Revista, scrie Vulcan, va fi „enciclopedică și beletristică". Trei zile mai tîrziu, la 12 aprilie, el primește aprobarea autorităților și, la 1 mai 1865, vede lumina tiparului numărul de probă al revistei, însoțit, cum se obișnuia, de o listă de prenumeranți. O lună mai tîrziu, Vulcan scoate primul număr, în care republică, în bună parte, materia din numărul de probă. Barițiu colabora cu o povestire, ***Eroina de la Gaëta,*** Vulcan dedică un articol românului macedonean Nicolae Jiga, prin al cărui sprijin bănesc se vor acoperi multă vreme deficitele revistei, Aron Densușianu publică versuri, iar Iulian Grozescu, o nuvelă istorică. În cadrul altor rubrici erau cuprinse traduceri de literatură franceză (fragmente din romanul *Columba* de Al. Dumas), un articol despre asasinarea președintelui Abraham Lincoln, o *Revistă socială,* știri literare și artistice, informații *Din străinătate,* jocuri distractive etc. La **F.** vor mai funcționa ca redactori, de-a lungul timpului, I. Grozescu, Al. Moldovan, V. Popp, I.C. Drăgescu, Francisc Hossu-Longin și, după 1900, Emil Isac. În *Revista socială* din numărul de probă, precum și cu alte ocazii, I. Vulcan aduce noi precizări în legătură cu direcția pe care o va urma. Revista se va adresa familiei, cu intenția de a contribui la „dezvoltarea spiritului național" și la „dezvoltarea și lățirea culturii naționale". Afirmația, care revine de mai multe ori, că **F.** se va feri de politică este, fără îndoială, o declarație formală, făcută pentru a se cîștiga bunăvoința autorităților și, poate, pentru a atrage pe cititorii indiferenți la frămîntările politice ale epocii. Vulcan știa foarte bine că acțiunea socială și culturală pe care o inițiase prin editarea revistei va avea puternice ecouri politice, așa cum se întîmplase și cu „Dacia literară", „Propășirea" sau „Foaie pentru minte...", publicații pe care și le luase ca exemplu. În ceea ce privește organizarea materialului publicistic și denumirea rubricilor, un model pare să fi găsit în unele publicații similare care apăreau atunci la Budapesta, în limba maghiară

(mai ales „Nefelejts"). O noutate, deși unele precedente existau în publicațiile lui I. Heliade-Rădulescu (în primul rînd în „Curier de ambe sexe") sau în acelea ale lui Barițiu, este atenția acordată de **F.** problemelor femeii și chiar locul oferit întotdeauna colaboratoarelor : Maria Bosco-Suciu, Constanța Dunca-Schiau, Sofia Vlad-Rădulescu, Lucreția Suciu-Rudow, Matilda Cugler-Poni, apoi Constanța Hodoș, Sofia Nădejde, Iulia Hasdeu (Faliciu), Virginia Micle-Gruber, Elena Niculiță-Voronca, Elena Zaharia, Maria Ciobanu, Elena Sintion, Ana Ciupagea, Maria Baiulescu ș.a. Cu toată diversitatea de domenii abordate (istorie, filologie, artă, filozofie, pedagogie, științele naturii și medicină, geografie etc.), care a produs, în chip firesc, o anumită dispersare și o scădere a calității informației, chiar în limitele intenției de popularizare pe care o anunțase de la bun început Vulcan, enciclopedismul revistei s-a arătat a fi util, mai ales în perioada de pînă la 1880, cînd revistele specializate nu aveau încă publicul necesar. După această dată, și mai ales către sfîrșitul secolului, **F.** pierde teren în fața unor gazete sau reviste cu o arie de preocupări mai restrînsă, dar, tocmai prin aceasta, cu mai multe posibilități de a adînci subiectele tratate („Orientul latin", „Tribuna", „Luceafărul"). Alături de I. Vulcan, la rubricile de cultură generală ale revistei au colaborat, în decursul timpului, învățați și publiciști din toate provinciile românești, între care G. Barițiu, T. Cipariu, Al. Papiu-Ilarian, Al. Roman, Nicolae și Aron Densușianu, N. Petra-Petrescu, Gh. Sion, B. P. Hasdeu, I. G. Sbiera, G. I. Ionnescu-Gion, At. M. Marienescu, N. Iorga, Iosif Blaga ș.a. Același efort de reunire a colaboratorilor s-a manifestat în toate privințele : folclor, beletristică, istorie și critică literară. În acest fel, urmînd tradiției de la „Gazeta de Transilvania", **F.** a militat pentru crearea condițiilor necesare realizării unei unități spirituale a românilor. Revista a publicat literatură populară culeasă nu numai din toate zonele Transilvaniei, dar și din Banat, Bucovina, Moldova și Muntenia. Fără să se arate în mod consecvent interes pentru aspectul științific al colecțiilor, deși At. M. Marienescu și-a tipărit și în **F.** apelul și instrucțiunile adresate către culegătorii de folclor, s-au dat tiparului, din 1866, sub titulatura generală *Datinile poporului român*, basme, povești, legende și *snoave*, balade, *doine* și *strigături*, *descîntece* și texte privind credințele, tradițiile, obiceiurile sociale și juridice etc. În paginile revistei au publicat, cu mici excepții, cei mai cunoscuți folcloriști români ai secolului al XIX-lea : At. M. Marienescu, S. Fl. Marian, G. Dem. Teodorescu, P. Ispirescu, D. Stăncescu, A. Bârseanu (în colaborare cu J. Urban Jarnik), Elena Niculiță-Voronca. Li se adaugă Gr. Sima al lui Ion, O. Poruțiu, I. Rusu, I. T. Mera, Al. Tuducescu, L. Bota, N. Petra-Petrescu, S. Liuba și A. Iana, S. Mangiuca și mulți alții. Alături de materialul propriu-zis, mai ales după 1875, au apărut și articole fie în legătură cu importanța folclorului pentru cultura noastră, fie tratînd caracteristicile diverselor specii ori ocupîndu-se de *muzica populară*, de *etnografie* sau de folclorul altor popoare, scrise de Gr. Silași, I. Vulcan, V. Ranta-Buticescu, At. M. Marienescu, S. Mangiuca, Nicolae și Aron Densușianu. Cu o perseverență demnă de laudă, de asemenea în spiritul tradiției gazetelor lui Heliade, Kogălniceanu sau Barițiu, **F.** a urmărit și a participat la discuțiile în jurul limbii literare și al sistemului ortografic. Poziția lui Vulcan s-a întemeiat întotdeauna pe principiul unificării limbii, pe baza graiului viu al poporului, ca o treaptă către unificarea culturală și națională. Revista a avut în permanență rubrici destinate cultivării limbii (*Salon, Conversare cu cetitoarele, Să ne curățim limba*). Vulcan a ezitat la început între exigențele etimologiste ale lui T. Cipariu, exagerările puriste sau de altă natură și îndrăzneala aparentă a sistemului ortografic propus de T. Maiorescu. Dar s-a aliniat cu timpul, după 1880, orientării maioresciene, nu fără a-și manifesta și unele rezerve, care se vor face simțite în ortografia adoptată de revistă.

Domeniul în care **F.** și-a cîștigat merite incontestabile rămîne cel al literaturii. Interesul arătat beletristicii are și o latură subiectivă. Vulcan era, în 1865, un om cu veleități literare și cu proiecte ambițioase. Ceea ce primează, însă, este înțelegerea necesităților vremii. **F.** apărea într-o epocă de puternice frămîntări sociale și naționale. Realizarea îndreptățitelor deziderate ale românilor transilvăneni depindea în bună parte de capacitatea de organizare și de folosire a energiilor. Revista lui Vulcan va avea în această direcție, pînă la apariția „Albinei Carpaților" și, apoi, a „Tribunei", realizări deosebite. **F.** a depășit repede stadiul unei publicații regionale, obținînd colaborări de la publiciști și scriitori români de pretutindeni. Ideea care a predominat în alegerea literaturii publicate a fost aceea a afirmării egalității pe toate planurile a românilor cu celelalte popoare din Imperiul austro-ungar, a legitimității revendicărilor românești. Într-o perioadă de început, Vulcan se îndreaptă către autorii pașoptiști, transilvăneni sau din Principate, a căror activitate și creație o popularizează, obținîndu-le, totodată, colaborarea (G. Barițiu, T. Cipariu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu). Prin **F.**, poezia lui Alecsandri a continuat să pătrundă în Transilvania, circulînd în toate mediile. Revista a constituit, în același timp, un îndemn către activitatea literară pentru tinerii intelectuali ardeleni. I. Grozescu, A. Densușianu, I. C. Drăgescu, Tit Chitul, Miron Pompiliu, V. B. Muntenescu, Justin Popfiu, V. Ranta-Buticescu, I. Al. Lapedatu, Maria Bosco-Suciu și atîția alții s-au strîns în jurul **F.**, colaborînd cu versuri, nuvele și romane, cu publicistică pe cele mai variate teme, cu articole de critică și istorie literară. Beletristica primilor ani se caracterizează printr-o juvenilă înflăcărare romantică, temele fiind alese din istoria poporului, mai ales din epoca învăluită în neguri a începuturilor. Este o literatură cu teză uneori polemică (și din această cauză cu evidente exagerări), de multe ori nerealizată artistic, apropiată uneori, sub aspectul formei, de creația populară. Cu timpul, sub influența ideilor junimiste, dar și prin contactul cu viața artistică din București, Vulcan devine mai exigent, mai ponderat, și calitatea colaborărilor, după 1880 mai ales, sporește. Începe să publice o nouă generație de scriitori transilvăneni, în frunte cu I. Slavici și G. Coșbuc, alături de care colaborează V. Onițiu, Elena din Ardeal, I. Pop-Reteganul, A. Bârseanu, Viora din Bihor, T. V. Păcățian, Ecaterina Pitiș, Gr. Sima al lui Ion, P. Dulfu ș.a. Se obține tot mai des și participarea unor scriitori de peste munți (V. A. Urechia, Gh. Sion, I. Negruzzi, Gh. Tăutu, Th. Șerbănescu și Carol Scrob, D. C. Ollănescu-Ascanio, Gr. H. Grandea, apoi Al. Macedonski, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, Duiliu Zamfirescu, Al. Vlahuță), se reproduce din operele unor mari scriitori (I. Creangă, I. L. Caragiale). În jurul lui 1900 este rîndul altor tineri scriitori să publice în paginile revistei : mai întîi G. Bogdan-Duică, Sextil Pușcariu, Ilarie Chendi, Al. Ciura și St. O. Iosif, apoi Zaharia Bârsan, Emil Isac, I. Agârbiceanu și O. Goga din Transilvania, iar de peste munți I. I. Roșca, A. Stavri, Gheorghe din Moldova, P. Vulcan, Radu D. Rosetti, H. G. Lecca, G. Murnu. Spre deosebire de alte publicații literare sau

politice („Gazeta Transilvaniei", „Tribuna"), în ale căror pagini s-a publicat o literatură încadrată, în ansamblul ei, în așa-numitul realism popular, beletristica din **F.** are un caracter eterogen, în linia orientării generale a lui I. Vulcan. Coloanele revistei au fost deschise tuturor orientărilor și tuturor colaboratorilor (de unde și marile fluctuații de valoare artistică), într-o simbolică încercare de cuprindere a majorității aspectelor vieții noastre intelectuale. Semnificativ este și faptul că de **F.** se leagă debutul sau începutul consacrării unor scriitori ca Miron Pompiliu, M. Strajanu, Al. Tuducescu, I. Al. Lapedatu, G. Coșbuc, O. Goga și, în primul rînd, M. Eminescu. În februarie 1866, la puțină vreme după moartea lui A. Pumnul, Vulcan primește din Cernăuți, de la un adolescent în vîrstă de **16** ani, care semna Mihail Eminovici, o scrisoare și mai multe poezii. Prima, *De-aș avea...*, apare în numărul 6 din **19** martie 1866, cu o succintă recomandare a redactorului („Cu bucurie deschidem coloanele foaiei noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trămise nouă ne-a surprins plăcut"). Alte versuri eminesciene vor apărea în mai **1866**. Este vorba de poezia *O călărire în zori*, pe care o urmează în iulie, același an, *Din străinătate*. Nuvela *Lanțul de aur*, a scriitorului suedez Onkel Adam, tradusă de Eminescu, va apărea în lunile octombrie și noiembrie 1866. Între timp, văd lumina tiparului poeziile *La Bucovina*, *Speranța* și *Misterele nopții*. Colaborarea poetului va continua în anul următor cu alte două poezii (*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* și *La Heliade*), în 1868 cu încă două (*La o artistă* și *Amorul unei marmure*), iar în 1869 cu *Junii corupți* și *Amicului F. I.* Alte poezii Eminescu va mai da în 1883 (*S-a dus amorul, Cînd amintirile, Adio, Ce e amorul, Pe lîngă plopii fără soț, Și dacă...*). În 1885, Vulcan îi publică *Din noaptea*. Din anul îmbolnăvirii poetului (1883), **F.** a inserat mereu știri în legătură cu starea sănătății lui, precum și articole, unele reproduse din alte gazete, de analiză a poeziilor, sau amintiri trimise de cei ce îl cunoscuseră. În ianuarie 1885, un număr al revistei, dedicat lui Eminescu, avea în sumar articolul în care Vulcan evocă începuturile colaborării poetului. După moartea lui Eminescu, se scoate un număr comemorativ, iar zece ani mai tîrziu, în 1899, revista îi închină un cuprinzător număr omagial.

Contribuția **F.** este meritorie și în sectorul criticii literare. Primul critic al revistei este, fără îndoială, însuși Vulcan. El imprimă, dealtfel, contribuțiilor critice (note bibliografice și recenzii, articole polemice și cronici literare), un stil, deosebit de cel al periodicelor din România, cu o anume predilecție pentru retorism, cu o eleganță a argumentării, dar și cu izbucniri polemice. În această manieră vor scrie și Aron Densușianu, ale cărui violențe aveau să-i aducă multe inimiciții, și M. Strajanu, iar mai tîrziu I. V. Barcianu, Iosif Blaga și Al. Ciura. O notă nouă, mai îndrăzneață, aduc Il. Chendi și I. Scurtu, cărora li se adaugă S. S. Secula, I. Hodoș sau S. Pușcariu. Alte colaborări vin de la G. I. Ionnescu-Gion, Al. Vlahuță sau N. Iorga. **F.** reproduce și articole de T. Maiorescu, B. P. Hasdeu, C. Dobrogeanu-Gherea. Cronica dramatică este ilustrată mai ales de Vulcan, prolific autor dramatic și inițiator al mișcării pentru teatru românesc, de Emilia Lungu, Sofia Vlad-Rădulescu, M. Strajanu, iar mai tîrziu de Il. Chendi și S. Pușcariu.

Un loc bine determinat l-a ocupat în economia revistei, încă de la numărul de probă, literatura străină. Registrul traducerilor este deosebit de variat și atestă informația largă a redactorului. Calitatea lor, în schimb, nu este întotdeauna corespunzătoare. S-a tradus din literaturile antice (Sappho, Anacreon, Vergiliu, Horațiu, Ovidiu ș. a.), din literatura italiană (Dante, Petrarca, G. Carducci, A. Fogazzaro, Ada Negri, G. D'Annunzio și Matilde Serao), germană (Lessing, Goethe, Schiller, L. Uhland, J. L. Tieck, Th. Storm, H. Sudermann, A. Schopenhauer), rusă (Pușkin, Gogol, Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski, Cehov, Gorki și L. Andreev), poloneză (A. Mickiewicz și H. Sienkiewicz), din literaturile nordice (Ibsen, B. Björnson, H. Chr. Andersen, Selma Lagerlöf), din literaturile engleză și americană (Young, Byron, Dickens, R. Kipling, O. Wilde, E. A. Poe, H. W. Longfellow, W. Irving, W. Whitman, Mark Twain ș. a.), belgiană (M. Maeterlink), maghiară (Petőfi, Vörösmarty Mihály, Arany János, Jókai Mór ș. a.). Cele mai multe tălmăciri s-au făcut însă din literatura franceză, literatură care reprezenta atunci, în anii 1860—1870, o tendință progresistă și revoluționară, opusă reacționarismului imperial, austro-ungar. În lista scriitorilor traduși sînt incluși autori de orientări variate și din epoci diferite, începînd cu marii scriitori clasici și sfîrșind cu romancierii naturaliști : La Fontaine, Corneille, Racine, Molière, J.-J. Rousseau, Voltaire, Beaumarchais, Lamartine, Balzac, Al. Dumas, Al. Dumas-fiul, V. Hugo, Ponson du Terrail, J. Verne, Fr. Coppée, G. de Maupassant, E. Zola, A. France, A. Daudet, Sully Prudhomme ș. a.

F. a ilustrat, din punctul de vedere al burgheziei românești, poziție pe care uneori a depășit-o, lupta memorabilă a românilor transilvăneni pe tărîm politic și cultural pentru realizarea idealurilor naționale. Ea a fost aproape o jumătate de veac, așa cum scria I. Vulcan în *Încheierea* din ultimul număr apărut, o „oglindă fidelă a evoluției noastre intelectuale".

— 1. I. Vulcan, *[Scrisoare către G. Barițiu]*, **F**, LXXVII, 1942, 5—6, reed. fragm. în PLR, I, *214—215* ; **2.** Maiorescu, *Critice*, I, *83—121*; 3. Al. Ciura, *„Familia". 1865—1904*, LU, III, 1904, 9—11 ; **4.** I. Vulcan, *Încheiere*, **F**, XLII, 1906, 41, reed. în PLR, I, *215—216* ; 5. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *248—249* ; 6. Iorga, *Ist. presei*, 142 ; 7. Goga, *Precursori*, 35—37 ; 8. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *41—45* ; **9.** I. Breazu, *Matei Millo în Transilvania și Banat (1870)*, OL, *196* ; **10.** Perpessicius, *Note și variante*, în Eminescu, *Opere*, I, *244—283* ; **11.** V. Bolca, *„Lepturiștii" din Oradea. Un capitol din viața culturală românească din Bihor*, Sibiu, 1944, 23 ; **12.** Breazu, *Lit. Trans.*, *92—102* ; **13.** Vartolomei, *Mărturii*, *189—201* ; **14.** I. Breazu, *Folclorul revistelor „Familia" și „Șezătoarea". Bibliografie cu un studiu introductiv*, Sibiu, 1945 ; **15.** Lucian Drimba, *Contribuția lui Iosif Vulcan și a „Familiei" la dezvoltarea teatrului din Ardeal*, LL, II, 1956 ; **16.** Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *134—142* ; **17.** Aurel Vasiliu, *Legăturile lui Vasile Alecsandri cu revista „Familia" (Iosif Vulcan)*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; **18.** I. Pervain, *Centenarul revistei „Familia"*, ST, XVI, 1965, 6 ; **19.** Aug. Z. N. Pop, *Cînd a apărut „Familia" ?*, LCF, VIII, 1965, 12 ; **20.** Aug. Z. N. Pop, *Reviste din trecut. „Familia"*, TR, IX, 1965, 23 ; **21.** Teodor Murășanu, *„Familia" (1865—1906)*, TR, IX, 1965, 39 ; **22.** Ion Iliescu, *Probleme de estetică la revista „Familia"*, O, XVI, 1965, 6 ; **23.** O. Metea, *Centenarul revistei „Familia"*, O, XVI, 1965, 6 ; **24.** C. Antip, *Gînduri la reapariția revistei „Familia"*, PRN, X, 1965, 9 ; **25.** D. Mărgineanu, *Contribuție la istoricul apariției revistei „Familia" de la Pesta*, LL, X, 1965 ; 26. D. Micu, *„Familia" în istoria culturii noastre*, GL, XII, 1965, 39 ; **27.** Stela Petcu, *Preocupări de limbă literară în revista „Familia"*, SUB, Philologia, XI, 1966, fasc. 1 ; 28. Maria Fanache, *Iosif Vulcan și problema teatrului românesc în Transilvania*, LL, XIV, 1967 ; 29. Gh. Pavelescu, *Contribuția revistei „Familia" la cunoașterea și valorificarea patrimoniului nostru popular*, LL, XIV, 1967 ; **30.** D. Mărgineanu, *„Aurora română" precursoare a „Familiei"*, LL, XIII, 1967 ; **31.** *Centenar „Familia". 1865—1965*, Oradea, 1967 ; 32. I. Baba, *Prima istorie a literaturii române apărută în paginile revistei „Familia"*, CLL, 1968, 45—53 ; **33.** Vrabie, *Folcloristica*, *128—133* ; **34.** I. Baba, *George Coșbuc și revista „Familia"*, CLL, 1969, *133—142* ; **35.** L. Drimba, *Eminescu la „Familia"*, CLL, 1970, *161—204* ; **36.** Al. Vifor, *Despre numărul de probă al „Familiei" (1/13 mai 1865)*, **F**, VII, 1971, 3 ; **37.** *Ist. lit.*, III, *525—530* ; **38.** Al. Crișan, *„Familia" (1865—1906). Contribuții monografice*, Timișoara, Facla, 1973 ; 39. Lucian Drimba, *Iosif Vulcan*, București, Minerva, 1974, 59—84, *passim* ; **40.** V. Netea, *Lupta românilor din Tran-*

silvania pentru libertatea națională (1848—1881), București, E.Ș., 1974, *344—345* ; 41. *„Familia". Foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni. 1865—1906. Indice bibliografic*, I, partea I—II, Cluj, B.C.U.C., 1974 ; 42. Traian Herseni, *„Familia" și pătrunderea marxismului în România*, F, XI, 1975, 1 ; 43. Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, Facla, 1977, *98—102*.

R. Z.

FARFARA, revistă satirică săptămînală apărută la București între 25 noiembrie 1879 și 10 februarie 1880, la 13 și 20 aprilie 1886 și între 10 mai și 18 septembrie 1888. N. T. Orășanu redacta această „foaie umoristică", a cărei editare a fost obligat deseori să o întrerupă în urma intervențiilor autorităților. Atitudinea politică era cea obișnuită la N. T. Orășanu, de veșnică opoziție, criticile fiind egal îndreptate către toate partidele politice. Predomină satira neiertătoare, cu violențe de limbaj și cu atacuri personale, care întunecă umorul, de bună calitate uneori, și face să treacă pe un plan secundar virtuțile de poet satiric ale lui N. T. Orășanu, altfel deloc neglijabile. Scriitorul recurge adesea la portretul satiric, în proză sau versuri, îngroșînd însă trăsăturile negative ale celor portretizați. **F.** devine astfel, spre deosebire de revistele scoase de Orășanu înainte de 1875, o foaie strict personală, ilustrînd inimicițiile redactorului.

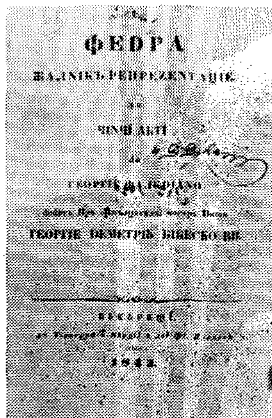
— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *250*.

R. Z.

FARUL TINERIMEI, revistă literară și științifică apărută la București de la 1 ianuarie pînă la 1 decembrie 1888. Deși se anunța că va fi editată săptămînal, nu au apărut decît opt numere. Directorii revistei au fost, pe rînd, Ilie Ighel-Deleanu și A. Alexandrescu-Dorna (A. din Dorna), iar din comitetul de redacție mai făceau parte C. Bacaloglu, N. P. Moțoc, G. Nicolescu, G. Robin și Cezar I. Tăzlăoanu. În revistă au apărut versuri și proză fără valoare literară. Cîteva articole dedicate repertoriului Teatrului Național, deși reluau în bună parte chestiuni comune discuțiilor teatrale ale epocii, atrag atenția prin vioiciunea stilului și prin pasiunea cu care se argumenta.

R. Z.

FĂLCOIANU, George (1794—1867), traducător. Era al treilea fiu al logofătului Nicolae Fălcoianu. Serdar în 1825, **F.** era căsătorit cu o Elena Bărcănescu. El tipărise în 1843 traducerea *Fedrei*, aceasta fiind a doua scriere a lui Racine transpusă în românește. Însoțită de o prefață în care traducătorul se pretindea autor, versiunea lui **F.** este însă o tălmăcire liberă, în proză, cu unele suprimări în text sau cu completări din Euripide. Deși diletant, datorită simțului dramatic, corectitudinii și clarității limbii folosite, **F.** a realizat o traducere care se va dovedi superioară altor tălmăciri ale piesei, apărute după 1843.

— Tr. : [Racine], *Fedra*, București, Tip. Valbaum, 1843.

— 1. Al. Al. Fălcoianu, *Familia Fălcoianu*, 1919 ; 2. Șerban, *Racine*, *89—97*.

G. D.

FĂLCOIANU, Scarlat (28.X.1828, București — 28.X.1876, București), traducător. Fiu al marelui clucer Dimitrie Fălcoianu și al Mariei Grădișteanu, **F.** era căsătorit cu Maria Văcărescu, fiica lui Iancu Văcărescu. Juristul cu funcții înalte (a fost ministru de Externe în 1859, prim-președinte la Înalta Curte de Justiție și de Casație între 1869 și 1876) tradusese în tinerețe, în 1845, comedia în trei acte *Gil Blas*, versiune dramatizată după romanul lui Lesage. Fusese unul din redactorii gazetei unioniste „Concordia" (1857).

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *72* ; 2. Al. Al. Fălcoianu, *Familia Fălcoianu*, 1919 ; 3. Constantin Prodan, *Scarlat Fălcoianu*, DRE, LX, 1932, *17* ; 4. *Ist. teatr.*, I, *274*.

G. D.

FEDERAȚIUNEA, gazetă politică și literară apărută la Pesta, de patru ori pe săptămînă, de la 3 ianuarie 1868 pînă la 29 februarie 1876. După ce renunță să mai lucreze în redacția „Concordiei", din cauza unor neînțelegeri de principiu în ceea ce privește orientarea politică a periodicului editat și condus de temătorul și oportunistul Sigismund Pop, profesorul universitar Al. Roman, deputat de Bihor în parlamentul ungar, înființează doi ani mai tîrziu **F.**, gazetă pe care avea intenția, nerealizată, de a o scoate zilnic. Așa cum arată și titlul, Al. Roman era adeptul ideii de federalizare a Imperiului austro-ungar. Totodată, el milita cu toată convingerea pentru egalitatea în drepturi a tuturor națiunilor în cadrul imperiului și împotriva abuzurilor administrației ungare. **F.** era concepută ca o publicație a tuturor românilor, una din ideile de bază fiind aceea a unității spirituale și culturale a românilor de pretutindeni. Această direcție politică, pe care **F.** o va susține consecvent, mai ales în primii ani, îi va aduce lui Al. Roman, ca și colaboratorului său I. Poruțiu, mai multe procese de presă soldate cu amenzi și condamnări. Amenzile foarte grele dezechilibrînd bugetul publicației, a fost necesară intervenția bănească a lui I. M. Moldovanu și M. Kogălniceanu pentru ca gazeta să continue. În perioada cînd Roman era închis la Vać, Poruțiu a condus **F.**, fiind apoi înlocuit, pentru puțin timp, de Iosif Hodoș. Beletristica și publicistica literară din **F.** sînt subsumate orientării politice. Versuri publică I. Vulcan *(Geniul națiunii, La Călugăreni)*, I. S. Bădescu *(La membrii Camerei române)*, A. Densușianu *(Spune-mi, dulce țară ș.a)*, J. Popfiu, M. Pompiliu, A. P. Alexi. Se republică poezii de I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri și Gh. Sion. Sînt retipărite și studii ale lui B. P. Hasdeu, C. Bolliac, A. I. Odobescu, G. Dem. Teodorescu. Cu articole politice colaborează, alături de Al. Roman, G. Barițiu, Visarion Roman, I. Hodoș, N. Densușianu. Articole de istorie sau de critică literară dau I. M. Moldovanu, I. Sălăjan, I. C. Drăgescu și A. Densușianu. Lui G. Barițiu i se reproduc studii și articole apărute în revista „Transilvania". I. M. Moldovanu și A. Densușianu discută menirea criticii în cadrul culturii noastre, luînd atitudine împotriva criticii maioresciene, considerată „destructorie".

La **F.** a colaborat cu articole politice, semnate Varro, și M. Eminescu. Primul dintre ele, *Să facem un congres*, este tipărit în numărul 33 din 17 aprilie 1870. Următorul, *În unire e tăria*, referitor la un articol cu același titlu publicat de ziarul ceh „Politik", datează din 22 aprilie 1870 (numărul 34). În două numere consecutive (38 și 39 din 4 și 11 mai 1870) apare ultimul articol al lui Eminescu, *Echilibrul*.

— 1. Al. Roman, *Invitare de prenumerațiune la jurnalul politic „Federațiunea"*, Pesta, 1867 ; 2. Al. Roman, *[Articol-program]*, FDR, I, 1868, 1 ; 3. Maiorescu, *Critice*, I, 81—121 ; 4. I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Cîteva pagini din tinerețea lui Eminescu*, CL, XXXVII, 1903, 4 ; 5. Lupaș, *Contribuțiuni*, 17—20 ; 6. D. Popovici, *Din legăturile lui M. Kogălniceanu cu Transilvania*, ARR, IX, 1943, partea I ; 7. Gelu Neamțu, *Înființarea, programul și colaboratorii ziarului „Federațiunea" (1868—1876)*, AII, XIV, 1971 ; 8. Gelu Neamțu, *Tirajul, cititorii și situația financiară a ziarului „Federațiunea" (1868—1876)*, AMN, IX, 1972.

R. Z.

FEMEIA ROMÂNĂ, periodic literar și politic, bisăptămînal, scos la București de la 1 ianuarie 1878 pînă la 12 aprilie 1881. Din **F. r.** s-au tipărit în cei aproape patru ani de existență numai 230 de numere, datorită faptului că uneori a apărut săptămînal, iar alteori, mai ales în anul 1880, la intervale de timp și mai mari. Directoarea publicației a fost Maria Flechtenmacher, publicistă și militantă feministă. Revista avea un conținut variat, apropiat de cel al magazinelor de mai tîrziu. Secretar de redacție era tînărul ziarist socialist Paul Scorțeanu, iar printre colaboratori s-au numărat Sofia Nădejde și C. Mille. Programul publicat în primul număr indica vag intenția redacției. Se anunțau articole de morală și educație, de știință și literatură, politică externă, varietăți, gospodărie etc. și se emiteau cîteva generalități legate de crezurile feministe. **F. r.** a publicat literatură originală și traduceri potrivit gustului și simpatiilor directoarei. S-au tipărit scrieri de V. Alecsandri, I. Vulcan, B. Delavrancea, Ronetti-Roman, G. Crețeanu, Al. Macedonski, D. Dăscălescu, G. I. Ionnescu-Gion, I. N. Polychroniade, I. I. Roșca, D. N. Saphir, Petru V. Grigoriu, C. Bacalbașa, Eufrosina Homoriceanu, Aurelia Arsenescu, Paulina Moisescu și, bineînțeles, Maria Flechtenmacher și Paul Scorțeanu. Maria Flechtenmacher traducea din La Rochefoucauld, Sainte-Beuve, Lamartine, iar Panait Mușoiu din V. Hugo. *Balada* de Al. Macedonski era o adaptare după *Lenore* de Bürger, publicată întîia dată aici împreună cu *Stuful de liliac* și *Stegarul*, ambele compoziții originale, și *Vrăjitoarea*, o traducere din Béranger. Delavrancea publică două poezii din ciclul *Poiana-Lungă. Amintiri* — prima, ca și placheta întreagă, favorabil comentată de Maria Flechtenmacher în două articole. În **F. r.** a publicat Ronetti-Roman fragmente din poemul *Radu*, apărut în același an în volum, și tot aici, probabil, își începeau cariera literară și publicistică I. I. Roșca și C. Bacalbașa. G. I. Ionnescu-Gion, Paul Scorțeanu și Maria Flechtenmacher scriau cronici și recenzii. Revista era citită și în Transilvania, de unde primea și colaborări.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 253 ; 2. Chendi, *Fragmente*, 48—49 ; 3. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, 27—28.

R. Z.

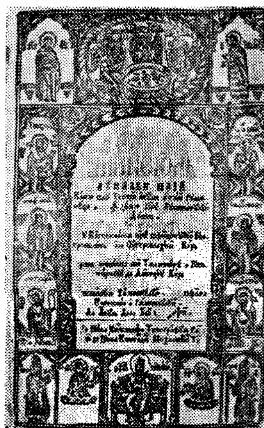
FENICE, almanah literar apărut în Oradea la 10 martie 1867. Tinerii intelectuali români din Oradea editau această publicație în virtutea unei frumoase tradiții, încetățenită de Al. Papiu-Ilarian, care redactase în anul 1845 almanahul „Zorile" la Cluj. După cîțiva ani, în 1854, la Oradea, apăruse „Zorile Bihorului", cu același caracter de almanah literar, redactat de un grup de tineri, iar cinci ani mai tîrziu (1859), la Arad, „Muguri", „almanah național al Societății de lectură a junimei române". Dintre cei care participaseră la pregătirea almanahului din 1859, Vasile Iuțiu colabora și la **F.** cu versuri pe care le semna cu pseudonimul Valeriu Iordan, și este posibil ca inițiativa apariției, precum și indicațiile privind orientarea, aspectul grafic și conținutul noii publicației să îi aparțină. **F.** își propunea, ca „almanah beletristic" al tineretului studios român din Oradea, să publice, în primul rînd, producția literară a membrilor „Societății de lectură" din localitate. Se adresa, însă, cu o prietenească invitație, către toți „junii români (...) din toate provinciile locuite de români, a se înrola sub același stindard".

La **F.** au colaborat cu versuri, în afară de V. Iuțiu, V. Ranta-Buticescu, Elia Trăilă, Moise Popiliu (Miron Pompiliu) și I. S. Bădescu. Unele versuri sînt semnate cu pseudonimele, neidentificate încă, Damon și Romeo. Nuvele inspirate din istoria poporului român sau din viața satului ardelean au publicat Elia Trăilă și V. Ranta-Buticescu. Cu un istoric al „Societății de lectură" și cu un articol relativ la organizarea aceleeași societăți mai colabora N. Oncu.

R. Z.

FIGARO, v. **Perdaful.**

FILARET de Rîmnic (1742—1794, mănăstirea Căldărușani, j. Ilfov), cărturar și traducător. Grec de origine, fusese ucenicul lui Partenie, mitropolitul Tîrnovei. Se pare că la venirea în Țara Românească s-a așezat un timp la Căldărușani, mănăstire cu care va avea multă vreme legături și căreia îi va fi și cîrmuitor. Calitățile sale îi deschid drum spre administrația bisericească, fiind luat în serviciul Mitropoliei din București și ridicat, înainte de 27 noiembrie 1776, la rangul de arhimandrit. În 1770 a făcut parte, împreună cu episcopul Chesarie de Rîmnic, din delegația munteană care a mers la curtea împărătesei Ecaterina a II-a, iar în 1772 este alături de mitropolitul Grigorie al Ungro-Vlahiei în intervenția făcută la Focșani pe lîngă generalul rus G. Orlov, în favoarea neatîrnării țării. În 1780, după moartea lui Chesarie, **F.** a fost ales episcop al Rîmnicului, funcție pe care o îndeplinește pînă în 1792. Ca episcop, a fost nu numai un bun gospodar al eparhiei sale, dar și un activ cărturar, tipărind și traducînd cărți religioase, sprijinind pe Dionisie Eclesiarhul și pe Naum Rîmniceanu. A încercat să joace și un oarecare rol politic, ceea ce i-a adus neplăceri. Activitatea culturală desfășurată de **F.** l-a impus și, în septembrie 1792, este ales mitropolit al țării. Bolnav, **F.** demisionează în septembrie 1793, retrăgîndu-se la mănăstirea Căldărușani.

Pe linie culturală, **F.** este colaboratorul și continuatorul lui Chesarie de Rîmnic, fără a egala însă spiritul filozofic și iluminist al predecesorului. Începînd cu *Mineiele* pentru lunile februarie și martie, pregătite de Chesarie, dar tipărite de **F.**, acesta continuă în 1780 să traducă și să tipărească mineiele pînă în luna septembrie. Importante sub aspectul ideilor iluministe și al calităților artistice sînt și prefețele acestor traduceri. La *Mineiul* pe luna aprilie, **F.** realizează în prefață un cînt pentru frumusețile primăverii și tot aici aduce laude „luminătorului" Chesarie. În *Mineiul* pe mai el elogiază domnia lui Alexandru Ipsilanti, favorabilă dezvoltării învățămîntului și tipăriturilor. Ca și Chesarie, **F.** are conștiința

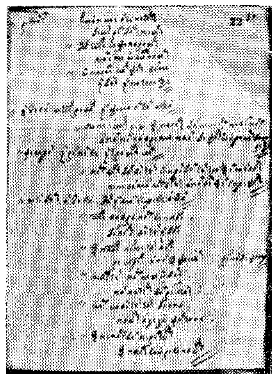
latinității limbii române. Cu *Mineiul* pe luna septembrie se termină traducerea monumentală a celor 12 volume, impresionante sub raport tipografic și pentru calitățile limbii.

— *[Prefață]* la *Mineiul. Luna lui aprilie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *254—256 ; [Prefață]* la *Mineiul. Luna lui mai,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *257—259 ; [Prefață]* la *Mineiul. Luna lui iunie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *260—262 ; [Prefață]* la *Mineiul. Luna lui iulie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *262—264 ; [Prefață]* la *Mineiul. Luna lui august,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *265—267 ; [Prefață]* la *Mineiul. Luna lui septemvrie,* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780, reed. în BRV, II, *267—268.* — **Tr.** : *[Mineie],* Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1780.

— 1. Ghenadie Enăceanu, *Metropolia Ungro-Vlachiei. Filaret II,* BOR, V, 1881, 5, 7 ; 2. Melchisedec, *Schițe biografice din viața mitropolitului Ungro-Vlahiei Filaret II-le. 1792,* București, Tip. Cubelca, 1886 ; 3. Mandache Alexandrescu, *Viața și activitatea lui Filaret II mitropolitul Ungro-Vlahiei. 1792—1793,* București, Göbl, 1898 ; 4. N. Iorga, *Viața unui mitropolit de altădată : Filaret al II-lea,* CL, XXXV, 1901, 11, 12 ; 5. *Sfînta Episcopie a Eparhiei Rîmnicului Noul Severin,* București, Göbl, 1906, *152—157 ;* 6. Iorga, *Ist. lit.,* II, *589—591 ;* 7. N. A. Gheorghiu, *Un proces eclesiastic sub episcopul Filaret al Rîmnicului,* AO, XIII, 1934, 71—73 ; 8. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungro-Vlahiei,* BOR, LXXVII, 1959, 7—10 ; 9. Piru, *Ist. lit.,* II, *162—163 ;* 10. Niculae Șerbănescu, *Episcopii Rîmnicului,* MO, XVI, 1964, 3—4 ; 11. Lăudat, *Ist. lit.,* III, *89—91 ;* 12. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 52—56 ;* 13. Anghelescu, *Preromant. rom., 45—46.*

A. S.

FILEROT ȘI ANTUSA, carte populară. De origine greacă, este o prelucrare de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea sau de la începutul secolului al XIX-lea a *Erotocritului* lui V. Cornaros. Într-un cadru abia modificat, cu alte numiri date personajelor (Filerot semnificînd „cel pus la încercare de Eros", iar Antusa „cea ca o floare înflorită") și cu unele adaosuri de motive, acțiunea urmează un curs asemănător celei din **Erotocritul.* Tatăl lui Filerot, Agaton, se distinge în slujba împăratului Eladei, Periandros. După un timp se îmbolnăvește și se stinge din viață. Fiul său, Filerot, viteaz și înțelept, este chemat la curte, unde o îndrăgește pe fiica împăratului, Antusa. O întrecere în lupte organizată de Periandros probează curajul lui Filerot și tulbură vădit pe Antusa, care își ascunde cu greu emoția și dragostea pentru tînărul luptător. Încredințat de iubirea Antusei, Filerot o cere în căsătorie, dar cutezanța îi atrage surghiunul. La rîndu-i, Antusa este închisă într-o mănăstire pentru că refuză căsătoria cu împăratul Atenei. Exilat, Filerot ajunge în India după numeroase peripeții, narațiunea intercalînd aici cîteva episoade de o coloratură fantastică, specifică basmului. Eroul se rătăcește la o vînătoare pe urmele unei căprioare și ajunge în ținuturi singuratice, unde întîlnește o bătrînă îngrijită de un dragon. Bătrîna îi arată calea spre mare. Corabia pe care se îmbarcă Filerot naufragiază, dar acesta se salvează pe un munte. Aici pătrunde într-un turn din care iese preschimbat în arap. Un păstor îl conduce apoi spre un oraș, nu altul decît cel în care primise altădată învățătură. Aflînd că Antusa este bolnavă, se întoarce pentru scurt timp la curtea lui Periandros, unde, trecînd drept medic arap, o vindecă pe fată dîndu-i vești despre Filerot. Mîhnit de înfățișarea de care nu poate scăpa, părăsește cetatea din nou. Ajuns în Persia, descoperă două izvoare ce pot schimba culoarea pielii. Revine însă, sub chipul arapului, spre a lupta pentru Elada, țară căreia îi declaraseră război toți fiii de împărat, pretendenți la mîna Antusei, jigniți de preferința arătată acum de Periandros moștenitorului Macedoniei. Ca răsplată a biruinței pretinsul arap primește de soție pe Antusa. La ospățul de logodnă Filerot își istorisește peripețiile, făcîndu-se recunoscut și redobîndind cu ajutorul apei miraculoase înfățișarea dinainte. Schema romanului curtean occidental, în care își are obîrșia *Erotocritul,* se observă și în *Filerot și Antusa.* Intriga complicată (dragostea de esență superioară, recompensată la timp, împotriva încercărilor dificile prin care trec eroii), precum și unele detalii de epocă sau impregnate de un anume spirit al ei (întrecerile cavalerești, ceremonialul iubirii ce se mărturisește de obicei indirect, prin intermediul confidenților, al gesturilor sugestive sau al mesajelor al căror tîlc urmează a fi descifrat) creează ambianța medievală ușor de recunoscut. Se resimt totodată și influențele orientale : cea a *Alexandriei,* în episodul despre nașterea Antusei, sau, pe alocuri, a tragediei *Erophile* de Gheorghios Chortatzis. Probabil sub influența *Erotocritului,* în *Filerot și Antusa* s-au introdus numeroase pasaje versificate, de obicei cele cu mai pronunțat caracter liric, în care eroii se lamentează în pur stil neoanacreontic. Cele paisprezece manuscrise cunoscute atestă circulația intensă a romanului la noi, la începutul secolului al XIX-lea. Prelucrările tipărite ulterior, deși inferioare textului manuscris, i-au asigurat răspîndirea pînă după 1900.

— *Doi amanți. Filerot și Antusa,* îngr. Radu S. Campiniu, Brăila, Tip. Samollada, 1857 ; *Filerot și Antusa,* îngr. Ecarina Jantil, Buzău, Tip. Georgescu, 1878 ; *Înfocata și nenorocita dragoste a lui Filerot și Antusei, o povestire foarte frumoasă în versuri păstrată din bătrîni,* Brașov, Ciurcu, 1900 ; *Istoria lui Filerot cu Antusa,* CPL, II, *89—122.* **Ms.** : *[Filerot și Antusa],* B.A.R., ms. 1843 (1813), ms. 2886 (1815), ms. 4766 (1820—1829), ms. 1229 (1826), ms. 3619 (1827), ms. 5967 (1827), ms. 3637 (c. 1830), ms. 197 (sec. XIX), ms. 582 (sec. XIX), ms. 1367 (sec. XIX), ms. 1679 (sec. XIX), ms. 1718 (sec. XIX), ms. 1374 (sec. XIX), ms. 3677 (sec. XIX).

— 1. Gaster, *Lit. pop., 129—131 ;* 2. Vasile Grecu, *„Erotocritul" lui Cornaro în literatura românească,* Cluj, Tip. Ardealul, 1920 ; 3. Vasile Grecu, *Urme nouă de influență bizantină în literatura română,* OI, *131—135 ;* 4. Ion M. Gane, *Romanul popular „Filerot și Antusa" în redacțiunea lui Radu S. Campiniu,* Brăila, Tip. Dunărea, 1936 ; 5. Cartojan, *Cărțile pop.,* II, *360—363 ;* 6. Piru, *Ist. lit.,* I, *458 ;* 7. *Ist. lit.,* I, *679—680 ;* 8. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, *Studiu introductiv,* CPL, I, *V—XXXVI ;* 9. Dan Simonescu, *Introducere* la *Istoria lui Filerot cu Antusa,* CPL, II, *87—88 ;* 10. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi,* vol. I : *Cărțile populare laice,* partea I, București, E.A., 1976, *233—241.*

R. Ș.

FILIMON, Nicolae (6.IX.1819, București — 19.III.1865, București), scriitor. Era cel de-al treilea copil al protopopului Mihai Filimon de la biserica Enei și al presviterei Maria. Tatăl a murit de holeră, în 1830. Desigur și din lipsă de mijloace materiale, **F.** nu a putut beneficia de o învățătură sistematică. A fost o vreme elev al dascălului Chiru, în umila școală din chiliile bisericii Enei. Luat în casa marelui logofăt Scarlat Bărcănescu, din familia ctitorilor bisericii, și-a completat întrucîtva instrucția și a găsit aici un mediu prielnic înclinației lui spre muzică. A fost primit apoi la curtea clucerului Eftimie Răsuceanu, epitrop al bisericii Enei. În lăcașul unde slujise tatăl său, **F.** era „cîntăreț ajutor" în 1829, „cîntăreț absolut" în 1842. I se presupun studii de muzică vocală și instrumentală la școala înființată de Societatea Filarmonică sau, mai sigur, la „Horul vocal", un cor bisericesc organizat în 1836 de ieromo-

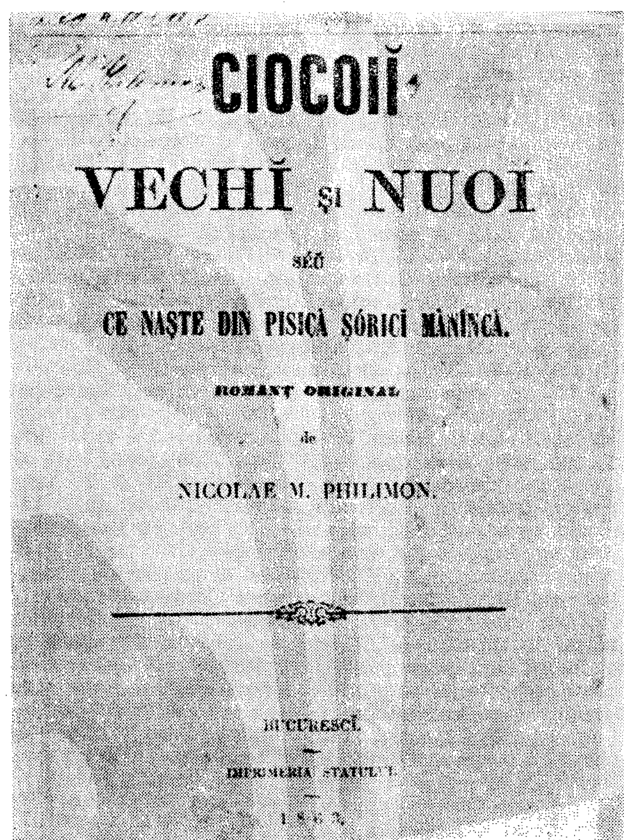
nahul rus Vissarion. Într-un timp a fost admis corist în trupa de operă a Henriettei Karl, apoi flautist în orchestra trupei italiene de operă din București. După 1850 a ocupat și diferite funcții administrative. În 1852, era epitrop al bisericii Enei, dar în același timp și „scriitor" la Departamentul Credinței. Primește în 1856 rangul de pitar, este confirmat în 1859 în postul de „ajutor la masa a doua" a secției întîi a aceluiași departament, pentru ca mai tîrziu să fie numit secretar, apoi membru al Comisiei Documentale. În 1862 era șef al secției istorice și a așezămintelor publice, în 1864 „cap al secțiunii bunurilor publice", din cadrul Arhivelor Statului din București. Moare de tuberculoză.

Personaj pitoresc în tinerețea sa, prețuind compania boemei bucureștene, din care făcea parte și Anton Pann, F. știa să lase totodată timp suficient și altor preocupări. Citea lacom, mergea cu asiduitate la reprezentațiile de operă. Cunoștea limba greacă, învățase și italiana, avea și unele noțiuni de limbă franceză. Inteligent, harnic, și-ar fi dorit o cultură cît mai întinsă. Debutul publicistic îl face în primul număr al ziarului „Naționalul", la 5 decembrie 1857, cu un foileton muzical. A avut o activitate jurnalistică intensă, colaborînd cu foiletoane, cronici muzicale și teatrale, articole de istoria muzicii, note de călătorie ș.a. la diferite periodice ale vremii („Naționalul", „Revista Carpaților", „Independința", „Țeranul român", „Tribuna română" din Iași, „Dîmbovița", „Buciumul"). În anul 1862, sub inițiale sau fără semnătură, publică în „Țeranul român" al lui Ion Ionescu de la Brad trei basme populare prelucrate, *Roman Năzdrăvan, Omul de piatră* și *Omul de flori cu barba de mătasă sau Povestea lui Făt-Frumos*. F. este astfel printre cei dintîi culegători ai basmului românesc. Nuvela *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala* a publicat-o mai întîi în „Revista Carpaților", în 1861, iar romanul *Ciocoii vechi și noi sau Ce naște din pisică șoarici mănîncă* a apărut în „Revista română" în 1862—1863 și în volum în 1863. Pseudonimul Nikita Felinărescu, întîlnit în foile umoristice „Pepelea" (1860) și „Nichipercea" (1862) poate fi al lui F. ⟨14⟩, la fel ca și Undrea, cu care semna în „Cicala" (1860). Semna însă de obicei N. Philemon, N. M. Philemon sau N. M. Philimon.

Cea mai statornică preocupare a lui F. a fost critica muzicală. Urmărind aproape toate spectacolele operei italiene din București, a publicat cu regularitate, din 1857 pînă în 1865, cronici și foiletoane muzicale, neobișnuit de informate și competente pentru acea vreme. Scrise dintr-o mare pasiune pentru muzică, cronicile urmăreau să judece spectacolele cu exigență, în spiritul adevărului. Pentru F., al cărui gust a fost educat la școala operei italiene (a și tradus, împreună cu I. G. Valentineanu, libretul operei *Nabucodonosor* de Verdi, în 1859), muzica are un rol educativ, este capabilă să emoționeze și să insufle sentimente patriotice. Mai puțin numeroase, cronicile teatrale sînt în permanență pledoarii pentru un repertoriu național, inspirat de tradițiile și datinile populare, de moravurile societății românești. Comediile și vodevilurile lui V. Alecsandri, C. Negruzzi, M. Millo sînt apreciate din această perspectivă. Pieselor le era relevată, înainte de oricare alt merit, puterea de influență morală asupra spectatorului. Scriind despre jocul actorilor, F. deplîngea diletantismul, improvizația și se gîndea la posibilitatea creării unei școli naționale de teatru. În vara anului 1858, F. pleca din țară pentru un voiaj care poate fi pus și pe seama dorinței de cunoaștere a unor locuri cu vechi tradiții artistice, muzicale. Vizitează Pesta, Viena, Praga, Dresda, München, Kissingen, în Italia vede Veneția, Roma, Florența, Pisa, Genova, Milano, Bergamo, Padova. În urma acestei călătorii, publică în „Naționalul", sub titlul *Trei luni în străinătate. Impresiuni și memorii de călătorie,* o serie de foiletoane, unele regrupate în anul 1860 în *Escursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice (1858),* pe care autorul l-a considerat un prim volum de impresii din pelerinajul său. Spre deosebire de jurnalul lui Dinicu Golescu, grav, genuin, limitat cu modestie la trăirile și impresiile proprii, memorialul lui F. este construit cu deplină grijă față de rostul public al unei astfel de scrieri. F. vrea, mai întîi, să se arate bine informat. De aceea, înșiră, sec, date istorice, nume de monumente, picturi, transcrie din ghiduri turistice, cataloage de muzee, dintr-o lucrare de istoria artei a lui Cesare Cantù. Pe de altă parte, un oraș, un loc, o împrejurare îi inspiră evocări avîntate, povestiri romanțioase, incluse în memorial, unele reluate apoi ca scrieri independente. Cînd se eliberează de livresc și de afectarea romantică, notațiile de călătorie au nerv și farmec. Apare atunci autenticul F., ager, pătrunzător, om plin de vervă comică sau de ironie subțire. Paginile de comparație între stările din țară și cele din străinătate îl conturează pe observatorul social, pe moralist. Ele indică influența gîndirii politice pașoptiste la acest scriitor ce părea a se fi izolat de frămîntările revoluționare.

Compozite încă, cu reminiscențe jurnalistice și cu un prea evident schematism etic și psihologic, sînt și prozele ce țineau de memorial, *Monumentul domenicanilor dupe colina Fiesole* (republicată și separat cu titlul *Mateo Cipriani), Friederich Staaps sau Atentatul de la Schoenbrunn în contra vieței lui Napoleon I, O cantatriță de uliță, Ascanio și Eleonora.* Eroii primelor două nuvele sînt întruchiparea romantică a aspirației spre absolut. Tineri, înzestrați cu nenumărate haruri, ei își jertfesc viața, dragostea, pentru a rămîne credincioși țării, încercînd să înlă-

ture tirania sau tiranii. Concepute în manieră melodramatică, cu eroi sublimi, pasiuni copleșitoare și final tragic, scrierile, lirice și exaltate, sînt retorice, în gustul epocii. Spiritul de observație critică, causticitatea satirei, remarcabile cînd este înfățișată viața monahală, de exemplu, nu sînt dezbărate de adaosul moralizator, de patosul demonstrativ al gazetarului. Și stilistic prozele sînt încă hibride, nesigure, iar limbajul neologistic apare umflat, nefiresc. Cu lecturi bogate, **F.** nu a avut, totuși, gustul îndeajuns de rafinat ca să evite stridența, falsitatea scrisului romantic minor. Abia în *Nenorocirile unui slujnicar,* ceea ce era specific talentului lui **F.** capătă un relief mai puternic. Înrudită cu fiziologia literară, întîlnită des în literatura română încă înainte de mijlocul secolului, nuvela aparține orientării realiste a autorului. Caracterologic, eroul, Mitică Rîmătorian, este un arivist. Grosolan și incult, el vrea cu orice preț să treacă drept sensibil, inteligent. Cu toate incidentele care îi dezvăluie poltroneria sentimentală și incapacitatea fundamentală de a avea o convingere, un ideal, „slujnicarul politic", elastic, ingenios și inepuizabil în mimetismul său, susținut de o uluitoare verbozitate adaptată momentului, reușește să-și vadă desăvîrșită ascensiunea. Rică Venturiano, Nae Cațavencu și alți eroi ai lui I. L. Caragiale sînt anticipați de acest grotesc personaj al lui **F.** Dar nedisimulata pornire polemică înlocuiește de multe ori relevarea în acțiune a personajului prin comentariul direct, violent al naratorului. Metoda nu era numai a lui **F.**, ci a epocii, și venea din confuzia frecventă între finalitatea etică și cea estetică a operei literare. În *Ciocoii vechi și noi,* amestecul de planuri se va păstra, însă dominantă va fi senzația de viață pe care o dau personajele, lumea creată de scriitor.

CIOCOII VECHI ȘI NUOI
SÉÛ
CE NAȘTE DIN PISICĂ ȘÓRICI MÂNÎNCĂ.
ROMANȚ ORIGINAL
de
NICOLAE M. PHILIMON.
BUCURESCI.
IMPRIMERIA STATULUI.
1862.

Apărut în proza românească după o serie de încercări abandonate, după altele inegale, firave ca realizare, după foarte multe artificioase și mediocre, care imitau romanele în vogă din literatura europeană, *Ciocoii vechi și noi* este primul nostru roman în care originalitatea inspirației covîrșește autoritatea modelelor. Fructificîndu-și acum puterea de observație socială, vigoarea talentului critic, **F.** a evitat subiectele amoroase sau mirajul evocărilor istorice romanțate. Epoca fanariotă, în faza ei de degradare, suprapunînd decrepitudinii inconștiente a unora parvenitismul cinic al altora, îi oferea generos o bogată tipologie socială, morală, psihologică. Romanul este precedat de o *Dedicație* și un *Prolog,* unde scriitorul definește tipul social căruia îi aparține personajul său, Dinu Păturică, precum și trăsăturile caracteristice ale ciocoiului. Atitudinea polemică, încărcătura pamfletară, satirică devin astfel programatice, justificînd rostul intervențiilor autorului în desfășurarea acțiunii. Intenționînd să descrie ascensiunea socială și politică a ciocoiului în două ipostaze și în două epoci diferite, „ciocoiul cu anteriu și cu călămări la brîu al timpilor fanariotici" și „ciocoiul cu frac și cu mănuși albe" din timpurile mai noi, **F.** a avut răgazul de a-l înfățișa contemporanilor doar pe primul (se pare că a existat totuși o versiune manuscrisă a *Ciocoilor noi,* despre care amintește un prieten din tinerețe al lui **F.**, în revista craioveană „Clopotul"). La curtea postelnicului Andronache Tuzluc, fanariot venit în țară odată cu Caragea Vodă, sosește, pentru a fi primit în vreo slujbă, Dinu Păturică, fiu al treti-logofătului Ghinea Păturică. Ambiția de a ajunge, care îl stăpînea dintru început, își găsește acum cel mai prielnic loc de manifestare, căci Păturică observă imediat vulnerabilitatea stăpînului său. În scurt timp reușește să se facă prețuit de postelnic, tocmai pentru că era crezut devotat, zelos, docil și inofensiv. Ciubucciu mai întîi, i se dă apoi misiunea supravegherii amantei lui Tuzluc, nestatornica chera Duduca. Omul care își regizase cu atîta grijă comportarea, vorbele, aparițiile, pentru a intra sub pielea stăpînului, intuiește acum că doar prin asocierea cu această femeie, pentru care Tuzluc avea o mare slăbiciune, ar putea să parvină mai repede. Recunoscîndu-se a fi din același aluat, Păturică și chera Duduca renunță curînd la ipocrizie și își destăinuie cu cinism planurile. Prin chir Costea Chiorul, negustor necinstit, care stoarce sume imense de la Tuzluc, Păturică și chera Duduca se înfruptă cît pot din averea postelnicului, dispus să facă daruri regești amantei sale. Victimă a credulității, Tuzluc îl ajută pe Păturică să capete rang după rang, îl rînduiește administrator al moșiilor și acareturilor lui. Ipocrit, duplicitar, Păturică își calculează fiecare mișcare, cu inteligență, tenacitate și lipsă de scrupule. Cupiditatea ciocoiului devine din ce în ce mai mare, spoliatorul este acum feroce, vinde slujbe, fură fără rușine ca sameș la hătmănie, torturează cu sadism pe țărani. Tuzluc, ruinat, părăsit de amantă, căci chera Duduca se căsătorește cu Dinu Păturică, este înlăturat din calea arivistului, ce va fi, la rîndul lui, postelnic și pe care **F.** îl imaginează primind să trădeze și să ucidă pe Tudor Vladimirescu în schimbul postului de ispravnic a două județe. Dar domnia se schimbă, Caragea fuge, vine Grigore Dimitrie Ghica, domn pămîntean care, ascultînd jeluirea țăranilor, face dreptate și îl trimite pe nemilosul asupritor la ocnă, unde își află și sfîrșitul. Mult mai simplă, doar cu valoare de simbol etic, pentru că verosimilitatea îi lipsește, este evoluția simetrică, antagonică, a unui alt grup de personaje, banul C., fiica lui, Maria, și vătaful

Gheorghe. Ei se opun ca trăsături morale, şi astfel şi ca destin, lui Andronache Tuzluc, cherei Duduca şi lui Dinu Păturică. Cum era de prevăzut, în finalul romanului observatorul social şi psihologul sînt umbriţi de moralistul **F.**, care face să coincidă declinul, pedepsirea şi chiar moartea celor care îşi clădiseră viaţa pe ticăloşii cu răsplătirea, apoteozarea celor cinstiţi şi demni. Această atitudine justiţiară a autorului, sesizabilă pe tot parcursul romanului, schematizează mult o realitate socială pe care **F.** a ştiut, dealtfel, să o restituie cu autenticitate. Romancierul este, înainte de toate, un prodigios observator al moravurilor diferitelor pături sociale, are o bună intuiţie a mişcărilor sufleteşti caracteristice, surprinse apoi în gesturi, fizionomie, comportări, în maniera unor adevărate puneri în scenă. De la **F.** pleacă linia durabilă a romanului social românesc. Dinu Păturică este un erou cu o ilustră descendenţă în literatura română, un tip literar care se va regăsi, reînnoit în diferite momente ale evoluţiei sociale, de la Tănase Scatiu al lui Duiliu Zamfirescu la Lică Trubadurul al Hortensiei Papadat-Bengescu şi la Stănică Raţiu al lui G. Călinescu. Cadrul acţiunii este lucrat adeseori ca la Balzac. **F.** are voluptatea reconstituirilor cu valoare de document istoric, acumulează descrieri pitoreşti de veşminte, de interioare, înfăţişează capitala valahă cu străzile, teatrul, grădinile, locurile de petrecere, iscodeşte viaţa de la curtea fanariotă, dezvăluie viciile odraslelor domneşti şi ale camarilei. Această tendinţă către studierea epocii din prea multe perspective, finalitatea etică îngroşată a scrisului său, de unde separarea rigidă a personajelor în rele şi bune, primele incriminate violent, nestăpînit, celelalte înfăţişate liric, edulcorat, fantomatic, apoi gustul pentru clişeul şi efectul melodramatic fac ca structura romanului să fie hibridă, epicul — inegal, capricios, ţinuta stilistică, în ansamblu, ezitantă. Dacă tehnica romanului *Ciocoii vechi şi noi* este imperfectă, viabilă rămîne cuprinzătoarea frescă socială, trasată în linii realiste, viguroase, care capătă substanţă prin observaţie şi analiză, colorit prin concreteţea detaliilor, ca într-o adevărată gravură de epocă.

— *Escursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice şi critice (1858)*, I, Bucureşti, Tip. Naţională, 1860 ; *Mateo Cipriani, Bergamo şi Slujnicarii*, II, Bucureşti, Tip. Naţionalul, 1861 ; *Ciocoii vechi şi noi sau Ce naşte din pisică şoarici mănîncă*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1863 ; ed. 2, Bucureşti, Revista literară, 1889 ; ed. pref. N. Iorga, Bucureşti, Minerva, 1902 ; ed. pref. E. Lovinescu, Bucureşti, Ancora, [1929] ; ed. îngr. şi pref. George Baiculescu, Craiova, Scrisul românesc, 1931 ; ed. îngr. şi pref. N. Mihăescu, Bucureşti, Cugetarea, [1941] ; ed. pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; ed. îngr. Elena Beram, pref. Aurel Martin, Bucureşti, E.L., 1963 ; ed. pref. G. Ivaşcu, Bucureşti, E.L., 1967 ; *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala*, pref. Mihail Dragomirescu, Bucureşti, Steinberg, [1916] ; ed. îngr. şi pref. George Baiculescu, Bucureşti, Adevărul, [1933] ; *Nuvele. Nenorocirile unui slujnicar şi Mateo Cipriani*, pref. G. Negulescu-Batişte şi N. Vătămanu, Bucureşti, Universul, 1942 ; *Opere*, I—II, îngr. George Baiculescu, pref. George Ivaşcu, E.S.P.L.A., 1957 ; *Ciocoii vechi şi noi. Nenorocirile unui slujnicar*, îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, Albatros, 1970 ; *Opere*, I—II, îngr. şi introd. Mircea Anghelescu, note şi variante George Baiculescu, Bucureşti, Minerva, 1975—1978. — **Tr.** : M. G. Saphir, *Rachela şi Ristori. Primele tragediene la expoziţiunea din Paris*, NAI, I, 1858, 23.

— 1. Ghica, *Opere*, I, *157—161* ; 2. Iorga, *Pagini*, I, *120—139* ; 3. Iuliu Dragomirescu, *Romanul românesc*, LAR, VI, 1902, 6—8 ; 4. Chendi, *Pagini*, *180—181* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *284—285, 307—310* ; 6. Lovinescu, *Scrieri*, I, *192—196* ; 7. Lovinescu, *Critice*, X, *185—207* ; 8. Perpessicius, *Opere*, II, *48—53* ; 9. Densusianu, *Lit. rom.*, III, *85—97* ; 10. George Baiculescu, *Nicolae Filimon, critic muzical şi dramatic*, SI, VII, 1940 ; 11. Vianu, *Arta*, I, *74—85* ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *309—316* ; 13. George Baiculescu, *Activitatea folcloristică a lui Nicolae Filimon*, Bucureşti, Bucovina, 1941 ; 14. N. Vătămanu, *Contribuţiuni la viaţa şi scrierile lui Nicolae Filimon*, Bucureşti, Tip. Universul, 1943 ; 15. N. Mihăescu, *Valori literare în opera lui N. Filimon*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1943 ; 16. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit.*, *112—115* ; 17. George Baiculescu, *Nicolae Filimon, călător*, RFR, XIII, 1946, 5 ; 18. H. Zalis, *Nicolae Filimon*, Bucureşti, E.T., 1958 ; 19. G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, Bucureşti, E.Ş., 1959 ; 20. Ion Gheţie, *Observaţii privitoare la lexicul prozei artistice a lui N. Filimon*, CIL, III, *151—189* ; 21. Emil Manu, *A scris Filimon şi „Ciocoii noi“ ?*, CNT, 1965, 3 ; 22. Letiţia Gîtză, *Nicolae Filimon, cronicar dramatic*, SCIA, teatru—muzică—cinematografie, XII, 1965, 1 ; 23. Nicolae Vătămanu, *Cîteva ştiri noi cu privire la Nicolae Filimon*, VR, XVIII, 1965, 11, 12 ; 24. Geo Şerban, *Încă un text necunoscut al lui Nicolae Filimon*, RITL, XV, 1966, 2 ; 25. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *190—195* ; 26. Viorel Cosma, *Nicolae Filimon, critic muzical şi folclorist*, Bucureşti, E.M., 1966 ; 27. Emil Manu, *Pe urmele „Ciocoilor noi”*, RITL, XVII, 1968, 4 ; 28. *Ist. lit.*, II, *644—664* ; 29. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *493—503* ; 30. Piru, *Varia*, I, *98—100*, II, *90—92* ; 31. Eugen Simion, *Primul nostru romancier*, RL, II, 1969, 36 ; 32. Elena Piru, *Nicolae Filimon — documente de istorie literară*, ATN, VI, 1969, 10 ; 33. Cătălina Velculescu, *Personaje şi caracterologie în „Ciocoii vechi şi noi“*, RITL, XIX, 1970, 4 ; 34. Vîrgolici, *Retrospective*, *171—201* ; 35. *Ist. teatr.*, II, *428—432* ; 36. Mircea Anghelescu, *Nuvelistica lui N. Filimon*, LL, 1972, 2 ; 37. Mircea Zaciu, *Plăcerile „escursiei“*, VTRA, III, 1973, 2 ; 38. Mircea Zaciu, *Filimon şi „lumea fictivă“*, VTRA, III, 1973, 3 ; 39. Straje, *Dicţ. pseud.*, *264* ; 40. Aurel Martin, *Introducere în opera lui N. Filimon*, Bucureşti, Minerva, 1973 ; 41. Zalis, *Scriitori*, *115—127* ; 42. I. Negoiţescu, *Nicolae Filimon*, ST, XXV, 1974, 2 ; 43. Ştefan Bănulescu, *Scrisori Provinciale*, Bucureşti, Albatros, 1976, *62—68* ; 44. George Ivaşcu, *Nicolae Filimon*, Bucureşti, Albatros, 1977 ; 45. Virgiliu Ene, *Folclorişti români*, Timişoara, Facla, 1977, *45—55*.

G. D.

FILIP **Maler** (prima jumătate a sec. XVI), caligraf şi tipograf. Cu o identitate insuficient clarificată, **F.**, poate acelaşi cu Filip Moldoveanul, a fost considerat tipograful primelor cărţi româneşti. Arhivele municipale ale Sibiului reflectă indirect, prin peste cincizeci de referiri, activitatea sa. După 1521 ajunge conducătorul secţiei româneşti a cancelariei sibiene, traducînd scrisori şi îndeplinind misiuni diplomatice la curtea Ţării Româneşti, pînă în 1554. În acest timp, **F.**, căruia i se încredinţează, probabil, şi sarcini culturale mai importante, făcuse din casa sa un mic centru cultural românesc.

Lui **F.** i se atribuie tipărirea *Catehismului* de la 1544, considerat prima tipăritură în limba română, care nu s-a păstrat, presupus a fi folosit de Coresi pentru stabilirea textului *Întrebării creştineşti* (1559). A doua tipăritură ce i se atribuie este *Tetravanghelul* slavon din 1546, o reeditare a celui imprimat de Macarie în 1512. A mai fost descoperit un *Evangheliar* slavo-român, datat aproximativ între 1551—1553, ale cărui particularităţi tipografice, ortografice şi bibliografice, precum şi studiul filigranelor hîrtiei au făcut să fie atribuit tot lui **F.** Pe baza unor informaţii sumare, această lucrare a fost atribuită şi lui Coresi şi datată 1580. Traducerea, anterioară celei similare a lui Coresi, este arhaică şi greoaie, cu particularităţi lingvistice moldoveneşti şi bănăţene. S-a presupus că însuşi **F.** ar fi tradus acest text sau că i-ar fi imprimat doar unele particularităţi. Tipăriturile sale se deosebesc de cele ale lui Macarie şi Dimitrie Liubavici, dar şi de cele ale lui Coresi, de unde concluzia că la Sibiu a existat o tipografie cu literă proprie, condusă de **F.**, care a adus inovaţii în arta tipografică prin propria îndemînare de gravor şi modelator de litere. Astfel, înaintea lui Coresi, **F.** dăruieşte culturii noastre, prin *Evangheliar*, prima carte tipărită în limba română care s-a păstrat. El apare ca o figură importantă a începuturilor culturii româneşti, activitatea sa punînd în evidenţă şi un centru tipografic şi cultural mai puţin cunoscut.

— *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551—1553*, îngr. L. Demény, introd. Emil Petrovici şi L. Demény, Bucureşti, E.A., 1971.

— 1. M. Gaster, *O carte românească în 1546*, TIP, I, 1886, 10 ; 2. Ioan Bogdan, *O evanghelie slavonă cu traducere română din secolul XVI-lea*, CL, XXV, 1891, 1 ; 3. *[Note,*

prezentare], BRV, I, 80—81, IV, 2—3 ; 4. N. Iorga, *Cinci comunicări la Academia română*, RI, XVII, 1931, 1—3 ; 5. Nicolae Sulică, *Catehismele româneşti din 1544 (Sibiu) şi 1559 (Braşov) (Precizări cu privire la izvoarele lor)*, ALPI, 1932—1935, 47—101 ; 6. Damian P. Bogdan, *Contribuţiuni la bibliografia românească veche. Tipărituri dintre anii 1546—1762 necunoscute la noi*, BOR, LVI, 1938, 1—4 ; 7. I. Crăciun, *Catehismul românesc din 1544 urmat de celelalte catehisme româno-luterane Bîrseanu, Sturdzan şi Marţian*, Sibiu-Cluj, Tip. Cartea românească, 1945—1946 ; 8. Dan Simonescu, *Catehismul sibian, 1544. Comemorarea a 400 de ani de la prima carte românească tipărită*, ARR, X, 1945—1946 ; 9. I. Moga, *Scrieri istorice*, îngr. Mihail Dan şi Aurel Răduţiu, introd. Ştefan Pascu, Cluj, Dacia, 1973, 288—293 ; 10. Virgil Molin, *Interpretări noi în legătură cu Catehismul de la Sibiu*, MA, V, 1960, 1, 2 ; 11. Barbu Theodorescu, *Completări şi rectificări la bibliografia românească veche*, GBS, XIX, 1960, 11—12 ; 12. P. P. Panaitescu, *Inceputurile scrisului în limba română. Noi contribuţii*, SCB, V, 1963 ; 13. Ludovic Demény şi Dan Simonescu, *Un capitol important din vechea cultură românească (Tetraevanghelul, Sibiu, 1546)*, SCB, VII, 1965, 1 (supl.) ; 14. Jakó Zsigmond, *A szebeni nyomda XVI századi történetéhez*, MK, LXXXI, 1965, 1 ; 15. Arnold Huttmann şi Pavel Binder, *Prima carte tipărită în limba română*, RVB, XVIII, 1965, 2 ; 16. Ferenc Hervay, *L'imprimerie du maître Philippe de Nagyszeben et les premiers livres en langue roumaine*, MK, LXXXI, 1965, 2 ; 17. Ferenc Hervay, *L'imprimerie cyrillique de Transylvanie au XVI-e siècle*, MK, LXXXI, 1965, 3 ; 18. L. Demény, *O tipăritură slavo-română precoresiană*, STD, XVIII, 1965, 5 ; 19. Sigismund Jakó, *Editarea cărţilor româneşti la Sibiu în secolul al XVI-lea*, AII, VII, 1965 ; 20. Ion Gheţie, *Consideraţii filologice şi lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, SCL, XVII, 1966, 1 ; 21. L. Demény, *Stema Moldovei în prima tipăritură românească din Transilvania*, RMZ, III 1966, 4 ; 22. L. Demény, *Primul text românesc imprimat*, RVB, XIX, 1966, 6 ; 23. Alexandru Mareş, *Observaţii cu privire la Evangheliarul din Petersburg*, LR, XVI, 1967, 1 ; 24. P. P. Panaitescu, *Primele texte tipărite româneşti*, AST, II, 1967, 5 ; 25. L. Demény, *Prima tipăritură în limba română*, MI, I, 1967, 9 ; 26. P. P. Panaitescu, *Les origines de l'imprimerie en langue roumaine*, RSE, VI, 1968, 1 ; 27. Alexandru Mareş, *O ipoteză care nu se confirmă : tipărirea primelor cărţi româneşti la Tîrgovişte*, SCL, XIX, 1968, 1 ; 28. Arnold Huttmann şi Pavel Binder, *Contribuţii la biografia lui Filip Moldoveanul, primul tipograf român*, LL, XVI, 1968 ; 29. L. Demény, *Xilogravurile lui Filip Moldoveanul*, SCIA, artă plastică, XVI, 1969, 2 ; 30. Emil Petrovici, *Observaţii asupra grafiei şi limbii textului românesc al Evangheliarului slavo-român de la Sibiu*, în *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551—1553*, Bucureşti, E.A., 1971, 9—21 ; 31. L. Demény, *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu — prima tipăritură în limba română cunoscută pînă azi*, în *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551—1553*, Bucureşti, E.A., 1971, 22—98 ; 32. Ion Gheţie, *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551—1553*, SCL, XXIII, 1972, 6 ; 33. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, Bucureşti, E.A., 1974, 141—145, 179—180.

C. T.

FILIPESCU, Constantin G. (1804—14.II.1848, Bucureşti), traducător. Fiu al marelui ban Iordache Filipescu şi al Ecaterinei, născută Balş, **F.** învaţă la şcoala de la „Sf. Sava" din Bucureşti, unde îl are profesor pe I. Heliade-Rădulescu, continuîndu-şi studiile în Franţa. Întors în ţară, intră în oştirea naţională, de la înfiinţare. În 1830 făcea parte din statul major, alături de I. Cîmpineanu, I. Voinescu I, I. Voinescu II şi N. Golescu, iar mai tîrziu ajunge colonel. Va fi ulterior efor al şcolilor, deputat în Obşteasca Adunare, judecător la Divanul civil, mare logofăt al Credinţei, secretar de stat. **F.** era, în acelaşi timp, un sprijinitor al mişcării culturale din Muntenia. Este membru al Societăţii Filarmonice, întemeiază împreună cu prietenul său, C. Bolliac, revista „Curiosul", figurează în comitetul Asociaţiei literare (1845). Bolliac îl prezenta ca pe autorul mai multor compuneri în proză şi în versuri, imitaţii şi originale, pe care ar fi trebuit să le publice, şi, analizîndu-i melodrama *Fala satului*, îi lăuda talentul literar. **F.** a publicat însă doar cîteva traduceri (semna şi C.F., Colonelul C. Filipescul). Elegia *Adio al lui Lord Byron la soţia sa*, apărută în „Curierul românesc", în 1830, este o tălmăcire în proză, prin intermediar francez, care premerge versiunilor româneşti din poezia lui Byron date de Heliade. **F.** mai face o bună traducere, sub titlul *Aşaver, jîdovul rătăcit* (1836), a poemului *Ahasverus* de Chr. Fr. D. Schubart. Două povestiri, tălmăciri de mai mică însemnătate, îi apar în „Curier de ambe sexe" şi în „Curiosul".

— **Tr.** : Byron, *Elegie. Adio al lui Lord Byron la soţia sa*, CR, II, 1830, 6 ; Chr. Fr. D. Schubart, *Aşaver, jîdovul rătăcit*, GTN, 1836, 8 ; [Autori neidentificaţi], *Nouă ceasuri*, CAS, I, 1836—1838, 8, *O corabie*, CSL, I, 1837, 2.

— 1. C. Bolliac, *Varietăţi*, CSL, I, 1837, 2 ; 2. *[C. G. Filipescu]*, CR, XX, 1848, 13, VSR, XII, 1848, 13 ; 3. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, 74 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 129, 153, 269 ; 5. Iorga, *Ist. presei*, 54 ; 6. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, 293 ; 7. Petre Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 8. Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, Bucureşti, E.A., 1966, 41, 85, 86, 88.

G. D.

FILIPESCU, Emanuel (mijlocul sec. XIX), traducător. **F.**, care era în 1845 „ascultant de legi" la Academia Mihăileană din Iaşi, tălmăceşte după un text prescurtat erudita evocare a lui J.-J. Barthélemy, *Voyage du jeune Anacharsis en Grèce*. În traducerea lui, au fost reprezentate pe scena teatrului din Iaşi comediile *Husarul de Felşaim* (1844), *Ştrengarul de Paris* de L.-E. Vanderburch şi J.-Fr.-A. Bayard (1845). Deşi aprecia rolul pieselor originale în formarea gustului spectatorilor, **F.** a făcut tălmăciri şi prelucrări, şi nu dintre cele mai bune. El anunţa apariţia unui „magazin teatral", probabil o culegere alcătuită din traduceri, din care a publicat doar piesa *Zece ani din viaţa unei femei sau Sfătuirile rele*, transpusă după o melodramă de E. Scribe şi Périer (1847). În aceeaşi colecţie trebuia să intre şi prelucrarea piesei *La lune de miel* de E. Scribe. Comedia fusese jucată la Iaşi în 1847 sub titlul *Însurăţeii sau Ţăranii*, prelucrarea fiind semnată de M. Millo şi **F.** Dar Millo, care considera că îi aparţine dreptul de autor al prelucrării, deoarece versiunea lui **F.** fusese cu totul insuficientă, cere o comisie literară care să restabilească adevărul. Se ajunge la concluzia că versiunea reprezentată este a lui Millo, **F.** urmînd să-şi tipărească prelucrarea iniţială. Acesta renunţă însă la publicarea piesei.

— *Teatru naţional*, AR, XVII, 1845, 102. — **Tr.** : J.-J. Barthélemy, *Voiajul tînărului Anaharxis în Grecia*, Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1845 ; E. Scribe şi Périer, *Zece ani din viaţa unei femei sau Sfătuirile rele*, Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1847.

— 1. [*Informaţii teatrale*], AR, XVI, 1844, 94, VSR, IX, 1845, 335—336, AR, XVII, 1845, 87 ; 2. M. Millo, *Către d-lui u. redactor an şef al „Albinei româneşti"*, AR, XIX, 1847, 25 ; 3. Em. Filipescu, *Răspuns d-sale M. Millo*, AR, XIX, 1847, 27 ; 4. N. Mavrocordat, *Către redacţia „Albinei româneşti"*, AR, XIX, 1847, 32 ; 5. N. A. Bogdan, *Oraşul Iaşi*, Iaşi, 1914, 290 ; 6. Burada, *Ist. teatr.* I, 298, II, 14—15 ; 7. I. Horia Rădulescu, *Scribe sur la scène roumaine dans la première moitié du XIX-e siècle*, MERF, XV, 1939—1940.

G. D.

FILIPESCU, Nicolae (5.XII.1862, Bucureşti — 30.IX.1916, Bucureşti), publicist. Dintr-o veche familie boierească, **F.** a urmat şcoala primară în oraşul natal, iar liceul în străinătate, la Geneva. După studii de drept făcute la Paris, revine în ţară şi participă activ la viaţa politică, în calitate de membru al partidului conservator. Deputat între 1887—1895, a fost primar al Bucureştilor (1893—1895). În 1884 a întemeiat ziarul „Epoca". Deşi s-a declarat liberal în convingeri şi conservator numai prin accident, **F.** a susţinut un program politic dintre cele mai conservatoare. În ceea ce priveşte realitatea socială românească, era de părere că adoptarea, după 1848, a unor forme străine a fost dăunătoare fondului nostru naţional. **F.** opina că generaţiile postpaşoptiste au degradat sinceritatea avîntului patriotic. Pentru remediere, el propune o energică acţiune în plan etic, din perspectiva unei morale fundamentate

pe științele pozitive, precum și apropierea intelectualilor de popor. Un model de artist național a văzut F. în M. Eminescu, pe care l-a prețuit, dedicînd pagini de fină analiză ideologiei poetului. A subliniat caracterul activ, și nu de resemnare, al pesimismului eminescian și a analizat, pentru prima oară la noi, forța expresivă a pamfletelor sale politice. Adept al unei arte realiste, F. a criticat naturalismul. Aprecia pe scriitorii care, asemenea lui Tolstoi și Dostoievski, analizau lumea interioară a personajelor. Cerea de la scriitori nu descrieri amănunțite, ci personaje vii, reprezentative pentru mentalitatea unei epoci, precum în piesele lui I. L. Caragiale. Pentru progresul literaturii naționale, el recomanda însușirea concepției de viață a poporului așa cum reiese ea din folclor și cum transpare din scrierile lui G. Coșbuc sau B. Delavrancea.

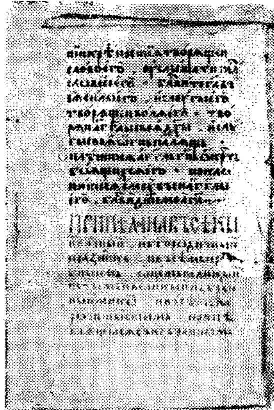
Ca orator, F. se exprima într-o limbă proprie și curată, cu o frază adeseori abruptă, excesiv de nervoasă, colorată de replica nu o dată incisivă, cu aluzii la fapte ce țintesc să-l descalifice moral pe adversar.

— *Către un nou ideal*, București, Storck-Müller, 1898 ; *Opinii de răspîndit*, București, Tip. Heliade, 1898 ; *Titu Maiorescu în politică*, CL, XLIV, 1910, 2 ; *Discursuri politice*, îngr. Nicolae Pandelea, I—II, București, Minerva, 1912—1915 ; *Pentru România Mare*, pref. Matei B. Cantacuzino, 1925 ; *[Articole]*, ASO, 75—107.

— 1. N. I. Basilescu, *„Către un nou ideal" de N. Filipescu*, CL, XXXII, 1898, 4 ; 2. *Encicl. rom.*, II, 418 ; 3. Hyperion [Șt. Antim], *Nicolae Gr. Filipescu. O schiță politică*, București, Librăria nouă, 4. T. Pisani, *Nicolae Filipescu* București, 1931 ; 5. Haneș, *Ist. lit.*, 324—326 ; 6. N. Polizu-Micșunești, *Niculae Filipescu. Însemnări, 1914—1916*, București, Tip. Universul, 1936 ; 7. Predescu, *Encicl.*, 323 ; 8. T. Nicolescu, *Tolstoi*, 126—127.

D. M.

FILOTEI, monahul (a doua jumătate a sec. XIV — începutul sec. XV), autor de imnuri religioase. Logofăt în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, F., pe numele de mirean Filos, își exercita probabil pentru ultima oară atribuțiile dregătorești la 8 ianuarie 1392. La această dată, la care apare ca autor al unui hrisov ce consemnează o danie a domnitorului, s-a presupus că F. se afla deja în ascultare călugărească la mănăstirea Cozia ⟨2⟩. F. a alcătuit (se crede că după 1400 ⟨8⟩), ca monah, un număr de tropare (scurte cîntări bisericești) în mediobulgară, creații urmînd a înlocui refrenul *aleluia*, ce însoțea „psalmii aleși", ai bizantinului Nichifor Vlemmidis (secolul al XIII-lea), cîntați în *polieleu* (grup de imnuri utilizate în serviciul liturgic în ajunul marilor praznice împărătești). Corespunzătoare exigențelor genului, de vreme ce sînt acceptate de tradiția liturgică, circulînd în secolele următoare nu numai la noi, ci și la popoarele învecinate (la sîrbi, bulgari, ruși), *Pripealele la toate sărbătorile împărătești și ale Născătoarei de Dumnezeu și ale tuturor preacuvioșilor Părinților mari și sfinți și mucenicilor mari și aleși ai tuturor sfinților consacrați, care se cîntă cu psalmii aleși, cînd se cîntă polieleul* reprezintă totodată cea dintîi manifestare literară în înțeles larg, cunoscută, a unui român. Pînă în prezent s-au descoperit 25 de copii manuscrise ale *Pripealelor* lui F., datînd din secolele XV—XVII. Dintre acestea, 13 se păstrează la Biblioteca Academiei R. S. România, iar restul în colecții din R. P. Bulgaria, U.R.S.S., R. S. Cehoslovacă. Din 1536, cînd apar întîi într-un *Sbornic* editat la Veneția de sîrbul Božidar Vucović, cîntările fostului logofăt se răspîndesc și prin intermediul tiparului. *Pripealele* mai figurează astfel în *Molitvoslovul* apărut de asemenea la Veneția, în 1547, în *Sbornicul* tipărit de Coresi la Sas-Sebeș, în Transilvania, în 1580, în *Psaltirile* slave de la Vilnius (1586) și Kiev (șase ediții apărute între anii 1624—1697), precum și în numeroase ediții ale *Psaltirii* și *Catavasierului* apărute la noi, începînd cu *Psaltirea* de la Govora din 1637. Episcopul Melchisedec ajungea, în 1889, în posesia unui manuscris din secolul al XVII-lea, cuprinzînd *Pripealele* lui F., în marginea cărora face cîteva adnotări privitoare la autor. Ulterior, manuscrisul devenea proprietatea compozitorului Gavriil Musicescu, la care a putut fi studiat de A. I. Iațimirski.

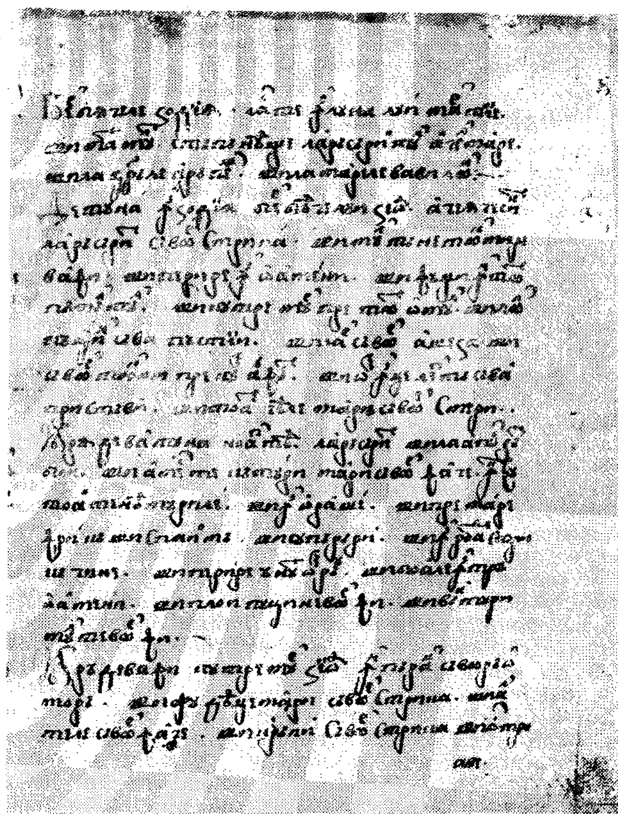

— *Pripeala pour toutes les fêtes du Seigneur et de la Mère de Dieu et pour tous les vénérables Pères, les plus grands, et pour les saints martyres célèbres et pour tous les saints les plus illustres, <pripeala> qu'on accompagne de psaumes choisis lorsqu'on chante le polyéléos* (publ. Tit Simedrea), RSL, XVII, 1970.

— 1. Cartojan, *Ist. lit.*, I, 29 ; 2. S. Teodor, *Filotei monahul de la Cozia* și *„Pripealele" monahului Filotei de la Cozia*, MO, VI, 1954, 1—3, 4—6 ; 3. E. Turdeanu, *Les premiers écrivains religieux en Valachie ; l'hegumène Nicodème de Tismana et le moine Philothée*, RVER, II, 1954 ; 4. Tit Simedrea, *Filotei monahul de la Cozia*, MO, VII, 1955, 10—12 ; 5. Piru, *Ist. lit.*, I, 14—15 ; 6. *Ist. lit.*, I, 254 ; 7. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 72—73 ; 8. Tit Simedrea, *„Les Pripeala" du moine Philothée*, RSL, XVII, 1970.

R. Ș.

FIZIOLOGUL, carte populară. Se presupune că a fost alcătuită în Egipt prin secolul al II-lea. Creație a elenismului tîrziu, cu un conținut eterogen, *Fiziologul* îmbină idei ale creștinismului naiv cu elemente de mitologie greacă sau orientală și unele influențe neopitagoreice. Conform tradiției literaturii apocrife, scrierea a fost pusă în seama unor părinți ai bisericii, între care și a Sfîntului Epifaniu, fără a se ajunge cu adevărat la identificarea autorului. *Fiziologul* s-a răspîndit începînd din secolul al V-lea în Orient, unde a fost tradus în limbile etiopică, siriacă și arabă, apoi în Occidentul latin, prin așa-numitele *bestiarii*. Sugestii din *Fiziolog* se regăsesc în romanele cavalerești apusene, precum și în culegerea italiană *Fiore di virtù*. Prin intermediul unei traduceri a acesteia din urmă au pătruns la noi, prin secolul al XVI-lea, și primele imagini din *Fiziolog*. Avînd aspectul unui manual popular de zoologie, *Fiziologul* servea totodată ca tratat de morală, în care caracteristicile unor animale și păsări erau convertite în pilde și interpretate în spiritul unor idei religioase. Fauna descrisă este, în variantele mai vechi îndeosebi, una himerică și exotică : „finixul" (pasărea seculară de pe muntele Livanului, care reînvie din flăcări, după ce-și aprinde aripile de la soare), pasărea-gorgonia (care ucide pe cel ce o privește, descinzînd din gorgonele mitologiei grecești), indropul și fareolul

sau faraonul (jumătate făptură omenească, jumătate peşte, amintind de legendarele sirene), inorogul, zgripsorul, stratocamilul (care-şi cloceşte ouăle doar cu privirea, de la distanţă), vasiliscul, leul, „împărat al tuturor gadinilor", filul sau elefantul, zimbrul, toate învăluite într-o aură de fabulos. Acestora li s-au adăugat treptat animale şi păsări obişnuite : ursul, cerbul, rîsul, vulpea, capra sălbatică, năpîrca, salamandra, broasca, ariciul de mare, delfinul, vulturul, zimbrul, stîrcul, pelicanul, cocorul, bufniţa, ghionoaia, privighetoarea, turturica. Ultimele substituie pe alocuri pe cele din prima categorie, pe măsură ce ficţiunea, supranaturalul dispar şi îşi face loc observaţia realistă. Valorile morale propagate de *Fiziolog*, în spiritul ideologiei bisericii creştine — omenia, credinţa, recunoştinţa faţă de părinţi, răbdarea, jertfa de sine, în opoziţie cu trăsături ca lăcomia, trufia, cruzimea, sînt subliniate şi de *Albinuşa* (*Floarea darurilor), unde „personajele" *Fiziologului* au devenit simboluri.

Din *Fiziolog* sînt cunoscute în ţările române traduceri şi prelucrări succesive. Cel mai vechi text în limba română, datat 1693 într-o copie executată de Costea dascălul din Şcheii Braşovului, reprezintă traducerea unei versiuni sîrbeşti. Un altul, copiat în 1777, ilustrînd aceeaşi familie de manuscrise, a fost publicat de M. Gaster în 1883. Mai circula, pe la 1774, şi o tălmăcire după o versiune greco-bizantină a *Fiziologului*. Scrierea era cunoscută însă, după cît se pare, integral sau fragmentar, cu mult înainte. Pilde şi simboluri din *Fiziolog* se regăsesc în **Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, în *Cazania* tipărită la mănăstirea Dealu în 1644, în scrierea ascetică *Viaţa sfîntului Alexie* sau în *Didahiile* lui Antim Ivireanul şi în *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir. Unele motive au pătruns în lirica populară, precum şi în cea a unor poeţi din secolul al XIX-lea şi al XX-lea : Ienăchiţă şi Iancu Văcărescu, Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, Lucian Blaga.

— *Physiologus* (publ. M. Gaster), AGLI, X, 1886—1888, *276—290* ; *Oarecare cunoştinţe de la filosofii vechi pentru firea şi obiceiurile năravurilor oarecărora jivini, adunate de preînţeleptul între arhierei Damaschin Studitul* (publ. C. N. Mateescu), IC, VII, 1914, 1—3, VIII, 1915, 9—12, IX, 1916, 1—4, IC (Calendar), IV, 1914, *40—45* ; *Fisiologul* (publ. Margareta D. Mociorniţă), CEL, I, 1934, *89—92*.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *138—142* ; 2. Gaster, *Il Physiologus rumeno*, AGLI, X, 1886—1888, *273—276* ; 3. D. Russo, *Studii şi critice*, *23—26* ; 4. I. Negrescu, *Influenţele slave asupra fabulei româneşti în literatura populară scrisă*, A, XXXII, *1925*, *3—4* ; 5. N. Cartojan, *„Fiore di virtù" în literatura românească*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. IV, 1928—1929 ; 6. Bărbulescu, *Curentele*, *250—251* ; 7. Cartojan, *Cărţile pop.*, I, *188—194* ; 8. Margareta D. Mociorniţă, *Traduceri româneşti din „Fiziolog"*, CEL, I, 1934, *83—88* ; 9. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *71—72* ; 10. Maria Golescu, *Cum arată inorogul şi ce ştiu românii despre el*, CFL, I, 1947, *61—76* ; 11. Piru, *Ist. lit.*, I, *227—228* ; 12. *Ist. lit.*, I, *456—457* ; 13. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărţile populare laice*, partea II, Bucureşti, E.A., 1978, *243—264*.

R. Ş.

FÎNTÎNA BLANDUZIEI, revistă literară apărută la Bucureşti, săptămînal, de la 4 decembrie 1888 pînă la 31 decembrie 1889. Din comitetul de redacţie făceau parte tinerii gazetari şi scriitori Gheorghe din Moldova, Al. Hodoş, Nerva Hodoş, D. Marinescu-Marion, L. Gh. Nicoleanu, Radu Popea, I. S. Spartali, N. Ţincu. Alături de ei figura şi M. Eminescu. Poetul a şi colaborat, la primele numere probabil, cu articole de politică generală semnate cu iniţiale, în care existau şi referiri la literatură. De la 9 aprilie 1889 revista va fi redactată de Radu Popea şi va avea o apariţie neregulată. La 1 octombrie se formează un nou comitet de redacţie, care scoate seria a doua pînă la sfîrşitul anului. Stăruinţa cu care numele lui M. Eminescu este folosit de redactorii revistei a fost privită de contemporani şi de comentatorii de mai tîrziu ca un simplu procedeu de publicitate. În realitate, tinerii din comitetul de redacţie nutreau un adevărat cult pentru poet, iar revista, ca atîtea altele, ar fi reuşit să se impună dacă sărăcia mijloacelor materiale nu i-ar fi grăbit dispariţia. Se intenţiona publicarea de literatură română, în primul rînd versurile lui Eminescu, traduceri din literaturile germană, italiană şi din cele slave, însoţite de comentarii, articole de teatru, cronici dramatice, ştiri literare şi politice din Transilvania, literatură şi medicină populară ş.a. În bună parte, acest program a şi fost respectat. Astfel, în primele două numere se publică nuvela *Krotkaia* de Dostoievski, tradusă probabil de Dionisie Miron, apoi alte traduceri din Dostoievski, E. Sue şi Leopardi. Tot D. Miron traducea mai multe balade populare sîrbeşti, E. Bran şi I. Didicescu publicau literatură populară românească din

FÂNTÂNA BLANDUZIEI

DIN LUME

Transilvania, iar Gheorghe din Moldova, V. Conta, A. Hodoș și Smara, versuri originale. Într-una din cronicile sale dramatice, D. Marinescu-Marion critica direcția Teatrului Național (director general era I. L. Caragiale) pentru lipsa de varietate a repertoriului, compus mai mult din comedii. Revistei îi lipsea, totuși, ca și grupului redacțional, o orientare ideologică și literară precisă, de unde alcătuirea întîmplătoare și neechilibrată a sumarelor și eclectismul ideilor.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 249* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 160* ; 3. I. Rotaru, *Eminescu și poezia populară*, București, E.L., 1965, *67—68* ; 4. Călinescu, *Eminescu, 309—310* ; 5. *Publ. per.*, II, *381* ; 6. Nicolae Liu, *Eminescu și „Fîntîna Blanduziei"*, ST, XXVI, 1975, 2.

R. Z.

FLECHTENMACHER, Maria (1838, București — 14.VIII.1888, București), poetă. Orfană de la o vîrstă fragedă, Maria Mavrodin nu a putut învăța decît patru clase primare. Urmează școala de actorie a lui Costache Mihăileanu și, în 1853, joacă într-o trupă de teatru la Craiova. S-a căsătorit cu compozitorul Al. Flechtenmacher și a venit la București, unde, timp de 18 ani, a jucat pe scena Teatrului cel Mare. A făcut parte din trupele conduse de M. Millo și M. Pascaly. Ea însăși a înființat o companie dramatică, deschisă mai ales tinerilor, „Teatrul tineretului". A fost membră a Societății dramatice înființate în 1877. În „Românul" (1871) publică articole privind situația Teatrului Național și, în 1877, broșura *Situațiunea Teatrului Național sub direcțiunea domnului Ion Ghica*. Preocupată de rolul femeii în societate, ține conferințe la Ateneul Român, pe teme de instrucție și educație. Înzestrată cu un temperament activ, militant, F. conduce, din 1878 pînă în 1881, „Femeia română", publicație care susține lupta femeilor pentru drepturi cetățenești.

În 1871 F. a publicat un volum de *Poezii și proză*. Versurile sînt banale și naive. Imnurile, elogiind evenimente politice de reală importanță *(Imn la 24 Ianuarie 1859, 24 Ianuarie 1860, Imn la țară)*, evidențiază patriotismul și participarea sinceră a autoarei, nu însă și existența unor calități literare. În poezia sentimentală rămîne tot atît de convențională și inexpresivă, fără nici o notă care să individualizeze. Multe versuri au fost scrise pentru a oferi un text muzicii lui Al. Flechtenmacher. În „Femeia română" a continuat să publice versuri plate, pe teme intime și cetățenești, și imitații după Lamartine, poetul preferat. F. este autoarea unor vodeviluri și prelucrări care s-au jucat pe scenele bucureștene. În 1875 s-au reprezentat vodevilurile *Un cap romantic, La sînul mamei* și prelucrările *Post scriptum, Copila schimbă dinții, Cireșica în închisoare*. Pentru elevele Azilului „Elena Doamna", unde a fost un timp profesoară de declamație, a scris mici scenete, pe teme morale *(Recunoștința orfanei, Gelozia orfanei)*. A tradus din E. Scribe, pentru Teatrul Național, comediile *Rebeca, Armele femeii, Ministromania*. Într-un limbaj greoi, cu multe franțuzisme și barbarisme, a tradus versuri din Dante, J. Delille, Lamartine, Markel, E. Legouvé. Activitatea ei cetățenească și din domeniul teatrului are o valoare superioară încercărilor literare.

— *Poezii și proză*, București, Tip. Națională, 1871 ; *Situațiunea Teatrului Național sub direcțiunea domnului Ion Ghica*, București, Tip. Conduratu, 1877 ; *George Crețeanu*, FRO, I, 1878, 24. — Tr. : Dante, *La Madona col bambino*, ROM, IV, 1859, 29 ianuarie ; Lamartine, *Lacul*, în *Poezii și proză*, București, 1871 ; [Autor neidentificat], *Myra sau Copilul adoptat*, FRO, I, 1878, 34—50 ; J. Delille, *Catacombele Romei*, FRO, I, 1878, 64 ; Markel, *Noaptea Crăciunului*, FRO, I, 1878, 87.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *20—26* ; 2. *Poezii și proză*, TRC, IX, 1871, 936 ; 3. D. C. Ollănescu, *Teatrul la români*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XX, 1897—1898 ; 4. Gh. Cardaș, *Maria Flechtenmacher*, PMU, *497—493* ; 5. Miller—Săndulescu, *Evoluția, 174—177* ; 6. Lelia Nădejde, *Maria Flechtenmacher*, SCIA, teatru—muzică—cinematografie, XII, 1965, 1 ; 7. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *27, 329, 348*.

S. C.

FLOAREA DARURILOR, carte populară. Este o culegere didactico-sentențioasă alcătuită în scopul definirii și ilustrării virtuților și viciilor. Cunoscută și sub numele de *Albinușa*, ea reprezintă o versiune a scrierii *Fiore di virtù*, alcătuită de călugărul italian Tommaso Gozzadini în secolul al XIII-lea, tipărită în 1474 la Veneția, de unde apoi se răspîndește în Orient și Occident. S-a afirmat că în jurul anului 1480 postelnicul Gherman Valahul a tradus direct din italiană în românește această carte ⟨11⟩. Prima copie a altor traduceri, din sîrbește, e cuprinsă în *Codex Neagoeanus*, scris de Ion Românul în 1620, iar a doua s-a păstrat în culegerea dascălului Costea din Brașov, datînd din 1693. Copiile după versiunile sîrbești erau dezorganizate și incomplete. De aceea, s-a făcut o nouă traducere de către Filotei Sfîntagorețul : *Floarea darurilor, carte foarte frumoasă și de folos fieștecăruia creștin, carele va vrea să se împodobească pre sine cu bunătăți*, tipărită de Antim Ivireanul în 1700, la Snagov, mult răspîndită ulterior.

Floarea darurilor conține 35 de capitole, organizate în perechi virtute-viciu : *Pentru dragoste — Păcatul pizmii, Pentru bucurie — Păcatul întristării* etc. În general, capitolele au o structură unică : definirea virtuții sau a păcatului, comparația simbolică cu un animal, citate sentențioase din diverși autori, o istorioară morală ilustrativă. Pentru definiții și sentințe sînt folosiți : Platon, Socrate, Aristotel, Pitagora, Ovidiu, Cicero, Seneca, evangheliștii, precum și autori creștini medievali. Simbolurile animaliere sînt luate din *Fiziolog* : mînia este ca ursul, puterea ca leul, temerea ca iepurele, curajul ca șoimul, trufia ca păunul etc. Istorioarele provin din *Biblie*, din hagiografii, *Alexandria, Gesta Romanorum* și constituie partea cea mai interesantă și mai plăcută a culegerii. Pătrunsă de timpuriu în literatura noastră, *Floarea darurilor* a lăsat urme și în folclor, unde au fost asimilate unele comparații, dar mai ales unele concluzii sentențioase, care s-au constituit în proverbe. Motivul „amărîtă turturea", devenit popular, e întîlnit și în cazaniile lui Coresi și Varlaam, în **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* și la Ienăchiță Văcărescu. Apologul sfîntului Isidor despre găina care face prea multă gălăgie pentru un ou se găsește la Iordache Golescu și Anton Pann. O altă temă, „îngerul și sihastrul" (îngerul care ucide pentru a preveni mari fărădelegi), foarte răspîndită în Evul mediu, circulă și în folclorul românesc, fiind prelucrată de M. Sadoveanu în *Pustnicul Ieronim*.

— *Floarea darurilor, carte foarte frumoasă și de folos fieștecăruia creștin, carele va vrea să se împodobească pre sine cu bunătăți*, Tip. Mănăstirii Snagov, 1700 ; *Floarea darurilor foarte folositoare fieștecăruia creștin, atîta sufletește, cît și trupește*, ed. 2, îngr. Const. și Ioan Boghici, Brașov, Tip. Henning, 1807 ; ed. 3, Brașov, Tip. Herfurt, 1808 ; ed. 4, Sibiu, [Tip. Closius], 1834 ; *Floarea darurilor* (fragm.), CPL, II, *279—286*. Ms. : *Dulce învățătură din capetele cărților lui Hs. și a svinților apostoli ș-a prorocilor ș-a mai marilor pătriiarși, prea cuvinoș părinți din carte ce se chiam[ă] Albinușe poveste pilda postului sv[î]ntu cela mare de folosenie sufletului* (1620), B.A.R., ms. 3821, f. *78—125* ; *Staa. darovanie carte aleasă din toate cărțile, dulce învățătură omului* (1693), B.A.R., ms. 1436, f. *13—48* ; *[Floarea darurilor]* (fragm.), (1702), B.A.R., ms. 1154, f. *282—283* ; *[Floarea darurilor]* (1706), B.A.R., ms. 3163, f. *5—30* ; *Floarea darurilor. Carte foarte frumoasă și de folos fieștecăruia creștin carele va vrea să se împodobească pre sine cu bunătăți* (1762), B.A.R., ms. 1756 ; *Floarea darurilor* (1764), B.A.R., ms. 2369 ; *[Floarea darurilor]* (c. 1770), B.A.R., ms. 3775, f. *2—58* ; *Aicea însemnăm cîteva întrebări și răspunsuri de ale filozofilor* (c. 1780), B.A.R., ms. 2126, f. *7—9* ; *Floarea cuventelor* (1784), B.A.R., ms. 1155, f. *139—143* ; *[Floarea da-*

rurilor] (1784), B.A.R., ms. 1125, f. *79—93* ; *Floarea darurilor* (c. 1788), B.A.R., ms. 276, f. *7—142* ; *[Floarea darurilor]* (c. 1793), B.A.R., ms. 1166, f. *24—29* ; *[Floarea darurilor]* (1794), B.A.R., ms. 1204, f. *2—111* ; *Floarea darurilor* [1802], B.A.R., ms. 1524, f. *14—37* ; *Floarea darurilor* (1806), B.A.R., ms. 3964, f. *1—85* ; *[Floarea darurilor]* [1807], B.A.R., ms. 1305, f. *3—66* ; *[Floarea darurilor]* (c. 1830), B.A.R., ms. 1761, f. *5—140* ; *Carte ce se numește Floarea darurilor* (1840), B.A.R., ms. 3626, f. *2—64* ; *Floarea darurilor* (1842), B.A.R., ms. 3239, f. *1—141* ; *[Floarea darurilor]*, B.A.R., ms. 4620, f. *457—627* ; *Floarea darurilor*, B.A.R., ms. 4213, f. *3—10* ; *Floarea darului*, B.A.R., ms. 5555, f. *1—84* ; *[Floarea darurilor]*, B.A.R., ms. 5476 ; *Floarea darurilor*, B.A.R., ms. 3507, f. *9—30* ; *Floarea darurilor*, B.A.R., ms. 2215, f. *1—131*.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *138—145* ; 2. N. Cartojan, *„Fiore di virtù" in literatura românească*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. IV, 1928—1929 ; 3. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *195—208* ; 4. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *72—74* ; 5. Ștrempel, *Copiști*, I, *9, 130, 134—135, 140, 163, 209—210, 218* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *224—227, 232* ; 7. Nicolae N. Smochină și N. Smochină, *O traducere românească din secolul al XV-lea a cărții „Floarea darurilor"*, BOR, LXXX, 1962, 7—8 ; 8. Dan Simonescu, *„Floarea darurilor". Introducere*, CPL, II, *273—278* ; 9. *Ist. lit.*, I, *453—455* ; 10. Panaitescu, *Începuturile*, *110—111* ; 11. N. Smochină, *Cine a tradus în secolul al XV-lea „Floarea darurilor" în românește ?*, MI, II, 1968, 7—8 ; 12. Duțu, *Coordonate*, *43—51*.

C. T.

FLOARE-ALBASTRĂ, revistă literară săptămînală apărută la București între 11 octombrie 1898 și 23 mai 1899. La 15 iunie 1899 se tipărea un număr omagial cu subtitlul „Mihail Eminescu. 1888—1899", după care **F.-a.** își încetează definitiv apariția. I. N. Constantinescu-Stans este menționat, din numărul al cincilea, ca proprietar și director. Publicația este însă condusă efectiv, pînă în martie 1899, de Al. Antemireanu. Din redacție mai fac parte St. O. Iosif, cel care alesese drept titlu simbolul romantic al „florii albastre", G. Madan și C. Sandu-Aldea (semna C. Sandu, C. Răzvan și S. Voinea). Țelul revistei, așa cum reiese din articolele lui Antemireanu, era acela de a contribui la impunerea unei literaturi care să tindă către „ideal", către „frumosul absolut", la crearea unui nou romantism, pur, înălțător, neîntinat de influențe străine și situat deasupra realităților sociale. Sursa acestor idei estetice este teoria mistică despre „noul idealism" a criticului francez F. Brunetière. Concomitent, și sub influența lui N. Filipescu, în scrisul lui Antemireanu apar unele accente naționaliste, șovine. Tot el a afirmat, într-un articol care a provocat o adevărată campanie de proteste, că arta noastră populară nu are valoare estetică. Încercînd, astfel, să dea revistei o direcție străină de credințele și aspirațiile colegilor de redacție, Antemireanu se îndepărtează de ei și, în martie 1899, este obligat să-și întrerupă colaborarea. Revista se va alătura în perioada următoare orientării pe care o inaugurase „Vatra" lui I. Slavici și G. Coșbuc și pe care o vor continua, după 1900, publicațiile lui N. Iorga. Prin literatura publicată, chiar și în timpul cînd Antemireanu o conducea, **F.-a.** precede revistele sămănătoriste. Aici apar nuvele cu subiecte din mediul rural, scrise de G. Madan și I. Adam, se tipăresc, alături de poezia fantezistă, parnasiană, a lui Antemireanu, versurile de diletant ale lui C. Sandu-Aldea, pastelurile și încercările de poezie filozofică ale lui D. Nanu, alte versuri de Z. Bârsan, V. Podeanu. Dialogul vioi și ironia de bună calitate situează proza lui I. A. Bassarabescu

în fruntea producțiilor beletristice ale revistei. Cu versuri străbătute de o discretă melancolie și cu traduceri din Lermontov și Heine colabora St. O. Iosif, iar P. Cerna, după ce la *Poșta redacției* primea un răspuns încurajator, publica în **F.-a.** cîteva din poeziile lui de început. Uneori G. Bogdan-Duică sau I. Duscian făceau informate prezentări ale unor scriitori străini, printre care A. Mickiewicz, G. Hauptmann și A. Schnitzler. O bogată rubrică de recenzii, note și informații asigura revistei strînse legături cu viața literară și culturală.

— 1. Al. Antemireanu, *Unde-i eminența critică*, FA, I, 1898, 1, reed. fragm. în PLR, I, *496—497* ; 2. Emir [Al. Antemireanu], *Floare albastră*, FA, I, 1898, 4 ; 3. St. O. Iosif, *Reminiscențe*, FAL, I, 1912, 2 ; 4. G. Tutoveanu, *„Floare albastră"*, SCN, I, 1920, 11 ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *37—38* ; 6. Sadoveanu, *Opere*, XVI, *517—518* ; 7. Vîrgolici, *Comentarii*, *161—163* ; 8. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *240—259* ; 9. *Ist. lit.*, III, *658—660*.

R. Z.

FLORENTIU, Veturia M. (27.XII.1846, Cîmpulung — 9.III.1876, București), scriitoare. O vreme, pînă la începutul lui 1858, a învățat acasă, în familie. Nu avea 14 ani cînd s-a căsătorit cu Marin Const. Florentiu, autor de manuale, pe atunci revizor al școlilor din județul Muscel. În urma unui concurs, obține postul de directoare a școlii de fete din Alexandria, de unde, în 1867, se transferă la Ploiești. Suportînd însă greu climatul din școală, își dă demisia, mutîndu-se la București. Cu o constituție, nu numai sufletească, dar și fizică, excesiv de fragilă, F., după o perioadă de suferință, se stinge prematur.

În foaia ploieșteană „Amicul școalei", la care soțul era redactor, **F.** și-a publicat o serie de articole, probabil traduceri, cum ar fi : *Disertațiunea asupra Doamnei Cottin, Amorul filial* și *Justiția divină* (scene din Revoluția franceză), *Amorul matern* (un episod din viața marchizei de Sévigné), *Principesa Borghese* (evocînd un episod din viața lui Napoleon), *Madelena de Scuderi*, tratînd despre „frumosul moral" și „frumosul material". „Frumosul moral" este, dealtfel, crezul căruia **F.** i-a dedicat scrierile ei, de un talent discret și de o simplicitate ce păstrează un sunet delicat. În manuscrise au rămas o serie de poezii lirice, elegii, pastorale, închinate florilor, ce i-au inspirat și cartea pe care o va numi, romanțios, *Limbagiul florilor* (1872), reluată în alte două ediții. Este o carte plină de candori, o inițiere, și gingașă și naivă, în universul grațios al florilor, în „limbagiul" lor, alcătuit din parfumuri, forme și culori. Comentariul e moral, sentimental, autoarea exaltînd, îndeosebi, „frumusețea morală". E un anume rafinament, sufletesc dacă nu literar, în sugerarea tainelor, a simbolurilor pe care le închide fiecare floare. Simțul naturii nu e absent la **F.**, care dispune și de o firavă imaginație plastică. Limba, însă, e impură, cu neologisme hibride.

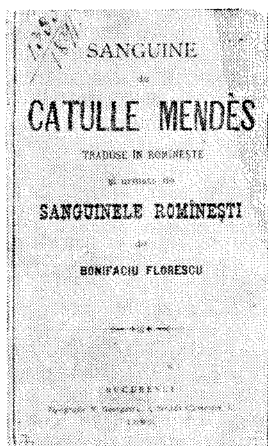
— *Limbagiul florilor*, București, Tip. Laboratorilor români, 1872 ; ed. 2, îngr. Parascheva M. Florentiu, postfață G. Al. Zamphirolu, București, Tip. Cucu, 1877 ; ed. 3, îngr. M. C. Florentiu, București, Socec, 1888.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *299—304*.

F. F.

FLORESCU, Bonifaciu (14.V.1848, Budapesta — 18.XII.1899, București), scriitor și traducător. Era fiul nelegitim al lui N. Bălcescu și al Alexandrinei (Luxița) Florescu, fiica marelui agă Iordache Florescu. Floreștii ascund adevărul asupra legăturii fiicei lor, pe care o consideră o mezalianță, în timp ce Bălceștii recunosc paternitatea. Luxița Florescu își adoptă în 1858 propriul ei fiu și se îngrijește de educația lui. Elev la liceul „Louis le Grand" din Paris, **F.** își ia bacalaureatul în 1868 și urmează Fa-

cultatea de litere la Academia din Rennes, obținînd, în 1872, licența. Se căsătorește cu Rose Henriette le Roho și vine în țară în 1873. Prin concurs este numit la 17 octombrie 1873 profesor „provizor" la catedra de istorie universală critică de la Facultatea de litere din Iași. T. Maiorescu îl destituie la 13 aprilie 1874. Este transferat la catedra de istorie de la liceul „Sf. Sava" din București. Va ocupa apoi postul de profesor de limbă și literatură franceză de la aceeași școală. A predat franceza la gimnaziul „Mihai Viteazul", la liceul militar și la seminarul „Nifon" din Capitală.

SANGUINE

CATULLE MENDÈS

TRADUSE ÎN ROMÎNEȘTE

SANGUINELE ROMÎNEȘTI

BONIFACIU FLORESCU

Autor de manuale de limba franceză, F. publică și o antologie a poeziei lirice franceze din secolul al X-lea pînă în secolul al XIX-lea, un dicționar francez-român (neterminat), editează *Discours sur le style* al lui Buffon, însoțindu-l cu un comentariu, și desfășoară o insistentă activitate publicistică. Membru al partidului liberal, prieten cu Pantazi Ghica și colaborator la publicațiile acestuia, F. se numără, chiar din anul întoarcerii în țară, printre cei care fac opoziție Junimii și lui T. Maiorescu. Numele său apare în aproape toate publicațiile antijunimiste, în „Românul" și „Tranzacțiuni literare și științifice", „Revista contimporană" și „Stindardul". Împreună cu Al. Macedonski inițiază, în 1880, editarea „Literatorului", el însuși fondează „Portofoliul român" (1881—1882) și, împreună cu I. C. Săvescu, „Duminica"; conduce „Țara literară", întemeiază „Revista albastră" și „Biblioteca omului de gust", colaborează la „Revista orientală", „România literară", „Nuvelistul", „Revista literară", „Vestea", „Peleșul", „Analele literare" ș.a. Către sfîrșitul vieții scoate, pentru puțin timp însă (3 iulie — 16 octombrie 1894), „Dacia viitoare", ziar iredentist. F. se arată preocupat de istoria și literatura popoarelor. Scrie despre revoluția franceză și despre *Istoria în cîntecele poporare*, publică studii de istorie modernă și susține, în mai multe din aceste publicații, rubricile *Revista politică* și *Revista științelor*. În „Literatorul" a publicat o suită de *Studii literare*, cam didactice și greoaie, dar dovedind o bună cunoaștere a literaturii antice și a culturii franceze. Literatura vremii este mereu judecată în raport cu idealul clasic al criticului. Ținta atacurilor este cel mai adesea naturalismul, acuzat că neagă scopul artei, care e „producerea frumosului", și anulează caracterul ei de generalitate, reflectînd ceea ce este întîmplător, particular și deci trecător *(Frumos, grațios, sublim)*. Este respinsă și poezia parnasiană *(Despre poezia descriptivă)*, al cărei exces formal ar anula mișcarea ideii și „simțămîntul". F. utilizează noțiunile și definițiile lui Buffon din *Discours sur le style*. El teoretizează, în felul lui Horațiu, asupra apropierii dintre pictură și poezie, consideră precizia drept calitatea principală a stilului, definește personajul, în mod clasic, ca „tip etern al pasiunii ce reprezintă". Deși limitat în aprecieri de clasicismul său dogmatic (poeziile lui Nerval sînt „bizareriile minții sale bolnave", Baudelaire nu este niciodată citat), F. emite uneori observații interesante, ca aceea asupra importanței covîrșitoare a decorului în romantism, parnasianism, simbolism. El derivă parnasianismul din romantism, observă corelația dintre teoria clasică a stilului și cartezianism, dintre naturalism și filozofia pozitivistă. Cînd părăsește domeniul teoretizărilor pentru analiza operei (Gr. Alexandrescu, Al. Vlahuță ș.a.), F. face mai ales un examen prozodic. Singurii poeți pe care îi prețuiește din literatura română sînt cei pe care cercul „Literatorului" îi recunoștea ca înaintași: I. Heliade-Rădulescu, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu; M. Eminescu și I. Slavici sînt ironizați, fără inteligență, într-o *Cronică* din „Literatorul" (1880). Eminescu, care credea că sub pseudonimul Rienzi se ascundea F., a răspuns la atacurile din „Literatorul" cu o *Epistolă deschisă către homunculul Bonifaciu*, rămasă în manuscris, în care pot fi recunoscuți germenii *Scrisorii II*. Unui examen stilistic tendențios sînt supuse de către F. și scrierile lui Maiorescu în două articole *(Despre stil)* din „Stindardul". Împotriva direcției maioresciene, el teoretizase în „Revista contimporană", despre lipsa, la noi, a unei critici literare.

F. a scris versuri care sînt mai mult ilustrarea preocupărilor prozodice ale teoreticianului decît expresia unei reale chemări spre poezie. El exersează sonetul și sonetul dublu, introduce — aproape odată cu M. Demetriade — sextina, contribuind la împămîntenirea unor forme fixe mai puțin întrebuințate în poezia noastră. Poemul în proză, mult cultivat la „Literatorul", îl încearcă, după model francez, și F. Traducerile din *Sanguinele* lui Catulle Mendès sînt urmate de *Sanguinele românești* ale lui F. În „Literatorul" apar mici tablouri (care nu totdeauna au ritmul poemului în proză), intitulate *Aquarele*, autorul încercînd chiar o definiție a acestora: „fotografie morală" a unei situații „prise sur le vif", sensibilizată prin artă. F. a fost un conștiincios popularizator al literaturii franceze. A tradus mult, prin intermediul limbii franceze, asigurînd aproape permanent materialul pentru rubrica de traduceri din „Portofoliul român", „Povestitorul", „Duminica", „Literatorul", „Biblioteca familiei". I-au apărut tălmăciri din Pope, Ronsard, Voltaire, Molière, A. de Musset, H. Murger, W. Scott, Catulle Mendès, J.-M. de Hérédia, Th. de Banville, E. A. Poe, Al. Dumas, A. Silvestre, F. Caballero. Printre primii la noi, a dat o versiune în proză a cîtorva din *Nevrozele* lui Rollinat. A tradus, după intermediar francez, din folclorul rus, chinez, albanez, indian, italian, din Petőfi, Longfellow, J. L. Runeberg, R. Burns.

— ***Istoria în cîntecele poporare***, ROM, XVII, 1873, 27—31 iulie, 1, 3 august; *Curs de istoria universală critică. Discurs de deschidere*, CT, IV, 1873, 12; *Asupra poeziei române*, RCO, I, 1873, 7; *Poetul Gregoriu Alexandrescu*, CT, V, 1874, 5; *Etiam contra omnes*, București, Tip. Grecescu, 1875; *Curs facultativ de istoria modernă critică*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1875; *O sută de adevăruri*, București, Tip. Grecescu, 1875; *Despre stil*, STN, I, 1876, 17, 31; *Despre individualități în literatură*, STN, I, 1876, 34; *Quelques vers. Au profet des blessés*, Bucuresti, 1877; *Memento de istorie universală sau Istoria în tablouri*, București, Socec, 1883; *Discursul despre stil al lui Buffon*, în Buffon, *Discours sur le style*, București, Tip. Academiei, 1884; *„Poezii" de Al. Vlahuță*, PSU, II, 1887, 3; *Sanguinele românești*, în Catulle Mendès, *Sanguine*, București, Tip. Georgescu, 1889; *Ritmuri și rime*, București, L'Indépendance roumaine, 1892; *Studii literare*, I—II, Tip. Populară, 1892—1893; *Aquarele și poezii în proză*, Bucuresti, Tip. Populară, 1894. — **Tr.:** Ch. Deulin, *Părul Miseriei*, ROM, XVIII, 1874, 31 august — 1 septembrie; X. de Maistre, *Leprosul din orașul Aosta*, P, I, 1876, 1; E. A. Poe, *Adevărul asupra cazului d-lui Valdemar*, P, I, 1876, 2; Joséphine Colomb, *Negi Cigana*, P, I, 1876, 2; H. Murger, *Balade*, P, I, 1876, 3—4, L, I, 1880, 14—22; A. Second, *Trei separațiuni de corp*, P, I, 1876, 5, *Portretul răposatului Duhamel*, P, I, 1876, 12; L. Garnier, *Lea*, P, I, 1876, 7; Sainte-Beuve, *Maria*, P, I, 1876, 8; Voltaire, *Istoria unui brahm*, P, I, 1876, 8, *Întîmplare indiană*,

P, I, 1876, 9, *Orbii judecători despre culori*, DCA, I, 1890, 9 ; G. de Nerval, *Monstrul verde*, P, I, 1876, 9 ; George Sand, *Joconda lui Leonard da Vinci*, P, I, 1876, 10 ; J. de Saint-Germain, *Foaia de alun*, P, I, 1876, 12, 13 ; H. Gréville, *Lina*, P, I, 1876, 14 ; *Povestea cirpaciului (poveste milaneză)*, L, I, 1880, 14 ; J. L. Runeberg, *Puterea amorului*, L, I, 1880, 16 ; *Poezie populară suedeză. Cîntec popular danez*, L, I, 1880, 16 ; R. Burns, *Ochi albaştri*, L, I, 1880, 16 ; *Cîntec din Britania franceză*, L, I, 1880, 17 ; Th. Moore, *Maria*, L, I, 1880, 17 ; A. Nouville, *Asta-i tot*, L, I, 1880, 17, *Don Juan*, L, I, 1880, 18 ; *Cîntec grecesc*, L, I, 1880, 18 ; Petöfi, *Gelozia*, L, I, 1880, 18, *Din poeziile lui...*, PR, I, 1882, 12, DCA, I, 1890, 10—12 ; Gil Polo, *Orbirea*, L, I, 1880, 18 ; Marmontel, *Memoriile lui...*, L, I, 1880, 19 ; *Cei doi amici (poveste populară rusă)*, L, I, 1880, 22 ; W. Scott, *Fecioara de la Toro*, L, I, 1880, 31, *Pantum males*, PR, I, 1881, 4 ; J.-P.-F. Mallefille, *Tabloul secolului al XVI*, PR, I, 1881, 4, *Don Rafael*, PR, I, 1881, 8, *Don Juan*, PR, I, 1882, 9 ; *Poezii arabe*, PR, I, 1881, 5—6 ; *Poezii persane*, PR, I, 1881, 7 ; A. Pope, *Rugăciunea universală*, PR, I, 1882, 11, *Femeia capricioasă, femeia egoistă*, PR, I, 1882, 12 ; Cleant, *Imn către Joe*, PR, I, 1882, 11 ; Fr. Rückert, *O poezie de...*, PR, I, 1882, 11 ; A. de Musset, *Să nu zici vorbă mare*, BOG, I, 1884, 65—80 ; Th. de Banville, *Ca apa*, PŞU, III, 1888, 4 ; Catulle Mendès, *Sanguine*, Bucureşti, Tip. Georgescu, 1889, *Recunoştinţa*, BIF, I, 1890, 26, *Fericirea altora*, DCA, I, 1890, 5, *Oaspetele nepoftit*, DCA, I, 1891, 15, *Înţeleapta necuriozitate*, IND, II, 1892, 66, *Calculatorul cel bun*, IND, II, 1892, 63, 66, 144 ; Al. Dumas, *Cugetări*, BIF, I, 1890, 26 ; S. Lapointe, *Banii dracului*, DCA, I, 1890, 1—2 ; Aug. Brizeux, *Alaiul fetei sărace*, DCA, I, 1890, 3 ; H. W. Longfellow, *Excelsior. Psalmul vieţii*, DCA, I, 1890, 4 ; *Avadanaele (apologuri indiene)*, DCA, I, 1890, 4—8 ; J. le Roho, *În contra pesimiştilor*, DCA, I, 1890, 4 ; A. Robert, *Căpitanul Vîrtej*, DCA, I, 1890, 4—12 ; *Romanţa fetei Mulan (poezie chineză)*, DCA, I, 1890, 5 ; R. Töpffer, *Frica*, DCA, I, 1890, 6—7, 9 ; M. Rollinat, *Nevroze*, DCA, I, 1890, 8 ; J. Lemaître, *Prinţesa Lilit*, DCA, I, 1890, 13—14 ; J.-M. de Hérédia, *Dorul de ţară*, DCA, I, 1890, 13—14 ; Ronsard, *Roza*, DCA, I, 1891, 21 ; [Hugo, Mellin de Saint-Gelais, Ronsard, Rabelais, J. le Roho, Musset], în *Ritmuri şi rime*, Bucureşti, L'Indépendance roumaine, 1892 ; *Cîntece madecase*, BIF, V, 1894, 2—5 ; Th. Gautier, *La un portret din veacul trecut*, BIF, VI, 1895, 1 ; P. Bourget, *Muzica*, V, II, 1895, 16 ; Manuel des Essarts, *Viaţa armonioasă*, V, II, 1895, 16 ; V. Hugo, *După bătălie*, V, II, 1895, 16 ; Ghuse Schiro, *Călugăriţa*, REO, I, 1896, 3 ; *Poezii populare albaneze*, REO, I, 1896, 3 ; Flaubert, *Candidatul*, RELI, XVIII, 1897, 10—18.

— 1. Ştefan Micu, *Bonifaciu Florescu*, ROM, XLVII, 1903, 121 ; 2. Augustin Z. N. Pop, *Eminescu şi Bonifaciu Florescu*, Bucureşti, Imprimeria centrală, 1938 ; 3. Lazăr Mayersohn, *Profesorul Bonifaciu Florescu*, ALA, XIX, 1938, 919 ; 4. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 5. Călinescu, *Studii*, 184—199 ; 6. George D. Florescu, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu, *Date noi privind viaţa şi activitatea publicistului Bonifaciu Florescu*, RITL, XVI, 1967, 4 ; 7. Maria Murăreţ, *Un răspînditor al culturii franceze la noi : profesorul Bonifaciu Florescu*, AUB, limbi romanice, XVIII, 1969 ; 8. Bucur, *Istoriografia*, 88—89 ; 9. Straje, *Dicţ. pseud.*, 267.

S. C.

FLORESCU, Ioan Emanoil (7.VIII.1819, Rîmnicu Vîlcea — 10.V.1893, Paris), traducător. Fiu al vornicului Manolache (a cărui mamă, vorniceasa Anica Florescu, era sora domnitorului Alexandru D. Ghica) şi al Zincăi Faca, **F.** a primit o educaţie îngrijită în familie şi, în 1832, a fost înscris la colegiul „Sf. Sava", unde a avut ca profesori pe C. Aristia şi P. Poenaru. La vîrsta de 14 ani era iuncher. În aceeaşi vreme îşi încerca talentul în actorie şi, răspunzînd îndemnurilor lui I. Heliade-Rădulescu, se exersa în traduceri din limba franceză. În *Mahomet* de Voltaire, dramă tradusă de Heliade şi reprezentată în 1834 de elevii de la „Sf. Sava", **F.** juca rolul sclavei Palmira. În 1836, **F.** termină studiile la „Sf. Sava" şi este trimis de familie la Paris. A studiat aici patru ani la liceul „Saint-Louis" şi doi ani într-o şcoală de ofiţeri. Se întoarce în ţară în 1842 şi primeşte gradul de parucic (locotenent). Peste un an, este numit aghiotantul domnitorului Gh. Bibescu, cu a cărui fiică, Ecaterina, se căsătoreşte în 1845. **F.** a urcat toate treptele carierei militare, pînă la gradul de general. A fost unul dintre primii organizatori ai armatei române. A militat pentru Unire, fiind membru al Adunării elective şi credincios susţinător al domnitorului Al. I. Cuza. În 1860 şi 1861 a fost ministru de Război, în 1865 ministru al Lucrărilor Publice. După detronarea lui Al. I. Cuza (1866), **F.** s-a retras un timp din viaţa politică. Între 1871—1876 a fost iarăşi ministru de Război. A mai fost prim-ministru (1876, 1891) şi preşedinte al Senatului (1888, 1890), în timpul guvernărilor conservatoare. A murit la Paris şi a fost adus şi înmormîntat în ţară.

Mai ales în tinereţe, **F.** a sprijinit iniţiativele culturale ale personalităţilor vremii sale (Heliade, N. Bălcescu, I. Ghica). În 1845, el este unul din fondatorii Asociaţiei literare, societate care participă la pregătirea revoluţiei. Mai tîrziu se numără printre conducătorii Ateneului Român şi este preşedinte al Societăţii pentru învăţătura poporului român. Încă elev la „Sf. Sava", **F.** a tradus şi publicat, în tipografia lui Heliade, comedia lui Florian *Gemenii din Bergam*. În aceeaşi perioadă, a publicat în „Muzeu naţional" traduceri prin intermediar francez (anecdote, satire, maxime, mici povestiri), din diverşi autori, de fapt exerciţii pe teme morale, educative. În 1878 a tipărit un volum de versuri fără personalitate. Interesul lui **F.** pentru literatură nu a depăşit stadiul încercărilor nerealizate, de tinereţe (traduceri, poezie), şi al sprijinului acordat mai tîrziu unor instituţii culturale ale vremii.

— *Poezii*, Bucureşti, Imprimeria Curţii, 1878. — Tr. : Florian, *Gemenii din Bergam*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836 ; [Autori neidentificaţi], *Sîrguinţa lui Alexandru la învăţătură din fragedă sa copilărie*, MZA, I, 1836—1837, 153—154, *Credinţa tînărului Papic*, MZA, I, 1836—1837, 154, *Distracţia unui învăţat*, MZA, I, 1836—1837, 155—156, *Napoleon şi dl. Ampère*, MZA, I, 1836—1837, 156, *Umbra lui Fabricie către romani*, MZA, II, 1837—1838, 90 ; Seema Cuang, *Părerile şi maximile lui...*, MZA, I, 1836—1837, 154—155 ; H. Zschokke, *Două căsnicii*, MZA, II, 1837—1838, 85—89.

— 1. G. I. Ionnescu-Gion, *Din istoria contimporană a românilor. Generalul Florescu*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1894 ; 2. *Generalul I. Em. Florescu*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1908 ; 3. R. Rosetti, *Un uitat. generalul Ion Em. Florescu*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1937.

S. C.

FLORESCU, Ion (Jean) T. (2.XII.1871, Rîmnicu Vîlcea — 9.VI.1950, Bucureşti), nuvelist. Licenţiat al Facultăţii de drept din Bucureşti, **F.** îşi completează studiile la Paris şi, în anul 1895, intră în magistratură, debutînd şi în viaţa politică. Înzestrat, nu cu talent oratoric, ci cu darul de a improviza uşor, coerent, împodobit, într-o manieră avocăţească superioară, el a reuşit în profesiune, dar şi în politică, ajungînd la cele mai înalte funcţii administrative, politice şi diplomatice. Activitatea lui literară este mai mult decît modestă şi stă, ca şi aceea de orator politic, sub semnul improvizaţiei. Tînărul veleitar scrie versuri melancolice sau revoltate, fals romantice, oftează la unison cu toţi dezmoşteniţii soartei, într-o proză plină de locuri comune, scrie epigrame

fără umor, colaborînd la cît mai multe gazete şi de cele mai diverse orientări. În acelaşi timp, conferenţiază cu aplomb, adresîndu-se mai ales „sexului slab", şi îşi tipăreşte conferinţele în broşuri cu titluri pompoase, dedicîndu-le personalităţilor zilei. Mai are şi şansa de a se impune atenţiei publice ca magistrat, printr-o afacere judiciară, şi prin succesele electorale răsunătoare. De altfel, la relativa lui celebritate a contribuit şi I. L. Caragiale, făcîndu-l popular ca personaj principal al schiţei *Boris Sarafoff !...*, apărută în două numere ale „Universului", în vara anului 1900.

Nuvelele lui F., scoase în volum în anul 1891, sînt scrise cu spontaneitate şi vioiciune, într-o exprimare directă (se simte „stilul" viitorului avocat de succes), chiar colorată, sub înrîurirea lecturilor sale, cu predilecţie franceze. Temele, stăruitor folosite în epocă, sînt soarta poetului într-o societate indiferentă *(Poetul)*, sau evocarea copilăriei fericite *(Semnul bunicii)*. Se resimte însă lipsa ideilor, simplitatea stilului devine adesea sărăcie, iar atunci cînd F. încearcă să poetizeze atinge uneori ridicolul. Totuşi, o sclipire de talent exista în aceste scrieri risipite şi prin revistele timpului („Literatorul", „Generaţia nouă", „Literatură şi artă română" ş.a.), de vreme ce le remarca, între alţii, N. Iorga.

— *Nuvele*, Bucureşti, Săroiu, 1891 ; *Patriotismul în literatură*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1895 ; *Forţa suvenirilor. Conferinţă publică*, Bucureşti, Excelsior ; *Victor Hugo. Homme politique*, Bucureşti, Excelsior ; *Gînduri şi amintiri*, Bucureşti, Tip. Tiparniţa, 1940.

— 1. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *13* ; 2. Predescu, *Encicl.*, 432.

R. Z.

FLORIAN, Aron (21.I.1805, Rod, j. Sibiu — 12.VII.1887, Bucureşti), istoric şi publicist. Fiu al preotului Ioan Florian. F. a urmat clasele elementare la Sibiu, iar gimnaziul la Blaj, după care îşi continuă studiile la Universitatea din Pesta. Chemat în Muntenia de către boierul cărturar Dinicu Golescu, devine profesor de latină la şcoala din Goleşti, pînă în 1830, cînd trece la Şcoala centrală din Craiova. În 1832 se mută în Bucureşti ca profesor de istorie la colegiul „Sf. Sava". A fost, timp de 15 ani, unul din profesorii de prestigiu ai colegiului, care, prin lecţiile şi manualele sale, reproduse fragmentar şi în periodicele vremii, a inspirat unei întregi generaţii de intelectuali un adevărat cult pentru istoria patriei. În aceeaşi perioadă, F. (semnînd frecvent F. Aaron) îşi începe activitatea publicistică. În 1836 e redactor la revista „Muzeu naţional", scoasă de I. Heliade-Rădulescu. Peste un an editează, împreună cu G. Hill, „România", primul cotidian apărut la noi. Prieten cu G. Bariţiu, F. a fost un constant colaborator al „Foii pentru minte, inimă şi literatură". Corespondenţele sale din Bucureşti, de obicei nesemnate, cuprindeau o analiză pătrunzătoare şi critică a stărilor de lucruri din Ţara Românească, a vieţii culturale şi literare, a situaţiei învăţămîntului. Membru al Societăţii Filarmonice, participant la revoluţia din 1848, F. a fost numit de Guvernul provizoriu ca prefect al judeţului Gorj. După înfrîngere, eliberat din arest, F. trece în Transilvania, unde, de asemenea, ia parte la mişcările revoluţionare şi la acţiunile revendicative ale românilor, distingîndu-se prin radicalismul convingerilor şi atitudinilor sale. Din 1853 redactează timp de trei luni „Telegraful român", folosind publicaţia pentru o susţinută campanie în vederea promovării culturii naţionale şi cultivării limbii române. Într-un amplu articol (*Ce s-a scris şi s-a tipărit pînă acum pentru poporul român şi cum s-a scris şi s-a tipărit ?*), el prezintă, cu simţ istoric, condiţiile apariţiei şi evoluţiei culturii româneşti, aducînd argumente istorice şi lingvistice pentru înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin şi adoptarea unor principii fonetice în scrierea limbii române. Publicistica sa este, dealtfel, un exemplu de folosire a resurselor limbii române, prin fraza mlădioasă şi firească, prin vioiciunea argumentării. Buna cunoaştere a limbii şi ideile sale juste în privinţa introducerii neologismelor pot fi observate şi în *Vocabular franţezo-românesc* (1840—1841), alcătuit împreună cu P. Poenaru şi G. Hill. Întors la Bucureşti în 1853, este director al Aşezămintelor brîncoveneşti, iar în 1857 este rechemat la colegiul „Sf. Sava". După înfiinţarea Universităţii din Bucureşti, F. inaugurează, în 1865, un curs de istorie universală, dar, îmbolnăvindu-se, se retrage curînd de la catedră. După ce fusese un răstimp inspector şcolar, în 1869 e ales vicepreşedinte al Consiliului permanent al Instrucţiei. În 1870 este ales membru al Societăţii Academice Române.

În domeniul istoriografiei, F. are mari merite de precursor. El este unul dintre primii care realizează o viziune de ansamblu, în spirit modern, asupra trecutului poporului român. *Idee repede de istoria prinţipatului Ţării Rumâneşti* (1835—1838), *Manual de istoria Principatului României* (1839) şi *Patria, patriotul şi patriotismul* (1843) dezvăluie o concepţie romantică asupra istoriei, văzută ca „oglinda acea maghică a veacurilor trecute" şi „cheia cea de mare preţ cu care se descuie oarecum şi ascunsurile viitorului". Reconstituită din perspectivă naţională, istoria justifică dreptul la existenţă liberă al unei naţiuni. Figura centrală a evocărilor istorice compuse de F. este Mihai Viteazul, devenit simbol — cum va fi şi pentru N. Bălcescu — al luptei pentru independenţa şi unitatea statală a tuturor românilor. Prin activitatea publicistică, didactică şi de istoric, F. a contribuit, în cadrul ideologiei paşoptiste, alături de M. Kogălniceanu şi N. Bălcescu, la transformarea istoriei românilor în element definitoriu al conştiinţei naţionale.

— *Idee repede de istoria prinţipatului Ţării Rumâneşti*, I—III, Bucureşti, Tip. Eliade, 1835—1838 ; *Cuvîntul ce s-au zis de d. medelnicerul F. Aaron, vice-directorul Colegiului naţional şi profesorul de istoria generală* (1838), în Urechia, *Ist. şc.*, II, *13—25* ; *Manual de istoria Principatului României*, Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1839 ; *Vocabular franţezo-românesc* (în colaborare cu P. Poenaru şi G. Hill), I—II, Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1840—1841 ; *Patria, patriotul şi patriotismul*, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1843 ; *Elemente de istoria lumii*, Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1847 ; *Ce s-a scris şi s-a tipărit pînă acum pentru poporul român şi cum s-a scris şi s-a tipărit ?*, TLR, I, 1853, 7, 8 ; *Mihai II Bravul, biografia şi caracteristica lui*, Bucureşti, Tip. Colegiului naţional, 1858 ; *Micul catehism sau Datoriile omului creştin moral şi social*, ed. 13, Bucureşti, Imprimeria statului, 1869 ; *[Texte istorice alese]*, EGIR, *19—106*.

— 1. A. Florian, *[Scrisori către G. Bariţiu, 1838—1854]*, în *George Bariţ şi contemporanii săi*, I, îngr. St. Pascu, Iosif Pervain, I. Chindriş şi Titus Moraru, Bucureşti, Minerva, 1973, *9—87* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *130—134* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *138—139* ; 4. N. Iorga, *Cursul de istoria românilor al lui Florian Aaron*, RI, XIII, 1927, 7—9 ; 5. D. St. Petruţiu, *Aron Florian şi orientarea literară a „Telegrafului român"*, GR, I, 1933, 1 ; 6. Lupaş, *Cronicari*, I, *XXIII—XXVI* ; 7. Victor Popa, *Aron Florian*, SUB, ştiinţe sociale, I, 1956, 1—2 ; 8. M. Regleanu, *Aaron Florian ca participant la re-*

voluția din 1848 în Țara Românească, RA, I, 1958, 2 ; 9. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 10. V. Netea, *„România" — primul cotidian al poporului român*, STD, XIX, 1966, 1 ; 11. Pompiliu Teodor, *Contribuția lui Aaron Florian la dezvoltarea istoriografiei naționale*, AMN, V, 1968 ; 12. Victor V. Grecu, *Aron Florian și problemele limbii române*, LL, XVII, 1968 ; 13. V. Cristian, *Activitatea istoriografică a lui Aaron Florian*, AUI, istorie, t. XVI, 1970, fasc. 1 ; 14. Cornea, *Originile*, 491—493 ; 15. Iosif Pervain, *Aron Florian*, în *George Bariț și contemporanii săi*, I, București, Minerva, 1973, 1—8 ; 16. Maria Fanache, *Un cărturar revoluționar sibian : Aaron Florian*, T, II, 1973, 6.

I. L.

FOAIA, revistă literară apărută la Buzău la 1 mai 1896. Era editată de un Al. I. Demetrescu. Scriitorii Al. Vlahuță, B. Delavrancea, G. Coșbuc erau invitați să colaboreze, în vederea deșteptării gustului pentru literatură. În singurul număr apărut, s-au publicat mai multe poezii, o traducere din Maupassant, *Moartea*, și o schiță biografică a lui Pușkin.

R. Z.

FOAIA DE DUMINECĂ, supliment social și literar al ziarului „Dreptatea" din Timișoara, apărut săptămînal între 25 decembrie 1893 și 29 decembrie 1896. De redactarea acestui supliment literar, de fapt o publicație periodică aproape autonomă, s-au îngrijit, pe rînd, Valeriu Braniște, George Candrea, Adrian P. Deseanu, Aureliu Trif și D. Voniga. Schimbările relativ numeroase ale redactorilor trebuie puse pe seama împrejurărilor politice, **F. de d.** avînd, împreună cu „Dreptatea", 16 procese de presă numai în cursul anului 1894. Săptămînalul se adresa locuitorilor din mediul sătesc, cu intenția de a contribui la educația lor politică, culturală și economică. Organizat pentru a răspunde acestui scop, periodicul avea rubrici variate, scrise la un nivel corespunzător țelurilor, cu un conținut atractiv, ca și forma în care era prezentat. Cele mai interesante rubrici erau ***Întîmplări de peste săptămînă***, o trecere succintă în revistă, uneori chiar o analiză a evenimentelor politice interne, ***Cronica***, un panoramic al știrilor din întreaga lume, ***Despre sănătate și boale***, ***Economia***, ***Din societăți***, în care se discuta activitatea diverselor societăți culturale românești din Banat. O caracteristică a tuturor articolelor, notelor, comentariilor este prezența discretă, din cauza rigorilor cenzurii, a elementului național. În **F. de d.** o atenție deosebită era acordată folclorului. Articolul ***Literatura poporală*** (1894) poate fi considerat caracteristic pentru poziția redacției. Cunoscîndu-și folclorul, românii își pot cunoaște mai bine limba, datinile, obiceiurile, întreaga fizionomie spirituală. Acesta devine astfel un instrument de acțiune politică, slujind la realizarea unității naționale. Literatura populară trebuie culeasă așa cum circulă în popor, pentru a i se conserva originalitatea. Gazeta a publicat multă literatură populară, nu întotdeauna corect culeasă. Sub titlul general ***Poezii poporale din Ardeal*** se tipăreau cîntece de cătănie, balade, doine, colinde, ghicitori, anecdote versificate, basme și povești culese de I. Pop-Reteganul, George Catană, Laurențiu Ciorbea, C. Giurgescu, Iulian Puteciu, Iuliu Tuducescu, I. Roșu a lui Marcu, N. Demenescu, Elena Georgescu. Cei mai mulți dintre acești culegători erau învățători în satele din Banat și din sudul Ardealului. Beletristica publicată reflectă concepția potrivit căreia poporului trebuie să i se dea o literatură accesibilă, cu un evident accent moralizator. Ca urmare, versurile și proza sînt, de cele mai multe ori, de un nivel artistic modest : anecdotele lui P. Dulfu și I. Pop-Reteganul, versuri ale poeților locali Al. Muntean al lui Vasile, Petru Baba, N. Țințaru, Viora Magdu. Pe gustul redacției erau și poeziile patriotice ale lui I. S. Nenițescu, dar se publicau și versuri de D. Bolintineanu și G. Coșbuc. Prozatorii care colaborează sînt Coriolan Brediceanu și Emilia Lungu, din Banat, V. A. Urechia, I. Popovici-Bănățeanul, V. Crăsescu (Șt. Basarabeanu). Foiletonul publicației cuprinde un număr de tălmăciri din literaturile engleză, franceză, germană și rusă. Paginile traduse erau selecționate în virtutea a două criterii : caracterul moralizator și cel al calității artistice. Se traducea din proza istorică a lui Lewis Wallace, foarte multe nuvele ale lui L. Tolstoi, de asemenea din Mamin-Sibiriak, V. G. Korolenko, din C. Flammarion, Fr. Coppée, E. Zola, dar și din scriitori francezi de mai mică însemnătate, din sîrbul K. Popovici, precum și folclor sîrbesc.

R. Z.

FOAIA DUMINECII, revistă culturală apărută săptămînal la Brașov, între 2 ianuarie și 25 decembrie 1837. ***Arătarea de subscriere...***, difuzată de I. Barac la 1 decembrie 1836, anunța apariția unui periodic destinat „spre înmulțirea cei de obște folositoare cunoștințe" și în care urmau să se publice nuvele, romane, istorii și „scurte conțepturi" traduse din principalele limbi europene. **F. d.**, editată de J. Gött, a fost susținută material de R. Orghidan, negustor din Brașov, care va participa apoi și la editarea altor periodice brașovene. Revista avea un caracter de magazin duminical, după modelul unor gazete germane din Transilvania, și publica articole și informații de istorie, geografie, tehnică, botanică, precum și numeroase articole de cultură generală. Literatură s-a publicat puțină și neinteresantă, mai ales nuvele traduse din limba germană și versuri greoaie, compuse de I. Barac. Un articol se ocupa de idilă, făcînd istoricul speciei și încercînd să o definească. La sfîrșitul anului, R. Orghidan își retrage subvenția, prin care va susține în 1838 „Foaie literară" a lui G. Barițiu, și revista lui I. Barac își întrerupe apariția. **F. d.** a constituit, în condițiile vieții naționale și sociale din Transilvania, o experiență care a permis să se pregătească editarea unor reviste corespunzătoare necesităților epocii. Ea a contribuit, în același timp, la cultivarea cititorilor și la trezirea interesului pentru lectură.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 258 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 306—307 ; 3. Iorga, *Ist. presei*, 63—64 ; 4. Lupaș, *Contribuțiuni*, 57—59 ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, 123 ; 6. Piru, *Ist. lit.*, II, 140 ; 7. *Ist. lit.*, II, 93, 96, 246 ; 8. *Ideologia 1848*, 175, *passim* ; 9. *Publ. per.*, II, 832 ; 10. Pervain, *Studii*, 272—288.

R. Z.

FOAIA FAMILIEI, revistă literară apărută la Iași (din seria întîi, bilunară, au ieșit nouă numere în anul 1875) și la București (seria a doua, trimestrială, de la 1 iulie 1905 pînă în martie 1906). Din lista abonaților, inserată în paginile periodicului, reiese că **F. f.** avea o răspîndire apreciabilă în Bucovina, Moldova și Transilvania. Cu toate acestea, revista, pe care o redacta ciudatul scriitor, publicist și profesor I. Pop-Florantin, nu publica un material literar atractiv, difuzarea bazîndu-se, poate, pe renumele redactorului, care la seria nouă devine și director-proprietar. În revistă apar nuvelele lui I. Pop-Florantin, o prelucrare după Shakespeare (***Lady Macbeth***, „scenă dramatică"), poezie populară, curiozități științifice (I. Pop-Florantin era inventator), precum și articole despre muzică. Între anii 1905—1906 se publică, în primul rînd, violentele atacuri îndreptate de I. Pop-Florantin contra lui T. Maiorescu și a junimiștilor.

R. Z.

FOAIA ILUSTRATĂ, revistă literară care a apărut săptămînal la Sibiu, între 6 ianuarie și 15 decembrie 1891. **F. i.** este una dintre publicațiile (calen-

dare, periodice, cărți) editate la Sibiu în urma inițiativelor și strădaniilor materiale depuse de cercul din jurul ziarului „Tribuna", în al cărui Institut tipografic se și imprimau. Redactor responsabil a fost D. Popovici-Barcianu, publicist și militant național transilvănean. Bună parte din articolele politice sau culturale, precum și din scrierile literare publicate în F. i. se retipăreau și în „Tribuna". Conținutul este mult mai divers decît cel al unei publicații literare obișnuite, F. i. urmărind, la fel ca atîtea alte periodice transilvănene, realizarea unei eficiente propagande politice și culturale și, totodată, îmbinarea acestei acțiuni cu aceea de educare și de îndrumare în chestiuni de gospodărie sau de agricultură. Rubricile principale sînt intitulate *Literatură și știință, Teatru, muzică și arte peste tot, De toate și de pretutindeni, Călătorii, descoperiri, invenții, Economie, Igienă* ș.a. Prima dintre aceste rubrici, și cea mai importantă, insera, în afară de literatura propriu-zisă, știri literare, notițe bibliografice, comentarii dedicate vieții intelectuale din România. O atenție deosebită era acordată revistelor și gazetelor din Iași și București, cărora li se consacra un spațiu întins, pentru recenzare sau pentru anunțarea sumarelor. În F. i. a apărut, pentru prima dată, poezia ***Plugul blăstemat*** a lui V. Alecsandri. Cu versuri colaborau Lucreția Suciu-Rudow, I. Popovici-Bănățeanul (care semna și Ioan Popovici), I. T. Mera, T. Daul, George Murnu. Virgil Onițiu, I. Pop-Reteganul și I. T. Mera publicau nuvele cu subiecte alese din realitatea satului ardelean, iar poeta Maria Cunțan, amintiri din viața de elevă. Se tipărește, de asemenea, literatură populară de pe întregul teritoriu al Transilvaniei (doine, povești, anecdote ș.a), culeasă de N. Sinulescu, Antoniu Papp, F. Roșca, D. Micu, T. Daul și R. Vraciu. Revista avea o bună orientare și în materie de traduceri. Din primul număr chiar, se subliniase preocuparea pentru dezvoltarea armonioasă a culturii naționale, prin îmbinarea dintre trăsăturile autohtone tradiționale și cele ale culturii apusene. În concordanță cu aceste elemente de program, se traducea literatură de cea mai bună calitate, transpunerile în limba română aparținînd unor tălmăcitori cu experiență. Silvia P. Barcianu traducea din Washington Irving (fragmente din *Rip van Winkle*) și Catulle Mendès, Enea Hodoș, din Turgheniev (nuvela *Bătăușul*), folosind o versiune germană, și din J. Richepin, iar I. Pop-Reteganul, povestiri populare germane.

— 1. Breazu, *Lit. Trans., 200*; 2. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *400*; 3. Bucur Țincu, *„Foaia ilustrată" (1891)*, RLRO, *294—317.*

R. Z.

FOAIA INTERESANTĂ, revistă literară săptămînală apărută la București de la 12 ianuarie pînă la 2 noiembrie 1897. Din F. i. au ieșit, cu totul, 43 de numere, la 23 dintre ele fiind redactor G. Coșbuc (de la 1 iunie 1897, odată cu numărul 21, cînd se produce și fuziunea cu „Povestea vorbei"). Programul periodicului nu este spectaculos, dar atrage atenția datorită faptului că subliniază necesitatea de a se da poporului o literatură și o informație culturală adecvată. Totodată, F. i. își propune să publice cît mai multă literatură populară. Există o legătură între F. i. și revista „Vatra", care apăruse din ianuarie 1894 pînă în august 1896, sub redacția lui I. L. Caragiale, I. Slavici și G. Coșbuc. Modestul program al noii reviste relua, nu cu aceleași ambiții desigur, ceea ce își propuneau și redactorii de la „Vatra"; începînd cu I. L. Caragiale și G. Coșbuc, cei mai mulți colaboratori de la „Vatra" au continuat să publice în F. i. I. L. Caragiale și-a tipărit o bună parte din producția literară a anilor 1896—1897 și a republicat din versurile apărute mai întîi în „Moftul român" din 1893. Chiar în primul număr, la rubrica *Idile bucureștene* (denumirea rubricii, probabil, tot el o dăduse), apare *Gazometru* (reprodusă în „Moftul român" din aprilie 1901, cu semnătura Iodoform), iar în numărul 2, la aceeași rubrică, anecdota *Planeta*, care, dezvoltată, a apărut, cu titlul *La Moși*, în „Universul" din anul 1900. Șirul colaborărilor lui continuă cu snoava populară ***Fără noroc***, cu ***Articol de reportaj, Amiază maură, Ion prostul, Eros, Bonbon.*** G. Coșbuc își începe colaborarea cu ***Lordul John***, urmat de parodia ***Sonet** (cu contraziceri și cu tendințe)*, de un articol despre ***Tradiții și legende din popor. Murășul și Oltul*** și de o notă despre ***Streașina casei.*** Poetul mai publică ***Sfatul bătrînilor, O-ntîlnire, Draga mamei, Dintr-alte lumi*** și, semnînd M. Petru, poezia ***Eroică hotărîre.*** Dintre autorii de versuri care au fost prezenți în paginile revistei trebuie amintiți D. Teleor, Gheorghe din Moldova, A. Toma, Cincinat Pavelescu, Florian I. Becescu, S. Ivanovici, P. Vulcan, V. Cozmin, D. Naum, D. Karr, N. D. Cocea (cu pseudonimul Nelly). Acestuia din urmă i se dădea, dealtfel, la poșta redacției, îndemnul de a mai trimite literatură, revista publicîndu-i în continuare versuri și proză. Tot proză (schițe, nuvele) mai semnau Gh. Becescu-Silvan și I. Adam. Cîteva cronici de artă plastică, aparținînd lui Iuliu Pop, semnalau, între altele, condițiile precare de lucru ale artistului român. O rubrică deosebit de combativă, ***Săptămîna***, redactată de T. Adam, urmărea principalele evenimente artistice și literare. Se consemna valoarea scăzută a repertoriului teatral, mai ales a celui original, se criticau moravurile mediului intelectual și, într-un lung șir de articole, se discutau lipsurile ziaristicii române. Toate aceste preocupări ale redacției, la care se adaugă strădania de a avea mereu o rubrică de bibliografie și informații literare, fac din F. i. o revistă vie. Se publica și folclor, cules de N. Matescu-Dabija, A. Sandu (C. Sandu-Aldea), P. Vulcan, M. Păsculescu, G. Coșbuc, și foarte multe traduceri din literatura universală. Din Byron traducea, probabil, Coșbuc și tot el din Platen, Lermontov, Longfellow. Constantin Vaschide dădea o transpunere românească a unei nuvele a lui Mark Twain, V. Cozmin tălmăcea din E. Zola, T. Adam din Guy de Maupassant, A. Daudet, P. Louys. Se mai traducea din J. Richepin, L. Ganghofer, Schopenhauer, V. G. Korolenko, M. Prévost, H. Sudermann, A. Scholl. Romanul *Întîia iubire* al lui Turgheniev era tradus integral și publicat în foileton. Panait Cerna colaborează cu adaptarea unei poezii a lui Lenau.

— 1. D. Vatamaniuc, *G. Coșbuc. O privire asupra operei literare*, București, E.L., 1967, *129—132.*

R. Z.

FOAIA PENTRU TOȚI, revistă literară scoasă la București, o dată pe săptămînă, între 25 decembrie 1896 și 28 martie 1899. Revista era proprietatea unui comitet din care au făcut parte D. I. Slăniceanu, D. Stăncescu, directorul publicației, și I. S. Spartali, secretarul de redacție. Conducătorul efectiv al revistei, D. Stăncescu, intenționa, și a izbutit, să redacteze un periodic popular, care să atragă un număr cît mai mare de colaboratori și, mai ales, de abonați. Cititorilor li se oferea, săptămînal, un sumar atractiv, cu un roman străin, francez cel mai adesea, publicat în foileton, cu poezii, însemnări de călătorie și amin-

tiri, povești, basme, legende (culte sau populare), snoave, fabule, parabole. O rubrică de *Convorbiri săptăminale* (mici articole plecînd de la un caz particular pentru a ajunge la semnificații generale, de obicei cu caracter moralizator), articole educative și de pedagogie, jocuri distractive, o pagină deschisă debutanților și o atentă *Poștă a redacției* completau sumarul. D. Stăncescu știa nu numai să facă o revistă atrăgătoare, dar și să o păstreze, calitativ, la un nivel corespunzător. Sub titlul general *Pagini uitate* se republicau versuri și proză de I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, I. Ghica, Al. Russo, D. Bolintineanu, N. Nicoleanu, A. I. Odobescu, M. Eminescu, I. Creangă, Tr. Demetrescu ș. a. Dintre scriitorii în viață colaborau D. C. Ollănescu-Ascanio, Al. Vlahuță, D. Zamfirescu, G. Coșbuc, D. Teleor, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, Th. M. Stoenescu, Cornelia din Moldova, Gheorghe din Moldova, Mircea Demetriade, H. G. Lecca, I. C. Săvescu, Fl. I. Becescu, Al. I. Șonțu, G. Gr. Cair, S. Ivanovici, N. Țincu, G. Demetrescu-Mugur, Iuliu Dragomirescu, A. Vojen, G. T. Buzdugan, Eugen Ștefănescu-Est, Panait Cerna și I. Minulescu. G. Coșbuc dădea și comentarii la zicale și datine populare și alte scrieri în proză, alături de B. Delavrancea, T. V. Ștefanelli, Al. Macedonski, D. Stăncescu, I. Adam (sub pseudonimul Blanc), Em. Grigorovitza, G. Dem. Teodorescu, I. Paul, G. I. Ionnescu-Gion, A. Domșa ș. a. Se traducea, în mod obișnuit de către D. Stăncescu sau I. S. Spartali, din J.-J. Rousseau, B. Franklin, Novalis, Lenau, Lamartine, Andersen, Hugo, Musset, Schopenhauer, Fr. Sarcey, Turgheniev, René Ghil, P. Loti, A. France, J. Lemaître, Conan Doyle, G. D'Annunzio ș. a. O inovație a revistei era ancheta întreprinsă printre scriitorii români asupra modului de lucru al fiecăruia. Răspund, între alții, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, D. Teleor, C. Mille și Al. Macedonski. *Poșta redacției*, redactată cu o grijă deosebită de D. Stăncescu, răspundea lui Mihail Sadoveanu (care semna scrierile de început S., Mi-Sado, Misado, pentru a iscăli apoi cu numele întreg), lui I. Minulescu (semna Nirvan, I. M. Nirvan), lui Panait Cerna (S. Panait) și lui N. D. Cocea (Nelly). Dintre ei, I. Minulescu și-a publicat aici, probabil, primele sale versuri. Revista era ilustrată, publicînd mai ales portrete de scriitori români (Gr. Alexandrescu, A. I. Odobescu, I. Creangă ș. a.) sau străini (Baudelaire). Cu toate că, datorită unei creșteri simțitoare a numărului de cititori, condițiile grafice se îmbunătățiseră considerabil și revista conta pe o situație financiară excelentă, lucru atît de rar în epocă, ea își întrerupe apariția din cauza îmbolnăvirii lui D. Stăncescu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *267* ; 2. Vl. Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 15 ; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *220—223* ; 4. I. Oprișan, *„Foaia pentru toți" (1896—1899)*, RLRO, 333—378.

R. Z.

FOAIA POPORULUI, gazetă politică și literară apărută la Sibiu, săptămînal, din decembrie 1892. Apare și după 1900. În anii care s-au scurs de la data apariției și pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, **F. p.** a avut pe rînd ca redactori responsabili pe I. Russu-Șirianu, George Moldovan, Ion Ciontea, Andrei Banteș, Ioan Moraru și Petru Simtion. Aceste dese schimbări nu sînt cauzate de o instabilitate de program sau de neînțelegeri în redacție, ci reflectă eforturile de supraviețuire ale gazetei, în permanent conflict cu legea presei. **F. p.** era destinată „pentru sate", fiind, de fapt, „partea poporală" a „Tribunei", așa cum reiese și dintr-o notă publicată în numărul 35 din anul 1893. Programul literar nu era deloc ambițios, dar era inspirat direct de cel politic. **F. p.** publică o literatură accesibilă tuturor, distractivă în primul rînd, dar fără neglijarea aspectului național sau educativ, scrisă într-o limbă clară și inspirată dintr-o problematică restrînsă, însă apropiată de puterea de înțelegere și de interesele cititorilor. Articolele politice erau scurte și mai mult de informație, iar știrile nu ocupau, ca la o gazetă politică obișnuită, spațiul cel mai întins, acesta fiind rezervat unui foileton și unei părți literare care cuprindea articole, recenzii, note, folclor și comentarii pe teme folclorice, anecdote. Articolele literare cu caracter mai mult informativ, referitoare, mai ales, la scriitori din România, sînt scrise uneori de I. Slavici și, de obicei, de un redactor care semna cu pseudonimul Prier. I. Russu-Șirianu, D. Stăncescu, R. Bartoș, Maria Cunțan, Ioan Moța ș. a. colaborau cu versuri și proză.

— 1. [*„Foaia poporului"*], CROM, II, 1894, 1 ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *155* ; 3. Slavici, *Amintiri*, *647* ; 4. Sebastian Bornemiza, *Gazetele poporale din Transilvania și Bucovina*, OL, *133—136* ; 5. Breazu, *Lit. Trans.*, *208* ; 6. Ov. Papadima, *Aspecte folclorice în „Foaia poporului"*, RITL, X, 1961, 4 ; 7. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *397*.

R. Z.

FOAIA POPULARĂ, revistă literară apărută la București și apoi la Iași, săptămînal, între 18 ianuarie 1898 și 15 iunie 1903. Directori au fost Ilie Ighel-Deleanu și, de la 12 septembrie 1899 pînă la 20 octombrie 1900, C. Cîrlova. Cu versuri au colaborat G. Coșbuc, Elisabeta M. Z. Ionescu, I. Roșescu, D. Karr, G. Donna, E. Ștefănescu-Est, Lucian Mandrea, M. Juvara, N. Burlănescu-Alin, Iuliu C. Săvescu, V. Podeanu. În numărul 3, din 1 februarie 1898, se publică o traducere din Lenau, *Trecut*, semnată cu inițialele P. C. După două săptămîni, în numărul 6 din 22 februarie, numele colaboratorului apare întreg, Panait Cerna, sub două traduceri din V. Hugo. La *Poșta redacției* i se răspundea lui M. Sadoveanu, încurajator, dar scriitorul nu va publica nimic în **F. p.** Schițe umoristice, nuvele și amintiri dau V. A. Urechia, G. Coșbuc, D. Karr, I. C. Georgescu, I. Ighel-Deleanu, Aurel Dareș, Th. Cornel. În 1901, sub semnătura lui I. L. Caragiale, apar *Triumful talentului*, *Grand Hôtel „Victoria Română"*, *Amatorul și artistul*, toate fiind republicări. Scriitorii traduși sînt Lenau, Uhland, Goethe, Heine, J.-J. Rousseau, Chateaubriand, Hugo, Al. Dumas, Baudelaire, Zola, J.-H. Rosny, G. D'Annunzio, Longfellow, Turgheniev și Dostoievski (prin intermediar francez), Sienkiewicz, Petőfi și Vörösmarty Mihály.

R. Z.

FOAIA ROMÂNIEI, periodic literar care a apărut la București în anii 1882, 1883 și 1884. În ultimul an, denumirea revistei se modifică în „Foaia României literare". Există o continuitate între această revistă și celelalte publicații literare ulterioare ale lui Ed. M. Adamski, redactorul ei : „România literară" (1886), „Generația viitoare" (1889) și „Generația nouă" (1890—1904). În cei trei ani de apariție, deși se anunța drept săptămînal, nu au ieșit de sub tipar mai mult de 20 de numere, la mari intervale de timp. Revista nu avea o direcție literară sau politică anumită, redactorul oscilînd între romantismul exaltat, chiar anarhic, și simpatia pentru narodnicismul rus și pentru mișcarea de eliberare națională a popoarelor din imperiul țarist. Diatribele îndreptate în contra asupririi naționale alternau cu versuri de dragoste sau basme populare. Ed. Adamski avea, totuși, un gust literar format. El

republica *Pohod na Sybir* de V. Alecsandri și versuri de M. Zamphirescu. Se tipăresc, de asemenea, versurile și proza redactorului, semnate cu pseudonimul Erwin, versuri de D. Stăncescu și traducerile acestuia din literatura foiletonistică occidentală. Din W. Hauff traducea un M. I. Ipcar, iar din Herder, Ed. Adamski. D. Stăncescu era și autorul unor cronici literare în care combătea mania traducerilor fără valoare și cerea sprijinirea scriitorilor români și a presei literare naționale. Cîteva biografii literare, *Camoëns, Mihai Zamphirescu, Alexandru Sihleanu* ș. a. completau sumarul revistei.

R. Z.

FOAIA SĂTEANULUI, supliment literar, cu caracter independent, al „Gazetei Bucovinei", apărut la Cernăuți de la 5 mai la 29 decembrie 1891. **F. s.**, din care s-au tipărit opt numere, la diferite intervale de timp, era redactată, ca și „Gazeta Bucovinei", de Pompiliu Pipoș, în calitate de director, și de Vasilie Marco, în calitate de redactor responsabil. După cum arată și denumirea, era destinată sătenilor. Scrisă într-un limbaj simplu, pe înțelesul lor, **F. s.** atingea o problematică diversă. În acest scop, se publicau rubrici ca *Povețe economice, Calendar, Mărunțișuri* și *Ghicitori* și, totodată, literatură cultă și populară, selectată cu grijă din periodicele transilvănene sau din cele apărute la Iași și București. Autorii întîlniți cel mai des sînt I. Creangă, N. Gane, I. Slavici, G. Coșbuc, I. Pop-Reteganul, Th. D. Speranția, D. Stăncescu, alături de care colaborau și bucovineanul C. Morariu, cu traduceri din literatura germană, și Elena Sevastos, care publica aici mai multe basme și cîntece populare.

R. Z.

FOAIA SOCIETĂȚII „RENAȘTEREA", revistă literară și științifică, bilunară, apărută la București între 1 ianuarie și 15 august 1874. Rezultat al strădaniilor și ambițiilor unui grup de tineri literați bucureșteni, foaia era salutată cu entuziasm de Al. Macedonski, acesta văzînd în apariția revistei un bun prilej de a cere oficialității sprijinirea „tinerei generații", din care, bineînțeles, făcea parte și el. Scopul revistei, declarat într-un prospect care cuprinde și țelurile societății „Renașterea", era acela de a contribui printr-o vie activitate la înavuțirea literaturii române. Revista își propunea să se adreseze nu „somităților", ci poporului, în care scop, se arăta, va publica literatură ușoară, scrisă într-un stil și o limbă accesibile. De asemenea, urmau să se publice studii privitoare la istoria națională, biografii și articole de apreciere a evenimentelor politice importante. Au colaborat cu versuri un număr de tineri începători, rămași, cei mai mulți, necunoscuți, dintre care se desprind Dimitrie D. Păun, Vasile D. Păun și G. Mulțescu. Mulțescu traducea din Schiller, iar Gr. G. Tocilescu dădea articole documentate și bine argumentate despre economia politică, despre importanța documentelor istorice ș. a. Limbajul folosit de colaboratori este, însă, bombastic ; ortografia ciudată, cu numeroase dublări de consoane, face lectura dificilă.

R. Z.

FOAIA SOCIETĂȚII „ROMÂNISMUL", revistă literară apărută la București, lunar, din aprilie 1870 pînă în august 1871. Organ al societății „Românismul", periodicul este, de fapt, o creație a spiritului întreprinzător și pe teren publicistic al lui B. P. Hasdeu. Din comitetul de redacție făceau parte, alături de inițiator, G. Dem. Teodorescu, N. V. Scurtescu, Gr. G. Tocilescu, T. P. Rădulescu, C. D. Vucici ; mai tîrziu s-au alăturat M. Zamphirescu, G. Missail, N. Ath. Popovici. Programul revistei corespunde țelurilor societății. Se prevedea publicarea disertațiilor și a discursurilor din ședințe. Literatura populară, documentele istorice, literatura originală și traducerile intrau, de asemenea, în obiectivele redacției. Revista urmărea să fie „pur literară" și să cultive o literatură aptă de a sprijini progresul culturii naționale. Două erau căile prin care se putea realiza acest program. Prima — cunoașterea aprofundată a trecutului istoric, cea de-a doua — studiul poeziei populare. B. P. Hasdeu colaborează cu articole de istorie, publică documente istorice și versuri. Tot versuri dădeau și D. C. Ollănescu-Ascanio (care debuta aici), V. D. Păun, N. V. Scurtescu, Elena C. Eleuterescu, G. Dem. Teodorescu, C. D. Vucici, Gr. G. Tocilescu, M. Zamphirescu. N. V. Scurtescu este și autorul unei drame, *Mireasa la mormînt*. Gr. G. Tocilescu scrie un studiu consacrat poeziei populare. Cu articole de etnografie colaborează I. C. Tacit, iar A. P. Alexi, T. P. Rădulescu și S. Fl. Marian publică literatură populară, culeasă din toate zonele locuite de români. G. Dem. Teodorescu se ocupă de idilă, într-un studiu istoric, cu referințe și la literatura română, și, într-un articol de critică, de poezia lui Al. Depărățeanu. Revista își întrerupe apariția în august 1871, pentru că interesul lui B. P. Hasdeu se concentrase asupra editării unui alt periodic, „Columna lui Traian", care, în linii mari, avea același program.

— 1. [B. P. Hasdeu], *Prospect*, FSR, I, 1870, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 268.

R. Z.

FOAIA SOȚIETĂȚII PENTRU LITERATURA ȘI CULTURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA, revistă lunară de cultură, literatură și folclor apărută la Cernăuți, din martie 1865 pînă în decembrie 1869. Era editată de Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina și a avut în frunte pe Ambroziu Dimitroviță, iar din iulie 1866, după moartea acestuia, pe profesorul I. G. Sbiera. Articolul-program, semnat de Gh. Hurmuzachi, președintele societății, indică o orientare progresistă, ce continuă, în parte, aspirațiile pașoptiștilor. Revista își propunea să cultive interesul pentru literatura națională și pentru limba vie a poporului, să promoveze talente autentice, să practice o critică folositoare și nepărtinitoare și să desfășoare o amplă acțiune de culturalizare. În afară de cronici și articole despre teatru sau învățămînt, se publicau conferințe, dări de seamă, dar și studii de lingvistică, de istorie și istorie literară, cele mai multe purtînd semnătura principalilor colaboratori : I. G. Sbiera, Al. și Gh. Hurmuzachi, D. Petrino, V. Mitrofanoviță, V. Burlă, P. Paicu ș. a. Cel mai larg spațiu, însă, era destinat problemelor de literatură și folclor. În coloanele acestei reviste, V. Alecsandri și-a publicat mai multe poezii, un fragment din jurnalul de călătorie în Africa *(Marocul)*, „proverbul dramatic" într-un act *Barcarola*, vodevilul *Florin și Florica* și comedia *Arvinte și Pepe-*

Foaea Soțietæții
pe'ntru
literatura și cultura romînæ în Bucovina.
.№ 1. 2. 3. Cernæuți în 1. Martiŭ 1865. ANUL I.

lea. Tot aici au apărut și renumitele sale „cînticele comice" *Parapomisitul,* în care satirizează exagerările latiniștilor, *Millo director sau Mania posturilor,* cuprinzînd și o șarjă usturătoare la adresa „ciuniștilor", *Kera Nastasia sau Mania pensiilor, Barbu Lăutariul* și *Surugiul.* Lui V. Alecsandri îi revine meritul de a fi tipărit în aceeași revistă manuscrisele rămase de la prietenii săi dispăruți : Al. Russo *(Piatra Corbului, Cugetări, Decebal și Ștefan cel Mare, Studii naționale, Poezia poporală),* C. Negruzzi *(Strofe umoristice dedicate d-nei Sm. Docanu* și o colecție de nume de plante, în limbile română, latină și franceză, intitulată *Flora română),* C. Negri *(Cîntic haiducesc, Strofe improvizate la 31 ianuarie 1841).* Lucrările lui Al. Russo și C. Negruzzi sînt însoțite de prețioase note biografice întocmite de poet. În paginile publicației își află locul și „proverbul dramatic" în patru scene *Împăcarea,* prin care I. Negruzzi, făcîndu-se interpretul ideilor despre limbă și literatură cultivate la Junimea, se ridică împotriva exagerărilor lingvistice puse în circulație de A. Pumnul. Au mai apărut aici poezii de M. Pompiliu, Maria Rosetti, Gh. Tăutu, Șt. G. Vârgolici, V. Gr. Pop și I. S. Bădescu, doine în stil popular semnate de V. Ranta-Buticescu și cîteva din fabulele lui Gh. Sion. Din revista „Albina Pindului" au fost reproduse patru poezii patriotice aparținînd lui D. Bolintineanu. Revista a adăpostit cele mai bune poezii ale lui D. Petrino, precum și fragmentul de epopee *Descălecarea lui Dragoș în Moldova,* scrisă de poetul V. Bumbac, care semna și cu pseudonimul A. Costînceanu. Folclorul este reprezentat în revistă nu numai prin culegeri de texte — doine, cîntece populare epice, ghicitori, tradiții și legende —, ci și prin lucrări teoretice. F. Kanitz publică studiul etnografic *Țînțarii,* iar T. V. Ștefanelli se ocupă îndeosebi de muzica ce însoțește unele obiceiuri *(Drăgăița și Papaluga).* În studiul *Despre însămnința refrenului „O Lere Doamne" din colindele române, despre timpul ivirii și despre însemnătatea lui,* I. G. Sbiera propune soluții ce se deosebesc de acelea ale înaintașilor. La rîndul său, Gh. Hurmuzachi dă la iveală fragmente din manuscrisul *Cinelituri, prejudețe, vrăjitorii și alte superstițiuni de ale poporului român, adunate de Ion B.,* pe care le însoțește de comentarii privind valoarea poeziei populare. Pe linia preocupărilor revistei se înscrie și tălmăcirea lui Al. Hurmuzachi *Datorințele scriitorilor* — un fragment dintr-o lucrare despre legislație a italianului G. Filangieri — prin care mînuitorii condeiului erau îndemnați să-și pună talentul în slujba poporului. Cîteva din poeziile lui Goethe sînt traduse de un anonim, iar povestirea *Menia,* scrisă în limba germană de K. E. Franzos, fostul coleg de gimnaziu al lui M. Eminescu, este tălmăcită de T. V. Ștefanelli. În ultimele numere ale publicației, sub semnătura lui Șt. Nosievici și a lui I. Vorobchievici, au apărut partituri muzicale, pe care se cîntau unele din poeziile lui Alecsandri, cel mai statornic și fecund colaborator. Cîtă vreme a apărut sub înrîurirea fraților Hurmuzachi, „foaia" era scrisă într-o frumoasă limbă românească și se bucura de o largă răspîndire în toate provinciile românești. Mai tîrziu, însă, încercările abuzive ale lui I. G. Sbiera de a impune sistemul preconizat de A. Pumnul aveau să grăbească sfîrșitul revistei.

— 1. Gh. Hurmuzachi, *Către cetitorii noștri,* FSC, I, 1865, 1—3, reed. în PLR, I, 210—212 ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov.,* 53—127 ; 3. *Șaptezeci de ani de la înființarea Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina,* Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1932 ; 4. Pavel Țugui, *Prefață* la Sbiera, *Povești, XI—XII* ; 5. Pavel Țugui, *„Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina" (1865—1869),* AUC, I, 1972.

I. C.

FOAIE DE STORIĂ ROMÂNĂ, revistă apărută la Iași în primele luni ale anului 1859. Doar patru numere, nenumerotate și nedatate, au ieșit din această publicație redactată de B. P. Hasdeu. Alături de studii științifice sînt publicate și două cercetări cu caracter literar : *Poezia năciunară* și *Pomelnicul domnilor Moldovei de Mitropolitul Dosoftei.* În cea de a doua, Hasdeu subliniază importanța poeziei populare pentru dezvoltarea poeziei românești culte și afirmă, totodată, necesitatea studierii literaturii române în raporturile ei cu literaturile străine.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.,* 257 ; 2. Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu,* București, Minerva, 1974, 36—37.

R. Z.

FOAIE LITERARĂ, revistă literară săptămînală apărută la Brașov de la 1 ianuarie pînă la 25 iunie 1838. La 9 decembrie 1837, G. Barițiu, în calitate de redactor, și J. Gött, în calitate de administrator și tipograf, difuzau o *Înștiințare literară,* prin care făceau cunoscută apropiata apariție a unui nou periodic. Era, de fapt, programul revistei care înlocuia „Foaia duminecii" a lui I. Barac. Redactorul își propunea o îmbunătățire considerabilă a conținutului, pentru a contribui, astfel, la dezvoltarea literaturii române. Cuprinsul celor 26 de numere tipărite corespunde programului anunțat. În articolul *Traducere* din primul număr, Barițiu arăta foloasele unor tălmăciri de valoare din operele scriitorilor clasici și își exprima încrederea în capacitatea expresivă a limbii române. Dealtfel, în F. l. s-a acordat un spațiu destul de mare discuțiilor despre limbă și ortografie, republicîndu-se și părerile scriitorilor munteni sau moldoveni (I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi). Atitudinea revistei era moderată. Se criticau excesele latinizante și puriste și, de asemenea, fanteziile ortografice. Redacția urmărea să țină la curent cititorii cu evenimentele politice și cu mișcarea culturală și literară din întregul teritoriu locuit de români. În acest scop, se publicau și versuri de Iancu Văcărescu, trimise redacției de T. Cipariu, acesta, la rîndu-i, colaborînd cu versuri proprii și cu o traducere din Goethe. Tot el transpunea în limba română studii literare despre Th. Moore, Byron, W. Scott ș.a. și transmitea revistei versurile preotului maramureșean Hojdu. Cu articole dedicate limbii române colaborau I. Maiorescu și V. Popp (care publica și versuri modeste). La 25 iunie 1838, F. l. își suspenda apariția, lăsînd locul unei noi reviste, cu un program mai complet — „Foaie pentru minte, inimă și literatură", supliment literar al „Gazetei de Transilvania", cum, dealtfel, trebuie considerată și F. l.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.,* 264 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX,* I, 307 ; 3. Iorga, *Ist. presei,* 64 ; 4. Călinescu, *Ist. lit.,* 124 ; 5. Antip, *Contribuții,* 12 ; 6. *Ideologia 1848,* 184—190 ; 7. Pervain, *Studii,* 290—303 ; 8. Marica, *Foaie, passim.*

R. Z.

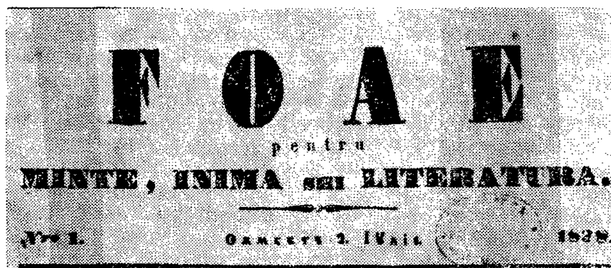
FOAIE LITERARĂ, revistă de literatură apărută la Oradea, săptămînal, între 6 aprilie și 26 octombrie 1897. Deși Lucreția Suciu-Rudow era indicată drept redactor responsabil, de redactare și de întreaga activitate legată de tipărirea revistei s-a ocupat W. Rudow, căruia îi aparține, de fapt, și inițiativa apariției. F. l. ar fi trebuit să devină o publicație care să strîngă în jurul ei scriitorii cei mai cunoscuți din Transilvania și din întreaga Românie. În F. l. s-a scris mult despre menirea presei literare (Enea Hodoș, Petru Corna, Septimiu Sever Secula). Colaboratorii revistei erau : Ilarie Chendi (semna I. Ch.), care publica articole dedicate unor chestiuni diverse, cum ar fi întrebuințarea citatului în studiile

literare ; W. Rudow, care redacta notele bibliografice, rubricile *La vatră, Cronica săptămînii* și *Poșta redacției ;* Lucian Bolcaș, autorul unor portrete satirice inspirate din viața mediilor românești orădene, scrise cu umor, cu spirit de observație și mărturisind înclinarea spre fantazare. Cu încercări literare mai colaborau Septimiu Sever Secula, Lucreția Suciu-Rudow, Ioan Bota, Maria Cunțan, I. Scurtu și mai puțin cunoscuții Petru Corna, V. Moldovan, Gavril Bodnariu, I. Stanca. G. Coșbuc publica poezii și traducerea unui fragment din *Eneida.* Alte traduceri sînt făcute de G. Bogdan-Duică, W. Rudow și I. Pop-Reteganul. Tălmăcirea unei nuvele a scriitorului american Washington Irving nu este semnată, iar o adaptare a unei fabule de Esop este iscălită cu pseudonimul Ermit. I. Pop-Reteganul, Vasile Sala și V. Chiș-Micu publicau literatură populară culeasă din Ardeal.

— 1. Lucian Bolcaș, *„Foaia literară" redactată și editată de Lucreția Rudow-Suciu și de Wilhelm Rudow, Oradea Mare 1897. Amintiri,* ALPR, 1927, 170—174.

R. Z.

FOAIE PENTRU MINTE, INIMĂ ȘI LITERATURĂ, revistă socială și literară apărută săptămînal ca supliment al „Gazetei de Transilvania" la Brașov, între 2 iulie 1838 și 24 februarie 1865. Din ianuarie 1837, I. Barac, ajutat de tipograful și editorul brașovean J. Gött, scoate „Foaia duminecii", periodic destinat beletristicii moralizatoare și unei literaturi de popularizare în domeniul istoriei, pedagogiei, tehnicii etc. Revista încheindu-și bilanțul primului an nu numai cu un serios deficit bănesc, dar și fără efectul scontat în rîndurile cititorilor, editorul renunță la înțelegerea cu Barac și, de la începutul anului următor, îl va sprijini materialicește pe G. Barițiu, în încercarea acestuia de a înlocui „Foaia duminecii" cu o revistă mai apropiată de cerințele culturale și literare ale românilor transilvăneni. Barițiu redactează, în primul semestru al anului 1838, „Foaie literară". Întreprinderea lui are mai mult un caracter experimental sau de prospecțiune și, pe baza concluziilor obținute, după ce la 25 iunie suspendă apariția „Foii literare", o săptămînă mai tîrziu face să apară primul număr din **F. pentru m., i. și l.**, cu o structură sensibil transformată, renunțînd la unele studii și articole prea erudite în favoarea scrierilor literare propriu-zise și a publicisticii cu caracter informativ și umoristic. Redactorul încerca astfel, cedînd într-o proporție oarecare dorințelor publicului, să cucerească un teritoriu dominat pînă atunci, în absența periodicelor românești corespunzătoare, de foile germane și ungurești. Dealtfel, noua revistă, așa cum o mărturisește și denumirea pe care i-a dat-o Barițiu, avea, în bună măsură, ca model, publicația germană „Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde", care apărea atunci la Brașov, în editura aceluiași J. Gött. Dar principala sursă de inspirație a redactorului, atît în ceea ce privește caracterul gazetei politice pe care o conducea („Gazeta de Transilvania"), cît și în privința celei literare,

FOAE
pentru
MINTE, INIMA shi LITERATURA.
Nro 1. Brashov 2. Iulie 1838.

care avea rolul unui supliment al celei politice, erau periodicele din Muntenia („Curierul românesc") și Moldova („Albina românească"), din care Barițiu a reprodus adesea, cu acordul lui I. Heliade-Rădulescu și Gh. Asachi, articole și scrieri beletristice. La redactarea revistei din Brașov, alături de inițiatorul ei, au participat Andrei Mureșanu (1838 — 13 februarie 1850) și Iacob Mureșianu. Cel de-al doilea va fi, începînd cu 9 septembrie 1850, singurul redactor al publicației, ca și al „Gazetei de Transilvania", deoarece autoritățile vor impune schimbarea lui Barițiu din funcția de redactor, ca o sancțiune pentru atitudinea lui în timpul evenimentelor din anii 1848—1849. Între 7 martie și 5 decembrie 1849, **F. pentru m., i. și l.** a fost obligată să-și întrerupă apariția ; o altă întrerupere a urmat în 1850 (13 februarie — 9 septembrie), cînd revista, ca și „Gazeta de Transilvania", a fost suspendată de autoritățile habsburgice. În anii 1856 și 1857, din cauza greutăților materiale, se scot numere duble, la intervale neregulate de timp, sau chiar se oprește tipărirea (14 august 1856 — 6 martie 1857). După o perioadă de relativă stabilitate, alte greutăți se ivesc și, din această cauză, în urma a doi ani de apariție intermitentă (douăzeci și nouă de numere în 1863 și doar cinci în 1864), I. Mureșianu renunță, din februarie 1865, să mai scoată revista, care intra atunci în al douăzeci și șaptelea an de existență.

În foile volante care premerg apariției acestei publicații sau însoțesc unele numere, în articolele-program, dintre care multe, comune, sînt tipărite în „Gazeta de Transilvania", și în scrisorile către cititori, Barițiu discută mereu, cu lărgimea de informație și profunzimea ce-i caracterizează întreaga activitate, menirea celor două foi ale sale și, mai ales, rostul celei literare în cadrul situației generale din Transilvania și în raport cu nevoile sociale și culturale ale românilor. În esență, el își formulase programul încă din *Înștiințarea* de la sfîrșitul anului 1837, cînd făcea publică hotărîrea de a scoate, în anul următor, o „Foaie literară". De fiecare dată însă cînd revine asupra chestiunii, registrul nuanțelor se îmbogățește, caracterul programului său publicistic devenind, pe măsură ce experiența de redactor și autor sporește, tot mai cuprinzător și mai variat. Inițial, Barițiu, sfătuit și de Gött, se gîndea la o gazetă cu materiale pentru „inima și mintea" cititorului transilvănean, după modelul revistelor germane. Se adaugă apoi acestei direcții de divertisment și informare, care nu va fi nicicînd părăsită, ideea prețioasă că foaia trebuie să sprijine activitatea literară a românilor prin publicarea literaturii originale, dar și a traducerilor. Anunțînd schimbarea denumirii publicației, în mai 1838, redactorul își face cunoscută și intenția de a modifica structural noul periodic. Accentul, pentru viitor, se va pune, arată Barițiu, pe publicarea literaturii, a unor scrieri „folositoare și plăcute", renunțîndu-se la articolele prea încărcate de date. O nouă lămurire, din 1843, se adresează celor ce-i pretindeau să abandoneze preocupările literare. Revista le va continua, răspunzînd astfel interesului general, dar va spori și atenția pentru istoria națională. Raportul, subliniază acum redactorul, va fi în favoarea preocupărilor serioase, de știință și istorie, dar se va tipări și multă beletristică, materiale distractive, umor. Cu timpul, Barițiu se vede obligat să anunțe pe cei ce-i trimiteau versuri că nu poate, din cauza numărului limitat de pagini, să publice decît o singură poezie într-un număr al revistei. Se face loc însă și literaturilor străine, din care se traduce tot mai mult, iar uneori, articole de

atitudine socială trec din paginile „Gazetei de Transilvania" în acelea ale suplimentului său literar. **F. pentru m., i. şi l.** completează astfel acţiunea politică şi socială a „Gazetei de Transilvania". Ideile politice capătă putere de circulaţie mai ales în rîndurile burgheziei româneşti din Transilvania, pentru care erau scrise, în primul rînd, foile lui Bariţiu. Revista a susţinut necesitatea ridicării nivelului cultural al poporului, ca un prim pas spre realizarea unităţii culturale a tuturor românilor. Ideile Şcolii ardelene se fac încă simţite, dar reflexele iluministe coexistă cu ecourile romantismului ; predomină spiritul naţional, moderat politiceşte, al lui Bariţiu. Pînă la apariţia „Familiei", „Albinei Carpaţilor" şi, mai tîrziu, a „Tribunei", **F. pentru m., i. şi l.** va fi cel mai important periodic literar al românilor din Imperiul austriac. Contribuţia revistei se manifestă, cu prioritate, în două direcţii. Una este aceea a dirijării interesului cititorilor către literatură, şi mai ales către literatura naţională. În acest scop, Bariţiu se va îngriji să publice sau să republice producţiile beletristice ale scriitorilor din Principate (Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu ş. a.) şi din Transilvania (I. Barac, A. Mureşanu, I. Rusu), făcînd totodată loc în paginile revistei unor încercări ale tinerilor cu preocupări literare sau jurnalistice, stimulînd interesul acestora pentru creaţie. Scrierilor originale li s-au adăugat, mai ales în perioada de pînă la 1850, numeroase traduceri, accentul căzînd pe opera unor scriitori cu vederi înaintate. Dar mai însemnat este efortul lui Bariţiu, în consonanţă cu cel al confraţilor lui din Principate, de a folosi publicistica şi literatura ca pe un mijloc de acţiune în vederea realizării unităţii spirituale a românilor. G. Bariţiu şi, după 1850, I. Mureşianu, au făcut din **F. pentru m., i. şi l.** o tribună de afirmare a ideii naţionale prin cultură şi literatură. De aceea, în primii ani, pînă prin 1842, exigenţa critică a redactorului a fost redusă faţă de colaboratorii transilvăneni. Totodată, operele marilor scriitori moldoveni şi munteni erau oferite ca modele pentru începători, dar şi ca dovezi ale capacităţii creatoare a poporului nostru. În acelaşi mod poate fi privit şi interesul arătat în revistă poeziei şi artei populare. Foaia lui Bariţiu este prima publicaţie periodică românească din Transilvania care a tipărit folclor. S-au republicat fragmente din textele culese de V. Alecsandri, versuri şi proză provenind de la A. Mureşanu, I. Maiorescu, At. M. Marienescu ş. a., precum şi studii dedicate poeziei, muzicii şi dansului popular, etnografiei etc. În anii 1858 şi 1859, I. G. Sbiera, M. V. Stănescu-Arădanul şi At. M. Marienescu şi-au făcut publice, prin intermediul revistei, apelurile către intelectualii din satele transilvănene şi din Bucovina, prin care aceştia erau îndemnaţi să culeagă şi să trimită spre publicare balade, poveşti, basme, datine, proverbe, anecdote. În revistă vor apărea contribuţii privind istoria românilor şi a popoarelor vecine, studii, dar şi articole pe înţelesul tuturor, în probleme de filologie, pedagogie, economie, filozofie, geografie ş. a. Rubricile de informaţii şi ştiri în legătură cu viaţa politică şi socială din Transilvania, din Principate şi din alte teritorii locuite de români nu au lipsit din nici un număr al publicaţiei, ca şi notele bibliografice, recenziile şi chiar articolele ample dedicate cărţilor care se tipăreau la Braşov, Iaşi şi Bucureşti. Această oglindă a vieţii intelectuale naţionale era completată prin comentarii atente la ceea ce se publica în alte gazete şi reviste, prin rubrici în care se discuta viaţa teatrală sau artistică şi prin altele închinate învăţămîntului. În acest fel, **F. pentru m., i. şi l.** a concentrat (ca şi celelalte mari publicaţii periodice din prima jumătate a secolului al XIX-lea) colaborarea celor mai importanţi scriitori, oameni de ştiinţă şi cultură şi gazetari politici, fiind, totodată, o şcoală pentru numeroşi tineri care şi-au început activitatea scriitoricească în paginile ei. Din Transilvania au colaborat, alături de G. Bariţiu, Andrei Mureşanu, Iacob Mureşianu şi P. Vasici, T. Cipariu, I. Rusu, V. Popp, Iosif I. Mani, Aron Florian, G. Munteanu, A. T. Laurian, S. Bărnuţiu, precum şi I. Barac, N. Bălăşescu, Vincenţiu Babeş, A. Pumnul. Li se alătură bănăţeanul N. Tincu-Velia, M. Sora Noac şi mai tinerii At. M. Marienescu, A. Papiu-Ilarian, I. Vulcan, I. Codru-Drăguşanu, J. Popfiu, I. V. Rusu, bucovineanul V. Bumbac ş. a. La fel de bogată a fost colaborarea autorilor din Muntenia şi Moldova. Scrierilor lui I. Heliade-Rădulescu şi N. Bălcescu li s-au adăugat altele, aparţinînd lui Iancu Văcărescu, C. Negruzzi, A. Pann, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, C. Bolliac, I. Ghica, V. Alecsandri, N. Istrati, D. Ralet, I. Ionescu de la Brad, C. A. Rosetti. Numărul celor care apar în paginile revistei este însă mult mai mare, dacă se ţine seama de scriitorii din care se reproducea frecvent (Gh. Asachi, M. Kogălniceanu ş. a.) şi, mai ales, de colaboratorii mai puţin sau deloc cunoscuţi.

Deosebit de însemnat este rolul revistei în facilitarea contactului cu literaturile străine. S-a tradus, în primul rînd, din scriitorii de limbă germană (Lessing, Herder, Goethe, Schiller, S. Gessner, Chr. M. Wieland, L. Uhland şi H. Heine), apoi din cei englezi (Shakespeare, Milton, Young, Byron) şi americani (B. Franklin), italieni (V. Alfieri şi G. Casanova), ruşi (Antioh Cantemir, Puşkin), polonezi (A. Mickiewicz). Nu lipsesc nici tălmăcirile din literatura franceză (Montesquieu, Molière, Voltaire, J.-J. Rousseau, Diderot, Lamartine, Béranger, Lamennais, Balzac, Hugo, Al. Dumas, Musset ş. a.), precum şi traducerile fragmentare din clasicii greci şi latini (Homer, Ovidiu, Vergiliu, Cicero ş. a.). Se adaugă şi multe aforisme şi maxime din Cicero, Voltaire, Chamfort, Pascal, Vauvenargues, Fénelon, Axel Oxenstierm, J. G. Fichte.

Completînd, din punctul de vedere cultural şi literar, acţiunea politică a „Gazetei de Transilvania", **F. pentru m., i. şi l.** a militat, concomitent cu „Dacia literară" sau „Propăşirea", pentru crearea unei literaturi originale, inspirată din tradiţiile populare şi istorice ale românilor. Totodată, revista a susţinut consecvent ideea luminării prin cultură, a trezit interesul pentru lectură şi pentru creaţia literară, a făcut cunoscută beletristica autohtonă şi poezia populară. Nu mai puţin importantă este contribuţia publicaţiei la răspîndirea cunoştinţelor ştiinţifice şi la combaterea, în spirit iluminist, a concepţiilor învechite, precum şi aportul ei la clarificarea chestiunilor de limbă literară şi ortografie, la respingerea unor afirmaţii eronate şi tendenţioase, făcute de diferiţi istorici şi publicişti străini în legătură cu originea limbii şi a poporului român sau în legătură cu istoria noastră naţională.

— 1. *De la redacţie. Pentru semestrul al doilea* (foaie volantă), Braşov, 9 mai 1838 ; 2. G. Bariţiu, *Discursul redacţiei cu un cunoscut*, FMIL, I, 1838, 1 ; 3. G. Bariţiu, *Trecutul şi viitoriul acestor foi*, FMIL, II, 1839, 26 ; 4. G. Bariţiu, *Către cetitorii „Gazetei de Transilvania"*, GT, VI, 1843, *93* ; 5. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 257* ; 6. Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, *307*, II, *237—243, 259—263*, III, *31—35* ; 7. Iorga, *Ist. presei, 64—67* ; 8. I. Lupaş, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureşanu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1925, *1—6* ; 9. Lupaş, *Contribuţiuni, 58—71* ; 10. Gh. Bogdan-Duică, *Relativ la istoria gazetăriei. „Gazeta Transilvaniei"*, NN, IV, 1930, 93, 100, 101 ; 11. Olimpiu Boitoş, *Periodice ardelene în răstimp de o sută de ani*, Cluj, 1938, *passim* ; 12. Breazu, *Lit. Trans., 115—118* ; 13. Murăraşu, *Ist. lit., 211—212* ; 14.

G. Em. Marica, *120 de ani de la apariție*, TR, II, 1958, 28 ; 15. M. Zamfir, *Literatura de la „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ (pînă la 1850)*, AUB, științe sociale-filologie, t. XIII, 1964 ; 16. *Ideologia 1848*, 184—190 ; 17. V. Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, E.Ș., 1966, *passim* ; 18. V. Netea, *Primele colecții de proverbe românești publicate*, SFL, 407—409 ; 19. *Ist. lit.*, II, 404—405, 408—410, 418—419 ; 20. Caracostea, *Poezia trad.*, II, 22—30 ; 21. Marica, *Foaie* ; 22. V. Netea, *Primii colaboratori ai foilor de la Brașov, contribuții directe, reproduceri*, în *130 de ani de la apariția „Gazetei de Transilvania”*, Brașov, 1969, 9—51 ; 23. M. Triteanu, *„Foaie pentru minte, inimă și literatură“*, TR, XIV, 1970 13 ; 24. Cornea, *Originile*, 446—447, 506 ; 25. *George Bariț și contemporanii săi*, I—IV, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, Titus Moraru, Gelu Neamțu, Gr. Ploeșteanu, Mircea Popa, D. Suciu, I. Buzași, București, Minerva, 1973—1978, *passim* ; 26. V. Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881)*, București, E.Ș., 1974, 343 ; 27. Marica, *Studii*, I, 11—111, 216—226.

R. Z.

FOAIE ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ v. Propășirea.

FOARFECA, revistă satirică și de umor, săptămînală, apărută la București între 24 ianuarie 1888 și 28 mai 1889. **F.** continua publicațiile satirice „Scaiul“ (1882—1883) și „Ciulinul“ (1883, 1884, 1885), ambele redactate de Ioan Athanasiade. Probabil că tot el conducea, împreună cu Dem. Rocco, și **F.**, la care D. Marinescu-Marion, umorist destul de cunoscut spre sfîrșitul secolului trecut, era secretar de redacție. Revista ataca, deopotrivă, guvernarea liberală a „viziru-lui” (I. C. Brătianu), cît și guvernul junimist care i-a urmat. Mișcările țărănești din anul 1888, reprimate aspru de regimul burghezo-moșieresc, sînt descrise în **F.** cu respectul adevărului și cu simpatie pentru răsculați. O bogată rubrică de note și știri intitulată *Treanca-fleanca* se ocupa de viața literară a epocii. Săgețile ironice se îndreptau mai ales spre scriitorii care intraseră în viața politică (C. Mille, B. Delavrancea), redactorii de la **F.** considerînd cariera politică burgheză o dezertare de la îndeplinirea rosturilor artistice și sociale scriitoricești. Nu lipsesc nici pamfletele antimonarhice, parodiile literare (la *Bursierul* lui B. Delavrancea și *Feciorul popei* a lui C. Mille). Foarte interesantă este satira în versuri *Parveniții literari*, semnată Senex, publicată în numărul din 22 mai 1888, care conține prevestirea morții tragice a lui Mihai Eminescu, ce avea să se împlinească peste un an. Redactată de publiciști cu autentică vocație satirică, **F.** trebuie înregistrată între periodicele satirice care au avut o atitudine democratică, alături de cele editate de N. T. Orășanu, I. L. Caragiale, A. Bacalbașa.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 270.

R. Z.

FOGARAȘI, Ștefan (sec. XVII), traducător. Și-a desfășurat activitatea de predicator reformat la Lugoj, pe la mijlocul secolului al XVII-lea. A tradus din latină și maghiară așa-zisul *Catechismus adecă a creștineștii religii și credințe în scurte întrebări și răspunsuri cuprinse cu fapte din Sfînta Scriptură întărită coprindere sau măduvă*, numit de autorul acestui manual, profesorul Alstedius din Alba Iulia, și *Biblia mică*, traducere tipărită în 1648 cu concursul lui Ákos Barcsay, mare ban al Lugojului și Caransebeșului. Se presupune că **F.** ar fi avut cunoștințe apreciabile de limba latină. Din prefața catehismului reiese că era conceput „potrivit cu mintea copilului care încă e fraged”, de unde se vede că atît **F.** cît și protectorul său Barcsay urmăreau pregătirea tinerilor într-un spirit calvin. Din aceeași prefață se înțelege că **F.** ar mai fi tradus în românește și psalmii lui David. Se presupune că psalmii lui Ioan Viski sînt copiați după traducerea lui **F.** ⟨4⟩. Singurul exemplar din catehismul lui **F.**, păstrat în biblioteca Colegiului reformat din Oșorhei (lîngă Oradea), a fost descoperit de N. Densușianu. O copie a acestui exemplar se află la Biblioteca Academiei R. S. România. Catehismul cuprinde trei părți, scrise cu litere latine și ortografie maghiară.

— **Tr.** : *Catechismus adecă a creștineștii religii și credințe în scurte întrebări și răspunsuri cuprinse cu fapte din Sfînta Scriptură întărită coprindere sau măduvă*, Alba Iulia, 1648, reed. fragm. în CHRM, I, 124, BRV, I, 160—164 ; ediție facsimilată *(Fogarasi István Kàtéja)*, îngr. Tamàs Lajos, Cluj, 1942.

— 1. Hasdeu, *Cărțile pop.*, 725—726 ; 2. Urechia, *Schițe*, 36 ; 3. Sbiera, *Mișcări*, 106, 136 ; 4. Iorga, *Ist. lit. relig.*, 144—145 ; 5. Iorga, *Ist. bis.*, I, 302 ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, 250—251 ; 7. Aurel Cosma, *Scriitori români bănățeni din timpul calvinismului*, VR, XXV, 1933, 12 ; 8. Ștefan Meteș, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, I, ed. 2, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1935, 264, 394—395 ; 9. Suciu, *Lit. băn.*, 15—19 ; 10. N. Drăganu, *Un manuscris calvino-român din veacul al XVII-lea*, OL, 279—301 ; 11. Călinescu, *Ist. lit.*, 55 ; 12. I. Bănățeanul, *Cel din urmă ban al Caransebeșului și Lugojului — hunedoreanul Acațiu din Bîrcea Mare (Barcsai Ákos) — ca stimulator al progresului cultural bisericesc*, MB, X, 1960, 3—6 ; 13. Piru, *Ist. lit.*, I, 195—196 ; 14. *Ist. lit.*, I, 437 ; 15. Al. Belu, *Cîteva considerații cu privire la autorul primului dicționar valachico-latinum*, O, XX, 1969, 5.

A. S.

FOILETONUL ZIMBRULUI, supliment literar al ziarului „Zimbrul“, apărut la Iași, săptămînal, între 23 ianuarie 1855 și 16 iulie 1856. Teodor Codrescu și Dimitrie Gusti au redactat revista pînă la 27 mai 1856, cînd primul devine „redactor răspunzător“. Secretar de redacție este posibil să fi fost V. A. Urechia. Din 2 iulie, același an, nu se mai indică nu-

Comitetul unionist din Iași, 1856

mele vreunui redactor. **F. Z.** apărea în strînsă dependență de „Zimbrul", unele articole politice continuînd dintr-un periodic în celălalt. Textele politice pe care redacția le considera importante pentru sprijinirea revendicărilor naționale erau publicate simultan în limbile română și franceză. În cel de-al doilea an de apariție periodicul duce o susținută campanie pro-unionistă. Numărul din 29 aprilie 1856 este dedicat în întregime poeților care sprijineau ideea Unirii : Gh. Sion, Gh. Tăutu, A. N. Scriban, N. Voinov. În jurul revistei s-a concentrat acea parte a intelectualilor pentru care ideea de progres social rămînea încă o noțiune vagă și plină de riscuri. De aceea, există totuși la **F. Z.**, în raport cu restul presei politice și literare unioniste, o ușoară nuanță de conservatorism în planul atitudinii sociale, dar și în acela literar. Nu este vorba de un conservatorism asimilabil aceluia junimist, de mai tîrziu, ci de o inerție în acceptarea ideilor noi, de un regret nemărturisit, dar vizibil, pentru starea veche a lucrurilor, pentru lumea ce dispărea. Chiar și aspectul grafic al periodicului mărturisește această atitudine. **F. Z.** publica, în primul rînd, literatură beletristică. Puținele articole politice sau de istorie și drept, scrise de T. Codrescu, Gh. Sion, G. R. Melidon, sînt relevabile datorită simțămintelor patriotice care le inspiră. În articolele pe care le scrie, Gh. Sion susține părerea, caracteristică pentru grupul politic din care făcea parte, că în vremurile de intensă activitate politică literatura nu se mai dezvoltă. Sion vede în epoca premergătoare anului 1848 o perioadă de înflorire a literaturii române, în timp ce în deceniul 1850—1860 gustul pentru lectură ar dispare, iar scriitorii, nefiind stimulați, nu mai produc literatură de calitate. **F. Z.** publică traduceri bine selecționate, din scriitori cunoscuți, francezi, germani și englezi. Din Byron și Lamartine traduce Gh. Sion, din Schiller și A. Poissonnier, G. R. Melidon, Al. Fotino transpune romanul *Maistru Adam Calabrezul* al lui Al. Dumas. Colaboratorii literari cel mai des întîlniți în paginile revistei sînt D. Gusti, cu versuri și proză, V. A. Urechia, autor de poezie patriotică și erotică, precum și al „romanului național" *Coliba Măriucăi*, și G. R. Melidon, tot atît de neinteresant în ipostaza de versificator ca și în aceea de autor al însemnărilor de călătorie în Moldova de sus și la Cetatea Neamțului. Tot cu însemnări de călătorie, scrise cu emoție discretă și cu darul de a însufleți aridele amănunte istorice, colabora Gh. Sion, iar un G. Hîncu era autorul unei serii de scrieri în proză intitulate pretențios *Serile romane sau Cinci nuvele religioase.* Printre autorii de versuri, cei mai mulți demni de amintit pentru intențiile patriotice, erau C. D. Aricescu, G. Crețeanu, D. Dăscălescu, Gh. Tăutu, Șt. Sihleanu, N. Voinov, A. N. Scriban, D. S. Miclescu, I. Gheorghiu. Se mai publică versuri satirice scrise de C. Stamati, fabule de I. Sîrbu, precum și poezii ale lui V. Alecsandri și D. Bolintineanu, inedite sau reproduse din alte publicații.

Deși nu poate fi comparată cu „Steaua Dunării" sau cu „România literară", **F. Z.** a avut meritul de a fi participat la însuflețita activitate politică și literară care a pregătit unirea celor două Principate.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *269* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *187—190* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *102—103* ; 4. *Ist. lit.*, II, *246, 372, 636.*

R. Z.

FOIȘOARA PENTRU RĂSPÎNDIREA CUNOȘTINȚELOR FOLOSITOARE ȘI A IUBIREI DE CARTE, publicație periodică literară și culturală apărută bilunar la Sibiu, între 1 ianuarie și 15 iunie 1886. A fost redactată de Grigore Sima al lui Ion (redactor responsabil) și de I. Pop-Reteganul (prim colaborator). Ei își propuneau, în afară de ceea ce rezultă din titlul care sintetizează un adevărat program, să publice cît mai multă literatură populară și cultă, aceasta inspirată direct din folclor. În intenția redactorilor, revista trebuia să devină și o publicație de informare bibliografică, dar această inițiativă, ca și altele, nu se va realiza din cauza întreruperii apariției. Într-o cronică dedicată volumului *Novele din popor* al lui I. Slavici, se dezvoltă un program literar ambițios, bazat pe refuzul importului de literatură străină. Scriitorul român, se spune în același loc, trebuie să se inspire din realitățile autohtone, iar rostul literaturii naționale este acela de a da hrană sufletească poporului.

Scrierile literare apărute în revistă sînt modeste ca valoare. Colaboratorii, cu excepția lui I. Pop-Reteganul, nu s-au făcut cunoscuți prin nimic de seamă în viața literară a epocii. Doar Grigore Sima al lui Ion, autor de nuvele, de versuri și de articole în care discută tradițiile populare, poate fi menționat pentru claritatea ideilor și proprietatea limbii.

R. Z.

FOIȘOARA TELEGRAFULUI ROMÂN, supliment cultural editat de „Telegraful român", care apare de două ori pe lună, la Sibiu, între 1 ianuarie 1876 și 25 decembrie 1877. Cu rubrici numeroase și cu o tematică lipsită de unitate, acest periodic era totuși redactat în raport cu un program politic și cultural limpede, fiind un organ publicistic al junimiștilor sibieni, grup de tineri intelectuali, dintre care se detașau I. Bechnitz, D. Comșa, prieten al lui M. Eminescu, A. Brote și E. Brote. În chestiunile ortografice gazeta adopta ortografia fonetică a „Convorbirilor literare". Se făcea simțit și ecoul teoriei „formelor fără fond", mai ales în articolele politice ale lui D. Comșa. Junimismul era însă adaptat la realitățile ardelenești, dîndu-se prioritate chestiunii naționale și, în continuarea acestei idei, culturii naționale, accesibilă întregului popor și bazîndu-și originalitatea pe literatura și tradițiile populare. De aici o diferență de vederi față de junimiștii ieșeni, în ceea ce privește aprecierea literaturii, care va fi judecată în funcție de conținutul de idei, neapărat „sănătoase", adică naționale, criteriul estetic fiind considerat mai puțin important. At. M. Marienescu relua seria de povești populare publicate pînă atunci în „Albina". Pentru fiecare bucată se indică informatorul, data și locul culegerii și se fac relații cu mitologia altor popoare. În mai multe numere E. Brote publică articolul dedicat activității Astrei, articol pe care, considerîndu-l interesant, M. Eminescu îl va retipări în „Curierul de Iași" din același an (1876). Mai apar cîteva traduceri, nesemnate, din H. Heine și altele din J. J. Engel (de D. Popovici-Barcianu). Rubrici de critică a traducerilor, note bibliografice și știri literare completau sumarele periodicului. La sfîrșitul anului 1877 se anunța contopirea cu „Telegraful român", subliniindu-se că schimbarea de formă editorială nu va modifica programul cultural.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *269* ; 2. Breazu, *Lit. Trans.*, *167—170* ; 3. Slavici, *Amintiri*, *497* ; 4. I. Gorun, *Cîteva amintiri*, ALPR, 1926, *28—30* ; 5. Lăzăreanu, *Glose*, *75—77.*

R. Z.

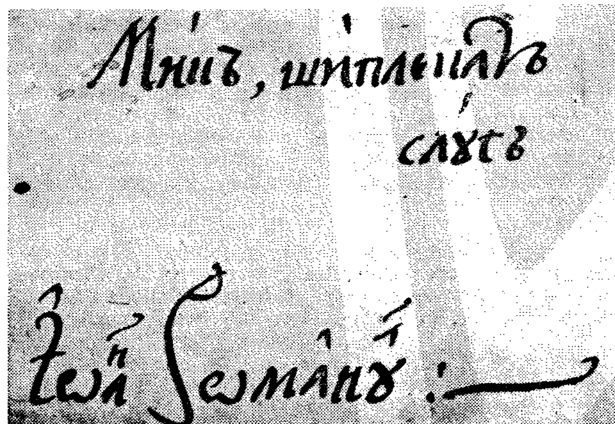
FOIȚA DE ISTORIE ȘI LITERATURĂ, revistă lunară apărută la Iași din martie pînă în iulie 1860. Continuă „Foaie de storiă română" a lui B. P. Hasdeu, scoasă cu un an înainte tot la Iași. Noua revistă este scrisă aproape în întregime de redactor. În afară de două articole cu caracter programatic, mai ales

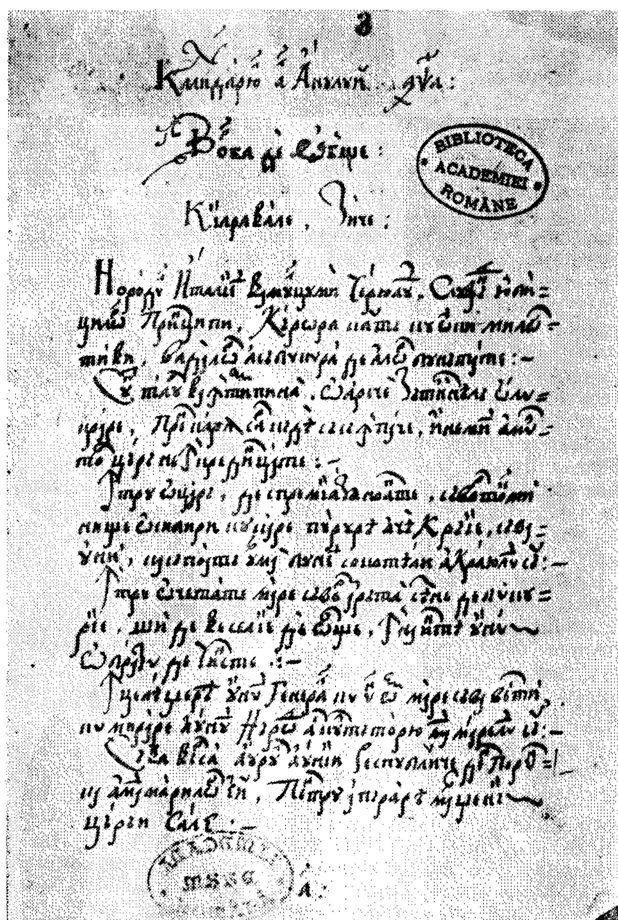
privind activitatea de viitor a istoricului, intitulate *Istoria* și *Literatura*, el publică studii de istorie, altele de literatură, versuri, notițe critice. Mai colaborau Gh. Tăutu, cu o dramă istorică în versuri, și G. R. Melidon, cu poezii. Din Gogol, A. D. Holban traduce fragmentar *Scrisorile unui nebun*, probabil prima versiune românească din opera scriitorului rus. După cum se specifică pe coperta revistei, toate articolele nesemnate îi aparțin lui Hasdeu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *269* ; **2.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *298—299* ; 3. *Ist. lit.*, II, *638* ; **4.** Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, Minerva, 1974, *38—46*.

R. Z.

FOLETUL NOVEL, calendar cuprinzînd pronosticuri politice, previziuni cu caracter astrologic și meteorologic, alcătuit în Țara Românească între anii **1693—1703**. A fost întocmit probabil la cererea lui Constantin Brîncoveanu de unul dintre secretarii domnului, italianul Giovanni Candido Romano, predecesor, la curtea din Țara Românească, al lui Anton Maria Del Chiaro. S-au aflat, pentru prima dată de către A. I. Odobescu, exemplare manuscrise ale **F. n.** provenind din biblioteca lui Brîncoveanu de la mănăstirea Hurezi din anii **1693**, **1694**, **1695**, 1699, 1700 (un scurt fragment), 1701, 1703 și 1704. În 1695, la puțin timp după ce inițiază traducerea de „foglietti novelli", Romano, care își semnează calendarele cu pseudonimele de Ioan Romanul sau Ioan Frîncul, se plîngea de „neputință și boale" (suferea de podagră), cum va continua să o facă și în anii

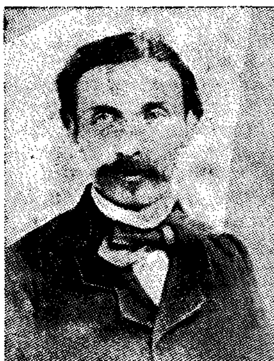
următori. În calendarul pe anul 1704, copiat de „popa Nicola", ca dealtfel și cele din 1695 și 1703, în care nu fusese menționată contribuția acestuia (e cu putință însă ca el să fi coparticipat chiar la redactare), nu mai apare obișnuita prefață a traducătorului. Se presupune că „astrologul" lui Brîncoveanu, „mică, smerită, plecată slugă și rob", nu mai trăia la data respectivă. Pentru alcătuirea calendarelor, autorul prelucrează surse occidentale, îndeosebi almanahuri astrologice italiene (cîteva de neîndoielnică proveniență venețiană), precum : „Il Gran Pescatore di Chiaravalle", „Il Gran Cacciatore di Lago Scuro", „Il Rosignolo", „La Tartana degli Influssi del Gran Pescatore di Dorso Duro", „Gran Pascatore di Comacchio", „La Tartana delle Stelle", „Contra Tartana", „Bragagna degli Influssi", „Il Bragozzo delle Stelle", „La Moglie di Frugnolo", „La Barca Lunga per la Dogana dell'Ovo", „Nova Sibilla", „Pallade Astrologa", „Nova Finix", „Balestra Astronomica", „Gli Scrutini delle Stelle" ș. a. În predosloviile **F. n.**, Romano previne că a „tocmit" „zilele și luminile lunilor" după canoanele bisericii Răsăritului, nu după noul calendar al apusenilor, înfățișează „luminatului" domn pilde pe care i le pune la dispoziție istoria, avînd ca protagoniști pe Artaxerxe, Cezar, Carol cel Mare, și citează din *Metafizica* lui Aristotel, cînd vorbește de „curiozitas" și de firea omenească, lacomă „la noao lucruri de a auzi". În sfîrșit, uneori, în închinările sale către domn, autorul, cultivat și ceremonios, nu este lipsit de poezie, ca în prefața **F. n.** din 1699, unde metafora fericită, lirismul și echilibrul frazei sînt pe potriva meditației calme, inspirate de Ecleziast („Cură fără zăstîmp vremea, trec zilele, încuie-se anii ; derept că soarele trecînd cele 12 zodii, încunjură cercul său și vine iarăși la punctul de unde au purces, aducînd cu sine cele ce au născut și au lucrat. Și așa, toate cîte supt dînsul sînt într-acea fire (...) zidindu-se, toate în naștere și în rupere să poartă și să înfășură, cu vremea lor : unele, adecăte, făcîndu-se, altele stricîndu-se ; unele răsărind, alte perind"). Esoterismul previziunilor, adresate de la bun început doar „oamenilor cei mari și înțelepți", va fi avut darul de a stimula participarea domnului și a celor din preajma sa la descifrarea unor enunțuri, adesea pitoresc formulate („Duca de Bavaria face cale" ; „În Roma, moare un obraz care face a cădea nasurile la mulți" ; „În Milan se dănțuiește" ; „Craiul franțozesc face aceea ce nimeni nu gîndea" ; „Vremea, foarte melanholică"). În acest sens este de remarcat că exemplare ale **F. n.** conțin și un număr de însemnări autografe ale lui Brîncoveanu, unele din ele criptografice (referitoare la politica țării și la viața personală a domnului), altele dezvăluind spi-

ritul critic, dezamăgirea, dar și triumful celui dispus să denunțe din cînd în cînd eroarea prezicătorului. Nu în puține rînduri și desigur nu întîmplător, calendarele, anticipînd așteptările cititorilor, sînt unanime în a proroci grabnica înfrîngere a turcilor. Autorul selectează cu rîvnă asemenea informații pentru domnul Țării Românești („Luna turcească este să pață mare scădere" ; „Cine rabdă cu bărbăția inemii biruiește, măcar că cu multă cheltuială"). În calendarul din 1695, aluzia la Imperiul otoman este cuprinsă în imaginea copacului „ce să credea nemuritor", ale cărui ramuri ajung pînă la „Porțile Crivățului", și care stă gata să se prăbușească. Ilustrînd un capitol al literaturii de prevestire reprezentată la noi anterior doar prin scrieri de sorginte bizantină și slavă, **F. n.** constituie un document istoric, social, psihologic și lingvistic al epocii brîncovenești. Traducerea de „foglietti novelli" a favorizat pătrunderea în limba română, la 1700, a unui număr impresionant de neologisme grecești și italiene. O ediție completă a calendarelor brîncovenești cunoscute pînă azi a apărut în 1942, însoțită de un studiu al lui Emil Vîrtosu.

— 1. A. I. Odobescu, *„Foletul novel" și calandarele lui Constantin vodă Brîncoveanu*, RR, I, 1861, 657—678 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 37 ; 3. Ortiz, *Cult. it.*, 198—204 ; 4. D. Mazilu, *Alcătuitorul calendarelor lui Brîncoveanu*, GAC, IV, 1934, 9—10 ; 5. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, 180—183, 187 ; 6. Emil Vîrtosu, *„Foletul novel", calendarul lui Constantin vodă Brîncoveanu (1693—1704)*, București, 1942 ; 7. Tomescu, *Calendarele*, 12 ; 8. R. Pava, *Criptogramele din însemnările de taină ale lui Constantin Brîncoveanu*, SMIM, IV, 1960, 507—517 ; 9. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, 172 ; 10. *Ist. lit.*, I, 459—460 ; 11. N. Vătămanu, *Medici și astrologi la curtea lui Brîncoveanu*, VMD, XIII, 1966, 1 ; 12. Eugen Barbu, *Caietele Princepelui*, II, București, Eminescu, 1973, 301—313 ; 13. Mario Ruffini, *L'influsso italiano in Valacchia nell'epoca di Constantino vodă Brîncoveanu (1688—1714)*, München, 1974, 77—135.

R. Ș.

FORESCU, Vasile (a doua jumătate a sec. XIX), nuvelist. Era fiul unui înflăcărat unionist fălticenean, autor al unor memorii despre viața socială a Fălticenilor înainte de 1848. A scris povestiri, dintre care una a trimis-o „Convorbirilor literare", unde i-a și apărut, nu însă înainte de a fi fost revăzută și îndreptată de prietenul său N. Gane și de I. Negruzzi. Avocat de profesie, lipsit de un exercițiu scriitoricesc mai îndelungat, **F.** nu reușește să realizeze în povestirea *Andrei Ciobanul* o compoziție închegată. Subiectul se întemeiază pe elementul popular și fantastic. Este relatată legenda dispariției satului bucovinean Dea, distrus de o furtună puternică, drept pedeapsă divină pentru că locuitorii fuseseră neomenoși față de doi îndrăgostiți. Din prăpăd nu reușesc să se salveze decît cei nevinovați, care vor părăsi locurile blestemate. Nuvela lui **F.** rămîne tributară lui Gane, atît în concepție, cît și în limbaj. Preocupat și de folclor, a alcătuit o culegere de proverbe care, lipsită de un interes deosebit, nu a mai apărut.

— *Andrei Ciobanul. Povestirea unui sătean*, CL, XI, 1877, 3 ; *O circulară din anul 1848*, CL, XXV, 1892, 11, 12.

— 1. *Procese verbale*, AAR, partea administrativă, t. XVIII, 1895—1896 ; 2. Negruzzi, *Junimea*, 131 ; 3. Gorovei, *Folticenii*, 133—151, 247.

D. M.

FOTINO, Alexandru (1822 — 3.III.1864, Iași), ziarist și traducător. Între militanții unioniști din Moldova aflați în redacția publicațiilor „Zimbrul", „Foiletonul Zimbrului" și „Steaua Dunării" era și **F.**, despre a cărui viață n-au rămas prea multe informații.

F. scoate la Iași, în 1850, gazeta „Zimbrul", a cărei conducere o trece, după cîțiva ani, lui T. Codrescu. Aici publică nu numai articole politice, ci și foiletoane literare, de obicei traduceri. Astfel, în „Zimbrul" (1851) și în „Foiletonul Zimbrului" (1855) apar în tălmăcirea lui două romane de Al. Dumas. Mai tălmăcise în 1845 două vodeviluri de Paul de Kock *(Teatrul și bucătăria, Fumătorii sau Ulița lunei)*, adapta, sub titlul *Panaite Titirez sau Bărbatul ce-și înșeală femeia*, o piesă de E. Scribe, iar în 1871 i se joacă comedia *Vreau să fiu primărească sau D-nul și d-na Pinson* de J.-Fr.-A. Bayard, Ph. Dumanoir și A. D'Ennery, piese reprezentate pe scena Teatrului Național din Iași, a cărui direcție **F.** o avusese din 1858, pentru cîteva stagiuni.

— *Șase ceasuri din viața unui holtei bătrîn*, AR, XII, 1841, 13, 14. — **Tr.** : [Autori neidentificați], *O istorie venețiană*, AR, XVI, 1844, 97, 98, *Raul*, ZB, I, 1850—1851, 50, 51, 53 ; Al. Dumas, *Pascal Briuno*, ZB, I, 1851, 54—70, 73, *Maistru Adam Calabrezul*, FZ, I, 1855, 6—28. **Ms.** : [Autor neidentificat], *Tualetele deșănțate* (1859), A.S.I., ms. 241 ; Marc-Michel și E. Labiche, *Cavalerul damelor* (1864), A.S.I., ms. 696.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.I., Condica bisericii Golia, nr. 153/1864 ; 2. Burada, *Ist. teatr.*, I, 291, 302, II, 324 ; 3. Em. Al. Manoliu, *O privire retrospectivă asupra teatrului din Moldova*, Iași, 1925, 23, 45—46 ; 4. I. Horia Rădulescu, *Scribe sur la scène roumaine dans la première moitié du XIX-e siècle*, MERF, XV, 1939—1940 ; 5. Massoff, *Teatr. rom.*, I, 281, II, 357 ; 6. Straje *Dicț. pseud.*, 271.

G. D.

FRANCK von Franckenstein, Valentin (20.X.1643—27.IX.1697), poet și traducător. Născut probabil la Sibiu, într-o familie de nobili sași, **F.** învață la liceul reformat din oraș, împrietenindu-se aici cu Mihail Halici, coleg al său. Terminînd liceul în 1663, **F.** își continuă studiile, din 1665, la Universitatea din Altdorf, de lîngă Nürnberg. Întors în țară, prin 1668, ocupă funcții administrative, fiind în 1679 pîrcălab la Turnu Roșu, iar în 1681, notar. Se ridică la înalte demnități publice, devenind consilier intim al principelui Mihai Apafi, apoi judecător la Sibiu, iar în 1686 primește titlul de conte. **F.** este autorul unei culegeri plurilingve de versuri (în latină, germană, saxonă, maghiară și română), tipărite la Sibiu, în 1679, cu titlul *Hecatombe Sententiarum Ovidianarum Germanice imitatarum.* Lucrarea cuprinde traducerea liberă a unor sentințe culese din operele lui Ovidiu, cele mai multe din culegerea *Ex ponto.* Maximele ovidiene, cuprinzînd observații cu mare putere de generalizare, concentrate de multe ori în unul sau două versuri, apar dezvoltate în traducerea lui **F.** în mai multe stihuri, sensul lor fiind de asemenea amplificat și îmbogățit. Multe din versurile românești sînt influențate în conținut și formă (traducerea e făcută în

hexasilabi) de poezia populară: „Ce-i făgăduială / Fără dăruială? / Trecătoare brumă, / Fum, vînt, prah sau spumă, / Iară ce-i în mînă / Nu este minciună”. Versurile românești existente în această culegere, 80 la număr, mai cuprind și traducerea unei poezii de Simon Dach, inferioară ca limbă și stil traducerilor din Ovidiu. **F.** este, dealtfel, autor al mai multor scrieri, cu caracter literar, istoric, filozofic și științific, majoritatea în limba latină sau germană; mai importantă este lucrarea istorică, redactată în latină, despre originea sașilor din Transilvania. Versurile românești din *Hecatombe Sententiarum*... prezintă un dublu interes pentru literatura română: ca primă traducere din opera lui Ovidiu și ca timpurie încercare de versificație românească în Transilvania.

— *[Versuri românești]*, în *Hecatombe Sententiarum Ovidianarum Germanice imitatarum*, Sibiu, 1679, reed. în N. Docan, *Încercări de versificație românească, publicate de un sas în veacul al XVII-lea*, A, XII, 1901, 5, 6.

— 1. N. Docan, *Încercări de versificație românească, publicate de un sas în veacul al XVII-lea*, A, XII, 1901, 5, 6; 2. Egon Hajek, *Die Hecatombe Sententiarum Ovidianarum des Valentin Franck von Franckenstein*, Sibiu, Tip. Krafft, 1923; 3. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926; 4. Pușcariu, *Ist. lit.*, *107*; 5. N. Marinescu, *Cea mai veche traducere din limba latină în românește*, RC, IV—V, 1932—1933; 6. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *107*; 7. Piru, *Ist. lit.*, I, *196*; 8. *Ist. lit.*, I, *440—441*; 9. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *239*; 10. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *95—96*; 11. Horst Fassel, *Valentin Franck v. Franckenstein și barocul românesc*, ST, XXVIII, 1977, 1.

A. S.

FRATELE ȘI SORA v. **Soarele și luna.**

FREAMĂTUL, revistă literară apărută la Craiova, bilunar, între 5 februarie și 20 mai 1895, apoi la 20 februarie și la 3 martie 1898. Era redactată, așa cum se și specifica în primul număr, de un grup alcătuit din tineri fără experiență literară. Din proza sau din poeziile publicate în coloanele revistei nu lipseau, dealtfel, semnele talentului. Notabile sînt versurile lui J. B. Hétrat. O vagă atmosferă eminesciană și un sentimentalism discret caracterizează versurile lui Const. D. Popescu, în timp ce fugarele notații, cuprinzînd schițarea unei situații dramatice sau descrierea unor caractere, pe care le publica un Victor A., dovedesc spirit acut de observație și înclinație către analiza comportărilor umane. Același Victor A. scria cîteva cronici dramatice la spectacolele teatrului craiovean, semnalînd într-una din ele sursa franceză (piesa *Un fil à la patte*) a comediei *Nunta lui Lică* de N. G. Rădulescu-Niger. O recenzie semnată „Redactorii Freamătului” critică, folosind o ironie de bun gust, scrierea *Dragomir* a lui Petru Vulcan. E. Șt. Georgescu, într-un articol scris cu vioiciune, discută activitatea literară a scriitorului francez J.-K. Huysmans, făcînd dese referiri la ideile critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea. **F.** mai publica traduceri din P. Mérimée, Tolstoi, Turgheniev și A. Daudet.

R. Z.

FUGA FIILOR LUI ALEXANDRU IPSILANTI, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Alcătuite de un anonim, căruia i se mai atribuie *Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi bașa Ahmet, cu ferman de la Poartă* (versiune redactată în Țara Românească), **Cronica anonimă despre domnia lui Mavrogheni*, **Istoria Țării Rumânești dă la leat 1769*, **Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Țării Românești* și **Istoria voievodului Hangerli* (versiunea munteană) ⟨3⟩, stihurile relatează episodul fugii beizadelelor lui Alexandru Ipsilanti la Viena, în decembrie 1781. În timp ce familia domnească asistă la o reprezentație teatrală — o comedie cu muzică — fiii domnitorului părăsesc Bucureștii cu sania, pregătită ca pentru o plimbare nocturnă. Drumul tainic al beizadelelor, „la două ceasuri de noapte”, trece prin Băneasa, unde un slujitor așteaptă cu caii de schimb. Urmează farsa jucată lui Stan vizitiul, nevoit să se întoarcă într-un tîrziu singur la curte, după care fugarii se îndreaptă spre Cîmpina. Luați drept „trîmbițași”, trimiși să aducă „muzici” din Ardeal în preajma sărbătorilor, li se eliberează permis de trecere a graniței. Deși participă la mîhnirea părinților, speriați de consecințele posibile ale celor petrecute, autorul pare cucerit pe de altă parte de istețimea și jocul beizadelelor, a căror aventură o urmărește complice și o reconstituie vioi. Martor neangajat al întîmplării, atît de comentate de opinia publică europeană a veacului, autorul se complace în a o relata, fără a aprofunda sensurile evenimentului, bucurîndu-se doar de pretextul oferit sîrguinței sale de versificator. Prezentînd și unele detalii inedite, povestirea nu contrazice celelalte izvoare care consemnează episodul, urmat de mazilirea lui Alexandru Ipsilanti din Țara Românească în 1782. Mai mult decît o rătăcire de tinerețe, faptele, expuse naiv în versuri, semnifică protestul fiilor lui Ipsilanti împotriva regimului de dominație turcească de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în țările române.

— *Fuga fiilor lui Alexandru Ipsilanti*, CPV, *222—224*.

— 1. Emil Turdeanu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor rimate*, CEL, II, 1936, *26—39*; 2. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *199*; 3. N. A. Ursu, *Noi contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, LR, XV, 1966, 2; 4. Dan Simonescu, *Fuga lui Constantin și Dimitrie, fiii lui Alexandru Ipsilanti (16 decembrie 1781)*, CPV, *221—222*; 5. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *56*; 6. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ș.

FULGERUL, săptămînal literar și teatral apărut la Iași în anii 1863 și 1864. Nu s-au mai păstrat în colecțiile bibliotecilor din țara noastră decît numerele dintre 18 ianuarie și 16 aprilie 1864 din acest periodic redactat de L. Ademolo în limbile română și italiană. C. Liciu, Șt. Vellescu, viitorul actor, și Șt. G. Vârgolici dădeau versuri, unele dintre ele ocazionale, toate modeste ca valoare. T. Boian își publică tabloul cîmpenesc într-un act *Vornicul*, jucat în aceeași stagiune la Teatrul Național din Iași. O cronică dramatică intitulată *Teatru Național* urmărea săptămînal spectacolele teatrului, ocupîndu-se în primul rînd de textul dramatic, de calitatea traducerii și, apoi, de jocul actoricesc. O analiză pertinentă era dedicată comediei *Piatra din casă* a lui V. Alecsandri. *Cronica ieșeană* discuta activitatea de conferențiar a lui T. Maiorescu, iar *Notițe din Bucarest*, noutățile culturale și literare din Capitală.

R. Z.

FUNDESCU, Ion C. (1836, Pitești — 22.I.1904, București), scriitor și culegător de folclor. Este fiul Raliței și al lui Constantin Fundescu, proprietar în Cîmpulung și, probabil, polcovnic de plai. **F.** a învățat în orașul natal și la colegiul „Sf. Sava” din București, însușindu-și apoi singur limbile germană și italiană, pe care le stăpînea destul de bine. La vîrsta de 21 de ani debutează în poezie, cele dintîi creații fiindu-i găzduite de ziarele „Dîmbovița” și „Naționalul”. Primul volum de versuri, *Vocea Argeșului*, îi apare în 1859. Într-o epocă în care, la noi, presa satirică ia amploare, **F.** colaborează o vreme sub pseudonimul Se-Ma-Ki, alături de N. Nicoleanu și Șt. Vellescu, la „Satyrul” lui B. P. Hasdeu, apoi scoate singur foile umoristice „Pepelea” (1860) și

„Tombatera" (1861). Satira pe care a cultivat-o F., atît în publicațiile proprii, cît și în articolele ce i-au apărut în alte reviste, chiar dacă răspundea țelurilor propuse, rămîne greoaie, lipsită de rafinament. O bogată activitate publicistică desfășura în paginile ziarelor „Românul", „Reforma", „Telegraful de București", devenit în scurtă vreme „Telegraful" — la care, din 1876, este redactor șef. În 1864 îi apăruse cel de-al doilea volum de versuri, intitulat *Flori de cîmp*. Anumite neînțelegeri avute cu domnitorul Al. I. Cuza îl determină, în 1864, să plece la Iași. Aici, redactează mai multe numere din foaia literară „Teatrul", frecventează lumea actorilor și scrie poezii de dragoste lipsite de profunzime. După căderea lui Cuza, în 1866, F. revine la București, unde i se încredințează administrația „Buletinului Instrucțiunii Publice". Anul 1867 marchează un moment important în activitatea sa; F. publică acum culegerea de folclor *Basme, orații, păcăliturí și ghicitori*, prefațată de B. P. Hasdeu cu studiul *Literatura populară*. Editează apoi „Calendarul Dracului pe 1867", iar în anul următor dă la iveală un alt volum de versuri, *Poezii noui*, și se remarcă printr-o asiduă colaborare la „Ghimpele" și „Amvonul". Apariția romanului *Scarlat*, în 1875, este secundată de publicarea unei noi ediții a culegerii sale de folclor. Inspector al comitetului teatrelor, o vreme, F. a fost mai tîrziu și deputat de Vlașca. Hasdeu i-a arătat o prețuire constantă, iar N. Filimon și C. D. Aricescu s-au numărat printre prietenii săi apropiați.

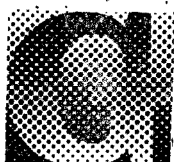
Fire ambițioasă, F. a abordat variate genuri de creație, a scris mult, dar nu a reușit să se impună decît într-o foarte mică măsură. Versurile sale (ode, elegii, epistole, satire), naive și sentimentale, sînt inegale ca realizare artistică și au fost primite cu rezervă chiar de contemporani. A scris un însemnat număr de poezii erotice, inspirat, asemenea lui C. Conachi, de nenumăratele sale muze: Aneta, Maria, Luceța, Elvira ș.a. Unele dintre aceste poezii (*La Maria, La o turturelă*) par să fi reținut atenția lui Eminescu; altele, puse pe muzică, s-au bucurat de o largă circulație în epoca respectivă. Poeziile inspirate din realități istorice sau sociale (de la noi sau din alte părți) sînt, mai curînd, un fel de cronici rimate, tot așa cum cele de inspirație folclorică nu reușesc să se ridice niciodată la nivelul artistic al modelelor folosite. Ca poet, F. este adeseori tributar lui D. Bolintineanu. Romanul *Scarlat*, al cărui erou este identificat de Al. Macedonski cu un poet Scarlat Scurtu, se impune doar prin cîteva pasaje de reușită analiză psihologică. Se pare că au mai rămas de la F. cîteva nuvele (*Eleonora, Un chiproco, Încă unul, Întreținutul, La Paris cu orice preț*), două fragmente de romane satirice (*Memoriile unui tartan* și *Negoiță*), precum și satira socială *Un bal la Călărași*. Printre proiectele lui F. se numărau: romanul original *Care e cea mai culpabilă*, nuvela *Nebunul din Sorento*, *Impresiuni de călătorie* (cu itinerarul București — Atena — Napoli — Elveția — București) și volumul de versuri *Flori de călătorie* (9). A tradus din V. Hugo, A. de Musset și Byron.

Remarcabilă este activitatea sa pe tărîm folcloristic. În revista „Traian" a publicat narațiunile *Sfînta Vineri* și *Balaurul cu douăsprezece capete*, acestea fiind primele basme care au apărut în publicațiile lui Hasdeu. În „Foaia populară", „Noul veac", „Almanahul Milcovului" ș.a., a tipărit mai multe snoave și satire populare. Culegerea sa de folclor *Basme, orații, păcăliturí și ghicitori*, în care a inclus și patru basme culese de N. Filimon și P. Ispirescu, fără încuviințarea acestora, a fost bine primită în epocă și continuă să se bucure de prețuirea specialiștilor. Este prima colecție de basme românești publicate în limba română, anterioară fiind doar cea a fraților Albert și Arthur Schott, apărută în limba germană. În privința culegerii și transcrierii (repovestirii) narațiunilor, F. l-a luat ca model pe P. Ispirescu, fără să atingă însă măiestria și talentul acestuia. El folosește un stil mai puțin nuanțat și apelează prea lesne la neologisme, ceea ce îl îndepărtează uneori de vorbirea populară. F. aplică totuși consecvent principiile preconizate de Hasdeu în legătură cu metodologia culegerii și valorificării literaturii populare. Alături de basme, provenite, se pare, numai din Muntenia, orațiile de nuntă, proverbele, ghicitorile suscită, de asemenea, interes prin valoarea lor artistică.

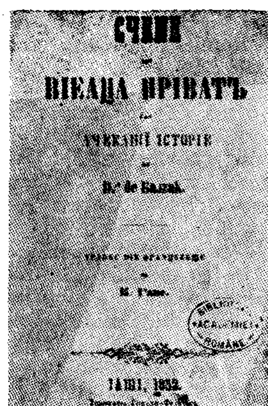
— *Vocea Argeșului*, București, Tip. Națională, 1859; *Flori de cîmp*, București, Tip. Rosetti, 1864; *Basme, orații, păcăliturí și ghicitori*, introd. (*Literatura populară*) B. P. Hasdeu, București, Tip. Mihăiescu, 1867; ed. București, Socec, 1875; *Poezii noui*, București, Ioanid, 1868; *Scarlat*, București, Tip. Națională, 1875; *Hitrowo și Kotzebue*, București, Tip. Românul, 1890.

— 1. B. P. Hasdeu, *Literatura populară*, în I. C. Fundescu, *Basme, orații, păcăliturí și ghicitori*, București, Tip. Mihăiescu, 1867, reed. în EFR, *93—98*; 2. Pop, *Conspect*, I, *159—160*; 3. Lăzăriciu, *Ist. lit.*, *166*; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *81*; 5. Iorga, *Ist. presei*, *143—144*; 6. Chendi, *Foiletoane*, *39—45*; 7. George Baiculescu, *Activitatea folcloristică a lui Nicolae Filimon*, București, Tip. Bucovina, 1941, *12—21*; 8. Șerban Cioculescu, *Alte izvoare lirice eminesciene*, RL, IV, 1971, 16; 9. *Ist. lit.*, III, *23—26*; 10. Bîrlea, *Ist. folc.*, *165—166*.

I. C.

GANE, Costachi (1800 — 22.III.1865, Iași), traducător. Fiu al banului Ioniță Gane, era frate cu Enacachi Gane, scriitor, și cu spătarul Dimitrie (Dumitrachi) Gane. Comisul **G.** a fost redactor responsabil la „Nepărtinitorul", jurnal politic, literar și comercial, scos la Iași, în 1856, în Tipografia Gane. Din noiembrie 1858 pînă în octombrie 1859, a făcut să apară foaia politică și literară „Patria". A scris și versuri. În 1843, **G.** traduce, în trei volume, romanul Karolinei Pichler *Agatocles sau Răvașe scrise din Roma și din Grecia.* În „procuvîntare", el își exprimă foarte insistent credința că prin literatură se propovăduiesc îndeosebi virtutea și patriotismul. Totodată, menționează că, mai mult decît „imitarea" textului original, s-a străduit să facă o transpunere în „stilul modern" — prima atestare la noi, în plan literar, a conceptului de modern. Traducerea, însă, e greoaie. O contribuție la constituirea terminologiei științifice românești este tălmăcirea din franceză a cărții *Prințipii filosofice, politice și morale* de colonelul Fr. R. Weiss. În „Albina românească" (1846) se anunțase inițial că traducerea s-a înfăptuit de către **G.** în conlucrare cu C. Negruzzi. Subliniind, ca de obicei, acele „puternice morale idei" care l-au atras, **G.** dedică acest „uvraj" sporirii cunoștințelor „obștii". O carte de popularizare, cuprinzînd „povățuiri" și date de astronomie, neemancipate însă de religie, este ***Pashalion nou sau Aflare modernă care descopere prin numerile crugurilor Soarelui și a Lunei pentru toți anii trecuți, prezenți și viitori, cum stau sărbătorile mutătoare, carnavalurile de iarnă, și posturile Sfinților Apostoli, precum și zilele întîi ale lunelor. Luna nouă și știrbirea ei*** **(1858).** În 1851, comisul transpune, după Al. Dumas, romanul „istoric, religios și politic" *Akté sau Moartea lui Neron împarat a Romei.* El mai tălmăcește *Scene din viața privată sau aceeași istorie,* după Balzac. În „Calendar pe anul 1853", ca și în cel pe 1854 apar, sub semnătura C. G., versuri, precum și traduceri din J.-J. Ampère, J.-J. Barthélemy, Bernardin de Saint-Pierre, Chateaubriand, Hugo, J. Janin, J. de Maistre, J.-B. Massillon și J. Michaud.

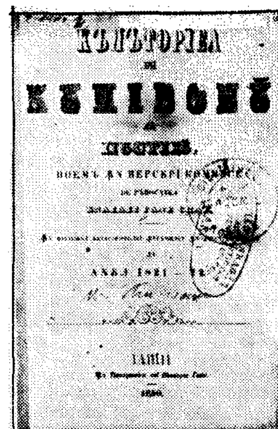

— *Pashalion nou,* Iași, Tip. Bermann, 1858. — **Tr.** : Karoline Pichler, *Agatocles sau Răvașe scrise din Roma și din Grecia,* pref. trad., I—III, Iași, Tip. Albinei, 1843 ; Fr. R. Weiss, *Prințipii filosofice, politice și morale,* pref. trad., I—II, Iași, Tip. Albinei, 1846 ; Al. Dumas, *Akté sau Moartea lui Neron împarat a Romei,* Iași, Tip. Romåno-franceză, 1851 ; Balzac, *Scene din viața privată sau aceeași istorie,* Iași, Tip. Romåno-franceză, 1852.

— **1.** Piru, *Ist. lit.,* II, *296 ;* **2.** Paul Cornea, *Negruzzi, colonelul de Weiss și Millevoye,* LL, XI, 1966 ; **3.** Adrian Marino, *Modern, modernism, modernitate,* București, E.L.U., 1969, *39.*

F. F.

GANE, Ienache (Enacachi) (30.XI.1787, Ciumulești, j. Suceava — 16.II.1842, Botoșani), poet. Era cel dintîi născut al banului Ioniță Gane. În existența lui, destul de obscură, spătarul **G.** a îndeplinit unele funcții : slujbaș la Vistierie (1805—1814), ispravnic al ținutului Roman (1821—1827), asesor la Judecătoria Sucevei și, între 1837—1838, președinte al Judecătoriei Botoșani. Prin mamă, Ecaterina, era rudă cu traducătorul Iancu Buznea. Cumnat cu poetul C. Stamati, se încuscrește și cu C. Negruzzi, care luase de nevastă o fată a fratelui lui **G.**, Dimitrie (Dumitrachi), căruia el îi datorează tipărirea, în 1850, a poemului ***Călătoria lui Cupidon la pustiu.*** Dintre ceilalți frați, postelnicul Matei este părintele scriitorului Nicolae Gane, iar Costachi s-a îndeletnicit și el cu scrisul.

În pofida lipsei de înzestrare poetică, **G.** s-a ambiționat, totuși, să compună versuri. În versuri este poemul alegoric *Călătoria lui Cupidon la pustiu,* scris înainte de 1825. În acest an, la 30 aprilie, o variantă a manuscrisului *(Pribegire lui Cupidon la pustietăți)* e nu numai copiată de C. Negruzzi, dar și semnată, ceea ce a făcut ca opera să-i fie chiar atribuită ⟨2⟩. Un alt manuscris, o variantă precedentă *(Călătorie Amoriului la pustietate),* a fost pus pe seama lui C. Conachi. Împărțită în șapte cînturi, scrierea, probabil o prelucrare, narează, cu imperturbabilă monotonie, peripețiile lui Cupidon, proscris de zei și sortit să rătăcească prin pustietate. Iertat apoi, prin intervenția zeiței Venus, este lăsat iarăși slobod, dar orb, printre oameni. *Călătoria lui Cupidon la pustiu* e o alegorie adăpostind în subsidiar o temă îndrăgită de literatura franceză mai ales, în secolul al XVIII-lea — renunțarea la voluptățile vinovate și la toate deșertăciunile lumești și regresiunea în mijlocul naturii, într-un mediu pastoral, simplu și neprihănit. Amplasat într-un cadru mitologic, poemul implică și un eveniment politic precum „elineasca deșteptare" din 1821, cu care **G.** pare că simpatizează. Pe lîngă descrieri de natură, în manieră sentimentalistă sau preromantică, se strecoară și un motiv literar care poate fi regăsit în poezia românească a vremii, anume la Ienăchiță Văcărescu : este motivul turturelei („statornica turturea"). Fiind judecător la Fălticeni, **G.** a fost trimis, în 1833, „cu a slujbii datorie" pe valea Suhăi, a Sabasei și a Bistriței, pînă la Broșteni. El își așternu impresiile într-un jurnal de

călătorie, în versuri, intitulat *Călătorie me la munte.* Plecat prin coclauri, scos din tabieturile lui de tîrgoveț, spătarul se dovedește un mare candid, spăimos de grozăvia locurilor sălbatice pe care le străbate, cugetînd înfrigurat la vitrega „soartă a pustietății". Scriitorul e un fastidios, pierzîndu-se în fel de fel de amănunte, printre care se ivește uneori și cîte o imagine mai inspirată, ca de pildă aceea a luminii lunii prelingîndu-se pe vîrful muntelui ori a negurii care cade peste văi. Altfel, e o fire destul de impresionabilă, dar numai exclamațiile lui de călător terifiat sau în extaz, cu naive porniri reflexive, încă nu fac un poet din acest modest versificator.

— *Călătoria lui Cupidon la pustiu,* Iași, Tip. Gane, 1850 ; *Călătoria la munte din 1883 a spatarului Gane,* îngr. Gh. T. Kirileanu, București, Tip. Ionescu, 1909 ; *[Versuri],* PRC, I, *185—188.*

— 1. C. Gane, *Pe aripa vremei,* București, Steaua, 1923, *57—67* ; 2. V. Ghiacioiu, *„Pribegirea lui Cupidon la pustietăți". Din ineditele lui Costache Negruzzi,* RIR, XI—XII, 1941—1942 ; 3. N. A. Ursu, *Poetul moldovean Ienache Gane,* IL, XII, 1961, 3 ; 4. Piru, *Ist. lit.,* II, *296—298* ; 5. *Ist. lit.,* II, *224—226* ; 6. Ștefan S. Gorovei, *Precizări,* CRC, V, 1970, 39 7. Cornea *Originile, 397—400.*

F. F.

GANE, Nicolae (1.II.1838, Fălticeni — 16.IV.1916, Iași), scriitor. Dintr-o veche familie boierească, **G.** era fiul postelnicului Matei Gane, om cu oarecare cultură, și al Ruxandei Văsescu. Tatăl mai avea trei frați : pe Enacachi, poet, Costachi, traducător, și pe Dimitrie (Dumitrachi), socru al lui C. Negruzzi. **G.** a învățat carte în Fălticeni, la școala primară nou înființată, condusă de Neofit Scriban ; tot acum ia și lecții de germană, cu un anume Ziegmary. E înscris apoi la pensionatul francez al lui Louis Jordan din Iași. Avea, se pare, aptitudini pentru pictură, în care va rămîne totuși un diletant. La 1857, prin diligențele unui unchi al său, **G.** este angajat ca secretar-translator al directorului general al închisorilor din Moldova. Deși nu avea studii, el face, totuși, o frumoasă carieră în magistratură. Judecător la tribunalul din Suceava (1857), de unde va fi destituit pentru manifestările lui prounioniste, după întronarea lui Al. I. Cuza **G.** se vede numit președinte la același tribunal (1860), iar după un an (1861), la Iași, e membru al Curții de întărituri. Prefect de Suceava (1863), apoi de Dorohoi, în 1864 trece la Curtea de Apel din Focșani, de unde se transferă, în 1865, la instituția similară din Iași, avîndu-l aici coleg pe V. Pogor. Este epoca în care **G.** intră în societatea Junimea. În 1867, împreună cu frații Negruzzi, Leon și Iacob, întreprinde o călătorie în Apus, prin Franța și Elveția, colindînd mai ales munții. În același an, e președinte de secție la Curtea de Apel din Focșani. În urma unui incident, demisionează și se stabilește la Iași, avocat fără procese, cum avea să glumească mai tîrziu. La Junimea el devine acum unul din membrii de vază. Fusese desemnat, în șagă desigur, președintele „celor nouă care nu înțeleg niciodată nimic". În 1868 e procuror general pe lîngă Curtea de Apel. Abandonînd magistratura, **G.** intră în administrație. Prefect de Iași la 1870 (apoi și în 1901), **G.** a fost, de cinci ori, primar al Iașilor, un primar foarte destoinic. Sînt anii în care se introduce în acest oraș pavajul drumurilor, iluminatul cu gaz și se inaugurează noua sală a Teatrului Național (1896), cu care ocazie **G.** rostește un discurs. Treptat, mai întîi la Junimea și mai ales după aderarea la partidul național-liberal al lui I. C. Brătianu (1883), **G.** e prins în vîrtejul politicii. Deputat în Constituantă, face parte din comisia de elaborare a noii constituții. În 1888, vreo trei săptămîni, e ministru al Domeniilor, în guvernul lui I. C. Brătianu. A fost deputat în aproape toate legislaturile sub guvernările liberale. În timpul guvernării junimiste, la 1898, va fi ales președinte al Senatului. Membru corespondent, din 1882, al Academiei Române, devine membru plin la 1908, cu un discurs de recepție închinat lui B. P. Hasdeu. În 1912 era președinte al secției literare a Academiei. A făcut parte (1910) și din comitetul de lectură al Teatrului Național din Iași.

G. a debutat, sub auspiciile Junimii, la revista „Convorbiri literare", unde, pînă la 1886, publică versuri, schițe și nuvele. După un lung răstimp în care se lasă absorbit de politică, scriitorul își va relua colaborările, de astă dată, din 1906, la „Viața românească". Scrieri ale sale, foiletoane, traduceri, interviuri, discursuri, au mai apărut sau au fost reproduse în „Revista idealistă", „Făt-Frumos", „Flacăra", „Gazeta Transilvaniei", „Timpul", „Vocea adevărului" ș.a., precum și în almanahuri („Almanahul Societății academice social-literare „România jună") sau calendare. Ecouri din lirica Văcăreștilor și a lui C. Conachi se răsfrîng în versurile lui **G.**, înrîurit însă mai evident de V. Alecsandri. E o poezie în ritmuri săltărețe, cu un tonus, în fond, optimist, robust, dar care cochetează cu poza romantică, poetul deplîngîndu-și îndelung dezamăgirile amoroase. În volumul din 1886 *(Poezii),* predominantă este nostalgia vremurilor de odinioară. Sînt versuri curgătoare, mai senine și echilibrate, cu unele inflexiuni meditative. Influența lui Alecsandri e persistentă. Împăcat cu rînduielile firii, tînjind după limanul dulce al copilăriei, poetul practică totodată o lirică a desfătărilor, evocînd scene de vînătoare, în mijlocul unei naturi pe care o adoră. Alegoria, legenda *(Piatra lui Toader, Țiganca),* epistola în versuri *(Lui Iacob Negruzzi)* sînt în repertoriul acestei cărți de poezii. O

baladă, *Domnița și robul,* i-a fost pusă pe muzică de G. Scheletti. Din V. Hugo se oferă o traducere *(În cimitirul de la...)* și o imitație *(Gloria cînd...).* O scenetă dramatică, după H. Murger, *Moșul Fost-au-Fost,* îi apare lui **G.** în „Curierul de Iași" (1872). Dar prestigiul de traducător și-l va cîștiga odată cu tălmăcirea *Infernului* lui Dante. Primele șapte cînturi erau gata în 1882, restul — în 1905, iar în 1906 apărea în volum ceea ce scriitorul a socotit a fi lucrarea lui de căpetenie. Efortul său a fost de a nu trăda înțelesurile poemului, de aceea versificația originală suportă, în versiunea lui **G.**, o tratare mai lejeră, în care terținele dantești nu sînt păstrate.

Darul lui **G.** a fost acela de povestitor. Structura sa e a unui memorialist, cu o firavă capacitate de invenție epică. Natură sentimentală, scriitorul este, în primele sale nuvele, un romanțios, năpădit de duioșie și stăpînit de reflexe livrești. Idila, cu sfîrșit tragic, *Fluierul lui Ștefan* (1867) e o reminiscență din Alecsandri. Amoruri răvășitoare, nefericite, se desfășoară într-o ambianță ciudată, nefirească, în care pastorala se amestecă cu legenda și basmul cu melodrama. Așa sînt *Piatra lui Osman* și *Comoara de pe Rarău.* Scriitorul va profita însă din plin, și mai tîrziu, de sugestiile generoase ale basmului și legendei *(Stejarul din Borzești, Aliuță, Zgîrcitul, Poveste de Crăciun).* De inspirație folclorică, nuvelele sale, în spiritul parcă al „Daciei literare", mărturisesc în același timp o preocupare pentru trecutul istoric. Preluînd subiecte de la Gh. Asachi, **G.**, care în acest caz nu se prea ferește de pastișă, brodează, în *Domnița Ruxandra* (1873) și *Petru Rareș* (1877), niște lamentuoase povești de dragoste, supralicitînd pînă la melodramă și chiar grotesc tot ceea ce ține de sentimente, într-o desuetă orchestrație romantică (mister, răpiri, travestiri, antiteze etc.) ; infidelitatea față de adevărul istoric, firește, e inevitabilă. Ca și nuvela istorică, nuvela sentimentală ține de partea caducă a operei lui **G.** O derizorie melodramă, *Privighitoarea Socolei,* amintind într-o măsură de cartea lui Al. Dumas-fiul *Dama cu camelii,* are afinități și cu *Zoe* de C. Negruzzi. *Șanta* (1874), o sanguinolentă istorisire cu haiduci, adoptă maniera foiletonului sentimental. *Ura din copilărie* (1885), cu infiltrații ale fantasticului, e o naivă încercare de manevrare a unor obscure resorturi ale subconștientului, într-o expunere cînd frivolă, cînd sinistră, sub oblăduirea melodramei. O poveste cu haiduci cuprinde și *Aliuță* (1880), capodoperă a creației lui **G.** Evocarea e, de astă dată, sobră, cu o densă încărcătură de dramatism latent. Tensiunea așteptării, înfruntarea dintre haiducul Bujor și turcul Aliuță, gestul pedepsitor al haiducului după asasinarea mișelească a lui Aliuță sînt narate cu un minimum de mijloace, dar de o mare eficiență și expresivitate. O undă de duioșie se strecoară în această evocare din vremuri de demult, vremuri aspre, dar cu acea poezie a trecutului în care legenda se îngemănează cu realitatea. Scriitorul e un paseist blajin și melancolic, predispus să idealizeze traiul patriarhal al boierilor din Moldova de odinioară, existența lor tihnită și pașnică, de oameni petrecîndu-și ziua întreagă răsturnați în jilțuri, în cerdac, cu nelipsitul ciubuc, și sorbind alene din cafele. Cîteodată, scriitorul mai glumește pe seama acestor patriarhale personaje, dar ironia e îngăduitoare, precum în nuvela *Ciubucul logofătului Manole Buhuș.* Bătrînul logofăt, ruginit în deprinderile sale de o viață, rămîne perplex în fața civilizației occidentale. Comicul, ca și în alte scrieri ale lui **G.**, e unul de contraste. Asemenea anacronice figuri, cu fixațiile și traiul lor automatic, moșieri înconjurați de slugi de toată nădejdea (*Aliuță, Ion Urdilă* ș. a.), vor popula, în literatura noastră, și alte scrieri de mai tîrziu. **G.** întemeiază cu nuvelistica lui o tradiție ; se poate spune că îi premerge lui M. Sadoveanu. Țăranul, cu mentalitatea și obiceiurile, cu credința și cu superstițiile lui, purtător al înțelepciunii și al virtuților strămoșești *(Astronomul și doftorul),* ager și hîtru, dibaci și modest *(Petrea Dascalul),* cu o viață lăuntrică sub aparențe uneori neînsemnate, pătrunde acum hotărît în proza românească. Scriitorul se folosește și el de o limbă aidoma cu aceea populară, firească, iar simpatia lui pentru omul simplu îl face să-l privească, de multe ori, printr-o optică mai puțin realistă și mai mult idilică. O vînă a talentului lui **G.** se vădește în istorisirile de vînătoare. Ca mai tîrziu la Sadoveanu, eroii lui **G.**, istoviți de alergătură, se dedau, pe la popasuri, unor ospețe îmbelșugate, unde domnește voia bună, se încrucișează vorbe de duh, se iscă o adevărată întrecere de ingenioase minciuni vînătorești. Așa sînt *Vînătoarea* (1874), *Catrințaș, Boală cu leac, Milordachi* (din volumul *Pacate mărturisite*). Voluptuos al povestirii, **G.** își pregătește cu grijă auditoriul, folosind efecte și trucuri anume și totul dobîndește un aer ceremonios, de ritual. Scriitorul are gustul anecdotei *(Cînele călcat pe coadă, Dac-a vrea Dumnezeu),* al snoavei *(Jalbă la Dumnezeu),* de sorginte folclorică (*Două nebunii* — adevărată scenă de *Decameron* autohton). Mai ales sub aspectul oralității, sînt unele potriviri cu I. Creangă. **G.** are memoria vie a întîmplărilor din copilărie : școala, familia, prima dragoste. E tărîmul de candoare la care întotdeauna revine, unde se refugiază, copleșit de emoții, precum în *Cînele Balan* (1876) — nuvelă de analiză psihologică, insistînd asupra sentimentului fricii — și *În vacanțe,* unde scena dimineții la iaz, cu acel freamăt de revenire la viață, îl prevestește din nou pe Sadoveanu. **G.** are un simț acut al naturii, nu însă și capacitate descriptivă. El se îmbată de „poezia munților", contemplă în extaz priveliștile Moldovei (Ceahlăul, Rarăul, Bistrița), fiind, ca și Calistrat Hogaș, un îndrăgostit al acestor plaiuri. A colindat și alte țări, făcînd ascensiuni, de pildă, în munții Elveției *(Impresiuni de călătorie).* O penetrație a fantasticului se petrece în cîteva nuvele ale lui **G.** : vedeniile nocturne ale copilului înfricoșat, în *Cînele Balan,* oniricul din *Sfîntul Andrei* (1879) — unde se pleacă de la o superstiție populară — intervenția, absurdă și artificioasă, a elementului supranatural *(Andrei Florea Curcanul).* Efecte insolite se obțin în *Hatmanul Baltag* (1874), „imitațiune după Dickens", în colocviul eroului cu sinistra nălucă a disperării și a sinuciderii. Nuvela a fost prelucrată, într-un libret, de I. L. Caragiale și I. Negruzzi. **G.** a încercat și o literatură de fiziologii, precum în *Agatocle Leuștean, Chip din lume* și îndeosebi în *Două zile la Slănic.* O vădită înrîurire a lui I. L. Caragiale se simte în zugrăvirea lui Nae Peruzescu *(Două zile la Slănic),* fante de mahala, arhivar și publicist, ca un alt Rică Venturiano, arivist, fanfaron și incult, folosind o frazeologie și niște expresii care, și ele, trimit la personajele lui Caragiale.

În afara volumelor de *Novele,* **G.** a mai întocmit, în a doua perioadă a activității sale, cîteva cărți de mai mică însemnătate : *Pagini răzlețe* (1901), *Pacate mărturisite* (1904) — analogie cu *Păcatele tinereților* de C. Negruzzi —, *Spice* (1909). În afară de suveniruri, sînt adunate aici articole, de obicei ocazionale, discursuri. **G.** a fost și un epistolier, sporadic, însă cu o pană fină și chiar elegantă, de om cu bune lecturi. Mai consistentă este corespondența sa cu I. Negruzzi. Nu se considera un critic, dar în rapoartele sale academice pe marginea unor tomuri de

I. Ciocîrlan, D. N. Ciotori, Caton Theodorian dovedește orientare judicioasă în problemele literaturii.

Memorialist predestinat, **G.** își întemeiază în bună măsură opera pe faptul autobiografic. Dar unele pagini sînt de evocare, pur și simplu, fără intenție literară: *Amintiri din timpurile „Unirei“*, o rememorare însuflețită, apelînd la documente oficiale, *Din Junimea*, unde sînt furnizate o seamă de informații interesante, *Cum am început a scrie*, *O baie în Marea de Nord*, *O serbare școlară*. Atestatul de memorialist pentru **G.** este *Zile trăite* (1903), o evocare nostalgică a unor întîmplări vesele și triste dintr-o existență nu prea agitată, dar plină și generoasă. Figura scriitorului se desprinde întocmai așa cum literatura sa o sugerase. Un temperament echilibrat, fire senină și pașnică, un visător, subjugat adesea de amintiri dar nu lipsit de sensul exact al realității, încrezător în progres și civilizație, cu toate rezervele pe care le mai păstrează. Înscăunarea domnitorului Al. I. Cuza, Unirea, războiul de Independență, proclamarea Regatului sînt istorisite de un om care, altfel, dezavuează „boala politicianismului“. Ca și T. Maiorescu, **G.** propovăduia, drept soluția cea mai fericită pentru un om de litere, pentru literatură, abstragerea de la grijile zilnice, „uitarea de sine“. O meditație, *Mîngîiere* (din volumul *Spice*), cotropită de melancolia bătrîneții și de presentimentul apropiatului sfîrșit, respiră în cele din urmă o liniște și o seninătate aproape filozofice, decurgînd din împăcarea cu rosturile eterne ale firii. Această seninătate, această cumpătare sînt și ale operei sale. **G.**, care se exersase la început pe subiecte romantice, e o natură clasică, tinzînd către simplitate și echilibru, într-o expresie armonioasă, curată, plină de naturalețe — un moment fast în dezvoltarea limbii noastre literare. Cu povestirile sale, uneori naive, alteori înțelepte, mereu atrăgătoare, **G.** este unul din maeștrii nuvelei românești.

— ***Încercări literare***, Iași, Tip. Națională, 1873 ; ***Poezii***, Iași, Tip. Goldner, 1873 ; ***Novele***, I—II, Iași, Tip. Națională, 1880 ; I—III, București, Socec, 1886 ; ed. 3, București, Socec, 1889 ; ***Poezii***, Iași, Șaraga, 1886 ; ***Domnița Ruxandra***, Iași, Șaraga ; ***Pagini răzlețe***, Iași, Iliescu și Grosu, 1901 ; ***Zile trăite***, Iași, Iliescu și Grosu, 1903 ; ***Pacate mărturisite***, Iași, Iliescu și Grosu, 1904 ; ***Bogdan Petriceicu-Hasdeu***, București, Tip. Göbl, 1909 ; ***Spice***, București, Sfetea, 1909 ; ed. 2, București, Sfetea, 1910 ; ***Amintiri (1848—1891)***, îngr. și introd. Ion Șiadbei, Craiova, Scrisul românesc ; ***Nuvele***, îngr. Teodor Vîrgolici, pref. Șt. Cazimir, București, E.S.P.L.A., 1959 ; ***Comoara de pe Rarău***, îngr. și pref. Ilie Dan, București, Minerva, 1971. — **Tr.:** H. Murger, *Moșul Fost-au-Fost*, CUI, V, 1872, 27—34 ; V. Hugo, *În cimitirul de la...*, *Gloria cînd...*, CL, XIII, 1880, 11 ; [Autor german neidentificat] *Ochii mamei*, CL, XIII, 1880, 12 ; Dante Alighieri, *Divina Comedie. Infernul*, pref. trad., Iași, Iliescu și Grosu, 1906.

— 1. N. Gane, *[Corespondență cu I. Negruzzi, T. Maiorescu, M. Kremnitz, M. Kogălniceanu]*, SDL, I, *117—326* ; **2.** Pop, *Conspect*, II, *82* ; 3. N. Xenopol, *„Novele“ de N. Gane*, ROM, XXVI, 1882, 14 ianuarie ; **4.** Ilie Trăilă, *Nuvele de N. Gane*, F, XVIII, 1882, 19 ; **5.** Ioan Slavici, *Nuvele de N. Ganea*, F, XVIII, 1882, 21 ; 6. A. D. Xenopol, *„Poezii“ de N. Gane*, VN, III, 1886, 653 ; 7. Iorga, *Pagini*, I, *223—227* ; **8.** I. Vulcan, *N. Gane, „Novele“*, AAR, partea administrativă, t. XXIII, 1900—1901 ; 9. A. D. Xenopol, *„Zile trăite“ de N. Gane*, A, XIV, 1903, 1—2 ; 10. Chendi, *Fragmente*, *178—185* ; **11.** A. D. Xenopol, *Dante Alighieri — „Divina Comedie“. „Infernul“. Traducere în versuri de N. Gane*, A, XVII, 1906, 5 ; **12.** A. G. Mavrocordat. *Dante și traducerea d-lui N. Gane*, A, XVII, 1906, 11 ; 13. N. Iorga, *Dante în românește*, FD, II, 1907, 34 ; **14.** Vasile V. Haneș, *D. N. Gane și G. Asachi*, VAN, III, 1908, 6 ; 15. C. Damianovici, *Nuvela istorică în literatura noastră — N. Gane*, VAN, IV, 1908, 21 ; **16.** Panu, *Junimea*, I—II, *passim* ; **17.** I. Scurtu, *O biruință a d-lui N. Gane*, S, VII, 1908, 3 ; **18.** C. S., *Mișcarea literară de azi. Impresiile d-lui N. Gane*, FLR, I, 1911, 3 ; **19.** Iacob Negruzzi, *Nicu Gane*, CL, L, 1916, 4 ; **20.** Negruzzi, *Junimea*, *passim* ; **21.** Sadoveanu, *Opere*, XIX, *109—110* ; **22.** Ibrăileanu, *Note*, *231—233* ; **23.** Lovinescu, *Critice*, VI, *139—141* ; **24.** Gh. Ghibănescu, *Spița familiei Ganea*, IN, 1923, fasc. 3 ; **25.** Dafin, *Figuri*, I, *22—24* ; **26.** Ion Foti, *Doi romantici : Dimitrie Bolintineanu și Nicu Gane*, PRL, II, 1928, 22 ; **27.** Gorovei, *Alte vremuri*, *118—128* ; **28.** Artur Gorovei, *Nicu Gane*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. VI, 1932—1934 ; **29.** Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *120—121* ; **30.** Isabela Sadoveanu, *Neculai Ganea*, ALA, XIV, 1935, 740 ; **31.** Iorga, *Oameni*, II, *231—232* ; **32.** Leca Morariu. *Bucovineanul N. Gane*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1938 ; **33.** Călinescu, *Ist. lit.*, *374—377* ; **34.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *201—203* ; **35.** Dumitru Vatamaniuc, *N. Gane. Privire asupra lumii evocate*, RITL, VI, 1957, 3—4 ; **36.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; **37.** Mihaela Șchiopu, *Aspecte ale recepției operei lui Dante în România*, RITL, XIV, 1965, 1 ; **38.** Rotaru, *Ist. lit.*, I, *302—305* ; **39.** Vîrgolici, *Comentarii*, *202—222* ; **40.** *Ist. lit.*, III, *49—53* ; **41.** *[Acte și documente]*, DCM, II, *42—70*.

F. F.

GASTER, Moses (17.IX.1856, București — 5.III.1939, Abingdon, Anglia), filolog, istoric literar și folclorist. S-a născut într-o familie de negustori evrei originari din Olanda. Tatăl său a fost consul al Olandei la București. **G.**, primul născut din cei opt copii ai consulului, învață mai întîi acasă, cu profesori particulari. Studiile medii le face la liceele „Gh. Lazăr“, „Matei Basarab“ și „Sf. Sava“ din București. Ca elev, dovedește o deosebită dragoste de carte, alcătuindu-și, în acești ani, o bibliotecă ce cuprinde mai ales cărți de istorie, de religie, vechi pravile, texte de literatură populară și manuscrise. La 19 ani era student al Seminarului rabinic din Breslau (Wroclaw) și al Universității din aceeași localitate. Din 1876 **G.** începe să trimită în țară, spre publicare, mici note filologice și folcloristice, numărîndu-se printre colaboratorii revistei „Columna lui Traian“, iar din 1879 va deveni colaborator al „Convorbirilor literare“. Își trece doctoratul la Leipzig, în 1877, cu o teză de fonetică istorică românească și, din anul următor, colaborează la revista lui G. Gröber „Zeitschrift für romanische Philologie“, unde-și publică și teza de doctorat. În 1880, **G.** obține titlurile de rabin și predicator. Întors în țară în 1881, publică studii și recenzii în „Anuar pentru israeliți“, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“, „Revista literară“ ș.a. În același an ține, la facultatea de litere, conferințe de

istoria literaturii române și de mitologie comparată. Este unul din membrii Junimii, în cercul căreia își va citi mare parte din lucrarea sa de sinteză *Literatura populară română*. Tot aici îl va cunoaște pe Eminescu, de care îl apropie interesul pentru limba veche românească și pentru creația populară. În anul 1885, în urma unei campanii șovine împotriva lui, **G.** este expulzat din țară, în plină activitate științifică. Se stabilește la Londra. Cunoscut în lumea științifică engleză prin numeroase conferințe și colaborări la revista „Folk-Lore", este ales, în 1908, președinte la The Folk-Lore Society. În cercetările sale de folclor comparat el include de fiecare dată referiri la folclorul românesc. După 30 de ani de la expulzare, în 1921, **G.** întreprinde o călătorie în țară, cu care ocazie ține conferințe la București, Timișoara, Vălenii de Munte, Sighet, Oradea și Cluj. În 1929, la propunerea lui Sextil Pușcariu, **G.** este ales membru de onoare al Academiei Române.

Ca și B. P. Hasdeu, al cărui discipol a fost în multe privințe, **G.** era prin formație și prin vocație un savant. Încă din anii studiilor liceale l-au preocupat problemele de limbă, pe care le-a aprofundat la Breslau, sub îndrumarea romanistului G. Gröber. În lucrările sale **G.** recunoaște preponderența elementului latin ca element constitutiv al limbii române, dar atrage, în același timp, atenția asupra unor cuvinte de origine turcă, arabă, persană, albaneză. Cea mai importantă lucrare de filologie a lui **G.**, rodul muncii a zece ani, este *Chrestomație română* (1891), care cuprinde fragmente din peste 200 de monumente vechi de limbă din secolele XVI—XVIII, la care se adaugă texte populare și dialectale.

Ca istoric literar, **G.** este preocupat de vechimea și de periodizarea literaturii noastre, de locul și de importanța literaturii populare în constituirea literaturii române, cu accent pe literatura populară scrisă. Redactînd capitolul despre istoria literaturii române în lucrarea colectivă inițiată de G. Gröber, consacrată studiului limbilor și literaturilor romanice, apărută între 1888 și 1902 la Strasbourg, **G.** stăruie asupra literaturii române vechi. S-a ocupat de scrierile lui Dinicu Golescu și mai ales de ale lui Anton Pann.

Pentru literatura populară română, **G.** a avut o preocupare constantă. Erudit semitolog și comparatist, el găsea în literatura populară scrisă, îndeosebi, o inepuizabilă sursă de investigații comparatiste. Exemplul i-l ofereau studiile lui B. P. Hasdeu și cercetările contemporane din Germania. În concepția lui **G.**, basmul concentrează întreaga fantezie populară. El reia în 1879 studiul comparativ al lui B. P. Hasdeu *Cucul și turturica*, relevînd noi variante românești ale baladei. Proverbelor le consacră un întreg capitol în ediția sa la *Povestea vorbii* de Anton Pann (1936). Lucrare de sinteză în domeniul folcloristicii românești, *Literatura populară română* (1883) este originală prin metoda folosită („a grupa și a studia întreaga literatură a unui popor, mai cu seamă după izvoarele și în legătură cu literatura altor popoare") și evidențiază vasta informație a autorului, care la acea dată a putut compara un mare număr de texte din literaturile diferitelor popoare. Comparațiile îl duc aproape toate spre Orient și pun în lumină ideea de bază a concepției lui **G.** despre originea scrisă a literaturii populare, din care ar fi luat naștere, apoi, cea orală. El a căutat să argumenteze teoria originii scrise pentru aproape toate genurile literaturii noastre populare: basme, proverbe, ghicitori, descîntece, cîntece de stea etc. Pentru abordarea creației lirice însă, sursele livrești se dovedeau insuficiente. Urmîndu-l pe Hasdeu în multe probleme de literatură comparată, **G.** a adus contribuții originale, bazat pe o vastă erudiție și pe studiul manuscriselor vechi românești.

— *Cîteva rectificări la etimologiile grece, turce și maghiare ale lui Rösler*, CT, VII, 1876, *521—524* ; *A propos de articolul d-lui P. Ispirescu „Basme române și basme franceze"*, CT, VIII, 1877, 7—8 ; *Zur rumänischen Lautgeschichte, I : Die Gutturale Tenuis*, Halle, 1878 ; *Cucul și turturica*, CL, XIII, 1879, 6, 8 ; *Basme și istorii talmudice*, API, III, 1879—1880, *21—29* ; *Lilith și cei trei îngeri*, API, IV, 1880—1881, *73—79* ; *Legende talmudice și legende române*, API, V, 1882—1883, *27—36* ; *Stratificarea elementului latin în limba română*, RIAF, I, 1882, vol. I, fasc. 1, I, 1883, vol. I, fasc. 2 ; *Texte române inedite din sec. XVII*, RIAF, I, 1882, vol. I, fasc. 1 ; *Recensiuni, comunicări și notițe*, RIAF, I, 1882, vol. I, fasc. 1 ; *Ciubăr Vodă mîncat de guzgani*, RIAF, I, 1883, vol. II, fasc. 1; *Colinde, cîntece populare și cîntece de stea inedite*, RIAF, I, 1883, vol. II, fasc. 2, II, 1884, vol. III, fasc. 1 ; *Literatura populară română*, București, Haimann, 1883 ; *O poveste talmudică în limba română*, API, VI, 1883—1884, *62—66* ; *Cabbala. Originea și dezvoltarea ei*, API, VI, 1883—1884, *25—36* ; *Tipografia în România*, T, XV, 1884, 19—20 ; *Apocrifele în literatura română*, C, III, 1884, 14 ; *Caraiții*, API, VII, 1884—1885, 1—12 ; *Had-gadia și cocoșelul*, API, VII, 1884—1885, *61—67* ; *Legende inedite*, RIAF, II, 1884, vol. III, *335—352*, II, 1885, vol. IV, *629—645*, III, 1885, vol. V, *89—112* ; *Despre superstițiuni la români și la alte popoare*, RELI, VI, 1885, 12 ; *Un nou codice voronețean*, C, IV, 1885, 20, 21 ; *Originea alfabetului și ortografia română*, București, Haimann, 1885 ; *Din scrierile lui Constandin Golescul*, RELI, VII 1885, 22, 24, 25 ; *Ochire asupra literaturii ebraice*, API, VIII, 1885—1886, *41—107* ; *Die rumänische Miracles de Notre-Dame*, în *Miscellanea di filologia*, Florența, 1886, *333—344* ; *Ilchester Lectures on Greeko-Slavonic Literature and its Relations to the Folk-Lore of Europe during the Midle Ages*, Londra, 1887 ; *Chrestomație română*, I—II, Leipzig, Brockhaus—București, Socec, 1891 ; *Literatura populară evreo-spaniolă*, API, XV, 1892—1893, *97—109* ; *Istoria nebunului Pavăl*, ȘZ, II, 1893, 5, 6 ; *„Alexandria" bucovineană publicată pentru întîia oară*, RIAF, VII, 1894, fasc. 2 ; *Basme evreiești de o mie de ani*, API, XVII, 1896—1897, *163—178* ; *Rumanian Bird and Beast Stories*, Londra, 1915 ; *Farmece și descîntece românești*, CL, LII, 1920, 1 ; *Folklorul și originea artei*, CTC, II, 1921, 14 ; *Studies and Text in Folklore, Magic, Medieval Romance, Hebrew Apocriphe and Samaritan Archeology*, I—III, Londra, 1925—1928 ; *Descîntece*, ȘZ, XXXV, 1927, 1—2 ; *Povestea poamelor*, ȘZ, XXXVII, 1929, 11—12 ; *Poveste de folos*, A, XXXVIII, 1931, 2—4 ; *O descoperire senzațională de texte biblice*, ALA, X, 1932, 578 ; *Children's Stories from Rumanian Legends and Fairy Tales*, Londra ; *Rumanian Ballads and Slavonic Epic Poetry*, Londra, 1933 ; *Die Geschichte des Kaisers Skinder, ein rumänisch-byzantinischer Roman*, Atena, 1937 ; *Întocmirea spătăriei*, CC, X, 1936—1939, 10—12. — Tr. : H. Chr. Andersen, *Carte de icoane, fără de icoane*, RELI, VI, 1885, 15—20.

— 1. *Raportul P.S.S. Episcopul Melchisedec asupra operei d-lui Gaster*, AAR, partea administrativă, t. V, 1882—1883; 2. K. Nyrop, *M. Gaster — „Literatura populară română"*, C, IV, 1885, 10—12 ; 3. Ar. Densușianu, *„Chrestomația română" de M. Gaster*, RTL, I, 1893, 4 ; 4. *Gaster Anniversary Volume*, Londra, 1936 ; 5. Iorga, *Oameni*, IV, *303—305* ; 6. Elisabeta Mănescu, *Dr. M. Gaster*, București, 1940 ; 7. Dan Simonescu, *Colecția de manuscripte M. Gaster din Biblioteca Academiei Române*, VR, XXXII, 1940, 5 ; 8. N. Cartojan, *Amintiri despre Gaster*, în Anton Pann, *Povestea vorbii*, ed. 2, Craiova, Scrisul românesc, 1943, *15—20* ; 9. Artur Gorovei, *Literatură populară*, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, Minerva, 1976, *219—232* ; 10. Șt. Pașca, *Activitatea lui Moses Gaster în domeniul lingvisticii și al filologiei române*, CLG, I, 1956, 1—4 ; 11. Macrea, *Lingviști*, *137—152* ; 12. Chițimia, *Folcloriști*, *273—326* ; 13. Vrabie, *Folcloristica*, *236—237* ; 14. Mușlea, *Cercetări*, I, *201—213* ; 15. *Ist. lit.*, III, *862—874* ; 16. Bîrlea, *Ist. folc.*, *260—264* ; 17. S. V. Lehrer, *Documentele Gaster*, RCM, XXIII, 1977, 398.

L. B.

GAVRA, Alexandru (18.XII.1797, Oradea — 23.X. 1884, Arad), editor şi autor dramatic. După studii liceale şi de drept la Oradea, **G.** este asesor judecătoresc la cancelaria judeţului Bihor, apoi, în urma unui examen susţinut în faţa unei comisii de studii, va fi numit profesor. În 1821 obţine catedra de aritmetică şi geografie la Şcoala normală (Preparandia) din Arad. În 1848 este ales deputat în consiliul orăşenesc revoluţionar. Pînă în 1876, cînd se pensionează, vreme de cincizeci şi cinci de ani, **G.** a fost profesor la Preparandie, iar din 1865, şi director. A predat aritmetica, pedagogia, metodica, geografia, economia, istoria, limba română şi limba maghiară. A fost inspectorul şcolilor primare din protopopiatul Arad. Din 1830, **G.** a început să colecţioneze manuscrise româneşti, istorice, beletristice, didactice, teologice, cu intenţia de a le publica. Ajungînd în posesia unor foarte preţioase manuscrise, între care cronica lui Gh. Şincai, scrieri ale lui I. Barac, S. Micu, C. Diaconovici-Loga ş.a., **G.** redactează un ***Plan după care se vor tipări neşte cărţi româneşti***, pe care îl înaintează spre aprobare, în primăvara anului 1833, Curţii vieneze. **G.** preconiza tipărirea organizată a cărţilor româneşti, asigurată de o societate editorială, „bibliograficească" (Ateneul cunoştinţelor, Cabinetul muzelor române), formată din intelectuali şi patrioţi români. **G.** porneşte în iniţiativa sa de la ideile corifeilor Şcolii ardelene, al căror popularizator a fost. Pledoaria patetică pentru învăţătură, ca temei al afirmării naţiunii, încrederea în puterea ştiinţei de a risipi fanatismul religios şi superstiţiile îl situează pe **G.** pe poziţii iluministe. Explicînd în ***Plan...*** înapoierea culturală prin dezbinare şi oprimare socială, ca şi prin nepăsarea unor intelectuali ai vremii faţă de destinul scrierilor româneşti, **G.** socoteşte drept unică soluţie răspîndirea învăţăturii prin carte şi şcoală în popor. Autorităţile ecleziastice şi civile sîrbe şi austriece au amînat aprobarea planului pînă în 1842, cînd el a fost socotit ca „inactual". **G.** însă popularizase deja planul său în Banat, Transilvania, Muntenia şi Moldova, găsise sprijinitori între oamenii de cultură din toate provinciile româneşti (C. Stamati, Damaschin T. Bojîncă, Al. Sterca-Şuluţiu, Gh. Raţiu, V. Moga) şi hotărîse editarea unei reviste, „Atheneul român", a societăţii „bibliograficeşti". În manuscris a rămas primul număr al acestei publicaţii care urma să apară la 1 ianuarie 1835. Prefaţa întocmită de **G.**, ***Precognitele Atheneului***, expune idei ale Şcolii ardelene asupra culturii, originii românilor şi limbii române. Deşi **G.** nu a primit autorizaţia de publicare şi revista nu a apărut, „Atheneul român" atestă continuitatea eforturilor şi preocupărilor lui I. Piuariu-Molnar, P. Iorgovici, I. Budai-Deleanu, Z. Carcalechi şi persistenţa ideilor iluministe ale Şcolii ardelene. Dintre manuscrisele care i-au fost încredinţate, **G.** a reuşit să publice doar un prim volum al cronicii lui Gh. Şincai, în anul 1844. O lungă perioadă de demersuri, reclama gălăgioasă, nepunctualitatea, precum şi unele speculaţii băneşti ale lui **G.** au îndepărtat pe abonaţi şi încercarea editorului din 1853 de a relua tipărirea cronicii rămîne fără ecou. El însoţeşte cronica lui Şincai de un lung ***Preambul hronico-istoricesc*** şi de o „mare" dramă „mitho-literală", ***Monumentul Şincai—Klainian.*** Curioasa piesă a lui **G.**, concepută ca o satiră a moravurilor contemporane şi o apoteoză a lui Gh. Şincai şi S. Micu, este o încercare de a proiecta scenic ideile lor culturale: personajele sînt fie entuziaşti militanţi pentru cultură românească, fie zei care afirmă originea romană a neamului şi vorbesc despre „Albina românească" şi despre C. Stamati sau despre geografia Transilvaniei. Mai sînt luate în discuţie problema alfabetului latin sau cea a necesităţii înfiinţării unor biblioteci subvenţionate de stat, se fac incursiuni în mitologie. Acţiunea derutează prin dispersare. Ea se petrece în Ardeal, Moldova, Muntenia, dar şi în „Eliseu" şi pe „tărîmul morţilor". Apoteoza celor doi cărturari ardeleni, celebrată de zei şi de populaţia română din toate provinciile, compune un tablou alegoric convenţional, sub revărsarea „focurilor bengalice". Piesa este o încercare cu totul nereuşită prin lipsa simţului istoric, neglijarea proporţiilor, limbajul bombastic. **G.** este şi autorul unui ***Lexicon de conversaţie storicesc religionariu***, din care a publicat, în 1847, primul tom (literele A-B) şi care este între cele dintîi încercări de dicţionar enciclopedic la noi. Compilat după izvoare străine, importanţa lui stă în metodă, căci **G.** însoţeşte fiecare articol de o bogată bibliografie, cu trimiteri exacte la text. A lăsat în manuscris o încercare de istorie a literaturii române, cu ample referiri şi la istoria limbii.

— *Monumentul Şincai—Klainian **a bărbaţilor** celor ce pentru lauda **naţiei române** toată **viaţa** şi-o jertfiră*, Buda, Tip. Universităţii, 1844. **Ms.:** *Atheneul român* (1835), B.A.S., ms. 3—1; *Teatru român* (1843—1844), B.A.S., ms. C.XXXIV/1; *Adăugiri la „Teatru român"* (1844), B.A.S., ms. C. XXXIV/2.

— **1.** I. Lupaş, *Cea mai veche revistă literară românească*, AIN, I, 1921—1922; **2.** Botiş, *Ist. Şcoalei normale, 391—393*; **3.** G. Bogdan-Duică, *O vorbă despre A. Gavra*, TLR, LXXIX, 1931, 29—30; **4.** Cornelia Bodea, *Acum o sută de ani*, HOT, IV, 1937, 9—11, V, 1938, 5—8; **5.** I. Verbină [I. Pervain], *De la Şincai la Gavra*, SL, IV, 1948; **6.** Anca Costa-Foru, *Două piese de teatru originale din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, SCIA, VII, 1960, 2; **7.** Massoff, *Teatr. rom.*, I, *338—340*; **8.** Seche, *Schiţă, I, 79—80*; **9.** *Ideologia 1848, 121—127*; **10.** Carol Göllner, *Alexandru Gavras Versuch im Jahr 1833 eine „Rumänische Bibliothek" zu gründen*, RRH, X, 1971, 1; **11.** Pervain, *Studii, 86—108, 237—272*; **12.** M. Borcilă şi Virgil Bulat, *Al. Gavra, lexicograf*, LR, XX, 1971, 5; **13.** Bucur, *Istoriografia, 13—14*; **14.** Mircea Popa, *Două istorii ale literaturii române în manuscris*, RITL, XXIV, 1975, 3.

S. C.

GAZETA BUCOVINEI, periodic politic şi literar, bisăptămînal, apărut la Cernăuţi de la 2 mai 1891 pînă la 6 aprilie 1897 şi între 2 aprilie şi 1 octombrie 1906. Pentru a organiza şi a conduce această gazetă, care înlocuia „Revista politică" de la Suceava, membrii societăţii bucovinene „Concordia" l-au chemat din Transilvania pe publicistul Pompiliu Piposş, fost, în trei rînduri, redactor responsabil la „Tribuna" din Sibiu. După moartea acestuia, direcţia periodicului va fi luată de G. Bogdan-Duică (9 mai 1893 — 24 iulie 1894), ajutat, mai ales în chestiunile politice, ca şi antecesorul său, de redactorul responsabil Vasilie Marco. Eusebiu Stefanelli, Dionisie Voronca, Mihai Teliman ş.a. vor fi, după plecarea lui G. Bogdan-Duică, redactori ai gazetei. **G. B.** milita pentru o soluţie „mulţumitoare" a chestiunilor naţionale. Dacă din punct de vedere politic gazeta se menţine în limitele unei legalităţi active, în problemele culturale şi literare redactorii sînt mai îndrăzneţi, deşi editorialul publicat în numărul 1 şi intitulat *Către publicul român din Bucovina* nu anunţă, în afară de obişnuitele acţiuni de culturalizare iniţiate şi de periodicele transilvănene, decît intenţia de a ţine pasul cu „direcţia literară urmată de toţi românii". **G.B.** a făcut, prin literatura publicată şi prin articolele de critică literară scrise de Bogdan-Duică, o

merituoasă propagandă națională în rîndurile românilor din Bucovina. Paginile literare și foiletonul gazetei se adresau, în primul rînd, cititorilor de la orașe și intelectualilor. Pentru săteni se edita un supliment intitulat „Foaia săteanului", așa cum se proceda și la Sibiu sau la Timișoara. În jurul acestei gazete s-a format cu timpul un cerc de colaboratori literari, care cuprindea prozatori, poeți, culegători de folclor. Versuri publicau Vasile Bumbac, C. Morariu, C. Berariu (acesta semnînd și C. Verdi), I. Popovici, Elena Niculiță-Voronca, T. Robeanu, I. G. Sbiera ș.a. Cu nuvele, însemnări de călătorie, memorii colaborau I. V. Pașcan, Elena Sevastos, Elena Niculiță-Voronca, Mihai Teliman, Dimitrie Dan, I. Popovici și C. Stamati-Ciurea. Literatura din **G. B.** avea, judecată în ansamblu, o valoare modestă, condiționată și de cercul limitat, provincial, al preocupărilor. Dintre aceste nume, trebuie desprins, totuși, cel al lui C. Stamati-Ciurea, ale cărui nuvele, scrise într-un stil viguros și expresiv, denotă o înclinare literară deosebită. D. Dan și S. Fl. Marian erau autorii culegerilor de folclor bucovinean și din nordul Moldovei publicate de **G. B.** Cu literatură populară și articole de folclor colaborau, de asemenea, Elena Niculiță-Voronca și Elena Sevastos. O implicită atitudine națională trebuie observată în preocuparea redacției de a tipări și retipări, număr de număr, literatura unora dintre scriitorii români reprezentativi : I. Budai-Deleanu, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, M. Eminescu. Se publică și versuri scrise de G. Coșbuc, Al. Vlahuță, D. Petrino, D. Nanu, G. Murnu, Tr. Demetrescu, A. Densușianu, A. C. Cuza, Gheorghe din Moldova, J. B. Hétrat, A. Steuerman. Gazeta a făcut cunoscută în Bucovina și proza lui N. Gane, V. A. Urechia, Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), B. Delavrancea, G. I. Ionnescu-Gion, Sofia Nădejde, N. A. Bogdan. Traduceri din Schiller (C. Morariu), J. Verne, Mark Twain, din Anacreon (G. Murnu), Heine (G. Coșbuc și G. Murnu), Sappho (G. Murnu), B. Björnson au apărut la intervale de timp mari. **G. B.** suscită atenția și datorită colaborării cu articole politice și literare, din anii 1893 și 1894, a lui Bogdan-Duică, mai ales a ciclului de cronici literare intitulat *Literatură română*. Pe tot timpul apariției, gazeta a dedicat un spațiu relativ întins criticii teatrale, notelor bibliografice, știrilor literare care veneau din România.

— 1. Iorga, *Ist. presei*, *156* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *21—22* ; 3. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *157—158* ; 4. V. Morariu, *Gh. Bogdan-Duică îndrumător literar al Bucovinei (1893—1894)*, F, V, 1930, 3 ; 5. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *385*.

R. Z.

GAZETA DE IAȘI, publicație periodică literară și politică apărută la Iași, de două ori pe săptămînă, de la 5 martie la 10 decembrie 1867. **G. de I.** apare la cîteva zile după întîiul număr al „Convorbirilor literare", ca o complinire jurnalistică, mai activă politic și mai mobilă, a revistei junimiste. Deși nu se dau informații în legătură cu componența redacției, se poate presupune că greutățile muncii redacționale și administrative îi reveneau, ca și la „Convorbiri literare", tot lui I. Negruzzi, de vreme ce el rezolva corespondența gazetei și încurcăturile cu abonații. Dealtfel, **G. de I.** nu este prima gazetă cu caracter mixt, politic și literar, scoasă de junimiști între 1863 și 1875. Însă, ca și celelalte de pînă la „Timpul", nici aceasta nu a izbutit să-și asigure numărul de cititori care să-i permită o apariție mai îndelungată. Pe plan politic, tonul gazetei este revendicativ, țelurile urmărite fiind imediate. Se cerea înființarea sau mutarea la Iași a cîtorva dintre cele mai importante instituții juridice și culturale ale țării, în scopul reactivării Iașilor ca metropolă politică și culturală. **G. de I.** se manifesta ca oficios al aripei tinere a partidului conservator, acceptînd prevederile constituției de la 1866, militînd pentru recunoașterea drepturilor și libertăților publice. Multe din articolele politice sînt scrise de T. Maiorescu și iscălite cu inițială. Altele, mai ales cele care privesc politica locală, este posibil să-i aparțină lui I. Negruzzi. Din punctul de vedere literar, **G. de I.** este relativ activă, avînd un foileton și rubrici variate, cu proză literară, versuri și articole critice. Publicau în paginile gazetei M. D. Cornea, N. Nicoleanu, N. Gane, Leon Negruzzi, V. Pogor și, bineînțeles, I. Negruzzi și T. Maiorescu. **G. de I.** participă la polemica provocată de apariția în „Convorbiri literare" a articolului *Contra școalei Barnuțiu*, scris de T. Maiorescu. Junimiștii încercau astfel să răspundă cu promptitudine atacurilor presei adverse, ceea ce nu ar fi fost posibil în revista „Convorbiri literare", care apărea lunar.

— 1. Iorga, *Ist. presei*, *136* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *63—65* ; 3. I. Negruzzi, *[Scrisoare către N. Gane]*, SDL, III, *207* ; 4. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *180*.

R. Z.

GAZETA DE MOLDAVIA, publicație periodică politică și literară apărută la Iași, bisăptămînal, de la 9 ianuarie 1850 pînă la 24 noiembrie 1858. **G. de M.** continuă „Albina românească", dar schimbarea de titlu semnalează și o schimbare de atitudine politică, Gh. Asachi, redactorul ei, rămînînd străin de noile cerințe sociale și culturale ale epocii. Caracterul de publicație care se adresa tuturor românilor, specific „Albinei românești", este, de asemenea, abandonat. Noua gazetă va avea „un color mai localnic", preocupîndu-se de chestiunile care puteau interesa îndeosebi pe locuitorii din stînga Milcovului. Acest regionalism, într-o vreme cînd ideea Unirii începuse să nu mai pară o utopie, este el însuși o mărturie a schimbărilor pe care le suferise orientarea de ansamblu a lui Gh. Asachi în problemele vieții politice și chiar în ceea ce privește cultura și literatura.

G. de M. apare „sub redacția unei societăți", iar redactorii sînt „persoane onorabile", însă răspunderea alcătuirii gazetei și orientarea îi aparțin în întregime bătrînului scriitor moldovean. Gazeta publica anunțurile oficiale ale regimului, articole politice, știri, note bibliografice, informații comerciale, un foileton intitulat *Albina românească*, poate monoton, totuși interesant prin calitatea literaturii. La **G. de M.** au colaborat M. Kogălniceanu *(Tainele inimei)*, C. Negruzzi, care traducea din rusește poezia *La războiul de acum*, Al. Russo, I. Ianov, Ph. Chasles. Din cînd în cînd se publică și cîte un roman francez, după sistemul foiletoanelor de gazetă.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *120—121* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *101* ; 3. Cioränescu, *Teatr. rom.*, *47*.

R. Z.

GAZETA DE TRANSILVANIA, publicație periodică, politică și culturală care a apărut la Brașov, săptămînal, de la 12 martie 1838 ; începînd cu 4 ianuarie 1843 este bisăptămînală, din nou săptămînală între 2 iulie 1858 și 7 ianuarie 1862, apoi iar bisăptămînală, din 1862 ; de la începutul anului 1881 iese de trei ori pe săptămînă, iar din 16 aprilie 1884 devine cotidiană. A apărut și după 1900. De la 3 ianuarie 1849 s-a intitulat „Gazeta transilvană", iar de la 1 decembrie 1849, „Gazeta Transilvaniei". Sub redacția lui G. Barițiu, în iulie 1837 s-a editat la Brașov „Foaia de săptămînă", periodic destinat a fi complementul politic al săptămînalului „Foaia duminecii". Deoarece nu se obține aprobarea administrației imperiale, gazeta este suspendată după două numere. La începutul anului următor, va apare în lo-

GAZETA
DE
TRANSILVANIA.
Nro. 1.

cul ei, și cu toate aprobările necesare, **G. de T.**, avîndu-i pe Barițiu ca redactor și pe J. Gött ca editor. Din 9 septembrie 1850, redactor va fi Iacob Mureșianu, Barițiu fiind obligat de împrejurări să renunțe la conducerea gazetei. Spre sfîrșitul anului 1876, I. Mureșianu îmbolnăvindu-se, **G. de T.** este din nou redactată de Barițiu, în colaborare cu Aurel Mureșianu, fiul redactorului. Oferindu-i-se în 1877 prilejul de a scoate la Sibiu „Observatoriul", Barițiu nu mai colaborează la publicația brașoveană și, de la 1 ianuarie 1878, A. Mureșianu rămîne singurul ei conducător. În redacția gazetei au mai lucrat Andrei Mureșanu (1838—1849), Simion C. Mărgineanu (în anul 1875), Ștefan Bobancu (1884—1889), Traian H. Pop (din 1890), Gr. Maior (1890—1900), precum și I. Pop-Reteganul, T. Frîncu și G. Bogdan-Duică. Programul politic al **G. de T.** a fost, de la primul număr, susținerea consecventă a idealurilor naționale ale românilor. Din această cauză gazeta a suferit în mai multe rînduri suspendări, iar redactorilor li s-au intentat numeroase procese de presă. Prima suspendare a survenit ca urmare a evenimentelor revoluționare din 1848, între 17 martie și 1 decembrie 1849. În 1850, Barițiu scrie o serie de articole referitoare la revoluție și la rolul lui Avram Iancu. Cenzura imperială cere să se întrerupă publicarea lor și, Barițiu refuzînd, **G. de T.** este din nou suspendată de la 13 februarie. Ziarul va reapare, la 9 septembrie, dar redactorului nu i se permite să-și reia activitatea ; în locul lui devine redactor Iacob Mureșianu, care este obligat să publice ordonanțele și decretele administrației și să tipărească pe frontispiciul ziarului pajura bicefală. Mureșianu se vede silit, dealtfel, să modereze și tonul articolelor politice, ceea ce va provoca o polemică, în 1855, cu M. Kogălniceanu, care se arătase, în paginile „României literare", nemulțumit, între altele, de lipsa de combativitate a periodicului brașovean. Lunga perioadă de apariție, 62 de ani numai în secolul al XIX-lea, explică, în bună parte, oscilațiile de atitudine, inconsecvențele și erorile redactorilor de la **G. de T.** De la liberalismul moderat și reformist, cu ecouri iluministe, al lui G. Barițiu, la democratismul burghez, cu justificate revendicări naționale, dar fără un program de acțiune socială în favoarea maselor, al Partidului național român (pe

Orașul Brașov în secolul al XIX-lea

care, după 1881, gazeta l-a reprezentat o vreme), calea **G. de T.** a fost jalonată de evenimentele anilor revoluţionari 1848—1849, de epoca de relativă libertate care a premers dualismului, apoi de anii, caracterizaţi de nedreptăţi naţionale şi sociale, ai dualismului austro-ungar. Dar, în ansamblul ei, linia politică urmată de **G. de T.**, în tot timpul secolului al XIX-lea, a corespuns pe deplin cu interesele naţionale ale românilor din Transilvania. Pînă la 1848, gazeta lui Bariţiu a constituit principalul mijloc de afirmare publicistică a drepturilor politice şi culturale româneşti în Imperiul habsburgic şi, totodată, alături de „Curierul românesc" şi „Albina românească", un important difuzor de informaţie pentru românii de pretutindeni. Dealtfel, Bariţiu a şi conceput gazeta ca pe o publicaţie pentru toţi românii, în care scop şi-a asigurat corespondenţi în Principate (de pildă, pe I. Maiorescu) şi a obţinut colaborarea celor mai cunoscuţi scriitori din Moldova şi Muntenia: I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri. În acelaşi scop, al circulaţiei pe întreg teritoriul românesc, Bariţiu s-a arătat întotdeauna interesat de problemele lingvistice, şi **G. de T.** a făcut loc în coloanele ei discuţiilor legate de sistemul ortografic. De la începutul anului 1852, gazeta se va tipări cu litere latine, ortografia adoptată fiind aceea a lui T. Cipariu. Cu timpul însă, mai ales după ce T. Maiorescu va critica şi **G. de T.** în articolul său *Limba română în jurnalele din Austria* (1868), se va renunţa la greoaia ortografie cipariană, iar limba în care se redactau articolele se va curăţa şi de numeroasele germanisme, regionalisme etc. În anii revoluţiei de la 1848, în anii premergători Unirii şi în vremea războiului pentru Independenţă (1877—1878), **G. de T.** a susţinut revendicările şi cauza dreaptă a românilor din Principate şi a informat obiectiv şi prompt asupra mersului evenimentelor, publicînd, totodată, pînă la 1859, articole şi informaţii pe care periodicele din Iaşi şi Bucureşti nu le puteau tipări din cauza cenzurii. Un alt obiectiv permanent era acela de a ţine la curent cititorul din Transilvania cu cele mai variate aspecte ale vieţii sociale şi culturale de peste munţi (activitatea principalelor instituţii sociale şi politice, viaţa literară şi artistică, dezvoltarea industriei şi comerţului). În acest fel, gazeta a adus o importantă contribuţie la consolidarea conştiinţei naţionale, la impunerea ideii de realizare a unităţii culturale şi naţionale. Pentru Bariţiu şi pentru ceilalţi redactori, cultura şi literatura au fost socotite, în primul rînd, mijloace de înfăptuire a ţelurilor politice. „Foaie literară" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", suplimentele literare ale ziarului, au fost editate în acest scop. Şi tot de aceea, **G. de T.** a publicat, în mod obişnuit, literatură puţină şi nu întotdeauna de bună calitate. Criteriul estetic a fost sacrificat uneori în favoarea celui politic. În schimb, s-au publicat multe articole, scrise mai ales de G. Bariţiu, Andrei Mureşanu, Iacob şi Aurel Mureşianu, dedicate istoriei poporului român şi altele relative la cele mai importante probleme culturale, pedagogice, economice.

Printre colaboratorii pentru partea politică şi culturală s-au numărat şi I. Heliade-Rădulescu, M. Kogălniceanu, Vasilie Popp, I. Rusu, P. Vasici, T. Cipariu, Damaschin T. Bojîncă, Vincenţiu Babeş, Andrei Mocioni, I. Raţiu, Vasile L. Pop, Al. Papiu-Ilarian, V. Boerescu, I. Maiorescu. La rubricile literare au apărut scrieri de V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, Gh. Sion, D. Gusti, N. Nicoleanu, N. Tincu-Velia, Al. Gavra, M. Sora Noac, I. Maiorescu, Aron Florian, T. Cipariu, A. T. Laurian, Nifon Bălăşescu. În perioada de după 1880 au colaborat şi I. Slavici, I. Pop-Reteganul, I. C. Panţu, Andrei Bârseanu. Cu articole de critică literară şi cu traduceri a debutat G. Bogdan-Duică, semnatar în paginile **G. de T.** a 13 cronici literare apărute la rubrica *Revista literară*, în anul 1888. În urma unui conflict cu redactorul ziarului, care nu i-a permis să mai scrie despre G. Coşbuc, G. Bogdan-Duică renunţă, în acelaşi an, la rubrica sa şi începe să colaboreze la „Tribuna" din Sibiu. **G. de T.** a publicat şi traduceri din literatura universală (L. Tolstoi, H. Chr. Andersen), folclor cules de I. Pop-Reteganul, I. C. Panţu ş. a., cronici artistice şi dramatice (mai ales despre teatrul de amatori din Ardeal), recenzii, note critice şi de bibliografie. În perioada de pînă la 1865, foiletoanele literare din „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" continuau, de multe ori, în **G. de T.** Ziarul înfiinţat de Bariţiu a fost principalul element activ al vieţii intelectuale din Transilvania, susţinînd ideea unei culturi naţionale şi populare, cu rădăcini în realitatea autohtonă. **G. de T.** s-a apropiat astfel de curentul de la „Dacia literară", dar s-a şi deosebit de acesta prin persistenţa ideilor iluministe, prin interesul pentru cultura germană şi prin respingerea culturii franceze, considerată prea revoluţionară. Într-o a doua etapă, după 1870, alături de alte publicaţii periodice („Telegraful român", „Albina Carpaţilor", „Observatoriul", „Tribuna"), **G. de T.** a sprijinit, mai ales prin intervenţiile publicistice ale lui G. Bariţiu, I. Mureşianu şi, mai tîrziu, ale lui G. Bogdan-Duică, orientarea spre realismul popular, specifică literaturii din Transilvania.

— 1. G. Bariţiu şi I. Gott, *De la redacţie (Pentru foaia aceasta)*, GT, I, 1838, 1, reed. fragm. în PLR, I, *67—69*; 2. M. Kogălniceanu, *Domnului Iacob Murăşanu, redactor răspunzător a „Gazetei de Transilvania"*, RLT, I, 1855, 14—15; 3. *În amintirea aniversării a cincizecea a „Gazetei Transilvaniei", 1838—1888*, GT, LI, 1888, 1 (număr jubiliar); 4. *Şaptezeci de ani de la apariţia „Gazetei de Transilvania"*, GT, LXXI, 1908, număr jubiliar; 5. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *287—290*; 6. *[„Gazeta de Transilvania"]*, ASN, *187—188*; 7. Iorga, *Ist. presei*, *68—69*, *127—128*; 8. G. Bogdan-Duică, *Discuţii literare. Ioan Slavici, „Amintiri", Editura „Cultura naţională"*, SDM, II, 1925, 4—5; 9. *Cîteva date din trecutul ziarului „Gazeta Transilvaniei"*, ALPR, 1926, *184—186*; 10. Lupaş, *Contribuţiuni*, *58—59*; 11. Maiorescu, *Critice*, I, *83—121*; 12. G. Bogdan-Duică, *Relativ la istoria gazetăriei: „Gazeta Transilvaniei"*, NN, IV, 1930, 93, 94, 100; 13. *Centenarul „Gazetei de Transilvania"*, GT, C, 1938, 23 (număr jubiliar); 14. Olimpiu Boitoş, *Periodicele ardelene în răstimp de o sută de ani*, Cluj, 1938, *passim*; 15. Aurel A. Mureşianu, *La împlinirea unui veac de la întemeierea „Gazetei Transilvaniei"*, Braşov, 1938; 16. N. Iorga, *Sensul „Gazetei de Transilvania"*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XX, 1939; 17. Ioan Colan, *„Gazeta Transilvaniei"*, Braşov, Tip. Astra, 1940; 18. Antip, *Contribuţii*, *14*, *20—21*; 19. *Ideologia 1848*, *178—184*; 20. V. Netea, *George Bariţiu. Viaţa şi activitatea*, Bucureşti, E.Ş., 1966, *101—102*, *275*; 21. Ion Rotaru, *„Gazeta de Transilvania"*, GL, XV, 1968, 17; 22. *„Gazeta de Transilvania"*, RLR, I, *67—73*; 23. *Ist. lit.*, II, *404—405*, *418*, III, *534*; 24. Pompiliu Teodor, *„Gazeta de Transilvania"*, TR, XII, 1968, 13; 25. Silvia Goga, *Gh. Bogdan-Duică şi „Tribuna"*, TR, XIII, 1969, 17; 26. *130 de ani de la apariţia „Gazetei de Transilvania"*, Braşov, 1969; 27. G. Em. Marica, *130 de ani de la apariţia „Gazetei de Transilvania"*, TR, XIV, 1970, 51; 28. *George Bariţ şi contemporanii săi*, I—IV, îngr. Şt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriş, Titus Moraru, Gelu Neamţu, Gr. Ploeşteanu, Mircea Popa, D. Suciu, I. Buzaşi, Bucureşti, Minerva, 1973—1978, *passim*; 29. V. Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea naţională (1848—1881)*, Bucureşti, E.Ş., 1974, *329—331*, *346*; 30. Marica, *Studii*, I, *11—111*, II, *7—26*, *120—208*.

R. Z.

GAZETA ILUSTRATĂ, revistă culturală şi literară, bilunară, apărută la Viena între octombrie 1882 şi aprilie 1884. Mai mult un magazin cultural cu anecdote, ştiri culturale şi jocuri distractive, decît o revistă literară propriu-zisă, **G. i.**, care era redactată de publicistul Nicolae Enescu, tipăreşte totuşi şi „romane, nuvele, naraţiuni", traduse probabil din periodicele similare care apăreau la Viena şi în Germania. Nici programul acestei publicaţii nu anunţă

altceva decît dorința redacției de a edita o revistă destinată familiei, care să contribuie la educarea și informarea cititorului, dar și la amuzamentul lui. Pe măsură ce revista cîștigă atenția iubitorilor de lectură, conținutul se îmbogățește și, în 1884, se publică și literatură originală. De menționat sînt nuvelele lui N. Enescu, scrise într-o limbă curată, fără exagerările încă obișnuite atunci, proză inspirată din realitățile satului ardelean sau făcînd apel la legende istorice.

R. Z.

GAZETA NAȚIONALĂ, publicație politică, economică și literară care a apărut, bisăptămînal, la Iași, între 2 noiembrie 1871 și 25 februarie 1872. **G. n.** este o gazetă junimistă. Partea politică este predominantă, cu lungi articole electorale, cu dări de seamă de la ședințele Camerei și cu rezumatele discursurilor parlamentarilor junimiști, cu o revistă a evenimentelor interne și externe și cu știri politice din întreaga lume. Se adaugă însă foiletoane deosebit de atractive, dedicate teatrului, în care se discută, la un nivel elevat, rolul social al teatrului, problemele repertoriului, trecîndu-se de fiecare dată de la chestiunile specifice ale literaturii dramatice la cele de interes general ale literaturii, subliniindu-se și faptul că **G. n.** încearcă să completeze acțiunea „Convorbirilor literare". Se critică textele dramatice jucate la teatrul din Iași, atunci cînd sînt mediocre, fie ele scrise de I. Ianov, junimist declarat, sau chiar de V. Alecsandri. În concepția cronicarului dramatic de la **G. n.**, teatrul nu trebuie să fie o instituție pasivă, ci să acționeze în sensul selecționării unui repertoriu superior. Cîteva foiletoane literare, nesemnate, atacă diverse tare sociale, într-un stil vioi, cu o bună mînuire a ironiei. Unele dintre ele ar putea să aparțină lui I. Negruzzi *(Fiziologia fracționistului)*. Tot în foileton se publică traducerea unei lungi nuvele germane, fără să se indice autorul, și, din Goethe, o altă nuvelă, al cărei titlu românesc, dat de traducător, este *O poveste*.

La fel cu alte publicații junimiste, **G. n.** are meritul de a fi încercat să popularizeze ideile de la „Convorbiri literare", căutînd forme publicistice accesibile unui număr cît mai mare de cititori.

R. Z.

GAZETA POPORULUI, periodic social și literar apărut la Timișoara, săptămînal, între 22 decembrie 1885 și 13 decembrie 1892. **G. p.** continua, fără deosebiri de program, de conținut sau de componență redacțională, ziarul „Timișana", condus tot de Teodor V. Păcățian, editor, director și redactor responsabil. Era o publicație care se adresa, în primul rînd, intelectualilor de la sate, învățători și preoți, evitînd o angajare fermă în luptele politice și naționale, fapt care i-a atras reproșurile redactorilor de la „Tribuna" din Sibiu. Din anul 1888 și pînă în 1890, gazeta a fost condusă de Nicolae Coșariu, iar din 1891, de George Ardelean. **G. p.** avea rubrici dedicate vieții sociale bănățene, literaturii, evenimentelor politice, publica informații privind viața ecleziastică, comentarii juridice și de legislație, articole de istorie, bibliografii și foarte mult folclor. Era o gazetă modernă care, adresîndu-se unei categorii precise de cititori — burghezia bănățeană —, căuta să atragă și alte categorii, mai ales săteni știutori de carte. Prezentarea grafică a ziarului era atractivă, cu gravuri bine făcute, unele publicate pe prima pagină, îndeosebi portretele personalităților culturale și politice românești.

G. p. a cultivat și a întreținut în rîndurile cititorilor săi interesul pentru folclor. În acest scop, I. Pop-Reteganul publică în 1886 un articol dedicat importanței și semnificațiilor literaturii folclorice, articol urmat, în anul următor, de o *Programă pentru adunarea materialului literaturii populare*, care conținea un chestionar folcloric cu 55 de întrebări. Pentru Pop-Reteganul literatura populară, pe lîngă menirea de a fi un exponent al geniului național, mai constituie „un atestat de noblețe spirituală" și „un izvor din care trebuie să se adape literatura înaltă, cu deosebire poezia". Pentru conservarea folclorului literar el recomanda învățătorilor și preoților să culeagă poveștile, basmele, tradițiile, legendele, proverbele și poeziile populare, dîndu-le și indicații metodice. În afară de I. Pop-Reteganul, au mai colaborat, cu texte populare culese din Banat și din unele zone ale Ardealului, V. Sala, F. Băiașu, I. P. Lazăr, Iuliu Bugnariu, Florian Danciu, G. Cătană, N. Ioviță, T. Dane, A. Popp și, cu folclor din Moldova, Bucovina și Muntenia, D. Stăncescu, P. Ispirescu, S. Fl. Marian. **G. p.** încerca să stimuleze și literatura originală, publicînd versurile și proza autorilor locali : I. Pop-Reteganul, T. V. Păcățian, I. Matei, Eutimie Vuia, D. Jurjovanul, V. Sala, Traian H. Pop ș. a. Din scrierile literaților români de prestigiu erau alese opere care corespundeau programului gazetei. Se publicau, astfel, poveștile lui I. Creangă, versurile cu un limpede mesaj patriotic ale lui V. Alecsandri, anecdote de A. Pann, versuri de M. Eminescu și Al. Vlahuță. Cîteva traduceri semnate P., din Sacher-Masoch și L. Tolstoi, făcea T. V. Păcățian. D. Jurjovanul tălmăcea din H. Zschokke, iar I. Lazăr din E. Legouvé. Alte traduceri, ale basmelor lui W. Hauff și Andersen, nu erau iscălite. Mai apăreau interesante *Corespondențe* din București, semnate Mercurius, în care se făcea o vioaie trecere în revistă a evenimentelor culturale și politice, precum și o conștiincioasă ***Poștă a redacției*** cu sfaturi pentru începătorii în ale literaturii.

R. Z.

GAZETA POPORULUI, cotidian politic apărut la București între 1 februarie 1895 și 16 ianuarie 1896. Printre semnatarii articolului-program din primul număr al acestei gazete liberale se găseau B. Delavrancea, Vasile M. Kogălniceanu, N. D. Xenopol și I. Bianu. Nu este exclusă participarea și în continuare a lui Delavrancea, în calitate de publicist și purtător de cuvînt al partidului politic din care făcea parte, la redactarea ziarului, dar editorialele și articolele politice nu sînt semnate. Este sigură, în schimb, colaborarea lui I. L. Caragiale, nu în calitate de susținător al liberalilor, ci în aceea de ziarist profesionist, angajat ca redactor și însărcinat, probabil, cu o parte din treburile redacției, așa cum fusese, altădată, la „Timpul". Primul articol de Caragiale apare la 7 noiembrie 1895. Este vorba de *Grămătici și măscărici*, în care discută cu luciditate, cu ironie și cu subînțeleasă amărăciune, condiția socială a gazetarului „mercenar" aflat în slujba unor patroni politici. Articolul a provocat un răspuns al lui A. Bacalbașa, prim-redactor atunci la oficiosul conservator „Epoca". Dramaturgul își începuse însă colaborarea la **G. p.** mai înainte, scriind, probabil, note, știri și anunțuri răspîndite în cele mai diverse rubrici. Unele dintre ele au fost identificate, altele rămîn pierdute în coloanele gazetei. Caragiale își continuă activitatea de redactor pînă la sfîrșitul anului 1895, cînd, la 31 decembrie, publică *O ședință la „Junimea" în ajunul Anului Nou*, scriere pe cît de spirituală, pe atît de răutăcioasă, pe care o semna Ion. Nu se poate ști cu siguranță dacă I. L. Caragiale a mai scris după această dată în gazeta liberală, care, dealtfel, nici nu a supraviețuit mult.

— 1. D. Evolceanu, *[Scrisoare către S. Mehedinți]*, SDL, IX, *112* ; 2. Cioculescu, *Caragiale, 103—105*.

R. Z.

GAZETA SĂTEANULUI, revistă științifică și literară condusă și editată de C. C. Datculescu și apărută lunar (în unii ani, bilunar) la Rîmnicu Sărat (1884—1897, 1898) și București (1897—1904), între 5 februarie 1884 și 20 ianuarie 1904. În primii ani de apariție revista s-a bucurat de sprijinul moral și material al lui M. Kogălniceanu, iar în perioadele cînd Spiru Haret era ministru a primit subvenții din partea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. **G. s.** se adresa mai ales sătenilor știutori de carte, pentru care erau publicate articole de agronomie, informații în legătură cu tehnica agricolă, sfaturi practice în cele mai variate chestiuni gospodărești ș.a. În afară de C. C. Datculescu, preocupat de rubricile agricole, revista a avut ca redactori pentru partea științifică și literară pe I. Nădejde și, în 1897—1898, pe Al. Vlahuță. După dispariția revistei „Vatra", **G. s.** rămîne, alături de „Literatură și artă română", o publicație periodică dintre cele mai bune. Ea asigură, în același timp, continuitatea preocupărilor de la „Vatra" și, înainte de apariția „Sămănătorului", pregătește opinia publică pentru receptarea ideilor noului curent literar și social. Totuși **G. s.** nu a fost un organ publicistic de manifestare ideologică propriu-zisă, ci o revistă de cultură și popularizare care se străduia să îndrepte interesul cititorilor spre satul românesc, fără să facă apel doar la elementele bucolice, la ineditul peisagistic și etnografic. Un program literar constituit ca atare și îndeplinit stăruitor revista nu a avut. De aceea, inițiativele nu au fost unitare, nici măcar în planul literaturii, colaboratorii fiind recrutați din cercurile literare cele mai diverse, și ca orientare și ca valoare. Versuri au publicat G. Coșbuc, St. O. Iosif, Al. Vlahuță, N. Beldiceanu, Matilda Cugler-Poni, Ana Ciupagea, Smara, Gheorghe din Moldova, Carol Scrob, Raul Stavri, Th. D. Speranția, I. N. Roman, N. A. Bogdan, Radu D. Rosetti, Corneliu Botez, N. Burlănescu-Alin ș.a. N. A. Bogdan, în primii ani de apariție, era un frecvent colaborator și cu nuvele inspirate din viața satului moldovenesc, cu încercări dramatice și însemnări din călătoriile lui. Deosebit de interesantă prin informații, reconstituirea atmosferei și autenticitatea evocării este *Povestea vieții mele*, scriere în proză a boiernașului moldovean Teodor Vîrnav, descoperită și publicată de A. Gorovei, și el colaborator al revistei. Sofia Nădejde a tipărit aici mai multe nuvele, precum și numeroase articole privitoare la învățămînt, situația femeii etc. O bogată activitate publicistică a susținut I. Nădejde, care discută un variat registru de probleme sociale și științifice. Mai colaborau I. Adam, titularul rubricii *Poznășii țărănești*, și, rar, V. Pop sau I. Al. Brătescu-Voinești. Articole dedicate unor scriitori importanți (V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, C. Dobrogeanu-Gherea, M. Eminescu) publicau M. Canianu și A. Gorovei, iar G. Dem. Teodorescu încerca să atragă atenția asupra necesității de a se culege și studia folclorul literar. N. A. Bogdan, Elena Sevastos, S. Teodorescu-Kirileanu, G. Dem. Teodorescu și, din Transilvania, V. M. Lazăr ș.a. au publicat material folcloric. Revista se adresa, mai ales prin conținutul articolelor cu caracter general (politice sau culturale), și românilor din Transilvania, motiv pentru care autoritățile austro-ungare interzic din anul 1888 difuzarea periodicului.

La **G. s.** au colaborat cîțiva dintre scriitorii reprezentativi ai epocii. Dintre ei se detașează, prin frecvență și prin calitatea literaturii. I. L. Caragiale. El își începe activitatea la revista lui C. C. Datculescu în iarna anului 1897, trimițînd directorului o scrisoare prin care își anunță viitoarele colaborări. Caragiale va da cu regularitate material literar pînă în 1902, începînd chiar cu numărul din decembrie 1897, în care apare nuvela *Cănuță, om sucit*. În anii următori mai publică *La hanul lui Mînjoală*, *Două bilete pierdute*, *În vreme de război*, *La conac*, precum și note, recenzii, articole. Tot în numărul din decembrie 1897 apărea și prima parte a studiului *Țăranul în literatură*, scris de C. Dobrogeanu-Gherea, studiu care se încheia în numărul următor. Ceva mai devreme, prin 1893—1894, își începea colaborarea G. Coșbuc, prezent pînă în ultimii ani ai revistei cu versuri și epigrame. În 1894 și 1895 colabora St. O. Iosif, iar Al. Vlahuță, între 1897 și 1901, anul apariției „Sămănătorului". **G. s.** a inițiat și o anchetă în rîndurile cititorilor, în legătură cu sensul unor cuvinte și expresii din limba română. Listele de întrebări, în care se foloseau aceste cuvinte și expresii, erau redactate de Vlahuță, iar răspunsurile primite erau triate și interpretate de o comisie alcătuită din H. Tiktin, I. Găvănescul și Al. Vlahuță. Cu toată puținătatea mijloacelor materiale, **G. s.** a fost redactată cu îngrijire deosebită și în condiții grafice excelente.

— 1. I. M. Gane, *„Gazeta săteanului" (1894—1904). Revista și ctitorul Datculescu*, MIL, II, 1931, 2 ; 2. Valeriu Rîpeanu, *Al. Vlahuță și epoca sa*, București, E.T., 1965, *114, 203—204* ; 3. Z. Ornea, *Sămănătorismul*, București, Minerva, 1970, *33—34*.

R. Z.

GAZETA TEATRULUI NAȚIONAL, revistă literară lunară apărută la București de la 1 noiembrie 1835 pînă în decembrie 1836 (cu întrerupere în ianuarie, februarie și martie 1836), condusă de I. Heliade-Rădulescu. Au apărut 13 numere, după care revista a fost înlocuită de „Curier de ambe sexe". Tipărirea **G.T.N.** a fost inițiată de membrii Societății Filarmonice pentru a sprijini teatrul și literatura dramatică în limba română. Revista urma să cuprindă dări de seamă asupra lucrărilor comitetului de conducere al societății, piesele originale sau traduse ce trebuiau să fie reprezentate, cronici dramatice și articole despre teatru. Din repertoriul teatral (prezentat și comentat la rubrica *Teatrul Bucureștilor*) nu au apărut decît fragmente din *Saul* de Alfieri, în traducerea lui C. Aristia, elogiată de C. Negruzzi într-o scrisoare către redactor. Partea de beletristică a re-

vistei mai cuprinde traduceri semnate de Heliade (*Ultimele zile ale Pompeii* de E. Bulwer-Lytton) și C. G. Filipescu (*Ahasverus* de Chr. Fr. D. Schubart). Cîteva poezii a publicat C. Negruzzi, dintre care una e o prelucrare după Hugo (*Uriașul Daciei*). Fără a îmbogăți efectiv, după cum anunțase în primul număr, repertoriul dramatic național, **G.T.N.** are meritul de a fi impus, prin cîteva studii despre teatru și prin exigență în judecarea pieselor reprezentate, unele criterii estetice și etice de apreciere a operei dramatice. Articolele lui B. Catargiu (*Teatru național*), I. Voinescu II (*Cugetări asupra teatrului*) și articolul, nesemnat, *Despre influența teatrului asupra năravurilor unei nații* pornesc de la credința comună în misiunea socială, militantă, a teatrului ca „școală de moral". În numele unor idealuri sociale și naționale, se pledează pentru un repertoriu „clasic" (drame, tragedii) și împotriva vodevilurilor și melodramelor. Articolele și cronicile dramatice din **G.T.N.** constituie primele manifestări importante ale criticii teatrale românești. La rubrica de critică, Heliade publică un amplu comentariu (*Serafimul și Heruvimul și Visul*) la două din poeziile sale. Fiecare număr al revistei era întregit de scurte însemnări ale redactorului și de corespondențe despre teatrul din Moldova.

— 1. *Înștiințare*, GTN, I, 1835, 1, reed. în PLR, I, 33—34; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 152—153.

L. V.

GAZETA TRANSILVANIEI v. **Gazeta de Transilvania.**

GĂNESCU, Grigorie (1830 ⟨2⟩ sau 1833 ⟨3⟩, Craiova — 7.IV.1877, Montmorency, Franța), publicist. Era fiul sulgerului Barbu Gănescu din ținutul Gorjului. Un timp, predă istoria la colegiul „Sf. Sava" din București. Dar, nesatisfăcut în ambițiile sale, se stabilește nu peste multă vreme la Paris. **G.**, temperament impetuos de publicist, odată ajuns redactor la publicația „Le Courrier du Dimanche", se lansează într-o violentă campanie de presă împotriva împăratului Napoleon al III-lea. Totodată, în comentariile sale politice incisive, scrise cu aplomb, **G.** se arată preocupat de drepturile românilor, desfășurînd un întreg evantai de argumente în favoarea cauzei Principatelor. În 1859, cu prilejul alegerii domnitorului Al. I. Cuza, vine chiar la București. În urma articolelor sale vehemente de la „Le Courrier du Dimanche", pasionatul gazetar este închis, apoi expulzat. La Frankfurt, va scoate cu J. Al. Florescu ziarul „L'Europe", suprimat curînd. După războiul din 1870—1871, revine în Franța, unde i se oferă naturalizarea. În 1865, era redactor al foii satirice „Le Nain jaune", la care colaborează Ph. Chasles, Barbey d'Aurevilly ș.a. Aici, **G.** face și comentarii literare, sancționînd frivolitatea vodevilului, criticînd, ca neoriginală, dramaturgia lui V. Sardou, mărturisindu-și preferința, în poezie, pentru A. de Musset. Va trece apoi, în aceeași calitate, la ziarul „Le Parlement". Năzuia să fie ales în Parlament, dar, deși apreciat ca orator și publicist, tentativele lui eșuează. La Tours, înființează ziarul „La Liberté", iar la Bordeaux colaborează la periodicul „Le Républicain". **G.** va mai scoate un ziar autografiat, „Les Tablettes d'un spectateur", la care lucrează pînă în preajma morții, întîmplată în orașul Montmorency, unde era membru al consiliului municipal.

G., publicist de oarecare anvergură, energic, inspirat și bătăios, a alcătuit și o serie de broșuri, fie în românește, fie în limba franceză. În 1852, împreună cu fratele său Barbu B. Gănescu și cu V. Petroni, tipărește primul tom dintr-o lucrare nu tocmai originală, dar utilă și cu un titlu ambițios: *Istoria generală a lumei de la cei dintîi timpi pînă în zilele noastre.* Din „precuvîntare" se reține interesul pentru raporturile, pe „scena lumei", dintre români și alte neamuri. În privința limbii, atitudinea e una moderată. În 1856, **G.** publică *Diplomatie et nationalité,* unde, cu clarviziune, este subliniată importanța statelor mici pentru echilibrul mondial. Soarta patriei sale îl urmărește mereu. Astfel, în 1855, el făcea să apară *La Valachie depuis 1830 jusqu'à ce jour. Son avenir.* Referirile la starea politică, economică și socială sînt abundente. Cartea este și o ardentă profesiune de credință. Exprimîndu-și încrederea în viitorul națiunii române, care ar fi avînd o misiune divină, autorul socotește că regenerarea socială se poate face prin instrucție. Căci tocmai instrucția i se pare lui **G.** lacunară, de unde înclinația, în mediile mai înalte, spre lux și ușurătate, mai ales că civilizația Apusului e, în genere, preluată în forme superficiale. Fiu al unei patrii nefericite, după cum se recomandă, **G.** încearcă să demonstreze, chiar cu un anume patos, însemnătatea, pentru civilizația europeană, a existenței politice a națiunii române. El pledează pentru Unire, solicită protecția puterilor europene, preconizează legi noi (reforma agrară, secularizarea averilor mănăstirești), guvern constituțional, în fine, o dinastie autohtonă. Un capitol este închinat literaturii din Principate. E un compendiu de istorie literară, unde sînt amintiți, în caracterizări succinte, transilvănenii Gh. Șincai, P. Maior, D. Țichindeal, apoi poeții Văcărești, B. P. Mumuleanu, I. Heliade-Rădulescu, patriarhul „poeziei românești", Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, C. Bolliac ș.a. N. Bălcescu e privit drept creatorul prozei românești. Poezia „valahă" ar trăda o înrîurire a literaturii franceze. **G.** cuprinde, în tabloul său, și oameni politici, oameni de știință, istorici, asociații literare, se referă la reforma lingvistică întreprinsă de A. T. Laurian și I. C. Massim, abordează chestiunea traducerilor; el încearcă și o definiție metaforică a criticii — o flacără ce luminează dar nu pîrjolește. În ce privește elocința românească, aceasta, apreciază el, irumpe în toiul revoluției. Dealtfel, o frumoasă înzestrare pentru elocință avea **G.** însuși. Bun cunoscător, încă din țară, al limbii franceze, el a tradus în românește, în 1852, *Aventurile celui din urmă Abenseragiu,* după Chateaubriand.

— *Istoria generală a lumei de la cei dintîi timpi pînă în zilele noastre* (în colaborare cu Barbu B. Gănescu și Vasilie Petroni), I, București, Tip. Mitropoliei, 1852; *La Valachie depuis 1830 jusqu'à ce jour. Son avenir,* Bruxelles — Paris, 1855; *Diplomatie et nationalité,* Paris, 1856. — **Tr.:** *Magnificența și bunătatea lui D-zeu asupra naturei,* UV, IV, 1848, 143—144; Chateaubriand, *Aventurile celui din urmă Abenseragiu,* București, Tip. Copainig, 1852.

— 1. C. B[olliac], *Grigorie Ganesco,* TRC, XII, 1874, 1165; 2. D. Rosetti, *Dicț. cont.,* 82; 3. N. Iorga, *Din relațiile franco-române. Un scriitor francez despre români și un scriitor român în Franța: Elias Régnault și Grigore Gănescu,* București, Socec, 1920; 4. G. Caliga, *Almanahul dicționar al presei,* București, 1926, 84; 5. I. M. Rașcu, *Între Barbey d'Aurevilly și Grégory Ganesco. O polemică, din 1867, asupra originii lui Ronsard,* CPN, I, 1930, 1; 6. Teodor Vârgolici, *„Le Courrier du Dimanche" și activitatea ziaristului român Grégory Ganesco, în timpul realizării Unirii Principatelor,* RITL, XVIII, 1969, 3.

F. F.

GĂNESCU, Ioan (mijlocul sec. XIX), critic dramatic. De baștină de prin părțile Olteniei, **G.** ajunge la un moment dat să fie numit director al teatrului din Craiova. El făcuse și cronică dramatică în paginile „Curierului românesc" (1847), semnînd, la rubrica *Revista teatrală,* comentarii judicioase, aspre uneori, referitoare la spectacolele date de trupele italiană și română la București. Sînt

„băgări de seamă" ce cuprind idei generale cu privire la rostul teatrului, care trebuie să reformeze moravurile și să formeze gustul publicului. Criteriul cronicarului este unul eminamente moral, educativ, „folosul" piesei fiind chestiunea care îl preocupă. În discuție sînt luate, de asemenea, unele traduceri și prelucrări (aparținînd lui C. Caragiali, Anica Rasti, I. D. Negulici), judecate sub aspectul limbii. Dar unde stăruie îndeosebi **G.** în observațiile sale este în privința jocului actoricesc, ce trebuie să rămînă neapărat în „confinele naturalului", ferit de excese stridente sau grotești, dictat de caracterul anume al personajului. Cronicarul nu trece astfel cu vederea nici exagerările din jocul lui C. Caragiali, prețuit însă ca animator. **G.**, care a făcut și traduceri de piese și a scris cuplete, interpretate de I. D. Ionescu, nu a perseverat în cronica dramatică, pentru care avea oarecare înclinație.

— *[Cronici dramatice]*, CR, XIX, 1847 32, 34.

— 1. Trifu, *Cronica*, *190—193*.

F. F.

GĂNESCU, Ioan I. (c. 1829 — ?), poet. Este, probabil, fiul lui Ioan Gănescu. La 1869 el dă la iveală un volum de poezii, *Surise și suspine*, recenzat nefavorabil în „Convorbiri literare", unde singura poezie apreciată este *De ți-aș zice*, o imitație după A. de Musset. E cartea unui diletant. În versuri agitate, **G.** își deplînge, cu gesturi fatale și luînd o poză nefericită, pesimistă, „iluziunile pierdute". Decepționat în amor, îndurerat de necredința iubitei, el trece îndată de la „triste cugetări" la recriminări, la șarja brutală, cinică și, nu o dată, grosieră. Între elegie și satiră, versurile lui **G.** sînt ocolite de un lirism adevărat.

— *Surise și suspine*, Craiova, Tip. Națională, 1869.

— 1. Red., *„Surise și suspine"*, CL, III, 1869 11.

F. F.

GÂRBEA, George O. (16.IV.1850, Cerneți, j. Mehedinți — 3.VI.1918, București), poet. A făcut liceul la Craiova, urmînd apoi cursurile Facultății de litere din București. A funcționat ca profesor de limba română și latină la gimnaziul „Cantemir Vodă" din Capitală. **G.** a fost unul din publiciștii mărunți ai epocii. În „Binele public" îi apăreau, în 1879, un studiu istoric despre *Familia Văcărescu* și cugetări moralizatoare, într-un limbaj învechit, asupra teatrului („oglindă pentru apucăturile firii") și a menirii lui de „școală a societății" *(Teatrul și menirea lui)*. A publicat versuri în „Revista societății „Tinerimea română", „Albumul macedo-român", „Zorile" și în almanahul „Aurora", scos de el în 1881. Un volum *(Florile primăverii)*, cu elegii, fabule, epigrame, este semnat George Garbiniu. Mai semna G. Odoleanu. Cugetări superficiale și plîngătoare *(Eternul de ce?, Toate trec)*, tenta moralizatoare *(Geniul și sărăcia, Lampa și fluturele)*, imaginile de tot șterse nu pot conferi volumului vreo notă aparte. De aceea, aproape surprinde bogăția și frumusețea limbii din poemul dramatic *Iov*, prelucrare a unei părți din *Biblie (Cartea lui Iov)*. **G.** a lucrat la această scriere douăzeci de ani și a reușit, respectînd totuși textul biblic, să înfățișeze un Iov aproape modern, într-o zbatere dramatică între credință și tăgadă. Capacitatea de a transpune în imagini picturale și de a exprima liric o filozofie străveche, precum și armonia versurilor au făcut ca, în epocă, *Iov* să fie considerată una din cele mai bune traduceri românești din *Biblie*. **G.** a publicat și un comentariu asupra poemei sale *(Tîlcu lui Iov)*. A tradus din franțuzește *Amintirile și impresiile unui proscris* ale lui I. Heliade-Rădulescu.

— *Teatrul și menirea lui*, BP, I, 1879, 91 ; *Florile primăverii*, București, Göbl, 1879 ; *Iov*, București, Tip. Populară, 1898 ; *Tîlcu lui Iov sau Expunere analitică a poemei cu același nume*, București, Tip. Corpului didactic, 1898 ; *Ortografia limbei românești. Ioviana*, București, 1903.

— 1. *„Florile primăverii"*, BP, I, 1879, 13 ; 2. M. Demetrescu, *„Iov"*, RELI, XIX, 1898, 35 ; 3. A. D. Xenopol, *G. O. Gârbea, „Iov"*, AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899, fasc. 1 ; 4. Gr. Tocilescu, *Gârbea, G. O., „Iov"*, AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899, fasc. 1 ; 5. N. Quintescu, *G. O. Gîrbea, „Iov"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; 6. *G. O. Gîrbea*, L, XXVI, 1918, 1.

S. C.

GEANOGLU-LESVIODAX, Alexandru (1780 ⟨1⟩ sau 1793 ⟨3⟩ — 31.I.1869, București), traducător. Boier muntean cu rang de paharnic, **G.-L.** a tălmăcit din rusește *Povestiri din spaimile vrăjitorești* (1839). Este o culegere de povestiri adunate din surse diferite (rusești, franceze ș.a.), cu subiecte fantastice sau mistice. Pentru a atenua caracterul terifiant al povestirilor, **G.-L.** adaugă la sfîrșit mai multe anecdote, relatate cu haz, într-un limbaj arhaic. El a mai tradus *Noaptea și ziua Rossiei sau Mitologia slavonilor* (1836), o carte de *Tîlcuirea viselor* (1836) și numeroase altele, cu caracter de almanah, tipărite în repetate ediții. Sub semnătura Al. Lesviodanu, a tipărit două epigrame în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1840).

— *Epigrame*, FMIL, III, 1840, 38. — **Tr.** : *Povestiri din spaimile vrăjitorești, pref. trad., București, 1839 ; [Anecdote]*, în Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la...*, București, Minerva, 1971, *264—267*.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 102/1869, galben ; 2. Lăzăreanu, *Cu privire la..., 263—267* ; 3. G. Bezviconi, *Necropola Capitalei*, București 1972, *136*.

L. V.

GELLIANU, Gr. (c. 1835 — c. 1900), publicist. Numele lui a fost scos din uitare de Nicolae Iorga, cel care introduce în circulație identificarea lui **G.** cu Anghel Demetriescu, în legătură cu paternitatea articolului *Poeziele d-lui Eminescu*, apărut în „Revista contimporană", în 1875. Această opinie s-a impus ⟨3, 4⟩. Mai tîrziu s-a argumentat, neconvingător, că sub iscălitura **G.** s-ar fi aflat, la 1875, un alt literat, Nicolae Pruncu ⟨5⟩. Reluîndu-se această chestiune controversată, s-au adus argumente pentru considerarea lui **G.** ca publicist ce semna cu numele propriu, independent de Anghel Demetriescu și de Nicolae Pruncu, și ei colaboratori ai „Revistei contimporane" ⟨6⟩. Probabil că **G.** este juristul de la Eforia spitalelor civile care va scoate în 1887 volumul *Călăuza inginerului și avocatului în materie de hotărnicii*. În contextul mișcării antijunimiste a timpului, penibila eroare critică a lui **G.**, din articolul îndreptat împotriva lui M. Eminescu și publicat în „Revista contimporană", s-a putut produce nestînjenită, fără să ceară tăinuirea autorului sub pseudonim. **G.** caracterizează poezia lui Eminescu ca pe „un nămol de greșeli de versificare, de rime imposibile, de imagini inexacte, de cuvinte fără sens". Întreaga analiză e de rea credință, violentă, nestăpînită în injurie. Și restul colaborărilor lui **G.** la „Revista contimporană" și la „Revista literară și științifică" (o recenzie, un răspuns lui G. Dem. Teodorescu, o poezie și o traducere din Byron) sînt lipsite de valoare.

— *„Foi de toamnă". Poezii de N. Georgescu*, RCO, III, 1875, 1 ; *Comentarii asupra epistolei d-lui G. Dem. Theodorescu despre poetul Georgescu*, RCO, III, 1875, 2 ; *Poeziele d-lui Eminescu*, RCO, III, 1875, 3, reed. parțial în Lovinescu, *Maiorescu*, I, *439—440* ; *? (poezie)*, RLȘ, I, 1876, 15 mai. — **Tr.** : *Ultimul cînt al lui lord Byron*, RCO, IV, 1876, 7.

— 1. *[Informații biografice]*, în *Annuaire de Roumanie*, București, 1885, *255* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *112* ; 3. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *439* ; 4. Călinescu, *Ist. lit.*, *480* ; 5. D. Murărașu, *Năpăstuitul Anghel Demetriescu*, TS, VI, 1957, 12 ; 6. Mihail Straje, *Istoria unui pseudonim*, GL, XIV, 1967, 16.

G. D.

GENERAȚIA NOUĂ v. Generația viitoare.

GENERAȚIA VIITOARE, revistă care a apărut la București lunar și bilunar, din octombrie 1889 pînă în aprilie sau mai 1904. Directorul și fondatorul revistei a fost Eduard M. Adamski. În perioada februarie 1891 — martie 1892, revista apare sub direcția unui comitet, înlocuit ulterior de I. I. Livescu, I. S. Spartali și Julieta E. Adamski. În februarie 1890, **G. v.** își schimbă titlul în „Generația nouă" și, considerîndu-se o continuare a „Foii României" (care apăruse în 1882), se află în martie 1890 la anul al X-lea de apariție și la seria a doua. Din ianuarie 1904, devine „România", apoi „Revista România". Se subintitula, la apariție, „revistă științifico-literară", mai tîrziu „agricolă, științifică, literară" sau „enciclopedică", subtitlul schimbîndu-se mereu. Redactorii responsabili pînă la 1890 au fost : C. N. Chabudeanu, pentru partea științifică, și Corneliu Botez, pentru partea literară. Alți redactori au fost : D. Teleor, G. Russe-Admirescu, I. T. Florescu, Sc. Orăscu, Al. I. Șonțu, I. A. Bassarabescu, Gr. Mărunțeanu, G. Bașturescu, Aristid I. Gîrleanu ș.a. Revista era organul unei societăți literare studențești, sub președinția de onoare a doctorului C. N. Chabudeanu. Ea se voia „promotoriul ideilor noi" și proclama pe M. Eminescu „artistul desăvîrșit", „fruntașul adevăratei direcțiuni", „idolul" și „împărtășania noastră". În fapt, revista a publicat o literatură amestecată. Apar, astfel, G. Orleanu, D. Karr, Al. Obedenaru, M. Demetriade, atrași — cel puțin programatic — de orientările mai noi din poezie, alături de A. C. Cuza, C. Scrob, N. Țincu, Smara, autori de elegii, romanțe sau alegorii morale versificate în manieră tradițională, I. Catina și Șt. Cruceanu, poeți „proletari", și idilicul Dem. Moldoveanu sau D. Teleor, ironic în *Idilele* sale față de locurile comune ale genului. Înflorește, în revistă, o poezie epigonică, mergînd pe urmele lirismului eminescian. Corneliu Botez, Sc. Orăscu și alții ilustrează în versurile lor puternica influență eminesciană. De cîteva ori în **G. v.** sînt prezente numele lui I. L. Caragiale, G. Coșbuc și Al. Macedonski. Se retipăresc versuri din V. Alecsandri și M. Eminescu, unele din scrisorile lui I. Ghica.

Proza satirică (D. Teleor, *Editor, Chiriaș vechi)*, lirică (G. Nicolescu, *Ea, veșnic ea,* D. Teleor, *Flori scuturate)* sau cea de „documente omenești" (G. Russe-Admirescu, *Cum trăiești)*, „copiile după natură" (I. S. Spartali, *Cromolitografii în proză)*, tablourile de gen (Sarafan, *Pe drum spre gară)* se mențin la un nivel minor. Excepție fac, uneori, schițele lui I. A. Bassarabescu (semna I.A.B. sau Barion), aflat la începuturile carierei sale literare. Căpitanul Matei Eminescu, fratele poetului, publică aici o traducere în proză și un articol de istorie. Cîteva portrete literare ale unor scriitori români (A. I. Odobescu, I. S. Spartali, Veronica Micle) și străini (V. Alfieri, E. Zola, O. Feuillet, L. Tolstoi), cîteva recenzii semnate de Dem. Moldoveanu și articole de I. I. Livescu (precum *Artele și literatura)* e tot ceea ce revista a publicat în domeniul criticii literare, preocupările redacției îndreptîndu-se și spre alte domenii : economie, medicină (este de notat colaborarea savantului Victor Babeș), finanțe, comerț. În ultimii ani aceste preocupări au devenit precumpănitoare.

Traducerile din literatura străină, datorate lui I. S. Spartali, Ed. M. Adamski, B. Florescu, sînt la fel de eterogene ca și literatura publicată de revistă : F. Mallefille. Georges de Lys, Guy de Chantefleur, dar și J.-J. Rousseau. H. de Murger, Goethe, Shelley, Catulle Mendès, Fr. Coppée.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *307—308.*

S. C.

GENILIE, Ioan (sau **Iosif**) (sec. XIX), publicist. Originar din Săliște, **G.** a fost, din 1832, primul profesor de geografie și istorie („hronologie") la colegiul „Sf. Sava" din București și autor de manuale de geografie foarte răspîndite. Bun bibliograf, el a alcătuit un amplu catalog al bibliotecii colegiului (1846—1847). Era un om foarte instruit, cunoștea greaca, latina, franceza, avea bogate informații în mai multe domenii. În cele două reviste pe care le-a editat, „Universu" (1845—1848) și „Mondul" (1847), dar și mai înainte, în „Cantor de avis și comers", **G.** a publicat (deseori fără semnătură) articole, unele — adevărate reportaje, pe teme sociale și culturale, biografii ale oamenilor celebri, compilate din revistele apusene. O atenție constantă a acordat-o problemelor limbii române literare. Era adeptul introducerii alfabetului latin, pleda pentru o limbă „populară", ferită de barbarisme și excese latinizante. Referirile pe care le face la literatură dovedesc lecturi bogate și discernămînt. Preocupat de literatura națională, publică din manuscrisele poetului Alecu Văcărescu, prezentat, elogios, ca un „Petrarca românesc". Analizînd o poezie a lui Gr. Alexandrescu și alta a lui I. Catina (în articolul *Poezie)*, **G.** remarcă „figuri frumoase" și „idei delicate" în tratarea, originală, a unei teme comune. În spirit clasicist, el vedea în copierea naturii izvorul tuturor operelor artistice. Sporadic, **G.** a compus poezii patriotice ocazionale și meditații alegorico-filozofice.

— *Idee despre starea literaturii și învățăturii de acum în România*, CAN, I, 1837—1838, 73 (supl.) ; *Arhanghelul sau Virtutea în agonie*, FMIL, V, 1842, 8 ; *Barbarismi și eleganțe românești*, UV, II, 1846, 42 ; *Eleganța, rostul româniei*, UV, II, 1846, 45 ; *Poezie*, UV, II, 1846, 46, reed. în ITC, 397—401 ; *Conștiinciozitatea*, UV, II, 1846, 76 ; *Ceva despre poeziile lui Alecu Văcărescu*, MND, I, 1847, 1.

— 1. *Encicl. rom.*, II, *523* ; 2. Gh. Adamescu, *Scrierile lui Iosif Genilie*, BSG, XXII, 1901 ; 3. Theodorescu, *Ist. bibl.*, *33—36* ; 4. Ilie Popescu-Teiușan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian*, București, E.D.P., 1970, *16, 78—79.*

L. V.

GENOVEVA DE BRABANT, carte populară. Legenda, de origine germană, creată în spiritul vechii tradiții hagiografice în secolul al XIV-lea sau la începutul secolului al XV-lea, a ajuns a fi cunoscută mai tîrziu și în țările române. Ilustrînd o temă cultivată în Evul mediu, aceea a inocenței ultragiate, *Genoveva de Brabant* se înscrie totodată în sfera literaturii „miracolelor". Legenda propriu-zisă, transmisă prin cîteva versiuni latine, a circulat în Europa mai puțin ca atare, cît mai ales în prelucrările sub formă de roman. Cea a francezului **René de Cériziers** (1634) sau aceea a germanului Christoph Schmid (1823), foarte răspîndite, au devenit la rîndul lor surse pentru numeroase traduceri și prelucrări, în preromantism și romantism. „Ghenoveva", soția lui „Sifrid, voievodul Romei", osîndită la moarte din pricina uneltirilor trădătorului „Golion", este salvată printr-un miracol, împreună cu fiul său, după șase ani petrecuți într-un pustiu. O variantă astfel adaptată și prescurtată, tradusă după o versiune latină a legendei, a pă-

trunis la noi la sfîrşitul secolului al XVII-lea. Drept intermediar au servit scrierile ucraineanului Ioanichie Galeatovski, *Cheia înţelesului* şi *Cer nou.* Ambele conţineau în final o suită de povestiri panegirice înfăţişînd minunile Maicii Domnului, între care figura şi istoria Genovevei. Un exemplar slavon al *Cheii înţelesului,* tipărit în 1665, a ajuns în mănăstirea Putna. *Minunile Maicii Domnului,* după Galeatovski, a fost tradusă izolat, în limba română, în 1696, de un Alexandru dascălul, în mănăstirea Bistriţa din Oltenia. Manuscrisul a fost publicat de Dumitru Stănescu în 1925. Un alt manuscris cuprinzînd textul integral al *Minunilor...* a circulat începînd din preajma anului 1700 în Banat şi în nordul Ardealului. În Moldova exista încă din 1726 o copie manuscrisă în slavonă, tradusă abia în 1787 de Toma Stamati şi călugărul Teofan, la sugestia episcopului de Huşi, Iacov Stamati. Între celelalte „minuni" ale Sfintei Fecioare, legenda Genovevei a avut de întîmpinat la noi concurenţa unui motiv înrudit, „fata cu mîinile tăiate" (apuseanul „La Manekine"), pus în circulaţie de o altă culegere de *Minuni ale Preasfintei Născătoare de Dumnezeu,* de sorginte italiană. Vehiculată de scrierea grecului Agapie Landos *Mîntuirea păcătoşilor,* această colecţie de „minuni", răspîndită simultan cu aceea a lui Galeatovski, a furnizat subiectul foarte cunoscut în folclorul nostru şi diversificat în numeroase basme şi variante de basm. În secolul al XIX-lea au apărut două traduceri româneşti ale istoriei Genovevei, una după romanele lui Chr. Schmid (într-o versiune franceză) şi alta după prelucrarea lui M. de Robville, întreprinse de Grigore Pleşoianu (1838) şi, respectiv, Constantin Ienibace (1879), reluate în mai multe ediţii. M. Sadoveanu a prelucrat motivul în *Măria-Sa Puiul Pădurii.*

— *[Genoveva de Brabant],* în *Minunile Maicii Domnului,* îngr. Dumitru Stănescu, Bucureşti, Ancora, 1925, *68—71* ; *Istoria Ghenovevii de Brabant,* tr. Grigore Pleşoianu, Bucureşti, 1838 ; *Istoria completă a Genovevei de Brabant,* tr. Constantin Ienibace, Craiova, Lazăr, 1879 ; *Genoveva sau învingerea nevinovăţiei,* Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Istoria Genovevei de Brabant,* text revăzut de M. Sadoveanu, Bucureşti, Tip. România nouă, 1920 ; ed. îngr. şi pref. Alexandru Popescu-Cernica, Bucureşti, Steinberg, 1928.

— 1. Gaster, *Lit. pop., 114—125* ; 2. N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains,* BSH, XIV, 1928, *56—59* ; 3. N. N. Condeescu, *La légende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines,* Bucureşti, Imprimerie nationale, 1938 ; 4. I. Oprişan, *Rolul cărţilor populare în opera lui Mihail Sadoveanu,* în *Izvoare folclorice şi creaţie originală,* îngr. Ovidiu Papadima, Bucureşti, E.A., 1970, *11—44* ; 5. Felix Karlinger, *Genoveva als Legende und als Volksbuch,* în *Synthesis,* III, Bucureşti 1976, *93—99.*

R. Ş.

GEORGESCU, Nicolae (1835, Bucureşti — 2.X.1866, Bucureşti), poet. A învăţat la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. Scria versuri încă din şcoală, improvizînd cu uşurinţă. După studiile liceale, a intrat în armată. În 1858, cînd s-a retras, avea gradul de căpitan. La un an după moarte, prin grija familiei, versurile i-au apărut într-un volum cu titlul *Foi de toamnă,* prefaţat de D. Bolintineanu.

Veşnic trist, cu un „surîs rece pe buză-i", cum îl descrie un contemporan, **G.** îşi mărturiseşte într-o poezie, minoră, dezgustul şi dispreţul de viaţă, dezamăgirea că fericirea şi amorul nu sînt „decît un vis", şi, uneori, dorul de moarte. Modelele pozei romantice din poezia lui **G.** pot fi găsite în Byron şi A. de Musset *(Rolla).* Versurile sale erotice şi cele patriotice au un timbru care îl apropie mult de Bolintineanu, uneori fiind vorba chiar de versuri împrumutate. Un mic madrigal, nu lipsit de graţie, în tonul şăgalnic al destăinuirii *(Vecina),* a fost inclus de T. Maiorescu în antologia care însoţeşte studiul său asupra poeziei române din 1867. Deşi încearcă sonetul şi, în genere, o versificaţie variată, uneori în ritm popular, **G.** nu reuşeşte să găsească un ton care să-l deosebească de ceilalţi versificatori din epocă.

— *Foi de toamnă,* pref. D. Bolintineanu, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1867 ; *[Poezii],* PMU, *448—454.*

— 1. *[Act de deces],* A.S.M.B., act nr. 76/1866, galben ; 2. Gr. Gellianu, *„Foi de toamnă". Poezii de N. Georgescu,* RCO, III, 1875, 1 ; 3. Gr. Gellianu, *Comentarii asupra epistolei d-lui G. Dem. Theodorescu despre poetul Georgescu,* RCO, III, 1875, 2 ; 4. Pop, *Conspect,* I, *154—156* ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *10* ; 6. Ciorănescu, *Lit. comp., 185—186* ; 7. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 288—324.*

S. C.

GEORGESCU, Paraschiv T. (a doua jumătate a sec. XIX), traducător. După 1860, **G.** a tălmăcit mai multe comedii şi melodrame franţuzeşti, jucate mai cu seamă pe scenele teatrelor din Bucureşti. În versiunea românească a lui **G.** s-au reprezentat *Antony* de Al. Dumas (1864), *Galileu* de Fr. Ponsard (1867), *Hoţii de codru şi hoţii de oraşe* de F. Pyat (1870), *Primar cu orice preţ* de J.-Fr.-A. Bayard, Ph. Dumanoir şi A. D'Ennery (1870), *Care din doi* (1870), *Marchiza de Seneter* de Mélesville şi Ch. Duveyrier (1871), *Paiaţa* de D'Ennery şi M. Fournier (1873), *Bastardul* de A. Touroude, tradusă în colaborare cu Şt. Vellescu ş.a. Dintre traducerile păstrate, cea a comediei *Zmeul nopţii* de H. Lucas se află într-o copie făcută de M. Eminescu. **G.** tălmăcea grăbit, defectuos, limba era neîngrijită, încărcată de improprietăţi şi de neologisme neasimilate.

— Tr. ms. : Mélesville, *Este nebună* (c. 1865), A.S.I., ms. 564 ; [Autor neidentificat], *Samson şi Marichita* (1867), B.A.R., ms. 2968, f. *32—70* ; H. Lucas, *Zmeul nopţii,* B.A.R. ms. 3215 ; A. Touroude, *Bastardul,* A.S.I., ms. 1416 (în colaborare cu Şt. Vellescu).

— 1. *[Informaţii teatrale],* ROM, XI, 1867, 8—9 mai, XIV, 1870, 25 februarie, 10 aprilie, 22 aprilie, XV, 1871, 22—23 februarie, GAN, I, 1871, 15—16, TRC, XI, 1873, 1086 ; 2. Th. M. Stoenescu, *Cronica teatrală la „Hoţii de codru şi hoţii de oraşe" de Félix Pyat, tradusă de d-l Paraschiv Georgescu,* L, III, 1882, 1 ; 3. Burada, *Ist. teatr.,* II, *291* ; 4. *Ist. teatr.,* II, *119, 121.*

G. D.

GEORGESCU, Paul M. (1821, Craiova — 26.I.1899, Bucureşti), poet şi traducător. Funcţionînd, între 1872—1891, ca translator de limba greacă la Arhivele Statului din Bucureşti, **G.** este un uitat, despre a cărui existenţă se ştie prea puţin. Primele traduceri le semnase P. Matsukopulo şi P. Matsukolu (Georgescu), iar volumele de versuri *Momente cîmpeneşti. Culegere din poeziile unui sătean* (1852—1855) şi *Proză în versuri. Vise, aiurări şi amintiri vechi şi nuoi* (1892) le-a publicat, primul — anonim, iar al doilea semnat cu iniţialele P. M. G. Din excesivă modestie, **G.** s-a ignorat ca poet şi a fost ignorat şi de contemporani. Nu era însă un versificator de rînd, şi poezia lui, deşi inegală, are în ea semne prevestitoare ale poeziei moderne. Autorul ştie să aducă în multe versuri mărturia tulburătoare a unui solilocviu meditativ. Înclinaţia spre reflecţie este stăruitoare. Timbrul e al poeziei preromantice (Young şi Gray) şi, uneori, al liricii lui Lamartine. Un motiv ca *fortuna labilis* este proiectat pe fondul unei nelinişti autentice sau al unui sentiment de calmă resemnare. Poetul are setea necunoscutului, vrea să ştie „ce e în fire ascuns şi neştiut", iar altă dată îndreaptă „smerit" un *Imn la Zeire.* Zădărnicia existenţei, „într-o viaţă moartă", este acceptată fără revolta byroniană de care e influenţată poezia postpaşoptistă. Timid, sînt prefigurate aici accente eminesciene. În poemul *O noapte,* tristeţea grea a unui ermit pare a fi înrudită cu stări ce se vor întîlni mai tîrziu la Al. Macedonski. **G.** cade rar în tonul sentenţios, didacticist. În versurile lui efortul imagistic şi lingvistic este răsplătit uneori prin surprin-

zătoare reușite, iar cadența melodică înlătură uscăciunea și retorismul.

G. a fost mult mai productiv ca traducător, transpunînd în limba română, de obicei în tălmăciri libere, lucrări foarte diferite. Traduce și el, la scurt timp după Ermiona Asachi, din S. Pellico (*Datorii ale omului sau Povățuiri morale*, 1847). În 1855, tălmăcește romanul *Istoria lui Gil Blas de Santillan* de Lesage, dar și *Misterele inchiziției* de V. de Féréal, iar mai tîrziu *Regina Margot* de Al. Dumas. *Cristofor Columb, viața, aventurile, descoperirile și suferințele lui* este tot o traducere liberă. Cunoscător al limbii grecești (este, dealtfel, foarte posibilă originea lui elenă), G. traduce *Viețele paralele* de Plutarh și *Muzele* lui Herodot. Dă versiuni românești sau prelucrează scrieri istorice, etice, filozofice, de istorie a religiilor. Printre ele se află și *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilante în revoluțiunea din anul 1821, supranumită Zavera* de Ilie Fotino, tradusă din limba greacă (1874). Ultima tipăritură a lui G. este o modestă antologie, *Culegere de fabule spre amuzarea și instruirea școlarului primar, prelucrate în proză și în versuri* (1893).

— *Momente cîmpenești. Culegere din poeziile unui sătean*, I—III, București, Tip. Mitropoliei, 1852—1855 ; *Elegie în memoria d-șoarei Iulia Hajdeu*, București, [1888] ; *Proză în versuri. Vise, aiurări și amintiri vechi și nuoi*, București, Tip. Göbl, 1892. — **Tr.** : S. Pellico, *Datorii ale omului sau Povățuiri morale*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; ed. 2, București, Tip. Göbl, 1892 ; Lesage, *Istoria lui Gil Blas de Santillan*, I—IV, București, Ioanid, 1855 ; V. de Féréal, *Misterele inchiziției*, I—II, București, Ioanid, 1855 ; J. Arago, *Pujol, șeful mikeleților*, București, Ioanid, 1856 ; Al. Dumas, *Regina Margot*, I—III, București, Ioanid, 1856 ; J.-Cl. Demogeot, *Literele și omul de litere în veacul al XIX-lea*, București, Tip. Grecescu, 1880 ; Plutarh, *Viața lui Cesar*, București, Tip. Thiel și Weiss, 1880, *Viețele paralele*, București, Tip. Binder, 1891 ; R. Cortambert, *O dramă în fundul mărei*, București, Degenmann, 1881 ; [Anacreon, Schiller, Hugo], *[Versuri]*, în *Proză în versuri. Vise, aiurări și amintiri vechi și nuoi*, București, Tip. Göbl, 1892 ; Herodot, *Muzele lui...*, București, Tip. Göbl, 1893.

— **1.** Pop, *Conspect*, II, *309* ; 2. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 614, vol. 2/1899 ; 3. *Encicl. rom.*, II, *529* ; 4. D. Popovici, *Poezia lui Mihai Eminescu*, București Albatros, 1972, *100* ; 5. Șt. Cazimir, *Un poet necunoscut*, RL, V, 1972, 42.

G. D.

GEORGIAN, George D. (1859, București — 23.III.1912, București), publicist și dramaturg. Colaborator cu versuri și articole umoristice la publicațiile bucureștene („Ghimpele", „Acțiunea", „Patriotul" ș. a.), editînd el însuși un săptămînal politic-umoristic, „Panamaua" (septembrie 1904 — ianuarie 1905), G., care semna și Degeor, Digeo, Digeor, a avut o oarecare vogă în epocă, mai cu seamă ca autor de comedii. Cea dintîi, *Frigurile* (1879), e o înscenare sprintenă, amuzantă, a peripețiilor prin care trec doi îndrăgostiți pînă reușesc să se căsătorească. Sînt surprinse cîteva tipuri pitorești, comice, de bătrîni ruginiți, de tineri franțuziți, pretențioși și ignoranți. O altă piesă, *Cometa sau Sfîrșitul lumii* (1881), este o feerie bufă, lucrată cu fantezie. Actorii și spectatorii au găsit mult haz în numeroasele ei scene burlești. Fără mari pretenții de originalitate, dar cu destulă îndemînare, autorul știa să aducă în piesele lui o suită de situații și procedee comice cu succes la public. Multe din comedioarele lui G. au fost jucate pe scenele grădinilor de vară. În *Criza de bani*, reprezentată sub titlul *Grija de bani* (1885), *Fetele din Popa-Nan* (1907), *Răpirea din Popa-Tatu* (1909), *Ai noștri* (1910), este descrisă o lume colorată, gălăgioasă, specifică mahalalei bucureștene, sînt persiflate indulgent năravurile unor mărunți moftangii. Cînd părăsește modesta-i înzestrare pentru comic, încercînd tonalitatea gravă a liricii erotice, G. eșuează. Versurile, publicate sporadic în „Literatorul" (1880), unde fusese primit cu multă încredere, în „Portofoliul român" (1881), „Biblioteca modernă" (1908), sînt doar niște însăilări rimate.

— *Frigurile*, pref. Demetru Constantinescu [D. Teleor], București, Tip. Românul, 1879 ; *Criza de bani*, PR, I, 1881, 6 ; *Fetele din Popa-Nan*, București, Tip. Speranța, 1908. — **Tr.** : Varin, *Bucătarul politic*, A.S.I., ms. 1347.

— **1.** Luciliu [Al. Macedonski], *„Frigurile", comedie originală în versuri, într-un act de G. D. Georgian*, L, I, 1880, 24 ; 2. T. Dumbrăveanu, *„Cometa sau Sfîrșitul lumii" de G. D. Georgian*, PR, I, 1881, 5 ; 3. Predescu, *Encicl.*, *349* ; 4. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *175*, IV, *224*, *267*, *310* ; 5. Straje, *Dicț. pseud.*, *290*.

G. D.

GEORGIAN, Nicolae D. (1860 — 28.XII.1906, București), publicist. De profesie avocat, G. colaborează cu versuri, proză și articole la cîteva publicații bucureștene de după 1885. Făcea parte din comitetul de redacție al „României literare" (1886), publicînd aici pînă în 1889, a fost, probabil, redactorul „Revistei Alexandri" (1891). A mai colaborat la „Peleșul" (1888—1889), „Adevărul" (1889), „Resboiul" (1891), „Generația nouă" (1891—1893), „Lumea ilustrată" (1893—1894), „Revista theatrelor" (1893—1898), „Lumina" (1894) ș.a. Semna și cu pseudonimele Nedege și Don Nedego. În aceste periodice îi rămîn risipite puținele încercări poetice, mediocre, ca și cîteva articole, cronici literare, note bibliografice. Își reunește în volum doar unele „schițe din lumea de jos" (*Nuvele*, 1889). Sînt fie superficiale instantanee din viața mahalalei bucureștene, inferioare celor compuse de D. Teleor, fie serbede evocări lirice ale unor iubiri apuse, fie palide portrete psihologice. Alte proze, diferite ca anecdotică, scrise în manieră foiletonistică, dilată pînă la trivialitate descrierea unor scene erotice.

— *Nuvele*, București, Tip. Miulescu, 1889.

— **1.** Corbo [Corneliu V. Botez], *Cronica literară*, RML, VIII, 1889, 4 ; 2. Straje, *Dicț. pseud.*, *290*.

G. D.

GERGELY de Csokotis, Vasile (1799 — ?) traducător. Originar din satul Ciocotiș din Maramureș, G., devenit „teolog absolut" și stabilit la Viena, era preocupat de răspîndirea între români a celor mai noi și mai folositoare cunoștințe ale timpului. Traducerea sa, *Omu de lume sau Sontice regule* (1819), este varianta românească, cu unele adaosuri, a unei cărți de G. I. Wenzel, apărută în 1817. Principala intervenție a lui G. este în capitolul al VI-lea, *Cultura limbei și a graiului*. Adept convins al ideilor latiniste, el teoretizează asupra ortografiei necesare în trecerea de la scrierea chirilică la cea cu litere latine. Totodată, îndeamnă la folosirea graiului strămoșesc, iar ca limbi străine, a latinei, italienei, francezei, „surori dulci" ale limbii române. Tălmăcirea sa e o contribuție oarecum inedită la completarea tabloului de vaste preocupări iluministe românești ale epocii.

— **Tr.** : G. I. Wenzel, *Omu de lume sau Sontice regule cuvienției, grației, mai alesului mod a vieței și a adevăratelor blîndeție spre întrebuințarea tenerimei românești*, Viena, Tip. Davidovici, 1819, republ. fragm. în LPTR, IV, partea II, *34—37*, în ȘA, III, *98—108*.

— **1.** A. Pumnul, *Văsiliu Gergeli, de Ciocotiș (1799 — ?)*, LPTR, IV, partea II, *33—34* ; 2. *[Notă bibliografică]*, BRV, III, *309—312* ; 3. Iorga, *Ist. lit.*, III, *270—273* ; 4. Popovici, *Studii*, I, *273—274* ; 5. Piru, *Ist. lit.*, II, *152* ; 6. Duțu, *Coordonate*, *313—314* ; 7. Șerban Cioculescu, *Un izvor literar necunoscut*, RL, II, 1969, 20.

C. T.

GHENADIE Cozianul (c. 1695 ⟨3⟩ — ?), traducător și autor de versuri. G. crește sub oblăduirea unui unchi al său, ieromonahul Gherasim. La vîrsta de zece ani este trimis la învățătură pe lîngă un dascăl Barbu, la Jiblea (județul Vîlcea). Peste aproa-

pe un an orbește din pricini ce nu se cunosc, boala dispare după alți trei ani, pentru a reveni apoi cu intermitențe. Logodit de ai săi în pripă, cu o „copilă", după numai cîteva luni se călugărește, în 1709, la reapariția bolii. Decizia, luată și adusă la îndeplinire într-ascuns, apare ca un mișcător sacrificiu adolescentin. Douăzeci de ani mai tîrziu, G. se afla egumen la Cozia, după alți opt ani epitrop peste mănăstiri și, din nou, egumen, pînă în 1747, cînd semna pe un manuscris ca fost arhimandrit. Se mai știe că prin 1727, sau ceva mai înainte, a făcut o călătorie la Moscova, că se îndeletnicea cu transcrierea unor cărți — gromovnice, paterice, pilde filozofești, *Minunile Maicii Precista* — sau cu tălmăcirea altora. După un text tipărit în limba rusă, în 1712, la Kiev, la Lavra Pecerska, G. a tradus *Itica, ieropolitica sau Filosofia învățătoare de obiceiuri : cu simvoluri și întăi cu chipuri luminată, spre îndreptarea și folosul celor tineri*. Cele 66 de catrene ce prefațează, fiecare, cîte un capitol al cărții conțin povețe morale, reflecții, pilde biblice sau mitologice. Monahul de la Cozia avea înzestrare poetică și, fără îndoială, un anume exercițiu de versificator. A păstra măsura („Melciul merge cît de-ncet, calea dreaptă ține"), a nu deznădăjdui în fața obstacolelor și a nu cădea în greșeală („Credință de vei avea măcar cît un grăunț / Poți și-n mare să arunci pre cei mai silnici munți"), a prețui învățătura, a folosi blîndețea ca armă și a ocoli trufia („Mai fără minte să văd cei cu firea naltă"), în genere, a opune un adevăr moral curgerii vătămătoare a timpului sînt precepte pe care G. se străduiește să le exprime lapidar. Se fac simțite eforturile sale de a se măsura cu o limbă încă nesupusă cadențelor, de a converti în imagini sonorități aspre („Silnică e dragostea și tare credința ; / Legate cu nădejdea au toată putința ; / Cînd petrec dimpreună, sînt za, coif, anghiră"), de a frînge uneori versul potrivit cu ritmul ideii („Ce e, iar ce nu, nu ; putred să nu vorbești"). Mai presus de orice canoane însă, travaliul lui G. se iluminează în cîteva rînduri de accente lirice autentice, mărturisind o experiență trăită. Astfel se întîmplă cînd evocă vîrsta de aur a omului, „tinerețile" împodobite, ca de mărgăritare, de fapte bune, ev dinspre care mai adie uneori neliniștile stoicului („De te-ar ruga fetele, de-ar plînge de tine / Fugi ca de niște sireni și glasuri streine...") sau cînd constată, apodictic, inegalitatea socială („Că oala cu căldarea ce tocmire are ? / Cel sărac cu cel bogat mică-asămănare !").

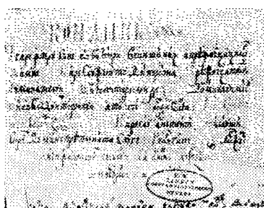
— **Tr. :** ***Itica,*** *ieropolitica sau* ***Filosofia învățătoare de obiceiuri : cu simvoluri și întăi cu chipuri luminată,*** *spre* ***îndreptarea și folosul*** *celor tineri* (1747), publ. fragm. în **N. Iorga,** *Două biblioteci de mănăstiri : Ghighiu și Argeș,* **București,** Minerva, 1904, ***29—44,*** publ. fragm. în Il. Chendi, ***Versuri vechi,*** S, III, 1904, **3,** 22, 23. **Ms. :** *Itica, ieropolitica sau* ***Filosofia,*** *învățătoare de obiceiuri : cu simvoluri și întăi cu* ***chipuri*** *luminată,* ***spre îndreptarea*** *și folosul celor tineri,* B.A.R., ms. 2344 (1747).

— 1. Il. Chendi, *Poet român* ***din secolul al XVIII-lea,*** VN, **XXI,** 1904, 5657 ; **2.** Il. Chendi, ***Călugărul poet,*** S, III, 1904, 8, **TPO,** VIII, **1904, 54 ;** 3. Ştrempel, ***Copiști, 75—76*** ; 4. Radu Constantinescu, ***„Historia*** *destructionis* ***Trojae"*** *a lui Guido delle Colonne* ***într-o*** *veche* ***traducere românească,*** RITL, XXVII, **1978,** 1.

R. Ș.

GHEORGACHI, logofătul (c. 1719— ?), autor al unei scrieri de ceremonial. Era un boier cărturar, cunoscător al culturii bizantine, logofăt al doilea la curtea domnitorului Grigore C. Callimachi, care îi poruncește scrierea regulilor protocolare. În 1779, semnează o copie a primei părți a traducerii cugetărilor lui Oxenstiern, menționîndu-și rangul (vel clucer) și vîrsta (60 de ani).

Unica sa operă, *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a prea înălțaților domni* (1762) se păstrează într-un manuscris, publicat pentru prima oară de M. Kogălniceanu în 1846, cu unele infidelități față de original. Lucrarea este împărțită în capitole, conținînd : orînduiala noii domnii, a boierilor, a mucarerului, ceremoniile de Crăciun, de Anul nou (noile și vechile obiceiuri), de Paști, de Sf. Gheorghe, protocolul la numirea mitropolitului și episcopilor, la primirea solilor, la întîlnirile cu hanul tătar și cu pașalele cu trei tuiuri. Capitolele despre instalarea și domnia patronului său și cel despre vizita la Iași a lui Hamza-pașa constituie adevărate pagini de cronică amănunțită, făcută cu talent narativ și mai ales descriptiv. În general se dau multe amănunte pitorești, totul într-un stil precis, sistematic. Limba e corectă, meșteșugit folosită. Deși *Condica* are modele bizantine (Constantin Porfirogenetul, Pseudo-Codinos), nu i se poate contesta originalitatea, dată de localizarea protocolului, de numeroasele informații privitoare la epocă, de datele etnografice și folclorice, de folosirea tradiției, a documentelor și a faptului trăit. Este un prețios document istoric, etnografic și literar.

— *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă* ***a*** *prea înălțaților domni,* CRL, III, *297—333 ;* ***Condica lui*** *Gheorgachi, 1762,* în Dan Simonescu, ***Literatura românească*** *de ceremonial,* București, F.R.L.A., **1939, *262—312.***

— 1. Iorga, ***Ist. lit. XVIII,*** I, ***407—409*** ; **2. Dan Simonescu,** *Literatura românească de ceremonial,* București, **F.R.L.A.,** *1939* ; 3. Piru, ***Ist. lit.,*** I, ***415—416*** ; **4. *Ist. lit.,*** I, ***634—636*** ; 5. N. A. Ursu, *Un autograf necunoscut al logofătului Gheorgache,* CRC, X, 1975, 43.

C. T.

GHEORGHE DIN MOLDOVA (pseudonim al lui *George Kernbach;* 10.I.1863, Botoșani — 20.IX.1909, Iași), poet. A urmat cursurile primare și secundare în orașul natal. S-a înscris la Universitatea din București, susținîndu-și licența, în 1884, cu o teză de drept. Avea și studii statistice, pe care le făcuse la Roma. A fost magistrat, prim-redactor al ziarului „Liberalul" din Iași, prefect al județului Botoșani și al județului Iași. Soția sa era Ana Conta-Kernbach, poetă și ea, sora filozofului V. Conta. G. începuse să publice versuri și scrieri diverse la revista „Albina", devenită „Albina Botoșanilor" (1881-1883). În 1883, îi apăreau versuri cu tematică democratică și antidinastică în „Emanciparea", iar în 1885 era colaborator al „Contemporanului". Apreciat în epocă, primit cu entuziasm de B. P. Hasdeu, el a publicat multă vreme în „Revista nouă". Poeziile sale au fost tipărite și reproduse și în diferite alte publicații („Curierul de Iași", „România liberă", „Fîntîna Blanduziei", „Calendarul muncitorului", „Lupta", „Lumea ilustrată", „Munca", „Adevărul ilustrat", „Curierul român", „Foaia pentru toți", „Familia", „Mișcarea literară și artistică"). În 1907, făcea parte din asocia-

ția proprietarilor revistei „Viața românească". În redacția publicației ieșene a lucrat cu dăruire, a aflat o atmosferă prielnică, oameni de care s-a legat, tovarăși de drumeție prin munții Moldovei.

Opera lui **G.**, de proporții reduse, a fost adunată în volumul *Poezii* din 1894 și, postum, în *Versuri și proză* (1912), sub îngrijirea lui G. Ibrăileanu. Poetul era, în fond, ca și prietenii săi I. Păun-Pincio și D. Anghel, un sentimental delicat, meditativ. Descinzînd în primul rînd din lirica eminesciană, versurile lui **G.** revin deseori la acele stări de melancolie, resemnare și oboseală, de speranță în liniștea de dincolo de viață. Pulsația emotivă este însă transpusă într-un registru poetic sărac, minor. Idei poetice împrumutate de la M. Eminescu iau tonalități de romanță duioasă, fluidă, muzicală (unele versuri au fost puse, dealtfel, pe note). Poezia lui **G.** suprapune acestei influențe altele, autorul simțindu-se înclinat și spre detașarea ironică a lui A. de Musset sau spre badineria sentimental-ironică a lui Heine, din a cărui operă a și tradus (îi era apropiat de asemenea Arvers, al cărui *Sonet* îl tălmăcește în „Lumea ilustrată" — 1891). Meșteșugar al versului simplu, laconic, muzical, poetul conturează în piruete verbale grațioase un sentiment de o intensitate ce se lasă ascunsă, bănuită doar, ca mai tîrziu la G. Topîrceanu. Astfel, cugetările, obișnuite, agreabile, cu toată lipsa de profunzime, se concentrează în versuri gnomice, ușor detașabile, ca niște refrene. Apar la el și elemente disparate e drept, ce ar putea sugera motive simboliste (*spleen*-ul, dorul plecărilor, decorul exotic, spaniol îndeosebi, muzicalitatea numelor proprii exotice). Dar **G.** a ilustrat, ajungînd pînă la manierism, mai cu seamă ipostaza poetului galant, în opoziție cu cea dintîi, a tristeții și neliniștii, reale desigur, înregistrate însă epigonic. El însuși se declară undeva discipol al lui Epicur și al lui Schopenhauer, în același timp. Formula adoptată, ce convenea talentului său de versificator cu imaginație săracă și inventivitate verbală redusă, a fost cea a stilizării modelului popular, pentru alcătuirea unor noi „cîntece de lume". Aici senzualitatea meridională predomină, prea rar păstrîndu-se expresia naivă a cîntecului popular. Frecventă este revenirea la lirica de inspirație anacreontică, erotismul poeziei lui **G.** înrudindu-se îndeaproape și cu cel al înaintașului său C. Conachi. Suferința e dulce, fericirea amară, iubirea e înlocuită de amorul care stîrnește tînguirea celui ce se usucă, se îmbolnăvește, moare de dorul femeii iubite, iar acesteia îi sînt cîntați, cu o retorică sentimentală specifică, nurii. Rareori se întrezărește o intenție ironică, jocul rafinat de-a naivitatea. În metru popular fuseseră scrise și unele poezii pe care **G.** le-a publicat în reviste socialiste și democratice, animate de cea de a doua muză a tinereții lui, cum zice el însuși, „răzvrătirea", revolta împotriva nedreptății sociale și a tiraniei. **G.** n-a ajuns la timbrul unic, capabil să-l exprime întru totul, deși epoca l-a consacrat ca poet plăcut, muzical, al iubirii senzuale. O scriere în proză, schița *Tomiță*, apărută în „Familia" (1896), surprinzînd chinul neputincios al unui mărunt slujbaș ce își bănuiește soția de infidelitate, lasă să se întrevadă un observator ironic, lipsit de sentimentalism, cu condei nervos. A mai publicat în „Viața românească" articolele *Cum ne cunosc străinii*, *Expoziția jubiliară* ș.a., lucide, sarcastice dezvăluiri ale mistificărilor festive practicate de oficialitățile vremii. Folosea aici și pseudonimele Ignotus, Victor C. Rareș. În manuscris s-au păstrat mai multe liste de proverbe românești și de expresii populare pentru „drac".

— *Poezii*, București, Tip. Nouă, 1894 ; *Versuri și proză*, Iași, Viața românească, 1912 ; *Scîntei*, pref. B. P. Hasdeu, București, Cartea românească, 1930 ; *[Poezii]*, PROR, II, *405—406*, POC, *139—142*, PRC, III, *110—111*. **Ms. :** *[Scrieri diverse]*, B.A.R., ms. 4140, ms. 4141. — **Tr. :** Anacreon, *Oda XVI*, în *Poezii*, București, Tip. Nouă, 1894 ; Heine, *Poveste veche*, *Sînt otrăvite...*, *În mai*, în *Versuri și proză*, Iași, Viața românească, 1912.

— **1.** B. P. Hasdeu, *Scrisoare către Gheorghe din Moldova*, RN, I, 1888, 3 ; **2.** Iorga, *Pagini*, I, *241—248* ; **3.** E. D. F[agure], *Un plagiat „fin de siècle"*, EVL, I, 1894, 3 ; **4.** [I. Păun-]Pincio, *O. Carp și Gh. din Moldova*, VȚ, I, 1894, 13 ; **5.** V. A. Urechia, *Gheorghe din Moldova, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; **6.** D. Evolceanu, *„Poezii" de Gheorghe din Moldova*, CL, XXIX, 1895, 2 ; **7.** D. Anghel, *Gheorghe din Moldova*, VR, IV, 1909, 10 ; **8.** Izabela Sadoveanu, *Gheorghe din Moldova. Amintiri*, VR, IV, 1909, 10 ; **9.** G. Ibrăileanu, *Gh. Kernbach* (publ. M. Drăgan), CRC, VI, 1971, 21 ; **10.** G. Panu, *Poeziile lui Gheorghe din Moldova*, SPA, IX, 1909, 31 ; **11.** Gh. Codreanu, *Gheorghe din Moldova*, JML, VI, 1909, 11, 12 ; **12.** B. Brănișteanu, *Gheorghe din Moldova*, ADV, XXI, 1909, 7203 ; **13.** Iorga, *Oameni*, IV, *13* ; **14.** G. Bogdan-Duică, *Gh. din Moldova (George Kernbach), „Versuri și proză"*, RUL, II, 1912, 191 ; **15.** Barbu Lăzăreanu, *Gheorghe din Moldova, inedit*, CLI, I, 1919, 16 ; **16.** Conta-Kernbach, *Boabe*, *111—112* ; **17.** Gheorghe Cardaș, *Manuscrisele lui Gheorghe din Moldova*, ALA, IV, 1923, *115* ; **18.** Barbu Lăzăreanu, *Kernbach*, ALA, IX, 1928, 386 ; **19.** Dafin, *Figuri*, II, *86—90* ; **20.** Iorga. *Ist. lit. cont.*, I, *356* ; **21.** Călinescu, *Ist. lit.*, *524* ; **22.** Barbu Lăzăreanu, *Din literatura antimonarhică și antidinastică*, STD, II, 1949, 1 ; **23.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, *3* ; **24.** M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească"*, București, E.L., 1966, *125—129* ; **25.** *Scrisori—Ibrăileanu*, I—III, *passim*.

G. D.

GHEORGHIAN, Vasile (1843 — 20.II.1901, Iași), autor de versuri. Era frate al mitropolitului Iosif Gheorghian. A urmat la Iași liceul și apoi dreptul. Membru al partidului liberal, a fost, în două rînduri, prefect al județului Iași, efor al spitalului Sf. Spiridon din același oraș, ministru plenipotențiar al României la Roma, ministru al Agriculturii, Domeniilor, Industriei și Comerțului. În tinerețe, a fost membru al Fracțiunii libere și independente, colaborînd cu articole satirice și la „Darabana". Mai tîrziu, va subvenționa „Drapelul", ziar condus de I. N. Roman.

A scris versuri puține, numai în tinerețe, fără a persevera. Dealtfel, avea un talent firav și supus cu totul ocazionalului. A compus stihuri lacrimogene și satire palide și lipsite de convingere.

— *[Versuri]*, DAC, I, 1861, 19, TE, I, 1864, 2, 3, ICL, 1866, 16. ALIP, 1866, *110—114*, CL, I, 1867, 11, AL, II, 1867, 86. **Ms. :** *[Versuri]*, B.A.R., ms. 2941, f. *51*. — **Tr. :** [Autor neidentificat]. *Mijlocul de a păstra un bărbat*, TE, I, 1864, 1, *Mijlocul de a păstra o femeie*, TE, I, 1864, 3, 4.

— **1.** *Vasile Gheorghian*, ȚR, II, 1894, 415 ; **2.** *Vasile Gheorghian*, EM, X, 1901, 26 ; **3.** *Encicl. rom.*, II, *545* ; **4.** Predescu, *Encicl.*, *353—354*.

D. M.

GHEORGHIU, Xenophon C. (14.X.1850, Iași — 2.I.1928, Iași), istoric literar. A fost trimis de timpuriu în străinătate, urmînd studiile gimnaziale la liceul parizian „Louis le Grand", după a cărui absolvire frecventează cursurile facultăților de litere și drept din capitala Franței și din Bruxelles. În 1879, își ia licența în drept, dar profesiunea de avocat nu a exercitat-o niciodată. Întors în țară în toamna aceluiași an, **G.** obține un post de profesor de latină la Liceul Național din Iași, unde a predat aproape patru decenii. Între anii 1884—1905, a fost profesor și la Institutele U-

nite, din același oraș. Timp de zece ani, el a ținut lecții de literatură latină la Universitatea ieșeană. A devenit membru al Junimii din 1880. Rezultat al activității profesorale poate fi considerată *Antologia latină sau Modelele de bucăți alese din prosatorii și poeții latini* (1893), precum și o ediție a textului latin al *Bucolicelor* (1909) lui Vergiliu. Cu atenție deosebită s-a aplecat apoi asupra corespondenței lui Cicero și a tratatului său *Despre datorii*, oferind două studii serioase și bine concepute, al căror scop era crearea unei imagini de ansamblu a stării societății și a republicii romane. Pasionat de opera scriitorului latin (ceea ce nu-l împiedică să-i reliefeze, cu discernămînt critic, opiniile contradictorii), G. reușește să reînvie, în fraze elegante și meșteșugite, aspecte ale societății romane, pe care le descrie cu voluptatea cunoscătorului. Un adevărat specialist se arată G. atunci cînd cercetează *Arta dramatică și împărțirile teatrului vechi la romani*. Cu acest prilej, el prezintă date precise, înșiruite cu rigurozitatea despre categoriile de actori, tehnica actoricească, pantomimă, organizarea sălii de spectacol etc.

În viața literară G. s-a făcut remarcat însă printr-o serie de studii de literatură franceză, avînd ca obiect scriitori francezi din secolul al XVII-lea. Studiile sale dedicate lui La Fontaine, Molière, Boileau, Corneille, Racine, J.-Fr. Regnard și Cyrano de Bergerac, fără a pune în circulație idei originale, se remarcă totuși prin fermitatea atitudinii. În ansamblu, concepția despre literatură a lui G. este clasicistă, fapt ce iese în evidență atît din manualul său de retorică (1904), scris în limba latină, cît și din studiul dedicat lui Boileau, ale cărui principii le adoptă în bună măsură. G. a acordat o însemnătate deosebită caracterului moral al scriitorilor studiați, prin a cărui prismă a încercat să le judece opera. Influențat de pozitivismul francez, el a afirmat, în paginile „Convorbirilor literare", importanța studierii mediului social în care a apărut o operă, a condițiilor particulare care au generat-o, ceea ce nu l-a împiedicat să susțină numai existența idealului ca imagine abstractă a frumosului, dar să afirme și schimbarea acestuia în funcție de epocă, popor, vîrstă etc. Oscilant în opiniile sale teoretice, G. a combătut, totuși, naturalismul de pe pozițiile clasicismului, acuzîndu-l că ignoră cerințele frumosului ideal și că tinde să neglijeze rolul personalității artistice. Adversar hotărît, pe plan teoretic și practic, al tuturor curentelor literare novatoare, G. și-a făcut din clasicismul francez un ideal, pe care l-a apărat cu statornicie. De aceea, toate studiile sale pe această temă sînt scrise într-un ton de pledoarie, poate nu totdeauna convingătoare, dar sinceră și dezinteresată.

— *Încercări critice de literatură franceză, precedate de un studiu de estetică*, Iași, Tip. Goldner, 1898 ; *Educațiunea după Rabelais și Montaigne*, OM, *139—153* ; *Studii după corespondența lui Cicerone*, Iași, Tip. Goldner, 1901 ; *Amplissimo viro Domino Petro Poni*, OPP, *237* ; *Învățăturile morale la popoarele vechi*, ROML, VI, 1908, 6—24 ; *Arta dramatică și împărțirile teatrului vechi la romani*, Iași, Tip. Goldner, 1908.

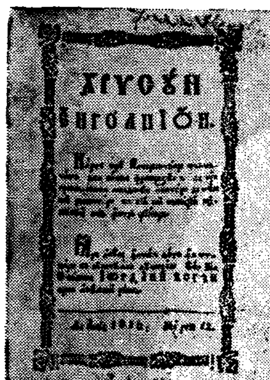
— 1. Xenofon C. Gheorghiu, *Thèse pour la licence*, Paris, Larose, 1879 ; 2. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *316* ; 3. *Notiți*, A, X, 1899, 1—2 ; 4. *[Date biografice]*, ALN, 1835—1935, *400* ; 5. Dafin, *Figuri*, I, *53—55* ; 6. Alexandru Naum, *Xenofon C. Gheorghiu*, CL, LXI, 1928, ianuarie—decembrie ; 7. Mateiu M. Fotino, *Elevi români premiați la liceele din Paris*, OK, *537* ; 8. Sadoveanu, *Opere*, XVI, *448—452*.

D. M.

GHERASIM GORJANU, Ion v. **Gorjanu, Ion Gherasim.**

GHEREA, I. v. **Dobrogeanu-Gherea, Constantin.**

GHEUCA, Leon (c. 1735 — c. 1789), cărturar și traducător. Puține sînt datele biografice despre prima perioadă a vieții lui G. Ucenicia monahală și-o făcuse pe lîngă mitropolitul Gavriil Callimachi la Mitropolia din Iași, al cărei protosinghel va fi o perioadă. Este ales, la 2 februarie 1769, episcop de Roman, preluînd un timp (noiembrie 1769 — iulie 1770), cînd episcopul Ioanichie de Huși se afla cu o delegație moldovenească la împărăteasa Ecaterina a II-a, la Petersburg, și sarcinile acestei eparhii. G. se impune în primul rînd prin marea sa cultură (avea una din cele mai cunoscute biblioteci din Moldova, din care, se pare, nu lipsea *Enciclopedia* franceză), fiind și un spirit filozofic. Cunoștea franceza, limbă în care citea ziarele și literatură iluministă. El îmbină totodată preocupările cărturărești cu acțiunile politice dictate de sentimentele sale patriotice. Interesat de învățămînt — prin 1770, încerca, fără izbîndă, să diminueze, în favoarea limbii române, importanța limbii grecești în școli —, el sprijină o serie de tineri, trimițîndu-i la studii. În 1784, prietenul episcopului, cărturarul sîrb Dositei Obradović, aflat un timp în Moldova ca profesor particular, supraveghea și însoțea la Leipzig pe Alexandru Gheuca și pe diaconul Gherasim Clipa, trimiși la învățătură. G. l-a protejat și stimulat pe Veniamin Costache, care, în 1788, devine, și datorită lui, ieromonah la Mitropolia din Iași. Alegerea lui G. ca mitropolit la 20 februarie 1786 a dobîndit o semnificație mai largă de ordin național-politic prin conflictul declanșat între biserica și boierimea autohtonă, sprijinitoare ale episcopului român, pe de o parte, și domnitorul fanariot Alexandru Moruzi și patriarhul Procopie din Constantinopol, favorabili candidaturii arhimandritului grec Iacob, de la mănăstirea Barnovschi, pe de altă parte. Ca mitropolit, G. ia parte activă la viața politică a Moldovei. În 1786, prin acțiunea sa autoritară se pune capăt răzvrătirii ienicerilor turci, care, nemaiputînd fi stăpîniți de comandanți, atacaseră Iașii și împrejurimile. Prin intervenții diplomatice pe lîngă domnitorii fanarioți și prin scrisori la Constantinopol, a căutat să stăvilească orice spor de impozite asupra țării, evitînd o înrăutățire a situației sociale în Moldova. Prudent și conciliant, el împacă pe domnitorul impus de Poartă, Manole Ruset, cu boierii refugiați și ostilii acestuia. Cele mai importante sînt acțiunile lui G. în politica externă a țării, legătura, secretă, susținută cu puterile vecine (Imperiul habsburgic și Rusia), în vederea unui sprijin antiotoman. Prin Dosoftei Herescu, episcopul de Rădăuți, G. se asigura de bune raporturi între Moldova și austrieci. O corespondență continuă, purtată uneori și prin intermediul tipografului Mihail Strilbițki, a existat între mitropolit și generalii împărătesei Ecaterina a II-a, în special cu P. A. Rumeanțev, între 1787 și 1788. Moartea lui G., în aceeași perioadă, rămîne o chestiune nelămurită.

G. este o personalitate importantă a mișcării iluministe moldovene. Preocupările sale culturale, orientate spre tipărirea și încurajarea traducerilor, făcute în special din literatura moral-filozofică iluministă,

sînt transmise unor emuli din preajma sa: traducătorii Toma Dimitriu (care tălmăcește din elinește, la „osîrduitoarea dorință“ a lui **G.**, romanul *Etiopica*) și Gherasim Clipa (a cărui traducere din Gabriel Perau, *Taina francmasonilor*, nu este străină de interesul lui **G.**, el însuși, se pare, fiind membru al societății francmasonice). Atras de literatura apoftegmatică și de scrierile de genul *Fürstenspiegel* („oglinda principelui“), care conțineau precepte pentru un bun guvernămînt, **G.** introducea într-un *Octoih mic* (tipărit în 1786, prin grija lui Mihail Strilbițki care, la îndemnul și preocuparea episcopului pentru educarea maselor, scotea și *Cuvîntul contra nicotinii* de N. Mavrocordat) o serie de sentințe din *Pildele filosofești*, editate de Antim Ivireanul. Pe linia acelorași preocupări se înscriu și proiectele lui **G.** de a tipări *Aventurile lui Telemah* de Fénelon în 1783 și scrierea *Teatrul politic* a lui Ambrosius Marlianus. Lui **G.** i se atribuie traducerea unei culegeri de texte iluministe cu titlul *Despre știința stihiilor* (1780), deși nu este exclus ca ea să aparțină lui Gherasim Clipa. Manuscrisul pune alături de meditații din iluministul J.-B. Massillon, fragmente din Fénelon (*Traité de l'existence et des attributs de Dieu* și *Dialogues des morts*) dar și citate din scrieri antice: din Cicero, un discurs al lui Seneca în fața lui Nero, fragmente din opera lui Platon (*Apologia lui Socrate* și dialogul *Criton*) și din Epictet. Prin conținutul ei de idei antologia continua vechea literatură bizantină de tipul „oglinda principelui“, punînd-o în acord cu conceptele veacului luminilor. Meditațiile incluse aici formulează noi idei despre limitele puterii despotice; se avertizează că „păcatul celor mari“ va fi judecat de instanțe supreme, aflate pe pămînt: legea și istoria. Spiritul enciclopedic al timpului se răsfrînge și în textele din antologie care se ocupă de elementele naturii, „stihiile“ (autorul urmînd îndeaproape tratatul filozofic al lui Fénelon), de pămînt, agricultură și economie sau de corpul omenesc. Textele tălmăcite care au la bază *Pensées sur differents sujets* (1751) de Massillon, toate aducînd idei de rezonanță socială, au fost singurele fragmente tipărite din manuscrisul *Despre știința stihiilor*. Ele au apărut însă într-un volum, fără autor, tipărit cu titlul *Hrisun Engolpion* (1816). Pe plan lingvistic, traducerea probează o etapă de tranziție în lexic, unde apar, alături de cuvinte turcești și grecești, neologisme neolatine.

— **Tr.**: *Despre știința stihiilor*, în *Hrisun Engolpion*, Iași, 1816, reed. fragm. în Duțu, *Coordonate*, 261—275. **Ms.**: *Despre știința stihiilor* (1780), B.A.R., ms. 194.

— 1. Melchisedec, *Chronica Romanului*, II, 95—115; 2. Iorga, *Ist. bis.*, II, 190—193; 3. N. Iorga, *Francmasoni și conspiratori în Moldova secolului al XVIII-lea*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. VIII, 1927—1928; 4. Al. I. Ciurea, *Leon Gheucă*, Chișinău, 1942; 5. Maria Marinescu-Himu, *Romanul grec în literatura română*, SC, VII, 1965; 6. Duțu, *Coordonate*, 215—258; 7. *Ist. filoz. rom.*, I, 171; 8. Georgescu, *Ideile politice*, 28, 44, 52, 63, 64, 66, 67, 72, 75, 79, 150, 151; 9. Ileana Vîrtosu, *Un manuscris românesc al „Intîmplărilor lui Telemac“ de Fénelon: filieră, localizare, datare, paternitate*, LR, XXV, 1976, 1.

A. S.

GHICA, Dimitrie Ion (1848, București — 28.IX.1914, București), traducător. Fiul cel mai mare al scriitorului Ion Ghica și al Alexandrinei Ghica, **G.** a făcut studii în Anglia. În 1872, licențiat al Facultății de științe morale și politice a Universității din Cambridge, se întoarce în țară și candidează pentru postul de profesor la catedra de filozofie a Universității din Iași. Este respins la concurs și un timp lucrează ca secretar general al unei societăți engleze din București. Ion Ghica încearcă să-l lanseze în viața politică. În 1872 candida pentru postul de deputat. În 1883, a fost numit de ministrul de Externe D. A. Sturdza, secretar de ambasadă la Berlin. A ocupat diferite posturi în diplomație — atașat de legație (1894), consilier de legație (1896) și funcționar superior (secretar al Ministerului de Externe). În 1913 ținea lecții la Institutul pentru studiul Europei sud-orientale.

G. a urmat, cu posibilități scriitoricești modeste, unele din inițiativele literare ale tatălui său. După ce-și încearcă puterile la „Tranzacțiuni literare și științifice“ cu un articol pe teme de instrucție (*Universitățile, rolul și utilitatea lor*) și cu o traducere din W. Scott, **G.** primește, în 1880, premiul Academiei pentru traducerea cărții a IV-a din *Istoriile lui Herodot*. A tradus ulterior și celelalte trei volume din Herodot. Transpunerea e făcută după original și e însoțită de savante comentarii și adnotări, note geografice, etnografice, filologice și hărți, redactate pe baza unui impresionant material bibliografic legat de Herodot și epoca sa. La sugestia lui I. Ghica, pe atunci director al Teatrului Național din București, **G.** traduce din Shakespeare piesele *Romeo și Julieta* (publicată în 1882) și *Hamlet* (tălmăcire rămasă în manuscris). Versiunile lui **G.** la tragediile shakespeariene sînt superioare altora din epocă, avînd calitatea exactității formale, dar nu și poezia originalului. Traducătorul a folosit dicționare speciale ale limbii lui Shakespeare, texte comentate, dar stilul său rămîne tot timpul prozaic, versul se mișcă greoi, stîngaci. La Ateneul Român, în 1872, **G.** a ținut un ciclu de conferințe asupra dramaturgului englez.

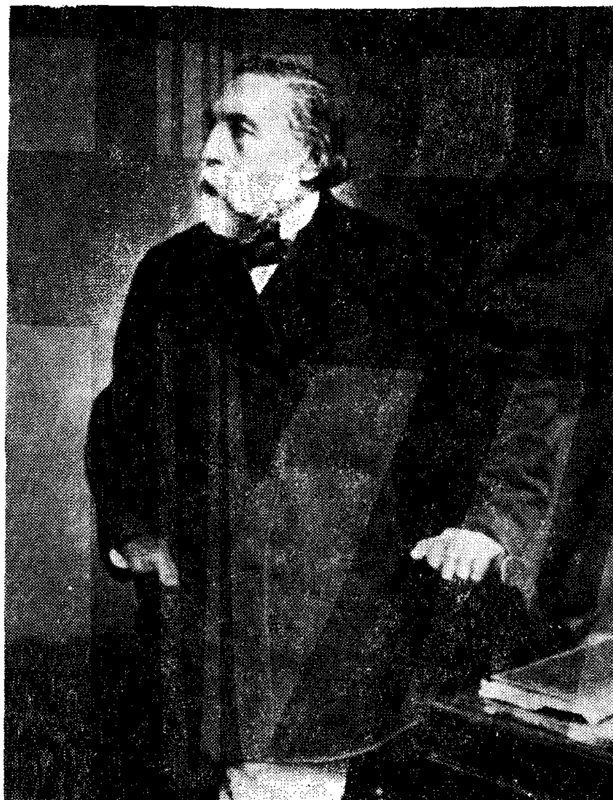
— *Calendarul la popoarele antichității*, București, Tip. Basilescu, 1894. — **Tr.**: W. Scott, *Talismanul*, TLȘ, I, 1872, 1; Shakespeare, *Romeo și Julieta*, București, 1882; Herodot, *Istoriile lui...*, I, Berlin, Tip. Schade, 1894, II—III, București, Socec, 1912—1915, IV, București, Socec, 1902. **Ms.**: Shakespeare, *Hamlet*, B.A.R., ms. 1662.

— 1. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 6476, vol. 18/1914; 2. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923; 3. Iorga, *Oameni*, IV, 32; 4. Nicolae Liu, *Catalogul corespondenței lui Ion Ghica*, București, E.A., 1962, *passim*; 5. D. Păcurariu, *Ion Ghica*, București, E.L., 1965, 118, 186, 243—244; 6. Duțu, *Explorări*, 258; 7. Lascu, *Clasicii*, 187—191.

S. C.

GHICA, Ion (12.VIII.1816, București — 22.IV.1897, Ghergani, j. Dîmbovița), scriitor. A fost primul dintre copiii, nu toți rămași în viață, ai marelui logofăt Dimitrie (Tache) Ghica și ai Mariei, sora lui I. Cîmpineanu. A învățat la început carte grecească, cu dascăli pe care avea să-i evoce atît de pitoresc. Deprinde scrisul și cititul în românește cu ajutorul unui secretar al părintelui său, Petre Nănescu, fost elev al lui Gheorghe Lazăr. De la I. Heliade-Rădulescu, viitorul mare adversar, ia lecții de gramatică românească. Prin 1830 urma, alături de Gr. Alexandrescu, de care îl leagă o caldă amiciție, cursurile de limba franceză ale lui J. A. Vaillant. La colegiul „Sf. Sava“ se apropie de N. Bălcescu. Plecat la Paris, el își susține, în ianuarie 1836, cu slabe rezultate, bacalaureatul în litere la Sorbona. Din toamnă, urmează cursurile Școlii centrale de arte și manufacturi, pe care o frecventează un an, poate doi. La 18 august 1838 își ia bacalaureatul în științe matematice, la Facultatea de științe a Universității din Paris. Vreme de doi ani, din toamna lui 1838, e un student sîrguincios al Școlii de mine, absolvită în 1840. Tot acum efectuează și o scurtă călătorie, de documentare, în Anglia, la minele de acolo. Deși se complace uneori în boemie, găsește totuși timp să audieze, la Paris, și alte cursuri, cum erau acelea de economie politică, la Collège de France, și, din 1839, la Conservatorul de arte și meserii. Se lasă cucerit de verbul inspirat al unui J. Michelet, ascultă pe E. Quinet și pe A. Mickiewicz, se interesează de ideile socia-

lismului utopic propovăduite de Ch. Fourier. Folosind ca sursă documentară scrisorile lui I. Cîmpineanu și ale altora, **G.** face să apară în ziarul „Le National", de la 19 octombrie 1838 la 18 martie 1840, o serie de articole, sub titlul *Correspondance de Bucarest*, unde incriminează politica țaristă în țările române. În 1841 e în țară, proaspăt inginer, plin de elan și de idei. Nu reușește însă să obțină o catedră la „Sf. Sava" și i se refuză, ca prea costisitor, un proiect de exploatare a salinelor. La Iași, în schimb, e numit profesor la Academia Mihăileană (1842), unde predă cursuri de geometrie descriptivă, de geologie și mineralogie. Profesor la clasele înalte de economie politică, **G.** devine totodată inspector. În această calitate, el va concepe un proiect, detaliat, în vederea restructurării procesului de învățămînt în Moldova, proiect publicat parțial în „Propășirea" (1844), sub titlul *Însămnări asupra învățăturii publice* și continuat, trei ani mai tîrziu, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Socotind națiunea română ca predominant „agricolă", **G.** insistă asupra organizării învățămîntului la sate, școala urmînd să devină obligatorie și gratuită. El preconizează aceleași metode de învățătură și de scriere în amîndouă Principatele. În gazeta ardelenească, autorul proiectului își dezvoltă, mai departe, ideile asupra învățămîntului primar de la orașe, a celui secundar și colegial. În ciorne s-au păstrat notații asupra învățămîntului de tip universitar. A luat parte activă la înființarea societății conspirative „Frăția", contribuind, în acest timp, și la apariția revistei „Propășirea". Articolul *Unirea vămilor între Moldova și Valahia* (1844), în care subzistă ideea Unirii, e interzis de cenzură. Participă la activitatea Asociației literare. La Paris, în 1845, e ales președinte al Societății studenților români. În 1847 apare din inițiativa lui, în cadrul programului Asociației literare, „Album științific și literar". La 1848, se află printre fruntașii revoluției, făcînd parte și dintr-o comisie supremă executivă, împreună cu N. Bălcescu și Al. G. Golescu (Negru). Ca agent, la Constantinopol, al Guvernului provizoriu, misiune delicată și dificilă, se comportă ca un diplomat desăvîrșit, susținînd cu mult tact și persuasiune, în fața Porții otomane și a trimișilor marilor puteri, cauza revoluției valahe. De prin 1849, fostul căuzaș adoptă o poziție mai degrabă moderată, cu fixații conservatoare și chiar manifestări retrograde. El vorbește acum ca un aristocrat, cu o anume morgă, dacă nu cu dispreț, despre cei ce pun la cale revoluții. A întocmit, în această vreme, un proiect, nerealizat, de înființare a unei publicații economice și literare, în toate limbile vorbite în Imperiul otoman. Colaborează cu articole despre căile de comunicație, iscălite Ion, la „Journal de Constantinople". Cu prestigiul de care se bucură, **G.**, dintr-o familie cu ascendență domnească, se vede îndreptățit să se gîndească, nemărturisit, la tron. Mare ambițios, **G.** nu a ajuns, totuși, niciodată, în fruntea ierarhiei. Vanitatea lui încerca, probabil, să se mîngîie cu semnele a numeroase onoruri și recunoașteri publice și oficiale. Deocamdată, el gustă din deliciile puterii ca guvernator al insulei Samos. Pentru bunele servicii, e răsplătit cu decoratii și distins cu titlul de prinț (sau bei) de Samos. În țară, însă, unde se întoarce în noiembrie 1858, **G.** a devenit un om politic impopular. I se contestă dreptul de a alege și a fi ales și ca să-și redobîndească drepturile politice își susține, cu argumente juridice, o pledoarie, scoasă și în broșură. Criticile împotriva lui, pătimașe, se întețesc, mai alees după numirea sa, de către Al. I. Cuza, prim-ministru al guvernului Moldovei (martie—aprilie 1859). După un timp (octombrie 1859), el va forma,

tot pentru scurtă vreme, un alt cabinet, fiind prim-ministru și ministru de Interne în Țara Românească, pînă în mai 1860. Între 1860—1864 e deputat în Adunarea legislativă, al cărei vicepreședinte va fi de mai multe ori. De asemenea, e director în Departamentul Lucrărilor Publice (1861), membru în Consiliul superior al Instrucțiunii Publice (1862), membru al comisiei pentru înființarea de bănci (1863) ș.a. Din cauza ostilității multora, **G.** trece printr-o adevărată perioadă de depresiune. În 1864—1865, el participă, cu rol de frunte, la coaliția care va provoca detronarea lui Cuza. Era, în orice caz, pentru un principe străin. După complot **G.** este iarăși prim-ministru și ministru de Externe. Își mai regăsește calmul și seninătatea în călătoriile lui prin străinătate (Londra, Paris, în Italia). E, încă o dată (de la 18 decembrie 1870), președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Interne. Din martie 1871, **G.** nu mai ocupă înalte funcții ministeriale. Va fi, însă, deputat, senator, vicepreședinte al Senatului. Numit în 1872 membru al consiliului de administrație al Creditului funciar rural, e director, pînă în 1875, al societății, membru al Comisiei centrale de stat, se află în consiliul de administrație al Societății acționarilor Căilor Ferate Române. Își mai spune o dată cuvîntul într-o chestiune politică cu prilejul războiului ruso-turc, pronunțîndu-se pentru neutralitate în broșura, nesemnată, *O cugetare politică*. La 14 august 1874, **G.** fusese ales membru al Societății Academice Române, secția științe naturale, ținîndu-și discursul de recepție, despre I. Cîmpineanu, mai tîrziu, abia la 28 martie 1880. A fost și director general al teatrelor (1877), în care calitate a căutat să promoveze și să stimuleze repertoriul original, să reglementeze profesiunea actoricească, să dea un impuls vieții teatrale românești. În 1881 este trimis ambasador la

Londra. Este ales, cîtiva ani la rînd, președinte al Academiei, ultima oară la 13 aprilie 1893. În ultimii ani ai vieții, slăbit și bolnav, țintuit de o paralizie parțială, duce o viață retrasă la moșia Ghergani.

Concepția politică a lui **G.** a asimilat ideile lui I. Cîmpineanu, fapt evident încă din *Correspondance de Bucarest.* Dorind cu ardoare emanciparea politică a Principatelor, năzuind să le vadă unite într-un stat independent, el caută să atragă asupra lor atenția și sprijinul puterilor apusene. **G.**, care s-a încrezut, chiar împotriva unor evidențe, în bunele intenții ale Imperiului otoman, a dezavuat ingerințele țarismului în țările române, țări a căror însemnătate în stabilirea echilibrului politic european e cu bună știință subliniată. Turcofil convins, **G.** era cucerit de perspectiva unificării Principatelor sub suzeranitate turcească. În 1835, la Paris, folosindu-se de niște note ale unchiului său I. Cîmpineanu, **G.** publică, sub inițialele M de L***, o broșură în limba franceză *(Coup d'oeil sur l'état actuel de la Valachie et de la conduite de la Russie relativement à cette province).* Scrierea e reprodusă, în 1837, în colecția „Portofolio", inițiată de David Urquhard. Tot în franțuzește și tot ascuns sub niște inițiale fanteziste (M de MO***), **G.** mai redactează, în 1838, cu ajutorul profesorului francez Satur (pentru partea stilistică), lucrarea *Poids de la Moldo-Valachie dans la Question d'Orient.* În 1839 apare un extras, făcut după o lucrare a lui F. Colson despre Principate, purtînd titlul *Précis des droits des Moldaves et des Valaques fondé sur le droit des gens et les traités,* iar în 1853, sub pseudonimul-anagramă G. Chaïnoi, e publicată la Paris scrierea *Dernière occupation des Principautés Danubiennes par la Russie,* un fel de memoriu adresat marilor puteri apusene. Unul dintre capitole referă *Despre literatură și tendințele sale (De la littérature et de ses tendances).* După înfăptuirea Unirii și înapoierea în țară, **G.** continuă să scrie articole pe teme politice, economice și sociale, publicate în ziare ca „Independința" — care era, de fapt, sub îndrumarea lui, ca și „Opiniunea constituțională" —, „Pressa", „Țeranul român", „Revista Dunării". În 1856 apăruse în „Steaua Dunării" schița *Idei greșite,* semnată K... Ion***, în care erau reluate o serie de idei privitoare la existența așa-numitei „stări a treia" în țările române, dintr-o broșură mai veche, *Ce sunt meseriașii?* **G.** nu a fost un exaltat, un frenetic, precum atîția din generația lui. Era un liberal moderat, înclinat spre reforme care să consolideze o democrație burgheză. Corespondența purtată, în răstimpul petrecut la Constantinopol, cu revoluționarii români aflați în exil, memoriile lor, toate aceste documente, cîte nu s-au pierdut, vor fi înmănuncheate de **G.** mai tîrziu în cartea *Amintiri din pribegia după 1848* (1889). Nu e o operă literară, ci numai o culegere, de interes politic și documentar, în care comentariile autorului, sub formă de scrisori, au oarecare savoare beletristică. **G.** era predestinat genului epistolar. Cu o informație de-a dreptul enciclopedică (economie politică, fizică, chimie, matematică, biologie, antropologie, geologie, pedagogie, istorie, literatură), **G.** a nutrit o mare încredere în știință, în care vedea un factor de propășire și de civilizație. Raționalistul e înrîurit de pozitivismul lui Aug. Comte, dar împărtășește și convingeri deiste. În articolul *Ochire asupra științelor* teologia este clasificată, după criterii proprii, prima între științe. **G.** recunoaște, totuși, existența unor legi obiective în natură, ca și în viața socială, guvernată de legi morale. A început să publice articole și studii cu conținut științific încă din 1844, în „Propășirea". În 1861 el pleda *Pentru științe, litere și arte.* A continuat, scriind alte lucrări, de compilație, precum *Omul fizic și intelectual* (1866), *Pămîntul și omul* (1884). A scos și manuale practice pentru ingineri, comercianți și agricultori. S-a îndeletnicit, sporadic, cu arheologia, publicînd chiar, în anul 1861, în „Revista română", studiul *Dacia veche,* clădit pe ideea, cu atîta rezonanță pentru contemporanii lui, a unității patriei străbune. Într-un alt secol, **G.** ar fi fost, poate, un cronicar. L-a îmboldit gîndul de a scrie istoria poporului român de la origini și pînă în epoca sa. A și redactat, în franceză, o istorie a românilor, cu lacune, dusă pînă la finele secolului al XVIII-lea. În manuscris a rămas și o traducere a cărții a VI-a a *Istoriilor lui Herodot.* Scrierile științifice, de popularizare, datorate lui **G.**, sînt elaborate într-o formă accesibilă, într-un stil simplu și atrăgător.

G. este printre cei dintîi care tratează, în românește, chestiuni economice. Încă din 1843, inaugurîndu-și cursul la Academia Mihăileană, tînărul profesor căuta să-și lămurească auditoriul despre importanța economiei politice (articolul apare în „Propășirea", 1844). Alte articole cu caracter economic publică în „Independința" (1861), „Țeranul român" (1861—1862), „Revista română" (1862). Din 1865 încep să apară, întîmpinate cu satisfacție, lucrările din seria *Convorbirilor economice.* Pentru a se face mai lesne înțeles **G.** s-a folosit de un procedeu literar, înscenînd o conversație vioaie, agreabilă și instructivă, în care dezvoltă noțiuni fundamentale ale economiei politice, precum creditul, producția, consumația, schimbul, proprietatea. Autorul este un adept convins al economiei burgheze liberale, adversar al protecționismului, neprecupețindu-și argumentele în sprijinul ideii de circulație liberă, neîngrădită, a mărfurilor. El face apologia proprietății și crede în alianța muncii cu capitalul, ca și în concordia între clase. *Con-*

vorbirile economice nu sînt o operă originală, autorul folosindu-se de lucrările lui J. Stuart Mill, Adam Smith, David Ricardo ş.a. Dar teoriile economice luate în discuţie sînt aplicate la realităţile româneşti, privite nu doar prin prismă strict economică, ci şi politică şi socială. Nemulţumit, iritat, amuzat sau îndurerat de stările de lucruri pe care îi era dat să le observe, G. are totodată rezerve faţă de reformele precipitate, care pot deveni dăunătoare. *Convorbirile economice* sînt pentru G. un prilej de meditaţie politică *(Trei ani în România sau Corespondenţa onorabilului Bob Dowley).* Dar, în acelaşi timp, ele înseamnă şi o adevărată uvertură la *Scrisori către V. Alecsandri.* Sub pana scriitorului reînvie imagini ale Bucureştilor de odinioară, cu clădirile, cu oamenii şi cu obiceiurile pitoreşti. Figura stranie a Radovancei, apucăturile sinistre ale tiranului Mavrogheni, istoria lui Stoica şi a fiului său se desluşesc din negura vremii. Dinaintea ruinelor Tîrgoviştei, povestitorul se tulbură dintr-o dată, gesticulînd cu o uşoară exaltare, de preromantic, oarecum surprinzătoare într-o operă atît de senină şi echilibrată. Peste toate aceste privelişti din trecut se arcuieşte, discret, un nimb de poezie. Scriitorul e şi un spirit ironic, căruia nu-i scapă ridicolele noii societăţi burgheze. El îşi mai numeşte încă eroii potrivit profesiunii sau defectelor (Paraponisescu, Măslescu, Fluturescu), în maniera Alecsandri, dar modul în care sînt luate în răspăr adunarea pestriţă din saloanele tîrgoviştene sau întrunirile gălăgioase din Cişmigiu, unde se plămădeşte miticismul bucureştean, îl apropie pe G. mai mult de I. L. Caragiale.

G. a început să-şi redacteze *Scrisorile* tîrziu, în 1879, la îndemnul prietenului său Alecsandri. Dar el se mai încercase în literatură. În 1835 i se publica *Precioasele,* o traducere din Molière. Mai tîrziu, mare amator de teatru, intenţiona să scrie o comedie satirică, împreună cu D. C. Ollănescu-Ascanio. A realizat doar cîteva scene, care denotă o anumită înzestrare pentru gen. I se datorează prima încercare de roman românesc. Era, de fapt, mai mult o localizare a unor fragmente din cartea lui L. Reybaud *Jerôme Paturot à la recherche d'une position sociale.* Cel dintîi fragment, *[Istoria lui Alecu],* scris prin 1845—1848, istoriseşte tribulaţiile unui personaj, Alecu, care, părăsind iluziile romantice ale tinereţii, sfîrşeşte prin a se adapta mediului pervertit în care trebuie să trăiască. Printre altele, Alecu face şi cronica petrecerilor mondene într-un stil care îl anunţă pe Edgar Bostandaki din schiţa *High-life* a lui Caragiale. Cel de al doilea fragment, *[Istoria lui Alecu Şoricescu],* nu-i decît o introducere a romanului pe care îl proiectase, scrisă mai tîrziu, probabil după 1857. I s-a atribuit ⟨10⟩, fără argumente peremptorii, paternitatea romanului *Don Juanii din Bucureşti,* publicat în 1861—1862, fără semnătură, în „Independinţa". Printre manuscrisele lui G. se găsesc şi cîteva povestiri cu caracter satiric. A mai tradus, fără a le tipări, piesele *Daniel Rochat* de V. Sardou şi *Hernani* de V. Hugo. În afară de pamfletul *Epistola studenţilor din facultatea Creierului din planeta Jupiter,* G. scrie, după 1890, o satiră la adresa politicianismului vremii, a conservatorilor şi liberalilor, intitulată *O şedinţă administrativă la Piei Roşii cu leafă.* Propunînd Academiei spre premiere piesele lui Gh. Sion *La Plevna!* şi *Candidat şi deputat,* G. nu se dovedea şi un bun critic de literatură.

Scriitorul este, prin structură, un memorialist. Încă la 1858 el trimitea lui V. Alecsandri o scrisoare în care povesteşte cu farmec un voiaj în Marea Egee şi pe ţărmul Asiei Mici. Intuind vocaţia amicului său, Alecsandri, şi el un memorialist încîntător, îl îndeamnă să se aştearnă pe scris. Cei doi îşi propun să facă un schimb de scrisori, care să fie destinate publicării. V. Alecsandri va răspunde cu totul sporadic, dar va încuraja şi întreţine mereu interesul lui G. pentru o corespondenţă care avea să devină faimoasă. Cea mai mare parte din scrisori apar în „Convorbiri literare" începînd din 1879, alte cîteva în „Revista nouă" (1889—1892), una *(O pagină de istorie)* în ziarul „Voinţa naţională" (1890). Printre aceste scrisori, nu toate sînt propriu-zis literare, unele dintre ele fiind de fapt articole şi eseuri politice şi economice *(Liberalii de altădată, Libertatea, Egalitatea* ş.a.). Imaginea scriitorului, aşa cum se desprinde din *Scrisorile către V. Alecsandri,* este aceea a unui înţelept, care îşi contemplă veacul cu gravitate şi cu surîs ironic ori numai îngăduitor, iar cîteodată cu o potolită melancolie. Este seninătatea senectuţii şi echilibrul profund al celui mai puţin romantic dintre scriitorii epocii sale. Sub pana lui G., trecutul reînvie cu o uimitoare prospeţime, veridic şi înconjurat, totodată, de o aură de fabulos. Senzaţia de viaţă care pulsează în aceste amintiri provine din plasticitatea luxuriantă a descrierilor şi din naturaleţea cuceritoare a dialogului. Memoria lui G., care se împleteşte uneori cu fantezia, este prodigioasă şi infidelă, în acelaşi timp. Oricît scriitorul nu e un sentimental, o undă de poezie şerpuieşte printre generoasele suveniruri. Imboldul afectiv al memorialistului ţine de voluptatea amintirii, dar şi de plăcerea de a povesti. Istorisirile, mai întotdeauna adevărate, apar transfigurate, deşi memorialistul nu este un imaginativ. Fantezia lui e mai mult plastică, scriitorul fiind fascinat de culoare. G. este un evocator lucid, păstrînd faţă de trecut o detaşare adesea ironică. El povesteşte despre şcoala la început de veac sau îşi aminteşte de peripeţiile unei călătorii cu poştalionul de la Bucureşti la Iaşi. Alte şi alte tablouri se alcătuiesc, pe rînd: vremea domniei lui Caragea, cu oraşul pustiit de ciumă, mişcarea pandurilor lui Tudor şi a eteriştilor, momente din pregătirea revoluţiei de la 1848. Scriitorul se lasă în voia amintirilor, urmărindu-le meandrele după cursul capricios al memoriei, de unde şi numeroasele digresiuni. Evocarea se deapănă molcom, cumpătat, înviorată de vreo anecdotă sau de vorbe de duh. Nu mai puţin expresive decît tablourile de epocă sînt portretele, în care accentul cade, fără pedanterie, pe înfăţişarea vestimentară. Scriitorul e captivat mai ales de existenţele aventuroase, în care se strecoară şi puţin mister: Teodoros, care ar fi ajuns dintr-o stare sărmană, negus al Abisiniei; căpitanul Laurent, cu peripeţiile lui picareşti; cămătarul Băltăreţu, zugrăvit cu un realism minuţios, ca într-un roman balzacian. Alteori, portretul e lucrat în manieră satirică, denunţînd politicianul corupt şi demagog sau vreo preţioasă ridicolă, dintre cele ce vor popula şi schiţele lui Caragiale. Amintirile despre N. Filimon, N. Bălcescu, Gr. Alexandrescu şi atîţia alţii, pe lîngă meritul literar, au şi un mare preţ documentar. G. vorbeşte şi despre sine, făcînd profesiune de credinţă, convins că rolul său în crearea României moderne nu a fost dintre cele mai puţin însemnate. Însă tonul este în genere obiectiv, iar imaginea adversarilor din trecut nu e întunecată de resentimente. Farmecul scrisorilor vine şi din stilul lor firesc, învăluitor, cu arome uşor arhaice, susţinînd un registru narativ de o fină, rafinată intelectualitate. Scrisorile lui G. sînt o capodoperă a literaturii noastre memorialistice.

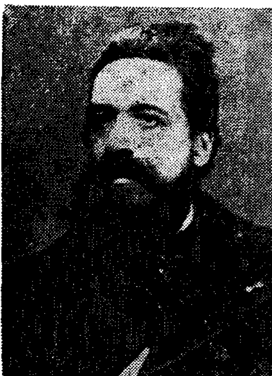
— *Convorbiri economice,* Bucureşti, 1865—1875; ed. 2, Bucureşti, Tip. Weiss, 1869; ed. 3, vol. I—II, Bucureşti, Socec, 1879, vol. III, Bucureşti, Socec, 1884; *Ion Cîmpineanu,* Bucureşti, Tip. Academiei, 1880; *Scrisori ale lui Ghica către*

V. Alecsandri, București, Tip. Academiei, 1884 ; *Scrisori către V. Alecsandri*, București, Socec, 1887 ; ed. București, Alcalay, 1905 ; ed. București, Cartea românească, 1940 ; ed. îngr. și introd. Olimpiu Boitoș, București, Vatra, 1947 ; ed. îngr. și pref. Ion Manole, București, E.S.P.L.A., 1953 ; *Amintiri din pribegia după 1848*, București, Socec, 1889 ; *Scrisori inedite de la N. Bălcescu și Ion Ghica*, publ. N. Cartojan, București, Tip. Cooperativa, 1913 ; *Opere complete*, I—IV, îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, Minerva, 1914—1915 ; *Scrieri economice*, I—III, îngr. Ion Veverca, introd. Victor Slăvescu, București, Imprimeria națională, 1937 ; *Ion Ghica către N. Bălcescu*, publ. și introd. G. Zane, București, Imprimeria națională, 1943 ; *Opere*, I—II, îngr. și introd. Ion Roman, București, E.S.P.L.A., 1956 ; *Documente literare inedite*, îngr. și pref. D. Păcurariu, București, E.S.P.L.A., 1959 ; *[Istoria lui Alecu Șoricescu]* și *[Istoria lui Alecu]*, PRR, *3—21* ; *Opere*, I—III, îngr. și introd. Ion Roman, București, E.L., Minerva, 1967—1973 ; *[Documente inedite]*, DML, I *139—166*, II, *51—123*, DIAF, I, *247—251*, RA, XLIX, 1972, 1 ; *[Articole]*, AGR, I, *430—444*, GRP, II, *22—50*. **Ms. :** *O ședință administrativă la Piei Roșii cu leafă, Epistola studenților din facultatea Creierului din planeta Jupiter*, B.A.R., ms. 2825, f. *367—377*. — **Tr. :** Molière, *Precioasele*, București, Tip. Eliade, 1835. **Ms. :** V. Hugo, *Hernani*, B.A.R., ms. 2822 ; V. Sardou, *Daniel Rochat*, B.A.R., ms. 2822 ; Herodot, *Istorii* (cartea VI), B.A.R., ms. 2825, f. *437—460*.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *4—5* ; 2. Demetrescu, *Profile*, *63—70* ; 3. A. D. Xenopol, *Dare de seamă*, A, III, 1892, 2—3 ; 4. Iorga, *Pagini*, I, *210—214* ; 5. Gh. Adamescu, *Notiță despre viața și activitatea politică și literară a lui Ion Ghica*, București, Müller, 1897 ; 6. Petrașcu, *Scriitori*, *47—73* ; 7. Bengescu, *Suvenire*, *32—59* ; 8. Constantin I. Istrati, *Activitatea științifică a lui Ion Ghica*, București, Göbl, 1902 ; 9. Eugenia Carcalechi, *Alecsandri și Ion Ghica*, A, XVI, 1905, 9 ; 10. Eugenia Carcalechi, *Despre două scrieri necunoscute ale lui Ion Ghica*, A, XVII, 1906, 1 ; 11. Eugenia Carcalechi, *O comedie a lui Ion Ghica*, A, XVII, 1906, 3 ; 12. G. Bogdan-Duică, *Un roman de Ion Ghica*, S, V, 1906, 17 ; 13. Ion F. Buricescu, *Ion Ghica ca povestitor*, VAN, III, 1907, 16 ; 14. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *99—103*, *106—108* ; 15. Haneș, *Studii*, *105—128* ; 16. E. Lovinescu, *Ion Ghica în Samos*, CL, XLVI, 1912, 1, 2 ; 17. George Baiculescu, *Un studiu al lui Ion Ghica*, CL, LXVII, 1934, 6 ; 18. Haneș, *Stud. lit.*, *165—179* ; 19. N. Georgescu-Tistu, *Ion Ghica scriitorul*, București, Imprimeria națională, 1935 ; 20. Mircea Eliade, *Ion Ghica scriitorul*, RFR, III, 1936, 3 ; 21. Victor Slăvescu, *Opera economică a lui Ion Ghica*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XIX, 1937 ; 22. Călinescu, *Ist. lit.*, *332—337* ; 23. Vianu, *Arta*, I, *86—94* ; 24. Victor Slăvescu, *Corespondența între Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghica*, București, Imprimeria națională, 1943 ; 25. Victor Slăvescu, *Corespondența lui Ion Ghica cu Dimitrie Sturdza*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXV, 1943 ; 26. G. Zane, *O scriere necunoscută a lui Ion Ghica în „Portofolio" lui David Urquhart*, SCIS, XVIII, 1943 ; 27. Ovidiu Papadima, *Ion Ghica între religie și știință*, RFR, XI, 1944, 9 ; 28. N. Georgescu-Tistu, *Originalul scrisorilor Ghica — Alecsandri*, ARR, X, 1945—1946 ; 29. Aristarc [G. Călinescu], *„Romanul" lui Ion Ghica*, NAN, II, 1947, 478 ; 30. Viorica Huber, *Arta portretului la Ion Ghica*, AUB, științe sociale-filologie, t. II, 1955, 2—3 ; 31. D. Păcurariu, *O comedie a lui Ion Ghica puțin cunoscută*, ST, VI, 1955, 9 ; 32. D. Păcurariu, *Scrieri necunoscute ale lui Ion Ghica*, ST, VI, 1955, 11 ; 33. Mihai Florea, *Ion Ghica și Teatrul Național*, SCIA, III, 1956, 1—2 ; 34. D. Păcurariu, *În legătură cu începuturile romanului românesc*, ST, VII, 1956, 2 ; 35. J. Byck, *Stilul lui Ion Ghica*, GL, III, 1956, 33 ; 36. Șerban Cioculescu, *Ion Ghica și cultul prieteniei*, GL, IV, 1957, 16 ; 37. D. Păcurariu, *Cîteva precizări și date noi referitor la „romanul" lui Ion Ghica*, AUB, t. VI, științe sociale-filologie, 1957, 10 ; 38. Șerban Cioculescu, *Limba literară a lui Ion Ghica*, CIL, II, *167—190* ; 39. Elena Piru, *Bucureștii din vremea lui Caragea în evocarea lui Ion Ghica*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 40. Șerban Cioculescu, *Ion Ghica inedit*, GL, VI, 1959, 28 ; 41. Nicolae Liu, *Catalogul corespondenței lui Ion Ghica*, București, E.A., 1962 ; 42. D. Păcurariu, *Ion Ghica și literatura memorialistică*, CNT, 1963, 37 ; 43. D. Păcurariu, *Ion Ghica în presa franceză*, GL, XI, 1964, 40 ; 44. D. Păcurariu, *Ion Ghica*, București, E.L., 1965 ; 45. Șerban Cioculescu, *Ion Ghica, scriitorul*, AAR, t. XVI, 1966 ; 46. Virgil Ionescu, *Ion Ghica, autor al scrierii „Idei greșite"*, RMR, III, 1966, 13 ; 47. Călinescu, *Studii și comunicări*, *127—146* ; 48. N. Manolescu, *Ion Ghica*, GL, XIII, 1966, 3 ; 49. G. Zane, *Ion Ghica în epoca revoluției de la 1848*, AAR, t. XVI, 1966 ; 50. Virgil Ionescu, *Ion Ghica, autor al broșurii pașoptiste „Ce sunt meseriașii ?" și colaborator la gazeta unionistă „Steaua Dunării"*, RITL, XVI, 1967, 3 ; 51. Ion Roman, *Ion Ghica*, în *Opere*, I, București, E. L., 1967 ; 52. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *379—387*, III, *7—27*, *71—79* ; 53. Lucia Jucu-Atanasiu, *Coincidențe în manuscrisele lui Ion Ghica*, AUT, științe filologice, VI, 1968 ; 54. Paul Cornea, *O scriere a lui I. Ghica atribuită greșit lui M. Kogălniceanu și în genere despre problemele paternității literare*, RITL, XVII, 1968, 1 ; 55. Leonid Dimov, *Ion Ghica. Un realist nețărmurit*, LCF, XII, 1969, 19 ; 56. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *191—193* ; 57. Ion Roman, *Viața lui Ion Ghica*, București, Albatros, 1970 ; 58. Marin Bucur, *O pledoarie revoluționar-pașoptistă*, MS, II, 1971, 4 ; 59. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *253—261* ; 60. Piru, *Varia*, I, *104—108* ; 61. Mircea Muthu, *Ion Ghica și farmecul evocării*, ST, XXIII, 1972,8 ; 62. Florin Faifer, *Memorialistul Ion Ghica*, CRC, VII, 1972, 18 ; 63. Ion Ghica, *[Corespondență cu C. A. Rosetti]* (publ. Lucian Boia), MS, IV, 1973, 1 ; 64. *Ist. lit.*, III, *419—448* ; 65. *Scrisori—Bianu*, *522—568* ; 66. Șerban Cioculescu, *Umorul lui Ion Ghica*, RL, VII, 1974, 39 ; 67. Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii*, București, Cartea românească, 1974, *351—371* ; 68. I. Negoițescu, *Ion Ghica*, VR, XXIX, 1976, 8 ; 69. Dan Cristea, *Ion Ghica sau plăcerea amintirii*, LCF, XIX, 1976, 24, 25.

F. F.

GHICA, Pantazi (15.III.1831, București — 17.VII.1882, București), publicist și scriitor. A fost unul dintre copiii marelui logofăt Dimitrie (Tache) Ghica și ai Mariei Cîmpineanu.

Învață un timp la „Sf. Sava", apoi este trimis la Paris. Boem, iubitor de petreceri și mare amator de aventuri galante, **G.** își neglijează studiile. De la N. Bălcescu, al cărui secretar particular devine, **G.** prinde însă gust pentru studiul istoriei și, în 1847, e secretar al „Magazinului istoric pentru Dacia". În 1848, în zilele revoluției, e comisar pentru propagandă în județele Prahova și Buzău. Arestat, după punerea în libertate ia drumul Parisului, de unde voiajează la Constantinopol, la fratele său, Ion Ghica, reîntorcîndu-se apoi în capitala Franței. Intenționa să-și ia licența juridică, dar se răzgîndește și, în 1853, revine în țară. Era în firea lui o pornire de aventurier. Ia parte la războiul din Crimeea ca locotenent într-un corp din garda imperială, fiind avansat căpitan și decorat. **G.**, care pregătea un dicționar general de drept, are și o bună înzestrare pentru barou. E numit procuror supleant la Tribunalul de Dîmbovița, iar în 1856 — prezident. Avocatura și politica — ajunge deputat liberal — îl absorb și **G.** face o mare risipă de elocință, preocupîndu-se, în nenumărate articole și foiletoane, de tot felul de lucruri, de la cele mai însemnate pînă la cele mai mărunte. Cere solemn respectarea legilor și drepturilor, precum și un adevărat sistem constituțional, perorează contra absolutismului, a injustiției, corupției, abuzurilor, vorbește cu căldură despre unire, exaltă progresul social. Cariera sa juridică, între timp, continuă. În 1859 devenise asesor pe lîngă Ministerul Justiției. Înainte de 1860 — an în care i se intentează un proces pentru delicte de presă și se apără spectaculos, era șef de divizie în Ministerul de Externe. În 1861 este inspector al monumentelor istorice, iar doi ani mai tîrziu, vara, efectuează o instructivă călătorie în Moldova, cu care prilej consemnează unele *Impresiuni de călătorie. În Moldavia*. În 1862 e întărit avocat al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, în anul 1866 i se încredințează postul de prefect de Buzău. Cel care fusese, după expresia lui Al. Macedonski, „regele boemei române", își pierde treptat, spre bătrînețe, voioșia și nepăsarea, lăsîndu-se adesea pradă melancoliei și suvenirurilor lui atît de bogate.

Este ceva ingrat în existența trepidantă a lui **G.** Vestita lui cocoașă a fost obiect de batjocură, nu numai în ziarele umoristice ale vremii, dar pînă și sub pana lui M. Eminescu, I. L. Caragiale, A. I. Odobescu. **G.** era, poate, iritant, agresiv uneori

(ca, de pildă, în polemica sa cu B. P. Hasdeu), provoca, scandaliza ; era însă un om fin, cu o considerabilă cultură, nu numai literară. În presa vremii, **G.** e o figură care se impune. A scris enorm : articole politice, studii juridice, cronici literare, teatrale, muzicale, cronici mondene, întreţinea un spiritual şi incisiv *Curier al Bucureştilor* (în „Românul", „Telegraful"), discuta cu aceeaşi dezinvoltură despre libertatea presei, învăţămîntul public, dreptul public ori cu privire la chestiunile ortografice controversate. A semnat şi Tapazin, Ghaki, G. Paisiu, Paisiu Gîscă. A fost redactor la „Dîmboviţa", unde susţine rubrica *Urzicării*, la „Independinţa", „Revista română", „Opiniunea constituţională", „Scrînciobul" ; a scos ziare şi reviste, precum „Nuvelistul", „Păcală", „Actualitatea", „Cugetarea", „Stindardul" (împreună cu Al. Macedonski şi B. Florescu), oferind colaborări şi altor publicaţii, cum sînt „Naţionalul", „Românul", „La Voix de la Roumanie", „Pressa", „Dezbaterile", „Terra", „Alegătorul liber", „Revista contimporană", „Literatorul". În 1859, cu D. Bolintineanu şi Al. Zanne, scoate un „Calendar istoric şi literar".

Cu vederi proprii în teoria şi critica literară, **G.** este, în primul rînd, un adept al „şcolii realiste" (*Critica şi şcoala realistă*). Dacă respinge, dar fără argumente, mai mult din resentiment, tipul de critică practicat de T. Maiorescu, în schimb teoria macedonskiană a absurdului sublim e discutată pe larg, cu o demonstraţie amplă. După **G.**, „absurdul nu are sublim şi sublimul absurdului e un paradox ce nu se poate susţine" (*Sublimul logicei prin imagini poetice în proză*). Orice imagine este permisă, în proză sau versuri, cu condiţia însă ca ea să cuprindă o semnificaţie. Obiectul artei este realitatea, acea realitate care există, dar şi aceea care ar trebui să existe. În ce priveşte critica, ea trebuie să fie instructivă şi luminătoare, un demers făcut cu multă comprehensiune, dar şi cu nepărtinire. Juisor în viaţă, **G.** are în artă riguroase principii etice. El selectează, în special, acele scrieri cu o tendinţă morală evidentă, în care frumosul este un reflex al binelui, în care logica şi raţiunea nu sînt uzurpate, iar limba şi stilul se împletesc armonios cu cugetarea. Teatrul, la rîndul său, cată să fie o „şcoală de morală şi moravuri". În locul traducerilor, în genere lipsite de valoare, este oricînd de preferat un repertoriu original, chiar cu piese de o calitate modestă, inspirate din istorie, din tradiţii şi datini, moravuri şi obiceiuri autohtone. Stilul critic al lui **G.** este măsurat sau entuziast, binevoitor sau sarcastic, cu o vervă neostenită, colorată de o exprimare cîteodată prolixă, plastică foarte adesea.

O replică vioaie animă piesele lui **G.**, comediile îndeosebi (***Sterian Păţitul, Iadeş, Furtuna, Ca la noi** la nemeni, **Munteni** şi **moldoveni**, Ce-aduce ceasul **nu aduce anul, Domnul Drumărescu*** ş.a.), lipsite, altfel, de orice consistenţă, cu o intrigă firavă, pierdută într-un verbiaj obositor. **G.** este un comediograf sprinţar, mai abil în comicul de limbaj. Morala nu e absentă niciodată. Scriitorul e debitor literaturii franţuzeşti, din care chiar extrage subiecte, motive, uneori maniera. **G.** a mai scris piese istorice (*Mircea cel Bătrîn*), cu monoloage emfatice, o atmosferă lugubră şi multe anacronisme, cuplete, pe care le interpreta amicul său I. D. Ionescu, „cînticele comice" (*Cloşca cu pui, Pastrama*), o revistă, slabă, ***Ai cuvîntul !*** şi o alta, de umor politic, *Aripile furtunoase* (1860). S-a încercat şi în dramatizări, cum este aceea după romanul *Kîrdjali* de M. Czajkowski.

Ca prozator, **G.** e spornic, copleşitor prin abundenţă şi dezolant prin facilitate. A produs, de la cea dintîi încercare, concepută pe vremea studenţiei la Paris şi publicată în „Naţionalul" (*Amazoanele române*, 1858), un lung şir de nuvele, schiţe, basme şi legende (***Sîngele Voinei, Garoafa întemniţatului, O amintire, Fata haiducului, Bălăioara, Cămătarul, Un om pierdut, Nu mă uita, Neacşa şi Mircore, Zînele Cislăului, O lacrimă a poetului Cîrlova, Un amor de toamnă, Mărgăritărel*** ş.a.). Avînd de model pe D. Bolintineanu (în ***Marele vistier Cîndescu***), în evocarea istorică **G.** cultiva o atmosferă sumbră, macabră, în care se ciocnesc într-un conflict violent eroi infernali şi angelici, personaje de melodramă cu gesticulaţie exaltată şi grai umflat, bombastic. Limba e stridentă şi pestriţă, cu multe franţuzisme neadecvate. Aceasta i-a atras execuţia drastică a lui T. Maiorescu, în articolul *Beţia de cuvinte*. Acolo unde scriitorul se regăseşte cu înzestrarea lui firească e în acele digresiuni spirituale, de un umor fin şi discret, pline de naturaleţe, fără crisparea şi retorismul din alte locuri. Dealtfel, genul care îi convine cel mai bine lui **G.** este acela al cozeriei, cochetă, maliţioasă sau plină de galanterii. Scriitorul e dăruit şi pentru crearea de fiziologii. Ţinea să alcătuiască o colecţie de portrete contemporane, „după natură" — mai mult, „un studiu complet de moravuri", aplicat unui mediu social, literar, politic (*Schiţe din societatea română, Un tînăr care a pătimit multe*).

Ca romancier, **G.** nu este de ignorat. Din lecturi — *Scènes de la vie de bohème* de H. Murger —, dar şi din amintirile lui pariziene, s-a iscat încercarea de roman ***Un boem român*** (1860). Epicul e precar, dar ceva din atmosfera de boemă care învăluie pe studentul parizian — un fel de inadaptabil de tip romantic —, precum şi ecouri ale revoluţiei de la 1848 dau oarecare viabilitate scrierii, susţinută şi de un dialog spontan, firesc. Lucidă, penetrantă, cu accente de satiră, e critica ce se face societăţii româneşti a vremii. Inserat în roman, un capitol pur teoretic efectuează o scurtă incursiune în literatura română, pornind de la folclor. Este una din primele schiţe de istoria literaturii la noi. Probabil de **G.** ⟨13⟩ şi nu de fratele său, Ion, este scris romanul, neterminat, ***Don Juanii din Bucureşti***, apărut, nesemnat, în „Independinţa" (1861—1862). O altă ipoteză ⟨18⟩ îl propune ca autor pe Radu Ionescu. După o lungă digresiune asupra tipului universal al personajului, sînt configurate cîteva exemplare întristătoare ale Don Juanului bucureştean, tînărul cosmopolit, lipsit de orice idealuri, dedat plăcerilor uşoare. Tabloul de moravuri denotă un ascuţit spirit de observaţie, vădit în detalierea înfăţişării vestimentare şi în descrierea cadrului acţiunii. Mai interesantă decît romanul este însă scrisoarea care îl precede şi care trădează un spirit avizat în ce priveşte fenomenul literar şi estetic. Astfel, romanul este socotit un gen atotcuprinzător, atît în conţinut cît şi în expresie, un gen proteic, caracteristic epocii moderne, reflectînd formele tot mai complexe ale vieţii sociale, precum şi maturizarea literaturii unei ţări. Deosebind mai multe tipuri de roman — istoric, psihologic şi de moravuri, autorul înclină spre acesta din urmă. Personaj interesant şi pitoresc, om cult, cu idei noi, originale, **G.** a fost un brav publicist. Moralist în speţă, apt pentru literatura de fiziologii, scriitorul are totuşi un profil incert.

— *Cămătarul*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1858 ; *O lacrimă a poetului Cîrlova*, Bucureşti, Tip. Naţionalul, 1858 ; G. Baronzi, *„Matei Basarab sau Dorobanţi şi seimeni"*, DIV, I, 1858, 10—13 ; *Amazoanele române*, NAI, I, 1858, 47—53 ; *Fiica haiducului*, NAI, I, 1858, 79—84 ; *Un boem român*, Bucureşti, Tip. Naţionalul, 1860, reed. parţial în PRR, *171—189 ; Schiţe politici moderne*, PCL, I, 1860, 7—11 ; *Românii pe cum sunt*, PCL, I, 1860, 18—21 ; *[Scrisoare către re-*

dacție], IDP, IV, 1861, 73—74, reed. *(Despre roman)* în ITC, *615—620* ; *Don Juanii din București*, IDP, IV, 1861—1862, 75—77, 82—89, reed. parțial în PRR, *191—202*, reed. în Radu Ionescu, *Scrieri alese*, îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, Minerva, 1974, *316—381* ; *Cea din urmă zînă*, IDP, V, 1863, 39, 40 ; *Cea din urmă serie a lui V. Alecsandri, „Mărgăritărele"*, IDP, V, 1863, 40, reed. în ITC, *669—673* ; *Schițe din societatea română*, IDP, V, 1863, 47—70 ; *Impresiuni de călătorie. În Moldavia*, IDP, V, 1863, 62—74 ; *O lacrimioară*, IDP, V, 1863, 74—76 ; *Autorii cei vechi*, ACT, I, 1865, 1 ; *Mărgăritărel*, ACT, I, 1865, 1 ; *Un amor de toamnă*, ACT, I, 1865, 2—5 ; *Un tînăr care a pătimit multe*, CUG, I, 1865, 1—4 ; *Iadeș*, București, Tip. Rassidescu, 1866 ; *Sterian Pățitul*, București, Tip. Rosetti, 1866 ; *Metamorfozele d-lui Hăjdeu*, TRR, I, 1867, 32 ; *Ce-aduce ceasul nu aduce anul*, TRR, II, 1868, 202 ; *Ca la noi la nemeni*, OCO, I, 1869, 31—33 ; *Munteni și moldoveni*, OCO, I, 1869, 34—42 ; *Bălăioara*, OCO, I, 1869, 49—57 ; *Suspin*, OCO, I, 1869, 63—65, II, 1870, 1 ; *„Dumbrava Roșie" de V. Alecsandri*, ROM, XVI, 1872, 25 mai, 31 mai, 8 iunie ; *Marele vistier Cîndescu*, RCO, I, 1873, 1—4 ; *Adulterul*, RCO, I, 1873, 8—9 ; *Elena cea frumoasă*, RCO, I, 1873, 11 ; *Cîteva cuvinte asupra criticei d-lui Titus Livius Maiorescu în beția d-sale de cuvinte din „Convorbiri literare"*, ROM, XVII, 1873, 3 iunie ; *Suveniri despre colonelul Ioan Cîmpineanu*, ROM, XVII, 1873, 9—11 august ; *O amintire*, RCO, II, 1874, 2 ; *Furtuna*, RCO, II, 1874, 1 octombrie ; *Ricea lăutarul*, ALG, I, 1875, 100 ; *Aurel*, P, I, 1876, 2 ; *Un amor trecător*, P, I, 1876, 3, 4 ; *O istorie fără început și fără sfîrșit*, L, I, 1880, 22 ; *Basme și minuni*, L, I, 1880, 24 ; *Observațiuni asupra criticei*, L, I, 1880, 25 ; *Sublimul logicei prin imagini poetice în proză*, L, I, 1880, 27 ; *Critica și școala realistă*, L, I, 1880, 28 ; *Cîteva cuvinte despre Teatrul Național*, L, I, 1880, 30 ; *Fr. Damé și I. Malla, „Hatmanul Drăgan"*, PR, I, 1881, 1 ; *O privire retrospectivă literară*, PR, I, 1881, 1 ; *Neacșa și Mircore*, PR, I, 1881, 2 ; *Costache Caragiali*, RELI, VII, 1886, 1 ; *[Texte critice]*, ITC, *553—563*. **Ms.** : *Nebunul din față*, A.S.I., ms. 426.

— 1. Laerțiu [Al. Lăzărescu], *Pantazi Ghica, „Mircea cel Bătrîn"*, ROM, XVI, 1872, 10 februarie ; 2. Maiorescu, *Critice*, I, *242—244* ; 3. *Cuvînt rostit de d-l Alexandru A. Macedonski la înmormîntarea lui Pantazi Ghica*, L, III, 1882, 6 ; 4. Al. Macedonski, *Pantazi Ghica*, L, III, 1882, 7—8 ; 5. I. H. [Iosif Vulcan], *Pantazi Ghica*, F, XVIII, 1882, 50 ; 6. Eugenia Carcalechi, *Alecsandri și Ion Ghica*, A, XVI, 1905, 9 ; 7. G. Bogdan-Duică, *Un roman de Ion Ghica*, S, V, 1906, 17 ; 8. Emil Nathan [Const. Al. Ionescu-Caion], *Pantazi Ghica*, ROMI, IV, 1906, 13 ; 9. N. Iorga, *Începuturile romanului românesc*, S, V, 1906, 30 ; 10. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *14—16* ; 11. Călinescu, *Ist. lit.*, *337—338* ; 12. Olimpiu Boitoș, *O teorie a romanului datorită lui Ion Ghica*, SL, III, 1944 ;13. Aristarc [G. Călinescu], *„Romanul" lui Ion Ghica*, NAN, II, 1947, 478 ; 14. Vîrgolici, *Începuturile*, *77—85* ; 15. Călinescu, *Studii*, *160—174* ; 16. *Ist. lit.* II, *747—753* ; 17. *Ist. teatr.*, II, *432—434*, *passim* ; 18. Ștefan Cazimir, *Paternitatea romanului „Don Juanii din București"*, LL, XXIV, 1970 ; 19. Florin Faifer, *Pantazi Ghica*, CRC, VII, 1972, 30.

F. F.

GHICA, Scarlat Ion (26.III.1856, Vathy, Grecia — 11.VI.1948, București), traducător. Fiu al lui Ion Ghica, a învățat la Wellington College din Londra și la Paris. În 1878 se întorcea de la Paris licențiat în drept. După ce a funcționat în magistratură (judecător supleant la Rîmnicu Vîlcea, supleant, procuror la Curtea de Apel din București), în august 1899 a fost numit director general al teatrelor.

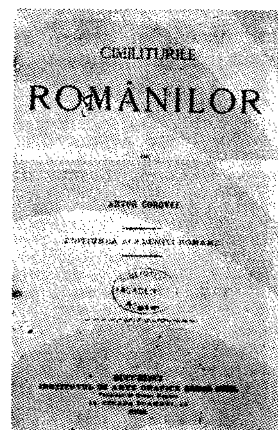
G. e cunoscut ca traducător al repertoriului shakespearian. Stăpînind foarte bine limba engleză, el traduce și publică *Richard III*, *Negutătorul din Veneția*, *Regele Ioan*, *Antoniu și Cleopatra*, *Iulius Cesar*. În 1884 citea la Junimea actul al doilea din *Negutătorul din Veneția*. Tălmăcirile sale sînt corecte, conștiincios lucrate după texte comentate și după dicționare speciale pentru limba lui Shakespeare, respectînd sensul originalului, dar neputînd să redea poezia shakespeariană. Traducerile sînt făcute în versuri albe și nu în pentametrii iambici din original. Dacă există greșeli, acestea sînt mai mult de limbă română (forme greoaie, creații ad-hoc, întrebuințarea greșită a formelor articulate) și ele vin din mînuirea mai puțin suplă a limbii. Aceste traduceri sînt totuși superioare altor încercări din epocă. Ele au intrat în repertoriul Teatrului Național din București și au contribuit la cunoașterea lui Shakespeare. În 1901—1902, la Teatrul Național s-a reprezentat piesa *Comedie și tragedie* a unui scriitor englez, H. A. Jones, în traducerea lui **G.**

— **Tr.** : Shakespeare, *Viața și moartea regelui Richard III*, București, Socec, 1884, *Negutătorul din Veneția*, București, Socec, 1885, *Regele Ioan*, București, 1892, *Antoniu și Cleopatra*, București, Göbl, 1893, *Iulius Cesar*, București, Tip. Voința națională, 1896.

— 1. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 2. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 863, vol. 2/1948, sector 4 ; 3. Nicolae Liu, *Catalogul corespondenței lui Ion Ghica*, București, E.A., 1962, *passim* ; 4. Duțu, *Shakespeare*, *27—28* ; 5. D. Păcurariu, *Ion Ghica*, București, E.L., 1965, *177*, *244* ; 6. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *passim*, IV, *12*.

S. C.

GHICITOARE, specie a liricii populare gnomice, care denumește, în chip figurat, obiecte, ființe sau fenomene, cerînd identificarea lor pe baza cîtorva trăsături caracteristice. Apărută din cele mai vechi timpuri, prima dată în Orient, cu scopul de a verifica priceperea, puterea de inventivitate și fantezia tinerilor — o consemnează astfel și unele basme populare de la noi —, **g.** a căpătat, cu vremea, funcții predominant distractive. În Grecia antică, la mesele filozofilor, era folosită frecvent ca mijloc de întrecere. Latinii au cultivat-o mai puțin decît grecii. Între **g.** românească și cele întîlnite la popoarele din Peninsula Balcanică, mai ales, există mari asemănări. Nu rezultă de aici, însă, că trebuie căutate neapărat căile unor influențe, pentru că **g.**, ca și alte specii folclorice dealtfel, a putut lua naștere independent la mai multe popoare. În nordul Moldovei și în cîteva localități din nordul Transilvaniei și din Banat, denumirea de **g.** a fost concurată de sinonimul *cimilitură*, astăzi pe cale de dispariție. Alături de **g.** propriu-zisă, cea descriptivă, stau **g.** numerice, **g.**-păcăleli, jocurile de cuvinte și așa-numitele întrebări și răspunsuri, cele mai multe de factură religioasă. În general, **g.** este alcătuită din două pînă la cinci versuri, cel mai adesea rimate. Mai puțin răspîndite, cele în proză (**g.** asupra relațiilor de familie, **g.**-anecdotă, **g.**-povestire) cunosc dezvoltări ample. În acest caz, **g.** cuprinde scheme poetice similare cu cele din basm, din cîntecul bătrînesc sau din descîntec. Alteori, prin diverse transformări, **g.** poate ajunge recitativ în jocurile de copii sau frămîntătură de limbă. Procedeul cel mai uzitat în exprimarea enigmei este metafora. „Căciula mutului / În fundul pămîntului" sugerează plastic ciutura fîntînii. Limbajul este adaptat tendinței acestei specii de a ridica dificultăți în dezlegare. O **g.** bună tre-

buie să cuprindă elemente puține, dar semnificative și să nu presupună mai multe soluții. Polisemantismul cuvintelor folosite duce la asociații și disociații complexe, iar utilizarea imaginilor metaforice subliniază valoarea cognitivă a expresiei. Întrebuințarea unor tropi și figuri de stil (metonimia, sinecdoca, personificarea etc.) favorizează o formulare poetică cifrată. În **g.** imagistica fiind sugestivă, efectele vizuale sporesc. În descrierea macului, de pildă, liniile grafice se îmbină cu tente coloristice: „Sînt roșu și alb / Și nu cresc prea înalt, / Iar cînd ajung bătrîn / Măciucă rămîn". Fără a fi doar o problemă pusă spre rezolvare, **g.** vizează, uneori, realități sociale imediate: „Cîntărețul Domnului / Sărăcia omului" (preotul), sau poate aminti unele credințe și superstiții: „Strigă noaptea / Că vine moartea" (cucuveaua). Forța de invenție a **g.** constă nu numai în folosirea posibilităților existente în limba vorbită, ci și în crearea unor cuvinte noi. Cîteodată obiectele și fenomenele propuse spre a fi ghicite sînt indicate prin întruchipări onomatopeice sau printr-un singur cuvînt-semnal (un verb sau o interjecție cu valoare onomatopeică). Formulele inițiale și finale alcătuiesc cadrul tabloului poetic al g. Necesare pentru a atrage atenția ascultătorilor, formulele introductive cele mai răspîndite sînt: „Ghici, ghicitoarea mea" și „Cinel, cinel". Cele finale invită la dezlegarea enigmei: „Pas, bădiță, de-o gîcește". Universul tematic al **g.** românești este covîrșitor rural. Sesizînd deosebirile dintre lucruri și fenomene, dar și unitatea lor intrinsecă, **g.** are o surprinzătoare capacitate de a contribui la cunoașterea lumii.

— Anton Pann, *O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*, București, Tip. Pann, 1851; T. Stamati, *Pepelea sau Trădiciuni năciunare românești*, Iași, Tip. Buciumul român, 1851; A. Gorovei, *Cimiliturile românilor*, București, Tip. Göbl, 1898; ed. 2, București, Minerva, 1972; Gh. Popescu-Ciocănel, *Basme, snoave, ghicitori etc.*, Ploiești, Tip. Progresul, 1898; T. Pamfile, *Cimilituri românești*, București, Tip. Progresul-Ploiești, 1908; Gh. I. Neagu, *Ghicitori din Ialomița și Teleorman*, Roșiorii de Vede, 1939; Ilie I. Mirea, *Colecție de ghicitori (cimilituri) pentru șezători*, București, Cugetarea, 1940; *Ghicitori și proverbe*, îngr. Monica Rahmil, I—II, București, E.S.P.L.A., 1957; *Cinel-cinel*, îngr. C. Mohanu, pref. I. C. Chițimia, București, E.L., 1964; *Bulgăre de aur în piele de taur. Ghicitori*, îngr. și pref. Radu Niculescu, București, Minerva, 1975.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *224—250*; 2. G. Pascu, *Despre cimilituri*, vol. I, Iași, 1909, vol. II, București, Socec—Sfetea, 1911; 3. Costin, *Studii*, III, *1—65*; 4. *Ist. lit.*, I, *190—193*; 5. Monica Brătulescu, *Ghicitoarea, elemente de structură stilistică*, REF, X, 1965, 5; 6. Gh. Vrabie, *Din limbajul poetic al cimiliturii*, RITL, XV, 1966, 2; 7. Papadima, *Lit. pop.*, *231—344*; 8. Vrabie, *Folclorul*, *283—297*; 9. Chițimia, *Folclorul*, *267—283*; 10. Adrian Rogoz, *Cimiliturile și rădăcinile invarianțelor grafematice*, în *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, E.A., 1975, *181—232*; 11. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *244—248*.

I. C.

GHIMPELE, revistă umoristică apărută la București, săptămînal, între 29 mai 1866 și mai 1879. Deși la **G.** numerotarea anilor de apariție o continua pe aceea de la „Nichipercea", periodicul satiric al lui N. T. Orășanu, totuși nu este vorba de o simplă schimbare de titlu. După ultima suprimare a revistei lui Orășanu, la 22 mai 1864, acesta nu mai izbutește să scoată singur periodicul satiric și, cu vremea, colaboratorii, tineri cu mentalități noi și cu alte gusturi literare, îl înlocuiesc, poate chiar îl elimină, de la conducerea unei reviste care se modificase substanțial și în ceea ce privește direcția literară și politică urmată. Redactori la **G.**, printre alții, sînt I. C. Fundescu (1867), G. Dem. Teodorescu (1871), Toma I. Stoenescu (1877). Între 1872 și 1877, după cum rezultă din diversele anunțuri inserate, **G.** este redactat de un comitet. I. L. Caragiale a făcut parte din acest comitet din decembrie

1874 pînă în 1876. Este foarte probabil ca, după 1876, conducătorul de fapt al revistei să fi fost G. Dem. Teodorescu. În tot acest timp, **G.** are o orientare politică anticonservatoare și manifestă o continuă ostilitate față de dinastia străină. Totodată, **G.** are o atitudine literară bine precizată, combătînd impostura și falsa modernitate, spiritul de imitație, lipsa de originalitate și aspectele negative ale vieții literare autohtone. Cei mai mulți colaboratori foloseau pseudonime, încă neidentificate. Dintre ei, constanți în atitudinea publicistică și în calitatea mijloacelor satirice întrebuințate au fost G. Dem. Teodorescu (Ghedem), C. Cristescu (Cocris, Sir Kock, Zaplan etc.), Demetru Constantinescu-Teleor, Constantin Gh. Hristodorescu și, bineînțeles, Caragiale, a cărui colaborare începe în decembrie 1873, cu un sonet dedicat baritonului italian Agostino Mazzoli. Caragiale continuă să scrie în anii următori cronici umoristice și literare, versuri, epigrame, știri și anunțuri, dintre care multe, nesemnate, nu-i pot fi atribuite cu toată siguranța, scriitorul aflîndu-se atunci într-o perioadă de formare, de clarificare stilistică. Ultimul text semnat de el (cu pseudonimul Palicari) apare în **G.** din 15 august 1876. După această dată este greu de spus dacă scriitorul a mai tipărit ceva în revistă. Celelalte semnături ale sale întrebuințate în timpul colaborării la **G.** sînt I.L.C., Car., C... și Rac. Un an mai tîrziu, în aprilie 1877, în **G.** debuta, cu poezia *Domnișoarei Niculescu Aman. Dedicație*, Duiliu Zamfirescu.

În tot timpul apariției, **G.** a fost o lectură predilectă pentru amatorii de umor. Se publicau cronici și articole în care chestiunile politice erau tratate într-o manieră aparent ușoară, parodii în versuri și proză, anecdote culte și populare, glume, știri fanteziste etc. Uneori ironia era greoaie, alteori zeflemelele și „înțepăturile" depășeau măsura, însă aceste exagerări nu sînt caracteristice.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *269*; 2. Iorga, *Ist. presei*, *135*; 3. Cioculescu, *Caragiale*, *189*; 4. Constantinescu, *Scrieri alese*, *212*; 5. S. Iosifescu, *Introducere* la I. L. Caragiale, *Opere*, I, îngr. Al. Rosetti, Ș. Cioculescu și L. Călin, București, E.S.P.L.A., 1959, *VII—VIII*; 6. Al. Rosetti, Ș. Cioculescu, L. Călin, *Note* la I. L. Caragiale, *Opere*, II, București, E.S.P.L.A., 1960, *658—659*, III, București, E.S.P.L.A., 1962, *686—687*, *779—787*, IV, București, E.S.P.L.A., 1965, *533—535*; 7. V. Mîndra, *Caragiale la „Ghimpele". Cîteva precizări și o poezie necunoscută*, GL, VIII, 1961, 17; 8. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2; 9. M. Gafița, *Note și variante* la Duiliu Zamfirescu, *Opere*, I, București, Minerva, 1970, *553—554*.

R. Z.

GHIȚĂ BERBECU, revistă satirică, săptămînală, apărută la București între 8 noiembrie 1887 — 26 iunie 1888 și ianuarie — 19 februarie 1889. Revista nu a ieșit întotdeauna săptămînal, fie pentru că redactorilor le lipseau mijloacele materiale necesare, fie pentru că era suspendată, deși nu există dovezi documentare în această privință. Redactor era Constantin C. Bacalbașa, care semna Bacon și, poate, Țandără sau Radu Țandără. Satira practicată de colaboratorii acestei reviste este bazată pe atacuri personale, aluzii obscene și umor gros. Abundă calambururile ieftine, schimonosirea numelor celor vizați etc. Printre cei persiflați se găsesc V. Alecsandri, T. Maiorescu, Al. Vlahuță ș.a., iar criticile surprind și combat uneori realități ale vieții literare și sociale.

R. Z.

GLASUL ȚĂRANULUI, gazetă politică săptămînală care a apărut la București în două serii, prima de la 11 septembrie 1888 pînă la 2 aprilie 1889, iar a doua între 22 ianuarie și 19 martie 1895. **G. ț.**, editată în urma răscoalelor țărănești din primăvara anului 1888, cu subtitlul „organul claselor muncitoare", este redactată de N. Armășescu. Gazeta publica în fiecare număr versuri cu caracter militant și protestatar, care se adaugă articolelor critice îndreptate împotriva celor vinovați de situația țărănimii. Se republică *Odă la boieri* de B. P. Hasdeu, colaborează Al. Macedonski, Carol Scrob, Panaite Zosîn, I. Păun-Pincio, N. G. Rădulescu-Niger. Macedonski publica o variantă a poeziei *Odă la condeiul meu*, apărută pentru prima dată în „Oltul" (1874). Varianta din **G. ț.**, comparată cu textul din *Poezii* (1882), pare să mărturisească, prin micile modificări și nuanțări, o limpezire a ideilor politice ale poetului în sensul unei înțelegeri mai clare a mecanismului social.

R. Z.

GLĂDESCU, Teohari (prima jumătate a sec. XIX), autor dramatic. În cel de al doilea tom al cărții lui S. Bellanger *Le Kéroutza. Voyage en Moldo-Valachie* (1846) se află inserat un „aforism francez într-un act", *Les Extrêmes se touchent.* Versiunea franceză aparține lui Bellanger însuși, în colaborare cu Mondonville. Autorul piesei, de fapt, este **G.** Fiu de boier, el își petrecuse vreo zece ani la Paris. Nu a perseverat în literatură, cu toate că părea să aibă o înzestrare de autor dramatic. În 1836, la Tîrgoviște, cu prilejul unei petreceri, într-un frumos cadru natural, i se joacă, cu un mare succes, poate în mai multe reprezentații, piesa compusă de el anume cu acest prilej. Nici personajele, nici mediul, însă, nu sînt românești, autorul fiind evident înrîurit de lecturi franțuzești, de Molière îndeosebi. Acțiunea se desfășoară la Paris. Octave și o tînără orfană sînt căsătoriți, deocamdată, fiecare, cu persoane mult mai în vîrstă, ceea ce dă naștere la situații grotești, chiar echivoce. După mai multe peripeții, uneori hazlii, ușuratice adesea, cei doi reușesc să scape din „infern" și să-și unească destinele, prin dibăcia valetului Bailli, un „raisonneur" care emite cugetări sceptice, tăioase, asupra firii omenești. Farsa, deși superficială, are nerv și oarecare spirit, fiind condusă cu destulă ușurință. Dar, în contextul dramaturgiei noastre originale, poziția acestei piese ocazionale, ce nu s-a tipărit în românește, e mai curînd exotică.

— *Les Extrêmes se touchent,* în S. Bellanger, *Le Kéroutza. Voyage en Moldo-Valachie,* II, Paris, 1846, 367—426.

— 1. S. Bellanger, *Le Kéroutza. Voyage en Moldo-Valachie,* II, Paris, 1846, 362—367, 427—428 ; 2. Anca Costa-Foru, *Două piese de teatru originale din prima jumătate a secolului al XIX-lea,* SCIA, VII, 1960, 2 ; 3. *Ist. teatr.,* I, 285.

F. F.

GLOBUL, revistă culturală și literară apărută la București, săptămînal, între 1 august 1877 și 7 iunie 1878. Printre numeroasele publicații periodice din anii războiului pentru Independență se numără și **G.**, revistă care se adresa unui cerc larg de cititori, intenția redactorilor fiind de a realiza un periodic distractiv, pentru familie. Programul revistei era în întregime literar, **G.** urmînd să publice, în primul rînd, beletristică „populară", adică accesibilă și „morală", aptă deci de a dezvolta sentimente cum sînt iubirea de familie sau patriotismul. Partea publicistică era alcătuită dintr-o *Cronică săptămînală,* care discuta evenimentele politice din țară și din străinătate, și dintr-o serie de articole cu caracter biografic, dedicate unor personalități politice, culturale, artistice. Literatura era în consonanță cu evenimentele importante pe care le trăia țara. Se tipăresc versurile lui V. Alecsandri, publicate pentru prima dată în paginile acestei reviste sau republicate din alte periodice („Vocea Covurluiului", „Pressa"), *Isprăvile și viața lui Mihai Viteazul* de P. Ispirescu, doine maramureșene, dintr-o colecție alcătuită de I. S. Bădescu. Mai colaborau Matilda Cugler-Poni cu versuri, N. D. Popescu, într-o ipostază mai puțin obișnuită, aceea de autor de însemnări de călătorie, și I. Nădejde cu articole de popularizare științifică. Traducerile (din Goethe, Sacher-Masoch, H. Zschokke, Jules Verne ș.a.) sînt, probabil, făcute de B. V. Vermont, care era și administratorul revistei.

R. Z.

GLOBUL, cotidian politic apărut la București între 1 noiembrie 1891 și 5 aprilie 1892, sub conducerea lui M. E. Papamihalopol. Oficios al partidului conservator, **G.** a publicat sporadic și literatură. În fiecare număr existau însă rubrici dedicate actualității culturale și artistice, un foileton cu o traducere din beletristica franceză, cronici dramatice. I. S. Spartali a dat traduceri din Th. de Banville, Villiers de L'Isle Adam, J. Moréas. *Norocul culegătorului* de I. L. Caragiale pare să fi apărut mai întîi aici, la 4 martie 1892, și apoi în volumul *Nuvele și schițe* din același an. Textul din **G.** prezintă, dealtfel, unele deosebiri față de cel inclus în volum.

R. Z.

GOLESCU, Dinicu (Constantin) (7.II.1777, Golești, j. Argeș — 5.X.1830, București), memorialist. Era cel de al patrulea copil al banului Radu Golescu și al Zoiței, fiica clucerului Constantin Florescu. Vlăstar al uneia din vechile familii boierești din Țara Românească, a primit, ca și fratele său, Iordache Golescu, o educație îngrijită, acasă și la Academia grecească din București. Mulți dascăli de aici, printre care și Șt. Comita, erau cărturari de seamă ai vremii, erudiți care au transmis elevilor nu numai prețuirea culturii antice, ci și interesul pentru ideile noi, iluministe. Destinat prin obîrșie înaltelor demnități publice, **G.** a fost pe rînd ispravnic, vel agă, hatman, iar din 1821, mare logofăt al Țării de Jos. Se căsătorise în 1804 cu Zoe Farfara. Cei patru fii ai lui **G.**, Ștefan, Nicolae, Alexandru și Radu, vor deveni personaje importante în viața politică a țării. În perioada anterioară anului 1821, din care sînt puține date referitoare la biografia lui **G.**, se situează o probabilă călătorie a acestuia la Paris, ca observator al unei misiuni a boierului Nicolae Dudescu pe lîngă Napoleon Bonaparte ⟨9⟩. În zilele tulburi ale răscoalei din 1821, deși avusese mai întîi o oarecare simpatie față de Tudor Vladimirescu, **G.** se refugiază, ca mulți alți boieri munteni, la Brașov. Aici el participă la proiectele de reforme politice și cul-

turale discutate de boierii și cărturarii pribegi. Este, astfel, printre cei care inițiază la Brașov, în 1822, o societate literară cu un program care depășea sfera intereselor culturale. Tot din Brașov, G. pleacă în 1823 într-o misiune politică în Rusia. *Însemnare a călătoriii mele, Constandin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826* se leagă de alte trei voiajuri, în Europa centrală și apuseană, în timpul cărora vizitează Transilvania, Banatul, precum și Ungaria, Austria, Italia de nord, provincii din Germania și Elveția. Frămîntările iscate de tensiunea politică și socială de după răscoala din 1821, impresiile puternice produse de călătorii determină o adevărată metamorfoză în conștiința lui G. După întoarcerea din refugiu va deveni un neobosit propovăduitor al luminării culturale. Ca prim pas în reforma morală mai generală pe care o urmărea, el întemeiază la moșia din Golești o școală-internat cu două cursuri, „ghimnasticesc" și „filosoficesc". Aici a chemat ca profesor pe ardeleanul Florian Aaron, care a fost și directorul școlii pînă la 1830. Se pare că și I. Heliade-Rădulescu a predat cîteva lecții la școala din Golești. Pentru uzul școlarilor, G. a alcătuit în 1826 un manual de etică, *Adunare de pilde bisericești și filosofești, de întîmplări vrednice de mirare, de bune gîndiri și bune neravuri, de fapte istoricești și anecdote.* Utilizase pentru această carte un volum de *Pilde filosofești,* traduse în limba română și tipărite la Rîmnic, în 1783, precum și extrase din cărțile de maxime ale lui Ștefan Comita și fragmente dintr-o culegere a moralistului francez H. Lemaire, tălmăcite în limba greacă de ginerele lui G., Al. Racoviță, și apoi de G. în limba română. Rațiuni didactice motivau și traducerea din grecește în limba română a lucrării lui Neofit Vamva *Elementuri de filosofie morală* (1827). G. a fost printre întemeietorii Societății literare din 1827, la București, ai cărei germeni se aflau în societatea literară înființată la Brașov. Ședințele se țineau de obicei în casa lui, unde s-au inițiat multe din înfăptuirile culturale din epocă. G. a subvenționat apariția primei gazete în limba română, editată în străinătate, „Fama Lipschii" (1827), și a obținut autorizația pentru apariția, în 1829, a „Curierului românesc" al lui Heliade. Dealtfel, pe Heliade l-a sprijinit cu deosebire, pentru că vedea în el o energie capabilă să deschidă drumuri noi culturii naționale. G. a mai tipărit o *Adunare de tractaturile ce s-au urmat între prea puternica împărăție a Rusiii și Nalta Poartă* (1826), iar „Curierul românesc" îi anunța în 1830 o lucrare statistică și o hartă a Țării Românești. I s-a atribuit și traducerea, din 1826, după versiunea franceză, a unui capitol despre țările românești din cartea istoricului Thomas Thornton, *The present state of Turkey* ⟨3, 7⟩. Scrierile pe care le-a tipărit le-a semnat Constandin Radovici din Golești, Constandin Radoviciu dintre Golești, Constantin din Golești, Constandin Golescu.

Toată această activitate vine dintr-o nobilă aspirație spre regenerarea socială și culturală a țării, aspirație determinată în bună măsură și de confruntarea cu civilizația occidentală, pe care G. o cunoscuse în călătoriile prin Europa. Acestea au devenit un hotar în viața boierului-cărturar și jurnalul care le „însemnează" constituie o patetică mărturie a unei conștiințe morale care își descoperă treptat vina față de starea de înapoiere a țării și își formulează lucid responsabilitatea. În lucrare există mai multe planuri, urmărite în mod constant, convergente într-o unică intenție, aceea de a dezvălui, prin comparație, răul, inerția, atotstăpînitoare în țară, stimulînd implicit elanurile patriotice. Valoarea documentară a notațiilor voiajului propriu-zis este mai puțin importantă în raport cu relevarea aspectelor vieții sociale, politice și culturale românești, pe care abia prin călătorie G. pare a le înțelege cu adevărat. Hotărît să vadă tot ce ar fi demn de văzut, G. este dominat totuși de simțul practic, de nevoia de a cunoaște și evalua starea materială și morală a unui neam. El caută și găsește pretutindeni exemple, modele. În greoaiele lui veșminte orientale, G. este un călător neobosit, avid de cunoaștere și de învățătură. Este asemenea unui edil care observă iscoditor, spre luare aminte, parcurile, străzile, casele, mijloacele de transport, spitalele, școlile, teatrele, muzeele, ca elemente ale organizării vieții sociale. Nu neglijează nici felul cum se cultivă pămîntul sau cum își duc viața țăranii. Îl interesează pretutindeni oamenii, raporturile dintre păturile sociale, apreciază cultivarea demnității, a respectului și grijii pe care fiecare le are pentru semenul său. Și arta o consideră doar o formă de confort social, o instituție. Contactul cu diferite opere de artă, cu peisajul se reflectă deseori în fraze strict informative, alteori în naive și entuziaste exclamații. Întoarcerea spre stările din țară este însă obsedantă. G. spune lucrurilor pe nume, cu bun simț și mîhnire, fără să ocolească vina lui și a altora. Critica se acumulează treptat, vizînd întregul tablou social, de la domn, boier sau negustor și pînă la țăran. Nimeni pînă la G. nu a înfățișat cu atîta luciditate și amărăciune traiul subuman al țăranului român. Se schițează și un program de reformă morală, prin care s-ar putea regenera viața țării, conform ideologiei iluministe, în

numele căreia **G.** şi-a desfăşurat activitatea. Importantă ca document social, ideologic, etic şi psihologic al fazei de tranziţie spre epoca modernă, *Însemnare a călătorii mele* este, în literatura română, cel dintîi jurnal de călătorie care este tipărit. Călător prin Europa secolului al XIX-lea, **G.** este un om care relatează, se uimeşte, dă seamă, este „împuns de cuget", socoteşte, se spovedeşte, ceea ce face ca mişcarea afectivă să fie permanent în vecinătatea informaţiei. El descoperă lumea mirat şi naiv, dar fără multe spaime şi nedumeriri. Acest înaintaş nu avea încă gustul de informaţie vizibil mai tîrziu la N. Filimon şi nici degajarea şi mobilitatea lui I. Codru-Drăguşanu. Şi totuşi, **G.** se mişca fără stinghereală, mînat de sîrguinţa de a pricepe rosturile lucrurilor. Atunci cînd dă la iveală umilitoarea înapoiere a ţării, tonului blînd şi cumpătat îi ia locul vibraţia puternică, plină de sincer şi patetic patriotism. Invectiva alternează cu ruga pioasă, duritatea cu blîndeţea creştinească. Schiţată mai întîi în limba greacă, *Însemnare a călătorii mele* are în forma ei românească o frumuseţe stilistică provenită în primul rînd din claritatea gîndului. Lui **G.** îi sînt străine artificiile, iar pitorescul lexical ţine de această perioadă de tranziţie şi în limba literară, cînd neologismul, glosat, asimilat uneori cu bună intuiţie, îşi face loc în fraza cu aer de vechime a memorialistului.

— *Însemnare a călătoriii mele, Constandin Radovici din Goleşti, făcută în anul 1824, 1825, 1826,* Buda, Tip. Universităţii, 1826 ; ed. îngr. şi introd. Nerva Hodoş, Bucureşti, Tip. Cooperativa, 1910 ; ed. îngr. şi pref. P. V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1915 ; ed. îngr. D. Panaitescu-Perpessicius, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1952 ; ed. îngr. şi pref. Gh. Popp, Bucureşti, E.L., 1964 ; ed. pref. Marin Bucur, Bucureşti, Eminescu, 1971 ; ed. îngr. şi postfaţă Mircea Iorgulescu, Bucureşti, Minerva, 1977. — **Tr.** : *Adunare de pilde bisericeşti şi filosofeşti, de întîmplări vrednice de mirare, de bune gîndiri şi bune neravuri, de fapte istoriceşti şi anecdote,* Buda, Tip. Universităţii, 1826 ; Neofit Vamva, *Elementuri de filosofie morală,* Bucureşti, Tip. de la Cişmea, 1827.

— **1.** Heliade, *Echilibrul,* I, *134—139* ; **2.** M. Gaster, *Din scrierile lui Constandin Golescul,* RELI, VI, 1885, 22, 24, 25 ; **3.** Eliade, *Histoire, 172—219, 360—368* ; **4.** Iorga, *Ist. lit. XIX,* I, *87—100* ; **5.** Iorga, *Oameni,* I, *401—404* ; **6.** N. Bănescu, *„Diata" marelui logofăt Constantin Golescu,* NRL, II, 1910, 39, 40 ; **7.** Petre V. Haneş, *Un călător englez despre români. O scriere englezească despre Principatele Române, tradusă în româneşte de Constantin Golescu,* Bucureşti, Alcalay, 1920 ; **8.** Stere, *În literatură, 7—40* ; **9.** Georges Bengesco, *Une famille de boyards lettrés roumains au dix-neuvième siècle : Les Golesco,* Paris, Plon, [1922], *103—150* ; **10.** Gh. Bengescu, *Despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în cursul secolului al XIX-lea,* Bucureşti, Cultura naţională, 1923 ; **11.** N. Iorga, *Goleştii şi alţi elevi ai lui Töpffer în Geneva,* Bucuresti, Cultura naţională, 1925 ; **12.** Perpessicius, *Opere,* II, *68—76* ; **13.** Sextil Puşcariu, *Dinicu Golescu şi epoca sa,* SDM, VII, 1930, 23—24 ; **14.** Mihail Stăncescu, *Disertaţie asupra lui Constantin (Dinicu) Golescu,* PIL, I, 1931, 1 ; **15.** Claudio Isopescu, *Il viaggiatore Dinicu Golescu in Italia,* Roma, 1932 ; **16.** Alexandru Marcu, *Un altro viaggiatore rumeno in Italia : Dinicu Golescu — 1824,* GPL, VIII, 1932, 8 ; **17.** Călinescu, *Ist. lit., 85—88* ; **18.** Constantinescu, *Scrieri,* III, *89—94* ; **19.** Pillat, *Tradiţie, 263—270* ; **20.** Petru Comarnescu, *Călătoriile pentru cunoaştere ale lui Dinicu Golescu şi Codru Drăguşanu,* RFR, X, 1943, 4, 5 ; **21.** Popovici, *Studii,* I, *349—364* ; **22.** Perpessicius, *Menţiuni ist., 167—198* ; **23.** Aurel Nicolescu, *Observaţii asupra neologismelor din „Însemnare a călătoriei mele" a lui Dinicu Golescu,* CIL, II, *5—53* ; **24.** Werner Draeger, *Bemerkungen zu den Ländernamen in den Schriften Constantin (Dinicu) Golescu,* OII, *255—264* ; **25.** G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, IX, 1960, 4 ; **26.** Piru, *Ist. lit.,* II, *233—242* ; **27.** Gh. Popp, *Dinicu Golescu,* Bucureşti, E.T., 1968 ; **28.** Mircea Zaciu, *Dinicu Golescu,* TR, XIV, 1970, 44 ; **29.** Cornea, *Originile, 220—224* ; **30.** Duţu, *Cărţile, 47—55* ; **31.** Al. Săndulescu, *Prevestiri paşoptiste,* TR, XVII, 1973, 24 ; **32.** I. Negoiţescu, *Dinicu Golescu,* ARG, VIII, 1973, 6 ; **33.** Tepelea—Bulgăr, *Momente, 145—147* ; **34.** Zalis, *Scriitori, 37—59* ; **35.** Lascu, *Clasicii, 219, 287* ; **36.** Şerban Cioculescu, *Un mare ctitor de cultură românească — Dinicu Golescu,* RL, IX, 1976, 21 ; **37.** Mircea Iorgulescu, *Constantin (Dinicu) Golescu,* RL, IX, 1976, 44 ; **38.** M. N. Rusu, *Dinicu Golescu,* RL, X, 1977, 6.

G. D.

GOLESCU, Iordache (c. 1776, Bucureşti — 1848, Orşova), scriitor. Vlăstar dintr-o veche şi ilustră familie boierească, Iordache — diminutivul lui Gheorghe — este al doilea copil al banului Radu Golescu. Carte învaţă cu dascăli reputaţi ai vremii, precum Lambru Fotiade, Şt. Comita, C. Vardalah. Urmînd cursurile Academiei greceşti din Bucureşti, el îşi formează o frumoasă cultură clasică. **G.** a fost un erudit, cu o mare vocaţie a muncii, a studiului săvîrşit cu pasiune şi tenacitate. Opera lui, şi aşa impresionantă ca volum, ar mai fi avut încă de cîştigat dacă o sumedenie de alte îndeletniciri nu l-ar fi absorbit pe cărturar. E mare vornic, după ce deţinuse, pe rînd, dregătoriile de mare stolnic şi mare logofăt. Însărcinat cu felurite epitropii, **G.**, un bun gospodar, răspunde, în cîteva rînduri, şi de supravegherea unor treburi edilitare. În 1829 intră în Divanul săvîrşitor al Regulamentului organic, iar după doi ani face parte din Obşteasca extraordinară adunare pentru revizuirea Regulamentului organic. Cam tot de pe atunci este mare logofăt al Dreptăţii. În 1838 e prezident al Sfatului consultativ, iar în 1844 — membru al Înaltului Divan. Este destituit de către domnitorul Gh. Bibescu, dar injustiţia avea să se repare în 1847, cînd va fi numit membru la Înalta Curte de Justiţie. Ca efor, participă la întocmirea regulamentului şcolilor. **G.** a fost un protector al învăţămîntului românesc, care tocmai se înfiripa. În mare parte prin strădaniile lui, Gh. Lazăr îşi poate începe cursurile la şcoala bucureşteană de la „Sf. Sava". De asemenea, marele vornic este unul dintre aceia care se îngrijesc de trimiterea în străinătate a primilor bursieri români. Faţă de frămîntările sociale şi politice ale epocii, **G.** nu a fost un

retrograd. Refugiat, ca și fratele său Dinicu Golescu, la Brașov — unde frecventează reuniunile societății literare abia înființate —, în timpul mișcării lui Tudor Vladimirescu el a știut, ca puțini dintre contemporanii săi, să cîntărească lucid evenimentele. O dovedește acea comprehensivă cronică dialogată *(Prescurtă însemnare dă turburarea Țării Rumânești)*, evocare nu lipsită de sarcasme la adresa marii boierimi fățarnice și lașe. Bătrîn și cu sănătatea șubrezită, în timpul mișcării de la 1848 — la care fiul său, Al. G. Golescu (Negru), participă cu fervoare —, **G.** se retrage înspre Mehadia și se stinge pe drum, la Orșova, poate de holeră.

Opera, întinsă și variată, a rămas în cea mai mare parte manuscrisă. În afară de o gramatică și de o lucrare cartografică, avînd un supliment referitor la Țara Românească, publicată la Viena (1880), multă vreme nu s-a tipărit nimic. La început, **G.** elaborează în limba greacă, pe care o stăpînește perfect, așa cum mai cunoaște, dealtfel, și latina, franceza și italiana. Cîteva exerciții de stil epistolar, cuprinzînd „caractere", sînt ignorabile. La 1817 avea gata pregătit, spre publicare, un volum cu traduceri în limba greacă, din literatura franceză. Preferințele lui se îndreaptă spre Montesquieu *(Lettres persanes* și cîteva povestiri) și Bernardin de Saint-Pierre, din care dă prima transpunere, în literatura neogreacă, a cărții *Paul et Virginie*. Tălmăcirile sale din grecește *(Icoana lui Chevit* și *Iliada)* sînt neterminate. *Iliada* (numai primele două sute de versuri) este o încercare greoaie, mai sugestivă în pasajele de înrîurire folclorică. Înainte, deci, de C. Aristia, **G.** e primul tălmăcitor în românește al epopeii. Interesant apare cu deosebire **G.** în ipostaza de moralist. Spirit raționalist, nutrit de filozofia luminilor, cărturarul probează reale aptitudini speculative, dezbătînd — înrîurit de Montesquieu, cu al său *L'Esprit des lois* — chestiuni de etică. Încă înainte de 1820, **G.** închipuie niște comentarii dialogate, în care încearcă să lămurească relativitatea unor concepte (de pildă, binele și răul), sugerînd totodată o politică de guvernare întemeiată pe rațiune *(Cărticică coprinzătoare dă cuvintele ce am auzit dă la însuș cugetul mieu)*. Manifestînd un interes nedezmințit pentru problemele de limbă, **G.**, urmărit de ideea unificării lingvistice, întocmește o gramatică *(Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești)*. Tipărită la 1840, a fost cunoscută probabil, într-o primă versiune, și lui I. Heliade-Rădulescu, care o amintește în prefața gramaticii sale de la 1828, închinată, între alții, lui **G.** însuși. Un reușit capitol de prozodie conține și o definiție a metaforei, după Quintilian. Odată cu gramatica, **G.** alcătuiește și un „dicsioner" *(Condica limbii rumânești)*, încheiat în 1832. Este, ca și alte întreprinderi ale sale, o operă de proporții monumentale, cu un caracter enciclopedic. Uriașul material adunat aici e folosit pentru întocmirea unor alte masive lucrări lexicografice, anume dicționarele elino-român și romano-elin. **G.** este și în folcloristică un precursor. Apreciată și de M. Eminescu, culegerea sa *Pilde, povățuiri i cuvinte adăvărate și povești*, terminată prin 1845, precede la o distanță apreciabilă în timp realizările analoage ale lui P. Ispirescu sau G. Dem. Teodorescu. Moralistul, cu gustul observației tipologice, și amatorul de subtilități ale limbajului, savurînd, cu o anume voluptate paremiologică, înțelepciunea și umorul dintr-o vorbă de duh, fie ea și spusă mai pe șleau, se întîlnesc aici. Temperament vindicativ, **G.**, încercat poate și de un sentiment de vinovăție de clasă pentru starea de lucruri din țară, abordează pamfletul politic. Un pamflet disimulat oarecum de veșmîntul străveziu al satirei dramatice. Cu preferința aparte pe care o vădește pentru dialog, ca mod de expresie, era firesc să se simtă ispitit a scrie teatru. Tablourile sale, de un realism aspru, oferă o imagine complexă a realităților politico-sociale ale epocii. Față de aspectul degradant al decăderii moravurilor în rîndul boierimii, reacția lui **G.** e una de indignare, convertită în satiră, de ură chiar, eliberată în sarcasm. Marele vornic era un pătimaș, cu un surplus de umoare neagră. Expresia literară nu transfigurează, însă, decît arareori în fapt artistic intensitatea și profunzimea simțămintelor. Titlul general al scrierilor sale dramatice este *Istoria Țării Rumânești. Starea Țării Rumânești pă vremea streinilor și a pămîntenilor*. Scrisă prin 1831, comedia *Starea Țării Rumânești* are și două compuneri anexe: *Povestea huzmetarilor* și *Obșteasca anafora a boierilor pentru prăvilele Măriei Sale*. În jurul anului 1828, **G.** așterne pe hîrtie cea mai închegată și mai dură dintre scrierile lui dramatice — *Barbu Văcărescul, vînzătorul țării*, „izvodită de Dîrzeanul". Sînt aici resurse dramatice surprinzătoare, cu deosebire în impresionantul final, în care tînguirea și blestemul norodului au o forță întunecată și amenințătoare. Prin 1845, scriitorul alcătuiește *Mavrodinada sau Divanul nevinovat și defăimat sau Copiii sărmani nevîrstnici și năpăstuiți*, o piesă mai deosebită, în proză și versuri — unele de factură folclorică —, recurgînd la personaje alegorice. Cu o structură improprie, cam rudimentară, compunerile satirice ale lui **G.** angajează, ca modalitate dramatică, mijloace ale comediei clasice, în speță ale lui Aristofan, împletite cu altele, împrumutate din satira populară. Mare amator de aforisme, pilde, jocuri de cuvinte spirituale, mai bufone sau chiar obscene, **G.** este primul care folosește forma alterată, sarcastică, „patrihoți" (pentru „patrioți"), care va fi reluată mai tîrziu de Al. Donici și de V. Alecsandri. Interesul acestor scrieri rămîne mai ales documentar, în pofida unui dialog firesc, mînuit cu iscusință, în care, în momentele de tensiune, limbajul se încarcă de o anume forță de expresie. Despre alte vodeviluri și comedii ale lui **G.** știri sigure nu sînt. Doar o scenetă satirică *(Tarafurile cele ce așează domnia*, 1821), care i s-a atribuit ⟨11⟩, este întîmpinată, în 1872, de B. P. Hasdeu cu un entuziasm exagerat. Farsa are o rezolvare de o uimitoare similitudine cu aceea din finalul piesei *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale. Cărturar eminent, boierul patriot **G.** nu a avut, în primul rînd, o conștiință de scriitor. Dar opera lui care, în ansamblu, prin proporțiile ei monumentale, este întrecută în epocă doar de aceea a lui Heliade, îl așează printre ctitorii culturii românești de la începutul veacului al XIX-lea.

— ***Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești***, București, Tip. Eliade, 1840; ***Tarafurile cele ce așează domnia*** (publ. B. P. Hasdeu), CT, III, 1872, 7, reed. în V. A. Urechia, ***Istoria românilor***, VII, București, Tip. Basilescu, 1894, *360—365*; *Povățuiri i cuvinte adăvărate* (fragm.) în Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, VIII, București, Socec, 1900; ***Asemănări***, în Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, IX, București, Socec, 1901, *7—211*; ***Bucăți alese din ineditele sale***, în N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910, *109—286*; *Prescurtă însemnare dă turburarea Țării Rumânești*, în Emil Vîrtosu, ***Iordache Golescu și întîmplările anului 1821***, VR, XXII, 1930, 9—10; ***Comedia ce să numește Barbul Văcărescul, vînzătorul țării***, PND, *11—46*; *Starea Țării Rumânești*, SP, *18—37*; ***Proverbe comentate***, îngr. și pref. Gh. Paschia, București, Albatros, 1973; ***Povățuiri pentru buna-cuviință***, îngr. Gh. Paschia, pref. Marin Bucur, București, Eminescu, 1975. **Ms.**: *Condica limbii rumânești*, B.A.R., ms. 844—850; *Pilde, povățuiri i cuvinte adăvărate și povești* (c. 1845), B.A.R., ms. 213; *Mavrodinada sau Divanul nevinovat și defăimat sau Copiii sărmani, nevîrstnici și năpăstuiți* (c. 1845), B.A.R.,

ms. 2880, *f. 100—124.* — **Tr.** : Homer, *Iliada* (Cîntul I), în N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910, *287—301.*

— 1. A. Lambrior, *Pilde, povățuiri i cuvinte adevărate și povești adunate de d-nealui vornicul Iordachi Golescul, fiul reposatului banul Radul Golescul*, CL, VIII, 1874, 2 ; 2. Lazăr Șăineanu, *Doi gramatici munteni. Ienăchiță Văcărescu și Iordache Golescu*, RN, IV, 1892, 11—12 ; 3. Șăineanu, *Ist. fil. rom., 104—116* ; 4. N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910 ; 5. Georges Bengesco, *Une famille de boyards lettrés roumains aux dix-neuvième siècle : Les Golesco*, Paris, Plon, [1922], *53—102* ; 6. Gh. Bengescu, *Despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în cursul secolului al XIX-lea*, București, Cultura națională, 1923 ; 7. Emil Vîrtosu, *Iordache Golescu și întîmplările anului 1821*, VR, XXII, 1930, 9—10 ; 8. N. Camariano, *Primele traduceri din Bernardin de Saint-Pierre în literatura neogreacă*, RFR, IX, 1942, 6 ; 9. Florin Tornea, *Un dramaturg ignorat : Iordache Golescu*, SCIA, I, 1954, 3—4 ; 10. Perpessicius, *Mențiuni ist., 199—269* ; 11. T. Avramescu, *În legătură cu începuturile dramaturgiei românești*, VR, XIV, 1961, 3 ; 12. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit., 95—100* ; 13. Piru, *Ist. lit.*, II, *224—233* ; 14. Călinescu, *Studii, 15—21* ; 15. Brădățeanu, *Drama, 21—26* ; 16. Brădățeanu, *Comedia, 36—39* ; 17. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *535—550* ; 18. Duțu, *Cărțile, 95—97* ; 19. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 147—148* ; 20. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 113 ; 21. Florin Faifer, *Iordache Golescu*, CL, 1974, 2 ; 22. Cornelia Călin, *„Condica limbii rumânești..." și contribuția lui Iordache Golescu la cunoașterea culturii noastre populare*, REF, XXI, 1976, 1 ; 23. Cornelia Călin, *Literatură și mitologie populară în „Condica..." lui Iordache Golescu*, RITL, XXVI, 1977, 1.

F. F.

GORJANU, Ioan Gherasim (31.VII.1800, Bengești, j. Gorj — 26.X.1857), traducător. Elev al lui Gh. Lazăr și al lui I. Heliade-Rădulescu (a urmat cursurile școlii de la „Sf. Sava" din București, din 1818 pînă în 1825), G. a fost și un discipol inimos al lor în activitatea didactică și culturală. În 1832, odată cu înființarea școlii din Vălenii de Munte, el devine aici cel dintîi profesor al școlii, rămînînd pînă în 1837, cînd este mutat la școala din Călărași. Pentru merite didactice, în 1838 primește rangul de pitar, iar din 1842 este numit la conducerea Școlii domnești din Ploiești. Deși prefețele manualelor sau cuvîntările sale la serbările școlare dezvăluie un apărător al tradițiilor și o fire evlavioasă și blajină, G. se află, totuși, printre participanții la revoluția din 1848, în Muntenia, ceea ce i-a adus și o întemnițare de opt luni la Buzău. După ce a mai funcționat, pentru scurt timp, ca președinte al tribunalului din Ploiești, G., bolnav și sărac, se retrage din activitățile publice și se dedică îndeletnicirilor sale cărturărești. Ca semn al prestigiului de care se bucura, a mai fost ales deputat în Divanul ad-hoc, în 1857, dar a renunțat din cauza agravării unei boli de piept.

G. a scos, începînd din 1825, mai multe calendare, dintre care îndeosebi ultimele, din 1850 și din 1855, cuprind sfaturi practice, istorioare morale sau patriotice, ca și cunoștințe de astronomie, pasiunea constantă a cărturarului. Tot cu intenții moralizatoare și pedagogice, el a alcătuit manuale, în spiritul celor tipărite de Heliade și Gr. Pleșoianu. Ele au în vedere educația religioasă (*Manual creștinesc*, 1836) sau morală (*Școlaru sătean sau Cărticică coprinzătoare de învățături folositoare* — 1840, *Deprinderi asupra cetitului* — 1841). G. a editat și unul din primele manuale de limba franceză (*Dascăl pentru limba franțozească* — 1832), a cărei învățare o recomanda pentru că este „rudă foarte de aproape cu limba noastră cea de obște". Prin intermediul limbii franceze a tradus și *Halima sau Povestiri mitologhicești arabești* (1835—1838), dînd o versiune care a fost mult citită în vremea lui. Ca în tot ce a scris, limba lui G. e neaoșă, firească, lipsită de franțuzisme stridente. Interesante sînt și notele și comentariile sale marginale, unde, ca și într-o cuvîntare funebră anexată tălmăcirii, G. face elogiul vieții patriarhale de familie, îndeamnă la cumpătare și la iubire de patrie, ajungînd chiar să asemene vitejiile unor eroi din povestirile orientale cu faptele, la fel de minunate și vrednice de admirat, ale lui Mircea cel Bătrîn în luptele cu sultanul Baiazid. Nu se cunosc alte traduceri ale lui G., care susținea totuși, prin 1832, că ar mai avea în manuscris, printre altele, tălmăciri din *Biblie*, pagini din Lucian din Samosata, o antologie din poeții greci antici, precum și *Numa Pompilie* de Florian. Probabil că tot lui G. îi aparține și traducerea fragmentului intitulat *Desfătările*, după Fénelon, apărută în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1846), și semnată Gherasim.

— *Școlaru sătean sau Cărticică coprinzătoare de învățături folositoare*, București, Tip. Pencovici, 1840. — **Tr.** : *Halima sau Povestiri mitologhicești arabești*, I—IV, București, 1835—1838 ; ed. 2, București, 1857 ; ed. 3, București, Tip. Cucu, 1899 ; Fénelon, *Desfătările*, FMIL, IX, 1846, 38.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *143—144* ; 2. Adamescu, *Ist. lit., 71—72, 346* ; 3. Bogdan-Duică, *Ist. lit., 223—225* ; 4. Gh. I. Moisescu, *Istoria școalelor din Vălenii de Munte. 1831—1931*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1931, *28—53, 101—114* ; 5. Tomescu, *Calendarele, 126* ; 6. C. M. Boncu, *Școala prahoveană*, București, E.D.P., 1976, *160—166*.

L. V.

GRAMA, Alexandru (8.I.1850, Blaj — 12.VI.1896, Blaj), scriitor religios și publicist. După ce studiază teologia la Blaj și filozofia la Viena, în 1873 este hirotonisit preot. Între 1874—1877 își pregătește doctoratul în teologie la Institutul „Sf. Augustin" din Viena. Concomitent cu funcția de profesor de istoria bisericii și drept canonic la Seminarul teologic din Blaj, deține între 1877—1896 și funcții superioare (prefect de studii, rector al seminarului). Scrierile sale, cuprinse în volume sau în articole din revista „Foaia bisericească", au subiecte din istoria bisericii sau din dogma creștină. Spirit pozitiv și limitat, cu un gust estetic precar, moralist înverșunat, G., pornind și de la anumite împrejurări concrete, se ridică violent împotriva lui M. Eminescu, a poeziei sale și a curentului eminescian. După ce în ziarul „Unirea" face să apară o serie de articole în care constată indignat excesele „pesimismului" în rîndurile versificatorilor fără chemare și își propune să demonstreze lipsa de valoare filozofică, morală și artistică a lui Eminescu, G. publică în 1891, la Blaj, *Mihail Eminescu. Studiu critic.* Pornind de la o afirmație a lui Maiorescu (despre blazarea și genialitatea lui Eminescu), autorul consideră pe poet inapt pentru o viață socială normală, un om bolnav, un versificator cu o influență dăunătoare prin imaginile sale socotite ilogice, triviale. Condiții speciale (viața, boala, moartea), interese de grup (ale Junimii) ar fi dus la decretarea ca geniu a unui „biet comediant", propagator al ideilor lui Schopenhauer. Pregătirea filozofică, structura intimă, boala l-ar fi condus pe Eminescu la concluzii funeste asupra destinului umanității. Critica lui G. păcătuiește prin lipsa totală de înțelegere, printr-o rea voință vecină cu ura violentă, printr-un subiectivism care merge pînă la negarea oarbă a evidențelor. Autor al șocantei și profanatoarei afirmații că Eminescu „n-a fost nice geniu nice barem poet", G. rămîne legat de numele marelui poet precum Herostrat din Efes de numele templului zeiței Artemis.

— *Elemente de istorie bisericească universală și particulară a românilor*, Blaj, 1879 ; *Istoria universală a bisericii*, Blaj, 1881 ; *Explicarea mecanică modernă a naturei și credinței în Dumnezeu*, Blaj, 1881 ; *Istoria bisericii române unite cu Roma*, Blaj, 1884 ; *Mihail Eminescu. Studiu critic*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1891 ; *Instituțiunile calvinești în biserica românească din Ardeal*, Blaj, 1895.

— 1. Vlahuță, *Scrieri*, II, *383—397* ; 2. V. D., *Curentul Eminescu*, TR, IX, 1892, 65 ; 3. Alfa [G. Bogdan-Duică],

Cînd nu avem ce face ori ceva despre şoareci, TR, X, 1893, 7—8 ; 4. *Encicl. rom.,* II, *596 ;* 5. Al. Ciura, *Geneza unei critici,* LU, X, 1909, 13 ; 6. G. D. Loghin, *„Nice geniu, nice poet",* JL, I, 1939, 45 ; 7. Predescu, *Encicl., 371—372 ;* 8. Călinescu, *Ist. lit., 480 ;* 9. Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip,* îngr. şi pref. Mircea Popa, Cluj, Dacia, 1973, *268—273.*

C. T.

GRANDEA, Grigore Haralamb (26.X.1843, Ţăndărei, j. Ialomiţa — 8.XI.1897, Bacău), scriitor. Era cel de al doilea din cei patru copii ai negustorului Haralamb Grandea şi ai Mariei, fiica slugerului Gheorghe Baldovin. Bunicul fusese tot negustor, macedonean venit în ţară din Costopolis. După absolvirea claselor primare, G. învaţă, aproape trei ani, la Şcoala de medicină şi farmacie a doctorului Carol Davila. Face în particular şi primele trei clase gimnaziale la colegiul „Sf. Sava", urmînd, se pare, cu întreruperi, şi celelalte cinci clase. Fusese numit, în 1860, subchirurg intern la Spitalul Colţea, apoi la spitalul militar, şi în 1861 subchirurg în districtul Ilfov. Chemat de Davila, funcţionează, din 1862, ca medic de batalion şi profesor de ştiinţe naturale la Şcoala de medicină şi farmacie. În urma unui conflict cu directorul şcolii este nevoit să părăsească posturile. O altă funcţie, cea de secretar al Comisiei Documentale, obţinută în 1864, sub ministerul lui D. Bolintineanu, protectorul său, este şi ea abandonată în scurtă vreme. Reuşeşte să plece pentru studii în Belgia, la Facultatea de filozofie şi litere din Liège. S-a întors în ţară în 1867, după ce trecuse, în drum, şi prin Germania. Nu-şi luase licenţa şi totuşi aspira la diferite catedre, de liceu şi chiar universitare. Fără atestate, G. a trecut prin tot felul de slujbe, mai toate provizorii. În 1868 era funcţionar şi profesor provizoriu de limba română şi limba franceză la Şcoala macedo-română din Bucureşti. În anul următor era ajutor de redactor la „Monitorul oficial", iar în 1870, pentru mai puţin de o lună, bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iaşi. În 1871 este numit revizor şcolar în judeţele Mehedinţi şi Gorj, iar în 1874 suplinitor la catedra de limba franceză a liceului din Craiova. Prin 1888 se afla la Bacău, tot ca profesor suplinitor. Eşecul atîtor intervenţii pentru recunoaşterea studiilor, pentru admiterea şi definitivarea în posturi l-a hotărît să-şi pregătească, la peste cincizeci de ani, licenţa. Dar în scurt timp se îmbolnăveşte şi moare.

G. debutează cu versuri în 1859 la „Dîmboviţa", încurajat şi elogiat de la început de D. Bolintineanu. Publică în foarte multe periodice, printre care „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Concordia", „Amicul poporului", „Buciumul", „Familia", „Reforma", „Trompeta Carpaţilor", „Românul", „Columna lui Traian", „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice", „Voinţa naţională", „Universul literar", „Revista literară". Lucrează în redacţia unor publicaţii, precum „Amicul familiei", „Amicul ştiinţei", „Dîmboviţa" (a doua serie), „Pressa", „Curierul Bucureştilor", „Timpul", „Resboiul". Jurnalist plin de ambiţii, convins de utilitatea misiunii sale, G. scoate el însuşi numeroase foi : „Albina Pindului" (1868—1871, 1875—1876), „Liceul român" (1870), „Steaua Daciei" (1871), „Tribuna" (1873), „Bucegiu" (1879), „Noua bibliotecă populară" (1889—1891). Redactor şi proprietar al ziarului „Resboiul" (serie nouă), care s-a mai numit „Resboiul român" şi „Steaua Dunării", el scoate în 1884 şi o serie de gazete efemere („Ciocoiul", „Ciolanul", „Ciomagul", „Conservatorul", „Griviţa", „Işlicarul", „Opincarul", „Opiniunea", „Opiniunea ţărei", „Stindardul", „Topuzul" şi „Torolipanul"), iar în 1887 — „Sentinela". Mai durabilă e doar „Albina Pindului", publicaţie cu profil literar. G. reuneşte în jurul revistei numeroşi colaboratori, dar, în cele din urmă, cel mai entuziast şi zelos redactor rămîne el însuşi. În al doilea an de apariţie a „Albinei Pindului", G. organizează împreună cu I. S. Bădescu societatea literară „Orientul", patronată de D. Bolintineanu. În acest cerc, din care a făcut parte şi M. Eminescu, erau încurajate culegerile de literatură populară. G., dealtfel, a rămas pînă la sfîrşitul vieţii un romantic culegător de legende româneşti şi din Balcani. Om cu o cultură nesistematică şi neadîncită, dar cuprinzătoare, diversă, G. se pasiona de diferite domenii, crezînd în acelaşi timp cu ingenuitate că poate aduce lumini epocii. Tumultuosul şi multilateralul publicist era un eclectic. El compilează şi popularizează cunoştinţe filozofice, istorice, estetice şi literare. Articolele din „Albina Pindului" — *Istoria artei, Geneza poeziei, Definiţia frumosului* (aici compila din Socrate, Platon, Aristotel, Plotin, Sf. Augustin, Burke, Baumgarten ş.a.), *Versificaţia română, Starea literaturei române* — sînt caracteristice pentru natura preocupărilor, dar şi pentru orgoliul autodidactului. Nu poate fi negată însă utilitatea acestor articole, ca şi a numeroaselor prezentări de scriitori români şi străini scrise de G.

Ca poet, G. este un romantic postpaşoptist care, în absenţa unei vocaţii mai viguroase, primeşte şi se lasă covîrşit de diferite influenţe. Înrîurirea lui I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri şi D. Bolintineanu făcea specificul acestei perioade de tranziţie în poezia românească şi îl caracterizează din plin şi pe G. O pasiune aparte o vădeşte pentru Byron şi poezia lui. Excentricul poet îşi motiva afinitatea printr-o legătură de sînge, înrudire fantezistă, ridiculizată de contemporani. Volumele *Preludele* (1862), *Miosotis* (1865), *Poezii noue* (1873), *Nostalgia* (1885) relevau un autor inegal, cu pîlpîiri de poezie bună, departe însă de ceea ce prevestiseră la debut D. Bolintineanu, Gh. Sion şi G. Creţeanu. G. scrie versuri patriotice emfatice, retorice, prolixe. Are o preferinţă accentuată pentru balade şi legende de factură populară, istorice şi fantastice. Îşi plînge şi el singurătatea, tristeţea şi amorurile neîmplinite, cugetă la trecerea vremii şi a civilizaţiilor. Dar de prea multe ori aspectul e de naraţiune dezlînată, de un lirism necenzurat, cu imagini stereotipe şi un stil nearmonios. Exotismul, demonismul, macabrul (motivul dansului morţii este frecvent în lirica lui) ar fi putut genera o poezie interesantă, cu o cadenţă gravă şi farmec muzical, ca mai tîrziu la Al. Macedonski, dacă ar fi fost înlăturate grandilocvenţa şi dulcegăria. Dintre poeziile realizate, *Emirii* arată o compoziţie mai unitară şi o viziune poetică mai puternică. G. a fost însă un bun traducător de poezie, dornic să transpună în româneşte, ca altădată Heliade, din marii poeţi ai lumii (Anacreon, Horaţiu, Ovidiu, Dante, Hafiz, Shakespeare, Bürger, Klopstock, Schiller, Goethe, Byron, Uhland, Lamartine, Puşkin, Mickiewicz). Atras în mod deosebit de poezia germană, din care tălmăceşte într-o izbutită proză ritmată, el publică în „Albina Pindului" şi traducerea studiului lui Gérard de Nerval, *Poeţi germani.*

Discipol al lui D. Bolintineanu, **G.** a publicat, pe lîngă poezie, şi multe lucrări în proză, dintre care doar două romane au apărut şi în volume independente (*Fulga* — 1872, intitulat apoi ***Fulga sau Ideal şi Real*** şi ***Vlăsia sau Ciocoii noi*** — 1887). Primul roman, care a circulat în numeroase ediţii, este o poveste de dragoste, inspirată din cea a lui Werther, eroul goethean. Eroii acestei iubiri înfrînte de prejudecăţi şi intrigi sînt Zoe, fiinţă vaporoasă, angelică, şi Costin Fulga, un însetat de „ideal", alter ego al autorului, personaj afin cu eroii romanelor lui Bolintineanu. Dezamăgit în confruntarea cu „realul", Fulga pleacă în Grecia, ca şi bardul englez Byron, şi îşi află apoteoza murind eroic în luptă. Pe cînd personajele sînt fantomatice, convenţionale, frizînd ridicolul prin patetismul lor obositor şi pletora lirică a conversaţiilor, intriga este susţinută cu destulă ingeniozitate. În *Vlăsia sau Ciocoii noi*, **G.** s-a vrut urmaş al lui N. Filimon şi emul al lui Bolintineanu din romanul *Doritorii nebuni*. El plănuieşte o frescă socială şi politică, văzută sub unghi critic, ţara fiind imaginată ca o „vlăsie" la discreţia profitorilor politici. Dar, amestecînd felurite procedee de compoziţie, romanul devine haotic, epicul se disperseazǎ. Autorul abandonează pe rînd personajele mai interesante, precum poetul Catina, cel care face un pact cu diavolul (aici se simte şi influenţa lui Lesage) ca să cunoască gîndurile celorlalţi, desfăşurarea revoluţiei ce se pregătea. Uitaţi sînt şi Sclipici şi Baboi, uneltitori cu mască de revoluţionari, figuri prinse cu deosebită vervă satirică. **G.** se limitează să urmărească, în manieră foiletonistică, încurcăturile lui Dimitrie Gimpa, aprins june revoluţionar, îndrăgostit deznădăjduit de fiica boierului Racoveanu. De o altă factură, dovedind o putere imaginativă mai puţin comună, este evocarea trecutului în aspectele lui mitice, legendare, prin intermediul fantasticului şi oniricului, aşa cum apare în romanul *Misterele românilor* (publicat în foileton la „Bucegiu" — 1879, reluat şi terminat sub titlul *Din altă lume. Amintiri din războiul turco-român*, variantă ultimă, apărută în „Universul literar" — 1889) şi în povestirile date în foileton la „Universul literar", între 1888 şi 1894. Modelul romanului lui **G.** se află în *Misterele poporului* de E. Sue, de unde este preluată înscenarea axată pe metempsihoză. Lumea, eroii lui **G.** vin din începuturile daco-romane, vremuri învăluite în mit, cînd ritmul vieţii, momentele ei aveau solemnitate ritualică. În jurul eroului, Deciu Longin, vlăstar al unei vechi familii ţărăneşti din munţii Bucegi, se ţese o mişcare epică bazată pe elemente fantastice. Totul pare straniu, bizar, peisajul, decorul, existenţele au parcă o aură eternă, fastuoasă. Se anticipă în acest fel ceva din viziunea eminesciană a etnogenezei, precum şi din atmosfera sadoveniană din *Creanga de aur*. În „Universul literar" se află mai multe note de drum din munţii Moldovei, alte naraţiuni fantastice ale etnogenezei, scrieri ce urmau să alcătuiască volumele *Legende şi novele, Carpaţii şi Balcanii*. În „Resboiul" mai apăruseră cîteva prelucrări după romane de Zola şi Jules Verne. De la **G.**, scriitor fecund, cu multă imaginaţie, dar cu puţină exigenţă în definitivarea operei, au rămas şi cîteva încercări de dramă istorică (*Fanarioţii, Fiii lui Alexandru cel Bun*), iar în manuscris, o dramă despre Horea şi o epopee intitulată *Daciada*.

— ***Preludele***, pref. G. Sion, Bucureşti, Tip. Naţionalul, 1862 ; *Miosotis*, pref. G. Sion, Mauriciu Flugel, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1865 ; ed. 4 (*Miosotul*), Bucureşti, Tip. Govora, 1885 ; ***Fulga***, Turnu Severin, Georgescu, 1872 ; ed. 8 (*Fulga sau Ideal şi Real*), Bucureşti, Tip. Govora, 1885 ; *Eroii Pindului*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1872 ; ***Poezii noue***, I, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1873 ; ***Nostalgia***, Bucureşti, Tip. Govora, 1885 ; ***Vlăsia sau Ciocoii noi***, Bucureşti, Tip. Govora, 1887 ; ***Danţul morţii***, Bucureşti, 1918 ; *[Poezii]*, MU, *180—184*, PRC, II, *218—220* ; ***Scrieri***, îngr. şi pref. Pavel Ţugui, Bucureşti, Minerva, 1975. — **Tr.** : Mickiewicz, ***Nimfa***, în *Preludele*, Bucureşti, Tip. Naţionalul, 1862, *Străbunii* (fragm.), RFM, V, 1863, 25 ; [Vergiliu, Uhland, Schiller, Lamartine], în *Miosotis*, Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, 1865 ; Shakespeare, *Romeo şi Julieta*, *Hamlet* (fragm.), AP, I, 1868, 1 ; Byron, *[Poezii]*, AP, I, 1868, 1, II, 1869, 1 decembrie ; Heine, *[Poezii]*, AP, I, 1868, 1, II, 1869, 4, IV, 1875, 3, 4, 13 ; Schiller, *[Poezii]*, AP, I, 1868, 1 ; Goethe, *[Poezii şi maxime]*, AP, I, 1868, 1, 3, 4, 9 ; L. Uhland, *Noua muză*, AP, I, 1868, 2 ; Fr. Rückert, *Mărgăritare*, AP, I, 1868, 2 ; Gérard de Nerval, ***Poeţi germani***, AP, I, 1868, 3, 4 ; Fr. G. Klopstock, *Orele de inspiraţie*, AP, I, 1868, 4 ; G. A. Bürger, *Sonet*, AP, I, 1868, 4, *Leonora*, AP, II, 1870, 15 februarie ; G.-M. Legouvé, *Meritul femeilor*, AP, I, 1868, 4 ; Seneca, *Scrisori către Lucilius*, CXIV (fragm.), AP, I, 1868, 5 ; J. Fletcher, *Sofocle* (fragm.), AP, I, 1868, 7 ; *Familia pescarului (legendă britonă)*, AP, I, 1868, 12 ; Horaţiu, *[Ode şi Epode]* (fragm.), AP, I, 1868, 12, I, 1869, 14 ; Hafiz, *Roză*, *Tinereţea*, *Bunurile vieţei*, AP, I, 1869, 15 ; Puşkin, *Fata apelor*, AP, I, 1869, 15 ; *[Poezii arabe, persane, ruse, scandinave]*, AP, I, 1869, 15 ; *Eva şi Cormac (legendă irlandeză)*, AP, II, 1869, 2 ; Saint-Marc Girardin, *Danţul morţilor*, AP, II, 1869, 1 decembrie ; V. Hugo, *Consiliul celor zece din Veneţia*, AP, II, 1869, 1 decembrie, *Regretul*, AP, II, 1870, 1 februarie ; George Sand, *Cleopatra*, AP, II, 1869, 1 decembrie ; Teocrit, *Ciclopul*, AP, II, 1869, 15 decembrie ; Lucian din Samosata, *Menip (Din „Dialogurile morţilor")*, AP, II, 1870, 1 ianuarie ; Dante, *Divina Comedie* (fragm.), AP, II, 1870, 1 februarie, V, 1876, 1 ; Herder, *Lebăda murindă*, *Copilul durerii*, AP, II, 1870, 15 februarie ; Th. Gray, *Cimitirul satului*, TI, I, 1873, 1 ; [Sappho, Anacreon], *[Poezii]*, AP, IV, 1875, 1 ; Swift, *Călătoriile lui Guliver*, RB, II, 1879, 615—717 ; Sully Prudhomme, *Un vis*, RB, IV, 1882, 72 ; Ossian, *Cîntecele Selmei*, în *Nostalgia*, Bucureşti, Tip. Govora, 1885 ; Ovidiu, *Dedal* şi *Icar*, BST, I, 1887, 1.

— 1. D. Bolintineanu, *O idee de literatură*, DIV, II, 1859, 8, reed. în ITC, *539—543* ; 2. G. Creţeanu, *Mişcarea literară din 1861 în ţările române*, RR, I, 1862, *841—843* ; 3. Gr. H. Grandea, *[Scrisori către I. Caragiani. Documente, 1865—1875]*, DML, I, *169—178* ; 4. *Haralambiu Grandea*, F, II, 1866, 3 ; 5. Alphons Le Roy, *Meusa şi Danubiul*, AP, I, 1868, 2 ; 6. Gr. H. Grandea, *Lord Byron. Viaţa, caracterul şi operile sale. Calomnia autoarei Beecher Stowe*, MOF, 1869, 208, 238 ; 7. George Marian, *O iarnă literară*, PSS, IV, 1871, 1 ; 8. N. F. Bădescu, *„Fulga", roman original de Gr. H. Grandea*, TLŞ, I, 1872, 13 ; 9. A. D. Xenopol, *„Fulga"*, CL, VI, 1872, 8 ; 10. V. D. P[âun], *Despre cartea d-lui Gr. H. Grandea, „Fulga"*, PSS, VIII, 1875, 271 ; 11. Pop, *Conspect*, I, *164—167* ; 12. T. Maiorescu, *Gr. H. Grandea, „Miosotul"*, AAR, partea administrativă, t. VIII, 1885—1886 ; 13. Const. Mille, *„Fulga sau Ideal şi Real" de Gr. H. Grandea*, LUP, IV, 1887, 343 ; 14. *[Anunţ de tipărire a traducerii din „Arta amorului" de Ovidiu]*, LUP, V, 1888, 663 ; 15. Gr. H. Grandea, *[Scrisori către I. C. Negruzzi, 1890]*, SDL, II, *355—356* ; 16. A. Macedonski, *Grigore Haralamb Grandea*, RM, I, 1897, 6 ; 17. Al. Antemireanu, *Grigore H. Grandea*, E, III, 1897, 629 ; 18. Anaxagora, *Grigore H. Grandea*, TR, III, 1897, 790 ; 19. *Grigore H. Grandea*, RELI, XVIII, 1897, 30 ; 20. Alexandru Macedonski, *Grigore Haralamb Grandea*, L, XX, 1899, 3 ; 21. Alexandru I. Şonţu, *Grigore H. Grandea*, Bucureşti, Tip. Miulescu, 1902 ; 22. Gherghel, *Goethe*, 55, 66, 77—78 ; 23. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *13, 79—80* ; 24. Gherghel, *Schiller*, 47, 55, 62 ; 25. A[nto]hi], *Poetul Grandea — nepot al lordului Byron*, ALA, XIX, 1938, 893 ; 26. Călinescu, *Ist. lit.*, *316—320* ; 27. Călinescu, *Studii*, *140—159* ; 28. Silvian Iosifescu, *În jurul romanului*, Bucureşti, E.L., 1961, *209—210, 214—216* ; 29. Streinu, *Versificaţia*, *167—168* ; 30. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *288—324, 389—390* ; 31. M. Cosmescu, *Gr. H. Grandea*, ATN, IV, 1967, 11 ; 32. Dan Cristea, *Gr. H. Grandea. Un călinescian avant la lettre*, AFT, III, 1968, 28 ; 33. Nicoleta Morăriş, *Grigore Haralamb Grandea şi Belgia*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XVII, 1968 ; 34. *Ist. lit.*, II, *768—771* ; 35. Pavel Ţugui, *Gr. H. Grandea şi Craiova*, RMR, VII, 1970, 2 ; 36. Pavel Ţugui, *Gr. H. Grandea şi E. Sue*, RMR, VII, 1970, 4 ; 37. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *272—274* ; 38. Pavel Ţugui, *Grigore H. Grandea către Titu Maiorescu*, RITL, XXIV, 1975, 1 ; 39. Martira Bogdan, *Un ecou întîrziat al paşoptismului : romanele lui Gr. H. Grandea*, RITL, XXIV, 1975, 1 ; 40. Pavel Ţugui, *Grigore H. Grandea*, Craiova, Scrisul românesc, 1977 ; 41. Verzea, *Byron*, *66, 90—92, 163—165*.

G. D.

GRĂDIŞTEANU, Grigore (14.IX.1816, Bucureşti — 28.II.1893, Bucureşti), traducător. Fost elev al colegiului „Sf. Sava", devenit, în 1835, inginer topograf, apoi „cap de masă" la cancelaria domnească (după 1840), **G.** era unul din tinerii intelectuali care, grupaţi în jurul lui I. Heliade-Rădulescu, au participat la iniţiativele culturale ale acestuia. Pentru crearea repertoriului trupei româneşti de teatru, înfiinţată de

Societatea Filarmonică, G. a tradus și tipărit, în 1836, *Domnu Pursoniac* de Molière. Din același autor, tot în tălmăcirea lui, s-au reprezentat *George Dandin sau Bărbatul cornat în părere* și *Bolnavul imaginer*. Ultima comedie era anunțată ca aflîndu-se sub tipar în tipografia lui Heliade (1836). Ca unul din protagoniștii revoluției de la 1848 din Muntenia, G. este numit de Guvernul provizoriu director al Ministerului din Năuntru. În timpul exilului s-a stabilit la Paris, unde a rămas pînă în 1858. După întoarcere, mai ia parte la viața politică (a fost un militant pentru Unirea Principatelor) pînă în 1863, cînd se retrage definitiv. Lui G. i-au fost atribuite, greșit, interesantele însemnări ale lui A. Ubicini, din zilele revoluției, apărute în 1880, în „Amicul familiei", sub titlul *România în anul 1848, amintiri și episoade de călătorie* ⟨3⟩.

— **Tr.**: Molière, *Domnu Pursoniac*, București, Tip. Eliade, 1836.

— 1. Gr. Zossima, *Biografii politice ale oamenilor mișcării naționali din Muntenia la 1848*; ed. 2, București, Tip. Miulescu, 1884; 2. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *172*; 3. Emil Manu, *Un scriitor pașoptist necunoscut*, RL, VI, 1973, 25.

L. V.

GRĂDIȘTEANU, Petru (24.II.1839 — 28.IX.1921, București), publicist și autor dramatic. Licențiat în drept la Paris, a fost, la întoarcerea în țară, procuror la Tribunalul de Ilfov, apoi, timp de mai mulți ani, avocat și, în 1889, decan al corpului avocaților. Activ om politic, conservator mai întîi, ulterior liberal, G. l-a susținut pe Al. I. Cuza și a colaborat cu C.A. Rosetti. Deputat și senator, cu reputația unui bun orator, autor al unor broșuri politice, el a inițiat cîteva proiecte de legi, printre care și legea privind organizarea și administrarea teatrelor, votată în 1877. Pentru merite mai mult culturale și politice decît literare, a fost ales membru onorific al Academiei Române (1883) și președinte al Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor. În publicistică s-a făcut cunoscut odată cu apariția „Revistei contimporane" (1873), din al cărei comitet de conducere făcea parte, dar preocupările sale literare sînt anterioare. Încă în 1857, G. publicase *O noapte pe ruinele Tîrgoviștei sau Umbra lui Mihai Viteazul*, „tablou" într-un act, un fel de alegorie, neizbutită, pe tema Unirii Principatelor. Succesul în teatru l-a obținut cu *Revizorul general* (1874), localizare a piesei lui Gogol, după versiunea franceză a lui P. Mérimée. Este prima transpunere în românește, iar reprezentarea ei, cu deosebit succes, la Iași și la București, cu un ecou favorabil în presa vremii (C. Bolliac, M. Eminescu), a constituit un eveniment de seamă în istoria teatrului românesc. G. a autohtonizat personajele, dîndu-le și nume românești, a introdus numeroase elemente de critică socială care vizau burghezia românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: politicianismul, farsa alegerilor, demagogia și abuzurile funcționarilor. Dacă adaptarea lui G. (care a redus piesa de la cinci la trei acte) este mult sub nivelul artistic al originalului, în schimb referirile la realitățile românești au sporit interesul publicului, care a receptat spectacolul ca pe o satiră socială originală a moravurilor politice autohtone. Pentru teatru, de care s-a simțit foarte atras, G. a realizat, în colaborare cu M. Zamphirescu, Ciru Oeconomu, N. Țincu ș.a., revista *Cer cuvîntul!* (1874), primul spectacol de acest gen în dramaturgia noastră. Interesul pentru reorganizarea teatrului național, vizibil și în legea pe care a inițiat-o, s-a manifestat și în timpul în care a fost director general al teatrelor (1898). În publicistica literară G. s-a făcut cunoscut prin polemica purtată împotriva lui T. Maiorescu și a societății Junimea. La *Beția de cuvinte* (1873), articol în care Maiorescu ridiculiza stilul bombastic al colaboratorilor „Revistei contimporane", G. răspunde cu o lungă pledoarie, în care încearcă zadarnic să-i reabiliteze pe cei vizați în studiul maiorescian. Răspunsul cuprinde și o violentă contestare a poeziei lui Eminescu, ca și a întregii mișcări junimiste, acuzată de cosmopolitism și „admirațiune mutuală". În „Revista contimporană" a publicat și un studiu *(O cronică inedită)* despre cronica versificată a lui Zilot Românul.

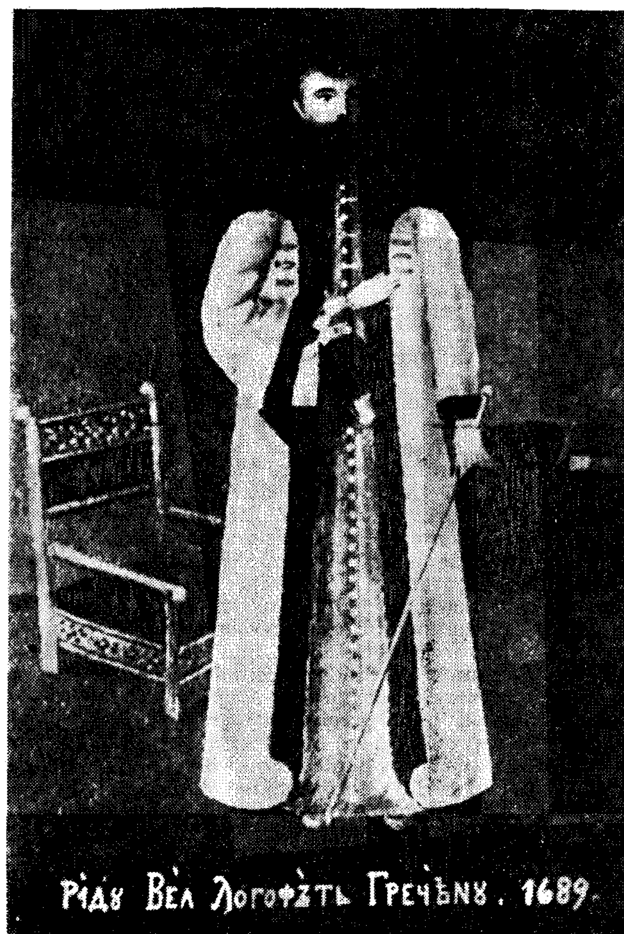
— *O noapte pe ruinele Tîrgoviștei sau Umbra lui Mihai Viteazul*, București, Ioanid, 1857; *„Convorbiri literare" și „Revista contimporană"*, RCO, I, 1873, 4; *O cronică inedită*, RCO, I, 1873, 5; *Cîteva cuvinte la adresa „Convorbirilor literare"*, RCO, II, 1874, 6. — **Tr.**: A. de Musset, *Nu mă uita*, CL, I, 1867, 17; Gogol, *Revizorul general*, București, Tip. Dacia, 1874.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *179—180, 278—292*; 2. Eminescu, *Despre cultură*, *165—170*; 3. *Petre Grădișteanu*, ȚR, II, 1894, 266; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *91*; 5. *Encicl. rom.*, II, *594*; 6. Panu, *Junimea*, II, *31, 39—46*; 7. Barbu Lăzăreanu, *Petre Grădișteanu. Un pledant în politică, în literatură și în teatru*, ALA, II, 1921, 46; 8. Predescu, *Encicl.*, *371*; 9. Crin Teodorescu-Mugur, *Primele reprezentații românești cu „Revizorul" de Gogol*, SCIA, I, 1954, 1—2; 10. Tatiana Nicolescu, *Opera lui Gogol în România*, București, E.S.P.L.A., 1959, *29—39*; 11. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2; 12. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *311—313*; 13. Paleologu, *Spiritul*, *18*; 14. Mîndra, *Clasicism*, *186—187*.

L. V.

GRĂMĂTICUL, Staicu v. **Staicu Grămăticul**.

GRECEANU, Radu (c. 1655 ⟨31⟩ — c. 1725 ⟨31⟩), cronicar, traducător și autor de versuri. Părinții lui G., probabil proprietari de condiție modestă din satul Greci din fostul județ Vlașca (azi în județul Dîmbovița), nu sînt menționați ca purtători de ranguri în documentele vremii. Căsătorit cu Ecaterina, fiica lui Ivașco Băleanu, G. însuși păstrează, de-a lungul unei vieți consacrate preocupărilor cărturărești, unica slujbă de logofăt în cancelaria domnească a Țării Românești. Cunoscător nu numai al limbii, ci și al culturii clasice grecești, G. devine începînd din 1693 cronicarul oficial al domniei lui Constantin Brîncoveanu, după ce, vreme de mai bine de un deceniu, participase la opera de traducere și tipărire a cărților de cult, inițiată în Țara Românească la sfîrșitul secolului al XVII-lea de Șerban Cantacuzino și continuată de Constantin Brîncoveanu. Dacă astăzi apare întrucîtva limitat rolul lui G. și al fratelui său Șerban la traducerea **Bibliei de la București* din 1688 (principalele merite ale tălmăcirii revenind, după cum s-a admis în ultimul timp, lui Nicolae Milescu și, în parte, mitropolitului Dosoftei al Moldovei), nu se poate nega totuși contribuția efectivă a fraților Greceanu la revizuirea textului și la alcătuirea primei ediții integrale a *Bibliei* tipărite în limba română. Spiritul laic și umanist ce caracterizează această înfăptuire culturală de seamă străbate și în alte tipărituri ale epocii, în care predoslovia — epistola dedicatorie — tinde a se constitui într-o veritabilă specie literară, impunînd autorului, pregătit a expune o profesiune de credință, a sa sau a patronului cărții, domnitorul, eforturi stilistice. În 1691 se tipăresc la București *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feluri a celui întru sfinți*

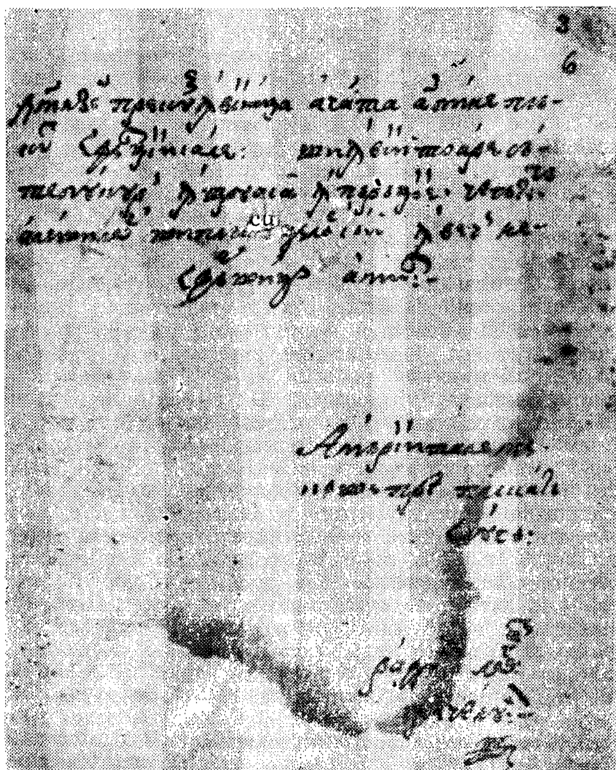
Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Ţarigradului a lui Zlatoust, culegere din predicile atribuite lui Ioan Hrisostom, traduse din greceşte de Radu şi Şerban Greceanu. În acelaşi an apare la Buzău *Pravoslavnica mărturisire* a lui Petru Movilă, tălmăcită în limba română de **G.**, prin intermediul traducerii greceşti datorate lui Meletie Sirigul. În afara calităţii traducerilor sale, recunoscute ca avînd o limbă accesibilă şi armonioasă, **G.** demonstrează, ca predoslov, alături de Şerban Greceanu, înţelegerea imperativelor momentului, a semnificaţiilor politice ale activităţii culturale patronate de Constantin Brîncoveanu, avînd în vedere „cel de obşte folos a tot neamul românesc". Omagiul umanist adus erudiţiei stolnicului Constantin Cantacuzino, consultat adesea spre elucidarea unor neînţelegeri de ordin filozofic şi teologic („cele mai adînci filosofeşti şi bogosloveşti noimata"), mărturiseşte totodată strădania lui **G.** de a depăşi deopotrivă dificultăţile de ordin lingvistic, asupra cărora va insista într-o notă la *Mineiele* tipărite de episcopul Mitrofan al Buzăului în 1698—1699. În tălmăcirea *Mineielor* **G.** se foloseşte de textul grecesc al lui Maximos Margunios, confruntat se pare şi cu ediţia *Vieţii şi petrecerii svinţilor* apărută la Iaşi între anii 1682—1686, datorată mitropolitului Dosoftei al Moldovei ⟨12⟩, ceea ce dovedeşte încă o dată continuitatea în activitatea de traducere şi tipărire a cărţilor de cult în limba română, în cursul secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea.

G. a cunoscut neîndoielnic în epocă şi un anumit prestigiu de versificator. *Biblia* din 1688, *Pravoslavnica mărturisire*, *Mărgăritarele* şi *Mineiele* sînt precedate fiecare în parte de „stihuri la stemă", printre cele dintîi alcătuite în limba română, în tradiţia inaugurată în Ţara Românească de Udrişte Năsturel (autor de versuri slavone), de mitropoliţii Varlaam şi Dosoftei, în Moldova. Ca autor de versuri, **G.** face însă dovada înzestrării sale îndeosebi prin traducerea poemei greceşti dedicată memoriei postelnicului Constantin Cantacuzino, cel ucis la Snagov la 20 decembrie 1663. Servind drept manifest politic al grupării cantacuzineşti îndreptat împotriva partidei adverse a Bălenilor, **Poveste de jale şi pre scurt asupra nedreptei morţi a preacinstitului Constandin Cantacuzino, marelui postelnic al Ţării Rumâneşti*, al cărei autor a rămas neidentificat, era răspîndită în Ţara Românească în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în versiunea greacă tipărită la Veneţia, pe care **G.** o traduce, imprimînd-o poate la Snagov între anii 1696—1699.

Cronica lui **G.**, *Începătura istoriii vieţii luminatului şi preacreştinului domnului Ţării Rumâneşti, Io Constandin Brîncoveanu Basarab voievod, dă cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremile şi întîmplările ce în pămîntul acesta, în zilele Măriei-sale s-au întîmplat*, este scrisă în mai multe etape. S-a presupus că **G.** începe a scrie cronica în 1693, an pînă la care reface din memorie evenimentele domniei lui Constantin Brîncoveanu, pe care continuă apoi să le consemneze pînă în 1698, cînd primele 43 de capitole ale scrierii sînt înfăţişate voievodului însoţite de o prefaţă omagială. După zece ani de domnie, sînt invocate realizările culturale ale lui Brîncoveanu (ctitorii, şcoli, tipărituri), într-un elogiu în care personalitatea acestuia apare revelată în lumina faptelor, a „facerilor de bine" spre folosul colectiv. În stilul obişnuit al predosloviilor sale, cronicarul îşi argumentează punctul de vedere printr-o suită de citate din filozofii antici (Diogene din Sinope, Democrit, Platon, Aristotel, Demostene), ori prin clasice pilde ale istoriei (cele ale împăraţilor Constantin sau Iustinian). Pentru perioada 1699—1707 se cunosc două versiuni ale cronicii brîncoveneşti redactate de **G.** Asupra celei iniţiale, ce conţine notaţii aproape la zi, se revine în 1707, din considerente de care domnitorul se simte obligat acum să ţină seamă, versiunea revizuită deconspirînd unele manifestări ale inamicilor politici, rămase secrete sau tratate cu mai puţină severitate în prima variantă. Pentru intervalul 1707—1714 însemnările lui **G.**, care adoptă de acum înainte mai frecvent tonul vehement şi atitudinea neconciliantă faţă de adversari, se resimt de o anume precipitare intervenită în ritmul monoton şi atît de echilibrat de pînă aici al cronicarului domnesc. **G.**, altădată neîntrecut în selectarea cuminte şi prezentarea diplomatică a faptelor (numai a „celor de laudă" sau a „turburărilor" ivite, cum declara programatic în predoslovia din 1698), apare întrucîtva depăşit şi contrariat, confruntat cu o perioadă din ce în ce mai agitată, în care, pe plan intern, se accentuează conflictul izbucnit făţiş, în 1707, între Brîncoveanu şi Cantacuzini (despre aceasta cronica evită însă să amintească deschis), în vreme ce evenimentele externe sporesc, la rîndul lor, considerabil, neîncrederea Porţii faţă de ţară şi domn. Mai grăbit, mai parcimonios în relatare în această a treia parte a cronicii şi tot mai mohorît atunci cînd enumeră obligaţiile crescînde impuse de turci, care aplică ţărilor române un sistem nemilos de spoliere economică, **G.** îşi întrerupe istoria în 1714, cu aproximativ o lună înaintea ma-

zilirii domnitorului. Nu este exclus ca împrejurările tragice ce pun capăt domniei lui Constantin Brîncoveanu să fi influențat și destinul cronicarului, a cărui urmă se pierde de aici înainte. Ipoteza surghiunului în Asia Mică, surghiun împărtășit și de alți credincioși ai lui Brîncoveanu, este plauzibilă (31).

Condiția de jurnal oficial al domniei brîncovenești conferă cronicii lui **G.** anumite particularități în contextul celorlalte letopisețe ale Țării Românești. O anume ambiguitate în prezentarea evenimentelor, tonul uneori căutat obiectiv, alteori justificativ, formulările sumare sau omiterea unor informații incomode despre împrejurări care, spre neștirbirea gloriei domnești, se impun a fi uitate, par a solicita întreaga iscusință a cronicarului. Acomodarea cu o anumită ținută (prezență voalată, domnitorul supraveghează totuși lucrarea) exclude de la sine spontaneitatea, fantezia, precum și libertățile de ordin stilistic, pe care cronicarul le regăsește însă în clipele de iritare supremă, cînd dezaprobă drastic, totdeauna de pe poziții partizane, actele îndreptate împotriva domniei. Autorul, martor al vieții de curte, căruia îi sînt accesibile documentele cancelariei lui Brîncoveanu, înregistrează cu răbdare egală și cu un adevărat cult al amănuntului evenimente politice sau numai detalii din viața familiei domnitorului. Ceremoniile curții, nunțile numeroaselor vlăstare domnești, schimbul de solii sau primirea cu remarcabil fast a unor oaspeți de prestigiul ambasadorului Angliei la Constantinopol, William Paget, apar ca manifestări de vădit interes pentru cronicarul conștiincios, mai rar purtat însă de darul reconstituirii, al evocării sugestive. În stereotipia notațiilor lui **G.** se detașează totuși laitmotivul călătoriei. Itinerariile lui Brîncoveanu, demarcînd scurtele răstimpuri de liniște (rîvnita „fărîmă de răsuflu", veșnic invocată) de momentele decisive, de maximă tensiune și primejdie, esențializează parcă direcțiile în care se îndreaptă strădaniile domnitorului, obstinata sa aspirație spre stabilitate, într-un peisaj social-politic apăsător și incert, căpătînd, și dincolo de intențiile cronicarului, dimensiuni dramatice. Informațiile despre expedițiile militare, atît de stînjenitoare pentru Brîncoveanu, mărturisesc despre politica prudentă a domnului, care încearcă să le evite ori de cîte ori este posibil. Singura campanie la care participă efectiv este cea din Ardeal, alături de turci, în al doilea an de domnie, culminînd cu înfrîngerea generalului Heissler, la Zărnești, și cu pierderea unui rival, aga Constantin Bălăceanu. Mai tîrziu, în 1711, în preajma luptei de la Stănilești, Brîncoveanu va manevra abil, așteptînd retras deciderea sorților în războiul dintre ruși și turci, în care izbutește să nu intervină. Călătoriile febrile în întîmpinarea, la hotare, a demnitarilor Porții sau a hanilor tătari sfîrșesc cu scena întîlnirii și a închinării, adesea umilitoare pentru domn, pe care cronicarul încearcă să o ignore discret. O călătorie a domnului la Odrii (Adrianopol), în 1703, într-o vară de cumpănă a domniei brîncovenești, devine subiectul unei memorabile pagini a cronicii, consemnat de **G.** cu vădită tulburare. La distanță de cîțiva ani, în versiunea refăcută în 1707 — așa-numita „istorie de taină" — evenimentul este rememorat cu emoție intactă, într-o expunere acum mai literară, nu lipsită de o anume pătrundere psihologică. Consecință a intrigilor marelui dragoman Alexandru Mavrocordat Exaporitul, cum precizează versiunea revizuită, chemarea neprevăzută a lui Brîncoveanu la Adrianopol declanșează o panică abia descifrată, la început în mișcările dezordonate ale personajelor (domnitorul descumpănit, îmbolnăvit subit, amînînd plecarea în cîteva rînduri, demnitari trimiși în grabă la Odrii spre a justifica întîrzierea), și sugerată apoi de încetineala călătoriei, cu desele popasuri ale cortegiului de slujitori ce-l urmează pe domn sau de despărțirea la graniță, într-o atmosferă încărcată de presentimente, de mitropolitul Teodosie și de „coconii" domnești, dintre care Ștefăniță rămîne să continue drumul alături de părintele său. Încordarea așteptării, în preajma Adrianopolului, marchează un veritabil moment psihologic ce se consumă paralel cu răstimpul în care aurul lui „Altîn-bei" va decide. Ceea ce urmează — ceremonia „căftănirii" de către sultan a lui Brîncoveanu și a boierilor însoțitori, ca semn al reînnoirii domniei — interesează mai puțin, expunerea redevenind de aici înainte convențională. Autorul se străduiește să selecteze numai ceea ce consideră necesar să dezvăluie cititorului la un moment dat. Cînd eforturile sale de permanentă autosupraveghere cedează, sub impresia unor întîmplări neprevăzute sau nedorite, sursă de tensiune devine însăși încercarea lui **G.**, care cunoaște mai mult decît spune, de a salva aparența de obiectivitate, zbaterea sa între reținerea impusă și impulsul de a vorbi pînă la capăt. În acest sens, confruntarea primei versiuni cu „istoria de taină" indică unele posibilități stilistice, în mare parte nevalorificate. În sfîrșit, evidența riguros ținută de **G.** tradiționalelor plimbări ale lui vodă pe la vii, moșii, reședințe și mănăstiri domnești e menită a arunca lumina cuvenită asupra edenului gospodăresc al lui Brîncoveanu ctitorul și chivernisitorul. Nu în portretizarea domnitorului va excela însă autorul cronicii de curte. Deși manifestate mai rar, demne de reținut rămîn și la el, ca în cazul tuturor cronicarilor munteni, înclinația spre caricatură și satiră, vehemența pamfletară și insolența pitorească a lim-

bajului în încondeierea vrăjmașilor domniei. Galeria acestora cuprinde nenorocoși pretendenți la domnie (Constantin Bălăceanu, fire aventuroasă, lesne crezător „în avere, și în cai, și în arme, și în vitejii, și în fandasii nebunești", sau „sîrbca", doamna lui Șerban Cantacuzino, „fata Ghieții neguțătoriului de abale", ale cărei ambiții sînt clasate laconic și disprețuitor de cronicar : „fumuri mai mari acei muieri îi urla în cap"), fețe încoronate neagreate de Brîncoveanu (Cantemireștii), nedemni vînzători de țară ca Staico paharnicul, complotiști, intriganți înnăscuți de felul lui Dumitrașco Corbeanu și al jupînesei Tudosca, „muiere rea și neastîmpărată". Insinuarea și maliția devin și pentru G. mijloace eficiente de denigrare. Constantin Cantemir, fost herghelegiu, apoi „lefeciu" și „ceauș" în Țara Românească, ajunge domn al Moldovei „poate-fi pentru păcatele creștinilor acelui pămînt". Fiul său Antioh, urmaș în domnia Moldovei, „sugea sîngele săracilor". Episodul complotului urzit contra lui Brîncoveanu în 1703, la care se adaugă numeroase detalii în „istoria de taină", este tratat acum cu detașare aproape ironică. „Umbletele" nocturne ale Tudoscăi și ale „domniței", fata lui Grigore vodă, dirijate de „procletul" Dumitrașco, urmăreau a compromite pe domn prin confesiuni mincinoase făcute unui turc oarecare. Numele protagoniștilor destul de numeroși ai acțiunii cu ecouri nedorite la Constantinopol, iertați demult — se subliniază — cu mărinimie, de domn, sînt consemnate totuși, de astă dată, cu scrupulozitate, de G., în cronica datoare să rețină și să sancționeze. Actul care atrage însă revolta cronicarului, în postura sa de „raisonneur" al domnitorului, rămîne „trădarea" spătarului Toma Cantacuzino, nepotul cu minte „zburatecă", a cărui trecere fățișă de partea rușilor, în 1711, contravine flagrant principiilor politice ale prudentului Brîncoveanu. Intransigent, fără a încerca o clipă să accepte vreo rațiune a faptului, G. revarsă un potop de invective la adresa fugarilor. Spătarul, „ca un hiclean hainindu-se", „au alergat" la „moscali", însoțit de cîțiva „marghioli blestemați și de minte striini", între care un Ghinea „becisnec (...) dă neam mojic" și Toderașco (Corbea) „brat David ceaușul, neam foarte ciocoi, șcheau varvar și plin de răotate". Cu o vervă malițioasă, neîntîlnită altundeva în cuprinsul cronicii, este caracterizat Dimitrie Cantemir, după refugierea în Rusia. Între paginile izbutite ale cronicii s-ar mai putea cita cîteva tablouri ce rețin prin dinamismul imaginilor, umorul situațiilor și, uneori, prin lapidaritatea și expresivitatea stilului : răscoala ienicerilor din 1703, închiderea solilor ruși la Edicule în 1712, ca urmare a urzelilor lui Carol al XII-lea al Suediei, refugiat la Poartă după bătălia de la Poltava, sau luarea cu asalt la Bender, în 1713, a locuinței „craiului svețesc" de către turcii exasperați de tirania ilustrului oaspete, căruia sînt deciși a-i aminti, cu orice risc, necesitatea întoarcerii acasă. Uneori, sub pana cronicarului care sloboade numeroase imprecații la adresa lăcomiei turcești, a „păgînilor" și „varvarilor", învie cîte o scenă de o simplitate ritualică — la o Bobotează, în iarna celui de al doilea an de domnie al lui Brîncoveanu, țara întreagă, călcată de armate prădalnice (nemți, tătari, turci și unguri), se roagă pentru „oteșirea focului de oști ce ardea într-însa".

Transmisă în 22 de copii manuscrise, din istoria domniei lui Brîncoveanu scrisă de G. vor fi reținute în compilația alcătuită la cererea lui Ștefan Cantacuzino doar primele 48 de capitole, cele care nu stînjenesc prin detalii inoportune familia înrudită a Cantacuzinilor, învrăjbiți după 1700 cu domnul executat de Poartă în 1714. Același fragment este inclus ulterior în corpul oficial de cronici constituit din ordinul lui Nicolae Mavrocordat. Urmașii familiei lui Brîncoveanu adăpostesc cu precauție timp de cîteva decenii scrierea, din care 80 de capitole parvin în 1727 brașoveanului Johann Filstich, care le va traduce în limba germană (traducere utilizată mai tîrziu de J. Chr. Engel în *Geschichte der Moldau und Walachey*). Un singur manuscris, datat 1730—1740, copie atribuită serdarului Grigore Greceanu, urmaș al cronicarului, conservă integral scrierea. Edițiile inițiale ale cronicii lui G., începînd cu aceea a lui N. Bălcescu din „Magazin istoric pentru Dacia" (1846), dau la iveală doar primele 48 de capitole. În ediția din 1906, Șt. D. Greceanu publică 80 de capitole ale cronicii. Abia în 1961 istoria lui G. este editată în întregime de M. Gregorian.

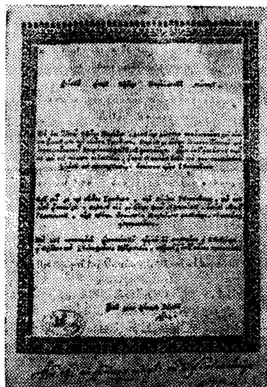
— *Istoria Țării Românești de la 1689—1700* (publ. N. Bălcescu), MID, II, 1846, *129—176*, *193—228*, *321—354*, reed. în *Cronicarii Țării Românești*, II, București, 1847, *1—116*, în *Istoria Moldo-României*, II, București, Ioanid, 1859, *166—278* ; *Viața lui Constantin vodă Brîncoveanu*, îngr. Ștefan D. Greceanu, București, Göbl, 1906 ; *Începătura istorii vieții luminatului și preacreștinului domnului Țării Rumânești, Io Constandin Brîncoveanu Basarab voievod, dă cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat, pentru vremile și întîmplările ce în pămîntul acesta, în zilele Măriei-sale s-au întîmplat*, CM, II, *5—272* ; *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688—1714)*, îngr. și introd. Aurora Ilieș, București, E.A., 1970 ; *Stihuri 8 asupra stemei prea luminatului și înălțatului Domn Ioan Șărban C. B. Voievod*, în *Biblia*, București, 1688, reed. în BRV, I, *283* ; *Verșuri politice 8 asupra stemelor luminatului și înălțatului Domn Io Constandin Basarab Voievod, Prea luminatului, înălțatului și slăvitului Io Costandin Basarabă Voievod, den mila lui Dumnezeu Domn și oblăduitori a toată Țara Rumănească* și *Către de bine voitoriul cititori* (în colaborare cu Șerban Greceanu), în *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust*, București, 1691, reed. în BRV, I, *316—321* ; *Verșuri politice 8 asupra stemei prea luminatului și înălțatului Domn Io Costandin Băsărab Voievod, Prea luminatului, prea înălțatului și prea slăvitului, den mila lui Dumnezău Domn și oblăduitori toatei Țării Rumânești Ioan Costandin B. Basarab Voievod* și *Către ctitoriul pravoslavnic*, în Petru Movilă, *Pravoslavnica Mărturisire a săborniceștii și apostoleștii beserecii Răsăritului*, Buzău, 1691, reed. în BRV, I, *322—324* ; *Stihuri politice 10 asupra stemei prea luminatului, slăvitului și blagocestivului Io Constantin B. Basarabă Voievoda*, în *[Mineie]*, Buzău, 1698—1699, reed. în BRV, I, *366*. — **Tr.** : *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust*, București, 1691 (în colaborare cu Șerban Greceanu) ; ed. 2, București, 1746, reed. fragm. în CAL, *195—203*, CHRM, I, *290—294* ; *[Mineie]*, Buzău, 1698—1699 ; [Autor neidentificat], *Poveste de jale și pre scurt asupra nedreptei morți a preacinstitului Constandin Cantacuzino, marelui postelnic al Țării Rumânești*, în Emil Vîrtosu, *O povestire inedită în versuri despre sfîrșitul postelnicului Constantin Cantacuzino*, București, Imprimeria națională, 1940, reed. în CPV, *37—48*.

— **1.** Gr. G. Tocilescu, *Studie critice asupra cronicelor române*, RIAF, II, 1884, vol. I, fasc. 2 ; **2.** Sbiera, *Mișcări*, *195—200* ; **3.** N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; **4.** Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *31*, *60*, II, *505—513* ; **5.** *[Note bibliografice]*, BRV, I, *283*, *315—324*, *365—369* ; **6.** Ștefan D. Greceanu, *Scrierile lui Radu logofătul cronicarul*, București, Göbl, 1904 ; **7.** Pascu, *Ist. lit. XVII*, *152—159* ; **8.** Pușcariu, *Ist. lit.*, *117—118* ; **9.** Iorga, *Ist. lit.*, II, *66—76* ; **10.** Const. Solomon, *Biblia de la București (1688)*, Tecuci, Tip. Cultura grafică, 1932 ; **11.** Ioan C. Filitti, *Cine erau frații cărturari Radu și Șerban Greceanu*, RIR, IV, 1934, *65—70* ; **12.** Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *132* ; **13.** N. Iorga, *La „Biblia lui Șerban Vodă"*, RI, XXIV, 1938, 7—9 ; **14.** Emil Vîrtosu, *O povestire inedită în versuri despre sfîrșitul postelnicului Constantin Cantacuzino*, București, Imprimeria națională, 1940 ; **15.** Călinescu, *Ist. lit.*, *37* ; **16.** Cartojan, *Ist. lit.*, III, *214—219*, *232—233*, *250—254* ; **17.** Ciobanu, *Ist. lit.*, *306—310* ; **18.** Piru, *Ist. lit.*, I, *212—216*, *248*, *282—286* ; **19.** Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *167—183*, *303—360*, *364—366* ; **20.** Eugen Stănescu, *Valoarea istorică și literară a cronicelor muntene*, CM, I, *V—CXXVI* ; **21.** Lucian Predescu, *O controversă literară religioasă. Contribuția fraților Radu și Șerban Greceanu la cultura bisericească și laică*, GBS, XXI, 1962, 5—6 ; **22.** Virgil Cândea, *Nicolae Milescu și începutul traducerilor umaniste în limba română*, LL, VII, 1963 ; **23.** Virgil Cândea, *Semnificația politică a unui act de cultură feudală*, STD, XVI, 1963, 3 ; **24.** Virgil Cândea, *O epigramă grecească tradusă de N. Milescu*, LR, XII,

1963, 3 ; 25. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul*, 161—162, 172—178 ; 26. Lăudat, *Ist. lit.*, II, 44—57 ; 27. G. Ţepelea, *Versuri în metru antic în „Biblia de la Bucureşti" (1688)*, LR, XII, 1963, 1 ; 28. *Ist. lit.*, I, 418—423, 524—530 ; 29. Dan Simonescu, *Poveste de jale asupra uciderii postelnicului Constantin Cantacuzino (20 decembrie 1663)*, CPV, 35—37 ; 30. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, 221—222, 224, 233—235 ; 31. Aurora Ilieş, *Studiu introductiv* la Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688—1714)*, Bucureşti, E.A., 1970 ; 32. Paul Cernovodeanu, *Radu logofătul Greceanu, „Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688—1714)"*, STD, XXIII, 1970, 5 ; 33. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, 97—99 ; 34. Haneş, *Studii ist. lit.*, 74—131 ; 35. E. Negrici, *O variantă a cronicii lui Radu Greceanu*, RMR, VIII, 1971, 7 ; 36. Ovidiu Papadima, *Iluminismul şi clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, 50—51 ; 37. Elena Berea-Găgeanu, *Folosirea viitorului la cronicarii munteni*, LR, XXI, 1972, 1 ; 38. Ursu, *Memorialistica*, passim ; 39. Piru, *Analize*, 21—37 ; 40. Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, Minerva, 1974, 83, 96, 97, 98, 99, 100, 112, 122, 185 ; 41. Cătălina Velculescu, *Un manuscris cu fragmente din cronica lui Radu Greceanu*, RITL, XXIII, 1974, 4 ; 42. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Minerva, 1976, 139, 147—150 ; 43. Mircea Cociu, *Izvoarele şi datarea „Anonimului brîncovenesc". O reconsiderare a argumentelor*, RITL, XXVI, 1977, 4 ; 44. Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, Bucureşti, Minerva, 1978, 147—228 ; 45. E. Negrici, *Figura spiritului creator*, Bucureşti, Cartea românească, 1978, 165—182.

R. Ş.

GRECEANU, Şerban (? — c. 1710 ⟨4, 17⟩), cărturar, traducător şi versificator. Este originar din satul Greci, din fostul judeţ Vlaşca (azi în judeţul Dîmboviţa). Întîia sa soţie, Ilinca, era fiica proprietarului unei moşii cu acelaşi nume, Greci, din Ilfov, coincidenţă ce a determinat o confuzie între Papa Greceanu vistierul, tatăl soţiei, şi părintele necunoscut al lui G. În timpul domniilor lui Şerban Cantacuzino şi Constantin Brîncoveanu G. deţine succesiv funcţiile de logofăt şi vtori-logofăt (1678—1694), vel vistier (1694—1703) şi vel logofăt (1704—1710), în perioada 1695—1700 fiind şi ispravnic al scaunului Bucureştilor. După 1710 documentele nu-l mai amintesc. Deşi, se pare, mai antrenat în viaţa politică decît fratele său cronicarul (prin fiul său Şerban, căsătorit cu una din fiicele lui Constantin Brîncoveanu, G. se înrudea cu familia domnitoare), el va aduce, alături de Radu Greceanu, de Antim Ivireanul şi de episcopul Mitrofan al Buzăului, o contribuţie însemnată la apariţia tipăriturilor epocii brîncoveneşti. G. face parte din grupul de cărturari care revizuiesc tălmăcirea rămasă în manuscris a *Vechiului Testament*, aparţinînd lui Nicolae Milescu (între timp revăzută, se crede, şi de Dosoftei, mitropolitul Moldovei), şi care pregătesc pentru tipar prima ediţie românească a *Bibliei* (Bucureşti, 1688). În 1691, împreună cu Radu Greceanu, traduce din greceşte o parte din învăţăturile atribuite lui Ioan Hrisostom, sub titlul *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinţi Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Ţarigradului a lui Zlatoust*. Fraţii Greceanu semnează şi cele două predoslovii, către voievod şi către „de bine voitoriul cititori", în care se încearcă a se concilia, în tradiţia umanismului creştin de sorginte bizantină, dezideratele bisericii, preocupată să ofere „învăţături", repere exemplare vieţii morale (tipică, invocarea în acest context a „păgînului" Platon), cu tentaţia prefaţatorilor de a aduce un elogiu nelimitat cunoaşterii. Strădania de a omagia o iniţiativă consacrată celui „de obşte folos sufletesc a tot neamul românesc", de meritele căreia traducătorii sînt conştienţi a se împărtăşi, echivalează cu o afirmare a principiilor politice ce călăuzesc întreaga activitate culturală desfăşurată în Ţara Românească la sfîrşitul secolului al XVII-lea. Autor al unei prefeţe greceşti la *Slujbele Sfintei Paraschiva celei Nouă şi a Sfîntului Grigorie Decapolitul* (1692), G. alcătuieşte de asemenea predoslovia şi „stihurile politiceşti" din fruntea *Evangheliei greco-române* tipărite de Antim Ivireanul la Bucureşti în 1693. În prefaţa *Evangheliei*, scrisă în obişnuita notă encomiastică la adresa domnitorului care patronează lucrarea, G., familiarizat cu parabola şi în genere cu un stil nu lipsit de un anume avînt retoric, exprimă cîteva idei demne de interes, sugestive în ceea ce priveşte climatul spiritual al epocii. Asemenea lui Antim Ivireanul, care pledează cu căldură şi pasiune cauza tipografului, dedicat unei îndeletniciri anevoioase, G. afirmă valoarea inestimabilă a cărţii, nu neapărat ferecată în aur, dar menită să circule. Ca şi în alte compoziţii similare ale timpului, ecouri ale Antichităţii greco-latine străbat în această predoslovie, în care invocaţia către „Pandora şi Atina", ca personificări ale meşteşugului şi înţelepciunii, împodobeşte erudit, în spiritul aceluiaşi umanism de esenţă bizantină, un precept al Sfîntului Augustin. Fraţilor Şerban şi Radu Greceanu li s-a atribuit în treacăt şi tălmăcirea unui *Apostol*, tipărit în 1704 ⟨1⟩.

— *Prea luminatului, înălţatului şi slăvitului Io Costandin Basarabă Voievod, den mila lui Dumnezeu Domn şi oblăduitori a toată Ţara Rumânească* şi *Cătră de bine voitoriul cititori* (în colaborare cu Radu Greceanu), în *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinţi Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Ţarigradului a lui Zlatoust*, Bucureşti, 1691, reed. în BRV, I, 316—321 ; *Stihuri politiceşti 8, asupra stemii a prea luminatului şi blagocistivului domn Ioan Constandin B. B. voievod* şi Prefaţă (*Tuturor celor ce s-or întîmpla a ceti, pravoslavnicilor şi ai noştri fraţi întru Domnul, bucurie*) în *Evanghelia greco-română*, Bucureşti, 1693, reed. în BRV, I, 331—335. — **Tr.** : *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinţi Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Ţarigradului a lui Zlatoust*, Bucureşti, 1691 (în colaborare cu Radu Greceanu) ; ed. 2, Bucureşti, 1746, reed. fragm. în CAL, 195—203, în CHRM, I, 290—294.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 31, 60 ; 2. *[Note bibliografice]*, BRV, I, 315—324, 326—335 ; 3. Const. Solomon, *Biblia de la Bucureşti (1688)*, Tecuci, Tip. Cultura grafică, 1932 ; 4. Ioan C. Filitti, *Cine erau fraţii cărturari Radu şi Şerban Greceanu*, RIR, IV, 1934, 65—70 ; 5. N. Iorga, *Scrisori de familie ale vechilor Brîncoveni*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XVI, 1934—1935 ; 6. N. Iorga, *La „Biblia lui Şerban Vodă"*, RI, XXIV, 1938, 7—9 ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, III, 214—219 ; 8. Ciobanu, *Ist. lit.*, 299—310 ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, 212—216 ; 10. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, 167—183 ; 11. Lucian Predescu, *O controversă literară religioasă. Contribuţia fraţilor Radu şi Şerban Greceanu la cultura bisericească şi laică*, GBS, XXI, 1962, 5—6 ; 12. Virgil Cândea, *Nicolae Milescu şi începuturile traducerilor umaniste în limba română*, LL, VII, 1963 ; 13. Virgil Cândea, *Semnificaţia politică a unui act de cultură feudală*, STD, XVI, 1963, 3 ; 14. *Ist. lit.*, I, 418—423, 525 ; 15. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, 221—222, 224 ; 16. Haneş, *Studii ist. lit.*, 74—131 ; 17. Stoicescu, *Dicţ. dreg.*, 194.

R. Ş.

GREGORIADY de Bonacchi, Mihai (1842 — 2.I.1898, Galaţi), poet şi traducător. S-a născut în familia unui negustor grec, de multă vreme stabilit în România. A urmat liceul în Germania în anii 1853—1861. Din 1861 a studiat, ca şi fratele său Alexandru, la Berlin, luîndu-şi doctoratul în ştiinţele juridice. Întors la Iaşi, în toamna anului 1865, participă la cîteva şedinţe ale Junimii. După un timp se mută la Bacău, apoi la Focşani, unde a fost procuror la curtea de Apel. Demisionînd din această funcţie în mai 1870, intră în politică, se stabileşte la Galaţi şi e ales, mulţi ani, senator. Legăturile cu Junimea s-au păstrat prin intermediul „Convorbiri-

lor literare", unde G. își publică majoritatea scrierilor. A mai colaborat la „Revista contimporană" (1873, 1875, 1876), „Columna lui Traian" (1871, 1872), „Lumea ilustrată" (1894) ș.a.

G. a scris numeroase versuri, semnîndu-le uneori și Mihai de Bonachi. Preferințele lui se îndreptau către poeziile alcătuite din cel mult trei sau patru strofe, după modelul lui Anacreon și Heine. A debutat în 1868 la „Convorbiri literare", cu versuri de factură heineană, în genul celor scrise de N. Skelitti și Th. Șerbănescu. Deși preferă atmosfera nocturnă și afirmă un pesimism întunecat, versurile sale înclină către concepția anacreontică și, uneori, horațiană. Motivul „carpe diem" străbate cu discreție toate poeziile lui. Partea cea mai durabilă a liricii lui G. o constituie pastelurile care, cu toată admirația autorului față de V. Alecsandri, se arată a fi libere de orice influență. Ele se disting prin gingășia lor zglobie, ritmul ușor și anacreontismul discret. Într-un colorit bogat și baroc, pastelurile înfățișează tabloul unei naturi opulente și scînteietoare. G. a simțit o atracție deosebită pentru poezia marină, fără însă a reuși să treacă de imaginea livrescă și plată. Poemul său *În priveliștea mării* este, în mare măsură, o imitație a întinsului poem al lui Heine *Die Nordsee (Marea Nordului)*, utilizînd cu îndrăzneală versul alb. Baladele scrise de el, influențate atît de folclorul romînesc, cît și de romantismul german, anticipă uneori, ca subiecte și chiar ca structură metrică, pe G. Coșbuc.

Nuvelele reunite în volumul *Despre talpa țerei* au subiecte din mediul rural, tratate în maniera realismului popular, dar cu o evidentă iritare în contra imixtiunii elementului urban în mediul sătesc. Dialogurile sînt foarte reduse, accentul cade pe povestire. În felul acesta, G. are posibilitatea de a introduce în text comentarii teziste, uneori pamfletare, dar și de a stăpîni desfășurarea epică.

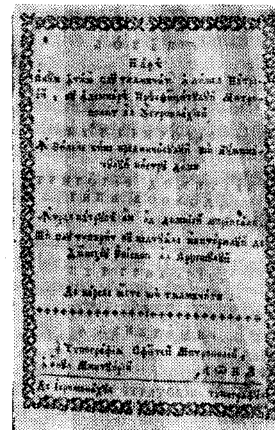
G. este printre cei dintîi traducători în limba română ai odelor lui Anacreon. Utilizînd textul original, coroborînd propria traducere cu cele făcute în alte limbi moderne, el a reușit să ofere un echivalent exact al celor cincizeci și șase de cîntece lirice. Mult mai reușită din punct de vedere literar este tălmăcirea unui fragment din romanul *Metamorfozele* (sau *Măgarul de aur*) al lui Apuleius, sub titlul *Psyche*. Traducerile sale din Heine au doar meritul de a fi contribuit la răspîndirea operei marelui poet german. A tradus și din Aug. von Platen.

— *Andrada. Baladă după „Fiica lui Decebal" de Carmen Sylva*, Galați, Tip. Cooperativă, 1889 ; *Poezii*, București, Haimann, 1890 ; *Despre talpa țerei. Nuvele sătești*, București, Haimann, 1891. — Tr. : H. Heine, *Cînd noaptea*, CL, XIX, 1885, 5, *Poezii*, LMI, II, 1893, 32, 34 ; Anacreon, *Cîntece lirice*, pref. trad., Galați, Tip. Cooperatistă, 1889 ; Apuleius, *Psyche*, pref. trad., București, Haimann, 1890.

— 1. I. Negruzzi, *[Scrisori către Al. Gregoriady-Bonacchi, 1864—1881]*, SDL, III, *335, 344, 347, 350, 353, 356* ; 2. M. Gregoriady-Bonachi, *[Discurs]*, PSS, II, 1869, 162 ; 3. M. Gregoriade-Bonachi, *[Scrisoare către redacție]* și *[Raport către Ministerul de Justiție]*, ROM, XIV, 1870, 11, 12 și 13 iunie ; 4. A. G. Suțu, *Mihai de Grigoriady Bonachi, Anacreon, „Cîntece lirice"*, A, I, 1889, 3 ; 5. A. Papadopol-Calimach, *[Raport de premiere]*, AAR, partea administrativă, t. XII, 1889—1890 ; 6. G. Stavrescu, *O critică a lui A. G. Suțu din Iași asupra traducerei d-lui M.G. de Bonachi a lui Anacreon*, AUA, I, 1891, 1 ; 7. V. A. Urechia, *[Raport de premiere]*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893 ; 8. *Gregoriade de Bonache*, ȚR, II, 1894, 232 ; 9. *Mihai Gregoriady de Bonachi, Schițe psihoplagio-logice*, EVL, I, 1894, 14 ; 10. *Cronica zilei*, RB, XXII, 1898, 6856 ; 11. Gorovei, *Folticenii*, *233, 246* ; 12. D. C. Amzăr, *Studenți români în străinătate*, CEL, IV, 1940, *227, 228* ; 13. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 3 ; 14. Rodica Florea, *Poeți convorbiști în perioada 1867—1895*, SIL, *166—167* ; 15. *Ist. lit.*, III, *42—43*.

D. M.

GRIGORE Rîmniceanu (c. 1763 — c. 1828), cărturar și traducător. G. dobîndește în tinerețe, de la un dascăl ardelean, cunoștințe de astronomie și matematică. La 17 ani era ierodiacon la Episcopia Rîmnicului. Călugărit, el îmbină viața monahală cu preocupările culturale ; citea pe clasicii greci, pe Suetoniu, Erasm și Racine, iar o lectură preferată era *Enciclopedia* franceză. Tot la Rîmnic, deprinde bine limba greacă și învață geografia și istoria. În 1787 este hirotonit ieromonah, iar în 1792 este adus de mitropolitul Filaret la București, unde devine, în 1793, arhimandrit. Era, în aceeași perioadă, conducătorul școlii de grămătici de pe lîngă Mitropolie și egumen al mănăstirii Vieroși din Argeș. În București, a fost și dascăl la școala de la „Sf. Sava". În 1822 este numit episcop de Argeș cu sprijinul domnitorului Grigore D. Ghica.

Activitatea lui G. cuprinde deopotrivă munca sa de diortositor (corector), de copist, traducător și de autor al unor importante texte de prefețe. La Rîmnic, el pregătește un volum de *Cazanii*, în 1781, care se reedita în 1792, cu o prefață alcătuită de el însuși. Corectează diferite cărți de cult, precum și un volum de *Pilde filosofești* (1783), căruia îi face adaosuri originale în conținut. Din primii ani ai vieții sale monahale datează o serie de manuscrise copiate de el ; din 1780 au rămas două miscelanee teologice și o copie după tipăritura lui Antim Ivireanul, *Floarea darurilor*. Din 1781 și 1784 datează două copii după *Varlaam și Ioasaf*. În 1783 și 1784 face două copii după *Oglinda bogosloviei*, traducere a *Dioptrei* lui Filip Solitarul. Lui G. îi aparțin și două manuscrise de uz didactic : o aritmetică și o trigonometrie. Ca diortositor, el corectează și ajută la tipărirea a numeroase cărți de cult, scoase atît la Rîmnic, cît și la București. Din cele șase prefețe scrise de G., pe lîngă cele de mai mică importanță aflate în volumele tipărite la Rîmnic și București — *Catavasier* (1784), *Cazanii* (1792) și *Pravoslavnică învățătură* (1794) — deosebit de interesante, pentru ideile istorice și filozofice de profil iluminist ale cărturarului, sînt textele ce prefațează un *Antologhion* (1786), un *Triodion* (1798), o *Loghică* (1826). Prefața la *Antologhion* cuprinde un scurt istoric cu numele tuturor cărturarilor luminați ce au aparținut centrului cultural de la Rîmnic. Extrem de importantă, prin ideile patriotice și de gîndire iluministă pe care le conține, este prefața la *Triodion*, în care autorul se arată preocupat de specificul culturii românești. Cultura română continuă cultura „romană" din Răsărit și evoluează pe un făgaș propriu, în cadrul civilizației europene. Progresul nu este însă pentru clericul G. un produs al rațiunii, ci un rezultat al

darului primit de om din partea providenței. Din text se degajă năzuința cărturarului de a vedea îmbinîndu-se înțelepciunea tradițională a poporului român și cuceririle gîndirii contemporane, ale iluminismului european. Cunoscător al trecutului, G. aduce în sprijinul ideilor sale o serie de documente: acte istorice, letopisețe românești și lucrări străine. Stilul său este colorat, cu fraze bogate, încărcate de idei înnoitoare și sentimente puternice. În prefața la *Loghică* se face o caracterizare a poporului român, blînd și înțelept nu atît prin studiul cărților, cît prin înțelegerea dobîndită în timp, din experiența vieții. Mărturiile civilizației noastre, susține G., sînt mănăstirile, iar nu palatele și castelele, ca în alte părți.

Ca traducător, G. tălmăcește din grecește, în 1793, *Cămara dreptei credințe* a lui Teofil, episcopul Campaniei, ucenic al lui Evghenie Vulgaris, care își tipărise scrierea la Veneția în 1780. Tălmăcind din limba greacă *Loghica*, după Ioan Damaschinul, o lucrare de mare importanță și semnificație, G. are meritul de a crea un limbaj filozofic menit să transmită noile noțiuni. Monah cărturar și episcop filozof, G. leagă șirul cărturarilor de la Eparhia de Rîmnic cu școala de renaștere națională a lui Gh. Lazăr, fiind o importantă figură a culturii iluministe românești.

— *[Prefață]* la *Antologhion*, București, Tip. Mitropoliei, 1786, reed. în BRV, II, *311—312*, în Duțu, *Coordonate, 186—190*; *[Prefață]* la *Cazanii*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1792, reed. în BRV, II, *347—348*; *[Prefață]* la *Pravoslavnică învățătură*, București, Tip. Mitropoliei, 1794, reed. în BRV, II, *367—370*; *[Prefață]* la *Triodion*, București, Tip. Mitropoliei, 1798, reed. în BRV, II, *404—410*, în Duțu, *Coordonate, 190—198*; *[Prefață]* la Ioan Damaschinul, *Loghică*, București, Tip. Mitropoliei, 1826, reed. în BRV, III, *503—507*. — Tr.: Ioan Damaschinul, *Loghică*, București, Tip. Mitropoliei, 1826.

— 1. Gh. I. Moisescu, *Viața și activitatea episcopului de Argeș Grigore Rîmniceanu (1823—1828)*, București, 1930; 2. D. Feciorii, *Contribuție la „Bibliografia românească veche"*, RZL, IV, 1932, 5; 3. D. Alexandru, *O luminoasă figură de monah cărturar: Grigore Rîmniceanu*, MO, IX, 1957, 9—10; 4. Duțu, *Coordonate, 126—127, 154—164*; 5. Cornea, *Originile, 67*; 6. *Ist. filoz. rom., I, 169—170*.

A. S.

GRIGORIU, Constantin (11.V.1866, Iași — 15.II.1914, București), autor dramatic. La opt ani, G. cînta în corul mitropolitan din Iași, condus de Gavriil Musicescu. Mai tîrziu, în conservatoarele din Iași și București, el urmează lecții de compoziție, de canto și declamație. Avea să fie conducător de coruri bisericești, profesor de canto, maestru de cor la Academia de muzică și artă dramatică, profesor de dicțiune și muzică la institutul „Pompilian" și la alte institute particulare din București. A mai îndeplinit, între alte funcții, pe aceea de inspector al teatrelor sătești. Fusese un tenor cu faimă, evoluînd în multe spectacole de operă și operetă. Către 1904, pierzîndu-și treptat vocea, cîntă din ce în ce mai rar. În acest an, înființează „Compania lirică română", cu sediul permanent la Parcul Oteteleșanu, devenită ulterior „Compania lirică română de operă și operetă". G. a fost, în primul rînd, un mare animator. A inițiat turnee în țară și în străinătate, a păstrat un contact neîntrerupt cu viața teatrală apuseană, a angajat ca regizori pe P. Gusty și H. G. Lecca, iar printre soliștii ansamblului său s-au numărat Florica Cristoforeanu, A. Costescu-Duca, N. Leonard, V. Maximilian ș.a. În 1913, obosit și deprimat, G., adevăratul întemeietor al operetei românești, se retrage de la conducerea companiei. Bolnav de inimă, a murit nu mult după aceea.

Cîntăreț și compozitor, publicist, G. a făcut și literatură — proză (în „Biblioteca familiei" ș.a.), dar mai ales piese de teatru. El repurtează cu *Do'n Vagmistru* un mare succes de public. Inclusă și în repertoriul Teatrului Național din București, această „comedie originală de moravuri" s-a reprezentat în toată țara. E o farsă în care se iau în derîdere, cu accente ascuțite cîteodată, moravuri cazone, nu doar grotești, ci și întristătoare, autorul luînd și el poziție împotriva „bătăii în armată" care, în acea vreme, făcuse obiectul unei campanii vehemente, inițiată de „Contemporanul". O figură mai conturată, caraghioasă și înduioșătoare, este aceea a țiganului Cărăbuș, urgisit de Do'n Vagmistru. Abrutizat, ridicol și odios, Do'n Vagmistru e un personaj înrudit îndeaproape cu Moș Teacă al lui A. Bacalbașa. Intriga piesei se sprijină pe o situație clasică: primind o epistolă de la o oarecare slujnicuță, Do'n Vagmistru, plin de înfumurare, bănuiește că mesajul provine de la stăpîna ei. Drept care el ține morțiș să-i fie prezentat. De aici, o seamă de încurcături hazlii. G., care a mai compus și alte piese (comedia *Chelemec*, alegoria *Ursitoarele în Carpați*, apărută în „Revista literară", 1900), încearcă formula unui „teatru de familie", cum se și intitulează cartea apărută în 1899, cu o „încheiere", de recomandare, aparținînd lui Th. M. Stoenescu. Sînt aici scenete — publicate și în „Revista literară" — educative, moralizatoare la culme, cuprinzînd povețe și îndemnuri pentru tineret. Autorul face elogiul virtuții, al hărniciei, al spiritului de dreptate și de caritate, expune importanța muzicii, a folclorului („cîntecele naționale"). Tonul e cînd dulceag, cînd sentențios, situațiile menite să ilustreze diferitele precepte fiind naive, artificiale. Se găsesc laolaltă alegorii *(Visul României)*, „idile" *(În luncă)*, comedii, o „scenă de obiceiuri românești" *(Anul Nou)*. Artistic însă, intenția de a insufla sentimente generoase nu devine convingătoare.

— *Teatru de familie*, pref. Constanța Papilian, postfață Th. M. Stoenescu, București, Tip. Basilescu, 1899.

— 1. Ion Gorun, *„Do'n Wagmistru" de C. Grigoriu*, U, XVI, 1898, 294; 2. D. C. Ollănescu, *„Teatru de familie"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900; 3. Predescu, *Encicl., 378*; 4. Theodor Balan, *Leonard, „prințul operetei"*, București, E.M., 1961, *54—55, 98—103*.

F. F.

GRIGORIU, Petru V. (1.V.1855, Iași — 29.XI.1903, Iași), poet și traducător. Era fiu al unui slujbaș de la curtea domnească din Iași, Vasile Grigoriu. Prin mamă se înrudea cu Gh. Asachi. A fost trimis la Paris, unde i-a purtat de grijă soția unchiului său Petru Asachi. Înscris la liceul „Louis le Grand" din capitala Franței, s-a bucurat de protecția lui Edgar Quinet, ginere al lui Gh. Asachi. După terminarea liceului, a urmat un timp cursurile Facultății de drept de la Sorbona. Moartea protectorului său l-a silit să-și întrerupă studiile și să se întoarcă în țară. S-a stabilit, din 1875, la Iași, unde a trăit pînă la sfîrșitul vieții. Pentru meritele sale în dezvoltarea relațiilor româno-franceze a fost distins cu decorația franceză „Légion d'honneur". A debutat, în noiembrie 1875, cu un articol despre literatură în ziarul „Pressa", colaborînd apoi un timp la „Trompeta Carpaților". Vreme de un deceniu a colaborat la „Familia" lui I. Vulcan, unde a publicat și *Wagnerismul* (1879), unul din primele articole de populari-

zare a muzicii lui R. Wagner la noi. Din 1877, a intrat la Junimea, publicînd numeroase traduceri în „Convorbiri literare". A fost unul din statornicii prieteni şi, mai ales, convivi ai lui M. Eminescu, legînd strînse prietenii şi cu V. Conta şi G. Scheletti, compozitorul care i-a pus pe muzică una din poezii. L-a urmat pe G. Panu în diverse redacţii, ducînd o existenţă boemă. A condus, împreună cu N. A. Bogdan, publicaţia „Bomba". În ultimii ani ai vieţii a colaborat la revista „Arhiva".

G. a început să alcătuiască poezii fiind încă elev, dar versurile sînt reci şi convenţionale. În anii următori el îşi descoperă un mod propriu de a scrie, care-i asigură un loc, modest, în lirica vremii, prin atenţia deosebită pe care o acordă sonorităţii versului — consecinţă a predilecţiei sale pentru fastuos. Lexicul, fără să fie prea încărcat, este alcătuit mai ales din cuvinte sonore, ritmul şi metrul (G. foloseşte constant alexandrinul) avînd o importanţă hotărîtoare. Unei poezii utilizînd astfel de mijloace îi convenea, ca specie, imnul, cu deosebire cel eroic, şi G. a scris cîteva deosebit de realizate, cel mai cunoscut fiind *La Martinica*. A alcătuit, de asemenea, cîteva satire.

G. poate fi considerat, în epocă, unul din cei mai buni traducători. Autorii către care el şi-a îndreptat atenţia au fost V. Hugo şi A. de Musset, din care a tălmăcit numeroase versuri. Din opera celui dintîi a selectat poeziile şi poemele cu tematică exotică, fără a le neglija însă şi pe acelea cu caracter satiric. Din Musset a tălmăcit cîteva mari poeme, precum *Rolla*, *Noaptea din octombrie* şi *Noaptea din mai*. Toate s-au bucurat de aprecieri extrem de favorabile, cunoscînd o mare răspîndire. Ceea ce distinge tălmăcirile sale este cursivitatea deosebită, rezultată nu numai din fraza perfect echilibrată, ci şi din utilizarea curentă a anjambamentului. Vocabularul este deosebit de bogat, fără a apela la neologisme decît în cazuri rare. G. află echivalente energice şi colorate. Fără a respecta întotdeauna originalul, traducerile sale sînt făcute într-o limbă îngrijită, lăsînd impresia spontaneităţii. Nu cu aceeaşi îndemînare, G. a mai tradus poezii din A. Chénier, Lamartine, Béranger, H. Moreau, două piese de V. Sardou : *Căsătoria unui om politic* şi *Daniel Rochat, Marchizul de Priola* de H. Lavedan. Dintr-un autor necunoscut, probabil francez, a tradus piesa *Un tînăr grăbit.*

— *Ochire asupra literaturei în genere,* PSS, VIII, 1875, 244—251 ; *[Poezii],* TRC, XIII, 1875, 1227, XIV, 1876, 1232, 1234, 1247, F, XIII, 1877, 11—49, XIV, 1878, 3—90, XV, 1879, 12—61, XVII, 1881, 40—43, XVIII, 1882, 9—38, XIX, 1883, 26, XX, 1884, *150*, XXIII, 1887, *8—30*, C, I, 1881, *317—318*, OP, I, 1897, 187, EM, VII, 1898, 88, A, XIII, 1902, 11—12, XIV, 1903, 3—10 ; *Wagnerismul*, F, XV, 1879, *34—38* ; *Voltaire şi Rousseau,* F, XVI, 1880, 87 ; *Dimineaţa domnului ministru. Schiţă luată de pe natură,* F, XVII, 1881, 43 ; *Mitocanul,* F, XIX, 1883, 39 ; *Amintiri despre Edgar Quinet,* A, XIV, 1903, 1—2 ; *Ioan Ianov,* A, XIV, 1903, 1—2 ; *Lui Ştefan cel Mare,* pref. I. Grigoriu-Havas, Iaşi, Tip. Goldner, 1904 ; *[Poezii],* în P. V. Grigoriu, *Poezii traduse după cei mai celebri autori,* pref. I. Raul, Piatra Neamţ, Tip. Gheorghiu, 1905. — **Tr.** : V. Hugo, *Pentru saraci, Dervişul, Blastem,* CL, XI, 1877, 2, *Sultan-Ahmet,* F, XV, 1879, 28 ; A. de Musset, *Rolla*, Iaşi, 1879, *Noaptea din octombrie,* CL, XIV, 1880, 7, *Noaptea din mai,* CL, XV, 1881, 2 ; H. Moreau, *Turturica calvarului,* CL, XIV, 1880, 8 ; A. Chénier, *Neera, La Fanny,* C, I, 1881, 7, *Tînăra captivă,* F, XVII, 1881, 74 ; [V. Hugo, A. de Musset, P. Béranger, Lamartine], în P. V. Grigoriu, *Poezii traduse după cei mai celebri autori,* pref. I. Raul, Piatra Neamţ, Tip. Gheorghiu, 1905. **Ms.** : [Autor neidentificat], *Un tînăr grăbit,* A.S.I., ms. 472.

— 1. Anineanu, *Catalogul, 269, 510* ; 2. P. Missir, *[Scrisoare către T. Maiorescu, 1884],* SDL, IV, *184* ; 3. *Albumul societăţei „Junimea",* SDL, IV, *315* ; 4. *Ştiinţi-litere-arte,* OP, I, 1897, 129 ; 5. *Teatru-muzică-arte,* OP, I, 1897, 153 ; 6. [G. Panu], *Săptămîna,* SPA, II, 1902, 29 ; 7. *Moartea lui P. V. Grigoriu,* EM, XIII, 1903, 22 ; 8. *Legiunea de onoare,* A, XIV, 1903, 1—2 ; 9. I. Raul, *Petru V. Grigoriu,* MLŞ, I, 1904, 1 ; 10. Dafin, *Figuri*, I, *47—49* ; 11. Suţu, *Iaşii*, I, *205—206* ; 12. Panu, *Junimea*, I, *334—342* ; 13. Ciorănescu, *Teatr. rom., 199—212* ; 14. Straje, *Dicţ. pseud.*, *312*.

D. M.

GROZESCU, Iulian (20.VI.1839, Comloşu Mare, j. Timiş — 2.VI.1872, Comloşu Mare, j. Timiş), poet. Preotul Ioan Grozescu, tatăl lui G., era originar din Livezi, comună de lîngă Craiova. G. a învăţat la liceele din Timişoara, Arad şi Oradea, după care a urmat dreptul la Pesta. În perioada studiilor universitare colaborează cu poezii şi articole la ziarul „Concordia". Împreună cu M. V. Stănescu-Arădanul, scoate la Pesta foaia „Speranţa", din care apare doar un număr. Publică la „Umoristul" şi, în 1865, cînd apare „Familia", G., prieten cu I. Vulcan, ajunge redactor al revistei. Semnează aici poezii, nuvele cu subiecte din mediul rural bănăţean, recenzii. În 1867 pleacă la Bucureşti, unde se ocupă tot cu ziaristica (colaborează la ziarele bucureştene „Telegraful" şi „Poşta română"). În „Familia" publică *Suveniri din Bucureşti*. În 1871 se afla din nou la Pesta, ca redactor al „Albinei". În 1872 scoate „Priculiciu", ziar umoristic. Bolnav de mai mulţi ani de tuberculoză, avea să moară în satul natal.

G. a exprimat în versuri, mediocre sub raport artistic, dar îndrăzneţe din punct de vedere politic, sentimentele populaţiei române din Banatul aflat sub stăpînirea austro-ungară. Mîndria de a fi român (*Sînt român*), încrederea în ziua cînd pentru toţi românii va străluci „dorita libertate" (*Străină*), înfierarea celor care cutează să se lepede de „naţiune" (*Coriolan, Mihai Bravul, Unit sau neunit*) sînt temele dominante ale versurilor lui, care s-au bucurat de o reală popularitate în epocă. Unele accente îl anticipă pe O. Goga. Versurile satirice şi parodiile apărute în revistele umoristice nu sînt lipsite de vervă — G. valorifică adesea gluma ţărănească, umorul popular —, dar sînt scrise într-o limbă încărcată de fonetisme regionale, supărătoare. În „Umoristul" G. a semnat Ghiţă, Carabă, Eremie Ciocîrlie. Nuvelele cu subiecte din mediul ţărănesc (*Fatalitate şi noroc, Mărioara şi Măriuţa*) sau din trecutul Banatului (*Căderea Timişanei*) suferă de schematism psihologic şi tezism moralizator. În anii studenţiei a tradus în maghiară cîteva balade populare româneşti. În „Familia" (1865) a publicat o traducere a nuvelei lui Puşkin *Fata căpitanului*. Unele comentarii literare, cîteodată cu caracter polemic, nu sînt lipsite de interes.

— *Căderea Timişanei*, F, I, 1865, *3—5, 19—21, 35—37, 48—49, 59—61, 70—71* ; *Mărioara şi Măriuţa*, F, II, 1866, *172—173, 185—186, 198—200, 207—211* ; *Doica Floarea*, F, II, 1866, *398—400, 410—412* ; *Fatalitate şi noroc*, F, III, 1867, *73—75, 87—88, 98—100, 111—112, 123—126, 134—135, 150—152* ; *Suveniri din Bucureşti*, F, III, 1867, *238—239, 250—251, 260—263, 274—275, 284—286, 296—299, 310—313* ; *Poezii*, îngr. E. B. Stănescu, Arad, Tip. Gyulai, 1889 ; *[Poezii]*, PAU, *132—145*. — **Tr.** : M. G. Saphir, *Toaleta animei sufleteşti*, F, I, 1865, *217—220* ; Puşkin, *Fata căpitanului*, F, II, 1866, *9—10, 20—22, 34—35, 45—46, 57—59, 68—70, 81—83, 92—94, 104—107*.

— 1. N. Densuşianu, *Poezii de Iuliu Grozescu*, F, VI, 1870, 43 ; 2. Şt. Cioroianu, *Un poet şi un luptător craiovean la malurile Tisei : Iuliu Grozescu din Livezi*, AO, V, 1926, 28 ; 3. A. Cosma, *Bănăţeni*, I, *31—32* ; 4. Aurel Bugariu, *Iulian Grozescu*, ALMB, 1939 ; 5. Suciu, *Lit. băn.*, *87—90* ; 6. Vincenţiu Bugariu, *Iulian Grozescu*, Timişoara,

Tip. Voința, 1941 ; 7. Octavian Metea, *Poetul Iulian Grozescu. 100 de ani de la moarte*, O, XXIII, 1972, 8 ; 8. L. Grămadă, *Presa satirică, passim* ; 9. Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, Facla, 1977, 61—71.

S. C.

GRUBER, Eduard (2.IV.1861, Iași — 28.III.1896, București), scriitor. Fiu al arhitectului german Iosef Gruber, **G.** a urmat liceul la Iași, înscriindu-se apoi ca student la Facultatea de litere a Universității din același oraș, pe care o termină în 1884. Student fiind, este numit profesor suplinitor la Liceul Național din Iași. În 1886, pleacă la Paris, unde, timp de un an, urmează cursuri de filologie la École des Hautes Études, la École des Chartres, la Collège de France și la École des Langues Orientales. Inteligență vie dar nedisciplinată, **G.** este preocupat pe rînd de limbile romanice, de limbile slave și de filozofie, concurînd chiar pentru un post la catedra de filozofie a Universității ieșene. Se oprește, în cele din urmă, la studierea psihologiei și ține o conferință, în 1888, despre *Stil și gîndire*. Cu sprijinul efectiv al lui T. Maiorescu, în anul următor obține o bursă de studii în străinătate. La Leipzig, **G.** lucrează timp de doi ani în laboratorul de psihologie experimentală al lui W. Wundt și participă la congresele internaționale de psihologie de la Paris (1889) și Londra (1892), unde lucrările sale despre fenomenul „audiției colorate" sînt bine primite. Se căsătorește cu Virginia, fiica Veronicăi Micle. În 1893 își ia doctoratul în psihologie la Leipzig și, în anul următor, se întoarce în țară, unde i se oferă un post de suplinitor la catedra de psihologie a Universității din Iași. El inaugurează un curs de psihologie experimentală, înființează și un laborator de psihologie experimentală — primul din România —, ține conferințe pe această temă, participă la un congres de specialitate de la Roma (1894). Frecventa atît ședințele secției literare a Societății științifice și literare din Iași, cît și pe acelea ale cercurilor de orientare socialistă. Bolnav de nervi, **G.** moare încă tînăr.

Unele din versurile sale stau în umbra poeziei eminesciene, altele fac dovada unui autentic talent, adesea original prin atenta îmbinare a cuvintelor, dintre care le preferă pe acelea a căror sonoritate este capabilă să accentueze fondul lor depresiv. Prin intermediul limbii franceze, a tradus o povestire din Turgheniev.

Pasionat de rezultatele obținute de psihologia contemporană lui, influențat de cercetările întreprinse în Franța de Fr. Paulhan, el a încercat să acorde criticii literare un statut propriu, dedus din datele oferite de psihologie. În intenția sa, critica literară urma să devină „o psihologie literară", care să cerceteze „anatomia și fiziologia intelectuală a scriitorilor". Premisa de la care pornea era că artistul trebuie judecat nu numai ca artist, ci și prin prisma existenței sale ca om, ca individ social. Opera literară devenea, astfel, un simplu document psihologic, pierzîndu-și caracterul specific, pe care **G.** îl lăsa pe seama aprecierilor subiective și a gustului artistic al celui ce o cerceta. Identificînd stilul literar cu forma și gîndirea cu conținutul, el ajungea la concluzia că stilul este oglinda fidelă a gîndirii, putînd fi considerat un ajutor prețios în cunoașterea ei și, în ultimă analiză, a unei individualități. Urmînd, în linii generale, „tipologia psihologică" a lui Jean Charcot, el cercetează stilul cîtorva scriitori români, între care, în primul rînd, stilul lui Eminescu, căruia îi analizează imaginile vizuale, auditive etc. **G.** a cercetat, printre cei dintîi la noi, proza eminesciană. Urmînd aceleași procedee, el susține că stilul lui A. I. Odobescu este „complet" sau „desăvîrșit", așezîndu-l pe același plan și pe I. Creangă, în care vede un exponent al psihologiei poporului român. Poate printre primii în România, **G.** cercetează și unele aspecte ale stilului științific, despre care afirmă că este „ușor" sau „greoi", în funcție de măsura în care îndeplinește cele două condiții necesare fiecărui tip de stil : să ceară un efort minim în înțelegerea lui și să incite atenția cititorului.

— *Ofelia*, C, V, 1886 1 ; *Mîngîiere*, C, VI, 1887, 3 ; *Iertare*, C, VI, 1887, 4 ; *Du-te dar*, C, VI, 1887, 5 ; *S-așterne vremea*, C, VI, 1888, 6 ; *Zădărnicie*, C, VI, 1888, 7 ; *Stil și gîndire (încercare de psihologie literară)*, Iași, Șaraga, 1888 ; *Discursul d-lui Ed. Gruber la inaugurarea bustului lui Eminescu*, CRR, V, 1890, 36 ; *Sonet*, A, XIII, 1902, 7—8. — **Tr.** : Turgheniev, *Mumunia*, C, II, 1882—1883, 1, 2.

— 1. Ed. Gruber, *[Corespondență cu T. Maiorescu și N. Iorga]*, SDL, V, 32—35, 125—129, VII, 231—233 ; 2. [G. I. Ionnescu-] Gion, *Curier literar*, ROM, XXXII, 1888, 9 octombrie ; 3. D. A. Teodoru, *Psihologia literară și dl. Ed. Gruber*, C, VII, 1889—1890, 5—7 ; 4. M. C., *Notițe. Studiile de psihologie ale dlui Eduard Gruber*, A, IV, 1893, 7, 8 ; 5. *[Necrolog]*, EV, IV, 1896, 911 ; 6. O. Minar, *Lașitatea contimporană*, NRR, 1910, 23 ; 7. Gorovei, *Alte vremuri*, 103—117 ; 8. *[Actul de naștere al lui Ed. Gruber]*, DLJ, 242.

D. M.

GURA SATULUI, revistă satirică, săptămînală, scoasă la Pesta, de la 5 ianuarie 1867, de Iosif Vulcan. Este, de fapt, numele sub care își continuă apariția revista „Umoristul". După mai bine de patru ani, la 7 martie 1871 — odată cu retragerea lui I. Vulcan de la conducere — **G. s.** își mută sediul la Arad, unde va continua să apară sub direcția lui M. V. Stănescu-Arădanul. Opt ani mai tîrziu, în octombrie 1879, revista a reapărut la Gherla, unde după trei ani, la 10 martie 1881, avea să și dispară. O nouă serie apare între 1901 și 1903. Păstrînd întru totul orientarea programatică a „Umoristului", mai ales în perioada cînd apărea la Pesta, **G. s.** publică scrieri în proză, poezii și piese de teatru cu caracter satiric, cele mai multe fiind nesemnate, ori semnate cu pseudonime sub care se ghicește adesea numele lui I. Vulcan. În genere, literatura apărută

în coloanele acestei reviste, purtînd uneori semnătură unor B. Petricu, I. Tripa, S. Ştefănescu şi chiar I. Pop-Reteganul sau Gh. Tăutu, este de un nivel artistic scăzut. A încercat unele schimbări, dar fără izbîndă, I. Slavici, aflat o vreme printre redactorii revistei. Paginile destinate creaţiei literare sînt înviorate doar de cele cîteva republicări din poeziile lui Gr. Alexandrescu, Gh. Sion, Al. Depărăţeanu, G. Baronzi, Al. Macedonski şi din poveştile lui I. Creangă. **G. s.** acordă un spaţiu larg creaţiilor folclorice, fapt datorat, în bună măsură, colaborării constante a lui **I. Pop-Reteganul**. Au apărut aici doine şi hore din Transilvania şi Banat, strigături satirice, cimilituri, snoave, legende şi poveşti. Începînd cu anul 1901, **G. s.** reapare la Arad, sub îngrijirea lui I. Russu-Şirianu şi I. Suciu. Tot aici avea să fie editată o altă serie a acestei reviste, în 1934, ca supliment al ziarului „Înainte". Comparată cu „Umoristul", de la care preia nu numai programul, ci şi modul de prezentare, **G. s.**, deşi a apărut o perioadă îndelungată, rămîne o publicaţie de mai mică însemnătate.

— 1. Oct. Lupaş, *M. V. Stănescu*, Arad, Concordia, 1936, 29—34 ; 2. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti, E.A., 1968, 148—152 ; 3. Octavian Metea, *Contribuţii privind începuturile presei şi literaturii satirice româneşti*, O, XX, 1969, 1 ; 4. L. Grămadă, *„Gura satului" în perioada colaborării lui Ioan Slavici (1872—1875)*, SUB, Philologia, XV, 1970, fasc. 2.

I. C.

GUSTI, Dimitrie (24.X.1818, Iaşi — 26.III.1887, Iaşi), scriitor. Fiu al lui Ştefan Constantin Gusti, comerciant, **G.** îşi face studiile în oraşul natal, la Academia Mihăileană, absolvind, în 1837, clasa de filozofie a lui Eftimie Murgu. În acelaşi an este numit profesor pentru clasele începătoare. În 1845 i se încredinţează catedra de filozofie la Academia Mihăileană, urmînd să mai predea filologia română, retorica, poetica şi mitologia. La mişcarea revoluţionară din 1848, profesorul ieşean, partizan al reformelor moderate, nu e părtaş. **G.**, care a fost, din 1849, cel dintîi bibliotecar al Academiei Mihăilene (el a întocmit primul catalog de bibliotecă publică din Moldova), a mai îndeplinit funcţiile de inspector, director al Departamentului I al şcolilor din Ministerul Cultelor, iar din 1867 pînă în 1868 — ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice. De mai multe ori primar al Iaşilor, deputat şi senator în mai multe legislaturi, vicepreşedinte al Camerei şi al Senatului, **G.** a mai fost desemnat preşedinte de onoare al Societăţii pentru abolirea sclaviei negrilor (Paris).

Emul al lui Gh. Asachi, mai ales la început, **G.** a fost un colaborator asiduu al „Albinei româneşti" (1844—1849), ca şi al unor calendare şi almanahuri („Almanah pentru români", „Almanah de învăţătură şi petrecere" ş.a.). Proprietar de tipografie, devine el însuşi un întemeietor de gazete. Astfel, împreună cu Al. Fotino şi T. Codrescu, scoate foaia „Zimbrul", secondată de „Foiletonul Zimbrului". La 14 iulie 1856, apare „L'Étoile du Danube". A redactat, de asemenea, gazeta „Ştafeta". Mai publică în „Curierul", „Curierul de Iaşi", „Buciumul român", în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Telegraful" şi alte cîteva, dar cea mai intensă colaborare rămîne aceea susţinută la „Albina românească". Aici este prezent, uneori numere de-a rîndul, cu poezii, proză, traduceri, cronici teatrale.

G. e un pionier al cronicii dramatice la noi, desfăşurînd o muncă onestă şi indiscutabil folositoare. Fostul actor diletant, de pe vremea Conservatorului filarmonico-dramatic din Iaşi, este un critic avizat, al cărui demers e mereu strunit de un obstinat rigorism etic. Ideea morală este ceea ce caută să desprindă cronicarul în analizele sale amănunţite, care se sprijină pe comentarii şi sentinţe moralizatoare. Spirit cumpătat, el dezavuează orice îndepărtare de la dreapta măsură. Criticul, care a consemnat şi spectacole ale operei italiene, s-a numărat printre aceia care au impulsionat, prin observaţii şi sugestii, dezvoltarea scenografiei româneşti. **G.** a rămas cunoscut în istoria literară mai mult datorită polemicii sale cu Alecu Russo în jurul piesei acestuia, nepăstrată, *Băcălia ambiţioasă*. Formulînd unele rezerve asupra inconsecvenţei şi fragilităţii caracterelor, reproşînd autorului exprimarea prea familiară, **G.**, în urma replicii drastice a lui Russo *(Critica criticii)* revine *(Răspuns la critica criticei)*, dar cauza lui era pierdută.

Atribuit multă vreme, pe temeiul amintirilor lui T. V. Ştefanelli, lui Eminescu, poemul *Închinare lui Ştefan Vodă (Poemul Putnei*, cum i s-a mai spus) reprezintă vîrful creaţiei lui **G.** Răspîndită pe foi volante, cu prilejul serbării de la Putna (1871), unde a fost citită de Eminescu, poezia degajă, mai ales în primele strofe, o anume forţă de expresie, surprinzătoare. Dacă poemul aparţine, într-adevăr, lui **G.**, şi nu va fi intervenit cumva Eminescu însuşi, atunci el a fost beneficiarul unei stări de graţie cu care nu s-a mai întîlnit. Căci, altfel, nu-i decît un poet tern, de fapt un versificator ocazional, uneori îndemînatic, cel mai adesea convenţional şi festiv. În 1855 alcătuieşte culegerea *Buchetul poetic*, dedicată domnitorului Grigore Al. Ghica. Banalitatea şi monotonia domnesc peste stihurile lui **G.**, fie că e vorba de poezii erotice, elegii sau sonete, imnuri, balade *(Ştefan cel Mare şi arcul său* ş.a.), ode, parabole, versificări în formă populară *(Bujor şi Safta, Butu. Baladă* etc.). Înclinaţia spre filozofare (mister, abis, existenţă) nu face mai profundă această poezie. O temă importantă este aceea patriotică. **G.**, care nu rezistă tentaţiei de a da lecţii, în critică, dar şi prin intermediul literaturii, găseşte în fabulă un teren prielnic.

În proză, **G.** n-a perseverat, deşi o înzestrare, firavă, nu i-a lipsit. A scris povestiri, schiţe cu caracter de meditaţie, schiţe satirice. Reportajele şi articolele sale rămîn, pînă la urmă, simple compilaţii *(Minunile lui Omer-Paşa şi biografia sa)*. Religia şi morala (traduce din Lamartine *Ochiri biblice şi sociale)*, istoria (despre războaiele lui Alexandru cel Mare, o paralelă între greci şi romani, naraţiunea oratorică *Bătălia de la Racova)* fac, îndeosebi, obiectul preocupărilor sale gazetăreşti. Ca traducător, nu a fost cîtuşi de puţin un virtuoz. Selecţia însăşi e inegală (Lamartine, J. O. Wallin, Adèle Hommaire de Hell), de un gust precar. A realizat şi versiunea românească *(Fiica cea tînără)* a poeziei lui V. Alecsandri *La Jeune fille.* Pentru teatru, transpune piesa istorică *Marie de Beaumarchais* de R. Bauhberg şi O. Cardiez.

Pentru necesităţi didactice, avînd şi exemplul lui Gh. Asachi, **G.** elaborează, singur sau în tovărăşie cu T. Codrescu, manuale şcolare, abecedare, cărţi de religie, de istoria românilor, de geografie şi algebră. O lucrare utilă şi, în felul ei, ambiţioasă, este *Rito-*

rică română pentru tinerime (1852), corectată și adăugită în 1875. E o compilație, probabil din franceză, cu exemplificări copioase din scriitori și oratori greci, romani, francezi, dar și din literatura română. Examinînd procedeele poetice, figurile de stil, G. întreprinde implicit și o critică a poeziei românești ; opțiunile, însă, nu sînt totdeauna inspirate. Despre romanul istoric se spune că ar fi o alcătuire „bastardă", de ficțiune și istorie, cu sacrificarea istoriei în favoarea ficțiunii. Romanul este, după G., „un mijloc țintitoriu la învățătura spiritelor și la îndreptarea moravurilor". Caracterele trebuie să fie consecvente și bine precizate, iar deznodămîntul să reiasă logic din desfășurarea întîmplărilor, care, chiar dacă inventate, se cuvine să rămînă verosimile. Istoriei literare i se cere ca, în urma unei analize judicioase și nepărtinitoare, să încerce a stabili tonul, timbrul particular, calitatea dominantă a fiecărui autor, caracterizat prin operele sale. Aportul cultural al lui G. precumpănește evident asupra celui beletristic.

— *[Poezii]*, AR, XVI, 1844 — XXI, 1849 ; FMIL, X, 1847, XI, 1848, XIV, 1851, ZB, I, 1850 — II, 1852, FZ, I, 1855, ALMR, 1854—1858, ALIP, 1865, CRI, II, 1875, VIII, 1880, IX, 1881, XI, 1883 ; *Un duel*, AR, XVII, 1845, 97 ; *[Cronici dramatice]*, AR, XVII, 1845 — XVIII, 1846, VSR, IX, 1845 — X, 1846, ZB, I, 1850 — II, 1852, III, 1855 — IV, 1856 ; *Teatrul național*, AR, XVIII, 1846, 5, reed. în ITR, *376—378* ; *Răspuns la critica criticei*, AR, XVIII, 1846, 14 ; *Origena prezenturilor și datine la Anul Nou*, APM, 1852, *42—46* ; *Ritorică română pentru tinerime*, Iași, Tip. Buciumul român, 1852 ; ed. 2 (*Ritorică pentru tinerimea studioasă*), Iași, Goldner, 1875, reed. parțial (*Elocvența istorică*) în GRP, I, *67—72* ; *Buchetul poetic pentru principile domnitoriu Grigorie A. Ghica V. V.*, Iași, Tip. Buciumul român, 1855 ; *[Pagini alese]*, LPTR, IV, partea II, *175—189* ; *La mormîntul lui Ștefan cel Mare*, CUI, IV, 1871, 90, reed. în PRC, I, *438—442*. **Ms.** : *Prozodia românească pentru junimea moldo-română* (1843), B.A.R., ms. 1826. — **Tr.** : Adèle Hommaire de Hell, *Crimeea*, SMR, 1841, octombrie-decembrie ; J. O. Wallin, *Cele din urmă versuri*, AR, XVIII, 1846, 77 ; Lamartine, *La o copilă tînără*, AR, XIX, 1847, 47 ; *Psalmul 17*, AR, XIX, 1847, 52 ; Ponson du Terrail, *Pelerinagiu de lainici*, Iași, Tip. Buciumul român, 1851. **Ms.** : L. Denayrouze și G. Ohnet, *Regina Sarpi*, A.S.I., ms. 338.

— 1. Alecu Russo, *Scrieri alese*, București, E.S.P.L.A., 1959, *3—9* ; 2. Pop, *Conspect*, I, *199—202* ; 3. S. G. Vârgolici, *„Retorica pentru tinerimea studioasă" de Dimitrie Gusti*, CL, IX, 1876, 11 ; 4. Perpessicius, *[Comentariu]*, în Eminescu, *Opere*, I, *497—499* ; 5. Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *122—133* ; 6. *Ist. lit.*, II, *587—589* ; 7. Trifu, *Cronica*, *204*, *passim* ; 8. Iliescu, *Geneza*, *115—116* ; 9. A. Sasu, *Retorica literară românească*, București, Minerva, 1976, *164—173*.

F. F.

GUSTY, Paul (4.III.1859, București — 16.X.1944, Făgăraș), traducător. Era fiul lui Gusty Schindzielasz și al Anei Engelbrecht. A învățat la București, mai întîi la școala Barației, apoi la Școala evanghelică, unde este coleg cu Al. Davila, în sfîrșit la „Sf. Sava". Atras de teatru încă de timpuriu, el se angajează copist de roluri și, la nevoie, actor, în trupa lui M. Pascaly. La Teatrul Național din București, G. va fi pe rînd copist (1882), sufleor (1883—1884), ajutor de regizor pe lîngă A. Gatineau, prim-regizor (1885), director de scenă (1895). În 1907, Al. Davila îl desemnează director de scenă definitiv. Numit (1908) subdirector al Teatrului Național, G. girează, dar foarte scurtă vreme, direcția generală a teatrelor, după care își reia vechea funcție de director de scenă. A călătorit de cîteva ori în străinătate, la Viena, Berlin, München, în interes profesional, pentru perfecționare.

Ctitor al școlii românești de regie, primul nostru regizor profesionist, G. a fost un meșteșugar destoinic, metodic și riguros în tot ce a întreprins. Bun pedagog, s-a străduit să dezbare jocul actorului român de retorism și teatralitate, îndemnîndu-l spre veridicitate, spre o interpretare realistă. Inspirat de practica și teoriile unor regizori germani (Max Reinhardt, Otto Brahm, de pildă), G. era, totodată, după cum o atestă niște *Note de regie teatrală* publicate spre sfîrșitul vieții (1943), un adept al principiilor lui K. S. Stanislavski. Este aici și crezul regizorului român, care, avînd „cultul cuvîntului", socotește actorul drept factor primordial într-un spectacol. A mai publicat prin ziare evocări despre Gr. Manolescu, M. Millo, Șt. Iulian, M. Pascaly. Mare om de teatru, G. a fost un prețios sfătuitor al unor dramaturgi precum Al. Kirițescu, V. I. Popa, Caton Theodorian, Mircea Ștefănescu, aflați la începuturile carierei lor.

Ca traducător, G. a făcut apel la repertoriul german, ca și la cel francez. A transpus în românește drame și comedii, librete de operă și operete, a localizat numeroase piese. S-a remarcat curînd ca un bun localizator, cu mult simț scenic și naturalețe în expresie, astfel că Șt. Iulian îi solicita colaborarea la traducerea feeriei *Roza magică* de Cogniard și H.-J. Crémieux. Împreună cu I. L. Caragiale, localizează piesa *La ofițerul stării civile*. Versiunile românești realizate de G., în afara unei iscusite adaptări la moravurile autohtone, au bune însușiri literare. A tradus, printre altele, *Maria Tudor* de Victor Hugo, *O vizită* de Al. Dumas-fiul, *Institutorii* de Otto Ernst, *Onoarea* de H. Sudermann, *Uriel Acosta* de Karl Gutzkow, *Diavolul* de Molnar Ferenc, *Necunoscuta* de Al. Bisson, *Taifun* de Menyhért Lengyel, *Mezalianța* de B. Shaw, piese de Ad. L'Arrouge, Alfred Capus, Fr. Förster, L. Fulda, E. Grenet-Dancourt, E. Labiche, G. Lemoine, P. Lindau, B. Lopez ș.a. A transpus în românește libretul operei *Tannhäuser* de R. Wagner (după Nuitter) și multe librete, semnate de H. Chivot, H.-A. Duru, H. Meilhac, A. Millaud ș.a.), ale unor operete de J. Strauss, A. Lortzing, Ed. Audran, K. Millöcker ș.a. Localizări și adaptări sînt : *Secretarul general* după Al. Bisson, *Ion Rodeanu* și *Răpirea sabinelor* după Fr. Schönthan, *Microbii Bucureștilor* (O. Blumenthal și G. Kadelburg), într-o versiune ce a fost socotită superioară față de original, *Manevrele de toamnă*, după G. Moser, cu o urmare, *Fănică Fumureanu*, dovadă că personajul militarului autohton, schițat de G., își cîștigase popularitate, *Ginerele domnului prefect* (O. Blumenthal), cu acțiunea plasată într-un orășel de provincie. În teatrul românesc, G. a însemnat o întreagă epocă.

— *Note de regie teatrală*, VȚA, III, 1943, 765, reed. în PIG, *205—206*. — **Tr.** : F. Molnar, *Diavolul*, București, Minerva, 1909.

— 1. Rebreanu, *Opere alese*, V, *355—357* ; 2. Tudor Mușatescu, Romulus Dianu, *Cu d-l Paul Gusti despre d-sa și despre alții*, RMP, XII, 1927, *2937* ; 3. Valjan [Ion Al. Vasilescu], *De vorbă cu Paul Gusty*, VRA, VIII, 1935, 380 ; 4. Massoff, *Ist. Teatr. Naț.*, *102—104*, *317—319* ; 5. Lucia Sturdza-Bulandra, *Amintiri... Amintiri*, București, E.S.P.L.A., 1956, *49—52* ; 6. Victor Bumbești, *Paul Gusty*, București, Meridiane, 1964 ; 7. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *passim*, IV, *passim* ; 8. *Ist. teatr.*, II, *396—402*, *515—520*, *passim*.

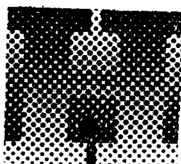
F. F.

GUTINUL, publicație periodică, socială și literară, care a apărut săptămînal la Baia Mare de la 22 martie 1889 pînă la 14 martie 1890. Gavril Szabó era redactor răspunzător al acestui periodic, pe care

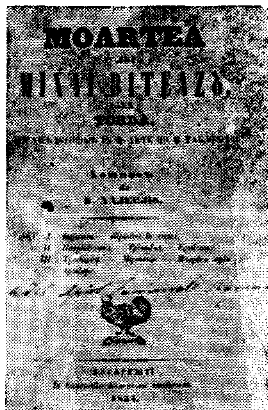
îl edita Mihai Molnar. Ambii se străduiau să concentreze intelectualii români din nordul Transilvaniei, pentru a scoate o revistă care să oglindească mişcarea socială şi culturală naţională desfăşurată în această regiune. G. nu a putut adopta o atitudine politică limpede din cauza asprimii cenzurii austro-ungare. Totuşi, se poate desprinde o linie politică implicită, de protest împotriva încercărilor repetate ale autorităţilor de a înăbuşi orice element de cultură naţională, de a împiedica dezvoltarea învăţămîntului în limba maternă. G. se adresa, în primul rînd, ţăranilor şi intelectualilor maramureşeni, dar, prin literatura publicată, prin calitatea traducerilor şi prin problemele discutate de colaboratori, ea putea interesa întreaga populaţie românească din Transilvania. O atenţie deosebită se acorda folclorului. La G. a colaborat un grup de culegători de literatură populară din Maramureş, din Banat şi din alte părţi ale Transilvaniei. Dintre ei se desprind I. Pop-Reteganul şi P. Dulfu, amîndoi autori de articole în care îndemnau învăţătorii şi preoţii să culeagă şi să publice folclor literar. I. Pop-Reteganul dădea ca exemplu colecţia lui, care atunci îngloba 4 898 de poezii populare. G. a publicat articole privind neologismele („străinismii"), descrierea graiului din Sălaj (studiu însoţit de un glosar de cuvinte) ş.a. Contribuţiile literare nu sînt ale unor scriitori consacraţi, redacţia urmărind, în primul rînd, stimularea talentelor locale. Proză au publicat I. Pop-Reteganul, D. Bran, P. Petrişor. Versurile aparţin lui P. Dulfu, N. Nilvan, N. Ţincu, E. Bran, I. P. Coman, Traian H. Pop, A. Băliban, A. Papp şi I. Vulcan. S-a tradus din Puşkin (*Dama de pică*, *Viscolul*, traduceri de I.P. Coman), Turgheniev (A. Băliban şi V. Pop), J.-J. Rousseau (A. Cosma), A. Daudet (Tit Bud), Herder ş.a. G. a însemnat o perioadă de vie activitate patriotică şi culturală, într-o zonă a Transilvaniei în care, pînă la apariţia acestei reviste, nu se tipărise nici o publicaţie periodică în limba română.

— 1. D. Pop, *Început de activitate folcloristică în nordul Transilvaniei : ziarul „Gutinul" de la Baia Mare*, REF, III, 1958, 3 ; 2. Filip Tănase, *Traduceri din literatura universală în ziarul „Gutinul" apărut la Baia Mare*, RITL, XVI, 1967, 1 ; 3. Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureşului*, Bucureşti, Minerva, 1970, 34—35, 45—52, 74—75.

R. Z.

HALEPLIU, Constantin (1816, Brăila — 29.XI.1873, Bucureşti), autor dramatic. Învaţă mai întîi în oraşul natal, după aceea la Bucureşti. Iuncher timp de cîţiva ani, va ocupa în continuare diferite funcţii, în 1864 fiind numit, prin concurs, profesor. Vrăjmaş al revoluţiei, a cărei izbucnire o socotea funestă, avea să rămînă, după mişcarea de la 1848, cu trista faimă de delator. Actor nici rău, nici foarte bun, puţin cabotin, **H.**, neobosit în iniţiative de tot felul, a fost un merituos animator teatral. A făcut parte, la Iaşi, din trupa lui M. Millo, unde şi-a început meseria actoricească. În anul 1850, împreună cu alţi actori moldoveni, înjghebează la Bucureşti o „trupă naţională extraordinară". Reprezentaţiile vor ţine două luni, bucurîndu-se de o entuziastă primire din partea publicului. **H.**, personaj vanitos, dacă nu grandoman, îşi va face un titlu de onoare din a fi adus pe scenă, pentru prima oară la Bucureşti, vodevilul naţional. În 1850—1851 face parte din trupa lui C. Caragiali. La Piteşti, în stagiunea 1852—1853, îndeplineşte funcţia de regizor. Institutor la Ploieşti timp de mai mulţi ani, din 1869 **H.** dă şi aici un impuls teatrului de amatori.

Piesele lui **H.**, originale şi prelucrări, sînt compuneri limbute, cu un verbiaj adesea nesuferit, în dauna acţiunii, neglijată. Limba are însă, cîteodată, accente de surprinzătoare naturaleţe; în rest, păcătuieşte prin afectare şi livresc, uneori şi prin vulgaritate. Sînt evidente, totuşi, încercările de caracterizare, de diferenţiere prin limbaj a personajelor, împărţite neapărat în bune şi rele. Temele care îl urmăresc stăruitor pe **H.** sînt două: etică şi patriotică. *Cumplitul amăgit sau Izvorul demoralizaţiii* (1847) e o farsă în care zgîrcenia îşi primeşte pînă la urmă pedeapsa. În *Săracul cinstit* (1851), cu reminiscenţe din *Baba Hîrca* a lui M. Millo, titlul vorbeşte de la sine. Dincolo de sentinţele morale, comedia conţine note de critică socială. Începutul comediei-vodevil *Ucenicul şarlatanului* (1851), unde se află faţă în faţă un june franţuzit, abia întors din străinătate, cu ifose cosmopolite, şi bătrînul său părinte, păzitor al vechilor şi bunelor obiceiuri, aminteste de *Iorgu de la Sadagura*, piesa lui V. Alecsandri. **H.** e un antibonjurist convins, suspicios şi ricanator în faţa unor semne de înnoire. Un fel de „cînticel comic" e *Serdarul Iliuşu. Tombatera cîne roşu* (1871), unde, la fel ca şi la V. Alecsandri, sînt luate în răspăr falsul patriotism, demagogia liberală, parlamentarismul. Alte comedii sînt *Comoara închipuită, Şansoneta tiroleză, Nunta de la Fefelei, Căsătoria nepotrivită sau Averea zestrei nu te face fericit*, poate după *Le Mariage impossible* de J.-Fr.-A. Bayard şi Mélesville. **H.** s-a încercat şi în teatrul istoric, cu deplorabile rezultate, însă. În afară de anacronisme şi de absenţa unei atmosfere de epocă, limbajul e neadecvat, înecat în discursivism. Aşa se întîmplă, de pildă, în *Moartea lui Mihai Viteazu la Torda* (1854) sau în *Don Sanji II, regele Portugaliii* (1857). Se perorează despre patriotism, despre virtute şi fidelitate, la fel ca şi în *Pustnicul sălbatecului munte* (1853) — „după romanţul paharnicului D. Drăgoiescu" — unde abundă efectele de melodramă. Aceeaşi retorică umflată se regăseşte în „pastorala" închinată domnitorului Al. I. Cuza, *Serbare naţională sau Visul fericirei* (1859), unde se exaltă actul Unirii, folosindu-se mijloace naive de impresionare, din care nu lipseşte focul bengal. Scrieri aparţinînd lui **H.** mai sînt *Oglinda veritătţei sau Trecutul şi prezentul*, act politic, *Adelaida de Lussanu*, dramă, probabil o prelucrare sau o traducere.

— *Cumplitul amăgit sau Izvorul demoralizaţiii*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1847; *Fragment de operetă a lui Ştefan Vodă*, Iaşi, Tip. Gane, 1850; *Săracul cinstit*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1851; *Ucenicul şarlatanului*, Bucureşti, Tip. Copainig, 1851; *Pustnicul sălbatecului munte*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1853; *Moartea lui Mihai Viteazu la Torda*, Bucureşti, Tip. Colegiului naţional, 1854; *Don Sanji II, regele Portugaliii*, Bucureşti, Tip. Colegiului naţional, 1857; *Serbare naţională sau Visul fericirei*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1859; *Serdarul Iliuşu. Tombatera cîne roşu*, Bucureşti, Tip. Petrescu-Costescu, 1871.

— 1. Pop, *Conspect*, II, 292—293; 2. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, 94; 3. *Depoziţia lui C. Halepliu, despre participarea sa la Revoluţiune*, ANPR, VI, 67—73; 4. Rădulescu, *Contribuţiuni*, 29, 74—82; 5. Brădăţeanu, *Drama*, 56—58.

F. F.

HALICI, Mihail (19.X.1643, Caransebeş — c. 1712), autor de versuri şi lexicograf. Era fiul lui Mihail Halici, jurat din 1651 în senatul Caransebeşului, descendentul unei familii aristocratice româneşti, care, treptat, se maghiarizase, trecînd la calvinism. Interesul pentru limba română este păstrat însă în familia lui **H.**, al cărui tată traduce un număr de psalmi în româneşte. Cursul secundar, început în 1651 la şcoala calvină din Caransebeş, este continuat, în perioada 1661—1664, la liceul reformat din Sibiu, unde **H.** se împrieteneşte cu viitorul poet Valentin Franck von Franckenstein. Din toamna lui 1664, **H.** se află la Colegiul reformat din Aiud. Distingîndu-se printr-o pregătire deosebită, este numit, pentru intervalul 1667—1669, rector al Colegiului reformat din Orăştie. Reîntors la Aiud el participă, ca referent, la disputele teologice din cadrul colegiului. Aceste discuţii, ce se datorau pătrunderii cartezianismului în Transilvania, îl apropie pe **H.** de gîndirea raţionalistă. Din această etapă a studiilor sale datează începutul prieteniei cu medicul şi lexicograful ungur Francisc Páriz Pápai. Se pare că datorită orientării progresiste şi atitudinii sale combative, este nevoit să se refugieze, în 1674, la Sibiu. Testamentul său, redactat în limba română la 31 octombrie 1674, im-

portant pentru detaliile biografice ce le conține, indică hotărîrea definitivă a lui **H.** de a părăsi Transilvania, îndreptîndu-se spre Țările de Jos. Acolo, începînd din 1679, urmează timp de 5 ani cursuri de drept la Universitatea din Leiden. Prin 1694, se afla la Londra, împreună cu emigranți din Transilvania, în special unguri, unde dobîndește, se pare, o funcție corespunzătoare pregătirii sale. Moare, probabil, la 1712, căci atunci se deschidea în țară testamentul, prin care lăsa școlii din Orăștie întreaga sa bibliotecă, al cărei conținut atestă preocupările umaniste și științifice ale lui **H.**: literatură, istorie, teologie, drept, gramatică, lexicologie, medicină și matematică.

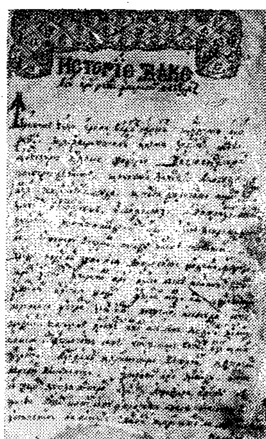
Primele încercări literare ale lui **H.** sînt cele 85 de poezii compuse în latină și, o parte, în maghiară la orele de poetică ale liceului din Sibiu. Mai important este grupajul de poezii cu titlul *In Transilvaniam*, în care autorul înfățișează durerile patriei. El continuă să versifice, scriind mai tîrziu, în diferite ocazii, poezii ce se dovedesc creații independente și mature. Compune în latinește, în 1664, un *Carmen* dedicat prietenului său Franckenstein. Tot unui prieten, Fr. Páriz Pápai, doctor în medicină la Basel, îi închină **H.**, la 1 iunie 1674, ***Oda***, scrisă în limba română cu caractere latine și ortografie maghiară. Lăudîndu-și prietenul, poetul afirmă latinitatea neamului și conștiința originii sale nobile, din romani. Forma poeziei, a cărei structură metrică preia hexametrul și pentametrul antic, ambiționa să demonstreze capacitatea limbii române de a cultiva versul de factură clasică. Tehnica savantă a odei este în acord cu forma celorlalte poezii, în limbi străine, tipărite sub titlu latin, la Basel în 1674, într-un volum omagial *Vota solennia*, dedicat lui Fr. Páriz Pápai. Cea dintîi lucrare lexicografică, scrisă înainte de 1700, care alătură, pentru prima dată, limbile română și latină, a fost denumită în funcție de presupusa origine a autorului ei necunoscut: *Anonymus Lugoshiensis* ⟨3⟩, *Anonymus Caransebesiensis* ⟨5⟩, sau, mai general, *Anonymus Banatensis* ⟨13⟩. Dicționarul, inspirat de glosarul latin-maghiar al lui Fr. Páriz Pápai, a fost atribuit frecvent lui H. ⟨6, 7, 8, 16⟩. Acest *Dictionarium valachico-latinum*, rămas în manuscris și neterminat, fără a fi lucrat pe baza unui principiu lexicografic riguros (nu este respectată ordinea strict alfabetică a cuvintelor, iar acestea nu sînt urmărite în texte, ci selectate din vorbire), este important prin numărul relativ mare al termenilor (5000) și prin coloritul lor dialectal bănățean. În dicționar apar pe lîngă cuvinte comune și denumiri topografice, expresii din vocabularul copiilor, o bogată sinonimie pentru nomenclatura botanică și zoologică. Unele deficiențe (lipsa corespondentului latin pentru cuvintele dificil de tradus sau pentru derivate, indicarea numai o singură dată a termenului latin pentru dubletele românești) urmau să fie înlăturate prin refacerea și completarea lucrării, intenție trădată de adaosurile marginale ale autorului. În vocabular și ortografie există elemente maghiare și săsești specifice scrisului românilor calvini. În ansamblu, personalitatea culturală a lui **H.** anticipă orientarea latinistă și clasicistă a Școlii ardelene.

— *Oda*, CHRM, I, *216*.

— 1. G. Barit, *Cele dintîi versuri hexametre și pentametre în limba noastră română*, FMIL, X, 1847, *26*; 2. Philippide, *Introd. ist. lit.*, *51*; 3. B. P. Hasdeu, *Anonymus Lugoshiensis — cel mai vechi dicționar al limbii române după manuscriptul din Biblioteca Universității din Pesta*, RIAF, 1891, vol. VI; 4. A. Densușianu, *Ist. lit.*, *104*; 5. Gr. Crețu, *Anonymus Caransebesiensis. Cel mai vechi dicționar al limbii române, după manuscriptul din Biblioteca Universității din Pesta*, RTR, I, 1893, *320—325*; 6. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926; 7. Pușcariu, *Ist. lit.*, *107—110*; 8. Aurel Cosma, *Scriitori români bănățeni din timpul calvinismului*, VR, XXV, 1933, *12*; 9. Suciu, *Lit. băn.*, *20—23*; 10. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *106—107*; 11. Musnai László, Dani János, Engel Károly, *Date noi privitoare la Mihail Halici*, Cluj, 1964; 12. Streinu, *Versificația*, *123*; 13. Al. Belu, *Cîteva considerații cu privire la autorul primului dicționarum valachico-latinum*, O, XX, 1969, 5; 14. Piru, *Ist. lit.*, I, *196*; 15. *Ist. lit.*, I, *438—440*; 16. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *238—239*; 17. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *93—94*.

A. S.

HALIMA, carte populară. Sub acest titlu a intrat și s-a răspîndit la noi versiunea greacă a două culegeri de basme, povestiri și fabule orientale.

Prima, cu titlul ***O mie și una de nopți***, are o origine foarte veche, în folclorul indian, de unde a fost preluată și îmbogățită de perși și de arabi, fiind atestată sub această formă în anul 987 e.n. Traduse liber și concentrate, textele acestei colecții au fost publicate în Franța de Antoine Galland, între 1704 și 1708. A doua culegere, intitulată ***O mie și una de zile*** (1710—1712), imitată ca formă după prima, este prelucrarea lui Pétis de la Croix după un alt corp de povestiri orientale. Opuse ca sens, inițial, ambele au însă o structură asemănătoare și converg spre aceeași învățătură: înlăturarea prejudecăților referitoare la femei sau la bărbați. Traducătorul grec al acestor culegeri a încorporat substanța epică a celei de a doua în ciclul „nopților", realizînd o carte unică, *Aravicon Mithologhicon [Povești arabe]*, 1757. Pentru aceasta, el a eliminat sau a modificat unele pasaje care nu se armonizau, a suprimat divizarea în nopți sau zile și a recurs la o singură povestitoare — Halima. Această versiune a fost cunoscută și în țările române. Cele mai vechi traduceri (Moldova, 1771; Brașov, 1782) nu s-au păstrat în întregime. Prima tălmăcire integrală datează din 1783 și este atribuită monahului Rafail de la mănăstirea Hurezi: *Aravicon Mithologhicon* (manuscrisul 2587 de la Biblioteca Academiei R. S. România). Cartea a plăcut mult și s-a răspîndit imediat sub formă de copii și prin noi traduceri, fragmentare. Revizuită după originalul grec și prelucrată stilistic, traducerea din 1783 a fost publicată de I. Gherasim Gorjanu: *Halima sau Povestiri mitologhicești arabești* (1835—1838). Aceasta are o structură asemănătoare cu *Sindipa*: o povestire-ramă în care sînt incluse, înlănțuindu-se și determinîndu-se, numeroasele basme, povestiri, anecdote. Înșelat de soția sa, împăratul Aidin hotărăște să se răzbune pe femei, ucigîndu-și soțiile după prima noapte. Fiica unui vizir, Halima, izbutește să-și amîne execuția, povestind nopți la rînd diferite „istorii", pe care le întrerupe într-un moment în care curiozitatea împăratului e maximă, făcîndu-l să dorească neapărat să afle continuarea. După mai multe nopți, Aidin, cucerit de înțelepciunea și talentul povestitoarei, renunță la singeroasa sa răzbunare. Istorisirile sînt de o mare frumusețe și bogăție epică, născute din împletirea fantasticului cu realul, din

umanizarea elementelor transcendentale, ducînd la întîmplări extraordinare, cu eroi supranaturali. Spiritul și morala sînt cele ale tuturor basmelor — biruința calităților umane fundamentale. Pe lîngă descrieri fantastice și exotice, există și episoade lirice, în care sînt cîntate frumusețea și înțelepciunea. Într-o formă modificată, *Halima* încorporează și istoria filozofului Sindipa.

Întrunind remarcabile calități estetice și educative, povestirile și basmele acestor colecții au circulat aproape la toate popoarele lumii, fiind răspîndite prin traduceri și prelucrări. În cultura românească, sînt prezente într-un număr mare de copii, traduceri independente și fragmente devenite unități epice autonome (ciclul califului Harun Al-Rașid, *Lampa lui Aladin*). Pătrunzînd în literatura orală, s-a produs o dublă contaminare. Unele motive au fost asimilate de folclor, dar și povestirile din *Halima* au suferit, la rîndul lor, o influență autohtonă. Circulația unor motive orientale a fost semnalată în culegeri sau prelucrări folclorice. Variante ale poveștii pescarului și a duhului închis într-un vas au fost culese de P. Ispirescu (*Povești morale*). Motivul „mortului ucis de mai multe ori“, contaminat cu motivul „cei trei gheboși mici“ din *Sindipa*, a fost versificat de A. Pann în *O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*. Același motiv este întîlnit și în prelucrarea folclorică a lui P. Dulfu (*Isprăvile lui Păcală*). Alte variante au fost culese de Franz Obert și de Elena Sevastos. Continua circulație orală a dus și la o contaminare a variantelor Pann și Dulfu. „Omul care cunoaște limba animalelor“ este identificat și în unele snoave publicate de Ovid Densusianu (*Din popor*) și de Victor Păcală (*Monografia satului Rășinari*). *Halima* este cartea populară cu cea mai mare circulație în cultura română. În afară de copiile și editările integrale sau fragmentare ale versiunii grecești, au fost făcute numeroase traduceri și după alte versiuni europene. Pe lîngă mulți anonimi, cu transpunerea sau prelucrarea povestirilor arabe s-au ocupat și Scarlat Barbu Tîmpeanu, Ioan Barac, Emil Gârleanu, Gr. I. Rallet, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Eusebiu Camilar ș.a. I. L. Caragiale prelucrează un motiv în *Abu-Hasan*. O traducere integrală după cea mai completă versiune franceză a fost începută de Petre Hossu și continuată de D. Murărașu și H. Grămescu — *Cartea celor o mie și una de nopți*.

— *Halima sau Povestiri mitologhicești arabești*, I—IV, tr. I. Gherasim Gorjanu, București, 1835—1838 ; ed. 2, București, 1857 ; *Aravicon Mithologhicon (Halima)* (fragm.), CPL, I, *409—449*, republ. în *Halima și alte cărți populare*, îngr. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, București, E.L., 1963, *291—342*. **Ms.** : *Istorie veache a lui Arun Rășăd, împăratul dea Bagdad, Istorie a lui [...] împăratului de la China* (1771), B.C.U., ms. V—15, f. *52—86* ; *Istorii persăști* (c. 1778—1779), Biblioteca Mănăstirii Sf. Ioan cel Nou — Suceava, ms. 5, f. *18—262* ; *Aravicesc mithologhicon, care cuprinde povestiri și întîmplări foarte iscoditoare și frumoase* (1782), B.A.R., ms. 2636 ; *Aravicon mitologhicon* (1783), B.A.R., ms. 2587 ; *Halema scoasă după turcie pă rumânie* (1786), B.A.R., ms. 1362, f. *2—79* ; *Istorii din Halima* (sec. XVIII), B.A.R., ms. 1067, f. *71—138* ; *Istoria lui Aidin împăratul Indiii* (sec. XVIII), B.A.R., ms. 2563 ; *[Povestiri din Halima]* (sec. XVIII—XIX), B.A.R., ms. 6016 ; *Aravicesc mithologhicon* (1800), B.A.R., ms. 4136, f. *1—229* ; *Istorie înțeleptului Aidin împăratul Hindiei* (1806), B.A.R., ms. 3187; *Istorii arăpești* (1808), B.A.R., ms. 2432 ; *Istoria împăratului Carmelezan și alte urmări ale ei* (1814), B.A.R., ms. 6059 ; *Istorii turcești din Halemaoa turciască și greciască* (1815), B.A.R., ms. 3456, f. *373—380* ; *Aravicesc băsnuitori* (1818), B.A.R., ms. 5499 ; *[Halima]* (1826), B.A.R., ms. 5501, f. *3—109* ; *Istoria lui Bulgasim* (1839), B.A.R., ms. 5562 ; *[Povestiri din Halima]* (sec. XIX), B.A.R., ms. 1260, ms. 2861, f. *23—52*, ms. 5902, f. *2—16*.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *92—103* ; 2. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *298—320* ; 3. Dorothea Sasu-Timerman, *Les „Mille et une nuits“ dans la littérature roumaine*, STAO, II, 1959 ; 4. Piru, *Ist. lit.*, I, *448—452* ; 5. Dan Simonescu, *Introducere* la *Aravicon Mithologhicon (Halima)*, CPL, I, *405—408* ; 6. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *245—256* ; 7. *Ist. lit.*, I, *669—672* ; 8. Ovidiu Papadima, *Prefață* la *Cartea celor o mie și una de nopți*, I, tr. Petre Hossu și D. Murărașu, București, E.L., 1966 ; 9. G. Ștrempel, *[Despre localizări după Halima]*, în Bianu, *Manuscrise*, IV, *246—247* ; 10. Marta Anineanu, *Povestea lui Camaralzaman. Un episod necunoscut din „Halima“*, RITL, XIX, 1970, 2 ; 11. Mircea Anghelescu, *Prima traducere românească din „Halima“*, LR, XXI, 1972, 3 ; 12. Mircea Anghelescu, *Observații cu privire la traducerile românești din „Halima“ în secolul al XVIII-lea*, LR, XXIII, 1974, 1 ; 13. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *52—61* ; 14. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea II, București, E.A., 1978, *307—334*.

C. V.

HARTULARI, Elena (1810, Iași — ?), memorialistă. Tatăl ei se numea Grigore Plitos. **H.** s-a căsătorit foarte tînără, în împrejurări romantice, cu Iorgu Hartulari, fiind cununată de către Mihail Sturdza, viitorul domnitor. Avea să fie, însă, o căsnicie nefericită, pe care, după o viață plină de decepții, la vîrsta de 53 de ani, **H.** o va rememora cu amărăciune, iar uneori, deși de felul ei supusă și răbdătoare, cu tresăriri de indignare. În *Istoria vieții mele* sînt evocate copilăria, bejenia de la 1821, căsătoria, calamitățile ce se abătuseră asupra Moldovei (ciuma, apoi holera), moartea părinților, necazurile conjugale, povestite cu o sinceritate mergînd pînă la indecență, pe un ton tînguitor. Este un „noian“ de suferințe, probabil reale, unele grave, altele mai mărunte, care i-au marcat existența, iar autoarea le deapănă de-a fir a păr, cu un fel de amară voluptate, cu o rar dezmințită umilitate și, uneori, cu o tîrzie răzvrătire față de nenumăratele nedreptăți sau persecuții, unele închipuite, de care a avut mereu parte. E, cu naivități și stîngăcii, o narațiune frustă, însuflețită de o vie mișcare sufletească. Coloratura afectivă, mai ales, este intensă, episoade cum sînt cele care descriu boala, agonia și moartea soțului fiind cele mai expresive, în dramatismul lor. Scrisă dintr-o acută nevoie de a se mărturisi, confesiunea aceasta are mai ales însemnătatea unui document sufletesc.

— *Istoria vieții mele* (publ. Gh. Ghibănescu), CL, LVIII, 1926, octombrie-decembrie, LX, 1927, mai-august, septembrie-noiembrie, LXI, 1928, ianuarie-aprilie, mai-august.

— 1. Miller—Săndulescu, *Evoluția*, *157—158* ; 2. Predescu, *Encicl.*, *391*.

F. F.

HASDEU, Alexandru v. **Hîjdeu, Alexandru.**

HASDEU, Bogdan Petriceicu (26.II.1838, Cristinești—Hotin — 25.VIII.1907, Cîmpina), scriitor, folclorist, filolog și istoric. Era descendentul unei vechi familii de boieri moldoveni, a cărei origine pare să urce înainte de secolul al XVI-lea, deși cronicile consemnează faptele unora din reprezentanții ei din acest secol. Din secolul al XVIII-lea, neamul Hîjdeilor s-a așezat în Polonia, unde este împămîntenit și înnobilat. După 1812, bunicul lui **H.**, Tadeu Hîjdeu, strănepot al unui Gheorghe Lupașcu Hîjdeu, își revendică drepturile asupra moșiilor strămoșești din ținutul Hotinului și se stabilește la Cristinești. Tadeu Hîjdeu, om instruit, poliglot, a fost poet de limbă polonă, traducător în această limbă al pieselor lui August von Kotzebue, culegător de literatură populară românească. Un unchi al lui **H.**, Boleslav, naturalist, era și el scriitor, autor de proză istorică. Din căsătoria fiului lui Tadeu, Alexandru Hîjdeu, cu Elisabeta Dauksza s-au născut Tadeu, care își schimbă prenumele în Bogdan (adaosul Petriceicu voia să arate înrudirea cu Ștefan Petriceicu, domn al Moldovei în secolul al XVII-lea), și Nicolae, ce moare în 1860. **H.** face cursurile colegiale la

Vinița, Rovno și Camenița, unde tatăl era profesor. Intră la liceul din Chișinău, iar apoi la Universitatea din Harkov, unde urmează, între 1852 și 1856, studii de drept, audiind probabil și cursuri de filologie și de istorie. Nu obține însă nici o diplomă. Tot acum intră în armata rusească. Tînărul ține un jurnal intim care dezvăluie o mare febrilitate intelectuală, dar în care era afișat și un spirit aventuros, teribilist. Formarea lui este puțin tributară Universității din Harkov. Cel ce îl îndrumă în acest timp este tatăl său, care întreținea cultul tradiției cărturărești a familiei. El îi propune lecturi dificile și lucrul neîntrerupt la masa de scris. Din biblioteca familiei H. citește lucrări istorice românești și străine (avea o deosebită prețuire pentru activitatea lui M. Kogălniceanu, iar textele lui Giambattista Vico le studia cu aplicație de discipol), scrierile literare ale lui Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, C. Negruzzi. Cunoștea bine clasicismul latin, cita din Dante, Molière, Goethe, Chamisso, Byron, Vigny, Sainte-Beuve ș.a., era un admirator al literaturii romantice ruse (Pușkin, Lermontov), îl citise pe Gogol și probabil și scrierile de tinerețe ale lui Lev Tolstoi. Tatăl îl stimula să învețe limbi străine și îndeosebi limba germană, pentru a studia lucrările filozofice, ale lui Hegel în primul rînd. Sentimentul că este purtătorul zestrei spirituale a Hîjdeilor pribegi îi este înrădăcinat, de pe acum, în toată ființa. Scotocește și el documente și texte vechi, proiectează lucrări despre mitologia dacică, despre limba și literatura populară română, culege folclor românesc. Cele dintîi scrieri literare, unele în limba rusă, au, mai toate, subiecte istorice. În manuscrisele lui H. se află un fragment de roman și o schiță dramatică intitulate *Arbore*, fragmentul de dramă *Domnița Roxana*, poemul *Domnița Voichița*, poeziile *Sînt dac!*, *Sînt român!* ș.a. Cu o uimitoare siguranță sînt prefigurate sferele de interes din anii maturității: istoria, filologia, folcloristica, literatura. S-a păstrat intactă și mai tîrziu pasiunea devorantă cu care este trăită acum fiecare pagină din încercările științifice și literare.

Părăsind armata, H. trece Prutul, sosind la începutul lui 1857 la Iași. În 1858 este numit judecător la tribunalul din Cahul, dar este destituit în scurtă vreme pentru inaderența la politica antiunionistă a caimacamului Vogoride. Reîntors la Iași, H. se integrează cu ușurință în viața politică și culturală a Moldovei. Colaborează cu foiletoane satirice la publicația unionistă „Zimbrul și Vulturul" (1858), dar în același an scoate cea dintîi publicație a sa, „România" (1858—1859), căreia îi urmează „Foaia de storiă română" (1859), „Foița de istorie și literatură" (1860), „Din Moldova", intitulată apoi „Lumina" (1862—1863). Publicînd aici lucrări din cele mai diverse, el conferă acestor reviste un profil predominant istorico-filologic (în „Foița de istorie și literatură" apare, astfel, studiul *Perit-au dacii?*, cel ce anunță cercetările lui H. asupra originii poporului român). În 1860 este numit custode al Bibliotecii Școalelor din Iași (căreia îi donase patru mii de volume) și profesor de istorie, geografie și statistică, posturi din care este revocat, în mai puțin de un an, datorită inimicițiilor pe care începuse să le stîrnească printre oamenii politici și printre istorici. Este trimis totuși în 1861 într-o călătorie științifică în Polonia, despre care va scrie în „Ateneul român" al lui V. A. Urechia, publicație în care îi apare un fragment din studiul *Luca Stroici*, după ce tot aici reprodusese texte vechi românești, colaborase cu versuri și cu o traducere din *Tristele* lui Ovidiu. În acest an mai publică și în alte reviste: „Trecutul", „Tribuna română", „Dacia". Înființează un „institut privat de educațiune" la care renunță în 1862, cînd își reia postul de bibliotecar și pe cel de profesor, la Gimnaziul central. Este destituit din ambele funcții în 1863, datorită unui proces de presă, intentat în legătură cu nuvela *Duduca Mamuca*, publicată în „Lumina". Acuzat de imoralitate, autorul se apără magistral și obține achitarea. Pe cei care l-au atacat, printre ei fiind T. Maiorescu și V. A. Urechia, H. nu-i uită. Va purta cu ei o polemică neîntreruptă, susținută cu spirit partizan, prin ironii, farse, hărțuieli, campanii de presă.

În vara lui 1863, părăsește Iașii. În urma intervenției lui V. Alecsandri pe lîngă A. I. Odobescu, ministru al Cultelor, H. fusese numit membru în Comisia moșiilor mănăstirești. Dacă perioada ieșeană dăltuise trăsăturile mari ale cărturarului hotărît să rupă cu inerția din jur, la București manifestarea personalității lui devine mai puternică. H. cîștigă autoritate, dar în același timp și adversari numeroși. Această receptare contradictorie, între admirație și contestare, l-a urmărit pînă la sfîrșitul vieții. Neputîndu-se lipsi de posibilitatea de a-și face cunoscute ideile politice, opiniile sociale, cercetările și studiile, H. editează mai multe periodice: „Aghiuță" (1863—1864), „Satyrul" (1866), „Traian" (1869—1870), „Columna lui Traian" (1870—1877, 1882—1883). Este director la „Foaia societății „Românismul" (1870—1871) și la „Revista literară și științifică" (1876). Colaborează și la alte reviste ale vremii („Buciumul", „Familia", „Sentinela română", „Românul", „Perseverența", „Ghimpele" ș.a.). Semna atît cu numele propriu (în variantele Hăjdău, Hîjdău, Hîjdeu, Hăjdeu, Hajdeu, Hasdeu), dar și cu pseudonimele Abar-Assab, Ghimpescu, Const. Ioniță, Viril Philologescu, B. Stilescu ș.a. La „Satyrul", în special, folo-

sește pseudonime cu rezonanțe dintr-o închipuită onomastică chineză (Puang-Hon-Ki, Se-Pu-Ki, Vai-Ki-Ki, Wang-Pan-Ki, Wang-Pon-Ki, Wang-Puang-Ki). Două poezii trimise „Convorbirilor literare", în 1871 și în 1876, pe care le deconspiră apoi ca pe niște farse făcute publicației junimiste, sînt semnate M. I. Elias și P. A. Calescu (prima dată drept o traducere după un poet german Gablitz, de fapt inexistent).

Deși revistele lui **H.** vor fi orientate din ce în ce mai mult spre istorie, filologie, folcloristică, ele relevă un gazetar complet, de o forță puțin obișnuită. Conștient de necesitatea depășirii diletantismului în publicistica românească, el a știut să dea fiecărei reviste specific și substanță. Spirit independent, și-a exprimat cu fermitate atitudinea democratică și națională, ideile despre Unire. Problema caracterelor specifice ale poporului român este abordată din perspectiva unei politici care să favorizeze dezvoltarea lor firească. **H.** continua astfel gîndirea pașoptistă, prefigurînd adeseori și ideile politice ale lui M. Eminescu. Chiar dacă poziția sa a fost schimbătoare — antidinastic (închis în 1870 la Văcărești), apoi monarhist —, motivările pot fi și de conjunctură politică, dar și de nestatornicie temperamentală. La fel ca Heliade, pe care l-a văzut întotdeauna ca pe un predecesor, **H.** avea un cuvînt de spus în mai toate chestiunile vieții politice, sociale, culturale și științifice. Ca și el, a avut un condei satiric de temut, o vervă sclipitoare, o replică promptă și personală, cărora puțini îndrăzneau să le țină piept. Poate de aceea la foile sale nu s-au cristalizat întotdeauna grupuri unitare de colaboratori.

Incomod și iritant, **H.** a obținut mai greu recunoașterea oficială. S-a impus totuși datorită valorii operei sale științifice. În 1864 i se încredințează editarea „Arhivei istorice a României". Publică în cele trei tomuri ale ei numeroase documente de cultură veche românească. Face mai multe călătorii în străinătate, pentru a căuta și aduna materiale, pe care le utilizează apoi în cercetările de istorie și de filologie. În 1865 îi apare monografia istorică *Ion Vodă cel Cumplit,* iar după 1870 începe să lucreze la ***Istoria critică a românilor*** (1873—1875). Din anul 1874 ține un curs de filologie comparată la Universitatea din București, iar din 1876 funcționează și în postul de director al Arhivelor Statului, pînă la 1900. Este ales membru al Societății Academice Române, secția filologică, în 1877, după ce în 1869 îi fusese respinsă candidatura. Acum îi apar principalele opere filologice : *Cuvente den bătrîni* (1877—1881) și *Etymologicum Magnum Romaniae* (1886—1898). Activitatea savantului primește recunoașterea mai multor academii din străinătate. **H.** lăsase mult în urmă preocupările literare. În 1867 se reprezentase și se tipărise drama *Răzvan-Vodă,* în 1871—1872 apăruse comedia *Orthonerozia,* iar în 1873, volumul *Poezie.* Între 1887 și 1895 editează „Revista nouă", care a avut un mare prestigiu. Zguduit de moartea fiicei sale Iulia în 1888, **H.** trăiește de acum înainte cu credința adîncă a comuniunii mistice cu ființa dispărută. Încercarea de filozofie spiritistă *Sic cogito* (1892), precum și multe poezii din volumul *Sarcasm și ideal* (1897) sînt mărturii ale măcinării lui lăuntrice. Se retrage la Cîmpina, unde construise un castel bizar, al cărui proiect — spunea el — i l-ar fi transmis Iulia, prin efluvii de natură ocultă.

Personalitate proteică, **H.** este unul dintre spiritele enciclopedice ale culturii noastre. Prin vocația universalității el domină a doua jumătate a secolului al XIX-lea românesc. Setea lui de cunoaștere și de creație este a unui om de Renaștere. Concepe pe dimensiuni colosale, cu iradieri multiple, pornite dintr-o viziune filozofică asupra vieții, istoriei și culturii. Căutînd pretutindeni elementul generator al faptelor istorice, interpretîndu-le dialectic, **H.** este influențat de pozitivismul lui Aug. Comte și H. Buckle, de concepția evoluționistă a lui Ch. Darwin, dar are în vedere și factorul providențial, ca în concepția lui H. Spencer și A. R. Wallace. Deși multe din rezultatele cercetărilor sale istorice au fost infirmate de studii ulterioare, căci, uneori, se hazarda în ipoteze și dădea interpretărilor o neobișnuită țesătură imaginativă acolo unde faptele nu-l ajutau, prin concepție și metodă **H.** a deschis drumul disciplinei moderne făcînd școală, discipoli. Adună și editează documente, texte vechi slave și românești, acumulează date prețioase pentru perioade puțin cunoscute din istoria și cultura română. Documentația exhaustivă, în care e servit de poliglotismul lui neobișnuit, este interpretată cu metodă critică, izvoarele fiind supuse analizei și apoi utilizate pentru reconstrucția sintetică — un „edificiu" ridicat cu spirit creator. În tendința de a da cercetărilor un contur imens, de o perfecțiune sferică, el îmbină erudiția, metoda, cu o viziune romantică. Pentru a reface istoria spiritualității românești, se îndreaptă spre vîrstele dintîi ale neamului, spre perioada dacică, tinzînd să desprindă, în mersul evolutiv al istoriei, caracterele sale specifice. Dar, la dimensiunile proiectate, ***Istoria critică a românilor*** nu putea fi terminată cu puterile unui singur om ; din ea au apărut două volume, în care, după o prezentare a procesului formării statelor românești, **H.** începe studiul sistematic al istoriei române cu epoca dacică, la care se și oprește. Ca și la N. Bălcescu, stilul istoricului armonizează pretutindeni contribuția „uvrierului" cu aceea a „artistului". Ion Vodă cel Cumplit, Petru Rareș, Luca Stroici, Vlad Țepeș, Nicolae Milescu, Negru Vodă sînt evocați tot astfel, în biografii sau studii speciale, adevărate narațiuni cu virtuți literare.

La **H.** istoria se întrepătrunde pretutindeni cu filologia, etnopsihologia, cu studiul literaturii populare și cu multe alte discipline. Ca și N. Iorga și G. Călinescu mai tîrziu, influențat de Vico, el are în vedere concentrarea lor în istoria generală. Viața unui popor se manifestă și prin cultura spirituală (creația nescrisă și cea scrisă), iar aceasta se oglindește în limbă. Filologia este înțeleasă în sensul cel mai larg, de *humanitas*. Studiul istoriei limbii române era indispensabil cercetărilor istoricului. Cu vremea însă, pornind de la editarea textelor vechi, ca instrument de cercetare a istoriei, el e atras de filologie și lingvistică, domenii în care va fi din nou deschizător de drumuri și un creator de școală. Opunîndu-se exagerărilor școlii latiniste și celor ale filologilor care supralicitau elementele străine (mai ales pe cele slave) din limba română, **H.** încearcă să restabilească configurația istorică a limbii, de la elementele autohtone, dacice, de „substrat", prin situarea limbii române în context indoeuropean și în relațiile ei cu limbile popoarelor învecinate. A lămurit teoretic fiecare dintre aceste probleme și a studiat în funcție de ele lexicul (sub aspect etimologic), fonetica, morfologia și sintaxa. Filologul a adus o prețioasă contribuție îndeosebi în relevarea fondului autohton al limbii române, idee sesizată încă de D. Cantemir, cercetată de numeroși lingviști străini (J. B. Kopitar, P. J. Šafařik, Fr. Miklosich, H. Schuchardt ș.a.). **H.**, care în *Principie de lingvistică* realizează cea dintîi sinteză românească a disciplinei, inițiază și primele anchete dialectale la noi și editează texte vechi, însoțindu-le de comentarii și observații. Cea mai importantă realizare în această din urmă direcție este culegerea de texte din secolul al XVI-lea, cuprinsă în primul tom din *Cuvente den bătrîni*. Aici nu apar traduceri, ci texte originale, redactate în românește, conservînd caracteristicile limbii române în acel moment. În primul volum (*Limba română vorbită între 1550—1600*) publică mai cu seamă texte neliterare, diferite zapise oficiale și acte private. În cel de al doilea, intitulat *Cărțile poporane ale românilor în secolul al XVI-lea în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, sînt editate, pentru prima oară la noi, mai multe cărți populare, care sînt studiate apoi din perspectivă comparatistă. Se publică astfel textele măhăcene și legende bogomilice. În ciuda unor asociații și ipoteze hazardate, cercetările asupra lor rămîn în bună parte valabile. Sînt avute în vedere prototipurile cărților populare, se stabilesc filiațiile, variantele, paralelismele, influențele asupra literaturii culte. Modificările intervenite prin circulație sînt considerate caracteristice fiecărui popor în cultura căruia sînt „transpuse" cărțile populare. Creația populară este văzută nu numai ca un document istoric și lingvistic (așa cum **H.** demonstra în atîtea dintre studiile sale, printre care și cel despre balada lui Baba Novac sau despre doină), ci și din punct de vedere literar, ca în studiul dedicat baladei *Cucul și turturica*, inclus în acest al doilea volum din *Cuvente den bătrîni*. **H.** însoțește pretutindeni cercetarea propriu-zisă cu priviri teoretice asupra obiectului de studiu. Expune chestiuni generale, precum geneza și natura internă a creațiilor populare, raporturile dintre literatura nescrisă și cea scrisă, circulația orală și legile ei. Încă din 1867, încercînd să facă o sistematizare a literaturii populare, o clasifică după genuri: poetic, aforistic, narativ. În genul poetic ar intra cîntecul bătrînesc, doina, colinda, hora, vicleimul, descîntecele, orațiile, în cel narativ — „tradițiunea", anecdota, basmul, iar în cel aforistic — proverbele, idiotismele, ghicitorile, frămîntările de limbă. Speciile folclorice sînt comparate permanent cu cele ale literaturii culte. Mai tîrziu, el revine asupra împărțirii, propunînd o alta, după criteriul celor „trei vîrste esențiale" ale omului păstrător de literatură populară (pentru copil, bărbat și bătrîn ar fi reprezentative anumite specii folclorice). În concepția lui **H.**, cercetarea literaturii populare, ca parte a etnopsihologiei, este o componentă a filologiei comparate, care ar putea fi numită și „filologie poporană". Folclorul (se pare că **H.** este printre primii care folosesc termenul la noi) este definit ca o totalitate a culturii populare, strîns legat de etnografie, dar fără să fie confundat cu ea. Astfel, el depășește, ca și A. I. Odobescu, faza simplei admirații față de creația populară și este unul din primii folcloriști moderni. **H.** formează o școală folcloristică de prestigiu, din care fac parte G. Dem. Teodorescu, L. Șăineanu, S. Fl. Marian ș.a. **H.** a îndrumat și pe culegătorii de folclor. În revistele pe care le conduce apar unele dintre cele mai interesante materiale publicate în secolul al XIX-lea. **H.** folosește în adunarea folclorului o metodă nouă, a chestionarului indirect. Chestionarele asupra „obiceielor juridice" și cel „limbistico-mitologic" au adus în același timp și informații istorice și lingvistice. Căci, pornind de la un scop precis, mai toate cercetările lui se extindeau în mai multe direcții. Astfel, *Etymologicum Magnum Romaniae*, ce trebuia să fie doar un dicționar academic al limbii române, este conceput ca „o enciclopedie a traiului", „întreg, trecut și prezent", al poporului. Dicționarul, subintitulat al „limbii istorice și poporane", este proiectat la proporții grandioase, ca un tezaur de cunoștințe lingvistice, filologice, folclorice, istorice, geografice, literare. **H.** realizează doar trei volume și introducerea

la al patrulea volum. Fiecare tom are un studiu introductiv, în care sînt expuse, legate sau independente de natura dicționarului, teorii lingvistice, unele incluse anterior și în *Principie de lingvistică*. Printre ele se află, în introducerea volumului întîi, teoria circulației cuvintelor, pe care **H.** o impune ca pe o normă în aprecierera individualității unei limbi (sensul era și polemic, îndreptat împotriva statisticii lui A. Cihac, care exagerase valoarea elementelor slave în limba română), precum și teoria stratului și substratului, reluată în prefața volumului al treilea. **H.** redactează în dicționarul lui cuvintele de la litera A și de la litera B, pînă la cuvîntul *bărbat*. Dicționarul are o mare bogăție de izvoare, prin citatele folosite făcîndu-se o adevărată antologie de literatură populară și cultă. Dar nu este atît o lucrare lexicografică riguroasă, cît o acumulare de erudiție, fascinantă prin excursurile făcute în biografia cuvîntului și a noțiunii corespunzătoare. Astfel, cuvîntul *basm* prilejuiește lui **H.** un studiu întins, monografic, pornind de la teoriile despre originea basmelor. Aici autorul enunță și concepția lui despre izvorul oniric al miraculosului în basm, face o clasificare tipologică, iar cu ajutorul rezultatelor obținute de un elev al lui (C. Litzica), și o cercetare stilistică comparativă. Era firesc ca o asemenea lucrare să nu poată fi dusă la capăt în cîțiva ani. Academia Română a trecut în 1898 misiunea redactării dicționarului lui Al. Philippide.

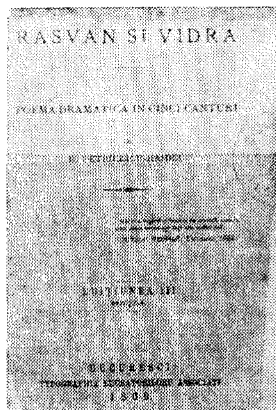
Încă din tinerețe **H.** nutrise o aspirație egală spre creația literară și spre cea științifică. Deopotrivă de înzestrat, este acaparat cu vremea de cea de a doua. **H.** este însă un scriitor ale cărui opere sînt printre cele dintîi ca valoare în evoluția speciilor literare pe care le ilustrează. Preocupările literare își găsesc justificare și în ideologia sa. Considera literatura drept unul din factorii importanți în dezvoltarea morală a națiunii, alături de istorie și religie. Cinstește contribuția înaintașilor, tinde spre valorificarea ei, studiind evoluția scrisului literar de la începuturi pînă în epoca pașoptistă, al cărei urmaș s-a considerat totdeauna. Cu toate că interesul pentru teoria și critica literară nu este permanent, **H.** își exprimă în repetate rînduri, de obicei în publicațiile pe care le conduce, credințele literare. În confruntarea cu literatura epocii dovedește un spirit ascuțit, deși nu constant obiectiv. Mai ales în perioada activității la Iași, sînt risipite în revistele lui articole care arată o conștiință critică superioară. Astfel, *Mișcarea literelor în Ieși* (1863) înglobează, mai întîi, un mic tratat de estetica poeziei, în care, ca și la Radu Ionescu în *Principiele criticei* (1861), este prefigurat spiritul critic maiorescian. Urmează o analiză lucidă a producțiilor literare din epocă, unde se observă discernămîntul de care este condus **H.** atunci cînd izolează lucrările fără valoare, cînd apreciază locul cuvenit lui V. Alecsandri, prevestind apariția unei poezii mai adînci, dimensiunea filozofică a lirismului românesc. Romantic, **H.** privește de obicei literatura ca pe o expresie a sentimentului, a pasiunii, care trebuie însă disciplinate de un echilibru clasic. Realitatea este considerată ca sursă esențială a literaturii, iar scriitorul un „portretist al societății", un ecou al frămîntărilor ei. Ca și generația pașoptistă, el gîndește că „sorgintea a toată adevărata poezie" este creația populară, cea care poate da originalitatea, specificul unei literaturi. Cunoscător profund al literaturii vechi, a semnalat nu numai valoarea ei ca izvor de inspirație, dar și pe aceea de model estetic. **H.** discută limbajul poetic, condiția realizării armonioase a poeziei, atacînd sarcastic superficialitatea unor versificatori din epocă. A scris de mai multe ori despre piesele istorice, convins că un dramaturg poate restitui trecutul cu mai multă autenticitate decît un romancier. Din perioada evocată ar trebui desprinse caractere, psihologii specifice, care să aibă însă și implicații general umane. **H.** făcea o utilă critică a dramaturgiei submediocre, arătînd că o piesă istorică trebuie să aibă o ținută artistică superioară, să nu fie o simplă narațiune dialogată, în decor convențional și cu personaje contrafăcute. În foiletonistică, în cronicile dramatice din „Satyrul" mai ales, critica lui capătă aspectul unui comentariu plin de vervă satirică, asemănător în bună parte cu cel făcut anterior de Heliade. Multe din reacțiile lui critice sînt legate în epocă de campania împotriva Junimii. Stăpînit deseori de un individualism exacerbat, a avut o poziție nu o dată nedreaptă, excesivă. El neagă rolul lui Maiorescu în cultura română (deși între ideile lor există cîteodată asemănări evidente), în vîrtejul polemicii nesocotește contribuția unor scriitori ca Eminescu și Caragiale, elogiind, în schimb, nemeritat, literați mărunți, aflați printre colaboratorii revistelor pe care le conducea. Nici pe C. Dobrogeanu-Gherea nu-l putea accepta ca pe un șef de școală literară și îl atacă înverșunat. Uneori revine însă la aprecieri mai echilibrate. Astfel, în 1889 aduce un elogiu sincer poeziei eminesciene, intuind că poetul atunci dispărut a adus în lirica românească „adevărata cugetare ca fond și adevărata artă ca formă".

Poet el însuși, **H.** profesează programatic o artă dură, susținută de vîna satirică, pamfletară, a temperamentului său. În *Viersul* își exprimă preferința pentru „o poezie neagră", „de granit", „mișcată de teroare și palpitînd de ură". Continuînd tradiția poeziei *sociale* pașoptiste, și iarăși mai ales pe Heliade, el înfățișează în tonuri violente o lume bolnavă din care „exală" „un colosal miasm". Prin înclinația spre sumbru și macabru, se apropie în același timp și de Al. Macedonski. Viziunea grotescă, terifiantă din *Complotul bubei* anticipă cîteodată poezia lui Tudor Arghezi. Apar și versuri mai calme, în care **H.** abandonează umorul negru în favoarea unei armonii interioare, asemănătoare celei din poezia eminesciană. Vitalitatea frustă este înlocuită cu pîlpîiri mai tainice și în alte poezii, născute din răvășirea sufletească de după moartea Iuliei. *Așteptînd, Gaudeamus, Table d'hôte, Dumnezeu* au fiorul metafizic dat de sentimentul morții. Și totuși, poezia lui este deseori aridă, prolixă, excesiv retorică.

În proză scriitorul are realizări mai durabile. Nuvela *Duduca Mamuca*, subintitulată *Din memoriile unui studinte* (1863), reluată cu unele modificări în *Micuța*, care avea subtitlul *Trei zile și trei nopți din viața unui studinte* (1864), precum și romanul istoric neterminat *Ursita* (1876), ce fusese publicat mai întîi în 1864 cu titlul *Copilăriele lui Iancu Moțoc* (o primă parte din romanul care trebuia să se numească *Viața unui boieriu*), sînt opere ce depășesc nivelul obișnuit al scrierilor din epocă. Mai cu seamă nuvela se caracterizează printr-o compoziție inedită. Îmbinînd ingenios schema romantică și parodia ei, **H.** prefigurează aici un procedeu al prozei moderne. Eroul, un personaj byronian, apropiat însă ca structură și de personaje din scrierile lui Pușkin și Lermontov, provoacă o serie de întîmplări care demonstrează nesăbuința iluziilor sentimentale. Toți cei din jurul său sînt subjugați acestui joc demonic. Traiectoria personajului, ce se simte superior mediului filistin în care trăiește, nu este, ca în prozele ce vor apărea la sfîrșitul secolului, cea a

omului copleșit de amărăciune și neputință, ci a unui damnat mefistofelic, care domină cu cinism realitatea. Convențiile sociale nu-i spun nimic, iar mărimile intelectuale ale vremii (sub numele cărora contemporanii lui **H.** au recunoscut persoane reale, căci nuvela are în totul un vădit fond autobiografic) sînt caricaturizate cu voluptate. De o cu totul altă factură, romanul *Ursita* evocă romantic, în culori aprinse, istoria secolului al XVI-lea românesc. Urmărind drumul „ursit" al lui Iancu Moțoc, văzut ca un personaj malefic al acestui secol, autorul narează în fragmentul publicat doar întîmplările din copilăria eroului. Deși neterminat, *Ursita* este unul din primele romane istorice românești izbutite, datorită maturității tehnicii narative, siguranței în descrierea epocii, precum și îndemînării de a susține o acțiune spectaculoasă.

Atras de virtuțile dramatice ale subiectelor istorice, **H.** are încă în primele manuscrise numeroase încercări de piese inspirate din trecut. În 1862 publică drama *Răposatul postelnic,* iar în 1868 — *Domnița Ruxanda* (apărută în altă versiune cu titlul modificat — *Femeia*). În prefața la *Răposatul postelnic* **H.** se compara cu Sofocle și cu Shakespeare prin străduința de a da vieții eroilor o valoare general umană, dincolo de determinarea strict istorică. Dar în șirul de drame istorice ale lui **H.**, abia *Răzvan și Vidra* este o creație armonioasă. Ea este în același timp și cea dintîi lucrare de valoare în evoluția dramei istorice românești. Prezentată pe scenă în 1867, apărută tot atunci în foiletonul ziarului „Perseverența" și în volum, piesa purta titlul *Răzvan-Vodă.* A treia ediție, din 1869, avea titlul *Răzvan și Vidra,* ce se păstrează și în ediția a patra, din 1895. Drama (**H.** o numește mai tîrziu „poemă dramatică în cinci cînturi") își desfășoară acțiunea în Moldova, la sfîrșitul secolului al XVI-lea. Pe un fundal social larg, în care autorul surprinde contradicțiile acestei epoci dominate de nedreptate și cruzime, se conturează destinul neobișnuit al lui Răzvan, un rob țigan eliberat care, în ciuda provenienței umile, ajunge domn al Moldovei. Cele dintîi tablouri ale piesei îl prezintă ca pe un revoltat împotriva asupririi boierilor. Prin semeția vorbelor și prin pamfletele lui, instigă la revoltă și pe cei din jur. Amenințat cu moartea, iar apoi din nou cu robia (pentru un galben luat din punga unui boier), Răzvan este nevoit să ia calea codrului și, aici, este ales căpitan de haiduci. Acum o cunoaște pe Vidra, ostatecă de neam nobil care, uitînd de prejudecăți, se îndrăgostește de el. Vidra, nepoata boierului Moțoc, născută sub zodia ambițiilor strămoșilor, deslușește în Răzvan o energie care nu semăna cu a oamenilor obișnuiți. Ea îi transmite treptat, cu inteligență și tenacitate, patima măririi. Răzvan părăsește codrul, intră în armata polonă, se remarcă repede ca un bun ostaș. Cu toată ascensiunea, este încă mistuit de sentimente contradictorii. Ca și Răzășul și Vulpoi, deveniți și ei din haiduci ostași în țară străină, Răzvan are nostalgia meleagurilor sale. Prins în mrejele Vidrei, el are încă puterea să respingă onorurile nedemne. Dar, robit de himera puterii, într-un moment prielnic, răstoarnă pe Aron Vodă și-i ia tronul. Fostul rob nu era însă pregătit pentru treburile complicate ale țării și visul se spulberă repede. Răzvan moare apărîndu-și tronul, zidurile Sucevei, de năvala armatei leșești. Acest final, altul decît cel istoric, purifică în bună parte eroul. De cele întîmplate e acuzată Vidra, femeia aprigă care îl împinsese atît de nesăbuit spre domnie. În drama lui, **H.** păstrează viziunea pașoptistă asupra evocării trecutului. Tabloul social e permanent și semnificativ. Personajele, boieri, țărani, tîrgoveți, haiduci, ostași, întruchipează mentalitatea, psihologia diferitelor stări sociale și întrețin în jurul eroului principal un comentariu sugestiv. **H.** își îndreaptă critica sarcastică spre boierii de felul lui Sbierea și Bașotă. Cu înțelegere și simpatie el se apropie de cei apăsați, ca Moș Tănase, Răzășul, Vulpoi. Acestora din urmă, și mai ales lui Moș Tănase, li se dă un rol de *raisonneur.* Integrate în context istoric și social, personajele lui **H.** au însă o viață cu semnificație mai generală. Ca niște adevărați eroi romantici, Răzvan și Vidra trăiesc intens visul măririi, ambiția puterii și apoi amărăciunea prăbușirii. Răzvan, ca și Ruy Blas al lui V. Hugo, este înzestrat cu însușiri ce-i dau o noblețe mai presus decît a sîngelui. Dar rătăcirea lui, într-un moment de răscruce, se dovedește pînă la urmă fatală. Vidra, personaj mai puțin contradictoriu, poate fi considerată nu numai un caracter opus lui Răzvan. Dacă între cei doi nu ar fi existat și o asemănare esențială, acea voință de a nu trăi fără glorie, ei nu s-ar fi putut lega atît de strîns. Voluntară, orgolioasă și malefică în iubirea ei, Vidra este înrudită cu Lady Macbeth, personajul shakespearian. Drama lui **H.**, scrisă în versuri, alternează spectaculos impetuozitatea, retorismul tumultuos, cu tonurile pline de gravitate, de lirism. Alte momente au o vioaie tentă comică, de sorginte populară. *Răzvan și Vidra* se ridică deasupra modalității tradiționale a dramei pașoptiste. V. Alecsandri și mai cu seamă Al. Davila și B. Delavrancea au găsit în piesa lui **H.** un model.

RASVAN SI VIDRA

Cu disponibilitatea scriitorului înclinat în același timp spre „ideal" dar și spre „sarcasm", **H.** încearcă și o comedie, *Orthonerozia* (1871—1872), care va purta apoi titlul *Trei crai de la răsărit* (1879). Este o comedie îndreptată în primul rînd împotriva stricătorilor de limbă și intriga este construită în acest sens. Din cei trei pretendenți la mîna Mariței, fiica băcanului Hagi-Pană, este ales Petrică, băiat de prăvălie, „curat român", ceilalți doi, copistul Jorj, franțuzit ridicol, și profesorul Numa Consule, latinist fanatic, fiind respinși. Piesa este de fapt o comedie de moravuri, cu tipuri sociale înfățișate cu luciditate critică, într-o manieră comică superioară celei din vodevilurile lui V. Alecsandri. Personaje ca Hagi-Pană, Marița, Jorj premerg pe Jupîn Dumitrache, Zița și Rică Venturiano din *O noapte furtunoasă,* în care I. L. Caragiale a fost fără îndoială influențat de comedia lui **H.**

— *[Scrieri din tinerețe],* în E. Dvoicenco, *Începuturile literare ale lui B. P. Hasdeu,* București, F.R.L.A., 1936, 47—268 ; *Luca Stroici, părintele filologiei latino-române,* București, Tip. Bolliac, 1864 ; *Filosofia portretului lui Țepeș,* București, Tip. Bolliac, 1864 ; *Micuța,* București, Tip. Bolliac, 1864 ; *Trei ovrei : Jupînul Shylok al lui Shakespeare, domnul Gobseck al lui Balzac și jupînul Moise al lui Alecsandri,* București, 1865 ; *Ion Vodă cel Cumplit,* București, 1865 ; ed. 2, București, Müller, 1894 ; ed. îngr. și pref. I. C. Chițimia, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; *Răzvan-Vodă,* ed. 2, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1867 ; ed. 3 (*Răzvan și Vidra*), București, Tip. Lucrătorii asociați, 1869 ; ed. 4, București, Socec, 1895 ; *Odă la boieri. 1848—1869,* București, Tip. Rosetti, 1869 ; *Poezie,* București, Tip. Laboratorii români, 1873 ; *Cuvente den bătrîni,* t. I—III și supl. la t. I, București,

Tip. Laboratorii români, Noua Tip. Naţională, 1877—1881 ; ed. fragm. îngr. şi pref. J. Byck, Bucureşti, Cultura naţională, 1937 ; Obiceiele juridice ale poporului român, Bucureşti, Tip. Academiei, 1878 ; Trei crai de la răsărit, Bucureşti, Noua Tip. Naţională, 1879 ; Etymologicum Magnum Romaniae, t. I—IV, Bucureşti, Socec şi Teclu, 1886—1898 ; ed. fragm., I—II, îngr. Andrei Rusu, pref. Paul Cornea, Bucureşti, Minerva, 1970 ; ed. îngr. şi introd. Grigore Brâncuş, I—III, Bucureşti, Minerva, 1972—1976 ; O restauraţiune, în Lazăr Şăineanu, G. I. Ionnescu-Gion şi B. P. Hasdeu, „Eine Trilogie". O istorie germană a literaturii române, Bucureşti, Socec, 1892, 50—71 ; Sarcasm şi ideal. 1887—1896. Ultimii nouă ani de literatură, Bucureşti, Socec, 1897 ; Ursita, pref. Iuliu Dragomirescu, Bucureşti, Minerva, 1910 ; Scrieri literare, morale şi politice, I—II, îngr. şi introd. Mircea Eliade, Bucureşti, F.R.L.A., 1937 ; Scrieri alese, îngr. şi pref. Nicolae Sorin, Bucureşti, E.T., 1959 ; Scrieri literare, I—II, îngr. Andrei Rusu, pref. George Munteanu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960 ; Articole şi studii literare, îngr. şi pref. C. Măciucă, Bucureşti, E.L., 1961 ; Scrieri alese, I, îngr. J. Byck, pref. George Munteanu, E.L., 1968 ; Pagini alese, îngr. şi pref. Mihai Drăgan, Bucureşti, E.T., 1968 ; Răzvan şi Vidra, postfaţă C. Măciucă, Bucureşti, Minerva, 1971 ; Răzvan şi Vidra. Trei crai de la răsărit, pref. Mihai Drăgan, Bucureşti, Eminescu, 1973 ; Scrieri istorice, I—II, îngr. şi pref. Aurelian Sacerdoţeanu, Bucureşti, Albatros, 1973 ; Duduca Mamuca, îngr. şi pref. Ion Şeuleanu, Cluj, Dacia, 1973 ; Sarcasm şi ideal, îngr. şi postfaţă Mircea Zaciu, Bucureşti, Minerva, 1975 ; Corespondenţa B. P. Hasdeu — Iulia Hasdeu, DML, III ; [Scrieri inedite], publ. I. Oprişan, MS, VIII, 1977, 4, VIII, 1978, 2. Ms. : [Scrieri diverse], B.A.R., Arhiva B. P. Hasdeu, mapa I—VII, A.S.B., ms. 1508. — Tr. : Ovidiu, [Elegii], în Scrieri alese, I, îngr. J. Byck, pref. George Munteanu, Bucureşti, E.L., 1968.

— 1. V. Alecsandrescu[-Urechia], O vorbă despre literatura desfrînată ce se încearcă a se introduce în societatea română, Iaşi, Tip. Bermann—Pileski, 1863 ; 2. Petru P. Carp, „Răsvan-Vodă", dramă istorică în cinci acturi de d. B. P. Hasdeu, CL, I, 1867, 18 ; 3. I. C. Fundescu, Răsvan Vodă, ROM, XI, 1867, 21 decembrie, XII, 1868, 15—16 ianuarie ; 4. Vulcan, Panteonul, 137—142 ; 5. Titu Maiorescu, În contra unei copilării, CL, V, 1871, 12 ; 6. Maiorescu, Critice, I, 177, III, 33—34, 38—41 ; 7. Pop, Conspect, II, 247—254 ; 8. G. Bariţiu, [Raport de premiere la „Cuvente den bătrîni", t. III], AAR, partea administrativă, t. III, 1880—1881 ; 9. Genealogia şi biografia d-lui B. P. Hasdeu, Craiova, Tip. Lazăr, 1884 ; 10. Delavrancea, Opere, V, 244—248 ; 11. Vlahuţă, Scrieri, II, 609—611 ; 12. A. M[acedonski], Hasdeu, LUI, I, 1894, 20 ; 13. Şăineanu, Ist. fil. rom., passim ; 14. Petraşcu, Scriitori, 1—46 ; 15. Caragiale, Opere, III, 166—178 ; 16. Anghel Demetriescu, Cronica de la banchetul dat d-lui Hâşdeu, LAR, III, 1898, 4 ; 17. A. Davila, „Răzvan şi Vidra", LAR, III, 1898, 5 ; 18. Iorga, Opinions sincères, 29—30, 184—185, 197, 201—204 ; 19. Izabela Sadoveanu-Evan, B. P. Hasdeu, VR, II, 1907, 9 ; 20. Chendi, Pagini, 426—428 ; 21. Ovid Densusianu, Opere, I, îngr. B. Cazacu, V. Rusu şi I. Şerb, pref. B. Cazacu, Bucureşti, E.L., 1968, 692—696 ; 22. A. D. Xenopol, B. P. Hasdeu, A, XVIII, 1907, 7—8 ; 23. Gustav Weigand, Hasdeu ca filolog, CL, XLI, 1907, 12 ; 24. Iorga, Oameni, I, 211—214, IV, 149—150 ; 25. D. Teleor, B. P. Hasdeu (Savantul. Omul de spirit. Spiritistul), Bucureşti, 1908 ; 26. Iuliu Dragomirescu, Haşdeu, ADV, XXI, 1909, 7196 ; 27. Nicolae Gane, Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Bucureşti, Tip. Göbl, 1909 ; 28. Apostolescu, Infl. romant., 336—358 ; 29. Iorga, Ist. lit. XIX, III, 296—300, 316—317 ; 30. N. I. Apostolescu, Hasdeu şi Tocilescu, Bucureşti, Tip. Göbl, 1913 ; 31. Iuliu Dragomirescu, Ideile şi faptele lui Bogdan Petriceicu Haşdeu. Partea I (1836—1863), Bucureşti, Tip. Göbl, 1913 ; 32. Lovinescu, Critice, I, 82—84 ; 33. Panu, Junimea, I, 344—370, II, 290—344 ; 34. Negruzzi, Junimea, 136—141, 255—258 ; 35. Liviu Marian, B. P. Hasdeu şi Rusia, Chişinău, Tip. Leibovici, 1925 ; 36. N. Iorga, B. P. Hasdeu. Cu prilejul comemorării lui la Cîmpina, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1927 ; 37. Liviu Marian, B. P. Hasdeu şi M. Eminescu, Chişinău, Cartea românească, 1927 ; 38. L. Marian, Contribuţiuni, 107—138 ; 39. Liviu Marian, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Bucureşti, Cartea românească, 1928 ; 40. B. P. Hasdeu, VBA, I, 1932, 8 (număr omagial) ; 41. Al. Dima. Personalitatea lui Bogdan Petriceicu Haşdeu, D, X, 1932, 7—12 ; 42. Sextil Puşcariu, B. P. Hasdeu ca lingvist, Bucureşti, 1932 ; 43. Constantinescu, Scrieri, III, 116—156 ; 44. Ioan Zalplachta, Bogdan Petriceicu Hâşdeu şi Polonia, CL, LXVI, 1933, 7—8 ; 45. Iorga, Ist. lit. cont., I, 17—22, 108—110 ; 46. Comemorarea lui B. P. Hasdeu, TB, IV, 1936, 211, 212 ; 47. E. Dvoicenco, Începuturile literare ale lui B. P. Hasdeu, Bucureşti, F.R.L.A., 1936 ; 48. G. Călinescu, Fişe literare : Hasdeu, Baronzi, ALA, XV, 1936, 829 ; 49. G. Călinescu, Poeziile lui Hasdeu, ALA, XVI, 1937, 879 ; 50. Th. Capidan, Bogdan Petriceicu Hasdeu ca lingvist indoeuropenist şi filolog, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1937 ; 51. Lăzăreanu, Cu privire la..., 127—192, 271—274 ; 52. Mircea Eliade, Introducere la B. P. Hasdeu, Scrieri literare, morale şi politice, I, Bucureşti, F.R.L.A., 1937 ; 53. D. Murăraşu, Hasdeu. Ediţia Mircea Eliade, Bucureşti, Tiparul universitar, 1938 ; 54. G. Călinescu, Hasdeu biograf, JL, I, 1939, 10 ; 55. Călinescu, Ulysse, 77—79 ; 56. Lovinescu, Maiorescu, I, 126—131, 327—329, 333—334, 436—438 ; 57. Vianu, Arta, I, 191—195 ; 58. Bagdasar, Ist. filos. rom., 323—328 ; 59. Corneliu Crăciun, B. P. Haşdeu şi ideologia naturalistă în istoriografie, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1941 ; 60. Călinescu, Ist. lit., 320—332 ; 61. Haneş, Tinereţe, 109—122 ; 62. Haneş, Scriitorii, 123—241 ; 63. Cioranescu, Teatr. rom., 76—82 ; 64. Papadima, Creatorii, 61—65 ; 65. Perpessicius, Jurnal, 167—174 ; 66. Cioculescu—Streinu—Vianu, Ist. lit., 124—132 ; 67. Vianu, Opere, II, 120—129, 308—309 ; 68. A. Marino, Revistele lui Haşdeu, NAN, I, 1946, 21 ; 69. A. Marino, Procesul lui Haşdeu, NAN, II, 1947, 419 ; 70. Chiţimia, Folclorişti, 37—72 ; 71. Macrea, Lingvişti, 81—104 ; 72. A. Costa-Foru, Hasdeu şi problemele teatrului, SCIA, II, 1955, 1—2 ; 73. Perpessicius, Menţiuni ist., 525—553 ; 74. Augustin Z. N. Pop, Istoricul literar rus Alexandr Veselovski şi B. P. Hasdeu, TS, VI, 1957, 5 ; 75. Aurelian Sacerdoţeanu, Concepţia istorică a lui B. P. Hasdeu, STD, X, 1957, 5 ; 76. Constantin C. Angelescu, Procesul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu pentru nuvela „Duduca Mamuca" (1863), ALIL, t. VIII, 1957, fasc. 2 ; 77. N. Romanenko, Bogdan Petriceicu Hasdeu. Viaţa şi opera (1836—1907), Chişinău, 1957 ; 78. Viorica Botez, O poezie inedită în limba franceză a lui B. P. Hasdeu, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 79. D. Vatamaniuc, B. P. Haşdeu şi „Junimea", VR, XII, 1960, 7 ; 80. Lidia Bote, Reactualizarea lui Hasdeu, TR, IV, 1960, 47 ; 81. Dima, Studii, 31—60 ; 82. P. P. Panaitescu, Rolul lui B. P. Hasdeu în slavistica românească, RSL, VI, 1962 ; 83. Mihai Regleanu, B. P. Hasdeu, FA, 179—197 ; 84. Comemorarea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, AAR, XIII, 1963 ; 85. George Munteanu, B. P. Hasdeu, Bucureşti, E.L., 1963 ; 86. Ovidiu Papadima, Cea dintîi piesă de teatru a lui B. P. Hasdeu, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XI, 1964, 2 ; 87. Mîndra, Incursiuni, 55—62 ; 88. Al. Teodorescu, B. P. Hasdeu şi A. N. Veselovski (Scrisori inedite), ALIL, t. XVI, 1965 ; 89. Magdalena László, B. P. Hasdeu şi Giambattista Vico, RFZ, XIII, 1966, 3 ; 90. Brădăţeanu, Drama, 77—112 ; 91. Brădăţeanu, Ist. lit. dram., 275—296 ; 92. C. D. Papastate, Cîteva probleme de teorie literară la B. P. Hasdeu, LL, XII, 1966 ; 93. Massoff, Teatr. rom., II, 195—200 ; 94. Studii şi materiale despre B. P. Hasdeu, Chişinău, Cartea moldovenească, 1966 ; 95. E. M. Dvoicenko-Markova, Russko-rumînskie literaturnîie sviazi v pervoi polovine XIX veka, Moscova, Nauka, 1966, 134—156 ; 96. Cornea, Oamenii, 202—248 ; 97. Vasile Sandu, Haşdeu în Academia română, AUB, filologie, t. XVI, 1967 ; 98. G. Drăgoi, Preocupări de critică literară la B. P. Hasdeu, ALIL, t. XVIII, 1967 ; 99. Sorin Alexandrescu, Ion Rotaru, Analize literare şi stilistice, Bucureşti, E.D.P., 1967, 186—190 ; 100. E. Speranţia, Amintiri, 5—41 ; 101. Dan Zamfirescu, Hasdeu sau vocaţia universală a culturii româneşti, LCF, XI, 1968, 7 ; 102. Al. Zub, Decalogul lui B. P. Hasdeu, CR, III, 1968, 8 ; 103. Vrabie, Folcloristica, 183—199 ; 104. Ist. lit., II, 664—705 ; 105. Cicerone Poghirc, B. P. Hasdeu lingvist şi filolog, Bucureşti, E.Ş., 1968 ; 106. Maria Frunză, Începuturile publicisticii lui B. P. Hasdeu, ALIL, t. XI, 1969 ; 107. Mihaela Mancaş, B. P. Hasdeu, SILL, II, 274—306 ; 108. Seche, Schiţă, II, 9—34 ; 109. Din corespondenţa dintre Iulia şi Bogdan Petriceicu Hasdeu (publ. Crina Decusară), RITL, XVIII, 1969, 2, XIX, 1970, 2 ; 110. Ion Muşlea, Ov. Bîrlea, Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu, Bucureşti, Minerva, 1970 ; 111. Roxana Sorescu, Debutul jurnalistic al lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, RITL, XIX, 1970, 1 ; 112. Roxana Sorescu, Modalităţi ironice în proza lui B. P. Hasdeu, RITL, XIX, 1970, 4 ; 113. Valentin Taşcu, B. Petriceicu-Haşdeu, autor de farse, TR, XIV, 1970, 53 ; 114. Ist. teatr., II, 156—168, 436—439 ; 115. Vasile Vetişanu, Filozofia lui Bogdan Petriceicu-Haşdeu, VR, XXV, 1972, 1 ; 116. Ist. filoz. rom., I, 467—482 ; 117. Gaspar P. Haşdeu (Hîzdeu), Episoade din viaţa lui Tadeu-Bogdan Petriceicu Haşdeu, LCF, XV, 1972, 18 ; 118. Mihai Drăgan, B. P. Hasdeu, Iaşi, Junimea, 1972 ; 119. B. P. Hasdeu interpretat de..., îngr. Grigore Brâncuş, Bucureşti, Eminescu, 1972 ; 120. Ist. comp. Rom., 24—38 ; 121. Straje, Dicţ. pseud., 319—320 ; 122. Nicolae Manolescu, Începuturile literare ale lui B. P. Hasdeu, RL, VI, 1973, 29 ; 123. Bucur, Istoriografia, 16—23 ; 124. M. Ungheanu, Pădurea de simboluri, Bucureşti, Cartea românească, 1973, 9—24 ; 125. Vasile Sandu, Publicistica lui Hasdeu, Bucureşti, Minerva, 1974 ; 126. [Documente], DCM, I, 374—388 ; 127. Bîrlea, Ist. folc., 171—195 ; 128. Epistolar : B. P. Haşdeu — Iulia Haşdeu (publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu), MS, V, 1974, 1 ; 129. Vasile Vetişanu, Filozofia istoriei la B. P. Hasdeu, STD, XXVII, 1974, 7 ; 130. I. Precup, Eminescu despre Hasdeu, ST, XXVI, 1975, 6 ; 131. Corespondenţa B. P. Hasdeu — Iulia Hasdeu, introd. Paul Cornea, DML, III ; 132. Roxana Sorescu, Despre data de naştere a lui B. P. Hasdeu, RL, IX, 1976, 36 ; 133. T. Plop, Despre actul de naştere al lui B. P. Hasdeu, RL, X, 1977, 35 ; 134. Florin Faifer, Viziune dramatică în opera lui B. P. Hasdeu, ALIL, t. XXVI, 1977—1978 ; 135. Silvia Ciubotaru, B. P. Hasdeu şi cultura populară, ALIL, t. XXVI, 1977—1978 ; 136. Al. Săndulescu, Jurnalul haşdeean sau între mărturisire şi observaţie, RITL, XXVII, 1978, 3 ; 137. I. Oprişan Valori artistice în foiletonul politic hasdeean. Structuri lirice, RITL, XXVII, 1978, 3.

G. D.

HASDEU, Iulia (2.XI.1869, București — 17.IX.1888, București), scriitoare. Unicul vlăstar al lui B. P. Hasdeu și al Iuliei (născută Faliciu) a fost un copil excepțional dotat. De la trei ani știa să citească, la opt ani vorbea în limbile franceză, germană și engleză, tot atunci își trecea examenele pentru clasele primare. După ce doar la unsprezece ani termina cursul secundar al liceului „Sf. Sava“ din București, în 1881 pleca, însoțită de mama sa, la Paris. Aici urmează cursurile Colegiului Sévigné. În iulie 1886 ia bacalaureatul în litere la Sorbona, înscriindu-se apoi la Facultatea de litere. Frecventa, în același timp, cursuri la École des Hautes Études. Studia limbile clasice, literatura antică, literatura franceză și engleză, istoria, filozofia. Susținea comunicări cu subiecte dificile (*Logica ipotezei, Cartea a doua a lui Herodot*). Avea aplicație și lua lecții de desen, pictură, muzică (și la București studiase la Conservator armonia și canto). Scria versuri în limba franceză, așternuse pe hîrtie proiecte literare, impresionante prin amploare și varietate. În 1887 se iviră primele semne de ftizie. În anul următor, cînd trebuia să-și susțină licența, cînd pregătea o teză despre filozofia nescrisă a poporului român, fu nevoită să-și întrerupă studiile. Dusă pentru îngrijiri medicale în Elveția și apoi în țară, nu poate învinge boala și moare înainte de a împlini nouăsprezece ani.

Opera ei literară este dezvăluită postum de B. P. Hasdeu, devenit acum un fel de preot în templul fiicei sale. El îi editează în trei volume, *Oeuvres posthumes* (1889—1890), versurile, proza, teatrul, eseurile, cugetările. În diferite publicații, dar mai cu seamă în „Revista nouă“ și în „Amicul copiilor“, sînt reproduse încercările ei literare, apar traduceri în limba română, tălmăciri făcute, în majoritate, de B. P. Hasdeu. În timpul vieții îi fuseseră publicate doar patru poezii (*Les Contes bleus, Larmes d'enfance, Dédain, Le Souhait d'une villaine*), în „L'Étoile roumaine“ (1887). Își conserva cu grijă și orgoliu scrierile, pe care le ținea tăinuite, considerîndu-le încă nedesăvîrșite. Data fiecare rînd, indica teatrul la care ar fi dorit să-i fie jucate piesele (peste cincizeci de proiecte), își alesese titlul *Bourgeons d'Avril* pentru prima culegere de versuri, precum și pseudonimul literar — Camille Armand. **H.** scrie de obicei în limba franceză. Rar, ea tălmăcește versiunea originală și în românește. Compuse în limba română, spre a fi publicate în „Revista nouă“, sînt nuvela *Sanda* și poezia *România*, care au apărut postum (1889). Aceste scrieri atestă posibilitatea autoarei de a folosi cu îngrijire și eleganță limba maternă. Nuvela (mai curînd o povestire) se arată înrîurită de *Sultănica* lui B. Delavrancea și influența se simte îndeosebi în stilul înflorit, ornamentat. Versurile aduc un avîntat elogiu țării, viitorului ei. Sub fragilitatea literară a acestor lucrări de factură romantică, destul de convenționale, se întrevede o delicată sensibilitate. Retrăirea copilăriei încîntate de basme și legende, nostalgia după peisajul țării se așează ca un prim strat în creația ei literară. Adesea sînt prelucrate, stilizate, motive populare din poveștile, legendele, doinele și cîntecele de leagăn românești, este folosită, temperat, inspirația istorică. Dar în versurile ei, **H.**, aflată la vîrsta lecturilor acaparatoare, lasă să pătrundă mai ales ecouri livrești, din lirica lui Dante, Petrarca, Tasso, Ariosto, din cîntecele trubadurilor, din poeții Pleiadei, din Shakespeare. În aceste preferințe ea urmează orientarea romanticilor francezi, sub semnul cărora îi stă poezia. O influențează îndeosebi Lamartine, Hugo, precum și parnasianul Sully Prudhomme. Sedusă de cîte un model, poeta absoarbe substanța unui vers celebru, a unui aforism, și o dezvoltă. Versul e condus cu multă ușurință și se așează într-un desen liniștit, limpede, aproape caligrafic. Tulburătoare rămîne predispoziția meditativă. Poeziile alcătuiesc un jurnal intim dintre cele mai autentice, datorită vibrației lor confesive. Aspirînd să înțeleagă rosturile vieții, ale iubirii și ale morții, **H.** nutrește o intensă nostalgie pentru puritate și demnitate. Înstrăinarea este o primă durere în sufletul poetei, care privește lucid în jur, refractară și disprețuitoare față de meschinăria, prozaismul vieții. Se regăsește pe sine într-o lume imaginară, la o altă vîrstă a umanității, în vremea trubadurilor și castelanelor, a lui Roland, a Jeannei d'Arc. E un trecut idealizat, contemplat în multe din reveriile ei sentimentale. În veșminte de Ev mediu, dragostea apare ca o trăire gravă, unică, însoțită de gesturi solemne sau eroice. Neliniștea, elanurile adolescentine sînt comprimate. Devine din ce în ce mai puternic presentimentul morții. E acum o liniște stranie, o beatitudine contemplativă, născută din voluptatea renunțării, a jertfei în numele unei altfel de iubiri, cea închinată divinității. Echilibrul este, în sfîrșit, atins prin înțelegerea panteistă a fluxului etern. Mărturisirile din aceste poezii, raportate la viața atît de scurtă a poetei, au impresionat pe contemporani, chiar dacă versurile nu erau încă împlinite. Alături de poezie, un document psihologic deosebit de interesant se află și în corespondența poetei, comparabilă, poate și ca stil epistolar, cu a lui A. I. Odobescu, din vremea șederii lui ca student la Paris. Moștenind febra creatoare a familiei, **H.** se gîndise să scrie și cîteva romane, mai multe lucrări dramatice în versuri și în proză. S-au păstrat planuri și fragmente de comedii, de drame cu subiecte antice sau inspirate din istoria și tradițiile populare românești (*L'Ami de Trajan, Les Héiduques*). **H.** avea o fină aplicație analitică în interpretarea literaturii dramatice, dovedită de eseurile și însemnările asupra personajelor lui Shakespeare, Molière, Racine și Corneille. Au mai rămas de la ea numeroase cugetări, precum și scrieri pentru copii, unele izvorîte din cunoașterea și dragostea pentru legendele și poveștile românești (prețuia pe P. Ispirescu și ar fi vrut să-i traducă basmele în franceză). *La Princesse Papillon*, „conte bleu“, *Mademoiselle Maussade*, un roman miniatural, amintind de literatura lui Edmondo De Amicis, transmit, în felul lor simplu, duios, setea de puritate și frumos, specifică poetei.

— *Oeuvres posthumes*, pref. B. P. Hasdeu, vol. I : *Bourgeons d'Avril. Fantaisies et Rêves*, vol. II : *Chevalerie. Confidences et Canevas*, vol. III : *Théâtre. Legendes et Contes*, Paris, Hachette — București, Socec. 1889—1890 ; *Sanda*, Brașov, Ciurcu, 1904 ; *[Poezii]*, în Miller—Săndulescu, *Evoluția*, *71—76*, în Ciprian Doicescu, *Iulia Hasdeu. Cu tălmăciri din poeziile sale*, București, Cartea românească, 1941 ; *Mademoiselle Maussade. Domnișoara Ursuza*, tr. B. P. Hasdeu, București, Creangă, 1970 ; *Prințesa Fluture*, îngr. Crina Decusară, București, Creangă, 1972 ; *Frumusețea* (publ. Paul Ioan Cruceană), MS, IV, 1973, 1 ; *Corespondența B. P. Hasdeu — Iulia Hasdeu*, DML, III ; *Versuri. Proză. Corespondență*, îngr. și pref. Crina Decusară-Bocșan, București, Minerva, 1976.

— 1. Arc. [Aug. R. Clavel], *M-lle Julie Hașdeu comme poète*, ER, III, 1887, 192, 194, 195 ; 2. *[Iulia Hasdeu]*, RN, I, 1888, 11 (număr omagial) ; 3. Ionnescu-Gion, *Portrete, 159—189*;

4. A. I. Odobescu, *Poeziile domnişoarei Iulia B. P. Hasdeu*, CL, XXIII, 1889, 1 ; 5. A. de Gubernatis, *Julie Hasdeu, femme — poète de la Roumanie*, în Julie B. P. Hasdeu, *Oeuvres posthumes*, I, Paris, Hachette — Bucureşti, Socec, 1889, *XV—XLVIII* ; 6. Emile Boutroux, *Lettre*, în Julie B. P. Hasdeu, *Oeuvres posthumes*, II, Paris, Hachette — Bucureşti, Socec, 1890, *XIII—XIV* ; 7. Louis Léger, *Un poète français en Roumanie*, în Julie B. P. Hasdeu, *Oeuvres posthumes*, II, Paris, Hachette — Bucureşti, Socec, 1890, *XVII—XVIII* ; 8. Delavrancea, *Opere*, V, *343—345* ; 9. G. B. Duică, *Iulia Haşdeu*, TR, VII, 1890, *276, 277* ; 10. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *96* ; 11. Gr. Pişculescu [Gala Galaction], *Iulia Hasdeu*, LAR, IV, 1899, 1 ; 12. N. I. Apostolescu, *Studii literare, estetice, filologice*, Bucureşti, Eminescu, 1904, *85—97* ; 13. Vasile Moisiu, *Iulia B. P. Hasdeu*, JML, I, 1904, 11, 12, II, 1905, 1, 2 ; 14. Apostolescu, *Infl. romant.*, *358—397* ; 15. Galaction, *Oameni*, *103—105* ; 16. B. L[ăzăreanu], *Cîntecul de leagăn al Iuliei Hasdeu*, ALA, III, 1922, 98 ; 17. L. Barral, *Iulia Haşdeu, poète français*, CL, LXVI, 1933, 2 ; 18. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *10* ; 19. Miller—Săndulescu, *Evoluţia*, *67—70* ; 20. Dorotheea Christescu, *Iulia Haşdeu*, VRA, VIII, 1935, 391 ; 21. *[Corespondenţă Iulia Hasdeu — B. P. Hasdeu]* (publ. Iuliu Dragomirescu), TB, IV, 1936, 213—216 ; 22. Corina Ionescu, *Iulia Haşdeu şi cîţiva poeţi italieni*, SI, V, 1938 ; 23. Iorga, *Oameni*, IV, *275—276* ; 24. Constantin Manolache, *Scînteietoarea viaţă a Iuliei Hasdeu*, Bucureşti, Cugetarea, 1939 ; 25. Ion Aurel Manolescu, *Iulia Hasdeu*, Bucureşti, Suru, 1939 ; 26. I. Haşeganu, *La France dans l'oeuvre des écrivains roumains contemporains de langue française*, Paris, 1940, *16—42* ; 27. Ciprian Doicescu, *Iulia Hasdeu. Cu tălmăciri din poeziile sale*, Bucureşti, Cartea românească, 1941 ; 28. Bezviconi, *Profiluri*, *213—217* ; 29. Gaşpar P. Haşdeu, *100 de ani de la naşterea Iuliei Haşdeu*, CRC, IV, 1969, 44 ; 30. Elena Piru, *Iulia Hasdeu. Note şi documente de istorie literară*, ATN, VI, 1969, 11 ; 31. Crina Decusară, *Iulia Hasdeu (Schiţă de portret)*, LL, XX, 1969 ; 32. *Din corespondenţa dintre Iulia şi Bogdan Petriceicu Hasdeu* (publ. Crina Decusară), RITL, XVIII, 1969, 2, XIX, 1970, 2 ; 33. Aristiţa Negreanu, *Aspecte inedite în opera Iuliei Haşdeu*, AUB, limbi romanice, t. XIX, 1970 ; 34. Th. Balan, *Copii minune*, Bucureşti, Creangă, 1970, *122—152* ; 35. I. Diaconescu, *Versuri de Iulia Hasdeu în traducerea inedită a lui Traian Demetrescu*, RMR, X, 1973, 6 ; 36. *Epistolar : B. P. Haşdeu — Iulia Haşdeu* (publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu), MS, V, 1974, 1 ; 37. Crina Decusară-Bocşan, *Camille Armand — pseudonimul Iuliei Hasdeu*, Bucureşti, Litera, 1974 ; 38. *Corespondenţa B. P. Hasdeu — Iulia Hasdeu*, introd. Paul Cornea, DML, III ; 39. Ion Sava Nanu, *Iulia Hasdeu. Crochiuri pariziene*, MS, VIII, 1977, 4.

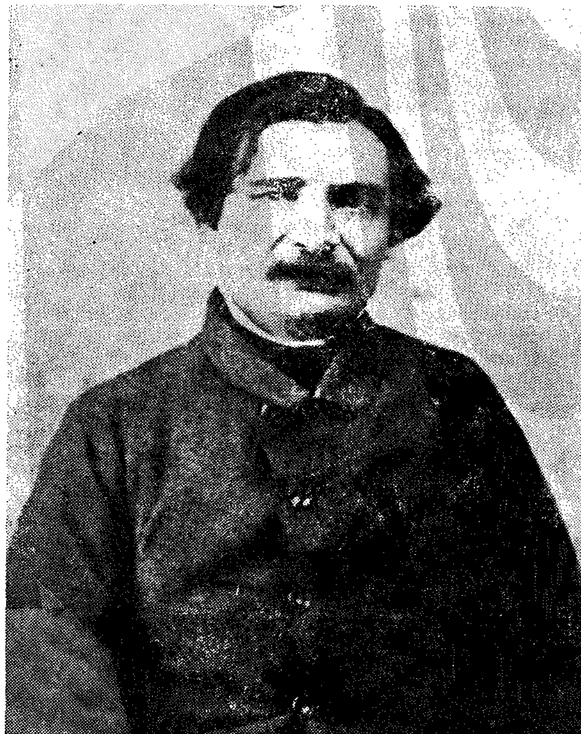
G. D.

HAZUL, supliment umoristic, bilunar, al revistei „Vatra", apărut la Bucureşti în perioada ianuarie-aprilie 1895. Din această publicaţie satirică, de un bun nivel literar, au apărut doar cinci numere, scrise aproape în întregime de Anton Bacalbaşa. Colaborau D. Teleor, Th. D. Speranţia şi este posibilă prezenţa scriitorilor de la „Vatra", greu însă de stabilit, din cauza pseudonimelor şi a iniţialelor sub care se ascundeau autorii. A. Bacalbaşa a încercat să facă din **H.** o revistă deosebită de alte periodice satirice şi umoristice apărute atunci, dînd atenţie elementului pur literar, excluzînd vulgarităţile şi atacurile personale. **H.** îşi propunea să publice literatura umoristică a scriitorilor autohtoni cunoscuţi şi să popularizeze scriitorii străini de acelaşi gen, prin traduceri şi localizări. În cronici umoristice, A. Bacalbaşa, cu verva specifică scrisului său, discută diverse aspecte ale vieţii intelectuale şi literare : „modele" literare, mania imitaţiilor, neînţelegerile dintre grupurile literare etc.

R. Z.

HELIADE-RĂDULESCU, Ion (6.I.1802, Tîrgovişte — 27.IV.1872, Bucureşti), scriitor, filolog şi îndrumător literar. Tatăl, Ilie Rădulescu, a fost căpitan de poteră, apoi a slujit o vreme ca polcovnic în armata rusească, dobîndind şi o oarecare avere : o moşie în judeţul Ialomiţa şi o casă în Bucureşti. Mama, Eufrosina, născută Danielopol, era dintr-o familie de negustori greci sau aromâni ⟨47⟩ stabiliţi în Bucureşti. **H.-R.** şi-a început instrucţia în greceşte, cu un dascăl Alexe, şi abia la nouă ani învaţă să citească româneşte de pe o carte cu slove chirilice. La moşie, citeşte *Alexandria*, numeroase legende religioase şi populara carte a lui I. Barac, *Istorie despre Arghir cel frumos şi Elena cea frumoasă şi pustiită crăiasă*. Studiile greceşti şi le-a continuat la Bucureşti, mai întîi cu călugărul Naum, poate Rîmniceanu ⟨6⟩, apoi, din 1815, timp de trei ani, la Academia domnească de la Schitu Măgureanu. Aici, prin dascălul grec C. Vardalah, **H.-R.** capătă primele noţiuni de filozofie iluministă şi cunoaşte scrierile lui Voltaire, Rousseau, Montesquieu, Condillac, Destutt de Tracy. Retorica şi poetica le învaţă după Boileau, La Harpe, Marmontel, Hugh Blair. Din şcoala grecească i-a rămas şi numele Eliad sau Eliade (după prenumele, grecizat, al tatălui), cu care a semnat multă vreme. În 1818 se mută la şcoala românească de la „Sf. Sava", de curînd înfiinţată de Gh. Lazăr. La numai 18 ani, **H.-R.** predă, alături de Lazăr, aritmetica şi geometria, iar după retragerea acestuia devine conducătorul şcolii, avînd printre elevi pe S. Căpăţineanu, Gr. Pleşoianu, N. Ruset, mai tîrziu şi pe viitorii săi adversari : C. Bolliac şi I. Ghica. A predat timp de şase ani lecţii de matematică, de gramatică românească, cunoştinţe de filozofie şi retorică. Chemat de boierul cărturar Dinicu Golescu, **H.-R.** participă, alături de S. Căpăţineanu, la întemeierea Societăţii literare (1827), ale cărei statute, redactate de el, cuprindeau, ca principale obiective, transformarea şcolii de la „Sf. Sava" în colegiu, crearea de şcoli primare săteşti, editarea unor ziare în limba română, încurajarea traducerilor din literatura universală, fondarea unui teatru naţional, reforme sociale antifeudale. La 1828 tipăreşte la Sibiu *Gramatica românească*, prelucrată după un model francez ; în anul următor scoate „Curierul românesc", primul ziar apărut în Ţara Românească. Odată cu achiziţionarea unei tipografii, începe o bogată activitate editorială, în care traducerile au întîietate. Cu rare excepţii, scriitorii afirmaţi în această perioadă au debutat sau şi-au publicat principalele opere în „tipografia lui Eliad". Printre ei se află Gr. Alexandrescu (rudă cu soţia lui **H.-R.**, Maria Alexandrescu), prieten apropiat pînă la izbucnirea unui conflict care i-a despărţit pentru totdeauna. În 1833, împreună cu I. Cîmpineanu, **H.-R.** fondează Societatea Filarmonică şi preia conducerea Şcolii de literatură, declamaţiune şi muzică vocală, contribuind efectiv la primele reprezentaţii teatrale în limba română. În sprijinul teatrului românesc a editat şi **„Gazeta Teatrului Naţional" (1835—1836).** Divergenţele politice şi personale, polemicile în jurul limbii literare au dezbinat conducerea societăţii, au grăbit destrămarea ei şi au accentuat adversitatea dintre **H.-R.** şi ceilalţi reprezentanţi ai mişcării naţionale de înnoire politică şi culturală. În aceeaşi perioadă, el îşi continuă activitatea de editor şi traducător. Îi apare primul volum de versuri originale : *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proze şi de poezie* (1836). În publicaţiile sale, „Curierul românesc", „Muzeu naţional" (1836), „Curier de ambe sexe" (1837), „Almanah literar pe anul 1839", semnează versuri originale şi traduceri, articole de teorie şi critică literară, numeroase intervenţii în dezbaterile privitoare la limba română. După modelul lui Aymé Martin, lansează proiectul unei „Biblioteci universale", prin care urmărea traducerea şi editarea sistematică a principalelor opere filozofice, literare şi istorice, din Antichitate şi pînă în epoca modernă. Între 1843 şi 1848 este director al Arhivei Ţării Româneşti. În preajma evenimentelor de la 1848, **H.-R.** se alătură comitetului revoluţionar, participă direct la toate acţiunile (Proclamaţia de la Izlaz este, în cea mai mare parte, redactată de el), e ales ministru în Guvernul provizoriu, apoi membru al Locotenenţei

domnești, împreună cu Nicolae Golescu și Christian Tell. Adept al acțiunilor moderate, în opoziție cu aripa radicală a revoluționarilor, **H.-R.** s-a pronunțat împotriva împroprietăririi clăcașilor, pentru o înțelegere cu Turcia și pentru o desprindere totală de sub protectoratul Rusiei. După înfrîngerea revoluției, pleacă în exil la Paris, apoi se stabilește în insula Chios, împreună cu familia, și, în ultimii ani, la Constantinopol. În anii exilului (1848—1858) publică intens articole și broșuri politice, în română și franceză, prezentînd opiniei publice europene, dintr-o perspectivă subiectivă, deseori deformatoare, evenimentele de la 1848, dar atrăgînd, totodată, atenția puterilor europene asupra țărilor române. Iritarea împotriva unor tovarăși de exil (I. Ghica, C. A. Rosetti, C. Bolliac), manifestările lui de grandomanie sînt agravate de treptata izolare și de pierderea influenței politice. Întors definitiv în țară, în 1859, după o călătorie la Londra și Paris, încearcă să reintre în viața politică. Scoate din nou, pentru scurt timp, „Curierul românesc" (1859), urmat de un jurnal politic și literar, „Proprietarul român" (1860), este chiar ales deputat de Muscel în 1864, dar, politicește, **H.-R.** devenise o figură anacronică, depășit de evoluția evenimentelor, uitat de aproape toți foștii susținători sau discipoli. Nici bogata activitate publicistică (în 1868 începe și reeditarea întregii sale opere poetice — *Curs întreg de poezie generale*, în patru volume), nici alegerea ca președinte de onoare al Societății Academice Române, în 1867 (de unde a și demisionat, dealtfel, datorită respingerii proiectelor sale ortografice), nu i-au putut reface vechea înrîurire asupra contemporanilor.

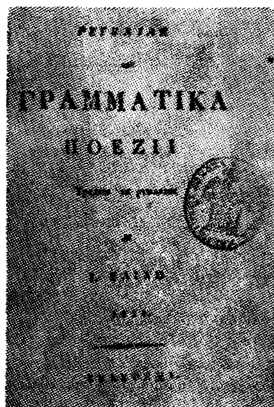

H.-R. este, prin structură și preocupări, un spirit enciclopedic, obsedat de proiecte grandioase. În toate inițiativele, ca și în opera sa, el își dezvăluie, cu o intensitate și o consecvență unice pînă la dînsul în cultura românească, vocația universalității. În filozofia iluministă și în scrierile cărturarilor Școlii ardelene, **H.-R.** a aflat de la început impulsurile de care avea nevoie pentru a-și descoperi menirea și principala direcție de acțiune: „iluminarea" culturală a românilor, văzută ca singura cale pentru constituirea unei națiuni civilizate și independente. Sub influența directă a lui Gh. Lazăr și a lui Dinicu Golescu, el și-a dat seama că înnoirea și modernizarea culturii, așezarea ei pe temelii naționale trebuiau realizate simultan, urmărindu-se emanciparea națiunii prin unificarea limbii, prin cultură și literatură. La baza procesului de renaștere națională, **H.-R.** așează tradiția, istorică, religioasă, politică. Înnoirile, cu efect civilizator, de orice natură, nu puteau porni decît de la această tradiție, printr-o adaptare firească. Dar pentru că rămînerea în urmă era alarmantă, acțiunea de culturalizare a fost pornită cu frenezie, într-un ritm care, pentru început, nu îngăduia o asimilare temeinică a formelor de cultură străine. Toate măsurile inițiate de **H.-R.**, sau la care s-a alăturat numai, dovedesc existența unui program complex, sistematic, pus în aplicare, în măsura posibilităților, punct cu punct. De aceea el s-a impus printre contemporani în primul rînd ca îndrumător și deschizător de drumuri în cultură și este, pînă în preajma revoluției de la 1848, cel mai însemnat ctitor în cultura românească.

Izbînda întregului program cultural depindea, în primul rînd, de crearea limbii literare. Prefața *Gramaticii românești*, studiul *Repede aruncătură de ochi asupra limbei și începutului rumânilor* (1832), scrisorile către C. Negruzzi (1836) reiau, cu argumente diferite, aceeași idee: poporul român, pentru a deveni o națiune, are nevoie de o limbă unitară. Aceasta trebuie să aibă ca bază limba populară și cea a textelor bisericești, să se cultive și să se mlădieze prin traduceri, să se îmbogățească prin explorarea tuturor graiurilor vorbite de români și prin cuvinte noi, împrumutate din latină sau din celelalte limbi romanice „surori", adaptate la formele morfologice ale limbii române. Ortografia, pe care o reduce la 28 de semne, era alcătuită, cu puține excepții, după principiul fonetic. Ideile lingvistice și reformele propuse de **H.-R.**, în spiritul evoluției firești a limbii române, susținute de o amplă campanie prin presă, școală, traduceri (campanie la care au participat principalele forțe culturale din Muntenia și Moldova), au avut un rol hotărîtor în procesul de formare și de consolidare a limbii române literare. După 1840 unele tendințe puriste din concepția sa lingvistică iau amploare, **H.-R.** devenind, de fapt, adversarul propriilor sale principii de la 1828 (*Paralelism între limba română și italiană*, 1840; *Vocabular de vorbe streine în limba română, adică slavone, ungurești, turcești, nemțești, grecești etc.*, 1847). Limba română literară — considerată acum operă a specialiștilor sau a unui geniu reformator — urma să fie „purificată" de toate cuvintele neromanice, care ar fi trebuit înlocuite cu altele de origine latină și, mai ales, italiană. Bună parte din scrierile lui **H.-R.** se vor resimți grav de inovațiile și fanteziile puriste și italienizante. Rătăcirile lingvistice, greșelile politice, izolarea ostentativă a omului dornic numai să conducă, nu să și colaboreze cu alții, întunecă treptat imaginea mentorului cultural. În exil, sub influența socialiștilor utopici, preocupările sale sînt îndeosebi de natură filozofică și religioasă. Ideile care îl preocupă acum (expuse în *Biblicele sau Notițe istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei* — 1858 și în *Echilibru între antitezi*

sau Spiritul și materia — 1869) vădesc, în ciuda unor speculații confuze, aceeași înclinare spre o explicare unitară, dialectică, a lumii. Esența vieții se reduce la coexistența elementelor perechi — unul activ și altul pasiv — nu opuse, ca în dialectica hegeliană, ci complementare, elemente care se unesc într-o sinteză, alcătuind o „triadă“ ce asigură armonia universului. Din această filozofie, eclectică, au ieșit liniile esențiale ale gîndirii lui **H.-R.** — cultul rațiunii care domină „materia“ și haosul, aspirația spre absolut și spiritualitate —, cu efecte considerabile mai ales în poezia sa. Sinteza fenomenelor complementare, din natură și din viața socială, în care a crezut de la început, a generat și convingerea în necesitatea îmbinării permanente a tradiției și a inovației și, de asemenea, adoptarea unui „conservatorism progresist“, în numele căruia, spre sfîrșitul vieții, va ataca deseori demagogia și formele străine neasimilate. Pe măsură ce se înstrăinează de ceilalți revoluționari români exilați, **H.-R.**, cufundat în lectura *Bibliei* (pe care o traduce, parțial, și o comentează), se consideră profetul neînțeles și nerecunoscut de poporul pe care el l-a „mîntuit“. Îndrumătorul a devenit un proroc îndurerat și vindicativ, de o neobișnuită vehemență pamfletară la adresa prea numeroșilor săi dușmani. Firea sa egolatră și dominatoare nu i-a îngăduit asocierea de lungă durată cu oamenii de valoare ai epocii, cu care a avut, nu o dată, idealuri comune.

Poezia lui **H.-R.**, scrisă de-a lungul unei jumătăți de secol, exprimă în gradul cel mai înalt structura complexă a unui creator foarte inegal, cu aspirații și ambiții care-i depășesc posibilitățile, cu o bogăție tematică fără pereche în poezia românească de pînă la M. Eminescu. Poetul a încercat toate speciile genului liric din dorința de a oferi „modele“ și de a stimula și îndruma tinerele talente, dar și pentru că se credea la fel de dotat pentru toate formele poetice. Prelucrările versificate ale lui I. Barac și lirica lui At. Christopoulos au însemnat, pentru **H.-R.**, prima întîlnire cu poezia, dar adevăratul debut se produce sub puternica influență a lui Lamartine. Primele poezii sînt elegii, sonete și ode care pornesc, în genere, de la motivele romantice comune și celorlalți poeți munteni: curgerea timpului, deșertăciunea vieții, ruinele, ca simbol al trecutului, destinul poetului. Interesul acestor poezii — versificații reușite ale unui bun meșteșugar, lipsite însă de vibrație lirică autentică — stă mai mult în cîteva note inedite care îl detașează pe **H.-R.** de poezia epocii. În lirica erotică, poetul, deloc sentimental sau tînguitor, trece repede peste clișeele elegiace și idilele lui de dragoste devin imnuri închinate căsniciei. Singular în poezia românească din prima jumătate a secolului al XIX-lea este **H.-R.** prin simbolizarea pornirilor interioare contradictorii (*Serafimul și heruvimul, Visul*). Odată cu primele înrîuriri ale poeziei lui Victor Hugo, cu care avea puternice afinități, poetul român evoluează spre o poezie romantică, declamatorie, de tip mesianic, plină de grandilocvență, de simboluri și de alegorii. Lirica sa capătă treptat o coloratură socială și religioasă mai evidentă. Destinul omenirii și, îndeosebi, locul poetului profet în univers constituie acum temele dominante. Încă de la 1836 se observă intenția poetului, acaparat de planuri vaste, de a gîndi întreaga sa operă ca „un tot“, un unic și uriaș poem, *Umanitatea*, compus din mai multe cicluri, realizate fragmentar în *Căderea dracilor, Anatolida sau Omul și forțele* și *Sînta Cetate*. Poemul *Anatolida* (care include și *Căderea dracilor*, într-o versiune revizuită), scris la mari intervale de timp și neterminat, a fost proiectat ca o operă cu semnificație transcendentă, care urma să expună în versuri istoria omenirii, de la crearea și „căderea“ omului pînă la imaginea unei societăți viitoare, utopica „Sînta Cetate“, în care vor domni armonia, rațiunea, „spiritul“, simbolizînd „victoria omului asupra zeului Forța“. Este o încercare temerară, neizbutită, în care reminiscențele din *Biblie*, din *Paradisul pierdut* al lui Milton, din *Infernul* și *Paradisul* lui Dante, din *Legenda secolelor* a lui V. Hugo și din utopiile lui Jules Michelet și Pierre Leroux nu se contopesc într-o operă unitară. Artificial și discursiv, scris într-o limbă neologistică bizară, poemul impune, totuși, prin amploarea viziunilor cosmice și prin încercarea de a reînvia mituri străvechi. Fade și lipsite de culoare în descrierea tărîmurilor cerești, populate de îngeri și heruvimi, versurile capătă energie și pregnanță în sugerarea marilor tulburări cosmice, provocate de căderea forțelor infernale. **H.-R.** este în literatura română primul poet care încearcă să realizeze o panoramă romantică și fără îndoială că unul din izvoarele marilor poeme eminesciene trebuie căutat și în construcțiile poetice heliadești. Din aceeași viziune religioasă și romantică, aplicată de astă dată la istoria românilor, s-a născut și „fragmentul epic“, dintr-o proiectată epopee națională, *Michaida*. Hiperbolizat în erou romantic exponent al divinității, Mihai Viteazul (ca și Mureșanu din poemul lui Eminescu) nu este decît o întruchipare a unui ideal creștin și social abstract. Încercarea de epopee, retorică și cețoasă, este salvată parțial de episoade realiste (sfatul boierilor, descripția codrului, dialogurile), în care poetul se simțea mai stăpîn pe mijloacele sale. Filonul romantic al elanurilor vizionare coexistă în poezia lui **H.-R.** cu cel autohton, al mitologiei populare. Din acesta din urmă au izvorît cîteva reușite poetice depline, dintre care se detașează capodopera sa *Zburătorul* (1843). Neliniștea erotică a fetei, realizată într-o confesiune spontană, de mare autenticitate și bogăție a senzațiilor, este plasată într-un cadru patriarhal. Se sugerează astfel, cu mijloace lirice remarcabile, atmosfera de vrajă și supranatural care însoțește ivirea sentimentului de dragoste.

H.-R. s-a dovedit foarte înzestrat pentru poezia satirică și fabulă, în care își putea desfășura în voie temperamentul său polemic, verva pamfletară, jovialitatea populară și limbajul viguros și colorat. Poemele comice compuse în sprijinul unor campanii politice (*O festă în comemorația zilei de 23 sept. 1845 sau Cobza lui Marinică, Păcală și Tîndală sau Cavalerul și scutierul*) și multe din fabulele sale (*Măciașul și florile, Un muieroi și o femeie, Muștele și albinele*) dezvăluie o mare slăbiciune pentru bufonerii lexicale, jocuri de cuvinte și înșirări de vocabule fără sens, parodiind descîntecul. Duritatea invectivelor este atenuată de impresia finală de gratuitate și joc, de farmecul, spontaneitatea și umorul dialogurilor. În alte satire (*Ingratul*, îndeosebi), înverșunarea polemică ia forma pamfletului și a blestemelor clocotind de ură.

H.-R. a fost un prozator de mare talent, dar nici una din scrieri nu este pe măsura înzestrării sale.

Fără să persevereze în vreo direcție anume, el s-a dovedit la fel de dăruit pentru proza poematică (*Imn către holeră*, 1831), ca și pentru cea satirică și memorialistică. Verva polemistului și a povestitorului s-a exersat mai întîi în prefețele volumelor originale sau traduse. Prefața la *Gramatica românească* cuprinde pagini antologice. Aici, scriitorul, în postura de pedagog al contemporanilor săi, folosește cu naturalețe un ton sfătos, familiar, închipuindu-și un auditoriu complice, care face haz de adversarii imaginari. Spirit satiric, observator de moravuri și tipuri umane, **H.-R.** era un mare amator de „caractere" și „fiziologii" de factură clasică. Cele cîteva portrete realizate în *Bată-te Dumnezeu! [Coconița Drăgana], Coconul Drăgan, Domnul Sarsailă autorul* și numeroase altele răspîndite prin scrierile politice sau memorialistice pun în valoare mijloacele remarcabile ale autorului: caricatura rapidă, umorul popular, bogăția vocabularului, spontaneitatea replicii. „Fiziologistul" are un fel de jubilație răutăcioasă în contemplarea tipului social care, odată individualizat, este pus să susțină un adevărat recital pentru a-și dezvălui ridicolul. Scriitorul adoptă întotdeauna poziția omului de rînd, plin de bun simț, care persiflează cu umor aerele superioare ale parvenitului, obtuzitatea unor demnitari, impostura autorilor „neînțeleși". În scrierile politice și filozofice (*Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie* — 1851, *Biblicele sau Notițe istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei* — 1858, *Echilibru între antitezi sau Spiritul și materia* — 1869 ș.a), ca și în scrisori, **H.-R.** vădește, de asemenea, mari însușiri de prozator. Se întîlnesc aici, într-o alternare deseori surprinzătoare, oratorul solemn, stăpîn pe mijloacele retoricii, poetul profet, copleșit de măreția atribuțiilor sale divine, pamfletarul veninos și sarcastic, povestitorul și memorialistul plin de nerv, bîrfitor și familiar, iubitor de snoave și pilde populare. Dealtfel, tonul biblic, de venerație divină și elevată aspirație spre sublim și frumuseți abstracte, alături de invective și blesteme, cu violențe de expresie rar întîlnite, sînt caracteristice întregii opere a lui **H.-R.** Numai la B. P. Hasdeu, Al. Macedonski și T. Arghezi, cărora **H.-R.** le este, în multe privințe, precursor și model, îmbinarea unor asemenea atitudini extreme va mai fi atît de accentuată.

Format în spiritul esteticii clasiciste, **H.-R.** a rămas, totuși, foarte receptiv la marile curente literare contemporane și crezul său estetic, expus teoretic sau implicat în creația proprie, departe de a fi unitar, cuprinde tendințe diferite, uneori opuse, într-o alăturare caracteristică spiritului său, dar și perioadei de tranziție în care se afla literatura română în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Din *Arta poetică* a lui Boileau și din La Harpe a luat cultul perfecțiunii formale („clasic", la **H.-R.**, înseamnă „perfect"), ideea necesității regulilor artistice și preferința pentru oglindirea în artă a sentimentelor general umane. Din Marmontel (ale cărui *Elemente de literatură* le-a tradus și folosit în cursurile sale de poetică și stilistică), a preluat credința în misiunea moralizatoare a artei și îndoiala asupra imuabilității valorilor. Multe din trăsăturile temperamentului său artistic, ca și influența lui Hugo l-au îndreptat însă, hotărîtor, spre estetica romantică, îl atrăgeau, mai ales, rolul excepțional acordat poeziei și poetului în viața socială, contestarea modelelor absolute și cultivarea originalității, dorința de a reînvia epopeea, viziunile grandioase, poetico-religioase, asupra universului. Cultul *Bibliei*, văzută ca operă artistică desăvîrșită, și mesianismul socialiștilor utopici n-au făcut decît să întărească latura romantică a aspirațiilor sale. Spre romantism era atras și prin obiectivele naționale și sociale ale întregii sale activități. De aceea, „obiceiurile veacului" și „culoarea locală", pentru care pleda Hugo, au fost imediat încorporate de scriitorul român în teoretizările asupra artei și literaturii. În viziunea romantică și utopică a lui **H.-R.**, poezia însemna încununarea tuturor virtuților creatoare ale omului, mijlocul prin care el se poate asemui cu creația — și ea poetică — a divinității. La înaltele țeluri morale ale poeziei, în concepția lui **H.-R.** s-a adăugat mesianismul lui Hugo, sporind și aureolînd imaginea poeziei ca nobilă armă de luptă, pentru civilizare, emancipare națională și cultură. Poetul devenea un geniu profetic care pășește înaintea popoarelor „cu lira în mînă", creator de limbă, de legi și de religii.

Mereu preocupat de îndrumarea vieții artistice și de educarea publicului, **H.-R.** a scris numeroase articole, prefețe, prelegeri care cuprind expuneri de principii estetice sau de teorie literară, reguli de stil, de prozodie și retorică. El are în această perioadă cea mai importantă contribuție la constituirea teoriei literare românești. Însoțind de multe ori teoretizările cu exemplificări din propria creație, **H.-R.** ia în discuție varietățile stilului, unele chestiuni de versificație și de metrică, genurile și speciile literare, definite după normele clasiciste, dar exemplificate, de cele mai multe ori, cu opere romantice. Creația literară se confundă cu poezia și, ca orice artă sau „meșteșug", își are „limba ei" — idee estetică modernă, pe care **H.-R.** o enunța în 1831

în prefaţa la *Regulile sau gramatica poeziii*, tradusă după Lévizac şi Moysant.

H.-R. a acordat criticii literare o atenţie redusă, deşi el are şi în acest domeniu merite de precursor. A înţeles prin critică mai mult o analiză a poeziilor sub aspect stilistic şi prozodic, cum a şi făcut, pe un ton zeflemitor, în cazul versurilor lui Gr. Alexandrescu (*Critica literară*, 1837). Lui G. Bariţiu îi propunea, în 1838, o rubrică de „analis" a poeziilor din „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", în care critica să fie „frăţească iar nu amară", dar, în genere, ţinînd seama de starea precară a literaturii naţionale, în curs de formare, **H.-R.** a negat oportunitatea criticii. Fiind o judecată care se întemeiază pe „pravili", critica trebuia să fie precedată de apariţia unui mare număr de opere, din care să se aleagă modelele de urmat, în numele cărora viitorii critici „judecători" vor avea îndreptăţirea să aprecieze valoarea unei lucrări (*Asupra traducţiei lui Omer*, 1837). Mai apropiată vederilor sale din tinereţe era o atitudine pedagogică, de îndrumare înţelegătoare a talentului, de stimulare a unei activităţi constructive. A încurajat, în egală măsură, scrierile originale şi traducerile, ceea ce i-a adus critica justificată a lui M. Kogălniceanu. Abia după întoarcerea din exil, **H.-R.** a adoptat o netă atitudine critică faţă de literatura contemporană (este printre primii care semnalează „boala autorlîcului"), dar intervenţiile sale negatoare sînt provocate în bună parte de adversităţi personale sau politice (Gr. Alexandrescu, C. Bolliac, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, uneori chiar V. Alecsandri). Cuvîntul său îşi pierduse mult din autoritate, căci atitudinea estetică culturală pe care o reprezentase începea să fie depăşită.

Ca traducător, **H.-R.** a manifestat de la început preferinţa pentru poezie şi epopee. În tinereţe a tradus fragmente, nepublicate, din poemele lui Hesiod (*Operele şi zilele* şi *Theogonia*) şi din lirica poetei Sappho. El a introdus la noi, prin culegeri cuprinzătoare, poezia lui Lamartine şi Byron, deşi nu avea afinităţi cu lirismul delicat al primilor poeţi romantici. Din literatura clasică franceză şi din cea a „luminilor" a ales opere reprezentative : *Amfitrion* de Molière, *Arta poetică* a lui Boileau (tradusă parţial), tragediile lui Voltaire *Fanatismul sau Mahomet proorocul* şi *Brutu*, din J.-J. Rousseau — *Iulia sau Noua Eloize*, povestirile morale ale lui Marmontel. Din marile poeme pe care şi le-a luat ca model pentru creaţiile proprii a încercat cîteva transpuneri, rămase neîncheiate : *Gerusalemme liberata* (cîntul VII) de T. Tasso, *Orland furiosul* de Ariosto, *Infernul* de Dante Alighieri, *Fingal* de Ossian. A tradus şi prelucrat numeroase fabule de La Fontaine, P. Lachambeaudie, J.-P. Viennet. După o versiune franceză a lui Florian, **H.-R.** a dat prima tălmăcire românească din Cervantes (*Don Chişot de la Mancha*, 1840). Dintre romancierii contemporani a ales pe Al. Dumas (*Din Corricolo*, 1846—1847, *Speromare*, 1847—1848) şi E. Sue (*Crucea de argint*, 1858). În „Curierul românesc" şi „Curier de ambe sexe" sînt răspîndite articole, fragmente tălmăcite din numeroşi autori : Herodot (în manuscris au mai rămas şi primele două cărţi din *Istorii*), Xenofon, Vergiliu, Horaţiu, Goethe (*Cîntecul Margaretei din Faust* şi pasaje din convorbirile cu Eckermann), La Bruyère, La Rochefoucauld, La Harpe, A. Karr, Saint Marc-Girardin, J. Joubert, George Sand, Chateaubriand, M-me de Genlis, Balzac, E. Legouvé, E. Texier, E. Young, E. Bulwer-Lytton, W. Scott, Caroline Norton, Fr. Marryat, G. B. Zapi. Traducerile lui **H.-R.**, utile şi cu ecou considerabil în epocă, întreprinse cu scopul mărturisit de a contribui la mlădierea limbii române şi de a o face aptă pentru exprimarea ideilor şi sentimentelor „înalte şi pline de patimă", nu sînt, totuşi, ale unui tălmăcitor de vocaţie, atent la redarea fidelă a originalului. A argumentat (*Asupra traducţiei lui Omer*, 1837) necesitatea „identificării" cu originalul, dar destul de des s-a abătut el însuşi de la acest principiu, îngăduindu-şi modificări şi adăugiri masive. El are meritul de a fi pus în circulaţie în cultura noastră un număr impresionant de autori şi opere din literatura universală. Orientările mai importante din poezia paşoptistă îşi au rădăcinile şi în bogata sa activitate de traducător. Îndeosebi pînă la 1848, **H.-R.** a contribuit într-o măsură hotărîtoare, prin iniţiativele editoriale şi publicistice, prin ideile estetice şi de teorie literară răspîndite, prin exemplul propriei creaţii, la constituirea literaturii române moderne şi la închegarea unei tradiţii culturale.

— *Gramatica românească*, Sibiu, 1828 ; *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proze şi de poezie*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1837 ; *Căderea dracilor*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1840 ; *Paralelism între limba română şi italiană*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1840 ; *Paralelism între dialectele român şi italian sau Forma ori gramatica acestor două dialecte*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1841 ; *Vocabular de vorbe streine în limba română, adică slavone, ungureşti, turceşti, nemţeşti, greceşti etc.*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1847 ; *Souvenirs et impressions d'un proscrit*, Paris, Prève, 1850 ; *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, Librairie de la propagande démocratique et sociale européenne, 1851 ; *Ciclopele tristei figure. Tantalida sau Tîndală şi Păcală*, Paris, 1854 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Heliade şi asociaţii, 1860 ; *Descrierea Europei după tractatul din Paris*, Paris, 1856 ; *Biblicele sau Notiţe istorice, filosofice, religioase şi politice asupra Bibliei*, Paris, Prève, 1858 ; *Literatura. Critica*, I, Bucureşti, Tip. Heliade şi asociaţii, 1860 ; *Diverse. Colecţie de brebenei şi viorele*, Bucureşti, Tip. Heliade şi asociaţii, 1860 ; *Diverse*, II, Bucureşti, Tip. Heliade şi asociaţii, 1860 ; *Poezii inedite*, Bucureşti, Tip. Heliade şi asociaţii, 1860 ; *Proces general între două ordii şi naţie sau Spoiţii cu roşu şi spoiţii cu alb*, Bucureşti, Tip. Heliade şi asociaţii, 1861 ; *Prescurtare de istoria românilor sau Dacia şi România*, Bucureşti, Tip. Heliade şi asociaţii, 1861 ; ed. 2 (*Elemente de istoria românilor sau Dacia şi România*), Bucureşti, Tip. Statului, 1869 ; *La înmormîntarea reposatului Ioan Văcărescul*, Bucureşti, Tip. Heliade şi asociaţii, 1863 ; *Curs întreg de poezie generale*, I—IV, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1868—1870, 1880 ; *Echilibru între antitezi sau Spiritul şi materia*, Bucureşti, 1869 ; ed. îngr. şi pref. Petre V. Haneş, I—II, Bucureşti, Minerva, 1916 ; *Imnul creaţiunii*, Bucureşti, 1869 ; *Serafita şi Oda românilor*, Bucureşti, 1872 ; *Curs de poezie generală. Satirele şi fabulele*, Bucureşti, 1883 ; *Scrisori din exil*, îngr. N. B. Locusteanu, Bucureşti, Tip. Modernă, 1891 ; *Istoria critică universală*, I—II, Bucureşti, Tip. Statului, 1892—1893 ; *Amintiri asupra istoriei regenerărei române sau evenimentele de la 1848*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1893 ; *Amintirile şi impresiile unui proscris*, trad. G. O. Gârbea, Bucureşti, Comoara satelor ; ed. (*Suvenire şi impresii ale unui proscris*), îngr. şi pref. Maria Protase, Cluj-Napoca, Dacia, 1975 ; *Scrieri literare*, îngr. şi pref. George Baiculescu, Craiova, Scrisul românesc, 1939 ; *Scrieri politice, sociale şi linguistice*, îngr. G. Baiculescu, Craiova, Scrisul românesc, [1942] ; *Opere*, I—II, îngr. şi introd. D. Popovici, Bucureşti, F.R.L.A., 1939, 1943 ; *[Articole de teorie şi critică literară]*, ITC, *115—169, 177—195, 225—234, 240—255, 294—295, 357—362, 405—408* ; *Opere*, vol. I, îngr. Vladimir Drimba, introd. Al. Piru, Bucureşti, E.L., 1967, vol. III, Bucureşti, Minerva, 1975 ; *Scrieri alese*, îngr. Vladimir Drimba, pref. C. Măciucă, Bucureşti, E.T., 1969 ; *Versuri şi proză*, îngr. Vladimir Drimba, pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, Minerva, 1972 ; *Scrisori şi acte*, îngr. George Potra, Nicolae Simache şi George G. Potra, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, Minerva, 1972 ; *Scrieri lingvistice*, îngr. I. Popescu-Sireteanu, Bucureşti, E.Ş., 1973. — Tr. : Lamartine, *Meditaţii poetice dintr-ale lui...*, Bucureşti, 1830 ; Voltaire, *Fanatismul sau Mahomet proorocul*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1831 ; *Brutu*, în *Curs de poezie generală. Dramaticele*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1878 ; [Lévizac şi Moysant], *Regulile sau gramatica poeziii*, pref. trad., Bucureşti, Tip. Eliade, 1831, reed. în ITC, *121—157* ; Marmontel, *Bărbatul bun*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1832, *Femeia bună*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1832 ; Byron, *Din scrierile lui...*, I—III, Bucureşti, Tip. Eliade, 1834, *Din operile lui...*, I—III, Bucureşti Tip. Eliade, 1839, *Don Juan*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1847 ; Molière, *Amfitrion*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1835 ; J.-J. Rousseau, *Iulia sau Noua Eloize ori Scrisori a doi amanţi locuitori într-o mică cetate la poalele Alpilor*, pref. trad., I, Bucureşti, Tip. Eliade, 1837 ; Cervantes, *Don Chişot de la Mancha*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1840 ; Felice Romani, *Norma*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1843 ;

Al. Dumas, *Din Corricolo*, I—II, București, Tip. Eliade, 1846—1847, *Speronare*, I—III, București, Tip. Eliade, 1847—1848 ; *Biblia sacră ce coprinde Vechiul și Noul Testament*, Paris, Prève, 1858 ; E. Sue, *Crucea de argint*, București, Ioanid, 1858 ; [Lamartine, La Fontaine, Byron, Boileau, Anaïs Ségalas, Paolo Rolli, J.-P. Viennet, Ippolito Pindemonte, Iacopo Vittorelli, At. Christopoulos, Florian, Luigi Zarevich, Niccolò Barbieri, T. Tasso, Lago Marsini, Donato Boldrini, Sappho, Al. Dumas, L. Ariosto, Grecca da Roma, Ossian, Fr. Schiller, V. Hugo, Dante Alighieri], în *Opere*, II, îngr. Vladimir Drimba, București, E.L., 1968. **Ms. :** Herodot, *Istorii* (cartea I—II), B.A.R., ms. *3639*, f. *1—105*.

— 1. Ion Heliade-Rădulescu, *Scrisori din exil*, publ. N. B. Locusteanu, București, Tip. Modernă, 1891 ; 2. I. Heliade-Rădulescu, *Acte și scrisori*, publ. Emil Vîrtosu, București, Cartea românească, 1928 ; 3. I. Heliade-Rădulescu, *[Scrisori și documente]*, DML, I, *181—217* ; 4. I. Heliade-Rădulescu, *Scrisori și acte*, îngr. George Potra, N. Simache și George G. Potra, pref. Șerban Cioculescu, București, Minerva, 1972 ; 5. Lazăr Șăineanu, *Ioan Eliad Rădulescu ca gramatic și filolog*, București, Socec, 1892 ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *65—78, 113—119, 157—161, 256—268*, II, *155—168, 201—211*, III, *86—92* ; 7. Apostolescu, *Infl. romant.*, *65—92* ; 8. G. D. Scraba, *Ioan Heliade-Rădulescu. Începuturile filozofiei și sociologiei române*, București, Socec, 1921 ; 9. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *131—211* ; 10. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *39—229* ; 11. G. Oprescu, *Eliade Rădulescu și Franța*, DR, III, 1924 ; 12. Benedict Kanner, *I. Eliade Rădulescu. Un precursor al criticei române*, PIL, I, 1931 ; 13. Popovici, *Santa Cetate* ; 14. Popovici, *Ideol. lit.* ; 15. Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *78—88* ; 16. Gh. Cornescu, *Viața lui Ion Heliade Rădulescu*, București, Ciornei, [1939] ; 17. I. Crețu, *Viața lui Eliade*, București, Cultura românească, [1939] ; 18. Vianu, *Arta*, I, *23—30* ; 19. Popovici, *Cercetări*, *1—64* ; 20. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *26—34* ; 21. Popovici, *Romant. rom.*, *170—219* ; 22. Ecaterina Teodorescu, *Gramatica lui Ion Eliade Rădulescu*, AUI, științe sociale, t. I, 1955, fasc. 1—2 ; 23. L. Leonte, *Părerile despre limbă ale lui I. Eliade Rădulescu în prima perioadă a activității (pînă la 1840)*, ALIL, t. XI, 1960, fasc. 2 ; 24. N. A. Ursu, *Modelul francez al gramaticii lui I. Eliade Rădulescu*, LR, X, 1961, 2 ; 25. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *149—166* ; 26. Cornea, *Studii*, *153—218* ; 27. Călinescu, *Eliade* ; 28. Tudor Vianu, *Arghezi, poet al omului*, București, E.L., 1964, *110—116* ; 29. Munteanu, *Atitudini*, *90—212* ; 30. Streinu, *Versificația*, *115—174* ; 31. Nicolae Manolescu, *Heliade precursorul*, AFT, II, 1967, 23 ; 32. G. Ivașcu, *Introducere* la *Din istoria teoriei și a criticii literare românești*, București, E.D.P., 1967 ; 33. Al. Rosetti și Ion Gheție, *Limba și stilul lui Ion Heliade-Rădulescu*, SILL, II, *7—37* ; 34. Gheorghe Nițu, *Ion Heliade-Rădulescu — stilul polemic*, RITL, XVIII, 1969, 4 ; 35. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *397—406* ; 36. Leonid Dimov, *I. Heliade Rădulescu, „Pentru cei ce se găteau să fie"*, LCF, XIII, 1970, 4 ; 37. Negoițescu, *Însemnări*, *31—40* ; 38. Macrea, *Studii*, *133—153* ; 39. Tudor Mateescu, *Ion Eliade Rădulescu*, FGA, *21—31* ; 40. Radu Tomoiagă, *Ion Eliade Rădulescu. Ideologia social-politică și filozofică*, București, E.Ș., 1971 ; 41. Zamfir, *Proza poetică*, *110—112, 126—129* ; 42. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *150—167* ; 43. Nicolescu, *Observații*, *111—121* ; 44. Lăzăreanu, *Cu privire la...*, *243—259* ; 45. Păcurariu, *Clas. rom.*, *81—90* ; 46. Remus Niculescu, *Contemporani cu Daumier. Scriitori români și caricaturiști francezi între 1835 și 1860*, SCIA, artă plastică, XVIII, 1971, 2 ; 47. Al. Piru, *Introducere în opera lui I. Eliade Rădulescu*, București, Minerva, 1971 ; 48. Ovidiu Papadima, *Eliade văzut de Eminescu*, RITL, XXI, 1972, 3 ; 49. Bucur Țincu, *Heliade în conștiința Transilvaniei*, RITL, XXI, 1972, 3 ; 50. Marin Bucur, *Poezia conceptelor la I. Heliade Rădulescu*, RITL, XXI, 1972, 3 ; 51. Al. Bistrițeanu, *Preocupare și inspirație folclorică la I. Heliade Rădulescu*, LL, 1972, 2 ; 52. Șerban Cioculescu, *„Poeta vates" vizionarul*, RL, V, 1972, 17 ; 53. Petre Popescu-Gogan, *Ion Heliade Rădulescu și începuturile vieții academice românești*, RL, V, 1972, 17 ; 54. Cornea, *Originile*, *442—443, 547—550, 556—558, 561—563, 576—579* ; 55. Săndulescu, *Lit. epistolară*, *77—85, 211—216* ; 56. Moraru, *Fiz. lit.*, *113—118, 159—161* ; 57. Mircea Anghelescu, *I. Heliade Rădulescu : un clasic în haine romantice?*, în I. Heliade-Rădulescu, *Versuri și proză*, îngr. Vladimir Drimba, Bucuresti, Minerva, 1972 ; 58. Paul Cornea, *Profil final*, VR, XXV, 1972, 4 ; 59. Mircea Zaciu, *Viaticum*, VTRA, II, 1972, 5—8 ; 60. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1972, 102—108 ; 61. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *152—158* ; 62. R. Tomoiagă, *Paternitatea unor articole de Ion Heliade Rădulescu*, O, XXIV, 1973, 8 ; 63. Straje, *Dicț. pseud.*, *250—251* ; 64. Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj, Dacia, 1974, *87—92* ; 65. *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, E.A., 1976, *passim* ; 66. Mircea Zaciu, *Heliade la drumul jumătate*, MS, VII, 1976, 2 ; 67. Radu Tomoiagă, *Personalități și tendințe în perioada pașoptistă*, îngr. și postfață Vasile Vetișanu, București, Minerva, 1976, *5—174* ; 68. L. Volovici, *Apariția scriitorului în cultura românească*, Iasi, Junimea, 1976, *passim* ; 69. Al. Bistrițeanu, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, București, Minerva, 1977, *154—193* ; 70. Aurel Sasu, *Un manuscris inedit al lui I. Heliade Rădulescu*, TR, XXII, 1978, 26 ; 71. Verzea, *Byron*, *passim*.

L. V.

HÉTRAT, Jean Boniface (1851 — 23.X.1911, București), poet. Francez de origine, născut în Provence, a venit de tînăr în România, unde a predat limba franceză la diferite școli din țară (liceul „A. T. Laurian" din Botoșani, liceul din Craiova, gimnaziul „Ștefan cel Mare" și Liceul Național din Iași) și din București (gimnaziul „Gh. Șincai", liceul „Mihai Bravul", școli particulare). A fost căsătorit cu Elena Sevastos. În ultimul său an de viață, era profesor la o școală militară din București.

H. a debutat în „Arhiva" din Iași, în 1890. A publicat versuri în reviste de orientări diferite : „Arhiva" (1890—1899), „Convorbiri literare" (1891—1905), „Vatra" (1895), „Viața nouă" (1905—1907), fără a se conforma dealtfel direcțiilor literare pe care aceste publicații căutau să le impună. Abia către sfîrșitul vieții și-a strîns în volum (*Aievea*, 1907) o mică parte din versurile răspîndite prin reviste. Fără reușite artistice deosebite, poezia lui **H.** se distinge totuși de lirica posteminesciană, cît și de poezia cultivată de Al. Macedonski și discipolii săi. Nota ei particulară e cerebralismul, filtrarea intelectuală a emoțiilor. Reflexivitatea rece, care va deveni una dintre dominantele liricii secolului al XX-lea, apare la **H.**, talent mediocru, într-o poezie ternă, plată. Poetul e departe de a se lăsa purtat de fluxul sensibilității. Mișcările sufletești suferă o depersonalizare. Personificînd concepte morale (Iubirea, Dreptatea, Minciuna, Patima, Uitarea, Jertfa), ajunge la o fixare a existenței în alegorii generalizatoare. **H.** încearcă meditația și rodul ei este un scepticism amar, resimțit uneori ca superficial datorită incapacității de concretizare a obiectului meditației. Expresia rămîne plată, aridă, inaptă să contureze plastic ideea. Zădărnicia jertfei (*Ecce homo*), retragerea în vis și singurătate, departe de patimile dezlănțuite ale mulțimilor (*Glossa*), resemnarea în fața morții (*Cîmpia tăcerii*), nostalgia unui timp de seninătate clasică (*Elada*) sînt motivele acestei meditații abstracte și pe alocuri comune. Imaginea-simbol a liricii lui **H.** este cea a omului demn, încercînd să biruie forțele dușmănoase ale naturii (*Moș Zaimé*). Cîteva poezii inspirate din viața satului nu sînt lipsite de culoare locală. Țesătoarea, țăranul împietrit într-o durere gravă, mută, în fața ogorului devastat de grindină sau ars de secetă (*Moș Petre*, *Ruga*) aparțin universului existențelor umile, resemnate în durere. **H.** este un bun versificator. Sonetul, pe care îl prefera, convenea lirismului său obiectiv. **H.** încearcă variate forme metrice și strofice : trioletul, terțina, glosa, rondelul. Era bun cunoscător al clasicismului grecoroman și al literaturilor neolatine. A tradus din Voltaire, X. de Maistre, J. Claretie și o piesă de B. Björnson. A tălmăcit versuri din Shelley și E. A. Poe și un fragment din poemul *La Chanson de Magali* al poetului provensal Fr. Mistral. A ținut cîtva timp cronica dramatică a ziarului „Conservatorul".

— *[Versuri]*, CL, XXV, 1891, 3, 8, 9, XXV, 1892, 10, XXXIV, 1900, 9, XXXV, 1901, 12, XL, 1905, 3—5, LMI, II, 1893, 2—9, 38—43, A, IV, 1893, 1—12, V, 1894, 1—12, VI, 1895, 1—2, 11—12, VII, 1896, 11—12, VIII, 1897, 1—12, IX, 1898, 11—12, X, 1899, 7—8, V, II, 1895, 8—18, FR, I, 1895, 3—6, VAN, II, 1906, *12, 52, 101, 148, 199, 241, 285, 303, 304, 337, 369, 395, 424, 448, 449, 490, 539*, III, 1907, 1—16 ; *Aievea*, București, Socec, 1907 ; *[Versuri]*, PVN, *191—196*, PRC, II, *437—440*. — **Tr. :** Fr. Mistral, *Cîntecul Magaliei*, A, IV, 1893, 1—2 ; Shelley, *O floare ce azi se deschide*, V, II, 1895, 8 ; B. Björnson, *Un faliment*, București, Minerva, 1909 ; J. Claretie, *Mansarda*, București, Minerva, 1909 ; Voltaire, *Prințesa din Babilon*, București, Minerva, 1912, *Povestiri*, București, Minerva, 1913, *Suflet curat*, București, Minerva, 1914, *Micromegas, Cosi-Sancta, Visul lui Platon, Bababec și fakirii, Pățania memoriei, Aventura indiană*, București, Minerva, 1918 ; Xavier de Maistre, *Călătorie împrejurul odăiei mele*, ed. 2, București, Minerva, 1916.

— 1. I. Negruzzi, *Societatea Felibrigiului și d. Boniface Hétrat*, CL, XXV, 1891, 8 ; 2. G. Bogdan-Duică, *„Aievea" de*

I. B. Hétrat, LU, VI, 1907, 22 ; 3. Haneș, *Studii, 140—146* ; 4. *I. Boniface Hétrat, JML*, VIII, 1911, 12 ; 5. Chendi, *Impresii, 183—187* ; 6. Lovinescu, *Scrieri*, II, *17—20.*

S. C.

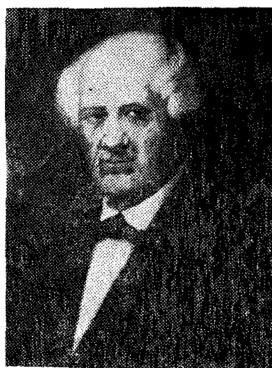
HINȚESCU, I. C. (a doua jumătate a sec. XIX), folclorist. Sas de origine, Hintz pe numele său adevărat, **H.** a fost, se pare, librar în Brașov. Prima lui culegere de folclor, *Întîmplările lui Păcală*, cuprinde povești și snoave, unele tălmăcite din culegerea fraților Albert și Arthur Schott, *Walachische Märchen*, iar altele, de proveniență neidentificată, probabil reproduse din publicații. În legătură cu textele din broșura *Cîntece de Irozi la nașterea Domnului, împreunate cu cîteva cînturi naționale* există o mărturisire a autorului că au fost culese, de el însuși, de la românii din Șcheii Brașovului. **H.** începe, astfel, cercetarea folclorului brașovean. În 1877, pe lîngă *Cincizeci de istorioare morale pentru băieți și băiete*, îi apare și culegerea cea mai importantă, *Proverbele românilor*, care îl face cunoscut. În prefață, după ce încearcă o definiție a proverbului, **H.** are cîteva observații despre vechimea și legătura speciei cu modul de viață al unui popor. El consideră că toate timpurile au avut proverbele lor, determinate de datină, cultură, poziție geografică. Remarcînd rolul rimei în memorizarea proverbelor, **H.** comite greșeala de a le versifica el însuși, de multe ori îndepărtîndu-se de spiritul popular. Recunoaște contribuția lui Anton Pann în culegerea proverbelor și amintește numele altor precursori, ale căror lucrări i-au servit, de asemenea, la alcătuirea volumului său (A. Pumnul, T. Cipariu, P. Ispirescu, G. Baronzi, Z. Boiu ș.a.). **H.** are meritul de a fi reunit într-un corpus proverbele românești, dar metoda la care a recurs a fost defectuoasă. El nu a respectat forma populară a proverbelor, n-a indicat izvoarele textelor, nu le-a însoțit de un glosar și de un indice. Clasificarea a fost făcută alfabetic, după litera de început a celui mai important cuvînt din fiecare proverb, cuvînt a cărui alegere este, adesea, arbitrară. Apariția acestui volum a stimulat formularea, de către G. Dem. Teodorescu, a principiilor, valabile și astăzi, de culegere și publicare a proverbelor. Manuscrisele lui **H.** vădesc și preocuparea de a aduna în volum toate basmele românești, pe care intenționa să le traducă în limba germană, cum a și făcut cu unele basme de P. Ispirescu și I. G. Sbiera. Au mai rămas în manuscris cîntece, colinde, anecdote și orații, dar, ca și basmele, sînt extrase din publicații și nu culese de el. Lui **H.** i se atribuie și o traducere din limba germană : *Pățaniile multcercatei Griselde* ⟨4⟩.

— *Întîmplările lui Păcală*, [Brașov], Tip. Römer și Kamner ; *Cîntece de Irozi la nașterea Domnului, împreunate cu cîteva cînturi naționale*, ed. 2, Brașov, Frank și Dressnandt, [1866] ; *Cincizeci de istorioare morale pentru băieți și băiete*, Sibiu, Tip. Closius, 1877 ; *Proverbele românilor*, Sibiu, Tip. Closius, 1877. — **Tr. :** [Autor german neidentificat], *Pățaniile multcercatei Griselde*, Brașov, Frank și Dressnandt, 1876.

— 1. *I. C. Hințescu, „Proverbele românilor", Sibiu, 1877*, CL, X, 1877, 12 ; 2. Teodorescu, *Cercetări, passim* ; 3. J. Urban Jarnik, *Vorba ăluia*, GHI, I, 1913, 3—4 ; 4. Ion Mușlea, *Un sas brașovean — folklorist român : I. C. Hintz-Hințescu. Contribuțiuni bio-bibliografice*, OL, *561—573.*

L. C.

HÎJDEU, Alexandru (30.XI.1811 Mișiurineț — Kremeneț — 9.XI.1872, Cristinești—Hotin), cărturar și scriitor. Născut departe de moșia strămoșească de la Cristinești, unde tatăl lui, descendent al vechiului și risipitului neam al Hîjdeilor, reușește să se reîntoarcă mai tîrziu, Alexandru este cel mai mare din cei trei copii pe care Tadeu Hîjdeu îi are dintr-o a doua căsătorie, cu o evreică, Valeria. Învață mai întîi la pensionul nobilimii de lîngă Seminarul teologic din Chișinău. Din 1829 pînă în 1832 urmează Facultatea de științe juridice de la Universitatea din Harkov, făcînd, în același timp, și studii de științele naturii și de litere. **H.** afirmă că a audiat și cursurile de filozofie ale lui Fr. Schelling și J. Görres, la München, trecînd apoi și prin Heidelberg, de unde s-ar fi întors în 1834. Oricum, în 1833, încercase să obțină o slujbă la Iași, dar cererea i-a fost refuzată de Postelnicie. Pînă în 1840, practică avocatura, fiind, în această vreme, și efor al școlilor din Hotin. În 1836 se căsătorea cu Elisabeta Dauksza, fiica unui nobil lituanian și a unei moldovence din familia Morțun. I se nasc doi fii, Tadeu, viitorul savant și scriitor B. P. Hasdeu, și Nicolae, care moare tînăr, probabil din cauza unei întemnițări politice. După 1840, **H.** este profesor de istorie și statistică în Volinia și Podolia, la liceele din Vinița, Rovno și Camenița. În această din urmă localitate, îi moare în 1848 soția. Revine în Basarabia în 1850, fiind avocat mai întîi la Chișinău, unde sînt dați la învățătură copiii, apoi la Hotin. Vanitos și sfidător, **H.** era privit ca un personaj periculos, turbulent, de unde numeroase conflicte cu oficialitățile, precum și instabilitatea în slujbe. Nu îi putea fi trecută cu vederea nici mîndria cu care își afirma obîrșia nobilă, tradiția națională și cărturărească a familiei. Între intelectuali, era însă prețuit. Avea faima unui om cu preocupări enciclopedice, poliglot, erudit în istoria românilor, deținător al unei biblioteci de valoare. Costache Stamati, care îl cunoștea bine ca prieten și ca rudă, deși depărtată, îl asemuia chiar cu Dimitrie Cantemir. Cînd, în 1866, se înființează la București Societatea Literară Română (Academia Română), **H.** este chemat ca membru al acestui for. Dar, împiedicat să plece la București, e obligat, în cele din urmă, să renunțe la calitatea de membru activ, fiind ales în 1870 membru onorar. Ultimii ani și-i trece chinuit de durerea însingurării, cufundat în misticism, așa cum va trăi spre sfîrșitul existenței lui și B. P. Hasdeu.

Moștenind și transmițînd spiritul iscoditor, înflăcărat și bizar, frenezia și orgoliul creației, obsesia celebrității, aplecarea spre exagerare și mistificare, caracteristice familiei, **H.** este un cărturar cu înclinații prodigioase, care explorează domenii variate — botanică, drept, filozofie, istorie, filologie, folcloristică, literatură — fără a reuși să-și ducă la capăt proiectele. Activitatea lui, din care se întrevăd posibilități deosebite, rămîne fragmentară, fărîmițată, un vast șantier început, unde, însă, fiul și-a putut face ucenicia. Majoritatea lucrărilor sînt scrise în limba rusă, dar izvorăsc din conștiința apartenenței și contribuției la cultura românească. Pasionat de descoperirea și valorificarea creației populare românești, pe care o cercetează în strînsă legătură cu istoria și etnografia, **H.** publică mai întîi cîteva poezii în manieră populară, traduse în limba rusă, în revistele „Vestnik Evropî" (1830), „Teleskop" (1833) și „Molva" (1835). Ele pot fi considerate mărturii destul de timpurii ale interesului pentru folclorul românesc, ecou și al orientării herderiene de la începutul secolului al XIX-lea. Sînt cîntece de nuntă, o doină, cîntece de dragoste, legende, balade care ar fi circulat în

Moldova, Muntenia, Oltenia și Transilvania. Felul în care au fost publicate pune în evidență o tendință spre improvizație și fantezie mistificatoare, mai cu seamă în notele filologice și istorice care însoțesc aceste texte.

Preocuparea lui **H.** pentru expresia caracteristică a geniului popular este mai largă. În *1831, în timpul* studenției, publică și comentează fragmente din lucrările filozofului ucrainean G. S. Skovoroda. În presa rusă apar extrase din studiile lui **H.** asupra gîndirii tradiționaliste a lui Skovoroda. O lucrare era concepută sub forma unor scrisori către Görres, profesorul de la Universitatea din München. **H.** este unul din primii cercetători ai operei lui Skovoroda, de care a fost puternic influențat. Îl considera ca pe un geniu socratian al Rusiei, demn să fie relevat contemporanilor. În filozofia lui a aflat o aspirație morală ce țintea la armonizarea cugetului cu misterele eului și ale lumii înconjurătoare. De el a fost înrîurit cînd a scris despre actul poetic și despre intuiție, explicate prin geneza divină (*Despre calitatea poeziei religioase* — 1830). L-au atras și ideile referitoare la legătura dintre destinul fiecărui popor și individualitatea lui spirituală.

Meditația asupra evoluției istorice este statornică la **H.** Cîteva discursuri ținute la sfîrșit de an școlar sînt capabile să contureze, dincolo de momentul care le ocaziona, vibrația sa lirică și intelectuală. Cel dintîi, *Cuvânt către elevii școalei ținutului Hotinului, ruși și moldoveni*, rostit în **1837**, rămas în manuscris în limba rusă, a circulat în traducerea românească a lui C. Stamati, apărută în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1838), în „Curierul românesc" (1839), iar în volum în 1855 și apoi, purtînd titlul *Vechea slavă a Moldovei*, în 1919. Din al doilea discurs, *Suvenire de cele trecute, idee de cele de față și arătare de cele viitoare a Moldovei*, ținut la Hotin în 1840, M. Kogălniceanu a publicat un fragment în „Dacia literară" — tradus tot de C. Stamati —, prezentînd laudativ activitatea lui **H.** Aceste evocări patetice ale gloriei și demnității străbune, chemările la înălțarea prin cultură, ca o cinstire a tradiției, fără de care un popor este neputincios și supus vicisitudinilor, au tonalitatea civică înflăcărată care va caracteriza lucrările generației pașoptiste și au influențat, desigur, pe B. P. Hasdeu. Animată de sentimente asemănătoare, *Epistola către români*, apărută în 1859 în revista „România" a lui B. P. Hasdeu, sub pseudonimul Alexandru Hotineanul, arată o nestrămutată încredere în Unire, act de continuitate firească a desfășurării istoriei naționale. La **H.**, ideile asupra rostului cunoașterii istoriei și legității ei decurg dintr-o concepție filozofică de sorginte idealistă, conform căreia istoria ar fi „motorul dezvoltării spiritului uman". **H.** este unul din primii cugetători români care sînt atrași de chestiuni de filozofie a istoriei. În *Problema timpului nostru*, expunere publică făcută la sfîrșitul anului școlar 1842, tipărită abia postum, în traducere românească (1938), filozofia e văzută, în spirit iluminist, ca „știință a vieții", care poate fi pătrunsă prin rațiune și utilizată în progresul umanității. Influența kantianismului și a hegelianismului este vizibilă în modul în care **H.** distinge elementele evoluției istorice. El face disocieri nuanțate referitoare la viața istorică, la comunitatea umană, relevă însemnătatea cultivării spiritului național în existența statală, în cultură și în limbă, vorbește despre rolul personalităților și poporului în istorie. Se enunță chiar ipoteza unei „legi a polarizației" în istorie și se încearcă o temerară periodizare. Există mult eclectism în gîndirea lui **H.**, dar, consacrîndu-se filozofiei istoriei, el este un înaintaș în domeniu și prefigurează totodată, ca prin toată *activitatea*, opera lui B. P. Hasdeu.

Tot de la istorie pleacă **H.** în încercările lui literare. I-au fost atribuite multă vreme două nuvele apărute în revista „Molva" în **1835**, care aparțin însă fratelui său, Boleslav. **H.** a publicat cu cîțiva ani înainte, în „Vestnik Evropî" (1830), o singură povestire, *Duca*, alcătuită în stilul narativ al letopisețelor moldovenești (avea în biblioteca lui un vechi hronograf manuscris ce cuprindea cronicile lui M. Costin și I. Neculce). Tîrziu, în „Columna lui Traian" (1871) și apoi în volum (1872), a fost publicată *Domnia Arnăutului*, pe care, după mărturisirile fiului, **H.** ar fi scris-o în românește și i-ar fi dat-o spre a fi tipărită într-una din foile pe care acesta le conducea (îi mai apăruse, alături de *Epistola către români* — 1859, o scurtă însemnare istorică, ***O notiță asupra a două opere ale*** *lui Cantemir Vv.*, în „Foița de istorie și literatură" — 1860). Dar *Domnia Arnăutului* este o narațiune în trei părți, compusă din materia a trei povestiri: *Dabija* și *Hîncul*, publicate de Boleslav Hîjdeu în „Sîn otecestva" (1838) și *Duca*, publicată de **H.** Se păstrează manuscrisul prim din care au fost extrase aceste povestiri. Tîrziu, B. P. Hasdeu a tradus și a refăcut textul. Sprijinite pe tradiții populare și într-o oarecare măsură pe izvoare istorice, ele sînt evocări în manieră romantică, cu tonuri violent contrastante și apăsate comentarii moralizatoare, puțin merituoase sub raport literar, dar interesante pentru evoluția prozei inspirate de istoria românească. Partea intitulată *Duca* apăruse în 1830, anticipînd nuvelele lui Gh. Asachi și C. Negruzzi. Mai înaintea acestui an însă, Pușkin, aflat în exil în Basarabia, a scris două legende în proză ce aveau eroi pe Duca, Dafna și pe Dabija Vodă, scrieri asupra cărora poetul n-a stăruit, lăsîndu-le într-un manuscris care a circulat în copie, dar care, deocamdată, se consideră pierdut. Există și posibilitatea să fi fost cunoscută și utilizată copia manuscrisului lui Pușkin. **H.** avea legături cu mai toți cărturarii basarabeni, le cunoștea preocupările, lucrările publicate și manuscrise. Era capabil să dea informații despre viața și activitatea lor, așa cum face în articolul *Literatorii basarabeni*, publicat în revista „Teleskop", în 1835. Aici sînt prezentați sumar, cu aprecieri generale asupra valorii preocupărilor, treisprezece cărturari, printre care Al. Donici, C. Stamati, Tadeu Hîjdeu, Iacob Hîncul.

De la **H.** au mai rămas în manuscris mai multe poezii, scrise în limba rusă. Unul din manuscrise, legat în 1850, poartă titlul *Momentele de inspirație ale tinereții lui Alexandru Hîjdeu* și a fost încredințat, ca și celelalte, lui B. P. Hasdeu, la trecerea acestuia în Moldova. Concepute mai toate în perioada studiilor la Harkov, cînd era cu deosebire interesat de culegerea poeziei populare românești, unele versuri au împrumutat factura populară. **H.** prelucrează liber în rusește ***Millian și Dina*** de Gh. Asachi, *Amărîtă turturea* de Ienăchiță Văcă-

rescu, cîntece de C. Conachi, alte poezii culte și populare românești. Un ciclu de sonete, ecou și al impresiilor de călătorie prin Moldova și Bucovina între 1837 și 1839, atestă patriotismul vibrant al lui **H.** Sînt evocate locuri și nume, fapte glorioase, în ritmuri ample, romantice. Majoritatea versurilor au, dealtfel, ca motiv fundamental iubirea față de Moldova și istoria ei. Despre această constantă a inspirației sale poetice vorbește autorul într-un *credo* patetic, emoționant, cu rezonanțe incantatorii (*Cîntec despre Moldova*).

— ***Cuvănt cătră elevii școalei ținut[ului]** Hotinului, ruși **și moldoveni***, tr. C. Stamati, Iași, Buciumul român, 1855 ; ed. îngr. Petre V. Haneș (***Vechea slavă a Moldovei***), București, Tip. Urbană, 1919 ; ***[Duca]***, în ***Domnia Arnăutului***, pref. Iosif Vulcan, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1872, în ed. îngr. și pref. Liviu Marian, Chișinău, Cartea românească, 1930 ; *[Scrieri]*, LPTR, IV, partea I, *122—130*, în Julie B. P. Hasdeu, *Oeuvres posthumes*, vol. II : *Chevalerie. Confidences et Canevas*, Paris, Hachette — București, Socec, 1890, *262—280*, în Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*, București, Tip. Göbl, 1898, *760—763*, în L. Marian, *Contribuțiuni*, *29—33*, PBU, *140—151* ; *Un filozof mistic*, tr. M. Majewski, pref. Em. C. Grigoraș, București, Socec, 1930 ; *Neizdanniia stihotvoreniia*, Chișinău, Tip. Cartea românească, 1930 ; ***Problema timpului nostru***, tr. N. Covali, pref. Em. C. Grigoraș, București, Tiparul universitar, 1938 ; *Izbrannoe*, pref. I. S. Vasilenko, Chișinău, 1956 ; *[Versuri]*, pref. Al. Dima, îngr. Tatiana Gălușcă-Crîșmaru și Aurelia Chemale, tr. Raluca și Victor Tulbure, MS, VIII, 1977, 2. Ms. : *Minuti vdohnoveniia molodosti...*, B.C.U., ms. II—58 ; *[Versuri, scrieri diverse]*, B.A.R., Arhiva B. P. Hasdeu, mapa I—VII.

— 1. Félix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie*, Paris, Pougin, 1839, *26—32* ; 2. M. Kogălniceanu. *Al. Hîjdeu*, DL, I, 1840, *479—480* ; 3. A. Pumnul, *Al. Hîjdeu*, LPTR, IV, partea I, *121* ; 4. Al. Hîjdeu, *[Scrisori către B. P. Hasdeu]*, în Iuliu Dragomirescu, *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hașdeu. Partea I (1836—1863)*, București, Tip. Göbl, 1913, *41—46* ; 5. Vulcan, *Panteonul*, *133—136* ; 6. *Alexandru Hasdeu*, CT, IV, 1873, 3 ; 7. Pop, *Conspect*, II, *242—247* ; 8. B. P. Hasdeu, *Costache Stamati*, RN, I, 1888, 6 ; 9. B. P. Hasdeu, *Alexandru Hasdeu*, în Julie B. P. Hasdeu, *Oeuvres posthumes*, vol. II : *Chevalerie. Confidences et Canevas*, Paris, Hachette—București, Socec, 1890, *255—261* ; 10. Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*, București, Tip. Göbl, 1898, *748—764* ; 11. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *41—42* ; 12. Apostolescu, *Infl. romant.*, *334—335* ; 13. Iuliu Dragomirescu, *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hașdeu. Partea I (1836—1863)*, București, Tip. Göbl, 1913, *6—9* ; 14. P. V. Haneș, *Scriitori basarabeni*, București, Alcalay, 1920, *159—191* ; 15. Haneș, *Ist. lit.*, *176—177* ; 16. Calinic Istrati, *Prin satul Hăjdăilor*, JML, XIV, 1925, 5—7 ; 17. L. Marian, *Contribuțiuni*, *27—28* ; 18. Lucian Predescu, *Familia Hâjdăilor*, A, XXXVI, 1929, 1—4, XXXVII, 1930, 1 ; 19. Liviu Marian, *Alexandru Hasdeu și Academia Română*, București, Tip. Monitorul oficial, 1932 ; 20. Eufrosina Dvoicenco, *Din relațiile lui Alexandru Hasdeu cu fiul său Bogdan*, ALA, XII, 1933, 643 ; 21. E. Dvoicenco, *Viața și opera lui C. Stamati*, București, Cartea românească, *47—48*, *140—147*; 22. Eufrosina Dvoicenco, *Două note dintr-o revistă românească despre A. Hasdeu*, RI, XX, 1934, 1—3 ; 23. E. Dvoicenco, *Alexandru Hasdeu și literatura română populară*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1936 ; 24. E. Dvoicenco, *Inceputurile nuvelei istorice românești în rusește*, VR, XXIX, 1937, 4—5 ; 25. Gheorghe Bezviconi, *„Contribuții" la cunoașterea lui Alexandru Hasdeu*, VBA, VII, 1938, 8—9 ; 26. Bagdasar, *Ist. filos. rom.*, *319—323* ; 27. Tr. Ionescu-Nișcov, *Alexandru Hasdeu. Contribuții la cunoașterea familiei Hasdeu*, RI, XXVII, 1941, 1—12 ; 28. Tr. Ionescu-Nișcov, *Alexandru Hasdeu*, RI, XXIX, 1943, 1—6 ; 29. Bezviconi, *Profiluri*, *208—213* ; 30. Tr. Ionescu-Nișcov, *Povestirile lui Alexandru Hasdeu*, RMS, I, 1948, 1 ; 31. Tr. Ionescu-Nișcov, *Grigore Skovoroda și scrierile filozofice ale lui Alexandru Hasdeu*, RSL, II, 1958 ; 32. Tr. Ionescu-Nișcov, *Scrierile lui Boleslav Hasdeu în limba rusă*, RSL, istorie, V, 1962 ; 33. Bezviconi, *Contribuții*, *285—289* ; 34. Tr. Ionescu-Nișcov, *Scrierile filozofice ale lui Alexandru Hasdeu și gînditorul ucrainean Grigore Savici Skovoroda*, RSL, filologie, XII, 1965 ; 35. Magdalena László, *Cîteva din scrierile lui Skovoroda aflate în manuscris în bibliotecile din România*, RSL, filologie, XVII, 1965 ; 36. E. M. Dvoicenko-Markova, *Russko-ruminskie literaturnie sviazi v pervoi polovine XIX veka*, Moscova, Nauka, 1966, *99—133* ; 37. Elena Lința, *Considerații asupra creației poetice a lui Tadeu Hîjdeu*, RSL, XVII, 1970 ; 38. Cornea, *Oamenii*, *318—320* ; 39. *Ist. filoz. rom.*, I, *333—340* ; 40. Mihai Drăgan, *B. P. Hasdeu*, Iași, Junimea, 1972, *16—38* ; 41. Al. Dima, *Alexandru Hasdeu*, MS, VIII, 1977, 2 ; 42. Gabriela Drăgoi, *Un precursor : Alexandru Hîjdeu*, ALIL, t. XXVI, 1977—1978.

G. D.

HODOȘ, Enea (31.XII.1858, Roșia Montană, j. Alba — 25.VIII.1945, Sibiu), folclorist și scriitor. Este fiul lui Iosif Hodoș și frate cu Nerva și Alexandru (Ion Gorun), înrudit cu Al. Papiu-Ilarian și I. Axente Sever. Învață la școlile din Brad, Brașov și Blaj, avînd printre profesori pe I. Al. Lapedatu și I. Micu Moldovanu, care l-au îndrumat spre literatura populară. A urmat cursuri de medicină, filozofie și litere la Viena și Budapesta. Ca student, **H.** a fost membru al societății „România jună" din Viena, împărtășind principii junimiste, iar la Budapesta a frecventat societatea „Petru Maior", care cultiva interesul pentru folclor. Revine în țară ca profesor la Sibiu, apoi la Caransebeș și la Sighet. După pensionarea, se pare forțată, din 1905, se stabilește la Sibiu, intrînd în redacția ziarului „Telegraful român", unde rămîne pînă la sfîrșitul vieții.

H. s-a afirmat ca un bun autor de manuale, cel de istorie a literaturii române fiind apreciat de N. Iorga, I. Negruzzi și N. Ch. Quintescu și tipărindu-se în mai multe ediții. Nu i-au fost străine nici problemele limbii (a publicat un *Mic dicționar de neologisme*). La Caransebeș, **H.** a inițiat și condus colecția de popularizare „Biblioteca noastră", la care a colaborat și G. Coșbuc. A publicat folclor și scrieri originale la „Aurora română" (Cernăuți), „Convorbiri literare", „Drapelul" din Lugoj, „Familia, „Foaia diecezană", „Foaia ilustrată", „Luceafărul", „Tribuna" ș.a., purtînd în același timp o corespondență intensă cu oameni de cultură ca I. Axente Sever, Septimiu Albini, Romul Ciorogariu, E. Brote, V. Babeș, J. Urban Jarnik și G. Cătană. A fost ales membru corespondent al Academiei Române (1904). Atît în scrisori, cît și în scrierile sale (*Simion Balint, O viață de luptă, suferință și nădejde, Din tinerețea lui Avram Iancu*), se observă un acut interes pentru istorie și cultul înaintașilor luptători pentru idealuri naționale. Prima nuvelă, *Anna* — apărută în „Aurora română", în 1882 — scrisă cu oarecare ușurință, este prea evident moralizatoare. Volumul de *Schițe umoristice* (1897), prin critica deschisă ce o face clerului, stîrnește un val de proteste. Astfel, Iosif Blaga, printre alții, își exprimă indignarea în „Tribuna poporului". A mai scris un articol despre influența folclorului în poezia lui Eminescu (*Frunze, flori și codru*) și cîteva evocări despre V. Alecsandri, N. Iorga, N. Gane, Gh. Lazăr, G. Coșbuc, I. Slavici ș.a., publicate în volumul *Literatura zilei*.

După exemplul dascălilor săi, **H.** întreprinde, la Caransebeș, o acțiune de culegere a folclorului din împrejurimi, cu ajutorul elevilor. Literatura astfel adunată va constitui substanța tuturor volumelor publicate ulterior. În anul 1892 publică primul volum de *Poezii poporale din Bănat*, cuprinzînd strigături și cîntece, între care cîteva „blesteme" foarte izbutite. Primirea ce i s-a făcut a fost favorabilă, criticile vizînd numai viciile metodei de culegere. Broșurile *Cîntece bănățene* și *Cîntece cătănești* sînt reeditări parțiale ale volumului din 1892. În 1906 îi apare volumul al doilea de *Poezii poporale din Bănat*, conținînd balade, parte din ele publicate în „Convorbiri literare". Cele mai frumoase sînt *Ducin*,

Toma, Mîrza, Piperea, Pintea și ciclul Novăceștilor. În prefață, **H.** discută terminologia populară a baladei, modul de interpretare, ocaziile în care se cîntă, rolul lăutarilor în colportarea ei și influența eposului sîrbesc. Volumul *Descîntece*, recomandat călduros Astrei de către A. Bârseanu, se tipărește în 1912, după ce textele apăruseră deja în „Tribuna". Remarcabilă este însoțirea textelor de descrierea întregii practici magice, a obiectelor folosite și a mimicii celui care descîntă. Volumul de basme ***Frumoasa din nor și alte povești*** și cele două volumașe de versuri din război, *Frunzulițe din război*, de o mai mică importanță, sînt ultimele culegeri publicate.

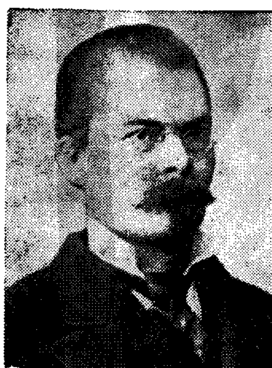
În capitolul despre literatura „poporană" din manualul său, **H.** face o clasificare pe specii și fixează cîteva constante tematice în folclor. În articolul *Din popor* („Foaia diecezană", 1891), stăruie asupra necesității alcătuirii unui corpus al folclorului românesc pe baza unei culegeri sistematice. Anul 1909 este pentru **H.** un an de asiduă colaborare la „Luceafărul" cu recenzii la cărți de folclor, prilej de a-și reafirma principiile folcloristice. Volumul de *Poezii populare din Maramureș*, publicat de Tit Bud, îi prilejuiește unele constatări despre baladă, pe care o socotește în declin, și despre colindă. Apreciază culegerea lui Al. Vasiliu, din Tătăruși, cimiliturile și jocurile de copii publicate de T. Pamfile, dar găsește „mahalagicești" multe din cîntecele din colecția *Verde și iar verde* a lui C. Ș. Făgețel. Cucerit de farmecul și de umanismul scrierilor lui Turgheniev, **H.** învață rusește și tălmăcește chiar din original, după ce făcuse și traduceri după versiuni germane. Cele mai multe tălmăciri au apărut în „Amicul familiei", în „Tribuna" și apoi în volumul ***Clara Milici***. A mai tradus din J. Richepin ***Constantin Guignard*** (în „Foaia ilustrată" din 1891).

— ***Din popor***, FDZ, VI, 1891, 16 ; ***Poezii poporale din Bănat***, vol. I, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1892, vol. II, Sibiu, Asociațiunea, 1906 ; *Manual de istoria literaturii române*, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1893 ; ***Schițe umoristice***, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1897 ; ***Cîntece bănățene***, Caransebeș, [1898] ; ***Cîntece cătănești***, Caransebeș, [1898] ; *Pompiliu Pîrvescu, „Hora din Cartal"*, LU, VIII, 1909, 1 ; *Tudor Pamfile, „Cimiliturile românilor"*, LU, VIII, 1909, 2 ; *Tit Bud, „Poezii populare din Maramureș"*, LU, VIII, 1909, 4 ; *Gh. Tulbure, „Cîntece din lumea veche"*, LU, VIII, 1909, 8 ; *I. Slavici, „Povești"*, LU, VIII, 1909, 12 ; *Frunze, flori și codru*, LU, VIII, 1909, 13 ; *C. Ș. Făgețel, „Verde și iar verde"* ; *S. Teodorescu-Kirileanu, „Povești poporale cu cuprins moral"*, LU, VIII, 1909, 14—15 ; *Al. Vasiliu, „Cîntece, urături și bocete"*, LU, VIII, 1909, 16—17 ; *Tudor Pamfile, „Jocuri de copii"*, LU, VIII, 1909, 21 ; *Tudor Pamfile, „Graiul vremurilor"*, LU, VIII, 1909, 24 ; *O nouă culegere*, LU, IX, 1910, 2 ; *O nouă culegere de folclor*, LU, IX, 1910, 13—14 ; *Descîntece*, Sibiu, Asociațiunea, 1912 ; *Frumoasa din nor și alte povești*, Oravița, Tip. Weiss, 1927 ; *Frunzulițe din război*, I—II, Sibiu, Astra ; *O viață de luptă, suferință și nădejde*, Sibiu, Tip. Vestemean, 1941 ; *Literatura zilei*, Sibiu, Tip. Vestemean, 1941. — **Tr.** : Turgheniev, *Clara Milici*, Sibiu, Astra, 1890, *Ceasul*, LU, VIII, 1909, 5—15.

— 1. *[Dezbateri]*, AAR, partea administrativă, t. XVI, 1893—1894 ; 2. C. Litzica, *Două colecții de cîntece poporane române*, RN, VII, 1894, 1 ; 3. V. Braniște, *„Poezii poporale din Banat"*, DPT, I, 1894, 47 ; 4. Iosif Blaga, *Morala și schițele d-lui Hodoș*, TPO, I, 1897, 193, 195 ; 5. *[Dezbateri]*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904 ; 6. N. Iorga, *„Poezii poporale din Bănat"*, S, V, 1906, 33 ; 7. A. Bârseanu, *[Raport la volumul „Descîntece"]*, T, XXXIX, 1908, 2 ; 8. Ion Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 9. Ion Breazu, *Enea Hodoș*, PAB, *120—125* ; 10. *Scrisori* (publ. Enea Hodoș), Sibiu, Tip. Vestemean, 1940 ; 11. Enea Hodoș, *Din activitatea mea de folclorist*, AAF, VII, 1945 ; 12. Ion Breazu, *Turgheniev la românii din Ardeal*, SL, IV, 1948 ; 13. *Ecoul creației lui Turgheniev în literatura română*, RITL, II, 1953 ; 14. George C. Bogdan, *Primii traducători bănățeni din clasicii ruși*, O, X, 1959, 4 ; 15. Virgil Florea, *Folcloristul Enea Hodoș*, AMET, 1968—1970 ; 16. Virgil Florea, *Enea Hodoș și problemele de teoria folclorului*, FLI, III, *225—241* ; 17. Bîrlea, *Ist. folc.*, *303—306* ; 18. Virgiliu Florea, *Folcloristul Enea Hodoș* (teză de doctorat, dactilografiată), Cluj-Napoca, 1974 ; 19. Virgil Florea, *Amintirea lui Enea Hodoș*, TR, XIX, 1975, 35.

D. C.

HOLBAN, Alexandru D. (1836, Iași — 3.IX.1917), publicist. Născut într-o familie de boiernași, după ce a urmat cursurile școlii elementare în țară, a fost trimis în Franța, unde, la Guignon, a studiat timp de mai mulți ani în Institutul imperial de agricultură. Revenit la Iași, în 1860, cu titlul de inginer agricol, a intrat însă în activitatea politică de timpuriu, fiind unul din membrii influenți ai Fracțiunii libere și independente și, în același timp, un adversar al junimiștilor. După dizolvarea Fracțiunii, **H.** a fost membru al partidului liberal și, o vreme, deputat în Parlament. Era un bun specialist în probleme economice și financiare. Devenit, în 1883, membru al partidului conservator, nu după mult timp a ajuns adept al junimiștilor. Din 1861, pînă în preajma morții, a colaborat cu articole politice la un mare număr de ziare și reviste (precum „Viitorul", „Steaua României", „Satyrul" — unde a fost și redactor, „Mișcarea națională"), făcîndu-se remarcat în epocă prin violența tonului. Fire belicoasă, vindicativă, temperament impulsiv, **H.** făcea din articolele sale adevărate pamflete, refuzînd să discute ideile adversarilor și stigmatizîndu-i. Vehemența tonului rezultă din cuvinte nu o dată vulgare, cu toate că, atunci cînd — lucru rar — își domolește pornirile, stilul devine echilibrat și calm, cu o frază frumoasă și amplă. Dealtfel, o limbă foarte modernă și plastică particularizează traducerea unor fragmente din ***Scrisorile unui nebun*** de Gogol, cea dintîi tălmăcire în românește din opera scriitorului rus.

— *Considerații generale asupra geologiei*, pref. Gh. Asachi, Iași, Institutul Albinei, 1860 ; *Ochire asupra chestiei proprietății*, VTO, I, 1861, 14, 17 ; *Raport asupra situațiunii țărei*, ROM, XV, 1871, 11 noiembrie ; *Scandal în biserică*, Iași, Goldner, 1873 ; *Apărarea unor nevinovați*, Iași, Tip. Gheorghiu, 1879 ; *Visternicul Taki în 1900 și în 1906*, Iași, Goldner, 1907. — **Tr.** : Gogol, *Scrisorile unui nebun*, FIL, 1860, 3.

— 1. Doctorul Russel, *Un studiu psihiatric urmat de cîteva comentarii asupra ideilor sănătoase*, Iași, Tip. Buciumului român, 1880 ; 2. *D. Al. Holban, noul senator de Iași*, VN, V, 1888, 1118 ; 3. Panu, *Portrete*, *59—61* ; 4. Clovis, *A. D. Holban*, NAȚ, V, 1894, 93 ; 5. *Encicl. rom.*, III, *713* ; 6. D. Anghel, *Fantome*, București, Minerva, 1911, *173—181* ; 7. Iorga, *Oameni*, I, *256—258* ; 8. George Juvara, *Titu Maiorescu. Fragmente de istorie politică*, București, Cultura poporului, 1939, *33—46* ; 9. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *17—21*.

D. M.

HORGA-POPOVICI, Nicolae (c. 1741, Seleuș, j. Arad — 25.II.1811, Seleuș, j. Arad), cărturar iluminist. Fiu al preotului Simion Horga, **H.-P.** a făcut, pe lîngă teologie, și studii de științele naturii. Cunoștea limbile latină, slavonă, maghiară, sîrbă și germană. Între 1780—1790 a fost învățător și inspector școlar în Șiria, iar din 1796, urmînd tradiția familiei, este preot în satul natal.

Ca mulți alți cărturari ai timpului, **H.-P.** s-a simțit dator să transmită mai departe, în popor, învățătura dobîndită, luptînd astfel pentru marele deziderat al românilor — obținerea de drepturi politice. În spiritul epocii, el alcătuiește o culegere eterogenă, morală și istorică, intitulată *Oglindă arătată omului înțelept* (1807). Diferite întîmplări din viața unor personalități antice îi dau prilejul lui **H.-P.** să releve exemple de integritate, de virtute. În continuare, au-

torul dă sfaturi referitoare la buna comportare a tinerimii. Convins de rolul educativ al istoriei, el repetă și întărește adevărurile fundamentale despre originea și continuitatea românilor — într-un capitol special —, inserînd și o naivă povestire istorică din trecutul Moldovei și Țării Românești. Tot aici el găsește prilejul de a publica și *Jalnice versuri pentru răpăosarea înălțatei crăiței Alexandra Pavlovna*, o versificare ocazională. Limba folosită în această carte este echilibrată, între cea populară și aceea savantă, a latiniștilor. Autorul nu ocolește figurile de stil și reușește să schițeze cu succes portrete.

— *Oglindă arătată omului înțelept*, Buda, Tip. Universității, 1807.

— 1. *[Notă bibliografică]*, BRV, II, *500—502*; 2. Octavian Lupaș, *Preotul Nicolae Horga Popovici, cărturar arădean de acum un veac și jumătate*, MB, XIII, 1963, 5—8; 3. Gheorghe Șora, Petru Ardelean, *Nicolae Horga — iluminist și mare patriot (1741—1811)*, RFZ, XVI, 1969, 6.

C. T.

HOTINIUL, Amfilohie v. **Amfilohie Hotiniul.**

HRISOSCOLEU, Sofia v. **Cocea, Sofia.**

HRISOVERGHI, Alexandru (27.II.1811, Iași — 9.III.1837, Iași), poet. Dintr-o familie de neam, greci veniți în Moldova și menționați printre marii boieri ai țării încă din vremea lui Dimitrie Cantemir, **H.**, al doilea fiu al vornicului Neculai Hrisoverghi, a primit o educație corespunzătoare. A început să învețe, în greaca veche, cu un dascăl din Chișinău, unde familia se refugiase la 1821, și și-a continuat învățătura, tot în grecește, din 1824 pînă în 1827, la Iași, în pensionul părintelui Singhel, dobîndind mai apoi cunoștințe de limba și literatura franceză în pensionul lui Mouton. Un vestit dascăl al timpului, Franguli, îi dă acasă lecții care îl familiarizează cu clasicii greci. În 1830 tînărul intră în oștirea națională, dar, bolnav, părăsește armata, în 1832, pentru a se îngriji (în acest scop face o călătorie la Adrianopol) și pentru a descurca niște încîlcite procese de familie. În acest timp citește din romanticii francezi, mai ales din A. Chénier, și începe să scrie. În 1834 publică oda *Ruinelor Cetății Neamțu*. Este singura poezie care i-a apărut în timpul vieții, dar ea l-a făcut îndeajuns de cunoscut, încît în jurul acestui poet, frumos ca un Adonis, se țese o legendă, din care nu lipsește dragostea romantică pentru o prea frumoasă Catinca. **H.** reintră în armată și ajunge aghiotant domnesc. Boala nu-l cruță, deși se tratează la Viena și la băile din Ischia. Moare de tuberculoză osoasă în vîrstă de numai 26 de ani.

În 1837, C. Negruzzi i-a publicat traducerea dramei lui Al. Dumas, *Antony*. Prin grija familiei, un volum de poezii (traduceri și versuri originale) apare în 1843, prefațat de M. Kogălniceanu, care se numără, ca și Negruzzi, printre apropiații poetului. Mai receptiv față de spiritul timpului ca traducător, **H.** se orientează, printre primii în epocă, către literatura modernă, romantică, tălmăcind din Schiller (*Mina*, *Tînărul la pîrîu*), Hugo (*Dimineața*) și Lamartine (*Lacul*), în genere exact, dar într-o limbă greoaie, neșlefuită. De A. Chénier (din care a tradus *Elegia a XXXVIII-a* sub titlul *Lampa* și *Idila a XII-a, Neera*), se simțea în special atras și îl considera, afectiv, modelul său. A tradus, într-o limbă clară și curată, drama lui Al. Dumas, *Antony*, în al cărei erou, damnat, fatal și însingurat, se regăsea, probabil. Admirator al romantismului, **H.** nu descoperă sufletul adînc al mișcării. În creația originală el a rămas legat atît de conținutul cît și de formele greoaie ale poeziei secolului al XVIII-lea. Chiar poeziile de dragoste sînt lipsite de căldură, prozaice versificări în maniera Conachi pe tema nestatorniciei feminine, jurăminte prilejuite de momente romanțioase (*Ei*, *Unei vițe de păr*), dar și misogine invective de un involuntar umor. Niște *Fragmente*, pe care poetul le vrea grave meditații asupra vieții și morții, rămîn simple cugetări comune la același stadiu de „cercări neîmplinite" sub raport artistic. Unele din aceste „fragmente" sînt epitafuri, altele au forma epigramei. **H.** încearcă și *witz*-ul romantic. O fabulă și cîteva ode nu trezesc interesul. Chiar oda *Ruinelor Cetății Neamțu*, care l-a făcut cunoscut ca poet, pierde accentul meditativ, specific liricii romantice pe tema ruinelor (**H.** nu avea nici o înclinare în acest sens), printr-un pronunțat caracter ocazional. Poetul deplînge decăderea morală a celor ce risipesc cu indiferență vestigiile unui trecut eroic. **H.** a rămas mai mult prin imaginea romantică pe care a lăsat-o contemporanilor, decît prin versurile sale, silite, lipsite de suflu poetic. Prin traduceri, **H.** a contribuit și el, deși în mică măsură, la introducerea unui nou gust de poezie, romantică, esențial în formarea generației anilor 1840.

— *Poezii*, pref. M. Kogălniceanu, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1843; *[Poezii]*, MHC, *64—83*, PRC, I, *406—408*. — Tr.: Al. Dumas, *Antony*, pref. C. Negruzzi, București, Tip. Eliade, 1837; [Sappho, A. Chénier, Schiller, Lamartine, Hugo], în *Poezii*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1843.

— 1. Sion, *Proză*, *408—414*; 2. I. Negruzzi, *Alesandru Chrisoverghi*, CL, VI, 1872, 9; 3. Chendi, *Pagini*, *353—359*; 4. Apostolescu, *Infl. romant.*, *V—VI*; 5. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *76—79*; 6. Călinescu, *Ist. lit.*, *154—156*; 7. Popovici, *Romant. rom.*, *370—373*; 8. *Ist. lit.*, II, *399—401*; 9. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim*; 10. Cornea, *Originile*, *588—589*.

S. C.

HRISTACHE, pitarul (sfîrșitul sec. XVIII — începutul sec. XIX), cronicar și poet. Mic boier, **H.** a fost probabil martor ocular al domniei neobișnuite a lui Nicolae Mavrogheni. Folosind fie o istorie versificată, fie cronica lui Dionisie Fotino, el scrie din proprie inițiativă ***Istoria faptelor lui Mavroghene vodă și a răzmiriței din timpul lui, pe la 1790*** (1817), generată de caracterul senzațional al faptelor acestui domn. Ca fir epic principal, *Istoria...* urmează cursul evenimentelor, dar aceasta nu servește decît la acumularea de date pentru portretul bizarului Mavrogheni și pentru realizarea tabloului viu al domniei sale. Cronica are două momente epice distincte prin substanța faptică, dar și prin atitudinea diferită a autorului. Pînă la războiul turcilor cu nemții este urmărită cu un ochi critic și cu uimire persiflantă activitatea domnului, plin de ciudățenii și de cruzime, imprevizibil în hotărîri, înconjurat de colaboratori pe măsură. Dar modul înțelept în care Mavrogheni a știut să se pregătească de război face pe cronicar să vadă în el un conducător energic, drept și demn de laudă. Turcii sînt opriți de la jaf, iar cheltuielile de război sînt scoase de la cei bogați. Războiul este defavorabil turcilor, intervenția directă a domnului nu mai poate stăvili înaintarea nemților spre București, Mavrogheni fiind silit să fugă din țară.

Neurmărind o reconstituire istorică, ci o caracterizare a unor întîmplări ieșite din comun, textul *Is-*

toriei... are o existență independentă ca operă literară, **H.** fiind un evocator de fapte senzaționale. Relatarea domniei este subiectivă, fiind selectate numai faptele care să producă o impresie puternică. Sînt folosite cu predilecție descrierile, cu tentă hiperbolizantă. Un anume talent descriptiv, constînd în aglomerări vaste de substantive și epitete, duce la crearea unor reușite tablouri și portrete. Sosirea turcilor în București e o imagine pregnantă, care prinde haosul pestriț al unui asemenea eveniment. Plastic, țipător colorat este portretul lui Mavrogheni, sau cel burlesc, zugrăvit sarcastic, al lui Turnavitu. Rima este facilă, uneori forțată, dar ritmul alert este adecvat precipitării întîmplărilor. Prin lexic, prin atitudinea de familiaritate și de umor malițios și echivoc, printr-un specific de mahala bucureșteană, **H.**, cu ușurința sa de a versifica, pare să-l anunțe și să-l prefigureze pe Anton Pann.

Pe baza unor argumente istorico-literare și lingvistice, a fost propusă identificarea lui **H.** cu pitarul H. Ioanide, colaborator cu versuri și proză la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", în perioada 1841—1844 ⟨9⟩.

— *Istoria faptelor lui Mavroghene Vodă și a răzmiriței din timpul lui pe la 1790. Scrisă la 1817*, BML, I, 1863, 7, 9—10, reed. în V. A. Urechia, *Istoria românilor*, III, București, Göbl, 1893, *451—462*, reed. Gh. Adamescu *(Povestea mavroghenească)*, București, Müller, [1896] ; reed. în CPV, *258—281*.

— 1. Pușcariu, *Ist. lit.*, *209—210* ; 2. Iorga, *Ist. lit.*, III, *117—122* ; 3. Călinescu, *Ist. lit.*, *57—59* ; 4. Murărașu, *Ist. lit.*, *144—145* ; 5. Octavian Păun, *Pitarul Hristache. Cronica rimată*, AUB, filologie, t. X, 1957 ; 6. Piru, *Ist. lit.*, II, *189—196*; 7. *Ist. lit.*, II, *128—129* ; 8. Dan Simonescu, *Cronicile despre domnia lui Nicolae Mavrogheni (1786—1789) : A. „Cronica anonimă". B. „Povestea Mavroghenească" de pitarul Hristache*, CPV, *225—229* ; 9. N. A. Ursu, *O identificare istorico-literară*, CRC, XIII, 1978, 31.

C. T.

HRISTODOR Trapezuntul, Ioan (sec. XVIII), traducător. A tălmăcit în Moldova, în perioada 1770—1780, prelucrarea neogrecească versificată a lui Vincenzo Cornaros, *Erotocritul*. Traducerea acestei cărți populare, mai exact copia ei, căci originalul s-a pierdut, este în proză și are multe grecisme. Ulterior textul a fost prelucrat și de Vasile Vîrnav, care a localizat originalul, adăugîndu-i un număr mare de pasaje pitorești.

— Tr. : *[Istoria lui Erotocrit cu Aretusa]*, CPL, II, *33—84*. Ms. : *[Istoria lui Erotocrit cu Aretusa]*, B.C.S., ms. II—24 (1794—1802), f. *49—147*, B.A.R., ms. 145 (1800), ms. 2606 (1818), f. *1—10*.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *354* ; 2. Vasile Grecu, *„Erotocritul" lui Cornaro în literatura românească*, DR, I, 1920—1921 ; 3. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *353* ; 4. Piru, *Ist. lit.*, I, *456* ; 5. *Ist. lit.*, I, *676* ; 6. Dan Simonescu, *Introducere*, CPL, II, *30—31*.

A. S.

HURMUZACHI, Alexandru (16.VIII.1823, Cernauca—Cernăuți — 20.III.1871, Neapole), publicist. Fiu al lui Doxachi Hurmuzachi, era frate cu Gheorghe, Eudoxiu și Constantin, alcătuind cu toții un puternic grup de sprijinitori ai culturii și literaturii române din Bucovina. După ce a terminat școala primară, apoi gimnaziul și liceul german la Cernăuți, **H.** s-a înscris, în 1841, la Facultatea de drept din Viena, pe care a absolvit-o în 1845. De la această dată, el s-a dedicat cu toată energia cauzei românilor din Bucovina, militînd pentru apărarea culturii, limbii și literaturii naționale. A făcut parte din redacția ziarului „Bucovina", ajutîndu-l pe fratele său Gheorghe, între octombrie 1848 și decembrie 1849, iar din 1850, conducînd-o el singur. A purtat aproape toată corespondența ziarului, a cules și aranjat știrile, a stilizat unele articole, a redactat partea în limba germană. Pentru poziția sa politică în favoarea unității naționale a românilor, a fost arestat și închis. De la înființare, în 1862, **H.** a condus „Reuniunea română de lectură din Cernăuți", propunînd transformarea acesteia în Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina. A fost membru al Societății Academice Române. Deputat în Dieta Bucovinei, apoi în Camera de la Viena, și-a continuat neobosit activitatea pînă cînd a fost doborît de boală. Adus în țară, a fost înmormîntat la Dulcești (județul Neamț), la fel ca și fratele său Constantin Hurmuzachi.

Pentru **H.**, dezvoltarea națiunilor se justifică prin dezvoltarea civilizației. Aceasta, la rîndul ei, constituie un sprijin substanțial pentru cultură, care ar fi scopul însuși al omenirii. Ca oricare cultură, și cultura poporului român trebuie să izvorască din chiar ființa lui, din înseși particularitățile lui, și să nu fie un împrumut mecanic de la alte popoare. În consecință, susținea **H.**, poporul român este dator să-și dezvolte pe orice cale individualitatea, pentru a se putea opune cosmopolitismului dăunător cultivat în imperiul austriac. Pentru atingerea obiectivelor naționale, el a stabilit și dezvoltat relații culturale cu românii din Moldova, Muntenia și Transilvania, ziarul său „Bucovina" devenind în scurt timp un puternic focar al unității românești.

Considerînd teatrul ca un mijloc de manifestare a naționalității, **H.** i-a acordat o atenție deosebită, insistînd, în cronicile sale din „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina", asupra virtuților civice ale spectacolelor. În același timp, el știa să analizeze cu discernămînt atît calitatea artistică a textului, cît și valoarea interpretării.

— *O ochire retrospectivă*, BCV, 1849, 1 ; *Cuvînt de deschidere rostit în I-a adunația generală a Reuniunei române din Cernăuți*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1862 ; *Trei umbre*, FSC, I, 1865, 1—3 ; *Teatrul național în Cernăuți*, FSC, I, 1865, 1—4 ; *Arune Pumnul*, FSC, II, 1866, 2 ; *Despre o lipsă a învățămîntului public la noi*, FSC, II, 1866, 3 ; *Alecsandri în Cernăuți*, FSC, III, 1867, 1 ; *Despre una din ideile domnitoarie ale timpului*, FSC, III, 1867, 3 ; *Carele e caracterul și tendința învățămîntului public la noi ?*, FSC, IV, 1868, 3 ; *Teatrul național la Cernăuți*, FSC, IV, 1868, 6, 7.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *222—223* ; 2. *Corespondența familiei Hurmuzachi cu Gheorghe Bariț*, publ. N. Bănescu, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1911, *passim* ; 3. C. Loghin, *O sută de ani de la nașterea lui Alecu Hurmuzachi*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1924 ; 4. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *76—79* ; 5. Romulus Cîndea, *Un luptător bucovinean : Alecu Hurmuzachi*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1941.

D. M.

HURMUZACHI, Gheorghe (17.IX.1817, Cernauca—Cernăuți — 13.V.1882, Cernăuți), publicist. Era fiul lui Doxachi Hurmuzachi și frate cu Alexandru, Eudoxiu și Constantin. După ce a terminat liceul la Cernăuți, a urmat cursurile Facultății de drept din Viena. Participă la mișcarea revoluționară de la 1848 și obține permisiunea autorităților „chezaro-crăiești" de a scoate un ziar în limba română. A devenit astfel redactorul responsabil al celui dintîi periodic al românilor din Bucovina, de la 4 octom-

brie 1848 pînă la 21 octombrie 1849. În paginile gazetei „Bucovina" a luat apărarea unor principii democratice și revoluționare, militînd totodată pentru a se acorda și românilor din Imperiul austriac drepturi politice. Este semnificativă pentru orientarea sa campania, condusă de el, pentru înființarea unei catedre de limba și literatura română la Universitatea din Cernăuți. Aceleași nobile idealuri l-au călăuzit și în activitatea de deputat în Dieta Bucovinei. Cînd, la propunerea fratelui său Alexandru, „Reuniunea română de leptură din Cernăuți" s-a transformat în Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina (1865), H. a fost ales cel dintîi președinte al ei, funcție pe care o va păstra pînă la moarte. Un timp a fost și redactor al „Foii Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina", pe care a reușit să o transforme într-o revistă răspîndită printre românii de pretutindeni. A contribuit la aceasta, în chip hotărîtor, și poziția sa în problemele limbii și ortografiei. Apărător al unității limbii române, el s-a opus constant teoriilor lui A. Pumnul, luînd apărarea limbii vorbite de popor și scriind el însuși într-o frumoasă limbă românească.

În special în „Foaia Soțietății...", H. a publicat articole și recenzii în care demonstra valoarea folclorului românesc (considerat „sufletul națiunii"), recomandînd să se aibă în vedere, în chip deosebit, la culegerile ce se vor efectua în viitor, și criteriul estetic. El era de părere că, în cazul culegerii și publicării literaturii populare legate de practicile magice, culegătorul va trebui să însoțească textele cu argumente științifice capabile să combată acele practici. La poezia cultă, H. lua în discuție cu deosebire limba, apreciind acele versuri care tindeau să realizeze un echilibru între expresia populară și cea cultă.

— *Profesiune de credință politică*. FMIL, XXVI, 1863, 10 ; *Bibliografie*, FSC, I, 1865, 4 ; *Cimilituri române poporale din Bucovina*, FSC, III, 1867, 4 ; *Soțietatea literară română din București*, FSC, III, 1867, 7, 8 ; *Literatură limbistică*, FSC, III, 1867, 7, 8 ; *Un român bun*, FSC, IV, 1868, 1, 2 ; *„Flori de mormînt", de D. Petrino*, FSC, IV, 1868, 1, 2.

— 1. Pop, *Conspect*, II, 221—222 ; 2. Teodor Balan, *Frații George și Alexandru Hurmuzachi și ziarul „Bucovina"*, Cernăuți, Societatea tipografică bucovineană, 1924 ; 3. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 79—82, 89—91 ; 4. Iorga, *Ist. presei*, 94—95 ; 5. C. Loghin, *Gheorghe Hurmuzachi*, în *Șaptezeci de ani de la înființarea Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1932, 19—37.

D. M.

HUSSAR, Iosif (1867, Cahul — 16.IV.1933, București), ziarist și traducător. A învățat la Iași. Din clasa a treia secundară publica în ziarul „Lumina". Ulterior a făcut ziaristică, colaborînd la gazetele bucureștene „Românul", „Națiunea" (1886), „Dreptatea" (1888), „Bucarest", „La Liberté roumaine". Din 1889 a fost în redacția gazetei „Adevărul" a lui Al. V. Beldiman. A semnat și Fox, Un democrat. Expulzat în 1893, a plecat în Germania, unde a urmat secția mecanică și electrotehnică a Școlii politehnice din München. Din 1895, a întemeiat și a condus, ca director literar, „Biblioteca de popularizare pentru știință, litere, arte", la Craiova. După ce s-a întors în țară, a înființat un birou tehnic. În 1919 a fondat ziarul „L'Orient".

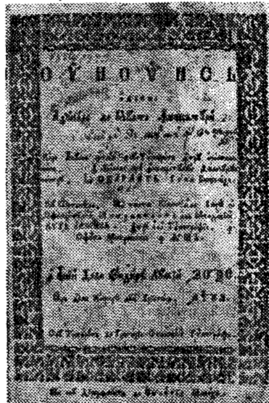
H. a publicat, în cadrul colecției editate de el la Craiova și ulterior în alte ediții de popularizare, traduceri din clasicii literaturii universale : Tolstoi (*Nuvele și povestiri populare*), Dostoievski (*Un roman în nouă scrisori*), Korolenko (*Nuvele siberiene*), Maupassant (*Pe apă*), Björnson (*Nuvele țărănești*), Ibsen (*Liga tinerimei*). Din Dostoievski anunța, în 1895, o traducere a romanului *Crimă și pedeapsă*, sub titlul *Rascolnicoff*, care însă nu a mai apărut. Din Goethe a tradus *Suferințele tînărului Werther*. Traducerile lui H., modeste în genere, suferă datorită lipsei de fidelitate față de textul original, traducătorul folosindu-se, cînd nu cunoștea limba originalului (este cazul scriitorilor ruși sau polonezi), de versiuni intermediare germane.

— **Tr.** : V. Korolenko, *Nuvele siberiene*, Craiova, Samitca, [1895] ; B. Björnson, *Nuvele țărănești*, Craiova, Samitca, [1895] ; L. Tolstoi, *Nuvele și povestiri populare*, Craiova, Samitca, [1895] ; J. Neruda, *Schițe și tablouri*, Craiova, Samitca [1895] ; J. P. Jacobsen, *Șase nuvele*, Craiova, Samitca, 1895 ; Al. Swientochowski, *Din viața poporului*, Craiova, Samitca, [1895] ; Guy de Maupassant, *Pe apă*, Craiova, Samitca, [1895] ; G. Brandes, *Oameni și scrieri*, Craiova, Samitca, [1895] ; H. Ibsen, *Liga tinerimei*, Craiova, Samitca, 1896 ; Ouida [Maria Louise de La Ramée] *Doamna marchiză și alte nuvele*, Craiova, Samitca, [1896] ; Al. Dumas-fils, *Ilka și alte nuvele*, Craiova, Samitca, 1896 ; Goethe, *Werther*, Craiova, Samitca, 1896 ; H. S. Schmidt, *Stilul în artă*, Craiova, Samitca, 1896 ; Dostoievski, *Un roman în nouă scrisori*, Craiova, Samitca, 1896 ; J. Lemaître, *Studii și portrete literare*, Craiova, Samitca, 1896 ; J. Bergsoë, *Pillone* din *Nuvele italiene*), Craiova, Samitca, 1896 ; Bret Harte, *Schițe din California*, Craiova, Samitca, 1896.

— 1. Șt. Scurtu, *Colecțiile populare*, TR, III, 1895, 665 ; 2. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 580, vol. 2/1933, sector 1 ; 3. Predescu, *Encicl.*, 408 ; 4. Valeriu Ciobanu, *Doi nuveliști ruși în România : V. Garșin și V. Korolenko*, RITL, IV, 1955 ; 5. Valeriu Ciobanu, *F. M. Dostoievski în România*, RITL, XII, 1963, 1—2 ; 6. Valentina Vintilă, *Vladimir Korolenko în editura „Samitca" din Craiova*, AUC, I, 1972.

S. C.

IACOV Putneanul (20.I.1719 — 15.V.1778, Putna, j. Suceava), cărturar și traducător. S-a călugărit la Putna, iar în 1736 este făcut ieromonah. În 1744 a fost ales egumen al mănăstirii Putna și în 1745, la vîrsta de 26 de ani, episcop de Rădăuți. Datorită calităților sale și activității culturale pe care o desfășurase, după cinci ani **I.** este ales mitropolit al Moldovei (1750—1760). În vara anului 1760 se retrage, pentru tot restul vieții, la mănăstirea Putna. În afara unei bogate activități ecleziastice (pentru apărarea bisericii naționale hotărăște, în Sinodul din ianuarie 1753, ca scaunul mitropolitan să nu poată fi ocupat decît de ierarhi români), **I.** a jucat în epocă un rol important în viața culturală și în dezvoltarea învățămîntului din Moldova. Datorită lui, la Putna se creează un centru cultural și de învățămînt în limba română, o adevărată „academie", după modelul celei kievene, în care se predau, în afara cunoștințelor teologice, discipline proprii studiilor umaniste : gramatica, retorica, geografia și istoria. Pentru școlarizarea unui număr cît mai mare de elevi, el a întocmit un abecedar, tipărit în 1755, cu titlul *Bucvar sau începere de învățătură*, în prefața căruia pledează pentru importanța învățăturii. Un rol deosebit a avut **I.** în dezvoltarea tipăriturilor din Moldova. În 1755, el a tipărit cu cheltuiala sa o carte intitulată *Alfavita sufletească spre folosul de obște*. În 1756, a tipărit alte două cărți : *Cereasca floare* și un *Apostol*. Un loc aparte îl are *Sinopsis adecă Adunare de multe învățături*, lucrare alcătuită de mitropolit „din multe scripturi" și tipărită în 1757. Pe lîngă sfaturile destinate preoților despre felul cum trebuie oficiată liturghia, **I.** combate, în unele paragrafe ale cărții, superstițiile populare, cărora încearcă să le dea o explicație exactă, în spirit iluminist. În încheierea cărții, argumentînd necesitatea dobîndirii de noi cunoștințe, el adresează un nou apel părinților ca să-și dea copiii la învățătură. Prin grija sa, în 1757, s-a tipărit și *Psaltirea fericitului proroc și împărat David*. În 1759 publică cîteva documente istorico-bisericești, adunate în lucrarea intitulată *Despre lemnul sfintei cruci*, și o *Liturghie*. **I.** a întocmit, în 1754, primul pomelnic al mitropoliților Moldovei, după documentele mitropoliei și informațiile pe care le-a putut culege. **I.** s-a străduit să creeze la Iași un centru de cultură națională ; a luat o poziție fermă împotriva grecizării bisericii și a școlii și a tipărit un mare număr de cărți în limba română.

— *Bucvar sau începere de învățătură*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1755, *[Prefața]* reed. în BRV, II, *130—132* ; *Sinopsis adecă Adunare de multe învățături*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1757, *[Prefața]* reed. în BRV, II, *139—141*.

— 1. Erbiceanu, *Ist. Mitropoliei, 24—27* ; 2. C. Eftimie, *Viața și activitatea mitropolitului Moldovei Iacob I Putneanul*, București, Göbl, 1900 ; 3. Iorga, *Ist. bis.*, III, *88, 157, 161—163, 169—170* ; 4. Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, *112—114* ; 5. Iorga, *Ist. lit.*, II, *593—597* ; 6. N. Grigoraș, *Mitropolitul Iacov I Putneanul*, MM, XXXIV, 1958, 9—10 ; 7. Piru, *Ist. lit.*, II, *157—158* ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, III, *99—105* ; 9. Dutu, *Coordonate, 219, 226, 252*.

A. S.

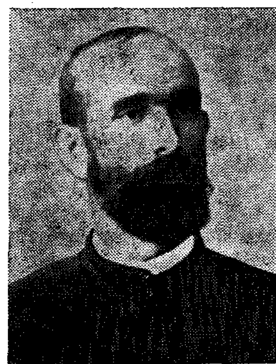
IAMANDI, Dimitrie G. (a doua jumătate a sec. XIX), traducător. Bun cunoscător al limbii germane, **I.** a tălmăcit în românește cîteva din cele mai cunoscute poezii din romanticii germani, pentru care a avut, pare-se, o predilecție deosebită. Din Goethe a transpus scurte poezii lirice sau meditative, iar din Schiller — cîteva balade. A mai tradus și din Th. Löwe, J. Sturm, F. Freiligrath, Em. Geibel și R. Prutz. El a reușit să ofere uneori interpretări cursive, precum *Danțul morților* de Goethe, *Prietenia* de Shiller, *O carte plină de enigme* de Löwe. Tălmăcirile lui **I.**, făcute într-o limbă curată, ferită de neologisme, cu expresii proprii, sînt, însă, subminate de defecțiuni prozodice. De cele mai multe ori lipsite de strălucire, cu toate că respectă sensul originalului, ele nu transmit și suflul poetic al acestuia. Mediocre sînt și cele cîteva poezii proprii, pe care **I.** le-a publicat mai ales în reviste și ziare ieșene.

— *[Poezii]*, CL, XVIII, 1885, 12, XXV, 1892, 11—12, CRI, XIV, 1886, 17, XV, 1887, 102, ERN, I, 1892, 150, A, V, 1894, 1—2, 9—10. — **Tr.** : Th. Löwe, *O carte plină de enigme*, CL, XIII, 1879, 5 ; Goethe, *Cine pînea sa cu lacrimi*, CL, XVIII, 1885, 10, *Traduceri din...*, CL, XVIII, 1885, 12, *Danțul morților*, A, XI, 1900, 3—4 ; R. Prutz, *Ah ! Nu-ți voi spune niciodată*, CL, XVIII, 1885, 10 ; J. Sturm, *Cea de pe urmă dorință*, CRI, XV, 1887, 22 ; Em. Geibel, *Speranța*, CRI, XV, 1887, 26 ; Fr. Schiller, *Mersul la turnătorie*, A, IV, 1893, 11—12, *Prietenia*, OP, I, 1897, 251, *Cavalerul Toggenburg*, OP, I, 1897, 267, A, X, 1899, 1—2, *Împărțirea pămîntului*, A, X, 1899, 5—8 ; F. Freiligrath, *Ah ! Să iubești cît poți iubi*, A, V, 1894, 9—10.

— 1. Gherghel, *Goethe, 82—83* ; 2. Gherghel, *Schiller, 48, 56, 57*.

D. M.

IANA, Aurel (sfîrșitul sec. XIX — prima jumătate a sec. XX), folclorist. A fost preot în satul Maidan, din Banat, unde s-a căsătorit cu fiica învățătorului Sofronie Liuba, la rîndul său pasionat culegător de folclor. În colaborare cu acesta, **I.** a lucrat la monografia satului Maidan, în care sînt incluse date geografice, antropologice, sociale, precum și detalii despre portul popular, despre îndeletniciri (păstorit, morărit, rotărit etc.). Monografia cuprinde și tradiții, legende, balade și jocuri de copii, precum și un glosar. Tot în colaborare cu S. Liuba, **I.** a trimis la revista „Fami-

lia", sub semnătura Liuba—Iana, texte lirice, jocuri de copii, culegeri de medicină populară ş.a. A mai publicat între anii 1889—1898 în „Familia", „Luminătoriul" (Timişoara) şi „Tribuna" multe credinţe şi datini legate de naştere, înmormîntare şi sărbători, strigături, doine, balade, anecdote şi poveşti. Descrierea amănunţită a jocului căluşarilor, publicată în 1890, este una dintre contribuţiile cele mai vechi şi mai preţioase din literatura acestei manifestări cu implicaţii atît de complexe. Fără a depăşi nivelul mediu al comentariilor de texte, frecvente în cercetările de folclor din epocă, **I.** are şi un studiu de etnopsihologie despre dragoste şi dor.

— *Credinţe şi datini*, F, XXV, 1889, 37, 41, 51, XXVI, 1890, 1, 21, 40, 46, XXVII, 1891, 22, 35, FB, II, 1889, 20, LUMN, X, 1889, 25, 26, 27, 65 ; *Descîntece sau chiuituri la joc*, LUMN, X, 1889, 37, 42, 45 ; *[Doine şi poezii]*, LUMN, X, 1889, 59, 62, 65, F, XXVI, 1890, 15, 18, 19 ; *Visul lui Pintea Viteazul*, LUMN, X, 1889, 72 ; *Din Constandin şi Român*, F, XXVI, 1890, 3 ; *Căluceniul sau Căluceriul*, F, XXVI, 1890, 6 ; *Fata de general*, F, XXVI, 1890, 9 ; *[Anecdote]*, F, XXVI, 1890, 9, 33, XXVIII, 1891, 3, 30, XXXIV, 1898, 14, 15, TR, VIII, 1891, 241—242 ; *Două documente*, F, XXVI, 1890, 14 ; *Sila Sămăndila şi Delea Damian*, F, XXVI, 1890, 48 ; *Dragostea şi dorul românului*, TR, VII, 1890, 549—550, 553—554 ; *Firicel Petru*, F, XXVII, 1891, 14, 15 ; *Medicina poporală* (în colaborare cu S. Liuba), F, XXVII, 1891, 45—52 ; *Poezii poporale culese din comuna Măidan* (în colaborare cu S. Liuba), F, XXX, 1894 ; *Topografia satului şi hotarului Măidan* (în colaborare cu S. Liuba), pref. At. M. Marienescu, Caransebeş, Tip. Diecezană, 1895 ; *Ochii-s mincinoşi* (în colaborare cu S. Liuba), F, XXXIV, 1898, 1 ; *Vers de joc copilăresc* (în colaborare cu S. Liuba), F, XXXIV, 1898, 12, 13 ; *Nu-i uom să nu se teamă de muiere* (în colaborare cu S. Liuba), F, XXXIV, 1898, 14, 15.

— 1. At. M. Marienescu, *[Prefaţă]* la *Topografia satului şi hotarului Măidan*, Caransebeş, Tip. Diecezană, 1895.

L. C.

IANCOVESCU, Ion N. (27.XII.1858—9.V.1910, Bucureşti), poet. Admirator al lui Al. Macedonski, locotenentul **I.** a oferit maestrului, în trecere prin Rîmnicu Vîlcea, o poezie omagială tipărită pe o foaie volantă. Din 1882, **I.** colaborează la „Literatorul" cu versuri şi Macedonski îi face o prezentare exaltată într-una din notiţele sale literare. În 1883, cînd ia fiinţă societatea „Literatorul", este printre membrii comitetului. Părăseşte societatea, în semn de protest, la apariţia epigramei scrise de Al. Macedonski împotriva lui M. Eminescu.

A publicat versuri în „Literatorul", „Revista literară", „Lumina", „Femeia română". În 1885, a scos un volum de *Acorduri lirice*. Discipol al lui Macedonski, **I.** reia, fără har, motive şi atitudini cultivate în cercul „Literatorului" : nevroza *(Nevrozare)*, evocarea şocant-naturalistă *(Paricidul)*, dispreţul faţă de morala curentă, burgheză *(Actualitatea)*, aspiraţia la „sublima înălţare" prin poezie, ipostaza de „poet blestemat" *(Singur)*. **I.** este şi el autorul unor „nopţi" — *Noaptea de mai* şi *Noaptea de noiembrie*, imitate după Al. Macedonski, după cum, în spiritul aceluiaşi, cultivă şi „poezia socială" *(Un bal de caritate, Realitate, O iluzie pierdută)*. Limbajul imitat, încărcat de simboluri negre şi de locuri comune, rămîne tot timpul neconvingător.

— *Acorduri lirice*, Craiova, Tip. Asociaţii români, 1885 ; ed. 2, Bucureşti, Cultura naţională.

— 1. [Al. Macedonski], *Notiţe literare*, L, III, 1882, 478—481 ; 2. *[Date biografice]*, U, XXVIII, 1910, 127 ; 3. Marino, *Macedonski*, 153—156, 193.

S. C.

IANOV, Ioan (1834 ⟨12⟩, Iaşi — 8.III.1903, Iaşi), scriitor. Dintr-o familie de boieri mărunţi, a urmat şcoala primară şi secundară la Iaşi, fiind trimis apoi la Viena şi Paris, pentru studii juridice. Alcătuieşte poezii ocazionale, pe care le publică în ziarele şi calendarele lui Gh. Asachi. Întors în ţară, **I.** participă la luptele pentru Unire şi, după înfăptuirea acesteia, este ales deputat de Ilfov, la propunerea lui Al. I. Cuza. Stabilit în Iaşi, a deschis un birou de avocatură, continuînd şi activitatea scriitoricească. Din anul 1865, ia parte la şedinţele societăţii Junimea, al cărei membru devotat rămîne pînă la moarte. A dezavuat în mod public lovitura de stat în urma căreia a fost înlăturat Al. I. Cuza, angajîndu-se să nu se mai amestece în viaţa politică. Nu şi-a respectat însă promisiunea, participînd ulterior la activitatea politică a junimiştilor. A avut diverse funcţii în administraţia oraşului Iaşi şi a fost vicepreşedinte al Senatului.

Între 1854 şi 1862, **I.** scrie poezii sentimentale sau patriotice, distingîndu-se prin uşurinţa versificaţiei, al cărei model este mai ales poezia populară. Tînăr şi zdruncinat de moartea surorii sale, poetul vorbeşte de deşertăciunea lumii, amestecînd termenii biblici cu cei mondeni şi încercînd să dea romanţei un ton meditativ. La începutul deceniului al şaselea, abandonează acest gen de poezie, dedicîndu-se exclusiv „cînticelelor comice". Scrise sub formă de monolog, alternînd proza cu versul, ele au drept model pe V. Alecsandri, urmat cu destulă fidelitate. Subiectele sînt extrase din viaţa societăţii româneşti dintre anii 1860—1880, ale cărei defecte le ridiculizează prin intermediul unor personaje caracteristice : micul funcţionar, omul de afaceri, politicianul, ţăranul. „Cînticelele comice" ale lui **I.** nu izvorăsc dintr-o concepţie de viaţă suficient de conturată, deşi cunosc reflexe ale ideologiei junimiste, de pe platforma căreia au fost, în genere, scrise. *Advocatul Cărciocărescu*, de pildă, ironizează pe liberali pentru că prefac legile ţării fără a ţine seama de istoria, datinile şi obiceiurile naţionale. Rareori **I.** reuşeşte să creeze un tip reprezentativ pentru o clasă ori o epocă. A tins către aceasta, alegîndu-şi nume adecvate (un funcţionar bisericesc se numeşte Colivărescu), realizînd tipuri de un pitoresc rezultat mai ales din culoarea locală *(Tînărul din Sărărie)*. De cele mai multe ori însă, fiecare personaj e un pretext care îi permite să critice întreaga societate ; caracterele tipului se pierd în tentativa de a acoperi o suprafaţă prea întinsă. În genere, personajele lui **I.** au aerul că improvizează, într-atît sînt de spontane asociaţiile şi de cursiv monologul. Ocazionate frecvent de evenimentele curente din viaţa politică a ţării, „cînticelele" sale aveau un succes imediat, mai ales că toate au fost interpretate de mari artişti, ca M. Millo ori N. Luchian. Expunîndu-şi însă prea deschis pasiunile şi resentimentele, personajele lui **I.** nu sugerează, ci explică totul cu lux de amănunte, de unde aspectul de caricatură groasă, evident cu deosebire în cel mai răspîndit monolog — *Von Kalikenberg (Concesionaru)*. Deşi este evidentă tendinţa către umor, „cînticelele comice" nu o traduc în fapt, întrucît personajele se autoridiculizează vehement. Compoziţia defectuoasă este compensată de fluenţa versului, de tonul glumeţ şi de o jovialitate sănătoasă.

— *Naşterea lui Hristos*, GM, XXVI, 1854, 101 ; *Romanţă*, GM, XXVII, 1855, 75 ; *Anul 1855, Patria, Fiica şi muma, La mormîntul lui Porfiriu*, CALR, XIV, 1855 ; *Restignirea lui Hristos*, GM, XXVIII, 1856, 30 ; *Adio la mormîntul demoazelei Maria Ianov, Romanţă*, ALIP, 1857 ; *Junimei li-*

terare, SDU, III 1858, 85 ; *Hora reorganizerei*, CALR, XVIII, 1859 ; *Tînărul din Sărărie*, CALR, XXI, 1862 ; *Pareatcă sau Asesorul Schiverniseală*, CL, I, 1867, 2 ; *O sută lei pe lună*, CL, I, 1867, 15 ; *Rugină Şmichirescu alegător*, CL, II, 1868, 3 ; *Von Kalikenberg (Concesionaru)*, CL, V, 1871, 6 ; *Eclisiarhul Colivărescu*, CL, V, 1871, 8 ; *Advocatul Cărciocărescu*, CL, V, 1871, 17 ; *Stosachi*, CL, VII, 1873, 8 ; *Nae Secătureanu (Ministru)*, Iaşi, Tip. Goldner, 1876 ; *Moş Ion Zurba*, CL, XIII, 1879, 2 ; *Odă la statua lui Ştefan cel Mare*, CL, XVI, 1883, 11.

— 1. *[Acte de stare civilă ale lui I. Ianov]*, DLJ, *243—245* ; 2. I. Iano-ffff [I. Ianov], *[Scrisoare către alegători]*, SRS, VIII, 1866, 42 ; 3. N. Skelitti, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1868]*, SDL, II, *316* ; 4. Pop, *Conspect*, II, *79—80* ; 5. Kix, *Ioan Ianov*, EV, I, 1893, 15 ; 6. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *313* ; 7. Petru V. Grigoriu, *Ioan Ianov*, A, XIV, 1903, 1—2 ; 8. Negruzzi, *Junimea*, *173*, *176—177* ; 9. I. Negruzzi, *Dicţionarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, ianuarie ; 10. Săteanu, *Figuri*, *231—236* ; 11. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 12. Mănucă, *Scriit. jun.*, *82—92*.

D. M.

IARCU, Dimitrie (1817, Slatina — 13.I.1879, Bucureşti), publicist şi bibliograf. Urmează şcoala primară la Slatina, trecînd, apoi, la „Sf. Sava" în Bucureşti. A funcţionat mult timp ca profesor în acest oraş, publicînd, printre altele, şi o serie de cărţi didactice. A participat la revoluţia din 1848, fiind unul din comisarii de propagandă. Începînd din 1860, a mai ocupat funcţiile de inspector general al şcolilor şi de casier, întîi al Societăţii Academice Române, apoi al societăţii „Transilvania". A publicat în 1865 un catalog minuţios al cărţilor româneşti tipărite pînă atunci. Culegerea de anecdote din mediul urban *Românul glumeţ*, alcătuită de **I.**, e împărţită în douăzeci şi două de capitole. Anecdotele se grupează, după cum indică titlurile, în jurul unor categorii familiale *(Părinţi şi fii)*, sociale *(Stăpîni şi servi)*, profesionale *(Călugări, Funcţionari, Magistraţi, Militari* etc.). Dintre cărţile didactice publicate de **I.**, merită a fi amintită *Mitologia*, în care autorul se opreşte asupra unor obiceiuri populare, pe unele considerîndu-le foarte vechi. Din limba franceză, **I.** traduce romanul *Principesa de Pontieu*, iar în colaborare cu Vasile Gredianu, un volum de istorioare morale de M-me Guizot, intitulat *Prietena copiilor*.

— *Repertoriu cronologic sau Catalog general de cărţile române*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1865 ; ed. 2 *(Bibliografia cronologică română sau Catalog general de cărţile române)*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1873 ; *Efimeride (anecdote) sau Românul glumeţ*, Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1857 ; ed. 2 *(Românul glumeţ)*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1874. — **Tr.** : M-me Guizot, *Prietena copiilor*, I—II, Bucureşti, Tip. Colegiului naţional, 1853—1854 (în colaborare cu Vasile Gredianu).

— 1. Pop, *Conspect*, I, *106—109* ; 2. D. Iarcu, ROM, XXIII, 1879, 16 ianuarie ; 3. Theodorescu, *Ist. bibl.*, *58—63*, *193* ; 4. Bucur, *Istoriografia*, *27—28* ; 5. Gr. Creţu, *Păcăleala lui Dimitrie Iarcu*, DCL, II, *183—185*.

C. B.

ICOANA LUMEI, publicaţie periodică săptămînală apărută la Iaşi între 29 noiembrie 1840 şi 28 decembrie 1841 (prima serie) şi între 1 octombrie 1845 şi 25 septembrie 1846 (a doua serie). Foaia este imprimată în tipografia „Institutul Albinei", probabil sub redacţia lui Gh. Asachi, dar este posibilă şi participarea la stabilirea orientării ei culturale a lui M. Kogălniceanu. **I. l.** se adresa tuturor românilor şi, mai ales, „poporului" şi „tinerimei", fiind astfel prima gazetă din istoria presei româneşti care îşi caută cititorii mai întîi în rîndurile păturilor de jos ale populaţiei şi printre tineri. Scopul ei era acela de a deveni instrumentul „unei practice luminări" a cititorilor, în afara şcolii, cu ajutorul unor articole atractive. Un grup de tineri literaţi, se arată în program, se va strădui să asigure foii, care este alcătuită după modelul foilor populare din Europa

apuseană, articole şi informaţii privind morala, istoria, cosmografia, arheologia patriei, istoria naturală, tehnologia, industria, economia şi, bineînţeles, literatura. Mulţi dintre cei care şi-au tipărit scrierile în revistă au semnat cu iniţiale. C. N., autor de articole dedicate teatrului italian, baloanelor aerostatice etc., ar putea fi C. Negruzzi, un I. I. este, desigur, Ion Ionescu de la Brad, T. C. este Teodor Codrescu, iar Gr. Pl. — Gr. Platon şi S. S. B. — S. S. Botezat. M. Vitlemescu publica descrieri geografice atractive şi articole cu informaţii etnografice şi de folclor, în timp ce Gh. Asachi colabora cu versuri, descrieri de călătorie, proză istorică, articole dedicate celor mai variate subiecte, toate acestea nesemnate, ca şi informaţiile, notele, ştirile etc. Sînt publicate şi multe traduceri din acelaşi gen de literatură informativă, istorică şi de călătorii. Revista era îngrijit ilustrată cu stampe din străinătate.

— 1. [Gh. Asachi], *Către cinstitul public*, ICL, I, 1840, 1, reed. în PLR, I, *88—90* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *282* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *60—61* ; 4. Călinescu, *Ist. lit.*, *124*.

R. Z.

ICOANA LUMEI, publicaţie periodică săptămînală de literatură şi ştiinţă apărută la Iaşi între 20 mai 1865 şi 4 august 1866. Redactor al foii era Gh. Asachi, **I. l.** fiind o ilustrare a modului anacronic în care el înţelegea, după Unirea Principatelor, adică într-o perioadă de modernizare a presei periodice, menirea publicisticii. Între această revistă, cu un conţinut variat, dar neinteresant, şi omonima ei din 1840 există o clară corespondenţă, care rezultă şi din compararea programelor redacţionale, apropiate ca ton şi, mai ales, propunîndu-şi aceleaşi ţeluri literare şi politice. **I. l.** trebuia să fie, în intenţia grupului de „compatrioţi" care iniţia apariţia revistei, un răspuns la dorinţa publicului cititor din Moldova de a fi informat în legătură cu evoluţia culturală şi ştiinţifică. Mijlocul ales de redacţie, pentru a corespunde acestui deziderat, este acela de a prezenta în fiecare număr literaţi, savanţi, artişti, oameni politici, într-un cuvînt personaje de seamă ale timpului, ori monumente istorice şi de arhitectură caracteristice pentru o ţară sau alta. Literatura pe care o publică **I. l.** îi aparţine, în bună măsură, lui Gh. Asachi : versuri, balade istorice *(Traian şi Dochia, Ştefan cel Mare înaintea Cetăţii Neamţ* ş.a.), fabule, unele avînd, probabil, atunci, un înţeles moral sau politic actual, traduceri (un fragment din *Divina Comedie)*. Cele mai multe dintre aceste scrieri sînt însă republicate aici, după ce, cu mulţi ani înainte, apăruseră în alte periodice ale lui Gh. Asachi.

I. Ianov retipărește „cînticelul comic" *Tînărul din Sărărie*, iar Ecaterina Chinezu diverse traduceri literare. În revistă apar și tălmăciri nesemnate, mai toate din limba franceză, anecdote istorice și politice, articole de știință popularizată (unele scrise de Dimitrie Asachi) ș.a.

— 1. [Gh. Asachi], *[Articol-program]*, ICL, I, 1865, 1.

R. Z.

ICOANA VREMEI, revistă literară apărută săptămînal la București între 16 octombrie și 13 noiembrie 1894. Redactată de un comitet format din tineri literați, **I. v.** a publicat literatură originală (versuri și proză), articole de critică, traduceri și note bibliografice. Principalii colaboratori și redactori au fost D. Th. Neculuță (semna cu pseudonimele D. Niculescu, D. Azur, F. Crîng, Odin și cu inițiale) și N. Țimiraș (semna N. Sorin). Cei doi poeți, autori și de articole de critică literară scrise sub influența lui C. Dobrogeanu-Gherea, traduceau din Goethe și Hugo. Se mai publică versuri populare luate din colecțiile lui G. Dem. Teodorescu și I. G. Bibicescu, informații relative la viața literară, recenzii.

— 1. Mihu Dragomir, *[Note, variante și bibliografie]* la D. Th. Neculuță, *Spre țărmul dreptății*, București, E.S.P.L.A., 1954, *passim* ; 2. Straje, *Dicț. pseud.*, 477, 742—743.

R. Z.

IGHEL-DELEANU, Ilie (8.VI.1870, București — 29.III.1938, București), scriitor. Își începe învățătura la Pitești, unde tatăl său fusese numit medic primar al județului Argeș. Îmbolnăvindu-se, **I.-D.** întrerupe o vreme școala. Intră lucrător într-o tipografie din București, dar în scurt timp își reia studiile, urmînd la liceul „Matei Basarab", apoi, după 1890, la Facultatea de drept. După absolvirea ei, se stabilește ca avocat în Capitală.

I.-D. își face debutul literar în 1888, cînd scoate revista „Farul tinerimei". Este redactor la „Fîntîna Blanduziei" (1889), „Buciumul" (1889—1890), „Românul" (1890), „Națiunea" (1890—1891). În 1895 editează efemera revistă „Ecoul", iar din 1898 pînă în 1903 conduce publicația „Foaia populară". Mai colaborează la „Lumina" (1890), „Biblioteca familiei" (1891), „Românul literar" (1891), „Independentul literar ilustrat" (1892), „Familia" (1892—1895), „Lumea nouă literară" (1895—1896), „Naționalul" (1896), „Adevărul" ș.a. În paginile acestor periodice publică versuri, adunate și în volumele *Melancolie, Vechi și noui*, precum și articole, scrieri în proză, piese de teatru. **I.-D.** mai semna Ilie Emanoil Igel (Ighel), Ilie Ighel, Ilie I. Deleanu.

În versurile lui, **I.-D.** are aerul unui poet cuprins de pesimism. El imită, uneori pînă la pastișă, motive și imagini din poezia lui M. Eminescu. Tonalitatea e minoră, romanțioasă. Versurile, deși prozaice, sînt bine meșteșugite, chiar cu o anume armonie a sonurilor. Dealtfel, în 1890 i-ar fi apărut, nesemnată, o primă fasciculă dintr-un dicționar de rime. Părăsind cu ușurință ipostaza de poet al suferinței și deziluziilor, **I.-D.** ajunge să fie cunoscut mai cu seamă ca autor de literatură foiletonistică. Scrie fie anodine proze scurte, fie așa-zise romane despre haiduci sau despre tîlhari, unele lucrate la comanda editorilor. Acestea au avut cariera cea mai fructuoasă în activitatea lui publicistică. Sînt însă narațiuni vulgare, amestec brut de relatare a unor fapte senzaționale cu o falsă reconstituire istorică sau cu o vagă descriere a moravurilor sociale. Intenția moralizatoare a autorului nu poate fi luată în serios atîta timp cît sînt înfățișate scene pornografice. Sugestiile venite din literatura naturalistă a vremii degenerează cu totul în scrierile lui, scrieri inferioare chiar nepretențioaselor povestiri și romane ale lui N. D. Popescu. **I.-D.** a încercat să compună și cîteva piese de teatru (*Rimescu, Hipnotismul, Păcatul* ș. a.), lucrări hibride, fără valoare.

— *O dragoste*, București, Tip. Școalelor, 1889 ; *Încercare critică asupra lui Eminescu*, București, Tip. Buciumul, 1890 ; *Banditul Simion Licinski*, București, Tip. Cucu, 1890 ; *Păcatul*, BIF, II, 1891, 13, 14, 16, 17 ; *Moartea banditului Simion Licinsky*, București, Steinberg, 1891 ; *Melancolie*, București, Tip. Cucu, 1892 ; *Dragoș, hoțul Tecucilor*, București, Steinberg, 1892 ; *Tîlharul Fulger*, București, Steinberg, 1892 ; *Voluntarul*, București, Tip. Populară, 1894 ; *Boala veacului*, București, Tip. Göbl, 1895 ; *Vechi și noui*, București, Tip. Baer, 1904. — **Tr.** : Heine, *[Poezii]*, în *Vechi și noui*, București, Tip. Baer, 1904.

— 1. *[Anunț de apariție a primei fascicule din „Întîiul dicționar de rime"]*, LUP, VII, 1890, 1253 ; 2. Ilie Ighel-Deleanu, *[Autobiografie]*, BIF, II, 1891, 9 ; 3. *[Cronici literare la volumul „Melancolie"]*, în *Vechi și noui*, București, Tip. Baer, 1904 ; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, 101 ; 5. Sofronie Ivanovici, *Ilie Ighel, N. D. Popescu, Panait Macri*, București, Tip. Tickes, 1898 ; 6. Un colaborator, *Ilie I. Deleanu*, FP, V, 1902, 11 ; 7. Predescu, *Encicl.*, 281 ; 8. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 153—154 ; 9. Dinu Pillat, *Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, București, Tip. Talazul, 1947, 30—47.

G. D.

ILEANA, revistă artistică și literară care a apărut la București din iunie 1900 pînă în decembrie 1901. Editată de Al. Bogdan-Pitești, după modelul unor publicații de artă din Franța și Germania, revista era redactată de I. C. Bacalbașa ; cu numărul 3—4 din 1901, pe frontispiciul publicației cei doi apar împreună, în calitate de directori-proprietari. Periodicitatea anunțată nu a fost respectată, în cele 18 luni de apariție editîndu-se șase numere, dintre care două duble. **I.** trebuia, așa cum specifica într-un editorial I. C. Bacalbașa, să sprijine afirmarea artelor plastice românești. În acest scop, era necesară combaterea mentalității nesănătoase potrivit căreia produsele artistice naționale nu aveau valoare. Bacalbașa se arăta circumspect în privința nivelului de ansamblu al manifestărilor artistice autohtone, dar susținea că o evoluție artistică trebuie pregătită și sprijinită. Mijloacele prin care s-ar putea realiza această evoluție ar fi experiența acumulată în secolul al XIX-lea și, mai ales, bogata tradiție artistică populară. El semnalează, în această ordine de idei, influența favorabilă a folclorului asupra literaturii culte. În sprijinul acestor teze scrie și C. Dimitrescu-Iași studiul său *Arta națională*. Colaboratorii literari ai revistei sînt Ch.-Ad. Cantacuzène, Mircea Demetriade, Gh. Marinescu, G. Donna, Radu D. Rosetti și D. Karr, toți autori de versuri, G. Ranetti, care colaborează cu proză și cu o caldă evocare a lui A. Bacalbașa, și Al. Bogdan-Pitești, autor de versuri în limba franceză. I. C. Bacalbașa scrie cîteva articole în chestiunea teatrului național, iar M. Demetriade o prezentare a vieții și activității lui Nietzsche. **I.** a fost editată în condiții grafice remarcabile, cu splendide reproduceri din N. Grigorescu, I. Andreescu ș. a.

R. Z.

ILFOVUL, publicație săptămînală apărută la București de la 28 noiembrie 1877 pînă la 11 decembrie 1880, apoi din noiembrie 1885 pînă la 25 decembrie 1885. Proprietar-responsabil era P. Bălăceanu. Redac-

torii, liberali în convingeri, declarau că provin din „clasele de jos" și își propuneau să contribuie, prin scrisul lor, la ameliorarea stării de înapoiere a țărănimii. Într-adevăr, în fiecare număr, gazeta insera, la rubrica *D-ale noastre*, știri din satele ilfovene, semnalînd nedreptățile ce se făceau țăranilor, abuzurile oficialităților sau ale celor avuți. Literatura publicată în **I.** avea în vedere gradul de cultură al cititorilor, precum și respectarea unei tematici adecvate. Se republică astfel poeziile *Sila* a lui C. Bolliac, *Zapciul* a lui Al. Depărățeanu. Din Depărățeanu se mai reproduc *Pelegrinul, Nihil novi sub sole, Demolițiuni*. Alte versuri, cu caracter politic, precum *Un suspin*, nu sînt iscălite. Din „Literatorul", gazeta retipărește versuri de Al. Macedonski (*Hymn, Castelul*), considerîndu-le probabil mai lesne de înțeles. Scrierile în proză sînt puține și fără valoare, precum *O convorbire între doi țărani*, neiscălită. Pentru a glorifica vitejia ostașilor români din războiul pentru Independență, **I.** a inclus în coloanele sale versuri de A. Popescu (*Cîntul dorobanțului*), V. M. Lazăr (*Plevna*) sau anonime (*Marșul călărașilor*) și a retipărit numeroase poezii de V. Alecsandri, D. Petrino, N. Pruncu. Aceeași temă o are și schița *Ostașul român* de C. N. Cornățeanu. Din literaturile străine, **I.** a publicat doar o versiune a *Dialogului morților*, după Fénelon și Longueville.

D. M.

ILIODOR v. **Etiopica.**

ILUSTRAȚIUNEA, periodic științific și literar care a apărut săptămînal la București între 18 septembrie 1860 și 19 martie 1861. Proprietar și editor al gazetei, subintitulată „jurnal universal", era C. Pop de Szathmáry, iar redactor responsabil A. Zanne, scriitor, traducător, publicist politic și prieten devotat al lui D. Bolintineanu. **I.** trebuie socotită însă între periodicele lui D. Bolintineanu, deoarece, în tot timpul apariției, a susținut punctul de vedere al acestuia în chestiunile politice și literare. Gazeta își propune, cum arată un articol-prospect, să asigure o publicitate întinsă cunoștințelor folositoare și ideilor ce formează gustul artistic. **I.** publică o *Cronică* a evenimentelor politice, redactată adesea, probabil, chiar de D. Bolintineanu sau de Al. Zanne, diverse informații și articole referitoare la chestiuni științifice și tehnice, foarte multe cugetări și maxime. O serie de articole se ocupă de *Cîntecele populare*, de definiția poeziei după Aristotel, Bacon și Fénelon, de starea literaturii și a instrucțiunii la români. Al. Zanne este autorul, între altele, al unei compilații referitoare la teatrul englez premergător lui Shakespeare, iar D. Bolintineanu al unei serii de *Studii literare. Versificarea română*. V. Alecsandri publică poeziile *Emmi* și *Stelele* și tot versuri, Gr. H. Grandea. D. Bolintineanu este și autor al unor scrieri de inspirație istorică: *Moartea lui Miron Costin logofătul* ș.a. Dionisie Pop Marțian tipărea în **I.** relatările privitoare la o călătorie de la Cernavodă la Constanța, prin teritoriul aflat sub administrație otomană, atent la trăsăturile specific orientale și semnalînd cu entuziasm patriotic prezența elementului românesc. O ilustrație bogată și variată, cu gravuri de cea mai bună calitate, se adaugă articolelor interesante și atractive, făcînd din **I.** o publicație de bun nivel publicistic și literar.

R. Z.

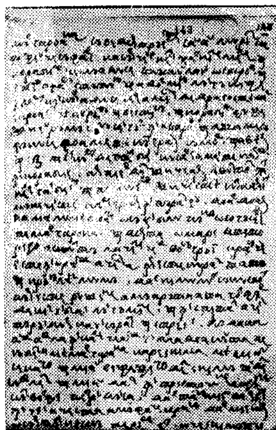
ILUSTRAȚIUNEA, supliment literar săptămînal al ziarului „Țara" apărut la București între 15 ianuarie și 19 martie 1895. Au colaborat cu versuri Cincinat Pavelescu, C. Cantilli, Radu D. Rosetti, L. Dauș, N. Vaschide, Dem. Moldoveanu, C. Bucșan și M. Simbotin. Cronicile literare sînt scrise de Cincinat Pavelescu și H. Streitman. Se publică și cîteva traduceri din A. Allais, G. Courteline și alți umoriști francezi, mai puțin cunoscuți.

R. Z.

ILUSTRAȚIUNEA ROMÂNĂ, revistă literară ilustrată apărută la București, săptămînal, de la 16 iunie 1891 pînă la 15 martie 1892. Emile Galli, ziarist cunoscut în epocă, a condus **I. r.** în calitate de proprietar și editor. Din octombrie 1891, E. Vaian a asigurat redactarea revistei, în ale cărei pagini a publicat poezii, nuvele și, sub pseudonimul S. Tal, cronici dramatice. Cu alte scrieri literare au colaborat I. C. Săvescu, Carol Scrob, I. I. Trutescu, Corneliu Basarabeanu (Botez), Ludovic Dauș, G. Lungu, Șt. Scurtu și W. Barca-Karbotti. I. Păun-Pincio tipărește în **I. r.** poeziile *În crîng, Seara, Ofelia* și *Ție*. În primele trei numere Al. Macedonski este semnatarul rubricii *Convorbire săptămînală*, în care comentează evenimentele culturale și politice însemnate. Apar și cîteva traduceri din J. Verne, Fr. Coppée, Flaubert, Heine, Tolstoi și Garșin.

R. Z.

IMBERIE ȘI MARGARONA, carte populară. Originalul îndepărtat al acestei cărți de dragoste și aventuri este romanul cavaleresc francez din secolul al XV-lea, *Histoire du vaillant chevalier Pierre, fils du comte de Provence et de la belle Maguellonne, fille du roi de Naples*. Romanul, tipărit prima oară la Lyon, în 1453, s-a răspîndit în paisprezece literaturi, ajungînd la noi printr-un intermediar grecesc. Subiectul romanului (același și în cartea populară), inspirat de legende medievale și elemente folclorice de largă răspîndire în epocă, îl constituie peripețiile neobișnuite care despart temporar doi îndrăgostiți. Prelucrarea versificată neogreacă tipărită, începînd din 1553, în numeroase ediții venețiene, urmează, în general, structura epică a romanului francez, pe care îl prescurtează și căruia îi transformă, în parte, concepția. Se renunță la unele elemente cavalerești — cultul onoarei și simțul războinic — și se modifică psihologia eroilor, sentimentul de *amour courtois* fiind transpus în cadrul familial. Traducerea românească, datînd din secolul al XVIII-lea, este o adaptare prescurtată și cu unele elemente locale, făcută după versiunea neogreacă. Singura copie, din 1789, păstrată într-un miscelaneu de texte religioase, aparține logofătului Ioniță (Niculae) Șoimescu, din părțile Muscelului, care a intitulat-o *Istoria lui Imberie, fecior împăratului al Proventii*. Imberie cîștigă, în urma unei întreceri cavalerești, mîna Margaronei, fiica regelui din Moreea. Încercînd să se întoarcă în Provența, tinerii trec printr-o serie de aventuri al căror conflict (frecvent, ca motiv literar, în poeme și romane medievale și, de asemenea, într-o poveste din *O mie și una de nopți*) este declanșat de răpirea unui giuvaer de o pasăre de pradă. Plecat să regăsească giuvaerul, Imberie este surprins de o furtună pe mare, răpit de pirați, vîndut ca rob în Egipt, dar, îmbogățit peste cîțiva ani,

el se întoarce, după o călătorie cu noi peripeții, la Margarona, alături de care va domni în Provența. În literatura română, vechea povestire cavalerească dobîndește factura unei narațiuni de basm. O serie de elemente lingvistice, stilistice și de conținut integrează această carte în literatura populară națională. Versiunea românească conține expresii și mijloace stilistice de natură folclorică: „mă usuc ca floricica cîmpului", „mor cu zile", „năravul nu și-l schimbă"; Imberie este jelit de mama sa ca într-un bocet popular: „Lumina mea, ochișorii mei, sufle-țelul meu, răzimarea bătrîneților mele vechi". Unele elemente trimit la tradiții religioase specifice românilor: îndrăgostiții sînt căsătoriți de un mitropolit; crezîndu-și soțul mort, „egumenița" Margarona îi face „colivă și parastas". Deși păstrat într-un singur manuscris, nu este exclus ca *Imberie și Margarona* să fi cunoscut, la noi, o circulație mai mare.

— *Istoria lui Imberie, fecior împăratului al Provenții*, CPL, II, *11—25*.

— 1. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *333—345*; 2. Călinescu, *Ist. lit.*, *51*; 3. Piru, *Ist. lit.*, I, *458—459*; 4. Dan Simonescu, *Introducere*, CPL, II, *9—10*; 5. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *278—282*; 6. *Ist. lit.*, I, *680—681*; 7. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărțile populare laice*, partea II, București, E.A., 1978, *344—346*.

A. S.

INDEPENDENTUL, cotidian politic și literar apărut la București între 25 august — decembrie 1889, 1 ianuarie 1892 — 29 martie 1894, 12 iunie 1899 — 27 februarie 1900. Redactor răspunzător era Al. Kiriacescu, înlocuit apoi cu Gr. C. Manno. În 1893, director politic a fost P. C. Seraphem. În numărul din 29 martie 1894 se anunță că I. încetîndu-și apariția, cititorii se pot abona la ziarul „Lumina" al lui Al. Macedonski. Între 5 ianuarie 1892 și 14 februarie 1894, ziarul a editat și un număr duminical intitulat „Independentul literar ilustrat", sub conducerea lui Ilie Dimitrescu-Ghiocel. I. a publicat multă literatură, nu însă de cea mai bună calitate. Colaborau de obicei autori mediocri. Domină schițele, cele mai multe de factură naturalistă, cu o accentuată înclinare către observarea vieții sociale și către critica moravurilor. Printre colaboratorii cu lucrări de acest gen se numără V. Alecsandrescu (*Ernestina*, *Reciprocitate*, *Ideile tații Anichi*), Gr. Mărunțeanu (*Barbatul cucoanii Marghioali*), E. Vaian (*Poloneza*), Al. Castriș, G. Russe-Admirescu (*Viorin Cerescu sau Din viața unui ziarist*), M. Leon, I. Dragomirescu-Ranu. Povestiri mărunte a publicat Tr. Demetrescu. În foileton, apar romanul *Nebuniile tinereței* de Gr. Mărunțeanu, dedicat lui I. S. Spartali, precum și fragmente din romanul *Măritată* de E. Vaian. În anul 1899, a fost inserată o rubrică nouă, *Scrisori intime*, semnată fie M. Drăgănescu, fie Eldorado.

Poezii s-au publicat cu deosebire în suplimentul literar, sub semnăturile lui G. Russe-Admirescu (*Rustice*, *Într-o cafenea*), Ilie Ighel-Deleanu (*Lui Eminescu*, *Logodna noastră*, *Madrigale*), Eliza Mustea (*Patrie și iubire*, *Spre cimitir*), A. Stavri (*În toamnă*), A. Naum-Ploiești, Elena Sevastos, A. Cantilli, Th. D. Speranția, I. C. Săvescu, I. N. Roman (*Datoria*), I. Păun-Pincio (*Ofelia*), Al. Filioreanu. În ziar s-au reprodus poezii de Al. Macedonski (*Copii*, *Noapte de mai*). Se face loc și unor poezii populare, din colecția alcătuită de A. Iana și S. Liuba.

Rubrica de traduceri era deosebit de bogată, cuprinzînd scriitori precum Catulle Mendès, A. Houssaye, Al. Dumas, A. de Musset, M. Schwob, J. Lemaître, Maupassant, Baudelaire, Heine, Turgheniev, Dostoievski, Tolstoi. Autorii traducerilor, în general conștiincios făcute, sînt Vasile Alecsandrescu, I. S. Spartali, precum și numeroși alții, ascunși sub pseudonime diverse (Iason, Filius Noctis ș. a.).

Critică literară s-a făcut puțină în I., dar articolele care se publică dovedesc o bună orientare în literatura vremii. Afară de cronicile dramatice ale lui V. Alecsandrescu, Al. Lăzărescu (Laerțiu) și A. Alexandrescu-Dorna, apare o conferință a lui A. I. Odobescu despre P. Poenaru, un Petre Zătreanu (poate pseudonim) scrie cronici literare judicioase. Se ia apărarea poeziei lui M. Eminescu, asaltată de zelul imitatorilor (Constant, *Eminescu și pigmeii*), este ironizat Gr. N. Lazu, care îl atacase pe G. Coșbuc (Toma Florescu, *Către un spadasin literar*). Al. Macedonski recenzează romanul *Dan* de Al. Vlahuță, în termeni moderați. Scurte prezentări sînt dedicate unor scriitori europeni reprezentativi din secolul al XIX-lea, majoritatea francezi.

D. M.

INDEPENDENTUL LITERAR, revistă literară săptămînală apărută la București, între 14 februarie și 20 martie 1894. Primele două din cele șase numere apărute continuau numerotarea ziarului politic „Independentul". Articolul-program, scris de G. Russe-Admirescu (*Opiniunea publică*), prea puțin susținut de conținutul revistei, militează pentru autoritatea criticii, pentru autonomia și obiectivitatea ei. Unele articole polemice indică o orientare antijunimistă (se republică fragmente din satira lui M. Zamphirescu, *Muza de la Borta-Rece*) și antisocialistă. Ținta atacurilor este îndeosebi A. Bacalbașa, contestat de Toma Florescu și acuzat de plagiat de G. Russe-Admirescu. În sprijinul acuzației se traduce *Le Colonel Ramollot* de Ch. Leroy, modelul pentru *Moș Teacă* al lui Bacalbașa. Alte comentarii critice sînt semnate de Șt. I. Slăvescu (*Literatura și politica*, *Traducătorii noștri*). Al. Macedonski, adulat de redactori (într-o schiță biografică, Russe-Admirescu îl numește „o figură gigantică"), colaborează cu articolul *De pe culmea vieței* și cu poezii (*Psalmi moderni*, *Apolog* ș. a.).

Alte versuri apărute în revistă, de factură minoră, aparțin lui Toma Florescu, G. Russe-Admirescu, Christescu-Podeanu, Cincinat Pavelescu. Cu proze scurte sînt prezenți C. I. Tudor, Gr. Mărunțeanu (acesta și cu un fragment de roman), T. Florescu. Poezii populare publică I. G. Bibicescu și Șt. I. Slăvescu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *330*.

L. V.

INDEPENDINȚA v. **Dîmbovița** (1858).

INDEPENDINȚA ROMÂNĂ v. **Dîmbovița** (1858).

INSTRUCȚIUNEA PUBLICĂ, revistă de cultură care a apărut la Iași la 24 ianuarie 1860. Redactor responsabil era V. A. Urechia, autor al articolului *Progresul școalelor*, al studiului *Alexandria* și al notelor bibliografice. Mai colaborau B. P. Hasdeu și G. R. Melidon, primul dînd tiparului mai multe documente istorice inedite, cel de al doilea, versuri închinate Unirii (*Aniversala zilei de 24 ianuarie*).

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *338*.

R. Z.

INTIM, revistă literară apărută la București în anul 1895. S-a păstrat doar numărul 2, din 15 octombrie, al acestei publicații care ar fi trebuit să apară bilunar. N. Gr. Mihăescu-Nigrim, M. Codreanu și un Norin colaborează cu poezii. Se mai republică versurile Alexandrinei Mihăescu.

R. Z.

IOAN din Vinț v. **Zoba din Vinț, Ioan.**

IOANIDE, H., pitarul (prima jumătate a sec. XIX), scriitor. Pe baza unor date biografice, dar mai ales a particularităților lingvistice și stilistice ale scrierilor, s-a propus identificarea lui **I.** cu pitarul Hristache, autor al unei cronici versificate despre Mavrogheni ⟨3⟩. Prin 1846—1847 **I.** era învățător la o școală particulară din București. A colaborat la „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1841—1844) cu versuri și proză moralizatoare, semnînd uneori H. Ioanidis. Conștient de lipsa vocației sale poetice, **I.** a compus totuși elegii și satire, de valoare modestă. Ele pot fi menționate doar printre cele dintîi încercări în speciile respective și pentru ilustrarea circulației unor motive în literatura română.

— *[Scrisoare către redacție]*, FMIL, IV, 1841, 24, 30 ; *Nevinovata căsnicie*, FMIL, IV, 1841, 30 ; *Omului ce dă un ban săracului, Dumnezeu îi dă o mie*, FMIL, IV, 1841, 39 ; *Întristarea*, FMIL, IV, 1841, 41 ; *Bogatul și săracul*, FMIL, IV, 1841, 43 ; *Conversația Righii Despadi cu Dama de Caro*, FMIL, IV, 1841, 50 ; *Scrieți toți*, FMIL, V, 1842, 6 ; *Ghicitori*, FMIL, V, 1842, 10, 51 ; *Filomila*, FMIL, V, 1842, 16 ; *Nu mă uita*, FMIL, V, 1842, 27 ; *Mustrarea cugetului*, FMIL, V, 1842, 31—32 ; *Către lună*, FMIL, V, 1842, 38 ; *Studentul sau Îngerul de rai*, FMIL, V, 1842, 43—44 ; *Povețile unui tată, pe care le dă fiului său în cea din urmă zi a vieții sale*, FMIL, V, 1842, 47—48 ; *Bici pentru vrăjmași*, FMIL, V, 1842, 51 ; *Jalea unui părinte pentru pierderea unei singure născută a sa fiică*, FMIL, VI, 1843, 4 ; *Mărturisirea și pocăința*, FMIL, VI, 1843, 20 ; *Fabulă*, FMIL, VI, 1843, 24 ; *Anecdotă*, FMIL, VI, 1843, 25 ; *Miluiți-mă și credeți că ceea ce-mi dați, vouă vă dați*, FMIL, VI, 1843, 29 ; *Înțeleptul și fiii săi*, FMIL, VI, 1843, 35 ; *Salutație către Anul Nou 1844*, FMIL, VII, 1844, 1.

— 1. G. Bogdan-Duică, *Vasile Cîrlova*, S, VI, 1905, 40 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 249 ; 3. N. A. Ursu, *O identificare istorico-literară*, CRC, XIII, 1978, 31.

M. T.

IONESCU, Demetriu (Take) G. (13.X.1858, Ploiești — 21.VI.1922, Roma), scriitor. Era fiu al negustorului Ghiță Ioan și al Eufrosinei Ioan, prin care se înrudea cu I. Heliade-Rădulescu. Terminîndu-și studiile liceale la București, a urmat dreptul la Paris, întorcîndu-se în țară în 1881. A cunoscut de îndată o ascensiune politică rapidă. După ce colaborase o vreme la ziarul liberal „Românul", intră în partidul conservator (1886). A fost în mai multe rînduri ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, ministru de Finanțe. În 1908, **I.** întemeiază un partid propriu, conservator-democrat, și face parte în următorii zece ani din mai toate guvernele. A fost unul din cei mai activi partizani ai intrării României în război, împotriva Austro-Ungariei, motivîndu-și poziția prin necesitatea realizării unității naționale. Ministru de Externe din 1920, a avut o contribuție substanțială în consolidarea Micii Înțelegeri. Mort la Roma, a fost adus în țară și înmormîntat la Sinaia.

Afară de „Românul" (în paginile căruia a folosit pseudonimul Juanera), **I.** a colaborat și la „Timpul". În anii 1889—1890 a condus ziarul „La Liberté roumaine", semnînd aici numeroase articole politice cu un alt pseudonim — Tyo. Din 1908, a fundat ziarul „Ordinea", oficios al propriului partid. Elev fiind, **I.**, atras de literatură, colaborase cu nuvele la o publicație școlară, „Revista tinerimii". Tot ca elev, a publicat în „Revista junimei", în 1875, versuri, poeme în proză și nuvele. Mai tîrziu va renunța cu totul la preocupările literare, mărginindu-se la prețuirea și sprijinirea literaturii și a scriitorilor. Versurile pe care le-a compus sînt lipsite de personalitate, cu numeroase clișee și neologisme (*Contemplare, Refren de toamnă, La lună*). Pline de romanțiozități sînt și cele două nuvele ale sale, *Roze albe și roșie* și *O lacrimă*, în care, cu o insistență specific adolescentină, se discută fie despre statornicia iubirii, fie despre incompatibilitatea în amor. Misterele, trandafirii, durerea, iubirea sînt cîteva din laitmotivele prin care **I.** anticipă, în proză, poezia macedonskiană. Tînărul autor se preocupă în special de moralitatea eroilor săi și oferă o lecție „omului modern", care nu e în stare să reziste „noianului de infamie" (Alfred, eroul din *Roze albe și roșie*, se va sinucide în clipa în care își dă seama de nimicnicia sa).

Colaborînd la „Revista junimei", pronunțat antijunimistă, **I.** scrie un pamflet, *Spiritele anului 3.000*, imaginîndu-și între altele cum vor arăta literatura și cultura română în acel secol. Scopul său este precis : să ironizeze Junimea și pe membrii ei. Imaginația sa, foarte aprinsă, transformă însă pamfletul într-o adevărată povestire de anticipație, ceea ce face ca **I.** să fie printre precursorii acestui gen în literatura română.

— *Contemplare*, RJ, 1875, 45 ; *Roze albe și roșie*, RJ, 1875, 54—76, 115—135, 162—190 ; *Reveria lunei*, RJ, 1875, 83 ; *[Cronici literare]*, RJ, 1875, 87—92, 145—146, 210—214 ; *Numele ei*, RJ, 1875, 99—100 ; *O lacrimă*, RJ, 1875, 292—330 ; *Spiritele anului 3.000*, RJ, 1875, 367—397, 440—456, reed. fragm. în *Vîrsta de aur a anticipației românești*, îngr. și introd. I. Hobana, București, E. T., 1969, 20—49 ; *Refren de toamnă*, RJ, 1875, 402 ; *La lună*, RJ, 1875, 462 ; *Discursuri politice*, îngr. Cristu S. Negoescu, vol. II, partea I, București, Baer, 1902, vol. III, București, Socec, 1903, vol. IV, București, Lăzăreanu, 1904 ; *Souvenirs*, Paris, Payot, 1919 ; *În Carpați*, ASO, 115—142 ; *Consiliul de coroană de la Cotroceni*, MI, VII, 1973, 6 ; *Cîteva păreri personale*, MI, IX, 1975, 12.

— 1. Panu, *Portrete*, 69—71 ; 2. Al. Macedonski, *Tache Ionescu*, L, XIII, 1893, 7 ; 3. Caragiale, *Opere*, V, 151—154 ; 4. Hyperion [Șt. Antim], *Take Ionescu. O notiță critică*, București, Flacăra, 1915 ; 5. *Ce s-a scris, ce s-a vorbit și funerariile la moartea lui Take Ionescu*, Turnu Severin, Severinul, 1922 ; 6. A. M. Eliescu, *Take Ionescu*, București, Universul, 1929 ; 7. Romulus Seișanu, *Take Ionescu*, București, Universul, 1933 ; 8. C. Xeni, *Take Ionescu*, ed. 2, București, Universul, 1933 ; 9. I. Hobana, *Demetriu G. Ionnescu*, în *Vîrsta de aur a anticipației românești*, îngr. și introd. I. Hobana, București, E. T., 1969, 17—20 ; 10. V. Netea, *Take Ionescu*, București, Meridiane, 1971 ; 11. Șerban Constantinescu, *O guvernare de o singură lună*, MI, VII, 1973, 11 ; 12. Alexandrina Ecaterina Woroniecki, *Sfîrșitul lui Take Ionescu*, MI, IX, 1975, 7.

D. M.

IONESCU, Elisabeta M. Z. (sfîrșitul sec. XIX), poetă. Originară din Galați, și-a trimis modestele încercări poetice la „Literatorul" (1883), „Revista literară" (1886—1901), „Revista olteană" (1888), „Țara nouă" (1884, 1885), „Vieața nouă", „Duminica" (1890), „Liga ortodoxă" (1896). După apariția volumului *Impresiuni* (1894), a continuat să publice versuri în „Ecoul", „Independentul" (1899) și, cu regularitate, în „Foaia populară" (1898 — 1903), „Galații" (1903—1906). În „Vieața nouă" a semnat Elmzi și Eli sau E. I. în „Luceafărul" din Galați, publicație care apărea, în 1897, sub îngrijirea sa.

Nu fără oarecare gingășie, versurile sale, vădind o sensibilitate melancolică (accentuată de o nefericită infirmitate) rămîn totuși la un nivel modest, comun. Majoritatea sînt romanțe, sub raportul expresiei mult tributare poeziei eminesciene. Vocabularul este copiat după cel eminescian. *Și dacă, De dorul lui, E ușor* sînt simple pastișe după *Și dacă..., Luceafărul, Criticilor mei.* Atenția pentru amănuntul pitoresc, pictural, trădează rareori *(Zi de iarnă)* o sensibilitate mai personală, feminină.

— *Impresiuni*, Galați, Tip. Nouă, 1894 ; *Clipe de durere*, București, Tip. Foaia populară, 1900.

— 1. George Russe, *„Impresiuni"*, LUI, I, 1894, 79 ; 2. *Scriitorii noștri : domnișoara Elisabeta M. Z. Ionescu*, FP, I, 1898, 24—26.

S. C.

IONESCU, Radu (1834, București — 24.XII.1872, București), critic literar, poet și ziarist. A urmat cursurile colegiului bucureștean „Sf. Sava". Înclinat de timpuriu către poezie, și-a adunat primele versuri în volumul *Cînturi intime* (1854). În 1855 prefațează o ediție de poezii ale lui D. Bolintineanu. Studiază literele și filozofia în Franța și colaborează aici la „Buciumul" (1857) cu satire și articole politice ; în 1859, din Paris, salută Unirea printr-o odă entuziastă. Întors în țară, intră în redacția ziarului „Dîmbovița", al cărui redactor devine în mai 1860. După suprimarea „Independinței" ajunge, în februarie 1861, redactor responsabil al „Uniunii române", iar în noiembrie 1862, director, proprietar și redactor al ziarului „Independința română". Membru în comitetul de redacție al „Revistei române", colaborează la aceasta cu studii, articole și versuri. În primăvara anului 1863, I. trece în redacția cotidianului liberal „Românul", unde continuă o susținută activitate jurnalistică, sub semnăturile folosite și pînă atunci : Radion, Darion și R. I. Ca director în Ministerul Cultelor, ține, în 1865, conferințe cu subiecte istorice ; ca ziarist, atacă guvernul și domnia lui Al. I. Cuza, prin articolele din „Conștiința națională" (1865) și „Sentinela română" (1866). Face parte din comitetul de direcție al „Revistei Dunării" (1865). După detronarea lui Cuza, este ales deputat de Argeș și membru în consiliul comunal al Bucureștilor, iar în 1867 este numit agent al țării la Belgrad. I. a fost unul dintre jurnaliștii români remarcabili, ale cărui articole, publicate în presa liberală, mărturisesc cunoștințe întinse și variate de filozofie, drept, economie, sociologie, etică, diplomație, politică. Determinist, el susținea că istoria, ca sumă de relații cauzale, este condusă de principii, precum justiția și libertatea. Progresul social se realizează numai prin legi care proclamă deplina egalitate a tuturor. Deși înclinat temperamental către poezie, I. a scris versuri fără calități artistice deosebite. Elev și imitator al lui Bolintineanu în prozodie, el a contribuit la îmbogățirea meditației lirice românești de pînă la M. Eminescu, printre precursorii căruia poate fi socotit. Cultura filozofică sistematică și firea meditativă se întrevăd în versurile sale. Limbajul poetic e subordonat total celui logic. I. se detașează de poeții minori ai epocii (Al. Depărățeanu, N. Nicoleanu, Al. Sihleanu) prin abordarea unei tematici deosebite, descinsă din romantismul german (a și tradus, în 1854, un sonet de W. Müller), din schopenhauerianism și filozofia indică (prețuia mult Orientul ca sursă de inspirație). Contrastul dintre armonia profundă a lumilor celeste și nefericirea omului naște, în poezia lui I., sentimentul nimicniciei. Toate sînt privite din perspectivă escatologică și considerate stoic, socotindu-se că numai prin suferință se ivesc sublimul și arta. Decorul macabru și fastuos este pus la contribuție pentru crearea unui cadru propice expunerii, obținîndu-se uneori tablouri reușite, al căror efect este însă compromis de un pronunțat verbiaj heliadesc. A mai publicat satire, epigrame și ode în „România literară", „Buciumul", „Dîmbovița" și „Revista română". I. este unul din prezumtivii autori ai romanelor *Don Juanii din București* și *Catastihul amorului — La gura sobei*, precum și ai nuvelei *O zi de fericire* ⟨7, 8, 9, 13⟩.

Articolele sale de critică literară, mai ales *Principiele criticei*, au ca sursă estetica hegeliană, cunoscută fie direct, fie prin intermediari francezi. Delimitată net de știință, care se dedică utilului, arta se bazează, în concepția sa, pe principii absolute, deduse din evoluția literară. Situată între percepție și inteligență, ea are ca scop revelarea unei „aparințe frumoase", a unei „forme a idealului", pe care o ia din lumea înconjurătoare ; cu ajutorul ei, imaginația oferă o „imagine" a adevărului și a „frumosului în sine". Manifestare a spiritului omenesc, arta nu e imitație, ci creație ; influența ei socială este mare ; teatrul, mai ales, este un mijloc de educație. De aceea, I. i-a acordat o atenție deosebită, semnînd multe cronici dramatice în „Independința română". Adept al esteticii deductive, el concepe critica drept o aplicare a principiilor extrase din capodoperele literaturii universale. Criticul, căruia îi cere o lectură bogată, capacitate de observație și spirit contemplativ, este dator să compare opera judecată cu prototipul ideal, rezultat din suma legilor istorice ale genului și speciei respective. Aprecierea, fundamentată teoretic și ferită astfel de simpla impresie, ajută la formarea gustului cititorilor. Aplicînd însă fără prea mult discernămînt aceste principii, I. a emis multe judecăți eronate. Îndrumînd critica spre specificul artei, el este un precursor al lui T. Maiorescu, pe care îl anticipează și sub alte aspecte : critica civilizației române dintre 1850—1860, condamnarea categorică a autorilor submediocri și demagogi, analiza operei în funcție de „fond" și „formă", preferințele clasice (a tradus, în 1860, una din satirele lui Horațiu). În ansamblul esteticii românești din secolul al XIX-lea, I. este cel mai important teoretician prejunimist, contribuind substanțial la călăuzirea criticii literare către o metodă specifică.

— *Cînturi intime*, București, Daniilopol, 1854 ; *Odă, Căderea Sevastopolei*, RLT, I, 1855, 38 ; *Epistolă amicului G. Sion*, în D. Bolintineanu, *Poezii vechi și nouă*, București, Tip. Mitropoliei, 1855 ; *Odă la România*, Paris, 1859 ; *Teatrul român*, IDP, IV, 1861, 1, 30, 53 ; *D-na Dora d'Istria*, RR, I, 1861, *427—448, 783—806*, II, 1862, *17—44* ; *Necrologul lui Ștefan cel Mare*, RR, II, 1862, *515—545* ; *Două conferințe despre domnia lui Ștefan cel Mare*, București, Tip. Rosetti, 1865 ; *Justiție și libertate*, SRM, 1866, *17—49* ; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, Minerva, 1974.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *139—141* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *264, 293* ; 3. Radu Dragnea, *Un critic literar de tranziție*, G, III, 1923, 6 ; 4. Vianu, *Studii, 567—569* ; 5. Florea Ghiță, *Radu Ionescu — pionier al literaturii noastre moderne în epoca Unirii*, MIM, IV, 1966 ; 6. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu, 291—296, 304—316* ; 7. Florea Ghiță, *Radu Ionescu — autor al „Don Juanilor din București"*, GL, XIV, 1967, 40 ; 8. *Ist. lit.*, II, *765—767* ; 9. Șt. Cazimir, *Paternitatea romanului „Don Juanii din București"*, LL, XXIV, 1970 ; 10. Florin Pietreanu, *Un premaiorescian : Radu Ionescu*, TMS, V, 1970, 1 ; 11. Mîndra, *Clasicism, 81—85* ; 12. Dumitru Bălăeț, *Un roman românesc necunoscut*, RL, V, 1972, 33 ; 13. Dumitru Bălăeț, *Regăsindu-l pe Radu Io-*

nescu, în Radu Ionescu, *Scrieri alese*, Bucureşti, Minerva, 1974 ; **14.** Mircea Iorgulescu, *Un mare uitat : Radu Ionescu*, RL, VII, 1974, 27 ; 15. Verzea, *Byron*, *151—154*.

D. M.

IONESCU-CAION, Constantin Al. (25.III.1880 — 2.XI.1918, Bucureşti), scriitor. Dorinţa obsedantă de celebritate a lui **I.-C.** s-a întors împotriva lui într-atît, încît la moarte era un necunoscut. Notorietatea la care ajunsese în anii 1902—1903, acuzîndu-l pe I. L. Caragiale mai întîi că a plagiat un dramaturg maghiar inventat, Kemény István, şi apoi pe Lev Tolstoi, s-a dovedit de scurtă durată. Încercările pe care le-a făcut, încurajat şi de Al. Macedonski, de a resuscita interesul pentru această penibilă afacere au fost infructuoase. Activitatea lui de prozator şi critic literar a trecut neobservată. Pe **I.-C.** îl încercau febrele unui delir de grandoare. Într-un articol din anul 1901, intitulat *Spre adevăr*, se compara cu Napoleon Bonaparte. El se închipuia, la fel ca împăratul francez, înconjurat de hula şi invidia pletorei de „analfabeţi şi bastarzi ai talentului". Totuşi, **I.-C.** a găsit sprijinitori printre personalităţile epocii. Dacă sprijinul acordat de Al. Macedonski mai poate fi explicat, în schimb încrederea pe care au avut-o în el Gr. G. Tocilescu şi A. D. Xenopol este de-a dreptul curioasă. A fost redactor, redactor prim sau colaborator la „Adevărul", „Liberalul", „Revista literară", „Carmen", „Rodica", „Patriotul", „Forţa morală", „Românul literar", „Arhiva", „Cronicarul" ş.a. A folosit pseudonimele : Caion, Alfa şi Omega, Mircea Basarab, Nică Burduşel, Ion Carp, V. Cristeanu, Ion Dobrescu, V. Dragomir, Tudor Dumbravă, Ion Filipescu, Mircea Fulger, Iac, Liber, Victor Macri, Şt. Micu, Decius Mus, Roman Muşat, Dr. Emil Natan, Nergal, Noiac, Tom Popăiuş, Cons. Popescu, Porte du Trait des Anges, Marin, V. Preuţescu, Th. Săndulescu, Elisa Serea, Spătarul Milescu, Un student. Nuvelele sale, inspirate din Antichitatea elină sau din viaţa lui Iisus Hristos, sînt un amestec de informaţie istorică brută (dar suspectă sub aspectul autenticităţii) şi de literaturizare neîndemînatică. O pretenţioasă încercare dramatică, *Legionarii crucei*, nu este altceva decît o plictisoasă înşăilare de însemnări de lectură. Cronicar literar activ, **I.-C.** a scris mult şi despre cele mai variate subiecte. Critica lui este însă, mai întotdeauna, pătimaşă, nedreaptă. Dorinţa de a fi original cu orice preţ, de a uimi, îl face să se opună evidenţei, bunului simţ. Astfel, el neagă, în numele unei aşa-zise purităţi a operei literare, efectele pozitive ale influenţei folclorului asupra literaturii române culte, îi contestă lui M. Codreanu vocaţia poetică şi, mai ales, înzestrarea pentru sonet, caracterizează versurile lui O. Goga drept „urîte şi greoaie", afirmînd că scriitorul „stîlceşte limba" ş.a.m.d. După 1905, la revistele pe care le-a înfiinţat şi condus, **I.-C.** a publicat literatura poeţilor tineri, între care G. Bacovia şi I. M. Raşcu. A tradus, printr-un intermediar francez, cîteva fragmente din *Călătoriile lui Gulliver* de J. Swift, precum şi din T. Bayley-Aldrich, P. Castanier, H. de Graffigny, L. Boussenard, L. Jacolliot şi J. Gros. O încercare de istorie a culturii, intitulată *Galia şi înrîuririle ei (1898—1908)*, nu prezintă, ca toate scrierile lui „ştiinţifice" dealtfel, vreo garanţie de originalitate sau de conformitate cu realitatea ştiinţifică sau istorică. **I.-C.** obişnuia să inventeze nu numai acuzaţii de plagiat, ci şi opere ştiinţifice proprii sau surse de informare şi argumente.

— *Din umbră... Moravuri antice*, Bucureşti, Göbl, 1901 ; *Spre adevăr*, ROD, I, 1901, 1 ; *Originalitatea d-lui Caragiale — Două plagiate*, Bucureşti, Göbl, 1902 ; *Pentru cruce*, Bucureşti, Tip. Marinescu şi Şerban, 1903 ; *Legionarii crucei. Tragedie constantiniană în trei părţi şi un epilog*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1904 ; *Galia şi înrîuririle ei (1898—1908)*, I, Bucureşti, „La Revue roumaine", 1915. — **Tr. :** T. Bayley-Aldrich, *Copilărie tristă*, pref. trad., Bucureşti, Adevărul, 1898 ; H. de Graffigny, *Povestiri ştiinţifice*, pref. trad., Bucureşti, Adevărul, 1898 ; J. Swift, *Trei ani de suferinţă. O călătorie curioasă*, pref. trad., Bucureşti, Adevărul, 1898 ; L. Boussenard, L. Jacolliot şi J. Gros, *Trei nuvele*, pref. trad., Bucureşti, Adevărul, 1898 ; P. Castanier, *Nuvele antice. Moravuri din timpul decadenţei romane*, pref. trad., Bucureşti, Adevărul, 1899.

— 1. Caragiale, *Opere*, IV, *410—411*, *435—436* ; 2. Al. Macedonski, *Caion*, FM, I, 1902, 10 ; 3. *Necrolog*, RNŞ, I, 1918, 5 ; 4. Chendi, *Foiletoane*, *131—137* ; 5. Ş. Cioculescu, *Detractorii lui Caragiale*, RFR, II, 1935, 10 ; 6. Cioculescu, *Caragiale*, *325—327* ; 7. Mihail Bogdan, *Despre traducerile româneşti ale operei „Călătoriile lui Guliver" de Jonathan Swift*, RFRG, II, 1958, 1 ; 8. I. M. Raşcu, *Amintiri şi medalioane literare*, Bucureşti, E.L., 1967, *14*, *18—19* ; 9. *Procesul Caragiale—Caion. Dosarul revizuirii*, Bucureşti, Muzeul literaturii române, 1972 ; 10. Straje, *Dicţ. pseud.*, *117—118* ; 11. Gala Galaction, *Jurnal*, II, îngr. şi pref. T. Vârgolici, Bucureşti, Minerva, 1977, *27—29* ; 12. M. Gafiţa, *Flautul lui Marsias*, Bucureşti, Cartea românească, 1977, *98—112*.

R. Z.

IONESCU-RION, Raicu (24.VIII.1872, Bălăşeşti, j. Galaţi (16, 17) — 19.IV.1895, Tîrgovişte), critic literar. Fiu al unor ţărani săraci, **I.-R.** îşi termină clasele primare în satul Tăcuta (judeţul Vaslui), înscriindu-se apoi, din toamna anului 1882, la liceul „Codreanu" din Bîrlad, unde avea să fie un elev eminent. Împreună cu alţi colegi, printre care şi G. Ibrăileanu, întemeiază aici o societate, „Orientul" (sau „Stela"), în cadrul căreia se iniţiază în studiul operelor lui Marx şi Engels, familiarizîndu-se totodată cu ideile lui L. Büchner sau H. Spencer, cu cele ale lui Ch. Darwin şi E. Haeckel, cu lucrările pozitiviştilor Aug. Comte şi H. Taine. În octombrie 1890, **I.-R.** intră la Facultatea de litere şi filozofie a Universităţii din Iaşi şi, simultan, la Şcoala normală superioară, pe atunci un adevărat focar al mişcării socialiste. Terminîndu-şi studiile în 1893, ajunge profesor suplinitor la Tîrgovişte, dar i se refuză, sistematic, numirea definitivă, datorită opiniilor sale socialiste. Se stinge, de ftizie, la nici 23 de ani.

Surprinzător de matur pentru vîrsta lui, **I.-R.** îşi face un debut impetuos în paginile revistei „Şcoala nouă" (1889). Primelor două articole (*Împrejurări uşurătoare* şi *Din civilizaţia noastră*), concepute în spiritul campaniilor susţinute de către „Contemporanul", le vor urma curînd alte colaborări, semnate cu pseudonimele Rion, V. Rion, Noir, Th. Bulgarul, Bulgarul, Faust, Paul Fortună, Gr. Mirea sau cu iniţiale, la publicaţii cum sînt „Critica socială", „Munca", „Evenimentul", „Evenimentul literar". Încă de la început apare evidentă preocuparea lui **I.-R.** de a

aprofunda tezele de bază ale marxismului, pe care le și propagă, dealtfel, cu multă ardoare. A luat parte la traducerea din germană a *Manifestului Partidului Comunist*, iar unul dintre studiile lui sociologice : *Religia ! Familia ! Proprietatea ! (din epoca Revoluției franceze)* — reprodus în revista marxistă „L'Ère nouvelle", scoasă la Paris de socialiștii români — s-a bucurat de o apreciere elogioasă din partea lui Engels. Tînărul și intransigentul adept al mișcării socialiste se dovedește un temperament impulsiv, un spirit acut și bătăios, foarte la largul său în polemica de idei — rigidă uneori, cu inevitabile confuzii și spectaculoase excese. **I.-R.**, care dezavuează idealismul sociologic sau filozofic, asimila, de fapt, întreaga filozofie premarxistă aceleia idealiste. Încercînd să aplice ideile materialismului istoric (pe care îl numește materialism economic), combate darvinismul social, organicismul lui Spencer, școala criminologică pozitivistă italiană, anarhismul. S-a consacrat și unor alte probleme, cum ar fi tactica și teoria mișcării socialiste (lăsîndu-se cîștigat de tactica oportunistă a legalității) sau anumite „chestiuni agricole", privite, în bună parte, printr-o optică narodnicistă.

Cu apariția, în „Evenimentul" (1893), a primului său articol de literatură, *Gherea și Junimea*, se deschide cea de-a doua etapă a activității lui **I.-R.**, desfășurată sub semnul școlii critice a „Contemporanului". Era, deși atît de tînăr, un om instruit, cu lecturi variate. Cunoștea estetica lui Schopenhauer și aceea a lui Fr. Th. Vischer, la fel studiile democraților revoluționari ruși, iar dintre criticii apuseni nu i-au rămas străini H. Taine și G. Brandes, Fr. Mehring, M. Nordau și J.-M. Guyau. Teza de bază de la care purcede **I.-R.** privește condiționarea socială — mediată — a artei. Discipol al lui C. Dobrogeanu-Gherea și al criticii lui sociologice, **I.-R.** stăruie mai mult asupra caracterului de clasă al literaturii. Criticul profesează, nu fără alunecări în sociologism vulgar, o estetică deterministă. El militează pentru o artă cu rădăcini adînci în realitate, care să exprime suferințele și nădejdile celor mulți. Intră astfel în conflict, violent și ireconciliabil, cu adepții esteticii junimiste. A fost, de la început, un adversar, adesea pătimaș și incomprehensiv, al Junimii. Totuși, **I.-R.** își însușise, prin Gherea, teoria maioresciană a „formelor fără fond". Combătînd doctrina „artei pentru artă", criticul — care polemizează în aceeași chestiune și cu Al. Vlahuță (în articolul *O lunecare periculoasă*) — îi opune, tranșant, un alt tip de artă, altruistă, arta pentru om, socială și revoluționară, arta cu tendință — o tendință mai mult sau mai puțin implicită — a cărei înaltă menire ar fi angajarea totală în slujba unui ideal care să servească interesele majore ale societății. E crezul literar pe care **I.-R.** îl susține, cu o fervoare învecinată uneori cu fanatismul. Opera, scrutată din unghi biografic, sociologic (*Înaintașii lui Eminescu*) sau, în fine, psihologic (*Eminescu și Lenau*, unul dintre primele studii comparatiste la noi, *Dragostea trecutului, Din psihologia socială*), este evaluată prin prisma funcției ei educative și de cunoaștere. Față de manifestări ca individualismul sau pesimismul, intoleranța lui **I.-R.** este totală. Iar acei scriitori care nu fac altceva decît să-și deplîngă propria „mizerie psihologică" sînt porecliți, disprețuitor, „artiștii-muște". Chiar și I. L. Caragiale, care deschisese pe atunci o berărie, este osîndit cu străşnicie pentru culpa de a fi dezertat de la „datoria socială" a artei. Dacă, însă, pentru marele scriitor, **I.-R.** nu-și ascunde simpatia, în schimb față de V. Alecsandri este pe cît de ireverențios, pe atît de nedrept. Nu e singura judecată eronată a acestui critic, dominat de un puternic spirit partizan. **I.-R.** nu punea mare preț nici pe moștenirea literară și, ceea ce pare mai surprinzător, ignora sau desconsidera chiar și pe scriitorii pașoptiști. E drept că în studiul *Înaintașii lui Eminescu* o atare opinie este revizuită. Față de poezia „decadentă", în general, atitudinea lui, și sub înrîurirea lui Max Nordau, nu e numai de neînțelegere, uneori totală, alteori parțială, dar de iritare, de indignare, uneori de dezgust. Cu aceste sentimente parcurge operele lui Baudelaire, Verlaine, Rollinat, iar din literatura noastră — romanul *Thalassa* de Al. Macedonski. Decadentismul e pus sub oprobriu de **I.-R.** care, cu o intuiție altminteri remarcabilă, îl deduce din romantism. Curente ca parnasianismul și simbolismul sînt incriminate pentru antirealismul lor, prin care sînt subînțelese formalismul, egocentrismul, imoralitatea, idilismul. Poezia lui Eminescu este prețuită pentru frumusețea formei, însă criticul se arată sensibil în primul rînd la latura ei protestatară, de revoltă și critică socială. Mai puțin înclinat spre analiză, **I.-R.** a preferat o critică de conținut. E, de fapt, o critică de idei, cu temeiuri etice și sociologice, dezvăluind o vocație de comentator literar și de ideolog.

— *Scrieri literare*, pref. Sofia Nădejde, postfață C. Vraja [G. Ibrăileanu], Iași, Tip. Goldner, 1895 ; *Culegere de articole*, pref. Pompiliu Andronescu-Caraioan, București, E.S.P.L.A., 1951 ; *Datoria artei*, îngr. și pref. Savin Bratu, București, E.S.P.L.A., 1962 ; *Scrieri*, îngr. și pref. Florica Neagoe, București, E.Ș., 1964 ; *Arta revoluționară*, îngr. și introd. Victor Vișinescu, București, Minerva, 1972.

— 1. Sofia Nădejde, *Prefață* la Raicu Ionescu-Rion, *Scrieri literare*, Iași, Tip. Goldner, 1895 ; 2. C. V. [G. Ibrăileanu], *Scrierile lui Rion*, LUN, I, 1895, 217, 219, 224 ; 3. G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini*, III, îngr. Ion Crețu, București, E.L., 1968, *7—10* ; 4. G. Ibrăileanu, *Amintiri din copilărie și adolescență*, în *Adela*, București, E.L., 1969, *274—276* ; 5. G. Ursu, *Un scriitor bîrlădean uitat : Raicu Ionescu-Rion*, MLD, I, 1939, 1 ; 6. Savin Bratu, *Un precursor : Raicu Ionescu-Rion*, pref. la Raicu Ionescu-Rion, *Datoria artei*, București, E.S.P.L.A., 1962 ; 7. R. Ionescu-Rion, *Scrisori către G. Ibrăileanu* (publ. Grigore Botez și Mihai Bordeianu), VR, XVI, 1963, 6—7 ; 8. Nicolescu, *Contemporanul, 295—300* ; 9. Vitner, *Lit. publ. soc., passim* ; 10. Mihai Drăgan, *Raicu Ionescu-Rion*, CRC, V, 1970, 16 ; 11. Piru, *Varia*, I, *256—258* ; 12. I. D. Lăudat, *Raicu Ionescu-Rion*, ATN IX, 1972, 8 ; 13. Victor Vișinescu, *Raicu Ionescu-Rion*, RL, V, 1972, 36 ; 14. Ion Felea, *Raicu Ionescu-Rion*, CNT, 1972, 36 ; 15. *Ist. filoz. rom.*, I, *610—620* ; 16. *Centenar Raicu Ionescu-Rion (1872—1895)*, Iași, 1973 ; 17. *[Dosarul studentului Raicu Ionescu.]*, A.S.I., Fond Facultatea de litere, dosar 251/1889—1890.

F. F.

IONNESCU-GION, George I. (14.X.1857, Pitești — 29.VI.1904, București), publicist și istoric. Părinții lui se numeau Ion Ionescu și Anica Pîrvanovici.

După studii secundare făcute la liceele „Gh. Lazăr" și „Sf. Sava" din București, învață în Franța și în Belgia, întorcîndu-se în țară cu diploma de doctor în litere și filozofie. Funcționează ca profesor de istorie și limbă franceză la mai multe școli din București (Școala normală de institutori, liceele „Gh. Lazăr" și „Matei Basarab"). În 1891 era secretar general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar în 1899, inspector general al învățămîntului secundar. Fusese ales în 1889 membru corespondent al Academiei Române.

Atras cu timpul mai cu seamă de studiile istorice, **I.-G.** desfășoară de-a lungul întregii sale vieți și

o intensă activitate publicistică. Colaborează la multe din periodicele epocii: „Telegraful român", „România liberă", „Binele public", „Album macedo-român", „Românul", „Revista literară", „Revista nouă", „Familia", „Timpul", „Românul literar", „L'Indépendance roumaine", „Revista de istorie, arheologie și filologie", „Lumea ilustrată", „Literatură și artă română", „Epoca", „Constituționalul", „România ilustrată", „Revista ideei", „Ilustrațiunea română", „Conservatorul", „Munca literară și științifică" ș.a. Cele două periodice de care se leagă mai mult numele lui **I.-G.** sînt „Românul" (unde este redactor între 1884 și 1891) și „Revista nouă" (este în redacția ei din 1888 pînă în 1895). Din sutele de foiletoane publicate de **I.-G.** în „Românul" (semna și Gion, iar la început, probabil, Galu) și din altele, mai puține, apărute în „Revista nouă", se desprinde o imagine destul de sugestivă a vieții intelectuale românești a timpului. Preocupat concomitent de lucrările istorice, literare, folcloristice și teatrale, **I.-G.** este un cronicar atent, binevoitor, care își expune impresiile și observațiile într-un comentariu vioi, agreabil, de o eleganță convențională. Fără a excela prin idei sau judecăți de valoare remarcabile, articolele lui sînt întotdeauna bine informate, făcînd relații cu fapte din cultura europeană (din cea franceză îndeosebi), acumulînd învățăminte din evoluția culturii noastre. Ca și maeștrii săi, A. I. Odobescu și B. P. Hasdeu, în preajma cărora a lucrat ani în șir și a căror influență este vădită în întreaga lui activitate, **I.-G.** susține, mai întîi, o adevărată campanie pentru culegerea, studierea și valorificarea literaturii populare. El arată necesitatea apariției unei publicații consacrate exclusiv poeziei populare, care, instituind un control competent asupra autenticității, ar putea stăvili răspîndirea textelor contrafăcute. Prețuirea colecțiilor unor folcloriști ca I. G. Bibicescu, I. Pop-Reteganul, P. Ispirescu, D. Stăncescu, G. Dem. Teodorescu ș.a. pleca tocmai de la acest criteriu. Cu diferite prilejuri, **I.-G.** insistă asupra modelului pe care îl oferă creația populară literaturii culte, asupra virtuților expresive ale cuvintelor populare. În calitate de cronicar dramatic, el este interesat atît de chestiunea repertoriului, cît și de interpretarea actoricească sau de gustul spectatorului de teatru. Deși aprecierile lui generoase au foarte des în vedere lucrări mediocre, cronicarul se gîndește la formarea unui public stabil al reprezentațiilor dramatice românești. Vorbind despre drama *Despot-Vodă* a lui V. Alecsandri, el recomandă cercetarea cronicilor, „cel mai bogat tezaur de intrigi și peripeții dramatice", izvor de „vechi și vii culori". **I.-G.**, care aduce mereu în discuție asemănarea dintre acțiunea unei piese și întîmplările reale, ceea ce pare a fi la el cel mai important criteriu de apreciere, indică și posibilitatea inspirației din actualitate. Scrierile lui dramatice stau însă sub semnul diletantismului, al improvizației ocazionale (*Liceul Țepeluș-Vodă. Real? Vechi? Clasic? Modern?*, „glumă didactică într-un act" — 1904, precum și montajul *Șezătoarea Ștefan-Vodă* — 1904). În 1882, sub titlul *Nea Frățilă*, localizase, în colaborare cu A. I. Odobescu, piesa *L'Ami Fritz* de Erckmann — Chatrian, care a avut o montare în stil naturalist, cea dintîi de acest fel pe scena Teatrului Național din București.

Un caracter înrudit cu cel al foiletoanelor îl au conferințele, multe din ele publicate, pe care **I.-G.** le ține la Ateneul Român (în 1892 era vicepreședinte al acestei instituții). Expunerea, cînd gravă, cînd ironică, e barocă, abundă citatele și aluziile livrești, dar și observațiile de bun simț, îmbrăcate într-o expresie adesea căutată. O conferință despre *Elementul pitoresc în cronicile române* propune o paralelă între Ion Neculce și ducele de Saint-Simon, amîndoi „vorbăreți de frunte", „parfaits causeurs". Cronicarul moldovean, al cărui letopiseț are pagini pline de culoare și adevăr, scrise „ca și cum ar fi văzut" totul, este stăpîn pe o „liberă și boierească frumusețe de stil". Observații destul de fine se găsesc și în alte conferințe, deși multe intuiții se pierd sub o volubilitate cam facilă. **I.-G.** constată preocupările de geografie, filozofie, morală la vechii cărturari români, elogiază sentimentele nobile, entuziasmul și scrisul frumos, caracteristice lui N. Bălcescu, Al. Russo și I. Ghica (*Entuziasmul în trecuta generațiune*). Numeroase exemple selectate din literatura română sînt date și într-un *Manual de poetică română* (1888). Scris din rațiuni didactice (**I.-G.** folosise și caietele de curs ale profesorilor secundari D. C. Ollănescu-Ascanio și G. Dem. Teodorescu, precum și un manual asemănător al lui Anghel Demetriescu), el era util tocmai prin bogata ilustrare din poezia românească, de la cea populară pînă la Al. Macedonski. În expunerea teoretică (unde se găsesc totuși capitole realizate, cum este cel despre rimă, în care se face o analiză stilistică a versificației), în judecățile și aprecierile critice, autorul nu dădea dovadă de suficientă precizie și consecvență (s-a constatat, dealtfel, că manualul era tributar ideilor dintr-o lucrare de teorie literară a lui E. Lefranc). Într-un fel, **I.-G.** se specializase în popularizarea, cu un stil publicistic gustat în epocă, a unor aspecte din cultura și literatura română. Așa s-a născut și seria de *Portrete istorice* (1894), publicată mai întîi în „Revista nouă". Aici autorul grupează medalioane dedicate lui Al. Beldiman, C. Caracaș, I. Maiorescu, Iuliei Hasdeu, lui C. A. Rosetti, Gh. Sion și altora. Fiecare personalitate este așezată în atmosfera culturală specifică, sînt evocate cu talent memorialistic tablouri de epocă, este creionat un portret interior, confruntat cu aspectul fizic, într-o descriere de obicei pitorească, pentru ca apoi să se dea informații sau să se comenteze, de data aceasta fără mare acuitate, opera, activitatea. Sînt folosite predilect epitetele ornante, tonul entuziast, encomiastic. Maniera lui **I.-G.** are ca model felul în care Odobescu evocase figurile Văcăreștilor, dar și compoziția scrierilor memorialistice ale lui I. Ghica. Această din urmă influență se resimte și în studiile istorice, dedicate mai cu seamă perioadei fanariote (*Din istoria fanarioților* — 1891) sau unei epoci mai vechi (*Din istoria Bassarabilor* — 1903), precum și în monografia *Istoria Bucureștilor* (1899). Deși depusese o muncă migăloasă și utilizase o informație cuprinzătoare, autorului îi lipsește o metodă riguros critică. Apar multe date imprecise sau interpretate cu prea mare lejeritate. **I.-G.** știe însă să folosească în așa fel documentele, încît ele capătă viață. Tendința pare mai degrabă aceea a unei reconstituiri de factură literară. Această reînviere a trecutului, cu imagini ale vremurilor și oamenilor de odinioară, este favorizată și de documentarea din arhive mai puțin cunoscute, de apelul la corespondența particulară, memorii, acte diplomatice. În spatele desfășurării unor evenimente sînt intuite mișcările sufletești ale personajelor istorice, se relevă o rețea de fapte și relații sugestive. Subiectul istoric este tratat astfel ca un subiect literar, narațiunea devine alertă, colorată dramatic. Cînd încearcă să scrie schițe și povestiri propriu-zise, inspirate de întîmplări mărunte din timpul în care trăia, amprenta foiletonistului locvace care descrie tipuri *fin de siècle*, cum îi plăcea să spună, este în defavoarea calității literare a textelor. **I.-G.** scrie cu ușurință

şi vădită plăcere impresii din vacanţele petrecute la ţară, în străinătate, pagini fără adîncime, dar vii prin amănuntul pitoresc.

— *Ludovic XIV şi Constantin Brîncoveanu,* Bucureşti, Tip. Laboratorii români, 1884 ; *Elementul pitoresc în cronicile române,* Bucureşti, Socec, 1885 ; *Entuziasmul în trecuta generaţiune,* Bucureşti, Tip. Românul, 1888 ; *Manual de poetică română,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1888 ; ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1894 ; republ. fragm. în *Poetici româneşti,* îngr. şi introd. Olimpia Berca, Timişoara, Facla, 1976, *137—168 ; Geografia în cronicarii români,* Bucureşti, Socec, 1889 ; *Cum vorbim,* Bucureşti, Tip. Românul, 1891 ; *Din istoria fanarioţilor,* Bucureşti, Socec, 1891 ; *Păcat d-atîta muncă !,* în Lazăr Şăineanu, G. Ionnescu-Gion, B. P. Hasdeu, *„Eine Trilogie". O istorie germană a literaturii române,* Bucureşti, Socec, 1892, *31—49 ; Ciuma şi holera după zaveră,* Bucureşti, Socec, 1893 ; *Încercare asupra istoriei ştiinţelor în trecutul ţărilor române,* Bucureşti, Sfetea, 1894 ; *Portrete istorice,* Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Istorice,* Bucureşti, Müller ; *Bucureştii pînă la 1500,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1898 ; *Istoria Bucureştilor,* Bucureşti, Socec, 1899 ; *Din vremurile bătrîne ale filosofiei în România,* ODI, *161—170 ; Din istoria Bassarabilor,* I, Bucureşti, Socec, 1903 ; *Liceul Ţepeluş-Vodă. Real ? Vechi ? Clasic ? Modern ?,* Bucureşti, Socec, 1904 ; *Şezătoarea Ştefan-Vodă,* Bucureşti, Socec, 1904. — **Tr. :** Erckmann—Chatrian, *Nea Frăţilă [L'Ami Fritz],* Bucureşti, 1882 (în colaborare cu A. I. Odobescu).

— 1. Vlahuţă, *Scrieri,* III, *369—372 ;* 2. Ioan Paul, *G. I. Ionnescu Gion, „Manual de poetică română",* A, III, 1892, 2—3 ; 3. I. Manliu, *Răspuns la critica publicată de d-l Ionnescu Gion,* CL, XXVI, 1892, 7, 8 ; 4. G. Bogdan-Duică, *Ceva despre Brîncoveanu-Vodă şi d-l Ionescu-Gion,* TR, X, 1893, 11—13 ; 5. C. R[ădulescu]-Motru, *Un caz de literatură patologică,* CL, XXX, 1896, 5 ; 6. D. Rosetti, *Dicţ. cont., 101 ;* 7. Al. Antemireanu, *G. Ionnescu-Gion,* E, V, 1899, 1248 ; 8. *[Dezbateri asupra premierii „Istoriei Bucureştilor" de G. I. Ionnescu-Gion],* AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; 9. V. D. Păun, *„Istoria Bucureştilor" de G. I. Ionnescu-Gion,* RTR, XVI, 1900, fasc. 3 ; 10. I. Bogdan, *Ionnescu-Gion, „Istoria Bucureştilor",* CL, XXXIV, 1900, 3, 4 ; 11. Iorga, *Opinions pernicieuses, 43—48 ;* 12. N. I. Apostolescu, *Gion,* LAR, VIII, 1904, 6—8 ; 13. Chendi, *Pagini, 183 ;* 14. R. Rosetti, *Spicuiri, 111—115 ;* 15. Ion Livescu, *Amintiri şi scrieri despre teatru,* Bucureşti, E.L., 1967, *11—12 ;* 16. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, X, 1961, 2 ; 17. Giurescu, *Ist. Buc., 8 ;* 18. *Ist. teatr.,* II, *467—470 ;* 19. *Ist. lit.,* III, *945—946, 947, 948 ;* 20. Bucur, *Istoriografia, 65—66 ;* 21. Ionuţ Niculescu, *G. Ionnescu-Gion,* TTR, XX, 1975, 4.

G. D.

IORGA, Zulnia (1842 — 6.IV.1934), traducătoare. Crescută în casa postelnicului Manolachi Drăghici, cronicarul, **I.** a avut parte de o educaţie aleasă, desăvîrşită în pensioanele franceze din Iaşi. Manifesta şi unele înclinaţii artistice, lipsindu-i totuşi înzestrarea mamei, Elena Drăghici. Era însă frumoasă, cultă, iar dintre fiii pe care i-a avut, Nicolae Iorga va fi moştenit de la ea atît o anume structură temperamentală, firea susceptibilă mai ales, cît şi o memorie neobişnuită. Cu o viaţă lungă, din care romanescul, fericirea, ca şi nenorocirile, nu lipsesc, **I.** a rămas o imagine vie în memoria afectivă a fiului ei, care o va evoca întotdeauna cald, cu pietate.

I. a tradus din literatura franceză ; după mărturia lui N. Iorga, multe manuscrise s-au pierdut. În afara unui roman de Ch. de Bernard, ea mai transpune în româneşte din Musset *(Petru şi Camilla),* Marie Maréchal (nuvela *Nepoata preşedintelui),* Louise Lambert *(Convorbirele în familie sau Consiliurile unei mume).* Expresia e dificilă, obstrucţionată de neologisme în exces. O culegere, *Flori literare* (1882), cuprinde versuri, articole, anecdote, cugetări — scrieri originale şi traduceri aparţinînd unor autori români şi străini puţin cunoscuţi ; cu o poezie figurează şi V. Alecsandri.

— **Tr. :** Musset, *Petru şi Camilla,* Botoşani, 1875 ; Marie Maréchal, *Nepoata preşedintelui,* Botoşani, 1876 ; Louise Lambert, *Convorbirele în familie sau Consiliurile unei mume,* Botoşani, Tip. Adrian, 1877.

— 1. N. Iorga, *O viaţă de om,* I, Bucureşti, Stroilă, 1934, *passim ;* 2. Barbu Theodorescu, *Contribuţiuni la cunoaşterea strămoşilor lui Nicolae Iorga,* Bucureşti, Tip. Vremea, 1947, *74—80.*

F. F.

IORGOVICI, Paul (28.IV.1764, Vărădia, j. Caraş-Severin — 21.III.1808, Vîrşeţ), filolog. Fiul al preotului Marcu, **I.** îşi începe învăţătura în casa părintească şi o continuă la şcolile din Vîrşeţ şi Seghedin. Face studii de filozofie şi drept la Bratislava, Pesta şi Viena. Îşi completează studiile la Roma, unde timp de trei ani culege şi documente referitoare la istoria românilor. Între 1790 şi 1793, la Paris şi la Londra, el vine în contact cu ideile înaintate ale epocii şi îşi întregeşte cunoştinţele, ajungînd să stăpînească limbile sîrbă, ungară, germană, latină, italiană, franceză, engleză. După doi ani de practică juridică la Viena (timp în care este şi corector la tipografia cărţilor româneşti şi sîrbeşti), **I.** este chemat la Vîrşeţ şi numit avocat consistorial (1796). Scrierile sale îi aduc prigoana oficialităţilor. Este închis şi i se distrug operele. Abia în 1806 este reprimit într-o funcţie publică — profesor de latină la gimnaziul din Vîrşeţ. Moare subit, înainte de a putea ocupa postul de director al şcolilor româneşti, cu sediul la Caransebeş, în care abia fusese numit.

Principala activitate a lui **I.** s-a desfăşurat în domeniul lingvisticii, conform uneia din cele mai arzătoare deziderate ale Şcolii ardelene : cultivarea limbii şi, prin aceasta, culturalizarea poporului. *Observaţii de limba rumănească* (1799) conţine idei şi principii lingvistice care îi conferă un loc aparte în filologia românească. Înţelegînd limba ca mijloc de comunicare şi ca expresie a dezvoltării unui popor, el arată că limba română are o înfăţişare mai puţin latinească, deoarece au dispărut odată cu unele realităţi şi cuvintele latineşti care le denumeau. Se poate însă recunoaşte latinitatea limbii în rădăcinile cuvintelor existente, din care, prin derivări (şi împrumuturi) se îmbogăţesc elementele de expresie ale limbii. **I.** combate cu bun simţ ideea purităţii limbii, predicînd că elementul slav a fost asimilat. Aceste principii sînt puse în practică în partea a doua a scrierii, unde se dau liste alfabetice de cuvinte-rădăcini, explicîndu-le totodată în germană sau franceză. Ultima parte, eterogenă, este un discurs tipic iluminist despre importanţa majoră a

științei educării copiilor. **I.** a elaborat și un *Dicționar româno-germano-francezo-latin*, netipărit, dar folosit de redactorii *Lexiconului de la Buda* (1825) și apoi pierdut. Preocupările sale istorice au fost concretizate în două scrieri: *Scurtă istorie a românilor din Dachia* (pe linia preocupărilor Școlii ardelene) și *Descrierea celor mai faimoși împărați filozofi și bărbați ai antichității*, ale căror manuscrise nu s-au păstrat. O altă activitate specific iluministă este tipărirea la Viena a unui „Calendar la anul de la nașterea lui Hristos 1794", în care, printre altele, publică propria traducere după o scriere a unui autor necunoscut: *Cei doi excesuri a amerii. O istoriolă adevărată asupra cele doao ieșiri din măsură a iubirii, tradusă de pre alte limbi.* Alături de I. Piuariu-Molnar, **I.** este menționat în legătură cu una din primele încercări de a se tipări un periodic românesc.

— *Observații de limba rumănească*, Buda, **Tip. Universității, 1799** ; reed. I. Heliade-Rădulescu, CAS, II, **1838—1840**, 6 ; republ. fragm. în Suciu, *Lit. băn.*, *45—56*, în **ȘAR**, *246—249*, în AGR, I, *138—140*, în ȘA, I, *235—245*. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Cei doi excesuri a amerii. O istoriolă adevărată asupra cele doao ieșiri din măsură a iubirii, tradusă de pre alte limbi*, CLD, *16—20*.

— **1.** I. Eliade, *Paul Iorgovici*, CR, X, 1839, *209—212*, *217* ; 2. *Primii gramatici români bănățeni*, FDZ, XXXVII, 1922, 11—14, 28, 50—51, XXXVIII, 1923, 1—5 ; **3.** D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului și scriitorii bănățeni*, AO, III, 1924, 15 ; **4.** Traian Topliceanu, *Paul Iorgovici. Viața și opera lui (1764—1808)*, ANB, IV, 1931, 2—4 ; **5.** Iorga, *Ist. lit.*, III, *297—300* ; 6. Suciu, *Lit. băn.*, *43—45* ; **7.** Traian Topliceanu, *Opera lui Paul Iorgovici*, LUF, VII, 1940, 11—12 ; 8. I. D. Suciu, *Știri privitoare la părinții lui Paul Iorgovici (1764—1808)*, RIR, XI—XII, *1941—1942*, *380—381* ; 9. Vicențiu Bugariu, *Figuri bănățene*, Timișoara, Tip. Românească, 1942, *41—49* ; 10. Popovici, *Studii*, I, *266—271* ; **11.** Tomescu, *Calendarele*, *108* ; **12.** Liviu Jurchescu, *Paul Iorgovici*, O, X, 1959, 11 ; **13.** N. A. Ursu, *Un calendar istoric-literar publicat de Paul Iorgovici*, LR, XII, 1963, 3 ; **14.** Piru, *Ist. lit.*, II, *145* ; **15.** Vichentie Ardeleanu, *Paul Iorgovici. Schiță biografică și cîteva probleme nerezolvate*, O, I, 1964, 4 ; **16.** *Ist. lit.*, II, *103—106* ; **17.** Vichentie Ardeleanu, *Neologismele în opera lui Paul Iorgovici*, O, XIX, 1968, **3** ; **18.** Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *463—465* ; **19.** Tîrcovnicu, *Contribuții*, *81—84* ; **20.** Nicolescu, *Șc. ardeleană*, *40*, *43*, *59—60*, *160—161* ; **21.** Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Timișoara, Facla, 1977, *22—27*.

C. T.

IOVIȚĂ, Ioan (19.VIII.1842, Jadani, azi Cornești, j. Timiș — 27.II.1867, Budapesta), publicist. După ce a urmat la școala română și germană din satul natal și din Lipova, **I.** a trecut, în 1858, la gimnaziul din Timișoara. Sprijinit de familia Mocioni, pleacă la Pesta să studieze dreptul, fiind, în același timp, profesor particular de limba română. Publică, din 1862, articole politice și încercări literare în „Aurora română", „Concordia", „Albina", „Telegraful român" și în almanahul „Muza română" (1865), pe care l-a editat. Se afirmase ca un publicist talentat, pasionat de activitatea politică și culturală pentru apărarea drepturilor românilor, dar moartea prematură, în urma unei boli de piept, a oprit o evoluție care se anunța remarcabilă.

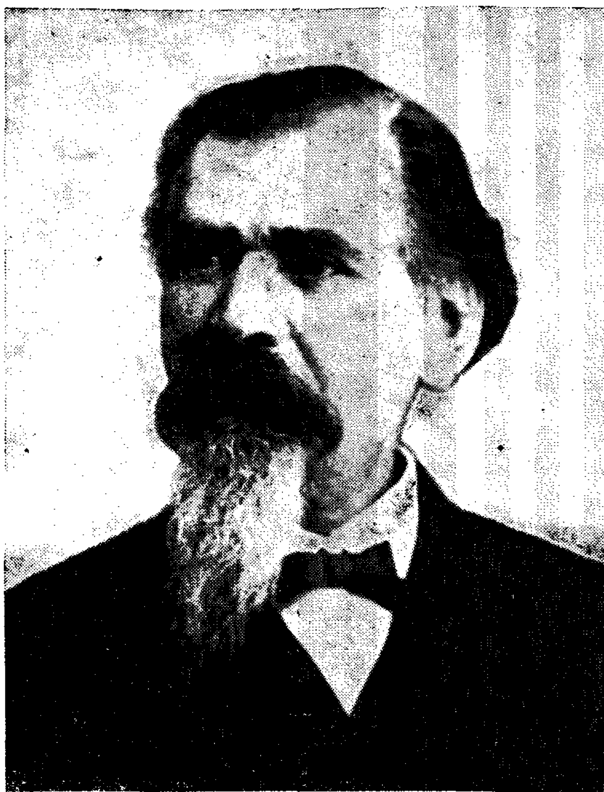
Din încercările literare ale lui **I.**, notabile sînt poezia romantic pesimistă *Desperatul* și meditația *Iluziunile mele*, în același spirit, despre misterul și frumusețea naturii, despre destinul măreț și dramatic al românilor. În „Concordia" a mai apărut, sub semnătura sa, traducerea nuvelei istorice *Branda* de Waldburg.

— *Iluziunile mele*, ARO, III, 1865, 12 ; *Iulia*, *Desperatul*, MRO, *111*, *155—156*. — **Tr.** : Waldburg, *Branda*, CDA, II, 1862, 52—55.

— **1.** Brutus, *Ioan Ioviță*, AL, II, *1867*, *58*.

L. V.

ISPIRESCU, Petre (1830, București — 21.XI.1887, București), scriitor și folclorist. S-a născut în mahalaua bucureșteană Pescăria Veche, unde tatăl său,

Gheorghe, avea o frizerie. Mama, Elena, de origine transilvăneană, era, se pare, o povestitoare neîntrecută. De la părinți sau de la calfele și clienții tatălui său, **I.** a putut asculta, în copilărie, numeroase creații populare, mai ales basme. Din inițiativa mamei, este dat să învețe carte, cu dascăli bisericești, dar, din pricina lipsurilor materiale, se vede nevoit, la 12 ani, să-și asigure singur existența. Nereușind să-și desăvîrșească instrucția în școală, dar avid de cît mai multe cunoștințe, **I.** intră ucenic la tipografia condusă de Z. Carcalechi, sperînd că acolo unde se tipăresc cărțile se poate și studia. Se califică în meseria de tipograf și ajunge chiar proprietar ori conducător al unor tipografii: Naționalul, Tipografia Statului, Tipografia Academiei Române. Activitatea de tipograf îi înlesnește contactul cu cei mai de seamă cărturari contemporani, de a căror prețuire s-a bucurat. Îndemnat și încurajat de A. I. Odobescu, B. P. Hasdeu, J. Urban Jarnik ș.a., stimulat mai ales de pasiunea sa pentru lectură, **I.**, un autodidact, devine un bun cunoscător al literaturii române, al preocupărilor de folclor de la noi. Condiția socială modestă, munca epuizantă în tipografie, nopțile jertfite studiului sau scrisului, grija pentru existența numeroasei sale familii — a avut șapte copii — l-au împiedicat pe **I.** să ia parte activă la evenimentele însemnate ale epocii.

Înzestrat cu simț artistic, **I.** a compus versuri, a scris proză memorialistică, dar încercările sale rămîn îmbinări hibride de influențe insuficient asimilate. Talentul său se dezvăluie însă în basme, căci limbajul popular îi era mai apropiat și îl stăpînea ca un adevărat povestitor anonim. Primele basme le publică în „Țeranul român", în 1862, la îndemnul lui N. Filimon și I. Ionescu de la Brad. Cel dintîi este *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte* ; în același an tipărește și prima culegere de basme.

Consacrarea sa are loc abia după zece ani, cînd îi apare primul volum din *Legende și basmele românilor. Ghicitori și proverburi* (1872) și își începe colaborarea la „Columna lui Traian". A mai publicat la „Analele literare", „Convorbiri literare", la „Dorobanțul", „Familia", „Revista literară", „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", „Revista societății „Tinerimea română", „România liberă" și „Tribuna". După ce a învățat singur limba franceză, încercînd chiar o tălmăcire, *Ruinele Palmirei din* Volney, **I.** scrie un articol de folclor comparat, semnalînd motive comune în basmele române și cele franceze. Fără a renunța la preferința pentru proza folclorică — dovadă volumul de basme din 1882 prefațat de V. Alecsandri — **I.** mai publică jocuri de copii, ghicitori, proverbe și zicători, însoțite uneori de comentarii documentate. Scrierile sale de evocare a unor momente și personalități din istoria națională sînt o dovadă a aderării sale la ideile avansate ale vremii. Nefiind încă formulată o metodă unitară de culegere a folclorului, **I.** s-a transformat din folclorist în intenție, în povestitor în fapt. Influențat de principiile lui Hasdeu, indică, totuși, informatorii și data culegerii, chiar dacă basmul a fost scris după mai mulți ani de la ascultare, iar jocurile de copii, ghicitorile și proverbele le transcrie cu mai multă rigoare. Deși a abordat toate speciile prozei folclorice, basmele sînt acelea care i-au asigurat lui **I.** popularitatea. El recreează basmul, întocmai ca povestitorii populari, păstrînd schema, formulele fixe specifice folclorului, oralitatea, expresiile populare. Personalitatea proprie transpare, totuși, din intențiile moralizatoare, din tonul, uneori romantic, din amănuntele istorice și mitologice pe care le include în povestire. Ceea ce se remarcă în mod deosebit este deplina unitate de atmosferă și de stil a celor 70 de basme scrise de **I.** Unele dintre ele sînt cele mai vechi variante românești cunoscute ale unor motive universale: *Prîslea cel voinic și merele de aur, Fata de împărat și pescarul, Balaurul cel cu șapte capete, Coman vînătorul, Ileana Simziana* și *Ciobănașul cel isteț sau țurloaiele blendei*; altele sînt specifice numai teritoriului românesc: *Un basm mitologic* (motivul boului năzdrăvan) și *Fata cu pieze rele*. Basmele lui **I.** reprezintă un bogat material de studiu pentru cunoașterea culturii noastre populare și pentru cercetarea comparativă a motivelor și variantelor în spațiul universal. Fondul general uman și larga lor accesibilitate a permis reintegrarea basmelor în circuitul folcloric. Devenite clasice, ele au contribuit, alături de operele marilor scriitori, la formarea limbii noastre literare.

— *[Jurnal, 1865—1870]*, DML, II, *127—210*; *Legende și basmele românilor. Ghicitori și proverburi*, I—II, introd. B. P. Hasdeu, București, Tip. Laboratorilor români, 1872—1876; *Snoave sau povești populare*, I—II, București, Noua Tip. a laboratorilor români, 1873—1874; *Isprăvile și vieața lui Mihai Viteazul*, București, Noua Tip. a laboratorilor români 1876; ed. 2, București, Tip. Academiei, 1885; ed. îngr. și pref. D. Ciurezu, București, Monitorul oficial, 1939; *Basme române și basme franceze*, CT, VIII, 1877, 1; *Din poveștile unchiașului sfătos. Basme păgînești*, pref. A. I. Odobescu, București, Tip. Academiei, 1879; *Pilde și ghicitori*, București, Tip. Laboratorilor români, 1880; *Legende sau basmele românilor*, pref. V. Alecsandri, București, Tip. Academiei, 1882; ed. București, Minerva, 1915; ed. pref. E. Lovinescu, București, Ancora, 1929; *Zicători populare*, RIAF, I, 1882—1883, vol. I—II, II, 1884, vol. III, III, 1885, vol. V; *Basme, snoave și glume*, Craiova, Samitca, 1883; *Jucării și jocuri de copii*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885; *Din poveștile unchiașului sfătos. Despre pomul Crăciunului*, București, Tip. Academiei, 1886; *Povești morale*, București, Tip. Academiei, 1886; *Opere complete*, I, București, Minerva, 1901; *Poveștile unchiașului sfătos*, pref. St. O. Iosif, București, Minerva, 1907; *Istoria lui Ștefan cel Mare și Bun*, București, Socec, [1908]; ed. București, Cartea românească, [1921]; *La Roșiorii de Vede*, București, Cartea românească, [1924]; *Legende sau basmele românilor*, îngr. și pref. N. Cartojan, Craiova, Scrisul românesc, 1932; *Legende sau basmele românilor*, îngr. și pref. C. Gerota, București, Tipografiile unite, 1933; *Legendele sau basmele românilor*, pref. Iorgu Iordan, București, Cartea Românească, 1936; *Povești despre Vlad Vodă Țepeș*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1936; *Viața și faptele lui Vlad Vodă Țepeș*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1937; *Bucăți alese*, I—II, îngr. și pref. Paul I. Papadopol, București, Cultura românească, [1937]; *Basmele românilor*, București, Gorjan, 1943; *Opere*, I—II, îngr. Aristița Avramescu, introd. Corneliu Bărbulescu, București, E. L., 1969—1971; *Pasărea măiastră*. pref. Ion Roman, București, Eminescu, 1974.

— 1. M. Gaster, *A propos de articolul d-lui P. Ispirescu, „Basme române și basme franceze"*, CT, VIII, 1877, 7—8; 2. M. Eminescu, *Articole și traduceri*, îngr. Aurelia Rusu, introd. Aurel Martin, București, Minerva, 1974, *7—8*; 3. Delavrancea, *Despre literatură, 74—80*; 4. A. I. Odobescu, *Petre Ispirescu*, București, Tip. Românul, 1887; 5. Virginia Rîmnicianu, *Basmele culese de Petre Ispirescu din punctul de vedere al fondului și al formei*, RN, VI, 1893—1894, 11—12; 6. Al. Iordan, *Cu prilejul semicentenarului morții lui Petre Ispirescu*, CL, LXX. 1937, 11—12; 7. Al. Philippide, *Petre Ispirescu*, ALA, XVIII, 1937, 847; 8. Paul I. Papadopol, *O pildă vie: Petre Ispirescu*, București, Cartea românească, 1939; 9. George Baiculescu, *Din amintirile inedite ale lui P. Ispirescu*, RFR, IX, 1947, 1; 10. Dora Littman, *Viața lui Petre Ispirescu*, RITL, IV, 1955; 11. Vasile Netea, *Petre Ispirescu*, REF, III, 1958, 7; 12. Traian Ionescu-Nișcov, *Corespondența dintre Jan Urban Jarník și Petre Ispirescu*, RITL, XII, 1963, 3—4; 13. Aristița Avramescu, *Petre Ispirescu (un manuscris inedit)*, GL, XIV, 1967, 47; 14. Al. Dobre, *Petre Ispirescu — 80 de ani de la moarte*, REF, XII, 1967, 6; 15. Vrabie, *Folcloristica, 136—142*; 16. Corneliu Bărbulescu, *Studiu introductiv* la Petre Ispirescu, *Opere*, I, București, E. L., 1969; 17. *Ist. lit.*, III, *905—910*; 18. Bîrlea, *Ist. folc., 156—165*; 19. Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *56—65*.

L. C.

ISTORIA CNEAZULUI POTEMKIN CELUI CE-AU RĂPĂUSAT ÎN ȚARA MOLDOVII, povestire istorică în versuri de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. S-a încercat în cîteva rînduri identificarea autorului cu tîrgovețul Gheorghe Nacul, cel care semnează unul din codicele manuscrise prin care s-au transmis versurile ⟨1, 2, 7⟩. Într-o cercetare mai nouă, autorului, rămas neidentificat, i se atribuie și alte povestiri istorice în versuri ca: **Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul*, **Istorie di patima Gălaților*, **Istorie ce au scos domnilor și boierilor*, **Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1* (versiunea moldovenească), **Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar, Constantin Hangerliul voievod, căruia din poruncă împărătească i s-a tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova), **Stihurile preînălțatului domn Alexandru Constantin Moruzi voievod* ⟨6⟩. După o introducere, lamentație pe tema „fortuna labilis", autorul deplînge moartea feldmareșalului rus G. A. Potemkin, comandantul suprem al armatei ruse în războiul cu Turcia dintre anii 1787—1791. Sfîrșitul imprevizibil (survenit în urma epidemiei de ciumă din toamna anului 1791) al celui care încheiase războiul victorios, alături de generalul A. V. Suvorov, produce o impresie puternică asupra locuitorilor Iașilor, martori ai fastului de la curtea cneazului, instalat pentru un timp în capitala Moldovei, unde urmau să se desfășoare tratativele de pace (pacea de la Iași se va încheia în ianuarie 1792, după moartea lui Potemkin). După ce evocă admirativ vitejia rușilor și faima feldmareșalului, autorul

Iași, 1845. Ulița mare

informează despre boala cneazului și despre plimbarea acestuia în afara Iașilor — în realitate, plecare precipitată, decisă, în condițiile agravării stării sale, de însuși Potemkin. Sfîrșitul îl surprinde lîngă codrii Bîcului, la 5 octombrie 1791. Utilizarea unor imagini în spiritul creației populare determină pe alocuri apariția unor versuri mai expresive. Moartea este „tîlharul cel vestit" și are „zapcii înarmați". Victima încearcă să scape „vînătorii morții". În final, versificatorul revine, prin intermediul eroului, care rostește un lung cuvînt de despărțire adresat rudelor și prietenilor, la motivul preferat — lamentația asupra deșertăciunii lumii.

— *Întîmplările vieții ferdmașului cneaz Potenke al împărăției Moscovii*, CPV, 291—296 ; *Istoria cneazului Potemkin celui ce-au răpăusat în țara Moldovii*, CPV, 296—298.

— 1. Teodor V. Ștefanelli, *O carte veche despre Alexandru Machedon, Constantin cel Mare și cneazul Grigorie Potemkin*, A, VIII, 1897, 9—10 ; 2. Iorga, *Ist. lit.*, III, 90—92 ; 3. Piru, *Ist. lit.*, I, 427—428 ; 4. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, 140—141 ; 5. Gh. Lungu și A. Pricop, *Stihuri pentru moartea lui Potemkin*, MM, XXXIX, 1963, 1—2 ; 6. N. A. Ursu, *Contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1 ; 7. Dan Simonescu, *Moartea cneazului Potemkin (5 octombrie 1791)*, CPV, 289—291.

R. Ș.

ISTORIA LUI CONSTANDIN VODĂ BRÎNCOVEANUL, povestire istorică în versuri aparținînd unui autor anonim din secolul al XVIII-lea. Grefat pe motivul „norocului schimbător" („fortuna labilis"), episodul mazilirii și uciderii lui Constantin Brîncoveanu este transpus de autor într-un „moment dramatic" în care protagoniști sînt domnitorul și membrii familiei sale, principalii demnitari ai lui Brîncoveanu, sultanul Ahmed al III-lea. La început, ca și în finalul scrierii, tonalitatea liric-meditativă predomină. Cu vădite intenții moralizatoare, autorul îndeamnă la reflecție asupra caracterului perisabil al lumii. În cadrul astfel creat, se succed scene precum citirea firmanului de mazilire de către un agă, înfruntarea dintre voievod și boierii bănuiți trădători, tînguirea doamnei și a fiicelor lui Brîncoveanu, urmate de numirea în scaunul țării a spătarului Ștefan Cantacuzino. Conflictul dintre Brîncoveanu și Cantacuzini, consemnat de literatura istorică a epocii, se răsfrînge aici în confruntarea de o anume finețe psihologică dintre Constantin Brîncoveanu și nepotul său Ștefan Cantacuzino, care îi urmează în domnie. La acuzele fățișe ale lui Brîncoveanu, fostul spătar răspunde apărîndu-se slab, cu jurăminte de circumstanță. Firul narativ îi surprinde apoi pe Brîncoveni la trecerea Dunării, zăbovind la Giurgiu pentru petrecerea sărbătorii Paștilor, ori înfruntînd torturile în închisoarea Edicule din Țarigrad. Apariția victimelor în grădina împărătească devine, în ziua execuției, prilej de petrecere pentru sultan. Autorul imaginează acum un dialog patetic între Brîncoveanu și fiii săi, pe care fostul domnitor al Țării Românești îi îmbărbătează în numele credinței creștine, după ce face mai întîi rechizitoriul cruzimii și vicleniei turcilor. Există o opinie potrivit căreia povestirea ar fi fost scrisă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, de către un autor ce se afla încă sub impresia evenimentelor ⟨3, 7, 8, 10, 14⟩. Conform unei alte păreri, versurile ar fi fost alcătuite pe la 1778, în Moldova, și ele s-ar datora unui cărturar de condiție modestă, originar

Execuția familiei domnitorului Brîncoveanu (litografie)

din Muntenia, autor și al altor compuneri asemănătoare: **Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1* (versiunea moldovenească), **Istorie di patima Gălaților*, **Istorie ce au scos domnilor și boierilor*, **Istoria cneazului Potemkin celui ce-au răpăusat în Țara Moldovii*, **Stihurile preînălțatului domn Alexandru Constantin Moruzi voievod*, *Constantin Hangerliul voivod, căruia din poruncă împărătească i s-a tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova), **Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar* ⟨13⟩. Nu lipsită de naivități, prolixități, efecte tari, în gustul epocii, *Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul* ilustrează un gen minor, ce cunoaște însă popularitate la noi, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Tema (întîmplare tragică din trecut, corelată cu ideea de rezistență națională în împrejurări potrivnice), ca și versificația, de factură populară, au determinat unele opinii vizînd raporturile acestei *Istorii...* a lui Brîncoveanu cu anumite specii folclorice. S-a sugerat că prototipul *Cîntecului lui Constantin Brîncoveanul* și-ar putea avea obîrșia în această povestire versificată ⟨15⟩. S-a presupus, de asemenea, că subiectul ar fi pătruns, fie prin intermediul baladei, fie sub influența unor drame scolastice cu tradiție în Ardeal, în manifestările de teatru popular de acolo, întîlnite ulterior și în nordul Moldovei ⟨11, 14, 15⟩. Există însă și păreri contrare, limitînd influența scrierii. Povestirea rimată se consideră în acest caz a fi independentă de prelucrările folclorice ale motivului, la baza cărora ar sta balada creată de V. Alecsandri și inclusă de poet, ca anonimă, în colecția sa ⟨16, 18⟩.

— *Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul*, CPV, *60—68*.

— 1. Gr. Crețu, *Două stihuiri din secolul trecut*, CL, IX, 1875, 8; 2. Ion Bianu, *Cîntecul lui Brîncoveanu la 1809*, BCIR, I, 1915; 3. T. Pamfile, *Un cîntec privitor la moartea lui Brîncoveanu*, MCS, VII, 1919, 5; 4. Ion Lupaș, *Versuri istorice despre Constantin Brîncoveanu*, AIN, V, 1928—1930; 5. C. Bobulescu, *Stihuri pentru peirea lui Constantin vodă Brîncoveanu*, APST, XI, 1934, 10; 6. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *193—194*, *212—214*; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *262—263*; 8. Piru, *Ist. lit.*, I, *286—288*; 9. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *179—182*; 10. *Ist. lit.*, I, *646—647*; 11. Ion Mușlea, *„Cîntare și verș la Constantin". Sfîrșitul lui Brîncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor români din nordul Transilvaniei*, SILF, 1964, *21—61*; 12. Iorgu Iordan, *Cronica rimată despre moartea lui Constantin Brîncoveanu*, CRM, II, *88—89*; 13. N. A. Ursu, *Contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1; 14. Dan Simonescu, *Uciderea lui Constantin Brîncoveanu (15 august 1714)*, CPV, *5—32*, *55—60*; 15. Vasile Adăscăliței, *Date noi privind teatrul folcloric „Brîncovenii"*, REF, XII, 1967, 6; 16. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *52—55*; 17. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *100—101*; 18. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *98—105*, *111—112*; 19. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, Minerva, 1976, *309—310*, *315*.

R. Ș.

ISTORIA LUI EROTOCRIT CU ARETUSA v. **Erotocritul.**

ISTORIA LUI IORDACHE STAVARACHE BIV VEL SPĂTAR ȘI BAȘI CAPICHIHAIA AL ȚĂRII MUNTENEȘTI, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Alcătuite de un anonim în limba greacă și tipărite la Veneția în 1767, versurile au fost transpuse în limba română în același an ⟨4, 8⟩, de Hagi Stahie, fiul unui negustor din Vîlcea. *Istoria lui Iordache Stavarache biv vel spătar și bași capichihaia al Țării Muntenești* relatează despre căderea în dizgrație și uciderea de către turci, în august 1765, a influentului boier levantin, protejat de Constantin și Ștefan Racoviță, ale căror domnii succesive în țările române ajung treptat a fi controlate de Stavarache, în calitatea sa de spătar și de capuchehaie la Țarigrad. Epica poemei este săracă. În prima parte (cam o treime din stihuri) se stăruie în portretizarea personajului central, înfățișat ca un erou fabulos, dominînd între grecii Fanarului. Enumerarea comorilor pe care le stăpînește marele negustor de tabac — dulapuri de argint și sidef, oglinzi de Veneția lucrate cu meșteșug, ciubuce cu imamele de chihlimbar, ibrice de cafea argintate și filigene de China, farfurii de dulcețuri împodobite cu pietre scumpe — degajă aici o anume poezie, a lucrurilor prețioase și vetuste. Partea a doua a cronicii prezintă declinul lui Stavarache, victimă a intrigilor și răzbunărilor fanariote, precum și a lăcomiei demnitarilor turci. Avid de putere, grecul abuzează, în exercitarea influenței de care se bucură, de prietenia sultanului, astfel încît numeroase plîngeri sosite la Țarigrad împotriva sa, din partea turcilor și creștinilor deopotrivă, îi decid soarta. Se consemnează între altele reclamațiile moldovenilor transmise prin intermediul hanului tătar în drum spre Poartă. Sub cuvînt că au fost agonisite prin jaf, averile i se confiscă. Încercarea fostului spătar al țărilor române de a-și răscumpăra libertatea cu galbeni eșuează. Un „caic" tras la țărm îl ridică de la casele sale pe osînditul care urmează a fi sugrumat noaptea, în beciurile împărătești. Din ordinul sultanului casele lui Stavarache sînt risipite pînă în temelii în căutarea unor avuții tăinuite, prilej pentru versificator de a avertiza asupra inutilității averilor. Dincolo de unele reușite în reconstituirea atmosferei specifice a epocii, rămîne de remarcat preferința autorului pentru dialog, la care se recurge adeseori. Traducerea românească a circulat în manuscris, alături de alte povestiri versificate, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Spre deosebire de versificația, de factură populară, adoptată la noi în scrierile de acest gen, traducătorul, fără înzestrare deosebită, optează, sub influența originalului grec, pentru versul amplu, de 15—16 silabe.

— *Istoria lui Iordache Stavarache biv vel spătar și bași capichihaia al Țării Muntenești*, CPV, *93—102*.

— 1. Émile Legrand, *Histoire de Georges Stavrakoglu*, în *Recueil de poèmes historiques en grec vulgaire relatifs à la Turquie et aux Principautés Danubiennes*, Paris, Leroux, 1877, *191—223*; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *379—380*; 3. C. N. Mateescu, *Un manuscript scris de dascălul Neculai Popa Dumitru Duma*, MCS, IV, 1916, 8; 4. Constantin C. Giurescu, *Istoria lui Iordache Stavracoglu*, OIB, *201—216*;

5. C. N. Mateescu, *Insemnări pentru povestea versificată „Istoria lui Iordachi Stavrachi biv vel spătar“*, AO, VII, 1928, *39—40* ; 6. Pușcariu, *Ist. lit.*, *208* ; 7. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *192—193* ; 8. *Ist. lit.*, I, *647—648* ; 9. Dan Simonescu, *Cronica uciderii spătarului Iordache Stavarache (1765)*, CPV, *91—93* ; 10. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *56* ; 11. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *106—107* ; 12. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ș.

ISTORIA LUI MIHAI-VODĂ SIN PĂTRAȘCO-VODĂ, CARELE AU FĂCUT MULTE RĂZBOAIE CU TURCII PENTRU CREȘTINĂTATE v. **Cronica domniei lui Mihai Viteazul.**

ISTORIA LUI SKINDER-ÎMPĂRAT, roman popular. De proveniență orientală, s-a răspîndit în secolul al XVIII-lea la noi, unde a pătruns din literatura turcă prin intermediul unei traduceri grecești ⟨3, 5⟩. Două motive folclorice universale interferează în *Istoria lui Skinder-împărat*, ambele conferind textului o tentă moralizatoare. Motivul cunoscut sub denumirea de *Vaticinium* este vehiculat de *Istoria lui Skinder...* alături de cel al prieteniei probate în împrejurări dramatice, care implică la un moment dat un sacrificiu suprem, ilustrînd prototipul *Amicus et Amelius*. Infiltrații ale motivului *Vaticinium* se pot afla în *Historia de septem sapientibus* a lui Johannes de Alta Silva, prelucrare prin care Occidentul medieval ia contact, începînd din secolul al XII-lea, cu romanul oriental *Sindipa*. O variantă asemănătoare versiunii românești, în care se disting cele două motive constitutive, apare integrată abia în redacția tipărită la Strasbourg în 1512 a *Istoriei...* lui Johannes de Alta Silva, intitulată *Pontianus. Dicta aut facta septem sapientum*. Prin traduceri ulterioare din *Pontianus*, *Istoria lui Skinder...* reapare în răsăritul Europei în literaturile polonă, ucraineană, armeană, unde textul își recapătă independența inițială, revenind la forma în care se presupune că a circulat cu cîteva secole mai înainte spre Occident. Prin atmosferă și modalitate narativă, *Istoria lui Skinder...* amintește de basmul oriental, accentul căzînd totuși pe situațiile dilematice în care se găsește adesea eroul și pe care acesta le rezolvă grație însușirilor sale neobișnuite. În povestirea din *Pontianus* este evidentă adaptarea la spiritul romanului cavaleresc occidental.

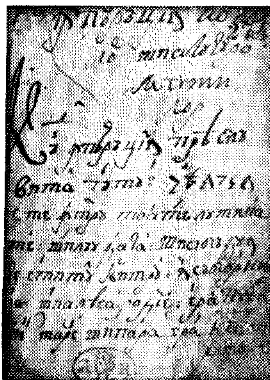
Skinder, în versiunea cunoscută la noi, este fiul unui negustor. Întors de la învățătură dintr-o cetate străină, în vreme ce servește la masa părinților, Skinder, care înțelege graiul păsărilor, tălmăcește previziunea a două privighetori ce-i destăinuiesc viitorul. Oracolul păsărilor, profețind despre un timp în care părinții își vor sluji la rîndul lor fiul, atrage mînia pripită a tatălui, care își aruncă feciorul în mare. Salvat de niște corăbieri, Skinder ajunge la Țarigrad, devine mare grămătic la vamă și fiu adoptiv al vizirului. Printr-o judecată înțeleaptă, Skinder pune capăt disputei dintre trei coțofene. Cucerit de vrednicia tînărului, împăratul îl înalță la rangul de mare logofăt, promițîndu-i pe fiica sa, Olerica, de soție. Skinder cere răgaz pentru a sluji un an la curtea împăratului din Alep („Halep“), unde primește slujba de mare cupar și este îndrăgit de fiica împăratului, Melixina. La Alep sosește între timp Firusah, fiul unui al treilea împărat, trimis a ucenici alături de Skinder. Skinder și Firusah devin frați de cruce. Din fidelitate față de împăratul din Alep și din prietenie pentru Firusah, Skinder amînă nunta cu Olerica pentru a lupta cu Apolon, fiul împăratului arăpesc, care amenință cu război cetatea. La întoarcerea în Țarigrad însă, fata îl respinge și se răzbună cu ajutorul unor bucate otrăvite. Datorită unui antidot dăruit de Melixina, eroul își salvează viața și se întoarce, bolnav, la Alep. Aici se convinge de devotamentul prietenilor, care își jertfesc pruncul pentru a-l însănătoși. Împreună cu Firusah și Melixina, Skinder călătorește apoi spre orașul în care copilărise, spre a-și regăsi părinții. Revenit în cele din urmă la Țarigrad, devine împărat al cetății și soț al Olericăi, pe care o iartă. Numeroase detalii realiste apar într-o versiune sau alta a *Istoriei lui Skinder...*, consecință a circulației și adaptării textului în epoci și la medii diferite. Din varianta românească se desprinde o atmosferă oriental-balcanică, specifică într-o măsură și secolului al XVIII-lea din țările române. Semnificative rămîn în această privință denumirile unor ranguri deținute în ierarhia socială de personajele cărții. În cîteva momente esențiale narațiunea transcende însă în fantastic. Evenimente ținînd de fabulosul folcloric devin, alături de acele episoade ce tind să ilustreze o recomandare morală, adevărate resorturi ale povestirii. Celor două teme principale ce conduc firul narativ li se subsumează și alte motive ale literaturii orale, ca schimbarea capetelor prin tăiere și învierea cu ajutorul unor leacuri (procedeu prin care Firusah capătă o înfățișare asemănătoare cu a lui Skinder), înlăturarea unor suferințe prin jertfa unui prunc inocent etc. Paralel cu aceste motive transfigurînd faptele în lumina miraculosului folcloric, se mai pot semnala anumite structuri epice, frecvente de asemenea în literatura populară (peripețiile fraților de cruce, femeia trădătoare care își ispășește ulterior vinovăția, lupta cavalerească între pretendenții la mîna fetei de împărat ș.a.). Manuscrisele românești, datînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și de la începutul secolului al XIX-lea, conțin redacții diferite ale textului, conservînd disponibilitățile limbii vii, ingenuitatea viziunii naratorului popular și o remarcabilă artă a dialogurilor.

— *Istoria lui Skinderiu-împăratu*, CPL, I, *327—346*.

— 1. M. Gaster, *Die Geschichte des Kaisers Skinder, ein romänisch-byzantinischer Roman. Beitrag zur Quellengeschichte der alt-französischen „Histoire des sept sages de Rome“*, Atena, 1937 ; 2. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, *Studiu introductiv*, CPL, *V—XXXVI* ; 3. I. C. Chițimia, *Introducere* la *Istoria lui Skinderiu-împăratu*, CPL, I, *325—326*; 4. I. C. Chițimia, *Comparatismul și perspectivele lui în studiul cărților populare*, SLC, *113—120* ; 5. I. C. Chițimia, *„L'Histoire de Skinder“ en Europe et surtout dans le Sud-Est européen*, în *Actes du premier Congrès international des études balcaniques et Sud-Est européennes, 26.VIII—1.IX.1966*, t. VII, Sofia Académie Bulgare des Sciences, 1971, *129—138* ; 6. Chițimia, *Probleme*, *351—363*, *417—429* ; 7. Piru, *Varia*, II, *46—50* ; 8. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea II, București, E.A., 1978, *368—373*.

R. Ș.

ISTORIA POAMELOR, carte populară. Sub acest nume este cunoscută traducerea și autohtonizarea satirei alegorice bizantine *Poricologos*, atribuită satiricului Teodor Prodromos (probabil secolul al XII-lea). Sînt cunoscute mai multe redacțiuni, unele fiind traduse și în alte limbi. Rescrisă în neogreacă, în proză, și ușor modificată, a fost tipărită la Veneția, înainte de 1752, în același volum cu *Esopia*, apoi retipărită în 1775. Una din aceste ediții a fost adusă în țară și tradusă. Cele mai vechi manuscrise românești datează din 1781. M. Gaster tipărește pentru prima

dată textul *Istoriei poamelor* în *Chrestomaţie română* (vol. II, 1891), reproducînd manuscrisul 2379 din Biblioteca Academiei Române.

Cea mai corectă şi mai completă variantă e conţinută în manuscrisul 2989 (secolul al XVIII-lea), tipărit în culegerea îngrijită de I. C. Chiţimia şi Dan Simonescu, *Cărţile populare* (vol. II) : *Împărăţiia poamelor şi tuturor legumelor*. Rangurile şi fastul personajelor din original sînt adaptate aici la realitatea unei curţi domneşti autohtone, reunită într-un divan bizar. Strugurul pîrăşte împăratului Gutăi, înconjurat de curtea sa (Rodia, „păharnic mari", Năramza, „postelnic mari", Persica, „stolnic mari" etc.), neamul mirodeniilor, care nesocoteşte poruncile împărăteşti. Ceapa, un autentic personaj de vechi divan, grasă, înfofolită, înveninată, jură însă că toate sînt minciuni. Atunci judecătorii, căutînd în pravile, îl găsesc vinovat pe Strugur, pe care împăratul Gutăi îl blestemă în final. Acest blestem a fost considerat explicaţia originii vinului sau interpretat ca o critică a beţiei. Hazul *Istoriei poamelor* este dat, între altele, de înşiruirile de demnităţi atribuite, pompos, unor fructe sau legume. Caracterizările „personajelor" în manieră populară, cu epitete naive dar plastice, vioiciunea naraţiunii i-au asigurat o largă răspîndire, fapt dovedit nu numai de numeroasele manuscrise, dar şi de circulaţia orală a motivului. Folcloristul Gh. Alexici a cules într-un sat de lîngă Arad un text asemănător cu cel al *Istoriei poamelor*. Foarte expresiv este blestemul cu care e pedepsit Strugurul, preluat şi dezvoltat într-o scenetă alegorică în versuri de către A. Pann în *Povestea vorbii*.

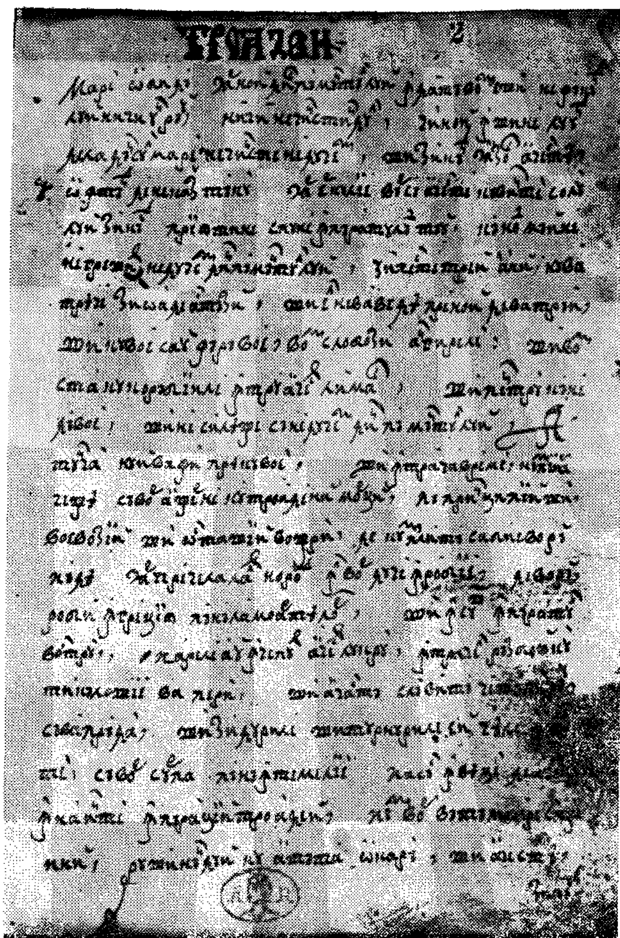
— *Istoria poamelor*, CHRM, II, *97—98* ; *De împărăţiea poamelor şi a legumelor*, IC, IV, 1911, 12 ; *Povestea poamelor*, ŞZ, XXXVIII, 1929, 1—2 ; *Istoria poamelor şi a tuturor legumelor*, CEL, II, 1936, *89—101* ; *Împărăţia poamelor şi tuturor legumilor*, CEL, III, 1939, *112—113* ; *Împărăţiia poamelor şi tuturor legumilor*, CPL, II, *271—272*. Ms. : *Incepuiu a scriia de împărăţie pre slăvitei Gutăe* (1781), B.A.R., ms. 575, f. *132* ; *Istoria poamelor* (1781), B.A.R., ms. 3372, f. *4—6* ; *[Istoria poamelor]* (1784), B.A.R., ms. 284, f. *103—105* ; *[Istoria poamelor]* (c. 1786), B.A.R., ms. 830, f. *13—14* ; *Împărăţiea poamelor şi a tutulor legumelor* (1794), B.A.R., ms. 2188, f. *34—35* ; *Incepuiu a scrie despre împărăţie prea slăvitului guttiu* (c. 1796), B.A.R., ms. 3384, f. *118—119* ; *Împărăţiia poamelor şi tuturor legumilor* (sec. XVIII), B.A.R., ms. 2989, f. *112—114* ; *[Istoria poamelor]* (c. 1812), B.A.R., ms. 1728, f. *125—127* ; *Povestea de împărăţia poamelor când împărăţea peste toate poamele prea slăvita gutue şi oblăduia vestitu chitru* (c. 1819), B.A.R., ms. 1735, f. *25—29* ; *[Istoria poamelor]* (c. 1829), B.A.R., ms. 2242, f. *1—6* ; *[Istoria poamelor]* (1834), B.A.R., ms. 5188, f. *48—49* ; *Istorie de cînd au împărăţit poamele şi legumile ce sînt de hrană norodului* (1838), B.A.R., ms. 5503, f. *23—25* ; *[Istoria poamelor]* (c. 1860), B.A.R., ms. 4493, f. *2—3* ; *Împărăţia pomelor şi a tuturor legumilor* (c. 1888), B.A.R., ms. 3820, f. *274—280* ; *Împărăţia pomelor* (sec. XIX), B.A.R., ms. 5210, f. *37—38* ; *Împărăţia pomelor* (sec. XIX), B.A.R., ms. 4756, f. *31—32* ; *Poveaste de împărăţia poamelor. Când împărăţea preste toate poamele prea slăvita gutue şi oblăduia vestitu chitru*, B.A.R., ms. 3518, f. *6—10* ; *Împărăţia poamelor*, B.A.R., ms. 2747, f. *24—26*.

— 1. D. Russo, *Elenizmul*, *32—33* ; 2. Ioana Andreescu, *Istoria poamelor. Redacţiunile româneşti*, CEL, II, 1936, *79—88* ; 3. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *239—242* ; 4. Ariadna Camariano, *Poricologos şi Opsarologos grecesc*, CEL, III, 1939, *33—140* ; 5. Dan Simonescu, *Istoria poamelor*, CPL, II, *269—270* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *461—462* ; 7. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *282—284* ; 8. *Ist. lit.*, I, *683—685* ; 9. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărţile populare laice*, partea II, Bucureşti, E.A., 1978, *347—367*.

C. T.

ISTORIA SINDIPII FILOZOFULUI v. **Sindipa.**

ISTORIA TROADEI, carte populară. Conţine o versiune diferită de cea homerică a mitului troian. În tradiţia greacă au circulat şi alte variante ale legendelor despre războiul greco-troian, nefolosite de Homer, dar păstrate în două opere independente :

De excidio Troiae historia a pretinsului troian Dares şi *Ephemeris belli Troiani*, atribuită lui Dictys cretanul, care ar fi fost martor ocular. Aceste variante se deosebesc, dar se şi completează reciproc, şi au avut o mare răspîndire mai cu seamă prin rezumarea şi includerea lor în cronografe. Pe această cale au pătruns şi în cultura românească, impunîndu-se mai mult versiunea cuprinsă în traducerea unui cronograf, din greceşte, de către Pătraşcu Danovici, versiune devenită apoi independentă şi răspîndită prin numeroase manuscrise (*Istoria Troadei* este cunoscută şi sub titlul de *Războiul Troadei* sau *Legendele Troadei*). Cel mai vechi manuscris românesc cunoscut este datat 1689. Sub titlul *Împărăţiia lui Priiam împăratul Troadei cetăţii ceii mari* sînt înfăţişate sumar evenimentele cunoscute din *Iliada*, deosebirea constînd mai ales în înlăturarea totală a elementelor mitologice (nu mai apar zeii) şi în prezenţa moralei creştine. Unele manuscrise conţin o variantă a unei prelucrări după epopeea *Roman de Troie* a truverului Benoît de Sainte-More.

Adoptată de literatura populară datorită vitejiilor descrise şi învăţămintelor pe care le cuprinde, *Istoria Troadei* îmbracă o frumoasă haină narativă, cu numeroase expresii lexicale şi construcţii sintactice specific româneşti, precum şi cu savuroase transformări ale numelor personajelor.

— *[Istoria Troadei]*, în *Codicele Matei Voileanu. Scrieri din prima jumătate a veacului trecut*, îngr. M. Voileanu, Sibiu, 1891, *25—45* ; *[Istoria Troadei]*, în Leca Morariu, *Războiul Troadei după codicele Const. Popovici (1796)*, Cer-

năuți, Glasul Bucovinei, 1923, *42—63* ; *Împărăția lui Priiam împăratul Troadei cetății ceii mari*, CPL, I, *89—108*. **Ms.** : *[Istoria Troadei]* (c. 1714), B.A.S., ms. CM8, f. *1—33* ; *Istoriia Troadei* (1748), B.A.R., ms. 3399, f. *185—198* ; *Istoriia Troadei* (c. 1750), Biblioteca Muzeului Olteniа — Craiova, ms. 81, f. *163—177* ; *[Istoria Troadei]* (1766), B.A.R., ms. 2183, f. *1—127* ; *Istórie pentru împărăția lui Priam împăratul Troadei* (1767), B.A.S., ms. CM23 ; *Istoria Troadei cetății întru care au împărățit Priiam împărat tatăl lui Pareș* (1775), B.A.R. ms. 1702, f. *125—146* ; *O prea frumoasă istorii a minunatii și iscusitii cetăți a [...] Troadii care s-au fost bătut 12 ai pentru o muiere* (1777), B.A.R., ms. 4104, f. *81—94* ; *Istoria Troadei întru carele au împărățit Priiam împărat tatăl lui Pariș* (1778), B.A.R., ms. 1264, f. *1—14* ; *Istoria lui Priiam împărat al cetății Troadei* (1794), B.A.R., ms. 1601, f. *2—18* ; *[Istoria Troadei]* (1805), B.A.R., ms. 5919, f. *159—187* ; *Istoria Troadei scrisă de Dit Grecul și Darie Frighii, cari cînd se bătea Troada, era în tabără* (1812), B.A.R., ms. 3381, f. *1—132* ; *Istoria Troadei* (1826), B.A.R., ms. 273, f. *1—25* ; *Început dă luarea cetatea Troadăi ce în toată lumea vestită pre cănd împărățea la Ierusălim marele David* (1827), B.A.R., ms. 5967, f. *110—122* ; *Poveste pentru zidirea și prădarea troiască și pentru a ei de tot spargere care fu în zilele împăratului David jidovescul*, B.A.R., ms. 1385, f. *118—123* ; *[Istoria Troadei]*, B.A.R., ms. 1785, f. *4—30* ; *Istoria Troadii cetăți*, B.A.R., ms. 1751, f. *24—45* ; *[Istoria Troadei]*, B.A.R., ms. 1361, f. *1—12*.

— 1. M. Gaster, *Die rumänische Version der trojanischen Sage*, BZ, III, 1894, *528—530* ; 2. Leca Morariu, *Războiul Troadei după codicele Const. Popovici (1796)*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1923 ; 3. N. Cartojan, *Legendele Troadei în literatura veche românească*, București, Cultura națională, 1925 ; 4. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *321—332* ; 5. Iulian Ștefănescu, *Opere istorice*, București, Tip. Națională, 1942, *111—187* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *454—456* ; 7. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *269—272* ; 8. I. C. Chițimia, *Istoria Troadei*, CPL, I, *87—88* ; 9. *Ist. lit.*, I, *674—676* ; 10. Paul Cernovodeanu, *Variante autonome ale „Războiului Troadei" din cronografele de tipul Danovici și circulația lor (sec. XVIII—XIX)*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 11. Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I : *Cărțile populare laice*, partea II, București, E.A., 1978, *374—399* ; 12. Radu Constantinescu, *„Historia destructionis Trojae" a lui Guido delle Colonne într-o veche traducere românească*, RITL, XXVII, 1978, 1.

C. T.

ISTORIA ȚĂRII ROMÂNEȘTI DE LA OCTOMBRIE 1688 PÎNĂ LA MARTIE 1717 v. **Anonimul brîncovenesc.**

ISTORIA ȚĂRII RUMĂNEȘTI DĂ LA LEAT 1769, povestire istorică în versuri aparținînd unui anonim din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Mișcarea antiotomană din toamna anului 1769, care premerge intrării trupelor rusești în București, este comentată de un contemporan al evenimentelor, circumspect și ironic, probabil un boier mărunt, ce cunoaște unele detalii din activitatea politică desfășurată de frații Pîrvu și Mihai Cantacuzino în timpul războiului ruso-turc din anii 1768—1774. (Aceluiași autor i s-au atribuit, într-o cercetare mai nouă, *Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi bașa Ahmet, cu ferman de la Poartă* — versiune redactată în Țara Românească, **Fuga fiilor lui Alexandru Ipsilanti*, ***Cronica anonimă despre domnia lui** *Mavrogheni*, **Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Țării Românești și *Istoria voievodului Hangerli* — versiunea munteană ⟨11⟩). Pătrunderea voluntarilor lui Pîrvu Cantacuzino în oraș, în noaptea de 7 noiembrie 1769, este consemnată asemănător de Mihai Cantacuzino în *Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor* și îndeosebi de Dumitrache stolnicul în *Istoria evenimentelor din Orient*. Ridiculizarea răzvrătiților, conduși de maiorul Zgurali, care îl vor aresta pe domnitorul Grigore Ghica, nu-l împiedică pe autor să se amuze pe seama derutei turcilor aflați în București, fugind înspăimîntați la gîndul unui atac al rușilor. Într-o manieră caricaturală este înfățișat divanul constituit din comandanții răsculaților, aparținînd unor categorii sociale diferite, fapt ce atrage suspiciunea stihuitorului, intrigat de încălcarea unui privilegiu cuvenit după el doar marilor feudali. Zvonurile despre o revenire a turcilor îl determină pe spătarul Pîrvu Cantacuzino, sprijinit de un corp de cazaci aflați sub comanda maiorului Nazarie Carazin, să ia măsuri pentru întărirea oștirii de voluntari. Deși pare încrezător în acțiunile spătarului, versificatorul continuă să persifleze oastea improvizată din „oieri și plugari". Autorul relatează apoi episodul sosirii în București a armatelor rusești, neuitînd să amintească de chefurile la care se dedau „muscalii" la 25 noiembrie, ziua împărătesei Ecaterina. Unele variante ale *Istoriei Țării Rumănești dă la leat 1769* mai informează despre neînțelegerile dintre boieri (aluzie la cele două partide existente, filorus și filoturc), despre exodul unora dintre ei în Transilvania și plecarea unei solii conduse de Mihai Cantacuzino la Petersburg sau despre pieirea lui Pîrvu Cantacuzino într-o luptă cu turcii. Destul de coerentă în expunere, versificată fluent, pe alocuri cu vervă, în

București, la începutul secolului al XIX-lea

metru popular, *Istoria*... a circulat în numeroase copii manuscrise în toate provinciile românești, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea.

— *Istoria Țării Rumânești dă la leat 1769*, CPV, 128—140 ;

— 1. G. Barițiu, *Stihuri făcute de vistierul Nicolae Rusinescu din Craiova asupra războiului rușilor din anii 1765 și 1769*, T, VI, 1873, 8 ; 2. Const. N. Mateescu, *Istoria Țării Rumânești de la anul 1769*, VTR, IV, 1902, 19 ; 3. Constantin C. Giurescu, *Istoria Țării Romînești de la leat 1769*, OIB, 201—202 ; 4. N. Drăganu, *Versuri vechi*, DR, V, 1927—1928, 502—506, 509—516 ; 5. Iorga, *Ist. lit.*, III, 559 ; 6. Pușcariu, *Ist. lit.*, 208—209 ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, 56—57 ; 8. Piru, *Ist. lit.*, I, 420—421 ; 9. *Ist. lit.*, I, 648—649 ; 10. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, 193—194 ; 11. N. A. Ursu, *Noi contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, LR, XV, 1966, 2 ; 12. Dan Simonescu, *Răzmerița la intrarea rușilor în București (1769)*, CPV, 123—128 ; 13. Mircea Anghelescu, *Contribuții la stabilirea unor premise ale literaturii românești moderne (1750—1780)*, LL, XV, 1968 ; 14. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, 58 ; 15. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, 101—102 ; 16. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, 107 ; 17. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, Minerva, 1976, 316 ; 18. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București Cartea românească, 1977, 60—66.

R. Ș.

ISTORIA ȚĂRII RUMÂNEȘTI DE CÎND AU DESCĂLECAT PRAVOSLAVNICII CREȘTINI v. **Letopisețul cantacuzinesc.**

ISTORIA VOIEVODULUI HANGERLI, povestire istorică în versuri de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Cele două principale variante manuscrise ale *Istoriei voievodului Hangerli* (dintre care una presupusă a fi redactată în Țara Românească, iar cealaltă, intitulată *Constantin Hangerliul voivod, căruia din poruncă împărătească i s-au tăiat capul, în anul 1799*, în Moldova ⟨8, 9⟩) rețin prin cîteva date esențiale ce caracterizează domnia scurtă, dar tragic fixată în memoria locuitorilor Țării Românești, a fanariotului Constantin Hangerli. În concordanță cu alte surse documentare (*Domnia lui Constandin-vodă Hangerliul. Mazîlia și perderea sa*, versificată de Zilot Românul, *Hronograful Țărei Rumânești de la 1764 pînă la 1815* al lui Dionisie Eclesiarhul, *Istoria vechii Dacii, acum a Transilvaniei, Valahiei și Moldovei* de Dionisie Fotino), autorii celor două versiuni evocă fiscalitatea necruțătoare, spolierea sălbatică a țării din timpul domniei lui Hangerli. Domnitorul mărește birurile vechi (dijmărit, oierit, tutunărit), impunînd totodată o dare nouă (văcăritul), și scoate la mezat rangurile boierești. Lăcomia și cruzimea domnului atrag mazilirea și uciderea sa de către un capugiu trimis de sultan, la 18 februarie 1799. La curtea Țării Românești se petrece acum o scenă asemănătoare celei a asasinării lui Grigore Ghica, în Moldova, la 1777. Solul împărătesc simulează prietenia față de domn, ca mai apoi, în cursul ceremoniei tratării cu cafele în sala de primire a oaspeților, să anunțe sentința, care se execută pe loc. Într-una din versiuni, capugiul refuză ospitalitatea domnului, pe care îl declară mutat în Moldova spre a nu da loc la suspiciuni înainte de îndeplinirea osîndei. Versificată mai îngrijit decît alte producții de același gen de autorii ce împrumută octosilabilor lor cadența și cursivitatea poeziei populare, *Istoria*... pare a avea unele tangențe cu *Cîntecu lu Angealîu*, cu circulație în repertoriul lăutăresc muntean ⟨7, 10⟩. Lexicul, colorat, abundă în turcisme și grecisme specifice epocii fanariote.

— *Constantin Hangerliul voivod, căruia din poruncă împărătească i s-a tăiat capul, în anul 1799 febr. 18* (publ. George Barițiu), T, VI, 1873, 8 ; *Istoria voivodului Hangerli* (publ. Gr. G. Tocilescu), RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 1, reed. în V. A. Urechia, *Istoria românilor*, VII, București, Tip. Basilescu, 1894, 555—559 ; *Uciderea voievodului Constantin Hangerli* (publ. C. C. Giurescu), RI, XII, 1926, 10—12 ; *Mazilia și uciderea lui Hangerli voievod*, CPV, 307—312 ; *Istoria voievodului Hanger[l]i*, CPV, 312—320.

— 1. [George Barițiu], *Constantin Hangerliul voivod*, T, VI, 1873, 8 ; 2. Gr. G. Tocilescu, *Stihuri asupra venirii nemților în București și asupra peirii voievodului Hangerli de un anonim*, RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 1 ; 3. C. C. Giurescu, *Uciderea voievodului Constantin Hangerli*, RI, XII, 1926, 10—12 ; 4. Piru, *Ist. lit.*, II, 196—198 ; 5. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, 201—202 ; 6. *Ist. lit.*, II, 133—135 ; 7. Ion Nijloveanu, *O baladă populară necunoscută : „Cîntecu lu Angealîu"*, LL, X, 1965 ; 8. N. A. Ursu, *Contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1 ; 9. N. A. Ursu, *Noi contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, LR, XV, 1966, 2 ; 10. Dan Simonescu, *Uciderea lui Constantin Hangerli vodă (18 februarie 1799)*, CPV, 303—307 ; 11. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, 55—56 ; 12. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, 105—106 ; 13. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, Minerva, 1976, 316—318.

R. Ș.

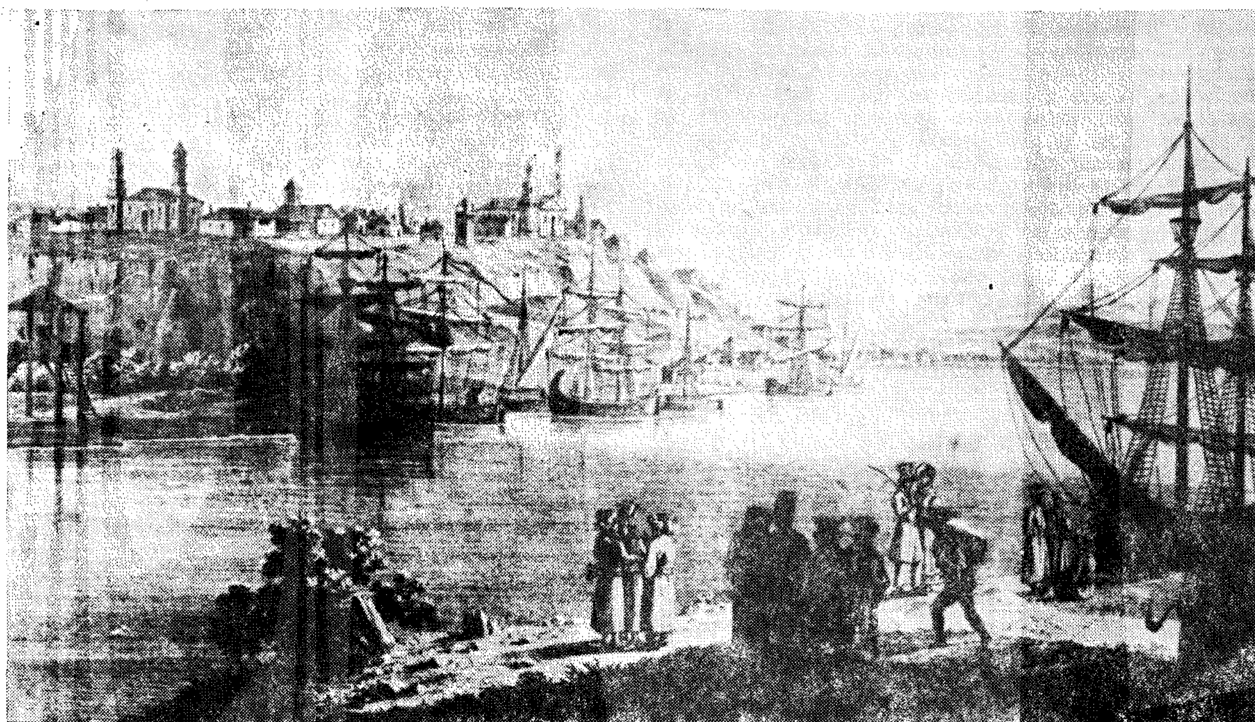
ISTORIE CE AU SCOS DOMNILOR ȘI BOIERILOR, povestire versificată de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Un stihuitor modest surprinde, într-o tentativă de satiră, aspecte ale procesului de sărăcire a aristocrației fanariote și cosmopolite în urma războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774, punctul de vedere exprimat fiind cel al noii pături sociale în ascensiune, profitînd direct de pe urma evenimentelor. Intuind slăbiciunea stăpînilor, altădată atotputernici, afișîndu-și cu cinism și vulgaritate dorința de a acumula, „slugile" ironizează păcatele boierimii cu care, odată înavuțite, încep a rivaliza. Accentele critice ale versurilor sporesc caracterul lor de document social, ce validează surprinzător unele pagini de mai tîrziu ale romanului *Ciocoii vechi și noi* de N. Filimon. Aceluiași autor i se atribuie într-o cercetare mai nouă și alte povestiri versificate : **Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul*, **Istorie di patima Gălaților*, **Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1* (versiunea moldovenească), **Istoria cneazului Potemkin celui ce-au răpăusat în Țara Moldovii*, **Stihurile preînălțatului domn Alexandru Constantin Moruzi voievod*, **Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar, Constantin Hangerliul voivod, căruia din poruncă împărătească i s-a tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova) ⟨2⟩.

— *Istorie ce au scos domnilor și boierilor*, CPV, 160—163.

— 1. Iorga, *Ist. lit.*, II, 373 ; 2. N. A. Ursu, *Contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1 ; 3. Dan Simonescu, *Istoria ce au scos slugile domnilor și boierilor (1773—1774)*, CPV, 159—160 ; 4. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, 58 ; 5. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, 108.

R. Ș.

ISTORIE DI PATIMA GĂLAȚILOR, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Autorul anonim relatează despre atacul dezlănțuit de turci și tătari asupra cetății dunărene în toamna lui 1769, în timpul războiului ruso-turc din anii 1768—1774. Poema începe cu evocarea tabloului pitoresc al orașului înainte de invazie. Reînvie o lume balcanică, agitația piețelor în care negustorii aleargă după „chiverniseli" și „alișverișuri", forfota bazarelor înțesate cu „cafe, năramză, migdali, alămîi și portocali", petrecerile cosmopolite ale portului în care joacă „ghimigii" descinși de pe corăbii și cîntă muzica turcească. Atmosfera pașnică

Galați, la începutul secolului al XIX-lea

este tulburată însă de zvonul sosirii turcilor și tătarilor, aduși de trădătorul Chirica Cionoiul, cel care înștiințează pe comandanții turci asupra numărului mic al trupelor rusești din oraș. Atrași în luptele de la Șerbești și Giurgiuvești, rușii părăsesc Galații, iar turcii trec orașul prin sabie. Cad loviți deopotrivă tîrgoveți români, turci sau greci, feciori și fete, tineri și vîrstnici. Bisericile sînt jefuite și prada ia drumul Țarigradului. Orașul, incendiat, rămîne în urma cortegiilor ce se retrag, cu portul părăsit de corăbiile cu trei catarge, galioane și șeici, care îl înveseleau altădată. În acest cadru sumbru răsună lamentația stihuitorului, culminînd într-o imprecație finală. Versificația simplă, de factură populară, tonalitatea pe alocuri de bocet, exprimarea vioaie sau maniera baladescă de a se întreține cu un presupus auditoriu au contribuit la răspîndirea și circulația versurilor, al căror autor ar fi, conform unei ipoteze mai noi, același cu al altor producții asemănătoare răspîndite în epocă: **Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul*, **Istorie ce au scos domnilor și boierilor*, **Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1* (versiunea moldovenească), **Istoria cneazului Potemkin celui ce-au răpăusat în Țara Moldovii*, **Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar*, **Stihurile preînălțatului domn Alexandru Constantin Moruzi voievod, Constantin Hangerliul voivod, căruia din poruncă împărătească i s-a tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova ⟨8⟩.

— *Istorie di patima Gălaților*, CPV, *116—122.*

— 1. Gr. Crețu, *Două stihuiri din secolul trecut*, CL, IX, 1875, 8; 2. Gh. Ghibănescu, *Istorie de patima Galaților, din leat 1769*, GLZ, I, 1887, 7; 3. Gh. N. Munteanu, *Prăpădenia Galaților în noiembrie 1769*, DJ, II, 1910, 7; 4. Gh. N. Munteanu, *Galații în poezii poporane*, ORZ, II, 1939, 4—5; 5. Popovici, *Studii*, I, *147*; 6. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *124*; 7. *Ist. lit.*, I, *649*; 8. N. A. Ursu, *Contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1; 9. Dan Simonescu, *Pătimirea Galaților (1769)*, CPV, *115—116*; 10. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *58—59*; 11. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *101*; 12. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *108—109.*

R. Ș.

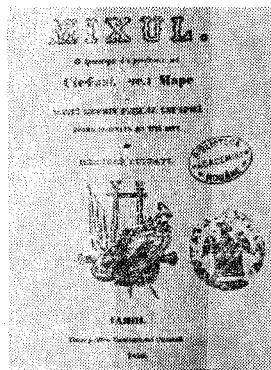
ISTRATI, Nicolae (1818 — 1.XI.1861, Fălticeni), scriitor. Fiu al paharnicului Gavril Istrati și al unei poloneze, contesa Ecaterina Ilski, se trăgea dintr-o familie de boieri de viță veche, din care se ridicase domnitorul Eustratie Dabija. Rămas orfan, **I.** nu are parte de o instrucție sistematică, dar, cu rîvna autodidactului și cu ambiția care îl caracterizează, el își însușește o bună cultură. Intrînd devreme în administrație, unde îndeplinește diverse funcții, **I.**, sub domnia lui Mihail Sturdza, e făcut căminar, este numit președinte al judecătoriei din Iași, iar după 1848 primește rangul de spătar, fiind și membru în Divanul apelativ ⟨8⟩. Tot în această vreme i se acordă rangul de postelnic. Totuși, spirit agitat și revendicativ, el își manifestă în cîteva rînduri opoziția; la 1846 este chiar amestecat în mișcarea subversivă a „Asociației patriotice" (din care făceau parte Al. I. Cuza, V. Mălinescu, Th. Rîșcanu), fiind arestat. În închisoare nu lîncezește, ci, mereu activ, scrie o piesă și cîteva fabule. Împărtășea, la acea vreme, idealurile democratice, sociale și patriotice ale camarazilor de generație, profesînd același militantism, în

sprijinul sărăcimii și împotriva unui regim feudal abuziv. Dealtfel, a și participat la mișcarea revoluționară de la 1848. În acel an apare o broșură tendențioasă *(Căința încrederii în boierii aristocrați și sfînta hotărîre de a nu-i mai crede)*, semnată cu inițialele M. K. și N. I., însă nu M. Kogălniceanu și I. sînt autorii (dealtminteri, ei și protestează în presă). După 1848, dar mai ales de prin 1856, se petrece cu I., apropiat de cercul lui Gh. Asachi, o neașteptată schimbare. El devine un „stegar" al partidei separatiste, antiunionismul său, din ce în ce mai vehement și îndîrjit (explicitat în broșura *Despre cvestia zilei în Moldova*, 1856), luînd forme acute. Argumentul său, referitor la „privilegiile strămoșești" ale Moldovei, care trebuie apărate, nu justifică o asemenea metamorfoză. Ministru al Cultelor (1853), a mai fost șef al Departamentului Lucrărilor Publice. I. se alătură caimacamului N. Vogoride (fiind chiar amestecat, se pare, în falsificarea alegerilor pentru Divanul ad-hoc). Ales în Adunarea electivă a Moldovei (1858), el ajunge să-și pună candidatura la tron. După înfăptuirea Unirii, I., demult impopular și devenit chiar indezirabil în viața publică, se retrage la moșia sa de la Rotopănești (județul Suceava). Își întocmise acolo o vastă bibliotecă, în care figurau prețioase manuscrise în română și slavonă. Ca un adevărat senior, I. inițiază, în 1860, la conacul său, un mic conservator de muzică și declamație, cu profesori din Iași (P. Mezzetti, M. Galino ș. a.) ; în scurtă vreme, în sala de teatru amenajată în încăpătoarele odăi (unde, se pare, a dat o reprezentație și Matei Millo), trupa sa de entuziaști actori diletanți interpretează vodeviluri și operete nepretențioase. Nu e singura inițiativă culturală a lui I. El contribuie, astfel, la înființarea unei școli de fete (1855), prima de acest fel în mediul sătesc, în Moldova. În 1858, în broșura *Question de l'instruction publique en Moldavie*, socotea că un învățămînt așezat pe baze solide e o chezășie a prosperității. A scris el însuși o carte de lectură pentru elevii de la sate *(Amicul copiilor*, 1860), unde, sub forma unor pilde și istorioare, sînt explicate unele noțiuni de istorie, religie, morală, agricultură. Autodidactul nu ezita să-și expună punctul de vedere în chestiuni diverse : *Înainte cuvîntare la tîlcuirea psaltirei* („Zimbrul", 1850), *Despre puterea legislativă și privilegiile Principatelor moldo-române* (1856), cu o versiune franceză, *Cvestia relațiilor dintre proprietarii de moșii din Moldova cu locuitorii lucrători de pămînt* (1857), *Despre alegători și despre deputați* (1858), *Chestia mănăstirilor închinate din Moldova* (1860) și altele. Interesul său dominant e, însă, pentru tot ce ține de istorie. Un articol despre Cetatea Neamț („Albina românească", 1849) deplînge impietatea moldovenilor față de ruinele sfințite de vitejia străbunilor. A mai publicat, în calendarele lui Gh. Asachi, precum și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", informate prezentări cum sînt : *Trăsuri din istoria Moldaviei sau Testamentul prințului Miron I* (1847), *Tomșa Vodă sau Trăsuri din istoria Moldaviei* (1850), *Veniamin, mitropolit a Moldaviei* (1851). Un articol *(Din istorie)*, inserat în „Gazeta de Moldavia" (1850), accentuează asupra necesității alcătuirii unei istorii a Principatelor, de însemnătatea căreia I. era foarte conștient și, totodată, preocupat îndeaproape. În colecția lui de documente vechi din istoria Moldovei, pe care le tipărește în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", el constată importanța folclorului ca izvor pentru istorie. I. s-a stins prematur, după cîteva luni de suferință. O legendă a familiei (un fiu al lui I. este magistratul Titus Istrati, membru al Junimii, iar un nepot — cîntărețul de operă Edgar Istratty) susține că ar fi fost otrăvit.

Poeziile lui I. sînt risipite mai ales în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și în almanahurile scoase de Asachi. Versuri ocazionale sînt publicate în „Propășirea" *(31 Ianuarie 1844* — cu prilejul dezrobirii țiganilor) și în „Albina românească" *(Cîntec oștenesc*, 1846). Răzleț, apar cîte o poezie în „România literară" (1855) și în „Steaua Dunării" (1855). Nota socială și patriotică este evidentă în lirica lui I., însuflețit de imaginea trecutelor vremi de mărire și întristat în fața decadenței prezentului. Mai sugestive decît fabulele sale, prea didactice și fără relief, ar fi satirele, unele dintre ele încorporate în ciclul „scenelor din iad" *(Satana și drăcimea, Satana și miniștrii lui, Lumina și întunericul)*, altele *(Văduva și judecătorul)* făcînd parte din „scenele din lume". Imagistica e mai pregnantă în pasajele în care sarcasmele scriitorului vizează răsturnarea și pervertirea adevăratelor valori : în vreme ce viciile (ticăloșia, egoismul, ipocrizia) sînt triumfătoare, virtutea, credința, „lumina" sînt izgonite, iar acolo unde domnește întunericul apare despotismul. În general viziunea, uneori alegorică și cu o tentă pamfletară, e pesimistă, trădînd un spirit mai degrabă sceptic. I. a tradus, dealtfel, maxime ale lui La Rochefoucauld (1855). Mai searbădă e lirica erotică, declarativă, retorică — predominant elegiacă *(Turturica*, inspirată de motivul popular care l-a înrîurit și pe Ienăchiță Văcărescu, *Un secret, Cucul, Despărțirea* ș. a.). Tînguirea poetului, convențională, plină de lacrimi și suspine, reproșurile aduse iubitei necredincioase, deznădejdea amoroasă („delirul de amor"), chinurile despărțirii țin într-o măsură de repertoriul neoanacreontic, lăsînd totodată să transpară accente lamartiniene. Meditația asupra lumii — „vatră de durere", ori a iubitei — diavol cu înfățișare îngerească, are un timbru romantic, dar mai puțin poetic. Scrierile lui I. au apărut și sub semnătura Nicolai Iestrate (sau Istrati), alteori iscălite cu inițiale, precum și cu pseudonimul, curios improvizat, Narrateur Identique. În „Foaie pentru minte, inimă și literatură", prozele sale, nesemnate, sînt însoțite de două cruciulițe iar după 1847 de una singură.

A debutat în proză cu un eseu despre *Moarte* („Albina românească", 1841), poate o traducere, unde viața și moartea, natura însăși, care „nu desființează decît pentru a înființa iarăși", îi inspiră lui I. un comentariu filozofic în care optica aproape dialectică, empiric materialistă, e străbătută de unele reflexe romantice (despre nestatornicia soartei, despre oameni — „năluci trecătoare"). Aceeași dispoziție cogitativă, în care idealismul mistic (credința în „providența" care repară orice strîmbătate, în virtutea principiului justiției imanente) se asociază cu intuiția legăturii inextricabile între fenomene, se manifestă în eseul *Nici o faptă fără plată sau Filosofia unui nefilosof* (1847). Modalitatea este aceea a povestirii cu tîlc, învăluită într-o transparentă a-

MIXUL.

legorie, în care apar note de critică socială. În spiritul vremii, *Meditație pe ruinile cetățuei Neamțul* (1843) opune semeției de odinioară decăderea prezentului, venerația trecutului împletindu-se cu îndemnurile energice la deșteptare. Apostrofa vehementă e însoțită de rugăciunea fierbinte pentru patrie, a cărei viziune alegorică prinde acum contur. Un poem alegoric, în proză, este *Suspinele unei matroane*, atribuit de unii cercetători lui Al. Russo ⟨12, 18⟩, date fiind consonanțele surprinzătoare cu **Cîntarea României*, iar de alții, lui **I.** ⟨17, 21⟩. Scrierea, care ar fi fost găsită, conform aceleiași mistificări romantice, „în pugilarul unui june eremit", e un fel de preludiu al *Cîntării României*, prin lamentația biblică, printr-o cadență apropiată și un stil asemănător al invocației și al deznădejdii. Chiar și sugestia alegorică este aceeași. Patria e o „văduvă creștină", o mamă îndurerată, împilată de „epitrop", adică de puterile străine, asediată de „pretendenți" hrăpăreți, rîvnitori la „zestrea" ei. Jalea în fața acestei decăderi din slava de odinioară, îndemnurile adresate fiilor de a se deștepta din „letargie", regăsindu-se în „unire, frăție și dragoste", întru „binele comun", toate aceste puternice simțăminte se consumă însă într-un registru artistic și stilistic încă stîngaci. O lectură febrilă a lui Lamennais vădește *Suspinul săracilor* (1847). Compasiunea scriitorului la auzul tînguirii săracilor exploatați sporește pînă la revolta împotriva unei societăți inechitabile, în care ticăloșii sînt luați drept virtuoși (ideea apare și în satirele sale). Alte scrieri în proză au factură anecdotică, uneori satirică, de obicei cu o tendință moralizatoare. Așa sînt *Văduvile și paragraful* (1842), *Poveste împlinită!* (1842), *Ce e de modă pe la noi* (1842), în care se ironizează mania schimbării numelor, *Jocul de cărți în Moldova* (1844), *Consultul* (1845) — o șarjă la adresa medicilor, *Nu-i novita!* (1847), vizînd pe magistrați, în fine, niște succinte *Fragmente dintr-o călătorie* (1847). Relatînd altă dată cele din urmă evenimente ale Cetății Neamțului, scriitorul se apropie de nuvela istorică, dar scrupulul său este mai mult documentar, ținînd de autenticitatea narațiunii și de interesul istoric. O „nuvelă originală" este *Agripina*. Într-o manieră patetică, romanțioasă, autorul vrea să demonstreze la ce sumbre consecințe pot duce superstițiile și prejudecățile întreținute de un climat corupt. Un comentariu nu numai de moravuri, dar și filologic, este *Limba și portul* (1844), unde autorul recomandă evitarea exceselor de orice soi, cît și primenirea limbii cu neologisme de origine latină sau din limbile romanice. În versuri, ca o exemplificare, *Corespondenție între doi amorezi sau Limba românească la anii 1832 și 1822* întreprinde satira unor jargoane (jargonul administrativ împestrițat cu termeni rusești și, respectiv, exprimarea înțesată de cuvinte neogrecești).

Ca autor dramatic, **I.** nu-și uită preocupările lingvistice. *Babilonia românească* (1860) este o „farsă filologică", în care mai multe „ipochimene", pretendenți ilari la mîna fetei lui Hagi Tufă, își formulează dorințele într-o limbă „păsărească", imposibilă. Sînt atacate, într-o șarjă groasă, limbajul încărcat de grecisme sau slavonisme, italienismul heliadist, „ciunismul", ortografia nouă cu litere latine, franțuzismul. O dramă istorică este *Mihul. O trăsătură din rezbelul lui Ștefan cel Mare cu Matei Corvin regele Ungariei* (1850). Întemeiată pe o documentare îndelungată, piesa, menită a celebra triumful lui Ștefan cel Mare în bătălia de la Baia, încearcă să îmbine o intrigă amoroasă cu conflictul războinic. După o suită de peripeții, în care Mihul își dovedește vitejia și iscusința, el se întoarce biruitor, primind în dar o moșie de la domnitor, precum și mîna Victoriei, fata bătrînului pîrcălab Gligorcea. În piesă, momentele de exaltare romantică alternează cu pasajele de meditație, în care personajele, contemplînd ruinele sau peisajul deprimant al unui țintirim, cugetă la nestatornicia soartei, la deșertăciunea celor omenești. Ca și în lirica lui **I.**, lumea e văzută ca o „vatră de durere"; ruinele pot fi „suvenire a unei zili fatale", dar totodată și „suveniri de slavă". Ardoarea patriotică e decentă, fără mari stridențe. O polemică s-a declanșat în jurul versurilor albe în care a fost scrisă piesa. Criticile (din „Zimbrul", „Gazeta de Moldavia") au mai reproșat autorului anacronismele, inadvertențele de psihologie sau de exprimare. Dar dialogul e totuși curat (în afara unor improprietăți de expresie), cu replici nete, uneori sentențioase, de oarecare densitate, alteori însă diluate în lungi tirade. Ar mai fi și meritul, de luat în seamă, al întîietății acestei piese în dramaturgia noastră de inspirație istorică.

— *[Poezii și fabule]*, FMIL, III, 1840, 40, 47, 49, 51, IV, 1841, 4, 22, V, 1842, 3, 4, 29, VI, 1843, 19, VII, 1844, 7, IX, 1846, 12, 18, 30, X, 1847, 13, 14, 18, 21, 26, 28, 33, 46, 47, 52, XI, 1848, 23, XII, 1849, 3, AR, XVIII, 1846, 91, ALIP, 1850, *94—96*, *98—99*, *99—103*, 1852, *105—106*, 1853 *98—111*, 1858, *119—125*, *130—131*, SDU, I, 1855, 27, RLT, I, 1855, 6, FD, I, 1906, 2; *Moarte*, AR, XII, 1841, 78; *Anecdotă. Poveste împlinită!*, FMIL, V, 1842, 8; *Ce e de modă pe la noi*, FMIL, V, 1842, 23; *Văduvile și paragraful*, FMIL, V, 1842, 34; *Meditație pe ruinile cetățuei Neamțul*, FMIL, VI, 1843, 49; *Jocul de cărți în Moldova*, FMIL, VII, 1844, 34; *Limba și portul. Corespondenție între doi amorezi sau Limba românească la anii 1832 și 1822*, AR, XVI, 1844, 21; *Consultul*, FMIL, VIII, 1845, 22; *Nici o faptă fără plată sau Filosofia unui nefilosof*, FMIL, X, 1847, 20; *Suspinul săracilor*, FMIL, X, 1847, 22; *Suspinele unei matroane. Scoase din pugilarul unui june eremit*, FMIL, X, 1847, 31, 32; *Fragmente dintr-o călătorie*, FMIL, X, 1847, 46; *Nu-i novita!*, FMIL, X, 1847, 49; *Agripina*, Brașov, Tip. Gött, 1847; *Fragment istoric (După tradiții). Formarea proverbului: Cine ce-nvață, moartea-l desvață*, GM, XXII, 1850, 30; *Mihul*, Iași, Tip. Buciumului român, 1850; *Înainte cuvîntare la tîlcuirea psaltirei*, ZB, I, 1850, 46, 47; *Babilonia românească*, Iași, Tip. Albinei, 1860; ed. 2, îngr. și pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908; *Amicul copiilor*, Iași, Tip. Albinei, 1860. **Ms.:** *Sabașul Tartarului sau Moartea morților* (1851), A.S.I., ms. 1702. — **Tr.:** La Rochefoucauld, *Maxime și reflexii morale*, ALIP, 1855, *149—157*.

— 1. G. Bariț, *Reflexii*, FMIL, X, 1847, 21; 2. *[Scrisori către redacție în legătură cu piesa „Mihul" de N. Istrati]*, GM, XXIII, 1851, 22, 23, 25, 29; 3. G. Sion, *„Mihul"*, ZB, I, 1851, 64—66, 72; 4. A. D. Holban, *[Scrisoare către redacție]*, ZB, I, 1851, 71; 5. Z. Roman, *[Scrisoare către redacție]*, ZB, I, 1851, 72; 6. *[Cronică dramatică la „Mihul"]*, GM, XXIV, 1852, 29; 7. S. Bărnuțiu, *Suvenir din Italia*, FMIL, XVI, 1853, 11, 12; 8. A. Pumnul, *Nicolai Istrati*, LPTR, IV, partea II, *123*; 9. Pop, *Conspect*, I, *196—199*; 10. C. Sion, *Arhondologia*, *110—111*; 11. *Neculai Istrati*, EV, VIII, 1900, 245; 12. C. I. Istrati, *Prima școală de fete la sate*, LAR, V, 1901, 8—10; 13. S. T. K[irileanu], *Notițe despre „Mihul" de Neculai Istrati*, ȘZ, VII, 1902, 9—10; 14. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *217*, *254—256*, III, *98*, *118*, *186*, *232*; 15. [Artur Gorovei], *Din scrierile lui N. Istrati*, ȘZ, XIII, 1912, *173—180*; 16. Burada, *Ist. teatr.*, II, *69—71*, *178—180*; 17. N. I[orga], *O carte pentru copiii satelor a lui N. Istrati*, RI, XI, 1925, 10—12; 18. Artur Gorovei, *Biblioteca de la Rotopănești a lui Neculai Istrati*, București, 1940; 19. I. Breazu, *Lamennais la românii din Transilvania în 1848*, SL, IV, 1948; 20. Al. Dima, *Alecu Russo*, București, E.S.P.L.A., 1957, *204—206*; 21. Gh. Bulgăr, *Lexicul limbii literare și jargonul la 1844 — pe marginea unei critici din „Albina românească"*, LR, VII, 1958, 1; 22. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1; 23. Cornea, *Studii*, *321—353*; 24. *Ist. lit.*, II, *581—583*; 25. Brădățeanu, *Drama*, *53—56*.

F. F.

IVAN, Nicolae (17.V.1855, Aciliu, j. Sibiu — 3.II.1936), prozator. A făcut studii teologice în Sibiu. Funcționează ca învățător în Săliște și ca preot la penitenciarul din Aiud. Din 1902, este protopop la Alba Iulia, ajungînd, în cele din urmă, episcop ortodox al Clujului, ilustrîndu-se printr-o bogată activitate politică și culturală. A fost ales membru al Academiei Române, în 1934.

Ca publicist, **I.** a colaborat la „Telegraful român" (este redactorul responsabil al ziarului între

1890—1892), la „Observatoriul" și „Luminătoriul". L-a sprijinit pe A. Popovici-Barcianu să editeze „Revista Orăștiei" (1895—1899). Volumul *Schițe din viața criminală* este inspirat din lumea întunecată a închisorii. Fără a fi lipsit de ușurința exprimării și de știința accentuării momentelor de tensiune, I. nu se ridică decît arareori deasupra faptelor în sine.

— *Schițe din viața criminală*, Brașov, [1889] ; *Banii dracului*, TLR, XXVII, 1889, 10—17 ; *Săliștea*, CLN, 1891, 101—115 ; *Cantorul Ariton din Gologani*, CLN, 1892, 101—112 ; *Icoane din viața poporului nostru*, CLN, 1904, 125—137.

— 1. *Biografii*, LU, V, 1906, 9—10 ; 2. *Notă*, RNȘ, XII, 1934, 25 ; 3. Predescu, *Encicl.*, 598 ; 4. E. Hodoș, *Literatura zilei*, Sibiu, Tip. Vestemean, 1941, 78—80 ; 5. Elena Dunăreanu, *Almanahuri, anale, anuare sibiene*, Sibiu, 1971, 13—14, 107—108 ; 6. Ioan Zăgrean, *Episcopul Nicolae Ivan (1855—1936) — primul ierarh al reînvierii episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului*, MA, XVI, 1971, 5—6.

M. T.

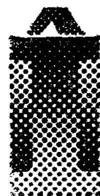
IVIREANUL, Antim v. **Antim Ivireanul.**

IVUL, Gavril (25.III.1619, Caransebeș — 18.IV.1678, Košice), scriitor religios. A învățat mai întîi la școala catolică din Caransebeș, continuînd clasele superioare la Graz. După luarea doctoratului, predă timp de șase ani filozofia la Košice și Viena, orașe în care a fost timp de 20 de ani și profesor de teologie. Intrat în 1637 în rîndul iezuiților, I. este multă vreme secretar al ordinului. El a activat departe de țară, fiind unul dintre puținii reprezentanți ai românilor în mișcarea Contrareformei, reușind să se impună și să dobîndească prețuirea unor personalități ecleziastice și a unor oameni de stat ai epocii. A lăsat numeroase lucrări în limba latină, cu caracter filozofic, literar și teologic, tipărite în străinătate și în Ardeal. Dintre lucrările sale, mai importante sînt *Propositiones ex universa logica* (Viena, 1654), *Poesis lyrica* și *Philosophia*, ambele apărute la Viena, în 1655 ; *Philosophia Novella*, tipărită în 1661 la Košice și la Zagreb în 1663, *Theses et Antitheses Catholicorum & Acatholicorum* (Košice, 1667) și *Historica Relatio Colloquii Cassoviensis*, tipărită la Cluj, în 1679.

— 1. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926 ; 2. Cartojan, *Ist. lit.*, II, 107 ; 3. Doru Radosav, *Un tratat necunoscut al lui Gabriel Ivul*, în *Banatica*, III, 1974.

A. S.

IZVODUL LUI CLĂNĂU v. **Cronica lui Huru.**

ÎNAINTE !, gazetă politică și literară apărută la Roman, săptămînal, între 29 decembrie 1891 și 16 februarie 1892. Doar nouă numere s-au tipărit din Î., periodic social-democrat scos de V. G. Morțun în scopuri electorale. Morțun publică alături de articole politice mai multe poeme în proză, notații fugare, încărcate de lirism, ale unor amintiri din copilărie, cîteva scrieri satirice și un „cînticel comic", *Moș Zurbă*, în care era ironizat Lascăr Catargiu.

R. Z.

ÎNCERCĂRI LITERARE, revistă apărută la Cernăuți, lunar, între 1 februarie 1892 și 1 ianuarie 1893. În luna ianuarie 1892, studentul C. Berariu scotea publicația litografiată „Tinerimea română", cu participarea colegilor săi St. Bodnarescu și I. G. Toma. O lună mai tîrziu, ei izbuteau să editeze Î. l., la care redactor responsabil era St. Bodnarescu, republicînd o parte din materialul literar și politic aflat în revista litografiată. Prin program, noua publicație se situa în linia tradițională a gazetăriei din Transilvania și Bucovina, propunîndu-și să militeze pentru apărarea drepturilor naționale ale românilor, pentru dezvoltarea literaturii și valorificarea folclorului. S-au publicat poezii, compuse sub influența liricii eminesciene, dar vădind, nu rareori, și lectura versurilor lui Al. Macedonski, nuvele și schițe și cîteva studii istorice. C. Berariu (și sub pseudonimul Corneliu Micu), I. G. Toma, St. Bodnarescu, C. Isopescu-Grecul (sub pseudonimul C. Verdi) și C. Stamati-Ciurea sînt autorii scrierilor literare. Poezia populară este culeasă de T. Balan, T. Bocancea și Romul Răuț, iar o traducere din W. Hauff îi aparține lui Iorgu de la Vamă.

— 1. *Programul nostru*, INL, I, 1892, 1 ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 192 ; 3. Victor Morariu, *Constantin Berariu (1870—1929)*, FF, IV, 1929, 6 ; 4. Ioan I. Nistor, *Autobiografia lui Constantin Morariu*, JML, XIX, 1930, 1—4 ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 21.

R. Z.

ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI, carte populară. Cea mai veche versiune cunoscută a acestui text de origine bizantină — un manuscris în limba greacă descoperit la Athos — datează din secolul al XI-lea (5). Conceput ca un dialog în marginea unor subiecte religioase apocrife (unele sugerînd influențe bogomilice), la răspîndirea cărora contribuie, *Întrebări și răspunsuri* asimilează, de asemenea, parabole evanghelice, elemente de cronologie și cosmologie populară sau de simbolică liturgică, ce vădesc caracterul deopotrivă didactic și polemic al scrierii. Au pătruns în literatura română prin filieră slavă (cea dintîi copie fiind semnalată în 1748). Cele peste 20 de manuscrise cunoscute la noi rețin prin numeroasele ecouri ale textelor apocrife și populare, multe inspirate din *Vechiul* și *Noul Testament*, precum : legenda cosmogonică, de largă circulație universală, înfățișînd pămîntul sprijinit pe trei pești, plutind pe apa ce izvorăște dintr-o piatră așezată deasupra unui foc veșnic ; legenda privitoare la cele patru „țării" din care a fost zidit Adam ; o legendă privind originea

Facerea lumii (pictură murală)

șarpelui (născut din coada și aripile primului om) ; legenda cîinilor zămisliți din sîngele lui Abel, ucis de Cain ; un număr de legende referitoare la Noe, din ciclul „potopului", alte cîteva făcînd apologia Sfintei Fecioare, sau o serie de viziuni apocaliptice profețind despre rolul sfinților Enoh, Ilie și Mina la venirea lui „Antihrist". Este inserată apoi, în întregime, povestirea avînd ca eroină pe Procla, soția lui Pilat, care asistă la supliciul Mîntuitorului (din veșmintele Proclei, stropite de sîngele lui Iisus și îngropate în grădină, rodește vița de vie — motiv ilustrat și de iconografia populară). Titlurile diferite sub care este întîlnită scrierea pun în valoare fie conținutul legendelor, fie intențiile pseudofilozofice ale cărții, alcătuită în maniera disputelor teologale, frecvente la data elaborării textului, dintre bizantinii ortodocși și occidentalii catolici : *Întrebări pentru zidirea lui Adam, Învățături și întrebări din „Biblie", Întrebările sfîntului Vasile și cu Grigore Bogoslovul, Întrebări și răspunsuri filosofești, cînd s-au întrebat împăratul Leon cu dascălii și cu filosofii, Întrebări și răspunsuri ale blagocestivului împărat chir Leon cu dascălul său, din teologhia sfinților blagocestivi, Întrebări din cuvintele lui Panaghiot filosoful cu 12 pispeci, cînd viniră de la papa Rîmului și să întrebară la Țarigrad pentru credința cea dreaptă, creștinească, și au biruit Panaghiot din credință pre frâncii din Țarigrad, Întrebări și răspunsuri ale dascălului și ucenicului.*

Întrebări și răspunsuri, traduse în limba latină sub denumirea de *Joca monachorum*, au fost vehiculate prin intermediul a numeroase copii manu-

scrise și în apusul Europei. Dintre versiunile bizantine, cele derivînd dintr-un prototip polemic converg în a demonstra nu numai triumful „adevăratei credințe", dar și superioritatea reprezentantului ortodoxiei, care biruiește cu argumentele sale, conform mentalității populare, în orice condiții și fără drept de apel, pe „azimit". Aspectul interogativ, enigmistic, al textului a condus la o receptare specifică a *Întrebărilor...*, regăsite în folclor printre cimilituri.

— *Întrebări și răspunsuri ale blagocestivului împărat chir Leon cu dascălul său, din teologhia sfinților blagocestivi*, CHRM, II, 60—66 ; *Întrebări din cuvintele lui Panaghiot filosoful cu 12 pișpeci, cînd vinîră de la papa Rîmului și să întrebară la Țarigrad pentru credința cea direaptă, creștinească, și au biruit Panaghiot din credință pre frâncii din Țarigrad*, în N. Iorga, *Cărți și scriitori români din veacurile XVII—XIX*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXIX, 1906—1907 ; *Întrebări și răspunsuri* (publ. Gh. Ghibănescu), TC, II, 1933, 6 ; *Întrebări și răspunsuri* (publ. Al. Ciorănescu), CEL, I, 1934, 60—82.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, passim ; 2. N. Iorga, *O traducere veche : „Întrebările din cuvintele lui Panaghiot filosoful"*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXIX, 1906—1907 ; 3. G. Pascu, *Despre cimilituri*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXIII, 1910—1911 ; 4. Al. Ciorănescu, *Introducere la „Întrebări și răspunsuri"*, CEL, I, 1934 47—59 ; 5. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, 26—30, 53—54 ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, 246—247 ; 7. *Ist. lit.*, I, 471—473 ; 8. Mircea Popa, *Cărți populare mai puțin cunoscute*, T, VI, 1977, 10.

R. Ș.

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE, scriere parenetică din secolul al XVI-lea. Extrem de disputată, paternitatea lui Neagoe Basarab asupra cărții s-a tranșat în ultimul timp, cu argumente peremptorii, în favoarea domnitorului Țării Românești. Printr-un lung șir de controverse iscate în jurul *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* începînd din secolul trecut, s-a încercat să se probeze sau să se infirme autenticitatea lor, să se stabilească epoca și să se determine limba în care scrierea, transmisă în redacții diferite — slavonă, greacă și română — a fost concepută. Principalii adversari ai autenticității au negat paternitatea lui Neagoe asupra *Învățăturilor...*, atribuindu-le unui călugăr din a doua jumătate a secolului al XVI-lea sau din secolul al XVII-lea ⟨7, 10, 23, 32⟩. Cercetările actuale, stabilind ca sigură apariția *Învățăturilor...* înainte de 1530, au infirmat această supoziție. Opiniile ce afirmă paternitatea domnitorului Țării Românești asupra scrierii, nuanțate la rîndul lor, admit fie posibilitatea redactării ei integrale de către Neagoe însuși ⟨1, 5, 8, 12, 14, 27, 31, 39, 41, 68, 69, 80, 101, 102, 104⟩, fie existența unui nucleu al cărții datorat voievodului, amplificat însă ulterior de unul sau mai mulți interpolatori ⟨44, 65⟩. În sfîrșit, susținătorii unei a treia ipoteze înclină a-l recunoaște pe Neagoe drept autor moral al scrierii, pe care domnitorul român ar fi comandat-o însă unui învățat reprezentant al bisericii, autohton sau străin ⟨38, 45, 100⟩. Relativ la limba în care a fost alcătuită, s-a ajuns a se admite, cu o singură excepție (ipoteza că scrierea a fost redactată în limba greacă ⟨100⟩), existența unui original slavon al *Învățăturilor...* Traducerea greacă, al cărei autor ar putea fi Manuil din Corint, mare retor al Patriarhiei din Constantinopol (1480—1530), s-a efectuat în răstimpul imediat următor scrierii *Învățăturilor...* de către Neagoe ⟨102⟩. Traducerea din limba slavonă în limba română s-a înfăptuit în prima jumătate a secolului al XVII-lea, înainte de anul 1634 ⟨43⟩, de către un autor cu înzestrare literară. S-a încercat a se identifica aici o inițiativă a lui Udriște Năsturel ⟨67, 68, 92, 102, 110⟩.

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie se înscriu într-un gen literar cultivat cu deosebire în Evul mediu dar și în timpul Renașterii, cuprinzînd lucrări de educație morală și politică de tip „oglinda principelui". În răsăritul bizantino-slav, între scrieri ca *Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*, *Învățăturile lui Theofylact, arhiepiscopul de Ohrida*, tratatul lui Constantin Porfirogenetul — *De administrando imperio* sau *Învățăturile lui Vladimir Monomahul către fiii săi*, *Învățăturile lui Neagoe Basarab...* își dezvăluie amprenta lor de originalitate, decurgînd din trăsăturile specifice ale mediului și ale epocii care le-au determinat apariția. De o structură complexă, *Învățăturile...* îmbină paginile ascetic-moralizatoare cu cele de teorie politică, gîndirea socială, izvorîtă dintr-o evidentă experiență trăită, a unor adevărate capitole de manual diplomatic, strategic și militar, cu reflecția filozofică și meditația lirică. Pentru numeroasele izvoare întrețesute în opera lui Neagoe, din care se preiau adesea fragmente întinse, uneori făcîndu-se menționarea sursei, alteori nu, conform uzanțelor epocii, s-au identificat scrieri religioase și patristice (*Biblia — Vechiul și Noul Testament*, cu utilizarea predilectă a *Cărții Regilor*, omiliile lui Efrem Sirul și Ioan Hrisostom, *Panegiricul sfinților Constantin și Elena* aparținînd lui Eftimie al Tîrnovei, *Scara* lui Ioan Sinaitul, *Umilința* lui Simeon Monahul, *Dioptra* lui Filip Monotropul), precum și cărți populare sau apocrife (*Varlaam și Ioasaf, Alexandria, Fiziologul, Poveste despre împăratul Asa, Călătoria Maicii Domnului la iad*, legenda despre *Lemnul crucii*). Dispunerea citatelor nu este haotică, o compoziție unitară și o logică interioară a scrierii se pot desluși. La autoritatea textelor *Scripturii* se recurge sistematic, îndeosebi în prima parte a *Învățăturilor...*, cu funcție de antologie comentată, menită a teoretiza principiul monarhiei de drept divin, pe care se

întemeiază concepția politică a lui Neagoe. Selectate cu pricepere și gust, citatele aforistice preluate din cărțile de înțelepciune sau metaforele lui Ioan Hrisostom ilustrează o recomandare morală sau corespund unei anume stări de spirit a autorului. Partea a doua a *Învățăturilor...*, și cea mai însemnată, se constituie din capitole cuprinzînd, desfășurate tematic, sfaturile adresate de Neagoe fiului său Theodosie, precum și celorlalți succesori la domnie. Capitolele V—XI îndeosebi (V.. *cum și în ce chip vor cinsti pre boieri și pre slugile lor care vor sluji cu dreptate*; VI... *cum vor pune boiarii și slugile lor la boierie și la cinste și cum vor scoate dintr-acestea pentru lucrurile lor*; VII... *cum să cade domnilor să șază la masă și cum vor mînca și vor bea*; VIII... *pentru solii și pentru războaie*; IX... *cum și în ce chip vor judeca*; X... *ca să fie milostivi și odihnitori*; XI... *să nu fie pizmătareți nici să facă rău pentru rău*) sintetizează principiile politice și etice ale domnitorului, ce coincid întru totul — cum rezultă din documentele vremii — perioadei de guvernare a lui Neagoe Basarab, soluțiilor practice propuse de domnitor, modului său de a acționa în diverse împrejurări ‹47, 50, 62, 70, 80, 102›. Scriere de inițiere și educativă deopotrivă, *Învățăturile...* își descoperă, alternativ, o față de umbră sau de lumină, atitudinea autorului pendulînd permanent între polul ascetismului mistic, pe deoparte (spre care tinde și cu care se confundă asimilîndu-se, în bună măsură, filozofia epocii), și cel al responsabilității imediate, al realității concrete, uneori dramatice, ce impunea acea promptitudine și sagacitate a răspunsurilor de care depinde în ultimă instanță însuși destinul țării pe care o stăpînește „principele". Abilitatea diplomatică și iscusința strategică, în genere idealurile conducătorului autocrat, nu contravin, la acest contemporan al florentinului Machiavelli, principiilor morale și unei înalte idei de umanitate, ce se răsfrîng atît în inițiativele născute în solitudine, pe care trebuie să le determine nu arbitrarul, ci dreapta cumpănire a domnitorului, cît și în stringența raporturilor ierarhice sau în esența gesticii de ceremonial. Un echilibru, specific etosului autohton, emană din fiecare normă inclusă în codicele voievodului. Măsura, între veselie și „întristăciune", între emoția îngăduită și rațiunea necesară („ca să poată birui mintea ta pe vin iar să nu biruiască vinul pre minte"), între generozitate și bunăvoință („Iar voi să nu cinstiți numai pre cei ce vă vor aduce vești bune, ci să cinstiți și pre cei ce vă vor aduce vești rele, că așa se cade"), răspunde în plan filozofic unui echilibru existențial („... că omul, în lumea aceasta, șade între viață și moarte"). A fi diplomat vrednic sau judecător drept echivalează cu a fi un bun psiholog, adică un cunoscător al oamenilor, deci, într-un anume înțeles, un umanist. Cel ce-și subapreciază semenul „să va chema nebun pentru semeția". Însăși această armonie dintre gîndire și acțiune adaugă și o dimensiune estetică sistemului lui Neagoe. Precizia unor recomandări, precum cele referitoare la organizarea armatei sau cele privind comportarea față de supuși, la curte, în divanul de judecată sau la ospețele domnești, nu exclude, dimpotrivă, implică prezența moralistului, care îndrumă prin sentenții, adesea de mare concizie și frumusețe. Se are mereu în vedere fragilitatea sufletului omenesc („că inima omului este ca sticla"), dar și bogăția lui, date între care se stabilesc relațiile umane. Apelul la parabolă, frecvența metaforei și alegoriei, prezența unor *topoi* ce sporesc expresivitatea discursului (remarcabile aici — cel al grădinii cu ziduri de piatră, cultivată de domnitor, semnificînd sfatul domnesc,

Neagoe Basarab cu fiul său Theodosie

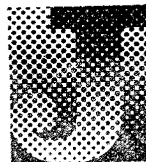
hărăzit a fi apărat de către urmaș și curățat de „noielile cele uscate", sau cel al „pecetluirii" întru spirit a cărții) imprimă acea caracteristică a stilului, în concordanță cu izvoarele bizantine, a căror utilizare ajunge adesea pînă la încorporarea firească a diverselor fragmente în *Învățături...* Lirismul grav din mult disputatul capitol închinat oaselor maicii sale, Neaga, și plîngerii fiului sau din capitolul rugăciunii „la ieșirea sufletului" (orații considerate a fi constituit punctul de plecare în elaborarea *Învățăturilor...* ‹102›) înscrie întîia contribuție a literaturii noastre vechi la dezvoltarea unei teme poetice universale. Lamentația în marginea motivului *ubi sunt?*, cunoscut prin filiera lui Ioan Hrisostom, atinge accente de mare individualitate și intensitate emoțională.

De o receptare deosebită s-au bucurat *Învățăturile..* în secolul al XVII-lea, la începutul și la sfîrșitul intervalului, în timpul domniilor lui Matei Basarab și, mai tîrziu, a lui Constantin Brîncoveanu. Le-a cunoscut probabil Antim Ivireanul, care redactează în 1715 sfaturi pentru domnitorul Ștefan Cantacuzino. N. Bălcescu le menționează ca primă sursă documentară în scrierea studiului său *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum*. În 1843 Ioan Eclesiarhul editează pentru prima oară versiunea românească a *Învățăturilor...*, versiune din care se cunosc astăzi un număr de nouă copii manuscrise. Textul, păstrat fragmentar, al originalului slavon, publicat în 1904 la Petersburg de P.A. Lavrov după manuscrisul unic descoperit la Sofia, apare la noi mult mai tîrziu, editat succesiv de P. P. Panaitescu în 1959 (text slavon și traducere) și, în 1970, de G. Mihăilă, Florica Moisil și Dan Zamfirescu (cu o nouă traducere a versiunii slavone aparținînd lui G. Mihăilă). Versiunea grecească, editată de Vasile Grecu după manuscrisul aflat la mănăstirea Dionisiu de la Muntele Athos, apare la București în 1942, însoțită și de traducerea românească a textului.

— Învățăturile bunului și credinciosului domn al Țării Românești Neagoe Basarab vvd. către fiul său Teodosie vvd., ingr. Ioan Eclesiarhul, București, Eforia școalelor, 1843 ; Tractat despre purtarea ce trebuie să țină un domn în timpul ospețelor ; scris românește de Neagoe Basaraba domnul Țării Românești în chip de povățuire către fiul său Teodosiu (publ. B. P. Hasdeu), AIR, I, 1865, partea II, 111—116, 122—132 ; Tractatul lui Neagoe Basarab, despre arta militară (publ. B. P. Hasdeu), BUP, I, 1865, 76—80 ; Slova nakazatelniia voevodi Valașskogo Ioanna Neagoia k sinu Feodosiiu, îngr. și pref. P. A. Lavrov, Petersburg, 1904 ; Învățăturile lui Neagoe-vodă (Basarab) către fiul său Teodosie, îngr. și pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1910 ; Învățăturile lui Neagoe Basarab domnul Țării Românești (1512—1521). Versiunea grecească, îngr. și pref. Vasile Grecu, București, Imprimeria națională, 1942 ; Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie (versiunea slavă), CSR, 218—316 ; Învățăturile lui Neagoe Basarab, LRV, I, 117—154 ; Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, tr. G. Mihăilă, îngr. Florica Moisil și Dan Zamfirescu, introd. Dan Zamfirescu și G. Mihăilă, București, Minerva, 1970.

— 1. Hasdeu, Cărțile pop., 439—448 ; 2. Sbiera, Mișcări, 160—162 ; 3. Densusianu, Ist. lit., 305—317 ; 4. Polihron Sîrcu, K voprosu o podlinnike Poucenii valașskogo gospodaria Ioanna Neagoe k svoemu sinu Feodosiiu, Petersburg, 1901 ; 5. A. J. Iațimirski, Valașskii Mark Avrelii i ego poucenija, IORI, t. X, 1905, fasc. 4 ; 6. Stoian Romanski, Bălgarskata knijnina vă România i edno neino proizvedenie, în Izvestia na seminara po slavianska filologhia, Sofia, 1905, 1—100 ; 7. D. Russo, Studii bizantino-române, București, Göbl, 1907 ; 8. Iorga, Ist. bis., I, 133—134 ; 9. Stoian Romanski, Mahnreden des Walachischen Wojwoden Neagoe Basarab an seinen Sohn Theodosios, Leipzig, 1908 ; 10. D. Russo, Studii și critice, 1—26 ; 11. N. Iorga, Pagini alese, II, București, E. L., 1965, 238—241 ; 12. Iorga, Ist. lit., I, 141—150 ; 13. I. Negrescu, Influențele slave asupra fabulei românești în literatura populară scrisă în text slav și român. Raporturi și influențe, A, XXXII, 1925, 3—4 ; 14. Iorga, Ist. lit. Introd. 52—58 ; 15. Xenopol, Ist. românilor, IV, 178, VI, 212—215 ; 16. Pușcariu, Ist. lit., 38—44 ; 17. Margareta Ștefănescu, Contribuțiune la istoria literaturii române vechi, A, XXXVIII, 1931, 1 ; 18. T. G. Bulat, Personalitatea religioasă a voievodului Neagoe Basarab al IV-lea, Craiova, Scrisul românesc ; 19. Ștefan Glixelli, Regulile de purtare la masă în românește, RIR, III, 1933, fasc. 4 ; 20. Ioan C. Filitti, Craioveștii și rolul lor politic, Craiova, Scrisul românesc, 1935 ; 21. Ioan D. Sandu, Neagoe Basarab, apărător și sprijinitor al ortodoxiei, Sibiu, 1938 ; 22. Vasile Grecu, Manuscrisul din „1654“ pretins pierdut al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab“, CL, LXXII, 1939, 10—12 ; 23. D. Russo, Studii, I, 24, 161—162, 205—226, II, 509—510, 531—532 ; 24. Dan Simonescu, Literatura românească de ceremonial, București, F.R.L.A., 1939 30—32 ; 25. Cartojan, Ist. lit., I, 42—47 ; 26. Călinescu, Ist. lit., 15 ; 27. Vasile Grecu, Introducere la Învățăturile lui Neagoe Basarab domnul Țării Românești (1512—1521). Versiunea grecească, București, Imprimeria națională, 1942 ; 28. Vasile Grecu, Izvor sau prelucrare a uneia din învățăturile lui Neagoe voievod, OIL, 295—315 ; 29. Constantin Noica, Pentru o altă istorie a gîndirii românești — în marginea învățăturilor lui Neagoe Basarab, SAE, I, 1943, martie-aprilie ; 30. Emanoil Bucuța, Un voievod filosof, T, LXXIV, 1943, 5 ; 31. Vasile Grecu, Și totuși „Învățăturile lui Neagoe voievod“, CL, LXXVII, 1944, 4 ; 32. Panaitescu, Contribuții, 154—273 ; 33. Emil Turdeanu, Opera patriarhului Eftimie al Tîrnovei (1375—1393) în literatura slavo-română, București, Imprimeria națională, 1946 ; 34. Ciobanu, Ist. lit., 62—80 ; 35. P. P. Panaitescu, „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie“, CSR, 215—218 ; 36. Al. Piru, Reconsiderarea literaturii române vechi, CNT, 1960, 9 ; 37. G. Călinescu, Tratatul de „Istoria literaturii române“. Începuturile lucrărilor, CNT, 1960, 10 ; 38. Petre Ș. Năsturel, Învățăturile lui Neagoe Basarab în lumina pisaniilor de pe biserica mănăstirii de la Argeș, MO, XII, 1960, 1—2 ; 39. Lăudat, Ist. lit., I, 48—55 ; 40. I. D. Lăudat, Cronicile slavo-române din secolele XV—XVI, AUI, științe sociale, t. VII, 1961 ; 41. Piru, Ist. lit., I, 41—45, 48 ; 42. I. D. Negrescu, Despre „Învățăturile lui Neagoe Basarab“, RPD, XI, 1962, 7 ; 43. Pompiliu Teodor, Două manuscrise copiate pentru biblioteca lui Ștefan Cantacuzino, AII, V, 1962 ; 44. Chițimia, Probleme, 109—144 ; 45. Octavian Șchiau, Probleme controversate ale vechii noastre literaturi, TR, VII, 1963, 19 ; 46. Ist. lit., I, 266—270 ; 47. Șt. Ștefănescu, Cu privire la oglindirea răscoalei conduse de Gh. Doja și a urmărilor ei în gîndirea social-politică a vremii, STD, XVII, 1964, 5 ; 48. Lucia Djamo-Diaconiță, Terminologia militară în cronicile slavo-române și în învățăturile lui Neagoe Basarab, AUB, științe sociale-filologie, t. XIV, 1965 ; 49. Dan Zamfirescu, Un mare diplomat : Neagoe Basarab, LME, III, 1965, 33 ; 50. Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița, Pagini din trecutul diplomației românești, București, E. P., 1966, 100—113 ; 51. Matei Cazacu, De ce a clădit Neagoe Basarab biserica mînăstirii Argeșului, GBS, XXVI, 1967, 7—8 ; 52. Octavian Iliescu, Cînd au fost traduse în românește „Învățăturile“ lui Neagoe Basarab, ARG, II, 1967, 10 ; 53. G. Mihăilă, Două fragmente inedite din textul slavon al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie“, RSL, lingvistică, XIV, 1967 ; 54. Pandele Olteanu, Contribuții la studiul literaturii omiletice în vechile literaturi bulgară și română, RSL, lingvistică, XIV, 1967 ; 55. Zamfirescu, Studii, 69—183 ; 56. Dan Zamfirescu, Ctitoria literară a lui Neagoe Basarab, CNT, 1967, 35 ; 57. Damian P. Bogdan, Din prototipul „Învățăturilor lui Neagoe Basarab“, F, IV, 1968, 3 ; 58. Damian P. Bogdan, 13 file inedite din cel de al doilea arhetip al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab“, RITL, XVII, 1968, 3 ; 59. Alexandru Duțu „Le Miroir des Princes“ dans la culture roumaine, RSE, VI, 1968, 3 ; 60. Mustafa A. Mehmet, Două documente turcești despre Neagoe Basarab, STD, XXI, 1968, 5 ; 61. Dan Zamfirescu, Literatura română veche, ATN, V, 1968, 3 ; 62. Anton Balotă, Autenticitatea „Învățăturilor lui Neagoe Basarab“, STD, XXII, 1969, 2 ; 63. Cioculescu, Itinerar, 5—8 ; 64. Ivașcu, Ist. lit., I, 78—83 ; 65. Petre Ș. Năsturel, Manuil din Corint către Neagoe Basarab, RL, II, 1969, 51 ; 66. Antonie Plămădeală, Cuprinsul teologic al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab“, STT, XXI, 1969, 3—4 ; 67. Dan Zamfirescu „Învățăturile lui Neagoe Basarab“, LRV, I, 113—117 ; 68. G. Mihăilă, Originalul slavon al „Învățăturilor“ și formația culturală a lui Neagoe Basarab, în „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie“, București, Minerva, 1970 ; 69. Nicolae Stoicescu, La politique de Neagoe Basarab et ses „Préceptes pour son fils Theodosie“, RRH, IX, 1970, 1 ; 70. Dan Zamfirescu, Primul monument al literaturii române, în Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, București, Minerva, 1970 ; 71. Dan Zamfirescu, Locul „Învățăturilor lui Neagoe Basarab“ în literatura română RL, III, 1970, 2 ; 72. Paul Anghel, Sărbători culturale, CNT, 1971, 43 ; 73. Nicolae Baltag, Timp laic, timp ceremonios, ARG, VI, 1971, 3 ; 74. Eugen Barbu, „Învățăturile lui Neagoe Basarab“, SPM, 1971, 8 ; 75. Pavel Chihaia, Motive plastice, ARG, VI, 1971, 3 ; 76. I. C. Chițimia, Folclorul în substratul literaturii române vechi, TF, 10—12 ; 77. C. Ciuchindel, „Învățăturile“ și unele probleme de compoziție, ATN, VIII, 1971, 1 ; 78. Constantin C. Giurescu, „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie“, CNT, 1971, 2 ; 79. I. D. Lăudat, Neagoe Basarab, ilustru cărturar și mare om politic, CRC, VI, 1971, 40 ; 80. Manole Neagoe, Neagoe Basarab, București, 1971 ; 81. Dan Pleșia, Neagoe voievod — un autentic Basarab, MI, V, 1971, 10 ; 82. Adriana Rujan, Lorenzo, ARG, VI, 1971, 4—5 ; 83. Dan Simonescu, Un greu examen textologic trecut cu succes, ATN, VIII, 1971, 1 ; 84. Octavian Șchiau, „Învățăturile lui Neagoe“, o remarcabilă operă a trecutului nostru cultural și literar, TR, XV, 1971, 13 ; 85. Aurel Vasiliu, Glose, ARG, VI, 1971, 4—5 ; 86. Dan Zamfirescu, În legătură cu structura „Învățăturilor lui Neagoe Basarab“, LCF, XIV, 1971, 7 ; 87. Dan Zamfirescu, Probleme interesînd istoria literaturii române în dezbaterea celui de-al XIV-lea Congres internațional de studii bizantine, ATN, VIII, 1971, 10 ; 88. Dan Zamfirescu, Neagoe Basarab sau Manuil din Corint ?, RL, IV, 1971, 37 ; 89. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Valori și echivalențe umanistice, București, Eminescu, 1973, 13—20 ; 90. Virgil Cândea, Din nou despre „Învățăturile lui Neagoe Basarab“, MI, VI, 1972, 2 ; 91. Cornelia Comorovski, „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie“, în Literatura umanismului și Renașterii, București, Albatros, 1972, I, CVII—CVIII, III, 222—224 ; 92. Duțu, Cărțile, 65—103 ; 93. Ist. filoz. rom., I, 28—33 ; 94. Mihăilă, Contribuții, 327—383 ; 95. G. Mihăilă, Originalul „Învățăturilor lui Neagoe Basarab“, MI, VI, 1972, 10 ; 96. Ștefan Pascu, Umanismul și cultura noastră veche, TR, XVI, 1972, 8, 13 ; 97. Piru, Varia, I, 8—9 ; 98. Al. Piru, O „epocă“ însemnată de cultură, ARG, VII, 1972, 12 ; 99. N. Vătămanu, Voievozi și medici de curte, București, E.E.R., 1972, 66—78 ; 100. Leandros Vranoussis, Gîndul și fapta marelui domn al Țării Românești, MI, VI, 1972, 2 ; 101. Neagoe Basarab (1512—1521), București, Minerva, 1972 ; 102. Dan Zamfirescu, Neagoe Basarab și „Învățăturile“ către fiul său Theodosie. Problemele controversate, București, Minerva, 1973 ; 103. Alex. Constantinescu, Despre „Învățăturile lui Neagoe Basarab“, STD, XXVI, 1973, 1 ; 104. Gheorghe Cronț, Sfîrșitul unei controverse. Între Neagoe Basarab și Manuil din Corint, RL, VI, 1973, 27 ; 105. Alexandru George, La sfîrșitul lecturii, București, Cartea românească, 1973, 11—13 ; 106. Dan Zamfirescu, Autori străini pentru „Învățăturile lui Neagoe Basarab“ ?, SPM, 1973, 125, 126 ; 107. Alexandru Constantinescu, Ad rem în problema paternității lui Neagoe Basarab, SPM, 1973, 131, 132 ; 108. Dan Zamfirescu, Răspuns lui Al. Constantinescu în problema paternității „Învățăturilor lui Neagoe Basarab“, SPM, 1973, 133, 134 ; 109. Eugen Barbu, Caietele Principelui, II, București, Eminescu, 1973, 289—301 ; 110. Dan Horia Mazilu, Udriște Năsturel, București, Minerva, 1974, 269—275 ; 111. Doina Curticăpeanu, Orizonturile vieții în literatura veche românească, București, Minerva, 1975, 17—19, 28, 60, 114, 125, 171, 184, 185 ; 112. Dan Arsenie, Neagoe, poetul, LCF, XVIII, 1975, 39 ; 113. Mircea Muthu Literatura română și spiritul sud-est european, București, Minerva, 1976, 27—54 ; 114. Lucia Djamo-Diaconiță, Contribuții la cunoașterea slavonei românești. Elemente românești în varianta slavonă a „Învățăturilor“ lui Neagoe Basarab, SCL, XXVIII, 1977, 3 ; 115. Edgar Papu, Barocul ca tip de existență, II, București, Minerva, 1977, 257—272 ; 116. Edgar Papu, Din clasicii noștri, București, Eminescu, 1977, 20—28 ; 117. Dan Arsenie, Prebaroc psihologic, LCF, XXI, 1978, 12, 13 ; 118. Ioan Alexandru, Iubirea de patrie, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, 45—47, 337—339.

R. Ș.

JIANU, Dimitrie (1800, Tîrgu Jiu — 12.V.1880, București), publicist și traducător. De baștină din Grojdibodu (județul Olt), **J.**, boier de neam, ar fi fost frate cu vestitul haiduc Iancu Jianu. A învățat la București, la „Sf. Sava", avînd printre profesori pe Gh. Lazăr și I. Heliade-Rădulescu. Este numit profesor la Cîmpulung, iar în 1831 la școala lui se țin cele dintîi examene. Revizor al școlilor din Țara Românească (1842), între 1842—1845 funcționează ca profesor și inspector al Seminarului Episcopiei din Curtea de Argeș. La 1848, **J.** îndeplinește misiunea de prefect al revoluției în Muscel. În toamna aceluiași an este profesor în București. Era un dascăl apreciat (C. D. Aricescu, care i-a fost elev, îl prețuia mult) și pentru meritele sale deosebite în învățămînt, elogiate și în presa vremii, primește rangul de pitar.

J. a alcătuit, pentru uz didactic, manuale. Astfel, *Mentor sau Abecedar. Pentru folosul tinerilor carii să îndeletnicesc la învățătură* (1836) e o carte scrisă cu căldură, cu aplicație, cuprinzînd o seamă de povețe și istorioare atrăgătoare, ce mărturisesc talentul de pedagog și, într-o oarecare măsură, înlesnirea la povestit a autorului. Un capitol, *Pentru patrie*, în care istoria noastră e considerată de la venirea romanilor în Dacia, luminează și latura patriotică a activității lui **J.** care, în articolele publicate în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1842), va susține ideea „dacoromânismului". Altă lucrare, de popularizare, este *Elementuri de istorie sfîntă a Vechiului și Noului Testament pentru folosul românilor și a celor ce cunosc limba noastră* (1836). Își mai anunțase și alte scrieri (despre „un voiaj al împăratului Sighismund", precum și „o istorie bisericească pe scurt"), desigur niște prelucrări. În 1835, poate sub supravegherea lui Heliade, tălmăcise opera lui Chesterfield, *Filosoful indian sau Mijlocul de a trăi mai fericit în soțietate*. Traducerea lui **J.** a fost făcută după un intermediar francez.

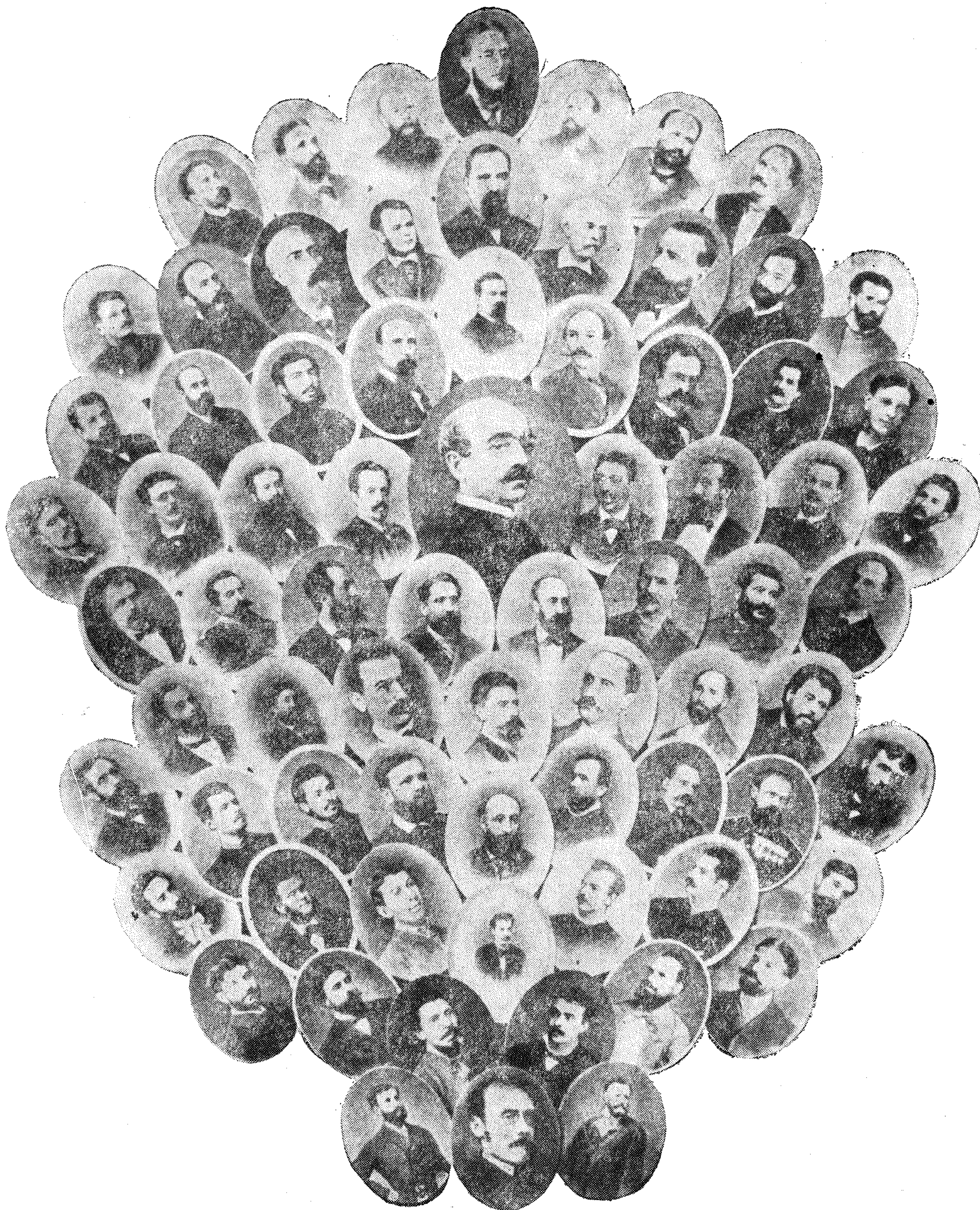
— *Mentor sau Abecedar. Pentru folosul tinerilor carii să îndeletnicesc la învățătură*, Sibiu, 1836. — **Tr.**: Chesterfield, *Filosoful indian sau Mijlocul de a trăi mai fericit în soțietate*, București, 1835; *Elementuri de istorie sfîntă a Vechiului și Noului Testament pentru folosul românilor și a celor ce cunosc limba noastră*, Sibiu, 1836.

— 1. C. D. Aricescu, *Memoriile mele*, A.S.B., ms. 807, f. 18—21; 2. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, 221—223; 3. Pîrnuță—Radu—Lupu, *Învățămîntul*, 75—80, 87—92, 192—197, 243—244.

F. F.

JOCA MONACHORUM v. **Întrebări și răspunsuri.**

JUNIMEA, societate literară înființată la Iași în iarna anului 1863 — primăvara anului 1864 de P. P. Carp, T. Maiorescu, I. Negruzzi, V. Pogor și Th. G. Rosetti. Acesta din urmă a dat și numele societății. Ulterior rîndurile ei au crescut considerabil, în fiecare an intrînd noi membri: N. Culianu, Gh. Racoviță, N. Mandrea, N. Burghelea, N. Skelitti, N. Nicoleanu (1864), N. Gane, I. M. Melik, I. Ianov, M. C. Cerkez, P. Paicu, N. Cazimir, L. Negruzzi, Sc. Capșa, M. D. Cornea, I. D. Caragiani, Gh. Roiu, Șt. Nei, Al. Fara, D. Rosetti, N. Cassu, N. Ch. Quintescu (1865), S. Bodnărescu, Gr. Buiucliu, Th. Cerkez (1866), C. Lepadat, V. Castano, I. S. Bădescu (1867), Th. Șerbănescu, Gh. Bengescu-Dabija, Gh. Negruzzi, I. Pop-Florantin, T. Ciupercescu (1868), M. Pompiliu (1869), V. Burlă, G. Vîrnav-Liteanu, P. Verussi (1870), Șt. G. Vârgolici, A. D. Xenopol, Th. Christodulo, C. Catargi, M. Eminescu (1871), G. Panu, V. Tassu, A. Lambrior, A. Naum, E. Filipescu-Dubău, Gr. N. Lazu (1872), V. Conta, Gh. Radu (1873), I. Slavici, Ch. Buiucli, Gr. Crețu (1874), M. Strajanu, I. Foti, I. Creangă, I. Dospinescu, Z. Zaharia, Gh. Bejan, Th. Nica, D. I. Mănăstireanu (1875), T. Buiucli, V. Ionescu, Gh. Greceanu (1876), P. V. Grigoriu, N. D. Xenopol, Al. A. Beldiman, I. S. Nenițescu, N. Volenti, A. Buiucli, V. Cuciureanu, M. Christodulo (1877), T. T. Burada, D. C. Ollănescu-Ascanio, I. L. Caragiale, T. Istrati, G. Scheletti, C. Constantiniu, V. Bosie, C. Dimitrescu-Iași, C. Meissner (1878), N. Beldiceanu, Al. Gr. Suțu, C. Leonardescu, I. Buiucli (1879), X. Gheorghiu, P. Th. Missir, N. Mihalcea, Al. Philippide (1880), Șt. Văleanu (1881), N. Gabrilescu, Boghian (1882), A. C. Cuza (1883), N. Petrașcu. Accidental, au mai frecventat adunările societății N. Iorga, B. Delavrancea, V. A. Urechia, B. P. Hasdeu, Al. Vlahuță, D. Aug. Laurian, E. Max, Gr. Cobălcescu. Alții, precum D. Petrino, au fost simpatizanți, fără a figura totuși, în mod oficial, printre junimiști. Sprijinită de la început de V. Alecsandri, **J.** îl socotește membru din 1865, declarîndu-l, mai tîrziu, președinte de onoare. Din diverse motive au părăsit societatea A. D. Xenopol, N. D. Xenopol, G. Panu, I. Pop-Florantin, Gr. N. Lazu, D. C. Ollănescu-Ascanio, N. Beldiceanu, I. N. Roman, N. Petrașcu. În mod deliberat, junimiștii nu au adoptat statute organizatorice, mulțumindu-se cu un secretar: I. Negruzzi, suplinit, în perioada 1871—1873, de A. D. Xenopol. În acceptarea unor noi membri, **J.** se călăuzea după deviza „Entre qui veut, reste qui peut!" („Intre cine vrea, rămînă cine poate!"). La început, întrunirile aveau loc, săptămînal, alternativ în casele lui Maiorescu și Pogor. După plecarea lui Maiorescu din Iași (1874), ele s-au ținut și la I. Negruzzi. Din toamna anului 1876, a luat ființă în București o a doua **J.**, ale cărei ședințe aveau loc numai în casa lui Maiorescu. Din 1885, mutîndu-se la București și I. Negruzzi, junimiștii rămași în Iași continuă a se întîlni, din ce în ce mai rar însă, timp de peste zece ani. Cam în aceeași perioadă (1890—1895) se destramă și **J.** bucureșteană, fără a se putea stabili o dată precisă a încetării activității ei (întruniri literare junimiste au avut loc sporadic și cîțiva ani după 1900). Dispariția **J.** literare se datorește și activității politice a celor mai mulți dintre membri, începută încă în 1866, continuată cu alegerea ca deputați, din 1871, a lui T. Maiorescu, I. Negruzzi, N. Gane, Gh. Racoviță, P. P. Carp și Th. Rosetti. Cu timpul, junimiștii se constituie într-un grup politic independent, reușind să participe la formarea cîtorva guverne fie în colaborare cu diverse partide, fie singuri, între martie

Membrii societății Junimea, 1883

1888 — martie 1889, iulie 1900 — februarie 1901 și decembrie 1910 — decembrie 1913. Adepți ai unui liberalism moderat, cu unele atitudini conservatoare, junimiștii politici s-au arătat ostili oricăror revoluții sociale, condamnînd nu relațiile de tip capitalist, ci pătrunderea lor — pe care o considerau grăbită — în România. Partizani ai monarhiei constituționale, ei au susținut măsurile politice adoptate de Carol I, inclusiv politica de apropiere de statele centrale ale Europei.

Concepută în vederea desfășurării unor activități literare și științifice, **J.** a găsit diverse forme de manifestare: întruniri săptămînale, „prelecțiuni populare", editarea unor reviste și ziare și colaborarea la altele, înființarea unor tipografii, a unor institute de învățămînt. Întrunirile au avut drept scop să creeze, pe baza unor principii comune, o modalitate sistematică de discutare a problemelor legate de cultură. Dezbaterile, de o înaltă ținută intelectuală, aveau loc în jurul unor probleme de estetică, filozofie, istorie, filologie. Era refuzată orice imixtiune a chestiunilor cotidiene (politice ori mondene), cultivîndu-se, în schimb, „zeflemeaua" — atitudine de persiflare a exceselor de orice natură și a ridicolului argumentării. Începute în 1864, „prelecțiunile populare" au continuat timp de aproape douăzeci de ani, ele reprezentînd una din principalele forme prin care junimiștii își răspîndeau ideologia sau popularizau cuceririle științei. Dorind să contribuie la progresul culturii românești, junimiștii au acordat atenție mijloacelor oferite de presă. Au înființat ziarele „Vocea națională" (1866, redactor N. Culianu), „Constituțiunea" (1866), „Era nouă" (1889—1900, redactor P. Th. Missir), „Vocea Iașilor" (1895, redactor A. C. Cuza), „Constituționalul" (1889—1900). O importantă cale de răspîndire a ideologiei junimiste și de înnoire a culturii și a literaturii române a fost revista „Convorbiri literare" (1867—1944), cel mai de seamă periodic literar din literatura română a secolului al XIX-lea. Membrii **J.** au colaborat, sporadic, la diverse reviste și ziare ce aparțineau altor grupări politice, cu care, temporar, erau aliați: „Gazeta de Iași", „Curierul de Iași", „Timpul", „România liberă", „Voința națională" ș.a. Încă de la început, **J.** și-a propus să contribuie la modernizarea învățămîntului românesc prin manuale școlare. Unele, alcătuite, traduse ori prelucrate de T. Maiorescu sau I. G. Meșotă, au și apărut sub egida societății care, cumpărînd și o tipografie, a putut să imprime lucrări de Maiorescu, P. Paicu, N. Culianu ș.a. Preocupați îndeaproape de chestiuni didactice, junimiștii au înființat și o școală care, sub numele de Institutul Academic, a funcționat între 1866—1879, avînd printre profesori pe T. Maiorescu, A. D. Xenopol, M. Eminescu, P. Paicu, I. M. Melik, V. Burlă. O formă eficace de răspîndire a concepțiilor junimiste au constituit-o cursurile învățămîntului superior, bună parte dintre junimiști fiind profesori universitari (Maiorescu, Xenopol, Negruzzi, Missir, Caragiani, Quintescu, Naum, Leonardescu). **J.** s-a folosit și de manifestări publice, cum au fost serbarea de la mănăstirea Putna (1871) și comemorarea în 1877 a o sută de ani de la uciderea voievodului Grigore Ghica.

Deosebit de interesată s-a arătat **J.** în a cîștiga mereu adepți, în special din rîndurile tineretului universitar. Membrii societății au contribuit bănește pentru trimiterea la studii în străinătate a lui A. D. Xenopol, Eminescu, Slavici, Panu, Lambrior. Cu deosebire după 1885, ei au încercat să-și împrospăteze rîndurile cu tineri formați în spiritul noilor tendințe ale științelor umaniste, obținînd stipendii pentru M. Dragomirescu, P. P. Negulescu, D. Evolceanu, Teohari Antonescu, I. A. Rădulescu-Pogoneanu, C. Rădulescu-Motru ș.a., care au alcătuit ultima generație, „neojunimistă", deosebită de cele anterioare. Activitatea lor s-a desfășurat mai ales în prima jumătate a secolului al XX-lea, în diverse domenii (estetică, filozofie, filologie clasică, arheologie). **J.** s-a străduit să-și cîștige partizani și în Transilvania, cei mai însemnați dintre aceștia fiind I. G. Meșotă și G. Munteanu (la Brașov), E. Brote și I. Bechnitz (la Sibiu). După dispute aprinse, avea să dobîndească adeziunea majorității membrilor societății studenților români „România jună" din Viena, precum și a redactorilor ziarului transilvănean „Telegraful român". O contribuție deosebită la răspîndirea junimismului în Transilvania i-a revenit „Tribunei", atîta timp cît s-a aflat sub conducerea lui I. Slavici.

Dacă a avut numeroși membri și aderenți, **J.** a numărat însă și mulți adversari, majoritatea proveniți din rîndurile celor pe care îi criticase. Cel puțin pînă prin 1885, nu se poate spune că **J.** a întîmpinat, mai ales în domeniul esteticii, o opoziție de principii, ci doar una de ordin personal (B. P. Hasdeu, C. Bolliac, V. A. Urechia, Gh. Sion, Gr. Sălași, P. Grădișteanu). De o asemenea opoziție se poate vorbi abia odată cu apariția publicațiilor socialiste (în special a revistei „Contemporanul") și a studiilor critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea.

J. a fost, tot timpul existenței sale, preocupată de problemele culturii, căreia i-a subordonat în primul rînd literatura. Deși nu a avut o ideologie perfect unitară, societatea s-a remarcat, totuși, prin coeziunea spirituală a tuturor membrilor. Chiar și aceia dintre ei care erau personalități distincte ale culturii românești a vremii nu au pregetat să accepte supremația societății **J.** și mai ales a lui Maiorescu, a cărui puternică individualitate a constituit un liant al întregii grupări.

Încă de la înființare, **J.** a arătat predilecție pentru problemele actualității. O mare atenție a acordat teoriilor lui Darwin, pe care le-a popularizat prin „prelecțiuni". În general, junimiștii s-au situat pe pozițiile evoluționismului englez și german și, mai puțin, ale pozitivismului francez, prin prisma cărora au preluat și unele elemente ale criticismului lui Kant. Fără a-i accepta întru totul sistemul, au fost totuși înrîuriți și de filozofia lui Schopenhauer. Întreaga lor atitudine filozofică a fost subordonată culturii naționale. Orice problemă luată în discuție avea în vedere necesitățile actualității și păstrarea specificului național. Considerînd că generația de pînă la 1848 a creat cultura română modernă, junimiștii erau de părere că între 1848—1870 s-a produs o ruptură adîncă între cultura tradițională și cea modernă, prin adoptarea unor „forme" occidentale nepotrivite „fondului" românesc. De aici și calificarea culturii românești contemporane drept „formă fără fond" și combaterea ei violentă în numele „adevărului", care nu ar fi însemnat altceva decît reîntoarcerea la tradiție. Ca purtător al acesteia era considerat poporul, prin care se înțelegea exclusiv populația mediului rural. Cît despre burghezie, moșierime și intelectualitate, ele erau socotite „pături suprapuse", desprinse de popor și acționînd contrar intereselor lui. Prin articolele teoretice ale lui T. Maiorescu și A. D. Xenopol, prin criticile vehemente ale lui Maiorescu și prin filipicele lui Eminescu, **J.** a reușit să imprime culturii române dintre anii 1870—1885 o nouă orientare. Mijlocul principal de acțiune a constat în delimitarea fiecărei ramuri a culturii și în investigarea ei cu mijloacele cercetărilor moderne, sub semnul obiectivității științ-

țifice. În acest spirit și-au dezvoltat criticile lor, în afară de Maiorescu, A. D. Xenopol și G. Panu (în istoria națională), V. Burlă (filologia comparată), P. Th. Missir (drept constituțional), M. Pompiliu (învățămîntul național) ș.a. Dacă, la început, critica junimistă a încercat să înlăture total ceea ce socotea a fi „forme goale", treptat și-a schimbat atitudinea, încercînd să contribuie la adaptarea formelor străine la conținutul național.

Acolo unde **J.** a avut un rol decisiv în trasarea unei noi orientări a fost în literatură. Nu a avut o concepție estetică proprie, ci una eclectică, optînd pentru principiile verificate de timp ale diverselor școli literare. Junimiștii manifestau o tendință accentuată spre realism și, în parte, spre clasicism. Concepția despre literatură a **J.** avea o funcție net critică, nu speculativă, destinată exclusiv cercetării literaturii române contemporane, din ale cărei necesități s-a născut și ale cărei cerințe le-a satisfăcut pe deplin. Prin aceasta, societatea ieșeană a favorizat apariția celor mai de seamă scriitori români din secolul al XIX-lea: M. Eminescu, I. L. Caragiale, I. Creangă. Critica junimistă viza orientarea literaturii române spre specificul național, de unde și atenția acordată limbii literare și folclorului.

Chiar de la întemeiere, **J.** s-a preocupat de chestiuni ortografice, reușind să impună, prin Maiorescu, un sistem de scriere care, îmbunătățit de autorul lui în cîteva rînduri, se află la baza ortografiei actuale. Continuînd campania începută de Al. Russo și concomitent cu V. Alecsandri, A. I. Odobescu și B. P. Hasdeu, junimiștii s-au opus latinismului, contribuind, într-o măsură hotărîtoare, prin studiile și articolele lui Maiorescu, Quintescu, Negruzzi, Lambrior, la înlăturarea lui. Reunind membri din toate provinciile locuite de români, **J.** a combătut provincialismele, militînd, în același timp, pentru impunerea normelor limbii române literare moderne, singurele capabile să asigure unitatea limbii. În criticile lor, junimiștii acordau o deosebită atenție limbii, fiind intransigenți cu orice exces neologic și recomandînd graiurile populare drept sursă de îmbogățire a expresivității. În general, toți junimiștii se remarcau în scrierile lor prin corectitudinea, proprietatea și sobrietatea exprimării.

Supunînd unei examinări severe literatura vremii, critica junimistă a îndrumat-o spre respectarea unor principii artistice precise. Ironia fină, generalizarea defectelor și atacul global constituiau procedee favorite, utilizate de Maiorescu și P. P. Carp, de I. Negruzzi, St. G. Vârgolici, A. D. Xenopol, M. Pompiliu, P. Th. Missir, Slavici. Ca o reacție față de excesul de politică din literatura timpului, critica junimistă a afirmat specificitatea esteticului, fără, însă, a susține teoria „artei pentru artă". Circumspectă față de inovații, **J.** nu a fost însă exclusivistă, condamnînd doar excesele și raportînd orice noutate la modelele oferite de capodoperele literaturii universale. Remarcabilă școală scriitoricească, **J.** întreținea, la ședințele ei, o atmosferă de exigență și față de lucrările propriilor membri. Înșiși Eminescu și Maiorescu luau în considerare observațiile făcute la aceste întruniri. Așa se explică de ce scriitorii români de seamă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea au putut să apară în atmosfera creată de **J.**, ceilalți scriitori junimiști ridicîndu-se, în general, deasupra nivelului mediu al epocii. Este cazul lui I. Negruzzi și N. Gane, în proză, D. Petrino, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle și N. Skelitti, în poezie, S. Bodnărescu, Gh. Bengescu-Dabija și D. C. Ollănescu-Ascanio, în dramaturgie.

Înmănunchind pe cei mai de valoare scriitori români ai epocii, îndrumînd literatura către desăvîrșire artistică, spre național și popular, **J.** reprezintă cea mai importantă mișcare literară a anilor 1850—1900.

— **1.** Th. G. Rosetti, *Despre direcțiunea progresului nostru*, CL, VIII, 1874, 1, 2; **2.** T. Maiorescu, *Asupra discursului parlamentar al d-lui Alexandru Djuvara*, RLB, XI, 1887, 3079; **3.** A. C. Cuza, *Generația de la 48 și Era nouă*, Iași, Tip. Națională, 1889; **4.** Panu, *Portrete*, *passim*; **5.** Gherea, *Studii*, I, *222—227*; **6.** Alecsandri, *Scrisori*, *27—128*; **7.** O. Densusianu, *Alecsandri și Junimea*, VAN, I, 1905, 5; **8.** E. Carcalechi, *„Junimea" și Alecsandri*, CL, XXXIX, 1905, 6; **9.** Al. Antemireanu, *Incercări critice. Junimea și roadele ei*, București, Tip. Cucu, 1905; **10.** Mihail Dragomirescu, *„Junimea" — greșeală?*, VLT, I, 1906, 14; **11.** Chendi, *Pagini*, *334—338*; **12.** Mihail Dragomirescu, *Direcția noastră literară*, CL, XL, 1906, 3—5; **13.** Kanner, *Junimea*; **14.** Panu, *Junimea*, I—II; **15.** Maiorescu, *Critice*, I—III; **16.** S. Albini, *Direcția nouă în Ardeal. Constatări și amintiri*, IB, *3—37*; **17.** Ibrăileanu, *Note*, *124—130*; **18.** Negruzzi, *Junimea*; **19.** Ibrăileanu, *Spiritul critic*, *59—192*; **20.** Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, *131—135*, II, *127—153*; **21.** Iacob Negruzzi, *Dicționarul „Junimii"*, CL, LVI, 1924, ianuarie-decembrie, LVII, 1925, ianuarie-decembrie; **22.** Maiorescu, *Ist. cont.*, *38—47*, *241—268*; **23.** Șt. Zeletin, *Burghezia română*, București, Cultura națională, 1925, *24—25*, *221—227*; **24.** Mircea Florian, *Filozofia Junimii*, CL, LIX, 1927, ianuarie-aprilie; **25.** I. C. Filitti, *Istoria națională în revista „Convorbiri literare"*, CL, LIX, 1927, ianuarie-aprilie; **26.** Al. Tzigara-Samurcaș, *Atmosfera artistică la „Junimea"*, CL, LIX, 1927, ianuarie-aprilie; **27.** Eug. Ciuchi, *Junimismul și sămănătorismul*, CL, LIX, 1927, ianuarie-aprilie; **28.** *[Corespondență]*, SDL, I—VI, XI; **29.** Călinescu, *Eminescu*, *203—232*; **30.** C. Meissner, *Amintiri de la „Junimea"*, CL, LXVI, 1933, februarie; **31.** Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *66—79*, *100—120*, *356—359*, II *14—24*; **32.** I. C. Filitti, *Conservatorii și junimiștii în viața politică românească*, București, 1936; **33.** N. Iorga, *O școală nouă istorică*, București, 1936; **34.** S. Mehedinți, *Epoca „Junimii"*, CL, LXIX, 1936, 4—6; **35.** Maiorescu, *Însemnări*, I—III, *passim*; **36.** *Comemorarea Junimii la Iași*, Iași, Tip. Țerek, 1937; **37.** Șerban Cioculescu, *Despre Junimea și Titu Maiorescu*, RFR, IV, 1937, 8; **38.** N. Iorga, *Despre civilizația românească la 1870*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XIX, 1937; **39.** A. C. Cuza, *Amintiri de la „Junimea" din Iași*, CL, LXX, 1937, 1—5; **40.** Mihail Dragomirescu, *Legăturile mele cu „Convorbirile literare"*, CL, LXX, 1937, 1—5; **41.** Nicolae Petrescu, *Critica societății românești la Junimea*, CL, LXX, 1937, 1—5; **42.** D. Bodin, *A. D. Xenopol și „Junimea"*, CL, LXX, 1937, 1—5; **43.** S. Mehedinți, *Locul Junimei în istoria neamului românesc*, CL, LXX, 1937, 1—5; **44.** P. P. Negulescu, *Ceva despre Junimea*, CL, LXX, 1937, 1—5; **45.** Carol Săteanu, *Carnaval literar*, Iași, Tip. Săulescu, *passim*; **46.** D. Bodin, *„Junimea" în fața istoriei*, CL, LXXI, 1938, 1—5; **47.** Săteanu, *Figuri*, *passim*; **48.** Lovinescu, *Maiorescu*, I, *160—203*, II, *148—154*; **49.** Călinescu, *Ist. lit.*, *343—456*; **50.** Gane, *Amintiri*, *113—159*; **51.** D. Popovici, *Alecsandri „l'éternellement jeune" et la génération de „Junimea"*, LGT, I, 1941, 2; **52.** Breazu, *Studii*, I, *203—254*; **53.** I. Verbină [I. Pervain], *Aspecte din lupta junimistă în Transilvania*, SL, I, 1942; **54.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *159—336*; **55.** Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la revista „Convorbiri literare"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 1; **56.** D. Vatamaniuc, *B. P. Hasdeu și „Junimea"*, VR, XIII, 1960, 7; **57.** Silvian Iosifescu, *Caragiale și „Junimea"*, VR, XV, 1962, 6; **58.** A. Pop, *Contribuții*, *347—349*; **59.** Z. Ornea, *A. D. Xenopol și junimismul*, RFZ, XI, 1964, 5; **60.** Ornea, *Junimismul*; **61.** I. Oprișan, *Albumul Junimii*, RITL, XVI, 1967, 4; **62.** Vladimir Dogaru, *Curentul literar de la Junimea*, LL, XVI, 1968; **63.** G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *67—158*; **64.** Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895*, SIL, *159—191*; **65.** L. Volovici, *„Adversarii" Junimii (1867—1886)*, ALIL, t. XIX, 1968; **66.** I. Cremer, *Despre începuturile „Junimii"*, F, V, 1969, 7; **67.** *Junimea. Amintiri, studii, scrisori, documente*, I—II, îngr. și pref. C. Regman, București, Albatros, 1971; **68.** Alexandru George, *Paradoxul de a fi junimist*, RL, IV, 1971, 50; **69.** Rotaru, *Ist. lit.*, I, *275—310*; **70.** Marcea, *„Convorbirile"*; **71.** D. Păcurariu, *Orientări și tendințe estetice la Junimea*, RMR, X, 1973, 2, 3, 5; **72.** Dan Mănucă, *Pozitivismul junimist*, CL, 1973, 11; **73.** *Ist. lit.*, III, *31—78*; **74.** Z. Ornea, *Junimea și junimiștii*, București, Eminescu, 1975; **75.** Dan Mănucă, *Critica literară junimistă*, Iași, Junimea, 1975; **76.** Al. Zub, *Junimea — implicații istoriografice. 1864—1885*, Iași, Junimea, 1976; **77.** *T. Maiorescu și prima generație de maiorescieni. Corespondență*, îngr. Z. Ornea, Filofteia Mihai și Rodica Bichis, pref. Z. Ornea, București, Minerva, 1978, *passim*; **78.** Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iași, Junimea, 1978, *159—205*.

D. M.

JUNIMEA ROMÂNĂ, societate a studenţilor români înfiinţată la Paris în anul 1851. Societatea s-a format pe făgaşul deschis de Biblioteca Română din Paris, sub al cărei patronaj se editase în 1850 şi revista „România viitoare" a lui N. Bălcescu. Constituită probabil în urma adunării convocate la 26 februarie 1851 de G. Creţeanu, student venit la Paris din 1848, cu o bursă acordată de Guvernul provizoriu, **J. r.** număra printre membrii ei pe D. G. Florescu, A. I. Odobescu, D. Berindei, Al. Sihleanu, P. Iatropol, G. Lecca. În mai—iunie 1851, sub egida societăţii apare şi revista „Junimea română". Împărtăşind entuziast ideile emigraţiei române, tinerii discipoli, ai lui Bălcescu în primul rînd, au ştiut să întreţină prin întrunirile lor săptămînale o atmosferă de solidaritate cu acţiunile generaţiei mai vîrstnice. Ei organizează în mai 1851 o comemorare a adunării din 1848 de la Blaj, prilej cu care N. Bălcescu ţine un discurs, publicat apoi în revista „Junimea română". Unii studenţi, membri ai **J. r.**, admişi la reuniunile politice ale exilaţilor, erau însărcinaţi cu misiuni în ţară (strîngerea de fonduri, răspîndirea publicaţiilor de propagandă apărute în străinătate ş.a.). Văzută prin prisma contribuţiei la regenerarea naţională, ideea în care se solidarizau membrii societăţii era aceea a unei pregătiri intelectuale superioare. Articolele politico-sociale publicate în cele două numere ale revistei erau, desigur, discutate în acest cerc pentru a obţine aprobarea unanimă. Dar în afara acestora erau programate şi conferinţe cu subiecte culturale. Astfel, Odobescu ţine, într-o şedinţă din martie 1851, prelegerea despre *Viitorul artelor în România*, iar în februarie şi martie 1852 conferenţiază despre civilizaţia Indiei. Deşi cu o durată de aproximativ un an, societatea a exercitat o influenţă de netăgăduit în formarea intelectuală a membrilor ei, legaţi nu numai prin ardoare patriotică, ci şi prin efervescenţa şi seriozitatea preocupărilor, prin spiritul de emulaţie existent aici. Ajunşi la anii maturităţii, ei vor încerca să-i reînvie atmosfera în jurul „Revistei române" a lui Odobescu.

— 1. [G. Creţeanu], *Scopul nostru*, JR, I, 1851, 1, reed. în PLR, I, *142—146* ; 2. C. A. Rosetti, *[Scrisoare către A. I. Odobescu]*, în Al. Odobescu, *Pagini regăsite*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, E.L., 1965, *104—105* ; 3. Al. Odobescu, *Opere complete*, II, Bucureşti, Minerva, 1908, *241—248* ; 4. Vianu, *Studii*, *72—75* ; 5. Cornelia C. Bodea, *Din activitatea revoluţionară a „Junimii române" de la Paris, între 1851 şi 1853*, STD, XIV, 1961, 5 ; 6. Şerban, *Exegeze*, *42—45*, *64—72*.

G. D.

JUNIMEA ROMÂNĂ, revistă apărută la Paris, în mai—iunie 1851, editată de studenţii români, membri ai societăţii „Junimea română". Revista a apărut doar în două numere, tipărită pe hîrtie obişnuită, dar şi pe hîrtie subţire, pentru a putea fi introdusă cu uşurinţă în ţară. Colaborările la **J. r.** sînt nesemnate, din redacţie deconspirîndu-se doar Dimitrie G. Florescu, fost comisar de propagandă la 1848, în această vreme exilat la Paris. El îndeplinea probabil funcţia de secretar de redacţie. Paternitatea colaborărilor a putut fi stabilită numai după includerea de către autori, în volume proprii, a unor lucrări apărute în revistă, după mărturiile foştilor redactori sau după mărturii indirecte. La **J. r.** au colaborat G. Creţeanu, A. I. Odobescu, D. Berindei şi G. Lecca. Articolul-program, *Scopul nostru*, redactat probabil de G. Creţeanu, susţinea misiunea tinerilor români, „soldaţi necunoscuţi, dar entuziasmaţi de amorul patriei", de a propaga ideea unirii naţionale. Scrisă numai de studenţii moldoveni şi munteni, revista trebuia să stabilească legătura şi cu tinerii din Transilvania, Bucovina şi Banat, a căror colaborare era solicitată insistent. Pentru biruinţa ideii revoluţiei, în care redactorii credeau cu înflăcărare, ei îşi asumau doar responsabilitatea propagandei, pe cînd activitatea organizatorică, „acţia", rămînea în sarcina revoluţionarilor mai vîrstnici. Inspiraţi de ideile lui N. Bălcescu, a cărui influenţă este vizibilă nu numai în program, ci în tot cuprinsul revistei, ceea ce a făcut ca articolul *Trecutul şi prezentul*, scris de D. Berindei, să-i fie un timp atribuit, tinerii au în vedere lupta împotriva asupririi sociale şi „solidaritatea cu cei apăsaţi" (articolul *Muncitorul român* al lui Odobescu, poezia *Cîntecul ţăranilor* de G. Creţeanu), lupta pentru „independenţa şi unirea tuturor românilor" (articolele *Credinţa şi unirea* de G. Lecca, *Trecutul şi prezentul* de D. Berindei), „organizarea adevăratei democraţii", orientare prezentă în mai toate articolele. Bălcescu acceptă să-i fie publicat în **J. r.** discursul rostit în mai 1851, în amintirea adunării de la Blaj, şi cunoscut sub titlul *Mişcarea românilor din Ardeal la 1848*. Exista o unitate deplină a convingerilor, exprimate de redactorii revistei cu accente patetice şi fraze exaltate. Astfel, articolului *O idee asupra unirii noastre naţionale*, din numărul al doilea al **J. r.**, scris probabil de cineva din afara redacţiei, publicat de aceea cu o notă în care se exprimă rezerva faţă de poziţia adoptată de autor, Odobescu îi pregătise replica în *Idei asupra progresului societăţii*, material găsit printre manuscrisele scriitorului. Acesta ar putea fi şi o dovadă că trebuia să apară şi al treilea număr (Odobescu vorbeşte chiar, mai tîrziu, despre cele trei numere ale revistei). Tinerii redactori promit că pentru a-şi realiza programul, pentru a ajuta să se formeze „o literatură naţională, o industrie naţională, arte naţionale", vor „tracta arte, literatură, istorie, politică, morală". Dar, mult mai vie în întrunirile societăţii, preocuparea faţă de artă şi literatură transpare în revistă doar prin publicarea unor poezii de G. Creţeanu.

— 1. [G. Creţeanu], *Scopul nostru*, JR, I, 1851, 1, reed. în PLR, I, *142—146* ; 2. Nicolae Bălcescu, *Opere*, IV, îngr. G. Zane, Bucureşti, E.A., 1964, *369* ; 3. Al. Odobescu, *Opere complete*, II, Bucureşti, Minerva, 1908, *241—248* ; 4. V. A. Urechia, *[Adnotări la „Junimea română"]*, JR, I, 1851, 1, B.A.R., foi volante 1077 ; 5. Iorga, *Ist. presei*, *99—100* ; 6. P. V. Haneş, *Periodice româneşti la Paris*, PL, V, 1940, 12, VI, 1941, 1 ; 7. Cornelia C. Bodea, *Din activitatea revoluţionară a „Junimii române" de la Paris, între 1851 şi 1853*, STD, XIV, 1961, 5 ; 8. Şerban, *Exegeze*, *42—45*, *64—72*.

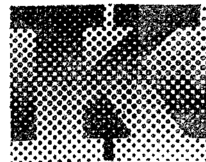
G. D.

JURNAL PENTRU TOŢI, publicaţie literară apărută la Iaşi, bilunar, între 1 ianuarie 1868 şi 7 iunie 1869. Emanuel Arghiropol, unchi după mamă al lui N. Iorga, era proprietar şi redactor al revistei, în care îşi propunea să facă „o descriere exactă a moravurilor, a sentimentelor, a întîmplărilor" românilor. Scriitorul, afirmă Arghiropol, trebuie „să îmbrăţişeze ce este naţional" şi să contribuie la culturalizarea poporului. Literatura din **J. pentru t.** corespunde acestui program redacţional, în sensul că se adresează unor cercuri largi de cititori. Em. Arghiropol dă romane, nuvele, drame şi poezii, iar I. Holban, M. Cerchez, G. Lazăr, Gh. Tăutu, Em. Cobălcescu, N. Roiu, I. Gheorghiu-Budu, Emil Simon, D. Gulea, Gh. Stati colaborează cu versuri şi proză. Adesea publică şi I. M. Codrescu, autor de articole istorice, articole despre „artele frumoase", traduceri de istorioare morale din limba franceză şi versuri. Em. Arghiropol traduce din X. de Maistre şi din F. Sologub (printr-un intermediar francez) şi redactează o cronică a spectacolelor teatrale.

R. Z.

JURNALU PENTRU TOŢI, revistă literară, bisăptămînală, apărută la Bucureşti între 1 iunie şi 2 decembrie 1879. Destinat „a procura o distracţiune senină tuturor", **J. pentru t.** publică romane originale şi traduse, versuri, biografii ale unor personalităţi (I. Heliade-Rădulescu, C. Negri, D. Bolintineanu, D. Petrino şi N. Nicoleanu). Aceste prezentări sînt însoţite de texte literare reprezentative. D. Velisson, Matei Botez, C. C. Pleşoianu, Th. Dumbrăveanu, D. Bodescu, I. Popp, Gh. I. Dimitriu colaborează cu versuri şi proză. Panait Macri şi I. I. Roşca publică poezii. În 21 şi 28 octombrie apar două încercări lirice ale elevului N. Petraşcu. În fiecare număr foiletonul este ocupat de o traducere din literatura franceză. Scriitorii aleşi sînt J. Verne (*Ocolul pămîntului în optzeci de zile, Aventurile a trei ruşi şi trei englezi în Africa Centrală),* P. Féval, Al. Dumas-fiul.

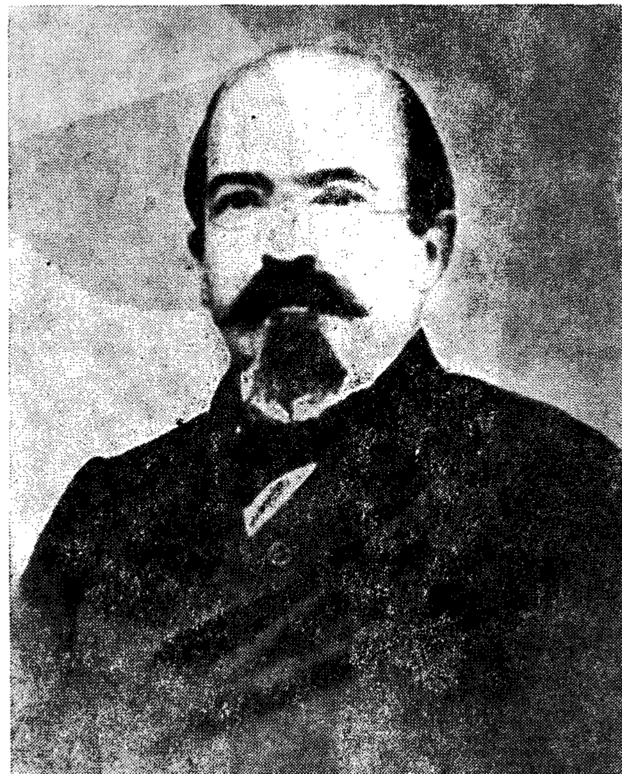
R. Z.

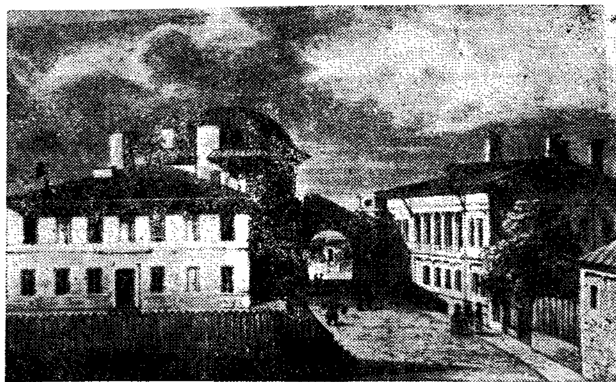
KLEIN, Ioan Inocenţiu v. **Micu-Klein, Ioan.**

KLEIN, Samuil v. **Micu, Samuil.**

KOGĂLNICEANU, Mihail (6.IX.1817, Iaşi — 2.VII.1891, Paris), îndrumător literar, scriitor şi istoric. Dintr-o veche familie moldovenească de răzeşi înstăriţi şi cu slujbe (avînd printre strămoşi şi un presupus cronicar, Enache Kogălniceanu), tatăl scriitorului, Ilie Kogălniceanu, a izbutit să ajungă la ranguri şi funcţii însemnate. Mama, Catinca Stavilă, a fost crescută în familia viitorului domn al Moldovei, Mihail Sturdza. Dintre cei zece copii ai lor, K. este cel dintîi născut. După primele învăţături primite acasă, el urmează, alături de V. Alecsandri, lecţiile călugărului maramureşean Gherman Vida, adept al Şcolii ardelene. K. a învăţat apoi la pensionul lui Victor Cuénim din Iaşi şi la Institutul francez de la Miroslava, în apropiere de Iaşi. În vara anului 1834, este trimis la studii în Franţa, la Lunéville, împreună cu cei doi fii ai domnitorului Mihail Sturdza. După un an, elevii români sînt mutaţi la Berlin, în urma intervenţiei consulului rus din Iaşi, alarmat de posibilitatea contaminării lor de ideile revoluţio-

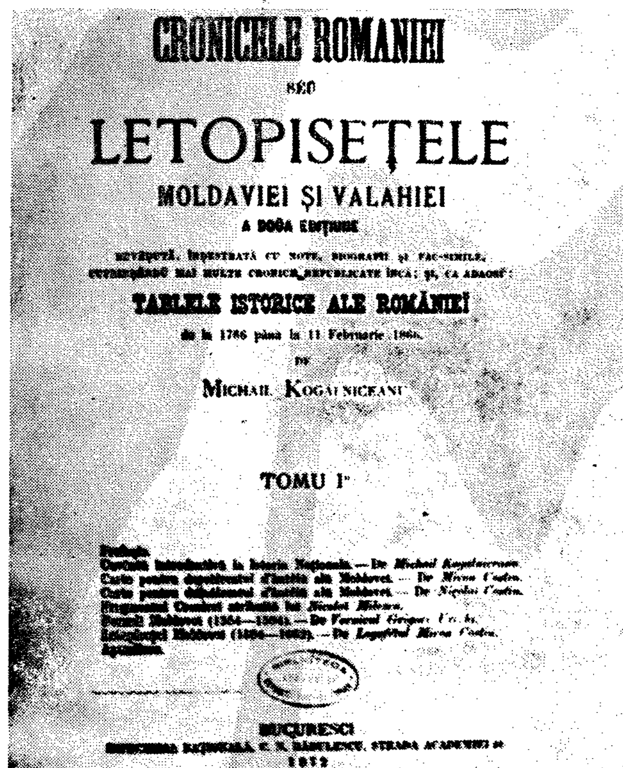
nare din Franţa. În mediul intelectual şi universitar berlinez, K. cunoaşte pe savantul Alexander von Humboldt şi audiază cursurile de drept şi istorie ale unor profesori celebri, de formaţie hegeliană, ca Fr. Savigny, E. Gans, L. Ranke. Preocupările sale timpurii pentru istoria şi cultura naţională îl îndreaptă spre studiul sistematic al documentelor, cronicilor româneşti sau străine, primite din ţară sau aflate în bibliotecile apusene, privitoare la Moldova şi Muntenia. La numai douăzeci de ani, în 1837, publică, la Berlin, primele studii, în limbile germană şi franceză : *Moldau und Wallachei. Romanische oder Wallachische Sprache und Literatur* (în „Magazin für die Literatur des Auslandes"), *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains* (cuprinzînd îndemnuri la eliberarea ţiganilor robi din Principate) şi, cel mai important, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens.* Ţinut prea din scurt de tatăl său şi de domnitor (care nu privea cu simpatie nici proiectele sale istoriografice), K. îşi grăbeşte întoarcerea în Moldova. În 1838 este din nou la Iaşi, fiind numit locotenent-aghiotant, apoi căpitan. Desfăşoară, la început alături de Gh. Asachi, o vastă activitate de publicist, istoric şi îndrumător cultural şi literar, comparabilă, în dimensiuni şi rezultate, doar cu cea a lui I. Heliade-Rădulescu. Tot în anul 1838 preia de la Gh. Asachi „Alăuta românească", seria nouă a suplimentului literar al „Albinei româneşti", interzis după cinci numere ; în 1840 scoate revista „Dacia literară", suprimată şi ea după trei numere. Editează gazeta oficială „Foaia sătească a Prinţipatului Moldaviei" (1840—1845), alături de care înfiinţează o tipografie şi o editură proprie (Cantora Daciei literare sau Cantora Foaiei săteşti), cu litere cumpărate de la Heliade. La „cantora" lui K. au apărut scrieri literare sau istorice semnate de autori din ambele Principate : Gr. Alexandrescu, N. Bălcescu, Al. Donici, C. Stamati, V. Alecsandri, Gh. Sion, Al. Hrisoverghi, D. Ralet, C. Caragiali ş.a. În 1840, K. este numit, împreună cu V. Alecsandri, C. Negruzzi şi P. M. Câmpeanu, la direcţia Teatrului Naţional din Iaşi şi iniţiază alcătuirea şi tipărirea unui repertoriu propriu, la care contribuie şi el cu o traducere din franceză, *Orbul fericit,* şi o prelucrare, *Două femei împrotiva unui bărbat.* Pentru editarea documentelor istorice scoate publicaţia „Arhiva românească" (1840—1845). În acelaşi scop, va aduna în trei tomuri, începînd din 1845, cronicile moldoveneşti *(Letopisiţile Ţării Moldovii),* completate, în a doua ediţie, şi cu cele munteneşti. Paralel, editează şi o antologie de documente şi cronici traduse în franceză, urmărind să atragă interesul savanţilor străini pentru istoria românilor. La Academia Mihăileană din Iaşi, unde este numit profesor în 1843, ţine memorabilul *Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie naţională,* curs întrerupt în acelaşi an din ordinul ocîrmuirii. În 1844, K. face o nouă încercare de a edita o revistă culturală şi literară, „Propăşirea", cu sprijinul lui

Academia Mihăileană din Iași

I. Ghica și N. Bălcescu. Cenzura suprimă titlul revistei, socotit subversiv, lăsînd numai subtitlul „Foaie științifică și literară", apoi o interzice cu totul, în același an. Mereu împiedicat de domnitor sau de cenzură în tipărirea unor reviste culturale, pentru a nu renunța cu totul la planurile sale, **K.** recurge la publicarea unor mai inofensive calendare și almanahuri (între 1842—1845 apare „Calendar pentru poporul românesc", cu o parte literar-științifică, intitulată „Almanah de învățătură și petrecere"), în care publică și cîteva din articolele sale cu caracter social: *Despre civilizație, Despre pauperism* ș.a. Relațiile cu domnitorul Mihail Sturdza devin tot mai încordate. În 1844, fostul aghiotant domnesc, aflat la Viena, cu intenția de a ajunge la Paris, este rechemat în țară și, folosindu-se primul prilej, surghiunit la mănăstirea Rîșca. Eliberat, obține, în sfîrșit, permisiunea de a călători și pleacă în Franța și Spania (1846), cu gîndul, repede abandonat, de a se stabili definitiv în străinătate. La Paris se întîlnește cu Bălcescu, cu care era în bune relații, și împreună plănuiesc alcătuirea unui dicționar istoric. În 1848 ia parte la mișcarea revoluționară din capitala Moldovei împotriva domnitorului Mihail Sturdza, fostul protector, acum adversar fățiș. După eșecul mișcării, se refugiază la Cernăuți, unde redactează manifestele politice ale revoluționarilor moldoveni: *Dorințele partidei naționale în Moldova* și *Proiect de constituție pentru Moldova.* Colaborează la ziarul „Bucovina" cu pamflete politice și notițe nesemnate. După numirea ca domnitor a lui Grigore Alexandru Ghica, **K.** se întoarce din exil în 1849 (fusese în același an la Viena și Paris) și începe o rapidă ascensiune politică, devenind, în scurt timp, principalul susținător al marilor reforme care au urmat. A fost, pe rînd, director al Departamentului Lucrărilor Publice (1849—1850), al Departamentului Treburilor din Lăuntru (1851—1852), deputat în Divanul ad-hoc și conducător al mișcării unioniste (1856—1857), membru al Adunării elective a Moldovei (a renunțat la candidatura domnească). În sprijinul acțiunilor unioniste, a înființat și condus, din 1855, jurnalul politic, literar și comercial „Steaua Dunării". După Unire, devine prim-ministru al Moldovei (1860), și al Principatelor Unite (1863—1865). În această ultimă calitate, **K.** a contribuit hotărîtor, îndeosebi printr-o activitate parlamentară excepțională, la votarea legii pentru secularizarea averilor mănăstirești (1863) și la impunerea legii rurale. Aproape toate căderile guvernelor liberale conduse de **K.** s-au datorat atitudinii sale față de situația țăranilor, expusă patetic în discursul său din 1862, *Pentru împroprietărirea țăranilor.* După înlăturarea lui Al. I. Cuza, **K.** va mai deține unele funcții importante: ministru de Interne (1868—1870, 1879—1880), ministru de Externe (1876, 1877—1878), ministru plenipotențiar la Paris (1880). Deși acaparat de activitatea politică, a mai avut cîteva inițiative culturale însemnate, printre care înființarea Universității din Iași (1860). Membru al Societății Academice Române din 1868, el este ales vicepreședinte (1886) și președinte al Academiei Române (1887—1890), de la tribuna căreia va rosti ultimul său mare discurs recapitulativ: *Dezrobirea țiganilor. Ștergerea privilegiilor boierești. Emanciparea țăranilor* (1891).

Întreaga activitate a lui **K.** reprezintă aplicarea, în împrejurări concrete, a unei concepții despre evoluția societății, limpede formulată de la început și urmărită consecvent în toate acțiunile sale: politice, social-economice, culturale. La baza evoluției sociale, înțeleasă ca un proces continuu de civilizare *(Despre civilizație,* 1845), el așeza, pe de o parte, lupta omului pentru supunerea naturii (prin industrie, știință, artă), pe de alta, relațiile dintre oameni, organizarea politică a statelor. Progresele științifice care, îmbinate cu cele politice, alcătuiesc civilizația, au ca urmare „emanciparea", „dezrobirea" tuturor oamenilor de sub apăsarea condițiilor naturale sau a unor relații sociale nedrepte, bazate pe privilegii. De aici, nevoia de dreptate, de echitate socială, de cultură și democrație. Sub influența ideilor revoluționare din Franța, temperate de moderația ideologilor germani studiați în perioada berlineză, **K.** a fost adeptul evoluționismului social, al reformelor „blînde și graduale". În condițiile apartenenței la o națiune asuprită, lipsită de independență și de posibilitatea unei organizări sociale adecvate, crezul lui **K.** va cuprinde: emanciparea națională și socială a românilor, progresul economic și cultural.

CRONICELE ROMANIEI

SEU

LETOPISEȚELE

MOLDAVIEI ȘI VALAHIEI

A DOÔA EDIȚIUNE

TABLELE ISTORICE ALE ROMÂNIEI

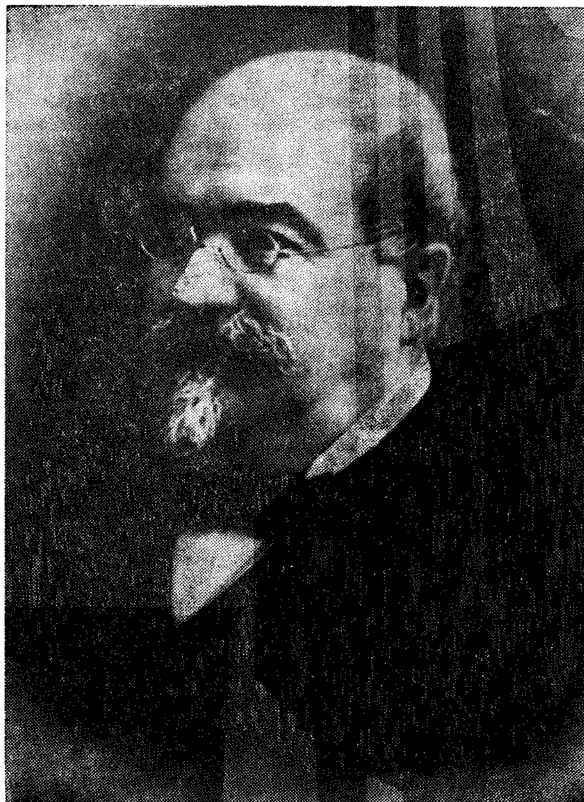
DE

MICHAIL KOGALNICEANU

TOMU I

BUCURESCI

Istoria constituia, în viziunea sa romantică, temeiul înțelegerii destinului unui popor. De aceea el s-a îndreptat, mai întîi, spre studiul trecutului românilor, pentru a descoperi alcătuirile sociale specifice, tradițiile și obiceiurile strămoșești, dar și pentru a extrage premisele realizării idealurilor de înnoire. Istoria, limba comună și tradițiile reprezentau chezășia păstrării naționalității în fața oricăror presiuni din afară. Schimbările care asigură progresul societății trebuie să pornească de la ceea ce este viabil în tradiția națională. A făcut elogiul tradiției, al obiceiurilor strămoșești, numai în măsura în care nu erau „împotriva dreptei cugetări". Criticînd „haina din afară", superficială, cosmopolită, „plantele străine", „formele exterioare" adoptate de societatea moldovenească de la mijlocul veacului al XIX-lea, K. formula, ca T. Maiorescu mai tîrziu, teoria „formelor fără fond", ajungînd însă la cu totul alte concluzii de ordin practic privitoare la dezvoltarea ulterioară a societății românești. Programul politic al lui K., expresie a întregii mișcări pașoptiste moldovene, urmărea emanciparea națională a românilor, prin unire și dobîndirea autonomiei, regenerarea socială, prin înlăturarea privilegiilor și a abuzurilor feudale, prin împroprietărirea țăranilor și acordarea de drepturi civile și politice tuturor cetățenilor, precum și crearea unei burghezii puternice și active și a unei industrii naționale, răspîndirea culturii prin școli, presă și tipărituri. Marile evenimente la care K. a participat ca protagonist (dezrobirea țiganilor, revoluția de la 1848, Unirea Principatelor, legea rurală, proclamarea Independenței) au pus în valoare spiritul său constructiv și capacitatea de a alege, cu simț istoric și luciditate critică, din tradiții și din influențele străine, elementele utile pentru accelerarea procesului de modernizare a instituțiilor României și de reorganizare a țării pe baze democratice. Cultura, în concepția lui K., deține un rol esențial în atingerea obiectivelor naționale și politice, de aceea el a avut mereu în vedere și consolidarea unei culturi autohtone. *Histoire de la Valachie,* cuvîntul de deschidere a cursului de istorie națională, colecția de cronici au contribuit la întemeierea istoriografiei românești moderne. Pentru că a crezut în forța reformatoare a ideilor, K. a ales presa și tiparul ca principal mijloc de formare a opiniei publice și de manifestare a activității sale politice și culturale.

În concepția lui K., literatura a însemnat una din căile cele mai importante pentru redeșteptarea națională a românilor și transformarea organizării sociale. Spiritul său reformator a folosit literatura, în prima perioadă a activității, pentru răspîndirea și impunerea ideilor naționale, pentru progres și „luminare" culturală. Ideolog politic, în primul rînd, K. are, totuși, meritul de a fi respectat specificul literaturii ca artă și de a fi contribuit astfel la constituirea unei doctrine literare. A știut să traseze, cu clarviziune, cîteva directive esențiale, vitale pentru dezvoltarea literaturii române, într-o perioadă de începuturi anevoioase și amestec de influențe. A practicat, înaintea lui T. Maiorescu, o critică de „direcție", culturală, fără a se întemeia pe principii estetice ferme. Programul revistei „Dacia literară", reluat, în esență, de „Propășirea" și „Steaua Dunării", a reușit, pentru prima dată în cultura românească, să imprime literaturii o direcție de dezvoltare. Scriitorii sînt chemați să creeze opere originale, inspirate din tradițiile poporului și din istoria patriei, să participe la consolidarea limbii și literaturii comune pentru toți românii. Imitațiile, traducerile făcute fără discernămînt sînt combătute vehement, nu însă și cunoașterea și circulația operelor de seamă din literaturile străine. K. a transformat în program de orientare precisă a mișcării literare ceea ce fusese pînă atunci enunțat incidental. „Dacia literară" urma să devină un „repertoriu general al literaturei românești" și dacă suprimarea revistei a împiedicat împlinirea proiectelor lui K., directivele sale au stimulat creații literare originale de mare valoare și stau la originea constituirii curentului național și a doctrinei specificului național în literatura română modernă.

Nu se poate vorbi încă, în cazul lui K., de o apreciere estetică a literaturii — ea este subordonată moralei, idealurilor naționale și sociale —, dar îndrumătorul literar are în vedere unele criterii, în numele cărora va revendica dreptul criticii de a judeca fiecare scriere. Înfăptuirea unei literaturi originale ar trebui însoțită, chiar de la început, de o atitudine critică netă, de respingere a producțiilor lipsite de valoare. K. a cerut scriitorilor o literatură de „principii" (politice, morale) și de „tendință" (națională, progresistă), condamnînd unele scrieri mai ales pentru conținutul lor periferic și lipsa unui ideal. Prin *Introducție* la „Dacia literară", critica literară, practicată sporadic și pînă atunci, capătă o justificare de principiu și o misiune înaltă în propășirea literaturii. Ea trebuie să fie nepărtinitoare, să aibă în vedere numai opera, nu și autorul ei, să distingă ce e „bun" de ce e „rău". Primul exemplu de atitudine critică — nu la înălțimea programului însă — l-a dat însuși K., prin recenziile apărute în revistele pe care le-a condus, prin polemicile cu Gh.

Asachi, Gh. Sion sau I. Mureşianu. Prefaţa la volumul de *Poezii* al lui A. Hrisoverghi şi cele cîteva recenzii nu se remarcă atît prin spirit analitic şi exigenţă, cît prin capacitatea de a face o apreciere de ansamblu şi de a situa o operă sau un autor în cuprinsul unei tendinţe generale, acceptate sau nu de critic. Spiritul sintetic şi viziunea de ansamblu se făcuseră simţite şi mai înainte, în două încercări asupra evoluţiei culturii şi literaturii româneşti, prima publicată la Berlin, în 1837, în limba germană, a doua rămasă în manuscris, probabil din 1839, în limba franceză, sub forma unei ciorne de discurs. Ambele cuprind un tablou al literaturii române, surprinzător de bogat şi de închegat. Ideile din programul „Daciei literare" apar de pe acum : literatura trebuie să fie naţională, avînd drept „sîmbure" poezia populară, deosebit de elogiată, iar ca izvoare, tradiţia istorică. Se face o enumerare a principalilor reprezentanţi ai literaturii române (cronicarii, poeţii Văcăreşti, Al. Beldiman, I. Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi), însoţită, mai ales în textul francez, de caracterizări succinte, de elogii măsurate şi unele rezerve critice. **K.** propune şi o periodizare a istoriei culturii noastre, care atestă aceeaşi clarviziune în surprinderea căilor de dezvoltare a civilizaţiei româneşti.

K. nu s-a considerat scriitor ; el însuşi nu părea a-şi preţui scrierile literare. Nu i-a lipsit, însă, talentul, iar paginile rămase, multe tipărite postum, dezvăluie, dacă nu opere de mare valoare, contribuţii preţioase de pionierat. Că avea un stil format, subtil adesea, o dovedeşte încă în timpul studiilor la Lunéville şi Berlin, în scrisorile către tatăl său şi către surori. Adunate în volum, scrisorile au căpătat aspectul unui roman epistolar despre formarea unui tînăr intelectual moldovean în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Debutul literar a fost timid şi neconcludent : în „Alăuta românească" (1838) a localizat povestea lui G. A. Bürger, *Împăratul şi braminul* şi a tradus, semnînd Klmn, *Inelul lui Policrat* de Schiller. Cu *Soirées dansantes (Adunări dănţuitoare)* (1839), în care realizează o galerie de figuri pitoreşti, reprezentative pentru societatea din Moldova, **K.** se dovedeşte un fin observator, cu privirea ironică a omului de societate, spiritual şi maliţios, dotat pentru schiţa de moravuri. Descrierile sînt întrerupte de reflecţiile moralistului, de scurte meditaţii asupra unor fenomene sociale sau asupra firii omeneşti. La rubrica *Scene pitoreşti din obiceiurile poporului*, din „Dacia literară", sub titlul *Nou chip de a face curte*, **K.** a descris, cu încîntarea etnografului şi a iubitorului de folclor, o nuntă tradiţională la ţară, aşezînd mereu în opoziţie moravurile decăzute ale civilizaţiei orăşeneşti cu frumuseţea şi puritatea vieţii rurale. În *Iluzii pierdute. Un întîi amor*, scriitorul se încearcă în proza sentimentală, pe gustul vremii, dar nu fără a strecura, într-o amplă *Introducţie*, numeroase aluzii politice şi note de critică a regimului. Folosind variate nuanţe ale ironiei, povestitorul se află mereu în conflict cu boierii ruginiţi, cu stăpînirea, cu toţi adversarii înnoirilor. Prima aventură sentimentală e evocată cu detaşarea ironică, dar nostalgică, a bărbatului matur. Locurile comune ale literaturii romanţioase la modă primesc la **K.** o nuanţă parodică şi glumeaţă, care salvează povestirea de la un idilism desuet. În *Filozofia provincialului în Iaşi* (1844), mijloacele prozatorului au devenit mai sigure, mai echilibrate. Schiţa, deşi are un model francez, rămîne sub influenţa directă a fiziologiilor lui C. Negruzzi, citat cu admiraţie. În atenţia lui **K.** este mereu tipul, reprezentantul unei categorii sociale sau al unei mentalităţi, dar descrierea locurilor şi a oamenilor este bogată în observaţii concrete şi detalii plastice. Arta prozatorului realist se evidenţiază mai ales în tablouri şi portrete viu colorate, realizate prin enumerări ori prin acumularea unor elemente de contrast. Stilistic, efectul este sporit şi de amestecul particular de neologisme şi expresii moldoveneşti.

În 1850, **K.** a publicat în „Gazeta de Moldavia", fără semnătură, prima parte dintr-un roman rămas neterminat, cu titlul *Tainele inimei*. Intenţia era, după cum se deduce din primul capitol, de a scrie un roman cu intrigă amoroasă, dar cu foarte evident caracter politic şi social. Pregătirea acţiunii e făcută cu minuţie, după modelul romanelor lui Balzac, scriitor cu deosebire preţuit de **K.**, din care a şi tradus cîteva fragmente (din *Physiologie du mariage*). În afara pregătirii intrigii sentimentale, capitolul iniţial cuprinde expunerea ideilor politice, fie ilustrate de eroi (Stihescu, mic proprietar, păstrător al naţionalităţii, anticosmopolit), fie prezentat direct de autor într-o amplă digresiune, fără interes literar. Punerea în scenă a acţiunii e remarcabilă, căci **K.** are un simţ al gradaţiei şi al construcţiei, care aminteşte şi aici arta desăvîrşită a oratorului. Uscăciunea observaţiilor generale este compensată, pe alocuri, de sugestive viziuni picturale.

Printre manuscrisele lui **K.** au rămas, nefinisate, notele din călătoria făcută la Viena şi în Spania. Cele dintîi cuprind însemnări pregătitoare, disparate, numeroase consideraţii privitoare la organizarea socială austriacă, la moravuri şi aspecte etnografice. Mai închegate sînt însemnările despre Spania. Calităţile memorialistului se fac simţite îndeosebi în surprinderea unor tablouri caracteristice : amiaza la Madrid, ceremoniile populare şi religioase. Scriitorul se dovedeşte acelaşi observator moral şi social, preocupat de obiceiuri, tradiţii, de tot ce reprezintă specific naţional. O anume valoare literară au şi povestirile istorice din trecutul Moldovei (*Ştefan cel Mare în Tîrgul Băiei*, *Un vis al lui Petru Rareş*), ca şi unele foiletoane, cu adresă politică, răspîndite şi rămase prin publicaţii, dintre care unul e scris cu mult spirit şi vervă : *Curierul Iaşilor, 10 februarie 1860*, apărut în „Steaua Dunării" şi semnat Civis Bahluensis. În timpul mişcării de la 1848, **K.** a scris şi două pamflete împotriva domnitorului, impresionante prin acumularea paroxistică a invectivelor (*Noul Acatist al marelui voievod Mihail Grigoriu*) şi prin subtilitatea ironiei (*Carte a fostului rege Ludwig Filip către încă fiindul domn Mihail Sturdza*).

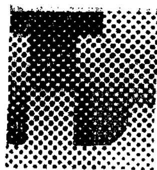
Discursurile politice ale lui **K.** dezvăluie mari însuşiri literare : construcţia savantă, rigoarea argumentării, un patetism lucid îmbrăcat într-o expresie elegantă şi sobră, o vervă polemică irezistibilă. Cînd vorbeşte despre istoria naţională şi strămoşi, tonul său capătă o solemnitate gravă. Măreţia subiectului îi impune o atitudine sacerdotală.

— *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains, connus en France sous le nom de Bohémiens*, Berlin, Behr, 1837 ; *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, Berlin, Behr, 1837 ; ed. 2 (*Histoire de la Dacie, des Valaques transdanubiens et de la Valachie*), Berlin, Behr, 1859 ; [*Ciorna unui discurs despre istoria culturii şi a literaturii române*, 1839], DML, II, *213—224* ; *Două femei împrotiva unui bărbat*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1840 ; *Iluzii pierdute. Un întîi amor*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1841 ; *200 reţete cercate de bucate, prăjituri şi alte trebi gospodăreşti* (în colaborare cu C. Negruzzi), Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1841 ; ed. îngr. Titus Moraru, pref. Mircea Zaciu, Cluj, Dacia, 1973 ; *Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie naţională*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1843 ; *Viaţa lui A. Hrisoverghi*, în A. Hrisoverghi, *Poezii*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1843 ; *Fragments tirés des Chroniques mol-

daves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre-le-Grand, Charles XII, Stanislas Leszczynski, Démètre Cantemir et Constantin Brancovan, partea I—II, Iaşi, Au bureau de la Feuille communale, 1845 ; *Letopisiţile Ţării Moldovii*, t. I, Iaşi, 1852, t. II—III, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1845—1846 ; ed. 2 (*Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*), I—III, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1872—1874 ; *Dorinţele partidei naţionale în Moldova*, 1846 ; *Noul Acatist al marelui voievod Mihail Grigoriu*, Cernăuţi, 1848 ; ed. 2, îngr. Vasile M. Kogălniceanu, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1894 ; *Ochire istorică asupra sclăviei*, introducere la H. Beecher-Stowe, *Coliba lui moşu Toma sau Viaţa negrilor în sudul Statelor-Unite din America*, Iaşi, Tip. Buciumului român, 1853 ; *Dezrobirea ţiganilor. Ştergerea privilegiilor boiereşti. Emanciparea ţăranilor*, Bucureşti, Göbl, 1891 ; *Moldau und Wallachei. Romänische oder Wallachische Sprache und Literatur. Moldova şi Valahia. Limba şi literatura românească sau valahică*, ed. şi tr. Vasile Kogălniceanu, Bucureşti, Göbl, 1895 ; *Acte, scrieri din tinereţă, discursuri*, îngr. şi pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, Alcalay, 1908 ; *Carte a fostului rege Ludwig Filip către încă fiindul domn Mihail Sturdza*, ANPR, V, *16—20*, reed. în GRP, II, *192—196* ; *Scrisori, 1834—1848*, îngr. şi pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, Minerva, 1913 ; *Scrieri şi discursuri*, pref. N. Cartojan, ed. 3, Craiova, Scrisul românesc, [1939] ; *Opere*, pref. N. Cartojan, Craiova, Scrisul românesc ; *Opere alese*, îngr. şi pref. Gabriel Drăgan, Bucureşti, Cugetarea ; *Opere*, t. I : *Scrieri istorice*, îngr. şi introd. Andrei Oţetea, Bucureşti, F.R.L.A., 1946 ; *Scrieri alese*, I—II, îngr. şi pref. Dan Simonescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955 ; ed. 2, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; *Despre literatură*, îngr. şi pref. Dan Simonescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956 ; *Discursuri parlamentare din epoca Unirii*, pref. V. Raţă, Bucureşti, E.Ş., 1959 ; *Tainele inimei. Scrieri alese*, îngr. şi pref. Dan Simonescu, Bucureşti, E.L., 1964 ; *Texte social-politice alese*, îngr. şi pref. Dan Berindei, Leonid Boicu, Nicolae Ciachir, Matei Ionescu, Dan Simonescu, Bucureşti, E.P., 1967 ; *[Pamflete]*, SP, *186—217* ; *Scrisori. Note de călătorie*, îngr. Augustin Z. N. Pop şi Dan Simonescu, Bucureşti, E.L., 1967 ; *Scrieri*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, E.T., 1967 ; *Opere*, vol. I : *Beletristică, studii literare, culturale şi sociale*, îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, E.A., 1974, vol. II : *Scrieri istorice*, îngr. şi introd. Alexandru Zub, Bucureşti, E.A., 1976 ; vol. IV, *Oratorie II* (1864—1878), partea I (1864—1868), îngr. şi introd. Georgeta Penelea Bucureşti, E.A., 1977 ; partea a IV-a (1874—1878), îngr. şi introd. Georgeta Penelea, Bucureşti, E.A., 1978. — **Tr. :** [O. Senkowski], *Filosofia vistului*, ALRO, 1838, 1, 5 ; G. A. Bürger, *Împăratul şi braminul*, ALRO, 1838, 2 ; Fr. Schiller, *Inelul lui Policrat*, ALRO, 1838, 4, *Împărţirea lumei*, ALRO, 1838, 5 ; [Autor neidentificat], *Orbul fericit*, Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1840 ; [Cicero, La Bruyère, J.-J. Rousseau, Lamennais, Chateaubriand, Pascal], *Sentenţii şi cugetări*, ALIP, 1842, *35—36*, 1843, *97—98*, 1844, *110* ; H. de Balzac, *Bărbaţi, femei şi amorezi*, ALIP, 1846, *57—73*, AIL, 1854, *57—73*.

— 1. A. Pop, *Catalogul* ; 2. Constantin Erbiceanu, *Scurte notiţi biografice asupra vieţei şi activităţei marelui patriot şi distins cetăţean Mihail Cogălniceanu*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1891 ; 3. A. D. Xenopol, *Mihail Kogălniceanu*, Bucureşti, Göbl, 1895 ; 4. Demetriescu, *Opere*, *309—326* ; 5. G. G. Burghele, *Mihail Kogălniceanu*, pref. V. A. Urechia, Bucureşti, Eminescu, 1901 ; 6. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *8—38*, *113—120* ; 7. Ibrăileanu, *Spiritul critic*, *72—97* ; 8. Lucreţia Rădulescu-Pravătz, *Activitatea lui M. Kogălniceanu pînă la 1866*, Iaşi, Tip. Goldner, 1913 ; 9. N. Iorga, *Mihail Kogălniceanu scriitorul, omul politic şi românul*, Bucureşti, Socec, [1921] ; 10. Radu Dragnea, *Mihail Kogălniceanu*, Cluj, Tip. Naţională, 1921 ; ed. 2, 1926 ; 11. N. Iorga, *Despre Mihail Kogălniceanu*, Bucureşti, 1922 ; 12. N. Cartojan, *Mihail Kogălniceanu*, Bucureşti, Tip. Văcărescu, 1926 ; 13. Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, *87—114* ; 14. Haneş, *Stud. lit.*, *89—131* ; 15. Densusianu, *Lit. rom.*, III, *26—43* ; 16. Vianu, *Scriitori români*, II, *273—277* ; 17. N. Cartojan, *Mihail Kogălniceanu*, Bucureşti, 1936 ; 18. Em. Haivas, *Aspecte ale criticii lui M. Kogălniceanu*, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1936 ; 19. Em. Haivas, *Scriitorul Kogălniceanu*, Cernăuţi, 1936 ; 20. G. Zane, *O concurenţă tipografică şi o polemică literară între M. Kogălniceanu şi G. Asachi*, ARR, 1941, 6 ; 21. Mircea Tomescu, *Mihail Kogălniceanu ca editor*, CL, LXXIV, 1941, 8—10 ; 22. Călinescu, *Ist. lit.*, *167—176* ; 23. Şerban Cioculescu, *Scriitorul*, RFR, VIII, 1941, 7 ; 24. Haneş, *Tinereţe*, *28—68* ; 25. N. Cartojan, *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară*, Bucureşti, 1942 ; 26. Perpessicius, *Jurnal*, *85—114* ; 27. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *50—53* ; 28. Gh. I. Georgescu-Buzău, *Mihail Kogălniceanu înnoitorul*, Bucureşti, E.S., 1947 ; 29. Popovici, *Romant. rom.*, *377—406* ; 30. Dan Simonescu, *Contribuţia lui M. Kogălniceanu la dezvoltarea şi îmbogăţirea limbii literare*, CIL, I, *67—87* ; 31. Dan Simonescu, *Mihail Kogălniceanu ca tipograf şi editor la Iaşi*, SCB, II, 1957 ; 32. Dumitru Hîncu, *Kogălniceanu*, Bucureşti, E.T., 1960 ; 33. Virgil Ionescu, *Mihail Kogălniceanu*, Bucureşti, E.Ş., 1963 ; 34. Al. Piru, *M. Kogălniceanu, călător*, GL, XIV, 1967, 36 ; 35. Al. Dima, *Kogălniceanu şi spiritul istoric*, GL, XIV, 1967, 37 ; 36. Paul Cornea, *M. Kogălniceanu — îndrumătorul literar şi scriitorul*, CNT, 1967, 37 ; 37. Al. Zub, *Reflecţiile unui paşoptist*, CRC, III, 1968, 38 ; 38. Al. Zub, *Scrieri ale lui Mihail Kogălniceanu din vremea mişcării revoluţionare de la 1848*, SAI, XIII, 1968 ; 39. Al. Zub, *O schiţă de moravuri a lui M. Kogălniceanu necunoscută (1860)*, RITL, XVII, 1968, 3 ; 40. *Ist. lit.*, II, *422—446* ; 41. Emil Boldan, *Mihail Kogălniceanu, călător peste hotare*, LL, XVII, 1968 ; 42. Dan Simonescu, *Baza folclorică a operei literare a lui Mihail Kogălniceanu*, LL, XVII, 1968 ; 43. I. D. Lăudat, *M. Kogălniceanu, omul epocii sale*, AUI, limbă şi literatură, t. XIV, 1968, fasc. 1 ; 44. Maria Platon, *M. Kogălniceanu şi problemele literaturii române*, AUI, limbă şi literatură, t. XIV, 1968, fasc. 1 ; 45. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *407—422*; 46. Haneş, *Studii ist. lit.*, *185—201* ; 47. Al. Zub, *Asupra unor scrieri ale lui Kogălniceanu din epoca Unirii*, STD, XXIII, 1970, 4 ; 48. Paleologu, *Spiritul*, *156—163* ; 49. Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu. 1817—1891. Bibliografie*, Bucureşti, E.E.R. şi E.MT., 1971 ; 50. Cornea, *Originile*, *492—493*, *495*, *507—508*, *570—574* ; 51. *Ist. filoz. rom.*, I, *253—277* ; 52. Moraru, *Fiz. lit.*, *105*, *119*, *144—148* ; 53. Săndulescu, *Lit. epistolară*, *89—95*, *230—237* ; 54. Piru, *Varia*, I, *64—67* ; 55. I. Negoiţescu, *Mihail Kogălniceanu*, ARG, VIII, 1973, 5 ; 56. Cioculescu, *Itinerar*, *77—79* ; 57. Ş. Cioculescu, *M. Kogălniceanu în lumina unor noi documente*, RL, VII, 1974, 13 ; 58. Maria Platon, *Dacia literară. Destinul unei reviste. Viaţa unei epoci literare*, Iaşi, Junimea, 1974 ; 59. *[M. Kogălniceanu. Acte şi documente]*, DCM, I, *221—280* ; 60. Alexandru Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Iaşi, Junimea, 1974 ; 61. Dan Zamfirescu, *Kogălniceanu*, RL, VII, 1974, 52 ; 62. Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, Eminescu, 1975, *8—28* ; 63. Al. Bistriţeanu, *Teorie şi inspiraţie folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, Bucureşti, Minerva, 1977, *194—243*.

L. V.

LAHOVARI, Alexandru N. (16.VIII.1840, București — 16.III.1897, Paris), publicist și orator. Este fiul lui Nicolae și al Eufrosinei Lahovari, după mamă înrudindu-se cu o veche familie de boieri olteni. A primit cunoștințele elementare de la profesori particulari, în casa părintească, iar din 1855 a urmat cursurile liceului parizian „Louis le Grand". Student al Facultății de drept din capitala Franței, și-a luat doctoratul în științe juridice în 1865. Întorcîndu-se în țară în același an, se va distinge curînd în activitatea politică, devenind unul din membrii de vază ai partidului conservator. Deputat în numeroase rînduri, a fost ministru de Justiție (1870, 1873—1876), ministru al Domeniilor (1888—1889) și ministru de Externe (1889—1895) în guverne conservatoare și junimiste. S-a remarcat cu deosebire în activitatea sa de șef al diplomației române, căreia i-a sporit prestigiul prin acțiunile sale inteligente și curajoase.

Era posesorul unei culturi temeinice, dovedind și o cuprinzătoare înțelegere a fenomenului literar și a specificului său. Discursurile lui **L.** se remarcă prin îngrijita lor formă literară, care le apropie, într-o măsură, de cuvîntările lui T. Maiorescu. Frazele sînt ample și armonioase, cu reluări bine gîndite, țintind nu numai diversificarea argumentelor, ci și realizarea impresiei artistice. Multe din intervențiile și articolele sale (*Tristia*, cu deosebire) se întemeiază pe procedeele pamfletului. Tonul este adesea patetic, vehement sau caustic. Expresia este energică, fără să se fi coborît vreodată la trivialități. Imaginile aparțin unei retorici simple, subordonată plasticizării, și se desfășoară firesc, contribuind mult la crearea impresiei de limpezime.

Fără să le fi publicat vreodată, **L.** a scris și versuri. A tipărit în „Convorbiri literare" traducerea *Întristarea lui Olympio* de V. Hugo, demnă de remarcat prin cursivitatea și eleganța limbii.

— *Discursuri parlamentare. 1888—1896*, București, Tip. Cucu, 1905 ; *Discursuri parlamentare. 1868—1872*, publ. Al. G. Florescu ; ed. 2, București, Tip. Cucu ; *Discursuri parlamentare*, în *Alexandru Lahovari*, București, Tip. Lăzăreanu, 1908 ; *Discursuri parlamentare. 1888—1891*, publ. Al. G. Florescu, Petre V. Haneș și Em. N. Lahovari, București, Sfetea, 1915 ; *[Discursuri]*, AOR, *88—99*. — Tr. : V. Hugo, *Întristarea lui Olympio*, CL, XIX, 1885, 8.

— 1. Panu, *Portrete*, *75—78* ; 2. Caragiale, *Opere*, V, *131—134* ; 3. C. G. Dissescu, *Cum vorbea Alexandru Lahovari*, LAR, IV, 1898, 8 ; 4. George Bengescu, *Cîteva suvenire ale carierei mele*, Bruxelles, Lacomblez, 1899, *243—319* ; 5. *Alexandru N. Lahovari. Moartea și înmormîntarea lui*, București, Socec, 1899 ; 6. J. Brun, *Alexandre Lahovary*, Bucarest, Imprimerie La Roumanie, 1900 ; 7. Scarlat C. Moscu, *Alexandru Lahovari*, RELI, XXI, 1900, 7 ; 8. *Alexandru Lahovari*, LAR, X, 1906, *443—449* ; 9. *Alexandru Lahovari*, București, Tip. Lăzăreanu, 1908 ; 10. Haneș, *Ist. lit.*, *320—322*.

D. M.

LAHOVARI, George I. (1.VI.1838, Rîmnicu Vîlcea — 13.VI.1909, București), scriitor. Urmaș al unei familii boierești, a primit cele dintîi învățături în casa părintească, apoi în pensionul bucureștean Schewitz. În anul 1855, este trimis la studii în străinătate, mai întîi la Berlin, apoi la Universitatea din Heidelberg (1858) și, în cele din urmă, la Școala politehnică din Karlsruhe. Se întoarce în țară cu titlul de inginer în 1862, fiind numit ulterior director general în Ministerul Lucrărilor Publice, apoi director general al poștelor și telegrafelor. În această ultimă funcție, pe care a îndeplinit-o timp de cinci ani (1871—1876), a avut prilejul să aducă numeroase îmbunătățiri. Mai tîrziu, după ce fusese consilier al Înaltei Curți de Conturi, a devenit președinte al ei (din 1893), deținînd concomitent și conducerea Societății pentru învățătura poporului român. În 1875, împreună cu Al. Cantacuzino, a contribuit la întemeierea Societății geografice române, al cărei secretar general a fost, redactînd și „Buletinul Societății geografice române". În 1888, a tipărit un *Dicționar geografic al județului Argeș* — primul de acest fel la noi — iar între 1898 și 1902, împreună cu C. I. Brătianu și Gr. G. Tocilescu, a scos cele cinci volume din *Marele dicționar geografic al României*. Pentru lucrările sale de geografie a fost ales membru de onoare al Academiei Române, în 1901.

L. a început activitatea scriitoricească în 1868, trimițînd traduceri la „Convorbiri literare", semnate Gil, pseudonim pe care îl va păstra și în continuare. Deși participa uneori la întrunirile Junimii, nu a fost membru al ei. A colaborat statornic la „Convorbiri literare" pînă în 1891, fie cu scrieri literare, fie publicînd documente referitoare la istoria României (*Hîrtii vechi*). Unora dintre acestea le-a dat forma eseului literar-istoric, vădind umor în comentarii, precum în *A 1003-a noapte (Singura adevărată)*. S-a remarcat cu deosebire prin lucrările sale literare, care, deși puține la număr, atestă un talent real. Predilecția lui **L.** se îndreaptă către povestire, care îi dă prilejul de a-și pune în valoare iscusința de narator și abilitatea în înlănțuirea evenimentelor. Faptele sînt relatate cu liniște, calmul desfășurării rezultă uneori din optica evocatorului. De aici și o melancolie blîndă, prezentă mai ales cînd este vorba de rememorare (*Moș Kivu, Săptămîna patimilor*). Scrii-

torul nu are darul observației psihologice, personajele sale se comportă banal și după clișeele melodramei. Înfățișarea lor este însă pitorească și expresivă, contribuind la realizarea atmosferei de epocă. Portretele lui **L.** nu se disting prin originalitatea trăsăturilor, ci mai mult prin aportul la fixarea tonalității povestirii. Reprezentativ este în acest sens portretul lui *Popa Roșu, cleric de provincie,* afemeiat, haiduc, sfîrșindu-și viața la ocnă. Pitorescul se întregește cu aventura și cu preferința pentru reliefarea originilor obscure (Popa Roșu, Radu Negru) sau pentru ciudățenia comportamentului (Moș Kivu). Dar efectele de acest fel îi izbutesc numai cînd e vorba de evenimente cunoscute nemijlocit. Altfel, **L.** cade în livresc și romanțiozități, precum în *Hedwige*, și, parțial, în *Căpitanul Radu Negru*. Lipsite de dramatism, povestirile lui **L.** cîștigă însă prin finețea umorului și prin pitorescul idilic *(Săptămîna patimilor)*. Contribuie la aceasta și expresivitatea limbii. Ferită de neologisme de prisos, ea se întemeiază pe elementele populare și altele arhaice, pe care le combină în fraze limpezi și armonioase. Corect, dar fără strălucire, **L.** a tradus versuri de Lessing, Em. Geibel, Chamisso, Heine, Lamartine.

— *In contra mahalagismelor*, CL, XV, 1882, 10 ; *A 1003-a noapte (Singura adevărată)*, CL, XXII, 1888, 5 ; *Popa Roșu. Amintire din copilărie*, București, 1890 ; *Hedwige*, CL, XXVI, 1892, 8 ; *Săptămîna patimilor*, București, Göbl, 1894 ; *Moș Kivu*, București, Tip. Basilescu, 1894 ; *Căpitanul Radu Negru*, LAR, V, 1901, 8—10. — Tr. : Lessing, *Sărutările*, CL, II, 1868, 8 ; Em. Geibel, *Poezii*, CL, II, 1869, 24 ; Heine, *Poezii*, CL, II, 1869, 24 ; A. von Chamisso, *Trubadurul modern*, CL, III, 1869, 7 ; Lamartine, *Templul*, CL, XXV, 1891, 9.

— 1. G. I. Lahovari, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1869—1890]*, SDL, II, 333—338 ; 2. C., *George I. Lahovari*, RELI, XVIII, 1897, 4 ; 3. *Encicl. rom.*, III, 45 ; 4. Negruzzi, *Junimea*, 132 ; 5. Iorga, *Ist lit. cont.*, II, 36 ; 6. Torouțiu, *Heine*, 154 ; 7. Predescu, *Encicl.*, 473.

D. M.

LAMBRIOR, Alexandru (**1845, Fălticeni — 20.IX.** 1883, Iași), filolog și folclorist. Fiu al pitarului Dimitrachi Lambrior, **L.** rămîne orfan de ambii părinți la vîrsta de cinci ani, fiind dat în grija unor rude apropiate. Urmează școala primară la Fălticeni, Tîrgu Neamț și Piatra Neamț. Din 1860 intră ca bursier la Gimnaziul central din Iași, fiind coleg de clasă cu Calistrat Hogaș și C. Dimitrescu-Iași. Absolvind liceul, se înscrie la Facultatea de litere a Universității din Iași, reușind să obțină, din 1868, suplinirea catedrei de literatură, iar din 1869, a celei de istorie, la școala pe care abia o terminase. Numit apoi la Botoșani, ca profesor și director al liceului din localitate, va fi destituit în mod arbitrar din motive politice, după doi ani. Din 1872, **L.** devine profesor de istorie la școala militară din Iași, intrînd, la începutul aceluiași an, în societatea literară *Junimea*, la ale cărei „prelecțiuni populare“ participă de cîteva ori, conferențiind pe teme diverse și remarcîndu-se prin inteligența sa pătrunzătoare și spiritul critic. Din septembrie 1874 pînă în februarie 1875, predă istoria la cursul superior al Liceului Național din același oraș. Cu sprijinul lui T. Maiorescu, este trimis la Paris, în februarie 1875, împreună cu G. Dem. Teodorescu și G. Panu, ca bursier al statului. Bacalaureat în același an, audiază cursurile de lingvistică ale lui M. Bréal, G. Paris și A. Darmesteter, iar în anul următor se înscrie la Ecole des Hautes Etudes. Este remarcat de profesorii săi, publică, începînd din 1877, cîteva articole de lingvistică romanică în prestigioasa revistă „Romania“ și e ales membru al Societății franceze de lingvistică. Se întoarce la Iași în iunie 1878, reluîndu-și catedra de la Liceul Național, predînd și la diverse școli particulare, pentru a-și întreține familia. Bun prieten cu M. Eminescu și I. Creangă, continuă să colaboreze la „Convorbiri literare“, unde, dealtfel, și debutase (în 1873). În 1882 este numit repetitor la Școala normală superioară și continuă cursul liber de filologie română, pe care îl începuse în 1879, la Universitatea din Iași. Tot în 1882, este ales membru corespondent al Academiei Române.

L. s-a remarcat ca filolog îndată după publicarea studiului din 1873, despre *Limba română vechie și nouă (Tălmăcirea românească a scrierilor lui Oxenstiern)*, unul din textele reprezentative ale orientării junimiste în probleme de limbă. Plecînd de la principiile unui pozitivism lingvistic de esență neogramatică, el a fost preocupat de aflarea unor legi fonetice, morfologice și sintactice ale limbii române. De un mare ajutor i-a fost cunoașterea istoriei limbii române și a dialectelor ei, precum și încadrarea ei nu în contextul limbilor balcanice, așa cum se procedase, în genere, pînă la el, ci în al limbilor romanice. Energic apărător al păstrării unor strînse legături cu limba vorbită de popor, **L.** era un adversar înverșunat al neologismelor de orice natură, pe care le considera nocive pentru spiritul limbii române și pentru caracterul ei național. Cît privește limba literară, însușirile pe care le aprecia **L.** sînt forța expresivă și plasticitatea, proprii numai cuvintelor din limba veche, nu și neologismelor. Recomandînd îmbogățirea limbii literare prin cuvinte din limba vie a poporului, el arăta o deosebită prețuire față de scriitorii care o foloseau. Consecvent cu aceste principii și condus de ideea junimistă a unei educații în spirit național, el a alcătuit, în 1882, și o *Carte de citire*, cuprinzînd texte vechi românești. **L.** a arătat un deosebit interes față de istoria și tradițiile poporului român, ceea ce i-a permis să încadreze folclorul literar într-un ansamblu cuprinzător. În concepția lui **L.** folclorul are, în primul rînd, valoare documentară, atît pentru istoria, cît și pentru lingvistica națională. Din această pricină, el recomanda culegerea folclorului nu de la oamenii instruiți, ci direct de la locuitorii satelor. În lumina acestui principiu, **L.** a combătut culegerile efectuate de latiniști. El este cel dintîi folclorist român care susține ideea alcătuirii unui corpus al literaturii populare, prin înregistrarea tuturor variantelor și speciilor, în forma lor autentică, spre înțelegerea exactă a ideilor, credințelor, spiritului și înclinațiilor literare ale poporului român. Culegerile parțiale, afirma el, și-ar avea rostul abia într-o a doua etapă, ele putînd conține texte prelucrate de scriitorii culți, dar fără valoare documentară, ci numai estetică. Susținînd existența în secolele trecute a unei comuniuni de tradiție între boieri și țărani, **L.** era de părere că, în secolul al XIX-lea, cei dintîi s-au dezrădăcinat, iar ceilalți receptează tot mai multe influențe culte, care dăunează producerii și perpetuării folclorului. Așa s-ar explica dispariția unor specii, cum ar fi balada.

— *Carte de citire*, Iași, Tip. Buciumul român, 1882 ; ed. 2, 1890 ; ed. 3, îngr. Gh. Ghibănescu, Iași, Șaraga, 1894 ; *Studii de lingvistică și folcloristică*, îngr. și introd. Ion Nuță, Iași, Junimea, 1976.

— 1. A. Lambrior, *[Corespondență cu I. Negruzzi și T. Maiorescu]*, SDL, V, *56—58*, IX, *189—190*, *230—244* ; 2. *Prelecțiunile populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, VII, 1873, 1 ; 3. *Rezumat de prelecțiunile populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, VIII, 1874, 3 ; 4. *Alexandru Lambrior*, CL, XVII, 1883, 7 ; 5. *Alexandru Lambrior a murit*, C, III, 1883, *188—191* ; 6. *Alexandru Lambrior*, RIAF, 1883, vol. II ; 7. Negruzzi, *Junimea*, *231* ; 8. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 9. *O scrisoare a lui A. Lambrior*, A, XV, 1904, 9 ; 10. Panu, *Junimea*, I, *153—156*, *164—178*, II, *119—130*; 11. I. Șiadbei, *Alexandru Lambrior*, VR, XV, 1923, 6, 8—9 ; 12. I. Șiadbei, *Alexandru Lambrior (Notă bio-bibliografică)*, ALN, 1930—1931, *15—33* ; 13. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *209* ; 14. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *210—211*; 15. C. Turcu, *Alexandru Lambrior. Noi contribuții biografice*, BIP, XI—XII, 1944—1945 ; 16. D. Gafițeanu, *Concepția lingvistică a lui Al. Lambrior*, AUI, t. VII, 1955, 1—2 ; 17. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la revista „Convorbiri literare"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 1 ; 18. I. C. Chițimia, *A. Lambrior, folclorist*, RITL, VI, 1957, 1—2 ; 19. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 20. G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *92—95* ; 21. *Ist. lit.*, III, *847—861*.

D. M.

LAPEDATU, Ioan Al. (6.VII.1844, Colun, j. Sibiu — 6.IV.1878, Brașov), scriitor. Fiu de țărani, **L.** frecventează mai întîi școala săsească din Hosman, urmînd cursurile secundare la liceul romano-catolic din Sibiu. După absolvire, pleacă la București, unde reușește să obțină o bursă a societății „Transilvania" pentru a-și continua studiile în străinătate. Este unul dintre cei dintîi studenți ardeleni trimiși la Paris. Timp de doi ani (1868—1870) audiază cursurile la colegiul „Sainte-Barbe", Collège de France și la Sorbona. Vremurile tulburi l-au făcut să părăsească în 1870 Parisul și să se îndrepte spre Bruxelles, unde, în 1871, își ia doctoratul în litere și filozofie. În țară este, din 1871 pînă în anul prea grabnicei sale morți, profesor de limbi clasice la liceul ortodox din Brașov. Dintr-o a doua căsătorie, i se nășteau, în 1876, doi gemeni, Alexandru, viitor istoric, și Ion, care se va afirma ca economist.

L. versifica încă din liceu, făcîndu-și debutul în 1866 în revista „Aurora română", scriind apoi la „Familia", ca și M. Eminescu, căruia i-a fost prieten și cicerone la trecerea poetului prin Sibiu. Mai tîrziu, colaborează și la publicațiile de dincolo de Carpați („Albina Pindului", „Traian", „Columna lui Traian", „Revista literară și științifică" ș.a.). O energie deosebită cheltuiește în redacția a două periodice — „Orientul latin", editat în 1874 de Aron Densușianu, ziar la care **L.** este prim colaborator de la apariție pînă în martie 1875, și „Albina Carpaților", revistă editată în 1877 de Visarion Roman, redactată uneori aproape în întregime de **L.** În „Orientul latin" semna deseori și cu pseudonimele Narcis și Nouraș. A reușit să imprime acestor publicații un spirit nou, militînd împotriva provincialismului și a separatismului. În articole politice, social-educative, culturale, îmbrățișează ideea unirii naționale a tuturor românilor. Susținînd cu entuziasm ideea „daco-românismului", **L.** înțelege rolul valorificării tradițiilor istorice și culturale comune *(Luptele românilor pentru cultură)*. Încercase să treacă „Albina Carpaților" (al cărei titlu propus inițial fusese „Albina Daciei") sub îndrumare junimistă. Nu întîmplător **L.** prezintă în revistă mai ales viața și activitatea unor scriitori de peste munți (C. Negri, C. Stamati, C. Negruzzi, V. Alecsandri).

În versurile lui, cuprinse în volumul *Încercări în literatură* (1874) sau răspîndite, după această dată, în „Familia" și „Albina Carpaților", **L.** beneficiază de modelul poeziei lui Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, C. Bolliac, A. Mureșanu. Lirica erotică este minoră, neglijabilă. În schimb, poetul susține misiunea educativă a poeziei patriotice printr-un sincer și energic elan lăuntric, căruia îi găsește nu o dată expresia adecvată. Țîșnite din conștiința amară, dramatică, a împilării naționale, chemări profetice străbat poezia lui. *La îngerul libertății*, *Dumnezeul nostru*, *Glasul străbunilor*, *Apel la unire* ș.a. se structurează ca niște compoziții oratorice, în tradiția mesianismului pașoptist, prefigurînd și tonalitatea psalmodică specifică poeziei lui O. Goga. Deși se considera o „mediocritate" necesară într-o epocă fără talente mari, el a fost, mai mult decît alții, poetul care face în Transilvania legătura dintre A. Mureșanu și G. Coșbuc.

Fiind printre cei ce sprijină inițiativa înființării unui teatru românesc în Transilvania, **L.**, care de la Paris trimite „Familiei" (1869—1870) cîteva articole de pledoarie pentru un repertoriu original, inspirat din istorie și datini, scris într-o limbă îngrijită, încearcă el însuși să umple un gol, prin compunerile dramatice *Fîntîna de piatră* și *Tribunul*. Acțiunea din *Tribunul*, una din primele drame compuse de un autor ardelean, este plasată în timpul revoluției de la 1848 în Transilvania, prilej pentru reafirmarea unor crezuri scumpe lui **L.** Piesa rămîne însă tributară în bună parte sentimentalismului romanțios și retorismului romantic. Și în nuvelele istorice pe care le scrie, *Amor și răzbunare*, *O tragedie din zile bătrîne*, *Moartea lui Asan* și *O dușmănie cu bun sfîrșit*, publicate în 1877—1878 în „Albina Carpaților", **L.** are meritul unui deschizător de drum în literatura ardeleană. Alegerea momentelor istorice în cele patru nuvele (domnia lui Vlad Țepeș, domniile Movileștilor în Moldova, epoca imperiului româno-bulgar, rivalitatea dintre Cantacuzini și Băleni), evocarea dramatică a conflictelor politice, împletite cu intrigi sentimentale, precum și atenția acordată limbii literare, cu modelul în scrisul cronicăresc și în limba populară, izvorăsc din dorința de a continua o tradiție ilustrată dincolo de munți de C. Negruzzi și A. I. Odobescu. Nu lipsite de interes sînt și însemnările dintr-un jurnal de călătorie al lui **L.**, *Bărăganul* și *Pe Dunăre*. O traducere din Schiller *(Dorul)* arată aceeași bună stăpînire a limbii, caracteristică, în primul rînd, scrisului lui **L.**

— *Încercări în literatură*, Brașov, Tip. Römer și Kamner, 1874 ; *Asupra situațiunei*, Brașov, Tip. Römer și Kamner, 1877 ; *Nuvele istorice*, I—II, pref. Andrei Bârseanu, Sibiu, Asociațiunea, 1905—1906 ; *Mira fată de împărat*, Sibiu, Luceafărul, 1909 ; *[Poezii]*, PAU, *200—215*, TPR, *65—67* ; *Amor și răzbunare*, PAB, *11—29*, NIRO, *167—188* ; *Încercări în literatură*, îngr. și pref. D. Vatamaniuc, Cluj-Napoca, Dacia, 1976. — **Tr.** : Schiller, *Dorul*, ABC, I, 1877, 6.

— 1. I. Vulcan, *I. Al. Lăpedatu, „Încercări în literatură"*, F, X, 1874, 13 ; 2. Pop, *Conspect*, II, *205—208* ; 3. I. Slavici, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1877]*, SDL, II, *281* ; 4. I. Vulcan, *Ion Lăpădatu*, F, XIV, 1878, 27, 33 ; 5. A. Densușianu, *Ist. lit.*, *304* ; 6. Andrei Bârseanu, *Ion Lăpădatu. 1844—1878*, Brașov, Tip. Ciurcu, 1898 ; 7. *Encicl. rom.*, III, *52—53* ; 8. Iorga, *Oameni*, I, *171—177* ; 9. Ion Mateiu, *Ion Al. Lăpedatu*, Cluj, 1934 ; 10. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *42*, *109*, *116—117*, *142* ; 11. *[I. Al. Lapedatu]*, OL, *VII—XXIII*, *3—28*, *149—180*, *209—211*, *675—685* ; 12. Dimitrie Braharu, *Nuvela istorică în literatura română transilvană. Ion Al. Lăpădatu (1844—1878)*, București, Tip. Monitorul oficial, 1936 ; 13. Horia P[etra] P[etrescu], *Un îndrumător al culturii poporului : I. Alex. Lapedatu*, T, LXVII, 1936, 6 ; 14. Ioan Lupaș, *Profesorul Ioan Alex. Lapedatu*, ȚB, IX, 1937, 1 ; 15. *Un poet ardelean uitat : Ioan Al. Lapedatu*, RLTR, I, 1939, 24 ; 16. Brea-

zu, *Studii*, I, 111, 167—168, 219—220 ; 17. Vartolomei, *Mărturii*, 318—329 ; 18. Silvia Goga, *Contribuţia lui I. A. Lapedatu la dezvoltarea teatrului românesc*, SUB, Philologia, VI, 1961, fasc. 2 ; 19. *Cărturari braşoveni*, 127.

G. D.

LARA, Alexandru (1851, Bucureşti — 20.V.1890, Bucureşti), autor de versuri. A fost magistrat, substitut la tribunalul din Tecuci şi prim-preşedinte al tribunalului din Buzău. Colaborator al „Revistei contimporane", L. a reluat în *Perdeaua vecinei* motivul din *Selbstbetrug* a lui Goethe. *Romboidalele* sale sînt încercări fără valoare. Revista *Cer cuvîntul!* (1874) are printre autori şi pe L., alături de P. Grădişteanu, Ciru Oeconomu, N. Ţincu, M. Zamphirescu.

— *[Versuri]*, RCO, II, 1874, 10—12, RLŞ, I, 1876, 4.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 2655/1890 ; 2. *Alexandru Lara*, L, XI, 1890, 15 ; 3. Gherghel, *Goethe*, 68.

S. C.

LAURIAN, August Treboniu (17.VII.1810, Fofeldea, j. Sibiu — 25.II.1881, Bucureşti), filolog şi istoric. Era fiul preotului unit Pavel Trifan. A urmat, la Sibiu, şcoala primară germană şi gimnaziul, iar din 1831, cursurile superioare ale liceului piarist din Cluj. Şi-a continuat studiile la Viena, la Institutul politehnic, probabil şi la Universitate, ca audient, şi a făcut cercetări de istorie şi filologie în arhivele vieneze. Aici tipăreşte prima sa lucrare de lingvistică: *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae* (1840). La solicitarea Eforiei Şcoalelor din Bucureşti, L. este numit în 1842 profesor de filozofie la colegiul „Sf. Sava" şi, din necesităţi didactice, traduce manualele de filozofie ale lui A. Delavigne (1846) şi W. Traug (1847), contribuind prin aceasta la formarea terminologiei filozofice în limba română. Împreună cu N. Bălcescu,

editează în 1845 „Magazin istoric pentru Dacia", în care publică importante studii de istorie naţională (*Discurs introductiv la istoria românilor, Temisiana sau Scurta istorie a Banatului temisian*), numeroase colecţii de documente, cronici. Colaborează, de asemenea, cu articole de lingvistică şi filologie la revista „Universu" (1848). Membru în Asociaţia literară (1845), L. a participat direct şi cu un rol însemnat la mişcarea revoluţionară de la 1848, îndeosebi în Transilvania, unde a fost unul din conducători. A colaborat la redactarea programului revoluţionarilor români ardeleni, pe care l-a citit el însuşi la marea adunare de la Blaj, şi a făcut parte din delegaţia care a prezentat revendicările românilor în faţa împăratului Austriei. După înfrîngerea revoluţiei, rămîne la Viena, unde îşi continuă cercetările istorice şi filologice, pînă în 1852, cînd este chemat la Iaşi şi numit inspector general al şcolilor. L. are merite deosebite în reorganizarea învăţămîntului din Moldova. Editează numeroase manuale de istorie, dintre care cel de *Istoria românilor* (I—III, 1853) a cunoscut mai multe ediţii, deşi a fost foarte criticat pentru excesele latiniste. În urma unor conflicte cu Gh. Asachi, apoi cu fostul său prieten, S. Bărnuţiu, L. demisionează în 1858 şi se mută la Bucureşti. Numit profesor de limbă şi literatură latină la colegiul „Sf. Sava" şi redactor la revista pedagogică „Instrucţiunea publică" (1859), devine curînd director al Bibliotecii Naţionale, membru al Eforiei Şcoalelor (transformată în 1862 în Consiliul superior al Instrucţiunii Publice). Din 1864, cînd ia fiinţă Universitatea din Bucureşti, L. este profesor de istoria literaturii clasice şi primul decan al Facultăţii de litere (pînă în 1878). Funcţiile însemnate se succed mereu şi L. pune aceeaşi abnegaţie în îndeplinirea lor. În 1866, la înfiinţarea Societăţii Literare Române, este ales secretar general, apoi preşedinte al Societăţii Academice Române (1870—1872, 1873—1876). Din însărcinarea Societăţii, a redactat împreună cu I. C. Massim *Dicţionarul limbei române* (I—II, 1871—1876) şi un *Glosariu* (1871). După contestarea lucrării de către mulţi cărturari, pentru acelaşi latinism extrem, se retrage din activitatea publică.

L. a avut puţine preocupări legate de literatură. A ţinut expuneri erudite despre literatura dramatică la greci şi a publicat cîteva articole despre literatura latină, în „Instrucţiunea publică". În domeniul istoriei naţionale şi al filologiei, contribuţia sa este, însă, remarcabilă. În tradiţia Şcolii ardelene, al cărei continuator se considera (este editor al cronicii lui Gh. Şincai, în 1853—1854), el a inaugurat, alături de M. Kogălniceanu şi N. Bălcescu, studiul sistematic al istoriei naţionale, văzută, în concepţia lui latinistă, ca o continuare a istoriei romanilor. Aceeaşi concepţie domină şi studiile lingvistice şi mai ales dicţionarul, care rămîne, totuşi, o lucrare însemnată în istoria lexicografiei româneşti, impunătoare prin erudiţie şi calitatea definiţiilor.

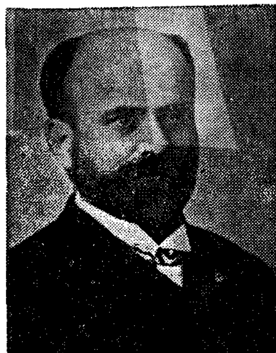
— *Essagiu asupra lui Omer, Esiod şi Erodot*, IP, 1860, ianuarie ; *Literatura latină*, IP, 1860, aprilie—decembrie ; *Ovidiu*, IP, 1860, septembrie ; *Scepticismul la greci*, IP, 1860, septembrie ; *Poezia dramatică la greci*, IP, 1861, februarie ; *Poezia lirică la greci*, IP, 1861, februarie ; *Poezia bucolică, satira şi epigrama*, IP, 1861, februarie ; *Discurs la deschiderea cursului de filosofie în Colegiul naţional de la Sf. Sava din Bucureşti, septembrie 1842*, în Ilie Popescu-Teiuşan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian*, Bucureşti, E.D.P., 1970, 275—282 ; *Cuvînt academic. Filozofia (1845)*, AGR, I, 404—407 ; *Cuvîntare la deschiderea anului şcolar (1846)*, AGR, I, 408—409.

— 1. Pop, *Conspect*, II, 140—144 ; 2. G. Bariţiu, *Un monument pus lui August Treboniu Laurian*, OBS, IV, 1881, 33—38 ; 3. I. Bianu, *A. Treb. Laurian*, RN, II, 1889, 2 ; 4. G. Ibrăileanu, *A. T. Laurian*, E, 1903, 3 iulie ; 5. Iorga, *Oameni*, I, 11—15 ; 6. Macrea, *Studii*, 67—94 ; 7. Seche, *Schi-*

ță, I, *131—180* ; 8. *Ist. lit.*, II, *622—624* ; 9. Ilie Popescu-Teiușan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian*, București, E.D.P., 1970 ; 10. Heinz Stănescu, *Poezia pașoptistă germană a lui August Treboniu Laurian*, RITL, XIX, 1970, 4 ; 11. *Ist. filoz. rom.*, I, *278—292* ; 12. G. *Bariț și contemporanii săi. Corespondență*, I, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Pervain, I. Chindriș, Titus Moraru, București, Minerva, 1973, *89—201*.

L. V.

LAURIAN, Dimitrie August (1846, București — 25.X.1906, București), ziarist și critic literar. Fiu al lui A. T. Laurian, a primit o educație îngrijită în familie, urmînd, apoi, din 1853, în București, școala primară, liceul și Facultatea de litere și filozofie, pe care a terminat-o în 1868, cu teza *Metodul de care debe să ne servim în determinarea facultăților sufletului și diviziunea lor*. În toamna aceluiași an pleacă în străinătate, ca bursier, studiind filozofia la Paris și, ulterior, la Bruxelles, unde își susține și doctoratul. Revenit în țară, L. va fi, din 1871 pînă în preajma morții, profesor la cîteva licee bucureștene („Sf. Sava", „Matei Basarab" ș. a.), predînd filozofia și, uneori, latina. Corect, fără merite deosebite, a și tradus din Vergiliu, Horațiu și Cicero. Deosebit de prețuit pentru activitatea sa didactică, el va ocupa, în diverse perioade, funcții în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (inspector, director general), avînd, totodată, un însemnat rol în definitivarea principiilor care au inspirat reforma învățămîntului românesc din 1898. În 1887 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. De la 15 februarie 1872, împreună cu Șt. C. Michăilescu, a întemeiat și condus revista „Tranzacțiuni literare și științifice", care va fuziona peste un an cu „Revista contimporană". Din mai 1877, L. scoate ziarul „România liberă", unul din cele mai bune periodice ale timpului. Din 1889, „România liberă" (care devenise, din 1884, oficios al grupării politice junimiste) se va numi, fuzionînd cu „Epoca", „Constituționalul", apărut pînă în 1900. La toate aceste ziare și reviste, L. a desfășurat o extrem de bogată activitate jurnalistică, publicînd articole politice, note și susținînd polemici, într-un răstimp de aproape trei decenii. Cu toate că nesemnate, ori semnate cu foarte numeroase pseudonime ocazionale, articolele sale erau recunoscute și apreciate pentru siguranța și eleganța stilului. L. a fost membru în comitetul de conducere al Societății presei și, în mai multe rînduri, președinte al ei. În tipografia lui s-au imprimat numeroase ziare din epocă, între care, o vreme, și „Românul". Fost adversar al junimiștilor, din 1884 L. a trecut în gruparea politică junimistă. Deși nu a ajuns niciodată un om politic influent, el a susținut constant și cu pricepere campaniile și ideologia Junimii, cu deosebire în paginile „Constituționalului". Dealtfel, între 1888 și 1895, el a fost deputat și senator. Ideile sale filozofice nu au trecut niciodată dincolo de limitele unui eclectism lipsit de profunzime și, uneori, de spirit critic. Astfel, deși recunoștea importanța covîrșitoare a experienței, deși îi aprecia pe Darwin și pe unii reprezentanți ai materialismului vulgar german, L. accepta ideea superiorității absolute a rațiunii și admitea existența divinității. Sub aspect social și cultural, plecînd de la constatarea că lipsește capacitatea de a concentra voința națională și considerînd că țara se află într-o stare deplorabilă din cauza imitării Occidentului, L. cerea o corijare energică a generației tinere prin intermediul școlii, precum și o serie de măsuri menite să ajute la formarea unei conștiințe naționale. Printre aceste măsuri, el propunea o largă răspîndire a celor mai recente cuceriri ale științei, care să îndrume și să transforme idealul național de viață.

Critică literară L. nu a făcut decît scurtă vreme, între 1871—1876, dedicîndu-se apoi numai jurnalisticii. A fost totuși un critic pătrunzător, deși fără o atitudine precisă. Prețuia generația literară anterioară pentru realizările ei artistice (N. Bălcescu, I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri ; lui Anton Pann i-a dedicat articolul *Un cîntăreț uitat*). Cronicile sale, apărute în „Tranzacțiuni literare și științifice" și în „Revista contimporană", conțin observații atente. Familiarizat cu problemele limbii literare, L. îl aprecia pe T. Maiorescu pentru campaniile sale de purificare a limbii artistice, fiind și el un adversar tenace al barbarismelor și arhaismelor, cerînd utilizarea cuvintelor existente în limbă. Era de părere că sînt de preferat lucrările străine valoroase, în bune traduceri, unor scrieri românești slabe, căci numai în acest fel se poate educa gustul cititorilor. Lăudînd lucrările inspirate din trecutul național, L. cerea totodată ca adevărul istoric să fie subordonat celui artistic și imaginației creatoare. De la scriitor reclama o bună cunoaștere a mediului, precum și realizarea unor caractere puternice. L. rămîne o figură remarcabilă a publicisticii noastre, distingîndu-se, în calitate de critic, prin finețea analizei și a gustului (a avut, între altele, cuvinte de laudă, dar și de îndreptățite rezerve, față de volumul de debut al lui Al. Macedonski), ca și prin eleganța stilului.

— *Metodul de care debe să ne servim în determinarea facultăților sufletului și diviziunea lor*, București, Imprimeria statului, 1868 ; *Un cîntăreț uitat*, TLȘ, I, 1872, 2 ; *Logica și părțile sale*, TLȘ, I, 1872, 4 ; *Bibliografie*, TLȘ, I, 1872, 5, 7, 8, 11—13 ; *Beneficele filozofiei*, TLȘ, I, 1872, 10 ; *[D. Bolintineanu]*, TLȘ, I, 1872, 10 ; *Avram Iancu*, TLȘ, I, 1872, 11, 12 ; *[Scrisoare către C.P.C.]*, TLȘ, I, 1872, 13 ; *Notițe bibliografice*, RCO, I, 1873, 2, 5, 7, 8, II, 1874, *343—352*, III, 1875, 5, 6 ; *Întiia trebuință*, RCO, I, 1873, 4 ; *Cartea de citire a învățătorilor asociați*, RCO, IV, 1876, 1 ; *Cuvîntare la înmormîntarea lui M. Eminescu*, CSN, I, 1889, 5. — Tr. : Vergiliu, *Eneida* (fragm.), TLȘ, I, 1872, 11, 12 ; Horațiu, *Poema seculare*, TLȘ, I, 1873, 14, 15 ; Cicero, *Filipicele sau Discursurile contra lui M. Antoniu*, București, Tip. Laboratorilor români, 1877.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *35—36* ; 2. Raoul de Pontbriant, *Un speculant calpuzan al Junimii*, București, Tip. Grecescu, 1880 ; 3. Panu, *Portrete*, *82—84* ; 4. Spirt, *Dimitrie A. Laurian*, NAT, V, 1894, 33 ; 5. *Encicl. rom.*, II, *65* ; 6. *D. A. Laurian*, E, XIII, 1906, 261 ; 7. Spătarul Milescu [C. Al. Ionescu-Caion], *[D. A. Laurian]*, ROML, V, 1906, 18 ; 8. Lazăr Spiridon Bădescu, *Lui Dimitrie August Laurian*, București, Tip. Ionescu, 1911 ; 9. Iorga, *Oameni*, I, *239—242* ; 10. Petrașcu, *Icoane*, IV, *127—135* ; 11. *Ist. filoz. rom.*, I, *547—553*.

D. M.

LAZĂR, Gheorghe (5.VI.1779 sau 9.I.1782 ⟨69⟩, Avrig, j. Sibiu — 17.IX.1823, Avrig, j. Sibiu), cărturar și pedagog. Gheorghe Eustratie, al cincilea copil al țăranilor Gheorghe și Maria Lăzăroae, urmează școala primară la Avrig, fiind, mai tîrziu (1798—1805), elev al liceului piarist din Cluj, exceptînd anul 1802, cînd învață la liceul catolic din Sibiu. Urmează, în 1805, două trimestre, cursuri de drept la Cluj, întreținîndu-se atunci ca meditator de germană în familia contelui Francisc Gyulai. Studiile variate urmate la Cluj (limbi străine, teologie, drept, filozofie, științe) pun bazele viitoarei pregătiri enci-

clopedice a lui L. Obține, în 1806, sprijinit de vicarul ortodox Nicolae Huțovici, o bursă pentru studii teologice la Viena. Ca student, L. audiază cursuri de teologie, filozofie, drept, pedagogie, literatură, matematică, inginerie, științe militare, medicină, fiind influențat hotărîtor de curentul iluminist. În 1809, L. încearcă să-și completeze studiile la Academia teologică ortodoxă din Karlowitz pentru a putea fi hirotonit preot, dar întîmpină împotrivirea mitropolitului sîrb Ștefan Stratimirovici. Cu ajutorul bănesc al Cancelariei imperiale, L. se afla în 1810 din nou la Viena, ocupîndu-se de traducerea unor lucrări cu caracter educativ și religios. Întors la Sibiu în 1811, devine din 1812 profesor la seminarul Episcopiei ortodoxe, instruind pe candidații la preoție. Ostilitățile întîmpinate din partea autorităților și în primul rînd a episcopului Vasile Moga îl fac să plece în decembrie 1811 la Brașov, de unde este readus sub pază în ianuarie 1812. Încercarea de a-și tipări, în 1814—1815, lucrările traduse eșuează datorită intervențiilor potrivnice ale lui Moga. Arhidiacon din 1814, L. candidează în 1815 la scaunul episcopal de la Arad, dar este înlăturat de un contracandidat susținut de mitropolitul Stratimirovici. Deosebirile dintre cei doi — Moga, un tradiționalist lipsit de independență în acțiune, celălalt un vizionar cu inițiative îndrăznețe, înăbușite de atmosfera vieții bisericești și politice din Sibiu — au agravat conflictul, care a dus la destituirea din profesorat, în martie 1816, a lui L., prin compromiterea lui politică în fața guvernului și a Curții aulice. Profesor particular la Brașov, în familia logofetesei muntene Ecaterina Bărcănescu, L. trece în 1816 la București, unde își dedică întreaga sa activitate întemeierii și dezvoltării învățămîntului național. După măsurile din decembrie 1817, luate de Eforia Școalelor, privitoare la introducerea la școala românească de la Sf. Gheorghe a unui dascăl de aritmetică, geometrie și agrimensură, hotărîre ce-l viza pe L., acesta luptă în continuare pentru lărgirea cadrului necesar întemeierii unei școli românești de nivel superior. În februarie 1818, L. pledează în Divan pentru posibilitatea și avantajul predării cunoștințelor superioare (filozofie, matematică) în limba română. Domnitorul Ioan Gh. Caragea aprobă, la 24 martie 1818, anaforaua Eforiei ce consfințea, în fapt, întemeierea primei școli superioare românești, deschisă în august, în localul de la „Sf. Sava". Într-o *Înștiințare. De toată cinstea vrednică tinerime*, L. expune programul de studii, desfășurat pe patru trepte, ultima, cea superioară, incluzînd dreptul și filozofia. Impunînd școlii sale un caracter laic (teologia este prevăzută separat la cursurile de pregătirea preoților), dînd prioritate unor discipline ca limba română, istoria națională (ce figurează prima oară ca obiect de studiu), matematica, L. desfășoară un program de învățămînt realist, ce răspundea nevoilor imediate ale societății (aici se formează, ca și la cursurile lui Gh. Asachi, primii ingineri hotarnici români) și asigura elevilor o pregătire multilaterală. Ca profesor, L. este ajutat de E. Poteca, L. Erdely, P. Poenaru și, din 1819, de fostul elev al școlii, I. Heliade-Rădulescu. El însuși predă matematica și filozofia în prelegeri, destinate elevilor, dar și publice, prin care urmărea nu numai educația culturală a auditoriului, ci și pe aceea patriotică și națională. Vasta acțiune didactică proiectată de L. includea și pregătirea viitorilor profesori români, cerință reflectată în decizia Eforiei Școalelor de a trimite, în 1820, la studii în străinătate (Pisa și Paris) pe E. Poteca, C. Moroiu, S. Marcovici și I. Pandele. Adept al mișcării revoluționare de la 1821, L. își manifestă sentimentele social-patriotice printr-o participare, probabil directă, în tabăra de la Cotroceni a lui Tudor Vladimirescu, cunoscut prin episcopul Ilarion al Argeșului. În 1823, tot mai bolnav de plămîni, L. se retrage la via unui văr, din marginea Bucureștilor, de unde este dus, în iunie, la Avrig, de fratele său.

Principala operă a lui L. rămîne activitatea pedagogică, bazată pe ideea iluministă că răspîndirea culturii și științei în limba poporului va pune capăt înapoierii sociale și asupririi naționale. Prelungind, în plan cultural, tradițiile Academiei grecești, școala lui L. își arată marile merite în plan social-național, exercitînd ulterior o mare influență asupra formării generației pașoptiste, pregătite la „Sf. Sava". Ideile presărate în lucrările lui L. reflectă formația acestuia, înrîurită de iluminismul german, în care se îmbină teologismul cu raționalismul. L. este influențat mai ales de filozofia lui Chr. Wolff. La Viena, el nu rămîne străin nici de opera iluministilor francezi (Diderot, D'Alembert, Fontenelle, J.-J. Rousseau). Preferințele politice, marcate de iosefinism, au ca sursă și opera cu suflu profan a lui J. Lanjuinais (*Le Monarque accompli*). Morala este cunoscută lui L. prin opera lui Fr. S. Karpe, care dezvoltă o etică filozofică și doctrina dreptului rațional sau natural. Ideile pedagogice ale lui L. se revendică de la filantropinism, prin J. H. Campe, urmașul lui Johann Basedow. În perioada bucureșteană L. este atras puternic de filozofia lui Kant. Ideile lui L. se reflectă, mai ales, în cele două discursuri. Primul, *Cuvînt al lui G. Lazăr, la înscăunarea mitropolitului Dionisie* (1819), conține un îndemn pentru emanciparea națională a românilor. Apelul ora-

torului pleacă, urmînd tradiția istoricilor Școlii ardelene, de la antiteza dintre gloria strămoșilor romani și decăderea prezentului, cu aluzii critice la adresa fanarioților. Pentru redeșteptarea ce ar pune stavilă „viscolilor întunericului", este nevoie de „duh românesc" și de un „braț voinicesc". Mult mai interesant este discursul dedicat domnitorului Grigore D. Ghica, *Cuvînt compus de profesorul Lazăr învățătorul și directorul școalelor românești din București. 30 iulie, anul 1822*, ce dezvoltă, într-un stil încărcat de formule biblice, o filozofie a istoriei bazată pe ideologia iluministă. Discursul ia ca punct de plecare pentru dialectica istoriei antinomia bine-rău. Binele și răul nu au doar o existență autonomă, în sine, ci și una virtuală; binele este o virtualitate a răului, care, la rîndul său, se transformă în bine. Convertibilitatea celor două esențe determină evoluția ciclică a istoriei. Trecînd la concretizarea teoriei istorice, L. probează aderențe cu concepția materialistă. „Roata veacurilor" este mișcată de legi de ordin material (se exclude guvernarea legilor divine asupra istoriei), de revenirea periodică a stărilor de sărăcie (răul) și de bogăție (binele). Sărăcia aduce pacea, care este prielnică muncii și atrage bogăția, iar aceasta provoacă războiul, ce determină distrugerea și sărăcia. Discursul se oprește asupra realităților istorice naționale. Concluzia — grecii trebuie împiedicați să distrugă țările române — este rostită într-o energică apostrofare antifanariotă, de patria personificată ce primește acum un stăpîn din neamul ei. Discursul, pătruns de sentimente patriotice, este prezentat într-un stil profetic și avîntat, ce anunță proza lui I. Heliade-Rădulescu sau aceea din **Cîntarea României*. Ideile patriotului îmbinate cu cele ale pedagogului iluminist se regăsesc în *Înștiințare*. Exprimîndu-și admirația pentru trecutul glorios al țării, pentru bogățiile pămîntului, L. consideră că patriei nu-i rămîne indiferentă creșterea ce o vor primi „mădularile următoare". De aceea cheamă pe toți la „izvorul tămăduirii" în noua școală românească. Despre necesitatea propășirii științelor, împiedicate în dezvoltare de „volbura lui Saturn", vorbește L. într-un *Apel la subscriere pentru publicarea unui curs de matematică* (1822). Din perioada vieneză datează încercarea „poetică" cu caracter omagial *Versuri de laudă în limba daco-românească la logodirea prea înălțatului nostru milostiv împărat, stăpîn și taică Franz I cu Ludovica prea înălțata, milostiva împărătească stăpînă și maica noastră* (1808), urări reluate de L., prin formula acrostihului, în latinește, nemțește și ungurește. La Viena, el traduce din germană o serie de opere teologice, morale și pedagogice, azi pierdute. Printre acestea se afla *Învățătura ortodoxă* a arhiepiscopului Platon Levșin din Tver, lucrarea lui J. H. Campe *Învățăturile morale ale lui Gottlieb Ehrenweich pentru băieți*, apoi o povestire populară, romantică, *Istorioara morală a împăratului Octavian și a soției sale*, și o alta, *Istoria lui Ion Moritz și a copiilor săi*. Pe lîngă acestea, L. compilase o serie de manuale didactice: la Viena — *Geografia matematică*, și mai tîrziu, la Sibiu, în 1815, un *Compendiu de geografia Transilvaniei* și *Gramatica româno-germană*. În 1822 încerca, fără succes, să tipărească un curs de matematică, compilat după Chr. Wolff și după alte manuale germane, din care s-au păstrat *Aritmetica matematicească* și *Temeiurile trigonometei cei drepte*, precum și un capitol destinat geometriei. Cursul de matematică al lui L., printre primele din literatura noastră științifică, este interesant din punct de vedere filologic pentru soluția adoptată în fixarea unei terminologii de specialitate. El recurge la împrumuturi de origine latino-romanică, neogreacă și, mai puțin inspirat, la calcuri după limba germană. Unul din primii adepți la noi ai filozofiei kantiene, L. alcătuise trei cursuri după Kant, de filozofie generală, de logică și metafizică, dar nu s-au păstrat. Lui L. i s-a atribuit, fără să-i aparțină, abecedarul *Povățuitorul tinerimei către adevărata și dreapta cetire*, tipărit la Buda în 1826, de fapt o mistificare a editorului Zaharia Carcalechi. Personalitate complexă, L. s-a manifestat ca organizator și conducător de școală, autor a mai multor manuale, inginer practician, orator, moralist și scriitor. Considerat în perspectiva acțiunilor sale, el este unul din întemeietorii culturii române moderne.

— *[Scrieri]*, în G. Bogdan-Duică, G. Popa-Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, București, Tip. Văcărescu, 1924.

— 1. I. Eliade, *Georgie Lazăr*, CR, X, 1839, 64—66; 2. G. Missail, *Școalele și învățămîntul la români înainte de Regulament*, BUP, I, 1866, 174—178; 3. P. Poenaru, *Georgiu Lazăr și școala română*, București, Tip. Laboratorii români, 1871; 4. I. A. Lapedatu, *Luptele românilor pentru cultură*, OLA, I, 1874, 14; 5. Gh. Ghibănescu, *George Lazăr*, GLZ, II, 1888, 5—6; 6. Philippide, *Introd. ist. lit.*, 188—191; 7. Urechia, *Ist. șc.*, I, 108—109, IV, 185—199; 8. Eliade, *Infl. fr.*, 311—318; 9. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 423—431; 10. V. Pârvan, *O importantă scrisoare către G. Lazăr*, CL, XXXVI, 1902, 12; 11. I. B[ianu], *„Academia" lui Lazăr la 1818*, CL, XXXVIII, 1904, 4; 12. O. Lugoșianu, *Biblioteca lui Gheorghe Lazăr*, FD, I, 1906, 3; 13. Horia Petra-Petrescu, *Două documente privitoare la Gheorghe Lazăr*, CL, XL, 1906, 12; 14. N. Iorga, *Cărți și scriitori români din veacurile XVII—XIX*, București, Tip. Göbl, 1906, 186—199; 15. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 12—14; 16. Avram Sădean, *Date nouă despre Gheorghe Lazăr*, Arad, Tip. Diecezană, 1914; 17. Onisifor Ghibu, *Bucoavnele*, București, Socec, 1916, 88, 97—113; 18. Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi*, 277, 398, 433—454; 19. I. Lupaș, *Episcopul Vasile Moga și profesorul Gheorghe Lazăr*, București, Socec, 1915; 20. N. Iorga, *Cel dintîi învățător de ideal național: Gheorghe Lazăr*, București, Sfetea, 1916; 21. I. Georgescu, *Gheorghe Lazăr*, Sibiu, Tip. Haiser, 1923; 22. G. Bogdan-Duică, *Gheorghe Lazăr*, București, Cultura națională, 1924; 23. G. Bogdan-Duică, G. Popa-Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, București, Tip. Văcărescu, 1924; 24. V. Stoica, *Gh. Lazăr și Ardealul*, CAA, XIII, 1924, 3; 25. Victor Lazăr, *Gheorghe Lazăr*, Cluj, Unirea, 1924; 26. N. Bănescu, *„Academia" grecească din București și școala lui Gheorghe Lazăr*, Cluj, Tip. Ardealul, 1925; 27. V. Braniște, *Așa a fost să fie*, CL, LVII, 1925, 12; 28. Popescu-Spineni, *Contribuțiuni*, 8—9; 29. Lovinescu, *Critice*, V, 185—187; 30. Densusianu, *Lit. rom.*, I, 163—171; 31. Eugenia R. Marinescu, *Gheorghe Lazăr ca pedagog național*, București, Tip. Văcărescu, 1929; 32. C. Găvănescul, *Din geniile neamului*, București, Tip. Universul, 1932, 293—381; 33. Șt. Pop, *Colegiul național „Sf. Sava"*, București, Imprimeria națională, 1933; 34. Sebastian Stanca, *Gheorghe Lazăr în Sibiu*, Cluj, Tip. Eparhiei ortodoxe române, 1934; 35. I. Mateiu, *Gheorghe Lazăr*, Cluj, Tip. Eparhiei ortodoxe române, 1936; 36. Gh. M. Stancu, *Gheorghe Lazăr pedagog național*, Brașov, Unirea, 1936; 37. *[Gheorghe Lazăr]*, LUF, III, 1936, 10 (număr omagial); 38. Paul I. Papadopol, *Gheorghe Lazăr și opera sa*, București, Cartea românească, 1937; 39. D. Prodan, *Trei scrisori inedite de la Gheorghe Lazăr*, GR, V, 1937, 12; 40. Ilie I. Popa, *À la recherche d'un manuscrit perdu*, București, 1939; 41. Bagdasar, *Ist. filos. rom.*, 24—25; 42. I. Ionescu, *Povestiri științifice*, București, Universul, 1941—1942, I, 68—77, II, 108—122; 43. Valeriu Popa, *Gheorghe Lazăr. Elementul religios în personalitatea sa*, Suceava, Tip. Orendovici, 1943; 44. Popovici, *Studii*, I, 323—348; 45. Breazu, *Studii*, I, 357—366; 46. G. Macovescu, *Gheorghe Lazăr*, București, E.T., 1954; 47. Tr. Chelariu, *Gheorghe Lazăr*, DIEPR, I, 101—142; 48. Radu Pantazi, *Despre orientarea antiteologică raționalistă în filozofia din țările române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, CF, VII, 1960, 5; 49. Massoff, *Teatr. rom.*, I, 82—87; 50. Sofron Vlad și Mircea Păcurariu, *Istoria Institutului teologic de grad universitar din Sibiu*, MA, VI, 1961, 11—12; 51. Piru, *Ist. lit.*, II, 244—248; 52. Romulus Munteanu, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, București, E.D.P., 1962, 186—190; 53. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, 25—27; 54. St. Lupșa, *Data nașterii lui Gheorghe Lazăr*, MA, VII, 1962, 1—2; 55. *Ist. gînd.*, 131—133; 56. *Ist. lit.*, II, 160—164; 57. I. D. Lăudat, *Școala de la Sf. Sava — 15 decenii*, ARG, III, 1968, 7; 58. A. Csteri și I. Dani, *Contribuții la biografia lui Gheorghe Lazăr*, LL, XVII, 1968; 59. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 354—355; 60. N. A. Ursu, *Crearea stilului științific*, SILL, I, 138; 61. Emilia Șt. Milicescu, *Gheorghe Lazăr — inimă și faptă românească, în context iluminist*, TR, XV, 1971, 36; 62. *Ist. filoz. rom.*, I, 178—179; 63. Cornea, *Originile*, 70—73; 64. G. Muntean, *Gheorghe Lazăr*, RL, VI, 1973, 38; 65. Dan Zamfirescu, *Gheorghe Lazăr*, CNT, 1973, 39; 66. G. Macovescu, *George*

Lazăr, Bucureşti, Albatros, 1973 ; 67. Gh. Pârnuţă, *Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, E.Ş., 1973 ; 68. *[Gheorghe Lazăr]*, T, II, 1973, 9 (număr omagial) ; 69. Onisifor Ghibu, *Cu privire la data naşterii lui Gheorghe Lazăr*, T, III, 1974, 5 ; 70. Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice româneşti*, îngr. Octav Păun, introd. V. Popeangă, Bucureşti, E.D.P., 1975, *88—99, 254—255*.

A. S.

LAZU, Grigore N. (1845 ⟨5⟩, Cernăuţi ⟨10⟩ — 19.IV.1898), traducător şi poet. A învăţat la Cernăuţi şi Botoşani. A fost, împreună cu M. Eminescu, practicant la tribunalul din Botoşani. Prin 1871—1872 trimitea din Cernăuţi, unde activa în Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina, versuri la „Convorbiri literare". Junimiştii l-au chemat la Iaşi şi i s-a găsit un post de funcţionar comunal. În scurt timp, însă, **L.** a părăsit Junimea şi Iaşii. În 1872 apare înscris în baroul avocaţilor din judeţul Neamţ. Judecător de pace la Suliţa, şef al poliţiei oraşului Piatra Neamţ, prin 1878 era subprefect al plăşii Muntele. Ulterior s-a stabilit în Piatra Neamţ. Aici face parte din societatea literară şi ştiinţifică „Asachi" şi din comitetul de redacţie al revistei cu acelaşi nume. Prin 1882—1883 şi mai tîrziu (1893—1894), a colaborat la revista ieşeană „Arhiva" şi la „Lumea ilustrată" (1893). În 1893, cînd a apărut primul volum de versuri al lui G. Coşbuc, *Balade şi idile*, **L.** îl acuză pe poet de plagiat, de o abilă tehnică a împrumuturilor nedeclarate de motive şi teme din poeţii orientali şi latini, din poezia populară ruteană şi din lirica germană. Broşura *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coşbuc* dezlănţuie un adevărat scandal. Îi răspunde, în „Convorbiri literare", cu un studiu elogios asupra poeziei lui G. Coşbuc, D. Evolceanu. Al. Vlahuţă scrie în „Vieaţa" ***Procesul Lazu—Coşbuc***, luînd apărarea lui **L.** Al. Macedonski reia ideea plagiatului în „Forţa morală". În 1894, **L.** publică o antologie de traduceri din lirica universală şi, în 1897, un volum de poezii (*Ultime raze*).

Traducînd din lirica universală, în antologia *451 traduceri libere şi imitaţiuni de poezii antice şi moderne din Orient şi Occident*, **L.** a pornit doar în cazul autorilor de limbă germană de la original, în rest folosind alte traduceri şi mai ales antologia germană alcătuită de Fr. M. von Bodenstedt. Antologia lui **L.** cuprinde traduceri din poezia indiană, persană, chineză, elină, din marii poeţi ai lumii, Homer, Anacreon, Vergiliu, Horaţiu, Petrarca, Tasso, Ossian, Shakespeare, Byron, Leopardi, Lamartine, Hugo, Musset, Shelley, Novalis, Goethe, Schiller, Heine, Lenau, Uhland, Mickiewicz, Puşkin, Longfellow, R. Burns, şi din poezia populară greacă, maghiară, ruteană. Selecţia nu se opreşte asupra celor mai reprezentative opere. Numeroase tălmăciri sînt din poeţi germani minori. Nefolosind totdeauna textul original, **L.** a preferat pentru tălmăcirile sale denumirea, mai exactă, de „imitaţiuni" şi „traduceri libere". Dacă numeroase traduceri din volum sînt corecte, dar fără calităţi deosebite (Schiller, Petőfi, Milton, Mickiewicz), dacă altele pierd cu totul culoarea şi parfumul originalului (Goethe, Shakespeare), există texte în care **L.** a găsit tonul şi expresia cea mai potrivită (este cazul traducerilor din Heine). Prin exactitatea echivalării, prin gingăşia şi muzicalitatea pe care unele poezii din Heine le păstrează în traducerea lui **L.**, aceste versiuni pot sta alături de cele ale lui St. O. Iosif. În antologie mai sînt cuprinşi : Hafiz, Saadi, Juvenal, Ovidiu, Voltaire, A. Chénier, Fr. Holm, Th. Storm, H. Chr. Andersen, B. Björnson, Lermontov, H. Monnier, Young, Th. Moore, W. Wordsworth, G. A. Bürger, G. L. Th. Kosegarten, Fr. Rückert, W. Müller, F. Freiligrath, Em. Geibel, P. Lachambeaudie, Th. Gautier, Leconte de Lisle, Fr. Coppée, J. Neruda, Vörösmarty Mihály şi, fragmentar, Sofocle, Euripide, Fr. Grillparzer. **L.** scrie, însă, o poezie monotonă şi intimistă, care nu se remarcă decît prin reducerea la un nivel comun a unor motive eminesciene. Anumite refrene amintesc de Coşbuc, poetul atacat de **L.**

— *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coşbuc. Răspuns „Românului literar"*, Iaşi, Tip. Popovici, 1893 ; *Scrisoarea d-lui N. Lazu către direcţia „Arhivei"*, A, IV, 1893, 9—10 ; *Plagiatul Coşbuc*, ADV, VI, 1893, 1724 ; *Pocalul craiului Witlaf*, LMI, II, 1893, 22 ; *Ultime raze*, Bucureşti, 1897. — Tr. : *451 traduceri libere şi imitaţiuni de poezii antice şi moderne din Orient şi Occident*, pref. A. D. Xenopol, I—II, Iaşi, Şaraga, 1894.

— 1. D. Evolceanu, *„Evolceanida" d-lui Grigore N. Lazu*, CL, XXVII, 1894, 12 ; 2. I. Vulcan, *Gr. N. Lazu, „451 traduceri libere şi imitaţiuni de poezii antice şi moderne din Orient şi Occident"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 3. *„Ultime raze", poezii de Gr. N. Lazu*, CL, XXXI, 1897, 11 ; 4. P. Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 5. Torouţiu, *Heine, 155—162* ; 6. Gh. Ungureanu, *Istoricul avocaturei în Moldova*, I, Iaşi, Tip. Ţerek, 1938, *215* ; 7. Tancred Bănăţeanu, *„Erlkönig" în folclorul românesc ?*, RFR, XI, 1944, 4 ; 8. I. C. Chiţimia, *Mickiewicz în literatura română*, RSL, filologie, XII, 1965 ; 9. Const. Ciopraga, *Calistrat Hogaş*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, *55—56* ; 10. G. T. Kirileanu, *Corespondenţă*, îngr. Mircea Handoca, Bucureşti, Minerva, 1977, *500—501*.

S. C.

LĂCUSTEANU, Grigore (1813—23.V.1883, Bucureşti), memorialist. Se trage dintr-o veche familie gorjeană, boieri de rangul al doilea, cu multă preţuire pentru foloasele cărţii. Încă nevîrstnic, **L.** e dat la învăţătură în grija unor dascăli cu bună reputaţie. După o întrerupere de trei ani, timp în care familia, înfricoşată de mişcarea lui Tudor Vladimirescu, se refugiază la Sibiu, **L.** îşi va relua, la întoarcere, studiile întrerupte, acasă, cît şi la şcoala Bărăţiei ; printre profesori — Neofit Duca. La 17 ani, rămas orfan de tată, **L.** se hotărăşte pentru cariera ostăşească, intrînd, la fel ca şi vărul său, poetul V. Cîrlova, în oştirea naţională, nou înfiinţată. În timpul mişcării de la 1848, **L.**, aprig vrăjmaş al revoluţiei, participă la arestarea Guvernului provizoriu. Înaltele recunoaşteri oficiale la care aspiră întîrzie însă şi cînd, în urma unor intervenţii, e, în sfîrşit, numit polcovnic, iar domnitorul Al. I. Cuza avea, la rîndu-i, să-i ofere prezidenţia Consiliului ostăşesc, **L.**, acum dezamăgit şi mizantrop, are sentimentul de a fi fost un nedreptăţit. Mare proprietar, polcovnicul în retragere intră în viaţa politică, fiind ales, cinci ani la rînd, senator.

Amintirile colonelului Lăcusteanu, scrise în 1874, dar apărute postum, ocupă o poziţie singulară în memorialistica românească. Frapante în sinceritatea lor nudă, impudică aproape şi, oarecum, inconştientă, memoriile acestea au, dincolo de interesul lor istoric, valoarea unui document sufletesc. Ele surprind prin naturaleţe, prin francheţe, brutală uneori, nostimă alteori, prin spontaneitatea şi prospeţimea cu care sînt mărturisite gînduri şi sentimente dintre cele mai intime. Aproape orice convenţie literară pare străină lui **L.**, care nu e, de fapt, decît un scriitor de ocazie, dar nu lipsit de înzestrare. Însemnările sale au mai curînd ceva din caracterul vechilor cronici

muntenești, prin accesele pătimașe și vehemența verbală, de tip pamfletar, prin spiritul partizan care le însuflețește. Omul, eminamente un egotist, are, cu toată boieria lui de rang secundar, care îl face să arunce priviri piezișe protipendadei vremii, o teribilă aroganță a castei sale, privilegiile nobiliare fiind pentru dînsul sacrosancte. În timpul mișcării de la 1848, L. se arată un reacționar îndîrjit și agresiv. Pentru el revoluția nu-i decît o zaveră pusă la cale de oameni de rînd, ca să surpe vechea și buna rînduială. Cu toate acestea, e curios că zelosul polcovnic nu apare mai niciodată ca o figură odioasă și nici măcar antipatică. Veșnica lui fanfaronadă, cînd nu devine agasantă, își are hazul ei și dacă L. sfîrșește prin a se acoperi nu de glorie ci de ridicol, e, cel puțin, un ridicol pitoresc și amuzant. Pentru că, în fond, L. e de bună credință în convingerea lui neclintită că el este cel chemat să apere ordinea și instituțiile legiuite. Ciudată, dar nu inexplicabilă, în aceste memorii, este devierea înspre parodie, alunecarea narațiunii, fără voia autorului, înspre grotesc. Hazul însemnărilor, generat de nepotrivirea flagrantă dintre situația reală și felul în care e răstălmăcită, este involuntar, și, de altminteri, memorialistul, mereu crîncen și pus pe răfuială, apare lipsit aproape cu totul de umor. Nu însă și de darul povestirii. Evocarea e vie, cu o energică mișcare a epicului, punctată de unele accente sugestive în portretistică și înzestrată cu un dialog nu fără resurse expresive. Impresia de autenticitate este augmentată de un stil slobod, fără vreun dichis, pentru care L. a și fost socotit un precursor al anticalofilismului la noi.

— *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, îngr. R. Crutzescu, pref. I. C. Filitti, București, F.R.L.A., 1935.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act. nr. 764/1883, galben ; 2. Camil Petrescu, *Teze, 69—85* ; 3. Călinescu, *Ulysse, 252—256* ; 4. Călinescu, *Ist. lit., 192—193* ; 5. *Ist. lit.*, II, *604—607* ; 6. Radu Albala, *Un viguros „anticalofil". Grigore Lăcusteanu*, VR, XXVI, 1973, 3.

F. F.

LĂZĂRESCU, Alexandru (30.XII.1830, București — 31.VIII.1876, Kissingen, R. F. Germania), scriitor. Se naște în familia unui comerciant. Învață la colegiul „Sf. Sava" și la Școala de drept din București. În 1855 este luat de unchiul său, mitropolitul Nifon, ca secretar particular. Pleacă la Paris, în 1858, pentru a studia dreptul. La întoarcerea în țară, intră întîi în magistratură, iar din 1867 practică avocatura. A făcut politică liberală, fiind ales, în două legislaturi, deputat al județului Vlașca.

L. debutează în 1851, ca dramaturg. Colaborează cu versuri la „Albumul literar" (1856—1857), „Secolul" (1857), publică, după 1870, cronici literare și foiletoane dramatice, semnate Laerțiu, în „Românul", „Telegraful", „Alegătorul liber". Considerat de Al. Macedonski unul dintre primii săi îndrumători întru poezie, L. a avut faima unui cronicar plin de exigență, analizînd meticulos și sever literatura și spectacolele de teatru ale vremii, fără să se lase intimidat de nume consacrate, precum cele ale lui V. Alecsandri, V. A. Urechia ș.a. Dar un articol mai ambițios, *Mișcarea intelectuală în țară*, publicat cam în același timp în „Revista contimporană" (1875), n-ar dovedi-o, fiind un comentariu confuz și pedant.

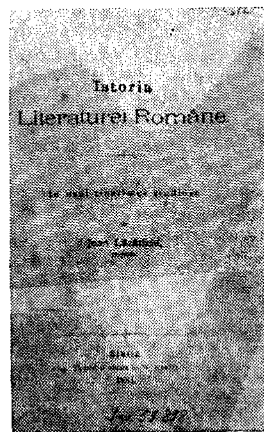
Ca scriitor, L. trecuse cu ușurință de la teatru la poezie și proză, fără să se impună nicăieri. Vodevilul *George sau Un amor românesc*, piesă convențională, banală, despre triumful dragostei adevărate asupra moravurilor „moleșite", este influențată de vodevilurile lui E. Scribe și Mélesville, *Sanuto*, o emfatică dramă de iubire plasată în Veneția secolului al XVI-lea pare și ea mai curînd tradusă sau prelucrată. O altă piesă, *Massim pictorele*, reconstituia melodramatic și fără respectarea adevărului istoric viața de la curtea lui Radu de la Afumați. Lipsită de vreo valoare trebuie să fi fost și *Boierii și țăranii odinioară*, reprezentată în 1869—1870, dar nepăstrată, piesă despre care M. Eminescu are cuvinte dure. Har puțin se află și în poezia lui L., cuprinsă în două volume intitulate *Ore de repaos*, influențate pînă la epigonism de Gr. Alexandrescu și D. Bolintineanu. Versificator prolix, el imită penibil pe Byron (*Alfredo*, de exemplu, trebuia să fie un pandant la *Manfred)*. Lui L. i-a apărut postum și un roman, *Stroie Corbeanul* (din care publicase o primă parte în „Informațiunile bucureștene"). Este și acesta la fel de neinspirat, amestec aproape ilizibil de tirade politice și senzațional foiletonistic.

— *George sau Un amor românesc*, București, Tip. Copainig, 1851 ; *Sanuto*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1851 ; *Ore de repaos*, București, Tip. Mitropoliei, 1853 ; *Alfredo. Ore de repaos*, București, Ioanide, 1854 ; *Massim pictorele*, București, Tip. Mitropoliei, 1858 ; *Stroie Corbeanul*, îngr. și pref. Teodor I. Focșăneanul, București, Tip. Petrescu-Conduratu, 1885.

— 1. Eminescu, *Scrieri, 57* ; 2. Nicu Ghika, *O mică cronică*, PSS, V, 1872, 51, 52 ; 3. Pop, *Conspect*, II, *8—10* ; 4. Al. Macedonski, *Opere*, I, îngr. și introd. A. Marino, București, E.L., *1966, 349* ; 5. Emil, *Alexandru Lăzărescu (Laerțiu)*, RELI, VII, 1886, 8—9 ; 6. D. Rosetti, *Dicț. cont., 114* ; 7. *Encicl. rom.*, III, *69* ; 8. Predescu, *Encicl., 479* ; 9. Călinescu, *Ist. lit., 480* ; 10. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 1—2.

G. D.

LĂZĂRICIU, Ioan (1841, Porumbacu de Sus, j. Sibiu — ?), istoric literar. După studii gimnaziale la Sibiu și Brașov, urmează universitatea la Cluj, terminînd-o în 1878. În 1875, fusese numit profesor suplinitor la Deva, după ce, mai înainte, funcționase o vreme ca învățător.

Istoria
Literaturei Române

L. este autorul celui dintîi manual de istorie a literaturii române din Transilvania, pentru elevii cursului gimnazial. S-a folosit de opiniile despre poezie ale lui T. Maiorescu, dar și de manualul de poetică al lui T. Cipariu. În linii generale, era adept al lui A. Pumnul și al lui Gr. Silași. Într-o altă lucrare, destinată de asemenea elevilor și intitulată *Elemente de poetică română*, L. a ales drept modele versuri din cei mai buni scriitori ai timpului. A subliniat valoarea lui I. Creangă, I. Slavici, N. Gane, dar nu a dovedit înțelegere față de M. Eminescu, ori I. L. Caragiale. Partizan întîrziat al latinismului, era de părere că folclorul românesc păstrează nealterate credințe, datini și obiceiuri romane. Lipsit de posibilitatea unei informări temeinice, L. nu a reușit să ofere un tablou mai cuprinzător al

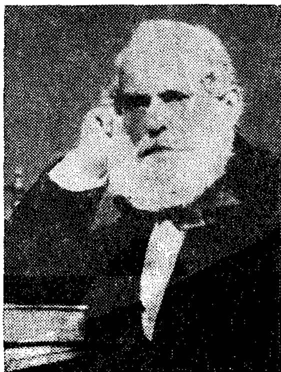
literaturii române. A comis, cu deosebire la cea de a doua ediție a manualului, erori numeroase de interpretare. În „Familia", **L.** a publicat o „anecdotă populară" *(Îngîmfarea pedepsită)*, însemnări de călătorie în Ungaria *(O vizită pe muntele Panoniei)*, cîteva recenzii. Din scriitorul ungur L. Réthi a tradus o schiță.

— *Elemente de poetică română*, Sibiu, Tip. Krafft, 1882 ; ed. 2, Deva, 1884 ; *Îngîmfarea pedepsită*, F, XIX, 1883, 12 ; *O vizită pe muntele Panoniei*, F, XIX, 1883, 42 ; *Istoria literaturii române*, Sibiu, Tip. Krafft, 1884 ; ed. 2, Sibiu, Tip. Krafft, 1892 ; *Răspuns la o critică*, F, XX, 1884, 7 ; *D. Petrescu, „Satul cu comorile"*, F, XX, 1884, 30 ; *„Alecsandri und die rumänische Literatur", von K. Schrattenthal*, F, XXI, 1885, 66 ; *Răspuns la „notele critice" din „Tribuna"*, TR, X, 1893, 5, 6. — **Tr.** : L. Réthi, *Te-mpușc !*, F, XIX, 1883, 28.

— 1. At. Tuducescu, *I. Lăzăriciu, „Istoria literaturii române"*, F, XX, 1884, 4 ; 2. Valeriu Braniște, *Note critice*, TR, IX, 1892, 239—241 ; 3. *Encicl. rom.*, III, 69 ; 4. Bucur, *Istoriografia*, 51—52.

D. M.

LECCA, Constantin (4.VIII.1807, Brașov — 14.X.1887, București), traducător. Familia lui **L.** aparține ramurii brașovene a unei vechi familii boierești, cunoscută în țările române din secolul al XVI-lea. Dumitru Lecca, tatăl lui Constantin, și fratele lui, Ion, născuți în Brașov, au fost negustori de vază ai orașului. În cartierul Șchei ei au ridicat o biserică și au clădit mai multe școli. **L.** a învățat, la o școală din Scheii Brașovului, carte românească și grecească. A urmat, se pare, cursurile gimnaziului săsesc din Brașov, unde a putut dobîndi o bună cunoaștere a limbii germane. Prin 1827, trimis pentru studii la Buda, **L.** ia lecții de pictură. În mediul intelectualilor români din capitala Ungariei, unde se cultiva tradiția Școlii ardelene, **L.** se formează ca pictor istoric, interesat de trecutul neamului. El face să apară în „Bibliotecă românească" primele portrete — litografiate — ale domnitorilor Țării Românești și Moldovei, publică, în traducere, un fragment din *Istoria romanilor*, începută de Damaschin T. Bojîncă, și *Viața prințipului și eroului Moldovei Ștefan cel Mare*, scriere istorică de popularizare. După studii de pictură la Viena, poate și la Roma, **L.** vine la Craiova, ca profesor de desen la Școala națională, unde este coleg cu S. Căpățîneanu, Gr. Pleșoianu, I. Maiorescu. Se ocupă în continuare de pictură, realizînd portrete ale boierilor localnici și decorația bisericii Madona Dudu din Craiova. Face parte din cercul de intelectuali grupați în jurul lui I. Maiorescu, preocupați de ridicarea culturală a orașului. În 1837, sprijinit de P. Poenaru, cu care se înrudea prin soția sa, Victoria Otetelesanu, **L.** înființează prima tipografie la Craiova și scoate, între 3 octombrie 1838 — 25 septembrie 1839, revista „Mozaicul". În 1848, aflîndu-se pe listele proscrișilor, se refugiază la Brașov, unde execută pictura interioară a bisericii Sf. Nicolae din Șchei. Călătorește în Italia pentru studii. După 1851, **L.** se află la București, ca profesor de desen la „Sf. Sava". Este cea mai rodnică perioadă de activitate a pictorului. El decorează mai multe biserici din Capitală (Sf. Ecaterina, Răzvan Vodă, Curtea Veche, Radu Vodă ș.a.) și pictează : „Împăcarea lui Bogdan cu Radu cel Frumos", „Parastasul de la Războieni", „Intrarea lui Mihai în Alba Iulia" ș.a., portrete, copii după mari pictori italieni. Din 1864 a fost profesor la Școala de arte frumoase din București.

Pictor de orientare romantică, înclinat spre poetizarea trecutului național, dar clasicizant în manieră, **L.** este, ca literat, reprezentativ pentru climatul romantic premergător anului 1848. „Mozaicul", publicație în paginile căreia apar numai traduceri (majoritatea aparțin lui **L.**, dar sînt nesemnate ori semnate cu pseudonimele Scupescu, Camuș), arată o preferință marcată pentru romanesc și pentru literatura germană. Influențat de ideile lui I. Maiorescu, pentru care impunerea literaturii germane însemna o primenire a atmosferei literare, copleșită de influența literaturii franceze, „imorale", **L.** face să apară în paginile „Mozaicului" numeroase traduceri din foiletonistica romantică germană : *O execuție*, *Istoria arapului de la Veneția*, *Oglinzile*, *Elisabeta* ș.a. Autorul preferat este însă E. T. A. Hoffmann. **L.** traduce direct din nemțește, fără intermediar francez. Tălmăcind *Cruciații (Die Kreutzfahrer)* de Aug. von Kotzebue, dramă cu subiect romantic, el dă o versiune corectă, îngrijită, dar fără calități deosebite.

— *Jucătorul de cărți*, BRO, 1834, partea VII, 27—49. — **Tr.** : Aug. von Kotzebue, *Cruciații*, Craiova, Tip. Lecca, 1839.

— 1. O. G. L[ecca], *Familia Lecca*, București, Göbl, 1897 ; 2. G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue*, OM, 188—204 ; 3. B. Theodorescu, *Constantin Lecca*, București, Tip. Națională, 1938 ; ed. 2, București, Meridiane, 1969 ; 4. Jack Brutaru, *C. Lecca*, București, E.S.P.L.A., [1956] ; 5. P. Comarnescu, *Pictori ardeleni animatori ai culturii secolului XIX*, TR, III, 1959, 10 ; 6. B. Brezianu, *Rectificări la datele biografice ale pictorului Constantin Lecca*, SCIA, VII, 1960, 1 ; 7. Straje, *Dicț. pseud.*, 392 ; 8. Paul Rezeanu, *Pictorul C. Lecca la Craiova*, RMR, XI, 1974, 3 ; 9. Mihai Manolache, *Noi date privind activitatea artistică a pictorului Constantin Lecca la biserica voievodală Sfîntul Nicolae din Șcheii Brașovului*, MA, XX, 1975, 1—2.

S. C.

LECTURA, revistă literară apărută la Turnu Severin, lunar, din noiembrie 1895 pînă în octombrie 1896. Este o bună publicație periodică provincială, scoasă de un grup de tineri intelectuali. Preocupați de starea literaturii și a culturii naționale, ei își propun să concentreze în jurul revistei pe literații care locuiau în provincie, cu scopul de a însufleți viața intelectuală a micilor orașe. Totodată, ei urmăresc și educarea gustului artistic al publicului provincial, trezirea interesului pentru literatura și pentru scriitorii români. Beletristica tipărită în **L.** nu este interesantă decît în măsura în care aduce o mărturie în privința gustului și a culturii autorilor. Nuvelele scrise de A. Livianu și Șt. Bodin sînt simple încercări de tinerețe, foarte apropiate de model (nuvelistica lui Maupassant, bunăoară), dar nu li se poate nega o oarecare sinceritate și, mai ales, acuratețea stilului. Un Carm, rămas neidentificat, compune cu ușurință versuri în care răsună ecouri din poezia lui M. Eminescu. Cea mai mare parte a articolelor de critică din **L.** sînt dedicate analizei literaturii române posteminesciene. Șt. Bodin, criticul revistei, se arată familiarizat cu poezia marelui liric român, pe care îl consideră strîns legat de realitățile politice și sociale ale epocii. Articolul său intitulat *Mihail Eminescu*, semnat cu pseudonimul Marius, este una din primele contribuții analitice serioase închinate poetului. Alte studii, bine informate, sînt consacrate de Aureliu Sever *romanului în literatura română* și de B. Braniște *modernismului german*, acesta din urmă folosind ca argumente tezele despre literatură ale lui

Fr. Engels. L. a publicat și traducerile lui C. Tanoviceanu din Vergiliu și Ch.-H. Millevoye.

R. Z.

LEGALITATEA, gazetă politică și literară apărută la București între 10 aprilie și 27 noiembrie 1866. „Românul" din ianuarie 1867 semnala și alte numere din L., care nu s-au păstrat. Gazeta era proprietatea profesorului P. Georgescu, care cumula și funcțiile de redactor și de administrator. S-a afirmat că de numele lui, ca și de cel al lui E. Anagnoste, cu care sînt semnate unele articole politice, s-a folosit I. Heliade-Rădulescu, principalul colaborator al gazetei. Cu toată certitudinea se poate spune doar că Heliade este autorul programului editorial în 15 puncte, apărut, nesemnat, în primul număr. Redactorii, se scrie în program, nu vor publica în L. nici un rînd care să nu se inspire din datinile, deprinderile și credințele poporului român. Obiectivele pentru care militează gazeta sînt, între altele, libertatea cetățeanului, a „comunei", garantarea unității naționale. Aceste idei ar fi extrase din „constituția [...] de la 1848, adoptată și susținută de nația întreagă". Primele opt numere ale gazetei sînt predominant politice. În cel de al nouălea este inserată o notă, redactată, evident, de Heliade, prin care se anunță o schimbare a obiectivelor gazetei. Se renunță la acțiunea politică directă și se trece la acțiunea pe tărîmul literar. N. B. Locusteanu și G. P. Bacaloglu colaborează cu articole politice. G. Baronzi, N. I. Șerbescu, P. M. Georgescu și E. C. Viișoreanu dau versuri și fabule, unele reproduse din „Albina" și din alte publicații ale vremii.

Heliade scrie numeroase articole politice, atacînd cu fervoare toate chestiunile la ordinea zilei. Începînd cu numărul 11, el republică versurile pe care le crede semnificative pentru creația lui poetică. Întîia poezie aleasă este o traducere din Lamartine, *Singurătatea*, publicată în două variante, prima din 1826, cea de a doua din 1847 (intitulată *Isolementul*). Urmează *Suvenirul, Seara, Deznădăjduirea* ș.a., dintr-o serie retrospectivă care se întrerupe atunci cînd L. își încetează apariția.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *368* ; 2. Al. Piru, *Introducere* la I. Heliade-Rădulescu, *Opere*, I, îngr. Vl. Drimba, București, E.L., 1967, *XXIV—XXV*.

R. Z.

LEGENDA MÎNĂSTIRII ARGEȘULUI v. **Meșterul Manole.**

LEGENDĂ, specie a epicii populare, în proză, de mică întindere, care explică, utilizînd de obicei miraculosul, cauzele unor fenomene ale lumii înconjurătoare sau evocă, din aceeași perspectivă, făpturi supranaturale, evenimente și personaje biblice și istorice. Termenul folosit astăzi în limbajul cult, provenit din latinescul *legenda* („narațiune"), a avut inițial o accepție restrînsă, referindu-se doar la descrierea vieții sfinților. Cu timpul și-a lărgit sensul, incluzînd în sfera lui toate categoriile amintite. Pentru l. istorică cu caracter local se mai întrebuințează cuvîntul „tradiție". Cunoscută în popor sub denumirea de *poveste*, l. i se atribuie o vechime mai mare decît a basmului. Se consideră că ar fi descins din preistorie, avînd la începuturile ei o funcție cultică, constînd în evocarea, în cadrul ritualurilor, a faptelor zeilor sau ale strămoșilor. Acest sens restrîns s-a păstrat în definirea mitului.

De o mare varietate și bogăție, l. românească a fost împărțită, în funcție de tematica abordată, în patru mari categorii : etiologică, mitologică, religioasă și istorică ⟨23⟩. L. etiologică este cea mai cuprinzătoare, încorporînd vechile mituri ale genezei, povestirile legate de floră și faună, de viața omului, de toponimice și antroponimice. În cadrul l. despre facerea lumii se conturează un strat arhaic, care consideră lumea drept opera unor animale, și altul, mai nou, de influență bogomilică, atribuind geneza colaborării dintre Dumnezeu și diavol. Subiectele referitoare la plante, animale sau la diferite forme de relief cunosc cea mai mare răspîndire. L. etiologică relevă, în majoritatea cazurilor, o viziune antropomorfă, o concepție animistă, reminiscențe ale unei mentalități primitive despre univers. Cea de-a doua categorie tematică include motive referitoare la destin (ursitoare, spirite prezicătoare etc.), subiecte legate de spiritele naturii (ale apelor, ale munților, ale nopții, ale văzduhului), de metamorfozări (pricolici, strigoi ș.a.) și de alte apariții miraculoase. L. religioasă grupează vechile istorisiri legate de personajele biblice, de sărbătorile creștine, de practicile sau de obiceiurile liturgice. Ea a suferit o puternică influență cultă, pe calea manuscriselor cu caracter religios traduse la noi (**legende religioase apocrife*). Motivul biblic a fost asimilat și prelucrat de popor într-o manieră proprie, mai liberă. Ultima categorie tematică a l. tratează subiecte privitoare la personalități (domnitori, haiduci, capi de răscoală) și evenimente istorice. De o deosebită însemnătate prin amploare și răspîndire sînt ciclurile legate de figurile lui Ștefan cel Mare și Al. I. Cuza. L. istorică este populată și de alte figuri de domni (Negru Vodă, Dragoș, Mihai Viteazul ș.a.), dar nici una nu adună în jurul ei o bogăție atît de impresionantă de motive și variante. Adevărul cu caracter general al unei l. istorice se sprijină pe o serie de amănunte, uneori reale, de cele mai multe ori, însă, fictive. Unele dintre acestea pot migra de la o l. istorică la alta, devenind adevărate laitmotive (recunoașterea ciobanului drept frate bun cu voievodul ș.a.). Deseori, în cazul unor tradiții sau amintiri istorice, aureola legendară se pierde, narațiunea rămînînd o simplă relatare a unor fapte neobișnuite. Fixarea unei anumite perioade în l. istorică este făcută cu foarte mare aproximație, legată fiind de epoca în care au trăit marile personalități („pe vremea lui Ștefan cel Mare", „după moartea lui Cuza Vodă").

L. este străbătută, deseori, de un fior tragic, care îi marchează evoluția pînă la punctul final. Ciocnirea eroului cu forțele adverse nu are totdeauna deznodămînt fericit, ca în basme, ci creează o stare de tensiune mereu crescîndă. Conținutul l. face ca să fie relatată mai ales în anumite împrejurări, cînd rememorarea ei este provocată, prin asociație de idei, de un fapt sau eveniment recent. La baza istorisirilor legendare a stat întotdeauna dorința poporului de descifrare a tainelor universului și ale destinului uman. Orice l. conține o parte de adevăr, dar explicația lui se caracterizează printr-o viziune naivă asupra lumii. Pe măsură ce conținutul l. își pierde creditul, ea intră în declin, dispărînd, cu timpul, sau contaminîndu-se cu alte narațiuni populare. Rezistă, fiind percepute strict estetic, numai variantele cele mai izbutite. Sînt și motive comune la diferite popoare, care se explică prin migrație sau prin fenomenul de poligeneză.

De obicei scurtă și concentrată ca formă, l. recurge, nu de puține ori, la imagini cu o putere expresivă remarcabilă. Poezia care se desprinde din cadrul ei dezvăluie o mare sensibilitate, asociată spiritului de observație al poporului. Ca tip compozițional, l. se prezintă ca o narațiune simplă, alcătuită în mod obișnuit din unul pînă la trei epi-

soade. Se întîlnesc, însă, și tipuri care înregistrează mai multe secvențe, luînd proporțiile basmului fantastic. Dealtfel, elementul fantastic, prezent de obicei în l. (în special în primele trei categorii tematice), face ca aceasta să încalce hotarul basmului, uneori pînă la identificare. Și snoava se poate transforma ușor în l., dacă motivul ei se adaptează normelor speciei. O altă apropiere se poate constata între l. religioasă și descîntecul cu formulă epică, apropiere mijlocită de personajele comune, cu un comportament similar (Dumnezeu, Maica Domnului, Iisus Hristos, Sf. Petru). Uneori l. se prezintă și sub forma deceului (în special cele etiologice sau mitologice). Motivele legendare, mai ales cele de circulație universală, au constituit o bogată sursă baladescă (pentru balade ca *Soarele și luna, *Meșterul Manole, Voica ș.a.).

Primele colecții ale l. apar la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Importante sînt cele alcătuite de S. Fl. Marian, C. Rădulescu-Codin, D. Furtună, S. T. Kirileanu. Intrată în circuitul literaturii culte odată cu scrierile lui Varlaam, Dosoftei, M. Costin, I. Neculce, l. a cunoscut o amplă valorificare la scriitorii secolului al XIX-lea, îndeosebi la V. Alecsandri, D. Bolintineanu și G. Coșbuc. Într-o prelucrare nouă, modernă, în care capătă anumite valori simbolice, ea se regăsește și în operele lui Gala Galaction, I. Pillat, L. Blaga, V. Voiculescu, M. Sadoveanu ș.a.

— S. Fl. Marian, *Ornitologia poporană română*, I—II, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1883 ; S. Fl. Marian, *Tradiții poporane române din Bucovina*, București, Imprimeria statului, 1895 ; I. Pop-Reteganul, *Pintea Viteazul. Tradiții, legende și schițe istorice*, Brașov, Tip. Mureșianu, [1899] ; Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, Cernăuți, Tip. Wiegler, 1903 ; S. Fl. Marian, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, București, Göbl, 1903 ; S. Fl. Marian, *Legendele Maicii Domnului*, București, Göbl, 1904 ; C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiții și amintiri istorice adunate din Oltenia și din Muscel*, București, Socec, 1910 ; C. Rădulescu-Codin, *Îngerul românului. Povești și legende din popor*, București, Socec—Sfetea, 1913 ; C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și amintiri istorice*, București, Cartea românească ; Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrîni*, îngr. și pref. Gh. Macarie, București, Minerva, 1973 ; Simion T. Kirileanu, *Ștefan-Vodă cel mare și sfînt*, ed. 3, Tip. Mănăstirii Neamțu, 1924 ; Alexandru Vasiliu, *Povești și legende*, București, Cultura națională, 1927 ; Ovid Densusianu, *Tradiții și legende populare*, București, Alcalay ; Tudor Pamfile, *Firișoare de aur. Povești și legende din popor*, București, Alcalay ; I. Pop-Reteganul, *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, îngr. și pref. V. Netea, București, Casa școalelor, 1943 ; *De la Dragoș la Cuza Vodă*, îngr. și pref. V. Adăscăliței, București, E.L., 1966 ; Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, III, București, E.L., 1966 ; *Povești, snoave și legende*, îngr. și pref. I. C. Chițimia, București, E.A., 1967 ; *Cuza Vodă în tradiția populară*, îngr. și postfață V. Adăscăliței, București, Eminescu, 1970 ; Tony Brill, *Legende populare românești*, București, Minerva, 1970 ; Petru Rezuș, *Dochița împărătița*, București, Minerva, 1972 ; *Horea și Iancu în tradițiile și cîntecele poporului*, îngr. Ovidiu Bîrlea și Ioan Șerb, pref. Ovidiu Bîrlea, București, Eminescu, 1972 ; Gh. Vrabie, *Basmul cu soarele și fata de împărat*, București, Minerva, 1973 ; *Legende geografice românești*, îngr. Tony Brill, București, Editura pentru turism, 1974.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *114—125*, *253—400*, *430—458* ; 2. Marian, *Sărbătorile*, I—III ; 3. T. Pamfile, *Sfîrșitul lumii după credințele poporului român*, Bîrlad, 1911 ; 4. Niculiță-Voronca, *Studii*, I—II ; 5. N. Densușianu, *Dacia preistorică*, introd. C. I. Istrati, București, Tip. Göbl, 1913 ; 6. T. Pamfile, *Povestea lumii de demult*, București, Socec—Sfetea, 1913 ; 7. Ciaușanu, *Superstițiile* ; 8. T. Pamfile *Cerul și podoabele lui*, București, Socec—Suru—Sfetea, 1915 ; 9. T. Pamfile, *Văzduhul*, București, Socec—Sfetea—Suru, 1916 ; 10. Pamfile, *Mitologie rom.*, I—III ; 11. I. A. Candrea, *Iarba fiarelor. Studii de folklor*, București, Cultura națională, 1928 ; 12. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *10—172*, II, *33—98*, *131—181*; 13. Pușcariu, *Ist. lit.*, *82—84* ; 14. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *65—71* ; 15. Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, București, Publicom, 1943 ; 16. *Ist. lit.*, I, *90—95* ; 17. V. Adăscăliței, *Prefață* la *De la Dragoș la Cuza Vodă*, București, E.L., 1966 ; 18. Ovidiu Bîrlea, *Prefață* la *Antologie de proză populară epică*, I, București, E.L., 1966, *31—37* ; 19. Tony Brill, *Principiile clasificării legendelor populare românești*, REF, XI, 1966, 3 ; 20. Eliade, *Zalmoxis*, *passim* ; 21. Al. Dima, *Arta populară și relațiile ei*, București, Minerva, 1971, *238—256* ; 22. Vrabie, *Folclorul*, *366—373* ; 23. Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, E.Ș.E., 1976, *213—227* ; 24. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *271—274*.

C. B.

LEGENDE RELIGIOASE APOCRIFE, categorie de scrieri — creații în marginea textelor *Scripturii (Vechiul și Noul Testament)* cunoscute prin traduceri manuscrise începînd din secolul al XVI-lea și în țările române, unde pătrund prin filieră slavă și neogreacă. Apărute în cercurile creștine sau în mediile precreștine, din necesitatea explicării incongruențelor sau obscurităților textelor sfinte, apocrifele reiau și amplifică teme și motive din *Scriptură*. Numărul lor sporește considerabil în primele secole ale erei noastre prin contribuția sectelor eretice (gnosticism, maniheism, paulicianism, mesalianism) a căror doctrină, înrîurită de concepții filozofice asiatice (dualism, panteism), fie că se infiltrează în literatura preexistentă, fie că dă naștere unor legende și motive noi. Cicluri reprezentative de apocrife religioase sînt cuprinse în cîteva cunoscute sbornice manuscrise *(Codex Sturdzanus, Codicele Todorescu, Codicele Marțian, Codicele de la Cohalm)*, în cronografele de tip Matei Kigalas sau Dorotei de Monemvazia, în alte numeroase manuscrise independente. Descind de asemenea din textele apocrife o serie de legende, tradiții, credințe, intrate în patrimoniul creației orale.

O categorie de legende apocrife de îndepărtată obîrșie talmudică, contaminate uneori cu elemente de mitologie greco-romană, se amestecă în materia cronografelor, se regăsesc dispersate în *Erminii* (tratate practice de pictură bizantină utilizate și în țările române) sau în **Întrebări și răspunsuri*, ajungînd a fi consemnate și de tradiția folclorică. Între acestea se numără legenda privind căderea îngerilor nesupuși, în frunte cu Lucifer, cel ce a aspirat la slava Creatorului (cu ecouri ale mitului răzvrătirii titanilor), legenda omorîrii lui Abel de către Cain (o piatră rostogolită de diavol sugerează fratelui vrăjmaș procedeul ; într-o altă povestire, inocenții părinți Adam și Eva deprind modalitatea îngropăciunii, observînd un corb ce-și ascunde în pămînt prada) sau legenda nașterii cîinilor din țeasta lui Cain, ucigașul cuprins de remușcare, pribegind vreme îndelungată, victimă într-un tîrziu a săgeții vînătorului orb Lameh. Versiunile diferite sub care pot fi întîlnite legendele apocrife ilustrează uneori anumite etape din evoluția motivului. Este cazul legendei numelui lui Adam, integrată în cuprinsul orațiilor de nuntă (momentul „iertăciunii"). Cele patru litere ale numelui Adam, ce coincid în alfabetul grecesc cu inițialele denumirilor punctelor cardinale, ar semnifica cele patru regiuni extreme de pe pămînt, din care a fost adunată, conform unor arhaice credințe talmudice, țărîna folosită la crearea întîiului om. De aici o altă viziune, transmisă și folclorului nostru, după care Adam a fost creat din piatră, soare, vînt, rouă sau, alteori, din lut, mare, vînt și duh sfînt. De sorginte palestiniană, preluate ulterior de istoriografii bizantini, sînt și legendele din ciclul inspirat de eroi ai *Vechiului Testament* (Avraam, Moise, Solomon, Melhisedec, Ieremia prorocul). Cronografele introduc astfel la noi : o povestire în care Avraam, eroul biblic, încercînd să-și convertească părintele la credința în Dumnezeu, își aprinde, într-un elan mistic, propria casă, pentru a distruge idolii la care tatăl său se închină ; o legendă despre gîngăvia lui Moise (crescut la curtea faraonului, într-o zi copilul aruncă la pămînt coroana împărătească ; pentru a i se salva viața, este pus să aleagă între o tipsie de galbeni

și una de jăratec; preferind jăratecul, pruncul se dovedește nevinovat, dar își arde limba cu un cărbune); istoria întîlnirii împăratului Solomon cu împărăteasa Sava sau „Sivila" (contaminare între sibilele elene și legendara regină din Saba), prilej cu care cele două personaje se măsoară în înțelepciune (ca o ultimă probă „Sivila" îi cere lui Solomon să distingă, într-o ceată de copii îmbrăcați la fel, fetele de băieți, iar împăratul îi deosebește după modul în care se spală). În apocrifele despre Solomon își află originea o suită de alte legende și tradiții care îl au ca protagonist pe „prea mintele" împărat, precum și credințele despre vracii „solomonari", „moștenitorii înțelepciunii sale". În sfîrșit, cîteva apocrife vin să completeze biografia enigmaticului preot Melhisedec, despre care *Biblia (Cartea Facerii)* pomenește în treacăt. Dintre legendele cunoscute la noi în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, una îl opune pe Melhisedec, fiul împăratului egiptean Sit, părinților săi, cruzi și închinători la idoli. O alta, cu o intrigă mai bogată, a fost tradusă după textul slav al bizantinei *Paleea historica*, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea sau la începutul secolului al XVII-lea. Aici Melhi, fiul regelui păgîn Osedec și al Salimei, este amenințat a fi jertfit idolilor. Prin intermediul fratelui său Sedec, Melhi, fiul favorit al mamei, este prevenit de Salima asupra primejdiei. Fără a se mai întoarce acasă, Melhi devine pustnic, trăiește șapte ani în muntele Eleon, după care este întîlnit de Avraam. Urmînd porunca divină, acesta îl readuce între oameni. O versiune a aceleiași legende a fost tradusă în limba română din limba greacă, la Iași, în 1812. În vechi prototipuri ebraice, subsumînd mai multe motive, își are originea de asemenea legenda somnului lui Avimeleh în timpul robiei babiloniene. Trimis, în preajma căderii Ierusalimului, după un coș cu smochine în afara cetății, Avimeleh adoarme, deșteptîndu-se după 70 de ani în orașul pe care nu-l mai recunoaște. Solia pe care o trimite — cîteva din smochinele culese, rămase proaspete, legate la gîtul unui vultur — îi parvine în „Vavilon" proorocului Ieremia, care conduce poporul pe calea întoarcerii. În acest context este istorisit apoi martiriul proorocului, ucis cu pietre de locuitorii Ierusalimului pentru că prevestise nașterea Mîntuitorului. Deși într-un index tradus din slavonește la Tîrgoviște între anii 1667—1669 figurează între scrierile condamnate de biserică, pe lîngă faptul că apare adesea în cronografe, legenda este inclusă și în culegerea mitropolitului Dosoftei *Viața și petrecerea svinților*. Credințele de origine biblică privind existența, într-o epocă îndepărtată, a uriașilor (interferînd mitul titanilor antichității greco-latine), s-au transmis popoarelor slave, de la care probabil au fost împrumutate și folclorului nostru, unde motivul poate fi regăsit în diferite versiuni narative, precum și în teatrul popular. Într-o astfel de povestire, aparținînd literaturii noastre orale, oamenii sînt ridicați de pe cîmp în palmă și examinați în voie de copila unui uriaș. Iubirea dintre Asineta, fiica preotului grec Penterfie, și Iosif, protejatul faraonului Egiptului, constituie subiectul unui apocrif ce a circulat atît în răsăritul bizantin la greci și sirieni, cît și în Europa occidentală prin traducerile din secolele al XIII-lea — al XV-lea, în limbile latină, franceză, germană sau irlandeză. În prelucrările creștine ale legendei, al cărei nucleu derivă din tradițiile mozaice reglementînd căsătoria, trebuie căutate, se crede, alegoria și înțelesul simbolic (însoțirea dintre Iosif și Asineta ar semnifica de fapt o căsătorie mistică, o „consacrare"). Manuscrisele românești cuprinzînd *Istoria prea frumosului Iosif și a prea frumoasei Asineta* datează din secolul al XVIII-lea, deși legenda, ale cărei urme se păstrează în ceremonialul căsătoriei, pare să fi fost cunoscută la noi de mai înainte.

Tradiția orală, mai mult decît cea manuscrisă, reține o serie de legende cosmogonice de proveniență bogomilică, alături de alte cîteva motive dualiste, evidențiind antagonismul dintre Dumnezeu și Satanail. Contactele cu grupurile de eretici bogomili refugiați în diferite epoci în nordul Dunării au facilitat pătrunderea în cultura noastră populară, pe cale orală sau scrisă, a unor asemenea legende apocrife. Mitologia populară conservă numeroase credințe și povestiri despre zidirea lumii sau despre tribulațiile cuplului originar, Adam și Eva, înainte și după izgonirea din rai, în care mitul biblic al creației apare refăcut din perspectiva unei ideologii maniheiste. De regulă, în aceste legende, forța creatoare insuficientă a lui Satanail (umbra lui Dumnezeu) rezultă din nedesăvîrșirea sau insignifianța creațiilor sale, care se însuflețesc numai grație intervenției divine. Principiu al răului, Satana încalcă de obicei angajamentele, alteori însă subminează creația din dorința de a-și depăși condiția de simplu executant. Pămîntul, în asemenea tradiții, se ivește, în mijlocul apelor primordiale, prin strădaniile comune, deși divergente, ale celor doi parteneri, Dumnezeu și Satana. Ultimul (Nefîrtate, Antihîrț, Faraon) este considerat uneori frate, alteori numai asociat al Creatorului. Din ciclul de legende bogomilice consacrat strămoșilor biblici Adam și Eva, se detașează motivul „zapisului" încheiat între Adam și Satana, reperat în textele manuscrise începînd din secolul al XVII-lea (23). Ilustrat de pictura murală, iconografie și miniaturistică, motivul reapare în numeroase prelucrări aparținînd literaturii orale. După izgonirea din rai, Satana nu-i îngăduie lui Adam să ia în stăpînire pămîntul, pînă ce acesta nu se obligă să se închine diavolului, el și urmașii săi. Cărămida pe care rămîne înscrisă urma palmei lui Adam ca mărturie a angajamentului, ascunsă de diavol în Iordan, va fi sfărîmată la botezul Mîntuitorului, semn al anulării contractului. Satana continuă a ispiti pe Adam și Eva. La sfatul diavolului, Adam ară mai multe brazde decît hotărîse Atotputernicul și astfel cîmpul devine mai puțin roditor, iar truda oamenilor sporește. În alte povestiri, interpretări naive ale mitului biblic, Satana apare ca înșelător al Evei sau, alteori, al soției lui Noe, care, urmînd planurile lui Nefîrtate, este gata să zădărnicească terminarea la vreme a corăbiei ce urmează să înfrunte potopul. Motivul „zapisului" este conținut și de apocriful consemnînd călătoria lui Sit în rai, de unde al treilea fiu născut din Adam și Eva aduce o ramură din arborele vieții părintelui său, bătrîn și bolnav. Legenda constituie o prelucrare creștină după un prototip ebraic. Manuscrise din secolul al XVIII-lea răspîndesc la noi și o poemă, *Cîntecul lui Adam*, versificînd tema, extrem de populară, a contractului încheiat de Adam cu diavolul. Motivul trece ulterior și în colinde. Din motivul „zapisului" derivă, de asemenea, legenda în care Creatorul trimite pe pămînt pe sfîntul Ilie (uneori pe arhanghelul Mihail) pentru a descoperi secretul distrugerii nefastei învoieli a omului cu Satana.

Din primele veacuri ale creștinismului provin legendele care reiau și dezvoltă episoadele-cheie ale *Noului Testament*, grupate în genere în așa-numitele *Evanghelii apocrife — Protoevanghelia lui Iacob, fratele Domnului, Evanghelia apocrifă a lui Nicodim* ș.a. În cea dintîi, menită a apăra dogma con-

cepţiunii imaculate, îşi au obîrşia o suită de tradiţii folclorice despre părinţii Precistei, Ioachim şi Ana, despre naşterea şi copilăria Mariei, despre logodna acesteia cu Iosif şi naşterea lui Iisus, la curţile lui Crăciun cel neprimitor şi ursuz (tematică adoptată şi de colindul religios). *Evanghelia apocrifă a lui Nicodim*, cu detalii imaginate în spirit popular, accentuează momentele dramatice ale judecăţii şi răstignirii, la care se adaugă legenda călătoriei lui Iisus în iad. Figura de o anume complexitate în evangheliile canonice a procuratorului Pilat preocupă într-o serie de apocrife ca *Scrisoarea lui Pilat către chesarul din Roma, Sentinţa lui Pilat* sau *Condamnarea lui Pilat*. Împăratul roman Tiberiu decide decapitarea lui Pilat, care ispăşeşte astfel uciderea nevinovatului Iisus. În preajma morţii, însă, un glas ceresc îi vesteşte osînditului iertarea divină. Paralel a circulat o legendă privitoare la Procla, soţia procuratorului. Asistînd la supliciul Mîntuitorului, vestmintele credincioasei Procla sînt stropite de sîngele Domnului. Îngropate în grădina casei, din ele creşte în chip miraculos un arbust de vie care rodeşte într-o singură zi. Şi în apocrifele inspirate de *Noul Testament* se resimt uneori influenţele doctrinei bogomilice. *Învăţăturile cînd s-au pricinuit Satana cu Dumnezeu* reiau din evangheliile canonice motivul ispitirii lui Iisus de către Satana, în grădina Eleon, în timpul postului celor 40 de zile. De pe un munte învecinat, înconjurat de cetele sale, diavolul dezlănţuie lupta împotriva lui Iisus, care rezistă ademenirilor. Învins cu ajutorul fulgerelor trimise din nori, Satan este spînzurat de „toarta cerului". O a doua legendă, despre *lemnul crucii*, răspîndită şi în Occidentul medieval, îmbină elemente tradiţionale ale folclorului creat pe seama *Vechiului Testament* cu sugestii preluate din *Evanghelia apocrifă a lui Nicodim* (crucea pe care a fost răstignit Iisus ar fi fost de provenienţă sacră deoarece lemnul arborelui din care a fost cioplită ar fi crescut din cununa pe care Sit o împletise lui Adam înaintea morţii, din ramura adusă din rai). Legenda se completează, simetric, prin evocarea originii, de asemenea paradisiace, a crucilor celor doi tîlhari răstigniţi împreună cu Mîntuitorul. Apocriful — conglomerat de motive, pare să fi contribuit la unificarea materiei evanghelice cu *Vechiul Testament*. Episodul înmuguririi unui cărbune sau a unui baston uscat, stropit cu apa procurată cu greu, vreme îndelungată, spre ispăşirea unui păcat, are numeroase rezonanţe în folclorul nostru, ca şi în cel al altor popoare europene (la bulgari, francezi sau la germani în legenda lui Tannhäuser). Natura sacră a lemnului crucii Mîntuitorului, aflată în Ierusalim de Elena, mama împăratului Constantin, se dezvăluie mai tîrziu, în miracolele produse prin vindecarea bolnavilor. Legenda este reţinută de literatura hagiografică *(Viaţa sfîntului Constantin)*.

Povestea lui Afrodiţian Persul, aflată într-un manuscris din secolul al XVIII-lea, dezvoltă episodul închinării magilor, din *Evanghelia lui Matei*. În templul „Irii", din „Persida", idolii prind a cînta din alăute, iar păsările zugrăvite se însufleţesc la ivirea stelei ce vesteşte naşterea Domnului. Odată tălmăcite aceste semne, împăratul trimite pe cei trei magi, Elemeleh, Elisur şi Eliav, să se închine cu daruri Mîntuitorului, la Bethleem. Imaginaţia creştină naivă plăsmuieşte de asemenea o legendă în care asupra lui Irod, pruncucigaşul, se abate pedeapsa divină. Legenda este transmisă în fragmentul manuscris al unei cazanii apocrife, *Cazanie iarăşi a doua zi la naşterea Domnului pentru Isus Hristos pentru omorîrea pruncilor Vifleimului şi pentru jelele maicelor şi mai apoi şi Irod în ce chip au perit*. O categorie de texte apocrife, cunoscute sub denumirea de *prosopografii*, se regăsesc în *Erminii*, în care apar indicaţii privind portretul Domnului şi al Precistei. Prosopografia lui Iisus, *Înştiinţarea lui Lentul, proconsulul Iudeei, către senatul Romei pentru chipul Mîntuitorului*, este conţinută într-un manuscris miscelaneu din 1796.

Dintre legendele apocrife din ciclul apocaliptic, printre cele dintîi traduse în limba română (secolele XVI—XVII), se detaşează trei texte reprezentative: *Apocalipsul apostolului Pavel*, creat pe la sfîrşitul secolului al IV-lea şi foarte răspîndit în Europa (identificat cu una din sursele *Divinei Comedii), Apocalipsul Maicii Domnului* (în manuscrisele şi tipăriturile româneşti intitulat *Cuvînt de îmblare pre la munci* sau *Călătoria Maicii Domnului la iad)*, apărut, se crede, prin secolul al X-lea, şi *Testamentul lui Abraham (Moartea lui Avram)*, de asemenea plăsmuire a epocii creştine. Preluînd un motiv al gîndirii orfice (întîlnit la Homer şi Vergiliu), contaminat cu vechi legende ebraice, siriace şi arabe, scrierile cu caracter apocaliptic înfăţişează călătoria în „lumea de dincolo" întreprinsă, prin graţia divină, de un „ales" (aici apostolul Pavel, Precista sau patriarhul biblic), călăuzit pe parcursul acestui itinerar iniţiatic de un înger sau un arhanghel. Se insistă, de obicei, în asemenea viziuni escatologice, mai mult decît asupra miracolelor paradisului, asupra imaginilor elocvente şi moralizatoare ale iadului. Deosebit de populară *Călătoria Maicii Domnului la iad*, imaginînd compasiunea Precistei faţă de osîndiţii focului veşnic, a influenţat creaţia folclorică (îndeosebi bocetul şi colinda religioasă), precum şi pictura bisericească. „Dezvăluirile" asupra „sfîrşitului lumii" şi a „judecăţii din urmă" constituie obiectul unei expuneri de un vizionarism sumbru, creat cu mijloacele simbolisticii mistice creştine, în *Apocalipsul apocrif al apostolului Ioan (Vedenia care o au văzut sfîntul Ioan Bogoslovul, în muntele Tavorului, pentru sfîrşitul veacului)*. Ioan asistă la „deschiderea cerurilor", aude glasul Domnului şi citeşte tainele cărţii „pecetluite cu şapte peceţi". I se revelă astfel a doua venire a lui Iisus şi învierea morţilor, precum şi semnele premergătoare acestor evenimente — alternarea vremurilor de belşug cu cele de cumpene şi lipsuri, stăpînirea vremelnică a lui „Antihrist" şi a duhurilor beznei asupra lumii, focul pustiitor ce va cuprinde pămîntul etc. Imaginile sugestive şi dramatice ale apocrifului au determinat nu numai circulaţia textului, ci şi reapariţia şi prelucrarea, uneori în versuri, a unor episoade în tradiţia orală.

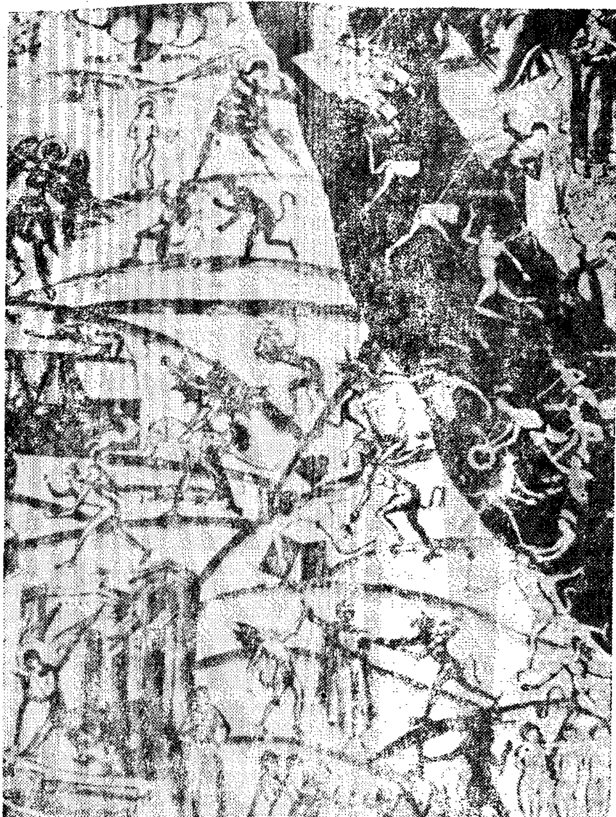
Epica fabuloasă şi miraculosul creştin, pioşenia şi naivitatea, caracteristice genului hagiografic, înscriu legendele ce cuprind vieţi de martiri şi asceţi într-un capitol fundamental al literaturii populare scrise a Evului mediu. Asemenea texte ce nu contravin de regulă canoanelor bisericii sînt cuprinse în colecţiile oficiale ale *Sinaxarelor* şi *Mineielor*. Parte dintre ele, cele cu rezonanţe profunde în conştiinţa colectivităţilor de cititori aparţinînd unui anumit mediu, circulă şi independent sau dobîndesc la un moment dat autonomie şi trăsături specifice cărţilor populare, transmiţîndu-se de la o generaţie la alta, în numeroase copii manuscrise sau în succesivele ediţii tipărite, care proliferează la noi în secolul al XIX-lea, dar şi în prima jumătate a secolului al XX-lea. Fie că propovăduiesc lumii păgîne creştinismul, expunîndu-se feluritelor cazne, cărora le rezistă însă graţie harului divin cu care sînt

înzestrați (Sfînta Vineri — Petca sau Paraschiva, Sfîntul Gheorghe, Sfîntul Vasile cel Nou) sau că renunță, în spiritul doctrinei creștine, la bucuriile trecătoare ale vieții (ca umilul Alexie, „omul lui Dumnezeu"), că adoptă, în urma unei revelații mistice, religia creștină, în numele căreia înfruntă apoi încercările sorții (Eustatie Plachida) sau devin ei înșiși eroii unor miracole menite a dezvălui puterea credinței (ca Avgar, toparhul Edessei, sau „cei șapte coconi" din Efes), sfinții apar, în biografiile ce li se închină, ca protagoniști ai unor întîmplări excepționale, reprezentînd destine exemplare în raport cu doctrina pe care o ilustrează, menite să sugereze norme etice corespunzătoare.

Ca în întreaga literatură apocrifă, și în legendele hagiografice (în genere, producții ale secolului al VI-lea sau ulterioare acestuia, asupra cărora se exercită, între altele, influența misticii neoplatonice), pe lîngă temele noi puse în circulație, aparținînd creștinismului, reînvie o serie de mituri ale Antichității și credințe arhaice, ce ajung pe această cale în patrimoniul literaturilor populare europene. Structura compozită este proprie majorității legendelor hagiografice traduse, începînd din secolul al XVI-lea, în limba română. Motivul somnului îndelungat avînd darul de a scoate un personaj în afara cursului unor întîmplări nefaste (cunoscut din legenda apocrifă despre Avimeleh și Ieremia prorocul, precum și din unele tradiții ale Antichității eline) se regăsește în legenda tinerilor efesieni, fii ai unor creștini prigoniți de împăratul roman Decius. Refugiați într-o peșteră, cei șapte rămîn cufundați în somnul morții timp de 360 de ani. Redeșteptarea lor miraculoasă, în vremea domniei lui Theodosie cel Mic, ar fi constituit dovada, invocată prin rugăciune de împăratul creștin, preocupat a combate pe ereticii care luau în derîdere dogma învierii. Un răspîndit motiv cinegetic cu rădăcini într-un arhaic mit, se pare de origine indică, reapare prelucrat într-un episod din *Viața și munca sfîntului mucenic Eustatie Plachida* (cerbul urmărit de vînător glăsuiește, determinînd convertirea eroului la creștinism), ca și în alte numeroase legende ale Occidentului medieval. Tema centrală a aceleiași povestiri (despărțirea, peripețiile și regăsirea într-un tîrziu a membrilor familiei credinciosului Eustatie Plachida), reactualizînd o anume schemă a romanului grecesc din perioada elenistică, a cunoscut numeroase prelucrări în romanele și poemele cavalerești și medievale. Un motiv preluat din tradiția orală, descinzînd din mitul despre Perseu și Andromeda, s-a infiltrat, se crede, prin secolul al XI-lea, în legenda hagiografică a Sfîntului Gheorghe. Înfățișîndu-se ca ostaș, Sfîntul Gheorghe ucide un balaur ce sălășluia într-un iezer lîngă cetatea Virit, din preajma muntelui Livan, salvînd-o astfel pe fata împăratului, ce urma să fie jertfită monstrului. Episodul trece cu timpul în prim-planul legendei. Sfîntul Gheorghe este identificat și de tradiția noastră orală cu biruitorul balaurului — ipostază a diavolului în unele prelucrări populare ale motivului, regăsit, de asemenea, în basme. S-au stabilit apropieri între o versiune bănățeană a legendei Sfîntului Gheorghe și balada *Iovan Iorgovan*. Alteori s-au ivit contaminări între legenda Sfîntului Gheorghe și cea a Sfîntului Sisinie, text extrem de vehiculat, împotriva interdicțiilor repetate ale bisericii, ai cărei reprezentanți intuiseră fondul primitiv, păgîn, încă viabil, al legendei ce pare a fi conservat de-a lungul secolelor o veche formulă exorcistică asiro-babiloneană. În versiunea tradusă în limba română din slavonă în secolul al XVI-lea, Sisinie luptă împotriva diavolului (Avestița), care răpise copiii surorii sale Melintia. Diavolul se îndreaptă spre mare, în vreme ce Sisinie imploră pe rînd salcia și rugul să-i destăinuie direcția în care s-a retras adversarul său. Blestemul sfîntului se abate asupra celor doi arbori care refuză a-i oferi ajutor. Primește în schimb sprijin din partea măslinului, declarat de Sisinie pom sacru. Din apele mării, Avestița este pescuit de sfînt, bătut cu buzduganul și silit să înapoieze copiii. În legenda Sfîntului Sisinie își au originea credințele populare despre metamorfozele diavolului Avestița sau Samca, cel care, sub înfățișări și nume diferite, se consideră că ar pune în primejdie pe copiii mici și pe lehuze. Menționarea tuturor celor douăsprezece nume ale demonului transformă textul într-o așa-zisă amuletă, avînd însușirea de a apăra de pericol persoana sau casa căreia îi aparține. Prin influența pe care a exercitat-o la noi asupra descîntecului (este cunoscut descîntecul „de samcă") legenda își redescoperă nucleul, funcția primordială exorcistică. În numeroase variante folclorice reapare, de asemenea, legenda hagiografică a Sfîntului Alexie „omul lui Dumnezeu", contaminată spectaculos uneori cu povestirile ce-l au ca protagonist pe Păcală. *Viața și minunile sfîntului Vasile cel Nou* furnizează folclorului o serie de credințe escatologice, esențială rămînînd aceea, de origine biblică, referitoare la vămile văzduhului, cu consecințe în desfășurarea ritualului înmormîntării. Relatării privind viața de ascet a Sfîntului Va-

Legenda sfîntului Gheorghe (desen)

Judecata de apoi (pictură murală)

sile, în pustiul Asiei, şi martiriul său, la curtea împăratului Bizanţului, îi succede un capitol cu caracter apocaliptic. Prin mijlocirea sfîntului, ucenicului său Grigorie i se dezvăluie tainele călătoriei de după moarte a sufletului, care, de esenţă divină, deci nemuritor, este nevoit să treacă prin 21 (sau 24) de „vămi" ale văzduhului, pînă la a se înfăţişa supremei judecăţi. De-a lungul acestui itinerar îngerii şi demonii se înfruntă triumfînd rînd pe rînd, după cum precumpănesc succesiv faptele bune sau greşelile răposatului. Fiecare vamă semnifică un anumit păcat : minciuna, zavistia, clevetirea, îngîmfarea, mînia etc. Spre punctul terminus al călătoriei apar vămile mai dificil de înfruntat (a uciderii, a tîlhăriei, a otrăvirii, a vrăjitoriei, a tiraniei, a eresurilor etc.). Această escatologie populară apare ca o temă predilectă a picturii murale bisericeşti.

Un ciclu de legende în care se regăsesc trăsăturile specifice ale genului hagiografic exaltă, începînd din secolul al XII-lea, în întreaga Europă, cultul Maicii Domnului, popularizînd miracolele atribuite Sfintei Fecioare. Inspirate din literatura hagiografică sau omiletică, foarte răspîndite în Occident sînt *Les Miracles de Nostre Dame*, colecţia lui Gautier de Coincy (secolele XII—XIII) în Franţa, *Cantigas de Santa Maria* ale regelui Alfons al X-lea (secolul al XIII-lea) în Spania, *Libro dei cinquanta miracoli*, apoi colecţia lui Duccio di Gano (ambele din secolul al XIV-lea) şi *Libro del Cavaliere* (1475) în Italia. *Libro dei cinquanta miracoli* şi *Libro del Cavaliere*, prin intermediul unei ediţii veneţiene de la sfîrşitul secolului al XVI-lea, au fost prelucrate de grecul Agapie Landos alături de izvoare hagiografice bizantine într-unul din capitolele scrierii sale *Mîntuirea păcătoşilor (Amartolon sotiria)*. Cartea călugărului cretan a devenit la noi unul din principalele mijloace de difuzare a legendelor Maicii Domnului. O traducere completă din *Amartolon sotiria* apare pentru întîia oară într-un manuscris din 1714 provenind de la mănăstirea Neamţ. O a doua culegere de legende, intitulată *Cer nou, făcut cu stele noi, adică prea blagoslovita Fecioară Maria Născătoare de Dumnezeu, cu minunile ei* şi datorată ucraineanului Ioanichie Galeatovski, a fost tipărită la Lvov în 1665. Textul a pătruns mai întîi în Ţara Românească, adus probabil de la Kiev de mitropolitul muntean Varlaam, şi a fost tradus, se pare, la mănăstirea Bistriţa din Oltenia, în ultimul deceniu al secolului al XVII-lea. În Moldova legendele din *Cer nou...* s-au tălmăcit în 1787, la îndemnul episcopului de Huşi, viitorul mitropolit Iacov Stamati. Ambele colecţii, atît cea a lui Agapie Landos, cît şi aceea a lui Galeatovski, au avut meritul de a fi pus în circulaţie la noi o suită de legende şi motive literare europene, între care **Genoveva de Brabant, Împărăteasa cu miinile tăiate* (apuseanul *La Manekine), Minunile Prea Sfintei Bogorodiţe prin sibile, prorociţele păgîne* etc. Deosebit de receptate, *Minunile...*, semnalate în ţările române în circa 46 de traduceri manuscrise, au devenit la rîndul lor sursa a numeroase prelucrări folclorice. Un întreg ciclu de colinde religioase a fost creat în marginea acestor legende. Altele au fost descoperite circulînd independent, pe cale orală.

Extrem de diversificată tematic, nutrindu-se din străvechile mituri universale sau din tradiţiile veacului de mijloc, literatura populară religioasă apocrifă şi hagiografică alcătuieşte un capitol reprezentativ al culturii şi literaturii medievale din ţările române. Alături de alte cîteva cicluri de cărţi populare, aceste texte au contribuit la integrarea literaturii noastre în circuitul literar european, au slujit la crearea unei tradiţii narative în scrisul românesc, de care a beneficiat în primul rînd literatura istoriografică, au îmbogăţit patrimoniul creaţiei orale, atrăgînd mai tîrziu atenţia unor scriitori ca M. Eminescu, M. Sadoveanu, Lucian Blaga.

— *Legenda duminecei, Legenda sintei Vineri, Cuvînt despre viaţa şi moartea lui Avram, cum a venit arhanghelul să ia sufletul lui, Minunile sfîntului Sisoe, Cuvînt de îmblare pre la munci : sînta Maria vrea să vadă cum se munceşte rodul creştinesc, Cuvîntul sfîntului Pavel apostol de ieşirea sufletelor*, în Hasdeu, *Cărţile pop.*, *43—55, 145—156, 189—194, 284, 291, 312—367, 415—425* ; *Călătoria lui Sit în rai, Tînguirea lui Adam după gonirea sa din rai, Viaţa sfîntului Grigorie Decapolitul, Colindă despre alungarea lui Adam din rai, Viaţa sfîntului Alexie, omul lui Dumnezeu, Viaţa sfîntului Eustatie Plachida* (publ. M. Gaster), RIAF, I, 1882, vol. I, *78—96*, II, 1884, vol. II, *335—352*, II, 1885, vol. IV, *629—645* ; *Apocalipsul apostolului Paul; Minunile sfîntului Sisoe, Legenda Duminicii, Călătoria lui Sit la rai, Povestea lui Melchisedec, Minunile Maicii Domnului, Viaţa sfîntului Vasile*, CHRM, I, *1—3, 6—7, 8—9, 63—65, 65—68, 299—301, 301—304* ; *Viaţa sfîntului Vasile cel Nou*, în Ovid Densusianu, *Studii de filologie română*, Bucureşti, Göbl, 1898, *58—102* ; I. Pop-Reteganul, *Zidirea lumei. Adam şi Eva. Originea sfintei cruci şi Cele 12 vineri după tradiţiile poporale şi manuscrise vechi*, Gherla, Tip. Aurora, 1901 ; *[Fragmente dintr-o legendă a sfintei Paraschiva], Viaţa, suferinţele şi minunile sfîntului Teodor Tiron*, SDIR, XIII, *53—54*, XXI, *22—35* ; *Cuvînt de blare pre la munci, Cuvîntul sfîntului Pavel apostol de ieşirea sufletelor, Fragment din Pseudo-apocalipsul lui Ioan*, în Nicolae Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, Bucureşti, Socec—Sfetea, 1914, *200—212, 229—231* ; *Cuvînt de prea înţeleapta Sivila, Minunile Maicii Domnului* (fragm.), în T. Pamfile, *Sibile şi filosofi*, Bîrlad, Tip. Lupaşcu, 1916, *18—30* ; *Istoria frumosului Iosif şi a prea frumoasei Asineta*, publ. C. Bobulescu, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1922 ; *Jitia Sivilei prea-înţelepte, Jitia sfîntului cuviosului Antonie pustnicul, Jitia sfîntului Alexie*, în Eufrosina Simionescu, *Monumente literare vechi. Codicele de la Cohalm*, Iaşi, Tip. Lumina Moldovei, 1925, *47—49, 56—60, 67—72* ; *Minunile Maicii Domnului*, publ. Dumitru Stănescu, Bucureşti, Ancora, 1925 ; *Din vieţile sfinţilor* (text revăzut de M. Sadoveanu

și D. D. Pătrășcanu), vol. I : *Spre Emaus*, București, Cartea românească, vol. II : *Sfintele amintiri*, București, Socec, 1926 ; *Legenda sfintei cruci*, *Legenda celor șapte copii din Efes*, *Legenda icoanelor*, în Em. C. Grigoraș, *Din cronografe*, București, Tip. Vremea, 1933, *9—14*, *23—65*.

— 1. Hasdeu, *Cărțile pop.*, *passim* ; 2. Gaster, *Lit. pop.*, *251—458* ; 3. M. Gaster, *Apocrifele în literatura română*, București, Socec, 1883—1884 ; 4. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, București, Göbl, 1892, *448—473* ; 5. Sbiera, *Mișcări*, *75—83* ; 6. Densușianu, *Ist. lit.*, *36—139* ; 7. Marian, *Sărbătorile*, III, *197—202*, *258—270* ; 8. Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, Cernăuți, Tip. Wiegler, 1903, *passim* ; 9. S. Fl. Marian, *Legendele Maicii Domnului*, București, Göbl, 1904 ; 10. D. Russo, *Studii bizantino-române*, București, Göbl, 1907, *3—29* ; 11. Niculiță-Voronca, *Studii*, II, *passim* ; 12. Tudor Pamfile, *Povestea lumii de demult*, București, Socec—Sfetea, 1913, *passim* ; 13. Nicolae Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, București, Socec—Sfetea, 1914, *passim* ; 14. Pamfile, *Mitologie rom.*, I, *passim* ; 15. Tudor Pamfile, *Sibile și filosofi*, Bîrlad, Tip. Lupașcu, 1916 ; 16. Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, București, 1920; 17. V. Bogrea, *Între filologie și istorie*, AIN, I, 1921—1922 ; 18. N. Cartojan, *Legenda lui Avgar în literatura veche românească*, CL, LVII, 1925, 4 ; 19. Eufrosina Simionescu, *Monumente literare vechi. Codicele de la Cohalm*, Iași, Tip. Lumina Moldovei, 1925 ; 20. Dumitru Stănescu, *Cultul Maicii Domnului la români*, București, Ancora, 1925 ; 21. Dan Simonescu, *Sibilele în literatura românească*, București, Cultura națională, 1928 ; 22. I. A. Candrea, *Iarba fiarelor*, București, Cultura națională, 1928, *passim* ; 23. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *1—171*, II, *1—184* ; ed. îngr. Alexandru Chiriacescu, București, E.E.R., 1974, I, *1—214*, II, *5—225*; 24. Iulian Ștefănescu, *Legenda despre sf. Constantin în literatura română*, RIR, I, 1931, fasc. 3 ; 25. Vasile Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1936 ; 26. Mircea Eliade, *Cărțile populare în literatura românească*, București, Imprimeria națională, 1939 ; 27. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *65—71* ; 28. Piru, *Ist. lit.*, I, *72—79*, *232—237*, *239*, *241*, *244—246*, *249* ; 29. *Ist. lit.*, I, *301—310*, *460—463*, *464—466*, *469—471* ; 30. Anton Balotă, *Bogomilismul și cultura maselor populare din Bulgaria și țările române*, RSL, X, 1964 ; 31. Sadoveanu, *Opere*, XIX, *47—53* ; 32. M. Eliade, *Zalmoxis*, *81—161* ; 33. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, E.A., 1974, *passim* ; 34. Mihai Moraru, *Postfață* la N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, II, București, E.E.R., 1974, *481—519* ; 35. Gabriel Ștrempel, *Contribuțiuni la cunoașterea legendei blajinilor*, RITL, XXIV, 1975, 2 ; 36. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (sec. XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *40—48* ; 37. Dennis Deletant, *The Sunday Legend*, RSE, XV, 1977, 3 ; 38. Mircea Popa, *Cărți populare mai puțin cunoscute*, T, VI, 1977, 10 ; 39. Mircea Popa, *Codicele Erneanul (1749)*, RITL, XXVII, 1978, 3.

R. Ș.

LE GLANEUR MOLDO-VALAQUE v. **Spicuitorul moldo-român.**

LEONARDESCU, Constantin (3.XII.1846, Craiova — 20.VIII.1907, Slănic-Moldova), estetician. Licențiat în litere și filozofie al Universității bucureștene (1866), L. a fost, o vreme, profesor la liceul „Mihai Viteazul" din Capitală, plecînd apoi în străinătate pentru întregirea studiilor. La Paris, urmează Facultatea de drept și obține licența în științe juridice (1872). După întoarcerea în țară, este numit profesor de istoria filozofiei la Universitatea din Iași, în locul lui T. Maiorescu. Concomitent, preda filozofia și la Institutele Unite. Din 1879, devine membru al Junimii, colaborînd, cu articole de filozofie, la „Convorbiri literare", între anii 1882—1895. Apărută în 1898, opera sa principală se intitula *Principii de filosofia literaturei și a artei. Încercare de estetică literară și artistică.*

Ca filozof, L. a debutat în „Revista contimporană" (1873) cu un studiu ce oscila între spiritualism și pozitivism. Odată cu intrarea în Junimea, el acordă un loc mai important pozitivismului și evoluționismului. Afirmînd legătura strînsă dintre știință și filozofie, L. crede că rostul filozofiei este de a afla „principiul tuturor științelor". Astfel, aproape în același timp cu V. Conta, L. încearcă, timid, să pună bazele unei metafizici materialiste. Concepția sa estetică este eclectică, alăturînd mecanic idei pozitiviste și altele aparținînd esteticii transcendentale. Cu toate acestea, L. ocupă în epocă un loc distinct, prin larga răspîndire, asigurată de cursurile sale universitare, cuceririlor esteticii pozitiviste. Influențat de metoda sociologică a lui Aug. Comte, L. și-a sprijinit opiniile pe cercetarea evoluției artei începînd din comuna primitivă, analizînd, pe rînd, „arta simbolică" (a popoarelor orientale), „arta imitativă și ideală creatoare" (a Antichității greco-latine), arta religioasă (a Evului mediu), arta romantică, arta naturalistă. Concluzia sa este că arta a rezultat din prisosul energiei umane, și ar fi „un joc neinteresat" al facultăților sufletești. La originea ei se află activitatea psihică primară (excitațiile, instinctele, reflexele, senzațiile), deși arta apare numai la nivelul proceselor psihice superioare. Toate acestea constituie factorii, direcți sau subiectivi, care o determină. Există însă și alți factori, indirecți sau obiectivi, reprezentați de mediile înconjurătoare (geografic, social, moral). Rezultat al muncii artistului, opera conține în sine frumosul, care, nefiind o entitate metafizică, se obiectivează în cadrul vieții sufletești, ca „reflectare" sau „expresiune a emoționalității". Frumosul se distinge prin ordine, proporție, armonie și seninătate — ideal în numele căruia L. a dezavuat naturalismul. Bazată în întregime pe psihologie, estetica lui L. privește creația artistică nu ca pe un produs ce trebuie investigat pentru el însuși, ci ca pe un intermediar dincolo de care transpar profunzimea psihologică a artistului și forța de viață pe care el a pus-o în redarea a ceea ce a „văzut" în imaginație. Opinia aceasta l-a determinat pe L. să atașeze excesiv estetica de psihologie, deși, în nenumărate rînduri, a afirmat principiul autonomiei artei. A susținut ideea unei strînse legături dintre artă și societate, mai mult chiar, faptul că ultima ar oferi jaloane de orientare celei dintîi, prin mijlocirea moralei. Pe aceleași baze psihologiste, L. consideră că emoția estetică este o „contagiune nervoasă" între autor și cititor. Gustul estetic al cititorului s-ar întemeia pe judecată, deși este strîns legat și de afect. Astfel, critica literară s-ar întemeia pe principiile invariabile ale judecății — de unde și prezența unor „reguli absolute ale frumosului". Ca un adevărat pozitivist, L. nu deduce însă aceste reguli din filozofie, ci din realitatea artei. Principiile esteticii sale nu mai sînt formaliste, ci istorice și sociologice, dovedind înțelegere față de toate școlile artistice, socotite manifestări ale vieții omenești. În concepția lui L., estetica nu trebuie să propună formule artistice, ci doar să le constate și să le explice pe acelea care există și să le critice numai atunci cînd nu corespund orientării generale a progresului social. Critica literară este datoare a semnala orice îndepărtare a operei de artă de adevărurile psihologice și științifice predominante în epoca respectivă. O bună parte a *Principiilor de filosofia literaturei* este rezervată istoriei esteticii — cea dintîi care a apărut la noi. Dar este o istorie sumară și lacunară, deși surprinde uneori esențialul sistemelor discutate.

— *Metodul în științele fizico-naturale, esacte, morale și politice. Inducțiunea, analogia și deducțiunea*, București, Imprimeria statului, 1866 ; *Cîteva cuvinte asupra științei, poeziei și religiunei*, RCO, I, 1873, 8 ; *Filosofia față cu progresul științelor pozitive*, Iași, Tip. Balassan, 1876 ; *Curs de filosofie pentru uzul liceelor. Partea I. Psihologia experimentală*, Iași, Tip. Balassan, 1878 ; *Darwin și știința contimporană*, CL, XVI, 1882, 3 ; *Introducțiune la Metafizică*, CL, XVIII, 1884, 8 ; *Morala inductivă sau știința conduitei omenești*, Iași, Tip. Goldner, 1885 ; *Idealul popoarelor în secolul nostru*, CL, XIX, 1885, 9 ; *Criza actuală a moralei. Morala și știința contimporană*, CL, XXIV, 1891, 10 ; *Principii de psihologie. Încercare de a da o formă sistematică rezultatelor nouălor cercetări și experiențe psihologice*, București, Socec, 1892 ; *Filosofia veche și filosofia nouă. Istoria și evoluția filosofiei*, CL, XXVI, 1892, 7 ; *Socialismul și romantismul. Romanul sociologic*, CL, XXIX, 1895, 11 ; *Principii de filosofia literaturei și a artei. Încercare de estetică literară și artistică*, Iași, Tip. Națională, 1898 ; *Conștiința socială*, OM, *66—71*.

— 1. *Albumul societăței „Junimea"*, SDL, IV, *315* ; 2. I. Pop Florantin, *Frumusețea liniară și frumusețea omului*, Iași, Miron Costin, 1897, *73—79* ; 3. N. Vaschide, C. Leonardescu, *„Principii de filosofia literaturei și a artei"*, RPH, XLIX, 1900, ianuarie—iunie ; 4. G. Călinescu, *Știri despre Maiorescu și contimporanii săi : Bonifaciu Florescu, Ioan Pop Florantin și Matilda Cugler*, JL, I, 1939, 2 ; 5. Iliescu, *Gînd. estet. rom.*, *41* ; 6. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *421—422, 434—435* ; 7. *Ist. filoz. rom.*, I, *524—546*.

D. M.

LEONESCU, Vasile (1866, București — 11.III.1927, București), autor dramatic. Fiu al lui Ioan Leonida, **L.** face primii ani de școală la București. Înainte de a termina liceul, avea să fugă cu trupa fraților Vlădicescu, într-un turneu, la Buzău. În 1883 joacă la teatrul „Dacia", iar după o stagiune îl va urma pe Grigore Manolescu. Angajat la Teatrul Național din București, frecventează concomitent Conservatorul de artă dramatică (1885), încurajat și sprijinit de Grigore Manolescu. Numele de Leonida nu a fost, însă, pe placul profesorului său Ștefan Vellescu, care i-l preschimbă în Leonescu. În 1897, **L.** este înaintat societar al Teatrului Național. Actorul, care debutează în *Pygmalion* de Gh. Bengescu-Dabija, este adeptul stilului romantic, cu gesturi fastuoase și o rostire afectată, declamatoare. Avea să renunțe spre sfîrșitul carierei la acest mod, nenatural, de a juca. Era un actor de forță, cu o statură impunătoare și un temperament impetuos. Modelul său a fost marele actor francez Mounet-Sully, cu care **L.** ar fi studiat, la Paris, arta dramatică. A făcut parte din Societatea dramatică și din primul comitet de lectură al Teatrului Național din București. Moare în urma unei gripe, contractată într-un turneu.

Ca autor dramatic, **L.** nu e lipsit de însușiri. A scris sporadic și proză, publicată prin „Revista teatrelor", „Pagini literare" etc. A tradus, după Plaut, *Oșteanul lăudăros*, din Corneille — *Cidul* și *Polyeucte*, iar împreună cu Gr. Ventura piesa *Sappho* de Fr. Grillparzer. În comedii *(Șarpele casei, În timpul alegerilor, O sindrofie, În flagrant delict, Mzel. Natalie — Mode și confecțiuni)*, **L.** vizează îndeosebi năravuri politice, manevrele electorale, ca și complicațiile dubioase din viața conjugală. Urmărit, însă, de patosul și grandilocvența personajelor. Îndeosebi tragice, pe care le încarna pe scenă (Nero, Lear, Othello, Karl Moor), **L.** are ambiția de a compune mai ales drame și tragedii. Mai puțin preocupat de adevărul istoric și adesea, chiar de verosimilitatea celor înfățișate, autorul mizează întotdeauna pe acele efecte menite să impresioneze și să zguduie. Astfel, eroul din piesa *Ion Vodă cel Cumplit* (jucată în 1896) reedita, palid, personaje de tipul lui Ivan cel Groaznic. *Traian și Andrada*, concepută în 1893 împreună cu Gr. Ventura, plasează o intrigă amoroasă în epoca războaielor dintre daci și romani. În tragedia *Rozamunda*, cu o intrigă sinistră și întortocheată, unde se pare că ar fi prelucrat pe V. Alfieri, acțiunea se desfășoară în timpul gepizilor și longobarzilor. O „legendă națională" este *Jianu* (1900). Boierul Iancu Jianu, osîndit de stăpînire, reușește să scape din temniță și se face haiduc, înfrățindu-se cu codrul. Limba e curgătoare, poate prea înflorită, în versuri bine meșteșugite. Tonul este emfatic, de exaltare a trecutului. În final, răzbat ecouri tot mai puternice ale „zaverei" lui Tudor Vladimirescu. Personajele din „drama războinică" *Peneș Curcanul* (1903), scrisă în colaborare cu T. Duțescu-Duțu, se agită într-o atmosferă entuziastă, euforică, de mare gală. Cu același T. Duțescu-Duțu, **L.** mai compune poemul istoric în versuri *Povestea neamului*, piesa *Zavistie* (1903), care amintește de *Năpasta* lui I. L. Caragiale, și drama *Oricum !*, reprezentată în 1912. Cu acțiunea plasată în plină campanie pentru alegeri, piesa *Oricum !* întreprinde o critică a politicianismului, a moravurilor unor oameni politici, lipsiți de scrupule, hotărîți să parvină oricum, prin orice mijloace. Se pare totuși că cei doi autori s-au inspirat din unele piese franțuzești. O bună impresie lasă dialogul, antrenant, ca și acuratețea limbii. Mai izbutită, deși tezistă, cu accente moralizatoare, este *Crai de ghindă* (1899), un fel de *Dama cu camelii* autohtonă, cu acțiunea desfășurîndu-se în mediul mahalalei. E vorba de încercarea unei femei decăzute de a se reabilita întru o viață cinstită și demnă. Prejudecățile celor din jur o împiedică însă. Tot o melodramă, înrudită tematic, este și „drama socială" *Minciuni convenționale*. Piesa, scrisă alert, nervos, vădește un bun spirit de observație. O dramă „forte", nu și ca mijloace de realizare, e *Feciorul de milionar*. **L.** este, în epocă, un autor dramatic notabil.

— *Traian și Andrada* (în colaborare cu Gr. Ventura), București, Tip. Göbl, 1893 ; *Crai de ghindă*, CL, XXXIII, 1899, 1—3 ; *Jianu* (în colaborare cu T. Duțescu-Duțu), București, Tip. Dreptatea, 1900 ; *Peneș Curcanul* (în colaborare cu T. Duțescu-Duțu), București, Tip. Göbl, 1903 ; *Două drame țărănești* (în colaborare cu T. Duțescu-Duțu), București, Tip. Baer, 1903. **Ms. :** *Flagrant delict* (1890), A.S.I., ms. 532 ; *Șarpele casei*, M.T.N., ms. 1272. — **Tr. :** Corneille, *Cid* (fragm.), ROM, XL, 1896, 22, 28 septembrie. **Ms. :** Fr. Halm, *Fiul pădurilor* (c. 1890), A.S.I., ms. 367.

— 1. I. Dragomirescu-Ranu, *„Traian și Andrada"*, ROM, XXXVII, 1893, 290 ; 2. Lear [Ioan I. Livescu], *Vasile Leonescu*, RT, II, 1896, 2 ; 3. Ion Gorun, *„Traian și Andrada"*, U, XVII, 1899, 345 ; 4. Sanielevici, *Încercări*, *68—76, 98—101* ; 5. I. Kalinderu, *V. Leonescu—T. Duțescu-Duțu, „Două drame țărănești"*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXVI, 1903—1904 ; 6. D. C. Ollănescu, *V. Leonescu și T. Duțescu-Duțu, „Peneș Curcanul"*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXVI, 1903—1904 ; 7. Chendi, *Fragmente*, *194—198* ; 8. Mihail Dragomirescu, *Dramaturgie română*, București, Tip. Gutenberg, 1905, *324—344* ; 9. Emil D. Fagure, *„Șarpele casei"*, ADV, XVIII, 1905, 5569 ; 10. P. Locusteanu, *„Oricum !"*, FLR, II, 1912, 5 ; 11. Lazăr Cosma, *„Oricum"*, NRR, XIII, 1912, 3 ; 12. Massoff, *Ist. Teatr. Naț.*, *333—335* ; 13. Predescu, *Encicl.*, *485* ; 14. Ion Marin Sadoveanu, *Vasile Leonescu*, TTR, VIII, 1963, 8 ; 15. Brădățeanu, *Comedia*, *154—155* ; 16. *Ist. teatr.*, II, *344*, *passim*.

F. F.

LERESCU, Ioan C. (c. 1830 — 18.XII.1895, Brăila), publicist. Doctor în științe politice și administrative, cu studiile făcute în Belgia, la Liège (unde publica împreună cu Gr. H. Grandea broșura politică *Dorințele a doi români și mediile de a le vedea realizate* — 1866), **L.** este, după întoarcerea în țară, avo-

cat, funcționar în Ministerul de Finanțe. Prin 1870 se stabilește la Brăila, unde funcționează ca profesor și director al Școlii comerciale, conduce secretariatul Camerei de comerț brăilene, este agent de schimb etc. Editează aici cîteva publicații prin care apăra drepturile comercianților brăileni.

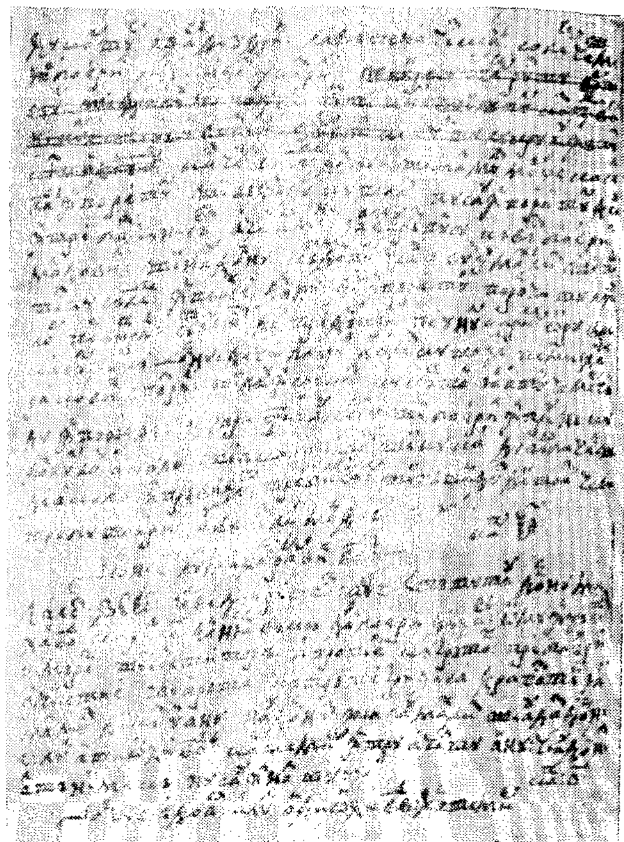
Incomod și zgomotos, cu pretenții exagerate de reformator al vieții politice și economice a țării, L. este revocat de multe ori din funcții și implicat în procese publice. Redactor la „Farul român" (1866—1867), la foile umoristice „Strechea" (1867—1868) și „Vespea" (1868), este judecat în 1868 pentru lezmajestate. Față de publicistica lui politică, preocupările literare sînt cu totul întîmplătoare și cuminți. În tinerețe, publicase comedia *Fantasma sau Greșit, dar bine nemerit* (1851), vodevilul *Cum era acum 20 de ani sau Furii prinși* (1855), precum și traducerea comediei lui Fr. Ponsard, *L'Honneur et l'argent* (1855). După trecerea a treizeci de ani îi mai apar și două volume de proză, *Pieirea satelor* (1884) și *Cîteva istorioare morale* (1886), care sînt, ca și comediile, modeste imitații sau localizări.

— *Fantasma sau Greșit, dar bine nemerit*, Brașov, Tip. Gött, 1851 ; *Cum era acum 20 de ani sau Furii prinși*, în *Onoarea și banii și Furii prinși*, Bucuresti, Tip. Copainig, 1855 ; *Scene trase din istoria României : Columba. 1630—1635*, UA, III, 1861, 79, 80 ; *Bucovina*, TRC, VIII, 1870, 792—797, 800, 842 ; *Pieirea satelor*, Brăila, Tip. Pestemalgioglu, 1884 ; *Cîteva istorioare morale*, București, Tip. Göbl, 1886. — Tr. : Fr. Ponsard, *Onoarea și aurul*, în *Onoarea și banii și Furii prinși*, București, Tip. Copainig, 1855.

— 1. S. Semilian, *Ioan C. Lerescu — un îndrumător al Brăilei economice din a doua jumătate a veacului al XIX-lea*, ABR, III, 1931, 2 ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 31 ; 3. Predescu, *Encicl.*, 486.

G. D.

LETOPISEȚUL ANONIM AL MOLDOVEI (1733—1774) [Letopisețul Țărei Moldovei de la domnia întîi și pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat], cronică alcătuită în Moldova, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Transmisă într-un manuscris semnat de Enache Kogălniceanu, în care succede letopisețului *Pseudo-Amiras*, cronica a fost atribuită la un moment dat înaintașului lui M. Kogălniceanu (Enache, colecționar de texte istorice și cărți populare, era frate cu bunicul viitorului om de cultură pașoptist), dar ipoteza (1, 2) rămîne insuficient argumentată (3, 4, 6, 8). De cultură mijlocie, ignorînd cronica lui Ion Neculce, cu care expune paralel evenimentele deceniului 1733—1743, ca și pe aceea mai modestă a contemporanului Ioan Canta, autorul *Letopisețului anonim al Moldovei* consemnează istoria unei epoci de declin feudal și de apogeu al fanariotismului în țările române. Cronicarul prezintă faptele onest, detaliat, fără comentarii inutile, fără elanuri și efuziuni lirice. Vremurile, pe care le înregistrează, totuși cu anume culoare, ochiul unui martor aflat adesea în mijlocul evenimentelor narate, nu predispun la entuziasm. Ceremonia înscăunării fanariotului (remanierea divanului domnesc, slujba de la mitropolie și ospățul tradițional) ori, dimpotrivă, sosirea firmanului de mazilire a domnului alcătuiesc laturile unui ritual ce exclude orice element de surpriză. Tarele sociale — războaie, năvăliri tătărești, biruri abolite prin anatema bisericii dar reînființate sub alt nume (văcăritului i se substituie, în domnia lui Ioan Teodor Callimachi, fumăritul), se înscriu ca într-o ordine naturală, alături de alte calamități — epidemii, invazia lăcustelor, seceta. Arătarea pe cer a unei comete nu tulbură mai puțin ca trecerea prin țară a unui pașă „cu trei tuiuri", condus cu onorurile cuvenite și cu multe precauții pînă la hotare pentru ca, în sfîrșit, încordarea și nesiguranța să dispară. În

limitele mentalității boierimii mărunte, căreia îi aparține, cronicarul își îngăduie totuși preferințe față de unele dintre domniile evocate, după cum își rezervă și dreptul de a dezaproba. Galeria de portrete a cronicii, toate asemănătoare pînă la un punct datorită mai ales reacțiilor determinate de împrejurări identice (ce creează uneori impresia de tragice marionete ale istoriei), se însuflețește astfel, lăsînd să se întrevadă cîte o atitudine neașteptată, ticuri sau chiar personalități distincte. Sistemul politic al epocii generează o optică pînă într-atît deformatoare, încît se admite mai curînd cazul domnului care „nu prea știa rîndul să cîrmuiască", decît cel al unui fanariot respectat de proprii săi miniștri sau credincios cuvîntului dat. Ilustrînd o astfel de excepție fericită, Grigore Al. Ghica conduce țara cu autoritate, dovedindu-se un bun gospodar, preocupat de lucrări edilitare în capitala Moldovei. Promotor al progresului economic și social, Ghica ridică în Iași așezăminte școlare și înființează prima cherhana (manufactură de postav) la Chiperești. În schimb, nici una dintre cele patru domnii în Moldova ale lui Constantin Mavrocordat nu face să înceteze iritarea cronicarului față de cel ce se dovedește prea îngăduitor cu „prostimea", desființînd „vecinia", războindu-se — fără folos, insinuează autorul ostil — cu moravurile și incultura unei anumite categorii de clerici. Portretul memorabil al cronicii, trasat din cîteva linii, este al bătrînului și avarului Ioan Teodor Callimachi, „fricos de frig", tremurînd în blănuri în orice anotimp, în odaia în care arde în permanență mangalul. (Pagina transmite ceva atmosferei din *Princepele* lui Eugen Barbu.) Dacă, dintre personajele reale ale timpului, cel „jucat" de

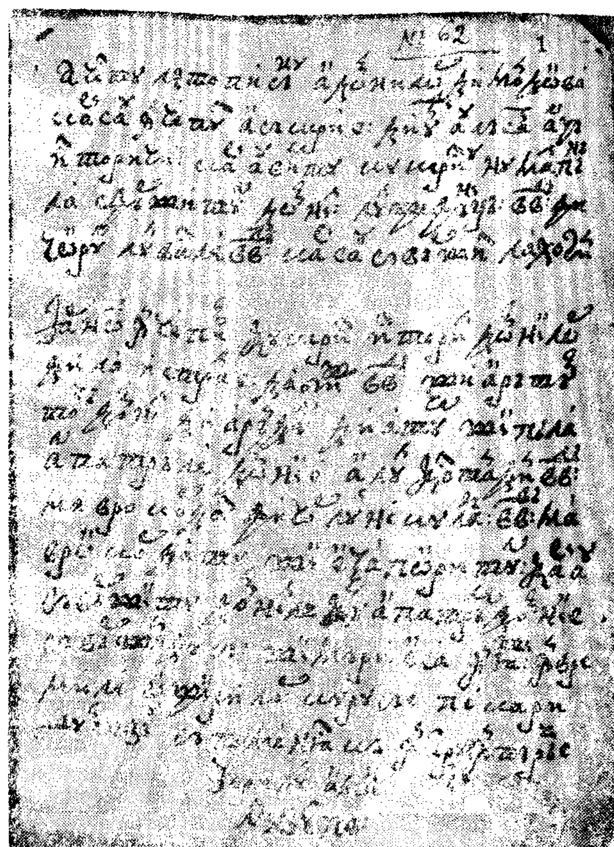
Iordache Stavarache — grec, conducînd, ca prim sfetnic sau ca reprezentant la Constantinopol al mai multor domni, destinele țărilor române — se ridică în cronică la valoarea de simbol al parvenitismului fanariot, descrierea evoluției războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774, cu care se încheie letopisețul, rămîne nesemnificativă în raport cu amploarea și consecințele evenimentului.

— *Letopisețul Țărei Moldovei de la domnia întîi și pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat (1733—1774)*, CRL, III, *195—274*.

— 1. M. Kogălniceanu, *Prefață la a doua edițiune*, CRL, I, *XVIII* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *391—398* ; 3. C. Giurescu, *Pseudo-cronicari*, București, Socec, *1916* ; 4. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *86—93* ; 5. Pușcariu, *Ist. lit.*, *204* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *411—415* ; 7. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *123* ; 8. *Ist. lit.*, I, *630—634* ; 9. Ursu, *Memorialistica*, *68—69*.

R. Ș.

LETOPISEȚUL ANONIM AL ȚĂRII MOLDOVEI (1661—1709) [Letopisețul Țărei Moldovei de la Ștefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul], cronică terminată în 1712 de un autor necunoscut, atribuită, recent, lui Sava Ieromonahul ⟨11⟩. Cronica, cunoscută în istoriografie și sub denumirea de *Pseudo-Nicolae Costin*, conține, în continuarea letopisețului lui Miron Costin, expunerea evenimentelor petrecute în Moldova în intervalul 1661—1709. Se menționează drept izvoare ale acestei lucrări cu caracter de compilație „izvodul lui Vasile Damian, ce au fost treti-logofăt" și „izvodul lui Tudosie Dubău logofătul", de fapt și acestea tot scrieri anonime. Autorul, dotat cu o anumită cultură bisericească și slavonă, pare atașat în oarecare măsură familiei Cantemireștilor, lui Constantin Cantemir și fiului acestuia, Antioh, fără ca lucrarea să aibă caracterul oficial al unui letopiseț de curte. Situat între cronica lui Miron Costin și aceea a lui I. Neculce (căruia îi va servi și de izvor), acest letopiseț, fără a se ridica la valoarea literară a operelor celor doi cronicari, are o fizionomie distinctă, caracterizată prin bogăție portretistică și amănunte semnificative, creatoare de atmosferă. Letopisețul începe cu domnia lui Eustratie Dabija, urmărind în continuare prezentarea tuturor domnitorilor moldoveni care i-au succedat. Ilias Alexandru, domn milostiv, care nu de puține ori plătea datoriile săracilor reclamați la judecăți, moare probabil otrăvit de Gheorghe Duca. Ștefan Petriceicu fusese un domn slab și influențabil. Antonie Ruset, cel pîrît la turci de boierii grupați în jurul lui Gheorghe Duca (printre ei nu lipsea nici marele boier Miron Costin, cronicarul), ucis în chinuri atroce, fusese „nelacom, bun la judecăți, libovnic", ultima calitate avînd-o și fiul său, Alexandru Ruset, ale cărui chefuri rămîn de pomină în multe din letopisețele cronicarilor moldoveni. Un spațiu mai larg ocupă evocarea lui Gheorghe Duca, a cărui domnie nefastă a polarizat resentimentele tuturor cronicarilor. Răutatea lui Duca era celebră și dincolo de hotarele țării, fiind cunoscută de către vecini : turci, tătari, greci și sîrbi. Duca este pizmaș, „îndelungareț" la mînie, lacom de averi. Doamna sa îi seamănă întru totul. Jafurile și abuzurile săvîrșite pentru a smulge bani oamenilor sînt înfricoșătoare : Ursache vistiernicul este dezbrăcat și legat de un stîlp în ger, Ion Iser, vistiernic, și Andrei Șipoteanu, vornic, pedepsiți vara, sînt dezbrăcați, unși cu miere și legați la stîlp. Luat prizonier de polonezi, Duca nu mai poate fi salvat cu banii trimiși pe ascuns de doamna lui, aflată la Constantinopol. Morții lui Duca, cronicarul îi consacră o pagină sarcastică : în trupul domnitorului s-ar fi găsit pietre prețioase. Constantin Cantemir este lăudat pentru că, deși ne-

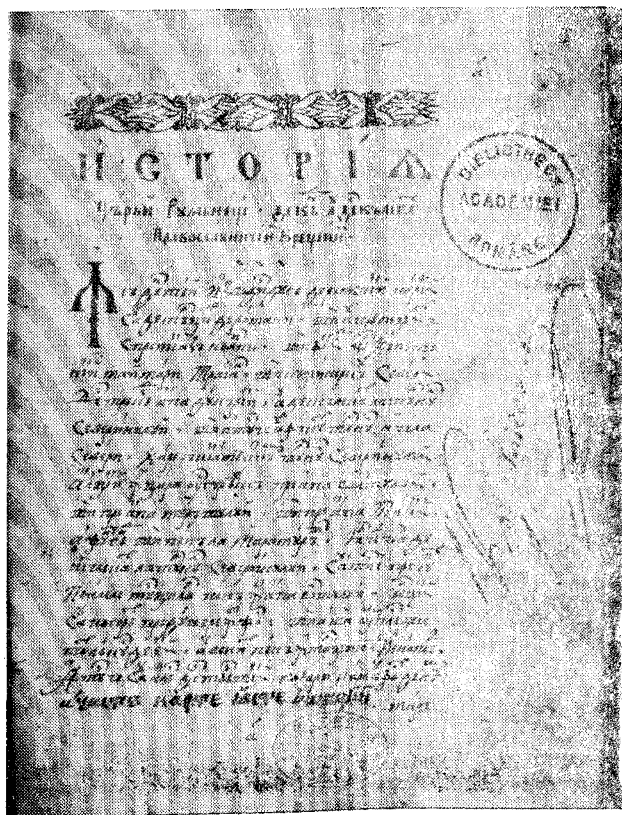
cărturar, știa bine turcește, avea limba dulce, era milostiv și nelacom. Domnia lui a fost tulburată de incursiunile pline de cruzime ale podgheazurilor leșești și de bandele de tîlhari. Cînd mitropolitul Dosoftei a fost luat de Jan Sobieski în Polonia, un leah a prins pe Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu, fostă soție a lui Timuș Hmelnițki, căreia îi taie capul pentru a o jefui. Antioh Cantemir, deși mai grosolan în relațiile cu supușii, chiar cu cei de rang mare (episcopul Varlaam de Huși era înfruntat fără reverență : „Popo, (...) Ți-oi rade pletele"), era iubitor de dreptate și un bun domnitor. Constantin Duca își dezvăluie înalta învățătură în intervențiile ceremonioase pe care le face în adunările divanului. Epoca e zguduită deopotrivă de sîngeroase evenimente și de calamități naturale. În timpul lui Dumitrașcu Cantacuzino a bîntuit o mare foamete, urmată de ciumă și de năvălirea fiarelor ; lupii ajunseseră pînă la Iași, atacînd în plină zi. Letopisețul se încheie cu povestirea celei de a doua domnii a lui Mihai Racoviță. În cronică sînt incluse și știri despre evenimente externe : informații despre domnia lui Carol al XII-lea din Suedia și conflictul acestuia cu Petru cel Mare, descrierea luptei de la Poltava. Limba cronicarului se caracterizează printr-o mare claritate, o topică apropiată celei actuale, printr-o cursivitate rece, asemănătoare expunerii unui istoric.

— *Letopisețul Țărei Moldovei de la Ștefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul*, LTM. II, *1—130*, CRL, II, *1—117* ; *Letopisețul Țării Moldovei de la Istratie Dabija pînă la domnia a doua a lui Antioh Cantemir (1661—1705)*, îngr. și pref. C. Giurescu, București, Socec, *1913*.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 481—485 ; 2. Sbiera, *Mişcări*, 175—176, 296, 312—313 ; 3. C. Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian)*, Bucureşti, Göbl, 1907 ; 4. C. Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul şi Vasile Demian*, Bucureşti, Socec, 1914 ; 5. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, 39—40 ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, 341—346 ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, III, 177—179 ; 8. Lăudat, *Ist. lit.*, I, 287—301 ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, 331—337 ; 10. *Ist. lit.*, I, 552—554 ; 11. D. Velciu, *Izvodul lui Miron logofătul*, RITL, XXV, 1976, 1.

A. S.

LETOPISEŢUL CANTACUZINESC [Istoria Ţării Rumâneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini], cronică a Ţării Româneşti din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. *Istoria Ţării Rumâneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini*, mai cunoscută sub denumirea de *Letopiseţul cantacuzinesc*, relatează evenimentele începînd cu întemeierea statului muntean, la 1290 (dată stabilită eronat, potrivit legendei „descălecatului" lui Negru Vodă) şi sfîrşind cu alegerea în scaunul ţării, în 1688, a lui Constantin Brîncoveanu, cu un adaos de date referitoare la primii doi ani ai domniei acestuia. Avînd un pronunţat caracter de compilaţie, letopiseţul are meritul de a conserva cele dintîi însemnări istoriografice ale Ţării Româneşti, constituind, pentru unele perioade, principala mărturie a existenţei unor astfel de texte. Letopiseţul reproduce aproape integral scrieri precum *Viaţa patriarhului Nifon* (expunere amplă a istoriei anilor 1495—1521, înlocuind în unele manuscrise ale cronicii vechile anale, cu un conţinut mai sărac în informaţii), **Istoria lui Mihai Vodă fiul lui Pătraşcu Vodă* (prelucrare a cronicii scrise la curtea lui Mihai Viteazul, datorată probabil iniţiativei Buzeştilor ⟨11, 25⟩), pagini traduse din poema lui Stavrinos *Vitejiile prea cucernicului şi prea viteazului Mihai voievod* sau repovestite după *Istoria celor petrecute în Ţara Românească. Începînd de la Şerban voievod pînă la Gavriil voievod*, alcătuită în versuri greceşti de Matei al Mirelor. Prin intermediul *Letopiseţului cantacuzinesc* s-a putut reconstitui de asemenea nucleul unor anale redactate în limba slavonă pe la 1525, în timpul domniei lui Radu de la Afumaţi, completate treptat în decursul veacului al XVI-lea şi utilizate mai tîrziu în scrierea unei cronici a lui Matei Basarab, ce se presupune că a stat la baza compilaţiei cantacuzineşti ⟨2, 3, 5, 6, 11, 21, 28⟩. Deşi rămîn controversate încă numeroase aspecte de detaliu, referitor la alcătuirea *Letopiseţului cantacuzinesc* s-a ajuns totuşi la un consens privind caracteristicile părţii a doua a scrierii, aceea care îi imprimă şi puternicul accent de cronică a partidei Cantacuzinilor. Rivalitatea dintre cele două grupări boiereşti, Cantacuzinii şi Bălenii, este declanşată aparent de executarea postelnicului Constantin Cantacuzino din porunca domnitorului Grigore Ghica, în 1663, ca urmare a unor intrigi ale adversarilor, cum insinuează cronica. Se acceptă în genere că, în prelungirea letopiseţului lui Matei Basarab, incluzînd cronicile anterioare ⟨2, 4, 5, 11, 21, 24, 27, 28⟩ (după altă opinie, acestea din urmă ar fi fost inserate, fiecare în parte, în compilaţia cantacuzinească ⟨3, 6, 16⟩), îşi începe naraţiunea un contemporan, devotat al Cantacuzinilor, care încheie o primă etapă a relatării sale cu stigmatizarea uciderii bătrînului postelnic. Se presupune apoi că scrierea a fost reluată, după venirea lui Şerban Cantacuzino în scaunul ţării, de acelaşi autor, care aduce povestirea pînă la 1679 ⟨3, 4⟩ şi că, în sfîrşit, ultima parte a cronicii, pînă la 1690, ar fi fost redactată în primii doi ani ai domniei lui Constantin Brîncoveanu. Potrivit altor ipoteze, se consideră epoca de după 1690 ca fiind cea mai prielnică alcătuirii unei însemnate părţi a letopiseţului ⟨15⟩. Un mare număr de exegeţi înclină să recunoască în cronicarul cantacuzinesc pe Stoica Ludescu.

Asumîndu-şi rolul de a justifica şi apăra în scris interesele unei grupări feudale, autorul cronicii cantacuzineşti, cărturar nu de prim rang, cunoscător de slavonă, superstiţios şi bigot, se complace cu modestie în anonimat, acceptîndu-şi fără dificultate condiţia de subordonat. Se înlătură astfel orice premisă de apreciere detaşată a întîmplărilor, din perspectiva unei concepţii, a unei viziuni unificatoare. Istoria rămîne în letopiseţ o înşiruire de date şi evenimente, *Letopiseţul cantacuzinesc*, cea dintîi cronică munteană de la sfîrşitul secolului al XVII-lea, ambiţionînd totuşi o expunere neîntreruptă a faptelor, începînd cu întemeierea ţării. Singură preocuparea autorului de a face elogiul Cantacuzinilor ca şi al predecesorilor autohtoni ai familiei pare să imprime o anumită continuitate numeroaselor fragmente componente ale compilaţiei. În schimb, partea memorialistică a cronicii vădeşte înzestrarea literară a autorului care, asemenea celorlalţi cronicari munteni, aplecaţi spre polemică şi pamflet, discreditează sarcastic, folosind cu efect antiteza, gradaţia, ambiguităţile, imprecaţia, pilda usturătoare, o limbă dedată cu acuza batjocoritoare, colorată şi vie. În rest, contrapunctic, arta revine panegiristului. Cronicarul e pătimaş, interesat şi abil, impulsurile transcriu afectiv o mentalitate. Atitudinea faţă de turci rămîne prudentă, aceea faţă de răscoala dezlănţuită de seimeni la sfîrşitul domniei lui Matei Basarab şi în timpul lui Constantin Şerban, violent ostilă. Capetele de acuzare aduse răzvrătiţilor „covîrşiţi de nebunie şi plini de diavolul" (uciderea unor boieri, umilirea domnului, jaful bisericilor, al caselor boiereşti şi negustoreşti) sînt expuse răspicat, de un devotat al marilor

feudali și de un scriitor îndatorat clișeelor retorice tradiționale. Dar ritmul alert al expunerii, evocarea nervoasă, trădînd deseori impresia momentului trăit, pot duce la caracterizări de mare finețe expresivă, ce irump în succesiunea scenelor, ca în episodul în care Constantin Șerban e încolțit de mercenarii răsculați. Relații încondeind personajele dezagreabile sau, dimpotrivă, elogiind cu aparență de imparțialitate, scapă cronicarului ca în treacăt, după o tehnică stăpînită perfect. Mihnea III Radu „au fost de neamul lui grec cămătar". „Norocul țării" este postelnicul Constantin Cantacuzino, care ar fi stăvilit transformarea ei în pașalîc. Grigore Ghica, devenit domn cu sprijinul postelnicului, se lasă apucat de „doi draci" cu gura, adică de răi sfătuitori — vistierul Dumitrașco Cantacuzino Țarigrădeanul și vornicul Stroe Leurdeanu, ordonînd uciderea binefăcătorului său. Constantin paharnicul, un alt conspirator împotriva Cantacuzinilor, este fiu al armașului Radu Vărzariul, cel cu faimă de jefuitor al țării în timpul lui Matei Basarab, și nepot al unui „grădinari de verze" din Ploiești. Perpetuarea răutății ereditare este astfel de la sine demonstrată și nu rămîne decît a fi formulată cît mai pitoresc învățătura : „nu poate face den mărăcine strugure și din rug smochine". Radu Leon, urmașul în domnie al lui Grigore Ghica, nemulțumește ca protector al grecilor țarigrădeni, rivalizînd cu boierimea locală sau autohtonizată ceva mai devreme. Lipsit de personalitate, cîrmuind sub influența Cantacuzinilor, Antonie din Popești este pentru autorul cronicii — care moralizează simplificînd, țintind a reduce la prototip și la schemă — domnul ideal. Revirimentul adversarilor („Băleanul cu ceata lui"), în a doua domnie a lui Grigore Ghica, atrage noi persecuții asupra celor al căror partizan credincios este cronicarul. Domnia lui Gheorghe Duca, începută sub auspicii favorabile familiei proscrise și revenite la moșiile părăsite în restriște, prilejuiește realizarea celui mai curgător episod al narațiunii, îmbinînd concizia dramatică, detaliul creator de atmosferă și elementul senzațional, aici în ipostaza miraculoasei intervenții divine. Împresurarea gospodăriilor Cantacuzinilor de la Mărginenii Prahovei și Drăgănești, din porunca Ducăi, plecat uneltirilor bălene, într-un ajun pașnic de Sfînt Nicolae, este ultima încercare prin care trec fiii postelnicului, înainte de venirea la domnie a lui Șerban Cantacuzino, în 1678. De aici înainte tensiunea relatării slăbește, politica domnului este aprobată, însă fără atașament excesiv. Autorul pare a fi rămas fidel Elinei Cantacuzino și celorlalți fii ai postelnicesei, ale căror litigii cu voievodul Șerban probabil le cunoaște. Cu informațiile privind moartea lui Șerban Cantacuzino și alegerea lui Constantin Brîncoveanu, apoi tratativele acestuia cu generalul Heissler, ale cărui trupe părăsesc, în 1690, Țara Românească, cronica se încheie. Misiunea cronicarului se sfîrșise firesc, ceva mai înainte, odată cu triumful definitiv al Cantacuzinilor și împăcarea formală a taberelor printr-o căsătorie între fiica lui Șerban și un descendent al Bălenilor.

Ca primă alcătuire însemnată de cronici din Țara Românească de la sfîrșitul veacului al XVII-lea, *Letopisețul cantacuzinesc* a circulat în următoarele două secole în zeci de manuscrise, servind ca sursă documentară fie unor istorici străini ca J. Chr. Engel, fie lui D. Cantemir, M. Kogălniceanu și N. Bălcescu, cel care îl editează întîi, în „Magazin istoric pentru Dacia".

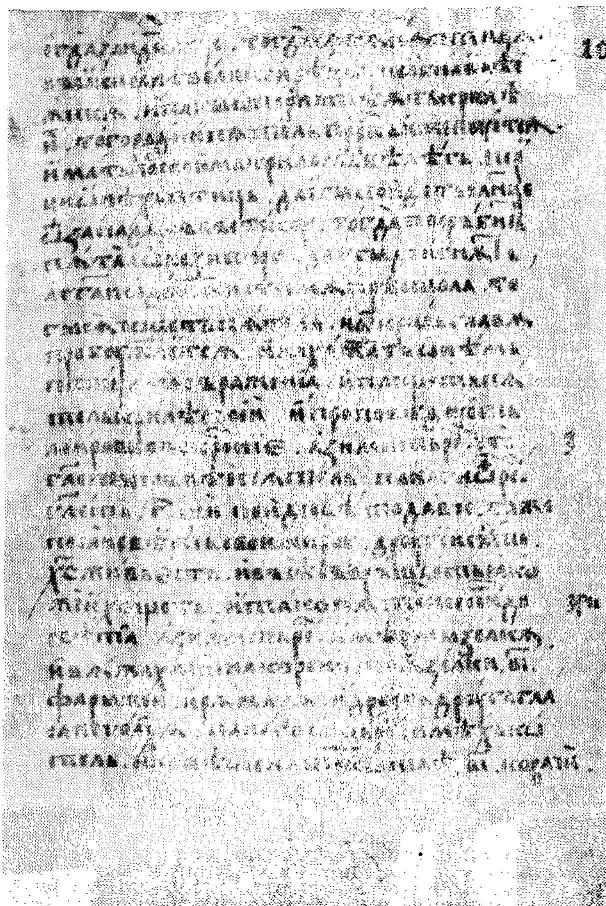
— *Istoria Țărei Romînești de cînd au descălecat romînii* (publ. N. Bălcescu), MID, IV, 1846, *231—372*, V, 1847, *3—32* ; *Istoria Țărei Romînești începînd de la descălecătoarea romînilor la Turnul Severinului ; și de supunerea lor sub Radul Negru după trecerea lui din Ardeal aici în țară*, în *Istoria Moldo-Romîniei*, II, București, Ioanid, 1859, *1—165* ; *Letopisețul Țării Romînești* (publ. Stoica Nicolaescu), RIAF, XI, 1910, partea I, *97—186*, partea II, *346—355* ; *Istoriile domnilor de la Adam pînă au venit Radul Negru vo[ievo]d domn din țara ungurească în țara romînească*, în M. Gaster, *Fragmente dintr-o cronică a Țării Romînești*, RIR, VII, 1937, fasc. 1—2 ; *Letopisețul cantacuzinesc (și Variante)*, în *Cronicile romînești*, II—III, îngr. și pref. N. Simache și Tr. Cristescu, Buzău, Tip. Dumitrescu, 1942 ; *Istoria Țării Romînești. 1290—1690. Letopisețul cantacuzinesc*, îngr. și introd. C. Grecescu și D. Simonescu, București, E.A., 1960 ; *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini (Letopisețul cantacuzinesc)*, CM, I, *81—223* ; *Istoria Țării Romînești. 1290—1690 (Letopisețul cantacuzinesc)*, în I. I. Georgescu, *O copie necunoscută a „Letopisețului cantacuzinesc"*, MO, XIII, 1961, 7—9 ; *[Letopisețul Țării Romînești în secolul al XVI-lea]*, LRV, I, 225—235.

— 1. Gr. G. Tocilescu, *Studie critice asupra cronicelor romîne*, RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 2 ; 2. Sbiera, *Mișcări*, *185—195* ; 3. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 4. C. Giurescu, *Contribuțiuni*, *5—8*, *20—22* ; 5. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *134—139* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, *352*, *358* ; 7. I. Minea, *O versiune a cronicii lui Stoica Ludescu. Manuscrisul lui Șerban logofătul*, CI, I, 1925, *2—7* ; 8. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *497—500* ; 9. Al. Ciorănescu, *Un act al lui Stoica Ludescu*, RI, XX, 1934, 7—9 ; 10. Călinescu, *Ist. lit.*, *33—34* ; 11. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *233—239* ; 12. I. Ionașcu, *Documente inedite din perioada 1517—1774*, STD, VIII, 1955, 4 ; 13. I. Ionașcu, *Despre logofătul Stoica Ludescu și paternitatea cronicii „Istoria Țării Romînești"*, AUB, istorie, t. V, 1956 ; 14. Virgil Cândea, *„Histoire de la Valachie" de M. Kogălniceanu, adnotată de N. Bălcescu*, SCB, II, 1957 ; 15. Constantin Grecescu, *Rostul „Vieții lui Nifon" în „Istoria Țării Romînești de cînd au descălecat romînii"*, BOR, LXXVI, 1958, 9 ; 16. C. Grecescu și D. Simonescu, *Introducere* la *Istoria Țării Romînești. 1290—1690. Letopisețul cantacuzinesc*, București, E.A., 1960 ; 17. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică și literară a cronicilor muntene*, CM, I. *V—CXXVI* ; 18. Cioculescu, *Varietăți*, *29—44* ; 19. Piru, *Ist. lit.*, I, *162—170* ; 20. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *303—360* ; 21. Panaitescu, *Contribuții*, *390—476* ; 22. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *148—161* ; 23. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *8—26* ; 24. *Ist. lit.*, I, *384—394* ; 25. Zamfirescu, *Studii*, *184—231* ; 26. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *152—155*, *208—214* ; 27. G. Mihăilă, *Letopisețul Țării Romînești în secolul al XVI-lea*, LRV, I, *221—225* ; 28. Pavel Chihaia, *A fost Negru Vodă un personaj real sau legendar ?*, MI, III, 1969, 5 ; 29. Virgil Cândea, *Letopisețul Țării Romînești (1292—1664) în versiunea arabă a lui Macarie Zaim*, STD, XXIII, 1970, 4 ; 30. Sorin Niță, *Stabilirea înlănțuirii diferitelor variante ale Istoriei Țării Romînești. 1290—1690. Letopisețul cantacuzinesc*, STD, XXIV, 1971, 2 ; 31. Elena Berea-Găgeanu, *Folosirea viitorului la cronicarii munteni*, LR, XXI, 1972, 1 ; 32. Liviu Onu, *Date noi cu privire la Stoica Ludescu. Din nou problema paternității „Letopisețului cantacuzinesc"*, LR, XXI, 1972, 1 ; 33. Ursu, *Memorialistica*, *54—56*, *249—250* ; 34. Piru, *Analize*, *21—37* ; 35. Cătălina Velculescu, *Observații asupra „Cronicii lui Mihai Viteazul" din „Letopisețul cantacuzinesc"*, RITL, XXII, 1973, 2; 36. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *88—90*, *94—97* ; 37. Ștefan Andreescu, *Considérations sur la date de la première chronique de Valachie*, RRH, XII, 1973, 2 ; 38. Mircea Anghelescu, *Asupra cronicilor muntene din a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 39. Cătălina Velculescu, *Continuitate și salt în transmiterea variantelor „Letopisețului cantacuzinesc"*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 40. Cătălina Velculescu, *Legende : reflexe în istoriografie*, RITL, XXVII, 1978, 1 ; 41. Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, București, Minerva, 1978, *11—88*.

R. Ș.

LETOPISEȚUL DE CÎND S-A ÎNCEPUT, CU VOIA LUI DUMNEZEU, ȚARA MOLDOVEI, v. **Letopisețul de la Bistrița.**

LETOPISEȚUL DE LA BISTRIȚA [Letopisețul de cînd s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei], versiune a cronicii alcătuite în limba slavonă, de unul sau mai mulți autori anonimi, la curtea lui Ștefan cel Mare, în a doua jumătate a secolului al XV-lea și la începutul secolului al XVI-lea, probabil în etape succesive, între 1473—1486, 1496—1504. Deși pusă în legătură cu o tradiție istoriografică, incipientă, anterioară ⟨1⟩, cronica lui Ștefan cel Mare este considerată a fi cea dintîi lucrare cu caracter laic, istoriografic, din literatura română, *Letopisețul de la Bistrița* ilustrînd, alături de *Cronica moldo-germană*, una din versiunile cele mai apropiate de arhetipul rămas necunoscut al acestei scrieri. *Letopisețul de la Bistrița*, descoperit de I. Bogdan la Tulcea în-

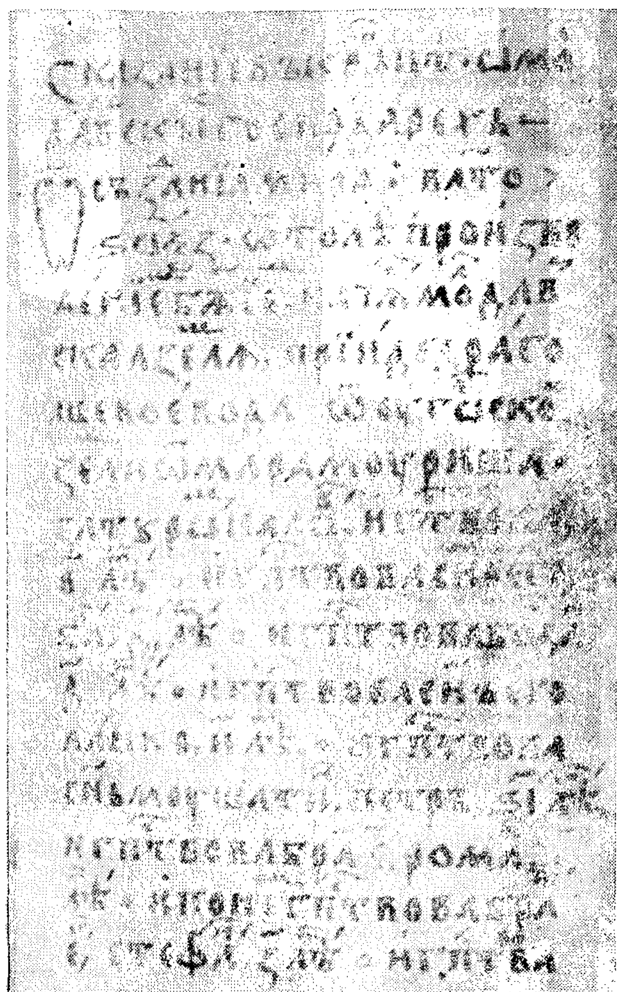
tr-un manuscris miscelaneu de la sfîrşitul secolului al XVI-lea sau începutul secolului al XVII-lea, cuprinzînd fragmente de scrieri bizantine cu caracter religios, apocrif şi istoric, consemnează ştiri privind istoria Moldovei dintre anii 1359—1507. Pentru perioada pînă la 1457 autorul utilizează ca izvoare inscripţii, însemnări aflate pe marginea cărţilor de cult, tradiţia orală. Partea de început a letopisețului este însă săracă în date şi se limitează, în maniera cronografelor bizantine şi sîrbeşti, la înşiruirea numelor şi anilor de domnie ai primilor voievozi, începînd cu Dragoş. Însemnările referitoare la Alexandru cel Bun şi urmaşii săi, deşi mai variate, nu sînt lipsite de erori. În centrul cronicii se situează, prin extindere şi prin precizia notaţiei, domnia lui Ştefan cel Mare (relatare dictată de imperative politice imediate — ce ar fi constituit, conform unei ipoteze mai noi, nucleul iniţial al letopisețului ţării, a cărui redactare va fi început să preocupe ceva mai tîrziu, prin anii 1517—1527 ⟨30⟩). Analistul se dovedeşte deopotrivă informat aici asupra evenimentelor petrecute la curte, asupra instituţiilor sociale ale vremii, ca, de pildă, cea desemnînd „viteţii“ (cavalerii) ⟨24⟩ sau asupra unor detalii ale luptei antiotomane conduse de Ştefan cel Mare. Dincolo de sobrietatea tonului oficial transpar acum, în evocarea ce se impregnează de atmosferă, unele accente de participare afectivă în descrierea biruinţelor sau înfrîngerilor voievodului. Informaţia precedînd cronicii propriu-zise a lui Ştefan cel Mare, cu trimiteri la epoca anterioară, a întemeierii statului, s-a presupus a fi fost încorporată scrierii ulterior, din perspectiva integratoare a unei alte etape istoriografice, probabil în timpul domniei lui Ştefan cel Tînăr ⟨30⟩. Date din *Letopisețul de la Bistriţa* au trecut, prin intermediul diferitelor redacţii ale scrierii, în cronica lui Grigore Ureche.

— *Letopisețul de cînd s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Ţara Moldovei*, în Bogdan, *Cronice inedite*, 34—78, în CSR, 6—23, în LRV, I, 29—41.

— 1. Bogdan, *Cronice inedite*, 1—34 ; 2. Bogdan, *Scrieri*, 374—393 ; 3. Gr. G. Tocilescu, I. Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor, adunate şi publicate cu traduceri şi adnotaţiuni*, AAR, partea administrativă, t. XVIII, 1895—1896 ; 4. Sbiera, *Mişcări*, 162 ; 5. Stefan Orăşanu, *Ceva despre cronicele Moldovei*, CL, XXXI, 1897, 6, 7 ; 6. Dimitrie Onciul, *Datele cronicelor moldoveneşti asupra anilor de domnie ai lui Alexandru cel Bun*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXVII, 1904—1905 ; 7. N. Iorga, *Cîteva note despre cronicele şi tradiţia noastră istorică*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXIII, 1910—1911 ; 8. I. Vlădescu, *Începutul anului în cronicile moldoveneşti pînă la Ureche*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. IV, 1924—1925 ; 9. Iorga, *Ist. lit.*, I, 125—131 ; 10. Minea, *Letopisețele*, *passim* ; 11. Vlădescu, *Isvoarele*, *passim* ; 12. Vasile Grecu, *Originea cronicelor româneşti*, OIB, 217—223 ; 13. Puşcariu, *Ist. lit.*, 44—45 ; 14. Pascu, *Letop. mold.*, *passim* ; 15. Cartojan, *Ist. lit.*, I, 30—38 ; 16. Ciobanu, *Ist. lit.*, 91—95; 17. Panaitescu, *Contribuţii*, 71—73, 125—153 ; 18. P. P. Panaitescu, *Letopisețul anonim al Moldovei*, CSR, 1—5 ; 19. Piru, *Ist. lit.*, I, 19—24 ; 20. I. Lăudat, *Cronicile slavo-române din secolele XV şi XVI*, AUI, ştiinţe sociale, t. VII, 1961 ; 21. Lăudat, *Ist. lit.*, I, 33—35, 38—39 ; 22. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul*, 45 ; 23. *Ist. lit.*, I, 258—261 ; 24. Şerban Cioculescu, *O cronică a „viteţilor“*, VR, XIX, 1966, 4 ; 25. Mihăilă, *Contribuţii*, 102—163 ; 26. Damian P. Bogdan, *„Letopisețul de la Bistriţa“ — la plus vieille des chroniques roumaines — sa langue*, RSE, VI, 1968, 3 ; 27. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, 73—75 ; 28. G. Mihăilă, *Letopisețul de cînd s-a început Ţara Moldovei*, LRV, I, 26—29 ; 29. Chiţimia, *Probleme*, 13—27 ; 30. Stefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, XCIII, 1975, 1—2.

R. Ş.

LETOPISEŢUL DE LA PUTNA [Povestire pe scurt despre domnii Moldovei], versiune a cronicii scrise în limba slavonă, la curtea lui Ştefan cel Mare, de unul sau mai mulţi autori anonimi, în secolul al XV-lea şi la începutul secolului al XVI-lea. Se crede că această prelucrare a cronicii oficiale s-a realizat la mănăstirea Putna, între anii 1517—1527 ⟨9, 18⟩. Există două variante apropiate ale *Letopisețului de la Putna*, descoperite de I. Bogdan la Kiev şi, respectiv, la Petersburg, în două culegeri manuscrise redactate în mediobulgară, cuprinzînd, alături de cronica românească, fragmente de scrieri bizantine şi slave cu caracter teologic, filologic şi istoric. Amîndouă culegerile au fost alcătuite în mănăstirile din nordul Moldovei şi au ajuns în Rusia în împrejurări ce nu se cunosc. La 1561, călugărul Isaia din Slatina, presupus a fi devenit episcop de Rădăuţi în vremea lui Ioan Vodă (cel Cumplit) ⟨9⟩, încheia copierea culegerii aflate de I. Bogdan la Kiev. Manuscrisul descoperit la Petersburg datează, de asemenea, din a doua jumătate a secolului al XVI-lea sau de la începutul secolului al XVII-lea. În culegerea de la Kiev, *Letopisețul de la Putna* precede cronicile lui Macarie şi Eftimie. În codicele de la Petersburg, letopisețul lui Azarie include *Letopisețul de la Putna* şi cronica lui Macarie. O traducere românească a letopisețului, datînd din 1770 şi aparţinînd lui Vartolomei Măzăreanu, s-a transmis împreună cu manuscrisul culegerii sale de povestiri şi sfaturi morale *Învăţătură dulce sau Livada înflorită*, copiat la mănăstirea Bisericani la 1800. *Letopisețul de la Putna* narează evenimente din istoria Moldovei petrecute între anii 1359—1526, respectiv 1359—1518 (în varianta manuscrisului de la Petersburg). Pe alocuri, pare o versiune prescurtată faţă de **Letopisețul de la Bistriţa*. *Letopisețul de la Putna* consemnează totuşi o serie de date privind domnia lui Ştefan cel Mare, inexistente în celelalte va-

riante cunoscute ale cronicii oficiale. Este versiunea care se distinge prin abundența detaliilor privind istoricul și viața internă a mănăstirii Putna.

— *Povestire pe scurt despre domnii Moldovei*, în Bogdan, *Vechile cronice, 143—148, 193—198*, în I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909, în CSR, *43—52, 55—66, 69—73.*

— 1. Bogdan, *Vechile cronice, 1—41, 104—139, 243—267* ; 2. Bogdan, *Scrieri, 270—302, 346—372, 416—431, 457—463* ; 3. Sbiera, *Mișcări, 162—163* ; 4. Ștefan Orășanu, *Ceva despre cronicele Moldovei*, CL, XXXI, 1897, 6, 7 ; 5. I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909 ; 6. A. Iațimirski, *Die ältesten slavischen Chroniken moldawischen Ursprungs*, ASPH, XXX, 1909, *481—532* ; 7. N. Iorga, *Cîteva note despre cronicele și tradiția noastră istorică*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIII, 1910—1911 ; 8. I. Vlădescu, *Inceputul anului în cronicile moldovenești pînă la Ureche*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. IV, 1924—1925 ; 9. Iorga, *Ist. lit.*, I, *125—131* ; 10. Minea, *Letopisețele, passim* ; 11. Vlădescu, *Izvoarele, passim* ; 12. Vasile Grecu, *Originea cronicelor românești*, OIB, *217—223* ; 13. Pușcariu, *Ist. lit., 44—45* ; 14. Pascu, *Letop. mold., passim* ; 15. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30—38* ; 16. Ciobanu, *Ist. lit., 95—98* ; 17. Panaitescu, *Contribuții, 71—73, 125—153* ; 18. P. P. Panaitescu, *Letopisețul de la Putna*, CSR, *41—43, 53—55, 67—69* ; 19. Piru, *Ist. lit.*, I, *19—24* ; 20. I. Lăudat, *Cronicile slavo-române din secolele* XV *și XVI*, AUI, științe sociale, t. VII, 1961 ; 21. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *33—35, 38—39* ; 22. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 46—47, 431—432* ; 23. *Ist. lit.*, I, *258—261* ; 24. Mihăilă, *Contribuții, 104—163* ; 25. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *73—75* ; 26. Chițimia, *Probleme, 13—27* ; 27. Ștefan Andreescu, *Inceputurile istoriografiei în Moldova*, BOR, XCIII, 1975, 1—2.

R. Ș.

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA ȘTEFAN SIN VASILE VODĂ, DE UNDE ESTE PĂRĂSIT DE MIRON COSTIN LOGOFĂTUL v. **Letopisețul anonim al Țării Moldovei (1661—1709).**

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA DOMNIA ÎNTÎI ȘI PÎNĂ LA A PATRA DOMNIE A LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT v. **Letopisețul anonim al Moldovei (1733—1774).**

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVII DE LA DOMNIA LUI ISTRATI DABIJA VV. PÎNĂ LA A TREIA DOMNIE A LUI MIHAI RACOVIȚĂ VV. v. **Cronica anonimă racovițeană.**

LIBERALUL, cotidian politic care a apărut la Iași între 26 noiembrie 1880 și 31 martie 1888. Oficios al partidului național-liberal, **L.** înlocuia gazeta „Ștafeta" (1878—1880) și era condus și redactat, pînă în anul 1884 (cînd va scoate „Lupta"), de G. Panu, cu o întrerupere în anul 1881, tînărul politician și scriitor devenind atunci șef de cabinet la Ministerul de Interne. Din 1884 și pînă cînd își va înceta apariția, gazeta a fost redactată de poetul și ziaristul I. N. Roman. G. Panu inaugura foiletonul gazetei cu un studiu despre A. de Musset, în care încearcă să caracterizeze comparativ și metoda de creație a lui M. Eminescu. Tot Panu este, probabil, și autorul cronicilor dramatice apărute în **L.** *prin anii 1881—1882, cronici care protestau* împotriva avalanșei de traduceri din repertoriul teatral francez de bulevard. Referindu-se la reprezentațiile Teatrului Național din Iași, cronicarul proceda metodic, analizînd textul dramatic în sine, ca pe orice operă literară, apoi calitatea traducerii, jocul actorilor și chiar mizanscena. Preluînd rubrica, I. N. Roman, care întrebuința anagrama Morna, continuă în același spirit, ilustrîndu-se mai ales în analiza spectacolelor cu piesele lui I. L. Caragiale. Tot el, într-un ciclu de cronici, discută limba și stilul publicistic, ceea ce îi aduce un răspuns de o asprime nejustificată din partea „Contemporanului", prin Mordax (I. Nădejde). **L.** a publicat și republicat versuri de C. Negri *(Hora de la Răducăneni)*, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni, V. Alecsandri, Tr. Demetrescu și I. N. Roman. Cu excepția unor nuvele ale lui N. Gane și D. Zamfirescu, republicate din „Convorbiri literare". *din care se relua și studiul Poeți și critici* al lui T. Maiorescu, proza din **L.** este neglijabilă (B. N. Lupu, V. Marinescu). Un ciclu de schițe intitulat *Din viața poporului evreu* publica Magnus (poate M. Gaster). Cîteva traduceri din A. Achard, A. Marcade, Catulle Mendès, Em. Gaboriau și Maupassant (făcute de B. N. Lupu și N. D. Popescu) asigurau materia literară necesară foiletonului.

R. Z.

LIBERTATEA v. **Românul.**

LICEUL ROMÂN, publicație periodică apărută la București, bilunar, între 24 ianuarie și 24 mai 1870. Gr. H. Grandea a editat și redactat această revistă, destinată „celor ce voiesc să învețe singuri". Este, probabil, prima inițiativă de acest gen în istoria presei românești. **L. r.** avea un aspect compozit — Grandea o voia chiar enciclopedică — dar multe din articolele publicate, transcrise grăbit din diversele dicționare și manuale pe care le avea la îndemînă, sînt simple rezumate ale unui diletant. Totuși, printre ele sînt și cîteva care aparțin unor specialiști, ca profesorii N. I. Șerbănescu, dr. C. I. Istrati ș.a. Gr. H. Grandea republică un interminabil studiu în care încearcă să definească literatura ca artă. Textul este, desigur, tradus din franceză sau germană. B. V. Ver-

mont traduce cîteva fragmente din *Don Carlos* de Schiller. În două numere consecutive este republicat *Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională* al lui M. Kogălniceanu.

R. Z.

LIGA LITERARĂ, revistă literară lunară apărută la București, din iunie 1893 pînă în octombrie 1895 și în 1898, într-un singur număr (august). Colaboratori permanenți erau Bonifaciu Florescu, M. Demetriade, Al. Obedenaru, I. C. Săvescu, O. Dabija și obscurii I. Ianovitz, Chr. Dimpol, E. Umbreanu. Revistă de grup, lucru subliniat și prin titlu, **L. l.** a publicat cu regularitate încercări de „poezie nouă", exerciții simboliste sau chiar decadente, fără a susține teoretic această atitudine de frondă și, alături de acestea, producții lipsite de orice notă particulară. Tendințele revistei sînt evidente în versurile poeților M. Demetriade, Al. Obedenaru, I. C. Săvescu. Astfel, M. Demetriade publică o poezie a nevrozei, obsedată de urît, în care sînt accente de sinceritate dar și multă poză, Al. Obedenaru cultivă de preferință macabrul, amintind adesea atmosfera de morbid și bizar a *Nevrozelor* lui M. Rollinat. Motive romantice și simboliste apar la I. C. Săvescu („poetul blestemat", dezgustul copleșitor, visul evadării în exotic). Discipoli ai lui Al. Macedonski, M. Demetriade și Al. Obedenaru au la rîndul lor imitatori: O. Dabija, poet nu lipsit de îndemînare, și I. Ianovitz. B. Florescu rămîne la exercițiile sale de versificație și la poemul în proză. Versificări, neînsemnate, publică Ana Ciupagea și Chr. Dimpol, iar proză — E. Umbreanu, Vl. Macedonski, I. I. Livescu, S. S. Secula. Traducerile sînt foarte eterogene: Ovidiu, V. Hugo, Petőfi, L. Tolstoi, Catulle Mendès, J. Lemaître. Mai numeroase sînt traducerile din E. A. Poe, între care poemul *Corbul*, tălmăcit de I. C. Săvescu. Tot Săvescu traduce în versuri din *Antigona* lui Sofocle. **L. l.** a mai publicat o selecție din versurile lui Al. Depărățeanu, poet prețuit de Al. Macedonski.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *376*.

S. C.

LIGA ORTODOXĂ, ziar care apare la București între 20 iulie 1896 și 1 ianuarie 1897, sub direcția lui Al. Macedonski. De la 20 octombrie la 8 decembrie 1896 are un supliment literar săptămînal (opt numere). **L. o.** este ziarul disidenței liberale a lui P. S. Aurelian care, împotriva noului guvern al lui D. A. Sturdza, ia apărarea mitropolitului Ghenadie, caterisit de Sf. Sinod sub presiunile guvernului. Sub conducerea lui Al. Macedonski, **L. o.** dezlănțuie o violentă campanie antidinastică. Regele este acuzat de „trădarea românismului" și de surparea bisericii ortodoxe. **L. o.** a fost una dintre cele mai intransigente publicații antimonarhice ale epocii. În foiletonul literar, Macedonski publică poezii contestatare, ca *Pămînt, Proletarii*, și o nuvelă naturalistă *(Între cotețe)*. Se traduce din Zola *(Le Ventre de Paris)* și se publică două romane de senzație și de mistere ale lui D. Caselli *(Lupta pentru mărire, Misterele inchiziției)*. Suplimentul literar al **L. o.** a fost una din publicațiile prin care Al. Macedonski încerca să suplinească „Literatorul", într-o perioadă în care revista nu a apărut. Aici Macedonski își continuă pledoaria, începută la „Literatorul", pentru simbolism. Poezia este definită, în paginile **L. o.**, în spirit simbolist, ca „muzică" (Al. Macedonski, *Poezie și poeți contemporani)*, „armonie" — Gr. Pișculescu (Gala Galaction), *Macedonski*; ea este rodul unui moment de exacerbare senzuală, de „nevroză" (Al. Macedonski, *Simțurile în poezie)*. Al. Macedonski vorbește, referindu-se la *Clara noapte*, poezia lui I. Theo (Tudor Arghezi), de preschimbarea fiecărei litere într-o notă muzicală; Gala Galaction găsește în poezia lui Macedonski corespondențe baudelairiene. Se accentuează asupra distincției dintre poezie („fantezie, muzică, imagine, culoare") și cugetare (Al. Macedonski, *Despre poezie)*. În contra curentului imitatorilor lui Eminescu, Macedonski se străduiește să impună nume noi. **L. o.** are meritul de a fi adăpostit în paginile ei primele versuri ale lui T. Arghezi și debutul lui Gala Galaction. Recomandînd cititorilor pe tînărul I. Theo, Macedonski intuiește pe cutezătorul poet care va rupe cu „tehnica veche a versificației, cu banalitatea imaginilor și ideilor". Tudor Arghezi debutează în numărul 1 al suplimentului literar cu poezia *Valea Saulei*, urmată de „exerciții simbolisto-instrumentaliste" *(Mai în roz, Zori de aur, Do-re-mi)*, iar Gala Galaction, cu un *Tablou uitat*, de fast medieval și clișee simboliste. În dorința de a păstra în jurul său un grup și de a impune o direcție literară, Macedonski lansează în **L. o.** pe discipolul său C. Cantilli, poet lipsit de originalitate, în versurile căruia descoperea un suflet naiv, primitiv și calitățile naturaleții și simplității. Colonelul Gh. Boteanu și D. Caselli, scriitori mediocri, dar făcînd parte din grup, sînt de asemenea recomandați publicului. Alături de Al. Macedonski (cu *Psalmi moderni, Ploaia, Gusla, Ecourile nopții, Cameea)*, au publicat poezii în **L. o.** Aristide și C. Cantilli, Elisabeta M. Z. Ionescu, iar D. Caselli, romanul „istorico-dramatic" *Olteanca cea frumoasă*. **L. o.** popularizează prin scurte portrete scriitori străini contemporani: P. Loti, P. Bourget, Sully Prudhomme, Catulle Mendès, J. Richepin, A. Tennyson, dar și pe Shakespeare. Au apărut traduceri din L. Uhland și Jean de Rouvray.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *376*; 2. Marino, *Macedonski*, *296—300*; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *208—216*.

S. C.

LIGA ROMÂNĂ, publicație periodică apărută la București, săptămînal, de la 16 iunie 1896 pînă la 2 ianuarie 1900. Era organul de presă al Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor. Pînă la începutul anului 1897, **L. r.** a avut format de ziar, apoi de revistă. Un comitet de redacție, din care făceau parte toți membrii comitetului executiv al Ligii (politicieni, profesori universitari, scriitori), își asumă răspunderile redacționale. Printre gazetarii profesioniști care au redactat, de fapt, **L. r.** se numără G. Bogdan-Duică și Nerva Hodoș. Revista urmărea, așa cum reiese din articolele-program, realizarea unității culturale a tuturor românilor, socotită un prim pas spre realizarea unității naționale. Interesele naționale, se afirmă în numărul din 5 ianuarie 1897, se înlănțuie cu chestiunile de politică generală, de știință sau de literatură. **L. r.** își propune să le discute în ansamblu. Colaboratorii politici ai revistei sînt V. A. Urechia, I. G. Sbiera, C. Rădulescu-Motru; M. Strajanu, Nerva Hodoș (sub pseudonimul Nerva Codru) și G. Bogdan-Duică împletesc publicistica literară cu aceea politică. G. Bogdan-Duică dădea pentru fiecare număr și recenzii, note, informații culturale. Em. Grigorovitza publica un ciclu de amintiri din tinerețe, vizibil influențat de *Amintiri din copilărie* ale lui I. Creangă, interesante atît ca document, cît și ca scriere literară. Însemnările de călătorie ale lui Ovid Densusianu și minuțioasele foiletoane literare scrise de G. Bogdan-Duică, dedicate, mai ales, realităților culturale transilvănene, echilibrau sumarul periodicului, ale cărui scopuri rămîn, în primul rînd, politice.

R. Z.

LITERATORUL, revistă literară care apare la București, cu mari întreruperi, de la 20 ianuarie 1880 pînă la 12 octombrie 1918, sub direcția lui Al. Macedonski. Într-o primă serie, ianuarie 1880 — martie 1885, **L.** are o apariție ceva mai regulată, deși din anul 1884 nu se cunosc decît cinci numere, nedatate, iar în 1885 au apărut șapte numere în numai trei luni (ianuarie—martie). Din seria a doua (noiembrie 1886 — ianuarie 1887) au apărut trei numere; în 1890 (seria a treia), de asemenea, trei numere. În 1892, 1893, 1894 revista apare regulat (în 12 sau 13 numere anual), dar în 1895 sînt scoase doar două numere, din cauza plecării lui Macedonski la Paris. În anii de pînă la apariția unei noi serii, alte publicații macedonskiene, ca „Revista literară" (care își numerota anii de la 1880), „Revista independentă" (un număr, 1887) și „Liga ortodoxă" (1896) sînt menite să întrețină spiritul de la **L.** Revista reapare în 1899 (20 februarie — 10 iunie), în 1900 (număr unic) și în 1904 (două numere). Într-o ultimă serie, de la 29 iunie la 12 octombrie 1918, revista apare ca „organ al grupării intelectualilor". Sufletul revistei a fost tot timpul Al. Macedonski, directorul ei. În 1893, pe copertă apare numele lui V. A. Urechia, președintele de onoare al Societății literare înființate în 1882, societate care patrona acum revista. În 1892 și 1893 figurează ca director (mai mult onorific), alături de Macedonski, principesa Maria D. Ghica, poetă de limbă franceză, care susținea materialicește publicația și prin persoana căreia revista primea girul aristocrației, măgulitor pentru orgoliosul poet. Redactor și administrator al primei serii era Th. M. Stoenescu. În 1890 sînt menționați ca redactori M. Demetriade, Al. Obedenaru, Carol Scrob, I. S. Spartali. În 1892—1893, prim-redactor este Cincinat Pavelescu.

Revista, gîndită de mentorul său ca publicație antijunimistă, debutează cu un program destul de cuminte și cu un ideal de artă care din multe puncte de vedere nu contrazice de fapt obiectivele literare junimiste. Într-un articol despre *Fond și formă*, Macedonski vede în „idee" și „formă" condițiile obligatorii de existență a literaturii ca artă. Nu un rigorism al criticului estetic, ca pe T. Maiorescu, îl caracterizează pe mentorul **L.**, ci mai degrabă afișarea cu superbie, dar mai mult teoretică, a unui purism programatic, declarat, nu și aplicat în selecția materialelor de publicat. **L.** — stindard intransigent al artei pure (al „literaturii înalte") — se adresează „oamenilor de gust". Fronda antiburgheză și antifilistinismul revistei au o îndreptățire estetică. Macedonski se vrea creatorul unei direcții noi. Treptat, programul revistei se precizează polemic. **L.** își revendică insistent o tradiție și anume tradiția pașoptistă și descendența heliadescă (interesul arătat limbii literare, adoptarea unei ortografii etimologice), fapt de apreciat la o revistă care va promova cele mai noi experiențe literare. Este semnificativă această racordare (mai mult declarativă) la spiritul pașoptist, privit în epocă și chiar mai tîrziu ca o țintă a criticii junimiste. Opozițiile sînt aproape sistematice. Ateismului junimist i se opune atașamentul față de religie, rămas fără dezvoltări teoretice sau literare în revistă. Acuzînd, frecvent și exagerat, Junimea de „germanism" și „pesimism schopenhauerian", Macedonski susține în **L.** ideea apartenenței noastre la lumea și spiritualitatea latină. Criteriul latinității, ferment al spiritului național, va deveni argumentul cel mai utilizat și mai specific antijunimist. În virtutea acestui criteriu, Macedonski încerca reabilitarea liricii de influență franceză (nu numai pe D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, ci și

ANUL I. Numĕrul 20 bani No. 1.

LITERATORUL

— Duminecă, 20 Januariŭ 1880 —

pe Al. Depărățeanu, Al. Sihleanu), spiritul latin găsind numeroși adepți minori la **L.** Chiar colaborarea unor scriitori francezi (St. Le Métayer, L. Chardon, Fr. Nizet ș.a.) capătă astfel o semnificație generală, de adeziune la universul spiritual latin, pe lîngă faptul că Macedonski nutrea iluzia că prin asemenea nume revista ar intra în circuitul european de valori. Macedonski se străduiește să facă din **L.** o școală, lecțiile de prozodie clasică și de artă literară urmărind să impună poeziei românești reguli, să fixeze limba și versul. Numeroasele atacuri ale cercului de la **L.**, îndreptate împotriva lui Eminescu cel mai adesea, nu erau decît o punere în evidență, fără bună credință, a ceea ce se considera greșeală de versificație în raport cu norma clasică. Respingerea lirismului elegiac-intimist, care prolifera în epoca epigonismului posteminescian, se face de pe poziția poeziei sociale, o poezie „bărbată", cugetată, izvorîtă din suferință, umanitară. Manifestul este poezia *Destul*, apărută în **L.** Dezvoltările se fac în prefața ediției de poezii din 1882 a lui Macedonski. În critică, Macedonski va contesta poziția lui Maiorescu, ceea ce el numea, evident nedrept, verdictul dat de la înălțimea „unei simple slăbiciuni sau bunăvoințe". Valabilă teoretic rămîne însă pledoaria pentru o critică analitică. Literatoriștii își susțin ideile polemic, mai degrabă negînd violent decît argumentînd sistematic. Macedonski încearcă semeția celui care îndrăznește să se opună curentului general. Atacurile împotriva Junimii, față de care la început se încercase, timid, chiar o politică de apropiere (Macedonski dedica volumul său de poezii din 1882 lui Maiorescu), debutează prin lovirea lui M. Eminescu. *Frunze găsite prin volume*, semnat Rienzi, analizează poemul *Călin (File din poveste)* cu o totală neînțelegere a artei eminesciene, redusă, cu iritare, la „idei bolnave" în „cuvinte pocite". Eminescu îl atacase pe Macedonski în „Timpul". Macedonski riposteată, ca de obicei, necontrolat, orgolios. Este reprodus în **L.**, după „Telegraful", un portret insultător pe care N. D. Xenopol îl făcuse marelui poet. În 1883, coincizînd (după disculpările de mai tîrziu) în mod nefericit cu îmbolnăvirea poetului, apărea epigrama care a dezlănțuit o adevărată campanie împotriva lui Macedonski și a hotărît destinul lui în epocă. Epigrama rămîne penibilă din multe puncte de vedere, dar discordia dintre cei doi poeți pare inevitabilă, avînd în vedere rivalitatea de grup, profundele incompatibilități temperamentale, concepția diferită

asupra poeziei. În 1890 încă, Macedonski formula, în același spirit polemic deformator, observații asupra versificației eminesciene în articolul *Cestiuni ortografice, literare și politice.* Mai tîrziu, în 1904, discipolul lui Macedonski, M. Demetriade, în *Iconoclaștii*, îi va recunoaște lui Eminescu talentul, explicînd evoluția lui „nefericită" prin influența Junimii. Între cei împotriva cărora **L.** a purtat campanii polemice este și V. Alecsandri. Iritat de „domnia literară" a celui care în 1882 primea premiul **„Năsturel Herescu" al Academiei, Macedonski** (candidat și el, respins încă în 1878) supune unei analize critice tăioase, pătimașe, deși cu unele observații judicioase, opera lui Alecsandri, reproșîndu-i superficialitatea, datorată inexistenței unei experiențe a durerii, sărăcia ideilor, excesul diminutival. Răspunsul Junimii va fi ignorarea disprețuitoare a **L.** și a directorului său. Capitolul campaniilor polemice este mult mai amplu. Articolul *Les Petits maîtres*, semnat Polit, atacă pe B. Delavrancea, Al. Vlahuță și C. Mille. Sînt surprinse în „Contemporanul", față de care **L.** se găsea într-un total dezacord de poziție și de ideal estetic, greșeli de istorie literară. În 1893, o notiță îl acuză de plagiat pe G. Coșbuc. Față de aproape toți scriitorii epocii, **L.**, prin Macedonski, are o poziție negativistă, explicabilă, în parte, prin eforturile acestuia de a crea și a impune o poezie pe care gustul epocii încă nu o recepta, dar agravată, nu rareori, de patimă și invidie. De reținut este totuși, în primul rînd, constanța opoziției, structurale, față de intimismul elegiac și de tradiționalism. **L.** își precizează poziția și față de curentele literare străine: naturalismul este judecat din perspectiva unor norme clasice de către B. Florescu; M. Demetriade, în **1887** ***(Noua evoluție literară)***, repetă confuzia, **frecventă în epocă**, dintre realism și naturalism, **pe care Macedonski îl** respinge de pe poziții romantice (naturalismul împiedică „ascensionarea spre ideal"). Excesele moderniste, sub semnul cărora a fost pusă orientarea **L.**, apar totuși destul de rar. Poezia picturală și obiectivistă, parnasiană, este respinsă (B. Florescu, *Despre poezia descriptivă*), pentru lipsa „simțămîntului". Articolele lui Macedonski, *Poezia viitorului* (1892), *În pragul secolului* (1899), ca și *Noul curent literar* (1899) al lui Șt. Petică au fost considerate actul de naștere al simbolismului în literatura noastră, dar Macedonski interpretează simbolismul mai mult ca un neoromantism, ca „abstragere din viața reală, reîntoarcere și urcare către frumos", „triumf al fanteziei și cugetării". În 1918, după ce simbolismul se impune pe plan european, Macedonski, printr-o mișcare de restabilire a echilibrului, se găsește la polul opus, pe poziții clasice, condamnînd afectarea, poza, lipsa de conținut din poezia decadentă (*Versul simfonic*, 1918). În domeniul ideilor literare, al teoriei poeziei, cu deschideri spre specificul poeziei moderne, **L.**, prin Macedonski, a jucat un rol de pionier. În momentul în care sînt formulate, teoretizările lui Macedonski despre poezie anticipă cele mai noi experiențe din domeniul lirismului. Macedonski publică versuri libere (poezia *Hinov*, 1880) înaintea lui G. Kahn și J. Laforgue. Dovadă a unei înțelegeri moderne a conceptului de poezie și a limbajului poetic este ideea de „nelogică" „sublimă" a adevăratei poezii (*Logica poeziei*). Absurdul poeziei, înrudirea ei de esență cu muzica reprezintă aproximări intuitive ale inefabilului poetic. Macedonski anticipă, într-o formă mai simplă, experiențele instrumentaliste ale lui René Ghil, apropiind arta versurilor de arta muzicii și alfabetul de scara muzicală. În 1892 el proclama unirea simbolismului cu instrumentalismul drept „ultimul cuvînt al geniului omenesc". Pledoaria pentru simbolism este continuată în 1899 (*În pragul secolului*); cuceririle simboliste („muzică, imagine, culoare") sînt însemnele adevăratei poezii. Macedonski formulează (*Simțurile în poezie*, 1895) o teorie senzualistă a cunoașterii poetice, punct de plecare pentru o poezie modernă, care face din senzație un material oferit literaturii, dar și experiențelor sinestezice („audiția colorată"). Șt. Petică accentuează și el asupra ideii de înnoire în lirică, acțiune în care revistei **L.** îi revine rolul de deschizător de drumuri (*Noul curent literar*).

Formulările teoretice macedonskiene, îndrăznețe pentru vremea lor, nu au dus în practica poetică la rezultate pe măsură. Experiențele instrumentaliste au dat doar numeroase încercări de armonie imitativă. Teoretizările despre arta versurilor și-au găsit ecoul în exerciții și variațiuni formale (încercări de sextină, sonet dublu și rondel). În primii ani ai revistei, poezia, care ocupă cel mai larg spațiu, are un izbitor aspect tradițional: motive ale romantismului macabru și byronian, erotică sentimentală, facilă, pastel tradițional și poezia copilăriei, satiră în tradiție pașoptistă. Teoretizările asupra poeziei sociale sînt susținute de o poezie a durerii proletare. În prima perioadă, în afară de D. Zamfirescu și de Tr. Demetrescu, au mai colaborat B. Florescu, Th. M. Stoenescu, Carol Scrob, I. N. Polychroniade, junimiștii Th. Șerbănescu, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, ca și începătorii I. I. Trutescu, I. N. Iancovescu, St. Grozea ș.a. Meritul **L.** în lirică este acela de a fi publicat cea mai mare parte din poezia lui Al. Macedonski și de a fi încercat, mai ales sub raport tematic, o înnoire, prin deschiderea față de orientările noi în poezie, manifestă în colaborările lui M. Demetriade, I. C. Săvescu, Al. Obedenaru, C. Cantilli, Cincinat Pavelescu (nu toate de aceeași valoare) și, după 1890, la Șt. Petică, Al. Petroff, D. Karr, G. Donna, G. Orleanu, Al. T. Stamatiad, Oreste. Evoluția unor teme romantice și unele influențe literare apusene duc spre un amestec specific de romantism, parnasianism și simbolism. Descripția parnasiană pură este o apariție destul de rară în **L.** Mult prețuită de Macedonski la D. Zamfirescu (în *Levante și Calavryta*), ea se aliază cu sentimentalismul. Parnasiene sînt poemul macedonskian ***Ospățul lui Pentaur*** și o ***Fantezie blondă*** de Cincinat Pavelescu sau *Către lună* de I. C. Săvescu. În ***Helina*** lui Al. Petroff parnasianismul descripției este tulburat de reminiscențe simboliste: exacerbare senzorială, note muzicale etc. Din satanismul baudelairian Macedonski reține implicațiile titaniene și tema lirică a scindării între puritate și păcat, în timp ce I. C. Săvescu îi adaugă expresia unui orgoliu creator, victorios. La aceeași sursă trimit și predilecția pentru plăcerile „îngrozitoare" sau stările ambigue, Baudelaire fiind receptat la noi mai ales prin discipolul său, M. Rollinat (tradus în **L.** chiar în 1883, anul apariției ***Nevrozelor***). Th. M. Stoenescu, cu gesticulația agonică și fanteziile macabre din ***Necrofilul, Prințul Ral***, Al. Obedenaru, cu insistența sa morbidă între fantastic, macabru și bizar (***Cadavrul și scheletul***), se numără printre imitatorii poetului francez. Sub influența lui Baudelaire apare, la M. Demetriade mai ales, o poezie a ***spleen***-ului. Peisajul devine proiecție interiorizată, evocînd viziuni fantastice, tărîmuri ale visului. Regresiunea în trecut duce la identificarea cu stări mai vechi, avataruri, în decorul epocilor revolute. Călătoria devine și ea fie nedefinită, lăuntrică, traducînd paralelisme tulburătoare (plecare-moarte), fie exotic îndepărtată. Se cultivă o poezie a pietrelor preți-

oase. Explorarea universului floral, incitînd la fiori, extaze, sinestezii (muzică, culoare, parfum), erotica, prin excelență senzuală, instinctuală, demistificatoare, acompaniată baudelairian de viziunea descompunerii și a morții (Macedonski, *Idile brutale*, M. Demetriade, *Spasm*, *Desflorare*, *Beția cărnii*, C. Pavelescu, *Senzitivă*), sînt de nuanță simbolistă, ca și poezia obiectelor simbolice și evocatoare (G. Orleanu, *Pendula de stejar*). Mai rare, prin Șt. Petică, apar stilizări prerafaelite (*Serenadă*, *Imn profan*), anticipate, prin atmosfera de religiozitate și hieratismul grațios al gesturilor, de Cincinat Pavelescu (*Fecioara*, *Bisericească*). Dintre marii poeți români ai secolului al XX-lea sînt prezenți, la începuturile creației lor, în paginile **L.**, G. Bacovia și I. Barbu. Proza publicată în **L.** este remarcabilă, îndeosebi prin Al. Macedonski : *Palatul fermecat*, capriciu fantastic de mare strălucire metaforică, *Casa cu nr. 10*, pătrundere în universul poeziei lucrurilor, *Dramă banală*, impunătoare prin pictura de moravuri și tipice tablouri de interior. În 1893, în **L.** a apărut prima parte a romanului *Thalassa*. Proza colaboratorilor nu se ridică la același nivel. Cele mai multe încercări se opresc, fără succes, la poemul în proză (M. Demetriade, B. Florescu) sau la schița de moravuri (*Tipurile dispărute* ale lui Macedonski și-au găsit imitatori în D. D. Racoviță, D. Teleor). Prozele realiste, mai des naturaliste, ale lui Th. M. Stoenescu sau Șt. Vellescu sînt fără valoare literară. În **L.** publică și D. Zamfirescu sentimentala nuvelă *Cum a iubit Depărățeanu*. După 1900 mai colaborează I. Peltz și T. Vianu. Exceptînd *Saul*, piesă scrisă în colaborare de Al. Macedonski și Cincinat Pavelescu, nici o altă încercare dramatică publicată în **L.** nu depășește nivelul comun al localizărilor și comediilor de moravuri (*Nunta neagră* de Th. M. Stoenescu, *O spaimă* de Șt. Vellescu, *Cămătarul* de Gr. Ventura). Prin intermediul traducerilor, **L.** a popularizat mai ales pe romantici (Murger, Musset, Lamartine, Hugo, Byron, W. Scott, Schiller, Heine, Leopardi) și pe moderni (M. Rollinat, J.-M. de Hérédia, J. Richepin, Villiers de L'Isle Adam, Catulle Mendès).

— **1.** Al. Macedonski, *Cronica*, L, I, 1880, 1, reed. în PLR, I, *336—338* ; **2.** *Proces cu detractori*, L, I, 1880, 10 ; **3.** *Cronică*, L, I, 1880, 13 ; **4.** Luciliu [Al. Macedonski], *Poetica „Convorbirilor literare"*, L, II, 1881, 2 ; **5.** Al. Macedonski, *Polemică*, L, IV, 1883, 2 ; **6.** *Către cititori*, L, V, 1884, 1 ; **7.** Luciliu [Al. Macedonski], *Cestiuni ortografice, literare și politice*, L, XI, 1890, 2 ; **8.** *Cuvînt inițial*, L, XIII, 1892, 1 ; **9.** Al. Macedonski, *Reapariția „Literatorului"*, L, XXVI, 1918, 1, 16 ; **10.** Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *13—14* ; **11.** T. Vianu, *Introducere* la Al. Macedonski, *Opere*, I, București, F.R.L.A., 1939, *XXXIX—L* ; **12.** Vladimir Streinu, *Politica tradiției și spiritul de inovație la „Literatorul"*, K, II, 1943, 10—11 ; **13.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *301—307*; **14.** Marino, *Macedonski*, *150—199* ; **15.** Adriana Iliescu, *Literatorul*, București, E.L., 1968 ; **16.** M. Bucur, *„Literatorul"*, RVTR, *267—375* ; **17.** Ciopraga, *Lit. rom.*, *25—28* ; **18.** Micu, *Început*, *24—25* ; **19.** A. Iliescu, *Rev. lit.*, *74—89* ; **20.** *Ist. lit.*, III, *507—521*.

S. C.

LITERATURĂ ȘI ARTĂ ROMÂNĂ, revistă de literatură apărută lunar la București de la 25 noiembrie 1896 pînă la 25 decembrie 1910, avîndu-l ca director pe N. Petrașcu. Un rol important în pregătirea și susținerea publicației l-a avut cercul „Amicii literaturii și artei române", ai cărui membri au colaborat cu deosebire în cei dintîi ani și despre a cărui activitate revista a publicat cu regularitate știri. O bună parte din capitalul necesar editării l-a oferit D. C. Ollănescu-Ascanio. Prin prestigiul său în lumea literară a vremii și vigoarea inițiativelor sale, acesta a știut, în același timp, să atragă și să păstreze un mare număr de colaboratori. Orientarea publicației

era dată de N. Petrașcu, autorul *Cuvîntului începător* — programul în care sînt expuse principiile și țelurile revistei. **L. și a. r.** a căutat să se definească în opoziție cu „Convorbiri literare", socotind că revista junimistă, depășită de mersul vieții literare, ar fi introdus o stare de neîncredere a scriitorilor față de propriile lor posibilități. Se considera, în consecință, că este neapărat necesară o acțiune fermă de încurajare a oricărui talent, spre îmbogățirea patrimoniului literar național. Revista își propunea să acorde o mare importanță tradiției autohtone, pentru a pune capăt lipsei de originalitate a literaturii române din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea. Întemeindu-și afirmațiile pe argumente extrase din determinism și evoluționism, redacția a susținut și existența unui dezacord între scriitori și public, propunîndu-și să contribuie la formarea unor cititori care să sprijine literatura națională. În **L. și a. r.** au publicat unii dintre cei mai de seamă poeți ai vremii, revista acordînd întîietate acelora care se inspirau în mod evident din tradiție. G. Coșbuc colaborează cu poemele *Moartea lui Gelu* și *Ghiaură*, lui Duiliu Zamfirescu i se tipăresc *Domnița Mezirea*, *Fiica Haosului*, *În ruine*, lui Ollănescu-Ascanio basmul în versuri *Împăratul șoarecilor*, poezia *De la Grivița*, precum și satire. Cu foarte multe poezii este prezent, după 1900, D. Anghel (*În grădină*, *Floarea soarelui*, *Se trec și florile de toamnă* etc.). Sporadic este întîlnit Al. Vlahuță. Mai publică H. G. Lecca (*Dama cu camelii*), Th. Șerbănescu, V. D. Păun (*Iezerul*), Th. D. Speranția (numeroase anecdote), Fl. Becescu, D. Nanu, Andrei Naum, I. N. Roman, I. Bîrseanul (*Sonet*, *Fîntînarul*), Al. Davila, Corneliu Moldovanu, V. Militaru, G. Tutoveanu. Din N. Bel-

diceanu se tipăresc versuri inedite (*Neguri*, *Bateri de vînt*). În ceea ce privește proza, **L. și a. r.** a inserat scrieri de Duiliu Zamfirescu, între care nuvela *Cu bilet circular* și romanul *Îndreptări*. I. L. Caragiale publică schița *Între două povețe*, iar Vlahuță povestirea *Predare*, precum și fragmente din *România pitorească*. Se tipărește și romanul de moravuri al lui N. Petrașcu *Marin Gelea*. Lui Ollănescu-Ascanio îi apar pitoreștile nuvele *Burdumba*, *Fecior de bani gata*, *Banul alb*, lui Em. Grigorovitza cîteva portrete din seria „chip și grai din Bucovina" (*Soartă*, *Iancu Scripcarul*), iar lui C. Oeconomu, romanul istoric *Fiica lui Sejan*. Revista a găzduit, de asemenea, povestiri și nuvele ale unor tineri scriitori ce se vor afirma în literatura primei jumătăți a secolului al XX-lea : V. Cioflec (*Logofeteasa*, *Georgică*, *Rapsodul*, *Robul*), N. D. Cocea (*Renunțare*, *Fluture*), Gala Galaction (*Moara lui Călifar*). Mai mult decît oricare altă revistă a vremii, **L. și a. r.** a acordat atenție dramaturgiei naționale, publicînd numeroase piese, care au intrat în repertoriul epocii, dar au căzut în uitare nu mult după premieră. Agreat în mod deosebit și ca dramaturg a fost H. G. Lecca, căruia îi apar dramele *Bianca* și *Cîinii*. Gh. Bengescu-Dabija publică piesa de inspirație istorică *Silvina Doamna*, iar L. Dauș, *Akmintis*. Mai apar drame de M. Polizu-Micșunești (*Spre ideal*), A. Orna (*Ceas rău*) și Șt. Mihăileanu-Stempo (*Două logodne*). I. Vulcan tipărește comedia *Gărgăunii dragostei*, iar V. Cosmovici, *Goana după gineri*. Revista a publicat, de asemenea, piesa lui Șt. Petică *Solii păcii*.

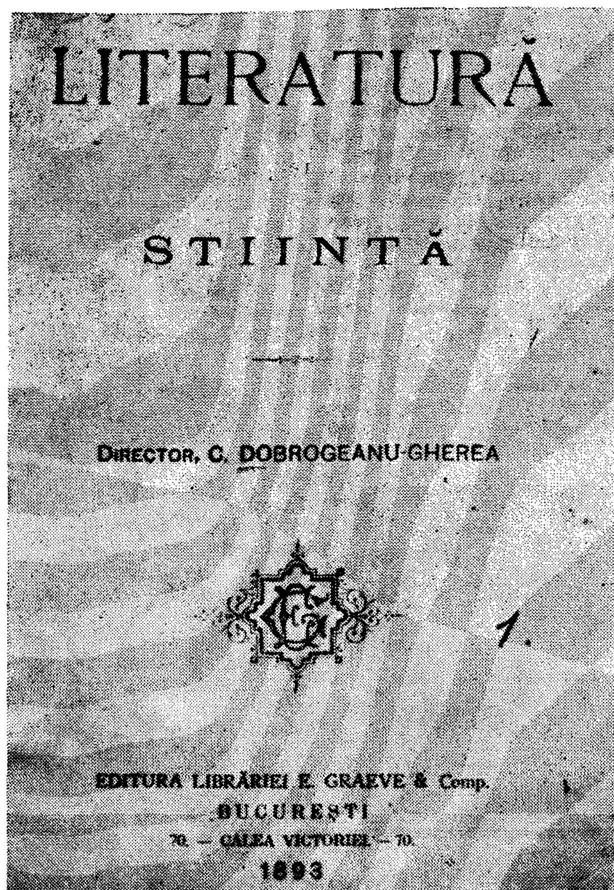
În **L. și a. r.** au apărut multe studii de critică, istorie literară și teorie literară, întemeiate, parte din ele, pe estetica deterministă, amendată cu idei din romantismul german. Cele mai serioase contribuții se datoresc lui N. Petrașcu, autor al unor pagini de fină și temeinică analiză a operelor unor scriitori precum M. Eminescu, Duiliu Zamfirescu, I. L. Caragiale, B. P. Hasdeu sau I. Ghica. Anghel Demetriescu studiază poezia lui Eminescu, scrie despre valoarea literară a discursurilor parlamentare ale lui T. Maiorescu și despre poezia lui Al. Sihleanu. Despre Delavrancea scrie N. I. Apostolescu, iar Gala Galaction despre Iulia Hasdeu. Preocupîndu-se în mod constant de istoria literaturii române, revista a inclus în paginile ei lucrări despre „*Codicele Voronețean* și **Psaltirea Șcheiană* (de I. Brumărel), despre Antim Ivireanul și cronicarul Constantin Filipescu (de B. Iorgulescu). Despre D. Bolintineanu scrie V. D. Păun, iar P. V. Haneș continuă acțiunea sa de aducere în actualitate a lui Alecu Russo. Se publică numeroase documente literare inedite referitoare la V. Alecsandri, I. Ghica, Iancu Alecsandri. La evoluția romanului românesc se referă Iuliu Dragomirescu. N. Iorga face să apară o serie de *Studii de istorie și istorie literară*. Sînt incluse și numeroase lucrări de teorie literară, prin care revista a încercat să-și definească poziția. Ele sînt însă eterogene și frecvent eclectice. Sub semnătura lui Anghel Demetriescu apar ample studii despre *Obiectul artei în general* sau despre „poezia dramatică". Mai precise ca orientare și mai ferme ca atitudine sînt lucrările lui V. D. Păun (*Conflictul tragic*, *Criza geniului*, *Sublimul în estetică*). C. Hamangiu se ocupă de un important aspect al mișcării literare — legislația proprietății literare și artistice în România, adăugîndu-se preocupărilor asemănătoare ale lui A. D. Xenopol. Revista a avut o bogată rubrică de cronici și recenzii literare, susținută consecvent mai ales de N. Petrașcu, care semna cu diverse pseudonime (D. Carpat, A. Costin, D. Riveanu, E. Serea, I. Nestor, E. Sirius, Lucenzio ș.a.). Mai scriau N. I. Apostolescu, I. D. Manolache. În genere pozitive, cronicile din revistă au avut în vedere majoritatea scriitorilor vremii. D. C. Ollănescu-Ascanio prezintă volumele *Momente* de I. L. Caragiale și *România pitorească* de Al. Vlahuță, se scrie despre I. Slavici, G. Coșbuc, A. D. Xenopol ș.a. Atenție s-a arătat și scriitorilor tineri, fiind discutate volumele lui H. Sanielevici, Șt. C. Hepites, Gala Galaction, G. Ranetti, M. Sadoveanu, Il. Chendi. Cărți și reviste străine recenza, în mod obișnuit, N. Petrașcu. De altfel, revista s-a preocupat și de literatura universală, făcînd să apară studii despre antici (datorate lui N. Bănescu), despre Shakespeare, Zola ori găzduind traduceri din Euripide (*Ifigenia în Aulida*, în versiunea lui Ed. Th. Aslan), Dante (*Infernul*, în tălmăcirea lui Coșbuc).

L. și a. r. a publicat numeroase eseuri, datorate unora din oamenii de cultură însemnați ai epocii. Victor Babeș, B. P. Hasdeu, G. Dem. Teodorescu, I. Mincu, N. Iorga, G. I. Ionnescu-Gion, G. Musicescu, Al. Vlahuță, V. A. Urechia sînt autorii unor note de călătorie, descrieri de monumente istorice, opinii despre istoria societății românești în diferite epoci ori despre psihologia anumitor pături sociale, ai unor pagini de memorialistică despre personalități din deceniile anterioare. O mare atenție a fost acordată artelor plastice. B. Iorgulescu face un istoric al picturii în Țara Românească, C. I. Stăncescu se ocupă de creația lui I. D. Negulici, Delavrancea și N. Petrașcu studiază tablourile lui N. Grigorescu, iar I. Mincu scrie despre Gh. Petrașcu. Se dau diverse informații despre pictori străini și apar cu regularitate cronici ale celor mai importante expoziții, semnate de I. Mincu ori N. Petrașcu. În fiecare număr apar reproduceri ale unor picturi sau sculpturi de N. Grigorescu, I. Andreescu, Th. Aman, Șt. I. Valbudea, G. D. Mirea, A. Verona, I. Strîmbulescu, I. Georgescu, C. Artachino, Fr. Storck. Dealtfel, autorul copertei — aceeași de-a lungul întregii apariții — era I. Mincu. Pentru condițiile grafice excepționale, revista a primit și un premiu la o expoziție internațională de la Paris. **L. și a. r.** a publicat de asemenea articole și cronici despre viața muzicală a României, precum și partituri de G. Stephănescu, G. Musicescu, M. Mărgăritescu, G. Enescu, Gh. Dima. Promovînd consecvent o serie de valori naționale, accentuînd importanța tradiției în viața culturală a epocii, **L. și a. r.** a creat și o atmosferă prielnică apariției sămănătorismului, fiind totodată una din cele mai importante reviste literare românești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

— 1. *Cuvînt începător*, LAR, I, 1896, 1, reed. în PLR, I, 453—462 ; 2. Caragiale, *Opere*, IV, 415—416 ; 3. N. Petrașcu, *[Corespondență]*, SDL, VI, *passim* ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 35—36 ; 5. Eugeniu Speranția, *Revista „Literatură și artă română"*, ST, XVIII, 1967, 5—11 ; 6. A. Iliescu, *Rev. lit.*, 223—232 ; 7. *Ist. lit.*, III, 655—658 ; 8. Vîrgolici, *Comentarii*, 155—159.

D. M.

LITERATURĂ ȘI ȘTIINȚĂ, publicație periodică apărută la București în anii 1893 și 1894. Deși C. Dobrogeanu-Gherea proiecta să scoată revista semestrial, nu au ieșit, în cele din urmă, decît două numere, la interval de un an. Discuțiile în jurul apariției începuseră cu mult înainte, în 1891, cînd Gherea îl anunța pe Ronetti-Roman că se hotărîse editarea unei publicații literare la care trebuia să colaboreze un grup de scriitori reputați (I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, B. Delavrancea, I. Nădejde, C. Mille, G. Panu). Periodicul urma să fie intitulat „Lumea nouă", iar rolul său era, după cum scria Gherea, să stimuleze oamenii de talent. Cum însă, între timp, mișcarea socialistă hotărăște să editeze un cotidian politic cu acest nume, Gherea se oprește la denu-

mirea cunoscută. **L. şi ş.** înlocuia „Contemporanul" şi, la rîndu-i, din 1895, va fi înlocuită de săptămînalul „Lumea nouă literară şi ştiinţifică", supliment al oficiosului socialist. Director al publicaţiei era Gherea, care are, totodată, şi colaborarea cea mai consistentă.

Spre deosebire de „Contemporanul", la care exista un echilibru între rubricile literare, ştiinţifice şi culturale, **L. şi ş.** este o revistă în care literatura primează sau, mai curînd, un almanah literar, cu proză şi versuri, cu studii ample, dedicate unor chestiuni teoretice (*Mişcarea literară şi ştiinţifică* şi *Asupra esteticei metafizice şi ştiinţifice* de Gherea, *Noi cuceriri transformiste* de N. Voinov). Colaboratorii părţii ştiinţifice şi sociale sînt Sofia Nădejde (articole despre condiţia femeii în societatea modernă), N. Voinov, I. Nădejde, Alceu Urechia, G. Proca (O. Carp), Gr. I. Alexandrescu şi un E. Arald care, de pe poziţii materialiste, critica vehement *Sic cogito* de B. P. Hasdeu. D. A. Teodoru, în studiul *Clasificarea genurilor literare*, şi Al. Vlahuţă, în articolul *Onestitatea în artă*, se ocupau de probleme literare mai generale. Gherea continuă polemica sa cu T. Maiorescu, căruia i se adăugaseră acum P. Th. Missir, Al. Philippide şi P. P. Negulescu, dar nici criticul socialist şi nici preopinenţii lui nu aduc argumente noi, ci reiau termenii mai vechi ai disputei. În articolele sale, Gherea este preocupat mai ales de aspectele teoretice ale literaturii, şi nu de analiza operei unui scriitor, motiv pentru care va renunţa să publice în **L. şi ş.** studiul său despre G. Coşbuc.

Datorită participării lui B. Delavrancea (*Bunicul, Bunica, Două lacrimi şi Marele Duce*), P. Bujor (*Mi-a cîntat cucul în faţă*) şi A. Bacalbaşa, proza literară este superioară, artisticeşte, poeziei. Tot cu proză colaborau I. Găvănescul, V. Miclescu şi V. G. Morţun. Versuri publică O. Carp, Artur Stavri, I. N. Roman, N. Iorga (*Înainte*), N. Beldiceanu (*Sorin*, poem profund pesimist), A. Bacalbaşa, Al. Vlahuţă (*Iubire*), I. Găvănescul şi I. Păun-Pincio (*Vară, Toamnă*).

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 379—380 ; 2. Nicolescu, *Contemporanul*, 213—214 ; 3. Vitner, *Lit. publ. soc.*, 255—290 ; 4. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, Minerva, 1977, 87—98.

R. Z.

LITERE-ŞTIINŢE-ARTE, revistă literară săptămînală apărută la Bucureşti la 15, 22 şi 29 martie 1898. Într-un *Cuvînt începător*, grupul de tineri care a iniţiat redactarea şi editarea acestei publicaţii declara că şi-a propus să ofere un prilej de afirmare noii generaţii scriitoriceşti. La cele trei numere au colaborat cu versuri St. O. Iosif, D. Nanu, C. Z. Buzdugan, V. Poenaru, G. Russe-Admirescu, D. Karr, Gh. Iacobescu, Const. Mugure, C. Cosco, Vintilă Noreanu, iar Al. Antemireanu, I. Simionescu, Toma Florescu, V. Mereanu şi Gr. Mărunţeanu-Sfinx dădeau schiţe şi nuvele de un modest nivel literar. Mai interesante sînt încercările de critică literară şi recenziile scrise de Mihnea, Mision, Gh. Vişin, Nestor (toate acestea sînt pseudonime). Mihnea, în articolul *Const. Mille*, creionează portretul unui scriitor-cetăţean, preocupat de realitatea socială şi de literatura inspirată din această realitate. Recenziile, la volumul *Epigrame* de C. Virgiliu şi Toma Florescu, la cartea de versuri a lui C. Z. Buzdugan şi la aceea de proză a lui Gr. Mărunţeanu-Sfinx, deşi discută producţiile literare ale unor membri ai cercului de colaboratori, nu au un caracter amical sau publicitar, ci sînt scrise cu seriozitate şi discernămînt critic.

R. Z.

LIUBA, Sofronie (3.XII.1850, Maidan, azi Brădişoru de Jos, j. Caraş-Severin — 3.X.1929), folclorist. După terminarea primelor clase în satul natal, învaţă la Oraviţa şi apoi la Arad, revenind la Maidan ca învăţător. A fost un harnic colaborator al lui At. M. Marienescu, trimiţîndu-i balade din Maidan, între care şase variante despre Novăceşti. **L.**, împreună cu ginerele său, preotul A. Iana, a publicat o monografie a satului Maidan, prefaţată de At. M. Marienescu. Tot în colaborare, sub semnătura Liuba—Iana au apărut, în revista „Familia", cercetări de medicină populară, (credinţe, datini, leacuri şi descîntece), balade şi poezii lirice, mici povestiri hazlii, scrise în grai bănăţean, precum şi cîteva texte ale jocurilor de copii, acestea din urmă ca răspuns la un apel al lui At. M. Marienescu. Interesante obiceiuri în legătură cu „frăţia de cruce" publică **L.** în „Foaia diecezană" din Caransebeş. Continuă să culeagă anecdote şi fabule pe care le trimite revistei „Munca literară şi ştiinţifică" din Piatra Neamţ (1905). A mai colaborat la „Tribuna", „Poporul român" şi la „Revista societăţii

„Tinerimea română“ cu descrieri de „jocuri copilărești“ și de dansuri populare.

— *Unele proverbe sfătuitoare*, REV, I, 1884, 6 ; *Datini și credințe poporale despre „frații sau fîrtații de cruce”*, FDZ, V, 1890, 13, 14, 16, 19, 34 ; *Medicina poporală* (în colaborare cu A. Iana), F, XXVII, 1891, 45—52 ; *Poezii poporale culese din comuna Măidan* (în colaborare cu A. Iana), F, XXX, 1894 ; *Topografia satului și hotarului Măidan* (în colaborare cu A. Iana), pref. At. M. Marienescu, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1895 ; *Ochii-s mincinoși* (în colaborare cu A. Iana), F, XXXIV, 1898, 1 ; *Vers de joc copilăresc* (în colaborare cu A. Iana), F, XXXIV, 1898, 12, 13 ; *Nu-i uom să nu se teamă de muiere* (în colaborare cu A. Iana), F, XXXIV, 1898, 14, 15 ; *Material folkloristic. Jocuri copilărești. Jocuri sau danțuri poporale*, RTR, I, 1898, 128—149 ; *Leacu cailor bîvași ș-a oaminilor lienoși*, MLȘ, I, 1905, 6 : *Omu și ursu*, MLȘ, I, 1905, 6 ; *Jocuri copilărești (Din Banat)*, MLȘ, I, 1905, 7.

— 1. Marienescu, *Poezii*, 251 ; 2. *Encicl. rom.*, III, 115 ; 3. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului și scriitorii bănățeni*, AO, IV, 1925, 17 ; 4. Predescu, *Encicl.*, 493.

L. C.

LIUBAVICI, Dimitrie (prima jumătate a sec. XVI), tipograf. Sîrb cu origine voievodală, **L.** a învățat și profesat meșteșugul imprimeriei la Veneția și la Gracianița (Serbia). Probabil în anul 1544, el vine în Țara Românească și înființează o tipografie slavonă la Tîrgoviște. Aici, sub îndrumarea lui **L.**, ieromonahul sîrb Moise tipărește un *Molitvenic* (1545), cu o anexă — *Pravila sfinților apostoli* (considerată prima carte de legi apărută pe teritoriul românesc). Ajutat de diecii Oprea și Petre, **L.** a imprimat, în 1547, un *Apostol* (în două ediții, cu dedicații diferite : una pentru Țara Românească, alta pentru Moldova). El a format ucenici tipografi autohtoni, dintre care s-a desprins Coresi, semnatar, alături de diacul Oprea, al ultimei cărți apărute în această tipografie (*Triod-Penticostar*, 1558). Deși mai slab realizate sub aspectul artei tipografice decît cărțile lui Macarie, prin tipăriturile lui **L.** se reia, după o lungă întrerupere, o activitate fundamentală pentru cultura noastră veche. Fiind una din foarte puținele tipografii slavonești, cărțile imprimate aici au circulat pe aproape întreg teritoriul de cultură slavă.

— 1. *[Note bibliografice]*, BRV, I, 23—31 ; 2. Iorga, *Ist. lit.*, I, 171—173 ; 3. Ciobanu, *Ist. lit.*, 120—122 ; 4. *Ist. lit.*, I, 247—250 ; 5. Panaitescu *Începuturile*, 122—123 ; 6. Tomescu, *Ist. cărții rom.*, 34—36 ; 7. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 98—99.

C. T.

LIVESCU, Ioan I. (19.III.1873, Ismail — 7.II.1944 București), publicist și scriitor. Fiu de magistrat, **L.** primește o educație îngrijită. Învață la un institut particular din București, trece apoi la liceele „Sf. Sava“, „Matei Basarab“ și „Sf. Gheorghe“, avînd printre profesori pe Anghel Demetriescu, G. I. Ionnescu-Gion, G. Dem. Teodorescu. La îndemnul tatălui, se înscrie la Facultatea de drept, pe care o părăsește însă pentru a urma la Conservator cursul de artă dramatică al lui Șt. Vellescu. Face studii strălucite (1889—1892), în continuarea cărora este trimis cu o bursă la Viena și Paris. Întors în țară după cîteva luni, este angajat la Teatrul Național din București, de unde pleacă în 1895 la Teatrul Național din Craiova. Revine la București în 1899, este înaintat societar clasa I în 1908, iar mai tîrziu este numit subdirector general al teatrelor. Înlocuind o vreme pe Aristizza Romanescu și pe C. I. Nottara la catedra de dicție și artă dramatică a Conservatorului din București, **L.** obține prin concurs suplinirea la această catedră (1911) și apoi numirea ca profesor definitiv (1919). În același timp, este solicitat să predea cursuri de dicție aplicată profesorilor secundari, institutorilor, elevilor școlilor de ofițeri, precum și studenților. Un asemenea curs îi apare în 1911 (*Dicțiunea în școală*). În anii 1920—1923 este director artistic al Teatrului popular, inițiat de N. Iorga ; în 1921 este numit inspector al secțiilor de artă dramatică de la conservatoarele din țară, iar un timp funcționează ca director al Teatrului Național din Chișinău. Spre sfîrșitul carierei este ales și președinte al Sindicatului artiștilor dramatici și lirici din țară.

L. s-a impus ca unul din actorii prestigioși ai Teatrului Național din București. Arta lui interpretativă, caracterizată în primul rînd prin naturalețe, era rodul unui studiu inteligent, stăruitor, al înțelegerii superioare a textului dramatic, grație și unei bogate culturi. Rolurile în care a excelat au fost cele de compoziție, predilectă fiind orientarea spre categoria personajelor care inspiră antipatie. Dintr-o puzderie de astfel de roluri fac parte cel al lui Napoleon din *Vai de cei învinși* de Richard Voss, rolul titular din *Tartuffe* de Molière, cele din repertoriul ibsenian. **L.** avea însușiri de analist și de comentator al meșteșugului actoricesc, se arăta ca-

pabil să sesizeze și să explice nuanțat, sugestiv, specificul muncii pe scenă, aspectele ei psihologice și sociologice. De aceea, face dese incursiuni în tainele teatrului și în istoria lui, popularizate prin articole, studii, dar mai cu seamă prin conferințe (*Din tainele scenii* — 1898, *Dintre culise* — 1898, *Convenționalul în teatru* — 1902, *De-ale teatrului la noi și-n alte țări* — 1907, *Teatrul modern alături de melodramă și de tragedia clasică* — 1907, *Politica culturală* — 1928, *Firescul în teatru* — 1935, *Teatrul în slujba poporului* — 1937, *Le Rôle social de l'artiste* — 1937, *Arta de a vorbi. Arta de a citi. Arta de a tăcea* — 1937, *Idei și considerațiuni generale asupra gestului* — 1938 ș.a.). Este aici o vocație profesorală care s-a împlinit prin activitatea la Conservator. Printre elevii lui **L.** erau Elvira Popescu, Tina Barbu, Ion Sîrbu, Ion Manu, N. Bălțățeanu ș.a. Fire energică, intrepidă, **L.** a susținut permanent interesele breslei, s-a zbătut pentru îmbunătățirea situației materiale a actorilor, a pledat pentru prestigiul lor social.

Om de teatru, de o neistovită vervă publicistică, **L.** nutrise în tinerețe visuri de poet și autor dramatic. Debutase în 1888 la „Revista societății „Studentul român". Colaborează și este redactor la „România literară" (1888—1889), „Fîntîna Blanduziei" (1888—1889), „Revista poporului" (1889—1890), „Arhiva nouă" (1890), „Generația nouă" (1891—1893), la aceasta din urmă fiind și director literar. Mai publică în „Biblioteca familiei" (1890—1891), „Românul literar" (1891), „Ilustrațiunea română" (1892), „Literatorul" (1893), „Liga literară" (1895), „Arta" (1904), „Literatură și artă română" (1907), „Biblioteca modernă" (1908), „Rampa" (începînd din 1911) ș.a. O bună parte din scrieri sînt republicate în „Revista theatrelor" (1893—1903), pe care o conduce. În versurile lui **L.** se simte adesea înrîurirea eminesciană. Abundă imaginile romantice, transpunînd discrepanța dintre realitate și ideal, este invocată frecvent mîndra izolare a poetului, neînțeles, înstrăinat de lume. Poezia nu are însă relief, lirismul este împovărat de o expresie declamatoare. Piesele în versuri *Floarea din Firenze* („comedie-idilă"), *Cerșetorul* („dramă-idilă") și *Îngerii lui Rafael* („fantezie"), jucate pe scena Teatrului Național din București (1892—1894), publicate și în volum, arată o bună stăpînire a versului, dar o fantezie poetică precară. Ca lucrări dramatice sînt inconsistente, îndatorate unor scheme romanțioase (*Cerșetorul*, de pildă, împrumută mult din *Lăutarul din Cremona* de Fr. Coppée). **L.** traduce cam în aceeași vreme din poeții felibri, din Aug. Barbier și Ch. Fuster, are legături cu cei de la „Revue Félibréenne". Tălmăcește, în 1896, pentru Teatrul Național din Craiova, comedia *Le Flibustier* de J. Richepin. În mai multe articole, precum și în scrierile despre teatru, **L.** face numeroase referiri la literatura română și străină. El este un comentator distins, care judecă mai ales din perspectivă culturală. Interpretarea critică nu pătrunde însă în interiorul operei, chiar dacă intenția autorului era să tragă liniile particulare ale unui portret literar (*Traian Demetrescu, Lucreția Suciu, Veronica Micle, Mihai Eminescu*). **L.** este mai inspirat cînd schițează „profiluri din foaier", pe care le publică în „Revista theatrelor" (semna aici și Lear, Don Livio, Rex), precum și în descrierea chipurilor care se desprind dintr-o serie de schițe și impresii risipite în periodicele de după 1900, din amintiri (*Treizeci de ani de teatru* — 1925). Memorialistica lui reface o imagine plină de concretețe a vieții scenei românești. Îndrăgostit de teatru și de oamenii lui, **L.** evocă viu, narează alert, reconstituind o atmosferă specifică. El înscenează colorat, pitoresc. Reușește să creioneze cu ironie incisivă diferite tipuri umane, ceea ce dă prilejul detașării și al reflecției morale. Există aici grija pentru informația precisă, de unde și valoarea documentară a însemnărilor. În ciuda unor interpretări prea pătimașe, mai cu seamă cînd insistă asupra conflictelor lui cu diferiți conducători ai teatrului, scrierile lui **L.** conțin idei prețioase despre evoluția teatrului românesc.

— *Mihail Kogălniceanu*, București, Tip. Generația nouă, 1891 ; *Floarea din Firenze*, București, Haimann, 1893 ; *Cerșetorul*, București, Haimann, 1894 ; *Ingerii lui Rafael*, București, Müller, 1894 ; *Din tainele scenii*, [Craiova], [1898] ; *De-ale teatrului la noi și-n alte țări*, București, Tip. Luis, [1907] ; *Treizeci de ani de teatru*, București, Tip. Rampa, 1925 ; *Evoluția teatrului românesc în ultimii 30 de ani*, București, Tip. Independența, 1937 ; *Amintiri și scrieri despre teatru*, postfață Mihai Vasiliu, București, E.L., 1967. — Tr. : Ch. Fuster, *Sonet*, RML, VIII, 1889, 3 ; Aug. Barbier, *Nostalgie*, IRO, II, 1892, 3.

— 1. R., *Ioan I. Livescu*, BMR, I, 1908, 6 ; 2. Terentius, *Livescu*, *RMP*, *I*, *1912*, *129* ; 3. *40 de ani de activitate artistică-culturală. 1892—1933. Volum omagial închinat maestrului Ioan I. Livescu*, București, Tip. Göbl, 1933 ; 4. Predescu, *Encicl.*, *493* ; 5. *50 de ani de activitate artistică-culturală. 1892—1942. Volum omagial închinat maestrului Ioan I. Livescu*, București, Tip. Cultura, 1942 ; 6. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *154—155*, *188* ; 7. Nottara, *Amintiri*, *129—132* ; 8. Eftimiu, *Portrete*, *226—229* ; 9. *Ist. teatr.*, II, *343—345*, *524*.

G. D.

LOCUSTEANU, Nicolae B. (24.III.1821, Leu de Sus, j. Dolj — 1901), publicist. Se numea N. Rusu. Mai tîrziu (1856) a adoptat numele unor strămoși — Locusteanu —, pe care îl va păstra pînă la sfîrșitul vieții. **L.** a învățat carte în chiliile bisericii Madona Dudu din Craiova, avînd ca profesori pe Florian Aaron, Stanciu Căpățineanu și Gr. Pleșoianu. După terminarea claselor primare, din cauza lipsurilor materiale, intră „scriitor" în cancelaria unui subprefect. Patriot înflăcărat, participă la revoluția de la 1848, fiind exilat la Brusa. Aici învață franceza și practică ingineria, construind, cu alți ingineri exilați, prima șosea pietruită între Marea Marmara și Brusa. În 1853 însoțește pe I. Heliade-Rădulescu în lagărul de la Șumla. Amîndoi se vor întoarce mai tîrziu la Constantinopol, unde **L.** va redacta „Conservatorul" (1856—1857).

Încă din tinerețe, **L.** este preocupat de alcătuirea unui dicționar enciclopedic român. Se pare că nu a realizat decît un *Dicționar istoric* (al cărui manuscris s-a pierdut) și o traducere a marelui *Dicționar al limbii franceze* de L.-N. Bescherelle.

L. nu a scris literatură. Cele două volume — *Amintiri din trecut* (1896) și *După exil* (1898) — cuprind date autobiografice raportate la evenimentele timpului și articolele publicate în diferite ziare, după întoarcerea din exil. În aceste articole **L.** abordează, în spirit progresist, aspecte culturale ale societății românești.

— *Dobrogea*, București, Tip. Göbl, 1878 ; *Religiune și atheie*, Brăila, Tip. Bălășescu, 1888 ; *Note* la I. H. Rădulescu, *Scrisori din exil*, București, Tip. Modernă, 1891, *629—741* ; *Amintiri din trecut*, Craiova, Tip. Română, 1896 ; *Ion Heliade și detractorii lui*, Craiova, Tip. Română, 1898 ; *După exil*, I—II, Craiova, Tip. Națională, 1898—1900.

— 1. N. B. Locusteanu, *Amintiri din trecut*, Craiova, Tip. Română, 1896 ; 2. *Genealogia neamului meu*, în N. B. Locusteanu, *După exil*, I, Craiova, Tip. Națională, 1898, *385—445* ; 3. Bucur, *Istoriografia*, *55—56* ; 4. Radu Tomoiagă, *Personalități și tendințe în perioada pașoptistă*, îngr. și postfață Vasile Vetișanu, București, Minerva, 1976, *161—183*.

M. T.

LOGOFĂTUL, Eustratie v. **Eustratie Logofătul.**

LUCEAFĂRUL, gazetă politică apărută la Craiova, săptămînal, între 8 aprilie și 2 octombrie 1890. La această publicație, cu o ușoară atitudine anticonservatoare, director și prim-redactor a fost V. Ște-

fănescu, iar redactor politic şi literar, începînd din luna august, Tr. Demetrescu. Poetul craiovean şi-a publicat aici cîteva schiţe şi impresii de călătorie, precum şi un pătrunzător articol dedicat lui M. Eminescu, interesant mai ales prin paralela cu A. de Musset şi prin afirmaţia că la 1890 Eminescu era poetul de predilecţie al tineretului. În ultimul număr al gazetei, Tr. Demetrescu tipăreşte recenzia *Poveştile lui Ion Creangă*, în care observă, printre cei dintîi, comuniunea de sentimente şi de cugetare dintre povestitor şi oamenii de la ţară.

R. Z.

LUCEAFĂRUL, revistă literară care a apărut la Galaţi, la 1 şi 25 decembrie 1897. Elisabeta M. Z. Ionescu (semna şi E. I., Eli) a editat acest periodic cu dorinţa, mărturisită într-un articol din primul număr, de a pune la dispoziţia scriitorilor din localitate o publicaţie care să însufleţească viaţa literară. Colaboratori au fost Iancu N. Păun (articole despre teatru, snoave, nuvele), Aristide Cantilli (poezii), I. C. Săvescu (*Versuri neînfrînate*).

R. Z.

LUCEAFĂRUL, revistă literară săptămînală, apărută la Bucureşti între 10 septembrie şi 8 octombrie 1900. Director al acestei reviste, promiţător subintitulată de „literatură, artă, ştiinţă, politică", era Ludovic Dauş şi tot el, probabil, autorul unui articol-program care anunţa intenţia de a lupta împotriva „bisericuţelor" literare, a mercantilismului, a veleitarilor. **L.** publică beletristică, cronici de teatru şi pictură, articole politice nesemnificative, ştiri din viaţa literară, caricaturi. H. G. Lecca, Dem. Moldoveanu, Al. Obedenaru, N. Ţincu, Radu D. Rosetti, Ludovic Dauş şi N. G. Rădulescu-Niger au colaborat cu versuri. E. Conduratu, Constanţa Dunca-Schiau, C. Săteanu, N. G. Rădulescu-Niger, Ludovic Dauş şi Ch.-Ad. Cantacuzène publică proză.

R. Z.

LUCHIAN, Neculai (1821, Iaşi — 1.VII.1893, Iaşi), traducător. A învăţat mai întîi la şcoala de la Trei Ierarhi, după care, descoperindu-şi aptitudini pentru arta plastică, s-a înscris la clasa de pictură de la Academia Mihăileană. Trimis la Paris, în 1838, pentru a se perfecţiona, **L.**, care între timp se produsese, ca diletant, în diferite reprezentaţii de societate, ia lecţii de artă dramatică de la actori reputaţi şi susţine roluri de mică întindere pe scena de la Théâtre du Palais-Royal. Mai tîrziu, în Italia, el va face şi studii muzicale. Întors la Iaşi, se angajează în trupa românească, pentru reprezentaţiile ce aveau loc la Teatrul de varietăţi, precum şi în spectacolele trupei franţuzeşti. Era preţuit de M. Millo, sub a cărui îndrumare va juca (1846—1852) la Teatrul cel Mare de la Copou. Surghiunul la Caşin (1846) şi arestarea din 1858, cînd actorul, care nu de mult primise rangul de comis, rosteşte cuplete unioniste, interzise de cenzură, îi sporesc prestigiul în rîndul publicului ieşean. După plecarea lui Millo la Bucureşti (în stagiunea 1852—1853), răsfăţatul scenei moldoveneşti devine **L.** care, de cîteva ori (între anii 1855 şi 1871), ia conducerea teatrului ieşean, asigurînd, la unele spectacole, şi direcţia de scenă. În stagiunea 1865—1866, el redactează un regulament al teatrului românesc, imprimat în 1867. În 1868—1869, cu o trupă proprie, dă spectacole la Chişinău. După înfiinţarea Societăţii dramatice, **L.** este trecut printre primii societari de clasa întîi (1879). La început sub înrîurirea lui M. Millo, el îşi conturase treptat un mod propriu de joc, un stil burlesc, şarjat, din specia comicului naiv. A jucat în toate comediile şi vodevilurile lui V. Alecsandri, fiind, printre altele, creatorul rolurilor Clevetici şi Sandu Napoilă. Rolul său de predilecţie a fost, însă, Jocris din *Sora lui Jocris* de Fr.-A. Varner şi F.-A. Duvert, comedie localizată de el însuşi. **L.** a făcut multe traduceri (între care *Avarul* de Molière) şi prelucrări de farse şi vodeviluri din repertoriul francez al vremii. Astfel, *Jijianul*, un alt succes, *Un scrob îndrăcit* (Duvert şi Boyer), *Rudele din provincie* (E. Abraham), *Sare gardu sau Merele vecinului* (V. Sardou), *Ucigaşii* (E. Labiche, H. Monnier şi E. Martin), *Soacra şi ginerile* (Grangé şi L. Thiboust), *Spălătoriţa* (Grangé), *Necredinţa bărbaţilor* (Marc-Michel şi Labiche), *Impresiile de călătorie* (probabil după Saintine, Duvert, A.-Th. de Lauzanne) şi multe altele, aparţinînd lui de Beauplan, Brunswick, E. Cormon, L. Couailhac, Delacour, Ch. Duveyrier, A.-N. Hennequin, P. de Kock, Lockroy, J. Prevel. Traducerile sînt fără valoare, presărate cu multe regionalisme şi cuvinte străine nepotrivite, autorul schimbînd propoziţii şi fraze întregi şi denaturînd uneori ideea însăşi din textul original.

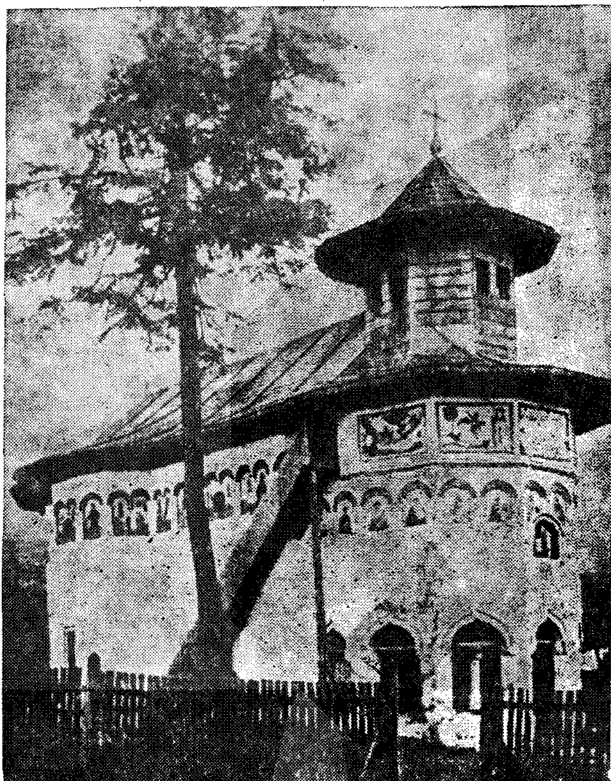

— Tr. ms.: [F.-A. Duvert şi A-Th. de Lauzanne], ***Căpitanul de tîlhari*** (1849), A.S.I., ms. 238; Saint-Yves, ***Femeia cu doi bărbaţi*** (1853), A.S.I., ms. 230, ms. 234; Th. Barrière, ***Parizianul sau Fiul plugarului*** (1857), A.S.I., ms. 254; E. Labiche şi Marc-Michel, ***Capela de paie de Italia*** (1858), A.S.I., ms. 287 (în colaborare cu T. Porfiriu); [A. Royer şi G. Vaez], ***Domnişoara Rosa sau Ţaranca civilizată*** (1861), A.S.I., ms. 256, ***S-a mutat de ieri*** (1875), A.S.I., ms. 432; [Anicet-Bourgeois şi Lockroy], ***După miezul nopţii*** (1865), A.S.I., ms. 259, ***Dascalul de sat sau Examenul şi împărţirea premiilor*** (c. 1866), A.S.I., ms. 375; F.-A. Duvert şi Boyer, ***Un scrob îndrăcit*** (c. 1869), A.S.I., ms. 379; L. Thiboust şi P. Siraudin, ***Strechietul*** (1871), A.S.I., ms. 468; Grangé şi L. Thiboust, ***Soacra şi ginerile*** (1871), A.S.I., ms. 469, ***Dracii roşii*** (1875), A.S.I., ms. 690, ***O nuntă la dubă*** (1876), A.S.I., ms. 412; Brunswick şi de Beauplan, ***Intr-o ureche sau Nebuniile lui Barone*** (1871), A.S.I., ms. 520, ms. 722; H. Meilhac şi L. Halévy, ***Omul cu cheia*** (1871), A.S.I., ms. 608, ***Socru buimac*** (1871), A.S.I., ms. 652; E. Abraham şi J. Prevel, ***Rudele din provincie*** (c. 1873), A.S.I., ms. 359; Grangé, A. Brot, V. Bernard, ***Ginerile colonelului*** (c. 1873), A.S.I., ms. 389; Mélesville şi P. Carmouche, ***Duelurile sau Familia Dareur*** (1873), A.S.I., ms. 434, ***Provincialul sau Unchiul şi nepotul*** (1874), A.S.I., ms. 474; P. Siraudin, ***Amicul femeilor*** (1873), A.S.I., ms. 552; V. Bernard, ***Cupeul doctorului*** (1873), A.S.I., ms. 709; [Ed. Brisebarre şi L. Couailhac], ***Violeta sau Îmi samănă hoţul*** (1873), A.S.I., ms. 714; G. Petit, ***Alegerile sau Un candidat de deputat*** (c. 1875), A.S.I., ms. 365; A. Decourcelle, ***Necazurile unui secondant*** (1875), A.S.I., ms. 451; Saintine, Varin şi Ch. Dubois, ***O noapte grozavă*** (1875), A.S.I., ms. 539; A. Jaime, ***Castelul lui Oscar*** (1877), A.S.I., ms. 513; P. de Kock şi Varin, ***Un tînăr minunat*** (1877), A.S.I., ms. 554; E. Labiche, H. Monnier şi E. Martin, ***Ucigaşii*** (1877), A.S.I., ms. 580; Th. Barrière şi L. Thiboust, ***Domnul încurcă-tot*** (1880), A.S.I., ms. 484; J.-Fr.-A. Bayard, ***Mănuşile galbene*** (1880), A.S.I., ms. 1018; H. Murger, ***Americanul*** (1881), A.S.I., ms. 275, ms. 559; V. Sardou, ***Sare gardu sau Merele vecinului***, A.S.I., ms. 361; [Autori neidentificaţi], ***Străchini verzi*** (1854), A.S.I., ms. 242, ***Guliţă şi fata din casă*** (1856), A.S.I., ms. 233, ***Birtul lui Atanasie*** (1859), A.S.I., ms. 252, ***Pietrariu sau Lucrătorul cinstit*** (1861), A.S.I., ms. 265, ms. 269, ***Fără nume sau Dramă şi roman*** (1864), A.S.I., ms. 263, ***Astăzi mă mărit*** (1865), A.S.I., ms. 264, ms. 377.

— 1. N. Ţincu, *N. Luchian*, RN, VII, 1895, 6; 2. Burada, *Ist. teatr.*, II, *passim*; 3. I. B. Bobescu, *În clipe de linişte*, Bucureşti, Tip. Văcărescu, 1934, *41—42*; 4. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *459—466*, II, *145—151*, *285—294*, *passim*; 5. Olga Flegont, *Neculai Luchian*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XIII, 1966, 1; 6. Brădăţeanu, *Ist. lit. dram.*, *328—329*; 7. *Ist. teatr.*, II, *272—279*, *passim*; 8. Brădăţeanu, *Profiluri*, I, *74—85*.

F. F.

LUDESCU, Stoica (c. 1612 ⟨10⟩ — c. 1695 ⟨10⟩), cărturar. Este autorul prezumtiv al **Letopisețului cantacuzinesc*. Logofăt de cancelarie în timpul lui Matei Basarab, a fost fiul lui Șerban, logofăt, și nepotul unui Seman, „judeţ" al Bucureştilor. De la

Biserica din Ludeşti

moşia Ludeşti, din Dîmboviţa, în posesia căreia intră ulterior, îşi ia numele de Ludescu. Ajunge în 1680 ispravnic al scaunului Tîrgoviştei. Ataşat din tinereţe familiei postelnicului Constantin Cantacuzino, L. însoţeşte pe Cantacuzini în pribegia lor în Moldova, în vara anului 1658. Consecinţă a devotamentului său, în 1672, în vîrtejul persecuţiilor ce se abat asupra Cantacuzineştilor, este trimis la ocnă de către Grigore Ghica. Este cel care redactează ca logofăt importante acte ale familiei, printre care testamentele postelnicesei Elina, din septembrie şi noiembrie 1681, ultimul marcînd disensiunile intervenite între domnitorul Şerban Cantacuzino şi fraţii săi după excluderea celui dintîi de la moştenire. L. se stinge în intervalul dintre anii 1693—1697 ⟨10⟩, lăsînd numeroase sugestii privind eventuala sa paternitate asupra *Letopisețului cantacuzinesc*, nu însă şi dovada decisivă. De aici, incertitudinile şi rezervele manifestate încă faţă de calitatea sa de cronicar ⟨10, 12, 14⟩.

— 1. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 2. Al. Lapedatu, *Noi monumente istorice — Biserica din Ludeşti*, BCM, I, 1908—1909 ; 3. N. Iorga, *[O Biblie de la 1688 în posesia lui Stoica log. Ludescu]*, SDIR, XIII, *145* ; 4. Iorga, *Ist. lit.*, I, *352—358* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *497—500* ; 6. Al. Ciorănescu, *Un act al lui Stoica Ludescu*, RI, XX, 1934, *7—9* ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *33—34* ; 8. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *233—239* ; 9. I. Ionaşcu, *Documente inedite din perioada 1517—1774*, STD, VIII, 1955, *4* ; 10. I. Ionaşcu, *Despre logofătul Stoica Ludescu şi paternitatea cronicii „Istoria Țării Româneşti"*, AUB, istorie, t. V, 1956 ; 11. C. Grecescu şi D. Simonescu, *Introducere* la *Istoria Țării Româneşti. 1290—1690. Letopisețul cantacuzinesc*, Bucureşti, E.A., 1960 ; 12. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică şi literară a cronicilor muntene*, CM, I, *V—CXXVI* ; 13. Cioculescu, *Varietăţi*, *29—44* ; 14. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *152—155, 208—214* ; 15. Liviu Onu, *Date noi cu privire la Stoica Ludescu. Din nou problema paternităţii „Letopisețului cantacuzinesc"*, LR, XXI, 1972, *1*.

R. Ş.

LUMEA, revistă literară apărută la Iaşi la 1, 8 şi 15 octombrie 1899. Iniţiativa aparţine lui M. Sadoveanu, pe atunci elev la Liceul Naţional din localitate, şi unui publicist ceva mai experimentat, Matei Rusu. Deoarece liceenilor le erau interzise, prin regulamente şcolare, manifestările publicistice, răspunderea redacţiei şi-a asumat-o M. Rusu. Ţelul noii reviste era acela de a contribui la sporirea interesului pentru literatură. M. Sadoveanu publică în primul număr nuvela *Doi copii*, care va apare mai tîrziu cu titlul *Două vieţi* în volumul *Dureri înăbuşite*. Tot aici apare, în numărul din 8 octombrie, şi poezia *Mama*. Versuri au mai publicat Matei Rusu, I. Costin, A. Steuerman-Rodion, Virgiliu N. Cişman şi G. Botez-Gordon. Un *Fragment*, inedit, din versurile lui N. Beldiceanu deschide primul număr al revistei, în semn de omagiu pentru poetul dispărut din viaţă cu puţin înainte. Alături de M. Sadoveanu, care îşi iscălea colaborarea cu pseudonimul M. S. Cobuz, mai tipăreau schiţe, nuvele şi însemnări Gh. Nădejde (cu pseudonimul L. Gîrbea), H. Perez, M. Rusu, Spiru Prasin, iar A. Steuerman, cîteva note despre Octav Băncilă şi o frumoasă evocare a lui Anton Bacalbaşa. Din „Neue Freie Presse" se traduce un studiu scris de F. Schütz, dedicat vieţii şi operei lui Lev Tolstoi. Revista mai publică trei scrisori ale lui Dostoievski, adresate fratelui său Mihail, şi un articol despre H. Heine. Din versurile lui Heine tălmăceau C. Săteanu (sub pseudonimul Brînduşă) şi Mărunt (pseudonim neidentificat) ; Săteanu dă şi o versiune românească a poeziei *Secerişul* de Petőfi şi o transpunere a dramei *Puterea întunericului* de Tolstoi, din care în L. au apărut fragmente.

— 1. Sadoveanu, *Opere*, XVI, *533—534* ; 2. Savin Bratu, *Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, E.L., 1963, *134*.

R. Z.

LUMEA ILUSTRATĂ, revistă literară, bilunară, apărută la Bucureşti din noiembrie 1891 pînă în octombrie 1896 şi la 10 mai 1897. De fapt, în noiembrie 1891 se edita un număr-prospect, L. i. apărînd cu regularitate de la 1 ianuarie 1892. Între anul al doilea şi al treilea există un interval de timp, aproximativ un an, în care, ca şi între noiembrie 1896 şi mai 1897, din motive financiare, s-a întrerupt editarea revistei. L. i. avea caracterul unui magazin „pentru casă şi familie", după modelul unor periodice ca „Moderne Kunst", „L'Illustration" sau „Graphic". Literatura, atît cea originală, cît şi traducerile din scriitori germani, francezi şi ruşi, ocupă spaţiul cel mai larg în paginile revistei. Dacă L. i. nu a impus o nouă orientare literară sau un scriitor, a avut în schimb o difuzare relativ bună, făcînd posibilă cunoaşterea literaturii române şi adresîndu-se, mai ales, cititorilor cu o cultură medie. Redactorii s-au preocupat, în primul rînd, de accesibilitatea beletristicii publicate, evitînd, într-o vreme cînd acestea erau la modă, experienţele novatoare. Tot în scopul atragerii cititorilor, revista a editat un *Calendar*. Materialul literar din L. i. este, cantitativ, deosebit de bogat. După o statistică sumară a redacţiei, în anul al doilea se publicaseră 240 de poezii, dintre care 40 tălmăcite din alte limbi, apoi 31 de nuvele originale şi 26 tradu-

se, două romane traduse, două piese de teatru originale, 25 de portrete ale unor scriitori români și străini, alte numeroase articole literare și științifice, note, recenzii și o poștă a redacției, pentru tinerii care trimiteau revistei încercările lor poetice. Printre aceștia se aflau Ovid Densusianu, care debutase la „Revista critică literară“, dar trimitea și aici versuri, și Mihai Codreanu, atunci în vîrstă de 16 ani, căruia i se publică primul *Sonet* („Dormind de somnul liniștei eterne“), în numărul 17 din anul 1892.

În **L. i.** au publicat I. L. Caragiale *(Poveste de contrabandă)*, G. Coșbuc (aproximativ 25 de poezii, între care unele traduceri, și comedia într-un act *La Slănic)*, Al. Vlahuță, N. Beldiceanu, A. D. Xenopol (studiul *Propășirea intelectuală de la 1822 la 1834* și articolul *Ceva despre arhitectură)*. Cu versuri sau proză au mai colaborat Tr. Demetrescu, A. Bacalbașa, Em. Grigorovitza, N. A. Bogdan, D. Stăncescu, I. Properțiu (între altele, cu amintiri despre I. Creangă), Gheorghe din Moldova, Gr. H. Grandea, D. Teleor, Artur Stavri, A. Naum, I. S. Nenițescu, I. N. Roman, I. I. Roșca, Matilda Cugler-Poni, C. Z. Buzdugan, P. Dulfu. Dintre tineri, mulți la primele scrieri publicate, trebuie notați H. G. Lecca, A. Steuerman-Rodion, Ludovic Dauș, Radu D. Rosetti, J. B. Hétrat, Constanța Hodoș, Sextil Puscariu, V. Scînteе, N. Țimiraș. Deosebit de bogată este lista autorilor străini din care s-a tradus : Goethe *(Rămas bun*, traducere de V. Scîntee), Schiller *(Hero și Leandru, Norocul* ș.a.), Lenau *(Copacul amintirii*, traducere de V. Scîntee), Lamartine *(Nemurirea)*, Heine *(Doi frați, Don Ramiro* și, în traducerea lui G. Coșbuc, *Doream)*, A. de Vigny, Tolstoi, Petöfi, Longfellow, Balzac, Arvers (celebrul *Sonet*, în versiunea lui Gheorghe din Moldova), H. Murger, Maupassant, Fr. Coppée ș.a.

Printre cei care au făcut parte din conducerea acestei reviste se numără G. Coșbuc, D. Stăncescu și I. I. Roșca.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *384—385.*

R. Z.

LUMEA LITERARĂ, revistă literară care a apărut la Gherla, bilunar, din ianuarie pînă în decembrie 1893. În decembrie 1892 este posibil să fi apărut un număr de probă. Redactor răspunzător al publicației a fost George Simu, colaborator totodată cu versuri, proză și notițe de critică literară. Cu poezii au colaborat și Elena Lupan, V. B. Muntenescu, iar cu nuvele istorice, prozatorul V. Ranta-Buticescu. În revistă au apărut romane, nuvele, poezii culte și populare, articole despre viața teatrală din Transilvania, biografii ale oamenilor de seamă, însemnări de călătorie ; o parte din aceste scrieri erau traduse din publicații asemănătoare care se tipăreau în Austria și Germania.

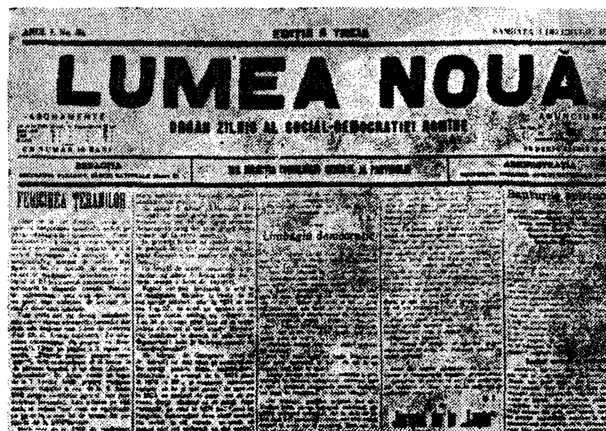
R. Z.

LUMEA NOUĂ, gazetă umoristică, bilunară, apărută la Cluj de la 15 ianuarie pînă în octombrie 1876. Proprietar și redactor a fost N. Negruțiu-Fekete, profesor și publicist. În **L. n.** se publică parodii de articole politice și literare, de știri, și comunicate oficiale sau, în limbajul redactorilor, „știri și scorniri, adevăruri și minciuni, învățături și secături (...), denumiri și destituiri, căsătorie și repause“. Totul nu este decît o glumă, și nu de bună calitate, parodia alegînd mijloacele cele mai ușoare de a ironiza. Se critică nu fondul, nu moravurile politice sau sociale ci, mai ales, limbajul, stilul gazetarilor ; sînt relatate persiflant și anumite evenimente lipsite de interes public. Totuși în unele din producțiile inserate există un subtext național, patriotic. Versurile și scrierile umoristice în proză, unele traduse, sînt atractive ; cîteodată se imită versificația populară, alteori se publică chiar anecdote și texte umoristice populare.

— 1. Emil Manu, *„Lumea nouă“ (1876)*, RLRO, *279—281.*

R. Z.

LUMEA NOUĂ, publicație periodică apărută la București, în fiecare zi, între 2 noiembrie 1894 și 17 noiembrie 1898 (prima serie) și săptămînal de la 22 noiembrie 1898 pînă la 4 iulie 1899 (seria a doua), de la 11 iulie 1899 pînă la 1 octombrie 1900 (seria a treia). Prima serie a gazetei a avut un comitet redacțional condus de I. Nădejde, din care făceau parte, printre alții, C. Mille (care se retrage la sfîrșitul anului 1894), G. Diamandy, Al. Ionescu, I. Păun-Pincio, C. Z. Buzdugan. Din cauza evenimentelor politice (trădarea „generoșilor“), I. Nădejde renunță la conducerea ziarului odată cu apariția seriei a doua, responsabilitatea redacțională revenind acum unui comitet compus din I. C. Frimu, Al. Ionescu, C. Z. Buzdugan, T. Scutaru, I. Radu, Iosif Nădejde. Între 11 iulie 1899 și 28 mai 1900, C. Z. Buzdugan a fost secretar de redacție. **L. n.** înlocuia săptămînalul socialist „Munca“ și, continuînd o bună tradiție, edita un supliment literar, mai întîi în numărul de duminică al ziarului, apoi scoțîndu-l într-o ediție separată, bogat ilustrată și cu format de revistă. Totuși, nici cotidianul nu a neglijat literatura, avînd în mod permanent un foileton, cronici teatrale, informații și rubrici literare. Cînd suplimentul literar și-a suspendat definitiv apariția (23 februarie 1897), **L. n.** cedează redactorilor literari o coloană din prima pagină și primele coloane din pagina a doua, publicînd în continuare un variat material beletristic și critic. Principalul colaborator literar al gazetei a fost C. Dobrogeanu-Gherea, cu articole polemice (controversa cu G. Panu, autor al seriei de foiletoane intitulate *Critica și literatura*, apărute în „Epoca literară“ din 1896) și de critică literară. Au scris la **L. n.** și I. Nădejde, H. Sanielevici, Em. D. Fagure. În foileton apar traduceri din scriitori europeni și americani (E. A. Poe, Dickens, Petöfi, Tolstoi, Heine ș.a.).

LUMEA NOUĂ

— 1. Ion Munteanu, *80 de ani de la apariție : „Lumea nouă“*, RL, VII, *1974, 45* ; 2. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul“*, București, Minerva, 1977, *113—120.*

R. Z.

LUMEA NOUĂ ILUSTRATĂ ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ v. **Lumea nouă literară şi ştiinţifică.**

LUMEA NOUĂ LITERARĂ ILUSTRATĂ v. **Lumea nouă literară şi ştiinţifică.**

LUMEA NOUĂ LITERARĂ ŞI ŞTIINŢIFICĂ, supliment literar al ziarului „Lumea nouă" apărut la Bucureşti între 7 noiembrie 1894 şi 23 februarie 1897. „Lumea nouă" a editat suplimentul literar mai întîi ca număr de duminică (7 noiembrie 1894 — 4 iunie 1895). Cu numărul din 12 iunie 1895, apare seria a doua a suplimentului, în format de revistă şi cu un titlu diferit de cel al ziarului: „Lumea nouă ilustrată ştiinţifică şi literară" (12 iunie — 26 septembrie 1895). La 2 octombrie 1895 revista îşi modifică din nou titlul în „Lumea nouă literară ilustrată", iar peste cîteva luni se înregistrează cea de a patra şi ultima schimbare a denumirii în „Lumea nouă literară şi ştiinţifică" (28 ianuarie 1896 — 23 februarie 1897). Aceste schimbări succesive ilustrează eforturile redacţiei, din care făceau parte I. Nădejde, C. Z. Buzdugan, I. Păun-Pincio, H. Sanielevici ş.a., de a stabili un profil publicaţiei, care preluase cititorii revistei „Munca ştiinţifică şi literară", organ de popularizare ştiinţifică şi culturală, dar şi pe cei ai „Evenimentului literar", periodic în primul rînd literar. Revista a rămas însă pînă la sistarea apariţiei fără o limpede organizare internă, avînd rubrici diverse, publicînd articole politice şi traduceri din scrierile teoretice ale fruntaşilor socialişti europeni, studii şi cronici literare, teatrale, de artă plastică, muzicale, literatură foarte variată, informaţii culturale, ştiinţifice şi literare. De aceea, numărul colaboratorilor, precum şi cel al scriitorilor străini traduşi este foarte mare. Redacţia s-a străduit să pună la îndemîna cititorilor o bună literatură de informare politică şi de popularizare a ideilor marxiste. În acest scop se publicau traduceri din scrierile lui Marx şi Engels, din Paul Lafargue, G.-P. Deville, Fr. Mehring şi G. V. Plehanov. De asemenea, apăreau studii şi articole rezumative, traduceri şi adaptări din revistele socialiste străine, făcute de redactori sau de colaboratori din afară. Orientarea literară a revistei este dată, fără nici o îndoială, de C. Dobrogeanu-Gherea, colaborator încă de la primul număr cu articolul *Munca creatoare şi munca exerciţiu.* Gherea continuă aici acţiunea de propagare a ideilor estetice noi, a unei arte puse în slujba idealurilor socialiste. Articole de critică, subsumate, în ceea ce priveşte direcţia, şcolii critice de la „Contemporanul", dau şi I. Nădejde, G. Ibrăileanu, H. Sanielevici, V. Radu. Colaborează, tot cu articole dedicate literaturii, C. Mille, C. Stere, A. Bacalbaşa, E. Vaian, Em. D. Fagure ş.a. Printre colaboratorii literari se numără C. Mille, N. Beldiceanu, Sofia Nădejde, V. G. Mortun, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), I. Păun-Pincio, P. Bujor, Tr. Demetrescu, V. Pop, Th. Cornel, toţi autori de proză cu implicaţii sociale, încercînd să scrie o literatură militantă şi atractivă. Şi-au tipărit aici versurile D. Teleor, O. Carp, I. Păun-Pincio, D. Th. Neculuţă, A. Steuerman-Rodion, D. Anghel, A. Toma, Adrian Verea, Panaite Zosîn, Tr. Demetrescu, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, P. Vulcan, C. Z. Buzdugan, Th. V. Ficşinescu, G. Botez-Gordon, C. Sandu-Aldea, Virgiliu N. Cişman şi mulţi alţi poeţi, începători sau cu oarecare experienţă. S-a publicat, de asemenea, literatură populară din Oltenia, din Moldova şi Transilvania, precum şi folclor aromân. C. Z. Buzdugan a tradus studiul lui Paul Lafargue intitulat, în traducere, *Basmul zămislirii neprihănite,* în care se cerceta dintr-o perspectivă materialistă un mit străvechi.

Revista a publicat deosebit de multă literatură tradusă: Lermontov (C. D. Anghel), Tolstoi, S. I. Nadson, Turgheniev, Cernîşevski (C. Z. Buzdugan a transpus în limba română fragmente din romanul *Ce-i de făcut?*), Dostoievski şi Cehov, Ch.-H. Millevoye (din care s-a tradus *Căderea frunzelor*), C. Flammarion, fraţii Goncourt, Baudelaire (tradus de C. Z. Buzdugan şi Gr. D. Pencioiu), Verlaine (tradus de G. Botez-Gordon), Maupassant, A. Daudet, M. Leblanc, Sully Prudhomme, E. Zola, Fr. Coppée, Goethe, Schiller, Lenau, Heine, Petőfi şi Gárdonyi Géza, Ada Negri, R. Kipling, Dickens şi Mark Twain.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *386*; 2. *„Lumea nouă literară şi ştiinţifică"*, PMS, I, partea II, *534—541*; 3. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *477—528*; 4. Nicolescu, *Contemporanul*, *142—143*, *226—228*; 5. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, Minerva, 1977, *114—119*.

R. Z.

LUMEA VECHE, revistă literară şi umoristică apărută la Bucureşti, bilunar, între 15 ianuarie şi 15 mai 1896. Numai nouă numere se păstrează din această publicaţie redactată de Alceu Urechia. Denumirea periodicului ascundea o intenţie polemică, vizînd rubricile literare de la cotidianul socialist „Lumea nouă". În **L. v.** se parodia o anume manieră de a discuta situaţia literaturii române, specifică epocii (lipsa publicului literar, invazia traducerilor ş.a.), chiar programul revistei fiind o spirituală parodie a articolelor-program pe care orice gazetă se simţea obligată să le insereze în primul număr. Au colaborat, în afara lui A. Urechia (care mai semna Ortens, Aur şi Iodoform), Cincinat Pavelescu, I. G. Ionescu-Quintus, D. Stăncescu şi Al. Antemireanu. Cu sonetul *Ab irato*, republicat imediat în „Epoca literară" din 6 mai 1896, şi cu parodia *Din carnetul unui poet proletar...* (semnată Luca) era prezent în paginile revistei I. L. Caragiale, bun prieten al lui Alceu Urechia.

R. Z.

LUMINA (1863) v. **Din Moldova.**

LUMINA, gazetă culturală şi literară, bisăptămînală, apărută la Arad de la 1 august 1872 pînă la 29 iunie 1875. Publicaţia era editată de Episcopia ortodoxă arădană, iar redactori responsabili erau Georgiu Popa, apoi Iosif Goldiş (din 6 mai 1873) şi Vicenţiu Mangra (din 21 februarie 1874). În noiembrie 1873, episcopul Miron Romanul îi propune lui I. Slavici să-şi asume responsabilitatea redacţiei, dar scriitorul refuză din motive dictate de împrejurările politice şi mai ales pentru că voia să-şi păstreze independenţa. Cu toate acestea, Slavici a colaborat consecvent la gazeta din Arad cu articole politice şi cu studii consacrate problemelor învăţămîntului în limba română. Pe lîngă partea oficială (comunicate, ştiri şi informaţii ale episcopiei), **L.** avea o parte ştiinţifică, o alta literară, precum şi rubrici de varietăţi, de informaţii politice, corespondenţe de interes public ş.a. Nu numai Slavici a publicat în **L.** articole dedicate şcolii româneşti. Un punct esenţial al articolului-program apărut în primul număr al gazetei era acela de a tipări orice colaborare legată de chestiunile şcolare. Totuşi, ciclul de articole scris de Slavici în anii 1873—1874 se detaşează prin claritatea ideilor, prin buna cunoaştere a istoriei învăţămîntului românesc şi prin justeţea soluţiilor propuse. Puţina literatură apărută (se retipăreau versuri lirice şi fabule) aparţinea scriitorilor Gh. Asachi, N. Skelitti, G. Creţeanu, precum şi unor versificatori locali. În ultima perioadă de apariţie au cola-

borat At. M. Marienescu, Ciru Oeconomu, Al. Macedonski, acesta din urmă cu patru poezii, dintre care două ocazionale.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *388*; 2. Breazu, *Lit. Trans.*, *180—181*; 3. Slavici, *Amintiri*, *496*; 4. Pervain, *Studii*, *423—427*; 5. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti, E.A., 1968, *155*.

R. Z.

LUMINA, revistă literară din care au apărut trei numere, la Craiova, din iulie pînă în septembrie 1890. Cel de al treilea număr al revistei nu s-a păstrat. Caton Theodorian era redactorul publicaţiei, iar P. Vulcan se ocupa de chestiunile administrative. **L.** trebuia să reprezinte gruparea tinerilor intelectuali craioveni, poeţi, publicişti, profesori, aşa cum se anunţa şi în *Cuvîntul către lectori* din primul număr, şi, totodată, să devină organul literar reprezentativ al Craiovei. Redactorii se arătau decişi să lupte împotriva „exclusivismului literar", dar noţiunea de exclusivism nu este explicată. Oricum, **L.** se angaja să nu încurajeze tendinţele de grup sau un anumit curent literar. Au colaborat cu versuri P. Vulcan, P. Niculescu, C. Theodorian, Ilie Ighel-Deleanu, D. Teodoru. Cîteva nuvele, modeste şi sub raportul concepţiei artistice şi sub acela al stilului, scria C. Theodorian şi tot el publica o recenzie la o carte de versuri a lui I. St. Paulian *(Flori de cîmp)*, text revelator pentru vederile colaboratorilor de la **L.** C. Theodorian reproşează criticii literare, şi mai ales lui C. Dobrogeanu-Gherea, faptul că nu se ocupă de tinerii scriitori de talent, lăsaţi în seama unor cronicari de gazete, inculţi şi rău intenţionaţi. Critica ar deveni astfel un mijloc de publicitate sau unul de vindictă.

R. Z.

LUMINA, ziar apărut la Bucureşti între 5 aprilie şi 12 iulie 1894. Directorul publicaţiei, Al. Macedonski, proclamă *(În loc de program)* un liberalism sincer şi dezinteresat, neapartenenţa la vreunul din partidele politice. Procesul făcut guvernului, antiregalismul macedonskian devin atitudini ale **L.** Macedonski ridică problema ţărănească, consemnînd revolte ale ţăranilor, şi aderă, sentimental, la idei socialiste. Combativitate manifestă **L.** în procesul Memorandumului. Al. Macedonski participă la manifestaţiile studenţeşti din timpul procesului. Au loc demonstraţii de simpatie la redacţia **L.** şi manifestări ostile faţă de „Adevărul", ziarul lui Al. V. Beldiman, care îl atacase nu o dată pe Macedonski şi care avea reţineri faţă de întrunirile studenţeşti. Cînd, la 6 iunie, se pronunţă sentinţa, ziarul apare cu un chenar îndoliat. Speriat, asociatul lui Macedonski, tipograful Miulescu, nu mai subvenţionează ziarul care, după o lună, la 12 iulie, încetează să mai apară. O rubrică literară foarte bogată, intitulată *Literatura română*, conferă ziarului o ţinută personală, în raport cu alte publicaţii ale vremii. În **L.**, Macedonski republică o bună parte din opera sa poetică apărută pînă atunci *(Ură, Plecare, În Arhanghel, Sub stele, Vis de mai, Gusla, Naiada, Noapte de aprilie, Noapte de iunie, În restrişte, Ecourile nopţii)* şi, în proză, *Pe drum de poştă, Pitarul, Surugiul, Casa cu numărul 10, Pomul Margaritei, Observaţiune asupra d-rei Teste.* Cincinat Pavelescu, C. Scrob, Al. Obedenaru, D. N. Saphir, G. Russe-Admirescu, din cercul „Literatorului", publică versuri. M. Demetriade, Mircea Pillat, St. Grozea, D. Teleor, Th. M. Stoenescu apar cu scrieri în proză, nesemnificative. De remarcat colaborarea lui Duiliu Zamfirescu, cu nuvela *Noapte bună*. O *Schiţă asupra literaturii române*, reprodusă din „La Revue internationale" şi semnată Principele Rogala (poate Al. Macedonski), fixează locul „Literatorului" în continuarea directă a mişcării heliadiste şi atacă pe T. Maiorescu şi, aluziv, pe Eminescu. Două articole teoretice, *Poezia patriotică* (Al. Macedonski), *Ziarismul şi literatura* (Cincinat Pavelescu), preconizau o renaştere a poeziei române prin părăsirea liricii intimiste pentru una patriotică şi prin separarea politicianismului de literatură. Al. Macedonski face elogiul poeziei *(Poezia şi poetul)*. O rubrică de portrete, intitulată *Nemuritorii*, şi semnată Aristarch (Al. Macedonski), prezintă scriitori străini, romantici, parnasieni, naturalişti, simbolişti, dintre care unii s-au impus atenţiei la noi datorită „Literatorului". Macedonski este printre primii care scriu aici despre Baudelaire, cît şi despre M. Rollinat. Sînt prezentaţi J. Richepin, E. A. Poe, Th. Gautier, Leconte de Lisle, alături de prerafaelitul Dante Gabriel Rosetti, dar şi autori romantici, preferaţi de Al. Macedonski: Lamartine, Musset, Byron. Traducerile din **L.** atestă aceleaşi predilecţii. Al. Macedonski publică *Întunecimile* după Byron, Cincinat Pavelescu traduce *Apologia dracului* din J. Richepin, *Lacul mistic* după Leconte de Lisle şi *Antoniu şi Cleopatra*, după J.-M. de Hérédia.

— 1. Macedonski, *În loc de program*, LUI, I, 1894, 1; 2. T. Vianu, *Introducere* la Al. Macedonski, *Opere*, I, Bucureşti, F.R.L.A., 1939, *LIII—LIV*; 3. Marino, *Macedonski*, *287—290*; 4. M. Bucur, *„Lumina"*, RLRO, *177—204*.

S. C.

LUMINA, revistă politică şi literară editată la Iaşi, lunar, de cercul de propagandă social-democrată, din iulie 1895 pînă în octombrie 1897. De la 1 ianuarie pînă la 15 iulie 1896, **L.** a apărut bilunar. Revista era scoasă de un grup de socialişti ieşeni, în dezacord cu acţiunile politice ale conducerii social-democrate din România. Dezacordul se extindea şi asupra orientării celor două publicaţii centrale, cotidianul „Lumea nouă" şi suplimentul său literar, „Lumea nouă literară şi ştiinţifică". Grupul de la **L.** reproşa redactorilor de la gazetele socialiste din Bucureşti metodele jurnalistice întrebuinţate, considerate burgheze, deci incompatibile cu un periodic muncitoresc, şi, de asemenea, concesiile făcute în problemele artistice şi literare gustului burghez. **L.** trebuia să fie „o revistă de luptă", scrisă exclusiv pentru muncitori. Colaboratori frecvenţi, cu articole politice şi cu traduceri din Engels, Plehanov, Kautski şi G. Dietzgen, erau Max Vexler (cu pseudonimul I. Gentilis), L. Ghelerter (semna şi Mihai Văleanu), N. Costescu şi dr. Şt. Stîncă. Din cînd în cînd, publicau şi C. Mille, P. Muşoiu, B. Brănişteanu, care nu se situau pe poziţia stîngistă a redactorilor de la **L.**, dar foloseau revista în polemica lor cu „Lumea nouă" şi cu conducerea social-democrată. O. Carp, A. Stavri, I. Gorun, I. Alexandrescu-Dafin şi N. Iorga au publicat versuri, iar V. G. Morţun, proză. Cîteva din poeziile inedite ale lui Tr. Demetrescu au apărut în **L.** şi tot aici s-au republicat versuri de G. Coşbuc şi Radu D. Rosetti şi s-au tipărit traduceri din H. Heine şi Aug. Strindberg.

R. Z.

LUMINA ILUSTRATĂ, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti de la 13 iulie 1894 pînă la 21 iunie 1895. În cîteva rînduri, redactorii de la **L. I.** au încercat să editeze un supliment literar intitulat „Lumina ilustrată literară", dar, neizbutind să atragă numărul de abonaţi necesar, au fost obligaţi să renunţe la proiect. Printre colaboratorii literari ai gazetei s-au numărat şi G. Coşbuc, I. N. Roman, Andrei Naum, Al. I. Şonţu, Gheorghe din Moldova, H.G. Lecca, Cincinat Pavelescu, Virgiliu N. Cişman, care

publicau în **L. i.** versuri, precum și prozatorii D. Zamfirescu, **V. A.** Urechia, Sofia Nădejde, Th. M. Stoenescu, Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu). Anecdote, povestiri și basme populare culese din Oltenia și Bucovina au dat D. Stăncescu și Elena Sevastos. O deosebită atenție s-a acordat vieții literare autohtone (recenzii, cronici teatrale, informații). Deși nu a apărut decît un an de zile, **L. i.** a publicat multe traduceri literare, succinte prezentări ale unor scriitori străini (A. Tennyson, A. Daudet, H. Taine, Fr. Sarcey, E. Zola, P. Bourget, Maupassant, Al. Dumas-fiul ș.a.) și ample treceri în revistă ale activității unui scriitor *(Leconte de Lisle)* sau ale unei literaturi naționale *(Literatura belgiană)*. Din versurile lui Cervantes se publica un sonet în tălmăcirea junimistului Șt. G. Vârgolici, din poezia lui Byron traducea V. Făgărășanu. Mai apăreau traduceri ale versurilor lui Schiller, Lamartine, Heine și Baudelaire. Schițele și nuvelele traduse aparțin lui Sacher-Masoch, Tolstoi, Turgheniev, Balzac, Andersen, J. Neruda, V. M. Garșin, Maupassant, A. Daudet ș.a.

R. Z.

LUMINA PENTRU TOȚI, revistă enciclopedică apărută la București, de două ori pe lună, din iunie 1885 pînă în mai 1895. Director al revistei, iar din *octombrie 1889 și proprietar, era publicistul Eniu D.* Bălteanu. În anul de apariție 1890—1891, periodicul a fost condus de un comitet de redacție din care au făcut parte și B. Constantinescu, Th. D. Speranția, P. Dulfu, A. Lupu-Antonescu. Profesorii și literații grupați în jurul acestei reviste urmăreau difuzarea culturii („luminii") în popor. În acest scop, se preconiza realizarea unei literaturi pe înțelesul tuturor și nu o „înaltă literatură" (aluzie la „Convorbiri literare"). „Literatura pentru toți" era însă înțeleasă nu în sensul unei lărgiri a ariei tematice, în raport cu ideile literare ale orientărilor politice progresiste, ci, dimpotrivă, în sensul unei restrîngeri a problematicii, pînă la confecționarea unui hibrid literar, în care concluziile morale erau scoase, cu totul exagerat, în evidență. Cele mai izbutite produse ale acestei direcții literare au fost versurile și anecdotele versificate scrise de P. Dulfu și de Th. D. Speranția. Au mai colaborat, fără a accepta punctul de vedere al redacției, V. Alecsandri, G. Coșbuc, B. P. Hasdeu. Lui M. Eminescu i s-au republicat aici poeziile *Mai am un singur dor, Glossa, Epigonii* și *Kamadeva*. Au apărut și cîteva traduceri din Fénelon, Turgheniev, Pușkin *(Țiganii)*, Millevoye. Revista a avut o bogată rubrică de literatură populară, la care au trimis fragmente din culegerile lor I. Pop-Reteganul, Iuliu Tuducescu, M. Lupescu ș.a.

R. Z.

LUMINĂTORIUL, gazetă politică și literară apărută la Timișoara, de două și de trei ori pe săptămînă, între 5 martie 1880 și 25 decembrie 1893. Proprietar era M. Drăghici, iar redactor responsabil a fost P. Rotariu. După ianuarie 1886, I. V. Barcianu apare ca asociat la conducerea foii, în calitate de „colaborator primar". Orientarea politică și culturală a gazetei își avea sursele în programul mai general al grupărilor politice românești care luptau pentru egalitatea în drepturi a popoarelor din Imperiul austro-ungar și pentru activarea socială a românilor din Transilvania. În paginile gazetei au publicat articole de atitudine politică P. Rotariu, I. V. Barcianu, I. Slavici, Paul Vasici, Vincențiu Babeș, I. Vulcan și s-au republicat articole apărute în gazetele din București sau Iași, printre care unele ale lui T. Maiorescu. În iulie 1889, **L.** a fost implicat într-un proces de presă, intentat de autoritățile maghiare din Timișoara. Din decembrie 1893, condițiile politice și sociale cerînd acțiuni mai directe și mai moderne, **L.** este înlocuit de cotidianul „Dreptatea", care preia nu numai sarcinile politice ale gazetei, ci și pe acelea culturale și literare.

Literatura publicată de **L.** are, în bună parte, un caracter local, gazeta fiind mai ales un mijloc de exprimare politică și literară pentru intelectualii bănățeni. Au colaborat cu versuri și proză T. V. Păcățian, At. M. Marienescu, D. Popovici, I. Siriteanul, T. Daul, I. Nicorescu, I. Simu, Petru Broșteanu, Aurel C. Popovici. Redactorii au încurajat studierea folclorului românesc din Transilvania și chiar din întregul teritoriu locuit de români, publicînd literatura populară culeasă de At. M. Marienescu, P. Ispirescu, I. Lupulescu, T. Daul, D. Stăncescu, I. Pop-Reteganul, Aurel Iana, S. Fl. Marian, Tit Bud ș.a. În anul 1889, s-a tipărit articolul *Despre adunarea poeziilor populare* al lui P. Dulfu, iar un an mai tîrziu, un *Apel literar* scris, în scopul stimulării culegătorilor de literatură populară, de S. Fl. Marian. G. Popa susținea ideea înființării bibliotecilor „poporane", prin care să se pună la dispoziția țăranilor cărțile cele mai bune sub aspect național, educativ și artistic. Articole de filologie și istorie, precum și recenzii la cărțile unor scriitori din Banat publicau Iosif Tempea, Elia Trăilă, Gr. Silași, Simion Mangiuca, G. Candrea, V. Burlă ș.a. S-a tradus și publicat, fragmentar, din Dante (Maria Chițu), din Boccaccio (S. Properțiu), din *Principele* lui Machiavelli (G. Popa). Cîteva pasaje ale *Contractului social* de J.-J. Rousseau s-au tradus, probabil, în redacție, iar mai multe nuvele ale scriitorilor E. Zola și H. Zschokke au fost transpuse în românește de I. S. Spartali, activul traducător din București, și de P. Pesteanu.

L. a fost prima publicație periodică importantă a românilor bănățeni și a contribuit efectiv, în anii premergători evenimentelor Memorandumului, la lupta națională, politică și culturală, alături de gazetele transilvănene.

R. Z.

LUNGU, Emilia (1853, Sînnicolau Mare — 16.XII.1932, Timișoara), scriitoare. Era fiica învățătorului Traian Lungu. A început să învețe sub supravegherea tatălui, urmînd apoi patru clase secundare în institutul catolic „Notre-Dame" din Timișoara. Devine, în 1874, învățătoare la cea dintîi școală primară de fete din Banat, înființată la Izvin, lîngă Timișoara. A absolvit în 1875, ca elevă particulară, Preparandia din Arad. Colaborează cu versuri și proză la revistele „Familia" (1874—1904), „Amicul familiei" (1879—1886), „Noua bibliotecă română" *(1882—1883)*, *„Rîndunica" (1895)* și la „Dreptatea" din Timișoara (1896). În revista „Biserica și școala" din Arad a semnat diferite articole despre învățămîntul în limba română, militînd pentru înființarea de școli pentru fete. Semna și cu pseudonimele Bănățeanul Călător, Bănățeanul June, Bănățeanul Moș. Căsătorită în 1887 cu ofițerul croat Isac Puhallo de Brlog, se mută la Sarajevo, în Bosnia, pe urmă la Mostar, în Herțegovina. După moartea soțului ei, în 1892, revine în Banat și trăiește retrasă, părăsind în bună parte și preocupările literare. Reluînd activitatea publicistică tîrziu, în 1905, ca redactor la „Dreptatea poporului" din Timișoara, colaborînd la „Drapelul" din Lugoj și la publicații în limba română apărute în S.U.A., **L.** refăcea imaginea feministei combative din tinerețe.

L. a avut un talent firav, o inspirație săracă și monotonă. Într-o limbă cu nenumărate stîngăcii, poe-

zile ei vorbesc cu naivitate despre iubire, durere, credință, speranță. Romanul *Elmira*, ca și multe nuvele și schițe, cu un pronunțat caracter didacticist, ilustrează parcă preceptele unui manual de morală. Ele dezvăluie în același timp gustul autoarei pentru schemele romanțioase. Descriind micile drame sentimentale, **L.** compune convențional, cu o tentă de tristețe edulcorată. Ca atitudini, se preferă resemnarea, virtutea neînțeleasă de oamenii din jur, martiriul, unele personaje avînd ceva din ființa gingașă, sensibilă a autoarei. Alte nuvele (*Barbu Cobzarul, Domnul Tudor* ș.a.) sînt simple biografii romanțate. În însemnările din timpul șederii la Sarajevo, unele rămase în manuscris, transpar, se pare, emoții mai adevărate.

— *[Versuri și proză]*, **F**, **X**, **1874**, **13**, 19—24, 30, 42, 49, **XI**, 1875, **13**, **XIV**, 1878, **24—28**, **72**, **75**, **77**, **79**, **91—97**, **XV**, **1879**, 6, 38, **45**, **67**, 71, 83, **97**, **XVI**, **1880**, **16—19**, **41—43**, **XVII**, 1881, 12, 44, 49, 79—86, XVIII, 1882, 3, 20—30, XIX, 1883, 16, **XL**, 1904, **28**, **AMF**, III, 1879, **10—13**, IV, 1880, 19—21, 23, 36, V, 1881, **1—6**, VI, 1882, 2, **3**, **12**, **VII**, **1883**, 1—8, 12, VIII, 1884, 2, 5, **7**, **9**, 18, 24, IX, **1885**, **5**, **12**, **14**, 15, X, 1886, 1, 2, 18, NBR, **I**, **1882**, 19, 22, II, 1883, **3**, **6**, **8**, 9, RD, II, 1895, 9 ; *Ea și el* (fragm.), în Suciu, *Lit. băn.*, *134—138*.

— 1. *Premiul femeilor române*, F, XI, 1875, 29 ; 2. L. J. *Emilia Lungu. O veche și uitată scriitoare din Banat*, VS, III, 1932, 519, 520 ; 3. Ioan Dimitrie Suciu, *Emilia Lungu-Puhallo*, LUCE, V, 1939, 7—9 ; 4. Suciu, *Lit. băn.*, *130—134* ; 5. N. Iorga, *Încă un nume literar : Emilia Lungu-Puhallo*, CGC, IV, 1940, 27 ; 6. Aurel Cosma, *Emilia Lungu (1853—1932). Evocări din viața scriitoarei timișorene*, O, XX, 1969, 7 ; 7. Straje, *Dicț. pseud.*, *401* ; 8. Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, Facla, 1977, *103—113*.

G. D.

LUPESCU, Ioan (1837, București — 21.VI.1893, Focșani), autor dramatic. Fiul lui Alexandru și al Amaliei Lupescu, **L.** a învățat cîtva timp la școala de la mănăstirea Domnița Bălașa. Izgonit de acolo, va încerca să-și cîștige existența ca meseriaș, în lăcătușerie. Se și înscrie la o școală de meserii, după terminarea căreia va deschide, în asociație, și un mic atelier. După ce un timp jucase ca diletant, este angajat în trupa Teatrului Național din Iași. **L.**, care avea să devină un comic foarte popular, își alcătuiește el însuși formații teatrale cu care colindă Moldova și Muntenia. Printre tovarășii de pribegie se număra și tînărul, pe atunci, V. Conta. În anul 1868, la Iași el inaugurează „Teatrul Lupescu de vodevile române", care se bucură de mare afluență de public. Dar, devenit incomod pentru trupa oficială a Teatrului cel Mare din Copou, după fel de fel de șicane din partea autorităților, teatrul său „permanent" se va închide în 1869. În acest răstimp, vreme de trei luni, în vara lui 1868, **L.** susținuse și o stagiune la Botoșani. Actorul va îndrăgi însă orașul Focșani, unde se și stabilește, construind acolo, nu fără multe greutăți, un teatru, deschis în anul 1873. Sărăcit, cu sănătatea șubrezită, **L.** moare de cancer.

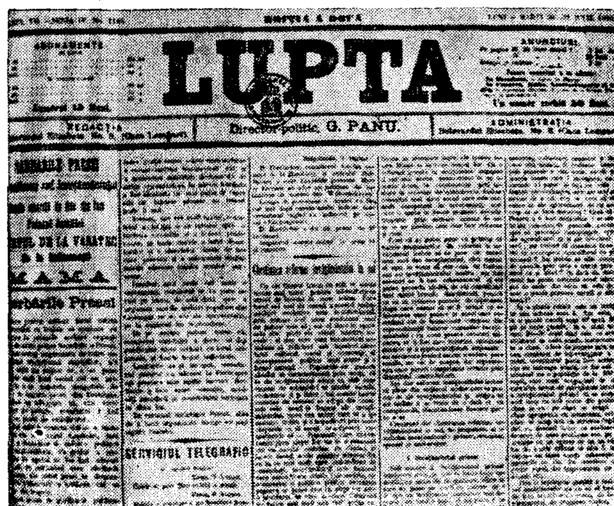
Conștient că repertoriul românesc de scrieri dramatice e în penurie, **L.** a pregătit pentru scenă numeroase piese, mai ales comedii și vodeviluri, în mare parte traduceri și localizări. Cu unele a obținut succese mari, ca de pildă cu vestita, în vremea ei, comedie *Vlăduțu mamei*. Piesa aceasta, cu muzică de Ed. Caudella, a inspirat lui A. Goldfaden comedia *Șmendrik*. Actorul, care practică un comic buf, contribuie nu o dată la reușitele autorului dramatic. **L.** scrie enorm, dar piese fără pretenții literare, bune de jucat. Sînt, în general, farse, cu personaje aiurite, slabe cu duhul, nătăfleți ca „Vlăduțu mamei", aproape întotdeauna cel mai cu minte jucînd o festă, să-i fie de învățătură, celui rătăcit. Acțiunea, uneori ingenioasă, se încadrează, cu oarecare variații, în cîteva scheme. De profunzime nu poate fi vorba, nici de caractere, deși autorul, apelînd și la nume cu rezonanță burlescă, sugestivă (Pungășescu patriot, avocatul Fleoncănel ș.a.), era preocupat de a configura cîteva tipuri caracteristice. Ritmul e alert, replica, înviorată de un duh ghiduș, are, în cele mai bune pagini, spontaneitate. Scrise la repezeală, piesele sînt superficiale, adesea improvizate, compuneri de ocazie, cu un umor ieftin, bazat pe facile jocuri de cuvinte. Amuzante totuși, de o sugubeață complicitate cu spectatorul, cele mai multe (*Cina fără sfîrșit, Bismarcu orașului* — dedicată lui M. Millo —, *Paragraful 37 sau Palestina în Iași, Trei zăpăciți* ș.a.) se vor fi urmărit cu plăcere. În comediile și vodevilurile sale, în canțonete și „cînticele comice", autorul ia în răspăr fie cusururi și năravuri dintotdeauna (imoralitatea, prostia etc.), fie moravuri ale epocii, de la limbajul franțuzit pînă la demagogia patriotardă. Extrăgîndu-și subiecte din letopisețe, **L.** scrie și drame istorice (*Ștefăniță vodă al V-lea, Vlad Țepeș sau Ospățul de sînge din ziua de Paști, Lăpușneanu vodă, Ștefan Tomșa* ș.a.), nehotărîte între melodramă și comedie. În 1885, scoate revista „Comicul", în care își publică pe îndelete scrierile dramatice, mai rar anecdote în proză sau versuri satirice, semnate adesea cu nume năstrușnice precum Titirez, Ionică, Trancănilă, Turturică, Crăiță. **L.** își susținea revista aproape de unul singur.

— *Cometul*, București, Tip. Copainig, 1855 ; *Vlăduțu mamei*, Focșani, Tip. Samolada, 1875 ; *Paragraful 37 sau Palestina în Iași*, Focșani, Tip. Samolada, 1875 ; *Bismarcu orașului*, Focșani, Tip. Charros, 1881 ; *Cina fără sfîrșit, Otrăviții, Prostia din născare*, Focșani, Tip. Charros, 1881 ; *Vlăduțu patriot, Trenul accelerat, Olga sau O viață artistică, După război*, Focșani, Tip. Charros, 1881 ; *[Teatru]*, COM, I, 1885—1886 ; *Trei comedii complecte*, Focșani, Tip. Codreanu, 1890.

— 1. *Din viața mea !*, COM, I, 1885, 4—5 ; 2. *Ion Lupescu*, U, XI, 1893, 175 ; 3. Burada, *Ist. teatr.*, II, *247*, *261—267*, *342—343* ; 4. I. M. Dimitrescu, *Trei îndrumători ai vieții culturale focșănene*, MIL, II, 1931, *136—140* ; 5. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *638—639*.

F. F.

LUPTA, ziar politic și literar apărut la Iași, apoi la București, între 19 iulie 1884 și 30 noiembrie 1895. A fost întemeiat de G. Panu, director al acestei publicații pînă la 15 ianuarie 1892, cînd s-a retras de la conducere, rămînînd însă în continuare proprietar și îndrumător politic. Intitulîndu-se la început ziar liberal-opoziționist, **L.** a devenit, ulterior, organ al partidului radical, înființat de Panu. Nefiind de acord cu principiile de guvernare ale lui I. C. Brătianu, din al cărui partid liberal făcea parte, G. Panu fundează **L.** ca un mijloc de combatere a politicii brătieniste ; împotriva acesteia a dus o violentă campanie, care a contribuit în mare măsură la căderea guvernului liberal. Concomitent, în paginile ziarului, directorul lui a tipărit extrem de numeroase articole antidinastice, acuzîndu-l pe rege de a fi acceptat și tolerat un guvern corupt. În urma acestei campanii, G. Panu a fost condamnat la închisoare, dar, în cele din urmă, grațiat. Îndrăzneala articolelor sale, fermitatea pe care a arătat-o în combaterea atît a lui I. C. Brătianu cît și a monarhiei, logica strînsă și captivantă a celor mai multe articole au făcut din **L.** unul din cele mai citite zia-

LUPTA
Director politic G. PANU

re ale epocii. Dintre colaboratorii părții politice a ziarului se remarcau A. C. Cuza, C. Mille, P. V. Grigoriu, I. C. Bacalbașa, C. C. Bacalbașa, C.M.D. Miclescu, S. Pauker. Sub pseudonimul Bran Smeritul, ziarul publica cronici politice extrem de virulente.

Pe măsură ce s-a impus în atenția opiniei publice românești, ziarul a inclus în paginile sale și coloane de literatură și critică literară. S-au reprodus numeroase schițe și nuvele din Al. Vlahuță, C. Hogaș, D. Zamfirescu, I. N. Roman, P. Bujor și N. Volenti. Concomitent, se publică, în foileton, ample fragmente din romanul *Dinu Milian* al lui C. Mille, căruia i-au apărut și cîteva schițe „după natură". În acest sens, este vizibilă orientarea spre naturalism, nu totdeauna însă cu sorți de izbîndă, fie din lipsa unor talente capabile să susțină acest program, fie din lipsa consecvenței. Un reviriment cunoaște proza apărută în **L.** odată cu cronicile lui D. Teleor pe marginea unor fapte diverse, cu procedee umoristice de bună calitate *(Amor ars, Un cartofor)*. Ziarul condus de G. Panu nu a publicat poezii decît cu totul sporadic (Al. Vlahuță, Gheorghe din Moldova ș.a.), ori numai cînd a socotit că puteau servi intereselor politice ale momentului. O atenție deosebită a acordat **L.** traducerilor din literaturile străine, în special franceză. Conformîndu-se gustului vremii, redactorii au inclus foiletoane anonime *(Contesa Suzana, Ondina, Don Juan de Vireloup)* ori datorate unor scriitori ca Ad. Belot *(Cravatele albe)*, P. Bourget *(Mincinoasa)*, A. Matthey *(O viață criminală)*. Din cînd în cînd, apăreau totuși și schițe ori nuvele datorate lui Balzac *(Războiul civil)*, Flaubert (un fragment din *Doamna Bovary)*, A. Daudet, G. Courteline, H. Murger, M. Rollinat. Dar preferința vădită a redactorilor merge către reprezentanții naturalismului francez, cu deosebire spre E. Zola, din care se traduc *Nantas, Preotul Mouret, Pentru o noapte de amor* ș.a., și Maupassant, cu *O moștenire*. Literatura germană este reprezentată prin neînsemnații Fr. Gredel și Fr. Holzer, iar din cea ungară se traduce, prin intermediul limbii franceze, un fragment dintr-un roman al lui Jókay Mór. Din literatura rusă, alegerea redactorilor s-a oprit asupra unor schițe ale lui Tolstoi și Turgheniev.

O atenție specială a acordat **L.** și criticii literare, făcînd loc, în paginile sale, deși nu cu regularitate, unor cronici literare și dramatice, precum și unor articole referitoare la literatura și critica literară a vremii. Se remarcă importanța acordată realismului, ca singur criteriu valabil în judecarea operelor literare. Așa a procedat G. Panu însuși, în singura sa intervenție literară — cronica la piesa *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale. Participînd la polemica „artă pentru artă" sau „artă cu tendință", **L.** a luat fățiș atitudine în favoarea celei de a doua, fie reproducînd articolele lui C. Dobrogeanu-Gherea *(Către d-nul Maiorescu)*, fie popularizînd ideile acestuia prin articole semnate de Ovid Densusianu și Eduard Dioghenide. În primii ani de apariție, cronica literară săptămînală este semnată de C. Mille. Interesul acestor cronici îl dă opțiunea pentru estetica naturalistă, ale cărei idei (în special cele referitoare la strînsa legătură dintre opera de artă și mediul social) le-a difuzat în mod constant. Din 1891, cronica literară a fost susținută, un timp, de N. Iorga. Argumentate și temperate ca ton, articolele acestuia au sporit prestigiul ziarului prin fermitatea și maturitatea judecăților, ferite de exclusivismul pe care-l dovedise, uneori, Mille. Cronicile dramatice, semnate fie de I. C. Bacalbașa, fie de D. Teleor, se disting prin intransigența dovedită în combaterea localizărilor și în susținerea repertoriului național de calitate, inspirat din problemele specifice societății românești contemporane.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *394* ; 2. Bacalbașa, *Bucureștii*, IV, *202—204* ; 3. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *531—555* ; 4. *Ist. lit.*, III, *928—935*.

D. M.

LUPTA LITERARĂ, revistă apărută la București la 19 și 26 aprilie 1887, sub direcția lui B. Delavrancea. Grupînd cîțiva tineri scriitori de orientare radicală și democratică — Al. Vlahuță, O. Carp, C. Mille — revista încearcă o opoziție, pe teren literar, împotriva artei *oficializate, susținînd literatura inspirată* din realitatea socială autohtonă. Delavrancea publică suita de articole *O familie de poeți* (despre Carol Scrob, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni, Theodor Șerbănescu), care conține numeroase critici la adresa direcției junimiste, și *Din cultura noastră*, precum și întîia variantă a nuvelei *Hagi-Tudose*, sub titlul *Hagiu*. Al. Vlahuță dă o poezie *(Mamei)*, C. Mille, mai multe poezii, O. Carp și A. Gorovei colaborează cu versuri, P. Ispirescu publică basme. Așa cum se înțelege din rubrica ***Poșta redacției***, C. Dobrogeanu-Gherea promisese că va trimite articole pentru **L. l.**, dar această colaborare nu s-a mai realizat.

— 1. Emilia Șt. Milicescu, *Barbu Delavrancea. Studiu biobibliografic*, București, E.S.I.P., 1959, *14* ; 2. Al. Săndulescu. *Delavrancea*, București, E.L., 1964, *35* ; 3. *Ist. lit.*, III, *935—939*.

R. Z.

LUPTELE DINTRE RUȘI ȘI TURCI (1769—1772), povestire istorică în versuri, alcătuită în Moldova în timpul războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774. Singurul manuscris, o copie din 1790, în care s-a transmis cronica, este incomplet. În cele 764 de versuri cunoscute, autorul, anonim, consemnează date despre luptele desfășurate între 1769 și 1772, începînd cu trecerea rușilor prin Moldova și pînă la alungarea turcilor din Giurgiu. Elogiind victoriile rușilor, comandați de feldmareșalul P. A. Rumeanțev, versurile dezvăluie starea de spirit declanșată de acest război în țările române, adeziunea diferitelor pături sociale la acțiunile militare antiotomane. Se amintește de asemenea, în cîteva rînduri, de voluntarii români care contribuie la izbîndă. Deși superiori numeric, turcii sînt învinși. O regrupare a oștirii rusești și a corpurilor de voluntari români provoacă în cele din urmă fuga peste Dunăre a or-

diilor otomane. La Iași, de unde Rumeanțev coordonează operațiile de pe întreg cîmpul de luptă, se serbează victoria, la care se adaugă și vestea înfrîngerii tătarilor în Crimeea. Autorul versifică sîrguincios dar tern, rămînd neglijent și aproximativ. El reușește să reconstituie cu fidelitate, în spiritul adevărului istoric, momente importante ale războiului. Este mai instruit decît alți versificatori din această epocă. Alcătuiește un acrostih, iar pe Rumeanțev îl compară cu Scipionii Romei antice.

— *Luptele dintre ruși [și] turci (1769—1772)*, CPV, *142—158*.

— 1. N. A. Ursu, *Un poem românesc din secolul al XVIII-lea închinat armatei ruse eliberatoare*, IL, V, 1953, 3—4 ; 2. Piru, *Ist. lit.*, I, *422—423* ; 3. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *121* ; 4. *Ist. lit.*, I, *649—650* ; 5. Dan Simonescu, *Rumeanțev în luptele dintre ruși și turci (1769—1772)*, CPV, *141—142* ; 6. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ș.

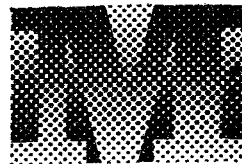
LUPU-ANTONESCU, Anton (15.IV.1859, Lunca Frumoasă, j. Buzău — 26.III.1937, București), publicist și scriitor. Absolvent al Facultății de filozofie a Universității din București, **L.-A.** e numit, în 1882, profesor la liceul „Mihai Viteazul", apoi la Școala normală „Carol I" din București. După 1900 a fost inspector județean, apoi inspector general al învățămîntului. **L.-A.** are o bogată activitate publicistică, pe care a început-o prin 1880. Împreună cu alți doi colaboratori, el întemeiază și redactează revista „Științe și arte" (1881), ziarele „Scaiul" (1882—1883) și „Curierul Capitalei" (1883—1884), iar între 1897—1900 este directorul revistei „Școala modernă", în care publică diferite articole. Susține rubrici permanente la „Binele public" *(Condeie aruncate)*, „Poporul" *(Chestiuni școlare)*, „România liberă" *(Verzi și uscate)*. Mai colaborează la „Literatorul", „Revista literară", „Vieața", „Lumina pentru toți", „Convorbiri didactice", „Tribuna pedagogică". Paralel cu publicistica, **L.-A.** are o intensă preocupare pentru activitatea didactică. Între 1889—1911, singur sau în colaborare, elaborează și publică numeroase manuale de limba și literatura română, prelucrează tratate de metodică și pedagogie, cărți de mare circulație în epocă *(Exerciții de gramatică pentru școalele primare* s-a publicat între 1895—1906 în cincisprezece ediții).

Contribuția beletristică a lui **L.-A.** este modestă. Volumul *Din viața săracă (Povești)* (1896) însumează patru povestiri, imaginate pe ideea moralizatoare a cultivării bunătății și delicateții sufletești. Cugetînd la tragismul unui destin implacabil, autorul cere o solidarizare umană cu cei ce pătimesc. Faptele sînt învăluite într-un aer de tristețe, de resemnare, de un dramatism mut. Limbajul și exprimarea artistică, precară, naivă, subminează fondul liric al povestirilor. În domeniul istoriei literare, **L.-A.** are o sinteză didactică intitulată *Veacul XVI. Limba și literatura românilor* (1890), în care, paralel cu înregistrarea faptelor și documentelor cultural-literare ale secolului, este încercată și o explicație a specificului religios în cultură. Ultima parte a studiului este consacrată aspectelor limbii textelor vechi.

— *Vălsuitoarea*, SAR, I, 1881, 1—2 ; *Veacul XVI. Limba și literatura românilor*, București, Göbl, 1890 ; *Din viața săracă (Povești)*, pref. D. Teleor, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896 ; *Vrăbiile*, RELI, XVIII, 1897, 6 ; *Din biografiile scriitorilor români. Ion Riureanu*, FPT, II, 1898, 3—6 ; *Delavrancea — artistul*, CTC, XIV, 1933, 9—10.

— 1. D. Teleor, *A. Lupu-Antonescu*, în A. Lupu-Antonescu, *Din viața săracă (Povești)*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896, *3—4* ; 2. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *117* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *502*.

C. T.

MACARIE (? — 1.I.1558), cronicar. Este unul dintre reprezentanții istoriografiei românești scrise în limba slavonă. Elev al învățatului mitropolit Teoctist al II-lea al Moldovei, pe care îl elogiază în cronica sa, **M.** ajunge, nu mult înainte de anul 1523, egumen la mănăstirea Neamț, unde începe a se face cunoscut prin preocupările cărturărești. La 23 aprilie 1531 devine episcop al Romanului. Un incident survine în cariera sa în timpul domniei lui Iliaș Rareș, cînd intrigi de curte îi atrag, între anii 1550—1551, dizgrația voievodului și a mamei acestuia, Elena. Își reia însă îndatoririle de episcop în 1551, odată cu urcarea în scaunul țării a lui Ștefan Rareș.

M. este cronicarul oficial al lui Petru Rareș. Letopisețul său relatează, în prelungirea letopisețului alcătuit la curtea lui Ștefan cel Mare, evenimentele istoriei Moldovei dintre anii 1504—1551. **M.** și-a elaborat cronica în mai multe etape. Între 1527—1531 redactează prima parte, prelucrînd probabil o variantă a analelor de cancelarie deja existente (pînă la 1525), de felul celor ce s-au transmis și în unele versiuni ale cronicii lui Ștefan cel Mare. Cele două domnii ale lui Petru Rareș fac, începînd din 1527, obiectul însemnărilor cronicarului. Apar de aici înainte accente apoteotice, pentru care **M.** uzează, în spiritul timpului, de mijloacele retoricii bizantine. Modelul său îl constituie *Istoria sinoptică* a lui Constantin Manasses, cunoscută într-o traducere slavă în proză. De la Manasses, **M.** împrumută numeroase imagini poetice, metafore, alegorii, de inspirație mitologică, adesea insuficient adaptate contextului. Avîntul retoric exprimă atașamentul față de voievodul protector, al unui cronicar nu lipsit de pătrundere în aprecierea politicii, cu aspirații de neatîrnare, a lui Petru Rareș. Domnul posedă înnăscute virtuți și este autorul unor strălucite victorii militare. În acest cadru, înfrîngeri, precum cea de la Obertyn, sînt doar vag amintite. **M.** nu contrazice totuși celelalte izvoare istorice, nici în privința lui Petru Rareș, nici a fiilor acestuia, Iliaș și Ștefan. Iliaș, cu care episcopul de Roman intrase în conflict, este tratat cu asprime și de cronicile ulterioare, pentru trecerea la mahomedanism. Pe Ștefan Rareș, căruia îi rămîne îndatorat pentru recăpătarea episcopatului, cronicarul evită a-l caracteriza în a doua perioadă a domniei, ce începe să semene tot mai mult cu cea a fratelui turcit. Din ordinul lui Alexandru Lăpușneanu, **M.** a copiat în 1556 *Sintagma* lui Matei Vlastaris, lucrare de drept bizantin, destinată a fi trimisă țarului Ivan al IV-lea (cel Groaznic). După majoritatea opiniilor, cronica lui **M.**, creator al unei direcții literare de influență greco-bizantină în istoriografia din Moldova în secolul al XVI-lea, a fost cunoscută, cel puțin parțial, de Grigore Ureche ⟨1, 9, 14⟩. Trei manuscrise miscelanee conțin textul cronicii lui **M.** Sbornicul de la Kiev (azi aflat în Biblioteca Academiei de Științe a R.S.S. Ucrainene) îl include, într-o variantă pînă la 1542, alături de **Letopisețul de la Putna* și cronica lui Eftimie. Codicele de la Petersburg (azi, la Biblioteca de Stat „Saltîkov-Șcedrin" din Leningrad) îl conservă în varianta completă (pînă la 1551), precedat de asemenea de o versiune a *Letopisețului de la Putna* și urmat de cronica lui Azarie. Un al treilea manuscris, aflat

Domnitorul Petru Rareș cu fiul său Ilie

la Muzeul de Istorie din Moscova, cuprinde un fragment din cronica lui Macarie referitor la intervalul 1504—1530.

— *Cronica lui Macarie*, în Bogdan, *Vechile cronice*, *149—162, 198—212*, în I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, *1908—1909*, în CSR, *77—105*, în LRV, I, *172—190*.

— 1. Bogdan, *Vechile cronice*, *69—89*, *97—103*, *104—139*, *268—279* ; 2. Bogdan, *Scrieri*, *320—335*, *340—348*, *360—363*, *431—438* ; 3. Sbiera, *Mișcări*, *298* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *75*, II, *438—440*, *447—448* ; 5. Iorga, *Ist. bis.*, I, *155—158* ; 6. I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908—1909 ; 7. D. Russo, *Elenizmul*, *36—39* ; 8. Iorga, *Ist. lit.*, I, *151—156* ; 9. Minea, *Letopisețele*, *66—98* ; 10. Pușcariu *Ist. lit.*, *46* ; 11. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *38—39*, *41—42* ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *19—20* ; 13. Ciobanu, *Ist. lit.*, *101—105* ; 14. P. P. Panaitescu, *Cronica lui Macarie*, CSR, *74—77* ; 15. Scarlat Porcescu, *Episcopul Macarie al Romanului (1531—1558)*, MM, XXXVI, 1960, 5—6 ; 16. Piru, *Ist. lit.*, I, *33—35* ; 17. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *39—41* ; 18. *Ist. lit.*, I, *261—264* ; 19. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *50* ; 20. Panaitescu, *Începuturile*, *24* ; 21. Mihăilă, *Contribuții*, *104—163* ; 22. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *83—85* ; 23. G. Mihăilă, *Cronica episcopului Macarie*, LRV, I, *168—171* ; 24. G. Mihăilă, *Sintagma (Pravila) lui Matei Vlastaris și începuturile lexicografiei românești (secolele XV—XVII)*, SSL, I, *1969* ; 25. Pompiliu Teodor, *Cronica lui Macarie*, EGIR, *7—12* ; 26. Eugen Barbu, *Caietele Princepelui*, II, București, Eminescu, 1973, *269—270*.

R. Ș.

MACARIE, ieromonahul (sfîrșitul sec. XV — începutul sec. XVI), tipograf. Deși lipsesc documente referitoare la biografia sa, pornindu-se de la simpla menționare a numelui în prologurile și epilogurile cărților tipărite de **M.**, au fost stabilite o existență și o activitate ipotetice, dar plauzibile. Probabil călugăr sîrb, **M.** a învățat meșteșugul de tipograf la Veneția, de unde despotul Gheorghe Cernoevič a cumpărat, în 1493, tipografia cu litere chirilice, instalînd-o la Cetinje (Muntenegru). Revenit în țara sa, **M.** tipărește aici un *Octoih* (1494), o *Psaltire cu tîlc* (1495) și un *Molitvenic* (1493—1495). Pe la 1496, tipograful, împreună cu mulți clerici, a fugit, silit de venirea turcilor. După o lungă perioadă despre care informațiile lipsesc, **M.** vine în Țara Românească, unde în intervalul 1508—1512 tipărește trei cărți slavonești, primele tipărituri pe teritoriul României. Numele său este menționat în epilogurile acestora, atestîndu-i astfel existența. După 1512, nu se mai știe nimic precis : sau a murit imediat ⟨12⟩, sau a mai trăit mult timp, fiind, după 1521, mitropolit al Țării Românești ⟨6, 14⟩, ipoteză insuficient demonstrată.

Cea dintîi carte tipărită de **M.** în țara noastră este un *Liturghier* slavon *(Rînduiala dumnezeieștii slujbe și în ea a diaconilor)* din 1508. Executată din porunca domnitorului Radu cel Mare, tipărirea acestei cărți are o deosebită importanță, cărțile religioase fiind un liant puternic în unificarea culturală a românilor. *Liturghierul* este și cea mai reușită dintre cele trei tipărituri ale lui **M.**, avînd un aspect grafic frumos, elegant. Este o traducere din grecește, considerată o formă rară între liturghierele slavone. Epilogul conține datele fundamentale ale apariției : din îndemnul cui, cine și cînd a executat tipărirea. Unele corecturi, făcute pe parcursul tipăririi, precum și tehnica rudimentară a tiparului dau indicații sigure cu privire la locul și condițiile imprimării. Ornamentele, ca și limba (slavonă, de redacție bulgară) au dus la concluzia că originalul *Liturghierului* a fost copiat pe teritoriul românesc, fapt important pentru continuitatea culturii noastre. În 1510, apare un *Octoih* slavon, titlu sub care **M.** tipărise o carte și la Cetinje. Conținutul, însă, diferă substanțial, deci nu este o reeditare, ci o multiplicare a unui manuscris intern. Epilogul *Octoihului* de la 1510 este însă identic cu prologul celui din 1494, diferind doar datele. *Tetraevangheliarul* slavon din 1512 este ultima tipăritură cunoscută a lui **M.** Con-

ține textele celor patru evanghelii, cu indicații marginale asupra folosirii lor. Față de *Octoih*, *Tetraevangheliarul* are o ornamentație mai bogată și mai variată.

Existența acestor trei cărți nu rezolvă problema începutului tiparului pe teritoriul românesc : dacă și în ce condiții a fost înființată o tipografie la 1508. Colaționarea știrilor oferite de tipărituri cu o serie de date istorice, interne și externe, precum și considerații logice fac posibilă o rezolvare plauzibilă a problemei. Deoarece răspîndirea tiparului în Europa a coincis în Țara Românească cu necesitatea centralizării puterii, domnitorii au căutat să-și facă din biserică un aliat puternic și sigur, deci nevoia de cărți bisericești era imperioasă. S-a presupus că această necesitate a fost satisfăcută prin comenzi la Veneția ⟨1, 8, 10, 15⟩. Dar tehnica tiparului, folosirea manuscriselor românești, existența pe frontispicii a stemei muntene, lipsa vreunei mențiuni specifice a tipografiei venețiene și alte argumente și considerații au dus la stabilirea opiniei că a fost înființată o tipografie în Țara Românească și s-a lucrat cu meșteri autohtoni conduși de **M.**, utilizîndu-se, pe lîngă materialul tipografic confecționat de ei, și litere aduse de la Veneția. Deci, la relativ puțin timp după inventarea tiparului, prin cărțile sale, **M.** a contribuit la crearea unor premise ale dezvoltării culturale a românilor. Tipăriturile sale au stat la baza unor ediții viitoare, dar mai cu seamă au constituit izvorul unor traduceri ulterioare în românește.

— *[Rînduiala dumnezeieștii slujbe și în ea a diaconilor]*, 1508 ; ed. *(Liturghierul lui Macarie)* îngr. și introd. P. P. Panaitescu, București, E.A., 1961 ; *[Octoih]*, 1510 ; *[Tetraevangheliar]*, 1512.

— 1. A. I. Odobescu, *Despre unele manuscripte și cărți tipărite aflate la mănăstirea Bistrița. Prima tipografie din Țara Românească*, RR, I, 1861, *807—830* ; 2. H. [B. P. Has-

deu], *Un tezaur de tipoxilografie română de pe la 1550*, TRA, I, 1869, 18, 20, 23, 27 ; 3. Picot, *Typ.*, *6—15* ; **4.** Nerva Hodoş, *Începuturile tipografiei în Ţara Românească*, CL, XXXVI, 1902, 11 ; 5. I. Bianu, *Din cărţile vechi*, PDS, *175—177* ; **6.** Iorga, *Ist. lit. relig.*, *49—51* ; **7.** *[Note]*, BRV, I, *1—20* ; **8.** P. P. Panaitescu, *Octoihul lui Macarie (1510) şi originele tipografiei în Ţara Românească*, BOR, LVII, 1939, 9—10 ; **9.** Virgil Molin, Dan Simonescu, *Tipăriturile ieromonahului Macarie pentru Ţara Românească*, BOR, LXXVI, 1958, 10—11 ; **10.** Barbu Theodorescu, *Prima tipografie a Ţării Româneşti (Macarie. 1508—1512)*, BOR, LXXVI, 1958, 10—11 ; **11.** Virgil Molin, *Tradiţia artistică a Moldovei în tipăriturile ieromonahului Macarie*, MM, XXXV, 1959, 5—6 ; **12.** P. P. Panaitescu, *Liturghierul lui Macarie (1508) şi începuturile tipografiei în Ţările române*, în *Liturghierul lui Macarie*, Bucureşti, E.A., 1961, *V—LXIII* ; 13. Angela şi Alexandru Duţu, *Începutul tiparului în Ţara Românească — indice bibliografic*, în *Liturghierul lui Macarie*, Bucureşti, E.A., 1961, *LXIX—LXXV* ; **14.** Damaschin Mioc, *Date noi cu privire la Macarie tipograful*, STD, XVI, 1963, 2 ; **15.** Mario Ruffini, *Il primo libro romeno : Il „Liturghier" di Macarie del 1508*, Torino, 1963 ; **16.** *Ist. lit.*, I, *245—247, 253* ; **17.** Virgil Molin, *Observaţii şi opinii noi în legătură cu tipăriturile ieromonahului Macarie (1508—1512)*, MM, XLIII, 1967, 5—6 ; **18.** Tit Simedrea, *Epilogul din Octoihul slavon (m. Dealu, 1510) şi identitatea de tipograf a lui Macarie din Ţara Românească (1508—1512) cu Macarie din Muntenegru (1493—1496)*, MO, XXII, 1970, 7—8.

C. T.

MACEDONSKI, Alexandru (14.III.1854, Bucureşti — 24.IX.1920, Bucureşti), poet. Dimitrie, bunicul poetului, şi fratele acestuia, Pavel, veniseră în ţară după înfrîngerea răscoalei sîrbilor împotriva turcilor, condusă de Karagheorghievici, la care participaseră. Se proclamau descendenţi de voievod sîrb şi aduceau sîngele iute şi amestecat al balcanicilor, un gust de aventură şi dorinţa de înavuţire rapidă. În 1821 fraţii Macedonski au fost printre cei cu care Tudor Vladimirescu a pornit răscoala în Oltenia, la care, se pare, au contribuit şi cu mari sume de bani. Alexandru, fiul lui Dimitrie şi tatăl poetului, a urmat colegiul militar la Kerson, în Rusia, şi s-a dedicat carierei militare. Numele său se leagă de evenimentul cel mai însemnat al epocii : Unirea Principatelor. Căsătorit cu Maria, fiica pitarului Dimitrie Pîrîianu, din autentica boierime oltenească, şi socotind neîndestulătoare nobleţea sud-dunăreană a înaintaşilor săi, tatăl, Alexandru Macedonski, şi-a confecţionat singur un arbore genealogic fantast, de descendent al casei Biberstein, domnitoare în Lituania, mistificare în care ajunse să creadă el însuşi. General şi ministru de Război în timpul domniei lui Al. I. Cuza (a cărui alegere ca domn o sprijinise), iubitor de fast, ducea o existenţă seniorială, puternic fixată în amintirea copiilor. După pensionarea sa înainte de vreme, chestiunea Macedonski devine pretextul unei înfruntări între partidele liberal şi conservator, generalul fiind rechemat (în ianuarie 1869) ca şef al diviziei teritoriale. Moartea sa neaşteptată, în septembrie 1869, trezeşte în familie bănuiala unei crime, pusă în legătură cu numeroasele duşmănii pe care şi le atrăsese generalul, fire impulsivă şi dură. În contrast cu viaţa de lux de altădată, dificultăţile de după decesul tatălui, pensia, considerată neîndestulătoare, oferită de guvern, creează la **M.**, adolescent pe atunci, ideea persecuţiei şi a ostilităţii mediului, precum şi nostalgia onorurilor oficiale. O atare optică este întreţinută şi de mamă, fire romantică, imaginativă, frămîntată, chiar predispusă să dramatizeze, dominată de obsesia unei fatalităţi ireductibile, altfel femeie fină, cu o cultură franceză remarcabilă şi cu un adevărat dar al povestirii. **M.** a primit educaţia care se dădea pe atunci odraslelor unei familii boiereşti : în limba franceză, cu un dascăl în casă, şi, în româneşte, la gimnaziul din Craiova, unde i se certifică absolvirea clasei a IV-a (1867—1868). Colegii şi-l amintesc timid, hipersensibil, cu o sănătate şubredă, trecînd adesea prin stări extatice şi de uşoară nevroză, cu o fantezie neobişnuită, avid de afecţiune. Pentru însănătoşire, dar şi pentru studii, mama îl trimite în străinătate. Adolescentul de 16 ani colindă singur Austria, Italia şi Elveţia, apoi din nou Italia. Era înscris de formă la Institutul Schewitz din Bucureşti şi chiar la Facultatea de litere. Debutase în „Telegraful român" (1870) de la Sibiu cu o poezie trimisă din străinătate : *Dorinţa poetului*. În 1872 e la Bucureşti pentru a-şi pregăti cel dintîi volum, *Prima-verba*, apărut în acelaşi an. Între timp situaţia averii familiale devine tot mai nesigură. O slujbă administrativă sau birocratică, oricare ar fi fost ea, îi trezea o adevărată repulsie lui **M.**, atît de mîndru de nobleţea originii sale. Se adaugă la aceasta credinţa în misiunea poetului, în geniul lui, care îl ridică deasupra existenţei comune. „Complexul genialoid" al poetului, altoit pe mîndria sa aristocratică, se formează încă din vremea începuturilor sale literare. Cîteva recenzii binevoitoare îi dau o încredere de nezdruncinat în calităţile poeziei sale. Totuşi, în această perioadă, **M.** îşi canalizează energia spre altă cale posibilă de dobîndire a gloriei şi de împlinire a unui destin pe care şi-l voia excepţional : politica, mai ales cea antidinastică (materializare în fapt a unor mai vechi resentimente familiale contra principelui străin), îi oferea posibilităţile unei afirmări pe care o visa spectaculoasă. **M.** intră în partidul liberal şi scoate gazeta „Oltul" (1873). Atacurile antidinastice şi enunţarea unor principii, susţinute cu impulsivitate şi inabilitate chiar împotriva propriului său guvern, atrag atenţia asupra lui. Campania continuînd cu o şi mai mare energie pamfletară, **M.** va fi judecat şi arestat pentru un articol (din „Oltul"), care cerea cu maliţiozitate publicarea unei genealogii a familiei domnitoare. Procesul şi zgomotul din jurul numelui său îi dau mari satisfacţii. Va relua în presă (în „Telegraful", 1875) atacurile antidinastice şi va susţine idei republicane. Curînd încearcă o mare dezamăgire, căci se vede şters de pe listele liberale ale candidaţilor pentru Cameră. **M.** intră atunci în gruparea celor nemulţumiţi de noul guvern liberal, sub conducerea lui N. Blaramberg, şi, împreună cu Bonifaciu Florescu şi Pantazi Ghica, scoate „Stindardul" (1876). Numit, după multe insistenţe, director al prefecturii judeţului Bolgrad, este silit — după cîteva luni — să demisioneze. **M.** ajunge în opoziţie şi se ridică, în „Vestea" (1877), împotriva lui C. A. Rosetti şi a „viziratului" politic al lui I. C. Brătianu. Primul, pentru a-l potoli, îl numeşte, fără să-l consulte, controlor financiar. **M.**, care se socotea astfel retrogradat, izbucneşte în presă împotriva acestei funcţii „incalificabile", enumerîndu-şi meritele de combatant liberal. Solicită lui M. Kogălniceanu postul de ataşat de legaţie, dar e numit director de prefectură la Silistra Nouă (noiembrie 1878), funcţie pe care poetul o acceptă, deşi, sigur, n-o socotea pe măsura posibilităţilor sale. Administrator pentru o vreme al plăşii Sulina, după 18 luni de serviciu rămîne în afară, cu sentimentul ratării carierei politice şi într-o precară situaţie financiară. Idealist, imposibil de convertit la compromisuri în dezacord cu firea sa, irascibil şi lipsit de tact, străin de micile şi marile aranjamente şi dezgustat de rapacitatea burgheziei, **M.** rămăsese la litera principiilor democratice ale burgheziei liberale din epoca paşoptistă, văzute în puritatea lor ideală, cu o sensibilitate aparte faţă de poziţia omului de cultură în societate. În 1880 scoate ziarul satiric „Tarara", cu atacuri la adresa liberalilor şi a regelui şi, în acelaşi an, „Literatorul", prin care voia să cucerească gloria literară, după ce pierduse speranţele unei cariere politice. De la început, „Litera-

torul“ s-a definit în opoziție cu „Convorbiri literare“ și Junimea, care, după părerea lui **M.**, acaparaseră fără o justificare obiectivă pozițiile culturale cele mai însemnate ale epocii. Față de Maiorescu, **M.** duce inițial o politică de cîștigare a bunăvoinței. Cum însă sforțarea sa de a se impune literar nu avusese ecourile favorabile scontate la „Convorbiri...“ și poetul rămînea pentru junimiști un iremediabil ratat, o figură ciudată, el se dezlănțuie în repetate rînduri în polemici pline de venin împotriva Junimii. Iritat de „domnia literară“ a lui V. Alecsandri, cînd acesta primește marele premiu al Academiei, **M.**, care concurase și el în 1878 cu o traducere din Byron *(Parisina)*, izbucnește fără reticențe. O „analiză critică“ în „Literatorul“ este menită a distruge mitul „infailibilității“ lui Alecsandri. Junimiștii nu ripostează decît mai tîrziu, în 1883, printr-o recenzie distrugătoare la volumul său, *Poezii*, semnată de P. Th. Missir, și, în continuare, afișează o tăcere plină de dispreț. M. Eminescu, în care **M.** vede un exponent tipic al Junimii, este sistematic atacat pe tema „imperfecțiunilor“ formale. Cauzele conflictului de ordin personal par a fi mai vechi și ele nu sînt cunoscute. Se pare că Eminescu l-a atacat în „Timpul“ *(Naționalitate și cosmopolitism* (1881) și că prototipul unui portret satiric eminescian *(Materialuri etnologice,* 1882) ar fi fost **M.** În orice caz, **M.** se plîngea de atacurile „regulate“ ale „confratelui Eminescu“ în „Timpul“ (unele — nesemnate — din 1879, acuzîndu-l de escrocherii și falsuri în calitate de director de prefectură la Silistra Nouă). Cert este că nepotrivirile temperamentale erau profunde și că **M.**, foarte susceptibil, izbucnea mai totdeauna disproporționat în raport cu cauza, neîmpiedicîndu-se, în furia lui egocentrică, de nici un obstacol. În 1883, cînd Eminescu era bolnav, **M.** publică, fără a bănui urmările, o nefericită epigramă, care ridică împotrivă-i valul indignării publice, cu consecințe dintre cele mai grave pentru viața și opera sa. Poetul vrea să se disculpe, dar toate ziarele refuză să-i publice cuvîntul, cu excepția „Românului“. Evenimentul ia proporții, abonații refuză „Literatorul“, societatea se destramă, poetul este arătat pe stradă ca un obiect al oprobriului public. **M.** se hotărăște să plece la Paris. Mijloacele nu îi lipseau, căci, în 1882, se căsătorise cu Ana Rallet Slătineanu, coborîtoare din familii boierești de vază, care îi aducea o dotă substanțială. La Paris încearcă să se impună ca poet de limbă franceză. Încep să-i apară versuri în „L'Elan littéraire“ din Liège și în „Bulletin officiel de l'Académie des Muses Santonnes“. Se întoarce în țară la începutul anului 1885. Caută, fără succes, să ducă mai departe „Literatorul“. La 17 martie 1885 revista își întrerupe apariția. Este suplinită de „Revista literară“, condusă de Th. M. Stoenescu. Situația materială a familiei nu mai este atît de înfloritoare. **M.** se străduiește să salveze aparențele. Pentru familie va urma o lungă perioadă de indigență lustruită. După „afacerea epigramei“, în structura spiritului macedonskian, înclinat încă din tinerețe, datorită declasării sociale, spre mizantropie, obsesia damnării se instalează definitiv, consolidată și de identificarea geniului cu nefericirea. **M.**, singur în mijlocul ostilității generale, încearcă amara voluptate a persecuției (care îi dă aura superiorității), ba chiar și-o cultivă savant. Temperament energic, urmaș al mai multor generații de militari îndrăzneți și rebeli, el nu pleacă fruntea și nu abandonează atitudinile belicoase. Cu toate acestea, insistența cu care ulterior se justifică cu privire la epigrama adresată lui Eminescu, trădează o fixație a spiritului macedonskian, în care intrau și chin sufletesc și tardive păreri de rău, căci nu atît răutatea și invidia vorbiseră, cît mai ales orgoliul și furia necontrolată. Dezaprobarea publică îl va urmări mult timp. „Ghimpele“ și alte reviste ale epocii („Moftul român“) fac din **M.** un trist personaj de comedie, ținta ironiilor și atacurilor. Volumul *Excelsior*, apărut în 1895, nu se bucură de nici o recenzie, deși autorul era cunoscut. La teatru și pe stradă este huiduit. Refugiul poetului este poezia și cenaclul. El găsește aici, în adulația cu care îl înconjoară discipolii, afecțiunea de care sufletul său avea nevoie. Odele, dedicațiile, decupajele din gazete conținînd elogii, lipite în album, sînt simple compensații iluzorii pentru poetul frustrat de recunoștința societății pe care, în ciuda pozei sale stoice de om de geniu, neînțeles, ar fi vrut să o cucerească. Pasagere satisfacții îi oferă în 1886 colaborarea la publicațiile străine „La Wallonie“, „Revue du monde latin“, „Revue française“. Reapare și „Literatorul“ doar în cîteva numere și, în 1886, „Revista independentă“ (un număr). În 1888, **M.** editează „Stindardul țărei“, revistă antimonarhică, apoi, în 1889, „Straja țărei“, organ „liberal conservator“, de fapt încercări de a se salva de sărăcie. La reapariția „Literatorului“, în 1890, **M.** luptă pentru impunerea simbolismului. Articolul *Poezia viitorului* (1892) este primul manifest simbolist la noi. Perioada 1892—1894 este pentru poet o epocă de mari lipsuri materiale. Poetul deschide liste de subscripție pentru a-și scoate volumele, organizează festivaluri literare sau chiar recurge la diverse modalități de cerșetorie deghizată, toate făcute însă cu o anumită morgă și cu conștiința că umilințele și conce-

siile nu-l pot degrada. Dintr-o pornire sentimentală el acceptă idealul socialist, cu ecouri în ziarul „Lumina" (1894). În 1896, cînd izbucnește scandalul în jurul „afacerii Ghenadie", **M.** deschide din nou, și pentru ultima oară, focul împotriva dinastiei străine, în „Liga ortodoxă", ziar subvenționat de prelatul caterisit. La Paris îi apare volumul de versuri în limba franceză, *Bronzes*. În 1901, în „Forța morală", **M.** îl sprijină pe C. Al. Ionescu-Caion, care îl acuză pe I. L. Caragiale de plagiat. Gestul derutează, trădînd iritări comprimate, în urma repetatelor ironii și atacuri din „Ghimpele" și „Moftul român". Violența izbucnirii este maximă. În aceeași revistă, lui G. Coșbuc i se contestă naționalitatea română. Scandalul a avut răsunet. Cu prilejul unei conferințe la Ateneul Român, *Teatrul și literatura*, **M.** este fluierat și huiduit și el răspunde de asemenea fluierînd. După acest incident, „Forța morală" își încetează apariția. În 1902, volumul *Cartea de aur*, cuprinzînd toată producția sa nuvelistică, nu trezește ecouri. În ultima perioadă a vieții, poetul se arată interesat de esoterism și magie, de metempsihoză, experimentează invenții fanteziste (un perpetuum mobile), are preocupări de astronomie (cu o comunicare anunțată în 1907 la „Société astronomique de la France" și un memoriu, prezentat Institutului francez, asupra propagării luminii în vid), visează bogățiile pe care un brevet de inventator al unui aparat de stins coșurile i le putea aduce, lansează cu mare reclamă invenția fiului său Nikita, sideful sintetic, și pleacă la Paris pentru a o propune chiar lui Rockefeller. În 1906, unele aprecieri pozitive, mai mult politeți de circumstanță, cu care este primit în Franța *Le Calvaire de feu*, sînt o binefăcătoare consolare pentru sufletul rănit al poetului. La Paris, frecventează boema literară, cafenelele „Vachette", „Closerie des Lilas", „La Brasserie du Jubilité", cîteva personalități ale lumii artistice întîlnite în atelierul fiului său Alexis, pictor stabilit acolo. În 1913, pleacă din nou la Paris, cu mari speranțe de a impune *Le Fou ?* pe scena franceză. În ultimii ani, prin străduințele discipolilor, **M.** începe să fie recunoscut de critică. Cercul literatoriștilor se lărgește. Îl frecventează Cincinat Pavelescu, Șt. Petică, I. Pillat, Gr. Pișculescu (Gala Galaction), Horia Furtună, I. Peltz, G. Bacovia, A. Maniu, T. Vianu. Cenaclul cunoaște și el o epocă de strălucire. Salonul dominat de tronul poetului era decorat de Alexis. Tinerii poeți sînt răsplătiți cu nestemate false, obținute prin vreunul din procedeele sintetice ale lui Nikita. Tot ritualul vieții de cenaclu, frapînd prin insolitul lui pe contemporani, nu era în intenția lui **M.** decît ritualul poeziei, oficiat în cerc închis, aulic. În timpul războiului, **M.** lucrează intens la „marea epopee", *Thalassa*, și, în 1916, publică în „Flacăra" primul ciclu de rondeluri. În 1918, scoate ultima serie din „Literatorul", ca organ al „grupării intelectualilor" și, într-un moment cînd înfrîngerea Germaniei era iminentă, se pronunță pentru alianța cu germanii. Ov. Densusianu, care tocmai propusese candidatura lui **M.** la Academie, își retrage propunerea. **M.** publică pamfletul *Zacherlina în continuare*, cu atacuri la adresa lui Densusianu, O. Tăslăuanu, E. Lovinescu. Este pensionat de la Comisia monumentelor istorice. Scriitorii protestează, căci **M.** pierdea unica sursă de cîștig. În noiembrie 1920 poetul moare, aspirînd — fapt semnificativ — nu rozele pe care le dorea, ci numai parfumul procurat de Nikita. **M.** a semnat cu pseudonimele Académus, Z. Arghira, Paul din Alep, Alma, Radu Amăreanu, d'Amon Seicha, Argus, Aristarc, Aristarque, Aristo, Bilan, Alexandre des Basiles, Catulus, Censor, Chronicar, Discipol, Diaconul Damaschin, Editorial, Ego, Charles d'Est Anges, Eu, Gogascu, R. Tukendisch, Général Bonhomme, Ianus, Juvenal, G. Lais, A. Lăitescu, Doctorul Laurențiu, Léandre, Linx, Luciliu, J. Lut, A. Lutéano, Mac, Ef. S. Maire, Martial, Masca de fier, Vlad Mircescu, Moi, Mirtil, D. Monius, N'Arquois, D. K. Pité, R. Porter, A. Risto, Prince Rogala, Principele Rogala, Saint-Ives, Sallustiu, Stradivarius, Tarara, Tararaua, Un anonim, Un discipol, C. Uto-Darjan, Lisandru sin Vasile, A. Vatar, Verax, Zenone, El. Zévir, Paul Zvor ș.a.

Dincolo de ecourile unor influențe neasimilate (C. Bolliac și D. Bolintineanu, dar și Hugo, Musset, Lamartine, Byron) și de căderile frecvente în prozaism, discursivitate grandilocventă și anecdotic, începuturile poeziei macedonskiene prefigurează viitoarele teme și atitudini lirice specifice. Cu tot sentimentalismul ei, poezia socială, de un patetic suflu umanitar — romantic, și satira, încă stîngace, cu accente rechizitoriale uneori, alteori deformant-caricaturale, anunță marile înverșunări antiburgheze caracteristice *Nopților*. În genere, tonalitatea lamentoului romantic (însușită uneori prin conformarea la moda poetică a vremii) nu convine autenticei structuri a eului liric macedonskian, energic, incandescent atît în desfășurarea viziunilor ideale, cît și în prăbușirile sale în lutul realului. Nostalgia vîrstei revolute, pure, a copilăriei este secondată de gestul orgolios al înfruntării destinului vitreg (*Mîngîierea dezmoștenirii*) ; meditația sumbră asupra inexorabilului morții, care urmează capriciilor „norocului" (*Destinul*, *Filozofia morții*) se prelungește, vindicativ, în ideea generalizatoare (și deci egalizatoare) de condiție umană

supusă legii supreme a stingerii. Chiar tendința evaziunii în iluzoriu și himeric, care se schițează de pe acum, apare ca o revanșă în imaginar a eului macedonskian lovit și încarcerat în real. Imaginea romantică a geniului, demiurg al unui univers ideal, și mișcarea fundamentală de eliberare din real își corespund, configurînd axa în jurul căreia se organizează întreaga rețea de motive și teme. Repulsia în fața unei lumi dominate de „tîmpita burghezime", conștiința adversităților de tot soiul și solitudinea, cînd mîndră, cînd dureroasă, a geniului romantic, converg în mitul liric al damnării, al „soartei" ostile, căreia poetul i se sustrage prin proiecția demonică sau demiurgică a eului, prin înălțarea în zonele ideale ale artei, prin integrarea într-o natură vitalistă, frenetică, evaziune în spații exotice sau timpuri apuse și în vis, prin voluptate senzorială și jocul gratuit al artei-capriciu. La originea configurației specifice a lirismului macedonskian stau reacțiile unei structuri psihice complexe, complicata dialectică a compensațiilor interioare la care participă deopotrivă sarcasmul amar și lucid, iluzia și mirajul idealului, etosul unei înfruntări sisifice a destinului și laitmotivul speranței. Egocentrismul și chiar egolatria sînt corolare incontestabile ale ideii romantice de damnare, dar în acest mit al poetului — dezmoștenit al soartei — se întrevede nu numai un complex al frustrării, ci și sentimentul unei incompatibilități definitive între aspirațiile geniului și obtuzitatea, trivialitatea lumii. Ceea ce li se reproșează contemporanilor mai presus de orice este insensibilitatea la valorile superioare ale spiritului; ostilitatea și ingratitudinea împing spre mizantropie (*La bestii*), tensiune vindicativă (*Ură*) și orgoliu al solitudinii (*Moise, Leul*). Adversitatea destinului și încercările dureroase de a-l depăși (*Homo sum*) sînt reluate într-o amplă orchestrație romantică în cîteva dintre *Nopți*: viziunea grotescă a înmormîntării, prefigurare a „farsei" posterității din *Noaptea de noiemvrie*, implică o anumită cruzime demistificatoare; în *Noaptea de martie* chiar nașterea este privită ca o eroare, trecere din „nemărginirea" increatului în finitul existenței-calvar; *Noaptea de ianuarie* deplînge soarta cîntărețului ivit într-o lume opacă la frumusețe, lipsită de vocația proiectării în ideal. Una dintre cele mai tipice reacții ale sufletului macedonskian ulcerat este întoarcerea spre trecut, adevărată punere în paranteză a prezentului ingrat. Copilăria și tinerețea, vîrste paradisiace ale candorii și elanurilor pierdute, devin un mit interior, tărîm sacru al pelerinajelor memoriei (*Dor zadarnic, Rondelul trecutului, O umbră de dincolo de Styx*). Alteori, grațioase sau hieratice gravuri pe motive antichizante (*Naiada, Ospățul lui Pentaur, Avatar*) evocă un timp legendar, al omului semizeu, pretext de abandonare în ficțiune a convențiilor lumii moderne, de exaltare a unei vitalități fruste, estetizată prin stilizarea mitologic-idilică sau prin sculpturalitate parnasiană. În același spirit al regăsirii energiilor primare, natura declanșează (*Stepa, Vis de mai*) o violentă furie a simțurilor, o senzualitate frenetică iresponsabilă care conferă erosului atmosfera specific macedonskiană, de „idilă brutală" (fondul obscur instinctual, care se întrevede în *Faunul*, deși are unele atingeri cu imaginea naturalistă a omului, trimite de fapt la una din fețele „diabolice" ale romantismului). În *Noaptea de mai* integrarea omului în ritualul zămislitor al naturii se sublimează în nota de idealitate a speranței, care renaște și crește în suflete cu impetuozitatea și exuberanța sevelor de primăvară. Beția odorifică nu a devenit încă o tehnică a introducerii în extaz ca în *Rondelurile rozelor*, în ea se trădează și se ascunde farmecul imaterial și intens al naturii, viața ei secretă și tulburătoare. Zborul fanteziei, stimulat de *Pădurea* enigmatică, oaza de calm contemplativ și reflexiv din *Mînăstirea* și grandoarea extatică din *Lewki* sînt ipostazele tămăduirii prin comunicare cu sublimul naturii. Marea temă romantică a liricii lui **M.**, mitul ei central, rămîne simbolicul „excelsior" al înălțării și eliberării din real prin artă, prin poezie (*Excelsior, Sub stele, Rimele cîntă pe harpă, În arcane de pădure*). Zborul, desprinderea de pămînt se face pe aripile inspirării, care îl preschimbă pe poet în semizeu (*Avînt*). Sufletul macedonskian țintește *Perihelia*, apoteoza solară, înălțarea spre absolut și pur. Capodopera poetului, *Noaptea de decemvrie*, concentrează semnificațiile tensiunii real-ideal în legenda alegorică a emirului (geniul) fascinat de viziunea Meccăi (idealul). Filozofia practică infuzată alegoriei este sceptică (triumful „drumețului pocit", care urmează drumul ocolit și sigur), dar pe intransigența emirului (hotărîrea de a ține drumul drept, înfruntînd pustiul) se întemeiază noblețea eroică a căutării însăși, chiar eșuată. Sublimării în simbol a ecourilor propriilor ciocniri cu adversitățile, **M.** îi adaugă un mare rafinament descriptiv și o ritmare expresivă sugerînd o complexă dialectică, în care sacrificiul și fascinația sînt fețele aceluiași destin. Cînd însă nici întoarcerea spre trecut sau natura tămăduitoare, nici înverșunările satirice sau înălțarea în sublim nu pot atenua obsesia „soartei", poetul are sentimentul acut, dureros, al relativității universale (*Psalmi moderni, Dialogul morților*), se naște o stare de oboseală profundă a sufletului (*Nepăsare*), din care unica ieșire posibilă duce spre paradisurile artificiale ale visului și himerelor, spre spațiile imaginarului exotic și spre plăsmuirile gratuite (jocuri, capricii) ale fanteziei grațioase sau macabre. Virtuozitățile picturale din *Acșam Dovalar, Banchetul la curte, Noaptea de decemvrie*, decorativul miniatural și stilizat din *Rondelurile de porțelan* sînt de orientare parnasiană, ca și unele viziuni antichizante (*Avatar, Naiada, Ospățul lui Pentaur*), cu „exotismul" lor temporal. De simbolism îl apropie pe **M.** muzica vagă a trecerii (*Fîntîna, Rondelul lucrurilor, Rondelul lunei, Rondelul oglindei*), penumbra melancolică a instantaneelor „impresioniste" (*Pe balta clară*), nostalgia plecărilor (*Rondelul țiganilor, Plecare*), atracția himericului (*Tutunul, Castele-n Spania*), anticiparea unor motive și tonalități bacoviene (*Rondelul orașului mic*) și voluptățile senzuale de mare rafinament, mai ales olfactiv (*Rondelul crinilor, Rondelurile rozelor*). Utilizarea pe scară largă a refrenului, încercările instrumentaliste, sinesteziile, apelul incidental la versul alb (*Hinov*), revenirea la cîteva simboluri dominante fac din mentorul „Literatorului" un precursor al simbolismului românesc și sub aspectul tehnicii poetice. Poetul este un mare plăsmuitor de viziuni. De o virtuozitate unică sînt însă micile cîntece stilizate cu o grațiozitate și cochetărie complice (*În Arhanghel, Libelule*) și mai ales *Rondelul domniței, Rondelul ctitorilor*, miniaturi delicate, lucrate cu artă de bijutier, pe motive mitologice sau orientale (*Naiada, Nipomul, Rondelurile de porțelan*). În multe dintre aceste capricii parnasiene sînt reluate, din perspectivă impersonală, vechi și stabile teme și motive macedonskiene, implicate într-un descriptiv simbolic. *Rondelul cupei de Murano* sau *Rondelul apei din grădina japonezului* propun simboluri ale elevației și purității artei (ipostază a motivului „excelsior"), chiar formula artistică a acestor jocuri de virtuozitate gratuită corespunde idealului

„periheliei", al desprinderii prin extaz (contemplaţie pură, absorbire în obiect) de pămînt, de relativ. De o mare coerenţă în complexitatea ei, poezia lui M. relevă o structură romantică dominată de tensiunea real-ideal, de obsesia eului şi a „soartei". Lucid amară în fulgerările ei satirice, atrasă de mitul trecutului paradisiac şi de un naturism păgîn, tonifiant, ispitită şi de spaţiile imaginarului exotic, se distanţează însă de tiparele romantismului prin absenţa aproape totală a strunei elegiace, prin intuiţia sugestiei muzicale simboliste şi prin vocaţia stilizării parnasiene, discret şi rafinat lirică în subtext. El este marele poet al epocii, alături de Eminescu, de care se distinge fundamental prin fondul tonic, energic al lirismului său şi prin sinteza dintre romantism şi prefigurări ale simbolismului, parnasianismului, modernismului poetic de după 1900 (motive, atitudini lirice şi elemente de tehnică poetică specifică lor), astfel încît nu numai simboliştii (G. Bacovia, I. Minulescu, Şt. Petică, D. Anghel) şi parnasienii noştri reprezentativi (D. Zamfirescu, I. Pillat, Mateiu I. Caragiale), ci şi mari individualităţi ale liricii din perioada interbelică (T. Arghezi, Al. Philippide, I. Barbu) se află, în unele note ale operei lor, în descendenţă macedonskiană, ceea ce confirmă virtualităţile moderne ale acestei poezii.

Teoretizările lui M. asupra poeziei, nesistematice dar bazate pe intuiţii de mare fineţe, se organizează în cea mai completă şi mai nouă concepţie despre poezie din epocă. Polemicile în care poetul îşi susţine punctul de vedere, contactul cu ideile literare apusene au creat climatul prielnic încolţirii germenilor poeziei moderne la noi. Fondul originar, romantic, al structurii macedonskiene formează stratul de bază, cel mai solid, al ideilor sale estetice, deşi demonul noutăţii îl împinge cu egală putere spre experienţele apusene cele mai noi din domeniul literar. „Literatorul" anunţa, în 1880, un program estetic destul de cuminte. Mai mult chiar, deşi orientat polemic împotriva Junimii, unele poziţii fundamentale sînt identice cu cele ale societăţii ieşene. M. defineşte aproape în spirit maiorescian autonomia frumosului estetic şi dihotomia fond-formă. Cultul formei, stimulat mai tîrziu şi de exigenţe parnasiene, este gîndit ca o condiţie de bază a artei. Fronda lui M. faţă de Junimea se precizează prin afirmarea tradiţiei paşoptiste şi prin susţinerea conceptului de „poezie socială". De la conceptul poeziei sociale, poezie viguroasă, ţîşnită din durere, cu destinaţie socială, umanitaristă, M. ajunge la teoria romantică, hugoliană, a poeziei ca expresie a unui conţinut universal uman (de la eul poetului la eul întregii omeniri) şi la definirea, în acest sens, a poemului (*Despre poemă*). Noţiunile de teorie literară cu care operează M. sînt pur romantice. Poezia cuprinde viaţa în toate manifestările şi aspiraţiile ei, ţinînd de idealitate şi de realitate totodată. Sinceritatea, ca manifestare a unui fond liric irepetabil, şi entuziasmul, condiţii fundamentale ale artei, îşi menţin supremaţia chiar mai tîrziu, cînd în limbajul lui M. apar noţiuni simboliste (nuanţă, muzicalitate, culoare). Ele sînt nucleul unei adevărate teorii a originalităţii literare, în numele lor este respins decadentismul, poza şi imitaţia de orice fel. Ceea ce apreciază în primul rînd M. la generaţia paşoptistă este entuziasmul, „scînteia", romantismul. Poezia operează abstragerea din real şi înălţarea către frumos — „esenţa ei divină". Chiar simbolismul este privit la un moment dat ca o reînviere a romantismului (operă de imaginaţie, „de sacru entuziasm"), ivit printr-o mişcare contrarie, după excesul de vulgaritate al naturalismului. Concomitent cu

afirmarea ideii de libertate a imaginaţiei, M. propune şi cultivă respectul pentru ordine, simetrie, armonie, condiţii clasice ale frumosului. Admiţînd libertatea neţărmurită a imaginaţiei, el a rămas străin totuşi de iraţionalismul mistic al inspiraţiei poetice, înlocuit cu o teorie senzualistă despre primatul simţurilor în raport cu cugetarea, însemnată prin consecinţe: izolarea senzaţiei şi impunerea ei ca material poetic în sine, trăsătură fundamentală a liricii moderne. După M., poezia îşi are izvorul într-o stare de nevroză, de acuitate exagerată a simţurilor. Prin intermediul senzaţiei, poetul atinge ideea, încît, simplificînd, concluzia care se impune este „poezia = senzaţie directă" (*Simţurile în poezie*). Încă din 1880, înainte ca simbolismul francez să se fi impus pe plan literar, poetul român teoretizează asupra logicii speciale a poeziei (*Despre logica poeziei*, 1880), asupra caracteristicilor ei în raport cu proza, introducînd noi criterii de apreciere a frumosului poetic, pregătind teoretic terenul poeziei simboliste şi înţelegerea modernă a conceptului de poezie. M. vorbeşte despre logica „absurdă", în raport cu proza, a poeziei, „nelogică în mod sublim", intuieşte unele din trăsăturile prin care simboliştii au definit, cîţiva ani mai tîrziu, poezia: inefabilul poetic, „poezia — muzica sufletului", şi indică totodată poeziei, faţă de picturalitatea parnasiană, un alt domeniu de cucerit, muzicalitatea („arta versurilor e arta muzicii"). Apar germenii unui instrumentalism bazat pe observaţia, mai veche, asupra valorilor expresive ale sunetelor: scara alfabetică e o scară muzicală. M. nu gîndea instrumentalismul în felul lui René Ghil, aprecierile sale precedîndu-l, de altfel, pe acesta cu cîţiva ani. Cînd instrumentalismul

se impune în Franța, M. îl consideră (mîndru că teoretizările sale anterioare mergeau în același sens) ultimul cuvînt al geniului omenesc, alături de simbolism, și îl definește, într-un fel unilateral, drept „un simbolism în care sunetele joacă rolul ideilor". M. lansează la noi primele manifeste ale simbolismului: *Poezia viitorului* (1892), *Simbolismul* (1901). El definea simbolismul ca o exprimare prin imagini, care dă naștere cu ajutorul lor ideii, cum de altfel îl definise și J. Moréas, dar avea noțiunile de sugestie, de muzicalitate, de sinestezie, ca participare a tuturor simțurilor (deci mai mult „audiție colorată" decît pătrundere în domeniul analogiilor universale, cosmice). În fața triumfului european al simbolismului (între pionierii căruia se numără cu mîndrie prin colaborarea la revista „La Wallonie"), se va retrage pe poziții romantice și clasice. M., care în 1880 dăduse prima poezie în vers liber (*Hinov*), într-un moment cînd acesta nu era utilizat nici în poezia franceză, este în 1918 (*Versul decadent*) adept al versului clasic. În fața invaziei imitațiilor decadente, el identifică versul alb cu nonpoezia și se proclamă precursor al versului simfonic. M., prototipul poetului decadent pentru contemporani, a fost de fapt inamicul decadentismului, ca și al oricăror imitații și forme goale (*Decadentismul*, 1902).

Proza lui M. este prin excelență lirică și autobiografică. Ca și în poezie, în proză el se caută pe sine, confesiunea dezvăluie obsesii și reprimări esențiale. Rememorarea se întoarce ades spre siluetele și umbrele copilăriei, văzută în lumina unui conservatorism aristocratic, idilic și patriarhal, ce va reveni în proza discipolului său Duiliu Zamfirescu. Firul epic al nuvelelor este aproape inexistent. Descripția, sub formă de tablouri, naturi moarte, formează nucleul central. Din experimentele de tinerețe asupra poemului în proză, lui M. îi rămîne gustul pentru paralelismul sintactic și orchestrarea frazei, iar din proza simbolistă reține metafora animistă și transpoziția de senzații, sugestia sentimentului în peisaj, jocul impresionist al nuanțelor. *O noapte la Sulina*, *Pădurea ulmilor*, *Soare și grîu*, *Moară pe Dunăre*, veritabile proze simboliste, sînt reluările amplificate ale unor poeme în proză. În *O noapte la Sulina*, datorită nuanțelor luminii în schimbare, spre apus, descrierea capătă tușele unui adevărat tablou impresionist. Mai toate tablourile lui M. sînt construite dinamic. În *Zi de august*, natura comunică sugestia de mișcare, de devenire, prin asaltul pomilor spre culmea dealului, „totdeauna în lumina soarelui sau a lunii", ca o invazie a vegetalului. *Soare și grîu* e pata de lumină a amintirii unei zile însorite, sugestivă alăturare de natură și puritate. Momentele care apar cu predilecție în tablourile lui M. sînt cele ale apusului și zorilor, cînd lucrurile își schițează sau își topesc contururile. Chiar lucruri neînsuflețite, în naturile moarte, primesc un puternic suflu de viață. *Casa cu nr. 10* dă prilejul unei inventarieri muzeistice de obiecte decorative și pitorești, vorbind prin ele însele, în încremenirea lor, despre trecerea oamenilor și a obiceiurilor. *Palatul fermecat* nu e decît transcrierea unui vis arhitectonic și de opulență, mărturisind, prin poezia savantă a interioarelor, fascinația decorației florale și a materiilor prețioase abundente asupra visătorului fantezist, îndrăgostit de lucruri frumoase. Mai explicit decît în poezie, visătorul își construiește fantasmele și în același timp se demistifică cu luciditate sarcastică. Eroii săi sînt visători, trăind la granița dintre real și fantastic, neputincioși și înfrînți datorită structurii lor fragile, iluzionate, uneori aproape atinși de patologic. *Nicu Dereanu*, funcționar umil, trăiește, în himerele sale, ipostaze glorioase, de învingător; el se visează inventatorul unei locomotive fantastice, comandant de oști biruitoare și moare de foame pe banca din fața statuii lui Heliade, geniul inspirator al visurilor sale. Odorăscu a descoperit o cometă, iar Pandele Vergea (*Între cotețe*) are obsesia obținerii unor specii rare de viețuitoare domestice. Mania sa ia forme aberante. Pandele își vinde averea pentru a mări împărăția neamului păsăresc, are obsesii erotice ciudate și se visează transformat în cocoș. Cu un umor negru, M. imaginează răzbunarea păsărilor nemulțumite de hrană (între timp Pandele sărăcise) și organizate în regimente și batalioane, împotriva stăpînului lor. În astfel de proze, insistența asupra cazului patologic, explorarea unor zone instinctuale, obscure, ca și notația exactă, documentată, asupra tipurilor caracteristice unei epoci și unor moravuri (din *Dramă banală*) trădează infiltrații naturaliste. Remarcabile prin profunzimea destăinuirii, anumite proze analizează cu finețe senzațiile care apar în vis, trădînd obsesii și refulări (*Pe drum de poștă*, *Între cotețe*). M. este între primii noștri prozatori citadini, peisagist urban, evocator, în numeroase tablouri, al Bucureștilor. Preferințele sale se îndreaptă spre colțurile cu viață monotonă și patriarhală, copleșite de invazii florale (*Bucureștii trandafirilor și ai lalelelor*). Predilecția pentru pitorescul oriental autohton, dobrogean, din pictura și literatura interbelică, va fi găsit în M., din *O noapte la Sulina*, un precursor. În tablourile de natură, scriitorul introduce ordinea artificialului, prin comparații savante, aluzii mitologice, ornamente estetice. Viziunea sa asupra naturii este cea a estetului și a citadinului obosit. M. este și autorul, mai puțin cunoscut, al unor plăsmuiri, în spiritul literaturii științifico-fantastice de mai tîrziu (*Palatul fermecat*, *Oceania-Pacific-Dreadnought*), aliind o prodigioasă și strălucită imaginație cu sarcasmul. Metaforismul macedonskian, pitorescul, proza lucrată artistic, intelectualizarea emoției, înregistrarea și analiza de senzații vor face o lungă și rafinată carieră la D. Anghel, Mateiu I. Caragiale, T. Arghezi. Parnasianismul poeziei sale — descripția de obiecte reci și strălucitoare — este depășit în proză de insistența asupra mișcării luminii și nuanțelor culorii, de gustul pentru metafora animistă, realizînd aliajul natură-stare de suflet. *Thalassa*, versiunea românească a romanului *Le Calvaire de feu* (Paris, 1906), a apărut în 1916, în revista „Flacăra". Roman liric și simbolic, *Thalassa* închide într-un conflict erotic una din obsesiile macedonskiene cele mai profunde: coruperea idealului prin real, nostalgia smulgerii din tirania realului și a realizării plenare sub zodia idealului. Thalassa, adolescent din Smirna, ajuns paznic al Insulei Șerpilor, își populează singurătatea cu cele mai fantastice închipuiri, creîndu-și singur o lume pe măsura visurilor și voinței sale; soarele, marea cu mîngîieri mincinoase și feminine, închipuirile erotice ale vîrstei îl aruncă pe Thalassa într-o stare continuă, prepatologică, de exacerbare și chin senzual, cînd valurile aruncă pe țărm o fată, singura supraviețuitoare dintr-un naufragiu. Cei doi tineri cunosc toate ipostazele iubirii: voluptatea îmbrățișărilor, ura și rănile orgoliului, nostalgia iubirii absolute. Thalassa, obsedat de despărțirea la care, încătușați în real, în senzualitate, îndrăgostiții sînt pururi osîndiți, o omoară pe Caliope și se sinucide, pentru a se regăsi deplin și a reface unitatea originară a sufletelor lor în lumea idealului nepieritor. Eroul nu poate fi judecat, nici osîndit, pentru că

nici un moment nu are conștiința crimei, ci sentimentul împlinirii unui destin, al reintegrării într-un circuit veșnic. Conflictul prezintă numeroase similitudini cu cel al romanului italianului G. D'Annunzio *Il trionfo della morte*, pe care **M.** se pare că l-a cunoscut. *Thalassa* este însă punctul de convergență al unora dintre cele mai profunde tendințe ale spiritului și scrisului macedonskian: violența orgoliului și magia voinței, himera idealului absolut, prezența copleșitoare a visului, erosul violent în climat arzător, solar și aspirația lui ideală, pură, platonică, idilismul naturist, păgîn, din perspectiva căruia eroii lui **M.** par varianta modernă a legendarilor Daphnis și Chloe. Căci Thalassa nu are decît trupul unui Adonis, sufletul său închide rana fără leac a individualismului. Chiar experiența sa ultimă, moartea, e privită ca o împlinire orgolioasă a individualității ce-și domină destinul. În spiritul experiențelor simboliste ale vremii, **M.** aspira să facă din *Thalassa* o operă de sinestezie, care să se adreseze, totodată și cu aceeași putere, tuturor simțurilor. Poetul apela în manuscrisul definitiv și la procedee exterioare de sugestie: caligrafierea cu cerneluri diferite în funcție de senzația dominantă ce se degajă din text, colorarea sugestivă a capitolelor, dar toate aceste procedee, chiar realizate tipografic, ar rămîne fără valoare dacă nu ar exista în *Thalassa* remarcabile momente de fină transcriere a senzațiilor, în special de natură erotic-elementară, care — sub acest aspect — pînă la **M.** nu intraseră în literatură, pagini excelente de descripție, mai totdeauna dinamizate de jocul savant al luminii și culorii. Din nefericire, metaforismul dezlănțuit, stilul prea lucrat, excesiv artificializat, pînă la pasaje autentic baroce, o figurație simbolică, mitologică, invazia de metale și pietre prețioase copleșesc aproape numeroasele pagini remarcabile, mai ales descriptive, ale romanului. Obiectul și limbajul, de o anume cruzime, caracteristice unor viziuni, au șocat pe contemporani. Mai supărătoare sînt explicitările ca și digresiunile pe motive filozofice. Concentrat și epurat de încărcătura metaforică, *Thalassa* ar fi însemnat un moment al literaturii noastre.

Teatrul lui **M.** este partea cea mai puțin realizată a operei sale. ***Iadeș !***, ***Unchiașul Sărăcie*** sînt simple adaptări de tinerețe după E. Augier și, respectiv, E.-M. d'Hervilly și A. Grévin, iar ***3 decembrie*** după ***Der 24 Februar*** al lui Zacharias Werner. Drama ***Saul***, compusă în colaborare cu Cincinat Pavelescu, aduce în scenă personaje tipic macedonskiene: Saul, întruchipare a orgoliului, a torturii puterii și a teluricului, și David, cîntărețul pur, înaripat. Cu *Le Fou ?*, dramă a personalității, **M.** deschide un drum încă neîncercat în teatrul românesc, dominat de evocarea istorică și satira socială. Bancherul parizian Dorval dezlănțuie prin lovituri excelent calculate un adevărat crah financiar. Visul său suprem este să redea Franței puterea pe care o cunoscuse în epoca lui Napoleon. Napoleon este zeul său și, în anumite momente, în setea lui de putere și de suprematie, Dorval trăiește veritabile euforii napoleoniene. Tema nu este aceea a dublei personalități, ci a evoluției și a mutațiilor pe care imaginea propriei noastre personalități le înregistrează răsfrîntă în ceilalți (adevărat motiv pirandellian). Nebunul Dorval îi apare, paradoxal, ca adevăratul înțelept, personajul devenind proiecția veleităților scriitorului de cucerire a puterii și gloriei. *Moartea lui Dante* închipuie o apoteoză a marelui florentin, în destinul căruia **M.** se regăsește pe deplin, mistic îndrăgostit de poezie, hulit de contemporani, glorificat de urmași.

Ca traducător, **M.** a dat o versiune a tragediei shakespeariene *Romeo și Julieta*, după textul folosit în repertoriul dramatic al lui Ernesto Rossi, cu mari libertăți față de original, cu intervenții în sens melodramatic în acțiune și un limbaj încărcat de forme străine, dar și cu multe pasaje realizate. Foarte personală, selecția lui **M.** în domeniul traducerilor s-a oprit asupra lui Byron, geniul său tutelar, a lui Th. Gautier, M. Rollinat (*Putrezirea*, 1884, *Năluca crimei*, 1887). Traducerea scenei de magie din *Faust* al lui Goethe dovedește doar interesul autorului pentru astfel de experiențe oculte.

Rămînînd înainte de toate un mare poet, la confluența romantismului său fundamental cu parnasianismul și mai ales cu simbolismul, creator al unui mit interior al „excelsiorului" și al „periheliei", precum și al unei tonalități lirice specifice, remarcabil teoretician al poeziei, **M.** interesează și prin proza și teatrul său, domenii complementare de expresie literară, prin răsfrîngerea în ele a unor fațete revelatoare ale personalității agitate, contradictorii și complexe, care a fost scriitorul, precursor al unor direcții estetice și stiluri impuse de poezia și proza de după primul război mondial.

— *Prima-verba*, București, Tip. Petrescu-Conduratu, 1872 ; *Ithalo*, București, Tip. Michailescu, 1878 ; ***Poezii***, București, Haimann, 1882 ; *Dramă banală*, București, Editura Literatorului, 1887 ; ***Excelsior***, București, Tip. Noua Concordie, 1895 ; *Bronzes*, pref. Al. Bogdan-Pitești, [Paris], 1897 ; ***Cartea de aur***, București, Tip. Baer, 1902 ; ***Le Calvaire de feu***, Paris, Sansot, 1906 ; ***Flori sacre***, București, Minerva, 1912 ; *Cartea nestematelor*, pref. Gala Galaction, București, Viața românească, 1923 ; *Poema rondelurilor. 1916—1920*, București, Casa școalelor, 1927 ; ***Poezii***, îngr. I. Pillat, București, Cartea românească ; ***Albine de aur***, București, Viața românească ; ***Năluci din vechime***, București, Cartea românească : ***Opere***, I—IV, îngr. și pref. T. Vianu, București, F.R.L.A., 1939—1946 ; ***Opere***, vol. I—V, îngr. și pref. A. Marino, București, E.L., 1966—1969, vol. VI, îngr. Elisabeta Brîncuși și A. Marino, București, Minerva, 1973 ; ***Versuri și proză***, îngr. A. Marino, pref. M. Anghelescu, București, E.T., 1969 ; *Poemele Nopților*, îngr. și pref. M. Anghelescu, București, Albatros, 1972. — **Tr.** : La Fontaine, *Șarpele și pila*, OLU, I, 1873, 1, *Puterea fabulelor*, TEG, VI, 1876, 1123 ; J.-Fr. Collin d'Harleville, ***Junimea de azi***, TEG, III, 1873, 502 ; Al. Dumas, ***Cleopatra, regina Egyptului***, OLU, II, 1874, 2—10, ***Lucreția***, OLU, II, 1874, 15—21, ***Ioana d'Arc***, OLU, II, 1874, 28—36, ***Sirena***, VT, I, 1877, 163, 165, 166, ***Petru și gîsca sa***, VT, I, 1877, 179, 181, 183 ; Lamartine, *Lacul*, OLU, II, 1874, 48, ***Vîlceaua***, TEG, VI, 1876, 1413 ; A.-V. Arnault, ***Frunza***, TEG, VI, 1876, 1343 ; N. Gilbert, ***Adio la viață al unui june***, STN, I, 1876, 3 ; Chateaubriand, ***Cel de pe urmă dintre Abenceraji***, VT, I, 1877, 88, 89, 96, 102 ; Goethe, ***Margherita (după Faust)***, VT, I, 1877, 66, ***Faust*** (fragm.), FM, I, 1901, 1, 6 ; Bürger, ***Balada***, VT, II, 1878, 251, ***Octave***, L, I, 1880, 14 ; Byron, ***Parisina***, București, Tip. Grecescu, 1878, *Lara* (fragm.), L, II, 1881, 12, *Childe Harold* (fragm.), L, III, 1882, 10, ***Intunecimile***, L, III, 1882, 11—12 ; Malherbe, ***Inscripțiune***, L, I, 1880, 28 ; Shakespeare, ***Romeo și Julieta***, L, II, 1881, 5—9 ; Teocrit, ***Idilă***, L, III, 1882, 7 ; Heine, *Contesa palatină*, L, III, 1882, 7 ; Th. Gautier, ***Izvorul***, L, IV, 1883, 3 ; M. Rollinat, *Năluca crimei*, L, IV, 1883, 7, ***Putrezirea***, L, V, 1884, 5 ; Schiller, *Casandra*, L, V, 1884, 4 ; E. A. Poe, ***Metzengerstein***, RIN, IX, 1887, 50—54 ; Villiers de L'Isle Adam, *De pe culmea vieții*, ***Chinul prin speranță***, L, XIII, 1892, 1 ; H. Murger, ***Viața de azi pe mîine***, L, XIII, 1892, 4 ; E. Legouvé, ***Medeea*** (fragm.), în Al. Macedonski, ***Excelsior***, București, Tip. Noua Concordie, 1895 ; Hugo, ***Dervișul***, PLD, I, 1904, 12 ; [La Fontaine, N. Gilbert, Collin d'Harleville, Béranger, Chateaubriand, Lamartine, Rollinat, Hugo, A. de Musset, Th. Gautier, Iwan Gilkin, Byron, Goethe, Schiller, H. Heine, H. Zschokke, Teocrit, Petőfi], în *Opere*, III, București, E.L., 1967.

— 1. D. Zamfirescu, *„Poezii" de Al. A. Macedonski*, RLB, V, 1881, 24 decembrie ; 2. Emil [C. Mille], *Un poet (Dl. Al. A. Macedonski)*, C, II, 1882, 9 ; 3. Emil [C. Mille], *Alexandri et Al. A. Macedonski*, C, II, 1882, 11 ; 4. C. Mille, *Un caz patologic*, C, II, 1883, 15 ; 5. Al. G. Djuvara, *„Poezii" de Al. A. Macedonski*, RLB, VII, 1883, 17 mai ; 6. M. Demetriade, *Alexis Macedonski*, ALP, I, 1904, 9—12 ; 7. Chendi, *Pagini*, 145—161 ; 8. M. Dragomirescu, *„Noaptea de dechemvrie" de Al. Macedonski*, CVC, IV, 1910, 12 ; 9. Ov. Densusianu, *Alexandru Macedonski, „Flori sacre"*, VAN, VIII, 1912, 17 ; 10. D. Karnabatt, *Discipolii Maestrului*, REN, III, 1921, 625 ; 11. N. Davidescu, ***Poezia lui Alexandru Macedonski***, FLR, VII, 1922, 20 ; 12. D. Karnabatt, ***Cafeneaua***

Kübler, RMP, VIII, 1925, 2236 ; **13.** Ibrăileanu, *Scrit. rom. str.*, *158—161* ; **14.** Lovinescu, *Scrieri*, I, *267—271*, *272—283* ; **15.** G. Bacovia, *Un poet al frumosului, Alexandru Macedonski*, ORN, I, 1929, 6—7 ; **16.** I. Pillat, *Amintiri despre Al. Macedonski*, U, XLIX, 1932, 69 ; **17.** E. Pahonțu, *Alexandru Alex. Macedonski*, București, Tip. Bucovina, 1934 ; **18.** Șerban Cioculescu, *Detractorii lui Caragiale*, RFR, II, 1935, 10 ; **19.** D. Karnabatt, *Destinul lui Macedonski*, VRA, X, 1937, 507 ; **20.** G. Călinescu, *Alexandru Macedonski, omul*, JL, I, 1939, 16 ; 21. G. Călinescu, *Alexandru Macedonski, poetul*, JL, I, 1939, 17 ; **22.** Vianu, *Opere*, II, *472—584* ; **23.** Ch. Drouhet, *Influența franceză în poezia lui Macedonski*, București, Monitorul oficial, 1940 ; 24. Vianu, *Arta*, II, *65—74* ; 25. Călinescu *Ist. lit.*, *456—468* ; 26. Pillat, *Tradiție*, *230—244* ; **27.** Caracostea, *Critice*, II, *199—210* ; **28.** Perpessicius, *Jurnal de lector. Alexandru Macedonski, prozatorul*, RFR, XI, 1944, 10 ; **29.** V. G. Paleolog, *Viziunea și audiția colorată sinestezică la Alex. Macedonski*, București, Marvan, 1944 ; **30.** A. Marino, *Din corespondența lui Alexandru Macedonski*, RFR, XIII, 1946, 6 ; 31. Perpessicius, *Fantezii și capricii critice la Al. Macedonski*, RFR, XIV, 1947, 4—5 ; **32.** Mihu Dragomir, *Un clasic prea puțin cunoscut : Al. Macedonski*, VR, VI, 1953, 11 ; **33.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953, III, 1954, X, 1961, 2 ; **34.** T. Vianu, *Literatură universală și literatură națională*, București, E.S.P.L.A., 1956, *223—227* ; **35.** G. C. Nicolescu, *Al. Macedonski. De la poezia socială la drama izolării creatorului*, LL, VII, 1963 ; **36.** M. Bucur, *Momente în receptarea și difuzarea simbolismului românesc*, RITL, XIV, 1965, 1 ; **37.** A. Marino, *Alexandru Macedonski, despre originalitate și imitație*, VR, XVIII, 1965, 10 ; **38.** A. Marino, *Alexandru Macedonski și limba literară*, LR, XIV, 1965, 3 ; **39.** G. Sorescu, *Macedonski inedit*, LL, X, 1965 ; **40.** Bote, *Simbolismul*, *passim* ; **41.** P. Constantinescu, *Locul lui Alexandru Macedonski*, LCF, IX, 1966, 16 ; **42.** Marino, *Macedonski* ; **43.** A. Marino, *Probleme de estetică a limbii la Alexandru Macedonski*, LR, XV, 1966, 1 ; **44.** G. Munteanu, *Macedonski inedit*, CNT, 1966, 35 ; **45.** Negoițescu, *Scriitori*, *65—90* ; **46.** Al. Piru, *Macedonski și futuriștii*, GL, XIII, 1966, 51 ; **47.** Streinu, *Versificația*, *passim* ; **48.** Marino, *Op. Macedonski* ; **49.** A. Marino, *Macedonski, inedit*, RMR, IV, 1967, 5 ; **50.** A. Marino, *Macedonski, poet modern*, IL, 1967, 1 ; **51.** Zaciu, *Glose*, *39—45* ; 52. Elena Zaharia, *„Nopțile" lui Macedonski*, AUB, filologie, t. XVI, 1967 ; **53.** Șerban Cioculescu, *Al. Macedonski, teoretician al versului*, GL, XV, 1968, 7 ; **54.** G. Cocora, *Preocupări necunoscute la Al. Macedonski, Em. Gîrleanu și I. Minulescu*, LL, XVII, 1968 ; **55.** Ov. Drimba, *Al. Macedonski și simbolismul francez*, SLU, XI, 1968 ; **56.** Adriana Iliescu, *Literatorul*, București, E.L., 1968 ; 57. N. Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, București, E.L., 1968, *7—12* ; 58. Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, E.L., 1968, *46—61* ; 59. Ardeleanu, *Proza*, *73—126* ; 60. Constantinescu, *Scrieri*, III, *463—471*, VI, *130—134* ; **61.** Nicoletta Corteanu Loffredo, *Alexandru Macedonski — perspettive critiche di ieri e di oggi*, Napoli, Letteratura internazionale, 1969 ; 62. Ciopraga, *Lit. rom.*, *144—151* ; 63. A. Marino, *Lecția lui Macedonski*, TR, XIV, 1970, 48 ; **64.** Al. Melian, *Al. Macedonski la „Independentul"*, RMR, VII, 1970, 12 ; 65. O. Păun, *Documente Al. Macedonski*, LCF, XIII, 1970, 48 ; 66. Al. Piru, *Romanul lui Macedonski*, RL, III, 1970, 14 ; 67. M. Popa, *Al. Macedonski în Transilvania*, TR, XIV, 1970, 48 ; 68. *Comentarii macedonskiene*, îngr. Florea Firan, București, Minerva, 1971 ; 69. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *249—279* ; 70. Zamfir, *Proza poetică*, *249—288* ; **71.** Dana Dumitriu, *Macedonski*, ARG, VII, 1972, 1 ; 72. I. Iliescu, *Macedonski inedit*, O, XXIII, 1972, 1 ; 73. M. Straje, *Al. Macedonski. 2 caiete din „laboratorul" volumului „Prima verba"*, MS, III, 1972, 2 ; 74. G. Munteanu, *Eminescu și Macedonski*, TR, XVI, 1972, 2, 3 ; 75. T. Nedelcea, *Un proces al familiei poetului*, RL, X, 1972, 46 ; **76.** Piru, *Varia*, I, *184—196* ; 77. M. Zamfir, *Simbolismul ornamental al lui Macedonski : analiza sonetului „Avatar"*, LL, XXVIII, 1972, 1 ; 78. M. Zamfir, *Introducere în opera lui Al. Macedonski*, București, Minerva, 1972 ; 79. *Ist. lit.*, III, *449—506* ; 80. Mîndra, *Clasicism*, *159—162* ; **81.** Vl. Simon, *Univers balcanic în proza lui Al. Macedonski*, LCF, XVI, 1973, 40 ; **82.** Valentin Silvestru, *Piesa uitată : „Moartea lui Dante Alighieri" de Al. Macedonski*, F, IX, 1973, 6 ; 83. Straje, *Dicț. pseud.*, *406—409* ; **84.** *Macedonskiana*, MS, V, 1974, 1 ; 85. *Alexandru Macedonski interpretat de...*, îngr. și pref. Fănuș Băileșteanu, București, Eminescu, 1975 ; 86. Laurențiu Ulici, *Proza lui Macedonski*, RL, VIII, 1975, 27 ; **87.** Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *165—173* ; 88. Gh. Macarie, *Sentimentul naturii în proza românească a secolului XIX*, București, Minerva, 1978, *221—250*.

S. C.

MACEDONSKI, Vladimir (1.IX.1858, Craiova — 22.IX.1918, București), prozator. Al patrulea copil al generalului Alexandru Macedonski și frate mai mic al poetului Alexandru Macedonski, **M.** a făcut studii de drept la Bruxelles și și-a încercat, fără succes, șansele în politică. În 1880 este bănuit de a fi fost implicat în atentatul contra lui I. C. Brătianu și anchetat. Fire boemă, a profesat, fără prea mare tragere de inimă, avocatura la București și uneori a încercat să facă literatură, colaborînd la revistele macedonskiene cu versuri și proză (*Lira frate-meu*, *În ajunul plecării pentru Gand*, în „Literatorul"), proză lirică (*Fluturașul*, în „Liga literară"), nuvele (*Alfredo*, în „Literatorul", *Procesul boierului Christache*, în „Peleșul"). A semnat și Dimir. În 1908, colaborează la ziarul „Acțiunea". A murit de o boală de inimă.

Mai degrabă tradiția din familie decît vocația literară l-a împins pe **M.** spre literatură. În 1886 el era, alături de fratele său, printre colaboratorii revistei belgiene, de avangardă simbolistă, „La Wallonie", în care a publicat două poezii, *Au Danube* (iulie, 1886) și *Le Vieillard givre* (martie, 1887). Autorul unei proze lirice diluate (*Fluturașul*) și al unor versuri lipsite de har, **M.** dă dovadă de o oarecare înclinație spre evocarea de epocă, într-o dezvoltată nuvelă, *Procesul boierului Christache*, deplîngînd dispariția boierimii de viță veche. Această nuvelă nu este lipsită de atmosferă în lungile descripții de interioare și costume de epocă, în care arhaismul dă culoare. Construcția e, însă, nesigură, cu destul balast și schematism psihologic.

— *Alfredo*, L, II, 1881, 4 ; *Lira frate-meu*, L, III, 1882, 8 ; *În ajunul plecării pentru Gand*, L, IV, 1883, *634* ; *Procesul boierului Christache*, PȘU, II, 1887, 1—7, III, 1889, 1—2 ; *Ceartă între trăsură și sanie*, PȘU, III, 1889, 1 ; *Fluturașul*, LGL, I, 1894, 9—10.

— 1. *[Vladimir Macedonski]*, L, XXVI, 1918, 14 ; 2. Marino, *Macedonski*, *48—49*, *519*.

S. C.

MACRI, Panait (1863, Gavanoasa-Cahul — 4.VII.1932, București), ziarist. Face studii secundare la liceele „Matei Basarab" și „Sf. Sava" din București.

După bacalaureat, urmează șase luni la Facultatea de medicină. Debutează de timpuriu, în 1877, cînd publică o poezie în „Vestea". Lucrează apoi în redacția publicațiilor „Resboiul", „Epoca", „Țara", „Timpul", „Adevărul", „Dimineața", „Universul", „România literară și științifică", publică în „Soarele", „Dreptatea", „Viitorul", „Minerva" ș.a. Scoate, ca redactor responsabil, „Vocea adevărului" (1882—1883), „Satira" (1897), iar în 1915 este director politic și literar al revistei „Actualitatea". Ziarist profesionist, **M.** scrie mult, de toate (articole politice și reportaje oficiale, însemnări de critică literară și teatrală — mai cu seamă în „Vocea adevărului" —, traduceri mărunte din literatura foiletonistică europeană), ajungînd cu timpul să se specializeze ca reporter al faptului divers. Semna și cu pseudonimele Cercetător, Conaki, Irc, Irca, Ircam, Ircan, Mac, Omega, Rimac. Prin 1926, era pensionar al Sindicatului ziariștilor și controlor financiar.

Cu totul neinspirate sînt versurile din cel dintîi volum al lui **M.**, *Poezii diverse* (1879). Apoi, ca și N. D. Popescu și Ilie Ighel-Deleanu, el scrie mai multe narațiuni, unele intitulate pretențios romane, despre haiduci de la începutul secolului, încercînd să-și justifice proza prin utilitatea ei social-educativă. Schema morală, interpretată simplist (haiducii

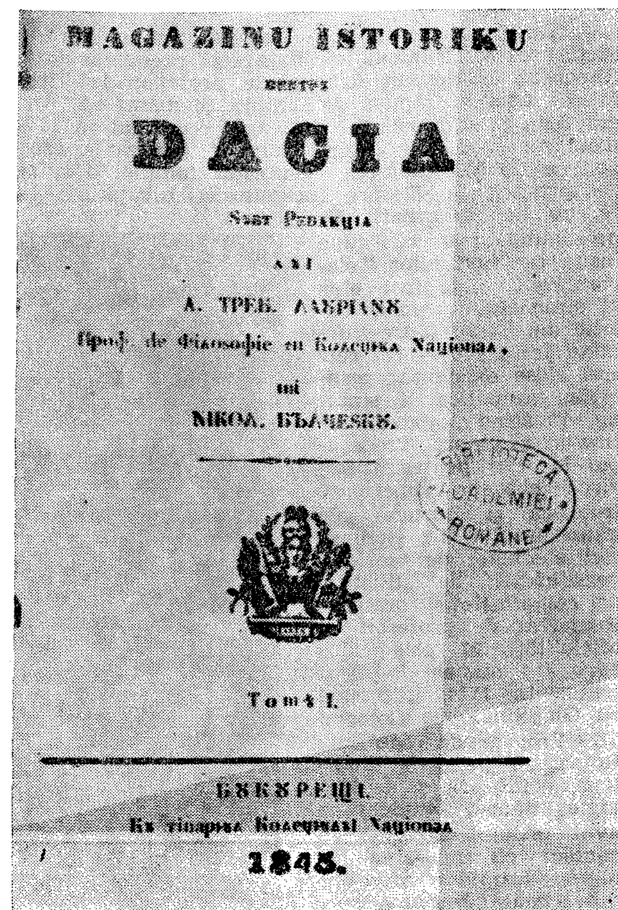
se răzbună pe fanarioții aducători de nedreptate și nenorociri), devine deseori un simplu pretext pentru o descriere lipsită de gust a scenelor de violență și cruzime. Plecînd de la întîmplări legate de crimă, jaf, imoralitate, subiecte exploatate de reporterul avid de senzațional, **M.** publică în periodice de circulație o sumedenie de scrieri foiletonistice. Scriitor fără talent, **M.** este autorul unei producții literare în care abundă violențele. Ascunse sub aparențe moralizatoare, unele proze sînt de-a dreptul triviale. I s-au reprezentat și cîteva piese de teatru, care dramatizau, în aceeași manieră, diferite întîmplări de senzație.

— ***Poezii diverse***, București, Tip. Michăilescu, 1879 ; *Ghiță Cătănuță, căpitan de haiduci*, București, Tip. Cucu, 1883 ; ***Scarvulis sau Crima din Brăila***, București, Tip. Cucu, 1884 ; ***Otrăvitoarea din Giurgiu sau Frumoasa Alexandrina***, București, Tip. Cucu, 1884 ; *Omorul din strada Soarelui sau Asasinii Mariei Popovici*, București, Tip. Ascher si Klein, 1885 ; *Sugrumarea Teodorei, copila Domnului din București*, București, Tip. Cucu, 1886 ; *Ioan Tunsu*, București, Tip. Cucu, 1887 ; *Viața în moarte sau Femeia trădătoare*, București, Tip. Popescu, 1888 ; *Crima misterioasă din Calea Mogoșoaiei*, București, Steinberg, 1893 ; *Haiducul Tandură*, Bucuresti, Steinberg, 1894 ; *Femeia pierdută*, Bucuresti, Tip. Modernă, 1896 ; *Din lumea de azi*, București, Tip. Cucu, 1898 ; *Excursiunea în Grecia*, Bucuresti, Tip. Eminescu, 1901 ; *Iorgu Cosma*, București, Tip. Clementa, 1902 ; *Depravația pentru aur si depravația pentru pîine*, Bucuresti, Tip. Grivița, 1903 ; *Din fundul ocnelor*, I—II, București, Tip. Motzătzeanu, 1904 ; *Grozăviile din Petersburg*, Bucuresti, Tip. Speranța, 1905 ; *Misterele Bucureștilor*, București, Tip. Motzătzeanu, 1907—1908 ; *Femeile depravate*, București, Tip. Motzătzeanu, 1908 ; *Bostan, haiduc de peste Milcov*, București, Tip. Providența.

— 1. A. Bacalbasa, *Scrieri alese*, I, Bucuresti, E.L., 1965, *269—272* ; 2. I. Dragomirescu-Ranu, *„Hanul Conachi"*, ROM, XXXVII, 1893, 249 ; 3. Fotograf, *Panait Macri*, SOR, I, 1897, 33 ; 4. Sofronie Ivanovici, *Ilie Ighel, N. D. Popescu, Panait Macri*, București, Tip. Tickes, 1898 ; 5. *Noul director politic și literar al revistei „Actualitatea"*, AC, III, 1915, 30 ; 6. Samoilă, *Ziaristica, 285* ; 7. Predescu, *Encicl.*, 506 ; 8. Dinu Pillat, *Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, București, Tip. Talazul, 1947, *30—47* ; 9. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *194, 443*, IV, *14* ; 10. Straje, *Dicț. pseud.*, *410*.

G. D.

MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA, revistă de istorie, editată la București între 1845 și 1848 de A. T. Laurian și N. Bălcescu. Prospectul-program, scris de Bălcescu și difuzat cu șase luni înainte de apariția revistei, arată intenția redactorilor, realizată în mare parte în cele cinci tomuri apărute, de a scoate o publicație pentru românii din toate provinciile, care să stimuleze cunoașterea și studierea multilaterală a istoriei naționale. Reflectînd concepția lui Bălcescu despre istorie, precum și preocupările filologice și arheologice ale lui A. T. Laurian, fiecare tom al revistei era alcătuit din mai multe secțiuni. Acestea cuprindeau cronici din Muntenia și Moldova (ale lui Radu Greceanu, Radu Popescu, cronici anonime), editate pentru prima dată cu o atentă îngrijire filologică, acte, hrisoave și scrisori oficiale, traduceri din cronici sau lucrări istorice străine referitoare la români, inscripții de pe monumente vechi, prezentarea critică a celor mai însemnate cărți sau colecții de documente apărute. Revista îmbina editarea izvoarelor istorice cu publicarea unor studii parțiale sau de sinteză asupra istoriei românilor de pe întreg teritoriul vechii Dacii. Bălcescu a tipărit aici cîteva din scrierile sale care l-au impus ca istoric de mare profunzime și rigoare : *Cuvînt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor*, *Românii și fanarioții*, *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri*, biografii istorice ș.a., iar A. T. Laurian, *Discurs introductiv la istoria românilor*. O secțiune rezervată publicării de poezii și tradiții populare cu

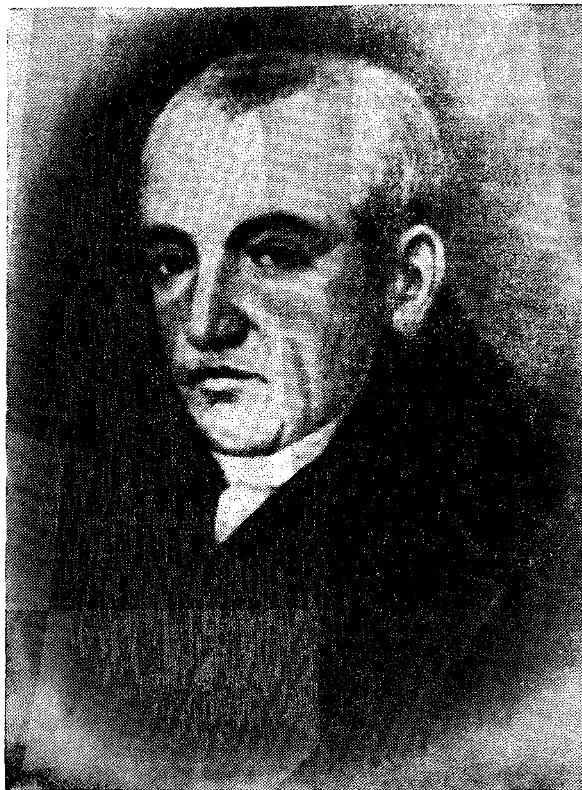
interes istoric, anunțată în prospect, nu a mai fost realizată. După plecarea lui Bălcescu în străinătate (1846), cu editarea revistei se ocupă Laurian, ceea ce se resimte și în ortografia latinizantă cu care sînt reproduse textele în ultimele două tomuri. Tot el a încercat, la Viena, în 1851, să continue tipărirea revistei, într-o formă schimbată, dar nu a scos decît un volum și o fasciculă, cu circulație foarte restrînsă, cuprinzînd petiții ale ardelenilor. Salutată cu entuziasm încă de la apariție de către fruntașii intelectualității din Moldova, Muntenia și Transilvania, revista a cunoscut o răspîndire neobișnuită. Ea a contribuit hotărîtor la sporirea interesului pentru istoria patriei, manifestat de cărturarii și scriitorii pașoptiști și, îndeosebi, la fundamentarea istoriografiei române moderne.

— 1. [N. Bălcescu], ***Magazin istoric pentru Dacia***, CR, XVII, 1845, 3, reed. în PLR, I, *103—106* ; 2. N. Iorga, ***Despre adunarea și tipărirea izvoarelor relative la istoria românilor***, PDS, *25—40* ; 3. G. Zane, ***Note și materiale*** la Bălcescu, *Opere*, I, partea II, *186—199* ; 4. George Baiculescu, ***„Magazinul istoric pentru Dacia" în Ardeal***, ARR, VI, 1941 ; 5. Pompiliu Teodor, ***Din nou despre „Magazinul istoric pentru Dacia" în Transilvania***, AMN, III, 1966 ; 6. Horia I. Nestorescu, ***Știri inedite privind tipărirea și răspîndirea „Magazinului istoric pentru Dacia" în țările române***, SAI, XIII, 1968 ; 7. Ilie Popescu-Teiușan, Vasile Netea, ***August Treboniu Laurian***, București, E.D.P., 1970, ***54—75*** ; 8. ***Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu***, Bălcești pe Topolog, 1971, ***263—368, 471—475***.

L. V.

MAIOR, ***Petru*** *(c. 1756 ⟨42⟩*, Tîrgu Mureș — 14.II.1821, Budapesta), istoric, filolog și scriitor iluminist. Atestată pe la începutul secolului al XVIII-

lea, familia Maior avea o tradiție mic-nobiliară și cărturărească. Bunicul lui **M.** a fost preot, iar tatăl, Gheorghe, a deținut funcția de protopop la Tîrgu Mureș, apoi la Căpușu de Cîmpie. Și mama sa, Ana, era fiica unui preot. Pierdut, apoi recîștigat în 1759, titlul de „nobil de Diciosînmărtin" (păstrat consecvent și de **M.**) conferea membrilor familiei o situație privilegiată. Despre începuturile învățăturii lui **M.** nu sînt informații. Se presupune doar că după însușirea noțiunilor elementare, va fi fost elev al gimnaziului romano-catolic din Tîrgu Mureș, urmînd între 1769—1772 cele trei clase existente: principia, gramatica și sintaxa, învățînd totodată latina și maghiara. Trece apoi la Blaj pentru absolvirea claselor superioare (retorica și poetica) ale gimnaziului și studiază aici elemente de teorie a versificației, de stilistică, de compoziție și oratorie. Remarcat de profesori și oficialități, **M.** este călugărit (cu numele Paul) și trimis în 1774, împreună cu Gh. Șincai, la Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma. În perioada studiilor de filozofie și de teologie, tînărul student a avut prilejul să vină în contact cu mișcarea de idei a timpului, orientîndu-se mai cu seamă spre dezbaterile polemice privitoare la istoria bisericii. E de presupus că acum își adună documentația generală pentru lucrările sale teologice și istorice de mai tîrziu, urmînd ca liniile directoare ale formației sale spirituale să se contureze precis, luînd forma unui program concret de acțiune, în timpul șederii la Viena (1779—1780). Aici, la Universitate, **M.** audiază, printre altele, cursurile de drept canonic și natural. La sfîrșitul anului universitar vienez, el se întoarce la Blaj și este numit profesor de logică, metafizică și drept natural la „Scholae altiores" (clasele de filozofie ale Seminarului teologic). În 1784, **M.** părăsește ordinul monahal și primește parohia, apoi protopopia Reghinului. Despre această perioadă (1784—1808), vorbește însuși **M.** în ***Răspunsul la cîrtirea, carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior*** (1814). Acestia sînt anii închegării operei sale omiletice, predicile fiind o formă adecvată a largii sale activități de educare a maselor. Înăsprindu-se relațiile cu episcopul Ioan Bob, dar și din dorința de a avea condiții prielnice realizării unor opere importante pentru neam, **M.** obține postul de cenzor al secției române a Tipografiei Universității din Buda. Din 1809 începe cea mai fecundă perioadă a vieții, cînd scrie și publică cele mai însemnate opere ale sale, traduce, coordonează și colaborează substanțial la redactarea *Lexiconului de la Buda*. El reușește să stimuleze colaborarea celor mai mulți cărturari ardeleni și macedo-români de la Buda, stabilind contacte și cu cărturarii din provinciile românești. **M.** transformă astfel cenzoratul tipografiei într-un puternic centru cultural al românilor.

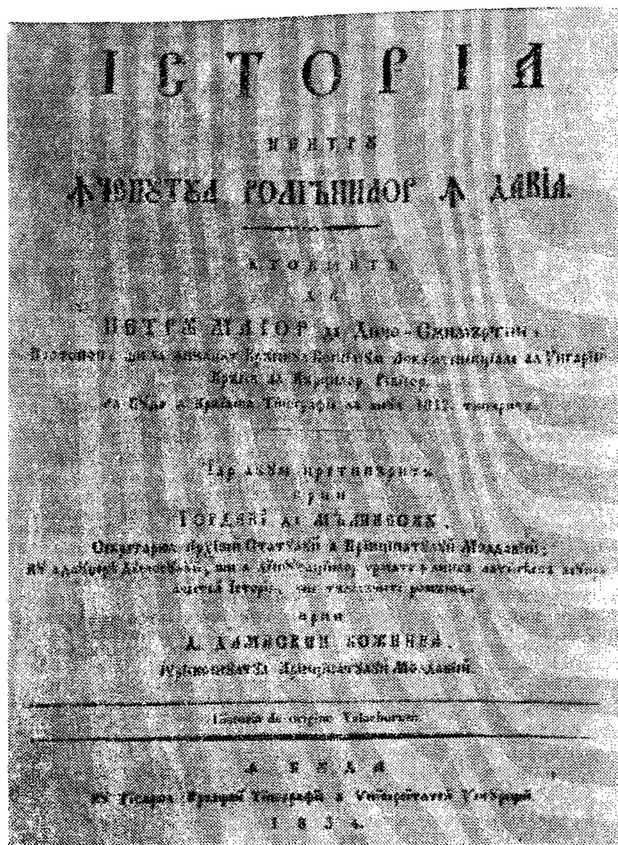
Opera lui **M.** stă sub semnul filozofiei iluministe și al raționalismului, avînd ca fundament determinismul, dreptul natural și interpretarea liberă a *Bibliei* și a istoriei bisericii. Urmînd îndeaproape argumentația lucrării lui Justinus Febronius, ***De statu Ecclesiae et legitima potestate romani pontificis liber singularis*** (1763), **M.** scrie cea mai reprezentativă carte a iluminismului românesc, ***Procanonul*** (1783), neterminată și rămasă în manuscris pînă în 1894. Desfășurîndu-și talentul polemic și critic, **M.** delimitează sfera de acțiune a bisericii, socotind necesară îndepărtarea ei din viața socială, contestînd pretențiile dominatoare ale papei și demascînd abuzurile clerului catolic. Mai mult, el abordează într-un spirit modern, raționalist, problemele teologice, fără prejudecăți în interpretarea textelor și faptelor. Prin această lucrare, **M.** își definește orientarea fundamental iluministă, integrîndu-se în largul curent european al epocii sale. În pofida aparenței de interes strict teologic, opera sa omiletică (cinci volume de predici) vine să exemplifice preocupările sale, concepția sa despre lume și viață. Dincolo de reminiscențele biblice ale imaginii vieții ca „vale a plîngerii", mai mult o figură retorică, se degajă încrederea deplină în puterea educației, în posibilitatea perfecționării umane. Efemeritatea vieții impune norme morale bazate pe cultivarea binelui, adevărului și frumosului. Predicile sale conturează profilul unui iluminist, convins de puterea învățăturii. Preocupările sale sînt completate de traducerea unor cărți de popularizare a cunoștințelor din domeniul economiei agrare. Deși transpuneri ale unor originale străine, aportul lui **M.** este precizat de el însuși în prefața la ***Învățătură pentru ferirea și doftorirea boalelor*** (1816): îmbogățirea cunoștințelor și dezvoltarea limbii literare.

M. a fost stăpînit de ideea cîștigării de drepturi politice pentru românii din Transilvania. Resimțind nevoia fundamentării istorice a acestui deziderat și incitat de comentariile tendențioase și nefondate ale istoricilor străini, el scrie ***Istoria pentru începutul românilor în Dachia*** (1812). Opera sa are o structură polemică și demonstrativă, depășind faza narativă sau strict documentară. Materialul istoric devine argument perpetuu, nuanțat și interpretat în sensul tezelor emise. Folosind documentația istorică referitoare la secolele I—XV, autorul susține originea pur romană a poporului, continuitatea neîntreruptă pe teritoriul vechii Dacii, unitatea etnică a tuturor românilor, din care derivă drepturile legitime

ale poporului român în Transilvania. Dezbătînd logic, dar şi cu mare pasiune, probleme ale istoriei naţionale, **M.** prefigurează tonul istoriografiei romantice. Nouă ca formă şi substanţă, *Istoria...*, operă polemică, se aprinde de ardoarea demonstraţiei, depăşeşte sfera istoriografiei, putînd fi înscrisă, în contextul vremii, în rîndul lucrărilor cu caracter literar-istoric. *Istoria besericei românilor atît a cestor din coace, precum şi a celor din colo de Dunăre* (1813) este o întregire a demonstraţiei originii şi vechimii românilor pe teritoriul Transilvaniei, iar pentru perioada de după 1700 — o discuţie critică, avînd un caracter politic, asupra unirii românilor cu biserica catolică. **M.** realizează, de asemenea, tabloul politic-cultural al epocii sale, manifestînd o atitudine vehementă împotriva a tot ceea ce leza fiinţa şi demnitatea naţională a românilor.

În spiritul aceloraşi imperative naţionale şi al convingerii iluministe despre necesitatea cultivării limbii ca instrument principal de elevare culturală a unui popor, **M.** a fost intens preocupat de probleme de istorie a limbii, de ortografie şi lexicografie, probleme derivate din concluziile sale istorice. Folosite ca argumente auxiliare dovezilor istorice, opiniile despre originea limbii române sînt formulate clar în cele două *Disertaţii* anexate *Istoriei...* Ca o consecinţă firească a purităţii etnice, este susţinută puritatea latină a limbii şi totodată nobleţea neamului. El preconizează elaborarea normelor ortografice necesare scrierii cu litere latine. În *Dialog pentru începutul limbei române între nepot şi unchi,* **M.** afirmă că româna este continuatoarea latinei comune (socotită mai veche decît latina clasică), ca şi celelalte limbi romanice, dar că nu a fost alterată ca acestea de influenţe de substrat autohton sau externe. Păstrînd, în mare, concluziile şi orientarea gramaticii lui S. Micu şi Gh. Şincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780), el propune norme ortografice care să sugereze prototipul latin al cuvintelor, orientîndu-se spre modelul limbii italiene şi folosind unele sugestii de notare a sunetelor din această limbă. Alcătuirea unei ortografii era necesară redactării dicţionarului limbii române, care, în cele din urmă, a căzut în sarcina lui **M.** Pe lîngă stabilirea acestor norme, el fixează reguli unitare de realizare a unui dicţionar etimologic. Exagerările teoretice l-au dus şi la stabilirea unor etimologii ce sînt mai mult rodul fanteziei decît al respectării legilor fonetice pe care le dezvoltase. Dar în scrisul său exagerările nu au pătruns, **M.** exprimîndu-se într-un mod accesibil, folosind cuvintele şi pronunţiile impuse de uzul limbii, promovînd neologismele. Atît operele originale, cît şi traducerile sale au contribuit la dezvoltarea limbii literare, îmbogăţind lexicul cu termeni ştiinţifici, nuanţînd şi definind sensuri, mlădiind sintaxa. S-a păstrat şi o încercare de gramatică descriptivă, publicîndu-se postum fragmente de morfologie.

Întreaga sa operă se pretează şi unei discuţii din unghi literar. Spiritul polemic al lui **M.** imprimă stilului o permanentă tensiune. Răspunsurile sale tăioase la criticile lui Bartolomeu Kopitar (aduse *Istoriei...)* sau ale partizanilor episcopului I. Bob dovedesc iscusinţă în mînuirea cuvîntului, o subtilă ştiinţă a minimalizării preopinenţilor şi a impunerii propriului adevăr. Omiletica sa, construită după canoanele literare ale genului (îndeosebi a avut ca model pe Paolo Segneri, *Quaresimale)*, foloseşte procedeele specifice oratoriei, stilul direct, tensionat şi plasticizat, interpelînd şi interogînd retoric. Fondul sentenţios este ilustrat cu pilde, proverbe, comparaţii, cu regionalisme expresive şi familiare auditoriului. Realizează, astfel, pagini vii, convingătoare. Stringenţa logică, inteligenţa inventivă şi asociativă sînt dublate permanent de o savuroasă ironie, care incendiază tonul lui **M.** pînă la invectivă şi pamflet distrugător. Un subtil joc al aluziilor şi insinuărilor, disimularea urmată brusc de revelarea adevărului, folosirea unor expresii de coloratură populară definesc şi concretizează, deosebit de plastic şi ingenios, atitudini, idei, intenţii. **M.** actualizează istoria, o reînvie prin puterea sa evocatoare, care îl apropie de I. Neculce. Devenit memorialist în ultima parte a *Istoriei besericei...*, el conturează un tablou al epocii, datele realităţii fiind puternic impregnate de trăirea afectivă a autorului. Tradusă după versiunea italiană *(Le Avventure di Telemaco figliuolo d'Ulisse,* 1741) a celebrei scrieri a lui Fénelon, *Întîmplările lui Telemah fiului lui Ulise (Odisseus)* (1818) este considerată o adevărată realizare literară a lui **M.** Traducătorul încearcă să dea versiunii româneşti o formă cît mai poetică, fluentă şi clară.

ІСТОРІѦ

1834

Ştiind să mascheze cu fraze convenţionale adevăratele intenţii critice ale scrierilor sale, **M.** a izbutit să-şi publice cea mai mare parte a operei, făcînd-o astfel mult mai utilă şi cunoscută decît opera celorlalţi mari reprezentanţi ai Şcolii ardelene. Ecoul ideilor şi scrierilor sale s-a făcut imediat resimţit. Îndeosebi *Istoria...* a entuziasmat pe tinerii intelectuali, avînd un rol activ în formarea spiritului revoluţionar paşoptist. I. Heliade-Rădulescu, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu îl revendică drept magistrul lor întru istorie şi sentiment naţional. În Transilvania, atît generaţia paşoptistă, cît şi cele de pînă la sfîrşitul secolului au întreţinut un adevărat cult pentru opera şi memoria lui.

— *Didahii adecă învățături pentru creșterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți*, Buda, Tip. Universității, 1809 ; *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți*, Buda, Tip. Universității, 1809 ; ed. Elie Dăianu, Cluj, Tip. Carmen, 1906 ; *Prediche sau învățături la toate duminecile și sărbătorile anului*, I—III, Buda, Tip. Universității, 1810—1811 ; *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, Tip. Universității, 1812 ; ed. 2, îngr. Iordachi Mălinescu și Damaschin Bojîncă, Buda, Tip. Universității, 1834 ; ed. 3, Budapesta—Gherla, 1883 ; ed. îngr. Florea Fugariu, introd. Manole Neagoe, I—II, București, Albatros, 1970 ; *Istoria besericei românilor atît a cestor din coace, precum și a celor din colo de Dunăre*, Buda, Tip. Universității, 1813, republ. fragm. în ȘAR, *227—230*, în ȘA, II, *318—337* ; *Răspunsul la cîrtirea, carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior autorului Istoriei ceii pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, Tip. Universității, 1814, republ. Ar. Densușianu în RTL, II, 1894, 2—3 ; ed. îngr. G. Bogdan-Duică, Cluj, 1923 ; republ. în ȘA, II, *359—361* ; *Animadversiones in Recensionem Historiae de origine Valachorum in Dacia*, Buda, Tip. Universității, 1814 ; *Reflexiones in Responsum Domini recensentis Viennensis ad Animadversiones in Recensionem Historiae de origine Valachorum in Dacia*, Pesta, Tip. Trattner, 1815 ; *Contemplatio Recensionis in valachicam anticriticam Literariis Ephemeridibus Viennensibus, nro 7, Februar, 1816, divulgatae*, Buda, Tip. Universității 1816 ; tr. Damaschin Bojîncă (*Disputățiile asupra Istoriei pentru începutul românilor în Dachia, urmate între autorul ei Petru Maior (...) și între rețensentul K. împrotivnicul Istoriei*), publ. Iordachi Mălinescu, în *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, Tip. Universității, 1834, *1—63* ; *Orthographia romana sive latino-valachica, una cum clavi qua penetralia originationis vocum reserantur*, Buda, Tip. Universității, 1819 ; republ. în *Lesicon românesc-lătinesc-unguresc-nemțesc*, Buda, Tip. Universității, 1825, *I—VIII, 1—53* ; *Dialog pentru începutul limbei române între nepot și unchi*, în *Orthographia romana sive latino-valachica*, Buda, Tip. Universității, 1819 ; republ. în *Lesicon românesc-lătinesc-unguresc-nemțesc*, Buda, Tip. Universității, 1825, *54—102* ; ed. îngr. Alex. I. Stoicescu, București, Alcalay ; *Din Istoria părintelui Petru Maior. Partea inedită* (publ. T. Cipariu), în *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, *129—137, 145—188* ; *Protopapadichia* (publ. Gr. Silași), SIT, I, 1865, 10—11, II, 1866, 2, 4—6, 9—16 ; *Fragmente inedite, de ale lui P. Maior* (publ. T. Cipariu), ARH, I, 1867, 2, II, 1868, 15, 17—20, 26 ; *Procanonul*, îngr. C. Erbiceanu, București, Tip. Cărților bisericești, 1894 ; *A lui Ioan Bob* (publ. Pompiliu Teodor), AII, IX, 1966 ; *Scrisori și documente inedite*, îngr. și pref. Nicolae Albu, București, E.L., 1968. — **Tr.** : Fénelon, *Întîmplările lui Telemah fiiul lui Ulise (Odisseus)*, Buda, Tip. Universității, 1818.

— 1. At. M. Marienescu, *Viața și operele lui Petru Maior*, București, Tip. Academiei, 1883 ; 2. Teodor Roșu, *Cenzura și interdicțiunea operei lui Petru Maior „Istoria pentru începutul românilor în Dacia"*, UR, II, 1892, 45, 47—50 ; 3. G. Bogdan-Duică, *Petru Maior*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1893 ; 4. Ar. Densușianu, *Cauzele persecuțiunilor lui S. Micul, G. Șincai și Petru Maior*, RTL, II, 1894, 4 ; 5. Șăineanu, *Ist. fil. rom.*, *129—132* ; 6. *Documente prețioase*, UR, X, 1900, 38 ; 7. N. Iorga, *La o sută de ani după moartea lui Petru Maior*, București, Cartea românească, 1921 ; 8. Alex. Lăpedatu, *Petru Maior în cadrul vieții naționale și culturale a epocii sale*, AIN, I, 1921—1922 ; 9. I. Lupaș, *Scrierile istorice ale lui Petru Maior*, AIN, I, 1921—1922 ; 10. Sextil Pușcariu, *Părerile lui Petru Maior despre limba română*, AIN, I, 1921—1922 ; 11. P. Măgureanu, *Petru Maior și Unirea*, Lugoj, Sionul românesc, 1923 ; 12. Th. Capidan, *Petru Maior și aromânii*, JML, XII, 1923, 4—5 ; 13. Haneș, *Dezv. lb. lit.*, *20—28, 67—70* ; 14. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *185—274* ; 15. Traian Popa, *Contribuțiuni la viața lui Petre Maior*, SDM, V, 1928, 4 ; 16. *Petru Maior*, LRM, II, 1930, 9 ; 17. Iorga, *Ist. lit.*, III, *237—265, 310—314* ; 18. G. Bogdan-Duică, *Petru Maior și Iustinus Febronius sau Petru Maior ca vrăjmaș al Papei*, Cluj, Tip. Eparhiei ortodoxe, 1933 ; 19. Zenovie Pîclișanu, *Un vechi proces literar (Relațiile lui I. Bob cu S. Klein, Gh. Șincai și P. Maior)*, București, Tip. Națională, 1935 ; 20. Traian Popa, *Locul nașterii lui Petru Maior*, CLC, XVI, 1936, 6 ; 21. Ioan Georgescu, *Un izvor literar al lui Petru Maior : Paolo Segneri, „Quaresimale"*, SI, VII, 1940 ; 22. Mario Ruffini, *La scuola latinista romena (1780—1871)*, Roma, Signorelli, 1941, *69—86, 89—115* ; 23. Vasile Netea, *Cîteva precizări în legătură cu Petru Maior*, RFR, VIII, 1941, 6 ; 24. Nicolae Albu, *Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800*, Blaj, Tip. Lumina, 1944 ; 25. Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, Cugetarea, 1944 ; 26. Popovici, *Studii*, I, *111—114, 227—246, 252—260* ; 27. Macrea, *Lingviști*, *46—66* ; 28. Tomescu, *Calendarele*, *66—71, 113—117* ; 29. Șt. Cuciureanu, *Italienisme la Petru Maior*, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 30. Pompiliu Teodor, *Două scrisori ale lui Petru Maior din timpul petrecerii sale la Buda (1810)*, AII, III, 1960 ; 31. N. A. Ursu, *Cărți de popularizare a științei traduse de Petru Maior*, LR, X, 1961, 2 ; 32. Maria Protase, *Petru Maior, polemist*, ALIL, t. XII, 1961, fasc. 2 ; 33. N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, E.Ș., 1962, *44—48, 61—62* ; 34. Romul Munteanu, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, București, E.D.P., 1962, *passim* ; 35. Stelian Dumistrăcel, *Aspecte ale frazei lui Petru Maior*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; 36. Piru, *Ist. lit.*, II, *68—87* ; 37. Adrian Marino, *Iluminiștii români și problema „cultivării" limbii*, LR, XIII, 1964, 5—6 ; 38. Nicolae Albu, *Petru Maior. Date noi privitoare la viața și activitatea sa*, MA, IX, 1964, 6—8 ; 39. Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivașcu, București, E.Ș., 1966, *128—133, 187—207* ; 40. A. Radu, *Opera omiletică a lui Petru Maior*, STT, XIX, 1967, 9—10 ; 41. *Ist. lit.*, II, *57—66* ; 42. Nicolae Albu, *Introducere* la Petru Maior, *Scrisori și documente inedite*, București, E.L., 1968 ; 43. A. Radu, *Cu privire la izvoarele predicilor lui Petru Maior*, ST, XIX, 1968, 8 ; 44. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *312—316, 590—591* ; 45. Manole Neagoe, *Studiu introductiv* la Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, I, îngr. Florea Fugariu, București, Albatros, 1970 ; 46. Florea Fugariu, *Limba și stilul „Istoriei pentru începutul românilor în Dacia"*, în Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, I, București, Albatros, 1970, *51—86* ; 47. Alexandru Duțu, *Traducere și remodelare în cultura română din perioada luminilor*, în *Probleme de literatură comparată și sociologie literară*, București, E.A., 1970, *155—159* ; 48. I. Pervain și Maria Protase, *Petru Maior și „Lexiconul de la Buda"*, CLG, XV, 1970, 1 ; 49. I. Pervain și Maria Protase, *Numirea lui Petru Maior în funcția de cenzor și corector la tipografia de la Buda*, SUB, Philologia, XV, 1970, fasc. 1 ; 50. Pompiliu Teodor, *În legătură cu „Răspuns la cîrtire" de Petru Maior*, AMN, VII, 1970, *599—607* ; 51. Mircea Păcurariu, *Considerații asupra Istoriei bisericești a lui Petru Maior*, MA, XVI, 1971, 5—6 ; 52. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *447—450, 458—460* ; 53. Nicolescu, *Șc. ardeleană*, *passim* ; 54. I. Pervain, *Petru Maior în conștiința generației pașoptiste din Principate*, VTRA, I, 1971, 2 ; 55. Nicolae Albu, *Cauzele conflictului dintre episcopul Bob și Petru Maior*, ST, XXII, 1971, 2 ; 56. Șt. Cuciureanu, *Fonti teoriche e pratica italianizzante di Petru Maior*, ACLF, II, *1327—1332* ; 57. Ioan Chindriș, *Petru Maior — inedit*, TR, XV, 1971, 8 ; 58. Ion Lungu, *Iluministul*, TR, XV, 1971, 8 ; 59. I. Pervain, *Petru Maior în conștiința transilvănenilor din generația de la 1848*, TR, XV, 1971, 10 ; 60. Florin Roșca, *Petru Maior*, MM, XLVII, 1971, 3—4 ; 61. Nicolae Albu, *Date noi privitoare la viața și activitatea lui Petru Maior*, RA, XLVIII, 1971, 4 ; 62. Dumitru Ghișe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, Dacia, 1972, *179—212* ; 63. Maria Protase, *Petru Maior — un ctitor de conștiințe*, București, Minerva, 1973 ; 64. *Les Lumières chez les Roumains*, CREL, 1977, 2 ; 65. Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Minerva, 1978, *passim*.

C. T.

MAIORESCU, Ana (17.III.1854, București — 28.IV.1914, Heidelberg), traducătoare. Soră cu soția lui I. Negruzzi, M. s-a căsătorit cu T. Maiorescu, după desfacerea căsătoriei acestuia cu Clara Kremnitz. Participa la ședințele Junimii bucureștene, cînd erau găzduite în casa lui Maiorescu, dovedindu-se nu numai o amfitrioană atentă, ci și o femeie foarte instruită.

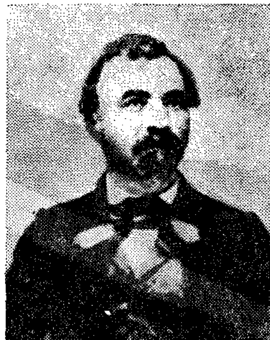
A debutat ca traducătoare în 1881, cu o schiță aparținînd unui autor german încă neidentificat, pe care a semnat-o cu inițialele numelui ei dinaintea căsătoriei : A. R. (Ana Rosetti). Semnînd numai A., M. a continuat să publice în „Convorbiri literare" tălmăciri din scrierile lui W. von Kotzebue referitoare la Moldova. Au apărut astfel, între 1882—1883, *Schițe din Moldova*, iar între 1887—1888, *Lascar Viorescu. O icoană a Moldovei din 1851.* Exactitatea echivalențelor, finețea și plasticitatea limbii, corectitudinea și eleganța frazei au făcut ca aceste două tălmăciri să devină clasice. M. a mai tradus *Lordul cel mititel* de Doamna Burnett, în „Convorbiri literare" din anii 1903—1904. În volum, textul a fost retipărit postum.

— **Tr.** : [Autor german neidentificat], *Maria*, CL, XV, 1881, 5, 6 ; W. von Kotzebue, *Din Moldova. Descrieri și schițe*, pref. trad., București, Haimann, 1884 ; ed. pref. Gala Galaction, Iași, Viața românească, 1920, *Lascar Viorescu. O icoană a Moldovei din 1851*, București, Haimann, 1892 ; ed. pref. M. Sadoveanu, Iași, Viața românească, 1920 ; Doamna Burnett, *Lordul cel mititel*, București, Steinberg, 1918.

— 1. *Zamfirescu—Maiorescu*, *328* ; 2. *Scrisori de la V. Alecsandri*, CL, XXIX, 1895, 7 ; 3. Ana Maiorescu, *[Scrisori către Emilia Maiorescu-Humpel, 1885—1901]*, JJ, *258—284* ; 4. Maiorescu, *Critice*, III, *157—163* ; 5. S. M[ehedinți], *Ana Maiorescu*, CL, XLVIII, 1914, 10 ; 6. Ion Petrovici, *Titu Maiorescu*, București, Socec, 1940, *66—70* ; 7. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 3.

D. M.

MAIORESCU, Ioan (28.I.1811, Bucerdea Grînoasă, j. Alba — 2.VIII.1864, București), filolog. Fiu al țăranului Trifu, a purtat acest nume pînă în 1837. După ce a semnat o vreme și Maioreanu, a adoptat numele Maiorescu pentru a sublinia înrudirea cu P. Maior. A urmat școala primară în satul natal, fiind înscris apoi la gimnaziul din Blaj, unde absolvă, în 1829, cursul de filozofie. Din anul următor, devine student în filozofie la Cluj, la colegiul piarist, unde nu frecventează decît o lună, apoi este student la Facultatea de teologie din Budapesta, pe care o și termină în 1835. În același an, primind o bursă, încearcă să obțină doctoratul în teologie la colegiul vienez „Sf. Barbara“, dar peste un an, nedorind să se dedice carierei preoțești, părăsește Viena. În 1836, trecînd munții, primește postul de profesor la școala din Cerneți. Căsătorit cu Maria Popasu, viitoarea mamă a celor doi copii, Emilia și Titu Liviu, **M.** este numit, din 1837, inspector școlar și profesor de istorie și de „stilul național“ la Școala centrală din Craiova. Fire întrucîtva rigidă, greu adaptabilă, **M.** se distinge prin sinceritatea și promtitudinea opiniilor, dar își creează multe antipatii. În 1838, tipărește în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ o violentă critică a vieții culturale din Țara Românească și își atrage cu acest prilej numeroase inimiciții. În 1842, e destituit, cu toate că, sub conducerea sa, școlile craiovene obținuseră bune rezultate. Chemat în Moldova, el acceptă un post de profesor la Seminarul de la Socola, din Iași. Părăsindu-l însă în 1843, în urma unui conflict cu direcția, se întoarce la Craiova, unde este restabilit în vechile-i drepturi. În 1847, este inspector al școlilor din Oltenia. Izbucnind revoluția, **M.**, care întreținea de mai multă vreme relații de prietenie cu unii din viitorii conducători, ia parte activă la evenimente. Este trimis în Ardeal, pentru a stabili legături între revoluționarii din Muntenia și cei din Transilvania, apoi primește însărcinarea de agent al Guvernului provizoriu pe lîngă Dieta germană din Frankfurt, unde rămîne pînă la înfrîngerea revoluției din Principate, desfășurînd o intensă activitate diplomatică. Se stabilește la Viena, hotărît să continue lupta pentru afirmarea și susținerea drepturilor românilor din toate provinciile la independentă națională. Activitatea sa din această perioadă este extrem de vie; el face să apară în „Allgemeine Zeitung“, în „Ost Deutsche Post“, în „Wanderer“, numeroase articole favorabile românilor, redactează memorii (singur, ori împreună cu C. Hurmuzachi), călătorește prin Munții Apuseni și strînge date despre desfășurarea revoluției. Este angajat, după multe dificultăți, translator la Ministerul de Justiție din Viena, post din care e îndepărtat prin pensionare în 1857, din cauza activității politice. În iunie-iulie 1857, întreprinde o călătorie la românii din Istria, pe care o va repeta în 1861. După doi ani de peregrinări, este, în 1859, președinte al Obșteștii Epitropii, apoi director al Comisiei centrale a Principatelor Unite, profesor la „Sf. Sava“ și director al Eforiei Instrucțiunii Publice, post din care demisionează în 1861. În 1863, e numit profesor la Școala superioară de litere din București. Împreună cu Florian Aaron, A. I. Odobescu, A. T. Laurian și P. I. Cernătescu, a alcătuit proiectul de statut al Societății Literare Române (Academia Română).

M. a privit toate problemele de limbă și de literatură, pe care le-a luat în discuție, într-un larg ansamblu de factori culturali. Atenția sa a fost reținută cu deosebire de rolul educației în formarea unei generații capabile să răspundă cerințelor epocii. Era adversar al imitării manifestărilor sociale specifice altor popoare, cerînd adaptarea lor la condițiile particulare ale poporului român. Prin energica afirmare a acestei opinii, **M.** s-a dovedit unul din cei care au anticipat teoria junimistă a „formelor fără fond“. Intervențiile sale au urmărit să combată formarea unei „culturi superficiale“, ai cărei germeni el considera că au și început să se manifeste în literatură, în limbă și, în genere, în întreaga viață socială a vremii. **M.** era de părere că o mare parte din literatura română imită literatura franceză mediocră, demonstrînd gustul rătăcit al publicului și judecata alterată a criticii. El constată că sporirea numărului scriitorilor, traducătorilor, ziarelor și revistelor, precum și extinderea gustului pentru lectură sînt subminate de superficialitate și de neadaptare la specificul național. A condamnat aspectele minore ale romantismului, pentru motivul că îndepărtează pe cititor de problemele vieții practice, și a recomandat studierea clasicilor Antichității greco-latine, pentru formarea unei concepții sănătoase asupra vieții. Atras și de problemele limbii literare, **M.** a adus contribuții la dovedirea latinității limbii române și în stabilirea unor premise pentru formarea limbii artistice. După **M.**, suveran în limbă este uzul vorbitorilor. De aceea, cerea să fie cultivată mai întîi limba poporului și mai ales graiurile diverselor provincii românești. A dedicat o cercetare specială dialectului românesc din Istria, contribuind la întemeierea dialectologiei noastre. Stilul scrierilor lui **M.** este precis și, de cele mai multe ori, sobru. Frazele sînt construite după tipicul retoricii clasice. Umorul, ironiile sînt greoaie, manifestîndu-se, cînd este vorba de polemici, prin expresii violente.

— *Cuvîntul ce s-a spus cu prilejul examenului din 4 iulie 1837*, MZA, II, 1837, 9, reed. în GRP, II, *214—222* ; *[Scrisoare către G. Barițiu]*, FOL, I, 1838, 16, reed. în GRP, II, *223—225* ; *Asupra ortografiei românești*, FMIL, I, 1838, 23—25; *Despre vechimea românilor în Ardeal și deosebit în pămîntul ce se zice Fundus Regius, adecă Pămîntul săsesc*, FMIL, V, 1842, 21—24 ; *Domnul dr. St. L. Rot și românii ardeleni înaintea dumnealui în privință către zbieretele maghiarilor despre panslavism*, FMIL, V, 1842, 36—39 ; *Antipapadopul sau Autorii dicționarului de Buda apărați în contra domnului Gr. Papadopul*, FMIL, VI, 1843, 11—13 ; *Cuvîntul zis de d. I. Maiorescu, inspectorul școalelor din Craiova, la 21 noiemvrie, cînd s-a înfățișat înaintea Măriei Sale corpul profesoral de acolo*, FMIL, VI, 1843, 51 ; *Cuvînt școlastic zis în 29 iunie 1846, cu prilejul împărțirii premiilor în școala centrală din Craiova, de inspectorul școalei I. Maiorescu*, FMIL, IX, 1846, 49—51 ; *Antischiaul. Adecă o înfruntătură dată unui român care voiește a ne face schiai sau sloveni*, FMIL, X, 1847, 2—6 ; *Refutarea părerei d-lui I. K. Șuller despre germana origine a limbei române*, FMIL, X, 1847 15—22 ; *Studii asupra limbii române*, FMIL, XI, 1848, 14—19, XIII, 1850, 10—12 ; *Puține cuvinte pregătitoare la studiul limbii românești*, FMIL, XIII, 1850,

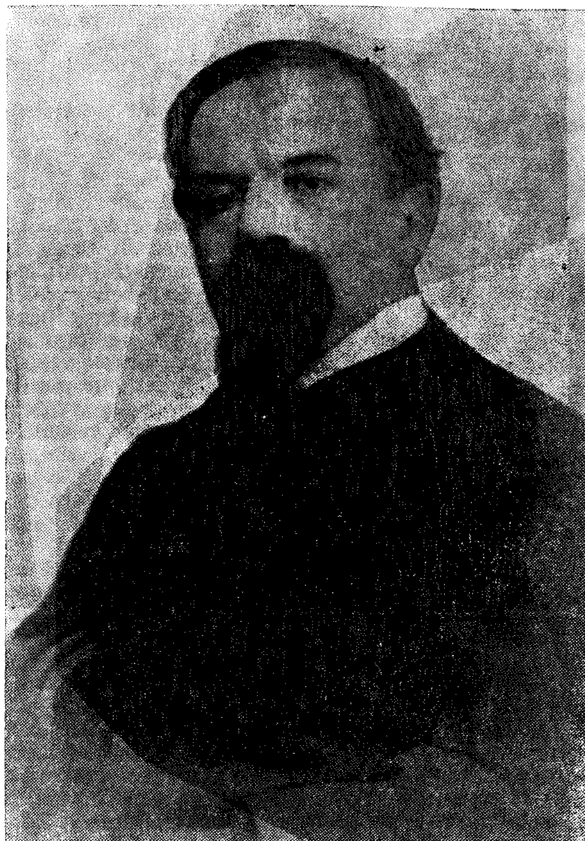
8, 9 ; *Itinerar în Istria și Vocabular istriano-român (Din manuscriptele comune)*, îngr. și pref. T. Maiorescu, Iași, Goldner, 1874 ; ed. 2, îngr. și pref. T. Maiorescu, București, Socec, 1900.

— 1. Mp. Rucăreanu, *Domnule Redactor*, FOL, I, 1838, 19 ; 2. I. Maiorescu, *Domnule Redactor*, FOL, I, 1838, 24 ; 3. Un român din partida stîmpărat propășitoare, *Adaos la articolul „Anti-schiaul"*, FMIL, X, 1847, 13, 14 ; 4. G. B[arițiu], *Cum au fost primiți articolii d-lui profesor I. Maior... în românime ?*, FMIL, X, 1847, 29 ; 5. G. Barițiu, *Ioan Maiorescu*, T, X, 1877, 14 ; 6. *Epistole ale repausaților*, T, X, 1877, 15—23, XI, 1878, 2—5 ; 7. *Epistola repausaților Simion Barnuțiu și Ioan Maiorescu adresată din Viena către românii de la Brașov la a. 1852, în cauze naționale*, T, XXV, 1885, 13—14 ; 8. V. A. Urechia, *Un episod din istoria culturii noastre*, CL, XXV, 1891, 6 ; 9. Ionnescu-Gion, *Portrete, 67—104* ; 10. Titu Maiorescu, *Scrisori din anii 1848—1858*, CL, XXXII, 1898, 1—3, XXXIII, 1899, 3, 5—12 ; 11. *Scrisori de la Constantin Hurmuzachi către Ion Maiorescu*, CL, XLI, 1907, 8, 9 ; 12. Vasile Mihăilescu, *O încercare de „junime" a lui Ioan Maiorescu la Craiova*, București, Tip. Göbl, 1911 ; 13. N. Bănescu, V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, Tip. Românească, 1912 ; 14. Vasile Mihăilescu, *De ce am ridicat monument lui Ioan Maiorescu la Craiova*, Craiova, Tip. Ramuri, 1913 ; 15. *Trei scrisori inedite ale lui Ioan Maiorescu către mitropolitul Neofit al Ungrovlahiei*, CL, L, 1916, 3 ; 16. Coriolan Suciu, *Din tinerețea lui Ioan Trifu alias Maiorescu*, SDM, IV, 1927, 19—24 ; 17. Ion Mușlea, *Ioan Maiorescu despre nașterea și copilăria sa (Fragment dintr-o scrisoare inedită)*, București, 1938 ; 18. Petru Iroaie, *Ioan Maiorescu, întemeietorul dialectologiei române*, CL, LXXIV, 1941, 7 ; 19. Șt. Manciulea, *Corespondența lui I. Maiorescu cu T. Cipariu*, LUC, II, 1942, 11, 12 ; 20. N. A. Ursu, *Preocupările lingvistice ale lui Ioan Maiorescu*, ALIL, t. XII, 1961, fasc. 2 ; 21. Ioan N. Vlad, Gh. Stancoveanu, *O lucrare necunoscută a lui Ioan Maiorescu*, Craiova, 1966 ; 22. Marin Stoica, *Ioan Maiorescu*, București, E.D.P., 1967 ; 23. Gh. Platon, *Din corespondența lui Ioan Maiorescu cu Timotei Cipariu*, AUI, istorie, t. XIV, 1968 ; 24. Mărgărit Niculescu, *Activitatea politică și diplomatică a lui I. Maiorescu în perioada 1848—1851, în slujba națiunii române*, București, 1970 ; 25. I. Maiorescu, *[Scrisori către G. Barițiu, 1838—1863]*, în *George Bariț și contemporanii săi*, I, București, Minerva, 1973, *203—419* ; 26. C. Popescu-Cadem, *Titu Maiorescu — precizări în marginea biografiei*, MS, VIII, 1977, 1 ; 27. Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iași, Junimea, 1978, *89—100*.

D. M.

MAIORESCU, Titu Liviu (15.II.1840, Craiova — 18.VI.1917, București), critic literar și estetician. Este fiul lui Ioan Maiorescu, înrudindu-se după tată cu P. Maior și T. Cipariu, iar după mamă, Maria, cu episcopul I. Popasu, cunoscut om de cultură transilvănean. Între 1846—1848, urmează primele două clase elementare la școala din orașul natal, al cărei director era tatăl său, însușindu-și acasă și primele noțiuni de limbă latină. În 1848 pleacă, împreună cu mama și sora lui, Emilia, la București, Brașov și apoi la Sibiu. Sub protecția lui Avram Iancu, familia ajunge la Blaj, în decembrie 1848, apoi revine la Brașov, unde rămîne cîțiva ani. De la 1 noiembrie 1850, **M.** este înscris elev în clasa întîi a primului gimnaziu românesc din Brașov, înființat și prin stăruința unchiului său, Popasu. După terminarea anului școlar, pleacă la Viena, unde, între timp, se stabilise tatăl său. Din octombrie 1851, devine elev extern al Academiei Theresiane. Învață limba germană, pe care va ajunge să o cunoască perfect și în care va alcătui, peste cîțiva ani, încercări literare (piese de teatru și versuri). Continuarea studiilor la Viena, între 1855—1858, îi este înlesnită de o bursă oferită de Episcopia Blajului. În urma rezultatelor excelente la învățătură, este primit, din 1856, ca elev intern al aceleiași școli. Citește extrem de mult, mai ales literatură germană, clasică și romantică (Lessing, Goethe, Schiller), literatură engleză (Shakespeare) și franceză (Corneille, Racine, Molière). Merge foarte des la spectacole teatrale, învață să cînte din flaut. Își formează o cultură solidă și multilaterală. Studiază, tot acum, franceza, engleza, italiana, latina și greaca. Încă elev, tălmăcește o povestire din Jean Paul, pe care o trimite, în 1857, la „Gazeta Transilvaniei", însoțind-o de cîteva rînduri în care blamează literatura franceză de foileton, dar apreciază literaturile engleză și germană. Tălmăcește de asemenea din scrierile lui Lessing și Klopstock. Termină școala în iulie 1858, fiind clasificat cel dintîi în promoție. După o scurtă vacanță în țară, **M.** se înscrie la 9 noiembrie ca student în filozofie la Universitatea din Berlin. Un timp predă psihologia la diverse pensioane particulare. Dorind să-și scurteze perioada studiilor universitare, părăsește Universitatea berlineză, înscriindu-se la cea din Giessen, unde, acordîndu-i-se scutirea de frecvență, obține doctoratul în filozofie „magna cum laude", la 2 iulie 1859, cu o teză despre *Das Verhältnis (Relația)*. În toamna lui 1859, **M.** pleacă la Paris, continuîndu-și studiile cu o bursă a Eforiei Școalelor. În 1860, scrie lucrarea *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form (Ceva filozofie pe înțelesul tuturor)*, cu care dobîndește, la 17 decembrie, și titlul de licențiat în litere și filozofie la Sorbona. Conferențiază la Berlin despre *Vechea tragedie franceză și muzica wagneriană (Die alte französische Tragodie und die Wagnersche Musik)*, la 10 martie 1861, în cadrul Societății filozofice din Berlin, al cărei membru corespondent era și la a cărei revistă „Der Gedanke", va colabora cu cîteva articole de filozofie. Conferința o va repeta și la Paris, în „Cercle des Sociétés savantes". La 28 noiembrie 1861, obține și diploma de licențiat în drept, cu teza *De jure dotium. Du régime dotal*, fără a avea posibilitatea să-și susțină și tezele pentru doctoratul în filozofie (depuse, totuși, sub titlul *La Relation. Essai d'un nouveau fondament de la philosophie* și *De Herbarti philosophia*). Manifestările sale publicistice și științifice din străinătate, bine primite de presa de specialitate, provoacă ecouri favorabile în țară, unde **M.** se întoarce spre sfîrșitul anului 1861, refuzînd propunerea de a rămîne în Prusia ca director de ziar. După nici o lună, la 10 decembrie, începe un ciclu de prelegeri publice în București, *Despre educațiunea în familie*, pe care le continuă pînă în primăvara anului următor. Prin intervenția directă a domnitorului Al. I. Cuza, i se acordă un post de supleant la Tribunalul de Ilfov, la 2 iulie 1862, fiind înaintat procuror peste puțin timp. La 16 noiembrie 1862, e numit profesor la Universitatea din Iași și, la 3 decembrie, director al Gimnaziului central din același oraș. La 9 decembrie, își inaugurează cursul *Despre istoria republicii romane*, la care va renunța la 23 ianuarie 1863, pentru a începe, din inițiativa Ministerului Cultelor, un altul, de filozofie (psihologie). Cu acest prilej, introduce, primul în România, metoda seminarizării studenților. Între februarie-septembrie 1863, a fost decan al Facultății de filozofie, iar la 18 septembrie 1863 a fost ales rector pentru o perioadă de patru ani. La 8 octombrie 1863, e numit și director al Școlii normale „Vasile Lupu", ale cărei cursuri le redeschide la 8 ianuarie 1864, după o scurtă călătorie de documentare la Berlin, efectuată din însărcinarea lui A. I. Odobescu. Predă pedagogia, gramatica română, psihologia, compunerea și inițiază, cel dintîi la noi, practica pedagogică a viitorilor învățători. Tot el se îngrijește și de apariția primului anuar școlar din Principate *(Anuariul Gimnaziului și Internatului din Iași pe anul școlar 1862—1863)*. La 10 februarie 1863, **M.** începuse în Iași un ciclu de conferințe publice despre educația în familie în lumina principiilor psihologice și estetice. După un an, la 9 februarie 1864, asociindu-se cu alți tineri întorși din străinătate (P. P. Carp, I. Negruzzi, V. Pogor, Th. Rosetti), el inițiază o nouă serie de conferințe publice care, sub numele de „pre-

lecțiuni populare", marchează începutul activității Junimii, societate la a cărei întemeiere M. a avut un rol decisiv. În vara anului 1864, împotriva sa este dezlănțuită o campanie de calomniere, condusă de adversarul său politic N. Ionescu. Fără o cercetare prealabilă, M. este suspendat, la 9 octombrie 1864, din toate funcțiile pe care le deținea. A fost reintegrat la 26 mai 1865, după achitarea rostită, la 8 februarie în procesul de imoralitate care i se intentase. Continuă prelegerile la Universitate (unde predă și estetica), precum și activitatea de conducere a Școlii normale, de la a cărei direcție va fi însă înlăturat, fără motiv, la 16 ianuarie 1868. Pentru a-și cîștiga existența, M. profesează și avocatura (fusese admis în baroul ieșean la 10 ianuarie 1866). Partizan convins al unității tînărului stat român, M. a desfășurat o intensă activitate politică, mai ales în paginile ziarului „Vocea națională" (1866), pentru a combate mișcarea separatistă, susținînd în același timp alegerea unui domnitor străin. După urcarea pe tronul României a lui Carol I, avea să rămînă un dinasticist convins. Scrie cea mai mare parte a cuvîntului introductiv la primul număr, din 1 martie 1867, al „Convorbirilor literare", unde publică, în următorii ani, studii și articole cu un larg răsunet în cultura română a timpului. La 20 iulie 1867, este numit membru al Societății Academice Române, dar demisionează la 10 octombrie 1868, nefiind de acord cu orientarea latinistă a majorității membrilor ei (va reveni abia în 1879). În iarna anului 1869, M. pleacă în străinătate pentru a-și îngriji sănătatea. La întoarcerea în țară pledează în cîteva procese angajate mai dinainte, ceea ce dă prilej adversarilor politici să obțină destituirea sa din învățămînt, la 24 martie 1870. Scurt timp apoi, este reintegrat de P. P. Carp, ajuns ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. În mai 1871, M. este ales deputat în Parlament, la ale cărui lucrări participă din iarna aceluiași an, motiv pentru care este considerat demisionat din învățămînt la 25 noiembrie 1871, ultima sa prelegere la Universitatea ieșeană datînd din 15 noiembrie. Din 1874, părăsește definitiv Iașii, stabilindu-se la București. Numit ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice la 7 aprilie 1874, el încearcă să traducă în fapt unele din ideile sale : alcătuiește un proiect pentru reorganizarea învățămîntului rural, introduce limba română ca materie de studiu în licee, se ocupă de organizarea învățămîntului superior politehnic. Demisionează însă la 28 ianuarie 1876, deoarece proiectul său de lege este respins. La 1 mai 1876, primește numirea de agent diplomatic la Berlin, funcție la care renunță la 19 iulie. Întors în țară, conduce ziarul „Timpul", în perioada martie-iulie 1877. În ianuarie 1878, e ales deputat în Cameră, cu care prilej se stinge și procesul intentat împotriva sa, ca și a altor foști miniștri conservatori, de către guvernul liberal (i se imputase, între altele, acordarea unor burse de studii lui A. Lambrior, G. Panu, G. Dem. Teodorescu, Spiru Haret, C. Meissner). Reales în Adunarea Constituantă la 4 mai 1879, se distinge prin spiritul său de larg umanism cu prilejul discutării regimului juridic al străinilor din România. Trăind din avocatură, M. nu neglijează preocupările literare, continuînd să găzduiască în casa sa, precum o făcuse și la Iași, întrunirile Junimii. Publică un articol în „Deutsche Revue" (1881), prin care susține necesitatea încheierii unei alianțe între România și puterile Europei centrale — orientare politică pe care a păstrat-o întreaga viață. La 10 octombrie 1884, M. este reintegrat în învățămîntul superior, la Universitatea din București, ca profesor de logică, urmînd a ține și un *Curs de istoria filozofiei (germane, franceze, engleze) în secolul 19.* Mai ales cel de al doilea curs s-a bucurat de un larg răsunet .Cu acest prilej, M. s-a ocupat îndeosebi de idealismul german, de pozitivismul francez și de empirismul englez. În 1886, se desparte de prima soție, Clara, născută Kremnitz (din această căsnicie se născuse Livia Maiorescu), recăsătorindu-se ulterior cu Ana Rosetti, sora soției lui I. Negruzzi. La 23 martie 1888, e numit, pentru a doua oară, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. Demisionează la 29 martie 1889, deoarece îi fusese respins și cel de al doilea proiect de reorganizare a învățămîntului. În Parlament, a susținut validarea alegerii deputaților socialiști I. Nădejde și V. G. Morțun. La 16 noiembrie 1890, este numit din nou ministru al Cultelor, dar renunță la portofoliu în februarie, anul următor. Pentru puțin timp (7 iulie 1900 — 13 februarie 1901), a fost și ministru de Justiție. Atît ca om politic influent, cît și ca ministru, a sprijinit pe românii transilvăneni în revendicările lor naționale, ajutîndu-i în mod direct ori de cîte ori a avut prilejul. Ales rector al Universității din București în octombrie 1892, reales peste patru ani, demisionat în 1897, din motive politice, M. publică cel dintîi anuar al acestui lăcaș de cultură. Demisionează din profesorat la 3 martie 1901, dar continuă cursul, la rugămintea ministerului, pînă la 9 martie 1909, cînd, la cererea sa, este pensionat definitiv. La 29 decembrie 1910, este numit ministru de Externe, iar în iulie 1912, din nou, pentru o scurtă perioadă, ministru de Justiție. La 29 martie 1912, ia conducerea Consiliului de Miniștri, fiind reales

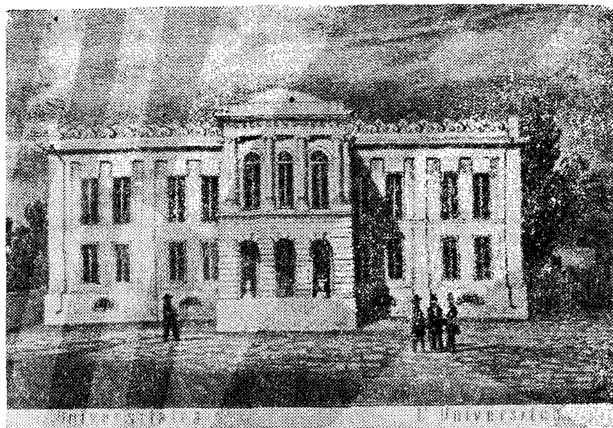

prim-ministru în același an, la 10 octombrie. După războiul balcanic desfășurat în timp ce el se afla în fruntea Consiliului de Miniștri, **M.** prezidează conferința de pace de la București din iulie 1913. La funcția de prim-ministru a renunțat la 31 decembrie 1913, după ce, scurt timp de la alegere, renunțase și la șefia partidului conservator. În timpul primului război mondial, a rămas în Bucureștiul cotropit de armata germană, refuzînd în orice fel să ia legătura cu ocupanții. Răpus de o boală de inimă, a fost înmormîntat la cimitirul Bellu, lîngă tatăl său.

Impresionantă forță morală, caracter ferm, uneori rigid, inteligență profundă, posedînd întinse, sistematice și temeinice cunoștințe, îmbogățite mereu prin lecturi, **M.**, însemnat om politic și orator de renume, s-a impus, totodată, ca unul din cei mai prestigioși oameni de cultură români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Întreaga sa activitate a răspuns cerințelor epocii, fiind nemijlocit determinată de dezvoltarea societății românești contemporane, la al cărei progres **M.** a contribuit în mod substanțial și în diverse planuri.

M. a fost înzestrat cu aptitudini deosebite pentru filozofie, către care a vădit o înclinație timpurie. În formarea unei concepții proprii despre lume și viață, o influență decisivă asupra sa a avut-o filozofia lui Kant, prin prisma căreia a receptat ulterior o parte din concepțiile lui J. Fr. Herbart, ale pozitivismului lui Aug. Comte, ale empirismului lui H. Spencer și ale filozofiei lui Schopenhauer. **M.** pleacă de la ideea că orice judecată directă asupra fenomenelor naturii trebuie să se bazeze pe date concrete, accesibile senzorial. Era de părere că filozofia se întemeiază pe legi desprinse din observarea directă a naturii. Cît despre metafizică, a considerat că rezultatele ei urmează a fi supuse, cu timpul, verificărilor științei, convins că numai experiența și practica sînt capabile de a confirma sau de a infirma o teorie. În virtutea acestei concepții, **M.** s-a arătat un adversar statornic al dogmelor și al motivărilor subiective și a admis legitatea, socotind legile drept concepte universale, valabile pentru orice domenii ale existenței. Adept al teoriilor evoluționiste, pe care le-a aplicat și în cîmpul activității umane, el a fost ostil teoriei fixismului. Din unghiul pozitivismului a privit **M.** și cercetarea activității spirituale, considerînd că științele oferă, prin observațiile și legile lor, un suport solid în acest sens. După el, fenomenele psihice sînt strîns legate de cele biologice și, în consecință, cerea psihologiei să țină seama de rezultatele fiziologiei. De pe această poziție, acceptînd ideile lui Feuerbach, **M.** a fost un ateist ; religia, pe care nu a condamnat-o totuși integral, închide calea spre progres, căci se opune, prin dogmatismul ei, investigării științifice. Susținînd că științele pozitive își exercită influența și asupra eticii, **M.** a împărtășit numai o parte a concepțiilor lui Schopenhauer, nefiind de acord cu unele din principiile fundamentale ale acestuia. Astfel, el admitea pesimismul ca o parte integrantă a oricărei concepții despre viață, dar nu îl considera drept unica atitudine ; interpreta durerea ca factor pozitiv, dar atribuia același rol și plăcerii. Apreciind în mod deosebit arta scriitoricească a lui Schopenhauer, **M.** a tradus un fragment din *Parerga und Paralipomena,* sub titlul *Aforisme asupra înțelepciunii în viață,* după ce, în 1870, tălmăcise un text mai puțin cunoscut, *Despre filozofia la Universitate.* O primă versiune, fragmentară, a traducerii *Aforismelor* a apărut în „Convorbiri literare“ din 1872, reluată și publicată integral, în aceeași revistă, peste patru ani. Nemulțumit de rezultat, **M.** reface traducerea, publicînd-o în 1890 și reluînd noua versiune în numeroase ediții, contribuind astfel la cunoașterea la noi a filozofului german cam în același timp cînd el începuse a se bucura de popularitate în Europa întreagă. Umanismul profund al lui **M.** reiese și din afirmația potrivit căreia orice creație durabilă, în ordinea spiritualității, nu se poate realiza în cercul individualismului, ci numai prin ridicarea în sfera de interese a omenirii. Raționalist ponderat, el a năzuit către o filozofie practică, nu speculativă, marcîndu-și influența asupra unei întregi serii de gînditori români din prima jumătate a secolului al XX-lea. De orientare pozitivistă este și *Logica* sa, aflată sub înrîurirea lui J. Stuart Mill. Apărută în 1876, ea a cunoscut numeroase reeditări și a avut un rol deosebit în formarea școlii românești de logică. Difuzată de la catedrele universităților din Iași și București, ca și prin numeroase conferințe, gîndirea filozofică a lui **M.** a îndrumat hotărîtor spiritul public românesc din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea către școala științelor moderne. Nu mai puțin important a fost rolul său în crearea terminologiei filozofice românești.

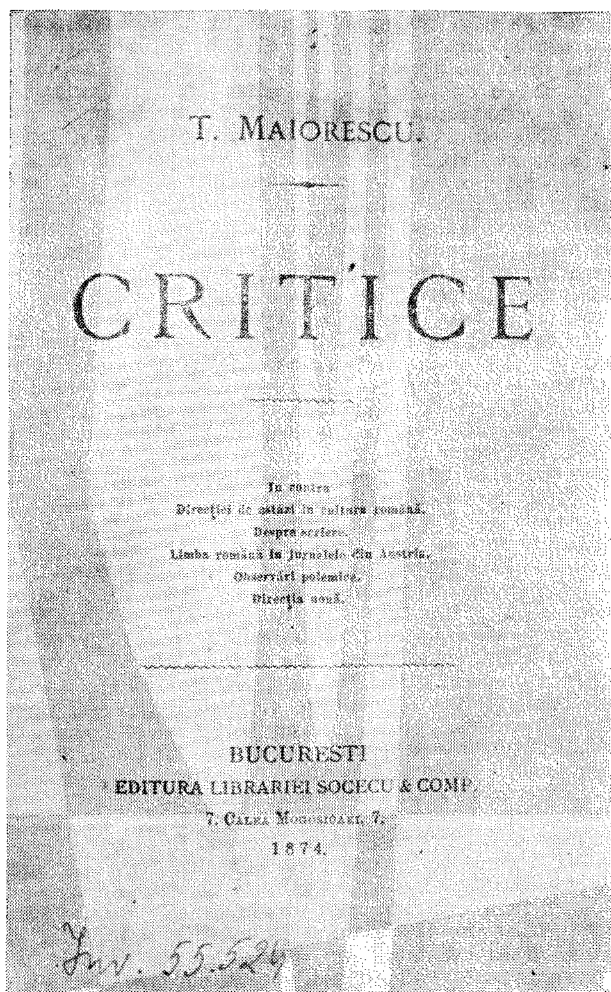
Din tendințele pozitiviste ale gîndirii sale decurge și preferința pentru o estetică în care primatul revine legii sau, mai precis, principiilor. Judecata de valoare este supusă principiilor, care, în decursul timpului, se schimbă în funcție de experiențele literare ale fiecărei epoci. Ideea reînnoirii periodice a principiilor estetice deține în concepția lui **M.**

Universitatea din Iași

un loc important, atenuînd în mare măsură statutul de subordonare al aprecierii critice. Din acest motiv, **M.** a susținut că, în estetică, determinantă este nu teoria, ci realitatea artei. Tocmai de aceea, el a căutat să deducă principiile estetice din evoluția fenomenului literar, acordînd o mare importanță capodoperelor, pe care le considera capabile să ofere trăsăturile caracteristice ale modelului ideal. Și-a întemeiat argumentările pe exemple luate din literatura universală (Homer, Shakespeare, Goethe) și română (Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, din folclorul literar). Cu toată atenția acordată conceptului de lege, **M.** a avut grijă să delimiteze domeniul esteticii de cel al epistemologiei, bazîndu-se pe opoziția, socotită de el ireductibilă, dintre artă și știință; cea dintîi ar reda intuirea directă, individuală a naturii, cea de a doua ar reflecta natura prin abstracții generalizatoare. Acordînd o importanță deosebită personalității artistului, **M.** definește arta drept un colț al naturii văzut impersonal și exprimat printr-un temperament individual. Prima parte a afirmației a fost contestată de C. Dobrogeanu-Gherea (1886). Polemica iscată cu acest prilej a evidențiat aspectul complementar al principiilor estetice ale celor doi combatanți, a căror dispută stă la temelia criticii literare române moderne. Sprijinindu-se pe teoriile lui Platon și, mai ales, pe ale lui Schopenhauer, **M.** afirmă impersonalitatea artistului în perceperea lumii: în cursul acestui act, artistul se uită pe sine și se înalță în sfera unui „entuziasm impersonal", izvorît din altruism, pătrunzînd astfel în natura absolută a lucrurilor și reușind să redea nu particularul, ci generalul. Prin depășirea cercului de interese individuale, se creează o operă de valoare universală, cu atît mai evidentă cu cît artistul posedă o concepție mai profundă de viață. Rădăcinile artei sînt fixate astfel în activitatea psihică, deși li se recunoaște și un statut propriu. Arta, susține **M.**, este o cale de cunoaștere a lumii, alături de știință; ea se bazează pe contemplația dezinteresată și lipsită de finalitate practică; în măsura în care nu face aceasta, ea se autodistruge, deoarece se îndepărtează de principiul ei fundamental. Arta exclude orice element rațional luat ca atare (politic, științific, istoric). Fiindu-i contrar din principiu, acest element este acceptat numai în măsura în care servește la generarea unor pasiuni și sentimente. Obiectul artei nu sînt noțiunile (de care se ocupă alte domenii), ci pasiunile și sentimentele, care sînt eterne. La temelia artei stă frumosul, pe care **M.** îl consideră, în spirit hegelian, drept aparența sensibilă a ideii. El înseamnă contopirea ideii cu latura sensibilă, tinzînd spre sublim (cînd predomină cea dintîi) și spre plăcut (cînd predomină cea de a doua). Preferînd frumosul propriu-zis și condamnînd excesele, **M.** își evidențiază nu atît clasicismul concepției, cît înclinațiile și gustul. În ceea ce privește raportul dintre operă și cititor, el susține, înrîurit de Schopenhauer, că opera exercită o profundă influență moralizatoare, dar nu în mod direct, ci prin înălțarea cititorului în lumea așa-zisei „ficțiuni ideale", care este o aparență a realității și nu realitatea însăși. Altfel arta ar copia realitatea. Lumea „ficțiunilor ideale" îl ridică pe cititor deasupra intereselor cotidiene, egoiste, și îl determină să se uite pe sine ca individ. Pentru a ajunge acest scop, artistul trebuie să fie de o sinceritate desăvîrșită și să ocolească imitația. Aceasta din urmă, era de părere **M.**, este un principiu destructiv, cu atît mai primejdios cu cît duce la neglijarea individualității naționale a poporului din care face parte artistul. Specia literară cea mai aptă de a releva specificul național i se părea a fi romanul, îndrumat de el spre un realism popular prin care să se fixeze asupra unor personaje din lumea rurală. În ceea ce privește poezia, **M.** a considerat că esența ei se află în stabilirea unui raport între lumea materială și cea intelectuală. Un rol esențial îi revine imaginii, care constituie materialul poetic propriu-zis, în timp ce cuvintele nu ar fi decît un vehicul, de o importanță hotărîtoare, întrucît fără ele poezia nu poate exista. O condiție fundamentală este noutatea imaginii; clișeele, cînd totuși se apelează la ele, trebuie așezate într-un context înnoitor. Preferînd poezia concisă, construită pe principiul gradației, excluzînd diminutivele și cuvintele vulgare, cerînd unitate a compoziției, justețe și logică a comparațiilor și metaforelor, **M.** a introdus în literatura română o serie de norme a căror aplicare a contribuit la împămîntenirea unor criterii ferme, extrem de eficace în epocă. Majoritatea ideilor sale despre artă constituiau bunuri comune în estetica europeană și fuseseră cunoscute la noi și mai înainte (prin V. A. Urechia, B. P. Hasdeu, Radu Ionescu, Gh. Sion ș.a.). Dar în articolele sale, cu deosebire în *Despre poezia rumână* (1867, inclus în volume cu titlul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*), precum și în *Comediile d-lui I. L. Caragiale* (1885), *Eminescu și poeziile lui* (1889), *Contraziceri?* (1892), **M.** aduce o concepție unitară, chiar dacă nu originală, despre artă, susținută cu argumente superioare și întemeiată pe o gîndire fermă.

În domeniul criticii, acțiunea fundamentală a lui **M.** a constat în delimitarea obiectului artei de cel al științei, al moralei, al istoriei și al politicii, ceea ce presupunea o vastă operație de apreciere valorică atît a literaturii române de pînă la el, cît și a celei contemporane lui. Chiar de la început, estetica sa își dezvăluie funcția eminamente practică. Activitatea sa de critic literar s-a desfășurat cu deosebire între 1867—1886, perioadă în care a mai publicat *În contra direcției de astăzi în cultura română* (1868), *Direcția nouă în poezia și proza română* (1871—1872), *Beția de cuvinte la „Revista contimporană"* și *Răspunsurile „Revistei contimporane"* (1873). După 1890, **M.** s-a ocupat mai puțin de critică, deși a continuat să fie o prezență extrem de vie în viața literară. Direcțiile principale ale activității sale de critic au vizat atît formarea unei opinii publice sănătoase, cît și sporirea exigenței scriitorilor față de propriile creații. El a căutat să îndrepte gustul cititorilor către valorile artistice durabile, oferind, în acest scop, o serie de principii de judecare desprinse

T. MAIORESCU.

CRITICE

In contra
Direcţiei de astăzi în cultura română.
Despre scriere.
Limba română în jurnalele din Austria.
Observări polemice.
Direcţia nouă.

BUCURESTI
EDITURA LIBRARIEI SOCECU & COMP.
7. Calea Mogoşoaei, 7.
1874.

din capodoperele literaturii universale şi naţionale. Întreaga sa critică, pe care o legitima în măsura în care ajută la dezvăluirea şi înlăturarea răului, a fost o reacţie faţă de starea literaturii române dintre 1860—1870, cînd beletristica se confunda, adesea, cu istoria, politica, morala ori ştiinţa, iar frumosul — cu binele şi adevărul. Efectuînd distincţia cuvenită şi afirmînd că obiectul criticii este relevarea frumosului din opera de artă, **M.** a combătut cu violenţă epigonismul literar de după 1850, afirmînd că mediocritatea e cu atît mai periculoasă, cu cît se manifestă într-o cultură începătoare. În consecinţă, a ridiculizat scrierile mediocre, bazîndu-se atît pe gustul propriu, cît şi pe principii. Una din principalele acţiuni critice ale lui **M.** a constat în impunerea unor criterii valorice deduse numai din analiza operei, ceea ce a dat autoritate afirmaţiilor sale, contribuind la constituirea criticii noastre literare într-un domeniu axiologic autonom. Din acest punct de vedere, el poate fi considerat cel dintîi reprezentant al criticii literare române moderne. Cerînd criticului o largă receptivitate, el a impus respectul faţă de operă şi judecarea ei obiectivă. A pus totdeauna pe primul plan realitatea operei şi nu speculaţia teoretică, ceea ce i-a permis să exprime aprecieri durabile. **M.** este cel dintîi care a reliefat valoarea poeziilor lui Eminescu, iar ulterior pe aceea a comediilor lui I. L. Caragiale. Avînd o deosebită autoritate intelectuală, el a atras atenţia cititorilor asupra poeziilor lui O. Goga (cărora le-a evidenţiat valoarea patriotică), a povestirilor lui M. Sadoveanu (cărora le-a subliniat naturaleţea), a nuvelelor lui I. Al. Brătescu-Voineşti. **M.** a relevat cu deosebire specificul naţional al operei literare, pe care l-a transformat într-un alt criteriu valoric, îndată după cel estetic. Întrunindu-i pe toţi scriitorii junimişti sub ideea combaterii lipsei de autenticitate în literatură, el a proclamat drept principiu suveran luciditatea, exigenţa în creaţie şi în apreciere — trăsături distinctive a ceea ce el însuşi a numit „noua direcţie". Născută ca o reacţie împotriva mediocrităţii, „noua direcţie" s-a remarcat, sub raportul criticii, prin negarea violentă a frazeologiei patriotarde, prin opoziţia permanentă faţă de excesele de orice fel şi prin afirmarea consecventă a valorilor. **M.** este cel dintîi care introduce în critica noastră literară spiritul de şcoală, pe care a căutat să-l cultive şi să-l dezvolte la fiecare din membrii Junimii. Faţă de colegii de grupare a arătat multă bunăvoinţă, înrudită uneori cu părtinirea, bunăvoinţă vădită nu numai în manifestări publice, ci şi în lectura atentă şi migăloasă a textelor, numeroase, ce i se trimiteau, sugerînd modificări şi întreţinînd cu membrii cenaclului ori cu cei ce urmau să devină membri o corespondenţă întinsă, din care nu lipseau sfaturile şi îndrumările. El a contribuit substanţial la crearea celei mai importante manifestări unitare de spirit critic în literatura noastră. „Noua direcţie" animată de **M.** continuă, într-un plan superior, mişcările literare anterioare. Profund naţională, „noua direcţie" a îndrumat literatura către realitatea autohtonă pe care o dorea transpusă într-o haină artistică originală. Refractar spiritului provincial, **M.** a militat pentru o largă deschidere către cultura europeană, cerînd însă o receptare critică şi nu o imitaţie servilă. Ca factori de referinţă, recomanda atît tradiţia artistică (pe care o limita numai la perioada 1830—1850), cît şi literatura populară. Acesteia din urmă el i-a acordat o importanţă deosebită sub raport estetic, fără a-i neglija însă însemnătatea socială. Invocînd valoarea artistică a folclorului, a condamnat mediocritatea şi imitaţia, a dezavuat simbolismul şi a preţuit pe V. Alecsandri, dar şi pe V. Vlad-Delamarina şi I. Popovici-Bănăţeanul.

O atenţie aparte a acordat **M.** problemelor limbii artistice, preocupat de ruptura care s-ar ivi între literatura cultă şi popor în cazul în care latinismul şi-ar impune punctele de vedere. Pentru el, „direcţia nouă" însemna, între altele, şi o nouă orientare în aprecierea limbii operelor literare, căreia îi cerea să fie naturală şi expresivă. De aici, condamnarea exceselor stilistice şi preferinţa pentru o limbă echilibrată şi armonioasă, din care a făcut un alt criteriu valoric. A apreciat scriitori de o valoare modestă, care se remarcau însă prin calitatea exprimării (Th. Şerbănescu, D. Petrino, Matilda Cugler-Poni). Limba în scrierile sale critice poate fi considerată model de precizie şi de eleganţă. Folosea o terminologie critică modernă care, de la el, s-a impus în literatura română. Un rol esenţial în afirmarea opiniilor lui l-a avut şi stilul. Abil în ironie, **M.** se servea de argumentul logic pentru a sublinia, distant, inferioritatea adversarului, pe care îl desfiinţa, de obicei, prin citate ridicole, selectate cu cruzime.

Critica literară a lui **M.** e un reflex al criticii sale culturale. De-a lungul întregii activităţi, el a judecat cultura română contemporană în legătură nemijlocită cu viaţa socială. Considerînd că societatea românească, aflată într-o perioadă de tranziţie, este imperfectă, **M.** vedea în critică singu-

rul mijloc de îndreptare, pornind de la principiul că circumstanțele istorice explică o stare de fapt, dar nu o pot scuza. Consecventă acestui punct de vedere, critica sa culturală, violentă uneori, nu acceptă compromisul. Cel dintîi atac de proporții a avut loc în 1867—1868, odată cu apariția articolului *Dreptul public al românilor și școala lui Barnuțiu* (inclus în volume cu titlul *Contra școalei Barnuțiu)*. Adversar, prin temperament și formație, al oricăror excese, adept al concepției organiciste despre societate și al sistemelor filozofice pozitiviste și criticiste, M. a condamnat cu vehemență șovinismul și demagogia, pe care le considera responsabile de impasul culturii române a timpului, la temelia căreia socotea că s-ar afla așezat „neadevărul". Rădăcinile acestei situații el le găsea în perioada anterioară. M. constată că ideea latinității limbii și a poporului nostru, cît și concepțiile care animaseră generația trecută au degenerat după 1859, devenind, cu timpul, o frînă. El a căutat să le combată, de pe o poziție situată între conservatorism și liberalism (deși a ajuns pînă la demnitatea de șef al partidului conservator, M. nu a fost un conservator convins). Critica sa nu a propus niciodată întoarcerea spre trecut, ci viza doar o cale spre progres. Partizan al evoluționismului, el a combătut tendințele revoluționare de orice fel, între ele și socialismul, căruia i s-a opus sistematic. Dorea o evoluție socială cu parcurgerea obligatorie a tuturor stadiilor. Din această pricină, a fost un adversar tenace al împrumuturilor străine nejustificate, pe care le considera, după o formulă căreia el i-a dat o largă circulație, „forme fără fond". Generate de procesul rapid al modernizării României, acestea erau considerate primejdioase, deoarece duceau la crearea unei rupturi grave între popor și cultură. Rod al unei generații avide de înnoiri dar incapabilă să le asimileze, cultura astfel apărută ar fi superficială, lipsită de tradiție. Alcătuită din forme goale, ce imită civilizația occidentală, ea ignoră specificul național și pune sub semnul întrebării însăși existența, în viitor, a poporului român, căci un popor poate trăi fără cultură, dar cu o cultură falsă el dispare. Remediul propus de M. constă în adaptarea grabnică a acestor forme la fondul specific național, pentru a se crea premisele unei culturi adevărate, în care energia națională să nu mai fie consumată într-o direcție eronată.

Continuînd acțiunea începută de Al. Russo și V. Alecsandri, M. a dezlănțuit o întinsă campanie împotriva exagerărilor latiniste, condusă de pe poziții științifice moderne și după principiul că limba asigură conservarea naționalității. În acest scop, el a recomandat consecvent cultivarea limbii populare, socotind că o limbă evoluează după uzul vorbitorilor, nu după legi inventate de filologi. Aportul său principal constă în soluționarea problemelor ortografiei, chestiune spinoasă, pe care a abordat-o mai întîi în lucrarea *Despre scrierea limbei române* (1866), în spiritul unui fonetism rațional. El a atacat sistemele ortografice etimologizante, grăbind abandonarea lor de către majoritatea filologilor vremii. Propunerile sale au format cea mai mare parte a raportului prezentat (în numele comisiei însărcinate cu elaborarea ortografiei) și aprobat de Academia Română la 8 aprilie 1880. Reluate și perfecționate în 1903, ele constituie norme fundamentale ale ortografiei noastre moderne și au avut o însemnătate deosebită în păstrarea specificului limbii. Același scop l-a urmărit M. și în articolul *Limba română în jurnalele din Austria* (1868), care a avut o contribuție decisivă la apărarea individualității limbii române din provinciile aflate sub ocupația austriacă: Transilvania, Bucovina și Banatul. A condamnat, în egală măsură, și excesul de împrumuturi lexicale (*Neologismele* — 1881), stabilind o sumă de principii riguroase și în această direcție.

Convins că o cultură adevărată se edifică numai de jos în sus, M. s-a arătat sensibil la aspectul educativ al problemelor culturale, încercînd să atragă de partea sa elementele tinere. A sprijinit, atît materialicește, cît și moralicește, un număr apreciabil de scriitori și oameni de știință aflați la începuturile activității lor. I. L. Caragiale, I. Creangă, I. Slavici, S. Bodnărescu, G. Panu, Ed. Gruber, A. Lambrior, Spiru Haret, G. Coșbuc, J. Urban Jarnik, M. Dragomirescu, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, D. Evolceanu, S. Mehedinți s-au bucurat de sprijinul său dezinteresat. De Eminescu s-a preocupat în mod special, atît înainte de izbucnirea bolii, cît și mai tîrziu. A alcătuit cea dintîi ediție a versurilor lui — considerată printre cele mai bune —, drepturile de autor folosindu-le pentru îngrijirea poetului, iar după moartea acestuia, la înființarea unei burse pentru studenții merituoși. M. are un merit principal în orientarea Junimii pînă într-atît încît numele său a fost confundat cu acela al societății. Activitatea sa nu poate fi concepută în afara grupării ieșene, căreia el i-a fost un membru fidel și un îndrumător eficace și care i-a sprijinit, în mod substanțial, manifestările. La întrunirile junimiste ținute în locuințele sale din Iași ori din București au fost citite cele mai de seamă lucrări ale literaturii române din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Venind de timpuriu în contact cu capodoperele literaturii universale, M. s-a simțit îndemnat și către creația literară. Spectator pasionat de teatru, încă din copilărie, începe prin a alcătui comedii: în 1855

Die Blödsinnige (Idioata), în 1856 — *Ein Lustspiel ohne Namen (Comedie fără nume)*. Din aceşti ani datează şi primele încercări poetice, tot în limba germană. Meditaţii adolescentine, ele trădează aspiraţia către prietenie şi dragoste, însoţită de un pesimism uşor melodramatic, specific vîrstei. În versurile scrise mai tîrziu, la maturitate, acest pesimism dispare, făcînd loc introspecţiei stoice. Calităţi literare au discursurile sale parlamentare, M. dovedindu-se un priceput mînuitor al procedeelor retorice, folosind o limbă transparentă şi precisă, o frază amplă şi armonioasă. Aceste însuşiri, care conferă stilului său un echilibru de tip clasic, sînt evidente, mai ales, în *Istoria contimporană a României*. Începute în 1855 şi continuate pînă în preajma morţii, *Însemnările zilnice* pot fi considerate printre cele mai reprezentative jurnale intime ale literaturii române. Ele sînt un document revelator asupra formării personalităţii lui M.

Cititor pasionat, bun cunoscător al cîtorva limbi, totdeauna la curent cu principalele literaturi europene, M. s-a încercat şi în traduceri. Încă din 1857, trimisese „Gazetei de Transilvania" două tălmăciri, care nu au fost publicate: una din Dickens (*Manuscriptul unui volum*, fragment din *Documentele postume ale Clubului Pickwick*) şi alta din Jean Paul (*Noaptea de Anul Nou a unui nefericit*). Afară de Schopenhauer, a mai tălmăcit un fragment din partea întîi a lui *Faust* de Goethe (1870), semnînd numai cu iniţiala numelui de familie, şi o scurtă poezie de Byron, *Umpleţi-mi paharul! (Fill the goblet again)*, în 1884. Îndreptate către literatura de factură realistă, preferinţele sale l-au determinat să aleagă şi să traducă nuvelele *Norocul din Roaring Camp* de Bret Harte (în 1870) şi *O bună pescuire* de P. A. de Alarcón (în 1881). Fără a o preţui în mod deosebit, a tradus şi drama lui H. Ibsen, *Copilul Eyolf*, în 1895, precum şi romanul *Vechilul moşiei Siekala* de suedezul H. S. Greth şi povestirea *La moartea unui căţeluş* de Maeterlinck.

— *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form*, Berlin, Nicolaische Verlagsbuchhandlung, 1861, tr. (*Ceva filosofie pe înţelesul tuturor*), cap. I, CL, LII 1920, 2, *Chestiuni filozofice pe înţelesul tuturor* (cap. IX), AGR, II, 493—510; *Pentru ce limba latină este chiar în privinţa educaţiunei morale studiul fundamental în gimnasiu?*, AGI, 1862—1863, 8—24; *Regulele limbei române pentru începători*, Iaşi, Tip. Bermann, 1864; *Despre scrierea limbei române*, Iaşi Junimea, 1866; *Poezia rumână. Cercetare critică. Urmată de o alegere de poezii*, Iaşi, Junimea, 1867; *Contra şcoalei Barnuţiu*, Iaşi, Junimea, 1868; *Constantin Negruzzi*, CL, II, 1868, 13; *Învăţămîntul primar ameninţat!*, CL, IV. 1870, 3, reed. în AIJ, 43—61; *Despre reforma învăţămîntului public*, CL, IV, 1870, 15, reed. în AIJ, 62—86; *Beţia de cuvinte în „Revista contimporană". Studiu de patologie literară*, Iaşi, Tip. Naţională, 1873; *Răspunsurile „Revistei contimporane". Al 2-lea studiu de patologie literară*, Iaşi, Tip. Naţională, 1873; *Critice*, Bucureşti, Socec, 1874; vol. I—III, Bucureşti, Socec, 1892—1893; vol. I—III, Bucureşti Minerva, 1908; vol. I—III, Bucureşti, Minerva, 1915; vol. I—III, îngr. şi pref. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, Socec, 1926, 1930, 1943; vol. I—II, îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, pref. Paul Georgescu, Bucureşti, E.L., 1967; vol. I—II, îngr. Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, Bucureşti, Minerva, 1973; *Din „Critice"*, îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, pref. Liviu Rusu, Bucureşti, E.T., 1967; *Logica*, partea I, Bucureşti, Socec, 1876; ed. îngr. şi pref. I. Brucăr, Bucureşti, Tip. Naţională 1940; *Patru conferinţe*, rezumate de Mihai C. Brăneanu (Hermes), apendice de Anghel Demetriescu, Bucureşti, Tip. Mihalescu, 1883; *Prefaţă* la Mihail Eminescu, *Poezii*, Bucureşti. Socec, 1884; *Ar. Densuşianu, „Negriada"*, AAR, partea administrativă, t. VII, 1884—1885; *Gr. H. Grandea, „Miosotul", „Nostalgie", „Fulga"*, AAR, partea administrativă, t. VIII, 1885—1886; *Timoteu Cipariu. Alexandru Cihac*, CL, XXI, 1887, 7; *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, vol. I—IV, Bucureşti, Socec, 1897—1904, vol. V, Bucureşti, Cartea românească, 1915; *M. Strajanu, „Principie de estetică şi poetică"*, AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899; *Estetica lui Schopenhauer*, E, VI, 1900, 152; *Istoria filosofici contimporane franceze*, E, VI, 1900, 1497; *N. Rădulescu-Niger, „Patriotism"*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904; *Raport asupra ortografiei revizuite, făcut Academiei Române în numele Secţiunii literare*, CL, XXXVIII, 1904 4; *[Scrisoare către I. V. Socec, 1892]*, CL, XL, 1906, 12; *Două note critice*, CL, XLII, 1908, 4; *Ion Dragoslav, „Povestea copilăriei", „Fata popei"*; *G. Rotică, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XXXII, 1909—1910; *Istoria contimporană a României (1866—1900)*, Bucureşti, Socec, 1925; *Însemnări zilnice*, CL, LXIV, 1931, ianuarie—decembrie, LXV, 1932, ianuarie—februarie, LXVII, 1934, 10; *Însemnări zilnice*, I—III, îngr. şi pref. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, Socec, 1937—1943; *Însemnări zilnice*, RL, I 1968, 2, 3, STD, XXII, 1969, 5, XXIII, 1970, 1, 3, 4, MS, III, 1972, 2; *Gedichte*, îngr. şi pref. I. E. Torouţiu, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1940; *[Poezii]*, tr. în Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, Bucureşti, Eminescu, 1971, 89—101; *Poezii*, MS, III, 1972, 2; *Jurnal şi Epistolar*, I—II, îngr. Georgeta Rădulescu-Duigheru şi Domnica Filimon, introd. Liviu Rusu, Bucureşti Minerva, 1975—1978; *Opere*, I, îngr. Georgeta Rădulescu-Duigheru şi Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, Bucureşti, Minerva, 1978. — **Tr.**: Schopenhauer, *Despre filosofia la Universitate*, CL, IV, 1870, 20—24, *Aforisme pentru înţelepciunea în viaţă*, CL, X, 1876—1877, 1—12; ed. 2, Bucureşti, Socec, 1890; ed. îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, pref. Liviu Rusu, Bucureşti, E.L.U., 1969; Schopenhauer, *Despre estetica poeziei, Despre istorie, Despre geniu*, CL, XIX, 1885, 1, 2, 5; Goethe, *Din „Faust"*, CL, III, 1870 22, *Traduceri din...*, CL, XLV, 1932, martie—aprilie; [Carmen Sylva, P. A. de Alarcón, Bret Harte, Kin-Ku-Ki-Kuan], în *Patru novele*, pref. trad., Craiova, Samitca, 1882; Byron, *Umpleţi-mi paharul! (Fill the goblet again)*, CL, XVIII, 1884, 4; Ibsen, *Copilul Eyolf*, pref. trad., Bucureşti, Göbl, 1895; Chesterfield, *Culese şi alese*, CL, XLIV, 1910, 3, 4; J. Grimm, *Cuvîntarea asupra bătrîneţei*, CL, LV, 1923, 1.

— 1. G. Sion, *Relaţiuni ştiinţifice (Un studinte român în Germania)*, REC, II, 1861, 15 iunie; 2. B. P. Hasdeu *Prelecţiuni filozofice şi populare, relative la familie şi educaţiune*, DIM, II, 1863, 10; 3. *Procesul Maiorescu*, Iaşi, Bermann, 1865; 4. I. M. Moldovanu, *Critica d-lui Maiorescu*, ARH, 1869, 23, 25, 27, 30, 31; 5. *Rezumat de prelecţiunile populare ţinute de d. Maiorescu*, CL, III, 1869, 3, 6, 10; 6. *Rezumat de prelecţiunile populare ţinute de societatea „Junimea"*, CL, V, 1871, 5, VI, 1872, 1, 3, VII, 1873, 7; 7. V., *Noua direcţiune din Iaşi*, ROM, XV, 1871, 11—26 septembrie; 8. *[T. Maiorescu. Corespondenţă]*, SDL, I—VI, IX, XI, passim; 9. Eminescu, *Scrieri*, 21—23, 366—381; 10. *Conferinţa domnului T. Maiorescu. Despre adevăr*, ZB, V, 1879, 47; 11. A. Densuşianu, *Cercetări*, 59—103; 12. Panu, *Portrete*, 85—89; 13. Gherea, *Studii*, I, 23—49, 62—63, 191—213, II 359—382; 14. Gh. Ioan, *Gherea şi Maiorescu*, LUP, IX, 1892, 1693; 15. *Titu Maiorescu: Condiţiunile progresului. Radicalism şi socialism sau naţionalism şi patriotism?*, LTO, VIII, 1892, 1; 16. Petraşcu, *Figuri*, 19—62; 17. Mihail Dragomirescu, *Criticele domnului Titu Maiorescu (Studiu de critică generală)*, CL, XXVII, 1893, 1, 3; 18. Gr. Tăusanu, *Asupra „Discursurilor parlamentare" ale d-lui T. Maiorescu*, CL, XXXIII, 1899, 12; 19. *Lui Titu Maiorescu. Omagiu*, Bucureşti, Socec, 1900; 20. N. Iorga, *Discursurile d-lui Maiorescu*, S, III, 1904, 5; 21. Ibrăileanu, *Spiritul critic*, 59—97; 22. Chendi, *Poporanismul d-lui Maiorescu*, VLT, I, 1906, 30; 23. Tăslăuanu, *Informaţii*, 64—77; 24. Panu, *Junimea*, I—II, passim; 25. Delavrancea, *Oratorul Titu Maiorescu*, CL, XLIV, 1910, 2; 26. D. Onciul, *T. Maiorescu şi Academia Română*, CL, XLIV, 1910, 2; 27. A. B., *Titu Maiorescu*, GT, LXXIII, 1910, 34; 28. *România Jună lui Titu Maiorescu. Scriere omagială*, Suceava, 1910; 29. *Sărbătorirea profesorului Titu Maiorescu la Universitatea din Bucureşti*, Bucureşti, Socec, 1910; 30. Lovinescu, *Epiloguri*, 27—30; 31. Ibrăileanu, *Note*, 137—148; 32. I. C. Filitti, *Maiorescu la 1913*, CL, LII, 1920, 2; 33. G. Bogdan-Duică, *T. L. Maiorescu*, Bucureşti, 1921; 34. Lovinescu, *Antologie*, 55—85; 35. Negruzzi, *Junimea*, passim; 36. P. Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923; 37. Const. Georgiade, *Adnotaţiunile critice ale lui T. Maiorescu pe marginea unei cărţi a d-lui Brătescu-Voineşti*, RTV, I, 1925, 3; 38. Const. Georgiade, *Consideraţiuni asupra adnotaţiilor lui T. Maiorescu pe marginea unor volume a d-lui Sadoveanu*, RTV, I, 1925, 9—10; 39. Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, II, 127—136; 40. Soveja [S. Mehedinţi], *Titu Maiorescu*, Bucureşti, Cartea românească, 1925; 41. P. P. Negulescu *Profesorul Maiorescu*, CL, LIX, 1927, ianuarie—aprilie; 42. Vasile Mihăilescu, *T. Maiorescu. Amintiri*, R, XXIII, 1929, 1; 43. Lovinescu, *Scrieri*, I, 242—252, II, 33—37, 65—66, 547—550; 44. Iulian Jura, *Cum ar trebui studiat Titu Maiorescu. Date noi asupra activităţii sale din tinereţe*, DRV, I, 1930, 4—5; 45. Artur Gorovei, *Titu Maiorescu (amintiri literare)*, ALA, X, 1931, 540; 46. Diogen, *Filozofia lui Maiorescu*, Bucureşti, Tip. Oltenia, 1931; 47. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 66—77; 48. Torouţiu, *Pagini*, 35—41; 49. Aurel A. Mureşianu, *Titu Maiorescu de la 1857 şi atitudinea sa literară şi politică antiromanică de mai tîrziu*, OL, 539—560; 50. *Zamfirescu—Maiorescu*, passim; 51. *Comemorarea Junimii la Iaşi, mai 1936*, Iaşi, Tip. Ţerek, 1937, passim; 52. Mih. Popescu, *Procesele lui Titu Maiorescu*, ALA, XVIII, 1937, 864—889; 53. Mircea Florian, *Începuturile filozofice ale lui T. Maiorescu*, CL, LXX, 1937, 1—5; 54. I. E. Torouţiu, *Documente maioresciene*, FF, XII, 1937, 1—4; 55. Eugen Ciuchi, *Caracterul criticii lui Titu Maiorescu*, PL, II, 1937, 7—8; 56. Şerban

Cioculescu, *Despre Junimea și Titu Maiorescu*, RFR, IV, 1937, 8 ; 57. Gh. T. Kirileanu, *Maiorescu către Alecsandri*, FF, XIII, 1938, 4 ; 58. Panaite Zosin, *Titu Maiorescu despre poezie. O scrisoare către Ana Conta*, IIȘ, III, 1938, 8 ; 59. G. Juvara, *Titu Maiorescu. Fragmente de istorie politică*, București, Cultura poporului, 1939 ; 60. Săteanu, *Figuri*, 1—42 ; 61. D. Murărașu, *Maiorescu și Schopenhauer*, CL, LXXII, 1939, 1 ; 62. Constantinescu, *Scrieri*, III, 379—383, 412—452, 484—546 ; 63. G. Călinescu, *Știri despre Maiorescu și contemporanii săi Burlă și Petrino*, JL, I, 1939, 1 ; 64. G. Călinescu, *Un student al lui Titu Maiorescu*, JL, I, 1939, 15 ; 65. D. Drăghicescu, *Titu Maiorescu*, [1940] ; 66. N. Iorga, *O încercare zădarnică de înviere*, București, Tip. Datina, 1940 ; 67. Lovinescu, *Maiorescu*, I—II ; 68. I. Petrovici, *Titu Maiorescu*, București, 1940 ; 69. Gr. Tăușan, *Contribuții filosofice și literare*, București, Casa școalelor, 1940, 15—72 ; 70. Streinu, *Pagini*, I, 187—201 ; 71. Ion Roman, *Atitudinea lui Titu Maiorescu față de religie*, PL, V, 1940, 4 ; 72. Șerban Cioculescu, *Titu Maiorescu și Eminescu*, RFR, VII, 1940, 3 ; 73. Al. Dima, *Afinități elective : Titu Maiorescu și Goethe*, RFR, VII, 1940, 9 ; 74. Bagdasar, *Ist. filos. rom.*, 27—34, 247—249 ; 75. Călinescu, *Ist. lit.*, 343—365 ; 76. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, 149—178 ; 77. Haneș, *Tinerețe*, 7—27 ; 78. Vianu, *Arta*, I, 125—137 ; 79. S. Mehedinți, *Din viața lui Maiorescu*, CL, LXXIV, 1941, 1 ; 80. Petre Ciureanu, *Fărîme de lumină*, CL, LXXIV, 1941, 5—6, 8—10, 11—12 ; 81. G. Juvara, *Din corespondența lui T. Maiorescu (1860—1862)*, Iași, Tip. Țerek, 1942 ; 82. G. Juvara, *O scrisoare a lui T. Maiorescu*, Iași, Tip. Țerek, 1942 ; 83. Licu Pop, *Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1942 ; 84. I. Verbină [I. Pervain], *G. Panu și T. Maiorescu*, SL, I, 1942 ; 85. Caracostea, *Critice*, II, 79—140 ; 86. *Maiorescu—Humpel* ; 87. Lovinescu, *Maiorescu cont.*, I—II ; 88. Lovinescu, *Maiorescu post.* ; 89. I. E. Torouțiu, *Din ineditele lui T. Maiorescu*, CL, LXXVI, 1943, 5—6 ; 90. Ștefan Manciulea, *Titu Maiorescu bursier al Blajului*, OIL, 510—519 ; 91. Licu Pop, *În jurul examenului de doctorat de la Giessen al lui Titu Maiorescu*, SL, III, 1944 ; 92. Licu Pop, *Începuturile herbartiene ale esteticei lui Titu Maiorescu*, Sibiu, 1944 ; 93. I. E. Torouțiu și Alexandru Ionescu, *Din ineditele lui Titu Maiorescu*, CL, LXXVII, 1944, 1, 2, 3 ; 94. I. E. Torouțiu, *Însemnări documentare*, CL, LXXVII, 1944, 3 ; 95. C. I. Gulian, *Titu Maiorescu, exponentul ideologiei reacționare a regimului burghezo-moșieresc*, STD, III, 1950, 2 ; 96. Anineanu, *Catalogul*, passim ; 97. Mihai Isbășescu, *Faust în literatura română*, OII, 435 ; 98. Savin Bratu, *Fantoma lui Maiorescu*, GL, V, 1958, 25—30 ; 99. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 3 ; 100. Liviu Rusu, *Însemnări despre Titu Maiorescu*, VR, XVI, 1963, 5 ; 101. C. I. Gulian, *Valorificarea critică și necritică a lui Titu Maiorescu*, CNT, 1963, 24 ; 102. Savin Bratu, *Despre Titu Maiorescu*, LCF, VI, 1963, 10 ; 103. *Ist. gînd.*, 232—239 ; 104. Vianu, *Studii*, 136—203, 569—571, 580—591, 604—609 ; 105. Al. Andriescu, *Precizări în legătură cu preocupările lingvistice și filologice ale lui Titu Maiorescu*, IL, XVI, 1965, 9 ; 106. D. Popovici, *Titu Maiorescu*, TR, IX 1965, 41 ; 107. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, 325—368 ; 108. Gr. Botez și M. Bordeianu, *Maiorescu inedit*, CRC, I, 1966, 2 ; 109. Mircea Braga, *Titu Maiorescu și substanța poeziei*, LL, XII, 1966 ; 110. Mircea Zaciu, *Prezența lui Titu Maiorescu*, TR, X, 1966, 26 ; 111. Călinescu, *Ulysse*, 324—328 ; 112. Zamfirescu, *Scrisori*, 172—181 ; 113. Florin Manolescu, *Titu Maiorescu dramaturg*, AUB, filologie, t. XVI, 1967 ; 114. Al. Paleologu, *O lecție de ținută intelectuală*, CNT, 1967, 26 ; 115. Geo Șerban, *Titu Maiorescu : Pagini inedite din „Jurnal"*, CNT, 1967, 26 ; 116. M. Bordeianu, *Maiorescu inedit*, CRC, II, 1967, 10 ; 117. Constantin Turcu, *Maiorescu despre Eminescu*, CRC, II, 1967, 10 ; 118. Ovidiu Cotruș, *Titu Maiorescu și cultura română*, F, III, 1967, 2—12 ; 119. Dan Mănucă, *Maiorescu și critica literară de pînă la 1867*, IL, 1967, 7 ; 120. *Personalitatea lui Titu Maiorescu*, LCF, X, 1967, 25 (număr omagial) ; 121. Al. Dima, *Titu Maiorescu și problemele culturii naționale*, RITL, XVI, 1967, 3 ; 122. Dan Smîntînescu, *Titu Maiorescu către Octavian Goga. O scrisoare necunoscută*, TR, XI, 1967, 10 ; 123. Mihai Gafița, *Maiorescu în conștiința contemporanilor și urmașilor*, VR, XX, 1967, 6 ; 124. Adrian Marino, *Din istoria teoriei „formă fără fond"*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 125. Ion Dumitrescu, *Ediția Maiorescu a poeziilor lui Eminescu*, LL, XVIII, 1968 ; 126. Ion Stoica, *Biblioteca lui Titu Maiorescu*, RITL, XVII, 1968, 4 ; 127. Nic. A. Străvoiu, *Titu Maiorescu inedit*, RL, I, 1968, 4 ; 128. Muntean, *Cercetări*, 140—148 ; 129. L. Surian, *Texte din operele filozofilor moderni traduse de Titu Maiorescu*, RMR, VI, 1969, 2 ; 130. C. Floru și Al. Surdu, *Texte filozofice traduse de Titu Maiorescu*, RMR, VI, 1969, 3—6 ; 131. D. Matei, *Tradiție, originalitate, evoluție artistică în gîndirea estetică maioresciană*, RFZ, XVI, 1969, 3 ; 132. Liliana Popa și Ion Stoica, *Titu Maiorescu și Herbert Spencer în lumina unor documente inedite*, RFZ, XVI, 1969, 11 ; 133. Ion Stoica, *Un document inedit de la elevul Titu Maiorescu*, RL, II, 1969, 9 ; 134. Ion Stoica, *Cărțile de premiu de la Theresianum*, RL, II, 1969, 40 ; 135. Drăgan, *Aproximații*, 7—98 ; 136. Manolescu, *Maiorescu* ; 137. Vîrgolici, *Retrospective*, 250—255 ; 138. Eugen Simion, *O istorie a maiorescianismului*, RL, III, 1970, 7, 8 ; 139. Mircea Tomuș, *Titu Maiorescu*, ST, XXI, 1970, 2 ; 140. *Titu Maiorescu. Epistolarium*, SXX, 1970, 12 ; 141. Păcurariu, *Clas. rom.*, 145—154 ; 142. T. Ionescu-Nișcov, *Corespondența dintre Jan Urban Jarnik și T. Maiorescu*, MS, II, 1971, 4 ; 143. Domnica Filimon, *Titu Maiorescu — inedit : doctoratul de la Giessen*, SPM, 1971, 29 ; 144. G. Ivașcu, *T. Maiorescu*, București, Albatros, 1972 ; 145. Piru, *Varia*, I, 112—124 ; 146. Marcel Petrișor, *Doctoratul lui Titu Maiorescu și disertația de la Giessen*, LCF, XV, 1972, 10 ; 147. *Ist. filoz. rom.*, I, 353—396 ; 148. *T. Maiorescu. Din Epistolarium* (publ. Domnica Filimon), CL, 1972, 15—21 ; 149. Simion Ghiță, *T. Maiorescu, doctorand la Sorbona*, RL, VI, 1973, 12 ; 150. *Amintiri despre Titu Maiorescu*, îngr. și pref. I. Popescu-Sireteanu, Iași, Junimea, 1973 ; 151. Corneliu Dima-Drăgan, *Editarea documentelor Hurmuzachi. Contribuția adusă de Maiorescu, Slavici și Eminescu*, RL, VII, 1974, 7 ; 152. Ion Topolog și Vasile Olteanu, *Titu Maiorescu și Brașovul*, RL, VII, 1974, 7 ; 153. Domnica Filimon, *Tînărul Maiorescu*, București, Albatros, 1974 ; 154. Simion Ghiță, *Titu Maiorescu*, București, E.Ș., 1974 ; 155. Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii*, București, Cartea românească, 1974, 65—147 ; 156. G. Ivănescu, *Scrisorile lui Titu Maiorescu către Alexandru Philippide*, CRC, IX, 1974, 16, 17 ; 157. Constantin C. Angelescu, *Titu Maiorescu student la Facultatea de drept din Paris*, CRC, X, 1975, 16 ; 158. Ion Ștefan, *Poziția lui Titu Maiorescu față de neologisme în edițiile succesive ale studiilor sale critice*, LR, XXV, 1976, 2 ; 159. Corneliu Dima-Drăgan. *Eminescu în „Conversations-Lexikon Brockhaus"*, RL, IX, 1976, 40 ; 160. Roxana Sorescu, *Titu Maiorescu către Vasile Alecsandri*, RITL, XXV, 1976, 3 ; 161. Corneliu Dima-Drăgan, *Eduard Brockhaus solicită colaborarea lui Mihai Eminescu și Titu Maiorescu*, MS, VIII, 1977, 1 ; 162. C. Popescu-Cadem, *Titu Maiorescu — precizări în marginea biografiei*, MS, VIII, 1977, 1 ; 163. Eugen Todoran, *Maiorescu*, București, Eminescu, 1977 ; 164. *Titu Maiorescu și prima generație de maiorescieni*, îngr. Z. Ornea, Filofteia Mihai, Rodica Bichis, pref. Z. Ornea, București, Minerva, 1978 ; 165. Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iași, Junimea, 1978, 9—176 ; 166. D. Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, E.Ș.E., 1978, 387—416 ; 167. Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iași, Junimea, 1978, 101—158.

D. M.

MAIORESCU-DYMSZA, Livia (28.III.1863 — 26.VIII.1946, Cîmpulung), traducătoare. S-a născut din căsătoria lui Titu Maiorescu cu Clara Kremnitz.

După o educație îngrijită primită în familie, **M.-D.** a fost înscrisă într-un pension din Berlin. S-a căsătorit, în 1892, cu Eugen de Dymsza, inginer constructor de căi ferate. S-a stabilit în localitatea Rokiskis din Lituania, pe care a părăsit-o după moartea soțului (1918). După multe peregrinări, se întoarce în țară în 1941, moare la Cîmpulung și este înmormîntată, alături de tatăl ei, la cimitirul Bellu din București.

Adolescentă fiind, **M.-D.** participa, sporadic, la ședințele Junimii bucureștene și copia pentru tipar unele din lucrările ce urmau a fi inserate în paginile „Convorbirilor literare". I. Creangă i-a dedicat *Amintiri din copilărie*. În „Convorbiri literare" a tradus, iscălind fie L. fie L. M., cîteva bucăți din Mark Twain, George Allan (Mite Kremnitz) și Carmen Sylva. Traducerile ei, făcute la o vîrstă fragedă, cuprind fraze construite stîngaci, deși limba este lipsită de asperități lexicale. Mai reușită este traducerea din *Un caracter de artist* de George Allan.

— **Tr. :** George Allan [Mite Kremnitz], *Un caracter de artist*, CL, XIX, 1885, 7 ; Carmen Sylva, *Bate la ușă*, București, Socec, 1887 ; [Mark Twain], în *Nuvele și schițe*, București, Alcalay, 1902.

— 1. *Maiorescu—Humpel*, 22, 67 ; 2. A. Pop, *Noi contribuții*, 194—202, 329—330 ; 3. Șerban Cioculescu, *Despre Livia Maiorescu-Dymsza*, RL, II, 1969, 47 ; 4. Domnica Filimon, *Tabel cronologic*, în T. Maiorescu, *Critice*, I, îngr. Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, București, Minerva, 1973, LVII ; 5. Traian Ionescu-Nișcov, *Corespondența dintre Livia Titu Maiorescu și Jan Urban Jarnik*, RITL, XXIII, 1974, 4 ; 6. C. Popescu-Cadem, *Titu Maiorescu — precizări în marginea biografiei*, MS, VIII, 1977, 1.

D. M.

MAIORESCU-HUMPEL, Emilia (1838, Craiova — 11.II.1918, Viena), traducătoare. A fost fiica lui I. Maiorescu și sora mai mare a lui T. Maiorescu. După studii făcute în casa părintească și, apoi, în străinătate, s-a căsătorit, în 1869, cu Wilhelm Humpel, profesor de muzică. Împreună cu soțul ei, **M.-H.** a întemeiat la Brașov, în 1870, un Institut de educațiune și instrucțiune pentru fete, pe care l-a mutat, în 1872, la Iași, sub numele de Institutul liceal de domnișoare, patronat de cîțiva membri ai Junimii (între care T. Maiorescu, A. D. Xenopol, Șt. G. Vârgolici, N. Culianu).

Beneficiind de concursul unor profesori eminenți (afară de cei amintiți mai sus, au predat și P. Poni, Gr. Cobălcescu, A. Lambrior, I. Nădejde, Ed. Gruber, G. Musicescu, I. Găvănescu), pensionatul condus de **M.-H.** a devenit curînd unul din cele mai temeinice institute de învățămînt particular din România, printre elevele lui figurînd Ana Conta-Kernbach, precum și Virginia și Valeria Micle (fiicele Veronicăi Micle), Elena Sevastos. **M.-H.** dispunea de o cultură temeinică și un spirit critic foarte viu. În 1864, a tipărit traducerea piesei *Moartea lui Wallenstein* de Schiller. Pentru a reda cît mai fidel conținutul, **M.-H.** s-a folosit de un text german cu adnotații. *Moartea lui Wallenstein* poate fi considerată printre cele mai bune tălmăciri ale lui Schiller în literatura română a secolului al XIX-lea, nu numai prin cursivitatea și echilibrul frazei, ci și prin abilitatea rezolvării dificultăților prozodice.

— ***Cîteva cuvinte premergătoare asupra tinerimii*** *noastre*, **AILD, XX**, 1891—1892 ; *Diverse chestiuni școlare*, AILD, XXVII, 1898—1899 ; ***După 29 de ani***, AILD, **XXIX**, 1900—1901. — **Tr.** : Schiller, ***Moartea lui Wallenstein***, **Iași**, **Tip.** Bermann, **1864.**

— **1.** I. Negruzzi, ***[Scrisoare către Al. Gregoriady de Bonacchi***, *1864]*, SDL, III, *333* ; **2. T. Maiorescu,** *[Scrisori către Emilia Maiorescu-Humpel, 1869—1893]*, SDL, VI, *1—81* ; 3. Eminescu, *Scrieri, 277—278* ; 4. **Emilia Maiorescu-Humpel,** *[Scrisori către Elena Meissner, 1904—1911]*, JJ, *151—155, 219—243* ; 5. Iorga, *Ist. înv., 335* ; 6. Gherghel, ***Schiller, 71*** ; 7. Maiorescu, ***Însemnări***, I, *29—30* ; 8. Torouțiu, ***Pagini***, *52—58* ; 9. C. Meissner, ***Despre T. Maiorescu și Mareșal Averescu, dar mai ales despre M. Eminescu***, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 10. Elena C. Meissner, ***Institutul liceal de domnișoare „Humpel" din Iași (1870—1913)***, Iași, Tip. Țerek, 1939 ; 11. *Maiorescu—Humpel, passim* ; 12. A. Pop, ***Noi contribuții, 322.***

D. M.

MALLA, Ioan D. (16.III.1854, București — 13.V. 1924, București), autor dramatic, ziarist și critic teatral. Fiu al lui Dumitru Malla și al Alexandrinei Brătescu, **M.** se trage dintr-o veche familie boierească. A învățat în București, la „Sf. Sava". Își ia licența în drept la Toulouse, în 1875, iar doctoratul în drept la Paris. La înapoierea în țară, **M.** e numit procuror la Tribunalul de Ilfov ; concomitent, avea o catedră de franceză la gimnaziul „Cantemir Vodă". În anul 1880, el se înscrie în baroul Capitalei ; în 1882 era consilier județean de Argeș. În urma alegerilor din noiembrie 1895, **M.** reușește să intre în Camera deputaților, din partea partidului liberal. În 1896 este ales în comitetul de conducere al Teatrului Național din București. A mai fost președinte la Conservatorul de muzică și artă dramatică, prim-președinte al societății artistice „Lyra română". A condus gazeta literară „Curierul duminicei", colaborînd și la alte publicații, precum „Ghimpele", „L'Orient", „Stindardul țărei", „La liberté roumaine", „Globul", „La Patrie", „Naționalul", „Liberalul", „Secolul", „Gazeta poporului".

Preocupat de teatru, **M.** face, cu destulă pricepere, în genere judicios în aprecieri, cronică dramatică. Semnînd, în „Curierul duminicei", cu pseudonimele Alma și, mai tîrziu, Strapontin, el practică o critică constructivă, insistînd mai mult asupra interpretării actoricești, a repertoriului și a relațiilor publicului cu teatrul național. Teatrul este socotit de **M.** ca o oglindă vie a istoriei unui popor. Menirea lui e de a evoca trecutul, dar, mai ales, de a satiriza ridicolele și viciile contemporanilor. Mai mult decît un divertisment, teatrul trebuie să fie un factor de moralizare și de educație cetățenească. În 1897, în urma intervenției deputatului **M.**, căruia i se asociază N. Fleva, Parlamentul include pentru prima oară în ordinea de zi o dezbatere a celor mai importante chestiuni legate de bunul mers al teatrului românesc.

Ca autor dramatic, **M.** debutează, în 1874, cu vodevilul *Le Cid d'antichambre*, interpretat în Franța, la o serbare studențească. El ar fi, prin urmare, primul autor român jucat în străinătate. În 1877, i se pun în scenă la Teatrul Național un vodevil, *Limba portarului* — cu muzica de Ecaterina Malla, și comedia *Plouă*, o traducere. Piesele lui **M.** sînt de cele mai multe ori traduceri și, mai ales, localizări. Astfel, *Afurisitul iepure* (după G. Feydeau), *Prima scînteie* (după M. Uchard), *Un amor neașteptat sau Lîngă uluci* (după E. de Najac), *Năzdrăvăniile divorțului* (după A. Mars și Al. Bisson) sînt scenete ușoare, farse și vodeviluri. Un vodevil e și *Hagiu* (după A. Valabrègue), scris împreună cu Sever Moschuna. Alte compuneri ale lui **M.** sînt comediile, poate originale, *Din glumă, Nevasta dracului* și *Furiile tinereții*, comediile și vodevilurile localizate *Împerecherile* (după Al. Bisson), *Păcatele unui portărel, Simona, Cearta, Viață tihnită*, monologul *În conciliere* ș.a. Amator de muzică, traduce libretul operetei *Pericola* de J. Offenbach, iar în 1903 se joacă opera bufă *Ziua și noaptea* de A. Vanloo, în versiunea românească a lui **M.** În comediile, vodevilurile și farsele sale, unele lucrate cu destulă iscusință, sînt satirizate fățărnicia, imoralitatea, mercantilismul, abuzurile justiției, demagogia politică. Cu toate că reușita, mai ales în ce privește zugrăvirea moravurilor autohtone, e îndoielnică, comedia *423* — agrementată de autor cu noi cuplete, unele picante și chiar licențioase, referitoare la întîmplări și evenimente cunoscute în epocă — a cunoscut un mare succes de public, fiind jucată, din 1892, unsprezece stagiuni la rînd. *În pragul scenei* (1894), cu subiectul din viața intimă a actorilor, e un vodevil cu situații la fel de artificiale pe cît sînt personajele. În anul 1898, **M.** compune o alegorie, *1848—1898*, încercînd să reconstituie unele momente ale revoluției din Țara Românească ; printre personaje — I. Heliade-Rădulescu și Popa Șapcă. Autorul a scris și drame, ca, de pildă, *Castel istoric*. În colaborare cu Fr. Damé, **M.** produce o „dramă națională", *Hatmanul Drăgan* — cu muzica de G. Stephănescu —, ridiculizată, într-o cronică, de Pantazi Ghica. Piesa, cu profil incert, e un amestec de comedie, dramă și melodramă, cu acțiune desfășurată

la voia întîmplării, cu multe pasaje și personaje parazitare. Altfel, **M.** era, se pare, un bun orator, cultivat, pledoariile sale vădind un talent literar care în scrierile dramatice e mult mai discret.

— *In pragul scenei*, București, Tip. Basilescu, 1894. Ms. : *423* (1905), A.S.I., ms. 781. — **Tr. ms.** : Ed. Pailleron, *Celalt motiv* (c. 1885), A.S.I., ms. 592.

— 1. Arutnev [Gr. Ventura], *„Hatmanul Drăgan"*, IR, IV, 1880, 999 ; 2. Pantazi Ghica, *„Hatmanul Drăgan"*, PR, I, 1881, 1 ; 3. *I. Malla*, ȚR, II, 1894, 191 ; 4. Cirne, *Ioan Malla*, NAȚ, VII, 1896, 155 ; 5. George D. Nicolescu și Albert Hermely, *Deputații noștri*, București, Müller, 1896, *94* ; 6. J. M., *Ioan D. Malla*, ACU, I, 1898, 4 ; 7. *Ioan D. Malla*, INA, XIII, 1924, 100 ; 8. Nicolae I. Malla, *Ioan Dimitrie Malla*, 1957, B.A.R. (text dactilografiat).

F. F.

MAMA ȘI COPILUL, revistă literară pentru copii editată săptămînal la București între 4 iulie 1865 și 24 aprilie 1866, redactată de Maria Rosetti, soția lui C. A. Rosetti. Această publicație se adresa, printre primele în istoria presei românești, deopotrivă mamelor, pentru care erau publicate articole cu caracter de popularizare din domeniul educației morale, și copiilor, pentru care se publicau scrieri istorice și literare. Beletristica tipărită era aleasă pentru a corespunde nivelului de înțelegere al copiilor. Au colaborat, în afara Mariei și a lui C. A. Rosetti, Mircea C. A. Rosetti (cu traduceri), D. Bolintineanu, Pantazi Ghica, Iulian Grozescu, V. A. Urechia. Traducerile, făcute mai ales de directoarea revistei, erau din Chateaubriand, Erckmann-Chatrian, J. P. Stahl ș. a.

R. Z.

MANGIUCA, Simion (2.IX.1831, Broșteni, j. Caraș-Severin — 4.XII.1890, Oravița), folclorist. Fiu de preot, a studiat la Oravița, Seghedin, Lugoj și Oradea. În 1855 își ia doctoratul în drept, iar în 1858, după ce termină și teologia, la Vîrșeț, este numit profesor de limba și literatura română la gimnaziul din Timișoara. Intrînd în administrație, a fost prim-pretor la Crașova, Iam și Sasca Montană, iar din 1861 la Satu Nou. Neînțelegîndu-se cu superiorii, se stabilește în Oravița (1869), ca avocat. Aici **M.**, om cu o întinsă cultură, are prilejul de a impulsiona viața intelectuală a românilor. A redactat un „Calendar iulian-gregorian și poporal român" (1882, 1883), a publicat numeroase lucrări de etnografie și folclor în „Albina", „Luminătoriul" și „Familia", precum și în „Romänische Revue". Prieten cu At. M. Marienescu, a cules folclor literar și a elaborat studii privind folclorul românesc. Dar punctul său de vedere este, în mare măsură, influențat de latinism, **M.** susținînd că poporul român a conservat intactă mitologia greco-romană *(Martirii, un cult al zeului Marte)*. De aceea, el a încercat să afle corespondențele unor sărbători, datini și obiceiuri românești în mitologia latină. Astfel, el vede în colindă urme ale unui vechi cult al soarelui, trecut de la romani direct în folclorul românesc, care l-ar fi păstrat fără modificări. Cu toate acestea, studiile sale, depășind punctul de vedere teoretic, reușesc să aducă numeroase date și fapte noi. **M.** este cel dintîi care, înaintea lui S. Fl. Marian, s-a ocupat pe larg de obiceiurile de înmormîntare la români, în studii precum *Strigarea zorilor la mort*, *Petrecerea mortului*, *Moșii sau Sacrificiul morților*. Cu această ocazie el publică unul din primele texte de „zori". S-a ocupat și de colinde, făcînd o clasificare a lor (colinda colindătorilor, a plugușorului, a pițărăilor, a colindeților, a junilor). Lucrarea *Păcală de origine din Italia* este una din primele cercetări de folclor comparat în România. Dar cea mai de seamă contribuție a lui **M.** la cunoașterea folclorului românesc este *De însemnătatea botanicei românești* (1874), primul vast studiu românesc de etnobotanică. Materialul a fost cules dintr-o regiune care avea ca centru Oravița, uneori **M.** notînd fie numele culegătorului, fie data culegerii. El împarte numele de plante într-o serie de categorii, studiate separat : mitologice, poetice, de descîntece și vrăji, de leacuri, mitologice-poetice.

Preocupat, ca dealtfel și în toate studiile sale despre folclor, să aducă date noi în sprijinul dovedirii romanității limbii și poporului român, **M.** a scris și diverse lucrări de istorie și lingvistică, pe care le-a strîns în volumul *Dacoromanische Sprach- und Geschichtsforschung* (1882). În 1890, a fost ales membru onorar al Academiei Române.

— *Tractat de originea, vechitatea și însemnătatea istorică a numelui „valac"*, AL, I, 1866, 83—92, II, 1867, 98—111 ; *Observațiuni critice asupra discursului despre istoria literaturii italiene de dr. Iosif Hodoșiu*, AL, I, 1866, 96 ; *Baba Dochia*, F, X, 1874, 13 ; *De însemnătatea botanicei românești*, F, X, 1874, 43—49 ; *Precuvîntare*, CJG, 1882, 35—37 ; *Colinda*, CJG, 1882, *1—44* ; *Păcală de origine din Italia*, CJG, 1882, *67—120* ; *Petrecerea mortului*, CJG, 1882, *121—134* ; *Moșii sau Sacrificiul morților*, CJG, 1882, *135—143* ; *Martirii, un cult al zeului Marte*, F, XVIII, 1882, 38 ; *Crucea mică, crucea mare și postul negru de la cruce pînă la cruce*, F, XVIII, 1882, 39 ; *Dacoromanische Sprach-und Geschichtsforschung*, I, Oravița, Tip. Wunder, 1882 ; *Strigarea zorilor la mort*, CJG, 1883, *129—131*.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *182—183* ; 2. B. P. Hasdeu, *Despre accepția medicală și magică a diverselor plante în popor*, CT, VII, 1876, 7 ; 3. At. M. Marienescu, *Simeon Mangiuca*, F, XXVI, 1889, 51 ; 4. I. M. Roșiu, *La mormîntul lui Simion Mangiuca*, LUMN, XI, 1890, 76, 83 ; 5. Ilie Rusmir, *Viața și operile lui Simeon Mangiuca*, Oravița, Astra, 1931 ; 6. Suciu, *Lit. băn.*, *308—319* ; 7. Gh. Ciulei, *Simeon Mangiuca, istoric și folclorist*, O, XIV, 1963, 6 ; 8. Ion Taloș, *Activitatea folcloristică și etnografică a lui Simion Mangiuca*, AMET, 1962—1964 ; 9. Bîrlea, *Ist. folc.*, *205—208*.

I. D.

MANI, Iosif I. (1816, Aiud — 30.IV.1851, Blaj), traducător și scriitor. A urmat liceul în orașul natal, apoi la Blaj, unde a studiat teologia, devenind, după călugărire (1840), profesor de „principie". A fost un timp preceptor în familia contelui Nemeș (1843—1847), apoi din nou profesor la Blaj (1847—1848, 1850—1851). În timpul revoluției a fost închis la Alba Iulia.

Din 1838, **M.** este unul dintre cei mai activi colaboratori la publicațiile lui T. Cipariu și G. Barițiu, cu care era și bun prieten. Articolele pe teme educative sau politice și încercările literare sînt semnate fie cu numele său (uneori Many), fie cu pseudonimul Aurelie Ardeleanu, fie cu diverse abrevieri ale numelui sau pseudonimului. După ce a debutat în foaia manuscrisă „Aurora", a colaborat îndeosebi la „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1838—1848), la „Organul luminărei" (1847—1848), „Învățătoriul poporului" (1848), la ultimele două fiind și redactor împreună cu A. Pumnul. Într-o perioadă cînd preocupările pentru literatură erau sporadice printre cărturarii și publiciștii ardeleni, **M.** are meritul de a fi cultivat poezia, meditația în proză, povestirea și nuvela, chiar dacă valoarea scrierilor sale este modestă. A scris elegii stîngace, meditații în proză despre viață și moarte, despre trecerea timpului, uneori într-o limbă surprinzător de fluentă, precum și cîteva povestiri și nuvele *(Tatiana, Avesalom, Te-*

tera Cazacul ș.a.). Sub semnătura lui, dar fără a fi originale, au apărut numeroase aforisme și cugetări, alegorii în proză, anecdote.

M. a pus în circulație, prin scurte traduceri sau prelucrări din franceză, germană, maghiară, poate și engleză ⟨7⟩, alături de producții literare de foileton, numeroase fragmente din scrierile unor autori clasici : La Rochefoucauld, J.-J. Rousseau, Voltaire, Lessing, Klopstock, Schiller, Uhland, Herder, Heine, Dickens. Din literatura maghiară, pe care o cunoștea bine, a tradus pagini din Erdély, Kisfaludy, Vörösmarty ș.a. Din 1843, circula în manuscris traducerea lui **M.** după celebra scriere a lui Lamennais, *Paroles d'un croyant*. În 1848, după înlăturarea cenzurii, cîteva fragmente au putut apărea în „Învățătoriul poporului" *(Cuvintele unui credincios frînc)*. *Frăgminte din cărțile pribegirei a lui Mickiewicz* au fost transpuse de **M.** în limba română, desigur pentru înrudirea lor cu opera lui Lamennais.

— *Către rîu*, FMIL, II, 1839, 38 ; *Mormântul iubitei*, FMIL, III, 1840, 7 ; *Cîntec de primăvară*, FMIL, III, 1840, 21 ; *Tatăl nostru*, *Noaptea*, FMIL, III, 1840, 22 ; *Norocul și vrednicia*, FMIL, IV, 1841, 17 ; *Pămîntul nașterei*, FMIL, IV, 1841, 26 ; *Miezul nopții*, FMIL, IV, 1841, 29 ; *Ideea*, FMIL, VI, 1843, 40 ; *Tatiana (Jerfa amorului înșelat)*, FMIL, VII, 1844, 13—15 ; *Fiica munteană*, FMIL, VII, 1844, 25 ; *Avesalom*, FMIL, VIII, 1845, 15—17 ; *Singurătatea*, FMIL, X, 1847, 39. — **Tr.** : Erdély János, *Datoria patriotului*, FMIL, I, 1838, 24 ; Vörösmarty Mihály, *Supăratul*, FMIL, II, 1839, 5 ; Herder, *Pomii raiului*, FMIL, II, 1839, 47 ; Lessing, *Sărutările*, FMIL, II, 1839, 49 ; B. Franklin, *Trîmbița*, FMIL, III, 1840, 21. *Blîndul bătrîn Richard sau mijlocul spre a se înavuți*, GT, VIII, 1845, 85—89 ; L. Uhland, *Fiica bolnavă*, FMIL, III 1840, 22 ; Kisfaludy Sándor, *Cîntec*, FMIL, III, 1840, 23 ; A. Mickiewicz, *Frăgminte din cărțile pribegirei a lui...*, FMIL, VI, 1843, 15 ; Ch. Dickens, *Moartea bețivului*, FMIL, VII, 1844, 22—24 ; Fr. Schiller, *Norocul și înțelepciunea*, FMIL, VII, 1844, 29, *Împărțirea pămîntului*, FMIL, IX, 1846, 25 ; Nagy Ignácz, *Holteiul vechi*, FMIL, VII, 1844, 50, 51 ; *Cămătarul*, FMIL, VIII, 1845, 28, 29 ; La Rochefoucauld, *Sentințe după...*, FMIL, VII, 1844, 50, VIII, 1845, 1 ; Voltaire, *Jeano și Colen*, FMIL, VIII, 1845, 25, 26 ; J.-J. Rousseau, *Cărți bune*, FMIL, VIII, 1845, 35 ; Jósika Miklós, *Erculanul*, FMIL, VIII, 1845, 36—41 ; H. Heine, *Poetul amorez*, FMIL, IX, 1846, 31 ; P. Fodor, *Luna lui mai*, FMIL, X, 1847, 19 ; Lamennais, *Cuvintele unui credincios frînc*, INP, 1848, 4, 5, 18.

— 1. Chendi, *Preludii, 137—138* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *237—238, 242, 243* ; 3. Predescu, *Encicl., 518* ; 4. Comșa, *Dascălii, 76* ; 5. I. Breazu, *Lamennais la românii din Transilvania*, SL, IV, 1948 ; 6. *Ideologia 1848, 100, 211* ; 7. Marica, *Foaie, 30, 82, 84* ; 8. Zamfir, *Proza poetică, 101, 110—113, 121*. 9. *George Barițiu și contemporanii săi*, III, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Pervain, I. Chindriș, D. Suciu, Mircea Popa și Gelu Neamțu, București, Minerva, 1976, *288—348*.

L. V.

MANIU, Vasile (18.XII.1824, Lugoj — 10.III.1901, București), publicist și autor dramatic. Fiu al comerciantului Alexandru Maniu, învață mai întîi la Lugoj (școala primară) și Caransebeș (școala normală germană), apoi urmează liceul la Lugoj, Arad și Timișoara. Înscris la Facultatea de drept și filozofie din Pesta, **M.** înființează acolo, împreună cu Damaschin T. Bojîncă, o societate cultural-literară a tinerilor români. Întors în Banat, e numit subprefect la Orăștie. În 1847 vine să se stabilească în București, unde, în anul următor, va lua parte la mișcarea revoluționară. După înfrîngerea revoluției, se refugiază în Ardeal, unde îndeplinește mai multe funcții administrative, trecînd apoi în Banat. Stabilit definitiv, din 1858, la București, **M.**, care își cîștigă o bună reputație cu avocatura, face politică liberală, fiind ales deputat în perioada anilor 1876—1888. În 1876 este primit în Societatea Academică Română (secția istorică).

M. nu a fost, de fapt, un istoric, ci un gazetar, cu o temeinică informație, care folosește argumente din istorie pentru a susține, împotriva unor aserțiuni tendențioase, originea romană a neamului nostru, vechimea și continuitatea lui. Concepția sa despre istorie ca știință este expusă pe scurt în prefața la volumul *Disertațiune istorico-critică și literară* (1857). Istoria, după **M.**, nu trebuie să fie o reconstituire pedantă, o seacă înșiruire de date, ea trebuie să instruiască, dar totodată să emoționeze. „Disertațiunile" lui **M.** nu sînt demonstrațiile de erudiție ale unui savant, ci impetuoase pledoarii politice. Ideile sale, între care cea mai importantă este unirea tuturor românilor, sub oblăduirea națiunilor de stirpe latină, sînt fie risipite prin diferite publicații („Columna lui Traian", „Românul", „Trompeta Carpaților", „Buciumul român"), fie adunate și expuse mai sistematic în broșuri. **M.** întreține credința, de sorginte iluministă, că prin instrucțiune, prin difuziunea culturii, se va putea ameliora condiția celor „dezmoșteniți". În pasiunea pe care o investește în susținerea cauzei naționale, **M.** are ceva de tribun. Prin vehemența și sarcasmul lor, unele dintre articolele sale atestă o vînă de pamfletar. **M.** e un spirit eminamente polemic, după cum o dovedește și energica lui luare de poziție împotriva lui Meletie Drăghici, într-o chestiune de filologie. Arătînd că limba română și-a păstrat, în decursul secolelor, caracterul de limbă latină, el se declară categoric împotriva alfabetului chirilic.

Actor mai întîi în Banat, în trupa lugojeană a lui Iosif Farkaș, apoi la București, sub conducerea lui C. Caragiali. **M.** promitea, se pare, o bună carieră în teatru. Renunță, însă, la actorie în 1848, rămînînd mai departe legat de teatru prin activitatea de autor dramatic. Dar, pe acest tărîm, înzestrarea lui e destul de îndoielnică. *Amelia sau Victima amorului* (1849), este o melodramă aservită tuturor clișeelor genului. *Monumentul de la Călugăreni* (1871), unde se preamăresc bravura lui Mihai Viteazul și virtuțile străbune, este cu totul artificioasă, învederînd un simț artistic deficitar. Stilul este bombastic și prețios, exprimarea naturală fiind la **M.** mai mult întîmplătoare. Tot o piesă istorică, mizînd pe un anume pedantism al reconstituirii, este *Congiurațiunea lui Catilina* (1872), unde aluziile, răspicate, la stări de lucruri contemporane, se împletesc cu îndemnul de reîntoarcere la moravurile străbune. Apreciată entuziast în „Literatorul", drama *Proscrisul* (1880), cu o intrigă încurcată și tenebroasă, nu e o reușită. Stilul este sentențios și grandilocvent, iar limba, latinizată, e artificială. Unele pasaje sînt curat gazetărești, aride și inexpresive dezbateri pe teme politice. A mai scris drama *Arderea amorului* și a tradus piese ca *Șapte fete-n uniformă* de Angeli și *Soldatul fugit* de Szigligeti.

— *Amelia sau Victima amorului*, București, Tip. Copainig, 1849 ; *Disertațiune istorico-critică și literară*, Timișoara, Tip. Hazay, 1857 ; *Unitatea latină sau Cauza română în procesul naționalităților din puntul de vedere istoric, juridic și politic*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1867 ; *Monumentul de la Călugăreni*, București, Tip. Weiss, 1871 ; *Congiurațiunea lui Catilina*, CT, III, 1872, 17—23 ; *Studii asupra scrierei profesorului dr. I. Jung intitulată „Romanii și românii din țările dunărene"*, București, Tip. Academiei, 1878 ; *Proscrisul*, București, Tip. Academiei, 1880 ; *Mișcarea literaturei istorice în România și în străinătate cu referință la români în anul 1879*, București, Tip. Academiei, 1880 ; *Românii în literatura străină*, București, Tip. Academiei, 1883 ; *Șapte scrisori deschise către majestatea sa Carol I, regele României*, București, Tip. Modernă, 1888.

— **1.** *Vasiliu Maniu*, F, VIII, 1872, 1 ; 2. Pop, *Conspect*, II, *170—172* ; **3. Luciliu** [Al. Macedonski], *[Despre „Proscrisul"]*, L I, 1880, 24 ; **4.** Argus [B. Delavrancea], *V. Maniu, „Proscrisul român"*, RLB, IV, 1880, 1005—1007 ; **5.** Tr. Topliceanu, *Vasile Maniu*, VS, I, 1930, 56 ; **6.** I. Miloia, *Familia Maniu*, VS, IV, 1933, 742 ; **7.** Suciu, *Lit. bǎn.*, *296—297* ; **8.** Lupaş, *Cronicari*, I, *198—202* ; **9.** Laţia, *Cǎrturari*, *22—24* ; **10.** Breazu, *Studii*, I, *144—146* ; **11.** Aurel Cosma, *Prin Timişoara de altǎdatǎ*, Timişoara, Facla, 1977, *50—60*.

F. F.

MANOLESCU, Grigore (28.III.1857, Bucureşti — 14.VII.1892, Paris), traducător. Fără a mai termina cursurile secundare la „Sf. Sava", **M.**, care studia, concomitent, şi arta dramatică la Conservator, la clasa lui Ştefan Vellescu, se dedică, în pofida împotrivirii părinţilor, carierei actoriceşti. Remarcat de M. Millo, debutează, încă elev, în *1873*, în vodevilul *Un bal în lumea mare*. Datorită aptitudinilor sale excepţionale, e cooptat în Societatea dramatică română. După desfiinţarea societăţii, joacă un timp în trupa cupletistului I. D. Ionescu, apoi îşi alcătuieşte, cu M. Mateescu şi N. Hagiescu, o formaţie proprie. La Iaşi, unde pleacă în 1875, interpretarea sa va fi apreciată de Eminescu, în cronicile lui teatrale din „Curierul de Iaşi". În anul 1878, **M.** îşi face debutul la Teatrul Naţional din Bucureşti, cîţiva ani mai tîrziu (în stagiunea 1881—1882) fiind înaintat, deşi încă foarte tînăr, societar clasa I. Beneficiar al unei burse, în 1878 fusese trimis, împreună cu Aristizza Romanescu, la Paris, pentru studii. Întors în ţară, va fi numit, în locul defunctului M. Pascaly, director de scenă, manifestînd multă exigenţă şi severitate. Plecînd apoi de la Teatrul Naţional, îşi înjghebează o trupă, cu care colindă prin ţară. După o călătorie în Apus, **M.** joacă din nou pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, dar în fiecare an revine la Iaşi, oraş de care se simte legat. În 1891, cu trupa Teatrului Naţional, el efectuează un temerar turneu la Viena. Bolnav de cancer, este trimis la Paris pentru a fi operat.

M. a fost unul din cei mai de seamă actori ai teatrului românesc. Inteligent şi cult, deosebit de perseverent şi ambiţios, el îşi întemeia interpretările pe o trăire sinceră, autentică, un joc totodată pasionat şi cerebral, susţinut de o mare combustie lăuntrică. A început cu roluri de comedie, dar marile lui creaţii au fost în *Ruy Blas* de V. Hugo, *Kean* de Al. Dumas, *Don Carlos* şi *Hoţii* de Schiller, *Macbeth* de Shakespeare, încununîndu-şi cariera cu o magistrală realizare în *Hamlet* (1884). Nu a ocolit nici dramaturgia originală, jucînd în piese de B. P. Hasdeu *(Răzvan şi Vidra)*, V. Alecsandri *(Despot-Vodă* şi *Fîntîna Blanduziei)*, care scrie pentru **M.** rolul Gallus din *Fîntîna Blanduziei*, I. L. Caragiale.

Ca traducător, **M.** a transpus în româneşte, din franceză şi italiană, comedii precum *Căsătoria silită* şi *Don Juan* de Molière, dar mai ales farse şi vodeviluri uşoare, pentru necesităţile trupelor pe care le-a condus. S-a încumetat să traducă piese ca *Hamlet, Romeo şi Julieta* de Shakespeare, e adevărat că după textul francez al lui Em. Montégut şi Le Tourneur. Folosind versiunea lui Al. Dumas-fiul, a tradus *Intrigă şi iubire* de Schiller. Din scriitorul francez, **M.** tălmăceşte piesa *Dama cu camelii*. Alte traduceri notabile sînt *Angelo Malipieri* de V. Hugo, *Otrava*, o dramatizare de W. Busnach şi Fr. Gastineau a romanului *L'Assomoir* de E. Zola, *Numărul regimentului* de Fr. Coppée, *Nervoşii* de Th. Barrière şi V. Sardou, *Mărirea şi decăderea unui om politic* de H. Monnier, *Ruinele arendăşiei* (împreună cu M. Millo) de Fr. Soulié, *Daniel Rochat* de V. Sardou, *Vicontele de Letorier* de J.-Fr.-A. Bayard şi Ph. Dumanoir, precum şi alte piese de Al. Dumas şi A. Maquet, de Biéville, Erckmann-Chatrian, O. Feuillet, P. Giacometti, E. Labiche, H. Meilhac şi L. Halévy, Ed. Pailleron, L. Thiboust ş.a. Traducerile lui **M.**, destinate scenei, sînt făcute într-o bună limbă românească.

— *Amintiri teatrale. Hamlet*, FB, I, 1888—1889, 1, 14. — **Tr. ms. :** A. D'Ennery şi E. Cormon, *O crimă celebră* (1865), A.S.I., ms. 1014, *Două orfeline* (1880), A.S.I., ms. 437 ; P. Newsky şi Al. Dumas-fiul, *Familia Danicheff* (1879), A.S.I., ms. 1243 ; Th. Barrière şi L. Beauvallet, *Sacrilegiul sau Îngropată de vie* (1882), A.S.I., ms. 354 ; A. Delpit, *Fiul Coraliei* (1882), A.S.I., ms. 533 ; Th. Barrière şi V. Sardou, *Nervoşii* (1883), A.S.I., ms. 977 ; Delacour şi E. Jaime, *Însurătoare ori foc* (1883), A.S.I., ms. 357 ; P. Siraudin şi Delacour, *Telegraful electric* (1883), A.S.I., ms. 351 ; J.-Fr.-A. Bayard şi de Biéville, *Orfanii regimentului* (1884), A.S.I., ms. 1384 ; Delacour şi A.-N. Hennequin, *Procesul Veauradieux* (1887), A.S.I., ms. 350 ; Molière, *Căsătorie silită* (1890), A.S.I., ms. 1339 ; Schiller, *Luiza Müller (Cabală şi amor)* (1890), A.S.I., ms. 507 ; H. Monnier, *Mărirea şi decăderea unui om politic*, A.S.I., ms. 568 ; Shakespeare, *Hamlet* (1895), A.S.I., ms. 521.

— **1.** N. Petraşcu, *Manolescu*, LAR, IV, 1899, 9 ; **2.** Caton Theodorian, *Amintiri din viaţa şi de la moartea lui*, RMP, I, 1912, 67 ; **3.** [Paul Gusty], *Grigore A. Manolescu*, RMP, XV, 1932, 4342 ; **4.** Virgil Brădăţeanu, *Grigore Manolescu*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959 ; **5.** Nottara, *Amintiri*, *133—134* ; **6.** Tudor Şoimaru, *Grigore Manolescu*, Bucureşti, E.T., 1960 ; **7.** Massoff, *Teatr. rom.*, III, *296—300*, *passim* ; **8.** *Ist. teatr.*, II, *326—328*, *passim*.

F. F.

MANOLLI, Alecu (a doua jumătate a sec. XIX), traducător. Dintre numeroşii traducători din dramaturgia franceză, de la mijlocul secolului al XIX-lea, face parte, printre cei de tot modeşti, dar spornici, şi acest **M.** El îşi tipăreşte o serie de tălmăciri, între care se găsesc comedii şi vodeviluri *(Castelul găinei* de E. Scribe, *Barbatul anonim*, după A. D'Ennery şi J.-B.-P. Lafitte, *Noblesa cumparată)*, dar şi drame *(Peticariul de Paris* de F. Pyat, *Credinţa, nădejdea şi indurarea* de P.-B. Rosier). Alte piese, cum sînt : *Bătaia orbilor* (1855) de Varin şi Laurencin, *Totul pentru aur* (1850) nu au fost publicate. În „Zimbrul" (1852), **M.** face să apară monologul dramatic *Ero şi Leandru*, după Florian. Multe dintre aceste tălmăciri au fost incluse în repertoriul teatrului ieşean.

— **Tr. :** P.-B. Rosier, *Credinţa, nădejdea şi îndurarea*, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1851 ; [Autor neidentificat], *Noblesa cumparată*, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1851 ; A. D'Ennery şi J.-B.-P. Lafitte, *Barbatul anonim*, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1851 ; E. Scribe, *Castelul găinei*, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1851 ; Florian, *Ero şi Leandru*, ZB, II, 1852, 63 ; F. Pyat, *Peticariul de Paris*, Iaşi, Tip. Buciumului român, 1854. **Ms. :** [Autor neidentificat], *Totul pentru aur* (1850), A.S.I., ms. 231 ; Varin şi Laurencin, *Bătaia orbilor* (1855), B.A.R., ms. 6081.

F. F.

MANU, Constantin (12.X.1777 — c. 1831), poet şi traducător. Era fiul marelui logofăt al Moldovei Scarlat Manu şi al Ecaterinei, născută Sutu. În septembrie 1793 a fost trimis pentru studii la Livorno. Domnitorul Ioan Gh. Caragea l-a numit apoi judecător. **M.** era un bun cunoscător al legilor. A primit ranguri de boierie, de la căminar la mare hatman. În 1831 este menţionat printre avocaţii din **Bucureşti**. Era supranumit Bondi. **M.** este cunoscut ca autor al unui manifest lansat în martie 1807, cînd se formează la Bucureşti corpul de voluntari eleni de sub conducerea lui N. Pangal. Manifestul, redactat în limba greacă, cheamă la luptă toate naţiunile sub-

jugate de turci. Contemporan cu Iancu Văcărescu, M. a scris versuri în greceşte, româneşte şi italiană. O parte sînt versuri ocazionale, fără timbru personal, în care se face apel la imaginile poeziei clasicizante, scrise însă într-o curată limbă românească, fără stîngăcii. Cunoscător al literaturii franceze, M. a tradus în româneşte din La Fontaine şi din Lamartine (prin 1826—1827, elegia *Sapho*) ⟨3⟩, dar tot el a tălmăcit din Voltaire şi J. Delille în greceşte. *Cleantes şi Avrocome*, romanul său pastoral, scris în limba greacă, a cunoscut două ediţii, una în 1801, apărută la Buda, şi alta la 1802, la Triest ⟨2⟩.

— 1. V. A. Urechia, *Din portofoliul doctorului Sutzu*, ATRO, I, 1894, 1 ; 2. *[Informaţii biografice]*, DFM, XXIV, *283, 284, 339, 341* ; 3. Popovici, *Studii*, I, 83, 124 ; 4. E. Vîrtosu, *Despre corpul de voluntari eleni creat la Bucureşti în 1807*, SMIM, V, 1962 ; 5. Nestor Camariano, *O preţioasă proclamaţie a eteriştilor adresată popoarelor balcanice*, RA, X, 1967, 1 ; 6. Cornea, *Originile*, *58, 63, 64, 577, 622*.

S. C.

MANU, Manoil (Manolachi) (4.XI.1815, Iaşi — 31.XII.1886, Iaşi), traducător şi poet. Din ramura moldovenească a boierilor Manu sau Mano, familie de origine veneţiană, din care mai multe generaţii au trăit la Constantinopol, de unde, în secolul al XVIII-lea, au venit în ţările române, M. era fiul hatmanului Manolache din Iaşi şi al Sultanei Mavrogheni. M. a făcut carieră militară şi a primit ranguri boiereşti. A ajuns aghiotantul domnitorului Mihail Sturdza şi mare vornic, membru al Divanului domnesc. Era cunoscător al limbii franceze şi admirator al lui Voltaire, din care traduce *Zaira*. Un fragment din această tălmăcire apare în „Alăuta românească".

M., care era şi poet, trimite la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" o imitaţie după psalmul 48 *(Sur l'aveuglement des hommes du siècle)* al lui J.-B. Rousseau, sub titlul *Pentru orbirea oamenilor veacului*. Scrie el însuşi versuri în limba franceză pentru albumul vreuneia din iubitele sale. Alături de poezia sa erotică, de salon, pe gustul protipendadei, a rămas în manuscrisele sale *Chanson moldave*, pe tema ruinelor, evocate cu jale discursivă şi grandilocventă, ca amintiri ale unor timpuri de glorie iremediabil pierdute. Cîntecul a fost pus pe note şi a circulat în epocă, fiind uşor de memorat datorită refrenului. Nu se ştie cu precizie dacă poezia îi aparţine, dacă ea este o adaptare sau a fost doar copiată la un loc cu „poeziile făcute" de M.

— **Ms.** : *Poezii făcute şi altele copiate de marele vornic Manoil Manu*, B.A.R., ms. fr. 124. — **Tr.** : Voltaire, *Zaira* (fragm.), ALRO, 1838, 3 februarie ; J.-B. Rousseau, *Pentru orbirea oamenilor veacului*, FMIL, III, 1840, 10.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.I., Starea civilă, act nr. 4/1887, despărţirea III ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *248* ; 3. O. G. Lecca, *Familii boiereşti*, Bucureşti, 1899, *549—551* ; 4. *[Informaţii biografice]*, DFM, *338, 342, 349* ; 5. Cornea, *Originile*, *104, 445, 447*.

S. C.

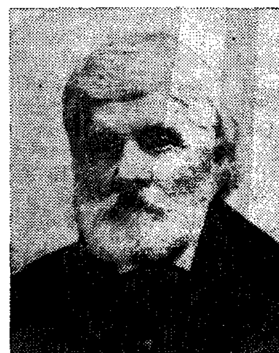
MARCHIŞ, George (16.IV.1836, Satu Mare — 1884), publicist. Absolvă liceul la Oradea, studiind apoi teologia la Viena. În capitala Austriei scoate, împreună cu cîţiva colegi români, revista manuscrisă „Armonia". Între 1859—1861 funcţionează ca profesor la Beiuş, iar apoi este paroh în comunele Sarcău din Bihor, Resighea şi Homorodu de Mijloc (judeţul Satu Mare), vicar episcopal, protopop de Carei. Colaborează la periodicele „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Muza română", „Aurora română" şi „Familia". Activitatea literară a lui M. este destul de modestă. Creaţia originală, concretizată în două poezii *(Amicului C. Gr[amma], Suvenir)* şi două nuvele istorice *(Preţul de capitulare, Orfanii)*, are o valoare literară redusă. Limba e greoaie, presărată cu latinisme. M. a mai publicat două traduceri din Petöfi : *Omul* şi *Juneţa*.

— *Amicului C. Gr[amma]*, FMIL, XXII, 1859, 16 ; *Suvenir*, FMIL, XXII, 1859, 17 ; *Fantasia*, MRO, 1865, *89—90* ; *Preţul de capitulare*, MRO, 1865, *119—142* ; *Orfanii*, F, II, 1866, 11—17. — **Tr.** : Petöfi, *Omul*, ARO, III, 1865, 5, *Juneţa*, ARO, III, 1865, 9.

— 1. Potoran, *Poeţii*, *30—31* ; 2. Vartolomei, *Mărturii*, *115—116* ; 3. Aurel Martin, *Metonimii*, Bucureşti, Eminescu, 1974, *239*.

C. B.

MARCOVICI, Simeon (25.I.1802 ⟨5⟩ — 1.VII.1877, Bucureşti), traducător, profesor de retorică. Absolvent al Academiei greceşti din Bucureşti, dar format hotărîtor la şcoala lui Gheorghe Lazăr, M. (cunoscut la început şi sub numele de Simeon Marcu) a devenit un susţinător al lui I. Heliade-Rădulescu şi al tuturor iniţiativelor sale culturale. După studii de filozofie, filologie şi matematică, între 1822 şi 1827, la Pisa şi Paris, unde a fost trimis ca bursier al Eforiei Şcoalelor, se consacră învăţămîntului, mai întîi ca profesor de matematică, apoi de franceză şi, pentru mai mulţi ani, de retorică la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. A fost un profesor de prestigiu printre contemporani, pătruns de însemnătatea şcolii pentru progresul şi „luminarea" unei naţii. Bucurîndu-se de favorurile ocîrmuirii (nu a participat la revoluţia de la 1848), M. a deţinut ranguri şi funcţii importante : secretar intim al domnitorului Gh. Bibescu, primar al Capitalei şi, din 1850, pentru mai mult timp, efor al şcolilor. Preocupările sale de îndrumător cultural, după exemplul lui Heliade, sînt în spiritul ideilor iluministe şi s-au făcut simţite în cuvîntări festive, în prefeţele traducerilor sau în articolele publicate în „Gazeta Teatrului Naţional", „Muzeu naţional", „Curierul romănesc". Mai tîrziu, din 1859, conduce pentru scurt timp, împreună cu C. N. Brăiloiu, ziarul „Conservatorul progresist". Activitatea profesorului de retorică s-a concretizat într-un *Curs de retorică*, tipărit în 1834, util ca punct de reper în aprecierea începuturilor teoriei literare româneşti. Natura operei de artă, talentul şi geniul, imitaţia, calităţile şi defectele stilului sînt definite de M. cu ponderea şi claritatea unui pedagog, conform normelor clasiciste dominante în epocă. Regulile poetice au menirea, după el, de a ajuta talentul să-şi găsească drumul spre desăvîrşire, iar literatura are, înainte de toate, o funcţie moralizatoare. Teza, împărtăşită de cărturarii generaţiei sale, este reluată de nenumărate ori în comentariile lui M. „Frumoasă" şi „folositoare" sînt, invariabil, termenii de caracterizare a unei opere literare. Contrast caracteristic pentru primele noastre „arte poetice", regulile clasiciste sînt exemplificate cu versuri

din lirica preromantică, la care se adaugă, fapt relevabil, numeroase pasaje din poezia românească, cu predominarea numelui lui Heliade, însoțit de epitete superlative. **M.** s-a întors de la studii familiarizat cu literaturile italiană și franceză și hotărît să le răspîndească la noi prin traduceri. A ales, în genere, opere aparținînd preromantismului apusean, sentimental și moralizator, cu nuanțe religioase, îndeosebi din literatura franceză, pe care o apăra într-o polemică purtată cu I. Maiorescu (în „Foaie literară", din 1838), revendicînd și dreptul scriitorilor români de a imita o literatură evoluată. Cu *Viața contelui de Comminj*, „romanț moral" de M-me de Tencin ⟨8⟩, **M.** începe la 1830 seria traducerilor sale, convins de utilitatea lor pentru literatura națională. Urmează, la intervale scurte, o culegere din *Nopțile* lui Young, după versiunea liberă a francezului Le Tourneur (reluată într-o ediție îmbogățită, foarte citită în epocă și folosită la „Sf. Sava" pentru compuneri și analize stilistice), din nou un „romanț" de succes, *Istoria lui Gil Blas de Santilan* de Lesage, „scrierea morală" *Velisarie* a lui Marmontel, *Dialogurile lui Focion* de raționalistul francez G. de Mably. Din literatura romantică italiană alegerea numelor arată un gust oscilant: Alfieri (tragediile *Filip* și *Orest*), dar și obscurii Ulivo Bucchi și G. Compagnoni ⟨6⟩. Cărțile sînt însoțite de ample precuvîntări, în care se simte darul oratoric al tălmăcitorului. După cum o mărturisește aproape de fiecare dată, **M.** traducea „slobod", mergînd pînă la omiterea unor pasaje, intercalarea altora sau accentuarea „moralei" operei traduse. Cu toate libertățile îngăduite, el are meritul de a fi fost unul din primii noștri tălmăcitori care au avut în vedere transpunerea unei opere în spiritul autorului. A „intra" în „duhul" scriitorului e o preocupare enunțată încă de la prima tipărire a *Nopților* lui Young. Calitatea traducerilor sub aspectul limbii, remarcată și de M. Eminescu, a asigurat larga lor răspîndire. Ca și în cuvîntări și prefețe, fraza e bine echilibrată, cu o anumită fluență, într-o curată limbă românească, ușor arhaizantă, viguroasă și plastică. Sîrguincios discipol al lui Heliade, **M.** era conștient că ceea ce realizează cărturarii vremii sale și, într-o modestă măsură, și el, nu este decît pregătirea unui „căpital bun de idei alese și limba oarecum formată" pentru generația imediat următoare, care va da pe autenticii scriitori naționali.

— *Idee pe scurt asupra tutulor formelor de oblăduire*, CR, I, 1829, 29, 30, 39, reed. în GRP, II, *230—236* ; *Curs de retorică*, București, Tip. Eliade, 1834 ; *Civilizația*, MZA, II, 1837—1838, *31—38*, reed. parțial în GRP, II, *237—239* ; *Scrisoare către redacție*, FOL, I, 1838, 20 ; *Asupra țărînei lui Mihai*, FMIL, VII, 1844, 40. — **Tr.** : M-me de Tencin, *Viața contelui de Comminj sau Triumful virtuții asupra patimii amorului*, pref. trad., [Sibiu], 1830 ; Volney, *Invocație*, în *Curs de retorică*, București, Tip. Eliade, 1834, *XI—XVI* ; Young, *Culegere din cele mai frumoase Nopți ale lui...*, pref. trad., București, 1831 ; ed. 2, Bucuresti, Tip. Eliade, 1835 ; Lesage, *Istoria lui Gil Blas de Santilan*, pref. trad., I, București, Tip. Eliade, 1837 ; G. Compagnoni, *Privighe-rile lui Torquato Tasso*, CSL, 1837, 2 ; Marmontel, *Velisarie*, pref. trad., București, Tip. Valbaum, 1843 ; G. de Mably, *Dialogurile lui Focion asupra închinării moralului cu politica*, Bucuresti, 1844 ; Ulivo Bucchi, *Francesca de la Rimini*, București, Tip. Sf. Sava, 1846 ; V. Alfieri, *Filip. Orest*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847.

— 1. Eminescu, *Scrieri*, *329—330* ; 2. I. Bianu, *Întiii bursieri români în străinătate*, RN, I, 1888, 11 ; 3. Urechia, *Ist. șc.*, I, *112* ; 4. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 5. Alexandru Marcu, *Un student român la Pisa și Paris, către 1820 : Simion Marcovici*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1929 ; 6. Alexandru Marcu, *Torquato Tasso în romantica românească*, SI, III, 1936 ; 7. Ciorănescu, *Lit. comp.*, *154—155* ; 8. I. Verbină [I. Pervain], *Simeon Marcovici, traducător și teoretician al problemelor sociale și literare*, SL, IV, 1948 ; 9. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *75* ; 10. G. Ivașcu, *Studiu introductiv* la ITC, *passim* ; 11. Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor*, STRS, *66—67* ; 12. Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, Minerva, 1976, *150—163* ; 13. Mircea Frînculescu, *Cursul de retorică al lui Simeon Marcovici*, RITL, XXVI, 1977, 1.

L. V.

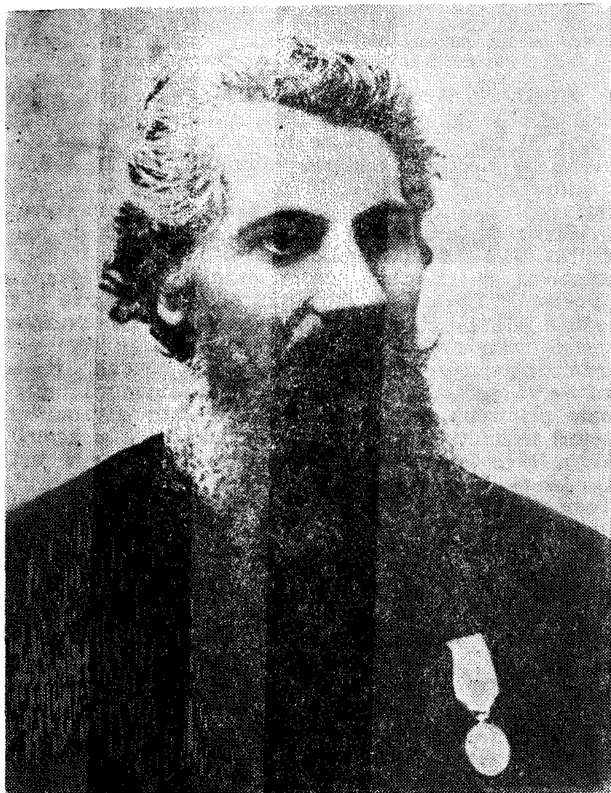
MARIAN, George (1843 — 1900, București), autor dramatic și publicist. În 1864, student în drept la Paris, **M.** se interesa și de literatură. El a făcut demersurile necesare editării volumului lui D. Bolintineanu *Brises d'Orient*, în capitala Franței. A păstrat contactul cu viața literară și după întoarcerea în București, unde și-a desfășurat activitatea de magistrat. **M.** a făcut publicistică literară măruntă. A colaborat la „Revista contimporană" și la ziarele „Pressa", „Traian" și „Românul". Îl interesa mai ales teatrul, de la care aștepta îndreptarea moravurilor sociale prin rîs, „arma cea mai directă și mai pătrunzătoare". Un articol publicat în „Traian" pleda cu vervă pentru consolidarea acestei instituții naționale printr-un repertoriu de actualitate susținut de actori instruiți (*O conversație despre scenă și actori*). **M.** a scris o comedie de moravuri într-un act, *O răzbunare*, și o dramă, *După despărțenie* (jucată de Teatrul Național, în decembrie 1880), piese moralizatoare, greoaie, cu o tipologie neconvingătoare și schematică și un comic de situații forțat. În „Revista contimporană", **M.** a publicat și cîteva bucăți în proză : *Istoria unei pălării (schiță de moravuri)*, *Căsătoria după despărțenie*, nuvelă dramatizată ulterior, și *Un ceai la d-na „Cutare"*, cozerie a cărei prolixitate l-a determinat pe T. Maiorescu să-l treacă pe **M.** între autorii vizați în *Beția de cuvinte la „Revista contimporană"*. În scurte „dări de seamă" semnala în ziarul „Pressa" apariția unor scrieri ale lui D. Bolintineanu, Gr. H. Grandea și M. Zamphirescu. Într-o încercare de analiză a romanului lui N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, accentul cade mai puțin pe considerațiile de ordin literar, autorul comentînd de fapt tipul tradițional al ciocoiului vechi, completat cu o schiță sarcastică a ciocoiului nou.

— *O conversație despre scenă și actori*, TRA, I, 1869, 59 ; *O iarnă literară*, PSS, IV, 1871, 1 ; *Un ceai la d-na „Cutare"*, RCO, I, 1873, 2 ; *O răzbunare*, RCO, I, 1873, 6 ; *Istoria unei pălării (schiță de moravuri)*, RCO, I, 1873, 9 ; *Căsătoria după despărțenie*, RCO, II, 1874, 9, 10 ; *O conversație asupra vieții intelectuale*, PSS, XI, 1878, 37 ; *„Ciocoii vechi și noi"*, București, Tip. Laboratorilor români, 1879 ; *După despărțenie*, București, Socec, 1884.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *248—249* ; 2. *[Informații biografice și bibliografice]*, DML, I, *126—127* ; 3. Petre Costinescu, *Cum a apărut la Paris volumul „Brises d'Orient" de Dimitrie Bolintineanu*, RITL, XVI, 1967, 1 ; 4. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *104—105* ; 5. Dim. Păcurariu, Claude Pichois, *O carte și șapte personaje*, București, Cartea românească, 1976, *58—62*, *passim*.

S. C.

MARIAN, Simion Florea (1.IX.1847, Ilișești, j. Suceava — 11.IV.1907, Suceava), folclorist și scriitor. Născut într-o modestă familie de țărani, **M.** a cunoscut și a îndrăgit încă de mic lumea satului, mediu de care a rămas apropiat toată viața. Învață în satul natal, apoi la „școala poporală" din Suceava și la gimnaziul din același oraș. În perioada studiilor gimnaziale urmărește cu interes manifestările tradiționale locale și, cucerit de frumusețea lor, hotărăște să le facă cunoscute. Debutul său are loc în revista „Familia", care îi publică, în cîteva numere din 1866—1867, culegerea de folclor *O nuntă la Ilișești*. Tot în această perioadă, adună mai multe cîntece populare (doine și balade) — o parte apar în „Familia" din 1868 — ce vor alcătui volumul de *Poezii poporale din Bucovina. Balade române culese și corese*, apărut la Botoșani, în 1869. Ultimele clase de gimnaziu le urmează la Năsăud și apoi la Beiuș, unde își trece și bacalaureatul. Între timp străbătuse meleagurile transilvănene cu dorința, neîmplinită, de a-l întîlni pe Avram Iancu. În această călătorie a

adunat un apreciabil număr de cîntece populare, în care sînt glorificate faptele de vitejie ale revoluționarului ardelean. După absolvirea gimnaziului, s-a înscris la Facultatea de teologie din Cernăuți, pe care o termină în 1875. În anii studenției, interesul său pentru creația folclorică a crescut. Pe lîngă multiplele materiale risipite în publicațiile vremii, din această perioadă datează și colecția de *Poezii poporale române*, care marchează un moment important în evoluția concepției sale folcloristice. Proaspăt absolvent, M. se căsătorește cu Leontina, fiica parohului din Siret, George Piotrovschi, iar după un an este hirotonit, preoțind, pe rînd, în satele Poiana Stampei (județul Suceava) și Voloca-Siret, de unde strînge un bogat material folcloric și etnografic. În 1877, este numit preot în orașul Siret, unde va ajunge, peste doi ani, profesor de religie la „școala poporală", precum și la școala reală inferioară, la care va preda și limba română. În anul 1881, cînd este primit în rîndul membrilor Academiei Române, M. avea proiecte folcloristice impresionante. Cu ajutorul material al Academiei, el a reușit să le împlinească în mare măsură. Cea mai bogată activitate o desfășoară în orașul Suceava, unde se stabilește în 1883, mai întîi ca învățător, apoi, începînd cu 1894, ca profesor definitiv la gimnaziu. Aici a activat intens în cadrul mai multor societăți științifice, literare și didactice și a făcut să apară, între 1886—1891, „Revista politică". S-a interesat și de alte laturi ale vieții culturale, lăsînd o serie de lucrări cu caracter istoric și cîteva de literatură veche. A scris și poezii, facile, realizate după modele folclorice, de care se îndepărtează foarte puțin, a prelucrat snoave populare și a încercat, sub înrîurirea lui I. Creangă, genul amintirilor.

În activitatea folcloristică a lui M. se disting două etape. La început, în perioada studiilor gimnaziale, este puternic influențat de exemplul lui V. Alecsandri. El culege la întîmplare, manifestă preferințe pentru doine și balade, prelucrează textele culese și creează balade în manieră folclorică. Colecția sa din 1869 reține atenția doar prin cîteva piese a căror autenticitate nu este îndoielnică. Apropierea de cercul folcloristic al lui B. P. Hasdeu delimitează începutul celei de a doua etape a activității sale. Este perioada în care M. renunță la intervenția în textele culese și își lărgește simțitor sfera investigațiilor, interesîndu-se de cultura populară în totalitatea ei. Sub raport geografic, culegerile sale nu depășesc încă aria regională. Publică acum balade, snoave și legende (în „Columna lui Traian"), plugușoare și colinde (în „Foaia societății Romănismul"), doine, hore, anecdote și păcălituri din Bucovina (în „Convorbiri literare"), datini și credințe (în „Albina Carpaților"), cîntece epice (în „Aurora română"), descîntece și vrăji (în „Traian"), proverbe, zicători și cimilituri (în „Cărțile săteanului român"), mitologie populară (în „Amicul familiei" ș.a.). Credincios principiilor însușite de la B. P. Hasdeu, M. scoate, între 1873—1875, o nouă colecție de poezii populare (balade, doine și hore), în prefața căreia ține să precizeze că a adunat aceste creații așa cum le-a auzit și că le-a publicat în forma lor originală. Cele două volume de balade și doine, în care, pe alocuri, se mai simte intervenția culegătorului, cuprind piese folclorice de o incontestabilă ținută artistică. Notele explicative ce însoțesc unele texte, indicarea localităților de unde au fost culese și, cîteodată, notarea numelui informatorilor, precum și glosarul dialectal conferă caracter științific acestei colecții, care ocupă un loc însemnat în istoria folcloristicii românești. O contribuție notabilă este și volumul de *Tradiții poporane române din Bucovina* (1895). Legendele publicate de M. într-o broșură apărută la Sibiu, în 1878, reluate parțial în volumul din 1895, se remarcă prin forma lor autentic populară și se impun prin valoarea artistică și documentară. Tot în această perioadă publică broșura *Răsplata. Povești din Bucovina* (1897), în care basmele culese sînt repovestite, fără talent deosebit, nefăcîndu-se referiri la proveniența lor. După venirea sa la Suceava, M. realizează cele mai însemnate lucrări, în mare parte studii, prin care reușește să surprindă cîteva din principalele trăsături ale folclorului și etnografiei românești, înscriindu-și numele printre deschizătorii de drumuri în acest domeniu. Pentru cunoașterea realității folclorice din celelalte provincii locuite de români, M. a inițiat și întreținut o intensă corespondență cu un mare număr de învățători, preoți, precum și cu V. Alecsandri, P. Ispirescu, I. Pop-Reteganul, At. M. Marienescu, T. Bălășel ș.a., de la care a primit un sprijin substanțial. De asemenea, folosind metoda indirectă de cercetare, M. a difuzat și două chestionare (apeluri), prin revistele ardelene „Familia", „Amicul familiei", „Șezătoarea", „Tribuna", „Luminătoriul" etc. În această etapă a activității sale, M. tinde — și în bună parte reușește — să realizeze lucrări de interes național, străduindu-se să cuprindă principalele aspecte ale culturii populare de pe întreg spațiul dacoromân. În acești ani, M. se ocupă, aproape exclusiv, de orînduirea și redactarea imensului material folcloric adunat de-a lungul a peste două decenii. Văd acum lumina tiparului colecția *Descîntece poporane române*, prima de acest fel din folcloristica noastră, apoi *Poezii poporale despre Avram Iancu, Satire poporane române* etc. Reușite remarcabile înregistrează M. mai ales în domeniul etnografiei. El are meritul de a fi

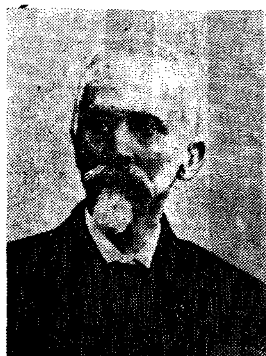
studiat fenomenul etnografic în interdependența sa firească cu folclorul. Lucrările consacrate de **M.** sărbătorilor și obiceiurilor rituale, ornitologiei și insectelor, lucrări în care abundă legendele, cîntecele, descîntecele, colindele, strigăturile, proverbele, ghicitorile etc., se adresează în egală măsură etnografului și folcloristului. Au rămas în manuscris, neterminate, opere importante: ***Botanica populară română*** și ***Mitologia română***, din care s-au publicat fragmente în „Viața literară și artistică", „Viața românească" și „Șezătoarea", alte două volume din ***Sărbătorile la români, Junețea la români***, o culegere de ***Cîntece ostășești***, alta de ***Doine poporale române din Ardeal*** etc. Postum, au apărut un volum de ***Hore și chiuituri din Bucovina***, unul de basme și altul de legende. Cu unele excepții, lucrările lui sînt însoțite de comentarii. Bun cunoscător al folclorului românesc, **M.** a realizat o operă încă neegalată în literatura noastră de specialitate.

— ***Poezii poporale din Bucovina. Balade române culese și corese***, Botoșani, Tip. Adrian, 1869; *[Poezii]*, F, VI, 1870, VII, 1871, CL, VIII, 1874, 3, IX, 1876, 10; ***Poezii poporale române***, I—II, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1873—1875; ***Tradițiuni poporale române***, Sibiu, 1878; *[Proză]*, AROR, I, 1881, F, XX, 1884; *Ornitologia poporană română*, I—II, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1883; *Descîntece poporane române*, Suceava, Tip. Eckhardt, 1886; ***Nunta la români***, București, Göbl, 1890; *Nașterea la români*, București, Göbl, 1892; ***Inmormîntarea la români***, București, Göbl, 1892; *Satire poporane române*, București, Socec, 1893; ***Vrăji, farmece și desfaceri***, București, Göbl, 1893; *Tradiții poporane române din Bucovina*, București, Imprimeria statului, 1895; *Răsplata. Povești din Bucovina*, Suceava, Școala română, 1897; *Sărbătorile la români*, I—III, București, Göbl, 1898—1901; *Poezii poporale despre Avram Iancu*, Suceava, Editura autorului, 1900; *Inscripțiuni de manuscripte și cărți vechi din Bucovina*, partea I, Suceava, 1900; *Portretul lui Miron Costin, marele logofăt și cronicar al Moldovei*, București, Göbl, 1900; *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, București, Göbl, 1903; *Legendele Maicii Domnului*, București, Göbl, 1904; *Hore și chiuituri din Bucovina*, București, Socec, 1910; ***Păsările noastre și legendele lor***, București, Müller; ***Legendele ciocîrliei***, București, Cartea românească, 1923; ***Legendele rîndunicii***, București, Cartea românească, 1923; ***Legendele păsărilor***, îngr. Mihai Cărăușu și Orest Tofan, Iași, Junimea, 1975; *Basme din Țara de Sus*, îngr. Mihai Cărăușu și Paul Leu, Iași, Junimea, 1975.

— 1. Iorga, ***Oameni***, I, *196—200*; 2. Chendi, ***Foiletoane***, *33—38*; 3. Liviu Marian, ***Simeon** Florea Marian*, JML, IV, 1907, 6—7; 4. Loghin, ***Ist. lit.** Bucov.*, *128—133*; 5. O. Bîrlea, ***Cincizeci de ani de la moartea lui S. Fl. Marian***, REF, II, 1957, 3; 6. M. Boca, ***S. Fl.** Marian*, MM, XXXIII, 1957, 3—4; 7. N. Jula, ***Lucrări inedite ale lui S. Fl. Marian***, REF, III, 1958, 3; 8. A. Fochi și N. Al. Mironescu, ***Contribuții la cunoașterea vieții și operei lui S. Fl. Marian***, REF, V, 1960, 1—2; 9. Chițimia, *Folcloriști*, *159—191*; 10. Florica Cărăușu și Silviu Cărăușu, *Elemente de etnozoologie în opera folcloristului Simeon Florea Marian*, în *Lucrări științifice*, II, Galați, 1968, *231—237*; 11. Vrabie, ***Folcloristica***, *209—215*; 12. Vartolomei Constantinescu, ***Simion Florea Marian***, MA, XVII, 1972, 9—10; 13. ***Ist. lit.***, III, *835—846*; 14. Bîrlea, ***Ist.** folc.*, *232—244*; 15. Mihai Cărăușu, ***Simeon Florea Marian** — schiță biografică*, în ***Suceava. Anuarul Muzeului județean***, IV, Suceava, 1977, *191—203*; 16. Virgiliu Ene, ***Folcloriști români***, Timișoara, Facla, 1977, *74—82*; 17. Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf*, Cluj-Napoca, 1978 (teză de doctorat dactilografiată).

I. C.

MARIENESCU, Atanasie Marian (20.III.1830, Lipova — 20.I.1915, Sibiu), folclorist și scriitor. Fiu al comerciantului Ion Mărian, **M.** a făcut primele clase în Lipova, după care a urmat gimnaziul la Arad, Timișoara și Pesta. A început dreptul la Pesta, dar l-a terminat la Viena. În scurt timp a devenit și doctor în drept. Este numit vicenotar al județului Caraș, apoi asesor la Tribunalul din Lugoj, de unde se mută mai întîi la Oravița și, în 1876, la Timișoara. Din 1880 funcționează ca judecător supleant la Tribunalul suprem din Budapesta, pînă în 1885, cînd este transferat la Oradea. După pensionare, la 1900, se stabilește la Sibiu. În 1877 fusese ales membru corespondent al Societății Academice Române și, în 1881, membru activ al secției istorice. **M.** a fost un cărturar cu preocupări multilaterale, manifestîndu-se ca istoric, filolog, scriitor, dar, mai ales, ca folclorist și etnograf.

Lucrările sale istorice și filologice au fost însuflețite de ideea latinității limbii și poporului român. Prin colaborările foarte numeroase la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Telegraful român", „Amicul școalei", „Concordia", „Aurora română" (Pesta), „Albina", „Transilvania", „Familia" ș.a., el a dobîndit o largă audiență printre contemporani. A scris despre cucerirea Daciei de către romani, despre Aurelian și retragerea romanilor, despre formarea limbii române, despre români în timpul migrației hunilor. După un manual de istorie alcătuit de el s-a predat vreo cincisprezece ani în Transilvania și Banat.

Poeziile lui **M.**, răspîndite în periodice, au, majoritatea, subiecte istorice, glorificînd pe strămoși, militînd pentru emancipare națională. Sînt scrise însă într-o limbă greoaie, înțesată de latinisme. Cîteva încercări în proză, fade evocări istorice, și piesa de inspirație folclorică *Pețitorii* — semnată A. L. Ipan — sînt tot atîtea eșecuri literare.

Folclorul a constituit pentru **M.**, în primul rînd, un domeniu ce îi oferea argumente pentru susținerea crezului său național. Astfel se explică interesul inegal față de speciile folclorice, dintre care doina a fost complet ignorată. În spiritul Școlii ardelene, el luptă pentru stîrpirea superstițiilor și practicilor magice, dar nu înainte de a le consemna, recunoscînd valoarea documentară a vrăjilor și farmecelor. **M.** continua principiile „Daciei literare", potrivit cărora o literatură națională trebuie să se inspire din tradiția populară. Primul apel pentru a i se trimite material folcloric îl lansează în 1857 (***Ceva de luare aminte***), cerînd culegătorilor să noteze textele exact, să indice provincia, numele informatorului și al culegătorului. Revine cu alte numeroase apeluri către intelectualii rurali și către personalități ca Andrei Șaguna și Iosif Vulcan. În domeniul metodologiei, **M.** are meritele unui deschizător de drumuri, fiind primul care s-a preocupat consecvent de informatori, de diferențierea lor în funcție de talent, și totodată primul care a scris o biografie de informator. În unul din apeluri formulează și un mic chestionar pentru culegerea obiceiurilor. Pe baza materialului cules, **M.**, înrîurit de unele teorii folcloristice eronate, cerea să se facă „reconstituirea", din mai multe variante, a unui prototip, considerînd că forma primară perfectă s-a degradat cu timpul. Aceasta este metoda la care a recurs și în alcătuirea epopeii *Novăceștii*, a cărei publicare i-a fost însă refuzată de Academie. Din materialele primite, publică, în 1859, două broșuri, una cu balade și alta cu colinde, care sînt primele colecții de folclor tipărite în Transilvania. În prefața primei culegeri încearcă o periodizare a literaturii populare în funcție de evoluția istorică (balada, de pildă, ar data din Antichitate), constată unitatea culturală a românilor, identificînd motive comune tuturor provinciilor. Colindele, primele tipărite la noi, sînt considerate tot de origine romană și **M.** le clasifică în religioase și lumești, distingîndu-le de cîntecele de stea. **M.** a cules și

multe informații despre datini, pe care le-a publicat în „Familia“ și în volumul *Cultul păgîn și creștin*. Atît datinile cît și basmele, publicate cu comentarii sub titlul *Descoperiri mari în povestele (basmele) românilor* în „Albina“ (1871—1874), sînt interpretate în sensul stabilirii a cît mai multe corespondențe între mitologia română și cea romană. Tot pentru afirmarea specificului național, **M.** a preconizat ideea înființării unui muzeu al portului popular românesc. Prin colaborările sale la revistele din Ungaria, cu texte, studii și recenzii la lucrările de folclor românesc, el a făcut cunoscut stadiul cercetărilor de la noi în domeniul folclorului. În ciuda faptului că **M.** a „cores“ textele folclorice, culegerile sale sînt însemnate atît pentru rolul lor istoric, cît și pentru valoarea unor piese care n-au mai fost atestate ulterior (baladele *Vizercan și porumbul*, *Ștefan Vodă și Vlădica Ion*, *Ileana din Ardeal*, unele din ciclul Novăceștilor, colindele *Soarele și porumbii*, *Mireasa*, *Dorul murgului*).

— ***Raport în interesul poeziei poporale***, FMIL, XXII, 1859, 5, 6 ; ***Poezia poporală. Balade culese și corese***, vol. I, Pesta, Tip. Herz, 1859, vol. II, Viena, Tip. Mechitaristi, 1867 ; ***Poezia poporală. Colinde culese și corese***, Pesta, Tip. Herz, 1859 ; ***Petru Rareș, principele Moldaviei***, Sibiu, Tip. Filtsch, 1862 ; ***Ziua ajunului de Crăciun***, ARO, I, 1863, 12 ; ***Schițe istorice despre poezia populară și cîntăreții poporali la maghiari, germani și, în parte, la francezi***, F, II, 1866, 35—37 ; *Detorințele noastre*, Viena, Tip. Mechitaristi, 1868 ; ***Epistolă deschisă cătră d-nii protopopi, preoți, profesori, învățători și cătră literații români***, Pesta, Tip. Bartalits, 1870 ; ***Doi feți cotofeți** sau Doi copii **cu părul de aur***, Pesta, Tip. Bartalits, 1871 ; *Descoperiri mari în povestele (basmele) românilor*, AL, VI, 1871, 16, 17, 48, VII, 1872, 51—55, 98, 99, VIII, 1873, 1, 2, 93, 94, IX, 1874, 10—13 ; ***Arghir și Ileana Cosînzeana***, Pesta, Tip. Bartalits, 1872 ; ***De însemnătatea datinelor poporale pentru literatura dramatică***, F, IX, 1873, 19—22 ; *Saturnalia și **Pizerell***, F, X, 1874, 38, 39 ; ***Steaua Maghilor sau Cîntece la Nașterea Domnului Isus Cristos***, Biserica Albă, Tip. Wunder, 1875 ; ***Traianida și Negriada***, LUMN, I, 1880, 7—16 ; ***Răspuns d-lui Aron Densusianu la articolul „Aventuri literare“***, F, XVII, 1881, 21—24 ; ***Viața și operele lui Petru Maior***, București, Tip. Academiei, 1883 ; ***Cultul păgîn și creștin***, t. I : *Sărbătorile și datinile romane vechi*, București, Tip. Academiei, 1884 ; ***Novăceștii***. *Cinci ani înaintea Academiei Române*, Timișoara, Tip. Diecezană, 1886 ; ***La poezia poporală***, LUMN, X, 1889, 15 ; ***Muzeu pentru îmbrăcămintele românești***, F, XXVII, 1891, 30 ; *Mătcălăul sau Înfărtăția și insurăția*, F, XXX, 1894, 11 ; ***Vers de joc copilăresc în comitatul Haidu***, F, XXXIV, 1898, 5 ; *Întru memoria lui George Barițiu*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1904 ; *Pețitorii*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1905 ; ***Sara, Miază-Noapte și Zorile***, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1908 ; ***Negru Vodă și epoca lui***, București, Tip. Academiei, 1909 ; ***Țara Severinului sau Oltenia***, București, Göbl, 1910 ; ***Novăceștii***, îngr. Eugen Blăjan, Bucuresti, Minerva, 1970 ; ***Poezii populare din Transilvania***, îngr. Eugen Blăjan, pref. Ovidiu Bîrlea, București, Minerva, 1971.

— 1. *At. M. Marienescu*, F, III, 1867, 38 ; 2. A. Pumnul, *Atanasie Marienescu*, LPTR, IV, partea II, *253* ; 3. Pop, *Conspect*, II, *183—184* ; 4. A. Densușianu, *Cercetări*, *166—218* ; 5. Lupaș, *Luptători*, *70—83* ; 6. Traian Topliceanu, *Dr. Atanasie Marian Marienescu (1830—1914)*, ANB, III, 1930, 3 ; 7. Suciu, *Lit. băn.*, *100—109* ; 8. Breazu, *Studii*, I, *47—51* ; 9. Ovidiu Bîrlea, *Atanasie Marienescu folclorist*, AUT, științe filologice, t. I, 1963 ; 10. Mușlea, *Cercetări*, I, *145—156* ; 11. Vrabie, *Folcloristica*, *118—126* ; 12. I. D. Suciu, *At. M. Marienescu, „Poezii populare din Transilvania“*, REF, XVIII, 1973, 2 ; 13. *Ist. lit.*, III, *821—822* ; 14. Bîrlea, *Ist. folc.*, *134—154* ; 15. Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *66—73*.

L. C.

MARINESCU-MARION, Dumitru (27.V.1860, București — 1.V.1909, București), ziarist și scriitor. După absolvirea liceului, **M.-M.** își începe activitatea în gazetărie, îndeplinind funcția de corector la „Binele public“, apoi la „România“ și „Lupta“. În 1884, el înființează revista „Zorile“ și este redactor principal la „Ciulinul“. Din același an, **M.-M.** începe să lucreze în redacția ziarului „Universul“ unde desfășoară o activitate publicistică deosebit de intensă. Împreună cu Dem. Rocco, el a înființat și ziarul umoristic „Foarfeca“ (1888), al cărui secretar de redacție a fost.

După ce debutează cu versuri la „Portofoliul român“ (1881), **M.-M.**, care a semnat, în afară de Marion, cu numeroase pseudonime (dintre care cele mai frecvente sînt : Craumois d'Aurenzio, D. Drosse, Dumitru Cîmpulungeanu, Ion Mîndru, Marino Marinelli, Mitică, Mitică Egrasie, Micicuță, Moș Glumici, Nicodem, Nitză Delamilcov, Orion, Rion), mai colaborează la „Literatorul“ (1882), „Revista literară“ (1887), „Fîntîna Blanduziei“ (1889), „Curierul român“ (1889), „Independentul“ (1894), „Familia“ (1894, 1895), „Amicul copiilor“ (1894), „Gazeta Transilvaniei“ (1898), „Calendarul poporului român“ (1906) ș.a. Colaborările la publicațiile al căror redactor a fost sînt extrem de numeroase, atît în versuri cît și în proză. În „Ciulinul“, **M.-M.** publică satire violente ce vizau guvernarea liberală, ilustrativă fiind „epopeea“ *Bratianida*. Susținuta colaborare la „Universul“ și, mai cu seamă, la suplimentele literar-distractive ale acestui ziar — „Universul literar“, „Universul ilustrat“ și „Veselia“ — se prezintă, de obicei, sub forma unor rubrici fixe : *Cronica, Viața la mahala, Viața veselă, Viața la băi, Carnetul meu, Povești vesele, Povești triste, Povești de iarnă, Povești de primăvară, Cronica săptămînei, O canționetă pe săptămînă, Tribunale, Curier judiciar.* În cadrul, dar și în afara acestor rubrici, **M.-M.** publică versuri, schițe, povestiri, articole. Unele cronici rimate (la care se mai adaugă numeroase proze scurte) cuprind critici politice acide, evocă tristeți cenușii de mahala, provocate de sărăcie, de nedreptate, de lipsa unui orizont. Dincolo de tratarea facilă, conținutul are o anume gravitate, iar hazul este, cîteodată, o disimulare a amărăciunii și a insatisfacției. Cele mai multe din povestirile sale își trag substanța din viața mahalalei bucureștene. Există însă și istorioare melodramatice, din alte medii, în care se vede o mai mare strădanie de a face literatură. Totuși, uniformizarea și potrivirea artificială a situațiilor diminuează mult valoarea lor artistică. Pentru a scrie (aproape singur, sub cele mai diverse pseudonime) revista „Veselia“, prolificul autor pătrunde într-o realitate pitorească, de bîlci, unde se rîde fără răutate, iar dramele pasionale se consumă, într-un patetism ridicol, pe străzi și la baluri. După ce publică facila „comedie-farsă“ *Talmeș-balmeș* (1885), **M.-M.** reunește un număr de proze mai întinse în volumul ***Viața la mahala. D-avalma*** (1893). Prezentat pentru premiul „Năsturel Herescu“, volumul a fost respins și criticat pentru superficialitate, monotonie și pentru excesiva „schimonosire“ a cuvintelor. Totuși, aceste povestiri sînt mai elaborate, cu o oarecare tehnică a efectului și conțin unele realizări tipologice. Volumul de versuri umoristice ***Cartea soacrelor*** este o înșiruire uniformă de conflicte între ginere (sau noră) și soacră, rezolvate prin procedee stereotipe. O trăsătură constantă a celor mai multe dintre producțiile sale este folosirea unui limbaj pestriț de mahala. Lui **M.-M.** i se mai atribuie romanul *Pustnicul Carpaților* și comedia ***Taman la pont***, jucată cu succes de multe teatre din țară. Alături de I. Moșoi, el semnează libretul operetei *Panglicarii* (1903). Înzestrat cu talent, dar scriind

în grabă, pentru o categorie de cititori cu pretenții și gusturi rudimentare, M.-M., „poetul soacrelor", și-a făurit o notorietate care nu i-a supraviețuit.

— *[Versuri și proză]*, PR, I, 1881, 8, I, 1882, 11, L, III, 1882, 11—12, CNL, II, 1884 — III, 1885, RELI, VIII, 1887, 8, 9—12, U, V, 1888, 203, VII, 1890, 4 — XXVI, 1909, 100, UVR, I, 1888, 5 — XXVII, 1909, 15, FB, II, 1889, 1, 6, 7, 8, 12, CRR, IV, 1889, 4, 5, 10, UVRI, I, 1892, 2 — V, 1896, 51, VE, II, 1892, 65—XVII, 1909, 15, IND, IV, 1894, 45, 46, 47, 49, F, XXX, 1894, 1, 2, 5, 6, 11, 22, 43, 49, XXXI, 1895, 41, 44, ACO, III, 1894, 12, GT, LXI, 1898, 169, CLPR, IV, 1906, 77; *Talmeș-balmeș*, București, 1885; *Viața la mahala*. *D-avalma*, București, Tip. Universul, 1893; ed. 2, 1899; *Cartea soacrelor*, București, Tip. Göbl; *Panglicarii* (în colaborare cu I. Moșoi), București, Tip. Cucu, 1903.

— 1. Haviz, *[Despre „Viața la mahala"]*, LGL, I, 1893, 6; 2. Kary, *Marion*, NAȚ, V, 1894, 24; 3. C. B. Stamatin-Nazone, *Profiluri (Gazetarii noștri)*, București, Tip. Românul, 1894, *59—60*; 4. Fotograf, *Marion*, SÖR, I, 1897, 32; 5. Al. Antemireanu, *Marion: „Viața la mahala"*, E, V, 1899, 1245; 6. I. C. Negruzzi, *Marion, „D-avalma. Viața la mahala"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900; 7. *Anuarul general al presei române*, București, Tip. Munca, 1906, *82*; 8. *Moartea lui Marion*, U, XXVII, 1909, 118; 9. *Înmormîntarea lui Marion*, U, XXVII, 1909, 120; 10. G. Caliga, *Marion s-a dus!...*, MIN, I, 1909, 136; 11. *Moartea lui Marion*, MIN, I, 1909, 137; 12. *Știri*, LU, VIII, 1909, 11; 13. G. Caliga, *Almanahul dicționar al presei din România*, București, 1926, *94—95*; 14. Predescu, *Encicl.*, *528*; 15. Cosco, *Bunica*, *293—297*; 16. Straje, *Dicț. pseud.*, *424*.

C. T.

MATEI al Mirelor (c. 1550, Pogoniani, Grecia — 1624, Tîrgoviște), cronicar. Despre **M.** se cunosc puține date biografice. Și-a format cultura teologică și istorică la Constantinopol, unde a și deținut funcția de protosinghel la Patriarhie. Între 1595—1597 are o misiune religioasă la Moscova, apoi, în 1600, la Lvov. Cu acest prilej învață slavona, din care va și traduce. Ca răsplată a îndeplinirii misiunilor, în 1600 e ridicat la rangul de arhimandrit al Patriarhiei constantinopolitane. Probabil din cauza stăpînirii turcești, vine în Țara Românească la o dată între 1603—1605. Domnitorul Radu Șerban îl numește egumen al mănăstirii Dealu, iar în 1605 i se conferă titlul onorific de mitropolit al Mirelor. Diferite documente precum și scrierile sale atestă participarea activă la viața publică, învățatul egumen, minte lucidă și dreaptă, bucurîndu-se de o mare apreciere din partea domnitorilor.

M. a scris numai în limba greacă, limbă de circulație în mediile culte din țările române în acea vreme și scrierile sale nu au rămas necunoscute. *Viața și petrecerea cuvioasei maicii noastre Parascheva cea nouă din Epivates* este o scriere hagiografică, avînd ca model opera cu același nume a patriarhului Eftimie de Tîrnovo. O primă referință asupra întîmplărilor sîngeroase din timpul domniei lui Radu Șerban o face în prefața la *Slujbă pentru Grigorie cel Mare Decapolitul*. Mai tîrziu, amplifică și întregește această relatare, tot în proză. Între 1616—1618, compune o scriere parenetică în versuri, după modelul **Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (pe care s-a presupus că le-ar fi tradus în grecește), *Sfaturi către Alexandru Iliaș*, în care, pe lîngă sfaturi îndrăznețe, face o critică aspră stării sociale a țării, arătînd și cauzele răului. După 1618 versifică povestirea despre evenimentele din Țara Românească din perioada 1602—1618: *Istoria celor petrecute în Țara Românească. Începînd de la Șerban Voievod pînă la Gavriil Voievod*. Împreună cu poemul despre Mihai Viteazul al lui Stavrinos, *Istoria...* este tipărită de mai multe ori la Veneția în cursul secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea. Se pare că a fost tradusă destul de devreme în românește, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, și a fost folosită în compilațiile de cronici muntenești, direct sau indirect, de diferiți autori. Despre cei patru domni ai acestei perioade, **M.** vorbește pe același ton înalt al panegiricului. Între alte evenimente, sînt descrise luptele lui Radu Șerban cu voievodul Ardealului, lupte defavorabile ambelor părți, prilej pentru autor să înfiereze războiul. Este inserat și un capitol de istorie moldovenească, din timpul lui Ștefan Tomșa. De asemenea, sînt redate în această cronică întîmplările sîngeroase provocate de o răscoală împotriva grecilor, sub domnia lui Alexandru Iliaș. Tradusă, prescurtată sau adăugită, *Istoria...* a fost inclusă în principalele cronici ale Țării Românești, fiind unica sursă internă pentru perioada respectivă. Astfel ea se constituie, în mod indirect, într-un capitol de sine stătător al istoriografiei românești. Informațiile de martor ocular ale lui **M.** au o mare valoare istorică. Totodată, spiritul său lucid, grandilocvența retorică (atestîndu-i și cultura) dezvăluie în această operă cu o puternică tentă moralizatoare și intenții literare. Veridicitatea și dramatismul relatărilor explică ecoul cronicii în istoriografia noastră. Ea a fost folosită de cronicarii succedenți sau a servit ca izvor de inspirație unor scriitori de mai tîrziu.

— *Istoria celor petrecute în Țara Românească. Începînd de la Șerban Voievod pînă la Gavriil Voievod*, TMI, I, *327—352*; *Aici scriem oarecare sfaturi ce am dat prea luminatului domn Ion Alexandru, cînd se afla în scaunul domnesc*, TMI, I, *353—384*; *Slujbă pentru Grigorie cel Mare Decapolitul*, în N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XX, 1897—1898; *Povestirea pe scurt despre neașteptata cădere din domnie a lui Șerban-vodă, dzis și Radu, și despre venirea în Țara Românească a lui Radu-voievod fiul lui Mihnea*, în N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899; *[Istoria celor întîmplate în Țara Românească]* (publ. Dan Simonescu), RSE, IV, 1966, 1—2; *Istoria celor săvîrșite în Ungrovlahia începînd de la Șerban Voievod*, LRV, II, *234—249*.

— 1. N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898—1899; 2. M. T. Berza, *Matei al Mirelor și cronica cantacuzinească*, CI, IV, 1928, 2; 3. Vasile Grecu, *Prima ediție a lui Stavrinos și Matei al Mirelor*, CC, X, 1936—1939, *544—547*; 4. D. Russo, *Studii*, I, *157—179*; 5. Iulian Ștefănescu, *Opere istorice*, București, Tip. Națională, 1942, *47—75*; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *93—95*; 7. *Ist. lit.*, I, *329—332, 336*; 8. Dan Simonescu, *Le chroniqueur Mathieu de Myre et une traduction ignorée de son „Histoire"*, RSE, IV, 1966, 1—2; 9. Zamfirescu, *Studii*, *184—204*; 10. *Matei al Mirelor*, LRV, II, *226—233*; 11. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *124—126*.

C. T.

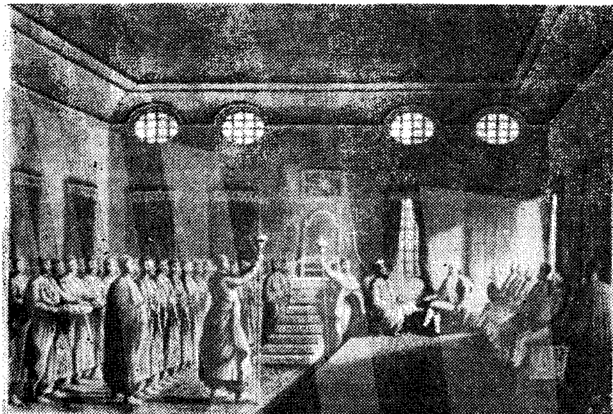
MAVRODOLLU, G. (mijlocul sec. XIX), autor dramatic. Din tagma autorilor dramatici mărunți din epoca Unirii face parte și **M.**, așezat de Eminescu (în articolul *Repertoriul nostru teatral*, 1870) în același rînd cu I. Dumitrescu-Movileanu, Șt. Mihăileanu, Al. Lăzărescu, C. Halepliu, E. Carada — categorisire într-un fel nedreaptă, întrucît față de Șt. Mihăileanu sau C. Halepliu **M.** are un oarecare ascendent. El scrie „drame istorice" *(Vlad-Țepeș, Castelul brîncovenesc)* sau piese, desigur traduceri, cu subiect străin, italian de pildă. În *Meriana* (1851), după Anicet-Bourgeois și M. Masson, acțiunea se desfășoară în ambianța sumbră și misterioasă, apăsătoare, a unei Veneții în care mișună „bravii", gata oricînd să săvîrșească o crimă pentru a răzbuna onoarea vreunui senior. O astfel de „vendetă" pune la cale și sîngerosul Giacomo Tiepolo (care amintește de Angelo, tiranul Padovei, din drama lui V. Hugo), urzind un plan căruia îi vor cădea victimă Don Gusman, un aventurier cu suflet nobil, și eroina însăși, Meriana. Meșteșugul teatral nu-i era străin lui **M.**, care are o oarecare iscusință în combinarea efectelor tari, senzaționale, întreținînd interesul asupra unei intrigi altminteri prolixă. Este și cazul „dramei istorice" *Vlad-Țepeș*, dedicată lui C. D. Aricescu. Domnitorul apare aici ca un scelerat, cu un rictus sata-

nic întipărit pe chip, excitat de sînge, de priveliștea crimelor pe care le concepe cu un fel de perversiune monstruoasă. Ura lui o revarsă asupra boierimii, pe care o acuză de trădare și fățărnicie. Vlad socotește că „o aristocrație" ridicată din popor ar fi o unealtă mai sigură pentru scopurile sale. Ca un alt Alexandru Lăpușneanu, el întinde o cursă boierilor, amăgindu-i cu promisiuni de împăcare. Pentru moment, planurile tiranului sînt zădărnicite de mișcarea unor conjurați în frunte cu Dan, a cărui familie e într-o veche rivalitate cu aceea a lui Vlad. Conspirația nu reușește pînă la urmă. Dan e omorît, doamna Ana, soția domnitorului, se stinge și ea, lăsînd nemîngîiat, în „maiestatea durerii" lui, pe proscrisul Radu, fiul lui Dan. În lupta cu turcii, Vlad, îndrăzneț, însuflețit de o „scînteie de patriotism", e învins și se refugiază în Transilvania, unde Matei Corvin îl aruncă în temniță. În final, Radu e cel care pleacă să înfrunte armiile otomane. Piesa e obositoare, cu nesfîrșite monologuri și explicații, uzînd de tot arsenalul curent — coincidențe, dezvăluiri senzaționale, apariții misterioase, taine, presimțiri fatale, exaltări și lamentații. Dar figura lui Vlad, demonic, autoritar sau, dimpotrivă, cuprins de căință în nopțile lui de veghe, are oarecare contur. Efectele scenice par astăzi artificioase, dar ele puteau crea atunci o anumită tensiune. Dincolo de anacronismele țipătoare, de stridențele sau improprietățile de limbaj, se distinge în partitura lui Vlad o replică tăioasă, energică. Oricum, piesele lui M. sînt calchiate, cînd nu traduse, după modele străine. În 1886, G. G. Mavrodolu, fiul autorului dramatic, îi tipărea poema lirică în două cînturi *Dargo*, tălmăcită după Ossian.

— *Vlad-Țepeș*, București, Tip. Ohm, 1859 ; *Castelul brîncovenesc*, București, Tip. Thiel și Weiss, 1887. — Tr. : Anicet-Bourgeois și M. Masson, *Meriana*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1851 ; Ossian, *Dargo*, îngr. G. G. Mavrodolu, București, Tip. Thiel și Weiss, 1886.

F. F.

MAZILIREA LUI ALEXANDRU MORUZI DIN DOMNIA ȚĂRII ROMÂNEȘTI, povestire istorică în versuri de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Mazilirea din domnia Țării Românești, în august 1796, a fanariotului Alexandru Moruzi devine prilej de versificare pentru un anonim, căruia i se mai atribuie : **Istoria Țării Rumânești dă la leat 1769, Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi bașa Ahmet, cu ferman de la Poartă* (versiune redactată în Țara Românească), **Fuga fiilor lui Alexandru Ipsilanti, *Cronica anonimă despre domnia lui Mavrogheni* și **Istoria voievodului Hangerli* (versiunea munteană) ⟨3⟩. Ocupat cu sfințirea unei mănăstiri pe care o ctitorea, domnul primește firmanul pe neașteptate, noaptea, în timpul ospățului la care participă clerul, boierimea și negustorii capitalei. Odată cu vestea pecetluirii cămărilor domnești și a numirii noului domn, Alexandru Ipsilanti, Moruzi înfruntă răceala subită a celor ce-l înconjoară. Autorul găsește acum momentul potrivit pentru a-l deplînge și a medita asupra capriciilor norocului. Versurile, dezordonate în ritm și măsură, lipsite de orice intenție expresivă, aduc, față de alte surse documentare, cîteva detalii în plus în raport cu evenimentul consemnat.

Alexandru Moruzi primind la curtea sa din București pe ambasadorul englez la Constantinopol (desen)

— *Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Țării Românești*, CPV, *300—302*.

— 1. Emil Turdeanu, *Contribuțiuni la studiul cronicilor rimate*, CEL, II, 1936, *39—41* ; 2. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *200* ; 3. N. A. Ursu, *Noi contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, LR, XV, 1966, 2 ; 4. Dan Simonescu, *Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Țării Românești (20 august 1796)*, CPV, *299—300* ; 5. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ș.

MĂZĂREANU, Vartolomei (c. 1720 — c. 1790), cărturar, traducător. Atît bunicul cît și tatăl — Ghenadie — au fost clerici. M. intră de copil la mănăstirea Putna. Distingîndu-se în activitatea religioasă și cărturărească, M. primește în 1755 rangul de arhimandrit. În 1757 este ales egumen al Putnei, apoi pleacă într-o călătorie la Kiev, de unde va aduce odoare și cărți bisericești. El traduce scrieri religioase și întocmește documentații istorice și administrative. În 1769, pe cînd era egumen la Solca, a fost ales membru al unei solii moldovene la Curtea petersburgheză. Călătoria va fi fructuoasă, M. consemnîndu-și impresiile într-un jurnal. Între 1774—1776, vizitează școlile mănăstirești din nordul Moldovei, apoi se stabilește la Putna, unde întemeiază o școală cu două trepte pentru viitorii preoți. Un document de la 1778 îl atestă membru al Academiei teologice din Kiev și „îndreptător" (inspector) al școlilor din Moldova.

Ca și în cazul altor clerici cărturari, opera lui M. este alcătuită în cea mai mare parte din traduceri, dintre care unele sînt laice. *Apoftegmata* și *Ithica ieropolitica*, de exemplu, sînt culegeri de maxime și învățături morale. Sînt menționate apoi tălmăcirea *Esopiei* din rusește și grecește, a unor culegeri, de sentințe probabil, numite *Învățătură dulce sau Livada înflorită, Crinii țarinei* ⟨6⟩ și a unei scrieri geografice. Cea mai bogată activitate, însă, o desfășoară pentru tălmăcirea cărților de ritual în românește. Dintre numeroasele titluri de traduceri, cîteva depășesc cadrul strict religios. Astfel, *Patimile sfîntului mucenic Procopie* (1779) ⟨9, 10⟩, *Viața precuviosului părintelui nostru Macarii Eghiptianul* (1778), *Pătimire* și *Minunile sfântului și marelui mucinic Gheorghie* (1779) se înscriu circuitului amplu al hagiografiilor, abundente în literatura noastră veche. În domeniul istoric, pe lîngă traducerea unui cronograf din rusește, M. cercetează, copiază și completează cronicile moldovenești. Alcătuind *Condica mănăstirii Solca* (1771), adaugă în final *Arătare pentru Ștefan Tomșe Voevoda, Domnul țării Moldovii, ctitorul sfintei mănăstiri Solcăi*, o prelucrare în sens hagiografic a unor date istorice cunoscute. Impresia de sanctificare a lui Tomșa e dată și de „cuvîntul de umilință" din final, plin de jale pentru cei morți. *Condica mănăstirii Voronețul* (1775) cuprinde și *Domnia lui Ștefan Voevoda cel Viteaz, ctitorul sf. mănăstiri Voronețului și a altor multe mănăstiri și*

beserici, text de strictă informație. Mai este menționată și o compilație amplă după cronicarii moldoveni, dar care nu s-a păstrat. În timpul călătoriei la Petersburg, **M.** a scris cîteva însemnări în care, pe lîngă înșirarea strictă a momentelor călătoriei, sînt și pasaje descriptive care consemnează mirarea naivă în fața minunilor strălucitoare ale capitalei imperiale. I s-au atribuit, eronat, un panegiric al lui Ștefan cel Mare și pamfletul **Cuvînt a unui țăran către boieri*. **M.** este o marcantă figură a culturii române din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea prin preocupările sale istorice, morale și didactice, dar, mai cu seamă, prin exersarea amplă a limbii române scrise, prin lărgirea sferei ei lexicale și expresive.

— *Călătoria la Petersburg de p. p. Vartolomei și Benedict* (publ. M. Kogălniceanu), ARR, I, 1841, *335—360* ; *Condica mănăstirii Voronețul* (publ. S. Fl. Marian), Suceava, Tip. Societății bucovinene, 1900 ; *Condica mănăstirii Solca* (publ. S. Fl. Marian), Suceava, Tip. Societății bucovinene, 1902 ; *Domnia lui Ștefan cel Mare și cea a lui Ștefan Tomșa* (publ. S. Fl. Marian), Suceava, Tip. Societății bucovinene, 1904. **Ms.** : *Istorie pentru sf[î]nta m[ă]n[ăs]tire Futna* (1761), B.A.R., ms. 496, f. *28—36*. — **Tr.** : [Autori neidentificați], *Cuvînt pentru răbdare, Epistolie către Evagoras. Pentru cinste. Traducere dintr-o scriere geografică tipărită în Rosia la anul 1770. Pentru Moldova* (publ. M. Kogălniceanu), ARR, I, 1841, *140—171, 327—334*. **Ms.** : *Apoftegmata* (1755), B.C.U., ms. V—1, VI—28 ; *Ithica ieropolitica* (1764), B.A.R., ms. 67 ; *Letopisăți* (1766), B.A.R., ms. 758 ; *[Leastvița lui Ioan Scărarul]* (1766), B.A.R., ms. 2959 ; *Leatopiseț* (1767), B.A.R., ms. 4241 ; *Orînduiala chipului celui mare îngeresc* (1768), B.A.R., ms. 496, f. *2—25* ; *Panahianic* (1769), B.A.R., ms. 2356 ; *[Azbucoavnă]* (1775), B.A.R., ms. 6044 ; *Cuvînt pentru moarte* (1778), B.A.R., ms. 297, f. *56—71*; *Viața pre cuviosului părintelui nostru Macarii Eghiptianul* (1778), B.A.R., ms. 155, f. *14—65* ; *Pătimire Sf[în]tului slăvitului marelui mucenic Gheorghii* și *Minunile sfăntului și marelui m[u]cin[i]c Gheorghie* (1779), B.A.R., ms. 297, f. *1—41*.

— 1. V. A. Urechia, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanul (1720—1780)*, București, Tip. Academiei, 1889 ; 2. Urechia, *Ist. șc.*, I, *41—42* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *440—453* ; 4. Iorga, *Ist. bis.*, II, *163—166* ; 5. Ovid Densusianu, *O falsificare literară — „Panegiricul lui Ștefan cel Mare“*, VAN, V, 1909, 13—14 ; 6. Dimitrie Dan, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu*, București, Socec, 1911 ; 7. Pușcariu, *Ist. lit.*, *186—188* ; 8. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *263—265* ; 9. Simeon Reli, *Un manuscris inedit al lui Vartolomei Măzăreanu*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1939 ; 10. Ioan Zugrav, *Slujba și patimile sfîntului mare mucenic Procopie*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1940 ; 11. Haneș, *Ist. lit.*, *77—78* ; 12. I. Minea, *Despre Vartolomei Măzăreanu*, MM, XVII, 1941, 9—11 ; 13. Sc. Porcescu, *Un manuscris al arhimandritului cărturar Vartolomeu Măzăreanu în biblioteca mănăstirii Secu*, MM, XXXVII, 1961, 7—8 ; 14. Piru, *Ist. lit.*, II, *158—159* ; 15. Epifanie Cozărescu, *Arhimandritul Vartolomei Putneanul. Contribuție la elucidarea unei vechi confuzii*, MM, XXXVIII, 1962, 3—4 ; 16. *Ist. lit.*, I, *656—657* ; 17. I. D. Lăudat, *Vartolomei Măzăreanul*, MM, XLII, 1966, 7—8 ; 18. Mircea Păcurariu, *500 de ani de la întemeierea mănăstirii Putna*, MA, XI, 1966, 7—8 ; 19. Lăudat, *Ist. lit.*, III, *106—114*.

C. T.

MEITANI, George G. (1840, București—26.VII.1909, Sinaia), poet. Licențiat în drept la Paris, **M.** a fost procuror la Curtea de Apel din București, cunoscut avocat și om politic (deputat și senator). Studiile sale asupra constituției României (*Studie constituționale*, 1868, *Studii asupra Constituțiunii românilor*, 1880—1881) au constituit scrieri de bază în cercetarea dreptului public la noi.

M. semnează uneori în publicațiile vremii („Naționalul“ — 1858, 1861, „Românul“ — 1858, „Pressa“ — 1873, „Revista contimporană“ — 1874) articole politice sau pe teme juridice, precum și versuri. În 1860 a publicat volumul de poezii *Cînturi intime* și, în 1900, sub titlul *Critica literară*, o recenzie detaliată la *Poeți și artiști*, cartea lui N. Predescu. **M.** celebrează în versuri alegorice evenimentul Unirii, de care poetul lega speranțele și visurile de viitor ale țării (*La România, Patria, Ziua de 24 Ianuarie*) ; elegiac și lamartinean, poetul deplînge însă durerea patriei (*Plîngerea poetului*), *Rugăciunea* fiind și ea ecoul acestei suferințe colective. Versurile sînt însă extrem de prozaice și lipsite de spontaneitate. În poezia patriotică, de impuls romantic, ca și în versurile pe motive preromantice (*Roza*, cu un moto din Parny, motivul soartei și imaginea, atît de convențională, a bărcii în furtună, tema lirică a prieteniei), **M.** a folosit, fără personalitate, imagini din recuzita lirică a poeziei vremii.

— *Cînturi intime*, București, Tip. Anunțătorul român, 1860 ; *Critica literara*, București, Tip. Voința națională, 1900. — **Tr.** : Sappho, *Traduceri din...*, RR, II, 1862, *81—82*.

— 1. *[G. G. Meitani]*, ADV, XX, 1909, 7149 ; 2. Predescu, *Encicl.*, *538*.

S. C.

MELCHISEDEC, episcopul (15.II.1823, Gîrcina, j. Neamț — 16.V.1892, Roman), cărturar și istoric. Pe numele mirean Mihail Ștefănescu, **M.** era fiul preotului Petru Ștefănescu din Gîrcina. Studiile elementare și le-a făcut la Piatra Neamț, iar cele teologice la Iași, la Seminarul de la Socola (1834—1843), unde se și călugărește sub numele Melchisedec, apoi la Academia teologică din Kiev (1848—1851). Obținînd titlul de „magistru în teologie și litere“, **M.** e numit profesor la Seminarul de la Socola. Între 1856—1864 este director al noului seminar din Huși și locțiitor al episcopului de aici. Din 1865, el deține, pe rînd, funcția de episcop al Dunării de Jos, apoi al Romanului. Deosebit de cult, patriot înflăcărat, **M.** era și o personalitate politică a vremii sale, fiind unul din fruntașii luptei pentru Unire și pentru consolidarea acesteia. Paralel cu activitatea teologică și politică, el a avut statornice preocupări istorice, care au determinat alegerea sa, din 1870, ca membru activ al Societății Academice Române.

M. are cîteva contribuții și în domeniul istoriei literare. *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac* (1884) este un studiu foarte documentat și amănunțit, construit cu rigoarea omului de știință și scris cu o frază sigură, însuflețită uneori de patosul argumentației sau de căldura caracterizării. În același volum este publicată și traducerea pe care o face **M.** din opera lui Gr. Țamblac : *Martiriul sîntului, slăvitului martir Ioan cel Nou carele s-a martirizat în Cetatea Albă*. O succintă biografie a lui Antim Ivireanul este publicată ca prefață la ediția din 1886 a predicilor mitropolitului. Un *Catalog de cărțile sîrbești și rusești manuscrise vechi ce se află în biblioteca sîntei Mănăstiri Neamțului* (1884) interesează, de asemenea, istoria culturii române vechi. Principalele sale scrieri istorice — *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemine numire* (1869) și *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman* (1874—1875) sînt temeinice lucrări de specialitate care au adus autorului pres-

tigiul de bun istoric. Prima este un studiu complex, care conține și biografiile unor oameni de cultură, precum și capitole independente, dintre care mai important e cel cu titlul *Noțiuni istorice relative la istoria limbii române*.

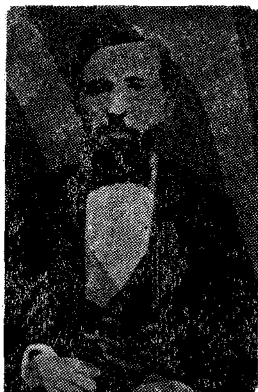
M. este și autorul unor note de călătorie, care însă nu intră în sfera literaturii. Erudit teolog, el a publicat numeroase manuale, exegeze și traduceri de opere religioase. În traduceri și în unele teoretizări, el se arată adept al înnoirii lexicului și sintaxei limbii vechilor cărți bisericești.

— *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemine numire*, București, Tip. Rosetti, 1869 ; *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, I—II, București, Tip. Națională, 1874—1875 ; *Proiect de regulament pentru revizuirea și editarea cărților bisericești*, București, 1882 ; *O vizită la cîteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, RIAF, I, 1883, vol. I, *245—281*, I, 1883, vol. II, *47—75* ; *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, Tip. Academiei, 1884 ; *Catalog de cărțile sîrbești și rusești manuscrise vechi ce se află în biblioteca sîntei Mănăstiri Neamțului, precum și de cuprinderea lor și de însemnările istorice ce se găsesc în ele*, RIAF, II, 1884, vol. III, *129—143* ; *Notițe biografice despre mitropolitul Ungrovlachiei Antim Ivireanul*, în Antim Ivireanul, *Predice făcute pe la praznice mari*, îngr. I. Bianu, București, Tip. Cărților bisericești, 1886, *V—XXII*, republ. în Antim Ivireanul, *Didahiile ținute la Mitropolia din București*, îngr. C. Erbiceanu, București, Tip. Cărților bisericești, 1888, *XVIII—XXXV*.

— 1. Ioan Kalinderu, *Episcopul Melchisedec*, București, Göbl, 1894 ; 2. Constantin C. Diculescu, *Episcopul Melchisedec*, București, Tip. Cărților bisericești, 1908 ; 3. Gheorghe Dincă, *Episcopul Melchisedec (1823—1892). Viața și faptele*, București, Cartea românească, 1939 ; 4. *Melchisedec zugrăvit de cîțiva dintre ucenicii săi*, îngr. Gherontie Nicolau, București, Tip. Mănăstirii Cernica, 1939 ; 5. Al. Zub, *Kogălniceanu și Melchisedec. Note pe marginea unei opere de colaborare*, MM, XLIII, 1967, 9—10 ; 6. Scarlat Porcescu, *Episcopul Melchisedec. 80 de ani de la moartea sa*, MM, XLVIII, 1972, 5—6.

C. T.

MELIDON, George Radu (13.III.1831, Roman — 11.V.1897, Roman), scriitor. A învățat la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană). Din anul 1856 M. funcționează ca profesor de mitologie, retorică și poetică la Gimnaziul central din Iași. Din 1857 este șef de secție în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din Moldova, iar în 1860 — director în același minister. El dă acum o *Relațiune statistică de starea școalelor în Moldova* (Iași, 1862), Ca director general al învățămîntului din România (1862—1864), la București, el se ocupă îndeaproape de dezvoltarea învățămîntului sătesc, văzînd în luminarea poporului prin cărți didactice o condiție a bunăstării și a emancipării lui. Revizor, apoi inspector școlar în mai multe județe, după organizarea Școlii normale de învățători din București (1867), M. este chemat în fruntea acestei instituții, în care calitate elaborează cuprinzătoare programe de învățămînt. În 1881 se pensionează și, retras la Roman, continuă să activeze ca profesor suplinitor la gimnaziu. Un frate, Grigore, profesor la Academia din Iași, a scris și el versuri.

Preocupările lui M. sînt predominant didactice. El scoate, astfel, în mai multe ediții — prima în 1856 — o „carte de cetire", tradusă din G. P. Wilmsen, *Prietenul tinerimei*, de asemenea o „carte de lectură" (1858), un *Manual al învățătorului sau Elemente de pedagogie practică în uzul școalelor populare* (1874). Pregătea o *Cosmologie* și o *Istorie universală*, care n-au mai fost date la tipar, după cum nepublicate au rămas *Memoriile Unirei* și, pe cît se pare, un volum de *Chestiuni politice* (1855—1862) și altul de *Scrieri literare*, care fie că n-au mai apărut, fie că s-au pierdut. În almanahuri, în publicațiile vremii, ca „Zimbrul" și „Foiletonul Zimbrului", „Foița de istorie și literatură", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", M. scrie articole pe teme politice, sociale, comerciale, unele — traduceri din franțuzește. O idee care îl urmărește stăruitor pe M. o constituie drepturile politice și teritoriale ale românilor. Într-un manual, *Istoria națională pentru popor* (1876), M. caută să facă mai vii și memorabile faptele istorice povestite, ilustrîndu-le prin variate bucăți de lectură (cîntece populare, basme, balade, proverbe, fabule, poezii).

Un pedagog rămîne M. și în problemele de literatură. El socotea, scriind *Regule scurte de versificație română* (1858), că însușirea preceptelor cuprinse în acest „metod" ar duce la o lesnicioasă făurire de versuri corecte în limba română. Dedicată fostului său magistru, D. Gusti, lucrarea are trei secțiuni : reguli generale de versificație, licențe poetice și defecte de versificație, prozodia poetică aplicată la versificația modernă. M. însuși este un versificator sîrguincios și pedestru, înrîurit de poeții vremii, mai ales de Grigore Alexandrescu. El invocă timpul cel „voinicesc" și „a eroilor morminte", căutînd în acest trecut de slavă *(La coroana lui Ștefan cel Mare)* învățăminte și îndemnuri pentru prezentul decăzut. Poezia patriotică a lui M. este militantă, cu accente, uneori, de marș eroic *(Întîiul escadron)*. Un îndemn hotărît la frăție și solidaritate, la unire, conține poezia *Geniul României*. Altă dată este înregistrat cu satisfacție evenimentul dezrobirii țiganilor *(20 noiembrie 1855)*. Lirica de dragoste, cu dezagreabile dulcegării, este convențională. Peisajul predilect e acela nocturn, mîngîiat de razele lunii, dar M. nu are un simț deosebit al naturii *(Noapte pe lună în munți)*. Cîte o încercare de alegorie sau de filozofare *(Întunerec și lumină)* păstrează un iz didacticist. Cîteva traduceri „imitative" din Schiller *(Hero și Leandru, Cassandra, Împărțirea lumei)* au defecte de rimă și infidelități de sens. O tălmăcire în proză, din franțuzește, *Întîlnire d. A. de Lamartine cu sultanul Abdul Megid*, apare în „Zimbrul" (1851).

Mai interesant este prozatorul, mai ales cel din relatările de călătorie. *De la Iași la Roman* e un fluent jurnal de voiaj, în care, fără o pătrundere deosebită, sînt fixate firi și obiceiuri, locuri și așezăminte publice, fizionomia variată a unei politii. Peripețiile călătoriei cu poșta sînt povestite plăcut, pe un ton de glumă. *Călătorie în Moldova de sus*, lipsită de relief, e în schimb instructivă, dezvăluind o conștiință politică mereu trează. M. a compus și un *Irod național*, cu evidente implicații politice.

— *[Poezii]*, FZ, IV, 1855, ALMR, 1856—1858, ALIP, 1857—1859, FMIL, XX, 1857 — XXII, 1859, SEC, II, 1870 — III, 1871, CLS, I, 1877 ; *Călătorie în Moldova de sus*, FZ, IV, 1855, 44—50, V, 1856, 1, 2 ; *Meditații. Pe ruinile Cetății Neamțului*, FZ, V, 1856, 20 ; *Un vis curioz*, ALIP, 1857, *42—60* ; *De la Iași la Roman*, ALMR, VII, 1857, *1—22* ; *Regule scurte de versificație română*, Iași, Tip. Buciumul român, 1858, reed. fragm. în *Poetici românești*, îngr. și introd. Olimpia Berca, Timișoara, Facla, 1976, *65—83* ; *Istoria națională pentru popor*, București, Socec, 1876 ; *Irod național*, Roman, Tip. Haber, 1895. — **Tr.** : [Lamartine], *Intîlnirea d. A. de Lamartine cu sultanul Abdul Megid*, ZB, II, 1851, 43, 44 ; A. Poissonnier, *Manoli. Povești populare din România*, FZ, IV, 1855, 3 ; Schiller, *Hero și Leandru*, FZ, IV, 1855, 12, *Cassandra*, ALIP, 1857, *123—127*, *Împărțirea lumei*, FMIL, XXI, 1858, 3—4. **Ms.** : Plutarh, *Viața lui Sulla romanul*, B.A.R., ms. 4925, f. *82—101*.

— 1. *[G. R. Melidon]*, ALPR, IV, partea II, *275* ; 2. Pop, *Conspect*, I, *221—223* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *188—189* ; 4. Alex. Epure, *Profesorul Gh. Melidon*, Roman, 1943 ; 5. *Ist. lit.*, II, *758—759* ; 6. Dan Mănucă. *O „anticipare" literară ignorată*, în *Almanah „Convorbiri literare". 1979*, Iaşi, *11—13*.

F. F.

MERA, Iuliu Traian (13.X.1861, Şiria, j. Arad — 24.VIII.1909, Viena), scriitor. Familia sa, originară din Moldova, se stabilise la Şiria, unde tatăl, Atanasie Mera, era preot ortodox. Urmează la şcolile din Timişoara şi Braşov, nimerind, în acest al doilea oraş, în perioada cînd cultul pentru Junimea era în floare, fapt care explică adeziunea sa de mai tîrziu la multe din ideile susţinute de această societate. Absolvind liceul (1880), îşi face studiile universitare la Viena (unde participă la activitatea societăţii „România jună"), iar după terminarea lor (1886), va profesa mult timp medicina la Karlsbad. Iubitor de călătorii, cunoscător a şapte limbi, **M.** cutreieră ţările Europei, notîndu-şi de *multe ori impresiile, care vor fi publicate mai* tîrziu în volum. Colaborează cu basme şi nuvele la „Familia", „Convorbiri literare" „Tribuna" din Arad, „Telegraful român". Bolnav de cancer, se stinge în străinătate, de unde este adus şi înmormîntat la Şiria.

Cele cîteva scrieri publicate în periodice nu atestă o vocaţie deosebită. Cu subiecte luate în majoritate din viaţa satului, unele nuvele eşuează în melodramatic *(Rada, La umbra teilor)*, iar altele, în care se încearcă unele portretizări *(Mitru Dascălul, Ioan Covrig, Gura satului)*, nu lasă nici o impresie mai favorabilă. Autorul se risipeşte adeseori într-o relatare prea amplă şi obositoare a conduitei personajelor. Oarecare talent descriptiv se vădeşte în nuvela *Lumea albă*. Poezia *Scrisoare*, publicată în „Familia", relevă, îndeosebi prin pesimismul ei accentuat, influenţa lui Eminescu. Mai reuşite sînt *Poeziile în proză*, apărute în aceeaşi revistă, adevărate imnuri închinate iubirii şi naturii. Dintre acestea se impun atenţiei evocarea frumuseţii Ardealului *(Ardeal)*, într-un stil apropiat de cel al **Cîntării României*, şi omagiul adus satului natal *(Către podgoria Şiriei)*. Notele de pesimism şi de melancolie care străbat aceste poeme în proză dezvăluie, mai mult decît restul operei sale, un temperament romantic. Astfel s-ar putea explica şi preferinţa pentru basm, manifestată încă din perioada studiilor la Viena. Un model în această direcţie l-a avut în I. Slavici. **M.** a deprins în oarecare măsură maniera povestitorului popular, fapt probat în primul rînd de importanţa acordată acţiunii şi, de asemenea, de folosirea unui limbaj limpede. Pentru această orientare spre limba vie a poporului şi spre o tematică inspirată din viaţa lui, scriitorul pledase energic în două din conferinţele ţinute în cadrul societăţii „România jună". Proverbele, zicătorile, formulele caracteristice basmului, intervenţiile autorului în spiritul naraţiunii orale, o oarecare vioiciune a ritmului povestirii fac agreabilă lectura basmelor lui **M.** O parte din ele au fost reluate din periodice (majoritatea din „Tribuna") şi incluse de autor în volumul *Din lumea basmelor*. Impresiile de călătorie, înmănuncheate sub titlul *Din ţări străine*, relevă un suflet sensibil atît la frumuseţile naturii sălbatice, cît şi la realizările civilizaţiei. **M.** se opreşte mai ales asupra capodoperelor Renaşterii, descriindu-le şi interpretîndu-le cu fineţe.

— *Ioan Covrig*, TM, VI, 1881, 72—75 ; *Scrisoare*, F, XVII, 1881, 69 ; *Scriitorii de la „Junimea"*, F, XVIII, 1882, 25 ; *Serbarea „României june" în onoarea „Junimii" din Iaşi. Răspuns d-lui dr. Gregoriu Silaşi*, F, XVIII, 1882, 40 ; *În pensiune*, F, XIX, 1883, 2—4 ; *Poezii în proză*, F, XXVI, 1890, 28 ; *Grăfenberg*, F, XXVI, 1890, 36 ; *Lumea albă*, F, XXVI, 1890, 47 ; *Gura satului*, F, XXVII, 1891, 28—29 ; *La umbra teilor*, TR, IX, 1892, 7 ; *Gînduri de toamnă*, CL, XXV, 1892, 11—12 ; *Rada*, VLT, I, 1906, 19—20 ; *Din lumea basmelor*, Bucureşti, Minerva, 1906 ; *Din ţări străine*, Arad, Tribuna, 1911 ; *Mitru Dascălul*, PAB, 74—84.

— 1. *I. T. Mera*, LU, VIII, 1909, 18 ; 2. Octavian Lupaş, *Dr. Iuliu Traian Mera*, HOT, I, *1933*, 7 ; 3. I. Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 4. I. Breazu. *Iuliu T. Mera*, PAB, 74.

C. B.

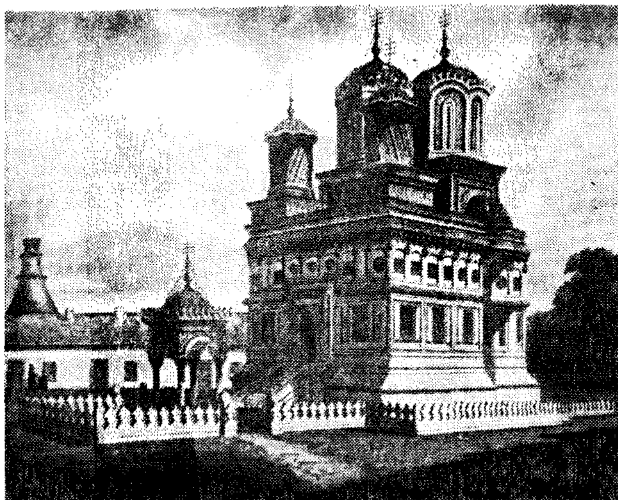
MESAGERUL NAŢIONAL, gazetă săptămînală, politică şi literară, apărută la Bucureşti de la 16 septembrie 1895 pînă la 10 octombrie 1896. Cu numărul dublu 51—52, din 10 octombrie 1896, **M. n.** îşi înceta apariţia, transferînd abonaţii ziarului „Liga română", organul societăţii Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor. Între cele două periodice exista o similitudine de orientare, cu deosebirea că „Liga română" aborda problema naţională la nivelul principiilor, în timp ce **M. n.** se adresa „poporului", încercînd să-i facă accesibilă înţelegerea chestiunilor naţionale şi a doleanţelor românilor din Imperiul habsburgic şi din Balcani. În acest scop, directorul Roberto Fava s-a străduit să atragă printre colaboratorii gazetei şi scriitori din Transilvania (G. Coşbuc, Iosif Vulcan, Septimiu Sever Secula), cărora le publică versuri, schiţe, traduceri. Au mai colaborat V. A. Urechia şi N. Burlănescu-Alin.

R. Z.

MESERIAŞUL ROMÂN, revistă bilunară, culturală şi literară, apărută la Braşov între 15 februarie 1886 şi 15 decembrie 1889. Editor şi redactor al acestei *„foi pentru învăţătură şi petrecere"*, care se adresa meseriaşilor români, era Bartolomeu Baiulescu. **M. r.** trebuia să fie un buletin profesional şi, totodată, o publicaţie de literatură naţională. Redactorul şi-a propus de la început să publice lucrări literare atractive şi pe înţelesul tuturor cititorilor. Cele mai multe dintre scrierile apărute sînt reproduse din alte gazete şi reviste româneşti („Convorbiri literare", „Tribuna", revistele lui N. T. Orăşanu). Numele întîlnite în mod obişnuit sînt cele ale lui V. Alecsandri, Anton Pann, Iacob Mureşianu, N. T. Orăşanu, G. Coşbuc, I. Creangă *(Povestea unui om leneş)*, Cilibi Moise. Se traduce din C. Flammarion. O rubrică intitulată *Spice de aur* prezenta mari scriitori români : I. Văcărescu, Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, G. Bariţiu, D. Bolintineanu, B. P. Hasdeu, T. Maiorescu.

R. Z.

MEŞTERUL MANOLE, baladă populară. Este cunoscută şi sub numele de *Cîntecul lui Manole, Mînăstirea Argeşului, Legenda Mînăstirii Argeşului* şi *Zidirea Mînăstirii Argeşului*. Face parte din ciclul baladelor legendare şi datează, aproximativ, din ultimele decenii ale secolului al XVII-lea. La originea acestui cîntec epic stau legendele despre „jertfa zidirii", generate la rîndul lor de un mit. Potrivit unei credinţe străvechi, noile construcţii, îndeosebi edificiile mărete, nu puteau dăinui dacă în temelia lor nu era zidită o fiinţă omenească. Semnificaţiile ritualului erau multiple. Cel mai adesea, sacrificiul reprezenta ofranda adusă „spiritului locului", care

Mănăstirea Curtea de Argeș

urma să devină duhul protector al clădirii. Numeroase legende atestă larga circulație a acestui mit. Cunoscut de lumea antică, el era răspîndit atît în Europa, cît și în Asia, Africa și chiar în America precolumbiană. Formă poetică concretă, însă, a îmbrăcat numai în aria sud-est europeană, unde predomină balada. Versiunile extrabalcanice ale legendei cunosc o dezvoltare epică restrînsă, rezumîndu-se de obicei la prezentarea superstiției, și sînt axate pe ideea sacrificiului minim: erau sortiți să asigure trăinicia zidurilor fie copiii, fie oamenii în vîrstă care consimțeau să suporte supliciul. La popoarele sud-est europene motivul se prezintă altfel — aproape întotdeauna este jertfită soția Meșterului. Actul capătă înțelesul simbolic al sacrificiului în slujba creației și afectează în chip direct destinul creatorului. Ideea sacrificiului maxim, abia schițată în variantele sîrbești și bulgărești ale baladei, capătă contur definitiv în versiunea românească, tipul moldo-muntean. Aici acțiunea este dominată de drama creatorului, încheiată printr-un dublu sacrificiu. Locul de obîrșie al prototipului pare să fie spațiul elin. Pledează pentru aceasta atît forma incipientă a cîntecului neogrecesc, în care se păstrează trăsături rudimentare ce îl apropie de baza etnografică, dar și antroponimicele Manole, Caplea și Ana, frecvente în onomastica grecească. Un rol important în răspîndirea baladei la popoarele balcanice l-au avut breslele zidarilor aromâni. Variantele sud-est europene ale *Meșterului Manole* prezintă multe trăsături comune, dar conservă și o serie de particularități distincte. În balada grecească apare „blestemul ființei sacrificate", în cea sîrbească, motivul „alăptării după moarte", iar cea românească adaugă două episoade noi. Primul cuprinde întîlnirea voievodului cu ciobănașul care îi indică locul pentru mănăstire, iar celălalt zugrăvește sfîrșitul tragic al meșterilor. În evoluția versiunii românești a baladei s-a pus în evidență existența a două straturi deosebite: unul arhaic, întîlnit numai în Transilvania — unde mitul zidirii mai apare întrupat în legendă, colindă și chiar în cîntecul de lume — și altul mai nou, cuprinzînd variantele moldo-muntene. Acestea din urmă se disting printr-o realizare artistică desăvîrșită. Balada debutează printr-un ritual — alegerea locului pentru mănăstire. Însoțit de Meșterul Manole și de grupul său de zidari, domnitorul Negru-Vodă pornește pe malul Argeșului, în căutarea unui zid părăsit, pe ruinele căruia urmează să-și înalțe ctitoria. Un ciobănaș întîlnit în cale îl ajută să ajungă la locul căutat, aflat într-o poiană, lîngă o mlaștină. Rămășițele zidului par să adăpostească duhuri nefaste: „Cîinii cum îl văd, / La el se repăd / Și latră a pustiu / Și urlă-a morțiu". Meșterii încep să lucreze cu febrilitate, dar munca lor rămîne zadarnică aproape trei ani în șir, deoarece „Ziua ce-mi zidea / Noaptea se surpa". Îngrijorat, Manole află dintr-un vis că mănăstirea nu poate fi înălțată decît cu prețul vieții uneia din soțiile sau surorile meșterilor. Toți se leagă cu jurămînt să împlinească jertfa, dar singurul care nu trădează taina este Meșterul Manole. În ziua sortită, soția sa zorește spre locul blestemat. Deznădăjduit, Manole imploră sprijinul puterii cerești. Piedici de tot felul o fac pe Caplea să zăbovească, dar nu reușesc s-o întoarcă din drum. Și astfel, zidarii dau curs jurămîntului. Meșterul însuși participă la săvîrșirea crudului ritual, menit să asigure durabilitatea zidurilor. Terminată, biserica impresionează prin frumusețea ei, mărind totodată orgoliul domnitorului. Pentru năzuința lor de a zidi o altă mănăstire „Mult mai luminoasă / Și mult mai frumoasă", Meșterul și discipolii săi sînt condamnați la pieire. Asemenea legendarului Dedal, Manole plăsmuiește aripi de șindrilă și încearcă să zboare. El se prăbușește, însă, la poalele mănăstirii, preschimbîndu-se într-un izvor „Cu apă curată, / Trecută prin piatră, / Cu lacrimi sărate, / De Caplea vărsate".

Versiunea românească a *Meșterului Manole* se caracterizează printr-o structură arhitectonică perfectă. Echilibrul compozițional se explică prin aceea că atît în prima, cît și în a doua parte a baladei este urmărit destinul Meșterului, fără a se diminua însă rolul ființei sacrificate. Dealtfel, soarta lui Manole se împletește cu cea a Caplei, într-un tot din care se degajă tragismul și duioșia. Sentimentele ce îi animă pe cei doi amintesc de marile iubiri din literatura universală. Versuri de un lirism tulburător surprind atît zbuciumul Caplei — pe care soarta copilului ei, ce va rămîne orfan, o frămîntă mai mult decît propriul sfîrșit — cît și durerea profundă a Meșterului. Implicațiile adînci ale dramei cuprinse în baladă au constituit punctul de plecare al mai multor creații culte. În poezia *Meșterul Manole*, C. Bolliac prelucrează motivul în spiritul ideilor pașoptiste; N. D. Popescu, în nuvela cu același nume, nu depășește descrierea meticuloasă a faptului brut; drama scrisă de Victor Eftimiu, *Meșterul Manole*, preia întreaga fabulație a baladei, subliniind valoarea simbolurilor; Adrian Maniu, în *Meșterul*, rămîne fidel narațiunii folclorice, căreia îi imprimă o tentă bizantinizantă, iar Lucian Blaga, în *Meșterul Manole*, încadrează mitul autohton într-o dramă de idei. Motivul este foarte răspîndit în lirica dintre cele două războaie mondiale, fiind preferat mai ales de scriitorii tradiționaliști. Dintre creațiile artistice din ultimele decenii, inspirate de această baladă, *Meșterul* lui Nicolae Labiș surprinde chipul de Prometeu român al eroului legendar.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *186—195*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *460—470*; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, București, Tip. Corpului didactic, 1900, *18—21*; C. N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909, *13—28*; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, București Socec, 1910, *188—192*; G. Giuglea, G. Vîlsan, *De la românii din Serbia*, București, Göbl, 1913, *177—182*; T. Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec — Sfetea, 1913, *19—24*; I. Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, Socec, 1930, *254—258*; C. Sandu-Timoc, *Poezii populare de la românii din Valea Timocului*, Cra-

iova, Scrisul românesc, *135—150* ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești,* București, Minerva, 1974, *424—430.*

— 1. Odobescu, *Scrieri,* II, *499—516* ; 2. L. Șăineanu, *Legenda Meșterului Manole la grecii moderni,* CL, XXII, 1888, 8 ; 3. I. Popovici, *Jertfa zidirii la români,* T, XL, 1909, *5—19* ; 4. Pamfile, *Mitologie rom.,* I, *248—258* ; 5. P. Caraman, *Considerații critice asupra genezei și răspîndirii baladei „Meșterul Manole" în Balcani,* BIP, I, 1934 ; 6. Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole,* București, Publicom, 1943 ; 7. G. Ciompec, *Meșterul Manole în literatura cultă,* REF, V, 1960, 3—4 ; 8. I. Taloș, *Balada „Meșterului Manole" și variantele ei transilvănene,* REF, VII, 1962, 1—2 ; 9. O. Papadima, *Neagoe Basarab, Meșterul Manole și „vînzătorii de umbre",* REF, VII, 1962, 3—4 ; 10. M. Pop, *Nouvelles variantes roumaines du chant du Maître Manole (Le sacrifice de l'emmurement),* RSL, IX, 1963, 1 ; 11. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești,* I, București, E.L., 1964, *184—185* ; 12. *Ist. lit.,* I, *125—128* ; 13. Lucia Djamo, *Tema Meșterului Manole în limba albaneză,* RITL, XIV, 1965, 1 ; 14. A. Fochi, *Versiuni extrabalcanice ale legendei despre „jertfa zidirii",* LL, XII, 1966 ; 15. Vrabie, *Balada, 69—108* ; 16. Rusu, *Viziunea, 295—306* ; 17. E. Todoran, *Meșterul Manole, mit românesc în teatrul lui L. Blaga,* FLI, II, *5—37* ; 18. Caracostea, *Poezia trad.,* II, *185—223* ; 19. I. Ionescu, *Legendă și adevăr istoric în cîntecul bătrînesc al Mănăstirii Argeșului : balada „Meșterul Manole",* BOR, LXXXVIII, 1970, 1—2 ; 20. Ion Taloș, *Meșterul Manole,* București, Minerva, 1973 ; 21. Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești,* București, E.A., 1975, *118—122* ; 22. Paul Anghel, *Baladă despre „a fi" în durată. Perspective la balada „Meșterul Manole",* RMR, XII, 1975, 2—4 ; 23. Ion Rădoi, *Variantele românești ale baladei „Meșterul Manole",* în *Semiotica folclorului,* îngr. Solomon Marcus, București, E.A., 1975, *50—71* ; 24. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc.* București, E.D.P., 1976, *330—337.*

I. C.

MICA REVISTĂ, revistă culturală din care au apărut la Bacău două numere la 15 februarie și 6 august 1886. Era organul „Societății oamenilor ce știu citi" și urma să publice literatură originală și traduceri. **M. r.** trebuie înregistrată între publicațiile literare ale epocii ca o mărturie a existenței unei mișcări intelectuale la Bacău și a interesului pentru literatură. Puținele scrieri beletristice publicate nu prezintă însă interes.

— 1. M. Cosmescu, *Reviste și tradiții literare în orașul Bacău,* LL, XV, 1967 ; 2. M. C. Delasabar, *„Mica revistă",* ATN, IV, 1967, 6.

R. Z.

MICHĂILESCU, Ștefan C. (1846, București — 2.VI.1899, București), filozof și critic de artă. Și-a făcut studiile la gimnaziul „Matei Basarab" și la liceul „Sf. Sava" din București. Din 1864 este student la Facultatea de științe a Universității din București, după absolvirea căreia e numit profesor de științe fizico-naturale la gimnaziul „Gh. Lazăr". A avut o activitate didactică îndelungată, ca profesor de gimnaziu și de liceu, apoi ca inspector general în învățămîntul primar și secundar sau ca secretar general la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Singur sau în colaborare, **M.** a editat numeroase manuale de citire, aritmetică, mineralogie. Fructificîndu-și experiența pedagogică, a scris *Încercări critice asupra învățămîntului nostru primar* (1888), analiză documentată și pătrunzătoare a situației școlilor din România, la acea dată. **M.** s-a făcut cunoscut mai ales prin studiile și conferințele sale pe teme științifice și filozofice. Articolele publicate în „Societatea pentru învățătura poporului român", „Columna lui Traian" sau „Tranzacțiuni literare și științifice", ca și studiile apărute în volum (*Influența luminii asupra vieții* — 1871, *Cîteva din siluetele epocei* — 1874, *Industria și rezbelul* — 1878, *Introducere la psihofizică* — 1892 ș.a.) dezvăluie un gînditor materialist, adept, într-o măsură, al pozitivismului lui Aug. Comte și al determinismului lui H. Taine. Era un bun cunoscător al mișcării filozofice și științifice europene, pasionat de fiecare nouă descoperire, pe care urmărea să o integreze într-o explicație materialistă a fenomenelor naturii.

M. a fost un gazetar talentat, care s-a impus în publicistica de la sfîrșitul secolului prin cunoștințele sale variate și spirit de observație, prin arta de a expune limpede și accesibil complicate probleme de fizică, mecanică, științe naturale sau psihologie. A fondat, împreună cu D. A. Laurian, revista „Tranzacțiuni literare și științifice" (1872), a fost redactor al „Revistei contimporane literare și științifice", iar din 1877, prim-redactor al ziarului „România liberă". Comentariile sale, spirituale și ironice, semnate Stemill, vizau stări sociale și politice, evenimente sau tendințe din domeniul cultural și al artei. A combătut, alături de A. I. Odobescu, plagiatul și a criticat existența spiritului de grup în mișcarea literară, cu aluzii la exclusivismul junimist. În apărarea comediei *D-ale carnavalului* a lui I. L. Caragiale, a scos, împreună cu N. G. Rădulescu-Niger, broșura *Caragiale fluierat* (1885). **M.** este autorul unui apel patetic pentru tipărirea și răspîndirea literaturii naționale (*Dați-ne biblioteci cu cărți românești !*), cu accente care anunță manifestele culturale ale lui N. Iorga. El alcătuiește un program general, bine conceput, cu propuneri precise pentru reeditarea selectivă a scriitorilor români din trecut, urmărind valorificarea critică, pe etape, a scriitorilor și avînd drept criterii valoarea operei și „adevărul" ei. În domeniul culturii, **M.** se apropie de orientarea lui T. Maiorescu, de care se delimitează, însă, în filozofie. Era, totuși, un audient entuziast al cursurilor acestuia și putea fi văzut, uneori, și la ședințele Junimii.

M. a arătat interes și aptitudini pentru filozofia culturii și pentru estetică. Arta ar fi, în concepția sa, formulată într-un amplu comentariu asupra picturii lui N. Grigorescu, o fuziune între realitatea obiectivă și subiectivitatea artistului. Evoluția artei „după psihicul fiecărei epoce" este explicată prin evoluția atitudinii față de om. Arta antică ar fi consfințit „zeificarea" omului, iar creștinismul — prezența lui Dumnezeu în artă, făcînd din oameni „ființe eterate". Epoca modernă este marcată de domnia realității și a experienței, iar în planul artistic, de impunerea categorică și salutară a „realismului".

— *Robinson Crusoe,* RCO, I, 1873, 9 ; *Condeie,* RCO, II, 1874, 10 ; *Cîteva din siluetele epocei,* București, Tip. Dacia, 1874 ; *Dați-ne biblioteci cu cărți românești !,* RCO, III, 1875, 7 ; *Condeie inspirate de penelul d-lui Grigorescu,* RCO, IV, 1876, 2 ; *Condeie „ex tempore",* RLB, I, 1877, 42 ; *„Roma învinsă",* RLB, II, 1878, 298 ; *„Ruy Blas" de Victor Hugo, tradusă de D. C. Ollănescu,* RLB, II, 1878, 436—439 ; *Un portret istoric,* RLB, I, 1884, 8 (număr literar) ; *Introducere la psihofizică,* București, Socec, 1892 ; *Pagini filozofice alese,* îngr. și introd. S. Ghiță, București, E.A., 1955.

— 1. M. Gaster, *„Energia în viața fizică și morală". Conferință a d-lui Ștefan C. Michăilescu,* RELI, VI, 1885, 8 ; 2. Șt. C. Michăilescu, *[Scrisori către Nicolae Petrașcu],* SDL, VI, *307—313* ; 3. Gherea, *Studii,* II, *147—151* ; 4. *Sinuciderea lui Ștefan Michăilescu,* EV, VII, 1899, 1835 ; 5. Demetriescu, *Opere, 375—392* ; 6. Petrașcu, *Icoane,* IV, *227—234* ; 7. S. Ghiță, *Concepția filosofică materialistă a lui Ștefan C. Michăilescu și lupta lui împotriva idealismului,* CF, I, 1954 ; 8. L. Volovici, *„Adversarii" Junimii (1867—1880),* ALIL, t. XIX, 1968 ; 9. *Ist. filoz. rom.,* I, *408—412* ; 10. *Ist. lit.,* III, *150—151* ; 11. Straje, *Dicț. pseud.,* 437.

L. V.

MICLE, Veronica (22.IV.1850, Năsăud — 3.VIII.1889, mănăstirea Văratec, j. Neamț), poetă. Al doilea copil al cizmarului Ilie Cîmpan și al soției lui, Ana, **M.** a primit și ea la naștere numele de Ana. După moartea soțului (1849), Ana Cîmpan trece în Moldova, la Tîrgu Neamț. De aici, în 1853, pleacă la Iași, unde se și stabilește. Începînd să urmeze cursurile școlii primare, viitoarea poetă își schimbă numele din Ana, în Veronica. A fost bursieră a Școlii centrale de fete din Iași, pe care a absolvit-o în 1863. În anul următor, se căsătorește cu profesorul universitar Ștefan Micle. Din această căsătorie, s-au născut două fete: Virginia, poetă, căsătorită cu Ed. Gruber, și Valeria, care va deveni o apreciată cîntăreață de operă, sub pseudonimul artistic Nilda. În 1872, cu prilejul unei călătorii la Viena, **M.** îl cunoaște pe M. Eminescu, de care se va atașa printr-o afecțiune ce îi va marca în chip dureros existența. După moartea soțului (1879), a rămas cu o situație materială nesigură. Se mută, din 1887, la București și încearcă să-l sprijine moralicește pe Eminescu. Deprimată în urma morții acestuia, s-a retras la mănăstirea Văratec. Aici a alcătuit un album, intitulat *Dragoste și Poezie*, în care a transcris versuri proprii sau unele din poeziile lui Eminescu ce i-ar fi fost dedicate, însoțindu-le de comentarii. Din viață s-a săvîrșit, se pare, prin sinucidere.

M. a debutat, în 1872, în „Noul curier român" cu două schițe, de factură romanțioasă, apărute sub pseudonimul Corina. Și-a publicat versurile în „Columna lui Traian" (1874), iar din anul următor în „Convorbiri literare", revistă care i-a tipărit cele mai izbutite poezii. A colaborat și la „Familia" (din 1879), la „Revista nouă" și „Revista literară". Primele versuri nu se remarcă în mod deosebit. Treptat, lirica ei dobîndește o anume individualitate, maturizîndu-și expresia și conținutul. Deși, în genere, poeziile ei se resimt de influența lui Eminescu, unele păstrează un ton personal, dar fără prea multă profunzime. Adeptă a liricii de tip heinean, poeta versifică, cel mai frecvent, ca urmare a dezamăgirilor în iubire. Sensibilitatea ei este deosebit de acută, dar nu își găsește totdeauna expresia artistică adecvată. Notabile sînt sinceritatea sentimentului și discreția lirismului. Tonul lamentațiilor este estompat, deși stări sentimentale extreme sînt întîlnite deseori. Tînguirea după iubirea pierdută este atenuată de melancolie și de puritatea aspirațiilor. În chip obsedant revine imaginea iubitului plecat. Inspirația poetei pare a se desfășura în voie numai în absența ființei iubite, asociată, obișnuit, cu o suferință văzută ca un chin binefăcător. O retorică discretă face ca poza și afectarea, prezente uneori, să pară sincere. Corectitudinea prozodică, acuratețea limbii și accesibilitatea au făcut ca versurile scrise de **M.** să cunoască, în epocă, o relativă răspîndire.

— *Rendez-vous*, NCR, I, 1872, 22—25; *Plimbarea de mai în Iași*, NCR, I, 1872, 54; *Poezii*, București, Haimann, 1887; *Poezii*, pref. I. S. Mugur, Iași, Șaraga, 1909; *Poezii*, îngr. și pref. Iosif Nădejde, București, Alcalay, [1914]; *Dragoste și Poezie*, îngr. și pref. Octav Minar, București, Socec; *Poezii*, îngr. și pref. Augustin Z. N. Pop, București, E.L., 1969. — **Tr.**: [Lamartine, Th. Gautier], în *Poezii*, București, Haimann, 1887.

— **1.** Pop, *Conspect*, II, *122—123*; **2.** A. Vlahuță, *Critică literară*, LUP, IV, 1887, 203; **3.** Const. Mille, *Săptămîna literară*, LUP, IV, 1887, 206; **4.** Iacob Negruzzi, *Necrolog*, CL, XXIII, 1889, 6; **5.** G., *Veronica Micle*, LUP, VI, 1889, 905; **6.** Traian Demetrescu, *Veronica Micle. Amintiri personale*, RVO, II, 1889, 11; **7.** Iorga, *Pagini*, I, *192—200*; **8.** Ion I. Livescu, *Veronica Micle*, BIF, II, 1891, 17, 19, 20; **9.** Smara, *Veronica Micle. Viața și operile sale*, București, Tip. Basilescu, 1892; **10.** A[dela] X[enopol], *Veronica Micle*, DC, II, 1898, 12; **11.** Nic. V. Baboeanu, *Iubire—durere. M. Eminescu — Veronica Micle*, București, Nițeanu, 1905; **12.** I[zabela] S[adoveanu], *Veronica Micle, „Poezii"*, VR, IV, 1909, 10; **13.** Panu, *Junimea*, I, *327—334*; **14.** Chendi, *Pagini*, *481—484*; **15.** Nicolae Drăganu, *Cronică*, LU, IX, 1910, 5; **16.** Octav Minar, *Veronica Micle*, București, Flacăra, 1914; **17.** Corneliu Botez, *Pentru istoriografii vieții lui Eminescu și a Veronicăi Micle*, ALA, III, 1922, 100; **18.** Octav Minar, *Cum a iubit Eminescu*, Iași, Renașterea cărților românești; **19.** G. Bogdan-Duică, *M. Eminescu și V. Micle*, SDM, II, 1925, 7; **20.** Emma Lăzărescu, *Amintiri despre Henrieta Eminovici și Veronica Micle*, CL, LVIII, 1926, ianuarie-februarie; **21.** Claudia Millian, *Cuvinte despre Veronica Micle*, RVS, III, 1929, 2; **22.** Călinescu, *Eminescu*, *162, 233—255*; **23.** Gh. Bogdan-Duică, *Mihai și Veronica*, ME, III, 1932, 8; **24.** P. V. Haneș, *Veronica Micle către Eugenia Frangolea*, PIL, I, 1933, 1; **25.** Dana Vasiliu-Voina, *Veronica Micle. Schiță biografică*, ALA, XV, 1938, 913; **26.** Leca Morariu, *Eminescu și Veronica Micle*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1939; **27.** I. E. Torouțiu, *La 50 de ani de la moartea poetei Veronica Micle*, CL, LXXI, 1939, 10—12; **28.** Călinescu, *Ist. lit.*, *524*; **29.** Leca Morariu, *Veronica Micle*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1942; **30.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *194—195*; **31.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 3; **32.** A. Pop, *Contribuții*, *passim*; **33.** Eugenia Oprescu, *Veronica Micle — poetă eminesciană*, RITL, XIII, 1964, 2; **34.** Octavian Ruleanu, *Amintirea poetei*, TR, VIII, 1964, 31; **35.** G. G. Ursu, *Un capitol eminescian de istorie literară: Veronica Micle*, LL, VIII, 1964; **36.** Vasile Scurtu, *Cîteva date despre Veronica Micle*, LCF, VIII, 1965, 12; **37.** Augustin Z. N. Pop, *Mărturii. Eminescu — Veronica Micle*, București, E.T., 1967; **38.** Șerban Cioculescu, *Veronica Micle și „a doua vedere"*, GL, XIV, 1967, 46; **39.** Marta Anineanu, *Corespondența lui Eminescu cu Veronica Micle*, RITL, XVI, 1967, 4; **40.** Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895*, SIL, *169—171*; **41.** Aurel Leon, *Documentar eminescian*, CRC, IV, 1969, 24; **42.** Augustin Z. N. Pop, *Aura geniului*, ARG, IV, 1970, 1; **43.** *M. Eminescu — două scrisori către Veronica* (publ. Corin Grosu), MS, II, 1971, 4; **44.** George Sanda, *Veronica Micle*, București, Cartea românească, 1972; **45.** Piru, *Varia*, I, *164—170*; **46.** Augustin Z. N. Pop, *Noi documente despre M. Eminescu și T. Maiorescu*, TMS, VII, 1972, 1; **47.** George Munteanu, *Din problemele corespondenței Eminescu — Veronica Micle*, TR, XVII, 1973, 15—16; **48.** Augustin Z. N. Pop, *Veronica Micle — scrisori*, ARG, VII, 1973, 9; **49.** *Ist. lit.*, III, *46—47*; **50.** Augustin Z. N. Pop, *Știri noi despre Veronica Micle*, ST, XXVI, 1975, 6; **51.** Aug. Z. N. Pop, *Veronica Micle în 1885*, T, VI, 1977, 4.

D. M.

MICLESCU, Dimitrie Scarlat (29.II.1820, Iaşi — 20.XI.1896, Botoşani), scriitor. Este primul fiu al marelui logofăt Scarlat Miclescu şi al Mariei, născută Beldiman. A învăţat acasă cu poetul Daniil Scavinschi şi cu profesorul francez Malgouverné, apoi în diverse şcoli particulare şi la Academia Mihăileană. Călătorise, ca mai toţi boierii vremii, în Apus şi în 1846 intra în magistratură. La 1848, amestecat în mişcarea revoluţionară de la Iaşi, se vede obligat, pentru a scăpa de represalii, să se ascundă la moşia unui frate al mamei sale, din ţinutul Fălciu, dar, în 1849, figura din nou ca judecător şi, după puţini ani, ajunge președinte al Divanului de Apel din Iaşi (1855) şi membru al Divanului obştesc. La 30 mai 1856 se găsea printre cei care iscăleau actul de înfiinţare a Comitetului Unirii şi, după un an, era ales în Divanul ad-hoc, unde, unionist fiind, sprijinea candidatura principelui Grigore M. Sturdza la tronul Moldovei. După Unire, **M.** primeşte funcţii importante în guvernul de la Iaşi. În ianuarie 1859 era numit ministru la Departamentul Lucrărilor Publice, în august la Finanţe, pentru ca în noiembrie să treacă la Justiţie. Dar mersul evenimentelor nu-l mulţumeşte, sau poate demnităţile primite nu-l satisfac, şi, în anul 1861, **M.** abandonează activitatea politică şi se retrage la una din moşiile sale. Mai predă, gratuit, lecţii la şcoala din Cotnari şi la liceul din Botoşani, iar în anul 1864 primeşte de la M. Kogălniceanu însărcinarea de a explica ţăranilor legea rurală. Reacţia lui **M.** este neaşteptată. Se îmbracă ţărăneşte, renunţă la numele de Miclescu (iscălea acum chiar Dumitru sin Scarlat), şi pune atîta suflet în aplicarea reformei încît Kogălniceanu e nevoit să intervină energic pentru a-l determina să renunţe la această activitate, care ameninţa să devină o campanie de propagandă antiboierească. Detronarea lui Al. I. Cuza l-a afectat profund. Abia după 1875 îşi va relua activitatea politică (un an mai tîrziu era ales deputat) şi, după ce conservatorii îl închid pentru un delict de presă (critica violent regimul), liberalii îl destituie din funcţia de avocat al statului, tot din cauza atitudinii independente şi radicale. **M.** a fost frate cu mitropolitul Calinic Miclescu.

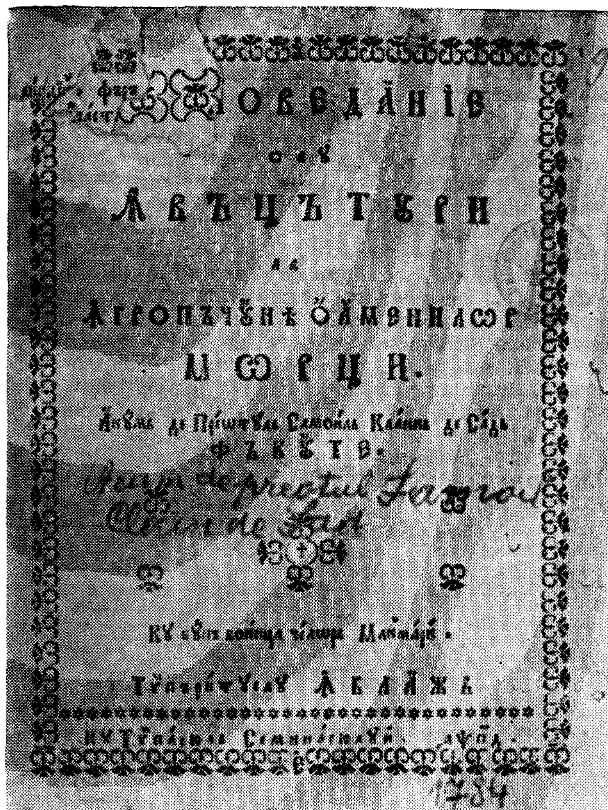
Puţinele scrieri literare rămase de la acest boier activ, democrat şi iubitor de dreptate, nu sînt pe măsura omului. Înainte de 1848 **M.** cunoscuse oarecare satisfacţii ca autor dramatic, fiind jucat în mai multe rînduri pe scena teatrului din Iaşi, precum şi în turneele diverselor trupe care străbăteau ţara. Piesele lui se aflau în repertoriu şi către 1870, ba chiar şi la 1875, cînd la Iaşi se mai juca melodrama *Dracul şi ciobanul sau Fluierul fermecat*, localizată după un text francez. Ca autor dramatic debutase la 2 ianuarie 1844 cu *Ionică, dragul mamei*, melodramă şi aceasta, probabil originală, oricum atingînd realităţile sociale şi preocupările protipendadei moldoveneşti de atunci. Se înfăţişau în această piesă, scrisă destul de bine, cu replică vie şi lovituri de teatru atent pregătite, urmările nefaste ale unei educaţii neîngrijite şi relele aduse de jocul de cărţi. Pe **M.** îl atrăgeau subiectele actuale, temele sociale. El prefera aspectele vesele ale vieţii şi critica, în felul lui V. Alecsandri, într-o manieră uşoară, predilect comică, nu lipsită de asprime. Ştia să înjghebeze o intrigă verosimilă, să alterneze momentele de acalmie ale acţiunii cu schimbări surprinzătoare de situaţie, să mascheze cît de cît concluziile morale, dar nu construia caractere, personajele, mereu aceleaşi, fiind conturate cu stîngăcie. Îi lipsea şi fantezia verbală. În 1845, teatrul din Iaşi juca *Rezeşii la Iaşi sau Iaşanca la ţară*, comedie în două acte, apoi, după şase ani, pe aceeaşi scenă, se reprezenta, în spectacol cuplat cu *Baba Hîrca* de M. Millo, comedia într-un act *Fata cojocarului*, o critică superficială şi veselă a cosmopolitismului şi a ambiţiilor de schimbare a stării sociale, pe care le manifesta mica burghezie. Se pare că **M.** a scris sau a adaptat şi alte piese, jucate de trupele Tardini—Vlădicescu, Luchian, Lupescu. Cîteva poezii patriotice, satire şi fabule, scrise cu uşurinţă şi pricepere în ale versificaţiei, a publicat **M.** în „Steaua Dunării", „Curierul", „Bîrladul" şi în gazetele redactate de el („Opiniunea", „Curierul de Dorohoi", „Cucoşul în pragul uşii").

— *Fata cojocarului*, Iaşi, Tip. Francezo-română, 1851. Ms.: *[Teatru]*, A.S.I., ms. 310.

— 1. *[D. S. Miclescu]*, CSRL, I, 1858, 13; 2. *[D. S. Miclescu]*, CUD, I, 1874, 1—2; 3. *[D. S. Miclescu]*, CSN, VIII 1896, 2164; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 66, 222; 5. Burada, *Ist. teatr.*, I, 283, 312, II, 64, 349; 6. Suţu, *Iaşii*, II, 59—62; 7. Victor Slăvescu, *Din vremea lui Cuza Vodă. Un raport al lui Dimitrie Scarlat Miclescu (1865)*, RFR, IX, 1942, 8; 8. *Ist. teatr.*, I, 213; 9. Trifu, *Cronica*, 147—148.

R. Z.

MICU, Samuil (1745, Sadu, j. Sibiu — 13.V.1806, Budapesta), cărturar iluminist, istoric, filolog şi traducător. Ascendenţii săi erau ţărani liberi, din care, cu o generaţie înaintea lui **M.**, s-au desprins numeroşi cărturari, mai cu seamă oameni ai bisericii. Aşa au fost protopopul Stoia de Sad, tatăl lui **M.**, şi episcopul Inochentie Micu, unchiul datorită căruia familia este înnobilată şi primeşte numele german Klein (scris şi Clein), cu care va semna de obicei **M.** Mama sa, Ana, era fiica lui Maniu Neagoe din Broşteni. Probabil că învaţă să scrie şi să citească cu un dascăl particular, continuînd apoi la şcoala mănăstirii din Blaj, unde este călugărit, primind numele Samuil în locul celui mirean Maniu. Dovedindu-se un elev excepţional, în 1766 este trimis la Viena pentru a studia filozofia şi teologia, tocmai în perioada de laicizare a învăţămîntului. **M.** are astfel prilejul să audieze la Universitate cursuri de orientare iluministă, lecţii despre principiile politicii de stat şi să se iniţieze în studiul economiei, fizicii, matematicii şi al limbii germane. Lecturile sale depăşeau însă programa oficială, **M.** citind acum pe Christian Wolff, Christian Thomasius, Friedrich Chr. Baumeister, Carol Steinkellner. Obţine certificate de studii cu cele mai bune calificative şi, în 1772, revine la Blaj, înfiinţînd, împreună cu colegul Ştefan Pop, clasa de filozofie la gimnaziu, **M.** fiind primul profesor de etică şi aritmetică. În anii următori, la Blaj, unde inventariază biblioteca gimnaziului, precum şi în alte localităţi ale Transilvaniei, **M.** îşi completează substanţial informaţia istorică şi filologică. În 1777 este angajat prefect de studii la Colegiul „Sf. Barbara" din Viena. Anii petrecuţi aici sînt rodnici în lecturi, lucrări şi traduceri. Reîntors la Blaj pentru mult timp (1783—1804), **M.** se dedică în întregime preocupărilor filozofice, istorice, filologice, cît şi traducerilor. Dornic să contribuie la emanciparea naţională a românilor ardeleni, el alcătuieşte argumentaţia istorică pentru *Supplex libellus valachorum Transilvaniae*. Deziluzionat de respingerea acestui memoriu, **M.** devine şi mai

izolat. I se impune să se ocupe doar de traduceri religioase. Persecutat și acuzat de episcopul Ioan Bob, împiedicat sistematic în activitatea sa, constrîns de condiția de călugăr de care nu putuse scăpa, el voia să părăsească Blajul, dar nu izbutește decît în 1804. Numit cenzor la Tipografia Universității din Buda, **M.** își continuă lucrările și traducerile alături de colaboratorul și prietenul său Gh. Șincai, sfîrșitul găsindu-l în plină activitate.

Biografia lui **M.** relevă sensul unic al existenței sale — luminarea poporului prin învățătură și educație morală. Încrezător în utilitatea și puterea rațiunii, el a găsit o fundamentare și un îndemn în filozofia iluministă wolffiană, pe care se întemeia politica reformistă a Curții imperiale de la Viena. Integrat prin educație și idealuri marii mișcări cultural-politice care s-a numit Școala ardeleană, **M.** și-a însușit această filozofie, făcînd din ea un instrument. Ordinea prestabilită, imuabilitatea dogmatică a învățăturilor teologice erau incompatibile cu noul suflu reformator. Noul ideal — luminarea omului prin rațiune (cunoaștere și înțelegere) — devine propriul ideal al lui **M.** Răspunzînd și necesității unui program teoretic din care să derive criteriile reformei naționale, el se va strădui să adapteze pentru români cărțile care îi luminaseră înțelegerea și cu ai căror autori se identifică. O sinteză didactică și sistematică a iluminismului practic wolffian era cartea lui Fr. Chr. Baumeister, ***Elementa philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae*** (1771), constituită din cinci părți mari, pe care **M.** le traduce separat. Izbutește să tipărească doar primele două părți : *Loghica adecă partea cea cuvîntătoare a filosofiei* (1799) și *Legile firei, ithica și politica sau filosofia cea lucrătoare* (1800), celelalte rămînînd în manuscris pînă în 1966. Contribuția sa esențială constă în prezentarea într-o formă accesibilă a întregului sistem, în urmărirea permanentă a scopului explicit de creare a unei baze teoretice pentru necesități practice. Adaptarea se face prin definiții simplificate sintetic, prin exemplificări din mediul cunoscut cititorilor români, prin numeroase concluzii și reliefări ale sensurilor și învățăturilor utile. **M.** se situează pe pozițiile înaintate ale unui eclectism filozofic, în care raționalismul iluminist se interfera cu elemente idealiste. Astfel, gîndirea sa realizează o primă desprindere de ideea divinității ca scop și cauză absolută a lumii, care stăpînise spiritul românesc al secolelor anterioare. Determinismul universal, teoria cunoașterii și a adevărului, principiul contradicției și al cauzei suficiente sînt concepte al căror sens a deschis lui **M.** noi căi de înțelegere și prezentare a fenomenului istoric sau lingvistic.

Răspunzînd necesităților acute ale momentului, temeinic pregătit teoretic, **M.** va da una din cele dintîi opere istorice cu caracter științific în cultura românească. Concretizată în mai multe lucrări în latinește și românește, activitatea sa de istoric era îndreptată în două sensuri majore : informarea lumii științifice străine în legătură cu originea și ființa poporului român, precum și luminarea poporului prin dezvăluirea adevărului istoric despre propria sa existență. Astfel, el alcătuiește mai întîi *Brevis historica notitia origines et progressu nationis daco-romanae* (1778), cunoscută și citată de istoricii contemporani cu el. După două lucrări de popularizare, **M.** scrie, între 1800—1806, marea sa operă, rămasă în patru volume manuscrise, din care a publicat sub titlul *Istoria, lucrurile și întîmplările românilor pre scurt* un fragment, în 1806 (continuat și în 1807). Izvoarele folosite diferă după conținutul volumelor. Primul, *Istoria românilor în Dachia*, tratează istoria romanilor de la căderea Troiei pînă la colonizarea Daciei, continuată de istoria Transilvaniei pînă la zi și de cea a românilor sud-dunăreni, folosind istoricii antici, bizantini medievali și pe cei maghiari. Al doilea, *Istoria domnilor Țării Românești* pînă la 1724, își ia informația din istoricii bizantini, dintr-o cronică anonimă, din stolnicul Constantin Cantacuzino, Radu Popescu, Del Chiaro, Grigore Ureche, Nicolae Costin, Dimitrie Cantemir (și izvoarele polone ale acestora) sînt utilizați în *Istoria domnilor Țării Moldovei* pînă în 1795. Volumul al patrulea — *Istoria bisericească a Episcopiei românești din Ardeal*, care cuprinde evenimentele de pînă la 1782, este bazat pe documente de arhivă, tradiții și pe propria informație a autorului. Pornind de la ideea scrierii unei istorii integrale a românilor, **M.** a avut în vedere demonstrarea unor teze fundamentale — originea, continuitatea și unitatea poporului român. Pentru aceasta el folosește argumente de natură istorică, etnică, lingvistică și toponimică. Încercînd stabilirea unei filiații etnice romani—români, el are prilejul să consemneze și să descrie unele obiceiuri, făcînd un modest început de etnografie. Concepția generală despre istorie izvora din raționalismul concepției sale filozofice și generează o serie de trăsături noi : înlănțuirea cauzală a evenimentelor, privirea generală asupra obiectului, înlăturarea din cauzalitatea istorică a providenței, folosirea exactă a izvoarelor, erudiția, îndemnul pentru luminarea maselor, critica instituțiilor feudale, caracterul militant. Dar modul de expunere, stilul, tonul preponderent narativ aparțin încă vechii istoriografii, **M.** făcînd trecerea de la aceasta la studierea științifică a istoriei, inaugurată, cu adevărat, de Gh. Șincai. Pentru

a completa demonstrația asupra originii românilor, **M.** a folosit și argumente lingvistice, limba trebuind să oglindească, după el, în mod absolut, descendența latină. În 1779, el tipărește la Viena prima carte românească cu litere latine — *Carte de rogacioni pentru evlavia homului chrestin* — încercînd să arate caracterul pur latin al limbii române și prin prezentarea succintă a sistemului ortografic etimologizant. Demonstrația devine mult mai complexă și mai largă în *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780), prima gramatică românească tipărită, scoasă cu colaborarea de ultim moment a lui Șincai. Scrisă, din necesități practice, în latinește, lucrarea are o dublă importanță prin descoperirea legilor fonetice ale evoluției cuvintelor de la latină la română și sistematizarea întregului material lingvistic (pe baza acestei gramatici, limba română a fost clasificată între limbile romanice) și prin valoarea de manual și model pentru întocmirea gramaticilor viitoare. Același sistem ortografic va fi susținut și în introducerea la *Acatist* (1801). În sens iluminist, **M.** inițiază o mare lucrare lexicografică, fundamentală pentru cultura unui popor, intenționînd să publice două dicționare, după cum atestă cele două prospecte tipărite în 1806: *Dictionarium latino-valachico-germanico-hungaricum* și *Dictionarium valachico-latino-germanico-hungaricum*. Manuscrisul celui de al doilea (publicat în 1944) a fost continuat și dezvoltat de mai mulți lexicografi (între care un rol deosebit l-a avut Petru Maior), fiind tipărit în 1825 cu titlul *Lesicon românesc-lătinesc-unguresc-nemțesc (Lexiconul de la Buda)*.

Vastul program de „luminare" pe care și-l propusese **M.** era concretizat în bună măsură prin traducerile și prelucrările sale. În afară de textele filozofice, care contribuiau la formarea unei baze teoretice pentru renașterea culturală a românilor, el realizează și traduceri de texte cu caracter religios sau literar, în care își expune propriile idei și îndemnuri practice. În introduceri sau în diferite intervenții, **M.** face numeroase precizări și sublinieri, cu intenții pedagogice. Semnificative sînt în acest sens traducerile unor cărți prin excelență moralizatoare: ***Viața și pildele lui Esop*** și romanul *Belisarie* după Marmontel. Pe lîngă caracterul iluminist, de popularizare a cunoștințelor și ideilor morale, traducerile sale pot fi apreciate și din punct de vedere literar. Nu s-au păstrat traducerile după *Esopia, Varlaam și Ioasaf, Belisarie*, care ar fi evidențiat și mai mult măsura înzestrării sale. Calitățile de bun povestitor, dovedite în scrierile istorice, generează și în alte lucrări pasaje cu valoare literară. În traducerea *Bibliei*, **M.** a știut să valorifice experiența înaintașilor, dar și să limpezească stilul (necesitatea formulării cît mai clare o susținuse și teoretic), încercînd în *Cîntarea Cîntărilor* o exprimare literară, chiar poetică. Traducînd opera satirică *Istoria adevărată* a lui Lucian din Samosata, **M.** utilizează adecvat elemente ale limbii populare și obține adevărate pagini de proză literară.

În prelucrările și traducerile religioase, **M.** și-a păstrat spiritul raționalist și umanist, evidențiind nu latura mistică, de explicare și întărire a dogmei, ci pe cea realistă, a fireștilor învățături sau chiar a atitudinilor critice. Traducînd *Istoria besericească* a lui Claude Fleury, **M.** pășește alături de Petru Maior în larga mișcare europeană antipapală și anticlericală. Majoritatea traducerilor religioase sînt predici și hagiografii, prin care se perpetuează și se îmbogățește un important capitol al vechii noastre culturi. Precursor în lingvistica, filozofia și istoriografia românească, traducător cu un deosebit simț al limbii, cărturar în spiritul sfîrșitului secolului al XVIII-lea, **M.** este un inițiator al renașterii noastre culturale. Exemplul, sugestiile și ideile sale au fost continuate cu pasiune de cărturarii generației următoare — Gh. Lazăr, Simion Bărnuțiu, A. T. Laurian, Timotei Cipariu.

— *Carte de rogacioni pentru evlavia homului chrestin*, Viena, Tip. Kurzbek, 1779, reed. fragm. în ȘA, I, *57—59*; *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (în colaborare cu Gh. Șincai), Viena, Tip. Kurzbek, 1780, reed. fragm. în ARH, 1869, 29—30, 1871, 31; *Dissertatio canonica de matrimonio juxta disciplinam graecae orientalis ecclesiae*, Viena, Tip. Kurzbek, 1781; *Dissertatio de jejuniis graecae orientalis ecclesiae*, Viena, Tip. Kurzbek, 1782; *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj, Tip. Seminarului, 1784; ed. Ioan Nicorescu, Arad, Tip. Diecezană, 1907; *Istoria, lucrurile și întîmplările românilor pre scurt*, CBD, 1806 (adaos), 1807, *35—72*, reed. fragm. în ȘAR, *31—48*; fragm. în ȘARD, *91—107*; *Istorie scurtă a românilor*, publ. Gavrilă Laslo, Sibiu, Tip. Closius, 1848; *De ortu, progressu conversione Vallachorum Episcopis item Arhiepiscopis eorum*, în T. Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, Tip. Seminarului, 1855, *1—20*; *Fragment biografic românesc despre episcopii uniți începînd de la Athanasie I pînă la al II-lea*, în T. Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, Tip. Seminarului, 1855, *137—138*; *Historia daco-romanorum sive valachorum* (publ. A. T. Laurian), IP, II, 1861, *67—118*, reed. în FMIL, XXV 1862, 11—26, 29—*30*; *Fragment istoric bisericesc (decopiat din manuscrise de ale lui Samuil Clain). Partea a doua din istoria bisericească* (publ. G. Pop), SIR, III, 1867, 10—11; *Dictionarium valachico-latinum*, publ. Gáldi László, Budapesta, Tip. Királyi, 1944; *Scurtă cunoștință a istorii românilor*, îngr. și introd. Cornel Cîmpeanu, București, E. Ș., *1963*; *Scrieri filozofice*, îngr. și introd. Pompiliu Teodor și Dumitru Ghișe, București, E. Ș., 1966; *Responsum ad Crisim Josephi Caroli Eder in Supplicem Libellum Valachorum Transilvaniae iuxta numeros ab ipso positos*, în Pervain, *Studii, 44—72*. **Ms.**: *Istoria și lucrurile și întîmplările românilor*, t. I—IV, B.F.C., ms. 436—439; *Hronologhia împăraților turcești, carii după împărații grecești au urmat la Țarigrad*, B.F.C., ms. 332. — **Tr.**: *Biblia adecă Dumnezeiasca scriptură a legii vechi și a ceii noao*, Blaj, Tip. Seminarului, 1795; *Theologhia moralicească sau Bogoslovia, carea cuprinde învățătura năravurilor celor bune, și a vieții creștinești, din S. Scriptură și din sfinții părinți culeasă*, Blaj, Tip. Seminarului, 1796; *Cartea a doao a Theologhiei moralicești, carea cuprinde învățătura despre contracturi și osibite detorii a fieștecărui stat și despre darul lui Dumnezeu și Tainele sfintei beserici și cealealalte*, Blaj, Tip. Seminarului, 1796; Fr. Chr. Baumeister, *Loghica adecă partea cea cuvîntătoare a filosofiei*, Buda, Tip. Universității, 1799, *Legile firei, ithica și politica sau filosofia cea lucrătoare*, I—II, Sibiu, Tip Bart, 1800, *Învățătura metafizicii și Învățătura politicească*, în Samuil Micu, *Scrieri filozofice*, București, E. Ș., 1966, *71—186, 235—272*; *Acathist sau Carte cu multe rugatsuni pentru evlaviea fiestequarui crestin*, Sibiu, Tip. Hochmeister, 1801, reed. fragm. în ARH, 1870, 39, în ȘA, I, *272—276*; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taine preste tot*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina botezului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina mirului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina maslului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina preoției*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina căsătoriei*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina pocăianiei*, Blaj, Tip. Seminarului, 1801; *Theologhie dogmatică și moralicească despre taina euharistiei*, Blaj, Tip. Seminarului, 1802; P. Segneri, *Îndreptarea păcătosului*, îngr. Iacob Radu, Oradea, Societatea „Sf. Ioan Gură de Aur"; Lucian din Samosata, *Istoria cea adevărată* (publ. N. Lascu), CLC, XXII, 1942, 1—6. **Ms.**: *A celui dintre sfinți părintelui nostru Doroteiu învățături foarte de mare folos omului cucernic* (1769), B.F.C., ms. 516; *A celui între sfinți părintelui nostru Vasilie cel Mare arhiepiscopul Chesariei Capadochiei rînduialele celor ce pusnicește, sau sînguri, sau împreună pre obște petrec* (1780), t. I—II, B.F.C., ms. 410, ms. 15; *Cartea întîia a împăraților dupre cea elinească tălmăcită* (1785), B.F.C., ms. 64; *[Texte religioase], Filosofia, etica sau morala* (1786), B.F.C., ms. 66; *A celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Gură de Aur arhiepiscopul Țarigradului omilii sau cuvinte în Evanghelia Sfîntului Ioan* (1787), B.F.C., ms. 432; *A celui întru sfinți părintelui nostru Chiril Arhiepiscopul Ierusalimului Catihises sau Învățături către cei ce vin la botez* (1788), B.F.C., ms. 429; *A celui întru sfinți părintelui nostru Vasile cel Mare cuvinte* (1788), B.F.C., ms. 502; *Tractat despre moral preste tot și despre moralul creștinesc îndeosebi* (c. 1789), B.F.C., ms. 475; *Istoria besericească pre scurt* (1790), I—III, B.F.C., ms. 440—442; *A celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Gură de Aur arhiepiscopul Țarigradului cuvinte în Evanghelia Sfîntului Ioan* (1791), B.F.C., ms. 433; *[Predici]* (1792), B.F.C., ms. 434; *[Texte patris-*

tice] (1788—1794), B.F.C., ms. 431 ; *A celui dintru Sfinți părintelui nostru Grigorie Teolog, cuvînt* (1794), B.F.C., ms. 501 ; Claude Fleury, *Istorie bisericească* (1794), partea I—XI, B.F.C., ms. 443—447 ; *Canoanele săboarălor a toată lumea și a celor nameasnice, și ale sfinților părinți, cele primite în beserica Răsăritului* (1798), B.F.C., ms. 427 ; *Statuta sau legile scaonelor săsești din Ardeal care în toate ju[de]căție și rînduielile politicești să țin în scaonele săsești* (1802), B.F.C., ms. 515 ; *[Învățăturile sfinților părinți]* (1803), B.F.C., ms. 426 ; *A Thomei de la Kempis de urmarea lui Hs. cărți patru foarte de mare folos sufletului cucernic* (1803), B.F.C., ms. 430 ; *Sf. Vasile cel Mare, Învățături ascetice* (1804), B.F.C., ms. 533 ; *A celui întru sfinți părintelui nostru Vasile cel Mare arhiepiscopul Chesariei Capadochiei hotărîri scurte cu întrebări și cu răspunsuri* (1804), B.F.C., ms. 536 ; *A celui dintru sfinți Părintelui nostru Vasile cel Mare arhiepiscopul Cesariei din Capadochia cuvinte către norod zise* (1805), B.F.C., ms. 534 ; *A celui întru sfinți părintelui nostru Chiril Arhiepiscopul Alexandriei. Din proorocul Ioil cuvînt înainte*, B.F.C., ms. 415 ; *A celui dintre sfinți Părintelui nostru Vasile cel Mare arhiepiscopul Cesariei Capadochiei rînduiale către cei ce împreună, sau pustnicește viețuiesc*, B.F.C., ms. 535 ; *Carte despre descoperirea cea dumnezăiască*, B.F.C., ms. 428 ; *Cartea pentru posturile besericii grecești a Răsăritului*, B.F.C. ms. 480 ; *De datoriile cinurilor călugărești*, B.F.C., ms. 477 ; *Despre Sfănta Scriptură*, B.F.C., ms. 497 ; *Evangheliile și Apocalipsul lui Ioan Teolog*, B.F.C., ms. 112 ; *Hotărîri lungi ; Epitimia sau pedepse asupra călugărilor ; Epistole*, B.F.C., ms. 512 ; *Imn sau cîntare la îngroparea domnului nostru Isus Hristos*, B.F.C., ms. 423 ; *Istoria împărăcherii între biserica Răsăritului și a Apusului care s-au făcut pe vremea lui Mihail Celularie, patriarhul Țarigradului*, B.F.C., ms. 448 ; *În sfînta și marea Sîmbătă*, B.F.C., ms. 481 ; *Învățătură la dumineca lăsatului de brînză*, B.F.C., ms. 180 ; *Puneri de prolegomele Sfintei Scripturi de descoperirea cea dumnezăiască*, B.F.C., ms. 476 ; *[Texte patristice]*, B.F.C., ms. 92, ms. 478, ms. 537, ms. 539.

— 1. T. Cipariu, *Gramatiștii și ortografiștii români*, ARH, 1869, 29—30, 1870, 31, 39 ; 2. I. M. Moldovan, *Documente pentru bibliografia lui S. Klain*, ARH, 1870, 34—37 ; 3. Ioan Bianu, *Viața și activitatea lui Maniu Samuil Micu alias Clain de Sad*, București, Tip. Laboratorilor români, 1876 ; 4. Ar. Densusianu, *Cauzele persecuțiunilor lui S. Micul, G. Șincai și Petru Maior*, RTL, II, 1894, 4 ; 5. Emilian Micu, *Calendarul lui Samuil Clain, 1806*, A, XVII, 1906, 6 ; 6. Bălan, *Lb. cărților bis.*, *167—187* ; 7. Zenovie Pîclișanu, *Samuil Klein concurent la episcopia unită a Orăzii-Mari*, CLC VIII, 1919, 9—10 ; 8. Iacob Radu, *Manuscriptele bibliotecii episcopiei greco-catolice române din Oradea-Mare*, București, Cultura națională, 1923 ; 9. Iacob Radu, *Doi luceferi rătăcitori. Gheorghe Șincai și Samoil Micu Clain*, București, Cultura națională, 1924 ; 10. Haneș, *Stud. cercet.*, *175—179* ; 11. Pascu, *Ist. lit. XVIII, 105—145* ; 12. Em. Elefterescu, *Samuil Micu-Clain*, LRM, II, 1930, 7 ; 13. Iorga, *Ist. lit.*, III, *167—200* ; 14. Z. Pîclișanu, *Un vechi proces literar (Relațiile lui I. Bob cu S. Klein, Gh. Șincai și P. Maior)*, RFR, II, 1935, 7 ; 15. Nicolae Laslo, *Samuil Micu, traducător din Lucian*, GR, V, 1937, 5—7 ; 16. Mario Ruffini, *La scuola latinista rumena*, Roma, Signorelli, 1941, *27—51, 89—115* ; 17. Popovici, *Studii*, I, *197—209* ; 18. Dan Simonescu, *Proiecte de dicționare române. Samuel Micu și Vasile Kolosi*, ETH, II, 1945, 3—4 ; 19. I. Lungu, *Meritele lui Samuil Micu în problema terminologiei filozofice românești*, CF, III, 1955, 4 ; 20. D. Macrea, *Samuil Micu*, LR, V, 1956, 3 ; 21. Ion Roman, *Un cărturar luminat — Samuil Micu-Klein*, CNT, 1956, 19 ; 22. J. Byck, *Samuil Micu Klein — 150 de ani de la moartea învățatului ardelean*, GL, III, 1956, 20 ; 23. Perpessicius, *Mențiuni ist., 502—524* ; 24. N. Mladin, I. Vlad, Al. Moisiu, *Samuil Micu Clain — teologul. Viața, opera și concepția lui teologică*, Sibiu, 1957 ; 25. Tomescu, *Calendarele, 66—67, 111—112* ; 26. Ion Lungu, *Gîndirea social-politică și filozofică a lui Samoil Micu*, DIF, II, 111—156 ; 27. Ion Lupaș, *Două manuscrise cu conținut juridic din activitatea lui Samuil Micu-Clain*, RITL, VI, 1957, 3—4 ; 28. C. Cîmpeanu, *O lucrare necunoscută a lui Samuil Micu : „Hronologhiia împăraților turcești"*, SCI, VIII, 1957, 1—4 ; 29. Macrea, *Lingviști, 17—33* ; 30. I. Verbină [I. Pervain], *Paternitatea unui text atribuit lui Samuil Micu Clain*, ST, XI, 1960, 3 ; 31. Pompiliu Teodor, *Despre „Istoria românilor cu întrebări și răspunsuri" a lui Samuil Micu Clain*, STD, XIII, 1960, 2 ; 32. Pompiliu Teodor, *Izvoarele lucrărilor de filozofie traduse și prelucrate de Samuil Micu*, ALIL, t. XI, 1960, fasc. 2 ; 33. Corneliu Cîmpeanu, *Considerații bibliografice asupra operelor lui Samuil Clain privitoare la istoria românilor*, AII, IV, 1961 ; 34. Pompiliu Teodor, *O copie din 1794 a manuscrisului lui Samuil Micu Clain : „Statuta sau legile scaunelor săsești din Ardeal"*, AII, IV, 1961 ; 35. Romulus Munteanu, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, București, E.D.P., 1962, *passim* ; 36. Cornel Cîmpeanu, *Introducere* la Samuil Micu, *Scurtă cunoștință a istorii românilor*, București, E.S., 1963 ; 37. Romul Munteanu, *Particularități ale iluminismului românesc*, GL, X, 1963, 51 ; 38. Piru, *Ist. lit.*, II, *44—56* ; 39. D. Ghișe, Pompiliu Teodor, *Puncte de vedere la o discuție asupra iluminismului românesc*, GL, XI, 1964, 9 ; 40. A. Marino, *Iluminiștii români și problema „cultivării" limbii*, LR, XIII, 1964, 5—6 ; 41. Pompiliu Teodor, *Ideologia revoluției din 1848 și opera istorică a lui Samuil Micu*, SUB, Historia, X, 1965, fasc. 2 ; 42. Zamfira Mihail, *Observații asupra vocabularului scrierilor lui Samuil Micu*, ALIL, t. XVI, 1965 ; 43. Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivașcu, București, E.S., 1966, *128—170* ; 44. Pompiliu Teodor, D. Ghișe, *Studiu introductiv* la Samuil Micu, *Scrieri filozofice*, București, E.S., 1966 ; 45. M. Zaciu, *La o ediție Samuil Micu*, TR, X, 1966, 47 ; 46. Iosif Pervain, *Date pentru o monografie despre Samuil Micu*, SUB, Philologia, XII, 1967, fasc. 2 ; 47. Nicolae Albu, *Completări la biografia lui Samuel Micu Clain*, F, IV, 1968, 6 ; 48. *Ist. lit.*, II, *37—46* ; 49. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *308—310* ; 50. Romul Munteanu, *Studiu introductiv*, ȘA, I ; 51. Mușlea, *Cercetări*, I, *3—18* ; 52. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *447—457* ; 53. Pervain, *Studii, 15—44* ; 54. N. A. Ursu, *Modelul gramaticii lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai*, LR, XX, 1971, 3 ; 55. Nicolescu, *Șc. ardeleană, passim* ; 56. Dumitru Ghișe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, Dacia, 1972, *21—100* ; 57. Nicolae Albu, *Contribuție la opera filozofică a lui Samuil Micu*, ST, XXIII, 1972, 7 ; 58. Ion Lungu, *„Loghica" lui Samuil Micu în actualitate*, TR, XVIII, 1974, 32 ; 59. *Les Lumières chez les Roumains*, CREL, 1977, 2 ; 60. Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Minerva, 1978, *117—122, 246—252, passim*.

C. T.

MICU-KLEIN, Ioan Inocențiu (1692, Sadu, j. Sibiu — 23.IX.1768, Roma), cărturar. Ioan Micu, în călugărie Inocențiu (Inochentie), și cu numele de familie devenit în urma înnobilării Klein, învață un timp la școala iezuiților din Sibiu. De aici este trimis în 1721 la Tyrnavia (Trnava), unde obține una din cele douăsprezece burse instituite de cardinalul L. Kollonich pentru copiii de români uniți. Instrucția primită, zelul religios și purtările alese îl fac să fie desemnat episcop de Făgăraș, de către sinodul electoral al clerului unit, în iunie 1728. Numit episcop în 1729 cu aprobarea Cancelariei aulice și a lui Carol al VI-lea, instalat sărbătorește în 1732, **M.-K.** a pornit chiar de la începutul carierei sale ecleziastice lupta pentru emanciparea națională a românilor ardeleni. El este cel dintîi care emite tezele fundamentale și trasează programul de acțiune — politic, social și cultural — al Școlii ardelene. A cerut respectarea celei de a doua Diplome leopoldine, contestată și blocată de Dieta Transilvaniei, diplomă prin care se promitea românilor uniți cu Roma egalitatea în drepturi cu celelalte națiuni. Timp de 15 ani (1729—1744), cînd a condus efectiv biserica ardeleană, **M.-K.** asaltează Viena cu numeroase suplice (una se numea chiar *Supplex libellus*), memorii, cerînd admiterea micii nobilimi românești și a altor pături înstărite printre stările privilegiate, reprezentarea românilor în guvern, în Dietă și în funcțiunile publice, declararea lor ca a patra „națiune" în stat, egalitatea „plebei" române cu „plebea" celorlalte popoare, dreptul acesteia la școală, meserii, reducerea „robotei", restituirea pămînturilor ocupate de nobili, ștergerea iobăgiei pe pămîntul regesc (scaunele săsești), dreptul la liberă mutare. Acest vast program politic și social, formulat în etape diferite, era sprijinit cu argumente istorice și juridice. Episcopul cere drepturi egale în virtutea faptului că populația română, care este cea mai numeroasă și cea mai veche din Transilvania, suportă cele mai multe sarcini și aduce cele mai multe contribuții și este firesc ca acela care suportă sarcina să-i simtă și folosul. Cunoscînd, prin 1735, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* al lui D. Cantemir, **M.-K.** argumentează că românii nu sînt inferiori nici în vechime și nici în „noblețea spiței" față de celelalte popoare, punînd deci ideile cronicarilor la temelia ideologiei și programului de luptă al Școlii ardelene. El și-a dat seama de necesitatea ridicării culturale a românilor, în general, și a clerului unit, în special, folosind pentru prima dată dreptul acordat românilor uniți de a trimite bursieri la Viena și

Roma. Episcopul achiziționează domeniul Blajului, unde se va înălța, conform planurilor sale, un oraș în întregime românesc, menit a adăposti primele școli ale românilor uniți și care a devenit o citadelă a culturii, însuflețită de ideile iluministe ale lui **M.-K.** Deși episcop unit, a făcut apel, în lupta sa, la toți românii, militînd pentru cauza lor, respingînd încercările de catolicizare și presiunile teologului iezuit de pe lîngă Episcopia din Blaj. În iunie 1744, împărăteasa Maria Tereza îl cheamă la Viena pentru a-l intimida și a-l decide să renunțe la luptă. **M.-K.** pleacă la Roma, pentru a cere sprijinul papei, însă pontiful, îndatoritor față de habsburgi, va transforma prezența acestuia la Roma într-un exil pe viață. El nu va înceta însă să se ocupe de situația românilor. Folosindu-se de clericii devotați cauzei sale, adresează Curții din Viena noi cereri și memorii, iar locțiitorii săi vor continua politica națională condusă de el din exil. În Transilvania, **M.-K.** rămîne personalitatea cea mai importantă a epocii, devenind în gîndirea social-politică românească principalul precursor al Școlii ardelene, în orientările ei esențiale.

— *Corespondența din exil a episcopului Inochentie Micu Klein, 1746—1768*, îngr. și pref. Zenovie Pîclișanu, București, Cultura națională, 1924.

— 1. A. Densușianu *Ist. lit.*, *141—142* ; 2. Gh. Bogdan-Duică, *Procesul episcopului Ioan Inochentie Clain*, Caransebeș, 1896 ; 3. Augustin Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728—1751)*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1900 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *57—60* ; 5. Șt. C. Ioan, *Privire asupra culturii în Ardeal*, București, Tip. Miulescu, 1907, *8—13* ; 6. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirei religioase a românilor din Ardeal : în secolul XVIII*, I, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1920, *127—136* ; 7. Iorga, *Ist. lit.*, III, *68—72* ; 8. P. P. Panaitescu, *Ctitorul Blajului, episcopul Inocentie Micu-Klein*, GR, IV, 1936, 8—9 ; 9. N. Comșa, *Episcopul Ion Inochentie Micu*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1943 ; 10. Popovici, *Studii*, I, *95—96* ; 11. Tuliu Racotă, *Ion Inochenție Micu*, Sibiu, Dacia Traiană, 1944 ; 12. Iosif Pervain, *Ioan Inocențiu Micu-Klein*, TR, I, 1957, 7 ; 13. *Ist. lit.*, I, *508—512* ; 14. *Ist. gînd.*, *95—96* ; 15. D. Prodan, *Supplex libellus valachorum*, București, E.Ș., 1967, *137—199* ; 16. Dumitru Stăniloae, *Lupta și drama lui Inocențiu Micu Clain*, BOR, LXXXVI, 1968, 9—10 ; 17. Ion Lungu, *Inochentie Micu*, TR, XII, 1968, 39 ; 18. Dim. D. Roman, *Ioan Inochentie Micu-Klein, erou al luptei pentru afirmarea românească a Transilvaniei*, ATN, V, 1968, 12 ; 19. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *304—306* ; 20. Pervain, *Studii*, *9—14* ; 21. Armbruster, *Romanitatea*, *237—239* ; 22. Radu Brateș, *Oameni din Ardeal*, București, Minerva, 1973, *27—37* ; 23. Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Minerva, 1978, *77—93*, *passim*.

A. S.

MICULESCU, Grigore (1817, Cerneți, j. Mehedinți — c. 1885), autor de versuri. Pitarul **M.** a fost candidat la domnie în 1842, unionist și deputat. În 1857 a publicat poemul *O noapte pe ruinele Severinului*, scris sub influența poeziei ruinelor a lui V. Cîrlova și Gr. Alexandrescu. Dar, în afara invocării „Danubiului" și a apariției fantomei, nu sînt decît versuri care, într-un limbaj italienizat, forțat, narează unele fapte istorice.

— *O noapte pe ruinele Severinului*, București, Imprimeria Seculului, 1857, reed. fragm. în APMH, *5—6*.

— 1. A. Pumnul, *Gr. Miculescu*, LPTR, IV, partea II, *96* ; 2. Pop, *Conspect*, I, *110* ; 3. Sarmiza Cretzianu, *De pe Valea Motrului*, București, Eminescu, 1971, *38—43* ; 4. V. Pîrvănescu, *Grigore Miculescu*, în *Tribuna bibliotecii*, Drobeta-Turnu Severin, 1979 (ianuarie).

M. T.

MICU MOLDOVANU, Ioan v. Moldovanu, Ioan M.

MIHĂESCU, Alexandrina (20.VIII.1876, Gura Sărăției, j. Buzău — 21.VI.1895, Gura Sărăției, j. Buzău), poetă. Moartă de tuberculoză la nouăsprezece ani, **M.** a lăsat cîteva versuri și proze, strînse de familie într-o broșură cu titlul *Flori de zăpadă*, după ce mai înainte fusese remarcată de Al. Vlahuță în „Vieața". Era fiica moșierului Grigore Mihăescu din ținutul Buzăului și sora scriitorului N. Gr. Mihăescu-Nigrim. Deși urmase doar patru clase la școala din satul natal, avea lecturi numeroase. În poezia ei există, în forme populare sau influențate de lirica lui M. Eminescu și G. Coșbuc, o adiere proaspătă de sensibilitate naivă, copilărească, o delicatețe specifică. Obsesia dureroasă a morții, trecută în resemnare și melancolie, e comunicată simplu, pe un ton adînc omenesc, în imagini nu lipsite de noutate, de lirism. În proză, se remarcă ascuțimea spiritului de observație și echilibrul expresiei.

— *Flori de zăpadă*, Rîmnicu Vîlcea, Tip. Sfetea, 1898.

— 1. Al. Vlahuță, *Un talent necunoscut*, VT, II, 1895, 24 ; 2. Al. Antemireanu, *Alexandrina Mihăescu*, E, IV, 1898, 690 ; 3. [A. Steuerman-]Rodion, *„Flori de zăpadă"*, OP, I, 1898, 245 ; 4. Savin Constant, *Viața și opera poetei Alexandrina Mihăescu*, București, Tip. Române unite, 1926 ; 5. Iorga, *Oameni*, I, *191—195*.

S. C.

MIHĂILEANU, Ștefan (1821 — 15.VII.1909, București), autor dramatic. La fel ca frații lui, Costache și Ralița, **M.**, trecut prin școala Societății Filarmonice, a fost actor. S-a angajat, la începutul îndelungatei sale activități, în trupa lui C. Caragiali. A jucat la București și la Craiova, luînd parte și la turneele ce se întreprindeau în Moldova și Transilvania. Interpret de vodeviluri, dar și de drame și tragedii, **M.** nu impresiona deloc prin naturalețe, cronicarii vremii reproșîndu-i „ifosul". Aici, actorul se confundă cu autorul dramatic, ale cărui compuneri sînt de un retorism strident. Acestea, în intenția lui **M.** drame istorice și naționale, urmărind să redeștepte „amorul de patrie și virtutea", erau niște prolixe melodrame. Tonul e mereu ridicat, exaltat, fie că se invocă apusele vremuri de mărire ori se deplînge soarta amară a țării,

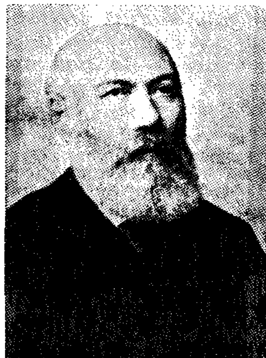
fie că se incriminează, în rechizitorii patetice, decăderea dinlăuntru, corupția politică, trădarea și alte nelegiuiri. În tiradele vehemente, surescitate, pline de efuziuni subite sau de mărețe viziuni inspirate de ideea, obsedantă, a „onoarei și demnității naționale", se glorifică „martiriul" celor care se jertfesc pentru patrie și dreptate, împotriva „tiraniei". Au fost publicate în volum tîrziu: *Blestemul unui bătrîn țăran murind sau Timpul vechi și timpul nou* (1893), piesă în versuri, *Martirul libertății* (1893), monolog în proză, *Danubiul și Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele* (1893), dramă națională prelucrată după romanul *Aldo și Aminta* de C. Boerescu. Mai inspirate nu sînt nici piesele istorice, asupra cărora, în treacăt, M. Eminescu emisese o judecată aspră în articolul *Repertoriul nostru teatral* (1870). Refugiați de răul turcilor în codru, unde dau lupte violente, sub imboldul unor patriotice, dar confuze încă, simțăminte, haiducii din piesa *Dragomir Rucăreanul, Vulturul munților* (1885) vor deveni, împreună cu viteaza lor căpetenie, „panduri" ai lui Mihai Viteazul (*Mihai Bravul*, 1885). Într-o înfruntare cu oștile otomane, „Vulturul munților" cade rănit de moarte, sfîrșit ce încunună o viață de „martir al libertății" — acesta fiind eroul predilect al lui **M.** Piesele, discursive, turmentate parcă, foiesc de inadvertențe, de anacronisme. Nu mai puțin artificială e limba. Chiar sumară, execuția lui Eminescu era cu totul îndreptățită.

— *Dragomir Rucăreanul, Vulturul munților*, București, Tip. Modernă, 1885; *Mihai Bravul*, București, Tip. Modernă, 1885; *Blestemul unui bătrîn țăran murind sau Timpul vechi și timpul nou, Martirul libertății, Danubiul și Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele*, București, Tip. Cucu, 1893.

— 1. Eminescu, *Scrieri, 57*; 2. *[Ștefan Mihăileanu]*, U, XXVII, 1909, 194; 3. *Ist. teatr.*, II, *526*.

F. F.

MIHĂLESCU, Simeon (1820 — 30.I.1897, București), traducător. Adept politic al lui C. A. Rosetti, **M.** a fost, pe rînd, deputat de Călărași, senator, director la Ministerul de Interne, prefect al poliției Capitalei, director al Eforiei Spitalelor. Pentru trupa de teatru a lui M. Pascaly a tradus din franceză, corect dar fără cursivitate, numeroase drame, comedii și, mai ales, vodeviluri. După versiunea franceză a lui Al. Dumas-fiul, a tradus *Intriga și amoru* (1852) de Fr. Schiller. În afara dramelor lui Al. Dumas-fiul, *Dama cu camelii* și *Martirul ideei* (reprezentate dar nepublicate), **M.** a ales din repertoriul francez, indicînd foarte rar autorul, numai melodrame (unele cu aluzii politice) sau farse lipsite de valoare literară. S-au mai reprezentat, fără a fi tipărite, *O mumă din popor* (E. Legouvé), *Fata aerului* (Th. și J.-H. Cogniard), *Martirul inimii* (V. Séjour), *Îngerul morței* (Th. Barrière și Ed. Plouvier), *Familia Lambert* (L. Gozlan), *Biciul mărilor, Burghezul de Paris sau Lecțiuni guvernului* de Clairville, *Omul din nimic, Uzurpatorul tronului.* După modelul lor, a încercat și cîteva compuneri dramatice: *Tunsul Haiducul* (după *Le Capitain des voleurs* de F.-A. Duvert și A.-Th. de Lauzanne), *Doi soldați români, Cimpoiul fermecat* (1864).

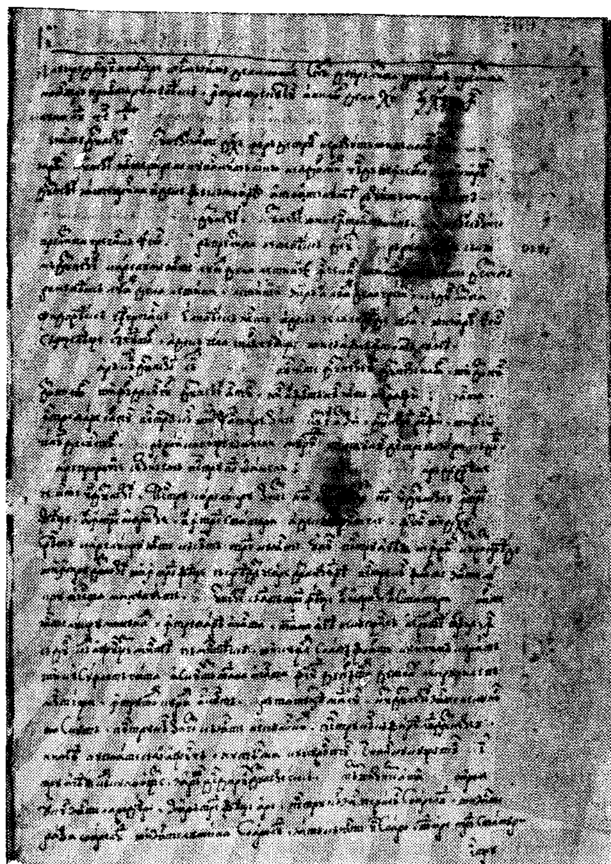

— **Ms.**: *Soldatul român* (1886), B.A.R., ms. 2853, f. 2.
— **Tr.**: Fr. Schiller, *Intriga și amoru*, București, Tip. Copainig, 1852; A. Ancelot, *Șarlota*, București, Ioanid, 1852; [Autori neidentificați], *Idiotul sau Suteranul de Eilberg*, București, Tip. Mitropoliei, 1852, *Orfelinii de la puntea Notre-Dame*, București, Tip. Ohm, 1852, *Palma sau Noaptea Vinerii patimilor*, București, Tip. Ohm, 1852; Anicet-Bourgeois și M. Masson, *Pichilo Alliaga sau Trei castele în Ispania*, București, Tip. Vinterhalder, 1852; P.-B. Rosier, *Credința, speranța și caritatea*, București, Tip. Ohm, 1852; E. Sue, *Dealu dracului*, București, Tip. Ohm, 1853. **Ms.**: [Autor neidentificat], *Țăranul din munte* (1866), A.S.I., ms. 662; E. Scribe, *Doi pricopsiți sau Măgarii pe măgari* (1880), A.S.I., ms. 483.

— 1. C. A. Rosetti, *Cronica dramatică*, ROM, I, 1857, 21 decembrie, II, 1858, 4 ianuarie; 2. *[Anunțuri teatrale]*, ROM, II, 1858, 11 februarie, III, 1859, 15 decembrie, 22 decembrie, VII, 1863, 29 octombrie, X, 1866, 2 aprilie, XIV, 1870, 14 martie, 17 martie, XV, 1871, 21 octombrie, XIX, 1875, 19 octombrie; 3. C. D. Aricescu, *Cronică dramatică*, ROM III, 1859, 26 februarie, 8 decembrie; 4. Elena [Maria Rosetti], *Cronică dramatică*, ROM, III, 1859, 10 martie, 3 decembrie; 5. *Simion Mihălescu*, RB, XXI, 1897, 6588; 6. Adamescu, *Ist. lit.*, *368*; 7. Rădulescu, *Contribuțiuni, 60–62, 84, 86, 88*; 8. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *27, 31, 46, 288, 332, 348, 374, 526*.

L. V.

MILESCU, Nicolae, spătarul (1636—1708), cărturar. Fiu al lui Gavril, boier cu moșii în ținutul Vasluiului, **M.** este descendentul unei familii care își va fi avut obîrșia în Peloponez, fie prin tată, fie printr-o rudă mai îndepărtată. Din 1645 pînă în 1653 învață la Școala Patriarhiei din Constantinopol, unde beneficiază, ca și D. Cantemir mai tîrziu, de o instrucție în care elementele tradiționale ale culturii teologice bizantino-ortodoxe se îmbinau cu cele de sursă umanistă, venite prin intermediul influenței universităților din Italia. La întoarcerea în Moldova, este grămătic al domnitorului Gheorghe Ștefan, funcție pentru care îl recomanda, în primul rînd, desăvîrșita stăpînire a limbilor greacă, latină, slavonă, neogreacă, turcă. În 1659 era omul de încredere al noului domn Gheorghe Ghica. La porunca turcilor de a da ajutor potrivnicilor lui Gheorghe Rákóczi II, acesta îl trimite în Ardeal cu o mie de oameni, dar **M.** își purtă oastea fără a interveni în luptă. În noiembrie 1659 îl urmează pe Gheorghe Ghica, uns domn al Țării Românești, și este investit cu rangul de mare spătar, de unde i s-a tras și al doilea nume, sub care s-a făcut apoi cunoscut. După mazilirea lui Gheorghe Ghica, în septembrie 1660, revine în Moldova, la curtea lui Ștefăniță Lupu. Tînărul domnitor, și el fost elev al școlii de la Constantinopol, îl ținea în mare cinste, luîndu-l consilier intim. În toamna anului următor, spătarul ajunge din nou în Țara Românească, unde Grigore Ghica îi încredințează misiunea de capuchehaie la Poarta otomană. **M.** și-a împărțit timpul șederii la Constantinopol între slujba de agent diplomatic și munca la tălmăcirea în limba română a *Vechiului Testament.* Este cea dintîi lucrare care îl solicită intens, după cîteva mărunte scrieri traduse anterior. În 1664, cînd Grigore Ghica se vede nevoit să-și părăsească scaunul, **M.** pleacă din Constantinopol într-o lungă pribegie prin Europa. Face un popas la Berlin, la curtea marelui elector de Brandenburg, Friedrich Wilhelm, de unde, probabil la chemarea primului său protector, Gheorghe Ștefan, se îndreaptă în 1666 spre Stettin, în Pomerania. Aici fostul domnitor moldovean se așezase sub protecția regelui Carol al XI-lea. **M.**, ale cărui însușiri de abil diplomat erau știute de Gheorghe Ștefan, este trimis întîi la Stockholm, ca să obțină mărirea sumei de bani pe care o oferea regele Suediei. Cu acest prilej, boierul moldovean cunoaște pe ambasadorul francez Simon Arnauld de Pomponne, literat și filozof în același timp. Este so-

licitat de ambasador, care se arătă surprins de neobișnuita-i erudiție, să scrie despre dogma transsubstanțierii în religia ortodoxă, expunere ce trebuia să servească janseniștilor de la Port-Royal în disputa lor cu protestanții. Tratatul teologic și apologetic întocmit, intitulat *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens* și semnat Nicolao Spadario Moldavolaccone barone ac olim generali Wallachiae, se tipărește la Paris în 1669, în anexa scrierii *La Perpétuité de la Foy de l'Eglise Catholique touchant l'Eucharistie* a lui Antoine Arnauld și Pierre Nicole. Este cea dintîi lucrare a unui român tipărită în Franța, iar pentru M., unica scriere care n-a rămas în manuscris în timpul vieții lui. În vara lui 1667, spătarul fusese la Paris, trimis de Gheorghe Ștefan, care încerca să-și recîștige tronul, cu scrisori către Ludovic al XIV-lea. Aflase iarăși alte locuri, stabilise legături cu oameni de seamă ai vremii. Reîntors la Stettin, stă în preajma ocrotitorului său, căruia îi traduce din slavonește cîteva rugăciuni, pînă în ianuarie 1668, cînd acesta moare. M. ia din nou drumul Moldovei, unde domnea Iliaș Alexandru. Acum se va fi petrecut ceea ce povestește în *O samă de cuvinte* I. Neculce, care plasează însă „legenda" în timpul lui Ștefăniță Lupu: M. uneltește împotriva domnitorului, rîvnind, fără izbîndă, să ia scaunul Moldovei, drept care este stigmatizat, după tradiție, cu crestarea nasului. Abia în decembrie 1669 i se semnalează prezența la Constantinopol, în preajma ambasadei engleze. Avea relații de prietenie cu capelanul Thomas Smith și îi transcria în românește *Tatăl nostru* și *Crezul*. În ianuarie 1671 se afla tot la Constantinopol, în apropierea lui Dositei, vechiul lui prieten, devenit patriarh al Ierusalimului. Cu recomandarea acestuia, M. pleacă în Rusia. Țarul Alexei Mihailovici avea nevoie de un om cu temeinice cunoștințe teologice, știutor de limbi străine și Dositei i-l trimite pe învățatul moldovean, asemuindu-l, în scrisoarea de prezentare, cu „un cronograf în care sînt adunate toate lucrurile din lume". În drumul spre Rusia, M. primește mai multe însărcinări diplomatice ce îl fac să treacă de la Adrianopol, unde se afla un alt prieten, Panaiotis Nicusios, mare dragoman al Porții, prin Serbia, Ungaria și Polonia. În decembrie 1671 este primit tălmaci pentru limbile greacă, latină și română la Departamentul Soliilor (Posolskii Prikaz) din Moscova și, mai tîrziu, numit șef al traducătorilor din cancelaria diplomatică. În scurtă vreme, cîștigă prietenia lui A. S. Matveev, șeful departamentului, și stima celor din jur. Pe lîngă obișnuitele traduceri de acte de stat, alcătuiește, singur sau în colaborare, numeroase compilații cu caracter teologic, filozofic, istoric și mai ales de hermeneutică medievală, pentru uzul țarului, al dregătorilor sau al elevilor pe care îi avea (*Aritmologhion, Cartea sibilelor, Cele nouă muze și cele șapte arte liberale, Hresmologhion, Vasiliologhion, Povestea asupra construcției bisericii celei mari Sfînta Sofia din Constantinopol, Cartea hieroglifelor, Cele șapte minuni ale lumii, Genealogia țarilor Rusiei* ș.a.). Sînt lucrări tălmăcite sau prelucrate îndeobște după izvoare grecești și latinești. La Moscova, M. are prestigiu de erudit, dar și faimă de om umblat, experimentat în chestiuni politice și diplomatice, cunoscător al unor medii foarte variate. De aceea, în 1674 este ales să conducă o solie care să stabilească legături diplomatice și comerciale cu China și să informeze cît mai amănunțit asupra drumului, puțin bătut pînă atunci. După o lungă perioadă de documentare, pleacă din Moscova în primăvara lui 1675, încercînd și reușind să afle calea cea mai scurtă spre Pekin. Solii trec granița Chinei, ajung în mai 1676 la Pekin și, după ce își îndeplinesc, în parte, misiunea, se reîntorc în Rusia. Relatarea călătoriei o face M. într-un jurnal scris în rusește, *Călătoria de-a lungul Siberiei de la Tobolsk pînă la fortul Nercinsk*, iar fazele și rezultatele acțiunii diplomatice sînt comunicate într-un raport oficial intitulat *Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătaru în China*. Ca urmare a călătoriei, la acestea se adaugă *Descrierea Chinei* și *Cartea tătarilor*, o tălmăcire după *De bello tartarico historia* a iezuitului Martinius Martini. În drumul spre Moscova și la Posolskii Prikaz, M. este întîmpinat cu răceală, ba chiar cu ostilitate, datorită unei noi conjuncturi politice. I se aduc acuzații în legătură cu felul în care a condus ambasada, este implicat de curtenii noului țar într-un proces de magie. Își reia însă, după un timp, funcția la Posolskii Prikaz. Mai tîrziu exercită, cu tact, o oarecare influență asupra politicii culturale a țarului Petru cel Mare. În 1695—1696 îl însoțește pe acesta într-o expediție la Marea de Azov. La curtea rusească, el sprijinise mereu interesele țărilor române. Astfel, îl ajutase pe mitropolitul Dosoftei să obțină o tipografie. Voiajul său, extraordinar pentru timpul în care trăia, îi aduce un renume în Europa, mulți oameni iluștri se interesează de el, de scrierile lui.

Avatarurile pe la curțile domnitorilor români, în capitala Imperiului otoman, pribegiile prin Europa, peregrinările prin Asia au creat în jurul lui M. o legendă care a lăsat în umbră activitatea lui cărturărească. El are însă o operă de erudit umanist, cu toate că este inegală și imprevizibilă, cum i-a fost și viața. Cea dintîi scriere o întocmește în anul 1655, cu prilejul unei vizite la mănăstirea Neamțului, cînd

tălmăceşte cuprinsul unei corespondenţe dintre Ioan Paleologul şi Alexandru cel Bun, prin care se transmitea legenda unei icoane făcătoare de minuni dăruită de împăratul bizantin. ***Istoria despre sfînta icoană a Prea Sfîntei noastre Stăpîne Născătoare de Dumnezeu Maria*** s-a păstrat o vreme într-un manuscris din 1723 al mitropolitului Gheorghe al Moldovei. În ianuarie 1661 termină de tradus din greceşte *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinţei noastre*, o expunere a unor chestiuni alopogetico-dogmatice ale religiei creştine, luată din scrierile lui Atanasie, patriarhul Alexandriei. **M.** tratează textul cu destulă libertate, prelucrează, amplifică sau reduce, adăugînd, atunci cînd vorbeşte despre numele lui Dumnezeu, şi o însemnare despre originea latină a limbii române. I s-au atribuit multe alte lucrări teologice şi istorice, printre care mai insistent ***Istoria Ţării Rumâneşti*** (care aparţine, de fapt, stolnicului Constantin Cantacuzino), şi s-a discutat, contradictoriu, despre contribuţia lui la ****Biblia de la Bucureşti*** (1688), în care este preluată tălmăcirea *Vechiului Testament* făcută de spătar. Este un act care ţine de spiritul umanist al culturii lui **M.** şi de vocaţia lui de traducător. În tălmăcirea lui, cea dintîi traducere românească integrală a *Vechiului Testament*, s-a folosit de o ediţie protestantă a *Septuagintei*, apărută la Frankfurt în 1597, din care preia şi transpune cu rigoare un dificil aparat critic. El utilizează cîteva ediţii latineşti şi una slavonă. Traducerea, copiată şi revizuită de nişte cărturari munteni sau, potrivit unei ipoteze mai noi, revizuită de Dosoftei, viitorul mitropolit al Moldovei ⟨64⟩, este revăzută apoi de autorii ediţiei de la 1688 şi inclusă în ea. Aceştia nu modifică, în esenţă, traducerea spătarului, ci îşi îndreaptă atenţia doar spre simplificarea textului şi spre şlefuirea expresiei. Tălmăcirea lui **M.** îi domină într-atîta, încît ei păstrează şi inserţiile laice aflate de spătar în izvorul protestant. Astfel, **M.** preluase tratatul filozofic ***Despre raţiunea dominantă***, text atribuit lui Josephus Flavius, dar aparţinînd unui anonim din Alexandria secolului I e.n., devenit, în tălmăcirea lui, ***Pentru singurul ţiitoriul gînd***. Este cea dintîi scriere filozofică tipărită în limba română, în care traducătorul transpune definiţii ale filozofiei, gîndirii, raţiunii, afectelor, materiei. În traducerea sa, **M.** mai introduce versuri în text *(Epigrama lui David)*. Trecerea de la tălmăcirea în româneşte a *Vechiului Testament* spre scrierile cu caracter teologic în limba rusă o face un text în limba latină, *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens*, tratat asupra dogmelor, principiilor şi practicilor liturgice ortodoxe, dezvăluind la autor şi perfecta cunoaştere a artei retorice clasice.

Dar cea mai mare aventură a destinului capricios şi agitat al lui **M.**, călătoria în China, dă naştere şi operelor care l-au făcut cunoscut. Ele au circulat în copii şi în traducere grecească încă din timpul vieţii lui. La sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea jurnalul misiunii diplomatice în China a fost intens editat şi comentat în Rusia. O copie grecească, aflată de Cezar Bolliac la Constantinopol, în timpul emigraţiei de după 1848, i-a servit lui Gh. Sion la alcătuirea, în 1888, a unei versiuni, prima traducere românească a relatării lui **M.** asupra itinerarului siberian. Opera spătarului s-a răspîndit mai tîrziu prin intermediul versiunii engleze pe care J. F. Baddeley o include în lucrarea *Russia, Mongolia, China*, apărută la Londra, în 1919. În secolul al XX-lea au apărut în limba română versiuni care urmează fie ediţiile ruseşti, fie pe cea engleză. Diplomat, istoric, geograf, cartograf, etnograf, filolog şi, nu în ultimul rînd, om cu vocaţia călătoriei şi memorialist, **M.** îşi pune în valoare cu prilejul acestei odisei toate disponibilităţile pe care prima parte a vieţii le relevase disparat. Trecerea prin Siberia, unde erau imense teritorii recent cucerite, este punctată de **M.** prin descrieri precise ale reliefului, apelor, drumurilor, aşezărilor, faunei şi florei, prin consemnarea obiceiurilor locuitorilor, toate într-un stil dens, detaşat, clar, uneori de oarecare farmec plastic. La trecerea graniţei în China, cadrul se schimbă, personajele sînt altele şi chiar dacă misiunea nu este pe deplin reuşită, **M.** va fi fost încîntat de posibilitatea de a cunoaşte o ţară atît de neobişnuită pentru mentalitatea şi imaginaţia unui european, fie şi a unui veşnic călător, cum era el. Desfăşurarea, lentă şi anevoioasă, a tratativelor, lupta de uzură dintre abilul ambasador şi demnitarii chinezi, încremeniţi într-o gestică ciudată, cu amabilităţi reticente, într-o cazuistică ostenitoare, sînt reconstituite amănunţit, captivant. Solul pare egal cu sine tot timpul, deşi jocul este plin de tensiune şi neprevăzut. Evocarea nesfîrşitului şir de negocieri pentru stabilirea exactă a protocolului prezentării scrisorilor de la ţar pentru bogdihan, descrierea vizitei în cetatea bogdihanului arată că **M.** înţelege dificultăţile de comunicare între cele două lumi. Umorul, ironia, nota hazlie intervin deseori pentru a restabili echilibrul. Venit să vadă cît mai mult, solul dă detalii utile sau doar pitoreşti despre locuri, aşezări, obiceiuri, mitologie, observă iscoditor psihologia, descrie concret obiectele, mobilierul, îmbrăcămintea, tot ce intră în hieratismul chinezesc, bizar pentru nestatornicul boier. *Descrierea Chinei* are un alt caracter decît jurnalul siberian sau relatarea itinerarului în China şi a fost scrisă mai tîrziu decît acestea. Era destinată să informeze cît mai complet asupra împărăţiei şi poporului chinez şi este, în acest sens, o monografie bogată despre civilizaţia chineză. Sînt adunate în ea observaţiile directe ale lui **M.**, informaţii orale, altele scrise, culese din cărţile anterioare despre China, începînd cu cea a lui Marco Polo. Izvorul principal rămîne *Atlas siniensis* al lui M. Martini, cunoscut prin intermediul lucrării din 1665 a lui J. Nieuhoff despre o ambasadă olandeză, cu misiuni asemănătoare celei conduse de spătar.

— *De la Tobolsk pînă în China*, tr. G. Sion, Bucureşti, Tip. Academiei, 1888 ; *Călătorie în China (1675—1677)*, tr. şi pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1926 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Monitorul oficial, 1941 ; *Jurnal de călătorie în China*, tr., îngr. şi pref. Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956 ; ed. 2, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; ed. Bucureşti, E.L., 1962 ; ed. Bucureşti, Eminescu, 1974 ; *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens*, în Al. I. Ciurea, *Mărturisirea de credinţă a Spătarului Nicolae Milescu : „Stella Orientalis Occidentali splendens"*, OTD, X, 1958, 4 ; *Descrierea Chinei*, tr., îngr. şi pref. Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958 ; ed. Bucureşti, Minerva, 1975. — **Tr. :** [Autor neidentificat], *Pentru singurul ţiitoriul gînd*, în *Biblia*, Bucureşti, 1688 ; *Pavecernie velichie*, în N. Drăganu, *Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan voievodul Moldovei*, AIN, III, 1924—1925 ; *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinţei noastre (1661)*, în P. V. Haneş, *Un tricentenar Milescu. Cartea cu întrebări (1661—1961)*, GBS, XXI, 1962, 1—2.

— 1. Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, ed. 2, îngr. Iorgu Iordan, Bucuresti, E.S.P.L.A., 1959, *26—29* ; 2. Wang-Pon-Ki [B. P. Hasdeu], *Nicolae Milesco-Spatarul*, STY, I, 1866, 12—14 ; 3. B. P. Hasdeu, *Viaţa, faptele şi ideile lui Nicolai Spătaru din Mileşti*, TRA, II, 1870, 7—9, 11—12, 14, 16 ; 4. Emile Picot, *Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spathar Milescu*, Paris, Leroux, 1883 ; 5. Urechia, *Schiţe, 200—203* ; 6. Philippide, *Introd. ist. lit., 130—138* ; 7. C. Erbiceanu, *Cronicari greci cari au scris despre români în epoca fanariotă*, Bucuresti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1888, *104—108* ; 8. Săineanu, *Ist. fil. rom., 52—55* ; 9. V. A. Urechiă, *Spătarul N. Milescu (Contribuţiune nouă la biografia lui)*, ATRO, I, 1894, 1 ; 10. G. Bogdan-Duică, *Despre spătarul Nicolae Milescu*, CL, XXXV, 1901, 3 ; 11.

N. Iorga, *În legătură cu Biblia de la 1688 și Biblia de la 1667 a lui Nicolae Milescu*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVIII, 1915—1916 ; 12. Pascu, *Ist. lit. XVII, 85—97, 177* ; 13. A. Bitay, *Contribuții la viața lui Nicolae Milescu Spătarul*, DR, III, 1922—1923 ; 14. P. P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu (1636—1708)*, MERF, IV, 1925, 1-e partie, *135—144* ; 15. Iorga, *Ist. lit.*, I, *365—369* ; 16. Constantin C. Giurescu, *Nicolaie Milescu Spătarul. Contribuție la opera sa literară*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. VII, 1927 ; 17. P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu, *„Nicolae Milescu Spătarul"*, DR, V, 1927—1928 ; 18. N. Iorga, *Oeuvres inédites de Nicolas Milescu*, București, Tip. Cultura națională, 1929 ; 19. Ioan Hudiță, *Contribuțiuni la istoria Spătarului Neculai Milescu și a lui Gheorghe Ștefan*, Iași, Presa bună, 1929 ; 20. Giorge Pascu, *Note despre Milescu*, RCT, IV, 1930, 1 ; 21. Pușcariu, *Ist. lit., 126—131* ; 22. C. A. Stoide, *N. Milescu și Poiana Cîrnului*, RCT, VII, 1933, 2—3 ; 23. D. Russo, *Studii*, I, *337—339* ; 24. Tiberiu Moșoiu, *Neculai Milescu Spătarul călător în China*, Oradea, Familia, 1936 ; 25. Radu Boureanu, *Viața Spătarului Milescu*, București, [1936] ; ed. Cluj, Dacia, 1973 ; 26. Octavian S. Mărculescu, *Spatarul Nicolai Milescu*, Vaslui, Tip. Onceanu, 1936 ; 27. Constantinescu, *Scrieri alese, 303—308* ; 28. Simionescu, *Oameni*, II, *18—26* ; 29. N. Iorga, *La Biblia lui Șerban Vodă*, RI, XXIV, 1938, 7—9 ; 30. Ion G. Dimitriu, *Contribuție la opera spătarului Nicolae Milescu*, București, Tip. Bucovina, 1940 ; 31. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *129—135* ; 32. Ciobanu, *Ist lit., 311—321* ; 33. Al. Grecu [P. P. Panaitescu], *Din legăturile lui Nicolae Milescu spătarul cu Rusia*, STD, III, 1950, 4 ; 31. E. D. Tappe, *An english contribution to the biography of Nicolae Milescu*, RVER, I, 1953, *152—160* ; 35. Laetitia Turdeanu-Cartojan, *Une relation anglaise de Nicolas Milescu : Thomas Smith*, RVER, II, 1954, *145—152* ; 36. D. Almaș, *Neculai Milescu spătarul*, București, E. T., 1954 ; 37. Emil Manu, *Nicolae Milescu — gînditor umanist*, TNS, IV, 1955, 6 ; 38. D. Ursul, *Concepțiile filozofice și social-politice ale lui N. G. Milescu Spătarul*, Chișinău, 1955 ; 39. Gh. I. Constantin, *The transbaikalian routes to China as known to or explored by Nicolae Milescu (Spathary)—1675*, STAO, I, 1957 ; 40. Gh. I. Constantin, *Nicolae Milescu Spătarul s-a înapoiat în China*, TR, I, 1957, 4 ; 41. Gh. I. Constantin, *Studii sovietice și românești despre Nicolae Milescu la Moscova, Peking și București*, STD, X, 1957, 6 ; 42. Dumitru Cristescu, *Opera teologică și apologetică a spătarului Nicolae Milescu*, OTD, X, 1958, 4 ; 43. Al. I. Ciurea, *Mărturisirea de credință a Spătarului Nicolae Milescu : „Stella Orientalis Occidentali splendens"*, OTD, X, 1958, 4 ; 44. Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *378—385* ; 45. Cioculescu, *Varietăți, 20—28* ; 46. Ion Hurdubețiu, *Cîteva știri privitoare la relațiile româno-suedeze*, MO, XI, 1959, 9—12 ; 47. H. Dj. Siruni, *Le spathar Nicolae Milescu et son rôle dans les relations des Arméniens avec Pierre le Grand*, STAO, II, 1960 ; 48. Petre V. Haneș, *Un tricentenar Milescu. Cartea cu întrebări (1661—1961)*, GBS, XXI, 1962, 1—2 ; 49. Haneș, *Studii ist. lit., 7—131* ; 50. Piru, *Ist. lit.*, I, *198—216* ; 51. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *162—185* ; 52. Virgil Cândea, *O epigramă grecească tradusă de spătarul Nicolae Milescu*, LR, XII, 1963, 3 ; 53. Virgil Cândea, *Tratatul „Despre rațiunea dominantă", cea dintîi operă filozofică publicată în limba română (1688)*, VR, XVI, 1963, 3 ; 54. Virgil Cândea, *Nicolae Milescu și începuturile traducerilor umaniste în limba română*, LL, VII, 1963 ; 55. *Ist. lit.*, I, *423—436, 444—445* ; 56. Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița, *Pagini din trecutul diplomației românești*, București, E. P., 1966, *148—167* ; 57. Scarlat Porcescu, *O operă scrisă în Occident de un cărturar român acum 300 de ani*, CRC, II, 1967, 5 ; 58. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *164—179* ; 59. Paul Cernovodeanu, *Știri noi despre Spătarul Nicolae Milescu și relațiile lui cu teologul anglican Thomas Smith*, BOR, LXXXIX, 1971, 3—4 ; 60. C. Cihodaru, *Originea spătarului Neculai Milescu*, AUI, istorie, t. XVII, 1971, fasc. 2 ; 61. Zalis, *Scriitori, 25—35* ; 62. Șerban Cioculescu, *Milescu — călătorul*, RL, VIII, 1975, 29 ; 63. Ștefan Pascu, *N. Milescu, umanist și luminist*, ST, XXVI, 1975, 8 ; 64. N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, CRC, XI, 1976, 6 ; 65. Titu Popescu, *Nicolae Milescu, primul călător-literat*, T, VI, 1977, 10.

G. D.

MILLE, Constantin (20.XII.1861, Iași — 14.II.1927, București), ziarist și scriitor. Era fiul lui Costache Milea, un mic boier scăpătat, care fusese numit în 1852 director al Epitropiei „Sf. Spiridon" din Iași. Mama lui M. se trăgea din familia boierilor moldoveni Tăutu, bunicul ei fiind marele vornic Ioan Tăutu. În 1869, M. este înscris la Institutul Academic din Iași, printre dascălii căruia s-a aflat pentru scurtă vreme, ca suplinitor de limba germană, și M. Eminescu. M. este primit semibursier și apoi bursier în acest institut pentru copii înstăriți. Rămas la 15 ani orfan de ambii părinți, cunoaște umilința unei stări materiale precare. După absolvire se înscrie, în 1878, la Facultatea de litere și la cea de drept ale Universității din Iași. Prin intermediul lui I. Nădejde și al doctorului N. Russel, M., care fusese angrenat în diferite acțiuni revendicative studențești, se apropie treptat de mișcarea socialistă. Cînd socialiștii ieșeni încearcă să organizeze, în 1881, aniversarea Comunei din Paris, oficialitățile găsesc prilejul să intervină cu măsuri represive și studentul „nihilist", considerat periculos, este exclus din Universitate. M. pleacă în străinătate în toamna lui 1881 și își reia studiile la Bruxelles. Stă cîteva luni și la Paris, unde intră în contact cu diferite grupări revoluționare. Împreună cu V. G. Morțun, preia de la Vintilă C. A. Rosetti revista „Dacia viitoare", care apărea la Paris, și îi transferă redacția la Bruxelles (1883). După ce obține diploma de doctor în drept, se întoarce în țară și se stabilește în 1884 la București, unde practică avocatura. Ca activist politic, dar mai ales ca ziarist, M. are un rol de seamă în organizarea mișcării muncitorești de la noi. Atitudinea lui era deseori mai fermă decît a altor fruntași, aceasta datorîndu-se atît temperamentului, cît și formației ideologice pe care o căpătase în anii de studii în țară și în străinătate. Colaborează și este redactor la „Românul" lui C. A. Rosetti (1884), unde popularizează cunoștințe de socialism științific și de economie politică. Contribuie la înființarea cercului de studii sociale de la București și la apariția primului ziar socialist, „Drepturile omului" (1885). În noiembrie 1886, intră în redacția ziarului „Lupta" al lui G. Panu. Aici publică, pînă în martie 1888, articole politice, literare — semna rubrica *Săptămîna literară* —, proză. Aceasta este una dintre cele mai fecunde perioade din activitatea de ziarist și de literat a lui M. El face să apară a doua serie a gazetei „Drepturile

omului" (septembrie 1888 — aprilie 1889), unde își păstrează rubrica de cronică literară săptămînală, scriind în același timp numeroase articole în care afirmă energic ideile socialiste. Dar acum devin mai acute disensiunile între orientarea politică mai radicală a lui **M.** și aceea moderată a altor conducători ai mișcării, precum I. Nădejde sau V. G. Morțun. În 1890 **M.** este în redacția publicației „Munca", editată de Clubul muncitorilor din București, la care conferenția deseori. În 1893, la constituirea Partidului social-democrat al muncitorilor din România, va fi ales membru în Consiliul general și reales la al doilea congres. Este redactor la ziarul „Lumea nouă" (1894—1895). În 1895, demisionează din partid. Demisia lui are cauze numeroase, printre care și faptul că devenise proprietarul ziarului „Adevărul", publicație de orientare democratică, dar nesocialistă. De acest ziar își leagă de acum înainte toată cariera politică și truda publicistică. Militează constant pentru democratizarea vieții politice și sociale românești. El rămîne un simpatizant al mișcării socialiste, credincios în esență multor idealuri din perioada anterioară. **M.** aduce în paginile „Adevărului" un suflu înnoitor, modern. Ziarist crescut la școala lui C. A. Rosetti și G. Panu, formează la rîndul lui numeroși gazetari.

Ca literat, deși publică în 1880 o poezie în revista „Femeia română" a Mariei Flechtenmacher, **M.** își face adevăratul debut în „Contemporanul", în 1881, revistă a cărei conducere literară o are pînă în toamna aceluiași an, cînd pleacă în străinătate. Aici îi apar cele mai bune din poeziile care au alcătuit volumul *Versuri*, povestiri (*Zoe*, *Pruncucigașa*), cîteva nuvele care au intrat, alături de altele, în volumul *Feciorul popei* (1887), fragmente din romanul *Dinu Milian* (1887), recenzii. Colaborează cu scrieri literare la periodicele în redacția cărora lucrează mai cu seamă ca gazetar politic, dar și la alte publicații („România liberă" — numărul literar din 1884, „Lupta literară", „Evenimentul literar", „Adevărul ilustrat", „Revista literară", „Viața socială" ș.a.). Semna și cu pseudonimele Camil, Chițibuș, Dinu, Gheorghe Dinu, Emil, Gheorghe Frunză, T. Al. Maciu, Vîntură țară.

Concepția despre literatură a lui **M.** stă sub semnul esteticii deterministe. În articolele, cronicile și recenziile pe care le scrie urmează și el orientarea critică a lui C. Dobrogeanu-Gherea. Ideea de la care pleacă este aceea că, prin origine și prin finalitate, literatura este în strînsă dependență de societate. Scriitorul este chemat să se apropie de cei mulți, să observe realitatea, să critice pe cei vinovați de relele întocmiri și să mobilizeze la acțiune. Opera literară este scrutată din unghi social mai întîi și apoi din cel psihologic. În acest fel sînt analizate scrierile lui M. Eminescu, I. L. Caragiale, B. Delavrancea, Al. Vlahuță, scriitori de care **M.** s-a preocupat îndeosebi. Comentariile lui, făcute după principii sociologice, au în general consistență, dar analiza literară propriu-zisă este lipsită de finețe estetică, limitîndu-se la simple judecăți de bun simț. În epocă au avut ecou ideile lui **M.** despre naturalism. Autorul lui *Dinu Milian* pleda pentru naturalism nu numai *pro domo*, ci și pentru că îl considera unicul mod de a scrie modern. Însușită integral, teoria zolistă este susținută cu spirit de frondă într-o serie de articole publicate în „Lupta" (1887). Normele naturaliste sînt aplicate romanelor epocii, care ar trebui „să disece omul, patimile și firea lui" în funcție de „mediul social și cel material". Tot astfel este judecată evoluția romanului românesc, începînd cu N. Filimon.

M. făcuse o primă profesie de credință încă în volumul de versuri din 1883, unde este exprimată în alt limbaj concepția despre poet și misiunea lui. Virtuțile poeziei clasice și romantice sînt abolite programatic. Autorul se vrea „naturalist", altcîndva „poet socialist", cu totul nou. Își face arme din verbul dur, aspru, din cuvîntul hulit, din asonanța ostentativă. Lirica lui este dominată de figura bardului răzvrătit, ateu și iconoclast, îmbrăcat în „manta-i de dispreț", dezgustat de ipocrizia și de ticăloșia lumii. Apar în prima secțiune a volumului (*Din caietul roșu*) versuri energice, incendiare, altele de un umanitarism care indică influența lui Fr. Coppée (titlul este împrumutat, dealtfel, de la poetul francez). Dar poezia lui **M.** este îndatorată mai ales versurilor protestatare ale lui Eminescu, continuînd în același timp și o tradiție mai veche, a liricii militante pașoptiste (Gr. Alexandrescu, C. Bolliac). Dacă în poezii ca *Spartacus*, *Poezia roșie* ș.a., retorismul se voala datorită sincerității unui crez, versurile ce alcătuiesc partea a doua, intitulată *Din caietul dragostei*, sînt veștede, artificioase. Se pare că Eminescu a văzut la un moment dat în **M.** un virtual mare poet. Deși mai publică sporadic versuri și după 1883, aceasta rămîne însă o vocație neîmplinită. Și în proză, **M.** este preocupat de ilustrarea vieții sociale în aspectele ei antagonice, folosindu-se de maniera naturalistă. *Dinu Milian* este un roman care exclude ficțiunea și se menține în sfera întîmplărilor reale. Autorul își face, de fapt, o autobiografie spirituală, referindu-se, în prima parte a romanului, la perioada copilăriei și adolescenței. Sînt depănate amintiri legate de familie, școală, universitate, cu o atenție deosebită pentru ambianța socială în care se mișcă eroul. Astfel sînt motivate comportamentul teribilist, neconformist al personajului și apoi aderarea lui la socialism. Se insistă asupra faptelor, sînt înfățișate transparent evenimente și persoane reale din viața urbei ieșene, unele pagini fiind de o autentică valoare documentară. Cunoscător al romanelor lui J. Vallès și al literaturii lui Zola (din care a și tradus), **M.** n-a realizat însă în romanul lui o sinteză viabilă literar. A doua parte a romanului, intitulată *O viață* (1914), tot cu vădit caracter autobiografic, în ciuda finalului imaginînd moartea eroului, are și mai mult caracterul unor însemnări însumate cronologic, ca și cele două volume de *Letopisiți* (1908), unde este cuprinsă o parte din publicistica lui **M.** În nuvele, unele publicate în volumul *Feciorul popei*, altele risipite în diferite periodice, scriitorul își ia subiectele „după natură", povestind întîmplări mărunte, ce vor să recompună un tablou al societății contemporane, plină de contraste. Aici naturalismul este însă de-a dreptul strident. Autorul arată predilecție pentru situații și dialoguri brutale, care umbresc semnificația mai generală, umanitară, a nuvelelor.

— ***Versuri***, Iași, Tip. Buciumul român, 1883 ; ***Dinu Milian***, București, Haimann, 1887 ; ed. 2, București, Tip. Adevărul, 1904 ; ed. 3, București, Tip. Adevărul, 1909 ; ed. 4, București, Tip. Adevărul, 1913 ; ***Dinu Milian. II. O viață***, București, Tip. Adevărul, 1914 ; ***Feciorul popei***, București, Haimann, 1887 ; ***Scrisori către iubită***, București, Tip. Adevărul, 1897 ; ***Letopisiți. 1905***, București, Tip. Adevărul, 1908 ; ***Letopisiți. 1906***, București, Tip. Adevărul, 1908 ; ***Rochia Catiței***, București, Lumen, 1910 ; ***Versuri și proză***, îngr. și pref. G. C. Nicolescu, București, E.S.P.L.A., 1953 ; ***Scrieri alese***, îngr. Virgiliu Ene, pref. G. C. Nicolescu, București, E.L., 1961 ; *[Versuri]*, POC, *69—97*, PRC, III, *127—132* ; *[Proză]*, PC, *165—216*. — **Tr. :** E. Zola, *O cușcă de fiare sălbatice*, C, II, 1883, 19 ; Th. Hood, *Cîntecul cămeșei*, C, III, 1883, 2 ; [Sauter Lauman, Béranger, Louise Ackermann, C. Hugues, N. A. Nekrasov], în *Versuri*, Iași, Tip. Buciumul român, 1883.

— **1.** [G. I. Ionnescu-] Gion, „*Dinu Milian" de Const. Mille*, ROM, XXI, 1887, 10 mai ; 2. Gheorghe de la Plevna, „*Feciorul popei*", RML, VII, 1888, 1 ; 3. Petrașcu, *Figuri*,

167—191 ; 4. Vlahuță, *Scrieri*, II, *423—426* ; 5. Iorga, *Pagini*, I, *237—240* ; 6. Demetrescu, *Profile*, *71—76* ; 7. Chendi, *Fragmente*, *12—13*, 186—193 ; 8. P., *Const. Mille*, FCL, II, 1911, 15 ; 9. R. Rosetti, *Spicuiri*, *149—151* ; 10. A. Gorovei, *Constantin Mille*, ALA, IX, 1930, 500 ; 11. Călinescu, *Ist. lit.*, *483—484* ; 12. Al. Nora, *Un om uitat : Const. Mille*, București, Cartea românească, 1945 ; 13. Bratu—Dumitrescu, *Contempor inul*, *passim* ; 14. Virgiliu Ene, *Constantin Mille*, LCF, IV, 1961, 24 ; 15. Nicolescu, *Contemporanul*, *passim* ; 16. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *passim* ; 17. *Ist. lit.*, III, *571—574* ; 18. Straje, *Dicț. pseud.*, *445* ; 19. Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinerețea unui socialist*, București, E.P., 1973 ; 20. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *passim* ; 21. Nicolae Mecu, *C. Mille, teoretician și critic de susținere al direcției realist-naturaliste*, RITL, XXVI, 1977, 3.

G. D.

MILLO, Matei (25.XI.1814, Stolniceni-Prăjescu, j. Iași — 9.IX.1896, București), autor dramatic. Nepot al poetului moldovean Matei Milu, **M.**, cel dintîi născut al lui Vasile Milo și al Zamfirei Prăjescu, învață încă din copilărie limbile greacă, franceză și, cu mai puțină aplicație, cea germană. Își continuă studiile, între anii 1833 și 1834, în capitala Moldovei, la pensionul lui Victor Cuénim. Din această epocă datează primele sale apariții pe scenă, precum și cele dintîi texte dramatice, ocazionale, compuse după modelul celor ale lui Gh. Asachi, pe care **M.** îl va avea ca profesor la Academia Mihăileană (1835—1836). Între timp, vreme de un an, tînărul fusese traducător de acte și documente și copist. La 19 noiembrie 1840, **M.** pleacă la Paris pentru a se instrui în economie politică sau în inginerie. Dar, odată ajuns acolo, el se preocupă mai mult de teatru (a și jucat, se pare, la teatrul Bobino și în provincie), deși e posibil să fi urmat și cursuri de filozofie. Întors în țară fără diplomă de inginer, **M.**, spre indignarea familiei, se dedică scenei. I se încredințează, pe timp de opt ani, împreună cu N. Suțu, conducerea teatrului din Iași ; acum organizează el o „școală declamatorie". **M.** își începe cariera de actor profesionist la 1 martie 1847. În mai 1851, pornește într-un turneu prin Țara Românească. E primul din seria numeroaselor turnee care culminează cu triumfătoarea expediție întreprinsă în Ardeal (1870), succedîndu-se apoi pînă în anul 1895, cînd are loc cel din urmă periplu. În 1852, **M.** se angajează ca actor, în București, la teatrul care îi va fi concesionat în mai multe rînduri (1855—1866), fiind chemat și la catedra de mimică și declamație a conservatorului bucureștean (1864—1866). Talentul îi este recunoscut de toți, chiar și de neprieteni, precum C. Caragiali sau M. Pascaly, de care, din păcate, **M.** a fost despărțit prin grave disensiuni. Cu M. Pascaly polemica s-a purtat prin ziare („Perseverența") și chiar broșuri, cum e aceea intitulată semnificativ *Iluziuni și realități*. El răspunde, de asemenea, atacurilor lui C. D. Aricescu printr-o broșură, scrisă cu nerv, *Masca pe obraz sau Hai să rîdem*. A inițiat, în 1871, „Trupa artiștilor asociați", iar în 1874 o formație analoagă, „Artiștii asociați". La 19 iulie 1877, **M.** devine prim-societar al Societății dramatice a Teatrului Național, unde îndeplinește și funcția de director de scenă. În ultimii ani de viață, slăbit și bolnav, face scurte călătorii în străinătate, la Neapole (1891) și Nisa (noiembrie 1895 — martie 1896). Aici, el își deapănă amintirile, încercînd să redacteze niște *Memoare*, pe care, abia începute, nu avea să le mai isprăvească.

Cu o înzestrare actoricească excepțională, **M.** a fost un creator de școală, un reformator care, luînd ca model adevărul vieții și natura, s-a impus prin interpretarea lui realistă asupra manierei romantice, emfatice, a unui C. Caragiali sau M. Pascaly. Susținînd un repertoriu național axat pe comedii satirice și vodeviluri, el a contribuit, într-o măsură, și la impulsionarea creației dramatice originale. V. Alecsandri a făurit pentru marele actor scene și tipuri cărora **M.** le-a dat viață cu o deosebită măiestrie, prețuită de personalități ale timpului precum C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, I. L. Caragiale.

Creația dramatică a lui **M.** este legată nemijlocit de activitatea lui de actor, director de teatru și regizor. A început să scrie de timpuriu, sub înrîurirea magistrului său ieșean Gh. Asachi. În 1834 el compune *Sărbare ostășască*, vodevil inspirat de înființarea armatei naționale, în care este evocat chipul domnitorului Ștefan cel Mare. Urmează, în 1835, alte trei scrieri originale : *Piatra teiului*, *Un poet romantic* și *Postelnicul Sandu Curcă*. *Un poet romantic* e o scenetă comică în versuri amintind de *Franțuzitele* lui C. Faca. Satira e șovăitoare, dacă nu confuză, scriitorul luînd în răspăr atît boierimea retrogradă, cît și tineretul cosmopolit, figurat printr-un versificator cam trăsnit și fanfaron, dar revoltat de inerțiile și prejudecățile generației vechi. Cu *Baba Hîrca*, prima operetă românească, a cărei premieră are loc la 26 decembrie 1848, **M.**, totodată interpret al rolului titular (el este primul actor care încearcă la noi travestiul), obține un triumf cum nu se mai pomenise pînă atunci la o reprezentație românească. Piesa, care a avut o neobișnuită longevitate, este o feerie, cu elemente de folclor. Marele succes al piesei îl determină pe scriitor să compună și o *Urmare a Babei Hîrca sau Urmarea Hîrcii*, așa cum, în 1852, va însăila — era în obiceiul vremii — și o *Urmare a Cucoanei Chiriții*. Deși mai puțin atras de teatrul istoric, în preajma Unirii actorul-dramaturg redactează cîteva texte de inspirație patriotică. Așa sînt dramele *Ștefan cel Mare* (în stagiunea 1856—1857), *Jianul căpitan de hoți* (în 1858, împreună cu I. Anestin). O piesă ocazională, *Unirea 1859 sau Cîntecul Unirii*, beneficiază de concursul compozitorului I. A. Wachmann. O poezie închinată aceluiași eveniment îi apare în „Românul" (1859). Lipsit de orice înzestrare pentru poezie, dar versificînd cu ușurință, **M.** a mai scris cîteva poezii ocazionale, ca și o *Meditație asupra Cetățuii Neamțului*, pe tema ruinelor. În stagiunea 1865—1866 i se joacă o altă scriere, *Chitibuș sau Emoțiile unui jurnalist la apele de la Văcărești*, care persiflează lipsa de curaj a gazetarilor. Treptat, satira, la început mai amabilă și frivolă, se înăsprește. Politicianismul, afacerismul, parvenitismul, demagogia, corupția moravurilor, înșelătoria alegerilor, cosmopolitismul sînt satirizate de **M.**, care nu se sfiește să facă aluzii, uneori foarte caustice, la adresa monarhiei. Reprezentată la 19 noiembrie 1872, „comedia vodevilă" *Apele de la Văcărești* este unul din primele noastre spectacole de revistă. Succesul ei îl determină pe **M.** să o suplimenteze cu scene proaspete, precum *Creditul funciar sau Sîngele bere nu se face* și *Licențele spirtoase*. Printre farsele și comediile, foarte puțin inocente, cu adresă precisă, din această perioadă, se mai numără *Millo mort, Millo viu* (1876), *Haine vechi sau Zdrențele politice*, sugerată probabil de *Vieux habits, vieux galons !* de

M. Millo în rolul olteanului din piesa *Prăpastiele Bucureştilor*

Béranger, care provoacă un răsunător scandal în cercurile politice ale vremii, *Chiriţa la expoziţia de la Viena,* unde, ca şi în *Cucoana Chiriţa la carantină în vagoanele de Vîrciorova,* reapare, mai sărăcit în haz, popularul personaj al lui Alecsandri. **M.** compune şi el „cînticele comice", reluînd, astfel, tipul paraponisitului în *Paraponisitul pus în slujbă.* Colaborînd cu V. Alecsandri, nu numai ca actor, la elaborarea unor piese *(Lipitorile satelor în Moldova, Nunta ţărănească în Moldova),* **M.** e influenţat, uneori covîrşitor, pînă la pastişă, de reputatul dramaturg, în crearea unor tipuri, ca şi în procedeul de caracterizare, prin nume elocvente, a personajelor. În ce priveşte alte cîteva piese, este greu de precizat dacă ele reprezintă scrieri originale, prelucrări sau localizări. E vorba, spre exemplu, de vodevilul feeric *Zavistia,* de comedia *Danga sau Influenza,* ca şi de o altă lucrare satirică, *Cuconiţa doarme.* De multe ori, canavaua rămîne încă una neautohtonă, dar **M.** se străduieşte să insufle pieselor străine pe care le alege ceva din frămîntările şi din specificul ambianţei naţionale. Aşa se petrec lucrurile, de pildă, în *Prăpastiele Bucureştilor,* după L. Thiboust, sau în *Spoielile Bucureştilor.* Dintre celelalte localizări, foarte numeroase, mai pot fi amintite vodevilurile *Femeiuşca dracului* (în colaborare cu Gh. Sion), probabil după L. Thiboust, *Samson şi Spiridon* (împreună cu actorul Apostoleanu), *Nişcorescu sau Lista fruntaşilor,* comediile-vodevil *Tuzu calicul sau Cerşetorul orb, Un trîntor cît zece* şi *Ursul alb şi ursul negru* (după E. Scribe, G. Delavigne şi Saintine), *Însurăţeii* după E. Scribe, *După miezul nopţii,* probabil după Anicet-Bourgeois şi Lockroy, *Căzăturile* după Ph. Dumanoir şi Lafargue. Din Molière traduce *George Dandin sau Bărbatul dat pe bete, Bădăranul sau Burghezul gentilom,* iar din Beaumarchais, *Căsătoria lui Figaro.* I se atribuie şi o tălmăcire a melodramei *Mulatrul,* după Bernardin de Saint-Pierre ⟨15⟩. *Domnul Moftureanu sau Politica cea mare* e o adaptare după *Mercadet* de Balzac. *Un mister în pasagiu* după J.-Fr.-A. Bayard şi Ph. Dumanoir, precum şi *Moş Pipirig sau Bunul odinioară* după H. Murger sînt alte localizări ceva mai cunoscute. Obişnuia să traducă „liber", preferinţele sale fiind îndreptate spre literatura franceză. Astfel sînt piesele *De sus gios şi de gios sus* de Mélesville şi P. Carmouche, după J. N. Nestroy, *Sfărmarea corăbiei Medusa* de Ch. Desnoyer, *Vicontele de Letorier* de J.-Fr.-A. Bayard şi Ph. Dumanoir, *Peticarul din Paris* de F. Pyat, *Fetele de marmură* de Th. Barrière, *Testamentul lui Cezar Girodot* de Ad. Belot şi Ed. Villetard, *Burghezul de Paris sau Lecţiuni guvernului* de Clairville, *Ruinele arendăşiei* (împreună cu Gr. Manolescu) de Fr. Soulié, *Don Juan de Austria* de C. Delavigne şi *Don Cezar de Bazan* de A. D'Ennery şi Ph. Dumanoir (traduceri făcute împreună cu M. Pascaly) şi multe altele, după E. Cormon, Al. Dumas, P. Duport, E. Labiche, G. Lemoine, A.-Th. de Lauzanne. Cu mai puţine calităţi literare, piesele lui **M.** nu sînt lipsite de firesc şi spontaneitate, exploatînd pînă la saturaţie comicul de limbaj. Ceea ce face **M.** nu e atît literatură, cît pamflet politic, pe de o parte — pe de alta piesele lui fiind, mai curînd, texte cu virtuţi scenice, pe care autorul, interpret totodată, le anima cu vivacitatea şi proteismul lui. În tablourile sale de moravuri, în comedia satirică, pentru care are predilecţie, intenţiile scriitorului, foarte receptiv la tot ce ţine de actualitate, sînt, adesea, dintre cele mai serioase, din păcate nesusţinute de o realizare artistică pe măsură. Prea puţin convingătoare atunci cînd moralizează pe un ton sentenţios, pieselor sale le convine mai mult dialogul sprinţar, de un umor buf, cu jocuri de cuvinte facile, uneori spirituale.

— *Un poet romantic,* Iaşi, Tip. Buciumul român, 1850 ; ed. Iaşi, Tip. Goldner, 1896, reed. în PND, *351—367* ; *Baba Hîrca,* Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1851, reed. în PND, *369—418* ; *Imn,* ROM, III, 1859, 14, reed. în TTR, XI, 1966, 1 ; *Masca pe obraz sau Hai să rîdem,* Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Apele de la Văcăreşti,* Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi, [1872] ; *Chiriţa la expoziţia de la Viena,* Bucureşti, Tip. Lucrătorii asociaţi ; *Meditaţie asupra Cetăţuii Neamţului,* în I. Negruzzi, *Matei Millo, poet liric,* CL, XXX, 1896, 11 ; *Memoarele mele. Trei lecţii de artă dramatică la Conservator,* în I. Massoff, *Matei Millo şi timpul său,* Bucureşti, Ciornei, [1939] ; *Însurăţeii,* PND, *291—349.* Ms. : *Sărbare ostăşască* (1834), B.A.R., ms. 2692, ms. 3104, ms. 4131 ; *Nişcorescu, urîta sau frumoasa sau O lecţie bărbaţilor* (1848), B.A.R., ms. 1453, f. *105—134,* ms. 2397, ms. 2405 ; *Orbul cerşetor sau Tuzu calicul* (1850), B.A.R., ms. 2404 ; *Prăpastiele Bucureştilor* (1858), B.A.R., ms. 2406, ms. 2845, ms. 2848 ; *Spoielile Bucureştilor* (1863), B.A.R., ms. 5085, f. *1—86*; *Haine vechi sau Zdrenţele politice* (1876), B.A.R., ms. 5087 ; *Millo mort, Millo viu* (1876), B.A.R., ms. 5095, f. *6—17*; *Danga sau Influenza* (1890), B.A.R., ms. 2397, ms. 5095, f. *70—146* ; *Dracachi sau Darnicul clironom,* B.A.R., ms. 1449, f. *57—91* ; *Cuconiţa doarme,* B.A.R., ms. 2400 ; *Jianul căpitan de hoţi* (în colaborare cu I. Anestin), B.A.R., ms. 2404, f. *1—77* ; *Ştefan Vodă,* B.A.R., ms. 2692, ms. 2849, ms. 3101 ; *Duelistul,* B.A.R., ms. 2975, f. *143—169* ; *Baba Cloanţa ghicitoarea,* B.A.R., ms. 3135, f. *115—116* ; *Coana Chiriţa la carantină,* B.A.R., ms. 3649, ms. 5095 ; *Paraponisitul pus în slujbă,* B.A.R., ms. 5083, f. *32—36* ; *Bărbierul advocat,* B.A.R., ms. 5085, f. *91—112* ; *Samson şi Spiridon* (în colaborare cu Apostoleanu), A.S.I., ms. 292. — Tr. ms. : Ch. de Livry, Deforges, A. de Leuven, *Salamandra,* B.A.R.,

ms. 2399 ; J.-Fr.-A. Bayard şi Ph. Dumanoir, *Un mister în pasagiu sau Cine este tatăl ?*, B.A.R., ms. 2852, *Vicontele de Letorier*, B.A.R., ms. 5084 ; [Anicet-Bourgeois şi Lockroy], *După miezul nopţii*, B.A.R., ms. 5085, f. *87—88* ; Molière, *George Dandin sau Bărbatul dat pe bete*, *Bădăranul sau Burghezul gentilom*, B.A.R., ms. 5086, f. *1—129* ; Mélesville şi P. Carmouche, *De sus gios şi de gios sus*, B.A.R., ms. 5848, f. *2—164* ; C. Delavigne, *Don Juan de Austria*, A.S.I., ms. 400 (în colaborare cu M. Pascaly) ; [Autor neidentificat], *Invalidul*, B.A.R., ms. 2398, f. *39—65*.

— 1. M. Millo, *[Scrisori]*, DML, I, *219—230* ; 2. Vulcan, *Panteonul*, *149—154* ; 3. [G. Bariţiu], *Matei Millo*, T, III, 1870, 14 ; 4. Caragiale, *Despre teatru*, *320—322* ; 5. I. Negruzzi, *Matei Millo, poet liric*, CL, XXX, 1896, 11 ; 6. N. Petraşcu, *Matei Millo*, LAR, IV, 1899, 2 ; 7. Sadoveanu, *Opere*, XIX, *362—372*, *410—414* ; 8. Artur Gorovei, *Artistul Matei Millo*, AAR, partea administrativă, t. VI, 1932, mem. 3 ; 9. Artur Gorovei, *Viaţa lui Matei Millo la Paris*, RFR, I, 1934, 8 ; 10. Ion Breazu, *Matei Millo în Transilvania şi Banat*, OL, *193—207* ; 11. Ioan Massoff, *Matei Millo şi timpul său*, Bucureşti, Ciornei, [1939] ; 12. Mihai Florea, *Manuscrise inedite ale lui Matei Millo*, SCIA, II, 1955, 1—2 ; 13. I. Pervain, *Trupa lui Matei Millo la Cluj, în 1870*, SCIA, III, 1956, 3—4 ; 14. Nottara, *Amintiri*, *135—138* ; 15. Massoff, *Teatr. rom.*, I—III, *passim* ; 16. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 17. N. Barbu, *M. Millo*, Bucureşti, Meridiane, 1963 ; 18. M. Frunză, *Matei Millo — autor dramatic*, AUI, limbă şi literatură, t. XI, 1965, fasc. 1 ; 19. Victor Eftimiu, *Oameni de teatru*, Bucureşti, Meridiane, 1965, *149—169* ; 20. Mihai Florea, *Matei Millo*, Bucureşti, Meridiane, 1966 ; 21. Brădăţeanu, *Ist. lit. dram.*, *298—315* ; 22. Mihai Vasiliu, *Matei Millo*, Bucureşti, E.T., 1967 ; 23. *Ist. lit.*, II, *617—620* ; 24. *Ist. teatr.*, II, *281—286*, *passim* ; 25. Brădăţeanu, *Comedia*, *42—44*, *115—121* ; 26. Brădăţeanu, *Profiluri*, I, *42—61* ; 27. Eugen Barbu, *Gloria victis*, SPM, 1973, 119 ; 28. Mîndra, *Clasicism*, *153—168*.

F. F.

MILU, Matei (21.I.1725 sau c. 1750 ⟨7⟩, Spătăreşti, j. Suceava — 3.X.1801 ⟨7⟩), poet. Fiu al lui Enăcache Milu (Milo sau Mile), staroste de Cernăuţi, şi al unei Safta, din familia Roset, M. este bunicul marelui actor moldovean Matei Millo. Avea oarecare cultură, deprinzînd acasă franceza şi greaca modernă — în care şi compune o poezie. Nici limba rusă nu îi era străină, de vreme ce mersese, pentru studii, la Petersburg, de unde se reîntoarce în ţară la începutul anului 1775. Nutrea interes pentru matematici, dovadă o aritmetică din 1795, probabil o copie după manualul lui Amfilohie Hotiniul ⟨2⟩. Boier velit, poetul fu, mai întîi, vătaf de aprozi şi, mai departe, vel sulger, vel stolnic, ispravnic, vel ban, vel spătar (cum semna în 1798).

Preocuparea pentru poezie a lui **M.**, contemporan cu Ienăchiţă Văcărescu, a fost statornică, dar stihurile sale de factură elegiacă, naive şi convenţionale, sînt lipsite de har. Ele anticipă, totuşi, — dacă nu-i vor fi servit cumva chiar de model — lirica erotică a lui C. Conachi. Tînguitoare, întretăiate de suspinuri şi de oftaturi grele, aceste versuri se resimt, prin anumite ticuri, de maniera anacreontică, fiind înfiurite şi de poezia galantă franceză. **M.** cunoaşte şi pe Voltaire, din care traduce, dealtfel, o scurtă cugetare. În epocă, **M.** nu apare ca o figură veche, anacronică, cîteodată pare un spirit receptiv la înnoiri, curios de prefacerile aduse de civilizaţia apuseană ; asemenea lui I. Cantacuzino, nu respinge, de pildă, ideea reformării, în spirit voltairian, a moralei religioase. Pe plan literar, **M.** se arată sensibil la maniera moraliştilor francezi, mai apropiată structurii şi formaţiei sale. Nota originală a operei lui subzistă nu în lirică, ci în genul satiric. Înaintea lui B. P. Mumuleanu, **M.** concepe, în forma populară a cimiliturii, o serie de schiţe caracterologice, sumare portrete caricaturale, în care surprinde defecte de ordin moral îndeosebi (înfumurarea, zgîrcenia etc.), precum şi obiceiuri (jocul de cărţi) sau moravuri de-ale contemporanilor săi. Poetul nu e lipsit de umor şi posedă un ascuţit simţ al ridicolului, care dă „caracterelor" sale o anume expresivitate plastică. Aşa se întîmplă cînd ironizează anacronismul veşmintelor orientale, sau cînd, în cadenţe prevestindu-l parcă pe T. Arghezi, se ocupă de moda „istericalilor". Portretul creionat avarului paharnic Iordache Lazu a fost socotit un prim pamflet românesc în versuri. Una din victimele lui **M.** este boierul Iordache Darie Dărmănescu, cunoscut ca amator şi poate tălmăcitor de literatură franceză. Maliţioasă, verva satiricului dă la iveală şarje izbutite — cum este aceea a bătrînei cochete — care vădesc oarecare inventivitate verbală şi talent în portretistică. Expresia, cu un iz popular, e adeseori greoaie şi încă nefiltrată de greco-turcisme, dar nu lipsită de culoare. Cu ocazia încheierii păcii între Rusia şi Turcia, **M.** compune o odă, închinată lui Al. Moruzi (1792), una dintre primele în limba română.

— *[Poezii]*, în I. Tanoviceanu, *Un poet moldovean din veacul XVIII : Matei Milu*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XX, 1897—1898, reed. parţial în PNP, *73—80*, PRC, I, *25—27*.

— 1. I. Tanoviceanu, *Un poet moldovean din veacul XVIII : Matei Milu*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XX 1897—1898 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *400—401* ; 3. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *5—7* ; 4. Popovici, *Studii*, I, *398—402* ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, *75—76* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, II, *258—262* ; 7. *Ist. lit.*, II, *177—180* ; 8. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *96—98* ; 9. George Sorescu, *Matei Milu — poet erotic*, RMR, XIV, 1977, 6.

F. F.

MINCU, Ioan (1852, Focşani — 6.XII.1912, Bucureşti), autor de versuri. S-a născut într-o familie cu înclinaţii artistice. Sora sa este mama lui Duiliu Zamfirescu. După ce va fi frecventat şi cursurile liceului „Unirea", din oraşul natal, se mută la liceul „Matei Basarab" din Bucureşti, după a cărui absolvire (1870), se înscrie la Şcoala de poduri şi şosele, pe care o termină în 1875, obţinînd titlul de inginer. Din acelaşi an, întorcîndu-se la Focşani, este numit inginer de poduri şi şosele al judeţului Putna. În august 1877 pleacă la Paris, ca student la Ecole des Beaux Arts, secţia de arhitectură. O absolvă în 1883 şi, primind o bursă, călătoreşte în Spania, Italia, Grecia şi Turcia. Întors în ţară, **M.** studiază cu pasiune vechea arhitectură românească şi, în spiritul ei, ridică o serie de edificii, publice şi particulare, care au marcat începutul arhitecturii româneşti moderne. Şi-a răspîndit ideile şi ca profesor şi director al Şcolii superioare de arhitectură din Bucureşti şi în cele cîteva cronici artistice publicate în revista „Literatură şi artă română" (a cărei copertă a fost desenată de **M.**). Frecventa societatea „Amicii literaturii şi artei române" şi era prieten cu cei mai mulţi dintre membrii acesteia, mai ales cu N. Petraşcu. Dealtfel, acesta, inspirîndu-se din viaţa şi activitatea lui **M.**, a creat eroul principal al romanului său *Marin Gelea*.

Poezii, **M.** a scris puţine şi, aşa cum singur mărturisea, numai cu totul întîmplător. Toate versurile sale au apărut în „Convorbiri literare" (1876—1878). În general, este o lirică de dragoste, împletită pe alocuri cu meditaţia pe motivul scurgerii timpului. Pesimismul său e cam factice şi exprimat în imagini ce revin mult prea frecvent. Limba şi chiar prozodia

sînt însă corecte, deși comune. A publicat și un *Descîntec de bubă rea*, cules de el în județul Rîmnicu Sărat, adăugînd o descriere a practicilor însoțitoare.

— *La...*, CL, IX, 1876, 10 ; *Descîntec de bubă rea*, CT, VII, 1876, noiembrie ; *Izvorul*, CL, X, 1876, 1 ; *E frumos...*, CL, X, 1876, 2 ; *Zadarnic*, CL, X, 1876, 7 ; *Ochi dulci...*, CL, XI, 1877, 3 ; *Iarna*, *De mult...*, *Pe un album al d-nei M... B...*, CL, XI, 1878, 10 ; *In noapte*, CL, XI, 1878, 11 ; *Te iubesc... M-ai iubit...*, CL, XII, 1878, 4. — Tr. : V. Hugo, *După bătaie*, CL, X, 1876, 9.

— 1. N. D. Xenopol, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1877]*, SDL, III, 51 ; 2. *Encicl. rom.*, III, 284 ; 3. N. Petrașcu, *Ioan Mincu*, București, Cultura națională, 1928 ; 4. Mihail Caffé, *Arhitectul Ion Mincu*, București, E. Ș., 1960.

D. M.

MINERVA, revistă literară bilunară apărută la Brăila între 1 martie și 15 octombrie 1889. De la 1 iunie pînă la 1 septembrie, tipărirea publicației, din care au apărut unsprezece numere, a fost întreruptă. Director era H. Theodoroff. Editorialul primului număr semnala primejdia pe care o ascunde avalanșa traducerilor făcute doar pentru profit material. **M.** anunță că va publica tălmăciri de calitate din literatura străină, „orice scriere originală", precum și contribuții de istorie, informații culturale. Beletristica tipărită este însă cu mult sub nivelul promisiunilor. Au colaborat Christu Șt. Reveneanu, W. Barca-Karbotti, I. Christescu și I. Theodoroff. Se traduc pagini din G. Ohnet și cîteva romane senzaționale (*Misterele crimei* ș.a.). W. Barca-Karbotti se vădește a fi preocupat și de mitologie în articolele *Cîteva cuvinte asupra divinității Krișna la indieni*, *Mitul lui Prometeu*, *Feele și literatura lor*.

R. Z.

MINERVA, revistă literară bilunară editată la Bistrița între 1 august 1891 și 15 decembrie 1894. Proprietar, editor și redactor responsabil a fost George Curteanu. În decembrie 1894, revista își întrerupe apariția din cauza „persecuțiilor și a piedicilor" pe care le întîmpina redactorul, provocate de atitudinea lui în problema națională. Revista își propunea să reflecte viața socială și culturală a românilor din întreaga Transilvanie și acorda o atenție deosebită poeziei populare. Apar, totodată, note și știri în legătură cu principalele periodice românești din Imperiul habsburgic și din România, precum și informații culturale, literare, politice despre românii de pretutindeni.

M. a fost unul dintre puținele periodice românești în care atacurile îndreptate împotriva lui M. Eminescu de către Al. Grama au avut o primire favorabilă. În **M.** a apărut și un articol intitulat *Un poet din școalele Blajului*, în care Eminescu este comparat cu obscurul V. B. Muntenescu, preferințele criticului de la **M.** îndreptîndu-se către versurile acestuia din urmă. Revista are însă și merite în ceea ce privește propagarea unei literaturi de bună calitate. În paginile ei G. Coșbuc a tipărit pentru prima dată poezia *Noapte de vară*, precum și alte poezii originale și traduceri. Tot aici debuta, dacă nu se iau în considerație versurile publicate în revista școlară „Muza", viitorul critic Ilarie Chendi (1893). Colaborau cu versuri și George Simu, P. Dulfu, Z. Boiu, iar cu proză V. Ranta-Buticescu, C. Szatmary, T. Simtion. Un grup de intelectuali transilvăneni (Anton Pop, Iacob Onea, Marioara Bosga ș.a.) trimitea la **M.** culegeri de folclor din jurul Năsăudului, din Bihor, din zona Aradului. Revista publica și traduceri din Lenau (*Cîntece din trestie*), Schiller, La Bruyère (fragmente din *Caractere* traduse de I. G. Barițiu), Maupassant și Jókay Mór. Predomină însă traducerile și adaptările din autori germani, maghiari și francezi mai puțin sau deloc cunoscuți (Theo Seelmann, E. Kulcsár, H. Berlis), ceea ce semnalează orientarea redacției către o literatură considerată accesibilă și aptă de a trezi interesul unei categorii mai largi de cititori.

— 1. Lăzăreanu, *Glose*, 176—178.

R. Z.

MIORIȚA, baladă populară. Prin realizarea artistică deosebită, balada presupune o perioadă îndelungată de șlefuire. S-au făcut diverse supoziții în legătură cu timpul în care a fost creată. În general, se admite că motivul mioritic își are originea în relațiile păstorești de transhumanță, fenomen caracteristic începuturilor orînduirii feudale. Unii cercetători consideră că nucleul baladei a fost conceput în secolul al XVI-lea, alții indică o dată mai recentă ‹3›, cu aproximație la începutul secolului al XVIII-lea. Un indiciu asupra primei versiuni a baladei este dat de episodul judecării ciobanului, episod ce ar fi putut să fie inspirat de anumite obiceiuri juridice străvechi, semnalate în Transilvania. Conform unui asemenea cod păstoresc, ciobanul acuzat că și-a neglijat îndatoririle era condamnat. Se pare că aici, în acest „jus valachicum", trebuie căutată baza istorico-etnografică a faptului epic din baladă. Prezența elementului justițiar a dus la supoziția că prima versiune s-a născut în zona de nord-est a Ardealului, respectiv în regiunea dintre munții Rodnei și munții Călimanului ‹17›. Colinda transilvăneană, considerată ca fiind prima etapă în geneza *Mioriței*, cuprinde numai acest motiv. Ulterior, în mediul folcloric moldovenesc, firul epic al baladei s-ar fi îmbogățit cu episodul „oii năzdrăvane". Se pare că într-o fază următoare, în versiunea moldomunteană a baladei este introdus episodul „maicii bătrîne". Ultima etapă în procesul de închegare a temei ar constitui-o includerea motivului „moarte-însurătoare", motiv preluat din bocetele cîntate la înmormîntările tinerilor necăsătoriți.

Meritul de a fi publicat prima variantă a *Mioriței* îi revine lui V. Alecsandri. În ceea ce privește proveniența acestei variante, indicațiile lui Alecsandri sînt contradictorii. Într-o scrisoare adresată lui Al. Hurmuzachi, cel care a publicat pentru prima oară textul în revista „Bucovina", la 18 februarie 1850, el afirma că balada a fost culeasă de Alecu Russo, în vremea exilului la Soveja, iar într-o notă la balada *Dolca*, apărută în volumul de *Poezii populare ale românilor*, susține că ar fi cules-o personal în timpul unei excursii pe Ceahlău. Problema locului de origine al baladei culese de Russo și Alecsandri, considerată și varianta clasică, nu a fost încă pe deplin elucidată. Marea ei circulație, realizarea ei artistică excepțională, precum și multitudinea temelor și motivelor i-au determinat pe majoritatea specialiștilor să o considere drept variantă arhetip. De aceea, în cercetarea motivului mioritic se pornește întotdeauna de la varianta Alecsandri.

Balada debutează cu prezentarea cadrului natural, ce constituie fundalul acțiunii. Imaginile sugerează un spațiu cosmic etern stăpînit de liniște : „Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai". Ideea plaiului este prezentă în cadrul variantelor de tip moldovenesc, în cele transilvănene fiind substituită de cea a spațiului muntos. Odată cu prezentarea turmelor care coboară, își fac apariția și personajele umane. Cei trei ciobani, din varianta Alecsandri, se întîlnesc întîmplător. Spre deosebire de alte variante, acești păstori nu sînt frați de cruce și nici nu provin din aceeași zonă geografică a țării : „Unu-i moldovean, / Unu-i ungurean / Și unu-i vrîncean". Se pare că denumirea de „vrîncean" a fost introdusă de Alecsandri, substituind-o pe aceea de muntean,

deoarece în cercurile unioniste înfățișarea fraților din Muntenia în acest fel ar fi stîrnit eventuale animozități. În baladă, conflictul este declanșat de hotărîrea luată de ungurean și vrîncean de a-și ucide tovarășul de drum. Ciobanul moldovean trebuie să moară fiindcă e „mai ortoman / Și-are oi mai multe, / Mîndre și cornute". În varianta Alecsandri, cauza omorului o constituie invidia celor doi păstori pentru averea celui de al treilea. Variantele presupuse a fi arhaice cuprind ideea judecării ciobanului pentru abateri de la îndatoririle păstorești. O categorie aparte o alcătuiesc variantele de dată mai recentă, în care cauzele crimei sînt rivalitatea în dragoste sau jaful. Firul baladei continuă cu motivul „mioarei năzdrăvane". Acest motiv trebuie pus în legătură cu o credință străveche, răspîndită și la alte popoare balcanice, potrivit căreia oaia poate prevesti apropierea morții. Mioara năzdrăvană află planul pe care-l urzesc baciul ungurean și cel vrîncean și-l destăinuie tînărului său stăpîn, sfătuindu-l să se apere: „Stăpîne, stăpîne, / Îți cheamă și-un cîne, / Cel mai bărbătesc / Și cel mai frățesc, / Că l-apus de soare / Vreau să mi te-omoare". Acceptînd gîndul morții, ciobanul moldovean își exprimă dorința ca ritualul înmormîntării să fie îndeplinit după rînduielile străvechi. În vorbele ciobanului, ceremonialul înmormîntării este transpus într-o metaforă a nunții. Motivul „morții-nuntă" oglindește un anumit tip de ritual funerar. Ca și în bocet, de unde motivul provine, transfigurarea înmormîntării are, pe lîngă scopul magic, de îndepărtare a acțiunii malefice pe care ar putea-o avea mortul nelumit asupra celorlalți membri ai colectivității, și menirea de a alina durerea celor dragi. De aceea, mioara năzdrăvană trebuie să vestească numai sub formă alegorică faptul că păstorul a murit. Cadrul și personajele nunții din *Miorița* sînt elementele naturii. Nașii sînt soarele și luna, nuntașii sînt brazii și paltinii, păsările țin loc de lăutari, iar mireasa este, în unele variante, „un luceferel". Frecvența elementelor de bocet în structura unor variante moldovenești ale baladei evidențiază faptul că elementul funerar prevalează asupra celui nupțial: „Și el mi-o luat / Pe negrul pămînt / — (...) Nevastă mi-o luat, / Sfîntă bătrînă, / Cu mușchi pe bîrnă". Finalul nunții mioritice proiectează alegoric, la dimensiuni cosmice, durerea în fața morții: „la nunta mea / A căzut o stea". Miorița este rugată s-o consoleze pe bătrîna măicuță a păstorului, vorbindu-i de aceeași înșelătoare nuntă. Cununia este acum prezentată mai succint, pentru că măicuța cunoaște sensul limbajului figurat din testament. Ea trebuie să afle numai că feciorul ei s-a însurat „C-o fată de crai, / Pe-o gură de rai". *Testamentul ciobanului* constituie nucleul tematic principal al baladei, episodul care îi susține osatura. Aproape de sfîrșitul versiunii Alecsandri, portretul moral al ciobanului este completat cu portretul fizic. Tinerețea și frumusețea păstorului accentuează sentimentul de durere pentru dispariția lui timpurie. Ceea ce impresionează în *testamentul ciobanului*, cu care se încheie varianta Alecsandri, este împletirea dintre dragostea de viață și sentimentele sugerate de contemplarea morții.

În versiunea moldovenească a *Mioriței*, răspîndită și în Muntenia, Oltenia și Dobrogea, schema metrică a versului este de 5—6 silabe. Aceeași măsură o au și versurile provenite din sudul și estul Transilvaniei, inclusiv cele bănățene. Doar în nordul Transilvaniei, variantele sînt organizate după măsura de 7—8 silabe. În cele mai multe cazuri însă, schema metrică de 5—6 silabe este cea originară. De remarcat că variantele transilvănene ale baladei se caracterizează prin prezența frecventă a rimelor interne. Un procedeu stilistic folosit în *Miorița* este aliterația, constituită pe baza repetiției acelorași cuvinte sau a unor derivate flexionare ale acestora. Mai des întîlnite sînt situații ca: „Ori din pușcă să-l împuște" sau „Din drugă-ndrugînd". Des folosite sînt conjuncțiile adversative, menite să sublinieze anumite opoziții („Să nu mă-ngroape / În dosul stînii, / Unde latră cînii, / Ci în strunga oilor"). Diminutivele numeroase pun în valoare tonalitatea afectivă a legăturilor dintre mioară și stăpîn sau dintre mamă și fiu. Antepunerea adjectivului, asupra căruia cade accentul emoțional, apare cel mai adesea în cazul vocativelor (dalbă mioriță, mîndră mioriță, mîndru ciobănel). În portretistica din versiunile moldo-muntene accentele sînt predominant lirice, ca în descrierea ochilor tînărului cioban: „Ochișorii lui, / Mura cîmpului, / Coaptă pe sub foi, / Ne-ajunsă de ploi, / Coaptă la răcoare, / Ne-ajunsă de soare, / Coaptă la pămînt, / Ne-ajunsă de vînt". În opoziție cu portretul static al ciobanului, imaginea mamei exprimă zbuciumul sufletesc al femeii care-și caută zadarnic fiul: „Măicuță bătrînă, / Cu brîul de lînă, / Pe cîmpi alergînd, / Din ochi lăcrămînd". În baladă, un loc deosebit îl are mioara, care este personificată, atribuindu-i-se și însușiri supranaturale. Într-o variantă culeasă din Teleorman, descrierea mioarei pune în evidență elemente ornamentale de basm: „Cu patru cornițe / Cu cîte-o piatră nestemată / De-mi lumină noaptea toată". Cadrul nupțial este realizat magistral. Primele elemente ale tabloului desfășoară o adevărată feerie cosmică. Într-un spațiu imens, „nunta" este vegheată de soare și lună, de stele și luceferi, de lumină, umbră, ploaie, ninsoare, negură și cer. Apoi, cadrul este limitat la peisajul caracteristic, unde munții, plaiurile, dealurile, vîrfurile, văile, pripoarele, cîmpurile străjuiesc o stînă. La ceremonia funerară participă și vietățile pădurii (lupul, ursul, vulturul, cerboaica), dar mai ales animalele domestice (oaia, cînele, calul, vaca, vițelul); apar și cîteva insecte (fluturi, greieri, lăcuste). În Moldova, textul *Miorița* tinde mai mult spre dialog, în timp ce în variantele transilvănene există tendința către monolog. În funcție de deosebirile de nivel artistic, se poate face o sistematizare a variantelor mai importante. Pînă în prezent se cunosc peste nouă sute de variante și fragmente de variante. Nici una din creațiile folclorice românești nu cunoaște o atît de largă circulație. Spre deosebire de celelalte balade, *Miorița* este cîntată atît de bărbați cît și de femei. Au fost descoperite 502 localități în care se cîntă balada (19). Variante ale baladei au fost semnalate în Macedonia, în Banatul iugoslav, pe valea Timocului. Din R. S. F. Iugoslavia se cunosc șapte variante, cinci timocene și două bănățene, toate influențate de balada moldovenească. De asemenea, a fost descoperită o variantă și în R. P. Ungară. Odată cu răspîndirea culturii, penetrația baladei (în special a variantei culese de Alecsandri) este din ce în ce mai mare. Fenomenul indică viabilitatea acestei creații folclorice. Comparată cu majoritatea variantelor, *Miorița* publicată de V. Alecsandri este cea mai valoroasă din punct de vedere estetic. Ea are cea mai largă răspîndire teritorială, a dat naștere celor mai numeroase interpretări și se dovedește a fi cea mai rezistentă în timp. Alături de varianta arhetip, au circulat și alte variante de mare valoare artistică. De la vestitul lăutar brăilean Petrea Crețul Șolcanu, G. Dem. Teodorescu a cules în 1884 varianta cunoscută sub numele de *Oaia năzdrăvană*. Această baladă, ce se distinge printr-un viguros patos epic,

este considerată reprezentativă pentru tipul muntenesc al *Mioriței*. Tot așa cum varianta culeasă de la cîntărețul Gh. Avasiloaiei din Goești (județul Iași) constituie tipul moldovenesc al acestei capodopere. În cadrul tipului transilvănean au fost înglobate un număr mare de balade, de cîntece lirico-narative și de colinde. Versiunea ardelenească este redusă ca întindere epică, schema fiind simplificată la două elemente : cadrul nupțial și testamentul ciobanului. Tema transhumanței este mai slab reprezentată în variantele transilvănene. Nucleul tematic comun pentru toate zonele în care se cunoaște balada este testamentul ciobanului. Variantele moldovenești au o notă de pronunțat lirism, fapt ce le diferențiază net de variantele ardelenești, în care se tinde către epicizare. În Transilvania și Banat, concomitent cu formarea versiunii-baladă, s-a constituit și o versiune-colindă. Între baladă și colindă a existat un schimb reciproc de valențe artistice, însă versiunea-baladă a exercitat o influență mai puternică asupra versiunii-colindă decît invers. *Miorița*-colindă are două tipuri principale. În nordul și estul Transilvaniei, respectiv în Crișana și Maramureș, există colinda cunoscută sub denumirile de *Corinda păcurarului Străienelul* sau *Cei trei păcurari*. Această colindă se cînta în genere între Crăciun și Anul nou, dar mai ales în cele trei zile ale Crăciunului. Celălalt tip de colindă, cuprinzînd motivul „fata de maior", circula îndeosebi în zona Jiboului. Tematic, ceea ce deosebește versiunea-colindă de versiunea-baladă este episodul „oii năzdrăvane", caracteristic numai baladei.

Asupra baladei *Miorița* s-au făcut numeroase cercetări, cu metode diferite. Există o interpretare în sens ritualist și mitologic, ai cărei adepți au fost A. I. Odobescu, G. Coșbuc, Th. D. Speranția și H. Sanielevici. Astfel, Coșbuc considera balada ca fiind un bocet solar, ciobanul reprezentînd soarele, iar maica bătrînă — pămîntul. H. Sanielevici mergea mai departe, atribuind omorului un caracter ritual, ciobanul fiind jertfit unei divinități. N. Iorga a dat o interpretare istoricistă, încercînd să stabilească o datare riguroasă a momentului apariției baladei. La rîndul lor, Duiliu Zamfirescu și D. Caracostea au adoptat un punct de vedere estetizant. D. Caracostea a alcătuit și o schiță genetică a *Mioriței*. Alți cercetători au analizat balada dintr-o perspectivă etnografică. Ov. Densusianu consideră că împrejurarea tipică pentru nașterea baladei a fost rivalitatea frecventă pe drumurile de transhumanță. Interpretări etnografice au mai oferit și C. Brăiloiu, I. Mușlea și chiar V. Alecsandri. Cercetarea filozofiei mioritice a dat naștere la o vie dispută. În viziunea lui L. Blaga, moartea transfigurată metaforic în nuntă nu ar fi decît o „unire sacramentală cu o stihie cosmică". Balada *Miorița* continuă să rămînă în centrul preocupărilor folcloristice românești și după apariția monumentalei monografii despre *Miorița*, alcătuită de A. Fochi.

— V. Alecsandri, *Cîntece poporale românești. VI. Mieoara*, BCV, III, 1850, 11 ; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *1—4* ; I. Creangă, *Mielușica*, C, I, 1882, 431—433 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *435—437* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, București, Tip. Corpului didactic, 1900, *3—4* ; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete de-ale poporului*, București, Tip. Progresul-Ploiești, 1909, 24 ; I. N. Popescu, *Miorița*, IC, III, 1910, 3 ; T. Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec—Sfetea, 1913, *79* ; Ov. Densusianu, *Flori alese din cîntecele poporului*, București, Suru, 1920. *107—109* ; I. Bîrlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, Casa școalelor, 1924, *103* ; I. Bîrlea, *Literatură populară din Maramureș*, I, îngr. Iordan Datcu, pref. M. Pop, București, E.L., 1968, *29—32* ; C. S. Nicolaescu-Plopșor, *Mneorița*, FLA, III, 1925, 2 ; T. Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, Cultura națională, 1925, *120—121* ; M. Costăchescu, *Cîntecul Mioarei*, ALN, 1928—1929 ; I. Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, Socec, 1930, *3—159* ; I. Cocișiu, *Miorița*, ALB, XXXVIII, 1935, 5 ; *Cîntecul ciobanului : Variantă dobrogeană a „Mioriței"*, RMM, V, 1938, 219 ; *Antologie de literatură populară*, I, pref. G. Călinescu, București, E.A., 1955, *229—237* ; Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, București, E.L., 1964, *463—486* ; Adrian Fochi, *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*, pref. Pavel Apostol, București, E.A., 1964, *555—1074* ; *Miorița. Balade populare românești*, îngr. și pref. Iordan Datcu, București, E.L., 1966, *45—47* ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I, București, E.L., 1967, *597—600* ; *Folclor din Moldova*, București, E.L., 1969, I, *81—90*, II, *90—92*.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *477—479* ; 2. Odobescu, *Scrieri*, I, *208—219* ; 3. Iorga, *Balada*, 35 ; 4. Ovid Densusianu, *Flori alese din cîntecele poporului. Viața păstorească în poezia noastră populară*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, E.L., 1966, *359—416* ; 5. C. S. Nicolaescu-Plopșor, *Balada Mioriței în Oltenia*, AO, V 1926, 25—26 ; 6. Caracostea, *Poezia trad.*, I, *5—309*, II, *224—320* ; 7. Lucian Blaga, *„Miorița" în Elveția*, DRNU, I, 1931, 13 ; 8. H. Sanielevici, *„Miorița" sau patimile unui Zalmoxis*, ALA, X, 1931, 552—554 ; 9. Călinescu, *Ist. lit.*, *61—64* ; 10. Al. Husar, *În jurul unei variante a „Mioriței"*, RFR, 1943, 6 ; 11. Blaga, *Trilogia cult.* *119—131* ; 12. C. Brăiloiu, *Sur une ballade roumaine (La Mioritza)*, Geneva, 1946 ; 13. Petru Comarnescu, *Pozitivarea Mioriței*, RFR, XIV, 1947, 6 ; 14. G. Istrate, *Două variante ale „Mioriței"*, IL, VIII, 1957, 4 ; 15. Vasile Adăscăliței, *„Miorița" text la plug*, REF, V, 1960, 1—2 ; 16. Al. I. Amzulescu, *Cîntecul nostru bătrînesc*, REF, V, 1960, 1—2 ; 17. I. Farago, *Variantele maghiare ale „Mioriței"*, LL, V, 1961 ; 18. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, București, E.L., 1964, *178—179* ; 19. Fochi, *Miorița* ; 20. *Ist. lit.*, I, *118—121* ; 21. Mușlea, *Cercetări*, II, *29—36* ; 22. Dumitru Pop, *Pe marginea „Mioriței"*, SUB, Philologia, X, 1965, fasc. 1 ; 23. I. C. Chițimia, *V. Alecsandri și problemele folclorului românesc la jumătatea veacului al XIX-lea*, RITL, XV, 1966 1 ; 24. Vrabie, *Balada*, *217—282* ; 25. George Popa, *Moarte și transfigurare în „Miorița"*, IL, XVIII, 1967, 8 ; 26. Ion Neață, *Considerații asupra baladei „Miorița", culeasă și publicată de G. Cătană*, FLI, II, *355—366* ; 27. Eliade, *Zalmoxis*, *218—246* ; 28. Gh. Ivănescu, *„Miorița". Tipologia variantelor, geneza*, Craiova, 1970 ; 29. Caracostea—Bîrlea, *Problemele*, *105—160* ; 30. Paul Tutungiu, *O viziune asupra „Mioriței"*, RL, VII, 1974, 8 ; 31. Al. I. Amzulescu, *Observații istorico-filologice despre „Miorița" lui Alecsandri*, REF, XX, 1975, 2 ; 32. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *320—329*.

I. C.

MIRCEȘTI, revistă literară săptămînală apărută la București între 15 decembrie 1892 și 28 februarie 1893. Prim-redactor al acestei reviste era G. Russe-Admirescu, gazetar activ în cercurile și redacțiile literare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Vecini de pagină în această modestă publicație sînt versificatorii Eliza Mustea, V. Grigorescu-Elvir, Ilie Ighel-Deleanu, D. Nicolescu, B. Theodorescu, prozatorii Gr. Mărunțeanu, G. Lungu, Toma Florescu, precum și I. Catina, autorul dramei *Amalafrida*. Se mai publică articole despre obiceiurile de la Anul nou, despre jurnalism etc., un portert al lui Taine, scris cu pătrundere și bună cunoaștere a operei criticului francez. Lui Al. Macedonski i se retipărește poezia *Precum...*, apărută mai întîi la „Literatorul" din 1880. M își încetează apariția după cinci numere.

R. Z.

MISAIL Călugărul (a doua jumătate a sec. XVII), copist interpolator. Un „ieromonah Misail" de la mănăstirea Putna iscălește un act în 1676. Acesta ar fi fost un cărturar al timpului, poate același cu adnotatorul cronicii lui Gr. Ureche ⟨3, 5⟩. Aproximativ din această perioadă (1675—1685 ⟨5⟩), datează o copie după versiunea lui Simion Dascălul a cronicii lui Ureche, conținînd noi adaosuri, datorate lui M. Caracterizat după aceste texte, el apare ca un cărturar și un copist corect, bine informat și cu spirit critic. Numele său nu este dat în cronică, dar e menționat de Miron Costin și I. Neculce. Interpolările lui M. sînt importante și constau în : informația despre cucerirea Daciei de către Traian (pentru prima oară într-un text românesc) ; relatarea domniei lui Iuga vodă ; o prețioasă completare privind domnia lui Alexandru cel Bun, în care

descrie organizarea bisericii și stabilirea boierilor și a atribuțiilor acestora; trei completări relative la domnia lui Ștefan cel Mare. M. a avut și intervenții formale (în topică, lexic, fonetică), dînd una din cele mai corecte versiuni ale cronicii, folosită de Miron și Nicolae Costin și de o serie de copiști, stînd la baza unei întregi ramuri de manuscrise ale cronicii lui Ureche.

— *[Interpolări]*, în Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, îngr. și introd. P. P. Panaitescu, ed. 2, București, E.S.P.L.A., 1958, *66—67, 71, 72, 75—78, 101—103.*

— 1. Gîdei, *Studiu, 151—168*; 2. C. Giurescu, *Noi contribuțiuni, passim*; 3. *[Documente]*, IZP, IV, partea I, *10—11*; 4. P. P. Panaitescu, *Introducere* la Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. 2, București, E.S.P.L.A., 1958; 5. Liviu Onu, *Viața și opera lui Grigore Ureche*, în Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, E.Ș., 1967.

C. T.

MISSAIL, George (23.IV.1835, Trifești, j. Neamț — 21.X.1906, București), publicist și folclorist. Își face studiile la Iași, la Academie (fosta Academie Mihăileană), urmînd apoi dreptul la Universitate. După absolvire va intra în magistratură, unde funcționează douăzeci și patru de ani. A colaborat la o serie de ziare politice și literare: „Steaua Dunării", „Zimbrul și Vulturul", „Ateneul român", „Revista Carpaților", Revista română", „Românul", „Traian", „Columna lui Traian", „Foaia societății Românismul" ș.a., publicînd, în genere, articole pe teme social-politice (care vădesc o poziție liberală), istorice și culturale. În unele din acestea autorul evocă figuri de intelectuali pașoptiști *(La mormîntul lui Heliade, Aug. T. Laurian, Constantin Negri)*. Influențat de B. P. Hasdeu, M. încearcă de multe ori să-și susțină ideile politice cu exemple luate din creația folclorică. Numeroase articole semnate de el sînt împînzite cu fragmente din balade, cîntece și tradiții populare.

Cele cîteva studii de folclor pe care M. le-a tipărit, scrise în stil entuziast, desuet romantic, sînt lipsite de valoare științifică. Studiul *Datini sau moravuri naționale* suscită mai mult un interes informativ, prin descrierea unor jocuri, credințe, obiceiuri populare. Autorul le atribuie însă, greșit, o origine romană, recurgînd, uneori, la asociații pur fanteziste. Cînd încearcă să definească doina *(Formarea doinei, Fluierul și rolul ce joacă în muzica națională a românilor)*, M. citează pasaje întregi din **Cîntarea României* sau realizează altele în aceeași manieră exaltată. Din lucrarea *Datinile, obiceiurile și tradițiunile poporului român*, proiectată în douăzeci și opt de capitole, M. redactează doar primele două: *Considerațiuni generale* și *Sentimentul naționalității, al rasei, al unității și al patriei la români*. Prea ample și mult deviate de la subiect, ele sînt scrise în stilul avîntat, bombastic, caracteristic publicisticii sale.

Prin numeroase și supărătoare divagații păcătuiește și încercarea de roman a lui M., *România veche și România nouă*. Tema sa, tristețea unei iubiri neîmpărtășite, ca și modul în care este dezvoltată vădesc o influență accentuat romantică. Nefericirea eroinei, căsătorită cu un tînăr care îi întîmpină cu răceală afecțiunea, se consumă adesea patetic. Desele intervenții ale autorului, cu versuri din doinele de haiducie, cu ample comentarii sociale, politice sau filozofice, distrug aproape cu totul unitatea acțiunii. Ansamblul apare atît de eterogen, încît lasă, în mare parte, impresia unei suite de articole.

— *Datini sau moravuri naționale*, ATR, I, 1866—1867, 4—9; *România veche și România nouă*, TRA, I, 1869, 1—95, II, 1870, 1—16; *Istoria și actualitatea*, TRA, I, 1869, 2, 6, 8, 12, 16; *Cum au învățat carte unii din oamenii mari ai românilor*, TRA, I, 1869, 33—39, 41; *Am prins tatarul*, TRA, I, 1869, 87; *Datinile, obiceiurile și tradițiunile poporului român*, CT, I, 1870, 1—50; *La mormîntul lui Heliade*, ROM, XVI, 1872, 5 mai; *Constantin Negri*, București, Ioanide, 1877; *Cîteva idei despre muzica națională*, LRO, I, 1879, 1—12; *Fluierul și rolul ce joacă în muzica națională a românilor*, LRO, I, 1880, 17; *Frăția dintre muzică și poezie*, LRO, I, 1880, 23—24; *Ariile de la munți și cîmpii*, LRO, I, 1880, 25—30; *Formarea doinei*, LRO, I, 1880, 31—39; *Colonelul Ioan Cîmpineanu*, RELI, XX, 1899, 1—5.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *227—230*; 2. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *133*; 3. Maiorescu, *Ist. cont.*, *86—95*; 4. G. Bogdan-Duică, *Burăh și Eminescu*, ME, III, 1932, 9; 5. Predescu, *Encicl.*, *558*; 6. Ovidiu Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian" și „Columna lui Traian")*, SIL, *233*.

C. B.

MISSIR, Petru Th. (8.X.1856, Roman — 10.VI.1929, București), critic literar și publicist. Fiu al unor negustori de origine armeană, M. a urmat cursurile Liceului Național din Iași, pe care l-a terminat în 1873. În toamna anului următor se înscrie la Facultatea de drept din Viena și devine membru, apoi secretar, al societății studenților români „România jună". Citește articolele lui T. Maiorescu, din „Convorbiri literare", al cărui adept ajunge de îndată, și la apărarea sistemului ortografiei fonetice. În 1876 pleacă la Berlin, tot ca student în drept, obținînd doctoratul în științele juridice în 1879. Întors în țară în anul următor, M. devine membru al Junimii și unul din cei mai activi susținători ai principiilor ei literare și politice. Din 1884, ocupă catedra de drept natural și al ginților la Universitatea din Iași, predînd și filozofia dreptului. Ulterior a fost profesor și la Universitatea din București. Bun specialist, participă la Congresul de drept internațional de la Haga (1893), cu un referat bine primit. Ca membru al Junimii, s-a îngrijit, din însărcinarea lui T. Maiorescu, de strîngerea fondurilor necesare ajutorării lui Eminescu, a cărui găzduire în Iași a și supravegheat-o un timp. Între anii 1889—1900, a redactat săptămînalul „Era nouă", oficios al grupării politice junimiste, iar în 1902 a fost membru în comitetul de redacție al „Revistei române", alături de M. Dragomirescu, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru ș.a. În 1913, trece în partidul politic al lui Take Ionescu, părăsind definitiv gruparea junimistă. În 1926 a fost ales membru onorific al Academiei Române. M. rămîne unul din ideologii reprezentativi ai celei de a doua generații junimiste, atît prin fermitate, cît și prin sinceritatea pusă în răspîndirea și apărarea principiilor societății. Influențat de H. Spencer și Em. Durkheim, el susține existența unor analogii între fenomenele sociale și cele biologice, dar și a unor deosebiri fundamentale,

date de existenţa conştiinţei sociale. De aceea, a combătut pe Malthus şi, de la noi, pe A. C. Cuza care, după el, nu acordau atenţia meritată factorului uman în evoluţia socială. Adversar al socialismului, a polemizat cu C. Dobrogeanu-Gherea, folosind argumente împrumutate uneori din lucrările lui E. Dühring. În extrem de numeroasele sale articole politice, pe care, de cele mai multe ori, nici nu le semna, **M.** a răspîndit opiniile maioresciene despre „forma fără fond". Afirmînd că între păturile culte şi popor există o mare diferenţă, chiar o ruptură, el a susţinut, în acelaşi timp, că aceasta nu poate fi remediată doar prin intervenţia cercurilor literare, ci prin adoptarea unui complex de măsuri sociale.

Deşi restrînsă, activitatea de critic literar a lui **M.** se înscrie pe aceleaşi coordonate junimiste. A dus o campanie susţinută împotriva gallicismelor şi a germanismelor atît din traduceri cît şi din scrierile originale, condamnînd, de pildă, drama *Mort fără luminare* a lui I. C. Bacalbaşa. Ascuţişul criticilor sale a fost deseori îndreptat contra a ceea ce numea el „boala autorlîcului", tendinţa de a scrie literatură cu orice preţ. În această direcţie, **M.** a urmărit să releve, în mod constant, originalitatea scriitorilor de care se ocupa. A fost necruţător faţă de imitatori şi faţă de clişeele poetice, respingînd, de pildă, poezia lui T. G. Djuvara. Asemenea multora din membrii Junimii, **M.** are un ideal de artă clasic, întemeiat pe noţiunea de verosimilitate. În opera literară el cerea să existe trăsături caracteristice şi concizie, fiindu-i greu să accepte, spre exemplu, poezia lui Al. Macedonski. Din aceeaşi perspectivă clasicistă, el condiţiona reuşita unei scrieri de intensitatea emoţională pusă de artist în execuţia ei. Prin această prismă a judecat **M.** poezia patriotică, afirmînd că este cu atît mai reuşită cu cît sentimentul care o inspiră îl priveşte mai îndeaproape pe poet şi este cu atît mai firavă, cu cît se îndepărtează de individ şi se referă numai la colectivitate. Cu toate acestea, **M.** nu a neglijat relaţiile dintre artist şi societate. Cerea scriitorilor opere literare accesibile unor categorii întinse de cititori. Fără a respinge, în principiu, noutăţile, le atribuia o valoare infimă. Spirit foarte riguros şi caustic, **M.** a dat mai totdeauna articolelor sale o turnură de pamflet, prin întrebuinţarea frecventă, dar urbană, a ironiei. Stringenţa logicii si răceala judecăţii păstrează, în argumentările lui **M.**, influenţe din Maiorescu.

— *„Ştiinţe şi arte", „România viitoare"*, CL, XIV, 1881, 11 ; *„Poezii" de Al. Macedonski*, CL, XVI, 1883, 12, reed. în ASO, *442—460* ; *Foarte puţine cuvinte d-nului Al. A. Macedonski*, CL, XVII, 1883, 1 ; *Din literatura periodică*, CL, XVIII, 1884, 7 ; *„Coarde sparte", versuri de T.G.Dj.*, CL, XIX, 1885, 1 ; *O pagină din istoria „României june"*, CL, XXV, 1892, 11—12 ; *Floarea maturităţei*, ERN, IV, 1892, 136 ; *Incurajarea artelor*, ERN, IV, 1892, 162 ; *Generaţiunea noastră*, ERN, IV, 1892, 169 ; *„Vatra", foaie ilustrată pentru familie, sub direcţiunea d-lor I. Slavici, I. L. Caragiale şi G. Coşbuc*, ERN, V, 1894, 227 ; *O ingratitudine*, ERN, V, 1894, 230 ; *Varietate*, ERN, V, 1894, 235 ; *„Mort fără luminare". Dramă în trei acte de Ioan C. Bacalbaşa*, ERN, VI, 1895, 291 ; *O nouă revistă*, ERN, VII, 1896, 356 ; *Junimism*, ERN, VIII, 1897, 362 ; *De la teatru*, ERN, VIII, 1898, 397 ; *1848*, ERN, VIII, 1898, 419 ; *Fenomenul social*, OM, *391—395*.

— 1. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *316* ; 2. Al. A. Macedonski, *Polemică*, L, IV, 1883, 2 ; 3. Al. A. Macedonski, *La notiţa din „Convorbiri literare"*, L, IV, 1883, 4 ; 4. P. Th. Missir, *[Corespondenţă cu T. Maiorescu şi N. Petraşcu]*, SDL, IV, *180—184*, VI, *321* ; 5. C. Dobrogeanu-Gherea, *Polemice*, LS, II, 1894 ; 6. *Encicl. rom.*, III, *294* ; 7. Nestor, *Cazul d-lui P. Missir*, FCL, IV, 1913, 16 ; 10. I. Negruzzi, *Dicţionarul „Junimei"*, CL, LVII, 1925, martie ; 11. N. Sculy-Logotheti, *Scrisori colective de la P. Missir, P.P. Carp, A. Naum*, CL, LXVIII, 1935, 6—8 ; 12. Iorga, *Oameni*, III, *291—292* ; 13. Săteanu, *Muşchetarii*, *14—15* ; 14. D. C. Amzăr, *Studenţi români în străinătate*, CEL, IV, 1940 ; 15. Gane, *Amintiri*, *139—145* ; 16. A. Pop, *Contribuţii*. *347—349*, *441* ; 17. Marino, *Macedonski*, *183—184* ; 18. *[P. Th. Missir. Corespondenţă]*, DCM, II *63—65*.

D. M.

MIŞCAREA SOCIALĂ, revistă politică şi literară apărută la Bucureşti, săptămînal, între 16 februarie şi 14 decembrie 1897. P. Muşoiu şi P. Zosîn erau directorii şi redactorii acestui săptămînal, în care se făcea o publicistică socială apropiată ca mişcare a ideilor de tipul eseului modern, cu generoase şi avansate atitudini politice şi culturale. În **M.s.** se scria într-un stil de bună ţinută intelectuală, utilizîndu-se un bogat bagaj de informaţii din cele mai variate domenii. P. Zosîn se arăta preocupat de aspectul cultural şi literar al vieţii sociale, în timp ce P. Muşoiu aborda mai ales domeniul politic. Revista poate fi plasată, ca orientare politică generală, în rîndurile presei socialiste de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Au mai colaborat Şt. Micu, Mircea Demetriade, N. Ţimiraş (cu versuri), A. Naum (cu versuri), Elena Sevastos (cu însemnări de călătorie). P. Muşoiu tălmăcea din La Bruyère şi Schopenhauer. Alte traduceri fragmentare, nesemnate, erau făcute din Lamennais, P. Mantegazza, Goethe, H. Spencer, Claude Bernard, Jules Renard. Un D. Paltin (probabil un pseudonim) transpunea în româneşte poezia *Tînguire* a poetului rus N. A. Nekrasov. Mircea Demetriade a publicat în **M. s.** articolul *Voiţi*, în care poeţii sînt îndemnaţi să participe activ la răsturnarea ordinei sociale, alături de muncitori şi ţărani. O importantă menire socială este atribuită poetului de P. Zosîn, în recenzia scrisă la volumul *Bronzes* al lui Al. Macedonski. Recenzentul sublinia protestul social implicit conţinut de literatura modernistă.

R. Z.

MIU COBIUL, baladă populară din ciclul baladelor de vitejie. Aparţinînd eposului medieval, a fost pusă în circulaţie, printre primii, de V. Alecsandri prin colecţia sa. În culegerea lui G. Dem. Teodorescu, varianta *Miul Cobiul* este pusă în legătură cu o legendă despre satul şi pădurea Cobia, cuib al haiducilor legendari. Acţiunea baladei evoluează în majoritatea variantelor în acelaşi sens. Tema acestei balade este cea a luptei dintre doi voinici, Miu Cobiul (sau Mihu Copilul, Miul Zglobiul) şi Ianoş (sau Ianuş) ungurul. În miez de noapte, prin codru trece călare Miu cîntînd din cobuz. Cîntecul său de dor se aude pînă în tabăra lui Ianoş, căpetenia unei cete vestite de haiduci. Presimţind o primejdie, calul se poticneşte sau se abate din drum. Miu, încrezător în forţa lui fizică şi în armele-i nebiruite, îşi continuă drumul. Ianoş îşi trimite voinicii după viteazul Miu. Întîlnindu-se, cei doi benchetuiesc, urmînd să se întreacă apoi în luptă dreaptă, pentru a alege pe cel vrednic a fi căpetenia cetei. Lupta bărbătească a celor doi viteji este sugerată de cîntăreţul popular şi prin ecoul ei în întreaga natură: „Vîntul vîjîia, / Frunza şuiera, / Codrul răsuna". În unele variante, Ianoş încearcă prin viclenie să-l omoare în somn pe Miu, dar calul, credincios, îi dă de veste. Miu îl învinge în luptă pe Ianoş şi haiducii acestuia i se supun. Spre a le încerca vitejia, Miu îi pune la proba ridicării armelor, ca în epopeile antice. În cele mai multe cazuri, voinicii lui Ianoş se dovedesc nevrednici, prilej pentru Miu de a-i persifla, refuzînd să le fie conducător: „Voi ştiţi să hoţiţi / Nu să haiduciţi / Nu să biruiţi". Uneori reuşeşte în această probă cel mai neînsemnat din ceată şi atunci lui i se dă conducerea. Miu îşi continuă drumul cîntînd. În variantele culese la începutul secolului nostru, şi chiar mai tîrziu, Miu nu mai are alură de cavaler medieval care urmăreşte să se impună prin vitejie.

Atît personajul, cît și acțiunea pierd treptat din măreție. Dispar elementele de basm din episodul întrecerii voinicești dintre Miu și Ianoș, prezente în variantele mai vechi. Balada *Miu Cobiul* cunoaște o circulație mai mare în Muntenia, Oltenia, la românii din Serbia. Ea a circulat și în Moldova, fără a avea aceeași frecvență ca în sudul țării. Închegate ca formă, variantele reprezentative ale baladei conțin imagini cu o mare putere de sugestie. Se folosesc unități sintactice cu caracter hiperbolic, cumulul de epitete cu valoare de formulă în momentele esențiale ale acțiunii, repetiția amplificatoare în construcția frazei („Au șeaua te apasă, / Au iarba nu-i grasă, / Pajiștea frumoasă ?“) sau enumerări cu nuanță umoristică.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *62—68* ; *Mihu Copilul*, BGI, 1879, 3 ; *Miu*, ȚN, II, 1885, 19—20 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *490—500* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, București, Tip. Corpului didactic, 1900, vol. I, partea I, *187—189, 195—197, 205—206*, vol. I, partea III, *1228* ; G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia*, București, Göbl, 1913, *63—69* ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, îngr. Iordan Datcu, București, E.L., 1968—1969, vol. III, *50—54*, vol. IV, *205—210* ; I. Diaconu, *Ținutul Vrancei*, II, București, E.L., 1969, *113—115* ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Minerva, 1974, *301—307*.

— 1. Alecsandri, *Poezii populare*, II, *332—336* ; 2. Lovinescu, *Critice*, VI, *91—95* ; 3. Iorga, *Balada*, *21—22* ; 4. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964, *152* ; 5. Vrabie, *Balada*, *376—389* ; 6. Rusu, *Viziunea*, *192—197* ; 7. Dumitru Pop și Ion Șeulean, *Contribuții la studiul baladei populare românești : Balada voinicească*, SUB, Philologia, XII, 1967, fasc. 1 ; 8. Caracostea—Bîrlea, *Problemele*, *283* ; 9. Chițimia, *Folclorul*, *94—95*.

L. B.

MIU HAIDUCUL, baladă populară de haiducie. Ca și balada *Corbea*, a fost creată, probabil, în perioada tîrzie a feudalismului. Conflictul nu mai este de ordin etic, ca în balada de vitejie *Miu Cobiul*, ci social, caracteristic baladei haiducești. În cele mai multe variante, acțiunea este localizată la „casele domnești“ din București, unde un Ștefan Vodă benchetuiește cu „boierii sfatului, / Stîlpii Țarigradului, / Stîlpii împăratului“. Domnul dezvăluie slujitorilor planul său de a simula o vînătoare pe valea Cobiului (sau în munții Crinului), urmărind, în fapt, prinderea vestitului haiduc. Se conturează astfel conflictul social al baladei : „Că de cînd s-a haiducit, / Drumuri mari s-au părăsit... / Hasnale la Domnie n-a mai venit“. Pentru fărădelegile lui, haiducul trebuie spînzurat în „două furci ș-o cumpeoară, / Ca să-l bată vînt de vară, / Să-l privească multă țară“. Calea (Florica sau Ilincuța, în unele variante), sora haiducului, auzind planul, îi adoarme pe meseni cu băuturi tari, ca să se poată strecura neobservată în codru, spre a-și preveni fratele asupra primejdiei ce-l așteaptă. Miu nu se sperie și plănuiește, la rîndu-i, atragerea domnului, prin viclenie, într-o cursă și pedepsirea lui. Îndelung comentat este episodul următor, al travestirii haiducului în cioban, motiv larg răspîndit în literatura populară balcanică. Haiducul așteaptă la răspîntia drumului sosirea alaiului domnesc. Acțiunea se precipită, intervine nota senzațională, menită să stîrnească interesul crescînd al ascultătorilor. Întîlnirea dintre domn și Miu este un moment esențial, care evidențiază istețimea și curajul haiducului. Cu multă abilitate, Miu înlătură bănuielile lui Ștefan Vodă și reușește să-l convingă să-și lase oastea pentru a-i păzi turmele risipite. Admirînd istețimea haiducului, rapsodul compătimește ironic pe domnitorul atît de ușor păcălit. Punctul culminant al acțiunii este momentul judecării voievodului de către haiduc în fața cetelor sale. Domnul se dovedește laș și fricos. Finalul baladei reflectă atitudinea diferențiată a cîntăreților populari și, implicit, evoluția variantelor acestui cîntec bătrînesc. În culegerea lui V. Alecsandri, domnul, mustrat de Miu, se căsătorește cu sora haiducului, codrul preamărindu-l ca pe un erou. La G. Dem. Teodorescu, acțiunea evoluînd mai firesc și mai aproape de gustul popular, domnul primește pedeapsa supremă : este omorît, iar trupul, sfîrtecat în bucăți, este trimis înapoi oastei. De groază, boierii „pe fugă se punea / Dunărea de nemerea / Peste Dunăre trecea / Vestea-n Țarigrad ducea“. În variantele culese la începutul secolului nostru în *Materialuri folkloristice* ale lui Gr. G. Tocilescu și în cele de dată mai recentă din Muntenia și Oltenia, este preferat finalul cu fuga rușinoasă a domnului și umilirea acestuia. Comicul situației este prins în imagini pitorești : „Să vezi Vodă cum fugea / Barba grapă și-o făcea“ ; „Nu mi-ș fuge cum se fuge, / Pare-i cringul tot colnice, / De ieșea la drum bătut / C-un car de curpeni de gît“. Cîntecul bătrînesc despre Miu Haiducul este răspîndit în Muntenia, Oltenia și la românii din Serbia ; în Moldova apare fragmentar, iar în Transilvania cu totul sporadic. Tehnica acestei balade (gradarea acțiunii, peripețiile personajelor, încordarea atenției ascultătorilor) este realizată cu mijloace artistice proprii eposului popular : repetiția amplificatoare, cumulul de epitete, valoarea sugestivă a hiperbolei. Alături de balada lui *Corbea*, *Miu Haiducul* este, prin conținut și valoare artistică, una din cele mai reprezentative creații din ciclul baladelor de vitejie.

— *Miu Haiducul și Ștefan Vodă*, CIP, 1857, *141—144* ; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *206—209* ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *500—509* ; *Mihul Haiducul*, C. VI, 1888, 7 ; *Ștefan Vodă și Miul*, RTL, III, 1895, 5—6 ; Cristu S. Negoescu, *Poezii populare alese. Balade*, București, Socec, 1896, *26—44* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, Tip. Corpului didactic, 1900, vol. I, partea I, *156—163*, vol. I, partea II, *1074—1078* ; C. N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909, *55—60* ; V. Vîrcol, *Graiul din Vîlcea*, București, Socec, 1910, *67—70* ; N. Păsculescu, *Literatura populară românească*, București, Socec, 1910, *230—239* ; *Miu haiducul*, IC, III, 1910, 10 ; *[Miu Haiducul]*, ȘZ, XIII, 1912, *88—89* ; T. Pamfile, *Cîntece de țară*, București, Socec — Sfetea, 1913, *79—81* ; *Miu Haiducul*, GHI, II, 1914, *3—4* ; *Miu*, IC, VIII, 1915, 8 ; N. Georgescu-Tistu, *Folklor din județul Buzău*, Bucuresti, Cultura națională, 1928, *60—62* ; I. Diaconu, *Folklor din Rîmnicul Sărat*, II, Focșani, Tip. Cultura, 1934, *51—55* ; *Miu Haiducul*, AO, XIV, 1935, *79—82* ; *Miu Haiducul*, IZ, XV, 1936, 5 ; C. Nicolaescu-Plopșor, *Balade oltenești*, București, E.T., 1961, *70—79* ; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, București, E.L., 1967—1969, I, *199—203*, II, *197—208*, III, *439—448, 625—627, 800—817*, IV, *211—231, 543—549* ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Minerva, 1974, *307—316*.

— 1. Lovinescu, *Critice*, VI, *91—95* ; 2. D. Caracostea, *Un examen de conștiință literară în 1915*, DD, XI, 1916, 2, 4, 5, 10, 12 ; 3. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964, *152—153* ; 4. Vrabie, *Balada*, *376—389* ; 5. Botezatu, *Folclorul*, *39—50* ; 6. Rusu, *Viziunea*, *143—148* ; 7. Caracostea—Bîrlea, *Problemele*, *283*.

L. B.

MOFTUL ROMÂN, revistă umoristică și literară apărută la București, de două ori pe săptămînă, prima serie între 24 ianuarie și 23 iunie 1893, a doua, între 1 aprilie și 18 noiembrie 1901 și apoi la 12 mai 1902. Cu **M. r.** I. L. Caragiale își reia activitatea gazetărească, pe care o întrerupsese în anul 1889. La prima serie a revistei Caragiale a fost director (între 24 ianuarie și 20 mai 1893, anunțat ca atare pe copertă), în timp ce Anton Bacalbașa își asuma răspunderile de prim-redactor (tot pînă la 20 mai 1893). Odată cu seria a doua, răspunderile redacționale îi revin cu totul lui Caragiale (cu numărul doi din nou este indicat pe copertă ca director), deși multele tre-

MOFTUL ROMAN

REVISTA SPIRITISTA NAȚIONALA

DACIA-TRAIANA

Nr. 1

Moftul Român

buri ale revistei sînt rezolvate de umoristul George Ranetti, colaborator asiduu și titular de rubrici importante. Numărul unic apărut în anul 1902 este posibil să nu fi fost redactat de I. L. Caragiale. **M. r.** a editat și un calendar intitulat „Calendarul „Moftului român“ pe anul 1902“, care cuprinde toate scrierile literare publicate de marele umorist în seria a doua a revistei, alături de reflexiuni, cugetări, anecdote și „sfaturi“.

La prima serie a revistei a colaborat, alături de Caragiale și Bacalbașa, ambii într-o permanentă vervă, Alceu Urechia, care-și semna textele umoristice cu pseudonimul Iodoform. Este probabilă și participarea altor umoriști ai vremii, dar este greu de pătruns în hățișul de pseudonime și inițiale întrebuințate. Situația va fi, din acest punct de vedere, mai limpede în cazul seriei din anul 1901, la care, desigur, Caragiale este principalul colaborator, dar alături de el scriu — unii cu regularitate și sub diverse semnături, alții ocazional — Alceu Urechia, George Ranetti (Tarascon, Menelic, Farmazon ș.a.), Vasile Pop, G. Gr. Cair, V. Podeanu, Petre Liciu, Al. Cazaban, Emil Gârleanu (Emilgar), D. Teleor, I. Petrovici, I. Al. Brătescu-Voinești. Dintre caricaturiștii care au ilustrat paginile revistei, cel mai statornic a fost C. Jiquidi.

Linia generală a revistei nu urmează o anumită orientare politică sau culturală. Totuși, se poate observa o atitudine comună, de la număr la număr, mai puțin de la un colaborator la altul, o trăsură de unire implicată tuturor textelor, în afara valorii lor literare și a intenției umoristice. Este vorba de ceea ce s-ar putea numi o cenzură a bunului simț, aplicată cu detașare „teatrului social al epocii“ de cetățeanul simplu, de pe stradă. Sub ochiul lui atent și pătrunzător tarele societății apar în toată hidoșenia lor și rîsul devine astfel, voluntar sau involuntar, un mijloc de consemnare activă, de protest. Cu aparent indiferentism sînt văzute și scăderile vieții literare, veleitarismul (aici este sursa ranchiunei lui C. Al. Ionescu-Caion, detractorul de mai tîrziu), exagerările moderniștilor (nici Caragiale nu este scutit de exagerări atunci cînd verva lui va fi îndreptată împotriva poeziei macedonskiene), relațiile necamaraderești existente între aleșii muzelor, spiritul de coterie, lipsa de responsabilitate a criticii ș.a. Procedeul întrebuințat frecvent este parodia. Se parodia poezia de atunci, stilul cronicarilor dramatici și al criticilor literari, stilul publiciștilor sau al politicienilor, sînt ridiculizate mai ales ambițiile nejustificate, reputațiile nemeritate. Deseori simpla reproducere a textului unui articol, a unei poezii din gazete ca „Vocea Covurluiului“, „Vocea Botoșanilor“ și chiar „Literatorul“ devine un mijloc de producere a rîsului.

Revista avea, în mod obișnuit, pe copertă o caricatură politică de actualitate. Rubricile principale erau aceleași și apăreau cu regularitate, dedicate unor chestiuni la ordinea zilei : un editorial (scris de I. L. Caragiale și, mai rar, la prima serie, de A. Bacalbașa), o cronică a Camerei deputaților, o alta dramatică, articole de știință și de literatură, „mofturi“, „culmi“ și, în sfîrșit, o rubrică de publicitate. Interesul periodicului stă mai ales în schițele și parodiile lui Caragiale, în bătăioasele articole scrise de Bacalbașa, în cronicile rimate și anecdotele lui G. Ranetti. **M. r.** intră în istoria literaturii în primul rînd prin colaborarea lui I. L. Caragiale. În paginile acestei reviste au apărut unele dintre cele mai cunoscute schițe și articole, printre care : *Lache și Mache, Moftangiul* și *Moftangioaica,* reluate în „Calendarul „Moftului român“ cu titlurile *Rromânul, Rromânca, Justiție* sub titlul *Justiția română* (în prima serie) și *Art. 214, Căldură mare, Diplomație, Bubico* (în cea de a doua serie).

— 1. Adamescu, *Ist. lit., 491—493* ; 2. Hodoș — Sadi-Ionescu, *Publ. per., 419* ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.,* II, *30* ; 4. Cioculescu, *Caragiale, 103* ; 5. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit., 241—242* ; 6. Marino, *Macedonski, 212, 214* ; 7. A. Iliescu, *Rev. lit., 118—125.*

R. Z.

MOISE, Cilibi (1812, Focșani — 31.I.1870, București), autor de aforisme și glume. Froim Moise, poreclit Cilibi, s-a născut într-o familie numeroasă, de condiție modestă. Existența și-a asigurat-o din negutătorie măruntă, purtîndu-și bocceaua cu marfă pe la toate iarmaroacele, unde îl mîna mai degrabă sociabilitatea lui decît dorința de cîștig. Taraba lui constituia întotdeauna un centru de atracție, căci **M.**, prin volubilitate și prin vorbe de duh memorabile, capta interesul ascultătorilor. Legendele iscate în jurul persoanei sale îl descriu ca pe un înțelept ambulant, răspîndindu-și învățăturile în formă umoristică, un suflet generos, ajutînd pe cei aflați în nevoie. Lipsit de posibilitatea de a-și nota ideile (nu știa carte), dar înzestrat cu o inteligență vie, **M.** își dicta parimiile și pildele prietenilor sau direct zețarilor. Se pare că o parte din ele ar fi fost dictate chiar lui I. L. Caragiale, al cărui tată era prieten cu **M.** Prima broșură de cugetări i-a apărut în 1858 *(Diata lui Cilibiu Moisi vestitul).* Au urmat încă 12 sau 13 volumașe, unele în mai multe ediții, ultimul în chiar anul morții sale. Maximele alcătuiesc un fel de manual de filozofie practică ce conține concluzii și mai ales recomandări, cele mai multe în formă alegorică, privind viața. O bună parte din cugetări au conținut social, sesizînd pe un ton amar-ironic opoziția bogat-sărac. Fericirea, zice **M.**, nu stă în bogăție, cum s-ar crede, ci în resemnare și în speranța în viitor. Bun psiholog, perspicace în observarea semenilor, **M.** a persiflat, fără răutate, prostia, ipocrizia, corupția. Femeile au fost o țintă predilectă a glumelor sale, din care nu lipsește însă o undă de duioșie. Referirile la propria-i soartă, făcute cu un

umor fin și ironie, pun în lumină și mai clar talentul său. Unul din procedeele frecvente de realizare a umorului este jocul de cuvinte („cînd puterea are dreptate, dreptatea n-are putere"). Specifice sînt și comparațiile cu termeni împrumutați din domeniul îndeletnicirii sale, comerțul, iar ușurința și precizia cu care se exprimă, precum și spiritul de observație sînt remarcabile. Avîndu-și izvorul în înțelepciunea populară, scrierile sale, asemănate, în acest sens, cu cele ale lui Anton Pann, sînt o îmbinare originală de umor popular balcanic, românesc și evreiesc.

— *Diata lui Cilibiu Moisi vestitul*, București, Tip. Copainig, 1858 ; *Visul de 48 nopți*, București, Tip. Rassidescu, 1861 ; *Anecdote și povețe din reflexiele lui Cilibi Moisi vestitul din Țara Românească*, București, Tip. Rassidescu, 1862 ; *Practica și culegeri ale lui Cilibi Moise vestitul din Țara Românească*, ed. 4, București, Tip. Rassidescu, 1864 ; *Practica lui Cilibi Moise vestitul din Țara Românească*, București, Tip. Rassidescu, 1865 ; *Practica lui Cilibi Moise vestitul din Țara Românească*, București, Tip. Națională, 1866 ; *Gîndurile a 40 de nopți ale lui Cilibi Moise vestitul din Țara Românească*, București, Tip. Națională, 1867 ; *Pădăliturile lui Tilu Buh-Oglindă, împreună cu testamentul lui*, București, Tip. Academiei, 1883 ; *Practica și apropourile lui Cilibi Moise vestitul din Țara Românească*, îngr. și pref. M. Schwarzfeld, Craiova, Tip. Lazăr, 1883 ; ed. 2, București, Tip. Cucu, 1901 ; ed. București, Alcalay, [1936].

— 1. M. Schwarzfeld, *[Prefață]* la *Practica și apropourile lui Cilibi Moise vestitul din Țara Românească*, Craiova, Tip. Lazăr, 1883 ; ed. 2, București, Tip. Cucu, 1901 ; ed. București, Alcalay, [1936] ; 2. *Cilibi Moise*, CL, XVIII, 1884, 2 ; 3. Caragiale, *Opere*, IV, *425—426* ; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *53—54* ; 5. Gh. Ghibănescu, *Cilibi Moisă*, EV, IX, 1901, 59 ; 6. N. Zaharia, *Cilibi Moise ca filosof popular*, București, Tip. Ionescu, 1915 ; 7. Claudia Millian, *Cilibi Moise*, CLI, I, 1936, 44 ; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, *214* ; 9. *Cilibi Moise vestitul din Țara Românească*, RCM, X, 1965, 118 ; 10. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *377*.

L. C.

MOLDOVA, gazetă politică și literară editată la Roman săptămînal între 15 iunie și 27 decembrie 1890. Redactor pentru partea literară și, probabil, cel ce scria în întregime acest periodic de orientare liberală era Eugen Vaian, prietenul lui G. Ibrăileanu și colegul acestuia în redacția revistei „Școala nouă". Dealtfel, **M.** iese la cîteva zile după ce încetase să apară „Școala nouă". Probabil că îndatoririle pe care E. Vaian le avea în redacția noii gazete îl împiedicau să se mai ocupe de redactarea revistei scoase împreună cu Ibrăileanu.

La **M.** se face simțită o ușoară tendință antijunimistă, de esență politică însă, și nu culturală. Un program literar gazeta nu a avut, dar Vaian continuă aici activitatea începută sub atît de favorabile auspicii la „Școala nouă". El publică versuri erotice, unele apărute și în revista romașcană, schițe inspirate din realitățile sociale ale vremii, o cronică satirică în versuri, traduceri din diverși scriitori francezi la modă și un ciclu de articole în chestiunea, la ordinea zilei atunci, a naturalismului. A mai colaborat cu nuvele și cu o traducere din V. M. Garșin prozatorul Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu).

R. Z.

MOLDOVAN, Silvestru (1861, Agîrbiciu, j. Cluj — 31.V.1915, Sibiu), publicist și culegător de folclor. Fiu al protopopului Simion Pop Moldovan și al Mariei, originară dintr-o familie de români macedoneni, **M.** a terminat liceul la Brașov, urmînd apoi filozofia la Cluj și Viena. După absolvirea studiilor, funcționează timp de doi ani (1885—1887) ca profesor supleant de geografie, istorie și limba maghiară la Brașov. Mai tîrziu, va lucra ca redactor la publicațiile „Telegraful român", „Tribuna" din Sibiu și „Foaia poporului". De asemenea, **M.** editează revistele „Rîndunica" (1894—1895) și „Femeia și familia" (1903). În anul 1911 a fost director al „Gazetei Transilvaniei". În toate aceste periodice au apărut sub semnătura sa o serie de studii geografice (unele au fost publicate și în volum), basme și anecdote. Împreună cu N. Togan a publicat, în 1909, *Dicționarul numirilor de localități cu poporațiune română din Ungaria*. **M.** a fost membru al cîtorva societăți, printre care Societatea geografică română.

Încă din tinerețe, **M.** este cucerit de farmecul poveștilor și legendelor populare. Eroii basmelor publicate de el au un fond sufletesc energic și optimist. Ei ies victorioși nu numai în luptele cu zmeii și diavolii, dar înșeală prin istețime chiar moartea și, uneori, pe Sf. Petru și pe Dumnezeu. Relatate într-un stil îngrijit, în tonul și cu fabulația tradițională, toate aceste basme reușesc să captiveze atenția. Dacă poveștile au fost publicate de **M.** separat, legendele sînt, în schimb, presărate în număr mare în cuprinsul studiilor monografice *Ardealul* și *Zarandul și Munții Apuseni ai Transilvaniei*. Descrierea locurilor, stabilirea însemnătății lor istorice și economice, surprinderea oamenilor cu obiceiurile, portul și ocupațiile lor sînt realizate, în cele două lucrări, într-o manieră mai mult literară decît științifică. Preocupat de exactitatea informațiilor geografice, istorice, etnografice, **M.** este, totodată, sensibil la farmecul naturii și la frumusețea legendelor.

— *Povestea frigurilor*, TR, I, 1884, 104 ; *Nănașa dreaptă*, TR, I, 1884, 124—125 ; *Nănașul și finul păcăliți*, TR, I, 1884, 125 ; *Păcală și Tăndală*, Sibiu, 1884 ; *Povestea lui Ignat*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Îndărătnicul*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Fiica a nouă mame*, Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Zarandul și Munții Apuseni ai Transilvaniei*, Sibiu, 1898 ; *Ardealul*, vol. I : *Ținuturile de pe Olt*, vol. II : *Ținuturile de pe Murăș*, Brașov, Ciurcu, 1911—1913 ; *În Panteon. Mormintele marilor noștri bărbați de la 1848—49*, Cluj, Tip. Anca, 1929. — **Tr.** : Luigi Capuana, *Banul găurit*, TR, I, 1884, 175—176.

— 1. Bârseanu, *Ist. școalelor*, *588* ; 2. *Silvestru Moldovan*, ASN, *111—118* ; 3. Vasile C. Oswadă, *Un vrednic gazetar ardelean, Silvestru Moldovan*, ALPR, 1926, *82—84* ; 4. Petrea Dascălu, *Amintiri recunoscătoare. Silvestru Moldovan și N. Petra-Petrescu*, LUF, II, 1935, 4—6 ; 5. Ion Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935.

C. B.

MOLDOVANU, Ioan M. (13.VI.1833, Moldovenești, j. Cluj — 20.IX.1915, Blaj), filolog și cărturar. Fiul țăranilor iobagi Vasile și Domnica Moldovanu a început școala în satul natal, urmînd apoi gimnaziul la Blaj. Din 1853, e trimis la Pesta și Viena, pentru a studia teologia, dar foarte curînd se va întoarce în Transilvania, urmînd numai cursurile Seminarului din Blaj, pe care le termină în 1857. Numit tot atunci profesor pentru studiul biblic, este trecut, în 1858, la gimnaziul din același oraș, unde va preda, pînă în 1884, limba și literatura latină, limba română, istoria și geogra-

fia. Este ales vicar capitular, apoi vicar general arhiepiscopesc, prepozit capitular, prelat papal. Autoritate a bisericii greco-catolice transilvănene a timpului său, **M.**, care și-a zis uneori și Micu Moldovanu, a fost un deosebit de dîrz apărător al drepturilor naționale ale românilor. A fost unul din autorii Pronunciamentului de la Blaj (1868), pentru care va fi și judecat de autoritățile ungurești. A alcătuit două manuale, unul de istoria, altul de geografia Ardealului, ambele interzise de autorități. S-a ocupat îndeaproape de educarea poporului prin cultură. A condus, el însuși, cea dintîi adunare a Astrei, al cărei președinte va fi între 1894—1901. Între anii 1876 și 1881, **M.** a redactat la Blaj revista pedagogică „Foaia scolastică", unde, în articolul *Limba maghiară în școala poporală*, se pronunță hotărît pentru menținerea limbii române în școlile frecventate de elevi români. În „Archivu pentru filologie și istorie", la care a colaborat alături de T. Cipariu, a publicat unele articole, dintre care se remarcă *Libertatea conștiinței în Transilvania*. Din îndemnul lui **M.**, elevii gimnaziului blăjean au alcătuit o amplă colecție de folclor, utilizată apoi pe larg de J. Urban Jarnik și A. Bârseanu.

Fire combativă, **M.** a purtat polemici numeroase cu T. Maiorescu, At. M. Marienescu, N. Popea, a contestat unele idei ale istoricului german W. Wattenbach, călăuzindu-se nu totdeauna după logica faptelor, ci după preceptele teoriilor latinizante. În scris, totuși, **M.** a folosit o limbă firească, chiar savuroasă, cu foarte puține particularități regionale. Adept al unei culturi izvorîte din tradițiile naționale, el a considerat limba vorbită de popor drept unul din elementele ei esențiale. În același timp, fiind de părere că poporul român este în genere „conservativ", **M.** socotea cu atît mai necesară răspîndirea în mase a culturii și a civilizației noi, moderne.

— *Pentru istoria Horiei*, FMIL, XXV, 1862, 45 ; *Cuvînt de deschidere a Asociațiunei Transilvane*, T, XXV, 1894, 9, XXVI, 1895, 9, XXVII, 1896, 9, XXIX, 1898, 9.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *143—145* ; 2. I. Bălan, *Ion Micu Moldovan*, CL, XLIX, 1915, 10 ; 3. Iorga, *Oameni*, II, *181—182* ; 4. I. Lupaș, *Nicolae Popea și Ioan M. Moldovanu*, București, Cartea românească, 1920 ; 5. Șt. Manciulea, *Ioan Micu Moldovanu, autor de manuale istorice*, Blaj, Tip. Seminarului, 1938 ; 6. Nicolae Comșa, *Corespondența între Ion Micu Moldovanu și Ion Bianu*, Blaj, Tip. Seminarului, 1943; 7. Șt. Manciulea, *Corespondența dintre Visarion Roman și Ioan Micu Moldovan*, București, Imprimeria națională, 1944 ; 8. Ileana Bozac, *Ioan Urban Jarnik în lumina corespondenței sale cu Ioan Micu Moldovanu*, LL, XIV, 1967 ; 9. Vasile Vesa, *Lecții de istorie universală propuse de Ioan Micu Moldovan la Gimnaziul din Blaj*, SUB, Historia, XII, 1967, fasc. 2 ; 10. D. Păcurariu, *Corespondență românească inedită în arhivele vieneze*, AUB, științe sociale-filologie, t. XVIII, 1968 ; 11. Adrian Fochi, *Studiu introductiv* la Ioan Urban Jarnik și Andrei Bîrseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, E. A., 1968, *3—15* ; 12. Radu Brateș, *Oameni din Ardeal*, București, Minerva, 1973, *55—67*.

D. M.

MOLNAR-PIUARIU, Ioan v. **Piuariu-Molnar, Ioan.**

MONDUL, revistă culturală și literară apărută într-un singur număr, la București, în luna ianuarie 1847. Redactată de I. Genilie, **M.** este o publicație cu aspect de magazin, după modele similare franceze, cu literatură corespunzătoare gustului epocii, cu articole istorice timid orientate în direcția afirmării idealurilor naționale și cu traduceri din literatura romantică. În **M.** au apărut versurile din „condica" lui Alecu Văcărescu scrise între aprilie 1795 și decembrie 1796. Le publica I. Genilie, autor și al unei prezentări succinte, care îl arată bine orientat în chestiuni de literatură și de folclor. Un articol despre românii din Istria (cu exemple din poezia populară istro-română), un altul, statistic, despre populația Principatelor și un studiu de istorie al lui D. Gusti, dedicat bătăliei de la Racova (Podul Înalt), dintre Ștefan cel Mare și armatele otomane, completau sumarul revistei.

R. Z.

MONORAI, Ioan (1756, Mănărade, j. Alba — 9.VIII.1836, Cergău Mare, j. Alba), istoric. Născut într-o familie cu vechi tradiții preoțești, **M.** învață la seminarul unit din Oradea, desăvîrșindu-și studiile teologice la Universitatea din Lvov. Din 1794 este capelan, apoi preot greco-catolic al parohiei din Cergău Mare.

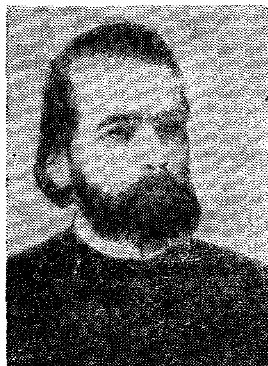
Starea de spirit a cărturarilor români din Transilvania de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, precum și agitația stîrnită de controversa dintre Petru Maior și B. Kopitar au determinat pe **M.** să scrie o *Scurtă cunoștință a lucrurilor Dachiei și mai ales ale Ardealului și ale altor mișcări care în zilele ceste mai de curînd să întîmplară în Europa* (1820), semnată Un patriot român, cu o versiune latinească, în 1822. Lucrarea este împărțită în cinci capitole care cuprind istoria românilor de la origini pînă la 1817. Pentru a-și argumenta ideile privitoare la romanitatea și continuitatea poporului român în Dacia, **M.** folosește autori latini, bizantini, maghiari, precum și o bogată informație de istorie ecleziastică (bule și scrisori de la papii Inocențiu al III-lea și Pius al II-lea). Partea cea mai interesantă a lucrării este cea finală *(Ce preludiumuri avu tumultul Horii* și *Tumultul Horii)*, în care autorul explică, naiv, cauzele răscoalei de la 1784 și narează, îngrozit, înfrîngerea și pedepsirea lui Horea și a celorlalți conducători. *Scurtă cunoștință...* este scrisă într-o limbă populară, fără excesele latinizante ale unor înaintași ; se întîlnesc chiar unele frînturi de baladă, ce dau textului cadențe poetice. Prin opera sa, **M.** poate fi considerat printre ultimii istorici ai Școlii ardelene.

— *Scurtă cunoștință a lucrurilor Dachiei* (fragm.), publ. Ed. I. Găvănescu, București, Imprimeria națională, 1939. Ms. : *Scurtă cunoștință a lucrurilor Dachiei și mai ales ale Ardealului și ale altor mișcări care în zilele ceste mai de curînd să întîmplară în Europa* (1820), B.M.A., ms. 566.

— 1. Ed. I. Găvănescu, *Ioan Monorai. Un istoric ardelean necunoscut*, Arad, Concordia, 1938 ; 2. *Istoricul Ioan Monorai, zis și popa Iancu din Cergăul Mare*, CLC, XVIII, 1938, 1—2 ; 3. Al. Negură, *„Ioan Monorai. Un istoric necunoscut", de prof. Ed. I. Găvănescu*, F, V, 1938, 5—6 ; 4. Ed. I. Găvănescu, *Ioan Monorai și opera sa istorică*, în Ioan Monorai, *Scurtă cunoștință a lucrurilor Dachiei*, București, Imprimeria națională, 1939, *1—16* ; 5. *Ist. lit.*, II, *115—117*.

M. T.

MORARIU, Constantin (5.V.1854, Mitocu Dragomirnei, j. Suceava — 16.III.1927, Cernăuți), traducător și poet. Era dintr-o familie de plugari bucovineni

în care preoția și îndeletnicirea scrisului aveau totuși tradiție. Unchi îi era mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici, autor de versuri și de scrieri cu caracter teologic. **M.** a urmat școala primară și liceul în Suceava, după care a făcut studii teologice la Cernăuți. Ca student a făcut parte din societatea „Arboroasa" și a fost închis pe motive politice. Era bun prieten cu compozitorul Ciprian Porumbescu. Scria versuri,

unele apărute în revista „Amicul familiei", și se ocupa cu traduceri din literatura germană. Prin 1884 trimitea o traducere din Goethe *(Herman și Dorotea)* lui V. Alecsandri, care ar fi citit-o „cu plăcere" și ar fi corectat-o. În 1887, cu inițialele F. C., publica în „Convorbiri literare", unde a semnat și N. Filin, cîteva traduceri din germană. Se preoțise și, după o perioadă în care a slujit în satul Toporăuți, a fost numit preot în Cernăuți. În 1896, din motive politice, a fost exilat la Pătrăuți, lîngă Suceava. **M.** a fost o figură marcantă a vieții culturale și bisericești bucovinene. Sentimentul său național, ferit de exagerări șovine, iubirea pentru oamenii din popor, precum și persecuțiile oficialităților din Cernăuți au învăluit figura lui **M.** într-o aură de legendă. „Sfîntul de la Pătrăuți", cum era supranumit, a fost o figură simbolică a luptei pentru drepturile românilor.

M. a făcut să apară în 1893 „Deșteptarea", gazetă destinată educației sătenilor. În primii ani, scria aproape singur revista, publicînd aici articole cu caracter instructiv (istorie, agricultură, economie), educativ și literar (în „Biblioteca Deșteptării"). După 1900, „Deșteptarea" a devenit, independent de voința lui **M.**, ziarul politic al partidului poporal național. A fost membru al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina. În 1906, a colaborat la „Viața românească". În ultima parte a vieții, **M.** s-a dedicat scrierilor cu caracter teologic și educativ, dînd la iveală numeroase broșuri de propagandă religioasă, destinate satelor.

În tinerețe, **M.** a publicat versuri și traduceri din lirica germană în „Familia", „Aurora română", „Amicul familiei", „Candela" ș.a., pe care le-a reluat mai tîrziu în volumele ***Versuri originale și traduse, Poezii germane traduse liber, Versuri de Schiller și Goethe.*** O istorie, foarte documentată, a Bucovinei, intitulată ***Părți din istoria românilor bucovineni*** (1893, 1894), cuprinde prima schiță de istorie a literaturii acestei provincii. A mai semnat și cu pseudonimul Un poet bucovinean.

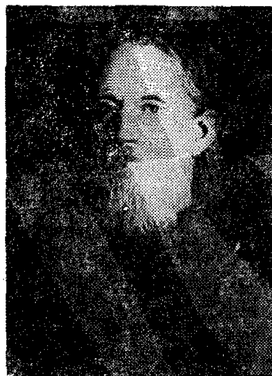
Lirica lui **M.** se subordonează unor idealuri naționale și religioase: patriotism neabătut, milă creștină și proslăvire a dumnezeirii, legătura spirituală în dragoste. Caracterul acestei poezii este rece, conceptual și discursiv. Accentele sincere nu lipsesc în poeziile inspirate de credință, dar nici ele nu aduc mai multă căldură. Elementele biblice, vocabularul arhaic, căutarea ardentă a dumnezeirii anticipă palid *Psalmii* lui T. Arghezi. Elogiul muncii, al virtuților creștine, pildele de patriotism se mențin în linia unui plat didacticism. Erotica aduce un ideal de spiritualitate, în stil petrarchist. Influențele din D. Bolintineanu și V. Alecsandri sînt, de asemenea, neîndemînatic valorificate. În traducerile din lirica germană (Goethe, Schiller, Heine) atenția lui **M.** este reținută numai de grija redării exacte a conținutului, dar de aici vin și defectele de ritm, neglijarea atmosferei, lipsa de mlădiere a limbii.

— *Părți din istoria românilor bucovineni*, I—II, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1893—1894 ; ***Versuri originale și traduse***, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1924 ; *Versuri (originale și traduse)*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1937. — Tr. : Goethe, *Herman și Dorotea*, Gherla, Tip. Aurora, 1884 ; ed. 2, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1924, *[Poezii]*, în *Poezii germane traduse liber*, Gherla, 1890, *Versuri de Schiller și Goethe*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1923 ; Heine, *[Poezii]*, AMF, XI, 1887, 13, XII, 1888, 15, XIII, 1889, 2, 3, 5, 17 ; Schiller, *[Poezii]*, în *Poezii germane traduse liber*, Gherla, 1890, *Versuri de Schiller și Goethe*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1923 ; [Autori germani neidentificați], în *Poezii germane traduse liber*, Gherla, 1890, *Versuri originale și traduse*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1924.

— 1. *Constantin Andrievici Morariu*, AMF, XIII, 1889, 15—18 ; 2. C. Morariu, *[Scrisori către N. Iorga, 1907—1913]*, SDL, VIII, *1—22* ; 3. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *135—140* ; 4. *Ecouri culturale in versificația preotului Constantin Morariu*, JML, XVI, 1927, 8—10 ; 5. Torouțiu, *Heine*, *166—168* ; 6. Gherghel, *Goethe*, *83—87* ; 7. Gherghel, *Schiller*, *passim* ; 8. Iorga, *Oameni*, III, *232—233* ; 9. P. Iroaie, *Poezia lui Constantin Morariu*, JML, XXVI, 1937, 1—9 ; 10. V. Loichița, *Preotul și românul Constantin Morariu*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1938 ; 11. Straje, *Dicț. pseud.*, 458.

S. C.

MORARIU-ANDRIEVICI, Silvestru (26.XI.1818, Mitocu Dragomirnei, j. Suceava — 15.IV.1895, Cernăuți), cărturar și poet. Era fiul unui preot de țară. A urmat școala primară la Suceava, gimnaziul și teologia la Cernăuți, după care s-a preoțit și s-a stabilit ca paroh în comuna Ceahor, de lîngă Cernăuți. În 1864, episcopul Diecezei, Eugeniu Hacman, îl cheamă pe **M.-A.** la Cernăuți, ca predicator la Catedrală. În 1871, își schimbă numele de Andrievici (care îi fusese impus în școală, la Suceava, după un înaintaș al său cu numele de Andrii) în acela de Morariu, schimbare pe care o acceptă întreaga familie Andrievici. Peste trei ani se călugărește, luîndu-și numele de Silvestru (în locul prenumelui mirean Samuil) și este numit arhimandrit. Urcă toate treptele ierarhiei bisericești — arhimandrit diecezan și vicar general, arhiepiscop al Cernăuților, mitropolit al Bucovinei și al Dalmației, în care calitate este membru al Dietei din Bucovina și deputat în Parlamentul din Viena. Figură centrală a vieții bisericești din Bucovina, **M.-A.** a fost totodată o personalitate culturală, preocupat de viața culturală a românilor bucovineni. A scris și a editat manuale mult folosite, pentru școlile sătești ***(Elementar sau Carte de citire, Lecturariu românesc*** ș.a.), cărți de cult în limba română sau germană, a înființat o tipografie, a scos o revistă pentru preoți („Candela", 1882) și a sprijinit editarea de calendare în limba română. Activitatea sa literară, nu prea bogată, se încadrează în această acțiune mai largă de răspîndire a culturii și scrisului românesc. Din 1841 pînă în 1859 a colaborat cu versuri la „Calendariul pentru Bucovina". A scris fabule, încercînd o actualizare a tipurilor și situațiilor clasice. *Cocoșul curcănit* este o caricatură (cu aluzii evidente la societatea timpului) a celor care, imitînd pe reprezentanții stăpînirii, se îndepărtează de ai lor și se degradează sufletește; morala accentuează asupra necesității păstrării limbii, portului și obiceiurilor autentice. O satiră nesemnată din „Calendariul pentru Bucovina" pe anul *1848 (Calendariul vechi către cel nou)*, scrisă cu umor, într-o curată limbă românească, este atribuită lui **M.-A.** ⟨4⟩. Un ciclu de patru sonete de factură clasică, pornind de la comparația, atît de uzitată, între anotimpuri și ciclurile vieții omenești, este o compunere livrescă, lipsită de orice fior liric. Lui **M.-A.** i se atribuie, de asemenea, traducerea și localizarea unei povestiri a lui Pușkin, ***Viscolul***, sub titlul ***Rătăcirea***, publicată de „Calendariul pentru Bucovina" pe anul 1854 ⟨4⟩.

— *[Versuri]*, CBU, 1841—1859 ASBV, I, *6—9* ; ***Rătăcirea***, CBU, 1854.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *219—220* ; 2. *[Silvestru Morariu-Andrievici]*, T, XXVI, 1895, 5 ; 3. Z. Boiu, *Din viața mitropolitului Silvestru*, T, XXVI, 1895, 6 ; 4. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *28—31* ; 5. L. Marian, *Contribuțiuni*, *47—50*, *86—92* ;

6. C. Loghin, *Silvestru Andrievici-Morariu*, ASBV, I, *1—5* ; 7. Predescu, *Encicl.*, *781—782* ; 8. Straje, *Dicț. pseud.*, *459*.

S. C.

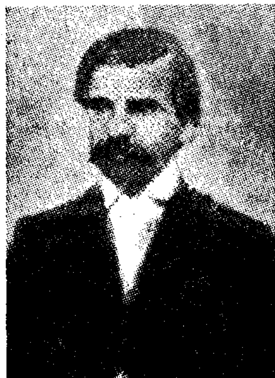
MOROIU, Constantin (22.XI.1800, București — 13.IV.1847, București), traducător. Era fiul preotului Dumitru Moroiu, de unde și numele Constantin Bapà Dimitru sau Pappadopulo Constantino di Pappa Demetrio di Valachia, sub care apărea pe cînd era student în Italia. Fusese elev al lui Gheorghe Lazăr și trimis, din 1820, bursier, pentru studii la Pisa, împreună cu Simeon Marcovici, Eufrosin Poteca și I. Pandele. Avea bune cunoștințe de limba latină, era preocupat de literatura italiană. În 1824, pe cînd ceilalți trei bursieri plecaseră la Paris, **M.** își lua doctoratul în drept. Întors în țară în 1825, a fost numit profesor de drept roman la „Sf. Sava". Aici a predat apoi și dreptul civil și comercial. În acest timp, a tradus mai multe corpuri de legi. Era un spirit deschis, în tradiție iluministă, care a introdus în lucrările și prelegerile sale de drept și mai ales în studiul asupra regimului penitenciarelor române idei înnoitoare. Participarea sa la mișcarea culturală a epocii nu putea fi întîmplătoare. La apariția „Curierului românesc", al doilea editor, alături de I. Heliade-Rădulescu, era **M.**, care s-a retras însă după o vreme. În 1830 a tradus piesa *Triumful vieții*, reprezentată, iar în 1836, în cadrul activității Societății Filarmonice, tălmăcea *Văduva vicleană* de Carlo Goldoni. Traducerea are vioiciune și limpezime. În „Pămînteanul" (1839), semnînd cu inițialele M. C., a tradus și din Byron.

— Tr. : Carlo Goldoni, *Văduva vicleană*, București, Tip. Eliade, 1836 ; Byron, *Bonivard la Șilon*, PM, I, 1839, 21.

— 1. Ioan Bărbătescu, *Cursul dreptului civil român*, București, Tip. Copainig, 1849, 6—7 ; 2. Iosif Naniescu, *Cuvînt din partea școlarilor la înmormîntarea d-lui Constantin Moroi*, București, Tip. Cărților bisericești, 1892 ; 3. Petre Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 4. Alexandru Marcu, *Un student român la Pisa și Paris către 1820 : Simion Marcovici*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1929 ; 5. Ovid Stănciulescu, *Cercetări asupra regimului penitenciar român din veacul al XIX-lea, cu un studiu necunoscut al lui Constantin Moroiu*, Cluj, 1933 ; 6. *Ist. teatr.*, I, *151, 269—270* ; 7. Valentin Al. Georgescu, *Contribuții la studiul luminismului în Țara Românească și Moldova*, STD, XXI, 1968, 4 ; 8. Cornea, *Originile, 239—240*.

G. D.

MORȚUN, Dimitrie (23.X.1829, Fălticeni — 27.XI.1893, Fălticeni), prozator. Fiu al lui Vasile Morțun de la Cămîrzani, din ținutul Sucevei, și frate mai mic al lui Iordache Morțun (tatăl lui V. G. Morțun), **M.** este dat să învețe la Iași, unde îl prinde mișcarea revoluționară de la 1848, în care, probabil, s-a amestecat, fiind amenințat cu arestarea. Trăiește apoi în Fălticeni, administrîndu-și, singur sau împreună cu vreunul dintre frați, moșiile. A fost primar de Fălticeni din februarie 1883 pînă în aprilie 1884.

La stăruințele lui N. Gane, fălticenean și el, lui **M.** îi fuseseră acceptate spre publicare în „Convorbiri literare" (1867, 1868) cîteva legende, însăilări lipsite de imaginație, scrise într-o limbă fără culoare, stereotipă. Ele dăduseră multă bătaie de cap redactorilor revistei junimiste, lui I. Negruzzi în special, acesta văzîndu-se asaltat de nenumăratele manuscrise ale lui **M.** Reușește totuși să publice în urbea în care trăia un volum, în care își adună încercările literare (*Nuvele și legende* — 1881). Mai colaborează după această dată la „Contemporanul", unde îi apar *Amintiri din copilărie*, imitație după R. Töpffer, *Vînătoarea*, localizare după un fragment din *Povestirile unui vînător* de Turgheniev (1882—1883). Tot pe Turgheniev îl imită în alte *Amintiri din copilărie*, publicate în „Lupta" lui G. Panu (1886). Aceste din urmă povestiri, scrise probabil în urma unui exercițiu îndelung (colaborase și la „Gazeta de Folticeni", între 1882—1884), sînt mai reușite. Exploatînd filonul liric al amintirilor, desigur și după modelul lui N. Gane, **M.** evocă o atmosferă arhaică, reînvie molcom, cu timbru cronicăresc, figuri, întîmplări, obiceiuri, descrie case, mobilier, veșminte.

— *Nuvele și legende*, Fălticeni, Tip. Saidman, 1881.

— 1. Iacob Negruzzi, *[Scrisoare către N. Gane, 1868]*, SDL, III, *209—210* ; 2. Negruzzi, *Junimea, 131* ; 3. I. Nădejde, *V. G. Morțun. Biografia lui, genealogia și albumul familiei Morțun*, București, Tip. Speranța, 1924, *110* ; 4. Gorovei, *Folticenii, 136, 165, 239*.

G. D.

MORȚUN, Vasile G. (30.XI.1860, Roman — 30.VII.1919, Broșteni, j. Neamț), scriitor. După studii liceale la Institutul Academic din Iași, unde, în 1875, l-a avut profesor de limba germană pe M. Eminescu, și apoi la Colegiul „Sainte-Barbe" din Paris, **M.**, fecior de oameni bogați și urmașul unei vechi familii din Moldova, frecventează cursurile Facultății de litere și filozofie la Paris și Bruxelles, de unde se întoarce în țară fără diplome, dar cu un meritat renume, pe care i-l adusese activitatea îndrăzneață de gazetar și militant socialist. Deputat în mai multe rînduri, ca reprezentant al socialiștilor români, și membru în conducerea partidului, el face parte din grupul „generoșilor", alături de care, în anul 1899, părăsește mișcarea socialistă și se raliază liberalilor. După 1900 ajunge în cele mai înalte demnități și funcții ale statului : senator, ministru al Lucrărilor Publice și ministru de Interne, președinte al Camerei deputaților. A înființat și condus gazetele socialiste „Dacia viitoare" (1883), împreună cu Vintilă C. A. Rosetti și C. Mille, „Revista socială" (1884—1887) și „Muncitorul" (1887—1888), împreună cu I. Nădejde, „Ciocoiul" (1889), „Înainte !" (1891). La „Contemporanul" a fost redactor, din 1885, al părții literare. A mai colaborat la „Drepturile omului", „Telegraful român", „Critica socială", „Calendarul pozitivist", „Adevărul", „Literatură și știință", „Evenimentul literar", „Almanahul social-democrat", „Munca", „Lumea nouă", „Lumea nouă științifică și literară", „Generația nouă", „Rodica", „Sămănătorul", „Viața socială", „Flacăra", „Viața românească", „Revista democrației române". La „Dacia viitoare" a întrebuințat pseudonimul Spancioc, iar la „Ciocoiul", pe acela de Tiflă. În romanul *Dinu Milian* al lui C. Mille, apare ca personaj literar sub numele de Colțun.

M. făcuse la Paris și studii de artă dramatică și se pare că ar fi avut un remarcabil talent actori-

cesc. În „Contemporanul" el a publicat *Chestii teatrale* (1887), articol în care discuta situaţia teatrului românesc, mai ales a literaturii dramatice originale, precum şi două drame. În prima dintre ele, *Ştefan Hudici*, recenzată favorabil la puţină vreme după apariţie de C. Dobrogeanu-Gherea, **M.** încearcă, folosind procedee ale teatrului naturalist, o analiză a modului în care mercantilismul burghez influenţează negativ asupra căsătoriei. Tezismul autorului este însă prea evident, iar mijloacele artistice, insuficiente. *Zulnia Hîncu*, cea de a doua piesă a lui **M.**, trezeşte oarecare interes prin descrierea mediului de provincie al anilor 1870—1880, dar construcţia dramatică lipseşte şi personajele nu sînt realizate. Cîteva traduceri şi localizări (*Pascal Fargeau* de J. de Marthold, *Ministru*, după Ed. Gondinet, *Setea de bani*, după Puşkin, *Dragoste*, după *Rusalka* de Puşkin, printr-o tălmăcire intermediară din limba franceză) nu sînt mai izbutite. Schiţele şi poemele în proză, scrise sub influenţa lecturilor din Turgheniev, în versiunea franceză a lui L. Viardot, rămîn simple notaţii de diletant, deşi autorul lor este un fin observator al realităţilor sociale şi psihologice. **M.** literaturizează stîngaci, din lipsă de exerciţiu, cu toate că are darul de a se exprima bine în scris (dovadă publicistica politică sau nuvela *Cuconul Petrachi Sgangură*), cu o anume precizie, cu individualitate a stilului. A mai tradus, făcînd apel la tălmăcirile franceze care circulau în epocă, din Lermontov, Tolstoi şi Dostoievski.

M. a alcătuit şi o ediţie a scrierilor lui Eminescu, intitulată *Proză şi versuri* (Iaşi, 1890), în care, spre deosebire de ediţia lui T. Maiorescu, sînt incluse versurile apărute în „Familia" (1866—1869 şi 1884), poeziile *Făt-Frumos din tei, Foaie veştedă* ş.a., două postume, precum şi basmul în proză *Făt-Frumos din lacrimă, Sărmanul Dionis* şi studiul *Influenţa austriacă*. O altă ediţie, a operei lui I. Creangă, întocmită de **M.** împreună cu scriitorul, ar fi rămas în manuscris.

— *[Versuri şi proză]*, DAV, I, 1883, 1, 8, 9, 13 ; *[Versuri şi poeme în proză]*, C, IV, 1885, 8—9, 20—21, V, 1887, 8, 12, VI, 1887, 4, 9, 12, VII, 1889, 6, VII, 1890, 7, VII, 1891, 11, 12, LUP, X, 1893, 2004, LŞ, I, 1893, 181—182, INDL, I, 1894, 4, EVL, II, 1894, 13, MŞL, I, 1894, 2, LUN, I, 1895, 206, 213, 220, 226, 240, CG, I, 1899, 1, ROD, I, 1901, 1, 2, S, I, 1902, 37 ; *Ştefan Hudici*, Bucureşti, Socec, 1891 ; *Zulnia Hîncu*, Bucureşti, Socec, 1891. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Deputatul pălmuit*, Roman, Tip. Cubelca, 1882 ; J. de Marthold, *Pascal Fargeau*, Roman, Tip. Cubelca, 1882 ; Puşkin, *Setea de bani*, C, IV, 1884, 2, *Dragoste* [fragm. din *Rusalka*], C, V, 1887, 11 ; L. Tolstoi, *Trei morţi*, C, IV, 1885, 10—12, COL, I, 1889, 1 ; Ed. Gondinet, *Ministru*, C, IV, 1885, 16 ; Lermontov, *Taman*, C, IV, 1885, 20—21, COL, I, 1889, 10—11 ; Dostoievski, *Marmeladov (fragment din „Crimă şi pedeapsă")*, C, V, 1886, 2.

— 1. Gherea, *Studii*, II, 310—324 ; 2. C. Mille, *Săptămîna literară (XIX)*, LUP, IV, 1887, 277 ; 3. Iorga, *Pagini*, I, 167—170 ; 4. Demetrescu, *Profile*, 127—134 ; 5. I. C. Frimu, *Consecvenţă politică*, LUN, VI, 1900, 34 ; 6. Al. Şerban, *D-l V. G. Morţun şi Eminescu*, FLR, III, 1914, 35 ; 7. I. G. Duca, *V. G. Morţun*, VRL, XII, 1919, 3415 ; 8. *Moartea lui V. G. Morţun*, VRL, XII, 1919, 3415, 3417 ; 9. G. Ibrăileanu, *Opere*, II, îngr. Rodica Rotaru şi Al. Piru, pref. Al. Piru, Bucureşti, Minerva, 1975, 286—288 ; 10. Iorga, *Ist. presei*, 151—152 ; 11. I. Nădejde, *V. G. Morţun. Biografia lui, genealogia şi albumul familiei Morţun*, Bucureşti, Tip. Speranţa, 1924 ; 12. Gorovei, *Alte vremuri*, 129—145 ; 13. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 290 ; 14. C. Păcurariu, *Cîteva amintiri despre C. Dobrogeanu-Gherea*, Bucureşti, Tip. Antonescu, 1936, 4, 18 ; 15. N. Savin, *Vremi de altădată*, VR, XXVIII, 1936, 4—5 ; 16. Perpessicius, *Introducere. Tabloul ediţiilor*, în Eminescu, *Opere*, I, XIX—XX ; 17. T. Avramescu, *Eminescu şi socialiştii*, GL, XI, 1964, 23 ; 18. T. Avramescu, *Constantin Mille. Tinereţea unui socialist*, Bucureşti, E. P., 1973, 25—26 ; 19. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, Minerva, 1977, *passim*.

R. Z.

MOSCHUNA, Sever (c. 1870 — ?), traducător şi cronicar dramatic. **M.** a făcut studii superioare de drept în Bucureşti. În 1895 şi-a susţinut licenţa în drept, după care a lucrat în magistratura Capitalei.

M. a tradus şi a prelucrat pentru Teatrul Naţional (singur sau în colaborare cu N. Ţincu, I. D. Malla) cîteva piese din repertoriul francez al epocii, comedii de moravuri (*Aventuriera* de E. Augier), vodeviluri (*Hagiu*, localizare după A. Valabrègue), în genere piese de un succes imediat şi facil (*Ocolul pămîntului*, după J. Verne). În „Independentul" (1891), „Telegraful român" (1891), **M.** a ţinut, fără merite deosebite, cronica teatrală. A publicat cîteva schiţe în proză, creionînd *Tipuri de la cafenea* în „Biblioteca familiei", „Telegraful român". A fost redactor la „Revista poporului".

— *Tipuri de la cafenea*, TER, III, 1891, 804, 808, 811, BIF, III, 1892, 5. — **Tr.** : E. Augier, *Aventuriera*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1893 (în colaborare cu N. Ţincu).

— 1. I. Bacalbaşa, *„Hagiu", vodevil în trei acte localizat după A. Valabrègue de domnii I. Malla şi S. Moscuna*, LUP, XI, 1894, 2242 ; 2. Massof, *Teatr. rom.*, III, 328.

S. C.

MOŞOI, D. (mijlocul sec. XIX), traducător. În „Curierul românesc" (1847—1848) **M.** traduce din George Sand nuvelele *Metella* (reprodusă şi într-o *Colecţie de nuvele*), *Lavinia* şi *Mattea*. Tot din franceză, el a mai tradus *Nepotul ca unchi* (1846) de Louis-Benoît Picard. De fapt, piesa autorului francez se intitulează *Encore des Ménechmes*, însă **M.** a preferat să preia titlul, mai uşor de transpus în româneşte, al versiunii germane a lui Schiller (*Der Neffe als Onkel*), fără însă a o folosi. *Nepotul ca unchi* e o comedie ce apelează la procedeul clasic al quiproquo-ului. După o suită de încurcături, provocate de tertipul ingenios al nepotului, care se dă drept propriul său unchi, totul se termină, fireşte, în împăcare şi armonie, prin căsătoria dintre nepot şi fiica unchiului său. Traducerea lui **M.** nu e prea curgătoare, fiind adesea şovăielnică.

— **Tr.** : Louis-Benoît Picard *Nepotul ca unchi*, Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1846 ; George Sand, *[Metella]* în *Colecţie de nuvele*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1847, *Lavinia*, CR, XX, 1848, 2—6, *Mattea*, CR XX, 1848, 6—12.

— 1. I. Horia Rădulescu, *O piesă franceză şi un titlu german traduse în româneşte*, RFR, VII, 1940, 11 ; 2. Al. Piru, *Identificări*, LL, IV, 1960.

I. L.

MOŞ TEACĂ, revistă umoristică şi literară săptămînală care a apărut la Bucureşti, cu întreruperi, de la 26 martie 1895 pînă la 18 martie 1901. Sufletul acestui „jurnal ţivil şi cazon" a fost Anton Bacalbaşa, iar modelul ei, în orientarea generală şi în mijloacele satirei şi ale umorului, era, desigur, „Moftul român" al lui I. L. Caragiale, la care Bacalbaşa fusese prim-redactor. Dealtfel, în anul 1901, George Ranetti care, după moartea prematură a lui A. Bacalbaşa, a continuat să redacteze **M. T.**, va opri apariţia revistei pentru a trece în redacţia noii serii a „Moftului român", reapărut la 1 aprilie 1901. El recunoştea astfel, tacit, nu numai autoritatea în materie a lui Caragiale, dar şi legătura existentă între cele două reviste umoristice scrise, practic, de aceeaşi echipă redacţională (A. Bacalbaşa, G. Ranetti, D. Teleor), căreia i se adăugau, după împrejurări,

şi alţi colaboratori. G. Ranetti părăsise redacţia, la puţină vreme de la apariţia revistei (numărul 40, din 1895), dar va relua colaborarea în anul următor (1896). Cu numărul 119 din 1897, **M. T.** va fi condusă de un comitet de redacţie compus din necunoscuţii G. T. Popescu, A. Vasiliu, P. I. Teodorescu şi St. Apeteanu. După mai bine de un an, A. Bacalbaşa reia direcţia publicaţiei (cu numărul 188 din 1898), reluînd, totodată, şi vechile făgaşuri care aduseseră notorietate revistei, adică atacul neîntrerupt şi necruţător al „moştecismului" din toate sectoarele vieţii sociale. Din mai 1899, cînd Bacalbaşa, obligat de starea sănătăţii, părăseşte definitiv conducerea revistei, aceasta va fi redactată de un comitet, cu excepţia perioadei dintre 17 octombrie 1899 şi 20 februarie 1900, cînd G. Ranetti figurează ca director.

Structural, **M. T.** se înrudeşte cu „Moftul român", înscriindu-se într-o tradiţie care pleacă de la primul număr al gazetei satirice „Nichipercea" sau al „Bondarului". Coperta, ocupată în întregime de o caricatură politică, indica pentru fiecare număr situarea în imediata actualitate socială şi politică. Editorialul, redactat mai întotdeauna de A. Bacalbaşa, sprijinea cu argumente ingenioase, într-un stil febril şi incisiv, atitudinea politică adoptată care, de cele mai multe ori, nu era a redacţiei în întregime, ci a directorului. Ceilalţi redactori şi colaboratori erau preocupaţi de latura umoristică propriu-zisă, furnizînd materialul literar şi satiric. Cîteva rubrici alcătuiau osatura revistei: pagina literară, deosebit de variată, cu articole şi note de actualitate îmbibate de sarcasm, *Moş Teacă în provincie*, culegere săptămînală de ştiri şi informaţii provinciale, rubrică vie şi temută, care a provocat numeroase conflicte de presă, o rubrică de informaţii din viaţa societăţii bucureştene, în care erau persiflate ambiţiile burgheziei române de a copia modul de viaţă parizian, şi, în sfîrşit, o exigentă revistă a presei, căreia nu-i scăpau aproape niciodată defecţiunile de stil sau inconsecvenţele de atitudine ale gazetelor din epocă. Un oarecare scepticism, specific lui A. Bacalbaşa, întunecă imaginea vieţii literare dintre 1895—1900, aşa cum este reflectată de **M. T.** Revista critică neobosit, dar fără subţirimea de spirit cu care era discutată literatura la „Moftul român". Acelaşi scepticism este şi sursa lipsei de pătrundere cu care sînt ironizate, batjocorite chiar, eforturile de înnoire poetică făcute de Al. Macedonski şi de emulii săi. Era o adevărată campanie, preluată în liniile ei mari tot de la „Moftul român", împotriva poeziei „mistico-simboliste", „decadente-orientale", „instrumentaliste" etc. Alături de poetul *Nopţilor*, sînt criticaţi Cincinat Pavelescu, Mircea Demetriade, C. Cantilli şi chiar Ion Theo (T. Arghezi) pentru tinereasca şi exotica poezie *Aegypt.* Veleitarii şi nechemaţii din lumea literelor constituie o altă ţintă a săgeţilor din **M. T.** Avalanşa de versuri, proză şi teatru din paginile revistelor şi ale diverselor publicaţii periodice era cenzurată cu vigilenţă necruţătoare. Victimele acestei intransigenţe estetico-literare sînt un D. Păun-Drăghicescu, un D. S. Vasculescu, schimonahul Pahomie Bălănescu, Ilie Ighel-Deleanu ş.a. Un alt grup de literaţi urmărit cu perseverenţă de săgeţile veninoase ale criticilor de la **M. T.** a fost cel al epigonilor, autori lipsiţi de personalitate artistică (Ana Ciupagea, Th. M. Stoenescu), atacaţi individual sau în grup (cenaclul de la „Românul literar"). Nu au fost cruţaţi nici marii scriitori, ironizaţi pentru motivele cele mai neaşteptate (naivitatea politică a lui Caragiale, care l-a făcut să adere la partidul radical, exagerările spiritiste ale lui B. P. Hasdeu, tendinţa spre oportunism politic la B. Delavrancea, rigiditatea autoimpusă a lui T. Maiorescu ş.a.).

Apariţia revistei a însemnat, în primul rînd, impunerea unui protest de esenţă morală şi politică îndreptat împotriva unor realităţi generale ale vieţii sociale româneşti de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. „Moştecismul", urmărit în toate straturile sociale, în toate instituţiile burgheze, este sinonim cu incompetenţa arogantă şi oficială, cu lipsa de cinste şi de demnitate, cu brutalitatea şi obtuzitatea cazonă, cu lipsa de omenie şi de onestitate.

O mare parte din materialul publicistic din **M. T.** (articole politice şi literare, schiţele cu Moş Teacă, versuri şi parodii, note şi recenzii) este scrisă de A. Bacalbaşa. Alături de el, G. Ranetti, D. Teleor, A. Vasiliu şi, desigur, sub multe pseudonime, şi alţi scriitori din jurul anului 1900 au contribuit la redactarea revistei.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *437*; 2. Constantinescu, *Scrieri alese*, *213*; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *188—194.*

R. Z.

MOŞ TEACĂ

JURNAL TIVIL ŞI CAZON

PRIMUL ATAC

LA CLUBUL MILITAR

MOVILĂ, Petru (21.XII.1596, Suceava — 22.XII 1646, Kiev), teolog şi om de cultură. Al treilea din cei şase fii ai lui Simion Movilă, domn în Ţara Românească (1601—1602) şi în Moldova (1607—1608), **M.** este dus, după moartea tatălui, în Polonia, de către mama sa, Margareta Movilă. El se instruieşte, prin grija cancelarului Stanislas Jolkiewski, tutorele său, şi, apoi, a hatmanului Karol Chodkiewicz, la şcoala Frăţiei ortodoxe din Lvov şi, probabil, la Academia Zamoiska din Zamosc. Alături de hatmanul protector, ia parte la lupta polonilor cu turcii la Hotin din 1621. Un timp nutreşte dorinţa de a ocupa tronul Moldovei. Sprijină, la rîndul lui, domniile fraţilor săi, Gavril şi Moise Movilă. Legăturile statornice ale lui **M.** cu Lavra Pecerska din Kiev şi cu mitropolitul Iov Boreţki, cultura sa umanistă de nuanţă occidentală, sprijinul nobilimii polone şi prestigiul titlului de fiu de voievod român au determinat alegerea sa, în 1627, ca arhimandrit al influentei mănăstiri ucrainene. În această calitate şi, mai tîrziu, ca mitropolit, **M.** a urmărit ridicarea culturală a clerului ortodox cu ajutorul şcolilor şi al tiparniţelor, întărirea ortodoxiei răsăritene şi, în special, a celei ucrainene, aflată, datorită integrării Ucrainei în regatul Poloniei, în concurenţă şi sub influenţa catolicismului (în ofensivă prin „unaţia" cu biserica ruteană de la Brest-Litovsk, din 1596), şi a protestantismului. Dezvoltînd tipografia existentă la

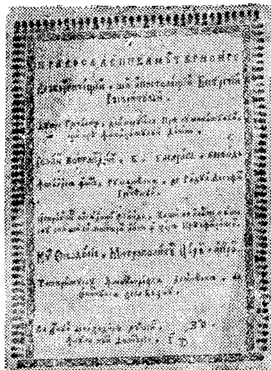
Lavra Pecerska și înzestrînd-o cu litere latine, M. a imprimat numeroase cărți care au avut o mare răspîndire, ajungînd și în țările române. Prin grija lui se deschide, în 1631, colegiul de la Lavra Pecerska, care se unifică, în 1632, cu școala Frăției ortodoxe din Kiev, lărgindu-și organizarea și programul de studiu (limbile latină, polonă, slavonă, greacă, o serie de discipline, începînd cu gramatica și terminînd cu retorica, filozofia și teologia) după sistemul învățămîntului apusean. În jurul acestui colegiu, ce va servi ca model celui înființat după 1640 la Trei Ierarhi, în Iași, și care va deveni ulterior o reputată academie teologică, purtînd numele întemeietorului, s-au adunat, într-un „Ateneu Movilean", personalități umaniste care au contribuit la reorganizarea ortodoxiei răsăritene, întărind-o printr-o bogată literatură polemică în confruntarea cu alte confesiuni. Hirotonisirea lui M. ca mitropolit are loc la 28 aprilie 1633, la Lvov, de față fiind și mitropolitul Varlaam al Moldovei, care îl cunoscuse la Kiev încă din 1629. M. sprijină, în continuare, dezvoltarea învățămîntului și este preocupat de activitatea editorială, traducînd și corectînd texte, scriind prefețe și lucrări originale, îndrumînd pregătirea meșterilor tipografi și gravori, efort care s-a răsfrînt favorabil asupra vieții culturale românești. Nu și-a uitat originea, rămînînd legat de țară prin familie și, mai ales, prin relațiile culturale și bisericești stabilite cu personalități române. Revede Moldova în 1645, cînd oficiază la Trei Ierarhi nunta domniței Maria, fiica lui Vasile Lupu, cu nobilul protestant lituanian Janusz Radziwill, unire sprijinită de M. cu scopul de a întări domnia.

Întreaga activitate desfășurată de M. pe teren cultural-religios a înscris o epocă de reformă a tradiționalei culturi bizantino-slave, așezînd-o pe o direcție de occidentalizare în contact cu umanismul apusean. Prin acest proces de înnoire culturală, cu largi ecouri în țările române, unde timp de două decenii, care corespund domniilor lui Vasile Lupu și Matei Basarab, se exercită o influență slavo-ucraineană, înlocuită ulterior de cea grecească, numele mitropolitului se leagă de cultura românească. Cu sprijinul lui M. iau ființă tipografii românești la Cîmpulung (1635) și Govora (1637), cu material și meșteri tipografi formați la Lavra Pecerska sau în tiparnițe afiliate acesteia. Sofronie Poceapski, fost rector, conducător al tipografiei de la Lavra Pecerska, este trimis de M. la Iași, în 1640, pentru a deschide la Trei Ierarhi un colegiu și o tipografie. Predosloviile tipăriturilor îngrijite de M. sînt deseori preluate sau prelucrate de predoslovi români (Udriște Năsturel, mitropolitul Teofil al Ungro-Vlahiei), care vor păstra structura și tipul acestor prefețe: prefețe polemice sau prefețe cu dedicație.

M. a fost o personalitate marcantă și ca autor propriu-zis, scriind, în latină, slavonă și polonă, prefețe, memorii și lucrări erudite de polemică teologică. Prefața, în slavonă, din *Triod ales* (Kiev, 1631), dedicată domnitorului Moise Movilă, a fost comparată, în planul semnificației istorico-literare, cu **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* ⟨30⟩. Ea cuprinde o serie de idei legate de îndatoririle conducătorului țării: lupta pentru libertate (îndemn aluziv la îndepărtarea asupririi turcești), necesitatea spiritului de dreptate în ocîrmuire, grija pentru răspîndirea culturii și apărarea bisericii naționale. Prefața celuilalt *Triod*, tipărit în 1631, dedicată protectorului lui M., Toma Zamoiski, aduce știri de interes istoric despre Movilești, ajutați, în dobîndirea tronului Moldovei și, apoi, a indigenatului polon, de Jan Zamoiski. Cuvîntarea lui M., rostită în limba română (cea mai mare parte a discursului) și polonă, la nunta oficiată de el, la Iași, s-a tipărit în polonă, în *Cuvînt duhovnicesc* (Kiev, 1645). Versurile dedicate celor două steme — a lui Vasile Lupu și a familiei Radziwill — includ o metaforă destinată nunții, „taină" asupra căreia discursul insistă cu citate din *Biblie*, din scriitori și texte religioase. Bogata operă memorialistică a lui M., redactată în slavona bisericească folosită în cultura feudală română, aduce mărturii despre nobilimea poloneză, viața monahală și rivalitățile confesionale, precum și multe episoade cu caracter hagiografic. Atitudinea polemică a lui M. împotriva atacurilor uniato-iezuite și acuzațiilor de protestantism aduse ortodocșilor este prezentă și în scrierea *Lithos sau Piatră din praștia adevărului sfintei biserici ortodoxe ruse* (Kiev, 1644), publicată sub pseudonimul Eusebie Pimen.

Principala operă a lui M., scrisă în latină, este *Orthodoxa Confessio Fidei Catholica et Ap[osto]lica Ecclesiae Orientalis*, cunoscută ulterior sub numele de *Mărturisirea ortodoxă*. Această operă teologică normativă, redactată, sub formă catihetică, pe baza izvoarelor religioase tradiționale, reprezintă un răspuns al bisericii răsăritene împotriva acuzațiilor de erezie și decădere provocate de apariția la Geneva, în 1633, a confesiunii de credință ortodoxă, dar cu tente calvinizante, a patriarhului Chiril Lucaris. Aprobată în sinodul de la Kiev (8—18 septembrie 1640), *Mărturisirea ortodoxă* trebuia să obțină confirmarea patriarhiei în cadrul unui sinod ecumenic, care s-a ținut, date fiind neutralitatea poziției și prestigiul în Orient al lui Vasile Lupu, la Iași, între 15 septembrie și 27 octombrie 1642, reunind delegați kieveni, greci și moldoveni (mitropolitul Varlaam, cei trei episcopi ai țării și egumenul de la Trei Ie-

rarhi). Delegații greci doreau să impună reuniunii teologice hotărîrea de condamnare a lui Chiril Lucaris și să propună adoptarea lucrării antiprotestante a lui Meletie Sirigul, *Antirrisis (Întîmpinarea)* (1640). Delegații ruteni, atenți la menajarea susceptibilităților unor sprijinitori protestanți în cadrul regatului polon, declară drept apocrifă confesiunea lui Lucaris și cer limitarea dezbaterilor numai la catehismul lui **M.**, poziție adoptată și de teologii români. Dezbaterile sinodului marchează nu numai o limpezire de doctrină, ci evidențiază contribuția teologilor români în epocă, element de legătură între lumea elenică și cea slavo-răsăriteană. Aprobată la Iași, cu remanieri aduse de Sirigul în două puncte controversate și tradusă de el în neogreacă (ulterior originalul latin s-a pierdut), *Mărturisirea ortodoxă* este confirmată în martie 1643 și de patriarhia constantinopolitană. În 1645, **M.** își va tipări lucrarea, fără a accepta modificările făcute acesteia, în polonă și în slavona ucraineană, a doua versiune fiind cunoscută și sub titlul de *Catehismul cel mic*. Lucrare de mare circulație, *Mărturisirea ortodoxă* a fost citată și de catolicul port-royalist Antoine Arnauld în disputele dintre catolici și protestanți, fiind inclusă în colecția *La Perpétuité de la Foy de l'Eglise Catholique touchant l'Eucharistie*. Prima ediție a lucrării s-a tipărit, în limba greacă, la 1667, în Olanda, prin grija marelui dragoman Panaiotis Nicusios, fiind reprodusă, împreună cu o traducere în latină, în ediția de la Lipsca, din 1695, a lui Laurentius Normannus. În 1699, s-a tipărit a treia ediție greacă a lucrării, la mănăstirea Snagov, sub îngrijirea lui Antim Ivireanul. Mult prețuită de români, *Mărturisirea ortodoxă* este tipărită în românește încă din 1691, la Buzău, din îndemnul domnitorului Constantin Brîncoveanu, tradusă fiind de Radu Greceanu, cu aportul filologic al stolnicului Constantin Cantacuzino. Ulterior, lucrarea s-a tipărit în 18 ediții, ce cuprind versiuni ale traducătorilor Radu Greceanu, Filaret Scriban, Barbu Constantinescu și Ghenadie Enăceanu. Ultima ediție, din 1942, reproduce, alături de traducerea lui Radu Greceanu, și cel mai vechi text grecesc, o copie a versiunii aprobate la Constantinopol în martie 1643, păstrat la Paris, în manuscrisul Parisinus.

— *Pravoslavnica Mărturisire a săbornicеștii și apostoleștii beserecii Răsăritului*, tr. Radu Greceanu, Buzău, Tip. Episcopiei, 1691 ; *Mărturisirea ortodoxă a apostoliceștei și catoliceștei biserici de Răsărit*, tr. Filaret Scriban, Tip. Mănăstirii Neamț, 1844 ; *Mărturisirea ortodoxă*, îngr. și introd. Niculae M. Popescu și Gh. I. Moisescu, pref. Tit Simedrea, București, Mitropolia Bucovinei, 1942 ; *[Sfaturi către Moise Movilă (1631)]*, LRV, II, *264—267* ; *[Prefață dedicată lui Vasile Lupu (Mowa duchowna..., Kiev, 1645)]*, LRV, II, *268—269*.

— 1. Filaret Scriban, *Viața mitropolitului Petru Movilă*, în *Mărturisirea ortodoxă a apostoliceștei și catoliceștei biserici de Răsărit*, Tip. Mănăstirii Neamț, 1844 ; 2. O. Okolski, *Despre Movilești*, TMI, II, *145—149* ; 3. Barbu Constantinescu, *Românul Petru Movilă ca reprezentant al bisericii ortodoxe*, CT, IV, 1873, 3 ; 4. Ghenadie Enăceanu, *Estracte din jurnalul „Biserica ortodoxă română"*, București, Tip. Cărților bisericești, 1882, *3—17*, *79—315* ; 5. S. Golubev, *Kievsky mitropolit Petr Moghila i ego spodvijniki*, I—II, Kiev, 1883—1898 ; 6. Urechia, *Schițe*, *177—180* ; 7. Philippide, *Introd. ist. lit.*, *138—142* ; 8. Melchisedec, *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul în special cu calvinismul în veacul al XVII și cele două sinoade din Moldova contra calvinilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XII, 1889—1890 ; 9. N. Mateescu, *Petru Movilă. 1596—1646*, București, Tip. Luis, 1896 ; 10. E. Picot, *Pierre Movila (Mogila)*, în E. Legrand, *Bibliographie hellénique du XVII-e s.*, IV, Paris, 1896, *104—159* ; 11. Iorga, *Ist. lit. relig.*, *130—142*, *149—152* ; 12. Iorga, *Ist. bis.*, I, *290—295*, *297—300*, *310—313*, II, *6—7* ; 13. C. Erbiceanu, *Petru Movilă*, BOR, XXXIII, 1909—1910, 5, 6, 8, 10 ; 14. Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIV, 1911—1912 ; 15. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *59—62*, *64—66* ; 16. Haneș, *Ist. lit.*, *18—19* ; 17. Iorga, *Ist. lit.*, I, *239—246*, *257—258* ; 18. P. P. Panaitescu, *L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev, dans les Principautés roumaines*, Paris, Gamber, 1926 ; 19. Antoine Malvy, Marcel Viller, *Introduction*, în *La confession orthodoxe de Pierre Moghila, métropolite de Kiev (1633—1646)*, îngr. Antoine Malvy, Marcel Viller, Paris, Beauchesne, 1927 ; 20. J. Mihalcesco, *La théologie symbolique au point de vue de l'église orthodoxe orientale*, București, Tip. Cărților bisericești, 1932, *78—79* ; 21. P. P. Panaitescu, *Curs de influență polonă și rusă în vechea cultură a românilor*, București, 1932—1933, *315—339*, *352—357*, *367—379* ; 22. Oreste Tafrali, *Chiesa ortodossa e Riforma nei secoli XVI e XVII*, Roma, 1935, *22—27* ; 23. P. P. Panaitescu, *Un autograf al lui Petru Movilă pe un tetravanghel al lui Ștefan cel Mare*, RIR, IX, 1939 ; 24. T. G. Bulat, *Petru Movilă, prinț de Moldova, apărător al ortodoxismului*, Iași, Tip. Ligii culturale, 1941 ; 25. Teodor Petrovici, *Petru Movilă mitropolitul Chievului*, București, Tip. Mănăstirii Antim, 1941 ; 26. Gh. Ioan Savin, *Mitropolitul Petru Movilă și Sinodul de la Iași. Contribuții românești la viața spirituală rusă*, CMD, II, 1941, 11—12 ; 27. Emilian Vasilescu, *Petru Movilă, apărător al ortodoxiei*, G, XX, 1941, 10 ; 28. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *93—96* ; 29. Al. Elian, *Contribuția grecească la „Mărturisirea ortodoxă"*, B, V, 1942 ; 30. Panaitescu, *Contribuții*, *575—595* ; 31. Teodor Bodogae, *Din istoria bisericii ortodoxe de acum 300 ani. Considerații istorice în legătură cu sinodul de la Iași*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1943, *passim* ; 32. Niculae M. Popescu, *Pomenirea de trei sute de ani a sinodului de la Iași — 15 septembrie — pînă la 27 octombrie 1642*, București, Monitorul oficial, 1943 ; 33. Teofil Ionescu, *La vie et l'oeuvre de P. Movilă*, Paris, 1944 ; 34. Ciobanu, *Ist. lit.*, *253—259* ; 35. Iustin Moisescu, *În legătură cu „Mărturisirea ortodoxă"*, BOR, LXVI, 1948, 5—8 ; 36. Gh. Lungu, *Un important moment istoric al legăturilor culturale și bisericești ruso-române. Petru Movilă*, MM, XXX, 1954, 11 ; 37. Gabriel Ștrempel, *Sprijinul acordat de Rusia tiparului românesc în secolul al XVII-lea*, SCB, I, 1955, 1 ; 38. Bezviconi, *Contribuții*, *71—76* ; 39. Valeriu Ciobanu, *Relații literare româno-ruse în epoca feudală*, RITL, IX, 1960, 2 ; 40. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *118—125* ; 41. Piru, *Ist. lit.*, I, *87—88* ; 42. *Ist. lit.*, I, *316* ; 43. P. P. Panaitescu, *O carte necunoscută a lui Petru Movilă, dedicată lui Matei Basarab*, OCI, *295—301* ; 44. G. Mihăilă, *Petru Movilă*, LRV, II, *260—263* ; 45. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *129—132*, *137*, *140*, *142—143* ; 46. Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, Minerva, 1974, *23—35*, *80*, *81*, *92*, *94*, *96*, *101*, *123—124*, *147*, *219—221*.

A. S.

MOXA, Mihail (sfîrșitul sec. XVI — prima jumătate a sec. XVIII), cronicar. Se cunosc puține date despre viața lui. El însuși menționează în cronica sa că este călugăr și că a scris din îndemnul lui Teofil, episcopul Rîmnicului, la 1620, servindu-se de izvoade slavonești. A folosit, pentru întocmirea cronografului său, versiunea slavă a cronicii lui Manasses (care fusese model de stil și cronicarilor moldoveni Macarie, Eftimie și Azarie) și, între altele, una sîrbească (1355—1490) și alta bulgară. **M.** a prelucrat toate aceste izvoare, le-a îmbinat și le-a dat o anumită unitate, introducînd și unele date și informații de istorie românească, folosind tradiția și unele surse interne muntenești. Cronograful său este o istorie universală, prima de acest fel în limba română, care înșiră întîmplările de la „facerea lumii" pînă la 1489, cuprinzînd știri despre asirieni, egipteni, caldeeni, perși, romani și bizantini, despre împărații din Apus și Răsărit pînă la stabilirea dominației turcești în Europa. La sfîrșit se ocupă de luptele turcilor cu bulgarii, sîrbii și românii, ocazie pentru autor să prezinte mari conducători de oști români : Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare. Legende fantastice sau narațiuni populare, legate de figurile istorice pe care le evocă, se întîlnesc în scrierea sa mai la tot pasul. Foarte interesante sînt știrile de la sfîrșitul cronografului,

adăugate de **M.**, despre luptele cu turcii la Rovine şi la Nicopole. **M.** scrie într-o limbă apropiată prin expresii şi imagini de cea populară. Tot lui **M.** i se datorează şi traducerea din slavoneşte în româneşte a *Pravilei de la Govora* (1640) şi pe care o iscăleşte Mihail Moxalie. Ar mai fi tradus un *Liturghier* între anii 1620—1630.

— *Cronica lui...*, în B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, I, Bucureşti, Tip. Academiei, 1878, *337—443* ; *Hronograful lui...*, îngr. N. Simache şi Tr. Cristescu, Buzău, Tip. Dumitrescu, 1942, reed. parţial în *Cronicarii români*, îngr. Al. Rosetti, Bucureşti, Universul, 1944, *33—46*.

— 1. I. Bogdan, *Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtsschreibung*, ASPH, XIII, 1901, *502—535* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *488—489* ; 3. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *54—55* ; 4. Margareta Ştefănescu, *Cronica lui Manasses şi literatura româno-slavă şi română veche*, Iaşi, 1927 ; 5. Puşcariu, *Ist. lit.*, *88—89* ; 6. Lucian Predescu, *Un cronicar oltean : Mihail Moxa*, AO, X, 1931, 53 ; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *135—136* ; 8. C. Nicolaescu-Plopşor, *Hronograful lui Moxa*, OLN, IV, 1943, *1—28* ; 9. Lucian Predescu, *Mihail Moxa şi opera sa*, BOR, LXXVIII, 1960, 9—10 ; 10. Piru, *Ist. lit.*, I, *94—95* ; 11. *Ist. lit.*, I, *332—335* ; 12. G. Mihăilă, *Cronograful lui Mihail Moxa (1620)*, LRV, II, *250—253* ; 13. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *133—134* ; 14. I. C. Chiţimia, *Folclorul în substratul literaturii române vechi*, TF, *14—15* ; 15. K. H. Schroeder, *Un manuscris necunoscut al cronografului lui Mihail Moxa*, LL, XX, 1971 ; 16. Dennis Deletant, *Un manuscris al lui Mihail Moxa din Muzeul Britanic*, RITL, XXIIV, 1975, 2.

I. L.

MOZAICUL, revistă culturală şi literară apărută la Craiova, săptămînal, între 3 octombrie 1838 şi 25 septembrie 1839. Profesorul de desen şi caligrafie de la şcoala publică din Craiova C. Lecca, redactor şi editor, intenţiona să facă din această primă revistă craioveană o tribună culturală a oraşului. Ecoul apariţiei, în presa anului 1838, a fost favorabil („România", „Albina românească", „Gazeta de Transilvania"). C. Lecca a tipărit în **M.** traduceri de nuvele, versuri, semnate Gr. Canuş, cîteva poezii şi fabule reluate din „Curierul românesc" şi din „Albina românească". Nemulţumit de conţinutul revistei şi dorind să găsească mijloacele necesare pentru a-i schimba formatul şi a-i îmbogăţi conţinutul, redactorul a oprit apariţia după primul an de editare.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *272* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *58* ; 3. Barbu Theodorescu, *Constantin Lecca*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1938, *24—39* ; 4. C. D. Papastate *Traian Demetrescu*, Bucureşti, E.L., 1967, *47—48*.

R. Z.

MUGURI, almanah literar apărut la Arad în anul 1859. Subtitlul acestei publicaţii a elevilor de gimnaziu şi a tinerilor intelectuali români din Arad era „Almanah pe anul 1859 prin conlucrarea junimei clericale şi studioase a claselor gimnaziale superioare". Redactat de Mircea V. Stănescu-Arădanul, **M.** închidea între coperţile sale încercările poetice ale lui I. Goldiş, N. Christian, G. Crăciunescu, August Russu, Vincenţiu şi Iulian Grozescu, G. Popovici, N. Costa, M. Şerban, Paul Draga, At. M. Marienescu, I. Puticiu şi Moise Bota. Versurile intitulate *O fatală ocaziune* erau iscălite I.P.D. şi aparţineau unui „rigorosant" ; Atanasie Şandor era autorul unui îndemn intitulat *Încurajare spre înălţarea ştiinţelor folositoare şi a limbei materne*, scris în hexametri şi pentametri, iar N. Christian, al unui articol-program, *Onoraţi leptori*, în care se susţinea că **M.** apare pentru a „restatornici" limba română în publicistica şi printre tinerii români din Arad.

M. este însă interesant nu prin literatura tipărită, ci prin polemica pe care a prilejuit-o. Sărăcia inspiraţiei, dar, mai ales, limba hibridă întrebuinţată de tinerii colaboratori au stîrnit indignarea intelectualităţii din Transilvania, dînd ocazia de a se discuta chestiunea limbii române dintr-o nouă perspectivă, aceea de instrument al creaţiei poetice. Această discuţie o va încheia mult mai tîrziu T. Maiorescu, cu acerba critică făcută grupului de la **M.** în studiul *Direcţia nouă în poezia şi proza română*.

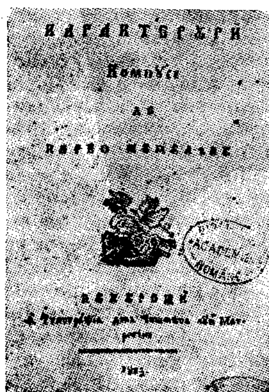
— 1. Z. Boiu, *[„Muguri"]*, TLR, VIII, 1860, 8, 9 ; 2. I. Puşcariu, *[„Muguri"]*, TR, VIII, 1860, 12 ; 3. Maiorescu, *Critice*, I, *167—231* ; 4. Pop, *Conspect*, II, *125* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *337* ; 6. Breazu, *Lit. Trans.*, *243*.

R. Z.

MUGURUL, revistă literară lunară apărută la Bucureşti de la 1 octombrie 1888 pînă în martie 1889. Un comitet îşi asumase răspunderile redacţionale şi editarea periodicului, care se adresa tineretului în scopul de a contribui la răspîndirea cunoştinţelor ştiinţifice şi, mai ales, a literaturii originale. Revista nu a tipărit articole de ştiinţă. În schimb, literatura tinerilor redactori şi atitudinea plină de bunăvoinţă manifestată prin *Poşta redacţiei* faţă de corespondenţi au atras un număr relativ mare de cititori. În **M.** a publicat versuri muzicale, dovedind, în egală măsură, sensibilitate poetică şi o bună cunoaştere a poeziei eminesciene, sub semnătura Ciopone, un autor al cărui pseudonim rămîne încă nedezlegat. C. Dimitriu dădea versuri şi nuvele prin nimic memorabile. Ciopone şi O. Carp traduceau din Heine, mai apăreau traduceri din Musset (de C. Dimitriu), din Tolstoi şi Gogol. Cu poezii populare, culese la Berevoieşti, colabora D. Nanu, care debutase în numărul 5 al revistei (poezia *Lacrimi de toamnă*), după o susţinută corespondenţă cu redactorii.

R. Z.

MUMULEANU, Barbu Paris (1794, Slatina — 21.V. 1836, Bucureşti), poet. Provenit dintr-o familie modestă de orăşeni, **M.** vine încă de copil la Bucureşti, unde va ajunge logofăt în casa învăţatului boier Constantin Filipescu, traducător din Byron. Cu înclinarea sa firească spre lectură, îşi formează o cultură de autodidact, care avea la temelie cunoaşterea cărţilor populare, scrierile lui I. Barac, V. Aaron sau aparţinînd unor cărturari şi poeţi ai timpului (P. Maior, C. Conachi, Iancu Văcărescu). La 1820, **M.** vorbea despre Homer ca despre treapta cea mai înaltă a poeziei, îl cunoştea pe Plutarh, cita pe Aristofan, Euripide, Hesiod, Vergiliu, Ovidiu. În mod surprinzător, faţă de lecturile sale, clasice, definiţia dată de **M.**, în prefaţa primului său volum (1820), poeziei („o mişcare a simţirii, o patimă sufletească şi o naştere a fandasiei") este în esenţă romantică, acordînd primat simţirii, „fandasiei", spontaneităţii, faţă de construcţia raţională. **M.** sesizează chiar înrudirea între poezie şi muzică. Deşi nu sînt originale, aceste idei sînt singulare în epocă.

În primul său volum, *Rost de poezii adecă stihuri*, **M.** adună versuri mai cu seamă erotice, care îl apropie, prin accentele neoanacreontice (poetul recunoaşte în lirica lui At. Christopoulos un model) şi sentimentalismul lăutăresc, de Conachi şi de poeţii Văcăreşti. Poeziile sale proclamă o filozofie hedonistă, împrumutată din poezia lui Christopoulos, dar lipseşte nota de senzualitate graţioasă caracteristică poeziei erotice a acestuia, deşi unele versuri sînt chiar traduceri ⟨20⟩. Poetul, preocupat de latura

etică a situaţiilor, rămîne un moralist chiar şi în poezia erotică şi, în acest sens, *Rost de poezii* anunţă *Caracterurile*. *Stihuri bachiceşti*, cu ecouri din cîntecele de lume, preiau ritmul cîntecului popular. Platitudinea expresiei, dar şi exclamaţia patetică, blestemele, tînguirile scad valoarea versurilor. *Odă rîvnitoare spre învăţături*, scrisă cu prilejul deschiderii, la Bucureşti, a şcolii de la „Sf. Sava" şi inclusă în volum, indică orientarea lui **M.** spre o lirică patriotică, spre problemele epocii şi ideile iluministe, cunoscute în bună parte prin intermediul reprezentanţilor Şcolii ardelene. *Pentru mărirea omului, Pentru neputinţa omului* amintesc de discursurile lui Voltaire din *Sur l'homme*. Filozofia sceptică şi atitudinea contemplativ pesimistă faţă de natura morală a omului, din aceste versuri, sînt înlocuite în *Caracteruri* (1825) de satira activă, cu o finalitate precisă, de îndreptare. Portrete ale patimilor omeneşti, tributare ca expresie modelelor clasice (Teofrast, La Bruyère), sînt însă cert inspirate de o anumită epocă, aceea a ***Nobilului făcut şi nenvăţat*** şi a ***Nobilului vechi şi sărac*** (epoca destrămării atotputerniciei boierimii feudale şi a ridicării unei noi pături, rapace). Atitudinea poetului este sever critică (uneori lăsînd să se întrevadă amărăciunea micului slujbaş rănit de trufia marilor boieri). Tendinţa şi expresia generalizatoare, ţinînd de tipologia clasică a modelelor, îşi aliază înverşunarea polemică a autorului, de unde violenţa limbajului, invectivele (cîteodată coborînd satira), dar şi detaliile care individualizează, dînd autenticitate, culoare locală tablourilor şi chiar caracterelor ; alteori, verva imprimă mişcare, transformînd „caracterul" într-o mică scenetă (*Defăimătorul*). Obositoarele lungimi, discursivitatea sînt inerente. Prefaţa volumului, amplă critică a societăţii timpului, cu idei în spiritul filozofiei iluministe, atestă un patriot interesat de propăşirea neamului, un moralist care găseşte pentru înfierarea luxului şi desfrîului accente virulente, apropiate de tonul *Didahiilor* lui Antim Ivireanul, sau imagini groteşti. Este recomandată „doctoria" învăţăturii, se cer cărţi pentru luminarea neamului şi aşezarea lui în rîndul popoarelor civilizate, o literatură moralizatoare, cunoaşterea şi cultivarea limbii poporului, întreţinerea, prin cultură, a mîndriei naţionale. **M.** vorbeşte despre datoria morală a fiecăruia către patria sa. ***Plîngerea şi tînguirea Valahiei asupra nemulţemirii streinilor ce au derăpănat-o***, apărută în 1825, la Buda, fără semnătură, a dat naştere la controverse privind paternitatea ⟨11⟩. Este o poemă în versuri, în patru părţi (***Plîngerea şi tînguirea patriei, Blestem pentru nelegiuirea lor, Rugăciune, Sfătuiri cătră pămînteni***), de fapt o elegie ce exprimă durerea şi mînia ţării chinuite în haosul provocat de Eterie, nu lipsită şi de unele accente satirice. Într-unul din manuscrisele prin care scrierea a circulat, copiat la Braşov în 1822, ***Plîngerea...*** este urmată de două poezii (***Fama patriii lor răspunde patriii, Slava patriii lor***), cu care alcătuieşte un ciclu. Prima dintre ele adînceşte satira din ***Plîngere...***, **M.** făcînd un adevărat rechizitoriu boierilor refugiaţi, de teama Eteriei, la Braşov ; egoismul şi frivolitatea acestora, lipsa patriotismului trezesc indignarea poetului. Autentic pamflet politic, poezia capătă accente de o vehemenţă rară, ceea ce explică, poate, apariţia ei fără semnătură. ***Slava patriii lor*** (reluată în volumul *Poezii* sub titlul *Vremea*), dezvoltă vechiul motiv al atotputerniciei timpului şi al schimbării, al vremelniciei universale, influenţînd, se pare, pe M. Eminescu în *Glossă*, mai ales prin formula sentenţioasă a versului. Prin alegorie, prin tonul liric de rugă şi blestem, *Plîngerea şi tînguirea Valahiei* precede **Cîntarea României*. Reprodusă de Aron Pumnul în *Lepturariu rumânesc*, a fost cunoscută de Eminescu, care îi atribuie lui **M.** epitetul „glas cu durere". Sub influenţa unor lecturi din Gray, Young, Thomson, Lamartine, **M.** adoptă în faţa naturii atitudinea contemplativă a romanticului, care simte frica de întuneric şi de moarte şi se extaziază de măreţia creaţiei divine. Poetul intuieşte dramatismul existenţei şi melancolia trecerii, dar nu şi limbajul sentimentelor. Extrem de rar el găseşte expresia pe deplin evocatoare ; numai sporadic se întrevede o reacţie lirică în faţa naturii, dincolo de imagini : stelele, „focuri în noapte" (de fapt, întregul tablou din *Noaptea*), anticipează descrierea nopţii din *Zburătorul* lui I. Heliade-Rădulescu, luna, „lumină răcoroasă", prevesteşte eminescienele peisaje lunare. Sentimentul nestatorniciei vieţii omeneşti devine un motiv al liricii lui **M.** (*Memoria celor trecute, Toamna, Vremea, Greierele, Clopotul, Mormîntul*). Tendinţa de a epuiza gama cîte unui motiv nu salvează această poezie de impresia de utilizare stîngace a mijloacelor de concretizare a ideilor şi sentimentelor. Ideile despre moarte şi viaţă, despre Dumnezeu nu sînt transfigurate, meditaţia rămîne exterioară, iar cadrul, vrînd să exprime uneori un sentiment (groaza, în *Noaptea*), este, cel mai adesea, decorativ. Frecventele aluzii mitologice ţin de preromantism. Influenţat direct de J. Thomson pare a fi **M.** în evocările anotimpurilor. El reuşeşte cîteodată, în versuri care diluează lirismul în descriere, să redea sentimentul prospeţimii naturii, al purităţii agreste, amintind, pe alocuri, de Iancu Văcărescu. Meditaţia din ***Adevărul, Prieteşugul***, deşi construită pe un ton moralizator (care o apropie de *Caracteruri*, poetul indicînd de astă dată virtuţile salvatoare, opuse disoluţiei morale) îl vesteşte pe Grigore Alexandrescu. ***Începutul omului şi starea orăşănească*** este o meditaţie în spiritul lui J.-J. Rousseau despre decăderea omului prin civilizaţie, iar *Omul* — un imn, construit pe antiteză şi amintind de A. Pope, al măreţiei şi neputinţei omului trecător. Contemplaţia, pesimismul, melancolia sînt notele caracteristice ale volumului postum, prin care **M.** deschide drumul meditaţiei, aducînd în poezia română unele ecouri din lirica occidentală. Tot el, prin *Caracteruri*, a consolidat satira, după I. Budai-Deleanu şi înainte de Gr. Alexandrescu, schiţînd prin opera sa drumul urmat de întreaga lirică românească în secolul al XIX-lea.

— ***Rost de poezii adecă stihuri***, Bucureşti, 1820 ; ed. 2, Bucureşti, 1822 ; *Caracteruri*, Bucureşti, 1825 ; ***Plîngerea şi tînguirea Valahiei asupra nemulţemirii streinilor ce au derăpănat-o***, Buda, Tip. Universităţii, 1825, reed. în LPTR, III, *332—341* ; ***Poezii***, [Bucureşti], Tip. Eliade, 1837 ; *[Poezii]*, MHC, *20—56* ; *Scrieri*, îngr. şi pref. Rodica Rotaru, Bucureşti, Minerva, 1972. **Ms.** : ***Fama patriii lor răspunde patriii, Slava patriii lor*** (1822), B.A.R., ms. 2897.

— **1.** I. Heliade-Rădulescu, *Viaţa poetului*, în Paris Mumuleanu, *Poezii*, [Bucureşti], Tip. Eliade, 1837, *I—VII* ; **2.** Pop, *Conspect*, I, *81—84* ; **3.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *40—44, 80—86* ; **4.** Densusianu, *Lit. rom.*, II, *79—93* ; **5.** Călinescu, *Ist. lit.*, *118—122* ; **6.** Popovici, *Romant. rom.*, *110—126* ; **7.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953 ; **8.** Gr. Brâncuşi, *Limba poeziilor lui Barbu Paris Mumuleanu*, CIL, I, *7—22* ; **9.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; **10.** Piru, *Ist. lit.*, II, *398—399* ; **11.** N. A. Ursu, *Paternitatea poemei „Plîngerea şi tînguirea Valahiei" şi unele versuri necunoscute ale lui Barbu Paris Mumuleanu*, LR, XIV, 1965, 5 ; **12.** *Ist. lit.*, II, *206—210* ; **13.** Elisabeth Close, *Neologismele în opera lui B. P. Mumuleanu*, LR, XVII, 1968, 3, XVIII, 1969, 1 ; **14.** Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *359—360* ; **15.** N. Isar, *Note despre concepţia iluministă a lui Barbu Paris Mumuleanu*, RFZ, XVII, 1970, 9 ; **16.** Anghelescu, *Preromant. rom., passim* ; **17.** Păcurariu, *Clas. rom.*, *48—54* ; **18.** Cornea, *Originile*, *364—386* ; **19.** Al. Piru, *Barbu Paris Mumuleanu*, RL, VI, 1973, 5 ; **20.** N. A. Ursu, *Mumuleanu şi Athanasie Hristopol*, CRC, X, 1975, 36.

S.C.

MUNCA, gazetă politică și literară apărută la București, săptămînal, între 25 februarie 1890 și 23 octombrie 1894. Cu puțin timp înainte de a ieși primul număr al cotidianului „Lumea nouă" (2 noiembrie 1894), **M.** își suspendă apariția. La început comitetul de redacție a fost format din I. Nădejde, C. Mille, I. Catina, P. Mușoiu și Al. Ionescu. Din 24 februarie 1891, conducerea periodicului revine comitetului executiv al Clubului muncitorilor, compus din I. Nădejde, V. G. Morțun, Al. Ionescu, Al. G. Radovici, C. Mille, Al. Georgescu și A. Bacalbașa. După ce în aprilie 1893 se constituie Partidul social-democrat al muncitorilor din România, **M.** devine organul de presă al partidului, sub directa responsabilitate a consiliului general. Însărcinat cu redactarea gazetei va fi în această perioadă, așa cum rezultă dintr-un anunț inserat în paginile ei, A. Bacalbașa. Un an mai tîrziu, prin august 1894, direcția era girată de I. Nădejde.

Rostul gazetei a fost unul politic, și au predominat luările de poziție în cele mai însemnate chestiuni sociale și politice, articolele privind organizarea muncitorilor, activitatea cluburilor muncitorești și apoi a partidului. Rubricile literare nu au ocupat niciodată un spațiu prea mare, iar literatură propriu-zisă s-a publicat puțină. Totuși, din primul an, în **M.** s-a făcut loc unor comentarii, mai ales ale conducătorilor gazetei, privitoare la menirea socială a literaturii, la rolul intelectualului și al artistului în societate. Astfel, în continuarea atitudinii statuate de „Contemporanul" și de pe aceleași poziții politice, s-a militat și prin **M.**, așa cum s-a făcut și prin „Democrația socială" sau „Adevărul", și înainte de „Lumea nouă științifică și literară" ori „Evenimentul literar", pentru o artă angajată. Promotorii acestei campanii de presă au fost C. Mille și A. Bacalbașa, prin articole ca ***O literatură nouă*** și, respectiv, ***Arta populară***. Li s-au adăugat S. Sanielevici care, sub pseudonimul Șt. Sacîz, polemiza cu Al. Vlahuță (***În chestia artei, Din luptele „Vieței"*** ș.a.), și H. Sanielevici (***Cu privire la discuția asupra artei***). Cu articole în care au atins de multe ori aceleași teme au colaborat, în cei cinci ani de apariție, C. Dobrogeanu-Gherea (și sub pseudonimul I. Vasiliu), G. Ibrăileanu (sub pseudonimul Cezar Vraja), R. Ionescu-Rion. Scrieri literare au dat Sofia Nădejde, C. Mille, A. Bacalbașa, Gh. Nădejde (sub pseudonimul Leon Gîrbea), C. Z. Buzdugan, E. Vaian, I. Catina, M. Pastia, Tr. Demetrescu, A. Steuerman (De la Iași, De la Prut), C. A. Teodoru (C. Ghində), I. N. Roman, I. Păun-Pincio, N. Tofan, V. Pop, Z. C. Arbore. În **M.** a debutat Jean Bart (Eugeniu P. Botez), sub semnătura „Gh. Rot... Iași", cu un articol intitulat ***Să ne dumerească*** și tot în săptămînalul socialist el a mai publicat un articol iscălit cu literele Tr. (abreviere a lui Trotuș, pseudonim frecvent întrebuințat).

— 1. C. Mille, *Ținta noastră*, MCA, I, 1890, 1; 2. I. Nădejde, *Cel din urmă număr al „Muncei"*, MCA, V, 1894, 34; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 439; 4. Jean Bart, *Însemnări și amintiri*, București, Casa școalelor, 1928, 214; 5. Antip, *Contribuții*, 66—67; 6. *„Munca"*, PMS, I, partea II, 5—111; 7. I. Lăudat, *Contribuții la cunoașterea activității lui G. Ibrăileanu în etapa sa socialistă. 1889—1895*, Iași, 1965, 86; 8. Nicolescu, *Contemporanul*, 141, 211—212, 217; 9. Jean Bart, *Scrieri*, I, îngr. și pref. C. Mohanu, București, Minerva, 1974, VII; 10. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, 82—84.

R. Z.

MUNCA, săptămînal politic apărut la București între 24 ianuarie și 18 februarie 1896. Un grup de social-democrați, printre care C. Mille, P. Zosîn, P. Mușoiu, B. Brănișteanu, Gr. Mălinescu ș.a., edita periodicul, în continuarea ziarului cu același titlu care apăruse din 1890 pînă în 1894. El marca astfel diferența de opinii în raport cu conducerea Partidului social-democrat al muncitorilor din România, pe care o acuzau de oportunism. Mille, Mușoiu și Zosîn scriau în fiecare număr articole polemice. B. Brănișteanu trimitea de la Roman un studiu politic intitulat *Poporanismul*. Zosîn este și autorul unor excelente portrete ale scriitorilor I. Păun-Pincio și N. Beldiceanu, precum și al unor schițe de atmosferă care apar sub titlul *Palatul de justiție*. Gr. Mălinescu publică poemul *Proletarii*, un I. Zane face o paralelă între *Schiller și Eminescu*, iar P. Mușoiu traduce cîteva fragmente din romanul lui Cernîșevski *Ce-i de făcut?* Unele colaborări ale lui S. Sanielevici sînt semnate cu pseudonimul Șt. Sacîz.

— 1. *„Munca"*, PMS, I, partea II, 610—613.

R. Z.

MUNCA ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ, publicație periodică apărută la București, lunar, între 26 februarie și 16 octombrie 1894. Într-un articol din „Munca", scris de C. Mille cu o săptămînă înainte de a ieși de sub tipar primul număr al noii reviste, se afirma că **M. ș. și l.** va fi un supliment al săptămînalului socialist și va fi scos de un grup de tineri militanți. Afirmația era reluată în editorialul întîiului număr din **M. ș. și l.** Cîteva săptămîni mai tîrziu, însă, „Munca" se delimita de publicația literară, anunțînd că între cele două redacții, deci și între cele două periodice, nu există nici o legătură. **M. ș. și l.** a fost, de fapt, redactată și subvenționată de studentul medicinist C. Popescu-Azuga, activist socialist, publicist și traducător. Articolul-program al revistei enunța ideea că muncitorii au nevoie de o publicistică științifică și culturală scrisă pe înțelesul lor. Din literatură se va publica „tot ce e de valoare", adică foarte multe traduceri din scriitori clasici (Teofrast, Esop, Plaut, Juvenal) sau de circulație europeană (Byron, Lenau, frații Grimm, Heine, Kielland, Björnson, Tolstoi, Nekrasov, Turgheniev, Korolenko, Garșin, La Fontaine, Hugo, Balzac, Maupassant). Fiecare text tradus este însoțit de o prezentare succintă a scriitorului respectiv. Unele traduceri din Heine sînt făcute de O. Carp, care întrebuințează pseudonimul Alastor. C. Popescu-Azuga traduce din Byron și Heine, iar Cornelia V. Morțun din Maupassant. Cîteva poezii și poeme în proză aparțin lui I. Păun-Pincio și lui V. G. Morțun. Din fabulele lui Gr. Alexandrescu se retipăresc ***Lupul moralist și Șarlatanul și bolnavul***, iar din poeziile lui M. Eminescu, ***Sara pe deal***. **M. ș. și l.** a publicat și articole de popularizare, în maniera „Contemporanului", scrise de C. Popescu-Azuga (sub pseudonimul Gregorian).

— 1. C. Mille, *„Munca științifică și literară"*, MCA, IV, 1894, 52; 2. Redacțiunea, *Gîndul nostru*, MȘL, I, 1894, 1, republ. în PMS, I, partea II, 512—514; 3. *[Notă]*, MCA, V, 1894, 3; 4. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 440; 5. *„Munca științifică și literară"*, PMS, I, partea II, 510—521; 6. Vitner, *Lit. publ. soc.*, 469—476; 7. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, 84—86.

R. Z.

MUNTEANU, Gavriil (1812, Vingard, j. Alba — 28.XII.1869, Brașov), cărturar și traducător. Cu tatăl său, cantor la biserica din sat, **M.** deslușește primele slove. Apoi, e dat la învățătură la Alba Iulia, unde face școala normală și liceul (1823—1830), iar între 1831—1834 urmează, la Cluj, cursuri de filozofie și drept. Cum nici o perspectivă sigură nu i se deschide în Ardeal, pleacă la București (1835). Aici, P. Poenaru îi încredințează lui **M.**, văr cu Florian Aaron, un post de prefect de studii la internatul înființat de curînd la școala de la „Sf. Sava". Din

1836, timp de opt ani, este profesor la seminarul de pe lîngă Episcopia Buzăului. Demisionează în 1844, plecînd la București, iar în 1845 se găsea, ca inspector și profesor, la seminarul din Rîmnic, apoi la mănăstirea Bucovăț. Datorită participării sale la revoluția din 1848 este scos din slujbă și se întoarce în Ardeal. Nevoit, însă, să fugă din nou, în urma intrării armatei ungare, se va înapoia nu peste multă vreme, instalîndu-se la Brașov. Colaborează la publicațiile de acolo, figurînd, între 1860—1861, în comitetul de redacție al „Gazetei Transilvaniei", unde semnează cronica străină. Prin articole și documente, ca și prin scrisori, M. pledează cauza românilor ardeleni, apărînd totodată (cum făcuse și în ziarul „Bucovina") mișcarea de la 1848. După înființarea gimnaziului român ortodox din Brașov, M. va lucra aici, vreme de două decenii, ca profesor, iar din 1853 devine director al instituției. Cîteva versuri ocazionale publică în „Telegraful român" (1861). În 1867 a fost primit în Societatea Academică Română. În ultimii ani ai vieții, M., fire depresivă, suspicioasă, se cufundă tot mai mult în melancolie, persecutat de idei mistice.

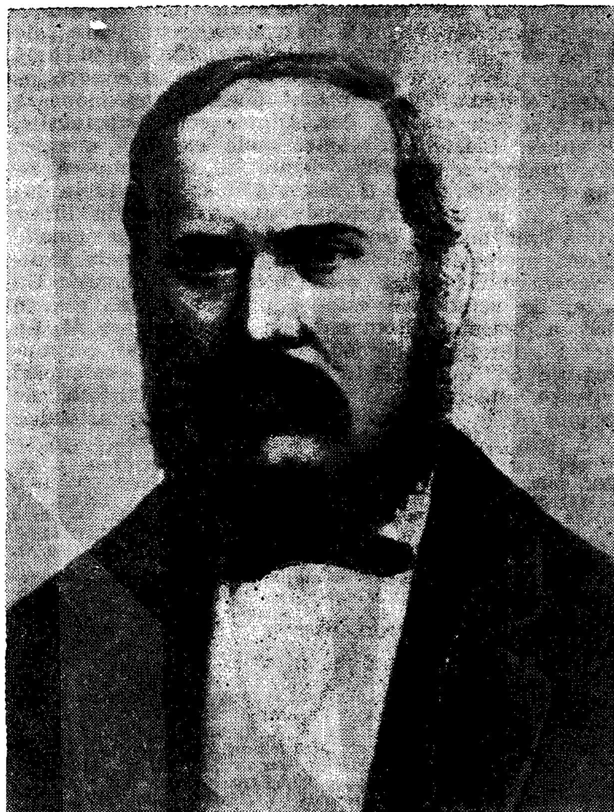
M. a fost, mai întîi de toate, un pedagog. A susținut, de cîte ori i s-a ivit prilejul, necesitatea înființării de școli pentru români, unde limba de predare să fie româna, „semnul cel mai caracteristic al națiunii". Numai în acest fel, prin limbă, socotea el, pot fi păstrate tradițiile și datinile și se conservă naționalitatea. În afara unor programe gimnaziale în care a publicat diferite lucrări pe teme de învățămînt și de lingvistică, M. a făcut să apară o serie de manuale școlare: ***Geografie biblică sau Descrierea locurilor însemnate prin fapte biblice*** (1854), ***Carte de lectură românească pentru gimnaziul inferior*** (1857), ***Gramatica latină*** (1863) și, împreună cu G. Barițiu, un dicționar german-român (1853—1854). Mai multă însemnătate prezintă ***Gramatica română*** (1860—1861). Ortografia românească, unitatea ei, a fost o preocupare dominantă a cărturarului ardelean. În discursuri, disertații, unele reproduse în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", M., membru în comisia filologică română transilvăneană, argumentează pe larg romanitatea limbii române, declarîndu-se pentru o ortografie etimologică. În articolul ***Purismul în limba română*** (1862), autorul cere înlăturarea cuvintelor de origine nelatină și înlocuirea lor prin cuvinte culese din cărțile vechi sau existente în graiurile românilor din toate provinciile. Bun cunoscător al literaturii bisericești, M., împreună cu ierodiaconul Dionisie Romano, scoate, din 1839, timp de cîteva luni (pînă în 1840), o „gazetă religioasă și morală", „Vestitorul bisericesc", cuprinzînd povestiri, anecdote, articole religioase și morale, discursuri ale lui E. Poteca ș.a. ***Meditații religioase*** (1839—1840) și ***Urmare lui Iisus Hristos*** (1845), o traducere corectă din Thomas a Kempis, accesibilă, deși într-o limbă latinizată, sînt, în fond, scrieri morale, subsumîndu-se concepției pedagogice a lui M. Împreună cu Ioan Petric, el mai publică o culegere de „învățături mîntuitoare", sub titlul ***Înfricoșatele stricăciuni ale băuturei de vinars-rachiu*** (1854). O altă traducere religioasă, este aceea a biografiei „fericitei Macrina", după episcopul Grigorie al Nyssei (Sibiu, 1868). Din germană, M. a tradus mai întîi ***Încurcătura*** de Aug. von Kotzebue, întîia sa tălmăcire, rămasă netipărită. În 1842, surprinzător în raport cu preocupările sale, apare ***Suferințele junelui Werter*** de Goethe, traducere superioară celor ulterioare ale lui B. V. Vermont și I. Hussar. E o transpunere limpede, care se ține aproape de model. În concepția lui M., un traducător trebuie să se exprime în felul în care s-ar fi exprimat autorul însuși dacă ar fi scris în limba în care e tălmăcit. Traduceri notabile, însoțite de prefețe, comentarii și note, a făcut din scriitorii latini Tacit, Suetoniu și Horațiu. O cultură națională, susține el, trebuie neapărat să aibă la bază clasicismul antic.

— *Purismul în limba română*, RR, II, 1862, *443—461* ; *Însemnătatea și neapăravera trebuință a așezămintelor de învățătură*, LPTR, IV, partea II, *42—46* ; *[Texte pedagogice]*, GP, *174—180*. — **Tr.**: Goethe, *Suferințele junelui Werter*, București, Tip. Valbaum, 1842 ; Thomas a Kempis, *Urmare lui Iisus Hristos*, București, Tip. Copainig, 1845 ; Tacit, *Viața lui C. J. Agricola*, Brașov, Tip. Römer și Kamner, 1858, *Germania sau Situațiunea, datinele și popoarele ei*, Sibiu, Tip. Filtsch, 1864, *Opurile lui...*, Sibiu, Tip. Filtsch—Krafft, 1871 ; Suetoniu, *Viața a XII imperatori*, pref. trad., Brașov, Tip. Römer și Kamner, 1867 ; Horațiu, *Odele și epodele lui...*, pref. trad., Iași, Junimea, 1868.

— 1. Aron Pumnul, *Gavriil Munteanul*, LPTR, IV, partea II, *40—42* ; 2. *Gavril Munteanu*, F, VI, 1870, 18 ; 3. Ștefan Iosif, *Gavrilă Munteanu*, CT, I, 1870, 51 ; 4. G. Barițiu, *Gavriil I. Munteanu*, în *Opurile lui Caiu Corneliu Tacitu*, Sibiu, Tip. Filtsch—Krafft, 1871 ; 5. Pop, *Conspect*, II, *149—151* ; 6. *Gavril Munteanu*, F, XXXIV, 1898, 1 ; 7. *[Gavriil Munteanu. Corespondență, 1850]*, CL, XXXIII, 1899, *3—7* ; 8. Bârseanu, *Ist. școalelor*, *79—82* ; 9. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *287—288* ; 10. I. Lupaș, *O sută de ani de la nașterea directorului Gavriil Munteanu*, LU, XI, 1912, 13 ; 11. G. Bogdan-Duică, *Relativ la G. Munteanu*, ȚB, II, 1930, 1 ; 12. Gherghel, *Goethe*, *90—96* ; 13. Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la școlile teologice din Țara Românească și Moldova în secolul al XIX-lea*, MM, XLIV, 1968, 1—2 ; 14. Breazu, *Studii*, I, *83—84, 148, 212* ; 15. Maria Marinescu-Himu, *Contribuții la istoricul învățămîntului limbii latine*, SC, XII, 1970 ; 16. *Cărturari brașoveni*, *150—151* ; 17. Gabriel Cocora, *Peneluri și condeie*, București, Litera, 1978, *41—49*.

F. F.

MUREȘANU, Andrei (16.XI.1816, Bistrița — 24.X.1863, Brașov), poet. După primele studii la școala săsească și la liceul călugărilor piariști din Bistrița, M., fiul morarului Toader și al Eftimiei, pleacă la Blaj, unde, din 1832, urmează cursurile de filozofie și teologie, avînd printre profesori pe T. Cipariu și S. Bărnuțiu. Chemat de G. Barițiu, coleg mai vîrstnic și prieten, M. pleacă la Brașov, în 1838. Este mai întîi institutor la școala română condusă de Barițiu, apoi profesor de gimnaziu (pînă în 1849), ca și vărul său, publicistul Iacob Mureșianu. Din 1839 începe să colaboreze la publicațiile lui Barițiu, „Gazeta Transilvaniei" și „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Alături de poezii semnate uneori Serețeanu și Urziceanu sau, mai frecvent, Eremitul din Carpați, publică articole, istorioare, fabule în versuri, unele prelucrate după Schiller, Wieland, Bürger, Herder, M. G. Saphir sau Kisfaludy, cele mai multe culese din revistele străine, fără indicarea autorului. Cîteva fragmente din *Nopțile* lui Young, traduse spre sfîrșitul vieții, au apărut postum. Pentru educația copiilor, a tradus din germană *Icoana creșterii rele*, după Chr. G. Salzmann (1848). Participant la revoluția de la 1848 din Ardeal, M. trece, după înfrîngerea ei, în Muntenia, împreună cu Barițiu. Intors la Sibiu, este numit funcționar și translator la buletinul oficial al guvernului; M. devine un slujbaș conștiincios, închinînd ode și imnuri reprezentanților imperiali de la Viena. Pentru a nu risca modesta stare dobîndită, refuză propunerea lui Băr-

nuțiu de a ocupa o catedră la Iași. Colaborează cu articole la „Telegraful român“ din Sibiu, iar în 1862 își adună versurile în volum, premiat de Astra. Pensionat, se retrage la Brașov, unde moare în sărăcie, cu mintea tulburată.

M. a debutat cu versuri, în maniera alegorică a poeților Văcărești. Sub influența poeziei romantice franceze (Lamartine, în primul rînd), dar și a poeților din Principate (C. Bolliac, Gr. Alexandrescu, I. Heliade-Rădulescu), el a evoluat spre o lirică pesimistă, cu interogații lamentuoase către Ursită și Dumnezeu și meditații despre nedreapta alcătuire a lumii. **M.** și-a relevat vocația pentru poezia socială și patriotică după 1843, cu *Glasul unui român*, și mai ales la 1848, prin poezia *Un răsunet* (cunoscută îndeosebi sub titlul *Deșteaptă-te, române)*, devenită repede imn popular. Poetul se închipuie un tribun care vorbește în numele neamului oprimat, invocînd vitejia străbună și vestind profetic, în cadențe ample, momentul decisiv al „deșteptării“. Imaginea poetului exponent al unui întreg popor, tonul grav, sumbru și răspicat, cu rezonanțe biblice, inaugurate în poezia ardeleană de **M.**, se vor regăsi, amplificate, la G. Coșbuc, la O. Goga și mai tîrziu la A. Cotruș și M. Beniuc. Unele accente din poezia socială a lui Eminescu au fost, cu siguranță, inspirate de **M.**, devenit și erou (sub chipul unui poet romantic și damnat) al unor mari poeme eminesciene din tinerețe. Pe lîngă puținele poezii de autentică vibrație, **M.** este după 1848 autorul a numeroase versuri ocazionale, în care retorismul greoi și confuz, stîngăcia expresiei sau stridența unor neologisme nu mai sînt compensate de patosul poeziilor care l-au făcut cunoscut.

Articolele lui **M.**, mai ales cele din „Telegraful român“, dezvăluie o bună cunoaștere a istoriei românilor și a stărilor sociale din Transilvania (a și tradus din cronicile săsești capitolele referitoare la epoca lui Mihai Viteazul). Publicistul este preocupat mereu de situația „poporului celui de rînd“, de a cărui stare, ca și în viziunea socială a lui Eminescu, depinde destinul unei națiuni. Un ciclu de articole din 1853 sintetizează dezvoltarea artelor de-a lungul secolelor, văzută, sub influența lui Herder, în legătură cu evoluția istorică și socială a popoarelor, cu o particulară atenție pentru evoluția artelor la români *(Arțile sau măiestriile cele frumoase, Românul în privința muzicei, Românul în privința picturei)*. Pentru **M.**, înflorirea artei este condiționată de libertatea socială, de organizarea statului după legi drepte și morale. Marii artiști nu apar decît în societățile întocmite rațional, într-o „desfășurare liberă a puterilor sufletești“. Poezia, definită, după Goethe, ca un „simțămînt viu de a cuprinde lucrurile din lume după toate împrejurările lor, și puterea de a le reproduce sau răspica cu grație și suavitate“, trebuie să se afle în slujba unor înalte idealuri sociale și naționale. **M.** considera, încă de la 1844, în *Cîteva reflexii asupra poeziei noastre* și în *Duplică (Asupra poeziei)*, că a sosit „minutul criticei“ și, după exemplul revistelor din Principate, făcea observații (polemizînd cu foarte tînărul Vincențiu Babeș) pe marginea poeziilor primite la redacția „Foii pentru minte...“. Urmărea mai ales respectarea regulilor de prozodie și dădea ca model poezia populară, elogiată și în articolul *Românul și poezia lui*. Prin claritatea și consecvența cu care a avut în vedere obiectivele estetice, ideile lui **M.** despre artă și poezie depășesc nivelul la care s-a situat lirica sa.

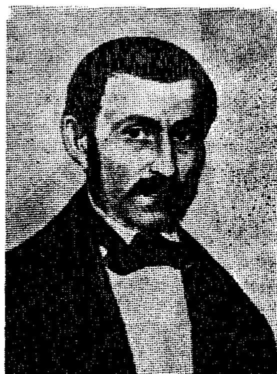
— *Din poeziele lui...*, Brașov, Tip. Gött, 1862 ; ed. 2, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1881 ; *Poezii și articole*, îngr. și pref. D. Păcurariu, București, E. L., 1963 ; *Reflexii*, îngr. și pref. Livia Grămadă, Cluj-Napoca, Dacia, 1977. — **Tr.** : Schiller, *Făcătorul de rele din cinstea pierdută*, FMIL, II, 1839, 33—36, *Vînătoriul de pe Alpii*, FMIL, XIV, 1851, 42 ; Young, *Din nopțile lui...*, FMIL, XXVII, 1864, 1.

— 1. [Iacob Mureșianu], *Trăsurile fundamentali din biografia repauzatului*, GT, XXVI, 1863, 101 ; 2. A. Densușianu, *Cercetări, 121—142* ; 3. G. Barițiu, *Epistole ale repauzaților*, T, X, 1877, 21 ; 4. G. Barițiu, *Material pentru biografia lui Andrei Mureșanu*, OBS, I, 1878, 47—64 ; 5. Maiorescu, *Critice*, III, *90—100* ; 6. Ioan Rațiu, *Viața și operile lui Andrei Murășan*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1900 ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *240—241* ; 8. I. Lupaș, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureșanu*, București, Tip. Academiei, 1925 ; 9. Aurel A. Mureșianu, *Andrei Mureșanu intim*, RIT, I, 1929, 2 ; 10. Călinescu, *Ist. lit.*, *237—239* ; 11. Mircea Bogdan, *Andrei Mureșanu. Contribuțiuni biografice*, Brașov, 1942 ; 12. Mihai Zamfir, *O polemică despre versificație la 1844*, AUB, științe sociale-filologie, t. XII, 1963, 28 ; 13. Livia Grămadă, *Ideile literare în publicistica lui Andrei Mureșanu*, SUB, Philologia, IX, 1964, fasc. 1 ; 14. *Ist. lit.*, II, *566—572* ; 15. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *467—469* ; 16. Marica, *Foaie*, *passim* ; 17. Ion Cutora, *Andrei Mureșanu în conștiința lui Eminescu*, AS, II, 1974 ; 18. Ilie Petri, *Preocupările pedagogice ale lui Andrei Mureșanu*, AS, II, 1974 ; 19. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *337—358*.

D. V.

MUREȘIANU, Iacob (28.XI.1812, Rebrișoara, j. Bistrița-Năsăud — 29.IX.1887, Brașov), ziarist și poet. Trăgîndu-se, ca și vărul său, poetul Andrei Mureșanu, dintr-o veche familie de obîrșie maramureșeană, **M.** era fiul lui Ioan Moroșan, preot în Rebrișoara, stegar într-un regiment grăniceresc care ia parte la campania din Italia împotriva lui Napoleon. Mama, Anastasia Făgărășeanu, cobora dintr-o familie preoțească. **M.** începe învățătura la Năsăud, trecînd apoi la Blaj, unde, după absolvirea gimnaziului, frecventează doi ani cursul filozofic, în care are profesori pe T. Cipariu și pe S. Bărnuțiu. Din 1833 pînă

în 1837 urmează la Seminarul teologic din Blaj. Renunţă la cariera ecleziastică şi primeşte să fie profesor de limba latină la gimnaziul romano-catolic din Braşov. Predă aici din 1837 pînă în 1875, fiind din 1857 şi director. La această şcoală (al cărei istoric îl scrie şi îl publică în limba germană — 1859), M. introduce şi ore de predare în limba română. Se află de la început printre fruntaşii mişcării naţionale, alături de alţi tineri cărturari ardeleni stabiliţi în aceeaşi perioadă la Braşov (G. Bariţiu, I. Popasu, I. Bran, A. Mureşanu, P. Vasici ş.a.). Contribuie la apariţia „Gazetei de Transilvania", unde colaborează cu articole politice, publică mai tîrziu şi la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". După ce Bariţiu este înlăturat de la conducerea acestor publicaţii, M. reuşeşte să împiedice suprimarea lor definitivă, preluînd direcţia în septembrie 1850. Fără să aibă meritele de îndrumător ale înaintaşului său, M. nu este un ziarist lipsit de personalitate, care să se facă vinovat de declinul foilor braşovene, aşa cum îl acuza la un moment dat M. Kogălniceanu. Condiţiile politice erau puţin prielnice, iar dificultăţile materiale — stînjenitoare. Pînă la retragerea din presă, în 1878, cînd trece conducerea „Gazetei Transilvaniei" în mîna fiului său, Aurel Mureşianu, prudenţa şi abilitatea lui au fost hotărîtoare pentru continuarea programului trasat cu mai multă autoritate şi dîrzenie de Bariţiu. A susţinut cu consecvenţă interesele românilor din Transilvania, a fost solidar cu lupta pentru unire şi independenţă din Principate. În două rînduri este şi acţionat în judecată pentru atitudine politică potrivnică celei oficiale (în 1868, în procesul Pronunciamentului, şi în 1877, cînd apără cauza războiului pentru Independenţă). Militantismul lui este de sorginte iluministă. Lui M. îi este caracteristică atitudinea moderată, el definindu-se în primul rînd ca un adept al reformelor social-culturale. Acordînd o deosebită importanţă instrucţiei, şcolilor, a sprijinit deschiderea unui gimnaziu românesc la Braşov, a strîns fonduri pentru o Academie română de drept, a încercat să organizeze o şcoală agronomică. Societatea „Reuniunea femeilor române" din Braşov, întemeiată în 1850, a avut în M. un iniţiator şi un îndrumător; în cadrul Astrei, el lucrează, de asemenea, cu dăruire. În 1877, este ales membru onorific al Societăţii Academice Române.

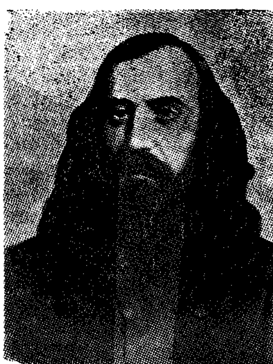
Problemele culturii şi literaturii în limba română intrau şi în preocupările de redactor ale lui M. În note redacţionale, în scurte prezentări, el recomanda călduros scrieri istorice, literare şi folclorice, îndemna la culegerea şi publicarea documentelor, a tradiţiilor populare, solicita interes şi sprijin material pentru editarea de cărţi şi periodice româneşti. Versurile pe care le publică între 1839 şi 1863 în „Foaie pentru minte..." (semna aici, ca şi în „Gazeta Transilvaniei", b, B, b.n., b.nu, b.Nu, I.B., M-U, I.M.-n, I.M-nu, I.M-nul, I.M-u, Iacobus M-n, Red., Ubocai) sînt strîns legate de activitatea sa socială şi publicistică şi au aceeaşi menire — mobilizarea conştiinţei naţionale. În ele se invocă patetic, cu mîndrie, originea nobilă a românilor, trecutul plin de glorie, sînt preamărite virtuţile patriotice, pilduitoare, ale înaintaşilor, luptători sau cărturari. În ciuda unei maniere greoaie, a imaginilor ceremonios convenţionale şi a limbajului latinizant, poeziile impresionează prin vigoarea crezului lor. Dintre cele mai reuşite, *Orfelinul*, *Blăstămul mamei mele* exprimă energic, pătrunzător, sentimentul demnităţii, credinţa că fiinţa naţională poate fi păstrată doar prin lupta tuturor. Şi poeziile ocazionale, unele scrise în limba latină, au aceeaşi semnificaţie, dincolo de tonalitatea encomiastică, chiar atunci cînd omagiază ditirambic binefacerile monarhiei austro-ungare. Un prilej de versificare este şi prima interpretare, în 1850, a dansului „Romana", un dans pe care M. l-a alcătuit din figuri de joc popular românesc, pe muzică de Şt. Emilian. În familie existau preocupări artistice, ilustrate mai tîrziu şi prin activitatea de compozitor a lui Iacob Mureşianu, fiul ziaristului.

— *[Versuri]*, FMIL, II, 1839, 21, XI, 1848, 26, XIII, 1850, 4, 9, XIV, 1851, 4, 7, 36—38, XV, 1852, 30, XVIII, 1855, 8, 14, XIX, 1856, 15, XXII, 1859, 36, XXIII, 1860, 43, 51, XXIV, 1861, 14, 19, XXV, 1862, 3, 7, 33, XXVI, 1863, 23, 27, LPTR, II, partea II, 5, IV, partea II, *84—89*, PAU, *85—86*. — Tr.: Schiller, *Credinţa mea*, *Libertatea ideală*, FMIL, XXII, 1859, 38, *Zeu şi Ercule. Geniul german*, FMIL, XXIII, 1860, 1.

— 1. M. Kogălniceanu, *Domnului Iacob Murăşanu, redactor răspunzător a „Gazetei de Transilvania"*, RLT, I, 1855, 14—15; 2. E.I.A., *D-le Mihălache Kogălnicene*, FMIL, XVIII, 1855, 26; 3. Pop, *Conspect*, II, *158*; 4. *[Corespondenţă, documente]*, A.S.S., ms. II — 514, B.A.S., ms. M. XV/4/I, M. XXI, M.M., ms. 4289, ms. 13589, ms. 16701, ms. 16720, ms. 16722 — ms. 16746; 5. G. Bariţiu, *Iacob Mureşianu*, T, XVIII, 1887, 17—18; 6. *În amintirea aniversărei a cincizecea a „Gazetei Transilvaniei". 1838—1888*, Braşov, Tip. Alexi, 1888; 7. *Encicl. rom.*, III, *350—351*; 8. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *313*, III, *225*; 9. T. C. [Oct. C. Tăslăuanu], *Iacob Murăşianu (1812—1887)*, LU, XI, 1912, 33; 10. A. A. M[ureşianu], *Iacob Mureşianu, 1812—1887. Album comemorativ*, Braşov, Tip. Mureşianu, 1913; 11. Iuliu Moisil, *Figuri grănicereşti năsăudene*, [Bistriţa], 1937, *211—234*; 12. George Em. Marica, *Iacob Mureşeanu (1812—1887)*, TR, III, 1959, 2; 13. Mircea Gherman, *Mureşenii*, MI, II, 1968, 4; 14. *Cărturari braşoveni*, *155—156*; 15. Straje, *Dicţ. pseud.*, *467—468*; 16. Marica, *Studii*, I—II, *passim*.

G. D.

MURGU, Eftimie (28.XII.1805, Rudăria, azi Eftimie Murgu, j. Caraş-Severin — 12.V.1870, Budapesta), profesor de filozofie şi filolog. Fiu al unui ofiţer dintr-un regiment de graniţă din Banat, M. a urmat cursuri de filozofie la Seghedin (1826), apoi la Pesta (1827), unde absolvă şi Facultatea de drept, în 1830. După obţinerea titlului de doctor în drept (1834), este chemat la Iaşi, inaugurînd aici cursurile de filozofie în limba română la Academia Mihăileană. Din cauza neînţelegerilor cu Gh. Asachi şi cu domnitorul Mihail Sturdza, se mută la Bucureşti, ca profesor de logică şi drept roman, la colegiul „Sf. Sava" (1837—1839). În 1840, împreună cu Dimitrie Filipescu şi J. A. Vaillant, M. a pus bazele unei organizaţii revoluţionare, din care au mai făcut parte N. Bălcescu, C. Bolliac ş.a. În urma arestării complotiştilor, este expulzat şi pleacă în Banat, unde, în scurt timp, devine purtătorul de cuvînt al revendicărilor naţionale şi sociale ale românilor. După o nouă detenţiune (1845—1848), pentru acţiuni revoluţionare şi propagarea ideii unirii Banatului cu Ţara Românească, M. îşi reia activitatea politică. Este

ales deputat în Parlamentul de la Pesta, convoacă și prezidează adunarea populară a românilor, la Lugoj, în 15 iunie 1848, încearcă, fără succes, să obțină aprobarea guvernului lui L. Kossuth pentru înființarea unei armate românești. După înfrîngerea revoluției ungare, **M.** este din nou închis (1849—1853) și abia în 1861 revine în viața politică, lipsit însă de popularitatea de care se bucurase înainte și în timpul revoluției. Din scrisori, proclamații sau broșuri politice, **M.** se relevă constant ca un revoluționar intransigent, cu spirit practic și tact politic, militant pentru unirea și emanciparea socială a românilor. La 62 de ani de la moartea sa, osemintele i-au fost aduse în țară și reînhumate în capela cimitirului din Lugoj.

M. a fost susținător înfocat al culturii și limbii naționale, în tradiția cărturarilor Școlii ardelene. Încă în timpul studiilor (1830), a publicat o lucrare polemică, în limba germană, în care discuta pe larg, ca și prietenul său Damaschin T. Bojincă și împotriva aceluiași adversar, sîrbul Sava Tököli, originea și caracterul romanic al limbii române și necesitatea înlocuirii alfabetului chirilic cu cel latin. Ca argument în sprijinul romanității limbii, **M.** transcrie cîntece populare românești (probabil prelucrate), împreună cu traducerea lor latină. Cu jumătate de veac înaintea lui B. P. Hasdeu, el vorbește despre circulația cuvintelor, despre cuvintele de „necesitate" care alcătuiesc „esența" unei limbi. În lecțiile sale de filozofie și de logică, **M.** se dovedește un spirit raționalist, „luminat", care găsește în filozofie un temei pentru ideile sale privitoare la cultura națională. Aceste lecții sînt însemnate și pentru constituirea terminologiei filozofice românești.

— *Scrieri*, îngr. și introd. I. D. Suciu, București, E.L., 1969.

— **1.** George Barițiu, *Eftimie Murgu*, T, III, 1870, 11 ; 2. G. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, București, Imprimeria națională, 1937 ; **3.** Traian Topliceanu, *Eftimie Murgu*, Timișoara, 1938 ; **4.** V. Cheresteșiu, *Luptătorul revoluționar Eftimie Murgu*, STD, IX, 1956, 1 ; **5.** Emil Diaconescu, *Eftimie Murgu profesor la Academia Mihăileană*, IL, VII, 1956, 12 ; **6.** Emil Diaconescu, *Manuscrisul cursului de filozofie al profesorului Eftimie Murgu*, IL, VIII, 1957, 6 ; **7.** *Ist. gînd.*, *190—191* ; 8. I. D. Suciu, *Introducere* la Eftimie Murgu, *Scrieri*, București, E.L., 1969 ; **9.** I. D. Suciu, Tiberiu Moț, *Eftimie Murgu*, O, XXI, 1970, 5 ; **10.** I. D. Suciu, Tiberiu Moț, *Eftimie Murgu. Noi contribuții documentare*, STD, XXIII, 1970, 6 ; **11.** Gh. Cotoșman, *Eftimie Murgu*, BOR, LXXXVIII, 1970, 7—8 ; **12.** Alex. Metea, *Preocupări filologice în scrierile lui Eftimie Murgu*, AUT, științe filologice, VIII, 1970 ; **13.** D. Hrițcu, *Cariera didactică a lui Eftimie Murgu la Academia Mihăileană din Iași și un atestat de studii eliberat arhiereului Neofit Scriban*, MM, XLVIII, 1972, 9—12.

L. V.

MUSTEA, Eliza (sfîrșitul sec. XIX), poetă. A colaborat la „Adevărul", „Lupta", „Voința națională", „Dreptatea", „Independentul", „Universul", „Familia", „Școala nouă", „Mircești", „Amicul progresului român" ș.a. Își adună versurile în trei volume : *Poezii, Spleen* și *Pagini triste*. Poeziile sînt elegiace, abordînd teme ca iubirea, natura, rolul poetului în societate, zădărnicia vieții. Lipsite, însă, cu totul de originalitate, ele aparțin, de fapt, unei imitatoare a lui M. Eminescu. **M.** a mai scris o serie de articole în care ia în discuție probleme legate de aspectele vieții sociale, cea mai dezbătută fiind necesitatea unei mai mari atenții pentru educație și instruire (*Despre educație, Studentele noastre, Libertatea în educațiunea fetelor*). Toate aceste articole, împreună cu cîteva poezii, sînt reunite în volumul *Părerile mele* (1906). I se datorează și o culegere de poezii populare, intitulată *Din cîntecele populare ale românilor din toate țările*, alcătuită prin selectarea unor cîntece din diferite colecții și regruparea lor după provinciile cărora le aparțin.

— *Poezii*, Focșani, 1890 ; *Spleen*, București, Tip. Cucu, 1893 ; *Pagini triste*, București, Tip. Universul, 1899 ; *Părerile mele*, București, Tip. Niculescu, 1906 ; *Din cîntecele populare ale românilor din toate țările*, ed. 2, București, Tip. Ionescu, 1911.

C. B.

MUSTEA, Nicolae (? — 1731 ⟨6⟩), copist. Puține sînt datele biografice despre **M.**, crezut mult timp drept autorul **Cronicii anonime racovițene (Letopisețul Țării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija Vv. pînă la a triea domnie a lui Mihai Racoviță Vv.)*. Se pare că el este doar copistul acestui text. **M.** a fost probabil un diac aflat în serviciul boierului Ioan Buhuș, din inițiativa căruia s-a alcătuit, de către un admirator rămas necunoscut, prima parte (1661—1705) a cronicii.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *179—180* ; **2.** C. Giurescu, *Introducere* la *Letopisețul Țării Moldovei de la Istratie Dabija pînă la domnia a doua a lui Antioh Cantemir, 1661—1705*, București, Socec, 1913, *28—39* ; **3.** Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *63—65* ; **4.** Iorga, *Ist. lit.*, II, *252—253* ; **5.** Lăudat, *Ist. lit.*, I, *301—303* ; **6.** *Ist. lit.*, I, *587—592*.

A. S.

MUZA ROMÂNĂ, almanah literar editat la Pesta în anul 1865. Ioan Ioviță era „redigintele", adică redactorul acestei culegeri de versuri, proză și articole de istorie, care se adresa „sororilor romane". Cuvîntul introductiv, scris într-un curios și neinteligibil amestec lingvistic, ca și textele literare, conține cîteva idei demne de consemnat cu privire la penuria de scrieri beletristice originale și la rolul educativ al literaturii naționale. I. Iovită a avut intenția de a scoate un periodic cu același titlu în continuarea almanahului, dar condițiile materiale nu i-au fost favorabile. La **M. r.** au colaborat cu lirică erotică și patriotică At. M. Marienescu, A. Densușianu, Carol Grama, Iulian Grozescu, George Marchiș, I. Vulcan, I. Iovită, Vincențiu Babeș, Gh. Tăutu și V. Bumbac. Nuvele istorice și articole politice publică Vincențiu Babeș și G. Marchiș, iar A. Trîmbițașu-Betlen scrie un articol despre posibilitățile artistice și literare ale femeilor.

R. Z.

MUZA ROMÂNĂ, revistă muzicală și literară, lunară, scoasă la Blaj, prima serie între 1 ianuarie și 31 decembrie 1888, seria a doua între 1 ianuarie 1894 și 6 septembrie 1895 și seria a treia de la 1 martie 1906 la 1 martie 1907. Periodic specializat în publicarea partiturilor muzicale și a textelor respective, redactat de Iacob I. Mureșianu, **M. r.** a inserat adeseori și versuri ale redactorului, ale lui Andrei Bârseanu și ale lui Traian H. Pop, care publica și multe culegeri de poezie populară.

R. Z.

MUZEUL LITERAR, supliment literar al ziarului „Patria" din Galați, apărut în anul 1851. Din acest periodic s-au păstrat numai numerele 3 (din 15 aprilie) și 4 (din 30 aprilie). Redactor era V. Vrabie. **M. l.** publica fragmente din traducerea unui roman rusesc (*Providența*), versuri și cîteva nuvele, dintre care una despre haiducul Ion Petraru.

R. Z.

MUZEUL LITERAR, revistă literară scoasă la București în anii 1878—1879 și 1899—1903. Inițiativa de a edita și a redacta această publicație îi aparține lui George Chiru, avocat bucureștean cu veleități heliadești, încercat de ambiția de a produce el singur o întreagă literatură, în care scop compune versuri și proză, alcătuiește studii de istorie și lingvistică, traduce din franceză. Îi lipseau însă gustul literar și talentul. De aceea, scrierile, interminabile, scoase și în broșuri, sînt lipsite de orice valoare literară. Cînd poligraful obosea, accepta colaboratori

întîmplători și cu nimic relevabili, ca I. Erozescu (nuvela istorică *Ștefănică Vodă).*

R. Z.

MUZEU NAȚIONAL, revistă culturală apărută la București, ca supliment al „Curierului romănesc", de la 5 februarie 1836 pînă în martie 1838, condusă de I. Heliade-Rădulescu. A apărut săptămînal pînă în aprilie 1837, apoi lunar. Primele zece numere cuprind texte paralele, în română și franceză. Subintitulat „gazetă literală și industrială", **M. n.** a avut menirea de a participa la mișcarea pentru răspîndirea culturii și a cunoștințelor științifice, pentru cultivarea unei limbi literare unitare și pentru susținerea învățămîntului național. Revista cuprinde numeroase articole pe teme științifice, la un nivel accesibil, de popularizare, precum și sfaturi practice din cele mai diverse domenii : agricultură, medicină și igienă, educația copiilor, economie casnică. O atenție deosebită este acordată învățămîntului. Este reprodusă programa cursurilor de la colegiul „Sf. Sava", se publică anual lista premianților. Apar în revistă cuvîntările festive ținute de P. Poenaru, I. Maiorescu, S. Marcovici, în care, în spirit iluminist, se face elogiul înnoirilor civilizatoare și al instrucției în limba națională. Publicația a trezit interesul cititorilor mai ales prin tipărirea schimbului de scrisori dintre C. Negruzzi și Heliade-Rădulescu *(Corespondență între doi rumâni, unul din Țara Rumânească și altul din Moldova,* 1836), o expunere a ideilor privitoare la istoria limbii și a poporului român, a obiectivelor activității culturale și literare în provinciile românești. Revista nu a publicat literatură propriu-zisă.

— **1.** [I. Heliade-Rădulescu], *Programă,* CR, VII, 1836, 1, reed. în PLR, I, *20.*

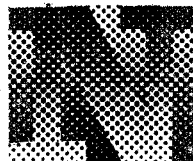
L. V.

MYLLER, Theodor A. (1848, Botoșani — 23.VI.1906, București), scriitor. Rămas orfan la o vîrstă fragedă, este crescut de un unchi al său, care îl sprijină să urmeze cursurile Academiei din Iași (fosta Academie Mihăileană). A fost înscris apoi la școala de medicină a doctorului Carol Davila, la București, pe care însă nu a terminat-o. În 1866 intra funcționar în administrația Ministerului de Finanțe, unde a lucrat timp îndelungat, fiind numit inspector financiar și apoi director. A publicat, mai întîi, cîteva poezii în „Ghimpele" (1871) și în „Tranzacțiuni literare și științifice" (1872), versuri fluente, dar cu imagini banale. În 1871 îi apărea și unicul roman, *În Iași.* După modelul romanelor-foileton, **M.** se străduiește să ilustreze așa-zisele „mistere" ale Iașilor, așa cum alții le dezvăluiseră pe cele ale Bucureștilor. Mai neexperimentat ca romancier decît înaintașii săi, **M.** împinge tehnica senzaționalului pînă la aberație. Cu totul inabil este introdus în acțiune un cuplu care întruchipează iubirea pură, contrapunct obligatoriu într-o astfel de scriere. În creionarea unui singur personaj, Vilotescu, observator lucid, cinic chiar, al moravurilor urbei, **M.** află nuanța adecvată, replicile fiind pline de naturalețe și vervă. De aceea, i-au adus oarecare succes printre contemporani cele cîteva comedii, unele doar într-un act, publicate mai întîi în „Revista contimporană" (1873—1876) și în „Revista literară și științifică" (1876), în al cărei comitet de redacție figura. *Socrul unui ginere, 1-iul aprilie stil nou, Fata lui Chir Troancă* și *Gulgudachi* aduc în scenă mici burghezi (funcționari, proprietari, un ofițer în retragere), surprinși în starea lor de confuzie legată fie de căpătarea vreunui „onor", fie de o tranzacție matrimonială, fie de o simplă farsă pusă la cale în familie sau într-un grup de amici. **M.** are percepția concretă a firii micului burghez cu fumuri, care vorbește împestrițat și ridicol. Prin unele scene de suculență comică, prin dialogul alert, oral, scoțînd la iveală clișee, ticuri, un verbiaj semnificativ, **M.** anticipă, ca și alți cîțiva autori ai epocii, tehnica lui I. L. Caragiale. O dramă ocazională, *Răpirea Bucovinei,* scrisă în colaborare cu V. A. Urechia și N. Țincu, semnată X. Y. Z., îi va fi publicată în 1883 în „Literatorul".

— *În Iași,* București, Ioanovici, 1871 ; *Socrul unui ginere,* București, Tip. Dacia, 1873 ; *1-iul aprilie stil nou,* București, Tip. Thiel și Weiss, 1874 ; *Fata lui Chir Troancă,* București, Tip. Thiel și Weiss, 1874 ; *O scrisoare,* RLȘ, I, 1876, 1 ; *Gulgudachi,* RLȘ, I, 1876, 4, RCO, IV, 1876, 7 ; *Răpirea Bucovinei* (în colaborare cu V. A. Urechia și N. Țincu), L, IV, 1883, 1—3.

— **1.** D. A. L[aurian], *Bibliografia,* TLȘ, I, 1872, 8 ; **2.** Pop, *Conspect,* II, *110—112* ; **3.** D. Rosetti, *Dicț. cont., 135* ; **4.** *Encicl. rom.,* III, *361* ; **5.** *[Act de deces],* C.M.B., act nr. 3619, vol. 9/1906 ; **6.** Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *114—115, 205* ; **7.** Săteanu, *Mușchetarii, 74—79* ; **8.** Ilie Popa, *Tătărașul descris în romanul „În Iași" de Theodor A. Myller, apărut în 1871,* IIȘ, IV, 1939, 6 ; **9.** Mîndra, *Clasicism,* 189—191.

G. D.

NAȚIONALUL, gazetă politică și literară care a apărut la București, bisăptămînal, între 5 decembrie 1857 și 11 mai 1861. Comparabil ca răspîndire cu „Românul", acest periodic de orientare liberală, dar reprezentînd liberalismul moderat și critic al lui Vasile Boerescu, militant de la 1848 și ziarist cu vocație, a impus un alt stil jurnalistic și o altă judecată a evenimentelor decît gazeta lui C. A. Rosetti. La **N.** redactori responsabili au fost V. Boerescu, între 5 decembrie 1857 și 29 mai 1860, apoi I. Bălășescu, pînă la 17 iulie, și Aristide Pascal, de la 20 iulie 1860. Lipsită de exagerările de ton și de atitudine din alte periodice ale vremii, gazeta încerca să formeze un public interesat de viața politică și culturală a țării. Ideile de bază ale programului erau realizarea Unirii Principatelor și instaurarea unui regim democratic, apt să guverneze țara pe calea progresului. În jurul acestei gazete s-au strîns scriitorii legați printr-o concepție politică asemănătoare: D. Bolintineanu, C. Bolliac, C. D. Aricescu și chiar I. Heliade-Rădulescu dintre pașoptiști, apoi Al. Depărățeanu, G. G. Meitani, Șt. Sihleanu, G. Baronzi, I. C. Fundescu și transilvăneanul At. M. Marienescu. Au mai publicat și francezii A. Roques, Ulysse de Marsillac, A. Pechméja. Un colaborator statornic al gazetei a fost N. Filimon care, debutînd aici, și-a publicat apoi o parte din cronicile sale muzicale și dramatice, însemnări din călătoriile în Italia și Germania, nuvele.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *250*; 2. Iorga, *Ist. presei*, *120*; 3. G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, București, E.Ș., 1959, *20—21*; 4. O. Papadima, *Cezar Bolliac*, București, E.A., 1966, *211*; 5. Gr. Chiriță, *Periodicul bucureștean „Naționalul" (1857—1861) și problemele Transilvaniei*, STD, XXV, 1972, 1.

R. Z.

NAȚIONALUL, cotidian politic și literar apărut la București de la 9 martie 1889 pînă la 1 decembrie 1896. Ca atîtea alte gazete, **N.** și-a întrerupt deseori apariția pentru perioade de timp mai scurte sau mai lungi. Direcția politică îi aparținea lui I. N. Iancovescu. Partea literară a fost redactată pe rînd de A. Bacalbașa (pînă la 8 noiembrie 1889), de B. Florescu (1889—1890), de Al. Vlahuță (prim-redactor în 1891) și de Al. Macedonski, prim-redactor și el pentru puțină vreme. Printre colaboratori s-au numărat G. Coșbuc, I. N. Roman, Cincinat Pavelescu, Matilda Cugler-Poni, Elena Niculiță-Voronca, A. C. Cuza, Gheorghe din Moldova, Iuliu C. Săvescu, M. Demetriade, Al. Obedenaru, Radu D. Rosetti, Duiliu Zamfirescu, St. O. Iosif. Gazeta a publicat, alături de literatura română, traduceri din Goethe, Schiller, Lamartine, Leopardi, E. A. Poe, Heine (versuri transpuse în românește de St. O. Iosif), Andersen, Tolstoi, Balzac, Turgheniev, Korolenko, Garșin, Maupassant, A. Daudet, A. France, Mark Twain, Jókay Mór, H. Murger, A. Allais, G. Courteline. Cronici literare și dramatice, recenzii și note bibliografice, știri literare completau paginile de literatură.

R. Z.

NAȚIUNEA ROMÂNĂ, gazetă politică și literară apărută la București, de trei și de patru ori pe săptămînă, între 10 mai 1867 și 24 februarie 1868. **N. r.** și-a suspendat apariția din cauză că directorul și fondatorul publicației, T. Pascal, nu mai putea face față cheltuielilor pe care le pretindeau redactarea și imprimarea. **N. r.** a pus în discuție ideea organizării scriitorilor români într-o societate, intitulată „Adunarea generală a autorilor români", care ar fi trebuit să sprijine profesional și material scriitorii și să contribuie astfel la dezvoltarea literaturii române. În **N. r.** și-a publicat o parte din articolele sale politice (*Principii din 1789, Liberalismul, Școalele primare rurale* ș.a.), precum și versuri, D. Bolintineanu. Versuri publicau și V. Alecsandri, Z. Antinescu, I. Savin. O comedie de E. Scribe a tradus, sub titlul *Independinții*, I. Manu, iar I. Răducănescu un fragment din *Charlotte Corday* de J. Michelet. În 1867 se publica *Imn cîntat de elevii bursieri din Liceul Sf. Sava* de Gr. G. Tocilescu, pe atunci elev în clasa a cincea de liceu, iar după cîteva luni, la 4 octombrie 1867, **N. r.** tipărea mai multe poezii ale elevului V. Conta din Iași (*Căderea Istambulului sau Viziunea unui bun otoman, Viața, Timpul* ș.a.).

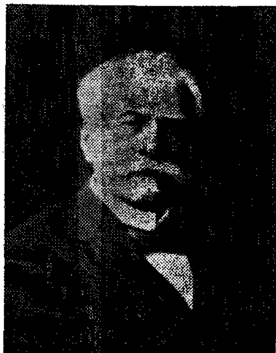
R. Z.

NAȚIUNEA ROMÂNĂ, cotidian apărut la București la sfîrșitul lui august și începutul lui septembrie 1877. S-a păstrat doar numărul 7 din 1 septembrie al acestui periodic redactat de Fr. Damé, cu concursul lui I. L. Caragiale. Ziarul, după cum își va aminti mai tîrziu Caragiale, fusese scos din inițiativa lui Damé, gazetar întreprinzător, ca să cultive „entuziasmul popular pe chestiunea independenței". Cîteva articole „de entuziasm" și multe știri de pe cîmpul de război, transcrise, în bună parte, din gazetele vieneze, alcătuiau un material publicistic de succes, datorită căruia, în scurt timp, gazeta ar fi ajuns la tirajul, imens pentru vremea aceea, de 1800 de exemplare. Dar o știre eronată, prin care se anunța prematur căderea Plevnei, pune capăt întreprinderii, primejduind totodată și pe redactori, atacați de „publicul" indignat. În numărul păstrat, Caragiale a publicat articolul *O măsură urgentă*, în care cerea trimiterea pe front a medicilor gărzii naționale, și o compilație, după surse franceze, despre omul politic L.-A. Thiers, care murise de curînd. *Ecourile de ieri și astăzi* conțin știri din război și sînt, după propria mărturisire a scriitorului, tot ale lui. Damé colabora cu articolul „de entuziasm", cu două traduceri din franceză, date în foileton, *Domnul de Camors* de O. Feuillet și o nuvelă. Ziarul inserează și știri interne, fapte diverse, știri economice, acte oficiale, informații de stare civilă, notițe bibliografice; se publică și un calendar, buletinul meteorologic, lista călătorilor sosiți în București, reclame de cărți (la varianta în limba franceză a *Visului Dochiei* de Damé și la o alta, scrisă în colaborare cu N. Densușianu, *Les Roumains du Sud)*, reclame comerciale ș.a.

— 1. I. L. Caragiale, *Opere*, III, îngr. Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Liviu Călin, Bucureşti, E.L., 1962, *385—388*, *723—727* ; 2. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice şi literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2 ; 3. Cioculescu, *Caragiale*, *90—93*.

R. Z.

NAUM, Anton (17.I.1829, Iaşi — 28.VIII.1917, Iaşi), poet. Comerciant mărunt, apoi arendaş al cîtorva moşii din Moldova, tatăl lui **N.** se stabilise în Iaşi venind din Macedonia. Viitorul poet a copilărit atît la oraş cît şi la ţară, bucurîndu-se în ambele împrejurări de vecinătatea scriitorului C. Negruzzi, ale cărui versuri le-a cunoscut de mic copil. A absolvit cursurile Academiei Mihăilene din Iaşi. În Franţa, timp de nouă ani, urmează, la Paris, cursurile Facultăţii de litere şi pe cele de la Collège de France. Odată întors în ţară (1865), **N.** este numit „provizor" la Liceul central din Iaşi şi e avansat, în 1868, revizor al şcolilor din districtul Roman. Destituit în 1870, reprimit în 1871, ajunge din nou, în 1875, profesor la Liceul central, dar e demis în urma campaniei dusă de ministrul Christian Tell împotriva adepţilor politici ai Junimii. Abia în 1879 i se oferă un post de profesor la Şcoala militară din Iaşi, unde a rămas mai bine de un deceniu. Din 1894, după venirea la putere a junimiştilor, ajunge profesor la Şcoala normală superioară de pe lîngă Universitatea ieşeană. Între 1892—1895, l-a suplinit pe Şt. G. Vârgolici la catedra de istoria literaturilor moderne (neolatine) de la Facultatea de litere din Iaşi. Titularizat în 1897, va ţine cursuri pînă la anul 1908. Decedat la Iaşi în timpul primului război mondial, a fost înmormîntat în cimitirul satului Cîndeşti, din judeţul Neamţ.

N. a devenit membru al Junimii în 1872, colaborînd numai la „Convorbiri literare", unde a şi debutat, dealtfel, în noiembrie 1872, cu traduceri. La 11 martie 1893 a fost ales membru al Academiei Române. În discursul său de recepţie despre poezia română (1894), **N.** aduce un reproş Academiei de a nu-l fi ales membru al ei, la timpul potrivit, pe M. Eminescu. În calitate de academician, a căutat să promoveze principiile estetice junimiste, insistînd cu deosebire asupra purităţii limbii literare. Rapoartele sale de premiere dovedesc exigenţă şi gust, dar şi oarecare unilateralitate, consecinţă a educaţiei clasiciste.

Lirica lui **N.** este o continuare a poeziei meditative a lui B. P. Mumuleanu, Al. Beldiman şi V. Pogor. Motivele principale ale poeziilor sale sînt „credinţa" şi „îndoiala", „divinitatea" şi „ştiinţa". Adept al „credinţei", religia reprezintă pentru el un sprijin moral cu atît mai puternic cu cît, în înţelesul pe care i l-a dat el, religia nu are aproape nimic din spiritualizarea romantică, ci este, mai degrabă, rodul unui creştinism primitiv şi teluric. Gîndirea lui se bazează pe un maniheism rudimentar, ilustrat cu elemente şi imagini biblice. Din acelaşi maniheism derivă şi ideea că, în alcătuirea omului, hotărîtor este „răul", a cărui acţiune distrugătoare religia nu o poate opri. Temperament paşnic, **N.** e impresionat de spectacolul violenţei, de unde şi imaginea, frecventă în versurile sale, a lui Cain şi Abel. Cît despre „îndoială", ea reprezintă în concepţia lui cauza răului în omenire, deoarece îl împiedică pe om să admită, fără să cerceteze, credinţa. Săgeţile sale s-au îndreptat adesea către ştiinţă — în special către darvinism — şi chiar către filozofie. Nemulţumit de răspunsurile date de gînditori, referitoare la modul în care poate fi combătut răul în lume, poetul se retrage în „durere", sinonimă uneori cu penitenţa. Un refugiu totdeauna înviorător a găsit **N.** în natură, înţeleasă de el ca manifestare a divinităţii şi ca mijloc de readucere a omului la credinţă. Îi reuşesc versurile în care natura e privită în *momentele ei de linişte fortifiantă şi maiestuoasă*, cu note bucolice accentuate. De aici vine şi admiraţia constantă pentru Antichitate, tradusă prin utilizarea unor motive livreşti, dar şi a unor procedee învechite (toponimice greceşti şi latine, nume de divinităţi antice, chiar citatul latin). Alte modele sînt de factură romantică. Sub influenţa lui A. de Musset şi, mai ales, a lui H. Heine, el scrie cîteva poezii cu subiect hispanic, care s-au bucurat de o mare circulaţie în epocă. Pe V. Hugo l-a urmat în alte poezii. Cînd totuşi şi-a îndreptat privirea spre cei din jurul său, **N.** a recurs la satiră. El scrie, avînd ca model opera lui Goethe *Reinecke Fuchs* şi romanul popular francez *Le Roman de Renart*, poemul *Povestea vulpei*, la care a lucrat începînd cu anul 1890. Satira sa are asemănări numeroase cu *Istoria ieroglifică* a lui D. Cantemir. Într-o manieră comică, adesea de parodie, poetul povesteşte disputa dusă în parlamentul animalelor pe marginea nedreptăţilor săvîrşite de Vulpe, în timpul cît fusese prim-ministru ; acuzator e Lupul, duşman şi adversar politic. Dar cele cincisprezece cînturi ale poemei se desfăşoară greoi, împiedicate atît de lungimi de prisos, cît şi de dificultatea cu care e folosită ironia. Aluziile la evenimentele politice din timpul lungii guvernări liberale dintre 1876—1888 sînt mult prea străvezii, iar atitudinea scriitorului alunecă adesea spre sarcasm şi pamflet.

O foarte rodnică activitate a desfăşurat **N.** în calitate de traducător din literatura franceză. Este cel dintîi care tălmăceşte integral în româneşte *Arta poetică* a lui Boileau, oprindu-şi apoi îndelung atenţia asupra autorului său preferat — A. Chénier. A mai tradus din Teocrit, La Fontaine, Lamartine, A. de Musset, V. Hugo, Th. Gautier, J. Reboul, Ad. Bellot, Fr. Ponsard. Pentru transpunerea în româneşte a primului cînt din poemul *Miréio* al lui Fr. Mistral, a fost premiat în 1882 de mişcarea literară provensală, la Jocurile Florale de la Forcalquier.

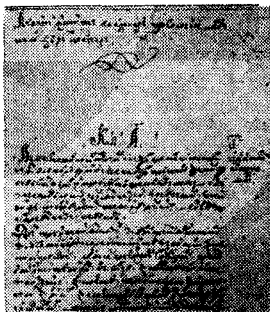
— *Aegri somnia*, Iaşi, Tip. Naţională, 1876 ; *Versuri*, Iaşi, Tip. Naţională, 1890 ; *[Cuvînt de primire în Academia Română]*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1894 ; *P. Dulfu, „Isprăvile lui Păcală"*, *N. Rădulescu-Niger, „Rustice"*, *A. Stavri, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; *I. Pop Florantin „Principii de logică"*, *„Anecdote poporane"*, *A. Vlahuţă, „În viltoare"*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897 ; *D. Nanu, „Nocturne"*, *A. Vlahuţă, „Clipe de linişte"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; *H. G. Lecca, „Prima"*, *„Secunda"*, *„Casta Diva"*, *„Sexta"*, AAR, partea administrativă, t. XXIII, 1900—1901 ; *Povestea vulpei*, Bucureşti, Socec, 1903 ; *Adaos*, CL, XXXVII, 1903, 6 ; *La Roma. Idele lui Mart*, CL, XXXIX, 1905, 4 ; *Lady Macbeth*, F, XL, 1905, 16 ; *Lui Vasile Alecsandri, Cîntecul sirenelor*, AAR, partea administrativă, t. XXVIII, 1905—1906 ; *Radu Sbiera, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XXIX, 1906—1907 ; *Omagiu lui Vasile Alecsandri*, CL, XLI, 1907, 5 ; *Th. Cornel, „Mentalia"*, AAR, partea administrativă, t. XXXI, 1908—1909 ; *I. Agârbiceanu, „În întunerec"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIII, 1910—1911 ; *V. Eftimiu, „Înşiră-te, mărgărite"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIV, 1911—1912 ; *Două elegii*, AAR, partea administrativă, t. XXXVI, 1913—1914 ; *[Poezii]*, PRC, II, *117—123* ; *Asmodeu sau Dracul şchiop*, DLJ, *51—64*. — **Tr. :** La Fontaine, *Filemon şi Baucis*, Iaşi, Tip. Naţio-

nală, 1874 ; Boileau, *Arta poetică*, Iaşi, Tip. Naţională, 1875 ; [A. Chénier, La Fontaine, Lamartine. A. de Musset, V. Hugo, Th. Gautier], în *Traduceri*, Iaşi, Tip. Naţională, 1875 ; [A. Chénier, La Fontaine, Lamartine, A. de Musset, V. Hugo, J. Reboul, Th. Gautier, Boileau, Fr. Mistral, Fr. Ponsard], în *Traduceri*, Iaşi, Tip. Naţională, 1890. **Ms. :** Ad. Belot, *Nebunul*, A.S.I., ms. 396.

— 1. D. Aug. Laurian, *Notiţe bibliografice*, RCO, I, 1873, 7 ; 2. A. Naum, *[Corespondenţă cu T. Maiorescu, I. Negruzzi, S. Mehedinţi, E. I. Melik]*, SDL, I, *25—27, 130—147, 338—369*, IX, *279—286*, JJ, *105—117* ; 3. Anineanu, *Catalogul, 530—531* ; 4. Iorga, *Pagini*, II, *56, 258—276* ; 5. Gr. G. Tocilescu, *A. Naum, „Versuri", „Traduceri"*, AAR, partea administrativă, t. XIII, 1890—1891 ; 6. Negruzzi, *Junimea, 174, 181, 205—208* ; 7. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 8. *A. Naum*, F, XXIX, 1893, 30 ; 9. Petraşcu, *Figuri, 117—132* ; 10. Maiorescu, *Critice*, III *283—296* ; 11. *Anton Naum*, LMI, II, 1893—1894, 24 ; 12. Panu, *Junimea*, I, *226—227* ; 13. Conta-Kernbach, *Boabe, 108—109* ; 14. T. Maiorescu, *[Scrisori către A. Naum, 1892]*, CL, LXI, 1928, ianuarie-aprilie ; 15. Th. Rosetti, *[Scrisori către A. Naum, 1912—1913]*, CL, LXI, 1928, mai-august ; 16. Victor Morariu, *„Povestea vulpei" de Anton Naum şi „Reinecke Fuchs" de Goethe*, Bucureşti, Bucovina, 1932 ; 17. N. Sculy-Logotheti, *Scrisori colective de la P. Missir, P. P. Carp, A. Naum*, CL, LXVIII, 1935, 6—8 ; 18. N. Laslo, *Horaţiu în literatura română*, GR, III, 1935, 11 ; 19. A. C. Cuza, *Amintiri de la „Junimea" din Iaşi*, CL, LXX, 1937. 1—5 ; 20. Săteanu, *Figuri, 289—290* ; 21. Iorgu Iordan, *Limba şi literatura franceză la Universitatea Mihăileană*, MCD, *223—224* ; 22. Călinescu, *Ist. lit., 371—372* ; 23. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 196—197* ; 24. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 25. Rodica Florea, *Poeţi convorbirişti în perioada 1867—1895*, SIL, *179—181* ; 26. Mănucă, *Scriit. jun., 93—116* ; 27. *Ist. lit.*, III, *35—37* ; 28. Verzea, *Byron, 190—192*.

D. M.

NAUM Rîmniceanu (27.XI.1764, Corbi, j. Argeş — c. 1838, Cernica, j. Ilfov), cronicar, autor de versuri şi traducător. Bunicii lui **N.** erau originari din Jina, din părţile Sibiului.

Din cauza tulburărilor provocate de unirea bisericească cu Roma, familia trece munţii, în Muscel, stabilindu-se în satul Corbi. Bunicul, Ioan, a avut doi fii, dintre care protopopul Bucur este părintele lui **N.** Acesta îşi petrecu la Corbi anii copilăriei. De timpuriu, la şase ani, este dat la Bucureşti pentru învăţătură, urmată în limbile română şi greacă. La 12 ani, în 1776, **N.** este luat pe lîngă dînsul de Filaret, pe atunci arhimandrit al Mitropoliei Ungro-Vlahiei. La 1780, Filaret ocupă scaunul Episcopiei de Rîmnic. Cu el vine în Oltenia ca diacon şi tînărul **N.**, care îmbracă la Hurezi rasa de călugăr, în 1784. În timpul războiului austro-turc, Filaret se refugiază, în 1788, în Transilvania, însoţit, printre alţi boieri şi egumeni, şi de **N.** De la Sibiu, **N.** şi Dionisie Eclesiarhul merg la una din mănăstirile Banatului, la Lipova. Petrece şapte ani de exil, în timpul cărora este dascăl de limbă greacă. Cînd se întoarce în ţară, în 1795, el îndeplineşte servicii pe lîngă episcopii Dositei Filitis şi Nectarie Moraitul la Rîmnic, dar se ataşează, pentru restul vieţii, de episcopul Constandie din Buzău, care îl făcu protosinghel, în 1802. **N.** nu părăseşte însă ocupaţiile cărtureşti. Devenit iarăşi elevul profesorilor Academiei domneşti, idei patriotice se deşteptară în el, ascultînd călduroasele îndemnuri ale dascălilor săi : Gheorghie Ghenadie, Neofit Duca, C. Vardalah, Lambru Fotiade, Constantin Ioanu şi alţii. La 1814 era cîntăreţ la biserica Sf. Nicolae din Şelari, iar din 1818, profesor la biserica Panaghia din Ploieşti, chemat de unii boieri locali. Deschide o şcoală cu patru clase şi rămîne aici pînă în 1821. Sub domnia lui Grigore D. Ghica, la 1822, **N.** este egumen la biserica Sfinţii Apostoli din Bucureşti. La 1825 era dascăl în casa lui Scarlat Grădişteanu, după ce renunţase la egumenat. În 1828, el manifesta intenţia de a se face sihastru la Călugăreni. În 1833 se retrage la Cernica, lăsînd unui nepot averea sa — biblioteca ce strînsese. Aici se dedică preocupărilor literare pînă la 1834, cînd căzu bolnav. La 25 noiembrie se făcu schimonah, îndeplinind o mai veche hotărîre.

N. era pentru vremea sa un cărturar. Ştia greceşte, poate şi slavoneşte, ceva turceşte şi probabil încă o limbă europeană, deprinsă în pribegie. Cunoştea istoriografia românească, deoarece citează din stolnicul Constantin Cantacuzino, Nicolae Costin şi Petru Maior. De la **N.** au rămas numeroase scrieri, cele mai multe în limba greacă : volume de notiţe gramaticale, copii de documente privitoare la istoria Ţării Româneşti, însemnări personale, discursuri funebre, cuvîntări şi dedicaţii în versuri către părinţi, alcătuite ca din partea copiilor pe care îi instruia, discursuri patriotice, encomioane, planuri de reformă pentru şcoli, traduceri ca *Istoria bisericească* după Meletie de Arta, manuale, încercări istorice, versuri. În 1800 începe să scrie în limba română un cronograf de la „facerea lumii", continuat pînă la 1834. S-au mai păstrat de la **N.** un „poemation", scris înainte de 1810, în versuri greceşti, conţinînd laude închinate „patriei" şi unor domnitori, o cronică grecească în proză, despre evenimentele Ţării Româneşti de la 1768 pînă la 1810 şi *Izbucnirea şi urmările zaverei din Valahia*, tot în greceşte. Interesantă pentru mentalitatea lui rămîne disertaţia despre originea românilor, din prima parte a cronografului, intitulată *Cuvînt înainte la Adunarea hronologiei domnilor ţării noastre*. Învechit, în multe privinţe, el a primit şi înrîurirea noilor idei ale veacului luminilor. Izvoarele lui **N.** sînt *Geografia veche şi nouă* (Veneţia, 1728) a lui Meletie de Arta, o cronologie sîrbească, alta a Transilvaniei, **Letopiseţul cantacuzinesc* şi cronologia Ţării Româneşti a stolnicului Dumitrache. **N.** citează, probabil indirect, pe Strabo, Dio Cassius, Suidas, pe Nikephoros Gregoras, I. Zonaras, A. Bonfini, L. Toppeltin, C. Baronius. În sprijinul originii latine a creştinismului în Dacia, **N.** invocă pe Ienăchiţă Văcărescu. Pentru a dovedi latitatea limbii române el citează cuvinte de origine latină, dar este conştient că altele sînt de origine slavă. În legătură cu războaiele lui Traian în Dacia, afirmă că romanii au descălecat la Romanaţi, de unde şi numele ţinutului, că Decebal a fost decapitat, capul trimiţîndu-i-se la Roma, că Traian a dat numele de Transilvania ţinutului de peste munţi. Dacii, deveniţi robi, ar fi primit învoirea de a locui printre romani şi ei s-au amestecat cu aceştia prin căsătorii. Astfel, neamul dacilor s-a „rumânit", iar limba dacă, asemănătoare cu a tătarilor, „de tot s-au pierdut". Despre cuţovlahi, **N.** crede că sînt colonişti deplasaţi din Moldova în sudul Dunării din pricina unor răzvrătiri. Cronicarul se opune defăimărilor străine în chestiunea continuităţii românilor în Dacia şi susţine că „patrioţii" nu şi-au părăsit ţara. Spre deosebire de cronicari, el nu face din latinitate şi continuitate chestiuni de mîndrie naţională, ci le înfăţişează ca adevăruri istorice. Enumeră cetăţile rămase de la romani, evocă venirea popoarelor migratoare, aminteşte imperiul Asaneştilor, pentru a ajunge la a doua descălecare a lui Radu Negru de la 1290. Celelalte două capitole ale lucrării, cuprinzînd „hronologia domnilor" Ţării Româneşti de la 1290 pînă la 1834, nu mai poartă decît în parte amprenta

lui **N.**, avînd un caracter compilativ. Pînă la 1774, el transcrie, cu modificări și adaosuri din alte izvoare, *Istoria politică și geografică a Țării Românești de la cea mai veche a sa întemeiere pînă la anul 1774* a lui Mihai Cantacuzino. De la 1774 pînă la 1834, cronologia e fragmentară. O parte din această perioadă istorică a fost dezvoltată în *Cronicul de la 1768—1810* și în *Izbucnirea și urmările zaverei din Valahia*. **N.** simpatizează pe domnitorul Nicolae Mavrogheni, care caută să se elibereze de tutela turcească, apropiindu-se de Rusia. Constantin Hangerli, în schimb, apare în cronica sa ca un tiran, ce ruinase țara. Cronicarul deplînge abuzurile domnitorului Ioan Gh. Caragea și excesele dregătorilor. Sub Alecu Suțu (1818—1821), dăbilarii smulgeau birurile torturînd copii. Scrierile lui **N.** conțin și cîteva date din istoria Europei și a Imperiului otoman. Cealaltă lucrare demonstrează că autorul nu are înțelegere pentru mișcările revoluționare, temîndu-se îndeosebi de ceea ce el consideră anarhie. **N.** se arată, totodată, un înverșunat adversar al fanarioților, dar și al lui Tudor Vladimirescu. *Tînguirea Țărei Valahiei asupra jafului și dărăpănării ce i-au făcut străinii tălhari greci*, publicată anonim la Buda, în 1825, sub titlul *Plîngerea și tînguirea Valahiei asupra nemulțemirii streinilor ce au derăpănat-o*, atribuită un timp lui **N.** ⟨1, 11⟩, este totuși a lui B. P. Mumuleanu ⟨14⟩. În 1829 **N.** a tradus o „hristoitie" după A. Vizantios, care avea la bază un manual al lui Erasm. Tălmăcirea sa, *Buna obicinuință noaoă*, cuprinde sfaturi versificate pentru corectarea moravurilor. În afară de acestea, **N.** a mai compus laude sacre, preamărind în versuri, în spirit creștin, adevărul, nu fără atingeri cu filozofia raționalistă a luminilor. Idei iluministe, mai avansate, susține îndeosebi în *Tratat important* (1822).

— *Despre originea românilor* și *Cronicul protosinghelului... de la 1768—1810*, publ. C. Erbiceanu, în *Cronicarii greci carii au scris despre români în epoca fanariotă*, București, Tip. Cărților bisericești, 1888, *235—294* ; *Poeziile protosinghelului... asupra zaverei*, îngr. C. Erbiceanu, București, Tip. Cărților bisericești, 1890 ; *Izbucnirea și urmările zaverei din Valahia*, în C. Erbiceanu, *Istoricul zaverei în Valahia*, BOR, XXIII, 1899—1900, 5, 6 ; *Cuvîntul adevăratului român către frații săi români*, în C. Erbiceanu, *Documente*, A, V, 1894, 5—6 ; *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului...*, partea I, îngr. și introd. Șt. Bezdechi, Cluj—Sibiu, Tip. Cartea românească, 1944.

— 1. C. Erbiceanu, *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Rîmniceanu*, București, Göbl, 1900 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *277—284* ; 3. C. Erbiceanu, *Naum Rîmniceanu. 1822. Tratat important*, BOR, XXVII, 1903, 1; 4. O. Tafrali, *Un manuscris necunoscut al lui Naum Rîmniceanu*, RIAF, V, 1903, vol. IX, fasc. 2 ; 5. D. Russo, *Studii și critice, 41—46* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, II, *341—348* ; 7. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *33—37* ; 8. Șt. Bezdechi, *Protosinghelul Naum Rîmniceanu despre originea neamului și limbii noastre*, T, LXXIV, 1943, 3—4 ; 9. Popovici, *Studii*, I, *144—145* ; 10. G. Călinescu, *Naum Rîmniceanu*, RITL, IX, 1960, 2 ; 11. Piru, *Ist. lit.*, II, *176—184* ; 12. *Ist. gînd.*, *121* ; 13. Ștefan Meteș, *Școlile de muzică și cîntare bisericească din Iași (1558) și București (1711—1823) și românii din Transilvania*, MA, X, 1965, 7—8 ; 14. N. A. Ursu, *Paternitatea poemei „Plîngerea și tînguirea Valahiei" și unele versuri necunoscute ale lui Barbu Paris Mumuleanu*, LR, XIV, 1965, 5 ; 15. *Ist. lit.*, II, *126—128* ; 16. Duțu, *Coordonate, 166—167* ; 17. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *341—342* ; 18. Cornea, *Originile, 463—464*.

A. S.

NĂDEJDE, Gheorghe (30.V.1857, Vlăsinești, j. Botoșani — 27.III.1939, Iași), scriitor. Era fratele lui Ioan Nădejde și se căsătorise cu Ecaterina Băncilă, sora Sofiei Nădejde. Profesor în Iași, a fost suspendat din învățămînt în anul 1881, alături de fratele său, în urma unui proces intentat pentru răspîndirea ideilor ateiste și socialiste în școală. Nu avea însă temperamentul tumultuos al lui Ioan Nădejde, deși fuseseră amîndoi printre cei mai activi membri ai cercului socialist din Iași. Reintegrat mai tîrziu în învățămînt, a devenit directorul gimnaziului „Ștefan cel Mare" și a fost, mai bine de jumătate de secol, un reputat profesor al Iașilor. Fiica lui **N.**, Camelia, a fost cunoscută ca scriitoare sub pseudonimul Lucia Mantu. **N.** lucrase în redacția „Besarabiei", apoi a intrat în redacția „Contemporanului", încă de la apariția acestei publicații. Multă vreme editarea revistei s-a datorat, aproape în întregime, celor trei Nădejde (Ioan, Sofia, Gheorghe) și vărului lor, Th. D. Speranția. În „Contemporanul", **N.** a susținut, alături de fratele său, campania de dezvăluire a plagiatelor și erorilor din manualele didactice, din cele de științe naturale îndeosebi. Prin 1887 începe să publice aici proză, „schițe din viața țărănească". La „Evenimentul literar", în „Lumea nouă", „Lumea nouă literară și științifică", va adăuga schițelor de acest fel o serie de amintiri din copilărie, din școală mai ales, și cîteva modeste poeme în proză, după modelul lui Turgheniev. Semna încercările literare cu pseudonimele Leon Gîrbea și E. Taină. Prozatorul a intenționat să creioneze, în spiritul școlii naturaliste, o suită de portrete din lumea satului. Oamenii sînt văzuți îndeobște ca niște victime ale oprimării, ale sărăciei și alcoolismului. Dar ariditatea este mai evidentă decît la alți confrați (Sofia Nădejde, V. Crăsescu), chiar dacă limbajul are la **N.** o căutată coloratură moldovenească, iar dialogurile o oarecare naturalețe. În povestirile despre școală, demasca, pe un ton nepotrivit, jurnalistic, bătaia și silnicia. După 1900 scrie piese pentru Teatrul Național din Iași (*Pentru cinste*, *De dragul Mărioarei*, *Între ciobani*, *După roluri*, *De la oaste*, *Îndrumări spre nenorocire*, *Omorul ritual* ș.a.), dar majoritatea rămîn nejucate, ca și cele cîteva traduceri pe care le încearcă, din Ad. Belot, Fr. Soulié și George Sand. Din aceeași epocă datează și articolul *Menirea Teatrului Național*, publicat în revista „Arta" (1903—1904), care făcea o argumentată demonstrație a necesității ridicării prestigiului scenei ieșene. Către sfîrșitul vieții, **N.** trimitea revistelor „Adevărul literar și artistic" și „Însemnări ieșene" amintiri și proze asemănătoare cu cele din tinerețe, dovedind umor, căldură și îndemînare în utilizarea limbajului popular.

— *Monologul unui soldat*, C, I, 1882, 2 ; *Critică*, C, III, 1883, 2 ; *„Drepturile femeilor". Comedie originală de G. Marcu*, C, IV, 1886, 22 ; *Schițe din viața țărănească. Ion Cozmîncă*, C, VI, 1887, 4 ; *Nică a Zamfirei*, C, VI, 1887, 5 ; *Dascălul Zaharia*, C, VII, 1889, 5 ; *Schițe din viața țărănească. Un cules de popușoi*, C, VIII, 1890, 9 ; *Amintiri din școală*, EVL, I, 1894, 14, 16, 19, 21, 22, 28, 31 ; *L-a omorît un cal*, EVL, I, 1894, 21 ; *Vinovatul*, EVL, I, 1894, 29 ; *Din vremea cea bună*, EVL, I, 1894, 42 ; *Întîia oară la teatru*, EVL, I, 1894, 45 ; *Rămășagul*, LUN, I, 1894, 19 ; *La iazul lui Vasiliu*, LUN, I, 1895, 101 ; *Din ale lui Christian Tell*, LUN, I, 1895, 135 ; *Corbiță*, LUN, I, 1895, 141 ; *Ceasul din urmă*, LUN, I, 1895, 160 ; *Secerea*, LUN, I, 1895, 174 ; *Cu vreo 30 de ani în urmă*, LUN, I, 1895, 180 ; *La cotitura din deal*, LUN, I, 1895, 273 ; *Mustrat de cuget*, LNȘ, II, 1896, 45 ; *În ceasuri de cumpănă*, LNȘ, II, 1896, 49 ; *Amintiri despre Beldiceanu*, MLA, I, 1901, 1 ; *Poemă în proză*, MLA, I, 1901, 3 ; *După roluri*, Iași, Tip. Dacia, 1901 ; *Menirea Teatrului Național*, AT, I, 1903—1904, 1—4, 6—8, 11, 13—16, 18—20 ; *Se cere vreo alegere în amintirile despre M. Eminescu ?*, MEN, I, 1904, 5 ; *Costache Arhip*, MEN, I, 1904, 7, 8 ; *„Azilul de noapte"*, GMO, II, 1904, 68 ; *În sat, La Talpa*, ALA, VII, 1926, 280 ; *De demult...*, ALA, VII, 1926, 284 ; *La velniță*, ALA, VII, 1926,

300 ; *M-a luminat Maica Domnului, Din blagoslovitele vremuri patriarhale*, IIȘ, II, 1937, 7 ; *Cuconul Costache Cornaru*, IIȘ, IV, 1939, 3 ; *Bobcu Nasture*, IIȘ, IV, 1939, 6 ; *Dascălul Gavril*, IIȘ, IV, 1939, 9. **Ms.** : *Pentru cinste* (1900), A.S.I., ms. 1119 ; *De dragul Mărioarei*, A.S.I., ms. 1181 ; *Îndrumări spre nenorocire*, A.S.I., ms. 907.

— 1. *Dosarul d-lui George G. Nădejde*, A.S.I., Fond Facultatea de drept, nr. 2/1879—1880 ; 2. *[Notă biografică]*, AT, I, 1904, 24 ; 3. *Anuar oficial. Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor*, București, 1908, *563* ; 4. Dafin, *Figuri*, *28—30* ; 5. Dan, *Gh. Nădejde, o strălucită figură a Iașului de odinioară*, OP, XXXVI, 1939, 9602 ; 6. C. Săteanu, *O figură culturală : Gh. Gh. Nădejde*, OP, XXXVI, 1939, 9603 ; 7. P[opa] Gr. [T.], *Gheorghe Nădejde*, IIȘ, IV, 1939, 5 ; 8. I. Felea, *Familia Nădejde*, MI, III, 1969, 10, 11 ; 9. *[Acte și documente]*, DCM, II, *117—125*.

G. D.

NĂDEJDE, Ioan (18.XII.1854, Tecuci — 29.XII.1928, București), publicist. Părinții lui, Gheorghe Nădejde și Elena (născută Ghica), erau oameni fără prea multă stare, tatăl fiind urmaș al unei vechi familii de răzeși. **N.** urmează liceul la Botoșani, iar bacalaureatul îl trece la Iași. Fusese remarcat ca un elev deosebit, cu lecturi bogate, cu bune cunoștințe de greacă și latină. În 1874, **N.** preda greaca și franceza la gimnaziul „Alexandru cel Bun“ din Iași, iar în 1876 obținea prin concurs postul de profesor de limba română în cursul inferior al Liceului Național. Se căsătorise cu Sofia Băncilă (1874), pe care o cunoscuse la Botoșani. În 1878 era printre membrii cercului socialist din Iași, a cărui conducere o ia după o vreme. În acești ani, casa din strada Sărărie a soților Nădejde devine un centru al răspîndirii ideilor mișcării socialiste. **N.** scoate,

împreună cu dr. N. Russel, cu Gh. Nădejde, fratele său, cu Sofia Nădejde și alții, ziarul „Besarabia“ (1879), suspendat după aproximativ trei luni. În urma unui proces în care au fost implicați și Gh. Nădejde, precum și Th. D. Speranția, vărul lor, toți acuzați de propagarea ideilor ateiste și socialiste printre școlari, este destituit în 1881 din funcția de profesor. În această împrejurare, el are o atitudine demnă, tranșantă. Se angajase în mișcarea socialistă, aderase la marxism, deși de pe acum existau în concepția lui unele infiltrații anarhiste, bakuniniste. Între tovarășii de idei îi erau recunoscute puterea de muncă și de dăruire, informația enciclopedică, talentul de popularizator al cunoștințelor din variate domenii ale științei, îi erau apreciate, de asemenea, darul de agitator, forța de înrîurire. De aceea, în 1881, cînd se hotărăște apariția revistei „Contemporanul“, i se încredințează conducerea publicației, redacția stabilindu-și sediul în casa de pe Sărărie. În primii ani, la „Contemporanul“ domină spiritul polemic, intransigent, al lui **N.**, care era și redactorul cel mai fecund. Numele, precum și pseudonimele lui (Audax, Audetot, Mordax, Simbad, Vedetot, Verax, Veritas, Vindex și multe altele) se întîlnesc pretutindeni în „Contemporanul“. Colaborează, în același timp, la majoritatea publicațiilor socialiste din epocă, scriind mai cu seamă articole ideologice, politice și sociale, necesare în campania de afirmare și susținere a programului mișcării. Semnează articolul-program la „Revista socială“ (1884), este în comitetul de redacție la „Drepturile omului“ și la „Muncitorul“. După încetarea apariției „Contemporanului“ (1891), **N.** scoate, cu V. G. Morțun, „Critica socială“, publică în „Literatură și știință“, „Evenimentul literar“, „Lumea nouă științifică și literară“, „Gazeta săteanului“ ș.a. Această activitate publicistică era și reflexul poziției pe care el o avea în mișcarea socialistă. Fusese ales deputat în 1888 și 1892. La congresul de constituire a Partidului social-democrat al muncitorilor din România (1893), este ales în Consiliul general, reales apoi și la următoarele patru congrese. În 1894, conduce „Munca“, ziarul partidului. În același an se mută la București, unde i se dă conducerea ziarului „Lumea nouă“. Cînd, la 2 februarie 1899, se retrăgea de la conducerea ziarului și din partid, **N.** se afla la capătul unui drum orientat spre absolutizarea căii luptei legale în cadrul partidului. El se înscrie în partidul liberal (1903) și ia conducerea oficiosului acestuia, „Voința națională“. Mai publică articole de istorie și drept în „Noua revistă română“ și în „Viața românească“, numeroase articole de răspîndire a cunoștințelor științifice în „Albina“. **N.** trece acum într-o zonă de margine a vieții publice. Ruptura cu mișcarea socialistă, iar mai tîrziu durerea pricinuită de moartea a doi fii îl marchează profund. Din 1918, ocupă funcția de jurisconsult pentru dreptul rus pe lîngă Înalta Curte de Casație din București. Traduce lucrări de drept, face studii istorice asupra instituțiilor juridice românești, ca o continuare a preocupărilor din teza de licență, susținută la Facultatea de drept din București (*Din dreptul vechi român* — 1898).

N. are un rol însemnat în publicistica socialistă a secolului al XIX-lea, contribuția esențială aducînd-o prin revista „Contemporanul“. Dezideratul programatic al publicației, referitor la explicarea lumii prin ideile științei contemporane și la polemica deschisă față de tot ce se opunea acestei viziuni, este împlinit în primul rînd prin campania susținută de **N.** Materialist și ateist, discipol al lui V. Conta, pe care îl reconsideră în mod critic în revistă, adept al darvinismului, al pozitivismului în general, el consacră popularizării acestor teorii multe articole,

unele organizate în cicluri (*Ce știm despre lume?*, *Este oare spirit ca ceva deosebit de materie?*, *Este sau nu Dumnezeu?*). Prin traduceri și prelucrări din sociologia europeană, el își exprimă opțiunea pentru democratism și umanitarism, atitudini în numele cărora face și o severă critică instituțiilor românești. În 1885—1886, **N.** traduce în „Contemporanul" lucrarea lui Fr. Engels *Originea familiei, a proprietății private și a statului*. Engels a ținut să mulțumească traducătorului român. În numeroase comentarii apărute în „Contemporanul", **N.** utilizează argumente extrase din scrierile lui Marx și Engels, subliniind valoarea filozofică și practică a teoriei marxiste. Mai tîrziu, traduce *Manifestul Partidului Comunist*, care apare însă cu titlul schimbat, *Manifestul socialist* (1893), și cu un adaos în care sînt formulate unele rezerve față de textul marxist. Există la eclecticul **N.** o mare doză de mecanicism, limite de interpretare, inexactități și stîngăcii, dar scrisul lui a fost util în propagarea concepției materialiste, în cunoașterea socialismului științific și a materialismului istoric. Redactorul „Contemporanului" atacă totodată concepțiile idealiste, mistice, sistemul de instrucție și educație care favorizează obscurantismul, intervențiile sale luînd și aici aspectul unor campanii, duse cu îndrăzneală și tenacitate. El dezvăluie fără menajamente șubrezenia, lipsa de valoare științifică a unor manuale școlare și cursuri universitare, dă în vileag „monstruozitățile", plagiatele. Era o acțiune salutară, deși nu ferită de exagerări.

Ca profesor și ca publicist, **N.** a fost preocupat și de chestiunile de limbă și literatură română. A alcătuit un manual pentru cursul liceal superior, *Istoria limbei și literaturei române* (1886), o gramatică, un dicționar latin-român și unul român-latin. În „Contemporanul", incursiunile lui în lingvistică și filologie sînt frecvente. Cu informația la zi, ca și în alte domenii, **N.** cunoaște ideile școlii neogramatice, desigur și prin intermediul lucrărilor lui A. Lambrior, al cărui elev se considera. Expune amănunțit concepția și rezultatele cercetărilor lingvistului ieșean (*Studiul științific al limbii române*), preluîndu-le în cîteva încercări de fonetică și morfologie istorică românească, de dialectologie, în comentariile asupra necesității ortografiei fonetice. Urmînd pe Lambrior, el scrie despre originea sud-dunăreană a limbii și poporului român, susținînd și continuitatea elementului romanic în Dacia. **N.** nu era totuși un specialist și, cu toate că intervenea în corectarea unor erori, cădea la rîndu-i în interpretări simplificatoare, în ipoteze hazardate. Mai justificate se dovedesc observațiile cu privire la limba literară, a cărei evoluție o schițează într-un întins articol. El cenzurează cu aplomb stilul și limba unor literați mediocri, a traducătorilor și publiciștilor improvizați. Recomandă întotdeauna modelul limbii vii, aflat și în literatura populară, precum și cel al limbii literaturii vechi. De aceea, utilizînd și culegeri anterioare, alcătuiește în manualul lui din 1886 o întinsă crestomație de texte vechi. Prezentarea cărturarilor și scriitorilor este însă neadecvată, sumară, cu lacune și erori. **N.** va încuraja publicarea folclorului în „Contemporanul", cerînd colaboratorilor culegeri riguroase, exacte, în care să se consemneze locul și izvorul, particularitățile de pronunție și de versificație. Materialul trebuia să fie adunat fără îndreptări și adaosuri, pentru a fi studiat științific. Literatura populară este privită ca un document social-istoric și psihologic, ca o expresie a puterii creatoare a unui popor. Traducînd un studiu al lui P. Lafargue asupra originii familiei, **N.** comentează ideile acestuia despre valoarea gnoseologică a creației colective și le ilustrează cu exemple din poezia populară românească (*Cîntece și obiceiuri la nunți*). Ca și Sofia Nădejde, culege date despre credințele populare, pe care le folosește în acțiunea, mai generală, de combatere a misticismului (*Despre strigoi, strige sau strigoaice*). Îl interesează aspectele legate de înfățișarea luptei sociale în folclor, poezia populară fiind considerată o primă dovadă a caracterului de clasă al literaturii. În *Istoria limbei și literaturei române*, **N.** face o împărțire a literaturii populare, dar clasificarea nu are un criteriu unitar. I se datorește, în bună parte, climatul literar întreținut în redacția „Contemporanului" pînă la venirea adevăratului mentor, care a fost C. Dobrogeanu-Gherea. Ca și ceilalți colaboratori ai revistei, **N.** avea admirație pentru opera înaintașilor. Judecînd însă literatura mai nouă, a secolului în care trăia, pierdea deseori perspectiva istorico-literară, viziunea nu îi era sintetică, ci fragmentaristă. El este campionul îndărătnic și pătimaș al descoperirii de probe care să dovedească lipsa de originalitate a uneia sau a mai multor lucrări aparținînd unor scriitori consacrați (Al. Donici l-ar fi copiat pe Krîlov, C. Negruzzi pe P. Mérimée, V. Alecsandri pe E. Labiche, iar Al. Sihleanu pe Panaiotis Suțu). În manualul lui, **N.** are, de asemenea, unele eclipsări ale gustului. Nu îl aprecia pe Gr. Alexandrescu, îl considera superficial pe N. Filimon, îl ignora pe Al. Macedonski (pe care îl atacase violent în 1883), judeca partizan pe colaboratorii „Contemporanului", declarîndu-l pe D. A. Teodoru, de exemplu, un mare talent. În schimb, elogiază constant pe M. Eminescu, „superior tuturor artiștilor literari romîni, trecuți și prezenți", știe să prețuiască măiestria lui I. Creangă, ale cărui scrieri le detașa de cele ale lui A. Pann și P. Ispirescu. Clară, mai puțin contradictorie, este opțiunea lui teoretică pentru literatura naturalistă (aici fiind cuprinsă și accepția de literatură realistă), care este considerată expresia adevărului naturii omenești, determinată de mediul social. Această orientare concordă cu celelalte aspecte ale pozitivismului și determinismului promovat de **N.** Asupra ei revine stăruitor în mai multe note privitoare la o serie de conferințe ținute la Universitatea din Iași, în articolul-program *Direcția urmată de „Contemporanul"* (1883) sau în cel intitulat *Baza pozitivă a artei*. Cu atîtea alte preocupări, nu a avut răgazul, dar probabil nici aplicația, pentru studii aprofundate de teorie și critică literară. Cuvîntul lui în probleme de ideologie literară a avut însă o anume greutate în periodicele socialiste. Astfel, la „Evenimentul literar", publicație al cărei profil era încă indecis, scriitorii erau îndrumați să se intereseze de viața celor oprimați, să fie conștienți de rolul artei în lupta de clasă (*Menirea artei*). În cadrul disputei revistelor socialiste cu Al. Vlahuță, **N.** scrie despre arta tendențioasă și arta socialistă. Altă dată subliniază funcția artei ca „oglindă a societății", relevă imperativul angajării, imposibilitatea gratuității artei și a neutralității artistului. La „Contemporanul", **N.** a făcut și cîteva traduceri, alegînd scrieri ale lui Zola, Flaubert, Turgheniev, Dickens. Din ultimii doi autori a tălmăcit și în colaborare cu Sofia Nădejde, semnînd cu inițialele G.S. sau S.G. În 1882, edita la Iași *Tristia* de Ovidiu, text latin după R. Merkel, însoțit de note și comentarii erudite.

— *Conferințele din sala Universității: Panu Gh., „Ideal în artă"*, C, I, 1882, 17; *Conferințele din sala Universității: Panu G., „Poezie și știință"*, C, I, 1882, 18; *„Agachi Flutur". Comedie cu cîntece în trei acte de V. Alecsandri*, C, I, 1882, 20; *„Toderică" plagiat de C. Negruți de pe „Federigo" a lui Mérimée*, C, II, 1882, 2; *Conferințele de la Universitate: Panu, „Morala în roman și în teatru"*, C, III, 1883, 18; *Baza pozitivă a artei*, C, II, 1883, 20; *Direc-*

ția urmată de „Contemporanul", C, II, 1883, 24, III, 1883, 1—3.; D-l Macedonski, C, III, 1883, 2 ; Despre strigoi, strige sau strigoaice, C, III, 1883—1884, 5, 7—9, 13, 14, 16 ; A. Donici, plagiator, C, V, 1886, 2 ; Istoria limbei și literaturei române, Iași, Șaraga, 1886 ; Limba literară, C, V, 1887, 12 ; Cîntece și obiceiuri la nunți, C, V, 1887, 12, VI, 1887, 1, 2 ; „Istoria limbei și literaturei române", C, VI, 1887, 3 ; Poeziile populare culese de d-l M. Canianu, C, VI, 1888, 8 ; Schiță despre Miron Costin și vremea lui, Iași, Daniel, 1888, reed. fragm. în EGIR, 286—288 ; Alexandru Sihleanu prins cu mîța-n sac, C, VII, 1889, 4 ; Menirea artei, EVL, I, 1894, 6 ; Literatura populară. Haiducii și lupta de clase, EVL, I, 1894, 10 ; Ce cred țăranii despre sorți, EVL, I, 1894, 12 ; Arta tendențioasă și arta socialistă, EVL, I, 1894, 14 ; „Lourdes", EVL, I, 1894, 33 ; Adevărul în literatură, LUN, I, 1894, 45 ; Rolul ritmului în poezie, LUN, I, 1894, 51 ; Obiceiuri la Anul nou, LUN, I, 1895, 55 ; Muncitorii și literatura, LNȘ, I, 1895, 5 ; Gherea și Panu, LNȘ, II, 1896, 34 ; Oglinda societății, LNȘ, II, 1896, 39 ; Mediocritățile, LNȘ, II, 1896, 40 ; Neutralitatea literară, LNȘ, II, 1896, 49 ; Rolul social al artei, LNȘ, III, 1896, 5 ; [Articole social-politice și de popularizare a științei], AGR, II, 808—823, PMS, I, partea I, 126—139, 147, 412—414, 426—428, partea II, 272, 448—450, CRCT, 49—80, 107—126. — Tr. : B. Malon, Spartacus sau Războiul robilor contra romanilor, Iași, Tip. Buciumul român, 1882 ; E. Zola, Revărsarea, C, II, 1883, 17, 19, Cum se moare, C, II, 1883, 20, Lili, C, III, 1883, 1, Amintiri, C, III, 1883, 2, Moartea lui Olivier Bécaille, C, III, 1883, 10, 12, 13 ; Turgheniev, Intîlnirea, C, II, 1883, 21 ; Turgheniev, Poeme în proză, C, III, 1883—1884, 9—11, 14, 18 (în colaborare cu Sofia Nădejde) ; L. Descaves, De ziua lui tata Gervais, C, III, 1883, 5 ; Dickens, Vălul negru, C, III, 1884, 22—23 (în colaborare cu Sofia Nădejde), Dugheana de vechituri (fragm.), C, V, 1886, 3 ; Harry Alis, Cei fără noroc, C, IV, 1885, 16 ; G. Flaubert, Moloh (fragm. din Salammbô), C, V, 1886, 5 ; V. M. Garșin, Artiștii, C, V, 1887, 10 ; M. Leblanc, Masca somnului, LNȘ, II, 1896, 15.

— 1. Procesul fraților Nădejde înaintea juriului universitar, Iași, Tip. Buciumul român, 1881 ; 2. I. N. Roman, Despre „Istoria limbei și literaturei române" de Nădejde, CL, XXI, 1888, 10 ; 3. Panu, Portrete, 97—101 ; 4. D. Rosetti, Dicț. cont., 135 ; 5. D. Anghel, Fantome, București, Minerva, 1911, 69—80 ; 6. Ioan Nădejde, V. G. Morțun. Biografia lui, genealogia și albumul familiei Morțun, București, Tip. Speranța, 1924, 4—30 ; 7. Dafin, Figuri, 293—298 ; 8. O. B[otez], Ioan Nădejde, VR, XX, 1928, 12 ; 9. Jean Bart, Însemnări și amintiri, București, Casa școalelor, 1928, 212—213 ; 10. Camil Petrescu, Scriitori și curente, UVR, XLV, 1929, 3 ; 11. B. Cecropide, Ion Nădejde, UVR, XLV, 1929, 3 ; 12. Const. Pâcle, Scriitorul Ion Nădejde, UVR, XLV, 1929, 3 ; 13. Jean Bart, Misterul casei din Sărărie, ALA, IX, 1929, 424 ; 14. V. Corbasca, Ioan Nădejde. Activitatea sa cărturărească în cei din urmă zece ani de viață, ALA, IX, 1929, 425 ; 15. Atanasiu, Mișcarea, passim ; 16. C. Săteanu, Opera culturală a lui Ioan Nădejde, ADV, XLVII, 1933, 15.250 ; 17. N. Leon, Note și amintiri, București, Cartea românească, 1933, 56—60, 77—78 ; 18. Sofia Nădejde, Amintiri..., în Victor Vișinescu, Sofia Nădejde, București, E.P., 1972, 221—243 ; 19. Const. Titel Petrescu, Istoria socialismului în România, București, Tip. Dacia Traiană, 1940, passim ; 20. Călinescu, Ist. lit., 481—482 ; 21. Sadoveanu, Opere, XX, 439—442 ; 22. Al. Teodorescu, Folclorul la „Contemporanul", ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 23. V. Arvinte, Preocupări lingvistice la „Contemporanul" (1881—1891), ALIL, t. XII, 1961, fasc. 1 ; 24. Bratu—Dumitrescu, Contemporanul, passim ; 25. Nicolescu, Contemporanul, passim ; 26. Vitner, Lit. publ. soc., passim ; 27. I. Felea, Familia Nădejde, MI, III, 1969, 10, 11 ; 28. Ist. filoz. rom., I, 605—609; 29. Victor Vișinescu, Sofia Nădejde, București, E.P., 1972, passim ; 30. Bucur, Istoriografia, 52—54 ; 31. Straje, Dicț. pseud., 474—475 ; 32. Emanuela Stifter-Buzău, Probleme ale limbii române literare în concepția lui Ioan Nădejde, LR, XXIV, 1975, 2 ; 33. [Acte și documente], DCM, II, 109—114 ; 34. Z. Ornea, O restituire necesară : Ion Nădejde, RL, X, 1977, 11 ; 35. Z. Ornea, Curentul cultural de la „Contemporanul", București, Minerva, 1977, passim ; 36. Victor Vișinescu, Sofia Nădejde, CL, 1978, 3 ; 37. Victor Vișinescu, Tabel cronologic, în Sofia Nădejde, Scrieri, Iași, Junimea, 1978, XC—CXIII.

G. D.

NĂDEJDE, Sofia (14.IX.1856, Botoșani — 11.VI. 1946, București), scriitoare și traducătoare. Este fiica cea mai mare a lui Vasile Băncilă-Gheorghiu, provenit dintr-o familie de răzeși scăpătați, și a Pulheriei Profira Neculce. Între ceilalți patru frați ai ei era și viitorul pictor Octav Băncilă. La Botoșani, N. urmează școala primară și frecventează cursurile unui pensionat particular. După căsătoria cu Ioan Nădejde, se mută la Iași, unde soțul primise o catedră și unde ea își va pregăti bacalaureatul. Deși împovărată, cu anii, de grija numeroșilor ei copii,

a fraților și a rudelor, N., femeie instruită, energică, a fost întotdeauna în mijlocul activității socialiștilor de la Iași. Doar devotamentul pentru ideile promovate, hărnicia, perseverența au putut să o susțină în activitatea ei de publicistă și scriitoare. Începe prin a colabora la publicația Mariei Flechtenmacher, „Femeia română", în 1879, cu articolul *Chestiunea femeilor*, preludiu al campaniei feministe pe care avea să o ducă decenii în șir. Publică apoi în ziarul „Besarabia", scos la Iași, în 1879, de I. Nădejde, Gh. Nădejde, dr. N. Russel și alții. În „Contemporanul", a cărui apariție este legată de numele soților Nădejde, N. scrie, cu permanentă adresă polemică, articole care afirmau necesitatea emancipării femeii. Pleda pentru revizuirea principiilor ce stăteau la baza familiei și a școlii, pentru regenerarea vieții morale. Adversarilor mișcării feministe, printre ei fiind, într-un moment, și Titu Maiorescu, N. le răspunde cu argumente extrase dintr-o pasionată lectură a lucrărilor de referință, cu comentarii și traduceri din Aug. Comte, H. Spencer, J. Stuart Mill, Ch. Letourneau ș.a. După 1885, prin aderarea la ideile marxiste, N. relevă în publicistica sa rolul femeii ca virtual element activ în viața socială și politică a țării. Tot în „Contemporanul", N. se alătură acțiunii de popularizare a științei, întreprinsă de soțul ei. Publică și cîteva articole descriptive de etnografie și folclor *(Despre viața viitoare la români, Credințele religioase la români)*, ca primă etapă în orientarea publicației către combaterea superstițiilor și a misticismului. Mai colaborează la „Drepturile omului", „Muncitorul", „Literatură și știință", „Munca", „Gazeta săteanului" ș.a., scrie la „Calendarul pozitivist" (1892), la „Almanahul social-democrat" (1894). În iulie 1894 era directoare a

„Evenimentului literar", în redacția revistei fiind și I. Nădejde, C. Stere, Raicu Ionescu-Rion, Cezar Vraja (G. Ibrăileanu). Aici, **N.** publica articole, proză și traduceri, uneori sub pseudonim (Eva, Elisabeta, Sorina, Sonia, Vanda D.). Mutîndu-se la București, participă la manifestările democratice și socialiste ale vremii (este aleasă președintă a celui de al patrulea congres al Partidului social-democrat al muncitorilor din România), colaborează intens la „Lumea nouă", „Lumea nouă științifică și literară". Dar și **N.** părăsește mișcarea socialistă, odată cu retragerea soțului ei, în 1899.

Debutul literar îl făcuse în 1885, la „Contemporanul", cu nuvela *Două mame*, urmată de altele care vor alcătui volumul *Nuvele* din 1893. Ulterior tipărește o altă culegere de nuvele (*Din chinurile vieții. Fiecare la rîndul său*, 1895), piese de teatru (*O iubire la țară*, 1888, *Fără noroc*, 1898, *Ghica-Vodă, domnul Moldovei*, 1899, *Vae victis! Vai de învinși*, 1903). Mai scrie la „Universul" (rubrica *Chestii zilnice*, articole despre etnografie și teatru ș.a.), „Noua revistă română", „Adevărul", „Dimineața", „Arta", „Voința națională", „Revista noastră", colaborează cu o schiță la „Viața românească" (1910). Foarte frecvent i-a apărut numele în „Albina", revistă pentru săteni a lui Spiru Haret, unde, din 1904 pînă la 1916, s-a ocupat, în articole de popularizare, de științele naturale, medicină, economie rurală, pedagogie, istorie. Aici au continuat să apară nuvele și schițe din viața țăranilor, unele incluse în volumul *Din lume pentru lume* (1909). Pînă la începutul primului război mondial, **N.** scrie cîteva romane, tipărite mai întîi în foileton, la „Universul" (*Patimi* și *Tragedia Obrenovicilor*), „Dimineața" (*Robia banului*), „Voința națională" (*Părinți și copii*) și la „Comoara tinerimei", revistă pentru copii, în al cărei comitet de redacție era (*Irimel sau Întîmplările unui român în Rusia, Mangiuria și Japonia*, apărut în volum cu titlul schimbat și cu unele modificări). În timpul primului război mondial, **N.** se refugiază la Iași, apoi în Rusia, revenind, la sfîrșitul războiului, la București. După o lungă perioadă de tăcere, publică o suită de *Amintiri* (în „Adevărul", 1935), de un deosebit interes documentar pentru începuturile mișcării socialiste din România.

N. fusese, pînă la 1900, o partizană a ideilor socialiste, cîștigase autoritate și popularitate prin generozitatea și tenacitatea cu care se dedicase unei cauze, prin informația științifică și literară pe care o relevau articolele ei. Pentru că a fost convinsă de forța de influență a scrisului, a făcut adeseori și din literatură o ilustrare a preocupărilor sociale din publicistică. În cîteva articole apărute în „Contemporanul", își explica inaderența la orientarea romantică, văzută ca una generatoare de artificialitate, și se declara admiratoare a naturalismului, a metodei experimentale, care ar fi permis pătrunderea în adevărul psihologic și social. Pentru **N.**, finalitatea instructivă și educativă a literaturii era esențială. La „Evenimentul literar", ea a reafirmat aceste convingeri. Într-un moment în care se milita pentru angajarea literaturii, vorbește despre tipologia literară a mediilor noi, nesedimentată încă, dar recomandată ca demnă de a fi prospectată și abordată (*Ce scriem!*). Opera scriitoarei s-a integrat mișcării literare de la revistele socialiste, dar a avut și aspecte care o duceau către poporanism și sămănătorism, tocmai pentru că la **N.** tendința critică a fost înlocuită cu vremea de umanitarismul și sentimentalismul ce îi erau structurale. Influența concomitentă a naturalismului francez și a literaturii ruse (a lui Turgheniev în special) îi caracterizează de la început scrierile. Mediul predilect în proza scurtă, romane și piese de teatru este cel țărănesc, de unde **N.** acumulează „documente omenești", cum cerea școala lui Zola. Oameni triști, roși de mizerie și de vicii, înrăiți, fără speranță, duc un trai chinuit și zadarnic ; ciocoii și boierii intervin și sugrumă bucuria lor săracă. Beția, nebunia, crima fac să cedeze în ei omenescul (*Două mame, Un sfîrșit, Așa a fost să fie, Nici o faptă fără plată* ș.a., piesa *O iubire la țară*). Fapte de viață, analize ale comportamentelor și dialoguri caracteristice, descrieri de obiceiuri se aglomerează, adunate sîrguincios, cu patos demonstrativ. Invenția epică este însă precară, sufocată de pasaje întregi de jurnalistică. Abundă reflecția moralistă și moralizatoare. **N.** se înduioșează la vederea victimelor nedreptății, reclamă intervenția justițiară a destinului. Deși cu bune intuiții psihologice și mai ales de limbaj, nuvelele se subțiază, pierd autenticitatea, contrar intențiilor autoarei. M. Sadoveanu, mai tîrziu, va crea din conflicte asemănătoare opere cu adîncă semnificație umană și cu valoare literară superioară. Alte nuvele, piesa *Fără noroc* și mai cu seamă romanele (*Patimi, Robia banului, Părinți și copii*) vor să reconstituie lumea orașului, considerat focar de necinste și compromis, care distruge sau pervertește sufletele, loc unde toate instituțiile sociale sînt clădite pe viciu și corupție. Rechizitoriul este violent, viața personajelor devine adesea un simplu pretext pentru expunerea ideilor critice ale publicistei. Cu toate acestea, **N.** avea darul observației sociale, al portretizării adecvate a unei galerii de oameni mărunți, bicisnici, știa să realizeze un dialog alert, fluid, plastic. O piesă istorică, *Ghica-Vodă, domnul Moldovei*, lipsită de conflict dramatic, se susține tot prin calitățile limbajului. Ca traducătoare, **N.** și-a putut valorifica înzestrarea, simțul limbii, și a dat bune transpuneri în românește din literatura engleză (Ch. Dickens), franceză (E. Zola, Jules Verne, P. Mérimée, A. Theuriet), italiană (Matilde Serao, Edmondo De Amicis), poloneză (H. Sienkiewicz), rusă (Turgheniev, N. A. Nekrasov, Maxim Gorki, Leonid Andreev). Unele tălmăciri (Turgheniev, Dickens) sînt făcute împreună cu I. Nădejde și semnate cu inițialele G. S. sau S. G.

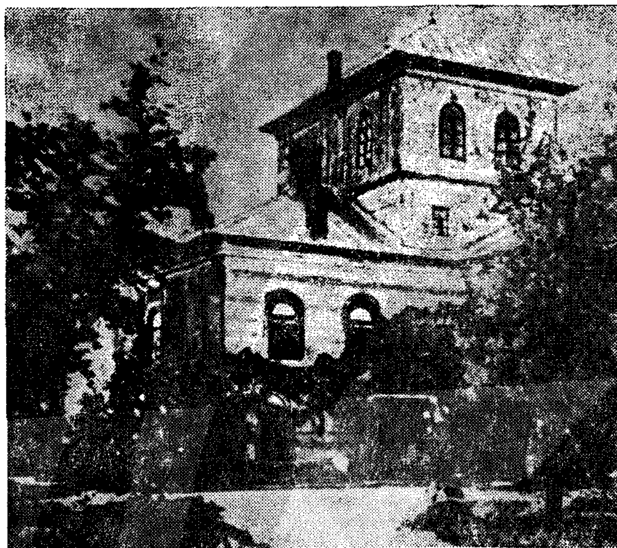
— *Critica piesei „Jidovul leșesc"*, C, II, 1882, 10 ; *Unor domni de la „Școala română"*, C, II, 1883, 17 ; *Despre viața viitoare la români*, C, III, 1884, 20 ; *Credințele religioase la români*, C, IV, 1885, 10—15, 17 ; *„Drepturile femeilor" (comedie originală de dl. Marcu)*, C, IV, 1885, 20—21 ; *O iubire la țară*, Iași, Tip. Gheorghiu, 1888 ; *„Năpastea"*, C, VII, 1889—1890, 5 ; *„Studii critice" de I. Gherea*, C, VII, 1890, 6 ; *Nuvele*, Iași, Șaraga, [1893] ; *Din chinurile vieții. Fiecare la rîndul său*, Craiova, Samitca, 1895 ; *Rămășiți la români din vechile forme de familie*, LNȘ, III, 1897, 15—17 ; *Fără noroc*, București, Tip. Lumea nouă, 1898 ; *Ghica-Vodă, domnul Moldovei*, București, Tip. Gazetei săteanului, 1899 ; *Înzeirea sufletelor la români*, NRR, I, 1900, 5 ; *Vae victis ! Vai de învinși*, București, Tip. Gazetei săteanului, 1903 ; *Patimi*, București, Sfetea, 1903 ; ed. 3, 1904 ; *Tragedia Obrenovicilor*, U, XXI, 1903, 150—298 ; *Robia banului*, București, Nițeanu, 1906 ; ed. 3, 1907 ; *Părinți și copii*, ed. 3, București, Nițeanu, 1907 ; *Din lume pentru lume*, București, Nițeanu, 1909 ; *Irimel. Întîmplările unui tînăr român în Moldova, Rusia și Japonia*, Iași, Viața românească, [1919] ; *Din chinurile vieții*, îngr. și pref. Victor Vișinescu, București, E.L., 1968 ; *[Proză]*, în Miller—Săndulescu, *Evoluția*, 189—196, PC, 77—114 ; *[Articole]*, CRCT, 127—133, 158—166, în Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde*, București, E.P., 1972, 195—243 ; *Scrieri*, îngr. și introd. Victor Vișinescu, Iași, Junimea, 1978. — Tr. : Erckmann—Chatrian, *Jidovul leșesc*, C, II, 1882, 6, 7 ; Turgheniev, *Poeme în proză*, C, III, 1883—1884, 9—11, 14, 18 (în colaborare cu I. Nădejde) ; Ch. Dickens, *Vălul negru*, C, III, 1884, 22—23 (în colaborare cu I. Nădejde), *Vremuri grele*, LUN, I, 1894—1895, 1—120 ; N. A. Nekrasov, *Mama și poetul*, C, VI, 1887, 5 ; Mina Kautsky, *Elena*, LUN, I—II, 1895, 296—388, LNȘ, I, 1895, 17 — II, 1895, 6 ; E. Zola, *Roma*, LUN, II, 1895—1896, 380—593, LNȘ, II, 1895—1896, 7—34, *Visul*, LNȘ, III, 1897, 16 ; H. Sienkiewicz, *Viața la sate. Schițe cu căr-*

bune (Natură și viață), București, Nițeanu, 1908, *Fără credință*, București, Nițeanu, 1908, *Prin foc și sabie*, I—III, București, Nițeanu, 1909—1910 ; Jules Verne, *Minunile și grozăviile Indiei*, București, Nițeanu, 1908 ; A. Theuriet, *Prăvălia la doi crapi*, București, Minerva, 1909 ; C. Flammarion, *Visuri înstelate*, București, Minerva, 1909 ; P. Mérimée, *Don Juan*, București, Librăria nouă, 1911 ; Maxim Gorki *Omorul*, București, Librăria nouă, [1912] ; Leonid Andreev, *Prăpastie*, București, Librăria nouă, [1912] ; L. Fulda, *Prostul*, București, Minerva, 1913 ; Matilde Serao, *Visul unei nopți de dragoste*, București, Flacăra, 1915, *Idila paiaței. Ciccotto*, București, Steinberg, *Iubire pierdută*, București, Steinberg, 1921 ; Edmondo De Amicis, *Cuore (Inimă)*, București, Steinberg, 1916 ; ed. 2, București, Cultura națională, 1942 ; Karl May, *Saiwa-Tjalem*, București, Adevărul, [1926].

— 1. Iorga, *Pagini*, I, *254—255* ; 2. Sib., *Sofia Nădejde*, EVL, I, 1894, 3 ; 3. D. Evolceanu, *Sofia Nădejde : „Fiecare la rîndul său"*, CL, XXIX, 1895, 6 ; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, 135 ; 5. A. D. Xenopol, *Sofia Nădejde, „Patimi"*, AAR, partea administrativă, t. XXVII, 1904—1905 ; 6. C. Șr. [C. Stere], *Sofia Nădejde, „Robia banului"*, VR, I, 1906, 3 ; 7. I. S. [Izabela Sadoveanu], *Sofia Nădejde, „Părinți și copii"*, VR, II, 1907, 7 ; 8. Izabela Sadoveanu-Evan, *Impresii literare*, București, Minerva, 1908, *201—212* ; 9. D. Anghel, *Fantome*, București, Minerva, 1911, *69—80* ; 10. Izabela Sadoveanu, *[Sofia Nădejde]*, în Atanasiu, *Mișcarea*, *368—372* ; 11. Conta-Kernbach, *Boabe*, *103—104* ; 12. Dafin, *Figuri*, *293—298* ; 13. N. Leon, *Note și amintiri*, București, Cartea românească, 1933, *77—78* ; 14. Călinescu, *Ist. lit.*, *482* ; 15. Viorica Botez și Lucia Pop, *Literatura pentru emanciparea femeii în „Contemporanul" : Sofia Nădejde*, ALIL, t. VIII, 1957, fasc. 2 ; 16. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, *266—269*, *276—277* ; 17. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 18. Ion Roman, *Sofia Nădejde*, CNT, 1966, 26 ; 19. Victoria Beldiceanu, *Amintiri despre Sofia Nădejde*, FMI, 1966, 9 ; 20. Nicolescu, *Contemporanul*, *passim* ; 21. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *passim* ; 22. I. Felea, *Familia Nădejde*, MI, III, 1969, 10, 11 ; 23. Rotaru *Ist. lit.*, I, *557—559* ; 24. Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde*, București, E.P., 1972 ; 25. *Ist. lit.*, III, *584—585* ; 26. Mîndra, *Clasicism*, *223—225* ; 27. Ion Munteanu, *Sofia Nădejde*, RL, IX, 1976, 24 ; 28. Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, București, Minerva, 1977, *passim* ; 29. Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde*, CL, 1978, 3 ; 30. Victoria Frâncu, *Un roman mai puțin cunoscut al Sofiei Nădejde : „Tragedia Obrenovicilor"*, RITL, XXVII, 1978, 3.

G. D.

NĂSTUREL, Udriște (c. 1596 ⟨8, 64⟩ — c. 1658 ⟨5, 40, 55, 64⟩), cărturar, autor de versuri, traducător. Este descendent al unei vechi familii boierești, atestată în documente în Țara Românească încă din secolul al XV-lea. Fiu al marelui logofăt Radu Năsturel din Fierești (azi Herești, j. Ilfov) și al jupînesei Despina, **N.** primește o instrucție temeinică în casa părintească, beneficiind probabil, alături de frații săi Șerban, Cazan și Elina, de îndrumarea unor

Conacul din Herești

preceptori străini — un catolic din Occident sau vreun călugăr kievean ⟨14, 32, 64⟩. Ajunge să-și însușească limbile slavonă și latină, dobîndind poate și noțiuni de elină ⟨64⟩. Prin erudiția sa și prin rolul de îndrumător spiritual pe care și-l asumă cu timpul la curtea lui Matei Basarab, **N.** se afirmă ca o personalitate complexă în epocă și ca precursor al umanismului în cultura românească.

În tinerețe, ca diac ori grămătic în cancelaria domnească, obișnuia a-și întări semnătura cu pecetea neamului Năsturel, ce se va regăsi ulterior și pe unele dintre tipăriturile a căror apariție o va supraveghea. Conștiința nobleții familiei, apoi înrudirea cu Matei Basarab (prin sora sa, Elina, soția domnului) fac poate ca mai tîrziu ambițiile să i se îndrepte nu atît spre cariera publică, ce i-ar fi stat la îndemînă, ci să se identifice, în primul rînd, cu năzuințele și rîvna neabătută a unui ctitor de cultură. De la 13 februarie 1632, cînd este menționat întîi ca al doilea logofăt, și pînă la 12 iulie 1658, dată la care „vtori-logofătul" apare citat pentru ultima oară în actele vremii, **N.** se menține în această unică dregătorie. Există însă o opinie potrivit căreia el ar mai fi trăit aproape un an, ar fi devenit în acest răstimp mare spătar și ar fi sfîrșit ucis de Mihnea al III-lea Radu la 12 iunie 1659 ⟨55⟩. Lui **N.** i-au revenit însă, pe lîngă Matei Basarab, și atribuții de „tainic", de consilier intim al voievodului, ceea ce îi îngăduie să se manifeste el însuși ca o prezență în diverse domenii (politic, diplomatic, didactic, teologic, cultural și literar) și să stimuleze numeroase din inițiativele contemporanilor, eforturile sale prefigurînd, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, activitatea umanistă a stolnicului Constantin Cantacuzino. I se încredințează mai multe misiuni diplomatice, la Viena, în 1638, sau în Transilvania, pe lîngă Gheorghe Rákóczi al II-lea (1649, 1652). Tratativele desfășurate la curtea din Tîrgoviște, în 1644, în vederea încheierii unei păci între Matei Basarab și Vasile Lupu, îl apropie de mitropolitul Varlaam al Moldovei. Din biblioteca sa, apreciată de oaspeții cărturari care o vizitează (teologul rus Arsenii Suhanov află aici ediția din 1619 a gramaticii lui Meletie Smotrițki), **N.** îi dăruiește ierarhului moldovean catehismul tipărit de calvini în limba română, lîngă Bălgrad (Alba Iulia), probabil în 1642, și faptul va atrage o luare de atitudine de pe pozițiile ortodoxiei. *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc* a mitropolitului Varlaam apare în 1645, însoțită de o prefață elogioasă la adresa logofătului muntean, al cărui aport la clarificarea punctelor de vedere afirmate este de presupus. Rezistența în materie de dogmă a cercurilor teologice și intelectuale din preajma lui Matei Basarab va fi determinat dealtfel și eșecul misiunii lui Raphael Levaković, trimis în 1638 de papa Urban al VIII-lea pentru a îndruma Țara Românească spre o eventuală unire cu biserica Romei. Ceea ce nu exclude raporturile de cordialitate, corespondența între **N.** și misionarul catolic vădind o dată în plus spiritul animat al dezbaterii, precum și setea de informare a învățatului român. În preajma anului 1640, este posibil ca **N.** să fi îndrumat școala slavonă de pe lîngă mitropolia din Tîrgoviște ⟨53⟩. Dintr-o primă căsătorie, cu Maria Corbeanu, stinsă din viață pretimpuriu, îi rămîne un fiu, Mateiaș, adoptat de Matei Basarab și doamna Elina, care se pierde, și el, în adolescență. Dintr-o a doua căsnicie, cu Despa, se vor naște un băiat, Radu-Toma, și o fată, Măricuța. Educat în spirit umanist, cu kieveanul Teodor. Radu-Toma va moșteni, în parte, preocupările pă-

rintelui său. Cunoscător al mai multor limbi, prieten cu cronicarul Gheorghe Brancovici, fiul lui **N.** devine, în 1675, mare ban. În 1669 el dona un teren pentru înființarea unei școli în Cîmpulung.

În timpul domniei lui Matei Basarab, epocă de stabilitate politică și reviriment cultural, **N.** desfășoară o activitate remarcabilă în domeniul traducerilor și tipăriturilor religioase. Programul promovat de voievod, ce se resimte de infiltrațiile ideologice ale Contrareformei occidentale, dar și de sugestii umaniste iradiind dinspre Kievul ortodox al lui Petru Movilă, tinde a restabili acum tradițiile autohtone de cultură, ce numărau printre întemeietori, în primul rînd, pe Neagoe Basarab, a cărui guvernare, de strălucire cărturărească, este invocată de **N.** în una din precuvîntările *Antologhionului* slavon din 1643. Cărțile de cult sau cele cu caracter didactic-meditativ, apărute la Govora, Cîmpulung ori mănăstirea Dealu, cele mai multe în limba slavonă, urmau a se răspîndi între români, mai ales printre transilvănenii ce trebuiau sprijiniți în lupta împotriva propagandei catolice și reformate, dar și la popoarele slave ortodoxe învecinate, cu deosebire la slavii sud-dunăreni, ce se găseau sub dominație otomană. Acest patronat cultural ambiționat de voievod pare să fi inspirat, mai ales, autorului prefețelor și dedicațiilor versificate „la stemă" (cuprinse în *Molitvenic* slavon, Cîmpulung, 1635, *Pravila*, Govora, 1640, *Evanghelie învățătoare*, Govora, 1642, *Antologhion* slavon, Cîmpulung, 1643, *Evanghelie învățătoare*, Dealu, 1644, *Carte despre imitarea lui Hristos*, tradusă de **N.** din latină în slavonă, tipărită la Dealu, în 1647, *Triod-Penticostar*, Tîrgoviște, 1649) comparația cu „binefăcătorul" de odinioară al țării, Neagoe, din care s-ar trage, potrivit mitului genealogic exaltat de versuitor, întreaga „casă prealuminată" a Basarabilor și însuși „voievodul vestit", Matei, sub al cărui sceptru „pămînteanului pașnică-i e viața". Predosloviile, ca și versurile în limba slavonă, semnate de **N.** uneori Uriil sau Orest Năsturel, ori elaborate de el în numele lui Matei Basarab, al doamnei Elina sau al egumenului mănăstirii Cîmpulung, Melchisedec din Peloponez, sînt alcătuite, dacă nu cu talent, cel puțin cu acea artă savantă în care se poate descifra înrîurirea modelelor Antichității greco-latine. Ele gravitează în jurul anumitor teme, dezvoltate în compoziții riguroase, realizate cu sobrietate și concizie. Se face elogiul avuțiilor spiritului, al căror rod, dar și simbol, este cartea — în prefața *Molitvenicului* din 1635, unde **N.**, autorul de fapt al precuvîntării, semnate de Matei Basarab, afirmă, printre cei dintîi la noi, ideea unității naționale a românilor. Se glorifică prezentul, „comorile de binefacere" ținînd de domeniul vieții materiale, dar și faptele de cultură, „netrecătoare", împlinite, toate, grație strădaniilor voievodului — enumerate în *Predoslovie arătînd cuprinsul și închinînd cartea domnului, ctitor al mănăstirii*, din fruntea *Antologhionului* din 1643. Se preamărește generozitatea, într-o veritabilă disertație, împrumutînd stilul epistolei clasice, cu referiri mitologice și citate din *Biblie*, dar și din Homer, Teognis din Megara, Simonides din Keos, Aristofan, Antistene, Platon, Aristotel, Strabo, Plutarh, Lucian din Samosata, Diogene Laerțiu — în predoslovia *Triodului-Penticostar*, alcătuită în numele doamnei Elina. Propaganda anticalvină face obiectul predosloviei *Evangheliei învățătoare* din 1642.

N. este, înaintea lui Varlaam, cel dintîi versificator cult ale cărui stihuri se răspîndesc la noi prin intermediul slovei tipărite. Versurilor encomiastice, în limba slavonă (*La prealuminata stemă a milostivilor domni Basarabi* din *Molitvenicul* din 1635, retipărite în *Pravila* de la Govora din 1640, și prelucrate în limba română în *Evanghelia învățătoare* de la Dealu din 1644, sau *La prealuminata stemă a prealuminatei case a măriilor lor, domnilor Basarabi* din *Antologhionul* apărut la Cîmpulung în 1643) li se adaugă altele, în care același exercițiu erudit îmbracă un conținut mai nuanțat. În *Epigrama* pe care, în *Triod-Penticostar*, o dedică doamnei țării, ținuta solemnă și fantezia doctă (numele Elena este explicat de **N.** prin grecescul „*Eleos*, ce-nseamnă milă") nu reprimă o anume căldură a sentimentului fratern, iar în distihurile introductive din manuscrisul traducerii romanului **Varlaam și Ioasaf* apare meditația cu subiect moral-filozofic, de inspirație livrescă.

În 1647 **N.** editează la mănăstirea Dealu, în limba slavonă, *Carte despre imitarea lui Hristos*, traducere, căreia el îi consacră mai mulți ani, după *De imitatione Christi* a lui Thomas a Kempis (textul îi parvine, se crede, în ediția Sommalius, din 1615). Tălmăcirea popularei scrieri ascetice a lumii creștine occidentale, nu lipsită de accente patetice și muzical-retorice, proprii literaturii religioase medievale, solicită, în special, virtuțile filologului și stilistului. Predoslovia concepută aici de **N.** ca o replică, în manieră renascentistă, la omagiul pe care îl adusese cărturarul muntean mitropolitul Varlaam, cu prilejul apariției *Răspunsului împotriva Catihismusului calvinesc*, echivalează cu o profesiune de credință. Interesul mărturisit, pe care traducătorul *Imitației*... îl manifestă încă din adolescență, pentru cunoașterea limbii latine, „nouă vădit înrudită", este egalat de iubirea ce el o va purta, deopotrivă, „slăvitului dialect slavon", principal mijloc de vehiculare a valorilor clasice, în ambianța culturală din sud-estul Europei. Confesîndu-se mitropolitului Varlaam, în prefața *Imitației*... **N.** încearcă a-și clarifica sieși sensul propriei sale evoluții intelectuale.

Lui **N.** i se datorează și cea dintîi transpunere românească a romanului popular **Varlaam și Ioasaf*, desăvîrșită pe la 1649. În vederea realizării acestei traduceri (al cărei autograf nu s-a păstrat, dar care va circula în copii manuscrise pînă în secolul al XIX-lea), **N.** confruntă diferite versiuni slavone ale scrierii, demonstrînd rigoare filologică, dar și virtuți în stăpînirea limbii poporului, pe care, între îndatoriri oficiale și căutări savante, „slovesnicul boierin" nu renunță a o cultiva. S-a presupus, de aceea, că el ar fi putut aduce o contribuție — fie și ca autor moral — la tălmăcirea, din slavonă în limba română, a **Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, precum și a **Vieții patriarhului Nifon* ⟨44, 45, 48, 49, 52, 63, 64⟩.

— ***La prea luminata stemă a milostivilor domni Basarabi*** (versuri slavone), în ***Molitvenic***, Cîmpulung, 1635, reed. în ***Pravila***, Govora, 1640, reed. și tr. în BRV, I, *109*, IV, *181*, tr. în LRV, II, *272—273* ; *Predoslovie* (în limba slavonă) la *Molitvenic*, Cîmpulung, 1635, reed. și tr. în BRV, IV, *182—187* ; *Predoslovie cetitorului*, în *Evanghelie învățătoare*, Govora, 1642, reed. în BRV, I, *120—123* ; *La prealuminata stemă a prealuminatei case a măriilor lor domnilor Basarabi* (versuri slavone), în *Antologhion*, Cîmpulung, 1643, tr. în LRV, II, *274* ; *Predoslovie arătînd cuprinsul și închinînd cartea domnului, ctitor al mănăstirii* (în limba slavonă), în *Antologhion*, Cîmpulung, 1643, reed. și tr. în BRV, I, *129—132*, tr. în LRV, II, *275—277* ; *Precuvîntare către cetitori* (în limba slavonă), în *Antologhion*, Cîmpulung, 1643, reed. și tr. în BRV, I, *133—135* ; *Stihuri în stema domniei Țării Rumânești, neam casei Băsărăbească*, în *Evanghelie învățătoare*, Dealu, 1644, reed. în BRV, I *145*, reed. în LRV, II, *273* ; *A tot binecinstitoarei stăpînei noastre* (versuri slavone), în *Carte despre imitarea lui Hristos*, 1647, reed. și tr. în BRV, IV, *195* ; *Predoslovie* (în limba slavonă) la *Carte despre imitarea lui Hristos*, Dealu, 1647, reed. și tr. în BRV, IV, *195—198*, tr. în LRV, II, *277—279* ; *Epigrama* (versuri slavone), în *Triod-Penticostar*, Tîrgoviște. 1649, reed. și tr. în BRV, I, *172—173*, tr. în LRV, II, *274* ; *Pre-*

doslovie (în limba slavonă) la *Triod-Penticostar*, Tîrgoviște, 1649, tr. Virgil Cândea, în *Udriște Năsturel și începuturile umanismului românesc*, RL, II, 1969, 11 ; *[„Recapitulatio" la romanul „Varlaam și Ioasaf"]* (versuri slavone), publ. și tr. Dan Horia Mazilu, în *Udriște Năsturel*, București, Minerva, 1974. — **Tr. :** *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, îngr. și pref. P. V. Năsturel, București, Universala, 1904.

— 1. Varlaam, *[Prefață]* la *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, [Dealu], 1645, reed. fragm. în BRV, I, *151* ; 2. *[Documente]*, DIR, IV, partea I, *623*, SDIR, IV, *CLXXXIV, 277* ; 3. Sbiera, *Mișcări, 300—301* ; 4. *[Note bibliografice]*, BRV, I, *103—104, 108—114, 120—125, 128—136, 144—147, 158—160, 171—175*, IV, *181—188, 189—190, 194—201* ; 5. P. V. Năsturel, *Prefață* la *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, București, Universala, 1904, *I—LXVII* ; 6. Iorga, *Ist. lit. relig., 166—167* ; 7. Iorga, *Ist. bis.*, I, *338* ; 8. P. V. Năsturel, *Genealogia Năsturelilor*, RIAF, X, 1909, *1—25*, XI, 1910, partea I, *37—71*, partea II, *282—330*, XII, 1911, partea I, *7—43*, XIII, 1912, partea I—II, *46—90*, XV, 1914, *81—119*, XVI, 1922, *81—136* ; 9. P. V. Năsturel, *Istoricul leagănului Năsturelilor*, RIAF, X, 1909, *200—232* ; 10. T. Dinu, *Din trecutul culturii românești : Udriște Năsturel*, NRL, I, 1909, *488—493* ; 11. Pascu, *Ist. lit. XVII, 70—71, 74—77* ; 12. Iorga, *Ist. lit.*, I, *259, 276—277* ; 13. Simonescu, *Încercări, 28—31* ; 14. P. P. Panaitescu, *L'Influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev, dans les Principautés roumaines*, Paris, Gamber, 1926, *36—48* ; 15. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *495* ; 16. Iorga, *Ist. înv., 29—32* ; 17. N. Iorga, *Mormîntul lui Udriște Năsturel ?*, BCM, XXII, 1929, iulie-septembrie ; 18. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *232, 240* ; 19. Pușcariu, *Ist. lit., 98, 111* ; 20. Lucian Predescu, *Udriște Năsturel*, CL, LXIII, 1930, 12 ; 21. Lucian Predescu, *Din cronicari români*, București, Adevărul, *42—51* ; 22. Eufrosina Dvoicenco, *Un studiu necunoscut al lui Hasdeu despre traducerea cărții „De imitatione Christi" în 1647*, RI, XVIII, 1932, 10—12 ; 23. I. Lupaș, *Începutul domniei lui Matei Basarab și relațiunile lui cu Transilvania*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XIII, 1932—1933 ; 24. N. Iorga, *Doamna Elina a Țării Românești ca patroană literară*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XIII, 1932—1933 ; 25. Emil Turdeanu, *„Varlaam și Ioasaf". Istoricul și filiațiunea redacțiunilor românești*, CEL, I, 1934 ; 26. Emil Turdeanu, *„Varlaam și Ioasaf". Versiunile traducerii lui Udriște Năsturel*, BOR, LII, 1934, 7—8 ; 27. Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților bisericești*, I, București, Librăria universitară, 1938, *68—71, 74—79, 81—86, 89—96, 101—105, 113—115* ; 28. Dan Simonescu, Damian P. Bogdan, *Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, BOR, LVI, 1938, 11—12 ; 29. Horia Oprișan, *Un izvor polon asupra luptei de la Țuțora (1620) — „Imitatio Christi" în traducerea lui Năsturel, copiată la Moscova*, RI, XXV, 1939, 7—9 ; 30. Călinescu, *Ist. lit., 51—53* ; 31. Șt. Nicolaescu, *Mateiaș voievod, fiul lui Matei Basarab voievod*, AO, XX, 1941, *19—27, 73—80* ; 32. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *97—98, 102* ; 33. Ciobanu, *Ist. lit., 31, 234, 272—283* ; 34. Radu Greceanu, *Casa de piatră din Herești. Istoric*, MMU, I, 1958 ; 35. Eugenia Greceanu, *Casa de piatră din Herești. Studiu arhitectonic*, MMU, I, 1958 ; 36. Piru, *Ist. lit.*, I, *105—110* ; 37. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *138—142* ; 38. I. C. Chițimia, *Introducere* la *Varlaam și Ioasaf*, CPL, II, *290* ; 39. Victor Papacostea, *Les origines de l'enseignement supérieur en Valachie*, RSE, I, 1963, 1—2 ; 40. *Ist. lit.*, I, *346—349* ; 41. L. Predescu, *Udriște Năsturel și răspîndirea romanului religios „Varlaam și Ioasaf"*, BOR, LXXXIII, 1965, 1—2 ; 42. Panaitescu, *Începuturile, 193—194* ; 43. Lucian Predescu, *Influența romanului „Varlaam și Ioasaf" în folclorul românesc*, BOR, LXXXIV, 1966, 1—2 ; 44. Petre Ș. Năsturel, *Recherches sur les rédactions gréco-roumaines de la vie de Saint-Niphon II, Patriarche de Constantinople*, RSE, V, 1967, 1—2 ; 45. Virgil Cândea, *L'humanisme d'Udriște Năsturel et l'agonie des lettres slavonnes en Valachie*, RSE, VI, 1968, 2 ; 46. G. Mihăilă, *Principales étapes de l'histoire des études slaves en Roumanie et de leurs rapports avec les études slaves internationales*, RSL, XVI, 1968 ; 47. Pîrnuță—Radu—Lupu, *Învățămîntul, 27—34* ; 48. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *145—147* ; 49. Dan Zamfirescu, *Gavriil protul* și *Învățăturile lui Neagoe Basarab*, LRV, I, *63, 113* ; 50. G. Mihăilă, *Udriște Năsturel*, LRV, II, *270—272* ; 51. Virgil Cândea, *Udriște Năsturel și începuturile umanismului românesc*, RL, II, 1969, 11 ; 52. G. Mihăilă, *Originalul slavon al „Învățăturilor" și formația culturală a lui Neagoe Basarab*, în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, București, Minerva, 1970, *102* ; 53. Gh. Pârnuță, *Istoria învățămîntului și gîndirea pedagogică din Țara Românească. Sec. XVII—XIX*, București, E.D.P., 1971, *35, 54, 57—60, 70, 71, 73, 82, 88—89, 94—97, 103* ; 54. Diomid Strungaru, *Versificația românească pînă la Dosoftei*, ACLF, II, *464—467* ; 55. Stoicescu, *Dicț. dreg., 214—216* ; 56. Armbruster, *Romanitatea, 184—188* ; 57. Duțu, *Cărțile, 19* ; 58. Dan Horia Mazilu, *Umanistul român Udriște Năsturel, autor de versuri în limba slavonă*, AUB, limbi slave, t. XXI, 1972 ; 59. Dan Horia Mazilu, *„Viața sfinților Varlaam și Ioasaf" în versiunea românească a lui Udriște Năsturel (geneza traducerii)*, RITL, XXII, 1973, 1 ; 60. Neaga Graur, *Arhitectură post-renascentistă în Cîmpia Dunării : casa Udriște Năsturel*, CNT. 1973, 22 ; 61. Tancred Bănățeanu, *Arta populară tradițională și lumea lui Udriște Năsturel*, RL, VI, 1973, 51 ; 62. Ion Horea, *La Casa Hereștilor*, RL, VI, 1973, 51 ; 63. Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și „Învățăturile către fiul său Theodosie". Problemele controversate*, București, Minerva, 1973, *45, 362* ; 64. Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, Minerva, 1974 ; 65. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, Minerva, 1976, *90—136*.

R. Ș.

NEAGOE, Ștefan (1838, Micăsasa, j. Sibiu — 23.VIII.1897, Bîrlad), publicist. Se naște într-o veche familie de preoți. Învață la Blaj, urmează apoi cursurile juridice la Academia de drept din Sibiu. Este numit procuror la București. Nu peste mult timp este profesor la Focșani, stabilindu-se, în cele din urmă, la Bîrlad, unde predă, la liceul „Codreanu", limba latină, pînă la pensionare. **N.** alcătuiește pentru clasele gimnaziale *Gramatica limbei române* (1869) care, alături de gramatica lui T. Cipariu, a fost în acea vreme cel mai folosit manual în învățămîntul secundar. Autorul îmbină, în acest manual, principiul etimologic cu cel fonetic. **N.** este redactor al „Sămănătorului" bîrlădean (1870—1874), unde publică, printre altele, cîteva pamflete politice și sociale. În 1881 scoate, împreună cu alți intelectuali, gazeta politică și literară „Paloda", de orientare liberală și democratică, cu preocupări pentru problema țărănească. **N.** descoperă printre cărțile tatălui său un manuscris miscelaneu, cunoscut ulterior sub numele de *Codex Neagoeanus*.

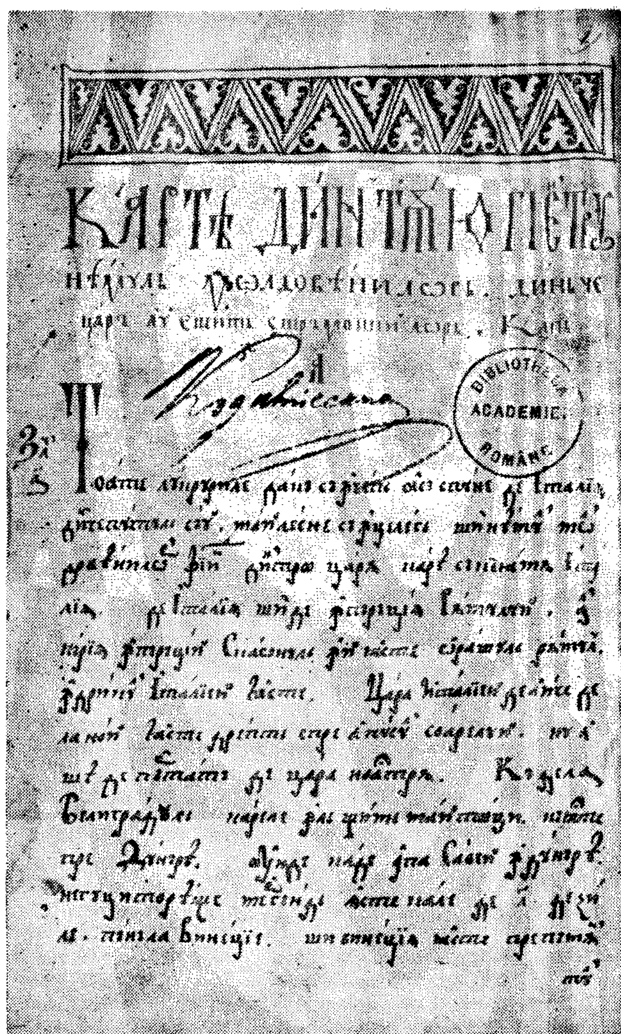
— *Anul 1871*, SML, II, 1871, 52 ; *În ziua nașterii mîntuitorului nostru Isus Christos*, SML, IV, 1873, 51 ; *Bîrlad. 1874, martie 30*, SML, V, 1874, 12.

— 1. Gh. Ghibănescu, *„Gramatica limbei române pentru clasele gimnaziale" de Ștefan Neagoe*, GLZ, II, 1888, 8 ; 2. *Necrolog*, PD, XVI, 1897, 9 ; 3. E. C., *Ștefan Neagoe*, PD, XVII, 1898, 43 ; 4. Vrabie, *Bîrladul, 102—111* ; 5. Gh. Vrabie, *Dascăli ardeleni necunoscuți : Ștefan Neagoe*, F, VII, 1940, 5—6 ; 6. V. Molin, *Din istoricul parohiei române ortodoxe din Pesta (1788)*, MB, XVI, 1966, 4—6.

M. T.

NECESARUL v. **Trebuinciosul.**

NECULCE, Ion (c. 1672—1745, Prigoreni, azi Ion Neculce, j. Iași), cronicar. Tatăl său, vistiernicul Neculce, intrase în rîndurile marii boierimi prin căsătoria cu Catrina, fiica marelui vistiernic Iordache Cantacuzino. Astfel că prin naștere **N.** aparține clasei celei mai înalte, înrudindu-se cu domni, boieri și cărturari munteni din familia Cantacuzinilor. Pînă la vîrsta de șapte ani, copilărește la moșia părintească Prigoreni, apoi, murindu-i tatăl iar mama recăsătorindu-se, este luat de bunica Alexandra la Blăgești. Această întîmplare, poate și un anume conservatorism au făcut ca **N.** să nu fie dat la învățătură. Probabil bunica a avut totuși grijă să pună vreun dascăl să-l inițieze în cititul și scrisul chirilic, concomitent cu exersarea limbii grecești, deprinsă de la tatăl său. În 1686, în urma incursiunii unui podgheaz polonez, este ucis tatăl vitreg, grămăticul Enache. **N.** se refugiază în Muntenia, la familia stolnicului Constantin Cantacuzino, pînă în 1690. Această perioadă l-a influențat puternic, trezindu-i interesul pentru faptul de cultură și pentru istorie, dar și inoculîndu-i o ură statornică împotriva Cantacuzinilor. Întors în Moldova, **N.** intră în viața publică, din 1693, cu rangul de postelnicel. Șirul dregătoriilor continuă, cu întreruperi și fluctuații, dar ascendent : vătaf de aprozi, mare agă, mare sluger, mare spătar, caimacam (locțiitor de domn). În 1701 se căsătorește cu Maria, fiica hatmanului Lupul Bogdan și nepoata de soră a lui Dimitrie Cantemir, consolidîndu-și astfel poziția de mare boier prin rudenii și avere. O scurtă perioadă mai grea o constituie venirea la domnie a lui Mihai Racoviță, în 1707, cînd **N.**, proscris, fuge pentru pa-

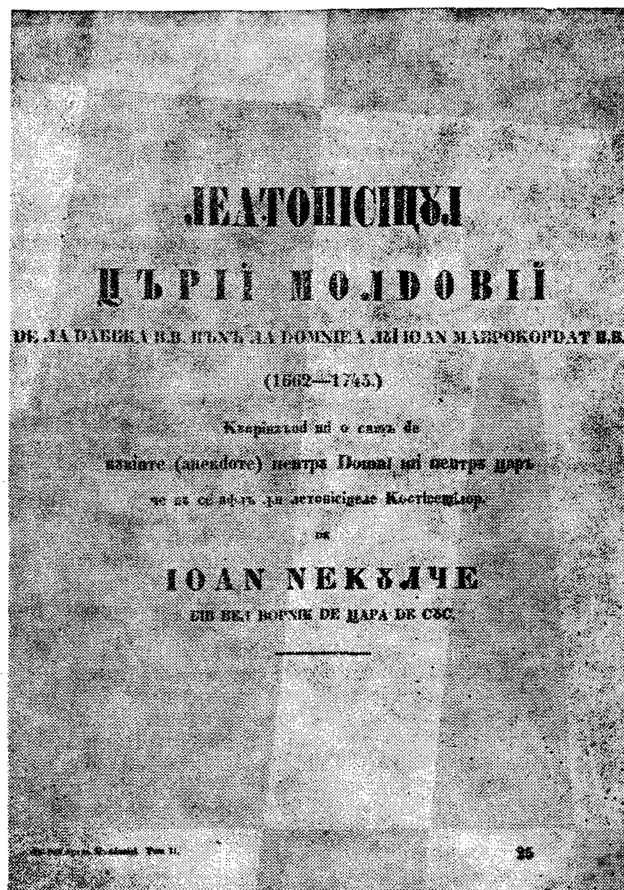

tru luni în Polonia. Odată cu venirea lui Dimitrie Cantemir, este numit din nou mare spătar și ajunge sfetnicul cel mai apropiat al tînărului domn, iar în preajma luptelor cu turcii i se dă o dovadă de încredere și apreciere — devine mare hatman. În această calitate participă la întîlnirile cu Petru cel Mare și la luptele cu turcii. Are comanda oștirii moldovene la Stănilești (1711) și asistă îngrijorat la încheierea armistițiului ruso-turc, care lăsa Moldova pradă răzbunării otomane. După doi ani de pribegie în Rusia, N. mai are de așteptat încă șapte ani în Polonia pînă să poată intra fără primejdie în țară. În vara anului 1720, în divanul mare are loc procesul de reabilitare materială și morală a pribeagului. După o pledoarie foarte abilă și documentată cu probe incontestabile, este achitat. Abia în 1731 Grigore Ghica îl numește mare vornic al Țării de Sus, însă aproape onorific. Principala sa activitate este administrarea averii și creșterea celor patru copii. Acesta este timpul cel mai favorabil continuării și completării cronicii sale, începută probabil încă din tinerețe ⟨29, 32⟩. Urmează o serie de mici funcții : judecător de divan, ispravnic, zlotaș, el avînd numeroase însărcinări juridice și fiscale.

N. *s-a format într-o* epocă de *dezvoltare* a culturii românești. Cronicarul, fără o formație sistematică, nu are o concepție definită și unitară asupra istoriei. El nu urmărește vreo evoluție sau involuție, faptele nu sînt raportate la o idee anume. De aici atitudini diferite, sau chiar contradictorii, față de întîmplări asemănătoare. Totuși, nu-i lipsesc anumite idei și principii în judecata sa asupra evenimentelor — patriotismul, în primul rînd — amplificat la **N.** de anii petrecuți în exil, de nedreptățile suferite de Moldova ; în al doilea rînd spiritul de clasă. Mare boier, **N.** ignoră sau disprețuiește oamenii de jos, mai ales atunci cînd evenimentele îl aduc în conflict cu ei. Legat organic de clasa sa, cronicarul privește cu ochi răi orice lezare a privilegiilor, chiar dacă, astfel, prin criticile sale, încalcă principiile moralei creștine. Primind o educație religioasă, dar bazată și pe tradiția familiilor moldovenești, **N.** și-a însușit profund această morală, mai mult, întreaga concepție providențialistă despre lume și viață. Din această cauză nu simțea lipsa unei concepții istorice, căci voința divină nu avea legi, era imprevizibilă și implacabilă. Și aprecierea străinilor se supune acestor principii ; cei buni, creștini, folositori Moldovei și boierimii, sînt tratați favorabil. Fără aceste calități, grecii (nu poporul, ci aventurierii) sînt prezentați cu ură și sarcasm, ca un rău distructiv, aproape de neînlăturat. La fel sînt priviți turcii. Dar dincolo de toate acestea stă o personalitate puternică, avînd interese proprii, cu o percepere particulară, de multe ori malițioasă și neiertătoare în aprecieri, omul și artistul **N.** După cum mărturisește în *Predoslovie,* **N.** a fost îndemnat să scrie de exemplul prețios al înaintașilor săi cronicari, pe care îi citează și al căror continuator se socotea. Dealtfel, el avea o înclinație firească pentru istorie, pentru observarea evenimentelor, așa cum demonstrează unele manuscrise ale sale, printre care și o traducere din grecește a unui cronograf. În același sens, elocvent este și faptul că **N.** este singurul cronicar care s-a ocupat de culegerea tradițiilor, păstrate în scris sau oral, în legătură cu diferite personalități și evenimente *(O samă de cuvinte).* S-a stabilit că unele din aceste tradiții au strictă atestare documentară, altele sînt numai brodate pe un fapt autentic, iar celorlalte nu li se poate verifica autenticitatea, unele fiind erori evidente. Ele sînt adunate fie din letopisețele anterioare, fie din mediul boieresc sau călugăresc ori chiar auzite în străinătate. Pentru cronică, principalul izvor folosit este **Letopisețul anonim al Țării Moldovei (1661—1709)*. Anumite amănunte, reproducerea unor documente și știri exacte despre alte țări au dus la concluzia că **N.** a mai folosit și alte surse, în special acte, rapoarte oficiale. În rest, este vorba de evenimente contemporane, la care, parțial, autorul a fost și martor ocular.

Cronica s-a păstrat și transmis în mai multe copii, cea mai importantă fiind aceea din manuscrisul 253 din Biblioteca Academiei R. S. România, care poartă corecturile și adăugirile autografe ale cronicarului. M. Kogălniceanu a editat-o pentru prima dată în 1845, cu titlul *Leatopisițul Țării Moldovii de la Dabija v.v. pînă la domnia lui Ioan Mavrocordat v.v. (1662—1743). Cuprinzînd și o samă de cuvinte (anecdote) pentru domni și pentru țară ce nu se află în letopisițele Costineștilor.* Folosind manuscrisul 253, Iorgu Iordan întocmește în 1955 ediția de bază : *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte. Predoslovia* care precede cronica e scrisă, ca și la înaintași, pentru a lămuri scopurile lucrării. Spre deosebire de toți ceilalți, el se mîndrește că nu are nevoie de izvoare, faptele fiind „scrise“ în inima sa. Înaintea *Letopisețului...* este așezată culegerea intitulată de **N.**

O samă de cuvinte ce sînt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrîni, și în letopiseț nu sînt scrise, ci s-au scris aice, după domnia lui Ștefăniță-vodă, înaintea domnii Dabijii-vodă. Deci cine va ceti și le va crede, bine va fi, iară cine nu le va crede, iară va fi bine: cine precum îi va fi voia așa va face. Cele mai multe „cuvinte" aduc amănunte semnificative din domniile și despre domnii Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan, iar cea mai vastă narațiune cuprinde evocarea lui Nicolae Milescu spătarul („Cîrnul"), marcată de cîteva evenimente aventuroase. Conceput în maniera cronicilor bazate pe succesiunea cronologică a domniilor, *Letopisețul...* se divide în 25 de capitole, corespunzătoare celor 25 de domnii ale perioadei 1662—1743, a căror mărime diferă după mulțimea și importanța faptelor petrecute în acel timp în țară sau peste hotare. Eroii principali sînt 14 domnitori, unii domnind de două sau trei ori. Perioada de pînă la Dimitrie Cantemir este dominată de figurile, sugestive, ale lui Gheorghe Duca și Dumitrașcu Cantacuzino, personalități ale căror domnii nefaste au corespuns cu vremuri deosebit de dificile pentru Moldova. Primul s-a făcut cunoscut prin dări foarte multe și grele, prin cheltuieli risipitoare, al doilea prin lăsarea țării pradă tuturor, prin purtarea lipsită de orice respect pentru obiceiurile și legile țării. Dar această perioadă cuprinde și două figuri mai luminoase: Constantin și Antioh Cantemir. Lui Constantin i se fac biografia și portretul, în care calitățile (vitejia, cinstea, înțelepciunea) stau alături de defecte. În al șaptelea an al domniei sale, Constantin Cantemir, dînd curs unor intrigi perfide, *săvîrșește o mare greșeală*, asupra căreia insistă îndeosebi **N.**: uciderea fraților Miron și Velicico Costin. Mult lăudată este prima domnie a lui Antioh, pentru micșorarea birului, pentru pacea așezată în țară, pentru firea voievodului, aplecat la bunele sfaturi ale boierilor, dar e descrisă cu mare amărăciune cea de a doua domnie, cînd o rea influență face ca totul să decadă. Capitolul al XIX-lea tratează pe larg *Domnia lui Dumitrașco Cantemir-voevoda în anul 7219 [1710]*. Deși se referă la o domnie de numai nouă luni, acest capitol înseamnă aproape a șasea parte în întreaga economie a cronicii. Sînt prezentate amănunțit și cu însuflețire planurile și pregătirile abile ale domnului (secondat îndeaproape de marele hatman N.). Vizita țarului la Iași, ospețele, convorbirile — toate sînt evocate cu voluptatea amănuntului pitoresc. Febrilitatea pregătirilor e urmată de amărăciunea înfrîngerii, apoi de durerea exilului. În ultima parte, de după 1711, se poate constata o schimbare de ton și o mai mică preocupare pentru prelucrarea datelor. Căderea lui D. Cantemir și a iluziilor sale, pribegia silită de nouă ani, starea jalnică a țării sînt zugrăvite de un **N.** mai resemnat, mai obosit, fără ambiții de mărire. Această parte a cronicii este plină de relatări ale războaielor externe, de multe ori fără nici o legătură directă cu istoria Moldovei. **N.** avea măcar satisfacția că acolo turcii erau bătuți dezastruos. Doar spre sfîrșit se mai înseninează cronicarul, înfățișînd domnia mai bună a lui Constantin Mavrocordat, care a reorganizat și întărit școlile, obligînd pe toți boierii să-și trimită copiii la învățătură. Pe lîngă valoarea istorică în sine (informațiile despre evenimentele petrecute în Moldova și alte țări), **N.** izbutește să dea *Letopisețului...*, prin interpretare proprie, un evident sens etic. Îmbinînd morala omului de bun simț cu aceea creștină, autorul țese un adevărat sistem justițiar, în care rolul principal îl deține divinitatea. De-a lungul cronicii sînt notate,

ЛЕТОПИСЕЦУЛ
ЦЪРІЇ МОЛДОВІЇ
ДЕ ЛА ДАБИЖА В.В. ПЪНЪ ЛА ДОМNIEA ЛЪЇ ІОАN МАВРОКОРДАТ В.В.
(1662—1743.)
Кꙋпрінзѫнд ші о самъ де
кꙋвінте (анекдоте) пентрꙋ Домні ші пентрꙋ царъ
че нꙋ се афлъ ла летопісіцеле Костінещілор.
де
ІОАN NЕКꙋЛЧЕ
ЕІВ ВЕЛ ВОРNІК ДЕ ЦАРА ДЕ ЖОС.
25

îndată după relatările unor fărădelegi, pedepsele care vor urma. Și lui Miron Costin, ucis atît de nedrept, i se găsesc culpe care i-ar fi adus o asemenea moarte. Dezideratul exprimat de **N.** în finalul *Predosloviei* — de a educa și instrui generațiile viitoare — este realizat și prin accentuarea cauzelor care duc la săvîrșirea răului (nesocotirea legilor, obiceiurilor și sfaturilor, abuzul de putere, lăcomia, lașitatea), ca și prin sublinierea unor calități (dragostea și grija de țară, simțul măsurii, blîndețea, înțelepciunea, respectarea bunelor principii).

Letopisețul... lui **N.** încheie și încununează vechea istoriografie moldovenească, el constituind totodată începutul prozei literare românești. Amploarea lui e dată de marea bogăție a faptelor, cu amănunte semnificative, păstrate de tradiție și de memoria de artist a autorului. Forma clasică a istoriografiilor este respectată doar în structurarea după domnii și în prezentarea unor obiceiuri de înscăunare. Dar granițele cronologice sînt încălcate ori de cîte ori scriitorul are de completat un fapt, o imagine, un portret, o idee. Ceea ce îl interesează nu este atît devenirea istorică, ci mai mult ilustrarea faptică a defectelor și calităților umane, senzaționalul, întîmplarea ieșită din comun. Purtat de imaginația sa vie, autorul vede și simte, vibrează și trăiește, participă afectiv la toate relatările. Adoptă tonuri potrivite pentru fiecare situație, bucurîndu-se sau văicărindu-se, jubilînd sau făcînd observații pline de umor. Vechiul stil analistic e complet depășit, faptele fiind ordonate și valorificate numai de înțelegerea, sensibilitatea și puterea de retrăire a

autorului. Pentru a defini mai expresiv, **N.** face mereu comparații între situații și între oameni, așa încît criteriul cronologic e de multe ori formal. Personalitățile cronicii constituie lumea vie a unei opere literare închegate, în care **N.** toarnă întreg materialul selectat de sensibilitatea și memoria sa. El urmărește cu atenție oamenii, faptele de viață. Chiar și cei pe care istoria îi păstrează în posturi statuare, domni și împărați, coboară, în cronică, în rîndul muritorilor, vorbesc firesc, cu simplitate, au bucurii și necazuri. *Letopisețul...* are o expunere cursivă, expresivă, probînd o mare putere de observație și caracterizare, de concretizare și reconstituire a vieții. La aceasta a contribuit în primul rînd limba, bazată pe cea vorbită, concentrînd virtuțile ei plastice și sugestive. Stilul este simplu, natural, adecvat. Talentul de povestitor este darul cel mai de preț al lui **N.** Legendele grupate înaintea *Letopisețului...* nu-l preced numai cronologic, ci sînt o adevărată „introducere" în arta neculceană, mostre elocvente ale capacității narative, descriptive și evocatoare a acestui prim prozator al literaturii noastre. Tradițiile din *O samă de cuvinte* constituie o colecție de miniaturi bine lucrate, trase dintr-o substanță epică senzațională, adevărate embrioane de nuvele prin concentrația puternică a evocării. **N.** a și fost considerat, dealtfel, primul nuvelist român. La reușita povestirii contribuie esențial expresia, care fixează și sugerează plastic o situație; deși uzează de obicei de un lexic comun, o sintaxă proprie duce la noi valențe și dimensiuni. Sînt surprinse mișcarea, tensiunea dramatică sau hazul, întreaga semnificație a unui moment. Remarcabilă este arta portretului, în general descrierea. Avînd o funcție mai amplă, portretul e realizat complex, prin acumulări biografice și faptice care, analizate și interpretate, duc la conturarea liniilor esențiale ale unui caracter, îmbogățesc personajul cu amănunte și observații de detaliu. Așa sînt create figurile lui Dumitrașcu Cantacuzino, Gh. Duca, Gin Ali-Pașa (a cărui imagine este realizată prin îngroșarea pînă la grotesc a sadismului). Constantin Cantemir apare bine reliefat, cu lumini și umbre, cu măreția și micimile lui, cu tot omenescul. Nu lipsesc nici tablourile mai vaste, pline de dinamism și autenticitate (descrierea nunții fiicei cronicarului, Anica, și a luptelor de la Stănilești). Imaginile artistice sînt realizate cu mijloacele simple ale exprimării orale, cu puține figuri de stil. Doar comparația este mai frecventă, ca și epitetul, uneori multiplu. Puținele metafore sînt fine și sugestive. **N.** este socotit cel dintîi scriitor artist din literatura română. Modalitatea narativă, stilul și limba cu un farmec inegalabil, conținutul istorico-etic, dar și general uman al cronicii au constituit un bogat izvor al prozei noastre artistice. Mulțimea copiilor și răspîndirea lor atestă circulația cronicii. Editarea din 1845, în cercul format în spiritul „Daciei literare", care cerea inspirația din istorie, a fost un fapt de o deosebită importanță pentru scriitorii de atunci și de mai tîrziu. D. Bolintineanu și V. Alecsandri poetizează multe din motivele propuse de ***O samă de cuvinte,*** creînd un curent puternic de valorificare a vechilor cronici. Mai tîrziu, **M. Sadoveanu** se va considera, prin I. Creangă, un coborîtor din cronicarul moldovean.

— *Leatopisițul Țării Moldovii de la Dabija v.v. pînă la domnia lui Ioan Mavrocordat v.v. (1662—1743). Cuprinzînd și o samă de cuvinte (anecdote) pentru domni și pentru țară ce nu se află în letopisețele Costineștilor,* LȚM, II, *193—464,* CRL, II, *174—416* ; *Letopisețul Țărei Moldovei,* București, Socec, 1894 ; ed. 2, 1897 ; ed. 3, 1906 ; *O seamă de cuvinte și Cronica,* București, Socec, 1909 ; *Cronica lui...,* I—II, îngr. și introd. Al. Procopovici, Craiova, Scrisul românesc, 1932; ed. 2, 1942 ; *Letopisețul Țării Moldovei și O seamă de cuvinte,* îngr. Ion Pillat, București, Cartea românească, 1933 ; ed. 2, 1938 ; *O seamă de cuvinte. Letopisețul Țării Moldovii,* București, Cioflec, 1943 ; *O samă de cuvinte,* București, E.T., 1953 ; *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte,* îngr. și introd. Iorgu Iordan, București, E.S.P.L.A., 1955 ; ed. 2, București, E.S.P.L.A., 1959 ; ed. București, E.L., 1963 ; ed. București, E.Ș., 1968 ; ed. București, Ion Creangă, 1972 ; *O samă de cuvinte,* îngr. și postfață Valeriu Cristea, București, Minerva, 1972.

— 1. I. Tanoviceanu, *Cîteva notițe biografice asupra cronicarului Ion Neculce,* A, II, 1890—1891, *330—333* ; 2. Cireș, *Studii, 21—123* ; 3. I. Tanoviceanu, *Contribuțiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni,* AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXVII, 1905 ; 4. Iulian Marinescu, *Documente relative la Ioan Neculce,* BCIR, IV, 1925, *1—104* ; 5. Iorga, *Ist. lit.,* II, *269—309* ; 6. Pușcariu, *Ist. lit., 154—161*; 7. Al. Procopovici, *Introducere. Epoca, viața, opera și personalitatea lui I. Neculce,* în *Cronica lui I. Neculce,* I, Craiova, Scrisul românesc, 1932 ; 8. I. N. Băleanu, *Sensul actual al lui Neculce*, D, X, 1932, 1—3 ; 9. Sadoveanu, *Opere,* XIX, *472—498* ; 10. Ion M. Negreanu, *Cronici literare,* Craiova, Făclia, 1938, *209—214* ; 11. Șiadbei, *Cercetări,* I, *1—10* ; 12. Călinescu, *Ist. lit., 28—30* ; 13. Dan Simonescu, *Din începuturile istoriografiei românești : Nicolae Costin și Ion Neculce,* ACG, *483—492* ; 14. Cartojan, *Ist. lit.,* III, *189—197* ; 15. Paul Mihail, *Cronica lui Ioan Neculce în copie din 1781,* Iași, Tip. Lupta Moldovei, 1948 ; 16. Gr. Scorpan, *Ion Neculce,* IL, II, 1950, 8 ; 17. Iorgu Iordan, *Introducere* la Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, București, E.S.P.L.A., 1955 ; 18. I. Verdeș, *Ideile social-politice ale cronicarilor din secolele XVII—XVIII din Țara Românească și Moldova,* DIF, I, *7—36* ; 19. Al. Andriescu, *Contribuția marilor cronicari moldoveni și munteni la dezvoltarea limbii literare,* AUI, științe sociale, t. III, 1957, fasc. 1—2 ; 20. Piru, *Ist. lit.,* I, *374—406* ; 21. Lăudat, *Ist. lit.,* II, *172—207* ; 22. *Ist lit.,* I, *596—619* ; 23. G. Călinescu, *Ioan Neculce,* RITL, XIV, 1965, 1 ; 24. Cioculescu, *Varietăți, 70—92* ; 25. Dumitru Velciu, *Bibliografia lui Ion Neculce,* LL, XII, 1966 ; 26. Const. C. Giurescu, *Valoarea istorică a tradițiilor consemnate de Ion Neculce,* SFL, *439—495* ; 27. Martinescu, *Cronicari, 71—76*; 28. Dumitru Velciu, *Ion Neculce,* București, E.T., 1968 ; 29. C. Boroianu, *Cînd a fost scrisă cronica lui Neculce ?,* RITL, XVII, 1968, 4 ; 30. Doina Curticăpeanu, *Arta portretului la Neculce,* SUB, Philologia, XIII, 1968, fasc. 1 ; 31. Dumitru Velciu, *Cînd și-a redactat Neculce cronica,* RL, II, 1969, 20 ; 32. C. Boroianu, *În legătură cu datarea cronicii lui Neculce,* RITL, XVIII, 1969, 4 ; 33. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *269—279* ; 34. Nichita Stănescu, *Ion Neculce,* LCF, XII, 1969, 46 ; 35. Șerban Cioculescu, *Ioan Neculce și folclorul,* RL, III, 1970, 45 ; 36. D. Velciu, *Aspecte și preocupări de cultură la cronicarul Ion Neculce,* RVB, XXIII, 1970, 11—12 ; 37. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.,* I, *274—302* ; 38. Chițimia, *Probleme, 315—338* ; 39. Ursu, *Memorialistica, passim* ; 40. Valeriu Cristea, *Un portret : Ion Neculce,* RL, V, 1972, 10 ; 41. Mihai Berza, *Ion Neculce și societatea moldovenească a veacului al XVIII-lea,* LCF, XV, 1972, 50 ; 42. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 72—78* ; 43. Valeriu Cristea, *Introducere în opera lui Ion Neculce*, București, Minerva, 1974 ; 44. C. Rezachevici, *Un alt „cuvînt" al lui Neculce confirmat de documente din veacul al XVII-lea și cîteva relatări în legătură cu „istoriile" sale,* STD, XXVIII, 1974, 4 ; 45. Iorgu Iordan, *Neculce precursor al lui Creangă,* CRC, IX, 1974, 36 ; 46. Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520—1743),* București, Minerva, 1975, *72—122* ; 47. Liviu Onu, *Aspecte din tradiția manuscrisă a cronicii lui Ion Neculce. Contribuția căpitanului Gavril Gherghel,* RITL, XXV, 1976, 1 ; 48. Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche,* I, București, Minerva, 1976, *193—273.*

C. T.

NECULUȚĂ, Dumitru Theodor (20.IX.1859, Tîrgu Frumos — 17.X.1904, București), poet. Era fiul unor țărani nevoiași. La zece ani părăsește casa părinților. Lipsit de posibilități materiale, dar dornic de a se instrui, **N.** se formează ca autodidact. Citea literatură — dintre poeți el frecventa în special pe M. Eminescu și G. Coșbuc —, iubea mult muzica. Strîns legat de mișcarea muncitorească, poetul este alături de I. C. Frimu în lupta pentru refacerea partidului socialist, după trădarea „generoșilor". **N.** a fost muncitor cizmar. A murit bolnav de inimă. O parte din versurile apărute prin reviste („Adevărul ilustrat", „Icoana vremei", „România muncitoare", „Lumea nouă literară și științifică") i-au fost culese, postum, în volumul ***Spre țărmul dreptății*** (1907). A semnat și cu pseudonimele D. Azur, E. Crîng, D. Niculescu, N. Sorin, Odin. Post-mortem, a fost ales membru de onoare al Academiei (1948).

Nu originalitatea face meritul poeziei lui **N.**, îndatorată mult modelelor vremii (Eminescu, G. Coșbuc, Al. Vlahuță), ci pronunțata ei notă socială, patosul sincer al revoltei și speranței, mai convingătoare cînd tonul e direct. În poemul *Spre țărmul dreptăței*, al cărui titlu ar sugera o profetică chemare la luptă, apare viziunea revoluției triumfătoare. Energiile colective, încărcate de revoltă, vor purifica lumea (*Poporul*). Amestec de obidă și ură, de sarcasm și profeție, lirismul poetului preia adesea tonul coșbucian, din *Noi vrem pămînt* (în *Moment de revoltă*), din *Doina* (în *Sorțarii*), precum și unele scheme metrice specifice autorului *Baladelor și idilelor* (în *Țiganii*, de pildă). Modelul eminescian se simte în linia poeziei satirice (de un anume patos pamfletar, *Lor* este un ecou al *Junilor corupți*) și în reminiscențe evidente, ca acelea din *La steaua*, *Unei proletare*, *Cusutoreasa*. Adesea însă influența lui Eminescu este receptată prin Vlahuță, dovadă mai ales compunerile care retorizează suferința, ca *Durere de mamă*, *Bordei și mormînt*, în maniera poeziei *La icoană*. Culoarea sentimentală a poeziei sociale pe care o scrie **N.** este evidentă, dealtfel, și în *Înserare*, *În amurg*, imagini ale durerii țărănești, sau în *Țiganii*, *Tu*, *Moise*, *Prigonitul*, expresii ale sentimentului înfrățirii cu neamurile lovite sau cu categoriile umane năpăstuite. Fostul deținut, femeia care-și vinde trupul sînt personaje reabilitate din perspectiva unui umanitarism sentimental. Dintre poeziile care nu au fost incluse în volumul din 1907 sînt de reținut doar cîteva, printre care *Cor de robi*, remarcabilă în ciuda amprentei coșbuciene în versificație. În *Și totuși*, ca, dealtfel, în cea mai mare parte a eroticii sale, **N.** eminescianizează vizibil. Surprinzătoare sînt cîteva anticipări ale atmosferei și descripției bacoviene. Rămîn, din versurile primului nostru poet-muncitor, poeziile impregnate de simpatie și compasiune pentru umiliții și obidiții lumii.

— *Spre țărmul dreptăței*, București, Cercul de editură socialistă, 1907 ; ed. 2, București, Casa Pap ; ed. 3, București, Editura Partidului Social-Democrat, 1945 ; ed. îngr. Mihu Dragomir, pref. Maria Banuș, București, E.S.P.L.A., 1954 ; ed. pref. Mihu Dragomir, București, E.S.P.L.A., 1959 ; *[Poezii]*, POC, 249—301.

— 1. I. Nicoară [N. D. Cocea], *„Spre țărmul dreptății"*, *Poezii de D. Th. Neculuță*, FCL, I, 1910, 32 ; 2. I. Vitner, *Viața și opera lui D. Th. Neculuță*, București, E.S.P.L.A., 1950 ; 3. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953 ; 4. Mihu Dragomir, *Date noi asupra vieții și operei lui D. Th. Neculuță*, VR, VII, 1954, 8 ; 5. Mihu Dragomir, *În legătură cu data nașterii lui D. Th. Neculuță*, GL, VI, 1959, 28 ; 6. Mihu Dragomir, *Locul lui D. Th. Neculuță în poezia noastră*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 7. Regman, *Confluențe*, 280—287 ; 8. Micu, *Început*, 526—532 ; 9. Ciopraga, *Lit. rom.*, 278—279 ; 10. Straje, *Dicț. pseud.*, 477.

S. C.

NEGOESCU, Cristu S. (26.VIII.1858, București — 5.IX.1923, București), publicist și scriitor. A făcut clasele primare la Cîmpulung, unde tatăl său era institutor. În 1868 este trimis la București pentru studii la liceul „Matei Basarab", dar, după un an, murindu-i tatăl, se mută cu familia la Craiova, de unde era originară mama, și continuă aici liceul ca bursier. Încă din liceu, **N.** este pasionat de ziaristică. În 1876 debutează cu un articol despre importanța învățămîntului, apărut în ziarul „Oltenia". Între 1876—1879 urmează la București cursurile Facultății de litere și ale Facultății de drept. Ca student, a inițiat societatea „Unirea" (1879) și a fost membru în comitetul Ligii culturale. În toamna anului 1884, **N.** a obținut licența în litere cu teza *Fabula*, fiind numit profesor la Ploiești. Pleacă apoi în Belgia să-și perfecționeze studiile de drept și obține titlurile de doctor în științele politice și administrative și doctor în drept. Întors în țară, **N.** și-a continuat activitatea didactică la Ploiești. Se mută, după un timp, la București, ca profesor de istorie la liceul „Matei Basarab". Din 1891—1892 pînă în 1901, a ocupat diferite funcții superioare în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. S-a făcut cunoscut prin colaborările sale la „Resboiul" și la „Democratul" din Ploiești, unde publica versuri și proză ; în 1879 a intrat în redacția ziarului „Românul" ; a scos, cu Fr. Damé și I. G. Bibicescu, ziarul „Renașterea" ; în 1882 a întemeiat la Ploiești revista „Școala română", iar în 1884 ziarul „Alarma". O categorie a scrierilor lui **N.** o formează articolele de popularizare a operelor scriitorilor români și a literaturii populare, alături de articole pe teme de învățămînt sau politice, științifice și filozofice. În altă categorie se grupează manualele didactice de retorică și stilistică, precum și antologiile de literatură populară și din clasicii români. Încercările sale, în proză și versuri, le-a publicat în volum, laolaltă cu studii și conferințe. Literaturii populare **N.** i-a acordat o importanță de prim ordin, socotind-o „izvorul cel mai bogat de cultură generală pentru o națiune". În revista „Școala română" el lansează în 1882 un apel *Către inteligența satelor* pentru culegerea de cîntece bătrînești, doine, colinde, proverbe, basme etc. El însuși publică, în același an, o doină din Transilvania și cîntece soldățești despre războiul din 1877, culese în Muntenia. Cele două volume de *Poezii populare alese* (1896) sînt alcătuite în scop educativ și cuprind piese reprezentative din toate provinciile românești, adunate din reviste și colecții. La fel este concepută și colecția de *Colinde și cîntece de stea* (1911). Un rezumat al preocupărilor sale pentru literatura populară va fi publicat în volumul *Negru pe alb* (1922), care reunește și cîteva studii, conferințe, amintiri, poezii, cugetări și schițe după natură. Modelele unor *Tipuri după natură* sînt luate din lumea comercianților din Ploiești (*Gură rea*, *Burtă verde*). Cugetările, în proză sau în versuri, despre viață, morală, rațiune, poezie, femeie, sînt presărate pe tot parcursul lucrării. Tonul didactic și moralizator este caracteristic volumului și celorlalte încercări literare ale lui **N.** Versurile sale, fără relief, sînt meditații în notă pesimistă, unele în stil popular. Fabulei, **N.** i-a consacrat două studii în care reia păreri deja exprimate în legătură cu originea și evoluția ei. Studiul teoretic este întregit cu o selecție de texte din cei mai cunoscuți fabuliști români.

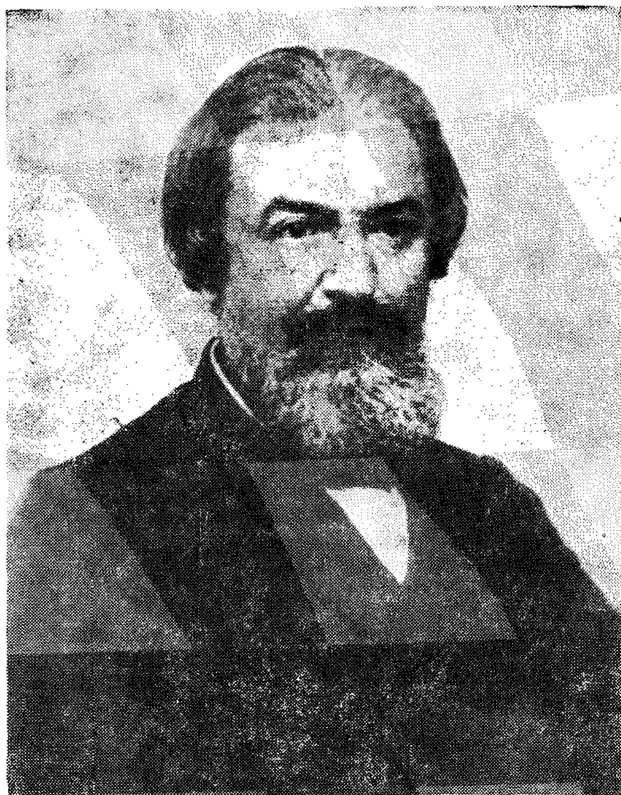
— *Către inteligența satelor*, ȘR, I, 1882, 2 ; *Într-un album*, ȘR, I, 1882, 2 ; *Credeam...*, ȘR, I, 1882, 2 ; *Pe albumul sorî-mi*, ȘR, I, 1882, 3 ; *Cugetări*, ȘR, I, 1882, 3 ; *Un manuscris vechi*, ȘR, I, 1882, 2—4 ; *O întrebare*, ȘR, I, 1882,

4 ; *Naşul şi fina. Doină din Transilvania*, CT, IX, 1882, 5 ; *Cîntece soldăţeşti din ultimul război*, CT, IX, 1882, 10—12 ; *La Constanţa*, ŞR, III, 1884, 16 ; *Retorica*, Ploieşti, Tip. Progresul, 1883 ; ed. 2, Ploieşti, Tip. Cărjean, 1888 ; ed. 3 *(Retorica şi stilistica)*, Bucureşti, Steinberg, 1896 ; *Diverse. Conferinţe publice*, Ploieşti, Tip. Democratul, 1887 ; *Poezii populare alese. Balade*, Bucureşti, Socec, 1896 ; *Poezii populare alese. Doine, colinde, cîntece soldăţeşti, bocete, legende*, Bucureşti, Socec, 1896 ; *Studiu asupra fabulei*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1898 ; *Fabule şi fabulişti*, ed. 3, Bucureşti, Minerva, 1905 ; *Colinde şi cîntece de stea*, Bucureşti, Sfetea, 1911 ; *Negru pe alb*, Bucureşti, Tip. Cultura neamului românesc, 1922.

— 1. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, 136 ; 2. *Encicl. rom.*, III, 385 ; 3. D. Teleor, *Oamenii şcoalei*, ROI, I, 1901, 2 ; 4. *Cristu S. Negoescu*, TD, I, 1909, 3 ; 5. *Candidaţii noştri. Din viaţa şi activitatea d-lui Cristu Negoescu*, Ploieşti, Tip. Prahova, 1911 ; 6. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 6986, vol. 18/1923 ; 7. Predescu, *Encicl.*, 590.

L. B.

NEGRI, Constantin (Costache), (1812, Iaşi — 28.IX.1876, Tîrgu Ocna), scriitor. Era al doilea din cei cinci copii ai lui Petrache Negre (sau Negrea, cum apare, mai rar, în scriptele timpului), vel agă, şi ai Smarandei Donici. Învaţă mai întîi acasă, cu un dascăl grec, iar după 1823 la curtea domnitorului Ioan Sandu Sturdza. În 1821, în timpul mişcării eteriste, familia se refugiase la Chişinău şi **N.** îşi continuă acolo învăţătura, la şcoala mitropoliei. Se înapoiază la Iaşi, după moartea tatălui (1823), şi va urma o vreme la pensionul francez al lui Mouton. În 1828, la Odessa, înscris tot la un pension ţinut de un francez, Costache Negre e apelat Negry, nume pe care avea să-l şi adopte în forma, uşor modificată, Negri. La reîntoarcere, **N.** a trecut şi prin pensionul lui V. Cuénim. Plecat în Apus (1832) pentru a studia medicina, cutreieră oraşe ca Viena, Paris, Berlin, Hamburg. În Italia, **N.** avea să fie subjugat de frumuseţea cetăţilor Veneţia, Neapole, Florenţa. După mărturia lui D. Bolintineanu, el ar fi luat contact cu tineri patrioţi din Risorgimento, iniţiindu-se în conspiraţiile lor politice. În 1841 era în ţară şi refuza să devină clironomul averii, impresionante, a tatălui vitreg, Costache Conachi. Din moştenirea lăsată de Petrache Negre şi-a păstrat moşia de la Mînjina, care avea să devină un loc de întrunire al unioniştilor din cele două provincii. Amfitrion preţuit pentru tactul, modestia şi chibzuinţa lui, pentru caracterul său ales, **N.** se bucura de multă autoritate. În 1845 era în Anglia. La Paris, în 1848, va înmîna Guvernului provizoriu, abia instaurat, tricolorul românesc, realizat se pare chiar de către el, prin combinarea culorilor vechilor drapele moldovenesc şi muntenesc. La mişcarea revoluţionară din Moldova nu a participat, nefiind în ţară, dar va împărtăşi cu ceilalţi căuzaşi soarta de exilat. La Braşov, iscăleşte, cu alţii împreună, o declaraţie de principii pentru „reformarea patriei" ; la Cernăuţi este ales preşedinte al comitetului revoluţionar restrîns. În 1849, N. Bălcescu îl propune drept şef al emigraţiei române în străinătate, dar **N.** nu acceptă. Revenit în ţară, el face propagandă pentru Unire. În 1851 este numit pîrcălab de Covurlui. Devenit şef al Departamentului Lucrărilor Publice (1854) şi trimis, în fruntea unei delegaţii, la Viena (1855), spre a pleda cauza Principatelor şi drepturile lor de autonomie, **N.** îşi inaugurează o carieră diplomatică eminentă. Agent al ţării la Constantinopol, el se preocupă îndeaproape şi de chestiunea mănăstirilor închinate. În 1856 revine în ţară şi e integrat în Comitetul Unirii din Iaşi, iar în 1857 este ales deputat la Galaţi. Vicepreşedinte al Adunării ad-hoc, **N.** militează pentru împroprietărirea ţăranilor. La un moment dat (1858), erau de partea sa cele mai multe şanse de a fi ales domn, dar a renunţat la candidatură. Va rămîne un sfetnic apropiat al prietenului său Al. I. Cuza, mai ales în ce priveşte problemele de politică externă. Din nou la Constantinopol, ca agent oficial al ţării, el luptă cu dîrzenie şi infinită răbdare pentru recunoaşterea dublei alegeri a lui Cuza, adică a Unirii. Năzuind de mult la chietudinea sălaşului său din Tîrgu Ocna, **N.** declină propunerile lui Cuza şi ale lui M. Kogălniceanu de a reintra în viaţa politică. Pînă la sfîrşitul vieţii trăieşte retras la moşia lui. A murit de pe urma unei pneumonii.

Ca scriitor, **N.** a fost un diletant fin şi cultivat, compunînd mai mult pentru plăcerea lui ori impulsionat de amicul său V. Alecsandri. A colaborat îndeosebi la „Propăşirea". În rest, ceea ce a mai apărut în diverse publicaţii — „Calendar pentru poporul românesc pe anul 1845", „Calendar pe 1853", „România literară" (1855), „Steaua Dunării" (1856), „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina" (1868) se datoreşte mai mult stăruinţelor unor prieteni. Poet ocazional, **N.** celebrează un eveniment ca dezrobirea ţiganilor *(Urarea. 31 Ianuarie 1844)* ori consemnează discret vreo împrejurare intimă, mişcătoare *(Moartea Emiliei)*. În colaborare cu V. Alecsandri, de a cărui înrîurire va fi covîrşit, a scris *Strigoiul* şi *O noapte la Blînzi*. Stihurile de dragoste, care şi-au avut în epocă răsunetul lor, mai ales pe muzică de M. A. Corradini, nu sînt prea departe de alcătuirile poetice ale unui C. Conachi sau ale Văcăreştilor *(Ciuda de amor)*. Mai multă vigoare au versurile de inspiraţie folclorică *(Doina, Cîntic haiducesc, Hora haiducească)*, nu însă şi cele pe teme istorice *(Războienii şi Neamţu)*, fade şi fără inspiraţie. Cîte un motiv poetic precum trecerea de neoprit a timpului deşteaptă parcă un ecou mai adînc. Mai mult ca divertisment, a compus şi cîteva fabule. Inapt pentru scrierile de ficţiune, cu o fantezie săracă, **N.** era mai înclinat spre proza

de evocare lirică și spre memorialul de călătorie. Cele trei „sări“ din ciclul *Veneția*, de atmosferă romantică, povestesc patetic despre iubiri aprinse, răzbunări teribile, petrecute într-o ambianță misterioasă și lugubră. Descripțiile, într-o cromatică vie, au o patină lirică, ușor desuetă. În dispoziție reflexivă, autorul cugetă fugar la soarta Veneției și la decăderea ei. Un fragment de nuvelă, cam neguroasă, *Mănăstirea*, are ca erou un proscris politic pe nume Corrad, amintind de M. A. Corradini, căruia, în 1843, scriitorul îi închinase versuri. Tot neterminată, schița *Memoriile unei părechi de foarfici*, sugerată probabil de *Istoria unui galbîn* a lui Alecsandri, dezvăluie la **N.** resurse satirice. Poliglot (cunoștea franceza, italiana, engleza, germana, turca, greaca modernă și latina), **N.** a tradus din Byron poezia *O lacrimă*, dînd și o versiune în proză a poemului *Mazeppa*. Din Schiller tălmăcește poezia *La pîrîu ședea băietul...* Ar fi făcut și alte traduceri, între care *Lampa* de A. Chénier. În decursul activității lui politice, **N.** a rostit multe discursuri, cel mai remarcabil fiind toastul ținut la Paris (27 decembrie 1848), cu prilejul comemorării lui Ștefan cel Mare. Evocarea trecutului se împletește aici cu viziunea României, a viitorului ce o așteaptă din clipa cînd Unirea va fi fost un fapt împlinit. În 1855 inserează în paginile „României literare“ o notiță despre *Logofătul C. Conachi*.

Epistolele sînt cele mai interesante scrieri ale lui **N.** Corespondența lui e copioasă și destul de variată. Parte dintr-însa are o pecete oficială, cu o valoare documentară, istorică. Așa sînt, de pildă, scrisorile adresate, în timpul misiunii la Constantinopol, lui Al. I. Cuza. Cea mai mare parte a corespondenței are un caracter privat, cu destinație intimă, către prieteni (V. Alecsandri, I. Ghica) sau membri ai familiei. Fără ambiții beletristice, **N.** scrie cu sinceritate și căldură și tocmai naturalețea și aura de omenie, de noblețe, fac prețul acestor scrisori. Epistolierul e un moralist blajin și un înțelept, înclinat spre un trai patriarhal, în mijlocul naturii. Omul politic, fostul fruntaș al unioniștilor moldoveni, care meditează acum cu amărăciune la neajunsurile parlamentarismului, la moravurile politice ale vremii, lasă loc unei alte imagini, mai discretă, a lui **N.** E imaginea unui boier de țară, retras departe de vînzoleala luptelor politice, dedîndu-se, cu o bucurie simplă și naivă, pornirilor sale de numismat și horticultor. Ducînd o viață armonioasă, echilibrată, el predică răbdarea și resemnarea și se înfioară de singurătate și de apropierea sfîrșitului. **N.** este un spirit reflexiv și sceptic, cu porniri de duioșie și alunecări spre fatalism. Umorul nu-i lipsește însă, și nici autoironia. Din scrisorile lui se mai desprinde un cult al prieteniei și al lucrurilor frumoase. În literatura noastră epistolară, **N.** ocupă un loc distinct.

— ***Versuri, proză, scrisori***, pref. Em. Gârleanu, București, Minerva, 1909 ; *Scrieri*, I—II, îngr. și introd. Emil Boldan, București, E.L., 1966 ; *Scrieri social-politice*, îngr. și introd. Emil Boldan, București, E.P., 1978. — **Tr.** : [Byron, Schiller], în *Scrieri*, I, București, E.L., 1966.

— **1.** C. Negri, *[Corespondență]*, DML, I, *231—236* ; **2.** Bolintineanu, *Opere alese*, II, *299—301* ; **3.** Vulcan, *Panteonul*, *129—132* ; **4.** George Missail, *Constantin Negri*, București, Ioanid, 1877 ; **5.** A. Papadopol-Calimah, *Amintiri despre Costache Negri*, RN, II, 1889—1890, 9—12 ; **6.** A. D. Atanasiu, *Colecția Costachi Negri în Pinacoteca din Iași*, A, XVIII, 1907, 1—4 ; **7.** D. Teleor, *Costachi Negri*, București, Tip. Voința națională, 1909 ; **8.** Gh. N. Munteanu-Bîrlad, *Costache Negri*, București, Alcalay, [1911] ; **9.** I. B. Bobescu, *Din corespondența particulară a lui Costache Negri cu Vodă Cuza*, CL, XLVI, 1912, 6 ; **10.** Vladimir Ghika, *O contribuție la biografia lui C. Negri*, CL, XLVI, 1912, 9 ; **11.** *Comemorarea lui Costachi Negri la Galați*, Galați, Tip. Dimitriade, 1912 ; 12. Al. Șerban, *C. Negri — opera sa literară*, FLR, I, 1912, 35 ; **13.** *Eroii Unirei. Jertfa lui C. Negri*, București, Tip. Ionescu, 1912 ; **14.** Rosetti, *Amintiri*, *114—131*, *passim* ; **15.** G. G. Burghele, *Costache Negri*, Dorohoi, Bercovici, 1927 ; **16.** Marie G. Bogdan, *Autrefois et aujourd'hui*, București, Göbl, 1929, *60—64*, *202—227* ; **17.** I. B. Bobescu, *În clipe de liniște*, București, Tip. Văcărescu, 1934, *17—40* ; **18.** Petrașcu, *Icoane*, II, *61—84* ; **19.** G. G. Mironescu, *Contribuțiune la biografia lui Constantin Negri*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXIII, 1939, mem. 3 ; **20.** Călinescu, *Ist. lit.*, *243—245* ; **21.** Alex. Lăpedatu, *Între Cuza-Vodă și Costache Negri*, OIL, *450—462* ; **22.** Emil Boldan, *Prietenia și colaborarea literară dintre Costache Negri și Vasile Alecsandri*, LL, VI, 1962 ; **23.** Emil Boldan, *Costache Negri — epistolierul*, LL, VIII, 1964 ; **24.** Pericle Martinescu, *Costache Negri*, București, E.T., 1966 ; **25.** Emil Boldan, *Studiu introductiv* la C. Negri, *Scrieri*, I, București, E.L., 1966 ; **26.** *Ist. lit.*, III, *446—451* ; **27.** Andrei Pippidi, *Cu prilejul unei ediții recente a scrierilor lui C. Negri*, RITL, XVII, 1968, 1 ; **28.** Paul Păltănea, *Costache Negri. Corespondență inedită*, în *Carpica*, III, Bacău, 1970, *65—70* ; **29.** C. Turcu, *Costache Conachi și Costache Negri (Documente inedite. 1832—1834)*, ALIL, t. XXIII, 1972 ; **30.** *[Acte și documente]*, DCM, I, *188—216* ; **31.** Paul Păltănea, *Costache Negri. Alte contribuții biografice*, STD, XXIX, 1976, 9 ; **32.** Paul Păltănea, *Inexactități privitoare la Costache Negri*, CRC, XII, 1977, 39.

F. F.

NEGRUȚIU-FEKETE, Nicolae (1846, Sucutard, j. Cluj — 11.XI.1890, Abazzia, Italia), publicist și traducător. A făcut studii teologice. În 1878 este numit rector și profesor la Seminarul din Gherla. A editat publicațiile „Amicul familiei“, „Preotul român“ (apărută mai întîi cu titlul „Predicatoriul săteanului român“) și „Cărțile săteanului român“. În 1876 a scos la Cluj „Lumea nouă“, revistă satirică scrisă de el aproape în întregime.

Primele colaborări cunoscute ale lui **N.-F.** sînt la „Amicul poporului“, unde, semnînd și N. fiu de Econom, publică articole de știință popularizată (*Ceva despre cucuruz*, *Însemnarea unor plante la vechii romani și greci*), precum și scurte proze moralizatoare (*Bumbusca*, *Viața*, *Învățături și adevăruri*) și sociale (*La cultivarea femeilor române*). Mai colaborează cu articole și traduceri la „Familia“ (1867, 1870—1874). Îmbinînd preocupările profesionale cu veleități poetice, **N.-F.** a alcătuit o „colec-

țiune de versuri pentru ocaziuni funebrali", publicată cu titlul sugestiv de *Nu mă uita* (1883). Volumul, cu scop practic, este scris într-un limbaj accesibil. A tradus și publicat din Ponson du Terrail, Marie-Sophie Schwartz, Aug. von Kotzebue, J. Pederzani, L. Sacher Masoch.

— *Nu mă uita*, Gherla, Tip. Aurora, 1883 ; ed. 1928. — **Tr.** : J. J. Dusch, *Un părinte murind, către fiica sa*, F, VII, 1871, 14 ; Aug. von Kotzebue, *Căsătoria fericită și nefericită*, F, VIII, 1872, 32 ; J. Pederzani, *Preoteasa omenimei*, F, VIII, 1872, 33, 34 ; Paul de Kock, *Autobiografia unei butelii*, F, X, 1874, *102—103* ; Ponson du Terrail, *Amor și dincolo de mormînt*, Sibiu, Tip. Closius, 1878 ; Marie-Sophie Schwartz, *El trebuie să se însoare*, Gherla Amicul familiei, 1879.

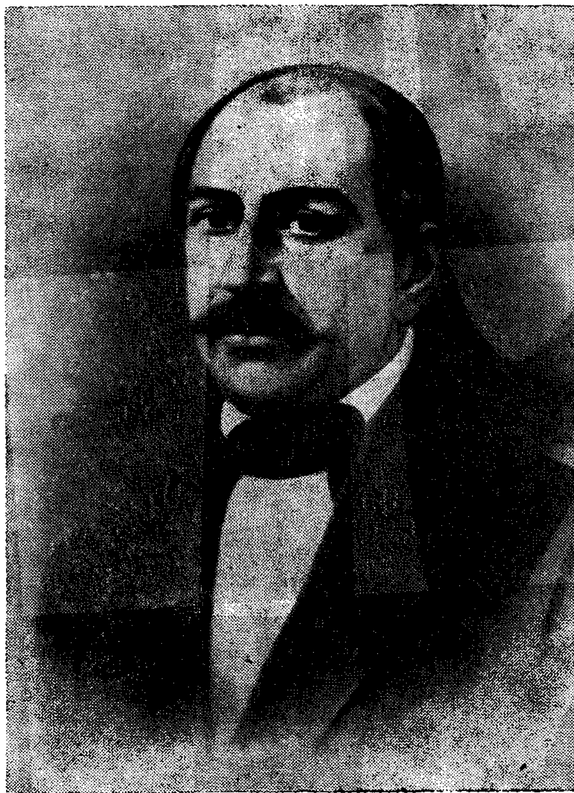
— 1. *[Notă biografică]*, AMF, I, 1878, 3, 4 ; 2. *„Nu mă uita". Colecțiune de versuri pentru ocaziuni funebrali, aranjată prin N. F. Negruțiu*, OBS, VI, 1883, 98 ; 3. *Nu-i chiar după cum se povestește*, OBS, VII, 1884, 11 ; 4. *Encicl. rom.*, III, *386* ; 5. Apostol-Popescu, *Studii*, *172, 175* ; 6. Emil Manu, *„Lumea nouă" (1876)*, RLRO, *279—281*.

M. T.

NEGRUZZI, Constantin (Costache) (1808, Trifești, j. Iași — 24.VIII.1868, Iași), scriitor. Era fiul fostului răzeș Dinu Negruț, intrat nu de multă vreme în rîndul micii boierimi, și al Sofiei Hermeziu. Tatăl era, în felul său, un bibliofil, trecînd și fiului plăcerea lecturii. **N.** învață mai întîi grecește și franțuzește ; slova românească a deprins-o singur, cu ajutorul cărții lui P. Maior *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, dispensîndu-se foarte curînd de pedagogia anacronică și ineficientă a dascălului Ioan Alboteanu. La 1821, izbucnind mișcarea eteristă, familia se refugiază la moșia Șărăuți (unde **N.** face primele sale încercări literare), apoi la Chișinău. Aici, în anul 1822, după propria-i mărturie, l-ar fi cunoscut pe Pușkin. Întors la Iași în 1823, e numit peste doi ani diac la Vistierie. Primește rangul de căminar, iar în 1837 (ca și în 1842) este ales deputat de Iași. În anul 1838, ca urmare a unui articol tăios, *Vandalism*, **N.** este exilat la moșia sa de la Trifești. Spătar, agă, postelnic, vornic, scriitorului, care e un dregător fidel, i se încredințează slujbe importante : prezident al Eforiei (primar al Iașilor) între 1840—1843, director al Vistieriei (1843—1849). Sub domnia lui Grigore Al. Ghica va fi director al Departamentului Lucrărilor Publice (1850—1851), din nou director al Vistieriei (1851—1854), iar în timpul Căimăcămiei, în două rînduri, membru al Divanului domnesc, precum și membru al Consiliului administrativ extraordinar al Moldovei ; în 1856 e încă o dată director al Vistieriei, în același an lucrînd, împreună cu Gh. Asachi, în cadrul cenzurii, ale cărei rigori le suferise el însuși, cu prilejul publicării poveștii *Toderică* în paginile „Propășirii". În timpul domniei lui Al. I. Cuza este numit director al Statisticii centrale (1859) și ministru interimar la Finanțe (1861). Cu V. Alecsandri, M. Kogălniceanu și P. M. Câmpeanu, **N.** luase în antrepriză, fiind și codirector, Teatrul Național din Iași (1840—1842). A mai fost efor al școlilor (1848), a făcut parte din comisia pentru delimitarea frontierelor conform Tratatului de la Paris (1856), precum și din alte, nu puține, comisii. În anul 1855, **N.** pleca pentru prima oară în Apus, la Berlin, apoi la băile din Ems, să-și îngrijească sănătatea. În 1860 e ales reprezentant al marilor proprietari în Obșteasca Adunare. La mișcarea din 1848 nu a luat parte, deși nu era, în fond, un adept al regimului lui M. Sturdza. Era, însă, refractar la ideea schimbărilor survenite prin violență. Transformările, după **N.**, trebuie să se producă treptat, de aceea el și condamnă importul grăbit de civilizație. În totul, e un spirit moderat, omagiind eroismul femeii române la 1848, dar totodată socotind că la acel an „politica predomnind, literatura amuți". Nu a activat nici pentru Unire, fără să fie însă împotrivă, după cum reiese din broșura *Despre capitalia României* (1861). Dealtfel, la 1862 va vota și el unirea definitivă a Principatelor. În 1867 este chemat, ca membru, la lucrările Societății Academice Române, dar, bolnav, nu dă curs invitației. Moare de apoplexie, după ce în ultimii ani ai vieții suferise mult.

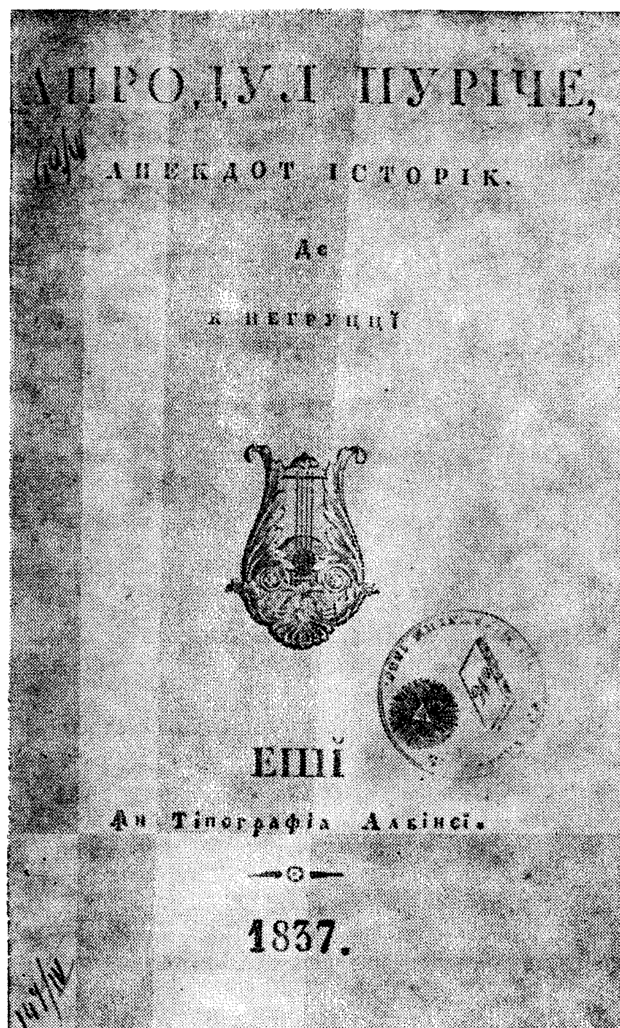
Ceea ce frapează la acest scriitor, care a fost socotit adesea un diletant superior, este precocitatea. Nu avea mai mult de 13 ani cînd, bun cunoscător al limbii grecești și al celei franceze, se încumeta să facă traduceri, intitulîndu-le, la un loc : *Zăbăvile mele din Basarabia în anii 1821, 1822, 1823 la satul Șărăuții, în raiaua Hotinu.* Deocamdată, **N.** frecventează literatura clasică, pînă către 1826 el aflîndu-se și sub semnul raționalismului iluminist. *Zuma sau Discoperire scorțișoarii tămăduitoarei de friguri, adecă a hinii* e o nuvelă, cu tentă moralizatoare, după M-me de Genlis. *Moralicești haractiruri*, trădînd o înclinație timpurie pentru fiziologia literară, este tălmăcirea unor imitații ale lui Dimitrie Darvari după Teofrast. *Crispin, rival stăpînă-său* după Lesage și o tălmăcire dintr-un autor grec necunoscut, *Pentru bărbatul cel greu, cari, luînd o fimei guralivă, să duci să cei moarte la giudecată*, completează acest prim lot de încercări ale nevîrstnicului traducător. La 1823, **N.** va traduce, după un intermediar grecesc al lui Evghenie Vulgaris, povestirea *Memnon* de Voltaire. *Pirostia Elenei* (1824) e o nuvelă de Marmontel, preluată direct din franțuzește. O „idilie", *Satirii*, redînd, într-un cadru mitologic, plîngerea lui Pan după metamorfozarea nimfei Syrinx în trestie, cîteva fabule de La Fontaine, J.-B. Grécourt, Pessellier, P.-Fr. D'Erbigny, un fragment dintr-o nuvelă romanțioasă *(Duchesa Milanului)*, precum și *Chelestina*, traducere din Florian, sînt, iarăși, încercări, unele mai pretențioase, care nu au fost încredințate tiparului. Din anul 1828 s-au păstrat și primele versuri originale ale lui **N.** — un poem burlesc purtînd titlul *Disterare șliculului*. Cea dintîi operă literară publicată este melodrama *Triizeci ani sau Viața unui jucători de cărți* (1835), de asemenea o traducere, din scriitorii francezi V. Ducange, J.-F. Beudin și P.-P. Goubaux (ultimii cu pseudonimul Dinaux). Piesa, cu accente moralizatoare, vădește preferința, temporară, a scriitorului pentru literatura romantică. Depășind, din această epocă, neoclasicismul, **N.** începe să traducă, dar fără o afinitate lăuntrică, din opera scriitorilor preromantici și romantici. Efortul său e de a rămîne aproape de original, străduindu-se să transpună cît mai exact, însă nu „păpăgalește", „ideea și simțul autorului strein". Tiparul prozodic e respectat, într-adevăr, dar adeseori mecanic, poeziile tălmăcite rămînînd păgubite de lirism. În afara lui V. Hugo *(Baladele*, în „Albina românească", și poezia *Dervișul*, din ciclul *Orientalelor*, în „Curier de ambe sexe"), **N.** a mai tradus sau imitat din G.-M. Legouvé, Ch.-H. Millevoye, L. Dufilhol, J. Delille ; prin intermediare franțuzești a tălmăcit versuri din literatura germană și engleză : S. Gessner *(Potopul)*, H. von Levitschnigg *(Floarea florărița romancă)*, Byron (poemul *Oscar d'Alva)*, Th. Moore *(Melodiile irlandeze*, după Louise Swinton-Belloc), Young (prima *Noapte)* — unele publicate, altele rămase în manuscris. Din rusește, a transpus pe Derjavin *(Odă către Dumnezeu)*, Jukovski, Pușkin *(Șalul negru, Cîrjaliul, La Maria)*. Împreună cu Al. Donici, a realizat o versiune românească din opera lui Antioh Cante-

mir — *Satire și alte poetice compuneri* (1844). Tablourile de moravuri și portretele zugrăvite și satirizate de scriitorul rus corespundeau înclinației de moralist a lui **N.** A mai tălmăcit, în proză, din A. Karr *(Vergiss mein nicht)*, precum și, în 1860, *Harta nouă a Europei* de Ed. About. În „Propășirea" a apărut un fragment, referitor la țările române, din *Călătoria arabului patriarh Macarie de la Alep la Moscova,* fiind pus la contribuție intermediarul rusesc al lui P. Saveliev, iar în „Magazin istoric pentru Dacia" (1846), *Fragmente atingătoare de istoria Moldovei, trase din Istoria Rosiei,* după N. M. Karamzin. Cu același Al. Donici, traduce și tipărește, incomplet, în „Propășirea", povestirea haiducească *Tunsul* de Radul Curălescu (A. F. Veltman). Tălmăcirile din creația unor scriitori preromantici și romantici, chiar dacă nu pe potriva temperamentului său, își vor lăsa totuși o amprentă asupra scrierilor ulterioare ale lui **N.**, a cărui conformație clasică, însă, iese tot mai mult în evidență. El pune o frînă sentimentalității și efuziunilor lirice, bizuindu-se mai mult pe rațiune, pe simțul său de observație și analiză, de lucidă autoanaliză. Din 1835, **N.** era un colaborator prețuit al publicațiilor lui Gh. Asachi („Albina românească", „Alăuta românească", „Spicuitorul moldo-român"), ale lui I. Heliade-Rădulescu („Curierul românesc", „Curier de ambe sexe", „Gazeta Teatrului Național", „Muzeu național"), precum și al altor reviste, ca „Foaie pentru minte, inimă și literatură". De la Heliade primește îndemnul și încurajarea de a scrie și a publica. Orientarea iluministă a scriitorului muntean și, în mai mică măsură, cea a lui Gh. Asachi, își găsesc în **N.** un susținător fervent. El se pronunță hotărît pentru o limbă unitară și o literatură națională, pentru răspîndirea culturii prin școală și presă. La 1840 **N.** va fi unul din colaboratorii revistei „Dacia literară"; în 1844 este redactor la „Propășirea" — suspendată și din cauza nuvelei *Toderică.* A mai colaborat la presa unionistă („România literară", „Steaua Dunării", „Zimbrul", „Tribuna română"). Ca redactor la foaia sătească „Săptămîna" (1853—1854), atitudinea lui **N.** e una retrogradă. Împărțind învățături morale și religioase, el propovăduiește obediența și smerenia înaintea lui Dumnezeu și a stăpînirii, socotind, în același timp, drept adevărata cauză a mizeriei țăranilor, lenea și beția. Pe această temă, el are și o polemică cu I. Ionescu de la Brad. Structura intimă a lui **N.** e duală; în el sălășluiesc, după cum observă singur *(Pentru ce țiganii nu sînt români),* „românul vechi" și „românul nou". Nu s-ar putea spune că scriitorul nu simpatizează cu țărănimea, dar el rămîne

și un apărător al proprietății. În broșura *Elemente de dreptul politic dupre mai mulți autori de un filoromân* (1846), compilație după Montesquieu și G.-L.-J. Carré, **N.**, care se dovedește un adept al monarhiei constituționale, întreprinde în fond, dincolo de teoriile expuse, o critică a regimului regulamentar din Moldova. Cu nostalgia vremurilor patriarhale, scriitorul, refractar la exagerările de orice soi, e de părere, ca mai tîrziu junimiștii, că civilizația noastră nu este decît o imitație a celei apusene. În ultimii ani, a mai colaborat la „Din Moldova" și la „Convorbiri literare".

Atît prin scrierile lui literare, cît și prin opiniile teoretice, exprimate în articole, prefețe sau scrisori, **N.** anticipă programul pașoptist conceput de M. Kogălniceanu în *Introducție* la „Dacia literară". Scriitorul moldovean face astfel o transpunere, în versuri, a unui episod din istoria națională *(Aprodul Purice)* și tot el, cucerit de frumusețea folclorului românesc, încearcă o distinctă teoretizare și clasificare a speciilor folclorice. Crezul său literar, pașoptist în esență, are și nuanțe prejunimiste, mai ales în chestiunea limbii literare. În scrisori (către Heliade, Gh. Asachi, G. Barițiu), **N.** se manifestă ca un adversar al purismului latinist, preconizînd o limbă literară unitară, avîndu-și sursele în limba vechilor cronici și în aceea vorbită de popor. Ostil față de zicerile eterogene, scriitorul nu este contra inovațiilor conforme cu firea limbii, fiind totodată pentru menținerea acelor slavonisme care au pătruns în țesătura ei. El combate, însă, și prin operele sale *(Muza de la Burdujăni* ș.a.), exagerările latiniste sau cele italienizante ale lui Heliade, pe care, mai înainte, îl privise ca pe un reformator (dovadă, corespondența lor din „Muzeu național", 1836, intitulată *Corespondență între doi rumâni, unul din Țara Rumânească și altul din Moldova).* **N.** cere o ortografie fonetică și înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin. El însuși va renunța la moldovenismele din primele scrieri. Fără a fi un spirit teoretic, **N.** dovedește mult tact și simț al limbii; polemicile sale lingvistice sînt purtate pe un ton spiritual, cu inflexiuni sarcastice, ca, de pildă, la adresa unor „pedanți stîrpitori de filologie", cum se exprimă el vizîndu-l pe Gh. Săulescu. Un diletant a fost **N.** în opiniile sale despre folclor, dar unul cu bun simț și intuiție. El susține chiar o teorie, a influenței climei, a mediului geografic, a firii locuitorilor, asupra cîntecului popular, definit ca o „răsfrîngere a sufletului" *(Cîntece populare a Moldaviei,* după J. Mainzer). **N.**, care privește folclorul sincretic, considerînd laolaltă aspectul muzical, coregrafic, etnografic, literar, împarte cîntecele

populare în mai multe categorii — cîntecul ostăşesc sau istoric, religios, erotic, de nuntă, cîntecul codrului sau voinicesc. **N.** a făcut ocazional şi critică literară. A scris prefeţe, biografii, necroloage despre scriitori ca **D. Cantemir, Antioh Cantemir, D. Scavinschi, Al. Hrisoverghi, Al. Donici,** unde interesul e reţinut nu de comentariul literar, ci de portretistică. În ce priveşte teatrul, s-a declarat pentru un repertoriu naţional, respingînd, ca şi M. Kogălniceanu, cosmopolitismul acelora care s-au deprins „a maimuţi" pe străini. El atribuia scenei, această „şcoală de moral", un mare rol în educaţia publicului, ca factor de civilizare şi ca mijloc de stimulare a conştiinţelor amorţite. Concepţia lui **N.** înregistrează o evoluţie semnificativă pentru un scriitor cu structura lui. De unde în 1837, în prefaţa la *Maria Tudor,* ia apărarea romantismului, în 1838, într-o scrisoare către Gh. Asachi, se desparte de romantism, în favoarea clasicismului. Cu o formulare frecventă în epocă, asemăna teatrul cu o oglindă, în care cată să se reflecte atît moravurile sociale cît şi faptele glorioase din trecut. O piesă trebuie să cuprindă scene grandioase, mărețe, dar mai ales adevărate. Criteriul principal al scriitorului fiind cel al verosimilităţii, el apreciază piesele elegante, nu triviale, comice, dar nu bufone, tragice, nu însă sîngeroase.

Ca autor dramatic, **N.** a făcut aproape numai prelucrări şi traduceri, îndeobşte din necesităţi de repertoriu. *Doi ţărani şi cinci cîrlani* (1849), probabil o adaptare, este o farsă fără aplomb, cu o atmosferă convenţională, idilică. Dialogul păstrează însă o oarecare vioiciune şi naturaleţe. *Muza de la Burdujăni* (1851), după un proverb dramatic al lui M.-Th. Leclercq, este o satiră a cosmopolitismului şi a exagerărilor lingvistice, nu numai latiniste. Cucoana Caliopi, un fel de Chiriţă a Burdujenilor, e o cochetă ridicolă, cu fumuri de poetă, vorbind o limbă imposibilă, amestecătură de jargon franţuzit, ciunist etc. Comicul, mult şarjat, e de limbaj. *Carantina* (după E. Scribe şi Ed. Mazères) e scrisă în maniera farselor clasice. A mai tradus din V. Hugo *(Angelo tiranul Padovei* şi *Maria Tudor)* şi din Molière (patru scene din *Femeile savante).* S-au mai păstrat *Pansionul de fete în vreme de război* (1838), după A. D'Ennery şi E. Cormon, *Vicontele de Letorier* (1847) de J.-Fr.-A. Bayard şi Ph. Dumanoir, o prelucrare după scrierea lui Voltaire *(Nanine ou Les préjugés vaincus), Două dueluri* (1845), poate după P. Carmouche şi Mélesville. Pierdute ar fi, în schimb, *Fiica lui Faraon* (1837), după Aug. von Kotzebue, *Elevul de conservator* (1840), *Două fete* (1848), *Pamfil* (1849), *Profesorul şi chineza* (1850), *Bochet, tată şi fiu* (1850), probabil după Varin şi Laurencin, *Ştrengarul de Paris* de J.-Fr.-A. Bayard şi L.-E. Vanderburch, poate şi altele.

N., unul din cei mai buni traducători în versuri din prima jumătate a secolului trecut, nu era, el însuşi, un poet. Compune versuri în spirit folcloric (cele trei „doine" — *Ostaşul păstor, Marşul lui Dragoş, Doină nouă,* publicate în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1838) sau evocă episoade pilduitoare din istoria noastră. Poemul *Aprodul Purice,* fragment din prima încercare de epopee naţională, *Ştefaniada,* ar fi, după caracterizarea lui Alecsandri, „o palmă dată de trecutul glorios prezentului mişelit", scoţînd în evidenţă bravura ostaşilor moldoveni şi a lui Ştefan cel Mare. Pornind de la o anecdotă consemnată de I. Neculce în *O samă de cuvinte* şi de la cronica lui Gr. Ureche, inspirîndu-se şi din opere ale scriitorilor străini *(Henriada* de Voltaire şi *Poltava* de Puşkin), **N.** deapănă un lung poem istoric, cu un izbutit prolog în manieră gessneriană, în rest destul de monoton, cu multe enumerări inexpresive. Scriitorul se dovedeşte un bun cunoscător al tehnicii şi procedeelor retoricii clasice. În general, poezia aceasta narativă, descriptivă, i se potriveşte mai mult lui **N.** decît aceea de vibraţie elegiacă. *Potopul,* după Gessner, are atmosferă, chiar dramatism, mai ales cînd zugrăveşte înfricoşătorul apocalips. *Gelozie* (după Millevoye), semnată Carlu Nervil, e mai mult o analiză, destul de convenţională, a acestui sentiment. *Melancolia* (după Legouvé) este o elegie, sugerînd corespondenţele misterioase dintre natură şi stările afective; ruinele sau un ţintirim sărac trezesc cuvenitele reflecţii. Ambianţa e, în genere, romantică, cu infiltraţii clasiciste, scriitorul fiind un reflexiv, un contemplativ, care mimează afectele, poza poeţilor romantici. Mai conformă firii sale ar fi *Apolog,* unde se predică o existenţă cumpătată, sub semnul raţiunii.

Eminamente prozator, **N.** este pe acest tărîm nu doar un deschizător de drumuri, creator al nuvelei româneşti, ci şi autor al unei capodopere, *Alexandru Lăpuşneanul.* În volumul selectiv *Păcatele tinereţelor* (1857), cu titlul împrumutat de la Al. Dumas-fiul, *Les Péchés de jeunesse,* trei secţiuni *(Amintiri de juneţe, Fragmente istorice, Negru pe alb — Scrisori la un prieten)* sînt ocupate de

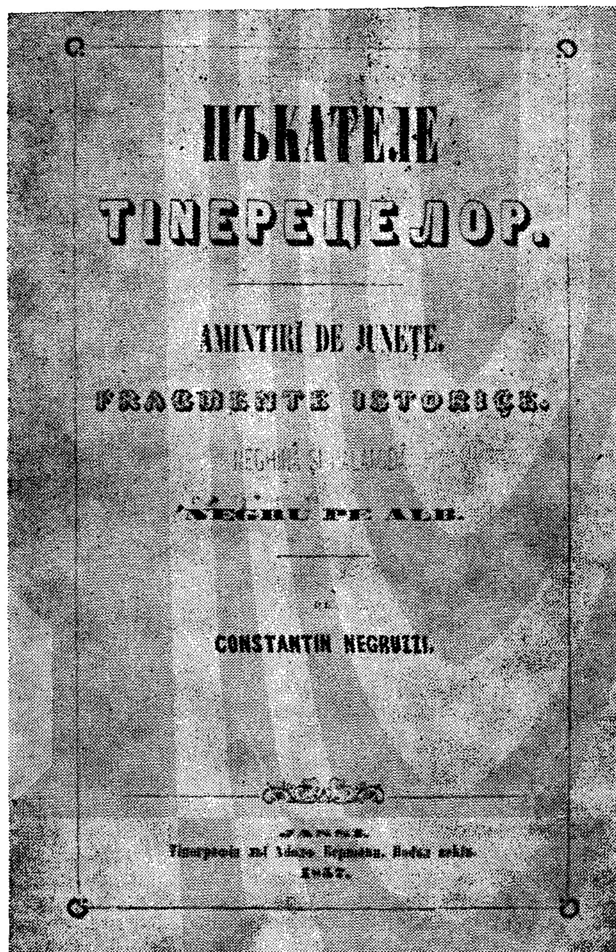

proză, capitolul de poezie fiind intitulat, cu autoironie, *Neghină și pălămidă*. Remarcabil scriitor, N. e lipsit totuși de facultatea invenției. Proza lui e fie de natură memorialistică, evocatoare, fie anecdotică. Cel dintîi titlu, *Amintiri de junețe*, e sugestiv. Deocamdată, N. pare convertit, și asta în dezacord cu propriul său temperament, echilibrat și ponderat, la romantism, de care depinde prin izvoare de inspirație, prin viziune și manieră. *Zoe* este o nuvelă melodramatică, cu o intrigă și o gesticulație violent romantice. Eroina este o femeie pierdută, dar inocentă sufletește, în stare de pasiuni furibunde, de un devotament fără margini ; căzută însă pe mîna unor curtezani cinici, ea sfîrșește prin a se sinucide. Finalul, descriind încrucișarea carului mortuar cu un alai de sărbătoare, se regăsește la N. Filimon (*Ciocoii vechi și noi*). Dincolo de pasajele de exaltare romantică, este de reținut tabloul colorat și exact al societății mondene a Iașilor. La fel, preocuparea, vocația chiar, a analizei psihologice, pusă în relație cu aspectul fizic, cu fizionomia. Scriitorul îl pomenește dealtfel pe J. K. Lavater, întemeietorul „fiziognomoniei". Nuvela a fost dramatizată de I. Catina. *O alergare de cai (Scacica)*, datată 1836, publicată în „Dacia literară" (1840), împletind două povești de dragoste, una romanțioasă și o alta, galantă, a autorului însuși, repovestită cu umor fin, se încadrează într-un reușit tablou de epocă, luat din mediul nobilimii ruse și zugrăvit cu ascuțime și realism. Începe să se observe o îndepărtare treptată de la ispitele romantismului. În finalul nuvelei, adăugat mai tîrziu, autorul scrutează cu o privire lucidă, malițioasă, îngăduitoare totuși, propriile iluzii din tinerețe. O reconstituire a anilor de ucenicie este schița *Cum am învățat românește* (publicată în 1836), cu acea memorabilă și grotescă figură a dascălului Socoleanu, batjocorit cu o crudă faceție. *Au mai pățit-o și alții* (1839) e un divertisment, o farsă, relatînd cu umor tribulațiile conjugale ale postelnicului Andronache Zimbolici. *Toderică*, de fapt o traducere mai slobodă a nuvelei *Fédérigo* de P. Mérimée, lasă totuși, prin aplomb și spontaneitate, impresia de creație originală. Felul ingenios în care Toderică păcălește moartea îl prevestește parcă pe Ivan Turbincă al lui Ion Creangă. *Fragmente istorice* este o secțiune neomogenă. *Regele Poloniei și Domnul Moldaviei* pare mai curînd o pagină de istorie, folosind ca izvoare *Histoire de Charles XII* de Voltaire și letopisețul lui N. Costin. *Sobiețki și românii*, celebrînd eroismul plăieșilor, se inspiră din scrierea despre Imperiul otoman a lui D. Cantemir ; ea însăși a inspirat pe V. Alecsandri și G. Coșbuc. *Cîntec vechi* (1843) este mai mult un pretext pentru inserarea unui cîntec bătrînesc despre omorîrea Costineștilor de către domnitorul Constantin Cantemir.

Alexandru Lăpușneanul rămîne un model încă neegalat al nuvelei istorice românești. Într-o narațiune concentrată, densă, învăluită de o atmosferă arhaică, scriitorul evocă figura cumplită, stranie, a domnitorului. Alexandru Lăpușneanul e un personaj complex, crud și sîngeros ca și veacul în care trăiește, răzbunător și perfid, sadic, chiar monstruos în „dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenești". Nu altfel era descris de vechii cronicari, Gr. Ureche și Miron Costin, de care N. se folosește, fără a rămîne fidel întru totul adevărului istoric. Dar lîngă despotul sîngeros și rafinat, creat după tipar romantic, coexistă omul politic, dibaci și clarvăzător, care caută să îngrădească puterea, ambițiile boierimii, în folosul unei domnii centralizate. Apariția lui, va spune tot N. în *Ochire retrospectivă* (1853), a fost, de aceea, providențială ; greșeala domnitorului ar fi fost însă aceea că, lovind în boierime, nu s-a sprijinit pe norod. Adevărul este că, în nuvelă, scriitorul se lasă fascinat de demonismul și cruzimea personajului, trăsături care sînt mai degrabă manifestările unei firi maladive. Nuvela, cu o compoziție echilibrată, viguroasă, are o tensiune crescîndă, putînd fi asemănată cu o piesă în patru acte, fiecare purtînd un moto semnificativ („Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu..." ; „Ai să dai sama, doamnă !...", „Capul lui Moțoc vrem..." ; „De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu"). Omorîrea celor 47 de boieri într-un groaznic măcel este punctul culminant al nuvelei, care se termină prin călugărirea și moartea prin otrăvire a lui Lăpușneanu. În umbra domnitorului, magistrală creație a scriitorului, celelalte personaje sînt zugrăvite mai discret, dar cu siguranță : Doamna Ruxanda, blîndă și supusă, în contrast cu tiranicul ei soț, mitropolitul Teofan, nu atît prelat cucernic, cît abil om politic, Moțoc, intrigant, slugarnic și laș. De o deosebită forță de sugestie, nuvela a inspirat de-a lungul vremii scriitori ca D. Bolintineanu, N. V. Scurtescu, S. Bodnărescu, I. I. Roșca, pe Eminescu însuși, pe A. I. Odobescu și B. P. Hasdeu, mai tîrziu pe G. M. Zamfirescu ; remarcabilul episod care aduce în scenă mulțimea înfierbîntată, la început confuză, neștiind ce dorește, treptat însă unindu-și glasurile într-unul singur și cerînd imperios „capul lui Moțoc", îi va fi servit de model lui L. Rebreanu pentru o secvență asemănătoare din *Răscoala*. În *Alexandru Lăpușneanul* scriitorul se poate să fi folosit unele sugestii din opere ale lui Pușkin, V. Hugo, P. Mérimée sau Al. Dumas — ceea ce, însă, nu răpește din meritele lui N. în crearea acestei nuvele profund originale.

Cu *Negru pe alb — Scrisori la un prieten*, cuprinzînd 32 de scrisori publicate între 1837—1855, scriitorul inaugurează un nou gen în literatura noastră, cel epistolar. Fizionomia acestui capitol, în care se resimt ecouri din *Impressions de voyage* de Al. Dumas, este neunitară, pestriță, configurînd un mozaic de aspecte, idei, probleme, de la cele lingvistice *(Critică)* pînă la cele istorico-sociale *(Ochire retrospectivă)*. Observator pertinent și moralist de esență clasică, scriitorul este, înaintea lui Alecsandri sau Kogălniceanu, un autor de fiziologii, amintind specia cultivată de La Bruyère sau, mai tîrziu, în alt sens, de un P. Durand. ***Fiziologia provințialului**, Un poet necunoscut, Luminărică* sînt încercări de caracterologie. Moralistul zugrăvește, cu un ascuțit simț al grotescului, tablouri de moravuri *(Istoria unei plăcinte)* sau desprinde din faptele trecutului istoric învățăminte pentru prezent. **N.** gîndește ca un conservator, legat de tradițiile și obiceiurile strămoșești, cu o slăbiciune pentru vechiul boier de țară, cu deprinderi patriarhale (Bogonos, din *Pentru ce țiganii nu sînt români*, schiță în limbaj parodic). Deplîngînd risipirea acelor urme care atestă originea străveche a neamului *(Vandalism)*, autorul e tot mai convins că civilizația nu face decît să spulbere vechile și bunele rînduieli *(Pelerinagiu)*. Dacă scriitorului îi place să se refugieze în trecut, sau măcar în liniștea tainică a unei mănăstiri, unde îi vin în minte triste cugetări despre vremelnicia celor omenești *(Calipso)*, el rămîne totuși un lucid, satirizînd moravuri de odinioară *(Un proțes de la 1826)*. Suferințele, martiriul țării îl mișcă pe cronicar *(Un vis)*, altminteri un spirit sceptic, reținut, discret, cu rare efuziuni, disimulîndu-și emoția și convertind înduioșarea de o clipă în glumă și autoironie. Se mai găsesc, între scrisorile lui **N.**, pagini de critică și istorie literară (despre D. Scavinschi, despre poezia lui Dosoftei), polemici pe teme filologice ș.a. În relatarea, spirituală, a călătoriilor sale, descrierile de natură nu sînt cele mai reușite. Clasicizant, scriitorul nu are o percepție proaspătă a peisajului, pe care-l contemplă uneori glumeț, cel mai adesea prin prisma reminiscențelor sale livrești, mitologice. Un mic cap de operă este schița *Pîcală și Tîndală sau Morală moldovinească* — avînd poate ca model **Archirie și Anadan* —, ingenios compendiu de proverbe și sentințe, debitat cu voluptate paremiologică. Stilul scrisorilor e asociativ, capricios și autopersiflant, dar și cu o anume sfătoșenie calmă, bonomă, alternînd exprimarea familiară cu aceea populară sau cărturărească. Între prozele lui **N.** se mai află un „manual" *(Vînătorul bun sau Meșteșugul de a nu-ți fi urît*, 1844), îndatorat unui E. Blaze, de care s-a folosit și A. I. Odobescu în *Pseudo-cynegeticos*. Este aici, în afara unei adevărate erudiții în materie, o rafinată delectare cinegetică. În *Flora română* (1863), după o sugestie din A. Karr, se face o descriere plină de tandrețe a florilor grădinii, cărora li se atribuie însușiri omenești. Acest original dicționar botanic este însoțit de o grațioasă idilă. Atribuită lui Al. Russo, n-ar fi imposibil ca scrierea *Palatul lui Ghica Vodă* să aparțină lui **N.** ⟨94⟩. Cu M. Kogălniceanu, scriitorul publică, în 1841, *200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*.

În literatura noastră, **N.** e un multiplu precursor. El inițiază, prin *Aprodul Purice*, poemul istoric, anticipă, în scrisori, pe memorialistul Ion Ghica, iar cu fiziologiile sale impune, înaintea lui M. Kogălniceanu, N. Filimon, I. Ghica, specia în literatura română. Tipul boiernașului de țară, Bogonos *(Pentru ce țiganii nu sînt români)*, va deveni un personaj

ПЪКАТЕЛЕ ТІНЕРЕЦЕЛОР.

АМІНТІРІ ДЕ ЮНЕЦЕ.

ФРАГМЕНТЕ ІСТОРІЧЕ.

НЕГРУ ПЕ АЛБ.

CONSTANTIN NEGRUZZI.

1857.

mult cultivat în literatura sămănătoristă. Prin stilul uneori erudit, clasicizant, amestecînd elemente de arheologie, istorie, lingvistică, literatură, **N.** precede pe Odobescu și Calistrat Hogaș. E un scriitor artist, remarcabil în ce privește concizia, densitatea și armonia expresiei. Aservit la început manierei romantice, retorice, artificiale, stilul lui **N.** se emancipează treptat, devenind mai suplu, mai bogat, cu un echilibru clasic modulat de luciditate ironică. **N.** este primul nostru mare prozator modern.

— *Triizeci ani sau Viața unui jucători de cărți*, Iași, Tip. Albinei, 1835 ; ed. 2, Iași, Tip. Bermann—Pileski, 1863 ; *Aprodul Purice*, Iași, Tip. Albinei, 1837 ; ed. 3, Iași, Tip. Albinei, 1846 ; ed. București, Tip. Lessicografică, 1857 ; *200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești* (în colaborare cu M. Kogălniceanu), Iași, Cantora Foaiei sătești, 1841 ; ed. îngr. Titus Moraru, pref. Mircea Zaciu, Cluj, Dacia, 1973 ; *Magaziile Iașilor, Veacul merge sporind*, AR, XVIII, 1846, 10 ; *Doi țărani și cinci cîrlani*, Iași, Tip. Albinei, 1849 ; *Muza de la Burdujăni*, Iași, Tip. Francezo-română, 1851 ; ed. 2, Iași, Tip. Bermann, 1857 ; *Carantina*, Iași, Tip. Francezo-română, 1851 ; *Păcatele tinerețelor*, Iași, Tip. Bermann, 1857 ; *Scrierile lui...*, vol. I : *Păcatele tinerețelor*, pref. V. Alecsandri, vol. II : *Poezii*, vol. III : *Teatru*, București, Socec, 1872—1873 ; *Opere complete*, I—III, îngr. și pref. E. Carcalechi și Il. Chendi, București, Minerva, 1905—1912 ; *Poezii*, îngr. Petre V. Haneș, București, Alcalay, 1908 ; *Poezii și teatru*, București, Sfetea, 1908 ; *Opere necunoscute ale lui...*, îngr. N. Iorga, Iași, Tip. Neamul românesc, 1918 ; *Opere alese*, îngr. și pref. Alexandru Iordan, București, Cugetarea, 1941 ; *Păcatele tinereților*, ed. 2, pref. V. Ghiaciolu, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; *Păcatele tinerețelor*, București, E.S.P.L.A., 1952 ; *Opere alese*, vol. I : *Pro-*

ză, vol. II : Versuri, București, E.S.P.L.A., 1955 ; Opere alese, vol. I : Proză, vol. II : Versuri, București, E.S.P.L.A., 1957 ; Păcatele tinereţelor şi alte scrieri, îngr. Liviu Leonte, pref. N.I. Popa, București, E.S.P.L.A., 1959 ; Păcatele tinereţelor, îngr. şi pref. Liviu Leonte, București, E.L., 1963 ; Cîrlanii, Muza de la Burdujăni, PND, 453—507 ; Opere, I, îngr. şi introd. Liviu Leonte, București, Minerva, 1974. — Tr. : V. Hugo, Dervişul, CAS, I, 1836, 7, Maria Tudor, București, Tip. Eliade, 1837, Angelo tiranul Padovei, București, Tip. Eliade, 1837, Balade, Iași, Cantora Foaiei săteşti, 1845 ; ed. 2, Iași, Tip. Bermann — Pileski, 1863 ; S. Gessner, Potopul, CAS, II, 1839, 2 ; Byron, Oscar d'Alva, SMR, 1841, 48—67 ; Antioh Cantemir, Satire şi alte poetice compuneri, tr. A. Donici şi C. Negruzzi, Iași, Cantora Foaiei săteşti, 1844 ; ed. 2, Iași, Tip. Bermann, 1858 ; N.M. Karamzin, Fragmente atingătoare de istoria Moldovei, trase din Istoria Rosiei, MID, II, 1846 ; Molière, Femeile savante (fragm.), ZB, I, 1850, 19—21 ; G.R. Derjavin, Odă către Dumnezeu, SMA, 1853—1854, 7 ; Thomas Moore, Melodii irlandeze, CL, II, 1868, 17 ; [Antioh Cantemir, Victor Hugo, Molière, Thomas Moore, Puşkin], în Scrierile lui Constantin Negruzzi, II—III, București, Socec, 1872—1873 ; [L. Dufilhol, Al. Dumas, A. Karr, Puşkin], în Traduceri în proză, pref. Il. Chendi, București, Minerva, 1908 ; [J.-B. Grecourt, Pessellier, P.-Fr. D'Erbigny, La Fontaine], în E. Lovinescu, Cîteva poezii inedite ale lui Costache Negruzzi, CL, XLV, 1911, 3 ; E. Blaze, Vînătorul bun sau Meşteşugul de a nu-ţi fi urît, DML, I, 239—262. Ms. : [J.-Fr.-A. Bayard J. Cleland, E. Cormon, A. D'Ennery, Ph. Dumanoir, Florian, M-me de Genlis, Lesage, Marmontel, Molière, Voltaire, Teofrast, Young, autori neidentificaţi], [Traduceri], B.A.R., ms. 423, ms. 474, ms. 670, ms. 1022, ms. 2681, ms. 3076, ms. 3558, ms. 3741, ms. 5855.

— 1. Vaillant, La Romanie, III, 203—207 ; 2. B. P. Hasdeu, À propos de scrierea d-lui C. Negruzzi, DIM, II, 1863, 10, reed. în ITC, 645—648 ; 3. C. Negruzzi, Scrisori către Iacob Negruzzi, SDL, II, 1—4 ; 4. T. Maiorescu, Constantin Negruzzi, CL, II, 1868, 13 ; 5. G. Sion, C. Negrutzi. Epoca şi scrierile sale, ROM, XII, 1868, 23—24 iunie ; 6. Alecsandri, Proză, 327—348 ; 7. A. D. Xenopol, O corespondenţă literară între I. Eliade şi C. Negruzzi din 1836, CL, VI, 1872, 5 ; 8. Pop, Conspect, I, 188—192 ; 9. [Ioan Al. Lapedatu], Biografia lui Constantin Negruzzi, ABC, II, 1878, 23 ; 10. Verax [I. Nădejde], „Toderică" plagiat de C. Negruţi de pe „Federigo" a lui Mérimée, C, II, 1882, 2 ; 11. N. Gr. Racoviţă, Constantin Negruzzi, CL, XX, 1886, 4 ; 12. N. A. Bogdan, Costachi Negruzzi către Gheorghe Asachi, F, XXII, 1886, 22 ; 13. G. I. Lahovari, O scrisoare uitată a lui C. Negruzzi, CL, XXV, 1892, 11—12 ; 14. Iorga, Pagini, I, 57—58 ; 15. Gh. Ghibănescu, Sobieski şi românii, OP, I, 1897, 176, 178—180 ; 16. D. Evolceanu, Proza lui C. Negruzzi, OM, 397—409 ; 17. G. Bogdan-Duică, Salomon Gessner în literatura română, CL, XXXV, 1901, 1 ; 18. C. Em. Krupenski, Patru scrisori ale lui Costache Negruzzi către Ioan Ionescu (de la Brad) din 1859, CL, XXXV, 1901, 7 ; 19. G. Bogdan-Duică, Două capitole dintr-o biografie a lui Constantin Negruzzi, CL, XXXV, 1901, 10 ; 20. Ovid Densusianu, „Florăriţa română" a lui C. Negruzzi, NRR, III, 1901, 28 ; 21. Alex. Lăpedatu, O lucrare necunoscută a lui Constantin Negruzzi, S, II, 1903, 37 ; 22. Ibrăileanu, Spiritul critic, 96—114 ; 23. Haneş, Dezv. lb. lit., 174—185, 236—241 ; 24. E. Carcalechi, „Melodii irlandeze" de Thomas Moore traduse de C. Negruzzi, CL, XXXIX, 1905, 2, 3, 7—8 ; 25. E. Carcalechi, „Junimea" şi Alecsandri. Scrisori de V. Alecsandri către dl. T. Maiorescu, CL, XXXIX, 1905, 6 ; 26. Iorga, Ist. lit. XIX, I, 237—250, II, 39—41, 151—152 ; 27. Ioan Săndulescu, Constantin Negruzzi (Viaţa şi operele), LAR, XII, 1908, 111—126, 237—248, 305—313 ; 28. C. Damianovici, Nuvela istorică în literatura română. C. Negruzzi, VAN, IV, 1908, 6 ; 29. Lovinescu, Critice, IV, 209—217 ; 30. Iacob C. Negruzzi, Începuturile literare ale lui Constantin Negruzzi, CL, XLIII, 1909, 5 ; 31. Apostolescu, Infl. romant., 150—169 ; 32. E. Lovinescu, Cea dintîi pagină de proză a lui Costache Negruzzi, FLR, I, 1911, 4 ; 33. E. Lovinescu, Un poem inedit al lui Costache Negruzzi, CL, XLV, 1911, 8 ; 34. E. Lovinescu, Costache Negruzzi. Viaţa şi opera lui, București, Minerva, 1913 ; 35. E. Lovinescu, Scrisori inedite ale lui Costache Negruzzi, CL, XLVII, 1913, 1 ; 36. Şt. Meteş, Constantin Negruzzi (Contribuţii nouă istorice-literare), DD, X, 1915, 15, 16 ; 37. N. Iorga, Opere necunoscute ale lui Costache Negruzzi, Iași, Tip. Neamul românesc, 1918 ; 38. Gh. Ghibănescu, Familia Negruţi, IN, I, 1922, fasc. 2 ; 39. N. A. Bogdan, Costachi Negruţţi faţă cu începuturile teatrului ieşan şi cultivarea limbii româneşti, IN, 1923, fasc. 3 ; 40. Ioan C. Filitti, Două scrisori de la C. Negruzzi, CL, LV, 1923, 1 ; 41. Negrescu, Infl. slave, II, 169—175 ; 42. Haneş, Stud. cercet., 184—186 ; 43. Gh. Bogdan-Duică, Tăutu—Beldiman—Negruzzi, FF, V, 1930, 5 ; 44. Ramiro Ortiz, Un imitazione rumena dal Gessner e dal de Vigny, Firenze, 1932 ; 45. Densusianu, Lit. rom., III, 58—71 ; 46. Raşcu, 32 opere, 173—181 ; 47. Iorga, Oameni, I, 106—111 ; 48. Nestor Camariano, Primele încercări literare ale lui C. Negruzzi şi prototipurile lor greceşti, București, Cartea românească, 1935 ; 49. V. Ghiacioiu, Identificarea originalelor unor „tălmăciri" ale lui Costache Negruzzi, RIR, V—VI, 1935—1936 ; 50. V. Ghiacioiu, Din ineditele lui Costache Negruzzi, RIR, VII, 1937, fasc. 1—2 ; 51. V. Ghiacioiu, Un izvor al lui Costache Negruzzi, CL, LXX, 1937, 8—10 ; 52. E. Dvoicenco, Influenţa lui Puşkin asupra scriitorilor români, RFR, IV, 1937, 10 ; 53. Raşcu, Alte opere, 93—119 ; 54. Al. Iordan, Izvoarele nuvelei „Alexandru Lăpuşneanu", VR, XXXII, 1940, 8—9 ; 55. Ramiro Ortiz, Sull' influsso della "Leyenda de los siete infantes de Lara" su "Lucrèce Borgia" di Victor Hugo e su "Alecsandru Lăpuşneanu" di Costache Negruzzi, MCD, 245—259 ; 56. E. Turdeanu, Contribuţiuni la influenţa franceză în opera lui Costache Negruzzi, RIR, X, 1940 ; 57. Călinescu, Ist. lit., 195—206 ; 58. Vianu, Arta, I, 59—73 ; 59. G. Bezviconi, Costache Negruzzi — scriitor basarabean, Iași, Tip. Brawo, 1942 ; 60. V. Ghiacioiu, Viaţa lui Costache Negruzzi şi Activitatea literară a lui Negruzzi, în Costache Negruzzi, Păcatele tinereţelor, ed. 2, Craiova, Scrisul românesc, 1942 ; 61. Liviu Rebreanu, Amalgam, București, Socec, [1943], 109—119 ; 62. Cioculescu—Streinu—Vianu, Ist. lit., 35—41 ; 63. Popovici, Romant. rom., 339—363 ; 64. Grigore Scorpan, Realismul lui Costache Negruzzi, IL, 1950, 7 ; 65. G. Călinescu, Material documentar, RITL, I, 1952, 1—4 ; 66. Gh. Bulgăr, Despre contribuţia lui C. Negruzzi la dezvoltarea limbii noastre literare, LL, I, 1955 ; 67. Gr. Brâncuş, Părerile lui Costache Negruzzi despre limbă, LR, V, 1956, 4 ; 68. N. I. Popa, Costache Negruzzi, traducător, ALIL, t. VIII, 1957, fasc. 2 ; 69. N. I. Popa, Ideile literare ale lui Costache Negruzzi, IL, IX, 1958, 9—10 ; 70. I. Lăzărescu, Preocupări politice şi sociale în opera lui C. Negruzzi, ALIL, t. IX, 1958, fasc. 1—2 ; 71. Al. Teodorescu, C. Negruzzi, epica de inspiraţie istorică, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 72. C. G. Ionescu, Valoarea artistică a inspiraţiei istorice în opera lui C. Negruzzi, LL, IV, 1960 ; 73. Massoff, Teatr. rom., I 260—263, passim ; 74. Cornea—Păcurariu, Ist. lit., 336—387 ; 75. Alex. Bistriţeanu, C. Negruzzi şi creaţia populară, LL, VI, 1962 ; 76. Olga Tudorică, Un motiv literar spaniol la C. Negruzzi, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. XIII, 1964 ; 77. Ion Dumitrescu, Arta frazării în proza lui Costache Negruzzi, LL, VIII, 1964 ; 78. Al. Piru, C. Negruzzi, București, E.T., 1966 ; 79. Paul Cornea, Negruzzi, colonelul de Weiss şi Millevoye, LL, XI, 1966 ; 80. Vladimir Streinu, C. Negruzzi, marele precursor, LCF, IX, 1966, 52 ; 81. Alfred Heinrich, Elemente puşkiniene în lirica şi proza lui Negruzzi, AUT, ştiinţe filologice, t. IV, 1966 ; 82. Brădăţeanu, Ist. lit. dram., 156—158 ; 83. Cornea, Alecsandrescu—Eminescu, 77—107 ; 84. Ist. lit., II, 380—399 ; 85. Al. Piru, Un clasic al prozei : C. Negruzzi, RL, I, 1968, 1 ; 86. N. I. Popa, 100 de ani de la moartea lui Costache Negruzzi, RITL, XVII, 1968, 4 ; 87. Aurel Leon, Costache Negruzzi, CRC, III, 1968, 34 ; 88. Al. Husar, Marginalii la nuvela „Alexandru Lăpuşneanu", IL, XIX, 1968, 8 ; 89. Silvia Breabăn-Christache, Procesul de unificare a limbii în scrierile lui C. Negruzzi, LR, XVIII, 1969, 3 ; 90. Ivaşcu, Ist. lit., I, 431—437 ; 91. N. I. Popa, Costache Negruzzi, clasic al literaturii noastre, LL, XXI, 1969 ; 92. Const. Ciopraga, Costache Negruzzi, scriitor modern, LL, XXI, 1969 ; 93. Emil Boldan, Contribuţia lui Costache Negruzzi la pregătirea şi dezvoltarea „Daciei literare", LL, XXI, 1969 ; 94. Paul Cornea, O autobiografie necunoscută a lui Costache Negruzzi, LL, XXI, 1969 ; 95. C. D. Papastate, Costache Negruzzi traducător al „Baladelor" lui Victor Hugo, LL, XXI, 1969 ; 96. Const. Sava, Negruzzi traducător al lui Puşkin, LL, XXI, 1969 ; 97. Mircea Anghelescu, Note despre Costache Negruzzi şi „Melodiile irlandeze" ale lui Thomas Moore, LL, XXI, 1969 ; 98. Vasile Adăscăliţei, Negruzzi şi folclorul, LL, XXI, 1969 ; 99. Ioan Micu, Interferenţe de cultură clasică în proza epică negruzziană, LL, XXI, 1969 ; 100. Augustin Z. N. Pop, Cîteva contribuţii documentare la opera şi biografia lui Costache Negruzzi, LL, XXI, 1969 ; 101. Ion Dumitrescu, Stilul lui Costache Negruzzi, LL, XXI, 1969 ; 102. Paula Diaconescu, Livresc şi popular în stilul lui C. Negruzzi, LL, XXI, 1969 ; 103. Al. Cristureanu, Imagini livreşti formate din nume proprii în opera lui Costache Negruzzi, LL, XXI, 1969 ; 104. I. C. Chiţimia, Contribuţia lui C. Negruzzi în domeniul literaturii paremiologice, LL, XXIII, 1969 ; 105. I. Osadcenko, Constantin Negruzzi. Viaţa şi opera, Chişinău, Cartea moldovenească, 1969 ; 106. Paula Diaconescu, Limba şi stilul lui Constantin Negruzzi, SILL, II, 38—77 ; 107. Brădăţeanu, Comedia, 68—70 ; 108. Cioculescu, Itinerar, 61—63 ; 109. Leonid Dimov, Un realist romantic : Costache Negruzzi, ATN, VII, 1970, 7 ; 110. Bogaci, Pagini, 60—64 ; 111. Marian Papahagi, C. Negruzzi sau despre rigoarea construcţiei, TR, XIV, 1970, 42 ; 112. Anghelescu, Preromant. rom., 167—171 ; 113. Păcurariu, Clas. rom., 91—100 ; 114. Gáldi, Introd. ist. vers., 169—176 ; 115. Piru, Varia, I, 77—79 ; 116. Cornea, Originile, 589—594 ; 117. Gheorghe Lăzărescu, C. Negruzzi şi John Cleland, RMR, IX, 1972, 2 ; 118. Eugen Barbu, Gloria victis, SPM, 1973, 121 ; 119. Ţepelea—Bulgăr, Momente, 176—184 ; 120. Mîndra, Clasicism, 74—77 ; 121. [Acte şi documente], DCM, I, 141—186 ; 122. Paul Cornea, C. Negruzzi — traducător al „Nopţilor" lui Young, RITL, XXIII, 1974, 1 ; 123. I. Negoiţescu, C. Negruzzi, ST, XXV, 1974, 4 ; 124. Mircea Zaciu, Lecturi şi zile, București, Eminescu, 1975, 39—46 ; 125. Liviu Leonte, Un alt început pentru „Aprodul Purice", MS, VII, 1976, 1 ; 126. Al. Bistriţeanu, Teorie şi inspiraţie folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri, București, Minerva, 1977, 244—277 ; 127. Edgar Papu, Din clasicii noştri, București, Eminescu, 1977, 50—57.

F. F.

NEGRUZZI, Iacob C. (31.XII.1842, Iaşi — 6.I.1932, Bucureşti), scriitor. Era al doilea fiu al lui Costache Negruzzi şi al soţiei sale, Maria, şi se înrudea, prin mamă, cu N. Gane. S-a bucurat de timpuriu, împreună cu fratele său, Leon, de o educaţie foarte îngrijită, sub supravegherea tatălui. Sub îndrumarea lui K. Fieweger, preceptor, pleacă în Germania, unde urmează, din 1853, liceul şi, din 1859, cursurile Facultăţii de drept din Berlin. În ţară se întoarce în octombrie 1863, după ce obţinuse, în vara aceluiaşi an, titlul de doctor în drept. Din anul următor, devine profesor de drept comercial la Universitatea din Iaşi, unde funcţionează până în 1884, cînd ocupă catedra similară a Facultăţii de drept din Bucureşti. În 1896 e pensionat. Din anul 1870 a fost deputat, apoi senator, pînă în timpul celui dintîi război mondial. În lunga sa carieră parlamentară, nu a luat cuvîntul decît de puţine ori, ca, de pildă, în 1888, cînd propune un proiect de lege pentru acordarea unei pensii de stat lui Eminescu. A fost ales membru al Academiei Române la 26 martie 1881, fiind apoi secretar general, vicepreşedinte şi preşedinte al Academiei. În şedinţele secţiei literare, a recomandat spre premiere lucrări de T. T. Burada, Al. Vlahuţă, I. Al. Brătescu-Voineşti ş.a.

Îndată după întoarcerea în ţară (1863), N. a făcut cunoştinţă cu P.P. Carp, T. Maiorescu, V. Pogor şi Th. Rosetti, împreună cu care a înfiinţat societatea literară Junimea. Devenit unul din membrii de bază, a fost ales, din 1868, secretar al societăţii. Totodată a fost şi redactor răspunzător al revistei „Convorbiri literare", de la 1 martie 1867, continuînd a o conduce apoi, ca director, pînă în anul 1895. Cu tot ajutorul primit de la ceilalţi membri ai societăţii, N. făcea mari sacrificii materiale pentru a putea asigura apariţia revistei. În calitatea sa de redactor al „Convorbirilor literare", s-a dovedit un sprijinitor energic şi activ al literaturii române atît prin încurajarea tinerelor talente, cît şi prin atragerea scriitorilor din toate provinciile locuite de români. Supraveghind îndeaproape tot ceea ce se publica în paginile revistei, el a reuşit să imprime „Convorbirilor literare" o linie fermă, pe care a menţinut-o tot timpul cît s-a aflat la conducerea ei. Avînd posibilitatea de a-i cunoaşte bine pe toţi membrii societăţii, N. a putut strînge numeroase date despre fiecare din ei, precum şi despre desfăşurarea întrunirilor junimiste, folosindu-le apoi în scrierea *Amintiri din „Junimea"*. Scrisă cu începere din 1889, lucrarea a apărut abia peste trei decenii. Amintirile sale se disting prin precizia informaţiilor, rămînînd cea mai de seamă lucrare memorialistică despre societatea literară ieşeană, deşi, în cîteva locuri, N. a fost vădit condus de patimă. Prin „prelecţiunile populare" la care a participat, prin articole, note redacţionale sau chiar prin rubrica de corespondenţă a „Convorbirilor literare", N. a sprijinit fără rezerve toate ideile junimiste, cu o constanţă pe care puţini membri au avut-o. Susţine astfel rolul covîrşitor al frumosului în desăvîrşirea educaţiei, recomandînd cultivarea lui, pentru cîştigarea unei garanţii de statornicie morală şi stabilitate socială. Combătînd cosmopolitismul, N. afirma necesitatea dezvoltării conştiinţei naţionale prin îngrijirea „izvorului naţional" în literatură şi prin culegerea folclorului, prin cultivarea limbii populare şi îndepărtarea neologismelor de prisos, prin combaterea latinismelor şi răspîndirea operei marilor scriitori români din trecut.

Ca scriitor, N. a debutat în anul 1866, în „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina" cu sceneta *Împăcarea.* Poeziile sale lirice, scrise sub impresia dezamăgirilor în dragoste, sînt lipsite de valoare. Nici în balade nu se dovedeşte mai înzestrat: ***Kaher, Iezid, Mervan, Domniţa şi robul*** sînt excesiv tributare baladelor lui Goethe, Schiller ori Heine, din care, dealtfel, N. a şi tradus. Tot livrescă, dar bine construită şi scrisă într-o limbă curată, este şi idila *Miron şi Florica.* Deasupra mediocrităţii izbutesc să se ridice doar unele satire. Mult mai consistentă este proza sa, deoarece aici înclinaţiile moraliste ale lui N. se desfăşoară în voie în „copiile de pe natură", care i-au stabilit reputaţia de scriitor. Animate, de un umor abundent, ele surprind cu precizie trăsături caracteristice unor personaje aparţinînd de preferinţă, ca şi la I. L. Caragiale, burgheziei mărunte. Înrîurite de realism şi avînd ca model cîteva din scrierile lui C. Negruzzi, „copiile" vizează, de regulă, obiective ce au stat frecvent în atenţia criticii junimiste: politicianismul *(Tachi Zambilă om politic)*, demagogia *(Ştefan şi Mihai)*, mania latinistă *(Vespasian şi Papinian)* şi veleitarismul literar *(Poeticale)*. Observator atent al moravurilor contemporane, N. realizează cîteva portrete remarcabile *(Părintele Gavril, Cucoana Nastasiica, Ioniţă Cocovei, Cuconul Pantazachi)*. O deosebită contribuţie la campania începută de Junimea pentru cultivarea limbii populare şi îndepărtarea neologismelor o au cele cinci *Scrisori,* susţinute de o argumentare ce dovedeşte cunoaşterea aprofundată a istoriei naţionale şi ataşament faţă de limba vie. Tot predispoziţia pentru satiră este cea care dă viaţă romanului *Mihai Vereanu* (1873), altfel minat de o intrigă romanţioasă.

Scriitorul se simte îndemnat să facă un roman social și reușește în oarecare măsură, ajutat de darul său de observator, care apare însă, cu mai bune rezultate, în însemnările de călătorie: *Plimbări prin munți* (1868) și *Pe malul mărei* (1870). Un interes constant a arătat **N.** pentru teatru: traduce, în proză și în versuri, cea mai mare parte din dramele lui Schiller și alcătuiește el însuși cîteva comedii de moravuri și de situații, dintre care se disting *Amor și viclenie* (1870) și *O alegere la senat* (1878). În aceasta din urmă, verva satirică a lui **N.** se dezlănțuie nestînjenită, în scene a căror maliție amintește de *O scrisoare pierdută*, căreia îi precede cu aproape un deceniu.

— *Cuvînt înainte* (în colaborare cu T. Maiorescu), CL, I, 1867, 1; *Notițe literare*, CL, I, 1867, 10, I, 1868, 22, II, 1868, 10; *Revistă științifică*, CL, IV, 1870, 3; *Notițe bibliografice*, CL, IV, 1870, 5, 7; *„Armonii intime". Poezii de A. Z. Sihleanu*, CL, V, 1871, 3; *Neculai Neculeanu*, CL, V, 1871, 5; *Cătră cetitori*, CL, V, 1872, 22; *Alesandru Chrisoverghi*, CL, VI, 1872, 9; *Poezii*, București, Socec, 1872; *Mihai Vereanu*, Iași, Tip. Națională, 1873; *Copii de pe natură*, București, Socec, 1874; *Bibliografie*, CL, IX, 1875, 8; *I. S. Nenițescu, „Șoimii de la Războieni"*, AAR, partea administrativă, t. V, 1882—1883; *Pe malul mărei*, Craiova, Samitca, 1883; *Hatmanul Baltag* (în colaborare cu I. L. Caragiale), CL, XVIII, 1884, 2—4; *Nazat!* (în colaborare cu D. R. Rosetti), București, Socec și Teclu, 1886; *C. de Stamati-Ciurea, „Opuri dramatice", N. Mihăescu, „Frumoasa Valentină"*, AAR, partea administrativă, t. IX, 1888—1889; *Zeflemele* (în colaborare cu D. R. Rosetti), CL, XXII, 1889, 11, 12, XXIII, 1889, 1; *Eminescu*, CL, XXIII, 1889, 4; *Ion Creangă*, CL, XXIII, 1890, 11; *Eroul fără voie*, Craiova, Tip. Națională, 1891; *Scrieri complecte*, I—VI, București, Socec, 1893—1897; *Cătră cetitori*, CL, XXVI, 1893, 12; *Făt Frumos și cele 12 fete de împărat*, București, Göbl, [1905]; *C. Sandu-Aldea, „Două neamuri"*, AAR, partea administrativă, t. XXIX, 1906—1907; *Începuturile literare ale lui Constantin Negruzzi* și *Cîntecul sau „stihuirea" lui Grigorie Ghica Vodă*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXII, 1909—1910; *Caragiale*, CL, XLVI, 1912, 6; *Ioan Al. Brătescu-Voinești, „În lumea dreptății", „Întuneric și lumină", „Pe marginea cărților"*, AAR, partea administrativă, t. XXXV, 1912—1913; *A. Vlahuță, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIX, 1916—1919; *Autografe române. Ioan Bogdan, A. Vlahuță, Al. Xenopol și manuscriptele lor*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. I, 1919; *La a 80-a aniversare a nașterii lui Titu Maiorescu*, CL, LII, 1920, 5—6; *Amintiri din „Junimea"*, București, Viața românească, [1923]; *Un drum la Cahul*, Cartea românească, [1923]; *Cuconul Pantazachi*, Cartea românească, [1924]; *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, ianuarie—decembrie, LVII, 1925, ianuarie — decembrie; *[Cuvîntare]*, CL, LIX, 1927, ianuarie — aprilie; *Scrieri alese*, I—II, pref. Corneliu Simionescu, București, Minerva, 1970. — **Tr.**: Schiller, *Hoții, Fiesco, Cabală și amor*, pref. trad., Iași, Junimea, 1871, *Fecioara de la Orleans*, CL, XVII, 1883, 1—3, *Don Carlos, Maria Stuart*, în *Scrieri complecte*, VI, București, Socec, 1897; [Schiller, H. Heine, V. Hugo], în *Poezii*, București, Socec, 1872.

— 1. Alecsandri, *Însemnări, 311—350*; 2. *Prelecțiuni populare ținute în Iași de membrii societății „Junimea"*, CL, I, 1867, 5, VII, 1873, 2; 3. *Rezumatul prelegerilor populare a societății „Junimea"*, CL, VI, 1872, 3, VIII, 1874, 1; 4. M., *Una din rătăcirile literare ale d-lui Iacob Negruzzi*, STR, II, 1878, 120—124; 5. M.C., *Cronica teatrală*, ROM, XXVIII, 1884, 10 martie; 6. C. Ignotus, *„Fecioara de la Orleans", traducere din Schiller de d. Iacob Negruzzi*, C, III, 1884, 14; 7. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, *Recensiuni dramatice*, VN, II, 1885, 216; 8. Nemo, *Beizadea Epaminonda*, DPO, I, 1885, 55; 9. Nădejde, *Ist. lit., 472*; 10. Ms., *Un specimen de literatură junimistă*, VN, III, 1886, 660; 11. *Iacob Negruzzi*, F, XXVI, 1890, 7; 12. Radu [Al. Vlahuță], *Iacob Negruzzi*, VȚ, I, 1893, 7; 13. I. Negruzzi, *[Scrisori către D. Zamfirescu, 1894]*, RL, II, 1969, 6; 14. Intim [Tr. Demetrescu], *Iacob Negruzzi*, EVL, I, 1894, 4; 15. Clio, *Jak Negruzzi*, NRR, I, 1900, 1; 16. *Nuveliști în viață din Regat*, LU, IV, 1905, 15—16; 17. Panu, *Junimea*, I—II, *passim*; 18. G. Ibrăileanu, *La jubileul d-lui Iacob Negruzzi*, VR, XV, 1923, 2; 19. Mihai L. Negruzzi, *„Moș Jac"*, CL, LIX, 1927, ianuarie — aprilie, LXV, 1932, ianuarie — februarie; 20. I. Negruzzi, *[Corespondență]*, SDL, I—XII, *passim*; 21. *Academia Română. Ședința solemnă pentru sărbătorirea domnilor M. C. Sutzu și I. C. Negruzzi la ajungerea vîrstei de 90 de ani*, București, Imprimeria națională, 1932; 22. Alexandru Iordan, *Iacob Negruzzi*, București, Socec, 1932; 23. I. Massoff, *Cum a început Alecsandri să publice în „Convorbiri literare"*, ALIA, XIX, 1932, 954; 24. Săteanu, *Figuri, 43—71, 215—217*; 25. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *122—123, 248*; 26. A. C. Cuza, *Amintiri de la „Junimea" din Iași*, CL, LXX, 1937, 1—5; 27. Leca Morariu, *Bucovina lui Iacob Negruzzi*, FF, XIV, 1939, 1—2; 28. Călinescu, *Ist. lit., 377—379*; 29. Cioră-nescu, *Teatr. rom., 186—187*; 30. Dan Simonescu, *Răsunetul Unirii Principatelor la Berlin*, RFR, XI, 1944, 6; 31. I. Verbină [I. Pervain], *Iacob Negruzzi și „Revista contimporană"*, SL, III, 1944; 32. Cioculescu — Streinu — Vianu, *Ist. lit., 184—186*; 33. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4; 34. V. Mîndra, *În anticamera comediilor lui Caragiale*, VR, XVI, 1963, 9; 35. Pompiliu Marcea, *Iacob Negruzzi*, LL, X, 1965; 36. Mircea Anghelescu, *Iacob Negruzzi scriitor*, RVB, XXI, 1968, 1; 37. Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895*, SIL, *164—165 181—183*; 38. Piru, *Varia*, I, *125—128*; 39. *Ist. lit.*, III, *54—57*; 40. I. Massoff, *Despre ei și despre alții*, București, Minerva, 1973, 235—236; 41. I. Negruzzi, *Jurnal* (publ. fragm. Horst-Helge Fassel, introd. Dan Mănucă), CL, 1974, 1, 2, 4; 42. Horst Fassel, *Das Tagebuch des Iacob Negruzzi*, KR, 1975, 15; 43. Florin Manolescu, *„Copiile de pe natură" ale lui Iacob Negruzzi și I. L. Caragiale. O relație de anticipare*, RITL, XXVI, 1977, 2.

D. M.

NEGRUZZI, Leon (5.VI.1840, Iași — 16.VII.1890, Trifești, j. Iași), scriitor. Este primul fiu al lui Constantin Negruzzi. A învățat la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană), apoi la un pension particular din același oraș. În 1852, împreună cu fratele său Iacob, **N.** pleacă la studii în străinătate. La Berlin și Viena, frecventează cursurile facultăților de medicină, filozofie și drept. Se întoarce în țară în 1864, fără să fi obținut vreo diplomă. A fost judecător, membru al Curții de Apel, procuror general, apoi prefect și primar al orașului Iași. Figură deosebit de jovială, a avut mai mult faimă de om de societate, decît de scriitor. Membru al societății Junimea, și-a publicat toate scrierile în „Convorbiri literare", unde a și debutat în 1867 cu două poezii fără însemnătate.

Două dintre nuvelele sale (*Vîntul soartei* și *Osîndiții*) au caracter de foileton și descind direct din specia răspîndită la noi prin literatura franceză a vremii. Dominate de un romantism mediocru, ele cultivă aventura în sine și propagă o morală dulceagă, prin intermediul unor personaje puse de autor în cele mai neverosimile situații. Măsura adevăratului său talent a dat-o **N.** în alte nuvele. Personajele nu mai sînt acum simple pretexte pentru imaginația scriitorului, ci, devenind caractere, determină acțiunea. Subiectul nu pare artificial, ci este o consecință firească a comportamentului eroilor. Aceștia sînt desprinși dintr-un mediu pe care scriitorul îl cunoștea în amănunțime: societatea ieșeană a epocii 1860—1880. Din această cauză, dialogurile sînt naturale și, făcînd abstracție de unele întorsături încă greoaie de frază, au fluență. Personajele sînt dominate de viața afectivă. În *Serghie Pavlovici*, forța sentimentului devine patologică, iar eroul — un obsedat. În linii generale, comportarea lor e previzibilă. Le dă viabilitate dialogul, care particularizează mentalitatea prin nuanțe distinctive. În ce privește arta nuvelistică, **N.** se dovedește capabil să închege o intrigă prin intermediul cîtorva personaje, cărora are grijă să le dea o fundamentare socială, insistent reliefată. Scopul evident este de a crea un tip, ceea ce îi reușește deseori. Dealtfel, în cele mai izbutite din nuvelele sale (*Evreica* și *Țiganca*), conflictul se produce între reprezentanții a două clase sociale diferite. Nuvelele au o compoziție asemănătoare. În primul capitol sînt expuse intențiile personajului central, sortite, de la început, eșecului. Avertizat, cititorul urmărește cu interes desfășurarea

propriu-zisă a conflictului, a cărui rezolvare este, de obicei, tragică, deşi scriitorul încearcă să atenueze impresia, punînd deznodămîntul sub specia eternităţii.

— *Nesimţitorul, Durere,* CL, I, 1867, 12 ; *Vîntul soartei,* CL, I 1867, 12—16 ; *Evreica,* CL, II, 1868, 18—20, II, 1869, 21, 22 ; *O răzbunare,* CL, VIII, 1874, 1 ; *Serghie Pavlovici şi alte nuvele,* pref. T. Maiorescu, Bucureşti, Alcalay.

— 1. D. Xenopol, *[Scrisoare către A. D. Xenopol, 1870],* SDL, V, *189 ;* 2. T. M[aiorescu], *Leon C. Negruzzi,* CL, XXIV, 1890, 7 ; 3. Negruzzi, *Junimea, 56—59, 70—71, 173, 334—379 ;* 4. Iorga, *Ist. lit. cont.,* I, *122, 229 ;* 5. C. Gerota, *Nuvelele lui Leon Negruzzi,* RFR, IX, 1942, 3 ; 6. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 200 ;* 7. Mănucă, *Scriit. jun., 117—127 ;* 8. Valeriu Bîrlan, *Un moment greu din viaţa lui Iacob Negruzzi,* LL, 1978, vol. III.

D. M.

NEGULICI, Ioan D. (1812, Cîmpulung — 5.IV.1851, Istanbul), traducător şi publicist. Foarte dotat pentru pictură, fiul preotului Dumitrache Oaie a primit primele îndrumări în atelierul Mariei Rosetti, la Bucureşti, unde frecventează un timp şi şcoala de la „Sf. Sava". După studii de pictură la Iaşi, apoi, din 1833, la Paris, **N.** se întoarce în Bucureşti şi devine unul dintre cei mai cunoscuţi pictori din Muntenia. Împrietenindu-se cu I. Heliade-Rădulescu, este atras de activitatea publicistică şi literară de la „Curierul românesc", gazetă pe care a şi condus-o, între 1 octombrie 1845 şi 1 decembrie 1846, în absenţa din ţară a lui Heliade. Tînărul pictor şi publicist ia parte la acţiunile cercurilor revoluţionare din Muntenia, iar în timpul evenimentelor de la 1848, numit administrator al judeţului Prahova, se remarcă printr-o activitate energică în sprijinul Guvernului provizoriu. După înfrîngerea revoluţiei, pleacă în exil, la Brusa, apoi la Istanbul, unde moare de tuberculoză. Ultima perioadă a vieţii lui **N.** este marcată de conflictul cu Heliade, căruia, într-o memorabilă scrisoare, îi reproşează, în numele cauzei comune, egolatria şi inconsecvenţa politică.

N. a făcut parte din grupul cărturarilor care urmau să pună în aplicare vasta acţiune de traduceri din literatura universală, iniţiată de Heliade. El însuşi a întocmit un *Plan de o mică bibliotecă universală* (1847), care să pregătească şi să sprijine proiectul lansat anterior de Heliade, după modelul celui publicat de Aimé Martin, literat francez foarte apreciat de intelectualii noştri paşoptişti. Din scrierile acestuia, **N.** a tradus, în „Curierul românesc", ***Despre amor, lege fizică şi morală a naturei*** şi ***Scrisori la Sofia: asupra fizicei, himiei şi istoriei naturale*** (1846), iar în volum, *Educaţia mumelor de familie sau Civilizaţia neamului omenesc prin femei* (1844—1846) — recenzat elogios de N. Bălcescu. Convins de rolul educativ al literaturii (întregul plan este conceput în acest sens) şi urmărind pregătirea şi atragerea cititorilor prin lecturi accesibile, **N.** a tradus din franceză cîteva scrieri fără valoare ale unor scriitori minori, ca J.-E. Paccard sau S.-H. Berthoud, şi două piese, reprezentate dar nepăstrate: *Dreptatea lui Dumnezeu* de Anicet-Bourgeois şi *Credinţa, Speranţa, Caritatea* de P.-B. Rosier. Mai importantă este tălmăcirea romanului lui J. Swift, *Călătoriile lui Gulliver în ţere depărtate* (1848). Cîteva traduceri, anunţate ca fiind sub tipar, se pare că nu au mai apărut sau nu se păstrează: *Martirii* de Chateaubriand, *Zestrea Suzetei* de J. Fiévée şi nuvela (poate originală) *Samoil Neguţătorul.* Tălmăcirile lui **N.** sînt cursive, într-un stil modern, vădind preocuparea pentru cultivarea limbii române, întîlnită şi în unele prefeţe, ca şi într-un *Vocabular român* de neologisme (1848).

— **Tr.:** Aimé Martin, *Educaţia mumelor de familie sau Civilizaţia neamului omenesc prin femei,* pref. trad., vol. I, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1844, vol. II, Bucureşti, Tip. Eliade, 1846 ; J.-E. Paccard, *Iubita franţeză sau Clotilda şi Edmond,* pref. trad., t. I, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1844, t. II, Bucureşti, Tip. Eliade, 1846 ; S.-H. Berthoud, *Maria,* Bucureşti, Tip. Eliade, 1846 ; J. Swift, *Călătoriile lui Gulliver în ţere depărtate,* I—II, Bucureşti, Tip. Copainig, 1848.

— 1. Bălcescu, *Opere alese,* I, *126—131 ;* 2. Heliade, *Scrisori, 76—78, 83—86, 107—110 ;* 3. *Scrisoarea răposatului I. D. Negulici către d. I. Eliade,* ROM, IV, 1860, *22 ;* 4. N. Iorga, *I. D. Negulici, „Biblioteca enciclopedică",* RI, XX, 1934, 1—3 ; 5. Popovici, *Ideol. lit., 167—173 ;* 6. D. Popovici, *Louis Aimé-Martin şi proiectele de biblioteci universale de la Bucureşti,* RI, XXII, 1936, 7—9 ; 7. Lucia Dracopol-Ispir, *Pictorul Negulici,* Bucureşti, Rotativa, 1939 ; 8. Dan Grigorescu, *Trei pictori de la 1848,* Bucureşti, E.T., 1967.

L. V.

NENIŢESCU, Ioan S. (11.IV.1854, Galaţi — 23.II.1901, Buzău), poet. Fiu al lui Ştefan Vasiliu, manufacturier în Galaţi, **N.** a urmat o şcoală comercială în oraşul natal, a terminat, la Iaşi, liceul şi s-a înscris ca audient la Facultatea de litere. Participă, ca voluntar, la războiul de Independenţă de la 1877 şi e rănit la Griviţa. În 1878 se află în Germania, student la Facultatea de filozofie din Berlin. Şi-a dat doctoratul în filozofie la Leipzig (1887), cu o teză despre Spinoza (*Die Affektenlehre Spinoza's*). A scos, în 1884, şi a condus timp de patru ani revista „Ţara nouă". În 1892, întreprinde o călătorie pentru a cerceta situaţia şcolilor româneşti din teritoriile supuse Turciei. Rezultatul este un studiu etnografic şi statistic asupra aromânilor: *De la românii din Turcia europeană* (1895). A fost numit inspector şcolar în Bucureşti în 1895, apoi prefect al judeţului Tulcea. În activitatea politică şi administrativă, **N.,** care a fost şi deputat de Covurlui, se caracterizează printr-un naţionalism rigid. Moare, pe neaşteptate, în tren, în timpul unei călătorii. Este înmormîntat la Bucureşti. A fost membru corespondent al Academiei Române.

N., care încă din şcoală publica versuri în „Gardistul civic", în 1878 semnează în paginile „Convorbirilor literare" pasteluri şi poezii erotice în maniera lui V. Alecsandri, reluate în volumul *Flori de primăvară. Şoimii de la Războieni,* poem epic folosind versul popular, are, vizibil, drept modele *Dumbrava Roşie* a lui V. Alecsandri şi legendele istorice ale lui D. Bolintineanu. **N.** s-a făcut cunoscut mai ales prin „poeziile eroice şi naţionale" din volumul *Pui de lei* (1891), foarte răspîndite într-o vreme prin intermediul şcolii. Patriotismul autorului, luptător în războiul de Independenţă, era real, dar poezia este absentă. Versurile, cu destinaţie evident educativă, rămîn simple sonorizări de cuvinte mari. Majoritatea sînt versificări ale unor episoade din istoria naţională, utilizînd, de preferinţă, versul de factură populară (*Voievodul Ştefan, Vlad Ţepeş, Moartea lui Decebal*), altele sînt simple marşuri (*În-*

crede-te în viitor, înainte). Naivitatea și convenționalul personajelor istorice, care — după modelul poeziilor lui Bolintineanu — țin lungi tirade patriotice, exagerarea hiperbolică duc, fără intenție, la efecte comice. Mai interesantă, drama istorică ***Radu de la Afumați*** vădește meșteșug în conducerea firului principal al acțiunii. **N.** scrie într-o limbă curată, care evită excesele neologistice. Nici aici nu este întru totul original : scena despărțirii în zori a celor doi îndrăgostiți, fiul domnului și Ana, fata vornicului Drăgan, este imitată după Shakespeare *(Romeo și Julieta).* În 1897, la Teatrul Național i s-a jucat comedia ***Un singur amor.***

— *Flori de primăvară,* Berlin, Berg Holten, [1880] ; ed. 2, București, Göbl, 1889 ; *Șoimii de la Războieni,* București, Tip. Laboratorii români, 1882 ; *Pui de lei. Poezii eroice și naționale,* București, Haimann, 1891 ; *Tatăl nostru în cîteva istorioare pe înțelesul tuturor,* București, 1894 ; ed. 2, București, Cartea românească, 1925 ; *Radu de la Afumați,* București, Göbl, 1897 ; *Poezii,* București, Minerva, 1911.

— 1. Luciliu [Al. Macedonski], *Notițe literare : „Flori de primăvară“*, L, II, 1881, 3 ; 2. *I. C.* Negruzzi, *I. S. Nenițescu, „Șoimii de la Războieni“*, AAR, partea administrativă, t. V, 1882—1883 ; 3. G. Bogdan-Duică, *„Flori de primăvară“*, TR, VI, 1889, 141 ; 4. G. Bogdan-Duică, *„Pui de lei“*, TR, VII, 1890, 265 ; 5. V. Babeș, *Ioan Nenițescu, „Tatăl nostru în cîteva istorioare pe înțelesul tuturor“*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 6. Demetrescu *Profile, 27—32 ;* 7. D. C. Ollănescu, *I. Nenițescu, „Radu de la Afumați“*, AAR. partea administrativă t. XX, 1897—1898 ; 8. *Moartea lui Ioan Nenițescu,* FP, IV, 1901, 5 ; 9. Sp. Hasnaș, *„Pui de lei“*, FLR, II, 1913, 40 ; 10. Haneș, *Ist. lit., 264 ;* 11. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *7, 8, 11 ;* 12. G. Călinescu, *Știri despre Ioan S. Nenițescu,* JL, I, 1939, 13 ; 13. Călinescu, *Ist. lit., 524—525 ;* 14. Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895,* SIL, *175—177 ;* 15. Cioculescu, *Itinerar 172—174.*

S. C.

NENOVICI, Nicolae (1820 — 6.VII.1863, București), publicist și traducător. A fost coleg cu N. Bălcescu la școala de la „Sf. Sava“. În timpul revoluției de la 1848, **N.** a fost comisar de propagandă, iar după înăbușirea ei a fost întemnițat. În 1855 edita publicația „politică, literară și industrială“ „Patria“, iar în 1857 semna, la București, manifestul pentru Unire. Publicase la „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ (1843) cîteva mărunte scrieri moralizatoare (un „epitaf“ hazliu, o fabulă, o istorioară) și o traducere. De un interes mai mare sînt cele două traduceri ale lui **N.** din limba franceză, ***Elisabeta sau Esilații din Siberia*** de M-me Cottin și ***Lelia*** de George Sand.

— *Cuvînt pentru îngroparea carnavalului din București,* FMIL, VI, 1843, 10 ; *Vînătorul, vulpea și leopardul,* FMIL, VI, 1843, 23 ; *Tiranul,* FMIL, VI, 1843, 26. — **Tr. :** *Barb-Albastră,* FMIL, VI, 1843, 17 ; M-me Cottin. *Elisabeta sau Esilații din Siberia,* Brașov, Tip. Gött, 1845 ; George Sand, *Lelia,* I—III, București, Ioanid, 1853—1854.

— 1. N. Nenovici, *[Scrisoare către Dimitrie Golescu],* ANPR, t. IV, *221—222 ;* 2. N. T. Orășanu, M. Pascaly, *[Discursuri la înmormîntarea lui N. Nenovici],* ROM, VII, 1863, 20, 21 iulie ; 3. Iorga, *Ist. lit.* XIX, III, *249.*

G. D.

NIAGOE, Ștefan P. (c. 1800, Sănianăș—Vîrșeț — 6.III.1869, București), autor de calendare. Urmează școala normală la Arad, devenind, în 1822, învățător la școala românească din Pesta. Pe la 1836 se afla în Țara Românească. A ocupat funcția de secretar al Eforiei Școalelor, pînă la sfîrșitul vieții. În perioada profesoratului, **N.** a editat patru calendare românești, pe anii 1828, 1829, 1830, 1831. În paginile lor, **N.** susține introducerea alfabetului latin ***(Scurtă prevedere)*** sau demonstrează, cu argumente istorice și lingvistice, latinitatea poporului român ***(Dialog sau vorbire între învățător și școlar despre romani și români sau daco-romani).*** Continuînd un drum început de cărturarii Școlii ardelene, el face să apară în calendarele sale lucrări originale și traduceri, toate scrise într-o limbă clară, apropiată de cea a poporului.

— *Scurtă prevedere,* CBD, 1828, *47—48 ; Dialog sau vorbire între învățător și școlar despre romani și români sau daco-romani,* CBD, 1829, *38—118,* reed. fragm. în Nicolae Albu, *Un satelit al Școalei ardelene. Ștefan P. Niagoe,* Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943, *13—18.*

— 1. A. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară,* ed. 2, I, Viena, Tip. Gerold, 1852, *209 ;* 2. A. D. Xenopol, C. Erbiceanu, *Serbarea școlară de la Iași cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de la înființarea învățămîntului superior în Moldova,* Iași, Tip. Națională, 1885, 325 ; 3. Onisifor Ghibu, *Școala românească din Pesta,* București, Sfetea, 1916, *5 ;* 4. Iuliu Moisil, *Românii ardeleni din vechiul regat și activitatea lor pînă la războiul întregirii neamului,* București, Cultura națională, 1929, *31 ;* 5. Nicolae Albu, *Un satelit al Școalei ardelene. Ștefan P. Niagoe,* Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943 ; 6. Tomescu, *Calendarele, 76—78, 121—122 ;* 7. V. Molin, *Din istoricul parohiei române ortodoxe din Pesta (1788),* MB, XVI, 1966, 4—6 ; 8. Theodorescu, *Ist. bibl., 32.*

M. T.

NICHIPERCEA, revistă satirică și literară apărută la București, săptămînal, între 23 iulie 1859 și mai 1879. Înființată și condusă de N. T. Orășanu, **N.** poate fi considerată cea mai însemnată publicație satirică românească dintre 1860 și 1880. După ce redactase împreună cu C. A. Rosetti „Țînțarul“ (pînă la 23 mai), iar apoi, singur, „Spiriduș“ (suspendat la 14 iulie 1859), Orășanu scoate noul săptămînal, pe al cărui frontispiciu figurează numai în calitate de administrator, pentru a ocoli astfel prevederile legii presei. Nici **N.** nu va avea însă o soartă mai bună. În primii ani de apariție va fi suspendat de șase ori și va cunoaște mai multe schimbări de titlu. Prima sancțiune a autorităților survine după cîteva săptămîni, la 19 septembrie, și va dura pînă la începutul lunii decembrie. Suspendat din nou, în ianuarie 1860, **N.** va apărea un timp în broșuri („Coarnele lui Nichipercea“, nenumerotate, dar păstrînd paginația revistei). Iese iar ca revistă, între 28 iulie și 30 noiembrie, și din nou în broșuri („Ochiul Dracului“, „Arțagul Dracului“, „Codița Dracului“, „Ghearele Dracului“), din ianuarie pînă în aprilie 1861. Din 5 mai 1861 își reia formatul de revistă, trei săptămîni mai tîrziu și numerotarea, pentru a cunoaște o perioadă de relativă liniște, care se încheie la 22 mai 1864, cînd din nou este suspendat. La reapariție, în 11 februarie 1865, va

punta titlul „Cicala". Odată cu noua denumire începe, de fapt, o altă perioadă în existența revistei, perioadă în care răspunderile redacției nu-i mai revin în întregime lui Orășanu, după cum, uneori, nici orientarea politică nu mai corespunde integral cu vederile lui. „Cicala" fiind suspendată după cîteva numere, reapare într-un singur număr la 1 ianuarie 1866, apoi cu un alt titlu, „Sarsailă", din 27 februarie pînă în 18 mai. La 29 mai, cînd denumirea devine „Ghimpele", redacția publică un editorial în care se face istoricul periodicului, subliniindu-se continuitatea dintre „Spiriduș", „Nichipercea", „Cicala", „Sarsailă" și „Ghimpele". Totuși această continuitate era acum mai mult formală, de vreme ce, după un an, Orășanu încearcă să editeze, în paralel cu „Ghimpele", un nou „Nichipercea" (31 mai — 25 iunie 1867). Publică iarăși în „Ghimpele", dar se înstrăinează de revistă și, cu timpul, nici nu mai colaborează, fapt pe care îl recunoaște într-o scrisoare inserată în „Românul".

N. este legat, între 1859 și 1866, de numele lui Orășanu. Colaboratorii care i s-au alăturat în această perioadă, Radu Rosetti, I. V. Adrian, Pantazi Ghica, I. A. Geanoglu, I. C. Fundescu, au publicat puțin, revista fiind scrisă aproape în întregime de el. Caricaturile sînt făcute pînă în 1861 de H. Trenk. Orășanu a întrebuințat o sumedenie de pseudonime, între care Nicor, Netto, Odobașa, Iago. Autor de comentarii politice pătrunzătoare, scrise cu patimă și cu o agitație a spiritului care, de multe ori, îl avantajează, el era întotdeauna în miezul evenimentelor și, dacă sensul lor îi scapă nu o dată (mai ales în ceea ce privește înfăptuirile și politica domnitorului Al. I. Cuza și ale lui M. Kogălniceanu), Orășanu are, în schimb, darul de a le relata într-o lumină particulară, cu o subiectivitate care le dă culoare literară, de a afla mereu latura lor comică, făcînd adesea haz de necaz. Compune și versuri, sub tutela poetico-satirică a lui Béranger, scrie parodii și fabule, schițe și reportaje parlamentare, redactează așa-zise știri politice, note polemice, anecdote. Orășanu nu-și cenzurează mijloacele de expresie, buna-cuviință este adesea uitată în focul polemicii, adversarii avînd a se teme de ironia lui, de vorbele de duh memorabile, de portretele trasate cu o peniță înmuiată în venin, dar și de calambururile licențioase, de anecdotele nu rareori grosiere. Într-un fel, Orășanu este un martor al procesului social, din spița cronicarilor, iar **N.**, cronica lui.

— 1. Redacțiunea, *Anul al VIII-lea*, SRS, VII, 1866, 52; 2. N. T. Orășanu, *[Scrisoare către redacție]*, ROM, XV, 1871, 4 februarie; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 449—451; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 253, 269—277; 5. Iorga, *Ist. presei*, 121; 6. Sergiu Milorian, *Bunicii rîsului românesc. „Nichipercea"*, ALA, IV, 1923, 117, 118; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, 302; 8. Cosco, *Bunica*, 108—109; 9. Lăzăreanu, *Glose*, 390—394; 10. *Ist. lit.*, III, 548—549; 11. Trifu, *Presa*, 23—74, 86—87, 94—96, 109—111.

R. Z.

NICOLEANU, Nicolae (16.VI.1835, Săcele — 7.IV.1871, București), poet. Se numea de fapt Neagoe Tomoșoiu. Familia sa — țărani din comuna Cernatu Săcelelor de lîngă Brașov — a părăsit satul pe la 1848 și s-a stabilit la Buzău. Aici, un văr, episcop, îl înscrie pe viitorul poet la seminar. Tînărul își schimbă numele, nu se știe de ce, în Nicolae Nicoleanu. În 1849, profesorul V. Caloianu îl aduce la Craiova. **N.** frecventează cursurile colegiului local, scrie versuri și se întreține dînd lecții de limba franceză. Pe cheltuiala unor binevoitori bogați, în 1858 este trimis la studii în Franța, de unde se întoarce, din lipsă de mijloace materiale, în 1861. C. A. Rosetti îi oferă un loc de corector, apoi de redactor, la „Românul". Între 1862 și 1868, **N.** ocupă diverse funcții modeste: perceptor fiscal la Roman (1862), director al gimnaziului din Iași (1864), funcționar la Arhivele Statului din București (1865, 1867), revizor școlar (1866). La 1 ianuarie 1868, poetul înnebunește. Moare, trei ani mai tîrziu, la spitalul Pantelimon din București.

N. a scris puțin: versuri, strînse într-o broșură semnată cu inițialele N.N., cîteva articole, o conferință ținută la Ateneul Român *(Despre influința lecturei romanțelor streine)*, cîteva traduceri din Musset. A colaborat la „Satyrul", unde semna cu pseudonimele Sam-Huang-Ki și Tschao-Wan-Ki, fiind apreciat de B. P. Hasdeu. În același timp a susținut foiletonul literar al „Gazetei de Iași". Junimiștii îl simpatizau (pe T. Maiorescu poetul îl cunoscuse la Paris), iar Iacob Negruzzi îl considera chiar printre întemeietorii societății Junimea. Versurile lui **N.**, în care sarcasmul se amestecă cu lamentația, satira cu elegia, relevă nu numai psihologia autorului, de neliniștit romantic (marcat și de lecturi), ci și amprenta unui moment istoric de destrămare a iluziilor, după înfrîngerea revoluției de la 1848. Scrierile lui poetice nu reușesc însă să cristalizeze un lirism autentic, cele mai multe nedepășind nivelul unor versificări fie retorice, fie convenționale. Poetul are conștiința unui destin dureros, el se vede rătăcind, proscris, într-o lume strîmb alcătuită, este urmărit de gîndul rupturii dintre real și ideal. Apare frecvent motivul romantic al vieții — cortegiu de dureri, al alunecării continue spre moarte. La **N.**, tonul elegiac, de nuanță lamartineană, este minat adesea de un sentimentalism comun, poetului îi lipsește imaginația, ca și vibrația meditativă, pesimismul său rămîne superficial. Iubirea este văzută, în spirit romantic, ca un refugiu. Poetul încearcă uneori, timid, să sugereze o comunicare între mișcarea sentimentului și atmosfera, cadrul natural al iubirii. Poeziile erotice sînt de un pronunțat sentimentalism retoric. Abstracte, ca întreaga lirică a lui **N.**, lipsite de căldura imaginii, ele cad în disertație prozaică și sterilă, prelungită artificial. Priveliștea patriei „de sclavie junghiată", în care „adevărații aleși" se sting uitați, spectacolul ipocriziei și parvenitismului îi smulg accente de protest și indignare vehementă, satira sa violentă amintind pe alți autori ai epocii: I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, B. P. Hasdeu. Publicistul schița polemic portretul ciocoiului gata să susțină toate opiniile, toate partidele, era preocupat de decadența artei. **N.** considera literatura, în spirit pașoptist, expresie a societății și chiar proclama ideea rolului reformator al artei. El condamna excesul de traduceri care, prin jargonul lor galo-roman, strică limba, „cel mai scump tezaur al unui popor". Adversar, cel puțin în teorie, al scepticismului și al pesimismului, **N.** vedea în drama „brumoasă" și în „romanțele" (romanele) străine, de un romantism „vaporos" și bolnăvicios, o primejdie socială, o cauză a decăderii morale. Postpașoptist și preeminescian, poetul contribuie la impunerea unora dintre elementele sensibilității romantice.

— *Poezii*, Iași, Tip. Buciumul român, 1865; *Poezii*, pref. I. Negruzzi, Iași, Șaraga; *Poezii și proză*, NCS, 23—130; *[Poezii]*, PLB, I, 277—305, PRC, II, 158—166. — **Tr.**: [F. Ar-

vers, A. de Musset], în *Poezii* Iași, Tip. Buciumul român 1865.

— 1. *[Documente]*, DML, I, *275—277* ; 2. I. Negruzzi, *Neculai Neculeanu*, CL, V, 1871, 5 ; 3. Deales, *Nicolae Nicoleanu*, RVȘ, I, 1891, 1 ; 4. Demetrescu, *Profile*, *135—142* ; 5. Șt. Vellescu, *Nicolae Nicoleanu*, ALV, I, 1893, 6 ; 6. G. P. Pârvulescu, *N. Nicoleanu*, JI, I, 1894, 8—9 ; 7. B. Iorgulescu, *Notițe lămuritoare la biografia poetului N. Nicoleanu*, A, IX, 1898, 5—6 ; 8. Ov. Densusianu, *Din viața și scrierile poetului Nicoleanu*, NRR, I, 1900, 5 ; 9. N. Iorga, *Un poet din vremile nehotărîte : N. Nicoleanu*, S, V, 1906, 26 ; 10. G. Bogdan-Duică, *Nicolae Nicoleanu*, NCS, *7—21* ; 11. Apostolescu, *Infl. romant.*, *239—247* ; 12. Dem. D. Stoenescu, *Poetul Nicoleanu în Craiova*, AO, I, 1922, 1 ; 13. Ilie Constantinescu, *O poezie necunoscută încă a lui N. Nicoleanu*, AO, III, 1924, 12 ; 14. Săteanu, *Figuri*, *225—229* ; 15. Călinescu, *Ist. lit.*, *297—298* ; 16. Perpessicius, *Mențiuni*, V, *276—283* ; 17. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 2 ; 18. Călinescu, *Stud. cercet.*, *121—126* ; 19. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *288—324* ; 20. *Ist. lit.*, III, *20—23*.

S. C.

NICULIȚĂ, Gheorghe (? — 1.VII.1899, Botoșani), poet. Născut la Suceava, **N.** provenea dintr-o familie aromână, venită în Moldova pe la 1777. A învățat la gimnaziul din Cernăuți. La Bîrlad, unde a locuit o vreme cu familia, s-a născut fiica sa, viitoarea folcloristă Elena Niculiță-Voronca. S-a stabilit apoi la Botoșani. **N.** a ocupat diverse funcții administrative, ajungînd în cele din urmă primar la Hîrlău. În casa lui se țineau săptămînal ședințe literare. A colaborat cu articole politice la publicații din Botoșani, Cernăuți și Iași, semnînd, uneori, Niculiță din Moldova. **N.** a alcătuit, ocazional, poezii patriotice, influențat de V. Alecsandri, A. Mureșanu, D. Bolintineanu. A compus idile (*Lebedele și cioarele*) și poemul *Șezătoarea*, de inspirație folclorică. Ar mai fi scris o lucrare referitoare la epoca fanariotă ⟨1⟩.

— *La un stejar*, în Elena Niculiță-Voronca, *Studii în folclor*, I, București, Tip. Lăzăreanu, 1908, *172—173* ; *Lebedele și cioarele*, AROR, II, 1882, 12 ; *Șezătoarea*, Iași, 1890 ; *Junelor române din Ardeal*, NAȚ, V, 1894, 146 ; *Doină*, CRR, XIII, 1898, 16—17.

— 1. *Elena Niculiță-Voronca*, GHI, I, 1913, 3—4 ; 2. Elena Niculiță Voronca, *Amintiri din copilărie și tinerețe*, RID, XIV, 1916, 5 ; 3. Miller—Săndulescu, *Evoluția*, *237* ; 4. G. T. Niculescu-Varone, *Elena Niculiță-Voronca*, IZ, XXI, 1940, 5 ; 5. Niculiță-Voronca, *Studii*, I, *172—173*.

L. B.

NICULIȚĂ-VORONCA, Elena (15.V.1862, Bîrlad — 1939), folcloristă și poetă. Descendentă a unei familii aromâne stabilite în nordul Moldovei în secolul al XVIII-lea, **N.-V.** și-a făcut primele studii în Botoșani, după care a trecut la Iași în pensionul Humpel. Îmbolnăvindu-i-se tatăl, Gh. Niculiță (el însuși publicist și autor de versuri), **N.-V.** se întoarce la Botoșani, unde își continuă studiile într-un pension particular Se căsătorește cu preotul Zaharia Voronca și se stabilește la Siret. După încercările poetice de tinerețe, publicate în paginile „Familiei", **N.-V.** începe, către 1888, sub influența lui S. Fl. Marian, să culeagă povești, credințe și datini populare din Bucovina. Colaborează la revista „Rîndunica" din Iași, a Elenei Sevastos, cu poezii, cugetări, povești și studii despre povești. Apreciate favorabil de B. P. Hasdeu, primele studii de folclor enunțau doar cîteva principii generale, valabile pentru culegerea producțiilor populare. Ideea că poveștile ar fi rămășițe ale unei străvechi mitologii sau urme de „cultură divină" o va duce în studiile ulterioare la afirmații riscante. Observații judicioase sînt, însă, formulate în legătură cu geneza anecdotelor. **N.-V.** continuă să colaboreze la „Familia", de data aceasta la rubrica *Din popor* — alături de folcloriști ca D. Stăncescu, I. G. Bibicescu, I. Pop-Reteganul —, la „Sămănătorul" și mai tîrziu la „Convorbiri literare", „Dreptatea" ș.a. Timp de cîțiva ani, la îndemnul lui S. Fl. Marian, **N.-V.** culege datini și credințe populare în vederea reconstituirii unei mitologii autohtone. Materialul folcloric din volumul *Datinile și credințele poporului român* (1903), reprodus cu o transcriere aproximativă a textelor, este repartizat în funcție de patru elemente : pămînt, apă, aer și foc. Următoarele două volume, care ar fi trebuit să cuprindă credințe despre om și despre natură, n-au mai apărut. Cele două volume, din 1908—1912, de *Studii în folclor* (primul respins de la premiul Academiei Române, în urma raportului prezentat de Andrei Bârseanu), ca și celelalte cercetări de folclor comparat atestă aceeași înclinație către analogii hazardate și construcții mitologice fanteziste. Versurile din volumul *Poezii* (1935), modeste ca valoare, sînt înrîurite de lirica lui V. Alecsandri și O. Goga. Un ciclu de *Povești din munți*, cu ecouri mitologice, este scris în stil și ritm popular.

— *[Povești]*, ROM, XXXIV, 1890, 22 septembrie, F, XXVI, 1890, 10, 11, XXVII, 1891, 47, XXVIII, 1892, 2, 44, XXIX, 1893, 36, XXX, 1894, 22, 28, 38, 42, 43 ; *Descîntec de dragoste*, ROM, XXXV, 1891, 24 ianuarie ; *Să stric hramurile !*, GAB, I, 1891, 59 ; *[Versuri]*, F, XXVIII, 1892, 8, 11, 24, 31, 35, 46, XXIX, 1893, 44, XXX, 1894, 8, 16, 21, 26, 30, 34, 37, 45, XXXI, 1895, 5, 12, 13, 16, 46, XXXII, 1896, 21, 23, 26 ; *[Proză]*, F, XXVIII, 1892, 2, XXXI, 1895, 19, 26, XXXII, 1896, 37 ; *Piramidele*, RND, I, 1893, 1 ; *Despre povești*, RND, I, 1893, 1, F, XXX, 1894, 33 ; *Din povești. Credințele noastre și ale popoarelor vechi*, RND, I, 1893, 2 ; *Cugetări, De-ale noastre*, RND, I, 1893, 5 ; *Datinile și credințele poporului român*, I, Cernăuți, Tip. Wiegler, 1903 ; *Zamfira*, DRT, I, 1904, 1, 2 ; *Impresii de călătorie*, DRT, I, 1904, 16, 18—20 ; *Tradiții despre Ștefan cel Mare*, S, III, 1904, 11 ; *Poveștile noastre despre Crăciun și Crăciuneasa. La Romani. Colinde*, JML, III, 1906, 3 ; *Amintire*, JML, IV, 1907, 6—7 ; *Studii în folclor*, vol. I, București, Tip. Lăzăreanu, 1908, vol. II, Cernăuți, Tip. Gutenberg, 1912 ; *Basme. Legende și povestiri. Soarele și luna*, GHI, I, 1913, 2 ; *Sărbătoarea moșilor în București*, București, Tip. Stroilă, 1913 ; *Amintiri din copilărie și tinerețe*, RID, XIV, 1916, 5 ; *Sf. Alexi, omul lui Dumnezeu*, CL, LXII, 1929, *131—150* ; *Necuratul*, CL, LXIII, 1930, *464—473* ; *Poezii*, I, Botoșani, Tip. Munca, 1935.

— 1. A. Bârseanu, *Elena Niculiță-Voronca, „Studii în folclor"*, AAR, partea administrativă, t. XXXIII, 1910—1911 ; 2. *Elena Niculiță-Voronca*, GHI, I, 1913, 3—4 ; 3. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *133—134*, *263—264* ; 4. Miller—Săndulescu, *Evoluția*, *237—242* ; 5. G. T. Niculescu-Varone, *Elena Niculiță-Voronca*, IZ, XXI, 1940, 5 ; 6. *Scrisori—Gorovei*, *363—365* ; 7. *Scrisori—Ibrăileanu*, III, *428* ; 8. Bîrlea, *Ist. folc.*, *332—335*.

L. B.

NOTTARA, Constantin I. (5.VI.1859, București — 16.X.1935, București), traducător. Încă elev la „Sf. Sava", **N.** se înscrie la Conservator, la clasa de declamație a lui Șt. Vellescu (1876). După o scurtă ucenicie în trupa lui M. Pascaly, în 1877, remarcat de I. Ghica, intră în Societatea dramatică. În 1883 era înaintat societar clasa a doua. Este anul călătoriei sale la Paris, unde **N.** are prilejul să urmărească, seară de seară, spectacolele Comediei Franceze și, cu profesorii Ed. Got și L.-A. Delaunay, să studieze repertoriul clasic. În 1885 devine societar

clasa I la Teatrul Național din București. În 1889 preia funcția de director de scenă, din care îl îndepărtează Al. Davila. S-a iscat un conflict în urma căruia **N.** își dă demisia, dar în 1907 el va reveni în trupa Teatrului Național. Din 1893, vreme de 33 de ani, activează ca profesor la Conservatorul de muzică și declamație. Printre elevii săi figurează Tony Bulandra, N. Soreanu, I. Manolescu, Gh. Storin, V. Maximilian, Const. Tănase, Maria Ventura, G. Ciprian. În 1927 este declarat societar de onoare, iar după cîțiva ani — societar pe viață al Teatrului Național. A avut un fiu, Const. C. Nottara, compozitor.

Peste 700 de personaje a interpretat **N.** în strălucita lui carieră. A jucat eroi din repertoriul clasic și romantic, a apărut în numeroase melodrame, s-a acomodat, mai lent, și cu teatrul modern, s-a devotat dramaturgiei românești. A fost memorabil în Regele Lear, Othello, Shylock, Richard al III-lea, Tartuffe, Oedip, Hamlet, ca și în Vlaicu Vodă (din piesa lui Al. Davila), Ștefan cel Mare (din *Apus de soare* de B. Delavrancea), Ion (*Năpasta* de I. L. Caragiale), Ovidiu (din piesa cu același titlu a lui V. Alecsandri) ș.a. De la o manieră grandilocventă, cu gesticulație fastuoasă, **N.**, impresionînd mereu prin „măștile" pe care și le compune, prin maiestatea ținutei și rostirea cantabilă, plină de virtuozități, va evolua treptat, cu aceeași forță, spre un joc realist, mai puțin preocupat de plastica exterioară, mai interiorizat. **N.** era, pe scenă, un adevărat creator. Dealtfel, în articolele sale asupra artei actorului (unele, apărute în „Rampa"), el preconizează tocmai dreptul actorului de a crea. Intuiția, indispensabilă, trebuie neapărat susținută prin studiu și o cultură cît mai vastă. **N.** formulează și o definiție metaforică, a actorului : „spion al sufletului omenesc și al moravurilor societății". În afara acestor articole, care iau în discuție chestiuni de teorie a teatrului sau de artă a interpretării, **N.** a alcătuit, cu diferite ocazii, portrete ale unor oameni de teatru : I. Brezeanu, Tony Bulandra, I. L. Caragiale, Al. Davila, A. Demetriade, Al. Flechtenmacher, P. Gusty, I. I. Livescu, Gr. Manolescu, M. Millo, Matilda Pascaly, Aristizza Romanescu, Maria Ventura ș.a. Unele dintre acestea au apărut în „Rampa" sau în „Literatură și artă română". Tot în „Literatură și artă română", ca și în „Ilustrația", a publicat cîteva schițe. **N.**, care a încurajat mult dramaturgia originală, ca interpret sau ca director de scenă (colaborînd chiar, pe texte, cu mai tineri autori), a făcut și traduceri, din franceză : *Amicii falși*, *Bechierii* (V. Sardou), *Demi-monde* (Al. Dumas-fiul), *Egoism și fățărnicie* (O. Feuillet), *Sullivan* (Mélesville), *Jean Boudry* (Aug. Vacquerie), *Dezrobirea sufletească* (E. Brieux). Tălmăcirile lui sînt, de fapt, mai mult localizări.

— *Amintirile din teatru ale lui...*, publ. Tatiana Nottara și Ioan Massoff, București, Adevărul ; *Amintiri*, îngr. și pref. Mihai Vasiliu, București, E.S.P.L.A., 1960.

— 1. G. Călinescu, *Gîlceava înțeleptului cu lumea*, II, București, Minerva, 1974, *215—218* ; 2. *Mărturii despre Nottara*, în Nottara, *Amintiri*, *195—273* ; 3. Virgil Brădățeanu, *Constantin I. Nottara*, București, Meridiane, 1966 ; 4. *Ist. teatr.*, II, *328—336*, *passim*.

F. F.

NOTTARA, Constantin I. A. (21.I.1872, Aricești Rahtivani, j. Prahova — ?), prozator. Născut într-o familie modestă, **N.** pretindea a fi un descendent al lui Hrisant Nottara, patriarh al Ierusalimului la începutul veacului al XVIII-lea. Își ia licența în drept la București cu teza *Individul și statul* (1899) și, primind o bursă, își continuă studiile la Paris. După întoarcerea în țară, a funcționat ca magistrat.

Prezent cu totul întîmplător în publicațiile vremii, **N.** este autor al romanelor *De vînzare* (1897) și *Suflete obosite* (1898) și al unui volum de nuvele, *De dincolo de moarte* (1907). Primele două scrieri și bună parte din nuvele sînt o expresie hibridă, devitalizată, a influenței naturaliste, precum și a înrîuririi experiențelor decadente, estetizante, din proza franceză de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. În centrul narațiunii din romanul *De vînzare* stă figura Ecaterinei Ralet. Vlăstar nevrednic al unei familii boierești sărăcite, Katia, amestec bizar de exaltare și luciditate practică, se căsătorește cu un negustor și reușește, prin odioasa ei imoralitate, să-și cîștige o înaltă poziție socială. Personajul, ca și imaginea vieții și a moravurilor, sînt artificioase, iar maniera stilistică, bombastică, la fel de neinspirată. În zelul lui de neofit, **N.** ajunge să-și transforme scrierile în simple pastișe după operele lui J.-K. Huysmans, J. Péladan, L. Bloy ș.a. *Suflete obosite*, mai ales, este o astfel de mixtură. Eroul, Alexe Villara Comnean, descris ca un apăsat de ereditate, trăindu-și cu orgoliu aristocratic izolarea de pragmatismul burghez, cufundat împreună cu iubita lui, și ea de obîrșie princiară, într-o beție de rafinată sexualitate, apare în primul rînd ca un epigon al lui Des Esseintes din romanul *À rebours* de Huysmans. **N.** nu s-a dovedit un intermediar potrivit și proza lui rămîne doar un document pentru încercarea de aclimatizare la noi a unei orientări moderne din literatura europeană.

— *De vînzare*, București, Steinberg, 1897 ; *Suflete obosite*, Craiova, Samitca, 1898 ; *De dincolo de moarte*, București, Socec, 1907.

— 1. D. Evolceanu, *Const. I. A. Nottara, „De vînzare", roman de „moravuri sociale"*, CL, XXXI, 1897, 3—4, reed. în ASO, *375—391* ; 2. Caragiale, *Opere*, IV, *412—413* ; 3. Ram, *C. I. A. Nottara*, ȚR, III, 1897, 792 ; 4. C. Scînteie, *„Suflete obosite"*, CMN, I, 1899, 8 ; 5. G. G. Orleanu, *Nottara, Huysmans et co.*, L, XX, 1899, 5 ; 6. Predescu, *Encicl.*, 607.

G. D.

NOUA ALBINĂ ROMÂNĂ, supliment literar al „Gazetei de Moldavia", care a apărut de două ori pe lună, la Iași, între 5 ianuarie și 7 februarie 1857. Apariția acestui periodic literar și cultural sub redacția lui Gh. Asachi își are explicația în dorința scriitorului de a găsi mijloacele prin care să învioreze un ziar ce devenise anacronic și ca structură jurnalistică și ca atitudine socială. **N. a. r.** păstrează însă caracteristicile „Gazetei de Moldavia" și nu aduce nimic nou, în măsură să atragă cititorii ; își încetează dealtfel apariția după trei numere, atestînd astfel apusul unei orientări politice și culturale. În **N. a. r.** au publicat versuri V. Alecsandri, I. Ianov și Gh. Asachi, acesta redactînd și toate articolele culturale sau de informație științifică.

R. Z.

NOUA BIBLIOTECĂ POPULARĂ, publicație periodică de literatură care apare la București, lunar, între ianuarie 1889 și martie 1891. Inițiativa apariției pare să fi fost a lui Gr. H. Grandea, care și-l asociază pe editorul D. I. Cerbureanu, pentru a scoate o revistă dedicată republicării celor mai valoroase opere ale literaturii române. Fiecare număr este consacrat unui scriitor. Grandea scrie studii biografice, în general bine documentate, dar lipsite de spirit critic, care însoțesc antologiile de texte reprezentative, alese tot de el. Seria este deschisă de prezentarea vieții și operei lui I. Heliade-Rădulescu. Sînt republicate poeziile *O noapte pe ruinele Tîrgoviștei*, *Zburătorul*, *La Schiller*, *Margarita*, *Viața sau Androginul* ; scrierilor în proză ale lui Heliade li se preferă un discurs din 1866, rostit în fața Adunării Constituante. Urmează selecții din scrierile lui

D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, în aprilie 1889 se dedică un număr lui M. Eminescu, apar apoi alte culegeri din opera lui I. Ghica, V. Conta, V. Alecsandri, C. Bolliac, N. Bălcescu, Gh. Asachi, C. Negruzzi, I. Văcărescu și Al. Sihleanu. Cîteva numere de revistă sînt închinate unor scriitori mai noi — N. V. Scurtescu, P. Ispirescu, sau unor pictori ca Sava Henția și Mișu Popp. În aceste cazuri, prezentarea și antologarea sînt făcute de I. I. Roșca. Totodată, în supliment, se publică și versuri ale lui Al. Vlahuță, ale unor scriitori de mai mică importanță sau ale unor contemporani (Th. M. Stoenescu, Veronica Micle, Al. I. Șonțu).

R. Z.

NOUA BIBLIOTECĂ ROMÂNĂ, revistă literară, bilunară, care a apărut la Brașov între 1 mai 1882 și 1 septembrie 1883. **N. b. r.** se adresa „claselor de mijloc". Theohar Alexi era redactorul responsabil al foii și tot el autorul unei bune părți din beletristica originală și din traducerile care au fost publicate. Deși nu era încercat de mari ambiții, Alexi avea totuși dorința de a menține periodicul la un nivel literar satisfăcător, motiv pentru care a respins propunerile unei librării din București de a publica romane de genul *Nihiliștii* sau *Mireasa ucigașului*. Se retipăresc în fiecare număr articole biografice dedicate unor personalități culturale și literare: Racine, Molière, J.-J. Rousseau, Byron, Dickens, V. Monti, Vörösmarty Mihály. În cadrul aceleiași rubrici au apărut și prezentări ale lui Kant și H. Chr. Andersen. V. Alecsandri a publicat în **N. b. r.** poezia *Cireșele*. Alte versuri aparțineau mai puțin cunoscuților autori ardeleni I. N. Macavei, T. V. Păcățian, C. Băilă, precum și lui Th. Alexi. Culegeri de folclor, făcute, ca atîtea altele în epocă, fără vreo preocupare metodică sau științifică, publică N. Petra-Petrescu și C. Băilă. În foiletonul revistei Th. Alexi tipărea un amplu roman istoric, *Ciocoii*, pastișă inabilă după *Ciocoii vechi și noi* al lui N. Filimon. Tot el mai publica *Amor în veacul crîncen*, de asemenea roman istoric, iar V. Onițiu, A. Vlaicu, N. Petra-Petrescu, I. Pop-Reteganul, N. Popilian, Emilia Lungu, Ion Broju și Gr. Sima al lui Ion colaborau cu nuvele, schițe și amintiri.

Scriitorii străini din ale căror opere se traducea pentru **N. b. r.** erau Swift, Molière, La Bruyère, La Rochefoucauld, Aug. von Kotzebue, Schiller, P. Mérimée, Al. Dumas, Th. Körner, Ponson du Terrail, V. Monti și E. Legouvé, iar principalii traducători, I. Pop-Reteganul, A. Vlaicu, Virgil Popescu.

— 1. Ion Faităr, *O revistă a luptei pentru unitatea națională*, TMS, III, 1968, 11.

R. Z.

NOUA REVISTĂ, publicație politică și culturală care a apărut la Iași, săptămînal și bisăptămînal, de la 13 noiembrie 1883 pînă la 24 noiembrie 1885 și de la 19 octombrie 1886 pînă la 7 iunie 1887. La **N. r.** au colaborat cu versuri N. A. Bogdan și I. G. Holban. Se mai republicau, cu ocazia centenarului morții lui Horea, cîteva poezii ale lui A. Mureșanu. Nuvele, unele cu subiecte din viața satului moldovenesc *(Garofița de la Poeni)*, dădea N. A. Bogdan. Mai apare o *Revistă teatrală* în care se discută activitatea Teatrului Național din Iași.

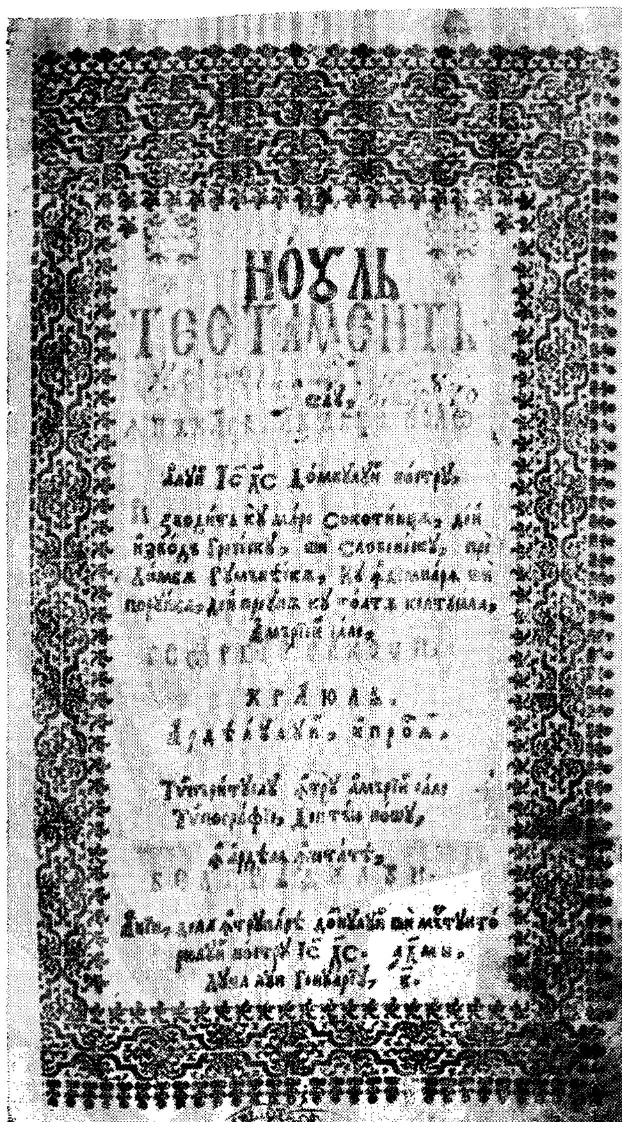
R. Z.

NOUL CURIER ROMÂN, gazetă politică și literară care apare la Iași între 1 ianuarie 1872 și 5 iulie 1873. Pînă la 19 februarie 1872, **N. c. r.** a ieșit de patru ori pe săptămînă, iar după aceea de trei ori. Redactor responsabil a fost I. S. Bădescu, gazetar experimentat, coleg de redacție peste cîțiva ani la „Timpul" cu M. Eminescu și prieten al poetului. Pentru un timp direcția și editarea gazetei vor fi asigurate de T. Codrescu și apoi de I. M. Codrescu, dar un conflict cu redactorul responsabil duce la apariția a două ziare cu același nume. De la 1 ianuarie 1873, T. Codrescu renunță însă la editarea ziarului său și titlul rămîne proprietatea exclusivă a lui I. S. Bădescu.

În **N. c. r.** s-a publicat puțină literatură originală și din aceasta destul de multă reprodusă din publicații bucureștene sau din „Convorbiri literare": *Cugetări* de Al. Russo, versuri de Gr. Alexandrescu, nuvele de C. D. Aricescu, *Dumbrava Roșie* și pasteluri de V. Alecsandri, nuvele ale lui Pantazi Ghica. Cu versuri și proză au colaborat I. Ianov, I. Pop-Florantin, Maria Suciu și V. Gr. Pop. S-a mai republicat *Viața la țară* a lui Al. Depărățeanu, I. S. Bădescu, folosind și pseudonimul Bihoreanul, a tipărit fabule și o culegere de poezii populare. Au apărut și cîteva traduceri din Lamartine (reproduse după „Telegraful") și din Xavier de Maistre (traducere de I. M. Codrescu). La **N. c. r.** a colaborat și I. Creangă, atunci diacon, cu articolele *Misiunea preotului la sate* și *Iezuitismul în România*.

R. Z.

NOUL TESTAMENT DE LA BĂLGRAD, traducere românească a *Noului Testament*, apărută în 1648, la Alba Iulia. Continuînd acțiunea de convertire începută încă în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în vremea lui Coresi, calviniștii ardeleni încearcă presiuni noi asupra bisericii ortodoxe. După ce politica principelui Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi, eșuează în încercarea de a-l sili pe mitropolitul Iorest să impună învățătura și practicile calvine, acesta este schimbat cu Simion Ștefan. Mai abil, noul mitropolit convinge autoritățile că o acțiune preliminară, care ar putea reuși, ar fi traducerea și tipărirea în românește a cărților ortodoxe, aceasta fiind deja o primă renunțare la vechiul ritual. El obține astfel nu numai aprobarea, dar și fondurile necesare traducerii și tipăririi textelor din *Noul Testament*, care vor apărea în 1648, sub titlul *Noul Testament sau Împăcarea cu leagea noao a lui Is. Hs. Domnului nostru*. Este un eveniment important în istoria culturii noastre, prin însemnătatea predosloviilor și valoarea lingvistică și literară a textului tipărit. În *Predoslovie cătră măria sa craiul Ardealului*, mitropolitul Simion Ștefan arată că textele *Noului Testament* au fost traduse din limbile greacă, slavonă și latină. *Predoslovie cătră cetitori*, nesemnată, dar atribuită tot lui Simion Ștefan, dă o indicație sigură asupra celui care a început traducerea — ieromonahul Silivestru, adus special din Muntenia; moartea l-a împiedicat pe acesta să termine opera începută. Cu ocazia continuării traducerii a fost îndreptată și partea deja tălmăcită, urmărindu-se simultan versiunile grecești, slavone și latinești, care au lăsat toate urme evidente în corpul operei. Izvorul principal a fost textul grecesc. Cîteva explicații din predoslovie atestă o lucidă conștiință lingvistică: introducerea de neologisme atunci cînd limba duce lipsă de echivalente corespunzătoare; efortul conștient de a scrie unitar (în urma observației că în limbă sînt diferențieri dialectale), prin folosirea, pe cît posibil, a unor cuvinte unanim înțelese (comparația, devenită celebră, a cuvintelor cu banii buni care circulă peste tot). În cuprinsul textului mai sînt incluse încă 23 de predoslovii, reprezentînd introduceri mai lungi sau mai scurte la fiecare din cele patru evanghelii și la capitolele mai importante ale *Faptelor apostolilor*. Acestea își au însemnătatea lor,

НОУЛЬ

deoarece constituie texte originale, nu traduceri. În general, ele conțin referiri la viața evangheliștilor și apostolilor și informații geografice. Veleitățile lingvistice ale traducătorilor se mai concretizează și în explicarea pe marginea foilor a cuvintelor necunoscute sau în notarea sinonimelor unor cuvinte, fapt inedit, considerat ca o primă preocupare lexicografică în cultura noastră. Textul *Noului Testament* este superior traducerilor fragmentare, apărute anterior. Grija pentru exprimarea unitară, clarificările unor pasaje altădată fără sens sau obscure, explicațiile pentru termenii mai rar întîlniți, organizarea aproape didactică a materialului biblic, omogenitatea acestei masive lucrări colective au impus-o ca pe o reușită de primă mărime a cărturarilor acelui veac. Pe lîngă rolul avut în menținerea unității lingvistice și culturale a românilor, pe lîngă ridicarea la o treaptă superioară a posibilităților limbii, *Noul Testament de la Bălgrad* a fost și un model folosit de generațiile următoare, în primul rînd de traducătorii și editorii **Bibliei de la București* (1688).

— *Noul Testament sau împăcarea cu leagea noao a lui Is. Hs. Domnului nostru*, Bălgrad [Alba Iulia], Tip. Crăiască, 1648.

— 1. Urechia, *Schițe*, 130—131 ; 2. Iorga, *Ist. lit. relig.*, 171—173 ; 3. Bălan, *Lb. cărților bis.*, 136—148 ; 4. Drag. Demetrescu, *O eroare moștenită de veacuri în traducerile Noului Testament*, BOR, XXXVIII, 1915, 12 ; 5. D. Macrea, *Circulația cuvintelor în limba română*, T, LXXIII, 1942, 4 ; 6. Ioan Zăgrean, *Mitropolitul Simion Ștefan*, Cluj, Tip. Episcopiei, 1947 ; 7. Piru, *Ist. lit.*, I, 110—113 ; 8. *Ist. lit.*, I, 349—352 ; 9. Gabriel Țepelea, *Orizonturi enciclopedice în vechile cărți bisericești*, ARG, II, 1967, 11 ; 10. Gabriel Țepelea, *Trepte spre unitatea limbii literare*, ARG, III, 1968, 12 ; 11. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, 112—114 ; 12. Țepelea, *Studii*, 7—75 ; 13. G. Istrate, *Un moment important în istoria limbii române literare : „Noul Testament" de la Bălgrad (1648)*, MM, XLVIII, 1972, 9—12.

C. T.

NOUTATEA, cotidian politic și literar apărut la Iași între 22 iunie 1897 și 1 ianuarie 1898. Începînd cu numărul 128, redactor responsabil va fi poetul Virgiliu N. Cișman. **N.** fiind un ziar independent, nesusținut material de nici o grupare sau partid politic, a dat o mare atenție rubricilor literare și distractive, pentru a atrage astfel cititorii. Din echipa colaboratorilor au făcut parte poeții Mihai Codreanu, Șt. Cruceanu, G. Botez-Gordon, A. Steuerman-Rodion, A. Milan, E. Herovanu și D. Karnabatt. Primul dintre ei era și cel mai activ, publicînd versuri (printre altele *Ola, Poeme barbare*, satirele *Masă de maus* și *Mi-ar fi rușine*, poeziile *Anul nou* și *Adio*, ambele intrate în volumul *Diafane* ș.a.). A. Steuerman-Rodion traducea versuri din Heine și Sully Prudhomme, E. Herovanu din Goethe, Hugo și Baudelaire, iar M. Codreanu din Byron. I. Adam colaborează cu schițe din seria intitulată *Poznășii țărănești*, pe care o continuă și în alte gazete și reviste ; cîteva schițe *(Moravuri semite)* sînt scrise de A. Steuerman-Rodion. În foileton se publică *Dubrovski* de Pușkin, sub titlul *Răzbunarea unui fiu sau Viața unui haiduc rus.*

R. Z.

NOVĂCEȘTII, ciclu de balade populare avînd ca protagoniști pe Novac, Balaban, Gruia, Ioviță, din neamul Novăceștilor. Cuprinde tipuri din categoriile de balade fantastice *(Novac și Zîna, Însurătoarea lui Gruia cu fata sălbatică, Novac și Dîrvij, Gruia și șarpele, Gruicea)* și vitejești *(Gruia captiv în Țarigrad, Anița (Lidva) crîșmărița, Însurătoarea lui Ioviță cu fata cadiului, Gruia la arat, Gruia-femeie și turcii, Însurătoarea lui Gruia cu fata birtășiței din Dodrin, Novac vinde pe Gruia, Turcul și Novăceștii, Novac și Balaban, Gruia scapă pe Novac legat de turci)*. Aria de răspîndire a baladelor acoperă o întinsă zonă care cuprinde și Peninsula Balcanică. Numele eroilor acestui ciclu este comun la români și la slavii de sud, mai ales la bulgari, dar acțiunile lor apar deosebite în folclorul românesc față de cel balcanic. În cronicile din secolele al XVI-lea și al XVII-lea este atestat ca erou cu existență reală căpitanul de oști al lui Mihai Viteazul, Baba Novac, sîrb de origine. Plecînd de la numele personajului, B. P. Hasdeu a presupus că variantele românești provin din baladele sîrbești. Teoria aceasta a fost susținută și de N. Iorga, iar ulterior de D. Marmeliuc, Lucian Costin, Gh. Vrabie. Alți cercetători, ca D. Caracostea, Tr. Ionescu-Nișcov, Al. I. Amzulescu, A. Fochi, adepți ai teoriei originii autohtone a baladei populare românești, au considerat că nu trebuie să se plece de la existența istorică a lui Baba Novac. Dealtfel, Hasdeu însuși observase că în eroul Baba Novac poporul a contopit mai multe personaje reale și imaginare. În tradiția populară, la români, „novaci" sînt numiți și primii locuitori, „uriașii", de la care ar fi rămas nume de munți și toponimicul Brazda lui Novac.

La români, tematica ciclului novăcesc este deosebită de cea bulgară sau sîrbocroată. Faptele eroilor se desfăşoară în cadrul familiei patriarhale. Bătrînul Novac este personajul cel mai autoritar din familie, fiind caracterizat prin vitejie, prudenţă şi înţelepciune. Eroul principal al ciclului românesc despre Novăceşti este însă Gruia, fiul lui Novac, în jurul căruia se desfăşoară cel mai adesea acţiunea. Gruia este un tînăr dinamic, dar nechibzuit care, în isprăvile sale, are mereu nevoie de ajutorul tatălui. Ioviţă este nepotul lui Novac, iar Balaban, fratele bătrînului. Toţi trăiesc la curţile lui Novac, localizate „În munţii Cătrinului", „Pe culmiţa dealului, / Dealului Ardealului" sau „Sub seninu cerului, / La aripa norului". Motivul tematic principal este însurătoarea lui Gruia. În baladele mai vechi, din categoria celor fantastice, eroul trebuie să-şi dovedească vitejia în lupta cu fata sălbatică sau cu şarpele, să răpească o zînă, să aducă mărul de argint de peste Marea Neagră, să se lupte cu viteazul Dîrvij, încercări ce amintesc de basm. În cîntecele bătrîneşti ale acestui ciclu dintr-o epocă mai tîrzie, Gruia (sau Ioviţă în unele variante) vrea să se însoare cu fata cadiului, nepoata împăratului din Ţarigrad, pe care o răpeşte din grădina palatului. Lupta se dă, de data aceasta, între cadiu şi bătrînul Novac, venit la timp pentru a-şi salva fiul (sau nepotul). Un motiv foarte răspîndit al ciclului Novăceştilor se referă la plecarea lui Gruia la Ţarigrad. Neascultînd sfaturile bătrînului de a fi prudent, el trage la cîrciuma împăratului, „la Aniţa crîşmăriţa", care duce veste împăratului despre purtarea ciudată a drumeţului. Gruia este prins de turci numai după ce, la sfatul împăratului, Aniţa îl îmbată, apoi este închis trei ani (în alte variante, şapte sau nouă ani), pînă cînd Novac trimite un corb să-l caute. Corbul îl află la închisoare, iar bătrînul Novac, travestit în călugăr, pleacă la Ţarigrad. La refuzul turcilor de a-i da fiul, Novac recurge la şiretlicul cu galbenii aruncaţi pe jos, la care se reped paznicii şi în acest timp îl eliberează pe Gruia. Cei doi nimicesc o armată întreagă de turci şi se întorc la curţile lor, „Către Ţara Românească, / Fapta să şi-o povestească".

Un subiect rar, cu caracter local, cunoscut însă şi la bulgari, este *Gruia la arat*. Mama îl sfătuieşte pe Gruia să renunţe la lupte şi să aibă grijă de gospodărie. Gruia îi urmează sfatul şi pleacă împreună cu sora lui la arat. Nu peste mult timp apar turcii, pe care Gruia îi răpune, apoi, spunîndu-i mamei că a terminat lucrul, o cheamă să-i arate „rodul". Mai puţin răspîndit este motivul travestirii lui Gruia în femeie, pentru a-i ademeni pe turci. Un motiv asemănător se găseşte la sîrbi.

Baladele româneşti despre Novăceşti sînt realizate cu mijloace artistice din fondul tradiţional autohton. În cîntecele bătrîneşti aparţinînd categoriei eroico-legendare se întîlnesc elemente din basme: fabulosul, fiinţe monstruoase (fata sălbatică, Dîrvij, balaurul) sau procedee artistice caracteristice basmului: formule introductive şi finale, întreita repetiţie a acţiunii, hiperbola descriptivă (ca în portretul fetei sălbatice: „Buzele ca clisele, / Măsele ca piuăle, / Mînele ca bîrnele, / (...) Iar dinţii ca lopeţile") ş.a. De asemenea, prin trăsăturile lor sufleteşti şi fizice, Novăceştii amintesc de personajele din basme. În baladele vitejeşti ale ciclului, proporţiile fantasticului se diminuează. Se mai păstrează hiperbola în relatarea unor acţiuni (Gruia singur bate cinci sute de turci şi ucide o armată numai cu grindeiul plugului) sau în realizarea unor portrete, cum este cel al lui Gruia, făcut de Aniţa crîşmăriţa: „Căutătura lui / Seamănă cu-a lupului, / Mustăţile-i ca la rac / Şi le-noadă după cap, / Face nodul cît pumnul / Şi rînjeşte ca ursul, / De bubuie tot locul".

În privinţa circulaţiei motivelor, cele mai frecvente apropieri se pot face între unele variante româneşti şi unele bulgare. Subiectul din *Novac şi Zîna* apare şi în baladele bulgăreşti, unde este însă mai dezvoltat. Motivul tematic din *Aniţa crîşmăriţa* se află la bulgari într-o singură variantă, iar cel din *Gruia la arat* nu are o răspîndire prea largă. Motivul corbului şi al travestirii în haine călugăreşti se întîlnesc în literaturile slave de sud. În timp ce acolo corbul este prevestitor de nenorociri, în baladele noastre el este solul eroului întemniţat. Baladele româneşti despre Novăceşti din categoria celor fantastice sînt răspîndite în Banat. Ele sînt cele mai vechi creaţii ale acestui ciclu. În Muntenia au circulat baladele *Gruia la Ţarigrad, Ioviţă şi fata cadiului*, în Oltenia — *Aniţa (Lidva) crîşmăriţa* şi *Însurătoarea lui Ioviţă*, în Moldova — *Aniţa crîşmăriţa*. Novăceştii au polarizat în jurul lor episoade şi teme variate: lupta lui Gruia cu şarpele uriaş aminteşte balada *Iovan Iorgovan; Gruia la arat* are legătură cu balada *Tanislav,* din ciclul dunărean.

În 1879, At. M. Marienescu, urmărind să reconstituie întreg ciclul novăcesc, realiza epopeea *Novăceştii*, aranjînd episoadele cronologic şi intercalînd fragmente din mai multe variante în aceeaşi baladă. Procedeul a fost criticat de B. P. Hasdeu şi V. Alecsandri, iar Academia Română a refuzat publicarea lucrării. Au existat mai multe încercări de prelucrare cultă. Din ciclul novăcesc, St. O. Iosif alege momentul petrecerii celor trei voinici la crîşma Aniţei, pe care îl versifică în poezia *Aniţa crîşmăreasa,* urmată, apoi, de balada *Gruia.* Petre Dulfu versifică 24 de episoade în ciclul *Gruie-al lui Novac* (1913), într-o formă apropiată de cea populară, ceea ce a făcut ca versurile lui să se răspîndească în popor. În Moldova circulă ca urătură de Anul nou în special *Gruia la arat* şi *Gruia în Ţarigrad.* Astăzi baladele româneşti despre Novăceşti se întîlnesc mai rar, chiar în zona lor de maximă frecvenţă în trecut (Banatul), deseori fiind contaminate cu alte motive.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor,* Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1866, *77—81, 144—147, 149—151;* Simeon Fl. Marian, *Poezii poporale române,* Cernăuţi, Tip. Piotrovschi, 1873, *71—85, 142—150, 171—180* ; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri şi viorele,* Gherla, Aurora, 1884, *57—78* ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române,* Bucureşti, Tip. Modernă, 1885, *614—615* ; D. Vulpian, *Poezia populară pusă în muzică,* Bucureşti Tip. Mihalescu, 1886, *56—57, 78—79, 85—86* ; I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania,* Bucureşti, Imprimeria statului, 1893, *284—317* ; Gh. Cătană, *Balade poporale din gura poporului bănăţean,* Braşov, Ciurcu, 1895, *108—114, 124—134* ; C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel, cîntece poporane,* I, Bucureşti, Socec, 1896, *263—267* ; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română,* I, Budapesta, Editura autorului, 1899, *13—22* ; Avram Corcea, *Balade poporale,* Caransebeş, Tip. Diecezană, 1899, *81—118, 125—131* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice,* Bucuresti, Tip. Corpului didactic, 1900, vol. I, partea I, *106, 261*, partea II, *733—734, 1238—1240* : Enea Hodoş, *Poezii poporale din Banat*, vol. II : *Balade,* Sibiu, Asociaţiunea, 1906, *100—138* ; Iosif Popovici, *Poezii populare române*, vol. I : *Balade populare din Bănat,* Oraviţa, 1909, *99—113* ; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături şi bocete de ale poporului,* Bucureşti, Tip. Progresul-Ploieşti, 1909, *14—16, 67—68* ; N. Păsculescu, *Literatură populară românească,* Bucuresti, Socec, 1910, *255—263* ; T. Pamfile, *Cîntece de ţară*, Bucureşti, Socec—Sfetea, 1913, *89—91* ; G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia,* Bucureşti, Tip. Göbl, 1913, *19—23, 155* ; Ovid Densusianu, *Flori alese din cîntecele poporului,* Bucureşti, Suru, 1915, *183—189* ; Ion Buzdugan, *Cîntece din Basarabia*, vol. I, Chişinău, Luceafărul, 1921, *180—186*, vol. II, Craiova, Ramuri, 1928, *132—133* : I. Bîrlea, *Literatură populară din Maramureş,* îngr. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, Bucuresti, E.L., 1968, *15—22* ; Tache Papahagi, *Graiul si folclorul Maramureşului*, Bucureşti, Cultura naţională, 1925, *87—89, 106* ; Gh. Cardaş, *Cîntece poporane moldoveneşti*, Arad, Tip. Diecezană, 1926, *116—119* ; D. Furtună, *Izvodiri din bătrîni,* îngr. şi pref. Gh. Macarie, Bucureşti, Minerva, 1973, *314—*

317, 322—324 ; *Gruia Viteazul și tatăl său Novac*, Gherla, Tip. Aurora, 1928 ; C. Sandu Timoc, *Poezii populare de la românii din Valea Timocului*, introd. N. Cartojan, Craiova, Scrisul românesc, 1943, *75—90, 93—116* ; C. Sandu Timoc, *Cîntece bătrînești și doine*, București, E.L., 1967, *83—87, 130—135, 146—155* ; C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Balade oltenești*, București, E.T., 1961, *53—57, 89—97* ; *Folclor din Moldova*, București, E.L., 1969, I, *294*, II, *648—657* ; At. M. Marienescu, *Novăceștii*, îngr. Eugen Blăjan, București, Minerva, 1970 ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Minerva, 1974, *145—174* ; Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, îngr. și introd. I. Oprișan, București, Minerva, 1975, *122—132, 247—248*.

— 1. B. P. Hasdeu. *Baba Novac*, CT, VII, 1876, 4 ; 2. Iorga, *Balada, 30* ; 3. D. Marmeliuc, *Figuri istorice românești în cîntecul poporal al românilor*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXVIII, 1914—1915 ; 4. V. Bogrea, *Cercetări de literatură populară*, DR, II, 1921—1922 ; 5. C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Din legendele lui Novac*, CL, LIII, 1921, 2—4, 10, 11 ; 6. Tr. Ionescu-Nișcov, *Lupta dintre creștini și păgîni în balada populară*, AO, IX, 1930, 49—52 ; 7. Pavel Dan, *Baladele haiducești. Ciclul Novăceștilor*, BL, I, 1934, 3 ; 8. Lucian Costin, *Novăceștii în balada bănățeană*, BAL, III, 1937, 2—8 ; 9. Costin, *Studii*, II, *69—115* ; 10. Caracostea, *Poezia trad.*, II, *106—107* ; 11. Tr. Ionescu-Nișcov, *Haiducia și cîntecele haiducești*, REF, III, 1958, 2 ; 12. Gh. Vrabie, *Balada Novăceștilor*, O, IX, 1958, 6 ; 13. *Ist. lit.*, I, *102* ; 14. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, E.L., 1964, *40—42* ; 15. Călinescu, *Est. basm.*, *49—51* ; 16. Vrabie, *Balada*, *326—339* ; 17. A. Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, E.A., 1975, *16, 65, 74—75, 96, 97, 250*.

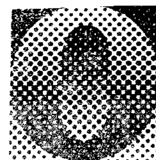
L. B.

NUVELISTUL, cotidian politic apărut la București în anul 1877. S-au păstrat puține numere din această publicație redactată de Pantazi Ghica, „director politic și literar". Era o gazetă liberală cu simpatii centriste. Au colaborat, cu articole politice, N. R. Lăcusteanu, vechi discipol al lui I. Heliade-Rădulescu, P. Ghica și Bonifaciu Florescu. O nuvelă, *Moartea lui Nicolae Bălcescu*, este compusă de B. Florescu. Un M. Dulcețeanu traduce în foileton romanul *Banditul judecător* de Fr. Gerstäcker. Redactorii manifestă simpatie pentru Al. Macedonski, solidarizîndu-se cu poetul, atunci cînd acesta, nemulțumit de o funcție oferită de C. A. Rosetti, protesta cu violență în „Vestea".

R. Z.

NUVELISTUL, revistă literară apărută la București în 1895. Un singur număr, de probă, a ieșit din această publicație a lui I. C. Săvescu. Alături de versurile lui, mai apar o nuvelă, *Trîmbița Arhanghelului*, de I. S. Spartali și proză umoristică de D. Marinescu-Marion. Pentru numerele următoare, care n-au mai văzut lumina tiparului, își anunțau colaborarea M. Demetriade, Cincinat Pavelescu, Septimiu Sever Secula, N. Carageally-Costache ș.a.

R. Z.

OBEDENARU, Alexandru (13.VII.1865, București — 13.I.1945, București), poet. Figură cunoscută a boemei literare bucureștene (frecventa cercurile din jurul lui Al. Macedonski și M. Demetriade), **O.**, pe numele său adevărat Alexandru Georgiade, a fost între 1901—1933 funcționar la Biblioteca Academiei Române. Participa activ (din 1888) la ședințele cenaclului „Literatorului", conferenția la Ateneul Român despre *Poezia decadentă* (1890), colabora cu versuri la revista lui Macedonski (în 1890) și la toate publicațiile de orientare modernă ale timpului : „Generația nouă" (1891), „Românul literar" (1893), „Liga literară" (1893—1895), „Revista literară" (1896—1900), „Vieața nouă" (1898), „Ilustrațiunea română" (1903) etc., dar și la „Convorbiri literare" (1892), „Epoca" (1898—1899), „Luceafărul" (1900). În 1891 a fost director, pentru un an, la „Revista poporului". După primul război mondial a publicat în „Universul" și „Propilee literare". La 75 de ani, după o lungă absență din publicistică, revine cu evocări, amintiri din tinerețe și fragmente autobiografice în ziarele „Adevărul" și „Dimineața". A semnat și Al. S. Georgiad-Obedenaru (în „Opinca", 1884). De o robustețe fizică remarcabilă, viveur și boem, **O.** a cultivat, însă, în poezie, un decadentism programatic. El evocă, cu o insistență morbidă și cu o imagistică descinsă din poezia lui M. Rollinat, ororile morții și ale descompunerii. Imaginația poetului se complace în scene de un fantastic macabru și bizar, ca aceea a îmbrățișării dintre un schelet stăpînit de o „lubrică" dorință și cadavrul unei fete *(Cadavrul și scheletul)*. **O.** asociază, imitîndu-l pe Rollinat, ideea plăcerii și ideea morții, „cîntă" fiorul nebuniei și uneltele crimei. Lipsită de sinceritatea autoscrutărilor, care dă preț unora din „nevrozele" poetului francez, și utilizîndu-i doar locurile comune, această lirică decadentă și necrofilă este doar ecoul unei mode (de care nu au fost străini Macedonski, M. Demetriade, chiar G. Bacovia mai tîrziu) ; **O.** rămîne un imitator fără identificare cu vibrația mai adîncă a acestei poezii. El este mai personal în poezia de alură parnasiană, transpunere în viziune clasicizant-mitologică a unor frămîntări lăuntrice. Poetul apare pe deplin integrat universului antic și străin printre contemporani. Figurația antichizantă sau mitologică imprimă un aer livresc acestei poezii. Poetul este soldatul roman „surprins pe Istru de sciți și sloi de gheață", epicureul înălțînd imnuri lui Joe, resemnatul ce așteaptă pe „funesta nimfă" să-i țească „arhaic lințoliu din frunze, brumă și lumină". De parnasieni **O.** se distanțează totuși prin accentul liric imprimat versului, expresie a eului, departe de deviza impersonalității. Notele comune țin de preferința pentru imagistica sculpturală și figurația mitologică, de cultul formelor fixe și al versificației sonore, impecabile. Cîteva poezii atestă influența simbolistă : imagini marine, visări vagi, *spleen*, arome producînd extaz *(Anxietas)*, simboluri *(Yahtul negru)*, analogii și imagini prețioase *(Flori de sînge)*. Clișeele din lirica parnasiană și simbolistă a epocii sînt numeroase, deoarece poetul nu îndrăznește prea mult sub raportul expresiei, după cum își cenzurează și confesiunea lirică, ajungînd uneori la formalism. Imaginea simbolică a corăbiei, precum și o anumită nuanță de parodie a propriilor inspirații simboliste anticipă în poezia lui **O.** pe I. Minulescu. A cultivat cu insistență rondelul și sonetul. **O.** este autorul unui poem dramatic, *Astrela*, și al libretului unei „opere feerice", *Sabaru*.

— *Spleen*, București, 1891 ; *Rondele*, București, Tip. Miulescu, 1892 ; *Sonete*, București, Tip. Bucovina, 1916 ; *Dacia noastră*, București, 1919 ; *Himere*, București, Tip. Bucovina, 1927 ; *Pantheea*, București, Tip. Brănișteanu, 1927 ; *[Poezii]*, PPA, *73—85*, APS, *35—41*, PRC, III, *144—145*.

— 1. Caton Theodorian, *Al. Obedenaru, „Spleen"*, TER, III, 1891, 804 ; 2. Polit [Șt. Orășanu], *Alexandru Obedenaru*, București, Tip. Miulescu, 1891 ; 3. Chendi, *Pagini, 576—580* ; 4. I. I. Stratulat, *Alexandru Obedenaru*, RID, XIV, 1916, 5 ; 5. Ciorănescu, *Lit. comp., 240—243* ; 6. N. Davidescu, *Alexandru Obedenaru*, PPA, *69—71* ; 7. Bote, *Simbolismul, 50, 170, 339, 356, 410* ; 8. A. Marino, *Note*, în Al. Macedonski, *Opere*, II, București, E.L., 1966, *332* ; 9. Vladimir Streinu, *Doi poeți macedonskieni*, AFT, V, 1970, 5 ; 10. Micu, *Început, 424—425* ; 11. Straje, *Dicț. pseud., 497—498*.

S. C.

OBREGIA, Alexandru (1827, Focșani — 14.V.1895, Iași), publicist. După absolvirea Academiei Mihăilene din Iași, a ocupat diverse funcții în aparatul administrativ al Moldovei. A fost membru al Divanului ad-hoc și, apoi, avocat. A lucrat, se pare, în redacția „Gazetei de Moldavia", unde a publicat numeroase traduceri, cu deosebire anecdote, „curiozități", descrieri geografice, maxime, culese din periodicele străine. Pentru Teatrul Național din Iași a tradus piesele *Minunică, băiet de lut* și *Lara*. Sub pseudonimele Aliquis și Aliquid Omnibus, **O.** a scris în aceeași gazetă cronici teatrale, care se remarcau prin fermitatea atitudinii, printr-o judecată obiectivă și pătrunzătoare, prin sprijinirea constantă a repertoriului național.

— *[Cronici teatrale]*, GM, XXIV, 1852, 35, 100, XXV, 1853, 23, 94, XXVI, 1854, 5, 23, XXVIII, 1856, 1, 8, 12, 28, XXIX, 1857, 25 ; *Viața ominească*, ALIP, XIV, 1855 ; *[Versuri]*, ALIP, XIV, 1855 ; *Șamil — leul Caucazului*, ALIP, XIX, 1860. — **Tr.** : Ponson du Terrail, *Pantofla de atlaz*, GM, XXV, 1853, 46—85 ; [Autori neidentificați], *Fantomul de la balul mascuit*, GM, XXV, 1853, 3, *Rubens la Velasquez*, GM, XXV, 1853, 87—88, *O oară de trăit*, GM, XXV, 1853, 93—97, *O damă închisă în turn*, GM, XXV, 1853, 98—99, *Oliver III, sir de Clisson*, GM, XXVI, 1854, 10, 13, *O partidă de vist în Indii*, GM, XXVI, 1854, 43, *Genunea ucigașilor*, GM, XXVI, 1854, 55—57, *Maxime și sfătuiri*, GM, XXVII, 1855, 1, 24, 30, 63—69, 81, *Polca la Sevastopoli !*, GM, XXVII, 1855, 48.

— 1. *[Inregistrarea actului de deces]*, A.S.I. Registru de decese. 1895 ; 2. Gh. Ungureanu, *Istoria avocaturii în Moldova*, I, Iaşi, Tip. Ţerek, 1938, *224 ;* 3. Predescu, *Encicl., 611.*

D. M.

OBSERVATORIUL, foaie politică şi literară care a apărut la Sibiu, de două ori pe săptămînă, între 1 ianuarie 1878 şi 15 iunie 1885. Într-un *Anunţ de prenumeraţiune* publicat în ultimele zile ale anului 1877, proprietarul, editorul şi redactorul responsabil al gazetei, G. Bariţiu, după ce discuta situaţia presei ardelene, subliniind insuficienţa ei numerică şi, în primul rînd, erorile orientării politice şi culturale ale unora dintre periodicele care se editau în Ardeal, expunea un bine argumentat program redacţional. **O.** trebuia, potrivit acestui program, să urmărească realizarea unei coordonări a mişcării naţionale şi culturale, păstrîndu-şi în acelaşi timp independenţa, în raport cu diversele grupări politice ale românilor transilvăneni. Ţelurile gazetei erau acelea de a sprijini şi de a îndruma învăţămîntul românesc şi eforturile de culturalizare a poporului şi, totodată, de a da o informare obiectivă şi promptă asupra desfăşurării evenimentelor politice din Europa, cu precădere din Imperiul austro-ungar şi din România.

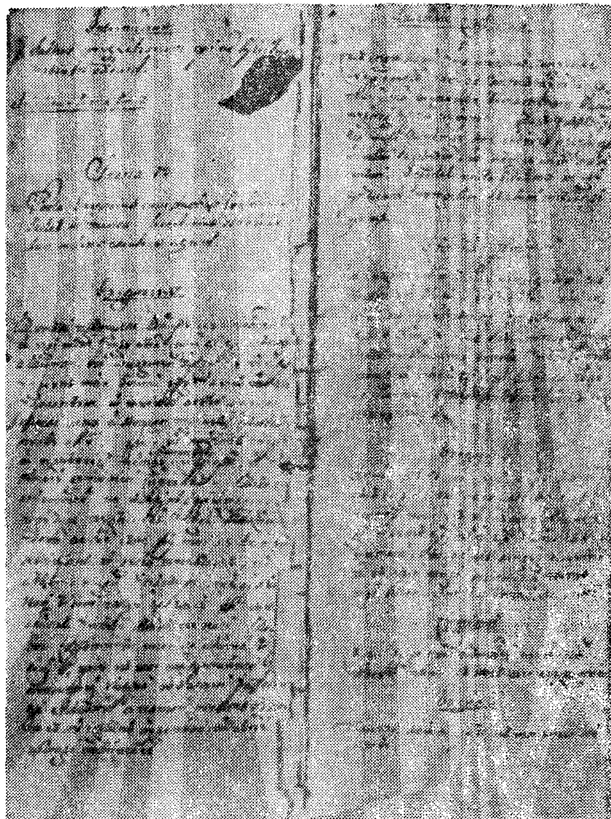
În afara rubricilor obişnuite (*Conversaţiuni literare*, revista politică şi a războiului, ştiri din România, ştiri diverse etc.), G. Bariţiu scria, pentru aproape fiecare număr al gazetei, serioase articole, toate corespunzînd programului general şi inspirate din actualitatea socială transilvăneană. Cu articole de popularizare a ştiinţei sau cu articole culturale au colaborat I. G. Bariţiu, N. Petra-Petrescu, I. Pop-Reteganul, G. Garbiniu (G. O. Gârbea), S. Fl. Marian. Consecvenţa cu care se publicau scrierile literare ale unui grup restrîns de autori (Grigore M. Jipescu, I. G. Bariţiu, N. Petra-Petrescu) semnalează încercarea redacţiei de a constitui un cerc literar şi de a sprijini literatura inspirată din realităţile naţionale. Prin rubricile de bibliografie, **O.** ţinea la curent cititorii cu evenimentele însemnate ale vieţii culturale de peste munţi. De regulă, se reluau, din gazetele bucureştene şi ieşene, acele scrieri pe care G. Bariţiu le socotea utile acţiunii proprii : fragmente din *Ovidiu* de V. Alecsandri, versuri închinate eroilor din războiul pentru Independenţă, proză de N. Istrati etc. I. G. Bariţiu, N. Petra-Petrescu, D. Petrescu şi I. Marcheş au tradus şi publicat în **O.** din operele lui J.-J. Rousseau, Al. Dumas, V. Hugo, R. von Gottschall, P. Féval, Th. Gautier, Al. Dumas-fiul. S-au tipărit, de asemenea, traduceri din diverse periodice literare germane şi austriece („Die Gartenlaube", „Die Neue Freie Presse"), precum şi din scriitori francezi şi germani mai puţin cunoscuţi.

O oarecare uscăciune a stilului, revenirea, uneori obositoare, la aceleaşi idei, argumente şi evenimente, fără încercarea, necesară, de a face din gazetă şi o oglindă a vieţii politice transilvănene în continuă evoluţie, precum şi o lipsă de preocupare pentru organizarea mai variată şi mai atractivă a foii, explicabile poate istoriceşte (dar evitate de redactorii gazetei sibiene din 1884, „Tribuna"), au fost principalele cauze pentru care **O.** nu a devenit un periodic cu o mai mare răspîndire.

— 1. [G. Bariţiu], *Anunţ de prenumeraţiune* (foaie volantă), Sibiu, 1877 ; 2. Sara Iercoşan, *Preocupări literare în paginile ziarului „Observatoriul" din Sibiu (1878—1885)*, SUB, Philologia, XII, 1967, fasc. 2.

R. Z.

OCCISIO GREGORII IN MOLDAVIA VODAE TRAGEDICE EXPRESSA, cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută. Compusă între anii

1778 şi 1780, scrierea despre „uciderea lui Grigore Vodă în Moldova, expusă în formă tragică" este o curioasă alcătuire în proză şi versuri, cu indicaţii scenice în latineşte şi replici în mai multe limbi. Piesa a fost atribuită lui Samuil Vulcan ⟨1⟩, unui profesor din Blaj ⟨5⟩ sau din Oradea ⟨7⟩, ori lui I. Budai-Deleanu (singur sau în colaborare) ⟨10⟩. Se pare că autorul este, totuşi, Samuil Vulcan, pe atunci elev la Blaj, în ultima clasă a gimnaziului teologic ⟨12⟩. Oricum, textul a fost înrîurit de dramele şcolare maghiare, în care anumite întîmplări grave din istorie erau parodiate — pretext pentru spectacole de divertisment, organizate cu ocazia unor serbări sau carnavaluri. În manieră de farsă, unele momente cu rezonanţă dramatică alternînd cu interludii groteşti (cîntece, scamatorii, dansuri), este evocată în *Occisio...* uciderea, întîmplată în anul 1777, a domnitorului moldovean Grigore III Ghica de către turci. După un *Praeambulum*, în care se anunţă subiectul, acţiunea începe printr-o scenă în care domnul plănuieşte, împreună cu sfetnicii săi, o alianţă cu puterile creştine (Rusia şi Austria) împotriva împărăţiei otomane. Dar sfetnicii îl trădează sultanului, care porunceşte vizirului să-l suprime pe principele valah. Ghica e asasinat prin vicleşug turcesc. Soţia îi deplînge moartea în versuri ungureşti şi nemţeşti, un ţigan ţine o predică, urmată de un cîntec pe limba lui. Într-o scenă pastorală, fostul secretar al domnitorului îşi cîntă, în latineşte, româneşte şi ungureşte, fericirea simplă, în mijlocul naturii, oricînd de preferat măririlor lumeşti. În fine, se intonează un cîntec bahic şi apoi, în româneşte, un *Testamentum Bachi*. După o scenă, de un spectaculos naiv, în care sfetnicii uneltitori sînt luaţi de un demon înveşmîntat în flăcări, în încheiere se face o urare Mariei

Tereza, împăratului Iosif al II-lea, ca și episcopului Grigore Maior. Așadar, piesa e mai mult o improvizație ca de carnaval, precum în *commedia dell' arte,* după inspirația interpreților, probabil studenți ai școlilor înalte din Blaj. Expresiile licențioase, care apar și într-o scenă a pețitului, a orației de nuntă (se remarcă apelul la folclor, la obiceiurile populare), erau menite a spori efectul comic, și așa destul de gros. *Occisio...,* cu toată întîmplarea sîngeroasă din care se inspiră, nu e deloc o tragedie, ci o compoziție burlescă. Ea a prilejuit primul spectacol de teatru, atestat, în limba română.

— *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa* (publ. Lucian Drimba), LL, VII, 1963.

— 1. Nic. Densușianu, *[Manuscrise și alte documente],* AAR, partea administrativă, t. II, 1879—1880 ; 2. D. C. Ollănescu, *Teatrul la români,* AAR, memoriile secțiunii literare, t, XX, 1897—1898 ; 3. [Iosif Vulcan], *O tragedie românească din secolul al XVIII,* F, XXXIV, 1898, 49 ; 4. T. T. Burada, *Cercetări despre începutul teatrului românesc în Transilvania,* A, XVI, 1905, 7—8 ; 5. Göbl Lászlo, *A legrégibb oláh iskolai dráma,* în *Debreceni Szemle,* VII, 1933, *204—208* ; 6. Al. Ciorănescu, *„Occisio Gregorii Vodae" — cea mai veche piesă de teatru în românește,* RFR, IV, 1937, 8 ; 7. Mărcuș, *Thalia, 80* ; 8. Massoff, *Teatr. rom.,* I, *123—126* ; 9. Lucian Drimba, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa" — cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută,* LL, VII, 1963 ; 10. Lucia Protopopescu, *Noi contribuții la biografia lui Ion Budai-Deleanu. Documente inedite,* București, E.A., 1967, *53—57* ; 11. Eugen Onu, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae...",* T, VI, 1977, 10 ; 12. N. A. Ursu, *Paternitatea primei piese de teatru românești,* CRC, XIII, 1978 8.

F. F.

ODOBESCU, Alexandru I. (23.VI.1834, București — 10.XI.1895, București), scriitor. Era fiul generalului Ioan Odobescu, șef al oștirii române în 1848, membru al Guvernului provizoriu din Țara Românească, cel care a participat apoi la complotul împotriva revoluționarilor. Mama lui **O.**, Catinca, fiică a doctorului Constantin Caracaș și a Irinei Filitti, era descendenta unor familii cu bogată tradiție cărturărească. **O.** își începe învățătura în casă, cu institutorul Bîrzotescu. Intră în 1844 la colegiul „Sf. Sava" din București, unde urmează „umanioarele". Din această vreme datează cele dintîi exerciții literare ale lui, compuneri școlare, o scrisoare trimisă mamei din Balta Albă, toate redactate în limba franceză. În 1850, Catinca Odobescu însoțește pe Alexandru și pe Maria, sora lui, la Paris, unde cei doi copii își vor continua studiile. **O.** vine în contact cu grupul revoluționarilor români aflați aici. Era un intim al familiei C. A. Rosetti, avea legături cu frații Golescu și cu Brătienii. Poate încurajat de mama lui, care își înfruntase soțul în timpul complotului antirevoluționar, și oricum împotriva voinței lui Ioan Odobescu, tînărul intră în grija lui A. Ubicini, francez ce slujise activ revoluția română. Are apoi profesor pe Alfred Dumesnil, ginerele lui Jules Michelet, în casa căruia locuiește o vreme. Face servicii cauzei Principatelor Române în străinătate, tălmăcind, printre altele, în limba franceză, părți din poemul **Cîntarea României.* Intră în cercul societății „Junimea română", ține la întrunirile ei conferința *Viitorul artelor în România,* o prelegere despre civilizația Indiei, publică în revista „Junimea română" articolul *Muncitorul român,* scrie, pentru aceeași publicație, *Idei asupra progresului societății,* articol rămas între manuscrise, ca și proiectul pentru o *Odă „Junimii române".* Spre sfîrșitul anului 1851, se înscrie la Collège de France, unde își formează, mai cu seamă, o serioasă cultură clasică. După o primă încercare nereușită, își ia bacalaureatul în decembrie 1853. Urmează apoi cursuri la Sorbona, făcîndu-se remarcat îndeosebi de profesorul E. Egger, elenist, epigrafist și arheolog. Citea mult, cu discernămînt însă, alcătuindu-și acum o bibliotecă în care figurează ediții bune din clasicii greci și latini și din scriitorii moderni, istorii literare și lucrări filologice asupra literaturilor și limbilor clasice, asupra literaturii medievale, istorii ale literaturii franceze (La Harpe, Nisard, Villemain ș.a.), lucrări de estetică, principalele arte poetice, texte din Lessing, Herder, Fr. Schlegel, Hegel ș.a., volume de critică ale lui Sainte-Beuve și Taine, numeroase istorii antice și moderne. Se străduia să-și procure din țară publicații și cărți nou apărute, să-și completeze colecțiile de periodice și volume editate mai demult. În toți acești ani, încearcă să-și fructifice lecturile în studii filologice, istorice, de istoria artelor și de literatură, scrie poezii sau schițează febril drame istorice, comedii, traduce fragmente din poezia greacă și latină (Homer, Vergiliu, Horațiu). Publică în „Calendarul popular pentru anul 1852", editat de C. A. Rosetti și E. Winterhalder, fragmentul istoric *Fecioara din Orléans,* îi apar în 1855, în „România literară" a lui V. Alecsandri, poezia *Odă României,* studiul *Despre satira latină,* versurile intitulate *Întoarcerea în țară pe Dunăre.* Prea puține însă din mulțimea de încercări literare ale tînărului **O.** au fost încredințate tiparului. Avea obiceiul scrisului zilnic, își însemna impresiile din călătorii (fusese la Londra, vedea, în drumul spre țară, Dresda și galeriile ei). Revine la București fără licență, căci studiase cu pasiune, dar risipit. Duce aceeași existență de boem aristocrat, ce scandalizează pe rigidul său tată, plănuiește noi scrieri, se gîndește să editeze un ziar, să țină un curs public de literatură greacă, conștient însă, de pe acum, că nu poate să-și pună ordine în viață. I se dau mărunte funcții administrative : șef al biroului francez la Secretariatul de Stat (1857), procuror la secția a doua a Curții de Apel (1859) ș.a. Se căsătorește, în 1858, cu Sașa Prejbeanu, fiica naturală a generalului P. D. Kiseleff, înrudită după mamă cu familia princiară rusă Bagration. **O.** scrie și publică nuvelele istorice *Mihnea-Vodă cel Rău* (apărută în foileton la „Românul" — 1857) și *Doamna Chiajna* (inserată în „Revista Carpaților" — 1860), tipărite și în volum, prima în 1857, amîndouă în 1860, sub titlul *Scene istorice din cronicele românești. Mihnea-Vodă cel Rău. Doamna Chiajna.* Pasiunea pentru cercetarea istorică îi este favorizată de numirea, în 1860, ca membru al Comisiei Documentale. Acum **O.**, însoțit de Sașa și de pictorul H. Trenk, face o călătorie prin județele Argeș și Vîlcea pentru a studia mănăstirile de aici. În anul următor, scoate „Revista română" (1861—1863), publicație în jurul căreia readună pe mulți din prietenii de la „Junimea română". În această revistă, care continua prin profilul ei tradiția de la „Dacia literară" și „România literară", **O.** își publică cercetările istorice asupra mănăstirilor, studiile despre tipărituri și manuscrise descoperite în pelerinajele lui, studii de istorie literară și folclor, memorialul de călătorie *Cîteva ore la Snagov.* Primește, în acești ani, funcții înalte : în 1862 este numit director, iar în 1863, ministru al Cultelor și ministru ad-interim la Ministerul de Externe. Era la ordinea zilei secularizarea averilor mănăstirești, problemă în care **O.**, interesat în primul rînd de posibilitatea folosirii veniturilor pentru propășirea culturală, are o atitudine potrivnică guvernului, ceea ce îl determină să-și dea demisia din minister. Își argumentează poziția în broșura *Etude sur les droits et obligations des monastères roumains dédiés aux Saints-Lieux d'Orient,* publicată în 1863, sub pseudonimul Agathon Otmenedec. În 1865, **O.**, ca delegat din partea Consiliului de Stat, prezintă la sesiunea

Consiliului general al Instrucțiunii Publice un raport despre reorganizarea învățămîntului secundar, în care propune diversificarea formelor de învățămînt, înființarea de școli reale și profesionale, îmbunătățirea manualelor didactice. Sînt idei pe care, mai tîrziu, ca profesor și autor de manuale, le va avea el însuși în atenție.

Ceea ce îl preocupă însă constant este cercetarea istorico-arheologică. Este numit delegat permanent pe lîngă Comisia Expoziției universale ce se pregătea la Paris pentru anul 1867, apoi comisar al pavilionului românesc la expoziție. Întreprinde mai multe investigații arheologice și etnografice în țară, pregătește prezentarea la expoziție, redactează un catalog al ei, două note despre produsele expuse (*Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale,* scrisă în colaborare cu P. S. Aurelian, și *Notice sur les antiquités de la Roumanie).* În 1868 se afla în Rusia, cu treburi de familie, profitînd însă de prilej pentru a se cufunda în cercetări la muzeul Ermitaj din Petersburg. În anul următor pleca din nou în străinătate, la Copenhaga, unde participa cu V. A. Urechia la Congresul internațional de antropologie și arheologie preistorică. Este ales, la 10 septembrie 1870, membru al Societății Academice Române. **O.** se afla peste hotare, fusese la Constantinopol, la Muntele Athos, trecea prin Elveția în Italia, ținînd să studieze arta antică și arta bizantină. Impresiile culese, descrierea capodoperelor de artă ale Italiei, care îl copleșesc, iau drumul spre țară în lungi scrisori către soția sa. Întors la București, își începe, în 1871, participarea la sesiunile generale ale Societății Academice. Fără a-și părăsi cercetările arheologice, ale căror rezultate le publică în „Trompeta Carpaților", „Românul", „Columna lui Traian", răspunde solicitărilor Academiei în problemele filologice. Întocmește rapoarte asupra traducerilor din limbile greacă și latină, își expune principiile în chestiunea traducerilor (*Despre condițiunile unei bune traducțiuni a autorilor clasici în limba română* — 1874). Combătînd exagerările latiniste ale dicționarului lui I. C. Massim și A. T. Laurian, în curs de redactare sub egida Academiei, susține necesitatea revizuirii lui. **O.**, academician deloc rigid, își invită chiar colegii la un „prandiulu academicu", la care meniul era redactat, cu intenții de ridiculizare, în limbaj latinizant. Ca membru în mai multe secții ale Academiei, ales să conducă deseori lucrările ei, desemnat în 1879 secretar general, se străduia să facă față tuturor îndatoririlor. A supravegheat editarea de texte vechi, a făcut comunicări despre manuscrise și documente inedite și a scris rapoarte de premiere, printre care cel despre teatrul lui V. A. Urechia (1878) și cel despre scrierile lui V. Alecsandri (1881). În 1875 fusese numit director al Teatrului Național din București, calitate în care s-a îngrijit să modernizeze instituția, după un plan care avea în vedere totul, de la arhitectura clădirii și recuzită pînă la arta spectacolului și calitatea repertoriului.

Chiar dacă a înnobilat misiile publice pe care le-a primit cu competența și distincția ce-i erau proprii, efortul continuu și pasionat al lui **O.** mergea în altă direcție. El nu avea prea mult simț practic, o energie de animator cum avusese I. Heliade-Rădulescu și nici puterea de muncă a lui B. P. Hasdeu sau disciplina lui T. Maiorescu. Fire aristocrată, trăia mai autentic în lumea cărților și artei, studiul îl fascina, era prilej de bucurii inegalabile. Cînd, în 1874, apare *Pseudo-cynegeticos. Epistolă scrisă cu gînd să fie Precuvîntare la cartea Manualul vînătorului,* lucrarea literară cea mai de seamă a lui **O.**, contemporanii au putut recunoaște cu ușurință filigranul spiritual al umanistului. La propunerea lui Maiorescu, **O.** este invitat în 1874 să țină cursuri de arheologie la Facultatea de litere din Bucuresti, prelegerile fiind adunate în volumul *Istoria archeologiei* (1877). Aceasta e și perioada în care este prezent cu regularitate la ședințele Junimii, ținute uneori și în casa lui. Plecat în Franța spre sfîrșitul anului 1879, primește mai tîrziu fonduri pentru a culege din arhivele Ministerului Afacerilor Străine din Paris documente care interesau istoria românilor și care vor fi publicate în continuarea colecției lui E. Hurmuzachi. Numit, în 1881, și secretar de legație la Paris, rămîne aici, cu intermitențe, pînă în 1886, chiar după ce, cu un an înainte, își dăduse demisia din diplomație. În 1887—1888 se găsea iarăși la București. Ținea cursul la Universitate, participa la ședințele Academiei, citea la Junimea, colabora cu articole literare la „Epoca" (unele semnate Ibis), își pregătea pentru tipar, cu ajutorul lui G. I. Ionnescu-Gion, cele trei volume de *Scrieri literare și istorice* (1887). Dar, mereu neliniștit de încurcăturile bănești, convins că nu le poate rezolva, **O.** era temător și cu privire la soarta operei la care lucra de ani de zile, monografia asupra Tezaurului de la Pietroasa. Pentru tipărirea ei, mai primește încă o subvenție și merge la Paris, unde supraveghează lucrul la primul volum, apărut în 1889. Celelalte două volume din *Le Trésor de Pétrossa* au apărut postum (1896, 1900).

Obosit de atîtea călătorii, neputînd să întrețină două case, una la București și alta la Paris, unde locuiau Sașa și fiica lor, Ioana, reușește să-și readune familia în țară abia în 1890. Acceptase să predea la liceul particular „Sf. Gheorghe" al prietenului An-

ghel Demetriescu. Era membru în Consiliul general al învățămîntului. Luînd, în 1891, conducerea Școlii normale superioare din București, se ocupă de modernizarea ei, colaborează la alcătuirea unor manuale didactice, revizuiește altele. Acum cunoaște pe profesoara Hortensia Racoviță și pentru **O.** urmează o perioadă tulbure, nefericită, pe care nu o poate depăși. Bolnav, împovărat de complicații de tot felul, la rezolvarea cărora Sașa, admirabila lui soție, încerca zadarnic să contribuie, **O.** se sinucide.

Format într-un mediu de cultură elevată, influențat, din anii studiilor la Paris, de programul ideologic pașoptist, **O.** își pune vocația de cărturar și estet *sub* semnul responsabilității față de afirmarea națională. Era un bun cunoscător al clasicismului greco-latin, pe care îl admira ca pe o manifestare armonioasă a binelui, frumosului și adevărului. Din gîndirea Antichității a desprins, mai întîi, ideea despre rostul culturii în progresul social, idee întărită și prin contactul cu pașoptismul și prin formarea lui ca istoric la școala lui J. Michelet și E. Quinet. A considerat că una din căile de ridicare a unui popor este tocmai „formarea unei literaturi și unor arte naționale", pentru care în tradiția românească găsea că se află suficiente puncte de sprijin. Conferința *Viitorul artelor în România*, articolul din 1855, *Bazele unei literaturi naționale*, rămas între manuscrise în timpul vieții autorului, îl arată dintru început ca pe un reprezentant al direcției naționale și populare. Ceea ce îl deosebește însă de contemporani este aspirația către o cultură durabilă care să-și afle modelul în clasicism. Antichitatea înseamnă pentru el un echilibru interior și un peisaj estetic a cărui perfecțiune formală poate fi transmisă inteligenței și sensibilității unui creator din secolul al XIX-lea, poate fi preluată, cum spune **O.**, modern. Față de umanismul erudit și uneori greoi al înaintașilor săi, el aduce simțul euritmiei estetice a clasicismului. În idealul clasic al lui **O.** mai intră armonia și frumusețea spiritului popular. Și mai tîrziu, în conferința *Artele în România în periodul preistoric* (1872), în studiul *Priviri asupra stilului în arte* (1894) și în alte lucrări, se reliefează drept caracteristice pentru civilizația românească „instinctul artistic" și „stilul artistic". Prin cercetarea și continuarea acestei tradiții estetice poate fi asigurată individualitatea națională în artă, ceea ce dă posibilitatea confruntării cu arta universală. Ca arheolog, **O.** este condus tocmai de ideea valorificării vestigiilor trecutului din perspectiva estetică. El are o contribuție de seamă la descoperirea și cercetarea mărturiilor de cultură materială veche și feudală românească. Studiile lui, monografia *La Trésor de Pétrossa* sînt elaborări savante, de o prodigioasă informație, seducătoare călătorii în istorie și artă. În *Istoria archeologiei*, lucrare modernă, unică în literatura de specialitate de la noi, **O.**, înrîurit de J. J. Winckelmann, face un periplu prin arta universală, a Antichității și Renașterii, unind erudiția densă cu rafinamentul criticului de artă.

Aflat la interferența mai multor școli literare, scriitorul se situează între romantismul civic al generației anterioare și exigența estetică născută dintr-un cult al clasicismului, exigență prin care premerge orientării junimiste. El stabilește astfel, în cultura română, puntea de legătură între M. Kogălniceanu și T. Maiorescu. **O.** a fost văzut de aceea ca o sinteză de criticism și pașoptism sau ca o îmbinare de pașoptism și umanism. Deși nu a fost un teoretician sau un critic literar propriu-zis, **O.** a făcut de multe ori dovada unui spirit critic apt să țină cumpăna între însuflețire și severitate. Un literat, spunea el încă în articolul *Bazele unei literaturi naționale*, trebuie să se bizuie pe talent și pe studiu, acesta din urmă dîndu-i posibilitatea să-și aleagă modelele. Delimita apoi etapele evoluției literaturii universale, pentru a se opri la clasicism, ca expresie plenară a spiritului omenesc. În această disertație din tinerețe, ca și în intervențiile de mai tîrziu, în forul academic, ideile despre limbă sînt în egală măsură ale artistului și ale filologului. Minuțios și competent, ferit de exagerări, el arăta că limba trebuie să țină seama de „izvoarele naționale", adică de limba poporului și de cea a cronicarilor și a scriitorilor contemporani, îmbogățindu-se cu măsură prin împrumuturi din alte limbi, adaptate firii limbii române. Trebuie evitate tendințele latiniste, ca și exagerarea elementului slav, după cum și influența excesivă a lexicului și sintaxei franceze. El îndrepta privirea scriitorilor și a traducătorilor spre „o perfecțiune de stil clasică", fiind împotriva „frazeologiei nomoloase și încîlcite", recomandînd ocolirea provincialismelor, vulgarităților, a platitudinilor de stil. Traducătorului, spunea el, i se cere să fie „limpede, corect, elegant, cumpănit și mai cu seamă inteligibil în limba sa".

Preocuparea pentru creația literară populară se integra firesc în activitatea cărturarului. El preia ideile herderiene, întîlnite și la pașoptiști, despre valoarea de document istoric și psihologic a litera-

turii populare, dar tinde, cel dintîi la noi, către cercetarea folclorului prin analiza textelor și prin utilizarea metodei comparative. Își propusese, ca o premisă de durabilitate, să „cearnă" tradițiile populare prin sita modelelor clasice și să urmărească paralele folclorice la popoarele învecinate. Astfel, în studiul ***Cînticele poporane ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu țara, istoria și datinile românilor,*** din care a publicat doar introducerea și o primă parte, urmărește geneza motivului morții tînărului nevinovat din balada *Miorița,* detectîndu-i originea în vechiul *linos* grec. Pune la contribuție o informație bogată, slujindu-se, printre alte surse, de lucrările de specialitate asupra *linosului* (Fr. Th. Welcker, P. E. von Lasaulx), de culegerile și cercetările asupra folclorului balcanic. Deși identificarea nu a fost acceptată, studiul indica un făgaș nou în folcloristica românească, pe care merge și un alt erudit al timpului, B. P. Hasdeu. **O.** a încurajat culegerea literaturii populare, apreciind contribuția lui P. Ispirescu și G. Dem. Teodorescu. El însuși face cîteva adaptări literare (povestea *Jupîn Rănică vulpoiul,* apoi *Tigrul păcălit),* prelucrează, după G. W. Cox, *Zece basme mitologice.*

Studiile de istorie literară ale lui **O.** pleacă din pasiunea conjugată pentru istorie, filologie și literatură. El a cercetat manuscrise și tipărituri vechi aflate în mănăstirile țării, a scris despre *Psaltirea* diaconului Coresi, a contribuit la editarea scrierilor lui Dimitrie Cantemir. Elogiind munca lui T. Cipariu în valorificarea textelor vechi românești, cunoscînd cultul Școlii ardelene în ținuturile de peste munți, locuri de care el s-a simțit legat (în 1862 participa la adunarea Astrei la Brașov, iar în 1894 întreprindea o altă călătorie în Ardeal), **O.** reînvie, la rîndul lui, viața cărturarilor din Țara Românească; era conștient că figurile lor sînt demne de a sta alături de cele ale lui S. Micu, Gh. Șincai, P. Maior (*Mișcarea literară din Țara Românească în secolul al XVIII-lea* — 1869). Încă din 1860 publicase în „Revista română" studiul *Poeții Văcărești,* o monografie încărcată de erudiție, de mare valoare documentară, dar și o sinteză care situa în epocă activitatea familiei de cărturari, a lui Ienăchiță Văcărescu în special. Meritul poeților Văcărești era mai cu seamă acela că au adus limbii române „o cultură începîndă", încercînd s-o mlădieze după modelul limbilor clasice. Analizînd traducerea piesei *Britannicus* de Racine, făcută de Iancu Văcărescu, **O.** găsește prilejul de a arăta că această „nobilă și demnă tendință" a scriitorului ar fi trebuit păstrată și continuată de „literatorii mai noi". **O.** alege modalitatea reconstituirii istorice, dramatică, plină de culoare, atît de specifică, dealtfel, scrisului său, îl evocă pe Ienăchiță Văcărescu, al cărui testament literar este considerat „cel mai nobil legat ce putea lăsa un om de geniu posterității sale". Din aceeași prețuire pentru înaintași, din sentimentul înrudirii cu ei, **O.** publică în „Revista română" postume din scrierile lui Alecu Russo, republică din poeziile lui V. Cîrlova. El editează opera de căpătîi a lui N. Bălcescu, sub titlul *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul,* pe care o publică, alături de alte lucrări ale istoricului, și în volum (1878).

În cercetările lui, **O.** este un voluptos al ideilor, ca și al informației, arcuind asupra lor un nimb de poezie. Scrierile literare se nutresc, la rîndul lor, din erudiția savantului. Spiritul este al unui umanist, care știe să descopere pretutindeni „comori de încîntare". Regăsindu-și echilibrul lăuntric în scris, el a lăsat mult mai multe pagini de literatură decît cele publicate. Jurnalele de călătorii, adesea sub formă de epistole către cei apropiați, întinsa corespondență au interes deopotrivă documentar și literar, căci **O.** își retrăia prin scris existența, cristalizată într-o rafinată plăcere a comunicării discrete. În corespondență, gîndită probabil spre a fi citită de urmași, măiestrita lucrătură a epistolelor sale, comparabile cu ale lui P. Mérimée, reflectă aceeași sete de armonie și bun gust.

Proiectele literare i-au fost, la începuturi, grandioase. A încercat să dramatizeze, sub înrîurirea romantismului, subiecte legendare foarte diferite, schițînd tragedia în versuri *Mihai Viteazul* (1848), o dramatizare a cărții despre Ruth din *Biblie,* dramele *Urban Grandier, Ioanițiu, craiul românilor, Decebal* ș.a. Din toate visurile de dramaturg ale lui **O.** nu s-a născut nici o piesă terminată. Localizările pe care le face mult mai tîrziu — *Radicalele* (1881), după *La Grammaire* de E. Labiche, și alta, semnată Aliod, *Nea Frățilă* (1882), în colaborare cu G. I. Ionnescu-Gion, după *L'Ami Fritz* de Erckmann—Chatrian — sînt divertismente cu totul neinteresante. Întîile lui reușite literare publicate rămîn „scenele istorice", *Mihnea-Vodă cel Rău* și *Doamna Chiajna.* Compunîndu-le, **O.** avea în vedere maniera romantică a evocărilor istorice din literatura europeană (W. Scott, P. Mérimée, V. Hugo), dar ținea să se integreze mai ales unei tradiții românești, plecînd de la modelul nuvelei istorice a lui C. Negruzzi. El își limitează, cu modestie, contribuția doar la păstrarea limbii cronicilor, la culoarea locală și la valoarea documentară a nuvelelor, prezentîndu-și scrierile ca pe niște imitații. Dar *Mihnea-Vodă cel Rău* și *Doamna Chiajna* evocă, cu remarcabil talent narativ și descriptiv, domniile celor doi despoți din secolul al XVI-lea românesc, încrîncenata lor încercare de a

păstra tronul, nelegiuirile săvîrşite împotriva boierilor vrăjmaşi, cruzimea faţă de oricine le-ar fi putut stînjeni planurile. Sînt reconstituite în detalii prodigioase, cu bogăţie cromatică, tablouri de epocă, se descriu case boiereşti, curtea domnească, obiceiuri, ceremonii, vestimentaţie. Portretele celor doi domnitori au relief dramatic, creat prin acumulări gradate, care împing eroii de la mărirea nestatornică spre moartea violentă, cuvenită uzurpatorilor. Figura Chiajnei deschide o întreagă serie tipologică în literatura noastră. **O.** apelează uneori la înscenări melodramatice, unele destul de convenţionale. Nuvelele relevau însă mai cu seamă un stilist. Bogăţia lexicală, irizările cuvîntului arhaic, fluenţa, muzicalitatea frazei, care este cînd maiestuoasă, cînd simplă, se întîlniseră arareori la prozatorii de pînă la el.

Tendinţa de a conjuga studiul savant, înţesat de referinţe istorice, cu evocarea literară este prezentă şi în *Cîteva ore la Snagov*. Pretextul este al unei călătorii istorice. Rătăcind pe urmele trecutului, **O.** alătură informaţiei reveria, fantazarea, reînvie figuri şi scene dramatice, invocă duhurile istoriei, descrie peisajul cu măiestrit penel de pictor, pentru a se întoarce, apoi, cu umor, la realitate. Cu toată predispoziţia spre digresiune, specifică lui **O.**, spiritul lui Bălcescu este acela care tutelează, în bună parte, această scriere. Pe o altă treaptă se situează *Pseudo-cynegeticos,* expresie caracteristică a umanismului estetic al lui **O.**, sinteză originală a artei lui literare. Şi aici există un pretext, opera fiind „scrisă cu gînd să fie *Precuvîntare* la cartea *Manualul vînătorului,*" a prietenului C. C. Cornescu. Călătoria este acum imaginară. Scriitorul adună în jurul ideii de vînătoare o serie de *difficiles nugae*, care compun un adevărat mozaic, lucrat cu o migală disimulată sub detaşarea graţioasă. Autorul îşi imparte „epistola" în unsprezece capitole propriu-zise. Cel de al doisprezecelea capitol, „cel mai plăcut pentru cititor", este o pagină cu puncte de suspensie. **O.** începe prin a-şi recunoaşte puţina pricepere într-ale vînătorii, deşi în copilărie trăise în vestitele locuri ale acestei îndeletniciri, în împărăţia dropiilor. Amintirea devine un prilej pentru a descrie Bărăganul, mişcarea surdă a imensităţii toropite de arşiţă, colinda căruţelor cu vînătorii de dropii, tămădăienii. Rememorează apoi, autopersiflîndu-se, modestele lui isprăvi vînătoreşti, trece la o lungă digresiune despre păsări, ceea ce îi provoacă reverii livreşti, debitează cu bonomie o anecdotă vînătorească. Invocînd lucrarea *Laocoon* a lui Lessing, care i-ar fi sugerat posibilitatea unei scrieri despre diferitele reprezentări ale unui subiect în artă, **O.** îşi începe, de fapt, peregrinarea. Trei imagini, statuia antică Diana cu ciuta, Diana de Poitiers, sculptată de Jean Goujon, şi gravura lui Albrecht Dürer înfăţişînd „vocaţiunea Sfîntului Hubert", considerate întruchipări geniale ale motivului vînătorii în arta plastică, deschid galeria sinuoasă a „muzeului imaginar" al lui **O.** Sînt reunite într-o dezordine savantă, tocmai prin acea voluptate a mobilităţii şi asociaţiei capricioase, surprinzătoare, descrieri de sculpturi şi picturi antice şi moderne, aprecieri fine asupra muzicii, comentarii şi citate din literatură, de la Horaţiu la Turgheniev, referiri la poezia românească, aluzii la disputele filologice şi literare ale vremii, istorioare, snoave şi anecdote spuse cu zîmbet subţire. Povestirea unei excursii în munţii Buzăului este cadrul pentru basmul unui bisocean despre „feciorul de împărat cel cu noroc la vînat", piesă literară unică, unde expresia populară, întîlnită des în *Pseudo-cynegeticos*, imaginaţia specifică poveştii sînt filtrate într-o compoziţie stilizată, uşor convenţională, apropiată de luxurianţa barocă. **O.** este un erudit care se delectează, un om de gust şi rafinament estetic, ce dă viaţă, aproape cu senzualitate, impresiilor, emoţiilor provocate de artă. Epicureul preferă gluma, ironia şi autoironia în locul uscatei severităţi profesorale, nu-şi reprimă impulsurile afective, vibrează ca un îndrăgostit în faţa naturii. O poezie difuză, discretă, învăluie totul. Nu lipseşte acel abur de uşoară melancolie ce ţine de sentimentul vremelniciei. În echilibrul clasicului, acum mai senin ca oricînd, mai străbat încă unde romantice. Alcătuirea operei, cel dintîi eseu din literatura noastră, dă prilejul unei remarcabile demonstraţii de virtuozitate stilistică. **O.** trece cu eleganţă de la registrul grav la badinerie, de la solemnitate la familiaritate, este un descriptiv şi un narator în acelaşi timp. Stilul este îndelung cizelat, valorificînd modelul livresc şi popular în ingenioase alternări. **O.** scoate efecte surprinzătoare din alăturarea, de un pitoresc aristocratic, a expresiei populare şi a cuvîntului arhaic cu neologismul. Scriitorul este un imagist, refuzînd expresia cenuşie, un muzician, utilizînd frazarea armonioasă, care capătă fie orchestrarea solemnă a perioadei arborescente, fie euritmia cristalină a oralităţii propoziţiilor scurte. **O.** este un creator de limbă şi de stil.

— *Scene istorice din cronicile Ţării Româneşti. Mihnea-Vodă cel Rău (1508—1510)*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1857 ; *Scene istorice din cronicele româneşti. Mihnea-Vodă cel Rău. Doamna Chiajna*. Bucureşti, Danielopulo, 1860 ; ed. 3, Craiova, Samitca, 1886 ; ed. 5, Bucureşti, Socec, 1894 ; ed. pref. E. Lovinescu, Bucureşti, Ancora ; ed. îngr. şi pref. Al. Dima, Bucureşti, Tip. Române unite, [1936] ; ed. îngr. şi pref. Nicolae N. Condeescu, Craiova, Scrisul românesc,

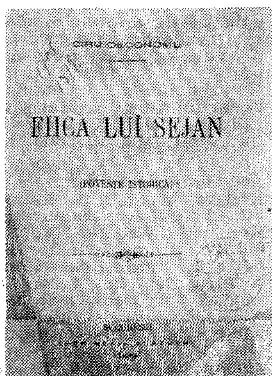
1942 ; *Pseudo-cynegeticos. Epistolă scrisă cu gînd să fie Precuvîntare la cartea Manualul vînătorului*, Bucureşti, Tip. Statului, 1874 ; ed. îngr. şi pref. Al. Busuioceanu, Craiova, Scrisul românesc, [1932] ; ed. îngr. şi pref. Şt. Bezdechi, Bucureşti, Tip. Române unite, 1935 ; ed. îngr. Ion Pillat, Bucureşti, Cartea românească, 1941 ; ed. îngr. J. Byck, Bucureşti, 1947 ; ed. îngr. G. Pienescu, Bucureşti, Minerva, 1971 ; *Istoria archeologiei. Studiu introductiv la această ştiinţă*, I, Bucureşti, Socec, 1877 ; ed. îngr. şi pref. D. Tudor, Bucureşti, E.Ş., 1961 ; *Moţii şi Curcanii. 1785—1877*, Bucureşti, Socec, 1878 ; *Petre Ispirescu*, Bucureşti, Tip. Românul, 1887 ; *Scrieri literare şi istorice*, I—III, Bucureşti, Socec, 1887 ; *Petrache Poenaru*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1889 ; *Opere complete*, I—IV, pref. Il. Chendi, E. Carcalechi, Bucureşti, Minerva, 1906—1919 ; ed. 2, vol. I, Bucureşti, Minerva, 1915 ; ed. 3, vol. I—II, Bucureşti, Cartea românească, 1925 ; ed. 4, vol. I, Bucureşti, Cartea românească, 1929 ; ed. 5, vol. I, pref. Il. Chendi, E. Carcalechi, Bucureşti, Cartea românească, 1943 ; *Basme*, Bucureşti, Alcalay, 1908 ; *Cîteva ore la Snagov*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Alcalay, 1909 ; ed. îngr. şi pref. Al. Iordan, Bucureşti, Tip. Române unite, 1937 ; *Nicolae Bălcescu*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Steinberg, 1925 ; *Opere literare*, îngr. şi pref. Scarlat Struţeanu, Bucureşti, F.R.L.A., 1938 ; *Opere alese*, I—II, îngr. şi pref. Alexandru Iordan, Bucureşti, Cugetarea, 1941 ; *Scrieri alese*, I—II, îngr. şi pref. N. Mihăescu, Bucureşti, Universul, 1943 ; *Scrieri alese*, I—II, îngr. şi pref. Al. I. Ştefănescu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1949 ; *Opere*, I—II, îngr. şi introd. Tudor Vianu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955 ; *Scene istorice. Cîteva ore la Snagov. Pseudo-cynegeticos*, îngr. G. Pienescu, Bucureşti, E.L., 1961 ; *Pagini regăsite*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, E.L., 1965 ; *Opere*, vol. I, îngr. G. Pienescu, Tudor Vianu, Virgil Cândea, pref. Tudor Vianu, Bucureşti, E.A., 1965, vol. II, îngr. Marta Anineanu, Virgil Cândea, pref. Al. Dima, Bucureşti, E.A., 1967, vol. IV : *Tezaurul de la Pietroasa*, îngr. şi introd. Mircea Babeş, studii arheologice Radu Harhoiu şi Gh. Diaconu, Bucureşti, E.A., 1976 ; *Pseudo-cynegeticos. Scene istorice din cronicele româneşti. Cîteva ore la Snagov. Articole*, îngr. G. Pienescu, pref. Constantin Măciucă, Bucureşti, Eminescu, 1972. — Tr. : Erckmann—Chatrian, *Nea Frăţilă [L'Ami Fritz]*, Bucureşti, 1882 (în colaborare cu G. I. Ionnescu-Gion) ; Herondas, *[Mimi]* (fragm.), în Constantin Litzica, *Herondas* Bucureşti, Tip. Göbl, 1901 ; [Homer, Vergiliu], în *Traducerile lui Odobescu din clasici (1847—1851)*, pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, Socec, 1930 ; [Homer, Hesiod, Horaţiu, Béranger], în *Opere*, I, îngr. G. Pienescu, Tudor Vianu, Virgil Cândea, Bucureşti, E.A., 1965. **Ms. :** Hesiod, *Lucrările şi zilele*, B.A.R., ms. 1522, *Teogonia*, B.A.R., ms. 1852.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *passim* ; 2. Eminescu, *Scrieri*, 297—299 ; 3. Pop, *Conspect*, I, 152—154 ; 4. I. Bianu, *Scrierile lui Al. Odobescu*, RN, I, 1888, 2 ; 5. V. A. Urechia, *A. I. Odobescu*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; 6. Caragiale, *Opere*, IV, 209—218 ; 7. Grigore G. Tocilescu, *Cuvîntarea rostită la înmormîntarea lui Al. Odobescu în numele Academiei Române, la 11 noiembrie 1895*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1896 ; 8. Teohari Antonescu, *Activitatea ştiinţifică a lui Odobescu*, CL, XXXI, 1897, 3—4 ; 9. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, 141—142 ; 10. G. Ionnescu-Gion, *Alexandru Odobescu*, ROI, I, 1901, 11—12 ; 11. D. Dimiu, *Al. Odobescu şi activitatea sa*, NRR, I, 1901, 40 ; 12. *Encicl. rom.*, III, 441 ; 13. N. Petraşcu, *Alexandru Odobescu*, LAR, VIII, 1904, 1—2 ; 14. Iorga, *Oameni*, I, 49—58 ; 15. S. Mehedinţi, *Amintirea lui Odobescu*, CL, XLI, 1907, 11 ; 16. Al. Tzigara-Samurcaş, *Odobescu — arheolog*, CL, XLI, 1907, 11 ; 17. I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Odobescu ca pedagog*, CL, XLI, 1907, 11 ; 18. C. Litzica, *Traducerile lui Odobescu*, CL, XLI, 1907, 11 ; 19. Chendi, *Pagini*, 365—367 ; 20. Ibrăileanu, *Spiritul critic*, 207—217 ; 21. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 195, 290—296, 304—307 ; 22. D. Anghel, *Al. Odobescu autor dramatic*, FLR, III, 1913, 2 ; 23. Al. Şerban, *Odobescu om de teatru*, FLR, III, 1913, 5 ; 24. I. S. Petrescu, *Al. I. Odobescu, scriitor dramatic*, FLR, III, 1913, 9 ; 25. Al. Şerban, *Odobescu şi „Vlaicu Vodă"*, FLR, III, 1913, 9 ; 26. Al. Şerban, *Teatrul lui Odobescu*, FLR, III, 1913, 10 ; 27. Al. Şerban, *„Doamna Clara" a existat*, FLR, III, 1914, 12 ; 28. Al. Şerban, *Piesele lui Odobescu*, FLR, III, 1914, 13, 14, 19 ; 29. Th. D. Speranţia, *Al. Odobescu scriitor de versuri*, NRR, XV, 1914, 20 ; 30. Lovinescu, *Scrieri*, I, 80—82 ; 31. N. Bănescu, *Opt scrisori ale lui Al. Odobescu (din corespondenţa lui Gh. Bariţiu)*, T, LI, 1920, 3 ; 32. Haneş, *Ist. lit.*, 221—224 ; 33. G. Popa-Lisseanu, *O odă a lui Horatius tradusă de Alexandru Odobescu*, ORP, I, 1924, 1 ; 34. G. Popa-Lisseanu, *Din corespondenţa lui Al. Odobescu*, CL, LVII, 1925, mai ; 35. Ibrăileanu, *Ist. lit. Alecsandri*, 595—651 ; 36. G. Popa-Lisseanu, *Traducerea lui Hesiod de Al. Odobescu*, RC, VI, 1930, 4 ; 37. Raşcu, 32 *opere*, 143—162 ; 38. T. Arghezi, *Alexandru Odobescu*, CL, LXVII, 1934, 7—9 ; 39. Al. Tzigara-Samurcaş, *Al. Odobescu, „Tezaurul de la Pietroasa", Inedite lui Odobescu*, CL, LXVII, 1934, 7—9 ; 40. Al. Busuioceanu, *Odobescu arheolog şi istoric de artă*, CL, LXVII, 1934, 7—9 ; 41. C. Gerota, *Odobescu folclorist*, CL, LXVII, 1934, 7—9 ; 42. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 214—218 ; 43. Petru Iroaie, *La centenarul Al. Odobescu (1834—1934)*, Suceava, 1934 ; 44. Constantinescu, *Scrieri*, VI, 205—206, 493—495 ; 45. Al. Dima, *Al. Odobescu (Privire sintetică asupra operei şi personalităţii)*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1935 ; 46. C. I. Andreescu, *Odobescu şi Iaşul*, IIŞ, I, 1936, 5 ; 47. Alexandru Iordan, *Contribuţii la cunoaşterea operei lui Alexandru Odobescu. Bibliografia completă a scrierilor lui Alexandru Odobescu*, Bucureşti, Tip. Române unite, 1936 ; 48. Scarlat Struţeanu, *Al. Odobescu şi romantismul franco-englez*, Craiova, Ramuri, 1937 ; 49. G. Călinescu, *Moartea lui Odobescu*, ALA, XVIII, 1937, 886 ; 50. Scarlat Struţeanu, *Junimismul lui Al. Odobescu*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 51. Streinu, *Clasicii*, 5—39 ; 52. Munteano, *Panorama*, 66—67 ; 53. I. Massoff, *[Al. Odobescu]*, ALA, XIX, 1938, 900, 938, 940, 948 ; 54. Al. Iordan, *Strămoşii dinspre mamă ai lui Alexandru Odobescu*, VR, XXXII, 1940, 2 ; 55. Vianu, *Arta*, I, 196—205 ; 56. Călinescu, *Ist. lit.*, 303—309 ; 57. Ecaterina Carp, *Italia în opera lui Al. Odobescu*, SI, VIII, 1941 ; 58. D. Caracostea, *Un diptic folcloric : Alecsandri—Odobescu*, RFR, IX, 1942, 6 ; 59. Nicolae N. Condeescu, *Al. Odobescu şi „Scenele" sale „istorice"*, Craiova, Scrisul românesc, 1943 ; 60. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, 116—123 ; 61. Breazu, *Studii*, I, 269—276 ; 62. Perpessicius, *Jurnal*, 134—144 ; 63. G. Călinescu, *Biblioteca lui Odobescu*, RFR, XIV, 1947, 12 ; 64. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, I, 1952, 1—4, II, 1953 ; 65. Augustin Z. N. Pop, *Prigonirea lui Alexandru Odobescu*, TS, IV, 1955, 11 ; 66. T. Vianu, *Observaţii asupra limbii şi stilului lui A. I. Odobescu*, CIL, I, 113—137 ; 67. Scarlat Froda, *Odobescu şi teatrul*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1957 ; 68. D. Păcurariu, *Scrieri inedite din tinereţea lui Odobescu*, LL, III, 1957 ; 69. G. Călinescu, *Al. Odobescu*, RITL, VII, 1958, 3—4 ; 70. Florica Ionescu, *Limba şi stilul lui Al. Odobescu în „Pseudo-Kyneghetikos"*, VSD, 236—263 ; 71. M. Ignat-Frunză, *Preocupări de folclor în opera lui Alexandru Odobescu*, AUI, ştiinţe sociale, t. V, 1959 ; 72. Al. Andriescu, *Influenţa cronicilor în limba „Scenelor istorice" ale lui Al. Odobescu*, AUI, ştiinţe sociale, t. VI, 1960 ; 73. D. Păcurariu, *În legătură cu începuturile literare ale lui Al. Odobescu*, LL, IV, 1960 ; 74. Tudor Vianu, *Alexandru Odobescu*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960 ; 75. Geo Şerban, *O comedie necunoscută a lui Al. Odobescu*, VR, XVI, 1963, 4 ; 76. N. Georgescu-Tistu, *Activitatea bibliologică a lui Alexandru Odobescu*, SCB, V, 1963 ; 77. D. Tudor, *Alexandru Odobescu ca profesor*, AUB, ştiinţe sociale-istorie, t. XII, 1963 ; 78. Mihai Drăgan, *„Specificul naţional" în gîndirea literară a lui Odobescu*, ATN, II, 1965, 11 ; 79. Elena Piru, *Un proiect de ediţie a corespondenţei lui Al. Odobescu*, RITL, XIV, 1965, 3—4 ; 80. Paul Georgescu, *Proza eseistică*, CNT, 1966, 8 ; 81. Geo Şerban, *Cînd s-a născut Al. Odobescu*, RITL, XV, 1966, 1 ; 82. Maria Marinescu-Himu, *Odobescu şi clasicismul*, SC, VIII, 1966 ; 83. D. Păcurariu, *A. I. Odobescu*, Bucureşti, E.T., 1966 ; 84. Elena Piru, *Alexandru Odobescu. Documente literare*, RITL, XV, 1966, 2, 4, XVII, 1968, 2 ; 85. Massoff, *Teatr. rom.*, II, 335—338 ; 86. Şerban, *Exegeze*, 56—112 ; 87. Aurel Leon, *Drama lui Odobescu*, CRC, III, 1968, 2 ; 88. D. Păcurariu, *Corespondenţă inedită : Al. Odobescu ; B. P. Hasdeu*, RITL, XVII, 1968, 3 ; 89. Marin Sorescu, *Divagaţionismul*, LCF, XI, 1968, 31 ; 90. Ioan Grecul, Dumitru Braharu, *Contribuţii biografice privitoare la sfîrşitul tragic al lui Odobescu*, ST, XIX, 1968, 12 ; 91. *Ist. lit.*, II, 705—739 ; 92. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, 504—511 ; 93. N. A. Ursu, *Cui aparţine traducerea franceză a „Cîntării României"* ?, CRC, IV, 1969, 15 ; 94. George Baiculescu, *Al. Odobescu despre poetul latin Ovidiu. Pagini de proză necunoscută*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; 95. Elena Piru, *Odobesciana*, ATN, VI, 1969, 8 ; 96. C. Frîncu, *Limba scrierilor lui Al. I. Odobescu*, AUI, lingvistică, t. XV, 1969 ; 97. *[Informaţii. Scrisori]*, DIAF, I, *passim* ; 98. Geo Şerban, *Al. Odobescu epistolier*, TR, XIV, 1970, 30 ; 99. Marin Bucur, *Un document al revoluţiei de la 1848 în versiunea franceză a lui Al. Odobescu : „Procesele verbale" ale „Comisiei proprietăţii"*, VR, XXIII, 1970, 8 ; 100. Nicolae Manolescu, *Teme*, Bucureşti, Cartea românească, 1971, 112—114 ; 101. *Ist. teatr.*, II, 445—447 ; 102. Elena Piru, *Pe marginea morţii lui A. I. Odobescu. Note de istorie literară*, MS, II, 1971, 1 ; 103. Al. Philippide, *Alexandru Odobescu*, RITL, XX, 1971, 1 ; 104. Al. Dima, *Personalitatea lui Al. Odobescu*, RITL, XX, 1971, 1 ; 105. Rodica Florea, *Al. Odobescu, deschizător de drumuri în folclor*, RITL, XX, 1971, 1 ; 106. Răzvan Theodorescu, *Alexandru Odobescu şi unele preocupări de istoria artei „barbare" în Europa secolului al XIX-lea*, RITL, XX, 1971, 1 ; 107. Horia Oprescu, *Tragica romanţă de dragoste a lui Al. Odobescu*, VR, XXII, 1971, 7 ; 108. Păcurariu, *Clas. rom.*, 133—144 ; 109. Rotaru, *Ist. lit.*, I, 237—246 ; 110. Dan Cristea, *Arcadia amară*, RL, V, 1972, 37 ; 111. Săndulescu, *Lit. epistolară*, 103—112 ; 112. I. Negoiţescu, *Idealul estetic al omului : Odobescu*, ARG, VIII, 1973, 3 ; 113. Nicoleta Coatu-Manafi, *Aspecte ale prelucrării literare de material folcloric la Alexandru Odobescu*, RITL, XXII, 1973, 1 ; 114. Mircea Tomuş, *Document, creaţie şi program patriotic în literatura istorică a lui Odobescu*, RL, VI 1973, 22 ; 115. Mircea Tomuş, *Sensurile principale ale literaturii lui Odobescu*, ST, XXIV, 1973, 12 ; 116. Bucur, *Istoriografia*, 40—42 ; 117. Straje, *Dicţ. pseud.*, 499—500 ; 118. Zalis *Scriitori*, 135—142 ; 119. Săndulescu, *Citind*, 36—42 ; 120. Tepelea—Bulgăr, *Momente*, 224—234 ; 121. Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1974, 401—429 ; 122. Leon Baconsky, *Centenarul unei capodopere :*

„*Pseudo-cunegeticos*", ST, XXV, 1974, 5 ; **123.** Lascu, *Clasicii, passim* ; **124.** Nicolae Manolescu, *Odobescu — „Un călător cu gîndul de a scrie"*, RL, VIII, 1975, **46** ; **125.** Ioana Crețulescu, *Privirea artistică a lui Alexandru Odobescu*, VR, **XXVIII**, 1975, 11 ; **126.** Nicolae Cârlan, *Gîndirea artistică a lui A. I. Odobescu*, LL, 1975, vol. I ; **127.** N. Barbu, *Noi și clasicii*, București, 1975, *78—87* ; **128.** Nicolae Manolescu, *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu*, București, Minerva, 1976 ; 129. *Al. Odobescu interpretat de...*, îngr. și pref. Rodica Pandele, București, Eminescu, 1976 ; **130.** Gh. Macarie, *Sentimentul naturii în proza românească a secolului XIX*, București, Minerva, 1978, *133—143*.

G. D.

OECONOMU, Ciru (1848, Lungulețu, j. Dîmbovița — 20.II.1910, București), scriitor. Fiu al lui Gheorghe și al Mitanei Economu, a urmat liceul la București. A făcut studii juridice la Paris, de unde s-a întors în țară doctor în drept (1872). Ca magistrat, a avut o carieră sigură și rapidă. Procuror la Tribunalul de Ilfov (1873—1875), a fost avansat procuror la Curtea de Casație din București (1876) și apoi consilier la aceeași instituție (1878). În 1879, ajunge secretar general la Ministerul de Justiție, iar în 1882 — procuror general la Curtea de Apel din Capitală. Din 1884, e procuror la Înalta Curte de Casație din București.

Ca scriitor, **O.** a debutat cu versuri, scrise în timpul studiilor pariziene și publicate în „Columna lui Traian". Ulterior, a colaborat și la „Revista contimporană", „Convorbiri literare" și „Literatură și artă română". Versurile sale, patriotice sau de dragoste, nu reușesc să depășească sfera mediocrității, din cauza retorismului exagerat și a abundenței clișeelor. A scris și numeroase legende istorice, imitîndu-l pe D. Bolintineanu, preluînd maniera și limbajul acestuia. Notabile rămîn doar amplul poem *Babel* și unele imitații după poezii de Hugo. A tradus din Byron și Th. de Banville. A prelucrat și poezia *Le Clairon* de P. Déroulède sub titlul *Cimpoierul*, precum și *La Chanteuse* de E. Manuel, sub titlul *Cerșitoarea*. Este printre cei dintîi poeți români care au făcut cunoscută cititorilor de la noi poezia lui Ch. Baudelaire, combinînd ***Bénédiction*** și ***L'Albatros*** sub titlul ***Poetul***.

O. și-a încercat talentul și ca romancier, scriind *Răzbunarea lui Anastase* și *Fiica lui Sejan*, primul cu subiect din lumea Imperiului bizantin, al doilea — din lumea Imperiului roman. Scriitorul e un foarte bun și minuțios cunoscător al epocilor descrise, mișcîndu-se cu ușurință printre personaje și intrigi de curte. Dar caracterele sale sînt mai mult decorative decît reieșite din acțiune, deoarece pe autor îl interesează prea puțin psihologia lor. Interesul lui **O.** se îndreaptă către viața socială, intriga dovedindu-se un simplu pretext. Obiceiuri, tradiții, organizare politică, forme de guvernămînt — toate sînt urmărite în egală măsură din dorința evidentă de a cuprinde cît mai numeroase fapte. Informațiile istorice sînt introduse fără ostentație, la fel și descrierile de monumente, împrumutate adesea din tratate de istorie a arhitecturii. Cu exactitate și simț al culorii sînt prezentate fastuoasele interioare ale palatelor imperiale. **O.** este atras, de asemenea, și de povestirea unor evenimente secundare, ce încarcă narațiunea, dar contribuie la crearea atmosferei ; revenirea la linia principală a acțiunii se face, dealtfel, cu ușurință. Topită în fraze curgătoare, erudiția nu devine obositoare, dar romanele pierd vioiciunea compozițională, cu atît mai mult cu cît dialogurile sînt rare și stîngaci alcătuite. Atît *Răzbunarea lui Anastase* cît și *Fiica lui Sejan* respectă cu rigurozitate adevărul istoric, ceea ce frînează fantezia, și așa săracă, a autorului. Ambele romane au în centru două tipuri de arivișți ca, dealtfel, și ultimul său roman, *Din Rucăr*. Excesiv moralizator, acesta prezintă idilic satul românesc contemporan. Deznodămîntul apare astfel de un tragism artificios, iar intențiile satirice — atîtea cîte sînt — se pierd în considerații edulcorate și în descrieri, bine compuse totuși, ale peisajului montan.

— ***Memoriei lui Ștefan cel Mare***, CT, I, 1870, 29 ; ***Bene Merentibus***, Paris, Claye, 1871 ; ***O chitară politică***, CT, II, 1871, 26 ; ***Bucegiul și Baltica***, CT, II, 1871, 33 ; ***Desperare***, CT, III, *1872*, 6 ; *Conștiința*, CT, III, 1872, 9 ; ***Patricidul***, CT, III, 1872, 14 ; *Cînturi intime*. ***Elegii***, RCO, I, 1873, 7 ; *Estaz*, RCO, I, 1873, 9 ; *Cerșitoarea*, RCO, I, 1873, 10 ; ***Lui Victor Hugo***, RCO, II, 1874, 1 ; ***Cimpoierul***, RCO, II, 1874, 3 ; ***Poetul***, RCO, II, 1874, 6 ; ***Babel***, RCO, II, 1874, 7 ; ***La cameră***, **ALG**, I, 1875, 47 ; ***Defecțiunea lui Titu***, ALG, I, 1875, 52 ; ***Cronici și legende***, București, **Tip.** Gutenberg, 1890 ; ***Răzbunarea lui Anastase***, *Linda*, *Un jubileu literar*, București, Tip. **Gutenberg**, 1896 ; ***Fiica lui Sejan***, București, Imprimeria **statului**, 1899 ; *Din cugetările unui deziluzionat*, RELI, XXI, 1900, 1 ; *Din Rucăr (Scene văzute)*, pref. B. Delavrancea, București, Socec, 1905 ; *Romhilda*, CVC, I, 1907, 22. — **Tr.** : Byron, *Oscar d'Alva*, RCO, III, 1875, 4.

— **1.** Teodorescu, *Cercetări*, *48—49* ; **2.** Cyrus Oeconomu, *[Scrisori către I. Negruzzi și N. Petrașcu]*, **SDL**, II, ***359—360***. IV, *336* ; **3.** D. Evolceanu, ***Ciru Oeconomu, „Răzbunarea lui Anastase"***, **CL**, **XXX**, **1896**, **4** ; **4.** **Caragiale**, ***Opere***, IV, *421—422*, 5. V. A. Urechia, ***Ciru Oeconomu, „Răzbunarea lui Anastase. Linda. Un jubileu literar"***, **AAR**, partea administrativă, t. **XIX**, **1896—1897** ; **6. R.A.**, ***Recenziune***, IND, V, 1899, 18 ; **7. D.** C. Ollănescu, ***Ciru Oeconomu***, ***„Fiica lui Sejan"***, **AAR**, partea administrativă, **t. XXII**, **1899—1900** ; **8.** *Encicl. rom.*, III, *442* ; **9.** G., ***„Din Rucăr", roman de d. Ciru Oeconomu***, **RID**, **III**, **1905**, **9** ; **10.** Spartacus, ***„Din Rucăr" de Ciru Oeconomu***, **ADV**, **XVIII**, **1905**, ***5636*** ; **11.** N. Iorga, ***Cronica***, NRL, II, 1910, 10 ; **12.** Maiorescu, ***Critice***, I, ***184—185*** ; **13.** Iorga, ***Ist. lit. cont.***, I, ***112—113*** ; **14.** Predescu, ***Encicl.***, ***613*** ; **15.** G. Călinescu, ***Material documentar***, RITL, X, 1961, **2** ; **16.** Perpessicius, ***Alte mențiuni***, II, ***395—396*** ; **17.** Cornea, ***Alecsandrescu—Eminescu***, ***288—324***.

D. M.

OLAHUS, Nicolaus (10.I.1493, Sibiu — 17.I.1568, Trnava), istoric și cărturar umanist. Descendent al unei vechi familii voievodale românești, origine ce va fi invocată cu mîndrie de umanistul de prestigiu european de mai tîrziu, **O.** este al doilea din cei patru copii ai sibiencei Varvara Hunsar și ai argeșanului Stoian (Ștefan). Familia lui se înrudea cu domnitorii munteni Vlad Țepeș și Mihnea cel Rău. Cel din urmă s-a folosit de serviciile diplomatice ale lui Ștefan Olahus în timpul refugiului său de la Sibiu. Bunica dinspre tată a lui **O.**, Marina, era sora voievodului Iancu de Hunedoara, Ștefan Olahus refuzînd la un moment dat sprijinul vărului său Matei Corvin pentru dobîndirea tronului de la Tîrgoviște, în favoarea vieții liniștite de jude crăiesc în Orăștie. **O.** frecventează școala săsească din Sibiu, apoi pe cea din Orăștie. Din 1505, studiază, la școala capitulară din Oradea, latina, teologia, poetica, retorica, muzica și astronomia. De la 17 ani, din 1510, este numit paj la curtea regală din Buda, dar părăsește viața de curtean pentru cea ecleziastică. Este secretar episcopal la Pécs și canonic de Strigoniu (Esztergom). Din 1526, este adus la curte ca secretar și consilier al lui Ludovic al II-lea. După înfrîngerea de la Mohács, însoțește în exil pe regina văduvă Maria, care va deveni, în 1531, regentă în Țările de Jos. În anii petrecuți la Bruxelles, prin poziția la curtea regentei și prin cultura sa, **O.** devine un mecena al filozofilor și scriitorilor umaniști. Relațiile sale cu scriitori

din diferite țări ale Europei, cu profesori de la Universitatea din Louvain și cu Erasm din Rotterdam au fost foarte fecunde. În această perioadă, **O.** își scrie lucrările sale istorice. În 1542 revine în Ungaria și este numit consilier, în 1543 devine cancelar al regatului și episcop de Zagreb, apoi episcop de Agria. Diploma de reînnobilare a lui **O.** cu titlul de baron imperial este, în 1548, un nou prilej de a se reaminti originea sa românească și înrudirea cu familia domnitoare a Drăculeștilor, cu Iancu de Hunedoara și Matei Corvin. În 1562 el urcă cea mai înaltă treaptă, la care putea să aspire datorită meritelor sale excepționale: este numit regent al Ungariei. Ca regent, el luptă pentru a întări țara contra pericolului turcesc. El are merite mari în ceea ce privește organizarea învățămîntului, reorganizînd școala de la Tyrnavia (Trnava), fondînd un seminar și un internat, asigurînd profesorilor o bază materială și o situație legală, care să-i pună la adăpost de abuzurile bisericii. A acordat aceeași importanță învățămîntului laic, introducînd ca obiecte de studiu pe marii clasici greci și latini. A lăsat prin testament o parte din averea sa instituțiilor culturale pe care le crease.

Prima sa lucrare istorică, *Hungaria*, a fost terminată în 1536, fiind scrisă în latinește, la cererea regentei Maria. Opera este o monografie istorică, geografică, economică și etnografică în nouăsprezece capitole, din care opt sînt consacrate Daciei. Metoda istorică aplicată de **O.** este cea din scrierile umaniștilor. El este primul român care afirmă, în scris, unitatea de neam, de origine și de limbă a românilor din cele trei țări. În legătură cu Transilvania, **O.** menționează că „valahii" reprezentau cea mai veche populație din acest ținut, a cărui frumusețe o evocă, plin de nostalgie, ca pe o fabuloasă țară de basm. A doua lucrare istorică, *Atila*, a fost compusă cu scopul de a da curaj celor înfrînți, după dezastrul de la Mohács. Ultimul capitol este consacrat secuilor. Inspirîndu-se din cronicile maghiare de la 1225, el îi consideră urmași ai hunilor. Lucrarea istorică *Chronicon* este de proporții modeste. Aici se găsesc indicate, cronologic, evenimentele cele mai importante, de la 1464 (încoronarea regelui Matei Corvin) la 1558 (încoronarea lui Ferdinand de Habsburg ca împărat german) și informații autobiografice însemnate. **O.** a fost și un poet apreciat al timpului său. Sub titlul *Carmina* sînt reunite epitafuri, corespondență cu prieteni, felicitări, elegii, satire, poezii pastorale, toate în limba latină. Importantă este corespondența purtată de **O.** cu personalități politice, diplomatice, ecleziastice și culturale din epocă. Din această corespondență se disting 29 de scrisori, de o mare valoare, adresate lui Erasm.

— *Carmina*, în Șt. Bezdechi, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, Aninoasa-Gorj, 1939 ; *Texte alese (Hungaria, Atila, Carmina, Corespondență)*, în *Umanistul Nicolaus Olahus (Nicolaie Românul) (1493—1568)*, îngr. și introd. I. S. Firu, Corneliu Albu, București, E. Ș., 1968 ; *Corespondență cu umaniști batavi și flamanzi*, îngr. și pref. Corneliu Albu, tr. Maria Capoianu, București, Minerva, 1974 ; *Filipica rostită în Dieta de la Augsburg* (tr. și publ. Corneliu Albu), MS, VI, 1975, 1.

— 1. N. Iorga, *Renegați în trecutul țărilor noastre și al neamului românesc*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVI, 1914 ; 2. I. Lupaș, *Doi umaniști români din secolul al XVI-lea*, București, Cultura națională, 1928 ; 3. Șt. Bezdechi, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, Aninoasa-Gorj, 1939 ; 4. I. Crăciun, *Cronicile românești ale Transilvaniei și Banatului*, AII, I—II, 1958—1959 ; 5. Piru, *Ist. lit.*, I, *48—51* ; 6. *Ist. gînd.*, *54* ; 7. Emil Domocoș, *Un descendent al voievozilor români de pe Argeș : Nicolae Olahus (Valahul)*, ARG, II, 1967, 12 ; 8. Corneliu Albu, *Un strălucit umanist : Nicolaus Olahus*, AST, III, 1968, 1 ; 9. Corneliu Albu, *Nicolaus Olahus — un umanist român de prestigiu*, RL, I, 1968, 5 ; 10. Emil Domocoș, *Idei pedagogice înaintate în opera și activitatea umanistului român Nicolae Olahus (1493—1568)*, RPD, XVII, 1968, 6 ; 11. Maria Holban, *Nicolaus Olahus et la description de la Transylvanie*, RRH, VII, 1968, 4 ; 12. Octavian Șchiau, *Nicolaus Olahus*, TR, XII, 1968, 3 ; 13. Pompiliu Teodor, *Nicolaus Olahus*, F, IV, 1968, 1 ; 14. I. S. Firu, Corneliu Albu, *Studiu introductiv* la *Umanistul Nicolaus Olahus (Nicolaie Românul) (1493—1568)*, București, E. Ș., 1968, *7—111* ; 15. Al. Tonik, *Diplomele de înnobilare ale lui Nicolaus Olahus*, RA, XII, 1969, 1 ; 16. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *58—62* ; 17. G. Mihăilă, *Nicolaus Olahus*, LRV, I, *250—255*.

A. S.

OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru C. (21.III.1849, Focșani — 20.I.1908, București), scriitor. Fiu al lui Constantin și al Mariei Ollănescu, proprietari în Focșani, **O.-A.** a studiat la colegiul bucureștean „Sf. Sava" și la Institutul Academic din Iași, pe care l-a terminat în 1868. În anul următor, împreună cu Șt. C. Michăilescu, Gr. G. Tocilescu și G. Dem. Teodorescu, participă la întemeierea societății „Românismul", condusă de B. P. Hasdeu. Între 1870—1873 a studiat dreptul la Paris și la Bruxelles ; după întoarcerea în țară, între 1873—1874 a fost magistrat. În următorii doi ani a îndeplinit funcția de primar al orașului Tecuci, legînd, în acest timp, o strînsă prietenie cu Th. Șerbănescu. Din 1876, a intrat func-

ționar la Ministerul de Externe, inaugurînd astfel o intinsă carieră diplomatică : secretar general al ministerului, secretar de legație și apoi ministru al României la Istanbul, Viena și Atena. În 1893, a devenit membru al Academiei Române și, mai tîrziu, vice-președinte al secției literare. Membru al Junimii din 1878, a colaborat constant la „Convorbiri literare" pînă în 1895. Relațiile sale cu Junimea răcindu-se, **O.-A.** a înființat o nouă grupare artistică, „Amicii literaturii și artei române", al cărei președinte a și fost. Admirator al lui V. Alecsandri, el s-a bucurat de prietenia acestuia.

Fără să fi desfășurat o prea întinsă activitate de prozator, **O.-A.** este unul din nuveliștii înzestrați de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Influențat de C. Negruzzi, N. Filimon și I. Ghica, precum și de proza realistă franceză și engleză, el reușește să creeze, cu toate acestea, tipuri originale. Folosind o limbă aproape lipsită cu totul de neologisme, apelînd la termenii populari cei mai răspîndiți, scriitorul dovedește un incontestabil simț artistic. Stilul scrierilor sale în proză se distinge prin siguranță și prin proprietatea termenilor. Fraza poate fi apropiată de aceea a lui A. I. Odobescu, prin echilibrul părților, prin claritatea ei deosebită, prin calmul desfășurării și sobrietatea tonului. Atributelor stilistice li se adaugă imagistica, pentru care concretizarea plastică este aproape singurul scop. A contribuit la aceasta și plasarea subiectelor fie într-o epocă pitorească, fie într-un cadru exotic. Majoritatea nuvelelor sale își desfășoară acțiunea în Țara Românească, între 1800—1850, iar altele în Grecia. Personajele cunosc o viață aventuroasă, cu ridicări și căderi neprevăzute. E o consecință a caracterului lor, dedus, de cele mai multe ori, din originea socială. Din apele tulburi ale obîrșiei, **O.-A.** alege trăsăturile care să confere eroilor săi nu numai originalitate, ci și dramatism. În toate nuvelele, scriitorul creează un tablou amănunțit al personajului și al ambianței. De aceea, începe de obicei cu prezentarea antecesorilor, făcînd un fel de „fișă" naturalistă. Excelează în aplicarea acestui procedeu nuvela *Fata spînzuratului.* Scriitorul continuă apoi prin descrierea soartei personajului fie pînă la moarte, fie pînă la un anumit moment, socotit semnificativ în definirea caracterului. În ambele cazuri, firul principal al intrigii este însoțit de numeroase episoade adiacente, care îl explică și-l întregesc. Construcția nuvelelor lui **O.-A.** este, astfel, arborescentă și are cu atît mai multe șanse de a lua amploare cu cît scriitorul e furat adesea de plăcerea explicațiilor secundare. Este și motivul pentru care *Fecior de bani gata,* care promitea să devină unul din cele mai realizate romane de moravuri românești din secolul al XIX-lea, după *Ciocoii vechi și noi* de N. Filimon, a rămas neterminat.

Ca poet, **O.-A.** a debutat la 1870, în „Foaia societății „Românismul", cu un ciclu de *Doine,* în care brodează motive culte pe o canava populară. Versurile de mai tîrziu se disting prin aceeași acuratețe a limbii ca și scrierile în proză. Imaginile sînt simple și limpezi, iar coloritul poeziilor luminos, cu tonalități calme, aproape idilice. Natura este un mijloc de fortificare, de îndepărtare a melancoliei. Atitudinea față de viață e, în esență, horațiană. În genere, lirica sa are un aspect festiv. Realizate sînt și *Satirele,* scrise de pe pozițiile junimismului, și care vizează îndeosebi înstrăinarea, renunțarea la obiceiurile strămoșești.

Ca dramaturg, a debutat în 1878, cînd i s-a jucat piesa-proverb *Lupul și barza,* urmată, după puțină vreme, de comedia *Pe malul gîrlei* și apoi de *Pribeagul.* Toate trei cuprind aluzii la unele evenimente politice ale epocii, ceea ce explică și succesul lor. Dincolo de acest fapt, ele se disting prin stilul savuros, împînzit de expresii populare, dar păcătuiesc printr-o excesivă tendință moralizatoare. Alte trei piese *(După război, Fanny, Primul bal)* sînt comedii de situații, compuse cu multă grijă, dar lipsite de nerv dramatic. Ultima ar putea fi o prelucrare după o piesă germană, necunoscută. A plănuit să scrie, împreună cu I. Ghica, o comedie de moravuri, proiect care însă nu s-a realizat. Între 1878—1879, **O.-A.** a susținut, sub pseudonimul Ascanio, cronica dramatică la ziarul „România liberă", iar între 1884—1885, la „Vointa națională", unde a semnat și cîteva cronici literare. În cronicile teatrale s-a preocupat mai mult de spectacol, insistînd asupra regiei, scenografiei și jocului actorilor. În calitate de critic literar, a combătut pesimismul posteminescian (criticîndu-i și pe bunii săi prieteni Duiliu Zamfirescu și T. G. Djuvara). L-a prețuit în mod deosebit pe I. L. Caragiale, scriind una din cele mai bune cronici dramatice despre *O scrisoare pierdută* și un raport academic în favoarea premierii volumului *Momente.* **O.-A.** este și autorul unui amplu studiu monografic intitulat *Teatrul la români,* în care face un istoric atît al teatrului popular, cît și al celui cult. Folosindu-se de o bibliografie extrem de bogată, apelînd la amintirile unora dintre întemeietorii și sprijinitorii teatrului nostru cult, el a reușit să scrie cea dintîi istorie sistematică a spectacolului românesc, în strînsă legătură cu viața socială. Cu acest prilej, a prezentat competent, primul la noi, și o istorie a criticii dramatice românești.

O.-A. este un înzestrat traducător al lui Horațiu. A studiat la Paris cu specialiști recunoscuți ai operei poetului latin. În transpunerea românească, el a modernizat prozodia antică, adoptînd versul, ritmul modern și chiar rima. A proiectat să traducă în întregime opera lui Horațiu ; nu a reușit însă să tălmăcească decît epistolele, odele și epodele, două satire și, integral, pentru întîia oară la noi, *Arta poetică* (1891). Din franceză, a tradus *Ruy Blas* de V. Hugo, text după care s-a jucat aproape trei decenii la Teatrul Național din București. A mai tradus din Catul, Fr. Coppée, Ada Negri, Turgheniev, Multatuli.

— *Doine,* FSR, I, 1870, 1 ; *Lupul și barza,* CL, XII, 1878, 7 ; *[Cronici dramatice],* RLB, II, 1878, 209, 211, 214, 232, 244, 256, 285, 286, 433, III, 1879, 704, 711—717, VN, I, 1884, 73—77, 81, 85, 88, 93, 106, 107, 110, II, 1885, 216 ; *Naravuri orientale. Nevruz,* CL, XVI, 1882, 3, 5, 6 ; *Iubirea și datoria. Amintire din rezbel. 1877* (în colaborare cu Fr. Damé), CIMP, I, 1882, 5—10 ; *Jocurile seculare,* CL, XVII, 1883, 3 ; *Naravuri orientale,* CL, XVII, 1883, 5, 6 ; *Studii și figuri literare,* VN, I, 1884, 114, 116, 124, 126, 127, 143 ; *Cîntec din Languedoc,* CL, XXII, 1889, 12 ; *Fata spînzuratului,* CL, XXVI, 1892, 2 ; *Teatru,* București, Tip. Göbl, 1893 ; *Vasile Alecsandri,* București, Tip. Göbl, 1894 ; *Ospățul lui Nasidienus,* CL, XXIX, 1895, 5 ; *Isprava lui Pandur,* CL, XXIX, 1895, 8 ; *Petre Cioclul,* LAR, I, 1896, 2, 3 ; *Teatrul la români,* I—II, București, Tip. Göbl, 1897—1898 ; *Cronica,* LAR, I, 1897, 10 ; *C. A. Rosetti critic și director de teatru,* LAR, III, 1898, 6, 7 ; *Fecior de bani gata,* LAR, IV, 1899, 2—5, VIII, 1902, 7, XI, 1907, 5, 6 ; *Const. A. Grigoriu, „Teatru de familie" ; H. G. Lecca, „Jucătorii de cărți" ; Ciru Oeconomu, „Fiica lui Sejan",* AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; *Poezii,* Bucuresti, Socec, 1901 ; *M. Codreanu, „Diafane" ; I. L. Caragiale, „Momente" ; Șt. O. Iosif, „Patriarhale" ; Radu D. Rosetti, „Cele din urmă" ; Achile Theodoride, „Olimnio" ; Al. Vlahuță, „România pitorească",* AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901—1902 ; *Poetul Theodor Șerbănescu,* LAR, VI, 1902, 1 ; *Din viața teatrului,* LAR, VII, 1903, 3 ; *Societatea română și literatura,* LAR, VIII, 1904, 2, 3 ; *Banul alb,* LAR, IX, 1905, 1—3 ; *Burdumba,* LAR IX, 1905, 11, 12, X, 1906, 1—3, 5 ; *„Marin Gelea", roman de N. Petrașcu,* LAR, X, 1906, 5 ; *Cîntărețul din luncă,* LAR, XII, 1908, 1—3 ; *Satire. Pe malul gîrlei,* Bucuresti, Alcalay, 1908 ; *Activitatea literară și culturală a lui C. A. Rosetti,* OMR, 352—363. — **Tr. :** V. Hugo, *Ruy Blas,* CL, XII, 1878, 3—7 ; Catul, *De inconstantia faeminei amoris, Ad Lesbiam,* CL, XII, 1879, 12;

Fr. Coppée, *Trei păsări*, CL, XIV, 1880. 3 ; Horațiu, *Ode, epode, Carmen Saeculare*, I, București, Socec, 1891, *Ad Pisones (Ars poetica)*, București, Tip. Göbl, 1891, *Satira IV*, CL, XXVII, 1893, 7, *Satira IX*, CL, XL, 1906, 3—5 ; Ada Negri, *Ninsoare*, ATRO, II, 1895, 6 ; Multatuli, *Tăietorul de pietre*, TL, II, 1902, 77 ; Turgheniev, *Osînda nebunilor vei auzi*, TL, II, 1902, 77.

— 1. T. Maiorescu, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1878]*, SDL, I, *11* ; 2. D. C. Ollănescu-Ascanio, *[Corespondență cu I. Negruzzi și N. Petrașcu]*, SDL, II, *384—421*, VI, *337—348* ; 3. Fr. D[amé], *Săptămîna teatrelor. „Ruy Blas"*, ROM, XXII, 1878, 24 octombrie — 2 noiembrie ; 4. Stemil [St. C. Michăilescu], *„Ruy Blas" de Victor Hugo, tradusă de D. C. Ollănescu*, RLB, II, 1878, 436—439 ; 5. *Acta căsătoriei d-lui Demetrie Constantin Olănescu cu d-ra Eugenia Strat, 1879*, A.S.I., Starea civilă oraș Iași, căsătoriți, dosar 4547/1879 ; 6. Alecsandri, *Corespondență, 200—207* ; 7. Arutnev [Gr. Ventura], *„Pribeagul", proverbe-allégorie en un acte, en vers, par Ascanio*, IR, IV, 1880, 734 ; 8. Fr. Damé, *Săptămîna teatrelor*, ROM, XXIV, 1880, 27 februarie ; 9. Ghica, *Documente, 91—107* ; 10. Maiorescu, *Critice*, III, *275—282* ; 11. I. Dragomirescu-Ranu, *Teatrul Național*, ROM, XXXVII, 1893, 283 ; 12. Petrașcu, *Figuri, 135—144* ; 13. Caragiale, *Opere*, III, *313—314* ; 14. *[Date biografice]*, AMAS, *62—63* ; 15. D. C. Ollănescu-Ascanio, *Scrisoare din Atena*, CL, XLII, 1908, 2 ; 16. I. Negruzzi, *Dimitrie C. Ollănescu*, CL, XLII, 1908, 2 ; 17. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *315* ; 18. N. Petrașcu, *Dimitrie C. Ollănescu (Ascanio)*, București, Cultura națională, 1926 ; 19. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *246—247* ; 20. Nicolae Laslo, *Horațiu în literatura română*, GR, III, 1935, 11 ; 21. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 197—198, 203—204* ; 22. Tăușan, *Aspecte, 112—116* ; 23. Ciorănescu, *Teatr. rom., 150—153* ; 24. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 25. I. Petrovici, *De-a lungul unei vieți*, București, E. L., 1966, *62—65* ; 26. *Ist. lit.*, III, *69—70*.

D. M.

OLTUL (1857) v. **Vocea Oltului.**

OLTUL, gazetă bisăptămînală care a apărut la București, de la 14 noiembrie 1873 pînă la 22 decembrie 1874. Ar fi apărut și în 1875. Ziarul a fost scos de partidul liberal în timpul unei campanii de înlăturare a guvernului Lascăr Catargiu. Conducerea periodicului a fost încredințată tînărului Al. Macedonski. *Profesiunea de credință* cu care debutează Macedonski în **O.** este socială, umanitară, chiar revoluționară. Macedonski a transformat **O.** într-o curajoasă publicație antimonarhică. Pentru că a reprodus aici o insinuantă *Respectuoasă cerere guvernului* (în care se cerea publicarea genealogiei casei regale pentru a se putea evita situația de lezmajestate), lui Macedonski i s-a intentat un proces de presă. Poetului îi aparține accentul particular pus pe libertatea presei, critica reformei codului penal, orientarea polemică a ziarului, în duel cu întreaga presă guvernamentală, ba chiar cu organele propriului său partid. Lui Macedonski i se datorează și spațiul mai larg acordat părții literare. În paginile **O.** se găsește o mare parte a producției de tinerețe a poetului — încercări ce nu se disting prea mult de poezia epocii. Macedonski relua motivele lirice ale vremii cu o juvenilă dar deplină încredere în sine (*La patria, Un tînăr poet murind, Reîntoarcerea, Chemarea la arme a lui Tudor Vladimirescu, Fericirea vieții cîmpenești, Meditațiune, La condeiul meu, Melancolia, Desperarea, Fatalitatea, Secolul*). Cîteva accente mai personale se conturează chiar în această producție poetică de început, interesînd evoluția ulterioară a poetului. Unele motive vor fi reluate mai tîrziu, într-o desăvîrșită execuție poetică. *Umbrei amicului meu Ricardo Bergamasco*, apărută în **O.**, este schița poeziei *O umbră de dincolo de Styx*. Ceilalți colaboratori literari sînt mai puțin însemnați : N. Țincu, N. V. Scurtescu, T. G. Djuvara, alături de B. P. Rădulescu, Șt. I. Slăvescu, Const. I. Cornățeanu, D. N. Saphir, I. N. Polychroniade și cîtiva dintre scriitorii din cercul Junimii — Th. Șerbănescu, Veronica Micle. Revista reproduce versuri din poeții pașoptiști, cultivați și mai tîrziu de Macedonski la „Literatorul" : Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, precum și din Gr. H. Grandea și M. Zamphirescu. În **O.**, Macedonski publica, în traducere din franceză, o suită de portrete romanțate : *Lucreția, Jana d'Arc, Cleopatra regina Egiptului* (de Al. Dumas), *Jana Grey* (de G. Dufaye) și o versiune a *Lacului* lui Lamartine.

— 1. *Profesiune de credință*, OLU, I, 1873, 1, reed. în PLR, I, *314—315* ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *462* ; 3. Marino, *Macedonski, 112—122*.

S. C.

ONACIU, Alexandru (30.III.1844, Recea-Cristur, j. Cluj — ?), nuvelist. Face studiile gimnaziale și superioare (juridice) la Cluj. În 1862 ocupă funcția de vicenotar comunal, iar în 1871 trece ca notar la tribunal, devenind apoi judecător și avocat. Mai tîrziu, este numit judecător la Curtea de Apel (1889) și judecător supleant la Curie, în Budapesta (1898).

În tinerețe, **O.** a fost unul dintre colaboratorii revistei „Familia". A publicat aici, din anul 1866 pînă în 1875, nuvele, „conversări cu cetitoarele", articole de popularizare. Două nuvele, *Ultimul principe* și *Marți seara*, au fost premiate la concursurile „Familiei". Ca și alte scrieri din revista lui Iosif Vulcan, nuvelele lui **O.** sînt reflexul orientării publicației către inspirația istorică și populară. Cultivînd narațiunea simplă, cu intrigă romanțioasă, naivă, din care să se desprindă cu ușurință o învățătură morală, întărită și prin stilul sentențios, **O.** aparținea unui climat literar caracteristic de asemenea „Familiei".

— *Datinile poporului român. Vergelul și Prinosul*, F, II, 1866, 23 ; *Veronica*, F, III, 1867, 14—17 ; *Ultimul principe*, F, IV, 1868, 8—13 ; *Amor și amiciție*, F, VI, 1870, 7—11 ; *Marți seara*, F, VII, 1871, 1—6 ; *Palat și colibă*, F, VII, 1871, 27—33 ; *Aurelia*, F, VIII, 1872, 39—41 ; *Cununa*, F, XI, 1875, 7—10 ; *Nu-i tot aur ce lucește*, AMF, II, 1879, 5—8.

— 1. *Encicl. rom.*, III, *460* ; 2. Predescu, *Encicl.*, *615*.

G. D.

ONIȚIU, Virgil (21.II.1864, Reghin — 21.X.1915, Brașov), scriitor. Era cel mai mare din cei cinci copii ai magistratului Alexandru Onițiu. Urmează școala primară la Reghin și Caransebeș, iar cursurile secundare la Seghedin. Se înscrie în 1882 la Seminarul teologic din Sibiu, după absolvirea căruia este o vreme ajutor de redactor la „Telegraful român" și „cancelist" al Mitropoliei. În 1886 pleacă la Viena, unde frecventează cursurile Facultății de litere. Își termină însă studiile la Budapesta. Fusese președinte al societății „România jună" din Viena (1888), activase apoi în societatea „Petru Maior" din Budapesta, fiind și redactor al revistei „Roza cu ghimpi" (1888). Întors în țară, este numit, în septembrie 1890, profesor de latină și română în Brașov, pentru ca din 1894 pînă la sfîrșitul vieții să aibă conducerea școlilor române centrale din Brașov. S-a dovedit un bun pedagog și un bun organizator al învățămîntului, preocupat de modernizarea instituției. Publică mai multe manuale școlare, înființînd totodată, în 1896, Fondul Coresi, destinat să ajute profesorii în misiuni de studiu și în editarea manualelor didactice. Este, din 1896, vicepreședinte al Societății pentru fond de teatru român, inițiator al editării co-

lecției „Biblioteca teatrală" la Brașov, vicepreședinte și apoi președinte al secției literare în cadrul Astrei. În 1902 a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

Fără să fie deosebit de rodnic, scrisul lui **O.** ilustrează o anumită etapă a literaturii ardelene. Debutase în „Muza", revista-manuscris a Seminarului din Sibiu. Colaborează apoi la „Telegraful român", „Noua bibliotecă română", „Familia". Numele lui este legat însă mai ales de „Tribuna" din Sibiu, unde publică, între 1888 și 1895, sub semnătura Gil, traduceri din Jules Verne, F. Dostoievski, L. Tolstoi, nuvele, schițe și numeroase foiletoane (unele semnate Ile Borg). În 1889 îi apare în „Convorbiri literare" povestirea *Tanda și Manda*, iar în 1890 „Tribuna" îi premiază schița umoristică *O serată literară—muzicală—declamatorică în Șunturug.* Din prozele apărute în periodice, **O.** alcătuiește în 1897 volumul *De toate.* Mai colabora la „Foaia ilustrată", scria articole în „Transilvania", „Gazeta Transilvaniei", „Vatra". Alte foiletoane umoristice și satirice, apărute mai cu seamă în „Drapelul" din Lugoj (mai publica și la „Românul" din Arad), sînt reunite în volumele *Clipe de repaus* (1901, 1903), semnate cu pseudonimul Sorcovă.

Înzestrat mai ales cu dar de povestitor umorist, **O.** părăsește destul de repede proza romantică, de nuanțe psihologice, spre care era îndreptat și de lecturile din scriitorii ruși, dar care la el apare artificioasă, nereușită *(Fără nume, Praf și cenușă).* Cîteva povestiri de observație realistă a satului ardelean sînt scrise sub influența lui I. Slavici. Într-o povestire precum *Sărmanul Fekete Jóska* se analizează cu intuiție uneori remarcabilă frămîntarea unui personaj, ce pare a anticipa drama eroului din *Pădurea spînzuraților* de Liviu Rebreanu. Jovialului **O.** îi convin însă schițele în care își pune în valoare spiritul critic, verva umoristică. Ținta o formează unele tipuri din „intelighenția" ardeleană, cu false atitudini patriotice și ignoranță ascunsă sub formule sacrosancte. Mai ales ***Epistola ad Corobetium sive De arte corespondentica*** este, în acest sens, edificatoare. În ***Notarul Scurtu*** sau în amintirile din viața de student *(**Tanda și Manda**,* de pildă). **O.** creionează, cu mînă sigură, portrete, în care se trece nuanțat de la duioșie la ironie. ***Linda Raia*** este o schiță amuzantă despre o nevinovată obsesie, ca mai tîrziu la D.D. Pătrășcanu. Scriitorul umorist este înrîurit de Mark Twain, din a cărui literatură se traducea mult la sfîrșitul secolului. Dar, cu vremea, umorul lui **O.** își pierde degajarea și firescul, majoritatea foiletoanelor și schițelor din ***Clipe de repaus*** vădind o anume oboseală.

Din preocupările de profesor de limba și literatura română s-au născut cele cîteva cercetări de istorie literară și folclor ale lui **O.** Ele fac dovada unei informații serioase, în primul rînd. Interpretării nu-i lipsește uneori finețea analitică, precum în articolul ***Ceva despre epica lui Vasile Alecsandri.*** Pregătind acțiunea de culegere a folclorului, publicat apoi de revista „Vatra", studiul ***Straturi în poezia noastră poporană*** încearcă o periodizare a literaturii populare. Se pleacă de la teoria straturilor istorice a lui B. P. Hasdeu și se discută vechimea și cronologizarea poeziei populare, prezența elementelor păgîne și creștine în balade, tipurile de eroi populari. Scrierile *Limba română. Ființa, originea, rudeniile și istoria ei. Istoria literaturei române* (pînă în secolul al XVIII-lea) sînt părți din cursurile de liceu ale lui **O.**, iar antologia literară comentată *Din cele trecute vremi* are tot caracter didactic, de popularizare. În 1892, **O.** scosese o culegere cuprinzînd ***101 istorioare morale pentru tinerime***, prelucrate din limba germană (aici iscălea Un prietin al copiilor), iar în 1900 dă o ediție, „pe înțeles întocmită", din *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu.

— *Dinaintea Griviței*, NBR, I, 1882, 13—16 ; *O intrigă cu bun sfîrșit*, NBR, I, 1883, 17 ; *O glumă*, F, XIX, 1883, 33, 34 ; *Ursita mea*, F, XIX, 1883, 38, 39 ; *Deian*, F, XX, 1884, 11—13 ; *Niciodată*, F. XX, 1884, 41, 42 ; *Ceva despre epica lui Vasile Alecsandri*, T, XXI, 1890, 9, 10 ; *Vasile Alecsandri*, T, XXI, 1890, 11 ; *Straturi în poezia noastră poporană*, V, I, 1894, 4, 5 ; *De toate*, Brașov, Ciurcu, 1897 ; *Clipe de repaus*, I—II, Brașov, Ciurcu, 1901—1903 ; *În sat la Tînguiești*, Sibiu, Astra, 1912 ; *Din cele trecute vremi*, Arad, Tip. Concordia, 1912 ; *Notarul Scurtu*, PAU, *113—119* ; *O serată literară—muzicală—declamatorică în Șunturug*, POAR, *183—208*. — **Tr.** : E. Labiche și Fr.-A. Jolly, ***Pentru ochii lumii sau Cum se-mbată lumea cu apă rece***, F, XXII 1886, 47—52 ; Jules Verne, *Cinci săptămîni în balon*, TR, V, 1888, 9—24, 26—29 ; Dostoievski, *[Povestiri și nuvele]*, TR, V, 1888, 219—231, 234—240, 245, 246, 250 ; L. Tolstoi, ***Fericirea casnică***, TR, V, 1888, 254—275.

— **1.** S. Albini, ***Concursul literar al „Tribunei"***, TR, VII, 1890, 264 ; **2.** Sex. Til. [Pușcariu], *„De toate. Schițe și novele" de Virgil Onițiu*, GT, LXI, 1898, 8, 9 ; **3.** D. Evolceanu, *Virgil Onițiu, „De toate. Schițe și novele"*, CL, XXXII, 1898, 11 ; **4.** I. Caragiani, *Sorcovă, „Clipe de repaus"*, AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901—1902 ; **5.** Il. Chendi, *„Clipe de repaus" de Sorcovă (Virgil Onițiu)*, CL, XXXVI, 1902, 7 ; **6.** Chendi, ***Foiletoane***, *116—121* ; **7.** Bârseanu, *Ist. școalelor*, *590* ; **8.** I. C. Negruzzi, *Sorcovă, „Clipe de repaus"*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904 ; **9.** Iorga, *Oameni*, II, *180* ; **10.** Iosif Blaga, *Directorul Virgil Onițiu. Sufletul și activitatea lui*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1916 ; **11.** Axente Banciu, *Virgil Onițiu*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1926 ; **12.** I. Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; **13.** Breazu, *Studii*, I, *245—246* ; **14.** Horia Teculescu, *V. Onițiu, un educator, deschizător de suflete și ziditor de idealuri. Viața și opera*, pref. I. Bratu, București, Casa școalelor, 1937 ; **15.** I. Nicoară, *Virgil Onițiu*, AST, II, 1967, 9 ; **16.** Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Nițu, Grigore Ploeșteanu, *Profiluri mureșene*, Tîrgu Mureș, 1971, *233—243* ; **17.** *Cărturari brașoveni*, *170—171* ; **18.** Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, București, Minerva, 1972, *passim* ; **19.** Straje, *Dicț. pseud.*, *503*.

G. D.

OPINCA, foaie politică și literară care a apărut, de două ori pe săptămînă, la București, între 20 mai 1884 și 24 martie 1885. Trăsătura caracteristică a acestei gazete, pe plan politic, este ardoarea cu care milita în favoarea românilor din Transilvania, precum și în probleme de politică internă, atacînd neobosit monarhia și guvernarea liberală. Cu epigrame susține partea literară a periodicului Al. Macedonski. Este posibil ca și unele dintre articolele politice, semnate cu pseudonimul Jupiter, să fie scrise tot de poetul ***Nopților.*** În **O.** au mai publicat versuri Bonifaciu Florescu, N. G. Rădulescu-Niger și Al. Obedenaru care, probabil, a debutat aici, iscălind Alexandru S. Georgiad-Obedenaru.

R. Z.

OPINCA, foaie culturală și literară scoasă la Reșița, săptămînal, între 1 mai și 27 octombrie 1885 de S. Pocreanu. **O.** este unul din puținele periodice culturale care se adresează țăranilor din aceste părți, cu scopul de a le trezi interesul pentru lectură și pentru literatură. Totodată, **O.** încearcă să atragă atenția asupra valorii literaturii populare și, mai ales, îndeamnă cititorii să culeagă folclor, organizînd și un concurs. În **O.** s-a publicat și literatură de dincolo de Carpați (inițiativele literare aveau la bază o atitudine politică și națională): versuri de D. Bolintineanu și Gh. Sion, proză de C. D. Aricescu. P. Ispirescu, D. Stăncescu, I. Creangă. Din Ardeal și Bucovina au colaborat cu scrieri inspirate de aceleași sentimente patriotice și naționale I. Pop-Reteganul, I. Vulcan, Șt. Ștefurea, P. Broșteanu, At. M. Marienescu.

R. Z.

OPINIA, cotidian politic care a apărut la Iaşi de la 1 mai 1897 pînă la 23 ianuarie 1900. Deşi era o gazetă politică, a conservatorilor ieşeni, în **O.** nu s-au neglijat rubricile literare. Din comitetul de redacţie au făcut parte scriitori şi publicişti cunoscuţi: Gh. Ghibănescu, Eugen Herovanu, A. Steuerman-Rodion. În afară de foiletonul propriu-zis, ocupat întotdeauna cu textul unui roman de aventuri senzaţionale, tradus din limba franceză, se publicau o *Tribună literară*, care cuprindea versuri şi

OPINIA
ZIAR CONSERVATOR COTIDIAN
GRECIA PRIMEŞTE PACEA

proză originale, o cronică a vieţii artistice, o rubrică de *Teatru, muzică, arte*, o alta de informaţii bibliografice şi recenzii. Între orientarea politică a gazetei şi cea a părţii literare nu exista nici o corespondenţă. Un colaborator asiduu, cu frumoase pagini de amintiri, cu evocări ale vieţii patriarhale de provincie, cu nuvele şi atractive articole de istorie sau de explicare a unor particularităţi şi expresii ale limbii populare a fost profesorul şi istoricul Gh. Ghibănescu. Din volumul *Schiţe* al lui I. L. Caragiale se republica, în 1897, *Un om cu noroc*. D. Nanu, A. Steuerman-Rodion (Tristis), E. Herovanu, I. Adam (autor al unor spirituale *Poznăşii ţărăneşti*) au colaborat cu nuvele, amintiri de călătorie, schiţe satirice. E. Herovanu, C. Săteanu şi alţi traducători, neidentificaţi, tălmăceau din proza lui Herder, Byron, Schubart, Chateaubriand, Tolstoi, Turgheniev, Al. Dumas, Zola, Fr. Coppée şi Maupassant. Poeţii A. Steuerman-Rodion, Şt. Cruceanu, Adrian Milan, Gh. D. Mugur şi G. Botez-Gordon au publicat versuri alături de consacratul D. Nanu şi de începătorul, atunci, M. Codreanu. În **O.**, au apărut şi traduceri din Ronsard, Millevoye, Lamartine, Schiller, Goethe, Petöfi, Baudelaire şi Verlaine. Teatrului i se consacră un spaţiu însemnat. Cronica dramatică are, de multe ori, observaţii ascuţite, dar se referă în primul rînd la spectacol. În schimb, se publică articole dedicate marilor dramaturgi europeni (H. Ibsen, Aug. Strindberg, G. Hauptmann, G. D'Annunzio ş.a.).

La **O.** a colaborat şi Mihail Sadoveanu, care semna cu iniţiale, cu pseudonim (M. S. Cobuz), precum şi Mihai S. Aici scriitorul a tipărit mai întîi (la 4 iulie 1899) primul episod dintr-o cronică a vieţii de provincie, intitulată *„Opinia" la Paşcani*, pe care o va continua, publicînd însă alternativ *Povestiri vînătoreşti*, versuri şi o traducere a sonetului lui Arvers. Colaborarea lui M. Sadoveanu se încheie la 29 august 1899.

R. Z.

OPINIUNEA CONSTITUŢIONALĂ, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, de două ori pe săptămînă, de la 27 aprilie 1869 pînă la 28 februarie 1870. **O. c.** era redactată de Pantazi Ghica, dar punctele de vedere şi linia de perspectivă urmărită erau ale fratelui său, I. Ghica, aflat atunci la o răscruce de drumuri politice şi hotărît să-şi organizeze o grupare proprie. P. Ghica şi-a îndeplinit îndatorirea de redactor cu fervoarea pe care, de obicei, o punea în acţiunile sale şi care s-a transmis într-un fel şi gazetei. Multe din articolele politice, de nuanţă liberală, deosebită însă sensibil de cea a lui I. C. Brătianu sau de a lui C. A. Rosetti, îi aparţineau, probabil, lui I. Ghica, iar altele, semnate, cele mai multe, lui D. Bolintineanu şi lui P. Ghica. Acesta era preocupat şi de partea literară. Scrierile publicate sînt eterogene şi ca valoare şi ca preocupări tematice. Nu lipseşte dintre scriitorii care au publicat versuri în **O. c.** V. Alecsandri, vechiul prieten al lui I. Ghica. Se mai tipăreau versuri de Gr. Alexandrescu, Al. Donici şi G. Creţeanu, iar un G. Ionescu traducea, monocord şi neinspirat, din Heine. Gr. Alexandrescu era şi autorul unor scrieri moralizatoare şi patriotice, la limita dintre publicistică şi nuvelistică, despre rolul educativ al oştirii, despre faptele de arme ale lui Mihai Viteazul, şi tot el tălmăcea din scriitorul francez Ed. Laboulaye mai multe basme (seria acestor traduceri o începuse în „Pressa" şi a continuat-o aici). Celelalte încercări în proză din **O. c.** îi aparţin lui P. Ghica: schiţe, nuvele, mici eseuri despre literatură şi artă, precum şi un fragment de roman social, cu subiectul luat din viaţa societăţii româneşti *(Cugetări literare)*, relevabil şi pentru că unul dintre personaje este N. Bălcescu. **O. c.** a sprijinit „noua direcţie" iniţiată de T. Maiorescu şi de „Convorbiri literare" prin articole în care se încerca realizarea unui acord între ideile politice şi culturale junimiste şi cele ale fraţilor Ion şi Pantazi Ghica.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *468*; 2. G. Călinescu, *Gr. M. Alecsandrescu*, Bucureşti, E.L., 1962, *235—238*; 3. D. Păcurariu, *Ion Ghica*, Bucureşti, E.L., 1965, *233*.

R. Z.

OPINIUNEA LITERARĂ, periodic literar care a apărut la Craiova între 10 martie şi 20 iunie 1892. **O. l.** este, de fapt, un supliment literar al săptămînalului politic craiovean „Opiniunea". Prin nimic însemnat ca program şi ca realizări, **O. l.** trebuie totuşi menţionat datorită colaborării lui N. Burlănescu-Alin, P. Vulcan şi C. D. Fortunescu. **O. l.** a republicat în foileton **Cîntarea României* şi, în fiecare număr, prezenta un scriitor român (Miron Costin, Gh. Asachi, C. Negruzzi, Andrei Mureşanu ş.a.) sau străin.

R. Z.

OPINIUNEA NAŢIONALĂ, gazetă politică şi literară care a apărut la Bucureşti, de două ori pe săptămînă, de la 16 martie pînă la 2 iulie 1865. Suspendată, **O. n.** este înlocuită cu „Epoca", iar această foaie, la rîndul ei, cu „Actualitatea". Obişnuit să înfrunte rigorile legii presei, redactorul gazetei, N. T. Orăşanu, ataca îndrăzneţ şi cu vervă politica oficială, ceea ce nu era în măsură să atragă prea mulţi colaboratori. I. Heliade-Rădulescu a publicat în **O. n.** cîteva scrisori cu caracter politic şi autobiografic, precum şi o cronică a festivităţilor organizate la Ravenna pentru cinstirea memoriei lui Dante. În mai multe numere, B. P. Hasdeu dădea fragmente dintr-o istorie a lui Ştefan cel Mare, iar Gh. Sion, Em. Kretzulescu şi V. A. Urechia colaborau cu articole dedicate unor aspecte ale vieţii sociale şi artistice. Literatură propriu-zisă, versuri şi

proză, a tipărit în O. n. N. T. Orășanu, autor prolific, dar inegal. Totuși, amintirile sale din liceu conservă un nucleu emotiv care le face interesante. Într-un articol de critică *(Studie literarie. Henrich Heine)*, Th. Văcărescu aborda, cu o bună informație, chestiunea rolului social al literaturii, precum și pe aceea a relațiilor dintre literaturile naționale.

R. Z.

ORAȚIE, specie folclorică în versuri, care se rostește la nuntă, de obicei pe un ton ceremonios, prezentînd principalele momente ale desfășurării ritualului și totodată subliniind importanța acestora. În limba noastră există o variantă destul de veche a acestui termen. Latinescul *oratio* a dat în românește *urăciune*. Cît despre formele *orație, urație,* care pot fi aflate încă din secolul al XVIII-lea în scrierile cronicarilor, acestea au o sursă savantă, amîndouă derivînd din polonezul *oracya*. Neologismul polonez a fost concurat în epoca influenței grecești de cuvîntul *encomion*. De aici și cumulul de înțelesuri pe care îl capătă noțiunea, însemnînd nu numai **o.** de nuntă, ci și **o.** de înmormîntare. Sensul de bază al acestui termen, aflat și în **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* rămîne acela de „cuvîntare". În ceremonialul nunții, **o.** este semnalată la români încă din secolul al XVIII-lea. Cel mai vechi text al unei **o.** de nuntă este cel reprodus de D. Cantemir în *Descriptio Moldaviae*. **O.** care se rostea la nunțile boierești și domnești nu se deosebea de aceea întîlnită la nunțile țărănești. De cele mai multe ori, lungimea textului făcea dificilă memorarea lui spontană. Încît, pentru a nu fi uitată, **o.** era transcrisă uneori de dascăli bisericești, de călugări și chiar de preoți. Așa se explică prezența elementelor apocrife și mai ales a citatelor biblice în **o.** de nuntă, fapt care i-a determinat pe unii cercetători să-i atribuie acestei specii o origine cultă, religioasă. Cercetări amănunțite au arătat însă că, de fapt, toți autorii indicați de manuscrisele cu **o.** de nuntă, păstrate, precum Grigore Lehaci din nordul Moldovei, transilvăneanul Ilie Șerban, Iosif Popovici, Ilie Logofăt și alții, n-au făcut decît să noteze pe hîrtie **o.** care circulau în popor în vremea lor. Cele mai importante **o.** de nuntă sînt : **o.** *schimburilor,* rostită de vornicei cu prilejul schimbării darurilor (straielor) între mire și mireasă, **o.** *de iertăciune,* prin care starostele sau unul din vornicei se adresează socrilor, rugîndu-i să-i binecuvînteze pe miri, **o.** *de colăcărie (conăcărie* sau *colăcășie),* rostită de unul dintre vornicei la poarta părinților miresei, în momentul în care sosește alaiul mirelui, și **o.** *la masa cea mare* sau *de dezlegare a mesei,* spusă de vornic înaintea bucatelor. **O.** de nuntă cuprinde o adevărată aglomerare de motive și simboluri specifice în variate expuneri metaforice. Mirele este un „tînăr împărat", mireasa este „o floare crăiasă", vornicеii sînt „Feți-frumoși din ceea lume" constituiți în „armata mirelui" și „armata miresei". Noțiunile de pîine, sare, apă, grîu semnifică vigoarea, frumusețea castă, belșugul și norocul care trebuie să-i însoțească în viață pe tinerii căsătoriți. **O.** de colăcărie configurează un cadru de basm, în care nunta este prezentată alegoric. Un tînăr împărat, împreună cu mai mulți însoțitori, pleacă la vînătoare. În cale ei întîlnesc „o urmă de fiară" care-i pune în încurcătură : „Unii au zis că e de zînă / Aib-o împăratul de mînă ! / Alții, că-i floare crăiasă / Aib-o împăratul mireasă !" Tinerii din alaiul mirelui-împărat pornesc în căutarea ființei necunoscute. Ei călătoresc „Pe brîul pămîntului, / Pe aburii vîntului", pînă ajung la casa miresei. Exprimarea rămîne alegorică : fata de măritat este o floare căreia nu-i mai priește grădina părintească. De aceea, trimișii mirelui, veniți „Cu tîrnăcoape de argint / Să scoată floricica din pămînt", hotărăsc s-o ducă în grădina acestuia, unde „De-nflorit va-nflori, / De rodit va rodi, / Locul îi va prii / Și nu se va ofili". Narațiunea poetică se încheie cu o parte umoristică. Vornicеii intervin cu o avalanșă de glume la adresa nuntașilor, amplificînd astfel atmosfera de petrecere. Motivul mirelui-împărat plecat la vînătoare pe o urmă de căprioară se găsește și în folclorul albanezilor, sîrbilor, rușilor și al altor popoare. Aceeași imagine, puțin modificată, se găsește în plugușoarele și colindele românești. În genere, **o.** de colăcărie are un caracter conservator ; cel care o spune nu-și permite să improvizeze decît foarte rar și totdeauna în partea finală, unde nota șăgalnică poate fi mai mult sau mai puțin accentuată. **O.** de iertăciune aduce în contextul nunții o notă solemnă, gravă. Iertăciunea este compusă din două părți. Prima parte cuprinde legenda biblică privitoare la zidirea omului. Spiritul inventiv al creatorului popular însuflețește tema prin imagini plastice. Impresionează portretul lui Adam, conturat poetic cu ajutorul elementelor naturii : „Cu trupul din pămînt, / Cu auzul din vînt, / Cu sîngele din rouă, / Cu ochii din mare, / Cu frumusețea din soare". Partea a doua cuprinde iertăciunea propriu-zisă, prilej de exprimare a înțelepciunii poporului în fața momentelor cruciale ale vieții. **O.** de iertăciune este cunoscută la toate popoarele romanice. Mai mici ca întindere, celelalte **o.** de nuntă fac loc, în bună măsură, improvizațiilor de moment. Predominantă rămîne nota de umor și bună dispoziție pe care acestea le degajă.

Sub influența creațiilor populare, la curțile boierești și domnești a luat naștere **o.** cultă. **O.** domnească este o creație retorică alcătuită într-un mediu cărturăresc, pe canavaua unor vechi obiceiuri populare. Acest tip de **o.** este influențat de epistolele grecești, în special de epistolele lui T. Coridaleu. **O.** domnească a servit drept model **o.** protocolare rostite la sărbători. Un creator de **o.** ocazionale a fost Șt. Văcărescu, tatăl poetului Ienăchiță Văcărescu. Spre deosebire de **o.** festivă, obișnuită la curțile domnești și boierești, **o.** de nuntă conservă numeroase elemente poetice de o rară frumusețe.

— I. Păunescu, *Orații populare, care în unele sate obișnuiesc a se zice la nunți,* Bucuresti, Tip. Pann, 1848 ; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor,* București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *363—364* ; I. C. Fundescu, *Basme, orații, păcăliturі și ghicitori,* București, Socec, 1875, *143—156* ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române,* București, Tip. Modernă, 1885, *161—184* ; I. G. Sbiera, *Povești și poezii populare românești,* îngr. și pref. Pavel Țugui, București, Minerva, 1971, *455—470* ; Elena Sevastos, *Nunta la români,* București, Göbl, 1889, *92—216, 283—404* ; S. Fl. Marian, *Nunta la români,* București, Göbl, 1890, *275—849* ; *Orațiuni ținute la nunțile țărănești sau binecuvîntarea tinerilor ce se însor,* București, Pinath, 1893, *5—24* ; G. Fira, *Nunta în județul Vîlcea,* București, Cultura națională, 1928, *1—54* ; Axentie Bilețchi-Oprișanu, *Din comorile neamului nostru. Datini, orațiuni, cîntece și strigături de nuntă,* Cernăuți, 1930, *3—39* ; N. I. Dumitrașcu, *Orații sau carte de vornicit,* București, Cultura românească, 1937 ; Gh. Pop, *Orații și strigături de nuntă din regiunea Maramureș,* București, 1967 ; Ioan Meițoiu, *Spectacolul nunților. Monografie folclorică,* București, 1969, *51—438* ; *Nunta la români,* îngr. I. Moanță, pref. M. Beniuc, București, Minerva 1977.

— 1. Gaster, *Lit. pop., 487—489* ; 2. Dan Simonescu, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți,* CEL, IV, 1941 ; 3. Gh. Vrabie, *Contribuții la studiul orațiilor populare,* REF, I, 1947 ; 4. Apostol-Popescu, *Studii, 241—248* ; 5. I. Șeuleanu, *Orația de colăcărie. Preliminarii la o viitoare analiză,* SUB, Philologia, XIV, 1969, fasc. 1 ; 6. *Dicț. term., 230—231* ; 7. Gheorghe Cardaș, *Cele mai vechi orații de nuntă, tipărite,* REF, XVI, 1971, 4 ; 8. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc,* București, E.D.P., 1976, *179—192*.

I. C.

ORĂSCU, Scarlat (1871, București — ?), poet. După ce, în 1894, își ia licența în drept, **O.** funcționează ca magistrat. Prin 1910 era avocat la Ploiești. A fost membru al cenaclului lui Al. Macedonski și colaborator credincios la mai toate publicațiile grupului de la „Literatorul" („România literară", „Generația viitoare", „Revista orientală"), dar și la „Revista nouă" și „Constituționalul". În poezie rămîne totuși unul dintre cei mai fideli și mai lipsiți de personalitate imitatori ai lui Eminescu. Deși, la apariția, în 1891, a volumului de versuri *Peisaje*, autorul regreta că „și-a lăsat condeiul să lunece pe o pantă eminesciană", colaborările ulterioare la ziarele și revistele vremii se mențin în aceeași tonalitate epigonică. **O.**, mai ales pastelist, fără originalitate, versifică pe motive frecvente: chemarea pădurii, iubirea împlinindu-se în cadrul romantic al „codrului vrăjit", invocația morții, melancolia. Un amestec de eminescianism și idilism plat îi caracterizează poezia. Imagini din pastelurile lui V. Alecsandri intervin într-o foarte eminesciană *Singurătate*. Vocabular, sintagme, ritmuri eminesciene sînt reproduse fidel. Chiar invocația Luceafărului apare într-o copie ridicolă. Diminutivele, în poezia sa erotică, distonează față de tonul grav, eminescian. O satiră *(Doamnă)* vulgarizează motivul din *Scrisoarea V*.

— *Peisaje*, București, Lupta, 1891; *[Versuri]*, RAL, I, 1891, 1—6, GV, XIII, 1893, 1—9, REO, I, 1896, 1.

— 1. Dem. Moldoveanu, *Sc. Orăscu, „Peisaje"*, GV, XII, 1892, 2.

S. C.

ORĂȘANU, Nicolae T. (1833, Craiova — 7.VIII.1890, Negreni, j. Olt), gazetar și scriitor. Venit de timpuriu la București, **O.** învață la școala de la „Sf. Sava". Cea mai frumoasă „pagină" a vieții sale o constituie cele trei „zile sfinte" — 22, 23 și 24 ianuarie 1859. Atunci, cum își amintește el, cu inocentă fanfaronadă, mobilizînd mulțimea și exercitînd în acest mod o presiune asupra deputaților, **O.** ar fi contribuit într-un fel la alegerea ca domnitor, și în Muntenia, a lui Al. I. Cuza. De altminteri, cînd principele își va face intrarea în București, **O.**, alături de Gr. Serrurie, e în fruntea unei delegații care-i iese în întîmpinare. Totuși, chiar în timpul domniei lui Cuza, suportă cinci detențiuni, rememorate în *Întemnițările mele politice* (1861). Fire turbulentă, cu agresivități necontrolate, **O.** irită autoritățile și delictul de presă e numai una din pricinile pentru care va avea necazuri. El e un veșnic opozant — o și mărturisește singur cu o anume semeție de „martir". Îl inspiră, neîndoielnic, „iubirea de patrie și de adevăr", dar îl întărîtă poate și gîndul neîmplinirii unei vocații politice, care, în zilele Unirii, începuse să se manifeste sub cele mai promițătoare auspicii. Satira va fi deci pentru el și o revanșă, vădind nevoia lui de popularitate. În rest, funcțiile pe care le-a avut de îndeplinit de-a lungul vremii sînt mai puțin importante: inspector în Regia Monopolului Tutunurilor (1872—1875), director al „Monitorului oficial" (1876), inspector în serviciul impozitelor asupra spirtoaselor (1880), inspector financiar (1882), din nou director al „Monitorului oficial" și al Imprimeriei Statului. Către sfîrșitul vieții, starea lui materială era precară.

Un gazetar prolific a fost **O.**, înființînd mereu publicații satirice, pe care, odată suprimate, le făcea să reapară sub un titlu schimbat. În 1859, împreună cu C. A. Rosetti, este redactor la „Țînțarul". Redactează apoi, mai mult de unul singur, „Spiriduș", „Nichipercea", „Cicala", „Opiniunea națională", „Sarsailă", „Ghimpele", „Daracul", „Urzicătorul", „Asmodeu", „Farfara", „Cucu". În anii 1860—1861, el scoate o serie de broșuri: „Coarnele lui Nichipercea", „Coada lui Nichipercea", „Ochiul Dracului", „Arțagul Dracului", „Codița Dracului", „Ghearele Dracului", încercînd să înșele vigilența cenzurii, care suspendase „Nichipercea". În afară de N. T. Cetățenescu (la „Țînțarul") și G. Palicariopol (cu care semnează „cînticelul comic" *Iane Halvagiopol*, 1858), **O.** a mai folosit pseudonimele Iago, Ioana lui Vișan Văduvă, Netto, Nicor, Odobașa, Orășenescu ș.a.

În 1854, satiricul aprig de mai tîrziu aduna într-un volum cu titlu gingaș *(Floricele de primăvară)* niște versuri cu totul naive, convenționale, în care poza meditativă sau suspinătoare nu se închează, dispoziția fiind una evident senină, nonșalantă. Ceva mai răsărite ar fi *Steaua căzătoare* și *Christ după cină*, care, însă, nu par originale. **O.** a mai publicat poezii de inspirație patriotică, în care cîntă Unirea, viitorul țării, trecutul de glorie (în ziarul „România"), stihuri închinate armatelor române din războiul pentru Independență. Alte poezii, poeme, fabule sau epigrame îi apar în „Revista contimporană" (1874), „Dîmbovița", „Resboiul" ș.a. Tot în versuri, serbede, alternînd cu proza, el compune mai multe broșuri, pe care, cu un titlu la modă, le va numi, mai mult în glumă, *Misterele mahalalelor* (1857—1858). E, în fapt, o „cronică scandaloasă a orașului", îndeosebi a cartierelor mărginașe din București, unde aproape la tot pasul autorul descoperă scandaluri, certuri, bîrfe, intrigi de tot felul. Cîteva popasuri sînt făcute la baluri, unele fastuoase, altele simple, chiar sordide, care rețin prin coloritul lor cam țipător. E o lume pestriță care se perindă — politicieni, parveniți, negustori, meșteșugari, cucoane pline de ifose, o lume păcătoasă și coruptă, pîndită de scriitor cu maliție și cu o mare poftă de a batjocori, grosolan, mai rar cu spirit. În aceeași manieră sînt însăilate și broșurile din ciclul *Tîrgul cu idei sau Buletinul Cișmegiului*, unde oameni politici, diplomați, avocați fără procese, paraponisiți, cochete sînt surprinși de **O.** cu ochi de caricaturist. Imoralitatea, nu doar în viața publică, e aceea care îl scandalizează. Scriitorul, într-un mic „roman nichipercean" în versuri *(Trefleac voivod)* face aluzii, de un comic căznit și adeseori inept, la domnitorul Cuza. Ținuse să lanseze și un personaj popular, pe nume Fil-fil-son. Dar anecdota lui în versuri e cu totul nesărată. Ca umorist, **O.** are un haz forțat, grosier și cîteodată imund. Satirele sale impun mai mult prin allura teribilă, prin temeritatea lor, șochează prin violențe de limbaj. În epocă, **O.** era, dealtfel, un gazetar temut, deloc străin de plăcerea de a ofensa și de a inspira teamă prin pamfletele sale virulente, brutale. El este un pătimaș, crezînd cu oarecare inocență în misiunea lui de a „regenera" națiunea, în orice caz slujind-o cu tot devotamentul de care e în stare. Dezgustat peste măsură de tot ce vede în jur — corupție, abuzuri, ticăloșie etc. — satiricul se inflamează cu ușurință, luînd la refec orice, pe oricine, persiflîndu-și chiar foștii amici, combătînd mereu aceste „gangrene ale societății" care sînt miniștrii sperjuri, magistrații șarlatani și alții asemenea lor, ironizînd sîngeros „tombaterele"

(cum ar fi personajul „Catinca Rugineasca, născută Retrogradescu"), lovind în „albi" (conservatorii), dar necruțînd nici pe „roșii" (liberalii). Numai că în șarjele lui congestionate **O.** se arată cîteodată destul de obtuz în fața unor măsuri inovatoare, întreprinse de către domnitorul Al. I. Cuza, de M. Kogălniceanu sau I. Ghica. Calambururi, poreclle (de un gust îndoielnic), sarcasme mergînd pînă la invectivă aglomerează pamfletele lui **O.**, care nu vede decît trădări, duplicități, lichele, poltroni și mofturi, indivizi — fie că e vorba de cei ce cîrmuiesc țara, de „gașca boierească" sau de „ciocoii noi" — care nu pregetă să-și vîndă „principiile", conștiința. Aceștia ar fi „ilustrii contimporani", pe care îi și fixează într-un volum, cu acest titlu, din 1861. În *Dicționar politic sau Epoca pruso-ciocoiască*, atacînd guvernul, justiția, clerul, constituția ș.a.m.d., **O.** se dezlănțuie mai ales în diatribe antidinastice, mustrînd fără menajamente „străina secătură", cu care, în perioada cînd va fi director al „Monitorului oficial", totuși se va acomoda. Deocamdată, însă, vehemența ia forme revoluționare și viziunea lui despre poporul care, pierzîndu-și răbdarea, se ridică și spulberă orice strîmbătate are o anume intensitate (*Revoluțiune*, *Divorțul*, *Măturătorul*, *Răfuiala* ș.a.). **O.** adoptă uneori maniera lui Béranger, din care și localizează (*Paiațul*) sau traduce (*Bunul Dumnezeu*); alteori, preia ritmica poeziei populare (*Dorul săteanului*, *Cîntec poporan*). Scriitorul care în diferite ocazii a luat în rîs franțuzomania, exprimarea cosmopolită sau latinizantă, mărturisindu-și preferința pentru limba „vulgului", folosește uneori în scrierile sale caracterizarea prin limbaj. Ca, de pildă, în *Sărmana vreme veche. Plîngere patetică a unui binișliu*, unde termenii arhaici, îmbulziți, au rostul lor evocator.

În proză, cînd nu cade în retorică sau în răfuieli mărunte, **O.** își dezvăluie resurse narative, o vervă ațîțată, un haz răutăcios. O evocare vie, colorată, însuflețită chiar de o anume frenezie, este *O pagină a vieții mele sau 22, 23 și 24 ianuarie 1859* — momentul cel mai fast al existenței sale. *Întemnițările mele politice* (1861), amintind prin titlu de opera lui Silvio Pellico, *Le mie prigioni*, este o istorisire succintă a celor cinci detențiuni. Omul apare și aici colțos și intratabil, păstrîndu-și însă umorul în împrejurări mai grele, foarte ingenios cînd e să ticluiască farse, de obicei crude. Cartea e revelatoare pentru psihologia acestui scriitor agitat. A mai lăsat nostalgice amintiri din adolescență, precum și note de călătorie. În 1889, împreună cu N. Xenopol, **O.** scrie revista în trei acte *Trecerea gîrlei*. A tradus *Sora Ana* (1856) de Paul de Kock, apoi, în 1857, *Istoria Moldaviii și a Româniii* de J.-L. Carra, *Gonzalv de Cordova* (1858) de Florian.

— *Floricele de primăvară*, București, Tip. Mitropoliei, 1854; *Tîrgul cu idei sau Buletinul Cișmegiului*, I—IX, București, Tip. Romanov, 1857; *Trei-feți-logofeți sau Povestea lui Fil-fil-son*, București, Tip. Romanov, 1857; *Botezul lui Fil-fil-son în balta Cișmegiului*, București, Tip. Romanov, 1857; *Căința lui Fil-fil-son*, București, Tip. Romanov, 1857; *Misterele mahalalelor sau Cronica scandaloasă a orașului*, I—IX, București, Tip. Națională, 1857—1858; *O fată de măritat*, București, Tip. Romanov, 1858; *Iane Halvagiopol*, București, 1858; *Panorama sau Mineiele lui Nichipercea*, I—II, București, Ioanid, 1860; *O pagină a vieții mele sau 22, 23 și 24 ianuarie 1859*, București, Tip. Națională, 1861, reed. fragm., în GSPU, *302—311*; *Ilustrii contimporani*, București, Tip. Națională, 1861; *Întemnițările mele politice*, București, Tip. Națională, 1861; *Opere satirice*, I—III, București, Socec, 1875; *[Poezii]*, PMU, *410—427*; *[Poezii și satire]*, PLB, II, *137—187*; *Dicționar politic* (fragm.), PRC, II, *128—130*; *[Satire]* (fragm.), SLR, I, *256—264*. — **Tr.:** Paul de Kock, *Sora Ana*, I—II, București, Tip. Națională, 1856; Florian, *Gonzalv de Cordova*, București, Tip. Mitropoliei, 1858; Béranger, *Bunul Dumnezeu*, în *Opere satirice*, I, București, Socec, 1875, *3—4*.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *141—143*; 2. *[Necrolog]*, VN, VII, 1890, 1750; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *253, 269—277*; 4. Chendi, *Pagini*, *567—569*; 5. D. Teleor, *N. T. Orășanu*, MLI, V, 1914, 239; 6. Sergiu Milorian, *Bunicii rîsului românesc. „Nichipercea"*, ALA, IV, 1923, 117, 118; 7. Cosco, *Bunica*, *108—109*; 8. I. Verbină [I. Pervain], *Contribuții la soarta lui Silvio Pellico în România*, SL, III, 1944; 9. Lăzăreanu, *Glose*, *390—394*; 10. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, III, 1954, IX, 1960, 4; 11. *Ist. lit.*, II, *753—757*; 12. Vîrgolici, *Retrospective*, *116—118*; 13. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *267—268*; 14. Straje, *Dicț. pseud.*, *505*; 15. N. Vătămanu, *Istorie bucureșteană*, București, E.E.R., 1973, *18—24, 124—132*; 16. Trifu, *Presa*, *9—115*.

F. F.

ORĂȘANU, Ștefan (7.I.1869, București — 12.XI.1903, București), istoric, critic literar și poet. Se înrudea, așa cum arată și numele, cu scriitorul satiric N. T. Orășanu. Fiu de preot, **O.** și-a făcut studiile, începînd cu cele elementare și terminînd cu Universitatea, la București. În 1901 își ia licența în litere și filozofie, iar în 1902 obține prin concurs o bursă pentru a studia în Germania istoria modernă și contemporană, dar, bolnav fiind, se întoarce în țară. Îl interesa în primul rînd istoria Orientului, însă aria preocupărilor sale cuprinde și literatura, teatrul, muzica și arta plastică, etnografia, economia, filozofia. Studiile despre *Bibliografia cestiunii Orientului*, *Cronicarii moldoveni din secolul al XVII-lea*, *Botanica populară*, *Istoria României contimporane*, *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade* sînt dovada unei erudiții care i-a adus prețuirea lui T. Maiorescu și N. Iorga. Funcționar din 1895 la Biblioteca Academiei Române, el este cooptat în 1900, împreună cu D. Onciul și I. Bogdan, în comitetul de redacție al „Convorbirilor literare". În anul următor îl suplinește la catedra de istorie a Universității din București pe N. Iorga. A colaborat cu versuri, studii, recenzii, cronici literare, dramatice și plastice la „Revista independentă" (1887), „România literară" (1888), „Literatorul" (1890), „Convorbiri literare" (1891—1903), „Revista poporului" (1891—1895), „Liga literară" (1893), „Românul literar" (1896), „Epoca" (1898—1899), „Revista societății „Tinerimea română" (1890—1900), „Economia națională" (1899), „Noua revistă română" (1900). Folosea pseudonimele Polit, pentru a-și semna recenziile, și Z. Miron, pentru poeziile sale.

O. vede în critică un instrument de acțiune socială, necesar în egală măsură și domeniului științific sau artistic (*Critica științifică*, 1900). Pentru cultura noastră, afirmă el, critica are un rol explicativ și normativ. Cunoscînd principalele doctrine literare ale timpului (H. Taine, F. Brunetière), **O.** este adeptul unei metode critice complexe, care să îmbine analiza operei cu studiul datelor biografice și psihice ale scriitorului. În studiul *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade* (1901), el supune ideile literare ale lui Pompiliu Eliade unui examen critic pătrunzător, deși nu întotdeauna obiectiv, reliefînd tendințele dogmatice, rigiditatea sistemului estetic teoretizat de Eliade. **O.** a fost un activ și pasionat cronicar teatral. El aprecia reprezentația dramatică în ansamblul ei, ca spectacol, dar nu neglija nici textul literar. Jocul actorilor, elementele tehnice ale interpretării, corespondența dintre personalitatea interpretului și rolul interpretat erau cercetate cu minuție și competență. Accentul cădea însă, în cronicile lui **O.**, pe menirea socială, educativă a teatrului, pe necesitatea de a se alcătui un repertoriu de calitate. De aceea, el a protestat împotriva reprezentării unor piese ușoare, frivole, luate din repertoriul teatrului francez de bulevard, și a criticat piesele unor dramaturgi reputați, români sau străini, pentru slăbiciuni de construcție, pentru lipsa adîncimii psihologice, pentru neconcordanța cu

adevărul istoric. O atenție deosebită acordă **O.** teatrului istoric. Dramaturgii, scrie el, sînt datori să se documenteze, să folosească mijloacele pe care istoriografia națională le oferă. Drama istorică, dar și drama în general, trebuie să oglindească realitatea, să se inspire din viața socială. Influențată de Rollinat, poezia lui oscilează între parnasianism și simbolism. Este o poezie echilibrată, tinzînd către exactitate prozodică, străbătută însă de nostalgia plecărilor, a depărtărilor, a necunoscutului, cu vagi presimțiri și cu misterioase elanuri erotice.

— *Alexandru Negrișanu-Nenoveanu : „Frunze de toamnă“*, RML, VII, 1888, 6 ; *[Versuri]*, CL, XXV, 1891, 4, 7 ; *Alexandru Obedenaru*, București, Miulescu, 1891 ; *Împrumuturi literare*, RP, III, 1892, 6 ; *Cronica teatrală*, RP, III, 1892, 8 9, IV, 1893, 1, 4—5, E, III, 1897, 587, 599 ; *Reflexiuni asupra criticii*, RP, V, 1895, 4—5 ; *„F. W. Nietzsche“. Studiu filosofic de C. Rădulescu-Motru*, E, III, 1897, 472 ; *Expoziția Grant*, E, IV, 1898, 894 ; *Teatrul din Craiova*, E, IV, 1898, 939 ; *Cronicarii moldoveni din secolul al XVII-lea*, București, 1899 ; *Istoria României contimporane. Note critice*, București, 1900 ; *Critica științifică*, OM, *578—584* ; *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade. Note critice*, București, 1901 ; *M. Codreanu, „Diafane“*, CL, XXXVII, 1903, 2.

— 1. T. Maiorescu, *[Scrisoare către Al. Philippide și S. Mehedinți, 1899]*, SDL, IX, *259—260* ; 2. I. Bogdan, *[Scrisori către N. Iorga, 1901]*, SDL, VII, *76, 79* ; 3. N. Iorga, *Ștefan Orășanu*, S, II, 1903, 47 ; 4. Al. Sadi Ionescu, *Ștefan Orășanu*, IB, *278—303* ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, *I, 337*, II, *31, 89—90*.

R. Z.

ORDINEA, gazetă politică și literară apărută la București, de trei ori pe săptămînă, de la 18 august 1866 pînă la 2 februarie 1867. Aici a colaborat B. P. Hasdeu cu mai multe cronici dramatice, în care discuta spectacolele cu piese străine și românești (*Concina* de V. Alecsandri, de pildă). Ulysse de Marsillac redacta un supliment literar în limba franceză. Gazeta avea și rubrici de știri culturale, bibliografie ș.a.

R. Z.

ORGANUL LUMINĂREI, publicație periodică săptămînală cu caracter filologic, politic și literar care a apărut la Blaj între 4 ianuarie 1847 și 28 aprilie 1848 ; de la 12 mai pînă la 29 septembrie 1848 gazeta este editată în continuare sub denumirea „Organul naționale“. Scopul pentru care T. Cipariu, redactorul prim, și redactorii I. I. Mani și A. Pumnul au scos periodicul era acela de a contribui la „luminarea“ culturală și politică a românilor din Transilvania, **fără a fi uitate Principatele. O. l. se adresa** însă, în primul rînd, intelectualității transilvănene.

PROSPECTU.

ORGANULU LVMINAREI.

Gazeta Beserecésca, Politica, e literaria.

Sambata Nr. 1. 4 Jan. 1847.

AUSTRIA.

T. Cipariu dezbate chestiuni de filologie, accesibile atunci unui mic număr de cititori. Apar articole despre cele mai vechi cărți în limba română, glosare cu denumirile plantelor din Transilvania, discuții în jurul folosirii alfabetului latin și importantul ciclu de studii publicat sub titlul ***Principia de limbă și scriptură.*** **Redactorii** și alți **colaboratori** (Th. Aaron, G. Pop, Al. Gavra) au publicat articole, documente și informații istorice, diverse încercări de prezentare, la un nivel accesibil, a unor probleme de filozofie, educație, geografie, științele naturii, precum și modeste încercări de prelucrare a unor poezii populare. **O. l.** este prima gazetă transilvăneană care, prin scrisul lui Cipariu, pune în discuție, folosind o bogată argumentație filologică și istorică, chestiunea limbii române literare, susținînd direcția latinistă și etimologistă, cu exagerările ei. În același scop, se adoptase alfabetul latin.

T. Cipariu a tipărit în **O. l.** și încercările sale de versificație sau cele ale lui I. I. Mani, P. Kerekes și ale altor autori transilvăneni. Aproape toate aceste producții poetice, modeste ca valoare, erau inspirate din realitatea socială a epocii.

Gazeta a cunoscut o bună difuzare prin abonamente și avea un număr remarcabil de cititori, în parte recrutați din Muntenia și Moldova. Printre abonați figurau C. Bolliac, T. Codrescu, G. Baronzi, I. Ghica, Florian Aaron, Gh. Sion, I. Văcărescu, P. Poenaru, C. Negruzzi, redacțiile „Albinei românești“ și „Curierului românesc“. Evenimentele politice au impus însă încetarea apariției, în toamna anului 1848.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *244—247* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 80, 91—92* ; 3. Macrea, *Lingviști, 73* ; 4. *Ideologia 1848, 191—205* ; 5. Ioana Botezan, *Timotei Cipariu și ziaristica transilvăneană*, TR, XI, 1967, 7 ; 6. Marica, *Studii*, I, *78—80* ; 7. Costică Prodan, *„Organul luminării“ în slujba intereselor naționale ale românilor din Transilvania*, T, VII, 1978, 3 ; 8. Costică Prodan, *Reflectarea acțiunilor revoluționare de la 1848 în gazeta blăjeană „Organul luminării“*, T. VII, 1978, 5.

R. Z.

ORGANUL NAȚIUNALE v. **Organul luminărei.**

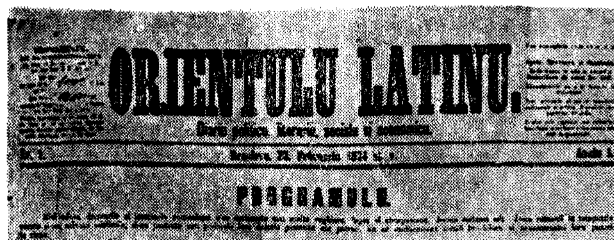
ORIENTUL, societate literară înființată la București, la 1 aprilie 1869. Inițiator și președinte al societății este Gr. H. Grandea, iar secretari sînt V. Gr. Pop și I. S. Bădescu, așa cum reiese dintr-o dare de seamă amplă, detaliată, apărută în numărul din 16—30 iunie 1869 al revistei „Albina Pindului“, reprodusă parțial în „Românul“ și integral în „Gazeta Transilvaniei“. Tot aici sînt comunicate data fondării, scopul și componența societății, tematica discuțiilor de la întruniri, precum și proiectele societății. **O.** se definește în primul rînd ca un cerc de lucru și studiu, țintind „cultura literară prin discuții, lecturi, comunicări intime și publicații“. În program figura însă și „strîngerea basmelor, poeziilor poporale și a documentelor care interesează istoria și literatura patriei“. În jurul lui Grandea, literat entuziast, cu preocupări variate, ambițioase, s-au adunat poeți tineri, dintre care nu puțini erau veniți din Transilvania. Din **O.** a făcut parte și M. Eminescu, în acea vreme sufleor la Teatrul Național din București. El a găsit aici o ambianță care îi favoriza îndeosebi interesul pentru culegerea creației populare, a legat prietenii, care vor dura, cu I. S. Bădescu, M. Pompiliu ș.a. La dezbaterile literare ale cercului, săptămînale și apoi bisăptămînale, Grandea era cel mai fervent participant ; vorbea despre *Frumosul în poezie, Versificația română, Poemele lui Ossian, Poezia lirică română*, prezenta studii asupra criticii literare, asupra poeziei lirice universale, începînd cu Anacreon și Sappho, analizați „din punct de vedere strict estetic“. Subiecte

mai puțin spectaculoase aveau conferințele lui V. Dimitrescu (V. D. Păun), care se oprea la legendele lui Ch. Lafont, ale lui N. Droc-Barcianu despre Mirabeau, Gh. Șincai sau despre legislația maghiară. I. S. Bădescu dădea într-una din ședințe un studiu de declamație asupra poemei *Nebunul*, tradusă din Petőfi. Cîteva din aceste lucrări au fost publicate în „Albina Pindului". Membrii **O.**, poeți în formare, își citeau și comentau scrierile în cadrul întîlnirilor societății. Astfel, Grandea discuta versurile lui N. V. Scurtescu și V. Gr. Pop, V. Dimitrescu analiza un poem al lui Grandea, C. Cîrlova și Gr. Columbeanu comentau versurile lui I. S. Bădescu, M. Pompiliu pe cele ale lui Al. Negroni. Venită în bună parte din preocupări anterioare ale unor membri ai cercului, care mai adunaseră și publicaseră poezii populare, inițiativa culegerii sistematice a folclorului din toate provinciile românești este remarcabilă în epocă, apropiindu-se de acțiunile întreprinse în acest domeniu de B. P. Hasdeu. În ședința din 29 iunie 1869, sînt propuse șapte comisii care să străbată „toate părțile Daciei", pentru a aduna „tot ce vor putea din ceea ce se atinge de literatura poporană". Pentru Transilvania sînt desemnați M. Pompiliu, I. S. Bădescu și N. Droc-Barcianu, pentru Oltenia, Minescu și Gr. Columbeanu, pentru Muntenia, Grandea, C. Cîrlova, precum și N. V. Scurtescu și Iliescu. Din Bucovina este propus să culeagă folclor V. Gr. Pop, iar M. Eminescu, V. Dimitrescu (V. D. Păun) și Basarab sînt numiți în comisia pentru Moldova. Grandea se angaja să aibă în vedere și folclorul din Macedonia. Se făcea de asemenea apel pentru sprijinirea acestei acțiuni, pe care chiar inițiatorii o considerau temerară. În toamna anului 1869 însă, membrii **O.** se risipiseră. Ei nu se vor mai întîlni pentru a-și comunica rezultatele cercetărilor. Eminescu plecase încă din mai în turneu cu trupa lui M. Pascaly, la Iași, Cernăuți și Botoșani, de unde va fi trimis de părinți la Viena pentru studii, M. Pompiliu și I. S. Bădescu se înscriu la Universitatea din Iași. Culegerile proiectate în cadrul **O.** au fost realizate, într-un fel, de V. Gr. Pop și I. S. Bădescu, care vor publica texte folclorice în mai multe reviste, sau de M. Pompiliu, autorul unei mari colecții de poezii populare, apărută în 1870. Între manuscrisele lui Eminescu se află cîteva mărturii ale aceleiași preocupări, cum ar fi așa-numitul *Caiet anonim*, culegere de folclor din Moldova, utilizată ulterior în transcrierile poetului, și pe care este posibil să o fi achiziționat în vara anului 1869.

— 1. *Cercul literar „Orientul"*, AP, II, 1869, 16—30 iunie ; 2. Gh. Bogdan-Duică, *Eminescu în societatea „Orientul"*, ME, II, 1931, fasc. 7 ; 3. Călinescu, *Eminescu, 118* ; 4. Perpessicius, *Introducere* la Eminescu, *Opere*, VI, *12—13*.

G. D.

ORIENTUL LATIN, publicație periodică, bisăptămînală, de politică, literatură și cultură, care apare la Brașov între 23 februarie 1874 și 13 septembrie 1875. Ar mai fi apărut un număr la 30 septembrie 1875. Ca atîtea alte reviste și gazete românești din Transilvania, **O. l.** a trebuit să înfrunte atitudinea obstrucționistă și chiar ostilă a oficialităților austro-ungare. Ingerințele au mers pînă acolo încît I. Al. Lapedatu a fost nevoit să demisioneze din redacție (3 martie 1875), amenințat fiind să-și piardă catedra de profesor. Redactor responsabil era Teofil Frîncu, dar cel de la care a plecat inițiativa editării și care avea, totodată, un limpede program politic și cultural, ilustrat meritoriu și consecvent în paginile gazetei, a fost Aron Densușianu, profesor atunci la Făgăraș. Un colaborator permanent al gazetei, cu

contribuții de istorie și critică literară, era Nicolae Densușianu. În **O. l.** un loc preponderent îl dețineau articolele de atitudine politică și socială. Se publica și o bună rubrică de știri, apăreau articole informative relative la viața științifică și culturală a Transilvaniei și a Principatelor Unite. Partea literară conține întotdeauna versuri, proză și încercări de critică literară aparținînd lui I. Al. Lapedatu și A. Densușianu. Cu versuri și nuvele au colaborat, sporadic, V. Alecsandri, I. Vulcan, Olimpia Locusteanu, N. Barbu. Este republicată **Cîntarea României*, atribuită aici lui Alecu Russo, cu o bună prezentare a semnificației politice și estetice, scrisă de A. Densușianu (semnată R. N., inițialele pseudonimului său Radu Năsturel).

În raport cu presa periodică transilvăneană de pînă la 1875, **O. l.** a adus puncte de vedere politice și culturale noi. E vorba, mai întîi, de curajoasa afirmare a ideii naționale într-o perioadă în care efectele dualismului se răsfrîngeau negativ asupra vieții sociale și naționale românești din Transilvania. Relevabilă este apoi încercarea de înscriere în cadrul mai larg al vieții politice din Balcani și din Europa centrală, prilej de afirmare a unității naționale și culturale a românilor. În continuarea ideologiei culturale pașoptiste, redactorii gazetei din Brașov încearcă să pună bazele unei politici de culturalizare, cultura fiind, în concepția lor, principala condiție a progresului național și social. Ideea directoare era aceea că poporului trebuie să i se dea o literatură științifică și beletristică accesibilă : cărți de popularizare despre agricultură, administrație etc., scrieri de istorie universală și națională, culegeri de versuri și proză (de A. Pann, I. Barac, I. Vulcan, Al. Donici, Gr. Alexandrescu). **O. l.** propunea, de asemenea, și un echilibrat program literar. Împrejurările au fost însă potrivnice și **O. l.** a trebuit să-și suspende tipărirea în al doilea an de apariție.

A. Densușianu a publicat în **O. l.** versuri originale și tălmăciri din Leopardi și Petrarca, nuvele istorice și articole de critică literară. În paginile acestei gazete el continuă și polemica sa cu T. Maiorescu (articolul *Regenerarea literaturei române)*, controversă care îl va împinge spre atitudinea antijunimistă și antieminesciană de mai tîrziu. În **O. l.** s-a afirmat ca o personalitate culturală și literară cu mari disponibilități tînărul profesor brașovean I. Al. Lapedatu. Autor de înflăcărate și bine argumentate articole politice, poet sincer și inspirat, prozator cu resurse, critic literar pertinent, Lapedatu a scris număr de număr, semnînd cu numele său și cu pseudonimele Narcis, Nouraș. Intervenția brutală a autorităților a curmat însă această fructuoasă activitate publicistică.

— 1. Iorga, *Ist. presei, 141* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *115—117* ; 3. I. Agârbiceanu, *„Orientul latin", ziar politic, literar, social și economic*, OL, *3—28* ; 4. C. Lacea, *Brașovul între anii 1871 și 1878*, OL, *392—393* ; 5. Breazu, *Lit. Trans., 118* ; 6. Georgeta Antonescu, *Aron Densușianu*, Cluj, Dacia, 1974, *29—35*.

R. Z.

ORIGINEA, foaie politică și literară apărută la Iași la 1 iulie și la 1 septembrie 1867. Primul număr nu s-a păstrat. George Pavlov redacta această publicație cu ambiția de a însufleți viața literară și de a grupa intelectualii capabili să participe la dezvoltarea „muvementului literar". Se publicau versuri de V. Pogor, Leon Negruzzi, N. Pruncu, G. Crețeanu și colonelul Ceaur Aslan. Ultimul traducea actul I din tragedia *Fedra* a lui Racine. Se publica și tălmăcirea unui *Sonet* de Musset.

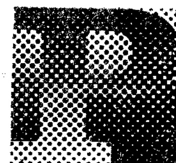
R. Z.

OȚELEA, Nicolae (a doua jumătate a sec. XVIII), fabulist. Nici o istorie literară și nici vreo altă mărturie nu-l menționează pe acest bănățean, „practicant crăieștilor de cămară venituri din Denta". *Alese fabule*, opusculul său, apărut în anul 1784, la Viena, dar descoperit abia în 1976, devansează cu trei decenii cartea de fabule tălmăcite și prelucrate de D. Țichindeal după D. Obradovici. **O.** este deci, pînă la alte eventuale dezvăluiri, primul nostru fabulist. Deși alte informații biografice lipsesc, se poate presupune că bănățeanul era un om citit, știutor de limbi străine și probabil umblat, poate chiar la studii, prin străinătate. *Alese fabule* este un titlu care vrea să spună că cele aproape nouăzeci de texte sînt fie selectate de **O.** însuși de prin diferite surse (grecești sau apusene), fie că, mai probabil, reproduc întocmai un model, poate german, în orice caz o culegere contemporană încă neidentificată. Important este că ele sînt „întumate" în românește într-o vreme în care asemenea inițiative erau, la noi, cu totul răzlețe. Receptiv la tendințele iluministe ale timpului, autorul nu se mărginește doar la fabuliștii din vechime (Esop, Fedru, Avian ș.a.) sau la istorioare mitologice. El include și o seamă de parabole de rezonanță și cu tîlcuri strict contemporane. Într-un *Cuvînt înainte*, în care își ia unele firești precauții, menite a preîntîmpina anumite susceptibilități, mai ales clericale, **O.** ține să noteze că el nu a făcut decît să transpună fabulele „în rumânie". Totuși strădania sa nu a fost numai una, oarecum impersonală, de tălmăcire literală. Căci, precizează el, „la fieștecare fabulă din jos o învățătură scurtă am adăugat". Ar fi vorba deci și de o încercare de adaptare a acestor fabule. Descoperirea cărții lui **O.** nu pune numai o chestiune, oricum însemnată, de prioritate literară. Faptul se răsfrînge direct asupra istoriei fabulei românești.

— *Alese fabule*, Beci [Viena], Tip. Kürzböck, 1784.

— 1. Mircea Popa, *O carte veche necunoscută*, ST, XXVII, 1976, 6; 2. Mircea Popa, *Un scriitor încă necunoscut : Nicolae Oțelea și cea dintîi carte de fabule în limba română (1784)*, LCF, XXI, 1978, 11.

F. F.

PAGINI LITERARE, revistă literară săptămînală care apare la București între 21 ianuarie 1899 și 30 aprilie 1900. Poetul Artur Stavri s-a ocupat de întreaga muncă redacțională a acestei reviste pînă la numărul 25, din 10 decembrie 1899, cînd i se alătură și scriitorul Ion Gorun. Au apărut cincizeci și patru de numere, săptămînă de săptămînă, exceptînd perioada 21 iunie — 3 octombrie 1899, cînd apariția a fost suspendată, probabil datorită unor dificultăți materiale. **P. l.** nu a fost o revistă „de program", ci o publicație prin care se încerca o concentrare a scriitorilor, indiferent de concepții politice sau de crezuri artistice. Articolul editorial din primul număr semnala tendința unei părți a criticii literare de a exagera cauzele și efectele unei așa-zise „crize" a literaturii române. Același editorial sublinia intenția redacției de a face din **P. l.** o publicație deschisă pentru oricine, ferită de exclusivism și anunța că revista avea garanția colaborării celor mai cunoscuți scriitori. Și totuși o idee directoare rezultă din conținutul revistei, din bogatul și variatul material beletristic și critic. La **P. l.** au colaborat scriitori care, în anii precedenți, puteau fi întîlniți în paginile unor reviste ca „Vatra", „Vieața" sau „Povestea vorbei", iar literatura publicată mărturisește același interes pentru viața omului simplu, pentru obiceiurile, tradițiile și preocupările lui. Și la **P. l.** încercările de modernizare, de înnoire a expresiei artistice, excepție făcînd ușoara atracție către parnasianism a lui Artur Stavri, nu au găsit înțelegere (de aceea, s-a respins colaborarea lui I. Minulescu și chiar aceea a lui Panait Cerna). Cînd se împlineau zece ani de la moartea lui I. Creangă, revista retipărea *Popa Duhu*. Nu cu mult înainte, se tipărise și traducerea lui M. Eminescu din Mark Twain intitulată *Obsesiune*. I. L. Caragiale, care s-a numărat, ca și Al. Vlahuță, printre colaboratori, a publicat aici cîteva din cronicile sale teatrale. În coloanele revistei era adeseori întîlnit cu versuri originale sau traduceri G. Coșbuc, alături de care mai publicau St. O. Iosif, D. Anghel, O. Carp, D. Nanu, Artur și Raul Stavri, H. G. Lecca, D. Teleor, Ion Gorun, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, A. Naum, P. Liciu. Din versurile postume ale lui N. Beldiceanu au apărut *Neguri* și *Doina ochilor albaștri*. D. Anghel traducea din Lenau, Uhland, Lermontov, Rückert, Heine, Th. Gautier și Verhaeren; St. O. Iosif din Lenau, Heine și Longfellow; C. Xeni din Bürger, din Heine și cîteva anacreontice. În **P. l.** s-au tipărit pentru prima dată versuri din ciclul *În grădină* al lui D. Anghel și traducerile aceluiași din poezia populară spaniolă, italiană, ungară etc., *Cîntec* și *Romanță* de St. O. Iosif, anecdotele lui P. Liciu. Proza publicată ilustra mai bine decît versurile orientarea tradiționalistă și populară a revistei. V. A. Urechia dădea schițe memorialistice, Ion Gorun, Eugeniu P. Botez (Jean Bart), Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), Constanța Hodoș, A. Gorovei, I. Adam și Virgil Cioflec, schițe și nuvele cu o tematică predominant socială și rurală. Septimiu Sever Secula, Emil D. Fagure, Laura Vampa, V. Leonescu și D. Anghel încercau să descrie frămîntările intelectualului izolat într-un oraș burghez, ostil sau indiferent. Un umor ușor, chiar superficial, caracterizează schițele lui George Ranetti sau ale lui Alceu Urechia, ca și traducerile numeroase din literatura umoristică franceză. De un bun nivel literar erau articolele, variate ca tematică (artă, politică, viață socială), cu care au colaborat Sofia Nădejde, I. Găvănescul, Al. Vlahuță, I. Teodorescu, G. Ranetti. Tot aici și-a publicat S. Sanielevici studiile referitoare la curentele literare ale sfîrșitului de secol (naturalism, simbolism etc.), precum și pe acelea în care discuta relațiile dintre morală și literatură, dintre frumos și util. Ion Gorun era și autorul unor cronici dramatice, în care comenta, periodic, spectacolele Teatrului Național. El se ocupă și de literatura populară, subliniind rolul ei în formarea literaturii culte și influența asupra unor scriitori ca V. Alecsandri, M. Eminescu și G. Coșbuc.

La **P. l.** M. Sadoveanu a fost întîmpinat cu căldură. Începînd cu numărul trei (din 4 februarie 1899) el a devenit un colaborator consecvent și apreciat, publicînd schițe și nuvele, versuri originale și traduceri.

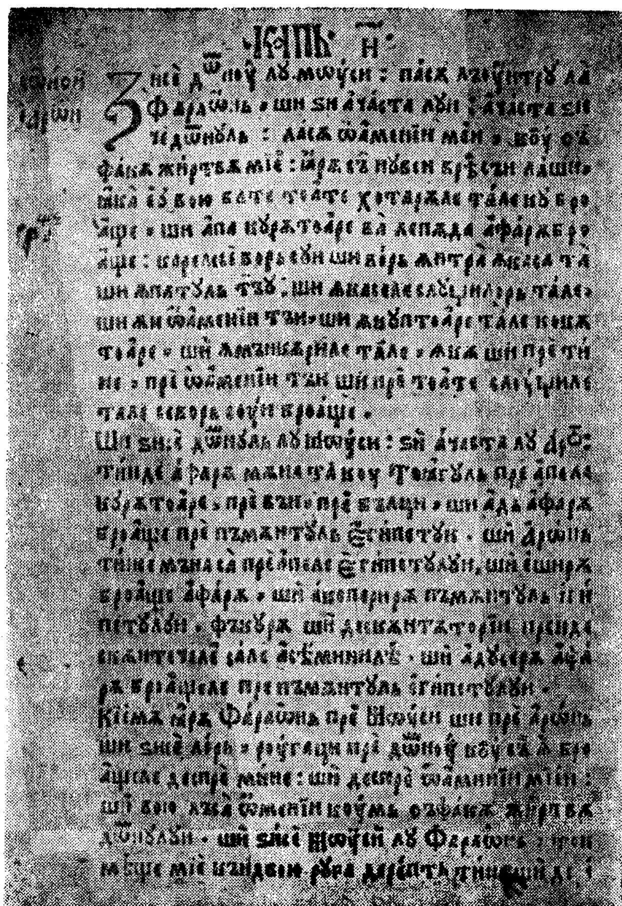
— **1.** *[„Pagini literare"]*, TM, XXI, 1899, 14; **2.** Murărașu, *Ist. lit.*, 285; **3.** A. Iliescu, *Rev. lit.*, 276—291; **4.** *Ist. lit.*, III, 660—662.

R. Z.

PALIA DE LA ORĂȘTIE, prima traducere românească a *Vechiului Testament*. Sub acest nume este cunoscută *Palia* tipărită în 1582 la Orăștie de diecii Șerban Coresi și Marian, cuprinzînd primele două părți ale *Bibliei: Bitia (Geneza)* și *Ishod (Exodul)*. Textul biblic este precedat de o predoslovie în care se dau toate lămuririle privitoare la geneza cărții. În urma intensei propagande calvine, precum și a mișcării generale de românizare a cultului, ce caracterizează secolul al XVI-lea, un grup de clerici cărturari a tradus *Pentateucul* maghiar al lui Heltai Gáspár (1551), folosind și versiunile latine și slavone ale *Bibliei*. Autorii traducerii sînt Mihail Tordași, episcopul Ardealului, Ștefan Herce, „propovăduitorul Evangheliei" în Sebeș, Efrem Zacan, dascăl în Sebeș, Moise Peștișel, „propovăduitorul Evangheliei" din Lugoj, și Archirie, protopopul Hunedoarei. Textul *Paliei* este un foarte prețios document lingvistic, mai ales prin strădania autorilor de a unifica limba, înlăturînd particularitățile regionale. Prin traducerea, chiar și parțială, a *Bibliei* se demonstrau posibilitățile de expresie ale limbii române și capacitatea ei de a fi o limbă de cultură. Apărînd imediat după tipăriturile coresiene, *Palia* aduce o nouă contribuție la formarea limbii române literare.

— *Palia*, Orăștie, 1582, reed. fragm. Mario Roques, Paris, Champion, 1925; *Palia de la Orăștie*, îngr. și introd. Viorica Pamfil, București, E.A., 1968.

— **1.** Iosif Popovici, *Paliia de la Orăștie, 1582*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXIII, 1910—1911; **2.** Mario Roques, *L'original de la „Palia" d'Orăștie*, în *Mélanges offerts à M. Émile Picot*, II, Paris, Morgand, 1913, 515—531; **3.** Bălan, *Lb. cărților bis.*, 119—126; **4.** Pascu, *Ist. lit. XVI*,

189—195 ; **5.** Iorga, *Ist. lit.*, I, *203—206* ; **6.** Mario Roques, *Introduction* la *Palia d'Orăştie*, Paris, Champion, 1925 ; **7.** Cartojan, *Ist. lit.*, I, *64—65* ; **8.** Ciobanu, *Ist. lit.*, *180—184* ; **9.** Viorica Pamfil, *Calcuri romîno-maghiare în „Palia de la Orăştie"*, CLG, III, 1958 ; **10.** Viorica Pamfil, *Elemente regionale în lexicul „Paliei de la Orăştie"*, CLG, III, 1958 ; **11.** Piru, *Ist. lit.*, I, *70—72* ; **12.** *Ist. lit.*, I, *294—295* ; **13.** Viorica Pamfil, *Introducere* la *Palia de la Orăştie*, Bucureşti, E.A., 1968 ; **14.** Ion Gheţie, *Palia de la Orăştie, 1581—1582*, LR, XVII, 1968, 6 ; **15.** Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, Bucureşti, E.A., 1974, *154—156*.

C. T.

PALODA, gazetă politică şi literară apărută la Bîrlad, o dată pe săptămînă, între 5 februarie 1881 şi 5 mai 1883 şi, din nou, de la 2 iulie 1892. A apărut şi după 1900. Din martie 1884 şi pînă la sfîrşitul lunii iunie 1892, G. Caţafani, tipograf şi editor bîrlădean, a scos săptămînalul „Tutova", care înlocuia **P.**, păstrînd aceeaşi redacţie. Gazeta, reapărută la 2 iulie 1892, continua numerotarea anilor, ca şi „Tutova", începînd din 1883. Continuitatea nu era formală, deoarece de partea politică a acestor două periodice s-a ocupat neîntrerupt, din 1882, profesorul de liceu Ştefan Neagoe. Probabil că tot el, pînă la 1 iunie 1893, cînd renunţa la direcţia politică a ziarului, se va fi ocupat şi de rubricile literare, la care colabora şi editorul G. Caţafani. După această dată grija redactării va fi preluată de Th. Rigo (semna cu pseudonimul Herodot) pînă în 1895 şi apoi, între 1895 şi 1908, de G. G. Ionescu (poetul George Tutoveanu). **P.** a fost o modestă gazetă de provincie, limitată politiceşte la susţinerea intereselor organizaţiei locale a partidului liberal. Ceva din cultura temeinică a profesorului ardelean Şt. Neagoe se reflectă însă în modul de alegere a mijloacelor de manifestare publicistică şi, îndeosebi, în atenţia cu care se urmărea viaţa culturală a oraşului şi a ţării.

O foarte activă *Poştă a redacţiei*, rubrici de noutăţi literare, de bibliografie şi de varietăţi (anecdote şi schiţe umoristice) şi, mai ales, un foileton zilnic făceau din **P.** un ziar atractiv. Au publicat aici versuri de factură eminesciană C. Hamangiu (care semna M. N., Maria N. şi Maria de la Banca) şi G. Tutoveanu (iscălind G.G.I.), Cosmih şi un De pe Tutova. Au mai colaborat A. Mîndru, D. Nanu, Corneliu Moldovanu.

— **1.** Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *480—481, 751* ; **2.** Tod, *Politica la Bîrlad*, LUN, IV, 1898, 1290 ; **3.** Antonovici—Creţu, *Tipografiile, 54—76* ; **4.** Vrabie, *Bîrladul, 102—111, 134—135, 182—190* ; **5.** Al. Piru, *G. Ibrăileanu (Viaţa şi opera)*, Bucureşti, E.L., 1967, *40*.

R. Z.

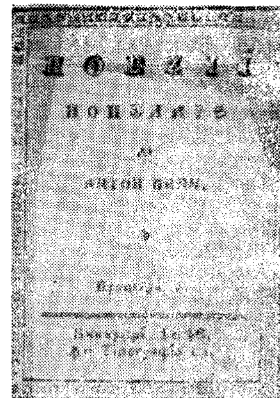
PANN, Anton (1796, Sliven — 2.XI.1854, Bucureşti), poet. Adevăratul lui nume era Antonie Pantoleon (Pantaleon sau Pandoleon) Petroveanu. Din familia unui arămar din tîrguşorul bulgăresc Sliven, **P.** părăseşte încă din copilărie locurile natale. În timpul războiului ruso-turc din anii 1806—1812, mama sa, Tomaida, rămasă văduvă, pribegeşte cu copiii în nordul Dunării. După o scurtă şedere la Chişinău, unde ajunsese doar cu Anton, în urma morţii celor doi fii mai mari, înrolaţi în armata rusă şi căzuţi la asediul Brăilei, Tomaida ia din nou drumul spre sud, stabilindu-se în 1812 la Bucureşti. Aici, **P.**, cu vocea lui neobişnuit de frumoasă, datorită căreia fusese primit şi în corul bisericii mari din Chişinău, intră cîntăreţ la biserica Sfinţilor şi paracliser la biserica Olari. Învaţă doi ani la şcoala de psaltichie, înfiinţată în 1816 de Petru Efesiu, deţinător şi al unei tipografii, în care **P.** va lucra ca tipograf şi pe care, mai tîrziu, o va şi conduce. Trecerea lui **P.**, la anii cuveniţi, prin şcoala de la „Sf. Sava", este îndoielnică. Se pare că abia în 1832, la 36 de ani, a fost înscris în clasa a patra de franceză. În 1821 se refugiază şi el la Braşov, unde intră psalt la biserica Sf. Nicolae din Şchei. Acum îl cunoaşte pe I. Barac. Între anii 1826 şi 1828, este profesor de muzică la o şcoală a episcopiei din Rîmnicu Vîlcea. Dar **P.**, fire întru totul lumească, îşi părăseşte slujba şi pleacă din nou peste munţi, de data aceasta împreună cu o călugăriţă, răpită de la Mănăstirea Dintr-un Lemn. La Braşov, în 1828, iarăşi cîntăreţ la biserica din Şchei, reia şi legăturile cu Barac, simţind desigur afinităţile dintre ei. Întors la Bucureşti, funcţionează ca profesor de muzică, fiind, în acelaşi timp, cîntăreţ la diferite biserici. În 1842 era orînduit protopsalt la biserica domnească de la Curtea Veche şi profesor de cîntări bisericeşti la seminarul Mitropoliei. Odată cu anul 1843, cînd devine proprietar de tipografie, **P.** intensifică tipărirea de cărţi bisericeşti şi laice, începută încă înainte de anul 1830. Adună în jurul lui numeroşi elevi, pe care îi iniţiază deopotrivă în muzica bisericească şi în rosturile tipografiei. Călătorea prin ţară, pe la mănăstiri şi iarmaroace, în căutare de subvenţii şi de cumpărători pentru tipăriturile lui. Pe cînd se întorcea dintr-un astfel de drum făcut în Oltenia, se îmbolnăveşte de tifos şi moare.

Dintre scrierile lui **P.** s-au tipărit mai întîi lucrările de muzică ecleziastică. Pe la 1820, el fusese numit într-o comisie care avea misiunea de a adapta cîntările liturgice greceşti la noul sistem de psaltichie. Dar **P.** n-a lucrat numai la „romînirea" liniei

melodice, ci şi la aranjarea şi şlefuirea textelor. El va scoate, după 1840, *Noul doxastar, Bazul teoretic şi practic al muzicii bisericeşti sau Gramatica melodică, Irmologhiu sau Catavasier* şi alte asemenea lucrări. Înţelege însă de timpuriu că trebuie să-şi îndrepte îndemînarea şi hărnicia spre tipărituri cu mai mulţi sorţi de vînzare decît cele de muzică bisericească. Mărturiseşte singur că a început „a aduna şi a face cîte o carte din cele politiceşti" pentru a-şi umple timpul şi pentru a-şi cîştiga existenţa. În acest sens, el a fost un receptacul al gusturilor literare şi muzicale ale mărunţei lumi urbane din prima jumătate a secolului al XIX-lea, pentru care se trudea să adune, să prelucreze şi să editeze cîntece de lume, cărţi populare, fabule, snoave, povestiri, proverbe etc. Unui gust fără mari pretenţii îi răspundeau şi calendarele pe care le-a editat. În ele au apărut scrieri incluse ulterior şi în volume. Dispus să versifice diferite împrejurări ale vieţii sale, **P.** şi-a împestriţat publicaţiile cu destăinuiri ale avatarurilor sentimentale, savuroase de-altfel, ale necazurilor zilnice. A turnat în rimă chiar şi dispoziţiile testamentare, ca în „diata" din 1849.

În epocă şi mai tîrziu, scrisul lui **P.** a avut parte de aprecieri contradictorii, tocmai datorită caracterului cu totul deosebit al operei. Pe de o parte, prin tipăriturile sale, el a mediat, ca şi alţi scriitori populari (I. Barac, V. Aaron), cunoaşterea literaturii culte şi a celei populare. Dar, mai înzestrat decît aceştia, a ajuns cu vremea să treacă de la culegeri, versificări şi prelucrări, la opere originale, unde se relevă o certă vocaţie de creator. Printre cele dintîi volume editate era o culegere de cîntece de stea şi cîntări religioase, *Versuri muziceşti ce să cîntă la naşterea mîntuitorului nostru Is. Hs. şi în alte sărbători ale anului* (1830), în care fuseseră introduse şi cîteva poezii laice. Reluată în mai multe ediţii, cu modificări numeroase, culegerea a avut o mare răspîndire. Preferinţa lui **P.** mergea însă spre o literatură mai colorată, cum este aceea a cîntecelor de lume. Volumul *Poezii deosebite sau Cîntece de lume* (1831), în afară de cîteva poezii ale lui **P.**, cuprinde piese adunate din circulaţia orală şi manuscrisă a acestui gen de literatură, cultivat încă de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea de N. Dimachi, M. Milu, I. Cantacuzino, iar în urma lor, mai ales de C. Conachi şi poeţii Văcăreşti. Lauda vinului, în stil anacreontic, o face şi în *Îndreptătorul beţivilor* (1832). Mai apropiată de formula volumului din 1831, reluat în 1837 cu un adaos de cîntece haiduceşti, este antologia *Spitalul Amorului sau Cîntătorul dorului*, apărută într-o primă ediţie în două broşuri (1850), amplificată la a doua ediţie în şase broşuri (1852). Compoziţia eteroclită corespundea dorinţei de a pune la dispoziţia cititorului cît mai multe texte (majoritatea însoţite de melodii), indiferent de provenienţa şi calitatea lor literară şi de aceea fără vreo grijă specială de a le nota paternitatea. Sînt puse alături poezii populare, unele cu izvorul în culegerea transilvăneană *Cintece cîmpeneşti*, versiuni ale poeziei neoanacreontice româneşti de pînă la 1830, din Conachi mai cu seamă, versuri de I. Heliade-Rădulescu, V. Cîrlova, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, C. Bolliac, C. D. Aricescu, G. Creţeanu, C. A. Rosetti, Gh. Sion, cuplete din *Baba Hîrca* de Matei Millo, poezii ale lui **P.** şi ale elevilor săi Gh. Ucenescu, M. Lupescu ş.a. Modificările, alterările se explică prin circulaţia în mediul urban, de unde textele fuseseră culese, şi mai puţin prin intervenţia directă a lui **P.** Le apropie zugrăvirea, a-

proximativ identică, a iubirii ca sursă de tristeţe şi suferinţă, tonul dulceag, tînguirea, jeluirea în diferite registre. Pentru că printre textele existente în circulaţia manuscrisă o răspîndire deosebită aveau cărţile populare, **P.** a prelucrat şi tipărit cîteva, lucrînd pe versiunea-model cu libertatea ce îi era caracteristică, adaptînd istorisirile, atunci cînd a versificat, la versul său fluent şi lipsit de ornamente, dîndu-le savoare lexicală. Deşi îi era la îndemînă biblioteca fostului său profesor Dionisie Fotino, bogată în manuscrise greceşti, **P.** a prelucrat mai degrabă textele aflate în traducere românească, editînd *Hristoitie au Şcoala moralului care învaţă toate obiceiurile şi năravurile cele bune* (1834), *Noul Erotocrit* (1837), *Înţeleptul Archir cu nepotul său Anadam* (1850). Şi *Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea* (1853) au fost mai curînd prelucrate după istorioare care circulau oral, cu toate că traducerea nu ar fi fost prea dificilă acestui cunoscător al limbii turce. Din această lucrare se desprinde una din însuşirile scrisului lui **P.** — fabulaţia cu tîlc, desfăşurată pe în-

delete, cu întorsături și înflorituri meșteșugite, născute dintr-o adevărată plăcere a spunerii. În nararea pățaniilor eroului, întotdeauna pilduitoare, tenta didacticistă cedează locul înțelepciunii șugubețe și indulgente. Dar *Fabule și istorioare*, apărute într-o primă ediție din 1841, fuseseră cele dintîi care îl anunțaseră pe adevăratul **P.** Pot fi identificate în prelucrarea lui motive livrești și populare de mare vechime și cu o circulație îndelungată. Reîmprospătarea și îmbogățirea lor printr-o mare capacitate de invenție epică, reașezarea întîmplărilor în mediul autohton, cu atmosfera lui caracteristică, intuirea și plasticizarea cugetării etice specifice poporului nostru, miezul umoristic, culoarea exuberantă a lexicului țin însă de contribuția lui **P.** Și în *O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu*, publicată în două părți (1851, 1852), dintre care prima purta în ediția întîi titlul *O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*, **P.** pleacă de la un amalgam de creații populare, istorioare, snoave, proverbe, ghicitori, strigături, cîntece, vorbe de duh, subordonate unei scheme epice : călătoria lui Moș Albu și desfășurarea unei șezători la care Moș Albu asistă din întîmplare. Gîndite scenic, după un anume ceremonial, amplificate și ramificate, oscilînd între proverbul concis și povestirea tacticoasă, intervențiile participanților la șezătoare conturează o tipologie morală și socială de esență realistă. Înrudirea cu maniera poveștilor și povestirilor orientale se menține, dar această scriere este legată, în spiritul ei, de tradițiile literaturii populare românești. Compoziția anticipă *Hanu Ancuței* de M. Sadoveanu. **P.** este un virtuoz al spectacolului comic, în care risipește o vervă inepuizabilă, o bogată fantezie lexicală. *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, apărută într-o primă ediție în 1847, amplificată în ediția din 1852—1853, definește în modul cel mai exact genul căruia îi aparținea talentul lui **P.** Mult îmbogățită față de „adunarea de pilde" a lui Dinicu Golescu, pe care o folosea, independentă de lucrarea asemănătoare a lui Iordache Golescu, necunoscînd încă scrupulele științifice ale culegerii lui Iuliu Zanne, care îi datorează masiv, *Povestea vorbii* este, în primul rînd, o veritabilă antologie paremiologică românească, versificată, cu o alcătuire originală. Principiul de ordonare a materialului este cel asociativ, plecîndu-se de la o anumită temă-titlu, prin acumulări gradate de proverbe selectate sinonimic, în prelungirea cărora apar și povestiri, fabule, cîntece ilustrative. Pentru multe „povești" s-au aflat arhetipuri milenare, coborînd pînă în Orientul antic, la care **P.** ajunsese prin intermediul culturii sale de esență folclorică. Observarea vieții omenești se conformează unei structuri morale tipologice, general valabilă, încadrată în același timp în atmosfera specifică a tîrgurilor și satelor românești. În *Povestea vorbii* se întîlnesc toate liniile caracteristice operei lui **P.** : capacitatea definirii tipologiei morale, surprinderea concretă, plastică, a datelor esențiale în portretul individual, observația critică incisivă, morala moderată, umorul, nesecata știință aforistică, vocația narațiunii arborescente și, mai presus de orice, marea voluptate a jocului cu vorbele, cu înțelesurile lor multiple, cu bogăția lor multicoloră. Sînt trăsături care îl încadrează într-o familie de spirite căreia îi vor aparține Mateiu I. Caragiale, Ion Barbu, Tudor Arghezi.

— *Versuri muzicești ce să cîntă la nașterea mîntuitorului nostru Is. Hs. și în alte sărbători ale anului*, București, Tip. Mitropoliei, 1830 ; ed. 3 (*Versuri muzicești ce să cîntă la nașterea domnului nostru Is. Hs.*), București, Tip. Pann, 1846 ; ed. 4 (*Cîntece de stea sau Versuri ce să cîntă la nașterea domnului nostru Is. Hs.*), București, Tip. Pann, 1848 ; ed. 5 (*Versuri sau Cîntece de stea ce să cîntă la nașterea domnului nostru Is. Hs.*), București, Tip. Pann, 1852 ; *Poezii deosebite sau Cîntece de lume*, București, Tip. Mitropoliei, 1831 ; ed. 2, [București], 1837 ; *Îndreptătorul bețivilor*, [București], 1832 ; *Hristoitie au Școala moralului care învață toate obiceiurile și năravurile cele bune*, [București], 1834 ; *Noul Erotocrit*, I—V, Sibiu, Tip. Closius, 1837 ; *Fabule și istorioare*, I—II, București, Tip. Pencovici, 1841 ; ed. 2, București, Tip. Pann, 1847 ; *Poezii populare*, I, București, Tip. Pann, 1846 ; *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, București, Tip. Pann, 1847 ; ed. 2, I—III, București, Tip. Pann, 1852—1853 ; ed. pref. M. Gaster, Craiova, Scrisul românesc, 1936 ; *Memoria focului mare în București din ziua de Paști anul 1847, martie 23*, București, Tip. Pann, 1847 ; *Pocăința omului dezmerdat sau Vorbire între suflet și trup*, București, Tip. Pann, 1849 ; ed. 2, București, Tip. Pann, 1854 ; *Înțeleptul Archir cu nepotul său Anadam*, București, Tip. Pann, 1850 ; ed. 2, București, Tip. Pann, 1854 ; *Spitalul Amorului sau Cîntătorul dorului*, I—II, București, Tip. Pann, 1850 ; ed. 2, I—VI, București, Tip. Pann, 1852 ; *O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*, I, București, Tip. Pann, 1851 ; *O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu*, II, București, Tip. Pann, 1852 ; *O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu*, ed. 2, I, București, Tip. Pann, 1853 ; *Triumful beției sau Diata ce o lasă un bețiv pocăit fiului său*, București, Tip. Pann, 1852 ; *Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea*, București, Tip. Pann, 1853 ; *Culegere de povești și anegdote*, București, Tip. Pann, 1854 ; *Opere complete*, București, Minerva, 1904 ; *Opere alese*, I—II, îngr. și pref. N. Mihăescu, București, Cugetarea, 1941—1942 ; *Cîntece de lume*, îngr. și pref. Gh. Ciobanu, București, E.S.P.L.A., 1955 ; *Scrieri literare*, I—III, îngr. Radu Albala și I. Fischer, introd. Paul Cornea, București, E.L., 1963 ; *Povestea vorbii*, I—II, îngr. I. Fischer, pref. Șerban Foarță, București, E.L., 1967 ; ed. îngr. I. Fischer, București, Minerva, 1975 ; *Felurite*, îngr. și pref. Mircea Muthu, Cluj, Dacia, 1973.

— 1. *[Informații biografice]*, în Gh. Ucenescu, *Carte de cînturi cu note de psaltichie*, B.A.R., ms. 3497 ; 2. Anton Pann, *[Scrisori către Gh. Ucenescu, 1853—1854]*, DML, I, *284—291* ; 3. Vasile Alecsandri, *„Cîntece de stea" și „Povestea vorbii" de Anton Pann*, CL, V, 1872, 23, 24 ; 4. D. Aug. Laurian, *Un cîntăreț uitat*, TLȘ, I, 1872, 2 ; 5. Pop, *Conspect*, I, *92—96* ; 6. Gaster, *Lit. pop.*, *75—76, 150—159, 164—168, 193—195, 461—471* ; 7. Th. D. Speranția, *Anton Pann*, RN, II, 1889, 10 ; 8. G. Dem. Teodorescu, *Operele lui Anton Pann*, București, Socec, 1891 ; 9. G. Dem. Teodorescu, *Viața și activitatea lui Anton Pann*, București, Tip. Göbl, 1893 ; 10. G. Bogdan-Duică, *Din vremea lui Anton Pann*, CL, XXXVI, 1902, 11 ; 11. Al. T. Dumitrescu, *Anton Pann. Ipoteze filologice asupra numelui său*, S, II, 1903, 33 ; 12. Iorga, *Oameni*, I, *59—66* ; 13. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *230—236* ; 14. D. Russo, *Studii și critice*, *27—48* ; 15. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *93—109* ; 16. Barbu B. Brezianu, *Despre politețea lui Anton Pann*, RFR, I, 1934, 2 ; 17. Pillat, *Tradiție*, *141—159* ; 18. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *251—262*, II, *187—191, 202—219, 241, 355—356* ; 19. Ariadna Camariano, *Poricologos și Opsarologos grecesc*, CEL, III, 1939 ; 20. Călinescu, *Ist. lit.*, *206—214* ; 21. Gheorghe I. Moisescu, *Știri noi despre Anton Pann — dascăl de psaltichie*, București, Tip. Cărților bisericești, 1946 ; 22. I. Mușlea, *Între Ioan Barac și Anton Pann — Paternitatea „Povestei poamelor"*, SL, IV, 1948 ; 23. Popovici, *Romant. rom.*, *97—108* ; 24. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, II, 1953, X, 1961, 1 ; 25. Tudor Arghezi, *Lume veche, lume nouă*, București, E.T., 1958, *237—243* ; 26. Ion Manole, *Anton Pann*, București, E.S.P.L.A., 1954 ; 27. Vianu, *Studii*, *49—66* ; 28. Perpessicius, *Mențiuni ist.*, *447—477* ; 29. B. Cazacu, I. Fischer, *Neologismele în scrierile lui Anton Pann*, CIL, I, *23—56* ; 30. Șerban Cioculescu, *Date noi despre un poet vechi. Anton Pann la „Sf. Sava"*, GL, IX, 1962, 42 ; 31. Vladimir Drimba, *Surse românești pentru dialectologia istorică turcă. I. Scrierile turcești ale lui Anton Pann*, FDL, IV, 1962 ; 32. Ovidiu Papadima, *Anton Pann, „Cîntecele de lume" și folclorul Bucureștilor*, București, E.A., 1963 ; 33. Paul Cornea, *Anton Pann*, București, E.L., 1964 ; 34. Traian Cantemir, Sergiu Curechianu, *Noi mărturii despre Anton Pann la Rîmnicu Vîlcea*, LL, VIII, 1964 ; 35. Domițian Cesereanu, *Modul antonpannesc*, TR, IX, 1965, 20 ; 36. Elisabeta Dolinescu, *Anton Pann*, București, E.M., 1967 ; 37. *Ist. lit.*, II, *343—354* ; 38. Geo Șerban, *Antonpannismul*, LCF, XII, 1969, 38 ; 39. Nichita Stănescu, *Temenea la Anton Pann*, LCF, XII, 1969, 38 ; 40. Edgar Papu, *Clasicul Anton Pann*, LCF, XII, 1969, 38 ; 41. Romulus Vulpescu, *Sfîntul Anton Pann*, LCF, XII, 1969, 38 ; 42. Leonid Dimov, *Anton Pann și lumea sa*, LCF, XII, 1969, 38 ; 43. Gh. I. Moisescu, *Anton Pann — psaltul*, LCF, XII, 1969, 38 ; 44. Marin Sorescu, *Masca lui Anton Pann*, LCF, XII, 1969, 38 ; 45. Cioculescu, *Itinerar*, *52—56* ; 46. *[Anton Pann]*, EFR, *45—50, 166—167, 412—413, 516—520, 599—601* ; 47. Piru, *Varia*, II, *80—82* ; 48. Cornea, *Oamenii*, *120—123* ; 49. Dinu Flămînd, *Anton Pann și Ion Barbu*, RL, VIII, 1975, 36 ; 50. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *190—229, 289—304*.

G. D.

PANŢU, Ion C. (13.III.1860, Braşov — 28.IX.1927), prozator. Era fiul magistratului Constantin Panţu şi fratele mai mare al lui Zacharia Panţu, viitorul botanist. După ce termină liceul la Braşov, pleacă în 1879 la Viena, unde face studii la Academia comercială, Şcoala politehnică şi la Facultatea de filozofie. Întors în ţară, este, din 1882 pînă în 1918, profesor la Şcoala comercială superioară din Braşov. Publică numeroase lucrări de contabilitate şi comerţ, fiind unul dintre economiştii reputaţi ai Transilvaniei.

În vremea studenţiei la Viena, **P.** a fost membru al societăţii „România jună", adept entuziast al direcţiei literare junimiste, pe care încerca, împreună cu alţii, să o impună în locul orientării învechite a lui I. Vulcan şi a revistei „Familia". Publică, începînd din 1879, în „Albina Carpaţilor", „Gazeta Transilvaniei", „Familia", „Poporul", „Şcoala şi familia", „Tribuna", „Convorbiri literare", „Rîndunica", folosind uneori şi pseudonimul I. C. Frunză. În nuvelele, povestirile şi schiţele lui, **P.** se străduieşte să părăsească făgaşul prozei anecdotice, didacticiste. Literatura sa este mai ales una de atmosferă, după modelul lui Turgheniev, din opera căruia a şi tradus în „Tribuna". Scrisese mai întîi o nuvelă istorică anodină *(Florica, fata Radului)*, apoi o alta, mai reuşită, în manieră zolistă, inspirată din viaţa periferiei braşovene *(Ţica lui Coderişte)*. Paginile cele mai semnificative ale lui **P.** sînt însă cele despre satele şi oamenii din Ialomiţa *(Logofătul Matei* — 1887, *Schiţe* — 1893). Învăluite într-un lirism discret, întîmplările sînt derulate lent, analizîndu-se de predilecţie situaţiile care încetinesc naraţiunea, stările de nedumerire, de nelinişte, cumpăna prin care trec eroii. Sînt notate gesturile, mişcările caracteristice, felul de a vorbi al oamenilor. Istorisirile, dintre care cea mai reuşită este *Cale grea*, sînt sobre, ferite de stridenţe melodramatice. Prozator fără posibilităţi de invenţie epică, **P.** eşuează ca romancier *(Liniştea casei* — 1890). După 1900, publică în volum mai multe traduceri. El tălmăceşte nuvele de H. Sienkiewicz şi cîteva povestiri finlandeze de Pietari Päivärinta, apropiate ca tonalitate de unele din prozele sale.

— *Lui I. Al. Lăpedat*, ABC, IV, 1879, 1 ; *Florica, fata Radului*, ABC, IV, 1880, 10, 11 ; *Ţica lui Coderişte*, F, XVIII, 1882, 33, 34 ; *Trăian Globescu*, F, XX, 1884, 5 ; *Povestiri din Bărăgan. Testamentul lui moş Cîrlig*, F, XX, 1884, 53 ; *Pădurarul de la Ialomiţa*, PO, 1885, 640, 642, 643 ; *Logofătul Matei*, Braşov, Tip. Alexi, 1887 ; *Niţă dragă*, Braşov, Tip. Mureşianu, 1888 ; *Liniştea casei*, Braşov, Tip. Mureşianu, 1890 ; *Schiţe*, Braşov, Ciurcu, 1893 ; *La Solferino devale...*, RD, I, 1894, 24 ; *La tîrg*, Braşov, Ciurcu, 1895 ; *Cale grea*, PAB, *126—138*. — Tr. : Schopenhauer, *Despre educaţiune*, ŞF, II, 1887, 4 ; Mark Twain, *Despre mărinimie*, ŞF, II, 1887, 16—17 ; Turgheniev, *Din memoriile unui vînător. Iermolai şi morăreasa*, TR, V, 1888, 232—234 ; Pietari Päivärinţa, *Păţania mea de la tîrg. Tovarăşul de drum*, Braşov, Ciurcu, *Bătrîna cerşitoare şi vraciul*, Braşov, Ciurcu, 1911 ; H. Sienkiewicz, *Novele*, Braşov, Tip. Mureşianu, 1901 ; Maxim Gorki, *Hanul tătarilor şi fiu-său*, Braşov, Ciurcu, 1902.

— 1. G. B[ogdan-] Duică, *„Logofătul Matei", novelă de I. C. Panţu*, GT, LI, 1888, 124 ; 2. *Encicl. rom.*, III, *519* ; 3. I. C. Panţu, *„Cartea" lui Maiorescu. Amintiri din viaţa de student*, GT, LXXIII, 1910, 34—36 ; 4. Grămadă, *România jună*, *155, 156* ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *171* ; 6. I. Breazu, *I. C. Panţu*, PAB, *126* ; 7. I. Breazu, *Noi contribuţii privitoare la pătrunderea junimismului în Transilvania*, SL, I, 1942 ; 8. Breazu, *Studii*, II, *144, 145, 148—149* ; 9. *Cărturari braşoveni*, *176—177*.

G. D.

PANU, George (9.III.1848, Iaşi — 6.XI.1910, Bucureşti), memorialist, ziarist şi critic literar. Era fiu al ofiţerului Vasile Panu, unul din aghiotanţii lui Al. I. Cuza. A urmat şcoala primară (din 1856) şi liceul (din 1860) în oraşul natal, absolvindu-l în 1867, odată cu A. Lambrior, C. Hogaş şi C. Dimitrescu-Iaşi. În acelaşi an, devine student al Universităţii din Iaşi. Pentru a-şi cîştiga existenţa, predă şi limba franceză la un liceu din localitate (1869). Influenţat de ideologia lui S. Bărnuţiu, se înscrie în Fracţiunea liberă şi independentă, remarcîndu-se prin cîteva articole în care combătea Junimea şi pe T. Maiorescu. Din primăvara anului 1872, devine însă membru al societăţii Junimea. Trimis la studii în Franţa de către T. Maiorescu, se înscrie la Ecole des Hautes Etudes şi la Colegiul „Sainte-Barbe", din Paris. Înrîurit de partidul liberal, **P.** se desprinde de Junimea politică. Tot în această perioadă, stabileşte legături cu grupări socialiste din Franţa şi Belgia. Obţinînd doctoratul în drept la Bruxelles în 1879, se întoarce în ţară şi este numit în anul următor procuror pe lîngă tribunalul din Iaşi, post din care demisionează în 1881. În următorii doi ani, e avocat al Eforiei spitalelor Sf. Spiridon din Iaşi. Membru de vază al partidului liberal, **P.** obţine funcţia de şef de cabinet al lui C. A. Rosetti, pe atunci ministru de Interne. Deputat în 1884, devine un aprig inamic al guvernului liberal al lui I. C. Brătianu, pe care îl atacă vehement în ziarul „Lupta". Întemeiază partidul numit „radical". Violenţa tonului din articolele sale despre rege, mai ales din cel intitulat *Omul periculos*, îi atrage condamnarea la *doi ani de închisoare*, pentru delictul de lezmajestate (1887). **P.** însă pleacă în străinătate. Ales deputat, se întoarce în ţară, este graţiat şi îşi continuă activitatea politică. În Parlament, s-a distins prin ardoarea cu care susţine votul universal, prin înţelegerea arătată deputaţilor socialişti (cu care încheiase chiar şi o alianţă, temporară însă) şi prin campaniile de condamnare vehementă a deputaţilor antisemiţi. În 1896 se raliază partidului conservator, al cărui membru devine în 1897, iar din 1901 revine în partidul liberal. Tot acum publică studii despre starea economică şi socială a ţăranilor români. Ca avocat, **P.** a pledat, împreună cu B. Delavrancea, în procesul intentat de I. L. Caragiale lui C. Al. Ionescu-Caion.

În istoria literaturii române, **P.** a rămas cunoscut mai ales ca autor al lucrării *Amintiri de la „Junimea" din Iaşi*, amplă operă memorialistică despre societatea ieşeană. După mai bine de două decenii de la desprinderea din Junimea, **P.** şi-a aşternut pe hîrtie amintirile, publicîndu-le timp de aproape cinci ani (1901—1906), în revista „Săptămîna". Încă de la apariţie, amintirile au trezit un interes considerabil, atît pentru că priveau o societate în jurul căreia s-au dus multe discuţii contradictorii, cît şi pentru că cititorii se aşteptau la dezvăluirile, poate senzaţionale, ale unui fost adept. Scrisă de

un om cu o inteligență vie și pătrunzătoare, lucrarea lui **P.** cuprinde scene pitorești, portrete pertinente, caracterizări sugestive. Fără să fie înzestrat în chip deosebit cu talent literar, autorul închipuie un fel de roman, plin de culoare, dar neavînd totdeauna tangențe cu realitatea. Cînd îi are în vedere pe junimiștii marcanți, **P.** îi privește cu oarecare antipatie, din cauza deosebirilor de orientare politică. Paginile dedicate lui M. Eminescu și I. Creangă vădesc neînțelegere pentru valoarea operei lor. Date inexacte sau fapte relatate denaturat îi servesc adesea autorului să vehiculeze unele atitudini antijunimiste neîntemeiate, curente în epocă.

Temperament de luptător, **P.** a acordat o însemnătate deosebită activității jurnalistice, conducînd, înființînd sau redactînd numeroase ziare. După ce, în 1883, a colaborat susținut la „Liberalul", în 1884 înființează ziarul „Lupta", pe care îl conduce efectiv, în calitate de director politic, pînă în 1892. Tipărite în fiecare număr, articolele sale politice se distingeau prin stringența logicii, bogăția argumentării și, mai ales, prin incisivitatea analizei și vehemența tonului. În 1896, a condus „Ziua", în care a abordat, pe lîngă probleme de politică, și chestiuni de literatură și de sociologie. În același timp colabora la „Epoca", „Epoca literară", „L'Indépendance roumaine", „Fîntîna Blanduziei". În 1901 a întemeiat revista „Săptămîna", pe care a scris-o singur, în întregime, pînă în preajma morții. Aici au apărut *Amintiri de la „Junimea" din Iași*, apoi nenumărate articole politice (a căror țintă predilectă era Take Ionescu), literare, de sociologie, schițe, comentarii pe marginea unor fapte diverse, continuînd astfel a fi prezent în viața politică și culturală a țării. **P.** este însă un izolat, luptînd de pe poziții fără perspectivă.

Fără a fi rodnică, activitatea de critic și de teoretician îi asigură totuși lui **P.** o fizionomie particulară în epocă. Ea cunoaște două etape distincte. Cele dintîi manifestări critice ale sale stau sub semnul junimismului, în general, și al lui T. Maiorescu, în special. Articolele îndreptate împotriva lui B. P. Hasdeu au drept punct de plecare conceptul maiorescian al adevărului; plecînd de aici **P.** atacă, cel dintîi la Junimea, probleme de istorie națională, pe care le discută cu un spirit critic cutezător, nu însă totdeauna și fundamentat (comite, astfel, eroarea de a supraaprecia importanța înrîuririlor slavă și germană asupra civilizației poporului român). În lupta dusă de Junimea pentru instaurarea unui spirit nou în cercetările istorice, lui **P.** îi revine un merit principal — acela al evidențierii importanței ce trebuie acordată informării precise și interpretării la obiect a documentelor. Aceleași principii au stat și la baza concepției despre literatură și critică literară. **P.** a fost un adversar al clasicismului, pe care îl acuza că împiedică manifestarea originalității artistice, susținînd principiile unei estetici a realismului. În special după 1880, cînd s-a îndepărtat fățiș de junimism, el a încercat să se delimiteze de estetica acestui curent, fără a reuși să-i opună totdeauna opinii temeinic argumentate. Cea de a doua etapă a activității de critic și teoretician literar a lui **P.** stă, așadar, pe aceeași platformă junimistă ca și cea anterioară. De junimism se deosebea doar prin excesiva atenție acordată pozitivismului. Spirit iscoditor, **P.** a fost deschis mereu, spre deosebire de o parte din esteticienii junimiști, inovațiilor artistice și receptiv la evoluția esteticii europene către o abordare sociologică a artei. A acordat multă însemnătate teatrului și mai puțină poeziei, pentru a cărei receptare nu era suficient de înzestrat și pe care a judecat-o cu rigiditate. De aceea, nu l-a înțeles pe Eminescu, iar poezia contemporană a condamnat-o vehement. A fost printre cei dintîi care, la noi, au discutat probleme de versificație modernă. Plecînd de la afirmațiile lui J.-M. Guyau, **P.** a prezis dispariția formelor clasice de versificație și apariția altora noi. Un interes deosebit a arătat dramaturgiei, discutînd competent și documentat diverse chestiuni legate de tehnica artei teatrale. Probabil inspirat de estetica franceză a vremii, s-a ocupat de muzica și de pictura modernă, punînd în circulație opinii ce dovedesc intuiție, mobilitate spirituală și înțelegere.

Fără a avea o înzestrare artistică deosebită, **P.** s-a încercat și în domeniul beletristicii, reușind să ofere, în *Portrete și tipuri parlamentare*, o serie de „caractere" descrise cu un fin spirit de observație și tratate cu umor sau, uneori, cu ironie incisivă. În „Săptămîna" a tipărit numeroase schițe ori scene intitulate *Din viața animalelor*, interesante prin minuția compoziției.

— *Studii asupra atîrnărei sau neatîrnărei politice a românilor în deosebite secule. Introducere*, CL, VI, 1872, 4—8 ; *„Istoria critică a românilor", de d. B. P. Hăjdău*, CL, VI, 1873, 11, 12, VII, 1873, 1, 3, 5, 6 ; *Studiul istoriei la români*, CL, VIII, 1874, 8—11, reed. în AIJ, *281—398* ; *Către cetitori*, LUP, I, 1884, I ; *„O scrisoare pierdută"*, LUP, I, 1884, 63 ; *Ortodoxia*, LUP, II, 1885, 43, 44 ; *Omul periculos*, LUP, IV, 1887, 223, 235 ; *Răscoala țăranilor*, LUP, V, 1888, 88 ; *Grupul junimist*, LUP, V, 1888, 623 ; *Chestiuni politice*, București, Tip. Lupta, 1893 ; *Sufragiul universal*, București, Tip. Lupta, 1893 ; *Portrete și tipuri parlamentare*, București, Tip. Lupta, 1893 ; *Critica și literatura*, ECL, I, 1896, 1—4 ; *„Eminenți..."*, ECL, I, 1896, 6 ; *Cronica literară*, ZI, I, 1896, 1, 7, 13 ; *Apărătorii versului*, ZI, I, 1896, 18 ; *Poezia și versul*, ZI, I, 1896, 22 ; *Viitorul versului*, ZI, I, 1896, 29 ; *Plagiatul în poezie*, E, II, 1896, 296 ; *Precuvîntare*, SPA, I, 1901, 1 ; *Caragiale reclamat*, SPA, I, 1901, 8 ; *[Articole de estetică și critică literară]*, SPA, I, 1901, 9, II, 1902, 17, 21, 23, 34, 37, 47, 49, 54, III, 1904, 60, 61, 67, 68, 76, IV, 1905, 96, 97, 100, 101, V, 1905, 122, VI, 1906, 52, VII, 1907, 8, 9, 18—23, 26, 38, 39, 49, 51, VIII, 1908, 23, 31, IX, 1909, 18, 19, X, 1910, 5, 6, 8 ; *Amintiri de la „Junimea" din Iași*, vol. I, București, Adevărul, 1908, vol. II, București, Tip. Brozer și Parzer, 1910 ; ed. I—II, București, Cioflec ; ed. îngr. și pref. Z. Ornea, I—II, București, Minerva, 1971; *Din viața animalelor*, București, Adevărul ; *Pagini alese*, îngr. și pref. Alexandru Leon, București, E.S.P.L.A., 1958. — **Tr.** : Petrarca, *Traduceri din...*, CL, VII, 1873, 1, reed în PARO, *342—343*.

— 1. *Prelecțiuni populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, VII, 1873, 3 ; 2. Gr. Tocilescu, *Doi istorici. G. Panu și P. Cernătescu*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1874 ; 3. G. Panu, *[Corespondență cu I. Negruzzi, T. Maiorescu, A. Gorovei]*, SDL, I, *158—178*, III, *211*, IX, *333—338* ; 4. N. Xenopol, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1877]*, SDL, III, *50—51* ; 5. *Scrisoarea unui ministru*, TM, V, 1880, 262, 263, 265, 266, 268 ; 6. Verax [I. Nădejde], *Conferințele din sala Universităței*, C, I, 1882, 17, 18, II, 1883, 18, 20 ; 7. N. X., *Fantezie și realitate*, C, III, 1884, 12 ; 8. *Albumul societăței „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 9. P., *Gheorghe Panu*, ROM, XL, 1896, 327 ; 10. I. Dragomirescu-Ranu, *Cronica literară*, ROM, XL, 1896, 394 ; 11. Verax [I. Nădejde], *Gherea și Panu*, LNL, II, 1896, 34 ; 12. Gherea, *Studii*, I, *362—403* ; 13. Hero [E. Herovanu], *Oratorii noștri*, SR, I, 1896, 11 ; 14. T. Arghezi, *Vers și poezie*, LID, I, 1904, 2, 3 ; 15. M. Dragomirescu, *Revista critică*, CVC, I, 1907, 21 ; 16. G. Bogdan-Duică, *Amintiri literare*, LU, VIII, 1909, 18 ; 17. Chendi, *Pagini*, *414—416* ; 18. St. Crăciun,*Gheorghe Panu*, FCL, I, 1910, 36 ; 19. Iacob Negruzzi, *Gheorghe Panu*, CL, XLIV, 1910, 9 ; 20. C. Hogaș, *Gheorghe Panu. Amintiri răzlețe*, VR, V, 1911, 11 ; 21. Ibrăileanu, *Note*, *234—239* ; 22. Anghel—Iosif, *Portrete*, *77—84* ; 23. Negruzzi, *Junimea*, *225—231* ; 24. Dafin, *Figuri*, III, *33—38* ; 25. Maiorescu, *Ist. cont.*, *393—395*; 26. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVII, 1925, mai; 27. D. Hogea, *George Panu la Durău*, Piatra Neamț, 1931 ; 28. C. D. Anghel, *Gh. Panu, semănătorul de idei*, București, Geller, 1933 ; 29. Bacalbașa, *Bucureștii*, IV, *202—206* ; 30. S. Pauker, *25 ani de la moartea lui Gh. Panu*, ADV, XLIV, 1935, 15899 ; 31. Torouțiu, *Pagini*, *108—120* ; 32. Călinescu, *Ist. lit.*, *383—384* ; 33. Săteanu, *Figuri*, *245—259* ; 34. Cecilia Caroni-Chilom, *Gheorghe Panu, eseist și critic la revista „Convorbiri literare" și „Săptămîna"*, București, Tip. Universul, 1942 ; 35. I. Verbină [I. Pervain], *G. Panu și T. Maiorescu*, SL, I, 1942 ; 36. Lovinescu, *Maiorescu cont.*, II, *11—167* ; 37. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *211—213* ; 38. Barbu Lăzăreanu, *Din literatura noastră antimonarhică*, STD, III, 1949, 2 ; 39. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 40. Streinu, *Versificația*, *170—173* ; 41. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *69—77*, *178—179*, *531—555* ; 42. P. Cîn-

cea, *Din istoricul radicalismului liberal burghez : activitatea parlamentară a lui Gh. Panu (1888—1894)*, STD, XX, 1967, 1 ; 43. Alexandru George, *Paradoxul de a fi junimist*, RL, IV, 1971, 50 ; 44. Ornea, *Studii*, 256—279 ; 45. Mihai Drăgan, *„Amintirile" lui Gh. Panu*, ATN, X, 1973, 3 ; 46. Mîndra, *Clasicism*, 115—118 ; 47. *Ist. lit.*, III, 74—75, 920—926 ; 48. Cioculescu, *Itinerar*, 146—150 ; 49. Straje, *Dicț. pseud.*, 517.

D. M.

PAPADOPOL-CALIMAH, Alexandru (1833, Tecuci — 18.VI.1898, Tecuci), istoric și publicist. Era înrudit, după mamă, cu familia domnitorului moldovean Scarlat Callimachi.

Angajat, din tinerețe, în lupta pentru Unire, P.-C. i-a cunoscut și a fost prieten cu mai toți scriitorii și oamenii de cultură ai epocii, în special cu V. Alecsandri, în a cărui revistă, „România literară", a și debutat (1855). După 1859, a făcut parte din diferite guverne, fiind numit ministru de Externe (1865—1866) și ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1868). S-a retras apoi din activitatea politică, dedicîndu-se exclusiv studierii istoriei naționale și colaborînd cu lucrări de specialitate la numeroase reviste, între care „Revista literară și științifică", „Convorbiri literare", „Revista nouă", „Arhiva". A fost ales membru al secției istorice a Societății Academice Române, în 1876.

Influențat de principiile generației pașoptiste, P.-C. a combătut latinismul și purismul (în articolul *Limba românească*, 1855), luînd apărarea limbii populare, alături de V. Alecsandri și Al. Russo. A fost unica lui intervenție în disputele literare de actualitate. Restul vieții l-a consacrat colecționării unui bogat material referitor la istoria României, expus în numeroase lucrări. Unele dintre acestea cuprindeau informații, culese din izvoare naționale și străine, mai puțin cunoscute istoriografiei românești de pînă la acea dată, utile și pentru îmbogățirea datelor despre cultura și literatura noastră din secolele XVII—XIX, prin referințele bogate despre Chiril Lucaris, Atanasie Patelarie, Alexandru Mavrocordat Exaporitul și despre raporturile lor cu literatura română. Tip de erudit, P.-C. a utilizat lucrări scrise în limbile greacă, latină, franceză, rusă, germană, dar fără a face dovada unui spirit critic deosebit. Dincolo de document s-a avîntat rareori, precum în articolul despre *Dezrobirea țăranilor în Moldova*, în care încearcă, prin mijloace literare, să reconstituie atmosfera creată în urma actului semnat, în 1749, de Nicolae Mavrocordat. Ca și în amintirile publicate în diverse reviste, stilul este însă incolor, lipsit de personalitate. P.-C. este cel dintîi care pune la îndemîna publicului opera literară a lui C. Negri. Într-o limbă proprie, deși nu totdeauna ferită de neologisme stîngace, a tradus cîteva fragmente din opera lui Lucian din Samosata, precum și, pentru prima dată la noi, *Cuvînt despre expediția lui Igor Sveatoslavici, principele Novgorodului nordic, contra polovților sau cumanilor*, însoțindu-l de o foarte documentată introducere.

— *Limba românească*, RLT, I, 1855, 26, reed. în GRP, II, 296—301 ; *Dioscoride și Luciu Apuleiu (Botanica daco-getica)*, București, Tip. Societății Academice Române, 1879 ; *Scrisoarea lui Al. Papadopol-Calimah către V. Alecsandri*, CL, XIV, 1880, 5, 7, XV, 1881, 1, 5 ; *Două documente pentru istoria noastră contimporană*, CL, XV, 1881, 6 ; *25 mai 1856*, CL, XVI, 1882, 10 ; *Mișcarea literară provensală*, CL, XVI, 1883, 11 ; *Notiță despre Cronica lui Hur*, CL, XVII, 1883, 4 ; *Despre Alexandru Mavrocordat Exaporitul și despre activitatea sa politică și literară*, București, Tip. Academiei, 1884 ; *Cercetări filologice despre România*, CL, XVIII, 1884, 5 ; *Costache Negri (Un document pentru istoria noastră contimpurană)*, CL, XVIII, 1884, 7 ; *Scrisoare despre Tecuci*, CL, XIX, 1885, 5 ; *Dunărea în literatură și în tradițiuni*, București, Tip. Academiei, 1886 ; *Dezrobirea țăranilor în Moldova*, CL, XXI, 1887, 1, 2 ; *Cîntecul hatmanului Ivan Serpeaga*, CL, XXI, 1888, 11 ; *Amintiri despre Costache Negri*, RN, II, 1889—1890, 9—12 ; *Despre Atanasie Patelarie, patriarh ecumenic*, CL, XXIII, 1890, 12, XXIV, 1890, 1 ; *Un episod din istoria tipografiei în România*, București, Göbl, 1896 ; *Luminărică și Titinaș*, A, VII, 1896, 1, 2 ; *Din scrierile lui...*, îngr. Paul Al. Papadopol-Calimah, Tecuci, Tip. Munca, 1908. — **Tr.** : Lucian din Samosata, *Adunarea zeilor*, CL, XIII, 1879, 4, *Jupiter tragic*, CL, XXIV, 1890, 3, 4 ; *Cuvînt despre espediția lui Igor Sveatoslavici, principele Novgorodului nordic, contra polovților sau cumanilor*, pref. trad., București, Tip. Academiei, 1885.

— 1. Anineanu, *Catalogul*, 362—395 ; 2. Al. Papadopol-Calimah, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1881—1889]*, SDL, I, 203—207 ; 3. *Al. Papadopol-Calimah*, MOF, 1899, 279 ; 4. *Encicl. rom.*, III, 521 ; 5. I. Petrovici, *De-a lungul unei vieți*, București, E. L., 1969, 65—68.

D. M.

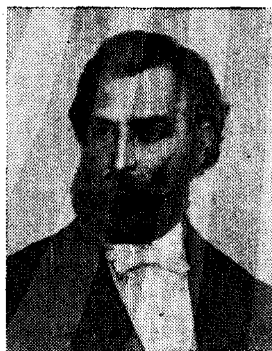
PAPIU, Ioan (29.VIII.1836, Sasa, j. Sălaj — 5.IX.1902), publicist. Primul din cei treisprezece copii ai preotului Matei Pop și ai Mariei, P. își însușește cele dintîi cunoștințe la școlile din Bistrița și Năsăud. După absolvirea gimnaziului din Blaj (1860), urmează teologia la Viena. Cunoștea mai multe limbi (maghiară, greacă, latină, germană, franceză, italiană). Din 1865, este numit profesor de română, latină și greacă, iar apoi, director la gimnaziul din Năsăud. A deținut și numeroase funcții bisericești : „protocolist" și arhivar în Cancelaria diecezană, „spiritual" la Institutul corector regnicolar din Gherla, consilier referent la Tribunalul matrimonial pentru dieceză, vice-protopop „onorar" ș.a. P. a desfășurat o bogată activitate, concretizată în lucrări cu caracter teologic, filozofic și moralizator, didactic și literar. Multe din acestea, ca și poeziile, au apărut în diferite periodice : „Aurora română", „Sionul romănesc", „Amicul școalei", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Magazinul pedagogic" ș.a. P. scrie poezii patriotice (*Romăna, Tînguire*), filozofice (*Ce e omul, Mai este o sperare*), unele vag erotice (*O fetiță și o vioară, Romăna de sub munte*), cîteodată ocazionale (*La mormîntul soției mele*). Versurile prolixe, lipsa figurilor de stil, sărăcia de idei, impresia de superficialitate a trăirilor nu mărturisesc o vocație. P. a mai compus o narațiune istorică, *Preotul din Noeni*, instructivă pentru preoții de la sate. În domeniul filologiei, P. a scris *Reflexiuni fugitive*, o replică la primul capitol al cărții lui L. Réthi, *Formarea limbii și a națiunii valahice*, scrisă în limba maghiară. P., al cărui tată a fost elev al lui T. Cipariu, apare în considerațiile sale ca un bun filolog, apărător al limbii române. Într-o serie de articole, intitulate *Bibliografie veche*, glosează pe marginea cîtorva cărți bisericești rare și prețioase din biblioteca sa. Dintre lucrările filozofice ale lui P. (care a mai semnat cu pseudonimul Arghirobarb) se pot aminti *Cugete și considerațiuni din experiența vieții* (1898) și prelucrarea *Rezultatele filosofiei*, după I. Frapporti, iar dintre cele teologice interesează în mod deosebit cele patru volume de *Cuvîntări bisericești*. Aceste volume cuprind predici pentru toate sărbătorile din cursul anului, fiecare predică fiind precedată de o notiță cu caracter istoric.

— *[Poezii]*, FMIL, XXVI, 1863, 6, ARO, III, 1865, 2, 5, 7, 11, 15, F, II, 1866, 31, V, 1869, 19 ; *Reflexiuni fugitive*, Gherla, Tip. Diecezană, 1897.

— 1. Rațiu, *Studii*, 163—207 ; 2. *Encicl. rom.*, III, 523.

C. B.

PAPIU-ILARIAN, Alexandru (9.X.1827, Bezded, j. Sălaj — 23.X.1877, Sibiu), istoric și filolog. Numele Papiu-Ilarian provine din latinizarea numelui tatălui său, preotul Ioan Bucur Pop. **P.-I.** învață la Budiu de Cîmpie (azi comuna Papiu-Ilarian), la Tîrgu Mureș și la Blaj, unde îl are ca profesor pe Simion Bărnuțiu, al cărui discipol devine. Termină cursul de filozofie la Cluj și frecventează, tot aici, între 1845—1847, un curs de științe juridice. Este numit funcționar juridic în Tîrgu Mureș. Alături de mulți tineri din generația sa, participă deosebit de activ la evenimentele revoluționare ale anilor 1847—1848, fiind unul din tribunii revoluției. Împreună cu S. Bărnuțiu, A. T. Laurian, T. Cipariu și Avram Iancu, el s-a aflat în fruntea luptelor pentru revendicări naționale și sociale. După revoluție, tînărul **P.-I.** va continua lupta sub alte forme. În 1850 se înscrie la Facultatea de drept a Universității din Viena. Își continuă studiile la Padova și obține în 1854 titlul de doctor în drept. Peste un an este chemat profesor de drept și istorie la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană). Conflicte de natură politică îl fac să se angajeze profesor particular în casa unui boier și are ocazia să cerceteze documente prețioase în bibliotecile din Berlin. Între 1860—1868, la Iași și București, **P.-I.** deține înalte funcții juridice, participînd la reformele domnitorului Al. I. Cuza. După această perioadă se dedică muncii științifice. În 1868 devine membru al Societății Academice Române. Totodată, înființează și conduce, la București, societatea „Transilvania", destinată unor acțiuni culturale. Din 1874, zdruncinat de o boală nervoasă, el nu mai poate continua lucrările începute.

P.-I. a avut o susținută activitate culturală, fiind adeptul ideilor iluministe, care au făcut școală în Transilvania. Preocupat de formarea unei puternice conștiințe naționale, el redactează, împreună cu alți colegi, un periodic, difuzat manuscris, „Ziorile pentru minte și inimă" (1845—1846). Aici, semnînd Alexandru Pop, el publică articole politice de orientare revoluționară și, alături de alții, o culegere de proverbe și cimilituri. După acest debut, colaborarea sa cu articole politice, juridice și istorico-filologice continuă în multe publicații ale vremii: „Foaie pentru minte, inimă și literatură (1848, 1853), „Organul națiunale" (1848), „Gazeta Transilvaniei" (1852), „Instrucțiunea publică" (1860), „Revista Carpaților" (1860, 1861), „Tribuna română" (1861), „Românul" (1861, 1862, 1867, 1868, 1870—1873), „Amicul școalei" (1863), „Concordia" (1863, 1864), „Trompeta Carpaților" (1865, 1866), „Archivu pentru filologie și istorie" (1870), „Analele Societății Academice Române" (1870), „Familia" (1872).

TESAURU

MONUMENTE ISTORICE

ROMANIA

Acordînd o mare însemnătate istoriei în deșteptarea conștiinței naționale, **P.-I.** a proiectat o istorie a revoluției din Transilvania, în șase volume. Primele două au apărut sub titlul *Istoria românilor din Dacia Superioară* (1851—1852), iar schița celui de al treilea a fost publicată abia în 1943, sub același titlu. După un preambul despre originea și continuitatea poporului român, autorul face o amplă prezentare a conjuncturii politice din Ungaria și Transilvania, anterioară revoluției. Întîmplările premergătoare adunării de la Blaj și desfășurarea ulterioară a evenimentelor sînt consemnate în continuare. În mare parte reproduceri de documente și fragmente din periodicele vremii, paginile *Istoriei...* deslușesc semnificațiile profunde ale faptelor și reconstituie uneori dramatismul, entuziasmul general, patosul luptei. Preocupările istorice se concretizează și prin publicarea celor trei volume ale colecției *Tezaur de monumente istorice pentru România* (1862—1864) și prin rezultatele unor cercetări istorico-literare: *Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai din Șinca* (1869), o dare de seamă asupra manuscriselor lui I. Budai-Deleanu. Editează și prefațează primul volum al operelor lui Dimitrie Cantemir, începînd traducerea primelor capitole din *Descriptio Moldaviae*. În domeniul filologiei, i se recunoaște colaborarea la dicționarul Academiei, de sub redacția lui A. T. Laurian. Strîns legate de activitatea politică și istorică sînt studiile sale de drept istoric național, precum și scrierile juridice, care au contribuit la modernizarea legislației și vieții administrative românești.

— *[Articole politico-juridice]*, FMIL, XI, 1848, 13, ON, I, 1848, 7—8, GT, XV, 1852, 71, 74, 77, REC, II, 1861, *297—305*, TRO, III, 1861, 129, 145, 149, ROM, V, 1861, 232. 261—262, XI, 1867, 24 august, 19 octombrie, XII, 1868, 10 noiembrie, XIV, 1870, 29—30 mai, 5, 6, 24 iunie, 10, 19—20 octombrie, XV, 1871, 19 decembrie, XVI, 1872, 26—28, 29 martie, XVII, 1873, 26—27 martie, CDA, III, 1863, 45, TRC, I, 1865, 75, AMPO, I, 1867, 35; *Istoria românilor din Dacia Superioară*, I—II, Viena, Tip. Gerold, 1851—1852; *[Articole istorico-filologice]*, FMIL, XVI, 1853, 41—42, 45—48, 50, IP, I, 1860, *213—220*, REC, I, 1860, *114—129*, II, 1861, *193—211*, AMS, IV, 1863, 14, CDA, IV, 1864, 100, TRC, IV, 1866, 1—2, ARH, IV, 1870, 36, AAR, t. III, 1870, *105—116*, ROM, XV, 1871, 4, 8, 20—21, 22 decembrie, F, VIII, 1872, 41; *Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai din Șinca*, București, Tip. Națională, 1869; *Prefațiune* la *Operele principelui Demetriu Cantemir*, I, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1872; *Istoria românilor din Dacia Superioară. Schița tomului III*, îngr. și introd. Ștefan Pascu, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943.

— 1. Vulcan, *Panteonul*, *125—128*; 2. Pop, *Conspect*, II, *175—178*; 3. *Alesandru Papiu Ilarianu*, F, XIII, 1877, 45; 4. *A. Papiu-Ilarianu*, GT, XL, 1877, 81; 5. August Crainic, *Memoriu inedit de A. Papiu Ilarian*, RIAF, I, 1883, vol. I, *133—134*; 6. I. Bianu, *A. Papiu Ilarianu*, RN, I, 1888, 10; 7. Ioan Rațiu, *Alesandru Papiu Ilarian*, UR, XII, 1902, 43—52, XIII, 1903, 1, 3, 5—6, 38—52; 8. Ioan Rațiu, *Alexandru Papiu Ilarian și decorațiunile de la 1850*, LU, II, 1903, 1—2; 9. Vasile Pârvan, *O întîmpinare la articolul „A. Papiu Ilarian și decorațiunile de la 1850"*, LU, II, 1903, 4; 10. V. Pârvan, *Activitatea politică a lui Alex. Papiu Ilarian*, PDS, 373—395; 11. Ioan Rațiu, *Alexandru Papiu Ilarian și tinerimea academică din Cluj*, LU, IV, 1905, 1—2; 12. I. Rațiu, *Papiu și adunările naționale de la Blaj (lucrare inedită)*, T, LI, *1920*, *10*; 13. Coriolan Suciu, *Al. Papiu-Ilarian. Cîteva inedite din prilejul centenarului nașterii lui*, SDM, IV, 1927, 49—50; 14. Traian Popa, *Alexandru Papiu-Ilarian*, SDM, V, 1928, 2; 15. I. Bojoru, *Centenarul (1827—1927) nașterii și semicentenarul (1877—1927) morții neobositului istoriograf Alexandru Papiu Ilarian*, Tîrgu Mureș, Tip. Ardeleana, 1930; 16. G. Bogdan-Duică, *[A. Papiu-Ilarian]*, AAR, partea administrativă, t. LI, 1930—1931; 17. Marius N. Sulica, *Contribuții la bibliografia operelor lui A. Papiu Ilarian*, PRCL, II, 1934, 6; 18. Alexandru Marcu, *Simion Bărnuțiu, Al. Papiu Ilarian și Iosif Hodoș la studii în Italia*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. VII, 1934—1936; 19. Ion Clopoțel, *Al. Papiu-Ilarian în fața problemelor românești contemporane*, Alba Iulia, 1939; 20. Șt. Pascu, *Introducere* la Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară. Schița tomului III*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943; 21. Corneliu Albu, *Al. Papiu Ilarian*, Bucu-

rești, Tip. Dacia Traiană, 1945 ; 22. Tudor Drăganu, *Contribuția lui Al. Papiu-Ilarian la formarea doctrinei dreptului public român*, Cluj Tip. Cartea românească, 1946 ; 23. Ștefan Pascu, *Alexandru Papiu-Ilarian*, TR, I, 1957, 45 ; 24. V. Netea, *Alexandru Papiu Ilarian și locul său în dezvoltarea istoriografiei române*, STD, XVII, 1964, 6 ; 25. Victor Grecu, *Un precursor : Alexandru Papiu Ilarian*, F, IV, 1968, 10 ; 26. Constantin Rusu, *Papiu Ilarian*, TR, XII, 1968, 41 ; 27. Constantin Rusu, *Din ideile de tinerețe ale lui Al. Papiu Ilarian*, ST, XX, 1969, 6 ; 28. *Omagiu lui Alexandru Papiu Ilarian*, Zalău, 1969 ; 29. *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I—II, îngr. și pref. Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Cluj, Dacia, 1972 ; 30. Virgil Nemoianu, *Ilarian printre contemporani*, F, IX, 1973, 2 ; 31. Mircea Zaciu, *Ordinea și aventura*, Cluj, Dacia, 1973, 232—241 ; 32. Ioan Chindriș, *Alexandru Papiu Ilarian și Academia Română*, Zalău, 1973 ; 33. *George Barit și contemporanii săi*, II, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, G. Neamțu, Gr. Ploeșteanu și Mircea Popa, București, Minerva, 1975, *passim* ; 34. Corneliu Albu, *Alesandru Popiu-Ilarian*, București, E.Ș.E., 1977 ; 35. Marica, *Studii*, I, *passim*.

C. T.

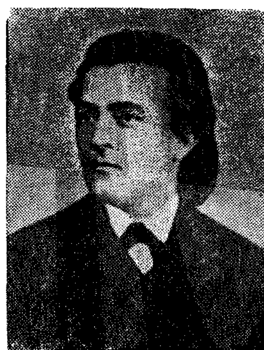
PAPP, Antoniu (1868—1917), culegător de folclor. A colaborat între 1889—1892 la publicații transilvănene cunoscute în epocă („Familia", „Gutinul", „Gazeta de Transilvania", „Foaia ilustrată", „Gazeta poporului", „Luminătorul"), cu material de literatură populară cules din Bihor și Crișana. Textele publicate — doine, cîntece, strigături, balade, povești — sînt reprezentative pentru zonele de unde au fost culese. Multe din ele au o valoare artistică deosebită. Preponderente sînt doinele, de dragoste și de cătănie. Culegătorul notează numai localitățile de unde adună materialele, fără vreo indicație asupra informatorilor și adesea face confuzii între specii. Din bogatul material adunat, **P.** nu a publicat în volumul *Lira Bihorului* decît balade. Spre deosebire de textele apărute în reviste, baladele din volum dau impresia de prelucrare. Intervenția culegătorului se face simțită în intenția de localizare a unor motive epice cunoscute : „blestem de mamă", „nevasta amăgită", „mireasa răpită", „blestemul mîndrei", „îndrăgostiții înfrățiți prin moarte". **P.** nu s-a mulțumit numai să culeagă poezii populare, dar a scris el însuși versuri în manieră populară, subintitulîndu-le doine. Alte poezii ale sale, de dragoste sau ocazionale, nu se deosebesc de mulțimea versurilor mediocre din epocă. **P.** a scris și proză, strînsă în volumele *Cu vîrful penei* (1894) și *Suspin și zîmbire* (1899). Povestite antrenant sînt amintirile din vremea școlii și din tinerețe, în timp ce satirele vizînd întîmplări cotidiene abundă în comic de situații (*Divorț pentru o saltea, Pe tren, O pățanie* etc.).

— *Doine și chiuituri poporale*, F, XXV, 1889, 25 ; *Doine poporale*, F, XXV, 1889, 37, 44, FIS, I, 1891, 11, 21, 44 ; *[Versuri]*, GUT, I, 1889, 7, 20, 31, 34, GPO, VI, 1890, 48, 52, VII, 1891, 5, 6, 13, 29, 30, 47, 48, 52, VIII, 1892, 4, 5, LUMN, XI, 1890, 42 ; *Doine din jurul Beiușului*, GUT, I, 1889, 9 ; *Calicul înavuțit (poveste poporală)*, GUT, I, 1889, 29 ; *Poezii poporale*, GUT, II, 1890, 1, LUMN, XI, 1890, 42 ; *Altele*, GT, LI, 1890, 147, 159 ; *Boga. Baladă poporală*, GPO, VI, 1890, 21 ; *Cîntece populare*, GPO, VI, 1890, 41, 42, VII, 1891, 10, 11, VIII, 1892, 3 ; *Lira Bihorului*, Gherla, Tip. Aurora, 1894 ; ed. 2, 1908 ; *Cu vîrful penei*, Gherla, Tip. Aurora, 1894 ; *Suspin și zîmbire*, Gherla, 1899.

— 1. *Poșta redacțiunii*, LUMN, XI, 1890, 75 ; 2. Niculescu-Varone, *Folk.*, *18* ; 3. G. T. Niculescu-Varone, *Folcloriștii români*, IZ, XXI, 1940, 2.

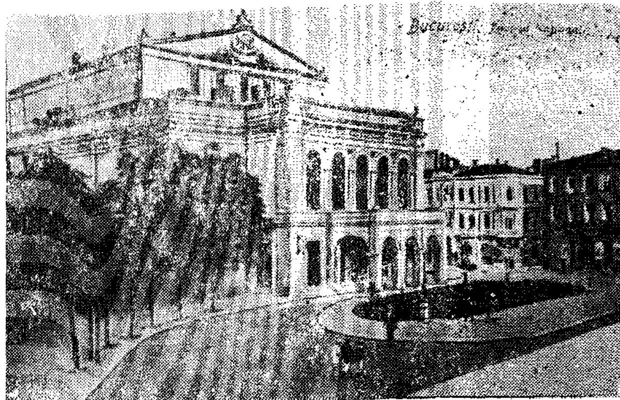
L. B.

PASCALY, Mihail (1830, București — 30.IX.1882, București), autor dramatic și traducător. De obîrșie greacă, familia lui **P.** era una de oameni nevoiași. După șase clase urmate la „Sf. Sava", el intră în „trupa de diletanți" a lui C. Caragiali, pe care îl va părăsi destul de curînd în favoarea lui M. Millo. În anii 1860 și 1862 efectuează două călătorii la Paris, unde studiază intens, perfecționîndu-și meșteșugul în preajma unor actori reputați. În două rînduri (1871—1874 și 1875—1877), după o concurență acerbă, reușește să obțină concesiunea Teatrului cel Mare din București. La Iași, unde a dat reprezentații în cursul mai multor stagiuni, în anii 1878—1879 se găsește, împreună cu C. A. Constantiniu, la direcția Teatrului Național. A mai dat reprezentații la Cernăuți, Galați, Botoșani, iar în cele două turnee întreprinse cu trupa sa în Transilvania și Banat, în anii 1868 și 1871, a fost întîmpinat sărbătorește aproape pretutindeni. În 1877, **P.** este primit în Societatea dramatică, atunci înființată, ca societar și director de scenă. Ultima perioadă a vieții e amară, dramatică pentru marele actor, care își pierde și soția și fiica, el însuși fiind chinuit de o ftizie care îl va răpune.

Actor romantic, pasionat și tumultuos, **P.** avea o frenezie a jocului dusă uneori pînă aproape de paroxism. Cu un temperament patetic, chiar exaltat, se lăsa cu ușurință furat de o manieră de joc retorică. Prin excelență actor de melodramă, **P.** era însă înzestrat și pentru comedie (a jucat rolul principal în *Revizorul* de Gogol). **P.** e primul interpret, la noi, al lui Hamlet (1861), abordînd și alte mari roluri ale dramaturgiei universale, precum Hernani, Kean, Don Carlos, Chatterton, Ruy Blas, Faust. A fost, pe scenă, creatorul rolului Răzvan (1867) din piesa lui B. P. Hasdeu. Obsedat de ideea unui teatru edificat pe baze sigure, așezămînt privilegiat și un important factor de civilizare, a întocmit nenumărate memorii, apeluri, declarații, precum și mai multe proiecte de reorganizare teatrală. În publicațiile vremii („Românul", „Timpul", „Reforma" ș.a.) sînt găzduite nu doar sugestiile și propunerile sale, ci zadarnice și interminabile răfuieli în primul rînd cu M. Millo, extinse și în broșuri (ca *Respect adevărului*, scrisă împreună cu Matilda Pascaly și C. Dimitriade). Sînt cuprinse aici ca, dealtfel, și în celelalte documente pe care le-a redactat, cîteva din ideile sale despre teatru. Ceea ce trebuie să urmărească teatrul nu este numai delectarea, dar și instrucția morală. Ținta sa ar trebui să fie luminarea spiritelor prin adevăr, frumusețe, noblețe, respingînd tot ce apare înjositor, ridicol sau artificial. În viziunea lui **P.**, măreția unui spectacol nu e de conceput în afara unor decoruri impunătoare, a costumelor bogate și adecvate, a unei muzici armonioase.

Autorul dramatic este lipsit aproape cu desăvîrșire de înzestrare literară. Piesele sale, pline de înălțătoare sentimente patriotice, sînt, îndeobște, compuneri ocazionale : *Urarea și dorul românilor în ziua de 24 Ianuarie 1863*, pieseta *Unirea țărilor și a tuturor partitelor, 11 iuniu sau Treisprezece ani în urmă. Un ciorbagiu și un zavragiu* (1861), unde se aduce un omagiu lui Al. I. Cuza, *Zavera sau Țăranul din vremea lui Tudor Vladimirescu* (acest titlu, ca și altele, are mai multe variante), piesă cu unele note de critică socială, *Rotarul*, episod istoric național cu cîntece, *Mihai Bravul, Vasile Lupu, domnul Moldovei, Moartea lui Constantin Brîncoveanu* (scrisă împreună cu A. Roques). A mai compus, în jurul unor personaje celebre în epocă, piese ca *Învierea Babei Hîrcei sau Țiganul epistat, Nenorocirea cucoanului*

Teatrul Național din București

Bîrzoi, bărbatul cucoanei Chirița. În 1859 a publicat o așa-zisă „trilogie“, în versuri, de fapt un monolog, *Viitorul României*, al cărei erou, poetul **V. Cîrlova**, are, înaintea morții, viziunea unirii țărilor române. Localizările *(Patrie și domnitor,* după V. Sardou, *Păcatele bărbaților*, după Clairville și Gillet, *Căzăturile*, după Ph. Dumanoir și Lafargue), sînt făcute cu o anume abilitate, ceea ce nu l-a scutit însă de acuzația, excesivă, de plagiat, din partea lui I. L. Caragiale. Mai emancipată față de original ar fi „comedia locală“ *Haimanalele*, după A.-N. Hennequin și Delacour. **P.** a făcut numeroase traduceri, și din Molière *(Amorul doctor)* sau V. Hugo (traduce, în proză, ***Ruy Blas***), dar în special melodrame, care îi ofereau prilejul unor montări de efect. Astfel, el tălmăcește ***Două orfeline*** de A. D'Ennery și E. Cormon, ***Ghebosul*** de Anicet-Bourgeois și P. Féval, ***Demonii negri*** (V. Sardou), ***Don Juan de Maraña*** (Al. Dumas), ***Curierul de Lyon*** (E. Moreau, P. Siraudin și Delacour), ***Căpitanul cu nărav*** (E. Labiche), ***Limbutele*** (Ph. Dumanoir), ***Primar de porunceală*** (J.-Fr.-A. Bayard, Ph. Dumanoir și A. D'Ennery), ***Hatmanul*** (P. Déroulède), ***Femei care plîng*** (L. Thiboust), ***Don Cezar de Bazan*** (Ph. Dumanoir și A. D'Ennery), împreună cu Millo, ***Hoții de codru sau hoții de orașe*** (F. Pyat), ***Cerșetorii în haine negre*** (Ed. Brisebarre și Eug. Nus). Tot împreună cu M. Millo, a transpus ***Don Juan de Austria*** de C. Delavigne și o piesă intitulată ***Orbul și nebuna***. A mai tradus din E. Augier, de Biéville, Al. Dumas-fiul, O. Feuillet, Ed. Gondinet, A.-Th. de Lauzanne, J.-L. Laya, E. Legouvé, A. Maquet, P. Meurice, Nuitter și J. Dornay, Fr. Ponsard, J. Sandeau, V. Séjour, L.-E. Vanderburch. Neînsemnat ca autor dramatic, însă cu unele idei interesante și înnoitoare, **P.** rămîne unul dintre marii noștri oameni de teatru din secolul al XIX-lea.

— *Viitorul României*, București, Tip. Ohm, 1859, reed. parțial în TTR, XI, 1966, 1 ; ***11 iuniu sau Treisprezece ani în urmă. Un ciorbagiu și un zavragiu***, București, Tip. Naționalul, 1861. — **Tr. ms.** : V. Sardou, *Demonii negri* (1875), A.S.I., ms. 524 ; [L. Thiboust și Grangé], *Supliciul unui bărbat* (1880), B.C.U., ms. VI — 224 ; A. D'Ennery, *Orbul și cocoșatul*, A.S.I., ms. 1004 ; B. Antier și Fr. Lemaître, *Robert Makeru*, B.A.R., ms. 1448, f. *200—261*; F. Pyat, *Hoții de codru sau hoții de orașe*, A.S.I., ms. 1330 ; [Ch. Duveyrier], *Toreador sau Getatura*, B.A.R., ms. 1449, f. *199—262* ; A. D'Ennery și Ph. Dumanoir, *Valentina sau Amăgirea*, B.A.R., ms. 3029, f. *38—101* ; [Autori francezi neidentificați], *Bătaia e din rai*, B.A.R., ms. 2973, f. *128—144*, *Vrăjitorul*, B.A.R., ms. 2973, f. *51—65*, *Gărgăunii*, A.S.I., ms. 585, *Doi sergenți*, A.S.I., ms. 684 ; C. Delavigne, *Don Juan de Austria*, A.S.I., ms. 400 (în colaborare cu M. Millo).

— 1. Pop, *Conspect*, II, *14—15* ; 2. Caragiale, *Despre teatru, 140* ; 3. P. Gusty, *Mihail Pascaly*, RMP, XX, 1937, 5919 ; 4. Letiția Gîtză, *Mihail Pascaly*, București, E.S.P.L.A., 1959 ; 5. Nottara, *Amintiri, 150—162* ; 6. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *passim*, III, *passim* ; 7. Brădățeanu, *Comedia, 153* ; 8. *Ist. teatr.*, II, *286—291*, *passim* ; 9. Brădățeanu, *Profiluri*, I, *99—117*.

F. F.

PASTIA, Mihai (1.III.1860, Huși — 16.VI.1928, Iași), publicist și traducător. În 1883, după ce absolvise cinci clase la Liceul Național, **P.** este numit, prin concurs, institutor provizoriu la o școală primară din Iași. Deși îi sînt apreciate talentul pedagogic și conștiinciozitatea profesională, la 1 martie 1889, pentru activitate desfășurată în rîndul socialiștilor ieșeni, este transferat, din ordinul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, în Dobrogea, la Babadag. Membru al Cercului muncitorilor din Iași, **P.** se număra, într-adevăr, între semnatarii unei *Protestări împotriva încălcării de către poliție a dreptului de întrunire*, apărută în „Muncitorul“, la 31 decembrie 1887. Semna, de asemenea, ca reprezentant al „partidei muncitorilor“, alături de V. G. Morțun, Ioan Nădejde, I. Panaitescu, D. A. Teodoru, Sofia Nădejde, V. Lateș și alții, o proclamație, *Către țărani*, în timpul mișcărilor din 1888. Persecuțiile nu vor conteni, **P.** fiind nevoit să colinde ca institutor, în următorii ani, mai multe orașe ale țării : Tulcea, Constanța, Tîrgu Ocna, Huși, Galați — unde ține și cursuri primare pentru adulți, ce se bucură de o largă audiență printre muncitori — și Vaslui. Tot aceasta este însă și perioada în care numele său (uneori înlocuit prin pseudonimele Cara Murat, I. Varoș și, probabil, Urzică) apare destul de frecvent în presa socialistă și muncitorească, îndeosebi în „Munca“, „Evenimentul literar“, „Adevărul“. La Galați, contribuie el însuși la apariția unor publicații ca „Ecoul“, „Calendarul pozitivist“, „Avîntul“, „Învierea“, „Votul universal“ și la organizarea primului club socialist. Începuse prin a colabora, între anii 1887—1889, la „Muncitorul“ din Iași, cu o serie de istorioare cu tîlc, nesemnate, pe care de fiecare dată le intitula simplu, *Poveste*, pentru ca mai tîrziu, pe măsura precizării conținutului lor satiric, agitatoric, autorul să recurgă la titluri semnificative, precum *Vrabia malai visează, În numele lui Dumnezeu și al Voinței Naționale, La ce-s buni boierii ?, Din țara oamenilor slobozi*. Îi mai aparțin probabil *Din țara orbilor, Din țara betegilor, Din țara catîrilor*. În afara unor personaje sau figuri alegorice pe care le împrumută din tradiția folclorică și le distribuie în parabolele sale (Dumnezeu, Sfîntul Petre, Dracul, Păcală, Împăratul Roșu, Împăratul Verde, Flămînzilă, Prostia), **P.** inventează uneori, nu tocmai inspirat, altele, ca Sfînta Fericire sau Făt-Frumos cel Nou al asupriților (socialismul). Mult gustate de publicul căruia îi se dedică, accesibile, „poveștile“ lui **P.**, prin hazul și ironia necruțătoare la adresa „duglișilor împărătești“, au meritul de a fi slujit la răspîndirea unor idei progresiste, la denunțarea inegalității de clasă și a corupției aparatului de stat burghez, de a fi arătat necesitatea luptei revoluționare. În 1893, în „Munca“, **P.** publica sub pseudo-

numul Cara Murat articolul intitulat *Armindin*, consacrat sărbătoririi zilei de 1 Mai. Este de asemenea autorul cîtorva traduceri apărute în 1905—1906 în revista „Comoara tinerimei“ (face parte aici și din comitetul de redacție), între care și a unui text de Jules Verne. După 1900 **P.** se apropie de poporanism. A colaborat la „Curentul nou“ al lui H. Sanielevici, iar după apariția „Vieții românești“ a lucrat în administrația revistei. În 1912, mai funcționa ca institutor, la Școala de băieți numărul 1 din Iași.

— *Vrabia malai visează*, MCA, II, 1891, 28 ; *În numele lui Dumnezeu și al Voinței Naționale*, MCA, II, 1891, 31 ; *La ce-s buni boierii ?*, CDP, 1892 ; *Armindin* MCA, IV, 1893, 8 ; *Pătăraniile lui Flămînzilă*, MCA, IV, 1893, 12 ; *Partea literară*, MCA, IV, 1893, 16 ; *Din țara oamenilor slobozi*, MCA, V, 1894, 19 ; *Popa Sardică*, EVL, I, 1894, 12 ; *O inspecție școlară*, EVL, I, 1894, 16 ; *„Domnița Viorica“*, CNO, I, 1906, 3 ; *Școalele de adulți*, CNO, I, 1906, 5. — **Tr.** : Elisa Muzzoni, *Pățaniile lui August cel prost*, CMT, I, 1905, 1—3 ; *Comoara lui Azama (basm japonez)*, CMT, I, 1905, 11 ; Jules Verne, *Trenul accelerat al viitorului*, CMT, I, 1906, 13.

— 1. *Permutarea lui M. Pastia*, MUN, II, 1889, 16 ; 2. *Anuar oficial. Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor*, 1908, *588*, 1910, *394*, 1912, *199* ; 3. Dafin, *Figuri*, IV, *51—54* ; 4. Jean Bart, *Însemnări și amintiri*, București, Casa școalelor, 1928, *162—166* ; 5. Sidonia C. Hogaș, *Tataia*, Piatra Neamț, Tip. Lumina, 1940, *78* ; 6. Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor. Întoarcerea în timp*, București, Forum, [1946], *38* ; 7. N. Ionescu-Johnson, *Însemnările unui marinar*, I, București, E.S.P.L.A. 1956, *358, 393—408* ; 8. Lăzăreanu, *Glose*, *327—328* ; 9. *[Note biobibliografice]*, PMS, I, partea I, *502—507*, partea II, *270* ; 10. M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească“*, București E.L., 1966, *155—159* ; 11. *Scrisori — Ibrăileanu*, I—III, *passim* ; 12. Z. Ornea, *Poporanismul*, București, Minerva, 1972, *68—69, 75—76, 78, 88, 116* ; 13. Straje *Dicț. pseud.*, *524—525* ; 14. Gh. S. Ștefănescu, *Pedagogul Mihai Pastia (1860—1928)*, CRC, XIII, 1978, 39.

R. Ș.

PATRIA, foaie politică și literară care apare la Iași, bisăptămînal, de la 27 noiembrie 1858 pînă la 5 octombrie 1859. C. Gane și apoi, de la 1 decembrie 1858, C. Dediu, indicați drept redactori responsabili ai foii, nu sînt, în realitate, decît giranți, **P.** fiind continuarea „Albinei românești“ și a „Gazetei de Moldavia“. Gazeta va urma, așa cum se arată într-un editorial scris la 1 iunie 1859, cînd se împlineau treizeci de ani de la apariția primului ziar al lui Gh. Asachi, direcția politică și literară de la „Albina românească“. **P.** milita astfel pentru un ideal social și cultural care nu mai corespundea stării de lucruri din Principate. De aceea, **P.**, care va fi doar un martor neutru al evenimentelor din 24 ianuarie 1859, își suspendă apariția înainte de a trece un an de la tipărirea primului număr. Aici Gh. Asachi a continuat să publice, sub titlul general *Foiletonul „Albinei române“*, versuri, articole și recenzii.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *249* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *110* ; 3. Antip, *Contribuții*, *35*.

R. Z.

PATRIA, gazetă politică și culturală apărută la Cernăuți, de trei ori pe săptămînă, între 2 iulie 1897 și 21 aprilie 1900. Organ al grupărilor politice românești, **P.** își încadra activitatea între limitele prescrise de legile Imperiului austro-ungar, încercînd, în cadrul îngust al acestora, mobilizarea românilor din Bucovina în jurul ideii naționale. Programul politic al foii, diferit poate în nuanțe și amănunte, datorită condițiilor locale, nu se deosebea, în schimb, în ceea ce privește orientarea de principiu, de cel al marilor gazete din Transilvania și Banat („Tribuna“, „Dreptatea“). Redactori responsabili au fost Dimitrie Bucevschi (14 iulie 1897 — 1 mai 1898) și Erast Levescu (4 mai 1898 — 21 aprilie 1900). Redactorul de fapt al gazetei era însă transilvăneanul Valeriu Braniște. În cei trei ani de apariție, gazeta a sprijinit, urmînd pilda ziarelor bucovinene precedente (continua, dealtfel, „Gazeta Bucovinei“), viața culturală și literară a regiunii. Cultura, în concepția redactorilor de la **P.**, era un mijloc de acțiune în planul mai general al confruntărilor politico-naționale. Gazeta trebuia să ofere cititorului posibilitatea unei lecturi literare, culturale și politice de bună calitate, pentru a-l scoate de sub influența jurnalismului străin. De aceea, este evidentă preocuparea pentru un conținut variat și pentru un stil publicistic accesibil. Totodată, se acordă o deosebită atenție problemelor referitoare la limba literară, redactării într-o îngrijită limbă românească, atragerii unor colaboratori cunoscuți și, de asemenea, cultivării gustului literar.

P. publica un foileton cu articole literare, reportaje și însemnări de călătorie, dări de seamă de la manifestări culturale (spectacole, șezători). O rubrică intitulată *Literatură și știință* urmărea viața literară a Bucovinei, dar ținea cititorul la curent și cu mersul literaturii românești de pretutindeni. Un procedeu frecvent uzitat era acela de a se republica articole și studii din ziare și reviste ca „Voința națională“, „Opinia“ din Iași, „Convorbiri literare“, „Gazeta Transilvaniei“, „Arhiva“, „Floare-albastră“ ș.a. La **P.** a colaborat destul de des G. Coșbuc cu versuri *(Lordul John)*, cu note în care explica expresii populare și cu articole de folclor *(Simboluri erotice în creațiunile poporului român)*. Printre colaboratori s-au numărat și V. A. Urechia, Al. Antemireanu, Al. Ciura, Virgil Onițiu, I. A. Bassarabescu, I. Al. Brătescu-Voinești, Th. D. Speranția, D. Nanu, J. B. Hétrat. Aici, St. O. Iosif a tradus din Schiller și Heine. Alte traduceri, din Lenau și Uhland, au fost făcute de I. Prișcu și N. Dracinschi. Cu versuri și proză au colaborat Em. Grigorovitza, M. Teliman, D. Dan, C. Berariu, Elena Niculiță-Voronca, Valeriu și Victor Braniște. Săptămînal, gazeta publica o cronică a spectacolelor de teatru și variate informații bibliografice.

— 1. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *161—162*.

R. Z.

PAULETI, Nicolae (c. 1816 ⟨1, 5⟩, Roșia de Secaș, j. Alba — 1.VIII.1848, Făget, j. Alba), culegător de folclor și poet. Fiu de țărani, **P.** a crescut în casa unchiului său, preotul satului și protopop districtual, care i-a supravegheat îndeaproape instruirea. De aici și părerea că **P.** descindea dintr-o familie de preoți ⟨2⟩. Studiile le-a făcut în orașul Blaj. După primii doi ani de liceu a urmat cursuri de filozofie. Începuturile studenției coincid cu preocupările sale de folclor, care datează din 1838, cînd a cules din satul natal peste trei sute de cîntece și strigături. Astfel, apelul pentru adunarea literaturii populare, difuzat de G. Barițiu în 1838, prin „Foaie literară“, îl găsește în plină activitate. Se pare că **P.** nu s-a îndreptat spre creația populară din proprie inițiativă, ci, probabil, la îndemnul lui T. Cipariu ⟨1⟩, ulterior el abandonînd definitiv aceste preocupări. Terminînd studiile teologice în 1841, se căsătorește cu fiica preotului Simion Pop din Făget, sat în care va preoți pînă la sfîrșitul vieții.

P. a scris mai multe poezii, a alcătuit o amplă antologie poetică, a cercetat notele despre prozodie ale lui Gh. Săulescu, încercînd la rîndu-i, fără succes, să elaboreze un tratat de poetică românească *(Anotații scoase din prozodia limbii românești)* și a făcut cîteva traduceri în versuri (din Schiller ș.a.). În timpul vieții i s-a tipărit doar o odă închinată episcopului greco-catolic al Făgărașului, cu prilejul zilei onomastice. Versurile sale, cu destule stîngăcii,

le-a adunat în cîteva volume rămase în manuscris, mai important fiind cel din 1840, *A poeziilor de Nicolae Paulethy*. Bun cunoscător al limbilor latină și greacă, **P.** încerca să traducă mai multe lucrări, printre care și opera lui Ovidiu. În întregime a tălmăcit doar romanul lui Xenofon despre *Antia și Avrocom*, lăsînd astfel singura versiune românească a acestei cărți. Traducerea, rămasă în manuscris, a fost realizată în anul 1846, după o ediție greco-latină din 1796. Punctul de rezistență al activității lui **P.** rămîne culegerea sa de folclor *(Cîntări și strigături româneşti, de cari cîntă fetele și ficiorii jucînd)*, a cărei valoare documentară este de netăgăduit. Manuscrisul, trimis în 1839 lui G. Barițiu, pentru a fi publicat, a rămas netipărit în timpul vieții. Doar cîteva poezii au apărut, fără semnătura culegătorului, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" ⟨8⟩. Importanța acestei colecții, în care sînt cuprinse cîntece și strigături notate la petreceri, sporește prin autenticitate și prin transcrierea în dialect a textelor. Cîntecele de dragoste și dor, precum și cele de jale, de înstrăinare sau de voinicie, bogate în figuri de stil sugestive, se împletesc cu versurile spirituale ale strigăturilor de atmosferă și satirice, toate contribuind la realizarea unei imagini vii, dinamice, a vieții satului de pe Secaș. Culegerea lui **P.**, una din cele mai valoroase colecții de folclor din prima jumătate a secolului al XIX-lea, a fost editată pentru prima dată în anul 1927.

— *Pandorie Mărimii Sale Pre-Luminatului... Domnului Ioan de Lémeni... Episcopul C.C. al Făgăraşului*, Blaj, 1848 ; *De pe Secaş. Cîntece şi strigături româneşti de cari cîntă fetele şi feciorii şi strigă la joc, culese de... din Roşia, în anul 1838*, îngr. Al. Lupeanu-Melin, Blaj, Tip. Seminarului, 1927 ; ed. *(Cîntări şi strigături româneşti, de cari cîntă fetele şi ficiorii jucînd)*, îngr. şi introd. Ion Muşlea Bucureşti, E.A., 1962. **Ms. :** *[Scrieri]*, B.A.R., ms. 460—461, ms. 462, ms. 463. — **Tr. ms. :** Ovidiu, *Oarecite fabule din a lui...* (1839), B.A.R., ms. 459, f. *2—55, Tristia. Elegia III*, B.A.R., ms. 459, f. *56—58* ; Xenofon, *Antia şi Avrocom* (1846), B.A.R., ms. 198 ; Schiller, *Împărţirea lumei*, B.A.R., ms. 460—461, f. *193—194*.

— 1. Ioan Breazu, *Versuri populare în manuscrise ardelene vechi*, AAF, V, 1930 ; 2. Ion Bianu, *Nicolae Pauletti, popă românesc unit de sat şi om de litere în Ardeal*, INI, *38—41* ; 3. Ion Muşlea, *De pe Secaş*, DR, VII, 1931—1933 ; 4. Georgescu-Tistu, *Bibl. lit.*, *68—69* ; 5. Maria C. Marinescu, *Romanul „Efesiaca" a lui Xenofon din Efes, în versiunea românească a lui Nicolae Pauletti*, RIR, XI—XII, 1941—1942 ; 6. Nicolae Comşa, *Nicolae Pauletti, culegător al poeziei noastre populare* (ms.), A.I.L.F. ; 7. Bîrlea, *Ist. folc.*, *61—65* ; 8. *George Bariţ şi contemporanii săi*, III, îngr. St. Pascu, I. Pervain, I. Chindriş, D. Suciu, M. Popa şi Gelu Neamţu, Bucureşti, Minerva, 1976, *352—354, 372*.

I. C.

PĂCALĂ, gazetă satirică săptămînală apărută la București de la 16 iunie pînă la 15 noiembrie 1860. Atacurile repetate împotriva guvernului, folosindu-se mijloace satirice dintre cele mai diverse, între care invectiva era un procedeu des întrebuințat, aduc darea în judecată a redactorului Pantazi Ghica și suspendarea periodicului. Prin iunie 1861, **P.** ar fi reapărut, dar numărul nu s-a păstrat, iar în anul 1865 P. Ghica încearcă, fără succes, să scoată o nouă serie. Ușurința la scris a redactorului și-a găsit un bun cîmp de acțiune în paginile gazetei. Se critică hotărîrile administrației, se parodiază discuțiile din Cameră sau stilul gazetarilor adverși. Umorul, cam greoi, rezultă mai ales din calambururi și din stîlcirea numelor proprii, dar se apelează și la caricaturizarea excesivă, cu referiri la defectele fizice, reale sau imaginare, ale celor vizați. Cronici, glume, varietăți umoristice, un „consiliu al mandarinilor" (tipul acestui gen de satiră îl va desăvîrși B. P. Hasdeu), relatări de fapte diverse se adaugă versurilor, schițelor, reportajelor și articolelor pe teme politice. Superior, poate, sub raport literar, gazetei „Nichipercea" a lui N. T. Orășanu, **P.** se situează sub nivelul acesteia în ceea ce privește atitudinea politică. O fabulă, *Atelajul eterogen*, publicată aici de Gr. Alexandrescu la 17 septembrie 1860, este prima sa colaborare poetică după greaua încercare la care îi fusese supusă sănătatea în vara aceluiași an.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *478* ; 2. Trifu, *Presa*, *43—48*.

R. Z.

PĂCĂȚIAN, Dimitrie V. (1856, Săliște, j. Arad — 30.XI.1900, București), prozator. Fiul unui învățător din Săliște, **P.** era fratele ziaristului bănățean Teodor V. Păcățian. Mama, Elena, era fiică de țărani, originară din comuna Ususău. A copilărit la țară, la Săliște și Ususău. Nostalgia și amintirea satului natal i-au prilejuit evocări literare, strînse într-un volum intitulat *De pe la noi*, singura scriere, dealtfel, a lui **P.**, care a ținut toată viața o drogherie în București. *De pe la noi*, culegere de schițe și tablouri specifice din viața satului bănățean, cu intenția fixării unor momente simbolice (nunta, cina, botezul) sau a unor scene de gen (munca la arie, șezătoarea), interesează mai mult sub raport etnografic, căci autorul transformă totul în descripții și apariții șterse, fără culoare, chiar dacă tocmai pitorescul era vizat prin limbajul specific, bănățean, excesiv solicitat. Excepție fac schițele *Tîrgul* și *Liza lui Trifu Cătană*, prin intuiția exactă a sufletului țăranului, prin notația realistă, autenticitatea mediului și atmosferei rurale și limbajul dialectal bine utilizat care, de data aceasta, salvează scrierile de conformism.

— *De pe la noi*, Bucureşti, Minerva, 1899 ; *Tîrgul*, în Suciu, *Lit. băn.*, *118—129*.

— 1. Suciu, *Lit. băn.*, *117* ; 2. I. Lupaş, *Teodor V. Păcăţianu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1941, *3—4* ; 3. Predescu, *Encicl.*, *624* ; 4. Ţepelea, *Studii*, *244—249*.

S. C.

PĂCĂȚIAN, Teodor V. (28.XI.1852, Ususău, j. Arad — 11.II.1941, Sibiu), ziarist și poet. Provenind dintr-o familie modestă — tatăl, Vasile Păcățian, era învățător — **P.** a trebuit să se rezume doar la gimnaziul german din Lugoj și la liceul din Arad. Funcționează apoi timp de șapte ani ca notar în comuna Jadani (județul Timiș), după care se dedică publicisticii, devenind un bun ziarist profesionist. Debutul îl face în 1872 cu încercări literare în revista „Familia" (unde mai publică și în anii următori), continuînd cu colaborări la „Amicul familiei" (1881—1884), „Foaia literară" și „Noua bibliotecă română" (1882—1883).

Stabilindu-se ulterior la Timișoara, **P.** devine pentru mult timp colaborator la „Luminătoriul" și „Dreptatea" (sub pseudonimele Brutus sau Luca Drugă). Aici întemeiază, în 1885, săptămînalul „Timișana", continuat din al doilea an de „Gazeta poporului". La „Tribuna" din Sibiu, unde va deveni redactor șef, trimite articole semnate Delacerna. Între 1900—1917 este directorul „Telegrafului român", iar în 1919 fondează și redactează „Gazeta oficială"

a Transilvaniei. A mai colaborat la periodicele „Transilvania“, „Aurora română“, „Revista economică“, „Foaia poporului“, „Societatea de mîine“, „Gazeta ilustrată“, „Renașterea“, „Patria“, „Înfrățirea“, „România nouă“, „Tribuna“ (Cluj), precum și la calendarele apărute la Sibiu. Între 1903—1915 publică la Sibiu, în opt volume, culegerea de documente parlamentare ale românilor ardeleni, intitulată *Cartea de aur sau Luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, premiată în 1930. Activitatea sa în slujba libertății și integrității naționale a românilor i-a adus șapte procese de presă (soldate cu închisoare și amenzi).

Unicul volum de poezii al lui **P.**, *Flori de toamnă* (1882), cuprinde un fel de meditații elegiace, cu tristeți inexplicabile și dor de moarte, dar livrești și superficiale, sufocate de o expresie comună. Unele versuri au temă erotică, dar sînt banale, simple indiscreții neinteresante. Altele, cu motive patriotice, par ocazionale declarații de articol politic. **P.** își definește poezia ca fiind „stropi din sîngele inimii“. Lirica lui a fost însă aspru criticată de unii contemporani, ca un rău exemplu de imagini, idei și limbă. Înțelegător, **P.** renunță la versuri și publică numeroase schițe umoristice și istorioare în diferite periodice, mai cu seamă în calendarele sibiene apărute între anii *1906—1936*. Ultima colaborare, însă, este la „Calendarul Tribuna Ardealului“ (1941), unde publică o reușită povestire populară, *Pățania lui badea Spiridon*, hazlie demonstrație a incapacității bărbatului de a rezista la insistențele curiozității feminine. Cunoscînd limba germană, **P.** a localizat o dramă după E. Raupach — *Sîmbăta morților*. A tradus unele lucrări juridice și politice de R. Ihering, J. Stuart Mill, F. Holtzendorff. Ca ziarist, **P.** are meritul de a fi participat la lupta pentru drepturi a românilor ardeleni și de a fi contribuit la dezvoltarea interesului lor pentru cultură.

— *Flori de toamnă*, Timișoara, Tip. Magyar, 1882 ; *Visul lui Badea Simion, Cînd ceasul bate treisprezece*, în *Un ceas de șezătoare poporală*, Sibiu, Ed. Asociațiunii, 1927, *49—64* ; *Cartea de aur sau Luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, I—VIII, Sibiu, 1903—1915. — **Tr.** : E. Raupach, *Sîmbăta morților*, ed. 2, Sibiu, Krafft, 1906.

— 1. M. Pompiliu, *„Flori de toamnă“, poezii de Teodor V. Păcățian*, CL, XVI, 1882, 10 ; 2. Gr. Silași, *„Flori de toamnă“, poezii de T. V. Păcățian*, F, XIX, 1883, 5 ; 3. *O critică vătămătoare*, NBR, II, 1883, 4 ; 4. *Encicl. rom.*, III, *504* ; 5. *Teodor V. Păcățian, publicist*, AMPR, LXIII, 1923, *77—79* ; 6. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului și scriitorii bănățeni*, AO, IV, 1925, 17 ; 7. Gh. Cardaș, *T. V. Păcățian*, PAU, *302—305* ; 8. *Viața și activitatea d-lui T. V. Păcățian*, CLPO, LIII, 1938, *77—80* ; 9. Predescu, *Encicl.*, *624* ; 10. I. Lupaș, *Teodor V. Păcățianu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1941 ; 11. Alex. Lăpădatu, *T. V. Păcățian*, CL, LXXIV, 1941, 5—6 ; 12. Aurel Cosma, *O lucrare inedită a publicistului bănățean Teodor V. Păcățian*, MB, XVIII, 1968, 4—6 ; 13. Elena Dunăreanu, *Calendarele românești sibiene (1793—1970)*, Sibiu, 1970, *passim* ; 14. Straje, *Dicț. pseud.*, *528—529* ; 15. Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, Facla, 1977, *126—136*.

C. T.

PĂMÎNTEANUL, gazetă politică și literară care a apărut, de două ori pe săptămînă, la București, între 3 iulie și 25 septembrie 1839. Era editată cu scopul de a combate poziția lui I. Heliade-Rădulescu în problemele limbii literare. Un Petre Înlesnitoru, pseudonim care ar putea să îl ascundă pe C. Bolliac sau pe Gr. Alexandrescu, critică exagerările etimologiste și inconsecvența lui Heliade în raport cu părerile susținute în prefața gramaticii de la 1828. Bolliac publică aici versuri lirice, începînd cu *O patimă*, apoi balada *Maria din Bezdat* și alte poezii erotice. O scriere în proză, cu caracter satiric, *Cele dintîi ceasuri de petreceri ale unui domnișor* îi aparține lui S. C. Boerescu, iar un A.D. comentează situația creată de inundarea Bucureștilor, periodic, prin revărsările Dîmboviței. Din Byron, sub titlul *Bonivard la Șilon*, traduce M. C. (C. Moroiu), iar A. Poenaru colaborează cu tălmăcirea unei serii de povestiri despre școală, reunite sub titlul *Exempluri asupra iubirii de patrie*. Traducerea unei lungi nuvele, *Balu vițe-legatului*, de M-me Charles Reybaud, îi aparține lui E. Winterhalder, viitorul colaborator al lui C. A. Rosetti.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *481* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, *I*, *270—271* ; 3. Ibrăileanu *Ist. lit. Alecsandri*, *52* ; 4. O. Papadima, *Cezar Boliac*, București, E.A., 1966, *93—94*.

R. Z.

PĂRĂEANU, Emanuel (11.III.1860, Izvoarele, j. Gorj — 4.XII.1916, București), scriitor. Era descendent al unei vechi familii boierești din Oltenia. Urmează liceul la Craiova, iar la Iași frecventează cursurile unei școli militare. Este ofițer timp de 25 de ani, pînă în 1910, cînd, suferind, se retrage din armată, cu gradul de căpitan.

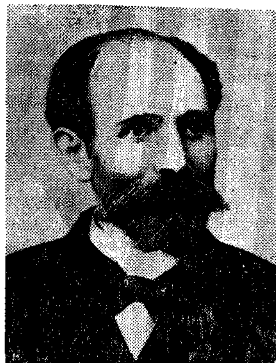
P. este un prozator și un versificator modest, cu o notorietate limitată, provincială. Se pare că a debutat la Iași, publicînd versuri ocazionale în „Curierul“ (1884—1886). Stabilit la Tîrgu Jiu, el colaborează sporadic la revistele bucureștene „Lumea ilustrată“ (1891—1896), „Revista theatrelor“ (1897) ș.a., scriind mai cu seamă pentru publicațiile gorjene: „Jiul“ (**P.** este unul dintre cărturarii care scot din 1894 această revistă, în casa lui ținîndu-se și adunările cenaclului literar al revistei), „Ardeiul“, „Amicul tinerimei“, „Amicul poporului“, „Lumina satelor“, „Șezătoarea săteanului“, „Călăuza Gorjului“, „Românismul“ ș.a. Volumele lui, *Nicu, Steluța* (1889), *Umbre și lumini* (1896), *Cartea săteanului* (1897), *Suflete din popor* (1914), au apărut toate la Tîrgu Jiu. La **P.**, poezia are un timbru minor, inspirația fiind lipsită de profunzime și nuanțare. Atît versurile sociale cît și cele erotice urmează o schemă simplificatoare: „umbre“ și „lumini“. Autorul este un sentimentalist, un eticist, care versifică fără strălucire, dar destul de curgător. Deseori aspectul este doar de proză rimată, anecdotică. Scrise pentru luminarea și ridicarea sătenilor și a soldaților proveniți de la sate, povestirile lui **P.**, tipărite mai întîi separat, reunite apoi în volumul *Cartea săteanului*, abordează tematica rurală sau evocă întîmplări din vremurile de tulburare a țării. Fiecare din ele este ilustrarea unei învățături morale. Se combat viciile și excesele care strică vechile rosturi ale omului de la țară, sînt deplînse consecințele influenței orașului, sînt descrise cu compătimire victimele dezrădăcinării. Stilul este adecvat, accesibil, cu o coloratură cvasifolclorică. **P.** ilustrează și el orientarea umanitaristă a literaturii de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, scrierile lui conținînd și elemente presămănătoriste.

— *Nicu, Steluța*, Tîrgu Jiu, Tip. Miloșescu, 1889 ; *Umbre și lumini*, Tîrgu Jiu, Tip. Miloșescu, 1896 ; *Cartea săteanului*, Tîrgu Jiu, Tip. Miloșescu, 1897 ; *Suflete din popor*, Tîrgu Jiu, Tip. Lumina, 1914.

— 1. Vasile Petrescu, *„Umbre și lumini“, poezii de Emanoil Părăeanu*, LEC, I, 1896, 4 ; 2. Iuliu Moisil, *Căpitanul Emanoil Părăeanu, poetul Gorjului. 1860—1916*, AO, VIII, 1929, 45—46.

G. D.

PĂUCESCU, Grigore G. (5.II.1842, Roşiori de Vede — 4.V.1897, Bucureşti), publicist şi traducător. Urmează, la Bucureşti, cursurile colegiului „Sf. Sava" şi Facultatea de drept, la Paris, unde obţine titlul de doctor în drept. Întors în ţară, ajunge procuror la Înalta Curte de Casaţie, apoi ministru, după ce se remarcase ca un bun magistrat. A fondat revista „Dreptul" (1871) şi a condus ziarele conservatoare „Epoca" (1886—1888) şi „Timpul" (1882—1883), unde îşi publică articolele politice, sub pseudonimul Censor. Bun cunoscător al literaturii, mare iubitor de frumos, omul politic organiza serate literare, cultivînd prietenia unor scriitori. M. Eminescu, G. Panu, I. L. Caragiale, D. Zamfirescu, B. Delavrancea citeau la aceste serate, găsind în **P.** un amator sincer, foarte cult, avînd criterii statornice în judecarea operelor de artă. **P.** nu a scris literatură. A tradus doar *Cîntul I* din *Eneida* de Vergiliu şi o odă a lui Horaţiu.

— Tr. : Vergiliu, *Eneida*, TLŞ, I, 1872, 8—18 ; Horaţiu, *Ode. Către Sextiu*, CT, III, 1872, 115.

— 1. *Grigore G. Păucescu*, Bucureşti, Tip. Gutenberg, 1897 ; 2. Petraşcu, *Scriitori*, 123—133 ; 3. Slavici, *Amintiri*, 626 ; 4. C. D. Anghel, *Grigore Păucescu*, Bucureşti, Tip. Curierul judiciar, 1922 ; 5. Paul I. Papadopol, *Hasdeu şi clasicismul*, ORP, III, 1927, 5 ; 6. George Baiculescu, *Virgiliu în româneşte*, ALA, IX, 1930, 516 ; 7. Predescu, *Encicl.*, 641.

M. T.

PĂUN, Vasile D. (9.II.1850, Bucureşti — 1.III.1908, Bucureşti), poet, teoretician şi critic literar. Face studiile secundare în Bucureşti, la gimnaziul „Gh. Lazăr" şi la liceul „Sf. Sava". Intră apoi funcţionar în administraţie. Este numit în 1877 profesor de limba română şi limba latină la gimnaziul „Cantemir Vodă" din Bucureşti, unde din 1878 este şi director. Începînd cu anul următor funcţionează ca profesor la liceul „Sf. Sava". Din 1883 este preceptor al principelui Ferdinand de Hohenzollern, pe care îl însoţeşte în Germania, unde îşi va fi desăvîrşit şi el studiile. În 1890 era profesor titular de limba şi literatura română la liceul „Gh. Lazăr" din Bucureşti, iar din 1892 pînă în 1903 a fost şi director al şcolii.

P. debutase cu versuri în 1868, în revista „Albina Pindului" a lui Gr. H. Grandea. Primele poezii le semnează Basiliu Dimitrescu sau Vasile Demetrescu. În cercul „Orientul", organizat în jurul revistei lui Grandea, are prilejul să-l cunoască şi să se împrietenească cu M. Eminescu, care, generos, caută mai apoi să-i pledeze cauza pe lîngă I. Negruzzi, atunci cînd la „Convorbiri literare" lui **P.** i se resping categoric poeziile. El mai colaborează cu versuri, dar şi cu proză şi cronici literare, la „Foaia societăţii „Românismul" (1871), „Traian" (1871), „Columna lui Traian" (1872—1873), „Foaia societăţii „Renaşterea" (1874), „Povestitorul" (1876), „România liberă" (1877—1880), „România liberă. Număr literar" (1884), „Românul literar" (1891) ş.a. Deşi continuă să scrie poezii şi după 1890 (dealtfel, nu şi-a adunat în volum decît puţine versuri), acum publică mai cu seamă articole de critică şi teorie a literaturii şi artei, la „Vatra" (1894—1895), la „Literatură şi artă română" (1896—1897) a lui N. Petraşcu şi la „Revista societăţii „Tinerimea română" (1897—1899), unde a fost şi redactor şef. Scoate, împreună cu alţii, „Apărarea naţională", unde scrie şi sub pseudonimele Davus, Pavo şi Zorilă. La „Secolul" colaborează pînă în anul morţii, susţinînd o cronică literară săptămînală şi o rubrică de *Note şi reflexiuni*, în care îi apar foiletoane semnate Simplex.

Expresie a unui spirit meditativ cam abstract, poezia lui **P.** este mai curînd a unui manierist, care ştie să fructifice lecturile din lirica universală şi română. De la *Umbra lui Mihai* (1868) la *Iezerul* şi *Sihastrul* (1896), **P.** scrie versuri patriotice, elegii, satire, ode, alegorii, balade. Unora dintre poezii nu le lipseşte energia, după cum altele sînt pline de graţie. Virtuozitatea tehnică, din ce în ce mai accentuată, înăbuşă însă fluidul emotiv al versurilor. Configurate după o schemă antitetică romantică prea vizibilă (ca mai tîrziu la P. Cerna), ele rezervă totuşi, uneori, surpriza unor imagini realizate. Le caracterizează mai întotdeauna eufonia ritmică, prozodia desăvîrşită. *Iezerul*, bunăoară, o parafrază destul de interesantă la *Lorelei* de Heine, cu ecouri şi din *Luceafărul* lui Eminescu, este mărturia calofiliei autorului.

P. avea o serioasă cultură clasică, era capabil să se orienteze şi în arta şi literatura contemporană. Ca şi prietenul său Anghel Demetriescu, el a fost un critic şi un teoretician tradiţionalist, puţin receptiv în privinţa inovaţiilor, preocupat să înregistreze, să analizeze doar ceea ce devenise consacrat în evoluţia artei şi literaturii. Teoretiza insistent asupra fanteziei, ca izvor al inspiraţiei şi al libertăţii artistului, facultate ce domină asupra sensibilităţii, inteligenţei şi reflexiei. Dar în concepţia lui de orientare clasicistă nu puteau pătrunde idei care ar fi modificat vechiul înţeles al frumosului artistic. Citînd abundent din estetica universală (pleca întotdeauna de la Antichitate, era însă la curent şi cu noutăţile din estetica germană şi franceză), **P.** analizează noţiunile de urît, ridicol şi comic, sublimul, graţia, farmecul şi naivitatea, scrie despre *Ficţiune, imagine şi comparaţiune*, despre *Înrudirea poeziei cu celelalte arte frumoase (muzica, pictura, plastica şi arhitectura)*. Comentariul lui este sobru, accesibil, dovedind deseori siguranţă în alegerea exemplelor, precum şi aplicaţie analitică. Prudent faţă de poezia lui Baudelaire, pe care o recunoaşte totuşi însemnată, **P.** o defineşte ca fiind scrisă de „stegarul celui mai desăvîrşit senzualism". O astfel de înrîurire criticul n-ar fi vrut-o împămîntenită în literatura română. El preferă „aerul limpede al imaginilor senine", cere o deplină armonie a figurilor de stil, este neiertător cu greşelile de limbă şi de prozodie. Face pedante observaţii pe marginea incorectitudinilor descoperite în versurile lui Gr. Alexandrescu, M. Eminescu, Al. Macedonski şi ale altora. Tonul iritat, uneori violent, justificat în unele comentarii, precum cele asupra versurilor lui N. V. Scurtescu, apărute în „România liberă" din 1877, se arată alteori nepotrivit, suficient.

— *Odă la rezbel*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1877 ; *Ficţiune, imagine şi comparaţiune. Studiu comparativ de literatură*

poetică. Sihastrul. Poveste poetică, Bucureşti, Tip Göbl, 1896 ; *Catastrofa Nibelungilor*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896 ; *Înrudirea poeziei cu celelalte arte frumoase (muzica, pictura, plastica şi arhitectura)*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1898. — **Tr.** : N. Gilbert, *Momente de mizantropie*, AP, I, 1868, 5 ; A. de Musset, *Juna vergină adormită*, AP, I, 1868, 6 ; L. Enault, *Comoara*, P, I, 1876, 8.

— 1. M. Eminescu, [*Scrisoare către I. Negruzzi, 1870*], SDL, I, 311—312 ; 2. Gr. H. Grandea, *Starea literaturei române*, AP, III, 1871, 1 ianuarie ; 3. Pop, *Conspect*, II, 41—45 ; 4. Aman., *Dascălul Păun*, ȚR, I, 1893, 4 ; 5. D., *„Ficțiune, imagine şi comparațiune". Sihastrul" de V. D. Păun*, LAR, I, 1896, 1 ; 6. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, 147 ; 7. V. D. Păun, [*Scrisori către N. Petraşcu, 1899*], SDL, VI, 349—356 ; 8. *Encicl. rom.*, III, 547 ; 9. G. Bogdan-Duică, *Multe şi mărunte despre M. Eminescu. Un amic al poetului*, OIB, 45—50 ; 10. G. Popa-Lisseanu, *Vasile D. Păun*, UVR, XLV, 1929, 22 ; 11. [V. D. Păun], în *Monografia liceului „Gh. Lazăr" din Bucureşti. 1860—1935*, Bucureşti, Tip. Luceafărul, 1935, 247—249, 334, 356—357 ; 12. N. Petraşcu, *Biografia mea*, SDL, VI, CLXIV—CLXV ; 13. Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, 397—398 ; 14. Bucur, *Istoriografia*, 56—57.

G. D.

PĂUN-PINCIO, Ion (17.VIII.1868, Mihăileni, j. Botoşani — 30.XII.1894, Bucureşti), scriitor. Tatăl său, Alexandru Păun, îndeplinise funcția de subprefect în județul Dorohoi. Mama, o femeie sensibilă care, înainte de căsătorie, publicase, sub semnătura Maria Cozmiță, cîteva scrieri prin revistele din Bucovina, este aceea care îi deşteaptă interesul pentru literatură. Terminînd şcoala primară, la Mihăileni, în 1881, P.-P. începe liceul la Pomîrla şi îl continuă la Botoşani. Este epoca în care el scrie şi tipăreşte cele dintîi versuri în „Familia" (prima poezie publicată — *În pădure*, 1888), „Drepturile omului", „Contemporanul", iar între 1890—1891, la „Ilustrațiunea română". O vreme urmează cursuri liceale şi la Iaşi, unde, cuprins de o afecțiune subită pentru arta scenei, se înscrie şi în clasa de declamație a Conservatorului. Dar, covîrşit de neajunsuri materiale, P.-P. nu-şi poate termina studiile. În 1892, prietenul său D. Anghel îl ia într-o călătorie prin Italia. Vrăjit de frumusețea unică a peisajului, P.-P. îşi alege un pseudonim după numele celebrei grădini din Roma. Astfel, parte din scrierile lui vor fi semnate, de acum înainte, Pincio. La începutul lui 1892, poetul se angajează telegrafist în Bucureşti. De aici e mutat la Brăila şi, mai tîrziu, în comuna Piua Petrii (Ialomița). Intrat în conflict cu mai marii lui, poetul îşi va da demisia, dedicîndu-se ziaristicii. Acum colaborează mai regulat la „Adevărul", „Adevărul ilustrat", „Arhiva", „Evenimentul literar", „Literatură şi ştiință", „Munca", „Munca ştiințifică şi literară" — la publicațiile muncitoreşti îndeosebi, fiind atras, în această vreme, către mişcarea socialistă. Dar tribulațiile vieții de slujbaş îi zdruncinaseră sănătatea. Nu rezistă decît cîteva săptămîni în postul de casier la o berărie ținută de I. L. Caragiale. Bolnav, se retrage la Brăila, să se îngrijească. Găseşte încă resurse de a răspunde cu entuziasm chemării revistei „Lumea nouă", care îi oferă o funcție de redactor. Poetul se prăpădeşte în urma unei banale infecții. Înmormîntarea lui va fi evocată de St. O. Iosif în poezia *Elegie*. Este membru de onoare, post-mortem, al Academiei (1948).

Poezia lui **P.-P.** este aceea a unui melancolic timid şi însingurat, pierzîndu-se în reverii sau urzind sfioase gînduri de dragoste (*Albăstrele, Marian şi Mărioara*). Poetul este un afectuos, de o duioşie aproape feminină. Peisajul cernit al amurgului, toamna, cu cerul plumburiu străbătut de umbrele sinistre ale corbilor — ca în poezia lui Traian Demetrescu — îi provoacă acestui senzitiv o stare apăsătoare de urît, de *spleen* (ca în poezia simbolistă), şi o melancolie tulburată, vag, de presentimentul morții. *Amurg, Toamna, Dies irae* (după Leconte de Lisle), *Sfîrşit de toamnă, Vae soli* sînt poezii care, prin atmosfera deprimantă provocată de spectacolul naturii în destrămare, îl prevestesc pe G. Bacovia. Poetul este însă, în primul rînd, un eminescianizant (*În pădure, Iubita mea, Stinsă-i văpaia*). Lirismul lui cuprinde, totuşi, o autentică simțire şi emoție, cît să nu facă din acest poet un searbăd epigon (elegia *În urma despărțirei*). Versurile erotice, în care se percep inflexiuni folclorice (*Vîntule..., Doină*), capătă cîteodată tonalitatea unor idile scrise de G. Coşbuc (*Scrie-mi, mîndro...*). Poezia lui **P.-P.** are o factură intimistă, de spovedanie discretă şi sinceră. El este un confesiv — faptul se vede nu numai în scrisori, ci şi în pasteluri şi în stihurile de dragoste. Sentimental, **P.-P.** nu-i lipsit totuşi de umor (*Fricoşii*), cu amuzante note de autoironie. Alteori, aplecîndu-se spre necazurile altora, din fireşti simțăminte de caritate, din altruism — de care vorbeşte în articolul *Sentimentul religios şi arta* — poetul nu se mai abandonează doar propriei suferințe. Deşi abulic, el întrevede drept singura cale de urmat lupta (*Te-afunzi mereu...*), Poezia socială a lui **P.-P.** este notabilă prin accentele de satiră (*Pe stradă*), ca şi prin factura ei realistă. În afara unor articole şi note critice (*O. Carp şi Gheorghe din Moldova*), **P.-P.** a mai scris şi cîteva schițe evocînd anii copilăriei, petrecută la țară. Prozele lui sînt pătrunse de simpatie şi compasiune pentru oamenii sărmani, amărîți şi năpăstuiți (*Bietul Gheorghe, Sub şopron, Moş Iordan*). Cîteodată, mila se preschimbă în indignare (*Gheorghe Vătăjelu*) ori într-o ironie acidă, ca în *Parazit* şi în *Anii cuminţesc...*, satiră la adresa celor care ajung să-şi renege idealurile generoase ale tinereții. Prin sinceritatea şi prospețimea inspirației, prin melodicitatea lor, ca şi prin sunetul pur al ingenuității, multe dintre versurile lui **P.-P.** dovedesc o înzestrare adevărată.

— *Versuri şi proză*, Bucureşti, Tip. Nouă, 1896 ; *Versuri, proză, scrisori*, pref. G. Diamandi, Bucureşti, Democrația română, 1911 ; *Versuri*, îngr. şi postfață N. Ionescu-Lazu, Bucureşti, Editura Partidului social-democrat, 1946 ; *Poezii, proză, scrisori*, pref. I. Vitner, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1950 ; *Versuri, proză, scrisori*, îngr. A. Rusu, pref. I. Vitner, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955 ; ed. 2, 1959.

— 1. Iosif Nădejde, *Ion Păun (Pincio)*, ADV, XVII, 1904, 5186 ; 2. *Din biografii lui Păun* [A. Bacalbaşa, D. Anghel, Sofia Nădejde, C. Mille, A. Steuerman, L. Macrea, P. Zosin], în I. Păun-Pincio, *Versuri, proză, scrisori*, pref. G. Diamandi, Bucureşti, Democrația română, 1911 ; 3. St. Constantinescu, *Un poet uitat : Ion Păun-Pincio*, RID, XIII, 1915, 1 ; 4. O. Botez, *Pe marginea cărților*, 84—88 ; 5. Chendi, *Schițe*, 105—108 ; 6. G. Dumitrescu, *Figuri uitate. Ion Păun-Pincio*, VRA, VIII, 1935, 408 ; 7. Barbu Lăzăreanu, *Ioan Păun-Pincio*, Bucureşti, Cartea românească, 1948 ; 8. S. Semilian, *55 de ani de la naşterea lui Ioan Păun-Pincio*, NAN, III, 1949, 835 ; 9. Nicolescu, *Contemporanul*, 323—326 ; 10. Mihai Drăgan, *Ion Păun-Pincio*, CRC, V, 1970, 4 ; 11. *Ist. lit.*, III, 576—578 ; 12. *Amintiri literare despre vechea mişcare socialistă (1870—1900)*, îngr. şi pref. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, Minerva, 1975, 626—638.

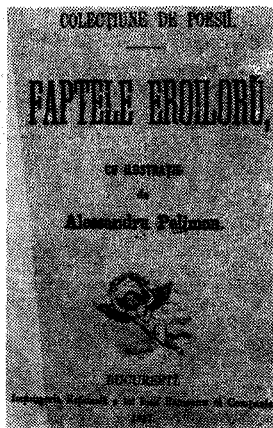
F. F.

PELEŞUL, revistă literară care a apărut la Bucureşti, săptămînal, între 21 ianuarie — 18 iunie 1884 şi, o dată pe lună, între noiembrie 1887 — octombrie 1888 şi ianuarie — martie 1889. În 1888 a apărut şi sub

denumirea „Revista“, iar în 1889, sub aceea de „Revista românească“. M. I. Toncescu, poet lipsit de talent (cu o oarecare faimă pe la 1885, datorită unui incident cu Al. Vlahuță), și, în anul 1889, actorul Șt. Vellescu au fost directorii periodicului, care se situează ca orientare între gazetele tutelate de Al. Macedonski. Deși colaborarea lui Macedonski este sporadică (un articol biografic dedicat generalului I. Em. Florescu și un excelent portret al actorului C. Dimitriade), referirile la el sînt des întîlnite. M. I. Toncescu îi dedică versuri; Tr. Demetrescu descrie în pagini pline de sensibilitate modul în care l-a cunoscut; multe din comentariile critice îl citează drept un poet exemplar, opunîndu-l scriitorilor mai în vîrstă și, în primul rînd, lui V. Alecsandri. Cu recenzii și încercări de critică literară colaborează Bonifaciu Florescu, Șt. Vellescu, Tr. Demetrescu și N. D. Georgian. Alături de Toncescu, au mai publicat versuri M. Demetriade, Tr. Demetrescu, I. I. Trutescu, H. Rănișteanu (H. Rheinstein), Al. Negrișanu-Nenoveanu și Șt. Vellescu. Este posibil ca poezia *Pe cînd cerul vieții mele* a lui I. C. Săvescu (apărută în septembrie 1888) să reprezinte debutul literar al poetului. Scrierile în proză aparțin lui D. Teleor, I. S. Spartali, Aug. R. Clavel, B. Florescu, Tr. Demetrescu, Ed. Th. Aslan, D. Manolescu-Sidery și Vladimir Macedonski (nuvela *Procesul boierului Christache*). Se traduc versuri din Lenau, Lamartine, Th. de Banville, Catulle Mendès și Ch. Grandmougin (poezia *La întoarcere*, în versiunea lui Tr. Demetrescu). Sub titlul *Esența internă a artei*, apar fragmente din *Lumea ca voință și reprezentare* de Schopenhauer, în tălmăcirea unui Fl. Simionescu.

R. Z.

PELIMON, Alexandru (1822 — 27.VII.1881, Novaci, j. Gorj), scriitor. Era cel de al patrulea copil al lui Antoniu Pandele, slujbaș și, mai în urmă, comerciant în București. Nu avea prea multă învățătură și a ocupat felurite funcții modeste, fiind, între altele, secretar al Comisiei documentelor mănăstirești, procuror la Consistoriul eparhiei Buzău, subșef la secția istorică a Arhivelor Statului din București. Cu o carieră administrativă lipsită de strălucire, mai mereu fără bani, s-a dedicat, compensativ, scrisului. Colabora din 1845 la „Vestitorul românesc“, scrie în 1848 la „Pruncul român“. Debutul în volum și-l face cu *Poezii fugitive*, în 1846. De-a lungul anilor, scoate un mare număr de opuri cuprinzînd poezii lirice și epice, impresii de călătorie, nuvele, romane, tragedii, melodrame, vodeviluri. E o literatură de serie, fără relief. A avut și el sentimentul că nu este un creator și o declară în cîteva prefețe. A exprimat însă, cu convingere, cu exaltare chiar, credința în puterea literaturii de a face educație patriotică, de unde și aderarea lui la tendințele și temele literare ale epocii pașoptiste și postpașoptiste.

Deși a cultivat o vreme poezia erotică, introducînd în naivele lui compuneri și unele motive exotice, după modelul lui D. Bolintineanu, **P.** a scris mai cu seamă versuri inspirate din istoria țării, ample poeme epice, care ar fi trebuit să alcătuiască un ciclu eroic, epopeic: *Traian în Dacia* (1860), *Vestita bătălie de la Călugăreni* (1848), *Tudor Vladimirescu. Mișcarea de la 1821* (1862). Aceste poeme, reluate, completate în ediții succesive, sînt narațiuni rimate, discursive și retorice, cu un aer vetust. Ciclul *Oștenii români (1877—1878)*, în care se resimte influența lui V. Alecsandri, așa cum altundeva **P.** este îndatorat lui Gr. Alexandrescu sau lui D. Bolintineanu, dezvăluie o sensibilitate comună. **P.** compune și piese de teatru: melodramele *Fiul mazîlului* (1851), *Actrița din Moldova* (1852), tragedia *Curtea lui Vasilie Vodă* (1852), comedia *Păcală și Tîndală. Și-a găsit tingirea capac* (1854). Sînt scrieri fără timbru original, în care pot fi regăsite subiecte, personaje și procedee dramatice obișnuite în epocă. Mai variată și mai interesantă este proza lui **P.** *Hoții și Hagiul* (1853), unul dintre primele romane românești terminate și tipărite, își plasează acțiunea în lumea pestriță a periferiei bucureștene. Conflictul este foarte liniar. Hagiul consimte la căsătoria dintre Lefterica, fiica lui, și Costache, negustor cam sărac, abia după ce acesta își dovedește devotamentul scăpîndu-l din mîna tîlharilor. Dar, ca și în romanele *Jidovul cămătar. Moldova și Bucovina* (1863), *Un funcționar sinucis. Fratele și sora* (1873), se supralicitează intriga amoroasă, tratată în manieră foiletonistică, cu tot arsenalul de elemente senzaționale, sentimentaliste și didacticiste. Oarecare prospețime și culoare aduc scenele de moravuri, cîteva portrete, unele descrieri de natură. **P.** a scris și romane istorice, generoase afirmări ale aspirațiilor sale patriotice, dar subordonate literar aceluiași schematism foiletonistic. În *Bucur, istoria fundării Bucureștilor* (1858) sînt transpuse ideile unioniste ale autorului. După un șir de peripeții, Bucur, fiul lui Laic Vodă Basarab, se unește cu Iliana, fiica lui Bogdan al Moldovei, și fundează orașul București. În acțiune sînt introduse informații istorice, unele dubioase, descrieri ale Bucureștilor, păreri asupra moravurilor epocii. O evocare a trecutului se află și în *Matei Vodă la monastirea Sadova* (1870), unde cîteodată culoarea locală este mai atent urmărită. Menționabile ca tematică sînt *Catastrofa întîmplată boiărilor în muntele Găvanul — 1821* (1864) și narațiunea *Revoluțiunea română din anul 1848. Mușătoiul* (1868), care pun în evidență ideile democratice ale lui **P.**, simpatia față de figura lui Tudor Vladimirescu și adeziunea la mișcarea pașoptistă. Mai mult decît romanele, ies din sfera interesului strict documentar impresiile de călătorie ale lui **P.** El a introdus și în romane pagini de jurnal de călătorie, a scris și versuri despre peisajul țării, ca în *Flori de Moldo-România* (1864), mărturii ale pasiunii pentru drumeție. Dar *Impresiuni de călătorie în România* (1859) și *Memoriu. Descrierea s. monastiri* (1861) aduc în prim plan pe peregrin. Ca mulți alți scriitori, călători prin locurile istorice ale Munteniei și Olteniei, **P.** cercetează vestigiile trecutului, vizitează mănăstirile, citește hrisoavele și inscripțiile, evocă gloria apusă. Plăcute i se par ieșirea din Bucureștii cu aerul „impestat“, călătoria „cu sacul pe spate“, pe jos, pentru a vedea în voie totul. Sînt descrise ținuturile străbătute, așezările, se fac comentarii etnografice și folclorice, portrete ale oamenilor întîlniți, sînt intercalate subiecte de nuvele romanțioase, se schițează conflicte sociale. Vizita la peștera Dîmbovicioara sau la o ocnă de sare este consemnată în pagini de o reală plasticitate.

P., care a mai semnat și Palemon, a făcut și traduceri, unde nu transpare însă mai nimic din însușirile originalului. Versurile nu l-au reținut decît

întîmplător (Schiller, Lamartine, Mickiewicz). Traduce din proza preromanticului Bernardin de Saint-Pierre (*Paul și Virginia*, *Coliba indiană*), o primă parte din romanul *Cei trei mușchetari* de Al. Dumas ș.a. Pentru scenă, a tălmăcit melodrama *Tereza* de Al. Dumas și libretul operetei *Ketli sau Reînturnarea în Svițera*.

— *Poezii fugitive*, I, București, Tip. Sf. Sava, 1846 ; *Suliotul. Grecia liberă*, București, Tip. Copainig, 1847 ; *Poezii*, Iași, Tip. Institutul Albina, 1847 ; *Vestita bătălie de la Călugăreni. Resuvenire despre gloria românilor*, [București], 1848 ; *Poezii diverse*, în *Coliba indiană și Poezii diverse*, București, Tip. Copainig, 1850 ; *Poezii (Martirii de la 19 iunie și 13 septembrie)*, [București], [1850] ; *Fiul mazilului*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1851 ; *Stanțe la România*, București, Tip. Mitropoliei, 1852 ; *Curtea lui Vasilie Vodă*, București, Tip. Vinterhalder, 1852 ; *Actrița din Moldova. Pe ursită*, București, Tip. Vinterhalder, 1852 ; *Hoții și Hagiul*, București, Tip. Mitropoliei, 1853, republ. parțial în PRR, 51—63 ; *Colecție de poezii nuoi*, București, Tip. Ohm, 1854 ; *Păcală și Tîndală. Și-a găsit tingirea capac*, [București], 1854 ; *Colecțiune de poezii. Faptele eroilor*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Bucur, istoria fundării Bucureștilor*, București, Tip. Romanov, *1858* ; *Impresiuni de călătorie în România*, București, Tip. Romanov, 1859 ; *Traian în Dacia*, București, Tip. Romanov, 1860 ; *Memoriu. Descrierea s. monastiri*, București, Tip. Naționalul, 1861 ; *Tudor Vladimirescu. Mișcarea de la 1821*, București, Tip. Rosetti, 1862 ; *Jidovul cămătar. Moldova și Bucovina*, București, 1863 ; *Catastrofa întîmplată boiărilor în muntele Găvanul — 1821*, București, Tip. Rassidescu, 1864 ; *Flori de Moldo-România*, București, Tip. Bolliac, 1864 ; *Epoca glorioasă a lui Mihai Viteazul*, București, Tip. Națională, 1867 ; *Revoluțiunea română din anul 1848. Mușătoiul*, București, Tip. Michaiescu și Valdescu, 1868 ; *Citera în Carpați*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1870 ; *Matei Vodă la monastirea Sadova*, București, Tip. Petrescu și Costescu, 1870 ; *Un funcționar sinucis. Fratele și sora*, București, Tip. Națională, 1873 ; *Baia de Aramă. Lucifer. Cîteva poezii alese*, București, Tip. Națională, 1874 ; *Gloriile românilor. Mihai Viteazul*, București, Tip. Națională, 1875 ; *Patriotism — Vladimirescu*, București, Tip. Națională, 1877 ; *Trei sergenți. Campania românilor în Bulgaria*, București, Tip. Națională, 1879 ; *Oștenii români (1877—1878)*, București, Tip. Națională, 1880 ; *Amintiri poetice istorice*, București, Tip. Națională, 1881 ; *[Poezii]*, MU, *209—220*. **Ms.** : *Arderea Iașului sau Rezbelul lui Bogdan Vodă cu tătarii*, B.A.R., ms. 1179, f. *71—121*. — **Tr.** : A. Mickiewicz, *Alpuhara*, în *Vestita bătălie de la Călugăreni. Resuvenire despre gloria românilor*, [București], 1848 ; Al. Dumas, *Tereza*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1848, *Trei mușchetari*, I, București, Tip. Mitropoliei, 1853 ; Lamartine, *Omul*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1850, *[Poezii]*, în *Colecțiune de poezii. Faptele eroilor*, București, Tip. Romanov, 1857 ; Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, București, Tip. Copainig, 1850, *Coliba indiană*, București, Tip. Copainig, 1850 ; Shakespeare, *Romeo și Julieta* (fragm.), în *Poezii (Martirii de la 19 iunie și 13 septembrie)*, [București], [1850] ; J. Fiévée, *Zestrea Suzetii*, București, Tip. Mitropoliei, 1852 ; [F.-A. Duvert și Paulin], *Ketli sau Reînturnarea în Svițera*, București, Tip. Mitropoliei, 1852 ; Telesforo de Trucha, *Giurămîntul ținut. Don Martin de Freytas*, București, Tip. Mitropoliei, 1854 ; E. Souvestre, *Avutul și săracul*, București, Tip. Romanov, 1856 ; Schiller, *[Poezii]*, în *Flori de Moldo-România*, București, Tip. Bolliac, 1864, în *Amintiri poetice istorice*, București, Tip. Națională, 1881, *Cîntarea clopotului*, București, Tip. Petrescu și Costescu, 1872.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *114—116* ; 2. Gherghel, *Schiller, 46, 54, 60, 63, 65* ; 3. Eugen I. Păunel, *Bucovina de altădată oglindită în trei narațiuni românești uitate*, CL, LXXII, 1939, 2 ; 4. Al. Piru, *O sută de ani de roman*, VR, X, 1957, 6 ; 5. Paul Cornea, *Un roman de acum un veac despre București*, GL, VI, 1959, 41 ; 6. Vîrgolici, *Începuturile, 41—43, 74—77* ; 7. Călinescu, *Studii, 65—80* ; 8. *Ist. lit.*, II, *589—592* ; 9. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *487—488* ; 10. Vîrgolici, *Retrospective, 41—50*.

G. D.

PENCIOIU, Grigore D. (1869, Craiova — 2.VIII.1936, Craiova), critic literar și traducător. Avocat în Craiova și luptător socialist, **P.** participă în 1893, împreună cu Traian Demetrescu, la primul congres al Partidului social-democrat al muncitorilor din România, ca reprezentant al organizației din Craiova. Conduce clubul local al muncitorilor, iar în 1888 va scoate, tot cu prietenul său Traian Demetrescu, „Revista olteană". A colaborat și la „Românul literar", „Evenimentul literar", „Lumea nouă științifică și literară" ș.a. A semnat cu pseudonimele Gri-Pen, Xeres și Heres.

În „Revista olteană", **P.** publică studii de economie politică (*Legea progresului omenesc*, *Capitalul și Karl Marx*), versuri erotice fără prea multă consistență și încercînd să imite armonia eminesciană, cîteva portrete de scriitori (*Nicolaus Lenau*, *Heinrich Heine*, *Robert Hamerling*), note bibliografice atestînd o foarte bună cunoaștere a poeziei lui Eminescu și a liricii germane. Discutînd cartea lui Otto von Leixner, *Geschichte der fremden Literatur*, **P.** observă că un imn din literatura indiană veche prezintă mari asemănări cu *Rugăciunea unui dac* și prima parte a *Scrisorii I* și propune ipoteza unei influențe. În *Nicolaus Lenau*, **P.** comentează paralel, din punct de vedere al pesimismului, poezia lui Eminescu și Lenau. Un studiu mai dezvoltat, cel dintîi asupra prozei eminesciene, cu referire specială la *Sărmanul Dionis*, îi apare în 1890. **P.** urmărește să analizeze „ideile filozofice" și influențele din *Sărmanul Dionis* și, mai ales, să pună în evidență strînsa lor legătură cu natura și temperamentul poetului. Studiul pare a fi o replică polemică la adresa lui C. Dobrogeanu-Gherea (*Eminescu*) și vine din partea unui critic cu sensibilitate și intuiții în domeniul liricii. Astfel, fără a nega izvoarele sociale ale pesimismului, **P.** susține că Eminescu era temperamental predispus la pesimism și că e nepotrivit să i se ceară poetului o imagine a „femeii socialiste", de vreme ce în lirica sa, prin excelență romantică, dragostea-vis stabilește o altă imagine a iubirii. O temeinică analiză reliefează ideile schopenhaueriene din *Sărmanul Dionis*, cu concluzia că Eminescu este cel mai „demn reprezentant al școlii schopenhaueriene", fără a-i contesta profunda originalitate, și încearcă o imagine a personalității eminesciene în „perfectă asemuire cu filozofia lui tristă". Studiul lui **P.**, prin cîteva concluzii, susținute de o atentă argumentare și prin cîteva intuiții exacte (în paralelismul Dionis — Demonul — Prometeu), dovedind temeinice cunoștințe asupra romantismului și filozofiei germane, este nu numai primul studiu asupra prozei eminesciene, dar și o încercare inedită în epocă prin țelul propus. **P.** a fost mai cu seamă un bun traducător. A tradus din *Cartea Cîntecelor* a lui Heine, vădind înțelegere și cunoaștere a textului, a nuanțelor. Unele din traducerile sale au o formă armonioasă, în care pot fi însă recunoscute reminiscențe din versurile eminesciene. Din Lenau, **P.** a tradus poezii în „Revista olteană". În „Lumea nouă științifică și literară" din 1895 i-au apărut traduceri din Baudelaire (poezia *Cei șapte bătrîni*) și din Heine. Pentru Teatrul Național din Craiova, **P.** a tradus mai multe piese și librete de operetă. A evocat în cîteva articole personalitatea lui Traian Demetrescu.

— *[Poezii]*, RVO, I, 1888, 4, 12, II, 1889, 10 ; *De pe munți (Schițe de voiaj)*, RVO, I, 1888, 6 ; *Nicolaus Lenau*, RVO, II, 1889, 1 ; *Heinrich Heine*, RVO, II, 1889 8 ; *Robert Hamerling*, RVO, II, 1889, 10 ; *Proza lui Eminescu (Sărmanul Dionis)*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1890 ; *Traian Demetrescu*, LNȘ, II, 1896, 25 ; *Prefață* la Traian Demetrescu, *Simplu*, Craiova, Samitca, 1896 ; *Cum l-am cunoscut*, TD, 1906 ; *Traian Demetrescu (Cu prilejul aniversării morții lui)*, R, XXVIII, 1936, 5—6. — Tr. : Lenau, *La dorita*, RVO, I, 1888, 1, *Pe marginile vieții*, RVO, I, 1888, 2, *Seara de toamnă*, RVO, I, 1888, 7, *Tablouri de seară*, RVO, I, 1888, 9, *Din cîntecul trestiei*, RVO, II, 1889, 3, *Moartea lui Faust*, RLR, I, 1891, 16 ; Schiller, *Fantezie*, RVO, I, 1888, 4 ; Petöfi, *Fire ungurească*, RVO, I, 1888, 11, *Cea din urmă pomană*, ADV, VII, 1894, 1927 ; Baudelaire, *Cei șapte bătrîni*, LNȘ, I, 1895, 1 ; Leconte de Lisle, *Oamenilor zilei*, LNȘ, I, 1895, 4 ; Heine, *Din „Cartea Cîntecelor"*, Craiova, Samitca, 1896 ; Leopardi, *Sie însuși*, RLR, I, 1891, 17 ; E. A. Poe, *Corbul*, RLR, I, 1891, 19 ; Goethe, *Prometeu*, RLR, I, 1891, 22 ; V. Hugo, *Dumnezeu*, RLR, I, 1891, 23 ; Fr. Grillparzer, *Străbuna*, R, XXII, 1928, 5, 11—12.

— 1. D. A. Teodoru, *Dl. Pencioiu și „Sărmanul Dionis"*, C, VII, 1890, 7 ; 2. Virgil Popescu, *H. Heine — Din „Cartea Cîntecelor", traducere în versuri de G. D. Pencioiu*, CL, XXX, 1896, 1 ; 3. Chendi, *Pagini*, 82 ; 4. Torouțiu, *Heine*, 175—179 ; 5. Atanasiu, *Mișcarea*, passim ; 6. Straje, *Dicț. pseud.*, 535.

S. C.

PENESCU, Ioan (1808 — 20.XI.1868, București), traducător și publicist. Se cunosc puține date despre activitatea sa, pînă la sosirea în Brăila, în 1832 cînd este numit profesor la prima școală românească din localitate. Urmase, probabil, cursurile lui I. Heliade-Rădulescu de la „Sf. Sava" (P. va rămîne un simpatizant al lui Heliade și după revoluție), ajutat de fratele mai vîrstnic, serdarul Gh. Penescu. La Brăila, a fost nu numai un profesor cu merite deosebite în consolidarea și modernizarea școlii, ci și un animator al vieții culturale. Din 1839, devenit proprietarul unei tipografii, **P.** fondează o bună gazetă comercială („Mercur"), despre care M. Kogălniceanu, în „Dacia literară", are cuvinte de laudă. O altă încercare de a mai scoate o gazetă, „Econoama română" (1839), a eșuat după primele numere. În tipografia sa, **P.** scoate și două cărți traduse de el din franceză : *Hoție din ideile unuia din visurile lui Lebriun* (1840) și *Eudoxia sau Viitorul prevăzut* (1841) de D'Arnodar, ambele povestiri moralizatoare, cu lungi disertații despre virtute. Adept al respectării proprietății literare, **P.** cerea autorilor, în prefața la *Hoție...*, să nu-și însușească, nemărturisit, ideile și scrierile altora, pentru a fi feriți de „mustrarea cugetului" și de o „înfricoșată critică a înaltului tribunal al literaților".

Din 1844, **P.** se mută la București, ca profesor la Seminarul Mitropoliei. În Tipografia Mitropoliei, pe care o și conduce din 1851, el își va tipări *Prințipuri de agricultură* (1845), *Manual de economie casnică* (1846), *Istoria sfîntă*, după Victor Duruy (1852) și *Catehismul bunei creșteri a fetelor* (1854). **P.** a fost implicat și în evenimentele revoluționare de la 1848. După înfrîngerea revoluției, el se află printre arestați, dar este eliberat din cauza unei boli cronice.

Dacă nu este vorba de un alt autor, omonim, atunci **P.** este și dramaturgul, nu lipsit de îndemînare, care semnează cîteva piese rămase în manuscris : *Stanciu Bratului*, melodramă în trei acte despre haiduci, o comedie cu cîntece, *Fătul haiducul*, o dramă, *Meșterul Manole*, în care sînt intercalate pasaje din legenda populară, sub formă de arii și coruri. Tot în manuscris se mai află și o compunere ocazională : *Umbra lui Mihai Viteazul*. Piesele făceau parte din repertoriul lui Iorgu Caragiali și Matei Millo.

— **Ms. :** *Stanciu Bratului* (1849), B.A.R., ms. 2968, f. 108—130, ms. 3134, f. 103—157, *Meșteru Manole* (1868), B.A.R., ms. 2970, f. 181—218, 219—261 ; *Fătul haiducul*, B.A.R. ms. 1054, f. 392—409 ; *Umbra lui Mihai Viteazu*, B.A.R., ms. 2977, f. 185—198, ms. 2975, f. 133—141. — **Tr. :** J. Lebrun, *Hoție din ideile unuia din visurile lui...*, Brăila, Tip. Penescu, 1840 ; D'Arnodar, *Eudoxia sau Viitorul prevăzut*, Brăila, Tip. Penescu, 1841.

— 1. I. Vîrtosu, *Ioan Penescu*, ABR, I, 1929, 4—6 ; 2. Gh. T. Marinescu, *Note privitoare la activitatea culturală a lui Ioan Penescu*, ABR, II, 1930, 4 ; 3. I. Vîrtosu, *Ioan Penescu — animator cultural al Brăilei în primii ani după 1829*, București, Tip. Oltenia, 1931 ; 4. Gh. T. Marinescu, *Ioan Penescu. Alte note privitoare la activitatea lui culturală*, ABR, III, 1931, 2 ; 5. Gh. T. Marinescu, *Ioan Penescu. Noi contribuții la cunoașterea activității lui*, ABR, VII, 1935, 1 ; 6. L. Volovici *Apariția scriitorului în cultura românească*, Iași, Junimea, 1976, 108 ; 7. Marin Bucur, *Ioan Penescu*, RITL, XXVIII, 1979, 2.

L. V.

PENEȘ CURCANUL, revistă literară apărută lunar la Focșani, între ianuarie și mai 1895, și la București, între februarie și aprilie 1897. După un număr-prospect (16 iunie 1894), la începutul anului următor se editează de un căpitan Gorski, admirator al lui M. Eminescu, acest periodic subintitulat „revistă populară militară", scris pentru soldați, cu intenția de a le trezi interesul pentru cultură și de a le cultiva patriotismul. Literatura publicată se rezumă la nuvelele redactorului, *Moș Prichici*, *Ceva din știință*, și la anecdote, versificate cu iscusință tot de el. Gorski mai traduce din Lamartine o poezie, sub titlul *Bătălia*, precum și din scrierile lui P. Déroulède.

R. Z.

PERDAFUL, periodic satiric și literar apărut la Iași, săptămînal, probabil din octombrie 1873 pînă la 24 mai 1887, apoi între 20 februarie și 20 martie 1888 și între 14 mai 1892 și 25 ianuarie 1893. Redactor, în primii ani de apariție, a fost M. Negrutz, un anticonservator și un antijunimist convins. Diversitatea de procedee satirice întrebuințate, precum și menținerea satirei și a umorului la un nivel literar mai întotdeauna acceptabil, fac din **P.** o gazetă interesantă. Se criticau în primul rînd politica junimistă, mai ales sub aspectele ei culturale, apoi personalitățile societății ieșene : T. Maiorescu, I. Negruzzi, N. Gane. Față de V. Alecsandri se adoptă o atitudine contradictorie — cînd critică aspră, cînd laudă fără rezerve. Criticile nu ținteau numai actele și atitudinile politice, ele erau îndreptate și împotriva literaților junimiști : N. Gane era ironizat pentru mai puțin realizata nuvelă *Două nebunii*, satirele lui I. Negruzzi deveniseră un prilej de comentarii umoristice și de parodie, versurile Matildei Cugler-Poni erau interpretate echivoc, obținîndu-se efecte comice. După anul 1876, calitatea literară și umoristică a periodicului scade. În ultimii ani de apariție (1885—1893), redactor a fost V. Negrutz. Din noiembrie 1876 și pînă în octombrie 1877 revista a apărut sub titlul „Figaro".

R. Z.

PEȘACOV, Gheorghe (Gheorghian) (15.IV.1785, Vidin — 1.XI.1854, București), poet. Familia tatălui (pe nume Peșica), aromâni din Vlaho-Clisura, s-a stabilit la sfîrșitul secolului al XVII-lea în Craiova. Mama era româncă. Tatăl se îndeletnicea cu comerțul. **P.** a învățat la Brașov și Craiova. Răpit de cîrjaliii lui Osman Pazvantoglu, ieșiți la pradă în ținutul Craiovei, **P.** este reținut la Vidin în cancelaria lui Pazvantoglu și obligat să traducă documente slavone, luate de la boierii români. După 1818, la Vidin, controlează comerțul de tranzit și este secretar al lui Rusten Pașa. La Craiova, unde s-a stabilit o vreme, era considerat printre intelectualii orașului, prieten cu Stanciu Căpățineanu și Gr. Pleșoianu. După 1821, dă lecții particulare și e profesor la școala din Tîrgu Jiu. În urma unui examen, e numit, din 1842, tîlmaci în Comisia Documentală de pe lîngă Arhivele Statului din București. Traduce, în 1849, documentele slavo-bulgare rămase de la Neagoe Basarab. La București a întîlnit emigranți bulgari, între care A. Kipilovski, la îndemnul căruia scrie cîteva poezii în limba bulgară. Era prieten cu Văcărești, îi cunoștea pe Anton Pann și B. P. Mumuleanu. Românizîndu-și numele, semna și Pedestrășescu. **P.** a scris versuri în limbile greacă, bulgară (e menționat de istoriografia literară bulgară în legătură cu începuturile poeziei culte), română și acrostihuri bilingve greco-române. Astfel de versuri scrisese și Alecu Văcărescu, pentru care **P.** nutrea o mare admirație și pe care îl numește „înfricoșatul poet". Versurile în limba română sînt, în cea mai mare parte, ocazionale, omagiale. Cîteva au fost scrise la moartea lui Dinicu Golescu pe o pagină a cărții

Tudor Vladimirescu

acestuia *Însemnare a călătorii mele.* Altele se adresează lui Iancu Văcărescu, Eufrosin Poteca, P. Vasici. Un poem mai dezvoltat, scris în februarie 1821, în bejenie, este un panegiric pentru Tudor Vladimirescu : *Jălire a necuviincioasei morţi a herooului României.* **P.** hiperbolizează imaginea eroului, preţuindu-i patriotismul. Versurile, de factură simili-populară, sînt lipsite de culoare şi vervă, chiar în paginile de pamflet anticiocoiesc. De la **P.** a rămas, în manuscris, un volum de versuri, intitulat *Desmierdare poeticească.* Descrierea naturii, neştiutoare şi fericită în sine, în contrast cu tristeţea omului şi sentimentul zădărniciei vieţii, urmează la **P.** canonul convenţional al clasicismului. Poetul descrie cu minuţie anotimpurile, formele de relief, îndeletnicirile omeneşti. Sînt cîteva accente sincere în elogiul exuberanţei naturale, precum şi detalii care imprimă peisajului o atmosferă autohtonă (mulsul oilor, strivirea strugurilor în cetare şi hîrdaie, întoarcerea ţăranilor de la cîmp), trădînd la **P.** darul observaţiei spontane, contrastînd cu pesimismul artificios al pasajelor de poem filozofic. Într-o amplă scrisoare către Z. Carcalechi, **P.** menţiona cîteva traduceri din greceşte, de „romanţuri" „morale şi filozofice", pe care intenţiona să le publice în „Bibliotecă românească". Între manuscrisele poetului nu se află decît traducerea intitulată *Împărătesc sînual spre statornicia adevăratei fericiri omenească,* scriere cu conţinut iluminist, pe tema fericirii omeneşti, o tălmăcire din Aug. von Kotzebue şi fragmente din *Nopţile* lui Young. În aceeaşi scrisoare **P.** arată că a tradus în româneşte versuri sîrbeşti „despre lauda răsăritului soarelui" şi că a compus şi „lauda apusului". S-a emis şi ipoteza, eronată, că Zilot Românul şi **P.** ar fi una şi aceeaşi persoană ⟨14⟩.

— *Prietenia din univers,* UV, III, 1847, 5, PRC, I, *137—138; [Stihuri despre Tudor Vladimirescu]* (publ. Emil Vîrtosu), RA, vol. III, 1939, 8 ; *[Scrisoare către Z. Carcalechi],* ITC, *109—112,* **Ms. :** *[Memorii. Versuri],* B.A.R., ms. 1277 ; *Desmierdare poeticească,* B.A.R., ms. 1279. — **Tr. ms. :** [Autori neidentificaţi], *Împărătesc sînual spre statornicia adevăratei fericiri omenească* (1806), B.A.R., ms. 1279, *Marcellus la Nola,* B.A.R., ms. 1278, f. *1—6 ;* Young, *Nopţile* (fragm.), B.A.R., ms. 1276, f. 40 ; Aug. von Kotzebue, *Urîre de omenire şi căire,* B.A.R., ms. 1278, f. *10—40.*

— 1. Gh. Peşacov, *[Corespondenţă, 1825—1844],* B.A.R., ms. 1276, ms. 1277, ms. 1278 ; 2. Al. Ciorănescu, *O scrisoare literară a lui Gh. Peşacov.* RI, XX, 1934, 10—12 ; 3. E. Vîrtosu, *Un oltean despre Dinicu Golescu,* AO, XVI, 1937, 89—91 ; 4. D. N. Mincev *Poeţii Văcăreşti şi Gh. Peşacov,* GAC, VII, 1938, 17—18 ; 5. E. Vîrtosu, *Versuri inedite despre 1821,* RA, vol. III, 1939, 8 ; 6. M. Fănescu, *Gheorghian Peşacov, contribuţii la cunoaşterea vieţii şi activităţii sale,* în *Arhivele Statului. 125 de ani de activitate,* Bucureşti, 1957, *287—301 ;* 7. *Istoriia na bălgarskata literatura,* II, Sofia, Editura Academiei Bulgare de Ştiinţe, 1966, *124 ;* 8. Piru, *Ist. lit.,* II, *206—207 ;* 9. *Ist. lit.,* II, *139—141 ;* 10. C. Velichi, *Un poète slavo-roumain : Georges Peşacov,* RSL, XVI, 1968 ; 11. Ş. Cioculescu, *Tudor Vladimirescu în literatură. Un poem dramatic pierdut.* RMR, VI, 1969, 7 ; 12. Duţu, *Cărţile, 98 ;* 13. Cornea, *Originile. 387—396 ;* 14. Al. Alexianu, *Jos masca, Zilot !,* SPM, 1978, 394.

S. C.

PETICĂ, Ştefan (22.I.1877, Buceşti, j. Galaţi — 17.X.1904, Buceşti, j. Galaţi), poet. Tatăl, Ienache Petică, notar şi jelbar al satului, şi-a dat băiatul la învăţătură la şcoala primară din Lieşti, apoi la gimnaziul real din Tecuci. Cursul superior **P.** îl face la Brăila, la liceul „N. Bălcescu". Elev, el se alătură entuziast mişcării socialiste din oraşul dunărean. Activează la clubul muncitoresc, aflat sub îndrumarea profesoarei Izabela Andrei (Sadoveanu), vorbeşte, alături de V. G. Morţun şi I. Nădejde, muncitorilor din port, face propagandă socialistă la sate şi, mai ales, citeşte febril lucrări din domeniul filozofiei, sociologiei şi economiei, în mai multe limbi (îşi însuşise germana, franceza, engleza), fiind la curent şi cu publicaţiile străine socialiste („L'Ere nouvelle", „La Revue socialiste"). În octombrie 1895 este chemat în faţa tribunalului din Tecuci pentru activitatea sa propagandistică în satele judeţului. La „Lumea nouă", ziar socialist, **P.** îşi începe, din ianuarie 1896, activitatea publicistică. A susţinut campania de presă împotriva bătăii în armată şi revendicările muncitorilor, a demascat *Barbariile din portul Brăila. Cum se face averea,* şi-a exprimat solidaritatea cu muncitorii *(Solidaritate, Altă grevă, Sfîrşitul burgheziei).* În acelaşi timp, **P.** observă cu amărăciune efectele pătrunderii civilizaţiei burgheze la sat *(Pieirea satelor răzeşe),* acuzată, în

termeni apropiaţi de cei ai filozofiei lui J. Ruskin, şi de distrugerea frumosului şi a armoniei naturale (*Fum şi praf, Iad şi rai*). Momentul de dezorganizare şi derută prin care a trecut mişcarea muncitorească la noi în anii 1898—1899 a fost trăit de **P.** cu deznădejdea unei prăbuşiri sufleteşti. Îndepărtîndu-se de mişcarea socialistă, însingurat, cu iluzia unei evadări posibile în lumea frumosului, a artei, el se îndreaptă spre simbolism, în care vedea o răzvrătire superioară, împotriva unei lumi urîte şi nedrepte. **P.** intră în cercul lui Al. Macedonski şi este, din februarie pînă în iunie 1899, secretar de redacţie la „Literatorul". Nevoit să scrie pentru a se întreţine (îşi trecuse bacalaureatul la Bucureşti şi urma cursurile facultăţilor de filozofie şi de matematici), îşi oferea colaborarea diferitelor ziare din Capitală. Redactor la „Capitala" (1898—1899), colaborator la „Depeşa" (1901), „Apărarea naţională" (1902), „Dorobanţul" (1902—1903), „Economia naţională" (1902—1903), el evoluează spre un naţionalism cu accente xenofobe. Colaborează cu versuri şi articole de critică, teatru şi proză la „România jună", „România ilustrată", „Literatură şi artă română", „Românul literar". A semnat cu numeroase pseudonime: Caton, Erics, Fanta-Cella, M. Pall, Narcis, S. Muşat, Sapho, Senez, Sentino, Sergiu, Ştefan, Stef, Trubadur, Ywann ş.a. O vreme a fost bibliotecar la Ministerul Domeniilor. Sărac, bolnav de tuberculoză, s-a întors în satul natal, unde a şi murit, în vîrstă de 27 de ani.

Poemele din ciclurile ***Fecioara în alb, Cînd vioarele tăcură, Moartea visurilor,*** cuprinse în volumul publicat de autor în 1902, au apărut anterior, uneori sub alte titluri, în „Literatorul" (1899), „România jună" (1900), „Literatură şi artă română" (1899—1901). ***Cîntecul toamnei*** şi ***Serenade demonice*** au fost editate în volum, postum, în 1909. După versificări de început pe teme umanitare (1894—1898), **P.** îşi găseşte în poezie un drum al său, propriu, în contact cu simbolismul. Simbolismul lui nu a fost al unui simplu imitator. A fost unul dintre poeţii care au trăit, pe coordonate de o excepţională nobleţe intelectuală, drama însingurării, a eşecului, a fatalităţii tragice (de unde şi durerile misterioase, fără pricini, din poezia sa). Imaginea poetului damnat, frecventă în poezia epocii, cultivată în cenaclul macedonskian şi de multe ori artificioasă, se nutreşte la **P.** din sentimentul real al unei condamnări fără ieşire şi dintr-o autentică trăire a dramei interioare, chiar dacă în poezie nu poate evita cu totul clişeele. **P.** se consideră unul dintre cei născuţi sub „semnul lui Cain", predestinat să nu se poată împăca cu nimeni şi cu nimic. Văzînd în artă singura cale de refacere a unităţii primare om-univers, de care omul unui secol al tehnicii şi al unei excesive civilizări a fost frustrat şi deci împins într-o singurătate tragică, el credea cu fanatism în misiunea poeziei sale. Primul nostru simbolist declarat, **P.** a făcut din poezia sa o spovedanie, o rugă, un strigăt de spaimă, un delir obsesiv şi muzical. Ciclurile au o construcţie polifonică, cu laitmotive şi refrene obsedante. Senzaţii preţioase de artă, emoţii intelectualizate devin la **P.** sursă de poezie, de stilizări uneori artificioase, alteori de o graţie naivă. Imagini mai ales picturale şi muzicale se înlănţuie în asociaţii de simboluri cu sensuri polivalente, al căror mister poetul pare a-l proteja. Sugestia muzicală şi simbolul, în cele mai bune creaţii ale sale, întreţin atmosfera vaporoasă, de clarobscur, tonul surdinizat al poeziei. Ciclul *Fecioara în alb* pare un cînt de slavă închinat unei iubite de o suavitate botticelliană, dar imaginile se încarcă de semnificaţii mai adînci, purtînd nostalgia, specifică lui **P.**, a unei purităţi inaccesibile şi aproape inumane şi a frumosului absolut, tristeţea renunţării, povara visului care absoarbe şi devitalizează, avertismentul timpului ireversibil. Tragicul său orgoliu de demon romantic (**P.** nu era străin de influenţa eminesciană) suferă totuşi de a fi pierdut „drumul vieţii", acaparat de un „torturator vis himeric", purtînd povara lumilor de stele. Spiritul său înregistrează o oscilaţie între fascinaţia purităţii şi insinuarea ispitei, a păcatului. Accentul cade pe atmosferă, sugestia purităţii insinuîndu-se în muzica şi pictura imaginii, în care domină albul, atitudinea hieratizată de rugă, influenţă a şcolii prerafaelite. Domină o predispoziţie spre nuanţă şi vag, picturalitatea rămîne eterată. În ciclul următor, ***Cînd vioarele tăcură,*** preocuparea pentru muzicalitatea versului este dominantă. Atmosfera evanescentă, de visare vagă se recompune din sunete şi parfumuri. Poezia instrumentelor muzicale (viori, mandoline întristate, flaut magic) vine din simbolismul francez, după cum elogiul albului şi al tăcerii nu este străin de spiritul poeziei lui Mallarmé. Sinestezii de o deosebită fineţe asociază sunete, culori, parfumuri pînă la impresia de pierdere a conturului material al cuvîntului, de topire a lui în atmosferă. Laitmotivul este acelaşi „prea tîrziu", renunţarea, aceeaşi aspiraţie spre o transcendenţă inaccesibilă şi pură, acelaşi chin al frumosului. *Moartea visurilor* este poema derutei şi renunţării totale, a alunecării în deznădejde şi moarte. Însingurarea şi întunecarea sînt transpuse în decorul sumbru al unei „nopţi fără stele" care, cu aripi grele de fier, dărîmă crucea de pe turnul părăsit (simbol al însingurării), în plînsul prin somn al păunilor, în avertismentele stolului de corbi care se adună în depărtare. Dominantă e însă, faţă de decor, atmosfera şi tensiunea ideilor şi sentimentelor. Poezia „cetăţii" — mocirlă de păcate, imaginea poetului damnat, sarcasmul, ca şi bogăţia cromatică şi preţiozitatea lexicală, toate acestea trădează la **P.** şcoala lui Macedonski. O anume artificialitate şi preţiozitate a imaginii, impresia de efeminat şi uneori de morbid dau poeziei lui **P.** un aer desuet. Cu el, totuşi, poezia încorporează pe deplin muzica, în spiritul unei tehnici literare moderne, anecdota lirică fiind înlocuită de simbol şi de sugestia muzicală. Un salt calitativ înregistrează poemul în proză, datorită organizării frazei poematice pe principiul muzicalităţii interne.

P. este interesant şi ca dramaturg, el fiind autorul primei piese de idei şi al primei drame a absolutului din literatura noastră (***Solii păcii,*** 1900—1901). Tensiunea aspiraţiei spre un ideal absolut şi inefabil din poezia lui **P.** se transpune într-un conflict psihologic cu figuraţie simbolică şi de basm, tinzînd spre o structură alegorică: prinţul Viorel renunţă la Ileana (care reprezintă — simbolic — realitatea, stavilă între creator şi ideal), pentru Simina (imaginea perfecţiunii abstracte, inaccesibile), atras de o supraomenească chemare. Nu rezistă fizic chinului renunţărilor totale, ascezei inumane, şi atunci se reîntoarce printre ai săi, fără a-şi găsi între ei locul. Piesa se încheie cu presentimentul morţii şi al odihnei, anunţată de Solii păcii, apariţii episodice, pur simbolice, cu modele în teatrul lui Maeterlinck. Mai puţin realizată artistic este ***Fraţii,*** dramă a incestului şi a damnării, iar comedia ***Prietenii poporului,*** încercare de a ironiza mişcarea socialistă la sate, reprezintă un eşec şi sub raport artistic. Remarcabilă în epocă prin consecvenţă, prin soliditatea lecturilor şi a argumentelor este pledoaria lui **P.** pentru simbolism. Poetul, cunoscător,

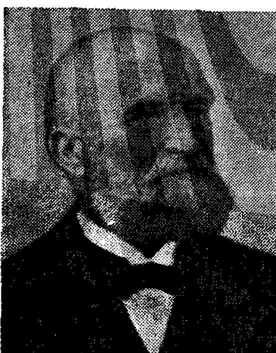
ca aproape nimeni altul în vremea sa, al literaturii moderne, citită în original (W. Whitman, A. Gide, Arno Holz, Stefan George, G. D'Annunzio, H. von Hofmannsthal), al filozofiei, artelor plastice și muzicii, a fost, înainte de Ovid Densusianu, cel mai competent teoretician al simbolismului (*Noul curent literar* — 1899, *Poezia nouă, Transformarea liricei* — 1900). El încearcă să găsească poeziei noi o tradiție națională în lirica lui Eminescu și Macedonski. Adept al estetismului (de la care reține ideea perfecțiunii formale și pe aceea a metafizicii fondului), **P.** dovedește în același timp o modernă înțelegere a spiritului național în artă și a dialecticii relației modernism — tradiționalism (*Momentul național în artă* — 1900), anticipînd disputele teoretice din deceniile următoare. Înainte de L. Blaga, el a scris despre rolul inconștientului în constituirea formei interne, care modelează și comandă evoluția spirituală a unui popor, și despre locul misterului în poezie.

— *Fecioara în alb. Cînd vioarele tăcură. Moartea visurilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1902 ; *Frații*, București, Tip. Eminescu, 1903 ; *Cîntecul toamnei. Serenade demonice*, București, Tip. Ionescu, 1909 ; *Poeme*, București, Adevărul ; *Opere*, îngr. și pref. N. Davidescu, București, F.R.L.A., 1938 ; *Scrieri*, I—II, îngr. și introd. Eufrosina Molcuț, București, Minerva, 1970—1974. — **Tr. :** [W. Whitman, Petöfi, Heine, Fr. M. von Bodenstedt, Lermontov, Mickiewicz, Th. Moore, Turgheniev], în *Scrieri*, I, București, Minerva, 1970.

— **1.** Chendi, *Fragmente, 89—94* ; **2.** C. Demetrescu, *Un nume fatal*, FRE, II, 1912, 1—3 ; **3.** D. Karnabatt, *Ștefan Petică*, FRE, II, 1912, 1—3 ; **4.** I. Chendi, *Ștefan Petică*, FRE, II, 1912, 1—3 ; **5.** G. Tutoveanu, *Ștefan Petică*, FRE, II, 1912, 1—3 ; **6.** Al. T. Stamatiad, *Doi dispăruți. Iuliu Săvescu — Ștefan Petică*, București, Flacăra, 1915 ; **7.** Davidescu, *Aspecte*, II, *96—105* ; **8.** Const. Doboș, *Ștefan Petică*, CTC, V, 1924, 7 ; **9.** I. Dongorozi, *În legătură cu Ștefan Petică*, CTC, V, 1924, 8 ; **10.** Gr. Tăbăcaru, *Ștefan Petică*, Tecuci, 1925 ; **11.** Perpessicius, *Mențiuni*, I, *140—141* ; **12.** Gabriel Drăgan, *Un prinț al poeziei : Ștefan Petică*, UVR, XLV, 1929, 33 ; **13.** Călinescu, *Ist. lit., 606—608* ; **14.** Vianu, *Arta*, II, *75—77* ; **15.** G. Ursu, *Un caiet de versuri inedite ale lui Ștefan Petică*, AM, II, 1943, 3—4 ; **16.** O. Botez, *Ideologia literară a lui Ștefan Petică*, ETH, I, 1944, 1 ; **17.** Perpessicius, *Mențiuni ist., 134—148* ; **18.** G. G. Ursu, *Ștefan Petică, contribuție la reconsiderarea vieții și operei lui*, LL, VI, 1962 ; **19.** Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Ștefan Petică și prerafaelitismul englez*, LL, X, 1965 ; **20.** Eliza Ispășoiu, *Ștefan Petică : două scrisori necunoscute*, GL, XIII, 1966, 20 ; **21.** Bote, *Simbolismul, passim* ; **22.** M. Cazacu, *Ștefan Petică, teoretician literar*, AUT, științe filologice, V, 1967 ; **23.** G. G. Ursu, *Un sonet inedit al lui Ștefan Petică*, CRC, II, 1967, 21 ; **24.** Noe Smirnov, *Teatrul lui Ștefan Petică*, RITL, XVII, 1968, 1 ; **25.** G. G. Ursu, *Versuri inedite de Ștefan Petică*, CRC, IV, 1969, 39 ; **26.** Eufrosina Molcuț, *Studiu introductiv* la *Ștefan Petică, Scrieri, I, București, Minerva, 1970* ; **27.** Șerban Cioculescu, *Ștefan Petică, un neadaptat al Bucureștilor*, RL, III, 1970, 31 ; **28.** Vladimir Streinu, *Ștefan Petică*, TR, XIV, 1970, 38 ; **29.** D. Micu, *Ștefan Petică, pionierul*, TR, XIV, 1970, 31 ; **30.** Micu, *Început, 392—401* ; **31.** Al. Ștefănescu, *Ștefan Petică și poezia absenței*, LCF, XIII, 1970, 27 ; **32.** Const. Ciopraga, *Un fantast : Ștefan Petică*, IL, XXI, 1970, 2 ; **33.** Eufrosina Molcuț, *Ștefan Petică* (teză de doctorat, dactilografiată), București, 1971 ; **34.** Zamfir, *Proza poetică, 291—330* ; **35.** C. Trandafir, *Întîiul simbolist declarat și veritabil*, CL, 1972, 17 ; **36.** Magdalena Georgescu, *Considerații statistice asupra lexicului poeziei lui Ștefan Petică*, LR, XXII, 1973, 2 ; **37.** Straje, *Dicț. pseud., 538—539* ; **38.** Șerban Cioculescu, *Din ideile artistice ale lui Ștefan Petică*, RL, VII, 1974, 28.

S. C.

PETRA-PETRESCU, Nicolae (7.XI.1848, Ibănești, j. Mureș — 25.VI.1923, Sibiu), publicist și traducător. Are obîrșie țărănească (tatăl său era printre fruntașii satului). **P.-P.** frecventează școala primară în satul natal, continuîndu-și învățătura la școlile din Reghin, Bistrița și, în cele din urmă, la Blaj, unde în 1869 își ia bacalaureatul. Urmează, apoi, Seminarul teologic din Sibiu. Între timp, **P.-P.** îl cunoaște pe mitropolitul Andrei Șaguna, cîștigîndu-i simpatia și protecția. Viitorul publicist intenționa să studieze dreptul, dar, solicitat de Visarion Roman, fondatorul băncii românești „Albina", se angajează funcționar la această instituție. Mai tîrziu va conduce el însuși, ca director, banca „Cordiana" din Fofeldea (lîngă Sibiu). A mai îndeplinit și alte funcții : bibliotecar al Astrei, arhivar bibliotecar, membru în Eforia Școalelor centrale române greco-ortodoxe din Brașov etc. În timpul primului război mondial a pribegit în Rusia.

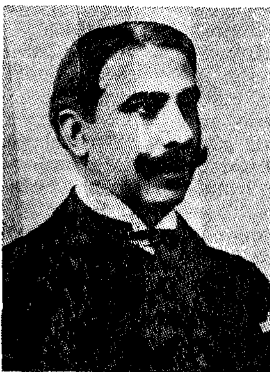
Sub pseudonimul Moșul, **P.-P.** colaborează la „Telegraful român", „Observatoriul", „Gazeta Transilvaniei", „Amicul familiei", „Amicul tinerimei", „Revista ilustrată", „Familia" ș.a. Redactează el însuși revista „Muza" (1871) și calendarul „Amicul poporului". **P.-P.** a încurajat culegerea folclorului, publicînd și el, în periodice, poezii populare. Este, în același timp, autorul multor traduceri, inegale ca valoare. Preferințele sale se îndreaptă spre literaturile rusă (Tolstoi, Turgheniev, Garșin), germană (Schiller) și spre cele orientale. În genere, traducătorul folosește o limbă clară, simplă, și o frază cursivă. Se remarcă, îndeosebi, traducerile din Tolstoi, publicate în „Gazeta Transilvaniei" și adunate în volumul *Povestiri alese*. Alegerea textelor este subordonată, în majoritatea cazurilor, unor tendințe moralizatoare. Uneori, **P.-P.** se depărtează prea mult de original, ocolind sondajele psihologice (nuvela *Patru zile* de V. M. Garșin), abuzînd de latinisme (*Biografii romane* de A. W. Grube). A mai publicat două poezii patriotice (*3/15 mai* și *E păcat*) și cîteva localizări (*Satul cu comorile, Geloșii, Pomul de Crăciun*).

— *Poezii poporale*, în Gh. Preda, *Nicolae Petra-Petrescu (Moșul)*, Sibiu, Tip. Asociațiunii, 1926. — **Tr. :** A. W. Grube, *Biografii romane*, Sibiu, Tip. Krafft, 1876 ; V. M. Garșin, *Patru zile*, OBS, I, 1878, 4, 5 ; Carol Horn, *In munți*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1879 ; Schiller, *Nepotul ca unchi*, Sibiu, Tip. Krafft, 1880 ; [L. Tolstoi], *Povestiri alese*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1892 ; [Autori neidentificați], *Ilie Marin*, București, Minerva, 1905, *Povestiri*, Sibiu, Editura Asociațiunii, 1912, *Fabule*, Sibiu, Tip. Krafft, 1923, *Istorioare orientale*, Sibiu, Tip. Krafft, 1923, *De braț cu Moșul, în povești*, Sibiu, Tip. Asociațiunii, 1924.

— **1.** *N. Petra-Petrescu*, ASN, *97—104* ; **2.** Gh. Preda, *Nicolae Petra-Petrescu (Moșul)*, Sibiu, Tip. Asociațiunii, 1926 ; **3.** Petrea Dascălul, *Amintiri recunoscătoare. Silvestru Moldovan și N. Petra-Petrescu*, LUF, II, 1935, 4—6 ; **4.** Predescu, *Encicl., 650—651* ; 5. Valeriu Ciobanu, *Doi nuveliști ruși în România : V. Garșin și V. Korolenko*, RITL, IV, 1955 ; **6.** T. Nicolescu, *Tolstoi, 50.*

C. B.

PETRAȘCU, Nicolae (5.XII.1859, Tecuci — 24.V.1944, București), critic literar și scriitor. Fiu al lui Costache și al Elenei Petrovici-Rusciuclliu, mici proprietari în Fălciu, **P.** a urmat școala primară în orașul natal, iar liceul la Bîrlad, adoptînd de timpuriu numele sub care a devenit cunoscut mai tîrziu. Încă de pe băncile liceului, s-a împrietenit cu Al. Vlahuță, elev al aceleiași școli. În 1880, s-a înscris la Facultatea de litere și drept și la Conservatorul de muzică și artă dramatică din București, dar nu a urmat decît prima facultate, pe care o și termină în

1884. Elev fiind, trimisese „Convorbirilor literare" cîteva poezii, care nu au fost tipărite. Ca student, frecventează seratele de la „Intim club", unde-i cunoaşte pe cîţiva dintre scriitorii şi artiştii de frunte ai ţării, între care şi pe Duiliu Zamfirescu, de care s-a legat printr-o lungă prietenie. Din 1883, **P.** este introdus la şedinţele Junimii bucureştene. Ataşat în Ministerul de Externe (1885), şef de cabinet al lui P. P. Carp (1888), va fi numit secretar de legaţie la Paris (1889) şi Istanbul (1890). Din 1892, retrăgîndu-se din diplomaţie, **P.** a ţinut, la recomandarea lui T. Maiorescu, un curs facultativ de istoria literaturii române la Universitatea din Bucureşti. Susţine activitatea politică a Junimii în coloanele ziarului „Constituţionalul", dar, treptat, se desprinde atît de principiile ei literare, cît şi de cele politice, întemeind, împreună cu D. C. Ollănescu-Ascanio, o nouă societate — „Amicii literaturii şi artei române" şi făcînd să apară din noiembrie 1896, revista „Literatură şi artă română", al cărei director a fost pînă la încetarea apariţiei, în 1910. Către sfîrşitul vieţii, **P.** şi-a reluat activitatea de critic literar, întreruptă aproape două decenii, alcătuind cîteva monografii despre scriitorii şi artiştii pe care îi cunoscuse.

Ambiţia lui **P.** era de a fi socotit un îndrumător al literaturii române de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, căreia intenţiona să-i dea, după propria-i expresie, o „nouă orientare". În critică a debutat în 1887, în paginile „Convorbirilor literare", cu un articol foarte drastic la adresa lui B. Delavrancea, iscălit cu pseudonimul, ce-i va deveni obişnuit, A. Costin. Părea un adept convins al ideilor maioresciene despre literatură, motiv pentru care I. Negruzzi i-a şi încredinţat, pentru scurt timp dealtfel, obligaţiile de redactor al „Convorbirilor literare". În polemica dintre T. Maiorescu şi C. Dobrogeanu-Gherea, a luat apărarea celui dintîi, într-un studiu dedicat lui M. Eminescu, prima lucrare amplă care cercetează viaţa şi opera marelui poet. Pe baza unor documente inedite, **P.** reconstituie cu exactitate momentele principale din existenţa lui Eminescu şi discută competent cîteva trăsături caracteristice ale operei (componenţa vocabularului, muzicalitatea şi armonia versului), iniţiind studiul formal al poeziei eminesciene. Alte studii literare, de mai mică importanţă, mărturisesc un dispreţ, tipic junimist, faţă de demagogie. După 1892, **P.** încearcă să practice o critică literară întemeiată nu doar pe gustul artistic, dar, mai ales, pe ceea ce el dorea să fie criterii obiective. De aceea, socoteşte opera literară determinată în chip decisiv de mediul social, de caracterul şi de ereditatea artistului. Monografia despre V. Alecsandri, din 1894, deşi investighează pe larg caracteristicile epocii, nu reuşeşte să stabilească relaţia hotărîtoare între esenţa operei poetului şi epoca în care aceasta a fost creată. O atenţie deosebită a arătat **P.** legăturii dintre public şi literatură. Dealtfel, scopul principal al revistei pe care a condus-o a fost tocmai acela de a cîştiga tot mai numeroşi cititori pentru literatura naţională. Cauza pentru care scriitorii români nu aveau cititori el o considera a fi intransigenţa junimistă faţă de scrierile cu caracter patriotic, singurele care, după el, puteau cîştiga o largă adeziune. De aceea, în activitatea sa critică, **P.** a adoptat o atitudine de toleranţă faţă de orice lucrare provenind de la un scriitor român, mai ales dacă aceasta era inspirată din istoria naţională. În concepţia sa însă, specificul naţional în literatură era înţeles mai curînd ca un ornament pitoresc decît ca o componentă organică. În ciuda acestei poziţii, manifestată atît în selectarea lucrărilor ce urmau a fi tipărite în „Literatură şi artă română", cît şi în recenziile din aceeaşi revistă, semnate cu pseudonimele D. Carpat, O. Leandru, O. Lian, Lucenzio, Nap, I. Nestor, Don Paez, D. Riveanu, El. Rovin, Sanzio, Em. Serea, I. Serea, Silver, E. Sirius, **P.** a avut reale merite în încurajarea literaturii naţionale. S-a remarcat cu deosebire prin campaniile duse pentru reorganizarea teatrelor naţionale şi a conservatoarelor de muzică şi artă dramatică, pentru sprijinirea scriitorilor şi a artiştilor de către stat. Preţuitor constant al artelor plastice (era frate cu pictorul Gh. Petraşcu), el este autorul unei serii de monografii despre I. Mincu, N. Grigorescu, I. Georgescu, G. Demetrescu-Mirea, pe care i-a cunoscut şi sprijinit prin revista sa. Dealtfel, arhitectul I. Mincu este şi personajul principal din romanul *Marin Gelea*, în care **P.** intenţiona să descrie societatea românească de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Apărut în 1905, romanul nu vădeşte calităţi deosebite, lipsindu-i profunzimea analizei şi soliditatea construcţiei.

— *Încercări critice. De la Vrancea*, CL, XXI, 1887, 8, 9 ; *Tranziţia*, CL, XXII, 1888, 7 ; *Mihail Eminescu*, Bucureşti, Socec, 1892 ; *Noi în 1892*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1892 ; *Figuri literare contimpurane*, Bucureşti, Socec, 1893 ; *Vasile Alecsandri*, Bucureşti, Socec, 1894 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Bucovina ; *Pictorul Grigorescu*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1895 ; *Cronică*, LAR, I, 1896, 1 ; *Scriitori români contimporani*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1898 ; *Iulian*, LAR, III, 1899, 5 ; *Manolescu*, LAR, III, 1899, 9 ; *Mişcarea literară şi artistică contimporană în România*, LAR, III, 1899, 10 ; *Omul superior şi societatea*, LAR, III, 1899, 11 ; *După trei ani*, LAR, IV, 1899, 1 ; *Matei Millo*, LAR, IV, 1899, 2 ; *Aniversarul d-lui T. Maiorescu*, LAR, IV, 1900, 4 ; *Asupra reorganizării instituţiilor de artă*, LAR, IV, 1900, 5, 8 ; *Atitudinea noastră*, LAR, V, 1900, 3 ; *O nouă orientare*, LAR, V, 1901, 11, VI, 1902, 1 ; *„România pitorească" de A. Vlahuţă*, LAR, VI, 1902, 1 ; *„Literatura şi arta de stat"*, LAR, VI, 1902, 5 ; *C. A. Rosetti*, LAR, VII, 1903, 3 ; *Un critic de artă al „Epocei" : d. Al. Tzigara-Samurcaş*, LAR, VII, 1903, 12 ; *Alexandru Odobescu*, LAR, VIII, 1904, 1—2 ; *Marin Gelea*, Bucureşti, Tip. Baer, 1905 ; *Dimitrie C. Ollănescu (Ascanio)*, Bucureşti, Cultura naţională, 1926 ; *Ioan Mincu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1928 ; *Duiliu Zamfirescu*, Bucureşti, Cultura naţională, 1929 ; *Ioan Georgescu*, Bucureşti, Bucovina, 1931 ; *Anghel Demetriescu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1931 ; *Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, Bucovina, 1932 ; *Mihai Eminescu*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1934 ; *G. D. Mirea*, Bucureşti, Casa şcoalelor ; *Icoane de lumină*, I—IV, Bucureşti, Litera, Bucovina, Casa şcoalelor, 1935—1941 ; ed. îngr. şi pref. D. Petrescu, Bucureşti, Minerva, 1972.

— 1. Iorga, *Pagini*, I, *179—186* ; 2. Gherea, *Studii*, I, *129—139* ; 3. N. Ionescu, *N. Petraşcu, „Mihail Eminescu"*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893 ; 4. A. D. Xenopol, *N. Petraşcu, „Figuri literare"*, AAR, partea administrativă, t. XVI, 1893—1894 ; 5. I. Vulcan, *N. Petraşcu, „Vasile Alecsandri"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 6. N. Petraşcu, *[Scrisori către A. Gorovei, 1897]*, SDL, III, *244—245* ; 7. N. Ionescu, *N. Petraşcu, „Scriitori români contimporani"*, AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899 ; 8. I. Olt., *Premiile Academiei*, VN, XVI 1899, 4318 ; 9. Iorga, *Opinions sincères*, *188* ; 10. N. I. Apostolescu, *„Marin Gelea", roman de N. Petraşcu*, LAR, IX, 1905, 11, 12 ; 11. D. C. Ollănescu, *„Marin Gelea", roman de N. Petraşcu*, LAR, X, 1906, 4 ; 12. Otto Wilder, *Trei romane*, VAN, II, 1906, 1 ; 13. *I. Mincu şi Marin Gelea*, FLR, I, 1912, 51 ; 14. Chendi, *Impresii*, *205—213* ; 15. *Zamfirescu—Maiorescu*, *226, 256* ; 16. N. Petraşcu, *Biografia mea*, SDL, VI, *CI—CCXVIII* ; 17. N. Petraşcu, *[Corespondenţă]*, SDL, VI, *passim* ; 18. G. Călinescu, *Fişe literare*, JL, I, 1939, 34 ; 19. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 20. G. Sorescu, *N. Petraşcu şi dr. C. Istrati*, LL, XV, 1967 ; 21. D. Petrescu, *Un precursor*, RL, II, 1969, 48 ; 22. Straje, *Dicţ. pseud.*, *540* ; 23. Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii*, Bucureşti, Cartea românească, 1974, *509—521*.

D. M.

PETRESCU, Ioan D. (21.XI.1818, Vălenii de Munte — 1.V.1903, Tîrgovişte), memorialist. Era primul din cei şase copii ai lui Dumitrache Petruş, comerciant şi apoi vameş al plaiului Teleajen. Învaţă cu mai mulţi dascăli din Vălenii de Munte, ajungînd în 1835 elev la şcoala condusă de I. Gherasim Gorjanu. La îndemnul unchiului său, Iosafat Snagoveanul, viitorul arhimandrit, pleacă, după moartea ma-

mei, la Buzău. După două luni de inițiere la mănăstirea Ciolanu, primește călugăria. Întors la Episcopia Buzăului, este hirotonisit diacon. Între 1841 și 1845 urmează cursurile seminarului din Buzău, unde este apoi profesor, inspector, probabil și director. Funcționează totodată la școala grămăticilor eparhiei. Amestecat în mișcarea revoluționară din 1848, este arestat. După zece luni de încarcerare, timp în care, la închisoarea Văcărești, cunoaște mulți participanți la revoluție, printre ei fiind și țărani de la Islaz, **P.** revine la Episcopia Buzăului. Primit cu ostilitate, surghiunit, leapădă rasa călugărească și găsește azil la Rucăr. Îi este refuzată intrarea în învățămîntul de stat și rămîne, pînă în 1859, institutor la o școală privată. În 1860 este subinspector al școlilor sătești din Dîmbovița, apoi inspector al școlilor din Muscel și Vîlcea. Destoinic și exigent, **P.** aduce bune servicii învățămîntului sătesc din aceste regiuni. Din 1864 este profesor la seminarul din Curtea de Argeș și institutor la o școală din Cîmpulung. În 1869 este mutat la Tîrgoviște, fiind numit învățător și director de școală, funcții din care se retrage în 1885.

Acest dascăl cu spirit iscoditor încearcă să lase în scris cronica locurilor, a epocii și întîmplărilor prin care a trecut. Insuficient pregătit pentru a fi un bun istoric, cu o modestă înzestrare literară, pe de altă parte, **P.** nu reușește să se impună. Lucrările *Martirii crucii din ambele Dacii* (1856), *Mitropoliele țărei* (1870), *Radu cel Mare* (1884), *Tîrgoviștea* (1888), *Descălicarea lui Negru-Vodă și cetatea sa după Dîmbovița* (1894) sînt compilații mediocre. În ele poate fi remarcată doar bogăția de informații asupra legendelor, tradițiilor populare. Există aici o asemănare frapantă, ca dealtfel în tot ce a scris **P.**, cu C. D. Aricescu, și el un eclectic. În reconstituirea istoriei, evocarea narativă, cu elemente pitorești, este preferată comentariului riguros, sobru. Intenția literară este vădită, autorul vrea să recreeze atmosfera epocii. Aceeași justificare o au descrierile de natură, foarte frecvente la acest pasionat peregrin, dar lipsite de expresivitate, fără putere de sugestie. Interesante prin caracterul documentar, vii în amănunte, sînt paginile memorialistice din *Buchetul urmat de diverse cugetări alese* (1889), din care o parte fuseseră publicate în „Binele public" (1879). **P.** vorbește cu emoție și naivitate despre locurile natale, despre oameni și obiceiuri. Sînt înfățișate momentele de seamă ale vieții sale, se stăruie cu mîndrie asupra legăturilor cu pașoptiștii, sînt rememorate întîmplări legate de arestul și prigonirea lui. Narațiunea capătă violente accente polemice cînd sînt portretizați clericii, bigoți, fățarnici, lacomi, plini de cruzime și neomenie. Autorul face rechizitoriul bisericii (discuta cu un pedantism de autodidact originile, evoluția ei), dezvăluindu-i contradicțiile. Este și un fel de răfuială cu acei care îl amăgiseră să intre în călugărie. În volum se mai află și povestirea istorică *Dinte pentru dinte, ochi pentru ochi,* de o sentențiozitate greoaie, întru totul caracteristică. **P.** a avut răgazul să reia, să-și completeze lucrările de istorie, cele în care făcea biografia unor prelați români, precum și memoriile. Un manuscris rămas de la el adună astfel de revizuiri. Mărturisirile autobiografice, intitulate *Povestiri contimporane*, sînt mai bogate. Inflexiunile sentimentale se întîlnesc la tot locul. **P.** a și versificat, dîndu-și la lumină producțiile în volumul *Colecțiune de poezii originale* (1895). Binecunoscute motive de inspirație istorică sau legendară sînt ilustrate fără strălucire, epigonic, în prolixe narațiuni rimate (*Mănăstirea Dealului, Lăpușneanu și solii, Visul lui Mihail Bravul din ultima sa noapte* ș.a.). Limbajul lui **P.** este inadecvat poeziei.

— *Martirii crucii din ambele Dacii*, pref. C. D. Aricescu, București, Tip. Romanov, 1856 ; *Mitropoliele țărei*, București, Tip. Laboratorii români, 1870 ; *Radu cel Mare*, Tîrgoviște, Tip. Michaescu, 1884 ; *Tîrgoviștea*, Tîrgoviște, Tip. Viitorul, 1888 ; *Buchetul urmat de diverse cugetări alese*, Tîrgoviște, Tip. Viitorul, 1889 ; *Descălicarea lui Negru-Vodă și cetatea sa după Dîmbovița*, Tîrgoviște, Tip. Viitorul, 1894 ; *Colecțiune de poezii originale*, Tîrgoviște, Tip. Viitorul, 1895. **Ms.** : *[Scrieri. Documente]*, B.A.R., ms. 3748.

— 1. I. Heliade-Rădulescu, *[Scrisoare către I. D. Petrescu, 1853]*, DML, I, *181—182* ; 2. N. Iorga, *Memoriile unui vechi dascăl*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XV, 1934 ; 3. *[Notă bio-bibliografică]*, DML, I, *199* ; 4. Pîrnuță—Radu—Lupu, *Învățămîntul*, *215—234, 245, 247—250*.

G. D.

PETRINO, Dimitrie (1838 ⟨36⟩, Rujnița—Soroca — 30.IV.1878, București), poet. Fiu al lui Petre și al Eufrosinei Petrino, **P.** a început să învețe în familie, îndrumat de mama sa, iar mai tîrziu de frații ei, Constantin și, mai ales, Gheorghe Hurmuzachi. Moștenind o mare avere de la un unchi (al cărui nume l-a și împrumutat mai tîrziu pentru a semna, unele poezii, Dimitrie P. Armis), pleacă, din 1859, în străinătate, vizitînd principalele țări europene și risipindu-și averea în scurt timp. Se căsătorește împotriva dorinței familiei, are un copil, dar în septembrie 1867 îi mor atît soția cît și copilul. În anul următor, **P.** devine membru al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, la revista căreia a colaborat un timp. Atras de ideologia junimistă, rupe legăturile cu societatea bucovineană și începe a colabora la „Convorbiri literare", recomandat atît de I. Negruzzi, cît și de V. Alecsandri, care îi prețuia versurile. Este numit bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași, în locul lui M. Eminescu, iar între 1876 și 1878 îl suplinește, fără să fi avut pregătirea cerută de lege, pe A. Vizanti, la catedra de limbă și literatură română a Universității din Iași. Fire bolnăvicioasă, **P.** a suferit de ftizie, fiind atins și de surzenie. Pătimaș, orgolios, deosebit de susceptibil, s-a arătat foarte schimbător în relațiile sale : membru al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, a repudiat-o apoi cu vehemență ; partizan al principiilor junimiste, le-a combătut, ulterior, violent ; admirator al lui V. Alecsandri, l-a atacat pe urmă în versuri suburbane ; prieten cu I. Negruzzi, l-a provocat mai tîrziu la duel.

P. a început să scrie versuri încă din 1860, continuînd cu poezii bahice și patriotice pînă la moartea soției, împrejurare hotărîtoare pentru cariera lui artistică. În 1867 tipărește volumul *Flori de mormînt*, recenzat extrem de favorabil de V. Alecsandri. Cuprinzînd lamentații scrise cu ocazia morții soției, volumul are ca model lirica lui Alecsandri. Imaginile sînt însă emfatice, cele mai multe din ele fiind clișee curente în literatura epocii. Prea frecvent invocată, disperarea ajunge *obositoare*, uneori chiar stridentă. Cu timpul, poezia lui **P.** se limpezește și, cu toate că se menține în același cadru al disperării din dragoste, își găsește un drum propriu de manifestare, care îi conferă individualitate în cadrul liricii preeminesciene. **P.** refuză în mod deliberat apartenența la lirica de meditație, re-

vendicîndu-și exclusiv latura sentimentală și bazîndu-se, după cum el însuși o spune, pe ideea că „le coeur est la vraie lyre". Germenii acestei concepții apar, deși timid și încă imprecis, chiar din primul volum. **P.** și-a făurit o morală proprie, dedusă din capriciile zbuciumatei și scurtei sale vieți de boem. Binele și răul, adevărul și minciuna, fericirea și nefericirea, viața și moartea sînt judecate numai din această perspectivă. Unei asemenea opoziții **P.** i-a consacrat un poem întreg, *Raul*, aflat sub nemijlocita înrîurire a lui *Rolla* de A. de Musset ; dar, pe cîtă vreme poetul francez își concentrează atenția asupra eroului, poetul român pune în centru pe Maria, eroina săracă și cinstită. *Raul* încearcă să fie un imn al iubirii pure, ce n-ar putea exista decît într-o altă lume, a morții. Astfel, idealul de iubire este atins dincolo de o societate care, în concepția poetului, era incapabilă să-i ofere condiții de împlinire. Dragostea ia forma invariabilă a obsesiei, în care senzualismul nu și-a făcut loc decît ca ecou livresc tradițional. Încununarea acestei concepții o reprezintă *Legenda Nurului* — amplu poem în care elementul important este „Nurul", simbol preluat stîngaci de la C. Conachi. El reprezintă o iubire spiritualizată prin durere și suferință, ale cărei domenii încep dincolo de rațional. Restrîngîndu-și lirica exclusiv la sfera sentimentului, **P.** a acordat importanță hazardului, de unde și frecvența motivului sorții schimbătoare, materializat prin imaginea bărcii purtate la întîmplare de valuri. Împotriva labilității destinului, **P.** nu a găsit alt mijloc de a se apăra decît cultivînd stăruitor idealul feminin, conceput idilic, dar întîlnit în realitate în forme decepționante. De aceea, versurile lui au adesea ca obiect visul. Ca orice romantic, **P.** a văzut posibilitatea acestei împliniri și în trecut ; *La gura sobei*, poem străbătut de obsesia iubirii pierdute, imaginează un pașnic și fericit cămin, ideal pe care el nu a ajuns niciodată să-l vadă realizat. Fără a dovedi un simț poetic prea dezvoltat, versurile lui **P.** reușesc să închege locurile comune ale liricii vremii într-un tot armonios, exprimat într-o limbă curată și limpede și susținut de o prozodie variată. Tonul moderat, expresia clară, sobrietatea stilistică și perfecțiunea prozodică pot situa, de pildă, ciclul *Resunete* (publicat inițial sub titlul *Cîntece)* printre cele mai reușite versuri ale deceniului 1860—1870.

Broșura sa *Puține cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina* (1869), scrisă de pe poziții junimiste, recomandă cunoașterea limbii populare, pentru păstrarea caracterului național al limbii literare. Tonul pamfletar la adresa sistemului analogist al lui A. Pumnul a atras replica la fel de violentă a lui M. Eminescu, de unde și inimiciția lor permanentă. **P.** a tradus poezii de Goethe, Heine, Em. Geibel, Lenau, V. Hugo.

— *Suspinul meu*, FMIL, XXVI, 1863, 22 ; *La mormîntul lui Iancu Costin, Cătră muză, Inimioara*, FSC, II, 1866, 8—11 ; *Părere critică*, FSC, II, 1866, 12 ; *Flori de mormînt*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1867 ; *Prolog compus și rostit de domnul D. Petrino la deschiderea concertului ce s-a dat în 27 ianuarie 1869 în Cernăuți spre folosul Fundăciunei Pumnulene*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1869 ; *Puține cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina*, Cernăuți, Tip. Bucoviecki, 1869 ; *Lumine și umbre*, Cernăuți, Tip. Bucoviecki, 1870 ; *Lunca din Mircești*, CL, VIII, 1874, 1 ; *Inger păzitor. De pe pragul morții*, CL, VIII, 1874, 2 ; *Deșteptarea*, RCO, II, 1874, 12 ; *Raul*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1875 ; *Discurs rostit la serbarea funebră ce s-a ținut în Iași la 1 octombrie 1875*, Iași, Tip. Goldner, 1875 ; *La mormîntul lui Grigore Ghica Vv.*, CL, IX, 1875, 7 ; *Adio Bucovinei. Tinca*, CL, IX, 1875, 8 ; *Libelula, La privighetoarea mea, Familia unui artist*, RJ, 1875, 2 ; *Odă la mormîntul fraților Constantin și Alexandru Hurmuzachi*, APL, II 1876, 8 ; *La gura sobei*, Iași, Tip. Goldner, 1876 ; *Roza și viorica*, RLȘ, 1876, 15 mai ; *Legenda Nurului*, Iași, Tip. Goldner, 1877 ; *Amicului meu H. P. Cortazzi*, CRI, V, 1877, 60 ; *Către armata română*, RLB, II, 1878, 223 ; *Poeme*, pref. G. Sion, Iași, Șaraga, [1894] ; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1908 ; *[Poezii]*, DLJ, *65—71*. — **Tr.** : H. Heine, *Declararea*, CL, VII, 1874, 12.

— 1. I. Negruzzi, *[Scrisori către Al. Gregoriady Bonacchi, 1863—1867]*, SDL, III, *328—353* ; 2. G. Marian, *D. Dimitrie Petrino poet român din Bucovina*, ROM, XII, 1868, 23 octombrie ; 3. G. H[urmuzachi], *„Flori de mormînt" de D. Petrino*, FSC, IV, 1868, 1—2 ; 4. V. Alecsandri, *Recensiune*, FSC, IV, 1868, 5 ; 5. D. Petrino, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1869—1874]*, SDL, I, *249—263* ; 6. Red., *Poezii de D. Petrino*, FSC, V, 1869, 3—5 ; 7. Eminescu, *Scrieri*, *63—76* ; 8. Maiorescu, *Critice*, I, *191—193* ; 9. D. Petrino, *[Scrisori către un prieten, 1873—1875]*, DLJ, *192—204* ; 10. *Conferința literară a lui D. Petrino*, APL, II, 1876, 15 ; 11. D. Petrino, *Scrisoare către redacție*, ROM, XX, 1876, 21 martie, 3 aprilie ; 12. *O nouă ispravă a „Direcției noue"*, APL, II, 1876, 19 ; 13. I. Negruzzi, *Răspuns d-lui Dimitrie Petrino*, CUI, IX, 1876, 36 ; 14. D. Petrino, *Răspuns la scrisoarea d-lui Iacob Negruzzi*, APL, II, 1876, 22 ; 15. D. Petrino, *Apel la opiniunea publică*, APL, II, 1876, 22 ; 16. D. Petrino, *Răspuns la scrisoarea domnului A. D. Holban*, APL, II, 1876, 27 ; 17. *Rezumatul discursului d-lui Petrino din întrunirea de la 28 mai*, APL, II, 1876, 37, 38 ; 18. Pop, *Conspect*, II, *226—230* ; 19. Alecsandri, *Însemnări*, *126—127* ; 20. Paul P. Docan, *D-lui D. Petrino. Asupra răspunsului său la poezia lui Alecsandri către generalul Florescu*, RB, 1878, 227 ; 21. G. Sion, *Suvenire despre poetul D. Petrino*, RN, IV, 1891, 2—3 ; 22. Ciso, *D. Petrino, Poeme*, GAB, V, 1895, 72 ; 23. I. G. Sbiera, *O pagină din istoria Bucovinei din 1848—1850*, Cernăuți, 1899, *34* ; 24. V. Marcu, *Două poezii inedite de Dimitrie Petrino*, JML, IX, 1912, 6 ; 25. Sever Zotta, *La centenarul lui V. Alecsandri*, Iași, 1921, *28* ; 26. Haneș, *Ist. lit.*, *211—213* ; 27. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *88, 103—112* ; 28. Călinescu, *Eminescu*, *189—192* ; 29. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I *167—169* ; 30. Călinescu, *Ist. lit.*, *368—369* ; 31. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *191—192* ; 32. Ciorănescu, *Lit. comp.*, *187—191* ; 33. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 34. M. Frunză, *Cele dintîi cursuri de literatură română la Universitatea din Iași (1860—1900)*, AUI, științe sociale, t. VIII, 1962 ; 35. A. Pop, *Noi contribuții*, *151—157* ; 36. Mănucă, *Scriit. jun.*, *128—148*.

D. M.

PETROVAY, Nicolae (c. 1650 — c. 1723), cărturar. Originar din Maramureș, **P.** este fiul pretorului Ștefan Petrovay. În 1685, el este asesor și jude în comitatul Maramureș. Român calvinizat, **P.** copie, cu litere latine și ortografie maghiară, între aprilie 1671 și ianuarie 1672, *Codicele* care îi poartă numele. Codicele conține o veche și importantă traducere artistică românească, ***Cîntec rumânesc de dragoste scris***, care are la bază un *cantio de amore*, compus de un poet maghiar, la Sibiu, în *1660*, al cărui prototip s-a păstrat în *Codicele Mátray* și *Codicele Vásárhelyi*, colecții de cîntece ungurești. Versurile românești sînt nerimate și destul de stîngace. În *Codicele Petrovay* se află și versurile mai sprintene ale unui fragment, de cinci strofe, dintr-o poezie populară românească.

— 1. Gh. Alexici, *Material de limbă din Codicele de Petrova*, RIAF, 1912, vol. XIII, partea I—II ; 2. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926 ; 3. Pușcariu, *Ist. lit.*, *107—108* ; 4. Piru, *Ist. lit.*, I, *196—197* ; 5. *Ist. lit.*, I, *438* ; 6. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *94—95*.

A. S.

PETROVICI, Naum (sfîrșitul sec. XVIII — prima jumătate a sec. XIX), autor de versuri. Educat în spiritul ideilor iluministe și raționaliste ale vremii, **P.** a avut o activitate asemănătoare multora dintre reprezentanții mai modești ai Școlii ardelene. Funcționar juridic pe la 1815, el iscălește mai tîrziu (1818) „perțeptor" al școlilor românești. Probabil a trăit și activat la Buda. Continuînd o mai veche tradiție ardelenească, **P.** a dedicat versuri ocazionale unor demnitari : ***Versuri celui de înalt și bun neam născutului domnului Uroș Stefan Nestorovici*** (1815), ***Versuri celui de bun neam născutului domnului Atanasie Grabovski*** (1816). Atent doar la rimă și la ritm, folosind construcții sintactice improprii, **P.** compune versuri de o facilitate puerilă. Mult mai importantă, și în concordanță cu iluminismul cărturarilor ardeleni, este traducerea după Villaume, ***Pedagoghia și metodica pentru învățătorii shoalelor orășenești***

și sătești (1818). În prefața traducerii, **P.** vorbește despre necesitatea culturii și a reformei învățămîntului în școlile românești. Tot aici, el încearcă o definire a noțiunilor de pedagogie și metodică.

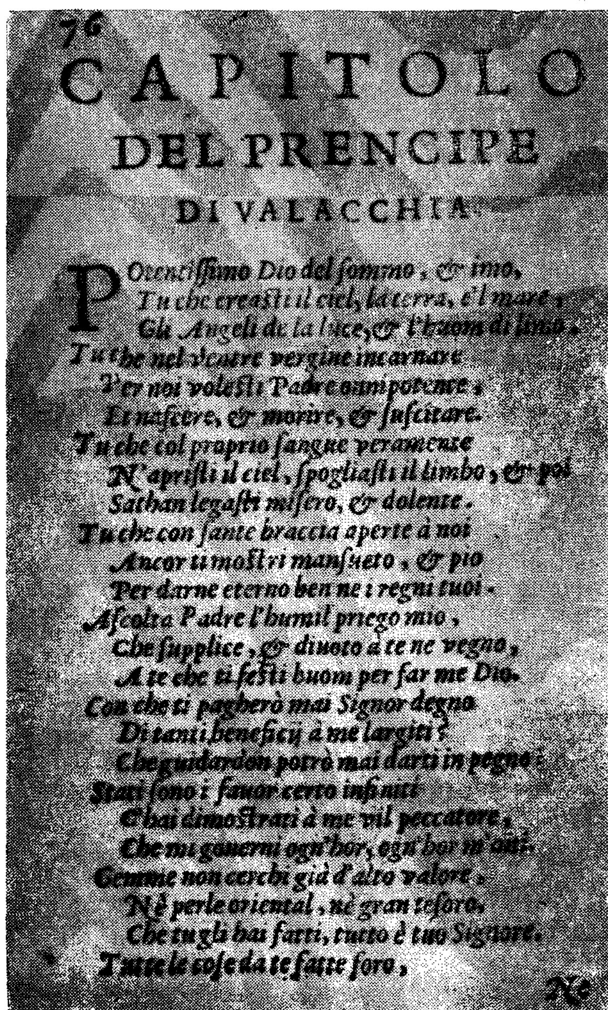
— *Versuri celui de înalt și bun neam născutului domnului Uroș Stefan Nestorovici*, Buda, Tip. Universității, 1815; *Versuri celui de bun neam născutului domnului Atanasie Grabovski*, Buda, Tip. Universității, 1816. — **Tr.**: Villaume, *Pedagoghia și metodica pentru învățătorii shoalelor orășenești și sătești*, pref. trad., Buda, Tip. Universității, 1818, republ. fragm. în ȘA, III, *26—33*.

— 1. *[Note bibliografice]*, BRV, III, *124*, *155*, *247—250*; 2. Țîrcovnicu, *Contribuții*, *77—78*.

C. T.

PETRU Cercel (*c.* 1545 ⟨11, 15⟩ — 1590), **cărturar** umanist. Fiu al domnitorului muntean Pătrașcu cel Bun (1554—1557), **P.** este trimis de părintele său în 1555 ca ostatec la Poartă. După moartea tatălui, este exilat, împreună cu un frate mai mare, Pătrașcu, în insula Rhodos, ajungînd, în urma intervențiilor domnitorului Alexandru II Mircea al Țării Românești pe lîngă sultanul Selim, într-o închisoare din Siria. Reușește să scape prin 1568 sau 1569, adăpostindu-se în casele doamnei Chiajna, văduva fostului domnitor Mircea Ciobanul, ea însăși surghiunită în acea vreme la Alep. De aici, nutrind ambiția de a recuceri tronul părintesc, **P.** ia, pe la 1571, drumul Constantinopolului, trecînd apoi prin Țara Românească la Brașov, după ce încearcă a instiga și a grupa în jurul său pe adversarii lui Alexandru. În 1572, dobîndește în Polonia protecția regelui Sigismund II August. Astfel începe **P.** un îndelungat pelerinaj prin Europa. Se află la Viena între 1575—1577, la curtea împăratului Maximilian al II-lea, în Italia — la Genova, apoi la Roma, unde este prezentat papei Grigore al XIII-lea, care îl recomandă la rîndul său regelui Franței, Henric al III-lea. La curtea franceză, unde se înfățișează în ianuarie 1579, **P.** produce o impresie puternică, grație însușirilor sale ce se fac pretutindeni remarcate — cultură (mărturii contemporane îl menționează drept cunoscător a 12 limbi), dar oratoric, distincție, farmec personal. În urma insistențelor suveranului francez, care intervine în favoarea pretendentului român prin intermediul ambasadorului său la Poartă, după un popas la Veneția, **P.** revine la Constantinopol în 1581, convins de apropiata sa intrare ca domn în Țara Românească. Neîncrederea turcilor, nelipsitele intrigi, precum și banii risipiți cu dărnicie de Mihnea Turcitul, domnitorul muntean, devin veșnice motive de tergiversare, **P.** văzîndu-și planul adus la îndeplinire abia în 1583. Intervalul în care domnește efectiv, din septembrie 1583 pînă în aprilie 1585, îi este suficient pentru a-și plăti — numai în parte — datoriile contractate în anii de peregrinare prin Europa, dar și pentru a lăsa în țară cîteva ctitorii (printre care biserica domnească din Tîrgoviște), pentru a năzui la o cruciadă împotriva turcilor (începe prin a fonda în Țara Românească o turnătorie de tunuri), sau pentru a comanda la Brașov, lui Coresi, un *Evangheliar* slavon, tipărit în 1583 ⟨11⟩. Mazilit în 1585, **P.** se refugiază peste munți, în Ardeal, este urmărit un timp de turci, trădat de un slujitor, jefuit și închis în cele din urmă de guvernatorul Transilvaniei. Transferat, succesiv, de la închisoarea din Mediaș la cele de la Chioar și Hust, încearcă să fugă în cîteva rînduri, cu ajutorul credincioșilor săi, dintre care unii împînzesc Europa, lucrînd pentru eliberarea fostului domn. De la Hust, din Maramureș, **P.** evadează spectaculos în 1587, ajungînd, ca odinioară, la Viena, apoi în Italia, la Veneția și Roma. Recîștigă pentru cauza sa pe mai toți vechii prieteni. Gîndul că ar putea redobîndi scaunul domnesc îl determină să revină la Constantinopol, în 1589. Rivalii dovedindu-se însă mai abili, **P.** este aruncat în temnița de la Edicule, fiind apoi ucis pe mare, în drum spre Rhodos, în februarie sau martie 1590 ⟨11⟩.

Raporturile lui **P.** cu Țara Românească rămîn cele îngăduite de o scurtă domnie. În acest răstimp însă, în capitala de la Tîrgoviște, la curtea sa, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, după o jumătate de veac de la stingerea învățatului Neagoe Basarab, domnul încearcă să adopte tradițiile de civilizație, rafinament și cultură ale occidentului renascentist. Înconjurat de o suită de italieni și francezi cu preocupări artistice, care îl urmaseră în țară de dragul aventurii sau al cîștigului (unul dintre aceștia, secretarul și apropiatul său, genovezul Franco Sivori, a scris un memorial ce constituie, pentru acea vreme, o informată sursă privind istoria Țării Românești), **P.** reconstituie palatul domnesc din Tîrgoviște în stilul construcțiilor Renașterii franceze, amenajează grădini inspirate de cele italiene, decorate cu fîntîni și plante exotice, și plănuiește trimiterea unor tineri fii de boieri la studii, la Roma. Domnitorul român apare, în documentele epocii — o vastă corespondență, numărînd și scrisori cu ecouri umaniste compuse de el însuși —, drept subiect de interes și curiozitate europeană. Contemporanii îi prețuiau printre altele

76

CAPITOLO
DEL PRENCIPE
DI VALACCHIA.

Potentiſſimo Dio del ſommo, & imo,
Tu che creaſti il ciel, la terra, e'l mare,
Gli Angeli de la luce, & l'huom di limo.
Tu che nel ventre vergine incarnare
Per noi voleſti Padre omnipotente,
Et naſcere, & morire, & ſuſcitare.
Tu che col proprio ſangue veramente
N'apriſti il ciel, ſpogliaſti il limbo, & poi
Sathan legaſti miſero, & dolente.
Tu che con ſante braccia aperte à noi
Ancor ti moſtri manſueto, & pio
Per darne eterno ben ne i regni tuoi.
Aſcolta Padre l'humil priego mio,
Che ſupplice, & diuoto à te ne vegno,
A te che ti feſti huom per far me Dio.
Con che ti pagherò mai Signor degno
Di tanti beneficij à me largiti?
Che guidardon potrò mai darti in pegno?
Stati ſono i fauor certo infiniti
C'hai dimoſtrati à me vil peccatore,
Che mi gouerni ogn'hor, ogn'hor m'aiti.
Gemme non cerchi già d'alto valore,
Nè perle oriental, nè gran teſoro,
Che tu gli hai fatti, tutto è tuo Signore.
Tutte le coſe da te fatte foro,
Ne

și înzestrarea literară. De prin 1579—1580, din timpul șederii sale în Franța și al corespondenței cu ducele Ferrarei, Alfonso al II-lea d'Este, datează un imn alcătuit de **P.** în avîntate terține italiene, elogiu al divinității și implicit al creației, nu străin de influența lui Ariosto. Dăruite de **P.** italianului Francesco Pugiella, versurile, singurele cunoscute ale producției sale poetice, au fost consemnate de Stefano Guazzo în *Dialoghi piacevoli*, apărute la Veneția în 1586.

— *Capitolo del prencipe di Valacchia*, în Stefano Guazzo, *Dialoghi piacevoli*, Veneția, Pietro Tini, 1586, *25—26* ; *Rugăciunea domnului muntean*, tr. și publ. Al. Ciorănescu, RFR, II, 1935, *9*, reed. *(Imn)* în LRV, I, *293—297*.

— 1. Stefano Guazzo, *Dialoghi piacevoli*, Veneția, Pietro Tini, 1586, *14—30* ; 2. Gr. G. Tocilescu, *Petru Cercel*, București, Tip. Thiel și Weiss, 1874 ; 3. Petru Cercel, *[Corespondență]*, DIR, III, partea I, *21—23*, partea II, *87*, *134—135*, XI, *passim* ; 4. Ortiz, *Cult. it.*, *153—166* ; 5. N. Iorga, *Aventuriers orientaux en France au XVI-e siècle* și *Un „Héraclide" à Montpellier et un courtisan valaque de Henri III*, BSH, XVII, 1930 ; 6. Al. Ciorănescu, *Nou despre Petru Cercel*, RI, XXI, 1935, *7—9* ; 7. Al. Ciorănescu, *Rugăciunea lui Petru Cercel*, RFR, II, 1935, *9* ; 8. P. P. Panaitescu, *Originea lui Petru Cercel*, București, Institutul social român, 1936 ; 9. Al. Cartojan, *Petru Cercel*, Craiova, Scrisul românesc ; 10. Călinescu, *Ist. lit.*, *67—68* ; 11. Ștefan Pascu, *Petru Cercel și Țara Românească la sfîrșitul sec. XVI*, Sibiu, Tip. Cartea românească — Cluj, 1944 ; 12. Ion Ionașcu, *Un prinț valah pe drumurile Europei*, MI, I, 1967, *1* ; 13. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *67—68* ; 14. G. Mihăilă, *Petru Cercel*, LRV, I, *291—293* ; 15. Pimen Constantinescu, *Un umanista romeno del '500 in italiano*, ACLF, II, *135—140* ; 16. Ovidiu Drimba, *Scrisori ale lui Petru Cercel în arhivele din Torino*, TMS, VIII, 1973, *14* ; 17. G. Nistor, *Pentru o mai dreaptă considerare*, T, VI, 1977, *10* ; 18. Pimen Constantinescu, *Petru Cercel — umanist român și poet*, T, VI, 1977, *10*.

R. Ș.

PETRU, N. (a doua jumătate a sec. XIX), culegător de folclor. După ce a debutat cu versuri originale în 1870, **P.** a publicat în „Familia" și în „Convorbiri literare" o serie de satire și de cîntece lirice populare culese din Transilvania. Nu a specificat decît provincia, fără a nota nici satul și nici datele despre informator. A avut însă grijă să păstreze atît elementele lexicale și particularitățile fonetice regionale, cît și imperfecțiunile prozodice. Majoritatea versurilor culese se încadrează în lirica de dragoste, înscriindu-se printre cele mai frumoase poezii de acest fel publicate în epocă.

— *[Versuri]*, F, VI, 1870, *42* ; *Satire poporale*, F, VII, 1871, *37*, VIII, 1872, *52* ; *Poezii poporale*, F, VIII, 1872, *10*, *13*, *14* ; *Cîntece populare din Transilvania*, CL, V, 1872, *22*.

— 1. *Corespondență*, CL, V, 1871, *18*, V, 1872, *21*.

D. M.

PITIȘ, George I. (1.III.1858, Brașov — 11.XII.1920, București), folclorist și etnograf. Născut într-o familie de țărani, era ultimul din cei șase copii ai Mariei și ai lui Ion Pitiș. Urmează școala primară și liceul la Brașov și, din 1880, Facultatea de litere și filozofie din București. Copilăria și vacanțele petrecute în Șcheii Brașovului l-au ajutat să cunoască modul de viață, îndeletnicirile și creațiile artistice ale celor în mijlocul cărora trăia. Ca student, este atras de preocupările unor reputați folcloriști — B. P. Hasdeu, M. Gaster, L. Șăineanu, Gr. G. Tocilescu — de la care își însușește elemente de concepție și metodă, fructificate în activitatea sa. De asemenea, lucrările culegătorilor de folclor I. Pop-Reteganul, P. Ispirescu și D. Stăncescu au constituit pentru el un îndemn. Teza sa de licență, *Despre areopag*, susținută în 1887, îl recomandă ca pe un bun cunoscător al limbilor clasice și al culturii antice. A funcționat ca profesor de greacă și latină, timp de 37 de ani, la Craiova, Galați și București. Autor al unor manuale de gramatică elină, **P.** a tradus din Homer și a publicat, în original, o ediție comentată a dialogului *Kriton* de Platon. A colaborat cu studii de folclor și etnografie la „Revista nouă", „Convorbiri literare" și „Gazeta Transilvaniei", în urma culegerilor efectuate pe baza cercetărilor directe, desfășurate după cele mai exigente metode ale timpului. Începute în Șcheii Brașovului, anchetele sale au fost extinse pînă în Țara Hațegului. Insistînd deopotrivă, așa cum Hasdeu imprimase linia în epocă, asupra jocurilor de petrecere, obiceiurilor la sărbători, obiceiurilor rituale, îndeletnicirilor tradiționale și subliniind valoarea artistică a folclorului literar, pe baza unor analize de texte, **P.** s-a dovedit un adevărat etnolog. Studiind jocurile de petrecere, el observă că unele dintre ele, mai ales jocurile de copii, își au originea în vechi practici magice ale grupurilor de vîrstă matură. Mai amplu concepute, lucrările referitoare la „juni" reprezintă o contribuție remarcabilă la cunoașterea acestui străvechi obicei românesc. Intenția lui **P.** de a realiza un studiu monografic al tuturor obiceiurilor rituale, legate de naștere, nuntă și înmormîntare, nu s-a materializat decît în parte, lucrarea alcătuită nedepășind faza descriptivă. Cercetările sale rețin atenția prin cîteva probleme privitoare la evoluția acestor obiceiuri sau la valoarea literară și socială a cîntecelor de leagăn și a bocetelor. Din literatura populară l-a interesat îndeosebi proza. Poveștile pe care le-a cules, deși nu ilustrează teme și motive noi, sînt importante pentru valoarea documentară, sub raportul psihologiei mediilor investigate. A lăsat în manuscris numeroase culegeri și articole referitoare la credințele populare, colindele, descîntecele, legendele, strigăturile și snoavele adunate din zona cuprinsă între Brașov, Săcele, Covasna și Săliște. Tot în manuscris au rămas și paisprezece texte lirice culese înainte de 1880 și considerate cele mai vechi cîntece consemnate de la românii din Șchei. Studiile sale de etnografie, în care se ocupă de industria casnică în Șcheii Brașovului, portul din Țara Hațegului și păstoritul din Săliște, Săcele, Covasna și din Dobrogea au fost, parțial, valorificate ulterior. **P.** a lăsat una din cele mai vechi descrieri ale stînei din sud-estul Transilvaniei, precum și numeroase date în legătură cu obiceiurile și credințele păstorilor. Prin limitarea ariei de cercetare, însoțirea descrierilor de schițe și desene și prin notarea fonetică a materialelor culese, **P.** anunță școala lui Ovid Densusianu.

— ***Nunta în Șchei pînă la 1830***, RN, I, 1888, 3, 4 ; *Jocuri de petrecere*, RN, I, 1888, 6 ; *Comori*, RN, I, 1888, 11 ; *Sărbătoarea junilor la Paști*, RN, II, 1889, 7, 8 ; *Un ochi plînge, unul rîde*, RN, III, 1890, 2 ; *Poveste cu Miază Noapte și Șina de fier*, RN, III, 1890, 4, 5 ; *Șiște, pricolici, necuratu*, RN, III, 1890, 9, 10 ; *Nunta din Săliște în trecut și acuma*, RN, III, 1890, 11, 12 ; *Căsătoriile la românii din Săcele. Cum se săvîrșesc acum și cum se săvîrșeau în trecut*, CL, XXIV, 1890, 11 ; *Junii la Crăciun*, CL, XXIV, 1890, 12 ; *Ioan*, GT, LIII, 1890, 118 ; *Povestea lui Dumnezeu*, GT, LIV, 1891, 91 ; *Cei trei frați*, GT, LIV, 1891, 144 ; *Feciorul de împărat și fata de popă*, RN, IV, 1891, 2, 3 ; *Uitatul*, CL, XXV, 1891, 3 ; *Îngropăciuni, Perșani*, CL, XXVII, 1893, 3 ; *Turca în Perșani*, RN, VI, 1893, 8, 9 ; *Obiceiuri populare la românii din Șchei (Nașterea și creșterea)*, CL, XXXVI, 1902, 4, XXXVII, 1903, 8 ; *[Studii de folclor și etnografie. Texte folclorice]*, în Ion Mușlea, *George Pitiș, folclorist și etnograf*, București, E.L., 1968. — **Tr. :** Homer, *Iliada* (cartea I), București, Tip. Cucu, 1888.

— 1. Cnițimia, *Folcloriști*, 327—370 ; 2. Ion Mușlea, *George Pitiș, folclorist și etnograf*, București, E.L., 1968 ; 3. Bîrlea, *Ist. folc.*, 303—310.

I. C.

PIUARIU-MOLNAR, Ioan (1749, Sadu, j. Sibiu — 16.III.1815, Sibiu), cărturar iluminist. Este fiul preotului Ioan Piuariu, supranumit Popa Tunsu, figură cunoscută a luptei românilor împotriva catolicizării. După ce învață la Sibiu și la Cluj, **P.-M.** se dedică chirurgiei ochiului, pe care o profesează neoficial pînă în 1774, cînd obține diploma de magistru chirurg la Facultatea de medicină a Universității din Viena. Este numit medic în Banat, iar în 1777, medic oculist al Transilvaniei, cu sediul la Sibiu. Devine un chirurg celebru, astfel încît în 1791 i se creează o catedră la Cluj, unde **P.-M.** este cel dintîi profesor român de rang universitar. El desfășoară concomitent o susținută activitate cultural-iluministă. Lui i se datoresc primele tentative de a edita un periodic românesc (1789, 1793—1795), precum și tipărirea unor cărți de difuzare a unor cunoștințe teoretice și practice.

Ca și toți ceilalți cărturari ardeleni ai epocii, **P.-M.** este preocupat de cultivarea limbii române, ca o condiție esențială a luminării maselor. Urmînd îndeaproape modelul și scopul gramaticii lui Samuil Micu și Gh. Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780), el alcătuiește un manual (*Deutsch-walachische Sprachlehre*, 1788), accesibil, practic, cu reguli simple, concise și cu exemple adecvate. După această gramatică scoate

РЕТО́РИКЪ
АДЕКЪ
ꙟВЪЦЪТꙋРА
ШИ
ꙟТОКМИРЕ ФРꙋМОАСЕИ КꙋВЪНТЪРИ.
А́КꙋМ
ꙟТЪЮ ИЗВОДИТЪ ПЕ ЛИМБА РОМЪНѣСКЪ.
ꙟПОДОБИТЪ ШИ ꙟТЕМЕАТЪ Кꙋ ПИЛДЕЛЕ ВЕКИЛОР
ФИЛОСОФИ, ШИ ДАСКАЛИ БИСЕРИЧЕЩИ.
ꙟ БꙋДА:
Сꙋ типърит ꙟ крѣѧска Типографіе Оріенталичѧскъ,
а Ꙋніверсітатії Пещій
1798.

dicționarul german-român, mai puțin științific, dar destul de bogat și explicit. Prin cărțile sale de popularizare și prin traduceri, **P.-M.** a contribuit la dezvoltarea și îmbogățirea limbii literare, la formarea și fixarea terminologiei științifice românești. În *Retorică adecă învățătura și întocmirea frumoasei cuvîntări* (1798), alcătuită după lucrări similare străine, autorul dă învățături detaliate despre importanța „meșteșugului" de a vorbi frumos și logic, despre structurarea unei alocuțiuni, despre procedeele stilistice și oratorice specifice acesteia. În aceste capitole, **P.-M.** definește și ilustrează cu texte literare concepte de teorie literară. Deși cu definiții confuze și cu o folosire improprie a termenilor, tratatul — primul de acest gen tipărit în românește — este important pentru îndrumările didactice și metodice și pentru numeroasele pasaje ilustrative. *Economia stupilor* (1785) este o prelucrare tipică pentru iluminismul ardelean, integrîndu-se într-un vast curent de popularizare a cunoștințelor științifice practice. O traducere — Claude François Millot, *Istorie universală adecă de obște, care cuprinde în sine întîmplările veacurilor vechi* (1800) — vădește strădania de a da o formă adecvată, sensibilă, conținutului și demonstrează, ca și *Retorica...*, gust și înclinație literară.

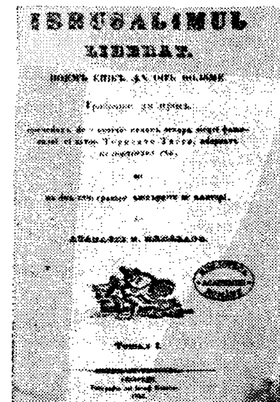
— *Economia stupilor*, Viena, Tip. Kurzbek, 1785 ; *Deutsch-walachische Sprachlehre*, Viena, Tip. Kurzbek, 1788 ; ed. 2, Sibiu, 1810 ; ed. 3, Sibiu, Tip. Hochmeister, 1823, republ. fragm. în TGS, I, *104—105* ; *Paraenesis ad auditores chyrurgiae in Liceo Regio Academico Claudiopolitano*, Cluj, Tip. Hochmeister, 1793, tr. și republ. fragm. în TGS I, *105—106* și în AGR, I, *135* ; *Retorică adecă învățătura și întocmirea frumoasei cuvîntări*, Buda, Tip. Universității, 1798 ; ed. îngr. și pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, Dacia, 1976 ; *Wörterbüchlein deutsch und wallachisches. Vocabularium nemțesc și românesc*, Sibiu, Tip. Hochmeister, 1822. — **Tr.** : Claude François Millot, *Istorie universală adecă de obște, care cuprinde în sine întîmplările veacurilor vechi*, I, Buda, Tip. Universității, 1800, republ. fragm. în Lupaș, *Cronicari*, I, *89—100*, în TGS, I, *105*, în ȘAR, *267—276*, în AGR, I, *134—135*.

— 1. Cipariu, *Principia*, *305—307* ; 2. T. Cipariu, *Gramatiștii și ortografiștii români*, ARH, 1870, 32 ; 3. Valeriu Bologa, *Ioan Molnár-Piuariu, primul medic titrat român ca autor medical*, CJM, V, 1924, 5—6 ; 4. Valeriu L. Bologa, *Terminologia medicală românească a doctorului Ioan Piuariu (Molnar von Müllersheim)*, DR, IV, 1924—1926 ; 5. I. Lupaș, *Părinții și bunicii scriitorului ardelean Ioan Piuariu-Molnar*, OIB, *241—250* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, III, *290—294* ; 7. I. Lupaș, *Doctorul Ioan Piuariu-Molnar. Viața și opera lui*, București, Tip. Națională, 1939 ; 8. *[Note bibliografice]*, BRV, II, *307—309, 417—418*, III, *27, 48—49, 401—402*, IV, *109, 111, 264, 272—273, 284* ; 9. Valeriu L. Bologa, *Cîteva lămuriri și date cu privire la biografia lui Ioan Piuariu-Molnar*, OIL, *104—112* ; 10. Popovici, *Studii*, I, *272—273* ; 11. V. Bologa, *Cîteva date și interpretări în legătură cu studiul și gradul academic al lui Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815)*, RMDC, II, 1956, 1 ; 12. Al. Neamțu, *Date noi privitoare la Ioan Piuariu-Molnar*, STD, XIII, 1960, 1 ; 13. Al. Vianu, *Ioan Piuariu-Molnar în Moldova*, STD, XIV, 1961, 4 ; 14. N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, E.Ș., 1962, *39, 59—61* ; 15. Samuil Iszák, *Studii și cercetări de istoria medicinii și farmaciei din R.P.R.*, București, E.A., 1962, *184—212* ; 16. Piru, *Ist. lit.*, II, *143—144* ; 17. Dumitru Belu, *Cea dintîi omiletică în limba română. Retorica de la 1798*, MA, VIII, 1963, 9—10 ; 18. Mihai Popa, *Un precursor al presei românești, Ioan Piuariu Molnar*, PRN, X, 1965, 6 ; 19. Emil Domocoș, *Ideile pedagogice ale lui Ioan Piuariu Molnar*, RPD, XIV, 1965, 11 ; 20. Dimitrie D. Roman, *Ioan Piuariu-Molnar, medic, om de cultură și pedagog iluminist român*, ATN, II, 1965, 12 ; 21. Stela Petcu, *Limba lui I. Molnar-Piuariu în „Economia stupilor" (1785)*, SUB, Philologia, X, 1965, fasc. 1 ; 22. Valeriu L. Bologa, *Ioan Piuariu Molnar*, CNT, 1965, 12 ; 23. A. Hattmann, *Pregătirea profesională și gradul academic ale lui Ioan Piuariu-Molnar*, RMDC, XII, 1966, 1 ; 24. Z. Szökefalvy Nagy, *Primii ani de activitate a lui Ioan Piuariu-Molnar*, RMDC, XII, 1966, 1 ; 25. Z. Szökefalvy Nagy, I. Spielmann, *Contribuții la istoricul primelor decenii ale Institutului medico-chirurgical din Cluj*, RMDC, XIII, 1967, 2 ; 26. *Ist. lit.*, II, *98—103* ; 27. Al. Neamțu, *Date noi despre Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815)*, SUB, Historia, X, 1970, fasc. 1 ; 28. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *460—461* ; 29. Nicolescu, *Șc. ardeleană*, *34, 36, 76—77, 176—179* ; 30. V. L. Bologa, I. Spielmann, Z. Szökefalvy Nagy, *Contribuții noi la viața și activitatea lui Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815)*, AII, XIV, 1971 ; 31. Ioan Dani, *Con-*

tribuţii privitoare la Ioan Piuariu-Molnar, AII, XVII, 1974 ; 32. Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, Bucureşti, Minerva, 1976, *116—149* ; 33. Mircea Popa, *Ioan Molnar Piuariu*, Cluj-Napoca, Dacia, 1976.

C. T.

PÎCLEANU, Atanasie N. (1821, Braşov — 11.IX.1856, Graz), traducător. Tatăl lui **P.**, paharnicul Nicolae Pîcleanu, fusese director al Departamentului din Lăuntru (1856—1858) şi deputat al judeţului Buzău în Divanul ad-hoc (1857). **P.**, despre care se ştie că a învăţat „literatura limbilor elenă şi franceză", era în 1838 „simplu scriitor în Secretariatul Statului", probabil la Bucureşti, unde va deţine pînă la sfîrşitul vieţii şi funcţii mai importante. Prin 1850 călătorea în Italia şi pe Marea Nordului. Veleităţile sale literare, atestate de o scrisoare din această călătorie, sînt realizate, parţial, prin traduceri. A publicat *Ienicerii* (1849), o „traducţie liberă din limba elenă" după romanul lui A. Royer, şi *Ierusalimul liberat* (1852), prima versiune românească, integrală, a operei lui T. Tasso. Autorul, bun cunoscător al limbii italiene, foloseşte şi un intermediar francez. După această traducere, **P.**, antrenat în obligaţiile sale politice, părăseşte literatura, publicînd o serie de *Documente franceze atingătoare de cauza Orientului sau Corespondenţa diplomatică urmată asupra tutulor fazelor acestei chestii* (1854), precum şi o *Espunere a chestiii locurilor sînte şi a cauzei acestei prigoniri*, urmată de *Documente oficiale, manifeste, note, firmane, circulare ş.c.l. de la începutul neînţelegerii turco-ruse pînă la izbucnirea rezbelului actual* (1855), toate traduse după A. Ubicini.

IERUSALIMUL LIBERAT.

— **Tr.** : [Alphonse Royer], *Ienicerii*, I—II, ed. 2, Bucureşti, Tip. Copainig, 1850 ; T. Tasso, *Ierusalimul liberat*, I—II, Bucureşti, Tip. Copainig, 1852.

— 1. *Un articol tras dintr-o scrisoare a serdarului Atanasie Picleanu, trimisă către părinţii săi de la ostrovul britanicesc Ergoland din Marea Nordului*, VSR, XIV, 1850, 71, 73 ; 2. Un abonat, *„Ierusalimul liberat", poemă epică tradusă de A.N. Picleanu, Bucureşti, 1852*, GM, XXV, 1853, 145—146 ; 3. *[Despre moartea lui Atanasie N. Picleanu]*, VSR, XXI, 1856, 69, 70, 75 (foaie volantă), 76, 86 ; 4. Alexandru Marcu, *„Gerusalemme liberata" în traducerea lui A. Pâcleanu*, SI, II, 1935 ; 5. Cioránescu, *Lit. comp.*, 159—160 ; 6. Şt. Cuciureanu, *Limba traducerilor lui A. N. Picleanu*, ALIL t. VII, 1956, fasc. 2.

M. T.

PLEŞOIANU, Constantin C. (29.X.1859, Pleşcoi, j. Buzău — 17.VI.1887, Buzău), poet. A învăţat la Buzău, apoi la liceul „Matei Basarab" din Bucureşti. A murit tînăr, de tuberculoză.

P. a scris versuri pe care le-a publicat în „Convorbiri literare", „Literatorul", „Pressa", „Resboiul" (aici, sub pseudonimul Kepler), „Lumina". La Ploieşti, în 1886, i-a apărut un volum de *Poezii*. **P.** versifica cu uşurinţă, dar versul curat, cugetarea uşor pesimistă, ironia în amărăciune nu ajung să-l individualizeze. El este autorul unei *Elegii a cărţilor*.

— *Poezii*, Ploieşti, Tip. Progresul, 1886.

— 1. N. Ţincu, *Constantin C. Pleşoianu*, RN, VII, 1894, 7.

S. C.

PLEŞOIANU, Grigore (30.I.1808, Cerneţi, j. Mehedinţi — 30.I.1857, Bucureşti), traducător. Elev al lui Gh. Lazăr şi I. Heliade-Rădulescu, **P.** a fost, între 1826 şi 1832, profesor la Şcoala naţională din Craiova. Nemulţumit de condiţiile din şcoală, pleacă în satul natal, după un schimb de scrisori vehemente cu Eforia Şcoalelor. În 1836, fiind înlocuit la şcoala din Cerneţi cu I. Maiorescu, se mută la Bucureşti şi se retrage curînd din învăţămînt. Pe temeiul studiilor mai vechi de la şcoala lui Gh. Lazăr, devine inginer hotarnic. Noua profesiune i-a adus avere şi ranguri.

P. a fost un pedagog cu prestigiu, preocupat, în spirit iluminist, de înnoirea metodelor de predare şi de îmbunătăţirea manualelor. Numeroasele abecedare şi „dialoguri" pentru învăţarea limbilor franceză şi greacă, compuse sau traduse de el, vădesc, prin prefeţele şi istorioarele care le însoţesc, grija pentru „luminarea" tinerilor printr-o chibzuită educaţie morală şi religioasă, după „regule bune şi omenoase". De aceea, întreaga atenţie a traducătorului se îndreaptă spre literatura moralizatoare. Voltaire, Marmontel *(Aneta şi Luben)*, Fénelon *(Întîmplările lui Telemah fiul lui Ulise)*, M-me Cottin (romanul epistolar *Emilia Mansfield)* şi, mai ales, canonicul german J. Chr. Schmid ⟨7⟩ sînt autorii preferaţi de **P.**, nu pentru valoarea lor literară, ci pentru accesibilitatea şi caracterul educativ al scrierilor lor. Doar lunga introducere la romanul lui Fénelon (o transpunere fidelă a studiului lui La Harpe, *Vorbire asupra poeziii epice şi de bunătatea poemii lui Telemah)* indică un anumit interes pentru normele estetice clasiciste, în perioada începuturilor teoriei literare româneşti. Lipsa de discernămînt a lui **P.** în alegerea operelor străine, vizibilă mai ales după 1833 şi criticată de M. Kogălniceanu într-o notiţă din „Dacia literară", se explică şi prin dorinţa sa de a pune la îndemîna copiilor povestiri atractive şi uşor de înţeles. O versiune românească după romanul *Robinson Crusoe* al lui Daniel Defoe, pe care o anunţase în „Curierul românesc" (1830), nu a mai apărut.

După exemplul lui Heliade, **P.** şi-a expus ideile despre starea socială şi culturală a Ţării Româneşti în prefeţele cărţilor traduse. Într-o *Idee repede despre istoria românilor*, capitol adăugat la manualul lui P. Blanchard *Cele dintîi cunoştinţe* (1828), şi retipărit în „Curierul românesc", **P.** realizează, cu accente pamfletare, imaginea ţării devastate de turci şi de fanarioţi. Prefaţa la *Aneta şi Luben* este o amplă satiră socială, sub forma unei conversaţii cu un boier retrograd, prilej de a enumera, sarcastic, moravuri feudale şi nedreptăţi mai vechi sau mai noi. Se cer aici învăţătură şi cultură pentru toţi, „legi drepte şi moraliceşti", un teatru în limba română. Dialogul e purtat cu vervă, **P.** dovedind un dar deosebit de a contura, prin replici spirituale, dar şi triviale uneori, tipuri pitoreşti şi mentalităţi caracteristice epocii. Vigoarea polemică a primelor prefeţe a scăzut însă repede. Cele mai multe conţin, pe

lîngă mărturii autobiografice, obișnuitele îndemnuri și precepte de morală tradițională.

— *Idee repede despre istoria românilor*, CR, I, 1829, 59, 60 ; *Prefață* la Marmontel, *Aneta și Luben*, București, 1829, reed. în BRV, III, 649—658. — **Tr.** : [P. Blanchard], *Cele dintîi cunoștințe*, pref. trad., București, 1828 ; Marmontel, *Aneta și Luben*, pref. trad., București, 1829 ; [Voltaire, Marmontel], în *Deosebite istorii morale desfătătoare și pline de învățătură*, București, 1831 ; Fénelon, *Intîmplările lui Telemah fiul lui Ulise*, I—IV, pref. trad., Buda, 1831 ; *Engolpion de aur sau Deslușirea înțelesului icoanei lui Chevit Tebeanul*, pref. trad., [Sibiu], 1833 ; [J. Chr. Schmid], *Istoria Ghenovevii de Brabant*, pref. trad., București, 1838, *Copilul pierdut și Licuriciul*, pref. trad., București, Tip. Romanov, 1838, *Columbul*, pref. trad., București, Tip. Pencovici, 1839, *Canarul*, pref. trad., Craiova, Tip. Leca, 1840 ; Ambrosius Marlianus, *Theatron politicon*, pref. trad., I—III, Buzău, Tip. Episcopiei, 1838.

— 1. G. Bogdan-Duică, *Grigore Pleșoianu. Notițe despre un dascăl vechi*, ODI, *145—151* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *81—82, 127—128* ; 3. N. Bănescu, *Un dascăl uitat : Grigore Pleșoianu*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVII, 1915 ; 4. D. Popovici, *Gr. Pleșoianu și La Harpe*, SL, II, 1943 ; 5. Ilie Popescu-Teiușan, *Grigore Pleșoianu*, DIPR, I, *285—329* ; 6. Călinescu, *Eliade*, *96—106* ; 7. Piru, *Ist. lit.*, II, *252—256* ; 8. Dinu A. Dumitrescu, *Un animator : Grigore Pleșoianu*, RMR, IV, 1967, 2 ; 9. N. A. Ursu, *O disertație necunoscută de la 1822 despre limba română literară*, SLF, I, *155—170* ; 10. Viorica Diaconescu, *Grigore Pleșoianu — pionier al literaturii românești pentru copii*, AUB, limbă și literatură română, t. XVIII, 1969, 2.

L. V.

PLÎNGEREA SFINTEI MĂNĂSTIRI A SILVAȘULUI DIN EPARHIA HAȚĂGULUI, DIN PRISLOP, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Inedită ca tematică în cadrul speciei pe care o reprezintă, a fost atribuită călugărului Efrem din Prislop, care ar fi alcătuit-o la 1673 ⟨14⟩. Situată în vecinătatea unor căi de acces spre Țara Românească, mănăstirea Prislop din satul Silvașu de Sus (Hațeg) devine în cursul secolului al XVIII-lea un centru de agitație antiunională (în 1698, o parte a clerului din Transilvania, în frunte cu mitropolitul Atanasie Anghel, acceptase unirea cu biserica Romei). Încercările succesive ale autorităților de la Blaj de a suprima focarul determină în cele din urmă sărăcirea și paragina vechii ctitorii. Într-o tipică prozopopee, este rememorată istoria bogată în evenimente a Silvașului, i se deplînge apoi decăderea și ruina. Fundat după tradiție în secolul al XV-lea, de călugărul Nicodim, ctitorul Vodiței și Tismanei din Țara Românească, sau de un urmaș al acestuia, piosul lăcaș își menține în secolele următoare legăturile cu mănăstirea Tismana, căreia îi fusese închinat. Vădind interes pentru ctitoriile din Ardeal ale domnitorilor din Țara Românească și Moldova, versificatorul insistă semnificativ asupra epocii lui Mihai Viteazul, avertizînd că cele trei țări române au avut mereu comună credința ortodoxă, dovadă și existența mitropoliei de la Bălgrad (Alba Iulia). Ironia la adresa mitropolitului Atanasie este necruțătoare. Titlurile oferite vlădicii s-au arătat a fi, ca și promisiunile făcute românilor din Transilvania (printre care aceea a abolirii iobăgiei), simple mijloace de ademenire („Acestui vlădică, dacă s-au unit, săracu, / I-au umplut papa sacu / De titulușuri înalte / Mincinoase și deșarte"). Persecuțiile împotriva ortodocșilor culminează cu desființarea mitropoliei din Bălgrad. Prislopul este prădat de calvini și uniți. În satele și orașele din sudul Transilvaniei apar predicatori ca Visarion Sarai, propovăduind revenirea la „dreapta credință". În continuare, autorul face rechizitoriul episcopului unit Petru Pavel Aaron, învinuit de a fi creat numeroase dificultăți românilor care rezistau „unației". Între altele este incriminată *Floarea adevărului*, cartea plină de „eresuri" a episcopului, apărută în 1750.

Scrierea a circulat în copii manuscrise, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Versificat conștiincios, uneori cu oarecare patos retoric ce creează variații ale măsurii și ritmului, textul, adevărat manifest de propagandă religioasă, interesează îndeosebi prin accentele social-politice pe care le conține. *Plîngerea sfintei mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațăgului, din Prislop* pare să cuprindă, însă, cea dintîi la noi, în germene, motivul preromantic al ruinelor, precum și principiul structural antitetic raportînd un „prezent" degradat la gloria veacurilor revolute.

— *Plîngerea sfintei mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațăgului, din Prislop*, CPV, *74—90*.

— 1. Aug. Bunea, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagiului, Silvașului și Bălgradului*, Blaj, Tip. Seminarului, 1902, *45—46* ; 2. Iacob Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, Tip. Gutenberg, 1913, *61—102, 351—367* ; 3. Pușcariu, *Ist. lit.*, *190—191* ; 4. Iorga, *Ist. lit.*, III, *163—166* ; 5. Popovici, *Studii*, I, *145—146* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *425—427* ; 7. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, *389—391* ; 8. Dan Simonescu, *Cronica mănăstirii Silvașului — Hațeg (1762)*, CPV, *69—74* ; 9. Mircea Anghelescu, *Contribuții la stabilirea unor premise ale literaturii românești moderne (1750—1780)*, LL, XVI, 1968 ; 10. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii*, TF, *60* ; 11. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *104—106* ; 12. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, *1975, 110—111*. 13. Octavian Șchiau, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, *27—29* ; 14. L. Burlec, *Contribuții la studiul cronicii „Plîngerea mănăstirii Silvașului"*, AIX, t. XV, 1978.

R. Ș.

PLUGUȘOR, formă a colindei legată de obiceiul uratului din ajunul Anului nou. Regional, obiceiul se mai numește „cu plugurelul", „cu plugul", „cu buhaiul", „cu cîrceia", iar colindătorii — „plugari", „plugărași" sau „urători". Se practică, în forme mai simple sau degradate, de către copii și în forme ample, adesea spectaculoase, de către bărbații tineri sau maturi și, mai rar, de femei. Urătorii se organizează în grupuri de două sau mai multe persoane și urează la fiecare familie fericire și mai ales recolte bogate. Textul este un recitativ epic (în Muntenia se cîntă uneori), prezentat de un solist pe fond zgomotos de tălăngi, de pocnete de bici, imitații de răgete, uneori cu acompaniament muzical, într-o atmosferă de mare veselie. În forma sa clasică și cea mai răspîndită, **p.** narează desfășurarea amănunțită a cultivării și recoltării grîului, măcinatul și coacerea pîinii. Poemul, care are uneori sute de versuri, este salvat de monotonie prin numeroase pasaje hazlii. Ca și alte forme de colinde, **p.** cuprinde formule șablon introductive, mediane și finale. Spre deosebire de celelalte colinde, însă, acordă o mai mare libertate de improvizație și, prin aceasta, prilejul exercitării nestingherite a talentului creator. Astfel s-a ajuns la unele forme de **p.** care au renunțat total la conținutul tradițional agrar, devenind cronici ale unor evenimente locale și actuale, satira fiind nelipsită. Mai rar, textul urat este o baladă, poate din necesitatea adaptării textului la situația celor ce li se face urarea (*Miorița* urată la păstori) sau, în unele zone, datorită preferinței pentru literatura de haiducie (balade haiducești). O formă deosebită de cele anterioare este **p.** lipsit complet de episodul epic, redus ca întindere, adesea cîntat, întîlnit în special în Muntenia. Se pare că acesta se află numai în repertoriul copiilor și n-ar fi exclus să fie o folclorizare a **p.** scris de Gh. Sion. În evoluția tipului tradițional de **p.** nu poate fi ignorat nici rolul variantei publicate de V. Alecsandri. O situație specială are **p.** pe teritoriul Transilvaniei, unde ia forma de epilog al colindei propriu-zise și se nu-

meşte *urarea colacului* sau *mulţămită*. Ca şi celelalte forme ale colindei, **p.** îşi are originea într-un ritual magico-religios. Funcţia sa ritualică s-a transformat treptat într-una de divertisment şi felicitare, care i-a asigurat permanenţa. S-a găsit o corespondenţă a **p.** în sărbătorile romane Opalia, în care se celebra cultul soţiei lui Saturn, Ops, simbol al abundenţei şi fertilităţii, dar ipoteza că **p.** ar continua nişte manifestări autohtone legate de solstiţiul de iarnă pare mai verosimilă. Principala direcţie de realizare artistică este aceea a satirei şi umorului, care se obţin printr-o variată gamă de mijloace. Consemnînd muncile agricole din epoci mai îndepărtate, unele variante conservă amănunte valoroase din punct de vedere documentar. Prin funcţia originară, **p.** se înrudeşte cu descîntecul (a fost atestată şi denumirea de *descînteca plugului),* de care îl apropie uneori şi un anume tipar în dezvoltarea epicului. Prin amploare, prin modul de rostire, dar mai ales prin cultivarea alegoriei şi a divagaţiilor amuzante, **p.** se aseamănă cu oraţia de nuntă. Deoarece ocazia de care se leagă **p.** coincide cu aceea a reprezentării teatrului popular de Anul nou, sînt dese situaţiile în care cele două manifestări se reunesc, **p.** servind ca preambul al piesei. **P.** poate fi încadrat şi într-un ciclu de obiceiuri cu caracter agrar, căci după el urmează *semănatul*, în ziua de Anul nou, şi obiceiul *cununii*, la seceriş. Dintre toate formele colindei, **p.** se dovedeşte a fi cel mai rezistent, datorîndu-şi vitalitatea conţinutului său laic, marii adaptabilităţi la situaţii şi funcţiei educative a satirei.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, Tip. Lucrătorilor asociaţi, 1866 ; Te•dor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iaşi, Tip. Naţională, 1880 ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1885 ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea II, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1900 ; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături şi bocete de-ale poporului*, Bucureşti, Tip. Progresul-Ploieşti, 1909 ; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, Bucureşti, Socec, 1910 ; *Cîntece de stea şi Pluguşor ce se cîntă la Naşterea Domnului nostru Isus Hristos şi la Anul nou (Sf. Vasile)*, Huşi, Tip. Cerchez, 1936 ; V. Cojocaru şi I. Pantelimon, *Pluguşor*, Paşcani, Tip. Haimovici, [1936] ; Gh. Cucu, *200 colinde populare*, îngr. C. Brăiloiu, Bucureşti, Adevărul, 1936 ; M. Bejenariu, *Culegeri de cîntece de stea, Colinde şi urături pentru Crăciun şi Anul nou*, Huşi, [1943] ; George Cozma-Diaconu, *Colinde şi pluguşoare*, Fălticeni, Tip. Bendit ; P. Gheorgheasa, *Obiceiuri de Crăciun şi Anul nou*, Bucureşti, Cultura românească ; *Folclor din Moldova*, I—II, Bucureşti, E. L., 1969.

— 1. V. Bumbac, *Serbarea Anului nou la români*, AL, IV, 1869, 1 ; 2. Teodorescu, *Încercări, 58—62* ; 3. Gh. Ghibănescu, *Pluguşorul*, ANL, II, 1888, 1 ; 4. Marian, *Sărbătorile*, I, *22—44* ; 5. Rădulescu-Codin — Mihalache, *Sărbătorile, 13* ; 6. Rădulescu-Codin *Comorile, 83* ; 7. Pamfile, *Agricultura, 29—32*. 8. Speranţia, *Mioriţa, 169—191* ; 9. A. Lambrior, *Obiceiuri din deosebite timpuri ale anului*, FF, I, 1926, 5, 6 ; 10. Gh. Neagu, *Poezii culte ajunse populare*, PL, V, 1940, 4 ; 11. Augustin Z. N. Pop, *„Cucamuca" în semnificaţia pluguşorului*, REF, III, 1958, 3 ; 12. V. Adăscăliţei, *„Mioriţa", text la plug*, REF, V, 1960, 1—2 ; 13. Dumitru Pop, *Pluguşorul în Transilvania*, REF, V, 1960, 1—2 ; 14. *Ist. lit.*, I, *27—29* ; 15. Pavel Ruxăndoiu, *Formele descriptive ale poeziei riturilor agrare*, AUB, filologie, t. XII, 1963 ; 16. Henri H. Stahl, *Comentarii etnografice pe tema „Pluguşorului"*, REF, X, 1965, 2 ; 17. Ernest Bernea, *„Buhaiul" la Fundu Moldovei — Bucovina*, REF, XII, 1967, 4 ; 18. Papadima, *Lit. pop., 208, 385* ; 19. Vrabie, *Folclorul, 215 — 220.*

L. C.

POENARU, Petrache (10.I.1799, Beneşti, j. Vîlcea — 2.X.1875, Bucureşti), cărturar. Fiu al vtori-vistiernicului Constantin Poenaru şi al Smarandei Otetelişanu, **P.** face parte dintr-o familie de mici boieri scăpătaţi, dar cu obîrşie veche, suind pînă în veacul al XVI-lea. Dat mai întîi la învăţătură în seama unui dascăl grec, **P.** intră, în 1812, cu sprijinul unchiului său Iordache Otetelişanu, ca bursier la şcoala adăpostită în clădirea fostei mănăstiri Obedeanu din Craiova. O vreme copist la cancelaria din Craiova a Episcopiei Rîmnicului, **P.** pleacă la Bucureşti (1818), unde în 1819 va fi numit, în locul lui E. Poteca, profesor de elină la „Sf. Sava". Concomitent, urma cursurile Academiei greceşti de la Schitu Măgureanu. În anul 1821 ajunge secretar al cancelariei lui Tudor Vladimirescu. După moartea acestuia, **P.** avea să se dedice studiilor şi preocupărilor culturale. Sprijinit de rude, el pleacă (1822) în străinătate, la Viena, iar în 1824 reuşeşte să obţină o bursă de patru ani, pentru a se specializa în Franţa, la Şcoala politehnică, în matematicile teoretice şi practice. Între timp, devenise un bun cunoscător de limbă franceză şi latină, italiană şi germană. La Paris, urmează, din 1826, la Şcoala politehnică, cursuri de inginerie, mineralogie şi geologie. După absolvire, **P.** va efectua, în vederea completării şi aprofundării studiilor teoretice, o călătorie prin Franţa şi, în 1830, în Anglia. Întors în ţară, în 1832, va fi numit profesor de fizică şi matematică la „Sf. Sava" şi inspector, apoi director la Eforia Şcoalelor. În 1832, folosind şi experienţa sa apuseană, redactează un regulament al şcolilor, care reprezintă cea dintîi încercare de organizare a învăţămîntului în Ţara Românească. Pentru strădania sa neobosită, **P.** e recompensat în cîteva rînduri, fiind făcut mare comis (1834), mare clucer (1841), agă (1851). A ocupat numeroase funcţii administrative. Din 1841 face parte din Obşteasca Adunare. În anul 1848, **P.**, care fusese şi în comisia pentru eliberarea robilor ţigani, este arestat. În 1864 domnitorul Al. I. Cuza îl numeşte în Consiliul de Stat. O participare activă are **P.** în viaţa culturală a ţării. În 1833 era printre cei care înfiinţaseră Societatea Filarmonică. În 1845 făcea parte din Asociaţia literară. În 1855 lucrează, împreună cu alţii, la proiectul de ortografie cu litere latine. A iniţiat Societatea agronomică şi Şcoala de agricultură de la Pantelimon. În 1861, Astra îl desemnează membru de onoare. A fost vicepreşedinte şi apoi (1871) preşedinte al Societăţii pentru învăţătura poporului român. În 1870, **P.** e primit în Societatea Academică Română, cu un discurs de recepţie despre Gh. Lazăr. E unul dintre întemeietorii Grădinii botanice şi al Muzeului Naţional de Antichităţi. S-a stins la o vîrstă înaintată, după ce în ultimii ani ai vieţii fusese lovit de o paralizie parţială.

P., destoinic discipol al lui Gh. Lazăr, s-a devotat, de-a lungul întregii vieţi, învăţămîntului românesc. În calitatea sa de director al Eforiei Şcoalelor (1832—1848), el s-a străduit să facă din şcoală o instituţie de stat cu caracter permanent, în care limba de predare să nu fie greaca sau franceza, ci româna. În virtutea convingerilor sale iluministe, **P.** nutrea credinţa că singure reformele culturale ar putea contribui la îmbunătăţirea stării morale şi materiale a poporului. Preocupările sale pentru învăţămîntul românesc se reflectă şi în cuvîntările pe care le-a ţinut cu prilejul festivităţilor şcolare. Aceste discursuri, însufleţite de alese simţăminte şi elanuri, au o elocvenţă caldă şi convingătoare. A publicat în „Curierul românesc", „Muzeu naţional", „Gazeta Teatrului Naţional", „România", „Cantor de avis şi comers", „Foaie pentru minte, inimă şi lite-

natură", „Vestitorul românesc", „Trompeta Carpaților". Sînt, îndeobște, sfaturi practice pentru lucrarea pămîntului, învățăminte folositoare în gospodărie, rapoarte școlare, cuvîntări festive ș.a. La 1 octombrie 1843, **P.** scoate foaia „Învățătorul satului", cea dintîi publicație, gratuită și oficială, destinată mediului rural. Semnînd de obicei cu inițiale, **P.** folosește o exprimare agreabilă și pe înțeles, vădind o familiarizare cu graiul țărănesc. În afară de povețe pentru îndreptarea moravurilor, mai inserează o serie de articole, strînse apoi într-un volum (*Învățături pentru prăsirea duzilor și creșterea gîndacilor de mătasă adunate și întocmite pe clima Țării Românești*, 1849). Redactorul publică și proză de factură didactică (*Bogăția muncitorului sau Tainele lui moș Stan*). **P.** a întocmit mai multe cărți de școală. Împreună cu Florian Aaron și G. Hill alcătuiește un *Vocabular franțezo-românesc* (1840—1841), în două volume.

Din perioada studiilor în străinătate, cît și în legătură cu unele probleme de învățămînt, a rămas de la **P.** o interesantă corespondență. Înregistrînd cu admirație realizările tehnicii, ale urbanisticii, el le descrie cu precizie și pătrundere, fără stupefacția altor călători români care l-au precedat. Priceput în tehnică, **P.** este el însuși un om cu idei și inițiative. Și-a brevetat, dealtfel, o invenție, măruntă dar ingenioasă, numită „condei portăreț, fără sfîrșit, alimentîndu-se însuș cu cerneală", un predecesor al stiloului. Scrisorile lui **P.** sînt ceremonioase, pline de modestie și bun simț. Limba lor e veche, cu fraze lungi și uneori greoaie, avînd cîteodată o tentă cronicărească. Sînt, pe alocuri, și izbucniri vehemente, de mînie, care dau mai mult aplomb acestor epistole. În 1871, în forul academic, se dă citire discursului său de recepție despre ***Giorgiu Lazăr și școala română***. E o schiță biografică alcătuită cu pietate pentru marele său înaintaș. Unele date, cum sînt acelea care privesc evenimentele de la 1821, au și implicații autobiografice. **P.** rămîne un ctitor al învățămîntului românesc.

— *Giorgiu Lazăr și școala română*, București, Tip. Laboratorii români, 1871 ; ed. îngr. și pref. G. Bogdan-Duică, în Petrache Poenaru și I. Heliade-Rădulescu, *George Lazăr*, [București], Cultura națională, [1923], *15—59* ; *Din discursurile pedagogice ale lui Petrache Poenaru*, în A. Vasculescu, *Petrache Poenaru. Organizatorul școalei române*, București, Cartea românească, *17—32* ; *Cuvîntări ale lui Petrache Poenaru în legătură cu învățămîntul*, în George Potra, *Petrache Poenaru — ctitor al învățămîntului în țara noastră*, București, E. Ș., 1963, *329—364* ; *[Extrase din cuvîntări]*, GP, *52—66*. Ms. : *Cursul vieții mele (1866)*, B.A.R., ms. 5981.

— 1. G. Sion, *[Discurs la înmormîntarea lui Petre Poenaru]*, ROM, XIX, 1875, 6 octombrie ; 2. Pop, *Conspect*, II, *1—4* ; 3. A. I. Odobescu, *Petrache Poenaru. Cuvîntare asupra vieței și activităței sale*, București, Tip. Göbl, 1889 ; 4. Urechia, *Ist. școalelor*, I, *188 — 191*, II, *25 — 27*, *105 — 108* ; 5. Eliade, *Histoire*, *238—243* ; 6. N. Iorga, *Petrache Poenaru*, AAR, memoriile secțiunii literare, t.XXVIII, 1905 — 1906 ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *135 — 138* ; 8. Eliade, *Roum.*, *251—259* ; 9. *Corespondența între Petrache Poenarul și unchii săi George (Iordache) și Gr. Otetelișanu* (publ. P. V. Năsturel), CL, XLVIII, 1914, *2—9* ; 10. Ioan C. Filitti, *Scrisori inedite ale lui Petrache Poenaru*, Craiova, Scrisul românesc, 1934 ; 11. N. Iorga, *Scrisori vechi de studenți*, București, 1934, *VIII — XV* ; 12. A. Vasculescu, *Petrache Poenaru. Organizatorul școalei române*, București, Cartea românească ; 13. Simionescu, *Oameni*, II, *90 — 93* ; 14. Marcel Romanescu, *Petrache Poenaru și neamurile sale*, AGN, 1944, ianuarie ; 15. C. Dinu, *Petrache Poenaru*, DIPR, I, *225 — 279* ; 16. Ion Stanciu, *Petrache Poenaru — organizator al școlilor sătești în Țara Românească*, RPD, VII, 1958, 11 ; 17. George Potra, *Petrache Poenaru — ctitor al învățămîntului în țara noastră*, București, E.Ș., 1963 ; 18. C. Dinu, *Un nou studiu despre viața și opera lui Petrache Poenaru*, RPD, XIII, 1964, 1 ; 19. *Ist. lit.*, II *295—298*.

I. L.

POGOR, Vasile (20.VIII.1833, Iași — 20.III.1906, Iași), scriitor și traducător. Fiu al comisului Vasile Pogor, a învățat la pensionul Malgouverné din Iași, după care, în 1849, a plecat în străinătate, făcînd studii juridice la Paris. Întors în țară, a participat la conspirația îndreptată împotriva lui Al. I. Cuza ; după detronarea acestuia a fost numit prefect al județului Iași. În același an a redactat, împreună cu C. Negruzzi și alții, ziarul „Constituțiunea". Prieten cu T. Maiorescu, P. P. Carp, I. Negruzzi, Th. Rosetti, **P.** este, alături de aceștia, unul din întemeietorii societății Junimea, ale cărei ședințe, găzduite vreme îndelungată în propria-i casă, le înviora cu glumele sale malițioase. A luat parte activă la „prelecțiunile populare", vorbind despre *Înrîurirea revoluțiunei franceze asupra ideilor moderne*, despre *Dramele lui Shakespeare*, despre *Artă*. Pînă în anul 1871, a fost proprietarul tipografiei în care s-au tipărit „Convorbirile literare" și majoritatea scrierilor junimiștilor. Mult timp președinte al „Societății de încurajarea junimei române studioase", deputat, prim-președinte al Curții de Apel din Iași, **P.** refuză în 1870 să devină ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, dar acceptă funcția de primar al orașului Iași (1880—1881, 1888—1897).

Înzestrat cu o inteligență vie, sceptic și zeflemist, **P.** avea și patima cititului. Determinist convins la începuturile activității sale, adept al lui H. T. Buckle și Aug. Comte, el a evoluat treptat, asemenea altor junimiști, către schopenhauerianism și, apoi, către budism. În ceea ce privește literatura, a fost un neconformist, care, cu toate că recitea anual pe Homer, sfătuia poeții să arunce „pe foc" poeticele lui Horațiu și Boileau și să scrie fiecare „liber și isteț", „fără călăuz și cîrjă". Îndemnul pornea mai mult dintr-o atitudine etică decît estetică, ceea ce explică și insistența sa asupra rolului artei în apropierea naturii omului de idealul perfecțiunii. **P.** aprecia literatura și în măsura în care contribuie la satisfacerea necesităților spirituale ale unui popor. Moștenind de la tatăl său preferința pentru satira în spiritul secolului al XVIII-lea, a cultivat-o mereu, pînă către sfîrșitul vieții. Verva și spiritul mușcător sînt singurele merite ale amplului poem *La Copou*, vetust ca mod de tratare, subiect și versificație. Fără aptitudini deosebite, **P.** a abordat și poemul de meditație, pe care a încercat, nereușind, să-l îmbine cu satira. Meditațiile lui se concentrează cu predilecție în jurul temei deșertăciunii. Poate și sub influența lui Schopenhauer și a lui M. Eminescu, **P.** a scris poemul *Nirvana*. *Calea vieții*, unde versifică incolor precepte budiste, extrase din cărțile orientalistului francez E. Burnouf (din care a și tradus cîteva fragmente). Aceleași înclinații transpar și din nuvela *Cele cinci surori de la Tîrgul Neamțului*, a cărei atmosferă amintește de *Cezara* lui M. Eminescu. Dezbătînd ideea opoziției dintre umilința ascetică a creștinismului și dorința de viață, viguroasă și pură, a tinereții, nuvela se încheie incert, optînd pentru un compromis. **P.** a fost atras și de „cînticelul comic", scriind, înrîurit de V. Alecsandri

şi I. Ianov, *Paharnicul Chifterescu*, plin de ironii la adresa boierilor provinciali, ignoranţi şi puşi pe căpătuială.

O deosebit de bogată activitate a desfăşurat **P.** în calitate de traducător. Dealtfel, a şi debutat cu traduceri, apreciate de B. P. Hasdeu, în revistele „Ateneul român" şi „Din Moldova". Cea mai demnă de reţinut este tălmăcirea primei părţi din *Faust* de Goethe, la care a început să lucreze înainte de 1859, asociindu-şi-l apoi pe N. Skelitti. Traducerea a apărut în 1862, fiind cea dintîi în literatura română. Nemulţumit de faptul că în prima versiune a tradus versurile prin proză, **P.** a reluat singur textul, publicînd, după un deceniu, o nouă variantă, fragmentară, superioară celei dintîi. Poreclit la Junimea „biblioteca contemporană", din cauza întinselor sale lecturi, el a tradus versuri, din cei mai diverşi autori, de la literatura chineză clasică pînă la literatura franceză contemporană. Este cel dintîi traducător român al lui Baudelaire, al nuvelelor lui E. A. Poe. Primele sale tălmăciri sînt pline de neologisme şi chiar barbarisme, la care a renunţat cu greu. Adaptîndu-se dificil originalului, **P.** a folosit în mai toate traducerile acelaşi ritm (trohaic).

— Studii istorice : H. T. Buckle, „Istoria civilizaţiunii în Englitera", CL, I, 1867, 6, reed. în AIJ, *98—112; Vezi... grădina*, CL, I, 1867, 12; *Magnitudo parvi*, CL, I, 1867, 17; *Pastel de marcheză, Sonet*, CL, II, 1868, 14 ; *Sfinx egiptean, La o jună greacă, Sala de operă, O lacrimă furtivă*, CL, III, 1869, 4 ; *Versuri scrise sub „Melancolia" lui Albrecht Dürer*, CL, VI, 1873, 11 ; *Iarna. După un vals*, CL, VII, 1873, 9 ; *[Scrieri literare]*, DLJ, 72—103. — **Tr.** : P.-J. Cantel, *Myrta*, ATR, 1861, iulie—august ; Anacreon, *O pagină din...*, ATR, 1861, iulie—august ; L. Uhland, *Blăstemul cîntăreţului*, ATR, 1861, septembrie—octombrie, reed. în CL, I, 1867, 8 ; Goethe, *Faust*, Iaşi, Tip. Bermann, 1862 (în colaborare cu N. Skelitti), *Faust (fragment din partea întîi)*, CL, XIII, 1879, 1, XIV, 1880, 2 ; Horaţiu, *Dialog între Horaţiu şi Lydia*, DIM, II, 1863, 10, *Adio la amor*, CL, V, 1871, 6 ; Th. Gautier, *Norul şi Sultan-Ahmet*, DIM, II, 1863, 10, *După un bal mascat*, CL, V, 1871, 17, *Iubesc munţii*, CL VII, 1873, 1 ; P. Lachambeaudie, *Rosa umedă*, DIM, III, 1863, 17 ; V. Hugo, *Conştiinţa*, CL, III, 1869, 7, *Aşteptarea, Romanţă*, CL, III, 1869, 14, *Broasca*, CL, III, 1870, 21, *Vaca, Luna senină*, CL, V, 1871, 17, *Tristeţea lui Olympio*, CL, V 1871, 19, *De cinci ani*, CL, VII, 1873, 1 ; Baudelaire, *Ţiganii călători, Don Juan în inferne*, CL, IV, 1870, 3 ; Fr. Coppée, *Romanţă*, CL, IV, 1870, 3 ; [Autor neidentificat], *Bardit*, CL, V, 1871, 6 ; L. Ratisbonne, *Cerşitoarea, Rugăciune*, CL, V, 1872, 23 ; Vergiliu, *Crîşmăriţă*, CL, VI, 1872, 9 ; A. de Musset, *Fragment din „Rolla"*, CL, VIII, 1873, 1, *Viziune*, DLJ, *87—89* ; Sully Prudhomme, *Cupa*, CL, VII, 1873, 1 ; Leconte de Lisle, *Veranda*, CL, VII, 1873, 8 ; Bret Harte, *Miggles*, CL, XI, 1877, 4 ; Amaru, *O păreche minioasă, Amantul supus*, CL, XVI, 1882, 1 ; J. Richepin, *Ţiganul*, CL, XVIII, 1884, 7. **Ms.** : Diderot, *Nepotul lui Rameau*, B.A.R., ms. 2550, f. *1—102* ; Aulus Gellius, *Versuri erotice*, B.A.R., ms. 3769, f. *9* ; Catul, *Versuri, Vorbe rele*, B.A.R., ms. 3769, f. *9* ; J. R. de Segrais, *Vorbe bune*, B.A.R., ms. 3769, f. *9* ; V. Hugo, *Pira spiritului pădurei*, B.A.R., ms. 3769, f. *17—20*, *Aşteptare*, B.A.R., ms. 5669, f. *29*, *Către episcopul care să numeşte ateu, Pentru că lumea...*, B.A.R., ms. 5907, f. *28—29* ; Volney, *Ruinele sau Meditaţii asupra revoluţiilor imperiilor*, B.A.R., ms. 5669, f. *1—25* ; Byron, *Cîntecul bardului din Grecia modernă*, B.A.R., ms. 5907, f. *24—27* ; E. A. Poe, *Istorii estraordinare. Inima denunţătoare*, B.A.R., ms. 5907, f. *30—44* ; M. Barrès, *Iubirea pentru copaci*, B.A.R., ms. 5907, f. *63—64*.

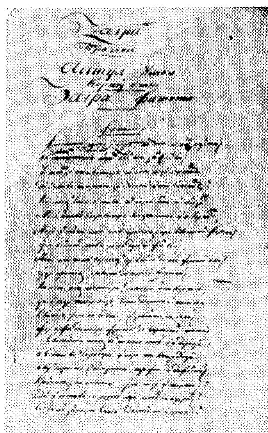
— 1. *Prelecţiuni populare ţinute de membrii societăţii „Junimea"*, CL, I, 1867, 5 ; 2. V. Pogor, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1868]*, SDL, II, 7 ; 3. M. Pompiliu, *Rezumat de prelecţiunile populare ţinute de societatea „Junimea"*, CL, V, 1871, 5 ; 4. A. D. Xenopol, *[Procese verbale ale şedinţelor societăţii Junimea, 1871]*, SDL, IV, *438—441* ; 5. *Prelecţiunile populare ţinute de societatea „Junimea"*, CL, VII, 1873, 7 ; 6. *Prelecţiunile populare*, CUI, IX, 1876, 34 ; 7. I. Negruzzi, *Vasile Pogor*, CL, XL, 1906, 3—5 ; 8. Panu, *Portrete, 128—130*; 9. Negruzzi, *Junimea, 5—6, 47—50, 128* ; 10. I. Negruzzi, *Dicţionarul „Junimei"*, CL, LVI, 1924, martie, aprilie, octombrie ; 11. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *313* ; 12. V. Pogor, *[Scrisoare către S. Bodnărescu, 1887]*, CL, LIX, 1927, ianuarie—aprilie ; 13. Conta-Kernbach, *Boabe, 110* ; 14. Suţu, *Iaşii*, II, *349—351* ; 15. C. Gane, *Ceva despre Vasile Pogor*, PLT, 1928, 14 martie ; 16. Gherghel, *Goethe, 54—56, 69—70* ; 17. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *103—104* ; 18. Săteanu, *Figuri, 91—105* ; 19. V. I. Cataramă, *Vasile Pogor*, Iaşi, Tip. Presa bună, 1939 ; 20. Călinescu, *Ist. lit., 380* ; 21. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 181—182*; 22. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 23. Mănucă, *Scriit. jun., 149—175*.

D. M.

POGOR, Vasile, comisul (1792, Pogorăşti, j. Botoşani — 10.XII.1857, Iaşi), scriitor. Dintr-o modestă familie de răzeşi, fiu al lui Alexandru Pogor, **P.** şi-a făurit, cu tenacitate, o bună carieră administrativă. Mai întîi grămătic la Episcopia Huşilor, prin 1811 ar fi fost angajat la Consulatul rus din Bucureşti. În 1819, primind rangul de serdar, el pătrunde în rîndurile micii boierimi. Ioan Sandu Sturdza, în cancelaria căruia lucrează, îl face mare comis (1826). În urma unei jalbe, în versuri, în 1838 ajunge vel spătar ; apoi vel agă (1840), postelnic (1844), vornic (1852). La 1834 şi, din nou, în 1838, este director al Departamentului Dreptăţii. În 1849 e membru în Divanul domnesc. La 1854 face parte din comitetul cercetării socotelilor şi a bugetelor, ca director al Casei vămilor. Ajunsese, la 1856, prezident al Divanului de Apel. Cu toată ascensiunea lui, **P.**, avînd complexul unei ascendenţe obscure, a rămas un nemulţumit, duşman al evgheniei şi un potrivnic al regimului sau, în tot cazul, al unor aspecte ale acestui regim. Nu întîmplător în 1839 participase la conspiraţia lui Leonte Radu.

Opera sa, de natură satirică, îşi are un impuls tocmai în această nemulţumire. Stăpînind limbile greacă, franceză şi rusă, **P.** e un spirit nutrit şi de enciclopedismul şi iluminismul veacului al XVIII-lea. Elemente clasiciste şi preromantice coexistă în poezia lui. Comisul s-a bucurat de notorietate datorită compunerii *Niam vine şi niam să trece*. Versurile, cuprinzînd aluzii transparente la domnitorul M. Sturdza, egoist şi rapace, tind să fie o meditaţie pe tema *fortuna labilis*. Pe alocuri se presimte *Glossa* lui Eminescu. Deşarte sînt vanitatea şi lăcomia, dorul de parvenire, cînd totul stă sub semnul vremelniciei. Timpul aduce celor pămînteşti grozave risipiri. După moarte, făptura omenească se desface iarăşi în „stihii" (aer, lut, foc, apă). Purceasă din textele Ecleziastului, viziunea lui **P.** conţine şi unele elemente materialiste. Descriind, cu imaginaţie plastică, părăginirea sinistră a palatului lui M. Sturdza, **P.**, pe urmele lui Volney, este, la noi, unul dintre primii poeţi ai ruinelor. Vocaţia scriitorului moldovean, cu temperamentul său pătimaş, nu e reflecţia, ci satira, pamfletul. Uneori subtile, alteori violente, cu sarcasme muşcătoare, degenerînd în vulgarităţi, satirele lui **P.** contestă îndreptăţirea privilegiilor moştenite. Fostul răzeş urăşte protipendada, socotind-o răspunzătoare de starea înapoiată şi întristătoare a Moldovei. Vrăjmaş al Eteriei, la fel ca şi Al. Beldiman, **P.** denunţă pe boieri ca vînzători de neam. Cu zel justiţiar, el compune scrierea, neterminată, *Vedenie, ce au văzut un schimnic Varlaam de la mînăstirea Secului din Moldova, la anii de la zidirea lumei 7329, iar de la întruparea mîntuitoriului nostru Iisus Hristos, 1821*. E o poemă alegorică în care duhul schimnicului Varlaam, înălţat în slava cerului, purtat apoi în infern, unde i se oferă priveliştea groaznicelor cazne la care sînt supuşi păcătoşii, asistă în cele din urmă la judecata pe care o face un personaj simbolic, Dreptatea, demnitarilor trădători, vinovaţi de pătimirile Moldovei, începînd chiar cu domnitorul (M. Suţu) şi mitropolitul (Veniamin Costache). Pedeapsa, pentru fiecare, e sîngeroasă şi umilitoare : puşi în falangă, sînt crunt bătuţi la tălpi. Sînt scene şi imagini zugrăvite cu o ciudată voluptate, scriitorul zăbovind pe îndelete asupra chinurilor şi zvîrcolelii celor osîndiţi. Portretele, şarjele mai degrabă, au densitate şi vigoare. Eminescu, necunoscînd autorul, a fost re-

ținut de această *Vedenie...*, pe care a transcris-o cu grijă, intervenind uneori în manuscris. Unele versuri prevestesc pasaje din *Scrisoarea I*, altele vor fi reluate în articolele politice ale lui Eminescu. Limbajul lui **P.**, fluent, energic, are o turnură arhaică, uzînd de lexicul dialectal, dar nerespingînd totuși neologismul franțuzesc. Ca și C. Aristia, scriitorul încearcă unele creații lexicale, de felul : „samuroblane", „aniscrielnic" (letopiseț). O „facire epic-comică împrotiva întrunirii grecilor asupra Porții otomanicești" urma să fie *Eterida*, din care s-a păstrat doar invocația către adevăr. *O satiră veche sau Cîntic pe care odă nu bine l-au poreclit* reia ideile asupra privilegiilor moștenite, **P.** socotind că singurul titlu de merit îl constituie nu „evghenia vechimei", ci vrednicia, înzestrarea, care nu e neapărat ereditară. În afara unui dialog în versuri, de factură populară, între Țara Ungurească și Moldova, unde sînt elemente preeminesciene, **P.** a mai compus un *Dialog între Fire și Moldova.* E o satiră politico-socială, o diatribă la adresa unor instituții ale vremii, precum Divanul, Vistieria, biserica. Interogațiile retorice către Moldova, bogată dar îndurerată de starea ei prezentă, amintesc de **Cîntarea României.* Niște versuri franțuzești din 1830, *Oubli*, vădesc lecturi clasice (Boileau) și romantice (V. Hugo).

Admirator al lui Voltaire, **P.** traduce *Henriada* (1838), fiind încurajat de C. Conachi, căruia îi adresează o dedicație de mulțumire, în versuri. Prefața *(Către cetitoriu)* e interesantă pentru opiniile sale în problemele de limbă. Comisul socotește că limba română are destule resurse, dar nu e prelucrată îndeajuns. Atîta vreme cît cuvintele noi se pot plămădi din aluatul limbii, nici n-ar prea fi trebuincioase împrumuturile lexicale. Sînt idei care apar și în corespondența sa cu I. Heliade-Rădulescu, unde **P.** se declară în favoarea unei limbi literare unitare, înglobînd elemente din toate dialectele, „sfințite" prin uz îndelungat. Declarîndu-se împotriva „romainitului" de cuvinte, el dezaprobă înclinația lui Heliade către crearea unei limbi italienizate. În 1837 tălmăcea *Zaira* de Voltaire. Alte traduceri, rămase în manuscris, sînt *Traghedia lui Don Pedro, Abdoral, cercare pentru tragodia Almanzii tînără morescă și a lui Don Pedro tînăr espagniul, Închipuirea Nadiriei sau Slobozirea Persiei, Închipuiri pentru cîntaria al doile a Neradinii, Tragodia lui Idomeneu* de Crébillon, precum și din *Poème sur le désastre de Lisabonne.*

— *Enigmă*, AR, X, 1839, 7 ; *Poezie [Niam vine și niam să trece]*, FMIL, II, 1839, 25, reed. *(Profeție scrisă la anul 1839 și împlinită în 1849)*, BCV, II, 1849, 20, reed. *(Deșertăciunea lumii, răutățile ei și tristele urmări ale faptelor rele)*, LPTR, IV, partea I, *97—100*, reed. în PRC, I, *189—193* ; *O satiră veche*, CL, V, 1871, 18, reed. în PNP, *145—152*; *Din poeziile boierului V. Pogor* (publ. N. Iorga), SDIR, XXII, *66—78* ; *[Pagini inedite]* (publ. Emil Vîrtosu), SMIM, II, 1957. Ms. : *[Versuri]*, B.A.R., ms. 5288. — Tr. : Voltaire, *Henriada*, București, Tip. Eliade, 1838. Ms. : [Voltaire, Crébillon, autori neidentificați], *[Traduceri]*, B.A.R., ms. 5288.

— 1. Vaillant, *La Romanie*, III, *208—209* ; 2. C. Sion, *Arhondologia*, *258—260* ; 3. Theodor Codrescu, *[Notă biografică]*, în A. Lambrior, *Carte de citire*, ed. 3, Iași, Șaraga, 1894, *351* ; 4. Em. C. Grigoraș, *Poezia românească în sec. XVII și XVIII*, CL, LXI, 1928, ianuarie—aprilie ; 5. Călinescu, *Ist. lit.*, *95* ; 6. V. I. Cataramă, *Sufletul Junimii : Vasile Pogor*, Iași, Tip. Brawo, 1942, *13—24* ; 7. Augustin Z. N. Pop, *Epistole inedite adresate de scriitori francezi unor români*, TS, V, 1956, 8 ; 8. Perpessicius, *Mențiuni ist.*, *431—435* ; 9. Emil Vîrtosu, *O satiră în versuri din Moldova anului 1825*, SMIM, II, 1957 ; 10. Gh. Bulgăr, *O operă literară inedită*, LR, VII, 1958, 3 ; 11. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 1—2 ; 12. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *169—172* ; 13. Marta Anineanu, *Un contract editorial și o corespondență literară între Vasile Popor și Eliade Rădulescu*, SCB, V, 1963 ; 14. Piru, *Ist. lit.*, II, *287—296* ; 15. *Ist. lit.*, II, *218—224* ; 16. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *348—349* ; 17. Cornea, *Originile*, *284—287* ; 18. *[Acte și documente]*, DCM, I, *83—87* ; 19. N. A. Ursu, *O satiră a lui Lorenzo Pignotti prelucrată de comisul Vasile Pogor*, CRC, X, 1975, 23.

F. F.

POLIHRONIADE, Alexandru G. (15.IV.1873, București — ?), poet. În 1894, student la Facultatea de drept și filozofie din București, **P.** colabora de cîțiva ani la „Biblioteca familiei" (aici își făcuse debutul în 1890), „Independentul", „Tinerimea unită". Este autorul a două volume de versuri, fără valoare literară, *Mugurei* și *Ura ! La Turda !* (rodul unui moment de exaltare naționalistă). Semna și cu pseudonimele De Longtemps și Agedelon. A publicat și traduceri din Parny, Lamartine, Baudelaire, George Sand și din autori francezi ocazionali : Saint Juris, J. Noriac ș.a.

— *Mugurei*, București, 1894 ; *Ura ! La Turda !*, București, Tip. Luis, 1894. — Tr. : A. Chénier, *Ultimele versuri*, BIF, II, 1891, 4 ; J. Sandeau, *Sfîrșitul unei lumi*, BIF, II, 1891, 5 ; Baudelaire, *Ochii săracilor*, IND, II, 1892, 76 ; P. Loti, *La mormîntul samuraisilor*, IND, II, 1892, 123 ; George Sand, *Pitulicea doctorului*, IND, II, 1892, 125 ; Ch. Monselet, *Soția după amici*, IND, II, 1892, 129 ; J. Noriac, *Educațiunea unui conte*, IND, II, 1892, 133 ; J. Rameau, *Mielul de paște*, IND, II, 1892, 145 ; [Parny, Lamartine], în *Mugurei*, București, 1894.

— 1. *A. G. Polihroniade-De Longtemps*, BIF, V, 1894, 13 ; 2. Straje, *Dicț. pseud.*, *554.*

S. C.

POLIZU-MICȘUNEȘTI, Mihail (1842, București — 2.VII.1916, București), autor dramatic. După anii de școală petrecuți la Dresda, **P.-M.**, care provenea dintr-o familie avută, se întoarce acasă în 1868. Îmbrățișînd cariera armelor, este trimis la Viena, într-o școală militară ; curînd, însă, va intra în diplomație, ca secretar de legație la Berlin. În țară, el a mai fost primar al Constanței. Membru onorific în comitetul teatral, după plecarea lui Petre Grădișteanu de la conducerea Teatrului Național din București e numit director interimar. A fost și compozitor, autor de romanțe, mai ales pe versuri de M. Eminescu. Pictor, și-a prezentat tablourile la cîteva expoziții, primind și un premiu, în 1874.

P.-M. a început să scrie tîrziu, impulsionat și de frumusețea limbii operei lui A. I. Odobescu. Reve-

lația e hotărîtoare și, părăsind fără regrete vechile-i deprinderi mondene, el se consacră literaturii. În 1891 compune o nuvelă, *Băiatul cu steaua*, facilă și misogină. Va fi, însă, acaparat de teatru. S-a bucurat de bune aprecieri, nu numai din partea publicului. Titu Maiorescu îl recomanda ca pe un creator, pe scenă, al limbii de salon. Piesele așa-numite „de salon" ale lui **P.-M.**, cum sînt *Lăcrămioare* (1893) — cea dintîi piesă a lui — sau *Flori de piatră* (1897), sînt scrise într-o limbă suplă, cu un dialog alert, de multe ori firesc, cîteodată spiritual. Cu subiecte împrumutate dintr-o ambianță apropiată spectatorului (familia, cu problemele ei, căsătoria, cu bucuriile și neplăcerile inerente), comediile sale, dezinvolte, cu o anume grație, vădesc și meșteșug, ceea ce le-a asigurat, dealtfel, succesul. *La 30 de ani* (1894) — poate după P.-B. Rosier —, un amestec de farsă și vodevil, s-a jucat stagiuni de-a rîndul. O idilă sprințară, cu un dialog vioi, dar prea înflorit, este sceneta *Dragoste de cioban*. Tonul surîzător, de badinerie, este acela care convine cel mai mult comediografului. *Lizi* (1894), în schimb, este o melodramă întocmită după regulile genului, cu tot arsenalul (lacrimi, taine, dezvăluiri senzaționale). Cîteva tipuri (o franțuzită, un parvenit) înviorează atmosfera, punînd o tentă mai colorată.

P.-M. este un scriitor cu lecturi moderne, un admirator, probabil, al teatrului scandinav, al lui Ibsen îndeosebi. Faptul se vede și în *Lăcrămioare* (1893), și, mai mult încă, în *Lizi*, care poate fi raportată la *Hedda Gabler*. Cea dintîi — e vorba de *Lăcrămioare* — conține cîteva incisive accente de critică socială. În perorații moralizatoare, care-i sînt proprii, autorul stigmatizează convențiile sociale. Piesele lui **P.-M.** vădesc și oarecare preocupări de psihologie, care rămîn, totuși, mai mult la suprafață sau duc, în nuvela *Băiatul cu steaua*, la rezultate dubioase. O „dramă socială" ambiționează să fie *Sburătorul* (1898). Aici, ca și în *Lăcrămioare*, nepăsarea soțului nu antrenează o intrigă de vodevil, precum în sceneta *La 30 de ani*, ci are consecințe tragice. Structura e de melodramă, la fel ca și aceea din *Judecată și osîndă* (1895).

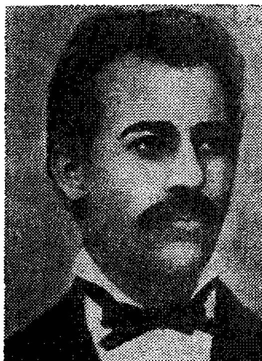
Teatrul lui **P.-M.** este unul cu tendință, nu numai etică, exaltînd cinstea, dreptatea, hărnicia, dar și socială — și amîndouă, de altminteri, se întrepătrund. În piesa *Pămînt* (1910), conflictul, pe plan moral, angajează două clase sociale: boierimea, care dă semne de degenerescență, și țărănimea. Unele analogii cu *Strigoii* lui H. Ibsen se pot face. Împovărat de o „ereditate păcătoasă", tînărul Ștefan se zbuciumă, cu mințile tulburate. Intriga se complică prin niște revendicări ale plugarilor care, sătui de „strîmbătate", vor pămînt, pe care să-l lucreze în „tovărășie" cu boierii. În problemele sociale, autorul, urmărit de nebuloase idealuri „socialiste" e, însă, confuz, denaturînd adevăratele raporturi de clasă și aruncînd toată vina pe seama arendașilor străini, din pricina cărora nu ar mai fi iubire din partea țăranilor pentru boieri. *Spre ideal* este o utopie, în care un boier luminat, Silveanu, dorește să înalțe pe țărani la o nouă viață socială, cu „un trai liber în muncă liberă", într-un irealizabil falanster. Autorul nu are de fapt o concepție socială limpede, el fiind însuflețit mai mult de simțăminte și elanuri generoase. De aici și accesele retorice sau unele pasaje inundate de un lirism abundent, dar factice. În afara unei limbi de o anume mlădiere și acuratețe, meritul lui **P.-M.** a fost acela de a fi încercat să scrie un teatru de factură modernă.

— *Băiatul cu steaua*, CL, XXV, 1891, 9; *Lăcrămioare*, București, Tip. Lupta, 1893; *Lizi*, CL, XXVII, 1894, 9—11; *Pămînt*, București, Revista ilustrată, 1910; *Opere complete*, I, îngr. și pref. Virgil Zaborovschi și Paul Papadopol, București, Luceafărul, 1920.

— 1. Ion Bacalbașa, *„Lizi"*, LUP, XI, 1894, 2234; 2. E., *„Lizi"*, ȚR, II, 1894, 233; 3. [G. I. Ionnescu-]Gion, *Teatrul Național*, RN, VII, 1895, 6; 4. Ion C. Bacalbașa, *„Lăcrămioarele"*. *„La 30 de ani"*, LUP, XII, 1895 2508; 5. Astor, *„Sburătorul"*, ADJ, I, 1898, 7; 6. Ion Gorun, *„La 30 de ani"*, U, XVI, 1898, 312; 7. Ion Gorun, *„Sburătorul"*, U, XVII, 1899, 280; 8. G. I. Ionnescu-Gion, *„Sburătorul"* E, V, 1899, 978; 9. Ludovic Dauș, *„Sburătorul"*, RELI, XX, 1899, 2; 10. A. Davila, *„Sburătorul"*, LAR, III, 1899, 3; 11. Emil D. Fagure, *„Spre ideal"*, ADV, XV, 1902, 4803; 12. Sc. [I. Scurtu], *„Pămînt"*, S, VIII, 1909, 48; 13. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 5358, vol. 14/1916; 14. Corneliu Moldovanu, *Autori și actori*, București, Casa școalelor, 1944, *223—226*.

F. F.

POMPILIU, Miron (20.VI.1848, Ștei, azi Dr. Petru Groza — 19.XI.1897, Iași), scriitor și folclorist. Era al doilea fiu al preotului Nicolae Popovici, al cărui nume l-a purtat pînă la debutul în publicistică, schimbîndu-l apoi în Moise Popiliu și, mai tîrziu, în Miron Pompiliu. A urmat cursul primar în satul natal, fiind trimis ulterior la școala germană din Băița și la liceul din Beiuș, unde a fost coleg cu I. S. Bădescu, S. Fl. Marian și V. Ranta-Buticescu. După terminarea studiilor liceale la Oradea, se înscrie la Facultatea de drept din Pesta. În 1867, pentru merite publicistice deosebite, e ales membru de onoare al „Societății de lectură" din Oradea, dar peste un an este nevoit să fugă, din motive politice, la București, unde devine student al Facultății de litere. Se familiarizează repede cu atmosfera culturală a Capitalei, este membru al societății „Orientul" și intră în comitetul de redacție al „Albinei Pindului". Împrietenit cu B. P. Hasdeu, colaborează la „Traian" începînd chiar cu primul număr. Se înscrie la Universitatea din Iași în anul 1869—1870, devenind licențiat al Facultății de litere în 1873. Timp de doi ani a fost secretar al Universității, apoi profesor la Școala centrală de fete din Iași și la alte licee și pensionate.

P. a fost, din 1869, unul dintre cei mai activi membri ai societății Junimea. Împreună cu A. Lambrior, prezintă în ședințele societății recenzii asupra revistelor românești din Ardeal și scrie, un timp, rezumatul „prelecțiunilor populare" ținute de junimiști. Colaborator al „Convorbirilor literare" încă din primul an de apariție (cu poezii semnate Moise Popiliu), a sprijinit revista printr-o bogată și diversă colaborare; avînd deplină încredere în el, I. Negruzzi îi încredința din cînd în cînd secretariatul de redacție. A susținut Junimea prin întreaga sa activitate, aderînd necondiționat la ideologia ei literară și politică, pe care a răspîndit-o mai ales prin recenziile sale. Atît de departe a mers în însușirea pozițiilor junimiste, încît nu a ezitat să condamne, uneori vehement, scriitorii ardeleni care îl sprijiniseră și reviste din provincia natală la care colaborase. Atacurile sale, îndreptate împotriva neologismelor și a construcțiilor calchiate după modele străine, urmăreau să susțină articolele similare ale lui T. Maiorescu. Din aceeași atmosferă junimistă provin și antipatia manifestată față de literatura patriotardă și fraza bombastică, precum și elogiul simplității imagistice și al sobrietății stilistice. Apreciind literatura „cu valoare în sine" și disprețuind-o

pe cea „de ocazie", **P.** considera perfecțiunea artistică drept adecvarea perfectă a formei la fond.

Ca scriitor, a debutat în „Familia" din 1866, odată cu Eminescu, colaborînd apoi la numeroase alte periodice: „Traian", „Albina Pindului", „Albina" „Concordia", „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina". Versurile sale de început, create în spiritul doinelor, sînt copleșite de reminiscențe din literatura română a epocii și lipsite de simțul limbii. Poate sub înrîurirea lui Eminescu și a Junimii, poeziile de mai tîrziu ale lui **P.** se transformă cu totul. Dacă în lirica de dragoste el nu reușește să se elibereze de influența marelui său prieten, în schimb în poeziile dedicate copilăriei găsește un ton oarecum propriu, rezultat din simplitatea și armonia imaginilor. **P.** are psihologia înstrăinatului, a „osînditului" și de aceea versurile sale de după 1880 sînt dominate de motivul copilăriei fericite. El preferă două teme: pădurea (simbolizînd prospețimea) și rîul (simbol al liniștii), pe care, melancolic, le combină pînă la oboseală.

Mai realizate, basmele sale, în special *Ileana Cosinzeana, din cosiță floarea-i cîntă, nouă-mpărății ascultă*, nu sînt reproduceri, ci creații proprii, după modele folclorice din Bihor. Prin ele, **P.** îi precede pe I. Slavici și I. Creangă, inițiind astfel prelucrările de acest gen atît în „Convorbiri literare", cît și în literatura română. La aceasta se adaugă o limbă mlădioasă, cu perioade ample, bine construite, precum și un umor țărănesc specific. Asemenea lui Slavici și Eminescu, el folosește portrete, descrieri și imagini romantice, care dau povestirii o notă cultă, dar și, pe alocuri, livrescă. Dealtfel, înclinațiile sale romantice sînt vizibile și în numeroasele traduceri făcute din Goethe, Schiller, J. Kerner, L. Uhland, Fr. Rückert, A. von Platen, Heine, Lenau, Fr. Halm, Em. Geibel, Lamartine și Arany János.

O deosebit de fructuoasă activitate, începută imediat după terminarea liceului, a desfășurat **P.** în calitate de culegător de folclor. Delegat din partea societății „Orientul" să culeagă folclor transilvănean împreună cu I. S. Bădescu și N. Droc-Barcianu, el a colindat în multe rînduri regiunea Bihorului, valea Crișului Negru și împrejurimile Sibiului, adunînd și publicînd mii de versuri aparținînd aproape tuturor speciilor folclorice. O atenție deosebită a acordat baladei: culegerea sa din 1870, apărută sub patronajul Junimii, este, în ordine cronologică, a treia din Ardeal și a patra din România. Acoperind o largă arie tematică, baladele culese de el au deschis drum unei întregi serii de poezii populare în „Convorbiri literare". În această intensă activitate era călăuzit de ideea valorii documentare a folclorului, pe care îl socotea capabil să ofere date despre originea și istoria poporului, asigurînd drumul progresiv al acestuia prin relevarea tradițiilor naționale, amenințate, la noi, de elemente străine împrumutate fără măsură. Pentru a păstra valoarea documentară a folclorului, **P.** a recurs la transcrierea fidelă a textelor, pe care nu le-a modificat în nici un fel, păstrînd neatinse lexicul, formele morfologice, ritmul, rimele și, pe cît s-a putut, pronunția; pentru a facilita înțelegerea, le-a însoțit de numeroase adnotări. În unele cazuri, are grijă să înregistreze nu numai localitatea unde a efectuat culegerea, ci și numele informatorului. Spre a întregi imaginea vieții românilor din Bihor, el a scris un studiu etnografic și un altul despre graiul din această regiune (printre primele în lingvistica românească).

Pasionat de problemele școlii, **P.** a avut și bogate preocupări didactice. În cadrul „prelecțiunilor populare" ale Junimii a vorbit despre învățămînt, iar împreună cu I. Paul a alcătuit și cea mai serioasă și mai completă *Carte de cetire*. Selecția severă, făcută după principii junimiste, nu l-a împiedicat pe **P.** să includă și nume necunoscute atunci chiar de către specialiști, dar să și acorde prioritate, uneori, camarazilor de principii. În 1887, a îngrijit o ediție a poeziilor lui C. Conachi.

— *Balade populare române*, Iași, Junimea, 1870; *Învățămîntul în școalele noastre*, CL, IX, 1875, 6, X, 1876, 1; *„Fragmente din autorii români vechi și moderni" de C. S. Stoicescu*, CL, XII, 1878, 8; *„Principie de stil și compozițiune" de I. Sommer, prelucrate de Dem. I. Popilian*, CL, XIII, 1879, 8; *„Fragmente din autorii români vechi și moderni", ed. II, de C. S. Stoicescu*, CL, XIII, 1879, 9; *„Manual de stilistică" de M. Străjanu*, CL, XIII, 1880, 12; *„Vocea română"*, CL, XIV, 1880, 4; *„Colecțiune de fabule române", editate de G. S. Petrini*, CL, XIV, 1880, 5; *„Abecedar pentru clasa I" de Victor Dogar*, CL, XIV, 1880, 7; *„Manual de gramatica limbei române" de M. Străjan*, CL, XIV, 1880, 9; *„Flori de toamnă", poezii de T. V. Păcățian*, CL, XVI 1882, 10; *„Florile inimii", poezii de Isaia B. Bosco*, CL, XVIII, 1884, 6; *Antologie română pentru uzul școalelor secundare*, Iași, Tip. Goldner, 1885; *Rotacismul la moți și istrieni*, LB, VIII, 1887, 5; *Carte de cetire* (în colaborare cu I. Paul), I—III, Iași, Tip. Dacia, 1897; *Voltaire*, JL, I, 1939, 11; *Literatură și limbă populară*, îngr. și pref. V. Netea, București, E.L., 1967. **Ms.:** *Conu Gheorghie*, B.A.R., ms. 1829, f. *142*. — **Tr.:** J. G. Seidl, *Clopoțelul fericirii*, F, XVII, 1881, *154*; Tóth Kálmán, *La ce-i inima oare și-n inimă amor?*, F, XVIII, 1882, *276*; Vörösmarty Mihály, *Nu-ți spun*, F, XVIII, 1882, *600*; Petőfi, *Cînturi jalnice*, F, XIX, 1883, *19*.

— **1.** *Cercul literar „Orientul"*, AP, II, 1869, 16—30 iunie; **2.** I. Mureșianu, *[Scrisoare către T. Maiorescu, 1869]*, SDL, IX, *276*; **3.** M. Pompiliu, *[Scrisori către T. Maiorescu, 1874—1879]*, SDL, V, *59—60*, IX, *373—399*; **4.** *Balade populare române adunate de d. Miron Pompiliu*, CL, IV, 1870, 7; **5.** M. Pompiliu, *[Scrisoare către I. Slavici, 1876]*, SDL, III, *228—229*; **6.** M. Pompiliu, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1879—1894]*, SDL, I, *147—157*; **7.** Caragiale, *Opere*, IV, *417—421*; **8.** A. C. Cuza, *[Cuvîntare la înmormîntarea lui M. Pompiliu]*, CL, XXXII, 1897, 12; **9.** G. Teodorescu-Kirileanu, *Cîteva cuvinte asupra lui Miron Pompiliu și a manuscrisului său*, ȘZ, XI, 1903, 1; **10.** I. Sc[urtu], *Notițe literare*, S, II, 1903, 34; **11.** N. Bănescu, *O „misiune" a lui Miron Pompiliu*, CL, XLIII, 1909, 12; **12.** Panu, *Junimea*, I, *353*, II, *82—83*; **13.** Șardin, *Botoșani*, *31—35*; **14.** Const. Pavel, *Miron Pompiliu*, Beiuș, Tip. Doina, 1930; **15.** Victor Cordoș, *Bihorul și Eminescu*, OE, *151—154*; **16.** Lovinescu, *Scrieri*, II, *15—20*; **17.** Săteanu, *Figuri*, *377—384*; **18.** Călinescu, *Ist. lit.*, *380—382*; **19.** I. Verbină [I. Pervain], *Aspecte din lupta junimistă în Transilvania*, SL, I, 1942; **20.** Vartolomei, *Mărturii*, *206—223*; **21.** G. Călinescu, *„Amica" lui Nicoleanu etc.*, NAN, II, 1947, 447; **22.** O. Papadima, *Doi contemporani ai lui Eminescu*, RITL, XII, 1963, 3—4; **23.** O. Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu*, SIL, *235—240*; **24.** *Miron Pompiliu*, Oradea, [1968]; **25.** *Ist. lit.*, III, *59—60*, *875—880*; **26.** Aurel Leon, *Nefericita dragoste a lui Miron Pompiliu*, CRC, X, 1975, 18; **27.** Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *83—95*.

D. M.

PONI, Ioan (8.VIII.1819, Roman—6.XI.1853, Iași), autor de versuri și traducător. Fiu al lui Constantin Ponici și al Ecaterinei Buhlea, învață mai întîi la Roman, urmînd apoi cursurile Academiei Mihăilene și ale Conservatorului filarmonic-dramatic din Iași. În stagiunea 1839—1840 **P.** se angajează în trupa condusă de C. Caragiali, apoi, remarcat de M. Millo, intră la școala de declamație inițiată de acesta. În anii 1844—1846 apare pe scena Teatrului de varietăți din Iași, iar între 1846 și 1853 evoluează la Teatrul cel Mare din Copou. Pentru inaugurarea noului teatru (22 decembrie 1846), **P.** compusese, anume, un prolog. După înapoierea din străinătate, unde fusese la studii, va lua parte activă la pregătirea mișcării de la 1848. Era membru al „Asociației patriotice" și una dintre misiunile lui a fost aceea de a face propagandă revoluționară în ținutul Focșanilor. După reprimarea mișcării, **P.** va fi închis. Dealtfel, nu avea de suportat pentru întîia dată consecințele activității sale, socotită subversivă. Arestat în cîteva rînduri, **P.** era considerat un personaj incomod pentru stăpînire, chiar primejdios. Va mai juca la București, în reprezentații ale trupei lui C. Caragiali (1850), precum și la Teatrul cel Mare (1853). După

plecarea lui M. Millo la București, el preia, împreună cu N. Luchian, în stagiunea 1852—1853, conducerea teatrului ieșean. O soră, Anica, era și ea actriță la Iași, iar o alta, Zamfira — mama savantului Petru Poni.

P., care debutează în 1839, în spectacolul cu piesa *Saul* de V. Alfieri, a fost un remarcabil actor de tragedie, prețuit de critică și de public. Forța interpretărilor sale se vădea atît în eroii romantici (din piesele lui Schiller, V. Hugo ș.a.) pe care îi întruchipa, cît și în dificile roluri de compoziție.

A publicat versuri, originale și traduceri, în foile vremii, în special în ale lui Gh. Asachi. Versiunea românească *(Cazacul)* a uneia dintre primele poezii scrise în franțuzește de V. Alecsandri, *Le Kosaque*, apare în „Spicuitorul moldo-român" (1841). O traducere este și *Eliza Merchior. Cîntarea cea din urmă*, după Adèle Hommaire de Hell. O meditație despre viață și moarte conțin versurile, de un timbru elegiac, din *O vizită la munte* („Albina românească", 1845). Alte poezii îi apar în „Zimbrul" (1851). Preferința lui **P.**, care îi vine din experiența lui de om de teatru, e pentru monologul dramatic în versuri ca, de pildă, *Vechiul ostaș moldovean în războaiele lui Ștefan cel Mare*, unde evocarea isprăvilor de vitejie de odinioară se face pe un ton eroic, înalt. Poeziile lui vor fi fost bune de recitat. În „Almanah de petrecere pentru moldo-români", „Almanah pentru români", sînt inserate versuri de o factură meditativă. **P.** pare tentat de lirica de idei, frămîntat de întrebări, nebuloase, asupra veșniciei timpului și a misterului vieții („ascunsul firii"). Cîte o imagine mai îndrăzneață surprinde în *Monahul Slatinei* și, mai mult încă, în poezia *Acsinia sau Nebuna din Tîrgul Ocnei*, în care e configurată silueta stranie, de „nălucă", a femeii nebune. Autorul a tradus, din franțuzește, și piese de teatru. I se anunța, la un moment dat, drama *Nădejdea de triumf*; o tălmăcire, din 1837, a piesei lui Ph. Dumanoir și A. D'Ennery *Don Cezar de Bazan* a fost mult reprezentată, de asemenea *Clopotarul de la Sf. Pavel* (1848) de J. Bouchardy.

— *[Poezii]*, FMIL, II, 1839, 12, AR, XVII, 1845, 44, ZB, I, 1851, 85, II, 1852, 62, APM, 1852, *77—79*, 1853, *106—108*, *115—119*. — Tr.: Adèle Hommaire de Hell, *Eliza Merchior. Cîntarea cea din urmă*, SMR, 1841, iulie-septembrie.

— 1. Il. Chendi, *Iancu Poni*, VLT, I, 1906, 12; 2. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *364—365*; 3. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.*, *175—176*; 4. Olga Flegont, *Ioan Poni*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XV, 1968, 1; 5. Trifu, *Cronica*, *242—244*; 6. Brădățeanu, *Profiluri*, I, *62—73*; 7. *[Acte și documente]*, DCM, II, *11—41*.

F. F.

POP, Ghiță (29.XII.1864, Ludoș, j. Sibiu — 22.II. 1915, București), autor dramatic și publicist. Cu studii liceale făcute la Sibiu, s-a înscris la Universitatea din Budapesta, după a cărei absolvire a funcționat un timp ca profesor de română și germană în Brașov. Îndepărtat din învățămînt în urma unei cuvîntări socotită subversivă de autoritățile maghiare, **P.** se stabilește în București. Aici, primește sprijin pentru a se specializa și în filologia germană. În 1895 obține titlul de doctor în filozofie. Funcționează ca profesor de limba germană la liceul „Mihai Viteazul", predînd o vreme și un curs liber de limbă și literatură germană la Universitatea din București.

P. a scris o serie de lucrări care dovedesc o serioasă pregătire în domeniul germanisticii. A alcătuit, astfel, manuale de gramatică a limbii germane, foarte apreciate în epocă, precum și dicționare germano-române și româno-germane, apărute în mai multe ediții. Este cel dintîi care a semnalat înrudirea dintre poezia lui M. Eminescu *La Steaua* și poezia *Die Sterne* a lui G. Keller. Cunoștințe temeinice arată **P.** și în cele cîteva articole de filologie germanică. În ceea ce privește concepția despre artă, el s-a situat în descendența lui T. Maiorescu, precum se vede și în articolul *Naturalismul stă în contrazicere cu arta* (1900). Cu acest prilej, respingînd naturalismul, **P.** consideră arta nu o copie fidelă a naturii, ci o creație în conformitate cu legile acesteia, o emanație nu a obiectului din natură, ci a artistului.

În timpul studenției, **P.** a alcătuit și o tragedie cu subiect istoric, ***Horia*** (1891), pe care o socotea prima piesă românească scrisă în iambi. Intriga, urmînd în linii mari adevărul istoric, e în genere simplă. Exasperat de lipsa de înțelegere a nobilimii transilvănene, Horia pregătește răscoala, pe care o vede ca o afirmare a drepturilor iobagilor, fără vărsare de sînge. Anarhia îi repugnă și el pedepsește aspru pe oricine îi încalcă poruncile. Atitudinea sa este însă pe punctul de a se schimba cînd află că fata lui și soția au fost răpite de baronul Nyul. Victimă a lipsei de stăpînire, Horia e trădat de Nuțiu, un răsculat pedepsit odinioară de el pentru neascultare. În genere, piesa are un caracter discursiv, datorită monologurilor meditative sau expozitive care o împînzesc. Personajul principal apare ca un conducător ce nu mai poate domina, la un moment dat, mulțimea. Cu toate că a intenționat să surprindă rădăcinile adînci ale revoltei, **P.** nu a reușit. Piesa este mai curînd o înfruntare de pasiuni mărunte, Horia, singurul care posedă o concepție mai clară, nefiind un personaj realizat. Versificația este corectă, iar limba, cu regionalisme cumpănit folosite.

— *Horia*, Budapesta, Institutul tipografic Sibiu, 1891; ed. Cleveland—Ohio, Tip. Românul, 1909; *Eminescu și Gotfried Keller*, CL, XXX, 1896, 1; *Reflexiuni asupra „unui studiu aprofundat" (Gramatica d-lui Comănescu)*, CL, XXX, 1896, 4; *„Teoria dramei" de I. Blaga*, CL, XXXIII, 1899, 10—11; *Naturalismul stă în contrazicere cu arta*, OM, *247—256*.

— 1. Valeriu Braniște, *„Horia", tragedie istorică în cinci acte de Ghiță* Pop, TR VIII, 1891, 180, 181; 2. Iosif Blaga. *Din estetica tragicului*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1900; 3. *Encicl. rom.*, III, *641*; 4. *Dr. Ghiță Pop*, GT., LXXVIII, 1915, 44; 5. Victor Morariu, *„Horia", tragedie de Ghiță Pop, și „Wilhelm Tell" de Schiller*, CC, IX, 1935, *259—276*; 6. Predescu, *Encicl.*, *671*.

D. M.

POP, Traian H. (1864, Șard, j. Alba — 14.VI. 1908, Șard, j. Alba), poet. A făcut studii teologice la Blaj, dar din 1886 a început să practice gazetăria, colaborînd la „Familia", apoi la „Gazeta Transilvaniei", al cărei redactor responsabil va și deveni după 1900. În 1890, e condamnat la un an închisoare pentru delicte de presă, de natură politică, executîndu-și pedeapsa la închisoarea din Seghedin. Grav bolnav, se va retrage în satul natal, unde, cu mintea întunecată, se stinge.

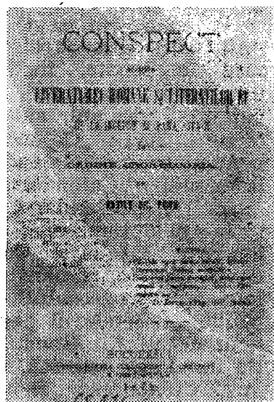
Aproape toate versurile publicate de **P.** sînt tributare lui M. Eminescu, pe care îl pastișează în atitudini, lexic, imagini, ritmuri și rime. Se pare, de altfel, că el și-ar fi propus să realizeze chiar „dubluri" ale unor cunoscute poezii eminesciene. Astfel, **P.** a pastișat ***Luceafărul*** în versurile din *Scobori din lumea ta!* (1887). ***Soră pe deal*** în *Melancolie* (1887), ***Sonetele*** în ***Picură de somn*** și ***Din neguri reci*** (1887), *Atît de fragedă...* în *Așa de blîndă* (1888) ș.a.m.d. După 1890, versurile lui **P.** capătă oarecare personalitate, vizibilă în tablourile cîmpenești *(Seara)* sau în „cîntecele" de tip heinean *(Lacrimile inimei)*. În poeziile scrise acum se observă o limbă proprie, precum și imagini simple *(Iubirea mea, Toamnă)*. A scris și versuri cu caracter civic, dintre care unele (precum *De departe)* au cunoscut o anume răspîndire.

—*[Versuri]*, F, XXII, 1886, 52, XXIII, 1887, 1, 10, 15, 16, 18, 22, 27, 32, 36, 43, 47, 50, XXIV, 1888, 2, 12, 18—19, 24, 29, 34, 41, 46, 51, XXV, 1889, 4, 8, 17, 25, 30, 35, XXVI, 1890, 2, 7, 17, 48, XXVII, 1891, 2, 6, 8, 14, 18, 23, 32, 37, XXXI, 1895, 47, XXXII, 1896, 2, 47, 50, XXXIII, 1897, 19, MUR, I, 1888, 3—6, MN, I, 1891, 2, 7, GT, LIV, 1891, 38, 91, 102, 134, LVI, 1893, 2, 286, LVIII, 1895, 285, PARO, *99—101, 159, 314*, PAU, *408—415*, TPR, *81—83*.

— 1. *Ştirile zilei*, GT, LIV, 1891, 257 ; 2. *Encicl. rom.*, III, *641* ; 3. *Cronică*, LU VII, 1908, 13 ; 4. Alexandrina Mititelu, *Traduceri româneşti din Leopardi*, SI, III, 1936 ; 5. Predescu, *Encicl.*, *672*.

D. M.

POP, Vasile Gherman (13.X.1850, Crasna—Storojineţ — 21.VI.1909, Bucureşti), scriitor. Absolvent al Facultăţii de litere din Bucureşti, **P.** a fost profesor, în acelaşi oraş, apoi funcţionar în Ministerul Instrucţiunii şi al Cultelor, pînă în anul 1909. A publicat în „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina" balade, după modelul popular, şi poezii patriotice, iar în „Traian", o colecţie de doine din Bucovina. Ca secretar al cercului literar „Orientul", fusese desemnat să culeagă folclor bucovinean. Autor el însuşi de versuri — discursive meditaţii morale şi lirică cetăţenească — **P.** publică, în 1872, broşura *Aurora Bucovinei*, întovărăşind versurile de o „privire fugitivă asupra literaturei române în genere, iar în special asupra mişcărei literare din acea provincie a Daciei". În 1875—1876 publică *Conspect asupra literaturei române şi scriitorilor ei de la început şi pînă astăzi, în ordine cronologică*, una dintre primele încercări de istorie literară la noi. Autorul îşi propunea să cuprindă mişcarea literară, de la aşezarea romanilor în Dacia pînă la anul apariţiei cărţii, într-un conspect cu destinaţie didactică şi nu într-o istorie literară, căci literatura română nu ajunsese la stadiul literaturii moderne, să acorde atenţie nu numai literaturii propriu-zise ci şi teatrului, periodicelor, societăţilor literare, publiciştilor din toate provinciile româneşti. Dacă partea privind cele douăsprezece secole de existenţă în Dacia e o redactare aproape fantezistă, în schimb **P.** are meritul de a fi subliniat însemnătatea literaturii populare ca început al literaturii scrise şi ca tezaur al specificului naţional. Din cultura veche, **P.** menţionează pe Neagoe Basarab, „erudit al epocii sale", autorul „Învăţăturilor" către fiul său Theodosie, pe Coresi, Varlaam, cronicarii, pe cărturarii Şcolii ardelene şi poeţii Iancu Văcărescu, C. Conachi, A. Pann. În partea a doua se subliniază însemnătatea „direcţiei noi" şi a personalităţii lui T. Maiorescu. Aproape toţi junimiştii sînt incluşi. Eminescu este văzut prin prisma portretului pe care Maiorescu i-l consacrase. *Împărat şi proletar*, *Sărmanul Dionis*, *Egipetul* sînt apreciate ca „mărgăritare preţioase", gustul autorului selectînd însă *Mortua est* drept cea mai reprezentativă scriere eminesciană. Al. Macedonski, aflat la primul său volum, e caracterizat prin vers uşor, rimă bogată, stil curgător. Aprecierile sînt de multe ori simplificatoare, cu accent pe acţiunea culturală, dar, pentru secolul al XIX-lea, *Conspectul*... oferă cele mai multe informaţii asupra unor publicişti şi scriitori mai puţin cunoscuţi. Sursele lui **P.** au fost bibliografia lui D. Iarcu şi *Lepturariu rumânesc* al lui A. Pumnul. **P.** şi-a continuat activitatea pînă la 1890, publicînd versuri (*Suveniri*), nuvele (*Eufrosina sau Virtutea unei femei*, *Rezultatul inspiraţiunei unei mame*) şi o prelucrare (*Caterina Cornaro, episod istorico-romantic*).

— *Aurora Bucovinei. Poezii. Cu o privire fugitivă asupra literaturei române în genere, iar în special asupra mişcărei literare din acea provincie a Daciei*, Bucureşti, Tip. Andrici, 1872 ; *Suveniri*, Bucureşti, 1874 ; *Eufrosina sau Virtutea unei femei*, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1875 ; *Conspect asupra literaturei române şi scriitorilor ei de la început şi pînă astăzi, în ordine cronologică*, partea I, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1875, partea II, Bucureşti, Tip. Naţională, 1876 ; *Rezultatul inspiraţiunei unei mame*, Bucureşti, 1891.

— 1. *[Informaţii biografice]*, în *Anuarul oficial, Ministerul Instrucţiunii şi al Cultelor*, 1909, *11*, *603* ; 2. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 3920, vol. 10/1909 ; 3. G. Bogdan-Duică, *Eminescu în societatea „Orientul"*, ME, II, 1931, fasc. 7 ; 4. Bucur, *Istoriografia*, *28—30*.

S. C.

POPAZOLU-ZINEANU, Panaite (mijlocul sec. XIX), autor dramatic. Este autorul unei piese originale, scrisă în anul 1858 şi intitulată *Visul păstorului român sau O zi a serbării Unirii*. Compunerea, un vodevil în două acte, cu o intrigă naivă şi stîngace, exaltă ideea Unirii şi se încheie printr-un tablou alegoric închipuind înfrăţirea celor două provincii româneşti, Moldova şi Muntenia. Acţiunea, care se petrece în 1858, în Munţii Neamţului, aduce în scenă un cuplu de îndrăgostiţi, Viorica şi Gheorghe. Gheorghe ţine să-şi sărbătorească nunta chiar în ziua Unirii. (În dramaturgia Unirii, nunta e un motiv frecvent, cu valoare de simbol). Partea comică a piesei este susţinută de grotescul Andronachi, negustor care rîvneşte la Viorica, precum şi de către Teleleu Axinte, care face haz mereu de vîrstnicul pretendent. Limba, vioaie şi presărată cu expresii şugubeţe, în duh ţărănesc, e surprinzător de firească.

— **Ms.** : *Visul păstorului român sau O zi a serbării Unirii* (1858), A.S.I., ms. 285.

— 1. Mihai Florea, *O piesă inedită din epoca Unirii*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XI, 1964, 1.

I. L.

POP-DENSUŞIANU, Bizanţiu (Vizantie) (1798, Măceu, j. Hunedoara — 1.V.1857, Densuş, j. Hunedoara), culegător de folclor şi autor de versuri. Este unul dintre fiii preotului greco-catolic Nicolae Pop din Măceu şi ai soţiei acestuia, Tanasia. În 1824 **P.-D** absolvea teologia la Blaj. Hirotonisit în 1827, se căsătoreşte cu Sofia Popovici, stabilindu-se, în 1828, în Densuş. Dintre cei şapte copii ai lui **P.-D.**, doi se vor afirma îndeosebi în cultura românească: Aron Densuşianu, ca literat, şi Nicolae Densuşianu, ca istoric. De la **P.-D.** a rămas o colecţie de versuri populare, descoperită în 1966 într-un manuscris al Bibliotecii din Drobeta-Turnu Severin. Alături de compuneri ce ţin de tradiţia bisericească, celebrînd sărbători religioase sau evenimente ca naşterea, căsătoria, moartea, „teologul" din Blaj consemnează în 1821 şi unele „cîntece" de factură pronunţat laică (*Verşul horincii*, *Nevasta trăind rău cu bărbatul*, *Vers de veselie*, *Verşul fetelor ce rămîn nemăritate*). Nu-i exclus să fi fost ispitit acum a alcătui el însuşi versuri în manieră populară. *Verşul rumânului* sau *Verşul Corinei* par a ilustra această îndeletnicire, la care a renunţat cu timpul întreprinzătorul părinte al Densuşenilor.

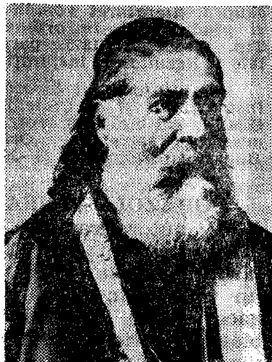
— *Colecţiune de cîntece*, A.S.M., ms. 46.

— 1. *Arhiva Beniamin Densuşianu*, mapa I, B.A.R. ; 2. N. Iorga, *Neamul românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească*, I, Bucureşti, Minerva, 1906 *283—285, 288—289* ; 3. C. I. Istrati, *Nic. Densuşianu. Viaţa şi opera sa*, Bucureşti, Socec — Sfetea, 1912, *5—10* ; 4. Ernest Armeanca, *Însemnările unui tribun din 1848/49*, AIN, VI, 1931—1935 ; 5. Gr. T. Pop, *Un Conachi „avant la lettre"? Pe marginea unui manuscris*

necunoscut din biblioteca de la Turnu Severin, RMR, III, 1966, 6 ; 6. Marin Bucur, *Ovid Densusianu*, Bucureşti, E.T., 1967, 6—9 ; 7. Georgeta Antonescu, *Aron Densuşianu*, Cluj, Dacia, 1974, 7—12.

R. Ş.

POPEA, Nicolae (29.II.1826, Braşov — 8.VIII.1908, Caransebeş), cărturar. Fiu al preotului Neagoe Popea, a urmat cursul secundar la Braşov şi Blaj. **P.** a studiat dreptul la Cluj (1843—1846), de unde pleacă la Viena pentru studii teologice. În 1848 era căpitan în garda românească din Braşov, luînd parte activă la revoluţie. În 1854, Andrei Şaguna l-a angajat ca secretar personal şi, după doi ani, ca profesor la seminarul din Sibiu. Se va călugări (primind numele Nicolae în locul celui de Neagoe) la Sibiu, în 1856, la îndemnul lui Şaguna. Ca funcţionar al Consistoriului, **P.** a înaintat repede la gradul de vicar arhiepiscopal (1870). Este hirotonisit arhimandrit în 1871. După moartea lui Şaguna, el candidează, fără reuşită, la alegerile pentru desemnarea noului mitropolit al Ardealului. Luptă pentru cîştigarea drepturilor politice şi culturale ale românilor ardeleni. Deputat în Dieta transilvană (în 1863) şi în Senatul imperial, este şi preşedinte al Comitetului naţional român (1878—1881). Pentru meritele sale de istoric şi cărturar este ales în 1877 membru onorar şi în 1899 membru activ al Academiei Române. Din 1889 pînă la moarte a fost episcop la Caransebeş.

P. a avut activitate bisericească, politică, dar şi literară. Împreună cu Al. Papiu-Ilarian, redacta la Cluj, în 1846, foaia literară manuscrisă „Zorile pentru minte şi inimă". Se numără şi printre iniţiatorii editării gazetei „Tribuna" (1884). Publică diferite articole în „Telegraful român" şi altele, în limba germană, în reviste vieneze. În 1868 publică o serie de articole istorice cu titlul *Vechia metropolie ortodoxă română a Transilvaniei, suprimerea şi restaurarea ei*, apărută în volum în 1870, care conţine şi numeroase acte, petiţii şi documente. În această lucrare, care a provocat o polemică între el şi I. M. Moldovanu, a încercat să adune toate argumentele în sprijinul vechimii şi continuităţii mitropoliei române în Ardeal. Cele mai importante lucrări ale lui **P.** sînt cele închinate vieţii şi activităţii lui Andrei Şaguna : *Arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron de Şaguna* (1879) şi *Memorialul arhiepiscopului şi metropolitului Andrei baron de Şaguna sau Luptele naţionale-politice ale românilor. 1846—1873* (1889), în care, paralel cu viaţa lui Şaguna, **P.** urmăreşte întreaga viaţă social-istorică a Transilvaniei din jurul anului 1848.

— *Vechia metropolie ortodoxă română a Transilvaniei, suprimerea şi restaurarea ei*, Sibiu, Tip. Krafft, 1870 ; *Escelenţia sa arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1873 ; *Contra-critica la critica d-lui I. M. Moldovanu*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1873 ; *Arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1879 ; *Memorialul arhiepiscopului şi metropolitului Andrei baron de Şaguna sau Luptele naţionale-politice ale românilor. 1846—1873*, I, Sibiu, Institutul tipografic, 1889 ; *Arhiepiscopul şi mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1900.

— 1. Iorga, *Ist. bis.*, II, 303—304 ; 2. I. Lupaş, *Nicolae Popea şi Ioan M. Moldovanu*, Bucureşti, Cartea românească, 1920 ; 3. I. Lupaş, *Episcopul Nicolae Popea membru activ al Academiei Române*, Cluj, Tip. Eparhiei ortodoxe române, 1933 ; 4. Iorga, *Oameni*, I, 141—145, 293—296 ; 5. Al. I. Ciurea, *Clerici şi personalităţi ale bisericii române din Transilvania şi Banat, membri ai Academiei Române, înainte de 1 decembrie 1918*, MO, XXI, 1969, 1—2.

A. S.

POPESCU, Nicolae D. (9.VIII.1843, Bucureşti — 8.VI.1921, Bucureşti), prozator. Era fiul preotului Dimitrie Popescu de la biserica Icoanei din Bucureşti. Şi-a întrerupt prematur şcoala, intrînd, în 1861, copist la Ministerul de Externe. În 1876 era arhivist-şef tot acolo, slujbă pe care şi-a menţinut-o pînă în 1913, cînd a ieşit la pensie.

P. este cunoscut mai întîi prin calendarele pe care le scoate, începînd din 1866, timp de peste patruzeci de ani, sub diferite titluri : „Calendarul pentru toţi", „Calendarul României", „Calendarul amuzant", „Calendarul istoric şi popular", „Calendarul Daciei", „Calendarul pentru români", „Calendarul basmelor", „Calendarul progresului", „Calendarul amuzant şi picant", „Calendarul pentru toţi românii", „Calendarul pentru toţi fiii României" ş.a. Aici îşi publică proza de inspiraţie istorică, prelucrările de literatură populară. Colaborează şi la unele din revistele vremii : „Amicul familiei", „Telegraful", „Ghimpele", „Revista contimporană", „Revista literară şi ştiinţifică", „Columna lui Traian", „Vatra", „Revista literară", „România ilustrată" ş.a. **P.** semna şi Nedea, Popnedea, N. D. P. Sporadic şi neinspirat s-a încercat în schiţe şi nuvele de prezentare a moravurilor contemporane. Alte nuvele, care au ca pretext războiul pentru Independenţă din 1877 (*Primul rănit, Botezul de sînge, Sora de caritate* ş.a.), se reduc, în fapt, la elementare istorioare moralizatoare şi patriotarde. **P.** abordează însă frecvent nuvela cu subiect istoric, imaginînd cu facilitate întîmplări romanţioase. *Radu al III-lea cel Frumos, Constantin Mavrocordat, Fata de la Cozia, Lupu Mehedinţeanu, Maria Putoianca, Juneţea lui Mihai Viteazul, Mihai Viteazul şi călăul* aveau intenţia de a evoca un anume moment istoric, dar se limitau, în cele din urmă, la fabricarea unor intrigi şi personaje schematice, accesibile cititorului nepretenţios. Poligraful şi-a făcut o oarecare faimă prin aceste scrieri, ca şi prin nuvelele şi romanele haiduceşti. Ciclurile consacrate haiducilor Iancu Jianu, Bujor, Tunsu, Codreanu, Mihul Copilul se caracterizează prin înfăţişarea simplistă a conflictului dintre bine şi rău, excesiva utilizare a senzaţionalului şi prin aglomerarea naraţiunii cu scene de violenţă şi omoruri. Specia ţine de o etapă de început a romanului de aventuri autohton. **P.** a fost comparat, dealtfel, cu Ponson du Terrail. A avut numeroşi imitatori, printre care Panait Macri şi Ilie Ighel-Deleanu. Mai publică, prelucrate, alterate, numeroase basme şi legende populare, adunate într-o colecţie apărută în patru tomuri. Tot el editează, cu modificări şi adăugiri de la o ediţie la alta, culegerea *Dorul inimei*, care cuprinde versuri populare, romanţe, cîntece de lume, cuplete, poezii de V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Al. Sihleanu, N. Nicoleanu ş.a., traduceri, versificări ce îi aparţineau, colecţie care amintea, cel puţin ca structură, de aceea a lui Anton Pann. **P.** a localizat piesa *La Bergère des Alpes* de Ch.

Desnoyer şi A. D'Ennery, devenită *Păstoriţa Carpaţilor*, jucată cu succes stagiuni în şir, începînd cu cea din 1877—1878.

— *Radu al III-lea cel Frumos*, Bucureşti, Tip. Vaidescu, 1864 ; *Amazoana de la Rahova*, Bucureşti, Ioaniţiu, 1870 ; *Prizonierul român de la Plevna*, ed. 2, Bucureşti, Ioaniţiu, 1879 ; *Dorul inimei*, Bucureşti, Tip. Luis, 1879 ; *Supliment la „Dorul inimii"*, ed. 8, Bucureşti, Steinberg, 1881 ; *Amorul*, ed. 6, Bucureşti, Steinberg, 1888 ; *Mica poezie a Dorului inimei*, Bucureşti, Steinberg, 1915 ; *Micul dor al inimii*, Bucureşti, Steinberg, 1920 ; *Cîntece de dor şi amor şi alte cuplete din cele mai hazlii*, Bucureşti, Şaraga ; *Iancu Jianu*, Bucureşti, Rădulescu, 1880 ; *Iancu Jianu, căpitanul de haiduci*, ed. 3, Bucureşti, Steinberg, 1881 ; *Miul haiducul*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1881 ; *Tunsul haiducul*, Bucureşti, Steinberg, 1881 ; *Moartea lui Bujor haiducul*, Bucureşti, Steinberg, 1882 ; *Bujor haiducul*, Bucureşti, Steinberg, 1882 ; *Codreanu haiducu*, Bucureşti, Steinberg, 1882 ; *Meşterul Manole sau Fundarea monastirei Curţii de Argeş*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1882 ; *Constantin Brîncoveanu*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1885 ; *Fata de la Cozia*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1887 ; *Iancu Jianu, zapciu de plasă*, ed. 4, Bucureşti, Steinberg, 1887 ; *Santinela de la Griviţa*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1889 ; *Căpitan Buzdugan*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1890 ; *Primul rănit*, Bucureşti, Steinberg, 1890 ; *Botezul de sînge*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Boierii haiduci*, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Peneş Curcanul*, ed. 2, Bucureşti, 1892 ; *Sora de caritate*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Războiul dintre haiduci şi ruşi*, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Carte de basme*, I—IV, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1892 ; *Maria Putoianca*, Braşov, Ciurcu, 1892 ; *Radu Anghel*, I—II, ed. 3, Bucureşti, Steinberg, 1893 ; *Bătălia de la Călugăreni*, Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Juneţea lui Mihai Viteazul*, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1895 ; *Mihai Viteazul şi călăul*, I, ed. 2, Bucureşti, Steinberg, 1895 ; *Tinereţea lui Iancu Jianul, vestitul căpitan de haiduci*, ed. 7, Bucureşti, Tip. Concurenţa, [1909] ; *Dragostea lui Iancu Jianu cu Sultana Gălăşeasca*, ed. 6, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Prinderea lui Iancu Jianu, căpitanul de haiduci*, ed. 6, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Scăparea lui Iancu Jianu din ocna părăsită*, ed. 6, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Voinea Voinicul sau Tinereţea lui Bujor*, ed. 4, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Tinereţea lui Tunsu haiducul*, ed. 5, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Isprăvile tîlhăreşti ale lui Nicolae Grozea, Dumitru Lungu şi Ioniţă Tunsul*, Bucureşti, Tip. Concurenţa ; *Porcul fermecat şi alte basme foarte hazlie*, Bucureşti, Tip. Concurenţa. Ms. : *Păstoriţa Carpaţilor*, A.S.I., ms. 877. — Tr. : Em. Gaboriau, *Crimele misterioase*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1880.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *28—30* ; 2. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, *„Păstoriţa Carpaţilor", comedie imitată din franţuzeşte de N. D. Popescu*, RLB, II, 1878, 232 ; 3. R., *„Păstoriţa Carpaţilor"*, PSS, XI, 1878, 34 ; 4. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *153* ; 5. *Encicl. rom.*, III, *643* ; 6. B. Brănişteanu, *Istoria unui calendar popular*, ADV, XVII, 1905, 5879 ; 7. N. D. Popescu, *Jubileul „Calendarului" meu, Istoria unei familii de oameni muncitori urmată de autobiografia mea*, CRO, 1906 ; 8. Sadoveanu, *Opere*, VI, *329—333* ; 9. Iorga, *O luptă*, II, *115* ; 10. Barbu Lăzăreanu, *N. D. Popescu*, ALA, II, 1921, 31 ; 11. *N. D. Popescu*, în *Calendarul ziarului „Dacia"*, Bucureşti, Tip. Gutenberg, 1922, *116* ; 12. N. Iorga, *Pagini alese*, I, îngr. M. Berza, Bucureşti, E.L., 1965, *44—45* ; 13. *O mai veche convorbire cu N. D. Popescu*, GAC, X, 1940, 3—4 ; 14. Călinescu, *Ist. lit.*, *530* ; 15. Dinu Pillat, *Romanul de senzaţie în literatura română din a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, Bucureşti, Tip. Talazul, 1947, *30—47* ; 16. G. Călinescu, *Note despre doi scriitori populari (N. D. Popescu, N. Burlănescu-Alin)*, BTŞ, I, 1948, 1 ; 17. Massoff, *Teatr. rom.*, III, *36—37, 105, 395*.

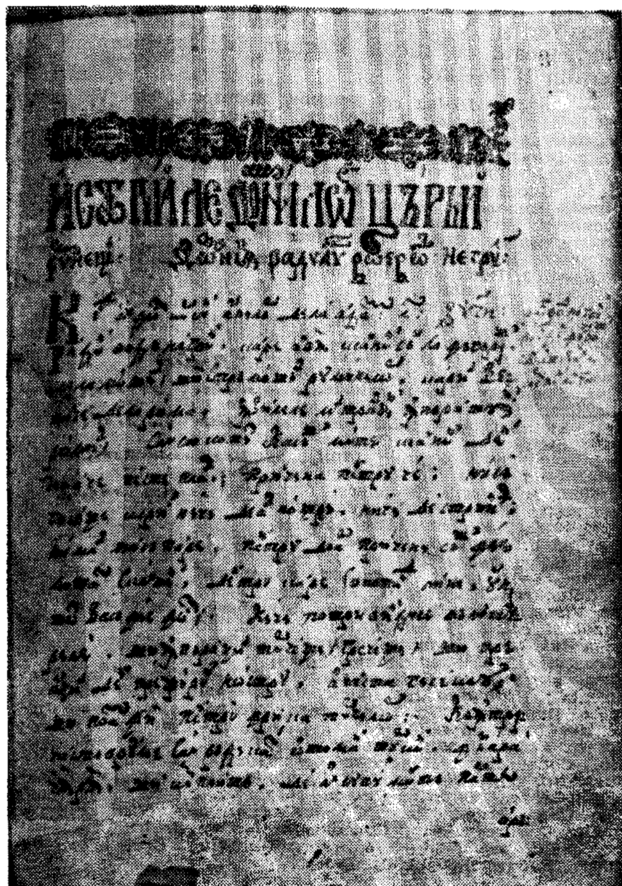
G. D.

POPESCU, Radu (c. 1655 ⟨3, 8, 10, 25, 26, 30, 36⟩ — 1729 ⟨8, 14, 24, 25, 36⟩, Bucureşti), cronicar. Este unul dintre cei trei copii ai vistierului Hrizea şi ai Mariei, fiică a marelui ban Gheorghe şi soră a lui Ivaşco Băleanu, ambii, împreună cu Hrizea însuşi, reprezentanţii facţiunii boiereşti aşa-numite „a Bălenilor", adversară, în Ţara Românească, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, partidei cantacuzineşti. Biblioteca bunicului dinspre tată al lui **P.**, vistierul Gheorghe Carida (originar din Trikke, din părţile Ianinei, ucis în 1655, în timpul răscoalei seimenilor) număra cărţi de pravili căutate în epocă, ceea ce dezvăluie o anumită tradiţie de cultură în familia viitorului cronicar, despre ale cărui studii nu se cunosc date precise. Logofăt de vistierie în 1675, „Radu sin Hrizii", cum semna pe atunci în documente, trăieşte curînd tragedia morţii părintelui său, închis la începutul anului 1680, sub pretexte financiare, şi executat cîteva luni mai tîrziu, la Snagov, din ordinul domnitorului Şerban Cantacuzino. Sărăcită, familia pribegeşte la Istanbul, apoi în Moldova, de unde revine prin 1687 ⟨8⟩. Împreună cu fratele său, postelnicul Gheorghe, **P.** plăteşte acum datoriile rămase de pe urma tatălui. Între 1692 şi 1696 este clucer de arie. În 1698 fraţii răscumpără satul Popeşti din Ilfov, moştenire de la bunica Sofia, soţia vistierului Carida, moşie de la care îşi va lua numele cronicarul. Amestecat, în 1700, în complotul urzit de Dumitraşcu Corbeanu, Constantin Brîncoveanu l-„au pedepsit puţină vreme cu închisoarea". În anii următori, ocupă dregătorii mărunte — ispravnic pentru strîngerea haraciului în Vîlcea (1701) sau ispravnic la „Vel Ocna" din Rîmnic (1703). Este numit, tot de Brîncoveanu, mare vornic de Tîrgovişte (1712). Cunoscător al limbilor greacă, latină şi turcă, preţuit uneori pentru abilitatea diplomatică, îndeplineşte cîteva misiuni mai însemnate la începutul domniei lui Brîncoveanu, în a cărui dizgraţie a căzut mai tîrziu, apoi în timpul domniei lui Ştefan Cantacuzino. În 1689 Brîncoveanu îi încredinţase o solie dificilă pe lîngă generalul austriac Heissler. În toamna anului 1714, **P.** pregăteşte „conacе" şi supraveghează trecerea prin ţară a regelui Suediei, Carol al XII-lea, iar în 1715 face parte dintre boierii trimişi să soluţioneze neînţelegerile ivite la hotarul cu turcii din raiaua Brăilei. La apogeul carierei sale politice ajunge însă în timpul celor două domnii ale lui Nicolae Mavrocordat. În 1716 primeşte demnitatea de mare vornic, în acelaşi an este numit mare ban şi, din nou, mare vornic, începînd din 1719. Lui Nicolae Mavrocordat, căruia îi dedică *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti*, **P.** îi rămîne îndatorat cu atît mai mult, cu cît, în 1716, el nu fusese străin, cum ar lăsa să se înţeleagă în cronica sa, de împrejurările ce îl fac pe domnul fanariot prizonier al nemţilor. Refugiat apoi la Braşov, între 1716—1718, se alătură partidei filoaustriece, ca semnatar al memoriilor repetate trimise la Viena, stăruind pentru aducerea în scaunul ţării a lui Gheorghe, fiul lui Şerban Cantacuzino. La capătul unei vieţi agitate, bătrînul sfetnic al lui Mavrocordat se călugăreşte, probabil în 1724, primind numele de Rafail în mănăstirea Radu Vodă din Bucureşti, în care continuă să-şi scrie cronica şi unde, peste cîţiva ani, îl va surprinde sfîrşitul.

Cronica lui **P.**, *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti*, consemnînd evenimente petrecute între anii 1290—1728, a fost publicată întîi în „Magazin istoric pentru Dacia", în 1846 şi 1847, parţial sub semnătura lui Constantin căpitanul (Filipescu). Un fragment, cuprinzînd istoria anilor 1688—1699, a fost descoperit de C. Giurescu şi editat abia în 1906. În legătură cu paternitatea cronicii au existat şi continuă să existe controverse. Nefiind transmis integral de nici unul din manuscrisele păstrate, textul a fost reconstituit după numeroase fragmente independente sau cuprinse în diferite compilaţii. Fragmentarea extremă se consideră a fi reflexul puternicelor accente polemice pe care letopiseţul le conţine, precum şi al folosirii parţiale a scrierii în corpurile de cronici comandate de Nicolae Mavrocordat. Unul dintre acestea, alcătuit în Ţara Românească de Radu Lupescu, „logofeţelul de divan", în 1729, include, în prelungirea cronicii lui Radu Greceanu, menţionînd ca autor pe **P.**, fragmentul final, de la 1699 (octombrie) pînă la 1728, al *Istoriilor domnilor Ţării Româneşti*. Capitolele din *Istorii...* referitoare la cele două domnii ale lui Nicolae Mavrocordat în Ţara Românească se află precedate, în-

tr-o altă compilaţie de cronici, de letopiseţul consacrat de Nicolae Costin şi Axinte Uricariul celor două domnii în Moldova ale lui Mavrocordat. I se atribuie lui **P.**, aproape fără rezerve ‹47›, şi aşa-numitul „fragment de legătură", publicat de C. Giurescu, ce pune, conform tradiţiei manuscrise, în relaţie directă cronica recunoscută ca aparţinîndu-i cu aceea asupra paternităţii căreia părerile diferă. Discuţia se restrînge în fapt la partea de început a cronicii (urmînd şirul evenimentelor de la 1290 pînă la 1688), atribuită iniţial, printr-o eroare în care s-a persistat, lui Constantin căpitanul Filipescu ‹2, 4, 5, 6, 7, 17›, considerată pînă astăzi a fi opera aceluiaşi **P.** ‹3, 8, 18, 22, 24, 25, 31, 39, 42, 46, 49, 50›, ori apreciată ca aparţinînd unui autor necunoscut ‹10, 26, 30, 32, 36, 37, 47, 61›. Această primă parte a cronicii, cu pronunţat caracter facţionar, conţinînd vehemente acuze la adresa Cantacuzinilor, a fost, izolat de rest, identificată de adversarii paternităţii lui **P.** cu „cronica Bălenilor", ce trebuia să fi reprezentat, la timpul potrivit, o replică la **Letopiseţul cantacuzinesc*. Controversa se extinde şi asupra timpului elaborării scrierii. Conform cîtorva opinii, redactarea primei părţi a cronicii (de la 1290 la 1688) s-ar fi încheiat în jurul anilor 1686 ‹30›, 1687—1688 ‹4, 8, 24› sau după 1693 ‹3›. Potrivit unei alte păreri, scrierea *Istoriilor...* ar fi început abia după 1703 ‹31›. Restul cronicii (de la 1688 la 1729) se consideră a fi fost redactat în trei etape, între anii 1719—1729. O cercetare mai nouă asupra izvoarelor scrise utilizate de autorul *Istoriilor domnilor Ţării Rumâneşti* ar pleda pentru ideea că întreaga cronică, inclusiv partea de la 1290, a început a fi redactată după 1718 ‹42›.

Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti au fost concepute după un plan vast, evidenţiind efortul de prelucrare a informaţiei provenind din numeroase surse documentare, cronici interne sau scrieri ale unor istorici străini, la care s-au adăugat, odată cu mijlocul secolului al XVIII-lea, tradiţia orală, amintiri de familie, mărturiile cronicarului. Ca şi autorului *Letopiseţului cantacuzinesc*, cu care se înfruntă, cronicarului îi furnizează date privitoare la istoria Ţării Româneşti vechile anale ale ţării, **Viaţa patriarhului Nifon*, **Cronica Buzeştilor*, poema grecească a vistierului Stavrinos *Vitejiile prea cucernicului şi prea viteazului Mihai voievod* sau *Istoria celor petrecute în Ţara Românească. Începînd de la Şerban voievod, pînă la Gavriil voievod* de Matei al Mirelor. Este de presupus, de asemenea, că unele detalii asupra conflictului dintre Băleni şi Cantacuzini au trecut în *Istorii...* din textul violent anticantacuzinesc, astăzi pierdut în forma sa originară, al adevăratei „cronici a Bălenilor" ‹42›. Încă rămîne controversat raportul *Istoriilor...* cu **Anonimul brîncovenesc* şi cronica lui Radu Greceanu ‹59›. Pentru evenimentele din istoria Moldovei, cronicarului i-au stat la îndemînă letopiseţul lui Grigore Ureche (care i-a parvenit, se pare, după 1716), precum şi aşa-numita *Cronică buhuşească*, intrată ulterior în compilaţia **Cronicii anonime racoviţene*. Este posibil ca autorul *Istoriilor...* să fi cunoscut, într-o versiune trunchiată însă, şi *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aaron-Vodă încoace* al lui Miron Costin ‹42›. Sînt consultaţi, de asemenea, istorici bizantini, între care, citat frecvent de cronicar, Georgios Sphrantzes (în prelucrarea lui Macarie Melissenos), precum şi Gheorghe Brancovici cu *Hronica slovenilor Illiricului, Misiii cei din sus şi cei din jos Misii*, polonezul P. Piasecky, ori saşi ca Simeon Massa, Marcus Fuchs şi Christian Lupinus, ale căror anale le va fi cunoscut **P.** în perioada şederii sale la Braşov.

Fără a se distinge ca o conştiinţă în istoriografia românească a vremii, în care începuseră să se afirme elemente ale gîndirii umaniste, **P.** se vădeşte a fi totuşi un spirit iscoditor şi sistematic, deprins a aduna izvoarele cu rîvnă şi a le utiliza cu prudenţă, după o prealabilă confruntare şi selecţie. Se remarcă în *Istorii...* tendinţa de prezentare a evenimentelor interne în contextul mai larg al istoriei universale. În cronică apar numeroase referiri la Moldova şi Transilvania (**P.** aminteşte şi el de originea romană a poporului, implicit subzistînd aici şi ideea unităţii de neam a românilor), dar şi date privind istoria Bizanţului, Imperiului otoman, Serbiei, Austriei, Rusiei, Poloniei sau Ungariei. Ca şi în *Letopiseţul cantacuzinesc*, dar într-o prelucrare istoriografică superioară, *Istoriile...* aduc ştiri începînd cu întemeierea ţării, adică, potrivit tradiţiei „descălecatului" lui Radu Negru, de la 1290. În prima parte a cronicii, autorul, riguros în consemnarea informaţiilor, insistă asupra unor domnii semnificative din Ţara Românească, precum cele ale lui Mircea cel Bătrîn, Vlad Ţepeş, Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Radu de la Afumaţi sau Mihai Viteazul, cel pe care „tîlhariul" Basta, „cu înşălăciune l-au omorît". Nu lipsesc însă nici datele despre personalităţi ca Iancu de Hunedoara, Ştefan cel Mare („Ştefan vodă cel Bun" al Moldovei), Petru Rareş. În ceea ce priveşte episodul domniei lui Mihai Viteazul, în *Istorii...* se poate recunoaşte una din principalele surse utilizate de N. Bălcescu în *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul;* (lui Bălcescu, căruia nu-i va fi displăcut un anume patos conţinut

în relatarea cronicarului despre voievod, *Istoriile...* par a-i fi sugerat și procedeul acumulării verbelor, în descrierea bătăliei de la Călugăreni). Începînd cu secolul al XVII-lea, atît ineditul faptelor, cît și originalitatea tratării sporesc, cronicarul angajîndu-se treptat în polemică, uneori deschisă, alteori disimulată, cu autorul *Letopisețului cantacuzinesc*. Ambii condamnă deopotrivă „nebuniile" dorobanților și seimenilor răzvrătiți în timpul domniilor lui Matei Basarab și Constantin Șerban, a căror mișcare ia în *Istorii...*, ca și în *Letopisețul cantacuzinesc*, proporțiile unui tablou apocaliptic, evocat cu înfricoșare și oroare. Față de domnii ce se succed, de la Radu Șerban pînă la Constantin Brîncoveanu, atitudinea lui **P.** se modifică, potrivit admirațiilor sau resentimentelor perpetuate prin tradiție în familia Bălenilor. La 1630, un Leon vodă nemulțumea, silind pe boieri „de plătea județele cu bani". În schimb, autorul a auzit „pe bătrînii noștri" mărturisind despre bunele rînduieli ale domniei lui Matei Basarab, ctitor de mănăstiri și al altor zidiri cu faimă, a cărui vistierie nu s-a umplut pînă nu s-au plătit toate datoriile țării. Același domn este deplîns pentru nenorocul de a fi avut în Moldova un vrăjmaș consecvent ca Vasile Lupu, pe care cronica îl ridiculizează cînd se ivește prilejul (pentru o luptă pe care domnul Moldovei o evită, lîngă Buzău, cînd „fără nici un război au dat dosul", după înfrîngerea de la Finta sau pentru surpriza îndelung pregătită de Gheorghe Ștefan — prilej pentru autor de a introduce scena „jucată" de marele logofăt moldovean, reținută și de Miron Costin, apoi de Ion Neculce în *O samă de cuvinte* : pretextînd că jupîneasa sa trage să moară, logofătul reușește să plece de la curte și să iasă în întîmpinarea oștilor muntene și transilvane, pe care le aștepta pentru a se ridica împotriva domnului). Caracterul partizan al cronicii se accentuează treptat, pe măsură ce în relatare apar ca protagoniști reprezentanții principali ai celor două partide adverse. Evocînd domnia lui Mihnea III Radu, domn autoritar, ordonînd numeroase execuții, înfățișate drept ucideri perfide sau ca odioase și rafinate masacre, cronica semnalează existența unui conflict unic, ce opune nediferențiat marea boierime — domnitorului. Mai tîrziu, domniile lui Grigore Ghica, Antonie din Popești, Gheorghe Duca sau Șerban Cantacuzino ilustrează, fiecare, din perspectiva cronicii, triumful uneia sau alteia dintre partidele feudale ce-și dispută supremația. Instigat împotriva Cantacuzinilor, Grigore Ghica, din ordinul căruia este sugrumat, în 1663, în trapeza mănăstirii Snagov, postelnicul Constantin Cantacuzino, apare în „cronica Bălenilor" ca „judecător drept și milostiv, și gingaș întru toate". Cu aer de imparțialitate, autorul cronicii insinuează că intrigile, „amestecăturile", constituiau o îndeletnicire exclusiv a fiilor postelnicului, între care Șerban, cu aspirații la domnie. Tutelat de Cantacuzini, „ticăitul" Antonie din Popești, în timpul căruia fiii postelnicului „să mărise" peste măsură, mazilește pe Băleni din funcțiile importante, astfel încît „s-au spart divanul". Banul Mareș, și el din tabăra rivală, circulă acum fără smerenie de la București la Craiova, cu trîmbițe, tobe, surle și grapă („steag bănesc"), intrigînd pe cronicar, iar „Postelniceștii" găsesc vreme „să caute moartea tătîne-său, den cine au fost". Niște „răvășale" scoase de feciorii postelnicului acuză pe vornicul Stroe Leurdeanu, căruia i se face „judecată dă moarte". Asupra sentinței se revine însă și are loc călugărirea silită a vornicului. Dacă apoi Gheorghe Duca încearcă o politică echilibrată, mai temperînd din orgoliile cantacuzinești și readucînd pe Bălenii pribegi în țară, domnia lui Șerban Cantacuzino — în timpul căreia piere, de moarte cumplită, părintele cronicarului, vistierul Hrizea — recheamă imaginea apocalipsei („mare și întunecat nor și plin dă fulgere și de trăsnete au căzut..."). Totul apare acum răstălmăcit cu înverșunare, petrecerile și veselia de la încoronarea domnului fiind taxate ironic drept psihoză colectivă, efect al „orbirii" generale și al „amăgelilor" Cantacuzinului („care nu avea vin, bea apă pentru sănătatea lui Șărban-vodă, și juca și chiuia..."). Ambițiosul program politic și cultural al domnitorului pare cu totul ignorat, cum și mai tîrziu, cel al lui Brîncoveanu. Cronicarul nu omite însă a aminti, între altele, de amestecul frecvent al lui Șerban în Moldova, de lipsa de loialitate a domnului muntean față de Gheorghe Duca și Dumitrașcu Cantacuzino sau despre solia trimisă la Viena, cu cărți de închinare către austrieci, așadar de „trădarea" față de Poartă, pe care el o „adormea", pretinzînd că mediază pacea între împărați. Pe Cantacuzini, „șaitanici oglulari" (fiii dracului), îi va acuza ulterior de a fi provocat moartea lui Brîncoveanu. Începînd cu anul 1688, caracterul de compilație al scrierii dispare, *Istoriile...* transformîndu-se de aici înainte în cronică neoficială brîncovenească, apoi în jurnal de curte mavrocordătesc. Stăruind într-o rezervă ostilă, lui Brîncoveanu cronicarul îi impută defecte morale (dorința de mărire, lăcomia, cruzimea), ori decizii ca sporirea haraciului, în 1703, sau jocul duplicitar în preajma luptei de la Stănilești, din 1711. Disociind între „fericire" și slavă, **P.** este departe de a-i face domnului executat de turci la Constantinopol în 1714 apoteoza, precum Radu Greceanu și, într-o măsură, autorul *Anonimului brîncovenesc*. Meritele contestate lui Brîncoveanu sînt transferate, în schimb, encomiastic, dar se pare nu tocmai dezinteresat, fanariotului Nicolae Mavrocordat. Altfel, pătimaș și polemic, memorialistul nu devine decît la ocazii moralist, după cum, participant la evenimente înainte de a fi devenit el însuși personaj al cronicii sale, marele dregător al lui Mavrocordat nu pare vreodată obsedat de principii etice.

Ca în majoritatea cronicilor muntene, nu portretul, ci situația și acțiunea derulată cu nerv se impun atenției în primul rînd în *Istoriile domnilor Țării Rumânești*, retorica disimulării, poza ingenuă, dialogul concis și alert, limbuția insinuantă și malițioasă a cronicarului. Deși pe alocuri aridă, datorită unui anume exces de informații — **P.** deplînge în cîteva rînduri puținătatea izvoarelor și lacunele, sesizabile în scrierea istoriei la noi —, atmosfera specifică a cronicii ține înainte de toate de talentul de a „spune" al autorului, de stilul oral, de varietatea registrului lexical. O umanitate diversă, plină de contraste, gălăgioasă și crudă, surprinsă în ipostaze pitorești sau dramatice, invadează din paginile cronicii ca dintr-o mare frescă de la „descălecatul" țării. Ambianța feudală caracteristică (domnii schimbătoare, rivalitatea dintre grupările boierești, imixtiunile Porții) se constituie din detalii, acumulate treptat, reținînd pulsația febrilă, culoarea, forța tăcută și amenințătoare și, mai rar, petrecerea senină a clipei, ale cărei semnificații se dezvăluie adesea mult după consumarea evenimentelor. Autorul este un neobosit adnotator al faptului divers, din care se extrage, în mare parte, însăși substanța narativă a cronicii sale. Un domn, Vlad vodă, la 1532, se îneacă în Dîmbovița, în timpul unei „primblări" în afara capitalei. „Amăgitor bun", Despot cade, în Moldova, el însuși, în cursa întinsă de Ștefan Tomșa, care îl ucide cu buzduganul. Înainte de a deveni un „Basarab", „aga Matei"

se înfruntă pentru domnie cu Radu Iliaş, „cerut“ de la Poartă. Războiul se bate pe uliţă, între Dudeşti şi Mărcuţa, iar bucureştenii cu copiii, suiţi pe garduri, privesc ca la spectacol. Pe doi trimişi ai lui Hrizea spătar, proclamat domn de seimenii răsculaţi, Constantin Şerban porunci „de-i spînzurară de neşte umbrare“. Despre acelaşi Constantin Şerban, pribeag în Ardeal, se zice că îşi ţinea avuţia „înecată în burie, în heleşteul de la Dobreni“. Reţin, evocate, „jocurile minunate“ ale unui „pehlivan hindiu harap“ de la o logodnă domnească, sau episodul — boccaccesc — cu tinerii, boieri, beizadele, fugind în vremea ciumei, pe la conace, „den loc în loc(...) cu glume, cu rîsuri“. Postelnicului Cantacuzino, care s-ar fi lăudat că el „au popit pă Grigorie vodă, el îl va despopi“, domnul îi arată, cu prilejul unei întrevederi rău prevestitoare, „un chip foarte posomorît şi vorbind cam alăturea cu calea“. Un vistier, Gligorie Halepliu, ridicat la cinste de Ioan Mavrocordat, „luasă obrăznicie mare“, nebăgînd în seamă nici pe boierii mari, nici „pă al doilea“, şi mai are şi năravul de a jefui. După dreptate, cei păgubiţi îşi revendică bunurile („unii cerea cai buni, carii dedese, alţii cerea ţigani, alţii bani, alţii lăstruri, alţii canaveţe...“). Enumerarea se face anticipîndu-se parcă tehnica de mai tîrziu a lui Ion Creangă, printre ai cărui rari precursori în arta înscenării naive şi burleşti cronicarul muntean poate fi uneori invocat, alături de Ion Neculce. Persistă în *Istorii*... un gust, bizantin, al farsei, autorul pare a se încînta de propria-i vocaţie de comediograf.

Prin intermediul aşa-numitei „cronici bălăceneşti“ (redacţie ce a aparţinut urmaşilor lui Constantin Bălăceanu), *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti* ajung a fi cunoscute, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ardelenilor S. Micu şi Gh. Şincai.

— *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti scrise de Constantin Căpitanul* (publ. N. Bălcescu), MID, I, 1845, *83—114, 147—186, 211—250, 279—326, 343—379*, II, 1846, *3—35* ; *Cronica Ţării Rumâneşti*, MID, IV, 1847, *21—62, 93—178* ; *Istoria Moldo-României*, vol. II : *Istoria Ţărei Româneşti*, Bucureşti, Ioanid, 1859, *278—399* ; *Material pentru „Istoria Ţărei Rumâneşti de cînd au descălicat pravoslavnicii creştini aici în ţară“* (publ. Constantin Erbiceanu), BOR, XV, 1891—1892, *883—901* ; *Istoriile domnilor Ţării Româneşti, cuprinzînd istoria munteană de la început pînă la 1688*, îngr. şi pref. N. Iorga, Bucureşti, Socec, 1902 ; [*Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti*] (fragm.), în C. Giurescu, *Contribuţiuni, 80—92* ; *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, în N. I. Simache, Tr. Cristescu, *Viaţa şi opera lui Radu Popescu*, Ploieşti, Tip. Presa noastră, 1943 ; *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti*, CM, I, *225—577* ; *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti*, îngr. Const. Grecescu, introd. Const. Grecescu, Eugen Stănescu, Bucureşti, E.A., 1963.

— 1. Gr. G. Tocilescu, *Studie critice asupra cronicelor române*, RIAF, II, 1884, vol. I, fasc. 2 ; 2. A. Densuşianu, *Ist. lit.*, *224—225* ; 3. Sbiera, *Mişcări*, *200—206, 207—220, 324—326* ; 4. N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; 5. B. Iorgulescu, *Cronicarul căpitan Constantin Filipescu şi biserica din Măteşti zidită de dînsul*, LAR, IV, 1899, 8 ; 6. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *122—131, 143—161, 167—172*, II, *156, 500—505* ; 7. N. Iorga, *Prefaţă* la *„Istoriile domnilor Ţării Româneşti, cuprinzînd istoria munteană de la început pînă la 1688“*, Bucureşti, Socec, 1902 ; 8. C. Giurescu, *Contribuţiuni* ; 9. Bianu, *Manuscrise*, I, *135—136*, II, *281* ; 10. Em. Panaitescu, *Cronicarul Radu Popescu şi „Istoriile domnilor Ţării Româneşti“*, Bucureşti, Göbl, 1908 ; 11. Al. Vasilescu, *Un cronicar bizantin anonim utilizat de autorul „Istoriilor domnilor Ţării Româneşti“*, CL, XLVIII, 1914, 11, 12 ; 12. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *140—148, 149—151* ; 13. Virginia Vasiliu, *Ştirile de istorie munteană din cronica lui Ureche pînă la sfîrşitul secolului XV*, A, XXIX, 1922, 1 ; 14. Giorge Pascu, *Data morţii lui Radu Popescu* şi *Turcisme la Radu Popescu*, A, XXIX, 1922, 2 ; 15. Iorga, *Ist. lit.*, I, *279—280* ; 16. Puşcariu, *Ist. lit.*, *146—149* ; 17. N. Iorga, *Originea lui Mihai Viteazul după o cronică românească*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XVIII, 1936—1937 ; 18. P. P. Panaitescu, *În jurul lui Mihai Viteazul. Răspuns d-lui Iorga*, RIR, VII, 1937, fasc. 1—2 ; 19. Ion Roman, *Paternitatea „Istoriei Ţării Româneşti de la 1689 încoace“*, PL, V, 1940, 10 ; 20. Călinescu, *Ist. lit.*, *34—37* ; 21. C. Grecescu, *Cîteva date noi în legătură cu „Istoriile domnilor Ţării Româneşti“*, ACG, *277—289* ; 22. Alexandru A. Vasilescu, *Contribuţiuni la biografiile cronicarului Radu Popescu şi compilatorului Constantin căpitanul*, ACG, *533—546* ; 23. Const. Grecescu, *Despre „Cronica bălăcenească“*, H, IV, 1944, *116—121* ; 24. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *239—250* ; 25. I. Ionaşcu, *Mărturii relative la cronicarul Radu Popescu*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1945 ; 26. Piru, *Ist. lit.*, I, *171—179, 297—304* ; 27. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *303—360* ; 28. Eugen Stănescu, *Valoarea istorică şi literară a cronicilor muntene*, CM, I, *V—CXXVI* ; 29. Cioculescu, *Varietăţi*, *62—69* ; 30. Panaitescu, *Contribuţii*, *390—476* ; 31. Const. Grecescu, *Introducere* la Radu Popescu, *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti*, Bucureşti, E.A. 1963 ; 32. Eugen Stănescu, *Cronica „Istoriile domnilor Ţării Româneşti“ şi locul ei în istoriografia medievală românească*, în Radu Popescu, *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti*, Bucureşti, E.A., 1963 ; 33. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul*, *164—171* ; 34. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *58—109* ; 35. Octavian Şchiau, *Probleme controversate ale vechii noastre literaturi*, TR, VII, 1963, 19 ; 36. *Ist. lit.*, I, *394—401, 537—542, 547* ; 37. Damian Mioc, *„Istoriile domnilor Ţării Româneşti“ de Radu Popescu vornicul*, STD, XVII, 1964, 1 ; 38. Al. Andriescu, *Neologisme latino-romanice şi neogreceşti în cronica lui Radu Popescu*, OR, *11—14* ; 39. Al. Cărăuşu şi D. Stan, *Un punct de vedere probabilist-informaţional în problema paternităţii cronicii „Istoriile domnilor Ţării Româneşti“*, SCL, XIX, 1968, 2 ; 40. Gabriel Ţepelea, *Începuturile prozei realiste muntene*, ARG, III, 1968, 4 ; 41. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *214—217* ; 42. Dragoş Sebastian Neamţu, *Paternitatea şi datarea cronicii „Istoriile domnilor Ţării Româneşti“*, RL, II, 1969, 50 ; 43. Paul Cernovodeanu, *Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine aux XVII-e et XVIII-e siècles*, RRH, IX, 1970, 4 ; 44. Maria Rădulescu, *Prezentul istoric în „Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti“*, LR, XIX, 1970, 3 ; 45. C. Stănescu, *Cronicarul cronicarilor şi „ura de poruncealǎ“*, ARG, V, 1970, 3 ; 46. Al. Cărăuşu şi D. Stan, *Cu privire la paternitatea cronicii „Istoriile domnilor Ţării Româneşti“*, ACLF, II, *33—35* ; 47. Viorica Negrici, Eugen Negrici, *Aperçu statistique du problème de la paternité de la „Chronique des Băleanu“*, ACLF, II, *53—58* ; 48. Stoicescu, *Dicţ. dreg.*, *231* ; 49. Mircea Anghelescu, *Din nou despre paternitatea cronicii Bălenilor*, RMR, IX, 1972, 4 ; 50. I. D. Lăudat, *Problema paternităţii „Istoriilor domnilor Ţării Româneşti“*, LL, 1972, 2 ; 51. Ursu, *Memorialistica, passim* ; 52. Mircea Anghelescu, *Din nou despre „Cronica bălăcenească“*, RITL, XXII, 1973, 4 ; 53. Mariana Stescu, *Radu Popescu (Biobibliografie)*, Iaşi, B.C.U., 1973 ; 54. Tepelea—Bulgăr, *Momente*, *91—97* ; 55. Piru, *Analize*, *21—37* ; 56. Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, Minerva, 1974, *83, 96—100, 112, 122, 185* ; 57. Mircea Anghelescu, *Asupra cronicilor muntene din a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, RITL, XXV, 1976, 1 ; 58. Al. Andriescu, *Stil şi limbaj*, Iaşi, Junimea, 1977, *70—77* ; 59. Mircea Cociu, *Izvoarele şi datarea „Anonimului brîncovenesc“. O reconsiderare a argumentelor*, RITL, XXVI, 1977, 4 ; 60. Cătălina Velculescu, *Legende : reflexe în istoriografie*, RITL, XXVII, 1978, 1 ; 61. Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, Bucureşti, Minerva, 1978, *89—145, 281—338*.

R. Ş.

POPESCU, Virgiliu (10.X.1860, Lugoj — 22.VI.1928, Bucureşti), traducător şi publicist. După ce a terminat liceul în oraşul natal, a plecat pentru studii superioare la Budapesta, Viena şi Roma. Licenţiat în litere şi doctor în filozofie, a fost numit, în 1883, profesor de filozofie şi limba italiană la liceul şi şcoala comercială din Ploieşti. Era, în 1892, subdirector al învăţămîntului primar în cadrul Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, iar din 1894, profesor de limba germană la liceul „Sf. Sava“. Preda şi limba italiană la Şcoala specială de finanţe din Bucureşti. Din 1900 era director al unui liceu particular, în Capitală. P. a tipărit mai multe lucrări didactice, manuale de limba germană îndeosebi. Colaborează în 1880—1881 la „Deşteptarea“ din Lugoj cu traduceri, reproduse apoi în „Noua bibliotecă română“, editată de Theohar Alexi, la Braşov, în 1882—1883. Tălmăcea din literatura franceză mai ales — Molière *(Avarul)*, La Bruyère, La Rochefoucauld, Al. Dumas ş.a. —, publica biografii ale unor scriitori străini. Articolul *Bolintineanu ca poet* era o expunere rezumativă a operei poetului. A mai colaborat la „Liga română“ şi la „Convorbiri literare“. În revista junimistă a criticat cu severitate traducerile lui Gr. D. Pencioiu din poezia lui

H. Heine, teoretizînd asupra calităţilor necesare unui bun traducător. Tot aici a publicat **P.** tălmăcirile pieselor *Magda (Heimath)* de H. Sudermann şi *Rosmersholm* de H. Ibsen, care au fost incluse în repertoriul Teatrului Naţional din Bucureşti, în stagiunea 1895—1896 (versiunea după piesa lui Sudermann fusese refăcută de Mihail Dragomirescu, înainte de a fi pusă în scenă). **P.** a localizat, împreună cu Cristu S. Negoescu, piesa *Gazetarii* de G. Freytag, jucată la Bucureşti, în 1894.

— *Bolintineanu ca poet*, NBR, I, 1882, 21—24; *Luis de Camoens*, NBR, II, 1883, 2; *H. Heine — Din „Cartea Cîntecelor", traducere în versuri de G. D. Pencioiu*, CL, XXX, 1896, 1. — Tr.: Molière, *Sgîrcitul*, pref. trad., Braşov, Alexi, 1882; V. Monti, *Caiu-Grach*, pref. trad., Braşov, Alexi, 1882; Al. Dumas, *O vizită la Nimes*, NBR, I, 1882, 20, *O vînătoare de urs*, NBR, I, 1882, 21; La Bruyère, *Meritul personal*, NBR, II, 1882, 1, *Avutul şi săracul*, NBR, II, 1883, 3; La Rochefoucauld, *Maxime*, NBR, II, 1882, 1, *Amorul propriu*, NBR, II, 1883, 5; Vauvenargues, *Reflexiuni şi maxime*, NBR, II, 1883, 3; [Autor neidentificat], *Copiii norocului*, NBR, II, 1883, 3; H. Sudermann, *Magda (Heimath)*, CL, XXX, 1896, 1, 2; H. Ibsen, *Rosmersholm*, CL, XXX, 1896, 5, 6.

— 1. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, 154; 2. *Encicl. rom.*, III, 643; 3. *[Informaţii biografice]*, U, XLVI, 1928, 144 bis; 4. Torouţiu, *Heine*, 175—177; 5. Torouţiu, *Sudermann*, 83—84.

G. D.

POPFIU, Justin (23.X.1841, Dijir, j. Bihor — 27.III.1882, Leta-Mare, azi Liteni, j. Cluj), publicist. Copilărind şi învăţînd în oraşele din nord-vestul Transilvaniei (Baia Mare, Carei, Oradea), în condiţiile nedreptăţilor naţionale şi ale izolării administrative suferite de români, **P.** creşte într-o ambianţă de puternic sentiment naţional. Încă din liceu începe să redacteze reviste („Deşteaptă-te, române" şi „Muza crişană"). În perioada 1860—1864 studiază la colegiul „Sf. Barbara" din Viena, desfăşurînd şi o activitate organizatorică printre studenţii români. În 1863 este hirotonisit preot şi e numit profesor de limbă şi literatură română la liceul din Oradea, urmînd a se ocupa şi cu reorganizarea vechii „Societăţi de lectură". Orientîndu-se tot mai mult spre preocupările religioase, el scoate revista „Amvonul" (1868). În 1880 este numit protopop la Leta-Mare. A mai colaborat cu versuri şi articole la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1860—1862), „Concordia" (1862—1863), „Aurora română" (1863), „Familia" (1863, 1866—1871), „Sionul românesc" (1866) ş.a.

Activitatea literară a lui **P.** este mai mult o formă de propagare a ideilor sale politice, naţionale şi morale. Însuşindu-şi procedeele retoricii clasice, el a devenit un bun orator religios (predicile sale apar în „Amvonul"). Încercările poetice *(Poezie şi proză*, 1870), însă, sînt lipsite de firesc, grandilocvente. Fără o sensibilitate profundă şi gust, animat doar de sentimente morale, **P.** tratează superficial, naiv şi prozaic, teme de istorie naţională, folosind motive din D. Bolintineanu. Sînt, îndeosebi, panegirice prolixe, atribuind personajelor calităţi ideale. Prozodia greoaie, mulţimea epitetelor fade şi improprii, diminutivele ridicole, flexiunile forţate nu atestă un poet. În 1867, **P.** rostea la o adunare a Astrei un lung discurs (publicat apoi în volum) în care preamărea trecutul cultural şi cerea imperios elaborarea unei istorii critice a literaturii române. Dar tonul exaltat al expunerii a provocat îndreptăţita ironie a lui T. Maiorescu.

— *Poezie şi proză*, Oradea, Tip. Hügel, 1870.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, 180; 2. Pop, *Conspect*, II, 190—191; 3. *Encicl. rom.*, III, 643; 4. Potoran, *Poeţii*, 38—43; 5. Teodor Neş, *Figuri bihorene — Iustin Popfiu (1841—1882)*, F, III, 1936, 4; 6. Gh. Cardaş, *Iustin Popfiu*, PAU, 180; 7. Petre Dejeu, *Instituţiunile culturale din municipiul Oradea şi judeţul Bihor*, Oradea, Tip. Franklin, 1937, 145—146; 8. Vasile Vartolomei, *Iustin Popfiu. La centenarul naşterii*, Cluj, Tip. Naţională, 1941.

C. T.

POP-FLORANTIN, Ioan (8.VIII.1843, Popteleac, j. Sălaj — 29.VIII.1936, Bucureşti), scriitor şi estetician. Fiu al lui Vasile şi al Mariei Pop, **P.-F.** ia primele învăţături în casa părintească, după care se înscrie la un gimnaziu din Cluj, terminîndu-l în 1863. Student al Facultăţii de filologie, la Viena, o absolvă în 1867, tipărind, cu acest prilej, o disertaţie despre sistemul fonetic al limbii române. Trece în România şi este numit profesor la Botoşani; predă apoi filozofia la gimnaziul din Bîrlad, iar în 1870, cu sprijinul lui T. Maiorescu, se transferă la Iaşi. Ulterior, între 1872 şi 1873, îl suplineşte pe Maiorescu la catedra de filozofie a Universităţii din Iaşi.

A fost membru al societăţii Junimea din 1868, cînd trimite spre publicare, fiind refuzat, studiul *Der psychische Moment in der Sprachlaut-Veränderung*. Mai mult succes are cu nuvela *Decebal*, care, citită de Maiorescu, entuziasmează întreaga Junime. A luat parte la „prelecţiunile populare", vorbind despre *Forma estetică*. Impulsiv şi orgolios, **P.-F.**, cu toate că avea aceleaşi idealuri estetice, se îndepărtează definitiv de gruparea ieşeană. Spirit multilateral, preocupat de cuceririle cele mai noi ale filozofiei şi disciplinelor înrudite, el a tipărit manuale de psihologie şi logică şi a popularizat metodele pedagogice ale lui Fr. Fröbel. A descoperit o metodă originală de teletipie, revendicîndu-şi întîietatea mondială în acest domeniu.

Activitatea de scriitor a lui **P.-F.** cunoaşte două perioade: cea din timpul Junimii şi cea ulterioară. Prima este şi cea mai interesantă şi originală, asigurîndu-i un loc distinct în istoria nuvelisticii române. Nuvelele scrise acum (*Decebal, Pribeagul, O floare albă, Juanita, O casă neagră, Tuhutum* şi *Zoa-Zuirvan*), caracterizate printr-o atmosferă stranie, amintesc, în ansamblu, de povestirile romanticilor germani Jean Paul, J. L. Tieck, A. von Chamisso şi J. von Eichendorff şi anticipă *Sărmanul Dionis* al lui Eminescu. Imaginaţia lui **P.-F.** se dovedeşte nu numai aprinsă şi bogată, dar şi deosebit de bine stăpînită. Documentaţia istorică întinsă nu este decît un pretext şi un punct de plecare în crearea unei opere singulare. Istoria şi exotismul se confundă într-o lume romantică, uneori delirantă, abundentă în ciudăţenii şi surprize. Nuvelele sale, chiar dacă precis localizate în timp, estompează orice contur determinabil istoriceşte: Decebal, Tuhutum, Zoa-Zuirvan nu sînt nici daci, nici huni şi nici persani, ci fiinţe ciudate, desprinse din legendă şi basm. Numele lor sînt sonore şi neobişnuite, **P.-F.** pose-

dînd o veritabilă știință a denumirii personajelor. Eroii cad adesea într-o stare de transă, acțiunea desfășurîndu-se astfel sub semnul echivocului, accentuat și de un onirism care, avînd legături cu maniera lui Tieck, îl precede, la noi, pe Gala Galaction. O ursită inexorabilă antrenează personajele într-o cursă a fabulosului, la capătul căreia cititorul nu mai știe dacă eroii au existat ori nu, dacă nu sînt cumva halucinații. Excelează în această direcție *Pribeagul* și *O floare albă*. Eroii au aureolă de damnați, pătimirile lor sînt veșnice, nimeni nu-i poate alina. Ei rătăcesc în lume, incapabili să se elibereze de povara propriului lor destin. Adesea ei sînt niște posedați. Decebal e stăpînit de patima luptei și a puterii ; drama lui se înscrie pe un fundal care, în concepția autorului, nu e național, ci etic. Această tehnică apropie nuvelele lui **P.-F.** de basmul popular, cu care are, dealtfel, și alte tangențe. Stilul său este cu totul particular: un amestec de provincialisme greoaie și supărătoare — e drept, rare — și de metafore îndrăznețe, vizînd frecvent paradoxul. Fraza, adesea ritmată, e construită armonios. **P.-F.** a scris și romane, a căror valoare este însă departe de aceea a nuvelelor. În *Romeo* imaginația se dezlănțuie fără frîu ; *Horea* și *Avram Iancu, regele Carpaților* sînt biografii romanțate, fără altă valoare decît a dinamismului și cursivității expunerii. Apărut în 1870, volumul *Cîntece voinicești despre zile din bătrîni* cuprinde balade în formă populară, dar cu subiecte din istoria românilor, iar *Anecdote poporane,* scrise cu multă ușurință, își bazează umorul mai ales pe șarjarea limbajului. Ampla sa epopee *Ștefaniada*, prin prozodie și atmosfera de legendă, descinde direct și, poate, deliberat, din *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu. A scris și o piesă cu subiect istoric — *Avram Iancu*.

Un merit deosebit îi revine lui **P.-F.** în calitate de estetician. El este, la noi, autorul primelor tratate de estetică tipărite (1874—1887). În concepția sa, această ramură a filozofiei studiază materia și sistemul formal al artei, pentru a găsi un principiu fundamental și general, apt să rezolve toate problemele esteticii. Pentru **P.-F.** plăcerea estetică se constituie într-un domeniu diferit de cel al necesităților practice, caracterizîndu-se prin seninătate și independență. Ea se produce numai atunci cînd sufletul se află într-o stare de „joc", adică de mișcare liberă (idee preluată din estetica germană a epocii). În felul acesta, apar „frumosul în sine", dar și „urîtul", atunci cînd jocul nu priește spiritului. **P.-F.** e astfel și printre primii esteticieni români care definește noțiunea de „urît", în același timp în care ea circula intens și în estetica europeană. Un accent aparte a pus pe aspectul senzorial al frumosului, în speranța de a afla unele legi estetice precise, **P.-F.** putînd fi considerat, în acest sens, un precursor al lui M. Dragomirescu. Cel mai important dintre principiile sale stabilește însușirile jocului estetic, care, pentru a provoca frumosul, trebuie să fie proporționat, moderat și armonic. Idealul estetic al lui **P.-F.** se vădește a fi de natură clasică și junimistă, foarte apropiat de cel al lui Titu Maiorescu. A acordat însemnătate și noțiunii de „semn" (considerat mijloc de vehiculare a plăcerii estetice), precum și noțiunii de „serie" (socotită drept înlănțuire de semne). El este, dealtfel, și un înaintaș al preocupărilor de semiologie la noi.

— *Muza română, almanac beletristic pre anul 1865*, redes de Ion Iovită, CDA, V, 1865, 20—23 ; *Răspuns la „reflesiunile" d-lui M. Besanu*, CDA, V, 1865, 28 ; *Decebal*, CL, III, 1869, 1, reed. în NIRO, *133—164* ; *Tragedii din viață*, I : *Pribeagul*, CL, III, 1869, 7, 8 ; *O floare albă*, CL, III, 1869, 10—13 ; *Principii fundamentale pentru filosofia limbei*, ROM, XIII, 1869, 27—29 august ; *Juanita*, CL, III, 1870, 21 ; *O casă neagră*, CL, IV, 1870, 1, 2 ; *Tuhutum*, CL, IV, 1870, 10—12 ; *Cîntece voinicești despre zile din bătrîni*, Bîrlad, Tip. Unirea, 1870 ; *Zoa-Zuirvan*, CL, V, 1871, 4, 5 ; *Filosofia în liceu*, CL, V, 1871, 11, 12 ; *Ristori în Iași*, CL, V, 1871, 16, 17 ; *Fundament de filosofie*, Iași, Tip. Buciumul român, 1871 ; *Romeo*, Iași, Tip. Buciumul român, 1873 ; *Estetica*, [partea I], Iași, Tip. Buciumul român, 1874, partea II, Iași, Șaraga, 1887 ; *Decebal*, Craiova, Samitca, 1882 ; *Răspuns la adresa d-lui „Verax-Mordax-Vindex"*, C, II, 1882—1883, *270—274* ; *Horea*, Iași, Tip. Lucrătorii români asociați, 1885 ; *Avram Iancu, regele Carpaților*, Iași, Tip. Cucu, 1891 ; *Anecdote poporane*, I, București, Editura buletinului „Bibliografia României", 1893 ; *Specificări asupra artei*, EM, III, 1894, 40, 41 ; *Reforma metoadelor în știință și practică și teoria consecutizmului universal*, București, Socec, 1895 ; *Frumusețea liniară și frumusețea omului*, Iași, Tip. Miron Costin, 1897 ; *Mama*, FFM, 1905, 1 ; *Acuz*, FFM, 1905, 1 ; *Lady Macbeth, scenă dramatică pe baza lui Shakespeare*, FFM, 1905, 11—12 ; *Ortografia corectată, față de erorile Academiei Române*, București, Tip. Aurora, 1915 ; *Maica starița*, București, Iliescu, 1920 ; *Maria Tudora*, București, Tip. Aurora, 1915 ; ed. 3, Rîmnicu Vîlcea, 1920 ; *Avram Iancu*, București, Tip. Române unite, 1924 ; *Ștefaniada*, București, Tip. Române unite, 1925.

— 1. M. Besanu, *Reflesiuni la contracritica d-lui I. Pop Florentin*, CDA, V, 1865, 25 ; 2. M. Pompiliu, *Rezumat de prelecțiunile populare ținute de societatea Junimea*, CL, V, 1871, 5 ; 3. Ion P. Florentin, *Avis*, NCR, I, 1872, 133 ; 4. M. Strajan, *„Fundament de filosofie". Psihologia, logica, morala, teodiceea, de I. P. Florentin*, CL, VI, 1873, 11 ; 5. Mordax [I. Nădejde], *„Decebal". Novelă istorică de I. Pop Florentin*, C, II, 1882—1883, 155—159 ; 6. I. Nădejde, *Nelogica unui profesor de logică*, C, II, 1882—1883, *313—318* ; 7. T. Maiorescu, *„Reforma metoadelor în știință și practică și Teoria consecutizmului universal", de Ioan Pop Florantin*, CL, XXIX, 1895, 5 ; 8. Negruzzi, *Junimea*, 134—136, 244 ; 9. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 10. *Schiță biografică a scriitorului Ioan Pop Florantin, profesor în pensiune*, Făgăraș, Tip. Popp, 1914 ; 11. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *121—122* ; 12. G. Călinescu, *Știri despre Maiorescu și contimporanii săi : Bonifaciu Florescu, Ion Pop Florantin și Matilda Cugler*, JL, I, 1939, 2 ; 13. Călinescu, *Ist. lit.*, *373—374* ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 15. Mănucă, *Scriit. jun.*, *175—212* ; 16. *Ist. filoz. rom.*, I, *554—563* ; 17. *Ist. lit.*, III, *58—59* ; 18. Ionel Maftei, *Personalități ieșene*, III, Iași, 1978, *267—269*.

D. M.

POPOLUL v. **Reforma.**

POPOLUL SUVERAN, gazetă politică și literară apărută bisăptămînal, între 19 iunie și 11 septembrie 1848, la București, în 26 de numere. Primele două numere au purtat titlul „Poporul suveran" (ca și numerele 8—14). Pentru restul numerelor s-a utilizat în denumirea gazetei un neologism frecvent în epocă, „popol", poate și pentru a sublinia latinitatea cuvîntului. Redactor responsabil a fost Dimitrie Bolintineanu, înlocuit, temporar, de Al. Zanne. Sînt menționați ca redactori C. Bolliac, Gr. Alexandrescu, P. Teulescu și N. Bălcescu, acesta și redactor responsabil între 2—13 august. **P.s.** a fost unul din organele de presă ale revoluției muntene de la 1848. El și-a înscris pe frontispiciu deviza revoluției franceze : „Libertate, egalitate, fraternitate", pe care din numărul 15 a înlocuit-o cu dictonul latinesc „Vox populi, vox dei". Ținta ziarului, exprimată în articolul-program, era de a sprijini drepturile poporului român „în contra tiraniei", precum și unirea Principatelor. Exprimînd idealurile lui Bălcescu, cu o orientare sobră și consecvent revoluționară, **P. s.** a dezbătut ideile și problemele imediate ale revoluției de pe o poziție ferm democrată și populară. A luat, astfel, atitudine împotriva amestecului puterilor străine în treburile țării, a criticat lipsa de promptitudine a Guvernului provizoriu în rezolvarea problemei țărănești, a militat pentru unire, a susținut ideea necesității înarmării populației și a atragerii tuturor păturilor în revoluție, a demascat falsul patriotism. În **P. s.** au apărut studii privind chestiunea țărănească (N. Bălcescu, *Despre împroprietărirea țăranilor*, I. Ionescu de la Brad, *Proprietatea muncii și a pămîntului este sfîntă*) și lucrarea lui N. Bălcescu ***Drepturile romå-***

POPORUL SUVERAN.

ГАЗЕТЪ ПОЛИТИКЪ ШИ ЛИТТЕРАРЪ.

ЛИБЕРТАТЕ, ЕГАЛИТАТЕ, ФРАТЕРНИТАТЕ.

Бъкърешти — Сымбътъ 19 Iunie. — Анъл 1848.

nilor către Înalta Poartă. Articolele, aparţinînd lui D. Bolintineanu, I. Ionescu de la Brad, C. Bolliac, N. Bălcescu, sînt în majoritate nesemnate. Deşi **P. s.** s-a subintitulat gazetă politică şi literară, literatura publicată aici este puţină şi legată cu necesitate de momentul revoluţiei. Bolintineanu publică, chiar în numărul 1, o poezie mobilizatoare, un marş celebrînd ziua revoluţiei, *Cîntec de libertate, improvizat în ziua de 11 iunie*, şi reproduce, după „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", *O noapte pe malul Dunării*, pe o temă de mare actualitate în acel moment, robia ţăranilor. **P. s.** a publicat şi pamfletul anonim **Cuvînt a unui ţăran către boieri*. Rubrica intitulată *Urzici* satirizează moravuri şi persoane ostile revoluţiei. O satiră, în proză, nesemnată, îi aparţine lui Gr. Alexandrescu. De cîteva ori apare şi o rubrică intitulată *Teatru*. Se traduce în foileton, din Lamartine, *Carlota Corday*.

— 1. *[Articol-program]*, PS, I, 1848, 1, reed. în PLR, I, *126—128* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *86—88* ; 3. I. Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, E.T., 1962, *54—68* ; 4. T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu la „Popolul suveran"*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; 5. G. Zane, *Note* la N. Bălcescu, *Opere*, IV, Bucureşti, E.A., 1964, *549* ; 6. Ileana Manole, *„Popolul suveran" şi revoluţia de la 1848 din Ţara Românească*, RMR, X, 1973, 7.

S. C.

POPORUL, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, de două ori pe săptămînă, seria întîi de la 18 august 1871 pînă la 8 octombrie 1876 şi seria a doua de la 17 mai 1881 pînă la 21 aprilie 1892. Între aceste două limite, apariţia gazetei a fost neregulată (1553 de numere) ; din 1884 i s-a interzis difuzarea în Ungaria. Director şi redactor, cu excepţia unei perioade scurte din anii 1875—1876, cînd **P.** este redactat de un comitet, era gazetarul liberal N. Bassarabescu.

În foiletonul periodicului (intitulat „folliola") au publicat versuri, proză şi articole dedicate vieţii literare B. P. Hasdeu, C. D. Aricescu, Gr. G. Tocilescu, A. I. Odobescu, N. Ţincu, C. Eraclide. Tot în foileton au apărut *O săptămînă la schitul Frumoasa*, promiţătoare încercare de roman, cu bune descrieri de natură şi ale mediului social (semnată cu iniţiala M.), precum şi traduceri din H. Chr. Andersen, Th. Moore şi P. Zaccone (romanul *Lanterna roşie*, al cărui erou este un român, principele Mihai Orbescu).

Seria a doua a gazetei nu a mai publicat literatură.

R. Z.

POPOVICI, Mihai (mijlocul sec. XVIII), memorialist. Paroh în Sînmiclăuşu Mare (azi Sînnicolau Mare), lîngă Timişoara, **P.**, care ştia sîrbeşte şi ruseşte şi avea probabil cunoştinţe de greacă şi latină, călătorea pe la 1766 în Grecia, la Athos, apoi la Constantinopol şi la locurile sfinte. Obişnuia a-şi păstra unele însemnări de drum, cum ar indica un fragment manuscris datat 1766, presupus ca aparţinîndu-i ⟨3⟩, din care se poate reconstitui un itinerar parcurs între „Sfeta Gora" şi Jaffa. Faptul s-ar confirma, deoarece cîţiva ani mai tîrziu, în urma vizitei pe care o face în Rusia în 1770—1771 — unde, de pe poziţiile ortodoxiei, va protesta împotriva uniaţiei, impusă în mod abuziv în Transilvania de autorităţile habsburgice —, **P.** lasă un jurnal de călătorie intitulat ***Novini de înştiinţări şi întîmplări însămnare, carele să aude şi să vede, pe scurt însemnate în Petersburg cele mai însemnate lucruri întîmplate în timp de război ; care le-am văzut şi auzit, dar foarte pe scurt le-am scris acestea, trăind acolo în oraşul împărătesc.*** Însemnările lui **P.**, descoperite şi publicate în 1901 de N. Iorga, modeste ca proporţii şi valoare, interesează totuşi, în primul rînd în refacerea unei etape în evoluţia memorialisticii la noi. În relatarea, lipsită de o selecţie a faptelor, amintind stilul cronicăresc, se amestecă date despre ţinuturile şi oraşele străbătute (Kiev, Nijni-Novgorod, Moscova, Tver, Petersburg), tablouri ale ceremoniilor de la curtea împărătesei Ecaterina a II-a, impresii asupra discuţiilor lui **P.**, oaspete al mănăstirii Neva, cu reprezentanţi ai clerului petersburghez sau informaţii privind războiul ruso-turc dintre anii 1768—1774. E şi un aer de noutate însă, în notaţiile ce recompun, de pildă, nu fără un suflu de autenticitate, imaginea diafan-hieratică a unui început de iarnă, octombrie şi noiembrie, al anului 1770 : „întîie gheaţă ca hârtia ; în 4 vînt cu zăpadă (...). În 13, ca sticla supţirică era gheaţa (...) şi vînt cu zăpadă au început, şi au nins multe zile ; şi au stat rîurile în gheaţă". Uneori, reacţiile lui **P.** prevestesc ceva din receptivitatea lui Dinicu Golescu, confruntat cu civilizaţia europeană. Fiorul modern este dat de curiozitatea încîntătoare şi bucuria nedisimulată a vizitatorului colindînd Petersburgul, în muzeele şi parcurile căruia par a fi descins şi a se fi întrupat în marmură toate miracolele *Alexandriei* — „pilul" cu un harap în spate, corăbiile lui Petru cel Mare şi „jertva lui Avraam", aspide, şerpi, „paseri" şi „fierile" lumii, „carele văzînd omul cît de trist uită întristarea şi să face vesel de frumuseţea marmurilor". Întors acasă încurajat de promisiunile, altminteri formale, ale împărătesei Ecaterina către ardelenii chemaţi a rezista presiunilor bisericii romano-catolice, se crede că **P.** ar fi trecut ulterior în Ţara Românească. Poate să fi îndeplinit aici o funcţie pe lîngă Mitropolie (în Rusia îl cunoscuse pe mitropolitul Grigore, aflat atunci în fruntea unei delegaţii a boierilor munteni, care aspirau la o alianţă îndreptată împotriva Porţii). În octombrie 1781, se pare că mai trăia încă, în Bucureşti ⟨3⟩.

— ***Novini de înştiinţări şi întîmplări însămnare, carele să aude şi să vede, pe scurt însemnate în Petersburg cele mai însemnate lucruri întîmplate în timp de război ; care le-am văzut şi auzit, dar foarte pe scurt le-am scris acestea, trăind acolo în oraşul împărătesc***, în N. Iorga, *Călătoriile în Rusia ale preotului bănăţean Mihail Popovici (1770—1771)*, Arad, Tip. Tribuna poporului, 1901.

— 1. N. Iorga, *Introducere* la *Călătoriile în Rusia ale preotului bănăţean Mihail Popovici (1770—1771)*, Arad, Tip. Tribuna poporului, 1901 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *137—138* ; 3. Nicolae-Anastase Gheorghiu, *Un preot bănăţean, Mihail Popovici, la Muntele Athos şi locurile sfinte în 1766*, CEL, I, 1934 ; 4. Drăganu, *Hist. litt.*, *62* ; 5. Crăciun — Ilieş, *Repertoriul*, *394—395*.

R. Ş.

POPOVICI-BĂNĂȚEANUL, Ioan (17.IV.1869, Lugoj — 10.IX.1893, Lugoj), scriitor. S-a născut în familia maistrului opincar Nicolae Popovici. A urmat, în orașul natal, cursurile unei școli primare bisericești, iar din 1880, liceul, fiind coleg cu Victor Vlad-Delamarina, împreună cu care participă la ședințele unei societăți literare a elevilor. Este eliminat din școală, în 1884, sub motivul că ar fi desfășurat o activitate considerată subversivă de autoritățile maghiare. În toamna aceluiași an, se înscrie la liceul românesc din Brașov, pe care îl părăsește peste doi ani, mutîndu-se la liceul din Beiuș (1886) și luînd parte activă la întrunirile societății de lectură „Ioan Popasu". În anul următor, revine la Brașov, unde urmează cursurile liceului „Andrei Șaguna" pînă în 1889, cînd se înscrie student la Institutul teologic-pedagogic din Caransebeș. Este ales secretar, apoi vicepreședinte al societății de lectură a studenților din institut și redactor al revistei literare „Progresul", editată de aceștia. Este nevoit să părăsească Banatul și, în primăvara anului 1892, pleacă la București, unde este angajat ajutor contabil la Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor. În ianuarie 1893, citește la Junimea nuvela *În lume*, iar în martie se întoarce în Banat, intenționînd să termine Institutul teologic. Viața plină de privațiuni îi marcase definitiv existența și, ftizic de mai multă vreme, scriitorul se stinge în toamna aceluiași an.

Îndată după sfîrșitul prematur, scrierile lui **P.-B.** cunosc o răspîndire rapidă, înlesnită cu deosebire de articolul elogios scris de T. Maiorescu, criticul căruia i se datorează și cognomenul Bănățeanul (scriitorul semnase fie Ioan Popovici, fie cu pseudonimele Oreste sau Niță de la Lugoj). **P.-B.** debutează în 1888, cu poezii, în „Tribuna". Versuri a continuat să scrie mereu, sub influența lui M. Eminescu, al cărui admirator fervent era. Dealtfel, și în nuvelele sale pot fi întîlnite unele personaje livrești (David, din schița *D-ale tinereților*), create parcă după un model eminescian. La sugestia lui Maiorescu, **P.-B.** urma să scrie o lucrare intitulată *De ce Eminescu a avut atîta influință asupra generației de astăzi.* Cu toate că se află, ca imagini și prozodie, în umbra lui Eminescu, versurile sale se disting prin finețea și subtilitatea sentimentelor, expuse cu simplitate. Este nota care le particularizează în cadrul curentului eminescian. Motive frecvente — copilăria fericită, resemnarea în fața morții — primesc un timbru ceva mai personal, cu deosebire în poemele în proză *(De demult și astăzi, Țărînă, Fulgi de zăpadă).* Influențat, se pare, de G. Coșbuc, **P.-B.** a scris și povești în versuri, inspirîndu-se din legende și basme populare *(Șerpele, Cal-din-frîu, Trandafir).* Dealtfel, el cunoștea bine folclorul bănățean, ca unul ce culesese, în vara anilor 1886 și 1887, poezii din împrejurimile Lugojului.

În istoria literaturii române, **P.-B.** s-a impus prin nuvelistica sa. Format în spiritul literaturii realiste a lui I. Slavici, el era și adeptul curentului realist european (citea mult din Balzac, Flaubert, Tolstoi, Gogol, B. Auerbach ; a tradus din Turgheniev, Ibsen, Björnson). În copilărie, cunoscuse îndeaproape mediul cojocarilor bănățeni, viața maiștrilor, a calfelor și a ucenicilor, singurele personaje care îi vor popula proza. Cea dintîi nuvelă se intitulează *Din lume* (1889), iar ultima — *După un an de jale* (1893). În acest interval, apar *Din lume* (1890), *Un sfîrșit jalnic* (1891), *De la tîrg, În lume* (1893). Nepublicată a rămas schița *Fără noroc*. Unele nuvele sînt subminate de melodramă și de procedee naturaliste, cu vădita intenție de a reda „o felie de viață" *(Din lume)*. Ca în toate scrierile sale în proză, nuvela *În lume* — cea mai reușită — își ia subiectul din viața meseriașilor : eliberat din armată, Sandu Boldurean se tocmește calfă la maistrul opincar Dinu Tălpoane. Dar nevinovata idilă ce se înfiripă între el și Ana, fata meșterului, este curmată de mama Anei, Veta, stăpîna de fapt a casei, Sandu fiind alungat. În genere, în nuvelele lui **P.-B.** intriga este sumară, interesul îndreptîndu-se mai ales către personaje. De obicei, este vorba de ființe sfioase, cu o bogată viață interioară, pe care însă nu și-o exteriorizează, de unde și neînțelegerea cu care sînt privite de ceilalți, suferințele pe care le suportă. Ele nu pot fi concepute în afara unui anume rigorism moral, caracteristic mediului social în care viețuiesc. Scriitorul excelează în înfățișarea atmosferei rigide, constituită în jurul unui cod etic mai mult îngust decît ferm, pe care, uneori, eroii se amuză ei înșiși în a-l încălca *(De la tîrg)*. La impresia de realism pe care o degajă nuvelele lui **P.-B.** contribuie naturalețea dialogurilor, precum și sobrietatea stilului și proprietatea limbii, rareori tulburată de stîngăcii ori de regionalisme. Calmul de povestitor, arta portretului moral și a selectării detaliului semnificativ ar fi putut face din **P.-B.** un scriitor de valoare.

— *Șerpele*, TR, V, 1888, 158—163 ; *Cal-din-frîu*, TR, VI, 1889, 46 ; *Poezii în proză*, TR, VI, 1889, 261, VII, 1890, 8 ; *Din lume*, TR, VII, 1890, 2—5 ; *Darul lui Christos*, TR, VII, 1890, 7 ; *Poezii poporale din Bănat*, TR, VII, 1890, 13, 14, 36, 37 ; *Trandafir*, TR, VII, 1890, 18 ; *Fulgi de zăpadă*, TR, VII, 1890, 269 ; *Româncele în istorie*, TR, VII, 1890, 272, 273 ; *Ficiorul moșului*, TR, VII, 1890, 280—283 ; *Zi de iarnă, Și astăzi...*, FIS, I, 1891, 4 ; *O cură drastică*, FIS, I, 1891, 9, 10 ; *Un sfîrșit jalnic*, FIS, I, 1891, 26—31 ; *Din viața meseriașilor. Nuvele*, pref. Titu Maiorescu, București, Müller ; *Nuvele. Din viața meseriașilor*, I, București, Socec, 1909 ; *Darul lui Christos. La fereastră*, Sibiu, Astra, 1909 ; *Doi scriitori bănățeni : Victor Vlad Delamarina și Ioan Popovici-Bănățeanul*, îngr. și pref. Al. Bistrițeanu, Craiova, Scrisul românesc ; *Nuvele și poezii*, PAU, 433—468 ; *În lume*, pref. Marin Bucur, București, E.T., 1955 ; *În lume*, îngr. și introd. Nicolae Țirioi, Timișoara, Facla, 1973. — **Tr.** : Gaston Schaedler, *Comediantul*, TR, VI, 1889, 19, 20 ; [Autor finlandez neidentificat], *Muncitorul de la calea ferată*, TR, VI, 1889, 28—30 ; R. D. Milne, *Zece mii de ani în gheață*, TR, VII, 1889, 34—38 ; Turgheniev, *Sublocotenentul Iergunoff*, TR, VI, 1889, 48—52 ; B. Björnson, *Cuibul de vultur*, TR, VI, 1889, 256 ; H. Ibsen, *Expedițiune nordică*, Lugoj, Traunfellner, 1907.

— 1. I. Popovici-Bănățeanul, *[Scrisori către T. Maiorescu, 1893]*, SDL, V, *51—54* ; 2. *Zamfirescu—Maiorescu, 333—334* ; 3. T. Maiorescu, *Ioan Popovici*, CL, XXVII, 1893, 6 ; 4. Lovinescu, *Pași, 114—119* ; 5. Chendi, *Portrete, 71—76* ; 6. *Din corespondența lui Ioan Popovici-Bănățeanu*, EDC, III, 1911, 5, 6 ; 7. Maiorescu *Critice*, III, *175—196* ; 8. Traian Topliceanu, *Viața și opera lui Ioan Popovici-Bănățeanu*, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1930 ; 9. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *369—370* ; 10. Ion Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 11. Gr. Scorpan, *Un poet eminescian uitat : Ioan Popovici-Bănățeanul*, Iași, Tip. Brawo, 1937 ; 12. Traian Topliceanu, *Nuvela lui Ioan Popovici-Bănățeanu*, LUF, III, 1937, 3—4 ; 13. Ion Breazu, *O scrisoare a lui Ioan Popovici-Bănățeanu*, LUF, IV, 1938, 5—6 ; 14. Traian Topliceanu, *Începuturile literare ale poetului Ioan Popovici-Bănățeanu*, LUF, VI, 1940, 1—3 ; 15. Călinescu, *Ist. lit.*, 566—567 ; 16. I. Breazu, *Turgheniev la românii din Ardeal*, SL, IV, 1948 ; 17. Mircea Șerbănescu, *Contribuție la un studiu despre Ioan Popovici-Bănățeanu*, O, V, 1954, 4 ; 18. Pompiliu Dumitrașcu, *Despre limba și stilul operei lui Ion Popovici-Bănățeanu*, O, VI, 1955, 3 ; 19. Partenie Murariu, *Realismul operei lui Ion Popovici-Bănățeanu*, O, VII, 1956, 1 ; 20. Virgil Birou, *Cîteva amănunte din anii de studenție ai lui Ion Popovici-Bănățeanu*, O, IX, 1958, 4 ; 21. D. Vatamaniuc, *I. Popovici-Bănățeanul*,

București, E.S.P.L.A., 1959 ; 22. Virgil Birou, *O scrisoare inedită a lui Ioan Popovici-Bănățeanu*, O, XIII, 1962, 1 ; 23. Partenie Murariu, *Poezia lui Ioan Popovici-Bănățeanul*, O, XIV, 1963, 9 ; 24. Nicolae Țirioi, *Chipul muncitorului în nuvela lui Ioan Popovici-Bănățeanul*, O. XIV, 1963, 9 ; 25. Partenie Murariu, *Preocupările folclorice ale lui I. Popovici-Bănățeanul*, AUT, științe filologice, II, 1964 ; 26. *Ist. lit.*, III, *61—63* ; 27. Dan Mănucă, *Cîteva precizări în legătură cu Ion Popovici-Bănățeanul și Junimea*, ALIL, t. XXIV, 1973 ; 28. Dan Mutașcu, *Un uitat*, SPM, 1976, 388, 389.

D. M.

POPP, Vasilie (1789 ⟨3⟩, Chimitelnic, j. Mureș — 6.III.1842), folclorist și istoric literar. Fiu de preot, dintr-o familie care a numărat mai multe generații de clerici, **P.** a fost trimis la învățătură într-o școală din Tîrgu Mureș, apoi la liceul piarist din Cluj. În perioada studiilor la Cluj a compus cîteva elegii în limba latină dedicate profesorilor, colegilor, guvernatorului Transilvaniei, care sînt printre primele poezii latinești tipărite, scrise de un român. În 1811 **P.** pleacă la Viena, unde urmează, cu sprijinul unui conte ungur, cursurile facultăților de filozofie și medicină. La Viena, scrie ultimele sale elegii latinești, *Elegia de laudibus Medicinae* și o elegie închinată împăratului Francisc I. În ultimii ani de studii a servit Curții imperiale austriece ca interpret de limba română și, poate, chiar ca profesor al arhiducelui Maximilian al Austriei. În 1814 și-a trecut doctoratul în filozofie și, în 1817, doctoratul în medicină, cu o lucrare în limba latină despre obiceiurile de înmormîntare la români *(Dissertatio inauguralis historico-medica de funeribus plebeiis daco-romanorum)*. **P.** a fost primul medic cu studii superioare al românilor din Brașov, unde din 1818 pînă în 1828 a practicat medicina. În 1820, la invitația lui Gh. Asachi, trece în Moldova, împreună cu alți ardeleni (V. Fabian-Bob, I. Costea, I. Manfi), ca profesor de filologie și filozofie și director al Seminarului de la Socola. Nu rămîne la Iași decît cîteva luni ; izbucnirea mișcării eteriste și închiderea școlii îl determină să se reîntoarcă în Transilvania, nu înainte de a colinda Moldova și Țara Românească, cercetînd biserici și mănăstiri în căutare de cărți vechi, în vederea unei lucrări asupra tipografiilor românești. La Brașov a pus ordine în arhiva bisericii Sf. Nicolae din Șchei și a scris o istorie a bisericii în latinește, *Brevis Notitia Ecclesiae Bolgarszegiensis ad St. Nicolaum* ⟨3⟩, rămasă în manuscris, și o lucrare *Despre apele minerale de la Arpătac, Bodoc și Covasna* (1821), importantă ca punct de plecare pentru o terminologie medicală în limba română. Din 1829 pînă în 1842, **P.** a fost medic în Zlatna și a făcut parte din direcția sanitară a minelor din Rodna.

Puțin cunoscută, activitatea literară și culturală a lui **P.** impresionează nu prin volum, ci prin îndrăzneala cu care sînt abordate domenii încă ignorate în acel timp, schițînd calea unor discipline noi (folcloristică, bibliografie, istorie literară), sub semnul unui real sentiment de datorie și de răspundere cetățenească și patriotică. Primul studiu de folclor românesc și prima încercare de folclor comparat este, la noi, disertația de doctor în medicină a lui **P.** Preocupat, ca medic, să combată obiceiuri și practici de înmormîntare dăunătoare sănătății, el a prezentat în lucrarea sa un bogat material documentar asupra riturilor populare de înmormîntare, din toate provinciile locuite de români, comparate cu aceleași datini ale romanilor, grecilor și slavilor. Ca informatori, **P.** a avut pe tatăl său, pe Simeon Bran, preot în Oradea și fost preot de sat, pe P. Maior și, pentru folclorul aromânilor, pe doctorul Nicolides din Pind. Dar informația sa era mult mai vastă. **P.** citează bibliografie germană, franceză, italiană, pe D. Cantemir și Del Chiaro. Vechimea, stadiul primitiv al riturilor înregistrate sporesc interesul documentar al lucrării. El demonstrează, prin comparație, romanitatea folclorului românesc. În 1827 prefațează *Psaltirea prorocului și împărat David*, a lui I. Prale. *Disertație despre tipografiile românești* (1838) face cunoscute cele dintîi centre tipografice din țara noastră și cărțile care au apărut aici, constituind astfel o primă încercare bibliografică românească. Înainte de această disertație nu erau cunoscute tipografiile de la Uniev, Sîmbăta Mare (Tyrnavia), Cluj. Ideile expuse în prefața scrierii sînt foarte aproape de cele care apar mai tîrziu în programul „Daciei literare". **P.** vorbește despre „neapărata trebuință de a cunoaște istoria națiunei și literatura națională" ; el vrea să arate prin această istorie a scrisului românesc că „pe la începutul veacului al XVI-lea, în care timp puține nații au scris în limba lor, românii au scris bine românește". Vederile lui **P.** în domeniul literaturii și lingvisticii depășeau pe ale contemporanilor săi prin bun simț, echilibru, justețe. El a susținut publicațiile „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Gazeta de Transilvania" și a exercitat o bună influență asupra lui Gh. Barițiu. **P.** îi recomanda să renunțe la ortografia greoaie a lui P. Maior, să nu intervină în limbă eliminînd slavonismele, pentru că acestea sînt adînc înrădăcinate și limba va fi sărăcită, să popularizeze literatura din celelalte provincii românești, să evite, în traduceri, construcțiile străine spiritului limbii. În „Foaie pentru minte, inimă și literatură", **P.** pledează pentru introducerea în școală a studiului diplomaticii, disciplină auxiliară a istoriei, și pentru o cît mai completă cunoaștere a istoriei patriei. **P.** a fost printre primii traducători la noi ai *Bucolicelor* lui Vergiliu. Traducerile au apărut după moartea sa în „Foaie pentru minte...", dar manuscrisul, încredințat lui T. Cipariu, se pare că s-a pierdut. Traducerile se remarcă prin fidelitatea față de original. Limba rămîne însă trudnică, lipsită de suplețe.

— *Elegia [...] Carolo Michaeli Moger*, Cluj, 1808 ; *Elegia [...] Georgio Banffi*, Cluj, 1808 ; *Elegia [...] Emerico Wass*, Cluj, 1809 ; *Elegia and inclytos status*, Cluj 1810 ; *Elegia de laudibus Medicinae*, Viena, 1813 ; *Elegia Francisco Primo*, Viena, 1814 ; *Dissertatio inauguralis historico-medica de funeribus plebeiis daco-romanorum*, Viena, 1817 ; *[Prefață]* la I. Pralea, *Psaltirea prorocului și împărat David*, Brașov, Tip. Șobeli, 1827, reed. în BRV, III, *546—552*, ȘA, III, *199—206* ; *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor pînă la vremile noastre*, Sibiu, Tip. Closius, 1838 ; *Trăsuri oareșicare din biografia sau viața răposatului d. paharnic Vasilie Fabian sau Bob*, FMIL, III, 1840, *31—34*. — **Tr. :** Vergiliu, *Egloga I—III*, FMIL, XVI, 1853, 31, 48, 49, *Egloga V—X*, FMIL, XVII, 1854, 4—5, 14, 18, 44, XVIII, 1855, 6.

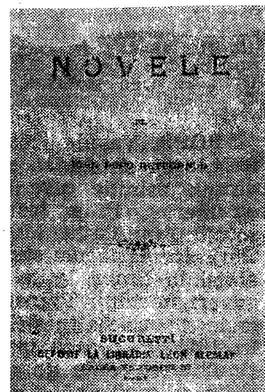
— 1. G. Barițiu, *Dr. Vasile Pop*, T, I, 1868, 7—8 ; 2. Pop, *Conspect*, II, *280—287* ; 3. I. Mușlea, *Viața și opera doctorului Vasilie Pop*, Cluj, Tip. Ardealul, 1928 ; 4. N. Lascu, *Traduceri românești din Vergiliu*, Cluj, Tip. Ardealul, 1934 ; 5. Sextil Rusu, *Cea dintîi lucrare medicală în limba română, „Despre apele minerale" de Vasile Pop*, Cluj, Cartea românească, 1935 ; 6. I. Mușlea, *Contribuțiuni nouă la viața și opera doctorului Vasilie Popp*, Cluj, Cartea românească, 1936 ; 7. I. Mușlea, *Dr. Vasile Popp. La centenarul morții sale*, Sibiu, 1942 ; 8. Popovici, *Romant. rom.*, *326—327* ; 9. N. A. Ursu, *Părerile doctorului Vasile Popp asupra ortografiei române cu litere latine*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 10. Mircea Păcurariu, *Un fost student român la Viena : Dr. Vasilie Popp*, APOR, 1964 ; 11. Al. Neamțu, *Doctorul Vasile Pop și minerii din Rodna*, TR, XI, 1967, 14 ; 12. *Ist. lit.*, II, *117—119* ; 13. Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la școlile teologice din Țara Românească și Moldova în secolul al XIX-lea*, MM, XLIV, 1968, 1—2 ; 14. Marica, *Foaie, passim* ; 15. V. Netea, *Preocupările lingvistice și literare ale lui V. Popp*, LL, XXV, 1970 ; 16. Pompiliu Teodor, *Cinci scrisori de la doctorul Vasilie Popp*, AII, XIII, 1970 ; 17. Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Nițu, Grigore Ploeșteanu, *Profiluri mureșene*, Tîrgu Mureș, 1971, *63—70* ; 18. *Cărturari brașoveni*, *190—191*.

S. C.

POP-RETEGANUL, Ion (10.VI.1853, Reteag, j. Bistrița-Năsăud — 3.IV.1905, Reteag, j. Bistrița-Năsăud), folclorist și scriitor. Părinții, Dumitru și Maria Pop, au fost țărani nevoiași, abia eliberați din iobăgie. **P.-R.** începe să învețe carte în Reteag, urmează apoi școala normală din Năsăud, continuîndu-și studiile la Gherla și la Deva. Din 1873, cînd este numit învățător la Orlat, lîngă Sibiu, se dedică muncii de educare și instruire a țăranilor, considerînd că emanciparea națională este posibilă numai pe calea progresului material și cultural. Entuziast și energic, dornic de a cunoaște locuri și oameni noi, **P.-R.** funcționează ca învățător în Hațeg, Făgăraș, Lugoj, Blaj, preocupat în același timp de culegerea folclorului din aceste zone. Citea, de predilecție, studii de pedagogie, de folcloristică și de etnografie. Întreținea legături cu alți folcloriști, printre care T. T. Burada, Elena Niculiță-Voronca, A. Gorovei, J. Urban Jarnik, At. M. Marienescu, G. Cătană. La sfîrșitul secolului al XIX-lea numele lui **P.-R.** putea fi întîlnit în mai toate publicațiile vremii. A condus el insuși „Cărțile săteanului român", „Convorbiri pedagogice", „Revista ilustrată", „Gazeta de duminecă" și a colaborat la „Gazeta Transilvaniei", „Telegraful român", „Familia", „Transilvania", „Amicul familiei", „Luminătoriul", „Contemporanul", „Tribuna", „Timișana", „Gazeta poporului", „Fîntîna Blanduziei", „Gutinul", „Biblioteca familiei", „Noua revistă română", „Luceafărul" ș.a. Semna și Anibal, Detunătescu, Doctor Zeno, Feciorul tatii de la noi din sat, I. P. Reteganul, Someșanul, Stan Pățitul.

Pedagog cu vocație, **P.-R.** a susținut ideea unui învățămînt cu finalitate practică, orientat spre agricultură și pomicultură. În acest spirit, făcea educația școlarilor și sătenilor, în școală cît și în afara ei. Concepția sa pedagogică este ilustrată și de producțiile literare, căci proza lui **P.-R.** conține, în subtext, îndemnuri moralizatoare. Povestirile și nuvelele, scrise într-o limbă neaoșă, anticipînd uneori temele lui L. Rebreanu (*Susana cea nebună* are unele analogii cu *Ion*), sînt frînturi din viața sătească, foarte veridice. Fără a fi deplin realizate artistic, ele au cunoscut o mare popularitate. Articolele de istorie literară ale lui **P.-R.** popularizează viața și opera unor autori care răspundeau concepției sale despre rolul scriitorului: I. Barac, D. Țichindeal, A. Mureșanu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu ș.a. Sporadic, a publicat și traduceri, alegînd mai cu seamă povestiri cu semnificații etice. Ca folclorist, **P.-R.** a avut în vedere diversele perspective din care poate fi studiată creația populară: estetică, psihologică, socială, lingvistică etc. El a fost un adept al ideii circulației și contaminării unor motive folclorice în aria universală. Cu o informație temeinică și o bogată activitate de culegător, a formulat și principii cu privire la metoda de adunare și publicare a folclorului. (*Programa pentru adunarea materialului literaturii poporale* și *Despre modul de a aduna materialul literaturii populare*). Cerea redarea exactă a versurilor, iar în privința prozei folclorice recomanda păstrarea nealterată a fondului, recunoscînd că fiecare povestitor creează o nouă variantă. Intenționînd să alcătuiască un corpus de folclor, oglindă a vieții poporului, **P.-R.** a strîns basme, legende, cîntece, balade, colinde, bocete, orații de nuntă, obiceiuri etc. *Povești ardelenești culese din gura poporului*, cea mai cunoscută din colecțiile sale, apreciată de B. P. Hasdeu pentru autenticitate, cuprinde basme din toată Transilvania. Dintre basmele publicate în secolul al XIX-lea, cele culese de **P.-R.** se pare că se situează cel mai aproape de textul popular. Unele, dezvoltate pe motive universale (reînvierea prin găsirea inimii, eroul care salvează luna și soarele ș.a.), pot fi alăturate celor mai bune basme ale altor popoare. Culoarea locală apare foarte pregnant din obiceiuri, onomastică, localizări și grai. Culegerile de versuri cuprind multe texte inedite, rămase, în parte, în manuscris. În prefața la *Trandafiri și viorele* **P.-R.** face o clasificare a versurilor folclorice în cîntece bătrînești, voinicești, ostășești, de bucurie, de amor, de jale, de dor, de urît, satirice, de nuntă și chiuituri. Din același volum rețin atenția cîntecele de cătănie, o frumoasă variantă a motivului „amărîtă turturea", „cîntecele găinii" din ceremonialul nunții și colindele cu destinație specială (după ocupație, vîrstă, sex). Despre haiducul Pintea Viteazul a alcătuit un volum de „tradiții, legende, schițe istorice" și un studiu. **P.-R.** a îmbinat preocupările folcloristice cu cele de etnografie, descriind portul și diverse obiceiuri, cerînd informații, în repetate rînduri, în apelurile și chestionarele pe care le lansa.

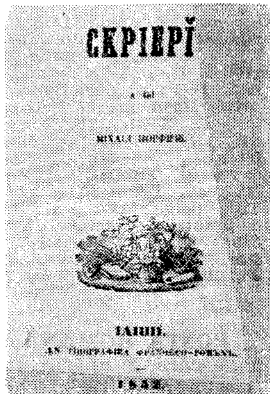
— ***Trandafiri și viorele***, Gherla, Aurora, 1884; *Despre literatura poporală tradițională*, CSTR, XI, 1886, 1; *Țiganii*, Blaj, Editura autorului, 1886; *Chiuituri de care strigă feciorii la joc*, Gherla, Aurora, 1887; *Programa pentru adunarea materialului literaturii poporale*, GT, L, 1887, 229—231; *Povești ardelenești culese din gura poporului*, I—V, pref. Alexiu Viciu, Brașov, Ciurcu, 1888; ed. îngr. V. Netea, București, F.R.L.A., 1943; ed. București, E.T., 1954; ed. București, E.T., 1957; *Poeziile noastre de jale*, GUT, I, 1889, 25; *Despre modul de a aduna materialul literaturii populare*, TR, VII, 1890, 120; *Românul în glumele și satirele sale*, F, XXVI, 1890, 4, 5; *Cine nu știe striga cetească cartea asta, adecă Chiuituri de care strigă feciorii în joc adunate din popor*, Gherla, Aurora, 1891; *Starostele sau Datini de la nunțile românilor ardeleni*, Gherla, Aurora, 1891; ed. 6, Gherla, Aurora, 1911; *Leonat cel tînăr*, Gherla, Aurora, 1893; *Povestiri din popor*, pref. Z. Boiu, Sibiu, Astra, 1895; *Bocete, adecă cîntări la morți*, Gherla, Aurora, 1897; *Opșaguri cît cioplite cît pilite și la lume împărțite*, Gherla, Aurora, 1897; *Pintea Viteazul. Tradiții, legende și schițe istorice*, Brașov, Tip. Mureșianu, [1898]; *Novele și schițe*, I—II, Gherla, Aurora, 1898, 1899; *Românul în sat și la oaste aprețiat din cîntecele lui poporale*, Gherla, Aurora, 1899; *125 chiuituri de care strigă feciorii în joc*, Gherla, Aurora; *Poezii populare. Cîntece bătrînești*, Sibiu, 1900; *Povestiri din viața țăranilor români*, I—II, Sibiu, Astra, 1900—1901; *Novele*, București, Alcalay, 1901; *Zidirea lumei. Adam și Eva. Originea sfintei cruci și Cele 12 vineri după tradițiile poporale și manuscrise vechi*, Gherla, Aurora, 1901; *De la moară, povești și snoave*, Budapesta, Tip. Poporului român, 1903; *Povestiri*, pref. O. Goga, Sibiu, Astra, 1908; *Povestiri din viața țăranilor*, Sibiu, Astra, 1911; *1000 doine, strigături și chiuituri ce se obișnuiesc la jocurile și petrecerile noastre poporale*, ed. 4, Brașov, Ciurcu, 1923; *Lucă-minte slabă și alte povestiri pentru popor*, Sibiu, Astra, 1925; ed. 2, Sibiu, Astra, 1943; *Stan Bolovan și alte povestiri ardelenești*, Sibiu, Astra, 1929; *Din Țara Hațegului. Povestiri*, Sibiu, Astra, 1930; *Copiii Ursuțului și alte povestiri pentru popor*, pref. H. Petra-Petrescu, Sibiu,

Astra, 1931 ; *Dascălul Ioniță*, Sibiu, Astra, 1932 ; *Odinioară și acum (amintiri din copilărie)*, Sibiu, Astra, 1933 ; *Munți, animale și pămînt*, Sibiu, Astra, 1935 ; *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, îngr. și pref. V. Netea, București, Casa școalelor, 1943 ; *Crîncu vînătorul Codrului*, București, E. T., [1963] ; ed. București, Ion Creangă, 1971 ; *Amintirile unui școlar de altădată*, îngr. și pref. I. Apostol Popescu și Serafim Duicu, București, E. T., 1969 ; *Crăiasa zînelor. Povești ardelenești*, îngr. și pref. V. Netea, București, Minerva, 1970 ; *De n-ar fi poveștile*, îngr. N. Nistor și I. Drăgoiescu, pref. Vasile Rusu, Sibiu, 1971 ; **Ms. :** *[Balade, cîntece, doine, chiuituri, datini și folclor al obiceiurilor]*, B.A.R., ms. 4524—4544 ; *[Balade, cîntece, strigături, descîntece]*, A.S.S., ms. var. I 220, ms. var. I 221 ms. var. I 223 ; ms. var. I 343. ms. var. I 363. — **Tr. :** Jókai Mór, *O noapte de bal*, MN, II, 1892, 19, 20, *Crimă e sărutarea*, TL, I, 1900, 63, 69 ; *Fii binecuvîntată. Legendă indică*, F, XXX, 1894, 19 ; W. Hauff, *Povestea ca almanah*, F, XXXVI, 1900, 4 ; Mark Twain, *Din cancelaria unui advocat*, TL, II. 1901, 98 ; H. Chr. Andersen, *Ce mi-a povestit luna*, F, XXXVIII, 1902, *117* ; Jules Renard, *Murul*, F, XXXIX, 1903, *328*.

— 1. [G. I. Ionnescu-] Gion, *„Trandafiri și viorele“*, ROM, XXIX, 1885, 386 ; 2. P. Stoica, *Ion Pop Reteganul*, CPD, II. 1887, *201—203* ; 3. *[Recenzie la „Trandafiri și viorele“ și „Starostele“...]*, MN II, 1892, 5—10 ; 4. I. Simionescu, *Un scriitor folositor*, ATE, I, 1901, 7 ; 5. *Ion Pop Reteganul*, LU, IV, 1905, 7 ; 6. Chendi, *Foiletoane*, *82—86* ; 7. Iorga, *Oameni*, I, *91—95* ; 8. I. Breazu, *Literatura „Tribunei“ (1884—1895)*, DR, VIII, 1934—1935 ; 9. H. Petra-Petrescu, *Din viața lui Ioan Pop Reteganul*, ȚB, VII, 1935, 4 ; 10. I. Breazu, *Ioan Pop-Reteganul*, PAB, *193—198* ; 11. *Din viața dascălului Ion Pop Reteganul*, Cluj, Tip. Anca, 1938 ; 12. V. Netea, *Ion Pop Reteganul*, București, Cartea românească, 1943, 13. Netea, *Maior—Goga*, *143—165* ; 14. Pompiliu Dumitrașcu, *Observații asupra limbii și stilului operei lui Ioan Pop-Reteganul*, LR, III, 1954, 5 ; 15. Mușlea, *Cercetări*, I, *169—200* ; 16. Gh. Popovici, *Din corespondența primită de Ion Reteganul*, LL, IV, 1960 ; 17. I. Apostol Popescu, *Ion Pop Reteganul*, București, E.D.P., 1965 ; 18. Mircea Popa, *Contribuții noi la biografia lui Ion Pop Reteganul*, FLI, II, *469—479* ; 19. *Ist. lit.*, III, *881—888* ; 20. Bîrlea, *Ist. folc.*, *285—291* ; 21. Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *130—141*.

L. C.

PORFIRIU, Mihail (22.IV.1833 — 13.VI.1851, Paris), poet. Fiu al spătarului Iordachi Porfiriu și al Paraschivei, născută Drăghici, **P.** își începe învățătura în casa părintească. Trece prin cîteva pensionate și frecventează apoi cursurile Academiei Mihăilene din Iași. Tatăl îi moare în 1849. Cu mari dificultăți, **P.** reușește să plece împreună cu V. Pogor și alții, în același an, la Paris, unde face studii de medicină. Fire plăpîndă, se îmbolnăvește de piept și moare în scurtă vreme. **P.** versifica de timpuriu și își reunise încercările într-un caiet manuscris, sub titlul *Momente pierdute*. Ele apar postum la Iași, în 1852, intitulate de V. Drăghici, îngrijitorul volumului, *Scrieri*. Volumul a rămas fără ecou la data publicării, ca și în istoria literară. **P.** nu a avut răgazul unei formări depline și versurile lui sînt, în bună măsură, convenționale, tributare lecturilor din poezia romantică. În ele există totuși mărturia unei sensibilități reale, o undă lirică, elegiacă, pronunțată. Apar frecvent lamentațiile, plîngerea singurătății, meditația asupra trecerii timpului, invocarea morții. Tonalitatea sumbră, tenebroasă, nu lipsește, așezată sub pecetea influenței byroniene. Cîteodată, **P.** își luminează poezia cu peisaje de primăvară, strălucitoare de soare și verdeață. Limbajul utilizat este încă hibrid, alăturînd în construcții artificioase termeni populari și neologisme stridente. În mai multe balade haiducești sau istorice, ca și în cîteva legende, scrise viguros, fluent, în cadență populară, se simte înrîurirea poeziei lui D. Bolintineanu mai ales, apoi cea a lui Gh. Asachi. Volumul *Scrieri* mai conține o evocare istorică romanțată, în proză, după modelul lui Asachi, precum și traducerea unui fragment din *Georgicele* lui Vergiliu.

— *Scrieri*, pref. V. D[răghici], Iași, Tip. Francezo-română, 1852 ; *[Poezii]*, LPTR, I, *53—54*, *246—247*, *264*, II, partea I, *5—6*. — **Tr. :** Vergiliu, *Episodul lui Aristeu*, în *Scrieri*, Iași, Tip. Francezo-română, 1852.

— 1. V. D[răghici], *Notițe asupra vieții junelui Mihalachi Porfiriu*, în Mihai Porfiriu, *Scrieri*, Iași, Tip. Francezo-română, 1852, *III—XII* ; 2. *Fragments d'un voyage de Iassy à Paris, recuellis et annotés par B. Pogor fils*, DLJ, *206—213* ; 3. Verzea, *Byron*, *148—149*.

G. D.

PORFIRIU, Teodor (1828—29.XII.1863, Iași), traducător. Prezent în publicațiile „Steaua Dunării“, „Zimbrul și Vulturul“ cu versuri exprimînd entuziast idei unioniste (*Crezul meu, Apa trece, pietrele rămîn*), **P.** își leagă însă numele de teatrul din Iași, căruia îi furnizează cîteva modeste scrieri, originale sau prelucrate, și mai cu seamă traduceri, unele puse în scenă, altele păstrate doar în arhiva instituției, dar nici una încredințată tiparului. În stagiunea 1859—1860 au fost reprezentate vodevilurile *Păunașul codrilor*, *Soldatul și plăieșul*, în care **P.**, prin intermediul unor naive acțiuni dramatice, propaga cu convingere utilitatea reformelor legate de Unire. Tot el scrie cuvintele unui imn ce este cîntat pe scena ieșeană cu ocazia celei dintîi aniversări a Unirii. **P.** era un foarte prolific traducător. Avea, dealtfel, un contract cu teatrul, prin care se angaja să traducă un anumit număr de piese într-o stagiune. Răspunzînd unor comenzi care țineau seamă de cerințele spectatorilor și de rentabilitatea spectacolelor, **P.** tălmăcea vodeviluri, comedii, melodrame, de obicei din limba franceză. De prin 1848 s-au reprezentat în traducerea lui, atît la Iași, cît și la București, o sumedenie de asemenea piese, printre care și *Michel și Christine* de E. Scribe și J.-H. Dupin, *Fetele de marmoră* de Th. Barrière și L. Thiboust, *Margot sau Binefacerile educațiunei* de Clairville, *Casa de nebuni* de E. Scribe, *Amicii falși (Nos intimes)* de V. Sardou, *Coarda simțitoare* de Clairville și L. Thiboust, *Paul Jones* de Al. Dumas, *Morărița de la Marly* de Mélesville. Între manuscrise se mai află și comedia *Capela de paie de Italia* de E. Labiche și Marc-Michel, tradusă în colaborare cu N. Luchian.

— *Crezul meu*, SDU, II, 1856, *152* ; *Apa trece pietrele rămîn*, ZV, IV, 1858, 16 ; *Călători și călătoare*, BON, 1861, 29. **Ms. :** *Țăranul sau 15 ani în Iași* (1859), A.S.I., ms. 237 ; *Pădurea de la Bordea* (c. 1859), A.S.I., ms. 272 ; *Soldatul și plăieșul*, B.A.R., ms. 2974, f. *17—37* ; *Toanta de la Gugumănești* (în colaborare cu Anton Parteni), B.A.R., ms. 2977, f. *66—98*. — **Tr. ms. :** E. Scribe și G. Delavigne, *Un berbant cît zeci* (c. 1858), A.S.I. ms. 323 ; E. Scribe, *O casă de nebuni* (c. 1865), A.S.I., ms. 298 ; E. Labiche și Marc-Michel, *Capela de paie de Italia* (c. 1858), A.S.I., ms. 287 (în colaborare cu N. Luchian) ; Clairville, *Margot sau Binefacerile educațiunei*, B.C.U., ms. VI-217 ; J.-Fr.-A. Bayard și Ph. Dumanoir, *Căpitanul Carlotta* (1860), A.S.I., ms. 268 ; Ph. Dumanoir și Clairville, *33333 franci, 33 centime pe zi*, B.A.R., ms. 2968, f. *195—251* ; Clairville și L. Thiboust, *Coarda simțitoare*, B.A.R., ms. 2968, f. *256—268* ; Anicet-Bourgeois și M. Masson, *Pichilo Aliaga sau Trei casteluri în Spania* (c. 1864), A.S.I., ms. 318 ; V. Sardou. *Amicii falși (Nos intimes)* (1871), A.S.I., ms. 500 ; Mélesville, *Morărița de la Marly* (c. 1880), B.C.U., ms. VI-225 ; [Autori neidentificați], *Portariu sau Mama și fiica* (1856), A.S.I., ms. 245, *Fiul bravului*, (c. 1856) A.S.I., ms. 262, *Drăcușorul* (c. 1856), A.S.I., ms. 301, *Lizetta* (c. 1856), A.S.I., ms. 309, *Spînzuratul* (1858), A.S.I., ms. 236, *Un demon de fată* (1858), A.S.I., ms. 249, *Eric sau Fantasma*, A.S.I., ms. 304, *Femeile moraliste* (1858), A.S.I., ms. 267, ms. 325, *Precopața* (c. 1858), A.S.I., ms. 308, *Corsarii sau Spaima*

mărilor (1859), A.S.I., ms. 251, *Duelul în poloboc* (c. 1859), A.S.I., ms. 257, *Portretul viu* (1860), A.S.I., ms. 258, *Banii, gloria și familia*, A.S.I., ms. 260, *Banii dracului* (c. 1864), A.S.I., ms. 322, *Răposata* (c. 1865), A.S.I., ms. 294, *Nunta notarului sau Căsătoria cu clopoțel* (c. 1865), A.S.I., ms. 297, *O despărțenie*, A.S.I., ms. 330, B.A.R., ms. 2972, f. 3—26, *Margo contesa*, B.A.R., ms. 3215, f. 17—31, *O palmă sau Voinicos da fricos*, B.A.R., ms. 3215, f. 32—54, *Un bal în lumea cea mare* (1871), B.A.R., ms. 2854, *Blăstămatul de nepotu-meu*, A.S.I., ms. 462.

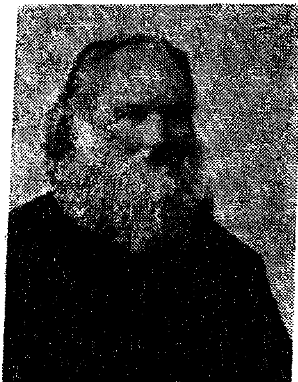
— 1. *[Insemnare de deces]*, A.S.I., Condica bisericii Prea Cuvioasa de sus, nr. 456/1863 ; 2. Burada, *Ist. teatr.*, II, *171—172, 303, 323—324* ; 3. I. Horia Rădulescu, *Scribe sur la scène roumaine dans la première moitié du XIX-e siècle*, MERF, XV, 1939—1940, *69* ; 4. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *457*, II, *44, 59—60, 61—62, 68, 238, 640.*

G. D.

PORTOFOLIUL ROMÂN, revistă literară și istorică apărută la București, o dată pe lună, din martie 1881 pînă în iunie 1882. Redactor și editor a fost Bonifaciu Florescu. Periodicul a avut un cerc eterogen de colaboratori, publiciști și poeți, animați de lăudabile intenții și grupați într-o societate pentru studiul istoriei naționale, așa cum rezultă dintr-un preambul scris de B. Florescu. O rubrică intitulată *Revista politică*, pe care o redactau alternativ B. Florescu și Pantazi Ghica, urmărea, punctul de vedere fiind cel liberal, viața politică și activitatea legislativă. Un scop politic, nemărturisit, avea și selecția documentelor istorice, pe care B. Florescu le publica număr de număr sub titlul *Portofoliul român* sau *Acte istorice*. Excelent redactat, într-un limbaj publicistic îngrijit și accesibil, *Buletinul bibliografic* se mărginea totuși să recenzeze doar cărțile trimise revistei. Au colaborat cu versuri și proză Mircea Demetriade, T. G. Djuvara și G. D. Georgian. S-au publicat și traduceri din literatura populară poloneză și cehă făcute de T. Dumbrăveanu. O cronică dramatică vie, susținută în fiecare număr de P. Ghica, discuta viața teatrală a Bucureștilor și, mai ales, literatura dramatică, semnalînd lipsa de originalitate și desprinderea de realitate a unor piese.

R. Z.

PORUMBESCU, Iraclie (9.III.1823, Sucevița, j. Suceava — 13.II.1896), scriitor. Al doilea fiu al vornicului Tănase și al Varvarei, **P.** a purtat numele de Golembiovschi, pe care și-l schimbă în Porumbescu (oficial în 1881, dar își spunea astfel încă din tinerețe). Capătă primele învățături la mănăstirea Putna și continuă cursul primar la Suceava, după care urmează, la Cernăuți, gimnaziul, apoi Institutul teologic (1847—1850). În tot acest timp, **P.** îndură lipsuri și luptă din greu pentru a se întreține. Remarcat de frații Hurmuzachi încă de cînd era student și publica poezii patriotice, el este numit secretar al redacției ziarului „Bucovina". În casa acestora îi cunoaște pe unii dintre pașoptiști și se apropie îndeosebi de V. Alecsandri. La Cernăuți, **P.** a urmat și cursul de limbă și literatură al lui Aron Pumnul. După absolvirea Institutului teologic, a fost preot în comunele bucovinene Șipotele Sucevii, Stupca, Boian și Frătăuții Noi. În 1893 este numit exarh, iar în 1895 egumen al Putnei. Este tatăl compozitorului Ciprian Porumbescu.

P. a colaborat la periodicele „Albina românească", „Bucovina", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Gazeta Transilvaniei", „Românul", „Fîntîna Blanduziei" etc. Influențat de Alecsandri, căruia îi adună material pentru culegerea sa de poezii populare, **P.** scrie el însuși balade după modelul acestora *(Anița)*, prelucrează legende din popor *(Ieremie Movilă și sihastrul sau Altariul mînăstirii Sucevița)* sau evocă obiceiuri legate de îndeletnicirile rustice *(Stîna)*. Dealtfel, întreaga sa operă relevă contactul nemijlocit cu folclorul. În cele cîteva poezii patriotice, **P.** exaltă originea latină a neamului *(Fata de roman)* sau preamărește personalitatea unor luptători de la 1848 *(Lui Iancu)*. Tot în aceste versuri de tinerețe, semnate uneori Un sătean, se fac simțite și ecouri ale luptelor pe tărîm cultural *(Buchea și litera)*. Alteori transpare compasiunea pentru cei apăsați de un destin tragic *(Poetul, Cerșetorul)*. Valoarea producțiilor sale poetice este mult diminuată din cauza limbii, inundată de latinisme și germanisme. Mai interesantă este proza scrisă în pragul bătrîneții. Compusă din amintiri din diverse perioade ale vieții sale, ea reconstituie o existență deloc monotonă. Narațiunea colorată, scrisă cu vervă, conține și informații prețioase privitoare la evenimentele istorice sau culturale ale epocii sau la scriitorii pașoptiști. De data aceasta scriitorul folosește o limbă neaoșă, plastică. Descrierile reușite, umorul sănătos, popular, plasat cu promptitudine, sporesc calitatea evocării. **P.** este unul din primii prozatori români din Bucovina.

— *Poezii*, FMIL, XVIII, 1855, 31, LPTR, II, partea I, *17—22, 50—52*, partea II, *14—15, 23—25* ; *Desmormîntarea domnitorilor Moldovei*, ALIP, 1857, *64—84* ; *Scrierile lui...*, îngr. și pref. Leonida Bodnărescu, Cernăuți, Bodnărescu, 1898 ; *Două incidente din viața violoncelistului François Servais*, JML, XII, 1923, 4—5 ; *Amintiri*, îngr. I. Ștefan, București, Gorjan, 1943 ; ed. îngr. și pref. Nicolae Oprea, Cluj-Napoca, Dacia, 1978.

— 1. Leonida Bodnărescu, *Notiță biografică*, în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuți, Bodnărescu, 1898 ; 2. V. Braniște, *Iraclie Porumbescu. Un poet bucovinean*, PTRA, II, 1898, 26 iunie ; 3. [*Iraclie Porumbescu*], JML, XII, 1923, 1—2 ; 4. Leca Morariu, *Iraclie Porumbescu (1823—1896), precursorul presei bucovinene, și-n „Lepturarele" lui Pumnul*, R, XVII, 1923, 22 ; 5. C. Loghin, *Iraclie Porumbescu*, SB, *155—168* ; 6. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *59—66* ; 7. Cardaș, *Ist. lit.*, *301—302* ; 8. Leca Morariu, *Iraclie Porumbescu*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1938 ; 9. Predescu, *Encicl.*, *688* ; 10. Leca Morariu, *Pentru Iraclie Porumbescu*, Iași, Tip. Țerek, 1945 ; 11. Mircea Păcurariu, *O corespondență a preotului Iraclie Porumbescu cu studenții teologi din Sibiu în 1891*, MA, IV, 1959, 5—6 ; 12. Paul Leu, *Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1972, *9—17* ; 13. Nina Cionca, *Ciprian Porumbescu*, București, E. M., 1974, *5—10*.

C. B.

POȘTA ROMANĂ, publicație periodică bisăptămînală care a apărut la Brașov între 1 ianuarie 1888 și 6 aprilie 1889. Theohar Alexi era editor și redactor responsabil al acestui periodic, pe care îl subintitula „foaie pentru poporul român". Într-un prospect difuzat la sfîrșitul anului 1887 se arată că **P.r.** va urmări să îndrepte interesul unui public larg către problemele politice, culturale și literare la ordinea zilei. Un editorial din 1888 subliniază nevoia de a se dezvolta gustul pentru lectură în toate clasele sociale, în scopul consolidării sentimentelor naționale și al cultivării datinilor strămoșești. Beletristica publicată se circumscrie acestui program. Th. Alexi este autorul unor nuvele istorice, cam prolixe, al unor comedii *(Vistavoiul Marcu)*, pe care le traduce și le localizează fără a indica sursa, al unei tragedii *(Domnul Tudor)* și al unui vodevil, *Lăcustele*, în care printre personaje figurează Al. I. Cuza și Moș Ion Roată. Cu poezii de

valoare modestă colaborează, alături de Th. Alexi, George Simu, I. P. Coman, Valentin Dioniu și I. I. Roșca. Învățătorii A. Hodîrnău, Z. Florian și Maria Trîmbițoniu trimit literatură populară culeasă din satele unde profesau. Dintre scrierile lui C. Negruzzi se republică *O alergare de cai* și *Istoria unei plăcinte*. În mai multe recenzii ample (la *Fata de la Cozia* de I. I. Roșca, la *Logofătul Matei* de I. C. Panțu), N. Ch. Quintescu face observații interesante în legătură cu relația dintre literatură și istorie. Totodată, el critică imitarea exagerată a modelelor străine. La *Poșta redacției*, în mai 1888, i se răspunde unui I. P. în B. (poate I. Popovici-Bănățeanul), care trimisese mai multe încercări de proză și poezie. Începătorul este sfătuit să persevereze, deoarece textele trimise, deși nepublicabile, mărturisesc semnele unui „frumos talent". În P.r., fără a constitui o preocupare principală, se publică și cîteva traduceri. Din Petrarca dădea o *Madrigală* și mai multe sonete I. Bocaniciu, din H. Chr. Andersen tălmăcea Maria S. Dănăilă o povestire, sub titlul *Mitutica*. Alte traduceri sînt din Mark Twain (*Istoria Venerei capitoline*), din Maupassant și Fr. Coppée.

— 1. *Către cetitori*, PȘR, I, 1888, 53.

R. Z.

POTECA, Eufrosin (c. 1785, Nucșoara, j. Prahova — 10.XII.1858, Gura Motrului, j. Mehedinți), cărturar, profesor de filozofie. Fiu de țărani, P. (din botez, Radu, după călugărire, Eufrosin) a studiat la București, la Academia grecească, între 1812 și 1816. Remarcîndu-se la cursurile de filozofie, a fost numit profesor la aceeași școală, condusă de Neofit Duca, de unde, în 1818, se transferă ca profesor de geografie și religie la școala românească înființată de Gh. Lazăr. Trimis, în 1820, de către Eforia Școalelor la studii în străinătate, împreună cu alți trei tineri bursieri, urmează timp de cinci ani cursuri de filozofie, istorie și teologie, la Pisa și Paris. La întoarcere, este numit profesor de filozofie la „Sf. Sava" (1825), unde rămîne pînă în 1832, cu o întrerupere de un an (1828), cînd pleacă la Buda pentru a-și tipări traducerea *Filosofia cuvîntului și a năravurilor* de J.-Th. Heineccius, filozof raționalist folosit de P. în cursurile sale. Mereu în conflict cu Mitropolia, al cărei preot era, se retrage, pînă la sfîrșitul vieții, ca egumen la mănăstirea Motru din județul Mehedinți, de unde și numele Motreanu, cu care a mai semnat uneori.

Cursul de filozofie, rămas în manuscris, și numeroasele cuvîntări festive ale lui P., adunate, o parte, în *Cuvinte panighirice și moralnice* (1826), pun în evidență un spirit raționalist și luminist. Printre cărturarii munteni din generația premergătoare revoluției de la 1848, a fost unul dintre cei mai radicali adversari ai instituțiilor feudale din țările române. Influențat de Bacon și Descartes, P. este adept al „dreptului natural", al reformelor sociale progresiste, al răspîndirii culturii prin școli și tipărituri în limba națională. A cerut, în repetate rînduri, o „lege a dreptății", conformă cu ordinea firească, cu „regula magnifică a lumii". P. a fost un orator remarcabil, priceput mînuitor al procedeelor retorice. Cuvîntările sale abundă în lamentații patetice pentru soarta țării, mlădiate cu o artă rafinată de orator religios, atent la echilibrul și sonoritatea frazei. O descriere a primăverii pe meleagurile patriei (într-un discurs către domnitor) capătă accente de imn de bucurie închinat înfloririi naturii. Limba expresivă și suplă a textelor sale oratorice se regăsește și în traducerile, din franceză și greacă, după cărțile de morală religioasă ale lui Claude Fleury și J.-B. Massillon și îndeosebi după cartea lui Bossuet, *Vorbire asupra istoriii universale* (1853).

— *Cuvinte panighirice și moralnice*, București, Tip. Mitropoliei, 1826 ; [*Cuvîntări*], în J.-Th. Heineccius, *Filosofia cuvîntului și a năravurilor*, Buda, Tip. Universității, 1829, 349—368 ; [*Cuvîntări*], în G. Dem. Teodorescu, *Viața și operile lui Eufrosin Poteca*, București, Tip. Academiei, 1883, 53—65 ; *Două cuvîntări ale arhimandritului Eufrosin Poteca, starețul mănăstirii Gura Motrului* (publ. Gh. I. Moisescu), MO, VI, 1954, 4—6 ; *Cîteva cuvîntări ale arhimandritului Eufrosin Poteca* (publ. Gabriel Cocora), MO, XVI, 1964, 9—10 ; [*Texte alese*], AGR, I, 181—192. **Ms.** : *Istoria filosofică. Elementuri de metafizică*, B.A.R., ms. 1173. — Tr. : Dim. Darvari, *Mai nainte gătire spre cunoștința de Dumnezeu prin privirea celor ce sînt*, pref. trad., Buda, Tip. Universității, 1818 ; J.-Th. Heineccius, *Filosofia cuvîntului și a năravurilor*, Buda, Tip. Universității, 1829 ; *Sfînta Scriptură pe scurt*, Buzău, Tip. Episcopiei, 1836 ; ed. 2, București, Tip. Copainig, 1847 ; Claude Fleury, *Obiceiurile israiltenilor și ale creștinilor*, București, Tip. Valbaum, 1845 ; J.-B. Massillon, *Mic post ori Cuvinte alese*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1846 ; Bossuet, *Vorbire asupra istoriii universale*, I—II, București, Tip. Mitropoliei, 1853.

—1. Eufrosin Poteca, *Ideile faptelor mele pă anul 1828 pînă la aprilie 1829*, în C. Rădulescu-Motru, *Din autobiografia lui Eufrosin Poteca*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XII, 1943, mem. 2 ; 2. *Întîii bursieri români în străinătate. Scrisori de ale lui Efrosin Poteca* (publ. I. Bianu), RN, I, 1888, 11 ; 3. *Din corespondența arhimandritului Eufrosin Poteca. 1825—1858* (publ. Gh. I. Moisescu), MO, X, 1958, 11—12 ; 4. *Trei scrisori ale lui Eufrosin Poteca* (publ. Gh. Nicolaiasa), CL, LVII, 1925, decembrie ; 5. *Din corespondența arhimandritului Eufrosin Poteca* (publ. Gabriel Cocora), MO, XI, 1959, 3—4 ; 6. Radu Popescu, *Discurs funebru*, ROM, III, 1859, 60 (supliment) ; 7. G. Dem. Teodorescu, *Viața și operile lui Eufrosin Poteca*, București, Tip. Academiei, 1883 ; 8. Dimitrie Dobre, *Eufrosin Poteca Motreanul*, București, Gutenberg, 1899 ; 9. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 61—64, 135—136 ; 10. Haneș, *Ist. lit.*, 138—140 ; 11. Dan Simonescu, *Bossuet în literatura românească*, CL, LX, 1927, septembrie-noiembrie ; 12. Petre V. Haneș, *Eufrosin Poteca traducător al lui Bossuet*, PIL, I, 1931 ; 13. I. Vîrtosu, *Pagini din autobiografia lui Efrosin Poteca*, București, 1937 ; 14. C. Rădulescu-Motru, *Catehismul mititel al lui Eufrosin Poteca*, București, Tip. Bucovina, 1940 ; 15. I. Vîrtosu, *Efrosin Poteca egumen la mînăstirea Motru*, Craiova, 1944 ; 16. Gh. I. Moisescu, *O sută de ani de la moartea arhimandritului Eufrosin Poteca egumenul mănăstirii Gura Motrului*, MO, X, 1958, 11—12 ; 17. Călinescu, *Eliade*, 84—95 ; 18. Piru, *Ist. lit.*, II, 249—252 ; 19. *Ist. gînd.*, 135—137 ; 20. Nicolae Isar, *Concepția iluministă a lui Eufrosin Poteca în baza analizei discursurilor sale din anii 1825—1837*, RFZ, XII, 1965, 12 ; 21. Adrian Marino, *Iluminiștii români și idealul „luminării"*, IL, XVI, 1965, 4 ; 22. *Ist. lit.*, II, 164—168 ; 23. Ilie Popescu Teiușan, *Eufrosin Poteca*, DIPR, III, 66—83 ; 24. Cornea, *Originile*, 224—225, 229—230 ; 25. *Ist. filoz. rom.*, I, 180—182, 208—209 ; 26. V. Diacon, *Ctitori ai școlii românești : Eufrosin Poteca*, OPS, I, 1974, 4—5.

L. V.

POVESTE v. **basm.**

POVESTEA LUI ARCHIRIE FILOSOFUL... v. **Archirie și Anadan.**

POVESTEA VIEȚII, revistă literară săptămînală care a apărut la București și apoi la Focșani, de la 13 februarie pînă la 10 aprilie 1900. Din această publicație au apărut șase numere în care, alături de proza și versurile lui Al. Șt. Vernescu (directorul revistei) și de cele ale prim-redactorului Adrian Sulcină, au publicat diverse scrieri literare Al. Macedonski, Panait Mușoiu, P. Vulcan, Radu D. Rosetti, Panaite Zosîn, D. Nanu, G. Marinescu, E. Herovanu,

M. Rusu, I. Neagu (semna şi Elena Dăscălescu), Const. Cantilli, Dem. Demetrescu-Piatra. Al. Macedonski recenza volumul de versuri *Romanițe* al directorului revistei şi, folosind recenzia ca un pretext, făcea o trecere în revistă cuprinzătoare a situației literaturii naționale, urmărind mai ales acțiunea principalelor curente literare (romantism, simbolism ş.a.). Lui C. Dobrogeanu-Gherea i s-a republicat în **P. v.** studiul dedicat scriitorului ucrainean Taras Şevcenko, iar P. Muşoiu colabora cu două traduceri din Leopardi.

R. Z.

POVESTEA VORBEI, revistă literară săptămînală apărută la Bucureşti de la 10 octombrie 1896 pînă la 4 mai 1897. Eclectismul ideilor şi imprecizia formulărilor caracterizează programul acestei publicații. Colaboratorii recrutați şi, mai ales, caracterul literaturii publicate indică, totuşi, o tendință națională şi populară, care s-ar fi vrut situată în prelungirea atitudinii ideologice de la „Vatra". Ion Gorun, redactorul şi criticul literar al revistei, nu avea însă autoritatea şi experiența necesară pentru a strînge în jurul noului periodic acelaşi grup de scriitori sau pentru a forma un altul, echivalent ca valoare ori, cel puțin, ca influență. Dacă nu a reuşit să constituie un cerc şi o direcție de opinie literară, **P.v.** a asigurat totuşi o continuitate de preocupări. Este vorba de cultivarea unei literaturi pentru popor, inspirată din realitatea socială autohtonă, şi de străduința de a oglindi în paginile revistei, cît se poate de obiectiv, viața culturală şi literară a țării. Mai mult decît atît, **P.v.** s-a preocupat de îndrumarea şi formarea tinerilor scriitori, în primul rînd a debutanților. O atentă *Poştă a redacției*, scrisă, probabil, de I. Gorun, se adresa cu răbdare şi cu amicală ironie corespondenților din toată țara. Comprehensiunea arătată de redacție începătorilor avea să fie răsplătită de valoarea celor care şi-au legat începuturile literare de paginile acestei reviste. La 12 decembrie 1896 i se răspundea unui Nirvan (viitorul poet I. Minulescu) : „Poate altele sau nu !", pentru ca, după cîteva luni, acelaşi Nirvan să publice (în 20 aprilie 1897) poezia, încărcată de juvenilă melancolie, *Gîndurile*, iar o săptămînă mai tîrziu, de data aceasta semnînd I. M., *În aşteptare*, versuri de atmosferă eminesciană. Probabil că *Sonet*, poezie pe care o publică la 17 ianuarie 1897 Panait Cerna, reprezintă, de asemenea, un debut. Aceluiaşi i se răspundea în aprilie 1897 : „P. Cerna, *Belbruno şi Almi* prea subită şi neexplicată catastrofă. Versuri frumoase" — dar nu i se mai publica nimic. Cu articole şi recenzii au colaborat la **P.v.**, alături de Ion Gorun (care semna recenziile sale Cr.), H. Sanielevici (Hassan), S. Sanielevici (Sandu, Sanea) şi I. Teodorescu. G. Coşbuc dădea, fără a fi un colaborator permanent, notițe filologice, nuvele şi traducerea unui fragment din *Eneida*. I. L. Caragiale îşi publica în **P.v.** schița *O blană rară*, îndreptată împotriva literaturizării excesive, iar Al. Vlahuță un *Sonet*. Colaboratori obişnuiți erau poeții Artur şi Raul Stavri, A. Toma (care iscălea Ştefan Tomşa), H. G. Lecca, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, G. Murnu, D. Teleor şi G. Ranetti. Aici D. Teleor şi D. Marinescu-Marion au tipărit şi schițe umoristice, în care se ironizau, cîteodată prea apăsat, neajunsurile vieții cotidiene. Schițe şi nuvele, cu subiecte extrase în primul rînd din mediul rural, publicau I. Gorun, P. Vulcan, V. Pop, I. Adam, Spiru Hasnaş, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), A. Gorovei, M. Rusu, A. Steuerman, I. Teodorescu. Cîteva traduceri din Maupasant, A. France şi M. Prévost sînt făcute, probabil, tot de I. Gorun. Din Lenau şi Petőfi a tradus St. O. Iosif, din Petőfi şi Heine, A. Toma, iar din Jean Lahor, D. Anghel.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *505* ; 2. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *217—219*.

R. Z.

POVESTEA VREMEI, revistă literară care a apărut la Bucureşti la 29 iunie 1897. Colaboratori erau V. Constantinescu, autor al nuvelei *De 50 de ori milionar*, un Olympio, poet influențat de G. Coşbuc, un C. Vladimir, semnatar al nuvelei *Povestiri extraordinare*, şi un N. Oscar, care dădea nuvela *Maria*. Lui Coşbuc i se republică poezia *Lupta vieții*.

R. Z.

POVESTE DE JALE ŞI PRE SCURT ASUPRA NEDREPTEI MORȚI A PREACINSTITULUI CONSTANDIN CANTACUZINO, MARELUI POSTELNIC AL ȚĂRII RUMÂNEŞTI, cronică versificată. Alcătuită de un anonim în limba greacă şi tipărită la Veneția în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, a fost tradusă în româneşte de Radu Greceanu. Autorul, poate un apropiat al Cantacuzinilor din Țara Românească, versifică nu mult după 20 decembrie 1663, dată la care postelnicul Constantin Cantacuzino era ucis la mănăstirea Snagov din ordinul domnitorului Grigore Ghica. Poema surprinde prin eforturile versificatorului, orientate spre o finalitate artistică şi, deopotrivă, prin inedituI unor informații privitoare la familia postelnicului. În genere, ştirile transmise concordă cu datele **Letopisețului cantacuzinesc*, al cărui compilator a cunoscut probabil versurile. Cultivat, după familiaritatea cu care recurge la invocația retorică şi la ritmul amplu, de epopee, autorul deschide de fapt cu narațiunea sa de circa cinci sute de versuri şirul cronicilor tendențioase, ce caracterizează literatura istorică din Țara Românească la sfîrşitul secolului al XVII-lea. (S-a sugerat în treacăt ideea unei eventuale paternități a stolnicului Constantin Cantacuzino, fiul erudit al postelnicului, asupra scrierii ⟨6⟩.) Din perspectiva partidei feudale a Cantacuzinilor, cronica evocă viața postelnicului, personalitate politică, victimă, la o vîrstă venerabilă, a uneltirilor unor adversari nedemni. Autorul este preocupat de compoziție, precum şi de o definire, schematică totuşi, a caracterelor intrate în conflict. Postelnicul, întruchipînd blîndețea şi înțelepciunea, înfruntă pe nepotul trădător, vistierul Dumitraşco Cantacuzino. Nerecunoscător şi viclean (se întîlnesc aici

Neamul boierilor Cantacuzini

și cîteva comparații preluînd motive din *Fiziolog)*, Dumitrașco, în fruntea intriganților, prin vini imaginare puse în seama postelnicului, atrage urgia asupra casei protectorului său, acuzat de a fi complotat împotriva domniei în vreme ce Grigore Ghica se afla la asediul cetății Uivar. Paralel cu urmărirea unor efecte de contrast, dramatismul relatării sporește treptat, pe măsură ce uneltitorilor li se dă crezare, iar osînditul se pregătește de moarte cu calm și demnitate, în decorul sumbru al mănăstirii Snagov. Traducînd *Poveste de jale...* în limba română, în vers iambic, Radu Greceanu aducea, înainte de 1699, un omagiu doamnei Stanca, mama domnitorului Constantin Brîncoveanu și fiică a postelnicului Constantin Cantacuzino, făcînd totodată dovada aptitudinilor sale de stihuitor. Nici un exemplar, dintre cele tipărite probabil la Snagov, al acestei tălmăciri nu s-a aflat pînă azi, după cum nu s-a păstrat nici originalul grecesc al scrierii, cunoscută prin intermediul unei copii manuscrise de la 1735.

— *Poveste de jale și pre scurt asupra nedreptei morți a preacinstitului Constandin Cantacuzino, marelui postelnic al Țării Rumânești*, CPV, *37—48*.

— 1. Emil Vîrtosu, *O povestire inedită în versuri despre sfîrșitul postelnicului Constantin Cantacuzino*, București, Imprimeria națională, 1940 ; 2. Cartojan, *Ist. lit.*, III, *232—233* ; 3. Piru, *Ist. lit.*, I, *248* ; 4. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 161—162* ; 5. Dan Simonescu, *Poveste de jale asupra uciderii postelnicului Constantin Cantacuzino (20 decembrie 1663)*, CPV, *35—37* ; 6. Corneliu Dima-Drăgan, Livia Bacâru, *Constantin Cantacuzino stolnicul*, București, Albatros, 1970, *138, 143* ; 7. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *98—99* ; 8. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *99—100* ; 9. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ș.

POVESTIRE DESPRE DRACULA VOIEVOD, scriere anonimă, cu caracter literar și istoric, sub forma unor anecdote despre Vlad Țepeș, redactată în secolul al XV-lea, în versiuni germane și slavone. Povestirile despre Vlad Țepeș, larg răspîndite în Europa centrală și de sud-est, își au sorgintea în creațiile folclorice din Țara Românească privitoare la domnitorul român, creații al căror ecou s-a răsfrînt în spațiul din sudul Dunării și în Transilvania. Anecdotele populare despre Vlad Țepeș reunesc o serie de mărturii și fapte reale, alături de motive folclorice universale, adaptate figurii domnitorului, și unele povestiri tendențioase. Legendele despre Vlad Țepeș (Dracula) sînt prelucrate și dezvoltate original în două opere literar-istorice (una germană, alta slavonă), ce răsfrîng viziuni etice și filozofice diferite. Cele două versiuni ale povestirilor reprezintă expresia artistică a unui larg curent de opinie asupra lui Vlad Țepeș, înregistrat în epocă, creînd o imagine favorabilă acestuia în aria Țării Românești și în sudul Dunării și una deformată, negativă, în spațiul din nordul Carpaților pînă la Buda. *Povestire despre Dracula voievod* are, în numeroasele variante din germană și rusă, în general, titlurile de *Geschichte Dracole Waide* și *Skazanie o Drakule voevode*. Versiunea germană a povestirilor, mai veche decît aceea slavonă, avînd la bază textul original, scris în intervalul august — noiembrie 1462, de către un sas, probabil de la Brașov, creează domnitorului român efigia literară a tiranului Dracula. Această optică negativă asupra lui Vlad Țepeș servea intenției lui Matei Corvin de a-l discredita pe domnitorul român în fața Apusului, justificînd astfel schimbarea atitudinii politice față de acesta și abandonarea campaniei antiotomane în care se angajase. Portretul lui Dracula din versiunea germană, în care se accentuează cruzimea, demonismul și inumanitatea eroului, prin descrierea de suplicii și atrocități, corespunde și mentalității medievale occidentale, unde predomină ideea morții asociată cu imaginea tiranului sadic. Larga difuzare a povestirii germane în Europa centrală și apuseană s-a datorat atît legăturilor ecleziastice din mediul catolic și a celor comerciale, întreținute de sași cu centrul Europei, cît și relațiilor politice ale curții din Buda. Popularitatea textului german este asigurată și printr-o serie de broșuri, tipărite, în numeroase ediții, unele nedatate, la: Nürnberg (1488, 1499, 1515, 1521), Bamberg (1491), Leipzig (1493), Augsburg (1494, 1530), Strasbourg (1500). Personalitatea și legendele despre Vlad Țepeș au avut ecou în literatura umaniștilor europeni, interesați nu numai de originea latină a românilor ci și de rolul acestora în stăvilirea expansiunii otomane. Povestirile germane au fost integrate, în aceeași perioadă, în cronica austriacului Thomas Ebendorfer, în comentariile lui E. S. Piccolomini (papa Pius II), au fost folosite de legatul papal Nicolae de Modrussa și prelucrate în versuri în poemul lui Michael Beheim. Mai tîrziu, anecdotele despre Vlad Țepeș sînt receptate de scrierile istoriografice ale lui Filippo Buonaccorsi-Callimachus și mai ales de cronica lui Antonio Bonfini, de unde pasajul respectiv trece în cosmografia lui Sebastian Münster și în prelucrarea cehă a acesteia, datorată lui Jan din Puchow. Cronica abației de la Melk *(Chronicon Mellicense)* și cea a lui Jacob Unrest, ambele opere istoriografice austriece din a doua jumătate a secolului al XV-lea, conțin date și elemente legendare despre Vlad Țepeș.

Versiunea slavonă, ulterioară celei germane, avînd cu aceasta o serie de elemente anecdotice comune, dar cu episoade mai dezvoltate literar, se deosebește de redacția germană prin optica favorabilă în care este învăluit domnitorul român. Textul slavon îmbină anecdote de sursă folclorică cu înregistrări de fapte și situații istorice precise — luarea lui Vlad Țepeș ca prizonier, eliberarea lui, ultima sa domnie, informații despre familia și moartea acestuia. Varianta slavonă a povestirii nu s-a păstrat în redacția originală, ci, ca rezultat al circulației în mediul ortodox, în numeroase manuscrise rusești, cel mai vechi fiind copia din 1490 a călugărului Efrosin. Redacția rusă a fost considerată, însă, fie o producție originală, independentă de versiunea occidentală, ea fiind opera unui călător rus (poate chiar solul și diacul Feodor Kurițin) la Buda, la curtea lui Matei Corvin, în 1481—1482 ⟨1, 14, 17⟩, fie o adaptare sau traducere a unui original slav anterior,

Domnitorul Vlad Țepeș

scris în mediobulgară, probabil de către un român ce trăise la Buda, și, în acest caz, povestirea despre Vlad Țepeș ar reprezenta o operă istorică aparținînd literaturii slavo-române ⟨5, 8, 11⟩. O altă opinie consideră, de asemenea, povestirea slavă o operă originală, redactată în nordul Transilvaniei și Maramureș ⟨9⟩. Rămas anonim, autorul acestei scrieri originale, ce se poate încadra, ca și *O samă de cuvinte* a lui I. Neculce, într-o tipologie literară medievală românească, de sorginte populară, pare a fi un român, probabil cleric ortodox din Transilvania, preot sau călugăr, care și-a încheiat redactarea textului, scris în slavona de redacție română, în cursul aceluiași an, pînă la data de 13 februarie 1486 sau oricum în intervalul 1482—1486 ⟨19, 21⟩. Mult mai apropiată de realitatea istorică decît versiunea germană (ce poate servi ca izvor numai prin informațiile legate de relațiile și expedițiile lui Vlad Țepeș în mediul negustorilor sași), povestirea slavonă, nu lipsită de unele accente de acuzare a cruzimii excesive a voievodului, îi compune acestuia un portret veridic, ale cărui dominante sînt vitejia, înțelepciunea, mîndria, orgoliul de „mare stăpînitor", trăsătură preluată din tradiția bizantină. Povestirea scoate în evidență latura antiotomană a acțiunilor domnitorului, lupta dusă de acesta cu boierimea pentru centralizarea statului, măsurile sale de o extremă severitate fiind menite să îndrepte neajunsuri social-morale frecvente în epocă : hoția, trîndăvia, ignoranța, trufia celor puternici, necinstea ș.a. Solilor turci care nu se descoperă, motivînd că păstrează obiceiul țării lor, Vlad Țepeș, spre a le întări această obișnuință, le fixează fesurile pe cap cu cîteva cuie. În lupta ce o dă cu sultanul, înfuriat de tratamentul solilor, Țepeș pedepsește cu tragerea în țeapă pe cei care erau răniți la spate. Oferindu-se să intre în slujba sultanului, el își îndeplinește serviciul pedepsind și omorînd o mulțime de turci din locurile prin care trecuse. În țară stîrpește cerșetoria ; hoția dispăruse în vremea sa, încît la o fîntînă publică se putea bea apă cu o cană de aur, pe care nimeni nu îndrăznea să o fure. În această atmosferă un negustor își recapătă repede punga furată și mărturisește deschis că a primit un galben în plus care, tăinuit, i-ar fi atras lui însuși moartea. Cu viața plătesc și femeile trîndave (cea care își lasă bărbatul să umble cu o cămașă ruptă și murdară), precum și cele certate cu virtutea. Un călugăr ipocrit, care îndrăznește a-l dojeni pe vodă pentru pedepsele date, este omorît și el pentru a nu pierde ocazia de a deveni mucenic. Unei slugi care strîmbă din nas la mirosul trupurilor trase în țeapă, i se oferă o țeapă mai înaltă, în vîrful căreia va avea mai mult aer. Domnitorul știe să răsplătească un răspuns sau o faptă înțeleaptă ; în felul acesta se acoperă de cinste solul care ghicise că țeapa strălucită era destinată unui personaj de vază, ce putea fi chiar el, dacă s-ar fi arătat fricos sau șovăielnic. Întemnițat, apoi eliberat și ajuns din nou la domnie, Țepeș moare într-o luptă, ucis de ai săi, care îl luaseră drept turc. Povestirea despre Vlad Țepeș, pe lîngă informațiile istorice conținute, se impune prin elemente caracteristice literaturii medievale : satira, sarcasmul, ironia dialogurilor, tablouri grotești și eroice. Mai vechi probabil decît celelalte două versiuni, povestirile românești despre Vlad Țepeș s-au transmis doar pe cale orală, prezența lor, identificabilă ca sursă de inspirație, fiind atestată și prin recente cercetări de folclor în satele argeșene învecinate reședinței voievodale de la Poienari.

Anecdotele despre Vlad Țepeș au influențat, în secolul următor, paginile consacrate domniei acestuia în *Letopisețul cantacuzinesc* și oferă mai tîrziu motive de inspirație pentru epopeea lui I. Budai-Deleanu. Povestirile sînt prelucrate de către P. Ispirescu în *Viața și faptele lui Vlad-Vodă Țepeș*, iar una din anecdote servește drept punct de plecare în piesa *Praznicul calicilor* de Mihai Sorbul. Imaginea negativă din povestirea germană devine în romanul *Contele Dracula* (1897) al irlandezului Abraham (Bram) Stoker prototipul, de largă circulație, al literaturii de groază, legenda astfel modificată fiind menținută prin dramatizări și numeroase ecranizări.

— *Povestire despre Dracula Voievod*, în I. Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, București, Socec, 1896, reed. în CSR, *200—214* ; *[Povestiri despre Dracula Voevod]*, în Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, București, E.A., 1961, în Ion Stăvăruș, *Povestiri medievale despre Vlad Țepeș-Draculea*, București, Univers, 1978.

— 1. I. Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, București, Socec, 1896 ; 2. Grigore C. Conduratu, *Michael Beheims, „Gedicht über den Woiwoden Wlad II — Drakul". Dissertation*, București, 1903 ; 3. N. Iorga, *Încă ceva despre Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare*, CL, XXXVIII, 1904, 4 ; 4. Constantin I. Karadja, *Incunabule povestind despre cruzimile lui Vlad Țepeș*, INI, *202—206* ; 5. N. P. Smochină, *Elemente românești în narațiunile slave asupra lui Vlad Țepeș*, Iași, Tip. Brawo, 1939 ; 6.

N. Iorga, *Contribuţii la legăturile româneşti cu ruşii şi ungurii, I, Ceva nou despre Povestea rusească a isprăvilor lui Vlad Ţepeş*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXI, 1939 ; **7.** Pandele Olteanu, *Lexicul povestirilor slave despre Vlad Ţepeş*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, 1955 ; **8.** P. P. Panaitescu, *Viaţa lui Vlad Ţepeş, Povestire despre Dracula voievod. Introducere*, CSR, *197—200* ; **9.** Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş*, Bucureşti, E.A., 1961 ; **10.** Piru, *Ist. lit.*, I, *24—26* ; **11.** Anton Balotă, Pandele Olteanu, *„Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş"*, SCL, XIII, 1962, 1 ; **12.** P. P. Panaitescu, *J. Striedter, „Die Erzählung vom walachischen vojevoden Drakula in der russischen und deutschen Überlieferung"*, RRH, II, 1963, 1 ; **13.** I. S. Luria, *Povest o Drakule*, Moscova—Leningrad, 1964 ; **14.** I. S. Luria, *În legătură cu originea subiectului povestirilor din secolul al XV-lea despre Dracula (Vlad Ţepeş)*, RSL, X, 1964 ; **15.** *Ist. lit.*, I, *277—278* ; **16.** Şerban Papacostea *Cu privire la geneza şi răspîndirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Ţepeş*, RSL, XIII, 1966 ; **17.** Emil Vrabie, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş*, RSL, XIII, 1966 ; **18.** Alexandru V. Boldur, *Un român transilvănean — autor presupus al „Povestirii ruse despre Dracula"*, în *Apulum*, Alba Iulia, 1970 ; **19.** Ştefan Andreescu, *Vlad Ţepeş (Dracula)*, Bucureşti, Minerva, 1976, *147—269* ; **20.** Nicolae Stoicescu, *Vlad Ţepeş*, Bucureşti, E.A., 1976, *175—226* ; **21.** Ion Stăvăruş, *Povestiri medievale despre Vlad Ţepeş Draculea*, Bucureşti, Univers, 1978.

A. S.

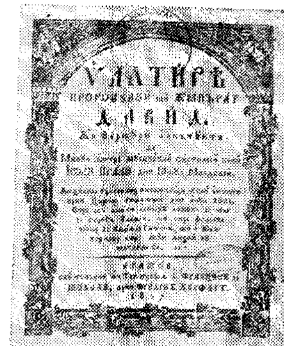
POVESTIRE PE SCURT DESPRE DOMNII MOLDOVEI v. **Letopiseţul de la Putna.**

POVESTIRE PE SCURT DESPRE DOMNII MOLDOVEI DE CÎND S-A ÎNCEPUT ŢARA MOLDOVEI, ÎN ANUL 6867 (1359) v. **Cronica moldo-rusă.**

POVESTITORUL, revistă literară care apare, săptămînal şi apoi lunar, la Bucureşti între 4 iulie şi 19 septembrie 1876. Redactată de Bonifaciu Florescu, care publică versuri proprii în limba franceză, proză şi numeroase traduceri, poate fi socotită drept una din primele noastre reviste dedicate difuzării literaturii străine. Mai colaborează cu versuri şi proză N. V. Scurtescu, I. Al. Lapedatu, D. N. Saphir, V. D. Păun, Pantazi Ghica şi N. Ţincu. Traduceri fac B. Florescu, V. D. Păun, N. Ţincu, P. V. Grigoriu şi I. Alessandrescu. Se transpune din La Rochefoucauld, Voltaire, Vauvenargues, M-me Colomb, Xavier de Maistre, George Sand, Sainte-Beuve, Gérard de Nerval, H. Murger, N. Hawthorne (printr-un intermediar francez), E. A. Poe (se foloseşte traducerea lui Baudelaire), precum şi din A. Karr, L.-A. Garnier, L. Ernault, A. Second, Ch. Lemonnier, Jules Tardieu de Saint Germain. Cîteva contribuţii critice, dintre care se detaşează aceea dedicată lui Gr. Alexandrescu, în care sînt analizate paralel versurile scriitorului român şi cele ale lui Lamartine, făcîndu-se astfel una din primele încercări de literatură comparată la noi, îi aparţin, de asemenea, lui B. Florescu.

R. Z.

PRALE, Ioan (1769, Vulcinetul Răzeşi—Soroca — 1847, Iaşi), poet. Figură bizară, care amuză şi consternează deopotrivă. **P.** a lăsat nu atît o operă, cît o legendă. A putut fi chiar socotit de către unii un bărbat genial, care aspiră la universalitate. Era, însă, numai un om ciudat, poate nu tocmai întreg la minte, dar totodată un spirit inventiv şi, în felul său, original. Aşa, de pildă, prin 1824, născocise un curios sistem de scriere simplificată la şapte semne, pe care l-a înmînat mitropolitului Veniamin Costache. Nu se ştie unde şi-a făcut **P.** studiile. De tînăr, el s-a stabilit la Iaşi, unde îndeplineşte funcţia de psalt bisericesc. „Micul între musicoşii sistimii vechi", cum avea să se iscălească, ştia greceşte şi cunoştea psaltichia. E posibil ca el să fi predat un timp la Seminarul de la Socola. În anul 1819 efectuează o călătorie la Petersburg. Îşi crease o reputaţie de om polivalent. Trecea drept arhitect, era, se pare, preţuit pentru talentele lui de croitor şi ciubotar, avea porniri de inventator. El merge pînă acolo încît, în calitatea, cam dubioasă, de „lucrătoriu a feliuri de manifăpturi de peni de păuni", publică în „Albina românească" (1830) un insolit „articol de iconomie" referitor la smulsul păunilor. Înainte de a-şi da sfîrşitul, **P.** şi-a compus singur epitaful. Moare la începutul lunii septembrie 1847.

Nici în poezie **P.** nu-şi dezminte firea plină de ciudăţenii. În 1820 „potrivise" în româneşte şi greceşte o carte — un prohod al Domnului şi al Sf. Fecioare — cu un titlu contrariant : *Urmări pe mormintiri. Giamnin limbi*, ceea ce vrea să însemne că e vorba de un text în două limbi gemene, deci bilingv. Versiunea românească se poate descurca anevoie, prin confruntare cu aceea grecească. La fel de confuză e o psaltire în versuri, alcătuită în 1827 şi prefaţată de către Vasilie Popp *(Psaltirea prorocului şi împărat David)*. Dacă autorul prefeţei dă frîu liber unui entuziasm de neexplicat, în schimb Gr. Alexandrescu în *Satiră. Duhului meu* găseşte prilejul să-l ironizeze pe nebulosul stihuitor. **P.** ticluieşte, aşa cum va face şi C. Aristia în tălmăcirile lui din greceşte, o sumedenie de forme lexicale, cuvinte compuse („omfăt" — copil, „călclegi" — călcător de legi) şi expresii năstruşnice („moldovelineaţă", „grădină florue", „ilectră de finear" ş.a.), în împerecheri cîteodată absurde („pomul lîngă al său lapte"), înşiruite în versuri care par, sau chiar sînt, fără nici o noimă. Versurile lui **P.**, numit de Eminescu „firea cea întoarsă", sînt dintre cele mai stranii ce s-au iscodit în literatura noastră.

— *Urmări pe mormintiri. Giamnin limbi*, Iaşi, 1820, reed. parţial în BUR, I, 1875, 7 ; *Psaltirea prorocului şi împărat David*, pref. Vasilie Popp, Braşov, Tip. Şobeli, 1827, reed. parţial în LPTR, IV, partea I, *104—106*.

— **1.** T. Cipariu, *Limba de azi şi de deunăzi*, ARH, 1870, *31—33* ; **2.** Maiorescu, *Critice*, I, *127—129* ; **3.** V. Alecsandri, *Din albumul unui bibliofil*, CL, IX, 1875, 9 ; **4.** Pop, *Conspect*, II, *241—242* ; **5.** Gh. Ghibănescu, *Ioan Pralea*, OP, II, 1899, 275, 276 ; **6.** G. Bogdan-Duică, *Două notiţe biografice : Ioan Prale — Ioan Rusu*, T, LVII, 1926, 5 ; **7.** Iorga, *Ist. lit.* XVIII, II, *401—402* ; **8.** Cardaş, *Ist. lit.*, *202—203* ; **9.** Bezviconi, *Profiluri*, *175—176* ; **10.** Călinescu, *Ist. lit.*, *95—96* ; **11.** Piru, *Ist. lit.*, II, *304—307* ; **12.** *Ist. lit.*, II, *216—218* ; **13.** Ţepelea, *Studii*, *171—174*.

F. F.

PRAVILA RITORULUI LUCACI, manuscris juridic românesc din secolul al XVI-lea. Sub acest nume este cunoscut un manuscris slavo-român cu titlul *Pravila sfinţilor apostoli şi a celor şapte sfinte săboare ale preacuvioşilor şi purtătorilor de Dumnezeu părinţii noştri ; despre episcopi şi despre preoţi şi despre călugări şi despre oameni mireni, învăţături de tot felul*. Din cele 354 de foi, numai 65 conţin textul slavon cu traducerea românească inserată interliniar. Foile 204—210 conţin numai text românesc : *Pravila svenţilor oteţi după învăţătura a marelui Vasile*. Textele româneşti au fost extrase şi editate sub titlul *Pravila ritorului Lucaci* (1971).

Acest manuscris (cunoscut şi sub numele de *Pravila de la Putna)* a fost întocmit şi copiat de „ritorul şi sholasticul" Lucaci, un învăţat profesor de retorică şi logică de la mănăstirea Putna, în 1581. Originalul traducerii în româneşte a *Pravilei* este necunoscut. Se pare că Lucaci nu a fost un simplu copist, ci a şi corectat versiunea românească, din-

du-i o formă mai explicită, în scopuri didactice. Fiind cel mai vechi manuscris juridic românesc păstrat, *Pravila ritorului Lucaci* este un document important pentru studiul formării terminologiei de specialitate. Cel mai vechi text literar moldovenesc, *Pravila...* este un preţios material pentru cercetarea începuturilor culturii româneşti scrise şi a dezvoltării limbii literare.

— *Pravila ritorului Lucaci*, îngr. şi introd. I. Rizescu, Bucureşti, E.A., 1971.

— 1. Al. Grecu [P. P. Panaitescu], *Începuturile dreptului scris în limba română*, STD, VII, 1954, 4 ; 2. I. Rizescu, *Un text puţin cunoscut de drept vechi românesc*, OR, 767—771 ; 3. Nicolae N. Smochină şi N. Smochină, *O pravilă românească din veacul al XVI-lea — „Pravila sfinţilor părinţi după învăţătura lui Vasilie cel Mare" întocmită de ritorul şi scolasticul Lucaci, în 1581*, BOR, LXXXIII, 1965, 11—12 ; 4. Ştefan Bîrsănescu, *Şcoala greco-slavo-românească de la Mănăstirea Putna*, RPD, XV, 1966, 6 ; 5. Alexandru Mareş, *Prima pravilă bisericească tipărită în limba română şi raporturile ei cu cele mai vechi versiuni ale Nomocanonului prescurtat*, SLF, I, 269—293 ; 6. I. Rizescu, *Introducere, Studiu de limbă*, în *Pravila ritorului Lucaci*, Bucureşti, E.A., 1971.

C. T.

PREDESCU, Nicolae (26.XI.1834, Bucureşti — 26.IV. 1906, Bucureşti)), scriitor. Strănepot al lui Filaret, episcop de Rîmnic, şi văr cu Eugeniu Predescu, membru al Asociaţiei literare (1845), **P.** îşi face studiile în capitala Franţei, după ce trecuse prin şcoala de la „Sf. Sava". După o călătorie aventuroasă pe Dunăre, cu întîmplări evocate mai tîrziu în cartea sa *Poeţi şi artişti*, el descinde în 1855 la Paris, pentru a urma dreptul. În 1859 îşi ia licenţa, iar doi ani după aceea îşi trece şi doctoratul. Era un mare iubitor al artelor frumoase şi de aceea frecventează muzeele celebre din Paris, din München, din Italia. În 1869 avea să-l cunoască pe Leconte de Lisle. Întors în ţară, el a fost consilier la Înalta Curte de Casaţie.

P. a compus, într-un elan de tinereţe, sub imperiul unei mode romantice, sentimentale, un singur roman, în franceză — *Le Comte de Walneg* (Paris, 1862). Totul, de la personaje pînă la stil, este de împrumut în această carte, care vădeşte totuşi aptitudini de prozator şi o uşurinţă a expresiei, abundentă, retorică şi adeseori convenţională. Contele de Walneg e o plăsmuire livrescă, însumînd trăsături ale eroilor „damnaţi" din literatura romantică. Palid, sumbru şi tăcut, învăluit în melancolie, el pare marcat de o suferinţă ascunsă, o tristeţe adîncă şi fără leac. E un solitar, dispreţuind viaţa artificială şi zgomotoasă din saloane şi regăsindu-şi liniştea în mijlocul unei naturi luxuriante, un „templu" în care poate medita în voie la deşertăciunea şi nestatornicia celor lumeşti, la viaţă, care nu e decît visul unei umbre, o vale a plîngerii. Lecturile lui **P.** sînt puse mereu, din plin, la contribuţie. Teza romanului e supremaţia spiritului asupra materiei, a idealului asupra realului. În contrast cu visătorul conte, însetat de absolut, baronul de Brinville e un juisor frenetic, cinic şi amoral, risipindu-se în voluptăţi nenumărate şi, ca urmare, rămînînd ruinat, ca o pedeapsă pentru viaţa lui uşuratică. Scriitorul e şi un moralizator. O idilă castă se înfiripă între contele de Walneg şi nefericita actriţă Aurélie, un „înger căzut", încercată, ca şi contele, de aceeaşi ardoare mistică pentru sublimităţi. Dragostea lor pură şi neverosimilă e tratată într-un registru de naivă melodramă, cu lacrimi şi extazuri, pînă la sfîrşitul patetic al celor doi. Aurélie moare de ftizie, contele, de prea multă durere. Romanul, suferind de un verbiaj neînfrînat, e scris cu multă însufleţire, care-i mai atenuează superficialitatea. În descrierea ambianţei sau a eroilor, scriitorul se foloseşte de foarte multe referinţe culte, îndeosebi din domeniul picturii şi sculpturii. Dealtfel, în 1865, el publicase în „Trompeta Carpaţilor" un studiu despre Th. Aman, **P.** fiind unul dintre premergătorii criticii noastre plastice. S-a încercat şi în critica literară, sporadic a publicat şi versuri (de pildă, în „Resboiul" din 1878, glorificînd eroismul luptătorilor de la Plevna). Articolele sale de critică vor fi reunite abia în 1900, în volumul *Poeţi şi artişti*, care cuprinde cercetări asupra operei lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, Ienăchiţă Văcărescu, Iancu Văcărescu, precum şi despre pictura lui Th. Aman şi N. Grigorescu. Expunerea e descriptivă, narativă, cu multe digresiuni care îi îngăduie autorului ample incursiuni în special în artele plastice, domeniu în care **P.** se mişcă cu o anume dezinvoltură. Este o manieră predominant asociativă, adeseori prolixă, într-un limbaj vag, învechit, cu multe gerundive („palpitînde". „sclipinde", „rîzînde"). Sensibilitatea lui **P.** reacţionează mai ales la colorit, el vede plastic, încercînd să facă apoi literatură pe marginea operelor studiate. Sînt presărate pe alocuri şi unele opinii, comune, de teoria literaturii şi artei : în artă predomină „modul de a spune", arta nu trebuie să moralizeze cu dinadinsul, tendinţa se cuvine a fi resorbită în materia operei, iar realitatea se cere înfăţişată nu ca atare, în nuditatea ei, ci transfigurat. Mai nuanţat şi competent, cu o expresie mai precisă, evoluată, apare **P.** în studiile consacrate lui Th. Aman şi N. Grigorescu. El dovedeşte gust şi o bună informaţie, în genere o receptivitate mai ascuţită în calitate de critic de artă. Aportul cert al cărţii e însă mai ales documentar, atît prin mărturiile autobiografice cît şi prin informaţiile inedite pe care le furnizează despre unii dintre poeţii şi artiştii pe care îi studiază cu rîvnă, dar fără multă pătrundere.

— *Le Comte de Walneg*, Paris, Dentu, 1862 ; *Poeţi şi artişti*, Bucureşti, La Roumanie, 1900.

— 1. Ulysse de Marsillac, *„Le Comte de Walneg" par Nicolas Predesco*, VOR, II, 1862, 35 ; 2. G. G. Meitani, *„Poeţi şi artişti" de Nicolae Predescu*, VN, XVII, 1900, 4590—4592 ; 3. Cornel, *Figuri*, III, 31 ; 4. Cornea, *Oamenii*, 128—144.

F. F.

PRESSA, gazetă politică şi literară care a apărut la Bucureşti, de trei ori pe săptămînă, între 18 februarie 1868 — 16 februarie 1869, şi apoi zilnic, între 16 februarie 1869 — 26 aprilie 1876 şi 23 ianuarie 1877 — 14 mai 1881. Orientarea politică era liberală, dar ziarul reprezenta o anumită fracţiune a partidului, nemulţumită de C. A. Rosetti şi de jurnalul acestuia, „Românul". Cu articole politice au colaborat, printre alţii, C. Esarcu, I. Strat, Gr. Vulturescu şi, mai ales, D. A. Sturdza, autor al editorialelor şi, probabil, redactor în primii ani de apariţie. În 1870, gazeta a fost administrată de C. D. Aricescu, colaborator şi mai înainte, apoi de B. V. Vermont şi, de la 30 octombrie, de Gr. H. Grandea. **P.** a publicat rar literatură originală, şi atunci mai mult reluări din „Convorbiri literare". Printre cei care au scris aici se aflau D. Petrino, după conflictul cu Junimea, N. Skelitti, M. Gregoriady de Bo-

nacchi, Pantazi Ghica. O bogată activitate publicistică are, în primii ani (1868—1869), Gr. Alexandrescu, semnatar de articole politice (*Responsabilitatea miniştrilor, Despre dreptul public* ş.a.), unele traduse, de fapt, din franceză, sau al altora de polemică, înviorate de accente satirice (*Leneşa, Arendaşul prudent* ş.a.). Cu articole de polemică politică sau de critică este prezent şi P. Ghica, acesta publicînd aici şi o scrisoare în care critică scrierile teatrale ale lui B. P. Hasdeu. C. Bolliac dă fragmente din studiile de arheologie, Grandea republică articole literare (*Geneza poeziei, Starea literaturei noastre. Cîţiva poeţi noi*), iar I. Heliade-Rădulescu trimite, în 1868, redacţiei o scrisoare în care îşi reafirmă principiile lingvistice etimologiste. **P.** retipăreşte, din „Convorbiri literare", poezii de V. Alecsandri, altele de I. Negruzzi, precum şi studiul lui T. Maiorescu *În contra direcţiei de astăzi în cultura română*. În decursul anilor, gazeta a publicat traduceri din operele lui Petrarca, Shakespeare, Young, Goethe, Schiller, Byron, Heine, Hugo, dar şi din scriitori mai puţin cunoscuţi cum sînt Ed. About, E.-J. Delécluze, Ad. Mützelburg ş.a. O tălmăcire îngrijită a romanului *Wilhelm Meister. Anii de învăţătură* de Goethe, făcută de B. V. Vermont, este tipărită în foileton în cursul anului 1872.

R. Z.

PRICULICIUL, gazetă satirică apărută la Pesta şi apoi la Timişoara, săptămînal, între 2 ianuarie — 30 aprilie 1872 şi 31 martie — 31 decembrie 1874, iar între 13 ianuarie — 15 septembrie 1875, bilunar. În 1872, periodicul, redactat de poetul Iulian Grozescu, este un supliment al ziarului politic „Albina" şi se află, astfel, sub influenţa politică a familiei bănăţene Mocioni. În consecinţă, **P.** combate politica activistă şi pe reprezentanţii ei din Banat, precum şi excesele naţionaliste ale administraţiei dualiste, dar, prin pana, uneori inspirată, a lui Grozescu, satira capătă un sens mai general. Schiţele, anecdotele, versurile satirice vizează politicianismul, parvenitismul. Hazul nu lipseşte, deşi referirile frecvente la evenimente nesemnificative, cu răsunet local, fac astăzi textele mai greu de înţeles.

R. Z.

PRIVIGHETOAREA, revistă literară bilunară care s-a editat la Bocşa şi la Reşiţa, de la 1 octombrie 1882 pînă la 1 octombrie 1883. Primele nouă numere au apărut în redacţia lui G. Crăiniceanu, înlocuit apoi de C. Groza, dar iniţiativa editării aparţine tipografului reşiţean Simion Pocreanu. Revista era concepută ca o „foaie populară", după modelul publicaţiilor similare din Germania. Rolul ei era, în intenţia celor ce o redactau, acela de a contribui la dezvoltarea literaturii naţionale, prin publicarea de poezie populară şi prin stimularea interesului pentru lectură şi pentru scris. Colaboratori obişnuiţi sînt, alături de S. Pocreanu şi de cei doi redactori, C. Almăjan, Şt. Albu, A. Roxim, Th. D. Speranţia. Se publică versuri, doine din Maramureş culese de I. S. Bădescu, anecdote versificate, articole despre corifeii Şcolii ardelene sau despre alţi scriitori români. Cîteva traduceri de basme din limba germană se adaugă materialului literar original.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 516.

R. Z.

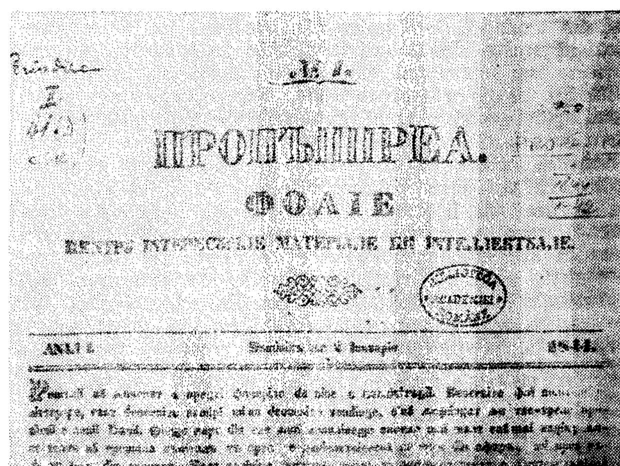
PROGRESUL, gazetă politică şi literară care apare, de două ori pe săptămînă, la Bucureşti, de la 5 septembrie pînă la 29 decembrie 1861. Un I. A. Comăneanu este redactorul acestei publicaţii periodice, ale cărei simpatii se îndreaptă către grupările politice de centru, nedecise încă între liberali şi conservatori. Colaboratorii literari ai gazetei sînt Al. Pelimon şi Al. Depărăţeanu, primul cu versuri şi proză, cel de-al doilea cu versuri. D. Bolintineanu dă articolul *Chestiunea Unirii la Constantinopol*, iar C. Bolliac publică o retrospectivă a evenimentelor premergătoare Unirii, intitulată *Acţiunea română şi reacţiunea boierimii antinaţionale*.

R. Z.

PROPAGANDA, cotidian politic apărut la Iaşi de la 1 iulie 1898 pînă la 9 iunie 1899. Unul dintre redactori este poetul Mihai Codreanu, a cărui publicistică politică şi literară dă culoare paginilor acestei gazete liberale, altfel neglijabilă. Scriitorul exersează aici, scriind mult şi semnînd puţin, în mod obişnuit cu pseudonime (Cain, Cod, Macbeth Don Sallust) şi iniţiale. De la comentariul evenimentelor politice din ţară şi din Iaşi la discuţia afacerilor de politică externă, făcută cu un aplomb de cronicar avizat, dar şi cu o umbră de scepticism şi ironie, el atacă cele mai variate domenii ale gazetăriei — rubrica „Palatului de justiţie", rubrica „pieţei", faptul divers, cronica teatrală, ştirile politice sau culturale ş.a. Totodată, este şi principalul colaborator al paginii literare, pentru care traduce din Baudelaire şi J. Richepin, compune versuri, influenţate de Baudelaire sau de Eminescu, şi proză, relevîndu-se, ca nuvelist, un observator fin al unor medii sociale specifice epocii. I. Dafin, Adrian Milan, H. Sanielevici (Hassan) şi Al. Vişan scriu, de asemenea, la pagina literară a gazetei.

R. Z.

PROPĂŞIREA, publicaţie periodică săptămînală, cu profil ştiinţific, literar şi social, apărută în Iaşi, la Cantora Foaiei săteşti, între 9 ianuarie şi 29 octombrie 1844, sub redacţia „răspunzătoare" a lui M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, I. Ghica şi P. Balş. Difuzarea întîiului număr tipărit, datat 2 ianuarie 1844, a fost interzisă de cenzură. Revista, care se subintitula „foaie pentru interesurile materiale şi intelectuale", apare, cu o săptămînă mai tîrziu, sub titlul „Foaie ştiinţifică şi literară". Intenţia de a edita o nouă revistă, după suprimarea „Daciei literare", era prezentă în conştiinţa grupării scriitorilor moldoveni ai epocii încă din toamna anului 1842, dar va fi concretizată după mai bine de un an. Programul noii publicaţii continua acţiunea iniţiată de „Dacia literară", urmărea aceleaşi obiective în planul culturii şi literaturii, afirma cu aceeaşi hotărîre militantismul generaţiei revoluţionare, dar cuprin-

ПРОПЪШИРЕА.

ФОАIE

1844.

dea și elemente noi, cum ar fi preocuparea pentru științe, pentru economie politică și jurisprudență. Sinteză a cerințelor epocii, dar și a unor tendințe permanente ale spiritului românesc, ideologia publicației a cîștigat asentimentul celor mai reprezentativi scriitori ai vremii, din toate provinciile locuite de români. În afară de redactorii răspunzători, mai colaborează C. Negruzzi cu nuvela *Toderică*, poezia *Gelozie*, după Ch.-H. Millevoye (semnată Carlu Nervil) și un articol, *Despre limba românească*, C. Negri cu cîteva poezii, D. Ralet cu schițe de moravuri, Al. Donici cu fabule originale și cu traduceri din Antioh Cantemir (făcute împreună ca C. Negruzzi), I. Ionescu de la Brad cu un articol despre agricultură și A. Vincler cu două articole de economie. Lui N. Bălcescu i se publică în **P.** *Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valahiei pînă acum* și *Comentarii asupra bătăliei de la Cîmpii Rigăi sau Cosova*; lui D. Bolintineanu îi apar aici cinci poezii (dintre care *Barcarola* și *O noapte la morminte*), Gr. Alexandrescu colaborează cu două poezii (*În ceasuri de mîhnire* și *Umbra lui Mircea sau O seară la Cozia*) și fragmente dintr-un memorial de călătorie. Au mai publicat versuri Iancu Văcărescu, C. Bolliac (poezia *Muncitorul*), C. Negri, A. Mureșanu, M. Cuciuran. Dar prezența literară cea mai importantă este a lui V. Alecsandri, care tipărește aici poeziile *Baba Cloanța*, *Sora și hoțul*, *Andrii Popa*, *Visul* ș.a., iar în proză, *Istoria unui galbîn și a unei parale*, *O preumblare prin munți*, *O intrigă de bal-masche* ș.a. Mai apar scrieri în proză de C. Negri (ciclul *Veneția*), D. Ralet (fiziologii — *O plimbare la iarmarocul Fălticenilor*, *Provincialii și ieșenii* ș.a.). Adeziunea de care s-au bucurat principiile enunțate este amplificată și își sporește autoritatea prin valoarea contribuțiilor literare și științifice din paginile revistei, unde s-au grupat cei mai talentați scriitori români ai vremii. Sînt de remarcat, în afară de articolele lui N. Bălcescu despre puterea armată și arta militară la români, cuvîntul introductiv la cursul de istorie națională al lui M. Kogălniceanu, articolul despre unirea vămilor între cele două principate (suprimat de cenzură) și cele de economie politică ale lui I. Ghica. Cu articole de filologie, de istorie sau juridice au colaborat A. T. Laurian și P. Balș.

În ciuda cenzurării celor mai avansate prevederi ale programului, redacția n-a abandonat intențiile exprimate inițial și, inevitabil, a ajuns în conflict cu ocîrmuirea. Unele pasaje din nuvela lui C. Negruzzi, *Toderică*, comentariul lui V. Alecsandri la o fabulă tradusă de Donici din Antioh Cantemir, precum și multe alte aluzii la stările de lucruri contemporane au culminat cu suspendarea publicației la sfîrșitul lunii octombrie 1844. Expresie a unei epoci revoluționare și a unei generații de militanți pe tărîm social, cultural și literar, **P.** este una din publicațiile cele mai de seamă ale literaturii române, atît prin valoarea colaborărilor cît și prin ideologia sa politică și literară și, împreună cu „Dacia literară", care o premerge, și cu „România literară", care îi succede, pregătește evenimente de mare importanță pentru destinele României: mișcarea revoluționară de la 1848 și Unirea Principatelor.

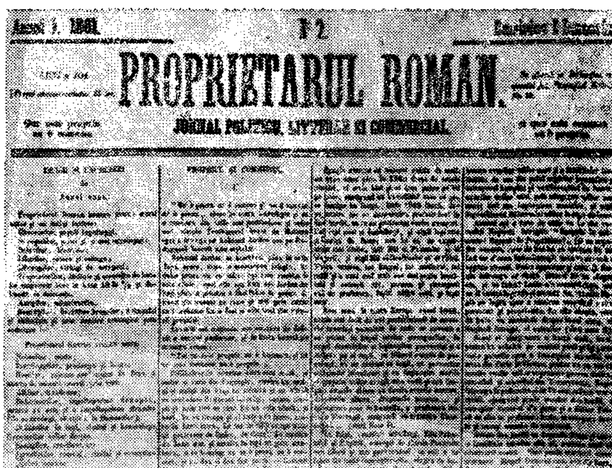
— 1. *[Articol-program]*, PRP, I, 1844, 1, reed. în PLR, I, *100—101*; 2. N. Cartojan, *Soarta unei reviste literare în 1844 — „Propășirea"*, CL, XLI, 1907, 2, 4; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *105—115*; 4. Iorga, *Ist. presei*, *75—77*; 5. Em. Haivas, *„Propășirea" sub foarfeca cenzurii*, JML, XXIV, 1935, 5—7; 6. N. Bagdasar, I. Lăzărescu, *Preocupări de economie politică la „Propășirea"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2; 7. Aug. Z. N. Pop, *„Propășirea". 7 scrisori inedite*, LCF, II, 1959, 24; 8. Paul Cornea, *Vaillant, Bălcescu și un articol anonim din „Propășirea"*, RITL, XV, 1966, 1; 9. *Ist. lit.*, II, *416—417*, *428—429*; 10. Paul Cornea, *„Propășirea"*, RVTR, *43—104*.

A. T.

PROPĂȘIREA, revistă literară din care a apărut un singur număr la Brăila la 26 martie 1893. Beletristica originală nu e interesantă. În revistă s-a tradus poemul în proză *Muncitorii și omul cu mîinile albe*, după Turgheniev, un fragment din *Lumea* de C. Flammarion și *Neliniștirea*, după Stendhal.

R. Z.

PROPRIETARUL ROMÂN, gazetă politică și literară apărută la București, de două ori pe săptămînă, din 23 decembrie 1860 pînă la 19 aprilie 1862. Așa cum specifica I. Heliade-Rădulescu în articolul *Proprietarul român*, jurnalul trebuie încadrat între periodicele care continuau „Curierul românesc". Tot Heliade indica și programul cultural al gazetei (*Programa*), care trebuia să urmărească viața literară românească și să publice scrieri originale și traduceri ale celor mai bune opere literare străine. Heliade și-a tipărit în coloanele gazetei multe din articolele politice. Tot în **P. r.** a apărut „misterul" *Proces general între două hordii și nația sau Spoiții cu roșu și spoiții cu alb*, satiră politică violentă, între ale cărei personaje pot fi recunoscuți C. A. Rosetti (Musiu Rapace) și I. C. Brătianu (Musiu Bimbirică). Sînt criticați în această satiră și poeții epocii (poetul „urlător", poetul „zis umanitar"). Petre Grădișteanu a susținut în **P. r.** cronica dramatică. Se mai tipărește un roman, neterminat și nesemnat, intitulat *Zece ani din viața unui om de lume*, dedicat lui M. Millo.

PROPRIETARUL ROMAN.

— 1. I. Heliade-Rădulescu, *„Proprietarul român"*, PRRO, I, 1860, 1; 2. I. Heliade-Rădulescu, *Programa*, PRRO, I, 1860, 3.

R. Z.

PROVERB, specie folclorică exprimînd, adeseori metaforic și uneori rimat, într-o propoziție sau o frază, un adevăr cu valabilitate generală, impus prin tradiție. Denumirea speciei este de proveniență cultă (din latinescul *proverbium* și francezul *proverbe*) și a înlocuit mai vechiul *parimie*, de origine neogreacă. În popor se folosesc, însă, termenii *cuvînt*, *pildă*, *vorbă*, *zicală*, *zicătoare*. Izvorît dintr-o experiență colectivă îndelungată, **p.** a circulat la toate popoarele, din cele mai vechi timpuri. Pătrunzînd foarte devreme în scris, s-a confundat cu maximele, sentințele, pildele filozofilor și scriitorilor din Anti-

chitate, a fost difuzat prin texte juridice, religioase și cărți populare. **P.** și-a păstrat, totuși, o existență folclorică proprie. Odată intrate în circuitul oral, cele presupuse a fi de origine cultă au devenit anonime, nedeosebindu-se de creațiile moștenite prin tradiție. În legătură cu geneza speciei se poate stabili o împărțire în **p.** universale aflate în patrimoniul folcloric al tuturor popoarelor din cele mai îndepărtate timpuri ; **p.** împrumutate fie pe cale orală, fie prin scris ; **p.** locale, sintetizînd experiențe și situații istorice specifice din viața unui popor. Ultimele pot fi, după conținut, istorice, religioase, mitologice, reflectînd evoluția istorică, socială și filozofică a poporului respectiv. O altă clasificare ține seama de forma artistică a acestor creații populare : metaforice (sau alegorice) și nemetaforice, în proză sau în versuri. Din punct de vedere gramatical sînt **p.** propriu-zise — cele ce apar sub forma unei propoziții enunțiative, afirmative sau negative, care exprimă în mod direct o judecată completă, și **p.** imperative — sub forma unor propoziții imperative, afirmative sau negative, care prin conținutul lor implică ideea de bine și impun un sfat, un îndemn. Derivate din **p.** propriu-zise sînt **p.** exclamative și **p.** dialogate.

Tematica **p.** relevă cele mai variate aspecte ale existenței umane. El este, în ansamblu, expresia unei adevărate filozofii a vieții, în care conținutul etic se îmbină cu cel social-istoric și cu povețele practice. Creat într-un anumit moment istoric, **p.** are un sens inițial care exprimă ideea de bază de la care se pleacă. Cu cît această idee este mai generală, cu atît pot apărea semnificații multiple, în contexte particulare, dar subordonîndu-se sensului primar. **P.** universale îmbrățișează domenii întregi de viață („Corb la corb nu-și scoate ochii", „Spune-mi cu cine te aduni, ca să-ți spun cine ești", „Cîinele care latră nu mușcă", „Unde nu-i cap, vai de picioare", „Ulciorul nu merge de multe ori la apă"), pe cînd cele locale, istorice, au o arie mai restrînsă („Vodă da și Hîncu ba", „Turcul te bate, turcul te judecă"). Numeroase sînt aspectele negative, selectate, față de care **p.** dezvăluie o atitudine cu tendințe explicit educative („Lupul păru-și schimbă, dar năravul ba", „Pînă la Dumnezeu, te mănîncă sfinții"). Multe **p.** care conțin norme de conduită, raportate la condițiile de viață din diferite epoci, exprimă concepții contradictorii („Aurul deschide raiul", dar „mai bine sărac și curat, decît bogat și pătat"). În centrul atenției stă omul cu calitățile și, mai ales, cu defectele sale ; de aici, un mare număr de **p.** satirice („După război mulți viteji s-arată", „Popa mănîncă și de pe viu și de pe mort"). Spre deosebire de zicătoare (care se constituie ca expresie figurată fără o existență independentă și nu exprimă o concluzie, ci doar o sugerează), cu care este înrudit, **p.** are un conținut bine determinat, exprimînd o judecată completă și o concluzie. Prin conținut, **p.** se apropie de maximă, dar se deosebește de ea prin valoarea lui metaforică.

P. se exprimă prin propoziții sau fraze întregi, concise, uneori eliptice, cu o accentuată stereotipie sintactică. Pentru a-i spori valoarea, se folosesc comparații, metafore, alegorii și, uneori, elemente de versificație, ritm sau rimă. Chiar în cazul **p.** metaforice plasticitatea se realizează printr-o anume simetrie a frazei, prin concizia și selecția termenilor („Cine se scoală de dimineață, departe ajunge"). Intonația și accentul sînt folosite pentru relevarea sensului. Un procedeu care subliniază atitudinea selectivă pe care **p.** o implică este exagerarea („Femeia îl scoate dator și pe dracul"). Caracteristice speciei sînt posibilitatea aplicării la situații practic nelimitate ca număr și îmbinarea mai multor sensuri, uneori contradictorii. În circulația orală, **p.** dobîndește un mare număr de variante, prin adaos sau eliminare, prin nuanțări diferite în raport cu semnificația de bază sau prin substituiri. Cu toate acestea, dintre speciile folclorice, este cel mai apropiat de literatura cultă. În scris, **p.** a circulat, la noi, prin intermediul cărților populare (**Albinușa*, **Archirie și Anadan*), al diferitelor manuscrise și al operelor marilor cronicari din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Îndemnuri la culegerea „vorbelor cu tîlc" vin din Ardeal, de la Dimitrie Țichindeal, de la Timotei Cipariu ș.a. Prin 1845 vornicul Iordache Golescu întocmește o culegere de ***Pilde, povățuiri și cuvinte adăvărate și povești***. Culegeri propriu-zise sînt cele ale lui Anton Pann, I. C. Hințescu, P. Ispirescu, iar cea mai importantă colecție o publică I. A. Zanne.

— Iordache Golescu, *Povățuiri pentru buna-cuviință*, îngr. Gh. Paschia, pref. Marin Bucur, București, Eminescu, 1975 ; Anton Pann, *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, București, Tip. Pann, 1847 ; I. C. Hințescu, *Proverbele românilor*, Sibiu, Tip. Closius, 1877 ; P. Ispirescu, *Zicători populare*, RIAF, I, 1882—1883, vol. I—II, II, 1884, vol. III, III, 1885, vol. V ; I. A. Zanne, *Proverbele românilor*, I—X, pref. G. Dem. Teodorescu, București, Socec, 1895—1903 ; I. A. Candrea, *Dicționar de proverbe și zicători*, București, Alcalay, 1912 ; *Din înțelepciunea poporului*, îngr. Corneliu Bărbulescu și Gh. Ghiță, București, E.S.I.P., 1957 ; *Ghicitori și proverbe*, I—II, îngr. Monica Rahmil, București, E.S.P.L.A., 1957 ; *Apa trece, pietrele rămîn. Proverbe românești*, îngr. și pref. George Muntean, București, E.L., 1966 ; *Cartea înțelepciunii populare. Proverbe*, îngr. și pref. Ion Dodu Bălan, București, Minerva, 1974 ; Petru Rezuș, *Dacă poți rîde, să rîzi*, pref. Dumitru Lazăr, Timișoara, Facla, 1974.

— 1. Teodorescu, *Cercetări* ; 2. Gaster, *Lit. pop.*, *197—201* ; 3. *Ist. lit.*, I, *193—199* ; 4. Vasile Netea, *Primele colecții de proverbe românești publicate*, SFL, *401—439* ; 5. Papadima, *Lit. pop.*, *596—604* ; 6. Bîrlea, *Proverbe* ; 7. Pavel Ruxăndoiu, *Aspectul metaforic al proverbelor*, SPS, *94—113* ; 8. Pavel Ruxăndoiu, *Proverbele ca gen folcloric*, FLI, I, *183—198* ; 9. Muntean, *Cercetări*, *33—96* ; 10. *Dicț. term.*, *263—264* ; 11. Vrabie, *Folclorul*, *276—282* ; 12. Chițimia, *Folclorul*, *239—267* ; 13. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *231—244*.

L. B.

PRUNCU, Nicolae I. (1845, Focșani — 14.VII.1888, Focșani), poet. Printre colaboratorii „Convorbirilor literare" se număra și focșăneanul **P.** (primar al orașului între 1881 și 1884), căruia i-au apărut versuri încă în primele numere, din 1867, ale revistei. El este și autorul a două volume (*Suspinele primăverei*, 1868, *Poezii*, 1887), cuprinzînd poezii apărute și în publicațiile vremii : „Convorbiri literare", „Originea", „Curierul de Iași", „Oltul", „Revista literară și științifică", „Timpul", „Românul", „Pressa", „Amicul familiei", „Album macedo-român", „Familia". La „Literatorul", care i-a publicat o epistolă în 1881, era considerat convorbirist. **P.** încearcă o poezie de avînturi romantice, byroniene, de contraste tari, senzații puternice și gesticulație patetică, traducînd disperarea unui proscris al sorții. Nereușita este totală prin lipsa oricărui fior liric, prin platitudinea și desensibilizarea limbajului poetic. Eronat, lui **P.** i s-a atribuit pseudonimul Gr. Gellianu ⟨5⟩.

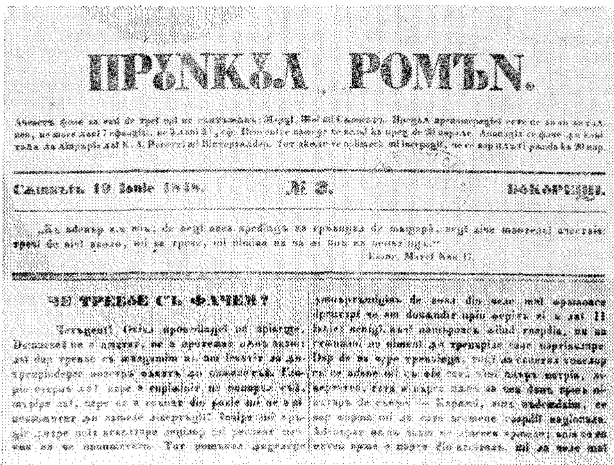

— *Suspinele primăverei*, Focşani, Tip. Samolada, 1868 ; *Poezii*, pref. Alexandru Mavrocordat, Focşani, Tip. Samolada, 1887.

— 1. *[Informaţii biografice]*, A.S.V., act de căsătorie nr. 86, registrul 22/1868, act de deces nr. 321, registrul 211/1888 ; 2. N. Pruncu, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1868—1881]*, SDL, III, *95—99* ; 3. Amicus Musarum [Alexandru Mavrocordat], *Critica poeziilor d-lui N. Pruncu*, PSS, XIII, 1880, 129—137 ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *58—59* ; 5. D. Murăraşu, *Năpăstuitul Anghel Demetriescu*, TS, VI, 1957, 12 ; 6. M. Straje, *Istoria unui pseudonim*, GL, XIV, 1967, 16 ; 7. Rodica Florea, *Poeţi convorbirişti în perioada 1867—1895*, SIL, *165—166*.

S. C.

PRUNCUL ROMÂN, ziar politic şi literar apărut la Bucureşti, de trei ori pe săptămînă, între 12 iunie şi 11 septembrie 1848. Redactorii „răspunzători" ai acestui adevărat buletin neoficial al revoluţiei au fost C. A. Rosetti şi E. Winterhalder. Primul a dat şi orientarea politică a gazetei, prin articole de fond, şi a scris amănunţite relatări ale evenimentelor importante. **P. r.** reprezenta astfel publicistic o fracţiune a mişcării revoluţionare, fracţiune condusă de I. C. Brătianu şi C. A. Rosetti. Tinerii colaboratori

ПРȢNКȢЛ РОМЪN.

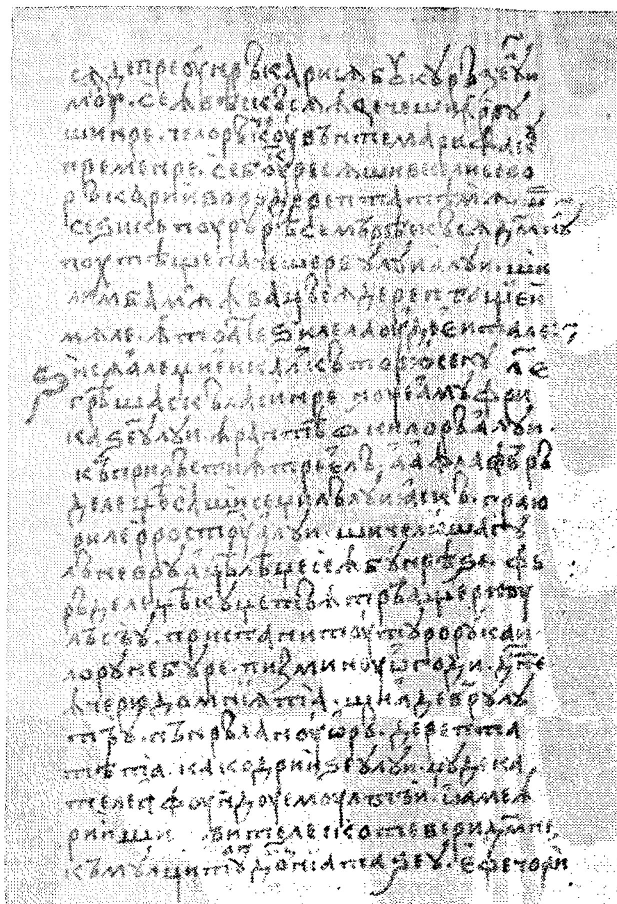
(poetul I. Catina, C. I. Arion, Gh. Bacaloglu, Barbu G. Gănescu, V. Boerescu, G. Vernescu şi I. Ionescu de la Brad) îşi redactau articolele sub imperiul unei stări de exaltare patriotică şi revoluţionară. Îndemnurile la luptă care se succed număr de număr, adresate către „fraţii români (...) din toate clasele", reflectă ceva din febrilitatea acelor zile. Sinceritatea sentimentelor compensează, în parte, emfaza tonului şi neclarităţile stilistice, dar nu poate ascunde o oarecare dezorientare, manifestată în exprimarea crezurilor politice. Se reţine totuşi, din paginile gazetei, apelul la unitate naţională.

Puţina literatură apărută în coloanele **P. r.** nu este la nivelul publicisticii politice. Versurile poeţilor C. D. Aricescu, G. Creţeanu şi Al. Pelimon rămîn doar exerciţii ocazionale, care ilustrează momentele memorabile ale verii anului 1848. Mai inspirat pare să fi fost doar I. Catina, în ale cărui înflăcărate imnuri răsună ecourile revoluţiei.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *5—8* ; 2. Iorga, *Ist. presei, 82—86* ; 3. Călinescu, *Ist. lit.*, *161* ; 4. Perpessicius, *Cîteva instantanee din cronica literară a anului 1848*, VR, I, 1948, 2 ; 5. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *197* ; 6. Antip, *Contribuţii, 23* ; 7. Giurescu, *Ist. Buc.*, *134*.

R. Z.

PSALTIREA HURMUZAKI, manuscris religios din secolul al XVI-lea. Cuprinde o traducere în limba română a psalmilor. Manuscrisul nu a fost încă pu-

blicat. Face parte din *textele rotacizante*, ca şi **Codicele Voroneţean*.

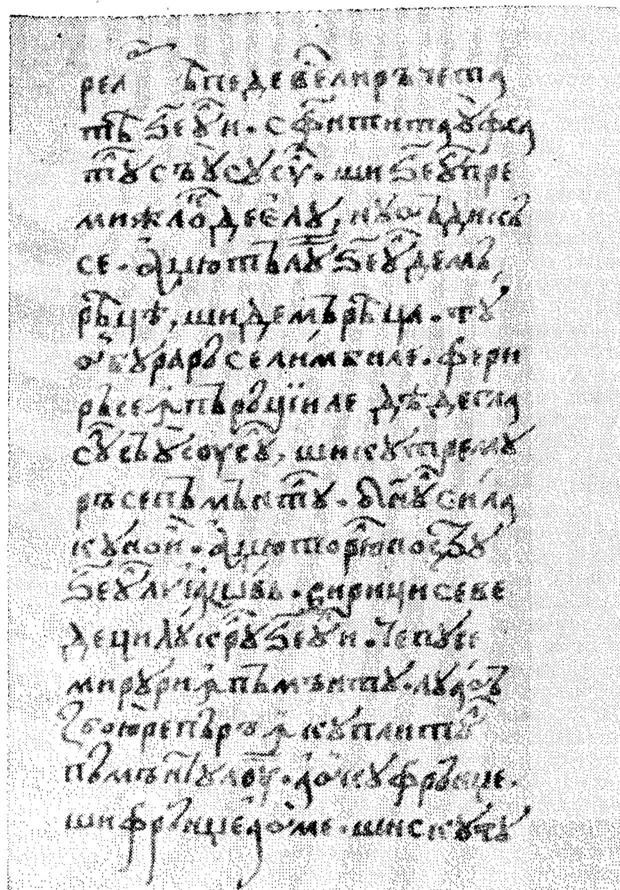
— *Psaltirea Hurmuzachi*, B.A.R., ms. 3077.

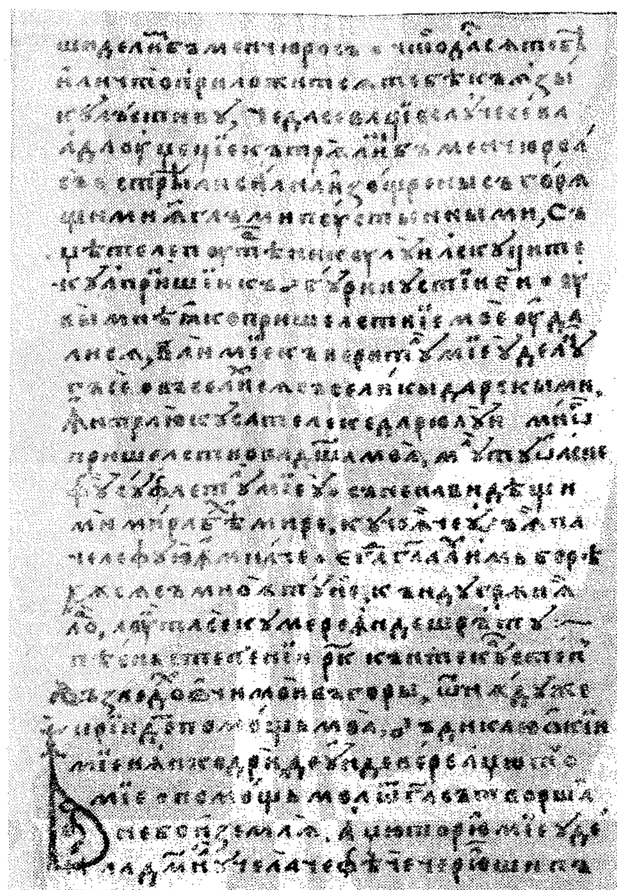
— 1. Pascu, *Ist. lit. XVI*, *63—68* ; 2. Ion Diaconescu, *Unele aspecte ale înlocuirii infinitivului cu conjunctivul în limba română din secolul al XVI-lea*, OR, *167—170* ; 3. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, Bucureşti, E.A., 1974, *99—101*.

C. T.

PSALTIREA SCHEIANĂ, manuscris religios din secolul al XVI-lea. Este o copie a unei traduceri în limba română a psalmilor lui David, la care se mai adaugă zece cîntări şi „simbolul atanasian" al credinţei. Acest manuscris prezintă particularităţi paleografice şi lingvistice specifice şi este considerat unul din primele texte scrise în limba română. A fost studiat şi publicat cu titlul *Psaltirea Scheiană*. Ca şi **Codicele Voroneţean*, face parte din categoria *textelor rotacizante*.

— *Psaltirea Scheiană*, publ. I. Bianu, Bucureşti, Göbl, 1889 ; *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, II, îngr. I. A. Candrea, Bucureşti, Socec, 1916.

— 1. I. Bianu, *Prefață* la *Psaltirea Scheiană*, București, Göbl, 1889 ; 2. N. Iorga, *I. Bianu, „Psaltirea Scheiană" (1482). Tomul I. Textul*, A I, 1889—1890, *759—761* ; 3. A. Densușianu, *Tradițiunea literară din Psaltirea Scheiană*, RTL, V, 1897, 4 ; 4. Gh. Ghibănescu, *Glosarul Psaltirei Scheiane*, Iași, Tip. Dacia, 1902 ; 5. I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, I, București, Socec, 1916 ; 6. Pascu, *Ist. lit. XVI*, *79—92* ; 7. Constantin Lacea, *Copiștii Psaltirii Scheiene*, DR, III, 1922—1923 ; 8. Al. Rosetti, *„Filioque" din Psaltirea Scheiană*, GS, II, 1925, 1 ; 9. R. Pava, *Criptograma din Psaltirea Scheiană*, SMIM, III, 1959 ; 10. Ion Diaconescu, *Unele aspecte ale înlocuirii infinitivului cu conjunctivul în limba română din secolul al XVI-lea*, OR, *167—170* ; 11. Gebhard Blücher, *Filigranele brașovene și tipăriturile chirilice din secolul al XVI-lea*, RVB, XX, 1967, 7 ; 12. Ion Gheție, *Simbolul atanasian din „Psaltirea Scheiană"*, LR, XXII, 1973, 3 ; 13. Ion Gheție, *Din nou despre simbolul atanasian din „Psaltirea Scheiană"*, LR, XXIII, 1974, 3 ; 14. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, E.A., 1974, *101—106*.

C. T.

PSALTIREA VORONEȚEANĂ, manuscris religios din secolul al XVI-lea. Conține copia unei traduceri parțiale a psalmilor, paralel cu textul slav corespunzător. Este considerat unul din cele mai vechi manuscrise românești, fiind publicat cu titlul *Psaltirea Voronețeană* și studiat în cadrul *textelor rotacizante* (ca și **Codicele Voronețean*).

— *Psaltirea Voronețeană* (publ. G. Giuglea), RIAF, vol. XI, 1910, partea II, vol. XII, 1911, partea I—II ; *Slavisch-rumänisches Psalterbruchstück*, îngr. Constantin Gălușcă, Halle, Tip. Niemeyer, 1913.

— 1. Ovid Densusianu, *Studii de filologie română*, București, Göbl, 1898, *17—43* ; 2. Pascu, *Ist. lit. XVI*, *69—77* ; 3. Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, E.A., 1974, *106—108*.

C. T.

PSEUDO-AMIRAS v. **Cronica anonimă a Moldovei (1661—1729).**

PSEUDO-MUSTE v. **Cronica anonimă racovițeană.**

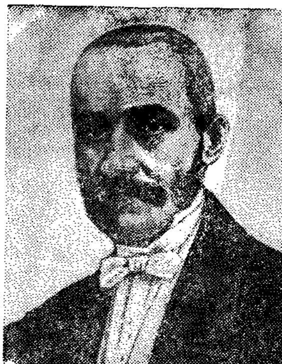
PSEUDO-NICOLAE COSTIN v. **Letopisețul anonim al Țării Moldovei (1661—1709).**

PUBLICĂRILE UNUI GRUP DE IUBITORI AI LITERATUREI ȘI AI ȘTIINȚEI, revistă de literatură apărută la Ploiești în aprilie 1898. Susținătorul material al publicației pare să fie V. Bilciurescu. El colaborează cu versuri, cu anecdote versificate și cu un articol în care face istoricul cercului literar de la „Revista nouă". O poezie a lui N. Nicoleanu, pe care Al. Macedonski i-o transmisese lui Bilciurescu pentru a fi publicată, dă prilejul unui studiu asupra celor trei ediții din scrierile poetului, apărute pînă atunci. Se compară, comentatorul dovedind însușiri de istoric literar și editor, textul din ediția Șaraga (1892) cu textul din manuscrisul găsit acum, discutîndu-se diferențele, lecțiunile greșite etc. Revista republică *Apari să dai lumină* de M. Eminescu și articolul *Cele una sută și una fabule ale d-lui Sion* de P. P. Carp.

R. Z.

PUMNUL, Aron (27.XI.1818, Cuciulata, j. Brașov — 24.I.1866, Cernăuți), filolog și istoric literar. Dintr-o familie de țărani ardeleni din părțile Făgărașului, **P.** a urmat școala primară la Odorhei, de unde, în 1836, trece la liceul din Blaj. Aici are ca profesori, printre alții, pe G. Barițiu și S. Bărnuțiu, care l-au îndrumat spre studiul filozofiei. Timp de doi

ani, din 1841, este elev al liceului piarist din Cluj. Din 1843, primind o bursă de studii din partea Episcopiei din Blaj, urmează cursurile de teologie și filozofie la colegiul „Sf. Barbara" din Viena. Acum se conturează formația sa intelectuală, **P.** orientîndu-se hotărîtor înspre filozofia raționalistă a „luminilor", devenită, ca și pentru ceilalți cărturari ardeleni, temeiul unui program de „luminare" a românilor din Transilvania în vederea consolidării culturii naționale. Idealurile sale iluministe și patriotice sînt enunțate și în programul societății studențești „Românimea cea tînără", pe care **P.** o fondează în cadrul colegiului. Cu o bună pregătire filozofică (citise temeinic pe Aristotel, Spinoza, Voltaire, Rousseau, tradusese *Fizica* lui Fr. Chr. Baumeister), formată mai ales în spiritul kantianismului, **P.**, întors la Blaj în 1846, ține un curs de filozofie, prelucrînd, ca și Bărnuțiu, prelegerile kantianului W. T. Krug. În publicistică, **P.** debutase încă din 1845, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", cu un studiu privitor la ortografia limbii române (*Literele corespunzătoare firei limbei rumânești și încă ceva*). Unele articole sînt semnate și Pumne, care pare să fi fost adevăratul nume de familie. În 1847 e redactor și colaborator, cu articole filozofice și de morală religioasă, la revista lui T. Cipariu „Organul luminărei", apoi la „Învățătoriul poporului", unde publică *Viața năciunei române, dulceața limbei și a simțemîntelor ei* (1848). La evenimentele din timpul revoluției de la 1848 **P.** a participat intens, influențînd și acțiunile tinerilor intelectuali români din Blaj, al căror îndrumător spiritual era. El a redactat proclamația în vederea adunării populare de la Blaj și a fost ales membru al comitetului românesc permanent de la Sibiu. Pus sub urmărire de către autoritățile maghiare, **P.** fuge la București. Aici, Guvernul provizoriu îl numește comisar de propagandă. Din București, după înăbușirea revoluției, se refugiază la Iași, apoi la Cernăuți, unde, primit cu deosebită căldură de E. Hurmuzachi, va rămîne pînă la sfîrșitul vieții. La Cernăuți, continuînd, în scris, lupta pentru drepturile românilor, **P.** își începe de îndată colaborarea la revista „Bucovina". Deși departe de ținuturile natale, românii din Făgăraș îl aleg senator în consiliul districtual. În 1849 devine primul profesor de limba și literatura română la liceul german din Cernăuți. Toate mărturiile foștilor săi elevi confirmă deosebitele calități de pedagog ale lui **P.**, ca și atașamentul și afecțiunea cu care era înconjurat. Ca profesor, publicist, autor de manuale, activitatea sa fără preget pentru promovarea culturii românești i-a creat un nimb de „apostol al românismului", în jurul cărturarului ardelean formîndu-se o adevărată mișcare culturală națională. În spiritul acestei mișcări și în cultul reputatului dascăl s-a format și M. Eminescu, în anii de școală la Cernăuți. Poetul a și locuit o vreme în casa lui **P.**, citind neobosit din bogata bibliotecă de cărți românești a profesorului său. De numele lui **P.** se leagă și debutul poetului: la moartea profesorului, în culegerea omagială a elevilor, Eminescu publică elegia *La mormîntul lui Aron Pumnul* (1866).

Ideile lingvistice ale lui **P.**, susținute cu pasiune, de la catedră sau în articole, au stîrnit, îndeosebi postum, critici și ironii. E vorba, în primul rînd, de încercarea de reformare a lexicului limbii române, prin renunțarea la cuvintele de origine străină și înlocuirea lor cu altele create artificial, prin adăugarea unor sufixe românești la rădăcini latine, netinîndu-se seama de perioada de acțiune, limitată în timp, a legilor fonetice, aplicate de **P.** fără discernămînt. În felul acesta, el urmărea să „elibereze" româna și de dependența față de latina cultă, pe care o considera, aberant, ulterioară limbii române. Creațiile lexicale hibride ale „pumnismului" au fost ridiculizate de V. Alecsandri și respinse, cu argumente lingvistice, de către T. Maiorescu, în primele sale articole despre limba română. Studiile lui **P.** au, totuși, meritul de a fi susținut, convingător, necesitatea înlocuirii slovelor cu litere latine în scrierea limbii noastre și de a fi participat la clarificarea căilor de evoluție a limbii literare românești. În concepția lui **P.**, limba este „sufletul" națiunii, temelia și condiția unei culturi naționale.

În istoria literară, **P.** a rămas cunoscut datorită acelui ***Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni***, prima antologie de literatură românească, alcătuită, cu scopuri didactice, în patru tomuri (șase părți), apărute treptat, din 1862 pînă în 1865. Simplă culegere de texte literare sau de popularizare a unor cunoștințe practice, *Lepturariu rumânesc...* devine, începînd cu tomul al treilea, un tablou cuprinzător al literaturii și culturii românești. Selecția, bogată, este însoțită de biografiile autorilor, cuprinzînd informații adunate cu stăruință de **P.** din cărți și periodice sau obținute, în scris, direct de la autori. Comentariile lui **P.** urmăresc cu precădere contribuția fiecăruia la lupta pentru emanciparea națională, fără a se face distincție între activitatea literară și cea cultural-politică. Dincolo de absența unor criterii în alegerea textelor, antologia realizează o perspectivă amplă asupra culturii românești, de la traducătorii textelor religioase și cronicari pînă la tinerii autori contemporani cu **P.** Scriitorii din toate provinciile românești se întîlnesc, pentru prima dată, în paginile aceleiași lucrări. Incluzînd peste o sută de nume (cu selecția de texte cea mai întinsă figurează Gh. Asachi, V. Alecsandri, Anton Pann), antologia nu omite aproape nici un scriitor român cunoscut la acea dată. Pentru **P.**, literatura, cum o definea și într-un ***Curs de literătura rumânească***, însemna „cuprinsul tuturor scriptelor cîte s-au făcut în limba rumânească de cînd a început a se scrie într-însa și pînă astăzi", rostul ei fiind, înainte de toate, unul educativ. În același curs sînt prezentați, succint, Gr. Ureche, Miron Costin, N. Costin, Dosoftei, I. Neculce, D. Cantemir. Dintr-un tratat de prozodie scris de **P.** nu s-a păstrat decît un fragment intitulat *Foarma din afară a poeziei române*, în care terminologia este artificială și greoaie. Îndeosebi prin *Lepturariu rumânesc...* — carte de căpătîi a elevului Eminescu —, **P.** este unul din întemeietorii istoriei noastre literare.

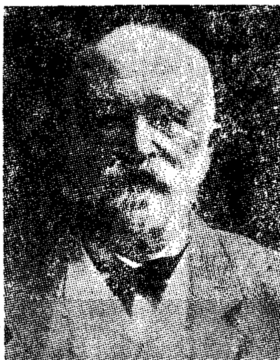
— ***Viața năciunei române, dulceața limbei și a simțemîntelor ei***, INP, I, 1848, *7—10, 33—36, 41—42* ; ***Convorbire între un tată și între fiul lui asupra limbei și literelor românești***, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1850 ; ***Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni***, I—IV, Viena, Editura Cărților scolastice, 1862—1865 ; ***[Scrieri filologice și de istorie literară]***, în I. G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieței și însemnătății lui, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1889.

— 1. Al. Hurmuzachi, *Arune Pumnul*, FSC, II, 1866, 2 ; 2. Vulcan, *Panteonul*, *61—66* ; 3. Maiorescu, *Critice*, I, *127—131* ; 4. Eminescu, *Scrieri*, *63—76* ; 5. O. Lugosianu, *Aron Pumnul*, RN, II, 1889, 8 ; 6. I. G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieței și însemnătății lui, precum și scrierile*

lui mărunte şi fragmentare, Cernăuţi, Tip. Arhiepiscopală, 1889 ; 7. Encicl. rom., III, 695—696 ; 8. T. Bulat, Aron Pumnul, candidat la Universitatea din Iaşi, NRL, III, 1911, 11 ; 9. Călinescu, Eminescu, 57, 59, 79—81 ; 10. Iorga, Ist. lit. cont., I, 45—47 ; 11. Densusianu, Lit. rom., III, 17—19 ; 12. Const. Loghin, Aron Pumnul — Mihai Eminescu, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943 ; 13. Aug. Z. N. Pop, Eminescu înfiat de Pumnul ?, TR, VIII, 1964, 14 ; 14. Ioana Petrescu, Concepţia lingvistică a lui Aron Pumnul, CLG, XI, 1966, 2 ; 15. Aron Pumnul, GP, 265—266 ; 16. Ist. lit., II, 629—632 ; 17. Luiza Seche, O lucrare puţin cunoscută a lui Aron Pumnul, LR, XVII, 1968, 1 ; 18. Mihai Drăgan, Aron Pumnul, ATN, V, 1968, 12 ; 19. Ioana Petrescu, Un discipol paşoptist al lui W. T. Krug : Aron Pumnul, SUB, Philologia, 1968, fasc. 1 ; 20. D. Macrea, Aron Pumnul. La 150 de ani de la naşterea sa, CLG, XIII, 1968, 2 ; 21. Rotaru, Ist. lit., I, 204—206 ; 22. Paul Leu, O carte uitată — Lepturariu rumânesc, Bacău, 1972 ; 23. Bucur, Istoriografia, 24—73 ; 24. Petru Zugun, Influenţa lui Aron Pumnul asupra lui Mihai Eminescu sub raport lingvistic, LR, XXIV, 1975, 6 ; 25. D. Macrea, Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti, Bucureşti, E.Ş.E., 1978, 74—96.

L. V.

PUŞCARIU, Ioan (10.X.1824, Sohodol, j. Braşov — 24.XII.1911, Sohodol, j. Braşov), scriitor. Este unul din cei nouă copii ai preotului Ioan Puşcaşiu, fiind frate cu cărturarii Iosif şi Ilarion Puşcariu. După ce a urmat şcoala primară în comuna natală, s-a înscris, în 1834, la Şcoala normală germană din Braşov, trecînd, peste trei ani, la gimnaziul catolic. Din 1841, s-a mutat la Sibiu, unde audiază cursuri de teologie. Între 1843 şi 1846, urmează şi termină liceul la Cluj, înscriindu-se apoi la Academia de drept din Sibiu. Participă la evenimentele de la 1848 (acum îşi schimbă numele din Puşcaşiu în Puşcariu), fiind membru în Comitetul permanent al revoluţionarilor români transilvăneni, iar, ceva mai tîrziu, în Ţara Românească, comisar de propagandă pentru judeţul Argeş. După înăbuşirea revoluţiei, **P.** va îndeplini diverse funcţii în administraţia din districtul Făgăraşului, fiind apoi, pînă la pensionarea sa din 1890, consilier în Ministerul Cultelor, membru al Curţii supreme judecătoreşti din Budapesta. În 1877 a fost ales membru onorar al Societăţii Academice Române, iar în 1900 — membru activ al secţiei literare.

P. a fost unul din animatorii vieţii culturale a românilor din Transilvania. A avut o grijă deosebită faţă de bunul mers al şcolilor româneşti, a introdus limba română în administraţia politică şi juridică a Făgăraşului, a făcut parte din comisia pentru stabilirea unei ortografii unitare româneşti în Ardeal. Criticînd un articol al lui Zaharia Boiu, **P.** a publicat, la rîndul său, în „Telegraful român" (1860), un alt articol ce a cunoscut un considerabil răsunet. Aici, el propunea înfiinţarea unei societăţi („pentru cunoaşterea literaturii române şi pentru cultura poporului român"), care să organizeze viaţa culturală ardeleană. Propunerile lui **P.** au constituit punctul de plecare al Astrei, el participînd la elaborarea statutelor societăţii. Preocupat de trecutul românilor, **P.** a alcătuit, nu totdeauna cu rigoarea necesară, studii de istorie, între care se disting cele două volume cuprinzînd *Date istorice privitoare la familiele nobile române* (1892, 1895). Volumele sale de amintiri : *Reminiscenţie din anul 1860* (semnat cu pseudonimul Un contemporan) şi *Notiţe despre întîmplările contemporane* (1913) cuprind date despre viaţa politică şi socială a Transilvaniei pînă la 1890 şi sînt scrise într-o limbă cursivă, vioaie.

Autor a numeroase versuri, **P.** a semnat unele din ele cu pseudonimul Ioan de la Buceci. Predilecţia lui a fost pentru satiră şi anecdota în versuri, specii pe care le-a cultivat cu stăruinţă. Volumul său de „imitaţiuni" (1900) este însă foarte firav, încercînd să se susţină prin umor, cam grosolan. Ceva mai reuşite sînt poemele didactice (*Mărul, Strugurii*), cu atmosfera lor bucolică. Foarte cunoscut a fost **P.** ca autor al poeziei *Patria română*, ale cărei avîntate sentimente patriotice şi naţionale i-au asigurat o largă răspîndire în Ardeal.

— *[Scrisoare către redacţie]*, TER, VIII, 1860, 12, 19 ; *Despre importanţa documentelor nobilitari ale familiilor române*, GT, XXV, 1862, 58, 59 ; *Patria română*, LPTR, IV, partea II, 272—274 ; *Orele libere*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1867 ; *Mărul*, Budapesta, Tip. Kocsi, 1883 ; *Mitarca*, F, XXI, 1885, 3 ; *Ţinţarul*, F, XXII, 1887, 12 ; *Reminiscenţie din anul 1860*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1897 ; *Strugurii*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1898 ; *Dintre imitaţiunile lui Ioan de la Buceci*, Braşov, Ciurcu, 1900 ; *Alfabetul secuilor şi slovele cirilice*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1905 ; *Notiţe despre întîmplările contemporane*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1913.

— 1. *Ioan cav. de Puşcariu*, F, XXXII, 1896, 12 ; 2. Iorga, *Oameni*, II, 46—47 ; 3. Curticăpeanu, *Mişc. cult.*, 62—64 ; 4. Emil Micu, *„Stegarul naţional" de pe Cîmpul Libertăţii : Ioan Puşcariu*, AST, III, 1968, 5 ; 5. Al. I. Ciurea, *Ioan Puşcariu*, MO, XXI, 1969, 1—2.

D. M.

PUŞCARIU, Iosif (11.XII.1835, Sohodol, j. Braşov — 22.XII.1923), scriitor. Fiu al preotului Ioan Puşcaşiu şi frate cu scriitorul Ioan Puşcariu, **P.** a urmat gimnaziile românesc şi săsesc din Braşov, făcînd apoi studii de drept la Sibiu. A funcţionat, pe rînd, ca pretor şi judecător în ţinutul Făgăraşului, stabilindu-se, din 1867, la Braşov, unde desfăşoară o bogată activitate culturală, în calitate de membru în consiliul municipal, membru şi apoi preşedinte al Eforiei Şcoalelor centrale române ortodoxe. A editat una din primele reviste umoristice din Ardeal, intitulată „Cocoşul roşu" (1874—1878, 1881). Periodicul, nefiind bine văzut de autorităţi, a fost suspendat. **P.** a colaborat la „Gazeta Transilvaniei", „Sămănătorul" ş.a. Compune poezii de dragoste în care descrie în culori vii o natură prielnică trăirii sentimentului erotic, comunicat cu fineţe. În volumul cu titlul *Povestiri de ale lui Moş Barbă-Albă*, scriitorul îşi istoriseşte cu multă vervă amintirile, împletind date autobiografice cu întîmplări din viaţa satelor din Bran. **P.** a fost tatăl lingvistului Sextil Puşcariu.

— *În noapte*, S, IV, 1905, 29 ; *Amintire*, S, V, 1906, 45 ; *Povestiri de ale lui Moş Barbă-Albă*, Braşov, Tip. Mureşianu, 1909.

— 1. *Encicl. rom.*, III, 699 ; 2. I. Breazu, *Iosif Puşcariu*, PAB, 286—292 ; 3. *Cărturari braşoveni*, 198.

C. B.

PUTNA, gazetă politică apărută la Focşani, de două ori pe săptămînă, între 10 mai 1880 şi februarie 1881. Din numerele ieşite după 25 decembrie 1880 nu s-a păstrat nici un exemplar. La acest periodic a colaborat, cu poezia *Ecoul*, Duiliu Zamfirescu, în iulie 1880. Este una din primele lui producţii lirice tipărite, la trei ani după debutul în „Ghimpele". Apar, de asemenea, ştiri privind studiile universitare ale scriitorului, examenul de licenţă, primii paşi în magistratură, ca supleant la tribunalul din Hîrşova. Mai publică aici I. C. Tacit, profesor din Braşov, şi se retipăresc, din „Ghimpele", poezii de N. Nicoleanu şi o biografie a poetului, scrisă de G. Dem. Teodorescu, însoţite de un studiu al operei, care s-ar putea să fie redactat de Duiliu Zamfirescu.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 534.

R. Z.

PUTNEANUL, Iacov v. Iacov Putneanul.

QUINTESCU, Nicolae Ch. (21.II.1841, Craiova — 12.VIII. 1913, București), critic literar și traducător. Fiu al unui negustor, urmează cursurile colegiului „Sf. Sava" din București, după a căror absolvire este trimis, din 1861, să studieze filologia la Berlin și la Bonn. Studiile universitare le termină în anul 1867, susținîndu-și doctoratul în același an cu o teză despre diminutivele limbii române. Întors în țară, este numit profesor de limba și literatura latină la Universitatea din Iași, transferîndu-se la Universitatea din București în 1881. Din 1898 a funcționat și ca director al Școlii normale superioare din Capitală. A fost pensionat în anul 1902. Îndată după întoarcerea în țară, **Q.** a devenit membru al societății Junimea, colaborînd la „Convorbiri literare" cu studii, articole și recenzii. În urma unui conflict cu T. Maiorescu, împotriva căruia scrie și un pamflet (sub pseudonimul Victor Motreanu), el îi părăsește pe junimiști, în anul 1875. La 14 septembrie 1877 este ales membru al Societății Academice Române, în secția literară, al cărei secretar a fost timp de aproape două decenii. Deși profesor de limba și literatura latină, **Q.** nu a publicat decît un singur studiu de specialitate, dedicîndu-se, în rest, problemelor de filologie română. A susținut, prin lucrările sale, cîteva din principalele idei junimiste. A arătat o deosebită prețuire pentru limba vie a poporului, condamnînd excesele neologice; nu admitea cuvinte împrumutate din limbi străine decît în cazuri de reală necesitate. Bun cunoscător al limbii vorbite de popor, el a combătut atît latinismul (într-un foarte documentat articol despre *Dicționarul limbii române* al lui I. C. Massim și A. T. Laurian), cît și încercarea făcută de A. Lambrior de a reactualiza cuvintele vechi, ieșite din uz. Consecvent cu aceste principii, **Q.** a susținut cu deosebită căldură pe acei scriitori la care afla subiecte naționale și o limbă curată. Rapoartele sale academice, printre cele mai amănunțite și mai documentate din cîte se prezentau, au fost extrem de favorabile, de pildă, lui I. Slavici, B. Delavrancea ori St. O. Iosif, chiar dacă uneori au trecut cu vederea, în mod conștient dealtfel, neajunsurile artistice ale unui I. I. Roșca sau A. Densușianu.

Alături de alți junimiști, **Q.** a contribuit la răspîndirea operelor lui Goethe în literatura română, traducînd *Egmont* într-o limbă în care elementul popular este precumpănitor, iar fraza are o cursivitate îndeajuns de modernă. Inferioare sînt *Omagiul artelor*, prelucrare după Schiller, precum și jurnalul de călătorie intitulat *De la Bonn la Coblenz, pe apă și pe jos*, însăilare firavă de impresii comune.

— *Despre literatura latină*, CL, I, 1867, 9, 10 ; *„Viața a XII imperatori", traducere din Suetoniu de d. G. I. Munteanu*, CL, II, 1868, 5 ; *Proiectul de dicționar al Societății Academice*, CL, IV, 1871, 21—24 ; A. Densușianu, *„Negriada"*, AAR, partea administrativă, t. II, 1879—1880 ; *De la Bonn la Coblenz, pe apă și pe jos, cu o scrisoare către d. Vas. A. Urechia*, București, Tip. Academiei, 1881 ; *„Pygmalion", „Fata de la Cozia" și „Lăpușneanu". Studiu critic comparativ*, București, Tip. Academiei, 1887 ; *G. Sion, „Suvenire contimpurane"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; *B. Șt. Delavrancea, „Paraziții"* și *I. Slavici, „Novele"*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893 ; *O formațiune adverbială introdusă „fuiorul popei" în limba română*, București, Tip. Göbl, 1895 ; *G. O. Gârbea, „Iov"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899—1900 ; *I. Gorun, „Alb și negru" ; Gh. Silvan, „Cuiburi părăsite" ; I. Slavici, „Din bătrîni" ; Th. D. Speranția, „Anecdote populare" ; I. Blaga, „Analize psihologice"* și *P. Dulfu, „Euripide", traduceri*, AAR, partea administrativă, t. XXV, 1902—1903 ; *Goethe, „Faust", traducere de I. Gorun ; J. B. Hétrat. „Aievea"* și *St. O. Iosif, „Zorile"*, AAR, partea administrativă, t. XXIX, 1906—1907. — **Tr.** : Goethe, *„Egmont"*, pref. trad., Iași, Tip. Goldner, 1876 ; Schiller, *„Omagiul artelor"*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893.

— 1. *Albumul societăței „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 2. *Encicl. rom.*, I, *711* ; 3. Maiorescu, *Critice*, II *141, 151, 153, 160* ; 4. Dr. C. I. Istrati, I. Bianu, *[Discursuri funebre]*, AAR, partea administrativă, t. XXXVI, 1913—1914 ; 5. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVII, 1925, iunie ; 6. Gherghel, *Goethe, 75—77* ; 7. Gherghel, *Schiller, 73* ; 8. D. C. Amzăr, *Studenți români în străinătate*, CEL, IV, 1940 ; 9. Marian Popa, *Călătoriile epocii romantice*, București, Univers, 1972, *93—94, 104, 112, 287—288, 343*.

D. M.

RACOCE, Teodor (c. 1780 (4), Carapciu pe Ceremuş — 22.I.1822, Lvov), traducător. Urmaş al unei vechi familii de răzeşi din Bucovina, era fiul lui Alexandru Racoce. A început şcoala primară la Văscăuţi pe Ceremuş şi a continuat-o la Cernăuţi, unde, în 1797, devine bursier al şcolii normale. După numai jumătate de an părăseşte însă oraşul, atras de „şcolile latineşti" ale Ardealului. Urmează trei ani la liceul piarist din Cluj, avîndu-l coleg aici pe Gheorghe Lazăr, dar se transferă ulterior la liceul din Stanislau (în Galiţia), pe care îl frecventează pînă la absolvire, în 1803. De la această dată îşi urmează cariera de funcţionar, de-a lungul căreia se va distinge prin competenţă şi ţinută morală. Este angajat în 1804, la Lemberg, la Departamentul Incurselor de pe lîngă Administraţia guberniei Galiţia, trece, în 1806, „cancelist" la Administraţia din Cernăuţi, revenind la Lemberg în 1815, pentru a ocupa pînă la sfîrşitul vieţii un post de translator gubernial. În 1815 se căsătorise la Cernăuţi cu Ludovica Aloisa de Seeber. Cunoscător al limbilor germană, rusă, polonă şi slavonă, **R.** nu rămîne străin de ideologia iluministilor ardeleni. Dovadă eforturile sale pentru înfiinţarea unei gazete româneşti la Lemberg, care — sugera inspirat R. în cererea adresată Guberniului Galiţiei la 17 iulie 1816 —, ar fi putut sta sub controlul direct al consilierului „chesaro-crăiesc" I. Budai-Deleanu. Avizul, favorabil formal, primit din partea autorităţilor austriece la 25 februarie 1817, nu va salva acest proiect, demn de reţinut totuşi, al cercului intelectualilor români din Lemberg. În *Înştiinţarea* tipărită de **R.** la 8 martie 1817, precum şi într-o scrisoare adresată de el Consistoriului Episcopiei din Sibiu în speranţa asigurării unei publicităţi în Transilvania viitorului săptămînal (urmînd a se intitula „Novele sau Gazete româneşti"), se contura un program modest, dar cu sesizabil substrat politic. Idealurile luministe ale unor „oameni învăţaţi şi iubitori de neam" urmăreau să împlinească nu numai o lipsă culturală, tot mai acut resimţită în condiţiile de dezvoltare ale societăţii moderne. Trebuia exprimat deopotrivă deziderätul îndreptăţit al unui popor „de mai multe milioane", cum erau „românii socotiţi împreună" („trăind supt osebite stăpîniri", dar avînd aceeaşi limbă, aceeaşi lege, aceleaşi obiceiuri, „aceleaş cărţi şi aceeaş scrisoare"), de a comunica, prin intermediul unei gazete tipărite în limba română, cu celelalte naţiuni europene, adică de a vedea, „ca şi într-o oglindă", „ce să lucrează în toate părţile lumii". Ziarul, care ar fi abordat domenii variate, „de la gramatică pînă la teologie", era conceput, cel puţin pentru început, ca o selecţie de ştiri, beletristică şi articole ştiinţifice, traduse din gazetele străine — engleze, franceze, germane, spaniole, italiene. Vigilent, în Transilvania, guvernul Bánffy nu îngăduie însă difuzarea, la Sibiu, de către episcopul Vasile Moga, a *Înştiinţării* lui **R.** (Se argumentează cinic cum că înaltul cler românesc stăpîneşte limbile de circulaţie pentru a avea acces la publicaţiile străine, cît despre cel de rînd, este recomandabil a nu citi gazete.) Asemenea reacţii de opoziţie din partea autorităţilor vor mai fi fost, astfel încît, neputîndu-se asigura numărul suficient de abonamente, în toate provinciile româneşti, drept urmare nici mijloacele materiale necesare apariţiei publicaţiei, proiectul rămîne doar ca o însufleţită iniţiativă, una dintre primele tentative de editare a unui periodic românesc. În schimb, **R.** a publicat la Cernăuţi, în 1820, *Chrestomaticul românesc sau Adunare a tot feliul de istorii şi alte făptorii, scoase din autorii di pe osebite limbi,* în care figurează traduceri (ce ar fi intrat desigur în „Novele sau Gazete româneşti") din operele unor scriitori antici şi moderni ca Diodor din Sicilia, Quintus Rufus, Plutarh, Lucian din Samosata, Diogene Laerţiu, Ioannes Stobeu, Chr. M. Wieland sau M-me de Genlis. Departe de a fi desăvîrşite, traducerile lui **R.**, efectuate toate, se pare, numai prin mijlocirea limbii germane, au constituit cu siguranţă la vremea respectivă un eveniment literar, cu ecou îndeosebi în provincia de obîrşie a autorului.

— **Tr.:** [Diodor din Sicilia, Quintus Rufus, Plutarh, Lucian din Samosata, Diogene Laerţiu, Ioannes Stobeu, Chr. M. Wieland, M-me de Genlis], în *Chrestomaticul românesc sau Adunare a tot feliul de istorii şi alte făptorii, scoase din autorii di pe osebite limbi,* Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1820, în ed. 2 (*Chrestomaticul românesc din anul 1820*), publ. şi pref. Teodor Bălan, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1930.

— 1. Chendi, *Inceputurile, 4*; 2. *[Note bibliografice]*, BRV, III, *195, 327—328*; 3. Iorga, *Ist. presei, 34—35*; 4. Teodor Bălan, *Chrestomaticul românesc din anul 1820*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1925; 5. Lupaş, *Contribuţiuni, 30—36, 39*; 6. Gherghel, *Goethe, 2—10*; 7. Ion Gherghel, *Poeţi germani în oglinda tălmăcirilor româneşti*, ŢB, VI, 1934, 2; 8. Călinescu, *Ist. lit., 123*; 9. Popovici, *Studii*, I, *279*; 10. Gh. Bulgăr, *Despre limba şi stilul primelor periodice româneşti*, CIL, II, *77, 157*; 11. *Ist. lit.*, II, *69, 242*; 12. Ariadna Camariano-Cioran, *Cîteva din operele iluminiştilor germani Wieland şi Lafontaine traduse în limbile greacă şi română în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, LL, XII, 1966; 13. Romul Munteanu, *Prefaţă*, DPL, *11*; 14. Cornea, *Originile, 474*.

R. Ş.

RACOVIŢĂ, Dimitrie D. (1862, Buzău — 8.VII.1891, Bucureşti), critic dramatic şi prozator. Un publicist interesant, cu vînă de critic, a fost **R.** care, semnînd adesea cu pseudonimul Sphinx, colaborează intens la „Binele public", „Literatorul" (făcea parte din Societatea revistei „Literatorul"), „Epoca", la „România liberă" şi „Revista nouă", unde era şi redactor. Articolele sale pe teme diverse, apărute în

„România liberă", sînt scrise cu un condei incisiv, uneori caustic, luînd în derîziune moravuri ale vieții politice, parlamentare, surprinzînd fizionomii și atitudini caracteristice. **R.** are privire de moralist și prin această prismă scrutează el de obicei lumea bucureșteană, la rubrica intitulată *Cronica de joi.* E totuși o gazetărie modestă, subalternă, în cariera, începută și sfîrșită timpuriu, a lui Sphinx. *Observări sociale și morale* (1881) este o culegere ce înmănunchează o serie de articole apărute mai întîi în „Binele public". Sînt meditații, copleșite de poncife, asupra nestatorniciei destinului, asupra familiei și societății, a sărăciei și bogăției, a fericirii. Expunerea, cu alură greoaie, e dogmatică, rigidă.

Un moralist este **R.** și în fiziologiile lui, publicate în „Literatorul" (și reproduse în „Peleșul" și „România liberă"). Ciclul *Tipuri apărute (Unu ca mulți alții, Una ca multe altele, Un critic, O matroană română, Omul viitorului)* configurează în tușe repezi, nervos ritmate, profiluri sugestive — parvenitul, cocheta, criticul care disprețuiește literatura națională ș.a.m.d. Este în această pictură de caractere o pornire pătimașă, disimulată îndeobște sub scepticism ironic, divulgată în accentele de sarcasm. Schițele și nuvelele *(Marioara, Ionel, Mai ții minte ?..., Oglinda fermecată, Fantazie, Muguri uscați)*, alunecînd spre melodramă, pendulează între real și ireal. Eroul e de obicei un visător, suflet romantic, fascinat de himere, întotdeauna înfrînt în contactul dur cu realitatea, care-i spulberă orice iluzie. Paradoxală, în acest context, poate apărea o afirmație a prozatorului, care își mărturisește net „fanatizmul" pentru „naturalizm" și pentru „adevăr". Însă crezul criticului, admirator al lui Zola, e tocmai acesta. În cronica amplă pe care o consacră nuvelelor lui B. Delavrancea, Sphinx formulează condiția operei de artă — adevăr, coerență lăuntrică, sinceritate în analiza simțămintelor, exactitate în descrierea ambianței. Arta nu trebuie să aibă de-a face cu politica („frumosul e frumos ori de unde ar fi, independent de loc și de timp"). C. Dobrogeanu-Gherea, amendînd unele excese din intervenția prea laudativă a lui **R.**, întrezărea în el un critic de valoare. În „Binele public", **R.** s-a mai ocupat și de poeziile lui Al. Macedonski. A tradus din Shakespeare — *Othello* —, după un intermediar francez. Vocația lui e însă cronica dramatică, susținută în special în „România liberă" și, cu intermitențe, la „Epoca". Sphinx e un comentator sever și competent, temperament polemic, un nonconformist care-și comunică impresiile „verde", „neted", fără a menaja pe nimeni, nici chiar o personalitate ca V. Alecsandri. Criticul, care discerne întotdeauna între partea literară și aceea tehnică a unei piese de teatru, recunoaște dramelor lui Alecsandri *(Despot-Vodă, Fîntîna Blanduziei, Ovidiu)* calități poematice, nu și disciplina unei construcții propriu-zis dramaturgice, evidentă la I. L. Caragiale. Comediile lui Caragiale sînt prețuite mai mult pentru autenticitatea personajelor, pentru senzația de adevăr ce o iradiază, aceste piese oglindind un mediu autohton. Cu toate acestea, dacă unele mărturii sînt adevărate, **R.** ar fi fost acela care, la premiera cu *D-ale carnavalului*, ar fi pus la cale o zgomotoasă manifestație de ostilitate. Excedat de inflația piesei istorice, de multe ori străină de adevărul istoric, în schimb grandilocventă, speculînd de fapt simțămintele patriotice, cronicarul postulează inspirația din viața societății românești, precum și „compilarea" de „documente omenești" — deziderat naturalist care exclude de la sine zugrăvirea de „ființe ideale". **R.** își îngăduie să ironizeze „căznitele producțiuni dramatice" ale lui Schiller ori teatrul, „ruină măreață", al lui V. Hugo. O analiză cuprinzătoare este consacrată, atît în cronici cît și în substanțialul studiu *Teatrul nostru* (din „Revista nouă"), problemelor de repertoriu. **R.** e circumspect. Decît o piesă originală proastă, el preferă una străină valoroasă. În repertoriu este nevoie de piese bune, indiferent dacă ele sînt indigene sau traduceri. Chiar și unele opere ale dramaturgilor mai vechi (D. Bolintineanu, N. V. Scurtescu, Al. Depărățeanu) ar putea fi, în acest sens, reconsiderate. În schimb, **R.** respinge farsa, feeria, opereta și acceptă cu multe rezerve (el îl contestă pe V. Sardou) melodrama. Pledoaria lui urmărește întocmirea unui repertoriu care să se situeze chiar mai presus de puterea de apreciere a publicului, la un moment dat. Zăbovind mai puțin asupra creațiilor actoricești, **R.** e totuși un admirator al marilor noștri interpreți, dintre care lui Șt. Iulian, Gr. Manolescu, C. I. Nottara le consacră pătrunzătoare portrete, scrise cu talent, în „Revista nouă" *(Profile din teatru)*. El face aici observația, întemeiată, că unele succese ale dramaturgiei originale s-au datorat și unor interpretări ilustre. În mișcarea teatrală a vremii, o voce de luat în seamă, stinsă prematur, a fost aceea a lui Sphinx.

— *Observări sociale și morale*, București, Tip. Modernă, 1881 ; *Mai ții minte ?...*, L, II, 1881, 12 ; *Tipuri apărute*, L, II, 1881, 12, III, 1882, 1—4 ; *„Poezii" de Alecsandru A. Macedonski*, L, III, 1882, 1 ; *Marioara*, L, III, 1882, 1 ; *Ionel*, L, III, 1882, 5 ; *[Cronici teatrale]*, RLB, VII, 1883, 1729, 1792, 1833, 1838, 1852, 1875, 1895, 1896, 1898, 1917, VIII, 1884 1964, 1965—1967, 2031, 2173, 2176, 2185, IX, 1885, 2431, 2445, 2459, 2465, 2470, 2476, 2481, 2487, 2492, 2498, 2503, 2509, 2514, 2520, 2525—2526, X, 1886, 2532, 2544, 2550, 2555, 2591, 2602, 2608, 2746, 2752, 2757, 2763, 2764, 2769, 2780, 2797, 2802, XI, 1887, 2817, 2832, 2848, 2860, 2872, 2878, 3029, 3035, 3040, 3046, 3063, 3080, XII, 1888, 3117 3145, E, I, 1886, 286, 306, 310, 316, 317, 321, 329, II, 1887, 333, 337, 347, 353, 358, 364, 366, 376, 382 384, 388, 390, 398, 401, 402, 416, 469, 539, 547, 551, 556, 558, 565, 572, 574, 575, 576, 581, 582, 593, 603, 609, 618 ; *Muguri uscați*, RLB, VII, 1883, 1904 ; *Oglinda fermecată*, RLB, VIII, 1884, 2096 ; *Scrisori deschise către d-nul Gr. C. Cantacuzino, directorul general al teatrelor*, RLB, VIII, 1884, 2162—2166 ; *Mărturisirea unui mizerabil*, RLB, X, 1886, 2740—2742 ; *Originalul lui Banville („Socrate et sa femme") și traducțiunea d-lui G. Sion*, RLB, X, 1886, 2757, 2763 ; *De la Vrancea, „Sultănica" — „Trubadurul"*, RLB, XI, 1887, 2939—2947 ; *Fantazie*, RLB, XI, 1887, 3051 ; *Critica criticei — Domnului Ioan Gherea*, RLB, XI, 1887, 3094 ; *Teatrul nostru*, RN, I, 1887—1888, 1—3, reed. parțial în PIG, 83—85 ; *Profile din teatru*, RN, I, 1888, 4, 6, 9.

— 1. Gherea, *Studii*, I, 51, 57—58, 59, 71—72, 73 ; 2. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 3285/1891 ; 3. *Ist. teatr.*, II, 462—463 ; 4. *Ist. lit.*, III, 847—848 ; 5. Ionuț Niculescu, *D. D. Racoviță-Sphinx*, TTR, XX, 1975, 11.

F. F.

RACOVIȚĂ, Nicolae D. (1820, București — 18.VI.1896, București), traducător. Descendent din domnitorii Mihai și Ștefan Racoviță, este fiu al lui Dumitru și al Sevastiței Racoviță. În 1838, era „scriitor" la Departamentul Dreptății, fiind avansat „șef de masă" în 1847, iar peste trei ani — judecător în București. Numit prefect în 1856, ajunge director în Ministerul Instrucțiunii Publice (1858), iar din 1860 — membru al Înaltei Curți de Casație ; scurtă vreme (iulie—decembrie 1862) a fost și ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Posedînd probabil o bună cultură, **R.** a căutat să sprijine inițiativa lui I. Heliade-Rădulescu de întemeiere a unei Biblioteci universale. În acest scop, a tradus două din scrierile lui Voltaire, contribuind la răspîndirea operei acestuia în România. Cursivitatea și limba curată, lipsită aproape cu totul de provincialisme, precum și precizia interpretării sînt calitățile care disting atît traducerea nuvelei *Ieșirea din școală* (1843), cît și aceea a *Istoriei lui Carol XII, regele Sveției* (1845). Aceleași însușiri se recunosc și în tălmăcirea romanului *Claud Stoc.* Cu numeroase neologisme inutile și într-un stil încăr-

cat, R. a mai tradus și masivul roman al lui E. Sue, *Comandorul de Malta*.

— Tr. : [Voltaire], *Ieșirea din școală*, FMIL, VI, 1843, 45—50, *Istoria lui Carol XII, regele Sveției*, I—II, București, Tip. Eliade, 1845—1846 ; [Autor francez neidentificat], *Claud Stoc*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; E. Sue, *Comandorul de Malta*, București, Tip. Ohm, 1857.

— 1. *Nicolae D. Racoviță*, RB, XX, 1896, 6414 ; 2. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, 157 ; 3. *Encicl. rom.*, III, 717 ; 4. Gh. Ghibănescu, *Arborele genealogic al familiei Cehan-Racoviță*, SIZ, VIII ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 167—168 ; 6. Ion I. Nistor, *O traducere din Voltaire în arhiva mănăstirii Putna*, JML, XXVIII, 1939, 1—12 ; 7. *Ist. lit.*, II, 248.

D. M.

RADICALUL, gazetă politică săptămînală care apare la Iași, din martie pînă la 26 iunie 1891. Ca atîtea alte ziare politice, R. era editat în scopuri electorale. Redactorii au însă experiență gazetărească. O cronică științifică, literară și artistică, o alta a vieții ieșene, parodii și satire ale activității partidelor politice se adaugă publicisticii electorale, înviorînd paginile gazetei, la care colaborează Ovid Densusianu (cu studiul *Primele ambasade ruse în Apus)*, Al. A. Bădărău și un M. C., probabil M. Codreanu, atunci în vîrstă de 15 ani.

R. Z.

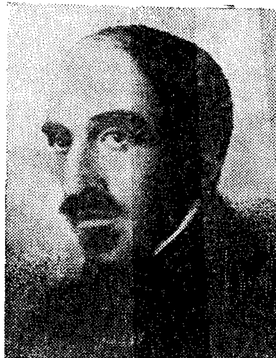
RADU, Alexandru (? — 15.VI.1895, Miendzy Górze, R. P. Polonă), autor de versuri și traducător. Avea o instrucție serioasă, cunoștea bine limbile franceză și germană. Dedicîndu-se carierei didactice, a fost profesor, cea mai mare parte a vieții, în Galați, unde a deschis și un institut particular de învățămînt ce-i purta numele. Între 1871 și 1872, a publicat în „Gazeta Transilvaniei" corespondențe din București, continuate, în 1873, la „Familia". A debutat ca scriitor în „Familia" din 1872, cu versuri de dragoste, continuînd să publice în „Tranzacțiuni literare și științifice", „Tribuna" (1873), „Literatorul" și în publicațiile gălățene „Orientul român", „Concordia", „Galați". R. nu avea o înzestrare deosebită pentru poezie și cu atît mai puțin pentru lirica de meditație, cultivată, totuși, cu insistență. Versurile lui au însă o anume melodicitate și cursivitate pe care, din păcate, le întrerup nu o dată flagrante erori prozodice. Tematica e din cele mai comune. O imagistică mediocră, o exprimare banală, vulgară uneori, îi caracterizează versurile. A tradus, printre alții, din Schiller, E. von Feuchtersleben, V. Hugo. Adept al unei ortografii cît mai lesnicioase, a criticat cu asprime aberațiile latinizante ale redactorilor ziarului craiovean „Vocea română". În 1880, a publicat un manual de sintaxă a limbii latine.

— *Conversare cu cetitoarele*, F, X, 1873, 25, 30 ; *Predice*, Galați, Antoniady, 1885 ; *Ore de distracție*, Brăila, Tip. Pestemalgioglu, 1889. — Tr. : [Schiller, E. von Feuchtersleben, Heine, Byron, V. Hugo, Büchner, W. Wader, autori francezi și germani neidentificați], în *Ore de distracție*, Brăila, Tip. Pestemalgioglu, 1889.

— 1. *[Necrolog]*, CRR, X, 1895, 26—27 ; 2. Gherghel, *Schiller*, 42, 48.

D. M.

RALET, Dimitrie (1816, Istanbul — 25.X.1858, Botoșani), scriitor. Întîiul născut al spătarului Alecu Ralet din Botoșani, R. a fost un studios, care nu și-a irosit timpul petrecut prin străinătăți. În jurul anului 1840, el și-ar fi încheiat, pe cît se pare, studiile la universitățile din Germania și Franța. Intrat în magistratură, R. este, în 1841, judecător și președinte de tribunal în orașul copilăriei sale, Botoșani, fiind numit în această funcție și în 1842, în 1843, apoi în 1847 și 1848. Atașat „partidei naționale" din Moldova, fruntaș al mișcării liberale din această provincie, R. ia parte la evenimentele care au loc aici în 1848, către sfîrșitul lui martie. Director în 1849 în Departamentul Dreptății din Moldova, R. este numit, cîțiva ani mai tîrziu, în 1854, ministru al Cultelor și Învățăturilor Publice. În 1855 a fost ales președinte al Societății de medici și naturaliști din Iași. În același an, el a fost trimis de către domnitorul Grigore Al. Ghica la Constantinopol, împreună cu C. Negri, în chestiunea spinoasă a averilor mănăstirilor închinate. Cei doi își duc cu bine la capăt misiunea, R., însă, se îmbolnăvește și aceasta avea să-i precipite sfîrșitul. Întors la Iași, în vara lui 1856, el acționează neobosit pentru împlinirea unuia dintre marile sale idealuri — Unirea. Face parte din Comitetul Unirii, din Comitetul electoral al Unirii, ca și din delegația unioniștilor pe lîngă Comisia internațională din București și din biroul definitiv al Adunării generale a Moldovei, unde se pronunță în favoarea emancipării țăranilor. La finele anului 1857, R. pleacă la Paris pentru a încerca să susțină și să impună, alături de alții, ideea Unirii. Dealtfel, în gazeta „Opiniunea", el publicase articole de orientare prounionistă. În locuința lui din clădirea Societății de medici și naturaliști s-a desfășurat adunarea care va propune susținerea candidaturii lui Al. I. Cuza. Dar R. s-a stins mai înainte ca marele act al Unirii să fi fost un fapt împlinit.

R. — care, în afară de Dimitrie Ralet, a mai semnat D. Ralet, D. Ralleti, D. Ralleto, Raleto, ca și, în unele acte și documente ale campaniei unioniste, Démètre Ralleto — a scris mult și variat, colaborînd și la unele din publicațiile vremii. În 1840 îi apare un volumaș de *Scrieri* în proză, în care, cu sentențiozitatea vîrstei și cu unele accese de mizantropie, își dezvăluie predilecția pentru reflecția și tipologia morală și, totodată, aplecarea pe care o are spre satiră. Sînt trăsături pe care opera sa de mai tîrziu nu le-a dezmințit. Cu trei ani mai devreme, însă, în 1837, R. încă se mai afla sub zodie romantică, traducînd (în placheta *Plăcerea simțirei)* din Lamartine, precum și alte versuri, mărturisind simțăminte din „ceasuri singuratice". Scriitorul nu va conteni să versifice, cu destulă înlesnire, dar har mai sărac, compunînd poezii, unele de înrîurire folclorică, pe care le tipărește în „Albina românească", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Zimbrul" și „Calendarul literar al foii Zimbrului", înainte și după 1848. Cu un ascuțit simț al ridicolului, R., pe care stilul mușcător, sarcastic sau persiflant îl prinde, reușește mai bine în fabule (în proză sau versuri), vituperînd multe din „rălele" care dăunau vieții sociale a vremii, cum ar fi corupția moravurilor, oportunismul și cosmopolitismul, lipsa de patriotism. Bineînțeles, unionistul șfichiuie pe aceia care nu pricep necesitatea Unirii. Cu o inspirație proaspătă, din actualitatea cea mai stringentă, și cu o construcție foarte adesea ingenioasă, fabulele lui R. sînt agreabile, chiar dacă deservite de o expresie mai dificilă, nefluentă. I se datoresc și cîteva epigrame. Că, în persoana lui R., scriitorul s-a subordonat uneori cauzașului, o dovedesc pamfletele lui versificate, care au circulat pe foi volante sub titlul *Plutarhul Moldovei* și care i-au fost atribuite de M. Kogăl-

niceanu. Calitatea artistică nu intră aici în discuție, după cum doar o însemnătate de ordin documentar conservă și cele două broșuri, *România după tractat* (Bruxelles, 1857) — care nu e altceva decît o indignată și locvace cronică satirică în versuri, nepoetice — și *Unirea și clevetitorii ei* (Iași, 1857).

În proza satirică, fructificînd, desigur, mai vechi lecturi din moraliștii francezi, dar și o experiență autohtonă ca aceea a lui C. Negruzzi (*Fiziologia provințialului*) sau a lui M. Kogălniceanu (*Fiziologia provincialului în Iași*), **R.** șarjează, cu țeluri etice mărturisite, o serie de ciudățenii sau fapte compromițătoare, ridicole, din viața morală și socială a boierului și a burghezului arivist. Apetența pentru portretul moral este evidentă, scriitorului izbutindu-i unele tipuri caracteristice. Fraza e nervoasă, uneori de o surprinzătoare plasticitate, alteori însă prolixă și încărcată. Schițele de moravuri, aceste „caractere" ale lui **R.** (*O plimbare la iarmarocul Fălticenilor, Provincialii și iașenii, Amorezii și interesații de îmbe sexele, Vînătoria*), apar în „Propășirea" (1844). Tentat cînd de reflecția morală, cînd de satiră, cînd de ambele deopotrivă, scriitorul găsește mijlocul de a le face să fuzioneze în cele *101 maxime și întrebări*, cugetări retorice nu tocmai adînci și nici spirituale, foarte adesea nu mai mult decît niște jocuri de cuvinte cu anume tîlcuri vizînd politica, dragostea, morala. În „România literară" apare *O scrisoare de pe Bosfor*, în care orice urmă de blazare și mizantropie s-a șters, deși acum omul era bolnav și singur. O proză, *Soarta cînelui*, precum și fabule sînt inserate în „Almanah de petrecere pentru moldo-români" (1852).

Teatrul nu a rămas în afara interesului lui **R.**, care vedea în „scena națională" o școală mare a moravurilor. „Cînticelele comice", „scenele naționale" pe care le-a scris (*Pavel Clopotarul* s-a jucat cu succes) sînt niște monologuri, întrerupte de cuplete în versuri, sprintene, însă cît se poate de banale, cîteodată chiar involuntar ilare. Ele dau în vileag, cu năduf, dar și cu ironie, într-un stil neomogen, cu o vagă savoare arhaică și populară, păcate morale și anomalii sociale. Așa sînt *Harță sau Balaban Răzeșu, Păun Burlacul, Bețivul, Pavel Clopotarul*, cea dintîi anunțînd „cînticelul comic" al lui V. Alecsandri intitulat, aproape identic, *Harță Răzășul*.

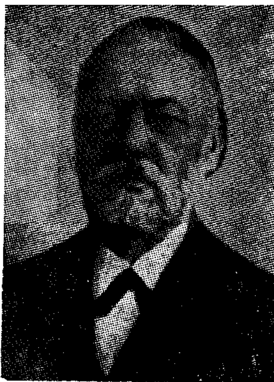
Misiunea diplomatică la Constantinopol, îndeplinită împreună cu C. Negri, îi prilejuiește lui **R.** o seamă de impresii și observații pe care le consemnează într-un jurnal publicat la Paris, în 1858, intitulat *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*. Însemnările de voiaj sînt scrise cu talent, într-o manieră care dezvăluie plăcerea digresiunilor. Relatarea e sinuoasă și abundentă, supravegheată continuu de nedezmințita ironie a autorului, care face figură de erudit, abordînd aspecte din cele mai diverse (sociale și istorice, etnografice și folclorice, literare și culturale, peisagistice), aspecte care imprimă narațiunii o structură oarecum mozaicată. Obsedat de marile chestiuni politice la ordinea zilei, scriitorul le face loc și în paginile jurnalului său. Om cult — cunoștea limbile greacă și latină, franceză și germană —, **R.** intervine judicios în dezbaterile filologice ale vremii, în articolul *Limba noastră*, combătînd, și cu argumente din domeniul filologiei comparate și al lingvisticii generale, excesele școlii latiniste, purismul și etimologismul latinist și sugerînd folosirea limbii populare și a celei cronicărești.

— *Scrieri*, Iași, Cantora Daciei literare, 1840 ; *O plimbare la iarmarocul Fălticenilor*, PRP, I, 1844, 3 ; *Provincialii și iașenii*, PRP, I, 1844, 9, 10 ; *Amorezii și interesații de îmbe sexele*, PRP, I, 1844, 16, 17 ; *Vînătoria*, PRP, I, 1844, 33 ; *101 maxime și întrebări*, RLT, I, 1855, 6, 24; *Limba noastră*, RLT, I, 1855, 14—16, reed. în GRP, II, *309—319* ; *O scrisoare de pe Bosfor*, RLT, I, 1855, 36 ; *Bețivul*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Păun Burlacul*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Scene naționale*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Harță sau Balaban Răzeșu*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, Paris, De Soye—Bouchet, 1858. — Tr. : [Lamartine, autori neidentificați], în *Plăcerea simțirei*, Iași, Tip. Albinei, 1837.

— 1. Pantazi Ghica, *Suvenire și impresii de călătorie în Turcia, de D. Raleti*, DIV, I, 1858, 1—2 ; 2. Neofit Scriban, *Cuvinte bisericești compuse și rostite la deosebite ocazii*, București, Tip. Teodorescu, 1868, *295—302* ; 3. Alecsandri, *Proză, 464—466* ; 4. G. Barițiu, *„Suveniri și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole" de Dim. Rallet*, AAR, partea administrativă, t. II, 1879—1880 ; 5. Popovici, *Romant. rom., 364—367* ; 6. Lăzăreanu, *Glose, 60—68* ; 7. Maria Frunză, *Un scriitor moldovean de la 1848: Dimitrie Ralet*, ALIL, t. XII, 1961, fasc. 2 ; 8. Paul Cornea, *Dimitrie Rallet*, GL, XIII, 1966, 3 ; 9. *Ist. lit.*, II, *597—599* ; 10. Cornea, *Originile, 595—596* ; 11. Moraru, *Fiz. lit., 149—153* ; 12. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *94—100* ; 13. Mircea Anghelescu, *Necunoscutul D. Rallet*, RITL XXIV, 1975, 4 ; 14. Gheorghe Sibechi, *Un luptător pentru Unire : Dimitrie Ralet*, STD, XXXII, 1979, 1.

F. F.

RANTA-BUTICESCU, Vasile (1841, Mierța, j. Sălaj — 8.X.1922, Cluj), scriitor. Era fiul unui primar poreclit Butica, de unde și cognomenul Buticescu, cu care a semnat deseori. Face studii secundare la Beiuș și Cluj și facultatea la Cluj. După terminarea lor (1867), funcționează ca notar și judecător la tribunalul din Cluj, iar din 1872 ca judecător la tribunalul din Bistrița.

R.-B. debutează cu versuri în 1864, la „Aurora română" din Pesta. Din 1866, cînd nuvela *Geniul lui Ștefan cel Mare* îi este premiată la un concurs al revistei „Familia", își începe colaborarea statornică la această publicație, unde îi apar timp de aproape patru decenii, pînă în 1903, versuri, dar mai cu seamă povestiri și nuvele. Mai publică în almanahul orădean „Fenice" (1867), în revistele „Amicul familiei" (1878—1886), „Minerva" (1893), „Lumea literară" (1893), „Rîndunica" (1894—1895), scrierile fiindu-i reproduse și în alte periodice ardelene și, sporadic, în cele de peste munți. Din ce a risipit prin reviste a adunat un volum de *Poezii* (1881) și abia tîrziu, în 1902, un volum de *Novele*.

Cunoscut în Ardeal mai ales ca povestitor și nuvelist, **R.-B.** începuse însă prin a scrie poezii. El imită greoi pe V. Alecsandri și D. Bolintineanu în versurile erotice și în cele de inspirație istorică și populară. În cîteva poezii mai mlădioase prelucrează doine. Se întîlnesc însă la el imagini puerile, expresii defectuoase, o prozodie chinuită, care arată că nu avea aplicație pentru poezie. Renunță după o vreme la versuri, simțindu-se mai în largul lui în proză, cu atît mai mult cu cît se bucura și de încurajarea și admirația celor din jur. Scrie, ca și alți colaboratori ai „Familiei", nuvele cu subiecte istorice și legendare, în care preocuparea mergea mai mult spre interpretarea acuzat moralizatoare decît spre evocarea propriu-zisă. De un melodramatism naiv, nuvelele de dragoste ce își iau personajele din lumea „inteligenței" ardelene, un mediu în care autorul este străin, stingher, fac mai stridente schematismul etic, amestecul dintre cugetarea voit sub-

ţire. şi sfătoşenia bătrînească. Limba este impură, cu excese latinizante şi provincialisme. Doar în povestirile şi nuvelele inspirate de viaţa ţărănească, eliberat de clişeele fals cărturăreşti, scriitorul s-a realizat neaşteptat de armonios. Este aici şi influenţa lui I. Slavici, dar încă din *Fata pădurii*, publicată în 1867, se întrevedea darul lui **R.-B.** de a surprinde cu simplitate şi realism poezia rusticităţii. Ţăranii lui, ca şi cei ai lui Slavici, au mereu în gînd munca, averea, răsplata după măsură a faptelor. Continuînd tradiţia povestitor populare, ca în *Florile dragostei*, *Florile codrului*, *Dracul* ş.a., **R.-B.** pune soarta eroilor în legătură cu o mulţime de credinţe şi vrăji, vii încă în viaţa satului ardelean. Portretele personajelor, simbolizînd binele şi răul, ca şi finalitatea etică, ce se desprinde acum firesc din naraţiune, sînt în spiritul aceleiaşi tradiţii. Vorbe înţelepte, proverbe şi zicători, notate cu generozitate, ca în *Dragostea unchiaşului*, colorează proza, în maniera specifică povestitorului popular. În limbajul sprinten, apropiat de oralitate, intervin destul de rar expresii neadecvate. Deşi nu avea înzestrarea lui Slavici, **R.-B.** a fost, alături de autorul *Novelelor din popor*, unul din cei mai citiţi povestitori ai Ardealului.

— *Poezii*, Gherla, Tip. Lazăr, 1881 ; *Novele*, I, Gherla, Aurora, 1902 ; *[Versuri]*, PARO, *61—63*, *68—71*, PAU, *147—153*; *[Proză]*, PAB, *203—215*, PAU, *154—163*, POAR, *117—136*.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *187—188* ; 2. G. B. Duică, *Revista literară*, GT, LI, 1888, 80 ; 3. *Encicl. rom.*, I, *644* ; 4. Il. Chendi, *V. Ranta-Buticescu, „Novele"*, CL, XXXVI, 1902, 6 ; 5. I. Bianu, *Vasiliu Ranta-Buticescu, „Novele"*, AAR, partea administrativă, XXV, 1902—1903 ; 6. N. Drăganu, *Vasile Ranta Buticescu*, DR, II, 1921—1922 ; 7. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *271—272* ; 8. I. Breazu, *V. Ranta Buticescu*, PAB, *203* ; 9. Breazu, *Studii*, I, *166—167* ; 10. Vartolomei, *Mărturii*, *153—159*.

G. D.

RASTI, C. (prima jumătate a sec. XIX), traducător. Este unul dintre primii noştri traducători de opere dramatice. Comisul **R.** se încumeta să transpună din Molière *Vicleniile lui Scapin*, piesă tipărită pe cheltuiala sa şi care fusese interpretată, la 30 octombrie 1835, de elevii Societăţii Filarmonice, precum şi *Amanţii magnifici*. Sub impresia spectacolelor în limba română prezentate de Conservatorul filarmonic-dramatic din Iaşi, **R.** trimite de la Bucureşti, spre a fi jucate, 17 piese din repertoriul Teatrului Naţional din Bucureşti. Este autorul unor traduceri de istorie — scurte articole apărute în „România" (1848).

— Tr. : Molière, *Vicleniile lui Scapin*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836.

— 1. Burada, *Ist. teatr.*, I, *177* ; 2. Barbu Theodorescu, *Teatrul francez în România*, RFR, VII, 1940, 2.

I. L.

RĂŞCANU, Petru (18.II.1846, Bîrlad — 31.VIII.1913, Piatra Neamţ), publicist şi traducător. Era fiul preotului Panait Răşcanu şi al presviterei Ecaterina. Elev la Bîrlad în epoca Unirii, învăţăcel al lui T. Maiorescu la Gimnaziul central din Iaşi (1862—1863), **R.** ajunge institutor în Iaşi, la Piatra Neamţ, apoi din nou în Iaşi, profesor de istorie la Seminarul de la Socola. În 1880 a fost trimis la studii la Paris, după care, întors în ţară, el îşi ia licenţa cu teza *Lefile şi veniturile boierilor Moldovei în 1776. Document de la Grigorie A. Ghica v.v.* (1887). **R.**, numit prin concurs profesor de istorie veche la Universitatea din Iaşi (1895), se specializase în istoria greacă şi romană (a făcut şi o călătorie la Roma). De cîteva ori a îndeplinit funcţia de inspector general al învăţămîntului secundar. A mai avut o catedră la Şcoala militară, precum şi o alta la Institutele Unite, îndeplinind din 1893 şi funcţia de director al Şcolii normale superioare. Profesor şi decan al Facultăţii de litere şi filozofie din Iaşi, a sprijinit, în cariera universitară, pe N. Iorga, care îi va face mai tîrziu, la moarte, o caldă evocare.

R. a scris relativ puţin ca publicist. Cîteva articole, conferinţe (*Partea Moldovei în cultura românească*, *Aniversara morţei lui Mihail Kogălniceanu*, *Şcoala românească* ş.a.) i-au apărut prin reviste cum ar fi, de pildă, „Arhiva" din Iaşi. Manualele sale sînt masive şi încărcate, greoaie, însă erudite şi ambiţioase: *Curs complect de istorie universală pentru liceul superior* (în cinci volume), apărut la Iaşi între 1890—1895 şi, în a doua ediţie, la Ploieşti (1896—1898), *Istoricul învăţămîntului secundar* (1906) şi altele (despre istoria grecilor, istoria romanilor, istoria Orientului, a Evului mediu, despre istoria contemporană). În discursurile lui, ţinute cu felurite prilejuri, **R.** se ilustra ca un bun orator, cu fraza clară, cumpătată. El are un oarecare stil în elocinţă, dar originalitatea e aproape cu totul absentă. Faptul este evident în broşura despre *Cuza-Vodă* — o conferinţă ţinută la Iaşi cu ocazia împlinirii a 40 de ani de la abdicarea lui Al. I. Cuza. Este o evocare respectuoasă şi sentimentală a împrejurărilor în care s-a făcut alegerea lui Cuza, precum şi a domniei acestuia, ale cărei merite autorul le relevă cu pioşenie. Nici o cugetare mai personală, critică, nu tulbură mersul domol al expunerii. Totuşi, cu multă părtinire, T. Maiorescu putea să pună, în 1908, broşura lui **R.** mai presus de volumele lui A. D. Xenopol consacrate domnitorului Unirii. Dealtfel, **R.** este acela care, la Iaşi, va organiza o festivitate atunci cînd Maiorescu se retrage din învăţămînt.

Dacă nu e vorba de un omonim, **R.** a tradus din franţuzeşte mai multe piese, destinate Teatrului de la Copou. Opţiunile sînt inegale: *Maria Tudor* (1867) şi *Lucreţia Borgia* (1868) de V. Hugo, *Lucrătorul* de Fr. Soulié, *Minunea prin un sărutat* (1868) de Anicet-Bourgeois şi G. Lemoine, *Năucul din munte* (1873), dramă „cu mare spectacol" de Grangé şi L. Thiboust, *Doctorul copiilor* (1879) de Anicet-Bourgeois şi A. D'Ennery, drama *Leon* de M. de Rougemont. Dar **R.** rămîne mai ales o figură a Iaşilor de odinioară.

— *Cuza-Vodă*, Iaşi, Tip. Naţională, 1907, reed. în ASO, *213—262*. — Tr. : Fr. Soulié, *Lucrătorul* (1863), A.S.I., ms. 711 ; V. Hugo, *Maria Tudor* (1867), A.S.I., ms. 647, *Lucreţia Borgia* (1868), A.S.I., ms. 649 ; Anicet-Bourgeois şi G. Lemoine, *Minunea prin un sărutat* (1868), A.S.I., ms. 485 ; Anicet-Bourgeois şi A. D'Ennery, *Doctorul copiilor* (1879), B.C.U., ms. VI — 230.

— 1. P. Răşcanu, *[Scrisori către S. Mehedinţi şi N. Iorga]*, SDL, XI, *448—450*, XII, *127—136* ; 2. *Petru Răşcanu*, OP, X, 1913, 1975 ; 3. Iorga, *Oameni*, II, *62—63* ; 4. I. Antonovici, *Petru Răşcanu*, MCS, I, 1913, 2 ; 5. Ioan Andrieşescu, *Cîteva consideraţiuni şi îndemnuri de început cu privire la Istoria veche şi ştiinţele ei ajutătoare în o introducere despre Petru Răşcanu şi Teohari Antonescu*, Bucureşti, Tip. Cultura neamului românesc, 1920, *3—9* ; 6. Suţu, *Iaşii*, II, *307—310* ; 7. E. Lovinescu, *Petru Rîşcanu*, ASO, *203—211*.

F. F.

RECREAŢIUNI LITERARE, revistă care a apărut la Bucureşti, lunar, din ianuarie pînă în octombrie 1887. Director şi proprietar al periodicului era Dem. Demetrescu. În octombrie, în cel de-al zecelea număr, se anunţa fuziunea cu grupul de la „România literară", revista lui Ed. M. Adamski. La **R.l.** au colaborat cu versuri Al. Stroja, Dem. Demetrescu, G. Calognomo, Al. Văitoian, Carol Scrob şi Th. Şer-

bănescu. *Mihnea Vodă,* nuvelă istorică, minată de toate locurile comune ale genului, aparține lui C. Crișan. Se republică fragmente din nuvela *Baba-oarba* a lui Duiliu Zamfirescu, din proza lui V. Alecsandri și din publicistica literară a lui C. Bolliac (articolul *Despre poeți și poezie).* O poezie de V. Hugo, tradusă — sub titlul *Moartea și floarea* — tot de C. Bolliac, apare de asemenea aici.

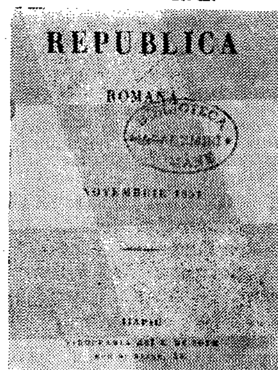
R. Z.

REFORMA, gazetă politică și literară editată la București, de două ori pe săptămînă, între 6 septembrie 1859 și mai 1870, 1 noiembrie 1872 și 25 decembrie 1879, 13 noiembrie 1880 și martie 1881, 30 august 1882 și 6 aprilie 1888. Întreruperile se explică prin desele suspendări pe care le-a provocat atitudinea combativă și intratabilă a redactorului și proprietarului, ziaristul I. G. Valentineanu. Și între aceste limite cronologice periodicul a apărut neregulat, schimbîndu-și uneori și titlul (în anul 1861 s-a tipărit sub titlul „Poporul", iar în 1866 sub acela de „Constituționalul") sau scoțînd alteori ediții în limba franceză (o versiune în limba franceză a fost redactată de V. d'Equevilley în 1863—1864 și de J. A. Vaillant — 1864 — sub titlul „La Réforme"). Veșnic în opoziție, Valentineanu a combătut mai întîi antiunionismul, apoi ideile politice ale unor miniștri ai lui Al. I. Cuza (N. Kretzulescu, M. C. Epureanu), pentru a continua să atace domnitorul străin și nedreptățile sociale ale noilor guvernări sub lozinca „dreptate — naționalitate — adevăr". Au colaborat C. D. Aricescu, Th. Paschides, Th. Pascal (cu cronici și articole despre teatru), D. Bolintineanu și, probabil, I. Heliade-Rădulescu. La **R.** au mai fost prezenți în primii ani, cu versuri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, D. Petrino, N. Nicoleanu, Maria Flechtenmacher, V. Gr. Pop, Gr. H. Grandea, Gh. Tăutu, I. C. Gîrleanu, I. Vulcan, Z. Antinescu, I. C. Drăgescu, V. Bumbac, S. Fl. Marian, Iulian Grozescu, D. Vellisson, Th. Șerbănescu și I. P. Bancov. Printr-o scrisoare către redacție, Bolintineanu recomandă spre publicare o traducere din *Contractul social* al lui J.-J. Rousseau, făcută de Adelaida S. Fragmentele traduse apar în gazetă în anul 1863. Alte tălmăciri, puține, aparțin chiar lui Bolintineanu (Horațiu, *Odă la țară)* și lui Grandea, care traduce din Mickiewicz (fragmente din *Străbunii).* Se mai tălmăcește din Uhland (versuri traduse de M. Strajanu), Schiller și Musset (versuri traduse de N. Nicoleanu). Demnă de semnalat este atitudinea față de Transilvania, manifestată în articole prin care se semnalează opiniei publice din Principate situația politică și socială a românilor transilvăneni și se susține ideea realizării unității naționale.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.,* 543—544.

R. Z.

REPUBLICA RUMÂNĂ, revistă politică și literară din care au apărut două numere în anii 1851 (Paris), sub titlul „Republica română", și 1853 (Bruxelles). Comitetul de redacție al periodicului era reprezentat de C. A. Rosetti, care semna în numărul din 1853 o *Înștiințare.* Articolele politice scrise de I. C. Brătianu analizau desfășurarea evenimentelor de la 1848 și căutau un drum politic și social nou pentru cei ce compuneau emigrația revoluționară și pentru partizanii ei din țară. Versuri inspirate, de sorginte națională și patriotică, unele nesemnate, altele aparținînd lui G. Crețeanu (care iscălea L. Fabian), ar fi trebuit să înviorez, sub aspectul literar, revista, dar paginile încărcate cu argumentația de fapte politice, istorice și statistice dau nota caracteristică. Cu un studiu de arheologie și filologie colabora C. Bolliac.

REPUBLICA
ROMANA
NOVEMBRIE 1851

— 1. [I. C. Brătianu], *[Articol-program],* RERU, I, 1851, reed. în GRP, I, *119—129* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX,* III, *64—65* ; 3. Iorga, *Ist. presei, 98—99* ; 4. Dan Simonescu, *Din istoria presei românești : „Republica română". Paris, 1851 — Bruxelles, 1853,* București, 1931 ; 5. Antip, *Contribuții, 30.*

R. Z.

RESBOIUL, cotidian politic și literar apărut la București, cu multe întreruperi, de la 23 iulie 1877 pînă la 6 iulie 1902. În septembrie 1877, Gr. H. Grandea, pînă atunci redactor la „Timpul", ia conducerea gazetei, al cărei redactor va fi pînă la 27 iunie 1879. Un conflict survenit între el și tipograful Ioan Weiss, care era și proprietarul ziarului, are ca rezultat un proces, intentat de Grandea, și care va dura pînă în 1882. Din 1880 însă, Grandea scoate, la 25 martie, o serie nouă, care apare paralel cu vechiul **R.** al lui Weiss. Din noiembrie 1880, o va intitula „Resboiul român", din 1881, „Resboiul, organul partidului național" și, din martie 1882, din nou „Resboiul român". Între 2 mai și octombrie 1882, Grandea, pentru a pune capăt procesului, schimbă titlul ziarului în „Steaua Dunărei" ; în această perioadă va fi subvenționat de M. Kogălniceanu, care colaborează și cu articole politice. Din noiembrie se revine la „Resboiul român", denumire sub care gazeta se va edita, cu alte numeroase întreruperi, pînă prin 1892, cînd Weiss renunță la drepturile sale și Grandea poate relua titlul de „Resboiul".

La **R.**, Grandea a scris articole politice, romane, publicate în foileton, versuri, articole de critică literară și teatrală, recenzii, articole polemice. Aici au apărut sau au fost republicate poeziile sale cu subiecte din istoria națională, romanul satiric cu cheie *Berlicoco,* romanul *Fulga* ș.a. Au mai colaborat G. Crețeanu, cu articole și amintiri despre scriitori *(Alexandru Sihleanu* ș.a.), Iosif Sterca Șulutiu (cu memorii despre evenimentele de la 1848—1849), C. C. Pleșoianu (cu versuri), Th. M. Stoenescu, P. Macri, N. Beldiceanu, N. Pruncu, Sc. Moscu, Al. I. Șonțu. Prin 1880, poate și mai înainte, la **R.** scrie și Al. Macedonski, republicîndu-și poezii apărute cu puțină vreme înainte în „Literatorul", pentru a le da o circulație mai mare (satira *Formele* ș.a.) sau publicînd altele întîi aici *(Lacrimi,* dedicată Cleopatrei Poenaru) ; el dă și articole de polemică, răspunzînd astfel la criticile pe care Fr. Damé le făcuse piesei *Unchiașul Sărăcilă* (în *Cum se face critica).* În 1878, Duiliu Zamfirescu își tipărea în **R.** poeziile *Bătrînul și fluturul* și *Oh ! Taci,* iar doi ani mai tîrziu, în martie—aprilie 1880, prima lui nuvelă, *Natalia Anisimovna.* Din I. Heliade-Rădulescu și D. Bolintineanu se reiau texte cu caracter politic (articolul *România în 1866* de Heliade sau poezia antidinastică *România sub roșii* a lui Bolintineanu). Foiletonul conține prelucrări ale lui Grandea după romane străine, de preferință franceze, inegale ca valoare, dar alese cu scopul de a interesa și a atrage cititorii (după Zola, *Potopul,* după Jules Verne, *Mihail Strogoff* ș.a.). Se traduce din scriitori puțin cunoscuți ca Ch.-L. Millevaut (poezia *Moartea lui Abel,* tălmăcită de Al. I. Șonțu) sau din alții care abia atunci se impuneau (Sully Prudhomme, din care Grandea

transpunea, în 1882, poezia *Un vis*). Înființat în zilele de început ale războiului de Independență, pentru a informa opinia publică în legătură cu mersul operațiunilor militare, **R.** a cunoscut în primii ani un succes pe care nu-l vor mai obține decît alte două ziare de informație, „Universul" și „Adevărul". Mai tîrziu, gazeta își pierde din importanță, căzînd, cu trecerea anilor, în uitarea care îl învăluise și pe Grandea.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 552—554 ; 2. Iorga, *Ist. presei*, 142 ; 3. M. Gafița, *Duiliu Zamfirescu la ziarul „România liberă" (decembrie 1880 — decembrie 1884)*, IL, XVII, 1967, 6 ; 4. Vasile Oltean, *„Resboiul"*, RL, X, 1977, 17 ; 5. Pavel Țugui, *Prefață* la Grigore H. Grandea, *Scrieri*, București, Minerva, 1975, XX—XXI.

R. Z.

REVISTA (1888) v. **Peleșul** (1884).

REVISTA ALEXANDRI, publicație literară lunară care apare la București între ianuarie și iunie 1891. Țelul redactorilor era acela de a urma „școala curat românească", adică o direcție socială și culturală situată în continuarea pașoptismului. Redactor al revistei pare să fie N. D. Georgian, încercat de ambiția de a iniția un cerc și chiar o mișcare literară, dar lipsit de talent. Tot el, sub inițiala G., publică în fiecare număr note bibliografice, atent și pătrunzător scrise (N. Țincu, *Monologuri în versuri ;* I. T. Florescu, *Nuvele ;* Caton Theodorian, *Petale* ș.a.). Colaborează N. G. Rădulescu-Niger și N. Țincu, autori, împreună, ai dramei *Doamna Chiajna,* N. Vaschide, cu versuri și proză, Mircea Demetriade, Scarlat Orăscu, epigon eminescian, poet sensibil și discret, precum și D. Teleor, cu bune schițe de moravuri sau satirice, și un R. Cotorca, prozator înzestrat cu simț de observație și imaginație. N. Vaschide, V. Pantazi și D. Stăncescu publică literatură populară. Din **R. A.** au apărut cinci numere, dintre care ultimul, pentru lunile mai-iunie, dublu.

— 1. N. D. Georgian, *Cîteva cuvinte înainte*, RAL, I, 1891, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 558.

R. Z.

REVISTA BUZĂULUI, publicație literară apărută bilunar între 1 martie și 2 iunie 1896 la Buzău. În cele șase numere, colaborează cu versuri și proză Tr. Demetrescu, O. Carp, N. Beldiceanu, Gheorghe din Moldova, Lucreția Suciu-Rudow, Ana Ciupagea, Laura Vampa, N. G. Rădulescu-Niger, Gr. N. Lazu. Tot aici, P. Liciu publică mai multe epigrame, iar Ludovic Leist traduce din Turgheniev (schițele *Vizita, Moșneagul, Călugărul, Auzi-vei judecata proștilor).* Alte traduceri sînt făcute probabil tot de L. Leist din A. Karr și din O. Klaussmann, C. Schiffer, P. Gyulai, Ch. Monselet. Revista își propunea să ofere cititorilor lecturi plăcute și instructive, să răspîndească învățături folositoare. Literatura publicată răspunde întru totul acestui program.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 562.

R. Z.

REVISTA CARPAȚILOR, revistă literară, științifică și politică apărută la București între 1 ianuarie 1860 și 15 decembrie 1861. Întîia publicație de literatură editată după Unirea Principatelor se adresa, așa cum arată și titlul, românilor din ambele părți ale Carpaților. Un model, în ceea ce privește aspectul general, par să fi fost „Revue des Deux Mondes" a lui Fr. Buloz și „La Revue britannique" a lui A. Pichot. Țelul noii reviste era acela de a contribui la progresul cultural și științific. Gh. Sion, redactorul ei, anunța în 1860 că va publica „productele" scriitorilor și învățaților români, spre a se

ANULU I. 1860 — REVISTA CARPATILORU — MAIU 1.

DOMNA KIAJNA.

(Urmare. Vedĭ pag. 265.)

III.

FUGA.

Kîteva zile după nunţile Domniţelor lui Mircea Vodă, Stamatie Paleologul purcese'n grab la Ţarigrad ku soţia sa; iar noul lui kumnat, Andronik Kantakuzenul, fu silit să mai zăboveaskă, kăcĭ kiar din seara kununiilor, tînăra sa mireasă înkă nu'şĭ venise bine în simţiri; dar presupunînd kă vremea va potoli nekunoskuta ei patimă, mai bine de kît leakurile vracilor, Grekul bănuitor şi 'ntărîtat smulse pe biata Ankuţa din zadarnicele îngrijirĭ ale jupîniţelor kurtence, şi ku tot alaiul, ku toată zestrea ei, purtată în zece kare¹), el treku Dunărea la Rusciuk.

În seara kînd rămaseră să pie într'acea cetate, Domniţa iubiti ka bărbatul ei să'i lase, drept lokuinţă, un kioşkiu învecinat ku kasele unde el konăciseră. Acel kioşkiu de lemnărie, lukrat numai în kafasurĭ şi 'n sărăturĭ de kiparos şi de iasomie, pardosit ku lespezĭ de marmură singerie şi 'mpodo-

¹) Henricus Hilarius, citat de Crusius (Turco-Graecia).

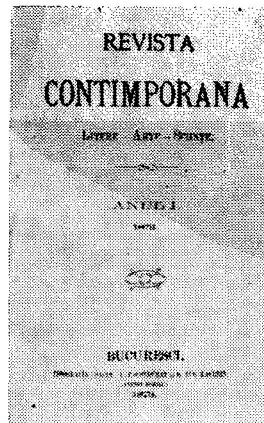
realiza astfel „luminarea" minților și „perfecționarea" sufletelor. Un an mai tîrziu, într-un articol-bilanț, Sion își preciza intențiile, arătînd că urmărește, în primul rînd, dezvoltarea sentimentelor naționale și cultivarea gustului literar. Revista a publicat contribuții variate, începînd cu cele literare sau istorice și continuînd cu altele politice, filologice, juridice, de folclor sau de artă. Între cei care au colaborat se numără Al. Papiu-Ilarian, autor al unor articole privind „independența constituțională" a Transilvaniei, I. Ionescu de la Brad, Iulia Aricescu, I. Missail și I. Hodoș, care, sub pseudonimul Gemenul, trimitea articolul *Răsunet din M-ții Apuseni ai Transilvaniei.* Gh. Sion scrie, la rubrica intitulată *Convorbiri literare*, încercări de critică *(Pleiada poeților români* sau *Nemesis — Satire politice),* lipsite cîteodată de obiectivitate, articole în care discută situația literaturii și a scriitorului român, dezvoltarea presei periodice, evoluția limbii literare ș.a. Din Iași se primesc mai multe corespondențe politice semnate Iassiorum Municipium. Se traduc studii și articole din gazetele și revistele franceze și italiene. Th. Aman colaborează cu studiul *Despre pictură* și cu schița *1 mai 1860. Din carnetul unui artist.* Alături de proza lui Sion, *Galeria calomniatorilor, Suvenire contimpurane (Anul 1848),* apar scrierile lui G. Crețeanu, A. I. Odobescu și N. Filimon. Cu versuri au colaborat Gh. Sion, Al. Donici, C. D. Aricescu, N. G. Negulici, G. Baronzi, G. Crețeanu, D. Dăscălescu, J. Popfiu, Gr. H.

Grandea, M. Zamphirescu, N. Filimon a publicat două articole (*Idei repezi despre muzica și opera maghiară* și *Maddalena* — cronică la o operetă a lui A. T. Zissu, reluată din „Independința"), precum și *Mateo Cipriani, Orașul Bergamo și monumentul maestrului Donizetti*, republicare după „Naționalul" din 1858, *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala* și o nouă versiune a nuvelei *Friedcrich Staaps sau Atentatul de la Schönbrunn în contra vieței lui Napoleon I*, care apăruse mai întîi în „Naționalul" din 1860. În **R. C.** Odobescu tipărește întîia oară *Doamna Chiajna*. Sion face și cîteva traduceri din Musset și din poetul ceh K. J. Erben, Grandea tălmăcește *Lacul* de Lamartine, iar I. Barasch, povestirea *Istoria lui Harvey fabricantul de mănuși*.

— 1. G. Sion, *Introducere*, REC, I, 1860, *1—8*, reed. fragm. în PLR, I, *179—180* ; 2. G. Sion, *La lectori*, REC, II, 1861, *504* ; 3. G. Sion, *Cîteva cuvinte* în *Suvenire contimpurane*, București, Tip. Laboratorii români, 1888, *161—162* ; 4. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *563* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *283—290* ; 6. Iorga, *Ist. presei*, *122—123* ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *303* ; 8. Radu Albala, *Un clasic uitat : G. Sion*, în G. Sion, *Proză*, îngr. Radu Albala, București, E.S.P.L.A., 1956, *18—20* ; 9. G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, București, E.Ș., 1959, *108* ; 10. *Ist. lit.*, II, *417, 638, 640, 646*.

R. Z.

REVISTA CONTIMPORANĂ, revistă literară, culturală și științifică apărută lunar la București, de la 1 martie 1873 pînă la 1 iunie 1876, cu o întrerupere în perioada iulie—octombrie 1875. A fost condusă de un grup de literați și publiciști, printre care P. Grădișteanu, V. A. Urechia și Anghel Demetriescu, precum și de D. Aug. Laurian și Șt. C. Michăilescu, veniți de la revista „Tranzacțiuni literare și științifice", pe care **R. c.** o continuă. Fără a anunța vreun program, revista a preluat, în bună măsură, profilul și orientarea „Tranzacțiunilor...", avînd, însă, un număr mai mare de colaboratori permanenți, mai ales pentru partea literară. În fruntea lor se află V. Alecsandri, care trimite spre publicare revistei bucureștene nuvela *Dridri*, poezii și cîteva comedii într-un act (*Arvinte și Pepelea, Concina, Nobila cerșetoare*). Cu cîte o singură poezie apar tinerii Al. Macedonski și I. L. Caragiale. Poetul cultivat de **R. c.**, reprezentativ pentru preferințele literare ale redactorilor, este M. Zamphirescu. Alături de el, apar mai frecvent G. Crețeanu, Ciru Oeconomu, N. V. Scurtescu și, sporadic, C. Aristia, N. T. Orășanu, I. Bută, G. G. Meitani, Gr. Ventura, Al. Lara, N. Țincu, D. Petrino, Th. Șerbănescu. Prelucrări sau imitații publică Ciru Oeconomu (după Hugo, Byron și Baudelaire), Th. Șerbănescu (după Musset) și C. A. Chrisoscoleu (după Lamartine). Cu rare excepții, poeții grupați în jurul **R. c.**, talente mediocre, scriu o poezie minoră, pastișîndu-i pe romanticii francezi, ceea ce dă revistei un aer epigonic și desuet. Exceptîndu-l pe Alecsandri, prozatorii revistei sînt lipsiți de valoare : Pantazi Ghica (nuvele istorice), G. Marian (schițe de moravuri), N. D. Popescu și Bonifaciu Florescu (nuvele). Mai bogată și mai interesantă este partea consacrată dramaturgiei, susținută, probabil, și de preocuparea lui Grădișteanu pentru teatrul național. Comedia de moravuri, într-un act, după modelul lui Alecsandri, este cea mai gustată. Se încearcă în această specie Th. A. Myller, P. Ghica, N. Țincu și A. Roques. P. Grădișteanu localizează, introducînd numeroase elemente de satiră socială autohtonă, comedia lui Gogol, *Revizorul*. N. V. Scurtescu publică o dramă istorică, *Despot-Vodă*, iar Gh. Sion încearcă o versiune românească a tragediei lui Racine, *Fedra*.

Prin V. A. Urechia (*Miron Costin*) și Gh. Sion (*Suvenire despre poetul Conachi*), **R. c.** a inițiat studiul scriitorilor din trecut, în dorința de a consolida o tradiție literară. Polemica, iscată chiar după primele numere, cu revista „Convorbiri literare", în urma articolului *Beția de cuvinte la „Revista contimporană"* (1873) al lui T. Maiorescu a făcut ca publicația bucureșteană să urmărească de acum înainte combaterea junimiștilor, încercînd să opună „noii direcții" ieșene o orientare proprie, a așa-zisei „școale de la București", în frunte cu B. P. Hasdeu. Riposta **R. c.** la atacul lui Maiorescu, susținută de P. Grădișteanu, V. A. Urechia, D. Aug. Laurian ș.a., foarte zgomotoasă și violentă, cu mare ecou în epocă, este, însă, lipsită de însemnătate pentru istoria literaturii. Deși nu a fost, decît rareori, o luptă de principii, ci mai degrabă o reacție subiectivă la criticile lui Maiorescu, însoțită de atacarea scriitorilor publicați de „Convorbiri literare", polemica a avut, totuși, meritul de a trezi interesul unui public mai larg față de viața literară. Unii dintre colaboratorii **R. c.**, înainte de a fi criticați de Maiorescu, fuseseră chiar simpatizanți ai grupării ieșene. În articolele lui P. Grădișteanu și Gr. Gellianu, Maiorescu și Eminescu devin ținta celor mai violente atacuri.

Unii colaboratori ai revistei s-au impus printr-o activitate mai susținută. Anghel Demetriescu publică două studii substanțiale despre H. Taine și despre poetul Al. Sihleanu, Șt. C. Michăilescu, de obicei sub pseudonimul Stemill, semnează comentarii inteligente și subtile despre artă și cultură. Într-un eseu (*Despre gust*), B. Florescu semnalează lipsa gustului artistic și insuficiența criticii literare și se declară adept al criteriului istoric în aprecierea operei literare, mai mult pentru a insinua inoportunitatea „direcției noi". Un studiu despre poezie, știință și religie publică profesorul universitar C. Leonardescu. Partea de „notițe" și „tablete bibliografice", cu prezentări de cărți și însemnări polemice, adesea antijunimiste, era asigurată de D. Aug. Laurian. Printre recenzenți apar N. Țincu, Șt. C. Michăilescu, Anghel Demetriescu.

Partea științifică a **R. c.** cuprinde studii de fizică, geologie, medicină, economie politică. Articolele de filozofie aparțin, cele mai multe, lui Șt. C. Michăilescu, iar cele de istorie lui C. Esarcu, Al. Papadopol-Calimah și Anghel Demetriescu. Revista a continuat răspîndirea ideilor filozofice materialiste și popularizarea cuceririlor științei începută de „Tranzacțiuni literare și științifice". La 1 iulie 1876, **R. c.** fuzionează cu „Revista literară și științifică", devenind „Revista contimporană literară și științifică".

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *233—293* ; 2. Iacob Negruzzi, *Foi căzute*, CL, X, 1876, 9 ; 3. Panu, *Junimea*, II, *33—58, 69—72, 222—290* ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *111—115* ; 5. I. Verbină [I. Pervain], *Iacob Negruzzi și „Revista contimporană"*, SL, III, 1944 ; 6. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *272—273* ; 7. Alexandru George, *V. A. Urechiă și adevăratele răspunsuri ale „Revistei contimporane"*, RL, VIII, 1975, 40.

L. V.

REVISTA CONTIMPORANĂ, revistă literară care a apărut la București, bilunar și apoi lunar, între 1 martie și 15 septembrie 1894. Începînd din iunie 1894, redactor și proprietar al publicației a fost Ilie Demetrescu-Ghiocel, autor de versuri și publicist literar lipsit, în ambele ipostaze, de vocație. În **R. c.**, la care au colaborat I. A. Bassarabescu, Al. Obedenaru, Dem. Moldoveanu, A. Naum, Gr. Mărunțeanu și Șt. Orășanu (cu pseudonimul Polit), s-a pus chestiunea organizării profesionale a scriitorilor. Ideea era susținută de Șt. Orășanu și de Ilie Demetrescu-Ghiocel, ultimul văzînd în constituirea asociațiilor scriitoricești o soluție pentru dificilele probleme materiale, dar și de ordin profesional, ale literaților români.

R. Z.

REVISTA COPIILOR, periodic literar care a apărut la București sub direcția lui Th. D. Speranția, de două ori pe lună, între 5 februarie și 5 septembrie 1896, de trei ori pe lună de la 5 septembrie 1896 pînă la 1 ianuarie 1897 și din nou de două ori pe lună pînă la 5 octombrie 1897. Dintre revistele pentru copii care au apărut la sfîrșitul secolului al XIX-lea, **R. c.** se detașează prin încercarea de a publica mai ales literatură originală. Alături de Speranția, autor de versuri, de anecdote versificate și nuvele, au mai scris pentru această publicație I. A. Bassarabescu, N. G. Rădulescu-Niger, L. Dauș, C. Nădejde, Șt. Cruceanu, N. Țincu, Dem. Moldoveanu, Gh. Ionescu-Tutoveanu (G. Tutoveanu) și P. Dulfu. Aici, G. I. Demetrescu-Mugur traducea versuri din Heine și Petőfi ; desenatorul C. Jiquidi a ilustrat cu desene și caricaturi textele literare. Au colaborat cu literatură populară D. Popa (culegător de basme) și C. I. Bondescu (autor de articole despre datinile poporului român).

R. Z.

REVISTA CRAIOVEANĂ, publicație științifică și literară care a apărut la Craiova, la 1 iulie 1890. Din comitetul de redacție trebuie să fi făcut parte și puținii colaboratori ai revistei, tinerii N. Burlănescu-Alin, P. Vulcan, Iulian N. Theodorescu și An. Georgescu. Ultimul dintre ei este traducătorul unei „legende celto-teutonice", *Hildebrand și Hadebrand,* a lui Jacob Grimm. Ceilalți colaborează cu versuri și proză.

R. Z.

REVISTA CRITICĂ LITERARĂ, revistă lunară, editată la Iași de Aron Densușianu, din ianuarie 1893 pînă în iunie 1897. În cea mai mare parte, publicația cuprinde studii de istorie și critică literară, studii etnografice și de folclor, cercetări de filologie, care reflectă concepțiile estetice și lingvistice ale conducătorului revistei și ale principalilor lui colaboratori : fratele său, istoricul Nicolae Densușianu și fiul său, Ovid Densusianu. A. Densușianu publică articole ample despre cronicari și despre primele texte religioase, despre cărturarii Școlii ardelene și despre poemele lui I. Budai-Deleanu. Tot el continuă aici violentele atacuri la adresa poeziei lui M. Eminescu *(Literatură bolnavă,* 1894), începute în *Istoria limbei și literaturei române.* Prin articolele semnate de Aron și Ovid Densusianu și de M. Strajanu, revista manifestă interes față de problemele generale ale literaturii (curente și genuri literare, evoluția criticii literare) și față de locul scriitorului și al literaturii în viața socială. Aceiași colaboratori, cărora li se alătură sporadic S. Fl. Marian, Tit Bud ș.a., publică numeroase articole despre folclorul românesc. Printre producțiile folclorice culese și tipărite în **R. c. l.** figurează o variantă a baladei *Iovan Iorgovan* și una a *Mioriței,* neautentică însă. În paginile rezervate poeziei, alături de Aron și Ovid Densusianu (primul și cu pseudonimul I. Corban) mai apar V. C. Molna, G. Dîmbovițeanul. A. V. Pop semnează pagini de proză, fără valoare. Tragedia *Optum* a lui Aron Densușianu apare pentru prima dată în **R. c. l.** (1897).

Anulu I. Iași, ianuariu 1893.

REVISTA CRITICĂ-LITERARĂ

Director: AR. DENSUSIANU.

Colindele și himnele vedice.

— 1. *Programă,* RTL, I, 1893, 1, reed. în PLR, I, *408—409;* 2. Iorga, *Ist. lit. cont.,* II, *20—21 ;* 3. Georgeta Antonescu, *Aron Densușianu,* Cluj, Dacia, 1974, *137—164.*

L. V.

REVISTA DUNĂREANĂ, publicație periodică literară, săptămînală, care a apărut la Galați din august pînă la 6 octombrie 1891, redactată de A. Curteanu. **R. d.** a republicat versuri de M. Eminescu *(Adio, Ce e amorul* și fragmente din *Scrisoarea IV),* G. Crețeanu, Matilda Cugler-Poni, Al. Sihleanu și Th. D. Speranția. Un A. G. de la Milcov colabora cu nuvele și schițe. Au mai apărut traduceri, nesemnate, din M. G. Saphir, K. Waldomar, A. Silvestre și Catulle Mendès. Pentru a atrage cititorii, s-a tipărit în supliment tălmăcirea romanului *Orfana* de Currer Bell (Charlotte Brontë).

R. Z.

REVISTA DUNĂRII, periodic științific, literar și politic, apărut la București, între 19 decembrie 1865 și 1 ianuarie 1866, sub conducerea unui comitet de direcție format din C. Grădișteanu, Em. Kretzulescu, D. Berindei, Radu Ionescu și N. Blaramberg. Redactorii revistei erau G. Gr. Cantacuzino, I. Fălcoianu, Th. Văcărescu, Gr. I. Lahovari, Aristide Pascal, Pantazi Ghica și I. Geanoglu. Editarea **R. D.** face parte dintre cele cîteva tentative de întemeiere a unei reviste serioase, care au precedat apariția „Convorbirilor literare". În program, redactorii își propuneau să contribuie la îndreptarea situației culturale a României. Deviza pe care revista și-a propus să o respecte era „Adevăr și dreptate". Cele două numere ale revistei (care și-a încetat apariția prin suspendare) cuprind articole și studii politice semnate de C. A. Rosetti, I. Heliade-Rădulescu, D. Brătianu, vădind orientarea liberală a comitetului de direcție. Deși promiseseră să colaboreze și I. Ghica, V. Pogor și alții, în **R. D.** nu se întîlnește, ca literatură, decît „povestirea fantastică" a lui N. Blaramberg, intitulată *Cineva nu se înamorează d-un suflet* — probabil o traducere. În cel de al doilea număr se mai publică *A doua epistolă deschisă către d. Petriceicu Hajdeu,* constituind răspunsul lui P. P. Carp la întîmpinarea făcută de Hasdeu contra criticii sale la *Ion Vodă cel Cumplit.*

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.,* *567—569.*

D. M.

REVISTA GENERALĂ, periodic literar care a apărut la București, sub redacția unui comitet, la 15 iunie și la 15 august 1886. **R. g.** încerca, fără informația științifică necesară, de unde și nivelul scăzut al contribuțiilor publicistice, să combată curentul materialist și antireligios în știință și literatură. Cu versuri și proză au colaborat la această publicație Grigore Sima al lui Ion și I. Pop-Reteganul. O traducere din scrierile lui L. Tolstoi *(Cazacii*, primele capitole) făcea, probabil, tot I. Pop-Reteganul, semnînd cu pseudonimul Anibal. S-a mai tradus, după o versiune franceză, *Cele trei mere de aur* de scriitorul american N. Hawthorne.

R. Z.

REVISTA ILUSTRATĂ, publicație periodică de literatură care a apărut la Craiova, neregulat, între octombrie 1891 și decembrie 1892. În aprilie 1892 era indicat drept redactor șef Gr. D. Pencioiu, iar numărul ultim anunța ca editor și proprietar pe C. N. Iovipale. Prospectul făcea cunoscut un program redacțional cu totul nou pentru anii respectivi și, totodată, deosebit de promițător. **R. i.** trebuia să fie o revistă de literatură, urmînd să tipărească traduceri de literatură străină și informații privind viața culturală și artistică din toată lumea. Redactorii își propuneau să încerce nu numai o cuprindere largă a literaturilor naționale, ci și o reprezentare onestă și informată a tuturor curentelor și școlilor artistice. Fără a-și realiza programul ambițios și dificil, revista a publicat totuși multă literatură, iar selecția scriitorilor a fost întotdeauna judicioasă. Este demnă de semnalat încercarea de a da în limba română și traduceri din literaturile bulgară (I. Vazov) și croată (Fr. Majuranici). S-au făcut tălmăciri din literatura de limbă engleză *(Un mort viu* și *Corbul* de E. A. Poe), din franceză (V. Hugo, J. Verne, E. Renan, Maupassant, A. Daudet, E. Zola, Fr. Coppée, Catulle Mendès, J. Richepin, Ed. Pailleron, Jules Claretie, Sully Prudhomme ș.a.), germană (Lessing, Heine, M. G. Saphir), italiană (Leopardi, G. Verga) și rusă (Gogol, Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski).

R. Z.

REVISTA ILUSTRATĂ, publicație periodică lunară, apoi bilunară, care a apărut între ianuarie—decembrie 1898 la Reteag și Șoimuș (județul Bistrița-Năsăud), din ianuarie 1899 pînă la 15 iulie 1901 la Șoimuș și din 1 august 1901 pînă la 15 decembrie 1902 la Bistrița. În primul an redactor a fost I. Pop-Reteganul. I-au urmat I. Baciu (1899—1901), Simion P. Simon (1 august — 15 decembrie 1901) și Victor Onișor. Revista a publicat, așa cum se anunța din primul număr, beletristică, literatură populară, note și recenzii. Trăsătura comună a scrierilor tipărite este una „instructivă și moralizatoare". **R. i.** se așează, astfel, în linia publicațiilor de familie, care au apărut în Transilvania spre sfîrșitul secolului al XIX-lea. S-au republicat și pagini din V. Alecsandri *(Legenda sfințirei bisericii de la Curtea de Argeș)*, G. Coșbuc *(Ștefan Vodă, Doina* ș.a.). Producțiile folclorice publicate în revistă (legende, doine, anecdote) sînt culese, cele mai multe, de I. Pop-Reteganul. La *Telegraful redacțiunei*, I. Pop-Reteganul îi răspunde elevului Octavian Goga: „Ai talent (...) cultivă-l cu diligență", iar în numărul următor îi tipărește poezia *Nu-i fericire pe pămînt.*

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *572* ; 2. I. Apostol Popescu, *Ion Pop Reteganul*, București, E.D.P., 1965, *28* ; 3. I. Dodu Bălan, *Prefață* la Octavian Goga, *Opere*, I, București, E.L., 1967, XXXV.

R. Z.

REVISTA INDEPENDENTĂ, publicație literară scoasă la București de Al. Macedonski, în noiembrie 1887, pentru a suplini „Literatorul" care, la 1 ianuarie 1887, își încetase apariția. Nu a ieșit decît un singur număr, anul de apariție fiind numerotat în continuarea „Literatorului". **R. i.** își propunea în introducere, redactată de Al. Macedonski, a nu avea în vedere decît „arta și frumosul literar". Colaboratorii sînt din cercul „Literatorului". Bonifaciu Florescu și M. Demetriade experimentează și aici poemul în proză, N. Țincu, N. G. Rădulescu-Niger și D. Manolescu-Sidery publică pagini de proză. Un comentariu politic antigerman *(Buletinul politicii externe)* este semnat de Al. Macedonski, prezent în paginile revistei cu versuri *(Noapte de mai, Supt stele, Leul, Homo sum)* și cu o povestire, *Metzengerstein*, „pe jumătate imitată, pe jumătate tradusă" din E. A. Poe. La rubrica *Bibliografie* este criticată pătimaș proza lui C. Mille.

— 1. Al. Macedonski, *Introducere*, RIN, IX, 1887, 1, reed. în PLR, I, *382—383* ; 2. Vladimir Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" pînă la 1900*, RL, II, 1969, 14 ; 3. *Ist. lit.*, III, *522*.

S. C.

REVISTA INDEPENDENTĂ LITERARĂ-ȘTIINȚIFICĂ, publicație periodică literară apărută la Craiova la sfîrșitul anului 1890 sau la începutul anului 1891. S-a păstrat un singur număr, primul, dar în gazetele vremii se anunța și apariția celui de-al doilea. Din comitetul de redacție fac parte Tr. Demetrescu, I. T. Izvoranu și Mihail M. Trișcu, toți trei dornici să contribuie, prin revistă, la impulsionarea vieții intelectuale din Craiova. Cel mai activ dintre ei este Tr. Demetrescu, prezent cu versuri și cu articolul *Portrete din literatura franceză — M. Guyau*. D. Stăncescu trimite basme populare, M. Trișcu tipărește cîteva *Impresii de călătorie*, iar Eugen Vineș, note bibliografice.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *572*.

R. Z.

REVISTA JUNIMEI, publicație literară apărută la București, lunar, între 15 ianuarie și 15 septembrie 1875. Grupul de adolescenți, cei mai mulți elevi de liceu, care participă la redactarea revistei, a oferit conducerea periodicului tînărului Al. Macedonski. Poetul se retrage însă după apariția primului număr, nefiind de acord cu latinismul excesiv al grupării. Era mai curînd o tendință italienizantă în ortografia și limbajul acestor începători, între care se numărau Demetru G. Ionnescu (Take Ionescu), Gr. Andronescu, George I. Ionescu, I. P. Niculescu, Paul Pîrvulescu, Paul Scorțeanu și Barbu Păltinianu. Ei sînt și colaboratorii revistei, cu versuri modeste ca valoare, influențate de literatura pașoptistă și de poeții de la „Revista contimporană", cu proză de aceeași factură și cu traduceri. Număr de număr publică aici nuvele romanțioase, în care realul și fantasticul se îmbină, Take Ionescu, autor și al uneia din primele scrieri românești de anticipație, *Spiritele anului 3000 (Impresiuni de călătorie)*. Viitorul politician face și cronică literară, discutînd, cu aplomb dar fără discernămînt critic, scrieri literare diverse *(Scarlat*, roman de I. C. Fundescu, *Amor, Patria și Dumnezeu* de G. Baronzi ș.a.). Un P. E. traduce, nu fără o sensibilă înțelegere a originalului, *Tristețea lunii* de Baudelaire și, în versuri curgătoare, *Undinele* de Heine. Alte poezii, ale lui V. Hugo, sînt tălmăcite de P. Pîrvulescu și de D. Petrino, căruia i se publică și versuri originale. Al. Macedonski a colaborat la **R. j.** cu fragmente din poema *Carminella* și cu un *Pastel*.

— 1. Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, *397* ; 2. Marino, *Macedonski*, *121*.

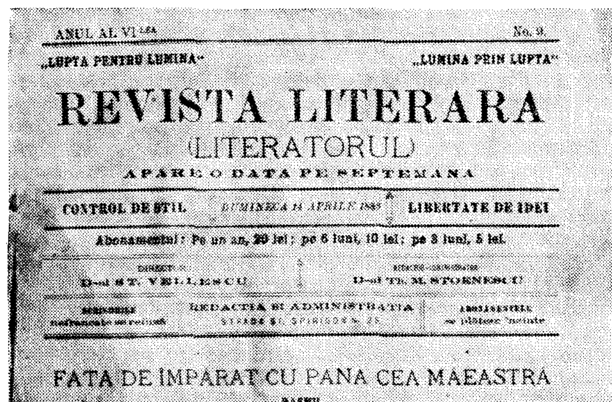
R. Z.

REVISTA LIPOVEI, publicație săptămînală care a apărut la Lipova între 14 octombrie și 16 decembrie 1895. În ianuarie 1896 este posibil să mai fi apărut două numere. **R. L.** este, de fapt, un ziar de politică locală, redactat de gazetarul bănățean Ioan Brînda, om interesat de artă și literatură, autor el însuși al unei nuvele în care surprinde aspecte cotidiene ale vieții rurale, în maniera lui I. Popovici-Bănățeanul. La partea literară colaborează Al. Vlahuță cu trei poezii (*Ananghie, Pilde vechi, Prima lecție*) și poeta Viora Magdu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 576—577.

R. Z.

REVISTA LITERARĂ, publicație săptămînală scoasă de Șt. Vellescu și Th. M. Stoenescu, la București, de la 7 aprilie 1885, cu unele întreruperi, pînă la 20 noiembrie 1905 și de la 1 martie pînă la 20 mai 1907. **R. l.** a apărut în locul „Literatorului" care, prin plecarea lui Al. Macedonski la Paris, își suspendase pentru un timp apariția. Subintitulată chiar „Literatorul", revista continua numerotarea „Literatorului", încît debuta cu numărul 8 din anul VI. Cînd „Literatorul" reapare (1886), **R. l.** își continuă, paralel, existența și Macedonski va atrage atenția în „Literatorul" asupra distincției necesare între cele două publicații. În primele numere, Th. M. Stoenescu este menționat ca redactor-administrator, director fiind Șt. Vellescu, iar V. A. Urechia președinte de onoare al societății „Revistei literare". De la 1 noiembrie 1885 director este I. Rădoi, iar din 1887 pînă în 1905 directorul revistei va fi Th. M. Stoenescu. Prim-redactori au fost Șt. Vellescu, Gh. Boteanu, C. Al. Ionescu-Caion. În 1907 (de la 1 martie pînă la 20 mai) revista apare cu titlul „Revistă literară și politică", tot sub direcția lui Th. M. Stoenescu. **R. l.** a început ca revistă a cenaclului macedonskian și nu a avut o poziție independentă, ea continuînd polemicile „Literatorului". Îi lipseau însă verva polemică macedonskiană, inițiativa, orientarea programatică a „*Literatorului*". *Profilul R. l.*, dat fiind eclectismul publicației, rămîne destul de șters, improvizat. În primii ani colaboratorii sînt membrii grupului de la „Literatorul": Duiliu Zamfirescu, Carol Scrob, B. Florescu, Tr. Demetrescu, V. Bilciurescu, D. Karr, I. N. Iancovescu, dar în **R. l.** apar sporadic și Al. Davila, M. Gaster, Al. Vlahuță, B. Delavrancea și C. Mille. Macedonski a publicat foarte puțin aici: nuvela *După perdele* (1885), poeziile *Ospățul lui Pentaur* (1886) și *Sonnet scythe* (1898). În fiecare număr, Stoenescu tipărea, neobosit și fără selecție, poezie, proză, teatru, traduceri. Alături de versurile lui M. Demetriade, I. C. Săvescu, Al. Obedenaru și Al. Petroff — poezie simbolistă și parnasiană — în

ANUL AL VI-LEA — No. 9.

„LUPTA PENTRU LUMINA" — „LUMINA PRIN LUPTA"

REVISTA LITERARA

(LITERATORUL)

APARE O DATA PE SEPTEMANA

CONTROL DE STIL — LIBERTATE DE IDEI

Abonamentul: Pe un an, 20 lei; pe 6 luni, 10 lei; pe 3 luni, 5 lei.

REDACTIA SI ADMINISTRATIA

FATA DE IMPARAT CU PANA CEA MAEASTRA

— BASMU —

R. l. apar numeroase încercări poetice sentimentale, lipsite de valoare, semnate de A. Cantilli, N. Țincu, M. I. Toncescu, N. G. Rădulescu-Niger, C. Scrob, V. Fărcășanu. Proză au publicat D. Stăncescu, Th. D. Speranția, neînsemnații G. Dympolescu, Aug. R. Clavel, D. P. Manolescu, superficialul N. G. Rădulescu-Niger, dar și I. A. Bassarabescu (din 1897) și M. Sadoveanu (în 1900 și 1901). Numeroasele anecdote și „scene casnice" sau „d-ale vieții" sînt de un gust îndoielnic. Scriitorii pașoptiști, revendicați de „Literatorul" ca tradiție literară, sînt retipăriți și în paginile **R. l.**: D. Bolintineanu (cu romanul *Elena*), Al. Depărățeanu. Studii de istorie literară publică M. Gaster (*Din scrierile lui Constandin Golescul*), T. G. Djuvara (*Încercări asupra literaturii române de la început pînă în zilele noastre*), Șt. Vellescu (*Pagini din istoria teatrului român*); M. Strajanu are preocupări de estetică (*Principiul artei, Realism și idealism, Estetică*), C. Al. Ionescu-Caion și C. Drăgulinescu apar ca autori de studii clasice; se traduce din F. Brunetière *Arta și morala*. Mai vie este cronica teatrală, cel mai adesea sub semnătura lui Stoenescu. În 1901, sprijinit de directorul revistei, Caion îl acuză pe I. L. Caragiale de plagiat. Speriat însă de intervenția justiției, Stoenescu se desolidarizează și C. Al. Ionescu-Caion este înlăturat din funcția de prim-redactor al revistei. **R. l.** are o bogată rubrică de traduceri. Fără a se fi călăuzit de vreun principiu în selecție, precumpănesc traducerile din scriitori romantici (Byron, Hugo, Lamartine, Musset, Bürger, Carducci, Heine). Numeroase sînt tălmăcirile din poezia franceză simbolistă și parnasiană, prin care **R. l.** făcea, în continuarea „Literatorului", atmosferă favorabilă curentelor moderne. Au apărut traduceri din Baudelaire (*Poeme în proză, Abel și Cain, Spleen, Cîntec de toamnă*), Verlaine (*Cînt de toamnă*), M. Rollinat (*Amanta macabră, Prăpastia, Biblioteca*), J. Richepin, J.-M. de Hérédia, Catulle Mendès, Sully Prudhomme, din E. A. Poe și chiar din Nietzsche. S-a mai tradus din Barbey d'Aurevilly, Fr. Coppée, P. Bourget, G. Ohnet, E. Manuel, A. Silvestre, A. Allais, dar și din Zola, Maupassant, Flaubert, Tolstoi.

— 1. *Încunoștiințare*, RELI, VI, 1885, 8, reed. în PLR, I, 372—373; 2. Th. M. Stoenescu, *Polemicile noastre*, RELI, X, 1889, 22; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 577—579; 4. *Ist. lit.*, III, 522.

S. C.

REVISTA LITERARĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ, publicație apărută lunar la București între 15 februarie și 15 mai 1876. Într-o notă din primul număr, B. P. Hasdeu anunța că va „dirige" partea literară a revistei, căreia îi va imprima „nu o direcție nouă, ci o direcție sănătoasă". Sub titlul *În loc de prefață. Al doilea rămășag* Hasdeu reia aceste idei și republică celebrul acrostih îndreptat contra Junimii. Revista păstrează în cele patru luni de apariție orientarea antijunimistă enunțată cu limpezime de la început dar, ca și la „Revista contimporană", junimismul va fi combătut nu atît pe planul principiilor politice și literare, cît în chestiuni de amănunt, privind mai ales pe membrii societății ieșene. Polemica se cobora astfel de la idei la persoane, pierzîndu-și în bună măsură interesul istorico-literar; rămîn, totuși, savoarea și ascuțimea de spirit a replicilor lui Hasdeu. El a mai publicat versuri (*Doine orientale*) și a republicat *Ursita*. Dintre scriitorii epocii și-au tipărit versurile în această revistă G. Crețeanu, N. V. Scurtescu, I. Al. Lapedatu, M. Zamphirescu, Ciru Oeconomu, N. Pruncu, Ronetti-Roman, Al. Lara, D. Petrino, Gr. Gellianu, P. V. Grigoriu, G. G. Meitani și ieșenii Matilda Cugler-Poni și N. Beldiceanu (*Armindenul*). N. Țincu a tălmăcit poe-

zia *Ninonei*, după Musset, dar, în general, revista nu publică traduceri de literatură, excepție făcîndu-se și pentru tragedia *Egmont* de Goethe, în versiunea românească a lui D. A. Sturdza. La partea științifică au colaborat medicul Dimitrie Brîndză, V. A. Urechia, P. Grădișteanu, Al. Papadopol-Calimah, precum și A. Densușianu (cu studiul *Epopeea română).*

Cu numărul cinci, din iunie 1876, revista s-a unit cu „Revista contimporană", sub titlul „Revista contimporană literară și științifică". Tot atunci, B. P. Hasdeu încetează să mai redacteze rubricile de literatură.

— 1. B. P. Hasdeu, *În loc de prefață*, RLȘ, I, 1876, 1, reed. în PLR, I, *320—323.*

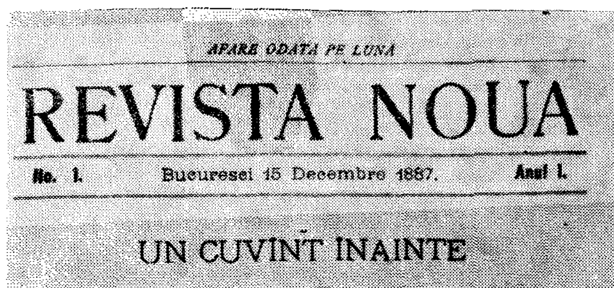
R. Z.

REVISTA MODERNĂ, publicație bilunară apărută la București, sub direcția lui C. Cantilli, de la 20 iulie 1897 pînă la 26 martie 1898. Din octombrie 1897, apare o dată pe lună. Prima revistă românească programatic „modernă", **R. m.** se subintitula „științifică, literară și în special sportivă". Deschisă colaboratorilor „Literatorului" într-un moment în care cenaclul macedonskian rămăsese fără revistă proprie, **R. m.** publică versurile de început, de factură simbolist-parnasiană, ale lui Ion Theo (Tudor Arghezi) : *Clara noapte*, reprodusă din „Liga ortodoxă", *În regiuni bizare*, *Noapte*, și ale lui Grigore Pișculescu (Gala Galaction) : *Pe lyra*, precum și poezii de Cincinat Pavelescu, C. Cantilli și Al. Bogdan-Pitești. Al. Macedonski continuă aici seria demonstrațiilor de versificație, începută în „Literatorul", cu *Pe lacul de Garda*. Revista se situează în continuarea „Literatorului" prin atacurile violente la adresa lui T. Maiorescu, G. Coșbuc și C. Dobrogeanu-Gherea. Macedonski îi consacră un medalion lui Gr. H. Grandea, socotit unul dintre poeții de valoare ignorați de public, „o trăsătură de unire între clasicismul nostru și modernitate". Un articol despre *Literatura modernă*, semnat Marțial (Al. Macedonski), se menține însă pe o poziție moderată, apreciind că rafinamentul, complexitatea de simțiri, caracteristice sensibilității moderne, duc în poezie la o complicație artificială și prețioasă și recomandă apropierea de trecut, „de natural, de simplu, de clasic". Este elogiat Verlaine, poetul genial al nevrozei, mai presus de orice etichetă (simbolist, decadent, instrumentalist). O prezentare interesantă prin filiațiile parnasiene pe care le stabilește face C. Cantilli la volumul lui Al. Macedonski *Bronzes*. Tot el ține în fiecare număr cronica sportivă (cronica biciclismului), publică un reportaj vioi narînd aventura „velocipedică" a sa și a lui Al. Macedonski *(Pe velociped între București și Brașov)* și o nuvelă fantastică, mai dezvoltată, *Diavolie*, scrisă cu îndemînare, mai ales în pasajele în care realul trece pe nesimțite în vis.

— 1. *Cronica numărului 1*, RM, I, 1897, 1, reed. în PLR, I, *481—482* ; 2. Adriana Iliescu, *Sateliții „Literatorului"*, VR, XXI, 1968, 5 ; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *232—240* ; 4. *Ist. lit.*, III, *522* ; 5. Marin Bucur, *„Revista modernă"*, RLRO, *210—215.*

S. C.

REVISTA NOUĂ, publicație literară lunară apărută la București, de la 15 decembrie 1887 pînă în septembrie 1895, sub conducerea lui B. P. Hasdeu. După întreruperea apariției „Luptei literare" și, aproape în același timp, a „Literatorului", B. Delavrancea, Al. Vlahuță, împreună cu Al. Macedonski, avînd la dispoziție un fond donat de V. Bilciurescu, proiectează editarea unei reviste, al cărei director urma să fie B. P. Hasdeu. Publicația apare, dar, în urma unor neînțelegeri, ea nu beneficiază de sprijinul lui Macedonski. Alături de Delavrancea, de

APARE ODATĂ PE LUNĂ
REVISTA NOUĂ
No. 1. Bucuresci 15 Decembre 1887. Anul I.
UN CUVÎNT ÎNAINTE

Vlahuță (care părăsește revista în martie 1891) și de Bilciurescu, au mai intrat în redacție D. D. Racoviță, I. Bianu, G. I. Ionnescu-Gion, Th. D. Speranția (1888), I. Ghica, V. Cosmovici, D. A. Sturdza (1891), V. Crăsescu (1893). *Un cuvînt înainte*, ce deschidea primul număr al publicației, insista cu precădere asupra tendințelor pe care trebuie să le evite colaboratorii revistei. Hasdeu, care îl semna, amintea că trecuse în tinerețe prin socialism, zolism și gongorism, experiențe ce vor fi ocolite de publicația pe care tinerii i-o încredințează. În fapt, **R. n.** nu rămîne însă „stăvilită între aceste zăgazuri", așa cum dintru început încerca să decreteze directorul ei. Sînt indicate, în termeni vagi, și orientările de nuanță clasicistă ale revistei, care va îmbrățișa, totodată, tot „ce merge la inima și la mintea poporului". Și aceasta din urmă este o promisiune respectată doar în parte, prin caracterul enciclopedic al publicației, pentru că, în rest, **R. n.** nu a fost un periodic ușor accesibil, popular. Ea s-a aflat printre revistele de prestigiu ale epocii, fiind în același timp tipărită elegant, pe o hîrtie de lux, bogată în ilustrații și stampe.

Cu toate că literatura rămîne cel mai bine reprezentată în **R. n.**, se publică aici numeroase studii, mai ales de istorie și filologie. Autorii sînt Hasdeu, Ionnescu-Gion *(Cîteva pagine din istoria fanarioților în România* și altele — lucrări așezate la hotarul dintre istorie și literatură), R. Rosetti, D. A. Sturdza, I. Bianu (care are în grijă, împreună cu Hasdeu, I. Bogdan și O. Lugoșianu, și o foarte bogată rubrică de note bibliografice și informații științifice), iar dintre filologi, alături de Hasdeu, Lazăr Șăineanu, I. Bogdan, I. Paul. Mai apar unele contribuții în domeniul geologiei (Gr. Ștefănescu), arheologiei (Al. Ștefulescu), sociologiei (R. Rosetti).

R. n. nu a avut o direcție literară fermă și constantă. Scriitorii prezenți aici veneau din cercuri literare diferite, mulți de la „Literatorul", unii de la revista „Convorbiri literare" (care intrase într-o fază de declin), iar alții de la „Contemporanul". Zguduit de moartea fiicei sale, Hasdeu se desprinde tot mai mult de activitatea de redacție. El nu-și ascunde durerea și obsesiile, vrea să convertească pe cei din cercul **R. n.** la căutările sale oculte, popularizate și prin intermediul articolelor despre spiritism. Orgoliul, capriciile, subiectivismul, vocația polemică i se menținuseră intacte, ceea ce determină pe colaboratorii cu mai multă personalitate să-l părăsească. În ultimii ani de apariție a revistei predomină scriitorii mediocri, pe care Hasdeu, rupt de viața literară, îi investea nejustificat cu merite. Poezia publicată în **R. n.** este în genere fără strălucire. Versurile lui Vlahuță, inspirate de revolta împotriva inechităților sociale sau cele închinate iubirii *(Iertarea, Liniște, Homo homini lupus, În fericire)*, sînt în descendența lirismului eminescian ca, dealtfel, multe din cele apărute în revistă. La N. Iorga, colaborator pentru scurtă vreme (1890—1891), primele

poezii poartă pecetea înrîuririi eminesciene, iar altele, ca și însemnările în proză (*Amintiri din Italia*), ecou al călătoriilor, reînvie figurile, miturile Antichității. S-au dovedit puțin rezistente la trecerea timpului versurile publicate aici de V. Bilciurescu, V. Cosmovici, N. Țincu, H. G. Lecca, N. G. Rădulescu-Niger, cele ale lui P. Dulfu, A. Stavri, Scarlat Orăscu, Șt. Cruceanu, Ludovic Dauș (acesta își face debutul în **R. n.**), Cornelia din Moldova, I. Frumușanu, Dem. Moldoveanu ș.a. Minoră este poezia unor autori de la „Convorbiri literare", care publică frecvent în **R. n.** (Ciru Oeconomu, I. S. Nenițescu ș.a.). Au apărut în revistă și versuri de Veronica Micle (*Rime la un amic*), Traian Demetrescu, Al. Obedenaru. Poetul în care Hasdeu credea că descoperise un mare talent și a cărui prezență o cultivă în **R. n.** este Gheorghe din Moldova. Dar remarcabile cu adevărat sînt doar poeziile scrise de Hasdeu, izvorîte din sfîșietoarea durere la pierderea fiicei sale (*Așteptînd, Gaudeamus, Dumnezeu*). Cultul Iuliei Hasdeu este intens întreținut în **R. n.**, unde apar multe din versurile ei în limba franceză, poezia *România*, nuvela *Sanda*, scrise în românește pentru această publicație. Admiratorii îi dedică versuri, proză, memoria îi este cinstită prin intermediul muzicii și al picturii. În sectorul de proză al **R. n.**, o contribuție de valoare o aduc nuvelele și schițele lui Delavrancea. El publică aici *Hagi-Tudose* (o variantă, *Hagiul*, apăruse anterior în „Lupta literară"), *Bursierul, Domnul Vucea, Sentino, Neghiniță, Poveste, Irinel, Norocul dracului, Departe-departe, De azi și de demult* ș.a., creații care marchează un moment de seamă în evoluția scriitorului. Notabilă este prezența lui I. Ghica, mai întîi printre colaboratorii și apoi printre redactorii revistei. El consimte să fie date la lumină în revistă noi scrisori către V. Alecsandri, după cele apărute în volum în 1887. Astfel, sînt publicate *Amintiri din pribegia după 1848, Un bal la curte în 1827, Două călătorii în vis, Un boier cum a dat Dumnezeu, Moravuri de altădată* ș.a. Colaborator credincios al revistei este V. Crăsescu care, fie că reia scrieri în proză apărute anterior în „Contemporanul", fie că publică altele noi, se menține în sfera reconstituirii unor întîmplări și chipuri dintr-o lume mai puțin cunoscută în literatură, alcătuită din contrabandiști, marinari, pescari. În ultimii ani colaborează și I. A. Bassarabescu, acum încă în căutarea unui drum propriu, autor al unei proze străbătute de sentimente umanitare, dar melodramatică. Cu totul neglijabil este scrisul îmbelșugat, grăbit, al lui N. G. Rădulescu-Niger, puțin interesante sînt schițele lui V. Cosmovici. Dramaturgia n-a constituit o preocupare a redactorilor. Se remarcă doar schița dramatică *Femeia* de Hasdeu, variantă tîrzie la *Domnița Roxana*. Prelucrările lui N. G. Rădulescu-Niger și N. Țincu sînt lipsite de valoare și oarecum necaracteristice pentru profilul publicației, unde apar cu totul întîmplător traduceri, prelucrări. Este meritorie tendința de afirmare a creației originale, chiar dacă aceasta era ilustrată de scriitori foarte inegali. La **R. n.** colaborează Th. D. Speranția, cu schițe și, mai ales, cu anecdote versificate, aproape toate de un gust îndoielnic. Anecdote, snoave scriu și D. Stăncescu, Gh. Adamescu. Hasdeu, care știuse să facă dintr-o altă revistă a sa, „Columna lui Traian", o bună publicație de folclor, încurajează și la **R. n.** culegerea și studierea serioasă, sistematică, a creației populare. Colaborările sînt felurite ; se publică basme (P. Ispirescu, D. Stăncescu, G. I. Pitiș), obiceiuri și datini populare (S. Fl. Marian, G. I. Pitiș, P. Papahagi), A. Candrea scrie despre *Poreclele la români*. Pline de interes sînt studiile despre basm datorate lui Lazăr Șăineanu, Virginiei Rîmniceanu și lui Ionnescu-Gion, scrise sub influența cercetărilor despre basm ale lui Hasdeu, din care se publică, de asemenea, în **R. n.**

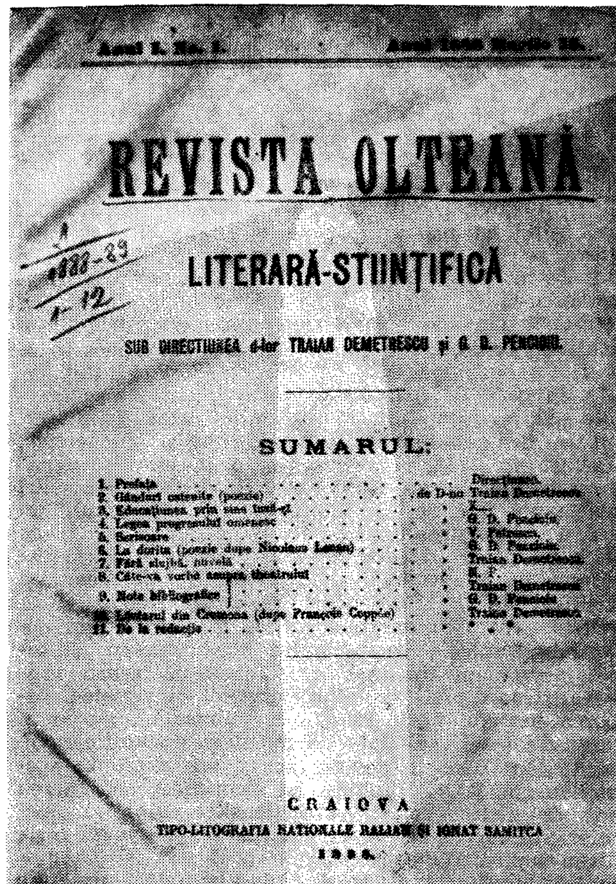
Un alt element semnificativ pentru orientarea revistei este prezența în fiecare număr a unui studiu sau a unui medalion în care se evocă o personalitate a culturii și literaturii române. Cel dintîi articol este închinat de Vlahuță lui Gh. Asachi, văzut ca un deschizător de drumuri. Delavrancea scrie despre Gr. Alexandrescu, P. Ispirescu. În caracterizări sintetice sînt elogiate meritele mitropolitului Dosoftei, ale lui Veniamin Costache, sînt definite scrierile lui Ienăchiță Văcărescu, Iordache Golescu, C. Conachi, Al. Beldiman, Antioh Cantemir, Costache Stamati, C. Negruzzi, se apreciază activitatea lui Al. Papiu-Ilarian, A. T. Laurian, T. Maiorescu, Gh. Sion, C. A. Rosetti, sînt evocați C. Negri, N. Nicoleanu, G. Crețeanu, Al. Sihleanu. O serie de astfel de portrete sînt scrise cu vioiciune și pitoresc de Ionnescu-Gion. În ultimii ani de apariție a publicației, medalioanele istorico-literare sînt semnate de N. Țincu. Nu mult după moartea povestitorului, apare în **R. n.** o biografie a lui I. Creangă, alcătuită de A. Stavri. Studii asupra lui V. Alecsandri, N. Bălcescu și N. Filimon scrie N. Iorga. Acesta face dovada unui spirit critic penetrant, capabil să delimiteze originalitatea fiecărui scriitor și să o definească în formulări sintetice, care au fost preluate, uneori fără modificări, de criticii de după el. În **R. n.**, G. Dem. Teodorescu publică un minuțios studiu biobibliografic, cea dintîi cercetare mai întinsă asupra lui Anton Pann. Autorul care alcătuise *Povestea vorbii* mai este evocat de Th. D. Speranția, iar Delavrancea, desenator fin și cunoscător al artelor plastice (făcuse și în **R. n.** cîteva cronici plastice), îi schițează un portret imaginar. Mult mai rar se referă redactorii **R. n.** la literatura contemporană. Scurte comentarii se află în prezentările și notele bibliografice, în articole și cronici dramatice. Cronicarul dramatic obișnuit al **R. n.** este D. D. Racoviță, critic sever al pieselor de duzină, încurajînd cu măsură piesele originale. Tot el face cîteva reușite „profile" ale actorilor Șt. Iulian, Gr. Manolescu, C. I. Nottara. Un alt ton adoptă G. I. Ionnescu-Gion, cronicar bine informat, dar ușor convențional și prea generos în aprecieri. Orientarea relațiilor revistei cu lumea literară din epocă pare să fi fost monopolizată de Hasdeu. Scrisul lui polemic, în care își manifestă fără reticență idiosincrasiile, dă o viață agitată publicației, atacată la rîndul ei de nenumărate ori. În rubrica *Zacherlina*, deschisă în 1893, concepută ca o necesară cenzură a producției literare autohtone, Hasdeu are izbucniri neelegante față de Al. Vlahuță, C. Dobrogeanu-Gherea, Tr. Demetrescu, A. Bacalbașa. Aici, dar și cu orice alt prilej, Hasdeu lovește nejustificat, fără menajamente, în vechii lui adversari, T. Maiorescu și scriitorii de la „Convorbiri literare". Este pusă la îndoială valoarea operei lui I. L. Caragiale, sînt comentate sarcastic versurile lui M. Eminescu. Și totuși necrologul închinat lui Eminescu, izvorît dintr-o extraordinară luciditate critică, recunoștea valoarea marelui poet. Imaginea, tulburată anterior și chiar după această dată de malefica dispoziție polemică a lui Hasdeu, devine, acum, cristalină. În același an, în **R. n.**, Vlahuță își exprimase indignarea față de atitudinea lui Macedonski, autor al unei nefericite epigrame la adresa lui Eminescu, și scria cîteva amintiri despre marele poet, iar V. Cosmovici îl omagia în versuri. Tot Vlahuță, înainte de

a părăsi revista, publicase cîteva rînduri în care aprecia activitatea literară a lui Gherea.

— 1. B. P. Hasdeu, *Un cuvînt înainte*, RN, I, 1887, 1, republ. în PLR, I, *385* ; 2. *[Notă bibliografică]*, CL, XXI, 1888, 10 ; 3. Iorga, *Opinions sincères*, *184—185* ; 4. Iorga, *Ist. preset*, *160* ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *9—13* ; 6. Călinescu, *Ist. lit.*, *501* ; 7. E. Speranția, *Amintiri*, *8—16* ; 8. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *112—115* ; 9. *Ist. lit.*, III, *939—951* ; 10. *Epistolar : B. P. Hașdeu — Iulia Hașdeu* (publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu), MS, V, 1974, 1 ; 11. Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, Minerva, 1974, *166—180*.

G. D.

REVISTA OLTEANĂ, publicație literară și științifică lunară, apărută la Craiova, sub direcția lui Traian Demetrescu și Gr. D. Pencioiu, de la 15 martie 1888 pînă la 15 martie 1890, reapărînd în 1892, între 1 mai și 15 iulie, ca supliment literar al ziarului „Economistul". Revista își datorează existența îndeosebi eforturilor și colaborărilor lui Traian Demetrescu, prezent în fiecare număr. În **R. o.**, poetul își publică numeroase versuri, unele din ele *(Clavirul, Simfonie de toamnă)* de atmosferă specifică, cu accente care îl anunță pe G. Bacovia prin proiecția stărilor eului în peisajul simbolic. Prin notele de modernitate revista se apropie de „Literatorul", în cercul căruia se formase Traian Demetrescu. Acestuia îi apar tot aici pagini de proză, amintiri și portrete literare (V. Alecsandri, N. Nicoleanu, A. de Lamartine, A. de Musset, P. Bourget, Fr. Coppée), schițe de critică literară *(Mișcare de idei, Forma în artă, O pagină de psihologie literară, Temperamentul în artă)*. La aceeași rubrică de *Portrete și studii literare*, Gr. D. Pencioiu scrie despre Lenau și Heine, M. Chintescu publică *Încercări asupra poetului Eminescu*, iar M. Stăureanu traduce din G. Brandes *(Din literatura generală)*. În 1892 colaborează și M. Strajanu cu studiile *Însemnătatea și influența literaturei, Principii de literatură*. Revista a publicat al doilea articol al lui M. Schwarzfeld asupra culegerii de poezii populare a lui V. Alecsandri, alături de articolul lui Traian Demetrescu, *Folclorul și Alecsandri*, care, în același spirit, acuză pe Alecsandri că a falsificat prin intervenții personale materialul folcloric. La moartea lui M. Eminescu, în semn de omagiu, se tipărește, după „Convorbiri literare", nuvela *Sărmanul Dionis*. Notele bibliografice și cronica teatrală erau scrise de Gr. D. Pencioiu și de Traian Demetrescu. Revista publica și studii de economie politică și sociologie, politică, educație (Gr. D. Pencioiu, *Capitalul și K. Marx, Legea progresului omenesc, Barbaria modernă*, Tr. Demetrescu, *Un cuvînt pentru țărani*, H. Streitman, *Băgări de seamă asupra progresului)*. La rubrica de traduceri apar tălmăcirile lui Pencioiu din Heine, Lenau, Schiller și Petöfi, ale lui Traian Demetrescu din Fr. Coppée și ale lui H. Certeneanu din Turgheniev. N. I. Basilescu traduce aici unul din poemele lui Ossian. Alți colaboratori au fost V. Petrescu, N. H. Popp și, în 1892, C. Scrob, Th. M. Stoenescu, Scarlat Moscu, Smara, C. D. Fortunescu.

REVISTA OLTEANĂ

LITERARĂ-ȘTIINȚIFICĂ

SUB DIRECȚIUNEA d-lor TRAIAN DEMETRESCU și G. D. PENCIOIU

SUMARUL:

CRAIOVA

TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALĂ RALIAN ȘI IGNAT SAMITCA

— 1. *Prefață*, RVO, I, 1888, 1 ; 2. Dem. D. Stoenescu, *O revistă literară în Craiova în 1888*, AO, IV, 1925, 21—22 ; 3. E. Manu, *Presa literară craioveană și Eminescu*, LL, I, 1955 ; 4. C. D. Papastate, *Traian Demetrescu*, București, E.L., 1967, 49—55 ; 5. Vladimir Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 14 ; 6. Al. Melian, *„Revista olteană"*, RLRO, *237—245*.

S. C.

REVISTA ORĂȘTIEI, publicație periodică săptămînală de politică și cultură care a apărut la Orăștie între 1 ianuarie 1895 și 25 decembrie 1899. Director și editor al gazetei a fost Aurel Popovici-Barcianu, iar redactori responsabili Silviu Moldoveanu (pînă la 1 ianuarie 1896), Ioachim Munteanu și Petru P. Braniște (ambii în 1897). Subintitulată, la apariție, „organ social, economic și cultural", **R. O.** este, în 1895, o gazetă fără preocupări politice explicite, care publică articole de informație, știri și reproduce multă literatură din revistele de peste munți. Din 16 noiembrie 1895, avînd o difuzare satisfăcătoare, gazeta devine în primul rînd politică, susținînd cauza națională românească. Se militează în paginile ei, în tradiția atitudinii de la „Gazeta de Transilvania", pentru ridicarea culturală a poporului, căruia trebuie să i se dea „hrană sufletească" prin intermediul colecțiilor de cărți accesibile și atractive (articolul *Cărți bune și ieftine* discută activitatea editurii Müller din București). Se evocă, totodată, prin pana lui G. Bogdan-Duică, exemplul înaintașilor *(Grigore Maior, Programul de la 1849)*. Din „Vatra", „Foaia interesantă" și „Familia" sînt republicate versuri, proză și notițe filologice ale lui G. Coșbuc. De fapt, literatura apărută în **R. O.** este, cu unele excepții, reluată din alte periodice, mai ales din „Vatra". Scrierile lui Al. Vlahuță, I. Popovici-Bănățeanul, Matilda Cugler-Poni, Radu D. Rosetti, I. N. Roman, Tr. Demetrescu, Ion Gorun, Veronica Micle, D. Nanu, Artur Stavri, Duiliu Zamfirescu, Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), I. Adam, D. Stăncescu, Sofia Nădejde, Th. D. Speranția, N. Iorga și I. L. Caragiale sînt puse astfel la îndemîna cititorului din Transilvania. Cu aceeași intenție, se inserează și scrieri ale lui Alecu Văcărescu, Anton Pann, V. Alecsandri. Dintre ardeleni colaborează Ioan Bota, Emil Sabo, Gr. Sima al

lui. Ion, A. Bârseanu, I. Cîndea, I. Moța, Elena din Ardeal, iar Petre Alexe și Sabin Safta publică poezie populară, D. Stăncescu, basme; apar și multe balade, colinde, strigături, la care nu se indică autorul culegerii. Și sub raportul traducerilor, **R. O.** prezintă interes, deoarece selecția scriitorilor străini este, în linii mari, bună. Au apărut tălmăciri din H. von Kleist, Lenau (poezia *Vîntul*, adaptată de St. O. Iosif), Heine, Mérimée, Maupassant, Zola, A. France, Sully Prudhomme, Catulle Mendès, Tolstoi ș.a.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 583.

R. Z.

REVISTA ORIENTALĂ, publicație periodică literară apărută la București din mai pînă în septembrie 1896. Subintitulîndu-se „revue franco-roumaine", **R. o.** tipărește și articole sau poezii culte și populare traduse în limba franceză. Redactori par să fie Mircea Demetriade și Bonifaciu Florescu. În două articole din primul număr se arată că noua publicație va căuta, urmînd exemplul îndepărtat al „Curierului românesc" al lui I. Heliade-Rădulescu, să contribuie la dezvoltarea literaturii originale și, totodată, să-și asigure colaborarea unor poeți de valoare. O idee nouă este aceea de a adresa, prin intermediul acestei publicații, scriitorilor din toate țările balcanice, un apel la „confraternitate poetică", oferindu-li-se paginile revistei, pe care cei doi redactori o vor un „organ literar al Europei carpato-balcanice".

La **R. o.** au colaborat cu versuri M. Demetriade (influențat, vizibil, de Baudelaire), Carol Scrob, N. G. Rădulescu-Niger, Gr. Ventura, N. Țincu, Scarlat Orăscu și Iuliu C. Săvescu. În limba franceză publică poezii B. Florescu, Al. A. Sturdza, Al. Bogdan-Pitești. Se traduce din proza Iuliei Hasdeu, B. Florescu dă cîteva nuvele, iar I. A. Bassarabescu — schițe și nuvele cu subiecte alese din viața micilor funcționari, a studenților săraci. Din Lamartine transpune, în versuri clare, M. Demetriade (poezia *Bonaparte*), în timp ce B. Florescu dă echivalențe românești ale versurilor poetului albanez Ghusé Schiro. Mai apar cronici artistice (Al. Bogdan-Pitești, *Impressions d'art. M. Vermont*; Panaite Zosîn, *Expoziția artiștilor independenți*) și dramatice. Din **R. o.** s-au păstrat doar trei numere.

— 1. M. Demetriade, *„Revista orientală"*, REO, I, 1896, 1; 2. B. Florescu, *Avant-propos*, REO, I, 1896, 1; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 583.

R. Z.

REVISTA PENTRU TOȚI, publicație periodică apărută la București în anul 1892. Nu se mai păstrează decît numărul 2, ieșit la 20 septembrie, din această revistă, pe care o redactau tinerii socialiști C. Z. Buzdugan și Th. Voicu. G. Diamandy publică aici, în traducere românească, studiul său *Materialismul în artă*, tipărit mai întîi în „L'Art social". Th. Voicu eminescianizează, în versuri corecte, pe teme sociale, veștejind nedreptatea care desparte clasele, iar C. Z. Buzdugan scrie o poezie, în tonul epocii, dedicată unei iubite care rămîne indiferentă la suferințele poetului. În nuvela *Un priveghi și o legendă* de C. Z. Buzdugan, sînt folosite, pentru caracterizarea vieții satului, procedee narative, conflicte și situații care, peste un deceniu, la scriitorii sămănătoriști, vor constitui o manieră.

R. Z.

REVISTA POLITICĂ, publicație periodică bilunară, politică și literară, care a apărut la Suceava între 3 mai 1886 și 1 aprilie 1891. Redactarea o asigurau Matei Lupu, editor și redactor responsabil, și S. Fl. Marian, acesta îndeplinind și atribuțiile ad-

Anul I. Suceava 15 Maiu 1886 st. n. Nr. 1.

REVISTA POLITICĂ.

Ese la 1 și la 15 a fie-cărei luni.

Către publicul român.

ministratorului. **R. p.** se adresa, în primul rînd, românilor bucovineni, susținînd ideea unității naționale, dar încerca, totodată, în absența unei gazete reprezentative pentru întreaga Bucovină, să apere interesele românești în cadrul complex, multinațional, al Imperiului austro-ungar. Din acest program își trag rădăcinile și inițiativele culturale, precum și grija acordată limbii române și aspectului ei literar, interesul pentru viața socială din România, pentru promovarea scriitorilor locali, ca și încercarea de a atrage atenția asupra valorii artistice și documentare a folclorului. Revista a republicat multe din poeziile lui M. Eminescu, amintiri și articole dedicate poetului, versuri ale Veronicăi Micle, ale Matildei Cugler-Poni și Adelei Xenopol. Versuri au dat și Gheorghe din Moldova, A. C. Cuza, iar din Bucovina au colaborat V. Bumbac, C. Morariu, T. Robeanu, V. Codreanu. Fragmente din *O călătorie la Dorna în Bucovina* publică A. D. Xenopol. În notele intitulate *Un patron în Viena (Amintiri din viața de student)*, T. V. Ștefanelli evocă momente semnificative din viața studențească vieneză, mai ales legate de Eminescu. Alte scrieri în proză aparțin Adelei Xenopol, lui Averchie Macovei, Olimpiei Iliuț și lui C. Drăgulinescu. Legende populare din Bucovina (culese de S. Fl. Marian) și balade din Transilvania (din colecția lui I. Pop-Reteganul) apar în fiecare număr.

În **R. p.** se publică și note bibliografice, știri literare, teatrale, muzicale, varietăți, cronici dramatice (Adolf Last este autorul unei pertinente prezentări a piesei *Năpasta* a lui I. L. Caragiale). Revista își întrerupe apariția în aprilie 1891, pentru a nu face concurență unui nou periodic, „Gazeta Bucovinei", scos la Cernăuți, la care trec și colaboratorii publicației din Suceava.

— 1. *Către publicul român*, RPO, I, 1886, 1; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 585; 3. Mihai Lazăr, *Din istoricul presei sucevene — „Revista politică"*, în *Suceava. Anuarul Muzeului județean*, IV, Suceava, 1977, 205—213.

R. Z.

REVISTA POPORULUI, publicație lunară apărută la București din iunie 1888 pînă în august 1906, exceptînd perioada iulie—august 1899. Între 1890 (ianuarie)—1896 (decembrie) a avut o apariție neregulată și unele numere nu sînt datate.

Condusă de un comitet, **R. p.** a avut pe rînd ca directori pe M. Demetriade, Al. Obedenaru, I. S. Spartali, doctorul C. N. Chabudeanu și P. Vulcan. Redactori au fost I. I. Livescu, Ilie Ighel-Deleanu, A. Alexandrescu-Dorna, I. A. Bassarabescu, I. C. Măldărescu, Sever Moschuna. Revista, cu un cuprins eterogen, nu a avut o orientare fermă. În nu-

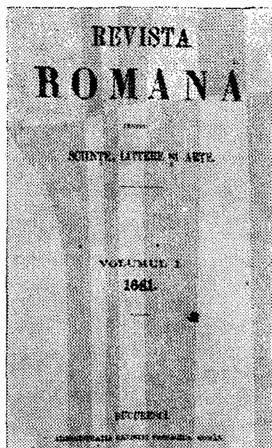
mărul 7 din 1889 se precizează că ea va urma totdeauna în domeniul literar „o linie de mijloc între ideile cele vechi și cele prea nouă". **R. p.** se vrea o publicație în afara grupărilor și a „coteriilor" literare, „străine artei". A publicat însă o literatură minoră, ieșită de sub pana unor scriitori obscuri: G. Russe-Admirescu, V. Fărcășanu, I. Anestin, V. Boscu, A. Vîntul. Sub conducerea lui Al. Obedenaru, revista devine, pentru un timp, o tribună a noilor tendințe poetice. Colaborează M. Demetriade, I. C. Săvescu, A. Cantilli, toți adepți declarați ai poeziei noi, discipoli ai lui Al. Macedonski. Fantasticul macabru, cu note morbide și artificioase, sonoritățile și neologismele cu efecte coloristice, în spiritul poeziei decadente, din versurile lui Obedenaru (*Imn funebru, Pe undele briliantine, În noaptea eternă, Agonie*) și M. Demetriade (*Florile morții*) trec în încercările unor imitatori: tînărul Șt. Orășanu semnînd Z. Miron (*Fiori morbizi* și *Vibrări albastre*), Gh. Petrescu (*Armonii macabre*), Aurel N. Goran (*Iubire stranie*), E. Conduratu. Alături de aceștia au publicat poezie Lucreția Suciu-Rudow, Smara, Tr. Demetrescu, Dem. Moldoveanu, P. Vulcan. Proza și teatrul ocupă un spațiu mai mic în cuprinsul revistei. I. A. Bassarabescu publică aici cîteva nuvele, P. Vulcan, fragmente din romanul *Fecioara* și comedia *Duelul*, D. Teleor, schițe, I. Catina, proză și drama *Pentru tron*. În 1897, **R. p.** a publicat un tablou al orientărilor literare ale vremii și al poeților în viață (150 de nume), în care figurează și I. Theo (T. Arghezi), printre simboliști, și D. Anghel, la independenți. P. Vulcan propunea, în 1899, critica operelor reprezentative ale secolului al XIX-lea, alcătuirea unor bibliografii. În cadrul acestui program s-au publicat studiul lui A. D. Xenopol, *Mișcarea literară de la 1822—1848*, medalioane dedicate lui N. Nicoleanu, Al. Macedonski, V. A. Urechia. Cu toate acestea, sectorul criticii literare a fost slab reprezentat.

În **R. p.** au apărut traduceri din Byron, A. Chénier, H. Murger, Heine, Poe (*Corbul, Morella*), G. Verga. Din 1899, spațiul acordat literaturii se micșorează foarte mult în favoarea paginilor de știință popularizată.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *586—588*; 2. Ciorănescu, *Lit. comp. 242—243*; 3. Vladimir Streinu, *Reviste în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 14.

S. C.

REVISTA ROMÂNĂ, publicație lunară „pentru științe, litere și arte" apărută la București din aprilie 1861 pînă în noiembrie 1863, sub conducerea lui A. I. Odobescu. Redactorii permanenți ai revistei erau A. I. Odobescu, G. Crețeanu, Radu Ionescu, D. Berindei, I. I. Fălcoianu, P. Iatropol, Pană Buescu, C. Aninoșanu, A. Gianni, Gr. I. Lahovari și N. Gr. Racoviță. Aici se regrupează mulți dintre foștii colegi de studii ai lui Odobescu, legați prin activitatea de la societatea și revista „Junimea română" (Paris, 1851). Programul și profilul **R. r.** o situează în tradiția publicațiilor pașoptiste „Dacia literară", „Propășirea", „Magazin istoric pentru Dacia", „România literară".

Fondatorii **R. r.** vorbesc despre dorința de a contribui la progresul național prin stimularea „studiilor serioase", popularizînd „cultura literilor și gustul artelor", răspîndind „noțiuni drepte și serioase despre toate ramurile științei". Intenția lor este transformarea revistei într-un „centru de activitate intelectuală", unde să publice colaboratori din toate provinciile românești. Deși a avut o viață scurtă, **R. r.** a reușit să se impună drept cea mai importantă publicație științifică și literară a vremii. În structura enciclopedică a revistei, precumpănitoare a fost latura științifică, reprezentată de studii ale redactorilor și ale colaboratorilor externi, printre care Gr. Cobălcescu, Gr. Ștefănescu, Em. Bacaloglu, I. Felix, P. S. Aurelian și alții. S-au tipărit studii de geologie, astronomie, medicină, contribuții originale, dar mai ales docte puneri la curent cu cercetările pozitiviste europene. Apar foarte multe studii juridice, economice, sociologice, de o informație bogată, însă eteroclită. Revista a dat o atenție deosebită cercetărilor de istorie și istorie culturală. D. Berindei semnează articole de istoria și teoria artelor, precum și studiul istoric *Bucureștii*. I. Ghica scrie articolul *Dacia veche*, I. Missail are studii despre evenimentele de la 1821 și despre istoria învățămîntului românesc. Se observă în aceste cercetări și o permanentă dispoziție activistă, fiecare autor simțindu-se îndatorat să se refere la starea social-culturală a vremii și să adreseze vibrante chemări pentru îmbunătățirea ei. Pasiunea lui Odobescu pentru cercetările istorice și filologice a făcut ca **R. r.** să dea un loc important reproducerii și comentării textelor vechi românești. Sînt prezentate rezultatele descoperirilor lui Odobescu la mănăstirile din Argeș și Vîlcea (printre care și studiul despre *Psaltirea* diaconului Coresi). Sînt valorificate și cercetările lui Șt. D. Greceanu (*Scrierile lui Radu logofătul*), Gr. I. Lahovari (*Despre Izvodul spătarului Clanău*), Radu Ionescu (*Necrologul lui Ștefan cel Mare*). Pios față de înaintași, Odobescu retipărește în **R. r.** versuri ale lui V. Cîrlova, la care adaugă o poezie inedită a lui Iancu Văcărescu. Tot el îngrijește publicarea în **R. r.** a *Istoriei românilor sub Mihai-Vodă Viteazul* de N. Bălcescu, rămasă între manuscrise în timpul vieții istoricului, precum și a unor scrieri postume ale lui Alecu Russo. Odobescu nu reușise să adune în jurul revistei un cerc de scriitori cu o colaborare permanentă. Mai ales poezia publicată în **R. r.** este inegală: versuri trimise cu generozitate de V. Alecsandri, traduceri din Anacreon de D. Bolintineanu, fabule și alte poezii de Al. Donici, cîteva firave versuri de D. Dăscălescu și Radu Ionescu, traduceri din Sappho de G. G. Meitani. Se tipăresc aici o nuvelă istorică a lui G. Crețeanu și două narațiuni ale lui Pantazi Ghica. Remarcabilă este însă apariția memorialului *Cîteva ore la Snagov* de A. I. Odobescu și a romanului *Ciocoii vechi și noi* de N. Filimon. Odobescu publică studiul de folclor comparat *Cînticele poporane ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu țara, istoria și datinile românilor*, monografia istorico-literară *Poeții Văcărești*. Revista nu a avut o rubrică permanentă de critică literară. Au apărut doar cîteva articole literare ample (Em. Kretzulescu, *Vasile Alecsandri*, Radu Ionescu, *Alexandru Donici*). La sfîrșitul lui 1861, G. Crețeanu a semnat un bilanț al întregii mișcări culturale a anului, care era mai ales o caldă pledoarie pentru conlucrare. De un interes deosebit este studiul lui Radu Ionescu, *Principiele criticei*. Autorul premerge lui T. Maiorescu prin ideile estetice de sursă hegeliană despre specificul artei și al criticii. O expunere teoretică des-

pre *Ziaristica după școala clasică* face I. Missail. Interesul față de problemele culturale de peste munți este notabil la **R. r.** Odobescu publică o dare de seamă asupra adunării generale a Astrei, din 1862, la Brașov, și primește în revista lui articolul ardeleanului Gavriil Munteanu, *Purismul în limba română*, pe care îl supune discuției. Prin nivelul elevat al contribuțiilor, **R. r.** a depășit publicațiile cu aceeași structură din epocă.

— 1. *Precuvîntare*, RR, I, 1861, aprilie, reed. în PLR, I, *185—186* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *290—296* ; 3. Iorga, *Ist. preset*, *121—122* ; 4. O. Scridon, *„Revista română" și Gheorghe Barit*, SL, I, 1942 ; 5. Dan Al. Berindei, *Din viața „Revistei române"*, RIR, XVI, 1946, 2 ; 6. Stancu Ilin, *„Revista română"*, RVTR, *105—159* ; 7. Constantin Boroianu, *Odobescu publicist*, ARG, VI, 1971, 10.

G. D.

REVISTA ROMÂNEASCĂ (1889) v. **Peleșul** (1884).

REVISTA ROȘIE, periodic politic și literar care a apărut la Focșani la 1 și la 23 martie 1890, în locul revistei „Gazeta roșie". **R. r.** era o publicație de orientare socialistă, cu nuanțe de anarhism politic, motiv pentru care a și fost criticată în gazeta socialistă „Munca" din anul 1891. Adresîndu-se, așa cum se specifica într-un editorial, muncitorilor, **R. r.** a publicat articole în legătură cu nivelul de cultură al clasei muncitoare, precum și recenzii la diverse lucrări de literatură (*Manual de poetică română* de G. I. Ionnescu-Gion, un volum de proză al lui E. Vaian ș.a.). Beletristică nu a publicat.

R. Z.

REVISTA SOCIETĂȚII „SANTINELA ROMÂNISMULUI", publicație periodică literară apărută la București în februarie și martie 1884. Scriu la această revistă, care își propunea să acționeze în „folosul literaturii" și pentru a păstra nestinsă „făclia patriotismului", poetul Al. I. Șonțu (fondator și director), precum și neinteresanții versificatori I. C. Măldărescu, Th. I. Anestin, P. N. Alexandrescu și un V. Cîrlova. Se republică, sub titlul *M. Kogălniceanu profesor*, fragmente din cursul ținut la Academia Mihăileană din Iași în anul 1843, iar din D. Bolintineanu, articolul *Datoriile către patrie*. Un V. Lambru traduce *Junețea regelui Eunic* de Ponson du Terrail.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *595*.

R. Z.

REVISTA SOCIETĂȚII „STUDENTUL ROMÂN", publicație periodică literară care a apărut lunar la București din februarie pînă în aprilie 1888. Student încă, I. A. Bassarabescu este colaboratorul cel mai cunoscut al acestei reviste, în care publică nuvele (*Flăcău bătrîn, Oglinda*) și poezii. Mai scriu aici versuri Const. Conțescu și un Scarlat, epigon eminescian, precum și I. I. Livescu. Din Montesquieu se traduce, sub inițialele Gh. T. M., *Gelozia*, din Chateaubriand un G. Mălinescu dă o variantă românească pentru *Rugăciunea de seară pe podul unei corăbii*, iar Al. Slătineanu transpune studiul *Luna este sau nu locuită ?* al lui C. Flammarion.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *595*.

R. Z.

REVISTA SOCIETĂȚII „TINERIMEA ROMÂNĂ", publicație periodică de cultură și literatură care a apărut la București, lunar, între 15 februarie 1882 și martie 1890, în ianuarie 1891 și între mai 1893 și mai 1902. În primii ani, direcția revistei era asigurată de poetul Al. I. Șonțu. Îi succed la direcție, în 1891, Petre I. Stroescu, în 1897—1898, N. S. Dumitrescu și, în 1898—1902, Gr. G. Tocilescu. Foarte des s-a modificat și componența comitetului de redacție, din care au făcut parte de-a lungul anilor N. G. Rădulescu-Niger, Victor Babeș, M. Dragomirescu (în anul 1899), G. O. Gârbea, I. Găvănescul, G. I. Ionnescu-Gion, Șt. C. Michăilescu, G. Murnu, Th. M. Stoenescu, D. Teleor, N. Țincu, V. A. Urechia ș.a. Au mai colaborat, la partea literară, V. D. Păun (redactor șef prin 1898), N. I. Apostolescu, C. Banu, T. Dragu, Șt. Orășanu, P. Papahagi. În anul 1885 revistei i s-a interzis difuzarea în Transilvania. Versuri publică N. G. Rădulescu-Niger, Tr. Negrescu, N. Țincu, D. Soreanu, Simion Miculescu, A. Vîntul, D. Teleor, Al. I. Șonțu, Șt. R. Michăiescu, George Murnu, G. O. Gârbea, Smaranda Andronescu-Gârbea (Smara). Cu povestirea *Țară fără bătrîni* colaborează, în 1898, V. A. Urechia. Alte schițe, nuvele și articole de cultură sau de etnografie dau Al. I. Șonțu, V. Pretorian (*Juvenal și satirele lui*), Șt. R. Michăiescu, N. G. Rădulescu-Niger, Ph. I. Gesticone, C. I. Lupu (*Sovejenii*, studiu privind obiceiurile și literatura populară), Gr. Crețulescu. Se fac și cîteva traduceri din Musset (fragmente din *La Confession d'un enfant du siècle*, în tălmăcirea lui Șt. R. Michăiescu), Andersen (*Mangu cel mare și Mangu cel mic*, basm adaptat de Gr. Goilav), P. Bourget (*Amorul și Psycheea*, poem al cărui traducător semnează Chridest). Al. I. Șonțu (semna și Brutus) critică, uneori cu o ironie prea apăsată, concepțiile estetice ale lui Al. Macedonski, recomandînd, în schimb, poezia lui C. Mille sau pe aceea a lui D. N. Saphir. Într-un studiu dedicat gustului literar, Șt. V. Nanu discută cu pătrundere starea literaturii române la 1890. Alte studii despre literatura națională scriu N. I. Apostolescu, mai puțin receptiv la valorile autohtone, exagerînd efectele influențelor literare, M. Dragomirescu (*Cultura populară și revistele populare, Individualismul* ș.a.), V. D. Păun, Șt. Orășanu. Poezie populară publică Sofronie Liuba și D. Stăncescu, dar folclor nu se tipărește în paginile revistei decît întîmplător. Cu un conținut eterogen, reflectînd lipsa de orientare a comitetelor de redacție, dar și perioada mare de ani în care a apărut, acest periodic, în general redactat cu îngrijire, nu a izbutit să impună o atitudine literară.

R. Z.

REVISTA SPECTACOLELOR, publicație de literatură care a apărut la București la 4, 16 și 27 februarie 1899. La **R. s.** au colaborat cu versuri D. Teleor, I. Alexandrescu-Dafin, A. Steuerman și G. Russe-Admirescu. O snoavă publică D. Stăncescu, proză dădeau Smaranda Andronescu-Gârbea (Smara) și Aristide Cantilli ; I. S. Spartali republica nuvela *Trîmbița Arhanghelului* și traducea, sub pseudonimul Nair, din Zola (*Ploaia, Amintire*).

R. Z.

REVISTA ȘCOALEI, publicație periodică de literatură care a apărut la Craiova, lunar, între noiembrie 1891 și septembrie 1892. În aprilie 1892 a colaborat, cu poezia *Cele trei porunci*, Al. Macedonski. Mai scriu Tr. Demetrescu, P. Vulcan, N. Burlănescu-Alin, G. T. Buzoianu, C. D. Fortunescu, P. Andreescu și I. Culescu. Gh. Țițeica, viitorul matematician, continuă aici activitatea de recenzent literar inaugurată, înainte de 1890, în efemerele reviste editate de el la Turnu Severin. La *Poșta redacției* din numărul 6 (aprilie 1892), i se răspunde unui tînăr, Ștef. Iosif, din București : „Încercați mereu. Este un început". În numărul următor (din mai 1892), sub semnătura Șt. Iosif, se publică poe-

zia *Izvorul*, compusă cu un an înainte. Totodată, debutantul este anunțat că vor vedea lumina tiparului și celelalte texte trimise. Primul dintre ele este o traducere a baladei *Craiul ielelor* de Goethe, care se tipărește în numărul 8. Nu i se mai publică însă nimic și, probabil, nici St. O. Iosif nu a mai încercat să colaboreze la **R. ș.** La *Poșta redacției* se mai răspunde macedoromânilor Nuși Tulliu, sfătuit să persevereze, și N. Batzaria, căruia i se cere să trimită articole privitoare la obiceiurile și datinile populare ale românilor din sudul Dunării. Din Béranger a tradus N. Burlănescu-Alin *(Lauda beției)*; au mai apărut traduceri nesemnate din Edmond și Jules de Goncourt *(Calinot)*, Chateaubriand (fragmente din *Les Martyrs*) și Grillparzer *(Valurile mării și ale iubirii)*.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 591; 2. Ion Roman, *St. O. Iosif*, București, E.L., 1964, 26—27.

R. Z.

REVISTA THEATRELOR, publicație literar-artistică, condusă de Ioan I. Livescu, apărută lunar, din septembrie 1893 pînă în septembrie 1894 la București, din noiembrie 1896 pînă în august 1898 la Craiova și București, iar într-o a doua serie, din octombrie 1902 pînă în martie 1903 la București. Programul publicației, fixat într-un *Articol inițial*, exprimă o atitudine critică față de starea teatrului la noi (precaritatea repertoriului dominat de traduceri, lipsa de sprijin față de repertoriul național, empirismul și rutina jocului actoricesc, întîrzierea formării gustului public) și, în același timp, stabilește ca principal obiectiv susținerea intereselor și prestigiului profesiunii atît în fața publicului, cît și a autorităților. **R. t.** este cea dintîi publicație specializată de la noi care dezbate astfel de probleme, după încercarea, de prea scurtă durată, făcută de I. C. Fundescu cu revista „Teatrul", în 1864. **R. t.** își propune să-și completeze profilul și cu articole asupra literaturii, muzicii, istoriei. În cele 27 de numere ale revistei, apărute cu intermitențe, vreme de aproape zece ani, se reconstituie o imagine văzută din interior a vieții teatrale românești. Directorul publicației, actor din generația tînără, pledează constant pentru reînnoirea instituției. Chestiunea repertoriului este considerată mereu printre cele mai acute. Revista dă publicității intervenții, scrisori deschise ale autorilor dramatici și ale actorilor, referitoare la dificultățile și neajunsurile muncii în teatru. Este apreciată și popularizată o anchetă care se ocupa de psihologia actorului. La rubrica *Profiluri din foaier* sînt înfățișați, în pregnante portrete, actori, regizori, directori de scenă (Lear, cel care le semnează de obicei, este Livescu). Sînt consemnate aparițiile mai importante din literatura dramatică, meritorie fiind, de exemplu, recomandarea noutății și valorii teatrului lui H. Ibsen. **R. t.** nu are o cronică dramatică permanentă și abia în a doua serie (dealtfel mult mai săracă, umplînd coloanele cu reluări din anii anteriori) părea că își găsise cronicarul potrivit în G. Ranetti. Studiile și articolele publicate au, în general, un caracter informativ, didactic: *Istoria literaturii dramatice moderne*, curs ținut de Th. D. Speranția la Universitatea din București, *Despre poezia lirică a francezilor*, tot un curs, al lui B. Florescu (care colaborează și cu o lucrare despre teatrul antic), *Cum scriem și cum vorbim* de N. G. Rădulescu-Niger, un rezumat al studiului *Audițiunea colorată și noile curente literare* de A. Binet, un fragment din *Psihologia artei moderne* de H. Taine. **R. t.** recurge frecvent la republicarea de literatură, puține dintre scrierile apărute aici fiind inedite. Apar sporadic piese de teatru originale (doar cîteva improvizații ale unor actori-autori), fiind considerată oportună retipărirea unor lucrări mai vechi, originale sau traduse. În cuprinsul revistei, precumpănitoare este poezia. În afara numeroaselor versuri ale lui Livescu, mai sînt publicate poezii de B. Florescu, Th. M. Stoenescu, Mircea Demetriade, N. Țincu, N. G. Rădulescu-Niger, H. G. Lecca. Mulți dintre scriitori vin din cercul „Literatorului", pe unde trecuse și Livescu. Mai colaborează cu proză I. A. Bassarabescu, N. G. Rădulescu-Niger, N. D. Georgian, I. T. Florescu, Em. Părăeanu, V. Petrescu, se publică încercările literare ale unor actori (C. Mărculescu, V. Leonescu). Livescu consideră util să republice și cîteva „profile literare" *(Traian Demetrescu, Mihai Eminescu, Veronica Micle* ș.a.), unele tipărite anterior în „Biblioteca familiei".

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 597—598; 2. *Ist. teatr.*, II, 493—494.

G. D.

REVOLTA, gazetă săptămînală, politică și literară, care apare la Craiova între 2 decembrie 1892 și 12 martie 1893. De orientare liberală, **R.** este redactată de Caton Theodorian, ziarist și dramaturg, coleg de școală cu Tr. Demetrescu. Cu numărul 8 (au ieșit cu totul treisprezece numere), director va fi G. T. Buzoianu, iar C. Theodorian prim-redactor. În afară de producțiile literare ale lui Buzoianu, proză modestă, vag romantică, la **R.** colaborează cu versuri Tr. Demetrescu, iar C. Theodorian dă nuvele și bune cronici dramatice, în care se arată preocupat de repertoriul teatrului din localitate, de valoarea literară a pieselor. Tot el schițează, atent la trăsăturile care particularizează, portrete de actori și, în articolul *Impresioniste. Traian Demetrescu și „Intim"*, cîteva amintiri învăluite de nostalgia adolescenței, dar surprinzînd cu pătrundere și procesul de formare intelectuală a poetului. Lui Al. Macedonski i se traduce, din „La Nouvelle Revue Internationale", publicație din Paris, sub titlul *Schiță asupra literaturii române*, un studiu în care este urmărită evoluția literaturii de la poeții Văcărești la M. Eminescu și B. Delavrancea.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 600.

R. Z.

RHEINSTEIN, Herman (6.VIII.1855 — ?), autor de versuri. Licențiat, apoi doctor în drept de la Gand, **R.** a fost, din 1896, avocat al primăriei orașului Brăila. Intrat în ziaristică, a lucrat ca redactor la „Mesagerul de Brăila". A început să scrie poezii încă din adolescență, atras de maniera lui D. Bolintineanu. Cele mai multe din versurile lui au caracter civic, **R.** închinînd, de pildă, războiului pentru Independență strofe numeroase *(La ocuparea Nicopolei, Bătaia de la Grivița* ș.a.). Alte poezii sînt prozaice meditații despre scurtimea vieții. Sub titlul *Garanția*, a prelucrat o poezie de Schiller. Semnînd H. Rănișteanu, a tradus versuri de A. Romagnoli și a colaborat la „Literatorul", „Peleșul", la numeroase ziare și reviste din Brăila și Galați.

— *Încercări*, Buzău, Noua Tip. română, 1879; *Micul Parnas*, București, Tip. Modernă, 1880; *Miscelanee. Poezii*, Brăila, 1893. — **Tr.:** A. Romagnoli, *Apoteoza lui Victor Emanuel II*, Brăila Tip. Universala, 1888.

— 1. *H. Rănișteanu, „Miscelanee. Poezii", Brăila, 1893*, ATRO, I, 1894, 780; 2. Predescu, *Encicl.*, 715.

D. M.

RÎMNICEANU, Grigore v. **Grigore Rîmniceanu.**

RÎMNICEANU, Naum v. **Naum Rîmniceanu.**

RÎNDUNICA, revistă lunară de literatură și folclor apărută la Iași din ianuarie pînă în decembrie 1893, sub direcția Elenei Sevastos. Orientarea publicației, în care se disting cîteva din ideile progresiste ale „Contemporanului", o încadrează în mișcarea feministă a vremii. Ca urmare, în coloanele R., deschise numai colaboratoarelor, ocupă un loc însemnat articolele tratînd problema emancipării femeii : *Ligile feministe, Femeia în trecut și femeia în prezent, Despre aservirea și drepturile femeii* ș.a. Ponderea o au, totuși, literatura și folclorul. Modestă ca realizare artistică, creația beletristică, în primul rînd poezia, este bogat reprezentată. Alături de Matilda Cugler-Poni, Adela Xenopol, Virginia Micle-Gruber, semnau și Emilia Teodor, Stanca Fulger, Elena Dimitrovici, Ana Stănescu ș.a. Pe tărîmul folclorului, cîteva contribuții notabile au Elena Sevastos și Elena Niculiță-Voronca. Prima publică anecdote, cîntece populare din Țara Oltului, cîntece populare și strigături din Ardeal și fragmente din studiile *Nașterea la români* și *Înmormîntarea la români*. Cea de-a doua însumează observații interesante în cîteva articole despre povești și descîntece. Celelalte culegeri de folclor, ale Aspaziei Culianu (legende), Constanței Vulpescu (descîntece) și Mariei Angelian (povești), poartă într-o mai mică măsură pecetea autenticității. O încercare de exegeză asupra operei lui T. Maiorescu, semnată Alexandrina, a rămas neîncheiată, întrucît, din motive financiare, R. și-a încetat apariția.

— 1. Al. Bistrițeanu, *Elena Sevastos*, RITL, VI, 1957, 1—2.

I. C.

RÎNDUNICA, revistă literară care apare la Sibiu de trei ori pe lună de la 30 martie 1894 pînă la 10 iunie 1895. Atenția pentru beletristica originală și pentru mișcarea literară și culturală a românilor este principalul element al programului anunțat de editorul și redactorul Silvestru Moldovan. Totodată, ca și la alte reviste transilvănene, se dă un spațiu întins rubricilor cu scrieri atractive sau moralizatoare, cu jocuri distractive, modă etc. Dintre colaboratori se remarcă, alături de S. Moldovan, Il. Chendi, care publică proză (*Schițe și portrete, Domnica, Roza ultimă* ș.a.), note critice, și I. Scurtu, în postura de autor de versuri. Nuvele și schițe dau și V. Ranta-Buticescu, Margareta Moldovan, Emilia Lungu, iar I. G. Barițiu este autorul unor *Reminiscențe*, dedicate lui M. Eminescu. În R. s-a publicat multă poezie, aparținînd fie transilvănenilor George Simu, Lucreția Suciu-Rudow, V. B. Muntenescu, Petrea de la Cluj (P. Conda), T. Bocancea, O. Bocea, Viora Magdu, Elena din Ardeal și Emilia Sabo, fie unor autori mai cunoscuți de peste munți, printre care M. Gregoriady de Bonacchi, Gh. Becescu-Silvan, Carol Scrob, I. I. Roșca. Se tipărește și literatură populară, culeasă de Antoniu Popp, apar anecdote versificate aparținînd lui I. Cîndea și P. Dulfu. Din Heine și Platen traduce frecvent M. Gregoriady de Bonacchi, un Camil B. (probabil I. G. Barițiu), din Teofrast, iar I. I. Schiopul dă o versiune fragmentară a comediei *George Dandin* de Molière.

R. Z.

RÎUREANU, Ion M. (1831, Risipiți, azi Lăcustenii de jos, j. Vîlcea — 25.VIII.1904, București), scriitor pentru copii. Fiu al protoiereului Matei, R. face gimnaziul la Craiova, intrînd apoi intern la colegiul „Sf. Sava" din București. Urmează școala de inginerie civilă și este numit inginer-conductor de poduri și șosele în județul Argeș. Își părăsește profesia, fiind chemat la București de fratele lui, care înființase un institut particular de învățămînt, unde R. ajunge director (1857—1860). Pînă în 1887, cînd se retrăgea din funcțiile publice, a fost inspector general al școlilor din Oltenia, profesor și director al gimnaziului și internatului „Matei Basarab" din București.

Din 1859, R. începuse să publice povestiri și istorioare moralizatoare, adaptate sau prelucrate după autori străini, scrieri pe care ca pedagog le considera bune instrumente în educația școlarilor. Editează colecția „Biblioteca de lectură pentru junimea (tinerimea) română de ambele sexe", în cadrul căreia publică aceste broșuri, grupate în trei serii. Semna și Un amic al copiilor sau Un amic al tinerimii. Cele mai multe istorioare sînt repovestite după cele ale canonicului german J. Chr. Schmid (*Inelul găsit, Ouăle Paștelui* ș.a.), dar R. menționa rareori autorul tradus sau prelucrat. În 1869, tipărea *Christophor Columb*, după Lamartine. Alcătuiri literare simple, ilustrînd precepte morale de maximă generalitate, istorioarele erau scrise într-o limbă accesibilă, corectă, ceea ce a făcut să fie apreciate la data primelor apariții. Pentru uzul didactic, broșurile cuprindeau uneori și sumare antologii de poezie românească.

— *Ajunul nașterii Domnului*, București, Tip. Rassidescu, 1864 ; *Privighetoarea, urmată de Theodora sau Copilul pierdut*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1667 ; *Inelul găsit, urmat de Banii de aramă și de Incendiul*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1868 ; *Mielul, urmat de Licuriciul*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1868 ; *Rozariul, urmat de Musca*, pref. C. Esarcu, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1868 ; *Despre datoriile copiilor către părinții lor*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1868 ; *Istorioare pentru copii*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1869; *Ouăle Paștelui, urmate de Petre și Alexandru*, pref. Gr. Grandea, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1869 ; *Emigranții la Brasilia*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1869 ; *Christophor Columb*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1869 ; *Cei doi frați*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1870 ; *Cele două surori sau Frumoasa și urîta, urmate de Alte cinci istorioare*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1870 ; *Canarul, urmat de Capela din pădure*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1870 ; *Roza de Tanneburg*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1871 ; *Moartea lui Masimilian, imperatorul Mexicului. Bătrîna americană*, București, Tip. Rosetti, 1871 ; *Familia creștină, urmată de Rozele roșii și rozele albe, Copila mută, Pescarul*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1871 ; *Noue istorioare pentru copii*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1871 ; *Mierloiul, urmat de Adevăratul curagiu. Bisericuța din pădure*, ed. 2, București, Tip. Luis, 1890 ; *Biblioteca de lectură pentru tinerimea română de ambe sexe*, I, București, Tip. Luis, 1901 ; *Istorioare*, București, Casa școalelor ; *Noui istorioare pentru copii*, pref. A. Moșoiu, București, Casa școalelor, 1928. — Tr. : B. Franklin, *Opere alese*, București, Tip. Romanov, 1859.

— 1. *Biblioteca de lectură pentru junimea de ambele sexe*, CL, IV, 1870, 5 ; 2. [I. Heliade-Rădulescu, B. P. Hasdeu, A. I. Odobescu, V. A. Urechia, G. I. Ionnescu-Gion, G. Dem. Teodorescu, C. Bolliac], *[Despre colecția lui I. M. Rîureanu]*, în *Biblioteca de lectură pentru tinerimea română de ambe sexe*, I, București, Tip. Luis, 1901 ; 3. *Encicl. rom.*, III, 775 ; 4. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 4887, vol. 13/1904 ; 5. D.B.B., *Ion M. Rîureanu*, ALB, VIII, 1904, 4 ; 6. Predescu, *Encicl.*, 731 ; 7. Ilie Stanciu, *Literatura pentru copii*, București, E.D.P., 1968, 35 ; 8. Tomescu, *Ist. cărții rom.*, 142.

G. D.

ROBEANU, T. (pseudonim al lui George Popovici ; 20.XI.1863, Cernăuți — 12.VIII.1905, Munkàcs), poet. Descinde dintr-o familie care dăduse cîteva generații de preoți cărturari. Tatăl său, Eusebie Po-

povici, profesor la Facultatea de teologie din Cernăuţi, bun patriot, s-a străduit să-i dea o educaţie aleasă. În 1882, la Cernăuţi, **R.** termină gimnaziul, iar în 1886 — Facultatea de drept. A fost un elev şi un student remarcabil, cu însuşiri deosebite şi cunoştinţe întinse în domeniul istoriei, literaturii, filozofiei, istoriei dreptului. După studii la Innsbruck şi Viena, îşi ia doctoratul în drept în 1894. Ca o urmare firească a activităţii politice desfăşurate încă din timpul studenţiei, în 1897 e ales deputat în Camera austriacă, devenind în 1898 redactor al „Foilor legilor imperiale". Ales deputat în Dieta Bucovinei, activează cu dăruire, fiind un talentat orator şi organizator al Partidului naţional român. Intrigi politice fac ca **R.** să nu mai fie ales deputat şi, dezgustat, el se retrage din politică şi trece, în 1901, în România. Se dedică cercetărilor în domeniul istoriei dreptului românesc. Pe neaşteptate se sinucide, la două luni după ce fusese ales membru corespondent al Academiei Române.

Paralel cu preocupările ştiinţifice şi politice, **R.** scrie, discret, şi poezii. Colaborează cu articole de istorie, istoria dreptului şi cu versuri la „Convorbiri literare" (1885—1889, 1891—1893), la „Candela" şi „Gazeta Bucovinei". Impresionaţi de poezia şi de soarta sa, St. O. Iosif şi D. Anghel adună poeziile publicate în „Convorbiri literare" — la care adaugă două postume din „Sămănătorul" (1907) — şi alcătuiesc un mic volum de *Poezii postume* (1908). Poet delicat, **R.** se lasă în voia imaginaţiei pure. Cel mai adesea, în liniştea adîncă a nopţilor, sînt evocate iubirea duioasă, eterată şi tristeţea provocată de moartea neaşteptată a logodnicei. Căutarea sensului vieţii, contemplarea senină a morţii, moartea iubitei generează o stare nostalgică, o durere subtilă, resemnată. Tonul este coborît, şoptit melodios, chiar hipnotic uneori. Acestea, precum şi desele aluzii metaforice fac să se infiltreze aproape în toate poeziile sentimentul morţii. Moartea este percepută ca o trecere solitară, blîndă şi fără convulsii, în „noaptea veşnicei uitări", în felul dispariţiei vegetale. Erotica este dominată de această obsesie, dorinţa voluptăţii izbucnind rar, ca o încercare de reîntoarcere la viaţă. Poezia este pentru **R.** un fel de comunicare cu lumea umbrelor. Apare în zbor fantomatic duhul iubitei, reîmprospătîndu-i durerea şi chemîndu-l spre moarte (*Un mort, De cînd te-ai dus, Azi*). Din trecut străbate amintirea de vis a eroilor istoriei, sugerînd glorii mari sau vitejii juvenile, toate trecute ireversibil. Un glas de voievod, deşteptat de halucinaţia miezului de noapte sub bolţi de piatră, sună în pustiu, fără ecou (*Voievodul*). Alte cîteva evocări din trecut nu sînt decît decoruri pentru visări erotice romantice. Imaginile create sînt fulgurante, construite din sugestii fine, care învăluie armonios şi inefabil imaginaţia şi sensibilitatea. E o poezie apropiată, ca efect, de simbolism, prin vagul melodios creat, prin lipsa concretului. O viziune şi o recuzită romantice duc la descrieri de interior şi de natură specifice : decoruri misterioase şi tainice, ziduri şi bolţi de piatră sau tablouri luminate de vis şi de lună, codri seculari şi zăpezi sclipitoare de argint (*Cîntece vechi, Voievodul, Strofe carpatine, În ger, pe troienita stradă*). Două poezii au, îndeosebi, relief. *În umbra de gardine* este o meditaţie asupra efemerităţii fericirii şi asupra condiţiei deosebite a poetului. Delirul erotic ar provoca, apoi, o revenire lucidă şi sceptică ; împlinirea şi satisfacţia clipei s-ar transforma în deziluzie şi regrete. Aceste concluzii aduc gînduri şi mai triste : fericirea e imposibilă, nu rămîne decît dorul de moarte. Fireşte, „ea" se va consola cu lumea obişnuită a oamenilor, cu o familie, dar el, poetul, va sfîrşi solitar, ca un vultur pe o stîncă (aceeaşi izolare şi solitudine ca a *Luceafărului* eminescian). *Novela de castel* este un amplu poem epic, după un motiv istoric, bine realizat dramatic prin urmărirea reuşită a reacţiilor psihologice ale unui îndrăgostit şi prin dozarea spre tensiune şi explozie a elementelor epice. Un fragment din această poezie a fost pus pe muzică şi cîntat frecvent. **R.** a fost comparat, păstrîndu-se proporţiile, cu M. Eminescu. În epocă, el s-a distins prin lirismul pur, emancipat de retoricul declamativ şi concretizat în imagini de o sugestivitate aeriană şi melodioasă, de o elevată trăire şi expresie artistică, fiind considerat de St. O. Iosif şi D. Anghel un precursor.

— *Poezii postume*, îngr. şi postfaţă St. O. Iosif şi D. Anghel, pref. N. Iorga, Bucureşti, Minerva, 1908.

— **1.** N. Iorga, *O lacrimă pentru George Popovici*, S, IV, 1905, 3 ; 2. [St. O. Iosif, D. Anghel], *Notiţă biografică şi bibliografică*, în T. Robeanu, *Poezii postume*, Bucureşti, Minerva, 1908, *75—78* ; 3. V. Savel, *T. Robeanu — Postume*, S, VII, 1908, 53 ; **4.** Vasile Savel, *Contimporanii. Schiţe şi portrete literare*, I, Arad, Librăria Diecezană, 1920, *31—36* ; 5. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *173—180* ; **6.** Leca Morariu, *Un cîntăreţ al Sucevii : T. Robeanu*, Cernăuţi, 1926 ; 7. *[Scrisori. Note]*, SDL, I, *394—419*, VII, *XCI—XCVIII*, *207—222*, *367* ; **8.** Iulian Vesper, *Bucovina literară*, JML, XXII, 1933, 10—12, XXIII, 1934, 1—6 ; 9. Leca Morariu, *T. Robeanu*, Siret, Tip. Arta, 1936.

C. T.

ROMAN, Alexandru (26.XI.1826, Auşeu, j. Bihor — 27.IX.1897, Sebeş), publicist şi îndrumător cultural. Cursurile primare şi secundare le-a urmat la Beiuş şi Oradea, ca şi fratele său Iosif Roman, iar Universitatea la Viena (filozofia, matematicile, teologia), ca bursier al Episcopiei unite din Oradea. În 1849 este profesor la liceul „Samuil Vulcan" din Beiuş, iar între 1850 şi 1853, profesor la Academia de drept din Oradea. Ca translator român pe lîngă Locotenenţa imperială, **R.** luptă împreună cu episcopul unit de Oradea, Vasile Ardeleanu-Erdélyi, pentru înfiinţarea unei catedre de limba şi literatura română la Universitatea din Pesta. Reuşeşte şi, în 1862, este primul titular al acestei catedre, unde predă pînă spre sfîrşitul vieţii. S-au păstrat în manuscris o parte din eruditele sale prelegeri de limba şi literatura română.

R. îşi începe activitatea culturală la Beiuş şi, mai tîrziu, la Oradea, unde, ca profesor, îndrumă şi organizează tineretul în „Societatea de lectură a junimei române studioase" (1851). Pe baza statutelor acestei societăţi ia fiinţă în 1862, la Budapesta, tot sub îndrumarea lui **R.**, societatea „Petru Maior". Este redactor la gazeta politică „Concordia" (1861—1866) şi întemeiază „Federaţiunea" (1868—1876), a-

ceasta devenind o tribună de luptă pentru drepturile românilor din Ardeal. Articolele politice și, mai ales, publicarea Pronunciamentului de la Blaj (1868) îi aduc numeroase procese de presă, fiind condamnat și la un an închisoare. **R.** a fost unul din primii membri ai Societății Literare Române (Academia Română). El face, în această calitate, numeroase rapoarte asupra unor lucrări trimise Academiei spre premiere. Adept al principiilor lui Timotei Cipariu, R. se preocupă mai mult de probleme de gramatică (publică în „Concordia" studiul *Ortografia română*, 1864). A mai semnat și Cato Censoriul.

— *Avorbința domnului..., profesorul limbei române, rostită cu ocaziunea deschiderii prelegerilor din limba română în arhigimnaziul orădan în anul 1851, 17 martie*, FMIL, XIV, 1851, 13 ; *Raport general asupra premiului craiovean*, AAR, partea administrativă, t. V, 1882—1883 ; *„Novele" de A. Vlahuță*, AAR, partea administrativă, t. IX, 1886—1887 ; *T. Frîncu și G. Candrea, „Românii din munții Apuseni (Moții)"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; *A. Philippide, „Introducere în istoria limbei și literaturei române"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; *P. Broșteanu, „Traista cu povești"*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897 ; *I. Pop Reteganul, „Povești din popor"*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *173—178* ; 2. I. B. Boni, *Jubileul profesorului Alexandru Roman*, T, XXIV, 1893, 2 ; 3. Ilie Dinurseni, *Alexandru Roman. Material pentru biografia și activitatea lui*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1897 ; 4. Iorga, *Ist. presei, 126—127* ; 5. Lupaș, *Contribuțiuni, 16—20* ; 6. C. Pavel, *Contribuții la istoria Bihorului — Alexandru Roman*, Beiuș, Doina, 1927 ; 7. G. Bogdan-Duică, *Discurs la aniversarea de o sută de ani a nașterii lui Alexandru Roman*, CTC, VIII, 1927, 1 ; 8. G. Bogdan-Duică, *Din Bihorul lui Alexandru Roman*, CTC, VIII, 1927, 5 ; 9. Teodor Neș, *Figuri bihorene. Alexandru Roman*, Oradea, Sonnenfeld, 1934 ; 10. Petre Dejeu, *Instituțiunile culturale din municipiul Oradea și județul Bihor*, Oradea, Tip. Franklin, 1937, *143* ; 11. V. Vartolomei, *Veche cultură românească în Țara Bihariei*, Cluj, Tip. Națională, 1941, *30—42* ; 12. Petre Dejeu, *Academicianul Alexandru Roman*, Oradea, Tip. Viața nouă, 1947 ; 13. Gelu Neamțu, *Activitatea parlamentară a lui Alexandru Roman. 1866—1887*, AII, XII, 1969 ; 14. Gelu Neamțu, *Înființarea, programul și colaboratorii ziarului „Federațiunea" (1868—1876)*, AII, XIV, 1971 ; 15. Gelu Neamțu, *Tirajul, cititorii și situația financiară a ziarului „Federațiunea" (1868—1876)*, AMN, IX, 1972 ; 16. Gelu Neamțu, *Alexandru Roman, militant pentru unitatea națională a românilor (1848—1897)*, AII, XVI, 1973 ; 17. Straje, *Dicț. pseud., 606* ; 18. *George Barițiu și contemporanii săi*, I, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Gelu Neamțu, Grigore Ploeșteanu, Mircea Popa, București, Minerva, 1975, *201—271* ; 19. Mircea Popa, *Două istorii ale literaturii române în manuscris*, RITL, XXIV, 1975, 3 ; 20. Gelu Neamțu, *Alexandru Roman profesor la Universitatea din Budapesta (1863—1897)*, AII, XIX, 1976.

M. T.

ROMAN, Ioan N. (20.VII.1866, Comîndărești, j. Botoșani — 12.VII.1931, Constanța), publicist și poet. Părinții erau oieri, originari din Săliște. **R.** a terminat liceul la Iași și a început tot aici studii de drept. Primele încercări literare și publicistice îi apar în „Albina Botoșanilor" (1881), „Familia" (1883), „România liberă. Număr literar" (1884). Între 1885—1887, R. este redactor șef al ziarului ieșean „Liberalul", în paginile căruia, sub anagrama Morna, a desfășurat o polemică literară cu „Contemporanul", în problema direcției estetice urmate de revista socialistă (articolele din „Liberalul" apar, în 1887, reunite în broșura *In contra direcțiunei literare de la „Contemporanul")*. În 1888 scoate „Drapelul", organ liberal, unde continuă să polemizeze cu „Contemporanul", publicînd *Un răspuns domnului Ioan Gherea* (1889). **R.** este chemat apoi la București, ca prim redactor al „Adevărului" (1892—1893). În 1894 trimite de la Bruxelles, unde își termina studiile de drept, colaborări la revista lui Al. Vlahuță „Vieața" și la ziarul „Evenimentul". A mai colaborat la „Convorbiri literare", „Lupta", „Evenimentul literar", „Literatură și artă română", „Neamul românesc", „Revista literară" ș.a. În 1897 este, pentru scurt timp, ajutor de judecător la Curtea de Argeș. Pînă la sfîrșitul vieții va practica avocatura în Constanța, A fost primar al orașului și unul dintre animatorii vieții culturale dobrogene. A condus publicațiile locale : „Drepturile Dobrogei" (1902), „Farul" (1903—1904). A publicat și în revista lui P. Vulcan, „Ovidiu" (1905), în „Analele Dobrogei", revistă a Societății culturale dobrogene fondate de el în 1898, și în „Dobrogea jună" (1928). A folosit uneori și pseudonimele Chisoi, Ghib, Inero, Mărgineanul, Meșterul Manole, Nichifor Norma, Dr. Romanus și Rosmarin.

R. s-a făcut cunoscut mai ales datorită polemicii cu C. Dobrogeanu-Gherea în jurul principiilor estetice ale „Contemporanului". El îi reproșa criticului întîietatea acordată ideilor sociale față de arta propriu-zisă, amestecul utilului cu poeticul, noțiuni care în filozofia lui H. Spencer (utilizat de **R.**) se exclud, ceea ce a determinat demonstrația lui Gherea *(Direcțiunea „Contemporanului")* asupra mecanismului complex al determinării artă-societate și definirea tendinței și a tezei în artă. **R.** neagă existența unei direcții a „Contemporanului", relevînd discordanța dintre principiile estetice programatice și literatura care apărea în revistă. El analizează producțiile literare din „Contemporanul" (poezie, proză, teatru), făcînd drepte observații asupra nivelului artistic adesea scăzut (epigonism eminescian în poezie, naturalism în proză) și cu privire la inconsecvențele ideologice. Ceea ce a provocat riposta lui **R.** a fost caracterizarea ideologiei lui Eminescu, în studiul lui Gherea, drept reacționară. **R.** se declara pentru o interpretare mai nuanțată a poeziei eminesciene. Justețea unora dintre observațiile critice ale lui **R.** nu poate fi negată, analiza literaturii din „Contemporanul" fiind făcută cu finețe, dar considerînd, eronat, principiile critice ale lui Gherea drept principii doctrinare. Ulterior, **R.** a devenit colaborator al publicațiilor socialiste „Munca", „Literatură și știință", cu versuri închinate muncitorilor *(Primăvara)* sau evocînd existențe umile *(Datoria)*. În poezie (a publicat versuri în „Familia", „Convorbiri literare", „Vieața", „Lumea ilustrată", „Ovidiu"), rămîne și el în sfera influenței eminesciene. Note personale apar în pasteluri, acolo unde **R.** cultiva o poezie de notație, cu accent pe amănuntul plastic și colorat (în genul lui V. Alecsandri, Duiliu Zamfirescu), dar și aceasta ușor umbrită de o melancolie eminesciană. Memorialistica, risipită în publicații de după 1900, depășește interesul strict documentar.

— *In contra direcțiunei literare de la „Contemporanul"*, Iași, Tip. Goldner, 1887 ; *Poeziile lui Conachi*, CL, XXII, 1888, 4 ; *Un răspuns domnului Ioan Gherea*, Iași, Tip. Gheorghiu, 1889 ; *Poezii*, București, Müller, 1894 ; ed. 2, București, Müller, 1895 ; *St. O. Iosif*, în *Adevărul. 1888—1913*, București, 1913, *288—297*. — Tr. : Ch.-H. Millevoye, *Căderea frunzelor*, F, XIX, 1883, 44 ; Béranger, *Rîndunelele*, F, XIX, 1883, 52 ; A. Chénier, *Deșertăciune*, F, XX, 1884, 7 ; Fr. Coppée, *Trei paseri*, F, XX, 1884, 9 ; Corneille, *Cinna*, F, XX, 1884, 49—53 ; Sully Prudhomme, *Ochii*, VȚ, I, 1893, 16 ; Ed. Grenier, *Infinitul*, VȚ, I, 1893, 34 ; [Fr. Coppée, Sully Prudhomme, Ed. Grenier], în *Poezii*, București, Müller, 1895.

— 1. Mordax [I. Nădejde], *„Cinna" tradus în versuri de d-l I. N. Roman*, C, IV, 1885, 20—21 ; 2. Gherea, *Studii*, I, *75—95* ; 3. Juvenal [N. D. Xenopol], *În contra direcțiunii literare de la „Contemporanul"*, LTO, III, 1887, 6 ; 4. L., *Poeziile lui I. N. Roman*, TR, XI, 1894, 264 ; 5. T. Maiorescu, *„Poezii" de I. N. Roman*, CL, XXIX, 1895, 5 ; 6. *„Poe-*

ții" de I. N. Roman, ȚR, I, 1895, 2 ; 7. P. Vulcan, *I. N. Roman*, OV, IV, 1905, 11—12 ; 8. Iorga, *Oameni*, III, 355—356 ; 9. Călinescu, *Ist. lit.*, 529—530 ; 10. Predescu, *Encicl.*, 733 ; 11. B. Lăzăreanu, *Din literatura antimonarhică și antidinastică*, STD, II, 1949 ; 12. Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895*, SIL, 184—185 ; 13. Vitner, *Lit. publ. soc.*, 111—113 ; 14. E. Puiu, *Ioan N. Roman*, TMS, II, 1967, 11 ; 15. Bucur, *Istoriografia*, 76—77 ; 16. Straje, *Dicț. pseud.*, 607 ; 17. Rodica Florea, *Ioan N. Roman — un poet dobrogean influențat de mișcarea socialistă*, TMS, XII, 1977, 1.

S. C.

ROMAN, Iosif (12.I.1829, Aușeu, j. Bihor — 29. VIII.1908, Oradea), poet. A învățat la Beiuș. În 1848 termina Academia de drept din Oradea, după care, timp de un an, e funcționar în Ministerul Cultelor la Budapesta. Din 1866 este, în Bihor, ajutor de judecător și de pretor, pretor, subprefect. Părăsește cariera administrativă pentru a deschide un birou de avocat în Oradea. Fruntaș al vieții culturale din localitate, este membru al „Societății de lectură" și în comitetul Astrei. La Congresul autonomist romano-catolic de la Budapesta (1869), el expune punctul de vedere al bisericii române unite. A fost și director al domeniului episcopal din Beiuș. Era fratele lui Alexandru Roman.

R. a colaborat la „Amicul poporului" și „Democrația", publicații care apăreau în capitala Ungariei. A scris versuri în tinerețe și le-a publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Familia", în almanahul „Zorile Bihorului" (1854), „Gazeta Transilvaniei", exersînd, fără talent, meditația pesimistă, elegia erotică, poezia civică. De oarecare popularitate s-a bucurat *Balada tribunului*, care glorifică figura lui Avram Iancu și face elogiul libertății. În versuri greoaie, **R.** urmărea să insufle energie de luptători urmașilor unui neam strălucit *(Străbunii și strănepoții)*. Versifică în jurul unor concepte morale, în *Amanta, Mama, Prietenului*. Balada *Trandafir și Sabina* încearcă, fără succes, a fi o „baladă populară". Limba versificărilor sale e greoaie, încărcată de latinisme și provincialisme. **R.** era adeptul alfabetului latin și al purificării limbii. A semnat în „Gura satului" cîteva epigrame cu pseudonimul Campanella.

— *[Versuri]*, FMIL, XIV, 1851, 18, 20, 42, 44, XVII, 1854, 14, 21, XVIII, 1855, 6, XXII, 1859, 6, F, II, 1866, 8, III, 1867, 35, 41, 45, 49, XIII, 1877, 34, XXIII, 1887, 49, XXIV, 1888 2, XXV, 1889, 27, XXXVI, 1900, 7 ; *Suveniri de călătorie*, F, XXI, 1885, 35, XXII, 1886, 37.

— 1. Potoran, *Poeții*, 70—74 ; 2. T. Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea, Tip. Diecezană, 1937, 51—58 ; 3. Vartolomei, *Mărturii*, 105—109.

S. C.

ROMAN, Visarion (5.VII.1833, Dîrlos, j. Sibiu — 11.V.1885, Sibiu), publicist. Tatăl lui **R.** a fost dascăl bisericesc în comunele ardelene Seuca, Dîrlos, Smig, dar înaintașii fuseseră plugari din comuna Blăjel ; mama, de asemenea, era fiică de țărani. **R.** a învățat la Mediaș, Dumbrăveni și Sibiu. La Sibiu a absolvit gimnaziul romano-catolic, după care a urmat seminarul pedagogic și teologic de pe lîngă Episcopia ortodoxă. A fost învățător și, între 1862—1865, notar al comunei Rășinari, primul bibliotecar al Astrei și corespondent al ziarului „Românul" pentru Transilvania, agent al unei societăți de asigurări. A desfășurat și o intensă activitate politică, organizînd în 1869 „Conferința de la Miercurea", care s-a opus dualismului austro-ungar proclamat în 1867, susținînd atitudinea de pasivitate a românilor față de politica statului maghiar. **R.** a fost mai ales un luptător entuziast pentru emanciparea economică a țărănimii transilvănene. După ce înființase la Rășinari prima cooperativă românească, „Societatea de păstrare și împrumut", el organizează primul institut de credit român din Transilvania, banca „Albina", care a avut printre fondatori și pe T. Cipariu. În 1877 a fost ales membru corespondent al Societății Academice Române.

R. face parte dintr-o generație tîrzie de luptători iluminiști ardeleni, pentru care propășirea culturală rămîne necesitatea fundamentală a progresului social, dar care încearcă totodată soluții practice pentru ridicarea economică a păturii țărănești. În domeniul activității economice, **R.** rămîne un inițiator. Învățătorul din Rășinari este totodată și un pedagog la curent cu cercetările în domeniu, cunoscător al lui J.-J. Rousseau, J. Fr. Herbart, J. H. Pestalozzi, redactorul primei reviste românești de pedagogie — „Amicul școalei" (1860—1865), traducător și autor de manuale școlare *(Cartea de lectură română, Aritmetica cu țifre)* și, în manuscris, al unui manual de pedagogie *(Metodul)*. Ca publicist, **R.** a fost continuu preocupat de cultura țăranului. Vreme de 22 de ani, el editează pentru sate calendarul „Amicul poporului" (1861—1882), primul calendar din Ardeal cu alfabet latin și unul din cele mai bune ale timpului. În „Amicul poporului", se publică pagini de istorie a românilor *(Istoria Ardealului cu privire la români)* și literatură din toate provinciile românești (D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, A. Mureșanu). Ca redactor al revistei „Albina Carpaților" (1878—1880), se ocupă de partea administrativă, de redactarea știrilor politice și a rubricii *Varietăți*. Colaborînd la „Românul" cu informații politice din Transilvania, **R.** se afirmă ca un ziarist pătrunzător și combativ. În tinerețe a scris și versuri (publicate în „Telegraful român"), fără valoare literară.

— *[Versuri]*, TER, I, 1853, 36.

— 1. *Visarion Roman*, CAA, XV, 1926, 130 ; 2. *Visarion Roman*, AMPR, LXVI, 1926 ; 3. Lupaș, *Contribuțiuni*, 95 ; 4. Netea, *Maior—Goga*, 75—118 ; 5. O. Ludu, *Rolul lui Visarion Roman în viața economică a Ardealului*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1940 ; 6. V. Netea, *Un capitol necunoscut din activitatea lui Visarion Roman. Colaborarea sa la ziarul „Românul" din București*, T, LXXII, 1941, 3 ; 7. V. Netea, *Noi contribuții la cunoașterea vieții și activității lui Visarion Roman. Corespondența sa cu Gheorghe Barițiu și Iosif Hodoș*, Sibiu, 1942 ; 8. Șt. Manciulea, *Corespondența dintre Visarion Roman și Ioan Micu Moldovan*, ACG, 315—334 ; 9. Bujor Sandu, *Corespondența dintre George Bariț și Visarion Roman (1867—1879)*, AIII, IX, 1966 ; 10. Elena Dunăreanu, *Bibliotecari ai „Astrei", publiciști*, CTR, 29—32 ; 11. I. N. Ciolan, V. V. Grecu, *Visarion Roman, pedagog social*, București, E.D.P., 1971 ; 12. Bucur Țincu, *Visarion Roman, îndrumător și patriot*, TR, XVI, 1972, 10.

S. C.

ROMANCIERUL ILUSTRAT, revistă literară apărută la București, neregulat, între anii 1875 și 1878. Foiletonul marilor gazete din Paris era sursa din care se lua literatura publicată în **R. i.**, periodic destinat cititorilor de nivel cultural mediu. Prin 1875 era redactor un E. I. Popescu. În anii următori este posibil să fi redactat revista I. S. Spartali, autor al celor mai multe traduceri. Alți colaboratori sînt poetul I. I. Roșca, L. Koslinski, Ch. Tabacovici, C. D. Ștefănescu, G. I. Goleșteanu. Scriitorii din ale căror opere se tălmăcește mai des sînt Al. Dumas, Paul de Kock, Léuzon le Duc, Paul Bocage. În 1884 s-a

editat „Romancierul popular ilustrat", o reluare a acestei reviste.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *604* ; 2. *Publ. per.*, II, *802*.

R. Z.

ROMANCIERUL POPULAR ILUSTRAT, revistă literară care a apărut la București, săptămînal, în 1884. Continuînd mai vechiul „Romancier ilustrat", scos de E. I. Popescu în anii 1875—1878, **R. p. i.** publică traduceri de literatură foiletonistică franceză. În cele 13 numere editate s-a tradus o parte din romanul *Domnișoara de Plouernel. Povestire din timpul lui Ludovic al XIV-lea* de E. Sue.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *604* ; 2. *Publ. per.*, II, *854*.

R. Z.

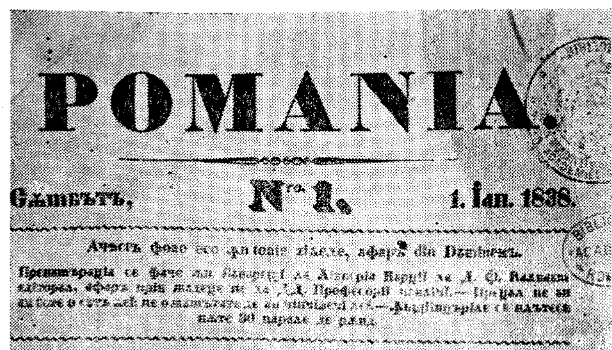
ROMANO, Dionisie v. **Dionisie Romano.**

ROMANU, gazetă politică și literară apărută la Roman între august 1879 — 30 noiembrie 1890, 5 ianuarie — 3 martie 1891 și 14 mai — 21 iunie 1892. Redactor, director și proprietar al acestui ziar a fost Emanoil (Manole) Arghiropol, unchi după mamă al lui Nicolae Iorga. Depinzînd, ca orice gazetă de provincie a vremii, de bunul plac al abonaților, **R.** și-a întrerupt deseori apariția și nu a respectat periodicitatea anunțată. Em. Arghiropol, care era avocat, iar în orele libere scria versuri, nuvele și traducea din scriitori francezi și ruși, avea experiență de ziarist și redactor, deoarece scosese revistele „Jurnal pentru toți" (1868—1869) și „Nuvele române". În **R.** s-a publicat puțină literatură originală, aparținînd lui G. R. Melidon și M. Gregoriady de Bonacchi. Redactorul își tipărea și propriile scrieri, versuri și proză, lipsite de valoare literară. El traduce, cu mai multă aplicație, din Bossuet, Xavier de Maistre, X. Marmier, V. Sardou, V. M. Sologub ș.a. Aici a debutat, după propria-i mărturisire, N. Iorga, în vara anului 1884, cu articole și comentarii de politică externă. În numărul 76, din 28 septembrie 1884, apărea poezia *Dedicațiune amicului meu P... la Giurgiu*, semnată Nicu, diminutiv sub care e foarte probabil că se ascundea tot viitorul istoric. **R.** a însemnat pentru N. Iorga și prima școală de ziaristică, Em. Arghiropol lăsînd uneori în seama nepotului redactarea paginilor care nu aveau legătură cu viața orașului, precum și a rubricilor de informații culturale.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *623* ; 2. N. Iorga, *O viață de om*, îngr. și pref. Valeriu Râpeanu, București. Minerva, 1972, *47, 75, 107* ; 3. B. Theodorescu, *Nicolae Iorga*, București, E.T., 1968, *16—17, 34*.

R. Z.

ROMÂNIA, publicație periodică politică și literară care apare la București, de șase ori pe săptămînă, între 1 ianuarie și 31 decembrie 1838. După un număr de probă, ieșit la 20 decembrie 1837, cu prima zi a anului următor se tipărește întîia gazetă cotidiană românească, avîndu-i redactori pe profesorii Florian Aaron și G. Hill, iar ca editor pe tipograful și librarul Fr. Walbaum. Era o întreprindere curajoasă, care-și găsea un îndemn în existența „Curierului românesc" și o justificare în interesul tot mai pronunțat pentru viața politică autohtonă și europeană, pentru cultură și literatură, nu numai al celor privilegiați, ci și al păturilor sociale de mijloc. Un program editorial îmbietor promite difuzarea știrilor politice noi din țară și din afara ei, articole dedicate industriei, comerțului, noutăților științifice, precum și „varietăți", adică nuvele, anecdote, curiozități și, în sfîrșit, dări de seamă („analizuri scurte") asupra cărților de orice fel, asupra vieții teatrale și a manifestărilor literare. Gazeta se im-

primă mai întîi cu caractere chirilice, pentru a se folosi apoi, de la 9 iunie, alfabetul de tranziție. Împrejurările par să fi fost însă vitrege pentru **R.**, care nu izbutește să atragă numărul de abonați ce ar fi făcut-o rentabilă sau, cel puțin, ar fi permis rambursarea cheltuielilor. De aceea, împlinindu-se anul pentru care se angajaseră editorul și cei doi redactori să scoată gazeta, chiar și în pierdere, se anunță suspendarea apariției.

Denumirea gazetei, ca și articolul program, lăsa să se înțeleagă că redactorii se adresau tuturor celor ce vorbesc românește în patrie, „cît și în țările vecine". Articolele publicate au păstrat în genere o anume moderație de ton și chiar de atitudine în comparație cu ziarul lui I. Heliade-Rădulescu. La **R.** a colaborat cu versuri Gr. Alexandrescu. Este vorba de fabula *Vulpea, calul și lupul* și de poeziile *Cîinele soldatului* și *Fericirea*. Șt. Stoica publica trei nuvele, probabil traduceri, și un articol politic. Alte articole îi aparțin lui P. Poenaru.

— 1. F. Aaron și G. Hill, *Înștiințare*, RMNA, 1837, 20 decembrie (număr de probă) ; 2. F. Aaron, G. Hill și Fr. Walbaum, *Înștiințare*, RMNA, I, 1838, 302 ; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *604—607* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *271* ; 5. Iorga, *Ist. presei*, *56—58* ; 6. Gh. Bulgăr, *O contribuție la dezvoltarea stilului publicistic : „România", primul nostru cotidian*, LL, IV, 1960 ; 7. Antip, *Contribuții*, *16* ; 8. V. Netea, *„România", primul cotidian al poporului român*, STD, XIX, 1966, 1 ; 9. Ovidiu Papadima, *Cezar Boliac*, București, E.A., 1966, *7*.

R. Z.

ROMÂNIA, gazetă bisăptămînală, politică și literară, care a apărut la București de la 2 aprilie pînă la 25 octombrie 1857. Suspendată la 6 august, pentru articolul *Presa străină despre Principate*, **R.** iese din nou la 10 septembrie, dar persecuțiile cenzurii și greutățile financiare obligă redactorii, după 48 de numere, să renunțe la editarea gazetei. Servind interesele unei grupări politice unioniste, reprezentată în comitetul de redacție prin C. Bozianu, Gh. Sion, C. Bolliac, G. Crețeanu, M. Costiescu și G. D. Vernescu, gazeta publică și articole în limba franceză, cu scopul de a informa străinătatea asupra desfășurării evenimentelor în cele două țări românești. Totodată, se acordă atenție propagandei și prin alte mijloace decît publicistica politică. Unul dintre aceste mijloace îl constituia poezia ; la **R.** au colaborat scriitori cunoscuți, alături de alții aflați la începutul carierei literare, cu toții legați prin simțămintele patriotice și unionismul lor. Astfel, C. Bolliac și-a tipărit aici *La România*, G. Baronzi poezia *Deputatul*, iar G. Crețeanu, *Imn în onoarea unirei*. N. T. Orășanu este autorul poeziilor *România*, *Curcubeul* ș.a., C. D. Aricescu — al poemei *România (7 și 9 octombrie 1857)*, Radu Ionescu — al înflăcăratei *Odă. 9 octombrie. Dedicată la deputații români*. Mai scriu în paginile gazetei Gh. Chițu, E. Carada, I. A. Geanoglu, Gr. Vulturescu, I. C. Fun-

descu, G. Angelescu. În numărul 5, din 23 aprilie 1857, o notă a redacției însoțea poezia de debut *La România* a lui M. Zamphirescu. Cîteva săptămîni mai tîrziu era prezentat cititorilor un alt debutant, Dimitriu Andreianu. În **R.** s-au tipărit și cîteva traduceri, alese cu grija de a răspunde obiectivelor politice ale gazetei, din George Sand, A.-F. Villemain și din alți scriitori francezi și germani, neindicați de tălmăcitor.

— 1. C. Bozianu, *Programa*, RMN, I, 1857, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *608* ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *297—298* ; 4. Iorga, *Ist. presei*, *115*.

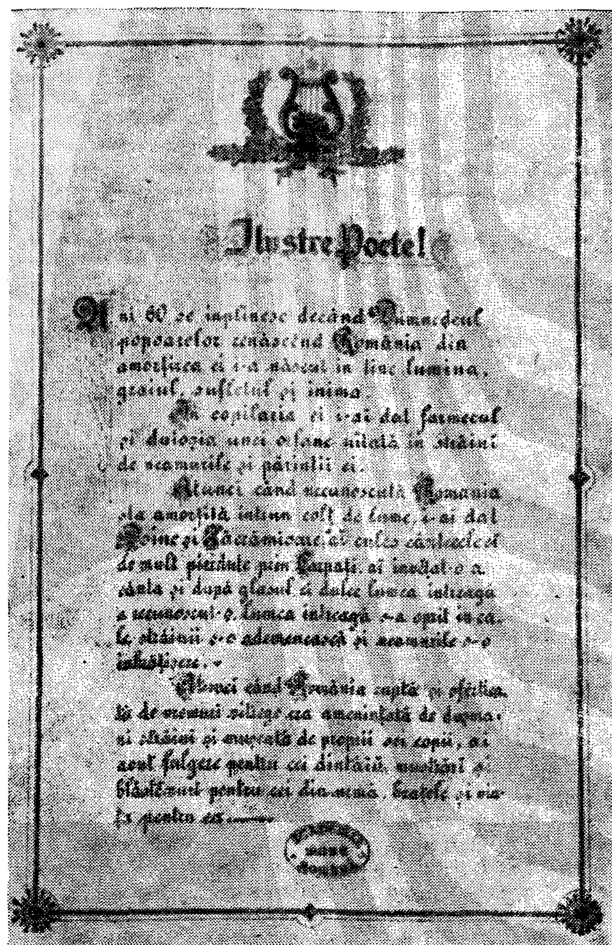
R. Z.

ROMÂNIA, publicație periodică săptămînală care a apărut la Iași între 18 noiembrie 1858 și 26 ianuarie 1859. Au ieșit din acest periodic politic și literar opt numere în două serii, prima în 1858, iar a doua la începutul lui 1859. Redactor era B. P. Hasdeu. Național și unionist, programul politic răspunde întru totul liniei politice de mai tîrziu a istoricului. În plan cultural și literar, ambițiile redactorului sînt de pe acum de enciclopedist, el anunțînd că va publica articole de istorie, filozofie, „storia firească" (științele naturii), biografie, arheologie, precum și „literatură naciunară", literatură străină ș.a. Prins însă în campania prounionistă, Hasdeu scrie, ca și în alte periodice la care colabora, articole predominant politice, lăsînd realizarea planurilor sale literare pentru vremuri mai liniștite. Cîteva note mai dezvoltate, dedicate etnografiei și poeziei populare, îl anunță pe viitorul cercetător al folclorului, iar maniera de a scrie, cu referiri erudite, cu aluzii și perifraze, dar și cu fulgerări de ironie, pe viitorul savant și scriitor satiric.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *607*, *610* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *297—298* ; 3. Maria Frunză, *Începuturile publicisticii lui B. P. Hasdeu*, ALIL, t. XX, 1969 ; 4. Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, Minerva, 1974, *30—35*.

R. Z.

ROMÂNIA JUNĂ, societate culturală și literară înființată la 25 martie 1871 la Viena, cu scopul de a educa, în spirit național, pe studenții români aflați în capitala Austriei. **R. j.** a luat ființă prin contopirea, la îndemnul lui A. Hurmuzachi, a două societăți studențești, Societatea literar-științifică și Societatea literar-socială „România", într-o Societate academică social-literară, după tratative purtate între octombrie 1870 și ianuarie 1871. Numele noii societăți a fost dat de A. Mureșanu, al cărui vers „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri" a devenit și deviza ei. Imnul societății, compus de Ciprian Porumbescu, pe versurile lui A. Bârseanu, a devenit ulterior cîntec patriotic național (*Pe-al nostru steag e scris unire*). Prima ședință oficială a **R. j.** a avut loc la 8 aprilie 1871, cînd este ales și cel dintîi comitet de conducere, alcătuit din I. Slavici (președinte), Emanoil Logotheti (vicepreședinte), I. Bumbac (secretar), Sterie Ciurcu (casier), I. Popp (controlor), M. Eminescu (bibliotecar). Pînă la desființarea ei, în preajma primului război mondial, societatea a numărat anual între 28 și 88 de membri, studenți din România și din toate provinciile locuite de români. Societatea ținea întruniri „sociale" și „literare". Scopul celor dintîi era de a-i apropia sufletește pe membrii ei, de a determina un viu schimb de opinii și de a realiza, astfel, o mai bună cunoaștere din perspectivă etnografică și socială a tuturor românilor. Educația patriotică fiind unul din scopurile ei de căpetenie, **R. j.** a organizat diverse manifestări cu caracter național, precum o sărbătorire a lui Avram Iancu (1873) sau grandioasa comemorare a 400 de ani de la întemeierea mănăstirii Putna

Ilustre Poete!

Salutul societății „România jună" către V. Alecsandri (1881)

(1871 — serbare patronată tacit de **R. j.**), una din cele mai importante manifestări ale conștiinței naționale a românilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Întrunirile literare erau organizate de un comitet special, alcătuit din cinci membri. În cadrul lor, se citeau scrieri originale, traduceri, studii de teorie și critică literară, respectîndu-se un tipic foarte strict : critică, anticritică, replică și duplică. Cu prilejul acestor întruniri, au citit P. Th. Missir (*Literatura română pînă în secolul al XVI-lea* și *Naționalitatea ca element de cultură*), B. M. Lazăr (*Despre tragicomedie*, *Studii critice despre arte*, *Reflexiuni asupra „Paradisului pierdut" de Milton*), I. Pamfilie (*Cultura și arta la români*), I. C. Paințu (*Începutul literaturii române*), A. Bârseanu (*V. Alecsandri*), I. Paul (*Despre nuvelă și roman*), Ciprian Porumbescu (*Muzica la români*). Versuri și proză au citit V. Bumbac, A. Mureșanu, I. T. Mera, Al. Tuducescu, N. Dracinschi, L. Bolcaș. S-au prezentat și traduceri din Herder (B. M. Lazăr și D. Axente), Goethe (N. Dracinschi), J. L. Tieck (D. Marmeliuc), H. Sudermann (Al. Vaida-Voevod), Max Nordau (T. Perția). Încă de la înființare, **R. j.** s-a aflat sub influența ideologiei literare a Junimii, datorită mai ales prezenței lui Eminescu și Slavici. La sfîrșitul anului 1871, primul comitet este înlocuit cu un altul, în fruntea căruia se afla I. Bumbac, antijunimist înfocat. Discuțiile din interiorul societății

au loc mai ales în chestiuni de limbă și ortografie. Ele sfîrșesc, în cele din urmă, cu victoria partidei favorabile Junimii, fapt consfințit de sărbătorirea pe care, în 1882, **R. j.** o organizează în onoarea societății ieșene, a „Convorbirilor literare" și, apoi, în 1910, a lui T. Maiorescu. Prin orientarea activității ei, **R. j.** reprezintă unul din cele mai importante momente de pătrundere și consolidare, în Transilvania, a opiniilor literare ale Junimii. Un substanțial sprijin a primit **R. j.** din partea acestei societăți pentru a edita, în 1883 și 1888, „Almanahul Societății academice social-literare „România jună".

— 1. I. Slavici, D. Popovici-Barcianu, *Raport*, ROM, XV, 1871, 12—13 aprilie ; 2. G. Dem. Teodorescu, *Serbarea de la Putna*, ROM, XV, 1871, 21—29 august ; 3. *Serbarea de la Putna*, ROM, XV, 1871, 10 septembrie ; 4. A. D. Xenopol, *Cuvîntarea festivă rostită la serbarea națională pe mormîntul lui Ștefan cel Mare*, CL, V, 1871, 12 ; 5. Mihai Eminescu, *Naționalii și cosmopoliții*, SDL, IV, 85—92 ; 6. *Societatea academică „România jună" în Viena*, ROM, XVII, 1873, 21 aprilie ; 7. Teofil Frîncu, *România-jună*, ROM, XX, 1876, 13 noiembrie ; 8. I. T. Mera, *Scriitorii de la „Junimea"*, F, XVIII, 1882, 25 ; 9. Gregoriu Silași, *D-l Slavici și serbarea „României june" întru onoarea „Convorbirilor literare"*, F, XVIII, 1882, 33—37 ; 10. I. T. Mera, *Serbarea „României june" în onoarea „Junimii" din Iași. Răspuns d-lui dr. Gregoriu Silași*, F, XVIII, 1882, 40 ; 11. I. C. Frunză [I. C. Panțu], *Ședința literară festivă în onoarea „Junimei" din Iași și a organului său „Convorbiri literare"*, GT, XLV, 1882, 66 ; 12. Cato, *„România jună"*, LUP, VIII, 1891, 1320 ; 13. Petru Th. Missir, *O pagină din istoria „României june"*, CL, XXV, 1892, 11—12 ; 14. *Societatea academică „România jună"*, GT, LVIII, 1895, 16 ; 15. Cornel Comănescu, *Jubileul de 25 ani al Societății academice social-literare „România jună"*, GT, LIX, 1896, 78, 79 ; 16. *Societatea „România jună" din Viena*, GT, LIX, 1896, 262 ; 17. X., *Ședința generală a XXVIII a soc. acad. „România jună" din Viena*, GT, LXI, 1898, 261 ; 18. *[Scrisoarea societății „România jună" către direcția „Convorbirilor literare"]*, CL, XL, 1906, 3—5 ; 19. *„România jună" lui Titu Maiorescu. Scriere omagială*, Suceava, Școala română, 1910 ; 20. *Statutele Societății academice social-literare „România jună" din Viena*, Suceava, Tip. Școala română, 1910 ; 21. I. C. Panțu, *„Cartea" lui Maiorescu*, GT LXXIII, 1910, 34 ; 22. Grămadă, *România jună* ; 23. Ștefanelli, *Amintiri*, 73—79, 105—123 ; 24. Aurel Dumbrăveanu, *Fapte și documente din trecut. „România jună" de la Viena*, ALA, II, 1921, 26 ; 25. Ioan Pop Florantin, *Românii din Viena de la 1863—1868*, ALA, IV, 1923, 131 ; 26. A. A. M[ureșianu], *Mihail Eminescu și întemeierea „României june". 1868—1871*, Brașov, Tip. Mureșianu, 1926 ; 27. Teodor Bălan, *Serbarea de la Putna. 1871*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1932 ; 28. Aurel A. Mureșianu, *Eminescu, Aurel Mureșianu și serbarea de la Putna*, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1935 ; 29. Slavici, *Amintiri*, 40—77, 92—109 ; 30. D. Vatamaniuc, *Eminescu și Slavici la „România jună" din Viena : lupta lor pentru unitatea națională*, RITL, XVI, 1967, 1 ; 31. Curticăpeanu, *Mișc. cult.*, 147—162 ; 32. Anghel Popa, *Un document privind serbarea de la Putna din 1871*, MM, L, 1974, 5—6 ; 33. Paul Leu, *Ciprian Porumbescu*, București, E.M., 1978, 59—106 ; 34. Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iași, Junimea, 1978, 84—88.

D. M.

ROMÂNIA JUNĂ, cotidian politic și cultural apărut la București între 2 decembrie 1899 și 9 octombrie 1900. Printre colaboratorii și susținătorii gazetei sînt anunțați, în primul număr, I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, N. Iorga, Ovid Densusianu, G. Bogdan-Duică, I. Gorun, A. C. Cuza, I. Paul, H. G. Lecca, S. Halliță, D. R. Rosetti-Max, Alceu Urechia, A. C. Popovici, N. Vaschide, C. Rădulescu-Motru ș.a. Nu toți au participat, însă, efectiv la conducerea și redactarea gazetei, pe care a dirijat-o, probabil, A. C. Popovici. În dezacord cu direcția politică de pronunțat naționalism, cu timpul unii dintre acești scriitori se retrag. Caragiale publică o singură scriere, *Reporter-Reportaj*, Al. Vlahuță mai multe articole referitoare la actualitatea politică și culturală, iar Ovid Densusianu cronici politice și literare, precum și note (semnate D.), în care abordează chestiuni de artă, literatură, știință. Tot cu cronici literare colaborează G. Bogdan-Duică, Il. Chendi și Șt. Petică. Articole de publicistică militantă, vizînd diverse aspecte ale problemei naționale, scriu N. Iorga, I. Gorun, I. A. Bassarabescu, în timp ce D. Nanu, P. V. Haneș, E. Lovinescu, Șt. Orășanu, N. Vaschide și C. Rădulescu-Motru dau, sporadic, studii și articole de istorie, filozofie, literatură etc. Un colaborator statornic, poate chiar redactor salariat al gazetei, este Șt. Petică, autor, sub variate pseudonime (Caton, Fanta-Cella, Mușat, Narcis, M. Pall, Sentino, Sergiu, Stef, Ștefan, Trubadur), de cronici și articole literare dedicate poeziei simboliste, de recenzii și note ; el pare să fi redactat și numeroasele informații și știri bibliografice din fiecare număr și tot el colaborează frecvent cu versuri în care se face simțită influența simbolismului francez, mai ales a lui Verlaine. Alături de Petică, publică versuri sonore, dar lipsite uneori de substanță, Cincinat Pavelescu, precum și D. Nanu, aflat sub înrîurire eminesciană, D. Karr ș.a. A. Urechia, S. S. Secu^la, Em. Grigorovitza și Al. Cazaban sînt prozatorii gazetei. Apar, în foileton, și traduceri din E. Marlitt, Victor și Paul Margueritte, R. Haggard și Mark Twain (*Bărbierul anglo-saxon*, în tălmăcirea unui A. Victor).

În **R. j.**, ca și în alte periodice ale vremii („Epoca", „L'Indépendance roumaine"), prin articolele politice ale lui A. C. Popovici, dar, mai întîi, prin întreaga colaborare a lui N. Iorga, sînt susținute ideile care, după cîțiva ani, vor sta la baza sămănătorismului politic și cultural.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 611 ; 2. Z. Ornea, *Sămănătorismul*, București, Minerva, 1970, 41—44.

R. Z.

ROMÂNIA LIBERĂ, cotidian politic și literar care apare la București între 15 mai 1877 și 14 iunie 1889. Printre gazetele înființate în zilele de început ale războiului de la 1877 se numără și **R. l.**, a cărei denumire anticipă proclamarea Independenței. Inițiator și director a fost D. Aug. Laurian, intelectual cu solide studii universitare și ziarist cu vederi noi, însuflețit de dorința de a da expresie, prin intermediul presei periodice, elanului patriotic și problemelor politice și culturale care frămîntau intelectualitatea și, în bună măsură, masele populare. Independent ca orientare în primii ani, ziarul devine din 1881 apropiat junimiștilor, pentru a prelua mai tîrziu toate răspunderile unui organ politic junimist. După doisprezece ani de apariție neîntreruptă, în 1889 se renunță la editarea gazetei, care este înlocuită, ca și celălalt oficios junimist, „Timpul", cu ziarul „Constituționalul". Prieten apropiat cu marii scriitori ai epocii, Laurian a știut să le obțină colaborarea pentru **R. l.**, de multe ori în afara oricăror considerente politice. I. L. Caragiale, sub pseudonimul Luca, a colaborat cu cronici dramatice. Proză și versuri, cronici literare și dramatice, articole de atitudine politică și note bibliografice au dat, în cursul anilor, B. Delavrancea (semnînd cu pseudonimele Argus, Barbu, Fra Dolce, Ignota, Minuzio, Sugra, Un visător), Duiliu Zamfirescu (Don Asturio, Crai nou & Comp, Don Lorenzo, Don Padil, Duna, Rienzi, Zadic), Al. Vlahuță (Ave, Jehovah), Al. Macedonski (Luciliu). Beletristică au publicat și C. Bolliac, B. P. Hasdeu, V. A. Urechia,

ROMANIA LIBERA
APARE IN TOATE ZILELE

G. I. Ionnescu-Gion, D. Teleor, D. Petrino, G. Al. Zamphirolu, N. V. Scurtescu, V. D. Păun, Maria Flechtenmacher, Virgil Onițiu. S-au republicat, din „Convorbiri literare", versuri ale lui V. Alecsandri și nuvele scrise de N. Gane și I. Negruzzi. Printre scriitorii străini din ale căror opere se traduce figurează și Lamartine, Musset, Hugo, Maupassant, Zola, H. Malot, O. Feuillet, Turgheniev, W. von Kotzebue. Într-un șir de numere a apărut o versiune în limba română a studiilor de estetică ale lui Schopenhauer, pe cît se pare prima lor traducere într-o limbă străină. S-au tălmăcit, de asemenea, multe basme indiene, persane, turcești, precum și numeroase schițe umoristice din literatura engleză și americană. Partea de critică literară și dramatică a gazetei era redactată de D. C. Ollănescu-Ascanio, cronicar circumspect și obiectiv al spectacolelor Teatrului Național, de D. D. Racoviță-Sphinx, de Șt. C. Michăilescu (Stemil), V. D. Păun, B. Florescu, G. I. Ionnescu-Gion, un Fedru și un Pseu-d'Onim, ultimii doi relevabili în postura de comentatori ai vieții culturale și teatrale. În 1888 a colaborat, cu două articole politice, M. Eminescu.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *612* ; 2. M. Gafița, *Duiliu Zamfirescu la ziarul „România liberă" (decembrie 1880—decembrie 1884)*, IL, XVII, 1967, 6 ; 3. Nicolae Liu, *Eminescu și „Fîntîna Blanduziei"*, ST, XXVI, 1975, 2.

R. Z.

ROMÂNIA LIBERĂ. NUMĂR LITERAR, supliment săptămînal al ziarului „România liberă", care apare la București între 16 septembrie și 4 noiembrie 1884. O beletristică „originală" și „variată" trebuia să fie tipărită în această publicație periodică, alături de pagini din literatura clasică și de studii de economie, sociologie etc. Poeții revistei sînt Al. Vlahuță (*La icoană, Sonet, Nu căta* ș.a.), Duiliu Zamfirescu (*Destul, Doma Paz* ș.a.), D. C. Ollănescu-Ascanio (*Basme japoneze* ș.a.) ; mai colaborează și B.P. Hasdeu, D. Voinov, Matilda Cugler-Poni, V. D. Păun, G. O. Gârbea, Gheorghe din Moldova, B. Delavrancea (cu *Iancu Moroi, Palatul de cleștar* și alte scrieri în proză), C. Mille (*Moartea lui Vladimir, Gura lumei*), Al. Vlahuță (*Amintiri*), G. I. Ionnescu-Gion, Șt. C. Michăilescu (*Un portret istoric*) și P. Ispirescu (*Copilul netoatei*). Se publică nuvele, schițe, memorialistică. Mai multe traduceri din Horațiu (făcute de D. C. Ollănescu-Ascanio), Beaumarchais, Th. Gautier (poezia *Atît*, în adaptarea lui D. Zamfirescu), J. Richepin (*Cîntec*, tradus de T. G. Djuvara) și un amplu articol, *Artiștii noștri*, al lui Delavrancea, care semna Fra Dolce, se adaugă versurilor și prozei originale. Delavrancea, sub același pseudonim, redacta o cronică a spectacolelor operei italiene din București. Tot el, probabil, comenta noutățile teatrale, iar Șt. C. Michăilescu redacta notele științifice. Într-o rubrică intitulată *Corespondența* se răspundea poeților începători I. N. Roman și A. Gorovei (numărul 3, din 30 septembrie). Cîteva săptămîni mai tîrziu, lui I. N. Roman i se publica *Liniște*, poezie scrisă sub influența lui M. Eminescu.

— 1. *[Articol-program]*, RLL, I, 1884, 1 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *612*.

R. Z.

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă săptămînală, literară și științifică, apărută în Iași de la 1 ianuarie pînă la 3 decembrie 1855. Condusă de Vasile Alecsandri, revista continuă programul literar și idealurile politice ale „Daciei literare" și „Propășirii", strîngînd în jurul ei pe cei mai de seamă scriitori ai vremii. Reluată de V. Alecsandri în 1855, după ce în 1852 cenzura a interzis difuzarea primului număr, deja tipărit, **R. l.** contribuie, prin programul ei, care dă glas năzuințelor întregii intelectualități din Muntenia, Moldova și Transilvania, cît și prin lucrările publicate, la crearea unui curent de opinie favorabil ideii Unirii. Publicația devine astfel „cîmpul de întîlnire frățească a tuturor talentelor din țările noastre". În coloanele ei tipăresc versuri V. Alecsandri, C. Negri, C. Negruzzi, Gh. Sion, C. Stamati și Al. Donici, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, G. Crețeanu și D. Dăscălescu, R. Ionescu, N. Istrati, A. I. Odobescu. Acesta din urmă publică două poezii și studiul *Despre satira latină*. Alecu Russo tipărește aici *Cugetările* și *Amintirile*, iar lui Alecsandri îi apar *Călătorie în Africa* și *24 de ceasuri la Balta-Albă*. Încredințat că realizarea unității și a independenței Principatelor putea fi obținută numai cu ajutorul marilor puteri, V. Alecsandri tipărește *Melodiile românești, Prietenii românilor* și „cîntece poporale a românilor" din Moldova, Transilvania, Muntenia și Banat, scrieri prin intermediul cărora caută să demonstreze că țările române meritau încrederea și sprijinul Apusului. În revista condusă de V. Alecsandri apar, de asemenea, *Cîntarea României* și unele încercări de roman național : *Serile de toamnă la țară* de Al. Cantacuzino, *Logofătul Baptiste Veleli* de V. Alexandrescu (V. A. Urechia) și *Manoil* al lui D. Bolintineanu. Dovedind prețuire pentru înaintași, revista publică cinci poezii de C. Conachi și scrisoarea acestuia către mitropolitul Veniamin Costache, fragmentul *Răzvan-vodă* din *Românii supt Mihai Voievod Viteazul* de N. Bălcescu și un fragment din „tragodia" lui Al. Beldiman. Critica socială este și ea prezentă în paginile revistei prin fabulele tipărite de Gr. Alexandrescu (*Răzbunarea șoarecilor, Ogarul și iepurele*) și Al. Donici (*Nada și chiticul, Știuca și motanul*) : prin articolul despre mitropolitul Iacob Stamati, scris de M. Kogălniceanu, sau prin studiul social-istoric al acestuia, *Sclăvie, vecinătate și boieresc*, ca și prin multe din paginile lui V. Alecsandri (*Un salon din Iași*), C. Negruzzi (*Ochire retrospectivă* și *Istoria unei plăcinte*). **R. l.** duce de asemenea lupta contra exagerărilor latiniste prin lucrările publicate de Al. Russo (*Cugetări*), D. Ralet (*Limba noastră*), C. Negruzzi (*Slavonisme*) și Al. Papadopol-Calimah (*Limba românească*). Publicația marchează una din etapele cele mai de seamă ale opoziției pe care scriitorii moldoveni și munteni o fac latinismului și italienismului. Apar traduceri din Homer (Z. C. — probabil Zaharia Columb) și Pope (C. Conachi). În sfîrșit, revista acordă importanță și unor lucrări de popularizare și de răspîndire a cunoștințelor științifice, scrise de M. Vitlemescu, N. Suțu, Gh. Apostoleanu, Gr. Cobălcescu. Acesta din urmă, în studiul

Istorie naturală (Introducere), leagă problemele științifice cu cele sociale. Suprimată după 47 de numere, revista nu are răgazul să strîngă în jurul ei decît un număr mic de tineri scriitori, majoritatea colaboratorilor fiind alcătuită din scriitori consacrați. Prin bogăția și valoarea beletristicii publicate, **R. l.** a contribuit la dezvoltarea gustului, a acordat literaturii o însemnătate socială deosebită. Strîns legată de forțele înaintate ale societății, publicația a exercitat o influență activă asupra vieții culturale din Principate, exemplul ei fiind urmat de periodicele literare care au apărut după această dată.

— 1. *Prospectul*, Iași, 1852, reed. în PLR, I, *150—151* ; 2. *Înștiințare*, RL, I, 1855, 1, reed. în PLR, I, *151—152* ; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 613* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *171—187, 205—207* ; 5. N. Cartojan, *O revistă literară în 1851 („România literară")*, DD, I, 1913, 3 ; 6. I. Minea, *Lupta pentru „România literară"*, CL, LI, 1919, 4—5 ; 7. Iorga, *Ist. presei, 103—104* ; 8. Nestor Camariano, *Primul număr al „României literare" din 1852 a lui Vasile Alecsandri*, RFR, VII, 1940, 10 ; 9. Călinescu, *Ist. lit., 287* ; 10. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 72—73* ; 11. Murărașu, *Ist. lit., 184, 200* ; 12. Despina Ursu, *Probleme de limbă în revista „România literară" din 1855*, LR, IV, 1955, 1 ; 13. Al. Teodorescu, *Preocupări de folclor la scriitorii moldoveni, de la „Dacia literară" la „România literară"*, ALIL, t. VI, 1955, 1—2 ; 14. I. Lăzărescu, *Științele naturii la „România literară" (1855)*, ALIL, t. VIII, 1957, 1 ; 15. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 16. *„România literară". Iași, 1855. Indice bibliografic adnotat*, B.C.U.C., 1965 ; 17. *Ist. lit.*, II, *416—417* ; 18. Șerban Cioculescu, *„România literară" în trecut*, RL, I 1968, 1; 19. C. Turcu, *Un fragment din numărul unic al revistei „România literară" de la 1852*, ALIL, t. XX, 1969 ; 20. Ion Rîmbu, *„România literară" în decursul vremii*, RL, III, 1970, 1 ; 21. Emil I. Manu, *Alecsandri, fondator al „României literare"*, RL, IV, 1971, 29 ; 22. *Publ. per.*, II, *855*.

I. L.

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă apărută la Iași, săptămînal, între 21 august și 20 noiembrie 1877. Em. Negrutz, editor și redactor de gazete satirice antijunimiste, scoate acest periodic, din care au ieșit 14 numere. Pentru ultimele două figura ca redactor un B. Ionașco. De tot modestă, materia literară inserată este compusă dintr-o proză ușoară, de amuzament, din versuri satirice referitoare la viața politică și administrativă locală și dintr-un foileton tradus din limba franceză.

— 1. Hodoș — Sadi-Ionescu, *Publ. per., 613*; 2. Ion Rîmbu, *„România literară" în decursul vremii*, RL, III, 1970, 1.

R. Z.

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă literară lunară apărută la București, din 1883 pînă în septembrie 1889. În numărul 1, din 1888, se spune că revista a fost fondată în 1881 de Ed. M. Adamski, cu titlul „Foaia literară", schimbat, în 1883, în „România literară". „Foaia României" (1882—1884), cu titlul „Foaia României literare" în 1884, publicație scoasă de Ed. Adamski la București, ar constitui începuturile **R. l.**, care în 1885 era la anul al patrulea de apariție. Din februarie 1886, **R. l.** este organul societății cu același nume. Din septembrie 1889, „România literară" încetează să existe ca societate și revistă. **R. l.** este succedată de o nouă publicație, „Generația viitoare". Directorul revistei pînă în 1888 este Ed. Adamski. În 1886, conducerea revistei trece în seama unui comitet de redacție, mereu în schimbare, din care au făcut parte D. Stăncescu, N. D. Georgian, Em. I. Critzman, Dem. Gh. Lupașcu, I. Ștefănescu, C. Crisan, D. Teleor și alții. În februarie 1888 revista lui Dem. Demetrescu „Recreațiuni literare" se contopește cu **R. l.** În același an trece sub conducerea lui Al. Macedonski și B. Florescu, pentru cîteva luni directori ai revistei. Cu numărul 9 din 1888 se revine la formula comitetului de redacție. Președinte de onoare al comitetului este ales V. Alecsandri, alături de profesorul universitar Marin Alexi. Redactori sînt N. D. Georgian, D. Teleor, V. Bilciurescu, Sc. Orăscu, iar secretari de redacție Al. G. Adămescu, Al. Obedenaru și I. I. Livescu. Din mai 1889, directorul părții științifice va fi C. N. Chabudeanu, iar al celei literare, Corneliu Botez. Ed. Adamski este menționat ca fondator și proprietar.

R. l. a rămas o publicație obscură. Producțiile tipărite aici de Em. I. Critzman, N. D. Georgian, C. Catunoff, V. Petrescu, I. Constantinescu, I. I. Livescu n-au valoare literară. La **R. l.** colaborează poeți mărunți ai vremii, ca V. Bilciurescu, Sc. Orăscu, I. Catina, O. Carp. I. Catina publică și o dramă istorică, *Ion Mușat*, iar Ed. Th. Aslan și D. Teleor, mici scenete. Trecînd conducerea revistei lui Al. Macedonski, „unicul și demnul reprezentant al poeziei naționale", **R. l.** urmărea să devină „organul unei mișcări literare", tinzînd chiar la „reînălțarea școlii franceze în poezia noastră". Macedonski publică un articol programatic, *Direcțiune în politică*, în care îl atacă nedrept pe M. Eminescu, spre a dovedi eșecul „școlii germane" în lirica noastră. Apar acum în revistă versurile unor poeți din cercul macedonskian : I. C. Săvescu, Al. Obedenaru, Tr. Demetrescu. De reținut sînt colaborările lui Al. Macedonski cu *Cîntece ale slavului din sud* și cu bucățile în proză *După perdele, Pe drum de poștă, Între cotețe*. După retragerea sa de la conducerea revistei, **R. l.** a proclamat pe Eminescu „fruntașul adevăratei direcțiuni noi". După moartea poetului, sînt publicate poezii omagiale și entuziastul studiu ale lui Corneliu V. Botez, *Poeziile de dragoste ale lui Eminescu. Filozofia lui. Limba, forma și gramatica lui Emimescu.*

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 612* ; 2. Șerban Cioculescu, *„România literară" în trecut*, RL, I, 1968, 1 ; 3. Vl. Streinu, *Reviste literare în spiritul „Literatorului" (pînă la 1900)*, RL, II, 1969, 14 ; 4. *Ist. lit.*, III, *522*.

S. C.

ROMÂNIA LITERARĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ, revistă săptămînală apărută la București de la 26 februarie 1895 pînă la 15 februarie 1896 și de la 1 ianuarie pînă la 15 martie 1897. Condusă de P. Macri, anunțat ca secretar de redacție, publicația grupează numeroși colaboratori cu scopul de a constitui o nouă direcție literară, independentă de influența revistelor la care aderau marii scriitori ai epocii („Literatorul", „Vieața" ș.a.). Încercarea va eșua, ca atîtea altele făcute de P. Macri, activ organizator de reviste și cercuri literare. Printre autorii de publicistică politică și culturală care au scris în paginile revistei se găseau C. Dimitrescu-Iași, semnatarul unei suite de articole dedicate esteticii (*Frumosul muzical, Instinctul frumosului* ș.a.), Cincinat Pavelescu, Ludovic Dauș și doctorul Al. Suțu, care studia psihologia personajelor lui Shakespeare (*Psihologia morbidă*). Lui C. Stamati-Ciurea i se publică mai multe nuvele ; cu proză colaborează și V. Grigorescu-Elvir, A. Bacalbașa, Gh. Bengescu-Dabija, V. A. Urechia. Poeții revistei sînt Cincinat Pavelescu, C. Cantilli, Ludovic Dauș, N. Burlănescu-Alin și C. Bucșan.

R. Z.

ROMÂNIA MUZICALĂ, revistă de artă apărută la București, lunar, între 1 martie 1890 și 15 decembrie 1904. Director și proprietar era profesorul Const. M. Cordoneanu. Pentru partea literară au fost redactori V. Grigorescu-Elvir, Ilie Demetrescu-Ghiocel, N. Țincu și I. I. Roșca. Au mai colaborat Emil I. Critzman (cu articole și cronici dramatice), Th. Aguletti (cu nuvele), Șt. C. Dumitrescu (Stecedum), N. G. Rădulescu-Niger (cu proză și versuri), P. Dulfu,

Gh. Bengescu-Dabija. G. Coșbuc a publicat aici poezia *Cîntec*. Cea mai mare parte a revistei este rezervată muzicii și vieții muzicale românești.

R. Z.

ROMÂNIA VIITOARE, revistă apărută la Paris, într-un număr unic, în noiembrie 1850 (datată însă 20 septembrie 1850), editată de N. Bălcescu și de un comitet de redacție compus din revoluționarii români exilați: C. Bălcescu, D. Brătianu, C. G. Florescu, Șt. Golescu, N. Golescu, Gh. Magheru, V. Mălinescu, A. Paleologu, C. A. Rosetti și I. Voinescu II.

Sosit din Ardeal în 1849, Bălcescu proiectează, la Paris, editarea unei reviste care să regrupeze pe conducătorii revoluției de la 1848 aflați în exil și să organizeze activitatea lor politică în vederea pregătirii acțiunilor viitoare. După un an, reușește să pună sub tipar revista care, avînd ca deviză: „Dreptate, Frăție, Unitate“, se deschidea cu o proclamație către poporul român, semnată de întregul comitet de redacție, dar scrisă, de asemenea, numai de Bălcescu (3). Sînt expuse, pe un ton înflăcărat, idealurile revoluționarilor: credință și devotament față de poporul român, dorința de a apăra drepturile poporului împotriva reacțiunii și a puterilor străine, încrederea în viitorul României, „una, mare și nedespărțită“. Este exprimată speranța în triumful democrației printr-o revoluție a tuturor popoarelor, în cadrul căreia românii vor trebui să se afle în avangardă. Revista publică studiul lui N. Bălcescu *Mersul revoluției în istoria românilor*, fundamental pentru înțelegerea ideologiei revoluționare pașoptiste, precum și alte studii politice legate de activitatea și programul exilaților (V. Mălinescu, *Flamura românilor*, C. Bălcescu, *Cheltuielile revoluției și ale reacției în Țeara Românească*, I. Voinescu II, *Noul cabinet Arghiropulo-Mano-Vilara*, C. A. Rosetti, *Epistolă Domnului Știrbei*, D. Brătianu, *Cronică politică*).

În **R. v.** a apărut pentru prima dată poemul în proză ***Cîntarea României***, cu o *Precuvîntare* a lui N. Bălcescu care, în spiritul mistificărilor romantice, atribuie opera unui călugăr necunoscut. Revista mai cuprinde trei poezii aparținînd lui V. Alecsandri (*Cîntec haiducesc*), D. Bolintineanu (*La o paseră trecătoare*) — ambele semnate cu inițiale — și lui G. Crețeanu (*Pompierii români*). **R. v.** nu a mai apărut în continuare din lipsă de fonduri și din cauza agravării bolii lui Bălcescu.

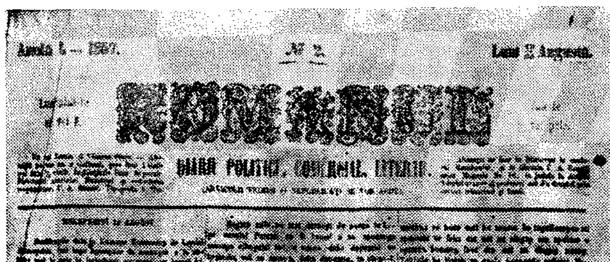
— 1. *Poporului român*, RV, I, 1850, 1, reed. în Hodoș — Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *620—622*, PLR, I, *139—141*; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III *63—64*; 3. G. Zane, *Note și materiale* la N. Bălcescu, *Opere*, I, partea II, București, F.R.L.A., 1940, *248—252*.

L. V.

ROMÂNIA VIITOARE, gazetă politică apărută la Brăila din martie 1888 pînă la 23 mai 1890. Redactată de socialistul Th. C. Mănescu, publicația obține colaborarea unor tineri militanți, printre care I. Catina, Zamfir Filloti, P. Mușoiu și G. Ibrăileanu (Cezar Vraja). Dealtfel, singurul număr păstrat în colecția Bibliotecii Centrale Universitare „M. Eminescu“ din Iași este adresat „D-lui G. T. Ibrăileanu, Bîrlad“. La acest număr Ibrăileanu colaborează cu articolul *Socialiștii*, în care analizează, cu o terminologie junimistă („spoială“, „imitație“, „forme fără fond“), aspecte negative ale culturii românești.

R. Z.

ROMANUL, gazetă politică și literară care apare la București (bisăptămînal, apoi din 15 decembrie 1859 zilnic) între 9 august 1857 și 9 iulie 1864, între 25 martie și 25 aprilie 1865 și de la 13 februarie 1866 pînă în aprilie 1905. În anul 1899 se editează un număr pe săptămînă, în 1902, două pe lună, în 1903, din nou unul pe săptămînă. Cel ce a înființat ziarul și i-a dat orientarea politică și literară a fost C. A. Rosetti, care îl și conduce, efectiv, între 1857 și 1885, anul morții sale. În trei perioade (1857 — 28 mai 1860, 15 iulie 1860 — 1863 și 1884 — 1885), Rosetti figurează pe frontispiciul gazetei ca director, succedat din 1885 de fiul său Vintilă C. A. Rosetti (director pînă în 1890 și, apoi, din 1892 pînă în 1901). În scurtul răstimp dintre mai — iulie 1860, Rosetti, fiind ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, este înlocuit la direcție prin C. D. Aricescu, de fapt doar administrator, ca și pînă atunci. O altă perioadă de interimat este aceea dintre 1890 și 1892, cînd **R.** va fi condus de un comitet redacțional din care fac parte, printre alții, alături de Vintilă Rosetti și Take Ionescu, G. I. Ionnescu-Gion și Gr. G. Tocilescu. De la întemeiere și pînă prin 1870, greutățile muncii de redacție cad pe umerii lui E. Carada, anunțat în cîteva rînduri ca redactor. I se alătură, mai tîrziu, Emil Costinescu, răspunzător de gazetă în perioadele de timp cînd Rosetti lipsea din țară, el avînd dreptul, de care uzase și Carada, de a scrie editoriale, de a angaja polemici, într-un cuvînt, de a alcătui și conduce ziarul. Cum Rosetti avea vocația opoziției, **R.** se va afla, mai întotdeauna, în luptă cu guvernele, ceea ce îi va aduce frecvente suspendări. În 1864, gazeta fiind interzisă, Rosetti o înlocuiește printr-un alt periodic, „Libertatea“, iar un an mai tîrziu, pentru a evita din nou suspendarea, prin „Conștiința națională“. Cu începere din anul 1860, autoritățile din Transilvania au oprit difuzarea gazetei, sancțiune aplicată din nou în anii 1873—1876 și 1894. Și în aceste situații se recurge la subterfugii, și **R.** va pătrunde în Austro-Ungaria sub denumirile „Unul pentru altul“ sau „Pruncul“. De la apariție, titlul este imprimat cu caractere latine, în timp ce articolele se culeg în alfabetul de tranziție. Din 1861, o parte din text se tipărește cu litere latine, cum se va face, doi ani mai tîrziu, cu întregul ziar. Pentru întîia dată, în 1864 se editează un supliment duminical („Românul de duminică“), cu scopul de a se concentra materialul publicistic referitor la cultură și la literatură. Sub același titlu, va mai apare un număr de duminică și în 1897. Din cînd în cînd, de-a lungul anilor, tot duminica, ziarul e consacrat în întregime literaturii. După 1890, în două rînduri (1891, 1893), se editează o publicație de beletristică, „Românul literar“, sub direcția lui Vintilă C. A. Rosetti.

În articolul de fond, care avea caracterul unui program, scris de C. A. Rosetti pentru primul număr din august 1857, **R.** este definit drept continuatorul gazetei unioniste de nuanță liberală „Concordia", a lui C. A. Crețulescu. Este, de fapt, o declarație tactică, impusă de necesitățile momentului, deoarece noul ziar adoptă de la început, sub toate aspectele, o ținută inovatoare în raport cu celelalte gazete ale epocii. Ambiția lui Rosetti, sprijinit de I. C. Brătianu, de E. Carada și de E. Winterhalder, era aceea de a edita un ziar nou și sub aspect tipografic, lucru destul de greu în condițiile de atunci, dar nou mai ales în ceea ce privește maniera publicistică și structura paginilor. O izbîndă completă nu a fost posibilă; totuși, prin apariția gazetei, presa românească a primit, fără îndoială, un îndemn către modernizare și către o diversificare a mijloacelor. În ceea ce privește atitudinea politică, **R.** continuă, în linii generale, „Pruncul român", gazetă scoasă de Rosetti și Winterhalder în vîltoarea evenimentelor de la 1848. Trecuseră nouă ani de la revoluție, ardoarea căuzașului era acum astîmpărată de experiență, de dezamăgiri și de învățămintele exilului. Și condițiile sociale, dealtfel, se modificaseră mult. Steagul sub care, pentru moment, se concentrau elementele înaintate, era acela al Unirii. De la început, **R.** a fost una din principalele gazete unioniste, alături de „Steaua Dunării". După 24 ianuarie 1859, periodicul lui Rosetti se face însă purtătorul de cuvînt al opoziției liberale împotriva reformelor preconizate de Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu. În raport cu noile stări de lucruri, de după 11 februarie 1866, atitudinea ziarului devine oscilantă, uneori violent antidinastică, alteori temperată. La **R.** au colaborat, cel mai adesea sub pseudonim, mulți transilvăneni (G. Barițiu, în 1868, Visarion Roman ș.a.).

Spre 1880, declinul este evident. **R.**, depășit ca ideologie, păstrînd un aspect și o organizare acum învechite, agonizează. Încercările făcute la sfîrșitul secolului al XIX-lea pentru revitalizare nu dau rezultate, gazeta aparținînd unei perioade revolute.

În perioada de avînt național care a premers Unirii, C. A. Rosetti a încercat, folosind paginile ziarului, să impună nu numai o direcție politică, ci și una culturală. În acest scop, el scrie articole de critică literară și dramatică, își republică studiul despre *Doine și lăcrimioare* de V. Alecsandri, încearcă să atragă colaboratori de prestigiu — D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, Gh. Sion. Apelează, apoi, la prietenii de la Paris (Taxile Delord), pentru a colabora cu articole despre *Situația literaturii franceze*, pe care le traduce singur, scrie note de informație și bibliografice despre literaturile străine. Interesul său pentru literatură scade însă pe măsură ce politica îl acaparează și, cu vremea, rubricile literare se restrîng, pentru a se rezuma, în special după 1866, la un foileton obișnuit, în care se publică traducerea unui roman francez. În **R.** s-au tipărit traduceri din George Sand, Jules Verne, Balzac, Al. Dumas, Al. Dumas-fiul, A. Karr, A. Daudet, E. Zola, A. France, Ed. About, E. Souvestre, A. Achard. Multe din aceste tălmăciri, după 1877, sînt făcute de Fr. Damé, care a fost un timp redactor al ziarului, iar în primii ani de Gr. Serrurie, D. G. Negulici. Se mai traduce din Leopardi, Dickens, Turgheniev (prin intermediul limbii franceze), E. T. A. Hoffmann și Chr. Wieland. Printre scriitorii români care au colaborat la **R.** se numără Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, A. I. Odobescu, B. P. Hasdeu, N. T. Orășanu, C. D. Aricescu, I. C. Fundescu (multă vreme secretar de redacție), Gh. Sion, Al. Pelimon, Radu Ionescu, Gr. H. Grandea, E. Winterhalder (cu pseudonimul Iernescu), Maria Rosetti, Maria Flechtenmacher, Constanța Dunca-Schiau. După 1885, au mai scris Al. Macedonski, G. Dem. Teodorescu, Vintilă C. A. Rosetti, Fr. Damé, G. I. Ionnescu-Gion ș.a. Alături de Rosetti, au făcut critică literară și dramatică E. Winterhalder, C. Caragiali, E. Carada, E. Costinescu, Pantazi Ghica, Al. Lăzărescu-Laerțiu, A. Densușianu, G. Dem. Teodorescu, N. D. Xenopol, Șt. Vellescu, iar G. I. Ionnescu-Gion a publicat aproximativ 300 de cronici și recenzii. Cu articole dedicate altor culturi au colaborat și Ulysse de Marsillac, Ange Pechméja, Taxile Delord, Ph. Chasles, ca și G. Dem. Teodorescu sau A. Densușianu. Paginile gazetei au adăpostit și multe texte cu caracter polemic îndreptate contra Junimii sau a lui T. Maiorescu, scrise de P. Ghica, de B. P. Hasdeu și de Bonifaciu Florescu. Cei mai însemnați colaboratori ai părții politice au fost, alături de redactorii ziarului, I. C. Brătianu, I. Ghica, C. Bolliac, I. G. Valentineanu, Radu Ionescu. Dar nu prezența acestora a creat atmosfera specifică a ziarului, ci prodigioasa activitate publicistică a lui Rosetti. Stilul său, pastișat și de cei mai apropiați colaboratori — Winterhalder, Carada și Costinescu — își are sursa în oratoria revoluționară pașoptistă, amintind și de înflăcărarea romantică a publicisticii franceze de la 1848. Frazele se desfășoară larg, încărcate de patos. Argumentele se succed torențial, repetițiile abundă, trimiterile istorice prisosesc și se sprijină pe date memorabile. Efectul imediat e impresionant. Cu trecerea vremii, însă, se simte în această publicistică o desprindere de actualitate. Rosetti, ca om politic, rămăsese prizonierul unei epoci, fapt oglindit cu claritate și de ziarul său.

— 1. *Banchetul oferit lui C. A. Rosetti cu ocaziunea aniversării a XXV-a a fondării „Românului" la 27 septembrie 1881*, București, Tip. Göbl, 1881; 2. Ionnescu-Gion, *Portrete*, *224*, *228*; 3. Chendi, *Fragmente*, *9—10*; 4. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *624—637*; 5. Iorga *Ist. lit. XIX*, III, *254—255*, *283*; 6. Iorga, *Ist. presei*, *111—114*, *117—120*, *133—134*, *143*; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, *161*; 8. Antip, *Contribuții*, *34*, *39*; 9. Marino, *Macedonski*, *286*; 10. Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, București, E.A. 1966, *8*; 11. Vasile Netea, *C. A. Rosetti*, București, E. Ș., 1970, *passim*; 12. Marin Bucur, *C. A. Rosetti*, București, Minerva, 1970, *passim*; 13. *George Barit și contemporanii săi*, II, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, G. Neamțu, Gr. Ploeșteanu și M. Popa, București, Minerva, 1975, *161—168*.

R. Z.

ROMÂNUL DE DUMINICĂ, supliment al ziarului „Românul", apărut la București, săptămînal, între 1 martie și 5 iulie 1864. Într-un amplu articol-program, C. A. Rosetti susține necesitatea realizării unității politice, morale și spirituale a românilor. Instrumentele trebuitoare ar fi presa periodică, precum și cărți scrise special în scopul ridicării nivelului cultural al maselor. În acest mod, distanța care desparte straturile sociale s-ar micșora sau ar dispare. Noul periodic era editat în vederea inițierii acestui proces de culturalizare și urma să publice articole explicative, pe înțelesul tuturor, referitoare la viața politică și socială, precum și „varietăți științifice și distractive". Colaboratorii lui Rosetti au fost Maria Rosetti, Mircea C. A. Rosetti, E. Winterhalder, S. A. Mihălescu și G. Vîrnav. Literatura publicată se compune din traduceri și adaptări. După ce „Românul" a fost suspendat, Rosetti își continuă campania împotriva loviturii de stat de la 2 mai 1864 în paginile suplimentului duminical. Consecința a fost suprimarea gazetei.

— 1. C. A. Rosetti, *Programa*, RMD, I, 1864, 1; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *638*; 3. Marin Bucur, *C. A. Rosetti*, București, Minerva, 1970, *204—207*.

R. Z.

ROMÂNUL LITERAR, supliment al ziarului „Românul", apărut săptămînal la București, între 14 ianuarie — 5 august 1891 și 7 februarie — 20 iulie 1893. Un „club" literar, condus de Vintilă C. A. Rosetti, reunea, în anii 1890—1891, pe colaboratorii oficiosului liberal. Cu scopul de a face publică activitatea cercului s-a editat **R. l.**, prin transformarea numărului din fiecare duminică al „Românului" într-o publicație de beletristică. Paginile consacrate politicii sînt înlocuite cu o succintă rubrică de știri și un rezumat al evenimentelor din săptămîna precedentă. Alături de foiletonul cotidian din „Românul", care continuă în **R. l.**, se publică și cronici literare, dramatice, poezii, schițe și nuvele; viața culturală din București, din provincie și din Transilvania este ilustrată printr-o pagină de recenzii, note bibliografice, știri și „ecouri". Pentru a atrage cît mai mulți cititori se recurge la publicarea de „varietăți", denumire sub care se înglobează povestiri educative sau umoristice, articole medicale, despre modă etc. Poezii publică Tr. Demetrescu, asiduu colaborator la prima serie, Gheorghe din Moldova, D. Teleor, Artur Stavri, I. S. Nenițescu, tînărul socialist C. Z. Buzdugan, Corneliu Budu (Badea Pletea), N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Radu D. Rosetti, Al. Obedenaru, I. Dragomirescu-Ranu, Ilie Ighel-Deleanu, Dem. Moldoveanu, precum și Lucreția Suciu-Rudow, Elena Niculiță-Voronca, Smaranda Andronescu-Gârbea (Smara). G. Coșbuc a colaborat, în cîteva rînduri, cu versuri *(Triolete, Mi-a zis mama, Filozofia șchiopului* și o *Anacreontică).* Unele schițe, atractive, cu un lirism bine dozat, aparțin lui P. Mușoiu, iar altele, de observație socială. lui I. A. Bassarabescu. O proză avînd punctul de plecare în faptul divers scriu N. G. Rădulescu-Niger și N. Țincu, ambii interesanți uneori datorită unei prospețimi pe care literatura lor de mai tîrziu nu o mai păstrează. Autori de nuvele, schițe și însemnări de călătorie sînt și V. D. Păun, Ilie Ighel-Deleanu, Lazăr Spiridon Bădescu (De la Căscioare), Gr. D. Pencioiu, Elena Niculiță-Voronca și I. Păun-Pincio. Se republică destul de mult din scrierile lui C. A. Rosetti, din I. Ghica și V. A. Urechia. În fiecare număr apar traduceri din scriitori ca Horațiu, Lenau, Goethe, Heine, Ossian, Byron, Poe, Longfellow, Leopardi, Montesquieu, Hugo, Maupassant, O. Mirbeau, H. Lavedan, Elena Văcărescu, A. L. Kielland, Petőfi, Tolstoi. Cele mai multe tălmăciri, mai ales din limba franceză, sînt făcute de Gr. D. Pencioiu; din engleză traduce Dem. Moldoveanu, iar L. Leist din limba rusă. Vintilă Rosetti studiază aportul lui C. A. Rosetti la dezvoltarea literaturii originale și publică documente referitoare la Asociația literară din 1845. În *Note din carnet,* H. Streitman discută starea literaturii române la 1890, încercînd o definire nouă, după aceea a lui N. Petrașcu, a personalității lui Eminescu. Iuliu Tuducescu recenzează *Balade și idile* de G. Coșbuc și face o amplă prezentare a vieții și operei lui A. Tennyson. Deși este publicația unui cerc literar, **R. l.** nu a avut un caracter închis, ci a tipărit scriitori de orientări diferite, precum și traduceri din alte literaturi.

R. Z.

RONETTI-ROMAN (1847, Jezierzany — 7.I.1908, Iași), scriitor. Incerte sau contradictorii sînt, despre viața lui **R.-R.** (pe adevăratul nume Aron Blumenfeld) o serie de date. Și-a pierdut de timpuriu părinții, evrei săraci din orășelul Jezierzany din Galiția, fiind crescut, așa cum sugerează și poema *Radu,* de o bunică. Adolescent, s-ar fi stabilit, prin 1868, la Hîrlău. Deși foarte tînăr, avea o bună cultură, ebraică. Cu un profesor particular învață germana. Ar fi fost învățător la Sadagura, apoi contabil la Bacău, pregătindu-se să-și dea bacalaureatul la Suceava ⟨37⟩. Sigur este că în toamna lui 1869 a plecat la Berlin. Cu bacalaureatul luat, după ce se înscrie la Facultatea de medicină, **R.-R.** se simte mai atras de filologie. Frecventează chiar o „Akademie für Philologie". Urma totodată, ca audient, filozofia. Cîțiva ani, studiază în mai multe orașe din Germania, dar nu termină nici o facultate. În schimb, călătorește prin Franța și Italia. În această perioadă își preschimbă numele, împrumutat, de Moise Roman în Ronetti-Roman. La înapoierea în țară, se angajează ca pedagog și profesor de limba germană la Institutul lui V. A. Urechia. În urma unor conflicte, demisionează, răzbunîndu-se apoi printr-un pamflet corosiv *(Domnul Kanitferstan)* și prin alte aluzii satirice, strecurate și în poema *Radu.* Cam în această vreme, în salonul lui T. Maiorescu sau la Junimea, **R.-R.** îl cunoaște pe I. L. Caragiale, bucurîndu-se de prețuirea marelui scriitor care, mai tîrziu, avea să plănuiască întocmirea unei culegeri a scrierilor prietenului său, în ediție postumă. În 1878, an în care **R.-R.** colabora la „Timpul", M. Kogălniceanu îl cheamă în Ministerul de Externe, ca translator de limbă germană. Peste cîțiva ani, căsătorit cu fiica unui arendaș, **R.-R.** începe să ducă o viață mai retrasă, de moșier. Răscoala din 1907, însă, îl înspăimîntă și îl zdruncină. Într-un articol scris acum *(După răscoale),* dar apărut postum, el încearcă să explice motivele mișcării nu prin starea grea a țărănimii, ci prin unele subtilități de conjunctură economică. Scriitorul s-a refugiat la Iași unde, nu peste multă vreme, moare în urma unui atac de cord.

Între anii 1868 și 1872, semnînd Moise Roman (sau Romano), **R.-R.** publicase în „Hamagid" și în alte publicații străine articole în chestiuni de literatură ebraică. O altă semnătură-anagramă a scriitorului este R. Moran. A colaborat la „Adevărul", „Almanahul Dacia", „Calendarul Răsăritul", „Convorbiri literare", „Curentul nou", „Egalitatea", „Mîntuirea", „Opinia" (Iași), „Reforma", „Revista literară și științifică" (1876) — unde debutează cu o poezie —, „România liberă", „Timpul". Un articol îi apare și în revista omagială „Catulle Mendès" (Iași, 1904). Ca publicist, el adoptă, în studiile sale sociale și economice, o atitudine conservatoare.

În literatură, în românește, **R.-R.** se afirmă cu satira *Domnul Kanitferstan, extras din jurnalul unui*

trîndav (1877). Tonul nu este violent, dar ironia acidă, vicleană sau fățișă, e strecurată în doze din ce în ce mai intense, astfel încît execuția, mai mult insidioasă, e fără apel. Victima este V. A. Urechia, înfățișat drept un plagiator, un farsor, om cu o viață morală mai mult decît dubioasă, un impostor de anvergură. Mai ales în tinerețe, **R.-R.** nu-și poate stăpîni pornirile vindicative. Scurte poeme *(Telegraful, Rusia)* îi apar și în „Reforma" lui I. G. Valentineanu. În *1878*, el publică *Radu*, poemă de inspirație byroniană, o spovedanie cînd nostalgică și lamentuoasă, cînd crispată și exasperată, retorică adesea, dominată de tonuri decepționiste. Eroul, prigonit pentru atașamentul său la cauza libertății, e nevoit să-și părăsească patria, rătăcind pe meleaguri străine. Îl mai înseninează imaginea copilăriei, cînd, ca o prevestire, auzise întîia dată ciudatul basm al „fetei fără corp" (basm versificat de **R.-R.**, ca și de Eminescu). Sortit să alerge după năluciri, fără ca aspirațiile să i se poată vreodată împlini, dezamăgit în dragoste, în prietenie, proscrisul Radu, ros de o suferință fără leac, încercat de voluptatea durerii sau bîntuit de negre melancolii, își caută un refugiu în mijlocul naturii. Iluziile spulberate rînd pe rînd au făcut din el un sceptic, cu sufletul înveninat de ură. Episodul unei iubiri romantice e curmat brutal, prin moartea fetei. Singur și nemîngîiat, eroul, care dorise țării lui o grabnică mîntuire de „obedele străine", se consacră luptei pentru libertate. În final, el moare și la mormîntul lui groparii fac reflecții livrești, despre zădărnicia celor omenești. Autorul și-a închinat scrierea, cu un sunet autobiografic, celor „ce după idealuri zadarnic au umblat". Momentele de reverie sau de meditație alternează cu sarcasme la adresa corupției morale, a decăderii, care fac de plîns o țară odinioară mîndră. Poema, ocolită de lirism, e adesea nebuloasă, incoerentă, dezavantajată și de o exprimare impură, cu multe improprietăți. Limba va rămîne multă vreme la **R.-R.** un punct nevralgic. Într-un alt poem, *Ivan*, eroul e un amoral, seducător frenetic și fără nici un scrupul, bătîndu-și joc nu numai de obișnuitele convenții, dar și de lucrurile sfinte, dedîndu-se plăcerilor, cu voluptăți perverse. Unele versuri conțin reflecții despre „comedia omenirii" care, în vreme de război, apare încă mai absurdă. Poemul e și o satiră a regimului țarist. În alte poeme *(Muza tragediei, Răzbunare)*, maniera este teatrală, declamatorie — e mai mult retorică decît simțire adevărată. Ura e simțămîntul ce se descătușează, o ură dusă pînă dincolo de mormînt, precum și o dorință neînduplecată de răzbunare. Mai izbutită la **R.-R.** se dovedește satira, scriitorul fiind un observator malițios și inteligent. În *Satira jocului* el realizează o galerie de tipuri (cămătarul, senatorul pehlivan, „un poețel simbolic", „o văduvă trezită", un gazetar vîndut, un cartofor ș.a.m.d.), care îi prilejuiesc ironii crude pe seama acestei „lumi nalte", cu „spoiala ei de moravuri". Un crîmpei de povestire *(Duhul urgiei)* lasă să se întrevadă oarecare resurse narative. Broșura *Două măsuri* este o luare de poziție a autorului într-o chestiune, situația evreilor în România, care îl obseda. În această pledoarie, pătimașă, tendențioasă, poate interesa sub aspect literar acea „icoană limpede a ovreiului vechi", zugrăvită cu o anume forță evocatoare. În polemica lui, **R.-R.** susține că în literatură, și nu doar în cea română, nu a fost încă înfățișat un chip de evreu adevărat, ci numai „ovreiul" grotesc sau, eventual, hapsîn. În *Manasse* el avea să încerce o reabilitare.

Piesa *Manasse* (1900), care a incitat mult spiritele, declanșînd fie reacții de contestare violentă, fie elogii exagerate, polemicile ieșind adesea în afara tărîmului literaturii, este o operă de maturitate. Tema ar fi aceea a dragostei care triumfă asupra oricăror opreliști — în acest caz, prejudecățile de rasă. Manasse Cohen e un bătrîn venerabil, învățat și evlavios, tip de evreu habotnic, devotat cu fanatism idealului său religios. Față de orice încălcare a vechilor rituri, a tradiției, el se arată intolerant, cu reacții vehemente, de o fervoare aproape sălbatică. Orice amestec între creștini și evrei, pe care îi socotește inexorabil separați prin ură milenară, i se pare o nelegiuire și o zădărnicie, căci fiecare rasă trebuie să-și urmeze destinul. Fiul său, Nisim Cohanovici (nu Cohen), ilustrează o generație intermediară, care respectă tradiția mai mult de formă, aspirînd de fapt către o asimilare, mai ales dacă aceasta poate aduce un „folos". Idealismului bătrînului Manasse i se opune mercantilismul acestui soi de ariviști, reprezentat și de afaceristul Emil Horn, cupid și fudul, un individ josnic, ales ca soț pentru fiica lui Nisim, Lelia. Fata, la fel ca fratele ei, Lazăr, tînăr socialist, face parte din cea de-a treia generație, emancipată de constrîngeri religioase, de rasă. Iubirea Leliei pentru Matei Frunză provoacă o mare tulburare tuturor, dar mai ales lui Manasse, neclintit în crezul său că imboldul inimii e amăgitor și numai supunerea în fața „datoriei" este calea de urmat. Dacă el se arată neîncrezător față de „simțire", tinerii vor să unească, într-o aceeași trăire, simțirea cu înțelepciunea. Cele două „lumi", cărora le aparțin Lelia și, pe de altă parte, Matei, par despărțite ca de un străvechi blestem. Și totuși, credința curată a tinerilor îndrăgostiți în forța iubirii, disprețuitoare de îngrădiri și convenții, biruie pînă la urmă. Manasse moare, nesuportînd lovitura, iar sfîrșitul lui înseamnă și falimentul unei mentalități rigide, înțepenită în dogme. Deși mai discretă ca prezență pînă aproape de final, figura lui Manasse e, în felul ei, impunătoare, scriitorul încercînd să-i sugereze măreția printr-un patos ca al vechilor profeți, ca și prin imaginea hiperbolizată. Un personaj pitoresc, guraliv și impertinent, cam fricos și bețiv, uneori bufon, alteori cinic, însă minte ascuțită, manevrînd abil pilde și vorbe cu două înțelesuri, glumind întruna, cînd cu haz amar, cînd mai ieftin, este Zelig Șor, misitul, comentator pătrunzător al dramei care se petrece în casa Cohanovici. Oricît scriitorul s-ar fi dezis de vreo intenție anume, teza există, nu întru totul absorbită în substanța dramei. Piesa se susține printr-o atentă observație realistă și prin construcția fermă a unor caractere. Atras de forța scrierii lui **R.-R.**, Caragiale imaginase un alt final. Cu o istorie agitată, *Manasse* e opera unui dramaturg profund, stăpîn pe mijloacele artei sale, dar care nu s-a desfășurat într-un registru care să intereseze mai larg literatura noastră dramatică.

— *Domnul Kanitferstan, extras din jurnalul unui trîndav*, în Lazăr Șăineanu, *O carieră filologică (1885—1900)*, București, Storck, 1901, *70—76* ; *Radu*, București Szöllösy, 1878 ; ed. 2, București, Tip. Profesională, 1914 ; *Răzbunare*, CL XXV, 1892, 11—12 ; *Două măsuri*, București, Tip. Adevărul, 1898 ; ed. 2, București, Tip. Profesională, [1914] ; *Manasse*, București, Steinberg, 1900 ; *Muza tragediei*, FLR, II, 1912, 10 ; *Ivan* (Cîntul I), FLR, II, 1913, 15 ; *Satira jocului*, FLR, II, 1913, 45 ; *Duhul urgiei*, FLR, III, 1914, 30.

— 1. P. P. Carp, *O nouă poemă și un nou poet*, CL, XII, *1878, 3* ; 2. I. Slavici *„Radu". Poemă de Ronetti Roman*, TM, III, 1878, 92—96 ; 3. B. Florescu, *„Radu"*, RLB, II, 1878, 242, 247, 249, 250 ; 4. Pompiliu Eliade, *Causeries littéraires*, I, București, L'Indépendance roumaine, 1903, *131—183* ; 5. Sanielevici, *Încercări, 37—55* ; 6. Il. Chendi, *Despre „Manasse"*, VN, XXI, 1904, 5779 ; 7. Mihail Dragomirescu, *Dramaturgie română*, București, Tip. Gutenberg,

1905, *345—350* ; 8. G. Bogdan-Duică, *„Manasse" de Ronetti Roman*, CL, XXXIX, 1905, 4 ; 10. Mihail Dragomirescu, *„Manasse"*, E, XI, 1905, 44, 51, 58, 65, 72, 79, 93 ; 11. Mihail Dragomirescu, *Manasse și naționalismul*, E, XI, 1905, 100, 111, 118, 125, 132, 138, 152, 159, 166 ; 12. I. Petrovici, *Cu privire la „Manasse"*, E, XI, 1905, 101 ; 13. [G. Panu], *„Manasse"*, SPA, IV, 1905, 96 ; 14. Emil D. Fagure, *„Manasse"*, ADV, XVIII, 1905, 5569 ; 15. Ion Scurtu, *„Manasse"*, S, IV, 1905, 12, 13 ; 16. N. Iorga, *Cu privire la drama „Manasse" (= Manase) a d-lui Ronetti-Roman*, S, IV, 1905, 18; 17. Al. Rubin, *Ronetti Roman*, CL, XLII, 1908, 1 ; 18. *Ronetti-Roman. Viața și opera lui*, RIS, I, 1908, 4 ; 19. D. Zamfirescu, *„Manasse"*, R, IV, 1909, *889—892* ; 20. Mihail Dragomirescu, *In chestia „Manasse"*, FLR, III, 1913, 4 ; 21. P. Locusteanu, *„Manasse"*, FLR, III, 1913, 4 ; 22. D. Tomescu, *„Manasse" și furia estetismului*, R, VIII, 1913, 19 ; 23. Properțiu, *Chestia Manasse*, Iași, Tip. Goldner, 1914 ; 24. M. Simionescu-Râmniceanu, *Cîteva observații asupra piesei „Manasse"*, FLR, III, 1914, 22 ; 25. Emil I. Critzman, *Ronetti Roman. Amintiri — Opera lui*, București, Steinberg, 1915 ; 26. B. Brănișteanu, *Ronetti Roman despre „Manasse"*, ALA, I, 1921, 4 ; 27. Sadoveanu, *Opere*, VI, *272—278* ; 28. I. Duscian, *O scrisoare inedită a lui Caragiale. Caragiale și Ronetti Roman*, ALA, II, 1921, 6 ; 29. Chendi, *Impresii*, *177—178* ; 30. Carol Drimer, *Studii critice*, I, Iași, Viața românească, 1923, *130—141* ; 31. Mircea Rădulescu, *Portrete și amintiri*, București, Socec, 1924, *43—46* ; 32. Mihail Dragomirescu, *De la misticism la raționalism*, București, Tip. Române unite, 1924, *190—195* ; 33. Barbu Lăzăreanu, *Eminescu și Ronetti Roman*, ADM, I, 1929, 3 ; 34. E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Socec, [1937], *325—328* ; 35. Sașa Pană, *Ronetti Roman în amintirea unor contimporani*, ADM, XI, 1938, 146—147 ; 36. Călinescu, *Ist. lit.*, *488—489* ; 37. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 38. *Ist. teatr.*, II, *217—218* ; 39. Massoff, *Teatr. rom.*, IV, *111—112*, V *28—30* ; 40. Straje, *Dicț. pseud.*, *609* ; 41. Mîndra, *Clasicism*, *213—215* ; 42. Sașa Pană, *Ronetti Roman*, RCM, XVIII, 1973, 292 ; 43. Nicolae Liu, *I. L. Caragiale. Un alt final pentru „Manasse"*, MS, V, 1974, 4 ; 44. *Encyclopaedia Judaica*, XIV, Jerusalem, 1978, *238*.

F. F.

ROSET, Ion (Iancu) (1800, București — 1866, București), traducător. Era fiul cel mai mare al lui Constantin Roset — unchi al lui C. A. Rosetti — și al Mariei Lehliu. **R.**, care a făcut studii la Leipzig, a fost, pe rînd, paharnic, mare paharnic, spătar (însărcinat și cu corespondența Țării Românești cu Constantinopolul), clucer, agă, logofăt. În cariera sa de magistrat a funcționat ca supleant la Curtea apelativă de comerț, la Divanul civil, supleant la Înaltul Divan, judecător la Curtea apelativă de comerț, membru la Înalta Curte. La 1864 era pensionar. A luat parte la viața politică, fiind ales, din 1831, deputat în Obșteasca Adunare. Atașat partidei lui I. Cîmpineanu, la 1837 suferi unele persecuții. În 1848 ar fi avut manifestări oportuniste. Despre acest boier s-au păstrat mărturii divergente. În necrologul din „Trompeta Carpaților" se afirmă că **R.** ar fi fost unul dintre primii boieri care au lepădat binișul și ișlicul, iar în saloanele sale, ale lui I. Cîmpineanu și Gr. Cantacuzino — cu care forma un fel de „trinitate" — tinerimea studioasă avea necontenit acces. Alte informații îl denunță ca agent zelos al Austriei, ca antiunionist și ultraconservator. A fost înmormîntat la mănăstirea Cernica.

Cultivat — cunoștea limbile turcă și franceză —, colaborator la „Curiosul" și „Pămînteanul", **R.**, care mai semna, și în actele oficiale, I. Ruset, s-a manifestat mai ales ca traducător. Membru în Societatea Filarmonică și în comitetul ei, atras de teatru prin urmare, la 1831 tradusese piesa *Héraclius* de Corneille, sub titlul *Eraclie, împărat al Răsăritului*. Traducerea, destul de corectă, are și o prefață în care autorul, plîngîndu-se de sărăcia vocabularului, socotea că cineva, totuși, trebuie să facă începutul. A publicat o tălmăcire din *Avarul* de Molière, versiune care s-a jucat la 1840 (*Zgîrcitul*), dar s-a tipărit mai devreme, în 1836. În 1840, traduce *Don Quichotte*, după versiunea lui Florian din Cervantes. Alte încercări sînt *Nebunul de la Peron*, după E. Scribe, drama *Jarvis sau Neguțătorul cinstit* și vodevilul *Cina între prieteni*, precum și *Domnul de Pursoniac* de Molière. Apreciat de C. Bolliac, **R.** pregătea pentru „Curiosul" o traducere din *Galeria morală și politică* de Louis-Philippe de Ségur, terminată în 1837.

— **Tr.** : Corneille, *Eraclie, împărat al Răsăritului*, [București, Tip. Eliade], 1831 ; Molière, *Zgîrcitul*, București, Tip. Eliade, 1836.

— 1. C. Bolliac, *Varietăți*, CSL, I, 1837, 2 ; 2. *Iancu Roset*, TRC, IV, 1866, 437 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *132* ; 4. R. Rosetti, *Familia Rosetti*, vol. II : *Celelalte ramuri*, București, Imprimeria națională, 1940, *68—70* ; 5. Barbu Theodorescu, *Teatrul francez în România*, RFR, VII, 1940, 2.

F. F.

ROSET, Nicolae (c. 1680 — c. 1759) cronicar. Fiu al influentului boier moldovean Iordache Ruset (Cuparul), **R.**, postelnic pe atunci, se va căsători cu Ancuța, fata lui Constantin Brîncoveanu, stingîndu-se astfel dușmănia dintre familia sa și domnitorul muntean. Însoțind în exil la Constantinopol familia domnitorului, el se întoarce în Țara Românească, în 1717, sub domnia lui Ioan Mavrocordat, care îl face mare paharnic și îl folosește, înlesnindu-i și un anumit rol politic, în corespondența cu austriecii, ce îi vor acorda lui **R.** titlul de comite al Imperiului (1733). Apreciat de Nicolae Mavrocordat, în a doua domnie a sa, **R.**, acum mare logofăt, îi dedică, în 1726—1727, o scriere genealogică. Cade curînd în dizgrația domnitorului omagiat, suspectat, poate, de legături cu Mihai Racoviță, ce rîvnea scaunul Țării Românești, și se retrage la Brașov. Pribegește în Oltenia, dar stă mai mult la Brașov, de unde revine în Țara Românească, în 1741, sub domnia lui Constantin Mavrocordat, cînd este din nou mare logofăt. Trecuse, între timp, la catolicism — și în 1749 **R.** era sprijinit, pe lîngă domnitorul Grigore II Ghica, de un episcop catolic stabilit la București. De la același domnitor primește, pentru cîteva luni, și ultima sa dregătorie — mare postelnic (1749).

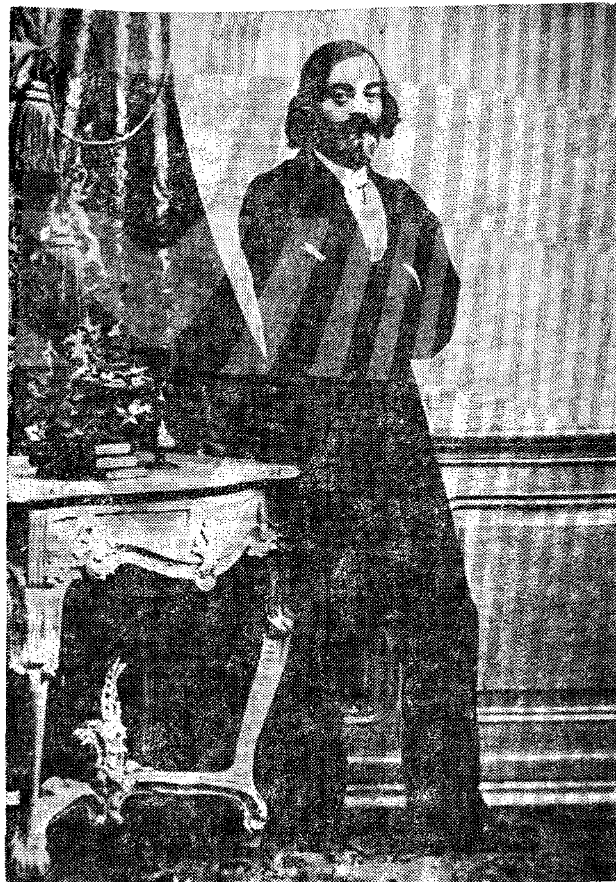
Lucrarea sa, *Preaslăvita viță a prealuminatului și preaînălțatului Domn Io Nicolae Alexandru-voevod, marile, bunul și preaînțeleptul stăpînitor a toată Țara Rumânească*, începe cu versuri, în românește și grecește, dedicate stemei duble — moldovene și muntene — a lui Nicolae Mavrocordat și cu o prefață, în stil encomiastic, despre faima europeană a domnitorului, cîștigată prin opere literare și prin sprijinirea științelor. Genealogia propriu-zisă, cu un conținut mai puțin original, extras din izvoare interne (Gr. Ureche) și externe (M. Miechowita, dar și „Tațitus" și „Marțialis"), susține în mod fantezist originea românească și nobilă a lui Mavrocordat, ca urmaș îndepărtat al lui Alexandru cel Bun și ca descendent al vechilor despoți sîrbi și al Jagellonilor poloni. Nelipsită de calități stilistice (metafore și întorsături măiestrite de frază), lucrarea lui **R.** a fost tradusă în latinește din porunca domnitorului și prescurtată, în elinește, de învățata soție a acestuia, Smaranda Movrocordat.

— **Ms.** : *Preaslăvita viță a prealuminatului și preaînălțatului Domn Io Nicolae Alexandru-voevod, marile, bunul și preaînțeleptul stăpînitor a toată Țara Rumânească* (1727) B.A.R., ms. 353, f. *357—373*, *[Prefață]*, în Bianu, *Manuscrise*, II, *65—67*.

— 1. Melchisedec, *Biblioteca domnului Dimitrie Sturza de la Miclăuşeni din judeţul Romanului*, RIAF, III, 1885, vol. V ; 2. V. A. Urechia, *Introducere* la Miron Costin, *Opere complete*, I, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886, *26—30*; 3. G. Dem. Teodorescu, *Originea Mavrocordaţilor*, A, V, 1894, 5—6 ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *162—165* ; 5. St. D. Grecianu, *Contele Nicolae Rossetti*, RIAF, V, 1903, vol. IX, fasc. 2 ; 6. Iorga *Ist. lit.*, II, *227—232* ; 7. Puşcariu, *Ist. lit.*, *118*.

A. S.

ROSETTI, Constantin A. (2.VI.1816, Bucureşti — 8.IV.1885, Bucureşti), scriitor şi ziarist. Tatăl, spătarul Alexandru Rosetti, se născuse la Constantinopol, locul de obîrşie al Rosetteştilor. Căsătorit cu Elena Obedeanu, el a avut doi fii, pe Dumitru, mort prematur, şi pe Constantin (Costache). După lecţiile luate acasă cu profesori particulari, **R.** urmează un an de zile cursurile de la „Sf. Sava", avînd printre profesori pe Eftimie Murgu şi pe C. Aristia, cu care se iniţiază în meşteşugul actoricesc. I se prevedea o bună carieră de actor. Va intra, însă, în armata naţională, cu gradul de praporgic, fiind numit apoi aghiotant al domnitorului Al. D. Ghica. Fire capricioasă, uneori ciudată, **R.** a avut o tinereţe zvăpăiată, excentrică. Nu rămîne prea mult timp cantonat în garnizoana Giurgiu, prezentîndu-şi, în august 1836, demisia. În 1842 era şef al poliţiei la Piteşti, iar la Bucureşti va obţine preşedinţia Tribunalului comercial. Viaţa mondenă nu-l răpeşte cu totul preocupărilor serioase şi **R.** e unul dintre cei care contribuie la întemeierea societăţii secrete „Frăţia" (1843) şi a Asociaţiei literare (1845). Împreună cu E. Winterhalder va deschide o tipografie şi o librărie (1845), cu o sală de lectură — care devine un centru de propagandă revoluţionară. Deşi nu are tragere de inimă pentru învăţătură, îşi însuşeşte totuşi greaca veche şi latina, mai tîrziu engleza şi germana. La începutul lui 1844 se afla în Franţa, unde va reveni în aprilie 1845. La Paris urmăreşte cursurile lui Jules Michelet şi Adam Mickiewicz de la Collège de France. E acceptat în loja masonică, de orientare republicană, „L'Athénée des Etrangers" şi figurează printre întemeietorii publicaţiei „Les Ecoles" (1845). O realizare deosebită a lui **R.** este iniţierea Societăţii studenţilor români, al cărei *Apel* îl redactează. Căsătorit în 1847 cu Maria Grant, va avea mai mulţi copii, printre care Mircea, unul din primii socialişti români, şi Vintilă, care îi va edita scrierile. În mişcarea de la 1848 **R.** joacă un rol de frunte. Are misiunea de a răscula Bucureştii, face parte din Comitetul revoluţionar, din Comisia executivă, unde suplineşte pe I. Ghica, fiind numit prefect al poliţiei şi apoi avansat, în noul guvern, secretar de stat. Redactează decrete, apeluri, proclamaţii ale Guvernului provizoriu, pronunţîndu-se, ca şi N. Bălcescu, pentru împroprietărirea ţăranilor. În timpul Locotenenţei domneşti este director în Ministerul din Năuntru. A fost unul dintre oamenii politici cei mai înaintaţi ai vremii sale, cu o atitudine radical revoluţionară. În exil, la Paris, făcînd parte din conducerea emigraţiei, el stabileşte, mereu pentru cauza în care crede neabătut, o reţea întreagă de legături (Paul Bataillard, Ledru Rollin, J. Michelet, L. Blanc, P.-J. Proudhon ş.a.), audiază iarăşi cursurile lui J. Michelet, pentru care, împreună cu Maria Rosetti, traduce doine româneşti şi pagini din istoriografia naţională. Semnează, cu Bălcescu şi N. Golescu, un *Apel către români*, iar împreună cu I. C. Brătianu un catehism pentru săteni (*Catehismul săteanului sau Sfaturi la vatra focului între un revoluţionar şi un sătean*, Bruxelles, 1852). După o infructuoasă misiune politică la Istanbul, într-o delegaţie a emigranţilor români, la

1857 **R.** revine în ţară. E ales deputat în Adunarea ad-hoc şi în Adunarea electivă şi va participa în toate legislaturile de după 1857, fiind susţinut şi de către negustori şi meseriaşi. Dealtfel, a fost staroste al corporaţiei de negustori marchitani şi prim staroste al comercianţilor. Ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice (mai — iulie 1860), **R.** prezintă o schiţă de proiect pentru reorganizarea şcolilor. Înflăcărat adept al Unirii, salutase cu entuziasm, în „Românul", dubla alegere a domnitorului Al. I. Cuza, ale cărui iniţiative le şi susţine un timp. Treptat, relaţiile devin mai încordate (este şi arestat, iar publicaţiile sale — suspendate) şi **R.** va fi unul dintre principalii organizatori ai actului de la 11 februarie 1866. În 1864 publicase la Paris broşura, nesemnată, *Relation authentique du coup d'état du prince Couza*, scriere tendenţioasă, potrivnică domnitorului. În noul guvern e iarăşi ministru al Cultelor (februarie—iulie 1866). Republican convins, el nu se împacă nici cu guvernarea lui Carol I şi, pentru răsturnarea de la putere a grupării conservatoare, liberalul **R.** ia parte la aşa-numita coaliţie de la Mazar-Paşa (1875—1876). Primar al Capitalei, apoi, la 1876, preşedinte al Camerei, **R.** are enorma satisfacţie de a proclama, el, în 1877, Independenţa, în numele Adunării Naţionale. Între timp, mai îndeplineşte o misiune politică la Paris. Din mai 1878 este, cîteva luni, ministru de Interne. Propunerile sale (o nouă lege a tocmelilor agricole, revizuirea Constituţiei din 1866, o nouă lege electorală, libertatea presei) nefiind acceptate, cu unele excepţii, de către primul ministru I. C. Brătianu, **R.**

demisionează, depărtîndu-se treptat de fostul tovarăș din timpul exilului parizian și de mai tîrziu. De fapt, nu se mai socotea membru al partidului liberal. Va mai fi, totuși (iunie 1881 — ianuarie 1882), ministru de Interne. A girat chiar conducerea Consiliului de Miniștri, în perioada cînd I. C. Brătianu era în străinătate. A fost, în mai multe rînduri, președinte al Camerei deputaților. În ultimii ani ai vieții se bucura încă de o mare popularitate. Suferea de mai multă vreme de o afecțiune pulmonară, care s-a agravat, grăbindu-i sfîrșitul.

Poeziile din tinerețe ale lui **R.** par mai curînd urmarea unui capriciu, o expresie a preocupărilor erotice, foarte asidue. Versificînd cu înlesnire, în maniera anacreontică a lui C. Conachi ori a Văcăreștilor, contaminat de poezia galantă a sfîrșitului secolului al XVIII-lea, **R.**, care debutează ca poet în 1836 cu romanța *A cui e vina ?*, își dedică versurile femeii *(Dedicațiune la sexul frumos)*, pentru care nutrește un cult. El trece de la invocație, aproape mistică, la reproșuri pline de sarcasm și la blesteme. Aceste versuri se fredonau și tonul chiar e de romanță. Fără a fi singura consonanță, o poezie ca *Femeia cea nobilă sau Pierderea iluziunii mele* amintește de lirica lui M. Eminescu. La fel, *Demisiunea la amor*, o prelucrare, prin intermediar francez (J.-B. Rousseau), din Metastasio. Poetul e un epicureu — *Ceasurile de mulțumire* este titlul unicului său volum. În spiritul lui Béranger, el practică un cîntec ușor, sprințar, susținut de refrene, cu unele inflexiuni de satiră socială *(Faceți, zău, și voi așa, Schimbarea mea, Fracul meu)*. E o poezie simplă, de oarecare grație, uneori didactică *(Cămașa fericitului*, după *La Chemise de l'homme heureux* a lui P. Daru), căutînd fericirea în mijlocul naturii, în mediul pastoral sau chiar în sărăcie. Amintind de *Zburătorul* lui Heliade, *Bolnava țărăncuță* încearcă să redea înfiorarea unei fete în preajma dragostei. Intensitatea sentimentului nu salvează întotdeauna aceste poezii, nu tocmai adînci. Sînt, în volum, mai multe traduceri și imitații din Byron, Lamartine *(Fluturul, Invocațiune)*, Hugo, Béranger și versificări prolixe pe subiecte din „romanțuri" străine. Din Byron, cu aportul profesorului Bernhardt Stolz, **R.** a încercat să tălmăcească, direct din englezește, poema dramatică *Manfred*. Traducerea are pasaje și imagini remarcabile și se poate să fi stat în atenția lui Eminescu *(Mureșan*, chiar *Luceafărul)*. În epocă, **R.** s-a bucurat, ca poet, de mare popularitate. Versuri ale sale sînt traduse în alte limbi (franceză, germană, rusă) ori încorporate de A. Pann în *Spitalul Amorului*, făcînd, pînă la urmă, și prozeliți (C. Caragiali, Gh. Sion ș.a.). La 1848 circulau unele satire politice ale lui **R.**, un fel de fiziologii. În calendarele sale (1847, 1848) se mai găsesc o serie de povestiri și articole.

Demersul liric al lui **R.** are la bază și un resort național, răspunzînd nevoii viitorului om politic de „a face un bine" patriei. Concepția lui se situează pe linia programului de la „Dacia literară". Propovăduind, asemeni lui C. Bolliac, arta socială, el cere operei să fie „dagherotipia stării sociale a timpului", să se inspire din realitate, să oglindească frumosul din natură. Literatura fiind „expresia societății", trebuie să se conformeze cerințelor istorice și sociale ale momentului. În considerațiile sale pe marginea unui volum de N. Moreanu (N. Blaramberg), **R.** optează pentru o literatură combativă, agitatorică. În comentariul la poeziile lui D. Bolintineanu subliniază îndeosebi patriotismul care le animă. Critica lui, avînd în vedere nu atît mijloacele de expresie, cît conținutul, e participativă și, ca metodă, cu elemente deterministe. El încearcă, astfel, să explice apariția poeziilor lui V. Alecsandri în funcție de contextul social-istoric, de ereditatea și educația scriitorului, de contactul său cu aspirațiile poporului. Actor diletant în tinerețe, **R.** a sprijinit dintotdeauna teatrul național. Între 29 mai 1859 și 9 iunie 1860 a fost chiar director al Teatrului cel Mare și în această calitate s-a zbătut pentru instituirea unor cursuri de muzică vocală și declamație. Pentru **R.**, teatrul este o „oglindă", iar scena un „sanctuariu", un „altar" sau o tribună de la care se cer răspîndite ideile de dreptate și libertate. De aceea, criticul pledează pentru un repertoriu original, cu piese inspirate din istoria și legendele naționale. Ostil dramelor lacrimogene, **R.** se declară în favoarea „comediei naționale". Observațiile sale, competente, se referă la interpreți, sfătuiți „a imita natura", la decoruri și costume, care trebuie să fie adecvate ambianței generale a spectacolului, cît și la public. În afara transpunerii dramei *Chatterton* de A. de Vigny, **R.** mai scrie, la Paris, piesa *Femeia fără zestre* și traduce *Bogatul și săracul* de E. Souvestre, precum și *Doctorul negru*, după Anicet-Bourgeois și Ph. Dumanoir. I s-a atribuit *Omul muntelui*, „romanț original", publicat în „Românul" (1857—1858) și semnat în volum Doamna L. ⟨39⟩. După alte ipoteze ⟨41⟩, Doamna L. nu ar fi decît un pseudonim al scriitoarei franceze Marie Boucher (autoarea, în colaborare cu V. A. Urechia, a romanului). Scrierea, cu incisive accente de critică la adresa boierimii, vădește simpatie pentru țărani. Misteriosul și romanticul Hora, „om al muntelui", e, de fapt, un proscris politic.

Prețios ca sursă de informații, jurnalul lui **R.** *(Jurnalul meu)*, susținut cu intensitate între anii 1848 și 1859, este și un revelator document sufletesc. Omul politic de o clocotitoare energie, tribunul cu gesturi fastuoase, făcînd din fiecare apariție a sa în public un adevărat spectacol, oratorul grandilocvent apare în jurnal ca un abulic, lăsîndu-se adesea pradă unor frămîntări sterile, bolnăvicios și chiar lacrimogen. O natură hipersensibilă, lucidă în același timp, analizîndu-se necruțător, în dorința de a se autoperfecționa. Scrutînd omul prin prisma dicotomiei morale, autorul, auster cîteodată pînă la puritanism, își dezvăluie firea de un cotropitor senzualism. E loc, desigur, și pentru meditație — despre soartă, fericire, moarte —, **R.** avînd, dincolo de atitudinea livrescă, de inspirație byroniană, sentimentul acut al morții. Este, în acest jurnal, o tensiune a sentimentului patriotic, pașoptistul asumîndu-și aproape cu fanatism misiunea sa de „propagandist revoluționar". De memorialistică țin și însemnările *De la Paris la Stambul (Călătorie făcută în 1853)*. Din scrisori, **R.** apare ca un om tandru, afectuos, cu o religie a prieteniei și cu o credință curată și vibrantă în dreptatea cauzei revoluției, căreia i s-a devotat.

R. a fost un mare ziarist al vremii sale, inaugurînd un stil în presa românească, precum și o tradiție în publicistica politică. Își făcuse mulți discipoli, crescuți la școala „Românului", se bucura de aliați prestigioși, dar avea de înfruntat și numeroși adversari, printre care I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, M. Eminescu. Publicistica lui **R.** e net militantă, cu un suflu combativ și revoluționar. Cu E. Winterhalder dăduse la iveală, în 1848, „Pruncul român". În exilul parizian, cu același neastîmpăr, întemeiază cu I. C. Brătianu „Republica rumână" (1851) și intră în comitetul de redacție al „României viitoare". Triumful activității de ziarist a lui **R.** este „Românul", organ unionist, de o mare longevi-

tate, apărut la 9 august 1857. În „Românul", directorul este omniprezent, cu articole de fond, cronici economice, artistice, literare, comentarii asupra vieții politice interne și internaționale. Uneori numere întregi, aproape, sînt redactate de el. A întemeiat și a girat și alte publicații: „Apărătorul dreptății" (mai—iulie 1863), răspîndit subversiv, în manuscrise, apoi „Libertatea" (12—23 iulie 1864), „Constituțiunea" (1864), „Românul de duminică" (1864), o anexă-magazin a „Românului", „Conștiința națională" (1865); de asemenea, o revistă umoristică, „Țințarul" (1859), împreună cu N. T. Orășanu. A colaborat la „Steaua Dunării", semnînd K. sau Constandinescu, la „Revista Dunării", „Cugetarea", „Sentinela română" ș.a. Cu Winterhalder editează un „Calendar popular" care va apărea pînă la 1852. A mai semnat cu inițiale, precum și cu pseudonimele Costin, C. Trandafirescu, Conțopist Trandafirescu, Pitarul Zăvoiescu, Konstandin ș.a.

Inspirat, cu viziuni maiestuoase, desfășurate în fraze cu o amplă respirație, a fost **R.** în manifestările sale oratorice. Temperament frenetic, de tribun, însuflețit de încrederea în „steaua României", în idealurile sale, uneori utopice, de libertate, progres, democrație, acest exponent al mesianismului pașoptist a fost un spirit exaltat și fulgurant, realist și visător. Viziunea sa asupra prefacerilor sociale apare, cu toate contradicțiile, dialectică, el preconizînd revoluția — o revoluție burgheză — ca mijloc radical de preschimbare a vechilor rînduieli. **R.** e un vrăjmaș al marii proprietăți individuale, dar, sub înrîurirea lui Proudhon, ca și a lui Saint-Simon, admite, cu necesitate, proprietatea ca rod al muncii. Credința lui **R.** în progres este nezdruncinată și, sub înrîurirea socialismului utopic și a iluminismului, el se pierde uneori în reverii despre frăția și solidaritatea națiunilor, în marșul lor către o fericire universală. Adept al lui J.-J. Rousseau, îmbrățișează teoria dreptului natural, care ar exclude de la sine oprimarea. După Unire și mai tîrziu, la 1877, **R.** va propovădui un timp concordia între boieri și țărani. Tezele principale ale programului său politic sînt libertatea individuală absolută, salvgardarea naționalității, republica. Ca un profet al revoluției, el invocă adeseori divinitatea în maniera, poematică, a **Cîntării României*, întemeindu-și argumentarea pe citate și ilustrări biblice, ceea ce conferă discursurilor o coloratură mistică, fără ca omul să fie un spirit religios. Influența romanticilor J. Michelet și E. Quinet, a lui Lamennais, dar și a socialismului utopic se regăsește în opera politică și socială a lui **R.** În scrierile sale istorico-politice el investește fantezie, patos, o forță reală a elocinței. Ca polemist, **R.** se ilustrează în replica pe care o dă, cu sarcasm și întărîtare, *Domnilor Eliade și Tell*, dar mai ales în cele trei epistole adresate domnitorului Barbu Dimitrie Știrbei (1850—1851). Întreprinzînd o critică amplă a regimului, o adevărată diatribă, scrisorile acestea sînt pamflete de o artă polemică sigură, folosind o gamă largă de mijloace de expresie, de la apelul familiar, în bătaie de joc, la atacul dur, necruțător. Finețea și subtilitatea sînt însușiri mai rar valorificate de **R.**, înclinat spre stilul somptuos, măreț, grandilocvent, adesea delirant, închipuind tablouri terifiante, apocaliptice, tinzînd către sublim și neevitînd, întotdeauna, ridicolul. Stilul — se poate vorbi de o manieră — este romantic, mesianic, oracular, cu efecte oratorice bine calculate. Opera lui **R.** s-a întrupat în viitoarea luptei politice și sociale și, în cuprinsul ei, autorul e un artist și, nu rareori, un poet.

— *Ceasurile de mulțumire ale lui...*, București, Tip. Valbaum, 1843; *Apel la toate partidele urmat de încrederea-n sine*, Paris, De Soye, 1850, reed. în GRP, II, 320—325; *„Doine și lăcrămioare" de domnul V. Alecsandri*, SDU, II, 1856, 15, 17, 18, 20, 24; *Epistole despre teatrul național (Domnilor C. Cornescu, A. Odobescu, Ad. Cantacuzino)*, ROM, II, 1858, 12—14; *„Un vis pe Carpați" de d. N. Moreanu*, ROM, II, 1858, 29—31; *„Melodii române" de D. Bolintineanu*, ROM, II, 1858, 49; *[Satire]*, în C. D. Aricescu, *Satire politice care au circulat în public, manuscrise și anonime, între anii 1840—1866*, București, Tip. Modernă, 1884, 20—22; *Scrieri din junețe și esiliu*, I—II, ed. 2, Bucureș[ti], Tip. Göbl, 1885; *Scrierile lui...*, I, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, București, Tip. Românul, 1887; *Amintiri istorice*, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, București, Tip. Românul, 1889; *Note intime*, I—II, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1902—1903, reed. parțial în Radu Pantazi, *C. A. Rosetti. Gînditorul. Omul*, București, E.P., 1969, 53—226; *Poezii alese*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909; *[Poezii]*, în PLB, I, 35—69; *[Versuri]*, în DML, I, 297—330; *[Articole politice]*, în AGR, I, 416—429; *[Texte critice]*, în ITC, 504—525, 535—538; *Jurnalul meu*, îngr. și pref. Marin Bucur, Cluj-Napoca, Dacia, 1974. — **Tr.**: [Byron, Béranger, Lamartine, V. Hugo], în *Scrieri din junețe și esiliu*, I, ed. 2, București, Tip. Göbl, 1885.

— 1. [I. Heliade-Rădulescu], *Despre „Ceasurile de mulțumire" ale lui C. A. Rosetti*, CAS, IV, 1842—1844, 296; 2. Vaillant, *La Romanie*, III, 214—216; 3. Pantazi Ghica, *Autorii cei vechi*, ACT, I, 1865, 1; 4. *Constantin Rosetti*, F, I, 1865, 7; 5. C. A. Rosetti, *[Corespondență]*, OMR, 371—398, DML, I, 297—330, II, 243—351, DIAF, I, 56—209, MS, IV, 1973, 1; 6. Pop, *Conspect*, II, 134—136; 7. Fabius Cunctator, *Curriculum vitae sau Viața d-lui C. A. Rosetti*, București, Tip. Thiel și Weiss, 1879; 8. *Banchetul oferit lui C. A. Rosetti*, București, Tip. Göbl, 1881; 9. Louis Ulbach, *C. A. Rosetti*, RPL, XXII, 1885, 2; 10. I. V[ulcan], *C. A. Rosetti*, F, XXI, 1885, 19; 11. *Moartea și înmormîntarea lui C. A. Rosetti*, București, Tip. Göbl, 1885; 12. Caragiale, *Opere*, III, 131—137; 13. Al. Macedonski, *Costache A. Rosetti*, LUI, I, 1894, 5; 14. Ionnescu-Gion, *Portrete*, 215—235; 15. D. C. Ollănescu, *C. A. Rosetti, critic și director de teatru*, LAR, III, 1898, 6, 7; 16. C. A. Rosetti, *Note intime*, I, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1902; 17. George Panu, *C. A. Rosetti*, SPA, II, 1903, 37; 18. *C. A. Rosetti ca tipograf*, București, Tip. Göbl, 1903; 19. N. Petrașcu, *C. A. Rosetti*, LAR, VII, 1903, 3—4; 20. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 194—198, III, 73—74; 21. Apostolescu, *Infl. romant.*, 46—47; 22. A. Ștefănescu-Galați, *C. A. Rosetti (O biografie critică)*, OMR, 1—61; 23. D. C. Ollănescu-Ascanio, *Activitatea literară și culturală a lui C. A. Rosetti*, OMR, 352—362; 24. N. Iorga, *Revoluția din 1848 și emigrația după scrierile lui C. A. Rosetti*, RI, II, 1916, 10—12; 25. T. A[rghezi], *C. A. Rosetti*, CRN, II, 1916, 70; 26. E. Lovinescu, *C. A. Rosetti și M. Eminescu*, FLR, V, 1916, 34; 27. Iorga, *Ist. presei*, 82—84, 111—113; 28. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923; 29. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, 279—290; 30. Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, 162—164; 31. Nicolae I. Angelescu, *C. A. Rosetti prim staroste al negustorilor bucureșteni*, București, Tip. Luceafărul, 1932; 32. Iorga, *Oameni*, II, 226—228; 33. Antim, *Studii*, 37—44; 34. Simionescu, *Oameni*, II, 120—126; 35. Călinescu, *Ist. lit.*, 159—165; 36. Popovici, *Romant. rom.*, 452—461; 37. C. Borănescu-Lahovary, *C. A. Rosetti*, București, Cartea românească, [1949]; 38. Anca Costa-Foru, *C. A. Rosetti și arta actorului*, SCIA, II, 1955, 3—4; 39. D. Păcurariu, *Un romancier necunoscut din veacul trecut*, VR, XII, 1959, 12; 40. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 3—4; 41. Șt. Cazimir, *Scriitoarea franco-română Marie Boucher*, AUB, științe sociale-filologie, t. X, 1961; 42. Massoff, *Teatr. rom.*, I, 477—480, II, 10—41, 200—202; 43. *Ist. lit.*, II, 527—539; 44. Radu Pantazi, *C. A. Rosetti. Gînditorul. Omul*, București, E.P., 1969; 45. Alexandru Cebuc, *C. A. Rosetti — tipograf, editor și librar*, București, [1970]; 46. Vasile Netea, *C. A. Rosetti*, București, E.Ș., 1970; 47. Marin Bucur, *C. A. Rosetti. Mesianism și donquijotism revoluționar*, București, Minerva, 1970; 48. Țepelea, *Studii*, 148—170; 49. *Ist. teatr.*, II, 423—426; 50. *Ist. filoz. rom.*, I, 293—299; 51. Mîndra, *Clasicism*, 77—80; 52. Cioculescu, *Itinerar*, 64—67, 68—72; 53. Straje, *Dicț. pseud.*, 610; 54. N. Carandino, *C. A. Rosetti*, ST, XXVI, 1975, 8; 55. Al. Săndulescu, *C. A. Rosetti*, RL, VIII, 1975, 15; 56. Verzea, *Byron*, 54, 67—69, 89—90, 126—127.

F. F.

ROSETTI, Dimitrie R. (17.IV.1850, București — 12.X.1934, București), publicist și autor dramatic. Fiu al lui Radu Rosetti și al Casiei Brăiloiu, **R.** a făcut studii, neterminate, la colegiul „Louis le Grand", urmînd apoi, vreme de doi ani, la École des sciences politiques et administratives din Paris. Întors în țară în 1876, a ocupat diferite funcții: copist la Ministerul de Interne (1871), șef de cabi-

net al lui I. C. Brătianu (1876), șeful poliției din Brăila, avocat al statului la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (1910), șef al serviciului contencios la același minister (1922—1929). Între 1888—1900 a fost deputat de Teleorman. Membru în comitetul teatral (1888—1890), **R.** a girat conducerea artistică a Teatrului Național din București, în perioada în care I. L. Caragiale se afla în concediu. Sora lui, Ana, a fost soția lui T. Maiorescu.

Cîteva lucrări întocmite de **R.** nu sînt de literatură. Apărută în două ediții, *Povețe către săteni*, de fapt o prelucrare, conținînd și unele accente critice privind viața grea a țărănimii, predică, între altele, foloasele învățămîntului primar, formulînd, într-o manieră ca și literară, temeinice precepte morale. O operă meritorie a lui **R.**, chiar dacă nu lipsită de erori și omisiuni, a fost *Dicționarul contimporanilor din România* (1898). Cu o elaborare anevoioasă, datorită penuriei surselor de informare, dicționarul cuprinde, în prezentări succinte, biografia și operele unor scriitori, ale unor oameni de știință sau politici. În afară de bibliografia pe care o citează în *Precuvîntare*, **R.** a compilat biografiile românești întocmite de A. Ubicini pentru dicționarul lui L.-G. Vapereau ⟨4⟩.

Ca publicist, **R.**, redactor la „Românul", mai colaborează la ziare ca „La Boîte aux lettres", „Timpul", „Constituționalul", „L'Indépendance roumaine", „Epoca". La București, lua parte la ședințele Junimii. Dealtfel, în „Convorbiri literare" i-au și apărut o serie de scrieri. A mai semnat D. R. R., Dim, precum și cu pseudonimele Max și Stal.

Localizările și prelucrările lui **R.** — *Politica Babachei* (după *Les Convictions de papa* de Ed. Gondinet), *Un leu și un zlot*, *Moștenire de la răposata* (după E. Labiche), *Nerușinații* (după Ed. Augier), „gluma" într-un act *Uite popa... nu e popa*, *Pățania lui Dumitrache* ș.a. sînt farse ușoare, frivole, deși cu unele porniri moralizatoare, bizuindu-se pe comicul de situații, mai rar pe acela de limbaj sau chiar onomastic, unde ar exista și o intenție de tipizare. Totul se sprijină pe quiproquo; ițele se încurcă și se descurcă rapid, derutant, și din această zăpăceală generală se iscă hazul, destul de îndoielnic. Abilitatea de manevră e compromisă de o incorigibilă superficialitate. Temele care îl preocupă și ca publicist pe **R.** se găsesc în revistele sale teatrale, „politice și umoristice". Sînt strecurate aluzii, îngăduitoare sau caustice, uneori mai directe, alteori învăluite în transparente alegorii, la realitățile epocii. Discursurile patriotarde din Cameră, farsa alegerilor, situații comice sau reprobabile din presă, administrație, învățămînt, dezbaterile sterile cîteodată ale Academiei, mercantilismul, corupția sînt persiflate în scrieri ca *Vicleimul* (1881), *Nazat!* (1886), compusă, ca și *Zeflemele* (1889), împreună cu I. Negruzzi (cu care era cumnat), *Scump... dar face!* (1902). E aici un amalgam năstrușnic, în care se învălmășesc laolaltă neurastenia cu telegraful fără fir, țiganul și arendașul, proprietarul și meseriașul sărăcit, personaje-personificări, cum sînt Criza, Naftalina și altele asemenea. Probabil că, în epocă, efectul de ilaritate era asigurat, mai ales că autorul face apel la procedee umoristice verificate (calamburul, limbajul stropșit, parodia ș.a.).

Un comentator spiritual, malițios, pus pe arțag, se arată **R.** în *Cronicele* sale din „Epoca", reunite în volum (1888). Satira țintește nu doar „nostimadele săptămînei", ci mai ales exhibițiile unora din „scamatorii noștri politici", și cu deosebire „gugumăniile" liberalilor, deși nici aluziile antidinastice nu sînt lipsite de virulență. Cu o limbă rea și ascuțită, **R.**, aflat în opoziție, batjocorește pe oamenii politici la putere (I. C. Brătianu, D. A. Sturdza ș.a.), speculînd cu regretabilă insistență chiar defectele fizice ale adversarilor, făcînd , cu o expresie a vremii, „personalități". Șarjele lui sînt adesea brutale, sarcasmul — usturător, iar ridicolul unor chipuri ori al unor scene e obținut cu mijloace joase. Cînd renunță la poanta de un gust dubios, **R.** practică o cozerie acidulată, dezvăluindu-și unele aptitudini narative, ca în notele de călătorie *București—Varna*, precum și reale resurse umoristice. Însemnările lui **R.** au cîteodată aspect de fiziologie (*Mache*, *Copie după natură* ș.a.), colectînd „tipuri și impresii", ca în volumul *Trotuarul Bucureștiului* (1896). Unele anomalii ale „sistemei" politice, administrative, felurite obiceiuri și năravuri, tipuri variate (cămătarul, copistul, artistul dramatic, deputatul, lingușitorul, ipohondrul ș.a.) sînt surprinse cu agerime și un umor cînd agresiv, cînd „inocent", și zugrăvite în trăsături apăsate, care pun mai bine în relief grotescul, uneori evidențiat, după un procedeu mai vechi, prin chiar numele personajului. *Viața în provincie* e o adevărată schiță, redînd sugestiv automatismele, tabieturile, toropeala, plictisul existenței dintr-un tîrg de provincie. *Danțuri vechi, danțuri noi* e o meditație asupra vremelniciei, sub semnul unei resemnări senine din care nu lipsește o undă de melancolie. *Între Capșa și Palat... Impresiile unui trecător* (1904) este opera unui observator atent, preocupat de o tipologie diversă, ironizînd subțire nestatornicia femeii sau creionînd o serie de „moftangii". Sînt monologuri, mici scenete cu haz (*La spițerie*), schițe (*Curius Deputatus*), care vădesc o bună, deși inegală, înzestrare.

— *Vicleimul*, București, Tip. Românul, 1881 ; *Uite popa... nu e popa*, CL, XVI, 1882, 3 ; *Șahăr-Mahăr* (în colaborare cu N. Ureche), CL, XVIII, 1884, 9 ; *Povețe către săteni*, București, Tip. Mihăilescu, 1885 ; ed. 2, București, Storck și Müller, 1898 ; *Nazat !* (în colaborare cu I. Negruzzi), București, Socec și Teclu, 1886 ; *Cronicele lui Max (1886—1888)*, București, Tip. Românul, 1888 ; *Zeflemele* (în colaborare cu I. Negruzzi), CL, XXII, 1889, 11, 12, XXIII, 1889, 1 ; *Trotuarul Bucureștiului — Tipuri și impresii*, București, Müller, 1896 ; *Plevușcă ceapcînul*, CL, XXX, 1896, 7, 8 ; *Dicționarul contimporanilor din România (1800—1898)*, București, Tip. Populară, 1898 ; *Scump... dar face !*, București, Tip. Lăzăreanu, 1902 ; *Între Capșa și Palat... Impresiile unui trecător*, București, Minerva, 1904 ; *Un leu și un zlot*, București, Alcalay, [1910] ; *Moștenire de la răposata*, București, Alcalay, [1910].

— 1. *Un specimen de literatură junimistă : „Nazat !"*, VN, III, 1886, 660; 2. N. Ionescu, *Dimitrie R. Rosetti, „Dicționarul contimporanilor din România (1880—1898)"*, AAR, partea administrativă, t. XXI, 1898—1899 ; 3. Caragiale, *Opere*, IV, 427—428 ; 4. Olimpiu Boitoș, *Biografiile românești ale lui Ubicini*, Cluj, Tip. Fraternitas, 1932, 44—46 ; 5. R. Rosetti, *Familia Rosetti*, vol. II : *Celelalte ramuri*, București, Imprimeria Națională, 1940, 88—89 ; 6. Predescu, *Encicl.*, 739 ; 7. Brădățeanu, *Comedia*, 151—152 ; 8. *Scrisori — Iorga*, 189—191.

F. F.

ROSETTI, Maria (1820, Guernsey, Anglia — 13.II.1893, București), publicistă. Maria Grant, fiica unui ofițer scoțian și a unei franțuzoaice, era prin 1846 institutoarea copiilor fratelui Catincăi Odobescu. În casa Odobeștilor îl cunoaște pe C. A. Rosetti, cu care se căsătorește în 1847, la Plymouth, în Anglia, unde își avea familia. A împărtășit cu sentimentalism și cu același devotament ca și C. A. Rosetti

ideea revoluției de la 1848. Primului său copil, născut la 6 iunie 1848, i-a dat numele Libertate. **R.** a urmat, pe uscat, de la Giurgiu la Svința pe revoluționarii exilați aflați în ghimiile turcești, între care se găsea C. A. Rosetti, alături de N. Bălcescu, I. Ionescu de la Brad, D. Bolintineanu, încurajîndu-i, transmițîndu-le informații, procurînd alimente și îmbrăcăminte și făcînd demersuri pentru obținerea pașapoartelor. Jules Michelet îi face un elogios portret, dedicîndu-i capitolul *Principautés Danubiennes* din lucrarea sa *Légendes démocratiques du Nord.* Pînă în martie 1857 a rămas împreună cu C. A. Rosetti în exil, la Paris. În 1853—1854 a colaborat la ziarul „La Presse" și, mai tîrziu, la „Românul" lui C. A. Rosetti. În 1863, îi ajută acestuia să redacteze „Apărătorul dreptății", în 1864 scrie la „Românul de duminică" și în 1865—1866 scoate ea însăși ziarul „Mama și copilul". A semnat cu inițialele M, M. G., M. G. R. și cu pseudonimele Elena și Florica. **R.** a fost modelul picturii lui Daniel Rosenthal *România revoluționară.*

R. este considerată prima ziaristă română. Ziarul „Mama și copilul" era redactat aproape în întregime de ea. Scriitoarea exaltă ideea de maternitate și crede în influența femeii-mame asupra destinului societății, pe primul plan fiind idealul etic de bunătate și dragoste universală. **R.** a editat o bună publicație pentru copii, în care interesează mai puțin istorioarele scrise sau traduse de ea, cu scopul nemijlocit de a educa *(Minciuna, Ploaia de aur),* în stil moralizator și sentimental, cît, mai ales, însemnările despre Franklin, Galilei, Newton, Mozart, interesantele *Convorbiri despre univers,* evocările din istoria patriei, făcute cu căldură, istorioare despre dreptate, libertate, egalitate. O parte din aceste scrieri și din colaborările la „Românul" au fost strînse într-un volum și publicate de Vintilă C. A. Rosetti, unul din fiii săi. La „Românul" a mai publicat cronici dramatice, precum și descrieri de călătorie. Un remarcabil talent epistolar dovedește **R.** în scrisorile către Adèle Dumesnil, fiica lui J. Michelet.

— *Scrieri din 1864 și 1865,* îngr. Vintilă C. A. Rosetti, pref. J. Michelet, București, Tip. Românul, 1893. **Ms.** : *Însemnări din 1853, din timpul călătoriei lui C. A. Rosetti de la Paris la Constantinopol,* B.A.R., ms. 4639. — **Tr.** : Chateaubriand, *Cataractul Niagara,* MCO, I, 1865, 13 ; Erckmann—Chatrian, *Melcul unchiului Bernard,* MCO, I, 1865, 16 ; M-me de Genlis, *Zuma sau Descoperirea Quinquinei,* MCO, II, 1866, 1—3 ; Alexandre de Saillet, *Micii bolnavi fricoși,* MCO, II, 1866, 1—3.

— **1.** J. Michelet, *Principautés Danubiennes. M-me Rosetti 1848,* Paris, J. Bry Ainé, 1853 ; **2.** Maria Rosetti, *[Corespondență],* OMR, *409—484,* DIAF, I, *passim* ; **3.** C. A. Rosetti, *[Scrisori către Maria Rosetti],* DML, II, *245—329* ; **4.** C. A. Rosetti *Jurnalul meu,* îngr. și pref. M. Bucur, Cluj-Napoca, Dacia, 1974, *passim* ; **5.** D. Bolintineanu, *Călătorii,* I, îngr. și pref. I. Roman, București, E.L., 1968, *25—27* ; **6.** I. Rusu-Șirianu, *Maria C. A. Rosetti,* TR, X, 1893, 125 ; **7.** Chendi, *Fragmente, 48* ; **8.** Marin Bucur, *C. A. Rosetti,* București, Minerva, 1970, *passim* ; **9.** Straje, *Dicț. pseud., 611.*

S. C.

ROSETTI, Mircea C. A. (28.I.1850, Paris — 20.VI.1882, București), publicist. Era fiul Mariei și al lui C. A. Rosetti. Se născuse la Paris, unde părinții lui își aflaseră refugiul împreună cu alți revoluționari români, exilați după înfrîngerea mișcării de la 1848. Un accident, petrecut la vîrsta de patru ani, îi pecetluiește viața, astmul și emfizemul pulmonar care intervenіră după această întîmplare tragică distrugîndu-i treptat organismul. Odată cu întoarcerea în țară a patrioților români, în 1857 revine și familia Rosetti. Copilul bolnav și plăpînd învață mai întîi în casă, iar din 1866 urmează cursurile liceului „Matei Basarab" din București, pe care le termină în 1871. După aceea, pleacă pentru studii și îngrijiri medicale în străinătate. Își ia bacalaureatul în 1873 la Paris, unde va frecventa și cursurile facultăților de litere și de drept. Participă la diferite manifestări democratice și socialiste studențești, în Franța și în Italia. În „Românul", sub pseudonimul Mihnea, a scris mai multe foiletoane, în preocupările lui intrînd mai ales sociologia și politica. În 1882, postum, îi apare unicul volum literar, *Nuvele.* Predispoziția spre cugetarea morală, înclinația spre descrierea experiențelor triste ale vieții și spre înfățișarea suferinței sînt vizibile în majoritatea nuvelelor *(Spovedania unei murinde, Prietenul meu Ion, Zinca).* Altele, legate de războiul pentru Independență *(O romăncă, Bălanul)* sau de Comuna din Paris *(14 iuliu al mamei Bernard)* sînt inegale ca tonalitate, cu o desfășurare melodramatică. Se observă totuși și în aceste scrieri o oarecare îndemînare în a prezenta stările tulburi, de ezitare, de incertitudine și tristețe, stări predilecte la **R.**

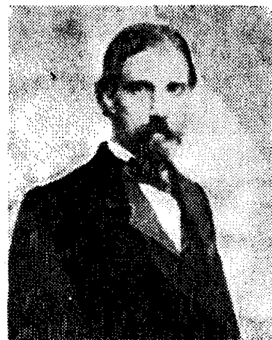

— *Nuvele,* **pref.** Emil Costinescu, București, Tip. Românul, 1882 ; ed. București, Socec, 1908. — **Tr.** : J.-B. Massillon, *Adevărul și conștiința,* RMD, I, 1864, 19 aprilie.

— **1.** Em. C[ostinescu], *Mircea Rosetti,* RILL, I, 1882, 12 ; **2.** Dangely, *„Nuvele" de Mircea C. Rosetti,* NAA, I, 1882, 64 ; **3.** D. Rosetti, *Dicț. cont., 163* ; **4.** *[Notă biografică],* DML, II, *340* ; **5.** Nicolae Liu, *Vintilă C. A. Rosetti. Pagini dintr-o cronică a eroismului,* MS, VII, 1976, 2, 3.

G. D

ROSETTI, Theodor G. (4.V.1837, Iași sau Solești, j. Vaslui — 17.VII.1923, București), publicist. Dintr-o veche familie boierească, **R.** a urmat școala secundară în Germania și în Franța. La Viena, a studiat economia politică și finanțele. În timpul domniei lui Al. I. Cuza, al cărui cumnat a fost, a îndeplinit diverse funcții administrative. În calitatea sa de agent diplomatic al țării la Berlin, l-a angajat pe Eminescu funcționar la legație. Ulterior, ca prim-ministru, ministru și influent om politic, a sprijinit numeroși tineri junimiști, obținîndu-le burse de studii. Prieten cu T. Maiorescu și V. Pogor, **R.** a fost unul din membrii fondatori (dînd chiar și denumirea societății) ai Junimii, a cărei ideologie a susținut-o prin cele trei eseuri ale sale : *Despre direcțiunea progresului nostru, Mișcarea socială la noi* și *Scepticismul la noi.* Concepția sa se ba-

zează pe ideea, comună la Junimea, că în societatea românească a vremii exista o ruptură violentă între prezent și trecut ; prin imitație, au fost adoptate „formele goale", fără ca acestea să aibă un suport real. A apărut astfel un scepticism facil — piedică în calea progresului social. De unde — o dezamăgire profundă și generală, născută din anchilozarea tradiției și din înstrăinarea păturii culte (din cauză că țăranii asupriți nu-și pot manifesta individualitatea). Eminescu, i se părea lui **R.**, a dat expresie tocmai unei astfel de deziluzii. Singurul mijloc de a asigura un progres real ar fi dezvoltarea culturii și înfăptuirea unei economii înțelepte.

— *Despre direcțiunea progresului nostru*, CL, VIII, 1874, 1, 2, reed. în AIJ, *117—162* ; *Mișcarea socială la noi*, CL, XIX, 1885, 8, XIX, 1886, 11, reed. în ASO, *33—60* ; *Scepticismul la noi*, CL, XXV, 1892, 11—12, reed. în ASO, *61—68* ; *Scrisoare din Muntele Athos*, A, X, 1899, 3—4 ; *O scrisoare*, CL, XL, 1906, 3—5 ; *Amintiri din timpul Unirii*, CL, XLIII, 1909, 1.

— 1. Panu, *Portrete*, *137—140* ; 2. *Th. G. Rosetti*, București, Tip. Lăzăreanu, 1909 ; 3. Th. G. Rosetti, *[Scrisori către A. Naum, 1912, 1913]*, CL, LXI, 1928, mai—august ; 4. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 5731, vol. 15/1923 ; 5. *[Moartea lui Th. G. Rosetti]*, ADV, XXXVI, 1923, 12108, 12109 ; 6. I. N[egruzzi], *Theodor Rosetti*, CL, LV, 1923, 7—8 ; 7. Negruzzi, *Junimea*, *13—15, 17, 24* ; 8. N. Petrescu, *Critica societății românești la „Junimea"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 9. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *183* ; 10. I. Rădulescu-Pogoneanu, *O cuvîntare a lui Teodor Rosetti la o masă literară*, ARR, IX, 1944, partea II ; 11. Săteanu, *Figuri*, *107—115* ; 12. *Ist. lit.*, III, *75—76* ; 13. Ionel Maftei, *Personalități ieșene*, III, Iași, 1978, *292—293*.

D. M.

ROSETTI, Vintilă C. A. (23.I.1853, Douet, Franța — 10.IX.1916, București), publicist. Fiu al lui C. A. Rosetti și al Mariei Rosetti, **R.** a făcut liceul la București, urmînd apoi arhitectura la Paris. În timpul studiilor din străinătate a frecventat unele cercuri socialiste și s-a aflat printre întemeietorii revistei „Dacia viitoare" (1883). Întors în țară, s-a angajat în mișcarea politică, fără a ocupa posturi importante. Din 1885, a preluat de la tatăl său direcția ziarului „Românul". Din 1901, a fost director al „Monitorului oficial". Membru fondator al Ligii culturale, a făcut parte și din comitetul de conducere al Societății presei. A editat scrierile literare ale Mariei Rosetti, precum și unele lucrări ale lui C. A. Rosetti sau scrisori primite și trimise de acesta, strecurînd, în comentarii, cîteva amintiri proprii.

În „Românul" și „Românul literar", **R.** a tipărit cronici teatrale, cronici politice, săptămînale, articole de fond, iscălind Fănică, Rovin, Stan Opincă. Scrisă fără nerv, supusă unui moralism cam simplist, publicistica lui era convențională. A sprijinit însă prin scrisul său unele măsuri care urmăreau transformarea teatrului într-o artă cu largă răspîndire.

— *[Cronici teatrale]*, ROM, XXXVII, 1893, 1, 9, XLII, 1898, 40, 156, 157, 196, 197, 201, 206 ; *Amintiri literare istorico-politice. Societatea literară de la 1845*, RLR, I, 1893, 1—14.

— 1. *Vintilă C. A. Rosetti*, ȚR, II, 1894, 192 ; 2. Catulle, *Vintilă Rosetti*, NAȚ, V, 1894, 31 ; 3. *Encicl. rom.*, III, *846* ; 4. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 7259, vol. 19/1916 ; 5. Predescu, *Encicl.*, *742* ; 6. Straje, *Dicț. pseud.*, *612* ; 7. Nicolae Liu, *Vintilă C. A. Rosetti. Pagini dintr-o cronică a eroismului*, MS, VII, 1976, 2—VIII, 1977, 2.

D. M.

ROȘCA, Iuliu I. (10.X.1858, București — 15.XI.1940, București), scriitor. Învățător în comuna Bolintinul din Vale, a intrat în 1878 în redacția ziarului „Dorobanțul". În același an era redactor și la „Ghimpele", ziar satiric-politic. A fost redactor al revistei de muzică, teatru și arte frumoase „Doina" (1884—1885), colaborator la ziarul „Unirea" și corespondent al „Familiei", unde, sub semnătura A. C. Șor, publica versuri și cronici săptămînale, intitulate *Viața la București*. A colaborat cu versuri la „Universul" și „Universul literar", „Resboiul", „Vocea adevărului", „Femeia română", „Lumea ilustrată" ș.a. A scris cronici literare și muzicale, articole, recenzii și a lucrat în redacția mai multor publicații : „Universul", „Universul literar", „România muzicală" (1897—1904), „Revista muzicală și teatrală" (1907—1908), „Comoara satelor", „Lumea ilustrată" (1891—1895). A semnat Ac-U-Șor, Caros, Danart, Do, Do-Mi-Sol, Don Re Mi, Julius I. Oscar, Lucilius, Oscar, Rasco, Re Fa, Sol, I. Șor ș.a. A trimis colaborări la publicațiile pariziene „La Renaissance littéraire et artistique" și „Revue d'art dramatique et musicale". Prin 1887, **R.** era șef de divizie la Prefectura poliției din Capitală.

Poet mediocru, **R.** s-a făcut cunoscut datorită celor două lucrări dramatice ale sale, *Fata de la Cozia* și *Lăpușneanu, domnul Moldovei*. Cea dintîi a fost citită la Junimea, corectată la sugestiile lui T. Maiorescu și premiată în 1882, cu ocazia unui concurs inițiat de Direcția generală a teatrelor. Cea de a doua a primit, în 1887, premiul „Năsturel Herescu" al Academiei. *Lăpușneanu...* a fost jucată la teatrul „Dacia" în 1881, iar *Fata de la Cozia*, la Teatrul Național, în 1883. Ambele piese au apărut în volum în 1886. Fără a fi original (e vizibilă influența lui V. Alecsandri), în *Fata de la Cozia* **R.** fixează un cadru istoric unor scene de viață cîmpenească, destul de convenționale și idilic decorative. Radu și Vlad, fiii lui Vlad Dracul, se îndrăgostesc amîndoi de Florica, preafrumoasa fiică a unui bătrîn căpitan de plai. Florica îl îndrăgește pe Radu, dar este răpită de Vlad. Ea reușește să scape din captivitate și se distinge într-o luptă cu oștile străine aduse în țară de Domnica, nepoata domnitorului, care în felul acesta încearcă să cîștige tronul pentru Dănești și să se răzbune pe Radu, logodnicul necredincios. Figurile eroilor sînt palide, cu un aer festiv, de operetă. Singură Domnica, personaj care acționează sub impulsul unei uri paroxistice, capătă un profil mai precis. Lungile monologuri ale celorlalte personaje reduc cu totul caracterul dramatic al lucrării, mai mult poem epic decît dramă. Piesa se remarcă prin limba curgătoare și prin intenția autorului de a insista în drama istorică asupra caracterului rustic și asupra psihologiei populare, considerate componente ale specificului național. *Lăpușneanu...* are o acțiune mai bine legată și motivată, căci scriitorul își impune normele tragediei clasice, respectul unității de loc, timp și acțiune. Modelul este nuvela lui C. Negruzzi. **R.** se arată și aici preocupat de specificul românesc al figurilor aduse în scenă. Acțiunea este determinată, ca în tragedia clasică, de caractere. Lăpușneanu apare ca un obsedat al crimei, pe care

setea de sînge îl duce la nebunie. Neexistînd nici un alt mobil al acțiunii, în afara psihicului bolnav al eroului, dramatismul piesei este diminuat și figura lui Lăpușneanu schematizată. Piesa nu depășește un nivel mediocru. Ca poet, **R.** este un romantic decepționist, deseori plat (*Zîmbiri și lacrimi*). Citatele și moto-urile trădează și lecturi din V. Hugo, Th. Gautier, Byron, Ossian, Chateaubriand, Shakespeare. Încercarea de a ilustra în versuri limbajul simbolic al florilor (*Florile vorbesc*) nu reține atenția. Un volum de proze publicat postum (*Quintet*) indică preferințe cu totul deosebite de cele ale tinereții sale : istoria unui îmblînzitor de șerpi, figură malefică, al cărui cîntec aduce moartea, istoria unei iubiri neîmplinite, în decor italian, rețin prin exotic, situații stranii, nemotivate, neanunțate prin nimic din ceea ce **R.** a scris înainte de 1900. El a dat prima traducere în volum (1890) a *Sonatei Kreutzer* a lui L. Tolstoi, după o versiune franceză. A mai tradus din Al. Dumas, W. Hauff, B. Pascal, H. Sudermann.

— *Flori de primăvară. Dora și Florin*, București, Tip. Cucu, 1879 ; *Zîna florilor. Crivățul*, București, 1879 ; *Zîmbiri și lacrimi*, București, Tip. Laboratorilor români, 1880 ; *Ce timpuri. Ce moravuri !*, București, 1880 ; *Sacrificiu pentru sacrificiu*, Oravița, Tip. Țăranu, 1881 ; *Lăpușneanu, domnul Moldovei*, București, Bidșovski, 1886 ; *Fata de la Cozia*, București, Bidșovski, 1886 ; *Scriitori și artiști*, București, Tip. Academiei, 1890 ; *Obraze cu mască și oameni fără obraz*, București, Tip. române unite, 1926 ; *Florile vorbesc*, București, Tip. române unite, 1927 ; *Femeia română după cîntecele populare. Calul la români*, București, Tip. române unite, 1929 ; *Quintet*, București, Marvan, 1941. — Tr. : Al. Dumas, *Istoria unui mort*, RIL, 1877, 1 ; Erkmann—Chatrian, *Hoața de copii*, RIL, 1877, 2 ; P. Grimm, *Misterele din palatul țarilor*, București, Graeve, 1878 ; A. Bouvier, *Domnul Coquelet, spionul*, București, 1879 ; W. Hauff, *Corabia blestemată*, București, 1880 ; Ossian, *Colna-Dona*, VOA, I, 1882, 13 ; Lamartine, *Ischia*, F, XIX, 1883, 441 ; L. Tolstoi, *Sonata Kreutzer*, București, Herz, 1891 ; A. de Launay, *Onoare și datorie*, LMI, II, 1894, 1—36 ; Ed. Laboulaye, *Călătorie în țara libertății*, București, 1912 ; O. S. Marden, *Puterea cugetării*, București, Socec ; Marc Aureliu, *Cugetări asupra vieții*, București, Socec.

— 1. *Notiță literară. „Flori de primăvară"*, LRO, I, 1880, 31 ; 2. N. Ch. Quintescu, *„Pygmalion", „Fata de la Cozia" și „Lăpușneanu"*, AAR, partea administrativă, t. IX, 1886—1887 ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 268 ; 4. Predescu, *Encicl.*, 738 ; 5. *[Act de deces]*, C.M.B. act nr. 2261, vol. 5/1940, sector III ; 6. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *90—91* ; 7. Cosma, *Muzicieni*, *386—387* ; 8. Straje, *Dicț. pseud.*, *612—613*.

S. C.

RUCĂREANU, Nicolae (1810, Cîmpulung — c. 1889, Cîmpulung), scriitor. Cu o vedere slabă încă din copilărie, **R.** nu a făcut, după cum singur o mărturisește, studii sistematice. A învățat acasă, cu dascăli particulari, a trecut în București, la „Sf. Sava", prin școala lui I. Heliade-Rădulescu, a citit mult, nu numai în românește, dar și în limbile greacă, franceză și germană. La Paris, în 1844, audiază cursurile lui J. Michelet. În 1846 se găsea din nou în capitala Franței, nu însă pentru studii, ci în chestiuni de afaceri. Mare proprietar, **R.** a dus, în general, o viață retrasă, la moșia lui din Cîmpulung, fiind totodată profesor în acest oraș. Unionist înfocat, este ales, la 14 septembrie 1857, deputat în Divanul ad-hoc. La 1861 era președinte al judecătoriei din Cîmpulung.

Fire agitată, plină de orgolii, **R.**, oarecum turmentat de ideile mari pentru care se războiește, își spune părerea, cu vehemență, întotdeauna pe un ton polemic, în diferite chestiuni, de la „sufragiul universal" și „legea rurală", pînă la ortografie și fonetică, el fiind un zelator neobosit al lui Heliade (*Statua lui Heliade*, 1882), ale cărui principii le apără cu sfințenie. **R.** nu s-a împăcat deloc cu ideea aducerii unui domnitor străin (*Principe străin sau domn român*, 1863). Printre broșurile sale politice este *Partidul liberal progresist și viitorul său* (1867), o traducere după Ed. Laboulaye. A colaborat, uneori fără să semneze, la „Muzeu național", „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1841, 1847, 1848), „Poporul", „Tipograful român", „Gazeta Severinului", „Trompeta Carpaților", „Românul". Înzestrarea de scriitor i-a lipsit lui **R.** O carte de *Impresiuni d-un viagiu la Constantinopole și înapoi* (1886), presărată cu cugetările politice ale autorului, nu e decît un prolix jurnal de călătorie, cu descrieri incolore și comentarii surescitate. Sînt inserate și două palide versificări (*Bosphorul* și *Adio la Bosphor*). În versuri, o altă cărțulie (*Vade-mecum la Dîmbovicioară*, 1889) e un fel de reclamă, zgomotoasă și prozaică, a unor priveliști care îl încîntă pe călător, dar nu reușesc să-l și inspire. El își adună produsele poetice într-un op intitulat *Modeste încercări poetice*, „originale și traducțiuni" (1873). Sînt aici versificările unui amator, aproape cu desăvîrșire lipsite de duhul poeziei, fie că schițează un peisaj montan, ori că încearcă să imite poezia populară. Interesant este că **R.**, cu nostalgia poeziei antice, atent la metru și la cadență, propunîndu-și de-a dreptul să elibereze poezia din „sclavia rimei", scrie adesea în versuri albe. **R.** a făcut și traduceri, folosindu-se, obstinat, de ortografia italienizantă propusă de Heliade. A tradus din Schiller, dar și din alți autori, de pildă „din liricele" lui At. Christopoulos, sacrificînd uneori forma pentru a fi cît mai apropiat de litera originalului. Creația cea mai cunoscută a lui **R.**, *Vînătorul Carpaților*, avînd ca model poezia lui Schiller *Cîntecul clopotului*, este și cea mai învecinată cu poezia, prin senzația de prospețime care se degajă din versurile ei alerte. A. I. Odobescu o amintește în *Pseudo-cynegeticos*, găsind însă că imaginile au „aspectul tern al fotografiei și nu coloritul viu al vieții".

— *Modeste încercări poetice*, București, Noua Tip. a laboratorilor români, 1873 ; *Statua lui Heliade*, București, Tip. Academiei, 1882 ; *Impresiuni d-un viagiu la Constantinopole și înapoi*, București, Tip. Academiei, 1886 ; *Vade-mecum la Dîmbovicioară*, Cîmpulung, Tip. Sîrbu, 1889. — Tr. : Prințesa Constanța de S., *Douăzeci și patru de ore ale unei femei simțibile sau O mare lecție*, București, Tip Eliade, 1843 ; [At. Christopoulos, Schiller], în *Modeste încercări poetice*, București, Noua Tip. a laboratorilor români, 1873.

— 1. Ion Scipione Bădescu, *„Clopotul" de Schiller (traducere de d-nul N. Rucăreanu)*, CL, V, 1871, 9 ; 2. Pop, *Conspect*, I, *103—106* ; 3. Călinescu, *Ist. lit.*, *301—302* ; 4. P. Costinescu, *Un scriitor din epoca Unirii la Constanța*, TMS, II, 1967, 5 ; 5. *Ist. lit.*, II, *757—758*.

F. F.

RUDEANU, Teodosie (?—1621, Flămînda, azi Valea Rîului j. Vîlcea), cronicar. Originar din Gorj, **R.** este primul din cei nouă copii ai lui Gheorghe logofătul, stabilit la Ruda, în Vîlcea ⟨14⟩. Se înrudea cu bogate familii de boieri olteni, printre aceștia și cu Buzeștii, prin căsătoria lui Stroe Buzescu cu Sima, sora lui Teodosie. În 1584 **R.** era mare spătar. În timpul domniei lui Mihai Viteazul, ajunge în 1594 mare vistiernic, iar din 1596 este mare logofăt. Viața și cariera lui se împletesc strîns, pentru o perioadă, cu domnia lui Mihai Viteazul, **R.** sprijinind acțiunile voievodului în desfășurarea campaniei antiotomane. În 1595 făcea parte din solia boierilor munteni, conduși de mitropolitul țării, ce încheie la Alba Iulia un tratat cu Sigismund Báthory. Semnătura logofătului s-a aflat pe acte importante ale Țării Românești : jurămîntul către împăratul Rudolf II, din 1598, și tratatul cu Andrei Báthory din 1599. Logofătul îl însoțește pe Mihai Viteazul în campania din Transilvania, avînd aceeași funcție de mare logofăt pentru ambele țări. Făcînd parte din Divanul din Alba Iulia, **R.** îndeplinește diferite sarcini militare, administrative și financiare. În perioada cam-

Uciderea lui Mihai Viteazul (gravură)

paniei lui Mihai Viteazul împotriva lui Ieremia Movilă, domnul Moldovei, **R.** este un timp guvernator al Ardealului. În august 1600 este trimis sol la împăratul Rudolf II la Praga. După înfrîngerea lui Mihai Viteazul, **R.** trece de partea Movileştilor. Este mare logofăt al lui Simion Movilă, în 1602 şi, mai tîrziu, în 1618, al lui Gavril Movilă. A fost înmormîntat la 28 mai 1621 la mănăstirea Flămînda, al cărei ctitor era.

R. rămîne în istoriografia munteană prin cronica oficială scrisă în cancelaria curţii domneşti din Tîrgovişte, pînă în 1597. Textul acestei cronici s-a păstrat doar într-o serie de lucrări privitoare la domnia lui Mihai Viteazul. În 1597 diplomatul silezian Baltazar Walther, membru al unei solii polone la curtea lui Mihai Viteazul, cunoaşte, prin intermediarul polon al lui Andrei Taranowski, cronica oficială a lui **R.**, scrisă probabil în limba română, şi o încorporează în lucrarea sa *Scurtă şi adevărată descriere a faptelor săvîrşite de Ioan Mihai, domnul Ţării Româneşti*, redactată în limba latină. Cronica scrisă sub îngrijirea logofătului **R.** pare să fi fost o expunere sumară, făcută paralel cu desfăşurarea evenimentelor istorice, înregistrînd cronologic mai cu seamă mersul luptelor şi rezultatele lor. Redactarea cronicii, aşa cum a cunoscut-o şi Baltazar Walther, se opreşte la evenimentele de la sfîrşitul anului 1597. Cronica lui **R.** a fost continuată de Petru Grigorovici Armeanul, conducător de oşti al lui Mihai Viteazul şi mai tîrziu scriitor în cancelaria domnească pentru limbile străine, în special latina. Noua versiune se oprea la evenimentele petrecute în toamna anului 1598. Redacţia mai completă a cronicii oficiale traduse în latină a fost folosită în scopuri diplomatice, la curtea împăratului Rudolf II şi la aceea a arhiducelui Maximilian. Textul lui Petru Grigorovici Armeanul a servit la redactarea celor două rapoarte întocmite de Mihai Viteazul, unul în italiană, adresat ducelui Ferdinando de Medici, la 16 februarie 1601, celălalt în latină, adresat lui Rudolf II, la 17 ianuarie 1601. Nu se ştie dacă cronica oficială întocmită de **R.** a fost continuată şi pentru perioada 1599—1601.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *605—609* ; 2. Haneş, *Ist. lit.*, *22—23* ; 3. Puşcariu, *Ist. lit.*, *117—118* ; 4. P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, Bucureşti, Cultura naţională, 1927, *45—48* ; 5. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *85—88* ; 6. Dan Simonescu, *Cronica lui Baltazar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane*, SMIM, III, 1959 ; 7. Piru, *Ist. lit.*, I, *45—48* ; 8. Şt. Ştefănescu, *Ştiri noi cu privire la domnia lui Mihai Viteazul*, SMIM, V, 1962 ; 9. *Ist. lit.*, I, *271—274* ; 10. Dan Zamfirescu, *Elemente noi într-o controversă veche : „Cronica oficială a lui Mihai Viteazul" şi „Cronica Buzeştilor"*, GL, XIV, 1967, 19 ; 11. Zamfirescu, *Studii*, *205—231* ; 12. Stoicescu, *Dicţ. dreg.*, *84—86* ; 13. Chiţimia, *Probleme*, *145—156* ; 14. Octavian Ungureanu, *Logofătul Teodosie Rudeanu. Un oltean guvernator al Transilvaniei în timpul lui Mihai Viteazul*, RMR, IX, 1974, 8.

A. S.

RUGINĂ, V. (sec. XIX), poet. Absolvent, în 1839, al Academiei Mihăilene din Iaşi, probabil jurist, **R.** este autorul uneia din primele cosmogonii româneşti, în poemul *Anul 1871*, tipărit de B. P. Hasdeu în „Calendarul României pre anul 1871". Nu se cunosc alte scrieri ale sale, dar poemul e scris cu îndemînare, limba e corectă, versul are fluiditate şi chiar tiparul prozodic al *Scrisorilor* lui M. Eminescu, iar cosmogonia cu care începe (amintind cosmogonia eminesciană din *Scrisoarea I)* conţine imagini surprinzătoare. Expresii ca „noaptea veşniciei", „deşertul fără margini", care vor apare şi la Eminescu, sprijină ipoteza unei lecturi făcută de marele poet poemului lui **R.** Sugestivele versuri : „Pe cînd totul n-avea nume, / Pe cînd totul n-avea viaţă, / Pe cînd tot rota în fuzii, / Timpul martor sta de faţă" sună aproape eminescian, dar ele nu ajung la sensurile filozofice pe care le degajă poemul lui Eminescu. Cosmogonia lui **R.** continuă cu o apoteoză a omului, atom răzvrătit contra dumnezeirii, contra oricărei tiranii, şi cu o viziune melioristă asupra viitorului României. Suflul liric e scăzut în această parte a poeziei, interes resuscitînd mai ales cosmogonia cu timbrul ei preeminescian.

— *Anul 1871*, CARO, *125—127*.

— I. Cioculescu, *Varietăţi*, *182—187*.

S. C.

RUSĂNESCU, Vasile (a doua jumătate a sec. XIX), autor dramatic. Fost grefier militar, om cu preocupări juridice *(Despre complicitate în dreptul penal român*, 1890), **R.** e un autor zelos de compuneri dramatice minore. În versuri, piesa *Smîrdanul şi Vidinul* pare să fi fost alcătuită chiar la Vidin, în februarie 1878, fiind dedicată, dealtfel, regimentelor româneşti care au luptat acolo. Tonul rămîne mereu înalt, de odă, exaltînd fie măreţia trecutului, fie bravura ostaşilor români care, ca în ciclul cunoscut al lui V. Alecsandri *(Ostaşii noştri)*, merg la război cîntînd şi se bat cu o frenezie învecinată cu euforia, încingînd o „horă a libertăţii". Hiperbola, solicitată din plin, nu aduce un spor de relief unei monotone desfăşurări epice, narative, în care, totuşi, sugestia ritmului învîrtejit al bătăliei se face simţită. Încurajat de „buna primire", care s-ar fi făcut acestei scrieri fade, **R.** dă, în 1879, o poemă eroică în patru cînturi, *Predilă (Un prizonier la turci)*. Dezvăluind gustul pentru senzaţional al autorului, cît şi înclinaţia sa de a supradimensiona personaje şi întîmplări, plăsmuirea, cu ţesătura ei de fapte pe cît de grozave pe atît de neverosimile, ia o turnură de naivă şi uşuratică legendă. Descrierile, deşi avîntate, sînt banale, imaginile amintind uneori de legendele istorice ale lui D. Bolintineanu. Versificaţia, chiar dacă avariată pe alocuri de unele rime forţate, e în genere corectă, tacticoasă, în contrast flagrant cu patimile mari (ură, iubire, dor de răzbunare) şi gesturile crunte care se agită în această poemă eroică. Prolixă este drama în cinci acte, în versuri, *Dorin* (1883), din care un crîmpei apăruse în „Literatorul" (1882). Orchestraţia e zgomotos romantică, iar drama erotică, sentimentală, are şi implicaţii etice şi sociale. Dragostea nefericită a poetului „damnat" Dorin e comunicată în aceeaşi retorică naiv exclamativă, cu vagi inflexiuni de melancolie şi o mişcare patetică, teatrală (invocaţii deznădăjduite,

zbateri zadarnice, exaltări, lacrimi, efuziuni), cu o poză byroniană în monologurile tenebroase. Ambianța devine la un moment dat sinistră, urmare a lanțului de nenorociri care culminează cu momentul de confuzie tragică în care Dorin își ucide, împins parcă de o fatalitate, iubita, luîndu-și apoi și el viața. Meditațiile asupra timpului, ca și cugetările pe tema *vanitas vanitatum* sînt livrești, cu totul impersonale. Ca autor dramatic, **R.** nu avea prea multe de spus.

— *Smîrdanul și Vidinul*, București, Tip. Michaiescu, 1878 ; *Predilă (Un prizonier la turci)*, București, Tip. Modernă, 1879 ;*Dorin*, București, Tip. Cucu, 1883.

— 1. Spinu Ghimpescu [I. Vulcan], *„Dorin" de Vasile Rusănescu*, F, XX, 1884, 29 ; 2. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *158—159.*

F. F.

RUSET, Ion (Iancu) v. **Roset, Ion (Iancu).**

RUSSE-ADMIRESCU, George (1873, București — 1.V.1899, București), publicist și poet. Redactor la „Revista poporului", „Generația nouă", „Mircești" și „Adevărul", colaborator la „Independentul", „Independentul literar", „Revista poporului", „Lumea ilustrată", „Adevărul literar", **R.-A.** a făcut publicistică socialistă *(Poporul, Socialismul prinde teren în România, Mișcarea socialistă)* și a polemizat cu „Evenimentul", acuzînd, în „Independentul", pe A. Bacalbașa de plagiat.

Într-un vers cursiv dar fără valoare artistică, elogiat de Al. Macedonski pentru sinceritate, **R.-A.** destăinuie tristeți proletare *(Singur, Zdrobit, Sahara, Deziluzie)* și sentimente de compasiune pentru durerile obștei *(Cerșetorii)*. În proză, aceleași motive sînt înecate în sentimentalism și declamație forțat patetică *(Cum trăiești ?, Ochii ei)*. În 1897 și-a strîns versurile într-un volum de *Vise roze*, prefațat de Al. Macedonski. A tradus, se pare primul la noi, o dramă a lui Calderón de la Barca, *Credința în cruce*, reprezentată în 1898. A semnat G. R., Gadm, G. Constantinescu și G. Constantinescu Valea Rea.

— *Vise roze*, pref. Al. Macedonski, București, 1897.

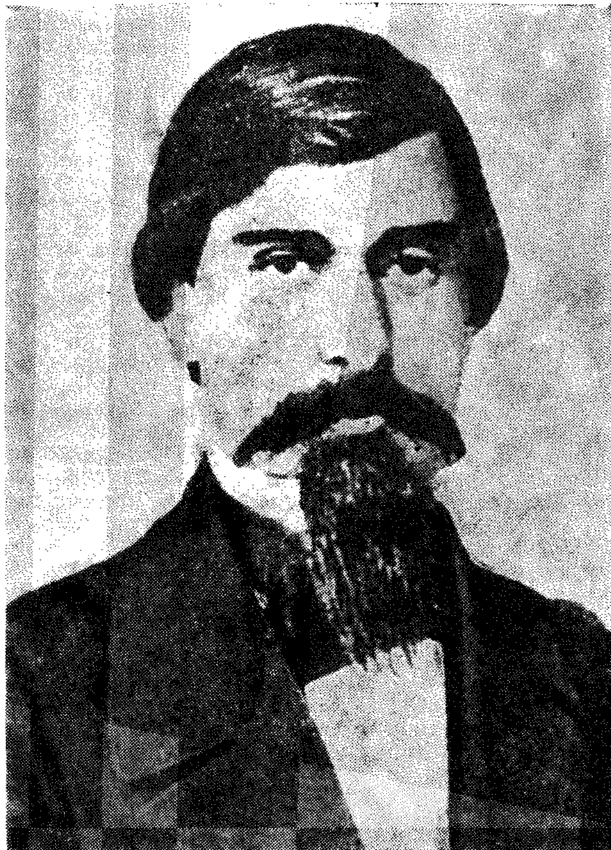
— 1. Lisandros [Al. Antemireanu], *„Vise roze"*, CL, XXXI, 1897, 10 ; 2. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 2783, vol. 7/1899 ; 3. Straje, *Dicț. pseud.*, 7.

S. C.

RUSSO, Alecu (17.III.1819, Strășeni — Lăpușna — 5.II.1859, Iași), scriitor. Proprietar de moșii, arendaș și negustător de cereale, Iancul Rusul sau Russul, părintele scriitorului, se trăgea dintr-un neam vechi de boieri. Treptat, după moartea mamei, **R.** avea să se rupă de familia lui, dar deocamdată copilăria îi este fericită și o va evoca întotdeauna cu nostalgie. Pe cît se pare, învață acasă cu un dascăl grec, iar în 1829 este trimis în Elveția, la Institutul „François Naville" din Vernier, lîngă Geneva, unde rămîne pînă în toamna anului 1835. E, acum, un tînăr nu numai cultivat, dar și receptiv la ideile democratice și liberale care agitau Europa apuseană în preajma revoluției. El compune, în limba franceză, poeme *(La Mort d'Alibaud* și *Epitaphe d'Alibaud)* celebrînd revolta împotriva tiraniei. Scrise, probabil, la Viena, unde **R.** ar fi urmat studii practice la o casă de comerț turcească, aceste încercări poetice îi atrag expulzarea. Întors în țară, petrece un timp la moșia părintească din ținutul Neamțului, după care, relațiile cu familia înăsprindu-se, se stabilește la Iași. Asesor judecătoresc la Piatra Neamț (1841—1844), va fi destituit ca urmare a repetatelor absențe. În mai 1845 se afla la Mînjina, la onomastica lui C. Negri. Pentru unele aluzii îndrăznețe din piesa *Jignicerul Vadră sau Provincialul la Teatrul Național*, autorul e surghiunit la schitul de la Soveja. Consemnat acolo aproape două luni (februarie—aprilie 1846), **R.**, îmboldit de pasiunea lui crescîndă pentru poezia populară, are șansa să descopere o adevărată „minune poetică", „cea mai frumoasă epopee păstorească din lume", balada **Miorița*. În 1848 a luat parte la mișcarea revoluționară din Moldova, după înfrîngerea căreia pleacă în exil, în Bucovina. De aici ia drumul Vienei, spre a face propagandă în favoarea Principatelor. Renunțînd să-și mai continue călătoria pînă la Paris, **R.** se îndreaptă, cu cîțiva tovarăși și prieteni, spre Ardeal. La 3/15 mai 1848 ia parte la marea adunare de pe Cîmpia Libertății de lîngă Blaj. Își va pune semnătura pe două importante documente revoluționare : *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei* și *Proclamația partidului național către români*. La Lugoj participă la o altă adunare, condusă de Eftimie Murgu, iar de la Sibiu trimite lui N. Bălcescu o scrisoare, iscălită A. Sauvegea, în care exaltă viitorul de „mare popor" al românilor. Suspectat de autoritățile maghiare, la Dej peregrinul e arestat și trimis în prevențiune la Cluj, de unde, în urma intervenției unor prieteni, va fi eliberat. După cîteva escale, în 1849, la Viena și Paris, scriitorul se întoarce, la începutul lui 1851, la Iași, unde i se oferă un loc în Divanul apelativ. O vreme profesează avocatura, pe baza unei autorizații provizorii, dar e concediat, pentru că s-ar fi „sumețit" contra autorităților. Iertat de domnitorul Grigore Al. Ghica, își reia slujba în august 1853. În iulie 1856 este numit director în Departamentul Lucrărilor Publice, iar în septembrie, același an — membru al Sfatului administrativ. Renunță nu după multă vreme, dar, ca să aibă din ce trăi, reia avocatura. În aprilie 1857, scriitorul devine procuristul Băncii Moldovei. Cu sănătatea din ce în ce mai șubredă, **R.** se retrage din viața publică. Totuși, cîteva apeluri și petiții emise de unioniști poartă și semnătura sa. Se stinge în noaptea de 4 spre 5 februarie 1859, de ftizie.

Modest și de o discreție rară, **R.** nu a avut ambiții de notorietate, ca scriitor. O bună parte a creației sale s-a editat postum ; cît despre antume, în afara unui singur articol de polemică literară *(Critica criticii)*, semnat A. Rusu, celelalte au fost semnate, de obicei, cu inițiale sau, o singură dată, cu un pseudonim (Terentie Hora). Scriitorul a adoptat și varianta Russo, cu o grafie sugerînd pronunția franțuzească a numelui său. Dealtfel, **R.** a scris mult în limba franceză, în care se exprima cu ușurință.

E în opera lui **R.** un ciudat amestec de melancolie a trecutului și de elanuri progresiste. Sentimental, scriitorul se lasă adesea în voia reveriilor paseiste, deplîngînd risipirea bunului trai patriarhal de odinioară, ca și a unei iluzorii armonii de clasă. Însă militantul pașoptist, care se consideră, și este, un ostaș al propășirii, a fost un om al vremii sale. Ideile lui filozofico-sociale, de nuanță democrat-burgheză, au o orientare de sursă iluministă, dar și romantică, incluzînd elemente de socialism utopic. Tînjind după trecut și scrutînd totodată viitorul, **R.** avea profunde motive de nemulțumire față de un prezent în care rînduielile vechi, perimate, și o men-

talitate obtuză, legănată în trîndăvii orientale, se mai puneau încă de-a curmezişul înnoirilor. Scriitorul înţelege că un progres real nu e posibil dacă nu-şi înfige rădăcinile în tradiţie, prin care prezentul corupt şi moleşit s-ar putea regenera. Într-un fel, R. anticipă critica făcută de T. Maiorescu „formelor fără fond".

În chip firesc, în opera lui R. lirismul amintirii se întrepătrunde cu proza de idei, febrilă şi tensionată. Elegiac sau reflexiv, scriitorul e, în primul rînd, un memorialist. În scrierea parţial autobiografică *Amintiri* (neterminată, apărută în „România literară", 1855), imagini din copilărie şi adolescenţă se perindă într-o evocare melancolică, în care autorul, suspinînd după propriul său trecut, e înclinat să idealizeze — aşa cum face şi în *Studie moldovană* („Zimbrul", 1851) — epocile de demult. Ca şi în alte scrieri, naraţiunea face loc reflecţiilor sociologice, psihologice sau filozofice, preponderente în *Iaşii şi locuitorii săi în 1840*, o încercare de fiziologie, elaborată în franţuzeşte *(Iassy et ses habitants en 1840)* şi apărută postum. În panorama Iaşilor scriitorul descoperă „un vrednic subiect de cugetare pentru observatorul filozof". Plin de evlavie faţă de legendarele vremuri strămoşeşti, proslăvite de R. în atîtea rînduri — de pildă în *Decebal şi Ştefan cel Mare (Décébal et Etienne, étude historique)* — scriitorul zugrăveşte totodată un tablou al societăţii contemporane, în care vechiul şi noul, orientalul şi occidentalul se amestecă şi se înfruntă, oferindu-i prilejul să se delecteze fixînd diferite tipuri şi moravuri, cu ceea ce au ele caracteristic. Avusese chiar de gînd să scoată un volum de *Moeurs moldaves*. Pasionat călător, cucerit de farmecul priveliştilor montane, îşi consemnează impresiile de voiaj: *Piatra Teiului (La Pierre du Tilleul, légénde montagnarde, fragment d'un voyage dans la haute Moldavie en 1839), Stînca Corbului (Le Rocher du Corbeau)*. Şi în *Amintiri*, el descoperă peisajul cu o sensibilitate proaspătă, simţindu-se atras de tot ce i se pare ascuns, misterios, ca atunci cînd descrie *Palatul lui Duca Vodă*, ale cărui ruine ar mai fi păstrînd ceva din taina trecutului. R. are o predispoziţie pentru contemplaţie, lucidă uneori, alteori sentimentală. E o natură bogată, surprinzătoare şi capricioasă. În jurnalul de surghiun *(Sovéja, journal d'un exilé politique en 1846)* scriitorul îşi manifestă, într-o variată gamă de tonuri afective, firea neastîmpărată, dar şi dispoziţia reflexivă, precum şi un umor care poate merge de la gluma aparent nevinovată pînă la sarcasm. E întotdeauna mare amator să asculte şi cîte o istorie palpitantă cu haiduci şi bandiţi. Ar fi scris el însuşi un fel de reportaj, *Groază, ultimul haiduc român*, apărut postum în „Columna lui Traian" (1873). Se încîntă de poveşti şi basme, îi plac legendele *(Piatra Teiului* şi *Stînca Corbului* sînt, de fapt, nişte pretexte literare, pentru nararea unor legende populare). De beletristica lui R. ţine şi *Holera* (1853), o evocare realistă, dar fără prea multă vibraţie, a cumplitei molime care bîntuise Moldova copilăriei lui. De o factură predominant descriptivă, proza lui R., cu o tonalitate lirică şi evocatoare, are o permanentă alură teoretică, s-ar putea spune eseistică.

În litigiu de mai bine de o sută de ani, **Cîntarea României* a fost atribuită, pe rînd, lui R., lui N. Bălcescu, ca şi amîndurora.

Autor dramatic lipsit de şansă, R. a compus două piese într-un act, care însă s-au pierdut. În cea dintîi dintre ele, *Băcălia ambiţioasă* (jucată la 11 ianuarie 1846), R. viza procesul de parvenire a burgheziei. Cea de-a doua *(Jignicerul Vadră sau Provincialul la Teatrul Naţional)*, jucată la 25 februarie 1846, nu era doar o „scenă de haiduci", ci, după spusele autorului, şi o satiră a melodramelor care invadaseră scena. R. a prelucrat vodeviluri franţuzeşti *(Un student de Paris* şi *Doi cît unul)*. Lucrarea *Şezătorile la ţară* s-a pierdut, la fel ca şi *Réflections politiques, écrites dans la prison d'Edimburg*.

Ca teoretician, R. nu este un gînditor original. Aproape tot ceea ce susţine el în chestiuni de literatură şi de cultură românească fusese enunţat în programul „Daciei literare". La el însă, dispersată în diferite scrieri, mai ales în *Critica criticii*, dar şi în *Cugetări* sau *Studie moldovană*, argumentaţia nu e pur şi simplu programatică, ci are un caracter mai combativ, impetuos, uneori imperativ. Miezul concepţiei despre literatură a lui R. stă în ideea că literatura este „expresia vieţii unei naţii". Răfuindu-se cu pedantismul şi cosmopolitismul, el pledează net, cu multă decizie, pentru o literatură originală care să-şi tragă sevele din istorie, din realitatea autohtonă, din creaţia populară. R. este un preţuitor al tradiţiei şi ideea moştenirii culturale („clironomia părintească") apare ca o consecinţă firească. Ceea ce face R. e mai curînd critică culturală. El proclamă că e timpul să se instituie o critică adevărată, eficientă, care să discearnă valorile autentice de cele false. Precursor al junimismului prin criticismul său, R. anticipă, prin şarjele sale împotriva „imitaţiei necugetate", sterile — ca şi a stricătorilor de limbă — campania pe care o va desfăşura, cu aceleaşi obiective, Titu Maiorescu. Criticului i se cere „giudecată nepărtinitoare", talent, o experienţă de viaţă, nu doar una livrescă. R. condamnă judecă-

țile rigide, dogmatice sau, cu propriile cuvinte, „socotințile judecătorești". Avea uneori talentul formulării pregnante, memorabile. Unele chestiuni de măiestrie artistică, de formă și compoziție, de stil fac de asemenea obiectul preocupării lui **R.** Încercările sale de critică aplicată — asupra poeților M. Cuciuran și D. Dăscălescu — sînt cu totul modeste.

În problemele de limbă, **R.**, om cu o cultură umanistă, dovedea judecată limpede și plină de bun simț. Concepția lui e una istoristă, opusă celei raționaliste, a cărturarilor ardeleni. În disputa filologică la care ia parte, **R.** polemizează îndeosebi cu „pedanții", cu „fabricanții de sisteme" care încearcă să abată limba din cursul ei. Cu aplomb și cu nerv satiric, într-o logică strînsă, **R.** denunță ca aberante și chiar ilare curente ca latinismul, purismul ori italienismul propovăduit de I. Heliade-Rădulescu. După el, o limbă unitară și accesibilă nu se poate obține decît prin aprofundarea contactului cu limba populară. Polemica împotriva latinizanților ardeleni va fi continuată în „Steaua Dunării".

Atras de creația populară de timpuriu, **R.** începe entuziast să adune, de prin 1839, poezii populare, balade și doine, încredințîndu-le prietenului său V. Alecsandri, care le folosește în culegerea sa de balade. După Gh. Asachi, a cărui colecție se pierduse încă de atunci, **R.** a fost, astfel, unul dintre primii culegători de folclor la noi. Pornirea lui a fost una romantică, și patriotică nu mai puțin. El a încercat (în *Poezia poporală*) să mediteze, să facă generalizări asupra materialului cules, ajungînd la acea clasificare a poeziilor populare (cîntece bătrînești, de frunză, doine și hore) preluată și de V. Alecsandri. Cu o orientare istoristă, ca și Bălcescu, el evaluează, în spiritul concepției lui Herder, aspectul documentar al producției folclorice („Datinile, poveștile, muzica și poezia sînt arhivele popoarelor"), păstrătoare a limbii și a obiceiurilor străvechi. Dar nici aspectul estetic nu e neglijat, **R.** încercînd chiar să întreprindă (în *Holera*) o analiză artistică a baladei *Vîlcul*.

Liric sau retoric, ironic și polemic, scrisul lui **R.** e nuanțat de un anume spirit de finețe. Stilul e romantic, sentimental, mai ales în evocări, în memorialistică, și eseistic, pasionat, scăpărător de vervă a ideii, în proza de atitudine.

— *Scrieri*, îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, Academia Română, 1908 ; *Piatra corbului. Soveja*, tr. V. Alecsandri și A. I. Odobescu, pref. Petre V. Haneș, București, Socec, 1908 ; *Piatra Teiului și Iașii și locuitorii săi în 1840*, tr. C. Mărgăritescu, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; *Scrieri*, pref. G. Bogdan-Duică, București, Minerva, 1910 ; *Piatra-Teiului și Iașii în 1840*, tr. Mihail Sadoveanu, București, Minerva, 1915 ; *Scrieri*, îngr. și introd. Petre V. Haneș, Craiova, Scrisul românesc, 1937 ; ed. 2, Craiova, Scrisul românesc ; *Scrieri postume*, tr. V. Alecsandri, Al. Odobescu, M. Sadoveanu, îngr. Petre V. Haneș, Craiova, Scrisul românesc, 1940 ; *Opere complete*, îngr. Lucian Predescu, București, Cugetarea, 1942 ; *Scrieri alese*, pref. Emil Boldan, București, E.S.P.L.A., 1956 ; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, E.S.P.L.A., 1959 ; *Piatra-Teiului*, îngr. Geo Șerban, pref. D. Păcurariu, București, E.L., 1963 ; *Scrieri alese*, îngr. Geo Șerban, pref. Teodor Vîrgolici, București, Albatros, 1970.

— 1. Alecsandri, *Proză, 373—378, 437—441* ; 2. P. V. Haneș, *Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română*, pref. O. Densusianu, București, 1901 ; ed. 2, 1930 ; 3. G. Bogdan-Duică, *Alecsandru Russo*, CL, XXXV, 1901, 7 ; 4. Petru V. Haneș, *O scriere necunoscută : „Studii moldovene" de Al. Russo*, CL, XXXVI, 1902, 9 ; 5. Petru V. Haneș, *Asupra lui Alexandru Russo. Știri nouă*, LAR, VII, 1903, 3 ; 6. O. Densusianu, *O legendă literară*, VAN I, 1905, 14—15 ; 7. Iorga, *Ist. lit.* XIX, II, 255—257, III, *177—180, 228—230* ; 8. Apostolescu, *Infl. romant., 170* ; 9. Radu S. Dragnea, *Viața lui Alexandru Russo*, NRL, V, 1912, 43—44 ; 10. Ms. [M. Sadoveanu], *Locul de naștere al lui Alecu Russo*, ILT, I, 1919, 39 ; 11. A. Semaca, *O scrisoare necunoscută a lui V. Alecsandri*, CL, LVIII, 1926, ianuarie — februarie ; 12. Simonescu, *Încercări, 3—24* ; 13. A. Semaca, *Scrisori de la Alecu Russo*, CL, LX, 1927, mai — august ; 14. Traian Ichim, *Alecu Russo*, Iași, Viața românească, [1929] ; 15. Petre V. Haneș, *Știri despre Al. Russo*, PIL, I, 1931 ; 16. Densusianu, *Lit. rom.*, III, *72—85* ; 17. Lucia A. Popovici, *Pe urmele lui Alecu Russo*, PL, V, 1940, 7 ; 18. Călinescu, *Ist. lit., 182—186* ; 19. Vianu, *Arta*, I, *44—55* ; 20. Vasile V. Haneș, *Alexandru Russo*, PL, VI, 1941, 6 ; 21. Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, Cluj, Dacia, 1973, *242—246* ; 22. D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române*, București, F.R.L.A., 1942, *322—333* ; 23. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 64—68* ; 24. Popovici, *Romant. rom., 407—442* ; 25. Geo Șerban, *Un însuflețit admirator al geniului popular : Alecu Russo*, în *Literatura noastră clasică*, București, 1953, *131—164* ; 26. N. I. Popa, *Măiestria artistică în opera lui Alecu Russo*, AUI, 1954, fasc. 1—2 ; 27. Constantin C. Angelescu, *Cu privire la numele scriitorului Alecu Russu — O rectificare necesară*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 28. Al. Dima, *Alecu Russo*, București, E.S.P.L.A., 1957 ; 29. Șerban Cioculescu, *Un suflet mare : Alecu Russo*, GL, IV, 1957, 41 ; 30. L. Leonte, *Limba scrierilor românești ale lui Alecu Russo*, ALIL, t. IX, 1958, fasc. 1—2 ; 13. Radu Tomoiagă, *Cu privire la ideile social-politice ale lui Alecu Russo*, CF, V, 1958, 6 ; 32. Constantin C. Angelescu, *Știri noi despre Alecu Russu*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; 33. Cornea, *Studii, 269—290, 334—345* ; 34. Al. Dima, *Alecu Russo sau Alecu Russu ?*, LCF, VI, 1963, 13 ; 35. T. Vîrgolici, *Alecu Russo*, București, E.T., 1964 ; 36. Maria Magyaródi, *Contribuții documentare la cunoașterea vieții și activității revoluționare a lui Alecu Russo în Transilvania anului 1848*, SUB, Philologia, XI, 1966, fasc. 2 ; 37. Geo Șerban, *Un izvor al lui Alecu Russu*, RITL, XV, 1966, 1 ; 38. Brădățeanu, *Ist. lit. dram., 147—150* ; 39. Traian Cantemir, *Opinii despre primele scrieri ale lui Alecu Russo*, LL, XIV, 1967 ; 40. *Ist. lit.*, II, *489—507* ; 41. Șerban, *Exegeze, 5—41* ; 42. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *449—454* ; 43. Paul Cornea, *Secretul lui Alecu Russo*, VR, XXII, 1969, 4 ; 44. Paul Cornea, *O autobiografie necunoscută a lui Costache Negruzzi*, LL, XXI, 1969 ; 45. Al. Piru, *Un destin : Alecu Russo*, RL, II, 1969, 11 ; 46. D. Păcurariu, *Un înaintaș al polemicii literare*, RL, II, 1969, 11 ; 47. Elena Piru, *Un document inedit de la Alecu Russo*, RL, II, 1969, 11 ; 48. Maria Platon, *Investigația mediului contemporan în proza lui A. Russo*, AUI, literatură, t. XV, 1969 ; 49. Mihai Zamfir, *Alecu Russo*, AUB, limbă și literatură, t. XVIII, 1969 2 ; 50. C. Turcu, *Știri noi despre activitatea teatrală a lui Alecu Russu*, ALIL, t. XXI, 1970 ; 51. *Alecu Russo. Studii și articole*, București, 1970 ; 52. Haneș, *Studii ist. lit., 245—298* ; 53. Brădățeanu, *Comedia, 56—58* ; 54. Bogaci, *Pagini, 48—60* ; 55. Teodor Vîrgolici, *Viziunea foclorică a lui Alecu Russo*, CRC, VII, 1972, 8 ; 56. Piru, *Varia*, I, *83—85*, II, *83—86* ; 57. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 184—186* ; 58. Teodor Vârgolici, *Aspecte istorico-literare*, București, Eminescu, 1973, *8—31* ; 59. Mîndra, *Clasicism, 70—74* ; 60. *[Acte și documente]*, DCM, I, *338—364* ; 61. Ion-Radu Mircea, *Un pașoptist român în închisorile Vienei*, MS. VII, 1976, 2 ; 62. I. Negoițescu, *Alecu Russo*, VR, XXIX, 1976, 6 ; 63. Radu Tomoiagă, *Personalități și tendințe în perioada pașoptistă*, îngr. și postfață Vasile Vetișanu, București, Minerva, 1976, *184—220*.

F. F.

RUSSU, Ioan (26.X.1816, Comloșu Mare, j. Timiș — 13.IV. 1891, Arad), traducător. A făcut studii de teologie la Arad și Vîrșeț. A fost preot, profesor și director la Școala normală (Preparandia) din Arad. În anul 1885, **R.** a publicat o nouă traducere a fabulelor scriitorului sîrb Dositei Obradovici (tălmăcite anterior, în 1814, de D. Țichindeal, care nu indicase, însă, autorul). Intenționa să corecteze așazisele „greșeli" ale lui Țichindeal și să demonstreze că adevăratul autor al fabulelor este Obradovici. Ceea ce **R.** consideră greșeli sînt de fapt intervențiile originale prin care Țichindeal încercase localizarea și adaptarea fabulelor la realitățile timpului și locului, modificarea moralei unor fabule (interpretate tendențios ca îndepărtare calculată a primei traduceri față de original, pentru a ascunde plagiatul). **R.** ignoră faptul că Țichindeal s-a considerat autor al versiunii localizate a fabulelor, „prefăcătoriu" și nu simplu traducător, și că o lege a statului austriac, din 1793, interzicea tipărirea fabulelor lui Obradovici. Pe de altă parte, el încearcă să apere biserica ortodoxă română, punînd întru totul pe seama autorului străin critica iluministă împotriva misticismului, a bisericii și a reprezentanților ei. Totuși, și **R.** a localizat la rîndul său o parte din fabule, însă cu mai puțin talent decît predecesorul său. Pentru unele a dat o traducere exactă. Limba e mai aridă, mai savantă, încărcată de latinisme ; tradu-

cerea uneori *ad litteram*, cu ignorarea sensurilor de ansamblu, scade valoarea textului.

— Tr. : *Fabulele lui Demetriu Cichindealu în traducere nouă din originalul sîrbesc al lui Dositei Obradovici*, Arad, Tip. Diecezei române, 1885.

— 1. Botiş, *Ist. Şcoalei normale*, *407—408* ; 2. Negrescu, *Infl. slave*, II, *8* ; 3. V. Vîntilescu, *Dimitrie Ţichindeal*, Timişoara, 1965, *passim*.

S. C.

RUSSU, Victor (c. 1844, Stîrciu, j. Sălaj — ?), scriitor. A făcut studiile gimnaziale la Şimleu şi Beiuş, iar teologia la colegiul „Sf. Barbara" din Viena. După 1868 a fost numit profesor la Institutul preparandial din Cluj. Prin 1890 era membru onorific al Societăţii geografice române şi al unor societăţi culturale din Transilvania. În spiritul tradiţiei culturale ardeleneşti, **R.** este preocupat în lucrările lui literare de originea şi trecutul poporului român. Volumul *Suspinele Silvelor* (1872) este o culegere eterogenă, în care versuri patriotice, meditative şi erotice, fără valoare, alternează cu capitole de proză istorico-arheologică, referitoare la romanitatea neamului. Mai închegat compoziţional, volumul *Din trecutul Silvaniei* (1889) este o expunere de istorie şi etnografie. În *Precuvîntare*, autorul anunţă că şi-a scris cartea sub imperativul „utile cum dulci". Împletind datele ştiinţifice cu ficţiunea, **R.** evocă pagini din trecut într-un stil înflorit, sub forma unei legende. A mai publicat, în 1890, un tratat geografic despre Dacia (*Dacia porolisense. Cu distinctă privire la Silvania*).

— *Suspinele Silvelor. Poezii şi proză*, Karlsruhe, Tip. Gutsch, 1872 ; *Din trecutul Silvaniei*, Gherla, Tip. Aurora, 1889 ; *Poezii*, Gherla, Tip. Aurora, 1889 ; *Sălbatecul codrului*, Braşov, 1889.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *203—204*.

M. T.

RUSSU-ŞIRIANU, Ioan (22.VI.1864, Şiria, j. Arad — 12.XII.1909, Bucureşti), ziarist şi scriitor. Era dintr-o familie de meseriaşi ; mama sa a fost sora lui I. Slavici. După ce a absolvit şcoala normală din Arad, a trecut munţii, în România (1884). Slavici l-a recomandat lui T. Maiorescu, dar **R.-Ş.** a preferat cercurile liberale. A intrat în redacţia ziarului „Românul", condus de Vintilă C. A. Rosetti, şi a făcut aici o bună ucenicie în ziaristică. A publicat în „Voinţa naţională" şi în acelaşi timp a trimis colaborările sale „Tribunei" din Sibiu. Era pedagog la o şcoală de institutori şi profesor la un institut particular. În 1891, întorcîndu-se în Ardeal, continuă să susţină la „Tribuna", în calitate de redactor, crezul politic şi literar al lui Slavici. Apără, cu o rară energie, curaj şi vehemenţă, cauza românilor din Ardeal, în procesele de presă intentate de autorităţile maghiare unor redactori sau revistelor „Tribuna" şi „Foaia poporului". Este închis la Seghedin timp de şase luni. **R.-Ş.** avea temperament de luptător politic. După procesul Memorandumului, a colindat satele pentru a propaga în rîndurile ţăranilor încrederea în idealul libertăţii şi unităţii naţionale. Cînd, în 1895, vechii tribunişti părăsesc ziarul, el editează „Tribuna poporului" (1897), continuînd pînă tîrziu (în „Tribuna" din Arad, 1903), să militeze pentru idealurile politice şi programul cultural al „Tribunei" sibiene. În „Tribuna poporului" semna şi Leandru. A fost corespondentul „Tribunei" la Conferinţa interparlamentară de pace de la Bruxelles (1894), adunîndu-şi într-un jurnal impresiile călătoriei prin Europa. A mai colaborat la ziarul „Românul" din Arad şi la „Luceafărul" din Budapesta. În 1905—1906 era deputat în Parlamentul de la Budapesta.

R.-Ş. a fost un ziarist talentat şi combativ, unul din cei mai hotărîţi luptători pentru drepturile românilor ardeleni. La „Tribuna" şi „Familia" a colaborat cu articole politice şi cu nuvele şi povestiri, recenzii şi cronici dramatice, pagini memorialistice. Şi-a strîns o parte din scrierile literare într-un volum, apărut în 1894 (*Moara din vale*). Altele au fost publicate postum. Povestirile şi nuvelele sale amintesc foarte puţin pe ziaristul militant. Sînt compuneri romanţioase, narînd iubiri pătimaşe şi fatale (*Olga, Moara din vale, Din viaţa unui călugăr*), convenţionale intrigi de serai (*Din tainele Bosforului*) sau idile rustice (*Nicu Ciobănelul*), lipsite de firesc în intrigă şi dialoguri. Cînd încearcă evocări realiste (episoadele revoluţiei de la 1848 în Ardeal, din *Nicu Ciobănelul* sau *Moara din vale*), acestea nu se leagă într-un întreg, copleşite de romanescul foiletonistic. Personajele, elaborate consecvent după reţeta melodramei, nu ajung să se individualizeze. Stilul, chiar şi în povestirile cu subiecte rustice sau exotic-orientale, este lipsit de culoare istorică sau locală, neindividualizat. Spre deosebire de alţi scriitori ardeleni, **R.-Ş.** se exprimă într-o limbă curată, fără provincialisme şi construcţii străine. Amintirile din temniţa de la Seghedin, publicate în „Tribuna" sub pseudonimul Bül-A-Zam, au un stil viguros, în care amănuntul realist dă culoare şi autenticitate evocării. Traducerile lui **R.-Ş.**, apărute în „Tribuna", făcute din limba franceză, au popularizat în Transilvania, aflată mai ales sub influenţă germană, mari scriitori francezi : Zola, Maupassant, A. Daudet. **R.-Ş.** este printre primii traducători ai lui Turgheniev (cu un roman semnificativ, *Apele primăverii*) în Ardeal.

— *Moara din vale*, Sibiu, Tip. Albini, 1894 ; *La Roma. Schiţă din călătorie*, Arad, Tip. Tribuna poporului, 1903 ; *Schiţe şi nuvele inedite*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1911 ; *Milităreşte*, Braşov, Ciurcu, 1913. — Tr. : *Povestiri turceşti*, TR, VIII, 1891, 100—101 ; Ouida (Maria Louise de La Ramée), *Frescurile*, TR, VIII, 1891, 185—205 ; Turgheniev, *Apele primăverii*, TR, VIII, 1891, 209—262 ; *Fata ori tigrul ? (Povestire arabă)*, TR, VIII, 1891, 215 ; G. Ohnet, *Fără zestre*, TR, IX, 1892, 15 ; Maupassant, *Şali*, TR, IX, 1892, 16—17, *Sărmanul soldat*, TR, IX, 1892, 21, *Pe lună*, TR, IX, 1892, 66, *Singur*, TR, IX, 1892, 85—86 ; E. Zola, *Cînd nu e de lucru*, TR, IX, 1892, 97 ; A. Daudet *Intîiul meu frac*, TR, IX, 1892, 157, *Port-drapelul*, TR, IX, 1892 207, *Liza*, TR, IX, 1892, 222 ; Bret Harte, *Yerba Buena*, TR, IX, 1892, 158—196 ; A. Delpit, *Nissa*, TR, IX, 1892, 220 ; J. Richepin, *Asasinul gol*, TR, IX, 1892, 230 ; R.-H. Le Roux, *Intre valuri*, TR, X, 1893, 69 ; [Autor neidentificat], *Gheara de leu*, TR, X, 1893, 177 ; A. Allais, *Inventios...*, TR, X, 1893, 250 ; C. Hedenstierna, *Invenţia lui Ostrand*, TR, XI, 1894, 49—51.

— 1. Sălişteanu, *Novele de I. Russu-Şirianu*, TR, XII, 1895, *9* ; 2. Advoşanul, *Un mucenic al condeiului : Ioan Russu-Şirianu*, VR, IV, 1909, *12* ; 3. Iorga, *Oameni*, I, *379—380* ; 4. Tăslăuanu, *Informaţii*, *57—60* ; 5. I. Breazu, *Literatura „Tribunei"* (1884—1895), DR, VIII, 1934—1935 ; 6. I. Breazu, *I. Rusu-Şirianu*, PAB, *171—178* ; 7. G. Ştrempel, *Din activitatea lui I. Russu-Şirianu la „Tribuna"*, CTR, *151—161*.

S. C.

RUSU, Ioan (25.III.1811, Habic, j. Mureş — 4.IV. 1843, Blaj), poet şi traducător. După studii începute, în 1824, la gimnaziul din Alba Iulia, **R.** (iscălea şi Ioan Rus sau Ioan Rusz), fiu al economului Vasile Rusu şi nepot al lui Simion Crainic, prepozit capitular al Blajului, îşi continuă învăţătura la liceul piarist din Cluj, unde absolvă cursul de filozofie, în 1827. Remarcat pentru calităţile sale, este trimis ca bursier la Viena, unde urmează timp de patru ani teologia. La întoarcere se stabileşte la Blaj şi este, începînd din 1831, profesor. A predat, succesiv, gramatica, teologia, istoria universală şi geografia. Moartea prematură (de ftizie) a întrerupt o evoluţie ce se anunţa, pe plan cultural şi pedagogic, de anvergura aceleia a prietenilor şi colegilor săi blăjeni T. Cipariu şi S. Bărnuţiu. Puţin înaintea sfîrşitului, **R.** apucase să încheie lucrarea sa de geografie universală *Icoana pămîntului* (apărută la Blaj, în trei tomuri, în 1842—1843). Bine alcătuită, bogată în informaţii, cu interesante observaţii etnopsihologice, *Icoana pămîntului* s-a impus în epocă prin frumuseţea şi plasticitatea limbii. Lucrarea conţine în precuvîntare o pasionată pledoarie pentru unitatea culturală a românilor, pentru cultivarea limbii şi păstrarea nealterată a „vieţii sufleteşti" a poporului. **R.** are în vedere, în spiritul militantismului iluminiştilor transilvăneni, „cultura mulţimii", nu „cultura unor feţe, care voiesc a-şi cerca aplicarea în deregătorii cetăţeneşti". Cu o atenţie specială sînt descrise Moldova, Bucovina, Muntenia (cunoscute şi în urma unei călătorii de studii în 1836), **R.** avînd limpede conştiinţa unităţii naţionale a românilor din toate provinciile.

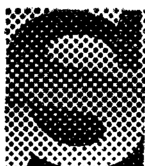
Cele cîteva poezii, originale sau traduse, apărute în „Foaie literară" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", dezvăluie un poet sensibil şi înzestrat, de tonalitate preromantică, rămas însă necunoscut. **R.**, fire modestă, dar şi excesiv de prudentă, nu a semnat cu numele propriu versurile trimise spre publicare. Semnăturile criptice (***Z, Y, OOO) au fost identificate abia după cercetarea scrisorilor către prietenul său G. Bariţiu. Stîngace uneori, versurile au totuşi graţie şi naturaleţe, oscilînd între meditaţia elegiacă şi accente mai noi, de coloratură romantică, neîntîlnite pînă la el în lirica românească (*Amorul*, *Despărţirea*, *Cîntarea unei fecioare la sămănatul florilor*). Cu adevărat înnoitoare este poezia *Iubita părăsită* (1838), inspirată, cum singur menţionează într-o scrisoare, de o „cîntare de şezătoare", premergînd astfel tendinţei generale a poeziei noastre romantice către inspiraţia folclorică. La **R.** influenţa poeziei populare este vizibilă şi în simplitatea, firescul limbii, în prospeţimea imaginilor. În îndreptarea liricii româneşti pe făgaşul romantic, **R.** a contribuit prin cîteva poezii traduse — cu aplicaţie şi vibraţie — din Schiller, el fiind, în Transilvania, primul tălmăcitor român din creaţia poetului german.

Activitatea publicistică a lui **R.**, rămasă şi ea sub semnul anonimatului, este de asemenea notabilă pentru fermitatea şi clarviziunea orientării în probleme de cultură naţională. În articolele apărute în „Foaie pentru minte...", **R.** este un adept hotărît al ortografiei cu litere latine (exemplificată, în *Ceva despre ortografia latino-românească*, prin traducerea fabulei lui Fedru *Cerbul la izvor*). El propune îmbinarea principiului fonetic cu cel etimologic. Alte articole îl arată pasionat de istoria şi cultura românilor, bine informat asupra istoriei universale. *Moartea Virginiei* este o repovestire, în stilul istoriografiei romantice, a unui episod din istoria Imperiului roman. Atitudini şi opinii demne de interes se întîlnesc şi în scrisorile sale către G. Bariţiu.

— *Amorul*, FOL, I, 1838, 23 ; *Despărţirea*, FMIL, I, 1838, 1 ; *Cîntarea unei fecioare la sămănatul florilor*, FMIL, I, 1838, 6 ; *Ceva despre ortografia latino-românească*, FMIL, I, 1838, 10 ; *Iubita părăsită (cîntare săteanească)*, FMIL, I, 1838, 26 ; *Moartea Virginiei*, FMIL, II, 1839, 1—3 ; *Boala vinarsului şi soţietăţile de contenire*, FMIL, II, 1839, 6, 7 ; *Însemnări asupra călătoriei p[ărintelui] A. Gegö în Moldova*, FMIL, II, 1839, 43—46 ; *Limba românească în a şasa sută*, FMIL, 1840, 2 ; *Ceva despre „Hronicul româno-moldo-vlahilor"*, FMIL, III, 1840, 37—39 ; *Aflarea şi folosul tipografiei*, FMIL, IV, 1841, 1, 2 ; *Precuvîntare* la *Icoana pămîntului*, t. I, Blaj, Tip. Seminarului, 1842. — **Tr.** : Schiller, *Tînărul la pîrîu*, FMIL, I, 1838, 14, *Dorul*, FMIL, I, 1838, 23, *Vînătoriul alpicesc*, FMIL, II, 1839, 1, *Către Minna*, FMIL, II, 1839, 29.

— 1. Ioan Raţiu, *Ioan Rusu. Notiţă biografică*, Blaj, Tip. Seminarului, 1907 ; 2. Ştefan Manciulea, *Un geografist uitat : Ioan Rusu*, CLC, XVII, 1937, 2—3 ; 3. N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, E.Ş., 1962, *27—28* ; 4. Vasile Netea, *Un scriitor transilvănean premodern*, LL, XII, 1966 ; 5. *George Bariţ şi contemporanii săi*, III, îngr. Ştefan Pascu, Iosif Pervain, I. Chindriş, D. Suciu, Mircea Popa şi Gelu Neamţu, Bucureşti, Minerva, 1976, *349—400*.

L. V.

SAPHIR, Demetru Nicolae (pseudonim al lui *Nicolae Demetrescu;* 1847, Craiova sau București — 1883, București), poet. Era fiul unui cîrciumar din satul Pasărea, de lîngă București. A debutat în ziarul „Oltul", care apărea la București (1873—1875), sub conducerea lui Al. Macedonski. Debutantul nu și-a semnat versurile. Mărturiile contemporanilor îl prezintă pe S. ca redactor al ziarului. Al. Macedonski i-a sugerat poetului pseudonimul. S. a avut o existență nefericită și ștearsă, ca funcționar la vama din Corabia și apoi proprietar al unei prăvălioare în satul părinților. Boem și idealist, vizionar animat de elanuri socialiste cam confuze, S. apărea contemporanilor drept un om bizar, totdeauna nenorocit, trăind cu desăvîrșire retras „în lumea ideală". A frecventat cercurile socialiste și a fost bun prieten cu C. Mille. Cîteva poezii i-au apărut în „Femeia română" și în „Contemporanul". Se pare că a lucrat și în redacția „Revistei literare" condusă de Th. M. Stoenescu. A publicat două volume de versuri: *Suspinuri și cugetări* (1876) și *Cavalul* (1883). După moartea sa, C. Mille i-a tipărit cîteva proze în „Drepturile omului". Dacă existența poetului a trezit interes prin entuziasmul cu care el s-a dăruit idealurilor socialiste si prin firea sa excesiv „senzitivă", poezia lui S. rămîne la stadiul de imitație ștearsă după D. Bolintineanu și C. Bolliac. După modelul *Macedonelor*, S. scrie pastorale convenționale *(Impresiuni, Didin)* și reeditează senzualismul cvasioriental din *Florile Bosforului* în *Leili, Lilițele, Ilina, Zinzili, Zarifé*. Cuvintele turcești sau din dialectul macedoromân, introduse de autor, nu duc la realizarea efectelor de culoare locală scontate. Tot la Bolintineanu trimit și strofele macabre din *Hîrca, Vrăjitoarea* sau unele compuneri cu haiduci ținînd discursuri despre libertate *(Tunsul)*. S. scrie o poezie a contrastelor sociale *(Prostituata, Copilul cîntător)* care, prin îndemnurile generoase la lupta revoluționară *(Libertatea)*, confirmă afinitățile cu „Contemporanul" socialist. Mai frecventă este la el deznădejdea romantică *(Soarta, Ultimul suspin, Remușcarea, Melancolia, Exilatul)*, copleșită însă de un stil anost, plin de clișee și platitudini.

— *Suspinuri și cugetări*, București, Tip. Grecescu, 1876; *Cavalul*, București, Tip. Națională, 1883; *Riga di Palermo*, DPO, I, 1885, 42; *Monologul unui țăran*, DPO, I, 1885, 76; *Familia muncitoare*, DPO, I, 1885, 102; *Ecaterina și George*, DPO, I, 1885, 127; [*Poezii*], POC, 56—64.

— 1. Mirtil [Al. Macedonski], *O frunză-n vînt*, L, II, 1881, 1; 2. Asa *[Dem. N. Saphir]*, RELI, VI, 1885, 27; 3. C. Mille, *Un poet uitat*, ADV, XIII, 1900, 3899; 4. Gherea, *Studii*, II, 503; 5. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, 166; 6. Mihail Stăncescu, *Demetru Nicolae Safir*, PIL, I, 1931; 7. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, 27, 247, 253, 332; 8. *Ist. lit.*, III, 580.

S. C.

SARA, cotidian politic și literar apărut la Iași între 1 noiembrie și 14 decembrie 1896. Organ al grupării politice ieșene a lui Take Ionescu, ziarul era redactat, cu destulă îngrijire, de cîțiva tineri gazetari cu veleități literare, printre care și E. Herovanu. În S. nu se publică prea multă literatură ori-

SARA

ginală, doar cîteva schițe de Herovanu și de G. Botez-Gordon. În schimb, se dă o atenție deosebită vieții culturale, discutată în forme variate — note critice, comentarii, cronici în versuri, anecdote (scrise, cele mai multe, de E. Herovanu, care semna și Rigoletto). Sub pseudonimele Vioreanu, Tambur, Yvann (poate Șt. Petică), Gil, Blan, Halicarnas — dintre care unele sînt, desigur, tot ale lui Herovanu — se ascund și alți redactori. În primele cinci săptămîni de apariție, la S. a colaborat I. L. Caragiale, autor al unei serii de articole publicate sub titlul *Cronica de joi*, în care discută probleme generale, plecînd de la evenimentele zilei (cazul mitropolitului Ghenadie, moartea actriței Teodora Pătrașcu ș.a.). Într-o atitudine publicistică superioară, se îmbină maturitatea scriitorului cu experiența observatorului pătrunzător al vieții sociale.

R. Z.

SARSAILĂ, gazetă satirică apărută la București, de trei ori pe săptămînă, de la 8 aprilie pînă la 6 iunie 1871. Aceeași denumire fusese folosită în 1866 de N. T. Orășanu, în timpul uneia dintre desele suspendări ale ziarului său „Nichipercea". Gazeta din 1871 este însă editată și redactată de G. Dem. Teodorescu (Ghedem), care nu mai colabora la periodicele umoristice scoase de N. T. Orășanu. S. polemizează cu celelalte foi satirice ale vremii. Lui Orășanu i se reproșează că a abandonat apărarea intereselor țării de cînd a obținut funcții oficiale. Ghedem critică și monarhia. Poezia și-ar fi pierdut aura romantică, iar poeții, în loc să însuflețească sentimentele patriotice ale poporului, se îngrămădesc pe scările palatului domnesc pentru a obține privilegii. Satira lui Ghedem este însă greoaie, viitorul profesor universitar nu are nici umorul și nici sprinteneala de limbaj a lui Orășanu. Lirică erotică, fabule și parodii, precum și două traduceri (poeziile *Fluturele* de Lamartine și *Anima* după Musset) sînt publicate în paginile de literatură ale gazetei.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 649; 2. Trifu, *Presa*, 160—161.

R. Z.

SATIRA, revistă satirică și literară apărută la București, săptămînal, între 8 iunie și 19 octombrie 1897. Panait Macri, editor și director, și Picolo-Iași, redactor șef, scoteau această publicație periodică în scopul de a critica aspecte ale vieții sociale. De fapt, Macri se folosește de noua lui foaie pentru a con-

tinua să atace, ca şi în alte publicaţii ale sale, pe acei scriitori care, datorită talentului, se impuneau atenţiei publice. De data aceasta, principala ţintă era G. Coşbuc, ale cărui poezii sînt analizate tendenţios, răstălmăcite şi parodiate. Mai obiectiv, Picolo-Iaşi satirizează versurile neizbutite apărute în volume sau în paginile gazetelor, începînd cu acelea ale colegului său de redacţie.

R. Z.

SATYRUL, gazetă satirică săptămînală care a apărut la Bucureşti între 6 februarie şi 5 iunie 1866. Reflectînd intens actualitatea politică din zilele detronării lui Al. I. Cuza şi ale înscăunării principelui străin, S. este totodată un periodic de literatură şi critică literară. Redactor era B. P. Hasdeu, iar colaboratori au fost N. Nicoleanu, I. C. Fundescu şi Şt. Vellescu. Toţi semnează cu pseudonime care imită nume chinezeşti ; dealtfel, într-o *Profesiune de credinţă* se anunţa, în glumă, editarea simultană a două ediţii, una în limba română şi alta în chineză, deoarece românii ar prefera numai literatura şi gazetele străine. Articolele politice se referă la instabilitatea guvernelor şi a administraţiei, la grevarea bugetului prin cheltuieli nesocotite, la înfiinţarea de instituţii netrebuincioase (Senatul), la lipsa de pregătire a celor chemaţi să călăuzească destinele ţării. Într-o altă serie de articole se observă discrepanţa dintre pretenţiile protipendadei şi nevoile societăţii, se pun în lumină superficialitatea şi spoiala de civilizaţie caracteristice unora dintre reprezentanţii păturilor sociale avute. Violenţele de limbaj nu lipsesc din această publicistică, izvorîtă mai curînd din tensiunea de moment a luptelor politice, decît dintr-un limpede program de acţiune socială. Autorii articolelor sînt Hasdeu însuşi, precum şi N. Nicoleanu, care colaborează şi cu versuri, în nota obişnuită a liricii sale. Hasdeu scrie şi cronică dramatică, schiţînd un adevărat plan de dezvoltare a teatrului românesc, dar, mai ales, criticînd aspecte ale stagiunii din 1866 (repertoriul necorespunzător, format din localizări şi imitaţii, diletantismul actorilor, punerea în scenă nesatisfăcătoare etc.). Într-o recenzie la *Tentamen criticum* el combate exagerările etimologiste ale lui A. T. Laurian. Tot el dă note bibliografice, comentează limba şi stilul gazetelor din Bucureşti, se ocupă de cele mai vechi poezii satirice româneşti, scrie un studiu asupra spătarului Nicolae Milescu, compune versuri. Un foileton excelent, intitulat *Scene din pasagiu*, în care se surprind elemente caracteristice ale boemei bucureştene, pare să fie scris alternativ de Hasdeu, de I. C. Fundescu şi Şt. Vellescu. În S. a apărut pentru prima dată poezia *Viaţa la ţară* a lui Al. Depărăţeanu, însoţită de o prezentare a activităţii poetului, care murise în 1865. O rubrică de *Ecouri* teatrale şi literare urmărea viaţa artistică din săptămîna care preceda apariţia gazetei, o alta, denumită *Vorba vorbei*, satiriza autorii netalentaţi sau pe plagiatori.

— 1. Trifu, *Presa*, *101—108* ; 2. V. Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, Bucureşti, Minerva, 1974, 77—83.

R. Z.

SĂCEALA, publicaţie lunară apărută la Iaşi între 29 ianuarie şi 25 decembrie 1884. Nu i se cunosc redactorii, articolele fiind nesemnate ori semnate cu diverse pseudonime (Săcelescu, Gh. Cîrlig din Sfinţeni). Revista avea un caracter umoristic, întreţinîndu-şi verva aproape numai din parodiere. S. avea drept moto două proverbe prin care ironiza strategia străvezie şi servilismul publicaţiilor mărunte („capul plecat sabia nu-l taie" şi „varga şi toiagul tău mă vor mîntui"). *Profesie de credinţă* reprezintă o pastişă a limbajului demagogic al partizanilor politici ai diferitelor partide, între care S. nu prea făcea deosebire (par a exista totuşi unele simpatii liberale). Excelînd în parodierea stilului administrativ, revista publica imitaţii ale rapoartelor oficiale (*Corespondenţe de la Senat*), scrise cu spirit şi multă vervă. La *Partea literară* periodicul tipărea două parodii (*Oraşul morţii* şi *Misteriele nopţei sau Natura siluită de infami*), în care se ironizau clişeele romantismului decadent şi ale foiletoanelor mediocre ale epocii. Rubrica *Feliurimi* cuprindea, uneori, judicioase observaţii asupra incorectitudinii limbii din periodicele vremii.

D. M.

SĂPTĂMÎNA, publicaţie periodică săptămînală apărută la Iaşi de la 9 mai 1853 pînă la 1 mai 1854. Subintitulată „foaie sătească" şi subvenţionată de Departamentul Cultului şi Învăţăturilor Publice, gazeta apărea, probabil, în continuarea mai vechiului periodic „Foaie sătească" (1839—1851), propunînd, în spirit iluminist, o acţiune, moderată, de culturalizare a ţăranului. Acest program, sintetizat într-o *Înştiinţare* semnată de C. Negruzzi, în calitate de redactor, prevedea tipărirea de scrieri cu caracter moral şi educativ, de articole referitoare la economia rurală şi casnică şi chiar de liste de preţuri. Articolul ilustrează conservatorismul scriitorului, ale cărui idei politice erau, la 1854, depăşite. Publicistica lui Negruzzi şi povestirile care îi apar aici pornesc, cele mai multe, de la prejudecata că lenea şi beţia ar fi

principalele cauze ale vieții grele a țăranului ; soluția ar veni de la respectarea vechiului sistem de relații dintre clasa avută și cea săracă și de la întărirea credinței în Dumnezeu. Aceleași idei sînt reluate de Al. Donici în fabulele cu care colaborează aproape în fiecare număr. Alte articole sînt scrise de I. Ionescu de la Brad și de Gh. Sion ; I. Ianov este autorul versurilor intitulate *Învățături religioase și morale*. Traducerile, fragmentare, din scrierile lui Aimé Martin, Fénelon, J.-J. Rousseau, Cambacérès, Buffon pun la îndemîna cititorilor o literatură în deplină concordanță cu orientarea gazetei.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *118* ; 2. Al. Piru, *C. Negruzzi*, București, E. T., 1966, *23—24* ; 3. *Ist. lit.*, II, *385, 386* ; 4. L. Leonte, *Introducere* la C. Negruzzi, *Opere*, I, București, Minerva, 1974, *XIV*.

R. Z.

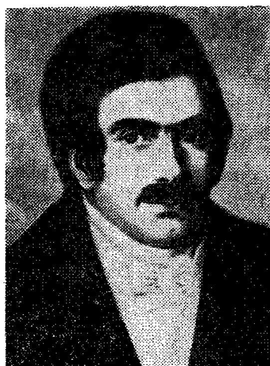
SĂPTĂMÎNA ILUSTRATĂ, revistă literară săptămînală care apare la București între 1 ianuarie și 6 iunie 1893. Condusă de Laura Vampa (directoare) și Eugen Vaian (redactor șef), publicația se situează printre acelea care au arătat simpatie pentru ideile estetice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, fără să se alăture însă presei socialiste. Vaian se angaja, într-o *Convorbire săptămînală* (rubrică permanentă), să continue orientarea literară de la „Contemporanul", numindu-se el însuși „elev modest" al școlii lui Gherea. Noua revistă își propunea să publice o beletristică accesibilă tuturor, pregătind astfel receptarea literaturii „de valoare". Versuri, schițe și nuvele, o rubrică intitulată *Scriitori vechi*, în care s-au publicat poezii de C. Bolliac, Andrei Mureșanu, pitarul H. Ioanide și Al. Donici, o alta de întrebări și răspunsuri, precum și ecouri literare, note bibliografice și *Poșta redacției* se publică în fiecare număr. Versurile aparțineau lui E. Vaian, Tr. Demetrescu, Al. Obedenaru, I. N. Roman, Corneliu Budu (Badea Pletea), I. Catina, C. Z. Buzdugan (Zamfir Cobuz), Eugen Herovanu, iar N. G. Rădulescu-Niger, Th. D. Speranția și Șt. C. Dumitrescu (Stecedum) colaborează cu anecdote populare versificate. Laura Vampa, E. Vaian și Tr. Demetrescu se arată în nuvelele lor adepții unei proze de observație socială, cu accente naturaliste. I. L. Caragiale, care era prieten și mentor literar al lui Vaian, și-a republicat în S.i. schița *Norocul culegătorului*.

R. Z.

SĂTEANUL, publicație apărută săptămînal în satul Beregseu, lîngă Timișoara, între 15 august 1891 și 25 decembrie 1891. Proprietar, editor și redactor era E. Andreescu. Foaia își va înceta apariția din cauza conflictului în care E. Andreescu va intra cu autoritățile. Destinată comercianților și țăranilor, publicația își propunea să se ocupe numai de chestiunile naționale. Se republică apelul lui At. M. Marienescu adresat învățătorilor români prin ziarul „Pedagogul român" (care nu apăruse decît într-un singur număr), directorul poartă polemici aprinse cu ziarul timișorean „Luminătoriul", apar diverse articole pe teme sociale. Sînt publicate și cîteva schițe, datorate lui T. Daul (*Ilenuța, Îngerul păzitoriu*), scenete și povestiri cu caracter popular (*Nițu ajuns osîndit la moarte, Moș Achim cîntărețul la divanul sătenilor*). Foarte numeroase sînt versurile, mediocre, semnate de N. Țințariu, D. Voniga, I. N. Roman. Cele mai multe sînt însă iscălite cu inițiale. N. Țințariu publică un ciclu de *Doine poporale*, fără a specifica însă locul, data și nici numele celui de la care le-a cules. La fel procedează și T. Daul, cu un șir de *Colinde*.

D. M.

SĂULESCU, Gheorghe (4.III.1798, Roșiești, j. Vaslui — 6.IX.1864, Corni-Albești, j. Vaslui), filolog, poet și publicist. Este descendentul unei vechi familii de preoți din ținutul Fălciului. După învățătura elementară din satul natal, urmează un an la Huși, în 1807, clasa de limbă greacă a dascălului Gheorghe Patruiotul, continuîndu-și instruirea la Iași, sub protecția mitropolitului Veniamin Costache. Studiază la Școala domnească, în clasele „gramaticale" și „umanioare", retorica, poezia și limbile clasice. Cu ajutorul mitropolitului, S. este trimis în 1819 la Academia din insula Chios, condusă de rectorul Neofit Vamva. După izbucnirea mișcării de eliberare națională din Grecia (1821), el pleacă la Cernăuți, unde face, pînă în 1826, studii de limba germană, latină, de limbi romanice (franceza și italiana) și de filozofie germană. Tot în acest interval, cînd a dobîndit o temeinică cultură filologică, umanistă și filozofică, el face și cîteva călătorii la Viena. În 1828, cînd se deschid, la Trei Ierarhi, Școala normală și Gimnaziul Vasilian, S. este numit profesor de limba română, istorie universală și logică și conducător al celor două școli și al internatului de stipendiști. Din 1829, cînd Gh. Asachi începe publicarea „Albinei românești", S., împreună cu V. Fabian-Bob, devine redactor. A ținut locul lui Asachi la conducerea revistei, ca și în Epitropia Învățăturilor Publice, cît timp acesta a lucrat în comisia de redactare a Regulamentului organic (1829—1830). În decembrie 1832, este numit membru permanent și secretar al Comitetului scolastic, organ consultativ al Epitropiei Învățăturilor Publice. Din 1835, S. este profesor la Academia Mihăileană și director al Tipografiei Mitropoliei, unde va tipări, în două volume, în 1835—1836, *Hronicul romano-moldo-vlahilor* al lui D. Cantemir. S. a desfășurat o bogată activitate publicistică în periodicele vremii : „Albina românească", „Icoana lumei", „Spicuitorul moldo-român", „Almanah pentru învățătură și petrecere", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Gazeta Transilvaniei", unde a tipărit fabule și alte poezii, articole de filologie, arheologie, istorie, psihologie, etică, informații statistice, traduceri ș.a. În 1839 el susține, în „Albina românească", o polemică energică cu C. Negruzzi și I. Heliade-Rădulescu în probleme de limbă și gramatică românească. Ca profesor al Academiei Mihăilene a redactat o serie de manuale — netipărite, unele pierdute — de retorică și poetică, de psihologie, mitologie, logică, statistică, de pedagogie și metodică. La 1 noiembrie 1843, S. se retrage la pensie, dar își va continua pînă tîrziu activitatea socială și publicistică. În 1849 este numit de domnitorul Grigore Al. Ghica inspector provizoriu al școlilor, iar din 1851 se ocupă de reorganizarea învățămîntului. În 1855 l-a însoțit pe C. Negri la Conferința de la Viena a reprezentanților puterilor angajate în războiul Crimeii (1853—1856), contribuind la redactarea protocoalelor care priveau interesele Moldovei. Pentru bogata sa activitate social-culturală, S. a fost răsplătit cu ranguri boierești : paharnic în 1835, căminar în 1853, iar mai tîrziu spătar. Și-a petrecut ultimii ani ai vieții retras la proprietatea sa de la Vladnic, lîngă Huși.

Opera lui Săulescu acoperă mai multe domenii : filologie, istorie, arheologie, literatură. **S.** este autorul unui *Abețedariu românesc sau Întîile cunoştinţe* (1832), retipărit în numeroase ediţii. Pe lîngă obişnuita materie a unui abecedar, manualul cuprinde capitole educativ-literare de o importanţă care depăşeşte necesităţile didactice. Sînt incluse fabule în proză, încheiate cu învăţături morale ca la D. Ţichindeal, de asemenea, proverbe şi zicale, „sentinţii morale", cu sfaturi pentru purtarea în viaţă. Urmează „dietetica" sau „regula de vieţuit", cuprinzînd însemnări privitoare la igienă, la alimentaţie, îmbrăcăminte. Partea mai accentuat literară este cea cuprinsă în sentinţe, în care autorul vorbeşte copiilor despre patrie, ce trebuie iubită şi pentru care trebuie să-şi cheltuiască silinţele. **S.** aminteşte aici despre obîrşia romană a locuitorilor ţării. La a treia ediţie, din 1836, manualul mai conţine şi notiţe despre geografia celor cinci continente, iar în retipăririle din 1842 şi 1846 autorul aduce lămuriri mitologice ale numelor zilelor săptămînii, note de istorie românească generală şi chiar versuri despre trecutul îndepărtat al românilor. A doua lucrare a lui **S.** este *Gramatică românească sau Observaţii gramaticeşti asupra limbei româneşti pentru şcoalele normale şi ghimnaziale* (primele două volume în 1833) care, deşi tipărită cu chirilice, lasă să se evidenţieze tendinţele latiniste ale autorului, criticate de Gh. Asachi. Spre sfîrşitul primei părţi, consacrată etimologiei, **S.** dă liste întregi cu forme de neologisme, introduse conform concepţiilor sale lingvistice. Ca o curiozitate a rămas şi sistemul ortografic propus de **S.** A susţinut tot în spirit latinizant purificarea limbii de elemente nelatine. Volumul al treilea al lucrării, din 1834, consacrat prozodiei şi versificaţiei, tratează chestiuni privitoare la accentuarea silabelor şi la metrul poetic, aducînd numeroase exemplificări din psaltire, din scriitori greci, francezi şi români şi fireşte din creaţia lui **S.** — epigrame, fabule.

Stăruinţele de latinizare s-au răsfrînt şi asupra preocupărilor sale de folclorist. Pentru a evidenţia latinitatea românilor şi prin folclor, **S.** a prefăcut materialul folcloric cules, introducînd nume din mitologia romană sau cuvinte de origine latină. El face loc în mitologia noastră „zînelor parnasiene", iar Maicii Domnului îi schimbă numele în „Matrea Domnului". De la **S.** a rămas în manuscris lucrarea *Trataţii poetice*, cuprinzînd o introducere *Despre istoria literaturii şi a poeziei ghintelor*, numeroase fabule şi poezii cu caracter variat. De asemenea — o disertaţie, *Discurs asupra distincţiei în stat şi societate*, scrisă de pe poziţii retrograde, în care se combate ideea egalităţii între oameni, Revoluţia franceză şi „comunismul". În 1837, **S.** publica cea dintîi lucrare arheologică românească, *Descrierea istorico-gheografică a cetăţei Caput-Bovis, Capul Boului sau Ghertina*. Plecînd de la monedele romane şi de la alte urme găsite în ruinele de la Ghertina sau Ţiglina (Galaţi), **S.** crede că poate localiza aici vechea cetate Caput-Bovis. În prefaţa broşurii, **S.** reafirmă romanitatea neamului. Ca manual şcolar, el a tipărit, în 1837, o istorie universală intitulată *Hronologhia şi istoria universală prelucrată pe scurt*, în două volume. Lucrarea, după modele străine, începe cu istoria vechilor greci şi romani, continuîndu-se expunerea istoriei pînă în secolul al XVIII-lea. Istoria noastră, începută din cele mai vechi timpuri daco-romane, este urmărită cronologic pînă în epoca fanariotă. Manualul, învechit ca metodă, este mai mult o juxtapunere de date, decît o interpretare critică a izvoarelor.

S. se integrează literaturii beletristice prin volumul *Fabule în versuri sau poezii alegorice* (1835). În prefaţa volumului se face şi o încercare de teoretizare asupra fabulei, punîndu-i-se în valoare scopul educativ. Fabulele sale critică viciile generale, ca beţia şi zgîrcenia (*Avarul sau zgîrcitul şi beţivul*), falsele judecăţi (*Miţele şi caşul*) etc. Ca o localizare pitorească a motivelor universale din fabule, apar elemente lingvistice arhaice şi provinciale şi nume autohtone (cotoiul e „Petrică", găina e „Porumbaca"). O fabulă, deosebită şi ca întindere, este *Asinul*, o lucrare clasică a genului, cu toate elementele licenţioase din final. Asemănătoare poemului lui B. G. Casti *Gli animali parlanti*, fabula lui **S.** expune păţaniile măgarului obosit, flămînd, batjocorit şi bătut, care, îmbolnăvindu-se, este lăsat în voie să se îngraşe pe o pajişte înverzită. Aici lupul şi vulpea vor să-l piardă, ademenindu-l într-o călătorie. Asinul şi ceilalţi pornesc pe mare, sînt surprinşi de furtună, prilej pentru dobitoace de a-şi face procese de conştiinţă. Deşi este vinovat numai pentru că a mîncat o salată pe furiş, asinul este osîndit, dar scapă în ultimul moment, lovindu-l pe lupul credul ce voise să-i citească „taina" scrisă pe copită. Morala din final ar fi : orice fiinţă se apără cu mijloacele pe care i le-a dat firea. **S.** scrie şi cîteva poezii sentimentale, mediocre. În poezia *Porul* (1833), descrie o luptă pe mare pentru eliberarea Greciei. El încearcă aici cadenţa lui Lamartine, fiind unul din primii lamartinieni în Moldova. La sfîrşitul volumului de poezii, **S.** adaugă şi cîteva traduceri din Boileau şi Homer. El se dovedeşte un bun traducător, înţelegînd deplin, ca fost elev al unei înalte şcoli greceşti, vechea poezie eroică elină, pe care o tălmăceşte în hexametri corecţi. A mai compus şi cîteva pasteluri, rămase în periodice.

— *Abeţedariu românesc sau Întîile cunoştinţe*, Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1832 ; ed. 2, Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1833 ; ed. 6, Iaşi, Tip. Francezo-română, 1851 ; *Gramatică românească sau Observaţii gramaticeşti asupra limbei româneşti pentru şcoalele normale şi ghimnaziale*, vol. I—II, Iaşi, Tip. Mitropoliei 1833, vol. III (*Urma observaţiilor gramaticeşti asupra limbei româneşti la Gramatica românească. De prozodia limbei româneşti şi de versificaţie, la care s-au adaos mai multe exempluri de versuri*), Iaşi, Tip. Mitropoliei, 1834 ; *Fabule în versuri sau poezii alegorice*, Iaşi, 1835 ; *Hronologhia şi istoria universală prelucrată pe scurt*, I—II, Iaşi, Tip. Mitropoliei 1837 ; *Descrierea istorico-gheografică a cetăţei Caput-Bovis, Capul Boului sau Ghertina*, Iaşi, 1837. — Tr. : [Boileau, Homer], în *Fabule în versuri sau poezii alegorice*, Iaşi, 1835 ; Byron, *Childe Harold* (cîntul II, fragm.), AR, XII, 1841, 95 ; Sappho, *Cînticul înamorărei sale către Faon* şi *Rugăciunea Sapfei cătră Vinerea, înamorată fiind de Faon*, AR, XII, 1841, 95 ; A. Hommaire de Hell, *Astrahanul*, SMR, 1841, *86—90*.

— 1. *Mănunchiu din manuscrisele lui Gh. Săulescu (Raporturi despre ele de domnii S. Fl. Marian, N. Ionescu, T. Maiorescu şi Iacob Negruzzi)*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1883 ; 2. Urechia, *Ist. şc.*, I, *107, 119, 128, 217, 251, 291, 391*, II, *292*, III, *29* ; 3. I. Dumbravă, *Note biografice asupra vieţii lui Seulescu*, A, VI, 1895, 1—2 ; 4. Negoescu, *Fabule*, *44—46* ; 5. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *162—172* ; 6. Iorga, *Ist. presei*, *47, 59* ; 7. Densusianu, *Lit. rom.*, III, *3—6* ; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, *247* ; 9. Popovici, *Studii*, II, *396—399* ; 10. Călinescu, *Studii*, *36—42* ; 11. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *429—430* ; 12. Petru E. Zugun, *Polemica filologică dintre Gh. Săulescu şi I. Eliade Rădulescu*, AUI, filologie, t. XII, 1966, fasc. 2 ; 13. *Ist. lit.*, II, *377—378* ; 14. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *485—486* ; 15. N. C. Enescu, *Gheorghe Săulescu, Dimitrie Pop, Anton Velini*, Bucureşti, E.D.P., 1970 ; 16. Păcurariu, *Clas. rom.*, *63—64*.

A. S.

SĂVESCU, Iuliu Cezar (28.IX.1866, Brăila — 9.III.1903, Bucureşti), poet. Fiul unui avocat a cărui soţie publica, din cînd în cînd, versuri, **S.** îşi face studiile la Bucureşti, urmînd cursul secundar al liceului „Sf. Sava". Este remarcat de profesorul Bonifaciu Florescu, care îi înlesneşte pătrunderea în mediul literar de la cafeneaua „Fialkovski". Îm-

preună, vor scoate o „gazetă de familie", „Duminica" (1890—1891). Poetul scrie mult, cu precipitare, publicînd la multe din periodicele vremii. Sub semnătura sa apar poezii, impresii, schițe, traduceri, atît în revistele redactate de dînsul („Duminica", „Nuvelistul") sau în cele macedonskiene („Literatorul", „Liga literară", „Revista literară"), cît și în alte numeroase reviste și ziare („Peleșul", „Biblioteca familiei", „Revista poporului", „Ilustrațiunea română", „Revista orientală", „Foaie pentru toți", „Revista modernă", „Revista theatrelor", „Viața nouă", „Tribuna familiei", „Carmen", „Telegraful român", „Liberalul", „Românul" ș.a.). Prin intervenția lui Al. Macedonski obține un post de corector la „Monitorul oficial". Mereu strîmtorat, boemul, care într-o scrisoare din 1898 se recomandă „student în litere și drept", nu isprăvește o facultate. Aceleași neajunsuri materiale îl împiedică să-și scoată, în 1901, un volum de poezii, din care sînt trase numai primele patru coli. S-a stins prematur, din cauza unei boli de piept.

Lirica lui **S.**, uneori de expresie simbolistă sau parnasiană, e în esență a unui romantic. Ecouri din M. Eminescu (în *De-aicea pîn'la steaua lină* ș.a.), dar și din G. Coșbuc (în *Din război*) se regăsesc în opera lui **S.**, încă îndatorat la începuturile sale literare poeziei unui D. Bolintineanu ori Al. Depărățeanu. El are cîteodată nostalgii rustice *(Campestris)*, părînd că tînjește după un trai senin și împăcat, în sînul îmbietor al naturii regeneratoare. Idilele lui cîmpenești, suave sau senzuale, dar oricum naive și edulcorate, pastelurile, respirînd un aer bucolic, îl apropie de V. Alecsandri *(Pastel, Senin de primăvară)*. Poetul e un temperament labil, cînd contemplativ, cînd exaltat, cu frecvente pendulări între euforie și deznădejde. Există, în poezia lui **S.**, o tensiune către adîncimile celeste, o chemare, străbătută de un fior de neliniște, a altor orizonturi *(Plopul, Într-o țară îndepărtată)*. În limbajul poetului, această nostalgie a nemărginirilor ori a unor spații imaginare se cheamă, îndeobște, „dor de nemurire", „dor de vecinicie" *(Excelsior)*. Gustul său pentru exotic își are aici una din surse. *Leul*, cu acel peisaj saharian conceput în maniera lui Leconte de Lisle, *La Polul Nord*, desfășurînd priveliștea feerică a întinderilor de gheață încremenite într-un somn etern, *Tanit — imn cartaginez*, la fel ca și *Pe muntele Sitú*, *Cîntarea lui Walmiki* ș.a. sînt cîteva inspirate poeme care îl situează pe acest prețuitor al formei frumoase și limpezi *(Arta versurilor clare)* sub zodie parnasiană. Nu definitiv însă, pentru că poetul se întîlnește adeseori cu simbolismul (repetiții muzicale, simboluri evocatoare etc.). Amețit de miresme, încercat, ca și D. Anghel, de nevroze, tînjind de „dorul vecinic de mister", **S.** se supune ritualului poeziei moderniste, dar într-un chip exterior, fără să aibă o înclinație profundă, structurală pentru aceasta. Dealtfel, discipol el însuși al lui Macedonski, va lua în derîdere (în *Poezia simbolistă-instrumentală*) anumite experimente propăvăduite de maestru. **S.** e înrîurit de poezia lui **E. A. Poe**, din care și traduce *(Corbul)*, și a lui M. Rollinat. El își ia o înfățișare cumplită sau răvășită de disperare, gesticulînd amenințător, convulsiv și sarcastic *(Piaza rea)*. Este poetul damnat, muncit de „un duh satanic", avînd viziuni macabre *(În cetatea morților)* sau coșmaruri *(Pe cînd zăceam)*, populate de strigoi, schelete, siniștri corbi și împînzite de morminte lugubre. Sub afectarea romantică a poetului turmentat de voluptatea morții există, totuși, și o exasperare, o oboseală adevărată. Lirica erotică e cu totul palidă și convențională, cu foarte rare excepții. Încă mai neconcludente sînt cele cîteva versificări pe teme sociale și patriotice. Mai adînc apare **S.** în poezia naturii, înfiorată de spectrul extincției apropiate *(Suspinul toamnei)*, prevestindu-l pe G. Bacovia. E o poezie preponderent vizuală, cu remarcabile însușiri de plasticitate și cu armonii pline de prospețime. Sînt încercate ritmuri variate *(Plopul, Anacreontică, În cetatea morților)*; reminiscențele folclorice nu lipsesc *(Pentru ce, Ah, mi-e dor !)*. Ca traducător, în afară de E. A. Poe sau Shelley, a fost atras de scriitorii antici. Astfel, el dă o versiune românească din Ovidiu *(Elegia VII)* și o tălmăcire fluentă după Sofocle *(Antigona)*. În „Liberalul" (1897) apare o idilă *(Milo și Haïdhée)* de Ghusé Skiro, poet albanez. În proză, **S.** se dovedește un imaginativ, cu predispoziții onirice, precum și un descriptiv cu o certă vocație a fantasticului. El poate fi considerat un precursor al poemului în proză la noi.

— *[Proză]*, DCA, I, 1890, 3, 4, 6—10, 13—14, IRO, I, 1891, 2 RP, II, 1891, 9, TER, III, 1891, 794, LGL, I, 1893, 7, II, 1894, 9—10, II, 1895, 6, LIB, I, 1897, 135 ; *Poezii*, pref. N. Davidescu, [București, 1926] ; *[Poezii]*, PPA, *131—187*, APS, *45—53*. — *Tr.* : Shelley, *Regina visurilor Mab*, LGL, I, 1893, 5 ; Ovidiu, *Elegia VII*, LGL, I, 1894, 9—10 ; E. A. Poe, *Corbul*, LGL, II, 1895, 6 ; Sofocle, *Antigona*, LGL, II, 1895, 4—8, reed. în PPA, 189—236 ; Ghusé Skiro, *Milo și Haïdhée*, LIB, I, 1897, 131.

— 1. I. Serdar, *Iuliu C. Săvescu*, TR, XX, 1903, 50 ; 2. Chendi, *Preludii, 99—110* ; 3. Emile I. Critzman, *Poètes disparus. Jules César Savesco*, BDB, I, 1905, 3 ; 4. Al. T. Stamatiad, *Doi dispăruți. Iuliu Săvescu — Ștefan Petică*, București, Flacăra, 1915, *9—15* ; 5. Davidescu, *Aspecte*, II, *106—111* ; 6. Perpessicius, *Mențiuni*, I, *183—189* ; 7. Călinescu, *Ist. lit., 608* ; 8. Karnabatt, *Bohema, 101—111* ; 9. Mircea Anghelescu, *Un precursor : Iuliu C. Săvescu*, LL, XI, 1966 ; 10. Bote, *Simbolismul, passim* ; 11. Romulus Vulpescu, *Iuliu Cezar Săvescu*, ATN, IV, 1967, 6 ; 12. Const. Ciopraga, *Iuliu C. Săvescu*, CRC, V, 1970, 3 ; 13. Micu, *Inceput*, *426—428*.

F. F.

SBIERA, Ion al lui Gheorghe (1.XI.1836, Horodnic de Jos, j. Suceava — 22.X.1916, Cernăuți), folclorist și istoric literar. Era al optulea din cei zece copii ai țăranilor înstăriți Ana și Gheorghe Sbiera. Învață un an acasă, continuă la școala primară de limbă germană din Rădăuți, iar ultima din primele patru clase o face la Cernăuți, unde va urma și gimnaziul. În 1857 își trece bacalaureatul și pleacă la Viena pentru a studia dreptul. Frecventează, în același timp, cursurile Facultății de filozofie. Terminîndu-și studiile superioare, în *1861*, se întoarce în țară și este gata să accepte o funcție politică în guvern. La insistența fraților Alecu și Gheorghe Hurmuzachi, renunță la hotărîrea sa și primește să-l suplinească la gimnaziu pe fostul său profesor Aron Pumnul, care

se îmbolnăvise. În anul 1862, S. se afla în fruntea intelectualilor care au organizat „Reuniunea română de léptură din Cernăuţi", devenită, după numai trei ani, „Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina". Se numără, de asemenea, printre întemeietorii şi principalii colaboratori ai revistei „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina", pe care a condus-o efectiv din iulie 1866 pînă în decembrie 1869. În coloanele acestei reviste, precum şi în „Almanahul Societăţii academice social-literare „România jună", „Arhiva", „Candela", „Familia", „Gazeta Transilvaniei", „Vatra" ş.a., au apărut, sub semnătura sa, cronici şi articole, necroloage, studii de istorie, de lingvistică şi istorie literară, studii şi culegeri de folclor. Cunoscut şi apreciat pentru bogata sa activitate, în 1866 S. este ales membru al Societăţii Literare Române (Academia Română). Era un adept al sistemului fonetic preconizat de A. Pumnul. Aplicarea excesivă a acestui sistem în paginile „Foii Soţietăţii..." îi va aduce destule critici. În urma unor neînţelegeri cu comitetul de redacţie, S. a părăsit revista pe care o conducea, pentru ca doi ani mai tîrziu, în 1871, să-şi dea demisia şi din învăţămînt. Cîţiva ani a îndeplinit funcţia de custode al Bibliotecii Bucovinei, iar în 1875 a fost numit profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Cernăuţi, unde a rămas pînă în 1906.

Convins că folclorul constituie principala temelie pe care se poate dura adevărata literatură naţională, S. străbate în anii 1855 şi 1856 satele Horodnic de Jos şi Voitinel, de unde adună un mare număr de poveşti, care aveau să vadă lumina tiparului abia peste trei decenii. De aceea, valoarea colecţiei sale nu trebuie raportată la momentul apariţiei, ci la acela al întocmirii. Deşi repovesteşte — poveştile au fost culese după metoda timpului — S. nu denaturează expresivitatea limbajului popular şi reuşeşte, cu destulă iscusinţă, să reconstituie atmosfera firească a naraţiunii. Colecţia se încheie cu cîteva anecdote şi un apreciabil număr de ghicitori, apărute, în parte, şi în revista „Familia". O contribuţie însemnată reprezintă volumul de *Colinde, cîntece de stea şi urări la nunţi*, alcătuit de S. cu sprijinul larg al elevilor săi şi publicat în 1888. Dincolo de unele neajunsuri, care decurg, mai ales, din culegerea neriguroasă a textelor, lucrarea se impune prin cîteva observaţii interesante privind datina colindatului, precum şi prin descrierea amănunţită a obiceiurilor *Malanca* şi *Irozii*. Mai izbutite ca realizare artistică, cele cîteva oraţii de nuntă sînt însoţite de note explicative şi alcătuiesc o succintă schiţă monografică a acestui ceremonial. Un apel pentru culegerea poveştilor, cîntecelor, cimiliturilor şi descîntecelor populare, publicat de S. în 1858, mai întîi în „Gazeta Transilvaniei", apoi în „Foaie penru minte, inimă şi literatură", a rămas fără urmări. În primul număr al revistei „Foaia Soţietăţii..." i-a apărut un studiu de folclor, în care se ocupă de originea şi semnificaţia refrenului „O, Lere Doamne" din colindele româneşti. Spre deosebire de înaintaşi, el considera că la baza acestui refren ar sta vechea credinţă a romanilor în lari, credinţă pătrunsă la noi odată cu creştinismul. S. a scris lucrări de istorie, în care documentele sînt corelate cu tradiţiile folclorice, a publicat, în 1885, **Codicele Voroneţean* şi a intenţionat să realizeze o istorie culturală şi literară a românilor, din care au apărut numai două volume. De fapt, cele două lucrări, *Contribuiri pentru o istorie soţială, cetăţenească, religioasă-bisericească şi cultural-literară a românilor, de la originea lor încoace pînă la iulie, 1504* şi *Mişcări culturale şi literare la românii din stînga Dunării, în răstimpul de la 1504—1714*, a căror valoare documentară este de necontestat, reprezintă o amplă prelucrare a cursului de limba şi literatura română predat de S. în îndelungata sa carieră didactică. Dacă studiile monografice despre Gr. Ureche şi A. Pumnul reţin atenţia într-o mai mică măsură, lucrarea cu caracter autobiografic *Familia Sbiera, după tradiţiune şi istorie şi amintiri din viaţa autorului* este impresionantă prin bogăţia informaţiilor.

— *Despre însămninţa refrenului „O, Lere Doamne" din colindele române, despre timpul ivirii şi despre însemnătatea lor*, FSC, I, 1865, 111 ; *Poveşti poporale româneşti*, Cernăuţi, Tip. Arhiepiscopală, 1886 ; *Colinde, cîntece de stea şi urări la nunţi*, Cernăuţi, Tip. Arhiepiscopală, 1888 ; *Aron Pumnul. Voci asupra vieţei şi însemnătăţii lui*, Cernăuţi, Tip. Arhiepiscopală, 1889 ; *Traiul românilor înainte de fundarea staturilor naţionale*, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1890 ; *Mişcări culturale şi literare la românii din stînga Dunării, în răstimpul de la 1504—1714*, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1897 ; *Familia Sbiera, după tradiţiune şi istorie şi amintiri din viaţa autorului*, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1899 ; *O pagină din istoria Bucovinei, din 1848—1850, dimpreună cu nişte notiţe despre familia Hurmuzachi*, Cernăuţi, Societatea tipografică bucovineană, 1899 ; *Contribuiri pentru o istorie soţială, cetăţenească, religioasă-bisericească şi cultural-literară a românilor, de la originea lor încoace pînă la iulie, 1504*, Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1904 ; *Grigoriu Urechie. Contribuiri pentru o biografie a lui*, Bucureşti, Tip. Academiei ; *Poveşti şi poezii populare româneşti*, îngr. şi pref. Pavel Ţugui, Bucureşti, Minerva, 1971.

— 1. Al. Procopovici, *Doi dascăli bucovineni : I. G. Sbiera şi Sextil Puşcariu*, LU, XV, 1920, 4—5 ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov., 99—102* ; 3. N. Tcaciuc-Albu, *Viaţa şi opera lui Ion Sbiera*, Cernăuţi, 1936 ; 4. Nicolae Both, *Activitatea de folclorist a lui I. G. Sbiera*, REF, XII, 1967, 1 ; 5. Pavel Ţugui, *Prefaţă* la I. G. Sbiera, *Poveşti şi poezii populare româneşti*, Bucureşti, Minerva, 1971 ; 6. Bîrlea, *Ist. folc., 124—127.*

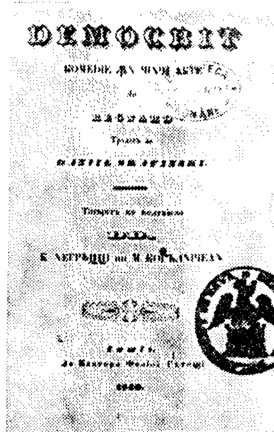
I. C.

SCAIETELE, revistă umoristică apărută săptămînal la Bucureşti. Data primului număr nu se cunoaşte, cel de-al doilea apărînd la 6 martie 1899, iar ultimul la 3 aprilie 1899. Director şi proprietar era De la Beiu. Dealtfel, toate colaborările din acest periodic sînt semnate cu pseudonime, dintre care unele cunoscute. Astfel, George Ranetti, ascunzîndu-se sub pseudonimul Cyrano, publica în mod curent scenete *(O cunoştinţă ciudată)* şi versuri *(Ţiganul şiret, O deziluzie)*. Iscălind Bel-Ami, V. Scîntee tipărea schiţe umoristice facile pe tema infidelităţii feminine *(O răzbunare)* ori cu subiecte diverse *(Surîsul, Mediul, Chicul)*, cîteodată şi versuri *(Păcăleală)*. Alţi colaboratori (poate chiar G. Ranetti şi V. Scîntee) semnau Clak-Ston, Epice (anecdote în versuri), Catadouche (schiţe umoristice precum *Consolare)*, Coquelin (scenete, ca *Flux şi reflux)*, Pygmalion (tot scenete — *O răfuială)*. O ţintă predilectă a primelor numere este simbolismul. În *Literatura noastră*, Rodolphe ironizează „Literatorul" şi ortografia lui ; *Supărarea poetului*, semnată Răstoacă, este o parodiere a procedeelor simboliste, la fel ca şi versurile iscălite Raicu ori Clak-Ston.

D. M.

SCAVINSCHI, Daniil (1795 — 8.XI.1837, Iaşi ⟨16⟩), poet şi traducător. Originar din Bucovina, s-ar fi numit Scavin. Orfan de părinţi, a fost luat şi crescut de o rudă care ţinea o farmacie la Lvov. Şi-a împodobit singur numele cu un sufix polonez, după moda timpului. Un boier moldovean, întorcîndu-se de la Viena la 1813, în trecere prin Lvov, a remarcat talentul literar al calfei de spiţer şi l-a adus la Iaşi, unde tot restul vieţii S. a dat lecţii de germană unor odrasle de boieri. A trăit în mizerie, cu toate ajutoarele primite. Un pitoresc portret al acestei firi bizare a

lăsat C. Negruzzi, prieten cu poetul, într-o scrisoare din ciclul *Negru pe alb*. **S.** era ipohondru, dimineața bea „dicoct", seara lua „picături". Omul „mai mic decît mic", cum se autocaracteriza cu amară ironie, avea complexe, crize de melancolie și se droga cu opium. Se închipuia mort ca romanticul Nicolas Gilbert, „în vreun spital". A murit în urma unei intoxicații cu medicamente pe bază de mercur.

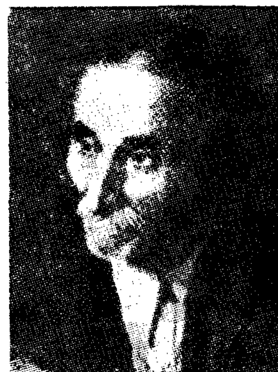
S. este autorul unor stihuri ocazionale, urări de sărbători adresate lui M. Sturdza, Gr. Ghica și lui Gh. Asachi, „firitisiri", la numirea noilor domni, ode cu ocazia unor evenimente fericite (la nunta hatmanului Grigore Ghica) sau închinate unor frumuseți ale timpului *(Odă întru mărirea frumuseței a trei fecioare, fiice a d-sale marelui hatman R. R.)*, „imne pentru învierea românilor", „sonete pentru fericirea patriei", rămase în manuscris și pierdute. **S.** și-a lăsat moștenire manuscrisele protectorului său, aga Sturdza Miclăușanu. Nu apucase să publice decît un fel de epitalam, „din partea opștiei", „întru slava nunții luminării sale prințesii Elenco Sturza" (1825). C. Negruzzi i-a publicat, în 1840, traducerea piesei lui J.-Fr. Regnard, *Democrit*. Într-o scrisoare din 1831, **S.** vorbește și de alte traduceri aflate în manuscris : *Brutus* de Voltaire, comentată pe larg și de C. Negruzzi, *Moartea lui Socrat* de Lamartine (tălmăcire în proză). Cunoștințe de franceză își însușise, probabil, la Iași, unde, în 1814, fusese printre cei dintîi care au frecventat cursul de ingineri hotarnici, deschis de Gh. Asachi. Din germană **S.** a tradus fragmentar prefața *Macrobioticii* lui W. Hufelland. A rămas de la **S.** un jurnal de călătorie în versuri din 1828, relatînd *Călătoria dumnealui hatmanului Costandin Paladi la feredeile Borsăcului* (1828). Pățaniile voiajului de la Iași la Borsec, în care poetul însoțea un grup vesel de boieri, sînt evocate într-un poem construit, după modelul poeziei neoclasice, din lungi descripții cu reminiscențe livrești, mitologice, din pasaje de idilă bucolică gessneriană și litografie pastorală și din relatarea prozaică, amănunțită, a tuturor întîmplărilor. Simțul comicului nu-i lipsea lui **S.** Accidentele drumului sînt hiperbolizate ironic. Uneori, efectul comic se realizează prin amînarea poantei. Un umor involuntar se degajă din transpunerea unor întîmplări obișnuite în plan mitologic. În jurnalul lui **S.** apare muntele, ipostază romantică a peisajului. Timida încolțire a sentimentului naturii este copleșită de canoanele descripției clasice. **S.** se mărturisește pătruns de o „romanticească priveală", dar de fapt rareori lasă să scape de sub pană un accent mai sincer, mai spontan, în descrierea tabloului alpestru. Imaginea tipic romantică a contemplării peisajului de la umbra unui copac dominînd perspectiva șesurilor este de proveniență livrescă. **S.** este primul poet care a întrebuințat termenul „romantic". *Democrit*, traducerea lui **S.** din J.-Fr. Regnard, care i-a solicitat înclinația spre satiră, este superioară altor traduceri ale timpului prin fidelitate față de original, prin cursivitatea versului și elementele de limbă populară.

— *Odă din partea opștiei întru slava nunții luminării sale prințesii Elenco Sturza*, Iași, 1825 ; *Călătoria dumnealui hatmanului Costandin Paladi la feredeile Borsăcului* (1828), LPTR, III, *397—402*, PRC, I, *316—323*. — **Tr. :** J.-Fr. Regnard, *Democrit*, îngr. C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, pref. C. Negruzzi, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1840, reed. în LPTR, III, *402—473*.

— **1.** C. Negruzzi, *Negru pe alb*, București, E.T., 1969, *159—166* ; **2.** I. Negruzzi, *Un vechi manuscript*, CL, IV, 1870, *3* ; **3.** Maiorescu, *Critice*, I, *130* ; **4.** Densusianu, *Lit. rom.*, II *36—37* ; **5.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *47—49* ; **6.** Călinescu, *Ist. lit.*, *156—158* ; **7.** Popovici, *Studii*, I, *424—425*, *437* ; **8.** G. Călinescu, *Material documentar : Daniil Scavinski*, RITL, VIII, 1959, *3—4* ; **9.** Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *425—427* ; **10.** Piru, *Ist. lit.*, II, *301—304* ; **11.** *Ist. lit.*, II, *379—380* ; **12.** Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *381—382* ; **13.** Păcurariu, *Clas. rom.*, *65—66* ; **14.** Cornea, *Originile*, *400—402* ; **15.** Șerban Cioculescu, *„Daniil cel trist și mic"*, RL, IX, 1976, 29 ; **16.** Gabriela Drăgoi, *Ceva despre viața lui Daniil Scavinschi și o ipoteză asupra datei morții lui*, ALIL, t. XXVI, 1977—1978.

S. C.

SCHWARZFELD, Moses (1857, Iași — 11.X.1943, București), folclorist și publicist. Se trage dintr-o familie cu înclinații literare și preocupări istorico-filologice. După absolvirea liceului, la Iași, **S.** frecventează cursurile Facultății de litere, dar, atras și de științele medicale, cîțiva ani mai tîrziu este student în medicină, la București. Debutează cu încercări literare și cu studii istorice, care aveau să-i atragă critica aspră a lui V. A. Urechia. Ca redactor la „Anuar pentru israeliți" și director al ziarului „Egalitatea", **S.** desfășoară o asiduă muncă de publicist, semnînd fie cu numele întreg, fie cu pseudonimele Ploeșteanu, Un călător, Ben Bril. Prima preocupare legată de folclor o reprezintă editarea operei lui Cilibi Moise, însoțită de o schiță biografică și un comentariu elogios *(Practica și apropourile lui Cilibi Moise vestitul din Țara Românească)*. Publică, apoi, în „Contemporanul", texte populare culese din Muntenia, fără a se supune exigențelor unei metode științifice, ale cărei principii le va susține, însă, în scrierile sale teoretice. Excepție face numai textul *Lacrimile și blestemul mumei sau Călătoria mortului*, apărut în „Revista olteană" (1889), la care adaugă o notă despre informator și citează alte variante autohtone și străine ale motivului. Spirit combativ, **S.** și-a definit concepția despre folclor în lucrări polemice. În studiul *Poeziile populare colecția Alecsandri (1866) sau Cum trebuie culese și publicate cîntecele populare* el susține că folclorul trebuie să fie „un izvor pentru psihologia populară", „un repertoriu al limbii poporului" care să folosească lingviștilor, scriitorilor și istoricilor. De aceea este condamnabilă modificarea textului și absolut necesară culegerea tuturor variantelor, cu indicații precise privind localitatea și informatorul. **S.** afirmă că frumusețea poeziei populare nu trebuie apreciată după canoanele literaturii culte. Cînd judecă, însă, colecția și metoda lui V. Alecsandri, tonul său devine violent, acuzîndu-l pe acesta de „rău gust" și de „pildă rea". **S.** citează, pe două coloane, textele din ediția 1866 și versiunile lor apărute în periodice sau în ediția 1852—1853, punînd toate neconcordanțele pe seama intervenției poetului, numindu-l pe Alecsandri „meșterul drege-strică". Atitudinea lui **S.** a stîrnit indignare. Printre cei ce au împărtășit părerile lui **S.**

este și Tr. Demetrescu, care îi publică în „Revista olteană“ o nouă intervenție: *Vasile Alecsandri sau Meșterul drege-strică și apărătorii săi* (1889). Este, de fapt, o reluare a ideilor din studiul anterior, de pe aceeași poziție de critică acerbă. A fost recunoscută, în general, justețea opiniilor lui S. despre folclor, dar i s-a reproșat inconsecvența, căci analizînd, cîțiva ani mai tîrziu, anecdotele lui Th. D. Speranția, el abdică de la principiile susținute anterior. S. s-a ocupat și de istoria și cultura poporului evreu. A alcătuit o bogată colecție de folclor în limba idiș și a scris studii de etnopsihologie comparată, cu privire specială asupra creației folclorice evreești. A mai colaborat la „Fraternitatea“, „Buciumul român“ și „Arhiva“.

— *Literatura poporană israelită*, API, I, 1877—1878; *Practica și apropourile lui Cilibi Moise vestitul din Țara Românească*, Craiova, Tip. Lazăr, 1883; ed. 2, București, Tip. Cucu, 1901; *Două istorioare prea frumoase din viața lui Cuza-Vodă*, Craiova, Tip. Lazăr, 1884; *[Poezii populare]*, C, V, 1886, VI, 1888; *Anecdote populare române cu privire la evrei. Cercetare critică*, București, 1889; *Lacrimile și blestemul mumei sau Călătoria mortului*, RVO, II, 1889, 2; *Poeziile populare colecția Alecsandri (1866) sau Cum trebuie culese și publicate cîntecele populare*, Iași, Tip. Gheorghiu, 1889; *Vasile Alecsandri sau Meșterul drege-strică și apărătorii săi*, Craiova, Samitca, 1889; *Cîntece populare din Muntenia*, A, I, 1889, 3; *Literatura populară israelită ca element etnico-psihologic*, API, XIII, 1889—1890; *V. Cireș, „Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române“*, A, I 1890, 5; *Evreii în literatura populară română*, API, XIV, 1891; *Rîs sau dezgust? Cu privire la anecdotele d-lui Speranția*, EG, III, 1892, 2; *Ignoranță și reavoință. Tot cu privire la anecdotele d-lui Speranția*, EG, III, 1892, 3; *O ochire asupra anecdotelor populare române*, ȘZ, I, 1892, 5; *Basmul cu pantoful la evrei, români și la alte popoare*, [București], [1893]. — Tr.: Leopold Kompert, *Christu și Leea*, București, Wiegand 1892.

— 1. [G. I. Ionnescu-]Gion, *M. Schwarzfeld, „Poeziile populare colecția Alecsandri“*, ROM, XXXIII, 1889, 5 aprilie; 2. A. Cozma, *Schwarzfeld și Alecsandri. Ochire critică*, CL, XXIII, 1889, 2; 3. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 2216, vol. 5/1943, sector II; 4. L. Fink, *M. Schwarzfeld*, RCM, VII, 1962, 86; 5. Savin Solomon, *O colecție de proverbe idiș culese de Moses Schwarzfeld*, RCM, X, 1965, 113; 6. Chițimia, *Folcloriști*, 24—33.

L. C.

SCÎNTEIA, revistă săptămînală ilustrată apărută la București între 1 noiembrie *1892 și* 25 *aprilie* 1893. Redactorii își propuneau să publice informații despre noile descoperiri științifice, precum și articole despre scriitori și artiști. Nici una din aceste promisiuni nu a fost respectată în întregime. Știrile despre progresele științifice se reduceau la note mărunte și nesemnificative, iar articole despre scriitori și artiști nu au mai apărut. Fiecare număr este deschis printr-o rubrică de *Convorbiri săptămînale*, semnată Democrit, în care se face o trecere în revistă a unor evenimente însemnate din viața socială, politică și literară a săptămînii. Scrise fără spirit și nerv, aceste cronici conțin totuși uneori aprecieri judicioase despre I. L. Caragiale, B. Delavrancea, Al. Vlahuță, I. Vulcan, M. Polizu-Micșunești. Se republică în mod obișnuit versuri de M. Eminescu, Al. Macedonski, Th. D. Speranția, Th. I. Anestin, A. D. Bogdan, G. Russe-Admirescu, M. Zamphirescu, V. D. Păun, Al. Vlahuță, Th. Șerbănescu. Schițele și povestirile, în cea mai mare parte retipăriri, aparțin lui I. L. Caragiale, A. I. Odobescu, I. Ghica. În afara unor tălmăciri din scrierile unor foiletoniști străini cu totul obscuri, S. a publicat o bună parte din cugetările lui Leopardi, transpuse cu oarecare îndemînare, precum și fragmente din scrierile lui Edmondo De Amicis, P. Mantegazza, E. Renan, J. Richepin, Guy de Maupassant.

D. M.

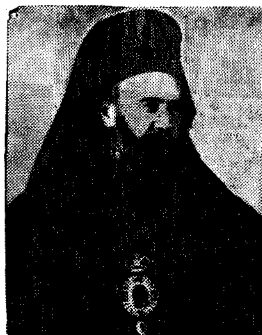
SCORȚEANU, Paul (21.V.1856, Brăila — 1916), scriitor. Avea studii universitare făcute la București și Paris. Publicist de orientare socialistă, a făcut parte din redacția ziarului „Drepturile omului“ (1885), editat de cercul socialist din București. Debutase în „Revista junimei“, cu versuri (1875) și colaborase la „Femeia română“, „Timpul“, „Țara“, publicații la care fusese și redactor, și, sporadic, la „Literatorul“. În „Drepturile omului“ a comentat în articole cu caracter teoretic cîteva teze ale socialismului științific, susținînd ideea revoluției și a proprietății colective asupra mijloacelor de producție.

Meditații-eseu pe teme de sociologie, comentarii asupra conceptelor de libertate, solidaritate, cultură, patriotism, dintr-o perspectivă deterministă, dar și prin prisma unui umanitarism creștin, au fost adunate într-un volum intitulat *Realități* (1894). Încercarea de roman istoric *Inimi de femeie. Strănepotul lui Țepeș*, publicată în foiletonul ziarului „Adevărul“, e o construcție compozită incluzînd tot ceea ce cuprinde rețeta genului: momente etnografice (nunta, botezul) și folclorice (legenda Meșterului Manole, transpusă în roman, episodul icoanei făcătoare de minuni), aventură complicată, în genul romanului de mistere, scene erotice, momente de exaltare eroică și patriotică. Acțiunea principală e plasată în vremea lui Neagoe Basarab, în momentul în care acesta construiește mănăstirea Argeș și încearcă să pună capăt adversității dintre Basarabi și Drăculești prin căsătoria fiicei sale, Ruxandra, cu Radu Paisie. Autorul își întemeiază scrierea pe o serioasă documentare, de care nu reușește să se desprindă. Scene de acțiune alternează cu pagini de istorie povestită, în care se dau citate din A. D. Xenopol și din alte izvoare folosite. Limbajul personajelor e moderat arhaic și popular, în felul în care îl va folosi, pe o treaptă artistică superioară, Mihail Sadoveanu. Uneori, S. nu poate renunța totuși la un vocabular care e al său și sună străin în vorbirea personajelor istorice. Nu lipsite de firesc sînt cîteva scene de viață cotidiană în palatul domnesc. În ansamblu, S. nu reușește să închege o imagine a epocii sau un portret memorabil al lui Neagoe, nici să se desprindă de pilda moralizatoare, ci, mai curînd, să nareze aventuri plasate în istorie. El este și autorul unei lucrări despre *Sufletul animalelor* (1914) și al volumului de publicistică *Noutăți extraordinare*.

— *[Versuri]*, RJ, I, 1875, 3, 5, FRO, I, 1878 4, 7—9, II, 1879, 128, L, II, 1881, 1, 2; *Christ și Cesar*, București, Tip. Rădulescu, 1879; *Realități (Schițe sociologice și literare)*, București, Tip. Cucu, 1894; *Inimi de femeie. Strănepotul lui Țepeș*, ADV, XVII, 1904, 5490 — XVIII, 1905, 5644; *Noutăți extraordinare*, București, Biblioteca română, 1907.

— 1. *[Foaia matricolă a studentului Paul Scorțeanu. Facultatea de drept. 1893—1896]*, Arhiva Universității din București; 2. Predescu, *Encicl.*, *769*; 3. Miron Radu Paraschivescu, *Amintiri*, București, Ion Creangă, 1975, *12*.

S. C.

SCRIBAN, Filaret (1811, Burdujeni-Suceava — 23.III.1873, Iași), cărturar și traducător. Vasile Popescu, după numele de mirean, este unul din fiii preotului Ioan Artimescu și ai Pelaghiei Bogatu. După învățătura primită în casa părintească și la călugării greci din mănăstirea Todireni (Burdujeni), S. urmează la Iași ca stipendist, din 1830, cursurile

Gimnaziului Vasilian de la Trei Ierarhi și, de la 1835 la 1837, pe cele de la Academia Mihăileană, unde profesorul V. Fabian-Bob îi dă numele de Scriban. În aceeași perioadă, S. a urmat cursul de filozofie al lui Eftimie Murgu și cel de legi al jurisconsultului Chr. Flechtenmacher. Ca elev încă, este numit prin concurs, în 1834, profesor suplinitor de limba franceză la Școala normală de la Trei Ierarhi, post pe care îl deține pînă în 1836, cînd este însărcinat să predea la „clasul începător" gramatica, aritmetica și catehismul. În 1837 primește suplinirea cursurilor de retorică, poezie și mitologie la Academia Mihăileană, fiind numit totodată și pedagog. Între 1838—1839 este ajutorul lui Gh. Săulescu, la cursul acestuia de istorie. În 1837 S. primește rangul de pitar. În 1839 este trimis, cu sprijinul mitropolitului Veniamin Costache, pentru studii la Academia teologică din Kiev. Urmează cursurile Academiei pînă în 1841, reușind să promoveze cei patru ani de studiu numai în doi ani. Are ca profesori și colegi pe unii dintre cei mai de seamă teologi ruși ai vremii. În Rusia, S. a strîns din arhive și biblioteci mult material bibliografic și documentar referitor la istoria, biserica și literatura română. Primind învoirea lui Veniamin Costache, S. este călugărit, în 1841, la Lavra Pecerska, de însuși mitropolitul Kievului, Filaret Amfiteatrov, care i-a dat și numele său monahal, hirotonisindu-l, în scurt timp, ierodiacon și ieromonah. În aprilie 1842, S. este declarat magistru în teologie, fiind primul absolvent român cu acest titlu al unei Academii teologice din Rusia. Întorcîndu-se în țară, este numit, din 1842, profesor și rector la Seminarul de la Socola, unde este, pentru o lungă perioadă (1843—1862), și egumen al mănăstirii. În 1843 este ales arhimandrit, treaptă ecleziastică la care va adăuga, în 1852, titlul de arhiereu de Stavropoleos. Conducînd Seminarul de la Socola — cu scurte și formale întreruperi în 1848 și 1853 — pînă în 1860, perioadă în care reorganizează cursurile și materiile de studiu, pregătește manuale și profesori, punînd prin activitatea sa bazele învățămîntului teologic superior din Moldova. Între 1860—1863 S. predă o serie de discipline teologice, nu numai în cadrul vechiului seminar, ci și la Facultatea de teologie a Universității din Iași. Ca ecleziast și om de cultură, nu rămîne departe de evenimentele social-politice ale vremii. Ca și fratele său Neofit Scriban, el sprijină Unirea Principatelor. Mai tîrziu, în 1857, joacă un anumit rol în Divanul ad-hoc, ca deputat din partea mănăstirilor neînchinate și președinte al Comitetului clerului. Din 1865, este alături de fratele său în lupta pentru canonicitate a bisericii române. Între 1867—1869, S. îndeplinește mandatul de senator în unul din colegiile electorale ieșene. În 1871 este delegat al Mitropoliei la festivitatea de la Putna. S. va fi îngropat, după dorința sa, în biserica ctitorită de el la Burdujeni-Suceava.

Absorbit de-a lungul întregii vieți de activitatea didactică, S. a fost preocupat în primul rînd de alcătuirea manualelor necesare studiului pe diferite trepte ale învățămîntului, compunînd, prelucrînd și traducînd numeroase lucrări cu conținut teologic, istoric, literar și filologic. Din primii ani ai activității sale la Academia Mihăileană sînt cîteva manuale tipărite sau în manuscris; printre ele *Întăile cunoștințe pentru junimea moldoveană care învață limba franceză* (1836) și o geografie referitoare la cele trei țări românești, *Mica geografie a Daciei, Moldaviei și a Țării Românești* (1838). Se pare că din aceeași perioadă, din care a rămas în manuscris traducerea la o gramatică franceză, data și un manual de *Retorică cu toate părțile ei* ⟨4⟩, destinat claselor „umanioare" ale Academiei Mihăilene. Mai tîrziu, S. alcătuiește numeroase și temeinice lucrări pentru învățămîntul teologic, oprindu-se asupra unor discipline ca dogmatica, pastorala, ermeneutica, dreptul canonic, teologia morală, omiletica, arheologia biblică și istoria bisericească. În acest din urmă capitol se înscrie *Istoria bisericească pe scurt* (1858), un manual pentru uzul școlilor secundare. Aceeași disciplină este explorată pe larg pe baza documentației inedite efectuate în Rusia, dar, mai ales, folosind izvoare românești — cronicile țării, lucrările lui Petru Maior, Gh. Șincai, D. Fotino, Andrei Șaguna, M. Kogălniceanu — în *Istoria bisericească a românilor pe scurt* (1871). Între scrierile originale ale lui S. se află un grupaj de poezii, rămase în manuscris, rod al frămîntărilor sufletești din perioada tinereții petrecute la Kiev. Autorul meditează pe marginea unor noțiuni general-abstracte (*Fericirea, Adevăr*), își exprimă nostalgia după țară (*Acasă, Toamna*) sau versifică în limitele ocazionalului (*Singur în spital, Paștele de la Kiev, Postul cel mare*).

Stăpînind bine limbile latină, franceză și rusă, S. efectuează cîteva traduceri din Cornelius Nepos, Platon (*Viața lui Socrate*), Fénelon, *Dialogurile morților* ⟨6⟩, păstrîndu-se în manuscris *Tragodia lui Brutus* (1838) după Voltaire și, prin intermediul unei prelucrări franceze, *Ambrosie Cruzoe* (1836) după Daniel Defoe. Dintre scrierile prietenului și protectorului său, Alexandru Sturdza, S. traduce din rusește o lucrare de pastorală, *Epistolii sau scrisori despre datoriile sfințitei diregătorii preuțești* (1843), iar din franceză, transpune lucrarea aceluiași, *Învățături religioase, morale și istorice* (1844). S. realizează, în 1844, o bună traducere din rusește a celei mai importante opere a lui Petru Movilă, *Mărturisirea ortodoxă a apostoliceștei și catoliceștei biserici de Răsărit*, versiune adoptată ulterior ca manual în învățămîntul teologic. Traducerea lui S. era însoțită de o scurtă prezentare a personalității mitropolitului kievean. Ca predicator, S. este autorul a numeroase cuvîntări, din care s-a păstrat în manuscris o mică parte. Tot în manuscris a rămas de la el și o bogată corespondență cu personalități românești și străine: Gh. Asachi, Veniamin Costache, Andrei Șaguna, Neofit Scriban, Al. Sturdza ș.a.

— *Întăile cunoștințe pentru junimea moldoveană care învață limba franceză*, Iași, Tip. Institutul Albinei, 1836; *Viața mitropolitului Petru Movilă*, în Petru Movilă, *Mărturisirea ortodoxă a apostoliceștei și catoliceștei biserici de Răsărit*, Tip. Mănăstirii Neamț, 1844; *Istoria bisericească a românilor pe scurt*, îngr. Iosif Bobulescu, Iași, Tip. Bermann, 1871. Ms.: *[Poezii]*, B.A.R., ms. 734, f. *106—107, 122, 124, 136—142*; *[Memorii, compuneri literare, cuvîntări, documente]*, B.A.R., ms. 734 — ms. 738. — Tr. ms.: [Daniel Defoe], *Ambrosie Cruzoe* (1836), B.A.R. ms. 734, f. *80—100*; Voltaire, *Tragodia lui Brutus* (1838), B.A.R., ms. 734, f. *1—79*.

— 1. *Cuvintele funebre pronunțate la înmormîntarea reposatului arhiereu Filaret Scriban, episcop Stavropoliei*, îngr. Iosif Bobulescu, Iași, Tip. Gheorghiu, 1880; 2. C. Erbiceanu, *Istoricul Seminarului „Veniamin" din monastirea Socola*, Iași, Tip. Goldner, 1885, *62—112*; 3. A. D. Xenopol, *Memoriu asupra învățămîntului superior în Moldova*, Iași, Tip. Națională, 1885, *56—58, 119—133*; 4. A. D. Xenopol și C. Erbiceanu, *Serbarea școlară de la Iași*, Iași, Tip. Națională, 1885, *146—149, 209—223*; 5. G. P. Samureanu, *Episcopul Filaret Scriban*, RELI, XI, 1890, 3; 6. C. Erbiceanu, *Viața, activitatea și scrierile preasfințitului Filaret Scriban, tratată din punct de vedere religios, moral și literar*, București, Tip. Cărților bisericești, 1892; 7. Gh. Adamescu, *Istoria Seminarului „Veniamin" din Iași (1803—1903)*, București, Göbl, 1904, *64—103*; 8. Iorga, *Ist. bis.*, II, *262*; 9. I. L[upaș], *Din corespondența lui Șaguna cu Filaret Scriban*, AIN, I, 1921—1922; 10. D. Furtună, *Între Filaret Scriban și Vladimir Suhopan*, BOR, XLVI, 1928, 12; 11. Mircea Păcurariu, *Arhiereii Neofit și Filaret Scriban*, MM, XXXV, 1959, 1—2, XLVI, 1970, 1—2.

A. S.

SCRIBAN, Neofit (1803, Burdujeni-Suceava — 9.X.1884, Burdujeni-Suceava), cărturar, autor de versuri. Este urmașul unei familii ardelene la origine, din care descinde tatăl său, Ioan Artimescu, din Cîmpulung Moldovenesc, căsătorit cu Pelaghia Bogatu și stabilit la Burdujeni, lîngă Suceava. Dintre cei patru copii ai preotului Artimescu (o fată, Sofia, și trei fii), Gavriil și îndeosebi Vasile (Filaret) se vor ilustra, ca și S., în cariera didactică și ecleziastică. Cele dintîi cunoștințe de limbă elină S. le datorează călugărilor greci de la mănăstirea Todireni din Burdujeni. Îmbrăcînd rasa monahală în mănăstirea Gorovei (în apropiere de Dorohoi), i se preschimbă numele de Nicolae în Neofit. (Ca și fratele său Filaret, mai tîrziu și-l va adăuga și pe acela de Scriban). În 1827 era psalt al mănăstirii. Ieromonah la Iași, la Trei Ierarhi, în 1833 își reia studiile, audiind cursuri (literatură, filozofie, limbi — latină, greacă, franceză) la Gimnaziul Vasilian, apoi la Academia Mihăileană. În 1838 S. urcă treapta de singhel, fiind numit totodată predicator și catihet la Mitropolie. Rodul îndeletnicirilor de acum va fi un catehism tipărit cu litere latine în același an, *Catihis sau Învățături de căpitenie ale Bisericii răsăritene*. La îndemnul profesorului său Eftimie Murgu, S. va studia între 1838—1839 la București, la colegiul „Sf. Sava". Revine la Iași, ca predicator la Mitropolie și catihet al școlilor publice de la Trei Ierarhi, în 1839. Este ridicat la gradul de protosinghel. Într-un *Cuvînt* rostit în 1840, cu prilejul deschiderii cursurilor Gimnaziului Vasilian, S. pomenește de „soarele științelor" și face apologia educației, principala cauză a „propășirii sau căderii unei nații", pledînd pentru o cultură în limba națională. Suspectat de a fi propagat idei progresiste, acuzat de a-l fi citit pe Voltaire și de a fi cîntat la vioară, i se percheziționează chilia, fiind silit să-și vîndă biblioteca și să părăsească Iașii, pentru a se „pocăi", vreme de cinci ani, la mănăstirea Neamț. Prețuit însă pentru cunoștințele sale, în acest răstimp al îndeplinirii canonului S. răspunde mai multor însărcinări venind din partea mitropolitului Veniamin Costache sau a domnitorului Mihail Sturdza. Înființează, în aprilie 1842, o școală publică la Fălticeni, la care funcționează un an ca profesor, avîndu-l ca elev aici pe N. Gane, iar în vara lui 1843 administrează, ca egumen, mănăstirea Mogoșești. Din luna august a aceluiași an, predă elina și științele religioase la școala instituită pentru călugări la mănăstirea Neamț. I se impune, de asemenea, a corecta *Pidalionul* tradus din grecește de Veniamin Costache. După ce revine în Iași, în 1846, lui S. i se încredințează funcția de director al școlii de la Trei Ierarhi. Între 1846—1862 el va reorganiza, împreună cu Filaret Scriban, cursurile Seminarului de la Socola, unde va preda istoria, filozofia, retorica și limba elină. Între anii 1860—1862, S. funcționează și ca membru al Consiliului superior al Instrucțiunii Publice. Acum publică traducerea unei lucrări de simbolică dogmatică, *Duplul paralel sau Biserica în fața papitâții și a reformei veacului al XVI-lea* (1851) a lui Alexandru Sturdza, precum și două manuale destinate uzului școlilor publice, *Urziri istorice sau Curs metodic de istorie* (1851), prelucrare după D.-E. Lévi-Alvarès, în care introduce un capitol privitor la istoria patriei, și *Metoda pentru studiul limbei elenice* (1861—1862), după J.-L. Burnouf. S. va susține cu înflăcărare cauza Unirii Principatelor. Via arhimandriților Scriban, de la Socola, adăpostește întrunirile secrete ale comitetului unionist din Moldova, numărînd între alții pe M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, D. Ralet, V. Mălinescu, Anastase Panu, C. Hurmuzachi. Pentru articolul *Unirea și neunirea Principatelor Române*, publicat în „Zimbrul", în iunie 1856, S. este atacat de antiunioniști, prin N. Istrati, care îl combate într-un răspuns polemic *(Despre cvestia zilei în Moldova)*. Ripostînd la rîndul său, din nou în „Zimbrul", unde în iulie 1856 îi apare un al doilea articol, *Foloasele Unirei Principatelor Române*, este în primejdie de a fi surghiunit. În scopuri de propagandă unionistă mai publică în 1857, la Paris, o *Scurtă istorisire și hronologie despre Mitropolia Moldaviei*, în care argumentează în favoarea autocefaliei bisericii române. Tot în 1857, delegat de comitetul unionist din Moldova, S. călătorește la București, pentru a lua legătura cu unioniștii de peste Milcov și pentru a transmite membrilor Comisiei europene protestul moldovenilor împotriva abuzurilor caimacamului N. Vogoride. Ca și Filaret Scriban, S. va fi ales reprezentant al clerului în Divanul ad-hoc din Moldova, a cărui deschidere o întîmpină cu un discurs, la 28 septembrie 1857. Se distinge și acum ca adept al reformelor democratice. Rostește cuvîntări în preajma alegerilor pentru Adunarea electivă, apoi cu prilejul începerii lucrărilor acesteia, și adresează o *Salutare României la 1859, ianuarie 24* (apărută în „Steaua Dunării", la 3 februarie 1859), după alegerea ca domn în ambele Principate a lui Alexandru Ioan Cuza, pe care îl va felicita și într-un cuvînt pronunțat la 12 decembrie 1861, cu ocazia proclamării Unirii definitive. În 1862 S. este ridicat la rangul de arhiereu, episcop de Edessa, în același an fiind numit și locotenent de episcop al Argeșului. Mai multe lucrări ale arhimandritului, date la iveală imediat după Unire *(Necesitatea clerului în societate și nevoia de punere a sa în adevărata cale a sortirei sale* — 1859, *Clerul român în fața articulului 46 din Convențiune* — 1860, *Nelegalitatea și defectuozitatea proiectului de lege pentru alegerea mitropoliților și episcopilor din Principatele Unite* — 1861), par a fi destinate acum întăririi poziției clerului în statul modern. Ca urmare, legea numirii episcopilor și mitropoliților în stat, sancționată de Cuza în 1865, îl va îndepărta definitiv pe S. de domnitor. Decretat episcop de Argeș la 11 mai 1865, el refuză titlul prin demisie, declanșînd de aici înainte o violentă campanie împotriva procedurii „necanonice", în scrieri ca *Răspuns gubernului și sinodului românesc din 1865* (1866), *Apărare a adevărului și a dreptului față cu episcopatul necanonic* (1866) ș.a. Mai păstorește totuși, ca locotenent de episcop în Argeș, între 1868—1872. S. își editează în 1868 cea mai mare parte a discursurilor sale în *Cuvinte bisericești compuse și rostite la deosebite ocazii*. În 1872 el va da o a treia ediție, revizuită, în limba română, a *Mărgăritarelor* lui Ioan Hrisostom, iar în 1876, o ultimă lucrare teologică, *Testamentul vechi studiat duce la cel Nou*. După un pelerinaj la Ierusalim, în 1878 se retrage la Burdujeni, unde se săvîrșea din viață peste un deceniu, cu gîndul la unirea Transilvaniei cu România.

S. lasă în urmă și o modestă creație poetică, alături de cîteva note de călătorie. Volumul său, *Încercări poetice*, din 1870, îngrijit de Romulus Scri-

ban, adună poezii ocazionale, evocînd entuziasme colective sau dureri intime (*La sfințirea temeliei Academiei Moldovei*, *Vocea patriei*, inspirată de înființarea școlii din Fălticeni, *Liberarea sclavilor în Moldova la 1856*, *La unirea românilor*, *La moartea fratelui meu Gavriil Scriban* ș.a.), precum și cîteva compuneri de tinerețe cu caracter elegiac și meditativ (*Lumea*, *Către cel mîhnit*, *Norocul*, *Exilul meu în pustie, la 1840*, *la mănăstirea Neamț*, *Salutare Sucevei, vechea capitală a Moldovei*), ce eșuează, toate, în prozaism, ca și mai tîrziile *Plîngeri ale unui sihastru pentru România* (1875), cu accente de critică socială. *Călătoria mea la pămîntul sînt și la Ierusalim în lunile iunie, iulie, august și septembrie 1874*, dedicată memoriei lui Filaret Scriban, cuprinde cîteva însemnări despre Bulgaria și Grecia, Constantinopol, Ierusalim și locurile sfinte, curiozitatea pelerinului erudit reținînd uneori cu precizie anumite detalii, din care emană un vag exotism biblic.

— *Unirea și neunirea Principatelor Române*, Iași, Tip. Buciumul român, 1856 ; *Foloasele Unirei Principatelor Române*, Iași, Tip. Buciumul român, 1856 ; *Cuvinte bisericești compuse și rostite la deosebite ocazii*, București, Tip. Teodorescu, 1868 ; *Încercări poetice. Discursuri politice. Memuare și scrisori politice*, îngr. Romulus Scriban, Iași, Junimea, 1870 ; reed. fragm. în MU, *492—496* ; *Călătoria mea la pămîntul sînt și la Ierusalim în lunile iunie, iulie, august și septembrie 1874*, București, Tip. Națională, 1875 ; *Plîngerile unui sihastru pentru România*, [Iași], 1875.

— 1. A. Pumnul, *Neofit Scriban*, LPTR, IV, partea I, *214—218* ; 2. Maiorescu, *Critice*, I, *129—130* ; 3. Pop, *Conspect*, II, *56—59* ; 4. Constantin Erbiceanu, *Viața și activitatea preasfințitului Neofet Scriban*, București, Tip. Cărților bisericești, 1888 ; 5. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *168* ; 6. D. Lascăr, *P. S. Neofit Scriban*, București, Tip. Göbl, 1898 ; 7. Iorga *Ist. lit. XIX*, I, *176—178* ; 8. I. Lupaș, *O scrisoare a lui Neofit Scriban către mitropolitul Șaguna*, CL, XLII, 1908, 12 ; 9. Iorga, *Ist. bis.*, II, *260—262* ; 10. Serafim Ionescu, *Un apostol al neamului dat uitării*, RMO, V, 1926, 7—9 ; 11. Horia Oprișan, *Un prelat poet : Neofit Scriban*, IDR, XVII, 1933, 53 ; 12. Dionisie I. Udișteanu, *Luminișuri din viața sufletească a călugărilor Scriban*, Tip. Mănăstirii Cernica, 1939 ; 13. Mircea Păcurariu, *Arhiereii Neofit și Filaret Scriban*, MM, XXXV, 1959, 1—2, XLVI, 1970, 1—2 ; 14. N. Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, MO, XVII, 1965, 7—8 ; 15. D. Hrițcu, *Cariera didactică a lui Eftimie Murgu la Academia Mihăileană din Iași și un atestat de studii eliberat arhiereului Neofit Scriban*, MM, XLVIII, 1972, 9—12.

R. Ș.

SCRIBAN, Romulus (24.VIII.1838, Burdujeni-Suceava — 29.X.1912, Iași), poet. Dintr-o familie de vază, care și-a cîștigat merite însemnate, nu numai pe plan cultural, dar și pe acela politic, S., tatăl arhimandritului ieșean Iuliu Scriban, al profesorului August Scriban și al juristului Traian Scriban, era nepot de frate al lui Neofit și al lui Filaret Scriban. Cei doi prelați au sprijinit în mod activ cauza Unirii. La mișcările premergătoare istoricului act de la 1859 a fost antrenat și S. care, însoțindu-l pe Filaret, va duce cu sine, peste Milcov, actele și protestele Comitetului unionist moldovean (1857). Învață mai întîi la Iași, frecventînd cursurile Seminarului de la Socola și cursul superior al Academiei din Iași (fosta Academie Mihăileană). De aici pleacă, în 1860, la Torino, continuîndu-și studiile la Universitatea din acel oraș. Urmează teologia și dreptul, reușind să-și ia doctoratul în 1864 cu o disertație de drept civil. Este secretar al Societății internaționale neolatine din Torino. Revenit în țară la începutul anului 1865, el se prezintă la un examen pentru catedra de procedură civilă și penală la Universitatea din Iași, dar fără succes. Procuror la Tribunalul de comerț Ilfov (1865), S. va fi numit și prim-procuror la Galați. După un timp demisionează (1872), urmînd a profesa la catedra de drept și economie politică a școlii comerciale din localitate, precum și ca avocat. Între timp, colaborează cu articole la publicațiile gălățene, ca de pildă, în 1881, la ziarul liberal „Vointa poporului". În cîteva lucrări (*Istoria comerciului*, 1894, *Istoria economiei politice, a comerciului și a navigațiunei României*, 1895), se arată preocupat de creșterea economică a țării. Pensionat în 1899, spre sfîrșitul vieții se stabilește în Iași.

Format într-o ambianță culturală în care prestigiul lui Gh. Asachi mai avea încă înrîurire, S. debutează, ca elev în ultima clasă a Academiei ieșene, cu versuri, la „Ateneul român". Solicitat de poezie, de poemul epic, de tip alegoric îndeosebi, el nu se mărginește la o activitate strict literară. În presă atacă o seamă de chestiuni politice, juridice, economice, religioase (în „Biserica ortodoxă română"), dar și culturale. Cunoscător al mai multor limbi vechi și moderne, cărturarul încearcă să stabilească *Originele unor cuvinte grele ;* dar etimologiile lingvistului improvizat, sînt, în bună parte, fanteziste. S. a fost atașat de unchiul său, episcopul Neofit Scriban — căruia îi îngrijește și un volum de versuri, discursuri politice, memorii ș.a. Colaborează la unele publicații ale vremii, ca „Ateneul român" (la care trimite, în timpul șederii în Italia, o odă închinată *Geniului lui Cavour* și unde îi apare meditația *O noapte pe malul Dunărei*), „Steaua Dunării" (în care publică *O noapte pe ruinele Sucevei*), „Românul" (unde i se inserează o „corespondință despre Italia", precum și articole în care, filoitalian convins, pledează pentru cooperarea culturală și politică italo-română). S. întemeiază el însuși, împreună cu Demetriu N. Preda, bisăptămînalul politic comercial, literar și religios „Dacia română" (octombrie 1866 — februarie 1867), care își va înceta apariția din cauza neînțelegerilor dintre redactori. Aici îi apare poezia *Veneția liberată*. În 1868—1869, S. scoate la Galați revista „Dacia literară". În introducerea la primul număr al publicației, scriitorul își enunță crezul literar. Pentru el, „literatura este sufletul și paladiul unei națiuni" ; ea poate salva un popor, făcînd să nu se stingă „flacăra spiritului național".

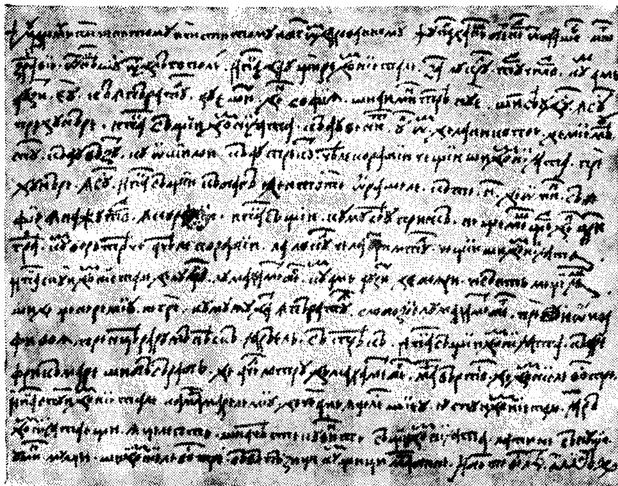
* Debitor lui Gh. Asachi și, într-o măsură, lui Gr. Alexandrescu, poetul e un fals romantic, divagînd pe tema ruinelor (*O noapte pe ruinele Sucevei*, *O noapte pe ruinele Hotinului*), ori a soartei proprii (*Frunze*). Prin temperament și prin formație, S. este mai curînd un clasic, obsedat de ideea de a transpune în versuri istoria națională. Mîndru de ascendența latină (*Penații Troiei*), S. deplînge totodată spulberarea vremilor de slavă de odinioară. El invocă adesea, cu nostalgie, glorioase umbre strămoșești (poemul *Ștefaniada*), care să-l întărească în credința-i profetică (*La Vulturul meu*) în mîntuirea deplină a neamului, într-o țară unită, puternică și demnă ca Dacia de altădată. Reveriile livrești ale poetului sînt proiectate într-o ambianță solemnă, într-un cadru istoric invadat de mitologie (*Fulgerile lui Joe*), încremenit parcă între vestigii arhaice. De adîncime sau de un fior lăuntric nu poate fi vorba, nici chiar în lirica erotică, searbădă și convențională. Poezia lui S. — admirator al odei italiene —, cu versificația ei sonoră, bine meșteșugită, e o poezie de cărturar.

— *Incercări poetice*, Iași, Tip. Buciumului român, 1860 ; *Poeme*, București, Tip. Weiss, 1866 ; *Corespondință despre Italia*, ROM, XII, 1868, 6 și 14 ianuarie.

— 1. Xenopol, *Ist. românilor*, XIII, *106—107* ; 2. N. Iorga, *Un romantic poet al unității naționale*, RI, VI, 1920, 7—9 ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *56—58* ; 4. Călinescu, *Ist. lit.*, *301* ; 5. Claudio Isopescu, *Il poeta Romolo Scriban e l'Italia*, Roma, Signorelli, 1943 ; 6. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 7. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *302* ; 8. *Ist. lit.*, II, *760—761*.

F. F.

SCRISOAREA LUI NEACȘU, cel mai vechi text românesc păstrat. Descoperit în arhivele Brașovului, datat 1521 (la care cercetări mai noi au precizat zilele de 29—30 iunie) și publicat de N. Iorga în lucrarea sa asupra istoriei otomane, scrisă în limba germană, în 1909, textul interesează prin conținutul său cu caracter diplomatic, politic și militar, referitor la expansiunea otomană de la începutul secolului al XVI-lea. Autorul scrisorii, Neacșu, era un negustor din Cîmpulung, om umblat și cultivat, cunoscător al slavonei, care avea relații cu Brașovul și cu turcii, de unde primea mărfuri, dar și informații prin agenții săi, unul dintre ei, Negre, fiindu-i ginere. Neacșu făcea parte dintr-o vastă rețea de legături, care unea Viena de Nicopole, rețea în care se intercalau Brașovul și Sibiul, a căror soartă era influențată, prin vecinătatea cu Țara Românească, de Imperiul otoman. Informațiile transmise de Neacșu judelui sas al Brașovului Johannes Benkner, se referă la campania lui Soliman al II-lea contra Ungariei. Textul cuprinde detalii despre mișcarea flotei otomane pe Dunăre, despre dificultatea trecerii prin zona Porților de Fier („locul cela strimtul") și despre intenția lui Soliman de a cuceri Transilvania trecînd prin Valahia. Alte știri din scrisoare se referă la incursiunile de jaf, care îl îngrijorau și pe Neagoe Basarab, proiectate de Mehmed-beg, sangaciul Nicopolei, căruia sultanul i-a dat „slobozenie" de a intra în Țara Românească. Importanța textului este de ordin istoric și literar-lingvistic. Scrisoarea este o adevărată filă de cronică. Ea este totodată cea mai veche mărturie a stilului epistolar în limba română. Elementele proprii sistemului vechi de redactare a scrisorilor (adresa, salutația și subscripția) sînt în limba slavonă. Vocabularul și aspectul fonetic al textului sînt apropiate de limba română modernă. Lexicul scrisorii este predominant latin, cu puține cuvinte slave (i pak, ot, za) și turcești. Structura morfologică și sintactică a limbii lui Neacșu nu diferă prea mult de cea actuală, cu unele elemente morfologice arhaice. Această primă scriere românească este pe deplin închegată ca limbă și vocabular, frazele au o legătură logică și sintactică, informațiile fiind comunicate într-o formă concisă și, în același timp, explicită. Fraza clară și bine construită, energică, este superioară celei din *textele rotacizante*. *Scrisoarea lui Neacșu* marchează începutul folosirii în scris a limbii române.

— *Scrisoarea lui Neacșu (1521),* DIR, XI, *843,* reed. în CRM, I, *149—150,* LRV, I, *166—167.*

— 1. Pascu, *Ist. lit. XVI, 162* ; 2. Cartojan, *Ist. lit.,* I, *47* ; 3. Ciobanu, *Ist. lit., 125—126* ; 4. *Ist. lit.,* I, *282—283* ; 5. Panaitescu, *Începuturile, 117* ; 6. Matei Cazacu, *Sur la date de la lettre de Neacșu de Cîmpulung (1521),* RSE, VI, 1968, 3 ; 7. G. Mihăilă, *Cel mai vechi text în limba română : Scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung (1521),* LRV, I, *164—167* ; 8. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *93—94* ; 9. Nicolescu, *Observații, 19—29* ; 10. Vasile Netea, *Scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung,* ARG, VI, 1971, 8 ; 11. G. Mihăilă, *Scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung. Vestitor de zori noi în istoria culturii românești,* ARG, VI, 1971, 9 ; 12. Săndulescu, *Lit. epistolară, 66—67.*

A. S.

SCROB, Carol (21.VII.1856, Săbăoani, j. Neamț — 17.I.1913, București), poet. În timpul războiului din 1877, S., fiul unui medic și absolvent al Liceului Național din Iași (promoția 1875), era sublocotenent de infanterie. A avansat pînă la gradul de maior. Sentimentalul ofițer scrie versuri și le publică la început în „Stindardul", apoi în „Literatorul" (1880—1884). Al. Macedonski îl prezintă publicului, în 1881, ca pe o speranță, alături de Duiliu Zamfirescu. I se găsea sensibilitate, entuziasm, chiar gingășie. Nu i-ar mai fi rămas decît să-și perfecționeze meșteșugul. A colaborat la „Revista literară", „Peleșul", „Curierul", „Universul", „Minerva literară ilustrată" ș.a. A scos și o revistă, „Viitorul țărei" (1902). S. era cunoscut ca poet galant, autor de omagii lirice, madrigale, versuri de album, elegii erotice, romanțe. Fără eleganța cînteculu lui Th. Șerbănescu sau al Matildei Cugler-Poni, versurile lui S. sînt de un patetism forțat, la un nivel de sensibilitate de tot superficial și comun. Pe gustul unui anumit public și mai ales datorită muzicii, unele din romanțele sale au avut succes. *Dor de răzbunare,* considerată „capodopera" genului, provoacă însă, prin gesticulația patetică, un comic involuntar. Cursivitatea versificărilor, dobîndită la școala lui Macedonski, dar și facilitatea lor au făcut ca mare parte din ele să fie puse pe muzică (se cunosc mai mult de 50 de compoziții pe versurile lui S). *Valurile Dunării,* pe muzica lui I. Ivanovici, se cîntă și azi. Alte poezii, închinate unor personalități ale epocii, nu depășesc tonul versificărilor ocazionale. S. a experimentat, fără reușite, poemul în proză. El este și autorul unor prelucrări după poezii ale lui Goethe, Heine, Lenau, Fr. Coppée, Sully Prudhomme, J. Soulary, L. Stechetti, precum și după Iulia Hasdeu și Elena Văcărescu.

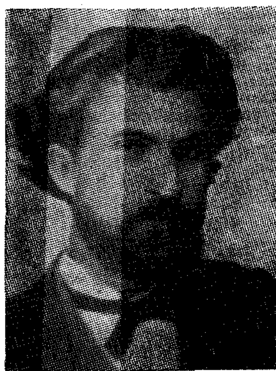

— *Rime pierdute,* Craiova, Tip. Benvenisti, 1881 ; *Poezii complecte,* pref. G. Sion, București, Tip. Haimann și Schönfeld, 1883 ; *De-ale inimei,* Iași, Șaraga ; *Rouă și brumă,* București, Minerva, 1900. Ms. : *Sf[in]tu Dumitru. Alegorie în versuri,* B.A.R., ms. 2977, f. *202—221.*

— 1. Al. Macedonski, *Curs de analiză critică ; Speranțe,* L, II, 1881, 3 ; 2. Don Anton, *Despre poeziile lui Carol* Scrob, L, III, 1882 10 ; 3. Șt. Vellescu, *„Poezii complecte" de Carol Scrob,* L, III, 1882, 10 ; 4. Duiliu Zamfirescu, *Carol Scrob,* RLB, VI, 1882, 1416—1418 ; 5. Crit., *Poezii de Carol Scrob,* JU, I, 1895, 88 ; 6. *„Rouă și brumă",* ROI, I, 1901, 2 ; 7. Călinescu, *Ist. lit., 469* ; 8. G. Călinescu, *Material documentar,* RITL, VIII, 1959, 3—4 ; 9. Șerban Cioculescu, *Poezia sentimentală,* RL, VII, 1971, 33.

S. C.

SCURTESCU, Nicolae V. (1844, Valea Lungă, j. Dîmbovița — 31.III.1879, București), scriitor. Fiu de țăran, S. a pornit, la 16 ani, spre București, ca să învețe. În doi ani a absolvit cele patru clase primare și, în 1862, a intrat la colegiul „Sf. Sava". Scria versuri încă din școală și participa la ședințele societății „Orientul", fiind însărcinat, în 1869, de societate să strîngă literatură populară din județele muntene. Publică primele încercări literare în „Albina Pindului". În 1870 este numit institutor la o școală primară din București. Membru al societății „Românismul", aduce un elogiu lui Tudor Vladimirescu și pandurilor săi la sărbătorirea organizată de societate, în iunie 1871, pe cîmpul Cotrocenilor și participă la pregătirea serbărilor de la Putna, din august 1871. În 1873 era secretarul „Societății didactice" și redactor la „Ghimpele". A publicat versuri, articole și piese de teatru în „Albina Pindului", „Viitorul", „Columna lui Traian", „Tranzacțiuni literare și științifice", „Revista contimporană", „Revista literară și științifică", „Foaia societății „Românismul", „România liberă", „Românul". A semnat cu pseudonimele Niță Vintilă Stroie, Vintilă Stroie. În 1876 a participat la ședințele societății Junimea. Ultimii ani i-au fost chinuiți de tuberculoză.

S. a fost publicist, poet și autor dramatic. A scris versuri erotice, în genere fade, în care surprinzătoare este apariția unor accente preeminesciene. O poemă închinată *Gînditorului* prefigurează atmosfera și problematica *Scrisorii I.* Lipsindu-i poezia marilor singurătăți și maiestuoasa alunecare lunară a poemului eminescian, meditația lui S. rămîne doar la cugetarea sceptică. Gînditorul, care cuprinde cu mintea universul, nu poate aduce progresul omenirii. Lumea rămîne cum a fost de mii de ani : „dilectă și infamă". Paralelismul om trecător — univers nu trezește fiorul nimicniciei. Un conceptualism rece caracterizează toate încercările lui S. în direcția meditației. Rareori prin această poezie „de cugetare" trece o undă de lirism, ca într-o *Elegie a frunzelor*, unde comparatia între steaua care mereu răsare și apune, „cadențînd" „un imn veșniciei", și omul trecător ca frunza este însoțită de o tristețe resemnată și aproape senină. Alte versuri, unele în forma baladei sau cîntecului, pe care poetul le numea „populare", sînt antiboierești și chiar revoluționare. Problematica țărănească și antimonarhică din aceste versuri și din cîteva fabule, ținuta lor protestatară prefigurează de aproape linia dominantă a liricii de la „Contemporanul". Mai interesant decît poetul este autorul dramatic. În *Studii asupra teatrului*, publicate în „Foaia societății „Românismul", S. milita pentru o literatură dramatică românească în care poporul să apară după „tipul și caracterul său", care să instruiască și să delecteze și recomanda totodată istoria națională ca izvor de inspirație pentru artă. Piesele sale de teatru sînt rezultatul unei încercări conștiente de a contribui la realizarea dramei istorice românești, în această direcție S. avînd printre predecesori pe B. P. Hasdeu. Mai cunoscute au fost, la vremea lor, *Despot Vodă* și *Rhea-Silvia*. Aceasta din urmă este prima noastră piesă de factură net clasică, raciniană. S. folosește în subiectul piesei sale legenda întemeierii Romei, interpretînd-o în sensul ideii de triumf al libertății împotriva tiraniei. Acțiunea decurge, ca în tragedia clasică, din caracterele reduse la o pasiune unică, acaparatoare : Amuliu, uzurpatorul tronului lui Numitor, tatăl Rheei Silvia — setea de putere, Rhea Silvia — răzbunarea. Ecouri din *Andromaca* lui Racine se întrevăd în construcția cuplului Rhea Silvia—Amuliu. Intriga este condusă cu abilitate și scena în care Rhea Silvia se trădează este o dovadă a pătrunderii psihologice a autorului. Tiradele sînt în general pedante și retorice. Discursurile asupra tiraniei și forței poporului rămîn exterioare personajului. Versurilor le lipsește poezia (cu o singură excepție, în visul lui Romul, prevestind victoria neamului), iar drama pasiunilor se îneacă în didacticism. *Despot Vodă*, publicată în „Revista contimporană", în 1875, este considerată de autor doar o introducere la drama *Alexandru Lăpușneanu*, care însă s-a pierdut. Conflictul din *Despot Vodă* este cel care va deveni clasic în dramaturgia noastră istorică : ciocnirea între domnitorul străin, boierii interesați și tradiție, ca factor de rezistență a neamului. Poziția scriitorului este exprimată de țăranii care comentează evenimentele : ură împotriva boierilor, neîncredere în domnitorul venetic fără aderență la obiceiurile țării, pe care urmărește, cu dibăcie, s-o treacă la luteranism. Despot Vodă nu este îndeajuns de reliefat pentru a fi personajul central al piesei. Ambiția de a domni cu orice preț nu este convingător motivată de temperamentul și caracterul eroului, cum se întîmplă în piesa lui V. Alecsandri. Motoc este mai bine conturat, deși pe o singură trăsătură dominantă (ca în teatrul clasic) : versatilitatea. El este, în piesa lui S., neadormitul conspirator, uneltitorul din umbră, acționînd cu un fel de conștiință a puterii sale diabolice de a așeza și dărîma domnii, prudent însă cînd e în joc propria-i persoană. Figura lui Motoc apare în mișcare de la un act la altul, urmărindu-și cu abilitate planul. Ca și în nuvela lui C. Negruzzi (pe care S. a avut-o de model), dar fără pătrunderea psihologică a acestuia, apare personajul colectiv, mulțimea, care îl silește pe Despot să predea Suceava lui Tomșa (este vizibilă aici credința scriitorului în triumful poporului asupra tiraniei). Limbajul este, în genere, neadecvat, generalizator, excepție făcînd replicile de un umor amar ale cîtorva țărani. Culoarea locală lipsește. S. respectă formula teatrului clasic, în timp ce, cu același subiect, Alecsandri a dat o dramă romantică. Versurile au fluiditate, legîndu-se, uneori, într-un dialog nervos, dramatic. Între *Răzvan și Vidra* a lui Hasdeu și *Despot-Vodă* a lui Alecsandri, dramele lui S., trecînd peste unele neajunsuri artistice, contribuie la consolidarea teatrului istoric în versuri. S. mai proiectase două piese istorice : *Brutu și Tarciniu* și *Pîrvu banul Craiovei*. În manuscris i-au rămas partea întîi dintr-un roman intitulat *Mihai Viteazul*, versuri din drama *Moartea lui Cezar* și fragmentele unor nuvele. A tradus în proză din Ovidiu și Fedru, în „Albina Pindului" (1869).

— *Mireasa la mormînt*, FSR, I, 1870, 3—7 ; *Studii asupra teatrului*, FSR, I, 1870, 7—11 ; *Dan și Anicuța*, CT, II, 1871, 27—41 ; *Rhea-Silvia*, București, Tip. Petrescu, 1873 ; *Teatru. Rhea-Silvia. Despot Vodă*, București, Tip. Grecescu, 1877 ; *Poezii*, București, Tip. Grecescu, 1877 ; *Ștefan Rareș*, F, XIX, 1883, 42—50. — Tr. : Ovidiu, *Piram și Tisbe*, AP, II, 1869, *104* ; Fedru, *Caraghiosul și țăranul*, AP, II, 1869, *105*.

— 1. D. Aug. Laurian, *Notițe bibliografice*, RCO, I, 1873, 2 ; 2. N. D. Popescu, *„Rea Silvia"*, CT, IV, 1873, 10 ; 3. Tanda [I. Slavici], *N. Scurtescu, „Poezii"*, TM, II, 1877, 58 ; 4. V. D. Păun, *Un volum de poezii de d. N. Scurtescu*, RLB, I, 1877, 61—85 ; 5. I. Slavici, *N. Scurtescu, „Rhea Silvia" și „Despot*

Vodă", TM, II, 1877, 167—175 ; 6. Fr. D[amé], *„Despot Vodă"*, ROM, XXIII, 1879, 17 octombrie ; 7. I. I. Roşca, *Scriitori şi artişti*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1890, *3—20* ; 8. N. Ţincu, *Nicolae Scurtescu*, RN, V, 1892, 11—12 ; 9. Apostolescu, *Infl. romant.*, *277—282* ; 10. D. Teleor, *Poetul N. Scurtescu (Amintiri)*, MLI, II, 1911, 96 ; 11. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *23—28* ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *339—340* ; 13. Corneliu Moldovanu, *Autori şi actori*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1944, *198—201* ; 14. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *84—88* ; 15. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 3 ; 16. Mircea Handoca şi Viorica Farcaşiu, *Un premergător al literaturii „Contemporanului" : N. Scurtescu*, RITL, XI, 1962, 3—4 ; 17. Brădăţeanu, *Drama*, *118—120* ; 18. *Ist. teatr.*, II, *132, 231, 460* ; 19. *Ist. lit.*, III, *26—29* ; 20. Claudiu Christescu, *Un dramaturg dat uitării : Nicolae Scurtescu*, TTR, XIX, 1974, 5.

S. C.

SEARA, revistă literară săptămînală care a apărut la Bucureşti între 21 septembrie 1886 şi 18 ianuarie 1887. La **S.** au colaborat cu versuri Th. M. Stoenescu şi Carol Scrob. În primul număr se anunţă că se vor publica romane „alese" din toate literaturile. Primul dintre acestea era *Dracul şchiop* de Lesage, din care s-au tipărit cîteva capitole, într-o traducere destul de cursivă. S-au mai tradus romanul de aventuri *Pieile roşii* al lui Paul Duplessis şi fragmente dintr-un alt foileton de epocă al scriitorilor A. Sirven şi H. Leverdier, *O dramă la mănăstire*. Toate aceste traduceri îi aparţin, probabil, lui Th. M. Stoenescu, editor al revistei şi proprietar al tipografiei care o tipărea.

R. Z.

SECOLUL, periodic bisăptămînal care a apărut la Bucureşti între 4 aprilie şi 5 decembrie 1857 şi între 2 aprilie şi 22 decembrie 1860, sub conducerea lui Gr. R. Bossueceanu. **S.**, deşi se subintitula „jurnal politico-comercial", publica şi literatură, continuînd astfel acţiunea politică şi literară a ziarului conservator „Timpul", în locul căruia a apărut în două rînduri, atunci cînd „Timpul" a fost suspendat de autorităţi. La **S.** au colaborat I. Heliade-Rădulescu, în primul rînd ca om politic, dar şi ca literat (el prefaţa, în coloanele gazetei, versurile lui C. Bălăcescu), Gh. Sion, C. Caragiali, Gr. Serrurie şi Gr. R. Bossueceanu.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *664*.

R. Z.

SECOLUL, gazetă politică apărută la Iaşi, săptămînal, între 8 martie 1869 şi 5 august 1871. Pînă la 5 mai 1869, a apărut cu denumirea „Secolul al nouăsprezecelea". Redactor, în primii doi ani de apariţie, a fost V. Brănişteanu. Au colaborat cu versuri şi proză N. Roiu, Gh. Tăutu, P. V. Grigoriu şi Gr. Melidon. Ultimul dintre ei publică în octombrie 1870 o poezie intitulată *Eminentului poet Eminescu*, în care, întîia dată, se recunoaşte geniul poetului.

R. Z.

SECOLUL, publicaţie săptămînală apărută la Craiova, în două serii, de la 1 octombrie la 26 noiembrie 1890 şi de la 1 septembrie 1891 la 22 ianuarie 1892. Redactori au fost Al. Constantinescu şi Tr. Demetrescu, succedaţi, de la 1 octombrie 1891, de un comitet de redacţie condus de N. Mărăscu şi M. N. Săulescu. Programul anunţa un ziar independent din punct de vedere politic, avînd printre obiective lupta pentru deplina gratuitate a învăţămîntului şi pentru dezvoltarea industriei naţionale. Rubricile literare, destul de frecvente, nu au, totuşi, relief şi nu lasă să se întrevadă o orientare. Demetrescu semnează schite de observaţie şi meditaţii lirice (*Cărţi*, *Profil*, *Dintr-un carnet*, *Note de impresionism*, *Un cîntec proletar*, *Şoapte de ape*). Tot el ţine rubrica de *Convorbiri teatrale* despre repertoriul şi spectacolele teatrului craiovean. În alte comentarii, pe aceeaşi temă, semnate Dramaturgus sau nesemnate, este analizată critic activitatea aceluiaşi teatru. Se reproşează părăsirea repertoriului naţional şi pervertirea gustului spectatorilor prin piese de proastă calitate. La rubrica de critică sînt recenzate, de către Gr. D. Pencioiu şi de Un amic al literaturii, volumele lui Tr. Demetrescu *Cartea unei inimi* şi *Profile literare*. Rubrica de observaţie socială *Tipuri* este semnată de Mirmidon. Cu poezii este prezent în **S.** numai N. Burlănescu-Alin.

L. V.

SECOLUL AL NOUĂSPREZECELEA v. **Secolul** (1869).

SECULA, Septimiu Sever (19.XI.1869, Baia de Criş, j. Hunedoara — 25.III.1912, Sibiu), scriitor. Fiu al unui avocat ardelean, **S.** studiază la seminarul teologic din Arad, înscriindu-se în 1889 la Facultatea de litere şi filozofie din Bucureşti. Îşi ia licenţa în 1896, cu lucrarea *Românii în revoluţiunea lui Gheorghe Doja (1514)*, publicată în revista „Arhiva" din Iaşi şi apoi, separat, într-o broşură (1897). Rămas în Bucureşti, este ajutor de bibliotecar la Academia Română (1895—1898) şi funcţionar la Arhivele Statului (1889—1900). Revenit în Transilvania la 1900, lucrează ca profesor la seminarul teologic din Arad, ca referent ajutor al Senatului şcolar de la Consistoriul diecezan, fiind apoi preot în Odvoş (judeţul Arad).

În timpul studiilor la Bucureşti, **S.** publica la „Corespondenţa română" a lui I. Slavici (articole, informaţii politice, schiţe literare, traduceri din B. Björnson), colabora la „Liga literară", dînd proze scurte, versuri de inspiraţie eminesciană, traduceri din poezia lui Petőfi (1893—1895). Sînt probabil primele lui scrieri literare tipărite. Cam în aceeaşi vreme îi apare în „Tribuna" schiţa *Sonata Kreutzer* (1895). Colaborează mai intens la „Foaie literară" a Lucreţiei Suciu-Rudow (1897), la „Tribuna poporului" din Arad (1897—1910), „Familia" (1899), „România jună" (1899), „Luceafărul" (1903—1910). Este mult timp redactor la „Biserica şi şcoala" (1900—1910). Publicase şi în „Convorbiri literare" (1899) cîteva însemnări istorice în completarea unui studiu, *Ţara de Sus şi Ţara de Jos în Principatele Române*, care îi apăruse cu un an înainte.

Ca şi alţi scriitori ardeleni de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, **S.** ilustrează în proza lui, adunată în parte în volumele *Realităţi şi visări* (1897), *Povestiri şi schiţe* (1903), tendinţa de depăşire a romantismului artificios, eticist, înveşmîntat în forme latinizante. Aflat multă vreme la Bucureşti, el este influenţat direct de atmosfera literară de aici. **S.** este şi un povestitor talentat, cu toate că e mai puţin cunoscut decît alţi confraţi de la „Tribuna" şi „Luceafărul". În instantaneele lui epice sau lirice dovedeşte un fin spirit de observaţie, vervă, spontaneitate, alteori sensibilitate, delicateţe şi discreţie, precum şi uşurinţa de a scrie fără asperităţi provinciale, ferit în bună măsură de prolixitate jurnalistică. *Calul de tramvai*, *Romeo şi Julieta*, *Sonata Kreutzer* (aici este preluată concepţia lui L. Tolstoi despre castitatea iubirii, aşa cum apare în nuvela al cărei titlu **S.** îl împrumută) sînt naraţiuni interesante, ca şi amintirile nostalgice din *Primăvara* (subintitulată *Trilogie impresionistă*) sau impresiile de călătorie în Orient — acestea din urmă, scrieri care n-au mai fost însă adunate în volum. Au rămas în presa vremii şi numeroasele articole ale lui **S.** care, modest, considera că a avut, alături de mulţi alţi publicişti ardeleni, doar un rol de „hamal cultural".

— *Realități și visări*, Orăștie, Tip. Minerva, 1897 ; *Povestiri și schițe*, Arad, Tip. Tribuna poporului, 1903 ; *Un memoriu al lui Moise Nicoară*, Arad, Tip. Diecezană, 1904. — Tr. : Petőfi, *[Versuri]*, LGL, I, 1894, 9—10 ; Chateaubriand, *Frumusețile creștinismului*, BIS, XXXIII, 1909, 47, 49, XXXIV 1910, 1 ; B. Björnson, *[Proză]*, CROM, I, 1893, 26, 28, 32, 33.

— 1. *[Foaia matricolă a studentului Septimiu Sever Secula. Facultatea de drept. 1889—1895]*, Arhiva Universității din București ; 2. *Sever Secula*, *„Realități și visări"*, T, XXVIII, 1897, 9—10 ; 3. *Sever Secula*, *„Povestiri și schițe"*, LU, II, 1903, 22 ; 4. *Sever Secula*, RUL, II, 1912, 70 ; 5. *Sever Secula*, BIS, XXXVI, 1912, 15 ; 6. Al. Sadi Ionescu, *Tovarăși de muncă dispăruți*, IB, 273—277 ; 7. Predescu, *Encicl.*, 772 ; 8. Vartolomei, *Mărturii*, 250, 252, 315 ; 9. T. Nicolescu, *Tolstoi*, 70.

G. D.

SENTINELA, gazetă apărută zilnic la București între 2 iulie și 3 august 1887. Organ al partidului național-liberal, publicația, ieșită la început sub direcția lui Gr. H. Grandea, era condusă, în realitate, de un comitet, care și preia direcția, de la 9 iulie. Apărută din necesități politice, S. publica articole și comentarii extrem de violente la adresa adversarilor. Dar, datorită probabil lui Gr. H. Grandea, ziarul a inclus în coloanele sale și literatură. Afară de cronici în versuri, mai apar pamflete sub forma parodierii discursurilor politice ale conservatorilor *(Din lumea politică)*. Se reproduc versuri de G. Coșbuc *(Paul de Nola)*, Miron Pompiliu *(Cocostîrcul rob)*, P. V. Grigoriu, M. Belador, I. Catina, P. Rășcanu. În foileton, apărea o povestire polițistă *(Nouă de cupă)* cu subiect englezesc. Cu toate că, pentru a lovi în adversarii politici, gazeta a privit cu circumspecție strîngerea unui fond pentru ajutorarea lui M. Eminescu, nu a pregetat, după o vreme, să-și schimbe atitudinea, publicînd știri despre starea sănătății lui și despre rezultatele subscripției.

D. M.

SENTINELA, periodic politic, economic și literar apărut săptămînal la Buzău între 7 martie 1890 și 1 martie 1892. Director a fost I. Miculescu, devenit și proprietar de la 3 martie 1891. Afară de obișnuitele rubrici de știri locale, de articole politice și de polemici, I. Miculescu semnează în fiecare număr și articolul de fond. Literatura publicată de S. este cu totul mediocră. Colaboratorul obișnuit al gazetei, N. Derera, iscălește schițe umoristice și amintiri vesele *(Vacanțele mele)* și un reușit ciclu intitulat *Galeria Buzăului*, în care include portrete ale unor personalități politice ale orașului *(Grăsun Papalechi, Monsieur l'avocat Caltaboș, Baron Tuslama, Dascălul Pîrloagă* ș.a.). Poeziile apărute în S. se datoresc, în cea mai mare parte, unor autori ocazionali, precum L. G. Garoflid, care face să apară *Satira epocei*, sau lui De la Glodeanu, cu poemul *La morminte*. Alte versuri aparțin lui Al. Oprescu. N. Derera publică însemnări despre M. Kogălniceanu. Tot el este și traducătorul unui lung studiu despre determinism, aparținînd lui G. Renard. Se mai traduc, rar, mici schițe de Catulle Mendès ori A. Delpit.

D. M.

SENTINELA DUNĂREI, ziar politic și economic apărut la Galați de trei ori pe săptămînă între 7 august și 27 septembrie 1892. De la 2 septembrie a apărut în fiecare zi. Continuă numerotarea „Trompetei Covurluiului". Director era G. Georgiade Heleujanu, care semnează și articole cu caracter politic, scrise într-un stil demagogic și cu frecvente incorectitudini gramaticale. Apar cîteva schițe nesemnate, fără valoare. Se republică însă, în foileton, și romanul *Thalassa* al lui Al. Macedonski. Printre numeroasele versuri fără nici o însemnătate, cele mai multe anonime, altele iscălite de Eliza Mustea, sînt publicate, în mod obișnuit, poezii de Th. M. Stoenescu *(Diversă, Sărmana țară, Capete și pălării)*. O cronică a vieții muzicale gălățene, semnată Fantasio, întregește preocupările artistice ale gazetei. În S. D. au apărut și tălmăciri din G. Ohnet și A. de Pontmartin.

D. M.

SERRURIE, Grigore (25.I.1821, Giurgiu (1) — 29.I.1893, București), publicist, poet și traducător. Era fiul lui Panait Serrurie, din insula Egina, ostaș în armata rusească, stabilit apoi în Muntenia. În preajma revoluției de la 1848, S., locotenent în garnizoana Giurgiu, devenise om de încredere al comandantului său, Chr. Tell. Ridicat la rangul de căpitan, avea să ia parte la eroica bătălie din Dealul Spirii (13 septembrie 1848). După înfrîngerea revoluției, este exilat la Brusa, unde rămîne pînă în 1856. La întoarcerea în țară, S. va lua parte la campania pentru Unire. Era, dealtfel, un membru activ (din 1857) în Divanul ad-hoc, iar ca deputat de Giurgiu avea să facă parte din toate Camerele liberale pînă în anul 1888, cînd se și retrage din activitatea politică. Amic al lui C. A. Rosetti, S. lucrează timp de mai mulți ani în redacția ziarului „Românul". Arestat de patru ori sub domnia lui Al. I. Cuza, ar fi fost, după propria mărturie, unul dintre cei ce au pregătit răsturnarea domnitorului. Înainte de 1861, S. mai îndeplinise funcția de director în Prefectura de poliție din București. Mai tîrziu a fost ajutor de primar al Capitalei. Din 1866 pînă în 1877, colonelul S. este comandantul legiunii a IV-a de Gardă civică din București. În ultimii ani ai vieții trăiește mai mult retras.

Ca om politic, cît și ca publicist, S. se dovedește un temperament combativ, chiar pătimaș, necontenit preocupat de binele obștesc. A militat cu multă ardoare, în versuri sau în articole de presă (în „Reforma", „Steaua Dunării", „Dîmbovița", „Românul" și altele) pentru cauza Unirii, pentru suveranitate și autonomie, clamînd împotriva despotismului sau denunțînd lipsa de patriotism, nu numai a adversarilor politici. Socotind că e un „timp de conștiință", S. lansează energice apeluri către compatrioții săi, somîndu-i să-și facă datoria către țară. În versuri răspicate, pe un ton patetic *(Sbirul silei și tînguirea plugarului)*, el deplînge soarta obidită a clăcașului și condamnă vehement pe cei ce-l asupresc. *România și Mihai Viteazul* (1875) e un lung poem alegoric, cu accente de violent pamflet, consunînd, pe alocuri, cu *Scrisoarea III* a lui Eminescu. Verbul e congestionat, autorul, inventiv în imprecații, indignîndu-se, retoric, de fățărnicia clerului sau de nepăsarea tinerilor cu inimi bătrîne. S., care scrie încă de pe la 1845, versifica, se pare, cu multă ușurință, nu în afara înrîuririi unor I. Heliade-Rădulescu, Gr. Alexandrescu, C. Bolliac. În 1858, el publică o *Colecțiune de poezii scrise în esiliu*. E aici o poezie searbădă și monocordă, autorul lamentîndu-se întruna, pururi nemîngîiat de pierderea iubitei și covîrșit de amărăciunea exilului. Nota socială, uneori cu accente satirice, nu lipsește. O ale-

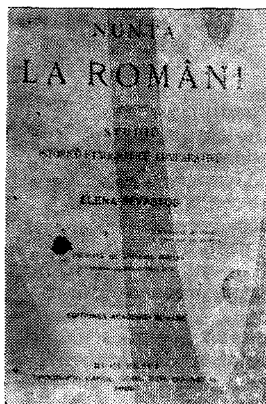
gorie de inspirație unionistă, ca multe altele în epocă, este *Micșunelile*. Unele poezii, precum satira *N-ai monedă? Nu ești om!*, sînt adaptări, din grecește. De oarecare interes ar fi elementele de exotic și mai ales acelea de pastel. Nu doar în sensul observației caracterologice *(Definițiuni morale)*, ci și în planul etic, S. e un critic lipsit de seninătate, un înverșunat. El are o adevărată oroare de luxul, corupția, abuzurile și toate viciile care minează societatea română a vremii. Un reportaj în versuri, deși putea fi foarte bine în proză, este *Brussa la 1850* — descriere exactă și minuțioasă a cetății, sub diferitele ei aspecte, zugrăvită în ce ar fi avînd mai rău și depravat. Referirile, prin analogie sau contrast, la țările române, sînt stăruitoare și S. întreprinde, de fapt, o apăsată critică socială, politică și de moravuri. În calitate de martor ocular, el relatează *Catastrofa Brussei la 1855* și povestirea lui versificată despre dezastruosul cutremur se încarcă de o anume tensiune. În 1872 a publicat un *Catehism român și creștin* despre noțiuni ca Dumnezeu, om, naționalitate, patrie, religie, familie, stat, creștinism. Autodidact prin formație, S. cunoștea limbile greacă (din familie), probabil turcă (învățată în exil) și franceză. Din franțuzește a transpus o poezie ca *Săraca orfelină*, precum și lucrarea lui N. Bălcescu *Question économique des Principautés Danubiennes*, sub titlul *Chestiune economică a Principatelor danubiene*. A tradus, de asemenea, *Împăratul Napoleon III și Principatele Române* (1859) de Armand Lévy, *Temnițele austriace în Italia* (1860) de F. Orsini, *Parisul în America* (1864) de Ed. Laboulaye. S. e un militant politic, ale cărui mesaje sînt exprimate uneori în versuri.

— *[Poezii]*, TMPL, I, 1856, 1, SDU, II, 1856, 51, SEO, I, 1857, 44, ALL, I, 1856—1857, 3, DIV, I, 1858, 23, I, 1859, 65, ROM, III, 1859, 86, 90; *Colecțiune de poezii scrise în estilu*, București, Tip. Nifon Mitropolitul, 1858; *România și Mihai Viteazul*, București, Tip. Grecescu, 1875.

— 1. Gr. Serrurie, *[Corespondență]*, în *Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu*, Bălcești pe Topolog, 1970—1971, 569—578; 2. Gr. P. Serrurie, *[Scrisoare deschisă către Lascăr Catargiu]*, ROM, XVII, 1873, 30 aprilie; 3. *Gr. Serrurie*, U, XI, 1893, 256; 4. M. Tomescu, *Un poet din generația de la 1848: Grigorie Serrurie*, RLTR, I, 1939, 13; 5. George Potra, *Un pașoptist uitat: Grigore Serrurie (1821—1893)*, în *Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu*, Bălcești pe Topolog, 1970—1971, 537—578; 6. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, 139—143.

F. F.

SEVASTOS, Elena Didia Odorica (16.V.1864, Cucorăni, j. Botoșani — 18.III.1929, Chișinău), folcloristă și scriitoare. Strănepoată a lui Sevastos Kimenitul (cel puțin așa se considera), S. era singurul copil al lui Alecu, mic proprietar de pămînt, și al Xeniei. Învață un an în particular, după care, în 1876, dă examene de trei clase la o școală primară din Botoșani, trecînd în același an la Școala centrală de fete din Iași. Are de înfruntat greutăți materiale deoarece, între timp, tatăl său sărăcise. În ultimii ani de școală manifestă interes față de ideile progresiste ale timpului. Citește și comentează cu însuflețire operele lui L. Büchner și Ch. Darwin, fapt pentru care conducerea școlii o acuză de ateism și socialism. În 1886 își ia bacalaureatul și se înscrie la Facultatea de litere și filozofie din Iași, pe care o termină, dar nu se prezintă la examenul de licență. Dînd curs unei vechi pasiuni, S. își dedică cercetărilor folclorice întreaga vacanță a primului an de studenție. Este perioada în care, întovărășită de tatăl ei, călătorește prin țară pentru a-și aduna materialul necesar redactării studiului *Nunta la români*. Rod al acestor investigații sînt și volumele *Călătorii prin Țara Românească* și *Cîntece moldovenești*, care au apărut în 1888. Energică și entuziastă, S. desfășoară o intensă și variată activitate publicistică, concretizată în culegeri de folclor, scrieri literare, precum și cîteva articole social-politice în care se ridică împotriva războiului, propune soluții pentru îmbunătățirea soartei țăranilor, pledează pentru emanciparea femeii. Colaborează la „Convorbiri literare", „Familia", „Tribuna", „Universul", „Lumea ilustrată", „Vatra", „Viața literară", „Dochia", „Gazeta săteanului", „Viitorul româncelor" ș.a., semnînd uneori numai cu prenumele Odorica. În 1893 scoate, la Iași, revista de literatură și folclor „Rîndunica", suportînd, timp de un an, aproape toate cheltuielile. Căsătoria cu Jean Boniface Hétrat nu i-a adus prea multe bucurii. O sărăcie apăsătoare, pe care au fost nevoiți s-o îndure și cei doi copii, Mihai și Ecaterina, i-a umbrit ultimul deceniu de existență. S-a stins la Chișinău și a fost înmormîntată la Iași.

Îndrăgostită de literatura populară, S. a cules din Moldova, Muntenia, Dobrogea și, într-o mai mică măsură, din Oltenia și Ardeal, numeroase doine, balade, anecdote, strigături, snoave și povești, pe care le-a publicat în periodicele vremii sau în volume. Singura lucrare cu caracter teoretic, în care discută, tendențios, volumul de *Poezii populare* al lui M. Canianu, dovedește că principiile metodologice din cercul folcloristic al lui B. P. Hasdeu nu-i erau străine. Colecțiile sale de folclor, *Cîntece moldovenești*, *Anecdote poporane*, *Povești*, în care, alături de producții autentice, de o incontestabilă valoare artistică și documentară, își află locul destule producții prolixe, care trădează intervenția autoarei, o apropie, însă, mai mult de școala romanticilor. Poveștile publicate de S. sînt foarte scurte, poartă titluri moralizatoare și par să fie, mai curînd, mici nuvele, în care lumea celor obidiți luptă cu neajunsurile vieții. O contribuție remarcabilă, de data aceasta nu numai în domeniul folclorului, ci și în acela al etnografiei, reprezintă studiul istorico-etnografic comparativ *Nunta la români*, preferat pentru premiere de Academia Română celui prezentat de folcloristul S. Fl. Marian. Celelalte studii *(Nașterea la români* și *Înmormîntarea la români)*, anunțate de S. în 1892 și 1906 ca fiind în curs de apariție, au rămas în manuscris. Fragmente din aceste lucrări au apărut în revistele „Rîndunica", „Dochia" și „Lumea ilustrată". Creația literară proprie, mai puțin însemnată, cuprinde note de călătorie, poezii, nuvele, prelucrări după legende populare și piese de teatru. Mai izbutit este volumul epistolar *Călătorii prin Țara Românească*, în care S. zugrăvește oameni și locuri, consemnează obiceiuri și credințe, legende, proverbe și zicători, explică o serie de termeni dialectali și se referă la cîteva meșteșuguri populare. A tradus din Heine *(Don Ramiro*, în revista „Viitorul româncelor" din 1912).

— *Poezii poporane. Doine*, CL, XX, 1886, 1; *Călătorii prin Țara Românească*, Iași, Tip. Națională, 1888; *Cîntece moldovenești*, Iași, Tip. Națională, 1888; *Nunta la români*, București, Tip. Göbl, 1889; *Irina*, CL, XXV, 1891, 1; *Povești*, Iași, Saraga, 1892; *Anecdote poporane*, Iași, Saraga, 1893; *Mustrare de cuget*, RND, I, 1893, 2; *Liliana*, RND, I, 1893, 7; *Truda morții*, LMI, II, 1893, 18; *Limba română și autorii evrei. Critică literară asupra poeziilor populare*

de M. Canianu, Iași, 1898 ; *Ștefan cel Mare în munții Vrancei*, Galați, 1904 ; *Mijloace pentru îmbunătățirea stării poporului român*, Galați, 1905 ; *Pace-Înfrățire*, Galați, 1905 ; *Povești*, VLT, I, 1906, 35, 36, 38, 40 ; *Dreptul tău*, București, 1906 ; *Omagiu Franței*, Iași, 1919.

— 1. Miller—Săndulescu, *Evoluția*, *244—257* ; 2. I. Mușlea, *Elena Sevastos*, DR, VII, 1931—1933 ; 3. Al. Bistrițeanu, *Elena Sevastos*, RITL, VI, 1957, 1—2 ; 4. Bîrlea, *Ist. folc.*, *292—294*.

I. C.

SFURA, Dimitrie (1835, Vezendiu, j. Satu Mare — 7.XI.1858, Oradea), poet. Fiu de țăran, **S.** învață la școli din Carei, Beiuș și Oradea — unde termină și teologia. I-a fost elev lui Alexandru Roman. În 1857 este numit profesor la Școala normală (preparandială). Tot acum este ales președinte al „Societății de lectură a junimei române" din Oradea. Moartea lui, prematură, va fi deplînsă de „lecturiști", trezind unele ecouri și în presa românească din Ardeal.

În „Zorile Bihorului", almanah beletristic „naciunal", scos în 1854 de „Societatea de lectură", **S.** și-a publicat o parte din scrieri, restul rămînînd în manuscris. E vorba, mai ales, de versuri *(Fata română, Amicele vieții, Amiciția, Eldoradul* — o imitație, *Primăvara, Las'să fiu acela eu, Rămas bun* ș.a.) ; tot aici se mai află o nuvelă *(Cursoriul lui Horea și Cloșca)*, precum și cîteva „sentințe". Postum, prin grija lui I. Vulcan, lui **S.** îi vor apărea în „Familia" (1869) poeziile *Grînele vara se coc, Către lună, Amorul, Mai turnați-mi înc-o dată*, ultima fiind publicată în 1860, cu titlul *La vin*, și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Cîteva s-au tradus și în maghiară. Dacă versurile de dragoste sînt cu totul fade, mai mult accent au cele de inspirație patriotică, în care autorul invocă „timpii fericiți" de demult și cugetă cu tristețe la „românul cel decăzut" *(Primăvara, Prier 12/24 1854, Totputința)*. Jalea pentru „națiunea" lui, o anume exasperare, amărăciunea persistentă ar lăsa să se întrezărească în **S.** un depresiv. Un umor amar, pe seama sărăciei, e în *Chilia studintelui*, în timp ce *Luca Pescereanul* este o poemă comică, pe o temă de basm. Dificultoasă apare limba, greoaie, provincială. Unele poezii, puse pe muzică, s-au cîntat o vreme. Dintre acestea, *La vin*, poezia cea mai populară a lui **S.**, în versiunea ei melodică, îl impresionase și pe M. Eminescu.

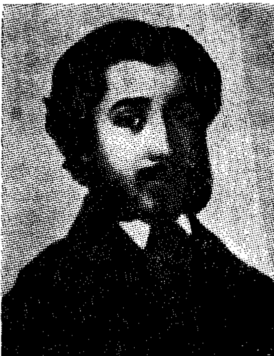
— *[Poezii]*, ZBH, 1854, FMIL, XXIII, 1860, 30, F, V, 1869, 43 ; *Cursoriul lui Horea și Cloșca*, ZBH, 1854, *77—104*. Ms. : *[Poezii]* (1855—1858) M.M., ms. 2934, ms. 3010 — ms. 3013.

— 1. I. Vulcan, *Memoria lui Dumitru Sfura*, F, V, 1869, 43 ; 2. Gh. Bogdan-Duică, *Doi români din Vest în viața lui Eminescu*, ME, VII, 1936, 14 ; 3. V. Vartolomei, *Veche cultură românească în Țara Biharei*, Cluj, Tip. Națională, 1941, *70—73* ; 4. Vartolomei, *Mărturii*, *110—114* ; 5. Potoran, *Poeții*, *25—29* ; 6. Vasile Bolca, *„Lecturiștii" din Oradea*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943, *28—29*.

F. F.

SIHLEANU, Alexandru Z. (6.I.1834, București — 14.III.1857, București), poet. Fiu al paharnicului Zamfirache Sihleanu, poetul a copilărit la una din moșiile părintești, Sihlele, din județul Buzău. După ce învață mai întîi în București, la colegiul „Sf. Sava" și într-un pension, este trimis în 1852 la Paris pentru a-și termina studiile la liceul „Louis le Grand". În capitala Franței a urmat cîtva timp și cursurile Facultății de drept. A. I. Odobescu i-a fost tovarăș de studii în țară și în străinătate. Se întoarce în țară în 1855. Intră în cercul colaboratorilor ziarului „Concordia". Moare pe neașteptate, la numai 23 de ani, înainte de a fi putut da măsura talentului său poetic.

Cu două luni înainte de moarte îi apărea volumul ***Armonii intime***, care cuprinde, în 24 de poezii, toată creația poetului. În „Românul" și „Concordia" au mai apărut, postum, poeziile *Un mormînt* și, respectiv, *Ce e mai dulce-n lume*. Tinerețea și o mare disponibilitate afectivă îl fac pe **S.** tributar romantismului epocii și unor modele. De V. Alecsandri și D. Bolintineanu, din care aduce ecouri și numeroase reminiscențe, se apropie pe latura mai senină a inspirației sale. Caracterul pasionat și violent l-a făcut receptiv la poezia lui Byron, pe care îl urmează îndeaproape în balade. În poezia erotică, imaginea diafană a unei iubite, pe veci pierdută, care trece prin visurile poetului, amintește cu insistență de

Steluța lui V. Alecsandri, dar jalea celui părăsit e a eroului romantic byronian, bătut de „cumplita vijelie" a soartei, „rătăcitor" pe „piscuri singurate" sub „vifor și ninsori", vărsînd în tăcere „valuri de lacrime de sînge", și care, pentru că și-a pierdut, odată cu speranța dragostei, și credința, își închină sufletul duhului întunericului. În *Sonetul V*, goana poetului spre iubită are ca fundal un cadru romantic de sălbatică furtună, însoțită de vaietul rău prevestitor al unei păsări de noapte. Într-o *Barcarolă* mai luminoasă apar unele note ale atmosferei de idilă eminesciană ; luna crăiasă „cu vii stele împrejur", valul care „doarme", vîntul care „tace", nălucile așteptării, visarea poetului în barcă, toate acestea cheamă în minte ceva din *Lacul* lui Eminescu. În genere, însă, nota romantică, izvorînd din înclinația poetului spre durere, rămîne predominantă în poezia erotică, iar imaginile copiază foarte adesea maniera unor contemporani. Nostalgia vieții rustice în curgerea ei armonioasă, intim integrată firii, și lauda naturii autumnale, încărcată de roade, cu un fel de senzualitate robustă, neprefăcută, par a-l exprima mai mult pe poet decît neliniștea și zbuciumul byronian din balade sau din *Strofe*, din *Sonet III*. În acestea din urmă poetul se vede pe sine sub zodia unui destin tragic. Sufletul său arde și ar vrea să zboare, mînat de un dor nelămurit, spre alte tărîmuri, își dorește „senzații de-acele ce doboară", orgii, „priveliști sîngeroase" în mijlocul unei naturi dezlănțuite. Poza de damnat îl prinde însă mai puțin pe **S.**, deși o notă de energie comprimată nu lipsește temperamentului său. Influența romanticului englez este copleșitoare în balade, mergînd de la atmosferă pînă la numele eroilor. *Logodnicii morții* reia motivul baladei lui Byron *Oscar of Alva*. Conrad, stăpînul trufaș al unui măreț castel, încearcă să scape de fratele său mai mic, părăsindu-l pe un pisc singuratic, și se căsătorește cu Ema, iubita tăinuită a lui Oscar. În noaptea nunții, o fantomă neagră, șiroind de sînge, dezvăluie și pedepsește crima. Scena luptei dintre cei doi frați, în sala cuprinsă de întuneric și în acompaniamentul stihiilor, nu este lipsită de vigoare. În *Strigoiul* o fantomă își povestește incestul și crima. Motivul, mult răspîndit în romantism, își are originea în poema apocrifă *Vampirul*, prelucrată și de Byron. Balada începe cu imaginea unei cavalcade fantastice, prin noapte, ca în *Mazeppa*. Anumite imagini sînt, de fapt, clișee. **S.** nu este, dealtfel, un imagist. Are însă darul construcției epice, iar descrierile carpa-

ține, cînd nu uzează prea mult de imagini manieriste, transmit un anume fior de pustietate și sălbăticie. Expresia are limpezime, limba, cu excepția diminutivelor și a unor, foarte puține, neologisme neasimilate, este modernă. Deși poetul nu a reușit să ajungă la un lirism de substanță, timbrul pur al poeziei sale a făcut ca S. să fie definit metaforic de Eminescu, în *Epigonii*, „liră de argint".

— *Armonii intime*, București, Tip. Ohm, 1857 ; ed. 2, pref. G. Crețianu, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1871 ; ed. București, Müller, 1896 ; ed. pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909 ; *[Poezii]*, PLB, I, *103—107*, PRC, II, *145—149*.

— 1. I. Negruzzi, *„Armonii intime". Poezii de A. Z. Sihleanu*, CL, V, 1871, 3 ; 2. Odobescu, *Opere*, II, *195—197* ; 3. N. Țincu, *Alexandru Z. Sihleanu*, RN, VI, 1893, 7 ; 4. Ion T. Ghica, *Alexandru Sihleanu (1834—1857)*, RN, VI, 1893, 7 ; 5. Demetriescu, *Opere*, *209—225* ; 6. Chendi, *Pagini*, *164* ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *211—217* ; 8. D. Bodin, *Cîteva date noi privitoare la familia Sihleanu*, RIR, III, 1933, fasc. 1 ; 9. Lucian Predescu, *Vasile Cîrlova și Al. Sihleanu*, București, Adevărul, *39—117* ; 10. G. Călinescu, *Al. Depărățeanu și Al. Sihleanu*, RFR, III, 1936, 9 ; 11. Mihăescu, *Oameni*, *270—277* ; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *287—289* ; 13. E. Turdeanu, *„Oscar of Alva" de Lord Byron. Izvoare apusene și reflexe românești*, SL, III, *1944* ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, III, 1954, X, 1961, 1 ; 15. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *288—324* ; 16. Cioculescu, *Varietăți*, *122—126* ; 17. *Ist. lit.*, II, *763—765* ; 18. Elena Tacciu, *Trei poeți preeminescieni*, București, Minerva, 1978, *passim* ; 19. Verzea, *Byron*, *156—159*.

S. C.

SILAȘI, Grigore (27.I.1836, Beclean — 17.I.1897, Năsăud), filolog și folclorist. Fiu al protopopului Vasile Silași din Beclean, S. a studiat la liceul grănicieresc din Năsăud, apoi la Dej și la Cluj. Face teologia la Blaj și, remarcat pentru înclinarea sa spre studiu, i se acordă o bursă care îi înlesnește înscrierea la colegiul „Sf. Barbara" din Viena. În 1862, după ce își ia doctoratul în teologie, este numit vicerector al colegiului. Încă de la Viena începe să se manifeste vocația sa de organizator și animator pe tărîm obștesc și cultural : conduce acum o societate literară a teologilor români din Viena, editează „Sionul românesc", participă la întemeierea și la întrunirile societății „România jună". În cei zece ani petrecuți în capitala Austriei va fi făcut și studii temeinice de limbă, literatură și folclor, căci în 1872, la întoarcerea în țară, devine profesor de limba și literatura română la Universitatea din Cluj. Străduințele sale, pe plan științific, social sau politic, se orientează în direcția afirmării națiunii române. De la catedră S. propovăduia ideea descendenței nobile, romane, insuflînd discipolilor săi, printre care P. Dulfu, Virgil Onițiu, Silvestru Moldovan, poate și G. Coșbuc ⟨4⟩, sentimentul mîndriei naționale. Aceleași idei însuflețeau și pe membrii societății studențești „Iulia", pe care S. a condus-o timp de patru ani. A fost și „director onorar" al despărțămîntului Astrei din Cluj, iar din 1877, membru onorific al Academiei Române. Militantismul său i-a atras, însă, aversiunea autorităților ungare și, în 1866, S. este destituit din învățămînt. Se retrage la Năsăud pînă la sfîrșitul vieții.

Scrierile sale, cîte s-au păstrat, tratează chestiuni de literatură și limbă română, dar în special de folclor, și se află răspîndite în paginile revistelor „Transilvania", „Familia" și „Amicul familiei". Ca filolog, S. susține originea latină a limbii române ; se declară însă pentru o limbă populară, nu pentru una artificială, creată de savanți. Lucrarea cea mai importantă este *Renașterea limbei românești în vorbire și scriere*, publicată mai întîi în „Amicul familiei", între 1879—1884. S. a avut preocupări de teorie, istorie și critică literară. Cursurile sale de istoria literaturii, împărțite pe perioade sau pe genuri (istoria teatrului, a scrierilor istorice, a liricii, a creației satirice și didactice etc.) nu s-au păstrat. A cercetat și a comentat texte vechi, printre care o psaltire calvino-română, un abecedar românesc din secolul al XVII-lea, o traducere manuscrisă din Homer, făcînd el însuși o tălmăcire din Caesar (*De Bello Gallico*). Cîteva principii de teorie literară și de estetică sînt enunțate în prelucrarea după S. Brassai, *Despre operele de artă*. S. a scris și cîteva recenzii și articole, dintre care unul foarte elogios, despre P. Dulfu, pe care îl recomanda și lui V. Alecsandri. Mai substanțiale sînt studiile de folclor, din care se conturează apartenența sa la curentul mitologizant latinist. Considerînd literatura, în general, și folclorul, în special, drept cea mai fidelă oglindă a unei națiuni, S. cercetează multiplele aspecte pe care le poate revela cunoașterea creației populare (*Românul în poezia sa poporală, Însemnătatea literaturii române tradiționale*). Artă, dar în primul rînd document, literatura populară dezvăluie fapte istorice, mitologice, lingvistice și, mai ales, viața spirituală a poporului nostru. Considerînd psihologia populară cel mai însemnat obiectiv al folcloristicii, S. întreprinde o largă descriere a caracterului românesc, așa cum transpare el din poezia populară. Pentru valoarea sa estetică și pentru specificul național, folclorul trebuie să fie principala sursă de inspirație a unui scriitor. Familiarizat cu metodele istoriei literare, S. cercetează originea și evoluția creației populare, pe specii. Poezia a apărut în faza „juniei" omenirii, iar „poeticitatea românilor" este moștenită pe de o parte de la romani, pe de altă parte este determinată de mediul geografic. „Legendele mitice", adică basmele, descind din mituri străvechi, ariene, originare din Asia, și evoluează spre „narațiuni epice", tot mai sărăcite de miraculos. Datinile și credințele sînt reminiscențe ale aceluiași fond mitologic. Studiul poeziei populare îl determină să constate varietatea acesteia și strînsa ei legătură cu viața. Activitatea sa în domeniul folcloristicii țintește să argumenteze romanitatea poporului român și drepturile sale naționale.

— *Însemnătatea literaturii române tradiționale*, T, VIII, 1875, 3—5 ; *Psaltirea calviniano-română versificată*, T, VIII, 1875, 12—14 ; *Românul în poezia sa poporală*, T, IX, 1876, 18—23, X, 1877, 4—18 ; *Bătaia broaștelor cu șoarecii*, F, XIII, 1877, 9 ; *„Complimentul" în danțul național „Romana"*, F, XIV, 1878, 13, 15 ; *Apologie. Discusiuni filologice și istorice maghiare privitoare la români*, Cluj, Stein, 1879 ; *Renașterea limbei românești în vorbire și scriere*, I—III, Cluj—Gherla, 1879—1885 ; *Un diamant în nisip*, AMF, III, 1879, 3—6 ; *D-l Slavici și serbarea „României june" întru onoarea „Convorbirilor literare"*, F, XVIII, 1882, *33—37* ; *„Flori de toamnă", poezii de T. V. Păcățian*, F, XIX, 1883, 5 ; *Cum să criticăm ? (Răspuns la întîmpinarea d-lui M. Pompiliu din nr. 8 al „Familiei")*, F, XIX, 1883, *16—18* ; *Despre operele de artă*, F, XXI, 1885, 8—12. Tr. : Caesar, *Memoriele lui... despre resbelul galic*, B.A.R., ms. 263.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *185* ; 2. Ana Filipan, *[Necrolog]*, FOP, V, 1897, 4 ; 3. Breazu, *Studii*, I, *22—24* ; 4. D. Pop, *Grigore Silași folclorist*, SUB, Philologia, IX, 1964, fasc. 1 ; 5. Viorica Nișcov, *Ecouri în România ale activității folcloristice a fraților Grimm*, RITL, XVI, 1967, 2 ; 6. Octavian Șchiau, *Grigore Silași, dascălul*, TR, XI, 1967, 8 ; 7. Lascu, *Clasicii*, *305*.

L. C.

SIMA AL LUI ION, Grigore (21.IX.1856, Gîrbova, j. Alba — 26.XII.1907, Cărpiniș, j. Alba), folclorist. După cursurile primare în satul natal, S. urmează

școala normală la Sibiu, funcționînd, apoi, ca învățător la Bucium-Poeni, iar mai tîrziu, ca învățător și preot, la Cărpiniș. Încercarea de a-și depăși condițiile precare de existență prin exploatarea unei mine eșuează și el moare sărac.

Alături de I. Pop-Reteganul, pe care l-a cunoscut, S. a cules și a publicat folclor (cîntece lirice, balade, povești, colinde) în „Familia", „Convorbiri literare", „Telegraful român", „Tribuna", „Transilvania", „Revista Orăștiei" ș.a. La aceleași periodice trimite și cîteva nuvele. El însuși a redactat calendarul „Amicul poporului" (1883—1890) și revista populară „Foișoara pentru răspîndirea cunoștințelor folositoare și a iubirei de carte" (1886).

Un apel pe care l-a adresat cărturarilor de la sate pentru culegerea literaturii populare, amenințată, după părerea autorului, de uitare, subliniază valoarea artistică a creațiilor orale și totodată necesitatea de a se reproduce fidel materialul cules. Aceste opinii sînt, dealtfel, reluate în articolul *Cîteva observări asupra scrierilor din popor și pentru popor.* S. atribuie limbii populare, în afară de calități artistice, o deosebită însemnătate pentru lingvistică, prin materialul de multe ori arhaic pe care îl oferă spre studiu (în special colindele). În ceea ce privește culegerea folclorului, el admite numai înlăturarea cuvintelor indecente, inestetice sau a unor cuvinte străine, introduse fără rost. Totuși, poveștile publicate în „Tribuna" și „Convorbiri literare" au o formă oarecum cizelată de folclorist. Formulele tradiționale (inițiale, medii, finale), proverbele, zicătorile, expresiile populare, destul de numeroase, provincialismele introduse fără abuz sau intervențiile lui S., cu unele reflecții în maniera povestitorului popular, le conferă ceva din pitorescul basmelor lui I. Creangă. Culegerea ***Ardeleanu glumeț*** reunește anecdote cu o tematică variată. Prostia, îngîmfarea, infidelitatea conjugală sînt cîteva dintre defectele satirizate. Merită, de asemenea, amintite cele cîteva ghicitori, întrebări și răspunsuri și frămîntături de limbă adunate în colecția *Din bătrîni,* preocupările pentru aceste specii fiind destul de rare pînă atunci. În nuvele (puține la număr), se resimte uneori influența lui Creangă, alteori cea a lui I. Slavici. Semnificativ pentru idealul artistic al autorului este personajul titular din nuvela *Petre Butuc*, modest dascăl de țară, lipsit de talent, dar aspirînd spre gloria literară.

— *Cîntece populare din Ardeal,* CL, XV, 1881, 5, 6, 9, XVI, 1882, 7 ; *Pajura,* CL, XVII, 1883, 7 ; *Soacra vicleană,* F, XIX, 1883, 8 ; *Cîntece poporale,* F, XIX, 1883, 9 ; *Povestea omului ce înțelegea limba dobitoacelor,* TR, I, 1884, 198 ; *Apel către d. d. învățători și cărturari de la sate,* TR, I, 1884, 311 ; *Din bătrîni. Gîcituri, întrebări și răspunsuri, frămîntări de limbă,* Sibiu, Institutul tipografic, 1885 ; *Tei-Legănat,* TR, II, 1885, 6—10 ; *Vlad și Catrina,* TR, II, 1885, 202—205 ; *Cîntece poporale,* F, XXI, 1885, 39 ; *Orb împărat,* TR, III, 1886, 101—106 ; *Bărbații tot ca ei,* FȘ, I, 1886, 1 ; *Fratele și sora,* FȘ, I, 1886, 3 ; *Credințele și obiceiurile noastre poporale,* FȘ, I, 1886, 7 ; *Povestea mincinoșilor,* TR, IV, 1887, 272 ; *Petre Butuc,* TR, V, 1888, 74—76 ; *Ardeleanu glumeț,* Sibiu, Tip. Krafft, 1889 ; *Vorbe pentru înțelepciunea în viață,* TR, VI, 1889, 144—148 ; *Colinde,* T, XXI, 1890, 1 ; *Cîteva observări asupra scrierilor din popor și pentru popor,* T, XXI, 1890, 2.

— 1. I. Bratu, *Grigorie Sima al lui Ioan,* LU, VII, 1908, 1—2 ; 2. Ciura, *Foiletoane, 75—79* ; 3. Ion Breazu, *Literatura Tribunei (1884—1895),* DR, VIII, 1934—1935 ; 4. Vrabie, *Folcloristica, 201—202* ; 5. Romulus Felea, *Un folclorist uitat : Grigore Sima,* LL, XIX, 1968 ; 6. Bîrlea, *Ist. folc., 291.*

C. B.

SIMION Dascălul (sec. XVII), copist și interpolator. Un „Simion dascălul din satul dumisale Roșiiaci" iscălește un act la 1669. Probabil că acesta este și adnotatorul cronicii lui Grigore Ureche. Se pare că fusese adus în Moldova din Transilvania, ca preceptor pentru copiii boierului Gavril Costache, locuind astfel un timp în satul Lungani. Aici se afla și fiica lui Ureche, Alexandra, păstrătoarea manuscrisului tatălui, S. putînd intra astfel în posesia lui ⟨17⟩. Contribuția sa la textul cronicii lui Ureche a fost foarte controversată, fiind propus autor ⟨2, 4⟩ sau coautor ⟨6, 12⟩ al letopisețului. Mai sigură este opinia după care S. a copiat și făcut unele interpolări în acest text, probabil în perioada 1660—1669 ⟨17⟩, adăugirile sale fiind luate fie din izvoare externe, fie din izvoare interne, mai cu seamă orale, ignorate de Ureche. Urmîndu-se, în analiza cronicii, criterii precise și unitare, i-au fost atribuite ⟨11⟩ lui S. o prefață (în continuarea predosloviei lui Ureche), legendele despre originea moldovenilor din tîlharii romani așezați de unguri în Maramureș și despre Iațco prisăcarul, fragmentele despre viața și domnia lui Despot Vodă și despre domnia lui Petru Vodă Cazacul. Alte studii, recente ⟨16, 18⟩, îi atribuie și mai puțin. Interpolările lipsite de valoare istorică și literară au provocat, prin afirmațiile denigratoare ale lui S., reacția puternică a unor autori ca *Miron Costin, stolnicul* Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, care au încercat stabilirea adevăratei origini și istorii a românilor.

— *[Interpolări],* în Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei,* ed. 2, îngr. și introd. P. P. Panaitescu, București, E.S.P.L.A., 1958, *64—65, 68—71, 175—185, 187—188, 195, 224.*

— 1. Gîdei, *Studiu, 151—168* ; 2. C. Giurescu, *Noi contribuțiuni, passim* ; 3. *[Documente],* IZP, III, partea II, *86—88* ; 4. Const. Giurescu, *Introducere* la *Letopisețul Țării Moldovei,* București, Socec, 1916 ; 5. P. P. Panaitescu, *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin,* București, Cultura națională, 1925, *7—83* ; 6. Constantin C. Giurescu, *Introducere* la *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595),* Craiova, Scrisul românesc, 1934 ; 7. I. Minea, *Din istoria culturii românești,* I, Iași, Tip. Bejan, 1935, *43—154* ; 8. Șiadbei, *Cercetări,* I, *passim* ; 9. Const. A. Stoide, *Șiadbei I., „Cercetări asupra cronicilor moldovene. Eustratie logofătul, Grigore Ureche, Simion Dascălul, Ion Neculce", Iași, 1939,* RIR, XI—XII, 1941—1942 ; 10. Cartojan, *Ist. lit.,* II, *148—153* ; 11. P. P. Panaitescu, *Introducere* la Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei,* ed. 2, București, E.S.P.L.A., 1958 ; 12. Const. C. Giurescu, *Grigore Ureche, „Letopisețul Țării Moldovei",* LR, IX, 1960, 4 ; 13. P. P. Panaitescu, *Letopisețul lui Grigore Ureche și editarea lui,* LR, IX, 1960, 6 ; 14. Piru, *Ist. lit.,* I, *117* ; 15. *Ist. lit.,* I, *353—364* ; 16. Liviu Onu, *Studiu introductiv. Viața și opera lui Grigore Ureche,* în Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei,* București, E.Ș., 1967 ; 17. Gh. Cardaș, *Odiseea celui mai vechi manuscris al cronicii lui Grigore Ureche,* MO, XXI, 1970, 5—6 ; 18. Chițimia, *Probleme, 197—271.*

C. T.

SIMION ȘTEFAN (? — 1656 ⟨3⟩), cărturar și traducător. Datele biografice anterioare alegerii sale ca mitropolit al Ardealului sînt aproape inexistente. Probabil că a învățat la o școală mănăstirească, deoarece încă de tînăr este numit preot la mănăstirea din Bălgrad (Alba Iulia). În 1640 candidează la scaunul mitropolitan din acest oraș, dar e numit „arhiepiscop și mitropolit scaunului Bălgradului și a Vadului și a Maramurășului și a toată țara Ardealului" abia în 1643. Împrejurările politice ale numirii sale erau dificile și delicate, S. Ș. fiind silit să accepte unele condiții care aveau ca scop calvinizarea românilor. Fire lipsită de autoritate sau poate, mai curînd, diplomat abil, S. Ș. nu îndeplinește decît prima condiție: mitropoliții și preoții să predice numai în românește. Dînd curs inițiativei oficiale de traducere a *Noului Testament,* încredințată mai întîi ieromonahului Silivestru, el a mobilizat, după moartea acestuia, mai mulți cărturari, împreună cu care a terminat și perfecționat traducerea, tipărind-o în 1648 sub titlul *Noul Testament sau Împăcarea cu leagea noao a lui Is. Hs. domnului nostru (*Noul Testament de la Bălgrad).* Același traduc și publică în 1651 o *Psaltîră ce să zice Cântarea a fericitului proroc și împărat David.*

Nu se știe precis cît și cum a contribuit S. Ș. la traducere și redactare. El semnează doar un singur text, *Predoslovie către măria sa craiul Ardealului*. În afara laudelor convenționale și a mulțumirilor aduse lui Gheorghe Rákóczy, mitropolitul face cunoscut felul în care a fost elaborată traducerea : au fost căutați între preoții din Ardeal oameni învățați, știutori de greacă, slavonă și latină, apți pentru traduceri și confruntări de izvoare. Tot lui i se mai atribuie predosloviile către cititori din *Noul Testament* și *Psaltiră*. În afara indicațiilor cu privire la rigurozitatea cu care se proceda la traducere, comune celor două prefețe, predoslovia din *Noul Testament* este deosebit de prețioasă prin ideile lingvistice și istorice pe care le cuprinde. Unele formulări (privitoare la teoria circulației cuvintelor, precum și la explicarea istorică a diversificării dialectale) au devenit celebre, ideile conținute fiind larg dezvoltate de lingviștii români de mai tîrziu.

— *Predoslovie către măria sa craiul Ardealului* și *Predoslovie către cetitori*, în *Noul Testament sau Împăcarea cu leagea noao a lui Is. Hs. Domnului nostru*, Bălgrad [Alba Iulia], Tip. Crăiască, 1648 ; *Predoslovie către măria sa craiul Ardealului, Predoslovie la Psaltire și către cetitoriu. Despre lauda și de folosul Psaltirii, Predoslovie către cetitori*, în *Psaltiră ce să zice Cântarea a fericitului proroc și împărat David*, Bălgrad [Alba Iulia], Tip. Crăiască, 1651 ; *[Predoslovii]*, BRV, I, *166—170, 184—190*.

— 1. *[Diploma lui George I. Rákóczy pentru întărirea lui Simion Ștefan, 1643]*, MID, III, 1846, *231—253* ; 2. Iorga, *Ist. bis.*, II, *325* ; 3. Ștefan Meteș, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, I, ed. 2, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1935, *201—206, 394—399* ; 4. Ioan Zăgrean, *Mitropolitul Simion Ștefan*, Cluj, Tip. Episcopiei, 1947 ; 5. Ciobanu, *Ist. lit.*, *285—288* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *110—113* ; 7. *Ist. lit.*, I, *349—352* ; 8. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *104—106*.

C. T.

SIMU, George (4.III.1862, Gheja, j. Mureș — 22.IV. 1934, Dumbrăveni), scriitor. Fiu al preotului Nicolae Simonfi, S. a urmat teologia la Blaj și trei ani de filozofie la Cluj. Din 1888 este funcționar parohial în satul natal, fiind numit mai tîrziu preot. Preocupat încă din tinerețe de literatură și publicistică, redactează la Gherla revista „Lumea literară" (1892—1893).

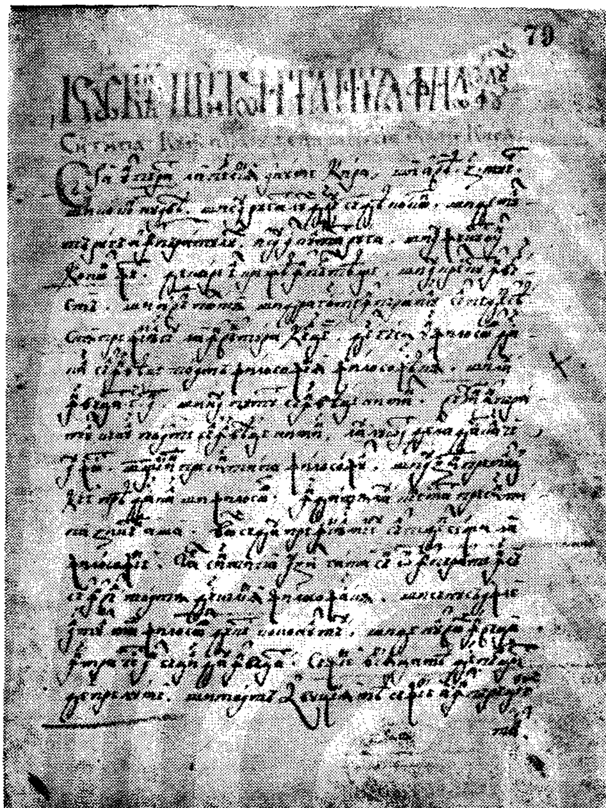
Începînd din 1882, S. colaborează la „Preotul român" (1882—1886), „Amicul familiei" (1882—1886), „Cărțile săteanului român" (1882—1884), editate la Gherla, în care publică articole ocazionale și, mai cu seamă, versuri. A mai colaborat la „Foaie bisericească" (1884, 1886), „Foaie scolastică" (1884—1885), „Unirea" (1891), „Minerva" (1891—1893), „Tribuna" (1891—1892), „Rîndunica" (1894—1895), „Revista ilustrată" (1898—1901). Numeroasele poezii publicate în „Amicul familiei" au ca temă comună suferințele dragostei, dar tratate, în general, livresc, fără profunzime (*Căci am iubit, Pierdut-am ce-am iubit, Cît de mult te pot iubi, Mi-aș da totul pentru tine, Copilei ce iubesc*). Într-o manieră naivă sînt deplînse, în versuri lipsite de armonie și fluiditate, suferințe erotice sau sînt cîntate, fără grație, virtuți feminine. Alteori S. este un moralist, de tradiție ardeleană, temele abordate fiind cele sociale și istorice ; el critică unele aspecte și moravuri sau preamărește oratoric faptele înaintașilor. Uneori, forma versurilor sale amintește de prozodia lui G. Coșbuc. Șase „novele pentru popor" formează cuprinsul volumului *Nopți de iarnă*, cu subiecte din lumea satului ⟨3⟩. *Felicitări în poezii și proză la Anul Nou, ziua nașterei și ziua numelui* (1901) este o culegere, în spirit didactic, de urări și alocuțiuni ocazionale. În bibliografia operei lui S. mai sînt citate și volumele *Părintele Niculae, Codrean, craiul codrului, Ultimul sihastru, Cartea ilustrată pentru copii și copile* ⟨4⟩. O nuvelă a sa (*Din propria ei putere*) a fost dramatizată de Ion Baciu (*Orfanii*). S. a tradus din E. Legouvé *Bunica și nepoțelul* ⟨4⟩.

— *[Versuri și proză]*, AMF, VI, 1882 — X, 1886, CSTR, VII, 1882, 9, VIII, 1883, 5, IX, 1884, 1—12, PRER, VIII, 1882, 4, 5, IX, 1883, 5, 12, X, 1884, 1, 9, XI, 1885, 1, 5, 6, 9, XII, 1886, 9, FSL, II, 1884, 3, 8, 22, 24, III, 1885, 11, 24, FBI, II, 1884, *109*, IV, 1886, *161—162*, MN, I, 1891 — III, 1893, TR, IX, 1892, *38—39, 93—95*, LLT, I, 1893, RD, I, 1894, 10, II, 1895, 3, 5, 9, REL, I, 1898, 7, 8, II, 1899, 1—10, III, 1900, 1—9, 1901, *66* ; *Felicitări în poezii și proză la Anul Nou, ziua nașterei și ziua numelui*, Gherla, Tip. Aurora, 1901.

— 1. *Nu-i chiar după cum se povestește*, OBS, VII, 1884, 11 ; 2. G. Bogdan-Duică, *[Poezia lui G. Simu]*, TR, V, 1888, 173 ; 3. *[Anunț editorial]*, MN, II, 1892, 14 ; 4. *George Simu*, REI, II, 1899, 6 ; 5. Apostol-Popescu, *Studii*, *173*.

M. T.

SINDIPA, carte populară. De origine orientală, povestea a trecut din India în Persia și Siria, apoi în secolul al XI-lea e tradusă în grecește de Mihai Andreopulos. Din greacă a trecut în slavă și, prin secolul al XVII-lea, în română. Cel mai vechi text românesc e cel din miscelaneul dascălului Costea din Brașov — 1703, o copie a unei traduceri anterioare. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, *Sindipa* a circulat mai mult, atît în scris, cît și oral. Prima tipărire a acestei cărți e tîrzie : *Istoria Sindipii filozofului* (1802).

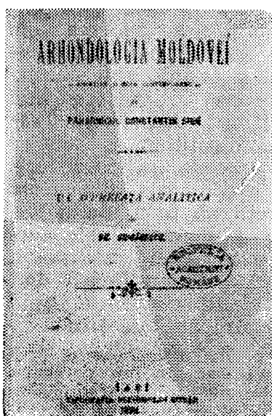
Structura epică a *Sindipei* este asemănătoare cu cea a cărții *O mie și una de nopți*: o povestire-ramă care încadrează alte povestiri. Marele filozof Sindipa, care instruiește pe fiul împăratului Chira, îi citește în stele, prevestindu-i o nenorocire dacă nu va păstra tăcere timp de șapte zile. Revoltat de purtarea unei soții a tatălui, fiul nu respectă consemnul, lucru care era să-l coste viața. Femeia îl denunță împăratului ca pe un răufăcător, iar el, neputîndu-se apăra, e condamnat la moarte. Șapte filozofi spun zilnic cîte două povestiri moralizatoare, pentru a amîna execuția șapte zile, în fiecare zi femeia anulînd morala filozofilor cu cîte o altă povestire. După șapte zile fiul poate vorbi; el arată adevărul, femeia e pedepsită, iar înțelepciunea triumfă într-o sărbătorească adunare împărătească. *Sindipa* este o carte care a circulat enorm, cuprinzînd motive comune folclorului din multe țări. La noi, unele episoade au fost prelucrate de scriitori. A. Pann *(O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu)* și I. Barac *(Cei trei frați gheboși)* preiau motivul uciderii consecutive a unui mort. Episodul cu tînărul pseudo-filozof păcălit de o femeie a fost cules lîngă Dorohoi de D. Furtună și lîngă Năsăud de I. Cazan. Acest motiv pătrunde și în literatura cultă. M. Kogălniceanu publică *Edeș* în „Alăuta românească", I. Heliade-Rădulescu — *Un filozof și o femeie* în „Curier de ambe sexe", Al. Macedonski îl prelucrează în *Iadeș*, iar M. Sadoveanu în *Divanul persian*.

— *Istoria Sindipii filozofului, care mai întîi s-au întors din limba persască în elinească, iar acuma din limba elinească prefăcută în românească. Dată în tipariu cu cheltuiala lui Simeon Pantea din satul Sălcioa de pe Ariași*, Sibiu, Tip. Bart, 1802; *Cuvînt și pocitania filozofului Sindipa cu împăratul din țara Persiei anume Chira*, CPL, I, *353—401*. Ms.: *Istorie lui crai împărat [...] Cuvântul întâi al Sandipei filozofului tălmăcit de pre limba sirien[ească] pre limba elin[ească] iar acum mai pre urmă pre limba românească* (c. 1779), B.A.R., ms. 1067, f. *131—134*; *[Istoria Sindipii filozoful]* (1781), B.A.R., ms. 1766. f. *41—68*; *[Voroava filozofului Sintipii cu fiiul împăratului Chiros al împărăției Persiii]* (1783), B.A.R., ms. 5115, f. *5—85*; *Istorie Sindipii* (1784), B.A.R., ms. 3388, f. *1—61*; *Sandipa* (1784—1785), B.A.R., ms. 1364, f. *35—172*; *Pilde filozofești a das[că]lului Sindipii* (1785), B.A.R., ms. 3391, f. *52—78*; *Pilda filozofului celui mare în ce chip au venit filozoful celiu dintăi să vorbească cu împăratul* (1794), B.A.R., ms. 2188, f. *48—50*; *Istoriile filozofului Sindipa* (c. 1800), B.A.R., ms. 1366, f. *2—59*; *Sandipa adică Poveste lui Chir împărat* (1805), B.A.R., ms. 3184, f. *1—115*; *Istoria lui Chir împărat de la Persida cu dascălul Sandipa filozoful* (1825), B.A.R., ms. 1784, f. *37—115*; *[Istoria Sindipii filozoful]* (1831), B.A.R., ms. 5937, f. *4—39*; *Istoria Sintipei filozofului* (c. 1840), B.A.R., ms. 5269, f. *6—54*; *Istorie Sindipii filozofului* (1843), B.A.R., ms. 1506, f. *2—39*; *Sandipa*, B.A.R., ms. 5556; *Istoria Sindipii filozofului*, B.A.R., ms. 3191, f. *178—230*, ms. 4811, f. *2—38*, ms. 4378, f. *148—163*; *Istoria Sindipii filozoful după [...] Chirie*, B.A.R., ms. 4364, f. *3—24*; *Cuvînt și pocitania filozofului Sintipa cu împăratul de la țara Persiei, anume Chira*, B.A.R., ms. 1432, f. *1—41*.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *54—77*; 2. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *284—297*; 3. Ciobanu, *Ist. lit.*, *240—242*; 4. Ștrempel, *Copiști*, *30, 38, 88, 165*; 5. Piru, *Ist. lit.*, I, *445—448*; 6. I. C. Chițimia, *Sindipa*, CPL, I, *347—351*; 7. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *240—245*; 8. *Ist. lit.*, I, *667—669*; 9. Mircea Anghelescu, *Un manuscris necunoscut al „Sindipei"*, LR, XXIV, 1975, 1; 10. Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Minerva, 1975, *48—50*, *57—60*.

C. T.

SION, Constandin (7.IX.1795, Iași — 23.II.1862, Iași) memorialist. Coborîtor dintr-un neam de răzeși din ținutul Vasluiului, paharnicul **S.**, penultimul din cei șase urmași ai bașceaușului Iordache Sion, nu s-a putut împăca niciodată cu ascendența lui atît de modestă. Cu atît mai mult cu cît condiția-i de boiernaș nu putea decît să prejudicieze unei cariere publice, altfel pornită destul de promițător. A învățat la Iași, însușindu-și temeinic limba greacă. În 1821, drept recompensă pentru unele servicii aduse ocupanților turci, i se încredințează sarcina de a numi ispravnicii de ținuturi. Un an mai tîrziu, e copist la Vistierie. După o raită prin

Țara de Jos, cu „potira" (1824), **S.** e trimis ceauș prin Balcani. După războiul ruso-turc, ajunge „deputat" la „marele cartier" din Brăila (1829), fiind rînduit, în același an, staroste la Focșani, pe urmă vechil de staroste în ținutul Putnei. Sameș și îngrijitor la spitalul ostășesc, **S.** este, în 1840 și 1842, președintele Eforiei din Focșani, unde se așezase de la un timp. Odată cu urcarea pe tron a lui Mihail Sturdza, cît și în vremea domniei lui Grigore Al. Ghica, ascensiunea ambițiosului boier, avid de înalte cinuri, încetează. Socotindu-se persecutat, dospind în el nemulțumirea și ranchiunele, paharnicul pune la cale — sau poate este doar complice fratelui său, paharnicul Costache — *o copioasă mistificare (Izvodul lui Clănău* sau **Cronica lui Huru*, ce se tipărește în 1856), atribuind neamului Sion o obîrșie legendară, cu aparențe de veracitate istorică. Falsul izvod era menit să ateste străvechea noblețe a familiei, ai cărei membri se dovedeau, astfel, înrudiți cu cele mai de vază familii boierești moldovene.

Cu același temei documentar și în acest spirit și-a alcătuit **S.** pătimașa lui operă, *Arhondologia Moldovei*. Pregătită minuțios de prin 1822, scrierea a fost întocmită între anii 1844 și 1856. Cu o genealogie pe care o pretinde atît de falnică, arhondologul, căftănit cu de la sine putere boier velit, nu are decît cuvinte de dispreț pentru toți cei strecurați de curînd, într-un fel sau altul, în sînul protipendadei. Mizantrop și pătruns adînc de sentimentul orgoliului de castă, înclinîndu-se cu respect doar înaintea evgheniei autentice, de a cărei decădere se arată întristat, **S.**, impostorul, nutrește o ură înverșunată față de orice străin „pripășit" la curte și parvenit la ranguri înalte. Complexul vindicativ al arhondologului megaloman răbufnește aici, împotriva grecilor îndeosebi, în accente violente, de pamflet aproape, într-un limbaj grosolan, congestionat de invective stereotipe, **S.** e un spirit închistat, înlănțuit de tot felul de prejudecăți de clasă și de rasă, legat de trecut, refractar la înnoiri, așa încît și antiunionismul lui vehement apare firesc. Dacă evocarea unor închipuite fapte de vitejie patriotică ale străbunilor lui rămîne amuzantă, intransigența, austeritatea morală a paharnicului, oroarea lui de orice nelegiuire, abuz sau infamie ar fi lăudabile dacă nu ar deștepta destule suspiciuni, acrul moralist putînd fi lesne bănuit de ipocrizie. Memorialistul nu e lipsit însă de talent; unele evocări sau cîteva portrete își au plasticitatea lor, apăsată și cam vulgară. În general, fără a fi amorf, scrisul e dezordonat, învălmășit, surprinzînd totuși adeseori cu vreo metaforă savuroasă ori o picantă întorsătură de grai popular și arhaic, colorată de un umor parșiv și răutăcios. Paradoxul acestei neobișnuite arhondologii ar fi că, în loc să aureoleze o clasă și o orînduire pe care paharnicul le venerează, nu a făcut decît să le zugrăvească, în tente adeseori grotești, crepusculul și destrămarea.

— *Arhondologia Moldovei*, pref. Gh. Ghibănescu, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1892 ; ed. îngr. Rodica Rotaru, pref. Mircea Anghelescu, postfaţă Ştefan S. Gorovei, Bucureşti, Minerva, 1973.

— 1. Gh. Ungureanu, *Familia Sion*, Iaşi, Tip. Ştefăniu, 1936, *65—71* ; 2. Cioculescu, *Varietăţi*, *145—168* ; 3. Călinescu, *Studii*, *34—36* ; 4. *Ist. lit.*, II, *607—609* ; 5. Şerban Cioculescu, *La reeditarea „Arhondologiei Moldovei"*, RL, VII, 1974, 7 ; 6. Şerban Cioculescu, *Glosse arhondologice*, RL, VII, 1974, 10 ; 7. Şerban Cioculescu, *Testamentul paharnicului Constantin Sion*, RL, VIII, 1975, 38.

F. F.

SION, Gheorghe (18.V.1822, Mamorniţa—Cernăuţi — 1.X.1892, Bucureşti), scriitor. Sedus de plăsmuirea cutezătoare din acel imaginar *Izvod al lui Clănău* (**Cronica lui Huru*), **S.** a crezut o vreme, pînă ce mistificarea fu dovedită, în obîrşia legendară a neamului său. Era unul din foarte numeroşii copii ai paharnicului Ioniţă Sion şi ai Eufrosinei Schina. Învaţă mai întîi acasă, cu un dascăl rus, deprinzînd în felul acesta şi limba rusă, pe urmă cu un altul, grec, perfecţionîndu-şi cunoştinţele de limba greacă primite de la mama sa, fiică de eterist. Mai departe, însă, datorită unui complex de împrejurări, nu va beneficia de o învăţătură sistematică, rămînînd un autodidact. Urmează doar două clase la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti (1837—1839), unde se împrieteneşte cu D. Bolintineanu. Ca să-şi ajute familia, după moartea mamei, el pleacă la Iaşi, unde intră copist la Departamentul Dreptăţii (1842), ajungînd în cele din urmă funcţionar la Departamentul din Lăuntru. Audiind cursuri la Academia Mihăileană, luînd parte la „soarele" literare acasă la Gh. Asachi, capătă gustul lecturii şi al scrisului. Pentru poezia *Viitorul*, socotită subversivă, modestul funcţionar este destituit. Deşi nu participase efectiv la mişcarea de la 1848, e pus totuşi pe lista proscrişilor şi, după multe peripeţii, reuşeşte să treacă în Ardeal (unde ia parte la adunarea de pe Cîmpia Libertăţii) şi, de acolo, în Bucovina. În 1849 revine în Iaşi. Este numit şef al secţiei I din Departamentul Averilor Bisericeşti şi Învăţăturilor Publice. În 1855, intră la Arhivele Statului din Iaşi, iar în 1856 el se numără printre membrii Divanului de întărituri. După un an se stabileşte la Bucureşti. În 1861 figurează ca membru al Curţii Criminale, iar un an mai tîrziu — al Curţii apelative. În 1866 este director general al Regiei Monopolului Tutunurilor din Bucureşti. **S.** e „membru onorariu" al Societăţii de medici şi naturalişti din Moldova, al Astrei şi al Societăţii academice „Junimea" din Cernăuţi. În 1868 este ales membru al Societăţii Academice Române, discursul său de recepţie fiind consacrat lui Al. Donici. Toate cele patru încercări ale lui **S.** de a se alege deputat au eşuat. Fiica lui, Marica, a fost soţia lui Mateiu I. Caragiale.

S. pătrunde în literatură cu traducerea în versuri, din limba greacă, a tragediei *Ahil* de At. Christopoulos, tipărită în 1843 sub auspiciile lui M. Kogălniceanu, care apreciază că debutantul se serveşte de o bună limbă românească. Într-adevăr, el mînuieşte pana cu prea multă uşurinţă, trecînd, cu nonşalanţă de poligraf, de la articole pe teme politice, sociale, economice, culturale, la beletristică — poezii, schiţe satirice, impresii de călătorie, traduceri etc., găzduite fie în volume, fie în publicaţii ale vremii, precum „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Zimbrul", „Foiletonul Zimbrului", „Revista română", „Album macedo-român", „Revista contimporană", „Familia", „Literatorul". În anul 1844 iese de sub teascuri o primă cărticică de versuri, *Ceasurile de mulţemire a lui Gheorghe Sion*, cu un titlu însuşit de la C. A. Rosetti. Sînt strînse aici spovedaniile unui melancolic depănîndu-şi suvenirurile triste, care îşi plînge, în tonuri minore, oful unui amor neîmplinit. Nu e mai multă poezie nici în volumul *Din poeziile lui George Sion* (1857). Poetul pleacă adesea de la Béranger, din care prelucrează o serie de motive, adoptînd maniera facilă a refrenului, aşa încît versurile sale, de o sonoritate agreabilă, par bune de pus pe muzică. Convins, totuşi, că scrisul are şi o menire mai înaltă decît simpla delectare, **S.** năzuia să configureze o „panoramă a Moldovei", cîntîndu-i trecutul şi vitejia strămoşească, exaltîndu-i viitorul, dar în acelaşi timp criticînd neajunsurile sociale, moravurile corupte ale vremii. El rămîne, însă, un poet ocazional. Vetustă şi dulceagă, lipsită de fior, lirica lui erotică nu-i mai izbutită decît poezia satirică ori cea de meditaţie. Ceva mai inspirată este poezia epică, de asemenea şi imnurile religioase. În epocă, **S.** a fost un autor citit, chiar popular. Compuneri ca *Limba românească*, *Pluguşorul* sau romanţa *Hora nouă*, pe muzică de Al. Flechtenmacher, au circulat multă vreme, dar calitatea lor literară nu intră în discuţie, fiind la fel de discretă ca în cazul celor *101 fabule*, care se referă la unele aspecte ale vieţii politice şi sociale a vremii. A mai scris, în proză, schiţe satirice (*Un canariu şi o rîndunică*), o încercare de fiziologie (*Un curcan. Novelă din Moldova*) ş.a.

Ca traducător, preferinţele lui **S.** se îndreaptă către literatura franceză, spre dramaturgie îndeosebi. Astfel, el dă traduceri în versuri din Corneille, Racine, Molière, Voltaire. A mai tradus din A. de Musset, V. Hugo, ca şi din Th. de Banville. În „Revista Carpaţilor" schiţează o istorie a poeziei, după E. Quinet. Tot aici, a tradus din poetul ceh K. J. Erben. Dintre scriitorii englezi l-au reţinut Milton şi Byron. A tălmăcit, de asemenea, din opera umoristului german M. G. Saphir, din G. A. Bürger, precum şi versurile din romanul *Wilhelm Meister* de Goethe, traducere nesemnată, apărută în foileton, în „Pressa" (1871—1873). Ar mai fi tradus din epopeea *Şah-Name* de Firdousi, prin intermediul lui J. von Mohl ⟨18⟩. În manuscris, a lăsat versiunea românească a unei comedii de V. Bersezio. Din greceşte, transpune scrieri istorice aparţinînd lui D. Fotino şi notele de călătorie *De la Tobolsk pînă în China* ale spătarului N. Milescu (1888). Dar **S.** e şi un asiduu susţinător al literaturii autohtone. În articolul *Pleiada poeţilor români* („Revista Carpaţilor"), el face o succintă trecere în revistă, cu unele caracterizări nimerite, a poeţilor români contemporani. Editează, sau supraveghează apariţia unor opere ale prietenului său D. Bolintineanu, prefaţează scrieri semnate de Gr. H. Grandea, D. Petrino (despre care va lăsa şi nişte „suvenire"), Carol Scrob. Stăruind asupra unui manuscris rămas de la un autor pe atunci ca şi necunoscut, I. Budai-Deleanu, **S.** are revelaţia unei opere remarcabile, *Ţiganiada*, despre care vorbeşte, pe larg, într-o conferinţă. Ca preţuitor de literatură, **S.** are şi o experienţă mai nefericită, cu articolul *Suvenire despre poetul Conachi*, unde cîteva confuzii grave de terminologie literară, plus stilul turmentat îi atrag

execuția nemiloasă a lui T. Maiorescu (*Beția de cuvinte*). Om cu preocupări multiple, S. scrie lucrări în care abordează și alte chestiuni decît cele literare (despre spitalele din Țara Românească, despre băncile agricole ș.a.).

Împreună cu G. Baronzi, S. face să apară, la 3 martie 1859, foaia politică, literară și științifică „Zioa", cu o existență efemeră. Mai mult succes va avea „Revista Carpaților" (1860), alcătuită după modelul publicației „Revue des Deux Mondes". S. publică aici versuri, proză, cronici politice. El scrie despre „un studinte român în Germania" (T. Maiorescu), despre moralitatea clericală, se ocupă, ca un adevărat cărturar, de chestiuni de ordin filologic, respingînd rătăcirile latiniste. Concepția socială a lui S. are reflexe iluministe, scriitorul fiind convins de binefacerile răspîndirii, pe o scară cît mai întinsă, a culturii și literaturii.

La fel ca toți pașoptiștii, S. a înțeles teatrul ca pe un focar de instrucție și educație, o tribună de propagare a îndemnurilor generoase întru iubirea de neam și de țară. Asemenea elanuri însuflețesc o piesă ca *La Plevna!* Comedia *Candidat și deputat* (care a mai cunoscut versiunile *Negru pe alb*, în manuscris, și *Influința morale*, în 1869) își propune să dea în vileag mascarada alegerilor. În vorbirea personajelor sînt elemente care prevestesc limbajul caragialesc. În urma raportului elogios al lui I. Ghica, volumul *Dramatice* (1879) al lui S. primește laurii academici. I se mai datorează cîteva prelucrări (*Hagi Eni de la Galatz, Femeiușca dracului* — în colaborare cu M. Millo).

Iubitor de drumeție, S. își consemnează din cînd în cînd impresiile de voiaj scriind, odată, niște note de drum din Apus (1858), altă dată un reportaj de la *Tîrgul-Ocnei* (1847) sau în urma unui *Peregrinagiu la Neamț* (1855), cu comentariile de rigoare, în marginea unor chestiuni sociale, politice ori economice. În *Suvenire de călătorie în Basarabia meridională* (1857), evocare pe un ton molcom, blajin, mărturisind „plăcerea călătoriei", memorialistul lasă să se întrevadă că zestrea sa este aceea de povestitor. E ceea ce face farmecul operei sale de căpătîi, *Suvenire contimpurane*.

Scriitorul este, prin structură, un memorialist, care, însă, nu reconstituie pur și simplu anii săi de copilărie sau de tinerețe (*Din copilărie, Din tinerețe*), ori întîmplările *Din anul 1848*, de dragul adevărului. Evocarea ține mai degrabă de voluptatea povestirii. S. nu plăsmuiește, dar învăluie totul într-un abur de poveste, așa încît o nuntă ca aceea a beizadelei Grigore sau aventurile prin care trece răpitoarea cucoană Marghiolița par să fi fost aievea, dar tot atît de bine ar fi putut să fie imaginate. E un amestec de adevăr și de fabulație ingenuă, de istorie și de legendă, într-o ambianță pitorească, degajînd o puternică senzație de viață. Amintirile, cu toate numeroasele digresiuni, nu vin la voia întîmplării, dimpotrivă, ele tind să se așeze într-o structură narativă. Așa se întîmplă în *Emanciparea țiganilor*, cu o romantică poveste de dragoste, sfîrșită tragic, și mai ales în *Frații Cuciuc*, în care destinul celor „șapte generațiuni de paricizi" stă sub semnul lugubru al fatalității. Atmosfera are aici ceva de basm oriental, realul luînd o ciudată înfățișare de imaginar. S. știe să țină treaz interesul, intercalînd întîmplări neașteptate, anecdote cu haz și episoade de senzație cum este acela al sfîrșitului poetului Al. Hrisoverghi. Limba are o patină de vechime. Accentele de oralitate și subtilitățile lexicale îi dau o aură evocatoare. Ca povestitor, S. nu e mai prejos decît memorialistul Ion Ghica.

— *Ceasurile de mulțemire a lui...*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844 ; *Un curcan*, FMIL, VIII, 1845, 39 ; *Din poeziile lui...*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Suvenire de călătorie în Basarabia meridională*, București, Tip. Romanov, 1857 ; *Datine de Anul Nou*, REC, I, 1860, 42—51 ; *Poetul de pe Milcov*, REC, I, 1860, 171—178, reed. în ITC, 548—553 ; *Pleiada poeților români*, REC, II, 1861, 337—345, reed. în ITC, 620—625 ; *Despre literatura serbă în raport cu cea română*, REC, II, 1861, 501—525 ; *Influința morale*, București, Tip. Națională, 1869 ; *101 fabule*, București, Tip. Națională, 1869 ; ed. 2, București, Tip. Academiei 1886 ; *[Poezii]*, LPTR, IV, partea II, 229—253 ; *„Reporta din vis"*, București, Tip. Petrescu și Costescu, 1870 ; *Suvenire despre poetul Conachi*, RCO, I, 1873, 1, 2 ; *Himnuri pentru Crucea roșie*, București, Tip. Laboratorilor români, 1877 ; *La Plevna!*, București, Tip. Socec, Sander și Teclu, 1878 ; *„Țiganiada"*, GLO, I, 1878, 28—31 ; *Dramatice*, București, Tip. Academiei, 1879 ; *Suvenire contimpurane*, București, Tip. Academiei, 1888 ; ed. îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, Minerva, 1915 ; *Suvenire despre poetul D. Petrino*, RN, IV, 1891 2—3 ; *Moldova romantică*, Iași, Viața românească, 1921 ; *Proză. Suvenire contimpurane*, îngr. și pref. Radu Albala, București, E.S.P.L.A., 1956 ; *[Poezii]*, PLB, II, 252—300, PRC, II, 82—86 ; *Versuri. Suvenire contimpurane*, I—II, îngr. și introd. Radu Albala, București, Minerva, 1973. **Ms.** : *Demir*, B.A.R., ms. 5924. — **Tr.** : At. Christopoulos, *Ahil*, pref. trad., Iași, Cantora Foaiei sătești, 1843 ; Voltaire, *Zaira*, în G. Sion, *Ceasurile de mulțemire a lui...*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1844 ; ed. Iași, Tip. Francezo-română, 1854 ; Lamartine, *Moartea lui Socrat*, Iași, Tip. Albinei, 1847, *Credința*, ZB, I, 1851, 69, *La o jună moldovancă*, FZ, 1855, 19 ; Milton, *Din Paradisul pierdut*, Iași, Tip. Buciumul român, 1851 ; Molière, *Mizantropul*, Iași, Tip. Francezo-română, 1854 ; ed. București, Tip. Petrescu și Costescu, 1872 ; *Visul lui lord Byron*, FZ, 1855, 30 ; G. A. Bürger, *Istoria și întîmplările baronului de Miunhausen*, București, Tip. Mitropoliei, 1855 ; M. G. Saphir, *Cartea vieței și cenzorul ei*, pref. trad., București, Tip. Mitropoliei, 1855, *Piatră prețioasă*, Iași, Tip. Goldner, 1857 ; [A. de Musset], *Namuna*, REC, I, 1860, februarie—iunie ; Racine, *Athalia*, pref. trad., București, Tip. Laboratorilor români, 1875, *Phedra*, pref. V. Alecsandri București, Tip. Laboratorilor români, 1875 ; Corneille, *Horațiu*, pref. trad., Tip. Laboratorilor români, 1875 ; V. Hugo, *Ruy Blas* (fragm.), L, II, 1881, 1 ; Th. de Banville, *Socrate și femeia sa*, București, 1886, *Sărutarea*, București, Tip. Göbl, 1888. **Ms.** : Vittorio Bersezio, *Nevoile bietului Travetti*, B.A.R., ms. 5925.

— 1. Gh. Sion, *[Corespondență]*, A.S.I., ms. 67, ms. 93, B.C.U.C., ms. 4125 ; 2. Aron Densușianu, *Poeziile lui George Sion*, FDR, I, 1868, 171, 172, 174 ; 3. V. A. Urechia, *Fabule de domnul George Sion*, ATR, II, 1869, ianuarie ; 4. M. D. Cornea, *Notiță bibliografică*, CL, III, 1869, 2 ; 5. P. P. Carp, *Cele una sută și una fabule ale d-lui Sion*, CL, III, 1870, 23 ; 6. Vulcan, *Panteonul*, 121—124 ; 7. Maiorescu, *Critice*, I, 237—242 ; 8. Pop, *Conspect*, I, 215—220 ; 9. Ion Ghica, *Recensiunea dramei „La Plevna" a d-lui G. Sion*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1878 ; 10. Ion Ghica, *„Dramatice" de G. Sion*, AAR, partea administrativă, t. II, 1879—1880 ; 11. Fr. D[amé], *G. Sion, „Candidat și deputat"*, ROM, XXIII, 1879, 14 decembrie ; 12. Gh. Barițiu, [*Raport despre „Una sută una fabule"*], AAR, partea administrativă, t. IX, 1886—1887 ; 13. Sphinx [D. D. Racoviță], *Originalul lui Banville („Socrate et sa femme") și traducțiunea d-lui G. Sion*, RLB, X, 1886, 2757, 2763 ; 14. N. Quintescu, *G. Sion, „Suvenire contimpurane"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; 15. Z. Boiu, *George Sion*, T, XXIII, 1892, 11 ; 16. Petrașcu, *Figuri*, 195—199 ; 17. G. I. Ionnescu-Gion, *George Sion*, RN, VI, 1893, 1 ; 18. *Encicl. rom.*, II, 425 ; 19. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 22—24, 240—243 ; 20. Haneș, *Ist. lit.*, 210—211 ; 21. Haneș, *Stud. cercet.*, 54—80 ; 22. Gheorghe Ungureanu, *Familia Sion*, Iași, Tip. Ștefăniu, 1936, 101—167 ; 23. Șt. Meteș, *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi*, Cluj, Tip. Pallas, 1939 ; 24. *Din corespondența poetului Gheorghe Sion*, publ. Ștefan Meteș, Cluj, Tip. Hermes, 1940 ; 25. Alex. I. Băleanu, *Poetul G. Sion și Arhivele Statului din Iași*, Iași, Tip. Țerek, 1940 ; 26. Șerban, *Racine*, 97—105 ; 27. Călinescu, *Ist. lit.*, 240—243 ; 28. Șerban Cioculescu, *Un memorialist talentat : G. Sion*, GL, III, 1956, 51 ; 29. Șerban Cioculescu, *Limba literară a lui G. Sion*, GL, III, 1956, 52 ; 30. Al. Piru, *Identificări*, LL, IV, 1960 ; 31. V. Mîndra, *În anticamera comediilor lui Caragiale (1866—1879)*, VR, XVI, 1963, 9 ; 32. Cioculescu, *Varietăți*, 137—144 ; 33. *Ist. lit.*, II, 609—614 ; 34. Moraru, *Fiz. lit.*, 162—164 ; 35. Florin Faifer, *Gheorghe Sion, memorialistul*, CRC, VII, 1972, 23 ; 36. Radu Albala, *Introducere* la G. Sion, *Versuri. Suvenire contimpurane*, I, București, Minerva, 1973 ; 37. Mîndra, *Clasicism*, 177—180 ; 38. [*Acte și documente*], DCM, I, 366—373.

F. F.

SIONUL ROMÂNESC, gazetă bisericească și literară, bilunară, care a apărut la Viena între 1 iulie 1865—15 octombrie 1867 și între 15 ianuarie—15 septembrie 1872. Viitorul profesor de limba română

de la Universitatea din Cluj, Gr. Silaşi, a fost redactorul acestei publicaţii, care se adresa clerului român din Transilvania. Puţinele poezii publicate, toate cu caracter religios, sînt compuse de Justin Popfiu, P. Bran, I. Papiu, Laurenţiu Pop şi Victor Rusu. G. Bariţiu colaborează cu un studiu de literatură, *Romanele*, în care încearcă o definiţie a speciei. Gr. Silaşi, subliniind nevoia de biblioteci populare, propune să se editeze „catehisme ilustrate", după modelul celor numite şi „weberiane", care se tipăreau la Leipzig. Tot el, într-un apel, îndeamnă tinerii poeţi să urmeze exemplul lui V. Alecsandri.

R. Z.

SITUAŢIUNEA, gazetă politică şi literară, bisăptămînală, care apare la Piatra Neamţ din primele zile ale anului 1878 pînă la 23 martie 1878. Organ al unei grupări disidente liberale, era editată de un comitet format din Calistrat Hogaş, I. Negrea, Em. Leonescu, M. Adamescu, Gr. N. Lazu, majoritatea profesori la gimnaziul din localitate. Răspunderile editării şi ale redacţiei îi revin lui C. Hogaş. S-a păstrat un singur număr (din 23 martie 1878), dar Sidonia Hogaş a reprodus fragmente din alte numere în cartea ei *Tataia. Amintiri din viaţa lui Calistrat Hogaş*. Se pare că Hogaş scria singur cea mai mare parte a gazetei, în care se combăteau, cu o violenţă ce transformă unele articole în pamflete politice, abuzurile administraţiei locale (*Procurorul C. Iancicof sau Dosarul cu doi cai*). Folosind pseudonimele Agache Frige-Linte, Cucoana Zarifa şi Leiba Samsarul, scriitorul se ocupă şi de afacerea Strousberg (într-o spirituală scenetă) sau ripostează celor ce se amestecau în treburile gimnaziului. Un alt pseudonim, Catone, e întrebuinţat atunci cînd, în articole obiective şi curajoase (*Un răspuns meritat*), Hogaş apare în ipostaza de îndrăzneţ critic social. Atitudinea lui îi atrage, dealtfel, mutarea de la gimnaziul din Piatra Neamţ. Cînd se va întoarce, trei ani mai tîrziu, scriitorul scoate din nou, pentru o scurtă perioadă, gazeta.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *676* ; 2. D. Hogea, *Din trecutul oraşului Piatra Neamţ*, Piatra Neamţ, 1936, *187* ; 3. Sidonia Hogaş, *Tataia. Amintiri din viaţa lui Calistrat Hogaş*, Piatra Neamţ, 1940, *22—37* ; 4. Const. Ciopraga, *Calistrat Hogaş*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, *47—53*.

R. Z.

SÎMBOTEANU, Ecaterina (Catinca) (prima jumătate a sec. XIX), traducătoare. Cu o biografie rămasă cu totul necunoscută, S. a fost, aşa cum se poate deduce din prefaţa traducerii sale după Lesage (*Dracul şchiop*, *1836*), una din femeile cultivate ale societăţii bucureştene, care au sprijinit cu entuziasm activitatea culturală iniţiată de membrii Societăţii Filarmonice. Pentru reprezentaţiile teatrale ale trupei româneşti, ea a tradus în 1836 *Meropa* de Voltaire, traducere care, deşi anunţată în „Gazeta Teatrului Naţional" (1836) ca fiind în curs de tipărire, se pare că nu a mai apărut. Tălmăcirea romanului lui Lesage este fidelă, cu o frază bine echilibrată, fără asperităţi. Prefaţa evocă atmosfera de patriotică însufleţire creată de reprezentaţiile teatrului românesc. Se face un elogiu al teatrului, „oglinda în care se văd triumful faptelor celor cu adevărat mari" şi al folosaselor lecturii, care „înfloreşte duhul" şi îndeamnă la fapte bune şi nobile.

— **Tr.** : Lesage, *Dracul şchiop*, pref. trad., Bucureşti, [Tip. Eliade], *1836*.

L. V.

SÎRBU, Ioan (15.I.1830, Ignăţei—Orhei — 10.IV.1868, Măşcăuţi—Orhei), fabulist şi poet. Era fiul lui Gheorghe Sîrbu, moşier şi căpitan de margine, şi al Smarandei Tomovici, originară din Iaşi. S. urmează cursurile liceale la Chişinău. Om de ţară, dezinteresat de funcţiile administrative (lucrase, în 1849, după terminarea gimnaziului din Chişinău, într-o cancelarie judecătorească, în 1850 fiind numit traducător titular ; în 1851 era registrator de colegiu), el se înapoiază la Măşcăuţi, unde se arată priceput într-ale gospodăriei şi, în acelaşi timp, are vreme destulă să scrie şi să citească. A fost înmormîntat la biserica din Măşcăuţi, al cărei ctitor este.

A început să scrie devreme şi, în 1851, îi apărea în „Foiletonul Zimbrului" poezia *Moldova*. Tot atunci scotea primul volumaş de *Fabule alcătuite în limba moldovinească*. Dacă se îndeamnă la scris, cu puţinătatea înzestrării sale, este pentru că îl însufleţeşte dorinţa de a îmbogăţi limba şi literatura română cu o carte, fie ea şi de traduceri. În fabulele tălmăcite de S. (din Krîlov, mai ales, dar şi din I. I. Dmitriev sau I. I. Hemniţer) nu se vede intenţia de a localiza, de a adapta alegoria la realităţile locale. Intervenţiile lui sînt neînsemnate şi ele se rezumă la cîteva schimbări sau inversiuni de titluri, la unele parafraze şi omisiuni. Versificator modest, cu posibilităţi reduse sub raportul invenţiei lexicale, fabulistul se exprimă sărăcăcios, destul de aproximativ în ce priveşte ritmul şi rima. Din fabulele traduse se desprind învăţăminte de tot felul, precum şi o serie de caractere morale. Sînt texte care fac aluzie la libertate, la egalitate, mărturisind o compasiune pentru omul simplu şi sărman, nevoit să îndure nedreptăţile şi samavolniciile celor mari. În vreme ce cinstea, munca, bunătatea sînt preţuite cum se cuvine, trîndăvia, îngîmfarea, minciuna sînt, fireşte, osîndite. Dacă în primul său volum, şi ca traducător, S. e un moralizator deghizat, în cel de al doilea, *Alcătuirele* (1852), care cuprinde traduceri şi încercări originale, o asemenea înclinaţie este evidentă. S. e mai puţin apropiat, ca preferinţe, de Lermontov sau de Puşkin (din care traduce, totuşi, *Florile cele tîrzie*), modelul său fiind Derjavin (din care prelucrează poezii ca *Visul* sau *Către moarte*). O altă trăsătură, în afară de didacticism, este decepţionismul, de sorgine livrescă, dar ţinînd probabil şi de o predispoziţie temperamentală. Cuvinte mari, ca „soarta", „fericirea", „viaţa şi moartea", „dreptatea", revin în versurile sale, de tentă meditativă, în care poetul îşi mărturiseşte tristeţea în faţa scurgerii de neoprit a timpului, jalea pentru tinereţea apusă, teama de moarte, dar şi resemnarea dinaintea providenţei. S., care îşi dedică volumul „patrioţilor" vremii, aduce un prinos de dragoste pămîntului Moldovei (*Moldova*). Totul e spus în versuri simple, cam naive, prin care se obţin uneori (*Obşteasca petrecere a carnavalului*) şi efecte mai notabile.

— *Fabule alcătuite în limba moldovinească*, Chişinău, Tip. Popov, 1851, reed. în CSS, *291—385* ; *Alcătuirele*, Chişinău, Tip. Popov, 1852 ; *[Poezii]*, PBU, *126—235* ; *Poezii*, pref. L. T. Boga, Chişinău, Tip. Carmen-Sylva, 1938 ; *Fabule şi poezii*, Chişinău, Editura pedagogică de stat, 1954. — **Tr.** : [Krîlov, Dmitriev, Hemniţer, Puşkin], în *Fabule şi poezii*, Chişinău, Editura pedagogică de stat, 1954.

— 1. G. Missail, *Idei despre cultura românilor din Basarabia*, BUP, I, 1865, *507* ; 2. Ciobanu, *Cultura*, *200—215* ; 3. Negrescu, *Infl. slave*, II, *41—90* ; 4. G. Călinescu, *Prin publicaţii vechi sau uitate*, RFR, VII, 1940, 9 ; 5. Haneş, *Scriitorii*, *21—25* ; 6. Bezviconi, *Profiluri*, *205—207* ; 7. *Ist. lit.*, II, *596—597*.

F. F.

SKELITTI, Nicolai (2.VIII.1837, Iaşi — 20.VI.1872, Viena), poet şi traducător. Născut în familia unui militar, S. a fost trimis să studieze ştiinţa armelor la Potsdam şi Berlin, de unde se întoarce fără să-şi fi terminat învăţătura. Intrînd în armată, din simplu soldat ajunge, în 1869, colonel şi comandant de regiment. Atins de alienaţie mintală, pleacă, după un îndelungat tratament, la Berlin şi Paris. Moare în drum spre ţară.

S. a fost unul din membrii credincioşi ai Junimii, colaborînd constant la „Convorbiri literare", începînd cu cel de al doilea număr. Versuri a început să scrie de la vîrsta de douăzeci de ani, în urma unor deziluzii sentimentale. Tot în acest timp a tradus şi *Suferinţele lui Werther* de Goethe, refuzînd să încredinţeze tiparului manuscrisul. S. era, din fire, un pesimist. Rănit adînc, în sensibilitatea-i bolnăvicioasă, de schimbarea violentă din societatea românească a vremii, el a găsit în poezie singurul mijloc de a se apăra. În versurile sale, contrastul dintre ideal şi real este profund şi fără soluţie. Omul e condamnat să trăiască numai pe pămînt, deşi aici nu are parte decît de durere şi suferinţă. Simbolul acestui etern condamnat e Werther (eroul lui Goethe), căruia S. i-a dedicat o lungă poezie. Dar omul tinde către eliberarea din această stare. Tentativa, zadarnică, e făcută de dragul unui ideal ; simbolul acestui tip de om S. l-a văzut în Faust, căruia i-a dedicat, de asemenea, versuri. Nici în dragoste poetul nu vede vreo salvare, care ar fi totuşi, după el, visul. Moartea apare drept un liman de fericire. Antinomia dintre prezent şi trecut este redusă la planul civic : condamnat la blazare, după „crude îndoinţi", omul actual nu ar mai fi capabil de altruismul celor vechi. Poeziile lui S. au fost foarte răspîndite în epocă, fiind reproduse în numeroase reviste pînă în preajma lui 1900. În versurile sale, accesibile, ideile sînt expuse cu o limpezime ce merge frecvent pînă la prozaic. Ele sînt şi de o armonie ce a solicitat de la sine punerea pe note. În lirica vremii, poezia sa se distinge printr-o mare varietate de combinaţii ritmice.

S. a tradus împreună cu V. Pogor partea întîi din *Faust* de Goethe, insistînd asupra fidelităţii transpunerii. A mai tălmăcit din G. Herwegh, M. Claudius, Uhland, Schiller, Lenau, Heine (fiind printre cei dintîi care contribuie masiv, prin „Convorbiri literare", la răspîndirea operei poetului german la noi), din J. Chr. von Zedlitz, R. Prutz şi Lamartine.

— *Poezii*, Bîrlad, Caţafany, 1888. — Tr. : Goethe, *Faust*, pref. trad., Iaşi, Tip. Bermann, 1862 (în colaborare cu V. Pogor) ; [Goethe, Uhland, Schiller, G. Herwegh, M. Claudius, H. Heine, J. Chr. von Zedlitz, R. Prutz, Lamartine], în *Poezii*, Bîrlad, Caţafany, 1888.

— 1. N. Skelitti, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1867—1868]*, SDL, II, *314—316* ; 2. I. Negruzzi, *[Scrisoare către A. D. Xenopol, 1871]*, SDL, V, *170* ; 3. I. Negruzzi, *Neculai Schelitti*, CL, VI, 1872, 4 ; 4. Pop, *Conspect*, II, *84—88* ; 5. Negruzzi, *Junimea*, *43* ; 6. Gherghel, *Goethe*, *54—56*, *68* ; 7. Gherghel, *Schiller*, *42—44*, *62*, *64* ; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, *367* ; 9. Mănucă, *Scriit. jun.*, *213—224* ; 10. *Ist. lit.*, III, *40*.

D. M.

SLAVICI, Ioan (18.I.1848, Şiria, j. Arad — 17.VIII.1925, Crucea de Jos, j. Vrancea), scriitor. A fost al doilea din cei cinci copii ai lui Savu şi ai Elenei Slavici. Tatăl era meşter cojocar, ocupîndu-se şi cu negustorii de tot felul. Mama sa, născută Borlea, era dintr-o familie de cărturari ardeleni. Sora lui, Maria, a fost mama scriitorului I. Russu-Şirianu. S. a învăţat primele clase în satul natal, la şcoala de pe lîngă biserică, din 1854 pînă în 1858. În 1859 este trimis la Arad, unde repetă clasa a patra, iar din 1860 pînă în 1864 urmează liceul maghiar din acelaşi oraş. În 1865 se transferă la liceul piarist din Timişoara, unde frecventează clasele a şasea şi a şaptea gimnaziale. Examenele pentru clasa următoare le susţine ca elev particular, deoarece, între timp, părinţii sărăciseră, neputîndu-i asigura continuarea studiilor. După ce, trecînd peste mari greutăţi, îşi susţine examenul de bacalaureat, în august 1868, la Satu Mare, S. se înscrie la Facultatea de drept a Universităţii din Budapesta şi devine totodată membru al societăţii studenţilor români „Petru Maior". Vara lui 1869 o petrece ca „scrietor" la notariatul din satul Cumlăuş, iar din toamnă se înscrie la Facultatea de drept a Universităţii din Viena, efectuînd concomitent şi stagiul militar. Îl cunoaşte acum pe M. Eminescu, de care se ataşează printr-o strînsă prietenie şi prin care va intra în legătură cu I. Negruzzi şi societatea Junimea. Pentru a-şi asigura traiul, se angajează pedagog la Institutul ceh din Viena. În primăvara anului 1870, este ales preşedinte al societăţii „România jună" şi pregăteşte, împreună cu Eminescu şi alţi studenţi români din Viena, serbarea de la mănăstirea Putna, din august 1871. Pentru continuarea studiilor universitare, primeşte, din toamna anului 1871, ajutor material din partea societăţii Junimea. Peste un an se întoarce în satul natal, intrînd, apoi, pentru practică avocăţească la Arad, în cancelaria lui M. V. Stănescu-Arădanul. În acelaşi timp, este şi „colaborator intern" la revista acestuia „Gura satului", unde publică sub pseudonimele Ioan Ciocîrlan, Ioani Lenei Savului lui Mihai Bogii, Nasone Sclavix şi Laviciu Nipocopo. După modelul Junimii, organizează, în Arad, un ciclu de „prelecţiuni populare", contribuind la răspîndirea ideilor maioresciene în Ardeal. Din august pînă în noiembrie 1873, este secretar consistorial la Episcopia din Oradea. Sprijinit de Junimea, încearcă să-şi continue studiile, plecînd din nou la Viena, dar este împiedicat de o boală gravă, care îl reţine în spital şi apoi în sanatoriu o bună parte a anului 1874. În septembrie 1874 pleacă la Iaşi, fără să fi dobîndit vreo diplomă universitară. Pentru scurtă vreme, este redactor, în locul lui Eminescu, la „Curierul de Iaşi", iar din noiembrie 1874, mutîndu-se la Bucureşti, este numit secretar al Comisiei pentru documentele Hurmuzachi. Această funcţie a păstrat-o trei decenii, timp în care a tradus şi a îngrijit apariţia unor documente în limba germană referitoare la istoria românilor şi a publicat broşura *Răpirea Bucovinei după documente autentice*. Concomitent, a supravegheat tipărirea lucrării lui N. Bălcescu *Românii sub Mihai-Vodă Viteazul*. Ca o recunoaştere a activităţii din comisie, la 22 martie 1882 scriitorul va fi ales membru corespondent al secţiei istorice a Academiei Române. După o scurtă încercare, nereuşită, de continuare a studiilor (1875), S. fusese numit profesor de filozofie la liceul bucureştean „Matei Basarab", dar, peste un an, este destituit. Din ianuarie 1876 intră ca redactor la „Timpul", unde publică articole politice, cronici dramatice şi

scrieri literare, sub pseudonimul Tanda. Aici, S. a lucrat pînă în vara anului 1880, avîndu-i colegi de redacție pe Eminescu și I. L. Caragiale. În 1880 primește postul de profesor de limba română și de geografie la Școala normală din București și la Azilul „Elena Doamna". Preocupat tot mai mult de soarta românilor ardeleni, el acceptă oferta partidului liberal de a scoate un ziar românesc în Transilvania. În acest scop, S. pleacă, în aprilie 1884, la Sibiu, ca director al celui dintîi cotidian al românilor ardeleni, „Tribuna". Au urmat mai bine de zece ani de muncă intensă, concretizată într-o bogată activitate publicistică. Pentru atitudinea sa fermă de apărare a intereselor naționale ale românilor, scriitorului, care a fost și secretar al Partidului național român, i s-au intentat cinci procese de presă, de către autoritățile maghiare, cel din urmă avînd drept rezultat condamnarea sa la un an închisoare. S. și-a executat pedeapsa la Vác (1888—1889). După ieșirea din închisoare, în 1890 se stabilește la București și înființează, împreună cu I. Russu-Șirianu, I. S. Nenițescu și alții, Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor. Întreaga activitate politică desfășurată de scriitor a avut un rol important în pregătirea mișcării Memorandumului. Tot în vederea sprijinirii mișcării de eliberare națională a românilor transilvăneni, S. întemeiază ziarul „Corespondența română" (1893—1894). În 1894 este numit director de studii la Institutul „Ion Otetelișanu" din Măgurele, pe care îl conduce împreună cu a doua soție a sa, Eleonora Tănăsescu. Ca profesor de limba și literatura română, de istorie și de geografie, el alcătuiește acum, fie singur, fie în colaborare cu A. I. Odobescu sau I. Manliu, cîteva manuale foarte apreciate în epocă. La Măgurele, scriitorul a locuit timp de 14 ani, pînă la demiterea sa, nejustificată, din 1908. În următorii doi ani el deține funcția de director al ziarului „Minerva", iar din mai pînă în iulie 1910 este director al agenției de presă „Corespondența română" și al ziarului cu același titlu. Din septembrie 1910 S. este învățător principal la Școala evanghelică și la Școala superioară de fete din București. Pentru scurtă vreme, în 1913, este numit redactor al „Buletinului armatei și marinei". În preajma intrării României în primul război mondial, S. găsește prilejul să-și manifeste convingerile filohabsburgice, pe care, cu o rigidă statornicie, le profesase o viață întreagă. Expuse în „Ziua" (periodic a cărui conducere o are între iulie 1914—iulie 1915), aceste opinii îl fac pe scriitor cu totul impopular. Îndată după angajarea României în război, împotriva Austro-Ungariei, în 1916, S. este arestat și închis. În timpul ocupației germane, el colaborează la „Gazeta Bucureștilor", de orientare progermană. După încheierea păcii, este arestat din nou, în ianuarie 1919, judecat și condamnat la cinci ani de închisoare, dar eliberat în decembrie, același an. În ultimii ani, a fost înconjurat de o atmosferă ostilă. A colaborat, pînă în preajma morții, cu articole, nuvele și romane la cîteva din cele mai răspîndite reviste și ziare din epocă : „Adevărul literar și artistic", „Gîndirea", „Viața românească".

Avînd preocupări sociale, psihologice și, în parte, filozofice, S. a desfășurat, de-a lungul întregii sale vieți, o intensă și variată activitate publicistică. Membru al Junimii din 1874, el a căutat să-i răspîndească principiile, contribuind efectiv la pătrunderea și difuzarea acestora în Ardeal. Conștient de pericolul exagerărilor latinismului, S. și-a propus să militeze pentru o cultură unitară, întemeiată pe elemente ale vieții populare. A pus un accent deosebit pe respectarea tradițiilor și a obiceiurilor naționale, pentru a căror cunoaștere a cutreierat, cu vie curiozitate, toate provinciile românești, reliefînd apoi unitatea lor etnică. În lupta împotriva asupririi naționale, el considera cultura drept un mijloc eficace. S. a acordat o atenție aparte educației și pedagogiei : în 1871 publică, în „Speranța", articolul *Despre creștere și, mai cu seamă, despre creșterea junelor române,* continuînd, apoi, cu o serie de alte studii, în „Lumina" (1873, 1874), „Convorbiri literare" (1877), „Timpul" (1879, 1881), „Educatorul" (1883), „Tribuna" (1885—1890), „Voința națională" (1893), „Minerva" și „Lupta" (1909). A susținut aplicarea unor principii pedagogice corespunzătoare necesităților epocii și adecvate condițiilor naționale. Pe aceeași poziție s-a situat și în problema limbii literare, considerînd ca temelie a unității numai graiul poporului. Este ideea principală a *Gramaticii limbii române* (1914), a studiului *Așezarea vorbelor în românește* (1905), a articolelor *Cum se scrie românește* (1906) sau *„Păsăreasca" de azi* (1922).

Conștient de necesitatea solidarității naționale, S. a lansat lozinca „Pentru toți românii, soarele la București răsare !". Animat de principiile filozofiei pozitiviste și ale moralei lui Confucius — pe care o cunoscuse prin intermediul lui Shopenhauer — el s-a opus șovinismului, fiind adept al conviețuirii pașnice a naționalităților. Nu a confundat poporul cu clasele stăpînitoare, considerînd că, în Transilvania, poporul român nu a fost niciodată asuprit de poporul maghiar, ci numai de nobilimea maghiară (*Rase ori clase ?,* 1893).

Junimist convins se arată S. în opiniile sale despre literatură și artă, expuse cu deosebire în cro-

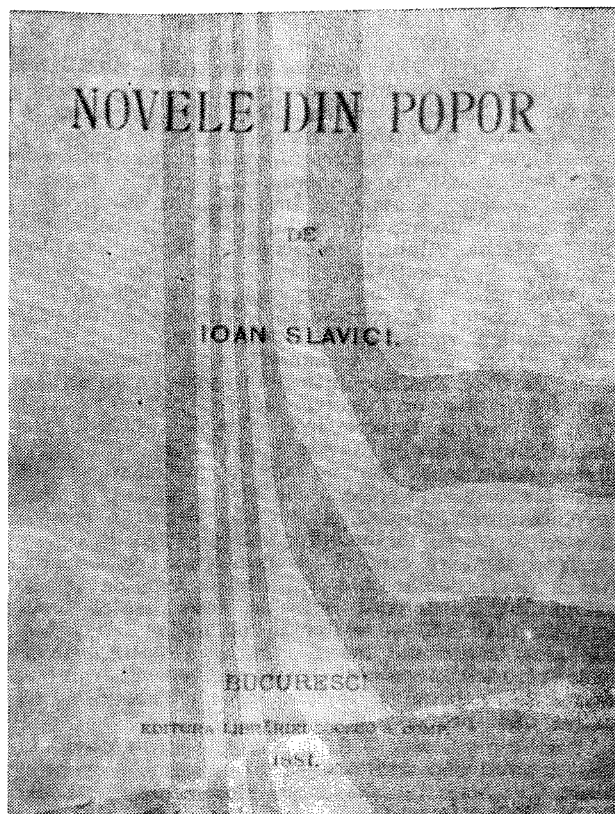
nicile din „Timpul" (1877—1880), în care combătea cu asprime educativă ceea ce considera a fi „necuviinţe estetice". În concepţia sa, estetica este strîns legată de etică, arta fiind privită ca un act moral: cu cît *sentimentele sînt mai profunde şi mai curate*, cu atît ele sînt mai estetice. Susţinînd imposibilitatea separării frumosului de bine, scriitorul cerea de la autor sinceritate a elanului şi iubire de adevăr. În numele acestui principiu, a condamnat operele tendenţioase, afirmînd că frumosul, pe care nu îl considera drept o simplă distracţie a spiritului, e menit să provoace o plăcere senină, ceea ce nu se poate obţine decît prin echilibru, cumpătare şi printr-o formă perfectă, capabilă să sugereze toate nuanţele fondului.

În literatura română, S. a devenit cunoscut cu deosebire prin nuvelele sale, pe care a început să le scrie încă din perioada studenţiei vieneze. Cea dintîi este *Popa Tanda*, redactată în 1873, dar publicată abia în 1875, în „Convorbiri literare". Scriitorul continuă şi desăvîrşeşte nuvelistica noastră anterioară şi pregăteşte apariţia, în prima jumătate a secolului al XX-lea, a nuvelelor lui L. Rebreanu, I. Agârbiceanu, Pavel Dan. Cunoscînd bine realităţile rurale ardelene din care s-a inspirat, S. este atent cu deosebire la viaţa socială şi la particularităţile ei. Cele mai reuşite nuvele (*Popa Tanda, Scormon* — 1875, *La crucea din sat* — 1876, *Gura satului* — 1878, *Budulea Taichii* — 1880, *Moara cu noroc* — 1880, *Pădureanca* — 1884), cu subiecte extrase din mediul sătesc, au impus, în literatura română, un „realism poporal" cu adînci rădăcini în specificul naţional şi în realităţile epocii. Lumea satului este reconstituită veridic, de obicei prin aglomerarea de amănunte caracteristice. Un loc aparte îl ocupă ideea atotputerniciei tradiţiei şi a obiceiurilor. Întîmplările se succed parcă după un ritual bine cunoscut, păzit cu străşnicie. De aici, caracterul de idilă pe care îl iau primele nuvele (*Popa Tanda, Scormon, La crucea din sat* şi *Gura satului*). În intenţie, situaţiile ar fi trebuit să fie dramatice, întrucît e vorba, în mai toate, de drame pasionale (*Gura satului*) sau de conştiinţă (*Popa Tanda*). Dar conflictele sînt privite cu seninătate şi subordonate deznodămîntului, care este, în toate cazurile, fericit. Momentele tragice sînt considerate cu înţelepciunea bătrînească a celui care ştie să preţuiască viaţa şi bucuria de a trăi. Cu timpul, scriitorul îşi schimbă modul de a concepe nuvela rurală şi, dorind parcă să ofere, prin subiecte şi intrigă, lecţii de morală, ajunge la deznodămîntul tragic. Aşa se întîmplă în *Pădureanca*, în care, ca în multe din nuvelele scrise după 1881, el acordă o însemnătate aparte elementelor moralizatoare: Iorgovan, fiul bogătanului Busuioc, se îndrăgosteşte de Simina, săracă şi frumoasă, iubită şi de Şofron, argat la curtea lui Busuioc. Nehotărît şi neputînd trece peste convenţiile sociale spre a o lua în căsătorie pe Simina, Iorgovan se sinucide. Încheierea tragică subliniază atmosfera unei nuvele construite din antiteze etice. De la intriga sumară a celor dintîi nuvele se trece, ulterior, la o alta, amplificată, scriitorul introducînd fapte mai numeroase, legate prin mai multe relaţii, dar fără a pierde niciodată din vedere conflictul principal. S. s-a simţit atras şi de mediul orăşenesc, pe care a încercat să-l descrie în cîteva nuvele (*Un paravan, Mîhnirile lui Trică, Din valurile vieţii, Prinţesa, Un democrat*). Considerînd oraşul un loc de pierzanie, el imaginează intrigi puternice, cu situaţii dramatice şi, de obicei, cu încheieri nefericite. Uneori, el reuşeşte să se elibereze de această optică şi atunci scrie nuvele vioaie, deşi nu totdeauna abil închegate, precum *Revoluţia din Pîrleşti* (1873) sau *Crucile roşii* (1876) — satire bonome cu aspect burlesc. Cele mai reuşite din personajele sale aparţin, însă, mediului rural. Fără a fi convenţionale sau numai pitoreşti, ele au, dimpotrivă, autenticitate. La aceasta contribuie, în mare măsură, surprinderea unor gesturi tipic rustice — de obicei legate de ocupaţii paşnice, gospodăreşti. În cele dintîi nuvele, caracterele sînt liniare. Cu timpul, ele evoluează, scriitorul înzestrîndu-le cu tot mai multe însuşiri. Predilecţia sa merge spre personaje discrete, tăcute, care nu-şi dezvăluie adevărata fire decît după mult timp. Eroii lui S. sînt dominaţi de un puternic rigorism moral. Ei au sentimentul obîrşiei rurale, cu care se fălesc. Fără a neglija aspectul fizic, nuvelistul e atras de dilemele morale ale personajelor, urmărindu-le în momentele sufleteşti decisive, surprinse cu fineţe. În genere, personajele lui S. caută puritatea sufletească şi liniştea interioară, confundată fie cu realizarea dorinţelor, fie cu fericirea casnică. Aspirînd spre echilibru, ele se feresc de excesele şi de actele imorale. Opţiunea pentru o conduită corectă este actul de căpetenie al personajelor lui S. şi acelea care şovăie pier în împrejurări dramatice. Pentru a spori intensitatea dramei, aproape toţi eroii sînt înzestraţi cu o neobişnuită vigoare sufletească, datorită căreia procesele morale devin cu atît mai intense. Acesta este cazul lui Moş Mărian, din nuvela *O viaţă pierdută*. El ezită să intervină energic în viaţa fetei sale, pe care, în cele din urmă, o pierde. Eroii lui S. îşi află liniştea numai acţionînd după legile moralei, precum maica Teofana, din *Împăcare*. Alteori, încercînd să se împotrivească ursitei, ei îşi provoacă vii suferinţe, pe care le acceptă cu stoicism şi resemnare, convinşi că, totuşi, în cele din urmă destinul, determinat de însăşi firea lor,

îi va înfrînge. Cei care reușesc să se transforme ajung la împăcare cu ei înșiși și la seninătate sufletească, asemenea lui Paraschiv Ciulic, din *Vecinii (II)*. Scriitorul este un moralizator care îndeamnă la cumpătare. Excesul este funest și pe el nu se poate întemeia o existență onestă. Cumințenia înseamnă acceptare a soartei, dar și o automulțumire, uneori de aspect filistin. Cu atît mai mult va condamna scriitorul arghirofilia, ilustrînd de nenumărate ori influența nefastă a banilor. Reprezentativ este Ghiță din *Moara cu noroc*. Stabilit cîrciumar, împreună cu soția sa, Ana, și cei doi copii, la locul numit Moara cu noroc, el încearcă să agonisească bani, fie și pe căi necinstite, întovărășindu-se cu Lică Sămădăul, mai marele porcarilor din ținut. El nu ezită să-și calce în picioare demnitatea, iar trezirea sa este tîrzie și fără efect: își pierde soția și moare el însuși, împușcat de fostul său complice. Înzestrat cu inteligență, Ghiță este lipsit însă de rezistență la patima banului. La fel i se întîmplă și lui Duțu, din *Comoara*, dar ale cărui avataruri sînt prezentate cu umor. Multe din nuvelele lui S. accentuează incompatibilitatea dintre un caracter nehotărît și stabilitatea familiei. Ghiță este un exemplu elocvent: zbătîndu-se între pofta de cîștig și grija pentru familie, el nu le poate împăca. Cînd opțiunea se face la timpul potrivit, lucrurile pot lua o întorsătură fericită, ca în *Spiru Călin*. Preocupat de realitățile sociale ardelenești, S. a ilustrat, în cîteva din nuvele, modul de formare și caracteristicile intelectualității românești din Transilvania. Tipică este, în această privință, *Budulea Taichii*, în care se înfățișează viața lui Mihai, fiul lui Lepădat Budulea, lăutarul satului. Provenit din țărănime, răzbind în viață nu prea ușor, el își găsește un ideal în seriozitatea cu care își îndrumă poporenii, la fel ca și Popa Tanda din nuvela cu același titlu, a cărui mulțumire sufletească este deplină numai cînd constată binele pe care l-a făcut semenilor. Scriitor realist, S. leagă personajele de epoca și de problemele ei dominante. Realismul psihologic se vădește în subtila analiză a comportamentului sufletesc, în portrete memorabile: Lică Sămădăul, Ghiță Lepădat Budulea, Mitrea Boarul ș.a.

Către roman, S. a fost atras încă din epoca studenției, cînd a încercat să scrie *Osînda răului* (1873). Abia în 1894 el dă la lumină romanul *Mara*, publicat în „Vatra" și reluat în volum în 1906. După *Ciocoii vechi și noi* al lui N. Filimon, *Mara* reprezintă o altă treaptă în evoluția romanului românesc, fiind una din cele mai puternice opere care s-au scris la noi, înainte de *Ion* al lui L. Rebreanu. Scriitorul s-a oprit asupra unei lumi pe care o cunoscuse nemijlocit, țăranii și tîrgoveții din împrejurimile Aradului. Subiectul și intriga sînt sumare. Precupeața Mara, văduvă, se zbate să asigure o existență îndestulată celor doi copii ai săi, Persida și Trică, încercînd în același timp să le facă viața după propria ei dorință. Conflictele care se declanșează și implicațiile lor, prezentate pe un larg fundal social, constituie substanța „novelei" lui S. Adept al unui roman înțeles ca o suită de caractere, acesta se oprește îndelung asupra personajelor, cărora le creează portrete vii și sugestive, reliefînd, de obicei, cîte o singură trăsătură, considerată reprezentativă. Deasupra tuturor se ridică Mara, prin vigoare sufletească și o dîrzenie aproape bărbătească. Voluntară și abilă, chibzuită și egoistă, ea își folosește însușirile pentru a răzbate în viață. Opuși Marei sînt Trică și Persida, care, dominați de sentimente, nu reușesc decît cu mare greutate să-și găsească echilibrul sufletesc care, în concepția scri-

itorului, poate fi dobîndit numai prin respectarea convenientelor sociale, considerate drept temelie a moralei. În funcție de acestea, S. apreciază și comportamentul personajelor din roman. Cînd datoria față de societate nu este respectată, faptul se pedepsește cu asprime, ceea ce explică moartea lui Hubăr, ucis de fiul său natural Bandi, pe care îl recunoscuse prea tîrziu. Datoria față de societate înseamnă, pentru eroii lui S., respectarea unor reguli sociale, oferindu-i individului sentimentul de siguranță morală și fizică. Mara, Hubăr și Hubăroaie se împotrivesc căsătoriei copiilor lor, Persida și Națl, și suferă la gîndul că, prin consimțămîntul lor, ar încălca reguli respectate de toată lumea. Nesocotirea acestora este admisă de scriitor doar într-un singur caz: cînd ele ar fi contrare omeniei. Căci, atît în nuvele, cît și în romane, S. se relevă drept un fervent apărător al altruismului. Amalgam realist de însușiri bune și rele, personajele sale tind, mai toate, către eliberarea de interesele egoiste, pentru dobîndirea armoniei sufletești. Preocuparea aceasta l-a urmărit pe scriitor și în alte două romane: *Din bătrîni* (1902) și *Din bătrîni. Manea* (1905). Urmare a interesului său constant pentru istoria patriei, concretizat atît în studii cît și prin activitatea în Comisia pentru documentele Hurmuzachi, cele două romane încearcă să înfățișeze crîmpeie din perioada formării poporului român (secolele VI—IX). Circumstanțele istorice se arată a fi doar pretexte pentru reliefarea conflictelor morale, singurele care îl interesează pe scriitor. Are loc o înfruntare de atitudini etice (reprezentate de diverse personaje), urmărită în capitole excesiv de lungi, dăunătoare echilibrului compozițional. Intenția scriitorului este de a proba că excesele de orice natură sînt funeste. El recurge la o intrigă sumar închipuită și la întîm-

plări în care anacronismele sînt înadins solicitate. Pe alt plan se situează *Corbei* (1906), *Cel din urmă Armaș* (1923) și *Din păcat în păcat* (1924—1925). Acțiunea acestor romane este plasată la mijlocul secolului al XIX-lea, perioadă pe care scriitorul însuși o trăise, de unde și încercarea sa de a zugrăvi tablouri de epocă. Politicieni, moșieri, mic-burghezi, negustori, artiști, ca și întruniri literare sau evenimente istorice — toate se împletesc în tentativa de a reconstitui un răstimp agitat din formarea României moderne. Alături de personaje fictive, nu lipsesc nici personalități, precum M. Kogălniceanu, T. Maiorescu ș.a. Deși cuprind scene izbutite, romanele acestea nu reușesc să le închege într-o unitate artistică, rămînînd, mai curînd, mărturii asupra epocii decît creații romanești, spre deosebire de *Mara*, care se distinge prin soliditatea compoziției și prin sobrietatea mijloacelor literare. Atît în nuvele, cît și în romane, **S.** scrie într-o limbă lipsită de provincialisme, care țintește claritatea și exactitatea comunicării, iar de aici și preferința pentru cuvintele uzuale. Neologismele sînt puține și folosite cu chibzuință. Sfătoasă și fluentă numai în măsura în care se referă la mediul rural, exprimarea devine aspră și stîngace cînd **S.** descrie viața orășenească. Topica este adeseori afectivă, influențată de poziția scriitorului, participant activ la evenimentele relatate. La realismul nuvelelor și romanelor sale (*Mara*, mai ales) contribuie într-o măsură deosebită procedeele retoricii populare (fraze scurte, stil indirect, interogații, expresii și imagini tipice), precum și folosirea unor proverbe și zicători.

Talent multilateral, **S.** a scris și cîteva piese, însuși debutul său scriitoricesc fiind legat de *Fata de birău*, comedie apărută în „Convorbiri literare" (1871). Ca și celelalte lucrări din epoca studenției vieneze, și această piesă a fost citită și revizuită amănunțit de Eminescu, mai ales în ceea ce privește limba și stilul. Prin comedia lui, **S.** introduce în dramaturgia românească personaje rurale autentice, nu doar pitorești. Intriga și compoziția sînt mai puțin realizate, fapt compensat prin realismul culorii locale și prin abilitatea redării scenice a unei idile. Întemeiată pe comicul de situații și de moravuri este *Toane sau Vorbe de clacă* (1875), farsă fără valoare deosebită, ca și *Polipul unchiului* (1875). Procedeele comice sînt, în genere, comune, ca, de pildă, denominarea personajelor (Frecățel, madam Clevetiță). Dar dialogurile sînt naturale și limpezi, iar situațiile — firești. **S.** s-a îndreptat și către drama istorică: *Bogdan Vodă* (1876) și *Gașpar Grațiani* (reprezentată la Teatrul Național din București, la 11 martie 1888). În amîndouă piesele, intriga este precară, concepută și realizată cu mijloace epice, nu dramatice. De aici — desfășurarea greoaie și inconsistența personajelor, dintre care se detașează, totuși, Gașpar Grațiani, nehotărîtul domnitor ale cărui tribulații amintesc de Ghiță, din *Moara cu noroc*.

În numeroasele călătorii de-a lungul țării, **S.** a avut prilejul să cunoască bine particularitățile etnografice ale diverselor provincii românești, pe care le-a studiat aproape cu pregătirea unui specialist. S-a oprit cu precădere asupra românilor din provinciile Imperiului austro-ungar, prezentați în ***Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina (Românii din Ungaria, Transilvania și Bucovina)*** **(1881)**, ***Ardealul*** **(1893)** și ***Românii din Ardeal*** **(1910)**. Cunoscînd concluziile școlii etnopsihologice germane și opiniile lui M. Müller, el le-a aplicat folclorului românesc, prin a cărui studiere a urmărit cunoașterea poporului și îmbogățirea literaturii culte. Subliniind unitatea literaturii populare a românilor, **S.** a privit folclorul într-un larg context etnografic, cerînd culegerea lui exactă. A făcut și cîteva încercări de folclor comparat (în *Studie asupra maghiarilor* — 1871). Preocuparea sa constantă au constituit-o basmele, pe care le-a cules încă elev fiind, studiindu-le apoi cu atenție. A subliniat existența variantelor, a căror explicare o afla atît în diferențele geografice și de timp, cît și în temperamentul fiecărui povestitor. Cerea celui ce creează basmele în gen popular să cunoască toate variantele, să le selecteze pe acelea care pot fi combinate în mod estetic, dar să respecte întru totul concepția de viață a poporului. El însuși s-a conformat acestor principii, scriind numeroase basme și povești. Cel dintîi basm publicat de **S.** este ***Zîna Zorilor*** **(1872)**, căruia i-au urmat ***Florița din codru, Doi feți cu stea în frunte*** ș.a. Plecînd de la modele populare, el introduce elemente moralizatoare și realiste din viața rurală. Asemenea a procedat și în cazul ciclului despre Păcală, ale cărui aventuri îl preocupă în cîteva rînduri: ***Păcală în satul lui, Stan Bolovan, Petrea Prostul.***

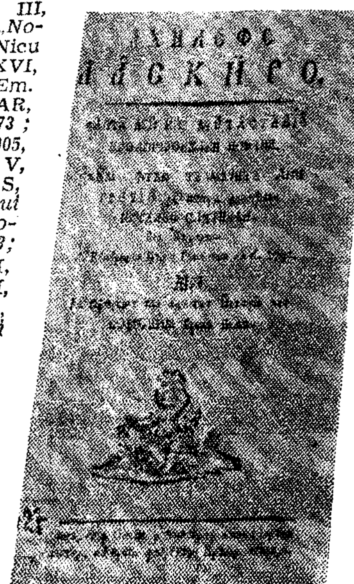
Cu predispoziții de moralist, **S.** a observat atent mediile diverse pe care le-a străbătut în lunga și agitata-i viață. Din impresiile culese, scriitorul a alcătuit cîteva volume de memorialistică, precum *Închisorile mele* (1921) și *Lumea prin care am trecut*, apărut în 1930. Mai interesante sînt datele cuprinse în ***Amintiri*** **(1924)**, ce reînvie, cu pricepere în prezentarea amănuntului evocator, figurile lui M. Eminescu, I. L. Caragiale, T. Maiorescu, G. Coșbuc. A tradus cîteva povestiri din Jókai Mór (fără a semna), din Th. Storm, Bret Harte, Gogol, Božena Němcová poate și din Björnson ⟨68⟩, precum și un roman lipsit de valoare al lui R. Stratz.

—*Studie asupra maghiarilor*, CL, V, 1871, 10—20, 1872, 21—24, VIII, 1873, 6—8 ; *Laturomachia*, GU, XV, 1875, 32—34 ; *N. Scurtescu, „Poezii"*, TM, II, 1877, 58 ; *Cultura maghiară*, TLR, XXV, 1877, 15—19 ; *Teatrul român*, TM, II, 1877, 62, 63, 65, 69 ; *N. Scurtescu, „Rhea Silvia" și „Despot Vodă"*, TM, II, 1877, 167—175 ; *Epoca fanarioților. Documente istorice adunate de Eudoxie Hurmuzachi*, CL, XII, 1878, 9—11 ; *„Radu". Poemă de Ronetti Roman*, TM, III, 1878, 92—96 ; *Novele din popor*, București, Socec, 1881 ; *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina*, Wien und Teschen, Verlag von Karl Prochaska, 1881 ; *Pădureanca*, Sibiu, Institutul tipografic, 1884 ; *Păcală în satul lui*, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 ; *Novele*, I—III, București, Socec, 1892—1896 ; *Ardealul. Studiu istoric*, pref. Grigore T. Brătianu, București, Tip. Basilescu, 1893 ; *Rase ori clase ?*, CROM, I, 1893, 23 ; *„Tribuna" d-lui dr. I. Rațiu. Explicări documentare*, Orăștie, Minerva, 1896 ; *„Tribuna" și tribuniștii*, București, Göbl, 1896 ; *Vatra părăsită*, București, Minerva, 1900 ; *Din bătrîni*, București, Minerva, 1902 ; ed. 2, București, Steinberg 1916 ; *Așezarea vorbelor în românește*, București, Göbl, 1905 ; *Din bătrîni. Manea*, București, Sfetea, 1906 ; *Mara*, Budapesta, Luceafărul, 1906 ; ed. București, Minerva, 1913 ; ed. pref. Constantin Măciucă, București, E.L. 1969 ; *La răscruci*, București, Göbl, 1906 ; *Povești*, București, Minerva, 1908 ; *Spiru Călin*, București, Minerva, 1908 ; *Din valurile vieții*, București, Minerva, 1909 ; *Iubirea de formă*, S, VIII, 1909, 3, 4 ; *Românii din Ardeal*, București, Minerva, 1910 ; *Puișorii*, București, Alcalay ; *Gramatica limbii române*, București, Minerva, 1914 ; *Popa Tanda*, Sibiu, Asociațiunea, 1914 ; *Politica națională română*, București, Editura autorului, 1915 ; *Nuvele*, vol. I, București, Minerva, 1915, vol. II—VI, București, Cartea românească, 1921—1927 ; *Povești*, I—II, București, Cartea românească, 1921—1923 ; *Din două lumi*, București, Socec, 1921 ; *Închisorile mele*, București, Viața românească, 1921 ; *„Păsăreasca" de azi*, ALA, III, 1922, 70, 71. 76, 82 ; *Budulea Taichii*, București, Cartea românească ; *Cel din urmă Armaș*, București, Cultura națională, 1923 ; ed. îngr. C. Mohanu, București, Eminescu, 1971 ; *Amintiri*, București, Cultura națională, 1924 ; *Prințesa, Căile morților, Un democrat*, București, Alcalay ; *Lumea prin care am trecut*, București, Socec, 1930 ; *Nuvele*, îngr. și pref. Scarlat Struțeanu, Craiova, Scrisul românesc ; *Opere*, I—II, București, E.S.P.L.A., 1952 ; *Teatru*, îngr. și pref. I. D. Bălan, București, E.L., 1963 ; *Amintiri*, îngr. și pref. George Sanda, București, E.L., 1967 ; *Opere*, I—IX, pref. D. Vatamaniuc, București, E.L., Minerva, 1967—1978 ; *Cugetări filosofice*, TR, XVI, 1972, 6, 7. — **Tr.** : Jókai Mór, *Bași-buzucul*, TM I, 1876. 161, 162, 166, 167, 169 ; Th. Storm, *Immensee*, CL, X, 1876, 7—9 ; Bret Harte,

Prietenul meu Vîntură-Țară, Sibiu, Institutul tipografic, 1886; *Gogol, Strigoaica*, Sibiu, Institutul tipografic, 1886 *Vecinii*, Sibiu, Institutul tipografic, 1886; *R. Stratz, Scumpă țară*, pref. trad., București, 1917.

— 1. I. Slavici, *[Corespondență]*, SDL, II, 180—313, III, 198—206, V, 68—114, VII, 236—240; 2. M. E[minescu], *„Novele din popor" de Ioan Slavici*, TM, VII, 1882, 69; 3. Nicu Xenopol, *„Novele din popor" de Ioan Slavici*, ROM, XXVI, 1882, 7 februarie; 4. Iorga, *Pagini*, I, 227—231; 5. Em. Serea [N. Petrașcu], *Cronica literară și artistică*, LAR, IV, 1899, 3; 6. Maiorescu, *Critice*, III, 272—273; 7. *Nuveliști în viață din Regat*, LU, IV, 1905, 15—16; 8. N. Iorga, *Romanul istoric și d. Slavici*, S, V, 1906, 18; 9. N. Iorga, *Un nou roman al d-lui Slavici*, S, V, 1906, 25; 10. Z. Bădeanu, *Ideile pedagogice ale d-lui Slavici*, NRR, VII, 1909, 1; 11. E. Hodoș, *I. Slavici, „Povești"*, LU, VIII, 1909, 12; 12. Negruzzi, *Junimea*, 298—303; 13. G. Bogdan-Duică, *Ioan Slavici, „Amintiri"*, SDM, II, 1925, 4—5; 14. Nichifor Crainic, *Ioan Slavici*, CL, LVII, 1925, septembrie; 15. G. Topîrceanu, *Ioan Slavici*, VR, XVII, 1925, 9; 16. Olimpiu Boitoș, *Activitatea lui Slavici la „Tribuna" din Sibiu*, Cluj, 1927; 17. Constantinescu, *Scrieri*, V, 595—605; 18. Breazu, *Studii*, I, 168—171, 484—524; 19. Iorga, *Oameni*, III, 208—210; 20. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 223—228, II, 86—88; 21. Al. Philippide, *Slavici și stilul ardelean*, ALA, XIV, 1935, 782; 22. Ion Banu, *Gîndirea pedagogică a lui I. Slavici*, CL, LXIX, 1936, 8—10; 23. *Fragmente din jurnalul intim în formă epistolară al lui I. Slavici*, R, XXIX, 1937, 1, 4, 8—10; 24. M. Iorgulescu, *Economicul în opera lui Slavici*, VR, XXXII, 1940, 6; 25. Călinescu, *Ist. lit.*, 447—454; 26. Vianu, *Arta*, I, 162—166; 27. Scarlat Struțeanu, *Forme literare culte ale hazului poporan universal în snoavele lui I. Slavici*, R, XXXVIII, 1942, 5; 28. Scarlat Struțeanu, *Romantismul german din „Dorfgeschichte" în literatura românească*, R, XXXVIII, 1942, 8; 29. Olimpiu Boitoș, *Slavici și Italia*, OIL, 90—103; 30. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, 264—270; 31. Breazu, *Lit. Trans.*, 52—53, 245—249; 32. I. Diaconescu-Tismana, *Ion Slavici și Junimea*, Slatina, Tip. Oltului, 1945; 33. Ion Breazu, *Slavici și Confuciu*, Cluj, Cartea românească, 1946; 34. Pompiliu Dumitrașcu, *Observații stilistice privind nuvelele lui Slavici*, ST, VII, 1956, 11; 35. D. Florea-Rariște, *Aspecte inedite din viața lui Slavici*, TR, I, 1957, 33; 36. Ion Breazu, *Ion Slavici nuvelistul*, TR, II, 1958, 4; 37. I. Pervain, *Cîteva manuscrise ale lui Ioan Slavici*, TR, II, 1958, 8; 38. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4; 39. Aurel Vasiliu, *Slavici despre optimismul lui M. Eminescu*, LL, V, 1961; 40. V. Popeangă, *Spicuiri din corespondența inedită a lui I. Slavici*, LL, VI, 1962; 41. I. Niciu, *Un moment din viața lui I. Slavici: revolta de la Păuliș*, LL, VII, 1963; 42. Virgiliu Vintilescu, *Ion Slavici (Contribuții biografice)*, O, XVI, 1965, 2; 43. D. Vatamaniuc, *Slavici către Maiorescu despre Coșbuc*, GL, XIII, 1966, 36; 44. T. Gal, *Ioan Slavici despre educație și învățămînt*, București, E.D.P., 1967; 45. Perpessicius, *Opere*, II, 54—57; 46. Vasile Popeangă, *Fragmente din corespondența lui I. Slavici*, LL, XIII, 1967; 47. Aurel Vasiliu, *Cîteva scrisori inedite de la Ioan Slavici*, RITL, XVI, 1967, 4; 48. Pompiliu Marcea, *Ioan Slavici*, București, E. L., 1968; 49. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E. A., 1968; 50. Victor Eftimiu, *Slavici*, TR, XII, 1968, 4; 51. George Munteanu, *Slavici necunoscutul*, GL, XV, 1968, 22, 23; 52. Mircea Iorgulescu, *„Mara" — un roman al predestinării*, TR, XIII, 1969, 53. Virgil Vintilescu, *Ioan Slavici și folclorul*, FLI, II, 72; 54. Ion Turcin, *„Mara" — operă deschisă*, RL, II, 17; 55. P. Dumitrașcu, *Limba și stilul operei lui Slavici*, SILL, II, 460—480; 56. Brădățeanu, *Comedia*, 0; 57. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici. Opera literară*, ești, E. A., 1970; 58. V. Vintilescu, *Caragiale, Slavici*, nski, Timișoara, 1970, 181—278; 59. Sara Iercoșanu, *ul popular și concepția estetică a lui Ioan Sla-* B, Philologia, XVI, 1971, fasc. 1; 60. *[Scrisori și e]*, DLT, I, 135—160; 61. Vîrgolici, *Retro-* 144—167; 62. Pervain, *Studii*, 423—467; Voican, *Demersuri pentru editarea ro- Mara"*, MS, IV, 1973, 1; 64. Mircea Zaciu, *ouă lectură a lui Slavici*, TR, XVII, 1973, 20, Săndulescu, *Slavici al amintirilor*, ATN, X, *st. lit.*, III, 361—418; 67. Straje, *Dicț. pseud.*, T. Bugnariu, I. Domșa, D. Vatamaniuc, *Ioan 925, Biobibliografie*, București, E.E.R., 1973; *Secțiuni*, 87—137; 70. Mîndra, *Clasicism*,

SLĂTINEANU, Iordache (?—1822 (4)), traducător. Boier muntean, cu ranguri de paharnic și mare vornic, S. a tradus piesa lui Metastasio *Ahilefs la Schiro* și *Istoria lui Sofronim* de Florian (ambele după intermediare grecești), publicate într-un singur volum, la Sibiu, în 1797. Tragedia lui Metastasio este transpusă în proză, cu excepția unor pasaje lirice, versificate, dintre care unele nu aparțin originalului italian, fiind, probabil, introduse de traducătorul grec. Versurile sînt curgătoare, vioaie, iar limba este superioară traducerilor anterioare, manuscrise, din același autor.

— **Tr.**: Metastasio, *Ahilefs la Schiro*, Florian, *Istoria lui Sofronim*, pref. trad., Sibiu, Tip. Hochmeister, 1797.

— 1. Șt. Vellescu, *Pagini din istoria teatrului român*, RELI, XVIII, 1897, 23; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 35, 88, 350—351; 3. Ortiz, *Cult. it.*, 260—265; 4. Candrea—Adamescu, *Dicț. encicl.*, 1874; 5. I. Verbină [I. Pervain], *O dare de seamă germană despre traducerile lui Iordache Slătineanu*, SI, I, 1942; 6. Cioránescu, *Teatr. rom.*, 19—20; 7. Cioránescu, *Lit. comp.*, 137—140; 8. Anghelescu, *Preromant. rom.*, 119—125.

L. V.

SMARA (pseudonim al *Smarandei Gheorghiu, născută Andronescu*; 5.IX.1857, Tîrgoviște — 26.I.1944, București), scriitoare. S., fiica unui proprietar de vii din ținutul Tîrgoviștei, nepoată a poetului Gr. Alexandrescu, a învățat la București, la Școala centrală de fete. Căsătorindu-se cu poetul George O. Gârbea, S. începe să scrie și să publice, organizează chiar un cenaclu literar, frecventat și de M. Eminescu. Își completează învățătura prin lecturi și prin studiul limbilor franceză și italiană. După moartea lui Gârbea, ajunge institutoare la Sinaia, apoi, recăsătorindu-se cu căpitanul P. Gheorghiu, e institutoare la Ploiești. Mai tîrziu s-a transferat la București, unde a funcționat la mai multe școli. Temperament activ, S. a fost printre primele militante ale mișcării feministe la noi, manifestînd inițiativă pe tărîm cultural. Făcea parte din mai toate societățile românești de cultură, ceea ce a dat naștere, în epocă, la numeroase ironii. Avea spontaneitate și a conferențiat mult în țară (la Ateneul Român, pe teme de

cusăturilor populare. A introdus și popularizat ca formă de învățămînt școala în aer liber. A publicat numeroase volume de proză, cuprinzînd nuvele, romane, jurnale de călătorie, conferințe, povești pentru copii, versuri și teatru. A colaborat la „Convorbiri literare", „Fîntîna Blanduziei", „Revista literară", „Literatorul", „Revista poporului", „Românul", „Tribuna", „Universul" ș.a., semnînd Smara, dar și Smaranda Gîrbea, Smaranda Garbiniu, Frusinica, Baba Vișa ș.a. S-a crezut datoare să-și transpună în literatură ideile de propagandistă a sentimentelor naționale și de luptătoare feministă, ceea ce, în lipsa unui autentic talent, a dus la eșecul încercărilor sale literare. În „romanul educativ" *Băiatul mamii*, eroina, nefericită în căsnicie, se avîntă în lupta feministă, dar din cauza josniciei bărbatului iubit, se sinucide. Aici, ca și într-un alt roman, *Domnul Bădină*, intențiile autoarei sînt prea fățiș ilustrate de personaje, altfel fără identitate și consistență : femeia, totdeauna „slabă din fire", umilită în căsnicie, înșelată în dragoste, bărbatul egoist, despotic și arivist. Pledoariile feministe, concepția eronată a autoarei, care crede într-o fire a „omului de rînd" — caracterizată prin fățărnicie, grosolănie, lașitate — și în soluția fericirii dobîndite prin întoarcerea acestuia „la plug" *(Domnul Bădină)* sau explică tarele morale printr-o ascendență care nu e curat românească *(Fata tatii)*, intriga totdeauna foarte complicată, artificialitatea personajelor, pe alocuri vulgaritatea limbii coboară sub nivelul literaturii încercările de roman ale **S.** De aceeași factură sînt și nuvelele din volumele *Novele* (1890), *Dumitrițe brumate* (1937), în care apar idilicul rural, sentimentalismul, compasiunea față de nefericiți și umili *(Recrutul, Pușcăriașul, Nadia)*. **S.** e autoarea unor drame lipsite de tensiune, mai mult înșiruiri de dialoguri : *Mirza*, pe motivul iubirii incestuoase, *Ispășire*, pledoarie pentru recunoașterea paternității copiilor naturali, tablourile festive *La 24 Ianuarie, Dorul de țară, Meseriașii*, ultimul, un elogiu al muncii. Versurile ieșite „din pana suferinței" afișează un pesimism grandilocvent și lăcrimos, meditația se oprește la filozofia comună a vieții fără rost, a ursitei oarbe. Versurile erotice nu poartă nici o undă de simțire adevărată, nici o idee poetică originală. Ele se îneacă în platitudine și convențional, ca și poezia patriotică din volumele *Țara mea, Spade strămoșești*, înșirare de sentințe ritmate, evident tributare lui V. Alecsandri și D. Bolintineanu. Oda *La Columna lui Traian* a fost recitată în Forumul roman, atunci cînd o delegație de români a depus o cunună la Columnă. Mai interesante și scrise cu nerv sînt impresiile dintr-o călătorie în Danemarca, Suedia, Finlanda, călătorie în care **S.** l-a cunoscut pe Ibsen *(O romîncă spre Polul Nord)*.

— *Din pana suferinței*, București, Tip. Göbl, 1888 ; *Novele*, București, Socec, 1890 ; *Veronica Micle. Viața și operile sale*, București, 1892 ; *Feciorii și fiicele noastre*, București, Tip. Universul, 1896 ; *Inteligența femeii*, București, Tip. Universul, 1896 ; *Mozaicuri*, București, 1897 ; *Schițe din Tîrgoviște*, București, Tip. Gazetei săteanului, [1898] ; *Schițe și amintiri din Italia*, București, 1900 ; *Calvar*, București, 1901 ; *Mirza*, București, Tip. Brătănescu, 1904 ; *Dorul de țară, Meseriașii, La 24 Ianuarie, Ispășire*, Ploiești, Tip. Progresul, 1905 ; *Țara mea*, Ploiești, Tip. Progresul, 1905 ; *Conferințe și discursuri*, București, Tip. Universul, 1905 ; *Stîlpi de pază*, București, 1906 ; *Fata tatii*, București, Tip. Antonescu, 1912 ; *Băiatul mamii*, București, Alcalay ; *Spade strămoșești*, București, Steinberg ; *Schițe și amintiri din Cehoslovacia*, București, Tip. Convorbiri literare, 1925 ; *Simfonii din trecut*, București, 1927 ; *O romîncă spre Polul Nord*, București, Tip. Universul, 1932 ; *Domnul Bădină*, București, Tip. Curierul judiciar ; *Corbul cu pene de aur*, București, Tip. Universul, 1935 ; *Dumitrițe brumate*, București, Tip. Universul, 1937 ; *Cîntă Dorna*, București, Tip. Bucovina, 1939. — Tr. : E. A. Poe, *Remușcarea*, L, II, 1881, 9 ; Fenimore Cooper, *Ciorap de piele*, București, Haimann, 1889.

— 1. I. M., *„Spade strămoșești". Proză și poezii patriotice de Smara*, ADV, XXVIII, 1915, 10283 ; 2. Miller—Săndulescu, *Evoluția, 197—205* ; 3. *Jubileul de 75 de ani al scriitoarei Smara*, București, Tip. Eminescu, 1932 ; 4. Predescu, *Encicl., 790* ; 5. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 252, vol. 1/1944, sector I ; 6. Straje, *Dicț. pseud., 658*.

S. C.

SNOAVĂ, specie a epicii populare, în proză, de obicei uniepisodică, avînd caracter satiric și un conținut anecdotic. Alături de denumirile ei regionale *(polojanie, jitie, tacla, trufă, sozie, basm, păcăleală, pildă, palavră, isnoavă* ș.a.), există termenii *poveste* și *glumă*, larg răspîndiți în toate provinciile. În folcloristică s-a impus cuvîntul *snoavă* (de origine veche slavă) și, alături de acesta, au fost adoptați termenii *glumă* și *anecdotă*, pentru desemnarea unor categorii de **s.**

Deși specia pare să fi apărut mult mai tîrziu decît basmul și legenda, prin fenomenul de poligeneză, motive ale ei au fost depistate încă în operele literare ale Antichității. Circulînd de la un popor la altul (mai ales în Evul mediu), s. a suferit în continuare un proces de selecție și de adaptare la realitățile specifice, contaminîndu-se, uneori, cu alte narațiuni. Prin larga lor răspîndire, cărțile populare au avut un rol însemnat în îmbogățirea repertoriului s. românești. Astfel, s. despre bătrînul care, prin înțelepciune, îi pune în inferioritate pe sfetnicii împărătești sau s. despre fata isteață care dezleagă o serie de întrebări dificile își au sursa în cartea populară **Bertoldo* și prezintă un număr mare de variante românești. O contribuție la fel de însemnată în asimilarea unor noi teme sau în consolidarea celor existente prin subiecte asemănătoare a adus și prelucrarea lui Anton Pann, *Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea*. În colecțiile din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, publicate de I. C. Fundescu, P. Ispirescu, D. Stăncescu, ca și în cea a lui D. Furtună, s. apare alături de basm și doar rareori separat. O serie de motive de s. au fost versificate mai întîi de Anton Pann în *Povestea vorbii*, procedeul fiind apoi reluat de P. Dulfu și Th. Speranția.

S. românească este ilustrată, în prezent, de aproximativ 4000 tipuri de s. propriu-zise și 200 de anecdote ⟨12⟩. Avîndu-se în vedere conținutul, au fost clasificate în patru categorii tematice : relații sociale (conflicte de clasă), relații familiale, deficiențe psihologice și defecte fizice ⟨16⟩. Cea dintîi categorie se axează pe conflictul bogat—sărac, avînd ciclul cel mai reprezentativ legat de isprăvile lui Păcală. Existent sub diferite denumiri și la alte popoare, Păcală sau Pepelea din folclorul românesc este personajul care își bate joc și pedepsește pe bogați, arma lui principală fiind istețimea, ascunsă în spatele unei naivități simulate. În cazuri mai rare, prin intermediul aceluiași tip, satira este îndreptată împotriva prostiei. Relațiile familiale (soț-soție, părinți-copii, naș-fin etc.) stau la baza celei de-a doua categorii tematice. Preferințele colectivității merg îndeosebi spre subiectele referitoare la cuplul conjugal, ilustrate printr-un număr apreciabil de motive și variante, care vizează infidelitatea, viclenia, răutatea, îndărătnicia unuia dintre soți (de obicei femeii i se atribuie aproape toate aceste cusururi). O altă categorie de s. persiflează anumite defecte general-umane (lenea, beția, hoția, minciuna, lăcomia, zgîrcenia și, mai ales, prostia), de data aceasta fără a le implica neapărat în cadrul conflictului de clasă sau al relațiilor familiale. Mult mai puține la număr și urmărind în special amuzamentul sînt s. din cadrul ultimei categorii, vizînd unele deficiențe fizice. **S.** cu un conținut social au o tentă satirică mai pronunțată decît toate celelalte

și înregistrează o evoluție deosebită de la o perioadă istorică la alta.

După criteriul compoziției au fost distinse patru tipuri de s. Din primul tip fac parte piesele scurte, construite dintr-un singur episod și avînd un singur personaj, cel negativ (glumele și anecdotele). A doua categorie grupează s. compuse din două scene sau două acțiuni (sistem binar caracteristic s. propriu-zise). Alte două tipuri se apropie prin sistemul lor compozițional de basm, fiind alcătuite din mai multe episoade (tip serial — de exemplu, povestea despre mortul ucis de mai multe ori) sau grupîndu-și întîmplările în jurul personajului reprezentativ (tip ciclic — ciclul despre Păcală).

Istorisită cel mai adesea în momentele de odihnă, s. este inspirată din realitatea cotidiană, surprinsă în aspectele ei comice, cu o vădită intenție satirică. Personajul ridiculizat este, de obicei, pus în situația de a-și dezvălui defectele fizice sau morale. Comportamentul eroilor, de natură să-i caracterizeze, este acela care generează comicul. De la ironia îngăduitoare și inofensivă pînă la sarcasm, s. parcurge o gamă de nuanțe care cresc treptat în intensitate. De obicei simplă, cu un stil lipsit de podoabe, ea are efect în cazul în care este relatată de un povestitor talentat, înzestrat cu un anumit dar al expunerii (cursivitate, intonație, mimică).

S. se apropie uneori de basmul fantastic datorită unor elemente, procedee sau personaje specifice acestuia, existente în cuprinsul ei (ființe cu puteri supranaturale, obiecte miraculoase). În alte cazuri, s. pătrunde în zona basmului animalier, luînd naștere s. explicative cu caracter legendar. La fel de ușor se poate identifica și cu legenda propriu-zisă, cînd motivele ei dobîndesc o finalitate explicativă sau se referă la un anume personaj istoric.

Două categorii ale s. sînt gluma și anecdota. Mai redusă ca proporții (se limitează la relatarea unui singur moment) și de proveniență citadină, gluma pune accent pe replica finală, așa-zisa poantă care evidențiază anumite calități ale eroului (istețimea, perspicacitatea, inteligența). Dacă replica finală disimulează anumite defecte ale protagonistului (prostia, viclenia), vizînd aspectul satiric în primul rînd și apoi comicul, ne aflăm tot pe terenul s. Gluma rezistă prin ineditul ei. Odată cunoscută își diminuează efectul.

Nu de puține ori s. a constituit un izvor important de inspirație pentru creația cultă (la I. Budai-Deleanu, C. Negruzzi, A. I. Odobescu, I. L. Caragiale, I. Creangă ș.a.). Datorită viabilității pe care i-o conferă caracterul ei realist, s. rămîne una din speciile folclorice răspîndite.

— Anton Pann, *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, București, Tip. Pann, 1847 ; D. Iarcu, *Efimeride (anecdote) sau Românul glumeț*, București, Tip. Sf. Sava, 1857 ; ed. 2 (*Românul glumeț*), București, Tip. Națională, 1874 ; P. Ispirescu, *Legende și basmele românilor. Ghicitori și proverburi*, I—II, pref. B. P. Hasdeu, București, Tip. Laboratorilor români, 1872—1876 ; I. C. Fundescu, *Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, pref. B. P. Hasdeu, București, Socec, 1875 ; Th. D. Speranția, *Anecdote populare*, I, București, Tip. Basilescu, 1892 ; D. Stăncescu, *Snoave*, București, Haimann, 1893 ; P. Dulfu, *Isprăvile lui Păcală*, București, Tip. Basilescu, 1894 ; C. Rădulescu-Codin, *Dăfii, snoave și povești*, Craiova, 1904 ; Dumitru Furtună, *Cuvinte scumpe. Taclale, povestiri și legende românești*, București, Socec, 1914 ; *Basme, povestiri și snoave*, București, E.S.P.L.A., 1958 ; *De-ale lui Păcală*, îngr. V. Adăscăliței și P. Ursache, pref. P. Ursache, București, E. L., 1964 ; Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, III, București, E. L., 1966 ; *Povești, snoave și legende*, îngr. și pref. I. C. Chițimia, București, E. A., 1967 ; *Nevasta cea isteață*, îngr. Sabina Cornelia Stroescu, pref. Ovidiu Bîrlea, București, Minerva, 1971 ; Petru Rezuș, *Dochița Împărătița*, București, Minerva, 1972 ; Gh. Vrabie, *Basmul cu soarele și fata de împărat. Povești, snoave și legende argeșene*, București, Minerva, 1973.

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *149—176* ; 2. Iorga, *Pagini*, I, *3—7* ; 3. M. Schwarzfeld, *O ochire asupra anecdotelor populare române*, ȘZ, I, 1892, 5 ; 4. Șăineanu, *Basmele*, *71—78, 911—944* ; 5. Adamescu, *Ist. lit.*, *48—52* ; 6. Iorga, *Ist. lit.*, I, *65—74* ; 7. *Ist. lit.*, I, *95—98* ; 8. P. Ursache, *Prefață* la *De-ale lui Păcală*, București, E. L., 1964 ; 9. Sabina Cornelia Stroescu, *Cu privire la sistemul de clasificare a snoavei populare românești*, REF, X, 1965, 6 ; 10. Ovidiu Bîrlea, *Prefață* la *Antologie de proză populară epică*, I, București, E. L., 1966, *45—52* ; 11. Ovidiu Bîrlea, *Folclorul în „Țiganiada"*, SFL, *512—545* ; 12. Sabina Cornelia Stroescu, *La typologie bibliografique des facéties roumaines*, I—II, București, E. A., 1969 ; 13. A. Fochi, *G. Coșbuc și creația populară*, București, Minerva, 1971 *186—200* ; 14. Ovidiu Bîrlea, *Prefață* la *Nevasta cea isteață*, București, Minerva, 1971 ; 15. Vrabie, *Folclorul*, *363—366* ; 16. Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, E.Ș.E., 1976, *350—370* ; 17. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *274—277*.

C. B.

SOARELE, publicație politică și literară, săptămînală, care apare la București între 11 noiembrie 1896 și 6 ianuarie 1898. Gazetă a unei grupări antiliberale, S. a fost redactată de G. Urzică, redactor responsabil și proprietar, publicist destul de cunoscut. El și-a asigurat, pentru paginile de literatură, colaborarea scriitorilor I. Alexandrescu-Dafin, Gheorghe din Moldova, A. Steuerman-Rodion, Radu D. Rosetti, Al. Radeș, T. Duțescu-Duțu. Sporadic au publicat și Al. Antemireanu, Virgiliu N. Cișman, J. B. Hétrat, N. Burlănescu-Alin, D. Karr, I. N. Roman, Em. Părăeanu, G. Murnu, P. Zosîn, C. Al. Ionescu-Caion, D. Marinescu-Marion. Aici, St. O. Iosif a tradus din Lenau și Petőfi, Radu D. Rosetti, din Heine și Fr. Coppée, A. Toma (iscălind Șt. Tomșa), din Heine. Au mai apărut traduceri din A. de Vigny, V. Hugo, Sully Prudhomme, din Goethe și Turgheniev.

R. Z.

SOARELE ȘI LUNA, baladă populară din ciclul baladelor fantastice. Fondul acestei balade este mitologic, reflectînd o mentalitate arhaică, și oferă o explicare poetică naivă a succesiunii continue a celor doi aștri, a imposibilității întîlnirii lor. Din mitologia greacă se cunoaște legenda incestului lui Apollo (Soarele) cu sora sa, Artemis (Luna), legendă valorificată și de poeții antici, întîlnită apoi la romani (unde Ianus e Soarele și Iana sau Diana — Luna), la popoarele germanice, la slavii răsăriteni și la unele popoare balcanice. În tradiția orală a poporului nostru există numeroase credințe despre „sfîntul soare" și „sfînta lună". Numai la români, la bulgari și la croați se găsește transpunerea poetică a acestei legende în cîntec epic. Potrivit concepției antropomorfice și animiste, cei doi aștri sînt frate și soră, la a căror căsătorie se opun elementele naturii și cele supranaturale. Intriga baladei pornește de la interpretarea veșnicei alternări a soarelui cu luna, ca urmare a acestei interdicții de ordin etic. Semnalată mai întîi de V. Alecsandri în Moldova, balada a fost culeasă apoi de pe întreg teritoriul românesc. Versiunea cea mai completă și mai bine realizată artistic a fost publicată de G. Dem. Teodorescu, în 1885.

Vrînd să se căsătorească, „puternicul Soare" a străbătut lumea „măre nouă ai, / tot pe nouă cai". Nu-și găsește soție pe plac decît, într-un „prunduț de mare", pe cea mai mică din cele nouă „fecioreie", care nu este alta decît sora lui, „Ileana Simzeana, / doamna florilor / ș-a garoafelor, / sora Soarelui, / spuma laptelui". Sora caută să se opună dorinței fratelui și să amîne împlinirea ei, cerîndu-i lucruri pe care ea le crede irealizabile : un pod de fier (în alte variante, de aramă sau de ceară) peste mare, la capătul acestuia o mănăstire cu scară pînă la cer ș.a. Soarele reușește să treacă de aceste încer-

cări. Acțiunea împrumută, în continuare, elemente biblice, cum ar fi cele despre rai și iad. Soarele este trimis de sora lui la moș Adam și la maica Eva — uneori și la Crăciun și Dumnezeu — pentru a le cere sfatul. Aceștia îl poartă prin rai și iad în speranța de a-i abate gîndul. Neînduplecat, Soarele se întoarce la Ileana Simzeana și împreună pornesc la cununie. Sora îi cere fratelui să meargă înainte (sau se oprește să bea apă) și, pentru a scăpa, se aruncă în mare și se transformă într-o mreană cu solzii de aur. Dumnezeu sau sfinții o scot și-o aruncă pe cer, prefăcînd-o în lună. Astfel, cei doi, oricît s-ar urmări, nu se vor putea întîlni niciodată : „Și de-atunci se trase / și de-atunci rămase / lumea cît o fi / și s-o pomeni, / că ei se gonesc / și nu se-ntîlnesc. / Luna cînd lucește, / Soarele sfințește. / / Soare cînd răsare, / Luna intră-n mare". Acesta este primul și cel mai vechi tip al baladei *Soarele și Luna*, întîlnit în spațiul muntean, oltean, bănățean, dobrogean și moldovean. Balada se înrudește, totodată, cu basmele tratînd tema incestului. Prin forma ei, se înscrie printre cele mai reușite creații populare, cu deosebire datorită elementelor fantastice, care o apropie de basm și îi potențează expresivitatea.

În Transilvania și în Moldova de nord circulă tipul de baladă cunoscut sub numele ***Fratele și sora***, în care domină caracterul nuvelistic și tendința moralizatoare. Aici, fratele, fecior de însurat, o cere pe soră de la mama lui sau îi cere surorii să se căsătorească cu el. Înspăimîntată, sora (sau mama) încearcă să-l abată de la această intenție, trimițîndu-l în lume să-și caute o altă mireasă. El se reîntoarce însă cu aceeași cerere. Fata îi pretinde, ca și în tipul mai vechi al baladei, să facă un pod peste mare și o scară pînă la cer, îi mai cere să aducă stelele în cortegiul nunții, iar pe soare și pe lună drept nași. În unele variante, fata se sinucide înaintea cununiei. În alte variante, la intrarea în biserică, icoanele cad ori plîng și astfel cununia este împiedicată. Există și versiunea-colindă a acestui tip. Dintre baladele aparținînd tipului ***Fratele și sora*** cele mai realizate au fost culese de Miron Pompiliu, S. Fl. Marian, Enea Hodoș.

Cele mai numeroase variante ale baladei *Soarele și Luna* sînt realizate cu mijloace artistice superioare. Alegoria și metafora abundă. În rai Soarele vede „pomi înfloriți" (oameni buni), „dalbe păsărele" (copii creștinați), în iad — „pomi negri și pîrliți" (oameni păcătoși), „negre păsărele" (copii nebotezați) ș.a. Într-o variantă se spune că, pentru a ajunge la cer, eroului i-ar trebui „scară de-argințel, / toiag de oțel, / opincă de fier". Pentru a exprima gravitatea sacrilegiului pe cale să-l comită Soarele, autorul anonim imaginează o catastrofă de proporții cosmice. Ca un laitmotiv apare în multe variante descrierea podului („pod de aramă / preste vamă, / pod de fier / pînă la cer, / pod de-argint / preste pămînt, / pod de ceară / preste țară"). Imaginea nunții („Sfîntul soare, nănaș mare, / sfînta lună, mare nună, / stelele druștele, / luceferii vătăjeii") este prezentă și în *Miorița*.

Astăzi balada *Soarele și Luna* se întîlnește mai rar. Ea circulă mai mult fragmentar, observîndu-se tendința trecerii spre o altă categorie tematică, cea a baladei familiale, prin extinderea tipului ***Fratele și sora***.

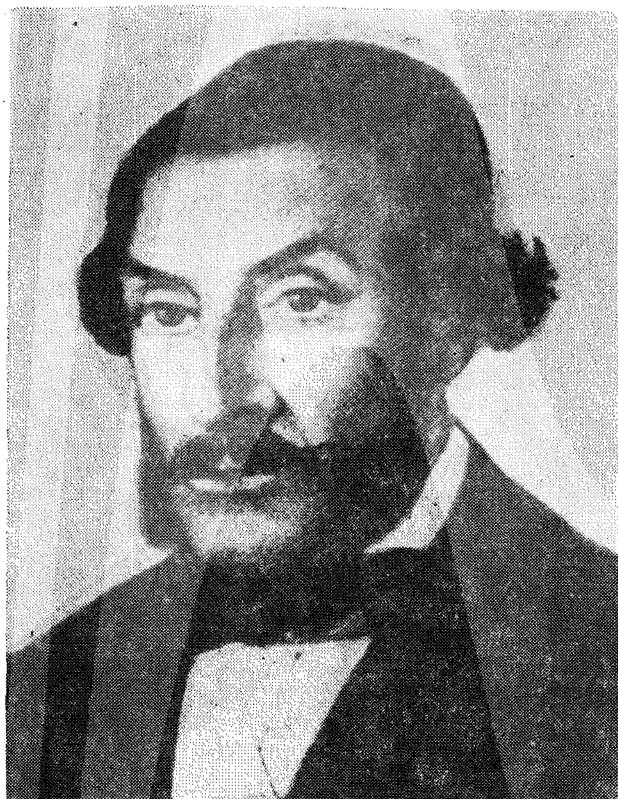
— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *27—29* ; Miron Pompiliu, *Balade populare române*, Iași, Junimea, 1870, *32—34* ; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, I, Cernăuți, Tip. Piotrovschi, 1873, *151—160* ; T. T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, Tip. Națională, 1880, *165—173* ; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, Aurora, 1884, *14—16* ; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *410—415* ; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, I, Budapesta, Editura autorului, 1899, *51—53* ; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, București, Tip. Corpului didactic, 1900, *13—17* ; Al. Țiplea, *Poezii populare din Maramureș*, București, Tip. Göbl, 1906, *4—6* ; Enea Hodoș, *Poezii poporale din Bănat*, II, Sibiu, Asociațiunea, 1906, *9—16* ; Gh. Tulbure, *Cîntece din lumea vechiă*, Făgăraș, Tip. Popp, 1908, *48—51* ; C. N. Mateescu, *Balade*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1909, *111—114* ; Nicolae Păsculescu, *Literatură populară românească*, București, Socec, 1910, *182—187* ; Marin I. Apostolescu, *Balade populare*, I, Alexandria, Tip. Speranța, *22—27* ; G. Giuglea, G. Vîlsan, *De la românii din Serbia*, București, Tip. Göbl, 1913, *216—228* ; Gh. Cătană, *Balade poporale*, Brașov, Ciurcu, 1916, *74—77* ; Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, Socec, 1930, *263—268* ; Const. Brăiloiu, *Cîntece bătrînești din Oltenia, Muntenia, Moldova și Bucovina*, București, 1932, *11—22* ; C. Sandu-Timoc, *Poezii populare de la românii din Valea Timocului*, Craiova, Scrisul românesc, 1943, *35—50* ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Minerva, 1975, *89—99* ; Alexiu Viciu, *Flori de cîmp*, Cluj-Napoca, Dacia, 1976, *263—264*.

— 1. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, București, Tip. Göbl, 1890, *210—212* ; 2. Șăineanu, *Basmele*, 9, 413, 505, 677, 898, *978—979* ; 3. Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român*, Cernăuți, Wiegler, 1903, *588—593* ; 4. I. Otescu, *Credințele țăranului român despre cer și stele*, București, Tip. Göbl, 1907, *60—64* ; 5. Niculiță-Voronca, *Studii*, I, *16—20*, *67—69* ; 6. Nicolae Densușianu, *Dacia preistorică*, București, Tip. Göbl, 1913, *113—121* ; 7. Ciaușanu, *Superstițiile*, *75—98* ; 8. T. Pamfile, *Cerul și podoabele lui*, București, Socec—Sfetea, 1915, *105—152* ; 9. Paul Petrescu, *Imagini ale soarelui în arta populară*, SCIA, X, 1963, 1 ; 10. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E. L., 1964, *107—108* ; 11. Călinescu, *Est. basm.*, *273—274* ; 12. Chițimia, *Folclorul*, *83* ; 13. Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, E. A., 1975, *68—72* ; 14. Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, E.Ș.E., 1976, *231—234*, *372*.

L. B.

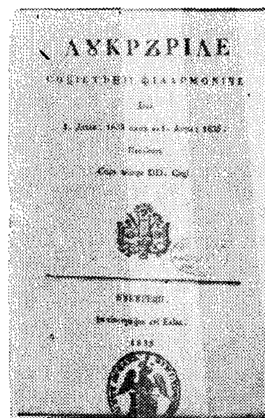
SOCIETATEA FILARMONICĂ, societate culturală înființată la București la începutul lunii octombrie 1833. Întemeietori pot fi considerați I. Cîmpineanu, I. Heliade-Rădulescu și C. Aristia. În special prin Heliade, **S. F.** continua Societatea literară din 1827, propunîndu-și să contribuie la realizarea unor progrese grabnice în cultura română, la înaintarea literaturii, a muzicii vocale și instrumentale, precum și la formarea unui teatru național. Printre membrii societății (la început în număr de 43), se aflau : Gr. Băleanu, C. Brăiloiu, I. Voinescu II, N. Golescu, Dimitrie (Tache) Ghica (tatăl lui I. Ghica), C. Cornescu, I. Ionescu, I. Otetelișanu, P. Poenaru, I. Roset, Gr. Racoviță, I. Slătineanu, Șt. Stoica, C. Faca, Iancu Văcărescu. Comitetul ales la 27 octombrie 1835 îl avea ca președinte pe G. Filipescu, vicepreședinte fiind Cîmpineanu, secretar — P. Poenaru, director al școlii societății — Heliade, iar membri — I. Voinescu II, I. Manu, I. Roset și colonelul Nojin. Pentru atingerea unora din țelurile propuse, membrii cotizau în vederea strîngerii unor fonduri bănești. Sub acest raport, Cîmpineanu a fost unul din cei mai de seamă susținători. Tot el avea să imprime ideologiei promovate de **S. F.** o nuanță democratică și burgheză, contrară orientării plutocrate a domnitorului, ca și a consulului țarist. Se pare că spre sfîrșitul activității ei societatea adăpostea o organizație politică secretă, care milita pentru unirea Principatelor Române, pentru egalitate în fața legii, pentru eliberarea robilor, vot universal, înlăturarea protectoratului țarist ș.a. Lipsită de sprijinul material al oficialităților, chiar combătută de acestea, minată de disensiunile între unii membri de vază, societatea și-a încetat activitatea în cursul anului 1838.

S. F. și-a propus, în primul rînd, să sprijine apariția unui teatru în limba română. Prin cotizări, s-a deschis o Școală de literatură, declamație și muzică vocală. Printre elevi s-au aflat C. Caragiali și Șt. Mihăileanu. Deschisă la 20 ianuarie 1834, aceasta

Ion Cîmpineanu

este cea dintîi școală românească în care s-au format actori după un program bine chibzuit și sistematic. Se preda muzica (Bongianini), arta dramatică (C. Aristia). Heliade ținea cursuri despre istoria literaturilor europene mai însemnate, preda noțiuni elementare de estetică, învăța pe elevi să analizeze literar textele pieselor ce urmau a fi prezentate. Mai predau E. Winterhalder (istoria artelor), Duport (dansul și scrima), Schalb (pianul), Conti (muzica vocală), C. Mihalache (limba română). La 23 august 1834, are loc cea dintîi reprezentație, cu piesa lui Voltaire *Mahomet sau Fanatismul*, în traducerea lui Heliade. Îngrijindu-se de repertoriu, membrii societății au făcut numeroase traduceri din dramaturgia universală. Foarte apreciat era Molière, din care se traduce intens : I. Em. Florescu *(Amorul doctor)*, C. Aristia *(Silita căsătorie)*, C. Rasti *(Vicleniile lui Scapin)*, I. Voinescu II *(Doctorul fără voie)*, I. Ghica *(Precioasele)*, Heliade *(Bădăranul boierit)*, Gr. Grădișteanu *(George Dandin sau Bărbatul cornat în părere)*, I. Roset *(Zgîrcitul)*. Din Corneille, s-a tradus numai *Eraclie, împărat al Răsăritului*, de către I. Roset. Din Voltaire — *Alzira* (de către C. Aristia), iar din Schiller — *Intriga și amorul* (de către I. Cîmpineanu). S-au mai tălmăcit piese de Goldoni *(Văduva vicleană*, tradusă de C. Moroiu), Alfieri *(Virginia*, traducere de Aristia), Lesage *(Crispin, rival stăpînă-său*, tradusă de Șt. Burchi). Un autor preferat se pare că era și Aug. von Kotzebue, din care traduc I. Nițescu *(Ștefu nerod)*, Iancu Văcărescu *(Grădinaru orb sau Aloiul înflorit)*, G. Munteanu *(Încurcătura)*. Din alți autori au mai tradus, fără a le indica numele, E. Winterhalder și Șt. Burchi. Numărul mare al tălmăcirilor din piesele străine se datora concepției potrivit căreia actorii se pot forma îndeosebi la școala unor lucrări de valoare recunoscută. Pe de altă parte, în acest mod, **S. F.** a înlesnit cunoașterea de către publicul românesc a unora dintre capodoperele repertoriului european, contribuind, totodată, și la consolidarea limbii literare românești moderne. Din atît de pauperul repertoriu autohton s-a reprezentat, pare-se, numai piesa lui Faca *Comodia vremii* (1835). În schimb, dacă nu i-a îndemnat prea mult pe scriitori către dramaturgie, **S. F.** a avut un rol deosebit în formarea unui public de teatru. A ajutat la aceasta, pe lîngă repertoriu, și înființarea revistei „Gazeta Teatrului Național", apărută sub patronajul societății, din noiembrie 1835 pînă în decembrie 1836. Urmărindu-și cu tenacitate țelul, **S. F.** a adunat fondurile necesare pentru ridicarea unui edificiu destinat Teatrului Național, a cumpărat terenul, a alcătuit și planurile. Împrejurările i-au fost însă potrivnice. Reprezentațiile în limba română, pentru prima oară atît de frecvente în Țara Românească, aveau loc în săli închiriate și cu un regizor străin. Actorii-elevi interpretau însă cu pasiune, publicul fiind din ce în ce mai numeros și mai entuziast. În martie 1835, **S. F.** a înființat și o Școală publică de muzică vocală și instrumentală, ai cărei elevi, conduși de I. A. Wachmann, au interpretat, un an mai tîrziu, opera *Semiramida* de Rossini, punînd astfel bazele spectacolului românesc de operă. Printre elevele acestei școli se afla și Eufrosina Popescu, cîntăreață de operă ce va deveni celebră sub numele E. Marcolini.

În istoria culturii și a literaturii românești, **S. F.** rămîne ca o deschizătoare de drumuri, căreia i se datorează cea mai mare parte a reușitelor teatrului românesc din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

— 1. *Lucrările Soțietății Filarmonice, de la 1 dechem. 1833 pînă la 1 apr. 1835*, București, Tip. Eliade, 1835 ; 2. Timotei Cipariu, *Jurnal*, îngr. și pref. Maria Protase, Cluj, Dacia, 1972, *127—128* ; 3. A. C. Golescu, *[Scrisoare către I. Ghica, 1838]*, în Bodea, *Lupta românilor, 215* ; 4. Heliade, *Echilibrul*, I, *140—155* ; 5. Teodor T. Burada, *Cercetări asupra Școalei Filarmonice din București, 1833—1837*, CL, XXIV, 1890, 1, 2 ; 6. C. Ollănescu, *Societatea Filarmonică*, LAR, III, *1898—1899*, *1—3* ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *148—153* ; 8. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *125—128, 134—135, 175—177* ; 9. Densusianu, *Lit. rom.*, II, *137—143* ; 10. I. Xenofon, *Filarmonica de la 1833. Centenarul primei reprezentații de teatru național în București*, București, Munca literară, 1934 ; 11. Margareta Bărbuță, *Considerații asupra repertoriului teatral al Școlii Filarmonice din București, 1833—1837*, SCIA, V, 1958, 2 ; 12. Simion Alterescu, *Prima școală românească de teatru*, TTR, IV, 1959, 1 ; 13. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *161—199* ; 14. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.*, *77—89* ; 15. Cornea, *Originile*, *437—438* ; 16. Trifu, *Cronica*, *7—82* ; 17. M. N. Rusu, *„Societatea filarmonică"*, RL, VIII, 1975, 30.

D. M.

SOCIETATEA LITERARĂ, societate înființată în anul 1827 de Dinicu Golescu și I. Heliade-Rădulescu. Organizarea ei se datorează încercărilor celor doi oameni de cultură de a impulsiona viața culturală și literară din Țara Românească, în perioada imediat următoare instalării primilor domni pămînteni în locul celor fanarioți. Ea reprezintă o continuare a unei alte societăți, secrete, din 1822, înființată de unii dintre boierii munteni refugiați la Brașov, între care N. Văcărescu, Gr. Băleanu, C. Cîmpineanu,

I. Cîmpineanu, I. Em. Florescu, R. Voiculescu, Dinicu Golescu și episcopul Ilarion al Argeșului. După dizolvarea acestei societăți (care avea în vedere mai ales revendicări politice), Golescu și Heliade s-au hotărît să alcătuiască o altă asociație, de data aceasta numai cu scopuri culturale și literare. Mai tîrziu, lor li s-a alăturat și Stanciu Căpățineanu. Golescu, Heliade și Căpățineanu ar fi fost astfel, după mărturisirile lui Heliade (cel care a pus în circulație unele date — contradictorii — despre S.l.), singurii membri ai nucleului secret al acestei societăți. După scurtă vreme, în jurul celor trei s-au reunit, fără a face parte totuși din așa-zisa societate secretă, mai toți boierii luminați din București și chiar cei trei frați ai domnitorului Grigore Ghica. Țelurile S.l. erau îndeosebi culturale și vizau transformarea școlii „Sf. Sava" în colegiu, înființarea unor școli normale în fiecare capitală de județ, a școlilor primare în fiecare sat, reînnoirea instituțiilor fanariotizate. Alte scopuri se refereau la crearea unor condiții pentru dezvoltarea literaturii naționale, editarea unor ziare în limba română, încurajarea traducerilor în românește, abolirea monopolului tipografic, înființarea unui teatru național. Întrunirile S.l. aveau loc în casa din București a lui Dinicu Golescu și în cadrul lor au fost citite gramaticile lui Heliade și Iordache Golescu, precum și traduceri din Boileau și Lamartine. Prin stăruința membrilor S.l. s-a creat o școală în Craiova, unde s-au predat, pentru întîia dată aici, gramatica și literatura în limba română. Deși a avut o existență scurtă (a încetat în timpul războiului ruso-turc dintre 1828—1830), S.l. a contribuit la crearea, în Țara Românească, a unui curent favorabil dezvoltării culturii naționale, pregătind apariția și activitatea Societății Filarmonice.

— 1. Heliade, *Echilibrul*, I, *135—138* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *76—80, 101—103* ; 3. Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *62—63, 120* ; 4. Popovici, *Studii*, I, *351—353* ; 5. George Franga, *Începuturile teatrului în regiunea Argeș*, ARG, II, 1967, 4 ; 6. *Ist. lit.*, II, *246—247* ; 7. Cornea, *Originile*, *257—260*.

D. M.

SOCIETATEA PENTRU CULTURA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA, societate culturală și literară înființată la Cernăuți în anul 1865. Constrînși să se organizeze, ca urmare a opresiunii exercitate asupra lor de Imperiul habsburgic, românii din Bucovina au reușit să alcătuiască „Reuniunea română de leptură din Cernăuți" (1862), prezidată de M. Zotta și avîndu-i ca membri ai comitetului de conducere pe Al. Hurmuzachi, Al. Costin, Aron Pumnul, I. Calinciuc, I. G. Sbiera, N. Vasilco, Leon Popescu. Timp de trei ani, această asociație a pregătit înființarea alteia noi, mai bine organizată și cu scopuri mai precise. Constituirea noii societăți a avut loc la 23 ianuarie 1865, președinte fiind ales Gh. Hurmuzachi, care a deținut această funcție pînă la moartea sa (1882), urmat fiind de Iancu Zotta, Eudoxiu Hurmuzachi, Dionisie Bejan ș.a. Vicepreședinți au fost : I. Calinciuc (1865—1874), Silvestru Morariu-Andrievici (1874—1879), Miron Călinescu (1880—1887), Vladimir de Repta (1889). Societatea a dăinuit pînă către 1940.

Scopul societății era răspîndirea și susținerea culturii românești pe toate planurile. Pentru strîngerea fondurilor necesare realizării unor puncte din program, au fost lansate liste de subscripție națională. Între 1865 și 1869, societatea a editat o revistă proprie, „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina", iar între 1881 și 1884, revista „Aurora română". Aflată la început sub înrîurirea concepțiilor despre limbă ale lui Aron Pumnul, societatea a renunțat treptat la ele, datorită, în parte, și contribuției aduse în această direcție de D. Petrino (în broșura *Puține cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina*) și de Al. și Gh. Hurmuzachi. Consecventă scopurilor propuse, societatea a inițiat, în 1886, colecția „Biblioteca pentru tinerimea română", continuată, din 1890, de „Biblioteca pentru tinerimea adultă". Tot datorită intervențiilor ei a putut să ia ființă o catedră de limba și literatura română la Universitatea din Cernăuți. Primul titular a fost I. G. Sbiera, care deținea, concomitent, și funcția de secretar al societății, arătîndu-se drept unul dintre cei mai activi membri. O atenție deosebită s-a acordat școlii în limba română. S-a organizat o subscripție printre românii bucovineni, pentru obținerea fondurilor necesare întreținerii școlilor comunale românești. I se datorează și înființarea unei tipografii românești (Tipografia Mitropolitul Silvestru).

Considerînd literatura drept un mijloc eficient de cultivare și întărire a sentimentului naționalității, societatea a contribuit la răspîndirea în Bucovina a scrierilor lui V. Alecsandri, C. Negruzzi, M. Eminescu, I. Creangă, P. Ispirescu și la închegarea unei mișcări artistice locale, în special în jurul celor două reviste pe care le-a patronat.

— 1. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *80—99* ; 2. Grigore Nandriș, *Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina*, BG, II, 1931, 4 ; 3. *Șaptezeci de ani de la înființarea Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1932 ; 4. Constantin Loghin, *Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1932 ; 5. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *47—51* ; 6. Ioan Negură, *Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina*, în *Suceava. Anuarul Muzeului județean*, IV, Suceava, 1977, *181—190*.

D. M.

SOCIETATEA PENTRU FOND DE TEATRU ROMÂN, asociație culturală constituită la Deva la 4—5 octombrie 1870, avînd ca prim țel strîngerea de fonduri pentru ridicarea unui edificiu destinat spectacolelor teatrale în limba română în Transilvania ; pînă la contopirea ei cu Astra, la 14 aprilie 1934, a dus o activitate mult mai largă, de promovare a mișcării teatrale românești. Ideea înființării unui teatru stabil, care să contribuie la afirmarea culturală a românilor și în același timp la întărirea conștiinței unității lor naționale, este frecvent enunțată în publicațiile ardelene din deceniul al șaptelea, situîndu-se de fapt în continuarea unor deziderate mai vechi. Un stimulent îl constituie succesul turneelor trupelor de teatru de dincolo de Carpați (Tardini—Vlădicescu, M. Pascaly), despre care, în periodicele ardelene și îndeosebi în „Familia" lui I. Vulcan, apar entuziaste aprecieri. Directorul „Familiei" ia inițiativa și publică articolul exhortativ *Să fondăm teatru național !* (1869). După ce caracterizează teatrul ca o înaltă școală morală, umanitară și patriotică, prin care poate fi educat gustul frumosului și poate fi cultivată limba, Vulcan expune posibilitățile concrete ale acțiunii de ridicare a teatrului în limba română. Se propune formarea de comitete filiale pentru adunarea contribuțiilor bănești, se recomandă organizarea, în beneficiul fondului de teatru, a unor reprezentații cu actori diletanți (care ar putea fi îndrumați de M. Millo), a unor concerte și serbări populare. Se arată că localul teatrului ar putea fi ridicat la Brașov, unde să fie date spectacole iarna, iar în restul anului să fie organizate turnee. Articolul lui Vulcan a fost primit cu entuziasm și „Familia" înregistrează numeroase adeziuni la această inițiativă. Dintre intervențiile publicate, articolele lui I. Al. Lapedatu, *Reuniunile literare și cestiunea teatrală, Publicațiuni literare și cestiunea teatrală* (1869), cel al lui

Să fondăm teatru naţional!

M. Strajanu, *Cestiunea teatrală la noi şi ceva despre originea teatrului în România liberă* (1869), un amplu excurs critic semnat de M. Eminescu, pe atunci student la Viena, *Repertoriul nostru teatral* (1870), insistau asupra sărăciei dramaturgiei naţionale, indicînd în preocuparea pentru crearea unui repertoriu original, de inspiraţie istorică şi populară, cu valoare predominant etică, cel mai util serviciu pe care l-ar putea aduce societatea ce se pregătea să ia fiinţă. Printre românii din Pesta, cărora în februarie 1870 li se adresează un apel, exista de asemenea un climat favorabil. Deputaţii români solicitaseră în Dieta de la Pesta să fie acordată o subvenţie destinată teatrului românesc, dar cererea le fusese refuzată. Constrînşi să folosească doar contribuţii benevole, intelectualii români aleg un comitet de cinci persoane (Vincenţiu Babeş, Iosif Hodoş, Petru Mihaly, Alexandru Mocioni şi Iosif Vulcan), care redactează un „program preparativ" pentru înfiinţarea societăţii. În urma unor întîlniri, sînt aleşi Iosif Hodoş — preşedinte, Iosif Vulcan — secretar, Vincenţiu Babeş — casier şi se aprobă un *Apel către publicul român*, apărut în aprilie 1870 atît în „Familia", ce va deveni publicaţia societăţii, cît şi în periodicele de peste munţi. Adunarea de constituire a avut loc mai tîrziu, la Deva. Aici se dezbate proiectul de statut şi sînt aleşi Iosif Hodoş — preşedinte, Al. Mocioni — vicepreşedinte, Iosif Vulcan şi Augustin Horşia — secretari, Vincenţiu Babeş — casier. I. Hodoş face o expunere asupra *Teatrului în ţările române*, iar I. Vulcan rosteşte discursul *De ce voim să avem un teatru naţional?* Adunările generale anuale, ţinute pe rînd în aproape toate oraşele importante din Transilvania, erau evenimente de seamă în viaţa culturală a acestor centre, prilejuri de solidaritate naţională. Disertaţiile, conferinţele, pregătite fie de membrii comitetului, fie de alţi intelectuali din societate, prezentau probleme de artă teatrală, ţintind spre educarea auditoriului, sau sinteze asupra evoluţiei mişcării teatrale româneşti (*Schiţe din istoria teatrului*, *Limba şi scena*, *Literatura noastră dramatică*, *Pregătiri la înfiinţarea unui teatru român* de I. Vulcan, *Despre datinele poporale în literatura dramatică* de At. M. Marienescu, *Arta (în special drama) şi morala* de I. Bunea, *Din taina culiselor* de Sextil Puşcariu, *Catharza* de Valeriu Branişte, *Idei referitoare la înfiinţarea teatrului nostru* de V. Goldiş, *Ceva despre psihologia plăcerii estetice* de Iosif Blaga, *Chestiunea teatrului la noi* de I. Scurtu, *Eminescu şi teatrul* de I. Borcea, *De după culise*, *Rolul artei naţionale* de A. P. Bănuţ ş.a.). Într-o primă etapă a activităţii societăţii, ce îşi avea sediul la Budapesta, atunci cînd principalul animator este I. Vulcan, energia s-a îndreptat mai ales spre strîngerea de fonduri. Se intensifică în acelaşi timp organizarea de spectacole cu actori diletanţi, „reuniunile" de teatru şi muzică devenind numeroase, la oraşe şi la sate. Era o acţiune propagandistică şi de aceea criteriul selectării pieselor era cel etico-naţional. S-au pus în scenă piese accesibile, de obicei comedii inspirate din viaţa satului, scenete umoristice, vodeviluri, melodrame şi, mult mai tîrziu, drame şi tragedii. Autorii cei mai populari au devenit V. Alecsandri şi I. Vulcan. Au fost jucate şi *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale, *Ovidiu* şi *Despot-Vodă* de V. Alecsandri. După o perioadă de stagnare, între 1890 şi 1895, cînd nici nu mai au loc adunările generale, se hotărăşte reorganizarea societăţii, care din 1895 îşi mută sediul la Braşov. Acum se modifică şi componenţa comitetului, I. Vulcan fiind ales preşedinte, Virgil Oniţiu — secretar şi apoi vicepreşedinte, Vasile Goldiş — secretar, iar apoi Iosif Blaga, Gheorghe Dima, tot secretari. Se ia hotărîrea publicării unui anuar care să reflecte activitatea societăţii, anuar ce apare din 1898. După 1900 sînt precizate şi mai realist obiectivele societăţii, conturîndu-se desprinderea orientării asociaţiei de vechiul scop al construirii unei clădiri pentru teatrul românesc. Totuşi, cu fondurile societăţii s-a ridicat o scenă în cadrul Muzeului Astrei, la Sibiu, inaugurată în 1905. Prin noua generaţie de cărturari se aduc în centrul preocupărilor pregătirea unei trupe de actori profesionişti, înfiinţarea unor noi „reuniuni" teatrale şi muzicale şi sprijinirea lor din fondurile societăţii, prin intermediul unor comitete filiale. Pentru aceste trupe sînt trimişi la studii teatrale şi muzicale bursieri (Zaharia Bârsan, A. P. Bănuţ — care din 1908 devine directorul artistic al societăţii, Ion Băilă, Ştefan Mărcuş, Ionel Crişan, Zeno Vancea ş.a.). Se observă o evoluţie a gustului literar. Multe din piesele reprezentate fiind considerate nerealizate, se insistă asupra stimulării creaţiei originale prin concursuri şi premii. Încă din 1898 luase fiinţă, la propunerea lui V. Oniţiu şi cu sprijinul editorului N. I. Ciurcu din Braşov, colecţia „Biblioteca teatrală", în care erau tipărite piese de teatru originale, localizări şi traduceri. Puse sub semnul valorii educative, aceste lucrări dramatice, majoritatea de inspiraţie locală, au circulat mult în Transilvania. Colecţia se deschidea cu *Soare cu ploaie*, comedie de I. Vulcan, care îşi publică numeroase piese în „Biblioteca teatrală". În rîndul scrierilor editate erau multe comedii de Theohar Alexi, piese de M. Popescu, Maria Baiulescu, Z. Bârsan ş.a. În 1904, în cadrul societăţii, este deschis un concurs pentru lucrări dramatice, întrerupt în 1908, reluat în 1913, cînd premiile sînt acordate însă din fondurile unor donaţii. Din prima comisie de premiere făceau parte, alături de I. Vulcan, V. Goldiş, I. Blaga, Ilarie Chendi şi St. O. Iosif. Acestuia din urmă îi sînt premiate cîteva traduceri din literatura germană (*Dragoste cu toane* de Goethe, *Wilhelm Tell* de Schiller). În 1913 apare „Revista teatrală", publicaţie ce înlocuieşte vechiul anuar al societăţii. Animatorul revistei, Horia Petra-Petrescu, care din 1913 devenise secretar literar al societăţii, deschide o întreagă dezbatere asupra repertoriului teatral. Tendinţa este aceea a ridicării ţinutei artistice a pieselor, chiar dacă acestea sînt jucate în faţa unui public puţin pretenţios. Se recomandă lucrări originale, traduceri „vrednice de jucat" (tălmăcirile sînt făcute de scriitori ca D. Anghel şi St. O. Iosif), se acordă atenţie pieselor pentru copii, se comentează experienţele tea-

trale din alte țări. În ultima perioadă a existenței societății, cînd, cu puțin înaintea începerii primului război mondial, este numit secretar Tiberiu Brediceanu, activitatea se orientează mai mult spre sprijinirea muzicii. Interesul merge spre folclorul muzical românesc, pus în valoare prin spectacole, conservat prin editarea melodiilor, valorificat în creații culte. Societatea alocă în 1905 o sumă pentru cumpărarea manuscrisului operetei *Crai-nou* de Ciprian Porumbescu. Animatorii acestei mișcări sînt Gh. Dima, T. Brediceanu, V. Braniște, I. Vidu ș.a. Această etapă este și una în care societatea a avut de luptat cu numeroase greutăți, mai ales financiare. Dar, după Unirea din 1918, se înființează ca instituții de stat Teatrul Național și Opera din Cluj, ceea ce determină societatea să-și considere principalul țel realizat. Contopirea cu Astra, în 1934, apare ca o soluție firească. Din fondurile societății au fost sprijinite în continuare trupele de teatru și tipărirea de literatură dramatică.

— 1. Iosif Vulcan, *Să fondăm teatru național !*, F, V, 1869, 29, 30, reed. în DPL, *185—191* ; 2. *Apel către publicul român*, F, VI, 1870, 13 ; 3. Iosif Vulcan, *Istoricul Societății pentru crearea unui fond de teatru român*, ASTR, I, 1898 ; 4. Al. Bogdan, *Douăzeci de ani de „mișcare teatrală"*, LU, XIII, 1914, 9, 10 ; 5. Breazu, *Studii*, I, *108—117* ; 6. Aurel Buteanu, *Teatrul românesc în Ardeal și Banat*, Timișoara, Tip. Matheiu, 1945, *86—109* ; 7. Mărcuș, *Thalia*, *205—492* ; 8. Lucian Drimba, *Contribuția lui Iosif Vulcan și a „Familiei" la dezvoltarea teatrului din Ardeal*, LL, II, 1956 ; 9. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *536—546*, *565—566*, *579—584*, *599—601* ; 10. Maria Fanache, *Iosif Vulcan și problema teatrului românesc în Transilvania*, LL, XIV, 1967 ; 11. V. Mîndra, *Viața teatrală a Transilvaniei între anii 1860—1918. Preocupări teoretice și oameni de acțiune*, TTR, XIII, 1968, 11 ; 12. Constantin Cuza, *Societatea pentru fond de teatru român*, AST, V, 1970, 2 ; 13. Constantin Cuza, Maria Lambucă, *Societatea pentru crearea unui fond de teatru român*, pref. Mircea Mancaș, Brașov, 1971 ; 14. Mîndra, *Incursiuni*, *259—263* ; 15. Lucian Drimba, *Iosif Vulcan*, București, Minerva, 1974, *215—248* ; 16. Nicolae Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, București, Eminescu, 1977, *82—89*.

G. D.

SOCIETATEA PENTRU ÎNVĂȚĂTURA POPORULUI ROMÂN, revistă lunară apărută la București din martie 1870 pînă în mai 1872, cu întreruperi în aprilie 1870 și aprilie—august 1871. Ultimele două numere din 1872 s-au tipărit în 1873. Organ al Societății pentru învățătura poporului român, revista publica dări de seamă asupra lucrărilor societății, conferințe, articole de pedagogie și istorie, de popularizare a științei, profilîndu-se ca o publicație enciclopedică, de un serios nivel științific și literar. Revista era împărțită în patru secțiuni : *Actele societății, Școala, Enciclopedie populară* (aici intrau și paginile literare) și *Diverse*. Documentate articole de istorie au publicat C. Esarcu *(Petru Cercel)*, Gh. Sion *(Filozofia la romani)*, Barbu Constantinescu *(Cultura domnilor fanarioți din secolul XVIII)*, Bonifaciu Florescu și P. Cernătescu *(Fragmente istorice)*. Articolele pe teme de educație și pedagogie aparțin lui C. Esarcu, I. C. Massim, B. Constantinescu, iar cele științifice lui Șt. C. Michăilescu și doctorului Carol Davila. În paginile rezervate poeziei, cu excepția lui V. Alecsandri (prezent doar cu poezia *Bărăganul)*, nu apar decît poeți din București, ceea ce presupune omiterea intenționată a poeților grupați în jurul societății Junimea din Iași. Mai frecvent semnează G. Crețeanu *(Simbolul credinței, Patrie și libertate, Veghierea*, fabule), M. Zamphirescu *(Sora Maria, Spuneți-mi, văi solitare, Balada vîntului)*. Sporadic mai pot fi întîlniți Gh. Sion, G. Al. Zamphirolu, G. G. Meitani. Cu prilejul morții lui I. Heliade-Rădulescu (1872), C. Esarcu reconstituie biografia scriitorului, G. Crețeanu îi închină o poezie *(O rugăciune)* și se republică poezia lui Heliade *Cîntarea dimineții*. Din „Convorbiri literare", revista preia basme populare prelucrate.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *678*.

L. V.

SORA NOAC, Moise (1806, Hațeg — 13 XII 1862, Bozînta Mare, j. Maramureș), cărturar și traducător. Cu o îndepărtată ascendență italiană, fiul preotului Matei Soranul și al Mariei Novac își însușește primele învățături la școala călugărilor franciscani din Hațeg. Urmează apoi gimnaziul la Blaj și Alba Iulia, filozofia și dreptul la Cluj și teologia la Oradea. A fost paroh la Aușeu, Oradea, Fiziș, Homorodu de Mijloc și Bozînta Mare. După cum reiese dintr-o corespondență a sa cu G. Barițiu, a participat și la evenimentele revoluționare din 1848, în Transilvania. Latinist convins, S. N. încercă să-și publice scrierile folosind alfabetul latin. El polemizează, totodată, cu autorii unor afirmații denigratoare privind originea poporului român. A colaborat la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Gazeta Transilvaniei", „Organul națiunale", semnînd și Moise Novacul Soranul, M. Noac Szora, M. Noac sau M. S. Noacu, M. Szora. A publicat lucrări teologice și poezii, multe din ele ocazionale. În anul 1851 el anunța, în căutare de prenumeranți, că are în manuscris și alte lucrări, de istorie și filologie, între care *Deducerea originei românilor străbunilor noștri, tot după autori probați*. Om cu o cultură umanistă, el încearcă să faciliteze înțelegerea operelor Antichității greco-latine, alcătuind *Deslușiri mitologice pentru înțelegerea autorilor clasici greci și latini*, cu un dicționar de nume ale unor personalități, ale unor munți și rîuri. Influența clasicismului greco-latin se resimte și în tematica unor poezii ale lui S. N. Poetul cîntă, asemenea celor vechi, bucuria pricinuită de belșugul recoltei — *Cerere (Ceres) din anul 1847* — sau mulțumește anului care a trecut sub o zodie bună, pentru prosperitatea adusă *(Anul mercuresc. 1851)*. Mai scrie versuri inspirate de frumusețea naturii *(Luna mai din anul 1845)*, altele, cu o tentă filozofică *(Chora din Szathmár)* sau satirică *(Numa poet să nu fii*, fabula *Ochiul și ochenașul)*, versuri elegiace. S. N. a publicat cîntece populare în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și a făcut mai multe traduceri (publicate parțial) din Vergiliu și Ovidiu. Atît tălmăcirile, cît și poeziile originale sînt greoaie, prozaice, din cauza unei topici forțate și a limbii presărate cu latinisme și provincialisme.

— *Tresvire muzelor romane*, Oradea, Tip. Tichy, 1833 ; *[Poezii]*, FMIL, V, 1842, 39, 42, VIII, 1845, 21, IX, 1846, 27, X, 1847, 7, 38, XVI 1853, 6. — **Tr.** : Ovidiu, *Tristele (Lib. IV, Elegia 6)*, FMIL, II, 1839, 17 ; Vergiliu, *Bucolica, Georgica, Eneida* (fragm.) (publ. N. Laslo), AISC, II, 1933—1935. **Ms.** : Vergiliu, *Bucolica II*, B.A.R., ms. 1000.

— 1. Aron Pumnul, *Moise Sorannul Noacul, preot român în dieceza Oradiei Mari*, LPTR, IV, partea II, *37—39* ; 2. Pop, *Conspect*, II, *134—136* ; 3. Lăzăriciu, *Ist. lit.*, *143* ; 4. *Encicl. rom.*, III, *989* ; 5. *Preotul Moise Sora Noac lui A. Tr. Laurian la Viena*, CL, XXXIII, 1899, 3 ; 6. Antoniu Popp, *Moise Sora Noacu*, GT, LXII, 1899, 193 ; 7. Antoniu Popp, *Două prefețe ale opurilor lui Moise Sora Noacu*, GT, LXII, 1899, 268 ; 8. N. Laslo, *Traduceri românești din Vergiliu*, AISC, I, 1928—1932, partea II, *17—19*, II, 1933—1935 ; 9. L. Codreanu, *Moise Sora Noac*, OBR, V, 1932, 2 ; 10. Potoran, *Poeții*, *9—12* ; 11. Predescu, *Encicl.*, *795* ; 12. Vartolomei, *Mărturii*, *102—104* ; 13. Viorel Faur, *Moise Sora Noac — un cărturar transilvănean mai puțin cunoscut*, în *Crisia*, III, Oradea, 1973, *235—241* ; 14. Viorel Faur, *Mărturii documentare inedite despre anul revoluționar 1848 în Transilvania*, F IX, 1973, 4 ; 15. Straje, *Dicț. pseud.*, *493—494* ; 16. Lascu, *Clasicii*, *397*, *456—457* ; 17. D. Radosav, *Cărturarul sătmărean Moise Sora Novac și revoluția din 1848*, AII, t. XXI, 1978.

C. B.

SPARTALI, Ioan S. (8.V.1855, București — 23.IV. 1908, București), traducător și publicist. După absolvirea liceului „Sf. Sava" din București, a urmat, între 1876—1878, cursurile Facultății de medi-

cină. Încă din 1874, **S.** (Mavruț, cum a mai semnat sporadic, este, de asemenea, numele său) a intrat în gazetărie și a lucrat ca gazetar profesionist. Toată opera sa este pusă sub semnul unor permanente și acute necesități publicistice. Cunoscînd limba franceză, răspunzînd cerințelor unui anumit public al epocii, **S.** a tradus intens, cu predilecție din literatura franceză. A colaborat la „Romancierul ilustrat“ (1877—1878), „Adevărul“ (1890—1892), „Țara“ (1893—1895), „Generația nouă“ (1896), „Revista literară“ (1896—1901), „Foaia pentru toți“ (1897—1898) și la alte ziare și reviste ale timpului. Într-o anumită măsură, **S.** urmărea să țină pasul cu actualitatea literară europeană. Totodată, traducerile sale din Pușkin, Turgheniev, Hugo, Flaubert, Baudelaire, Zola, Maupassant, Byron, Shelley, Poe au contribuit la menținerea interesului pentru marile personalități ale literaturii universale. Importantă este și acțiunea sa de tălmăcire a unor basme și legende din folclorul diferitelor popoare. Cel mai mult a tradus însă din literatura de foileton a epocii. Făcute sub imperiul grabei, traducerile lui nu sînt rodul unor strădanii de cizelare artistică, principala lor calitate rămînînd accesibilitatea, cursivitatea și caracterul atractiv. **S.** a publicat și cîteva proze originale (*O picătură de rouă și soarele*, *Stea stinsă*, *Trei sunt*, *Dragomira*, *Cine intră mai lesne în Paradis*), de fapt mici schițe umoristice, străbătute de un ușor suflu liric. Vag spirit enciclopedic sau îndeplinind doar anumite cerințe redacționale, **S.** abordează și popularizează diferite subiecte de științe sociale și naturale, scriind articole (*Socialismul lui Moise*, *Richard Wagner și revoluția socială* ș.a.) în revista „Generația nouă“ (1896).

— *[Proză]*, PȘU, I, 1884, 11, GV, X, 1891, 12, XII, 1892, 2, 4, RD, I, 1894, 25. — **Tr.** : P. de Kock, *Înfumuratul păcălit*, RIL, 1877, 15 octombrie ; Fr. Gerstäcker, *O noapte într-o casă de joc din California*, GLO, I, 1878, 35 ; Al. Dumas, *Murat*, RIL, 1878, 5—12 februarie, *Un amic necunoscut*, APRO, II, 1895, 25—46 ; Aug. Th. Blanche, *Ianas Dugge*, PSS, XII, 1879, 266—267 ; Xavier de Montépin, *Fetele de bronz*, DEN, I, 1880, 102—165 ; Henri de Kock, *Treisprezece nopți ale unei femei galante*, Tîrgoviște, Michăiescu, 1882 ; Pușkin, *Fiica căpitanului*, VOA, I, 1882, 7—8, 10 ; *Basme și legende străine*, București, Tip. Curții, 1885 ; P. Féval, *Copilul dracului*, RB, IX, 1885, 2801 — X, 1886, 3215, *Iubirea care mîntuiește*, ȚR, I, 1893, 109 ; V. Hugo, *Ziua din urmă a unui osîndit*, RLB, IX, 1885, 2357—2369, *Ethel și Ordener*, ȚR, I, 1893, 127 ; Catulle Mendès, *Oglinda*, F, XXI, 1885, 319, *Mica flacără albastră*, F, XXI, 1885, 462, *Vînzătorul de moarte*, RLB, XI, 1887, 3068, *Minciunile lui Puck*, RLB, XII, 1888, 3173, *Paserile Ioanei*, RLB, XII, 1888, 3193, *Numele vrăjmașe*, RB, XII, 1888, 3988—4053, *Patul fermecat*, RB, XII, 1888, 4058, *Dragostea după boală*, CRR, IV, 1889, 8, *Mîncarea îngerilor*, CRR, V, 1890, 4, *Nevoia de a fi totdeauna gata*, ADV, II, 1890, 411, *Trecătorul răutăcios*, ADV, II 1890, 427, *Vanitatea vanitatei*, ADV, II, 1890, 429, *Dreptul amantei*, ADV, II, 1890, 438, *Răzbunarea vrăjitorului*, ADV, II, 1890, 473, *Trandafirii din grădina albastră*, ADV, II, 1890, 476, *Ce nu știu bărbații*, ADV, II, 1890, 479, *Amintirea cea mai frumoasă*, ADV, II, 1890, 482, *Pedepsirea curiozității*, ADV, II, 1890, 493, *Divina minciună*, ADV, II, 1890, 499, *Cele trei vise*, ADV, II, 1890, 547, *Monstrul îmblînzit*, ADV, II, 1890, 552, *Lașul*, ADV, II, 1890, 570, *Părul alb*, ADV, II, 1890, 589, *Aceea care nu plînge*, ADV, II, 1890, 520 ; *Cele trei fericiri*, ADV, III, 1890, 609, *Comori pierdute*, ADV, III, 1890, 663, *Toate sărutările*, ADV, III, 1890, 667, *Pescarul*, ADV, III, 1890, 669, *Chipul care vorbește*, ADV, III, 1890, 678, *Calomniata*, ADV, III, 1890, 679, *Păsările false*, ADV, III, 1890, 691, *O spovedanie*, CRR, VI, 1891, 31, *Urări de Anul Nou iubitei*, ADV, IV, 1892, 1049, *Împăratul și fluturii*, ADV, IV, 1892, 1058, *Amantul cinstit*, ADV, IV, 1892, 1059, *Pedeapsa cea mai rea*, ADV, IV, 1892, 1075, *Apa, gheața și focul*, ADV, V, 1892, 1083, *Amorurile Madelenei*, ADV, V, 1892, 1090, *Idilele prețioase*, ADV, V, 1892, 1096, *Fiica*, ADV, V, 1892, 1102, *Porumbița răzbunătoare*, ADV, V, 1892, 1103, *Sărutarea*, ADV, V, 1892, 1119, *Moneda de aur și steaua*, ADV, V, 1892, 1124, *Pentru cele mai frumoase*, ADV, V, 1892, 1238, *Sic vos non vobis*, ADV, V, 1892, 1248, *Deniza*, ADV, VI, 1892, 1335, *Sărutările și lacrimile*, IRO, II, 1892, 10 *Culcușul fierbinte*, U, XI, 1893, 26, *Așteptare*, ȚR, I, 1893, 8, *Madeleta*, ȚR, I, 1893, 101, *Agatha*, ȚR, I, 1893, 114, *Vincento*, ȚR, I, 1893, 144, *În parc, în lumina lunei*, ȚR, II, 1894, 195, *Liceu de fete*, ȚR, II, 1894, 208, *Numele uitat*, ȚR, II, 1894, 211, *Grădina, patul și mormîntul*, ȚR, II, 1894, 216, *Sub dafini*, ROM, XXXVIII, 1894, 31 decembrie, *Rețeta*, ROM, XL, 1896, 24 iunie, *Mici poeme din aprilie*, FPT, I, 1898, 20, *Arta de a iubi*, București, 1903 ; Maupassant, *Daruri de Anul Nou*, RLB, XI, 1887, 2818, *Viața la țară*, ADV, II, 1890, 587 ; A. Theuriet, *Lăutarii țigani*, RLB, XI, 1887, 2895, *Dragoste veche*, ADV, III, 1890, 628 ; M. Montégut, *Femeia misterioasă*, RLB, XI, 1887, 3065, *Bărbatul, nevasta și doctorul*, ȚR, I, 1893, 12, *Iubire și prietenie*, ȚR, I, 1893, 107, *Manuscrisul*, ȚR, III, 1895, 484 ; P. Arène, *Cele două stele*, UVR, I, 1888, 15, *O vizită a lui Dumnezeu în iad*, UVR, I, 1889, 44, *Avocatul dracului*, ADV, V, 1892 1111, *Ratișul dracului*, ȚR, II, 1894, 221 ; Byron, *O, plîngeți pe acei*, *Cînd frigul morții*, *Dacă inima mea*, FB, II, 1889, 11 ; Andersen, *Istoria unei mume*, UVR, I, 1889, 62 ; Sully Prudhomme, *Obișnuința*, FB. I, 1889, 12 ; Villiers de l'Isle Adam, *Chinuirea prin speranță*, UVR, I, 1889, 67, *Casa fericirii*, ADV, III, 1890, 675 ; Th. de Banville, *Slujnicile*, ADV, II, 1890, 497 ; A. Aderer, *Verbinele*, ADV, II, 1890, 559—565, *Mona Maria*, ADV, III, 1890, 640—648 ; Ossian, *Bătălia de la Lora*, ADV, II, 1890, 584 ; J. Rameau, *Femeia de zahăr*, ADV, II, 1890, 592, *Canurel și Mataron*, ADV, III, 1890, 605, *Romanul unui călugăr*, FPT, I, 1897, 1—37 ; R. Maizeroy, *Caiete de amor*, ADV, II, 1890, 478, *Luiza Hozier*, ADV, II, 1890, 504, *Bădărani ajunși*, ADV, II, 1890, 546, *Nebunie ciudată*, ADV, II, 1890, 568, *Dragoste de bătrîn*, ADV, II, 1890, 569, *Corbul*, ADV, II, 1890 630, *Pantoful alb*, ADV, IV, 1892, 1066, *Palma*, ADV, V, 1892, 1105, *Dragoste*, ADV, V, 1892, 1129, *Intemerata*, ȚR, I 1893, 148 ; Em. Geibel, *Moartea*, ADV, III, 1890, 614 ; M. Prévost, *Alegerea unui amant*, ADV, III, 1890, 622, *Amantul din urmă*, ADV, III, 1890, 645, *Fetele de azi*, ADV, III, 1890, 674, *În seara unei greșeli*, ADV, III, 1890, 682, *Trecătorii*, ADV, IV, 1892, 1057, *Doi bărbați*, ADV, IV, 1892, 1067, *Copilul*, ADV, V, 1892, 1108, *Devotament*, ADV, V, 1892, 1120, *Ca în carte*, LUP, IX, 1892, 1820, *Douăzeci și opt de zile*, ȚR, I, 1893, 116, *Ce este pudoarea*, ȚR, I, 1893, 182, *Predică*, ȚR, I, 1893, 184 ; O. Méténier, *Omul de 50 ani*, ADV, III, 1890, 625, *Institutoarea*, ADV, III, 1890, 651, *In extremis*, ȚR, I, 1893, 106 ; H. Lavedan, *Noapte de Crăciun*, ADV, III, 1890, 633 ; J. Lemaître, *Prietenie*, ADV, III, 1890, 634 ; A. Palacio Valdés, *Visul unui osîndit la moarte*, ADV, III, 1890, 637 ; E. A. Poe, *Corbul*, ADV, III, 1890, 648, *Istoria unui nas*, ADV, III, 1890, 698, *Somnoroasa*, RELI, XVII, 1896, 3, *Principiul poetic*, RELI, XVII, 1896, 35 ; P. Margueritte, *Istorie de amor*, ADV, III, 1890, 667, *Bună ziua, Filipino*, ADV, IV, 1892, 1062, *Urîta noapte*, ADV, V, 1892, 1094, *Imagini*, ADV, V 1892, 1100, *Rusoaicele*, ȚR, I, 1893, 7, *Femeia urîtă*, ȚR, I, 1893, 152 ; A. Silvestre, *Crima din strada Marais*, ADV, III, 1890, 688, *Cearta*, ADV, IV, 1892, 1064, *Femeia trebuie să arate că iubește ?*, RELI, XIX, 1898, 6 ; J. Neruda, *Legenda Clopotelor Loretei*, ADV, III, 1890, 690 ; J. Richepin, *Arborele Crăciunului*, ADV, III, 1890, 702, *Latinerii*, IRO, II, 1892, 11, *Lucius Valerius Pudens*, ȚR, I, 1893, 4 ; Fénelon, *Istoria împăratului Alfarut și a Clarifilei*, ADV, III, 1890, 705 ; J. Second, *Sărutările*, București, Tip. Basilescu, 1891, *Elegii solemne*, ADV, VI, 1892, 1290—1291 ; J. Moréas, *Ciobanul bolnav*, U, 1891, 309 ; R. Kipling, *Poarta celor o sută de dureri*, ADV, IV, 1892, 1054 ; J. Péladan, *Cînticu lui Nero*, ADV, IV, 1892, 1056 ; M. Boucheron, *Înțelegere*, ADV, IV, 1892, 1060, *Mijloc bun*, ADV, IV, 1892, 1065, *Epilog*, ADV, V, 1892, 1088, *Precauțiune folositoare*, ADV, V, 1892, 1098, *Piedica*, ȚR, I, 1893, 147 ; P. Bourget, *Simona*, ADV, IV, 1892, 1063, *Spovedanie*, ADV, V, 1892, 1115, *Etatea amorului*, GT, LIX, 1896, 167—171 ; M. Schwob, *Acmé*, ADV, V, 1892, 1080, *Hermes Psychagogus*, ADV, V, 1892, 1081, *Cele trei daruri funerarii*, ADV, V, 1892, 1087, *Sabatul*, ADV, V, 1892, 1113, *Legenda Sf. Julien Ospitalierul*, ȚR, I, 1893, 15 *Fata și dracu*, ȚR, I, 1893, 134, *Regatul alb*, ȚR, III, 1895, 487 ; E. Zola, *Postul*, ADV, V, 1892, 1110, *Paradisul pisicilor*, ADV, V, 1892, 1121 ; Turgheniev, *Potîrnichea*, ADV, V, 1892, 1864, *Să-l spînzure*, ȚR, I, 1893, 168 ; Stuart Merrill, *Foi dintr-un caiet vechi*, LUP, IX, 1892, 1864 ; Fr. Coppée, *Poveste de Crăciun*, F, XXIX, 1893, 615 ; M. Rollinat, *Ce spune moartea*, LUP, X, 1893, 1901 ; A. France, *Pîinile negre*, ȚR, I, 1893, 2, *Ispita*, ȚR, I, 1893, 131, *Doctorul subtil*, ȚR, I, 1893, 172, *Casa nevinovăției*, ȚR, I, 1893, 149 ; M. Leblanc, *Fernanda*, ȚR, I, 1893, 13, *Viața mea*, ȚR, I, 1893, 99, *Zuina*, ȚR, I, 1893, 111, *Pilda*, ȚR, I, 1893, 140, *Să-mi vinzi pe fie-ta*, ȚR, I, 1893, 171, *Fecioara*, ROM, 1893, 21 ianuarie, *Bunătatea femeilor*, ȚR, II, 1894, 199, *Răzbunare tîrzie*, ȚR, II, 1894, 215, *Substituire*, ȚR, III, 1895, 480 ; A. Capus, *Cerșetorie pariziană*, ȚR, I, 1893, 108, *Omul byciclu*, ȚR, I, 1893, 120 ; J. Ajalbert *Scobitoarea*, ȚR, I. 1893, 112 ; G. D'Annunzio, *Nevinovatul*, ȚR, I, 1893, 116—188 ; A. Scholl, *Să fie nevăzut*, ȚR, I, 1893, 126, *Slujnică la toate*, ȚR, III, 1895, 489 ; J. și W.

Grimm, *Haimanalele*, ŢR, I, 1893, 155, *Cei trei fraţi*, ŢR, I, 1893, 157, *Prostul*, ŢR, I, 1893, 165, *Galbenii picaţi din cer*, ŢR, I, 1893, 173 ; Ch. Monselet, *Flagrant delict*, ŢR, I, 1893, 177—178 ; H. Kistemaekers, *Destăinuire grozavă*, ŢR, I, 1893, 179 ; Ch. Baudelaire, *Ochii săracilor*, ŢR, II, 1894, 189 ; Remy de Gourmont, *Focas*, ŢR, II, 1894, 202, *Mîini de regină*, ŢR, II, 1894, 223 ; A. Hermant, *Tot aşa*, ŢR, II, 1894, 218 ; A. Allais, *Un leac anodin*, ŢR, II, 1894, 224 ; Shelley, *Mizerie*, ŢR, II, 1894, 234, *Moartea*, *Cîntec*, ŢR, II, 1894, 235 ; Proclos, *Imn soarelui*, ŢR, II, 1894, 237, *Prea înţeleptei Athene*, RELI, XVII, 1896, 4 ; Jókai Mór, *Vis şi viaţă*, ROM, XXXVIII, 1894, 28 decembrie ; L. Menard, *Studii asupra originei creştinismului*, GV, XVI, 1896, 1—2 ; J.-H. Rosny, *Xipehuzii*, RELI, XVII, 1896, 24—26, 28, *Nomai*, RELI, XIX, 1898, 22—23 ; G. Flaubert, *Candidatul*, RELI, XVIII, 1897, 9—13, 15, 17 ; J. Morand, *Introducere la studiul ştiinţelor fizice*, Bucureşti, Müller, 1897 ; R. Ghil, *A doua iubire*, FPT, I, 1897, 44, 349 ; J. Moinaux, *Pălăria nouă*, FPT, II, 1893, 131 ; Camões, *Sonete alese*, RELI, XIX, 1898, 14, 16 ; Fr. G. Klopstock, *Mesiada* (fragm.), RELI, XIX, 1898, 30 ; Fr. Nietzsche, *A citi şi a scrie*, RELI, XX, 1899, 15 ; Georges de Peyrebrune, *Christia*, Bucureşti, 1899 ; Mallarmé, *Fenomenul viitor*, RELI, XXII, 1901, 15 ; Abatele Prévost, *Manon Lescaut*, Bucureşti, Alcalay, 1924.

— 1. Mircea Dimitriade, *Impresii de citire. „Sărutările"*, TER, III, 1891, 599 ; 2. M., *Traducţiunile la noi*, GV, XIII, 1893, 3 ; 3. Ed. M. Adamski, *I. S. Spartali*, GV, XVI, 1896, 1—2 ; 4. *I. S. Spartali*, FPT, I, 1897, 28 ; 5. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, 172 ; 6. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 2521, vol. 7/1908 ; 7. M. S[chwarzfeld], *Un coleg dispărut*, EG, XIX, 1908, 17 ; 8. Predescu, *Encicl.*, 797.

M. T.

SPERANŢA, revistă teologică şi literară apărută la Arad, de două ori pe lună, de la 1 la 15 decembrie 1869 şi de la 10 ianuarie 1871 la 15 iunie 1872. Publicaţie a societăţii de lectură a elevilor de la seminarul arădean, S. era destinată tipăririi lucrărilor teologice sau beletristice prezentate în cadrul şedinţelor societăţii. Puţina literatură din revistă aparţine lui Iulian Grozescu şi G. Morariu. Cu articolul *Despre creştere şi, mai cu seamă, despre creşterea junelor române* a colaborat I. Slavici.

— 1. D. Vatamaniuc, *I. Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti, E.A., 1968, 131.

R. Z.

SPERANŢIA, Theodor Dimitrie (4.V.1856, Oneşti, j. Iaşi — 9.III.1929, Bucureşti), scriitor şi folclorist. Fiu al unui diacon numit Nădejde, S. învaţă mai întîi la Tîrgu Frumos, unde învăţătorul îi schimbă numele în Speranţia. Dorind ca fiul să îmbrăţişeze cariera preoţească, tatăl îl trimite să studieze la seminarul „Veniamin Costachi" din Iaşi. Nu peste mult timp însă, atras de ideile socialiste şi ateiste, S. părăseşte seminarul. Prin 1878—1879 se hotărăşte să se înscrie la Facultatea de ştiinţe. Între timp audiase şi cursurile de psihologie, estetică şi pedagogie ale profesorului C. Dimitrescu-Iaşi, ceea ce-l determină să se înscrie şi la Facultatea de litere şi filozofie. Alături de fraţii Ioan şi Gheorghe Nădejde, cu care se înrudea, şi de doctorul N. Russel, S. face să apară primul ziar socialist din Iaşi, „Besarabia" (1879). Se numără printre întemeietorii şi primii colaboratori ai „Contemporanului" (1881—1888), trecînd apoi, din 1888, la „Revista nouă" a lui B. P. Hasdeu. Cu Z. C. Arbore şi Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), S. va scoate „Amicul copiilor" (1891). Funcţionează, scurt timp, ca institutor în Iaşi. Pentru activitatea sa socialistă, S. este implicat, în 1881, într-un proces alături de fraţii Nădejde, eveniment

după care părăseşte Iaşii. În vederea aprofundării studiilor de filozofie, în 1885 se află la Universitatea din Liège, unde, în vara anului următor, obţine diploma de doctor în filozofie şi litere. În străinătate, S. vine în contact cu mişcarea folcloristică şi se iniţiază în studiul comparativ al literaturilor. Întors în ţară, se stabileşte la Bucureşti, unde predă, timp de un an, la Universitate, un curs liber de istoria teatrului. A ţinut şi un curs despre *Istoria comparată a literaturii dramatice la popoarele europene (timpul modern)*, publicat parţial, iar la Conservatorul de muzică şi artă dramatică preda literatura dramatică. S. a fost profesor de limba şi literatura română la liceul „Gh. Lazăr", apoi la „Matei Basarab" şi la şcoala de institutori. A colaborat la numeroase publicaţii : „Contemporanul", „Familia", „Revista nouă", „Drepturile omului", „Noua revistă română" ş.a. În 1891 este ales membru corespondent al Academiei Române.

În publicistica literară, S. s-a afirmat de timpuriu. Încă elev, a publicat primele versuri în „Perdaful" (1873). Cea dintîi scriere semnată este anecdota *Trei surzi*, care apare în „Contemporanul" (1881). Folclorul l-a atras din copilărie. S. nu a făcut însă operă de culegător, ci păstrînd, la început în linii mari, conţinutul anecdotelor, uneori chiar forma, a versificat, din ce în ce mai prolific, pe teme folclorice, alterînd fondul popular al multor anecdote. Acestea sînt, de fapt, producţii hibride între creaţia originală şi cea populară. Anecdotele lui S., impropriu numite „populare", au cunoscut o rapidă difuzare în public şi s-au bucurat de aprecieri favorabile din partea lui B. P. Hasdeu, A. D. Xenopol, N. Iorga. Succesul obţinut cu primul volum de anecdote îl determină să folosească în continuare resursele acestei specii, fără a mai porni de la texte populare, ci inventîndu-şi singur subiectele. Apar, la intervale scurte, aproape douăzeci de volume de anecdote, unele recenzate sever de G. Ibrăileanu şi Ilarie Chendi. Înseşi titlurile volumelor indică devalorizarea anecdotelor lui S., devenite din „populare" — „botezate", „sărate", „afumate", „piperate" etc. Intenţia de moralizare, o constantă a scrisului său, se manifestă atît în anecdote, cît şi în piesele de teatru sătesc sau pentru şcolari. Din numeroasele sale volume de proză (schiţe, nuvele, romane, povestiri), se remarcă unele povestiri pentru copii şi romanul *Feigheală*, interesant prin atmosfera specifică, obiceiurile şi credinţele populaţiei evreieşti a Iaşilor de dinainte de primul război mondial.

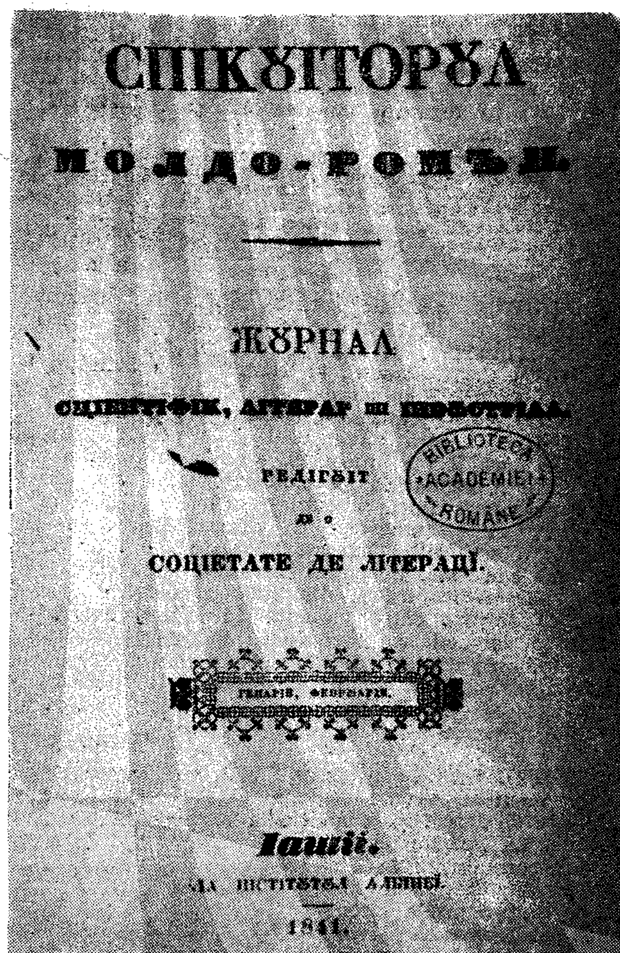
S. a avut şi preocupări de teoretician al folclorului. Cele două lucrări mai importante, *Introducere în literatura populară română* (1904), *Mioriţa şi căluşarii. Urme de la daci şi alte studii de folklor* (1914) sînt prezentări didactice ale unor specii populare sau ale unor probleme legate de originea şi vechimea poeziei populare. A întreprins şi cîteva cercetări istorico-literare asupra lui Antioh Cantemir, Ienăchiţă Văcărescu, Veniamin Costache, Anton Pann şi C. Negruzzi. A teoretizat asupra fabulei într-o prezentare istorică a evoluţiei genului în literatura română (*Fabula în genere şi fabuliştii români în specie*, 1892) şi asupra originii versificaţiei române (*Versificaţia română şi originea ei*, 1906).

— *Anecdote populare*, Bucureşti, 1888 ; ed. 2, vol. I, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1892, vol. III, ed. 1, Bucureşti, Steinberg, 1893 ; *Fabula în genere şi fabuliştii români în specie*, Bucureşti, Göbl, 1892 ; *Omer întinerit*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1893 ; *Vorba de acasă*, Bucureşti, Socec, 1893 ; *Proza*, vol. I, Bucureşti, Steinberg, 1893, vol. II, Bucureşti, Alcalay, 1894 ; *Teatru*, I, Bucureşti, Alcalay, 1894 ; *Anecdote afumate*, Bucureşti, La Biserica Albă, 1898 ; *De necaz*, Bucureşti, 1900 ; *Ce face dracu*, Bucureşti, Heliade, 1900 ; *Ce face beţia*, Bucureşti, 1900 ; *Minunea vieţii şi cheia lumii*, Bucureşti, Göbl, 1902 ; *Anecdote botezate*,

pref. Al. Vlahuță, București, Steinberg, 1903, vol. IV, ed. 4, București, Cartea românească, 1924 ; *Pentru toți copiii*, București, Sfetea, 1904 ; *Introducere în literatura populară română*, București, Clemența, 1904 ; *Amintiri*, ODI, *111—113* ; *Lămuriri asupra literaturii române culte și populare*, București, Librăria națională, 1906 ; *Versificația română și originea ei*, București, Tip. Regală, 1906 ; *Mana vacilor*, ed. 2, București, Sfetea, 1908 ; *Mireasa*, ed. 2, București, Sfetea, 1908 ; *Fete de azi*, I—II, București, Socec, 1908 ; *Ce poate lenevia*, București, Sfetea, 1908 ; *Scriitori vechi*, București, Alcalay, *1909* ; *Anecdote de post*, București, Cultura românească ; *Anecdote marinate*, București, Alcalay ; *Teatru de familie*, București, Sfetea, 1912 ; *Miorița și călușarii. Urme de la daci și alte studii de folklor*, București, Sfetea, 1914 ; *Anecdote piperate*, ed. 2, București, Sfetea, 1915 ; *Anecdote cu minuni*, București, Steinberg, 1918 ; *Anecdote cu noroc*, București, Steinberg, 1918 ; *Anecdote împănate*, București, Alcalay ; *Sar și Ionel*, București, Socec, 1920 ; *Mă-nșală*, București, Cartea românească, 1921 ; *Feigheală*, București, Nițeanu ; *Din lumea lui Spulberă vînt*, București, Ancora ; *Chițibuș cel drăguț*, București, Cultura românească ; *Vinovată ?*, ed. 2, București, Steinberg, 1922 ; *Curcanii*, ed. 2, București, Cartea românească, 1922 ; *Lîngă pămînt*, ed. 2, București, Cartea românească 1922 ; *Călătoriile lui Enache Cocoloș*, ed. 4, București, 1924 ; *Din joc de cărți*, București, Cartea românească, 1925 ; *Amintiri despre Ion Creangă*, București, Viața românească, 1927 ; *Neamul nostru*, București, Casa școalelor, 1928 ; *Început de viață*, București, Cartea românească, 1929 ; *Icoane vii*, București, Universul. **Ms. :** *[Folklor și etnografie]*, B.A.R., ms. 4952 — ms. 4968.

— 1. I. Nădejde, *Direcția urmată de „Contemporanul"*, C, II, 1883, *954—956*, III, 1883, *115—117* ; 2. V. A. Urechia, *Th. D. Speranția, „Anecdote populare"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; 3. Al. Vlahuță, *„Anecdotele populare" de Th. Speranția*, RN, II, 1889, 2 ; 4. Demetrescu, *Profile, 59—62* ; 5. V. A. Urechia, *Alte anecdote populare*, AAR, partea administrativă, t. XV, 1892—1893 ; 6. M. Schwarzfeld, *O ochire asupra anecdotelor populare române*, ȘZ, I, 1892, 5 ; 7. Ploeșteanu [M. Schwarzfeld], *Rîs sau dezgust ? Cu privire la anecdotele d-lui Speranția*, EG, III, 1892, 2 ; 8. Ploeșteanu [M. Schwarzfeld], *Ignoranță și rea voință, Tot cu privire la anecdotele d-lui Speranția*, EG, III, 1892, 3 ; 9. Ion C. Bacalbașa, *Teatrul d-lui Speranța*, LUP, XI, 1894, 2473 ; 10. T. Maiorescu, *Th. D. Speranția, „Mama soacră", „Popa cel de treabă"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895 ; 11. Anton Bacalbașa, *Th. D. Speranță și eu*, MT, II, 1896, 92 ; 12. *Scriitorii și artiștii noștri. Răspunsul d-lui Th. D. Speranța*, FPT, I, 1897, 26 ; 13. A. D. Xenopol, *Th. D. Speranța : „Anecdote afumate"*, F, XXXV, 1899, 49 ; 14. N. Quintescu, *Th. D. Speranția, „Anecdote populare"*, AAR, partea administrativă, t. XXV 1902—1903 ; 15. S. Fl. Marian, *Th. D. Speranția, „Minunea vieții și cheia lumii*, AAR, partea administrativă, t. XXV, 1902—1903 ; 16. Th. D. Speranția *Amintiri*, ODI, *111—113* ; 17. I. Bianu, *Th. D. Speranția, „Introducere în literatura populară". Studiu comparativ*, AAR, partea administrativă, t. XXVII, 1904—1905, fasc. 2 ; 18. Th. D. Speranția, *Memoriu de calități, titluri și lucrări științifice*, București, Tip. Regală, 1906 ; 19. T. Pamfile, *„Studiile" d-lui Th. D. Speranția*, IC, VIII, 1915, 2, 3 ; 20. Chendi, *Foiletoane, 139—142* ; 21. G. I[brăileanu], *Th. D. Speranția, Anecdote proaspete*, VR, XVII, 1925, 11—12 ; 22. George Baiculescu, *Theodor Speranția*, PRL, IV, 1929, 1 ; 23. Ciorănescu, *Teatr. rom., 183* ; 24. Al. Teodorescu, *Folclorul la „Contemporanul"*, ALIL, t. VII, 1956, fasc. 2 ; 25. Caracostea—Bîrlea, *Problemele, 275—276* ; 26. *Ist. lit.*, III, *580* ; 27. Bîrlea, *Ist. folc., 335—338* ; 28. *[Acte și documente]*, DCM, II, *115—116*.

L. B.

SPICUITORUL MOLDO-ROMÂN, publicație periodică literară și culturală care a apărut la Iași, trimestrial, din ianuarie pînă în decembrie 1841. Gazetă bilingvă, tipărită în română și franceză, **S. m.-r.** avea pentru ediția franceză titlul „Le glaneur moldo-valaque", dar se păstrează și exemplare intitulate „Le glaneur moldo-roumain". Primul număr, pentru lunile ianuarie și februarie, iese de sub tipar în martie 1841. Deși subtitlul menționa că **S. m.-r.** este „redigiuit de o soțietate de literați", publicația îi aparține lui Gh. Asachi. Sarcina de a redacta gazeta îi revine însă lui A. Gallice, secretar de redacție, autor al primului articol editorial și cel mai activ colaborator. **S. m.-r.** ilustrează astfel mai curînd punctul de vedere al lui Gallice, decît pe cel al lui Asachi. Într-un prospect, publicat în „Albina românească" din 21 iulie 1840 și redactat, probabil, de Asachi, se anunța un program promițător, subliniindu-se preocuparea redacției pentru „literatura națională" și pentru „productele cele mai însemnătoare a literaturelor străine", precum și intenția de a face cunoscute „descoperirele științelor, a frumoaselor arte și a industriei". Asachi ar fi vrut ca noua gazetă să înlocuiască de curînd suspendata „Dacie literară", dar, din motive necunoscute, el lasă în seama lui Gallice grijile redacției. **S. m.-r.** republică în primul număr *Prospectul* apărut în „Albina românească", însă Gallice scrie și un confuz articol introductiv care, în bună parte, era copiat după *Histoire de la Valachie* a lui M. Kogălniceanu. Cele mai multe articole și scrieri literare apărute sînt reproduse fie după reviste și gazete străine, fie din „Albina românească" sau „Curierul românesc". Gallice este autorul unui articol în care scoate în evidență meritele directorilor teatrului românesc din Iași (C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri și P. M. Câmpeanu) și al unor cronici dramatice referitoare la spectacolele teatrului francez din Iași. Tot el publică slabe încercări literare. Colaborează însă și C. Negruzzi, cu o traducere a poemului byronian *Oscar d'Alva*, făcută după versiunea franceză a lui Amédée Pichot, apoi cu versiunea românească a poeziei lui Pușkin *Șalul negru ;* V. Alecsandri republică traducerea odei pe care Lamartine o dedicase unei tinere moldovence și răspunsul său ; Gh. Asachi dă cîteva articole de istorie, între care *Viața prințului Dimitrie Cantemir scoasă din cronicele Moldovei ;* mai apar o transpunere în limba franceză a poeziei *Cîinele soldatului* de Gr. Alexandrescu (traducere de

V. Alecsandri), un articol despre Basarabia al inginerului Hommaire de Hell, o traducere din B. Franklin, articole de Al. Fotino, T. Codrescu, traduceri din franceză de Gh. Săulescu, notițe și recenzii critice, știri în legătură cu dezvoltarea industrială a Moldovei ș.a.

— 1. *[Prospect]*, SMR, I, 1841, 1, reed. în PLR, I, *96—97* ; 2. [M. Kogălniceanu], *[Notă]*, ARR, I, 1841, *373—376* ; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *311* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *27*, *62* ; 5. Iorga, *Ist. presei*, *74* ; 6. E. Lovinescu, *Gh. Asachi*, București, Casa școalelor, 1927, *192—196* ; 7. D. Coval, *File din istoria presei democratice moldovenești*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1972, *88—91*.

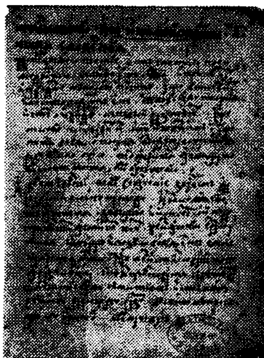
R. Z.

SPIRIDUȘ, periodic satiric apărut la București, săptămînal, de la 23 iunie la 14 iulie 1859. Plecînd de la „Țînțarul", revistă pe care o redactase împreună cu C. A. Rosetti, și înainte de a înființa, la 23 iulie 1859, „Nichipercea", N. T. Orășanu a scos, vreme de cîteva săptămîni, prima sa gazetă satirică. În ofensivă contra guvernului și a acelor grupări liberale care îl sprijineau, S. făcea front comun cu „Țînțarul", combătînd pe „boieri", adică pe retrograzi și conservatori, precum și puterile străine care încercau să se amestece în afacerile interne ale Principatelor Unite. Orășanu avea de acum un stil ; modelul său este, în parte, Béranger, din care traduce, dar se inspiră și din tradiția satirică autohtonă. O pornire către violențe de limbaj există în proza și versurile pe care le publică în S., deși nu cu amploarea din scrisul său de mai tîrziu. După patru numere gazeta a fost suspendată de autorități.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *682* ; 2. Trifu, *Presa*, *19—23*.

R. Z.

STAICU Grămăticul (sec. XVII), traducător și filolog. A fost vreme îndelungată (probabil între 1630—1670) dascăl și grămătic la Mitropolia din Tîrgoviște. La „școala de slavonie" care exista la Tîrgoviște din timpul lui Matei Basarab, S. preda ucenicilor săi gramatica slavonă după manualul de gramatică al lui Meletie Smotrițki, în ediția apărută la Eve, în apropiere de Vilno, în 1619. În scopuri didactice, între 1667—1669, el alcătuiește, plecînd de la gramatica lui Smotrițki, *Tîlcuirea sau arătarea gramaticii slavonești*, cu text bilingv, slavo-român, menit să faciliteze înțelegerea gramaticii slavone. Părăsind exemplele originalului slavon în ilustrarea normelor gramaticale, el introduce altele, adecvate limbii române. S. a făcut aici prima încercare de formulare a unei terminologii gramaticale românești. Manualul începe cu o prefață în care se subliniază rostul gramaticii ca îndreptar al vorbirii și scrierii. Gramatica propriu-zisă cuprinde patru părți : ortografia, „etimologhia" (morfologia), sintaxa și prozodia. Atenția lui S. se oprește asupra unor definiții și reguli din morfologie. Alături de manuscrisul gramaticii, în *Codicele Sturdzan* se află încă o lucrare a lui S., un *Lexicon slavo-român*, terminat înainte de 1670, care are la bază lexiconul lui Pamvo Berînda, apărut la Kiev în 1627. Importantă lucrare a lexicografiei românești din acea epocă, dicționarul lui S. se distinge prin contribuția originală a autorului, sub raportul materialului (el adaugă numeroase articole noi) și al prezentării acestuia (înregistrează și formele flexionare — cele nominale și verbale). De la S. a rămas cea mai veche traducere a unui cronograf rusesc, făcută după o redacție din 1617. Traducerea, păstrată în manuscrisul autograf intitulat *Cartea cea grăită hronograf, ce se zice început scripturilor neamurilor împărătești*, este importantă pentru studiul limbii române vechi. S. este și traducătorul unei interesante cărți cu caracter gnomic, *Dioptra carea să chiamă Oglindă sau închipuirea cea adevărată a vieții omenești în lume*, după o versiune slavonă din secolul al XVII-lea, aparținînd lui Vitalie de Dubna. În manuscris s-a păstrat și traducerea, din 1667—1669, a unor texte de polemică religioasă între apărătorii ortodoxismului și reprezentanții altor culte — *Cartea tocmită spre eretici*. S. rămîne și unul dintre cei mai vechi versificatori români, prin versurile aflate în traducerile sale, în cea de polemică religioasă, în hronograf (24 de versuri) și în *Dioptra...* (99 de versuri). Remarcabil cărturar român al epocii, activitatea lui S. reprezintă și un reflex al influenței culturale umanist-renascentiste.

— *[Lexicon slavo-român, Gramatica slavo-română]*, B.A.R., ms. 312. — **Tr.** : *Cartea cea grăită hronograf, ce se zice început scripturilor neamurilor împărătești*, B.A.R., ms. 1385 ; *[Cartea tocmită spre eretici]*, B.A.R., ms. 1570 ; *Dioptra carea să chiamă Oglindă sau închipuirea cea adevărată a vieții omenești în lume*, B.A.R., ms. 2341.

— 1. B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, I, București, Tip. Academiei, 1878, *261—265* ; 2. Bogdan, *Scrieri*, *559—567* ; 3. Gr. Crețu, *Introducere* la Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc și tîlcuirea numelor din 1649*, București, Göbl, 1900, *28—38* ; 4. D. Strungaru, *Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească*, RSL, IV, 1960 ; 5. Victor Papacostea, *O școală de limbă și cultură slavonă la Tîrgoviște în timpul domniei lui Matei Basarab*, RSL, V, 1962 ; 6. Diomid Strungaru, *Cel mai vechi cronograf românesc de proveniență rusă*, RSL, X, 1964 ; 7. Diomid Strungaru, *Începuturile lexicografiei române*, RSL, XIII, 1966 ; 8. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *136—137* ; 9. N. A. Ursu *Studiu introductiv* la Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, *Gramatica rumânească. 1757. Prima gramatică a limbii române*, București, E. Ș., 1969, *V* ; 10. Diomid Strungaru, *Staicu Grămăticul. Contribuții la istoria scrisului românesc din secolul al XVII-lea* (teză de doctorat, dactilografiată), București, 1973 ; 11. Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, Minerva, 1974, *40—41*.

A. S.

STAMATI, Constantin (Costache) (1786, Huși sau Iași — 12.IX.1869, Ocnița—Hotin), scriitor și traducător. Nepot de frate al mitropolitului Iacov Stamati, tatăl lui S., paharnicul Toma, s-a stabilit în 1812 cu familia la Chișinău. S. învață la Iași și ocupă unele slujbe în cancelaria vistieriei Moldovei, apoi este funcționar în administrația rusească a Basarabiei, cavaler, din 1826, al ordinului „Sf. Ana". Era un bun cunoscător al limbilor franceză, rusă și greacă, cu numeroase lecturi din clasici și romantici. L-a cunoscut la 1821 pe Pușkin, exilat pe atunci la Chișinău, și pe P. Svinin, unul dintre apropiații poetului rus V. A. Jukovski. Era prieten (și rudă) cu Al. Hîjdeu, tatăl lui B. P. Hasdeu, avea legături cu Gh. Asachi, N. Dimachi, C. Conachi și M. Kogălniceanu. Cîteva poezii i-au apărut în revistele și almanahurile vremii : „Albina românească" (1830—1834), „Dacia literară" (1840), „Almanah pentru români" (1853), „Foiletonul Zimbrului" (1855). În 1866, cînd s-a constituit Societatea Literară Română, viitoarea Academie Română, S.

a fost numit membru activ. S-a retras în anul următor. În 1870 a fost declarat membru onorific.

S. scria dintr-un imbold patriotic, năzuind la ridicarea și luminarea neamului prin literatura națională și prin popularizarea „autorilor Europei", în traduceri și adaptări pe care le voia „mai aproape de simțirile românilor". Vedea în „limba rustică a vechilor români", în folclor și în trecutul istoric un reazem al ideii de naționalitate și făcea critica boierimii ultraliberale, franțuzite. Începe prin a traduce din Florian *(Galateea)*, în 1808, încearcă apoi traduceri, care nu s-au păstrat, din Racine *(Phèdre)* și Voltaire, ca mai tîrziu să traducă din romanticii apuseni și ruși, uneori fără a indica autorul, adaptînd liber sau localizînd. În *Fiica lui Deceval și Armin cîntărețul* (după *Harfa eoliană* a lui Jukovski) o iubire nefericită are ca decor o Dacie legendară; *Păgînul și fiicele sale*, localizarea poemului *Gromoboi* al aceluiași poet rus, cu pasaje originale de descripție și fantastic tenebros, păstrează însă și numeroasele ecouri byroniene ale originalului; *Le Sylphe* al lui V. Hugo este tratat în spiritul credințelor autohtone *(Zburătorul la zebrè)*. Primul traducător român din A. de Vigny este S., care a dat o versiune reușită pentru *Le Bain d'une dame romaine*, într-un cadru românesc, fără a pierde nota grațioasă a originalului (în *Scăldătoarea unei cucoane romînce)*. În *Muza românească* intră traduceri din Lamartine, Hugo, o „melodie irlandeză" de Th. Moore, tălmăcită sub titlul *Luntrea pe uscat*, versiunea românească a poemului lui Pușkin *Prizonierul din Caucaz* și *Oda* lui Derjavin *(Lauda lui Dumnezeu)*, tradusă și de C. Negruzzi, poezii din Lermontov și numeroase fabule — traduse și adaptate — după Krîlov și I. I. Hemnițer. **S.** a imitat într-un dialog o satiră de I. Krasicki, folosită și de Gh. Asachi în *Soția la modă*. *Pompoasa audiență la Satana a miniștrilor guvernămîntului din iad* este o adaptare după O. Senkowski *(Satira universală)*.

Cele cîteva poezii originale ale lui **S.** nu sînt lipsite de ecouri ale lecturilor sale. Gh. Asachi îl influențează în poezia ocazională și patriotică *(Imnul lăutei românești, Sentinela taberii de la Copou la 1834)*, Pușkin, în balada *Dragoș*, dar și Ariosto, cu *Orlando furioso*, în unele episoade din *Povestea povestelor*. Nota originală a scrisului său apare în povestire (căci poetul epic posedă simțul fabulosului) și în descripție, mai ales în tablourile fantaste, întunecate, cu un aer de vechime și legendă. Dragoș, eroul baladei cu același nume, pornit în căutarea tricolicíului Vronța care i-a răpit-o pe frumoasa Dochia, rătăcind prin noapte și furtună, ajunge la poarta unei cetăți luminate de vinete văpăi, rău prevestitoare, și asistă la sarabanda duhurilor rele (sugerată auditiv cu o artă superioară chiar lui D. Bolintineanu). Vronța este o apariție de un relief fantast deosebit, obținut printr-un fel de confuzie voită a regnurilor. Mai reprezentativă pentru scriitor este *Povestea povestelor*, încercare de a fixa în epopee (cu episoade de basm sau avîndu-și punctul de plecare în Ariosto) întemeierea Moldovei, prin împlinirea ursitei lui Bogdan, cel plecat în căutarea Cosînzenei. Amănuntul pitoresc sau burlesc, ineditul unor imagini, de viziune terifiantă, descripția teratologică, dar și umorul de esență populară, asimilarea unor procedee ale poeziei și basmului popular, folosirea fondului folcloric de credințe și superstiții, limbajul neaoș, savuros, căruia îi sînt asociate cu finețe unele neologisme, toate acestea compun imaginea unui poet nu lipsit de individualitate și originalitate. **S.** este unul din primii scriitori români care a intuit posibilitățile unei fructificări culte a folclorului. Cîteva satire *(Dialogul unui holtei cu un boiernaș avut, însoțit cu o cucoană de înalt neam, Cum era educația nobililor români în secolul trecut cînd domnea fanarioții în țară)* sînt de fapt mici comedii („dialoguri"), bazate pe observația și pictura de moravuri, în manieră clasică.

S., rezistent față de modă, credea în viabilitatea tradiției ca normă de viață și oferea contemporanilor modelul ideal al epocii de glorie a Moldovei lui Ștefan cel Mare, criticînd decăderea morală a boierimii din vremea lui. Pe urmele lui Asachi și înainte de Eminescu, el evoca mitul dacic *(Geniul vechi al românilor și românii de astăzi)*. Deși legat de epoca premergătoare generației pașoptiste, prin tendința moralizatoare și elementele clasiciste ale operei sale, **S.** se alătură generației „Daciei literare" prin elogiul înălțat patriei, trecutului, în poezia sa și în cîteva articole *(Suceava și Alessandru cel Bun în secolul al XV, Domnul Moldovei, marele Ștefan al VI și bravul său hatman Arbore)*, ca și prin critica latinismului *(Științi filologice și istorice)* și, mai ales, prin accentul pus pe sensul patriotic al literaturii.

— *Povestea povestelor*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1843; *Muza românească*, I, îngr. Th. Codrescu, Iași, Tip. Buciumul român, 1868; ed. Iași, Șaraga, 1896; ed. îngr. Ion și Rodica Rotaru, introd. Ion Rotaru, București, E.L., 1967; *Poezii și proză*, îngr. și pref. G. Bogdan-Duică, București, 1906; *[Poezii]*, CSS, *39—286*. — **Tr.**: [A. de Lamartine, V. Hugo, A. de Vigny, Th. Moore, V. A. Jukovski, G. R. Derjavin, Pușkin, Lermontov, Krîlov, I. I. Hemnițer, I. Krasicki, O. Senkowski], în *Muza românească*, București, E.L., 1967. **Ms.**: Florian, *[Galateea]*, B.A.R., ms. 3502 (1808), ms. 150 (1813).

— 1. G. H[urmuzachi], *Poetul C. Stamati*, FSC, III, 1867, 7—8; 2. B. P. Hasdeu, *Costache Stamate*, CT, I, 1870, 57, 60, 61; 3. N. Iorga, *Un poet basarabean, C. Stamati*, S, V, 1906, 27; 4. Apostolescu, *Infl. romant.*, *132—150*; 5. Al. Epure, *Influența fabulistului rus Krîlov asupra fabuliștilor noștri A. Donici și C. Stamati*, Iași, Tip. Ștefăniu, 1913; 6. P. V. Haneș, *Scriitori basarabeni*, București, Alcalay, 1920, *192—253*; 7. Ch. Drouhet, *Cavalerul Stamati*, VR, XIII, 1921, 11; 8. Negrescu, *Infl. slave*, II, *91—128*; 9. Eufrosina Dvoicenco, *Influența literaturii ruse asupra scriitorului Constantin Stamati*, RI, XV, 1929, 7—9; 10. A. Gorovei, *Contribuții la biografia lui Constantin Stamati*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. V, 1930—1931; 11. Eufrosina Dvoicenco, *Viața și opera lui C. Stamati*, București, Cartea românească; 12. Eufrosina Dvoicenco, *O satiră polonă imitată de Asachi și Stamati*, București, Monitorul oficial, 1938; 13. Eufrosina Dvoicenco, *Completări la „Viața și opera lui C. Stamati"*, PL, IV, 1939, 4; 14. Călinescu, *Ist. lit.*, *229—232*; 15. G. Bezviconi, *Costache Stamati. Familia și contemporanii săi*, Iași, 1942; 16. Bezviconi, *Profiluri*, *183—187, 211—212*; 17. Popovici, *Romant. rom.*, *444—446*; 18. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, XI, 1962, 1; 19. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *388—394*; 20. I. Rotaru, *Introducere* la C. Stamati, *Muza românească*, București, E.L., 1967; 21. *Ist. lit.*, II, *372—376*; 22. Al. Piru, *C. Stamati, filolog*, RL, II, 1969, 37; 23. Cornea, *Originile*, *passim*; 24. Marin Bețteliu, *Originalitatea poeziei lui C. Stamati*, AUC, II, 1973; 25. Verzea, *Byron*, *138—139*.

S. C.

STAMATI, Iacov (24.VII.1749 — 9.III.1803, Iași), cărturar. Era de origine ardelean, din ținutul Bistriței, și se trăgea din părinți săraci. Venit de tînăr în Moldova, pentru a învăța la vreo mănăstire, **S.** dobîndește o bogată cultură. Știa grecește și franțuzește, citea din Montesquieu. La mănăstirea Neamț, în 1765, îmbracă rasa monahală. În 1774 mitropolitul Gavriil Callimachi îl aduce la Iași ca protosinghel, însărcinat cu administrarea veniturilor Mitropoliei. În 1782 este ales episcop de Huși, unde reînnoiește și dezvoltă epar-

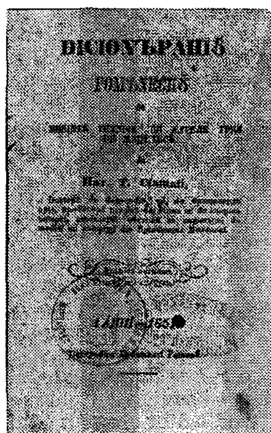
hia. În războiul ruso-austro-turc din 1787—1791, **S.** rămîne credincios turcilor, lucru pentru care sultanul îi mulțumi. După încheierea păcii din 1792, noul domnitor Alexandru Moruzi îl ridică pe **S.** în scaunul arhiepiscopal al Moldovei. În timpul păstoriei sale (1792—1803), mitropolia ce arsese este reconstruită. În raportul asupra școlilor din Moldova, pe care îl întocmește **S.** din poruncă domnească, apar o serie de idei înaintate inspirate de „adîncul Montesquieu". El critică sistemul mecanic de învățătură al epocii. Autorii traduși și predați în școli trebuie urmăriți în idee, nu în litera lor. Fapt remarcabil pentru un cleric, **S.** recomandă introducerea studiului științelor (matematica, geometria practică), necesare pregătirii inginerilor hotarnici în cadrul Academiei domnești. Sub îndrumarea sa, la tipografia Mitropoliei, reorganizată de el, se imprimă, în 1794, o *Liturghie* și *Psaltirea proorocului și împărat David* (la care, dat fiind interesul pentru istorie al mitropolitului, acesta adaugă o cronologie a domnitorilor moldoveni, *Însemnare de domnii Moldaviei*), iar în 1795 se publică pe rînd operele lui Amfilohie Hotiniul. Din îndemnul și cu cheltuiala lui **S.** s-au tipărit cărți didactice de geometrie și aritmetică, s-a făcut, în 1787, de către nepotul său, Toma Stamati, o nouă traducere din *Cer nou* de Ioanichie Galeatovski. În 1794, **S.** prefațează și patronează tipărirea unei importante traduceri românești, după romanul spaniol *El Criticón* de Baltasar Gracián y Morales. Traducerea, făcută după intermediar grecesc, aparține lui Gherasim Clipa și cuprinde în textul tipărit doar nouă capitole din prima parte a operei. După explicațiile lui **S.**, romanul, tipărit sub titlul *Critil și Andronius*, este o nouă formă de „divan", ceea ce reactualizează specia abordată de D. Cantemir. **S.** arată că este vorba de o lucrare simbolică, în care unul dintre personaje, Critil, semnifică judecata, iar celălalt, Andronius, bărbăția. Andronius este lipsit de rațiune și nu poate vorbi. Cucerit de Critil, care îi dezvoltă rațiunea, el are revelația divinității. Tipărind *Critil și Andronius*, **S.** împărtășește gustul epocii pentru un roman baroc, cu caracter alegoric și satiric, din care nu lipsea o temă predilectă a cărților populare — inițierea unui ingenuu de către un înțelept.

— *[Prefață]* la Baltasar Gracián y Morales, *Critil și Andronius*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1794 ; *[Raport asupra școlilor din Moldova]*, URC, III, *13—23*.

— 1. [M. Kogălniceanu], *Iacob Stamati, mitropolit Moldovei*, RLT, I, 1855, *3—5* ; 2. Melchisedec, *Chronica Hușilor*, *342—371* ; 3. A. D. Xenopol și C. Erbiceanu, *Serbarea școlară de la Iași*, Iași, Tip. Națională, 1885, *190—198* ; 4. M. Mihăileanu, *Viața și activitatea mitropolitului Moldaviei și Sucevei Iacob II Stamate*, București, Göbl, 1895 ; 5. Eliade, *Infl. fr.*, *332—333* ; 6. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *311—314* ; 7. Iorga, *Ist. bis.*, II, *160—161*, *195—196* ; 8. Pușcariu, *Ist. lit.*, *186* ; 9. Popovici, *Studii*, I, *194—195* ; 10. Al. I. Ciurea, *Iacov Stamati (1749—1803)*, Iași, Tip. Țerek, 1946 ; 11. Dan Simonescu, *Un roman spaniol în Moldova secolului al XVIII-lea*, ALN, 1946 ; 12. I. Lupaș, *Cum înfățișează o carte tipărită la Sibiu în anul 1805 personalitatea mitropolitului Iacob Stamati*, MA, IV, 1959, 11—12 ; 13. Piru, *Ist. lit.*, II, *159—160* ; 14. Duțu, *Coordonate*, *219—220*, *244—248*, *253* ; 15. *Ist. filoz. rom.*, I, *172* ; 16. Ariadna Camariano-Cioran, *Precizări și identificări privind unele traduceri românești din greacă (sec. al XVIII-lea)*, RITL, XXII, 1973, 2 ; 17. N. A. Ursu, *Traducătorul necunoscut al romanului „Critil și Andronius"*, LR, XXVI, 1977, 4.

A. S.

STAMATI, Teodor (1812 — 13.XII.1852, Iași), publicist și traducător. Cu serioase înclinații spre studiu, **S.**, fiu de preot, învață ca elev stipendist (1828—1832) la Gimnaziul Vasilian de la Trei Ierarhi, unde va fi și institutor, după absolvirea cursului pregătitor, din 1833. Își va continua pregătirea la Viena (1834—1837), urmînd cursuri de matematică, fizică, chimie, științele naturii și de filozofie, încheiate cu doctoratul în filozofie (1838) și cu o călătorie în Franța și Germania. Prin pregătirea sa multilaterală și stimulat de Gh. Asachi, el va fi un membru activ în Comitetul academic, desfășurînd, în aceeași perioadă (1838—1847), o bogată activitate didactică la Academia Mihăileană, ca profesor de matematică și fizică, inițiind, în 1840, primele lecții experimentale de laborator. **S.** va susține, ca inspector școlar, într-un memoriu din 1845, îmbunătățirea organizării învățămîntului în Moldova. Merituoasa activitate didactică, care i-a adus, în 1843, rangul de paharnic, este întreruptă în perioada 1847—1850, greu resimțită materialicește de **S.** Acesta ocupă acum doar postul de conservator al colecțiilor de la Societatea de medici și naturaliști, al cărei membru era. Își va relua activitatea didactică în 1850, ca director al școlii de fete de la Sf. Spiridon și profesor de științele naturii la gimnaziul internat de băieți (1851—1852). În 1851, **S.** era asociat, alături de T. Codrescu și D. Gusti, la Tipografia Buciumul român. În stagiunea decembrie 1839 — martie 1840, el a condus trupa românească de teatru din Iași, ce oferea, în condițiile dificile ale vremii, reprezentații modeste, criticate sever de M. Kogălniceanu în „Dacia literară". **S.** răspunde, în „Albina românească", cu motivări, desigur reale, dar mai mult de ordin practic și organizatoric. Polemica întreținută din ambele părți de violente atacuri la persoană, sancționate, în cazul lui Kogălniceanu, de avertismentul Epitropiei Învățăturilor Publice, a avut totuși un rezultat hotărîtor pentru soarta teatrului național în epocă : numirea la conducere a lui M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, V. Alecsandri și P. M. Câmpeanu.

Incadrîndu-se în spiritul vremii și avîndu-l ca model pe Gh. Asachi, **S.** are preocupări variate și multilaterale, ca profesor, autor de cursuri și manuale, om de știință și publicist, fiind interesat totodată de literatură, teatru, folclor. La curent cu noutățile din știință, el publică, uneori fără semnătură, numeroase articole de popularizare științifică, în „Albina românească" (1839—1847), conținînd observații meteorologice și astronomice, continuate în „Gazeta de Moldavia" (1850—1852), scrie o serie de materiale despre noțiuni generale de fizică în „Icoana lumei" (1841) și dă, ca naturalist, în „Povățuitorul sănătății și a economiei" (1844), informații de utilitate practică pentru agronomie. Preocupările sale literare, nesemnificative, sînt reprezentate de poeziile cu caracter ocazional (poezia *Zimbrul* sublinia misiunea publicației omonime de a-i lumina pe români) și omagial (versuri închinate lui Grigore Al. Ghica, Lascar Rosetti — 1849), apărute în revistele „Albina românească", „Zimbrul", „Jurnalul de Galați". Dintre puținele producții literare ale lui **S.** se distinge povestirea *Un vis : Cine de ce se teme, nu scapă* (1849), satiră la adresa justiției corupte. El traduce, demonstrînd că nu a rămas străin de teatru, comedia *Nepotul răposat* a lui Aug. von Kotzebue, reprezentată în Iași, la 2 decembrie 1845. Ca institutor, a tipărit, în 1833, *Abețedarul fran-*

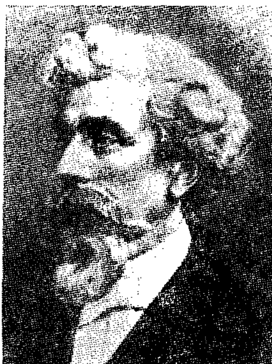
țezo-românesc, dînd, în precuvîntare, unele informații autobiografice legate de activitatea sa la Gimnaziul Vasilian. Manualul este revelator pentru cunoștințele de limba franceză, pe care **S.** și-o însușea la acea dată, alături de limba germană, a cărei deplină stăpînire îi permite să redacteze primul dicționar german-român de la noi, *Vocabulariu de limba germană și română* (1852), bine primit, mai ales în Transilvania. **S.** a făcut parte din colectivul, condus de Gh. Asachi, care își propusese să redacteze primul dicționar enciclopedic românesc, intitulat *Lexicon de conversație*, din care a apărut o singură fasciculă, în 1842. Principala sa lucrare lexicografică este dicționarul de neologisme *Disionăraș românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles* (1851), în care siguranța și simțul limbii, dovedite la selectarea împrumuturilor lexicale făcute în limba română în prima jumătate a secolului al XIX-lea, se reflectă și în concepțiile lingvistice (afectate doar în ortografie de principiile lui A. Pumnul) expuse în prefață, unde **S.** insistă asupra necesității stabilirii unor reguli în adaptarea termenilor străini. Definițiile date unor termeni (roman, romantic ș.a.) depășesc interesul strict lexicografic al lucrării, oferind indicii pentru stadiul de început al concepțiilor de teoria literaturii și artei la noi. Contribuția de folclorist a lui **S.**, rămasă fără ecou în epocă, este broșura din 1851, *Pepelea sau Trădiciuni năciunare românești*. Influențat de direcția pașoptistă de valorificare a folclorului, **S.** consideră „tradițiile" drept mărturii pentru „întregul caracter al unui popor", incluzînd aici originea, evoluția istorică, limba, obiceiurile și religia. El modifică, în manieră cultă, nu numai stilul, ci și compoziția povestirii populare despre Păcală, conferind narațiunii un caracter biografic și inserînd importante elemente folclorice : credințe despre stingerea focului la trăsnet, despre curcubeu, belciugari (ființe fantastice care pedepsesc copiii răi), jocuri de copii, cimilituri (colecția lui **S.** fiind prima de acest gen în folcloristica românească), obiceiuri de Crăciun, un plugușor, două urări pentru dimineața Anului nou. Celelalte două capitole conțin narațiunea, de sorginte folclorică, despre pedepsirea ibovnicului stăpînei de către sluga șireată și snoava cu porcul închis în biserică. Din însemnata contribuție de autor didactic a lui **S.** s-au păstrat un *Manual de istoria naturală*, compus în 1841, și *Fizica elementară* (1849), interesantă sub raport lingvistic prin terminologia de specialitate, ce îmbogățea limbajul științific al epocii.

— *Un vis : Cine de ce se teme, nu scapă*, FMIL, XII, *1849, 4, 5* ; *Disionăraș românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles*, Iași, Tip. Buciumul român, 1851 ; ed. 2, 1856 ; *Pepelea sau Trădiciuni năciunare românești*, Iași, Tip. Buciumul român, 1851 ; *Vocabulariu de limba germană și română*, Iași, Tip. Buciumul român, 1852.

— 1. G. Asachi, *Necrolog*, GM, XXIV, 1852, 98 ; 2. Urechia, *Ist. șc.*, I, *201, 245, 267*, II *52, 54, 292, 320* ; 3. Adamescu, *Ist. lit.*, *60, 302* ; 4. Artur Gorovei, „*Pepelea sau Trădiciuni năciunare românești*", ȘZ, XII, 1912 ; 5. Constantin I. Andreescu, *Istoricul Liceului Național din Iași (1835—1935)*, în *De la Academia Mihăileană la Liceul Național. 100 de ani. 1835—1935*, Iași Tip. Brawo, [1936], *passim* ; 6. G. Atanasiu și T. Câmpan, *Teodor Stamati, primul fizician moldovean*, București, Monitorul oficial, 1940 ; 7. G. Zane, *O concurență tipografică și o polemică literară între M. Kogălniceanu și Gh. Asachi*, București, Fundația Kogălniceanu, 1941, *9—10* ; 8. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *238, 241, 545* ; 9. *Ist. gînd.*, *150—151* ; 10. Seche, *Schiță*, I, *36—38, 77, 86—87, 89—94, 96* ; 11. Trifu, *Cronica*, *126—128* ; 12. Bîrlea, *Ist. folc.*, *122—124*.

A. S.

STAMATI-CIUREA, Constantin (4.V.1828, Chișinău — 22.II.1898, Caracușeni—Hotin), scriitor. Fiul lui Costache Stamati și al Ecaterinei, fiică a căminarului Tudorache Ciurea, **S.-C.** și-a făcut studiile liceale și universitare la Paris. A studiat dreptul, filozofia, științele naturii. A fost secretar al ambasadelor rusești din Paris, Berlin, Londra. După 1854, pînă la sfîrșitul vieții, a trăit retras la moșia sa, Caracușeni, unde dădea îngrijiri medicale țăranilor, se ocupa de pictură, fotografie, astronomie. A instalat chiar un observator meteorologic și astronomic pe moșie. Era un om de cultură, cu preocupări variate, nu numai științifice, ci și literare. Prima scriere literară, *Excursiuni vînătorești*, a apărut la Odessa, în 1853. **S.-C.** a scris mult în rusește, dar operele sale nu au avut răsunet în Rusia, deși, după apariția piesei *Moartea lui Lermontoff* (1884), a fost numit membru al unei societăți literare din Moscova. În limba germană, i-a apărut la Viena, în 1880, *Tamar. Trauerspiel in vier Aufzügen*. În prefața volumului *Răsunete din Basarabia*, **S.-C.** anunță și scrieri în limba franceză. A tradus în românește cea mai mare parte a lucrărilor sale elaborate în limba rusă și, împreună cu altele (scrise de la început în românește), le-a tipărit la Cernăuți cu ajutorul cuscrului său, Silvestru Morariu-Andrievici, străduindu-se, după pilda tatălui, să continue tradiția culturii românești în Bucovina. A fost romancier, poet, autor dramatic, povestitor. Parvenitismul social și contradicția dintre generația vîrstnicilor, apărători ai datinei, conducîndu-se după norma bunului simț, și superficialitatea tinerilor, interesați doar de bani și modă, sînt ținta atacurilor scriitorului în comedie (*Parvenitul, Un unchi și trei nepoate, Trei bunici și un nepot*). Cîteva farse ridiculizează manii inofensive sau snoabe (*Fricosul, Cînofilul*). Uneori cam silite și artificiale, situațiile nu sînt lipsite de comic, dealtfel ca și limbajul, cînd nu e prea căutat și cînd scriitorul reușește să intre în pielea personajelor sale. Numele personajelor sînt în mod evident alese pentru a le sugera caracterul. Dramele *Magdalina păcătoasa, Răzbunarea unei nebune* sînt moralizatoare și artificiale. O tragedie istorică, *Logodnica țarului*, este construită pe contraste și situații romantice. O parte din piesele sale au fost interpretate la Cernăuți de societatea „Armonia". Povestirile din volumele *Trei suveniri, Caleidoscop literar, Răsunete din Basarabia*, fantezii, amintiri, episoade din viața românilor basarabeni, sînt scrise într-un stil elegant și erudit, scriitorul fiind mereu interesat de etnografie, istorie, religii, filozofie. *O vînătoare în Basarabia*, avînd ca model declarat proza lui Gogol și Turgheniev, începe printr-o amănunțită descriere etnografică a ținutului. Astfel de digresiuni erudite sînt specifice stilului lui **S.-C.** Scriitorul este un descriptiv, îi reușesc tablourile de natură sălbatică, dezlănțuită. Viforul, lupii, singurătățile albe, buțile de catran arzînd în fața curții boierești pentru a alunga fiarele compun un tablou de o reală plasticitate. În povestirile romantice, realitatea alunecă pe nesimțite în vis și legendă, apar personaje demonice, stranii, victime ale veacului ; scriitorul se arată interesat de magnetism, istoria religiilor, cultivă de preferință contrastul romantic. În *Istoria unui țînțar*, deosebite efecte comice sînt obținute prin parodierea relațiilor umane, atribuite insectelor. Romanul *Insula Sagalin* (1894) ține să atragă atenția

atît asupra poeziei aspre a ținuturilor sălbatice ale Siberiei și ale Amurului, cît și asupra barbariei regimului autocratic țarist și să trezească milă pentru surghiuniți, zugrăviți în măreția și ticăloșia lor. Istoria fetei seduse de guvernator și a luptătorului politic exilat în Siberia este construită anume pentru a ilustra ideile autorului. Dialogurile artificiale, lipsa de preocupare pentru psihologia eroilor, maniera aproape polițistă a povestirii accentuează schematismul romanului.

— *Magdalina păcătoasa*, Cernăuți, Armonia, 1881 ; *Opuri dramatice*, I—II, Cernăuți, Armonia, 1888—1893 ; *Trei suveniri*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1890 ; *Istoria unui țînțar*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1891 ; *Insula Sagalin. Țara misterioasă a exilaților*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1894 ; *Caleidoscop literar*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1895 ; *Răsunete din Basarabia*, Cernăuți, Pardini, 1898.

— 1. I. Negruzzi, *C. de Stamati-Ciurea, „Opuri dramatice"*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1888—1889 ; 2. Polux [Al. Antemireanu], *Caleidoscop literar*, CL, XXXI, 1897, 9 ; 3. M. Teliman, *Constandin de Stamati-Ciurea*, Cernăuți, 1897 ; 4. Eufrosina Dvoicenco, *Viața și opera lui C. Stamati*, București, Cartea românească, *51—53* ; 5. V. Șt. Ciobanu, *Un scriitor român din Basarabia. C. Stamati-Ciurea*, RFR, VIII, 1941, 8—9 ; 6. Călinescu, *Ist. lit., 568* ; 7. G. Bezviconi, *Costache Stamati. Familia și contemporanii săi*, Iași, 1942, *81—100* ; 8. Haneș, *Scriitorii, 455—477* ; 9. Bezviconi, *Profiluri, 262—270* ; 10. Călinescu, *Material documentar*, RITL, XI, 1962, 1.

S. C.

STAVRI, Artur (10.XI.1869, Botoșani — 10.V.1928, Botoșani), poet. A fost elev la Liceul Național și, din 1888, student la Facultatea de drept din Iași. A colaborat la „Convorbiri literare", „Contemporanul", „Literatură și știință" (în redacția revistei răspunzînd de partea literară), „Vieața", „Vatra", „Revista nouă", „Lumea ilustrată", „România literară", „Povestea vorbei", „Adevărul", „Sămănătorul", „Noua revistă română" ș.a. A făcut parte, împreună cu fratele său Raul, din cercul literar condus de N. Beldiceanu, pe care îl frecventau D. Anghel, Ed. Gruber, A. Gorovei. Cu I. Gorun, în 1899, scoate revista „Pagini literare", la care a colaborat și M. Sadoveanu. A mai semnat Astar (A star), Coresi, A. Coresi, Sfîrîiac. A fost prefect de județ și cunoscut om politic liberal.

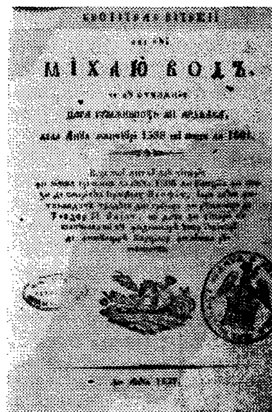
Începuturile literare ale poetului trebuie raportate la poezia posteminesciană și la atmosfera literară a revistelor socialiste. **S.** mimează melancolia eminesciană în versuri de o armonie corectă și abordează poezia socială, fără a depăși, în cele cîteva încercări din primul său volum, *Poezii*, nivelul unui umanitarism sentimental. Ulterior, evoluează spre sămănătorism, cultivînd pastelul rural și idila. Chiar dacă uneori evocarea poartă amprenta nostalgiei după copilărie, motivul dorului de „căsuța mea din sat", o anumită figurație (ciobănași, păstori, copile) și atitudini (doinind, plîngînd, la rîu, la horă), ca și aerul de voie bună care învăluie tablourile vin din sămănătorism. **S.** face cronica satului *(La țară, În răsărit, Hora, Frumoasa satului)*, mergînd pe urmele lui G. Coșbuc, care îi este model în cîteva pasteluri și în poezia erotică, prin evitarea confesiunii și trecerea ei în țesătura de basm sau de baladă pe motive folclorice *(Păunașul codrilor, Trei fete sever, Căprioara)*. Fantezia prin personificare figurată ține tot de influența coșbuciană. Pastelist, **S.** năzuia a evoca în tablou o stare de suflet și în acest sens, uneori, pastelurile sale capătă o notă de individualitate, vorbind prin delicatețea nuanțelor despre discreția sentimentului, de o melancolie resemnată și de un echilibru senin, în firea autorului lor. Aceste accente sînt rare, impresia generală fiind de lipsă de culoare și de convențional, de sentimentalism și edulcorare a stilului, impresie întărită de frecvența diminutivelor.

— *Poezii*, București, Panaitescu, 1894 ; *De demult...*, București, Müller, 1897 ; *Pe-același drum*, București, Alcalay, [1900] ; *Cîteva clipe*, București, Alcalay, 1904 ; *Luminișuri*, Iași, Viața românească, 1910 ; *[Poezii]*, POC, *175—184*, PRC, II, *267—268*.

— 1. D. Evolceanu, *Artur Stavri, „Poezii"*, CL, XXIX, 1895, 3 ; 2. Iorga, *Pagini*, I, *278—279* ; 3. A. Naum, *A. Stavri, „Poezii"*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1895 ; 4. Sanielevici, *Încercări, 83—86* ; 5. I. Scurtu, *Artur Stavri, „Cîteva clipe"*, S, III, 1904, 8 ; 6. G. Bogdan-Duică, *„Luminișuri" de A. Stavri*, R, V, 1910, 4 ; 7. Gh. Panu, *„Luminișuri" de A. Stavri*, SPA, X, 1910, 13 ; 8. Chendi, *Pagini, 470—474* ; 9. Anghel—Iosif, *Portrete, 35—38* ; 10. Călinescu, *Ist. lit., 524* ; 11. *Ist. lit.*, III, *580* ; 12. Straje, *Dicț. pseud., 669*.

S. C.

STAVRINOS (sfîrșitul sec. XVI — începutul sec. XVII), cronicar. Grec din ținutul Epirului, stabilit în Țara Românească, **S.** a slujit ca vistiernic în timpul domniei lui Mihai Viteazul. S-a bucurat de încrederea voievodului și pentru faptul că era concetățean cu Iani Epirotul, unchiul după mamă al lui Mihai. Din mărturii contemporane rezultă că vistiernicul a îndeplinit misiuni diplomatice, printre care o solie la Ibrahim pașa. S-ar putea să fi fost în suita lui Mihai, la Viena și Praga, fiind singurul martor care consemnează în opera sa această perioadă din viața domnitorului. După moartea lui Mihai Viteazul, **S.** este întemnițat la Bistrița, în Transilvania, unde se afla și în 1602. Știri nesigure pomenesc ulterior de cariera lui **S.** în Moldova, unde se pare că a și fost ucis, împreună cu fiul său, hatmanul Gheorghe.

S. este autorul unei cronici rimate despre domnia lui Mihai Viteazul, cu titlul *Vitejiile prea cucernicului și prea viteazului Mihai Voievod*. Poema lui **S.**, compusă în închisoare la Bistrița, în februarie 1602, scrisă în limba greacă populară, cuprinde 1312 versuri, de cîte 15 silabe, împărțite în mai multe capitole. **S.**, ca „om neînvățat", a fost influențat în compunerea poemei sale de poezia populară greacă, de poemele anonime sau cu autori cunoscuți scrise în aceeași limbă, care circulau în epocă în manuscris sau imprimate în tipografiile venețiene. Opera lui **S.** se înscrie în rîndul creațiilor literare, numeroase în epocă, produse de curentul de admirație provocat în lumea elenică de lupta antiotomană a lui Mihai Viteazul. Importantă în primul rînd pentru istoriografie, întrucît reprezintă o cronică completă a întregii domnii a lui Mihai Viteazul, poema lui **S.**, spre deosebire de alte izvoare contemporane, nu este lipsită de virtuți literare. Compunerea, simplă, cu o anumită stereotipie stilistică, are meritul de a transmite informațiile unui martor ocular, pe un ton cald, admirativ, plin de vervă și de exaltare. Narațiunea

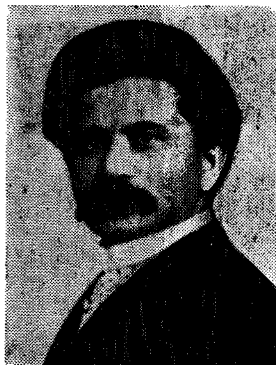
istorică este întreruptă adesea pentru a se introduce în scenă personaje reale care dialoghează între ele sau rostesc discursuri pline de culoare, naive uneori, alteori îmbibate de violență verbală. Intervențiile autorului, de la imprecații și trivialități la accentele grave ale motivului *vanitas vanitatum*, sînt adresate oamenilor și istoriei, nelipsind notele de părtinire pentru neamul său. Poema lui **S.** a fost asimilată literaturii române, constituind un izvor pentru ***Letopisețul cantacuzinesc** și pentru cronica lui Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Rumânești*. Mai tîrziu, a fost cunoscută și utilizată de istoricul german J. Chr. Engel și de N. Bălcescu. Poema a fost prefațată și publicată la Veneția în 1638 de către ieromonahul Neofit. Ediția princeps este descoperită abia în 1939 de V. Grecu la Biblioteca mănăstirii Esfigmenos de la Muntele Athos. Cunoscînd o largă popularitate, poema a fost retipărită fără modificări la Veneția, în numeroase ediții. Dintre admiratorii lui **S.**, unii nu se sfiesc să-l imite: Gheorghe Palamed, Matei al Mirelor, Antim Diacrusis, Ignatie Petritzis, Ioannis Spontis. În limba română, poema lui **S.** a fost tradusă prima dată, într-o formă prescurtată, în 1837, de Teodor M. Eliat. Independent de această traducere, I. C. Massim realizează o alta, în 1862, în proză.

— *Vestitele vitejii ale lui Mihai Vodă ce au stăpînit Țara Rumânească și Ardealul de la anul mîntuirii 1588 și pînă la 1601*, tr. Teodor M. Eliat, București, 1837; *Vitejiele pre-piosului și pre-viteazului Mihail voievod*, tr. I. C. Massim, TMI, I, *279—326*; *[Vitejiile prea cucernicului și prea viteazului Mihai Voievod]*, în N. Simache și Tr. Cristescu, *Doi cîntăreți greci ai lui Mihai Viteazul: Stavrinos și Palamed*, Ploiești, 1943; *Povestea preafrumoasă a lui Mihai Voievod*, tr. Rita și Eugen Dobroiu, LRV, II, *193—222*; *Cronica lui Stavrinos*, tr. și pref. Gheorghe Tomozei, București, Eminescu, 1975.

— 1. Eugenie Predescu, *Memorialul vistierului Stavrinos*, MID, I, 1845, *251—276*; 2. A. Papiu-Ilarian, *Vistieriul Stavrinos*, TMI, I, *275—277*; 3. G. Dem. Teodorescu, *Scrieri neogrece despre români. Vistierul Stavrinos și mitropolitul Matei al Mirelor*, LAR, I, 1896, 5; 4. G. Dem. Teodorescu, *Scrieri neogrece despre români. Iarăși vistierul Stavrinos*, LAR, II, 1897, 1, 5; 5. Iulian Ștefănescu, *Epopeea lui Mihai Viteazul în lumea greco-rusească în secolii 17 și 18*, RIR, IV, 1934, *141—174*; 6. D. Russo, *Studii*, I, *103—144*; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *85*; 8. V. Grecu, *Prima ediție a lui Stavrinos și Matei al Mirelor*, CC, X, 1940, *544—547*; 9. *Ist. lit.*, I, *325—329*; 10. Dan Zamfirescu, *Stavrinos: „Vitejiile lui Mihai Voievod"*, LRV, II, *186—193*; 11. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *120—121*; 12. Al. Piru, *Stavrinos*, RL, III, 1970, 5; 13. Gheorghe Tomozei, *Poema lui Stavrinos*, în *Cronica lui Stavrinos*, București, Eminescu, 1975.

A. S.

STĂNCESCU, Constantin I. (20.X.1837, București — 8.VI. 1909, București), scriitor. Născut în mahalaua armenească a Bucureștilor, **S.** face primele clase la colegiul „Sf. Sava". Se înscrie, apoi, la Facultatea de drept, luîndu-și toate examenele în doi ani, și se ocupă sistematic de pictură, sub îndrumarea pictorului Gh. Tattarescu. Pentru studii superioare de belle-arte pleacă la Paris, cu o bursă pe care o cîștigase concurînd cu N. Grigorescu, apoi la Roma. Paralel cu studiile, **S.** a frecventat și cercurile literare și artistice din capitala Franței. După revenirea în București (1865), este numit profesor de estetică și istoria artelor la Școala de arte frumoase și profesor de caligrafie la Școala normală, apoi la liceul „Sf. Sava". **S.** a fost printre fondatorii Ateneului Român, unde a ținut numeroase conferințe despre critica de artă, despre formarea gustului artistic sau despre istoria picturii românești. Participă la toate expozițiile și organizează saloane oficiale anuale. Din anul 1887, i se încredințează conducerea Teatrului Național. Atitudinea sa conservatoare îi va aduce, însă, mulți adversari, care îl vor sili să demisioneze atît din conducerea teatrului, cît și de la Școala de arte frumoase. Printre elevii săi sînt Camil Ressu, C. Brâncuși, J. Steriadi.

Activitatea sa literară e puțin cunoscută. A fost redactor, în 1866, la foaia literară „Satyrul", a scris cîteva comentarii despre viața artistică bucureșteană, prilej, între altele, de a-l elogia pe N. Grigorescu. O schiță, *Costin și Radu*, de fapt povestea redactării unei reviste, a apărut în „Sfîrșit de veac" (1897). **S.** a fost, însă, cunoscut ca autor de piese de teatru, mult jucate în timpul vieții sale, dar care nu s-au păstrat tipărite: *Bunul părinte*, comedie satirică reprezentată în 1853 și interzisă apoi pentru insultă la adresa justiției, *Răzbunarea morților*, jucată în 1854, *Banul Craiovei*, dramă istorică, *13 Septembrie 1848* (sau *Santinela română*), tablou militar, *Fanarioții*, *Dreptatea lui Mircea Vodă*, jucată în 1865 de trupa Tardini—Vlădicescu. A tradus și localizat un mare număr de piese și vodeviluri, ca *Pălăria de paie de Italia* (E. Labiche și Marc-Michel), *Moștenitorii* (Ad. Belot), *Peticarul din Paris* (F. Pyat), *Curierul din Lyon* (A. D'Ennery), *Bertan matelotul*, *Benvenuto Cellini*, *Lady Melville*, *Mama vinovată*, *Cum vine mintea la copii*, *Fata regimentului*, *Amorurile dracului* și multe altele.

— *Scrisori de la București*, F, V, 1869, 46, 47; *Ce este frumusețea. Artele plastice în România între anii 1848—1878. Cum se judecă operele de artă*, pref. D. Stăncescu, București, Alcalay, [1896]; *Costin și Radu*, SFV, I, 1897, 1.

— 1. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *173*; 2. D. C. Ollănescu, *Teatrul la români*, II, București, Göbl, 1898, *128, 154*; 3. *[Conflictul lui C. I. Stăncescu cu actorii]*, LUN, IV, 1898, 1044, 1045, 1046, 1048, 1051, 1112; 4. *[Anunț despre retragerea de la Școala de arte frumoase]*, LIB, III, 1899, 660; 5. C. I. Stăncescu, *[Scrisoare către Th. M. Stoenescu]*, RELI, XXI, 1900, 2; 6. E. D. F[agure], *[Necrolog]*, ADV, XXI, 1909, 7099; 7. G. Oprescu, *Pictura românească în secolul al XIX-lea*, ed. 2, București, F.R.L.A., 1943, *195—197*; 8. Petre Oprea, *Date despre C. I. Stăncescu*, SCIA, VIII, 1961, 2; 9. Alecsandri, *Însemnări*, *131—132*; 10. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *497*, III, *203—204, 514, 523*.

L. C.

STĂNCESCU, Dumitru (20.XII.1866, București — 9.VII.1899, Axenfels, Elveția), scriitor și culegător de folclor. S-a născut într-o familie de intelectuali cu un rol însemnat în viața culturală a Bucureștilor. Atît tatăl, cît și unchiul său, C. I. Stăncescu, fost director al Teatrului Național, au fost printre animatorii Ateneului Român. **S.** învață la liceul „Sf. Sava" din București, avînd ca profesor și pe G. Dem. Teodorescu care, probabil, va fi contribuit la trezirea interesului său pentru folclor. Debutează în paginile revistei „Literatorul" cu schițe sentimentale, moral-educative. Dintre colaboratorii aceleiași reviste s-a simțit atras de Traian Demetrescu, cu care a legat o strînsă prietenie. Studiile și le-a continuat la Liège, de unde se întoarce, în 1891, cu titlul de doctor în științe politice și administrative. Publică basme, snoave și traduceri, iar din 1895, împreună cu Carol Müller, înființează colecția „Biblioteca pentru toți", urmărind, prin conținutul operelor, selectate cu mult discernămînt, răspîndirea „frumosului și moralului". Același imbold îl va călăuzi și în activitatea de director al revistei „Foaia pentru toți", pe care o va conduce între 1896 și 1899. A murit de ftizie.

Schițele lui S. *(Actualități, Memoriile unui cățel, Monologul unui papagal)* sînt mediocre, chiar dacă unele imagini sînt foarte sugestive, ca în *Artă* sau *De teamă*. Încearcă și proza satirică *(Cartoful, Popa Cinzeacă)*, dar cele mai izbutite rămîn însemnările din care se degajă multă sensibilitate și un elan generos *(Crîmpeie. Păreri și impresii. Notițe biografice. Treizeci de zile în Elveția)*, multe dintre ele publicate în „Adevărul", sub pseudonimul Radu Prelea. A publicat mai mult la „Literatorul", „Revista literară", „Revista olteană". „Familia", „Biblioteca familiei", „Vatra", „Revista nouă", „Vieața" și „Universul". În revistele și ziarele vremii, numele lui S. se întîlnește însă foarte des, și aceasta pentru că basmele și snoavele publicate de el au fost mereu reproduse. Peste munți, basmele și snoavele sale erau consecvent retipărite de „Gazeta Transilvaniei" și „Luminătoriul". Între 1885—1886 a făcut parte și din comitetul de redacție al revistei „Analele literare". În 1896 scoate „Foaia pentru toți", revistă cu profil divers, ce-și propunea să instruiască și să amuze toate categoriile de cititori. Aici publică mult folclor și traduceri din literatura universală. Paralel cu munca la redacție, continuă să se preocupe de editarea volumelor din „Biblioteca pentru toți", difuzînd literatură română și universală, folclor, știință popularizată, traducînd el însuși din Bernardin de Saint-Pierre, H. Chr. Andersen, Al. Dumas-fiul, Catulle Mendès, J. Lemaître, Fr. Coppée, A. France, precum și din alți autori francezi la modă pe atunci: A. D'Ennery, E. Legouvé și J. Janin. Traducerile vădesc o oarecare dexteritate literară și au fost apreciate de mulți dintre contemporanii săi. A scos și un „Calendar ilustrat al „Bibliotecii pentru toți", urmărind același program. Ca folclorist, S. este unul dintre primii culegători de basme. În prefața la prima sa broșură, *Basme culese din popor*, M. Gaster remarca una din principalele calități ale culegerii, aceea de a se fi integrat spiritului popular, de a nu-l fi denaturat. Urmează, în 1892, o reeditare a primelor șase basme, la care mai adaugă încă nouăsprezece, în 1893 *Alte basme culese din gura poporului* și încă vreo cîteva volume de povești și snoave care i-au adus laude și încurajări din partea lui B. P. Hasdeu, L. Șăineanu, N. Iorga, Ilarie Chendi, E. Picot. Ele aduc o accentuată notă realistă și un ton glumeț, caracteristice, dealtfel, creațiilor populare. *Înșiră-te mărgărite cu dalbe flori aurite, Împărăția Arăpușchii* sau *Răsplata Sfintei Sîmbete* sînt cîteva din basmele valoroase și interesante publicate de S., chiar dacă nu dezvoltă motive inedite. Trei dintre basmele sale au fost traduse în franceză de Jules Brun. Snoavele se mențin la același ton popular vioi, ce le sporește savoarea. Se poate constata din toate textele folclorice publicate de S. că s-a străduit, ca și Al. Vasiliu, I. G. Sbiera sau I. Pop-Reteganul, să stea cît mai aproape de originalul popular, conformîndu-se astfel recomandărilor făcute de B. P. Hasdeu privind introducerea unui spirit științific în culegerea folclorului.

— *Actualități*, L, IV, 1883, 11—12; *Literatura la noi*, FON, II, 1883, 18; *Memoriile unui cățel*, L, V 1884, 2; *Întîmplările unei băncuțe*, L, V, 1884, 2; *Copilul muncitorului*, L, V, 1884, 3; *Pastel*, L, V 1884, 4; *Monologul unui papagal*, L, V, 1884, 4; *Basme culese din popor*, pref. M. Gaster, București, Tip. Petrescu—Conduratu, 1885; *Popa Cinzeacă*, Tip. Română-italiană, 1886; *Artă*, RVO, II, 1889, 8; *De teamă*, RVO, II, 1889, 9; *Lacrimi*, *Peste drum*, *Fericire apusă*, F, XXV, 1889, 33; *Basme culese din gura poporului*, pref. G. I. Ionnescu-Gion, București, Haimann, 1892; *Snoave sau glume populare*, București, Tip. Universul, 1892; *Alte basme culese din gura poporului*, București, Steinberg, 1893; *Cerbul de aur și alte basme pentru copii culese din gura poporului*, București, Haimann, 1893; *Snoave*, București, Haimann, 1893; *Dramă*, F, XXX, 1894, 13; *Magie de salon*, V, I, 1894, 14; *Glume și povești*, pref. A. Vlahuță, Craiova, Samitca, 1895; *La gura sobei*, București, Müller, [1895]; *Povești și snoave noi pentru popor*, București, Steinberg, 1895; *Crîmpeie. Păreri și impresii. Notițe biografice. Treizeci de zile în Elveția*, București, Tip. Populară, 1897; *Cartoful*, FPT, I, 1897, 41; *Asupra traducerilor*, FPT, II, 1898, 6; *Basme culese din gura poporului*, pref. I. C. Chițimia, București, E.T., 1955; *Sora soarelui. Basme culese din popor*, îngr. Iordan Datcu, pref. I. C. Chițimia, București, Minerva, 1970. — Tr.: *Povești adevărate (imitații și traduceri)*, București, Tip. Iris, 1884; Anatole France, *Istorie chinezească*, GV, II, 1890, 8; Catulle Mendès, *Durere*, BIF, I, 1890, 1, *Cămășile vrăjite*, BIF, I, 1890, 28; H. Chr. Andersen, *Povești alese*, București, Müller, [1895], *Cartea de chipuri fără chipuri*, București, Müller, 1896; A. Theuriet, *Din tinerețe*, București, Müller, [1895]; M-me Colomb, *Istorioare pentru copii*, București, Müller, [1895]; A. Gennevraye, *Ombra*, București, Müller, [1895]; Fr. Coppée, *Prietene*, București, Müller, [1896], *Poveste tristă*, București, Müller, [1898—1899]; P. Bourde, *Patriotul*, București, Müller, [1896]; E. Augier și J. Sandeau, *Ginerele lui Poirier*, București, Müller, [1896]; G. Putlitz, *Ce povestește pădurea*, București, Müller, [1896]; Al. Dumas-fiul, *Denisa*, București, Müller, [1896]; Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, București, Müller, [1896—1897]; J. Lubbock, *Întrebuințarea vieții*, București, Müller, [1897]. Ms.: Al. Dumas-fiul, *Francillon* (1898), B.C.S. ms. 11035.

— 1. Tr. Demetrescu, *Amintiri literare*, RVO, I, 1888, 11; 2. Iorga *Pagini*, I, 16—17; 3. Al. Macedonski, *Basme de D. Stăncescu*, L, XIV, 1893, 10; 4. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, 173; 5. Ilarie Chendi, *Umanitate și progres*, F, XXXIV, 1898, 9; 6. D. Stăncescu, *[Scrisori către N. Iorga]*, SDL, XII, 235—236; 7. I. Achimescu, *În memoria lui D. Stăncescu*, CMN, II, 1899, 10; 8. Lys [Al. Antemireanu], *Dumitru Stăncescu*, E, V, 1899, 1140; 9. Lyonnel, *Dumitru Stăncescu*, E, V, 1899, 1143; 10. [St.] Tuțescu, *Dumitru Stăncescu*, OV, I, 1899, 19—21; 11. Chițimia, *Folcloriști*, 371—387; 12. Tomescu, *Ist. cărții rom.*, 156—157; 13. Vrabie, *Folcloristica*, 277—278; 14. *Ist. lit.*, III, 910—917; 15. Bîrlea, *Ist. folc.*, 295—296; 16. Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, 151—155.

L. C.

STĂNESCU, D. (a doua jumătate a sec. XIX), poet. Născut în Transilvania, S. și-a publicat poeziile, vizibil influențate de A. Mureșanu, la București, în „România" (1857) și „Reforma". Sporadic i-au apărut poezii și în „Românul", „Dreptatea" și „Informațiunile bucureștene". Versurile lui S. impresionează prin consecvența cu care autorul își exprimă crezul său politic, patriotic. Împilarea națională și dorința fierbinte de unire a tuturor provinciilor românești stimulează permanent inspirația sa poetică, altfel destul de precară. Poezia lui e uneori violentă, cu accese de fanatism. În prefața la volumul *Citera*, I. G. Valentineanu, care îi atribuie cu dărnicie talent, chiar geniu în poezia epică, anunța că poetul elaborează o epopee, *Mihaida*, care, însă, nu a mai apărut.

— *Citera*, pref. I. G. Valentineanu, București, Tip. Naționalul, 1862.

L. C.

STĂNESCU-ARĂDANUL, Mircea Vasile (23.II.1841, Arad — 30.XI.1888, Arad), publicist și culegător de folclor. Fiul lui Atanasie Stanu, devenit ulterior Stanovici, a fost înscris în 1851 la liceul maghiar din Arad sub numele de Sztánovics Imre Vazul. În 1859, la Viena, optează definitiv pentru numele Stănescu, cu intenția de a-și sublinia naționalitatea. Un moment însemnat al biografiei sale este redactarea, în 1859, a almanahului „Muguri", care înmănunchea producțiile literare ale tinerilor învățăcei din Arad, printre care și Iulian Grozescu. În 1859, se înscrie la Facultatea de drept din

Viena, unde se pare că s-a împrietenit cu At. M. Marienescu, la îndemnul căruia ar fi publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" apelul-concurs pentru culegere de literatură populară. A profesat ca avocat în Arad, avînd printre stagiari pe I. Slavici. **S.-A.** a fost un animator al vieții culturale și politice arădene, ales deputat dietal. S-a aflat printre delegații trimiși la serbarea de la Putna (1871). În 1861 fondează, la Budapesta, prima revistă umoristică pentru românii transilvăneni, „Tutti frutti", urmată de „Strigoiul" (1862), „Umoristul" (1863) și „Gura satului" (1867). În colaborare cu I. Grozescu scoate și o revistă literară, efemeră, „Speranția" (1863). Orientarea acestor reviste era militant-națională, de unde și cele cîteva procese de presă în care a fost implicat. Mai colaborează și la alcătuirea unui calendar umoristic, „Calendarul babelor", în 1871. Versurile din volumul *Buchet de simțăminte naționale pe anul 1860* sînt, fără excepție, patetice discursuri patriotice. Volumul *Povești culese și corese* (1860), semnat Emeric Basiliu Stănescu Arădanul, reprezintă cea dintîi colecție de proză populară tipărită în limba română. Din moto-ul cărții, ca și din „precuvîntare", se poate sesiza rațiunea unei asemenea opere: cunoașterea spiritului poporului. Din păcate, **S.-A.** a modificat textele, alterîndu-le autenticitatea. Culegerea conține două basme, două snoave, o legendă a cucului și două povestiri. Publicarea acesteia a reprezentat un act de patriotism, ce se integra crezului național al autorului.

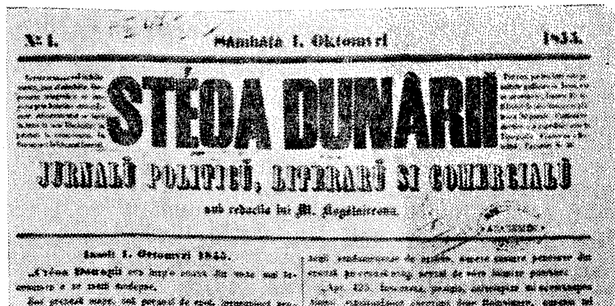
— *Buchet de simțăminte naționale pe anul 1860*, Arad, Tip. Goldscheider, 1860; *Povești culese și corese*, I, Timișoara, Tip. Hazay și Guilom, 1860, reed. în *Povești din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bîrlea și Ion Taloș, pref. Ovidiu Bîrlea, Cluj-Napoca, Dacia, 1975, 43—74; *Prevorbire*, în I. Grozescu, *Poezii*, Arad, Tip. Gyulai, 1869. — **Tr.**: La Remellay, *Zimbrul*, CDA, II, 1862, 29.

— **1.** I. Slavici, *[Scrisoare către I. C. Negruzzi, 1873]*, SDL, II, *206—208*; **2.** Pop, *Conspect*, II, *188—189*; **3.** V. Mangra, *Mircea Vasiliu Stănescu*, F, XXIV, 1888, 51; **4.** Păcățian, *Cartea de aur*, V—VI, *passim*; **5.** Octavian Lupaș, *Figuri arădane: Mircea V. Stănescu*, Arad, Concordia, 1936; **6.** Breazu, *Studii*, I, *59, 76—78*; **7.** D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968 *137—153*; **8.** Bîrlea, *Ist. folc.*, *129—132*; **9.** L. Grămadă, *Presa satirică*, *16—17*; **10.** Ovidiu Bîrlea, *Prefață* la *Povești din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bîrlea și Ion Taloș, Cluj-Napoca, Dacia, 1975, *9—13*.

L. C.

STEAUA DUNĂRII, jurnal politic, literar și comercial editat la Iași de M. Kogălniceanu, de la 1 octombrie 1855 pînă la 11 septembrie 1856 și de la 1 noiembrie 1858 pînă la 5 noiembrie 1860, cu întreruperi datorate intervenției cenzurii (3 martie 1856 — 22 mai 1856 și 11 septembrie 1856 — 1 noiembrie 1858). Între 1856 și 1858 a apărut și o ediție franceză a ziarului, „L'Etoile du Danube", mai întîi la Iași, apoi la Bruxelles. De la 2 ianuarie 1859, **S. D.** fuzionează cu ziarul „Zimbrul și Vulturul", apărînd un timp sub titlul „Steaua Dunărei. Zimbrul și Vulturul". Redactori, alături de M. Kogălniceanu (care rămîne la conducerea ziarului pînă la 3 mai 1860), au fost V. Mălinescu, V. Alexandrescu-Urechia, I. M. Codrescu și N. Ionescu.

Ziarul **S. D.** a fost conceput de Kogălniceanu ca principala tribună pentru susținerea campaniei în favoarea unirii Principatelor (inițial, fusese chiar proiectat cu titlul „Unirea"). Programul politic, expus în primul număr, avea în vedere obținerea autonomiei Principatelor și unirea lor, modernizarea și liberalizarea instituțiilor sociale, emanciparea claselor de jos, desființarea robiei, răspîndirea instrucțiunii școlare. Ziarul urmărea o cît mai mare audiență în rîndul cititorilor și crearea unei opinii publice care să sprijine obiectivele sale politice. Pe lîngă informarea cititorilor asupra mișcării politice

din Principate și de peste hotare, Kogălniceanu își propunea inițierea lor în „știința politicii", propagarea ideilor înnoitoare în economie, agricultură, industrie.

În domeniul literaturii, programul **S. D.** relua principalele obiective ale „Daciei literare" și „Propășirii", aderînd de aceea și la orientarea revistei lui V. Alecsandri, „România literară". Se cere scriitorilor să creeze o literatură originală, de inspirație națională, izvorîtă din istoria, moravurile și tradițiile autohtone. **S. D.** se anunță de la început ca o publicație combativă, de atitudine, menită să impună în mișcarea literară și culturală o tendință ideologică evidentă și o concepție bine închegată despre căile pe care trebuie să le urmeze literatura și limba literară. În polemică directă sau aluzivă cu filologii ardeleni latinizanți și cu I. Heliade-Rădulescu, ziarul a respins în articolul program și în cîteva intervenții ulterioare, „direcția falsă" a teoriilor lingvistice care ignorau evoluția firească a limbii române. Ca și în programul „Daciei literare", se proclamă necesitatea criticii, exercitată în numele publicului, al schimbului de opinii; se cere aprecierea exigentă a oricărei scrieri, indiferent de poziția socială a autorului ei.

Din foarte numeroasele poezii apărute în cuprinsul jurnalului (paginile de proză sînt cu totul sporadice), multe sînt ocazionale, mai cu seamă satire politice, fabule, cuplete comice, ode festive, prin care poeții intervin prompt, cu mijloacele versului agitatoric, în evenimentele zilnice legate de înfăptuirea Unirii și de lupta pentru realizarea unor reforme democratice. Dincolo de nivelul mediocru al producțiilor poetice, rămîne fervoarea participării directe, entuziaste, la acțiuni politice și sociale de însemnătate istorică. Dintre poeții de seamă ai epocii apar, destul de rar, V. Alecsandri (*Hora Unirei*), Gr. Alexandrescu și, cu versuri reproduse din „Dîmbovița", D. Bolintineanu. Cu versuri militante, care slujesc obiectivele politice ale momentului, sînt prezenți D. Dăscălescu, Gh. Tăutu, Al. Donici, G. Crețeanu, Gh. Sion, I. Ianov, I. V. Adrian, C. D. Aricescu, N. Istrati, Sofia Cocea, I. Caragiali, Gr. Serrurie. Alte nume sînt mai puțin cunoscute: E. Cobălcescu, D. Idieriu, D. S. Miclescu, Ioan Pavlov, G. Nichitache, T. Porfiriu. O baladă populară (*Ștefan Vodă și Vlădica Ion*) este publicată de viitorul folclorist At. M. Marienescu.

Fără a promova constant o atitudine critică în judecarea operelor literare, așa cum anunțase în articolul program, **S. D.** a menținut atenția asupra mișcării literare prin cîteva rubrici apărute temporar (*Științi și arte, Literatură, Bibliografie*) și prin cîteva articole și recenzii. Un amplu comentariu la volumul lui V. Alecsandri *Doine și lăcrimioare* semnează C. A. Rosetti, în 1856. În același an, Alecu Russo polemizează cu latinizanții ardeleni, în chestiunea reformelor lingvistice, reclamînd exigență și discernămînt față de orice fenomen cultural. În cîteva

numere din 1859 apar capitole din *Schițări de literatură română* de V. A. Urechia.

Pînă la reintrarea în activitatea politică, M. Kogălniceanu a fost prezent în paginile ziarului cu numeroase articole politice, foiletoane, însemnări, multe din ele nesemnate.

Între 6 mai și 24 octombrie 1882, prin inițiativa lui M. Kogălniceanu, Gr. H. Grandea a scos o nouă serie a ziarului **S. D.**, care de la numărul 46 continua însă și „Resboiul". În partea literară, apar o dată sau de două ori, cu producții nesemnificative, V. Alecsandri, Al. Macedonski (care semnează și note polemice antijunimiste), B. P. Hasdeu. Printre colaboratori, alături de Gr. H. Grandea, semnează publiciștii Al. Pencovici, C. Bulgărescu, C. N. Racottă, Th. Balassan, I. Vrăbiescu. Între traducerile apărute se află *Mantaua* de Gogol și *Ocolul pămîntului în 80 de zile* de Jules Verne.

Cu același titlu, „Steaua Dunărei", fiul lui Kogălniceanu, Vasile M. Kogălniceanu, a scos un ziar politic la București, între 1897—1899 și, din nou, în 1907.

— 1. M. K[ogălniceanu], *[Programul ziarului „Steaua Dunării"]*, SDU, I, 1855, 1, reed. în PLR, I *154—159*, GRP, I, *132—138* ; 2. N. Bănescu, *Cum a fost primită apariția foii „Steaua Dunării"*, R, III, 1900, 380—384 ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *105—107* ; 4. N. Iorga, *Mihail Kogălniceanu. Scriitorul, omul politic și românul*, București, Socec, 1922, *17—18, 90—92* ; 5. Ovidiu Papadima, *Literatura din foaia lui M. Kogălniceanu „Steaua Dunării"*, RITL, V, 1956, 3—4 ; 6. Ovidiu Papadima, *Mihail Kogălniceanu și Unirea Țărilor Române. „Steaua Dunării"*, RITL, VII 1958, 3—4 ; 7. Paul Cornea, *Un capitol din existența zbuciumată a unei publicații unioniste : „Steaua Dunării"*, LL, XVII, 1968 ; 8. Al. Zub, *O publicație necunoscută : noua serie a ziarului „Steaua Dunării", inițiată de M. Kogălniceanu (1882)*, ALIL, t. XXI, 1970 ; 9. Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu. Biobibliografie*, București, E.E.R. și E.MT., 1971, *XI—XII, XV, XLII, 453, 455*.

L. V.

STELUȚA, revistă literară apărută la Botoșani, săptămînal, între 21 ianuarie — februarie 1868 și 11 februarie — 13 iulie 1869. Fostul militant unionist I. V. Adrian, gazetar cu experiență și scriitor cu oarecare faimă în epocă, a editat, în tripla calitate de proprietar, redactor și tipograf, această publicație, probabil primul periodic literar botoșănean. Adrian își publică în **S.** propriile compuneri, versuri, nuvele istorice, traduceri, dar obține și colaborarea poeților Gh. Tăutu, N. Nicoleanu, N. Roiu, V. Gr. Pop. El reproduce, de asemenea, din versurile lui D. Petrino, N. Pruncu, fabule de C. Stamati și tipărește scrieri teatrale ale lui T. Boian (vodevilul *Teatru la țară)* și Șt. Mihăileanu (tabloul în versuri *Blestemul unui țăran murind*, jucat în 1868 la Teatrul Național din București). N. Nicoleanu traduce din A. de Musset (poezia *Nu mă uita)*, iar I. V. Adrian din Th. Gautier (poezia *Fuga)* și trei poezii de Lermontov *(Privesc..., Ah! tristu-i, urît tare!, O! nu, o! nu pe tine)*. Tot redactorul revistei publică documentate articole de istorie și sociologie *(Constituirea primitivă a familiei și societății* sau *Cercetări asupra originii ziarelor)*, care par să fie, mai curînd, traduceri.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *695* ; 2. Ileana Turușancu, *Reviste botoșănene din trecut*, LL, III, 1957.

R. Z.

STERN, Adolph (14.XI.1848, București — 18.X.1931, București), traducător. Se numea Abner Stern și era fiul unui giuvaergiu evreu. A învățat în școli particulare și la colegiile „Sf. Sava" și „Matei Basarab" din București. După studii de drept la Berlin, Leipzig și Paris și trecerea doctoratului cu o teză de drept roman, **S.** a lucrat pe lîngă un avocat parizian. Întors în țară, este secretar al consulului Statelor Unite. A ținut un timp cursuri de drept internațional și privat la o școală de științe politice și administrative din București. **S.** este cunoscut datorită încercărilor de a traduce opera lui Shakespeare în limba română. În 1875, T. Maiorescu recomanda lui I. Negruzzi, pentru „Convorbiri literare", *Hamlet*, în versiunea lui **S.**, ca pe o „traducere bunicică". *Hamlet* nu s-a publicat totuși în revista Junimii, ci într-o broșură, în 1877. Maiorescu i-a făcut o prezentare foarte favorabilă în „Timpul", în vreme ce A. D. Xenopol critica în „Convorbiri literare" abaterile de la spiritul limbii române. În 1879 apare, în tălmăcirea lui **S.**, *Iuliu Cezar*, iar în 1881, *Regele Lear*. Piesa *Romeo și Julieta* este citită la Junimea și Eminescu apreciază inițiativa traducătorului. La rugămintea lui I. L. Caragiale, în 1893, **S.** a tradus, pentru Teatrul Național, *Visul unei nopți de vară*, care însă nu s-a jucat, tălmăcirea rămînînd în manuscris. În 1922—1923, a scos o ediție de *Opere alese* din Shakespeare, în cinci volume. Traducînd din Shakespeare, **S.** a încercat să transpună originalul cu o mare fidelitate literală, ceea ce a dus la neglijarea sensului de ansamblu al comunicării și mai ales a spiritului limbii în favoarea echivalării, mecanice însă, a cuvîntului. **S.** traduce direct după original, ajutîndu-se (în înțelegerea textului) de comentariile engleze și germane asupra lui Shakespeare și de tălmăcirea germană dată operei lui Shakespeare de Aug. W. von Schlegel și Ludwig și Dorothea Tieck. Este păstrată și structura metrică a versului shakespearean, pentametrul iambic, mînuit însă destul de greoi. Dacă folosirea unor vocabule și variante lexicale din limba veche, în scopul evitării excesului neologistic, nu este deloc greșită, limbajul familiar și localizant al traducătorului duce, fără intenție, la efecte comice și la vulgarizare. Se adaugă numeroase și grave inexactități, exprimări străine de spiritul limbii române. **S.** a tradus în germană din V. Alecsandri, C. Bolliac, I. Slavici. Și-a povestit viața în volumele *Din viața unui evreu român* și *Însemnări din viața mea*.

— *Din viața unui evreu român*, București, Tip. Progresul, 1915 ; *Însemnări din viața mea*, București, 1921. — Tr. : Schiller, *Mănușa*, RFM, VII, 1865, 8, *Clopotul*, București, Tip. Weiss, 1869 ; Shakespeare, *Hamlet, prințul Danemarcei*, București, Tip. Cucu, 1877, *Iuliu Cezar*, București, Tip. Națională, 1879, *Regele Lear*, București, Tip. Thiel și Weiss, 1881 *Opere alese*, I—V *[Hamlet, Iuliu Cezar, Antoniu și Cleopatra, Coriolan, Macbeth, Negușătorul din Veneția]*, București, Socec, 1922—1923.

— 1. S. Bodnărescu, *„Clopotul" de Schiller ; trad. de dl. Stern*, CL, III, 1869, 15 ; 2. T. M[aiorescu], *Traducerea lui „Hamlet" de d. Adolf Stern*, TM, II, 1877, 129—134 ; 3. A. D. Xenopol, *„Hamlet, prințul Danemarcei"*, CL, XI, 1877, 7 ; 4. I. G[orun], *O traducere a lui „Hamlet"*, RVN, I, 1905, 4 ; 5. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 6. I. Botez, *Shakespeare în românește*, VR, XV, 1923, 5 ; 7. Henry Marcus, *Dr. Adolphe Stern*, ADM, III, 1931, 43 ; 8. S. Bărbulescu, *Shakespeare în România*, IL, XV, 1964, 6 ; 9. Duțu, *Shakespeare, 22*.

S. C.

STEUERMAN, Avram (30.XI.1872, Iași — 19.IX.1918, Iași), poet și publicist. Aparținea unei familii evreiești sărace. În 1892 a absolvit Liceul Național din Iași. A debutat în publicația lui I. N. Roman „Drapelul", cu două epigrame și un poem în proză,

semnate *De la Iași*. După bacalaureat, intră în publicistică. Colabora la revista bucureșteană „Ecoul săptămînei" și la revistele socialiste „Lumea ilustrată", „Evenimentul literar", „Lumea nouă literară și științifică", cu versuri, proză și traduceri. C. Dobrogeanu-Gherea, care l-a cunoscut la „Evenimentul literar", aprecia încercările sale literare. În acest timp, S. studia medicina la Iași și activa în mișcarea socialistă. În 1893, a luat parte la primul congres al Partidului social-democrat al muncitorilor din România. Ziarist înzestrat, a colaborat mai ales la ziarele ieșene, semnînd A. Trestianu, Tristis, Rodion și Steuerman-Rodion, Leandru, Flișki sau Fișki. A condus ziarul „Răsăritul" și a fost redactor la „Opinia". În „Evenimentul" din 1897 publica, număr de număr, *Impresiunile unui civilizat* și *Carnetul unui senzibil*. După absolvirea facultății (1898), a practicat medicina la Iași. În 1918, la puțin timp după întoarcerea din război, S. s-a sinucis.

S. este autorul a două antologii de literatură română (1893). A publicat și cîteva volume de versuri (*Sărăcie*, 1897; *Lirice*, 1898; *Spini*, 1915). Ziaristul și-a strîns o parte din producțiile gazetărești în volumul intitulat *Ele* (1898). *O toamnă la Paris* reunește schițe, cronici jurnalistice, amintiri, fantezii, sonete. S. a scris libretul operei *Petru Rareș*, cu muzica de Ed. Caudella. În 1896, după moartea lui Tr. Demetrescu, a scos o ediție a poeziilor acestuia, sub titlul *Aquarele*.

Versurile lui S., proiecție lirică a dramei sociale și psihologice a autorului, afișează, mai toate, un sentimentalism elegiac, duios și, uneori, masca unui cinism îndurerat. Sentimentalismul acesta de dezmoștenit al vieții, visul unei înfrățiri universale îl integrează pe S. atmosferei lirice din revistele socialiste. Poetul reia, fără personalitate, motive ale poeziei sociale. În lirica erotică a imitat pe Heine. Situațiile sentimentale sînt rezolvate printr-o poantă ironică, ce nu disimulează, totuși, amărăciunea. Influența lui Eminescu este și ea vizibilă. Mai interesante sînt versurile din culegerea postumă, *Frontul roșu*, un fel de jurnal de front în care notația nudă și lucidă a senzațiilor încercate în așteptarea morții, demistificarea războiului într-o poezie aspră, document al mizeriei omenești, anticipă întrucîtva poezia de război a lui Camil Petrescu din *Ciclul morții* (1923). S. a tradus, cursiv, din Lenau, Heine, Sully Prudhomme ș.a. A transpus în românește lucrările lui V. Conta (*Teoria ondulațiunii universale* și *Bazele metafizicii*), scrise în limba franceză, și cîteva scrieri dramatice în limba germană de Carmen Sylva (*Vrăjitoarea, Ullranda, Loiza, Mărioara*). Pentru teatru a tălmăcit din P. Hervieu (*În lanț*), din A. D'Ennery și Ph. Dumanoir (*Don Cezar de Bazan*) și din Tristan Bernard (*Cafeneaua cea mică*). *Cadavrul viu* de L. Tolstoi și *Torquemada* lui V. Hugo au fost jucate pe scena Teatrului Național din Iași în traducerea lui S.

— *Sărăcie*, Iași, Șaraga, 1897; *O toamnă la Paris*, Iași, Șaraga, 1897; ed. Iași, Viața românească; *De recitat*, Iași Șaraga, 1897; *Lirice*, Iași, Tip. Dacia, 1898; *Ele*, Iași, Tip. Goldner, 1898; *Heinrich Heine și Ed. Grenier*, București, Lumen, 1910; *Complicele lui Heine*, Iași, Tip. Dacia, 1911; *Spini*, București, Saron, 1915; *Frontul roșu. Sonete postume*, îngr. E. Relgis, Iași, Viața românească, 1920; *Cartea bătătului meu. Autobiografie*, Iași, Viața românească, 1924; *În depărtări*, București, Alcalay, [1936]. — Tr.: Lenau, *Maica și trandafirul*, LMI, II, 1893—1894, 9, *Sărmanul evreu*, EVL, I, 1894, 4; Lermontov, *Profetul*, EVL, I, 1894, 28; Shelley, *Filozofia iubirei*, LMI, II, 1893—1894, 32; Petőfi, *Pîrîul*, LMI, II, 1893—1894, 40, *Pomana de pe urmă*, EVL, I, 1894, 32, *Crucea*, LMI, III, 1895, 7—8; Heine, *Doamna Clara*, EVL, I, 1894 38, *Ierusalim*, *Pleacă*, în *Sărăcie*, Iași, Șaraga, 1897, *Don Ramiro*, *Mîhnitul*, în *Lirice*, Iași, Tip. Dacia, 1898; J. Lahor, *Platonism*, LNȘ, I, 1895, 305, *Venus Victris*, LNȘ, II, 1896, 406; Ada Negri, *Poveste scurtă*, *Misticism*, LNȘ, II, 1896, 51, *Enigma*, Samitca, 1896; P. Hervieu, *În lanț*, Craiova, Samitca, 1896; ROM, 1898, 5 iulie; Sully Prudhomme, *Poezii*, Craiova, Racine, *Fedra* (fragm.), în *De recitat*, Iași, Șaraga, 1897; A. D'Ennery și Ph. Dumanoir, *Don Cezar de Bazan*, Iași, 1897; Ch. Baudelaire, *Sufletul vinului*, OP, II, 1898, 108; Aug. von Platen, *Cîntări poloneze*, ATO, II, 1916, 6; V. Hugo, *Torquemada*, [Iași], 1916; Rudolf von Gotschall, *Rahab*, Iași, Beneli.

— 1. *Scrisori — Ibrăileanu*, II, 382—387; 2. *Un pamfletar*, EV, V, 1897, 1387; 3. Silvius, „*Sărăcie*", „*O toamnă la Paris*", OP, I, 1897, 26; 4. G., „*Lirice*", OP, II, 1898, 29; 5. Caragiale, *Opere*, VII, 425—435; 6. G. T[opîrceanu], „*Spini*", VR, X, 1915, 5—6; 7. Gala Galaction, *Opere alese*, II, îngr. T. Vîrgolici București, E.L., 1961, 204—206; 8. D. [Botez], *A. Steuerman-Rodion*, ILT, I, 1919, 35; 9. Dafin, *Figuri*, 284—288; 10. M. Gresian, *Actualitatea lui Steuermann*, ADM, VII, 1935, 84; 11. S. Podoleanu, *Note bibliografice asupra operei lui Steuermann*, ADM, VII, 1935, 84; 12. Eug. Relgis, *A. Steuermann-Rodion*, ILT, I, 1919, 35; 13. M. Schwarzfeld, *Latura spirituală a operei lui Steuermann*, ADM, VII, 1935, 84; 14. S. Podoleanu, *A. Steuerman-Rodion*, în *Almanahul ziarelor „Adevărul" și „Dimineața"*, București, 1937, 267—269; 15. Ciopraga, *Lit. rom.*, 333—334.

S. C.

STIH GHINĂRARIULUI NEMȚĂSC ANUMI ARVAT, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Anonimul, martor al întîmplărilor, stăruie asupra cîtorva momente ale războiului ruso-austro-turc, desfășurat între 1788—1791 și pe teritoriul țărilor române. Versificator modest, autorul relatează despre înfrîngerile suferite de trupele austriece conduse de generalul-maior Horváth („Arvat"), în vara anului 1788, în primele confruntări cu armatele turcești și cu mercenarii domnitorului fanariot Nicolae Mavrogheni. Notele ironice nu lipsesc. Nemții, ispitiți de cramele Odobeștilor și loviți de Mavrogheni prin surprindere, la 4 iunie 1788, sînt siliți să se retragă, în ciuda rezistenței unor regimente, ca de pildă cel al maiorului Lajos ori cel al căpitanului de husari Nemetz („Nemeș"). Povestirea reține, din punct de vedere documentar, prin cîteva observații de detaliu. Se consemnează bejenia spre munți a populației, după înfrîngerea nemților la Grozești, revenirea generalului Horváth și așezarea taberei austriece în vecinătatea satului Rîpi, de unde se face aprovizionarea în acest răstimp, precum și un ultim atac al turcilor, la Bîlca, urmat de pierderea carelor cu zaherea și risipirea armatei austriece. Versurile s-au transmis printr-o copie manuscrisă din secolul al XIX-lea.

— *Stih ghinărariului nemțăsc anumi Arvat*, CPV, 284—287.

— 1. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul*, 138—139; 2. Dan Simonescu, *Înfrîngerea generalului Horváth (1788)*, CPV, 283—284.

R. Ș.

STIHURI ASUPRA PEIRII RĂPOSATULUI MANOLACHI BOGDAN VEL VORNIC I A LUI IOAN CUZA BIV VEL SPATAR, CARII CU URGIA ÎMPĂRĂTEASCĂ ȘI DE SABIA DOMNEASCĂ S-AU SĂVÎRȘIT ÎN DOMNIA MĂRIII SALE CO[N]STANDIN DIMITRIE MORUZI VOIEVOD, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Autorul anonim evocă scena execuției boierilor Manolachi Bogdan și Ioan Cuza, din ordinul domnitorului Constantin Moruzi, în Iași, la 18 august 1778. După o opinie mai veche, același autor ar fi scris **Versuri pentru moartea domnului Grigo-*

rie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1 ⟨1⟩. Într-o cercetare mai recentă, autorului *Stihurilor...* i se atribuie și **Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul*, **Istorie di patima Gălaților*, **Istorie ce au scos domnilor și boierilor*, **Istoria cneazului Potemkin celui ce au răpăusat în Țara Moldovii*, **Stihurile preînălțatului domn Alexandru Constantin Moruzi voievod, Constantin Hangerliul voivod, căruia din porunca împărătească i s-au tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova) ⟨6⟩. El aparține păturii orășenești sau micii boierimi ⟨6, 8⟩ și versifică în manieră populară, cu oarecare dexteritate, avîntat și prolix, scrierea interesînd în primul rînd prin autenticitatea relatării. Denunțurile („eftale") împotriva administrației lui Constantin Moruzi, răspîndite la Bender (Tighina) de un grup de boieri moldoveni, precum și o jalbă adresată turcului comandant al raialei provoacă mînia domnitorului fanariot, care descoperă complotul. Învinuiți de a fi condus conspirația, marele vornic Manolachi Bogdan și spătarul Ioan Cuza sînt închiși în beciurile domnești, judecați și condamnați, prilej pentru autor de a deplînge familia celui dintîi, într-un lamento cu vagi rezonanțe mioritice („Săracii cuconași / Micii năsturași ! / Da o fetișoară / Cea mai mărișoară ! / (...) Lume să petreacă / Văduvă săracă / În strai cernite / În lacrimi fierbinte"). Armașul Balș urmează a da curs sentinței, pe care o aduce la îndeplinire, sub amenințare, un călău de ocazie, un întemnițat, căpitanul Pavel Soroceanul. Momentul surprins de cronicar mărturisește, alături de episodul ce consemnează reacția norodului la trecerea lui Bogdan, în lanțuri, spre divanul de judecată, un anume ecou pe care încercarea protestatară l-a avut în rîndul maselor. Manuscrisele cronicii conservă două versiuni ce diferă, atît ca întindere, cît și prin detalii de conținut. Versurile au fost publicate întîi de M. Kogălniceanu, în 1874, în *Cronicele României,* unde sînt atribuite neîntemeiat lui Enache Kogălniceanu.

— *Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar, carii cu urgia împărătească și de sabia domnească s-au săvîrșit în domnia mării sale Costandin Dimitrie Moruzi voievod,* CPV, *203—220.*

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *73—75* ; 2. Iorga, *Ist. lit.,* III, *88—90* ; 3. Piru, *Ist. lit.,* I, *425* ; 4. Crăciun—Ilieș, *Repertoriul, 135—138* ; 5. *Ist. lit.,* I, *652* ; 6. N. A. Ursu, *Contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A,* LR, XV, 1966, 1 ; 7. Dan Simonescu, *Stihuri asupra pieirii vornicului Manolachi Bogdan și a spătarului Ioan Cuza (18 august 1778),* CPV, *197—203* ; 8. Mircea Anghelescu, *Contribuții la stabilirea unor premise ale literaturii românești moderne (1750—1780),* LL, XVI, 1968 ; 9. Gáldi, *Introd. ist. vers., 102—103* ; 10. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea,* București, Minerva, 1976, *310—312, 315.*

R. Ș.

STIHURI DESPRE FELDMAREȘALUL RUMEANȚEV v. **Luptele dintre ruși și turci (1769—1772).**

STIHURILE BOTOȘANENILOR, povestire versificată de la începutul secolului al XIX-lea. Înfățișîndu-se ca un scurt dialog între negustorii din Iași și cei din Botoșani, scrierea ridiculizează moravuri ale unei pături sociale aflate în plină ascensiune. Un schimb de acuze între reprezentanții breslei negustorești din cele două orașe, nu lipsit de vervă, dezvăluie șiretenia și necinstea ce caracterizează, în egală măsură, taberele rivale. Tenta satirică a versurilor decurge din succesiunea de reproșuri reciproce, în care se evidențiază aspectul de răfuială, inexistența conflictului real între adversari. Maniera în care sînt alcătuite stihurile, datate în manuscris 1802, amintește întrucîtva de medievalele *altercationes.*

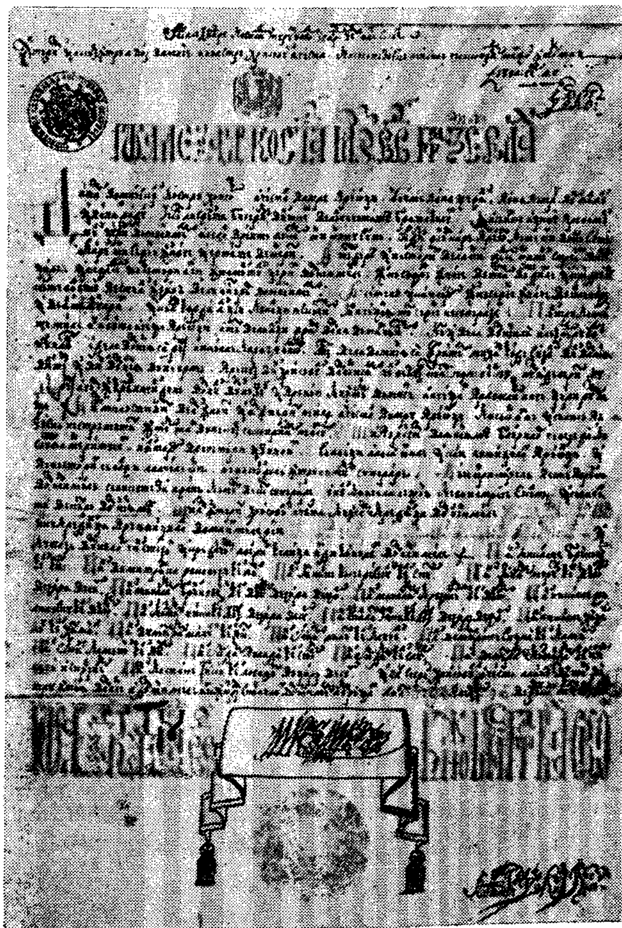
Negustor român din secolul al XVIII-lea

— *Stihurile botoșanenilor,* CPV, *329—331.*

— 1. Dan Simonescu, *Ceartă între negustorii din Botoșani și cei din Iași (1802),* CPV, *329* ; 2. Ovidiu Papadima, *Iluminismul și clasicismul întîrziat. Opinii despre cultura populară — infuzia ei latentă în literatura epocii,* TF, *59—60* ; 3. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc,* București, Minerva, 1975, *109—110.*

R. Ș.

STIHURILE PREÎNĂLȚATULUI DOMN ALEXANDRU CO[N]STANTIN MORUZI VOIEVOD, povestire istorică în versuri de la începutul secolului al XIX-lea. Autorul anonim relatează despre mazilirea lui Alexandru Moruzi, la 12 august 1806, din cea de a doua domnie în Moldova. Versurile deplîng zgomotos plecarea din scaunul țării a domnitorului, înfățișat ca un reformator și civilizator, inițiind în capitala Moldovei lucrări edilitare și arhitecturale de amploare. Transmisă în două redacții, una moldovenească și alta muntenească, interesînd îndeosebi ca document al unei epoci de transformări economico-sociale, povestirea a fost elaborată în Moldova, de un cărturar modest, poate autor și al altor sti-

Hrisov cu iscălitura domnitorului Alexandru Moruzi

huri de factură asemănătoare, ca **Istoria lui Constandin vodă Brîncoveanul*, **Istorie di patima Gălaților*, **Istorie ce au scos domnilor și boierilor*, **Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1* (versiunea moldovenească), *Constantin Hangerliul voivod, căruia din porunca împărătească i s-au tăiat capul, în anul 1799* (versiune redactată în Moldova), **Istoria cneazului Potemkin, celui ce-au răpăusat în Țara Moldovii*, **Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan vel vornic i a lui Ioan Cuza biv vel spatar* ⟨1⟩.

— *Stihurile preinălțatului domn Alexandru Costantin Moruzi voievod*, CPV, *334—336*; *Stihurile lui Moruzi vodă*, CPV, *336—338*.

— 1. N. A. Ursu, *Contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1; 2. Dan Simonescu, *Mazilirea lui Alexandru Moruzi din domnia Moldovei (august 1806)*, CPV, *333—334*; 3. Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Cartea românească, 1977, *60—66*.

R. Ș.

STINDARDUL, cotidian politic și literar care apare la București de la 25 martie pînă la 30 iunie **1876**. Oficios al unei grupări disidente liberale, cu o ușoară nuanță republicană, **S.** avea ca director pe Pantazi Ghica, iar ca redactori pe Al. Macedonski (pînă la 23 aprilie), pe B. Florescu (pînă la 3 iunie) și pe G. Fălcoianu. Retrăgîndu-se din redacție, Macedonski nu-și întrerupe colaborarea, ultima apariție a numelui său datînd din 26 iunie, cînd i se republică poezia *Fluierul ciobanului*, care apăruse și în primul număr al gazetei. Poetul tipărește sau retipărește în **S.** mai multe poezii *(Ziua nașterii, Destinul* ș.a.), nuvele *(Cîrjaliul, Cînele din Văcărești)*, un „proverb original într-un act" *(Gemenii)*, precum și două traduceri, din Lamartine *(Lacul)* și N. Gilbert *(Adio la viață al unui june poet)*. Sînt prezenți cu versuri și V. D. Păun, N. V. Scurtescu, D. N. Saphir; P. Ghica dă nuvele, B. Florescu, două traduceri *(Imn către Joe* de Cleante și *Hamlet* de George Sand), iar P. V. Grigoriu publică o tălmăcire din Musset (fragmente din *La Nuit d'Octobre)*. Bine informate, cu un registru de idei noi în epocă, sînt articolele în care B. Florescu scrie despre *Adevăr și originalitate în literatură*, despre *Calitățile stilului* sau face biografia poetului I. Al. Lapedatu.

— 1. Marino, *Macedonski*, *129—130*.

R. Z.

STINDARDUL, publicație săptămînală, de orientare politică național-liberală, apărută la Ploiești de la 8 aprilie 1899 pînă la 30 martie 1900. Director a fost G. Ionescu-Quintus, secondat, de la 2 martie 1900, și de Vasile Pop ca redactor șef. Ionescu-Quintus dădea și orientarea literară a revistei, prin editoriale, care cereau promovarea unei culturi naționale, sau în conferința *Datine și credințe naționale*. Publicația adună, la rubrica *Tribuna literară*, cîțiva autori cunoscuți: I. A. Bassarabescu, Ion Gorun, alături de V. G. Morțun și de redactorul Vasile Pop, prezenți și ei cu însemnări variate. În foileton apar V. A. Urechia, cu evocarea istorică *Logodna prin sărutat*, V. Cioflec (nuvela *Culiță)* și foarte tînărul M. Sadoveanu (sub pseudonimul M. S. Cobuz), cu povestirile *Fiul pierdut* (în numărul 49 din 1900) și *Tatăl* (în numărul 51, din același an). Poeziile apărute în gazetă sînt mai puțin interesante. Frecvent publicau Gh. Scytul (pseudonimul lui V. Pop), Gh. Bradul, A. Toader, Maria Popescu. Se mai pot întîlni cronici rimate și parodii fie pe teme politice, fie vizînd, uneori, pozele lui Al. Macedonski. Un articol amplu despre poetul D. N. Saphir scrie Ionescu-Quintus. **S.** a publicat adesea poezii populare, cu un caracter mai curînd lăutăresc (fiind culese chiar de la lăutari), decît propriu-zis folcloric.

L. V.

STINDARDUL ȚĂREI, publicație politică bisăptămînală apărută la București de la 6 martie pînă la 10 aprilie 1888, sub direcția lui Al. Macedonski. Conformîndu-se *Manifestului program*, scris de directorul publicației în primul număr, **S. ț.** a avut ca principal obiectiv lupta antimonarhică. Regele este ținta unor atacuri violente în articolele lui Macedonski, memorabile și datorită stilului lor pamfletar: *Ce vrea regele și ce vrea țara, Germanizarea României* (cuprinzînd și acuzații politice aduse grupării junimiste). Într-o rubrică de „literatură politică", Macedonski reproducea mai vechile sale poezii antidinastice *Cetățeanul și toboșarul, Mai avem țară?, Visul* ș.a. Tot el semna și nuvela *Între cotețe*. Constant colaborator literar al gazetei este Bonifaciu Florescu, prezent cu *Aquarele* și *Poezii în proză*, scurte poeme, comentarii lirice, instantanee. Într-o cronică literară, Mircea Demetriade apreciază defavorabil piesa lui I. Slavici *Gașpar Grațiani*, făcînd și aluzii critice la adresa lui T. Maiorescu și a junimiștilor. Sub pseudonimul Strapontin (pseudonimul lui I. D. Malla) apare un comentariu asupra repertoriului dramatic al teatrelor bucureștene, iar un Polit (poate Al. Macedonski) face o dare de seamă despre o conferință a lui G. I. Ionnescu-Gion, de la Ateneul Român.

S. ț., din care au apărut numai zece numere, a fost o gazetă scrisă cu nerv, cu rubrici vioaie și însemnări de actualitate, confirmînd încă o dată calitățile de ziarist ale lui Macedonski.

L. V.

STOENESCU, Theodor M. (23.IX.1860, Cotești, j. Vrancea — 17.III.1919, București), scriitor și traducător. A învățat la liceul „Sf. Sava", după care a frecventat un timp cursurile facultăților de litere și de medicină din București, fără a le termina. În 1882, **S.** absolvă Conservatorul de muzică și declamație. Bonifaciu Florescu, profesorul său din liceu, îl introdusese în cenaclul lui Al. Macedonski, pe care îl sprijină cînd, în 1880, acesta scoate revista „Literatorul". **S.** își face aici debutul literar, publicînd versuri originale și traduceri din lirica universală. Cînd, după plecarea lui Macedonski la Paris, „Literatorul" își încetează pentru un timp apariția, **S.** scoate, pentru a-l suplini, la 7 aprilie 1885, „Revista literară". Publicația lui **S.** continuă să apară apoi paralel cu „Literatorul". Între **S.** și Macedonski au existat, un timp, neînțelegeri. La apariția epigramei lui Macedonski îndreptată împotriva lui Eminescu, **S.** s-a desolidarizat de maestru. Relațiile refăcîndu-se ulterior, **S.** ia apărarea lui Macedonski în articolul *Polemicele noastre* (1889) și adăpostește în „Revista literară" atacurile lui C. Al. Ionescu-Caion, o vreme redactor al revistei, împotriva lui I. L. Caragiale. După ce intervine justiția, **S.** nu-l mai sprijină pe Caion, ceea ce provoacă o ruptură definitivă între el și Macedonski. **S.** nu a ocupat nici o funcție publică pînă în 1894, cînd a fost numit funcționar în Ministe-

rul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Profesor, apoi, la Conservatorul din București, S. a înființat și primul conservator particular de muzică și artă dramatică și a redactat, pentru nevoile școlii, un *Curs de declamațiune*, apărut în 1913.

S. a scris mult — poezie, proză și teatru, publicîndu-și producțiile în special în „Literatorul" și „Revista literară", unde este prezent în fiecare număr, dar și în alte ziare și reviste ale vremii : „Analele literare" (1886), „Independentul" (1892), „Lumina ilustrată" (1894), unde semna Ermil, „Românul", „Adevărul de joi" (1898), „Lectura" (1907). De o verbozitate goală și nu rareori ridicolă este poezia sa, atît în încercările de transcriere lirică a elanurilor sentimentale, cît și în reflecțiile pesimiste, cu aparențe de profunzime, trezite de gîndul morții și al scurgerii timpului. Volumele se intitulează semnificativ și naiv *Nopți albe* (1887), *Zile negre* (1888). Versurile, deși mimează pasiuni răvășitoare, eșuează mereu în discursivitate fadă, într-o mecanică sterilă a ritmurilor și a rimei. Naivitățile abundă, rareori se salvează cîteva versuri cu accente de romanță, nu însă fără un comic involuntar (*Vino, În lipsa ta, Mai bine orb*). De un macabru cam artificios sînt reprezentările morții (*Moartea, Oglinda*). Masca damnării și gesticulația agonică din *Spasm, Danțul spînzuratului, Așternutul morții* nu sugerează crisparea interioară și atmosfera halucinantă din M. Rollinat, modelul lui S., rămînînd doar la simpla imitație. *Prințul Ral*, fantezie macabră, conduce motivul fantastic spre un efect parodistic deloc în intenția poetului. *Cerșetorul, Copilul mizeriei* și alte asemenea poeme sociale sînt compuneri retoric-patetice, impregnate de o viziune sentimentală, melodramatică, cu ecouri din Fr. Coppée și A. de Musset. În *Zile negre*, S. imită, fără finețe, doar superficial, reflexivitatea eminesciană, arborînd un cabotin dezgust de existență sau nenorocul în iubire. S. a scris nuvele și schițe mai șterse chiar decît poezia sa și istorii de colportaj (*Aron Vodă cel cumplit, Corbea, Ștefan cel Mare*) într-un stil anacronic, suferind de insuficiența documentării istorice și lipsa atmosferei de epocă. Accentul cade în aceste nuvele mai dezvoltate, intitulate uneori roman, pe aventurile erotice ale eroilor.

S. a fost un harnic traducător din lirica universală, dar și această activitate poartă pecetea diletantismului. Traducînd *Inocența* și *Cîntecul boemianului* din Goethe, el este mai puțin preocupat de ținuta artistică, încercînd să rămînă cît mai fidel textului original. Prin intermediar francez, S. a tradus din Byron poemele *Manfred* și *Corsarul*, în versuri, și *Mazeppa*, în proză. Lucrînd de data aceasta mai liber față de text, el a dat versiuni cursive, cu unele versuri reușite. A mai tradus din Schiller, Musset, Lamartine, A. Chénier, Petöfi, Sully Prudhomme, Leconte de Lisle. Alături de Macedonski, S. este printre primii traducători, la noi, din Rollinat. În „Revista literară", sub pseudonimul Zetta, el traduce în 1887 din poemele în proză ale lui Baudelaire. În gustul epocii, a tradus din teatrul lui Coppée dramele *Pentru coroană* și *Severo Torelli*. Aceasta din urmă a fost jucată de mai multe ori, impunîndu-se prin fluiditatea versurilor și ușurința dialogului.

— *Poezii*, pref. Al. Macedonski, București, Literatorul, 1883 ; *Nunta neagră*, București, Literatorul, 1883 ; *Nuvele*, București, Literatorul, 1884 ; *Nopți albe*, București, Revista literară, 1887 ; ed. 4, București, Revista literară, 1898 ; *Muma copilului*, RELI, VIII, 1887, 8—12 ; *Zile negre*, București, Revista literară, 1888 ; *Polemicele noastre*, RELI, X, 1889, 22 ; *Corbea*, Brașov, Ciurcu, 1892 ; *Ștefan cel Mare*, Brașov, Ciurcu, 1892 ; *Poezii*, București, Haimann, 1892 ; *Aron Vodă cel cumplit*, Brașov, Ciurcu, 1893 ; *Drăgușin haiducul*, București, Steinberg, 1894 ; *Nuvele*, București, Revista literară, 1894 ; *Poezii*, București, Müller, 1897 ; *Însurătoare*, București, Revista literară 1897 ; *Nuvele*, București, Revista literară, 1898 ; *Caligula*, RELI, XXI, 1900, 23, XXII, 1901, 17. — Tr. : Fr. Coppée, *Două dureri*, L, I, 1880, 25—31, *Rîndunica*, L, IV, 1883, 3, *Trecătorul*, L, IV, 1883, 10, *Severo Torelli*, RELI, VI, 1885, 8—21, *Serenadă*, F, XXII, 1886, 485, *Pentru coroană*, RELI, XVI, 1895, 1, 2, 14 ; Petrarca, *Vă invidiez*, L, II, 1881, 3 ; Goethe, *Cugetări nocturne*, L, II, 1881, 2, *Cîntecul boemianului*, *Inocența*, L, II, 1881, 3 ; Byron, *Depărtarea*, *Adio muzei*, L, II, 1881, 3, *Lacrima*, L, II, 1881, 10, *Mazeppa*, L, IV, 1883, 1—3, *Corsarul*, RELI, XVII, 1896, 16, 19, 21, 23, XVIII, 1897, 20—23 ; Schiller, *Florile*, L, II, 1881, 9, *Mărimea lumii*, L, II, 1881, 12, *Infantuciderea*, L, IV, 1883, 3 ; Ch. Aubert, *O sărbătoare*, L, IV, 1883, 9, *Pe malul Ivetului*, București, Revista literară, 1886 ; [Fr. Coppée, A. de Lamartine, A. de Musset], în *Poezii*, București, Literatorul, 1883 ; Baudelaire, *Din poemele în proză ale lui...*, RELI, VIII, 1887, 9—12 ; M. Rollinat, *Prăpastia*, *Amanta macabră*, RELI, VIII, 1887, 9—12 ; Maupassant, *Divorțul*, RELI, X, 1889, 9 ; Voltaire, *Zaira* (fragm.), RELI, XIII, 1892, 26—30 ; Racine, *Athala* (fragm.), RELI, XV, 1894, 4—5, XXII, 1901, 19 ; [Voltaire, J.-Fr. Regnard, Byron, Fr. Ponsard], în *Teatru*, București, Revista literară 1896 ; [Elena Văcărescu, A. Daudet, M. Rollinat, A. Silvestre, E. Manuel, A. de Lamartine, Byron, J. Berge, P. Déroulède, Bertha Galeron, A. Chénier, Sully Prudhomme, Petöfi], în *Nopți albe*, București, Revista literară, 1898 ; [E. A. Poe, A. Karr, Turgheniev, Maupassant, Humbert de Gallier, Carmen Sylva], în *Nuvele*, București, Revista literară, 1898 ; G. Colomb, *Bagheta sacră*, RELI, XIX, 1898, 12—20 ; Th. Cahu, *Inimă de tată*, RELI, XX, 1899, 2—33 ; J. Richepin, *Amorul*, RELI, XX, 1899, 23 ; Leconte de Lisle, *Christina*, RELI, XX, 1899, 31, *Elefanții*, RELI, XX, 1899 35 ; V. Hugo, *Pentru săraci*, RELI, XXI, 1900, 10, *Maria Tudor* (fragm.), RELI, XXII, 1901, 10 ; Ch. Joliet, *Cabina lui Molière*, RELI, XXI, 1900, 15 ; C. Flammarion, *Astronomia populară*, București, 1900 ; Corneille, *Cina* (fragm.), RELI, XXI, 1900, 20, *Cidul* (fragm.), RELI, XXI, 1900, 23 ; Shakespeare, *Hamlet* (fragm.), RELI, XXII, 1901, 3, *Macbeth* (fragm.), RELI, XXII, 1901, 9 ; E. Scribe, *Adrienne Lecouvreur* (fragm.), RELI, XXII, 1901, 14 ; Al. Dumas-fiul, *Dama cu camelii* (fragm.), RELI, XXII, 1901, 15 ; Molière, *Tartuffe* (fragm.), RELI, XXVIII, 1907, 10 martie ; A. de Musset, *La ce visează fetele*, București, Müller ; A. Vacquerie, *Ades bărbatul schimbă*, București, Müller.

— 1. Al. Macedonski, *Curs de analiză critică*, L, II, 1881, 4—5 ; 2. Demetrescu, *Profile*, 93—100 ; 3. Chendi, *Fragmente*, 196—206 ; 4. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 3588, vol. 10/1919 ; 5. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 6. Gherghel, *Schiller*, 42—48 ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, 469 ; 8. Ciorănescu, *Lit. comp.*, 195, 234—236 ; 9. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2 ; 10. Bote, *Simbolismul*, *passim* ; 11. A. Marino, *Note* la Al. Macedonski, *Opere*, I, București, E. L., 1966, 419 ; 12. Verzea, *Byron*, 66—70, 187—189.

S. C.

STOICA, Ștefan (1812, Lipova — 12.VII.1878, Urziceni), traducător. A urmat liceul și o școală de cadeți la Viena. A făcut carieră militară, ajungînd pînă la gradul de colonel. S. a deschis, pentru gradele inferioare din garnizoana București, o școală lancasteriană, printre profesorii căreia s-a aflat și N. Bălcescu. A fost primar al Capitalei și membru al Senatului.

S. a fost unul din discipolii lui I. Heliade-Rădulescu. Cunoscător al limbii franceze, și-a sprijinit maestrul în opera de popularizare a clasicilor literaturii universale, traducînd din V. Hugo, în 1839, *Ziua dupe urmă a unui osîndit* și din Shakespeare, în 1844, *Iuliu Cesar*. Este prima traducere integrală a unei piese shakespeariene care a văzut lumina tiparului la noi, într-un moment în care mesajul politic al tragediei, ideile republicane, îndemnul la cucerirea libertăților civice puteau fi receptate cu maximum de acuitate. S. a făcut tradu-

cerea după versiunea franceză a lui Le Tourneur, utilizînd ediţiile din 1821—1822 şi 1835. Se pare că el a mai folosit şi ediţia lui Fr. Guizot şi Amédée Pichot ⟨8⟩. Lipsa de experienţă a traducătorului, tălmăcirea prin intermediar francez, tendinţa de a-l romantiza pe Shakespeare, potrivit gustului epocii, au îndepărtat versiunea lui S. de original. Totuşi înţelesurile fundamentale ale operei nu s-au pierdut. Limba e mai fluentă decît în versiunea anterioară — fragmentară — aparţinînd lui G. Bariţiu. Traducătorul se sileşte să găsească echivalentul românesc, neevitînd arhaismul şi limbajul popular, prudent faţă de neologism. Textul este însă încărcat de latinisme; se încearcă chiar înlocuirea unor cuvinte de origine slavă cu derivate de origine latină. În „Curier de ambe sexe", „România", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi „Zimbrul", S. a publicat nuvele şi povestiri traduse, probabil, din foiletoanele gazetelor străine ale vremii şi, uneori, foarte slab prelucrate. Sînt compuneri melodramatice, cîteodată macabre şi terifiante, cu efecte stridente de contrast romantic şi senzaţional (*Amorul la locul osîndei, Necunoscuta, Zugravul portreturilor de morţi, Fata neguţitorului*). Tot din publicaţiile străine, S. traducea proză lirică, oscilînd între confesiune şi poem în proză (*Preludia primăverii, Steaua mea, pentru M.*) sau sfaturi morale (*Mică cărticică a toaletei inimii damelor*). Interesul lui se îndreaptă nu numai spre romantismul popular, ci şi spre marii autori romantici. Din Hugo a mai tradus *Angelo, tiranul Padovei*, sub titlul *Angello*, şi *Maria Tudor — Maria de Englitera*. Nu se cunoaşte soarta acestor traduceri. Traducătorul a fost unul dintre membrii fondatori ai Societăţii Filarmonice.

— Tr. : [Autori neidentificaţi], *Amorul la locul osîndei*, CAS, I, 1836—1838, 267—272, *Ochii amorezii*, CAS, I, 1836—1838, 284—285, *Cuvîntul mantălii vorbit în vînt*, RMNA, I, 1838, 134, *Mică cărticică a toaletei inimii damelor*, RMNA, I, 1838, 208 ; *Zugravul portreturilor de morţi*, RMNA, I, 1838, 219—220, *Va banque, nădejdi*, RMNA, I, 1838, 237, *Necunoscuta*, RMNA, I, 1838, 274—277, *Va banque, primăveri*, RMNA, I 1838, 279—280, *Steaua mea, pentru M.*, RMNA, I, 1838, 289—291 *Fata neguţitorului*, CAS, III, 1840—1842, 7. *Preludia primăverii*, CAS, III, 1840—1842, 14, *Negustoreasa*, FMIL, VI, 1843, 6—9 ; V. Hugo, *Ziua dupe urmă a unui osîndit*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1839 ; Shakespeare, *Iuliu Cesar*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1844 ; Pliniu cel Tînăr *Despre folosul traducerei*, ZB, I, 1850, 43.

— 1. *[Şt. Stoica]*, ROM, XXII, 1878, 22 iulie ; 2. G[eneral] N. S[toica], *Notiţe din viaţa unui ostaş. Polcovnicul Ştefan Stoica*, Bucureşti, Tip. Eminescu, 1912 ; 3. P. Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923 ; 4. N. Vasilescu-Buzoianu, *Traduceri din limba franceză în „Curierul de ambe sexe"*, Bucureşti, Vremea, *15, 19, 50, 51, 53* ; 5. Al. Duţu, *Traduceri româneşti din opera lui Shakespeare*, ST, XV, 1964, 9 ; 6. S. Bărbulescu, *Shakespeare în România*, IL, XV, 1964, 6 ; 7. *[Informaţii biografice]*, DML, II, *224, 242* ; 8. Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, Bucureşti, Minerva, 1971, *64—67* ; 9. Cornea, *Originile*, *passim*.

S. C.

STOICA de Haţeg, Nicolae (24.II.1751, Mehadia, j. Caraş-Severin — 6.I.1833, Mehadia, j. Caraş-Severin), istoriograf şi traducător. Este al doilea din cei cinci copii ai Varvarei şi ai preotului ortodox Athanasie Stoica din Haţeg, refugiat în Banat din cauza persecuţiilor religioase. S. este trimis, după învăţătura elementară de la Mehadia, la Timişoara, unde, pentru o instrucţie cît mai temeinică, frecventează succesiv, între 1763—1769, trei şcoli : sîrbească, germană şi cea latină a iezuiţilor. Limbile străine cunoscute, mai ales sîrba şi germana, îi asigură funcţia de tălmaci, mult solicitat în relaţiile cu populaţia locală de autorităţile imperiale — reprezentate, în primul rînd, de colonelul Paul von Papilla, însărcinat cu încheierea militarizării graniţei din Banat a Imperiului habsburgic — şi pe lîngă împăratul Iosif II, în repetatele sale vizite în regiune. Deşi regretă, S. nu urmează îndemnurile lui Papilla de a intra în armată, ceea ce i-a atras pentru un timp persecuţiile acestuia, şi se orientează spre o carieră clericală. Între 1773—1775, el este în serviciul episcopului Vichentie Vidac din Timişoara. După o călătorie la Viena în 1773, împreună cu Teodor Iancovici, secretar episcopal şi director şcolar, ia parte la sinodul de la Karlowitz, din 1774, unde protectorul său, Vidac, este ales mitropolit. În 1777 S. este numit învăţător şi diacon în satul Cornea, iar spre sfîrşitul anului este hirotonit preot. Cel mai însemnat episod al vieţii sale, care îi va marca o bună parte a operelor lăsate, este participarea la războiul ruso-austro-turc din 1788—1791, ca preot militar şi tălmaci al regimentului valaho-iliric. Din 1792 pînă în 1829, cînd îl înlocuieşte C. Diaconovici-Loga, este director al şcolilor naţionale neunite române şi sîrbeşti din satele regimentului şi, pînă la sfîrşitul vieţii, protopop la Mehadia. Prin şcoală şi biserică, S. a dus o susţinută activitate de luminător cultural. A fost pasionat mai ales de istorie, de arheologie şi numismatică, deschizînd la Mehadia un muzeu, ulterior risipit, cu colecţii antice şi medievale, descoperite în Banat. Ca orizont spiritual, S. are profilul unui cărturar iluminist.

Deşi a scris mult şi variat — lucrări cu un caracter istoric şi didactic — în limba română şi germană, S. a rămas un autor puţin cunoscut, deoarece abia tîrziu i s-au tipărit două lucrări, iar multe s-au pierdut. O *Scurtă cronică a războiului din 1788—1791*, scrisă probabil paralel cu desfăşurarea evenimentelor, succint şi precis relatate, şi completată cu informaţii pînă spre anul 1811, a servit şi la redactarea cronicii sale principale. Din 1815 şi 1816 datau două lucrări ce i se comandaseră, azi pierdute, compuse în germană şi, respectiv, în sîrbeşte. Prima, *Scurtă istorie a Banatului*, trebuia, prin informaţiile ei, să completeze, după un plan dat, lucrarea unui istoric maghiar, neidentificat. A doua, *Sîrbii în Banat*, se referea la amestecul populaţiilor sîrbeşti şi româneşti în satele regiunii. În manuscris s-a păstrat o vastă cronică a districtului Mehadiei, în limba germană, destinată străinilor, urmărind istoria românilor, în special a celor din regiune, de la romanizarea Daciei pînă la sfîrşitul războiului ruso-austro-turc. S. a tradus şi o serie de lucrări didactice cu conţinut religios şi istorico-literar. Cu ocazia sinodului de la Karlowitz, termină traducerea, începută de D. Eustatievici, a unui catehism, urmînd versiunea germană făcută de Teodor Iancovici, traducere apărută la Viena, într-o ediţie trilingvă (din 1776 sau 1777), intitulată *Catihisis mic sau Scurtată pravoslavnică mărturisire a legii greceşti neunite pentru treaba pruncilor celor neuniţi*. Împreună cu arhimandritul sîrb de la Vîrşeţ, Földvari, se pare că traduce, după o ediţie bilingvă (sîrbă şi germană), o lucrare de metodică a lui I. Felbiger. Este vorba, probabil, de lucrarea *De lipsă cărtice pentru învăţători*, apărută la Viena în anul 1785. Cu scop didactic erau făcute şi două prelucrări, azi pierdute, *Faptele lui Hercule* (1817) şi *Viaţa lui Alexandru cel Mare* (1825), traducere rezumativă după Quintus Curtius Rufus. Principala lucrare a lui S, scrisă în două variante, în 1826—1827, cu adăugiri pînă în 1829,

este *Cronica Banatului*, sau, după titlul dat de el însuşi, *Istoria ultimului război a turcilor şi patimile românilor în acel timp, precum şi începutul militarizării în graniţe*. Cronica cuprinde însă istoria românilor în ansamblul istoriei universale, urmărită de la „facerea lumii" pînă la 1825. Prin prezentarea cronologică a evenimentelor şi prin modul de utilizare a izvoarelor, nemenţionate şi puţine la număr în raport cu cele folosite de istoricii Şcolii ardelene, dar recurgînd la informaţii din literatura istorică sud-slavă, neglijată de aceştia, cronicarul rămîne tributar mentalităţii istoriografiei medievale. S. apelează la sinopsisuri şi scrieri istorice, în latină şi germană, în prima parte a lucrării (pînă la istoria Bizanţului, în secolul al XI-lea), foloseşte istoria sîrbilor a lui I. Raić şi notele de călătorie în Banat ale italianului Francesco Griselini, cronologii româneşti, surse bizantine. În a treia parte a cronicii, despre istoria Banatului în secolul al XVIII-lea, S. recurge la mărturiile unor bătrîni localnici, ale tatălui său, la propriile sale amintiri, utilizează calendarele şi presa vremii, poate şi jurnale de campanie ale regimentelor grănicereşti bănăţene. Cronica a inclus şi informaţiile oferite de izvoarele arheologice, epigrafice, numismatice, de cărţile populare şi de folclor. Problema cuceririi şi romanizării Daciei, cu referiri mai bogate la Banat, „Daţia Ripenzi sau Rîpărea", tratată nu prea diferit în raport cu istoricii Şcolii ardelene, este susţinută cu noi argumente aduse de descoperirile arheologice din regiune. Din Evul mediu românesc, autorul reţine, insistînd asupra Banatului şi Transilvaniei, urmărite în contextul istoriei Europei centrale, cu referinţe mai sărace la Ţara Românească şi cu totul sumare pentru Moldova, momentele marilor bătălii antiotomane, conduse de Mircea cel Bătrîn, Vlad Ţepeş, Mihai Viteazul, Iancu de Hunedoara, Matei Corvin şi comitele Pavel Chinezul. Se aminteşte, uneori, situaţia cultural-religioasă a epocii : avîntul cunoscut sub Matei Basarab, activitatea lui Simion Ştefan, conflictele religioase din Ardeal. Mult mai originală, cu un pronunţat caracter memorialistic, este partea a treia a cronicii, valoroasă şi sub aspect literar. Se dau numeroase ştiri despre viaţa socială a satelor bănăţene, despre opoziţia locuitorilor la militarizarea regiunii, despre haiduci, se fac bogate referiri de ordin economic (comerţ, preţuri, monede etc.) şi cultural, legate de învăţămînt şi biserică, despre activitatea unor prelaţi (Inocenţiu Micu-Klein, Vichentie Popovici ş.a.) şi despre frămîntările religioase cauzate de „unaţie". Ştirile cu caracter politic şi militar din războiul ruso-austro-turc (1788—1791) constituie cele dintîi memorii de război din literatura română. Respectînd principiul obiectivităţii istorice, deşi supus credincios al habsburgilor, S. menţionează neînţelegerile dintre generali, lipsa lor de încredere în soldatul de rînd şi nu omite întîmplări personale care îl defavorizează. Întemeietor al istoriografiei bănăţene, S. este totodată un scriitor de tipul povestitorilor populari, sfătos şi iscoditor, plin de vervă şi imaginaţie. Limba cronicii, interesantă sub raport lingvistic, abundă în arhaisme, regionalisme din sud-estul Banatului şi în termeni străini, mai ales germani, desemnînd noţiuni militare şi administrative. Topica frazei, cu predicatul la sfîrşit, este proprie şi scriitorilor Şcolii ardelene.

— *Insemnări de cronică de protopopul Nicolae Stoica şi alţii*, în N. Iorga, *Observaţii şi probleme bănăţene*, Bucureşti, Monitorul oficial, 1940, *97—118* ; *Cronica Banatului*, îngr. şi introd. Damaschin Mioc, Bucureşti, E.A., 1969.

— 1. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului şi scriitori bănăţeni. Despre Nicolae Stoica de Haţeg*, LUCE, VI, 1940, 4 ; 2. Suciu, *Lit. băn.*, *266—271* ; 3. I. Crăciun, *Cronicile româneşti ale Transilvaniei şi Banatului*, AII, I—II, 1958—1959 ; 4. Bujor Surdu, *Infiinţarea graniţei militare bănăţene descrisă de un martor ocular (1768—1773)*, AII, IV, 1961 ; 5. Bujor Surdu, *Desfăşurarea războiului austro-turc din 1788—1790 pe teritoriul Banatului, descrisă de un contemporan*, AII, X, 1967 ; 6. Damaschin Mioc, *Introducere* la Nicolae Stoica de Haţeg, *Cronica Banatului*, Bucureşti, E.A., 1969 ; 7. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *74—76* ; 8. Damaschin Mioc, *Elemente de etnografie şi folclor la cronicarul Nicolae Stoica de Haţeg*, RFZ, XVIII, 1973, 4 ; 9. Dănilă Puia, *Ordine, completări, însemnări, note şi observaţii ale protopopului Mehadiei, Nicolae Stoica de Haţeg*, MB, XXIII, 1973, 7—9 ; 10. D. Mioc, A. Armbruster, C. Feneşan şi H. Jaeger, *„Autobiografia" lui Nicolae Stoica de Haţeg*, MB, XXIV, 1974, 7—9 ; 11. Liliana Boiţ-Trâpcea, *Consideraţii de ordin literar şi lingvistic asupra „Cronicii Banatului" a lui Nicolae Stoica de Haţeg*, MB, XXV, 1975, 4—6 ; 12. Marcu Bănescu, *Cronicarul Nicolae Stoica de Haţeg în tradiţia bănăţeană*, MB, XXVII, 1977, 1—3 ; 13. Ion B. Mureşianu, *O afirmare românească : biserica de la Băile Herculane din 1803, ctitorită de protopopul Nicolae Stoica de Haţeg*, MB, XXVII, 1977, 7—9.

A. S.

STRAJANU, Mihail (2.X.1841, Tiur, j. Alba — 16.VII.1918, Rîmnicu Vîlcea), estetician. S-a născut într-o familie de ţărani. Tatăl său participase, în 1848, la adunarea de pe Cîmpia Libertăţii. S. a urmat liceul la Blaj, după care s-a înscris la Academia de drept din Sibiu, ca bursier al Astrei, al cărei membru devenise din 1867 şi căreia îi va dona o bună parte din manuscrisele sale. După numai un an, trece munţii şi se înscrie la Facultatea de litere şi filozofie a Universităţii din Bucureşti, pe care o termină în 1868 cu o teză despre etica lui Aristotel. Este trimis, ca bursier al statului, în străinătate, urmînd filozofia, la Paris şi la Berlin. Obţine diploma de doctor în filozofie la Universitatea din Giessen şi, întorcîndu-se în ţară în 1872, devine profesor la Iaşi. În acelaşi an, este cooptat membru al Junimii şi începe a colabora la „Convorbiri literare", după ce, mai înainte, tipărise poezii, articole mărunte de critică literară, cronici şi traduceri în „Familia", „Federaţiunea" şi „Românul". Activitatea didactică şi-o continuă ca profesor la Botoşani şi la Bucureşti, iar din 1881, la Craiova, unde va rămîne pînă la pensionare (1902). El contribuie la dezvoltarea vieţii culturale din acest oraş prin numeroase conferinţe, prin participarea la întemeierea Ligii culturale din localitate. Este redactor, în 1884, la „Vocea română". Tot în acest timp a colaborat la alcătuirea *Enciclopediei române* a lui C. Diaconovici, pentru care a scris articole referitoare la istoria literaturii române. Stabilit apoi la Bucureşti, S. este numit, pentru scurt timp, director al „Bibliotecii populare Socec" şi ales membru al societăţii „Ramuri". Continuă să colaboreze intens la diferite reviste. Moare în plină activitate, la sfîrşitul primului război mondial.

Deosebit de înzestrat pentru cariera didactică, S. a scris numeroase manuale şcolare, considerate printre cele mai bune din vremea lor. Îi revine meritul de a fi contribuit, prin manualele sale de liceu, la răspîndirea ideilor esteticii moderne. Dealtfel, estetica a fost una din preocupările sale, manifestată chiar din tinereţe. Nu era, cu toate acestea, un gînditor original, mulţumindu-se să selecteze acele idei

care i se păreau juste și cărora le-a rămas devotat. Aflat la început sub înrîurirea cercurilor adversare Junimii, el a îmbrățișat curînd convingerile estetice ale lui T. Maiorescu, fiindu-le dator în bună măsură. Ideile despre artă ale lui S. au o fundamentare psihologică. Partizan al „simpatiei estetice", el susține că, prin intelect, artistul ajunge la o cunoaștere perfectă a realității, prin fantezie își creează o „icoană" adevărată a acesteia, iar prin sentimente și prin identificarea cu fenomenul contemplat, el îi dă acestuia expresia cea mai corespunzătoare. Artistul este considerat, în felul acesta, tributar realității; el imită, dar nu copiază raporturile și armonia fenomenelor din natură și societate, așezîndu-le sub zodia unei idei predominante. Ceea ce este difuz în natură se clarifică în opera de artă, care devine un mijloc de a trezi în mintea cititorului imaginea cea mai adevărată a realității. Funcția ei catarctică se manifestă prin intermediul plăcerii estetice, care produce o „liniște senină", căci frumosul nu are o finalitate exterioară lui. Deși se poate uni cu binele și adevărul, frumosul nu se confundă cu ele, dar are un rol determinant în educația omului. În concepția lui S., frumosul înseamnă armonie și, de aceea, el a condamnat poezia modernă postromantică, pe care nu a înțeles-o. A acordat, în studiile sale, o mare importanță raportului dintre artă și știință, relevîndu-se ca un adversar hotărît al celor care susțineau incompatibilitatea dintre ele. O importanță deosebită a acordat S. și folclorului, pe care îl considera fundamentul literaturii culte. Era de părere că literatura populară trebuie culeasă așa cum este auzită în popor și modificată doar atunci cînd prezintă greșeli evidente gramaticale sau prozodice, menționîndu-se însă și acestea. Într-un studiu special despre basm, pe care îl socotește rămășiță a miturilor primitive, el reliefează, în opoziție cu B. P. Hasdeu, rolul stării de veghe în geneza lui. Deși S. posedă un indiscutabil simț al limbii, numeroasele sale traduceri din literatura latină (Vergiliu), italiană (Leopardi, S. Pellico), franceză (V. Hugo) și germană (Goethe, Schiller, F. Freiligrath) nu au alte calități în afara exactității.

— *„Amor și Patria", poezie de Brutu Catone Horia*, FDR, II, 1869, 145, 146; *Camil Desmoulins*, F, VI, 1870, 20—22; *Cosmopolitismul și naționalismul în literatură*, F, VI, 1870, 45, 46; *„Poezie și proză" de Iustin Popfiu*, F, VIII, 1871, 29; *„Filozofia în liceu" de I. P. Florantin*, CL VI, 1873, 11; *Manual de stilistică*, București, Socec, 1880; *Limba și originea românilor din Istria*, VOCR, I, 1883, 7; *Problema ortografiei române*, VOCR, I, 1883, 9; *Revista bibliografică*, VOCR, II, 1884, 1, 2, 5; *Principiul artei*, CL, XIX, 1886, 12; *Începutul renașterii naționale prin școli sau despre episcopul Petru Pavel Aron*, Craiova, Samitca, 1891; *Principie de literatură*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1892; ed. 2, Craiova, Tip. Benvenisti, 1893; *Epistolar*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1893; *Principie de estetică și poetică*, partea I: *Estetica*, ed. 2, Craiova, Samitca, 1898, partea II: *Poetica*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896; *Cestiuni literare și pedagogice*, Craiova, Samitca, 1897; *Cestiuni literare*, pref. R. Hardouin, Craiova, Samitca, 1897; *Astra*, CL, XXXIII, 1899, 10; *Religiune și filozofie, Aforisme*, OM, 362, 369—375; *Ioan Eliade Rădulescu*, Craiova, Tip. Constantinescu, 1902; *Din viața lui Inocențiu Micul*, Blaj, Tip. Arhidiecezană, 1903; *Legătura între filozofie și științele experimentale*, București, Tip. L'Indépendance roumaine, 1907; *Biblioteca populară Fundațiunea „I. V. Socec"*, București, Socec, 1907; *Pe calea cimitirului*, R, III, 1908, 230—231; *Mitropolitul A. Șaguna*, R, IV, 1909, 2; *Amintiri despre Eminescu*, R, IV, 1909, 526—529; *Simbolismul*, R, VII, 1912, 18; *Pesimismul doamnei L. Ackerman sau influența materialismului asupra literaturii*, R, VIII, 1913, 10—11; *Istoria vieții lui Arthur Schopenhauer cu o scurtă privire asupra filozofiei lui*, Craiova, Tip. Macavei; *Parabole*, T, LI, 1920, 1—4, 10; *Vasile Alecsandri*, CL, LIII, 1921, 5. — Tr.: L. Uhland, *Blestemul poetului*, RFM, VIII, 1866, 82; Dante, *Îngerul celor trei nopți*, F, III, 1867, 36; V. Hugo, *Mormîntul și roza*, F, III, 1867, 40; Ch.-H. Millevoye, *Floarea suvenirei*, F. IV. 1968 31; N. Gilbert. *Adio vieții*, F, V, 1869, 31; Goethe, *Din suferințele lui Werther*, F, VI, 1870, 366, *Herman și Dorothea*, pref. trad., Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1912; Vergiliu, *A X-a eclogă*, CL, V, 1871, 11, *Nis și Eurial. Episod din cartea a IX-a a Eneidei*, CL, VI, 1872, 7, *Turta*, CL, VII, 1873, 6, *Egloga I—X*, T, XXXV, 1904, 77—82, 124—143, *Bucolicele și Georgicele* pref. trad., București, Socec, 1904; F. Freiligrath, *În căsătorie*, CL. XXV, 1891. 5; Leopardi, *Din cugetările lui...*, CL, XXVI, 1893, 11, XXIX, 1895, 7; P. Heyse, *Nerina*, Craiova. Tip. Macavei, 1909; Fr. Ad. Krummacher, *Dușmanta*, A, XX, 1909, 12; S. Pellico, *Moartea lui Dante Alighieri*, Craiova, Tip. Fulgerul, 1911.

— 1. A. D. Xenopol, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1871]*, SDL, II, 99; 2. Miron Pompiliu, *„Manual de stilistică" de M. Străjanu*, CL, XIII, 1880, 12; 3. Miron Pompiliu, *„Manual de gramatica limbei române" de M. Străjan*, CL, XIV, 1880, 9; 4. M. Strajanu, *[Scrisori către I. Negruzzi și S. Mehedinți]*, SDL, II, 351—354, XI, 45—46; 5. A. D. Xenopol, *M. Strajan, „Principie de estetică și poetică"*, A, IV, 1893, 5—6; 6. *„Principie de estetică și poetică" de M. Străjanu*, GT, LVI, 1893, 152; 7. N. Ch. Quintescu, *Raport asupra scrierilor didactice ale domnului M. Strajan*, AAR, partea administrativă, t. XVII, 1894—1895; 8. P. Vulcan, *Mihail Strajan*, OV, I, 1899, 9; 9. Z., *„Chestiuni literare și pedagogice" de M. Străjanu*, A, X, 1899, 1—2; 10. C. D. Fortunescu, *Un om de muncă și de omenie: M. Străjan*, R, XII, 1919, 3—4; 11. Dan C. Smântânescu, *Un uitat: Mihail Străjanu*, AO, XIII, 1934, 71—73; 12. Ioan M. Neda, *Din legăturile craiovenilor cu Gheorghe Barițiu*, AO, XIX, 1940, 107—112; 13. C. Ș. Făgețel, *Mihail Strajanu*, R, XXXII, 1940, 9—11.

D. M.

STRIGĂTURĂ, specie a liricii folclorice, care însoțește jocurile populare, unele petreceri sătești sau familiale (nunta, cumetria), precum și anumite forme de teatru popular, avînd o structură concisă, cel mai adesea de catren. Rostită, de obicei, în tactul muzicii, s. prezintă un ritm specific de emitere, menit să întărească acompaniamentul instrumental. Termenului consacrat îi corespund, în diferite zone etnofolclorice ale țării, numeroase alte denumiri: *chiotitură, chiuitură, ciot, descîntec, iuitură, horire, strigare, țipătură, țipuritură*. În unele zone, cum ar fi Bihorul, Țara Oașului, Bucovina, s. sînt cîntate pe o melodie monotonă, arhaică. Clasificarea s. trebuie făcută în funcție de conținutul afectiv, de cadrul ocazional în care se rostește și de funcționalitatea ei. După conținutul afectiv, s. se împarte în două mari categorii: s. cu caracter liric-sentimental și s. satirică. Prima constituie, în genere, punctul de plecare al multor cîntece și cuprinde confesiuni de dragoste, de o discreție deosebită. Dimpotrivă, în s. satirică tonalitatea este incisivă, uneori sarcastică. Tematica acestui tip de s. este axată pe caracterizarea ironică a unor indivizi ce se abat de la normele de comportare ale colectivității. S. satirică vizează lenea, zgîrcenia, lăcomia, căsătoria din interes și alte tare. După cadrul ocazional în care se rostește, s. se grupează astfel: s. la joc, s. la nuntă, la ospăț, la șezători, la drum ș.a. Se impune aici o demarcație între s. la joc, care este aproape exclusiv apanajul bărbaților, și cea de nuntă, rostită în foarte mare parte de femei. Funcționalitatea acestei specii folclorice determină o compartimentare în s.-comandă de joc, care are scopul de a ordona, de a armoniza mișcările dansatorilor, și s. de atmosferă, destinată să creeze și să întrețină atmosfera veselă a petrecerilor populare. Răspîndită pe întreg teritoriul carpato-dunărean, s. apare, cu totul sporadic, și la istroromâni, iar la aromâni și meglenoromâni nu este semnalată. Ariile de mare intensitate ale speciei (Maramureșul, Munții Apuseni, Țara Hațegului, Țara Bîrsei, Bucovina) coincid, în general, cu acelea în care muzica de joc conservă forme arhaice. Aici melodiile jocurilor populare, executate adesea numai la fluier, se cereau întărite de s. Atestată documentar de S. Micu, în 1780, și apoi de D. Țichindeal în 1802, s. are o vechime mult mai mare. Prima culegere este realizată în 1838 de N. Pauleti. Ea cuprinde peste 300 de cîntece și strigături culese dintr-un singur sat, Roșia de Secaș. V. Alecsandri nu

acordă importanță speciei, considerînd-o identică cu cîntecul de joc. Denumirea de „hore", pe care el o încetățenește în literatura de specialitate, va crea unele confuzii. Începînd cu colecția lui J. Urban Jarnik și A. Bârseanu, publicată în 1885, în care sînt cuprinse peste 1000 de texte lirice, s. va intra din ce în ce mai mult în sfera de interes a culegătorilor de folclor.

Necesitatea comunicării concise, aproape aforistice, a unor observații determină în cadrul s. dezvoltarea unor modalități specifice de exprimare. Enunțarea directă este destul de rară: „Te cunoști lele pe frunte / C-ai pus rumenele multe". Se folosește mai mult exprimarea aluzivă, falsul monolog („Hora, polca pot juca, / Dar cămăși nu pot spăla"), precum și pseudodialogul („Mîndro cu nasul pe sus, / Poale la cămașă nu-s / — Ba le am, dar nu le-am pus, / Că-s la harnica pe fus"). Un procedeu compozițional, specific și altor creații folclorice scurte, este repetiția. Ea susține osatura s., căreia îi întregește imaginea poetică, ajutînd-o să se constituie într-un întreg independent. Repetiția este absolut necesară pentru a întreține ritmul alert, vivace. Respectînd o caracteristică a liricii folclorice în general, s. are o structură internă construită pe baza paralelismelor. Sînt utilizate frecvent paralelismele de sinonimie, de gradație, de enumerație și, mai ales, paralelismul contrastant. Contrastul poate fi aparent, pentru a sublinia o trăsătură caracterologică („Fata muicăi cea bărbată / Cu cînepa nelucrată / Cu casa nescuturată"), sau poate fi real, reliefînd o satiră socială („Are hîda șese boi / Mîndra n-are nice doi"). Mai puțin frecvente în s., epitetele contribuie la marcarea puternică a satirei, ducînd-o, în unele portretizări, pînă la sarcasm. Apar, de asemenea, falsele epitete laudative, menite să evidențieze contrastul dintre aparență și realitate. Comparată adesea cu epigrama, s. are aceeași formă concisă, redusă la cîteva versuri, dar este lipsită de poantă, de efectul final de surpriză, specific acestei specii culte. Nu rareori, cîntecul și s. s-au influențat reciproc, ajungîndu-se ca unele s. să se cînte, iar fragmente de cîntece să se strige la joc. S. cu caracter liric-sentimental, spre exemplu, se apropie atît de mult de cîntec, încît numai comprimarea materialului liric și modalitatea de a fi rostite contribuie la diferențierea celor două specii. La fel de labile sînt și granițele dintre s. satirică și cîntecul satiric. Acesta din urmă pornește adesea de la s., dar dă amploare temei, reușind să realizeze o accentuare, o îngroșare a ironiei. Deși este mult mai spontană decît cîntecul propriu-zis, s. prezintă o anumită stereotipie formală și de conținut. Improvizația intervine, ca și în cazul altor specii folclorice, doar pe linia îmbogățirii unor texte elaborate anterior. Prin realismul observației morale și vigoarea imaginilor poetice, prin valoarea ei etică, s. se înscrie printre speciile importante, precis conturate, ale creației populare.

— N. Pauleti, *Cîntări și strigături românești, de cari cîntă fetele și ficiorii jucînd*, îngr. și introd. I. Mușlea, București, E.A., 1962; I. Urban Jarnik și Andrei Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, Tip. Academiei, 1885; ed. îngr. și introd. Adrian Fochi, București, E. A., 1968, *333—371, 447—480*; S. Fl. Marian, *Nunta la români*, București, Göbl, 1890, *614—696*; I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, Imprimeria statului, 1893; ed. îngr. Maria Croicu, introd. I. C. Chițimia, București, Minerva, 1970, *165—209*; Gr. C. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, București, Tip. Corpului didactic 1900, I, partea I, *415—503*, partea II, *881—1055, 1363—1455*; Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, București, 1908, *45—64*; Florian Cristescu, *În mijlocul horelor. Chiuituri sau strigăte la horă adunate din jud. Teleorman*, Craiova, Tip. Fulgerul, 1910, *7—63*; S. Fl. Marian, *Hore și chiuituri din Bucovina*, București, Socec, 1910, *30—174*; Ov. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, Socec, 1915, *91—227*; I. Pop-Reteganul, *1000 doine, strigături și chiuituri ce se obișnuiesc la jocurile și petrecerile noastre poporale*, ed. 4, Brașov, Ciurcu, 1923; I. Bîrlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, Casa școalelor, 1924; I. Bîrlea, *Literatură populară din Maramureș*, II, îngr. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, București, E. L., 1968, *259—332*; G. F. Ciaușanu, G. Fira și C. M. Popescu, *Culegere de folclor din județul Vîlcea și împrejurimi*, București, Cultura națională, 1928, *109—125*; Horia Teculescu, *Pe Murăș și pe Tîrnave. Doine și strigături*, Sighișoara, Tip. Neagu, 1929, *151—206*; Andrei Grobei și Vladimir Diaconița-Poiana, *1070 chiuituri ale Chioarului*, Șomcuta Mare, Mercur, 1931; Vasile Gh. Costin, *Strigături și poezii originale*, București, Editura noastră, 1936, *3—70*; M. C. Serghi, *Nunta la țară*, Iași, Tip. Țerek, 1937; Ion Marcu Munteanu, *Strigături populare din toată țara românească*, București, Tip. Capitalei, 1938; Const. Brăiloiu, *Nuntă în Someș*, București, 1941, *5—17*; Gh. Cernea, *Strigături de joc din județul Sibiu*, Sibiu, Tip. Săteanului, 1941; *Strigături*, îngr. și pref. C. Ciuchindel, București, E. T., 1958; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, II, introd. I. Mușlea, București, E. A., 1966, *111—147*; Ion Iliescu și Petru Baciu, *Chiuiți pogan, flăcăi. Chiuituri din Orăștie*, București, 1967; *Flori de cîmp*, îngr. Ion Mărgineanu, Arad, 1969, *173—248*; *Folclor din Moldova*, București, E. L., 1969, vol. I, *68—73, 154—179, 364—381*, vol. II, *263—396, 626—647*; Ioan Meițoiu, *Spectacolul munților. Monografie folclorică*, București, 1969, *60—497*; Virgil Medan, *1000 chiuituri de pe Someș*, Cluj, 1969; D. Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, Minerva, 1970, *197—225, 293—319*; I. H. Ciubotaru și Silvia Ionescu, *Vînătorii. Monografie folclorică*, Iași, 1971, *83—90, 235—252*; Vasile Oarcea, *Poezii populare din Țara Zarandului*, București, Minerva, 1974, *212—512*; Alexiu Viciu, *Flori de cîmp. Doine, strigături, bocete, balade*, îngr. și introd. R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, Dacia, 1976, *80—180*.

— 1. V. Cireș, *Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române*, Focșani, Tip. Codreanu, 1888; 2. V. Gheorghiu, *Satira populară și spiritul satiric al poporului român*, Botoșani, Concurența, 1888, *11—12, 17, 35—37*; 3. Lucian Costin, *Strigăturile*, BAL, II, 1935, 1—2; 4. Papahagi, *Poezia*, *271—306*; 5. Monica Brătulescu, *Contribuție la cercetarea creației noi de strigături*, REF, VI, 1961, 1—2; 6. *Ist. lit.*, I, *155—163*; 7. Papadima, *Lit. pop.*, *142—197*; 8. Gh. Pavelescu, *Aria satirică a strigăturii în folclorul din sudul Transilvaniei*, LL, XXII, 1969; 9. Const. Catrina, *Strigătura de joc într-un sat din Transilvania*, AST, V, 1970, 7; 10. Vrabie, *Folclorul*, *420*; 11. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1976, *351—352*.

I. C.

STRÎMBEANU, Toma (sec. XIX), autor dramatic. A trăit și a activat în Craiova, fiind mai întîi funcționar și grefier la judecătorie, apoi președinte al tribunalului și avocat cu renume. Înclinat, prin structură și profesie, spre morală și discursul moralizator, S. a fost atras de posibilitățile instructive ale literaturii. Pe lîngă opuscule literare, a redactat în 1848 ziarul local „Naționalul", iar peste zece ani a publicat o pledoarie pronunțată într-un proces de moravuri. S. prefera teatrul, compunînd două „comedii-vodevil": *O căsătorie* (1851) și *Penitența unei mumi de familie* (1853). Personajele primei piese sînt inconsistente, neverosimile, iar situațiile forțat hazlii sau dramatice. Autorul vizează critic modul de încheiere a căsătoriilor, în majoritate afaceri necinstite. A doua comedie este mai curînd o încercare de dramă psihologică. Partea comică a pieselor e lăsată pe seama dialogurilor și a gesturilor servitorilor, dar în afară de o vorbire naiv-țărănească, artificială, hazul e sărac. S. scrie și o tragedie istorică, avînd explicite intenții patriotice: *Radul Leon Vodă, prințul Țării Românești și miniștrii săi fanarioți* (1856). Piesa e construită după un șablon romantic: personajele sînt împărțite în bune și rele, domnul este sfătuit de cei răi, cei buni luptă pentru dreptate. Înainte de a scrie teatru, S. a făcut versuri pe care le-a publicat în primul său volum, *Culegere din lucrările pitarului T. Strîmbeanu* (1846). Printre cele cîteva compuneri care parafrazează precepte etice se află și o încercare de a defini menirea poeziei și a poetului (*Timpul. Anului 1838*). Alte versuri, patriotice și unioniste, îi apar în „Oltul" și „România" din 1857. La începutul activității sale, S. a fost și traducător. În *Culegere...*, prima parte este consti-

tuită din cîteva traduceri, în proză, din Byron (*Elegii Tîrzii*) ode, stanţe, sonete. Din Molière traduce *Şcoala bărbaţilor* (1847).

— *Culegere din lucrările pitarului...*, Craiova, Tip. Leca, 1846 ; *O căsătorie*, Craiova, Tip. Moisi, 1851 ; *Penitenţa unei mumi de familie*, Craiova, Tip. Moisi, 1853 ; *Radul Leon Vodă, prinţul Ţării Româneşti şi miniştrii săi fanarioţi*, Craiova, Tip. Moisi, 1856 ; *Recrutaţia reteveiştilor. Ciocoiul vechi şi nouu şi Osebite poezii*, Craiova, Tip. Naţională, 1869 ; *Literatura şi morave*, TRC, VIII, 1870, 852. — **Tr.** : Byron, *[Poezii]*, în *Culegere din lucrările pitarului T. Strîmbeanu*, Craiova, Tip. Leca, 1846 ; Molière, *Şcoala bărbaţilor*, Craiova Tip. Moisi, 1847.

C. T.

SUCIU, Maria (18.VI.1841, Tăut, j. Bihor — 11.IX. 1891, Budapesta), poetă. Soţia preotului Petre Suciu din comuna Ucuriş, S., născută Bosco, şi ea fiică de preot, a fost prima femeie din Transilvania care a scris şi a publicat versuri în limba română. În 1867 a debutat în „Familia" cu poezia *Ruga unei june*. A publicat versuri în „Familia", „Amicul familiei" şi, în 1872, în „Noul curier român" din Iaşi. În casa din Ucuriş tineri intelectuali ardeleni (G. Coşbuc, S. Albini, G. Bogdan-Duică, A. C. Popovici) se opresc să-şi citească versurile, să-şi împărtăşească părerile. Fiica sa, Lucreţia Suciu-Rudow, scria şi ea poezii. S. a murit la Budapesta, într-un spital de boli nervoase.

S. transpune în versuri, fără elevaţie, chiar fără graţie, tribulaţiile sale sentimentale, într-un stil declamatoriu şi convenţional (*Flori de mormînt, Cununa de dorinţe*). O mişcare mai vioaie, un vers curgător dobîndesc poeziile sale imitate după cîntece populare din Bihor (*Cîntec de toamnă, Spune-mi*). Poeta a renunţat, printr-o fericită intuiţie, la ortografia şi la lexicul latinizant, folosite de literaţii ardeleni ai vremii, în favoarea limbii populare, neartificializate.

— *[Versuri]*, F, III, 1867, 7, 12, 16, IV, 1868, 4, 20, 39, V, 1869, 3, 67, VI, 1870, 16, VII, 1871 6, IX, 1873, 3, 14, 31, X, 1874, 61, XVI 1880, 78, XVIII, 1882, 5, 17, 33, 52, XIX, 1883, 52, XX, 1884, 13, XXI, 1885, 10, 28, XXII, 1886, 46, XXVII, 1891, 36, NCR, I, 1872, 45 ; *[Versuri]*, PAU, *189—191*.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *202—203* ; 2. Potoran, *Poeţii*, *66—68* ; 3. T. Neş, *Figuri bihorene : Lucreţia Suciu*, F, III, 1936, 1 ; 4. Lucia Popovici, *Lucreţia Suciu, scriitoare din Bihor*, RFR, X, 1943, 11 ; 5. Vartolomei, *Mărturii*, *235—240* ; 6. Gh. Cardaş, *Maria Suciu*, PAU, *189* ; 7. Angela Popovici, *Revista „Familia"*, CFAM, *66*.

S. C.

SUCIU-RUDOW, Lucreţia (3.IX.1859, Oradea — 5.III.1900, Oradea), poetă. Tatăl ei, Petre Suciu, referent consistorial la Oradea şi protopop în Beliu, s-a stabilit în satul bihorean Ucuriş. Mama era poeta Maria Suciu. G. Coşbuc, S. Albini, G. Bogdan-Duică, A. C. Popovici se întîlneau la Ucuriş, în casa familiei Suciu, într-un mic cerc literar. S.-R., cultivată, cunoscătoare a limbilor franceză, germană, maghiară, a debutat în 1884 în „Familia", cu poezia *Suvenir*. Pînă în 1895 a publicat regulat versuri în aceeaşi revistă. În 1889 şi-a strîns versurile într-un volum, tipărit la Sibiu, şi a publicat în „Tribuna" poezii şi o traducere din Lessing (*Laokoon*). Se căsătorise cu Wilhelm Rudow, doctor în filozofie la Halle, filoromân, autorul unei istorii a literaturii române în limba germană. În 1897 au scos împreună la Oradea „Foaie literară", revistă săptămînală la care au colaborat G. Coşbuc, Maria Cunţan, Il. Chendi, I. Stanca. Aici, S.-R. a tipărit versuri şi o povestire romantică, *Logodnica contelui Stuart*. „Convorbiri literare" o popularizează şi îi publică mai multe poezii în 1898. Maiorescu vede în poezia sa semnele certe ale unei renaşteri culturale ardelene. Versuri i-au mai apărut în „Tribuna poporului", la Arad. În ultimii ani de viaţă a fost bolnavă de tuberculoză.

S.-R. cultivă aproape exclusiv poezia erotică. De o sensibilitate autentică, ascuţită dureros de boală şi de o puternică decepţie sentimentală, autoarea a fost înrîurită de Eminescu, în poezia căruia a găsit acele tipare care conveneau simţirii sale. Astfel, S.-R. a preluat motive, imagini şi ritmuri, menţinîndu-se în atmosfera poeziei eminesciene. Versurile sale se detaşează totuşi de simpla imitaţie eminesciană prin încărcătura de sinceritate care se străvede printre rînduri, prin spontaneitate şi prin delicateţea şi graţia specific feminine. Influenţată şi de romanticii germani (Lenau, Heine), pe care scriitoarea îi cunoştea foarte bine, poezia ei exprimă o melancolie uşoară, regretul dureros în faţa neînţelegerii, a iubirii trecute, resemnarea. S.-R. rămîne tot timpul la tonul sentimentalismului romantic. Muzicalitatea, limbajul elegant, discreţia poeziei depăşesc tot ce s-a scris în lirica feminină de pînă atunci în Ardeal. Versul are, pe alocuri, vioiciunea ritmurilor coşbuciene. *Intunericul* este o alegorie amintind din nou pe Coşbuc din *Vîntul* sau *Prahova*. În cîteva pasteluri, S.-R. face dovada unor certe posibilităţi poetice : naturaleţe, picturalitate a imaginii, ritm adecvat (*La drum*). Referindu-se la pastelul *La scaldă*, Maiorescu remarca la S.-R. un „naturalism senin, pînă aproape de libertatea antică", iar N. Iorga găsea că acest sonet poate fi comparat cu poezia lui Hugo *Sara la baigneuse*.

— *Versuri*, Sibiu, Institutul tipografic, 1889 ; *Logodnica contelui Stuart. Povestiri din viaţa românilor bihoreni*, FLT, I, 1897, 1—19. — **Tr.** : Lessing, *Laokoon*, TR, V, 1889, 17—47.

— 1. Maiorescu, *Critice*, III, *200—201* ; 2. I. I. Livescu, *Lucreţia Suciu*, BIF, II, 1891, 15—16 ; 3. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *368—369* ; 4. Potoran, *Poeţii*, *68—70* ; 5. T. Neş, *Figuri bihorene : Lucreţia Suciu*, F, III, 1936, 1 ; 6. D. Popovici, *La littérature roumaine de Transilvanie au XIX-e siècle*, Bucureşti, 1938, *38—39* ; 7. Lucia Popovici, *Lucreţia Suciu, scriitoare din Bihor*, RFR, X, 1943, 11 ; 8. Vartolomei, *Mărturii*, *241—245* ; 9. Netea, *Maior—Goga*, *167—178* ; 10. Angela Popovici, *Revista „Familia"*, CFAM, *66* ; 11. Elena Stan, *Poezia lui Eminescu în Transilvania*, Bucureşti, E. L., 1969, *121—125* ; 12. Vasile Netea, *Citind poezie*, MS, V, 1974, 2.

S. C.

SULIOTIS, Christodul J. (3.III.1854, Brăila — 14.IX.1908, Brăila), publicist şi traducător. După ce şi-a luat doctoratul în litere şi filozofie la Berlin şi pe cel în drept la Geneva, S. a funcţionat ca magistrat în Brăila. Părăsind magistratura, intră în politică, devenind o personalitate a vieţii publice brăilene. A fost redactor la „Curierul român" (1881) şi a fondat, la Brăila, „Conservatorul Brăilei" (1901). De la S. au rămas articole şi studii politice, juridice şi filozofice, unele publicate în „Literatorul" (*Ochire asupra istoriei filozofice, Ştiinţa politică şi omul de stat*) sau în „Convorbiri literare", altele adunate în volume, precum şi o traducere, fragmentară, cu adnotări, din *Iliada* lui Homer.

— *Compendium de filosofie*, Brăila, 1867 ; *Regulele ortografice ale limbii române*, Brăila, 1880 ; *Nicolae Blaremberg. Omul şi faptele lui*, I—II, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1894—1895. — **Tr.** : Homer, *Iliada* (cîntul I), Brăila, Siloghi, 1876.

— 1. Panu, *Portrete*, *154—156* ; 2. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *179* ; 3. S. Semilian, *Christache Suliotti. 1854—1908*, ABR, XI,

1939, 1 ; 4. Predescu, *Encicl.*, *825* ; 5. Marino, *Macedonski*, *153* ; 6. I. Hajós, *Un psiholog materialist brăilean de acum 100 de ani*, TMS, XII, 1977, 1.

M. T.

SUNETE ȘI RĂSUNETE, revistă literară apărută la Viena în mai 1892. S-a păstrat un singur număr (2, din 15 mai) din această publicație subintitulată „literară-socială-ilustrată" și redactată de Romulus Boiu și Corneliu Roșescu. Ei sînt prezenți, alături de un Eugen Velescu și de Caton Theodorian, cu versuri, proză, articole despre sport, o cronică a unui spectacol al Operei din Viena, umor și anecdote.

— 1. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *21* ; 2. *Publ. per.*, II, *860*.

R. Z.

SUȚU, Alexandru Gr. (14.III.1837, Iași — 24.VIII.1895, Iași), publicist și traducător. Fiu al beizadelei Grigore Suțu, dintr-o veche familie fanariotă, din care se ridicase domnitorul Alexandru Suțu, S. s-a petrecut tinerețea mai mult prin străinătate. La Paris stă 15 ani, apoi patru ani la Atena, unde urmează literele. La înapoierea în țară, este numit profesor de limba și literatura franceză la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană). El redactează lucrări didactice pentru clasele secundare, avînd ca obiect tocmai limba și literatura franceză. Membru al secției literare a Societății științifice și literare din Iași, fusese și membru al Junimii. Un comentariu al său, susținut la ședințele societății, despre Sarah Bernhardt, era ironizat de A. Naum într-o scrisoare către I. Negruzzi. Dar poate că ironia să nu fi fost chiar îndreptățită. Inițiat în literaturile clasice, antice și moderne, umblat prin orașele apusene (în Franța, în Italia, la Dresda) și grecești, S. are o anume dezinvoltură în incursiunile sale pe tărîmul esteticii, ca și al istoriei artelor. Îl pasiona îndeosebi pictura și a realizat o serie de desene și tablouri.

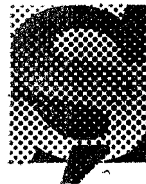

Ca publicist, S. e cam risipit, ceea ce îi dă în vileag diletantismul. Astfel, în „Convorbiri literare", el face să apară un *Studiu asupra bisericei Trei Ierarhi din Iași* (1883—1884), cu o minuțioasă analiză asupra arhitecturii edificiului, dar și *Ultimul cuvînt asupra dramei de la Queretaro* (1892), prilejuit de moartea împăratului Maximilian. O schiță, *Cuibul cocoveicilor*, este o istorisire naivă despre un anume Daveli, „crai al pădurilor", căpitan de „hoți". Se simte înrîurirea lui N. Gane. O altă proză, *Cei de pe urmă osîndiți la moarte*, e publicată în „Lupta". Un *Studiu critic asupra piesei „Les Ménechmes" a lui Regnard și traducerii ei moldovenești*, apărut în „Arhiva", îl arată preocupat de unele probleme ale traducerilor, cu care dealtfel S. însuși s-a îndeletnicit. Începuse, împreună cu H. Tiktin, un dicționar român-francez-german, neterminat. Cunoscător al limbii grecești, el transpune în 1879 cartea a patra din *Istoria lui Herodot*, însoțind-o cu o „precuvîntare" și cu o schiță biografică și literară (*Herodot și opul său*). În „precuvîntare", S. mărturisește a fi sacrificat limpezimea textului în favoarea unei cît mai mari fidelități față de original. Deoarece stilul cărții lui Herodot ar aminti de acela al *Sfintei Scripturi*, traducătorul a recurs la vechea limbă românească. Traducerea e însoțită de numeroase adnotări. Tot din grecește, S. tălmăcește în „Arhiva" (1889) cronica lui Chiparissa — *A lui Neculai Kiparisa povestire a tîmplărilor din Moldova către anul 7224 (1716) în a treia domnie a lui Mihail Racoviță Voievod*. E o versiune vinovată față de original, mai ales sub raportul exactității. În afară de traducerea din Herodot, o anumită notorietate i-a adus lui S. și transpunerea în franțuzește a unor poeme de Eminescu. Apărute întîi în „Arhiva" (1893), aceste poeme (*Despărțire, S-a stins viața, O, mamă..., La steaua, Somnoroase păsărele, Doina*) au fost reunite, postum, într-un volum, fiind precedate de o scurtă prezentare aparținînd lui A. D. Xenopol. Fluidă, tălmăcirea suferă de prea multă lejeritate. Unele păreri ale lui S. în probleme de artă și literatură sînt cuprinse în conferința *Geniul și talentul în artă* (1881). După o disociere între „geniu", care nesocotește orice reguli creînd el însuși modele, și „talent", care nu face decît să imite apoi aceste modele, conferențiarul își mărturisește atașamentul pentru arta ca „reprezentațiune a idealului", desluşit în „formele naturei", forme care, însă, nu trebuie niciodată copiate întocmai. Menirea frumosului este aceea de a înălța pe acela care-l contemplă. S. e un maiorescian, și un adept al teoriilor idealiste, schopenhaueriene, asupra artei. După o coerentă și limpede narare a chipului în care s-au născut arhitectura, sculptura, muzica, în fine arta dramatică și poezia, el abandonează domeniul teoretic, enumerînd exemple de artiști — genii sau numai talente — care s-au ilustrat de-a lungul vremii în fiecare dintre aceste arte. Sprijinit pe autoritatea lui F. Brunetière, pe care însă nu-l pomenește, S. deschide un „proces" romanului „realist" (de fapt, naturalist) în *Studiu asupra romanului realist din zilele noastre* (1884). Romanul, după S., este impulsionat de două tendințe — „idealistă", care merită toată prețuirea, și „materialistă", care înseamnă decadența, corupția, „înjosirea" acestui gen. S. nu are noțiunea clară a conceptului de realism, confundat uneori, în formulările sale, cu naturalismul. Dar el blamează literatura naturalistă, imitatoare „slugarnică" a naturii, literatură care ar fi lipsită de orice preocupare pentru sufletul omenesc. Ținta atacurilor o constituie E. Zola și romanele „experimentale" și „patologice". Reluînd idei mai vechi, S. se arată iarăși adeptul unei arte desprinse de contingent, inaccesibilă celor mulți și oferind o „petrecere" rafinată.

— *Cuibul cocoveicilor*, CL, XIV, 1880, 2 ; *Geniul și talentul în artă*, Iași, Tip. Goldner, 1881 ; *Studiu asupra romanului realist din zilele noastre*, CL, XVIII, 1884, 6 ; *Cei de pe urmă osîndiți la moarte*, LUP, II, 1885, 7 ; *Studiu critic asupra piesei „Les Ménechmes" a lui Regnard și traducerii ei moldovenești*, A, III, 1892, 4—5. — Tr. : Herodot, *Istoria lui...* (cartea IV), pref. trad., Iași, Tip. Savul, 1879.

— 1. D. Russo, *Studii*, II, *478—482* ; 2. Dafin, *Figuri*, III, *67—70* ; 3. Suțu, *Iașii*, II, *507* ; 4. Nicolescu, *Contemporanul*, *203—204* ; 5. G. Călinescu, *Principii de estetică*, București, E.L., 1968, *372*.

F. F.

ŞAGUNA, Andrei (1.I.1809, Miskolc — 28.VI.1873, Sibiu), cărturar, îndrumător cultural. Pe numele său mirean Anastasie, era fiul unui negustor macedonean. A terminat gimnaziul la Pesta şi tot acolo a făcut studii de filozofie şi drept. La Vîrşeţ urmează secţia română a seminarului teologic. În 1833 se călugăreşte, primind numele Andrei. A fost profesor de teologie la Karlowitz şi la Vîrşeţ. În 1846 era vicar general al bisericii române ortodoxe din Ardeal. În urma alegerilor din 1847, în 1848 este confirmat episcop. La 3/15 mai, în acelaşi an, împreună cu episcopul unit Ioan Lemeni, Ş. era în fruntea adunării de la Blaj. În 1850 primeşte titlul de baron, iar în 1871 e numit membru onorar al Societăţii Academice Române.

Meritele lui Ş. ţin, în special, de emanciparea şi întărirea bisericii ortodoxe române din Ardeal. Prin separarea de mitropolia sîrbească şi prin reorganizarea ei (în acest scop Ş. elaborează *Statutul organic)*, biserica românească devine un factor însemnat în lupta pe tărîm naţional. Convins de rostul înalt al învăţăturii, al culturii, Ş. sprijină înfiinţarea de şcoli în comune, precum şi a gimnaziilor din Braşov şi Brad, a Seminarului teologic şi pedagogic din Sibiu. Este unul dintre întemeietorii Astrei (1861), al cărei prim preşedinte a fost. În 1850, Ş. deschide la Sibiu o tipografie — Tipografia Arhidiecezană. Aici îi apar broşuri politico-bisericeşti *(Scrisori apologetice*, 1862), opere canonice *(Elementele dreptului canonic*, 1854, *Compendiu de dreptul canonic*, 1868, *Enchiridionul*, 1871), *Istoria bisericii ortodoxe răsăritene universale* (două volume, 1860), studii pastorale *(Teologia pastorală*, 1857, *Manual de studiul pastoral*, 1872), scrieri omiletice. Sub îngrijirea lui, ies de sub teascuri cărţi de ritual, traduse din slavonă şi sîrbeşte, cărţi bisericeşti (*Mineiele*, de pildă) cărora le întocmeşte prefeţe, precum şi o serie de manuale pedagogice. Între 1856—1858, sub privegherea şi cu o frumoasă prefaţă a lui Ş., se tipăreşte *Biblia*. Va urma, în această chestiune, o polemică cu I. Heliade-Rădulescu. Acesta începuse la Paris o tălmăcire a *Bibliei*, contestată de Ş. pentru incompetenţă teologică şi pentru întrebuinţarea unei limbi artificiale în locul limbii bisericeşti şi a graiului popular. Pledoaria lui Ş. pentru limba vie, a românilor de pretutindeni, e făcută tocmai într-o perioadă de intens etimologism. În manuscris i-a rămas o gramatică *(Grammatica valachica)*, redactată în latineşte (cu echivalenţe româneşti), inspirată din gramatica lui C. Diaconovici-Loga. O rostire simplă, fără efecte retorice sau înflorituri de stil, avînd ca sursă limba din vechile cazanii, dar substituind unele arhaisme mai obscure prin cuvinte pe înţelesul tuturor, se găseşte în *Predicile* lui Ş. Propovăduind învăţăturile creştineşti, predicile cuprind şi poveţe laice (privind muncile agricole, starea zidirilor bisericeşti şi şcolare, „primejdiile veseliilor lumeşti"), fiind scrise cu multă însufleţire. Ş. a fost un orator cu autoritate, manifestîndu-se în cuvîntări ţinute în româneşte, ungureşte sau sîrbeşte: despre autonomia bisericii ortodoxe române, în chestiunea tipăririi cărţilor româneşti, în diete(a fost deputat în două rînduri), la sinoade, în Parlament (la Viena, Pesta), la dezbaterile Senatului imperial (în care era membru). Multe dintre discursurile sale au apărut în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi în „Gazeta Transilvaniei", ziar pentru a cărui reapariţie a intervenit pe lîngă guvern. În 1853, Ş. face să apară „Telegraful român", trecut la început sub redacţia lui Florian Aaron. Articole politice, dar şi pe teme bisericeşti sau şcolare, unele nesemnate, cuvîntări, scrieri pastorale îi apar aici lui Ş., care dădea, dealtfel, linia politică a publicaţiei. Foarte receptiv la ideile sale politice avea să fie I. Slavici, care va mărturisi înrîurirea hotărîtoare pe care Ş. a exercitat-o asupra sa. O circulară din 1859 către preoţi şi învăţători îi îndemna pe aceştia să culeagă colinde, poveşti şi cîntece populare. Ş. intenţiona chiar să alcătuiască o culegere de poveşti şi cîntece româneşti. Rămase o vreme în manuscris, memoriile mitropolitului cuprind însemnări din 1846, anul sosirii sale în Ardeal, şi pînă în 1871. Notaţiile lui Ş. evocă luptele sale pentru apărarea bisericii ortodoxe de „duhul batjocoritor" şi ingerinţele care ar fi putut să-i vatăme autonomia, despre adunarea din 1848 de la Blaj şi strădaniile sale pentru cauza naţională, despre înfiinţarea de şcoli şi imprimarea de cărţi, atît de folositoare unui neam trezit din „somnul cel adînc" la conştiinţa de sine.

— *[Memorii]*, în N. Popea, *Memorialul arhiepiscopului şi metropolitului Andrei baron de Şaguna sau Luptele naţionale-politice ale românilor, 1846—1873*, I, Sibiu, Institutul tipografic, 1889 ; *Memorii din anii 1846—1871*, introd. Ilarion Puşcariu, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1923 ; *Predici*, introd. Florea Mureşanu, Cluj, Episcopia ortodoxă română, 1945.

— 1. Iosif Puşcariu, *Mitropolitul Andrei Şaguna. Viaţa şi faptele sale*, CL, VIII, 1874, 7 ; 2. Pop, *Conspect*, II, *128—130* ; 3. N. Popea, *Arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1879 ; 4. Ioan Slavici, *Metropolitul Andrei baron de Şaguna*, CL, XIV, 1880, 1 ; 5. O. Lugosianu, *Mitropolitul Andrei Şaguna*, RN, III, 1890, 3 ; 6. P. Gârboviceanu, *Andrei Şaguna*, BOR, XXII, 1898—1899, 4, 6, 7, 9, 10, XXIII, 1899—1900, 9, XXIV, 1900—1901, 6, XXV, 1901—1902, 8, 10 ; 7. Al. Ghiga, *Viaţa şi activitatea arhiepiscopului şi mitropolitului Andrei baron de Şaguna*, Bucureşti, Göbl, 1899 ; 8. Iorga, *Ist. bis.*, II, *290—296* ; 9. Gh. Tulbure, *Activitatea literară a mitropolitului Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1909 ; 10. N. Dobrescu, *Mitropolitul Andrei Şaguna*, Bucureşti, Göbl, 1909 ; 11. M. Strajan, *Mitropolitul A. Şaguna*, R, IV, 1909, 2 ; 12. *[Andrei Şaguna]*, NR, IV, 1909, 111-112 (număr omagial) ; 13. *Mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, Consistoriul mitropolitan, 1909 ; 14. Ioan Lupaş, *Mitropolitul Andrei Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1909 ; 15. Gh. Comşa, *Istoria predicei la români*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1921, *145—149* ; 16. Vale-

riu Branişte, *Andrei baron de Şaguna*, CL, LV, 1923, 9—10 ; 17. I. Lupaş, *Viaţa şi faptele lui Andrei Şaguna*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1926 ; 18. Goga, *Precursori*, 181—192 ; 19. Const. P. Secelea, *Dreptul canonic în literatura românească. Opera lui Andrei baron de Şaguna*, Iaşi, Viaţa românească, 1927 ; 20. *Pomenirea mitropolitului Andrei Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1933 ; 21. Iorga, *Oameni*, I, 44—48, 351—358, III, 140—141 ; 22. Simionescu, *Oameni*, II, 202—211 ; 23. Gh. Tulbure, *Mitropolitul Şaguna*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1938 ; 24. T. Bodogae, *Dintr-o corespondenţă timişoreană de acum 100 ani — 15 scrisori de la Andrei Şaguna către prot. Meletie Drăghici*, MB, IX, 1959, 3—4 ; 25. Iacob Mârza, *Gramatica lui Andrei Şaguna*, LR, XX, 1971, 1.

F. F.

ŞARIVARI ROMÂN, publicaţie periodică satirică apărută la Bucureşti, săptămînal, între 3 ianuarie şi 12 martie 1865. După ce la 4 martie primeşte un avertisment pentru o caricatură ireverenţioasă faţă de marile puteri, o săptămînă mai tîrziu revista lui C. Alexandru (Alessandre), caricaturist cunoscut în epocă, a fost suspendată. Se pare că această publicaţie, replică autohtonă a celebrei gazete satirice franceze „Le Charivari", ar fi fost redactată, sub pseudonimul Rudolf Ivăncescu, de Radu Ionescu, desenatorul Alexandru fiind director doar cu numele. Cîteva *Apreciaţiuni literare periodice* îl arată, de altfel, pe redactor familiarizat cu viaţa culturală din Bucureşti. O *Cronică* trece în revistă evenimentele politice, cu preocuparea de a scoate în evidenţă ridicolul şi demagogia, lipsa de independenţă a presei. Sub semnătura Adeodatus Hosidius, se publică două reuşite nuvele, în care umorul se îmbină cu satirizarea moravurilor. Se face şi o cronică literară şi teatrală, care discută, în termeni ironici, pretenţiile cîtorva gazete de a compara unii poeţi români (pe Gr. H. Grandea, de pildă) cu Schiller şi Byron sau cenzurează terminologia necorespunzătoare a unor cronicari dramatici. Articolul *O odă tulbure* este consacrat lui D. Bolintineanu, criticat cu violenţă pentru versurile dedicate împăratului Napoleon al III-lea.

— 1. Iorga, *Ist. presei*, 136 ; 2. Trifu, *Presa*, 91—94.

R. Z.

ŞĂINEANU, Lazăr (23.IV.1859, Ploieşti — 11.V. 1934, Paris), filolog şi folclorist. Era fiul zugravului Moisi Şain. A învăţat cu un dascăl grec şi cu unul evreu, înscriindu-se abia la unsprezece ani la o şcoală primară din Ploieşti. Studiile secundare le-a început la gimnaziul „Sf. Petru şi Pavel" din acelaşi oraş, continuîndu-le la liceul „Matei Basarab" din Bucureşti. Ultimele două clase de liceu le-a pregătit în particular, audiind, în acelaşi timp, cursurile de la Universitatea din Bucureşti, ţinute de T. Maiorescu, A. I. Odobescu şi B. P. Hasdeu, care i-au fost mai tîrziu profesori. Îl cunoscuse pe Moses Gaster, care l-a ajutat mult în aceşti ani. Ş. făcea gazetărie, semnînd Eliezer ben Moşe, ben Moşe, Lazăr Schein, Lazăr Şain, Lazăr M. Şăineanu, la „Fraternitatea", „Anuar pentru israeliţi" ş.a. S-a înscris, în 1881, la Facultatea de litere din Bucureşti, unde este remarcat de Hasdeu. În „Columna lui Traian" îşi publică cea dintîi lucrare de lingvistică, *Cîteva specimene de etimologie poporană română*. Discipol al lui Hasdeu şi admirator al lui Odobescu, preţuind culegerile de literatură populară ale lui Petre Ispirescu, Ş. îşi orientează preocupările spre cercetarea elementului istoric şi popular al limbii române. La „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie" (1882—1887), începe să publice studii, pe care le va relua mai tîrziu în cercetări amplificate : *Elementele turceşti în limba română, Ielele, Încercare asupra semasiologiei limbii române*. După absolvirea facultăţii, Ş. a plecat în străinătate, în Franţa şi în Germania. La Paris, în 1888, audiază cursuri la Ecole des Hautes Etudes, Collège de France, Ecole des Langues Orientales, printre profesorii lui fiind Gaston Paris, Michel Bréal, Emile Legrand. L-au interesat îndeosebi cercetările comparatiste asupra limbilor şi literaturilor populare din perimetrul balcanic, ceea ce s-a reflectat şi în alegerea subiectului pentru teza de doctorat la Universitatea din Leipzig, *Les Jours d'emprunt ou les Jours de la vieille*, apărută în revista „Romania", în 1889. Revistei „Convorbiri literare", în care mai publicase şi înaintea plecării, Ş. i-a trimis de la Paris două studii de folclor comparat : *Zilele babei şi legenda Dochiei* şi *Legenda Meşterului Manole la grecii moderni*. Întors în ţară, îl suplineşte pe Hasdeu la catedra de filologie comparată a Universităţii din Bucureşti. Funcţionează şi ca profesor suplinitor de limba latină la gimnaziul „Gh. Lazăr" şi la Şcoala normală superioară. A fost numit în 1890 la o catedră de la Universitatea din Bucureşti, ceea ce a declanşat proteste şi inimiciţii care, alimentate de-a lungul a doisprezece ani, l-au urmărit şi l-au împiedicat să obţină cetăţenia română. Îi apăruseră între timp mai multe lucrări. Printre ele erau numeroase cărţi didactice : un dicţionar român-german, german-român, o gramatică a limbii latine, *Mitologia clasică*, antologia literară comentată *Autorii români moderni*, precum şi *Dicţionarul universal al limbii române*, care a avut, pînă în 1943, nouă ediţii. A mai editat, în 1892, *Istoria filologiei române*, apoi un glosar la ediţia operei lui Miron Costin, îngrijită de V. A. Urechia, cel mai înverşunat adversar al său, iar în 1895 — monografia, solicitată şi premiată de Academia Română, *Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice*. În 1896 publica culegerea *Studii folclorice*, iar în 1900, lucrarea *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*, mai tîrziu tradusă şi premiată de Institutul Franţei. Părăseşte ţara, plecînd cu soţia sa, fiica editorului Ralian Samitca, la Paris, unde rămîne din 1901 pînă la moarte. Aici, susţinut de foştii lui profesori din Franţa, în ale căror publicaţii îi mai apăruseră unele studii, colaborează mai întîi la revistele „Mélusine", „La Tradition", „Revue des traditions populaires", „Revue de l'histoire des religions". Reia, la început, cercetările asupra folclorului românesc şi balcanic. A predat şi un curs liber de folclor balcanic la Ecole des Hautes Etudes, a cărui lecţie de deschidere se numea *L'Etat actuel des études de folklore*. Dar, după o vreme, considerînd sterile şi fără perspectivă ştiinţifică studiile de folclor, desigur şi din lipsa informaţiei directe, Ş. le-a abandonat, îndreptîndu-şi interesul spre lingvistica franceză. I-au apărut, de-a lungul anilor, studii istorice despre argoul francez — *L'Argot ancien (1455—1850), Les Sources de l'argot ancien, L'Argot des tranchées, Le Langage parisien au XIX-e siècle* —, o serie de monografii despre limba secolului al XVI-lea şi în special despre limba lui Rabelais, la a cărui editare critică a şi colaborat (*La Langue de Rabelais, Les Problèmes littéraires du XVI-e siècle, L'Influence et la réputation de Rabelais*), studii de etimologie compa-

rată *(La Création métaphorique en français et en roman; Les Sources indigènes de l'étimologie française)*.

Format la şcoala filologică a lui B. P. Hasdeu Ş. a dat o accepţie largă noţiunii de filologie. Limba, obiectul de studiu al disciplinei, era înţeleasă ca o „cheie" a vieţii culturale a unui popor, cuvintele — considerate „oglinzi ale spiritului". Conexiunea dintre limba şi psihologia unui popor s-ar releva mai cu seamă prin intermediul folclorului. Ş. integra în lucrările lui orientările mai noi ale lingvisticii şi folcloristicii europene (H. Steinthal, A. H. Sayce, W. Wundt), era interesat de etnologie şi etnopsihologie. Faptul lingvistic este cercetat din punct de vedere istoric, psihologic, religios, literar (popular şi cult), iar toate aceste elemente, din perspectiva comparatistă. Ş. era de părere că trebuie asigurată o bază ştiinţifică studiilor filologice, prin editarea specializată a literaturii vechi, prin culegerea riguroasă a literaturii populare. În acest sens, *Istoria filologiei române* (1892) era un bilanţ, dar şi o deschidere de perspectivă spre cercetările viitoare. Expresia clară, echilibrată caracterizează comentariile din antologia, pentru uz didactic, *Autorii români moderni*, unde selecţia este făcută cu spirit critic şi gust literar. Dealtfel, Ş. dovedeşte o bună pătrundere a literaturii române, de la literatura religioasă şi cronici pînă la M. Eminescu şi I. Creangă. În *Încercare asupra semasiologiei limbii române*, făcînd pionierat în stilistica românească, Ş. definea metafora ca „elementul de viaţă şi de mişcare a limbii", poezia „adeseori latentă" a ei, în expresiile metaforice aflîndu-se originalitatea şi geniul unei limbi. În formarea metaforelor, el studia fantezia, cu „combinaţiunile ei multiple", imaginaţia creatoare, „concepţia poetică" specifică fiecărei naţiuni. Poeziei culte îi era atribuită misiunea de a împrospăta aceste metafore lingvistice ades tocite, „gîrbovite" prin îndelungă folosire. Numeroase trimiteri la elementul popular caracteristic se găsesc în monografia *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*. Cercetările speciale asupra basmelor *(Basmele române...)*, cele asupra datinilor, credinţelor, obiceiurilor, legendelor, teatrului popular, adunate în *Studii folclorice*, se constituiau ca nişte monografii istorico-comparative ale folclorului. Ş. a aderat la acea orientare a folcloristicii europene care interpreta creaţia populară prin prisma etnopsihologiei, curent care avusese ecou şi în lucrările lui Hasdeu. A definit în repetate rînduri psihologia populară şi rolul ei în folclor. Considera creaţia populară generată de un fond psihologic în esenţă comun. Prin evoluţie istorică, dar în acelaşi timp şi datorită puterii imaginaţiei şi expresivităţii limbii, se marchează atît diferenţierile, pe tipuri şi variante, cît şi analogiile. Plecînd de la elementul naţional, prin lărgirea sferei la vecinătatea balcanică şi la înrudirea romanică, pînă la tipurile miturilor antice sau, prin procedeul invers, de la matca universală către fondul specific românesc, Ş. a sistematizat materialul folcloric după scheme tematice. Astfel, legenda *Meşterului Manole* este studiată în cadrul literaturii balcanice, stabilindu-se, prin analiză, trei tipuri ale credinţei despre construcţie (grec, sîrb şi român), iar în cadrul lor, mai multe variante. După ce prezintă critic studii similare asupra basmului, apreciind clasificarea basmelor neogreceşti făcute de J. G. von Hahn, Ş. expune în prima parte a monografiei *Basmele române...* teoria substratului antropologic şi a supraşpunerii factorului etnologic în poveştile populare. El grupează basmele româneşti în patru secţiuni: poveşti mitico-fantastice, etico-mitice (psihologice), religioase (legende), glumeţe (snoave). Clasificarea lui, ca şi cea a lui Hahn, s-a dovedit însă caducă în comparaţie cu sistemul Aarne—Thompson. Acestor categorii tematico-stilistice li se subsumează cicluri şi tipuri, apoi basmul-tip, variantele şi versiunile lui paralele. Ş. alcătuieşte, cu ajutorul lui I. A. Candrea, şi un indice de motive, de personaje, simboluri, locuri şi obiecte caracteristice imaginaţiei populare reflectate în basm, lucrare utilă, ce prefigurează indicele de motive al lui St. Thompson. Explică însă limitat geneza poveştilor, evoluţia lor şi exagerează punînd basmul românesc sub pecetea, cvasiobligatorie, a unui mit antic. Nefiind un culegător de folclor, pentru cele 500 de basme pe care le prezintă în rezumate (utilizate şi în tipologia lui A. Schullerus, în 1928), Ş. a folosit în bună parte culegeri anterioare. Lucrarea lui Ş. este cea dintîi care sistematizează repertoriul basmelor româneşti, într-o construcţie remarcabilă prin bogăţia informaţiei, orizont ştiinţific, modernitate.

— *Ielele, Dînsele, Vîntoasele, Frumoasele, Şoimanele, Măiestrele, Milostivele, Zînele*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886 ; *Încercare asupra semasiologiei limbii române*, pref. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1887 : *Autorii români moderni*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1891 ; ed. 2, 1892 ; ed. 3, Craiova, Samitca, 1895 ; *Ioan Eliad Rădulescu ca gramatic şi filolog*, Bucureşti, Socec, 1892 ; *O istorie a literaturii române în limba germană*, în Lazăr Şăineanu, G. I. Ionnescu-Gion şi B. P. Hasdeu, *„Eine Trilogie". O istorie germană a literaturii române*, Bucureşti, Socec, 1892 ; *Istoria filologiei române*, pref. B. P. Hasdeu, Bucureşti, Socec, 1892 ; ed. 2, 1895 ; *Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1895 ; ed. îngr. Ruxandra Niculescu, pref. Ovidiu Bîrlea, Bucureşti, Minerva. 1978 ; *Studii folclorice*, Bucureşti, Socec, 1896 ; *Mitologie clasică*, Craiova, Samitca, 1898 ; *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*, I—III Bucureşti, Socec, 1900 ; *Jocul păpuşilor şi raporturile sale cu farsa Karagöz*, OM, *281—287* ; *L'Etat actuel des études de folklore*, Paris, Cerf, 1902 ; *Les Rites de la construction d'après la poésie populaire de l'Europe Orientale*, Paris, Leroux, 1902 ; *La Création métaphorique en français et en roman*, Halle, Niemeyer, I—II, 1905—1907. — Tr. : Ch. Dickens, *O colindă în proză sau O istorie fantastică de Crăciun*, ANL, I, 1886, 13.

— 1. Lazăr Şăineanu, *O carieră filologică (1885—1900)*, Bucureşti, Storck, 1902 ; 2. Luca Vornea [Lazăr Şăineanu], *Lazăr Şăineanu*, Bucureşti, Adevărul, [1928] ; 3. Lovinescu, *Scrieri*, II, *558—560* ; 4. Lazare Sainéan, *Histoire de mes ouvrages*, Paris, Boccard, 1930 ; 5. Iorgu Iordan, *Lazăr Şăineanu*, VR, XXVI, 1934, 10—12 ; 6. Constantin Şăineanu, *Lazăr Şăineanu (1859—1934)*, Bucureşti, Cultura poporului, 1935 ; 7. *Lettres de L. Sainéan*, îngr. şi pref. Constantin Şăineanu, Bucureşti, 1936 ; 8. Constantin Şăineanu, *Celui à qui on n'a pas rendu justice. Lazare Sainéan, le grand philologue (1859—1934)*, Craiova, Scrisul românesc, 1946 ; 9. Perpessicius, *Menţiuni ist.*, *348—385* ; 10. D. Macrea, *Lazăr Şăineanu*, CLG, VII, 1962, 1 ; 11. I. Şvarţ, *Lazăr Şăineanu şi cultura evreiască*, RCM, XIII, 1968, 190 ; 12. Vrabie, *Folcloristica*, *238—240* ; 13. Seche, *Schiţă*, II, *81—93* ; 14. Luiza Seche, *Concepţia lingvistică a lui Lazăr Şăineanu*, LR, XIX, 1970, 1 ; 15. Dragoş Mocanu, *Concepţia lingvistică a lui Lazăr Şăineanu*, AUI, lingvistică, t. XVIII, 1972 ; 16. *Istoria şi teoria comparatismului în România*, Bucureşti, E.A., 1972, *47—49* ; 17. Dragoş Mocanu, *Lazăr Şăineanu* (teză de doctorat, dactilografiată), Iaşi, 1972 ; 18. Bucur. *Istoriografia*, *64—65* ; 19. Ion Taloş, *Meşterul Manole*, Bucureşti, Minerva, 1973, *55—57* ; 20. Bîrlea, *Ist. folc.*, *316—324* ; 21. D. Macrea, *Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti*, Bucureşti, E.Ş.E., 1978, *162—183* ; 22. Ovidiu Bîrlea, *Prefaţă* la Lazăr Şăineanu, *Basmele române*, Bucureşti, Minerva, 1978.

G. D.

ŞCOALA NOUĂ, revistă literară care a apărut între 15 iulie 1889 — 1 iunie 1890 la Roman. Pînă la 31 decembrie 1889 revista a avut o apariţie bilunară, iar de la 11 ianuarie pînă în iunie 1890 a apărut lunar. Revista era redactată de cîţiva tineri entuziaşti, simpatizanţi ai mişcării socialiste: G. Ibrăileanu, elev în clasa a VII-a la liceul „Codreanu" din Bîrlad, aflat în vacanţă la Roman, P. Muşoiu, propagandist socialist, funcţionar, care susţinea materialiceşte iniţiativa, şi Eugen Vaian, poet emi-

nescian. Li s-a alăturat R. Ionescu-Rion, elev la Bîrlad şi, ca şi Ibrăileanu, debutant în publicistică, H. Streitman, student la Göttingen, C. Hamangiu, viitorul jurist, coleg — pe atunci — cu Ibrăileanu, precum şi Izabela Andrei (Sadoveanu), C. Botez, I. Catina (nume care vor apare şi mai tîrziu în publicistica de stînga). Revista era gîndită ca o publicaţie „socialistă, ateistă, materialistă, realistă — în sfîrşit, revoluţionară în toate direcţiile". Ş. n. îşi propunea cu modestie să „formeze" un mănunchi de „tineri muncitori". Modelul a fost, în chip evident, revista „Contemporanul", a cărei orientare şi organizare Ş. n. o urmează îndeaproape. Rubricile şi preocupările din „Contemporanul" sînt toate prezente sau măcar schiţate în revistă. Ş. n. publică articole pe teme de ateism, morală, sociologie, filologie, ştiinţă popularizată şi sfaturi practice, reia campania contra plagiatului şi pentru emanciparea femeii. Între publicaţiile socialiste, Ş. n. se distinge prin profilul ei preponderent literar. Contribuţia revistei în acest domeniu este legată de colaborarea lui Ibrăileanu, debutant în Ş. n. Versurile publicate de Ibrăileanu (*Ideal, O, cînd ai şti* ş.a.), de atmosferă eminesciană, nu au altă semnificaţie decît aceea de document al unei vîrste, într-o epocă în care mirajul eminescian captivase o întreagă generaţie. În schimb, sub titlul *Note* sau *Din caiet*, el publică (sub pseudonimul Cezar Vraja) interesante încercări filozofico-literare, meditaţii provocate de lecturi din Kant, Lessing, Feuerbach, Nietzsche, M. Nordau, într-o interpretare nuanţată, stăpînind o frază surprinzător de sigură şi concisă, apropiată de formula aforismului. În embrion, sînt în aceste note cugetările din *Privind viaţa*, operă de maturitate, în formulări uneori atît de apropiate şi care vorbesc despre luciditatea tînărului, precoce analist şi scriitor de idei, preocupat de raporturile dintre spirit şi materie, condiţie umană şi timp, conştiinţă şi morală, morală şi cultură, om şi univers. În artă, Ibrăileanu era pentru realism (materialism în filozofie — realism în literatură) şi, pe urmele lui C. Dobrogeanu-Gherea, scrie despre raportul dialectic dintre bază şi suprastructură, despre tendinţă şi moralitate în artă. I. Chilianu, autorul articolului *Naturalism şi pornografie*, în care naturalismul este apărat de acuzaţia de pornografie în numele ideii de adevăr în artă, pare a fi tot Ibrăileanu. Este posibil însă ca I. Chilianu să fie pseudonimul lui H. Streitman, cunoscător al literaturii germane şi autor al unui articol cu multe observaţii pătrunzătoare asupra eroului în romanul lui Zola (*Zola şi Spielhagen*).

R. Ionescu-Rion (a folosit în Ş. n. şi pseudonimul Paul Fortună) face critica civilizaţiei noastre, resimţită ca o imagine a formelor fără fond, reia argumentele criticii aduse de M. Schwarzfeld culegerii de poezii populare alcătuite de V. Alecsandri, pledînd pentru primatul autenticităţii în artă, îşi manifestă admiraţia pentru Eminescu într-un articol asupra entuziasmului în artă. În Ş. n. impresionează îndrăzneala, lipsa de prejudecăţi a tinerilor, abordarea realistă şi critică a problemelor sociale şi artistice, încercarea de înţelegere materialistă a lumii, prezentă în paginile lui Ibrăileanu şi ale lui Rion, în „studiul" de psihologie socială al lui P. Muşoiu, *Dragostea*, în traduceri din L. Büchner (*Forţă şi materie*), M. Nordau (*Minciunile convenţionale ale civilizaţiei noastre*). Literatura publicată în Ş. n. a fost puţină ; poezie romantică şi juvenilă de influenţă eminesciană scria nu numai Ibrăileanu, ci şi E. Vaian, C. Hamangiu, P. Muşoiu şi Corneliu Botez. I. Catina şi E. Vaian versifică pe tema inechităţii sociale, vădind simpatii proletare (*Socialistul, Avarul, Dreptatea, Între fraţi*). Cîteva scurte scrieri în proză, apropiate de anecdotă, datorate lui Şt. Scurtu, E. Vaian, I. Popa sînt neînsemnate. Se traduce din Byron, Ossian, Lessing, Uhland, Turgheniev, Garşin. Revista e un document de epocă revelator pentru drumul unor tineri intelectuali spre ideile socialiste.

— 1. Al. Epure, *Contribuţii la cunoaşterea vieţii şi începuturilor literare ale marelui critic G. Ibrăileanu*, Roman, Tip. Rapid, 1936, *6—20* ; 2. Savin Bratu, *Ibrăileanu, omul*, Bucureşti, E. T., 1959, *47—57* ; 3. M. Apostolescu, *Publicaţia de debut a lui G. Ibrăileanu şi Raicu Ionescu-Rion*, PRN, X, 1965 4 ; 4. I. D. Lăudat, *Contribuţii la cunoaşterea activităţii lui G. Ibrăileanu în etapa lui socialistă. 1889—1895*, Iaşi, 1965, *85* ; 5. M. Drăgan, *Revista „Şcoala nouă"*, IL, XVII, 1966, *3* ; 6. Ov. Papadima, *Revista debuturilor lui Ibrăileanu : „Şcoala nouă"*, LL, XI, 1966 ; 7. Vitner, *Lit. publ. soc., 221—252* ; 8. Al. Piru, *G. Ibrăileanu (Viaţa şi opera)*, Bucureşti, E. L., 1967, *43—49* ; 9. I. Creţu, *G. Ibrăileanu. Restituiri literare*, Bucureşti, E. A., 1968, *10—11, 179, 180* ; 10. A. Iliescu, *Rev. lit., 108—111* ; 11. *Ist. lit.*, III, *951—954* ; 12. N. Gr. Steţcu, *Contribuţii la viaţa lui Ibrăileanu*, ATN, XIV, 1977, 1.

S. C.

ŞCOALA PRACTICĂ, revistă de pedagogie care a apărut lunar la Năsăud între aprilie 1882 şi martie 1886. În acest periodic, pe care îl redacta şi îl edita învăţătorul V. Petri, autor de manuale şcolare, a publicat G. Coşbuc, elev în clasa a VII-a la Năsăud, traducerea unei poezii a lui J. Chr. von Zedlitz, *Cuvintele Coranului*. Versurile au apărut în numărul dublu din februarie-martie 1884 şi pot fi considerate drept debutul (tipărit) al poetului, pînă atunci colaborator, începînd din 1882, doar la „Muza someşană", publicaţie manuscrisă a societăţii literare „Virtus romana rediviva" a elevilor de la liceul din Năsăud.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per., 656* ; 2. Iosif Naghiu, *„Şcoala practică" (1882—1884)*, AS, V, 1936—1937, 19.

R. Z.

ŞCOALA ŞI FAMILIA, revistă pedagogică apărută la Braşov, de două ori pe lună, de la 4 aprilie 1886 pînă la 1 iulie 1889 şi de la 1 februarie 1903 pînă în 1904. În primii ani, director al publicaţiei a fost profesorul Ştefan Iosif, iar redactori, I. Popea şi A. Bârseanu, fondurile necesare fiind oferite de „Reuniunea învăţătorilor români greco-ortodoxi" din districtul Braşov. Dedicată problemelor de pedagogie, revista a publicat puţină literatură. S-au retipărit din scrierile lui Gh. Sion poeziile *Butoiul gol, Cocoşul şi rubinul*. I. Darie, A. Bârseanu au colaborat cu versuri, I. Popea cu proză. În 1887, G. Coşbuc închina memoriei lui T. Cipariu poezia *Non omnis moriar*. S-au republicat versuri de A. Pann şi V. Alecsandri (poeziile *Ţara, Odă*) şi s-au tipărit traduceri din Mark Twain, Schopenhauer (făcute de I. C. Panţu), din Lessing (fabula *Asinul şi lupul*, tradusă de I. Darie), din Fr. Fröbel şi Herodot.

R. Z.

ŞERBĂNESCU, Theodor (29.XII.1839, Tecuci — 2.VII.1901, Brăila), poet. Era unul din cei optsprezece copii ai măruntului boier Eni Şerbănescu. A urmat şcoala primară în oraşul natal, continuîndu-şi apoi studiile la Academia Mihăileană din Iaşi. Elev al şcolii militare din acelaşi oraş, a terminat-o în 1859, ca şef de promoţie, obţinînd gradul de sublocotenent de geniu. A fost un unionist convins, exteriorizîndu-şi entuziasmul într-una din puţinele sale poezii civice. Fire boemă, recalcitrantă faţă de rigorile vieţii militare, mai ales din cauza piedicilor pe care aceasta le punea escapadelor sale sentimentale, poetul demisionează în anul 1869, cînd abia dobîndise gradul de căpitan. Retras la Tecuci, duce o viaţă aproape idilică. În 1876, acceptă funcţia de prefect al

județului Cahul. Odată cu izbucnirea războiului, Ş. reintră în armată, în 1877, cu gradul de maior și participă la asaltul Plevnei. Cu acest prilej, compune cea de a doua poezie patriotică a sa — *Marşul Călăraşilor* care, pusă pe note de I. Mețescu, a fost tipărită și răspîndită pe foi volante de societatea Junimea. Ajunge colonel, comandant de regiment și de garnizoană la Bacău, Buzău și Brăila. În anul 1893, ca urmare a unor conflicte cu superiorii, părăsește definitiv armata, puțin timp înainte de a avea dreptul la gradul de general. În 1894, Ş. este ales membru corespondent al Academiei Române. Retras la moșie, duce pînă la moarte o viață izolată, accentuată și mai mult de tentativa nereușită de a intra în viața politică.

Ş. a fost unul dintre poeții români cei mai citiți în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Membru al societății Junimea din 1868, s-a bucurat de aprecierea favorabilă a lui T. Maiorescu. Debutase în 1861, la „Ateneul român“, colaborînd apoi la alte reviste și ziare, precum „Convorbiri literare“ (unde a semnat și cu pseudonimul Dornescu), „Albina Pindului“, „Literatură și artă română“. Lirica sa are în centru numai iubirea, de unde și monotonia tematică. Emoțiile sînt mereu aceleași și derivă din încîntarea de a se afla pururea în fața „amorului“, care e sinonim cu „viața“. La Ş. cultul iubirii se degradează din cauza grandilocvenței furibunde și a galantoniei stereotipe. Totuși, acesta fiind modul de existență al liricii lui, poetul a perseverat în a-l răspîndi în zeci de poezii. El preia un gen pe care îl inițiase V. Alecsandri — romanța. Spre deosebire însă de autorul *Steluței*, Ş. merge pe o altă cale, aceea a lui C. Conachi și A. Pann. Romanțele lui sînt, astfel, o continuare a cîntecului de lume, trecut prin prisma sentimentalismului lui D. Bolintineanu, căruia, dealtfel, i-a și dedicat o poezie. El folosește cîteva procedee și imagini caracteristice cîntecului lăutăresc, precum interjecțiile (în special „oh“-urile și „ah“-urile), hiperbola, metafore tipice (mai ales „dorul arzător“, cu variantele lui), încheieri împrumutate din genul epistolar. Ş. apelează deseori la termeni neologici, din stiluri îndepărtate de cel artistic, precum stilurile științific și administrativ. Aceeași frecvență o au și termenii luați din stilul familiar. Imagistica este provocată de un sentiment de dragoste atît de furtunos, încît versurile sale nu cunosc registrul mediu, ci numai extremele, ceea ce le conferă o notă melodramatică. Dacă în plan psihologic Ş. se află într-o continuă exaltare erotică, în plan artistic patetismul său este minor, aceasta și pentru că poetul explicitează totul, pînă la cele mai mici amănunte, dar și din cauză că, privită în ansamblu, lirica sa este retorică. Călăuzindu-se după un anume cod de eleganță, el face apel la gestul teatral și la poza demonică sau iconoclastă, teribilistă și grandilocventă, susținută de procedee corespunzătoare: interogația, exclamația, repetiția, apostrofa, antiteza. Toate sînt înmănuncheate în versuri curgătoare, melodioase, ceea ce a dat posibilitate lui Gr. Ventura și G. Cavadia să le folosească în cîteva romanțe ce au cunoscut o mare popularitate. Pînă în preajma lui 1890, poezia lui Ş., în ciuda tonului lamentuos, a fost promotoarea unui optimism sentimental, ceea ce și explică, într-o măsură, larga ei audiență. Meditațiile lui, superficiale înainte, capătă cu timpul o oarecare gravitate, de unde și accentul deosebit pus pe rolul fatalității în viață. Sub influența simbolismului, Ş. a scris cîteva *Sonete decadente*, utilizînd procedee și motive tipice acestui curent literar: rime sonore, cu accentul pe vocale deschise, anumite neologisme, mai ales din domeniul cromaticii, nume cu sonorități stranii, imaginea mării misterioase. Tentativa lui a rămas însă unică și curioasă. A tradus poezii din Horațiu, V. Hugo, A. de Musset, Lamartine, H. Heine și Ada Negri.

— *Speranția, La Maria, Lacrimile, Frunzile*, ATR, 1861, mai-iunie; *Poetului D. Bolintineanu*, RFM, VI, 1864, 67; *După, Duhul aprig*, CL VIII, 1874, 4; *À Madame Pia P. V.*, IR, XXV, 1901, 7504; *Poezii*, îngr. T. G. Djuvara, pref. T. G. Djuvara și D. C. Ollănescu, București, Socec, 1902; *Poezii alese*, pref. E. Lovinescu, București, Casa școalelor, 1927; *Poezii alese*, pref. I. Petrovici și N. Cartojan, Craiova, Scrisul românesc; *[Poezii]*, în Const. Solomon, *Theodor Şerbănescu. Contribuții la viața și opera sa*, AM, II, 1943, 3—4; *[Poezii]*, DLJ, *104—110*. — **Tr.:** [V. Hugo, A. de Musset, Ada Negri, H. Heine], în *Poezii*, București, Socec, 1902.

— **1.** Gr. H. Grandea, *M. Zamfirescu și Teodor Şerbănescu*, CT, II, 1871, 2; **2.** Th. Şerbănescu, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1872—1874]*, SDL, II, *318—321*; **3.** Maiorescu, *Critice*, I, *189—190*; **4.** Pop, *Conspect*, II, *104—107*; **5.** Th. Şerbănescu, *[Scrisori către Victoria Şerbănescu și Iordache Şerbănescu, 1876—1901]*, SDL, V, *193—240*; **6.** Al. Macedonski, *Conferință*, PSS, XI, 1878, 62; **7.** M. D. Ionescu, *Poetul militar, colonelul Theodor Şerbănescu*, OV, I, 1898, 3; **8.** Il. Chendi, *Recensiuni*, CL, XXXVI, 1902, 9; **9.** *O poezie inedită de Şerbănescu*, S, II, 1903, 5; **10.** Negruzzi, *Junimea, 176*; **11.** Panu, *Junimea*, II, *73—77*; **12.** Lili [Liviu Marian], *Poetul Teodor Şerbănescu*, JML, I, 1904, 12; **13.** G. Bogdan-Duică, *Notiță despre T. Şerbănescu*, CL, XXXVIII, 1904, 12; **14.** *Inaugurarea monumentului poetului Th. Şerbănescu*, București, Göbl, 1904; **15.** I. E. Torouțiu, *Introducere*, SDL, V, *LXV—LXXV*; **16.** I. E. Torouțiu, *Theodor Şerbănescu*, CL, LXXIII, 1940, 1; **17.** Artur Gorovei, *Teodor Şerbănescu*, București, Cartea românească, [1940]; **18.** Călinescu, *Ist. lit., 366*; **19.** Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit., 188—189*; **20.** G. Ursu, *Theodor Şerbănescu și Junimea*, CL, LXXVI, 1943, 3; **21.** Const. Solomon, *Theodor Şerbănescu. Contribuții la viața și opera sa*, AM, II, 1943, 3—4; **22.** Ionel Oprișan, *Albumul „Junimii“*, RITL, XVI, 1967, 4; **23.** *Ist. lit.*, III, *41—42*.

D. M.

ŞEZĂTOAREA, revistă de literatură și folclor apărută la Budapesta și apoi la Oradea, mai întîi lunar, ulterior de două ori pe lună, de la 1 ianuarie 1875 pînă la 15 decembrie 1882, sub conducerea lui Iosif Vulcan. Deși revista nu are un articol-program, orientarea ei, sugerată în parte și de titlu, se conturează clar de la primele numere. Subintitulată „foaia poporului român“, Ş. cultivă interesul pentru folclor, promovînd totodată și literatura originală menită să contribuie la culturalizarea maselor. Acestui deziderat încearcă să-i răspundă și succintele prezentări făcute unor cărturari ca G. Barițiu, T. Cipa-

riu, B. P. Hasdeu, Al. Hurmuzachi, notiţele istorice despre Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare şi Vlad Ţepeş, precum şi multe din articolele apărute în rubrica *Sfaturi practice pentru oamenii de la ţară*. Poeziile publicate în Ş., variate ca tematică, dar de un nivel artistic scăzut, sînt semnate, printre alţii, de I. Vulcan, P. Dulfu, I. Pop-Reteganul, Şt. Pîrjol şi G. Catană. Proza este prezentă prin cîteva povestiri, datorate lui At. M. Marienescu, V. Ranta-Buticescu, N. Ştef, iar teatrul, printr-o scenetă în versuri, publicată de Gr. Silaşi după un manuscris din 1816. Interesul cititorilor era stimulat şi de reproducerea, periodică, a unora din poeziile lui V. Alecsandri, C. Bolliac, Gr. Alexandrescu, Gh. Sion ş. a. Dintre creaţiile folclorice, spaţiul cel mai întins îl ocupă doinele şi strigăturile culese din părţile Sălajului, din Năsăud, Maramureş şi Bucovina, de M. Precup, I. Pop-Reteganul, S. Fl. Marian, E. Pop, Gr. Balint şi D. Dan. Dealtfel, producţiile populare lirice sînt şi cele mai izbutite sub raportul realizării artistice. Cîteva dintre baladele tipărite aici, între care două sînt sîrbeşti iar una din Muntenegru, au o provenienţă folclorică îndoielnică. Coloanele Ş. mai cuprind anecdote şi poveşti, unele fiind reluate după P. Ispirescu, legende, oraţii de nuntă, bocete, colinde etc. În primul număr din mai 1879 a apărut un apel prin care S. Fl. Marian cerea să i se trimită datine şi credinţe, legende, cîntece şi ghicitori referitoare la ornitologia populară. Mai ales prin preocupările sale de folclor, Ş. ocupă un loc de frunte între revistele scoase de I. Vulcan concomitent cu „Familia".

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, I, 674 ; 2. Breazu, *Studii*, I, 31—72 ; 3. Lucia Sucigan, *„Şezătoarea", foaia poporului român*, F, V, 1969, 11 (supl.).

I. C.

ŞEZĂTOAREA, revistă de folclor apărută la Fălticeni, cu întreruperi, de la 1 martie 1892 pînă în anul 1929, sub conducerea lui Artur Gorovei. Grupul membrilor fondatori îl formau cîţiva învăţători (N. Vasiliu, C. Pavilescu şi T. Daniilescu), susţinători entuziaşti ai propunerii lui A. Gorovei şi M. Lupescu, cei care în decembrie 1891 hotărîseră, la Broşteni, apariţia Ş. Revista, ale cărei coloane erau deschise colaboratorilor din toate provinciile româneşti, apărea din nevoia de a salva cît mai multe din valorile culturii populare, ameninţate să se piardă pentru totdeauna, şi îşi propunea să-i unească într-un front comun pe toţi aceia care aveau astfel de preocupări. Într-un *Apel* adresat intelectualităţii satelor, viitorii colaboratori ai revistei erau invitaţi să culeagă producţiile folclorice direct de la sursă şi să le noteze „întocmai cum le ştie poporul". Respectîndu-şi cu fidelitate programul, Ş. avea să devină o publicaţie de prestigiu, cea mai valoroasă revistă de folclor care a apărut la noi, spre care nu o dată şi-au îndreptat privirile cărturari iluştri, români şi străini, precum Titu Maiorescu, Al. Philippide, B. Delavrancea, M. Gaster, J. Urban Jarnik, W. Meyer-Lübke, G. Weigand, M. Friedwagner ş.a. Directorul Ş. a purtat o amplă corespondenţă cu specialişti de peste hotare, cărora le-a trimis revista în schimbul unor publicaţii similare sau al altor lucrări din domeniul culturii populare, deosebit de utile pentru dezvoltarea folcloristicii în ţara noastră. Personalităţi ca Angelo de Gubernatis, Arnold van Genep, M. Friedwagner, W. Meyer-Lübke, K. Nyrop, E. Györfy, Adam Fischer ş.a. au făcut ca revista fălticeneană să fie apreciată peste hotare (Italia, Franţa, Germania, Austria, Elveţia, Danemarca, Anglia, Ungaria, Polonia ş.a.). Receptivi la ideile promovate de curentele sau şcolile folcloristice ale timpului,

ŞEZĂTOAREA
Revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare
ARTUR GOROVEI
ANUL I — 1 Martie 1892 — No. 1

redactorii Ş. au ţinut seamă în permanenţă de tradiţia existentă la noi în direcţia cercetării folclorului. Revista s-a bucurat, încă de la început, de aportul unui însemnat număr de colaboratori, aparţinînd tuturor provinciilor româneşti. Printre cei care au desfăşurat o activitate bogată şi substanţială se numără moldovenii G. şi S. T. Kirileanu, T. T. Burada, T. Pamfile, Gh. Ghibănescu, N. Mateescu, V. Radovici, bucovineanul D. Dan, ardelenii N. Spirlea şi V. Sala, muntenii Hr. Ţapu, R. Marinescu, S. Crainic, M. T. Adameşteanu, I. G. Bibicescu, oltenii T. Bălăşel, I. N. Popescu, C. N. Mateescu ş.a. Cei mai mulţi dintre aceştia aveau nevoie de un îndreptar metodologic privind culegerea producţiilor folclorice. În sprijinul lor, A. Gorovei publică, după Paul Sébillot, încă din primele numere ale revistei, un amplu chestionar folcloric, structurat pe mai multe capitole, adaptat la realităţile culturii populare de la noi. Rubricile Ş. indică o tendinţă de sistematizare a materialului publicat, dovadă că majoritatea colaboratorilor aveau în vedere problematica îndreptarului amintit. Capitolele destinate folclorului propriuzis includ un material bogat şi variat : poveşti, legende, snoave, glume, păcăliturî, obiceiuri tradiţionale, cimilituri, cîntece, strigături, bocete, jocuri de copii, de o certă valoare artistică şi documentară. Preocupările de etnografie şi artă populară sînt concretizate în observaţii referitoare la port, arhitectură populară, îndeletniciri, instrumente muzicale etc. Revista publică de asemenea vechi manuscrise laice ori religioase, precum şi scrieri de genul *Filosofia babelor* (text din 1847), ori *Pepelea sau Trădiciuni năciunare româneşti* de T. Stamati. Lipsesc, în genere, studiile folclorice cu caracter teoretic, precum şi încercările de interpretare a unor genuri sau specii, altfel bogat reprezentate în paginile revistei. Cele cîteva articole care apar totuşi, semnate nu numai de români, ci şi de străini, au un caracter preponderent descriptiv. Spre exemplu : M. Schwarzfeld, *O ochire asupra anecdotelor populare române*, A. Gorovei, *Despre descîntece*, *Elementul popular în literatura cultă* şi *Legenda arborilor îmbrăţişaţi*, N. I. Apostolescu, *Frunză verde*, Th. D. Speranţia, *Frunză verde în poezia populară* ş.a. Notabile sînt lucrările : *Verbul plastic în creaţiunile poporane* de B. Delavrancea, *Despre muzica populară românească şi culegerea ei* de T. Brediceanu, *Icoanele pe sticlă la românii din Ardeal* de I. Muşlea, *Noima variantelor din poezia populară*, *„Crăciunul şi cei trei crai de la răsărit"* de J. Urban Jarnik, *Începuturile cîntecelor populare româneşti în relaţie cu începutul cîntecelor populare italiene, greceşti, portugheze ş.a.* de Stanislav Prato. Lipsesc cercetările asupra producţiilor folclorice muzicale şi coregrafice, iar asupra celor plastice apar numai sporadic. Ş. a tipărit, de asemenea, o cronică, în care erau comentate eveni-

mentele folcloristice mai deosebite, interne şi internaţionale, a făcut să apară necroloagele unor personalităţi ce au activat pe acest tărîm şi a publicat o rubrică de bibliografie care, cu toate neajunsurile, rămîne printre primele iniţiative româneşti în acest sens. Preocupările de lingvistică ale unor colaboratori ai Ş. se concretizează în articole de istorie a limbii române, glosare regionale din toate provinciile româneşti, folosite în bună măsură la elaborarea unor dicţionare etimologice, în publicarea unui vast material lingvistic şi etnografic referitor la îndeletniciri (păstorit, agricultură, pescuit, meşteşuguri), în note şi materiale cu caracter onomastic (culese din sate ori extrase din documente) etc. Reţin atenţia în chip deosebit lucrările lui G. T. Kirileanu, *O nouă ediţie a scrierilor lui Creangă*, J. Urban Jarnik, *Comoara de cuvinte şi moneta de limbă*, precum şi V. Bogrea, *În Cîrneleagă şi iarăşi Cîrneleagă*.

După o întrerupere de şase ani, în 1922, Ş. reapare, în fruntea ei, pe lîngă A. Gorovei, figurînd de astă dată M. Lupescu şi G. T. Kirileanu. Dar numărul celor ce sprijineau revista se micşorează treptat, astfel că întemeietorii ei hotărăsc, în 1929, odată cu apariţia celui de al douăzeci şi cincilea volum, să-i sisteze apariţia. A. Gorovei va mai adăuga acestora un al douăzeci şi şaselea volum, reprezentînd indicele analitic şi alfabetic al tuturor volumelor apărute. Revista de la Fălticeni, care a năzuit şi a izbutit să devină o valoroasă arhivă a creaţiei populare româneşti, a determinat, în primele decenii ale veacului al XX-lea, apariţia unor publicaţii similare dominate de aceeaşi concepţie : „Ion Creangă", la Bîrlad, „Tudor Pamfile", la Dorohoi, „Doina", la Jorăşti—Covurlui, „Ghiluşul", la Balota—Dolj, „Izvoraşul", la Bistriţa—Mehedinţi, „Suflet oltenesc", la Craiova, „Comoara satelor", la Blaj, „Scînteia", la Gherla ş.a.

— 1. Artur Gorovei, *Literatură populară*, îngr. şi introd. Iordan Datcu, Bucureşti, Minerva, 1976, *158—196* ; 2. Gorovei, *Folc.*, *16*, *57* ; 3. Augustin Z. N. Pop, *La aniversarea revistei „Şezătoarea"*, REF, III, 1958, 1 ; 4. I. Muşlea, *La centenarul naşterii lui Artur Gorovei*, AMET, 1961—1964 ; 5. V. Adăscăliţei, *Însemnări despre revista „Şezătoarea"*, IL, XIII, 1962, 3 ; 6. I. D. Lăudat, *Artur Gorovei — folclorist*, LL, X, 1965 ; 7. V. Adăscăliţei şi H. Juncu, *Folcloristul A. Gorovei în aprecierile contemporanilor*, CRC, II, 1967, 2 ; 8. Ştefan Sorin Gorovei, *75 de ani de la apariţia revistei „Şezătoarea"*, CRC, II, 1967, 11 ; 9. Ilie Dan, *Preocupări filologice la „Şezătoarea"*, AUI, ştiinţe sociale, t. XIII, 1967, fasc. 2 ; 10. *Scrisori — Gorovei* ; 11. Iordan Datcu, *20 de ani de la moartea lui Artur Gorovei*, REF, XVI, 1971, 1 ; 12. Ursache, *Şezătoarea* ; 13. I. H. Ciubotaru, *Din corespondenţa lui G. T. Kirileanu cu Mihai Lupescu. Contribuţii la cunoaşterea revistelor „Şezătoarea" şi „Ion Creangă"*, ALIL, t. XXIV, 1973.

I. C.

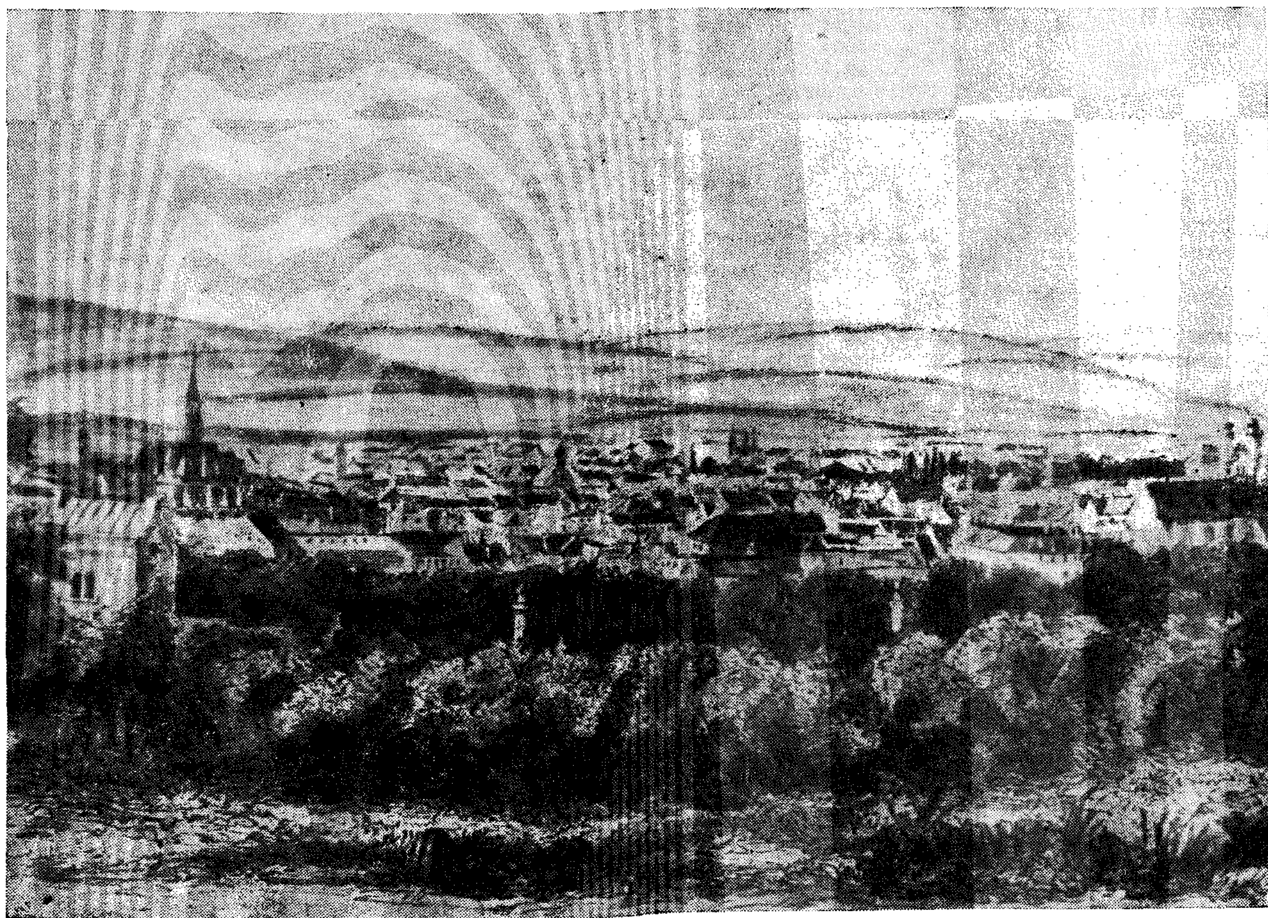
ŞINCAI, Gheorghe (28.II.1754, Rîciu, j. Mureş — 2.XI.1816, Sinea), istoric, filolog şi scriitor iluminist. Atît bunicul, cît şi tatăl lui Ş., Ioan, erau mici nobili care se ocupau cu agricultura. Mama, Ana, avea o origine asemănătoare, tatăl ei, Nicolae Grecu (Görög), fusese căpitan în armata austriacă, dar revenise la cultivarea pămîntului. Ş. îşi petrece copilăria în Şamşud, iar şcoala primară o începe la Săbed (judeţul Mureş). În 1766 este înscris la Colegiul reformat din Tîrgu Mureş, după doi ani trece la seminarul iezuit „Sf. Iosif" din Cluj, iar în 1772 este elev la gimnaziul piariştilor din Bistriţa. În această perioadă Ş. îşi însuşeşte limbile greacă, latină, maghiară, germană, precum şi solide cunoştinţe de literatură clasică antică, de poetică, oratorie, gramatică. Remarcat de oficialităţile culturale ale vremii, el este primit la şcoala mănăstirii din Blaj, devenind pentru un an profesor de retorică şi poetică. Se călugăreşte cu numele de Gabriel şi, în toamna anului 1774, e trimis să studieze la Colegiul „De Propaganda

Fide" din Roma. Aici, încă din primul an, Ş. începe o muncă intensă de culegere a informaţiilor şi atestărilor documentare privind istoria românilor. Acţiunea îi este mult uşurată de funcţia sa de bibliotecar al Colegiului, avînd permisiunea de a cerceta orice fel de documente. Deprinzînd italiana şi franceza, riguros în metoda sa, el copie cu exactitate orice referire la istoria românilor. Mediul cultural, elevat, îi prilejuieşte contacte directe cu savanţi şi oameni de cultură. După cinci ani, Ş. obţine titlul de doctor în filozofie şi teologie. La întoarcere, el rămîne, din ordin împărătesc, încă un an la Viena, pentru a se perfecţiona în vederea organizării învăţămîntului naţional. La Şcoala normală „Sf. Ana" studiază metodele de predare şi de conducere a şcolilor, iar la Universitate audiază cursuri de drept natural, public şi ecleziastic. La Viena cunoaşte pe Samuil Micu, al cărui colaborator şi prieten devine. Adună neobosit informaţii, transcrie documente, adăugîndu-le celor strînse la Roma. În 1780, Ş. ajunge la Blaj, unde primeşte însărcinări didactice, din 1781 fiind numit profesor de poetică la gimnaziul românesc. Este numit apoi director al şcolii normale proaspăt înfiinţate, iar în 1784 devine director general al şcolilor româneşti unite din întreaga Transilvanie. Adept fervent al politicii iozefiniste de culturalizare a maselor prin laicizarea învăţămîntului, Ş. înfiinţează şi reorganizează şcolile săteşti, pregăteşte cadrele didactice necesare, fixează concret programele de învăţămînt. Utilizînd, în general, originale germane, el traduce şi elaborează manualele fundamentale : abecedarul, gramatica, aritmetica şi catehismul. Adaptînd şi creînd terminologia necesară, autorul expunea materialul cît mai adecvat înţelegerii elevilor săi. O nefastă conjunctură de ordin personal şi politic a determinat un grav

conflict cu episcopul Ioan Bob, Ş. fiind arestat, umilit şi închis în vara anului 1794. Eliberat peste cîteva luni, el este exclus din viaţa oficială şi deposedat de bunuri. Cunoaşte timp de şase ani o perioadă de refacere sufletească, fiind preceptorul copiilor şi administratorul moşiei contelui Daniel Vass de Ţaga. Aici are prilejul să-şi continue munca sa de istoric, dar şi să se reapropie de viaţa ţăranilor. Ş. pleacă apoi la Buda şi, peste un timp, în 1804, e numit corector la Tipografia crăiască, intrînd în centrul preocupărilor cărturăreşti din Buda. Citeşte, copiază, pregăteşte ediţii, scrie prefeţe, poartă corespondenţă diversă. Totodată, el începe redactarea istoriei sale şi caută, fără succes, un editor. Traduce şi prelucrează cărţi cu caracter iluminist, de popularizare a unor elemente de fizică şi agronomie. Moartea lui S. Micu, şeful şi colaboratorul său, duce la desfiinţarea postului de corector. Ş. suplineşte doi ani funcţia de cenzor, fiind, însă, respins de la titularizare. Fără posibilităţi materiale pentru tipărirea istoriei, el se retrage la Sinea (Szinnye), moşia conţilor Vass, în Slovacia, unde îşi definitivează opera. Propunînd-o spre publicare tipografiei din Sibiu, lucrarea este prezentată cenzurii ardelene şi primeşte un raport nefavorabil, care determină confiscarea manuscriselor şi învinuirea autorului ca instigator la răscoală. După această nouă lovitură Ş. mai trăieşte doi ani de dramatice peregrinări, care au intrat apoi în legendă.

Structură preponderent raţionalistă, Ş. a fost pătruns de spiritul european în care s-a format. Însuşindu-şi ideile filozofice ale lui Christian Wolff şi ale discipolilor săi, el se orientează spre o gîndire specific iluministă : egali de la natură, oamenii trebuie „luminaţi" cu ajutorul culturii, al reformelor. Cu o concepţie deist-raţionalistă despre lume şi o încredere nelimitată în posibilităţile raţiunii umane de a cunoaşte şi stăpîni tainele naturii, Ş. a avut mereu în vedere răspîndirea de cunoştinţe. Modul gîndirii sale, cu elemente mecanicist-materialiste şi empirice, devine explicit în scrierea *Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului*, prelucrată după I. H. Helmuth, *Volksnaturlehre zur Dämpfung des Aberglaubens* (1788). Ş. selectează, simplifică şi limpezeşte textul original, adaptîndu-l nivelului de înţelegere al cititorilor săi. Ideea fundamentală o constituie determinismul, accentul căzînd pe explicarea cauzelor fenomenelor, de la care se pleacă apoi în combaterea superstiţiilor. Vrînd să „surpe" superstiţiile şi practicile magice, el le descrie, făcînd astfel şi operă de folclorist. *Învăţătură firească...* are un stil concis şi definiţii clare. Există şi pasaje narative, dar predomină încercarea de exprimare ştiinţifică. În alte prelucrări, iluministul ardelean popularizează învăţături şi metode agronomice sau face o descriere a naturii pe regnuri, la înţelegerea căreia ajută pe cititori cu un vocabular de specialitate, alcătuit în patru limbi.

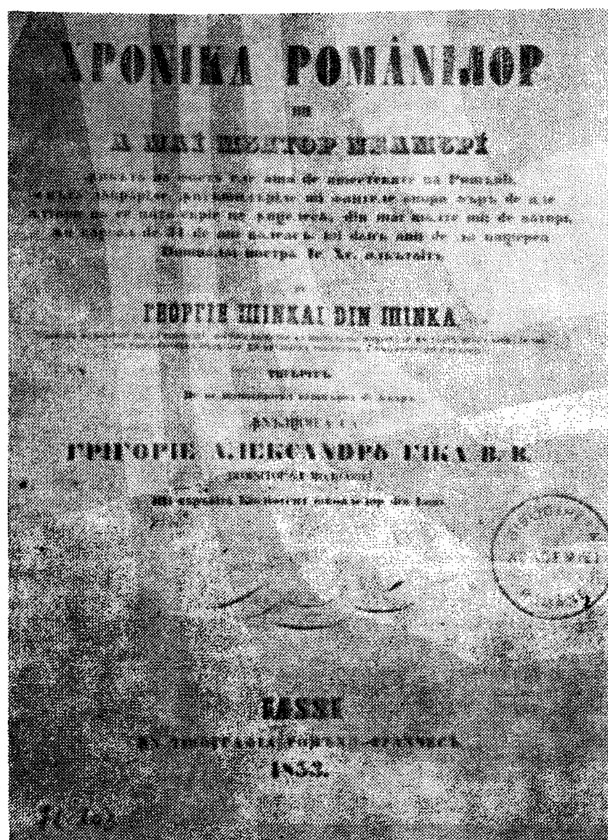

Oraşul Cluj în secolul al XIX-lea

Preocupările pentru studiul limbii constituie un alt aspect al complexei acţiuni de culturalizare şi emancipare naţională, prin demonstrarea latinităţii şi prin expunerea metodică şi inteligibilă a problemelor de gramatică. La ambele ediţii ale gramaticii lui S. Micu, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780, 1805), colaborarea lui Ş. constă în simplificarea ortografiei etimologizante şi în sistematizarea materialului şi a expunerii. Ca şi în manualul elaborat de el pentru uzul şcolii, Ş. modernizează terminologia gramaticală şi susţine scrierea cu litere latine. Prin lucrările sale, el contribuie substanţial la formarea terminologiei ştiinţifice, la lărgirea posibilităţilor de expresie ale limbii române.

O bună parte din viaţă Ş. a consacrat-o însă adunării de documente şi scrierii unei istorii integrale a românilor. A realizat astfel cea mai amplă culegere de date istorice de pînă la el, cu trimiteri la peste 450 de izvoare, reproduceri de documente şi inscripţii, folosind surse variate, de la istoricii antici pînă la cei contemporani. Urmînd strict cronologic informaţiile culese, el redactează, între anii 1803—1812, prima istorie ştiinţifică a românilor, din care izbuteşte să publice doar un fragment, în „Calendarul de la Buda" pe anii 1808 şi 1809. O copie deficitară este tipărită la Iaşi, în 1853—1854, sub titlul deja cunoscut al fragmentului — *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, iar manuscrisul original, abia în 1967. Istoria sa cuprinde perioada dintre anii 86—1739, cu o expunere analistică de citate şi reproduceri de documente. Istoria românilor poate fi împărţită în trei perioade, al căror conţinut faptic probează ideile fundamentale care au generat scrierea cronicii. Istoria primilor 200 de ani demonstrează originea romană a poporului, exagerîndu-se în sensul purităţii latine. Între 271 (anul retragerii lui Aurelian) şi 1300, autorul face istoria nediferenţiată a sud-estului Europei, urmărind însă continuitatea elementului etnic latin în nordul şi sudul Dunării. După întemeierea ţărilor române, este susţinută ideea individualităţii politice a acestora, cu accent pe drepturile românilor în Transilvania. Considerînd istoria o ştiinţă, Ş. foloseşte metoda citării şi comparării izvoarelor, scopul fundamental fiind descoperirea adevărului. Cu o viziune unitară şi cuprinzătoare, *Hronica românilor...* este o scriere de idei, de atitudine social-politică. Comentarea faptului istoric îi sugerează lui Ş. o serie de reflecţii şi intervenţii directe. Întreaga cronică are semnificaţia unui act politic, deoarece relevă drepturile românilor în Transilvania şi aşează poporul român pe acelaşi plan cu celelalte popoare ale Europei, prefigurînd astfel ideologia paşoptistă. Iluminist de nuanţă iozefinistă, Ş. dădea o mare importanţă reformelor sociale, criticînd, sarcastic şi amar, abuzurile. El are o atitudine critică faţă de cler şi puterea bisericii, dezaprobă unirea cu biserica catolică, prin care s-a urmărit aservirea totală a românilor. *Hronica românilor...* nu este o operă literară. Totuşi, permanenta prezenţă şi intervenţiile patetice ale autorului, pasajele cu aspect de pamflet, spiritul polemic şi stilul liber şi direct reuşesc să învie, într-o măsură, masa amorfă a documentelor. Cînd familiar oral, cînd înalt oratoric, stilul acesta creează expresii lapidare, cu caracter sentenţios, de o mare concentrare, realizate prin elemente plastice şi lexicale de influenţă populară sau livrescă. *Hronica românilor...* a avut o înrîurire deosebită asupra generaţiei paşoptiste, fiind unul din izvoarele ideologiei revoluţionare de la 1848.

În 1803, solicitat să colaboreze la o culegere omagială, Ş. compune, în versuri latineşti, *Elegia XXV Nobilis Transilvani*. Pe alocuri convenţia este depă-

şită de inserarea unor realităţi contemporane şi a numeroase date autobiografice. Un alt volum omagial, din 1804, cuprinde, la capitolul *Valachica*, un poem în limba română al lui Ş., prima încercare pastorală din literatura noastră, sub forma unui dialog între păstorii Oprea şi Bucur. Dar pînă şi în elogiul adus reformelor iozefiniste, autorul găseşte prilejul să vorbească de neajunsurile vieţii sociale.

Ş. contribuie decisiv la renaşterea culturală naţională prin prodigioasa lui activitate didactică şi prin preocupările enciclopedice. El preia şi sintetizează realizările înaintaşilor, fiind totodată un exponent al spiritului nou al epocii.

— *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (în colaborare cu S. Micu), Viena, Tip. Kurzbek, 1780 ; ed. Buda, Tip. Universităţii, 1805, reed. fragm. în ARH, 1869, 29, 30, 1870, 31, în ŞA, I, *60—73, 329—356* ; *Elegia XXV Nobilis Transilvani*, în *Ladislai Nagy de Pertsen, nobilis Hung. Magno-Varadinensis, comitatus Aradinensis iurati adsessoris et ducalis mineralogicae Societatis Ienensis sodalis Orodias*, Oradea, 1804, *189—221*, reed. în T. Cipariu, *Acte şi fragmente*, Blaj, Tip. Seminarului, 1855, *273—277*, în ARH, 1868, 3—5, reed. în Al. Papiu Ilarian, *Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai din Şinca*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1869 *(Anexe)* ; *[Poem omagial]*, în *Onomasticon Serenissimi Hereditarii Principis Regii Archi-Ducis Austriae et Regni Hungariae Palatini Josephi*, Buda Tip. Universităţii, 1804, *47—57*, reed. în DR, III, 1922—1923, *785—786* ; *Epistola... ad spectabilem et clarissimum virum Ioannem de Lipszky*, Buda, Tip. Universităţii, 1804, reed. în ŞA, I, *317—328* ; *Adplausus quo Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Domino Samueli Vulkán*, Buda, Tip. Universităţii, 1806, reed. în ŞA, I, *360—363* ; *Hronica românilor şi a mai multor neamuri, în cît au fost iale aşa de amestecate cu românii, cît lucrurile, întîmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pre înţeles, din mai multe mii de autori în cursul de 34 de ani culeasă şi după anii de la naşterea domnului nostru Is. Hs. alcătuită* (fragm.), CBD, 1808, *1—40*, 1809, *41—80* ; *Hronica rumânilor şi a mai multor neamuri*, I, îngr. Al. Gavra, Buda, Tip. Universităţii, 1844 ; *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, I—III, îngr. A. T. Laurian, A. Panu,

M. Kogălniceanu, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1853—1854 ; ed. Gr. Tocilescu, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886 ; *Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului*, îngr. şi introd. Dumitru Ghişe şi Pompiliu Teodor, Bucureşti, E.Ş., 1964; *Opere*, I—IV, îngr. Florea Fugariu, pref. Manole Neagoe, Bucureşti, E.L., Minerva, 1967—1973 ; *Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae* (fragm.) (publ. Al. Borza), DR, V, 1927—1928. **Ms.** : *Rerum spectantium ad Universam Pentem Daco-romanam seu valachicam summaria collectio ex diversis authoribus*, t. I—III, B.F.C., ms. 461—463 ; *Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae. Vocabulariu ce se ţine de istoria naturii*, B.F.C., ms. 482. — **Tr.** : *Catehismul cel mare cu întrebări şi respunsuri*, Blaj Tip. Seminarului, 1783, reed. fragm. în ŞA, I, *74—83* ; *Prima principia latinae grammatices*, Blaj, Tip. Seminarului, 1783 ; ed. 2, 1785 ; *ABC sau Alphavit*, Blaj, Tip. Seminarului, 1783 ; ed. 2, Sibiu, Tip. Bart, 1788 ; ed. 3, Blaj, Tip. Seminarului, 1796 ; *Îndreptare către aritmetică*, Blaj, Tip. Seminarului, 1785, reed. fragm. în ŞA, I, *107—110* ; *Povăţuire către economia de cîmp*, Buda, Tip. Universităţii, 1806, reed. fragm., în ŞA, II, *5—12*. **Ms.** : *Istoria naturei sau a firei*, B.F.C. (fond Oradea), ms. 40, reed. fragm. în ŞA, II, *55—61* ; *Adunarea dogmelor credinţii cu însemnări de folos* (1815), B.F.C., ms. 493.

— 1. T. Cipariu, *Şincai*, FMIL, IV, 1841, 42 ; 2. Alexandru Gavra, *Precuvîntare* la Gheorghe Şincai, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, I, Buda, Tip. Universităţii, 1844 ; 3. Edgar Quinet, *Les Roumains*, RDM, XXVI, 1856, t. II, *5—49* ; 4. Al. Papiu-Ilarian, *Gramatica lui Şincai*, REC, II, 1860, *48—61* ; 5. T. Cipariu, *Gramatiştii şi ortografiştii români*, ARH, 1869, 29—30, 1870, 31 ; 6. Al. Papiu Ilarian, *Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai din Şinca*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1869 ; 7. G. Bariţiu, *Directorul de şcoale Georgie Şincai*, T, XVI, 1885, 5—8 ; 8. Ar. Densuşianu, *Cauzele persecuţiunilor lui S. Micul, G. Şincai şi Petru Maior*, RTL, II, 1894, 4 ; 9. Enache Ionescu, *Gheorghe Şincai. Viaţa şi însemnătatea operei sale pedagogice*, Vălenii de Munte, Tip. Neamul românesc, 1912 ; 10. I. Modrigan, *Soarta „Cronicii" lui Şincai*, CLC, VI, 1916, 1 ; 11. I. Modrigan, *Inlăturarea lui Gheorghe Şincai din directoratul şcoalelor*, OI, *207—215* ; 12. Al. Borza, *Prima istorie naturală românească. „Istoria naturei sau a firei" de Gh. Şincai*, T, LIII, 1921, 9—12 ; 13. Z. Pîclişanu, *Contribuţii la biografia lui Gheorghe Şincai. Legăturile lui cu episcopul I. Bob*, T, LIII, 1922, 4 ; 14. Árpád Bitay, *O poezie românească a lui Gh. Şincai*, DR, II, 1921—1922, III, 1922—1923 ; 15. Iacob Radu, *Manuscriptele bibliotecii Episcopiei greco-catolice române din Oradea Mare*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. I, 1923, 6 ; 16. Z. Pîclişanu, *Cenzura cronicii lui Gh. Şincai*, RA, I, 1924, 1 ; 17. Iacob Radu, *Doi luceferi rătăcitori — Gheorghe Şincai şi Samoil Micu Clain*, Bucureşti, Cultura naţională, 1924 ; 18. Traian Popa, *Un capitol zbuciumat din viaţa lui Gheorghe Şincai lucrat după documente nouă*, Tîrgu Mureş, 1924 ; 19. Traian Popa, *Dezbaterea procesului lui Gh. Şincai şi sentinţa de eliberare din închisoare*, RA, II, 1926, 3 ; 20. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, III, *146—184* ; 21. Haneş, *Dezv. lb. lit.*, *13—20* ; 22. Em. C. Grigoraş, *Şincai enciclopedist*, PRL, II, 1927, [19—20] ; 23. Andrei Veress, *Note şi scrisori şincaiene*, Bucureşti, Cultura naţională, 1927 ; 24. Al. Borza, *Primul dicţionar de ştiinţe naturale românesc. „Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae" de Gh. Şincai*, DR, V, 1927—1928 ; 25. Iorga, *Ist. lit.*, III, *200—237* ; 26. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *39—54* ; 27. D. G., *Contribuţie la relaţiile lui Grigore Maior, Gheorghe Şincai şi Petru Maior cu Roma*, RCT, VII, 1933, 1 ; 28. Zenovie Pîclişanu, *Un vechi proces literar (Relaţiile lui I. Bob cu S. Klein, Gh. Şincai şi P. Maior)*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1935 ; 29. Z. Pîclişanu, *Locul morţii lui Gh. Şincai*, CLC, XVI, 1936, *476—478* ; 30. Victor Marin, *Aritmetica lui G. Şincai*, ŢB, IX, 1937, 3 ; 31. Gallia Tudor, *Gh. Şincai*, PL, II, 1937, 5—6 ; 32. Ilie Dăianu, *Gheorghe Şincai de la Şinca-Veche*, Oradea, Tip. Diecezană, 1939 ; 33. Mario Ruffini, *La scuola latinista romena (1780—1871)*, Roma, Signorelli, 1941, *52—68, 89—115* ; 34. Dionis Popa, *Gheorghe Şincai*, Blaj, 1944 ; 35. Nicolae Albu, *Istoria învăţămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800*, Blaj, Tip. Lumina, 1944, *248—280* ; 36. Popovici, *Studii*, I, *209—227, 248—252, 290—294* ; 37. D. Prodan, *Un manuscris al lui Gheorghe Şincai, împotriva superstiţiilor*, SCI, I, 1950, 2 ; 38. Tomescu, *Calendarele*, *66—68, 111—112* ; 39. Macrea, *Lingvişti*, *34—45* ; 40. N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, E.Ş., 1962, *31—32, 79—92* ; 41. Romulus Munteanu, *Contribuţia Şcolii ardelene la culturalizarea maselor*, Bucureşti, E.D.P., 1962, *passim* ; 42. Lucia Protopopescu, *Contribuţii la biografia lui Gheorghe Şincai*, LL, VI, 1962 ; 43. Ion Lungu, *Gheorghe Şincai, învăţat şi gînditor iluminist*, CF, X, 1963, 2, 4 ; 44. Richard Walter, *Italienisme la Gh. Şincai*, ALIL, t. XIV, 1963, fasc. 2 ; 45. Dumitru Ghişe, Pompiliu Teodor, *Studiu introductiv* la Gh. Şincai, *Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului*, Bucureşti, E.Ş., 1964 ; 46. Mircea Tomuş, *Gheorghe Şincai. Viaţa şi opera*, Bucureşti, E.L., 1965 ; 47. G. Istrate, *Gheorghe Şincai şi limba naţională*, CRC, I, 1966, 39 ; 48. Piru, *Ist. lit.*, II, *56—68* ; 49. Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivaşcu, Bucureşti, E.Ş., 1966, *128—133, 170—187* ; 50. P. Lucaciu, *Personalitatea creatoare a lui Gheorghe Şincai*, ARG, I, 1966, 5 ; 51. Gabriel Ţepelea, *Contribuţia lui Gheorghe Şincai la dezvoltarea limbii literare*, ARG, I, 1966, 5 ; 52. Manole Neagoe, *Prefaţă* la Gheorghe Şincai, *Opere*, I, Bucureşti, E.L., 1967 ; 53. *Ist. lit.*, II, *46—57* ; 54. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *310—312* ; 55. Romul Munteanu, *Studiu introductiv* la ŞA, I ; 56. Pervain, *Studii*, *73—112* ; 57. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *447—458* ; 58. Nicolescu, *Şc. ardeleană*, *passim* ; 59. Klaus Steinke, *Şincais Korrekturen an den Elementa linguae daco-romanae bei der Neuauflage von 1805*, AUI, lingvistică, t. XVII, 1971 ; 60. Dumitru Ghişe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, Dacia, 1972, *101—178* ; 61. Ţepelea—Bulgăr, *Momente*, *119—127* ; 62. A. Kiss, *Gh. Şincai şi ştiinţele fundamentale ale istoriei*, RA, L, 1973, 2 ; 63. Gh. Hosu, *1796. Ancheta în contra lui Gheorghe Şincai acuzat de rebeliune*, VTRA, VI, 1976, 1—12 ; 64. *Gheorghe Şincai. Dosarul unei înscenări judiciare* (publ. C. Ciuchindel), MS, IX, 1978, 4 ; 65. Ion Lungu, *Şcoala ardeleană*, Bucureşti, Minerva, 1978 *122—125, 252—255, passim*.

C. T.

ŞOANUL, Petcu (1706, Braşov — 31.V.1741, Braşov), tipograf. Provenea dintr-o familie cu vechi tradiţii în viaţa socială şi culturală a Braşovului. A învăţat, probabil, la şcoala românească din Şchei, primind cunoştinţe de latină, greacă, slavonă. În 1731 era dascăl, iar în 1735 a fost hirotonisit preot. Ş. înfiinţează la Braşov, în 1731, o tipografie românească, în care a tipărit, aproape un deceniu, primele calendare româneşti. El a încercat să înlocuiască în aceste tipărituri alfabetul chirilic cu cel latin.

Dintre tipăriturile lui Ş., s-a păstrat doar un calendar (1733) — cel mai vechi calendar în limba română cunoscut pînă acum. Textul este tradus după un model sîrbesc. Interesante sînt însemnările astrologice şi „hronologhia", în care, pe lîngă evenimente istorice, sînt şi date despre „izvodirea puştilor" şi „de cînd este tipografia". Numeroasele copii făcute după textul tipărit dovedesc larga circulaţie a calendarului.

— 1. Milian, *Ceva despre aşa poreclitul „Primul calendari românesc, 1733"*, LUMN, VIII, 1887, 79 ; 2. Radu Tempea, *Istoria sfintei besereci a Şcheilor Braşovului*, îngr. şi introd. Octavian Şchiau şi Livia Bot, Bucureşti, E.L., 1969, *132, 176* ; 3. *Documente privitoare la trecutul românilor din Şchei (1700—1783)*, publ. Sterie Stinghe, Braşov, Ciurcu, 1901—1902, vol. I, *5—6, 173—175, 234—235, 286—289*, vol. II, *309, 327—329* ; 4. Thomas Tartler, *Diarium*, în *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, VII, Braşov, Schneider, 1918, *194, 227* ; 5. G. Bogdan-Duică, *Tipograful Popa Petre*, ŢB, I, 1929, 1 ; 6. Constantin Lacea, *Cel mai vechi calendar românesc*, DR, VI, 1929—1930 ; 7. Cartojan, *Cărţile pop.*, I, *176—178* ; 8. Puşcariu, *Ist. lit.*, *192* ; 9. Drăganu, *Hist. litt.*, *63* ; 10. Tomescu, *Calendarele*, *20—24* ; 11. Tomescu, *Ist. cărţii rom.*, *95, 100* ; 12. Emil Micu, *Tiparniţa lui Petcu (Petru) Şoanul din Şcheii Braşovului şi primele calendare în limba română*, CMV, IV, 1970, *465—475* ; 13. *Cărturari braşoveni*, *212—213*.

M. T.

ŞOIMESCU, Ioan N. (1826—15.II.1890, Bucureşti), scriitor. După studii liceale la colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti, Ş. a plecat în 1857 la Paris, unde şi-a luat licenţa în drept. A fost avocat, apoi, în timpul domniei lui Al. I. Cuza, procuror general, deputat, iar spre sfîrşitul vieţii, senator. Avînd serioase preocupări istorice, bazate pe cercetări ale izvoarelor vechi referitoare la istoria românilor, Ş. şi-a ales subiectele din acest domeniu. Influenţat de dramaturgia franceză de factură romantică, el a compus tragedii în versuri, avînd ca eroi pe Decebal, Radu de la Afumaţi, Constantin Brîncoveanu. *Moartea lui Radu VII de la Afumaţi* (1854), dramatizare după romanul omonim al lui H. Buvelot şi St. Andronic, are o acţiune de confruntare antitetică a două categorii morale : domnul Radu şi cei apropiaţi lui sînt buni, cinstiţi, bravi patrioţi — boierul conspirator Drăgan şi complicii lui, clocotind de ură şi invidie, au o structură malefică. Personajele ţin discursuri emfatice, sînt facile, confecţionate. Prozodia e silită,

limba improprie, cu un lexic preţios, stilul — grandilocvent. *Constantin Basarab Brîncoveanul* (1877) urmează o schemă asemănătoare. Căderea lui Brîncoveanu este abil pusă la cale de Cantacuzini. Domnitorul se comportă eroic, insuflînd celor apropiaţi curaj şi speranţa că viitorul va surîde ţării. O acţiune adiacentă are ca protagonistă pe Elena Cantemir, nora prezumtivă a domnitorului muntean, înfăţişată ca o eroină neînfricată şi plină de iniţiativă. Şi în această piesă există o încărcătură barocă, aceeaşi înclinare către spectaculos. *Diurpaneu, ultimul decebal al Daciei* (1879) este o evocare imaginară a tragicei înfrîngeri a dacilor în ultimul război cu romanii, concepută ca fundal al poveştii de dragoste dintre generalul roman Longin şi sora lui Diurpaneu, Adalia. Dorind să slăvească istoria ţării, Ş. a recurs, ambiţios, la epopee. *Daciada* (1885) este însă o încercare nereuşită, o relatare plată, lipsită de fior poetic, a istoriei românilor pînă la Mihai Viteazul. Ş. a avut şi preocupări de estetică. În manuscrisul intitulat *Impresiuni şi noţiuni* (1864), după cîteva consideraţii generale asupra componentelor esenţiale ale personalităţii umane, urmează un capitol de estetică, în care autorul încearcă o definire nuanţată a frumosului (ca realitate naturală şi concept estetic). Asupra simbolului poetic în genere, se fac reflecţii care atestă sensibilitate, înţelegere şi cultură. Sub titlul *Voyage à Rome*, cîteva manuscrise conţin descrieri (palatul Vaticanului, biserici, monumente), impresii şi divagaţii erudite. La începutul activităţii sale literare, Ş. s-a ocupat mai mult cu traducerile din literatura romantică franceză, tipărind între 1849—1854 cîteva volume din Chateaubriand, Jules Sandeau ş.a. Spre sfîrşitul vieţii a fost preocupat mai mult de istorie şi politică, publicînd, între altele, *Istoria generală a românilor din amîndouă Daciile* (1889). Autorul tratează perioada 513 î.e.n. — 1821, dar nu dovedeşte spirit critic, denaturînd faptele sau introducînd altele, neatestate.

— *Moartea lui Radu VII de la Afumaţi*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1854 ; *Constantin Basarab Brîncoveanul*, Bucureşti, Socec, 1877 ; *Diurpaneu, ultimul decebal al Daciei*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1879 ; *Analiza critică a dramei „Despot Vodă" de Vasile Alecsandri*, PSS, XII, 1879, 249—256 ; *Daciada*, Bucureşti, Tip. Luis, 1885 ; *Domnul B. P. Hăsdeu şi Radu-Negru, fondatorul Ţării Româneşti*, Bucureşti, Tip. Luis, 1886 ; *Istoria generală a românilor din amîndouă Daciile*, I—III, Bucureşti, Tip. Luis, 1889. **Ms.** : *Impresiuni şi noţiuni* (1864), B.A.R., ms. fr. 122 ; *Voyage à Rome* [1864], B.A.R., ms. fr. 123, ms. fr. 129. — **Tr.** : A. Cuvelier şi Leopold, *Macabeii sau Luarea Ierusalimului*, Bucureşti, Tip. Sf. Sava, 1849, *Jertfa lui Avram*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1851 ; Jules Sandeau, *Damicela de Keruar*, Bucureşti, Tip. Ohm, 1852 ; Chateaubriand, *Aventurile celui din urmă Abenseragiu*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1852, *Natchezii*, Bucureşti, Tip. Mitropoliei, 1854.

— 1. Balomir, *O tragedie*, PSS, X, 1877, 61—62 ; 2. A. D. Xenopol, *Ioan N. Şoimescu, „Istoria generală a românilor din amîndouă Daciile", Bucureşti, 1889*, A, I, 1889—1890, *315—349* ; 3. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 1081/1890 ; 4. *Ioan N. Şoimescu*, RTR, XIV 1896, 2 ; 5. *Encicl. rom.*, III, *983* ; 6. Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 49—52 ; 7. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, 262—264 ; 8. Brădăţeanu, *Drama*, 121—123.

C. T.

ŞOIMESCU, Sava N. (14.XI.1837, Văleni-Dîmboviţa, j. Dîmboviţa — 2.V.1899, Bucureşti), scriitor. Fiu al lui Nicolae Şoimescu, Ş. era frate cu I. N. Şoimescu. A urmat liceul la Bucureşti, plecînd apoi, îndată după 1860, în Italia, de unde se întoarce în ţară cu diplomă de doctor în ştiinţe politice. Intrat în ziaristică, Ş. a fost o vreme redactor la ziarul „Pressa", unde, dealtfel, şi-a tipărit cele mai multe poezii.

Ş. a debutat, ca poet, în „Naţionalul", din 1860, continuînd să colaboreze cu versuri la „Convorbiri literare", „Amicul familiei", „Şezătoarea", „Observatoriul" (Sibiu). S-a făcut cunoscut mai ales cu volumul *Virtutea militară*, inspirat de războiul pentru Independenţă. Apărută în 1878, culegerea înmănunchează o serie de poezii patriotice, printre cele mai răspîndite ale vremii. Inspirate, sincere, ele sînt animate de un elan lipsit de grandilocvenţă. Tonul este sobru, iar limba curată şi simplă, chiar dacă, de cele mai multe ori, prozaică. Versurile curg adesea abundent şi superficial, strofele de prisos sînt numeroase, dar poeziile lui Ş. nu devin prin aceasta prolixe. Mai toate foloseau motive din baladele populare, adaptate împrejurărilor : iubiţii despărţiţi de război *(Dorobanţul)*, ostaşul muribund vorbind calului *(Călăraşul rănit)* ş.a.m.d. Cînd a încercat să se desprindă de modelul folcloric, Ş. a compus versuri anoste, ca în unele balade şi legende, în care tendinţele de stilizare nu sînt acoperite de o realizare artistică adecvată. Meditaţiile, incluse în cel de al doilea volum, *Poezii lirice* (1883), sînt cu totul terne, dar scrise fluent. Poeziile cetăţeneşti alcătuite după 1877 se întemeiază pe alegorii şi simboluri banale. Deşi admirator al culturii şi literaturii italiene, Ş. a scris numeroase versuri în franceză, dovedind nu numai o bună cunoaştere a limbii, ci şi o surprinzătoare stăpînire a posibilităţilor ei prozodice, însuşiri evidente cu deosebire în sonete. Urmînd modelul fratelui său — cu care a fost cîteodată şi confundat — Ş. a scris şi o tragedie, *Catilina* (1886), în versuri nu totdeauna corecte. Preocupat de intrigă şi de combinaţii adesea imposibile, el neglijează însă personajele şi chiar turnura întregii piese (complotul lui Catilina, care la început apărea drept o conspiraţie sîngeroasă a unor brute, sfîrşeşte în melodramă). Monotonia compoziţională, psihologiile liniare şi declamatorii, monologurile schematice şi lipsite de fineţe, toate acestea dăunează tragediei scrise de Ş. Încercîndu-se şi în proză, scriitorul a redactat aproape în întregime romanul *În ţară*, rămas în manuscris, fără a reuşi însă să treacă de o frazeologie searbădă.

— *Cîteva reflesiuni asupra discursului rostit de d. Ul. de Marsillac*, ROM, XI, 1867, 23 decembrie ; *Virtutea militară*, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1878 ; *Poezii lirice*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1883 ; *Biserica Episcopiei Argeşului. Istoria şi descrierea ei*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886 ; *Catilina*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1886 ; *Jubileul lui 1848*, Bucureşti, Tip. Vocea învăţătorilor, 1898 ; *Legende, balade şi poezii*, Braşov, Ciurcu, 1913. **Ms.** : *Prospectul suvenirelor*, B.A.R., ms. 2805 ; *Album poétique*, B.A.R., ms. fr. 117 ; *[Note diverse]*, B.A.R., ms. fr. 130. — **Tr.** : Petrarca, *[Sonete]*, PSS, III, 1870, 36, V, 1872, 106, 109 ; Byron, *Sonet la Schillon*, PSS, V, 1872, 109.

— 1. Const. Mille, *Săptămîna literară*, LUP, IV, 1887, 166 ; 2. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 2750, vol. 6/1899.

D. M.

ŞONŢU, Alexandru I. (23.IV.1862, Focşani — 23.XI.1941, Bucureşti), poet şi publicist. Absolvent al liceului „Matei Basarab", licenţiat în litere, drept şi filozofie al Universităţii din Bucureşti, Ş. a fost profesor la liceul „Cantemir Vodă" şi la şcoala normală a Societăţii pentru învăţătura poporului român din Capitală şi avocat, ulterior membru al Înaltei Curţi de Casaţie. În 1882 i s-a intentat un proces pentru o epigramă la adresa monarhiei şi un juriu de profesori l-a suspendat pe trei luni. A fost unul din fondatorii societăţilor „Tinerimea română" şi „Sentinela românismului" (1884) şi ai revistelor care au apărut sub patronajul acestora. A mai făcut parte din Societatea pentru învăţătura poporului român (1883), Societatea presei şi societatea „Amicii literaturii şi artei române" şi era cunoscut ca un bun orator. Ş. a ţinut conferinţe pe teme istorice şi juridice: *Eroii trecutului* (1879), *Libertate şi viitor* (1883), *Teoria rezistenţei* (1887), *Naţionalism şi umanitarism* (1898), dar şi de literatură şi critică: *Alecu Russo* (1885), *George Creţeanu* (1888), *Grigore H. Grandea* (1902), acestea din urmă apărute şi în volum. A colaborat la „Poporul", „Generaţia viitoare", unde a fost şi redactor, „Doina", „Binele public", „România", „Universul".

În 1879 a debutat ca poet în „Femeia română". Versuri de început i-au apărut şi în „Resboiul" lui Gr. H. Grandea. Încurajat de B. Delavrancea, şi-a înmănuncheat poeziile în volumul *„Procesul epocei în versuri* (1883). I-a urmat *Poeme şi maxime* (1885). A colaborat la „Revista română" a lui A. I. Odobescu şi la „Revista literară" a lui Th. M. Stoenescu. La „Revista societăţii „Tinerimea română" semna Brutus. Determinate de convingeri politice sincere, scrise fără talent, versurile din *Procesul epocei...* condamnă egoismul şi nepăsarea contemporanilor şi pledează pentru încrederea într-o renaştere a neamului. Sînt evocaţi Ştefan cel Mare, Heliade, „nemuritorul", Bălcescu, „martirul fără mormînt", Alecsandri, poetul „deşteptării". Versurile antimonarhice au vigoare protestatară şi limpezime, dar aparţin mai degrabă cronicii politice în versuri decît poeziei. Volumul *Poeme şi maxime* cuprinde versuri erotice, elegiace, fade ca expresie a sentimentului, dar şi declaraţii de adeziune la o poezie militantă.

— *Procesul epocei în versuri*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1883; *Poeme şi maxime*, Bucureşti, Tip. Cucu, 1885; *George Creţeanu*, Bucureşti, Tip. Şcoalelor, 1888; *Grigore H. Grandea*, Bucureşti, Tip. Miulescu, 1902.

— 1. *Afacerea Şonţu*, PO, 1882, 319, 330; 2. Ave, *„Poeme şi maxime"*, RELI, VI, 1885, 15; 3. *Scriitorii şi artiştii noştri. Răspunsul domnului Al. I. Şonţu*, FPT, I, 1897, 36; 4. *Alexandru Şonţu*, IND, V, 1899, 76; 5. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 2511, vol. 6/1941, sector III.

S. C.

ŞTEFANELLI, Teodor V. (18.VIII.1849, Siret — 23.VII.1920, Fălticeni), scriitor. S-a născut în familia negustorului Ştefăniuc, adoptînd mai întîi numele de Ştefăniu, cu care a şi semnat unele scrieri, apoi, definitiv, pe acela de Ştefanelli. A urmat şcoala primară în oraşul natal, iar din 1861, cursurile liceului român din Cernăuţi. După trecerea bacalaureatului, se înscrie la Facultatea de drept din Viena, avînd prilejul să participe la adunările societăţii „România jună", al cărei secretar a fost un timp şi pentru care a şi alcătuit textele cîtorva cîntece studenţeşti. A contribuit substanţial la întemeierea societăţii „Arboroasa" a studenţilor români din Cernăuţi, scriind şi textul unui imn compus de Ciprian Porumbescu. Între 1876—1882 a funcţionat ca judecător în Cîmpulung Moldovenesc, înfiinţînd acolo un teatru de amatori. Magistrat la Suceava între 1882—1888, a avut din nou prilejul să-şi desfăşoare aptitudinile de îndrumător, sprijinind înfiinţarea societăţii „Şcoala română", a colecţiei „Biblioteca de petrecere şi învăţătură pentru tineretul român" şi a „Revistei politice" (1886). Din 1889, a funcţionat timp de paisprezece ani ca şef al judecătoriei din Cîmpulung, fiind numit, în 1903, consilier la Curtea de Apel din Lemberg, iar din 1909, consilier la Înalta Curte de Casaţie din Viena. Pensionat în anul următor, s-a retras, în timpul primului război mondial, la Fălticeni.

Principala preocupare a lui Ş. a fost de a contribui la mai buna cunoaştere a istoriei Bucovinei. Lucrările sale în acest domeniu, începute în 1881 cu studiul *Cîteva date statistice şi istorice din Bucovina* şi continuate cu altele, dedicate unor personalităţi de seamă bucovinene, între care Eudoxiu Hurmuzachi, au culminat cu publicarea unui volum de *Documente din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc* (1915). Pentru meritele sale pe acest tărîm, a fost ales membru al Academiei Române în 1910, după ce fusese, din 1898, membru corespondent.

Ca scriitor, a debutat în „Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura poporului român" (1869), cu descrierea unui obicei popular: *Drăgăiţa şi Papaluga*. A continuat cu nuvele, amintiri şi versuri, publicate, uneori, şi sub pseudonimul Truţă, în calendarele scoase de aceeaşi societate, apoi în revistele „Convorbiri literare", „Aurora română", „Revista politică", „Arhiva". Ţinînd, într-o măsură, de memorialistică, nuvelele şi povestirile sale au, de obicei, personaje din mediul rural, cunoscut bine de scriitor cu prilejul lungilor călătorii prin Bucovina. Reprezentativă este *Uitutul. Povestire din munţii Bucovinei*, în care se înfăţişează întemeierea căsniciei lui Pavel ciobanul. Autorul reuşeşte să treacă adesea de simpla relatare, ca în povestirea *Un omor. Din reminiscenţele unui criminalist.* Contribuie la aceasta umorul blînd şi complice, care colorează faptele din realitate şi aşează scrierile lui Ş. în apropierea unor specii folclorice, precum snoava *(Răbdarea-i din rai şi Hassan călugărul)*. Dar capacitatea de invenţie este redusă, ceea ce face ca substanţa povestirilor să se subţieze. Cu toate acestea, stilul se remarcă prin fluiditate, iar plasticitatea limbajului e pusă în evidenţă de rime interioare şi întorsături de vers, de cele mai multe ori generate de folosirea expresiilor populare. Cele două piese într-un act, *După teatru* şi *Un trandafir în livrée*, incluse, la vremea lor, în repertoriul teatrelor de amatori din Transil-

vania, sînt comedii de situaţii. Valoarea lor se află în vioiciunea scenelor şi în naturaleţea dialogurilor. Coleg de clasă şi, apoi, de universitate, cu M. Eminescu, Ş. a publicat şi un volum de amintiri despre marele poet, printre cele mai serioase şi documentate din cîte s-au scris, alături de acelea ale lui I. Slavici. Informaţii preţioase, fapte şi amănunte fireşti din comportarea lui Eminescu, expresii şi lecturi preferate — toate contribuie la conturarea unei imagini verosimile a personalităţii eminesciene.

Bun cunoscător al limbii germane, Ş. a tradus, fără talent însă, poezii de Heine, Em. Geibel şi V. Umlauff, precum şi scurte povestiri de K. E. Franzos şi Carmen Sylva.

— *Drăgăiţa şi Papaluga*, FSC, V, 1869, 3—5 ; *Georgi Fulgerul*, CLU, 1874, 86—101 ; *Un omor. Din reminiscenţele unui criminalist*, CLU, 1875, 111—141 ; *După teatru*, AROR, I, 1881, 3 ; *Sandu Ţintilă. O amintire din trecut*, CL, XV, 1881, 7 ; *Serenadă, Rîs cu lacrimi, Tablou de toamnă*, AROR, II, 1882, 1 ; *Un trandafir în livrée*, AROR, II, 1882, 7 ; *Comoara lui Pintea*, CL, XVI, 1882, 7 ; *Hassan călugărul*, CL, XVIII, 1884, 1, reed. în SB, 183—205 ; *Uitutul. Povestire din munţii Bucovinei*, RPO, I, 1886, 5—7 ; *Intiia foiţă*, RPO, I, 1886, 14 ; *Moara Dracului. Amintire din munţii Bucovinei*, RPO, II, 1887, 13 ; *Răbdarea-i din rai*, CL, XXV, 1892, 11, 12 ; *Originea cîmpulungeană a lui Gavriil mitropolitul Kievului*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1901 ; *Eudoxiu Hurmuzachi*, Cernăuţi, Societatea tipografică bucovineană, 1913 ; *Amintiri despre Eminescu*, Bucureşti, Sfetea, 1914. — Tr. : K. E. Franzos, *Menia*, FSC, IV, 1868, 8—10 ; V. Umlauff, *Pădurea Bucovinei*, CL, VI, 1873, 12 ; Em. Geibel, *Copila voievodului*, CL, IX, 1875, 7 ; H. Heine, *Traduceri din...*, CL, IX, 1875, 9, IX, 1876, 11, X, 1876, 9, XVI, 1882, 1 ; Franz Hoffmann, *Loango*, Suceava, Tip. Şcoala română, 1886.

— 1. T. V. Ştefanelli, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1872—1887]*, SDL, I, 191—201 ; 2. *Cronica literară*, S, IX, 1910, 23 ; 3. Dimitrie Dan, *Teodor V. Ştefanelli*, T, LI, 1920, 10 ; 4. Lovinescu, *Critice*, V, 121—124 ; 5. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 180—185 ; 6. Iorga, *Oameni*, III, 66—67 ; 7. Mărcuş, *Thalia*, 230, 236 ; 8. Nicolae Ursulescu, *Tudor V. Ştefanelli*, în *Suceava. Anuarul Muzeului judeţean*, IV, Suceava, 1977, 279—287.

D. M.

ŞTEFUREA, Ştefan (24.II.1845, Ceahor—Cernăuţi — 27.XI.1893, Suceava), scriitor. Părinţii lui au fost Petre şi Vasilica Ştefureac, ţărani bucovineni. După terminarea şcolii primare în satul natal, a urmat gimnaziul la Cernăuţi, absolvindu-l în 1868 şi înscriindu-se apoi la Facultatea de filozofie din Viena. După obţinerea licenţei, se întoarce în Bucovina, fiind numit profesor de greacă, latină şi română la gimnaziul din Suceava. Timp de aproape două decenii, Ş. a desfăşurat în acest oraş o rodnică activitate, contribuind la înfiinţarea societăţii „Şcoala română" şi alcătuind, pentru elevii bucovineni, cîteva *Cărţi de citire*, în care dovedeşte gust artistic, precum şi o orientare literară înrudită cu aceea a Junimii. Dealtfel, a şi colaborat la „Convorbiri literare" cu cîteva studii despre *Sufixele latineşti* (1877—1878) şi despre *Sufixele româneşti* (1878, 1892).

A debutat în 1870, cu o critică foarte severă a unei poezii de V. Gr. Pop, folosind mai puţin analiza şi mai mult mijloacele pamfletului, călăuzit de ideea junimistă a înlăturării mediocrităţilor din literatură. În „Convorbiri literare" din 1876 a publicat şi povestea *Sfînta Vinere*, prelucrare abilă a unui motiv popular. Ca povestitor, Ş. se remarcă prin concizie, înrudită uneori cu ariditatea, prin firescul limbajului, popular fără excese.

— *Sfînta Vinere*, Suceava, 1886 ; *Scrierile lui Ştefan Ştefureac*, îngr. Gherasim V. Buliga, Suceava, Tip. Binder, 1896. — Tr. ms. : Cicero, *Intiia cuvîntare filipică a lui...* (1872), B.A.R., ms. 4924, f. 159—174.

— 1. *[Informaţii biografice]*, în *Scrierile lui Ştefan Ştefureac*, îngr. Gherasim V. Buliga, Suceava, Tip. Binder, 1896 ; 2. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 185—187 ; 3. Predescu, *Encicl.*, 810.

D. M.

ŞTIINŢE ŞI ARTE, periodic apărut la Bucureşti, de două ori pe lună, de la 15 ianuarie la 1 aprilie 1881. Într-un *Prospect* din fruntea primului număr, redactorii vorbeau despre necesitatea răspîndirii informaţiilor ştiinţifice, în scopul înlăturării prejudecăţilor şi superstiţiilor. De aceea, în revistă au şi fost incluse unele articole de popularizare a ştiinţei, precum acelea despre „vibraţiunea corpurilor" sau despre arheologie. Influenţa naturalismului este evidentă în toate colaborările apărute la partea literară. A. Lupu-Antonescu publică schiţa *Vălsuitoarea*, scrisă după reţete naturaliste, pe care încearcă să le respecte şi unii autori de versuri, precum C. C. Pleşoianu *(Un cor funebru, Două glasuri)*. I. Găvănescul publică meditaţii în versuri *(Vrei să mori?, O nălucă)* ori versuri de dragoste *(Adio)*. Tot el semnează aici şi cîteva din primele pagini teoretice asupra naturalismului, scrise la noi *(Scrisori către un amic din Paris)*, în care se declară adept al opiniilor lui E. Zola şi adversar hotărît al „criticii clasice". Fără a încerca totuşi să realizeze un nou tip de critică, întemeiată pe datele ştiinţelor, alţi colaboratori ai revistei supun unele aspecte ale literaturii române unei critici violente şi adesea iconoclaste, cum procedează însuşi I. Găvănescul în *De la teatru*, unde ironizează piesa lui V. Alecsandri *Sinziana şi Pepelea*. În mod asemănător procedează şi A. Lupu-Antonescu în *O serată religioasă* — schiţă în care este criticată literatura timpului. Aceluiaşi ţel serveşte şi *Mijlocul de a se face cineva în trei zile scriitor original* — traducere din L. Börne.

D. M.

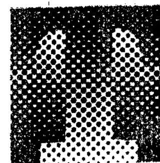
ŞTIRBEI, Barbu (c. 1753—1813, Bucureşti), memorialist. Descendent din familia Buzeştilor, Ş. e fiul postelnicului Constantin Ştirbei şi al Dumitranei. Vornic înainte de 1790, el mai primise rangurile de serdar, vel paharnic şi clucer. Nu prea interesat de viaţa de la curte, boierul, fire retrasă, îşi petrecea timpul citind gazete greceşti, franţuzeşti şi italieneşti. În vara anului 1796, avînd sănătatea şubredă, Ş. pleacă în străinătate, pentru cură. După o călătorie prin Timişoara, Pesta — unde merge la „comèdie", adică la teatru —, Viena şi Praga, ajunge, în fine, la Karlsbad. Se va întoarce în ţară în 1797, dedîndu-se, iarăşi, ocupaţiei preferate, citirea de gazete, de astă dată şi nemţeşti, precum şi vînătorii, distracţie învăţată în Apus. În timpul războiului dintre ruşi şi turci (1806—1812) se refugiază la Braşov. A murit la Bucureşti în iulie 1813.

întocmite într-o limbă cu o anume savoare arhaică, scrisorile sale către negustorul sibian Hagi Pop, trimise din Karlsbad, sînt interesante şi ca document psihologic. În oraşul apusean, unde petrecerile se ţin lanţ, frecventînd o societate care i se pare strălucitoare, boierul oltean nu-şi mai revine din uimire şi încîntare. Luxul îi ia ochii, civilizaţia apuseană îl impresionează, atenţia cu care se vede înconjurat, poate din simplă curiozitate, îl măguleşte. Spiritul de observaţie nu-i lipseşte şi el are prilejul să constate, astfel, că portul românesc intrigă, dar şi place. Dorul de ai săi începe treptat să-l încerce şi el se interesează mai des de ceea ce se întîmplă în ţară, arătîndu-se satisfăcut de mazilirea „tiranului" Alexandru Moruzi. Ş. e un memorialist ingenuu.

— *[Scrisori]*, în N. Iorga, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către Casa de negoţ sibiană Hagi Pop*, Bucureşti, Socec, 1906, *passim*, în N. Iorga, *Un boier oltean la Karlsbad în 1796—1797. Călătoria lui Barbu Ştirbei în Apus*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXIX, 1906—1907.

— 1. N. Iorga, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către Casa de negoţ sibiană Hagi Pop*, Bucureşti, Socec, 1906, *passim* ; 2. N. Iorga, *Un boier oltean la Karlsbad în 1796—1797. Călătoria lui Barbu Ştirbei în Apus*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXIX, 1906—1907 ; 3. Ştefan Greceanu, *Genealogiile documentate ale familiilor boiereşti*, II, Bucureşti, Tip. Cooperativa, 1916, *44, 56—58, 429—430* ; 4. Iorga, *Ist. presei, 17—18*.

F. F.

TARARA, gazetă satirică apărută la București, săptămînal, de la 6 ianuarie pînă la 6 aprilie 1880. Îndreptată în egală măsură împotriva regelui Carol I și a liberalilor, **T.** este scrisă aproape în întregime de Al. Macedonski. Poezia satirică, influențată de Béranger și în linia tradițională a lui N. T. Orășanu, dar cu resurse superioare de versificație, își găsește temele în tarele vieții politice de la 1880: demagogia, venalitatea și oportunismul, goana după chiverniseală, rapacitatea camarilei de la Palat. Întîmplări în aparență neînsemnate declanșează verva poetului, care extrage din ele efecte polemice și de umor neașteptate. Date reale, altele fanteziste, aluzii la secrete și intrigi de cabinet ministerial sau la afaceri veroase (afacerea Strousberg, de pildă) se succed și se împletesc într-un ritm vertiginos. Macedonski reproduce acum și satira *Gîngavul politic,* publicată întîia dată în 1875, precum și *Al II-lea gîngav politic,* din același an, care îi aduseseră, la vremea respectivă, cîteva luni de detenție. El scrie și reportaje imaginare (*„Tarara" în consiliul de miniștri*), anunțuri, *Păcăleli* și nu se poate stăpîni să nu arunce săgeți împotriva lui C. A. Rosetti, a lui N. T. Orășanu, Fr. Damé, G. Dem. Teodorescu și contra a „doi foști sufleri" de teatru — M. Eminescu și I. L. Caragiale, pe care îi imaginează, cu răutate, expuși „la dispoziția publicului" de T. Maiorescu. Politicește, **T.** și redactorul ei sînt inspirați, într-o măsură, de gruparea conservatoare a lui Gr. M. Sturdza.

— 1. Al. Macedonski, *Opere,* IV, îngr. A. Marino, București, E.L., 1967, *253—254*; 2. T. Vianu, *Bibliografia literară a lui Al. Macedonski,* în Al. Macedonski, *Opere,* IV, București, F.R.L.A., 1946, *171*; 3. Marino, *Macedonski, 141—142*; 4. Marino, *Op. Macedonski, 77—78*; 5. Trifu, *Presa, 229—236.*

R. Z.

TĂUTU, Gheorghe (17.VII.1823, Botoșani — 8.VIII.1885, Tîrgu Frumos), poet. Descinde dintr-o familie boierească vestită. Nu a avut posibilitatea să termine decît patru clase, în orașul natal, fapt cu o influență decisivă asupra modului de a gîndi al viitorului poet. Murindu-i tatăl, este nevoit să se ocupe de mica moșie a familiei, iar mai tîrziu intră copist la Departamentul Dreptății din Iași, pentru patru ani. Participă efectiv la mișcarea de la 1848. Cu ajutorul prietenilor, cumpără o moșie lîngă Tîrgu Frumos, unde, cu unele întreruperi, își împarte timpul între agricultură și preocupări literare.

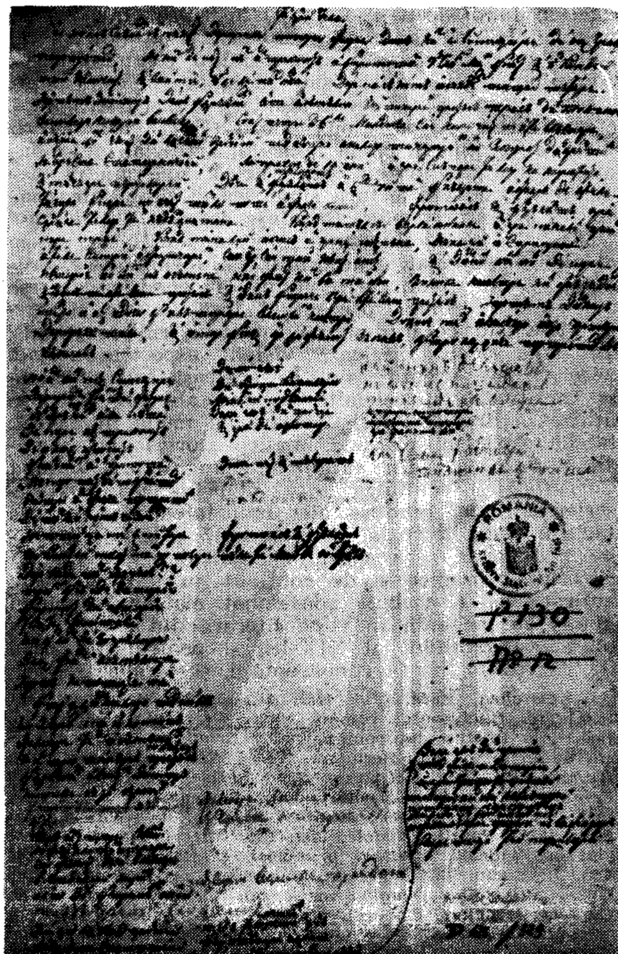
Fervent și consecvent susținător al ideilor de esență pașoptistă, **T.** colaborează intens la periodicele vremii, cu versuri care exprimă explicit atitudinea sa față de evenimentele sociale ale timpului. A publicat în „Almanah pentru români" (1855, 1857, 1858), „Steaua Dunării" (1855), „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1855—1863), „Zimbrul și Vulturul" (1858), „Foița de istorie și literatură" (1860), „Dacia" (1861), „Bondarul" (1861—1862), „Nichipercea" (1862), „Buciumul" (1863), „Reforma" (1864—1868), „Familia" (1865—1867, 1871—1872, 1879—1885), „Sarsailă" (1866), „Ghimpele" (1867—1868, 1875), „Secolul" (1869—1871), „Gura satului" (1872), „Perdaful" (1875—1876), „Curierul" (1876, 1879, 1884—1885), „Figaro" (1877), „Amicul familiei" (1880—1881), „Timpul" (1881), „Noua revistă" (1885). Cel dintîi volum, *Poezii* (1862), a fost alcătuit la dorința prietenilor săi, care îl prețuiau, și conține versuri ocazionale, legate de diferite momente istorice sau sociale. Poezia *Românul,* definiție metaforică a patriotului, nu este, în fond, decît o emfatică înșiruire de principii politice. În același spirit, entuziast și grandilocvent, sînt și celelalte versuri, spre sfîrșitul volumului predominînd tonul satiric sau indignat al celui care sperase în mari prefaceri. Maniera e discursivă, fără efecte estetice. Doar două poezii (*Țara mea* și *Primăvara*) conțin, în ciuda lexicului artificializat și banal, o undă de autenticitate lirică, sugerată de cadența vie, de arhitectura simetrică și simplitatea naturală a sentimentelor. *Brîndușe române. Poezii nuoi* (1868), al doilea volum mai important al lui **T.**, aduce o înnoire în tematica autorului. Conformîndu-se, probabil, și unei tendințe a vremii, **T.** versifică diverse motive din cronici, prezentînd însă faptele și personajele istorice într-un mod teatral, ridicol și fals. Totodată, poetul șarjează violent aspectele sociale negative ale vremii sale. În aceleași arii tematice se încadrează și celelalte volume ale lui **T.**, care utilizează diverse specii literare, la modă în epocă: fabula, epistola, piesa dramatico-istorică sau comedia (*Berchea, Un ajutoriu la timp, Văduva Carpaților*). Facilitatea este defectul principal al scrierilor sale, produse ale unui talent modest, de factură strict verbală, de suprafață. Absența exprimării figurate și a sensului implicat, supralicitarea clișeelor prozodice și de conținut au dus la efecte antiestetice. **T.** trebuie consemnat mai mult pentru ampla sa prezență în viața literară din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și pentru atitudinea de răzvrătire în fața nedreptății și tarelor sociale.

— *Berchea,* RFM, VII, 1865, 11, 15, 22, 24—27; *Poezii,* Iași, Tip. Buciumului român, 1862; *Un ajutoriu la timp,* Iași, Tip. Buciumului român, 1863; *Brîndușe române. Poezii nuoi,* Iași, Tip. Bermann, 1868; *Secretu pentru sexu frumos,* Iași, Tip. Bermann, 1869; *Rarișa sau Cerdacul lui Ferenț. Poemă istorică,* Iași, Tip. Bermann, 1869; ed. 2, Iași, Tip. Goldner, 1879; *Muza și casieria,* Iași, Tip. Gheorghiu, 1870; *Poezii. Epistole,* Iași, Tip. Gheorghiu, 1871; *Odagiul și Rîndașul grădinei primăriei. Cînticele comice,* Iași, Tip. Bermann, 1872; *Fabule, glume și anecdote,* Iași, Tip. Gheorghiu, 1873; *Odagiul socru sau Vasilică dragul tatei. Cînticel,* Iași, Tip. Gheorghiu, 1873; *Tronc Lude Măscărescu sau Ministru Tirtiflichi,* Iași, Tip. Goldner, 1875; *Văduva Carpaților,* Iași, Tip. Balassan, 1879.

— 1. Pop, *Conspect*, I, *211—214* ; 2. *[Necrolog]*, NRV, II, 1885, 35 ; 3. *[Necrolog]*, F, XXI, 1885, 37 ; 4. *George Tăutu*, ALV, I, 1893, 3 ; 5. George Baiculescu, *Literatura lui George Tăutu*, ALA, IV, 1923, 142 ; 6. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; 7. *Ist. lit.*, II, *746—747* ; 8. Vîrgolici, *Retrospective, 107—110.*

C. T.

TĂUTU, Ionică, comisul (1795, Cerchejeni, j. Botoșani — 20.IV.1830, Istanbul), poet și traducător. Descendent al unei vechi familii de boieri moldoveni, scăpătați, era fiul lui Gheorghe Tăutu, vornic de poartă. Cunoștea bine limbile franceză și greacă, avînd și o cultură sistematică, formată prin bogate lecturi din iluminiștii francezi. Din 1815 îndeplinește funcția de inginer hotarnic, fiind unul din primii topometri români. Tulburările din timpul Eteriei îl zguduie profund, iar înscăunarea lui Ioniță Sandu Sturdza, cel dintîi domn pămîntean după fanarioți, îi trezește speranța în renașterea națională. Cu sprijinul unchiului său omonim, este introdus la curtea domnească, unde ține, în octombrie 1822, un discurs la instalarea noului voievod. Devine unul din consilierii intimi ai acestuia, redactîndu-i cele mai importante cuvîntări și ducînd greul cancelariei. Indignat de poziția obstrucționistă a marii boierimi, refugiată peste graniță, de unde aștepta izgonirea domnitorului, **T.** scrie violentul pamflet ***Strigarea norodului Moldavii către boierii pribegi și către mitropolitul***, ce a găsit un larg ecou, contribuie substanțial la redactarea altuia, ***Scrisoare ce au trimis un boier din Moldova către dumnealui logof. Grigoraș Sturza la Cernăuți***. În 1825 alcătuiește urarea de Anul nou, citită domnitorului probabil de episcopul Hușilor, și participă la elaborarea proiectului primei constituții românești, zisă a „cărvunarilor". Spre a evita un conflict cu Rusia, protectoarea marii boierimi, în noiembrie 1824 domnitorul îl trimite la Constantinopol, ca secretar al capuchehaiei moldovenești și cu misiunea de a-l instrui pe fiul său, nu însă înainte de a-l avansa de la rangul de căminar la cel de comis. Îndepărtat din viața politică a Moldovei, **T.** intră în legătură cu cercurile diplomatice constantinopolitane, învață limba turcă, lucrează la scrierile sale filozofice intitulate *Cercare împrotiva deiștilor* și *Zidire politicii întemeiată pe fire omului*, traduce *Les Ruines* de Volney, sub titlul ***Sfărîmările sau Procetire asupra revoluțiilor împărățiilor***, și o gramatică a limbii franceze de Ch. Girault-Duvivier. După semnarea tratatului de la Adrianopol (1829), **T.** face demersuri neizbutite pentru a candida la tronul Moldovei. Nu i se permite însă nici întoarcerea în țară. Moare de ftizie.

Ideologic, **T.** este un precursor al pașoptismului. Adept al mecanicismului iluminist, socotea că lumea este guvernată de legi imuabile și universale. Cînd mecanismul social se învechește, resorturile uzate trebuie schimbate, spre a restabili echilibrul originar. Înlocuirea, inevitabilă, se face prin evoluție, nu prin revoluție. Singura formă de guvernămînt pe care **T.** o aprobă este autocrația luminată. A condamnat vehement marea boierime, în pamflete a căror importanță crește datorită valorii lor literare. Tonul este interpelativ, de o amploare necunoscută altor texte similare din epocă. **T.** subordonează toate artificiile retoricii unui patetism de orator înnăscut, a cărui putere de pătrundere este întărită cu argumente precise și înlănțuite logic. În frazele bine echilibrate, parantezele explicative, abundente, converg spre un argument unic, a cărui forță de convingere se supune totdeauna unui suflu interior, înrudit cu cel al lui N. Bălcescu și M. Kogălniceanu. Discursurile lui **T.** dovedesc o bună cunoaștere a canoanelor retoricii și posibilități de amplificare a forței cuvîntului obișnuit, nu atît prin noutatea combinațiilor, cît prin stringența raționamentului. O deosebită valoare are corespondența sa. Scrisorile, fie politice, fie de dragoste, generalizează scepticismul rezultat din propria experiență, pe care caută să o comunice cît mai elevat cu putință. **T.** este astfel unul dintre inițiatorii genului epistolar în literatura română. Puținele versuri pe care le-a scris se disting prin lirismul lor rafinat, cu ecouri preromantice, evidente cu deosebire în tonul sentimental. Alternarea acestor două aspecte contradictorii este realizată de **T.** în limitele unei sobrietăți ce rîvnește către echilibrul clasic. Este, poate, cel dintîi poet român care descoperă Evul mediu, aureolîndu-și iubita cu atributele domnițelor din cronici și fiind, în acest sens, un precursor al romantismului la noi. Traducînd din Volney, **T.** a contribuit nu numai la răspîndirea unei însemnate opere iluministe, ci și la consolidarea preromantismului în Moldova. Cultivarea poeziei ruinelor se datorește, între altele, și traducerii făcute de **T.**, traducere care a circulat în numeroase copii. Tot lui i-au fost atribuite, în mod eronat, diverse alte scrieri: ****Cuvînt a unui țaran către boieri*** ⟨3, 5⟩, ***Dialog între doi austrieci*** ⟨8⟩ și poezia ***Epitaf*** ⟨2⟩.

— ***Scrieri social-politice***, îngr. și introd. Emil Vîrtosu, București, E.Ș., 1974 ; *[Poezii]*, în Dan Mănucă, ***Ionică Tăutu — pagini inedite***, RITL, XV, 1966, 1. — **Tr.** : Volney, *Sfărîmările sau Procetire asupra revoluțiilor împărățiilor*, B.A.R., ms. 3154.

— 1. *[I. Tăutu. Documente, corespondență, 1819—1830]*, DCM, I, *88—117* ; 2. M. Kogălniceanu, *Notă*, ALRO, 1838,

5 ; 3. [Nota redacției], PS, I, 1848, 20 ; 4. Emil Vîrtosu, *Un pamflet moldovenesc din vremea Eteriei*, VR, XXIII, 1930, 4—5 ; 5. N. Iorga, *Un „jacobin moldave" au XIX-e siècle*, Vălenii de Munte, Tip. Datina românească, 1937 ; 6. Emil Vîrtosu, *Din scrierile inedite ale comisului Ionică Tăutu*, VR, XXI, 1939 8 ; 7. Popovici, *Studii*, I, 428—430 ; 8. Gh. I. Georgescu, *Un vechi propovăduitor al democrației, comisul Ionică Tăutu*, București, Fortuna, 1945 ; 9. Emil Vîrtosu, *L'écuyer Ionică Tăutu, propagateur de la démocratie moldave*, REVR, I, 1946, 6 ; 10. Dan Mănucă, *Gramatica manuscrisă a comisului Ionică Tăutu*, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1—2 ; 11. Piru, *Ist. lit.*, II, 217—221 ; 12. Emil Vîrtosu, *Les idées politiques de I. Tăutu, candidat au trône de Moldavie en 1829*, RRH, IV, 1965, 2 ; 13. Dan Mănucă, *Ionică Tăutu — pagini inedite*, RITL, XV, 1966, 1 ; 14. *Ist. lit.*, II, 156—160 ; 15. Dan Mănucă, *Scrisori inedite ale lui Ionică Tăutu*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 16. Dan Mănucă, *Din istoria pamfletului românesc : „Cuvîntul unui țăran către boieri"*, CRC, V, 1970, 32 ; 17. Cornea, *Originile*, 240—243 ; 18. Sîndulescu, *Lit. epistolară*, 76—77 ; 19. Dan Mănucă, *Ionică Tăutu — traducătorul „Ruinelor" lui Volney*, ALIL, t. XXIII, 1972 ; 20. Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iași, Junimea, 1978, 31—56.

D. M.

TEAGHEN ȘI HARICLEEA v. **Etiopica.**

TEATRU, MUZICĂ, MODĂ, publicație periodică literară, săptămînală, care a apărut la București de la 24 octombrie 1897 pînă la 13 martie 1898. D. Marinescu-Marion și Laura Vampa au fost redactorii acestui periodic, în care s-au publicat versuri, proză, un *Curier al teatrelor* și cîteva traduceri. Colaborau Carol Scrob, Al. I. Șonțu, Eliza Mustea, Virgiliu N. Cișman. Laura Vampa (folosea și pseudonimul Vîntură Lume) traduce din H. Heine, iar Eliza Mustea, din Fr. Coppée (poezia *Orfelinele*).

R. Z.

TEATRU POPULAR, totalitatea producțiilor dramatice populare, incluzînd drama rituală, jocurile cu măști, drama liturgică, teatrul de haiduci, teatrul cu subiecte istorice ș.a. Pe teritoriul țării noastre, elemente de artă teatrală au existat în cadrul riturilor arhaice cu mult înainte de contactul cu civilizația greacă și romană. În substratul traco-dac au pătruns cu timpul scheme, subiecte, teme și chiar eroi ai mitologiilor elene și latine, în special ale antesteriilor păgîne, ale *dionisiacelor, saturnaliilor* și *kalendelor*. Primele forme de dramă rituală au fost cele referitoare la vînătoarea primitivă. Acestora le-au urmat jocurile crescătorilor de animale și, apoi, cele cu caracter agrar, care foloseau măști vegetale și antropomorfe, reprezentînd demoni ai vegetației, personificînd primăvara (ca în *Paparuda*) sau referindu-se la rituri ale fertilității solului (precum *Călușul, Cucii*). Cultul morților a generat o altă categorie de jocuri rituale : jocurile grupurilor de bărbați care întruchipau, deghizîndu-se, spiritele strămoșilor. Cu timpul, toate aceste forme ale dramei rituale și-au pierdut sensurile inițiale, accentuîndu-se caracterul ludic. Rudimente ale cîtorva drame rituale, *Călușul (Călușarii), Caloianul, Paparuda*, s-au păstrat pînă în zilele noastre.

D. Cantemir menționează în *Descrierea Moldovei* puterea magică, terapeutică, ce se atribuia jocului ritual al *Călușului*. Elementele teatrale arhaice din jocul *Călușului* sînt : măștile de pînză albă ale călușarilor, masca mutului, mimarea luptei cu toiegele și interdicția de a vorbi în timpul jocului. În ceea ce privește vechimea, s-ar putea să existe o legătură între jocul *Călușului* și dansul ritual de origine tracă *Kolovrismos*, descris de Xenofon, dans al cărui rost era, de asemenea, vindecarea bolnavilor. O variantă a *Călușului* poate fi considerată drama rituală *Crăițele*, existentă la românii din Timoc, cu funcții magice de fertilitate, fecunditate și profilaxie.

Obiceiul *Caloianul (Scaloianul, Ududoiul)* simbolizează sacrificiile umane făcute divinităților fenomenelor atmosferice, pentru a le capta bunăvoința. La ceremonia rituală a *Caloianului*, care se practică în timpul perioadelor de secetă, participă, de regulă, numai femeile și fetele. Acest fapt, asociat cu prezența unui simbol falic, arată că este vorba de o magie practicată și în vederea fecundității. Ceremonialul constă în îngroparea unei păpuși de lut (Caloianul) la marginea unui lan de grîu, sau în punerea acesteia într-un sicriu lăsat să plutească pe o apă curgătoare. Caloianului i se atribuie rolul de ajutor al Sfîntului Ilie. Simbioza dintre elementele păgîne și cele creștine constă în faptul că denumirea obiceiului este luată din calendarul creștin, în timp ce forma și conținutul său relevă un rit anterior creștinismului. Un ritual de secetă este și *Paparuda* sau *Paparudele*, în care se utilizează dansul mimic și măștile fitomorfe, combinate cu elemente de magie homeopatică (udatul cu apă al Paparudelor). Caloianul (păpușa de lut), Cămașa ciumei (momîia de paie îngropată în cămașă de in, care era aprinsă pentru stăvilirea molimei), Uitata (păpușa din colac împletit, dăruită pentru pomana morților) sînt simboluri ale unor străvechi practici teatrale.

Cele mai vechi jocuri cu măști au fost cele ce țineau, la tracii sud și nord-dunăreni, de sărbătorile solstițiului de iarnă și ale echinocțiului de primăvară și de toamnă. Creștinismul încearcă să combată jocurile cu măști, travestirile de orice fel fiind interzise încă de la Sinodul al VI-lea (Constantinopol, 692). Cu timpul, o parte din obiceiurile creștine au fost contaminate de rituri precreștine, în așa măsură încît ele devin mai mult laice decît religioase. Tematica jocurilor cu măști a evoluat de la faza ritual-spectaculară spre spectacolul fără rit, axat pe creația mimo-dramatică și apoi pe aceea fono-dramatică. *Capra (Turca, Brezaia)* este jocul care prezintă ponderea cea mai mare în cadrul spectacolelor cu măști de la Anul nou. Se întîlnește pe tot cuprinsul țării, dar cu o frecvență și o varietate tipologică sporite în Moldova. Descinzînd din travestirile animaliere proprii culturilor vînătorești, imaginea caprei a pătruns în jocurile cu măști din epoca feudală și continuă să apară astăzi în contextul unor petreceri populare, cu deosebire în cele de la Anul nou. Prima fază de trecere a dramei rituale către teatru este prezentarea dramatică a unor episoade ludice. Substratul magic, ce atribuia *Caprei* rostul de a influența pozitiv vînătoarea și căruia i se substituie, în societatea de agricultori, un rol fertilizator, este înlocuit acum prin explicitarea acțiunii mimetice, văduvită însă de sensurile inițiale. De regulă, spectacolul cuprinde o parte introductivă,

descriptivă (în care se schițează portretul măștii), urmată de moartea aparentă a animalului și reînvierea acestuia prin descîntecul Blojului (Moșului, Ciobanului, Urîtului) care îl însoțește. Textul poetic prezintă vădite înrîuriri ale cîntecului liric, strigăturii, descîntecului și este posterior pantomimei. Masca propriu-zisă, construită din lemn, cu maxilarul inferior mobil, inițial stilizată, se transformă dintr-un element de recuzită teatrală într-un obiect decorativ, fiind împodobită excesiv cu mărgele, hurmuz, panglici, oglinzi, flori de hîrtie, clopoței etc. Acest obicei a exercitat o puternică influență asupra tuturor jocurilor cu măști, care reproduc, în general, aceeași acțiune : *Berbecii, Boul, Cerbul, Țapul, Cămila, Leul, Struțul, Păunul* etc. În schimb, *Calul* și *Ursul* — primul avînd la noi o arie de răspîndire ce nu depășește spațiul moldovenesc — prezintă similitudini cu jocul *Caprei* sau al *Cerbului* numai în cazuri izolate. O formă derivată a *Caprei* de la Anul nou este jocul, cu același nume, ce se practică la priveghi cu scopul de a crea o atmosferă de bună dispoziție în serile premergătoare despărțirii de cel răposat.

Moșnegii (*Unchiașii, Urîții*) sînt jocuri cu măști antropomorfe ce provin din riturile arhaice de cinstire a morților. În jocurile de priveghi din sudul Moldovei (Vrancea), dar și în acelea din Oltenia sau Maramureș, măștile Unchiașilor reprezintă pe bătrînii înțelepți ai obștei, reîntorși în sat să petreacă în noaptea de priveghi. Izolați de ritul inițial și incluși în jocurile țărănești cu măști de la Anul nou, Moșnegii devin în epoca feudală reprezentanți ai comicului popular, echivalînd cu măscăricii spectacolelor de burg. Diversificată, imaginea arhaică a unchiașului stă la baza creării a numeroase personaje : Moșnegii cu tigve din jocul *Cucilor*, Blojul din jocul *Călușarilor*, Moșul și Baba din jocurile *Caprei* și al *Ursului* etc.

Jocul *Cucilor* este pomenit pentru prima oară de Dosoftei în *Viața și petrecerea svinților*, fiind asemănat cu un spectacol popular grecesc prilejuit de sărbătoarea *Katagoghion*. Obiceiul se practică și astăzi în mai multe localități din Muntenia și Oltenia, acțiunea sa referindu-se la căsătoria dintre un cioban și o ciobăniță sau dintre un țăran și o țărancă. După căsătorie, din motive diferite, soțul este ucis și apoi prohodit parodistic de un „preot". Sceneta se încheie cu învierea celui mort. *Cucilor* li se atribuie o origine tracă. Peste acest joc trac a fost posibilă o suprapunere de elemente grecești antice (dionisiace) sau de elemente slave (cultul zeului Cupala). Din spectacol păgîn, ce însoțea solstițiul de iarnă, *Cucii* devine un joc semireligios ce se practică la lăsatul secului (echinocțiul de primăvară). Actualmente spectacolul s-a laicizat, devenind un alai popular. Principalele tipuri de măști specifice acestui obicei sînt cele arhaice, confecționate din „traistele de cai" sau din piele („chieile" — simple obrăzare), și cele de dată mai recentă — „tigvele" și „chipurile" (măști montante, ca niște sorcove imense).

De la formele cele mai simple, cu două-trei personaje, jocurile cu măști au evoluat spre forme mai complexe, cu cetele de colindători (alaiuri). Numele generic al acestora este variat : ceată, crilă, bandă (bantă), partie, malancă. Denumirile grupurilor provin, de asemenea, și de la măștile mai importante în jurul cărora s-au constituit alaiurile : *Capra, Căiuții, Ursarii, Arnăuții, Damele* etc. Unele cete aveau caracterul confreriilor ludice (spre exemplu, toana transilvăneană), altele derivă din organizații paramilitare (hurta bucovineană). Deosebirea constă în aceea că organizațiile paramilitare funcționau tot anul, în vreme ce confreriile se destrămau, de obicei, după colindat. După structura și funcția lor ludică, cetele pot fi : de copii (*Căprița* copiilor, *Căiuții* copiilor), de fete (*Drăgaica*), de feciori (cele mai numeroase alaiuri cu măști), de însurăței (*Malanca, Geamala*) și de vîrstnici (*Moșnegii, Munții, Urîții*).

În Evul mediu, cînd intervenția bisericii în spectacolele populare devine intensă, jocurilor cu măști le sînt opuse forme de manifestare ale teatrului religios. Cultivată mai întîi de dascăli și dieci, drama liturgică a fost susținută de boierime și domnitori, pentru ca în cele din urmă să fie adoptată și de mase. La români, drama liturgică pătrunde mai tîrziu, fenomenul fiind vădit înrîurit de teatrul popular apusean, în special de cel german și maghiar. Autorii acestui tip de teatru s-au inspirat din evangheliile apocrife, legendele hagiografice, cîntecele de vitejie și chiar din romanele populare. Spectacolele care alcătuiesc repertoriul dramei religioase sînt : *Irozii, Mironosițele, Adam și Eva* (*Jocul cu pomul*) și *Lăzărelul*. Cunoscută în cea mai mare parte a Moldovei, drama *Irozii* sau *Vicleimul* circulă în Muntenia și sub numele de *Tăierile*, iar în Transilvania, alături de varianta *Viflaimul*, apar denumirile *Craii* sau *Magii*. Existența dramei este menționată de Miron Costin încă din secolul al XVII-lea. În Transilvania acest teatru a cunoscut o puternică înflorire datorită interesului arătat de clerul local, de școlile din Șcheii Brașovului, din Sibiu și Blaj, dar și datorită influenței dramelor populare ale secuilor și sașilor. În Moldova și în Banat pătrunderea *Vicleimului* a fost, probabil, impulsionată de ruteni, polonezi și, respectiv, de sîrbi. Tributară, din punct de vedere tematic, în foarte mare măsură, textului evanghelic, piesa *Irozii* cuprinde următoarele episoade : nașterea lui Iisus Hristos, călătoria magilor, adorarea pruncului și uciderea pruncilor de către Irod. În varianta moldovenească a *Vicleimului* apare un personaj neîntîlnit în celelalte, harapul, a cărui tentativă de a-l ucide pe Irod sporește dramatismul acțiunii. Intervențiile pline de umor ale per-

sonajelor laice (ciobanii), precum și numărul mare de colinde pătrunse în repertoriul *Irozilor* sînt factori care au contribuit din plin la folclorizarea acestei reprezentări teatrale. *Vicleimul* a constituit, de asemenea, un foarte bun mijloc de popularizare a psalmilor lui Dosoftei. În ținutul Săliștei se joacă *Mironosițele*, piesă religioasă considerată drept unicul „mystère de la passion" din dramaturgia noastră populară. Asemănarea cu misterele apusene de tipul *Die Marie am Grabe (Maria la mormînt)* sau *Marienklage (Plîngerea Mariei)* este evidentă. Totuși punctul de plecare al acestei reprezentări teatrale îl constituie un poem dramatic, de creație locală, al cărei autor este de obicei cunoscut. Acțiunea descrie plîngerea mironosițelor la mormîntul lui Iisus și reînvierea acestuia. Drama religioasă *Lăzărelul*, cunoscută astăzi doar în cîteva zone ale Munteniei și la românii din sudul Dunării, are la bază un obicei ancestral, simbolizînd resurecția naturii, și a fost răspîndită cîndva în toată Peninsula Balcanică. Povestea morții lui Lazăr și plîngerea lui de către Lăzărițe amintesc riturile orientale evocînd figurile lui Osiris, Atys sau Adonis. Treptat, *Lăzărelul* a devenit o colindă de Florii, pierzîndu-și caracterul dramatic inițial. În Transilvania a circulat, sporadic, drama religioasă *Adam și Eva* sau *Jocul cu pomul*, care este, de fapt, traducerea românească a piesei *Paradeisspiel (Jocul raiului)*, îmbogățită cu colinde autohtone.

În cartierele mărginașe ale marilor orașe, în orașele mici și chiar în localitățile rurale suburbane s-a dezvoltat *teatrul de umbre și de păpuși*. Spectacolele românești de acest gen sînt vădit influențate de teatrul de păpuși oriental, în special de piesele al căror erou era turcul Karagöz, precum și de reprezentările similare ale polonezilor și ucrainenilor. „Chivotul" păpușilor, de forma „ieslei" (*vertep*-ul ucrainean) sau a „colibei" (*szopka* poloneză), apărea îndeobște alături de „tacîmul" *Irozilor*, drama liturgică fiind însoțită de spectacolul laic. Personajele care participă la realizarea jocului, Paiața, Moș Gheorghe, Iaurgiul, Bragagiul, Vînătorul, Ursarul, Popa etc., adaugă, în variantele moldovenești, pe Gacița și Napoleon Bonaparte. Păpușile folosesc o limbă pestriță, în care idiotismele, neologismele neasimilate, provincialismele și barbarismele abundă, contribuind la satirizarea personajelor. Paiața (Vasilache) reprezintă înțelepciunea populară și poate fi comparată cu vestitele păpuși Petrușka și Kuparek. Prin spiritul lui satiric, acest teatru a dat mult de furcă autorităților. Variantele cele mai cunoscute și unitare ale teatrului de păpuși sînt comunicate de G. Dem. Teodorescu, pentru Muntenia, și T. T. Burada, pentru Moldova. Spectacole populare de acest gen vor fi existat și în Transilvania, dar culegerile folclorice de aici nu le consemnează.

Pe o anumită treaptă de evoluție a **t. p.**, eroul mitic este înlocuit prin eroul social (haiducul). În secolul al XIX-lea, haiducii se bucură de o mare popularitate în rîndul maselor și inspiră numeroase creații folclorice (cîntece lirice, balade, povești). Așa se explică și succesul deosebit al piesei lui Matei Millo și I. Anestin, *Jianul căpitan de hoți*, jucată în Moldova în jurul anului 1850. Pătrunderea acestei creații culte în mediile sătești, folclorizarea ei au dus la simplificarea piesei, păstrîndu-i-se, însă, aproape intactă, structura. Asemenea altor reprezentări dramatice populare, *teatrul de haiduci* este o formă de artă sincretică la realizarea căreia contribuie și gesturile, mimica și costumația. Caracterul de vodevil al piesei este evident. În afara unor cîntece populare ca *Foaie verde măr domnesc. Eu mă duc, codrul rămîne, Jelui-m-aș și n-am cui*, sînt puse

în circulație, pe această cale, melodii ce amintesc de creația lui Al. Flechtenmacher, Ed. Caudella, sau de romanțele, cîntecele ostășești și imnurile școlare ale vremii. Drama este liniară, cu un decor sumar, iar vocabularul abundă în expresii deformate mai ales prin lipsa de asimilare a neologismelor. Pe schema spectacolului cu Iancu Jianu s-a constituit întregul repertoriu al teatrului de haiduci și de hoți, care cuprinde astăzi un mare număr de nume: *Bujor, Groza, Gruia, Novac, Păunaș, Radu, Roșu, Coroi, Dragul Florilor, Făgurel, Grigoraș, Merișor, Palenciuc, Terente, Trandafir* ș.a. Teatrul de haiduci cunoaște în prezent o maximă înflorire în Moldova.

Inspirată de ceremonialul nunților sătești, piesa *Nunta țărănească* este o creație laică, aria ei de răspîndire fiind, cu precădere, jumătatea de nord a Moldovei. Prima variantă cunoscută datează din 1885 și a fost culeasă din Bucium-Iași. Contaminate de teatrul de haiduci, unele variante ale *Nunții țărănești* au devenit prolixe, supralicitînd burlescul acțiunii.

Sub impresia războiului de Independență din 1877 a luat naștere piesa *Predarea lui Osman* sau *Căderea Plevnei*, după modelul căreia s-au creat și celelalte reprezentări dramatice care alcătuiesc repertoriul **teatrului istoric** popular. Acțiunea pune față în față oștile române, reprezentate prin generalii Sofronie, Cernat, Cerchez, și cele turcești, în fruntea cărora se află Ali-Pașa, Abdu-Suliman și Osman-Pașa. Replicile personajelor alternează cu imnuri ostășești (*Fiii României, Deșteaptă-te, române!*) sau cu cîntece de căinare a turcilor (*O, aman Osman, Bazülderim*). După primul război mondial, pe tiparul *Căderii Plevnei* este creată piesa *Pacea generală (Încheierea păcii* sau *Masa verde)*, de această dată românii fiind puși să dialogheze cu nemții sau austriecii. Unele variante imaginează încheierea Tratatului de la Versailles, printre personaje numărîndu-se cîte un reprezentant al fiecărei țări participante la conflagrația din 1914—1918. În fine, din aceeași zonă folclorică, cuprinsă între Bîrlad, Fălticeni, Tîrgu Neamț și Roman, s-a ivit, după cel de al doilea război mondial, *Banta capitulării* sau *Căderea Berlinului*. Monotonia acțiunii, lipsa de acuratețe și de șlefuire a textelor, la care se adaugă și ascendentul puternicei tradiții a teatrului de haiduci, sînt factorii care au determinat o mai mică popularitate a acestor piese. Un loc aparte în cadrul teatrului istoric îl ocupă drama *Cîntare și verș la Constantin*, inspirată de tragicul sfîrșit al lui Constantin Brîncoveanu, creație a minerilor din regiunea Baia Mare. Ceata reprezenta, la Anul nou, uneltirea boierilor la curtea otomană și uciderea domnitorului muntean. Intrată în circulație pe la mijlocul seco-

lului al XIX-lea, această dramă nu se mai joacă astăzi în Transilvania. În schimb, în Moldova, este semnalată în mai multe localități piesa *Brîncovenii*, generată de aceleași evenimente, dar independentă de spectacolul transilvănean.

Vasta răspîndire a dramaturgiei folclorice a dus la apariția și dezvoltarea și a altor forme teatrale. Se cunosc, astfel, piese populare, cum ar fi *Barbu Lăutaru, Movila lui Burcel, Făt-Frumos, Stejarul din Borzești*, rezultate din folclorizarea unor creații culte. La acest proces au contribuit în mare măsură și elevii, realizatorii de predilecție ai spectacolelor amintite. Relațiile ce se stabilesc între **t. p.** și alte specii folclorice se rezumă, de regulă, la includerea unor doine, cîntece propriu-zise, strigături și chiar descîntece în structura reprezentărilor dramatice respective. Interferența cu creațiile culte, însă, este reciprocă. *Comodia vremii (Franțuzitele)* a lui C. Faca și unele din comediile lui V. Alecsandri și M. Millo se resimt puternic de influența teatrului popular de păpuși, tot așa cum multe dintre spectacolele de teatru popular poartă amprenta literaturii scrise. Piesele ce alcătuiesc repertoriul **t. p.** continuă să se bucure de multă prețuire și conferă sărbătorilor de iarnă o strălucire unică.

— G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *102—132* ; Simion C. Mîndrescu, *Literatură și obiceiuri poporane din comuna Rîpa de Jos*, București, Göbl, 1892, *207—225* ; P. Gheorghiasa, *Obiceiuri de Crăciun și de Anul nou. Colinde, Cîntece de stea, Irozii, Păpușile, Plugul, Semănatul, Sorcova, Vasilca etc.*, București, Cultura românească, 1939 ; Mihail Vulpescu, *Irozii, Păpușile, Teatrul țărănesc al Vicleimului, Scaloianul și Paparudele*, București, Tip. Universul, 1941 ; *Teatru folcloric din județele Bacău și Neamț*, îngr. și pref. V. Adăscăliței, Bacău, 1968 ; *Bună dimineața, lină fîntînă*, îngr. și pref. V. Adăscăliței, Botoșani, 1969, *177—207* ; *Teatru folcloric din județul Iași*, îngr. V. Adăscăliței și I. H. Ciubotaru, pref. V. Adăscăliței, Iași, 1969 ; *Cîte mama mi le-a spus*, îngr. și pref. V. Adăscăliței, Botoșani, 1971, *152—225* ; *Teatrul popular de Anul nou din județul Vaslui*, îngr. și pref. V. Adăscăliței, Vaslui, 1971 ; Ion H. Ciubotaru și Silvia Ionescu, *Vînătorii. Monografie folclorică*, Iași, 1971, *109—132, 353—426* ; *Jienii. Teatru popular haiducesc*, îngr. Horia Barbu Oprișan, pref. Eugen Barbu, București, Minerva, 1974.

— 1. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tr. Gh. Guțu, îngr. D. M. Pippidi, introd. Maria Holban, București, E.A., 1973, *315, 341—343* ; 2. Teodorescu, *Încercări*, *24—28, 43—54* ; 3. A. Cihac, *Cîteva cercetări etimologice*, CL, IX, 1875, 9 ; 4. Gaster, *Lit. pop.*, *490—496* ; 5. G. I. Pitiș, *Turca în Perșani*, RN, VI, 1893, 8, 9 ; 6. D. C. Ollănescu, *Teatrul la români*, partea I, București, Tip. Göbl, 1897, *3—85* ; 7. Marian, *Sărbătorile*, III, *247—256* ; 8. Lazăr Șăineanu, *Jocul păpușilor și raporturile sale cu farsa Karagöz*, OM, *281—287* ; 9. Pamfile, *Sărbătorile*, *passim* ; 10. Burada, *Ist. teatr.*, I, *5—88* ; 11. Caraman, *Substratul* ; 12. Traian Ionescu-Nișcov, *Contribuții la cunoașterea Irozilor sau Vicleimului*, CGC, V, 1932, *256—261* ; 13. Traian Gherman, *Tovărășiile de Crăciun ale feciorilor români din Ardeal*, AAF, V, 1939 ; 14. Elisabeta Nanu, *Un manuscris cu Irozi al lui Picu Pătruț*, AAF, VI, 1942 ; 15. Tatiana Gălușcă, *Mocanii, un joc al românilor din Dobrogea*, AAF, VII, 1945 ; 16. Gh. Vrabie, *Există „Mocanii — un joc dramatic popular" ?*, CFL, 1947, *130—139* ; 17. V. Adăscăliței, *Aspecte din dramaturgia populară. Teatrul popular de haiduci*, LL, II, 1956 ; 18. Simion Alterescu, *Aspecte ale dramei populare huțule*, SCIA, III, 1956, 1—2 ; 19. Horia Deleanu, *Valorile folclorice — sursă de cunoaștere a istoriei teatrului*, TTR, II, 1957, 9 ; 20. Gh. Vrabie, *Teatrul popular românesc*, RITL, VI, 1957, 3—4 ; 21. Letiția Gitză și Mihai Florea, *Manifestări de dramă populară în cîteva regiuni ale țării*, SCIA, V, 1958, 1 ; 22. Lila Nădejde, *Tema haiducească în teatrul popular*, SCIA, VI, 1959, 2 ; 23. Lila Nădejde, *Teatrul popular de păpuși, în secolul al XIX-lea*, SCIA, VII, 1960, 1 ; 24. Sabina C. Stroescu, *Un aspect al literaturii dramatice populare : drama haiducească „Jianu"*, SCEAP, 1960, *255—290* ; 25. V. Adăscăliței, *Nunta, o piesă a dramaturgiei folclorice moldovenești*, SCIA, VIII, 1961, 2 ; 26. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *25—49* ; 27. V. Adăscăliței, *Elemente laice în colinda românească*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; 28. Olga Flegont, *Contribuții la cercetarea formelor vechi de artă teatrală populară*, SCIA, IX, 1962, 2 ; 29. I. Mușlea, *„Cîntare și vers la Constantin". Sfîrșitul lui Brîncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor români din nordul Transilvaniei*, SILF, 1964, *21—61* ; 30. V. Adăscăliței, *Teatrul folcloric cu subiecte de război în Moldova*, LL, X, 1965 ; 31. *Ist. teatr.*, I, *23—87* ; 32. Gh. Nadoleanu, *O ipoteză asupra originii teatrului popular haiducesc : Jienii*, REF, X, 1965, 3 ; 33. Horia Barbu Oprișan, *Influența dramaturgiei folclorice*, LL, XI, 1966 ; 34. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.*, *15—60* ; 35. V. Adăscăliței, *Caracterele generale ale teatrului folcloric propriu-zis. Primul festival de teatru folcloric*, Bacău, 1967, *31—36* ; 36. V. Adăscăliței, *Date noi privind teatrul folcloric „Brîncovenii"*, REF, XII, 1967, 6 ; 37. Horia Barbu Oprișan, *Text și costumație în teatrul popular*, TTR, XII, 1967, 1 ; 38. Botezatu, *Folclorul*, *150—181* ; 39. Olga Flegont, *Manifestări de artă teatrală în antichitate pe teritoriul țării noastre*, TTR, XII, 1967, 2 ; 40. Horia Barbu Oprișan, *„Curcanii" în teatrul popular. Sceneta „Halim"*, TTR, XII, 1967, 5 ; 41. C. Mohanu, *Teatrul folcloric în regiunea Argeș*, ARG, II, 1967, 12 ; 42. Monica Săvulescu, *Satira, element de continuitate de la teatrul popular la teatrul cult*, F, III, 1967, 3 ; 43. V. Adăscăliței, *Jocul Cerbului în Moldova*, REF, XIII, 1968, 5 ; 44. V. Adăscăliței și I. H. Ciubotaru, *Varietatea și răspîndirea teatrului folcloric în județele Iași și Vaslui*, ALIL, t. XIX, 1968 ; 45. Horia Barbu Oprișan, *Călușarii. Studiu*, București, E.P.L., 1969 ; 46. V. Adăscăliței și Lucia Cireș, *Mocănașii — datină spectacol în Moldova*, REF, XV, 1970, 4 ; 47. Vrabie, *Folclorul*, *424—534* ; 48. Romulus Vulcănescu, *Măștile populare*, București, E.Ș., 1970 ; 49. Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 1976, *7—85* ; 50. Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Cluj-Napoca, Dacia, 1977.

I. C.

TEATRUL, revistă literară săptămînală care a apărut la Iași între 29 noiembrie și 20 decembrie 1864. Cu intenția de a redacta o publicație specializată, dedicată literaturii dramatice și vieții teatrale, a scos această revistă I. C. Fundescu. El își propunea să publice și beletristică, informații bibliografice, o cronică a reprezentațiilor operei italiene și critică literară, precum și cronici referitoare la spectacolele teatrelor din București, Craiova, Cernăuți și Botoșani. Din primul număr, Fundescu atinge probleme esențiale : repertoriul teatral, calitățile artistice ale trupei, lipsa de mijloace materiale. El cere, așa cum făcuse și C. A. Rosetti, în „Românul" din 1857—1858, sau N. Filimon, să se reprezinte piese legate de realitățile sociale și naționale, să se renunțe la farsele superficiale, la dramele cu foc bengal. Partea literară a revistei conține poezii de Fundescu și V. Gheorghian și o traducere a celui dintîi din Musset.

R. Z.

TELEGRAFUL, gazetă politică și literară care apare la București, zilnic, între 1 aprilie 1871 și 30 octombrie 1888. Primele numere s-au tipărit sub titlul „Telegraful de București". Reprezentînd aripa radicală a partidului liberal, arătînd deci simpatie pentru acțiunile politice ale lui C. A. Rosetti, **T.** a fost la început și o publicație antidinastică. Redactor era I. G. Valentineanu, de rubrica umoristică răspundea N. T. Orășanu, iar de cele literare, tînărul poet transilvănean Iulian Grozescu (sub pseudonimul Cassiu). Cu timpul, spre sfîrșitul anului, ardoarea radicală se tempereazǎ, odată cu schimbarea echipei redacționale. Unul din redactorii politici devine Gr. G. Tocilescu, gazeta trecînd, probabil, sub conducerea lui I. C. Fundescu. De abia în 1877, acesta apare anunțat ca redactor șef, pentru a figura, din 1879, ca director politic. Doi ani mai tîrziu, din redacție făceau parte Zamfir C. Arbore și C. Bacalbașa. Spre sfîrșitul anului 1888, Fundescu este înlocuit la direcția ziarului de I. G. Bibicescu. De la 1 noiembrie, gazeta iese complet de sub influența lui Fundescu și devine un oficios al partidului liberal, schimbîndu-se componența redacției și chiar denumirea. Fostul proprietar protestează, face chiar și o încercare, nereușită, să scoată din nou ziarul său. Vechiul **T.** dispărea astfel, după 17 ani, pentru a face loc unui ziar nou, „Telegraful român". **T.**, la fel ca atîtea alte ziare politice, a publicat beletristică în scopul de a atrage cititori și nu în virtutea unui program cultural și literar. De aceea, vor colabora scriitori de valori și concepții diverse, din generații

diferite, printre care I. Grozescu, I. P. Bancov, N. V. Scurtescu, V. D. Păun, Miron Pompiliu, M. Zamphirescu, Gr. H. Grandea. Se reproduc versuri de Gh. Sion, D. Bolintineanu, A. Donici, V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, M. Eminescu, I. Al. Lapedatu ş.a.

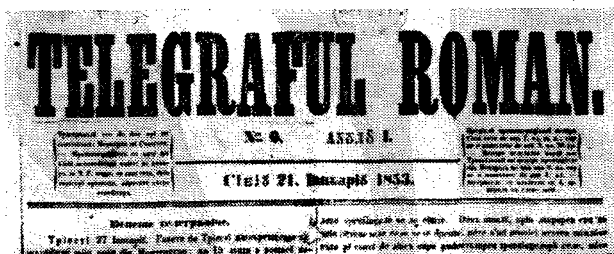
Un colaborator consecvent, cu versuri, proză şi traduceri, în primii ani, a fost Al. Macedonski. Din septembrie 1873, la o rubrică nouă, intitulată *Curiozităţi*, scria I. L. Caragiale. El publică anecdote, mici tălmăciri de proză umoristică, iar spre sfîrşitul anului şi cronici dramatice, toate nesemnate. Şi în anul următor, Caragiale este prezent în paginile ziarului, fiind probabil, pînă în noiembrie 1874, corector şi traducător. Prin 1882, C. Mille trimitea de la Paris, unde era student, corespondenţe politice şi culturale.

— 1. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice şi literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2 ; 2. T. Avramescu, *Constantin Mille. Tinereţea unui socialist*, Bucureşti, E.P., 1973, 7, *138—146*.

R. Z.

TELEGRAFUL ROMÂN, gazetă de informaţie socială şi culturală apărută la Sibiu, bisăptămînal, de la 3 ianuarie 1853. Apare şi după 1900. Iniţiativa editării a avut-o mitropolitul Andrei Şaguna, **T. r.** fiind o publicaţie periodică oficioasă a Mitropoliei Ardealului. Redactor pentru primele opt numere a fost Florian Aaron, înlocuit apoi cu Pavel Vasici. Pînă la 1900 au mai îndeplinit această funcţie Ioan Bădilă, Visarion Roman, Ioan Raţiu, Zaharia Boiu, Nicolae Cristea (între septembrie 1865 şi 6 octombrie 1883), schimbat, la insistenţele autorităţilor, în urma apariţiei în **T. r.** a unui articol de hotărîtă atitudine naţională scris de I. Slavici, apoi Silvestru Moldovan, T. V. Păcăţian, Matei Voileanu, Remus Roşca, Nicolae Ivan, Nicolae Olariu, Gavril Hango şi Ilie Cristea. Între 1 ianuarie 1876 şi 25 decembrie 1877, N. Cristea a editat şi un supliment cultural al gazetei, intitulat „Foişoara Telegrafului român". Tipărit mai întîi cu caractere chirilice, **T. r.** publică între anii 1859—1863 şi articole imprimate cu caractere latine, penru a adopta apoi alfabetul latin şi o ortografie necontaminată de etimologism. Faptul era remarcat şi de M. Eminescu, într-un articol apărut în „Convorbiri literare" din anul 1877. Dealtfel, după 1875, prin **T. r.**, sub influenţa Junimii de la Iaşi, curentul latinist şi etimologizant a fost combătut de intelectualii din Sibiu (I. Slavici, I. Bechnitz, E. Brote, D. Comşa ş.a.).

T. r. nu poate fi socotit o publicaţie periodică de literatură. Totuşi, în paginile gazetei s-a tipărit foarte mult folclor literar, de asemenea a apărut multă literatură aparţinînd scriitorilor transilvăneni şi din Principate, precum şi traduceri din literatura altor popoare. Criteriul de selecţie aplicat de redactori, începînd cu Florian Aaron şi Pavel Vasici şi continuînd, mai ales, cu N. Cristea, corespundea orientării generale a gazetei, adică urmărea

TELEGRAFUL ROMAN.

o susţinere hotărîtă, dar în limitele impuse de legile imperiale, a drepturilor naţionale ale românilor ; totodată, se avea în vedere afirmarea permanentă a elementului naţional pe plan cultural şi artistic şi o ilustrare, cît mai adecvată cerinţelor vieţii sociale din Transilvania, a evoluţiei intelectuale a românilor din afara imperiului. Printre scriitorii republicaţi de **T. r.** sau care au colaborat la revistă între 1853 şi 1900 figurează C. Negruzzi, V. Alecsandri, C. Bolliac, D. Bolintineanu, I. Creangă, I. Slavici, Al. Vlahuţă, Al. Macedonski, G. Coşbuc, Il. Chendi, precum şi Al. Antemireanu, Z. Antinescu, Andrei Bârseanu, I. Broju, T. Bocancea, Zaharia Boiu, V. Bumbac, Maria Cioban, Leonida Grigoriţă, N. Ivan, At. M. Marienescu, N. Petra-Petrescu, I. Raţiu, Sebastian Stanca ş.a. Literatură populară au publicat V. Bologa, Il. Chendi (sub pseudonimul Fidelio), Ion Duma, N. Densuşianu, I. Grozescu, Viora Magdu, I. Pop-Reteganul, I. Bota, I. Broju, G. Cătană, G. Coşbuc, S. Fl. Marian, At. M. Marienescu, Iuliu T. Mera. S-a tălmăcit şi din folclorul altor popoare. Se traducea din Horaţiu, Schiller, B. Franklin, H. von Kleist, W. Hauff, Lamartine, Hugo, Al. Dumas, Tolstoi, Dostoievski, Korolenko, Maupassant, Mark Twain, B. Björnson, Th. de Banville, P. Bourget, Fr. Coppée, P. Féval, H. Malot, G. Verga, Matilde Serao, J. Verne, H. Zschokke. Articole de informaţie culturală, ştiri artistice şi literare, portrete de scriitori, articole comemorative şi necroloage, note bibliografice şi recenzii sumare sînt inserate aproape în fiecare număr.

În **T. r.** au debutat Zaharia Boiu (cu poezia *Salutare la „Telegraful român"*, apărută în 1853), Visarion Roman (cu *Fiul grijei*, poezie din 1853), Al. Macedonski, căruia îi apărea la 8 decembrie 1870 poezia *Dorinţa poetului*, trimisă de la Viena, şi Ilarie Chendi, acesta publicînd la 14 iulie 1892 nuvela *Emi*, semnată X. După apariţia „Tribunei" de la Sibiu şi spre sfîrşitul secolului al XIX-lea din ce în ce mai accentuat, **T. r.** se transformă dintr-o gazetă cu interes pentru toate aspectele vieţii sociale româneşti într-una de ştiri administrative şi de cultură ecleziastică.

— 1. I. Slavici, *[Scrisoare către N. Cristea, 1877]*, B.A.S., ms. MXXII/7/1 ; 2. M. Eminescu, *„Pomăritul, întocmit cu deosebită privire la grădina şcolară" de D. Comşa*, CL, XI, 1877, 5 ; 3. *Encicl. rom.*, III, *1073* ; 4. I. Lupaş, *Mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, Consistoriul mitropolitan, 1909, *192—214* ; 5. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *715* ; 6. Onisifor Ghibu, *Ziaristica bisericească la români*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1910, *16—22* ; 7. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *220* ; 8. Breazu, *Lit. Trans.*, *118* ; 9. *O sută de ani*, TLR, C, 1953, 1—2 ; 10. Slavici, *Amintiri*, *495*, *497—498* ; 11. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti, E.A., 1968, *270* ; 12. Grigore Ploeşteanu, *„Telegraful român" sub redacţia dr. Pavel Vasici*, CTR, *135* ; 13. *Ist. lit.*, III, *381—385*, *530—532* ; 14. Elena Dunăreanu, *Literatura în „Telegraful român" (1853—1973)*, Sibiu, 1973 ; 15. Elena Dunăreanu, *125 de ani de la apariţia „Telegrafului român"*, T, VII, 1978, 2 ; 16. Liliana Popa, N. Popa, *„Telegraful român" în documente sibiene inedite (1853—1860)*, T, VII, 1978, 2 ; 17. Bucur Ţincu, *„Tribuna"*, T, VII, 1978, 6.

R. Z.

TELEGRAFUL ROMÂN, cotidian politic şi literar care a apărut la Bucureşti de la 1 noiembrie 1888 pînă la 3 martie 1892. În urma unei înţelegeri, la sfîrşitul lunii octombrie 1888, I. C. Fundescu cedează ziarul său, „Telegraful", omului politic liberal şi folcloristului I. G. Bibicescu. Acesta, nerespectînd probabil o anumită clauză a contractului, schimbă numele ziarului în „Telegraful român", ceea ce provoacă protestele lui Fundescu şi chiar o încercare, nereuşită, de continuare a vechiului periodic. De fapt, Bibicescu nu modifică numai denumirea, ci întreaga orientare politică a gazetei, care devine un oficios al partidului liberal. Din vechea redacţie, au

rămas la **T. r.**, printre alții, Zamfir C. Arbore și C. Bacalbașa. Li se adaugă Mircea Demetriade, Al. Obedenaru și Caton Theodorian. Cu toții colaborează și la partea literară, la care publică și Smaranda Gârbea (Smara), Iuliu C. Săvescu, Gh. Nădejde (cu pseudonimul Leon Gîrbea), Sever Moschuna, Ana Ciupagea. În **T. r.**, M. Demetriade, Al. Obedenaru și I. C. Săvescu își tipăresc versurile cu ecouri din simbolismul francez, dominate de nostalgii inexplicabile, de obsesia morții, de dorința evadării. O cronică literară și dramatică atent alcătuită, cu observații pătrunzătoare și obiective, întreținea Sever Moschuna (pseudonimele lui sînt Reves și Din stal). Tot el traduce din Maupassant. Mai apar tălmăciri din E. A. Poe, A. de Vigny, G. de Nerval, Al. Dumas-fiul, Th. de Banville, Catulle Mendès, A. Daudet și Turgheniev. În anul 1891 se publică mai multe poezii ale simbolistului rus S. I. Nadson, însoțite de o sumară prezentare a activității lui.

R. Z.

TELEOR, Dimitrie (pseudonim al lui *Dumitru (Demetru) Constantinescu* ; 10.V.1858, Atîrnați, j. Teleorman — 4.IV.1920, București), scriitor și publicist. Încă elev la liceul „Gh. Lazăr" din București, **T.** s-a remarcat prin producții literare în revistele școlare și printr-o precoce activitate publicistică. În 1875 scotea, împreună cu Al. G. Drăghicescu, „Acera română", „foaie literară și științifică". A urmat cîțiva ani medicina, fără a termina studiile. Mult timp a fost funcționar la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Gazetar prin vocație, **T.** a colaborat, începînd din 1877, la foarte multe ziare și reviste bucureștene, adaptîndu-se cu mare ușurință profilului și nivelului fiecărei publicații. La „Albina", „Amicul copiilor", „Constituționalul", „Epoca", „Familia" (din Oradea), „Foaia pentru toți", „Ghimpele", „Lupta", „Moftul român", „Noua revistă română", „Peleșul", „România literară", „Românul", „Semănătorul", „Universul", „Vieața" ș.a. este prezent cu versuri, schițe și povestiri, articole de critică, biografii, cronici dramatice. La „Generația nouă" (1890) figurează, pentru scurt timp, ca prim-redactor și publică schițe și scenete în versuri. Admirator al lui Al. Macedonski, și prețuit de acesta, a frecventat cenaclul poetului, colaborînd adesea și la „Literatorul". Deși a scris numeroase poezii lirice, **T.** s-a afirmat mai întîi ca umorist, fiind nelipsit la rubricile sau revistele de umor și întîlnindu-se aici, uneori, cu I. L. Caragiale, cu care a fost, într-o perioadă, în relații amicale. În „Minerva literară ilustrată" semnează, între 1909 și 1914, poezii ocazionale și cronici rimate, amintiri și evocări, susține *Rubrica lui Mitică*, cu „mofturi", „miticisme" și anecdote, răvașe și epigrame, scrie snoave, farse, schițe umoristice, sonete. În foiletonul săptămînal al revistei el publica întîmplări cu haz, portrete și dialoguri comice. A folosit uneori pseudonimele Camil, Demcon, Mireille, Mitică, Rafael, Roelet, Tel, Trubadur ș.a. Schițele și nuvelele sale, răspîndite în reviste și ziare, au fost adunate ulterior în volumele : *Nuvele* (1883), *Scene și portrete* (1886), *Flori de liliac* (1888). În manieră publicistică a compus portrete de oameni politici (Al. I. Cuza, E. Carada) sau de scriitori (C. A. Rosetti, C. Negri, B. P. Hasdeu, M. Eminescu ș.a.). Cu reputația unui om de spirit și a unui epigramist temut, **T.**, poreclit „Țața", a fost o figură memorabilă a boemei bucureștene, ilustrînd perfect tipul publicistului literar de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, funcționar de nevoie, oscilînd veșnic între literatură și gazetărie. A murit, ca unul din eroii boemi ai povestirilor sale melodramatice, sărac și uitat de toți.

Primele nuvele și schițe publicate de **T.** nu depășesc nivelul prozei foiletonistice. Subiectele sînt sau exotice, cu aventuri galante, sau simple anecdote amplificate. Despre veteranii războiului pentru Independență scrie mai multe povestiri bombastice și false. Mai caracteristice talentului scriitorului sînt schițele cu grațioase portrete de fete sărace, aflate la prima dragoste, sau cele despre boemi tineri și visători. Abia în *Scene și portrete*, **T.** se arată un observator ironic de caractere și tipuri, atent la detaliile pitorești și la vorbirea specifică eroilor din lumea mahalalei și a micii burghezii bucureștene. Sînt creionate, uneori superficial, cu neglijențe stilistice, alteori cu o pregnanță de autor satiric, figuri de oameni politici, funcționari, gazetari, actori de provincie, poeți famelici, „cărturărese" de mahala, chiriași și proprietari. În mare măsură e lumea momentelor lui I. L. Caragiale (eroii au chiar aceleași nume : Mitică, Mache, Lache), dar în afara replicii vioaie, sugerînd efecte comice sau contribuind la obținerea unui instantaneu hazliu, **T.** nu urmărește, decît rareori, o semnificație mai adîncă. Tipul funcționarului mărunt, cu preocupări derizorii, schițat de **T.** *(Căderea guvernului, Tuns și frezat* ș.a.), va popula mai tîrziu universul nuvelelor lui I. A. Bassarabescu și I. Al. Brătescu-Voinești, ca și al pieselor lui Tudor Mușatescu. Umorul lui **T.** este înduioșat și binevoitor, amestec de proză și poezie. O înclinație deosebită are prozatorul pentru descrierea interioarelor de modă veche, prilej de înșirare încîntată a unor cuvinte arhaice, turcisme și grecisme, cu mari efecte evocatoare. Cu aceeași savoare lexicală sînt realizate și siluete din Bucureștii de altădată, vechi lăutari și cîntăreți bisericești — printre care se întrevede, uneori, umbra lui Anton Pann.

Volumele de versuri *Icoane* (1891) și *Realiste* (1896) cuprind sentimentale poezii de album, idile delicate, încheiate de obicei cu o glumă sau o ironie, în maniera pe care o va desăvîrși mai tîrziu G. Topîrceanu. Epigramele (adunate în volum în 1900) și cronicile rimate i-au consolidat faima de umorist și au creat la noi o adevărată tradiție (D. Anghel și St. O. Iosif în *Caleidoscopul lui A. Mirea*, G. Ranetti, G. Topîrceanu). Ca poet, **T.** s-a realizat pe deplin abia în versurile apărute în „Minerva literară ilustrată" și mai ales în ciclul de *Sonete patriarhale* (1916). Forma fixă a sonetului l-a silit la o rigoare și un echilibru mai puțin proprii temperamentului său. Multe sonete închid în stampe de epocă o lume apusă, prin care se perindă prinți bizantini și beizadele, duduci și boieri în rădvane înflorate sau figuri pitorești din mahalaua bucureșteană de la sfîrșitul veacului al XIX-lea. E o lume care apăruse și în proza lui **T.**, dar care, aici, în sonete, e învăluită de un umor nostalgic, generator de lirism. Siluetele „bizantine" au o surprinzător de rafinată grație vetustă, cu gesturi leneșe și triste, cu tabieturi orientale, inaugurînd un univers caracteristic, balcanic și fanariot, plin de parfumuri, culori și podoabe, impus ulterior în poezia românească de Mateiu I. Caragiale și Ion Barbu.

— *Nuvele*, pref. A. Lupul Antonescu, Bucureşti, Göbl, 1883 ; *Scene şi portrete*, Bucureşti, Tip. Wiegand, 1886 ; *Flori de liliac*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1888 ; *Icoane*, Bucureşti, Săvoiu, 1891 ; *Nuvele alese*, Bucureşti, Steinberg, 1894 ; *Realiste*, Craiova, Samitca, 1896 ; *Aventurile unei soacre*, Bucureşti, Tip. Epoca, 1896 ; *Povestiri*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1896 ; *Schiţe umoristice*, Bucureşti, Müller, [1898] ; *Alte schiţe umoristice*, Bucureşti, Alcalay ; *Ultimele schiţe umoristice*, Bucureşti, Tip. Lăzăreanu, 1900 ; *Epigrame*, Bucureşti, Göbl, 1900 ; *Tuns şi frezat*, Bucureşti, Cazzavillan, [1902] ; *Căderea guvernului*, Bucureşti, Tip. Corpului didactic, 1902 ; *Povestiri patriotice*, Bucureşti, Göbl, 1902 ; *Din viaţa mea de medic*, Bucureşti, Eminescu, 1903 ; *Din juneţea lui C. A. Rosetti*, Bucureşti, Tip. Minerva, 1903 ; *Eminescu intim*, Bucureşti, Tip. Luis, 1904 ; *Limba literară*, Bucureşti, Tip. Baer, 1905 ; *B. P. Hasdeu (Savantul. Omul de spirit. Spiritistul)*, Bucureşti, Tip. L'Indépendance roumaine, 1908 ; *Anecdote din viaţa lui Cuza Vodă*, Bucureşti, Lumen, [1909] ; *Epigrame şi proză umoristică*, Bucureşti, Lumen, [1909] ; *Mobilizarea*, Bucureşti, Minerva, 1913 ; *Titi Coţofeanca şi alte schiţe*, Bucureşti, Minerva, 1914 ; *Figuri mari*, Bucureşti, Minerva, 1915 ; *Cucoana Obedeanca. C. A. Rosetti, poet. Sonete patriarhale*, Bucureşti, Minerva, 1916 ; *Sonete patriarhale*, PRC, III, 104—107 ; *Corespondenţă artistică*, PURM, I, 419—427.

— 1. Const. Mille, *„Scene şi portrete" de Dumitru Teleor. Nuvelele aceluiaşi autor*, LUP, III, 1886, 135 ; 2. Demetrescu, *Profile*, 51—57 ; 3. P., *Teleor*, ŢR, II, 1894, 267 ; 4. *Ce crede d. Dumitru Teleor*, E, III, 1897, 547 ; 5. *Răspunsul d-lui D. Teleor*, FPT, I, 1897, 23 ; 6. Seraficus [Al. Antemireanu], *„Realiste" de Dumitru Teleor*, CL, XXXII, 1897, 12 ; 7. *Dimitrie Teleor*, LTA, I, 1903, 20 ; 8. G. G[alaction], *Înmormîntarea lui D. Teleor*, LUL, XIV, 1920, 8—9 ; 9. Călinescu, *Ist. lit.*, 526—528 ; 10. Cosco, *Bunica*, 299—304 ; 11. Karnabatt, *Bohema*, 135—144 ; 12. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 3 ; 13. Adrian Marino, *Note* la Al. Macedonski, *Opere*, III, Bucureşti, E.L., 1967, 262 ; 14. Straje, *Dicţ. pseud.*, 710—711.

L. V.

TELIMAN, Mihai (20.XI.1863, Siret — 21.XII.1902, Siret), ziarist şi scriitor. Părinţii lui, orăşeni din Siret, se numeau de fapt Tilleman. Tatăl era funcţionar. **T.** a învăţat la şcoala din Siret, avînd printre profesori pe folcloristul S. Fl. Marian, şi la liceul real din Cernăuţi. Cu o bursă oferită de Fondul religionar ortodox din Bucovina, a putut pleca la Viena, unde timp de cinci ani a frecventat cursurile Şcolii superioare de arte şi meserii, la secţia de desen şi pictură. În 1888 este profesor suplinitor de franceză şi desen la gimnaziul din Suceava, coleg cu V. Bumbac, S. Fl. Marian, Şt. Ştefurea. Pus în disponibilitate în urma unui conflict cu conducerea, **T.** este angajat ca foiletonist la „Gazeta Bucovinei". A lucrat în redacţia „Gazetei Bucovinei" între anii 1891—1893 şi 1895—1896. În acest răstimp a călătorit de multe ori la Viena pentru a-şi da examenul de capacitate mereu amînat. De cîteva ori a luat parte la şedinţele societăţii „România jună" din Viena şi a citit aici din foiletoanele sale. Din 1897, cînd apare „Patria", **T.** scrie foiletoane politice atît de vehemente şi demascatoare la adresa guvernatorului străin şi a aparatului administrativ habsburgic, încît redacţia nu îndrăzneşte să publice multe dintre ele. După 1900 a colaborat la „Timpul" şi la ziarul „Deşteptarea" din Cernăuţi. A mai colaborat la „Bukowinaer Journal" cu cîteva foiletoane în limba germană, între care trei sînt despre Eminescu. A scos o broşură despre Constantin Stamati-Ciurea. A semnat şi cu pseudonimele Alma, Amsis, Argus, Augurul, Brutus, Capus, Cato, Catos, Dr. Cleampa, Coriolan, Covrigariul, Dramaturgul, Dule, Faun, Gandolin, A. Gran, Lateranus, Lopez, Miextara, Mihalaki, Miltiades, Mucenicul, Ob. Serv., Plictisitul, Roland, Simplicissimus, Spectator, Tantalus, Dr. Urzică, Varus, Verax, Vercingetorix, Zopfing. În ultimii ani, bolnav de ftizie, **T.** ducea o existenţă de boem, care i-a grăbit sfîrşitul. Înainte de a muri a revenit în casa părintească din Siret.

T. era un foarte bun cunoscător al literaturii universale, cu preferinţe pentru Shakespeare, Mark Twain, Lenau, Heine, Rousseau, Gorki. Om profund, cu idei îndrăzneţe şi originale, el ascundea sub teribilismul unei existenţe boeme o structură fragilă, de învins şi dezrădăcinat. Foiletoanele sale sînt realizate cu mijloacele literaturii. **T.** este un ironist îndrăzneţ, a cărui fantezie răstoarnă legăturile obişnuite dintre lucruri. Cultura imprimă stilului, ironic cel mai adesea, ţinută intelectuală. **T.** nu evită însă umorul popular. Cîteodată nuanţa umorului său aminteşte de C. Negruzzi. Sarcasmul şi fraza caustică ţintesc pe puternicii zilei, aluzia la realităţile politice contemporane este transparentă. *Moartea lui Dule* (apărută şi în „Convorbiri literare", 1898) imaginează o situaţie caragialescă : reluarea, în toate gazetele, a unei informaţii neverificate şi consecinţele absurde ale faptului. Este reuşită parodierea tonului umflat şi oportunist, caracteristic publicaţiilor politice ale vremii. Şansele mai mari ale lui **T.** ar fi fost în parodie, însă el rămîne prea adesea la anecdotă. Scrierile sale sînt foarte inegale, dar trebuie preţuit curajul civic al autorului, ca şi încercarea de a da ţinută literară foiletonului politic.

— *Constandin de Stamati-Ciurea*, Cernăuţi, 1897 ; *Foiletoane*, îngr. şi pref. G. Tofan, Suceava, Tip. Şcoala română, 1906 ; *Petecul salvat înaintea tribunalului*, JML, IV, 1907, 8 ; *Nuvele umoristice*, Bucureşti, Socec, 1909.

— 1. G. Tofan, *Mihai Teliman*, prefaţă la M. Teliman, *Foiletoane*, Suceava, Tip. Şcoala română, 1906 ; 2. N. Iorga, *Un scriitor necunoscut, Mihai Teliman*, S, V, 1906, 15 ; 3. N. Apostolescu, *Despre „Foiletoane" de M. Teliman*, LAR, X, 1906, 325 ; 4. G. I[brăileanu], *M. Teliman, „Foiletoane"*, VR, I, 1906, 3 ; 5. Vasile Savel, *Contimporanii. Schiţe şi portrete literare*, Arad, 1920, 131—136 ; 6. Vlad Bănăţeanu, *Mihai Teliman. Foiletonistul Bucovinei*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1925 ; 7. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 164—172 ; 8. Straje, *Dicţ. pseud.*, 711—712.

S. C.

TEMPEA, Radu (c. 1691, Braşov — 14.V.1742, Braşov), cronicar. Fiu al preotului Radu Tempea, venit din Făgăraş la Braşov, **T.** aparţine unei familii de preoţi. A învăţat la şcoala de pe lîngă biserica Scheilor, biserică unde de foarte tînăr a fost dascăl, apoi diacon. Deşi nu avea o cultură prea întinsă, cunoştea totuşi slavona şi latina. În 1716 este preoţit de mitropolitul Antim Ivireanul şi, pînă în 1735, cînd e numit protopop, slujeşte ca preot la aceeaşi biserică din Schei. În 1736 este validată alegerea sa ca protopop, funcţie pe care o îndeplineşte cu energie şi dăruire pînă la sfîrşitul vieţii. A fost un dîrz apărător al independenţei bisericii române, al intereselor românilor din Schei, preocupat şi de ridicarea culturală a locuitorilor satelor prin intermediul bisericii.

Ca o concretizare a acestor nobile preocupări, **T.** scrie *Istoria sfintei besereci a Şcheilor Braşovului* dintre 1484—1742, reliefînd astfel existenţa autonomă şi unitară a unei puternice comunităţi româneşti. Scrierea are două părţi distincte. Pentru prima (1484—1700), se folosesc o prescurtare a cronicii protopopului Vasile şi alte hrisoave din arhiva bisericii — simple înşiruiri de ani şi evenimente. Această secţiune este mai seacă şi mai sumară, avînd un pronunţat caracter analistic. Faptele sînt comentate cu prilejul înregistrării pe ani a preoţilor care

s-au succedat. Partea a doua (1700—1742) cuprinde evenimente trăite de autor sau încă foarte vii în conștiința contemporanilor și este mult mai dezvoltată și mai reușită. Sînt evocate pe larg întîmplări legate de actul „unației" de la 1701, prin care o parte a bisericii ortodoxe din Ardeal devenea dependentă de cea catolică. Trădarea preotului Atanasie, principala unealtă în mîna oficialităților catolice, stîrnește o indignare furioasă și determină în *Istoria...* două capitole lirice : *Plîngerea oilor în mijlocul lupilor* și, în versuri, *Arăta-vom și alte ale lui Atanasie stihuri.* Cu anul 1713, se reia pomelnicul preoților Șcheilor, a căror activitate este de acum strîns legată de împotrivirea față de unirea cu catolicii. Pe fondul acestor preocupări generale sînt inserate și fapte mai puțin importante, ținînd de administrație și de rivalitățile din interiorul bisericii. O divagație este prilejuită de întîmplările dramatice ale anilor 1718—1719, ani cu ciumă și secetă mare. Pe mai multe pagini sînt redate ordine și circulare ale autorităților ortodoxe șcheiene pentru preoții de la sate. Deși **T.** nu a avut înainte o îndelungată tradiție istoriografică, fiind unul din primii cronicari români din Transilvania, talentul său narativ, participarea intensă la faptele relatate fac ca scrierea să aibă un anume interes artistic. Deși pare greoaie și monotonă, *Istoria...*, raportată la timpul și locul alcătuirii ei, cuprinde adevărate valori literare. Se întîlnesc, astfel, descrieri exacte și puternic evocatoare, precum înscăunarea episcopului unit Atanasie — un tablou amănunțit, plin de mișcare. Există, de asemenea, pasaje pur narative (grozăvia ciumei și a foametei din 1718—1719, o întîmplare cu botezul unor copii de țigani papistași) sau altele în care povestirea e realizată cu ajutorul dialogului, căpătînd tente dramatice (o slujbă a preotului Todor, terminată cu o gîlceavă foarte laică, surprinsă cu umor ; anchetarea autorului de către sfatul cetății — autentică pagină dramatică, în care dialogul energic comunică tensiunea situației). Portretul apare mai ales sub forma caracterizării morale : protopopul Vîlcu, „om cam trufaș și slab de minte", transformă răul în obișnuință și supără tot orașul cu ale sale „lucruri proaste". Nu lipsesc nici comparațiile și alte procedee retorice tipice pentru scrierile religioase. Este remarcabilă expresivitatea limbii, dată de utilizarea naturală a limbajului popular, nuanțat și colorat de arhaisme și combinații lexicale, metaforice.

— *Istoriia beserecei Șcheilor Brașovului*, îngr. și pref. Sterie Stinghe, Brașov, Ciurcu, 1899 ; ed. (*Istoria sfintei beserecii a Șcheilor Brașovului*), îngr. și pref. Octavian Șchiau și Livia Bot, București, E. L., 1969.

— 1. *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700—1783)*, publ. Sterie Stinghe, I, Brașov, Ciurcu, 1901, *53—55, 66—70, 83—85, 109—110, 115—116, 173—174* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *130—134* ; 3. Pușcariu, *Ist. lit.*, *190* ; 4. Candid C. Mușlea, *O dinastie de preoți și protopopi. Radu Tempea*, Brașov, Astra, 1939, *14—41* ; 5. I. Crăciun, *Cronicile românești ale Transilvaniei și Banatului*, AII, I—II, 1958—1959 ; 6. Piru, *Ist. lit.*, I, *407—409* ; 7. *Ist. lit.*, I, *619—620* ; 8. Octavian Șchiau, Livia Bot, *Prefață* la Radu Tempea, *Istoria sfintei beserecii a Șcheilor Brașovului*, București, E. L., 1969.

C. T.

TEMPEA, Radu (9.II.1768, Brașov — 15.VII.1824, Brașov), filolog. O adevărată „dinastie" de cărturari ardeleni a fost aceea a familiei Tempea. Purtau, din tată în fiu, același nume — Radu. Astfel, un Radu Tempea, al doilea, e cronicar, și însemnările lui privind istoria bisericii șcheiene le continuă cel de al treilea Radu. Următorul Radu Tempea, preot, este părintele lui **T.** — cunoscut mai ales ca autor al unei gramatici. **T.** învață la Brașov, în Șchei, în școala de la biserica Sf. Nicolae, trecînd apoi (1783) la gimnaziul săsesc luteran. La Buda, din 1785, el își continuă studiile, urmînd teologia. După întoarcerea în țară, diaconul **T.** funcționează scurtă vreme ca tălmaci la București, în perioada războiului austro-turc. În 1794 era hirotonisit preot, la Sibiu. După moartea lui D. Eustatievici (1796), va fi numit, în locul acestuia, director al școlilor românești ortodoxe din Ardeal. Își cîștigase un prestigiu prin cunoștințele lui bogate, ca și prin însușirile de orator. Propus, de către Samuil Vulcan și D. Țichindeal, pentru a fi desemnat episcop la Arad, **T.**, candidat cu șanse, nu avea să fie, totuși, cel ales. Ca om al școlii, însă, el se arată mereu vrednic în strădania sa pentru dezvoltarea învățămîntului, căci „dreapta învățătură" i se părea că poate înlătura multe neajunsuri, înlesnind „fericirea și norocirea neamului românesc". **T.** nutrea convingeri iluministe. Prin anul 1806 (sau 1808) părăsește funcția de director al școlilor naționale, fiind înlocuit cu Gh. Haines. Devenit protopop al Brașovului, în 1817 avea să fie destituit în urma unor neînțelegeri cu Consistoriul din Sibiu. Împreună cu fiul său, Radu, el trece în Moldova. La Iași, se pare, a avut oarecare înrîurire asupra învățămîntului. Nu rămîne multă vreme aici, ci se reîntoarce în Ardeal, unde, la anul 1820, era iarăși protopop. **T.** se înrudea cu scriitorul I. Barac și cu N. I. Ciurcu, editorul brașovean.

Cunoscător de limbi străine, **T.** colaborează în 1802 la traducerea, din grecește, a *Acaftistului Sf. Cruci.* Lucrarea sa de căpetenie este însă *Gramatică românească* (1797), care a și fost folosită de profesorii școlilor din Iași și București. Gramatica lui **T.** e îndatorată lui S. Micu și Gh. Șincai, lui I. Piuariu-Molnar, dar și lui Ienăchiță Văcărescu, amintiți, dealtfel, într-o *Cuvîntare înainte.* În această introducere, autorul, supralicitînd, în spirit raționalist, importanța gramaticii în genere, îi acordă o poziție privilegiată între alte științe. Ea ar fi „măiestria măiestriilor", aducînd „lumina înțelepciunii" și risipind „îmbeznirea minții". Tocmai absența unor gramatici ar fi, după **T.**, cauza decăderii, a alterării limbii române — „cea veche rîmlenească", însă coruptă în decursul unei istorii frămîntate. O scurtă incursiune istorică îi prilejuiește autorului explicarea, pentru o epocă mai veche, a infiltrării slavonismelor, tot așa cum — își continuă **T.** demonstrația — în vremea sa graiul ardelenesc cuprinde elemente germane și maghiare, cel muntenesc — multe grecisme, iar în cel bănățean au pătruns cuvinte sîrbești. Latinist, **T.** se teme de o „dezrădăcinare" a limbii, sub acțiunea atîtor înrîuriri. Enumerînd cele dintîi (cunoscute de el) transpuneri în românește de cărți sfinte și neignorînd meritele celor care le-au întreprins, **T.** vede aici, totodată, o pricină a invaziei de slavonisme. De aceea e recunoscător lui S. Micu sau Gh. Șincai, care au curățat „neghina", dînd „roade și mlădițe" limbii noastre și apropiind-o, astfel, de cea latină. Dar **T.** e un latinist șovăielnic. Îndoiala îi vine din bun simț — căci, presupune dînsul, dacă limba ar fi reconstituită „în curățenia și orighinalul ei", atunci s-ar confunda cu latina sau italiana. Iar cărțile bisericești n-ar mai fi înțelese și „românul neînvățat" ar socoti, desigur, că i se „schimosește" limba. El se dovedește un etimologist moderat. Gramatica lui (*Etimologhia, Sintaxis, Prosodia, Ortographie sau dreapta scrisoare*) păstrează mai vechea terminologie gramaticală, cu vocabule slavone („slovă", „glasnică" ș.a.) sau grecești („sintaxis", „ortographia" ș.a.). În orice caz, **T.** nu preconizează alungarea oricărui cuvînt nelatinesc, ci a celor — îndeosebi maghiare, germane, grecești — neasimilate. Mai mult, deși tentat de o ortografie etimologică („sore", omeni", „duo"), el se ocupă, ca și D. Eustatievici, de formarea unei terminologii

ГРАММАТИКЪ
РОМѪНЕАСКЪ
АЛКЪТѸИТЪ
ДЕ
РАДѸ ТЕМПѢ
Директорѹл Школелѡр Неѹните
Націоналніческі прин Маре-
ле Принципат ал Ар-
дѣлѹлѹи.
Кѹ Словозеніа чинстит маи Марі.
СИБІЙ
Ѫ Типографіа лѹи Петрѹ Барт.
1797.

gramaticale, încercînd să creeze echivalente românești : nume „starnice“ (substantive), „nestarnice“ (adjective), „glasnice“ (vocale), „neglasnice“ (consoane) ș.a.m.d. În același sens va merge, în gramatica lui, și C. Diaconovici-Loga. Intenția lui **T.** a fost de a constitui o terminologie gramaticală unitară, pe înțelesul tuturor, gramatica fiind, după credința lui, „măiestria grăirii“, grație căreia și cei mai neinstruiți pot răzbate „din întuneric la lumină“. Gramatica sa rămîne în istoria filologiei noastre ca un efort, chiar dacă neîmplinit, de alcătuire a unei terminologii autohtone.

— *Gramatică românească*, Sibiu, Tip. Bart, 1797, *Cuvîntare înainte*, reed. în BRV, II, *395—397*, ȘA, I, *211—216*.

— **1.** Șăineanu, *Ist. fil. rom.*, *125—129* ; **2.** Bârseanu, *Ist. școalelor*, *12—13*, *20—22*, *23—26*, *30—31*, *37—38* *(Anexa)* ; **3.** Romulus Ionașcu, *Gramaticii români*, Iași, Tip. Ștefăniu, 1914, *45—53* ; **4.** Haneș, *Dezv. lb. lit.*, *66—67*, *80—81* ; **5.** Densusianu, *Lit. rom.*, I, *79—81* ; **6.** I. Lupaș, *Date privitoare la activitatea lui Radu Tempea, fost director al școalelor ortodoxe române din Transilvania și protopop al Brașovului*, ȚB, IV, 1932, 3 ; **7.** Iorga, *Ist. lit.*, III, *160—163*, *294—297* ; **8.** Candid C. Mușlea, *O dinastie de preoți și protopopi. Radu Tempea*, Brașov, Astra, 1939, *48—77* ; **9.** Popovici, *Studii*, I, *263—266* ; **10.** Romulus Munteanu, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, București, E.S.P.L.A., 1962, *95—96*, *159—161* ; **11.** Piru, *Ist. lit.*, II, *144—145* ; **12.** *Ist. lit.*, II, *109—111* ; **13.** Virgil Molin, *Preoții Tempea din Banat*, MB, XVII, 1967, 1—3 ; **14.** Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *321* ; **15.** Const. A. Stoide, *Legăturile culturale dintre Moldova și Transilvania — date noi*, RITL, XIX, 1970, 1 ; **16.** Gavril Istrate, *Limba română literară*, București, Minerva, 1970, *37—38*, *44—63* ; **17.** Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *461—463* ; **18.** *Cărturari brașoveni*, *216*.

F. F.

TEODORESCU, G. Dem. (25.VIII.1849, București — 20.VIII.1900, București), folclorist, istoric literar și publicist. A fost fiul unui antreprenor de construcții, Tudor, venit din Oltenia, și al Sultanei, de la care aude cele dintîi creații populare. Primele clase le face la o școală bisericească, urmează apoi gimnaziul „Gh. Lazăr“ și liceul „Matei Basarab“. În 1869 se înscrie la Universitate, unde studiază limbile clasice și istoria literaturii române. **T.** obține, în 1875, o bursă pentru desăvîrșirea studiilor la Paris. Aici își adîncește cultura clasică, se familiarizează cu metodele de cercetare filologică și comparatistă, abandonînd orientarea latinistă spre care înclinase anterior. La întoarcerea în țară funcționează ca profesor de limba latină, iar în 1891 este, cîteva luni, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. În politică a susținut o vreme atitudinea antimonarhică a lui B. P. Hasdeu.

Ca publicist, **T.** a lucrat în redacția periodicelor „Românul“, „Binele public“, „România“, „Foaia societății „Românismul“, „Ghimpele“, „Sarsailă“ și „Suveranitatea națională“. Articolele, unele semnate cu pseudonimul Ghedem, ilustrează principala sa preocupare, folclorul, dar și prezența activă în viața cultural-artistică și politică. Face critică și istorie literară (recenzii la lucrări de literatură, artă și filozofie), scrie cronici teatrale și muzicale, ia atitudine civică și publică versuri satirice. Este autor al unui manual de prozodie și al unei istorii a filozofiei antice, premiată de Academie. În istoria literară, contribuția mai însemnată o constituie publicarea a două volume despre viața și opera lui Anton Pann și a unei monografii despre Eufrosin Poteca. Lui **T.** îi aparține unul din primele studii despre poezia lui Al. Depărățeanu. Literatura veche l-a interesat deopotrivă cu cea contemporană. Stilul este al unui erudit sobru, dar nu suficient de critic. Contactul cu literatura franceză i-a prilejuit un studiu despre viața și opera lui A. Chénier și traduceri din A. de Lamartine, A. de Musset și A. Chénier.

În folcloristică, **T.** se face cunoscut ca autor al unor studii despre credințe, datini, colinde, descîntece și proverbe, publicate în „Ateneul român“, „Binele public“, „Columna lui Traian“, „Convorbiri literare“, „Familia“, „Foaia societății „Românismul“, „Literatură și artă română“, „Revista literară“, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“, „Românul“, „Tranzacțiuni literare și științifice“. În lucrarea *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român* (1874), scrisă sub influența lui B. P. Hasdeu și a lui A. I. Odobescu, el întreprinde o analiză amănunțită a realităților folclorice naționale, susținînd, de cele mai multe ori, originea mitologică, romanică a acestora, reconstituind o posibilă evoluție. În *Cercetări asupra proverbelor românești* (1877), **T.** aplică metoda comparatistă, utilizînd numeroase izvoare străine. Expune și recomandă, tot după B. P. Hasdeu, principiile metodei filologice în cercetarea folclorului, în speță a proverbelor. Studiul despre colinde relevă substratul păgîn al acestora și atinge unele chestiuni de teorie a creației populare precum geneza și circulația unor specii. Problema creatorului popular l-a interesat în mod deosebit, fapt ce reiese și din insistența cu care l-a studiat pe Petrea Crețul Șolcanu, lăutarul Brăilei. Intenția de a scrie un studiu despre basme nu s-a materializat, dar basmele culese de **T.**, apărute postum, sînt mărturia interesului său constant pentru această specie folclorică. Ceea ce l-a impus, însă, pe **T.** a fost monumentala colecție *Poezii populare române* (1885), care se numără, alături de cele ale lui V. Alecsandri și Gr. G. Tocilescu, între cele mai

importante culegeri de folclor din secolul al XIX-lea. Pornind de la un punct de vedere realist, autorul adună materialele așa cum sînt, de acolo de unde le întîlnește și de la cine le află. Deși folclorul din Muntenia și Oltenia predomină, **T.** aduce și date noi despre folclorul celorlalte provincii. El include și multe creații populare de proveniență orășenească și lăutărească, considerînd că țiganii lăutari sînt buni păstrători ai repertoriului folcloric. Acordînd atenție celor mai variate manifestări tradiționale (colinde, vicleim, orații, jocuri de copii, ghicitori, cîntece, descîntece, balade), el dă dovadă de înțelegere largă a noțiunii de folclor și demonstrează bogăția creației populare. Culegerea este concepută ca o introducere în poezia noastră populară, fiecare gen fiind prezentat în sumare schițe monografice. Clasificarea creațiilor se face în funcție de vîrsta celor ce le practică și de ocaziile în care se desfășoară. Culegerea a fost făcută cu rigurozitate filologică, materialele fiind însoțite de fișele informatorilor. **T.** este unul dintre primii cărturari români din secolul al XIX-lea a căror activitate a fost dedicată studiului sistematic al folclorului.

— *Despre idilă și despre Alesandru Depărățianu*, FSR, I, 1870, 2—5 ; *André Chénier. Viața și scrierile sale*, TLȘ, I, 1872, 9, 11—12 ; *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român*, pref. A. I. Odobescu, București, Tip. Petrescu-Conduratu, 1874 ; *Considerațiuni critice asupra descîntecului de „apucat" sau „încleștat"*, CT, VI, 1875, 3 ; *Cercetări asupra proverbelor române*, București, Noua Tip. a laboratorilor români, 1877 ; *Arheologia literară*, CL, XII, 1877, 8 ; *Noțiuni despre colindele române*, București, Tip. Tribunei române, 1879 ; *Petrea Crețul Șolcanu, lăutarul Brăilei*, București, Socec, 1883—1884 ; *Viața și operile lui Eufrosin Poteca*, București, Tip. Academiei, 1883 ; *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885 ; *Mîturile lunare : vîrcolacii*, CL, XXIII, 1889, 1, 2 ; *Operele lui Anton Pann*, București, Socec, 1891 ; *Viața și activitatea lui Anton Pann*, București, Tip. Göbl, 1893 ; *Tetravanghelul Patriarhului Ioachim*, ATRO, I, 1894, *918—926* ; *Scrieri neogrece despre români*, LAR, I, 1896, 5, II, 1897, 1, 5 ; *Poezii populare*, îngr. și pref. Al. Bistrițeanu, București, E.T., 1957 ; *Basme române*, îngr. și pref. Stanca Fotino, București, E. L., 1968. — **Tr. :** A. de Musset, *Inima*, TLȘ, I, 1872, 9 ; A. de Lamartine, *Fluturele*, TLȘ, I, 1872, 9 ; A. Chénier, *Libertate*, TLȘ, I, 1872, 10, *Tînărul bolnav*, TLȘ, I, 1872, 16—17 ; J. Sandeau, *Jean de Thomeray*, ROM, XVIII, 1874, 7—16 iulie ; L. Bachelin, *Literatura populară*, ATRO, I, 1894, *108—126, 230—248*.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *39—41* ; 2. [G. I. Ionnescu-] Gion, *Poezia populară, colecțiunea G. Dem. Teodorescu*, ROM, XXIX, 1885, 25—26 iunie, 2—3 septembrie ; 3. A. D. Xenopol, *„Poezii populare române", culegere de G. Dem. Teodorescu*, VN, III 1886, 451 ; 4. [G. I. Ionnescu-] Gion, *Colecțiunea de poezii populare G. Dem. Teodorescu și recensiunea făcută asupră-i de A. D. Xenopol în „Voința Națională"*, ROM, XXX, 1886, 15—16 februarie ; 5. A. D. Xenopol, *Iarăși, poeziile poporane culese de G. Dem. Teodorescu*, VN, III, 1886, 459 ; 6. Panu, *Portrete*, *157—159* ; 7. *In amintirea lui Teodorescu G. Dem. (1849—1900)*, București, Tip. Clemența, 1902 ; 8. Diaconu, *Folklor*, II, *XXXVIII—XLVIII* ; 9. Ovidiu Papadima, *G. Dem. Teodorescu*, București, Monitorul oficial, 1944 ; 10. Maria Frunză, *G. Dem. Teodorescu, folclorist*, ALIL, t. XI, 1960, fasc. 2 ; 11. Ovidiu Papadima, *G. Dem. Teodorescu*, REF, VI, 1961, 3—4 ; 12. Vrabie, *Folcloristica*, *219—228* ; 13. Adrian Fochi, *Recherches de folklore comparé sud-est européen en Roumanie (XIX-e siècle)*, RSE, VI, 1968, 1 ; 14. Gh. Vlăduțescu, *G. Dem. Teodorescu sau Nostalgia antichității grecești*, TMS, IV, 1969, 3 ; 15. *Ist. lit.*, III, *889—896* ; 16. Bîrlea, *Ist. folc.*, *250—259* ; 17. Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *96—109*.

L. C.

TEODOROVICI, Ioan (prima jumătate a sec. XIX), cărturar iluminist. Pe la anul 1809, **T.** este numit preot la biserica ortodoxă românească din Pesta, iar după 1820 deține și funcția de cenzor și corector al tipografiei din Buda. Bun patriot și cărturar, **T.** desfășoară o largă activitate culturală, în spiritul Școlii ardelene. În domeniul lingvisticii, numele său este legat de tipărirea *Lexiconului de la Buda* (1825), al cărui ultim revizor și coautor este, alături de fratele său Alexandru Teodorovici (Teodori). Între 1824 și 1830 se ocupă de editarea calendarelor românești, apărute la Buda, una din cele mai populare forme de răspîndire a unor învățături și cunoștințe. Orientarea lor e preponderent religioasă, dar nu lipsesc nici textele istorice sau de literatură morală. Un alt aspect iluminist al activității sale este traducerea și tipărirea unor culegeri de sentințe și lucrări istorice, cu dorința expresă de a contribui la înavuțirea patrimoniului cultural românesc.

— **Tr. :** *Moralnice sentenții sau folositoare pilde*, Buda, Tip. Universității, 1813 ; Pavel Kengyelácz, *Istoria universală sau a toată lumea*, Buda, Tip. Universității, 1824, republ. fragm. în Lupaș, *Cronicari*, I, *159—165* ; Leopold Schiemann, *Pruncii cei părăsiți*, Buda, Tip. Universității, 1830 ; J. H. Campe, *Theofran sau Iscusitul sfătuitoriu pentru neiscusita tinerime*, Buda, Tip. Universității, 1833 ; Marmontel, *Adelaida sau Păstorița alpicească*, Buda, Tip. Universității, 1836.

— 1. N. Iorga, *Lucien Repey și cele dintăi „Istorii universale" în românește*, RI, VI, 1920, 7—9 ; 2. *Primii gramatici români bănățeni*, FDZ, XXXVII, 1922, 24—25 ; 3. Iorga, *Ist. lit.*, III, *321—324* ; 4. *[Note bibliografice]*, BRV, III, *436, 462, 709—710*, IV, *315—316* ; 5. Tomescu, *Calendarele*, *74—76, 119—121* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, II, *146*.

C. T.

TEODORU, Dimitrie A. (20.X.1866, Huși, j. Vaslui — 8.XII.1910), publicist și poet. Licențiat în litere și filozofie al Universității din Iași, **T.** a făcut și studii de istorie și geografie la Paris. La întoarcerea în țară a fost numit profesor de istorie la liceul „Matei Basarab" din București (1902) și, mai tîrziu, funcționar superior în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice : inspector al învățămîntului (1904), director al învățămîntului secundar și superior (1907), secretar general. A murit în urma unui accident de automobil petrecut între Huși și Stănilești, fiind înmormîntat în București.

În tinerețe, T. a fost militant și publicist socialist, membru al cercului de la Iași grupat în jurul lui I. Nădejde. A publicat poezii și articole în „Contemporanul", „Drepturile omului" și „Democrația socială". Mai tîrziu a fost redactor la „Revista democrației române", publicație de orientare liberală, și chiar a trecut în partidul liberal. A mai colaborat la „Arhiva", „Generația nouă", „Literatură și știință", „Vatra", „Munca", „Comoara tinerimei", „Viața românească", semnînd și N. Bradu, C. Ramură. T. a fost un publicist entuziast, adept al unei arte și literaturi angajate, progresiste (*Știință pentru știință și artă pentru artă*). A difuzat în rîndurile tineretului ideile cercului socialist ieșean (*Rolul tinerimei în mișcarea socială*). Cu lecturi întinse din critica, estetica și filozofia vremii (E. Hennequin, Fr. Paulhan, G. Sorel, C. Dobrogeanu-Gherea), T. populariza principii ale criticii științifice: determinarea socială a artei, arta în slujba idealurilor colective dar accepta și teoria formelor fără fond în explicarea contradicțiilor sociale. El considera decepționismul un reflex al alcătuirii sociale și, dovedind chiar o anumită rigiditate, îi reproșa lui Gr. D. Pencioiu că în comentariul său asupra pesimismului eminescian a trecut peste ipoteza lui Gherea privind fondul prim, optimist, al poetului. T. anunța în „Contemporanul" o serie de articole de estetică a poeziei. Dintre acestea, singurul apărut (*Clasificarea genurilor literare*) e un studiu cam confuz în încercarea sa de a explica și sistematiza (pe baza observațiilor asupra psihologiei personalității artistice și asupra tipologiei creatorilor) materialul oferit de genurile și speciile literare. Scriind o poezie satirică (*Dormi poete ?*, condamnare a pozei pesimiste adoptată de conformiștii vremii și a ruperii creatorului de idealurile mulțimii) sau făcînd cu vehemență procesul contradicțiilor sociale (*Balul*, *Zbuciumul vieții*), T. rămîne în sfera de influență a poeziei eminesciene. Idei, imagini, ritmuri din *Împărat și proletar*, *Junii corupți*, *Scrisori* trec în versurile lui T. în compuneri greoaie, fără muzicalitate și stil. În poezia erotică, T. imită liedul eminescian. A tradus din Gogol, Maupassant, Poe, J. Richepin ș.a.

— *[Poezii]*, C, IV, 1885, 10, 11, 12, 23, 24, V, 1886, 1, 3, 4, 5, V, 1887, 7, 8, 10, 11, VI, 1887, 1, 2, 4, VI, 1888, 6, VII, 1889—1890, 2—12, POC, *145—152* ; *Psihologia literară și dl. Ed. Gruber*, C, VII, 1889—1890, 5—7 ; *Dl. Pencioiu și „Sărmanul Dionis"*, C, VII, 1890, 7 ; *Știință pentru știință și artă pentru artă*, C, VII, 1890, 8—10 ; *Clasificarea genurilor literare*, LȘ, II, 1894, 2 ; *Ceva despre poeziile lui Coșbuc*, A, VIII, 1897, 1—2. — Tr. : Volney, *Poporul și burghezia*, DPO, I, 1888, 91 ; E.T.A. Hoffmann, *Vioara din Cremona*, V, II, 1895, 6, 7, *Majoratul*, V, II, 1895, 6, 7, 10, 11 ; Olive Schreiner, *Fericirea pierdută*, V, II, 1895, 8 ; Gogol, *În noaptea Sfîntului Ion*, V, II, 1895, 8, 9 ; Maupassant, *Zestrea*, *Paricidul*, V, II, 1895, 11, *Preumblarea*, V, II, 1895, 19 ; Adolf Grau, *Dragoste de actori*, V, II, 1895, 12 ; D. W. Jerrold, *Din predicile d-nei Kaudel*, V, II, 1895, 13 ; [Autor neidentificat], *Ramura de camelie*, V, II, 1895, 13, 14 ; V. G. Korolenko, *Bătrînul clopotar*, V, II, 1895, 14 ; Dickens, *Moartea bețivului*, V, II, 1895, 15 ; B. Björnson, *Tatăl*, V, II, 1895, 17.

— 1. D. A. Teodoru, *[Scrisori către N. Iorga, 1891—1901]*, SDL, XII, *284—324* ; 2. Const. Mille, *Eminescu. Școala eminesciană. Pericolele influenței lui Eminescu. Poeții eminescieni : Vlahuță, Cuza, Teodoru*, LUP, IV, 1887 283 ; 3. *Anuar oficial. Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor*, 1908, *688* ; 4. G. Diamandi, *D. A. Teodoru*, RDR I, 1910, 40, 41 ; 5. Iorga, *Oameni*, I, *435* ; 6. Predescu, *Encicl.*, *844* ; 7. Bratu—Dumitrescu, *Contemporanul*, *244, 247, 256* ; 8. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *174—177* ; 9. Straje, *Dicț. pseud.*, *718*.

S. C.

TERRA, ziar politic, literar și comercial apărut la București între 8 noiembrie 1867 — 8 mai 1869 și 22 ianuarie — 18 iulie 1870, sub redacția lui N. Blaramberg, Aristide Pascal și P. P. Carp, care s-a retras din redacție de la 16 aprilie 1870. Săptămînal, a fost scoasă și o ediție în limba franceză, cu titlul „Le Pays roumain" (24 noiembrie 1867 — 23 mai 1869 și 6 februarie 1870 — 5 februarie 1871). Politicește, cotidianul avea o orientare conservatoare. Acesta este și sensul tuturor articolelor datorate, cele mai multe, lui Blaramberg, Pascal, Pantazi Ghica, și îndreptate cu precădere împotriva lui I. C. Brătianu și a partidului liberal. Mai rar, au publicat intervenții pe aceeași temă P. Grădișteanu și P. P. Carp. Literatura din T. este puțină, reducîndu-se la traducerea, în foileton, a unor nuvele sau a unor biografii romanțate (*Napoleon* de H. Castille). Ziarul promovează numai scriitori junimiști, ale căror lucrări le retipărește din „Convorbiri literare" (poezii de M. D. Cornea, nuvele de S. Bodnărescu). O susținută campanie critică a desfășurat T. împotriva lui B. P. Hasdeu, atît pe plan politic, cît și literar, mai ales prin articolele și scrisorile deschise semnate de P. P. Carp, apoi de I. Ghica. Favorabil este comentat articolul maiorescian *În contra direcției de astăzi în cultura română*, reprodus în întregime. De o atenție stăruitoare s-a bucurat teatrul românesc prin Th. Văcărescu și, mai tîrziu, prin P. Ghica, ale cărui cronici au dat ziarului vioiciune. Scrise cu ușurință și condei versat, ele au apărut o vreme aproape zilnic, discutînd, pe lîngă probleme consacrate dramaturgiei românești, și diverse aspecte ale vieții sociale bucureștene din anii 1869—1870. Literatura străină, în special franceză, a fost popularizată în coloanele ziarului prin comentariile competente ale lui Ulysse de Marsillac, celei germane rezervîndu-i-se numai un articol, anonim, despre poezia lui J. Hebel.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *720*.

D. M.

TEULESCU, Petre (1826 — 24.I.1885, București), traducător. A fost membru al Asociației literare, societate care a contribuit la pregătirea revoluției din 1848 în Muntenia, participant la mișcarea revoluționară, chiar „mădular" al Comitetului central ales pentru a desemna deputații în Adunarea Constituantă și redactor la ziarul revoluției, „Poporul suveran". După înfrîngerea mișcării, a fost exilat. În septembrie 1848, la Paris, semna, alături de N. Golescu, I. Heliade-Rădulescu, I. Voinescu II, *Protestul emigranților români către sultan*. În 1855 se afla în țară, la ziarul „Patria", scos de N. Nenovici, fost comisar de propagandă la 1848. Împreună cu G. Baronzi a dat publicității, după „Monitorul oficial", protocoalele și tratatul de pace de la Paris. Din 1859 pînă în 1862, T. a condus Arhivele Țării Românești. În 1860 publică o colecție de documente istorice în „Arhiva românească", prima publicație a Arhivelor, inițiată de T. Fidel idealurilor tinereții sale, T. scrie o istorie a revoluției franceze din 1789, de fapt o istorie romanțată, compilată după diverși autori, cu scopul de a pune în evidență și de a separa „genul revoluției" de demagogia falșilor revoluționari.

Traducînd din franțuzește, proză și teatru, T. răspundea programului pe care îl susținea Asociația

literară. În spiritul vremii, traducătorul s-a orientat către repertoriul melodramatic (V. Ducange, *Teresa*, J. Bouchardy, *Campanatorul de la Santul Paul*), către romanul sentimental (J. Sandeau, *Mariana*, George Sand, *Indiana*), de mistere (E. Sue, *Arthur*, Al. Dumas, *Un bal mascat*) sau către genul istoric cultivat de romantici (Lamartine, *Istoria lui Cezar*). Educația morală este țelul fundamental al traducătorului. **T.** își propune să publice o serie din scrierile lui George Sand (a rămas doar la traducerea *Indianei*), „romanțuri care au ca princip morala". Lui **T.** îi aparține textul traducerii dramei shakespeariene *Neguțătorul din Veneția*, în adaptarea francezului J. E. Alboize de Pujol. Textul, rămas în manuscris, a fost folosit de M. Millo în reprezentațiile sale de la Iași (1851) și București (1854). Cîteva observații de bun simț cu privire la progresul limbii literare apar într-o *Epistolă către Ion Ghica*, precedînd traducerea romanului *Indiana*. În foiletonul „Curierului românesc" și al „Foii pentru minte, inimă și literatură" a publicat cîteva mărunte traduceri și adaptări, fără a menționa, după obiceiul timpului, autorul, precum și cîteva „urzice pămîntene", notații satirice în proză.

— *Varietăți*, CR, XVIII, 1846, 176 ; *[Notații satirice în proză]*, CR, XIX, 1847, 40, 72. — **Tr.** : [Autori neidentificați], *Prima Donna*, FMIL, VIII, 1845, *153—156, 161—164, 169—172*, *Redingota și poetul*, CR, XVIII, 1846, *363—364*, *Simon*, FMIL, X, 1847, 18, *Eliza și Alexandru*, CR, XX, 1848, *49—54* ; J. Bouchardy, *Campanatorul de la Santul Paul*, București, Tip. Colegiului național, 1846 ; George Sand, *Indiana*, pref. trad., București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847 ; Al. Dumas, *Un bal mascat*, în *Colecție de nuvele*, București, Tip. Eliade, 1847, *Conducătorul cabrioletei*, CR, XX, 1848, *58—68* ; A. de Musset, *Scene din Italia, Daldi și Lucreția*, CR, XIX, 1847, *30—34* ; E. Sue, *Arthur. Jurnalul unui necunoscut*, I—II, București, Tip. Ohm, 1854 ; J. Sandeau, *Mariana*, I—II, București, Tip. Mitropoliei, 1855—1856 ; Lamartine, *Istoria lui Cezar*, București, Tip. Națională, 1856 ; Ed. About, *Hagi Stavros, regele munților*, București, Tip. Națională, 1857. **Ms.** : V. Ducange, *Teresa sau Orfelina de la Geneva*, B.A.R., ms. 2976 ; Shakespeare, *Șeiloc evreul sau învoiala de sînge*, B.A.R., ms. 5864.

— 1. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 399/1885 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *70, 238* ; 3. Al. Duțu, *Primele spectacole cu piese de Shakespeare pe scenele noastre*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XI, 1964, 1 ; 4. T. Vîrgolici, *D. Bolintineanu la „Popolul suveran"*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; 5. D. Angheli, *Petrache Teulescu*, FGA, *85—91* ; 6. Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, București, Minerva, 1971, *71—72*.

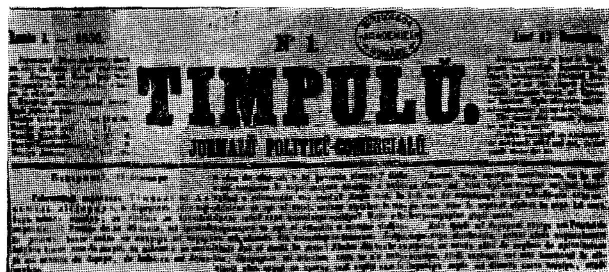
S. C.

TIMIȘANA, publicație cu caracter social, economic și literar apărută la Timișoara, săptămînal, de la 1 aprilie 1885. Din 22 decembrie 1885 se transformă în „Gazeta poporului". Proprietar, editor și redactor responsabil este Teodor V. Păcățian. Destinată cititorilor de la sate, foaia publică sfaturi referitoare la economia rurală, informații de interes local privind conferințele învățătorilor și preoților, altele referitoare la viața culturală a ținutului, știri despre evenimente politice mai importante, precum și scurte articole în care sînt popularizate noțiuni științifice sau sînt expuse chestiuni de morală, religie și istorie. Pentru a oferi lecturi accesibile și folositoare sătenilor, **T.** are o rubrică permanentă intitulată *Foișoara* și apoi *Literatura*, unde apar istorioare și povestiri instructive, moralizatoare, alcătuite mai ales de redactor (T. Odor este, desigur, pseudonimul lui). Tot aici se publică romanul *Comoara* de J. Wachenhusen, tradus de Păcățian, și se reproduc scrieri ale lui P. Ispirescu, Th. M. Stoenescu, T. V. Ștefanelli ș.a., tălmăciri ale unor poeme în proză de Turgheniev. Sînt inserate și cîteva doine populare, culese din Arad și Bihor. I. Pop-Reteganul, din a cărui colecție *Trandafiri și viorele* se republică, dă la iveală în modesta foaie a lui T. V. Păcățian o serie de poezii „religioase-morale", adunate de prin manuscrise vechi.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *723*.

G. D.

TIMPUL, gazetă săptămînală apărută la București între 16 decembrie 1854 și 20 ianuarie 1855, apoi între 17 decembrie 1856 și 4 aprilie 1857 și reapărută de la 22 decembrie 1860 pînă la 5 februarie 1861. În timpul celor trei perioade de apariție, Gr. R. Bossueceanu a fost prim-redactor. Desele suspendări și schimbări de nume se datorau inițial atitudinii politice favorabile Unirii, iar după 1859 opoziției făcute lui Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu. Gazeta este organul oficios al primelor grupări politice conservatoare din țara noastră. Între sfîrșitul anului 1857 și 1859, a reapărut sub numele „Secolul", iar de la 16 februarie 1861, după fuziunea cu „Conservatorul progresist" al lui C. N. Brăiloiu, sub acela de „Unirea", tot în redacția lui Gr. R. Bossueceanu.

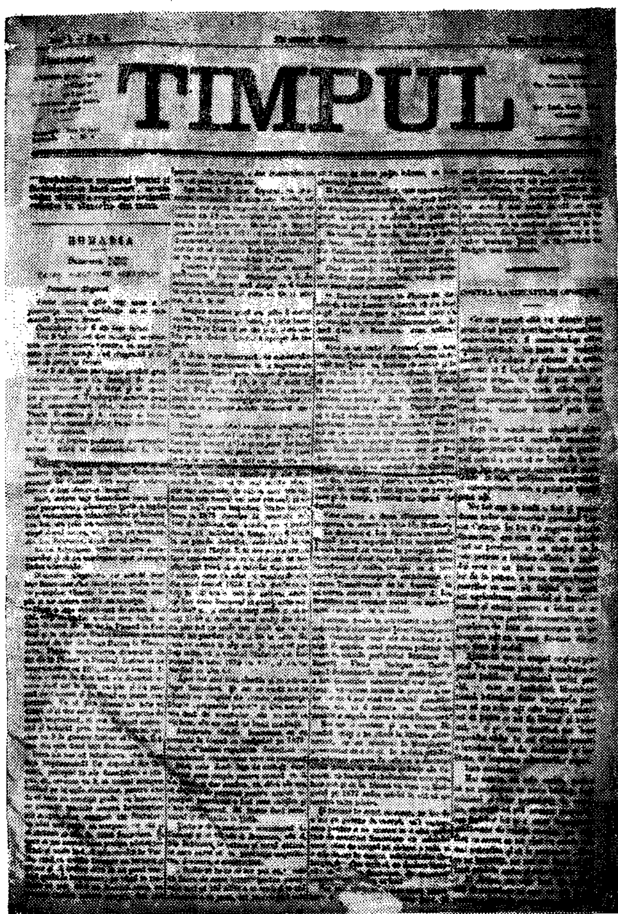

Nº 1.
TIMPULŬ.

Deși subtitlul gazetei nu cuprindea decît indicația „politic-comercial", **T.** a publicat și literatură originală, traduceri, critică literară și dramatică. La sfîrșitul anului 1856, **T.** edita un supliment intitulat „Albumul literar", care era nevoit în iunie 1857, din cauza lipsei de mijloace materiale, să-și suspende apariția. La **T.** au colaborat, alături de Bossueceanu, cu articole politice, I. Heliade-Rădulescu, N. Rucăreanu, P. Grădișteanu și Al. Depărățeanu, iar la rubricile literare, C. D. Aricescu, Gr. Serrurie cu versuri, D. Fotino, I. G. Valentineanu, Gh. Peșacov și Gh. Sion cu traduceri. C. Aristia scria o „precuvîntare" pentru a explica modul în care a tradus din Plutarh, lui C. Negruzzi i se retipărea nuvela *Zoe*, o parte din versurile lui B. P. Mumuleanu erau publicate împreună cu o biografie a poetului. Scriitorii străini din care s-a tălmăcit în **T.** sînt Milton (fragmente din *Paradisul pierdut*), Goethe (cîteva capitole din *Convorbirile cu Eckermann*), George Sand, Lamartine, Musset, Al. Dumas și A. Karr. E. Carada a scris o serie de informate și bine intenționate cronici dramatice, iar C. Caragiali cîteva articole în legătură cu Teatrul Național din București.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *725—729*.

R. Z.

TIMPUL, gazetă politică și literară care a apărut la București, de patru ori pe săptămînă, între 15 martie — 16 mai 1876, și zilnic, între 17 mai 1876 — 17 martie 1884 și 13 noiembrie 1889 — 14 decembrie 1900. Scos de conservatori în perioada guvernării lor (1876), **T.** devine, după cîteva luni, odată cu venirea liberalilor la putere, un ziar de opoziție. Din 21 noiembrie, scriitorul și gazetarul Gr. H. Grandea primește însărcinarea de redactor. La începutul anului următor, 1877, conducerea ziarului îi revine lui T. Maiorescu, iar I. Slavici, care colaborase de la înființare, este angajat ca redactor al paginilor de

politică externă și de literatură. În același an, la 30 aprilie, Maiorescu renunță la direcție și răspunderile acesteia se împart între Slavici și Grandea. Cei doi redactori, susținuți și de alți publiciști conservatori, încep o violentă campanie de presă, îndreptată mai ales contra politicii externe a guvernului liberal. În 1877, puțină vreme după declanșarea războiului cu turcii, Grandea părăsește redacția, pentru a înființa cotidianul „Resboiul". Împovărat de greutatea muncii redacționale, Slavici cere, în repetate rînduri, conducerii conservatoare, angajarea lui M. Eminescu, atunci redactor la „Curierul de Iași", dar poetul nu va veni la București, pentru a lucra la **T.**, decît spre sfîrșitul anului. Prin ianuarie 1878 li se alătură I. L. Caragiale. Orientarea pe care Eminescu o va adopta, de protest hotărît împotriva compromisurilor în relațiile cu cele două mari puteri vecine, Turcia și Rusia, precum și de critică obiectivă a stării de lucruri din țară, provoacă nemulțumiri în rîndurile conducătorilor conservatori. Pentru a tempera elanul critic al celor trei, este numit redactor șef politicianul I. A. Cantacuzino, în februarie 1878, dar, neputînd să impună punctul său de vedere, acesta renunță cu timpul la conducere, asigurată în continuare de M. Eminescu. În martie 1879, Slavici își manifestă intenția de a se retrage și chiar publică un anunț în acest sens, dar, în realitate, va continua să funcționeze ca redactor. Obiectivitatea lui Eminescu, care îl face adesea să se ridice deasupra intereselor de partid, intransigența și, uneori, chiar rigiditatea dovedite atunci cînd se referă la apărarea drepturilor naționale, la condițiile în care puterile europene au recunoscut independența de stat a României, îi aduc neplăceri tot mai mari. El intră în conflict cu influentul lider conservator Al. Lahovari, se vede pus în situația de a-l critica pe P. P. Carp și chiar pe T. Maiorescu. Atitudinea independentă a redactorilor și, implicit, a oficiosului conservator, are ca rezultat o scădere a subvențiilor acordate de conducerea partidului. Totodată, presiunile exercitate asupra celor trei scriitori cresc. În aceste condiții, Caragiale, primul, se hotărăște să părăsească redacția, fiind urmat, după cîteva luni, de Slavici. Sarcina copleșitoare de a scrie aproape în întregime ziarul îi revine astfel lui Eminescu. O vreme, din ianuarie 1882, va figura ca director politic Gr. G. Păucescu. La 2 iulie 1883, după îmbolnăvirea poetului, este numit director și redactor răspunzător M. Paleologu, pentru ca, o zi mai tîrziu, să se anunțe că Eminescu „a încetat de a mai lua parte la redacțiune". O coaliție între conservatori și așa-numitul partid liberal-sincer are ca rezultat fuziunea dintre **T.** și „Binele public", la 18 martie 1884. Noua gazetă va purta denumirea „România". După cinci ani, **T.** reapare, tot sub redacția lui M. Paleologu. Din 1890 va fi condus, între alții, de N. Filipescu. La **T.** au mai fost redactori I. S. Bădescu (prin 1877—1878), Ronetti-Roman (prin 1878), D. Rocco, Dionisie Miron, Gr. Ventura, un N. Christescu, iar, mai tîrziu, D. R. Rosetti-Max, ziaristul M. E. Papamihalopol, scriitorul C. Bacalbașa, ziaristul socialist P. Scorțeanu ș.a. Ca urmare a unei reorganizări, la sfîrșitul anului 1900, două dintre cele mai mari gazete conservatoare, **T.** și „Constituționalul", sînt înlocuite prin „Conservatorul". Alte serii din **T.** au apărut și după 1900.

În primele luni ale anului 1876, singura colaborare literară notabilă este aceea a lui I. Slavici. Se publică și unele scrieri ale lui V. Alecsandri, reluate din „Convorbiri literare", dar o preocupare constantă pentru beletristică nu se va manifesta decît odată cu venirea lui Gr. H. Grandea. T. Maiorescu, primind direcția cotidianului, devine și colaborator cu articole de fond sau comentarii ale actualității politice și cu altele, puține, literare, în care discută, spre exemplu, modul în care A. Stern a tradus *Hamlet* în limba română. După ce intră în redacție, Slavici înlocuiește vechea *Foiță*, dedicată traducerilor de foiletoane franceze, cu o *Parte literară*. Ziarul devine astfel mai viu, mai variat, abordînd cu regularitate felurite aspecte ale mișcării culturale autohtone. Apar rubrici săptămînale de critică literară și dramatică, se fac recenzii, se dau informații și note bibliografice. Toate acestea, ca și discuțiile legate de situația școlii românești sau cele referitoare la realitățile sociale din Transilvania, îi aparțin, obișnuit, noului redactor, care colaborează și cu nuvele *(La crucea din sat, Crucile roșii* ș.a.) sau cu însemnări, sub titlul *Icoane zugrăvite cu degetul*, iscălite Tanda, în care sînt evocate locuri pitorești și tipuri ale Bucureștilor. Plecînd însă Grandea, Slavici trebuie să se ocupe și de rubricile politice și, în această situație, vor fi neglijate cele literare. De abia după venirea lui Eminescu, paginile de cultură și beletristică ale gazetei își recapătă vechea înfățișare. Poetul va scrie numeroase articole, unele dintre ele adevărate studii de sociologie, de istorie socială, de realistă analiză a stării politice, în care pozițiile partidului conservator sînt în mod frecvent depășite, pentru a face loc crezului ideologic propriu. Acestei publicistici, al cărei eșafodaj de idei este de o mare intensitate a sentimentelor patriotice și de o distincție a expresiei pe care nu le mai atinsese

scrisul jurnalistic românesc decît prin N. Bălcescu, i se adaugă o activitate care acoperă toate rubricile gazetei, dînd poetului prilejul de a se manifesta, cum o făcuse și la „Curierul de Iași", pe terenul cronicii teatrale, al comentariului și recenziei literare sau științifice, al polemicilor lingvistice și filozofice. Cu timpul, obligat să facă toată gazeta, Eminescu are totodată de înfruntat și desele controverse cu politicienii conservatori, nemulțumiți, printre altele, de revolta cu care redactorul semnalează indiferența oficialității față de soarta ostașilor care se întorceau din război. Uzura se face din ce în ce mai simțită spre sfîrșitul perioadei de activitate la **T.**, cînd Eminescu scrie tot mai rar, lăsînd grijile redacției în seama unor colegi mai tineri și, fără îndoială, mult mai docili. Nu se știe cu siguranță de cînd datează colaborarea lui Caragiale la oficiosul junimist, deși unele articole, povești și parodii nesemnate, apărute în noiembrie—decembrie 1877, par să-i aparțină. Este însă cert că a devenit redactor, la insistențele lui Eminescu, din luna februarie a anului următor, cînd îi apare un articol despre spectacolele actorului italian Ernesto Rossi. El a scris, începînd cu articole politice (*Liberalii și conservatorii, Ce este Centrul, Frații radicali și d. Dim. Sturdza* ș.a.), la toate rubricile, dînd reportaje parlamentare, știri externe sau din țară, note, informații și cronici teatrale, la care se adaugă traduceri din nuvelele lui E. A. Poe. Mai puțin sau, poate, deloc convins de justețea poziției apărate, Caragiale nu se angajează în lupta de zi cu zi a gazetei, nici cu dîrzenia lui Slavici și nici cu pasiunea lui Eminescu, aducînd, în schimb, prin ironia și scepticismul său, o nuanță necesară. La **T.** a colaborat și I. Negruzzi, în primii ani, trimițînd din Iași corespondențe (semnate cu inițialele B. B.), în care, uneori, relatînd aspecte ale vieții politice sau mondene, trecea de la un ton ușor, la un altul critic, de satirizare a realităților sociale. De la Berlin, unde era student, P. Th. Missir a trimis, de asemenea, corespondențe, în care se ocupa de mișcarea intelectuală și literară. Au mai publicat A. I. Odobescu (studii de arheologie), I. Em. Florescu, Al. Lahovari, Gr. G. Păucescu (articole politice), Elie Baican, G. Bejan (nuvele și traduceri), Gr. Ventura (articole politice și cronici dramatice), C. Bacalbașa, D. R. Rosetti, D. Rocco (traduceri). Prin 1894—1895, N. Iorga, aflat la studii în străinătate, scria articole privind clasicismul operei lui G. Carducci, literatura scriitorului maghiar Madách Imre, piesa *Constructorul Solness* a lui Ibsen. În august 1877, Al. Macedonski închina celor ce luptau în război *Oda dedicată armatei române*, iar V. Alecsandri, în anul următor, *Oda ostașilor români, Peneș Curcanul* și alte poezii, dintre care unele apăruseră, concomitent, și în „Convorbiri literare". Din revista junimistă se republică povești de I. Creangă și nuvele de N. Gane. Se mai retipăresc și fragmente din *Povestea vorbii* a lui A. Pann sau din *Estract din istoria misiilor mele politice* de V. Alecsandri. Printre numeroasele traduceri apărute în **T.** sînt și cele făcute din scrierile lui Cervantes (reproducere după „Convorbiri literare"), Schiller, Pușkin, Lermontov, Gogol (*Mantaua, Taras Bulba*), E. A. Poe, Nathaniel Hawthorne, Bret Harte, Jules Verne, Em. Gaboriau, Jókay Mór, B. Björnson.

— 1. *[Notă]*, VN, VII, 1890, 1634 ; 2. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *723—724* ; 3. Iorga, *Ist. presei*, *136* ; 4. Perpessicius, *Intiia cronică dramatică și intiia polemică a lui Eminescu la „Timpul"*, RFR, VII, *1940*, *9* ; 5. Cosco, *Bunica*, *221* ; 6. A. Pop, *Contribuții*, *381—416* ; 7. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu*, București, E.T., 1963, *195—212*, *219*, *221*, *229*, *234*, *248—249* ; 8. Ion V. Boeriu, *Contribuții la cunoașterea activității de cronicar dramatic a lui Eminescu la „Timpul"*, IL, XIV, 1963, 2 ; 9. Călinescu, *Eminescu*, *282—293* ; 10. M. I. Dragomirescu, *Publicistica lui Eminescu*, LL, IX, 1965 ; 11. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, VII, 1962, 1—2 ; 12. Vianu, *Studii*, *213—214* ; 13. Cioculescu, *Caragiale*, *95—97* ; 14. Slavici, *Amintiri*, *passim* ; 15. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E. A., 1968, *208—214*, *216—229* ; 16. Marin Bucur, *Debutul lui Eminescu la „Timpul"*, în *Caietele Mihai Eminescu*, I, București, Eminescu, 1972, *198—238* ; 17. T. Bugnariu, I. Domșa, D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici. 1848—1925. Bibliografie*, București, E.E.R., 1973, *passim* ; 18. G. Munteanu, *Hyperion, I : Viața lui Eminescu*, București, Minerva, 1973, *186—229*, *245—246*, *266*, *274—276*, *313* ; 19. Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii*, București, Cartea românească, 1975, *201—275* ; 20. Marin Bucur, *Pseudonimul Fantasio și Eminescu*, RITL, XXVII, 1978, 1 ; 21. Aug. Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, București, Editura Sport-Turism, 1978, *197—199*, *214—216*.

R. Z.

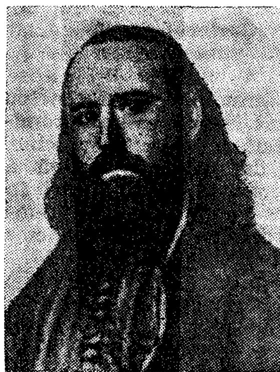
TINCOVICI, Ioan (sfîrșitul sec. XVIII — prima jumătate a sec. XIX), cărturar. Bănățean, născut aproape de Lugoj și mort la Parța, lîngă Timișoara, **T.** a activat, mai toată viața, ca învățător în regiune, fiind un timp și cantor bisericesc la capela greco-ortodoxă din Pesta. Preocupările sale didactice, literare și muzicale se reflectă în scrierile *Pilde și învățături filosoficești, Versuri despre cele șepte păcate* și, mai ales, în cele tipărite la Buda, în 1815. *Înțelepte învățături sau regule pentru îndreptarea năravurilor spre folosul pruncilor* era destinată școlarilor, iar cea mai importantă lucrare, *Cîntări dumnezeești la praznicile Mîntuitoriului nostru Iisus Hristos și ale Născătoarei de Dumnezeu și ale altor sfinți ce se prăznuiesc*, este o colecție de cîntece religioase și de stea, care anticipă culegerea lui Anton Pann. Cartea cuprinde două colinde populare și 20 de cîntări destinate sărbătorilor religioase, majoritatea compuse chiar de **T.** Deși unele dintre versurile originale sînt greoaie și artificiale, cele mai multe rămîn însă creații izbutite, care, parțial, au fost absorbite de lirica populară.

— *Înțelepte învățături sau regule pentru îndreptarea năravurilor spre folosul pruncilor*, Buda, Tip. Universității, 1815 ; *Cîntări dumnezeești la praznicile Mîntuitoriului nostru Iisus Hristos și ale Născătoarei de Dumnezeu și ale altor sfinți ce se prăznuiesc*, Buda, Tip. Universității, 1815.

— 1. Em. Micu, *Despre poezia poporală*, LUMN, VIII, 1887, 83, 84 ; 2. S. Andron, *Despre dascălul I. Tincoviciu*, LUMN, X, 1889, 62 ; 3. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului și scriitorii bănățeni*, AO, IV, 1925, 17 ; 4. Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *203* ; 5. Bîrlea, *Ist. folc.*, *52*.

A. S.

TINCU-VELIA, Nicolae (1816 ⟨1⟩, Ticvaniu Mare, j. Caraș-Severin — 16.V.1867, Vîrșeț), istoric și scriitor. Orfan, crescut de învățătorul George Velia din Ticvaniu Mare, a învățat la Oravița și la liceul piarist din Seghedin, avînd colegi pe E. Murgu și Damaschin T. Bojîncă. A urmat teologia la Vîrșeț. În 1839 a fost numit protodiacon, notar consistorial și profesor de teologie la secția română a facultății de acolo. Ulterior, e hirotonisit preot și numit protopop al Vîrșețului. Prin 1860 se mută la Secaș ca paroh, apoi revine la Vîrșeț, avînd sarcini de organizare a protopopiatului. Moare de tuberculoză.

Preotul **T.-V.** a fost unul dintre luptătorii pentru înfăptuirea mitropoliei românești autonome, prin înlăturarea ierarhiei sîrbești și unirea tuturor români-

lor din imperiu sub un mitropolit al lor. A colaborat în acest sens cu G. Bariţiu şi, mai tîrziu, cu Andrei Şaguna. A scris o serioasă istorie a bisericii din Banat, cu caracter polemic, militant, politic, intitulată *Istorioara bisericească politico-naţională a românilor de peste tot*. Adept întîrziat al Şcolii ardelene, avea conştiinţa unităţii neamului şi o concepţie puristă despre originea românilor. A publicat în foile lui Bariţiu „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi „Gazeta Transilvaniei" (semnînd Un bănăţean sau Tu-Velia) mici articole pe teme de morală, propuneri în materie de ortografie *(Nişte întrebări gramaticale)* şi pentru cultivarea limbii naţionale (pe care o vedea unitară prin latinizare şi prin adoptarea alfabetului latin, purificată de slavonisme — *Simţimintele unui bănăţean)*, îndemnuri la lectură adresate preoţilor, un mic studiu pe tema progresului culturii muzicale, cîteva încercări stîngace de poezie filozofică şi patriotică, traduceri din Schiller. **T.-V.** a avut şi preocupări de culegător de folclor, imboldul venind din scrierile lui N. Bălcescu şi G. Bariţiu sau ale folcloristului sîrb Vuk Karadžić. A cules balade populare cu subiect istoric (între care cunoscutele *Iovan Iorgovan şi şarpele, Salabeg împăratul, Mihai Viteazul* şi *Boierul Dobricean)*, pe care At. M. Marienescu le-a folosit în colecţia sa *Poezia poporală. Balade culese şi corese* (Viena, 1867). Dar varianta culeasă de **T.-V.** rămîne necunoscută, baladele prelucrate de Marienescu combinînd mai multe versiuni.

— *[Versuri]*, FMIL, VI, 1843, 18, 40, VII, 1844, 18, 25, VIII, 1845, 28, IX, 1846, 47, 50, X, 1847, 1, 2, 39, XII, 1849, 7, XVI, 1853, 2, XXII, 1860, 21 ; *[Proză, fabule în proză, anecdote, meditaţii]*, FMIL, IX, 1846, 48, 49, 50, 52, X, 1847, 11, 13, 42. — **Tr. :** Schiller, *Un amic al săracului*, FMIL, VII, 1844, 51, *Speranţa*, FMIL, VIII, 1845, 11, *Cuvintele deşertăciunii*, FMIL, VIII, 1845, 23, *Puterea muierii*, FMIL, VIII, 1845, 26.

— 1. I. D. Suciu, *Nicolae Tincu Velia (1816—1867). Viaţa şi opera lui*, Bucureşti, 1945 ; 2. Marica, *Foaie, passim* ; 3. I. B. Mureşianu, *Nicolae Tincu Velia. Însemnări pentru o comemorare*, MB, XV, 1965, 10—12.

S. C.

TINERIMEA UNITĂ, publicaţie literară apărută într-un singur număr, în martie-aprilie 1890, la Bucureşti. Concepută ca o revistă pentru talentele tinere care, datorită grupărilor închise constituite în jurul majorităţii publicaţiilor, nu s-ar putea afirma, **T. u.** se aşează, de fapt, în descendenţa „Contemporanului". Prim-redactor este C. Z. Buzdugan (fost colaborator al „Contemporanului"), redactori sînt E. Constantinescu şi Al. G. Polihroniade, iar colaboratori — C. Polychroniade, N. Horea, V. Demetrescu, V. Manulescu şi Bujor (probabil Paul Bujor). Apar versuri, mai toate epigonic eminesciene, povestiri cu tentă umoristică, în care critica moravurilor este minoră, nesemnificativă, precum şi cîteva poeme în proză. Este transcris un cîntec de cătănie, poezie populară din Transilvania. Menţionînd apariţia volumului *Proză şi versuri* de M. Eminescu (ediţia lui V. G. Morţun), a publicaţiilor „Şcoala nouă" şi „România viitoare", anunţînd editarea studiilor critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, redactorii îşi dezvăluiau, într-o măsură, şi orientarea literară. Un comentariu critic asupra organizării învăţămîntului rural, ca şi intenţia de a populariza cunoştinţe ştiinţifice şi economice sînt, de asemenea, în spiritul preocupărilor de la „Contemporanul".

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 730.

G. D.

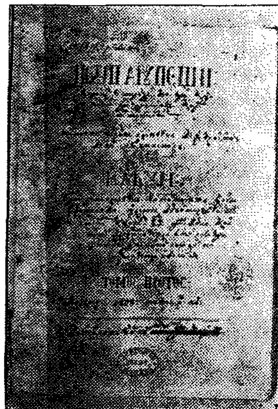
TIPOGRAFUL ROMÂN, publicaţie periodică apărută la Bucureşti, de două ori pe lună, între 1 august 1865 — februarie 1866 şi 25 februarie 1870 — aprilie 1871. Prima serie a gazetei era redactată de P. Ispirescu şi G. Walter, tipografi şi editori, şi avea caracterul unei publicaţii profesionale. Cu numărul 9, primul al seriei a doua, **T. r.**, deşi rămîne proprietatea celor doi editori, apare sub îngrijirea lui I. Heliade-Rădulescu, modificîndu-se în consecinţă atît ortografia cît şi conţinutul, potrivit principiilor

TIPOGRAFUL ROMAN
FOIA BI-MENSUALA

heliadiste, explicate pe larg într-un editorial, *Tipograful român*. Număr de număr Heliade va publica articole în care îşi apără poziţiile lingvistice *(Principie de ortografie română, Despre ortografia eruditilor sau a vorbelor ştiinţelor şi celor străine)*, altele despre *Arta tipografică*, amintiri din perioada premergătoare anului 1848 *(Librărie naţională română)* ş.a. La începutul lui 1871, Heliade comentează nefavorabil „noua direcţie", plecînd de la o „prelecţiune" ţinută la Iaşi de T. Maiorescu. El publică şi o traducere din *Infernul* lui Dante (cîntul VII), căreia i se adaugă două traduceri din Schiller *(Preîmblarea, Cîntarea clopotului)* făcute de N. Rucăreanu.

R. Z.

TÎMPEANU, Scarlat Barbu (prima jumătate a sec. XIX), traducător. **T.** a fost tretilogofăt, logofăt, sameş de Urziceni, serdar, participînd activ la viaţa publică a anilor 1820—1840 din Ţara Românească. Tălmăcirile lui **T.** sînt făcute după intermediare franceze şi greceşti. Din 1808 datează manuscrisul traducerii, fragmentare, din *Halima*, făcută de **T.** sub titlul *Istorii arăpeşti*. Se pare că tot în acest an (1808) a început şi traducerea, după versiunea neogreacă a lui Spyridon Vlantis, a *Metamorfozelor* lui Ovidiu ⟨9, 10⟩. El preia şi „tîlcuirile" pe care Vlantis le tradusese din ediţia latino-franceză a lui Pierre Du Ryer. Mult mai tîrziu îi apare tălmăcirea, făcută în 1826

după un intermediar francez, a romanului picaresc spaniol *Aventurile lui Lăzărilă Torma* al lui Diego Hurtado de Mendoza. În 1840, **T.** publică *Gheografia Ţării Româneşti*, care cuprinde şi o culegere de *Învăţături filosoficeşti şi morale*. Pe coperta *Gheografiei*... autorul anunţa apariţia unei *Istorii a lui Serafim Başelierul de la Salamanca*, traducere care nu a mai apărut, se pare din cauza lipsei „prenumeranţilor", ceea ce s-a întîmplat şi cu un *Curs de literatură* (anunţat în 1829, în „Curierul românesc"), ce cuprindea tălmăciri din Lessing, Bossuet, Molière, Chateaubriand, Fénelon.

— *[Observații în problema traducerilor]*, VSR, IX, 1845, 97—99. — **Tr.** : [Autor neidentificat], *Descriere a lucrărilor ce se urmează de corabieri pă mare în curgerea unei zili*, MZA, I, 1836—1837, 29, 32, 35 ; Diego Hurtado de Mendoza, *Aventurile lui Lăzărilă Torma*, t. I, București, Tip. Carcalechi, 1839, t. II, București, Tip. Pencovici 1839 ; Voltaire, *Ianot și Colin*, în *Gheografia Țării Românești*, București, Tip. Pencovici, 1840, *57—75* ; Ovidiu, *Metamorfoze. Cartea I*, îngr. și introd. Nicolae Vasilescu-Capsali și Dan Rîpă-Buicliu, pref. Nicolae Lascu, București, Cartea românească, 1975. **Ms.** : *Istorii arăpești* (1808), B.A.R., ms. 2432 ; Chateaubriand, *[Traduceri]*, B.A.R., ms. 3021, ms. 3495, ms. 3738.

— **1.** *Înștiințare*, CR, I, 1829, 48 ; **2.** *Știri din lăuntru*, CR, V, 1833, 49 ; **3.** [Ion Heliade-Rădulescu], *[Despre articolul lui Scarlat Tîmpeanu]*, CR, XVII, 1845, 27, 28 ; **4.** Dan Simonescu, *Bossuet în literatura românească*, CL, LX, 1927, septembrie-noiembrie ; **5.** Alexandru Marcu, *Contribuție la soarta romanului picaresc în literatura română*, OL, *445—451* ; **6.** Nicolae Vasilescu-Capsali și Dan Rîpă-Buicliu, *Introducere* la Ovidiu, *Metamorfoze. Cartea I*, București, Cartea românească, 1975 ; **7.** Dan Grigorescu, *Ovidiu, „Metamorfoze"*, CNT, 1975, 43 ; **8.** Gh. Ceaușescu, *Publius Ovidius Naso, „Metamorfoze", cartea I, traducere și prelucrare de Scarlat Barbu Tîmpeanu (1808)*, RITL, XXV, 1976, 1 ; **9.** V. Cândea, *Metamorfoze*, RL, IX, 1976, 16 ; **10.** N. A. Ursu, *Scarlat Barbu Tîmpeanu, traducător din Ovidiu*, CR, XI, 1976, 17.

M. T.

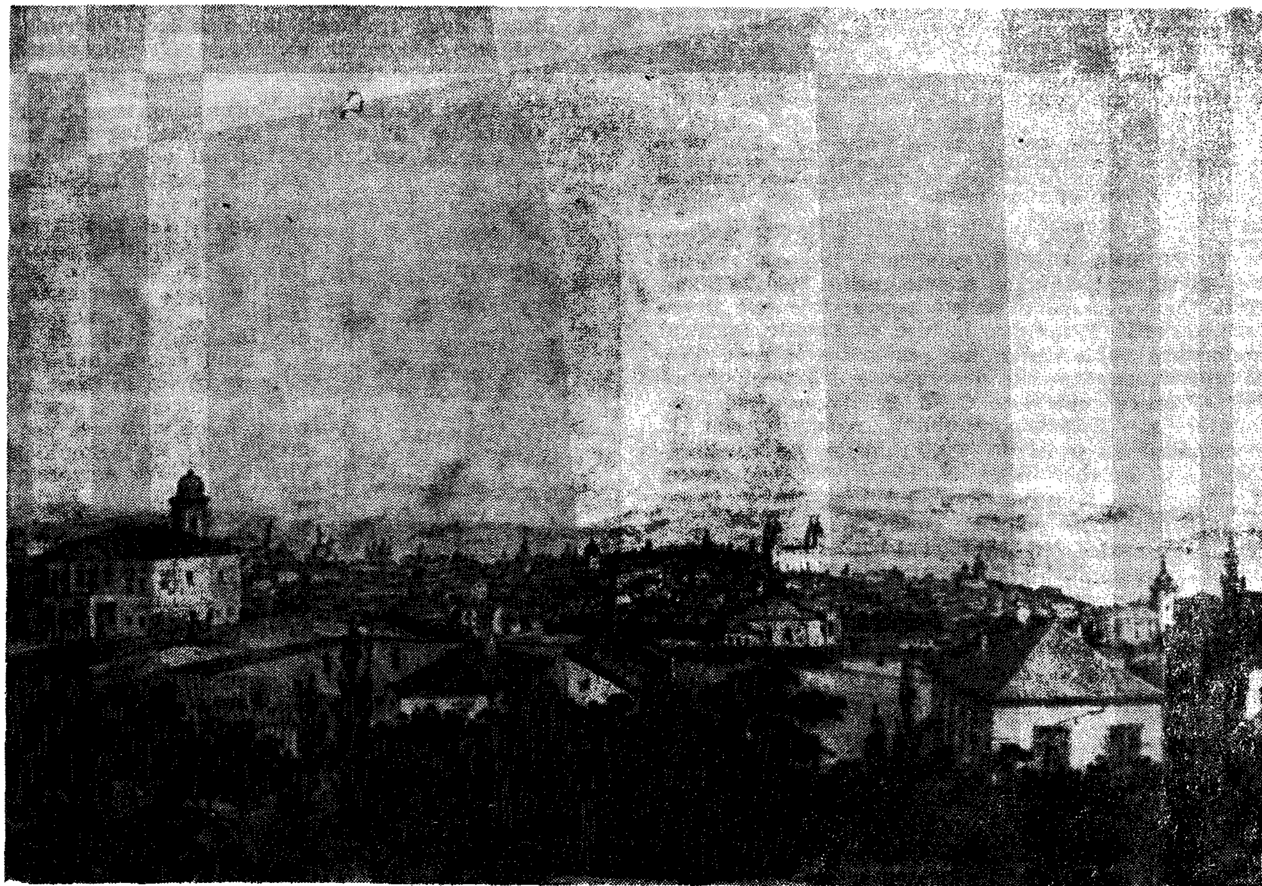
TÎNGUIREA MOLDAVIEI, cronică rimată, anonimă, scrisă spre sfîrșitul anului 1822. În cele 556 de versuri ale poemei, autorul surprinde cîteva aspecte ale luptei eteriștilor în Moldova. Dezorganizata trecere prin țară a ostașilor lui Alexandru Ipsilanti pricinuiește numeroase neajunsuri locuitorilor. Dedați la jafuri, puși pe ospețe și beții, eteriștii ajung să compromită idealurile mișcării. Parodiind, versificatorul prezintă la un moment dat orgolioasa lor *Marseilleză* ca pe o zgomotoasă cîntare a unei cete de cheflii. În cele din urmă, înfrîngerea eteriștilor de către trupele turcești, apoi numirea unui domn pămîntean — Ioniță Sandu Sturdza — devin prilej pentru autor de a-și moraliza concetățenii, pe care îi îndeamnă la „dragoste, unire / Și dreaptă ocîrmuire". Versurile, modeste ca realizare literară, rămîn să intereseze îndeosebi din punct de vedere documentar.

— *Tînguirea Moldaviei*, în *Documente privind istoria României*, V, București, E.A., 1962, *551—561*.

— 1. Emil Vîrtosu, *„Tînguirea Moldaviei"*, RITL, XV, 1966, 4.

R. Ș.

TOADER, diacul (sfîrșitul sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII), cărturar. Originar din Feldru, sat someșan din apropierea orașului Bistrița, bun cunoscător al limbii slavone și iscusit caligraf, **T.** era un dascăl apreciat. Boierul moldovean Pătrașcu Ciogolea, ajuns logofăt în timpul lui Vasile Lupu, îl cheamă în Moldova pentru a-i instrui copiii. Mai tîrziu, **T.** se reîntoarce în Ardeal, intrînd în servi-

Iași, 1845

ciul consiliului municipal din Bistrița, de unde este rechemat pe la 1635—1637 de același boier, de astă dată pentru educarea nepoților săi. Aflat la moșia lui Constantin Ciogolea din Calafindești (județul Suceava), **T.** este martor al morții jupînesei Sofronia, soția logofătului Pătrașcu Ciogolea, și compune o cuvîntare la 17 martie 1639, ziua înmormîntării. Este o compoziție ocazională, inspirată de cunoștințele de literatură religioasă ale diacului, scrisă într-o bună limbă românească și încheiată cu o însemnare explicativă în slavonă. **T.** urmează îndeaproape textul *Cazaniei* pentru înmormîntări din *Molitvelnic*, pentru începutul și finalul discursului, trebuind să păstreze tonul și caracterul religios al scrierii. Corpul discursului, partea cea mai originală a *Cuvîntului...*, include reflecțiile autorului asupra deșertăciunii vieții, asupra morții și o explicare a rostului obiceiurilor de înmormîntare. Deținător al unei filozofii populare, autorul privește moartea cu seninătate și cu credința într-o odihnă eternă. Imaginile reușite, limba curgătoare fac din această scriere o mărturie importantă pentru istoria limbii române literare.

— *[Cuvîntul la înmormîntarea Sofroniei Ciogole]*, în V. Pârvan, *Un vechi monument de limbă literară românească (1639—1668)*, CL, XXXVIII, 1904, 10.

— 1. V. Pârvan *Un vechi monument de limbă literară românească (1639—1668)*, CL, XXXVIII, 1904, 10 ; 2. Iorga, *Ist. bis.*, I, 318—319 ; 3. D. Russo, *Elenizmul*, 31 ; 4. Pascu, *Ist. lit. XVII*, 38—39 ; 5. Cartojan, *Ist. lit.*, II, 109 ; 6. Ciobanu, *Ist. lit.*, 272 ; 7. Anghelescu, *Preromant. rom.*, 58.

A. S.

TOCILA, publicație periodică satirică apărută la București, săptămînal, de la 3 noiembrie 1890 pînă la 16 februarie 1891, la 20 octombrie 1891 și între 5—24 septembrie 1892. Redactor al gazetei, pe care a ilustrat-o, între alții, C. Jiquidi, a fost ziaristul și literatul C. B. Stamatin-Nazone. Au colaborat cu articole, versuri și proză satirică, îndreptate contra regelui și a guvernărilor conservatoare, Gr. G. Tocilescu, Th. D. Speranția, N. G. Rădulescu-Niger, D. Teleor (semna Camil), Gh. Adamescu (semna Satana).

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 733—734.

R. Z.

TOCILESCU, Grigore G. (26.X.1850, Fefelei, j. Prahova — 18.IX.1909, București), istoric și folclorist. A urmat școala primară la Ploiești, trecînd apoi, ca bursier al statului, la liceul „Sf. Sava" din București. Publică în revista „Elevul patriot" (1866—1867) primele încercări literare, în versuri. La Universitatea din București urmează literele, studiază dreptul și filozofia. Obține titlul de doctor în filozofie la Praga, unde se specializează și în limbile slave. În 1876, la Viena, dobîndește cunoștințe temeinice în domeniul epigrafiei și arheologiei. Revenit în țară, este trimis de guvernul român pentru cercetări științifice în Bulgaria, Rusia și, mai tîrziu, în Franța. La întoarcere prezintă un mare număr de documente referitoare la trecutul țărilor române (printre altele, cronica lui M. Moxa și manuscrisele lui D. Cantemir). În timpul celor trei ani petrecuți la Paris, **T.** își îmbogățește cunoștințele în domeniul istoriei, epigrafiei și arheologiei, audiind cursuri la Ecole des Hautes Etudes și Collège de France. În anul 1891 efectuează cercetări arheologice în Italia. Numit profesor de istorie antică și epigrafie la Universitatea din București (1891), **T.** a mai deținut direcția Muzeului Național de Antichități și funcția de secretar general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Colaborează la periodicele „Foaia societății „Românismul", „Columna lui Traian" și „Revista de istorie, arheologie și filologie", editată de el, publică numeroase documente și lucrări de istorie, arheologie, epigrafie, studii și materiale de literatură populară. Conferințele și comunicările ținute la Paris, Roma, Londra, Dresda l-au făcut cunoscut, fiind cooptat membru a numeroase societăți științifice străine. S-a numărat printre directorii *Marelui dicționar geografic al României*. În calitate de parlamentar în diferite legislaturi, a susținut importante legi pentru reforma învățămîntului. Ales în anul 1877 membru corespondent al Societății Academice Române, iar în 1890, membru titular, **T.** a continuat să muncească neobosit pînă în ultimele clipe ale vieții. Moartea survine în urma unei boli de inimă.

T. a desfășurat o bogată activitate istorică, începînd cu cercetarea și publicarea a numeroase documente și terminînd cu studii închegate, unele de mari proporții. Dintre manuscrisele lui D. Cantemir, descoperite în bibliotecile din Rusia, el editează *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, însoțindu-l cu un studiu introductiv. Dintre studiile mai importante, rețin atenția acelea care au fost consacrate unor personalități marcante ale istoriei naționale : Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu și N. Bălcescu. Îndeosebi ultimului i se consacră o amplă și fidelă prezentare în dubla-i ipostază de revoluționar și de om de litere. Pentru sinteza *Dacia înainte de romani din punct de vedere geografic, istoric și arheologic* a primit premiul Academiei Române. Autor al lucrării *Monumentele epigrafice și sculpturale ale Muzeului Național de Antichități*, **T.** este considerat întemeietorul epigrafiei românești, iar ca arheolog s-a remarcat prin cercetările referitoare la monumentul de la Adam-Clisi. A mai publicat articole pe teme culturale (*Instrucțiunea publică în România* și *Ceva despre Constantin din Golești*). Orientarea sa democratică apare mai evidentă în amplul studiu *Țăranul român*, premiat de Academie, dar rămas în manuscris.

Ca folclorist, **T.** a făcut parte din școala lui B.P. Hasdeu, a cărui influență s-a resimțit și în celelalte domenii ale activității sale. Materialul folcloric publicat de el (descîntece, superstiții, balade ș.a.) i-a servit uneori pentru ilustrarea faptelor istorice. Optica lui **T.** asupra folclorului, așa cum se desprinde ea din studiul *Poezia populară a românilor*, este încă sub influența concepției romantice. Susține prioritatea cronologică și valorică a poeziei populare față de alte manifestări artistice și face considerații, pe un ton ușor exaltat, asupra însemnătății ei istorice, etnopsihologice ori estetice. Exagerată este atribuirea unei origini romane întregii creații folclorice în versuri. **T.** s-a preocupat și de clasificarea poeziei populare, pe care o împarte în șapte categorii : colinde sau coliande, balade sau cîntece bătrînești, doine, cîntece de lume, hore sau cîntece de joc, sa-

tire și cimilituri, descîntece. Masiva culegere de *Materialuri folkloristice* (1900), din care au apărut două volume, în trei părți (al doilea volum cuprinde o culegere de folclor aromân adunat de Pericle Papahagi), trebuia să fie, potrivit intenției lui T., un adevărat „corpus al literaturii populare". Pentru adunarea materialului au fost trimiși pe teren culegători. În același scop, T. a alcătuit în 1898 un *Chestionar folcloristic*, trimis învățătorilor, referitor la cele mai diverse aspecte ale culturii populare. Instrucțiunile pentru culegerea datelor prevedeau, printre altele, consemnarea numelui satului, a unor date în legătură cu informatorul, transcrierea exactă a textelor. Deși în *Precuvîntare* este formulată obligația de a sistematiza materialul adunat, tocmai aceasta este deficiența fundamentală a colecției lui T., în care producțiile populare au fost înregistrate în ordinea primirii lor. Atît speciile culese, cît și teritoriile investigate sînt inegal reprezentate. De asemenea, lipsa unei selecții severe a făcut ca în cuprinsul culegerii să fie înglobate și piese nesemnificative. *Materialuri folkloristice* încorporează multe producții realizate artistic (*Ilinca Șandrului, Agușiță a lui Topală, Cîntecul lui Mocan Oleac* ș.a.), unele necunoscute pînă atunci (baladele *Niculca, Cîntecul lui Călin, Aga Bălăceanu* ș.a.).

— *La români*, FSR, I, 1870, *81—87*; *Descîntece*, FSR, I, 1870, *93—96*; *Poezia populară a românilor*, FSR, I, 1870, *111—129, 182—202, 255—268, 362—371*; *Zapisul și grădinarul*, FSR, I, 1870, *349—350*; *Doi istorici. G. Panu și P. Cernătescu*, București, Tip. Lucrătorii asociați, 1874; *Ceva despre Constantin din Golești*, ROM, XIX, 1875, 18 și 19 iulie; *N. Bălcescu. Viața, timpul și operele sale*, București, Tip. Laboratorilor români, 1876; *Descîntece, superstițiuni și poezii poporane*, RIAF, II, 1884, vol. III, *384—392*; *Balade poporane*, RIAF, VII, 1894, *417—427*; *Raport general asupra lucrărilor comisiunii pentru „Marele Premiu „Năsturel"* și *Premiile anuale „Eliade Rădulescu" și „Adamachi" pe anul 1897*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896—1897; *Materialuri folkloristice*, I—II, București, Tip. Corpului didactic, 1900; *Balade și doine*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, E.T., 1958.

— 1. *Gr. G. Tocilescu*, LMI, II, 1893, 20; 2. *Omagiu lui Tocilescu*, București, Tip. Corpului didactic, 1900; 3. Artur Gorovei, *Literatura populară*, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, Minerva, 1976, *142—149*; 4. *Gr. G. Tocilescu*, RIAF, XI, 1910, *7—16*; 5. N. I. Apostolescu, *Hasdeu și Tocilescu*, RIAF, XIII, 1912, *24—45*; 6. Diaconu, *Folklor*, II, *LXIV—LXXI*; 7. Marin Bucur, *Prefață* la Gr. G. Tocilescu, *Balade și doine*, București, E. T., 1958; 8. Ovidiu Papadima, *Folclorul în periodicele lui Hasdeu („Traian" și „Columna lui Traian")*, SIL, *292—296*; 9. Chițimia, *Folcloriști*, *193—216*; 10. Vrabie, *Folcloristica*, *228—235*; 11. M. Frunză, *Grigore Tocilescu și integrarea sa în evoluția preocupărilor folcloristice naționale din veacul al XIX-lea*, AUI, literatură, t. XVI, 1970; 12. *Ist. lit.*, III, *896—904*; 13. Bîrlea, *Ist. folc.*, *310—313*; 14. Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, Facla, 1977, *120—129*.

C. B.

TOMA ALIMOȘ, baladă populară. Aparținînd eposului medieval, balada, cunoscută și sub numele *Toma a lui Moș* sau *Toma Al Imoș*, face parte din ciclul baladelor vitejești și datează din secolul al XVII-lea ⟨1⟩ sau chiar mai dinainte ⟨2⟩. Răspîndită îndeosebi în sudul Moldovei, în Muntenia, Oltenia și Banat, balada este cunoscută și la românii din sudul Dunării. Cele mai izbutite variante provin din Moldova și Muntenia și sînt incluse în colecțiile de poezii populare ale lui V. Alecsandri și G. Dem. Teodorescu. Primele versuri ale baladei sugerează cadrul desfășurării acțiunii: „La poalele codrului, / În mijlocul cîmpului". Acolo, freamătul codrului însoțește însingurarea eroului, care ospătează dorind tovărășia cuiva. El închină plosca, pe rînd, calului, armelor și codrului. Singură pădurea vibrează la vorbele voinicului. Atmosfera în care se desfășoară dialogul dintre haiducul mîndru — „Nalt la stat, / Mare la sfat / Și viteaz cum n-a mai stat" — și natură este preponderent lirică. Acțiunea se precipită dramatic odată cu apariția lui „Manea, slutul și urîtul, / Manea, grosul și-artăgosul", pornit pe cruntă răfuială cu străinul care a cutezat să-i calce meleagurile. Drept răscumpărare, Manea îi cere calul. Dispus să ajungă la o înțelegere, Toma îi întinde plosca să bea, dar Manea îl lovește mișelește și fuge. Conflictul social, caracteristic baladelor antifeudale, este convertit aici într-unul moral. De aceea, răzbunarea lui Toma apare ca o supremă datorie. Din acest moment al desfășurării acțiunii, eroul este investit cu atribute miraculoase. Pentru a pedepsi pe Manea, haiducul își învinge durerea fizică și, cu ajutorul calului năzdrăvan, pleacă în urmărirea dușmanului. Unele variante ale baladei, culese din nordul Moldovei sau din Banat, se încheie odată cu înfăptuirea actului justițiar — omorîrea lui Manea. Altele cuprind un tablou final care se armonizează cu tonalitatea baladei. Momentul morții haiducului se produce pe tărîm de legendă. Prieten credincios, calul îi va împlini ultima dorință, purtîndu-i trupul „Colo-n zarea celor culmi / La gropana cu cinci ulmi". Procedeele stilistice folosite de cîntărețul anonim conferă baladei nuanțare, muzicalitate și putere de sugestie. Fraza amplă, bogată în imagini poetice, cuprinde un număr mare de versuri, amplificînd suflul epic. Subtila împletire a realității cu fantezia se realizează prin hiperbole descriptive și narative. Repetarea vocativului „Maneo, Maneo, fiară rea" dă mai multă acuitate dialogului. Formulele introductive și de încheiere, exterioare cadrului acțiunii epice, sînt laconice, unele variante renunțînd la ele. Vibrînd de autentică poezie, balada rămîne una din cele mai valoroase creații ale literaturii noastre populare.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1866, *72—76*; vol. I, București, E.L., 1965, *156—160*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, Tip. Modernă, 1885, *581—584*; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, București, Tip. Corpului didactic, 1900, *38—44*; Alexandru Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete de-ale poporului*, București Tip. Progresul-Ploiești, 1909, *13—14*; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, București, Socec, 1910, *250—251*; Emanoil Bucuța, *Românii dintre Vidin și Timoc*, București, Cartea românească 1923, *120—123*; Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964, *253—259*; *Toma Alimoș. Balade haiducești*, pref. M. Beniuc, București, Minerva, 1973, *3—11*; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Minerva, 1974, *292—300*.

— 1. Iorga, *Balada*; 2. Petru Caraman, *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*, AAF, I, 1932, *53—105*, II, 1933, *21—88*; 3. Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare românești*, I, București, E.L., 1964, *151—152*; 4. Vrabie, *Balada*, *389—393*; 5. Rusu, *Viziunea*, *163—179*.

I. C.

TOMICI, Ioan (3.XII.1771, Vărădia, j. Caraș-Severin — 18.IV.1839, Caransebeș), cărturar iluminist. Fiu al lui Gheorghe Toma, T. a studiat teologia la Vîrșeț și a fost preoțit în 1795. După trei ani, este chemat la Vîrșeț, ca profesor de teologie. În 1804 devine protopop al Caransebeșului și va desfășura, pînă la sfîrșitul vieții, o intensă activitate pentru organizarea și dezvoltarea învățămîntului românesc. Înființează primul curs pentru pregătirea învățătorilor, iar din 1824 pînă în 1831 deține și funcția de director și inspector al școlilor românești din districtul Caransebeșului.

În acord cu preocupările iluministe ale cărturarilor vremii, ilustrate și de activitatea sa pedagogică, el a scris *Scurte învățături pentru creșterea și buna purtare a tinerimei română, precum și niște alease cîntări besearicești și unele cuvioase și desfătătoare lumești* (1827). Dedicația, *De bun ghen născutului domn Athanasie Grabovski*, este scrisă în

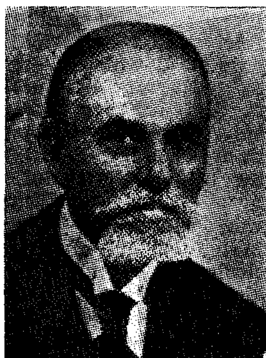
versuri ritmate vioi. Primele două capitole conțin sfaturi referitoare la comportare. După un capitol *Despre cîntarea bisericească*, urmează alte versuri, unele culese din folclorul religios (cîntece de stea, un fragment din *vicleim*), altele originale, dedicate împăratului. Ca un reflex al ideilor latiniste, T. dă și o listă de cuvinte nelatinești, pe care le-a înlocuit cu echivalentele de origine latinească. El a fost și unul din primii colaboratori ai revistei „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1838), publicînd aici cîteva fabule în proză, însoțite de lungi comentarii moralizatoare. Pentru a răspunde unui alt deziderat al epocii — răspîndirea cunoștințelor științifice —, T. traduce și prelucrează, în 1823, două cărți despre creșterea viermilor de mătase și a albinelor, interesante și pentru contribuția lor la dezvoltarea limbii literare.

— *Scurte învățături pentru creșterea și buna purtare a tinerimei română, precum și niște alease cîntări beseariceşti și unele cuvioase și desfătătoare lumești*, Buda, Tip. Universității, 1827 ; *Albinile și ursul, Privighetoarea și vulturul*, FMIL, I, 1838, 5, reed. în Negoescu, *Fabule*, 64—65 ; *Greierul și furnicile*, FMIL, I, 1838, 7 ; *Leul, lupul și vulpoiul*, FMIL, I, 1838, 8 ; *Înștiințare*, FMIL, I, 1838, 19 ; *Cuvînt dă învățătură* (publ. Caius Pascu), VS, 1933, 717. — Tr. : Iosif Blașcobici, *Cultura bombițelor*, Buda, Tip. Universității, 1823 ; [Autor neidentificat], *Cultura albinelor*, Buda, Tip. Universității, 1823.

— 1. *Primii gramatici români bănățeni*, FDZ, XXXVII, 1922, 28 ; 2. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului și scriitorii bănățeni*, AO, IV, 1925, 17 ; 3. *[Notă bibliografică]*, BRV, III, 554—556 ; 4. Suciu, *Lit. băn.*, 79—82 ; 5. Nic. Tomiciu, *Contribuția Bănatului la renașterea noastră culturală națională. Protopopul Ion Tomiciu*, DCI, II, 1940, 39 ; 6. Țîrcovnicu, *Contribuții*, 35—39, 74—75 ; 7. Duțu, *Cărțile*, 40—41.

C. T.

TONCESCU, Mihai I. (sfîrșitul sec. XIX), publicist și autor de versuri. A colaborat la „Literatorul", „Revista literară", „Țara". La revista literară ilustrată „Peleșul" a fost director, iar apoi, „redactor proprietar". A mai condus, între 1898 și 1901, revista „Tribuna familiei", în paginile căreia a publicat romanele *Floare viscolită* și *Fatalitate*. T. a scris numeroase versuri de dragoste cu accente pesimiste, dar fără relief și ton personal (*Cînd te văd..., În nopți tăcute, Dorul, Trecut, Ochii ei, Traiul meu, M-am întrebat, Ca un nebun, Te-am privit* ș.a.). T. încearcă apoi, în volumul *Vorbă să fie* (1896), pe urmele lui Th. D. Speranția, să versifice anecdote populare, depărtîndu-se, ca și predecesorul său, de motivul popular, prin amplificarea acțiunii și transferarea ei în alt mediu. În prefața celui de al doilea volum de anecdote, *Gura lumii*, își expune părerile despre literatura populară. El înțelege să contribuie la promovarea ei, versificînd în stil popular, creînd în acest mod, ca și Speranția, produse hibride oscilînd între creația populară și cea cultă. Majoritatea anecdotelor sale sînt despre țigani, unguri, evrei, bulgari, greci sau turci. În aceste anecdote, comicul de limbaj provoacă, uneori, și comic de situații : *La-mpărat, Bulgarul la biserică, Știu turcește, Șumăl, E neamț, Povestea lui Chirichitopol* etc. În același volum sînt incluse și cronici în versuri, vizînd diferite chestiuni din actualitate : *Cap de aur, Nevroza politică*. La revista „Peleșul", T. a ținut rubrica de cronică teatrală. A mai semnat și Mihton.

— *[Versuri]*, L, III, 1882, 5—8, IV, 1883, 2, 7—9, PȘU, I, 1884, 1—18, II, 1887, noiembrie, decembrie, III, 1888, ianuarie, august, RER, III, 1889, 1, 2 ; *Teatrul Național*, PȘU, II, 1887, noiembrie, decembrie, III, 1888, ianuarie — martie ; *C. A. Rosetti*, RER, III, 1889, 1 ; *Vorbă să fie*, I, pref. Bonifaciu Florescu, București, Göbl, 1896 ; *Tată nou*, RELI, XVIII, 1897, 33 ; *Țiganul păcălici*, RELI, XIX, 1898, 2 ; *Floare viscolită*, TRF, I, 1898—1899, 2—32, II 1899—1900, 1—13, 16—19, 21, 23 ; *Fatalitate*, TRF, II, 1900, 14—20, 22, 24—36, III 1900, 1—2 ; *Genealogia familiei Lămotescu*, București, Tip. Clemența, 1915 ; *Gura lumii*, ed. 2, București, Cultura românească.

— 1. Straje, *Dicț. pseud.*, 729.

D. B.

TRAIAN, gazetă politică și literară care apare de trei ori pe săptămînă la București între 16 aprilie 1869 și 14 februarie 1870. Redactor a fost B. P. Hasdeu, iar colaboratori, pentru partea politică, G. Missail, Radu Mihai, Gr. Vulturescu, N. Rosetti ș.a. T. era un ziar de opoziție, de nuanță liberală, îndreptat împotriva guvernului de coaliție (conservatori și liberali moderați) al lui D. Ghica și, în primul rînd, împotriva ministrului de Interne, M. Kogălniceanu. Hasdeu dă, însă, o mai mare dezvoltare paginilor de cultură, încercînd, cum va face și la „Columna lui Traian" sau la „Revista nouă", să combată pătrunderea exagerată a influențelor străine, cerînd stimularea, în toate planurile vieții sociale, a elementelor originale, autohtone. El scrie în această perioadă foarte mult, redactînd frecvent aproape întregul ziar : articolul de fond și alte articole politice, studii de economie, studii filologice, analize de documente istorice, recenzii, prezentarea atentă a revistelor mai importante („Convorbiri literare", „Albina Pindului" ș.a.), versuri și chiar poșta redacției. Cu publicistică pe teme culturale colaborează G. Missail, S. Periețeanu-Buzău, I. C. Tacit, G. Marian. O rubrică atractivă, datorită știrilor și comentariilor privitoare la mișcarea artistică și politică din diverse țări europene, este aceea intitulată *Corespondința*, care adăpostește scrisori primite din Paris, din cîteva orașe italiene și de la Viena. Dintre corespondenți făceau parte, probabil, S. Periețeanu-Buzău și I. Al. Lapedatu, care erau atunci studenți la Paris. Un interes deosebit s-a arătat pentru poezia populară. În primul număr se publică articolul *Poezii poporane române din Crișana*, precum și patru balade culese de Miron Pompiliu, din a cărui colecție se va tipări în continuare, alături de alte materiale folclorice din culegerile lui A. Vodă, V. Gr. Pop, I. C. Fundescu și S. Fl. Marian. Pe lîngă doine din zona Sibiului, Dionisie Miron dă, în traducere românească, balade despre eroul popular sîrb Marcu. În foileton apare *România veche și nouă* de G. Missail, încercare romanescă ambițioasă, fără valoare literară, în care unul dintre personaje este Alecu Russo. Versuri publicau I. Al. Lapedatu, M. Pompiliu, V. D. Păun și un Leonida Grigoriță. Discutînd în diferite articole și în recenzii raportul dintre trăsăturile naționale și influențele străine în cultură,

TRAIAN
POLITICA

Hasdeu critică, în mai multe rînduri, cîteodată aluziv, și Junimea. „Convorbiri literare", la rîndul lor, îi ironizează exprimarea pletorică, nesupravegheată uneori, precum și unele exagerări, unele accente naționaliste. Astfel se continua o polemică de durată, susținută de Hasdeu și în publicațiile editate în anii următori.

— 1. B. P. Hasdeu, *[Articol-program]*, TRA, I, 1869, 1 ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *134* ; 3. O. Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian" și „Columna lui Traian")*, SIL, *216—334* ; 4. Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, Minerva, 1974, *104—123*.

R. Z.

TRANSILVANIA, revistă literară apărută la 1 ianuarie 1868, la Brașov, ca organ al Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român. Din 1881 revista se mută la Sibiu. Cu unele întreruperi, înainte de 1900 (în 1879, cînd nu a apărut deloc, și în 1880—1881, cînd a fost înlocuită de „Analele Asociațiunii"), **T.** a apărut, cu mari intermitențe, și după 1900 (pînă în martie-aprilie 1945). Redactori erau secretarii Astrei : G. Barițiu (1867—1889), I. Popescu (1890—1891), Z. Boiu (1892—1895), C. Diaconovici (1896—1903). După 1903 și mai tîrziu, în redacția revistei aveau să intre O. Goga, O. C. Tăslăuanu, I. Georgescu, H. Petra-Petrescu, I. Breazu, Silviu Dragomir, Șt. Manciulea, I. Mușlea, S. Opreanu, Ionel Pop, D. Popovici, Al. Dima. Cu șase ani înainte de apariția „Transilvaniei" se publicau, sub titlul de „Analele Asociațiunii", procesele verbale ale adunărilor generale și documentele Astrei. La 20 septembrie 1867, comitetul îl roagă pe G. Barițiu să accepte conducerea unei publicații „ca să fie aceasta, pentru popor, ceea ce a fost Gazeta pentru cei luminați". Barițiu a dat însă revistei un caracter de magazin istoric publicînd, pe lîngă statute, regulamente, îndrumări de ordin administrativ ale Astrei, și numeroase documente istorice și studii din istoria Transilvaniei, pentru cunoașterea unor epoci pentru care știrile despre români erau sărace, incomplete, prilejuind interpretări tendențioase. Ocupîndu-se de istorie, Barițiu duce o conștientă luptă politică, pentru ca rolul românilor să nu fie minimalizat în istoria Transilvaniei. După el, istoria poate aduce argumente prin care poporul își apără originea și individualitatea. Astfel apar în paginile **T.** documente din foarte bogata arhivă a comitelui Iosif Kemény, publicate de Șt. Moldovanu. G. Barițiu reeditează cronicile lui M. Cserei și P. Apor ; I. Ardeleanu face cunoscute documentele referitoare la români aflate la Vatican. **T.** publică acte din arhiva bisericii din Șcheii Brașovului și retipărește altele după B. P. Hasdeu. Deși chiar în epocă s-au exprimat nemulțumiri în legătură cu ținuta prea academică a revistei și lipsa de accesibilitate, paginile de istorie din **T.**, în condițiile dualismului austro-ungar, proclamat în 1867, capătă semnificații

TRANSILVANI'A.

Foi'a Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Nr. 1. Brasiovu 1. Ianuariu 1872. Anulu V.

mai adînci, iar unele din documentele publicate interesează ca surse de informație istorică. G. Barițiu, redactorul revistei, continua să creadă în idealurile revoluționare pentru care militase în 1848, și ecourile se fac simțite în revistă, în evocări și schițe biografice ale unor conducători ai revoluției din Ardeal și țările române (*Testamentul lui N. Bălcescu, N. Bălcescu, Momente din viața lui Avram Iancu)*, scrisori ale lui S. Bărnuțiu și Eftimie Murgu, acte și documente din anii 1848—1849. În centrul interesului se află momentele revoluționare și de afirmare națională din istoria Transilvaniei (G. Barițiu scrie *Despre bellu civil transilvan din anii 1437 și 1438*, despre *Cauzele pentru care s-au revoltat românii în anul 1784 ;* I. V. Russu dă o *Scurtă descriere a revoluției lui Horia și Cloșca)*, precum și originea și vechimea românilor în Ardeal (I. V. Russu traduce lucrarea lui R. Roesler *Dacii*, pentru a fi cunoscută și combătută, apare în traducere *Supplex libellus valachorum Transilvaniae*, I. Sterca-Șulutiu dă un studiu despre *Originea românilor)*. Ideea de unitate a românilor și de necesitate a recunoașterii teritoriului etnic ca teritoriu politic este prezentă în articolele publicate în **T.**, care mai tîrziu va milita deschis pentru întregirea unității naționale, iar după 1940 împotriva Dictatului de la Viena.

Preocupările revistei nu s-au limitat, chiar în anii cînd ea s-a aflat sub conducerea lui G. Barițiu, numai la istorie. Tot ceea ce putea servi ca argument al romanității și drepturilor românilor interesa : datini, limbă, folclor. Este importantă contribuția revistei în domeniul cunoașterii și valorificării folclorului literar și artei populare, considerată „un bun criteriu al vieții noastre naționale". *Poporul român în poezia sa*, studiu de I. Vulcan, din 1869, aducea ideea folclorului ca depozitar al istoriei. În **T.** publică Gr. Silași *Românul în poezia sa poporală* (1876), studiu de mitologie populară românească. *Însemnătatea literaturii române tradiționale* (1875), lucrare a aceluiași autor, pledează pentru considerarea folclorului ca expresie a spiritualității românești. Vechimea datinilor vorbește despre vechimea poporului (*Din datinile vechi ale Transilvaniei* — 1868). G. Barițiu face să apară balade din colecția lui V. Alecsandri. Se publică folclor (colinde, balade, descîntece din Banat, povești, jocuri de copii), culese de I. Pop-Reteganul, G. Todica, Enea Hodoș, Gr. Sima al lui Ion, *Cîntece haiducești* de I. Vulcan și studii de folclor (*Moșii, Petrecerea mortului* de S. Mangiuca) și etnografie. După 1900, activitatea folcloristică se intensifică. Preocupările de etnografie ale revistei erau mai vechi. G. Barițiu, care a organizat Expoziția națională de artă populară de la Sibiu (1881), pleda pentru cercetarea etnografică (*Despre costumele naționale românești*, 1877, *Idei fugitive de industria de casă și de industria mică*, 1877, *Portul național la poporul nostru românesc*, 1889), subliniind valoarea artistică deosebită a țesăturilor și cusăturilor populare. Revista a publicat numeroase materiale care interesau Muzeul istoric și etnografic al Astrei. **T.** a fost o adevărată cronică a activității Astrei și a reflectat preocupările legate de *Enciclopedia română*, care începuse să apară sub auspiciile societății. Acțiunile Societății pentru fond de teatru român sînt, de asemenea, popularizate în **T.** Profilul este al unei reviste de cultură cu caracter enciclopedic. În **T.** apar articole de economie (publică agronomii Șt. Pop, I. Ionescu de la Brad), medicină (P. Vasici), pedagogie, știință popularizată (G. Barițiu, *Teoriile lui Darwin)*, avîndu-se în vedere tot ceea ce putea ajuta progresului material și dezvoltării culturii în Transilvania. Pînă la 1900 **T.**

a publicat foarte puțină literatură (poezii de D. Bolintineanu și Z. Boiu, versuri inspirate de războiul de Independență din 1877, drama *Constantin Brîncoveanu* a lui D. Bolintineanu). O rubrică literară apare tîrziu, cu 2—3 ani înainte de 1900, și ea cuprinde studii de istorie literară (Em. Micu despre Petru Maior, M. Strajanu despre V. Alecsandri), recenzii, indicații bibliografice, cîteva studii asupra teatrului *(Despre teatru în timpul lui Shakespeare, Teatrul lui V. Alecsandri* ș.a.). Se remarcă studiile de teorie literară și estetică ale lui Iosif Blaga *(Teoria dramei*, 1899, *Din estetica tragicului*, 1900) și cel al lui M. Strajanu, *Poezia în raport cu istoria și cu științele pozitive* (1900). Printre traducerile literare sînt versurile lui Vergiliu și Schiller (în versiunea lui M. Strajanu) și ale lui Heine (tălmăcite de Sextil Pușcariu). Ortografia latinizantă a revistei, din primii ei ani de apariție, a fost criticată de T. Maiorescu în *Limba română în jurnalele din Austria*.

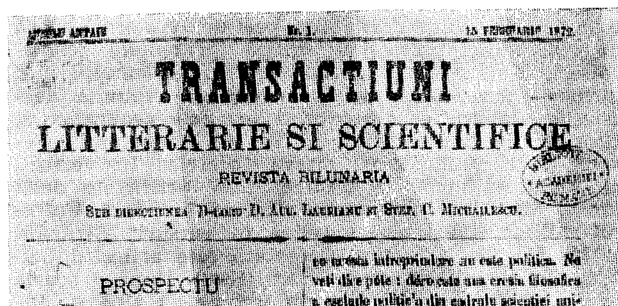
Revista, în întregime, dă o imagine cuprinzătoare a vieții sociale și culturale a românilor din Transilvania, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea.

— 1. Maiorescu, *Critice*, I, *89—92, 105—111, 118, 154—155* ; 2. *Jubileul „Transilvaniei"*, T, XXVI, 1895 (număr festiv), reed. în PLR, I, *288—289* ; 3. N. Togan, *Indice alfabetic al publicațiunilor revistei „Transilvania"*, T, XXVII, 1896, 10 ; 4. C. Diaconovici, *O dare de seamă*, T, XXXIV, 1903, 1 ; 5. Oct. C. Tăslăuanu, *Către cititori*, T, XLV, 1914, 1, reed. în PLR, I, *290—291* ; 6. Lupaș, *Contribuțiuni*, *72—74* ; 7. Al. Dima, *Revista „Transilvania"*, RFR, IX, 1942, 1 ; 8. *„Transilvania". Indice bibliografic selectiv. XXVI (1895) — XLVIII (1917)*, Cluj, 1964 ; 9. F. Moldovan, *100 de ani de la apariția „Transilvaniei"*, PRN, XII, 1968, 1 ; 10. *Centenarul revistei „Transilvania"*, Sibiu, 1969 ; 11. Pervain, *Studii*, *303—308* ; 12. Bucur Țincu, *„Transilvania" (1868—1900)*, RLRO, *23—50* ; 13. Pamfil Matei, *Vasile Alecsandri și revista „Transilvania"*, T, VII, 1978, 5 ; 14. Pamfil Matei, *„Transilvania". Etape și preocupări*, T, VII, 1978, 6.

S. C.

TRANZACȚIUNI LITERARE ȘI ȘTIINȚIFICE, revistă bilunară apărută la București, sub conducerea lui D. Aug. Laurian și Șt. C. Michăilescu, de la 15 februarie 1872 pînă la 28 februarie 1873, după care se contopește cu „Revista contimporană". Prospectul revistei conține o expunere fermă de principii care vor călăuzi viitoarea orientare a redactorilor. După o apreciere critică a stărilor sociale înapoiate și a politicianismului care împiedică libera dezvoltare a culturii, remediul „ignoranței și mizeriei" este căutat în puterea științei și a cugetării. Acțiunea de educare prin știință se revendică din activitatea de „luminare" începută de Gh. Lazăr. Datorită lui D. Aug. Laurian, publicația a adoptat o ortografie latinizantă, ceea ce i-a atras criticile „Convorbirilor literare". **T. l. și ș.** a fost o revistă enciclopedică, de răspîndire a cunoștințelor științifice, cu articole numeroase și substanțiale din domeniul fizicii, chimiei, medicinei, psihologiei și logicii. Nivelul științific superior al revistei se explică, în primul rînd, prin colaborarea lui Șt. C. Michăilescu, filozof materialist, autorul multor articole teoretice sau de popularizare din cele mai diferite domenii. Alături de el, apar nume de prestigiu ca Em. Bacaloglu și C. Davila. Studiile de istorie, de mai mică rezonanță, aparțin lui Al. Papadopol-Calimah, D. Aug. Laurian și Bonifaciu Florescu.

Partea literară a revistei este mai puțin reprezentativă. În afară de Al. Macedonski (al cărui volum de debut este prezentat superlativ de către Laurian) și de B. P. Hasdeu (retipărit după „Columna lui Traian"), publică versuri Th. A. Myller, Gr. H. Grandea, Al. Radu, Const. Christescu. O dramă istorică, *Rhea-Silvia*, semnează N. V. Scurtescu. Mai numeroase sînt traducerile. D. Aug. Laurian traduce

TRANSACTIUNI
LITTERARIE SI SCIENTIFICE
REVISTA BILUNARIA
PROSPECTU

Carmen saeculare (Poema seculară) de Horațiu și, alături de Gr. G. Păucescu, din *Eneida* lui Vergiliu. O versiune românească după *Mizantropul* de Molière încearcă Gh. Sion. Un anonim traduce *Spionul prusian* de V. Valmont. Din unele articole și din transpunerile lui G. Dem. Teodorescu din poeziile lui V. Hugo, A. Chénier, A. de Lamartine și A. de Musset se observă preferința colaboratorilor literari ai revistei pentru cultura franceză. **T. l. și ș.** avea o rubrică de *Bibliografie* susținută de Laurian, cuprinzînd scurte prezentări de cărți sau notițe polemice, de obicei antijunimiste. Un N. F. Bădescu recenzează romanul *Fulga* de Gr. H. Grandea, iar Anghel Demetriescu, drama lui A. Roques *Constantin Brîncoveanu*. G. Dem. Teodorescu scrie un studiu despre literatura latină și altul despre viața și operele lui A. Chénier. Un interesant articol despre Anton Pann *(Un cîntăreț uitat)*, însoțit de o listă a tipăriturilor lui, publică Laurian. Este una din primele recunoașteri ale valorii operei lui Anton Pann. În genere, orientarea revistei urmează linia publicațiilor lui B. P. Hasdeu.

— 1. *Prospect*, TLȘ, I, 1872, 1 ; 2. S. G. Vârgolici, *„Tranzacțiuni literare și științifice"*, CL, VI, 1872, 2 ; 3. D. Aug. Laurian, *Epistolă către un amic*, TLȘ, I, 1872, 13 ; 4. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *81—82* ; 5. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *270—272*.

L. V.

TRAILĂ, Ilie (Elia) (1845, Ciudanovița, j. Caraș-Severin — ?), prozator și autor de versuri. A învățat la gimnaziile din Lugoj, Beiuș și Oradea. Stabilit în Oradea, face studii juridice, după terminarea cărora deschide un birou de avocatură. Colaborează activ la „Familia" lui I. Vulcan, încă de la înființare, și la „Amvonul" lui Justin Popfiu (1868), în special cu traduceri de versuri din Lamartine, Lavieville, G. Herwegh, M. Berend. Mai tîrziu, colaborează cu recenzii la „Observatoriul" (1882) și „Luminătoriul" (1882). Ocazional, a publicat articole și versuri și în alte periodice transilvănene. Scrisul său nu pleacă dintr-o vocație literară, ci din înalte datorii morale față de compatrioți. Se observă la **T.** o înclinație spre construcția epică meticuloasă, urmărind situații dramatice. Două nuvele mai ample par a fi reprezentative, ambele publicate în almanahul „Fenice" al „Societății de lectură" din Oradea, în 1867. Prima — *Fiia lui Menumorut* — are un subiect inspirat dintr-o perioadă puțin cunoscută din istoria românilor, care favorizează fantazarea romanțioasă a autorului. Pe fondul luptelor de independență duse împotriva ungurilor, se desfășoară o poveste încîlcită, semănată cu răpiri și întîmplări în care hazardul și divinitatea au un rol principal, cu fapte de eroism și clarificări imprevizibile, de ultim moment, istorisire încheiată cu o căsătorie diplomatică, menită să aducă unele libertăți românilor. Cealaltă nuvelă — *Un sătean* —, mai redusă ca dimensiune, țintește să dovedească biruința virtuții

și a cinstei asupra răutății perfide. Autorul evocă un trai idilic, patriarhal, critică influențele „civilizației", dînd o imagine convențională a omului pur, virtuos, reprezentat aici prin păstori. Abundă descrierile etnografice ale satului sau cele geografice și istorice ale orașului Lugoj. Tot în almanahul „Fenice" sînt publicate și cîteva încercări în versuri, pe teme naționale și erotice, mai artificiale decît proza. Mai sînt menționate alegoria în proză *Vulturul mîhnit* (1864) și „povestea în versuri" *Strigoiul* (1874) ⟨1⟩. De o factură deosebită este articolul *Critica*, din ziarul „Observatoriul" (1882). După o scurtă teorie asupra nuvelei (nuvela trebuie să aibă o „învățătură", iar dacă e istorică, să păstreze toate coordonatele timpului acțiunii; faptele și dialogurile să aibă explicații logice, firești, psihologice), **T.** contestă nuvelele lui N. Gane, obiectînd că acestea nu ar avea un scop, o compoziție legată, acțiunea fiind supusă unei cauzalități fanteziste. Acest articol, cu toate exagerările, atestă o concepție destul de clară asupra unor mecanisme literare, precum și un spirit polemic.

— *Către o fiică română, Fiia lui Menumorut, Fetița bănățeană și ciucurelul, Fluturelul de seară, Nostalgia, Ostașul orbit, Un sătean, Tricolorul român*, FN, *7—243*; *Răzbunarea*, F, IV, 1868, *314, 326, 342*; *Critica*, OBS, V, 1882, *43—44*, 46; *„Flori de toamnă", poezii de T. V. Păcățianu*, LUMN, III, 1882, 102. — **Tr.:** M. Berend, *Cîntece*, F, III, 1867, *555*, *Istoria unui cerșitoriu*, AMV, I, 1868, 5, *Lamentarea morții*, AMV, I, 1868, 9, *Jidovul rătăcitor*, F, V, 1869, *31*; G. Herwegh, *Din străinătate, De ce?*, F, IV, 1868, *183, 368*; Lavieville, *Imn*, AMV, I, 1868, 3; Lamartine, *Meditațiune*, AMV, I, 1868, 4.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *204—205*; 2. *Encicl. rom.*, III, *1117—1118*; 3. Predescu, *Encicl.*, *859*; 4. Suciu, *Lit. băn.*, *97—99*; 5. Vartolomei, *Mărturii*, *159—160*.

C. T.

TREBUINCIOSUL, publicație periodică bilunară, apoi săptămînală, care a apărut la București din ianuarie 1883 pînă la 21 aprilie 1885. De la 1 ianuarie 1884, și-a schimbat denumirea în „Necesarul". **T.** se adresa oamenilor cu puțină cultură, oferindu-le o lectură simplă și distractivă (*Viața împărăteselor romane*, povestiri diverse, articole de știință popularizată, de apicultură și medicină, anecdote ș.a.). Director-proprietar al foii era Luigi Cazzavillan, viitorul editor și proprietar al ziarului „Universul", care încerca să impună cu **T.** o formulă de gazetărie specifică Italiei. Traduceri, mai ales din literatura italiană, făceau I. S. Spartali, Clelia Bruzzesi și D. Stăncescu. Printre autorii traduși erau Silvio Pellico, Edmondo De Amicis, G. Verga, dar și Lope de Vega, Dickens, Turgheniev, Andersen, Hugo, Zola, Jules Verne, Maupassant, A. Daudet, Fr. Coppée. D. Stăncescu dădea și basme populare, iar I. I. Roșca versuri. În februarie 1885, D. Teleor își tipărește aici schițele *Sergentul Cătălin* și *Arnăutul*.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *482*; 2. C. Isopesco, *La stampa periodica romeno-italiana in Romania e in Italia*, Roma, 1937, *33—34*.

R. Z.

TRECUTUL, gazetă politică și literară care apare la Iași, bisăptămînal, de la 1 februarie pînă la 12 iulie 1861. Pentru cei doi redactori, I. Strat și Gh. Mîrzescu, istoria, „trecutul", reprezintă un mijloc de cunoaștere a prezentului și de pregătire a viitorului. **T.** nu făcea apologia vremurilor vechi, ci, dimpotrivă, sprijinea reformele preconizate de Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu. Într-o scrisoare adresată redacției, Kogălniceanu își oferă chiar colaborarea, în scopul de a-și explica poziția și intențiile politice, dar nu va mai apare în paginile gazetei decît în calitate de autor al unei alte scrisori, dedicate morții contelui Cavour. Un colaborator este Gh. Sion; se publică și interesante *Studii constituționale* ale unui publicist care semna Iassiorum Municipium. B. P. Hasdeu se ocupă de bazele istorice ale legii electorale, plecînd de la documente din vremea domniei lui Miron Barnovschi, pentru a susține ideea reprezentării tuturor claselor sociale în Adunarea legislativă, și tot el demonstrează, din punct de vedere istoric, legitimitatea actului secularizării averilor mănăstirești. Cu versuri în care se străduia să ilustreze frămîntările sociale din epocă este prezent Gh. Tăutu, care dă și fabule înțesate de aluzii politice.

R. Z.

TRIBUNA, publicație periodică de politică și literatură apărută la București, bilunar, între 1 august și 1 decembrie 1873. Subintitulată „revista cestiilor contimpurane", **T.** este redactată de Gr. H. Grandea, cu scopul, mărturisit într-un ambițios articol-program, de a contribui la dezvoltarea culturii naționale. Încrezător în menirea socială a literaturii, așa cum se arată în cuprinzătoarea schiță istorică *Starea literaturei și artelor în România*, republicată aici, Grandea încearcă în același articol și o periodizare. Avîntul unei prime etape, de pînă la 1848, a fost întrerupt, afirmă el, de revoluție. Cei mai buni scriitori emigrînd, perioada următoare este a mediocrității. Gustul este corupt prin invazia traducerilor dintr-o beletristică lipsită de valoare. Semnele unui reviriment ar apărea după 1860, odată cu G. Baronzi, G. Crețeanu, V. A. Urechia, Al. Depărățeanu și mai ales B. P. Hasdeu. În **T.**, Grandea acordă un spațiu însemnat cronicii literare. El scrie despre *Vînătorul Carpaților*, poema lui N. Rucăreanu, căreia nu-i găsește merite literare, iar Z. Demarat se ocupă de poezia lui M. Zamphirescu *Irena*, într-o severă analiză a procedeelor poetice. Discutînd o traducere a lui A. Naum din Musset, apărută în „Convorbiri literare", Șt. Chr. Tell găsește prilejul de a se referi și la „noua direcție", a cărei acțiune o socotește generatoare de efecte negative asupra literelor românești. Toate aceste contribuții sînt însă, ca orientare, neconvergente, așa cum sînt și cele propriu-zis beletristice: versurile lui Grandea, de un romantism vetust, cîntînd, în cadențe largi, sunătoare, evenimente istorice, personaje de legendă, altele de Al. Radu, D. Iliescu, I. N. Polychroniade; nuvele de Grandea și Șt. Chr. Tell, o dramă, *Anonimul*, tot de Grandea ș.a. Cu două poezii originale, *Umbrei lui Bolintineanu, Călugărenii*, și o traducere din La Fontaine, *Șarpele și pila*, reluată în „Oltul", figurează Al. Macedonski. Din Lamartine apare poezia *Bonaparte*, în transpunerea lui C. D. Aricescu. Alte traduceri sînt făcute de Al. Radu, Maria I. Casabianu și Grandea. Poezia *Către muza sa* de Antioh Cantemir, tradusă de C. Negruzzi, se republică drept omagiu pentru scriitorii mai vechi, așa cum se republică și *Introducerea* lui V. Alecsandri la ediția de scrieri ale lui C. Negruzzi din 1872—1873.

R. Z.

TRIBUNA, cotidian politic și literar care a apărut la Sibiu de la 14 aprilie 1884 pînă la 16 aprilie 1903. Un grup de intelectuali și negustori din Sibiu și Brașov, printre care arhimandritul Nicolae Popea, N. Cristea, I. Bechnitz, frații Aurel și Eugen Brote, Diamandi Manole și I. Slavici, a avut inițiativa editării unui cotidian românesc în Transilvania. Mai întîi, în 1883, ei propun redactorilor de la „Gazeta Transilvaniei" să li se alăture, modificînd în consecință și programul politic al ziarului lor. Tratativele eșuînd, se hotărăște înființarea unui ziar nou, a cărui conducere, în calitate de director, o va lua I. Sla-

TRIBUNA

vici. Un rol important, atît în formularea programului de acțiune politică și culturală, cît și în realizarea lui, a avut, în prima perioadă de apariție a T., care a durat pînă la începutul anului 1896, I. Bechnitz. Dar munca propriu-zisă de conducere a comitetului redacțional și a gazetei, devenită cel mai important cotidian din Transilvania, îi revine lui Slavici. El figurează, în primele luni, și ca redactor responsabil. Această funcție, care îl făcea pe deținătorul ei pasibil de a răspunde în fața justiției pentru tot ceea ce se publica în coloanele ziarului, este preluată apoi, de la 7 iunie 1884, de Cornel Pop Păcurar. Vor mai fi redactori responsabili Septimiu Albini, Pompiliu Piposș, ziaristul din București Adrian Cașolțeanu, Cornel Scurtu, Teodor V. Păcățian, George Coșbuc (între 27 martie și 2 aprilie 1889) și alții, în total optsprezece gazetari, dintre care unii de două și chiar de trei ori. Schimbările foarte dese sînt o urmare a frecventelor conflicte cu autoritățile, în urma cărora redactorul responsabil era fie suspendat, pe o perioadă determinată ori definitiv, fie trimis în judecată și condamnat la amenzi substanțiale sau la închisoare. Din 21 noiembrie 1886, Slavici nu mai este indicat drept director, dar el conduce în continuare ziarul pînă la 14 iunie 1888, cînd pleacă la Vác pentru a executa anul de temniță la care fusese condamnat în urma unui răsunător proces de presă judecat la Cluj. În timpul absenței lui Slavici, dar și după reîntoarcerea sa, în iulie 1889, T. este condusă de S. Albini, care nu modifică, în linii generale, orientarea gazetei. Deosebiri esențiale vor apare din 1896, cînd proprietatea ziarului și a institutului tipografic trece de la E. Brote, obligat să se autoexileze în preajma procesului memorandiștilor, la I. Rațiu. T. devine astfel un oficios al grupării politice din care făcea parte Rațiu, dar pierde treptat pe acei cititori, cei mai mulți dealtfel, care sprijineau pe vechii tribuniști (Bechnitz, Slavici, Brote ș.a.). Din această cauză scade și influența politică a gazetei care, mai ales după 1900, cînd va fi condusă de E. Dăianu, are o difuzare limitată, devenind un ziar provincial, în care predomină informația de interes local.

Fiind o gazetă fără subvenții, care depindea direct de numărul abonaților, comitetul de redacție s-a străduit de la început să găsească o structură jurnalistică adecvată, prin care, fără a se sacrifica nimic din spațiul acordat problemelor politice sau articolelor cu tematică socială, culturală și economică, se lăsa loc și unei publicistici ușoare, de popularizare sau distractivă. Totodată, s-a organizat o rețea de corespondenți în toate localitățile mai importante din Transilvania și din celelalte teritorii locuite de români, precum și un sistem de comunicare directă cu cititorii, prin intermediul scrisorilor adresate redacției. S-a editat, urmărindu-se, fără îndoială, în primul rînd acțiunea propagandistică și de culturalizare, dar fără să se piardă din vedere și aspectul financiar, și o „Bibliotecă poporală", alcătuită din broșuri (46 între 1884—1887 și în 1890) în care se republicau scrierile literare apărute mai întîi *în foiletonul ziarului*. T. a mai scos, așa cum făceau și gazetele de peste munți, un calendar („Calendarul poporului"), mai multe suplimente dedicate sărbătorilor tradiționale (în anii 1896 și 1897) și un supliment literar („Tribuna literară", între 1900 și 1902). Din redacție au mai făcut parte, alături de I. Slavici, D. Comșa și D. Popovici-Barcianu, care erau și membri ai comitetului redacțional, V. Mangra, G. Coșbuc, S. Albini, I. Russu-Șirianu, G. Bogdan-Duică, iar după 1896, E. Dăianu, I. Scurtu și, probabil, A. Bârseanu.

T. a apărut într-o perioadă cînd burghezia română din Transilvania se reorganiza în cadrul Partidului național român, căutînd mijloace noi de acțiune. Grupul condus de I. Bechnitz și I. Slavici a pus la baza programului de acțiune imediată două principii : realizarea unității culturale a tuturor românilor și necesitatea de a se strînge relațiile cu principalele mișcări politice din România. Într-un stadiu inițial, care poate fi delimitat cu aproximație între anii 1884—1889, tribuniștii s-au situat, sub toate aspectele, alături de junimiști. După 1889, pe plan politic ei se apropie tot mai mult de cercurile liberale din România, rămînînd însă, în ceea ce privește atitudinea în problemele culturale, sub influența lui T. Maiorescu și a „Convorbirilor literare". Orientarea lor projunimistă s-a făcut simțită mai ales în chestiunea ortografiei și a limbii literare. T. a fost, alături de „Telegraful român", una din primele gazete care au adoptat ortografia fonetică propusă de Maiorescu și au combătut etimologismul sau prezența în stilul publiciștilor din Transilvania a unor construcții străine de spiritul limbii române. Rodnică a fost acțiunea gazetei în domeniul beletristic. În articolul program din primul număr, articol scris probabil de Slavici, se afirmă că unul din principalele țeluri urmărite de redacție este acela de a face din T. „un centru de lucrare literară". Punînd cu generozitate coloanele gazetei la dispoziția tinerilor literați, redactorii au urmărit întotdeauna să stimuleze și să sprijine literatura originală, inspirată mai ales din realitățile satului transilvănean. În 1890, T. a organizat un concurs de creație literară al cărui cîștigător a fost Virgil Onițiu, două dintre mențiuni revenind lui I. Pop-Reteganul și I. Popovici-Bănățeanul. T. a publicat, în același timp, operele literare ale celor mai cunoscuți scriitori români (C. Negruzzi, V. Alecsandri, M. Eminescu, I. L. Caragiale), pentru a oferi începătorilor modele. Meritul cel mai însemnat al gazetei este însă acela de a fi pus, în primul rînd datorită colaborării lui Slavici și Coșbuc, dar și prin strădania unui însemnat număr de poeți și prozatori ardeleni, bazele unei literaturi ce se adresa omului simplu și se inspira din necazurile și bucuriile lui. Atractivă, prin tematică și realizare artistică, această literatură era totodată și accesibilă, dar nu în dauna calității și nici prin apelul la mijloacele ieftine, de foileton senzațional, sau prin excesul de dacism, de ruralism, de „romantică a ciobăniei", care caracterizează unele scrieri tipărite în alte gazete. T. a făcut astfel operă de educație artistică, stimulînd gustul pentru lectură, trezind interesul pentru activitatea literară și promovînd literatura originală, în spiritul unei tradiții ilustrate și înainte de „Gazeta de Transilvania", de „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Familia" sau „Albina Carpaților". După ce Coșbuc și apoi Slavici părăsesc redacția, și mai ales după 1891, adică în perioada luptei pentru Memorandum, se publică din ce în ce mai puțină literatură. Colaborarea lui G. Bogdan-Duică aduce o întărire a rubricilor de critică și istorie literară, dar în 1895 și el părăsește

Redacția „Tribunei" în 1894

gazeta. Regresul va fi mai evident spre sfîrșitul secolului, cînd literatură originală se va publica doar întîmplător. În 1900, E. Dăianu și I. Scurtu vor încerca să reînvie foiletonul gazetei, dar, pînă la urmă, ei vor opta pentru transformarea acestuia într-un supliment săptămînal. La **T.** a existat, din primii ani de apariție, un interes constant pentru literatura populară. Răspunzînd apelurilor redacției, au trimis folclor cules din toate zonele Transilvaniei foarte mulți preoți și învățători, printre care V. Berbecaru, I. Berescu, I. Berghea, A. Corcea, I. T. Mera, I. Moța, C. Pepa, Gr. Sima al lui Ion, I. Trîmbițoniu, cărora li se alătură și J. Urban Jarnik. Cu povești, balade, doine și cu articole de îndrumare a colaborat și I. Pop-Reteganul. Gazeta a fost și unul din principalii factori de răspîndire a literaturii scriitorilor de peste munți. S-au republicat adesea versurile lui V. Alecsandri și ale Matildei Cugler-Poni, basmele lui P. Ispirescu și scrierile în proză ale lui I. L. Caragiale. Dar meritul cel mai mare al redactorilor de la **T.** este acela de a fi contribuit la răspîndirea în Transilvania a poeziei lui M. Eminescu, prin republicarea versurilor și prin comentarea operei poetului (studii scrise de G. Bogdan-Duică, V. Goldiș, A. C. Domșa, amintirile lui A. C. Domșa, versuri închinate lui Eminescu alcătuite de Al. I. Hodoș). Principalii colaboratori literari ai gazetei sînt I. Slavici și G. Coșbuc. Pînă în 1890, cînd se va întoarce la București, Slavici a fost nu numai conducătorul de fapt al **T.**, dar și cel mai activ și mai conștiincios colaborator și redactor. Tot ceea ce s-a publicat în acest răstimp, exceptînd anul de detențiune la Vác, a fost văzut, citit și de multe ori corectat sau rescris de el. În același timp, Slavici a publicat aproape în fiecare număr articole și comentarii politice, răspunsuri la numeroasele atacuri îndreptate împotriva tribuniștilor, articole și studii economice, pedagogice, culturale, articole de critică literară, recenzii și note bibliografice, traduceri (din Gogol și Bret Harte), precum și literatură proprie. Ultimul său articol, *Băncile noastre*, datează din 25 februarie 1890. Coșbuc trimite de la Cluj prima sa poezie, *Filozofii și plugarii*, semnată C. Boșcu, și ea apare în numărul 188 din decembrie 1884. În primăvara următoare, după ce i se publică sub titlul *Zlatna* o traducere a poemului *Zlatna oder Von Ruhe des Gemütes* al lui Martin Opitz, tînărul poet își continuă colaborarea cu trei poezii originale. Alte poezii și o traducere din Plaut îi vor apare în 1886, iar în 1887 trimite versuri proprii. Spre sfîrșitul anului, poate chiar din prima decadă a lunii septembrie, Coșbuc este angajat redactor, făcînd mai întîi ucenicie, apoi primind răspunderea rubricii intitulate *Cronica*. În vara lui 1888, poetul se îngrijea de redactarea întregii gazete, iar după ce Slavici pleacă la Vác, va pregăti în locul acestuia materialele pentru foileton. În toată această perioadă, Coșbuc alcătuiește și rubricile distractive, face diverse traduceri (din A. von Chamisso, Byron, Aug. Fr. E. Langbein, K. E. Franzos, O. C. Waldau, M. von Strachwitz, Al. Dumas, P. Mérimée, Fr. Coppée), scrie articole dedicate folclorului și îndeplinește cele mai diverse însărcinări redacționale. Împrejurările materiale nefavorabile, care survin în vara anului 1889, obligă redacția să micșoreze cheltuielile. Printre redactorii sacrificați în vederea economiilor se află și Coșbuc, pe care iarna aceluiași an îl găsește la București. O colaborare de lungă durată, între 1888—1895, este aceea a lui G. Bogdan-Duică, redactor și cronicar literar, care a publicat în **T.** articole politice, culturale și de istorie, cronici literare, recenzii și însemnări, traduceri și a preluat de la Slavici rubrica *Revista literară*. Cu articole politice, de economie, pedagogie și de critică literară, au mai colaborat S. Albini, I. Russu-Șirianu (între 1891 și 1895), Z. Boiu, E. Brote, D. Comșa, Al. Grama, L. Albini, A. Bunea, A. C. Domșa. Literatură au publicat și S. Albini, V. Onițiu, I. Pop-Reteganul, I. Russu-Șirianu, I. Popovici-Bănățeanul, Enea Hodoș, Ion Gorun (Al. I. Hodoș), Valeriu Braniște, P. Dulfu, Silvestru Moldovan, Gr. Sima al lui Ion. În jurul anului 1900 mai colaborează Il. Chendi, O. Goga, A. Bârseanu, Jean Bart. În **T.** au apărut numeroase traduceri, cele mai multe de bună calitate, din Lessing (o parte din *Laocoon*, în tălmăcirea Lucreției Suciu-Rudow), Goethe, Fr. von Brentano (*Răul ca obiect de poezie*, traducere de G. Bogdan-Duică), Fritz Reuter, P. Heyse, Byron, Dickens, Bret Harte, Molière, George Sand, Flaubert, Jules Verne, G. de Maupassant, A. Daudet, E. Zola, G. Ohnet, H. Taine (fragmente din *Istoria literaturii engleze* și *Filozofia artei*, traduse de G. Bogdan-Duică; *Figurile femeiești în opera lui Shakespeare*, traducere de Laurențiu Bran), H. Chr. Andersen, B. Björnson, Tolstoi, Dostoievski, Turgheniev, Goldoni, G. Carducci, S. Pellico, Juan Ruiz de Alarcón y Mendoza.

— 1. *Către publicul român*, TR, I, 1884, 1, reed. în PLR, I, 367—369 ; 2. *Către publicul român*, TR, I, 1884, 201 ; 3. I. Pop-Reteganul, *Despre modul de a aduna materialul literaturii poporale*, TR, VII, 1890, 121 ; 4. I. Slavici, *„Tribuna"*, CROM, II, 1894, 2 ; 5. I. Slavici, *„Tribuna" și tribuniștii*, București, Göbl, 1896 ; 6. Gh. Bogdan-Duică, *Partea mea în criza „Tribunei"*, Orăștie, 1896 ; 7. N. Iorga, *Cu prilejul dispariției „Tribunei"*, S, II, 1903, 18 ; 8. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 739—740 ; 9. Iorga, *Ist. presei*, 153—154 ; 10. Lupaș, *Contribuțiuni*, 22 ; 11. Olimpiu Boitoș, *Activitatea lui Slavici la „Tribuna" din Sibiu*, Cluj, Societatea de mîine, 1927 ; 12. Gh. Bogdan-Duică, *Eminescu intrînd în Ardeal (Pe drumul „Tribunei" din Sibiu)*, ME, IV, 1933, 1—3 ; 13. Breazu, *Studii*, I, 161—162, 212—215, 229—254 ; 14. I. Moga, *Tribuniștii și mișcarea memorandistă*, GR, II, 1934, 5 ; 15. A. A. Mureșianu, *Un document important relativ la geneza „Tribunei" din Sibiu*, Brașov, 1936 ; 16. D. Popovici, *Evoluția concepției literare a lui G. Bogdan-Duică*, DR, IX, 1936—1938 ; 17. Al. Dima, *„Cei mai rodnici ani ai vieții" lui George Coșbuc. Poetul la Sibiu*, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1938 ; 18. Gh. Vrabie, *Folclorul la „Tribuna" din Sibiu*, RITL, VI, 1957, 3—4 ; 19. Vianu, *Studii*, 355 ; 20. Elena Stan, *File din „Tribuna" sibiană*, TR, X, 1966, 27 ; 21. Dan Smîntînescu, *George Coșbuc la Sibiu*, TR, X, 1966, 37 ; 22. Slavici, *Amintiri*, 133—135, 264—269, 271—276 ; 23. D. Vatamaniuc, *G. Coșbuc. O privire asupra operei literare*, București, E.L., 1967, 43—46, 52—53, 57 ; 24. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, E.A., 1968, *passim* ; 25. Elena Stan, *Trepte și semnificații literare*, TR, XIII, 1969, 17 ; 26. Silvia Goga, *G. Bogdan-Duică și „Tribuna"*, TR, XIII, 1969, 17 ; 27. Ov. Papadima, *„Tribuna" de ieri și de azi*, TR, XIII, 1969, 17 ; 28. Mircea Popa, *Tradiția „Tribunei"*, TR, XIII, 1969, 17 ; 29.

Al. Dima, *La aniversare. „Un centru de lucrare literară"*, TR, XIII, 1969, 17 ; 30. *Ist. lit.*, III, 532—534 ; 31. T. Bugnariu, I. Domşa, D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici. 1848—1925. Biobibliografie*, Bucureşti, E.E.R., 1973, *passim* ; 32. L. Boia, *Eugen Brote*, Bucureşti, Litera, 1974, *passim* ; 33. Mircea Popa, *Realismul, adevărul simţirii*, TR, XVIII, 1974, 11 ; 34. Valentin Taşcu, *Carta morală a „Tribunei"*, TR, XVIII, 1974, 12 ; 35. Aurel Sasu, *Generaţia „Tribunei"*, TR, XVIII, 1974, 13 ; 36. Ion Şeuleanu, *Cultul valorilor populare*, TR, XVIII, 1974, 14 ; 37. Liviu Maior, *„Tribuna" şi opinia publică europeană*, TR, XVIII, 1974, 16 ; 38. Ştefan Pascu, *Tribună luptătoare pentru drepturi, dreptate, progres şi libertate*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 39. Ion Apostol Popescu, *„Tribuna" şi problemele culegerii folclorului*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 40. Ioan Grecu, *„Tribuna" şi mişcarea socialistă din Transilvania*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 41. Liviu Maior, *„Tribuna" şi România*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 42. Titu Popescu, *„Tribuna" şi idealul unităţii*, TR, XVIII, 1974, 17 ; 43. Domiţian Cesereanu, *Critica „Tribunei" : Gh. Bogdan-Duică*, TR, XVIII, 1974, 18 ; 44. Bucur Ţincu, *„Tribuna"*, T, VII, 1978, 6 ; 45. D. Petrescu, *G. Bogdan-Duică*, Bucureşti, Minerva, 1978, *passim*.

R. Z.

TRIBUNA FAMILIEI, revistă literară apărută la Bucureşti, de trei ori pe lună, între sfîrşitul anului 1898 şi 20 aprilie 1905. Proprietar şi director pînă în 1901 era M. I. Toncescu, autor de snoave şi romane publicate în foileton (*Fatalitate, Floare viscolită* ş.a.). Mai scriu aici Anibal Teodorescu şi Neculai Pandrea, autori de romane şi traducători, N. Ţincu, D. Teleor, Al. Antemireanu, V. Anestin, M. Mora. Versurile publicate aparţin lui Carol Scrob, M. Demetriade, Fl. Becescu, I. C. Săvescu, Cincinat Pavelescu şi Smarandei Gârbea (Smara). Se traduce din Lenau, Schopenhauer, Byron, A. Tennyson, Dickens, W. Irving, Tolstoi, Turgheniev şi Garşin, Benedetto de Luca, A. de Musset, J. Verne, Maupassant. Unor scriitori străini, ca H. Sienkiewicz şi J. Lemaître, li se alcătuiesc prezentări biografice, aşa cum se face şi pentru I. Creangă (căruia i se republică şi poveştile), Al. Candiano-Popescu, P. Ispirescu, G. Dem. Teodorescu, B. P. Hasdeu, V. A. Urechia ş.a.

R. Z.

TRIBUNA LIBERĂ, gazetă politică şi literară care apare bisăptămînal la Focşani, de la 14 noiembrie 1894 pînă la 15 mai 1895 şi de la 11 februarie la 14 octombrie 1896. Un bun ziarist, C. B. Stamatin-Nazone, totodată autor de scrieri satirice şi al unui volum de portrete literare, scotea acest periodic în care s-au republicat poezii de D. Bolintineanu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, D. Petrino, M. Zamphirescu, Veronica Micle, Duiliu Zamfirescu, G. Coşbuc, I. Păun-Pincio, Tr. Demetrescu. Apar şi versuri de Cornelia din Moldova, G. Murnu, Matilda Cugler-Poni, Th. M. Stoenescu, A. Steuerman, D. Teleor, A. Stavri, Radu D. Rosetti, Ion Gorun. În foileton, se dă o traducere din H. Rochefort, sub titlul *Întîmplări din viaţa-mi*. Alte traduceri se fac din Puşkin (*Răzbunarea damei de treflă*) şi din Verlaine (poezia *Mandolina*, tradusă de Ernest Istrati).

R. Z.

TRIBUNA LIBERĂ, revistă literară apărută la Bucureşti la 15 mai 1896. Poetul Aristide Cantilli, unul din cei mai consecvenţi membri ai cercului literar macedonskian, este redactorul publicaţiei. Al. Macedonski publică în *T. l.* articolul *Început de însănătoşire*, în care, răspunzînd lui G. Panu, îşi reafirmă crezul estetic. Al. Obedenaru, Elisabeta M. Z. Ionescu şi cei doi fraţi Cantilli, Aristide şi Constantin, colaborează cu versuri şi proză.

R. Z.

TROMPETA CARPAŢILOR, gazetă politică şi literară care a apărut la Bucureşti, de două şi de trei ori pe săptămînă, între 1 martie 1865 şi 18 ianuarie 1877. Continuînd „Buciumul", pe care autorităţile îl suspendaseră la sfîrşitul anului 1864, în urma criticilor aduse lui M. Kogălniceanu, noul periodic îi aparţine, de asemenea, lui Cezar Bolliac. Redactori au fost N. Bassarabescu (din august 1866 pînă în august 1871) şi Th. Augustin (1872—1873). Orientarea politică este oscilantă, singurul element constant fiind admiraţia pentru Al. I. Cuza. După 11 februarie 1866, Bolliac atacă violent pe autorii loviturii de stat, mai ales pe C. A. Rosetti, încercînd să întemeieze o grupare de centru, situată între liberali şi conservatori. Mai tîrziu, prin 1871, el se apropie de conservatori, în timpul guvernării lui Lascăr Catargiu, dar pentru puţin timp, spre a deveni apoi unul dintre cei mai înverşunaţi purtători de cuvînt ai opoziţiei. Aceste fluctuaţii sînt ilustrate, în paginile ziarului, prin activitatea publicistică a scriitorului, care redacta în mod obişnuit, cu excepţia perioadelor de vară, cînd pleca la săpături arheologice, mai toate articolele politice. Într-o astfel de perioadă, în mai 1867, redacţia a fost asigurată de D. Bolintineanu, care semna Cosmat. Poetul a şi colaborat cu articole de atitudine socială (*Depravaţiune, Dreptatea*), cu altele dedicate vieţii culturale (*Dicţionarul şi societatea literară*), precum şi cu poezii (*Marş de război vechi, La ostaşii români de astăzi* ş.a.), însemnări de călătorie şi drama *Constantin Brîncoveanu*, publicată în foileton, în decursul anului 1868. Versuri publică şi Bolliac, mai toate apărute pentru prima dată înainte de 1848, Gr. Alexandrescu (*Noaptea sfîntului botez* ş.a.), I. Heliade-Rădulescu, G. Baronzi (pentru o vreme, în 1867, administrator), C. D. Aricescu, D. Velisson, Şt. G. Vârgolici, M. Zamphirescu, G. R. Melidon, G. Al. Zamphirolu, A. Roques (autor şi al unor traduceri în limba franceză din poeziile lui V. Alecsandri). În *T. C.* apar pentru întîia dată şi două poezii de Al. Macedonski : *Napoleon III* şi *Dialog între un călător şi un pămîntean asupra morţii lui Cuza*. Din lirica lui V. Alecsandri care, într-un patetic articol, era apărat de atacurile scriitorilor mai tineri, sînt republicate, după „Convorbiri literare", multe versuri, în timp ce altele apar mai întîi în gazeta lui Bolliac şi ulterior în revista junimistă. Se reproduc şi fragmente din însemnările de călătorie ale poetului, în foileton se tipăreşte un roman de Baronzi, *Muncitorii statului*, N. R. Lăcusteanu colaborează cu articole politice şi cu satire sociale, iar Heliade cu *Introducere la poeziile ossianice*. Articole de critică şi istorie literară scriu Th. Văcărescu, G. Baronzi, A. Roques (sub pseudonimul Rocărescu) şi, mai ales, Bolliac. În *Literatura* (1867), text-program pentru concepţiile sale estetice, acesta discută, plecînd de la criticile pe care adversarii le aduceau nu numai omului politic, dar şi poetului V. Alecsandri, situaţia scriitorului într-o societate copleşită de lupte politice şi dominată de partide. Într-un alt articol, *Literatură şi limbă* (1868), Bolliac încearcă să schiţeze un răspuns criticilor maioresciene, dar, în lipsa argumentelor de principiu, se mulţumeşte să semnaleze slăbiciunile unor traduceri din „Convorbiri literare" sau să comenteze nefavorabil limba în care era scrisă re-

vista. Cu altă ocazie, recenzînd piesa *Vornicul Bucioc* de V. A. Urechia, el combate tendinţele cosmopolite ale protipendadei, cerînd pentru teatrul românesc piese inspirate din istoria naţională. Aceleaşi idei apar în cronica la spectacolul cu *Revizorul general*, localizarea lui P. Grădişteanu după Gogol. În ultimii ani de apariţie a gazetei, interesul lui Bolliac pentru literatură scade. Dealtfel, în întregul ei, **T.C.** este în declin, fiind editată neregulat, în timp ce scrisul vechiului luptător paşoptist îşi pierde claritatea de stil şi vigoarea care făcuseră din el unul dintre cei mai reputaţi ziarişti politici ai epocii.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *743—749* ; 2. Iorga, *Ist. presei*, *114*, 134 ; 3. O. Papadima, *Cezar Boliac*, Bucureşti, E. A., 1966, *7—11*, *288—348*.

R. Z.

TRUŢESCU, Ion I. (21.II.1863, Craiova — ?), poet. În 1881 trimitea versuri la „Literatorul" **T.**, un tînăr „admirator" al lui Al. Macedonski, care debutase ceva mai înainte în gazeta craioveană „Vulturul român". Atras de cercul socialist al „Contemporanului", **T.** (care îşi ortografia numele şi Trutzescu) a publicat cîteva poezii şi în această revistă (1881). A continuat să publice în 1882 în „Literatorul" şi în 1883 îi apare o plachetă de versuri (*Nu mă uita*), dedicată lui Macedonski. Împreună cu D. Marinescu-Marion scoate, în 1884, revista literară „Zorile". În 1892, îşi strînge versurile într-un volum intitulat *Flori de tei* şi colaborează la „Generaţia nouă". Deşi discipol al lui Macedonski, **T.** nu s-a putut sustrage atracţiei versului eminescian, copleşitoare faţă de puţinătatea talentului său. Versurile sale rămîn la simpla calchiere a modelelor. În 1916 mai trăia la Craiova, publicînd încă în „Curierul Olteniei".

— *Nu mă uita*, Bucureşti, 1883 ; *Flori de tei*, Bucureşti, Generaţia nouă, 1892.

— 1. Luciliu [Al. Macedonski], *„Nu mă uita"*, L, IV, 1883, 11—12 ; 2. *Flori de baltă*, L, V, 1884, 2 ; 3. *[Informaţii biografice]*, în *Almanahul „Patria"*, Bucureşti, 1916, *190*.

S. C.

TUDUCESCU, Alexandru (a doua jumătate a sec. XIX), prozator şi culegător de folclor. Prin 1883, **T.**, student la Viena şi membru al societăţii „România jună", trimitea revistei „Familia" proză şi cîteva poveşti populare, doine, hore şi cimilituri culese din Transilvania şi Banat. În 1885 îi apare la Viena *Oare de petrecere*, cuprinzînd trei din povestirile publicate în „Familia". Moralist, autorul are un ton propriu, obţinut prin comprimarea şi dinamizarea naraţiunii şi printr-o atmosferă de veridicitate.

— *De cînd nu-i drac*, F, XIX, 1883, 51 ; *Amintiri din copilărie*, F, XIX, 1883, 52 ; *Doine şi hore din popor*, F, XX, 1884, 2 ; *Prietenii*, F, XX, 1884, 20 ; *Din zile bătrîne*, F, XX, 1884, 21 ; *Studenţii...*, F, XX, 1884, 30 ; *Pipăruş Petru*, F, XX, 1884, 32 ; *Aripa cîmpului*, TR, II, 1885, 218—228 ; *Oare de petrecere*, Viena, Tip. Bettelheim, 1885 ; *Cimilituri*, F, XXII, 1886, 1.

M. T.

TUDUCESCU, Atanasie (1851, Cîmpani, j. Bihor — 25.IV.1885, Arad), scriitor. A studiat dreptul la Oradea şi teologia la Arad, unde rămîne ca profesor de teologie.

Format în spiritul militant şi moralizator al cărturarilor ardeleni, **T.** a colaborat cu versuri şi articole la „Albina", „Familia", „Gazeta Transilvaniei", „Biserica şi şcoala". El cîntă tristeţea depărtării de iubită (*Suvenire*), zădărnicia oricărui sacrificiu (*Recompense*) sau, în versuri însufleţite de patriotism, visează la „o mare Românie" (*Dorul meu*). Pornind de la analiza unor texte populare, **T.** subliniа, într-un studiu (*Despre poporul român şi poezia sa*, 1882), originea noastră romanică, demonstrată de limbă şi de folclor, şi îndemna tineretul la o vastă operă de culegere a producţiilor populare.

— *[Poezii]*, F, VI, 1870, 52, VII, 1871, 17, VIII, 1872, 6, 13, 43, IX, 1873, 5, XX, 1884, 15 ; *I. Lăzăriciu, „Istoria literaturii române"*, F, XX, 1884, 4 ; *Despre poporul român şi poezia sa*, BIS, VI, 1882, 10—21.

— 1. I. Lăzăriciu, *Răspuns la o critică*, F, XX, 1884, 7 ; 2. *Encicl. rom.*, *III*, *1138*.

M. T.

TURNU BABEL, publicaţie periodică de literatură care a apărut la Bucureşti, neregulat, din 1 ianuarie 1883 pînă în februarie 1898. Personaj extravagant, poate nu pe deplin întreg la minte, obişnuit al cafenelelor bucureştene, călătorit în străinătate şi cu oarecare cultură, Petru Albulescu-Albastru, „director proprietar, redactor, administrator, perceptor şi casier", şi-a scris aproape singur cele 88 de numere ale periodicului, pe care îl subintitula „conservator, liber, albastru, risipitor, socialist, popular, avar, original, inamovibil" şi pe care îl vindea el însuşi. Amestecînd relatări autobiografice, comentarii politice insolite, elemente ale unei concepţii de plezirist, pe care o teoretiza, numind-o „nostologie", Albulescu obţine o mixtură umoristică în marginea absurdului. El poate fi considerat, cu toată rezerva necesară, un precursor al lui Urmuz. La **T.B.** au colaborat, sporadic, Al. Vlahuţă, Carol Scrob, Eugen Vaian, Tr. Demetrescu, St. O. Iosif, Al. Bogdan-Piteşti. Lui G. Coşbuc i se publica în februarie 1892 poezia *O istorie veche*, apărută mai întîi în „Lumea ilustrată" din decembrie 1891.

R. Z.

TUTOVA v. **Paloda.**

ŢAMBLAC, Grigorie (c. 1367 ⟨1, 3, 18⟩, Tîrnovo — 1419, Kiev ⟨2, 11, 12, 18⟩), scriitor religios. De origine bulgară, Ţ. este considerat primul reprezentant al literaturii române vechi, avîndu-se în vedere perioada petrecută în Moldova şi unele scrieri atribuite lui. Despre biografia şi activitatea sa informaţiile sînt încă sub semnul probabilităţii. A fost ucenicul marelui cărturar Eftimie de Tîrnovo, apoi şi-a desăvîrşit învăţătura la Athos, de unde trece la Constantinopol, fiind numit egumen al mănăstirii Pantocrator. În 1401 vine la Suceava, ca trimis al Patriarhiei din Constantinopol, pentru a rezolva conflictul acesteia cu mitropolitul Iosif Muşat. Rămîne aici, ca dascăl la „şcoala domnească", apoi ca egumen al mănăstirii Neamţ. Prin 1406 este chemat de mitropolitul Kiprian al Moscovei, dar se opreşte în Ucraina, unde e ales, în 1415, mitropolit al Kievului. Participă la sinodul de la Constanţa (Konstanz) din 1418, după care se reîntoarce la Kiev.

Pe lîngă numeroasele predici şi „cuvinte" (ţinute în limba slavonă), prilejuite de diferite sărbători ortodoxe, Ţ. a scris în 1402, după aducerea moaştelor unui sfînt, *Martiriul sîntului, slăvitului martir Ioan cel Nou carele s-a martirizat în Cetatea Albă*, un panegiric, obişnuit în epocă, dar care are unele particularităţi demne de consemnat. De la început atrage atenţia încercarea de descriere a Trapezuntului, cetate bogată şi slăvită, bine aşezată. Scrierea păstrează liniile generale ale hagiografiei şi modelul retorismului bizantin în genul lui Manasses, dar aceste scheme sînt însufleţite de o participare intens afectivă, aproape o retrăire. Dialogurile sînt, însă, de un patetism convenţional, înţepenite în hieratism. Finalul panegiricului, plin de elemente realiste, prezintă un deosebit interes istoric, deoarece cuprinde însemnări de martor ocular al întîmplărilor din Moldova de la începutul domniei lui Alexandru cel Bun: patriot şi creştin, domnul trimite un alai fastuos să aducă moaştele făcătoare de minuni ale sfîntului; sosirea moaştelor constituie un eveniment obştesc. Se dau chiar amănunte: domnitorul se prosternează pios lîngă raclă, lăcrimînd, şi proclamă pe sfînt drept ocrotitor al Moldovei. Mitropolitul Varlaam, în *Cazania* sa, tipărită la Iaşi în 1643, traduce, cu puţine modificări, panegiricul sfîntului Ioan, care capătă astfel o mare circulaţie.

— *Măcenia svăntului şi slăvitului marelui măcenic Ioan Novîi de la Soceavî, ce să prîznuiaşte gioi după Rusalii*, în Varlaam, *Cazania*, *1643*, îngr. J. Byck, Bucureşti, E.A., 1966, *451—460*; *Martiriul sîntului, slăvitului martir Ioan cel Nou carele s-a martirizat în Cetatea Albă*, în Episcopul Melchisedec, *Viaţa şi scrierile lui Grigorie Ţamblac*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1884, *85—100*.

— 1. Episcopul Melchisedec, *Viaţa şi scrierile lui Grigorie Ţamblac*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1884; 2. George Aramă, *Grigorie Ţamblac*, Iaşi, Tip. Popovici, 1892; 3. Apolon Andrieş, *Grigorie Ţamblac, mitropolitul Moldovei*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1902; 4. A. I. Iaţimirski, *Grigorii Ţamblak*, Petersburg, 1904; 5. Iorga, *Ist. lit.*, I, *98—100*; 6. Puşcariu, *Ist. lit.*, *15*; 7. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *18*; 8. Damian P. Bogdan, *Despre manuscrisele slave din Biblioteca Academiei Române*, ARR, IV, 1940; 9. Constantin Karadja, *Portretul şi stema lui Grigorie Ţamblac şi misiunea sa la conciliul din Constanţa*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1944; 10. E. Turdeanu, *Grégoire Çamblak: faux arguments d'une biographie*, RES, XXII, 1946; 11. Ciobanu, *Ist. lit.*, *57—62*; 12. Constantinescu-Iaşi, *Relaţiile*, *76—78*; 13. Piru, *Ist. lit.*, I, *17—19*; 14. *Ist. lit.*, I, *254—256*; 15. Penio Rusev, Anghel Davidov, *Grigorii Ţamblac v Rumănia i v starata rumănska literatura*, Sofia, 1966; 16. Penio Rusev, *Grigorii Ţamblac — bălgarski, srăbski, rumănski i ruski pisatel*, Sofia, 1968; 17. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *69—70*; 18. G. Mihăilă, *Grigorie Ţamblac*, LRV, I, *21—25*; 19. Paul Mihail, *Geneza studiului întocmit de episcopul Melchisedec despre Grigorie Ţamblac*, MM, XLV, 1969, 7—9.

C. T.

ŢARA, cotidian politic şi literar, care a apărut la Bucureşti între 10 mai 1893—7 februarie 1896 şi 17 octombrie—18 noiembrie 1897. Gazeta, pe care o conducea ziaristul profesionist P. D. Christodulo, a editat cîteva suplimente cultural-literare. Primul dintre ele a ieşit între 4 aprilie şi 11 iulie 1894. Cel de al doilea, „Ilustraţiunea", a apărut de la 15 ianuarie pînă la 19 martie 1895. În martie şi aprilie 1895 reapare sub titlul „Ţara. Număr ilustrat". Din redacţie au făcut parte Panait Macri, Paul Scorţeanu, Eugen Vaian, Laura Vampa şi, probabil, Cincinat Pavelescu. Deşi Ţ. apăra interesele unei grupări po-

litice conservatoare, preferinţele redactorilor, unii dintre ei simpatizanţi socialişti (Paul Scorţeanu, Eugen Vaian), se îndreptau către crezurile literare profesate de „Contemporanul" şi de „Evenimentul literar" sau către mişcarea estetică modernistă. O rubrică permanentă a gazetei şi a suplimentelor este cronica literară, scrisă, între alţii, de H. Streitman, E. Vaian, Cincinat Pavelescu. Cel mai des întîlnit şi, totodată, cel mai interesant cronicar, H. Streitman, discută, în articole care dovedesc o bună informaţie şi un gust sigur, cărţile unor scriitori ca Duiliu Zamfirescu, Radu D. Rosetti, I. C. Bacalbaşa, Al. Vlahuţă ş.a. Tot el recenza, sub titlul *Arta pentru popor*, o lucrare a lui Emil Reich, subliniind necesitatea de a face arta accesibilă celor săraci printr-o susţinută activitate de culturalizare, sau rezuma teoriile, atunci la modă, referitoare la falimentul ştiinţei (*Bancruta ştiinţei şi budhismul*). Sub titlul *Mişcarea literară*, E. Vaian se ocupă periodic de aspecte variate ale vieţii intelectuale (polemicile dintre scriitori, situaţia presei literare etc.), iar Şt. Scurtu, Ludovic Dauş, Cincinat Pavelescu recenzează cărţile noi şi scriu cronici dramatice. O colaborare substanţială cu articole şi cronici este aceea a lui Al. Macedonski, care răspunde în Ţ. criticilor făcute piesei *Saul* (compusă împreună cu Cincinat Pavelescu), discută condiţia ideală a poeziei sau polemizează cu Streitman în problema simbolismului. Macedonski dă şi versuri (*Psalmi moderni, Camee* ş.a.); tot cu versuri sînt prezenţi L. Dauş, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, D. Teleor, I. N. Roman, Dem. Moldoveanu, Al. Obedenaru, Aristide şi Constantin Cantilli, C. Z. Buzdugan, Al. Antemireanu. Prozatorii care publică în mod obişnuit sînt Laura Vampa şi E. Vaian, dar apar schiţe şi nuvele aparţinînd şi lui G. I. Lahovari sau lui Radu D. Rosetti. În foiletoane se tipăresc numeroase traduceri, făcute de I. S. Spartali, N. Ţimiraş, Cincinat Pavelescu, Laura Vampa, Radu D. Rosetti, din scrierile lui Boccaccio, Leopardi, G. D'Annunzio, Shelley, Byron, abatele Prévost, Voltaire, Hugo, Baudelaire, Zola, Maupassant, A. Daudet, A. France, G. Courteline, ca şi din Tolstoi, Turgheniev, B. Björnson.

R. Z.

ŢARA NOUĂ, revistă ştiinţifică şi literară, bilunară, apărută la Bucureşti de la 1 februarie 1884 pînă în iunie 1887, sub conducerea lui I. S. Neniţescu. Revista acordă un spaţiu larg problemelor de economie şi educaţie, discutate în spiritul programului junimist. Colaborările pentru partea literară, foarte restrînsă, aparţin tot unor scriitori din cercul Junimii. S. Bodnărescu, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle publică versuri, N. Gane — proză, T. G. Djuvara, un studiu asupra superstiţiilor la români. I. S. Neniţescu face să apară în fiecare număr versuri din ciclul *Florile primăverii*. În Ţ. n. au publicat şi alţi scriitori mărunţi ai epocii (N. D. Popescu, Elisabeta M. Z. Ionescu). Consecinţă a preţuirii pe care Neniţescu o acordă literaturii populare şi lui V. Alecsandri, în revistă apar cîntece, balade, basme populare, publicate de diverşi culegători (Al. Lugoşianu, Al. Popescu ş.a.).

ANUL I 1 FEBRUARIE, 1884 No. 1

ŢARA NOUA

REVISTA SCIINTIFICA, POLITICA, ECONOMICA SI LITERARA

Redactată de Ioan Neniţescu.

— 1. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 7, 8, 11; 2. Murăraşu, *Ist. lit.*, 266.

S. C.

ŢERANUL ROMÂN, gazetă politică şi literară care a apărut la Bucureşti, săptămînal, între 12 noiembrie 1861 — 6 mai 1862 şi 6 septembrie 1862 — 17 martie 1863. Pentru a continua propaganda în sprijinul efectuării de reforme sociale favorabile ţărănimii, I. Ionescu de la Brad editează, în calitate de redactor responsabil şi în linia altor gazete la care colaborase („Tribuna română", „Independinţa" şi „Reforma"), acest hebdomadar, în care va susţine împroprietărirea ţăranilor (cu despăgubirea celor de

ŢERANUL ROMAN.

JURNAL POLITIC, ECONOMIC, LITERAR şi COMERCIAL.

la care se lua pămîntul) şi o lege electorală care să dea dreptului de vot un caracter cît mai general. Părţii politice a gazetei i se adaugă, în deplină consonanţă, o alta literară, cu scrieri de V. Alecsandri, D. Bolintineanu, I. Ghica, Gh. Sion, N. Filimon, Pantazi Ghica ş.a. Lui Alecsandri i se republică (sub titlul general *Poezia populară*), *Cîntecul răzeşilor, Călăreţul, Hora vîrstelor* ş.a., Bolintineanu dă *Legende noi* (*Ghinea Grecul, Doamna lui Neagu, Antonie Vodă*), iar I. Ghica, articolul *Misiunea românilor* şi *Impozitul pe venit* — scrisoare adresată redacţiei. I. C. Massim (cu mai multe articole de filologie şi recenzii), Gh. Sion (cu poezia *Imnul naţional*), Radu Rosetti (cu proză satirică), P. Ghica (cu proză şi cronici dramatice) şi C. Platon (cu versuri) sînt, de asemenea, colaboratori. Din literatura populară, a cărei valoare artistică şi documentară este afirmată în studiile şi articolele lui I. Ionescu de la Brad, N. Filimon şi P. Ghica, se tipăresc, în afară de poezii culese de V. Alecsandri, basmele lui P. Ispirescu (*Fata de împărat şi pescarul, Povestea lui Făt-Frumos* ş.a.), precum şi trei basme comunicate de N. Filimon (*Roman Năzdrăvan, Omul de piatră* şi *Omul de flori cu barba de mătasă*). Tot el scrie şi cronici ale spectacolelor de teatru românesc sau de operă, alternativ cu P. Ghica şi M. Pascaly.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 718—720; 2. Ov. Bădina, *Ion Ionescu de la Brad — redactor de presă*, PRN, XII, 1967, 10; 3. Al. Dobre, *Preocupări de folclor la „Ţăranul român"*, REF, XV, 1970, 1.

R. Z.

ŢESALA, revistă umoristică apărută din august pînă în noiembrie 1897 la Bucureşti, sub direcţia lui Sofronie Ivanovici. Publicaţia, scrisă sub diferite pseudonime probabil doar de cel care o edita, şi-a încetat apariţia după şase numere, scoase neregulat. Ivanovici utilizează parodia, pentru a ridiculiza pe unii scriitori şi literatura lor, mai cu seamă pe cei din cercul lui Al. Macedonski, cerc pe care redactorul îl crede pretins reformator. Sînt vizaţi, de asemenea, colaboratorii publicaţiilor socialiste. Tonul

notiţelor umoristice, cuprinse în rubrici cu titlul parodic (*Somităţi artistice*, *Celebrităţile provinciei* ş.a.) şi al imitaţiilor caricaturale (poeziile lui Al. Obedenaru sînt ţinta obişnuită a redactorului) este facil, zeflemeaua lipsită de haz, cu frecvente răutăţi şi violenţe.

— 1. Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 721.

G. D.

ŢICHINDEAL, Dimitrie (c. 1775, Becicherecu Mic, j. Timiş — 20.I.1818, Timişoara), fabulist şi traducător. Fiu al preotului Zaharia din Becicherecu Mic, Ţ. a învăţat la şcolile sîrbeşti din satul natal şi din Timişoara, familiarizîndu-se cu limbile sîrbă şi germană. Învăţător în satul Belinţ, în 1794, şi la Beregsău, Ţ. a fost un timp şi revizor şcolar. După ce termină, în 1802, seminarul teologic din Timişoara, este învăţător şi apoi preot în satul natal. În 1802 a tipărit o traducere din sîrbeşte, *Sfaturile a înţelejerii cei sănătoase prin bine înţeleptul Dositei Obradovici întocmite*, şi, în 1808, alte două traduceri: *Adunare de lucruri moraliceşti de folos şi spre veselie* (după Dositei Obradovici) şi *Epitomul*, lucrare destinată preoţilor. Paroh în Becicherec, Ţ. a fost printre cei care s-au opus consecvent încercărilor autorităţilor sîrbeşti, civile şi ecleziastice, de a-i deznaţionaliza pe românii bănăţeni. Într-o petiţie din 1807 către împăratul Francisc I, Ţ. susţinea drepturile românilor din Banat, argumentînd vechimea elementului românesc prin rezistenţa elementului romanic. În repetate rînduri s-a pronunţat pentru ridicarea interdicţiei de folosire a limbii naţionale în biserică şi şcoli. Ţ. s-a situat, împreună cu C. Diaconovici-Loga şi Moise Nicoară, în fruntea acţiunii de sprijinire a şcolii româneşti. Prin eforturile lor, în 1812, la Arad s-a deschis Şcoala preparandală (pedagogică), unde Ţ. era profesor de învăţătura legii sau „catihetă". În 1814, i-a apărut la Buda *Filosoficeşti şi politiceşti prin fabule moralnicè învăţături*, tradusă din D. Obradovici. Aflîndu-se printre conducătorii unei mişcări pentru un episcopat român la Arad, care ar fi putut sprijini revendicările naţionale ale românilor şi organiza viaţa culturală din Banat, Ţ. a fost persecutat. Autorităţile îi confiscă fabulele, sub acuzaţia că s-ar ridica „contra constituţiei împărăţiei". În iunie 1814 este revocat şi din funcţia de profesor. Rămîne totuşi la Preparandie pînă în iunie 1815, după care se retrage în satul natal.

Traducînd din iluministul sîrb Dositei Obradovici, Ţ. urmărea să facă operă de educaţie în scopul ridicării conştiinţei naţionale, pentru drepturi naţionale şi sociale. În *Sfaturile a înţelejerii cei sănătoase*, Ţ. intervine în originalul sîrbesc, consemnînd datini româneşti (este, astfel, primul bănăţean care se interesează de folclor), datini pe care le compară cu cele romane pentru a demonstra latinitatea românilor. El subliniază importanţa lor ca document, dar condamnă superstiţiile care întunecă mintea poporului, situîndu-se pe o poziţie raţionalistă. Pentru Ţ., dezvoltarea armonioasă a omului se face „după leja firii sau după regula care o dă noaă mintea noastră". Urmărind educaţia maselor, ca şi Obradovici, el se foloseşte de un gen literar cu tradiţie în ţările noastre, cel al „culegerii de înţelepciune" (*Adunare de lucruri moraliceşti*). Ţ. popularizează ideile iluminiştilor, face elogiul cărţilor, al adevărului, propovăduieşte desprinderea din ignoranţă şi superstiţii. Prin intermediul tălmăcirilor lui Ţ. s-a realizat la noi un contact indirect cu iluminismul englez şi german. Fabulele lui Esop (traduse după Obradovici) ofereau nu numai posibilitatea exemplificării unor învăţături morale, dar şi a exprimării unor chestiuni filozofice şi politice ale momentului. Numeroase fabule au fost adaptate realităţilor româneşti, dobîndind aspectul unor prelucrări. Ţ. dezvoltă foarte mult, faţă de original, morala, aducînd în discuţie probleme de actualitate: disputele teologice şi necesitatea armoniei între popoare (*Şoarecii şi clopotele*), unirea provinciilor româneşti într-o „măreaţă naţie daco-română", rezultat al luminării poporului (*Muierea şi găina*), nevoia de cărţi în limba română, combaterea ignoranţei, a superstiţiilor. Cei vizaţi sînt prelaţii obtuzi (*Privighetoarea şi vulturele*), cei care se opun mişcării de luminare (*Şarpele şi pila*), renegaţii. Limba traducerii este cea populară, dar fraza este greoaie, lipsită de poezie. Fabula propriu-zisă constituie doar un pretext pentru învăţătură. Singura lucrare originală a lui Ţ., *Arătare despre starea acestor noao întroduse sholasticeşti institutùri ale naţiei româneşti, sîrbeşti şi greceşti* (1813), este un istoric al şcolii româneşti din Banat, cu valoare documentară. În manuscris a lăsat, neterminate, cîteva scrieri religioase şi o traducere a unei lucrări autobiografice a lui Dositei Obradovici. Ţ. rămîne în istoria culturii şi literaturii prin activitatea sa cu caracter patriotic şi naţional, prin încercarea de a adapta fabulele traduse realităţilor sociale româneşti.

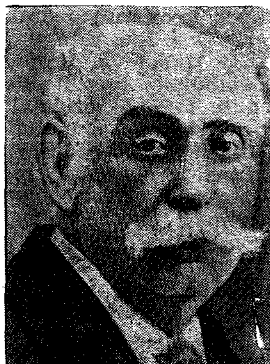
— *Arătare despre starea acestor noao întroduse sholasticeşti institutùri ale naţiei româneşti, sîrbeşti şi greceşti*, Buda, Tip. Universităţii, 1813. — **Tr.:** Dositei Obradovici, *Sfaturile a înţelejerii cei sănătoase*, Buda, Tip. Universităţii, 1802, *Adunare de lucruri moraliceşti de folos şi spre veselie*, partea I, Buda, Tip. Universităţii, 1808, *Filosoficeşti şi politiceşti prin fabule moralnice învăţături*, Buda, Tip. Universităţii, 1814; ed. 2, îngr. şi pref. I. Heliade-Rădulescu, Bucureşti, Tip. Eliade, 1838; ed. 3 (*Fabulele lui*

Demetriu Cichindeal în traducere nouă din originalul sîrbesc al lui...), îngr. şi pref. I. Russu, Arad, Tip. Diecezei române, 1885 ; ed. *(Fabule şi moralnice învăţături)*, îngr. şi pref. Virgil Vintilescu, Timişoara, Facla, 1975 ; *[Autobiografie]*, DLT, I, *73—132* ; [Autor neidentificat], *Epitomul sau Scurte arătări pentru sînta besericâ*, Buda, Tip. Universităţii, 1808.

— 1. Heliade, *Scrieri, 241—246* ; 2. I. Heliade-Rădulescu, *Ţichindeal şi „Henriada"*, CR, X, 1839, 149, 150 ; 3. V. A. Urechia, *Despre fabule în genere şi în special despre Cichindeal*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, *1866* ; 4. I. Russu, *Demetriu Cichindeal*, în *Fabulele lui Demetriu Cichindeal în traducere nouă din originalul sîrbesc al lui Dositei Obradovici*, Arad, Tip. Diecezei române, 1885 ; 5. Sperantia, *Fabula, 80—84* ; 6. I. Vulcan, *Dimitrie Cichindeal. Date noi despre viaţa şi activitatea lui*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1893 ; 7. Iuliu Vuia, *Şcoalele româneşti bănăţene în secolul al XVIII-lea*, Orăştie, 1896, *134—146* ; 8. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *341—345* ; 9. Negoescu, *Fabule, 37—42* ; 10. Negrescu, *Infl. slave*, II, *3—40* ; 11. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *89—97* ; 12. Tr. Topliceanu, *Dimitrie Ţichindeal*, Timişoara, Tip. Românească, *1933* ; 13. V. Cehan, *Dimitrie Ţichindeal zis „Gură de aur"*, BOR, LI, 1933, 7—8 ; 14. Gr. C. Comşa, *Dimitrie Ţichindeal*, Arad, Tip. Diecezană, 1933 ; 15. C. Fierăscu, *D. Ţichindeal — contribuţie documentară*, F, I, 1934, 4, PL, I, 1936, 3 ; 16. C. Fierăscu, *Scrisori de D. Ţichindeal*, PL, I, 1936, 4 ; 17. Laţia, *Cărturari, 5—7* ; 18. Suciu, *Lit. băn., 57—66* ; 19. Călinescu, *Ist. lit., 80* ; 20. Popovici, *Studii*, I, *461—463* ; 21. I. B. Mureşianu, *Însemnări despre activitatea lui Dimitrie Ţichindeal*, O, IX, 1958, 12 ; 22. M. Dan, *Cînd a murit Dimitrie Ţichindeal. O precizare*, SUB, Philologia, III, 1958, 6 ; 23. Lăzăreanu, *Glose, 25—28* ; 24. I. Apostol Popescu, *Contribuţia lui Dimitrie Ţichindeal la dezvoltarea învăţămîntului şi gîndirii pedagogice din Transilvania şi Banat*, RPD, XI, 1962, 12 ; 25. Piru, *Ist. lit.*, II, *149—150* ; 26. T. N. Trâpcea, *O nouă mărturie privind activitatea lui Ţichindeal*, O, XVI, 1965, 7 ; 27. V. Vintilescu, *Dimitrie Ţichindeal*, Timişoara, 1965 ; 28. *Emilian Micu despre Dimitrie Ţichindeal*, MB, XVII, 1967, 4—6 ; 29. *Ist. lit.*, II, *112—114* ; 30. Duţu, *Coordonate, 315—324* ; 31. *[D. Ţichindeal. Scrisori]*, DLT, I, *37—64*.

S. C.

ŢINCU, Nicolae (17.IX.1846, Turnu Severin — 29.VIII. 1927, Bucureşti), scriitor şi traducător. După ce termină cursurile liceului „Sf. Sava" din Bucureşti, Ţ. intră copist la cancelaria Consiliului de Miniştri. E numit mai tîrziu subprefect şi director de prefectură. În 1899, sub directoratul lui P. Grădişteanu, era contabil la Teatrul Naţional din Bucureşti. Iese la pensie ca referendar al Curţii de conturi.

Făcînd parte din diferite grupări literare din Bucureşti, Ţ. e prezent în multe publicaţii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi de la începutul secolului al XX-lea („Columna lui Traian", „Revista contimporană", „Revista literară şi ştiinţifică", „Ghimpele", „Literatorul", „Revista literară", „România literară", „Fîntîna Blanduziei", „Revista nouă", „Revista Alexandri", „Generaţia nouă", „Lumea ilustrată", „Revista theatrelor", „Universul", „Universul literar", „România", „Zeflemeaua", „Pleiada", „Revista literară şi politică", „Ilustraţiunea naţională" ş.a.). Semna uneori şi Ţinc sau cu pseudonimele Metall şi Tall. Ţ. nu este un autor cu o operă originală, ci un onest meşteşugar al scrisului. Îşi începe activitatea traducînd din limba italiană librete de operă (la 1870—1871 era şi subdirector la „Eco musicale di Romania"). Improvizează, apoi, comedii într-un act. *1 aprilie, 1 mai* (1874), *Mărţişor* (1875) sînt piese facile, spumoase, cu dialoguri alerte şi pitoreşti. Ţ. mai scrie împreună cu P. Grădişteanu, M. Zamphirescu, Ciru Oeconomu, Al. Lara şi Oscar Eliot revista umoristică *Cer cuvîntul* (1874). O piesă publicată în „Literatorul", în 1883, sub semnătura X. Y. Z., *Răpirea Bucovinei*, era o modestă lucrare dramatică ocazională, scrisă de data aceasta în colaborare cu V. A. Urechia şi Th. A. Myller. În lipsa inspiraţiei proprii, Ţ. dramatizează, prelucrează şi traduce. Astfel, atras de calităţile dramatice ale nuvelelor istorice ale lui A. I. Odobescu, Ţ. le ia ca punct de plecare pentru două piese : *Doamna Chiajna* (1891), compusă în colaborare cu N. G. Rădulescu-Niger, şi *Mihnea cel Rău* (1893). Evoluţia personajelor, acţiunea, finalurile sînt în bună măsură modificate, apar efecte melodramatice, se dă frîu liber sentimentalismului şi retorismului. Prin 1892, scrie o comedie în două acte, *Iuda*. Ţ. aduce bune servicii scenei mai ales ca traducător. A tălmăcit *Mincinosul* de Corneille, *Vînturătorii mărilor* de J. Richepin, *Hangiţa* de Carlo Goldoni, a dat versiuni româneşti după comedii şi melodrame din repertoriul francez şi italian. Unele traduceri sînt făcute în colaborare (cu Sever Moschuna — *Aventuriera* de E. Augier, cu Ana Ciupagea — *Muma din popor* de E. Legouvé). Versificînd cu uşurinţă, Ţ. încearcă să compună şi poezie. În volumele *Poeme pentru copii, Rime vesele, Versuri pentru copii* sînt adunate naraţiuni versificate, istorioare romanţioase şi moralizatoare, fabule, anecdote — o poezie minoră, care era deseori imitată sau prelucrată după autori străini. A tradus mult din poezia italiană şi franceză, oprindu-se cu precădere asupra autorilor uşor accesibili. Tălmăceşte însă şi din A. de Musset, A. Manzoni, G. Carducci, G. Pascoli, Ada Negri. Superficială şi prolixă este traducerea unor fragmente din *Ierusalimul eliberat* de T. Tasso. Şi cu veleităţi de prozator, cultivă în scrierile lui, mărunte, îmbibate de sentimentalism şi didacticism *(Nuvele* — 1899), portretul moral, tratat fie ca în litografiile graţioase, convenţionale, fie în tonuri îngroşate, întunecate. Mai utile se dovedesc contribuţiile de istorie literară ale lui Ţ., care a publicat în „Revista nouă" o serie de portrete de scriitori români (C. Bălăcescu, M. Zamphirescu, N. V. Scurtescu, G. Creţeanu, Al. Sihleanu, V. Cîrlova, I. Catina, C. C. Pleşoianu ş.a.). Din ele pot fi reţinute informaţiile, în timp ce analiza, comentariul critic se arată inconsistente. Ţ. îşi păstrase antieminescianismul afirmat încă la „Revista contimporană", accentuat prin apropierea de societatea „Literatorul" şi prietenia statornică faţă de Al. Macedonski.

— *1 aprilie*, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1873 ; *1 mai*, Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1874 ; *Mărţişor*, RCO, III, 1875, 4 ; *Despre teatru*, RCO, III, 1875, 6 ; *Poeziile d-nei Matilda Cugler*, RCO, III, 1875, 7 ; *Răpirea Bucovinei* (în colaborare cu V. A. Urechia şi Th. A. Myller), L, IV, 1883, 1—3 ; *Doamna Chiajna* (în colaborare cu N. G. Rădulescu-Niger), Bucureşti, Haimann, 1891 ; *[Portrete de scriitori români]*, RN, IV, 1891, 4—5, V, 1892, 1—2, 11—12, VI, 1893—1894, 6, 7, 10, 11—12, VII, 1895, 6, 7 ; *Mihnea cel Rău*, LMI, II, 1893, 1, 4, 6, 8, 10, 13 ; *Poeme pentru copii*, Bucureşti, Tip. Populară, 1897 ; *Nuvele*, Bucureşti, Tip. Feldman, 1899; *Rime vesele*, Bucureşti, Alcalay, 1900 ; *Versuri pentru copii*, Bucureşti, Alcalay ; *Poeţi italieni moderni*, Bucureşti, Tip. Universitara, 1907 ; *Monstrul*, Bucureşti, Tip. Universala, 1907 ; *Povestiri de război*, Bucureşti, Tip. Universitara, 1907 ; *Femeia cu ochii verzi*, Bucureşti, Tip. Universala, 1922. — **Tr.** : [A. de Musset, E. Augier, L. Ratisbonne, E. Manuel, P. Déroulède, E. Grenet-Dancourt], *Monologuri în versuri*, Bucureşti, Tip. Modernă, 1891 ; [A. Valabrègue, Ed. Pailleron, G. Porto-Riche, P. Bilhaud], *Comedii şi monoloage*, Bucureşti, Socec, 1892 ; E. Augier, *Aventuriera*, Bucureşti, Tip. Basilescu, 1893 (în colaborare cu S. Moschuna) ; A. Theuriet, *Jean-Marie*, Bucureşti, Socec, 1894 ; A. de Musset, *Noaptea din decembrie*, Bucureşti, Socec, 1895 ; Corneille, *Mincinosul*, Bucureşti, Tip. Curţii, 1895 ; J. Richepin, *Vînturătorii mărilor. Flibustierul*, RELI, XVII, 1896, 4—10 ; A. Manzoni, *Cinci mai*, în *Poeme pentru copii*, Bucureşti, Tip. Populară, 1897 ; Angelo de Gubernatis, *Savitri*, RELI, XIX, *1898, 34, 35* ; Edmondo De Amicis, *Trăsura tutulor*, RELI, XIX, 1898, 36, *Un buchet de flori*, UVR, XX, 1902, 5 ; Ada

Negri; [Poezii], RELI, XXI, 1901, 22, UVR, XIX, 1901, 40, în *Poeți italieni moderni*, București, Tip. Universitara, 1907; T. Tasso, *Ierusalimul eliberat* (fragm.), RELI, XXIII, 1902, 2—4; P. Meurice, *Struense* (fragm.), RO, I, 1902, 3, 4; V. Hugo, *Marion Delorme* (fragm.), RELI, XXV, 1904, 1 octombrie; G. Carducci, [Poezii], RELI, XXVIII, 1907, 1 martie, în *Poeți italieni moderni*, București, Tip. Universitara, 1907; [Giovanni Pascoli, Lorenzo Stechetti, Arturo Graf, Alfredo Baccelli, Emilio Bosi], în *Poeți italieni moderni*, București, Tip. Universitara, 1907; Petöfi, [Poezii], în *Povestiri din război*, București, Tip. Universitara, 1907, INA, I, 1912, decembrie; Palmarini, *Prăvălia morții*, București, Alcalay, 1908; Luigi Capranica, *Amorul lui Dante*, București, Alcalay, [1910]; L. H. Lazarovici, *Popa nostru al bătrîn*, Slatina, Tip. Constantinescu, 1912; A. de Musset [Versuri], în *Mimi Pinson* (tr. Aurel Sterescu), București, Librăria nouă, [1912]; Pușkin, *Între țigani*, UVR, XXXI, 1913, 40.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *305—307*; 2. Demetrescu, *Profile*, *51—57*; 3. Ludovic Dauș, *Niculae Tincu*, ROȘ, I, 1895, 4; 4. Ion C. Bacalbașa, *„Mincinosul", comedie în 5 acte de P. Corneille, tradusă în versuri de d. N. Ținc*, LUP, XII, 1895, 2548; 5. N. Ținc, [*Răspuns la o anchetă a revistei*], FPT, I, 1897, 24; 6. Pollux [Al. Antemireanu], *„Poeme pentru copii" de Nicolae Țincu*, CL, XXXI, 1897, *9*; 7. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *183*; 8. Emil D. Fagure, *Cronica teatrală*, ADV, XIV, 1901, 4191; 9. B. Lăzăreanu, *N. Țincu*, ALA, III, 1922, 80; 10. Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *113*; 11. Victor Bilciurescu, *Nicolae Ținc*, UVR, XLVI, 1930, 23; 12. Cornelia Dumitrescu, *„Cinque Maggio" în românește*, SI, III, 1936; 13. Predescu, *Encicl.*, *851*; 14. Nicolae N. Condeescu, *O dramă istorică inspirată de „Doamna Chiajna" a lui Odobescu*, CEL, V, 1943; 15. Pimen Constantinescu, *Lirica Adei Negri în România: „Fatalità"*, RITL, XX, 1971, *3*; 16. Straje, *Dicț. pseud.*, *743*; 17. *Ist. lit.*, III, *960—963*.

G. D.

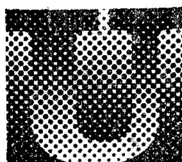
ȚÎNȚARUL, săptămînal de satiră care a apărut la București între 28 februarie și 15 august 1859. Probabil prima gazetă satirică și umoristică românească, Ț. era editată de C. A. Rosetti care, începînd cu numărul 2, figurează și ca director, alături de N. T. Orășanu, redactor, ale cărui înclinații spre satiră se făcuseră cunoscute încă de prin 1857. Cei doi scriitori semnează cu pseudonimele Constantin Trandafirescu (Rosetti) și N. T. Cetățenescu (Orășanu). O singură dată colaborează, sub pseudonimul Iernescu, E. Winterhalder. O anume sobrietate în alegerea mijloacelor umoristice, neîntîlnită mai tîrziu

la Orășanu, trebuie pusă, fără îndoială, în seama lui Rosetti. Dealtfel, din iunie, Orășanu nu mai scrie la Ț., deoarece scoate propria-i gazetă, „Spiridușul", care își schimbă titlul, o lună mai tîrziu, în „Nichipercea". În Ț. abundă comentariile politice cu referiri la situația din Europa și la puterile vecine cu Principatele, la amestecul lor în politica noastră internă. Se publică și satire la adresa boierilor retrograzi, care încercau să salveze privilegii anacronice, sau a demagogilor care profitau de schimbările impuse de Unire, precum și anecdote, în aparență nevinovate, dar mascînd sensuri politice.

— 1. N. B[assarabescu], *Nicolae T. Orășanu*, PO, XX, 1890, 1153; 2. Marin Bucur, *C. A. Rosetti*, București, Minerva, 1970, *203—204*; 3. Trifu, *Presa*, *10—19*.

R. Z.

UCENESCU, Gheorghe (1830, Sibiu — 25.I.1896, Braşov), culegător de folclor. Din 1853 pînă în anul morţii este protopsalt la biserica Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului şi profesor de muzică ecleziastică la gimnaziul ortodox. Începuse să cînte în strana bisericilor braşovene de pe la paisprezece ani. În ianuarie 1851, tînărul cîntăreţ, căsătorit de puţină vreme cu fiica epitropului Vasile Neguţ, fusese trimis de eforii bisericii la Bucureşti, să înveţe psaltichia cu Anton Pann. Serios, harnic şi devotat, **U.** este „studentul" preferat al lui A. Pann. Profesorul îl iniţia şi în treburile tipografiei, îl încuraja la scris şi îi publica poeziile în culegerile pe care le întocmea. Întors la Braşov după doi ani de învăţătură, **U.** îi rămîne prieten şi discipol. După exemplul lui A. Pann, alcătuieşte cîteva îndreptare muzicale pentru cîntăreţii bisericeşti şi pentru elevii de la gimnaziul la care devenise profesor. Publică şi el o culegere de cîntece de stea şi colinde (1856—1859), precum şi o altă colecţie, *Magazin de cînturi vechi şi nuoi* (1863), în care îşi găsesc locul balade, cîntece populare, cîntece de lume, dar şi poezii de dragoste şi versuri patriotice de provenienţă cultă (Iancu Văcărescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, A. Mureşanu, Gh. Sion ş.a.). Aici apar cîteva din cîntecele laice ale lui A. Pann şi, urmîndu-le cu fidelitate tonalitatea neoanacreontică, versuri duioase, tînguitoare, scrise de **U.** Pe autorul antologiei, textele îl preocupă în măsura în care deveniseră sau puteau deveni „cînturi". El însuşi compusese sau adaptase muzica pentru multe din ele. Astfel, pornind de la o melodie mai veche, **U.** alcătuieşte un aranjament muzical pentru poezia *Deşteaptă-te, române!* a lui A. Mureşanu. Într-un manuscris al lui **U.**, cuprinzînd peste 500 de „cînturi", s-au păstrat şi preţioase mărturii despre evenimentele mai de seamă ale vieţii lui, printre care colaborarea cu A. Mureşanu şi conlucrarea cu A. Pann stau în mare cinste, evocate cu simplitate şi mîndrie.

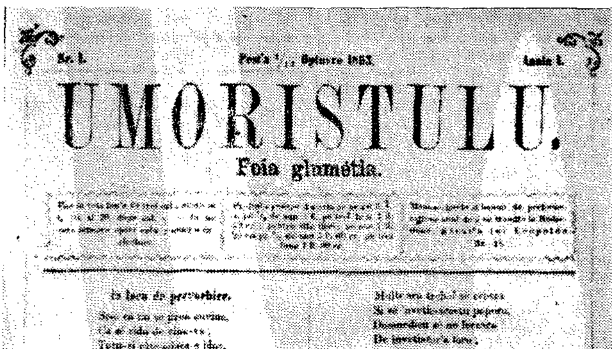

— *[Cîntece de stea şi colinde]*, I—III, Braşov, Tip. Römer şi Kamner, 1856—1859; *Victor şi Camilla*, Braşov, Tip. Römer şi Kamner, 1860; *Magazin de cînturi vechi şi nuoi*, I, Braşov, Tip. Römer şi Kamner, 1863; *Versurile naşterii Domnului nostru Is. Hr.*, ed. 2, Braşov, Tip. Römer şi Kamner, 1869. Ms.: *Carte de cînturi, cu note de psaltichie*, B.A.R. ms. 3497.

— 1. Anton Pann, *[Scrisori către Gh. Ucenescu, 1853—1854]*, DML, I, *284—291*; 2. Bârseanu, *Ist. şcoalelor*, *598*; 3. Posluşnicu, *Ist. muz.*, *404—405*; 4. Constantin Lacea, *Gheorghe Ucenescu — Contribuţii*, T, LXXII, 1941, 10; 5. Iuliu Işa, *Un portret al lui George Ucenescu*, MA, IV, 1959, 3—4; 6. Paul Cornea, *Anton Pann*, Bucureşti, E. L., 1964, *67—75*; 7. *[Notă biobibliografică]*, DML, I, *292*; 8. *Cărturari braşoveni*, *219*; 9. Cosma, *Muzicieni*, *433—434*; 10. Vasile D. Nicolescu, *Manuscrisul Ucenescu. Cînturi*, Bucureşti, E.M., 1979.

G. D.

UMORISTUL, revistă satirică editată la Pesta de avocatul George Ardeleanu şi scriitorul Iosif Vulcan, de la 1 octombrie 1863 pînă în decembrie 1866. Alături de revista „Tutti frutti", **U.** este una din primele publicaţii satirice din Transilvania. Programul revistei se conturează în poeziile *În loc de prevorbire* şi *Programa mea*, în care I. Vulcan îşi propune să combată pe toţi cei „vrednici de satiră", ca şi şarlatania, bigotismul, ciocoismul şi alte asemenea tare. I. Vulcan rămîne cel mai fervent susţinător şi totodată cel mai fecund colaborator (aproape în fiecare număr a publicat cîte o poezie). În paginile **U.** au apărut versuri semnate de moldoveanul Gh. Tăutu, de ardelenii P. Draga şi I. Pop-Florantin, precum şi cîteva prelucrări după versurile lui A. Mureşanu şi Gh. Sion. Scriitorul bănăţean I. Grozescu semnează scurte scrieri în proză. Genul dramatic este reprezentat doar prin comedia în versuri *Un candidat pentru dieta din Pesta în mijlocul alegătorilor săi*, semnată cu pseudonimul Frunză Verde. Deseori, articolele şi versurile satirice care vizează direct anumite chestiuni sociale sau naţionale sînt semnate cu pseudonime sugestive: Spiriduşu, Păcală, Tiridala, Tanda şi Manda, Pispiriciu, Cenuşotcă, Taica Ilie ş.a. Sub aceste semnături a apărut un bogat material în legătură cu moravurile epocii. Nu puţine sînt poeziile şi caricaturile care satirizează aspecte ale societăţii româneşti de dincolo de Carpaţi. În acelaşi timp, colaboratorii **U.** comentează lovitura de stat înfăptuită de domnitorul Al. I. Cuza şi reforma agrară. Referirile la evenimentele politice externe sînt mai rare. Revista dovedeşte receptivitate faţă de principalele evenimente culturale ale vremii. Situaţia învăţămîntului în Transilvania este comentată în articole acide. De asemenea, **U.** pledează pentru încurajarea teatrului în limba română. În ce priveşte controversele ortografice, revista susţine unificarea sistemelor de scriere. Introducerea alfabetului latin este salutată printr-o caricatură intitulată *Înmormîntarea azbuchelor*. **U.** s-a opus în-

UMORISTULU.

Foia glumeţia.

totdeauna exagerărilor lingvistice de orice natură. Revista se numără printre puținele publicații din acea vreme care au inițiat concursuri literare pentru depistarea și încurajarea tinerelor talente. Ca modalitate de exprimare, revista folosește satira și parodia. Sporadic, însă, în paginile **U.** apar și poezii cuprinzînd elemente mitologice, balade și chiar romanțe. Ironia își află locul și în povestirea scurtă, în anecdotă și în epistolă. O formă adecvată pentru exprimarea unor opinii critice îndrăznețe, des folosită de redactori, este schimbul de replici pline de subînțelesuri. Șarja satirică este de multe ori rezultatul unor parafrazări după proverbe populare și maxime. Însoțite, de cele mai multe ori, de texte versificate, caricaturile sînt destul de reușite. Cel mai adesea acestea ilustrează alegerile de deputați în Dietă, divergențele politice și moravurile familiale. Tradiția inaugurată de **U.** va fi preluată și continuată, pînă în primul deceniu al secolului al XX-lea, de revista „Gura satului".

— 1. Livia Grămadă, *„Tutti frutti" și „Umoristul". Contribuții la istoria presei satirice românești din Transilvania*, SUB, Philologia, XI, 1966, 1 ; 2. Livia Grămadă, *Iosif Vulcan și începuturile presei umoristice în Transilvania*, CFAM, 171—177 ; 3. Livia Grămadă, *Presa satirică românească din Transilvania. 1860—1918*, Cluj-Napoca, Dacia, 1974, 5—116, 129—147.

I. C.

UNIREA, periodic politic, comercial și literar care apărea de trei ori pe săptămînă la București de la 16 februarie 1861 pînă la 5 iunie 1862. **U.** a luat ființă în urma fuziunii dintre gazetele bucureștene „Conservatorul progresist" a lui C. N. Brăiloiu și „Timpul", la care funcționa ca prim-redactor Gr. R. Bossueceanu, acesta primind și conducerea noului ziar, devenit singurul organ de presă al grupurilor politice conservatoare. Ziarist cu experiență, redactorul a încercat să publice un material politic și literar variat. **U.** a avut un foileton literar atractiv, la care au colaborat, alături de Bossueceanu, care și-a tipărit aici o parte din versurile și proza sa, G. Baronzi și, semnînd N. P., N. Filimon. La scrierile acestor literați se adaugă mai multe basme populare, precum și cîteva traduceri din George Sand.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 754—756.

R. Z.

UNIREA, cotidian politic apărut la București între 1 februarie 1887 și 1 iulie 1888, sub conducerea lui I. G. Bibicescu. Printre redactorii gazetei, care avea o orientare politică liberală, figurau și M. Demetriade, I. I. Roșca, V. Alecsandrescu (semna și Vasal), colaboratori cu versuri, proză, articole de critică literară, traduceri. Schițe și mici povestiri în care evoca evenimente petrecute în timpul războiului de la 1877 a publicat D. Teleor. S-a tradus din E. Zola (tălmăciri făcute de M. Demetriade), A. France și V. M. Garșin.

R. Z.

UNIREA, revistă culturală săptămînală apărută la Blaj de la 3 ianuarie 1891. A continuat și după 1900. Pentru primii ani, editor și redactor responsabil era V. Hossu, iar redactor, Al. Grama. În **U.** s-a publicat și literatură originală, mai ales proză, aparținînd unor autori care semnau cu pseudonimele Victor și Philelet, precum și lui N. T. Zorilă, G. Simu, I. Vulcan și Elena Simtion (Elena din Ardeal). Grama și-a tipărit mai întîi aici, în 1891, studiul obtuz, pătimaș și nedrept, în care îl atacă înverșunat pe M. Eminescu. S-a tradus, cu scopul de a se oferi începătorilor modele literare corespunzătoare concepției lui Grama, din scrierile lui Chateaubriand (*Atala* și *Aventurile ultimului Abencerage*). Alte tălmăciri — din Fr. W. Weber (versuri, în transpunerea lui Elie Dăianu), W. Schwartz (în versiunea Elenei din Ardeal), L. Wallace (*Ben-Hur*) — se adaugă prozei ușoare, mai mult umoristică, tradusă din franceză, italiană, spaniolă, engleză, aproape în fiecare număr.

R. Z.

UNIREA DEMOCRATICĂ, gazetă politică apărută la București, zilnic, între 2 noiembrie 1876 și iunie 1877. *Corector al acestui* cotidian liberal, la care a colaborat și Șt. C. Michăilescu (Stemill), a fost I. L. Caragiale. Unele articole politice, dar mai ales notele și anecdotele apărute la rubrica *Felurimi* sînt redactate de el.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 757 ; 2. I. Cremer, *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, PRN, IX, 1964, 1—2 ; 3. Cioculescu, *Caragiale*, 85—88.

R. Z.

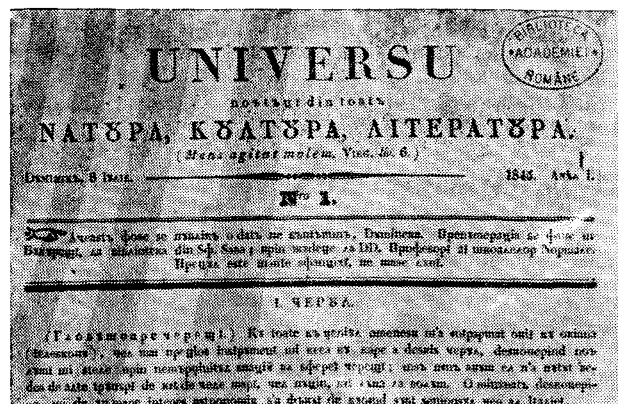
UNITATEA NAȚIONALĂ, publicație periodică apărută la București, de două ori pe săptămînă, între 6 decembrie 1884 și 11 iulie 1885. După cum precizа și denumirea, gazeta a fost înființată cu scopul, urmărit cu strășnicie, de a milita pentru realizarea unei depline unități între românii regățeni și cei transilvăneni. În fiecare număr, sînt publicate ample articole, comentarii și corespondențe referitoare la situația politică a românilor din Ardeal și Banat, grupate în mod obișnuit sub titlul *România subjugată*. Articolele sînt semnate cu pseudonime diverse : Ultor, Livius, Ulpius, Gracchus. N. Densușianu publică documente referitoare la istoria românilor, N. Popilian scrie despre *Românii din Macedonia*, descriindu-le starea socială, cultura, obiceiurile. Sub pseudonimul Moțul, se publică note de călătorie în Transilvania (*Ardeal țară de aur, la străin mare tezaur*). Sub inițialele d. I. V. se republică aici proză (*Odinioară, Sorcova*) și însemnări literare (*Critica la noi*) de B. Delavrancea. Cronicarul teatral al gazetei, semnînd doar cu inițiala R., găsește cuvinte de laudă pentru *O scrisoare pierdută* și reliefează puterea de observație a lui I. L. Caragiale, spiritul său pătrunzător. Se publică versuri de N. G. Rădulescu-Niger, Șt. Româleanu, se republică din Andrei Mureșanu. Fără a fi indicat traducătorul, este tipărită povestirea lui Turgheniev *Locotenentul Iergunov*.

D. M.

UNIUNEA ROMÂNĂ, gazetă politică și literară care a apărut la București, bisăptămînal, între 15 februarie și 8 aprilie 1861. Redactorul răspunzător al periodicului, care continua „Independința", a fost Radu Ionescu. Au colaborat cu articole politice C. Bolliac, D. Bolintineanu și I. Ionescu de la Brad. Gr. Alexandrescu republică fabula *Catîrul cu clopoței*, iar D. Bolintineanu dă însemnările despre *Constantin Postelnicu (Cantacuzin), Kiupruli și Grigorie Ghica*. O cronică a spectacolului cu opereta *Maddalena* a lui A. T. Zissu este scrisă de N. Filimon.

R. Z.

UNIVERSU, săptămînal de cultură apărut la București între 8 iulie 1845 și 2 mai 1848. Editor și redactor era profesorul I. Genilie. **U.** avea subtitlul „noutăți din toată natura, cultura, literatura" și publica articole de geografie (scrise de redactor), studii de filologie și istorie (de A. T. Laurian și I. C. Massim), unele dintre ele criticînd ideile lingvistice ale lui I. Heliade-Rădulescu, poezii și proză. În afară de Genilie, cu versuri au colaborat Al. Pelimon, I. Costinescu, Gh. Peșacov și mai puțin cunoscuții D. B. Chirculescu și N. Capeleanul ; alte poezii erau

trimise din Moldova de Gh. Sion şi N. Istrati. Povestirile moralizatoare, traduse, probabil, din limba franceză, îi aparţin lui C. Costiescu. O rubrică de varietăţi insera, între altele, ştiri despre scriitorii străini în viaţă, anecdote istorice, informaţii culturale ş.a. Un spaţiu însemnat era dedicat comentariilor privitoare la viaţa şi ideile filozofilor greci şi latini. În **U.** au apărut şi articole, traduse din enciclopedii, despre pictură, sculptură, despre şcolile şi bibliotecile europene importante, precum şi informaţii cu caracter bibliografic. În 1848 gazeta a fost imprimată cu litere latine.

— **1.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *207—208* ; **2.** Theodorescu, *Ist. bibl.*, *34—35*.

R. Z.

UNIVERSUL, cotidian de informaţie care s-a tipărit la Bucureşti de la 20 august 1884. Apare şi după 1900. Luigi Cazzavillan, ziarist italian venit la 1877 în ţară în calitate de corespondent de război şi stabilit apoi la Bucureşti, unde a editat mai multe ziare şi reviste, a avut şi iniţiativa de a scoate **U.** Conceput ca un periodic independent politiceşte, cu caracter popular, avînd menirea de a difuza, în mod obiectiv, informaţia politică şi socială din ţară şi străinătate, ziarul cîştigă cu timpul cititori, îşi formează un public, ceea ce permite editorului să mărească formatul şi numărul de pagini, să înmulţească numărul rubricilor şi să atragă colaboratori cunoscuţi. După 1890, **U.** devine unul dintre cele mai importante cotidiene româneşti (alcătuit după modelul celor italiene) şi cu tirajul cel mai mare. Conţinutul ziarului avea un caracter enciclopedic : articole şi comentarii de politică internă şi externă, ştiri şi informaţii din întreaga lume, reportaje parlamentare şi judiciare, un foileton, cronici literare şi dramatice, recenzii şi note bibliografice, versuri, schiţe şi povestiri, umor, „curiozităţi" geografice şi istorice, relatări de călătorii şi explorări, articole de astronomie şi medicină, rubrici de muzică, modă, jocuri distractive ş.a. Totodată, redacţia a scos numeroase suplimente literare (din 1888), umoristice, ilustrate etc. Printre redactori s-au numărat gazetari profesionişti dintre cei mai reputaţi : I. Popescu (redactor şef timp de douăzeci de ani), D. Teleor, I. Gh. Nicoleanu-Fix, D. Marinescu-Marion, Panait Macri, I. I. Roşca, Gr. Ventura, A. Alexandrescu-Dorna, Cornel Scurtu, C. Cosco. O vreme, secretar de redacţie a fost D. Marinescu-Marion, iar de prin 1898 aceeaşi responsabilitate îi revine lui B. Marian. Fără importanţa pe care au avut-o pentru cultura noastră „Românul" lui C. A. Rosetti, periodicele lui B. P. Hasdeu sau „Timpul", **U.** a publicat, totuşi, literatură de calitate (printre colaboratori numărîndu-se I. L. Caragiale, Al. Vlahuţă, St. O. Iosif), numeroase articole, cronici literare sau artistice, precum şi traduceri din literaturile străine. Articolele literare nu erau de directivă, aşa cum pot fi socotite unele din cele scrise de M. Eminescu la „Timpul", ci urmăreau să semnaleze şi să comenteze, într-un spirit obiectiv, cărţile nou apărute, evenimentele mai însemnate ale vieţii literare şi intelectuale. În mod obişnuit, pînă la 1900, cronicarii literari ai gazetei au fost I. I. Roşca (semnînd Caros) şi Ion Gorun. Cu publicistică artistică şi literară au mai colaborat D. Stăncescu, Al. Vlahuţă, I. L. Caragiale, G. Coşbuc, D. Teleor, Cincinat Pavelescu. Articole şi cronici privitoare la viaţa teatrală sau muzicală au dat G. Ranetti şi Gr. Ventura, iar V. Anestin a scris, multă vreme, o atractivă cronică ştiinţifică. Versuri publicau Gr. H. Grandea, Carol Scrob, Al. I. Şonţu, N. Ţincu, P. Macri, Th. M. Stoenescu, Ana Ciupagea, Eliza Mustea, Virgiliu N. Cişman, G. Murnu, N. Christescu, N. G. Rădulescu-Niger, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu şi St. O. Iosif. Se tipăreau şi schiţe, povestiri, unele cu caracter satiric, altele realiste, ilustrînd viaţa de fiecare zi a Bucureştilor, ocupîndu-se mai ales de cei săraci, de micii funcţionari, de studenţii fără mijloace sau de soldaţi, iar în foileton, obişnuitele romane senzaţionale şi de aventuri, pe gustul cititorilor de atunci. Cu proză au colaborat G. Missail, Gr. H. Grandea, D. Stăncescu, D. Teleor, V. A. Urechia, Th. D. Speranţia, Ion Gorun, Sofia Nădejde, Smaranda Gârbea (Smara) şi Laura Vampa. Teleor şi Marion au întreţinut o rubrică umoristică, la care se publicau parodii, cronici rimate, schiţe, anecdote, ale căror subiecte erau alese din viaţa pitorească a mahalalei bucureştene. Cu nuvele şi articole a colaborat şi Al. Vlahuţă. Caragiale a început să scrie la **U.** din 27 septembrie 1899, publicînd, de două ori pe săptămînă, *Notiţe critice*, în care se ocupa de cele mai variate chestiuni politice şi culturale. Sub acelaşi titlu generic apar şi bucăţile de proză care, în octombrie 1901, vor fi înmănunchiate în volumul *Momente*. În 1901 colaborarea lui Caragiale încetează, pentru a fi reluată în februarie 1909, cînd va da noi povestiri şi schiţe şi va discuta, prin intermediul scrisorilor, cu Al. Vlahuţă, despre *Politică şi literatură* sau *Morală şi educaţie*.

— **1.** Hodoş—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *758—760* ; **2.** Iorga, *Ist. presei*, *143* ; **3.** R. Seişanu, *Istoricul ziarului „Universul". 1884—1933*, U, L, 1933, 150 ; **4.** Scarlat Preajbă, *Privind deasupra celor două pătrare de veac*, U, L, 1933, 150 ; **5.** A. Pomescu Gilly, *Vechile publicaţii ale „Universului"*, U, L, 1933, 150 ; **6.** V. Bilciurescu, *Amintiri*, U, L, 1933, 150 ; **7.** Antip, *Contribuţii*, *40—42* ; **8.** Cioculescu, *Caragiale*, *110—111*.

R. Z.

UNIVERSUL ILUSTRAT, supliment al ziarului „Universul", care a apărut săptămînal la Bucureşti de la 18 septembrie 1892 pînă la 19 septembrie 1897. În acest hebdomadar, care cuprindea descrieri

de călătorii, cronici politice și mondene, știri din Paris și din alte mari orașe europene, privitoare la viața culturală, anecdote și curiozități, umor și jocuri distractive, s-a publicat și beletristică. Spre deosebire de „Universul literar", care făcea loc în paginile sale mai ales unor scrieri ce ilustrau actualitatea literară, în **U. i.** s-a republicat și literatura unor scriitori din epocile anterioare: V. Alecsandri (fragmente din *Călătorie în Africa* și versuri), Gr. Alexandrescu, I. Ghica *(Tunsu și Jianu)*, D. Bolintineanu, Al. Depărățeanu, Al. Sihleanu, D. Petrino, A. Mureșanu, N. Nicoleanu, M. Zamphirescu, A. I. Odobescu, P. Ispirescu ș.a. O prezentare biografică și bibliografică însoțea, de fiecare dată, aceste sumare antologii. S-au reluat, de asemenea, din alte publicații ale vremii, basmele și poveștile lui I. Creangă, nuvelele lui I. Slavici, I. Negruzzi și N. Gane, satirele lui M. Eminescu, scrieri în proză ale lui V. A. Urechia. Dar periodicul a avut și un cerc de colaboratori, aceiași ca și la „Universul literar", care au dat versuri și proză: G. Coșbuc, Carol Scrob, Radu D. Rosetti, I. A. Bassarabescu, D. Stăncescu, Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu), D. Teleor, Al. Antemireanu, N. Țincu. Cîteva traduceri din Turgheniev, Maupassant, Catulle Mendès, A. Allais erau făcute de I. S. Spartali, Carol Scrob și B. Marian. Fără să fie un periodic literar, **U. i.** a contribuit, totuși, prin consecventa popularizare a scriitorilor autohtoni, la o mai bună cunoaștere a literaturii originale.

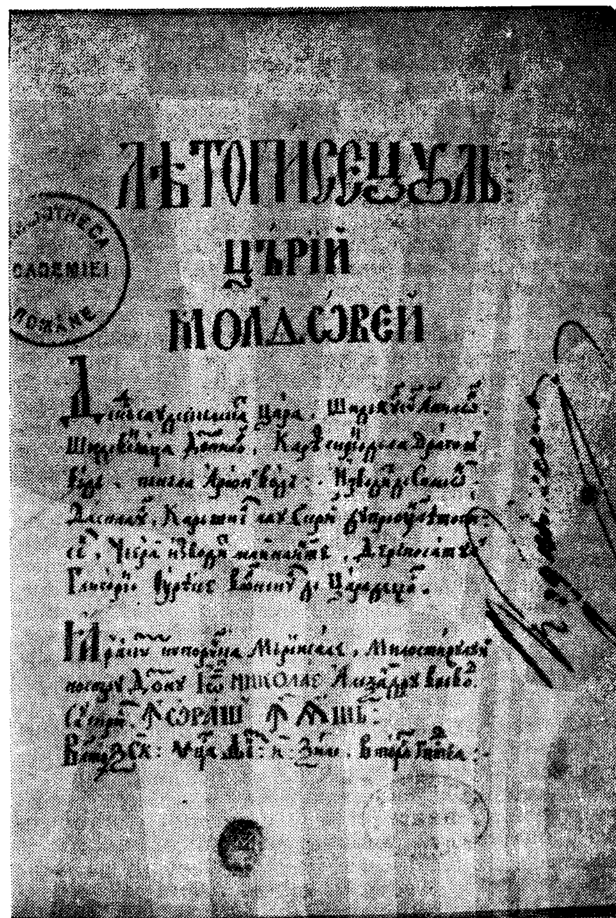
R. Z.

UNIVERSUL LITERAR, supliment al ziarului „Universul", care s-a tipărit la București, săptămînal, între 19 septembrie 1888 și 28 ianuarie 1891 și, apoi, de la 6 ianuarie 1892. A apărut și după 1900. Redactat, ca și paginile literare din „Universul", de I. I. Roșca, D. Marinescu-Marion, B. Marian, C. Cosco, **U. l.**, dacă nu a fost una dintre revistele importante ale deceniului 1890—1900, a fost, oricum, una dintre cele mai stabile, atît în ceea ce privește cercul de colaboratori, cît și atitudinea adoptată. **U. l.** era un periodic popular, care publica o beletristică accesibilă. Revista a preluat constant și foiletonul cotidianului, continuîndu-l în zilele cînd „Universul" nu apărea, tipărind, de asemenea, alternativ cu gazeta tutelară, cronica teatrală, cronica judiciară, rubrica *Viața la mahala* a lui Marion. Acestor rubrici li se alăturau altele, nu mai puțin atractive, precum aceea intitulată *De la Secție*, redactată tot de Marion, o alta dedicată „oamenilor iluștri", o selecție săptămînală de aforisme ș.a. În fiecare număr se publică un portret al unui scriitor român (I. Văcărescu, C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, dar și M. Eminescu, I. L. Caragiale, I. Creangă). **U. l.** a republicat în primii ani de apariție multe din poeziile lui Eminescu. Cu versuri au colaborat V. Bilciurescu, Carol Scrob, Al. I. Șonțu, Gheorghe din Moldova, G. Coșbuc, Lucreția Suciu-Rudow, Eliza Mustea, N. Beldiceanu, Duiliu Zamfirescu, Ana Conta-Kernbach, Th. Șerbănescu. Prozatorii revistei sînt Gr. H. Grandea, D. Marinescu-Marion (inepuizabil autor de scrieri umoristice), Tr. Demetrescu, D. Teleor, D. Stăncescu, I. S. Spartali, Cornel Scurtu. Alături de romanele-foileton care apăreau alternativ și în „Universul" (Fr. Mastriani, *Oarba din Sorento* și *Contesa de Montès*, J.-E. Richebourg, *Coroana de spini* ș.a.), se traduce din Turgheniev (traducători — H. Certeanu și I. S. Spartali), Goethe și Robert Reinick (versuri, tălmăcite de Carol Scrob), Catulle Mendès (versuri, traduse de Tr. Demetrescu și D. Stăncescu), Villiers de L'Isle Adam, Al. Dumas, P. Déroulède ș.a. Cele mai multe tălmăciri sînt făcute de I. S. Spartali. S-a publicat și literatură populară culeasă de V. Alexi, I. Bidie și D. Stăncescu.

R. Z.

URECHE, Grigore (c. 1590—1647), cronicar. Descendent al unei familii boierești atestată de la începutul secolului al XV-lea, **U.** este fiul vornicului Nestor, mare boier moldovean, care obținuse și indigenatul polon. Condiții politice defavorabile familiei au făcut ca **U.** să-și petreacă prima parte a vieții în Polonia. El studiază la una din școlile cu profil umanistic din Lvov. Întors în țară relativ tîrziu, viitorul cronicar pășește pe primele trepte ale ierarhiei boierești, un document din 1628 indicîndu-l logofăt al treilea la curtea lui Miron Barnovschi. Mare spătar în timpul domniei lui Alexandru Iliaș, el complotează împotriva domnitorului alături de Vasile Lupu care, ocupînd tronul, îl va păstra în funcție pe **U.** pînă în 1642. În acest an el este ridicat la rangul de mare vornic al Țării de Jos, devenind cel mai influent dregător din Divan, în care calitate s-a opus politicii lui Vasile Lupu față de Țara Românească.

Textul original al cronicii lui **U.** nu s-a păstrat. Există numai copii interpolate în deceniile și secolele următoare, fapt ce a dat naștere mai tîrziu la confuzii în privința stabilirii adevăratului autor. Din această cauză, cronica a mai fost atribuită lui Nestor Ureche, apoi lui Simion Dascălul. Cele mai numeroase și mai argumentate opinii au stabilit că **U.** este autorul, iar Simion Dascălul, Misail Călugărul

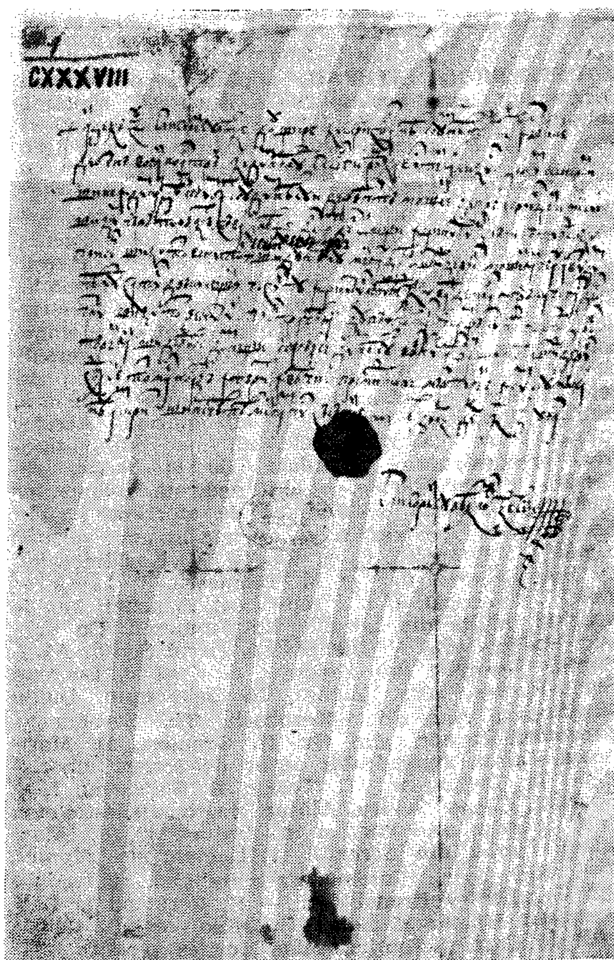

ЛѢТОПИСЕЦУЛЬ:
ЦѢРІЙ
МОЛДѠВЕЙ

și Axinte Uricariul sînt doar *interpolatori* succesivi ai textului original, care au completat și modificat unele informații. De-a lungul timpului, copiile s-au înmulțit și în Moldova și în Țara Românească. Prima tipărire a cronicii, într-o versiune aproximativă, a fost făcută de M. Kogălniceanu în 1852. Ediția critică a operei lui **U.** apare abia în 1955, sub titlul *Letopisețul Țării Moldovei.* O altă problemă controversată a fost stabilirea autorilor și lucrărilor care au stat la baza cronicii. S-a conchis că au fost folosite două categorii de izvoare: interne — majoritatea analelor și cronicilor anterioare, tradiția orală; externe — Ioachim Bielski *(Kronika polska,* Cracovia, 1597), Matei Miechowita *(Chronica Polonorum,* Cracovia, 1521), Martin Kromer *(De origine et rebus gestis Polonorum,* Basel, 1555), Al. Guagnini *(Sarmatiae Europae descriptio,* Cracovia, 1578), în prelucrarea polonă a lui Martin Paszkowski din 1611. Informațiile sînt unificate într-o sinteză care cuprinde istoria Moldovei de la întemeiere (1359) pînă în anul 1595, și nu pînă în zilele lui, așa cum arăta cronicarul, în predoslovie, că a avut de gînd. Această prefață cuprinde și ideile despre istorie ale lui **U.** Autorul respectă succesiunea cronologică a faptelor, dar totodată își alcătuiește cronica potrivit concepției sale organiciste despre ființa istorico-politică a unui neam — naștere, dezvoltare, declin. Primele capitole constituie o prezentare a originii și particularităților etnice ale moldovenilor. **U.** afirmă și încearcă să argumenteze descendența latină, consemnează „descălecarea" maramureșenilor lui Dragoș și întemeierea unui stat puternic. După acest preambul începe enumerarea succintă a domniilor de pînă la Ștefan cel Mare. Deși foarte pe larg relatată, domnia lui Ștefan cel Mare este prezentată unilateral, acțiunile acestuia fiind explicate, mai cu seamă, prin temperamentul său. Din această cauză totul se reduce aproape numai la nararea luptelor și la consemnarea, cu satisfacție, a victoriilor. Totuși, unele întîmplări îl fac pe cronicar să recunoască și motive mai profunde ale faptelor domnitorului: apărarea țării de tendințele expansioniste ale turcilor și ale unor state învecinate. Oricum însă, domnia lui Ștefan este considerată de **U.** drept momentul culminant din istoria țării sale. Înainte de a începe evocarea epocii de declin a Moldovei, autorul face o amplă digresiune cuprinzînd informații și aprecieri personale despre țările și popoarele menționate. Pentru această parte, se pare că **U.** a folosit izvoare diferite: fie operele geografice ale lui Martin Kromer, Matei Miechowita, Gerhard Mercator, fie ampla colecție a lui Ioannis Pistorius *(Polonicae historiae corpus,* Basel, 1582), care conține aproape toate izvoarele utilizate de **U.** Ultima parte a cronicii înregistrează decăderea progresivă a țării. Urmașii direcți ai lui Ștefan păstrează, în general, calitățile acestuia (eroismul, sentimentul independenței), Petru Rareș, de exemplu, fiind un domnitor remarcabil prin patriotismul și vitejia sa. Cu domniile fiilor lui Petru Rareș, starea țării se înrăutățește și mai mult. Vin vremurile de restriște ale domnitorilor Alexandru Lăpușneanu, Despot Vodă, Ion Vodă Armeanul și Aron Vodă.

Ca istoric, **U.** are intenția expresă de a descoperi și transmite adevărul. În viziunea sa, Moldova fusese o țară puternică, cu legi și moravuri bune, a cărei decădere a fost cauzată de nesocotirea vechilor obiceiuri, de abuzurile și cruzimile celor puternici (autohtoni sau străini). Îndurerat, cronicarul se adresează și direct celor socotiți vinovați, în capitole speciale — *Nacazanie silnîm (Certarea puternicilor),* arătînd cauzele răului, condamnînd energic trufia și violența. Dincolo de prejudecățile clasei boierești, străbat sentimentele umaniste, dragostea de țară, de bine și de adevăr. Relevarea permanentă a pedepselor date de justiția divină celor care se abat de la regulile dreptății ilustrează atitudinea sa moralizatoare.

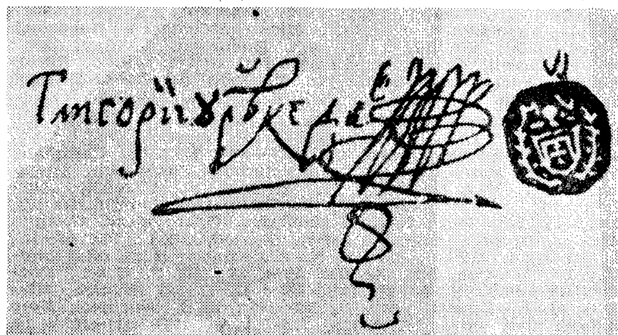
Ideologia cronicarului este o sinteză de tradiție boierească și cultură umanistă. Considerînd boierimea drept forța activă stabilă și cea mai importantă a țării, **U.** va judeca istoria în funcție de acest criteriu. Ceea ce se împotrivește intereselor clasei sale este criticat, în timp ce referințele defavorabile acesteia sînt ocolite. Concepției teologice despre natura și etica umană i se vor adăuga ideile umaniste. Plecînd de aici, **U.** abordează mai larg materialul istoric, emite considerații teoretice care îi permit o perspectivă asupra istoriei Moldovei, superioară cronicarilor anteriori. Umanismul istoriografiei latine și polone devine model de atitudine față de trecut, apreciat și de cronicarul moldovean ca un tezaur de învățături. În acest sens, cronica are scopul de a eterniza întîmplările trecute și de a educa generațiile viitoare.

Scriere istorică, *Letopisețul...* este și o operă cu virtuți literare. Exceptînd cîteva părți, modul principal de expunere este narațiunea, o narațiune simplă, liniară, cu puține amănunte și divagații, ceea ce

CXXXVIII

Scrisoare autografă a lui Grigore Ureche

o apropie de epicul pur. **U.** izbutește astfel să se obiectiveze și să relateze senin evenimente tulburătoare. În unele locuri, narațiunea devine mai nuanțată, supusă unei anumite compoziții, cu scopul stimulării atenției cititorului și al evidențierii finalului. În acest sens, sînt sesizabile pasaje narative autonome, de interes literar. Totuși, dominant rămîne caracterul neelaborat al narațiunii, dar de un neașteptat efect. Pasajele descriptive lipsesc în cronica propriu-zisă, sobrietatea și economia exprimării nelăsînd loc decît unor termeni cu funcție de determinanți. Pînă și în realizarea portretelor, autorul folosește mai degrabă înșiruirea de trăsături. Portretele domnitorilor, cu lumini și umbre, sînt acumulări de însușiri esențiale, subordonate unei caracteristici definitorii, și duc la crearea unei adevărate tipologii umane. Intervin și elemente subiective care fac portretele mai vii, mai pregnante. Reprezentativ pentru puterea și modul de caracterizare ale lui **U.** este portretul lui Ștefan cel Mare, devenit celebru prin concizia și forța lui expresivă. Folosind o topică specială, expresii nude, directe, autorul imprimă imaginilor o deosebită energie, creînd senzația de măreție și solemnitate. Construit ascendent, portretul merge spre apoteoză, în final domnitorul crescînd uriaș în dimensiuni („să ridica deasupra biruitorilor"). Impresia de covîrșitoare personalitate este accentuată de proiectarea sfîrșitului pe fundalul tulburărilor sociale și cosmice care au însoțit dispariția voievodului. **U.** avea un simț al excepționalului, care l-a dus și la realizarea altor efecte artistice. Caracterul deosebit de elocvent sau memorabil al spuselor vreunui personaj îl face să redea indirect dialoguri sau afirmații, apropiind planul acțiunii de timpul prezent. Momentele de mare *tensiune psihică*, generate de unele evenimente, sînt exploatate cu artă. La acestea se mai adaugă diferitele intervenții directe — interogații, exclamații, ironii, diatribe. **U.** nu folosește recuzita stilistică obișnuită, cu atît mai puțin retorica de tip Manasses, ceea ce contribuie la caracterul frust, realist al operei sale. Stilul *Letopisețului...* are un farmec specific, sporit și de coloratura arhaică. Caracterul oral este dat, mai cu seamă, de stereotipia narațiunii (în genul basmului) : folosirea unor clișee expozitive și a anumitor formule fixe, precum și modalitatea populară de a lega și explica faptele. Frazarea și topica generează o anume ritmicitate și armonie. Simplitatea generală a frazei, reducerea comunicării la termenii strict necesari conferă stilului concizie și proprietate. Lexicul folosit este plastic și expresiv, determinînd și el caracterul arhaic al formei, devenit un element estetic. Aceste trăsături asigură fluiditatea și savoarea limbii, a cărei puritate o conservă **U.**, mai puțin influențat de lexicul și topica textelor religioase și istorice. *Letopisețul...* este prima operă originală cu caracter literar scrisă în românește, marcînd și începutul istoriografiei în limba română. Prin ea, **U.** contribuie la formarea limbii literare și se înscrie în istoria culturii între primii istorici și scriitori români. Cronica sa a fost un model și un îndemn pentru cărturarii care au urmat : Miron și Nicolae Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, stolnicul Constantin Cantacuzino. Răspîndită prin numeroase copii și prelucrări, inclusă în diferite scrieri istoriografice, opera lui **U.** reprezintă o însemnată valoare culturală și literară, care a creat o puternică tradiție. În literatura noastră modernă influența ei s-a manifestat mai cu seamă asupra lui C. Negruzzi și V. Alecsandri, B. Delavrancea și M. Sadoveanu.

Iscălitura lui Grigore Ureche

— *Domnii Țării Moldovei și viața lor* (publ. M. Kogălniceanu), LȚM, I, *93—209*, CRL, I, *129—242* ; *Cronica lui Grigore Ureche și Simion Dascălul* (publ. George Ioanid), București, 1858 ; *Chronique de Moldavie depuis le milieu du XIV-e siècle jusqu'à l'an 1594*, tr. și îngr. Emile Picot, Paris, Leroux, 1878—1879 ; *Domnii Țerei Moldovei*, București, Socec, 1896 ; ed. 2, 1905 ; *Chronique de Gligorie Ureache*, îngr. I. N. Popovici, București, Tip. Poporul, 1911 ; *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595)*, îngr. și introd. Const. Giurescu, pref. I. Bogdan, București, Socec, 1916 (atribuit lui Simion Dascălul) ; *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595)*, îngr. și introd. Constantin C. Giurescu, Craiova, Scrisul românesc, 1934 (atribuit lui Grigore Ureche și Simion Dascălul) ; ed. 2, 1939 ; ed. 3, 1943 ; *Carte ce se cheamă Letopiseț, ce într-însa spune cursul anilor și descălecarea Țării Moldovei și viața domnilor*, București, F.R.L.A., 1939 ; *Letopisețul Țării Moldovei*, îngr. și introd. P. P. Panaitescu, București, E.S.P.L.A., 1955 ; ed. 2, 1958 ; *Letopisețul Țării Moldovei de cînd s-au descălecat țara și de cursul anilor și viiața domnitorilor carea scrie de la Dragoș Vodă pînă la Aron Vodă*, București, E.T., 1961 ; *Letopisețul Țării Moldovei*, îngr. și introd. Liviu Onu, București, E.Ș., 1967 ; *Letopisețul Țării Moldovei*, îngr. P. P. Panaitescu, pref. Gh. Popp, București, E.T., 1967.

— 1. Ion Sbiera, *Grigoriu Urechie. Contribuiri pentru o biografie a lui*, București, Tip. Academiei, 1884 ; 2. A. Densușianu, *Ist. lit.*, *162—170* ; 3. Urechia, *Schițe*, *180—200* ; 4. Bogdan, *Vechile cronice*, *104—139* ; 5. A. Densușianu, *Cronica lui Nestor Ureche*, RTL, I, 1893, 5 ; 6. A. Densușianu, *Studii și notițe despre cronicarii români. O violentă discuție istorică în secolul al XVII-lea*, RTL, I, 1893, 10 ; 7. Gîdei, *Studiu*, *passim* ; 8. I. Tanoviceanu, *Genealogia familiei Ureche*, A, IX, 1898, *3—4* ; 9. Șt. Orășanu, *Cronicarii moldoveni din secolul al XVII-lea*, București, Tip. Lloyd, 1899, *31—120* ; 10. Eugeniu de Barwinski, *Știri nouă asupra familiei lui Ureche*, PDS, *199—211* ; 11. Tanoviceanu, *Contrib. biogr.*, *1—14* ; 12. C. Giurescu, *Noi contribuțiuni*, *passim* ; 13. Const. Giurescu, *Introducere* la Simion Dascălul, *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595)*, București, Socec. 1916 ; 14. Giorge Pascu, *Gligorie Ureache*, Iași, Editura autorului, 1920 ; 15. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *43—53* ; 16. Iorga, *Ist. lit.*, I, *285—309* ; 17. P. P. Panaitescu, *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*, București, Cultura națională, 1925, *7—83* ; 18. Mihai Costăchescu, *Despre neamul de boieri moldoveni Ureche*, CI, IV, 1928, 1 ; 19. Constantin C. Giurescu, *Introducere* la Grigore Ureche și Simion Dascălul, *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595)*, Craiova, Scrisul românesc, 1934 ; 20. Constantinescu, *Scrieri alese*, *88—110* ; 21. Giorge Pascu, *Gligorie Ureache și Miron Costin*, RCT, VIII, 1934, 1 ; 22. I. Minea, *Din istoria culturii românești*, I, Iași, Tip. Bejan 1935, *43—154* ; 23. Giorge Pascu, *Letopisețul cel moldovenesc utilizat de Gligorie Ureache*, Iași, Tip. Brawo, 1938 ; 24. Cardaș, *Ist. lit.*, *112—119* ; 25. Șiadbei, *Cercetări*, *passim* ; 26. Călinescu, *Ist. lit.*, *20—22* ; 27. Cartojan, *Ist. lit.*, II, *144—153* ; 28. Gr. Scorpan, *Reflectarea poziției de clasă a boierimii în stilul cronicii lui Grigore Ureche*, ALIL, t. I, 1950, fasc. 2 ; 29. P. P. Panaitescu, *Introducere* la Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, E.S.P.L.A., 1955 ; 30. I. Verdeș, *Ideile social politice ale cronicarilor din secolele XVII—XVIII din Țara Românească și Moldova*, DIF, I, *7—36* ; 31. Al. Rosetti, *Studii lingvistice*, București, E.A., 1955, *17—32* ; 32. Al. Andriescu, *Contribuția marilor cronicari moldoveni și munteni la dezvoltarea limbii literare*, AUI, științe sociale t. III, 1957, fasc. 1—2 ; 33. Const. C. Giurescu, *Grigore Ureche*, *„Letopisețul Țării Moldovei"*, LR, IX, 1960, 4 ; 34. P. P. Panaitescu, *Letopisețul lui Grigore Ureche și editarea lui*, LR, IX, 1960, 6 ; 35. Piru, *Ist. lit.*, I, *113—129* ; 36. Lăudat, *Ist. lit.*, I, *214—237* ; 37. Elena Deboveanu-Mălăescu, *Influența polonă în „Letopisețul Țării*

Moldovei" de Grigore Ureche, AUB, științe sociale-filologie, t. XI, 1962, 25 ; 38. *Ist. lit.*, I, *353—364, 384* ; 39. Martinescu, *Cronicari, 35—39* ; 40. Liviu Onu, *Studiu introductiv. Viața și opera lui Grigore Ureche*, în Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, E.Ș., 1967 ; 41. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *147—152* ; 42. Ștefan Pascu, *Sur la version latine de la chronique d'Ureche*, RRH, III, 1969, 3 ; 43. Gh. Cardaș, *Odiseea celui mai vechi manuscris inedit al cronicii lui Grigore Ureche*, MO, XXI, 1970, 5—6 ; 44. Ion Trâistaru, *Portretul în cronica lui Grigore Ureche*, RMR, VII, 1970, 8 ; 45. I. D. Lăudat, *Grigore Ureche*, Iași, 1971 ; 46. Chițimia, *Probleme, 197—271* ; 47. Eugen Negrici, *Narațiunea în cronicile lui Gr. Ureche și Miron Costin*, București, Minerva, 1972, *9—147* ; 48. Ursu, *Memorialistica, passim* ; 49. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 60—66* ; 50. Liviu Onu, *Limba autorului și limba copiștilor în cel mai vechi manuscris al cronicii lui Grigore Ureche*, AUB, limbă și literatură română, t. XXII, 1973, 1 ; 51. Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I, București, Minerva, 1976, *57—146, 275—304*.

C. T.

URECHIA, Alceu (11.X.1860, Iași—21.V.1941, București), publicist. Era fiul lui V. A. Urechia. Și-a făcut studiile în țară și în străinătate, luîndu-și doctoratul în medicină la Paris, cu o teză publicată în 1885. Este medic în București și profesor de igienă la cîteva licee. La bătrînețe se retrage la Sinaia, loc unde ani în șir familia sa își petrecuse vacanțele împreună cu cea a lui I. L. Caragiale. După plecarea în Germania, Caragiale îi va trimite scrisori încărcate de afecțiune, scăpărătoare de umor. **U.** era un personaj original, pasionat biciclist, excursionist și alpinist. Om de spirit, el a fost cunoscut și apreciat în vremea lui și prin foiletoanele umoristice apărute în „Moftul român", „Vieața" (publicație a cărei direcție o are, pînă în martie 1895, împreună cu Al. Vlahuță), „Naționalul", „Lumea veche" (revistă literară și umoristică editată de **U.** între 15 ianuarie și 15 mai 1896, la care colaborează și Caragiale), „Adevărul de joi", „Pagini literare", „România jună", „Noua revistă română", „Minerva", „Di Granda" ș.a. Scrierile din periodice, unele adunate apoi în volumele *Ghiveci* (1894), *Cronicele Doctorului* (1898), *Verzi și uscate* (1900), *Cu ou și cu oțet* (1920), le semna de obicei Dr. Urechiă sau cu pseudonimul Iodoform, alături de care mai folosea și semnăturile Aur, Iod, Ortens, Rigomeț. Mai multe conferințe, ținute îndeosebi la Ateneul Român, unde popularizează într-un stil agreabil, glumeț, noțiuni de medicină, îi sînt publicate în broșuri, ca și atacurile violente, nedrepte, la adresa lui L. Șăineanu *(Șăinisme, Cinstea și știința domnului Șăineanu, O, scumpe Lăzărică...)*, ce își au sursa nu atît în experiența lexicografică a lui **U.**, autor al unui dicționar francez-român, cît în pornirile lui șovine.

Alceu Urechia (dreapta) împreună cu I. L. Caragiale și fiul său Luca Caragiale

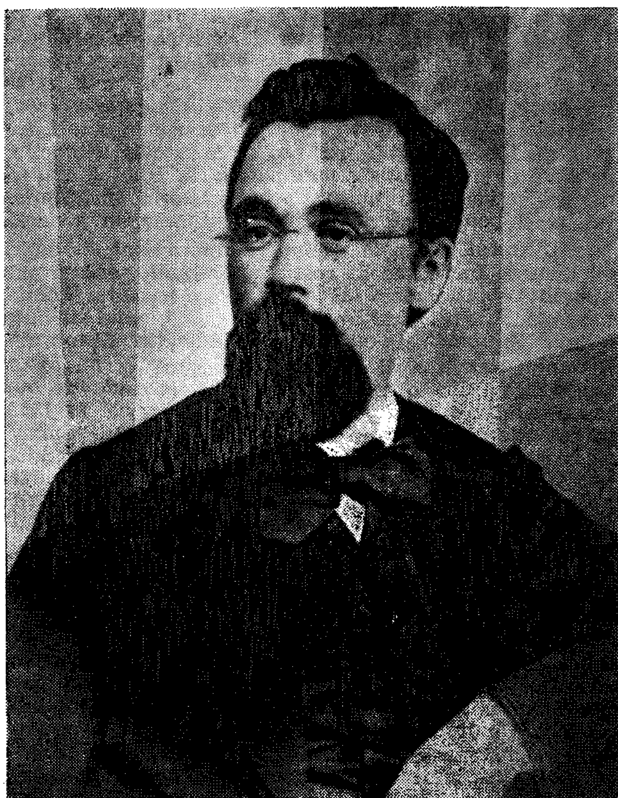
În suita de cronici și notițe umoristice, de portrete caricaturale și parodii pe care le publică, **U.** se arată un observator care surprinde cu ușurință ridicolul unor personaje și situații ale zilei. O puzderie de subiecte îi sînt oferite de moravurile sociale și politice și mai cu seamă de atmosfera vieții științifice și literare, de experiența lui de medic. Anomalii de tot felul sînt sancționate, de obicei prin intermediul parodiei. Umoristul înscenează, simulînd seriozitatea, exploatează, nu o dată excesiv, calamburul, efectul pitoresc, burlesc. **U.** are fantezie asociativă, o vervă caricaturală care se desfășoară pînă la utilizarea grotescului și a absurdului. Astfel sînt parodiate reclamele abracadabrante *(Pilulele Pink)*, stilul gazetăresc, maniera reportajelor de senzație *(O crimă oribilă)*. Amuzante sînt interviurile, reportajele, impresiile de călătorie, scenetele, monologurile, cugetările și maximele lui **U.**, toate scrise în stil parodic. În text autorul intercala desene, ceea ce sporea hazul foiletonului. Umorul existent într-o serie de fiziologii *(Cataplasmele, Reclamagiul, D-l care s-a lăsat de tutun* ș.a.), în monologul *Factor răspunzător* pare înrudit cu cel al redactorului „Moftului român". Multe din „pilulele" lui **U.** aparțin totuși publicisticii umoristice efemere. Adeseori critica este facilă, dispersată, se supralicitează comicul de limbaj (echivocurile, unele de-a dreptul licențioase, sînt frecvente). În aceeași categorie intră și foiletoanele de la rubrica *Ghiveci săptămînal* din „Vieața", prin care **U.** susține polemica publicației cu colaboratorii și simpatizanții revistelor socialiste. Și în ele comicul e îngroșat, agresiv, trecînd de la bagatelizare și persiflare la invectivă.

— *Ghiveci*, pref. A. Vlahuță, București, Müller, 1894 ; *Cronicele Doctorului*, București, Storck și Müller, 1898 ; ed. București, Alcalay, 1909 ; *Verzi și uscate*, București, 1900 ; *Factor răspunzător. Decorat ! Mica publicitate !*, București, Socec, 1915 ; *Cu ou și cu oțet*, București, Alcalay, 1920 ; ed. București, Cartea românească ; *O crimă oribilă, Reclamagiul, Factor răspunzător*, în *Umoriști de altădată*, îngr. și pref. Ion Roman, București, E.T., 1969, *123—146*.

— 1. *Doctorul Urechiă*, ȚR, I, 1893, 54 ; 2. Clovis, *Dr. A. Urechiă*, NAȚ, V, 1894, 81 ; 3. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *185* ; 4. Caragiale, *Opere*, VII, *437—466* ; 5. I. L. Caragiale, *Scrisori și acte*, îngr. și pref. Șerban Cioculescu, București, E.L., 1963, *17—34* ; 6. I. Bogdan, *A. Urechiă, „Dictionnaire français-roumain"*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903—1904 ; 7. Gala Galaction, *Opere alese*, II, îngr. Teodor Vîrgolici, introd. D. Micu, București, E.L., 1961, 39—41 ; 8. Predescu, *Encicl.*, *873* ; 9. *Număr consacrat marelui umorist Dr. Urechia*, VE, XLVIII, 1940, 33 ; 10. C. Cosco, *Doctorul Urechiă*, U, LVIII, 1941, 137 ; 11. Cosco, *Bunica, 287—292* ; 12. R. Rosetti, *Spicuiri, 107—110* ; 13. I. Petrovici, *De-a lungul unei vieți*, București, E.S.P.L.A., 1966, *131—132* ; 14. V. A. Urechia, *Schițe memorialistice*, București, E.L., 1969, *passim*.

G. D.

URECHIA, Vasile A. (15.II.1834, Piatra Neamț — 22.XI.1901, București), istoric și scriitor. Era fiul clucerului Alexandru Popovici, judecător la tribunalul din Piatra Neamț, și nepot al lui Ghenadie, protopop de Hîrlău. Mama, Eufrosina Manoliu, a doua soție a lui Alexandru Popovici (acesta moare cînd U. avea șase ani), poartă într-o nouă căsătorie numele Cosmiță-Alexandrescu. U. învață în casele unor rude bogate, avînd pe D. Xenopol, tatăl istoricului, profesor de franceză. După un timp, intră la școala preparandală de la Trei Ierarhi, iar în 1844 la Academia Mihăileană. Aici este înmatriculat cu numele Vasile Alesandrescu, după prenumele tatălui (va semna apoi și Alessandrescu, Alexandrescu). Celălalt nume, Urechia (Urechiă, Ureche), și l-a adăugat mai tîrziu, cînd își atribuie descendența — fictivă — din familia cronicarului Gr. Ureche. Cu o bursă pleacă în 1856 la Paris, pentru a-și continua studiile. Își ia bacalaureatul în august și se înscrie pentru licența în litere la Sorbona. La Paris, era unul din cei trei secretari ai cancelariei de propagandă unionistă de sub președinția lui Iosafat Snagoveanul. Redacta, alături de C. A. Rosetti, gazeta „Opiniunea", susținînd aici și în publicații în limba franceză legitimitatea emancipării sociale și politice a românilor, necesitatea Unirii. În august 1857 se căsătorește cu Françoise Joséphine Dominique de Plano, fiica unui medic spaniol. Într-o călătorie pe care o face acum în Spania, are prilejul să se informeze asupra vieții culturale și literare. Revine în Spania în anii următori pentru a aduna documente istorice. Experiențele iberice vor înrîuri toată activitatea lui. Întors la Iași la începutul anului 1858, este numit asesor la secția a doua a tribunalului, profesor de istorie, limbă română și latină la Gimnaziul central, apoi profesor de istorie și literatură clasică și română la Facultatea de filozofie. În iunie 1859 era director la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar în 1860 în guvernul lui M. Kogălniceanu, în două rînduri, ministru ad-interim al aceluiași departament. În 1863 făcea parte, alături de T. Maiorescu, din Comitetul central de inspecțiune școlară din partea stîngă a Milcovului. Chemat la București, funcționează ca director în Ministerul Cultelor din iulie 1864. Este numit, în toamna aceluiași an, profesor la catedra de istorie și literatura română a Universității din București, în locul rămas vacant după moartea lui I. Maiorescu, fiind o vreme și decan al Facultății de litere și filozofie. Din 9 iunie 1881 pînă la 31 iulie 1882 este din nou ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, în guvernul lui I. C. Brătianu.

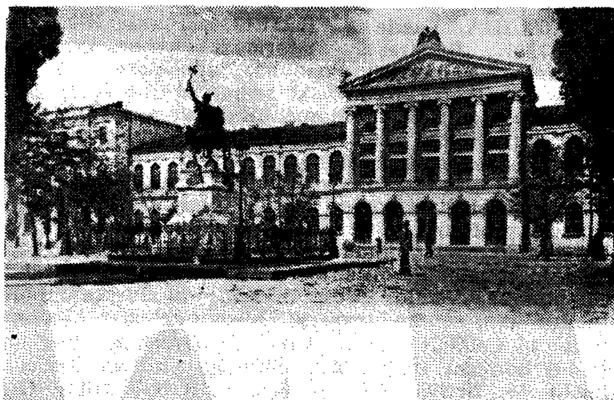

Istoric prin preocupările de căpetenie, U. rămîne însă unul din cei mai entuziaști și activi animatori și organizatori ai vieții culturale din epocă. Numele lui se leagă de inițierea și întemeierea a numeroase societăți și instituții, precum și de îndrumarea și organizarea învățămîntului. Interesul civic și pedagogic predomină în acțiunile acestui înflăcărat partizan al propășirii prin cultură. Distincțiile, titlurile, onorurile exercitau, ce e drept, asupra lui o atracție ieșită din comun, ceea ce a stîrnit, nu o dată, ironia contemporanilor. După ce la Iași întemeiază în 1860 societatea și revista „Ateneul român", în 1865 este, alături de C. Esarcu, printre cei ce fondează la București Ateneul Român, instituție al cărei vicepreședinte și președinte va fi, numărîndu-se, totodată, printre conferențiarii ei cei mai zeloși. Contribuie în 1866 la înființarea Societății Literare Române (Academia Română), este vicepreședinte și președinte al secției istorice, președinte al celei literare, iar mai tîrziu și vicepreședinte al Academiei. Prin revista academică agita chestiuni legate de depistarea, conservarea și valorificarea documentelor și pieselor referitoare la istoria națională, din țară și din străinătate. El însuși comunica neobosit rezultatele cercetărilor sale de istorie și arheologie. Ține lecții la Societatea pentru învățătura poporului român, este președinte al Societății macedo-române și director al „Albumului macedo-român", întemeietor și sprijinitor al mai multor școli în Macedonia și Istria, președinte al Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor. Deputat și senator de Covurlui în cîteva rînduri, U. înființează în ținut școli și așezăminte culturale, donează, în 1890, liceului din Galați biblioteca și colecția sa de documente și piese muzeistice. A condus, de asemenea, un institut privat de învățămînt, pentru îmbunătățirea căruia călătorea în Elveția, Italia, Germania. Participă, mai ales ca propagator al cauzei naționale și al romanității noastre, la diferite manifestări culturale, politice sau științifice în multe țări ale Europei, dobîndind și variate titluri.

Scrierile lui U., prodigioase și ele, sînt gîndite din perspectiva omului de acțiune culturală. Ținea să și le orînduiască în serii și tomuri după domeniile abordate. Dar din cele treizeci și cinci de tomuri, proiectate să alcătuiască operele sale complete, n-au apărut decît șapte. În ediție ar fi trebuit să fie readunate, în ultima serie, și cursurile universitare de istorie ale lui U., care stăteau la baza lucrării *Istoria românilor*, publicată în paisprezece volume, între 1891 și 1902. Uimesc în această cercetare sîrgul și amploarea documentării. Din ea studiile ulterioare ale istoricilor au reținut numeroase

izvoare puse pentru prima oară în circulație de U. Îi lipsesc însă rigoarea, metoda critică de preluare a informațiilor, precum și posibilitatea de a reconstitui sintetic desfășurarea istoriei, ceea ce a atras imediat judecata aspră a specialiștilor. *Istoria școalelor de la 1800—1864*, apărută în patru volume între 1892 și 1901, îl arată ca pe un neistovit scotocitor de arhive și biblioteci, care aduce la lumină informații prețioase nu numai pentru istoria învățămîntului, ci și pentru istoria culturii naționale, în general.

Ca literat, U. este același temperament dinamic, cu o mare încredere în rostul operei sale, creată sub imboldul participării la îmbogățirea scrisului românesc. Debutează de timpuriu, în 1850, cînd trimite fabula *Zimbrul și vulpea* la publicația „Zimbrul". În anul următor îi apare în broșură o nuveletă, prelucrată după o anecdotă franceză *(Grinda de aur sau Previderea unui părinte bun)*. Mai scrie, în 1852, în calendarul apărut în tipografia „Buciumul român" și, apreciat de M. Kogălniceanu și V. Alecsandri, începe să colaboreze la „România literară", unde îi apar versuri și narațiunea istorică *Logofătul Baptiste Veleli*. Tot în 1855 publică în „Foiletonul Zimbrului" (era secretar de redacție la „Zimbrul" și la suplimentul lui) alte versuri, erotice și alegorice, precum și romanul *Coliba Măriucăi*. Redacta în 1858, împreună cu Iancu Codrescu, ziarul unionist „Zimbrul și Vulturul", iar în 1859 era colaborator al gazetei „Steaua Dunării". Scoate la Iași publicațiile „Ateneul român", „Dacia" (împreună cu G. Petrescu), scrie la „Bondarul", „Din Moldova", „Românul", „Albina Pindului", „Familia". Este director al periodicelor „Adunarea națională", „Informațiunile bucureștene", redactor la „Revista contimporană", „Revista literară și științifică". Publică în „Literatorul" (era președinte de onoare al societății revistei), „Revista literară", „Convorbiri literare", „Revista nouă", „Vieața", „Universul", „Universul literar", „Apărarea națională", „Secolul XX" ș.a. Integrat la începuturile sale în mișcarea literară de apartenență pașoptistă și unionistă, va crede statornic în menirea civică și educativă a literaturii. Scrierile lui literare aparțin, ca dealtfel tot ce a făcut, unui climat de stimulare a sentimentelor naționale. Preocupat de dezvoltarea fiecărui gen literar, a teoretizat, în formule patetice și generoase, valoarea inspirației din istoria națională sau din realitățile societății românești, a vorbit despre necesitatea accentuării fondului de originalitate a literaturii. În notele de istorie și critică literară publicate în „Steaua Dunării", „Ateneul român", „Apărarea națională" și în *Schițe de istoria literaturei române* (1885), ca și în conferințele de la Ateneul Român, U. este un popularizator al mișcării literare autohtone, al perioadei vechi mai ales. De privirea literaturii din unghi excesiv moralizator se leagă însă acuzația adusă nuvelei *Duduca Mamuca* a lui B. P. Hasdeu. Opiniile teoretice mai largi ale lui U., aflate în *De clasicism, romantism și realism* (1865), de exemplu, sînt destul de confuze și lipsite de originalitate. În polemica purtată cu Junimea și în special cu Titu Maiorescu, care îi semnalase numeroase neglijențe și inadvertențe în informația istorică și literară, precum și afirmații bombastice în legătură cu valoarea unor scriitori români, U. răspunde iritat, acuzîndu-l pe Maiorescu de cosmopolitism și de neînțelegere a însemnătății inițiativelor în organizarea învățămîntului și culturii la noi. *Beția de cuvinte*, în care ironia mentorului junimist atinge fără cruțare și pe grăbitul U., are în răspunsurile acestuia, *Noua direcțiune din Iași*, publicate în „Revista contimporană", o replică insuficientă, dar nu lipsită de interes pentru justețea unor puncte de vedere.

Universitatea din București

U. este un bun meșteșugar al scrisului, un literat entuziast și de succes. Printre primele lui încercări sînt notabile narațiunea *Logofătul Baptiste Veleli* și romanul, neterminat, *Coliba Măriucăi*. Prima, publicată în „România literară" în același timp cu *Serile de toamnă la țară* de Al. Cantacuzino și *Manoil* de D. Bolintineanu, considerată uneori ca un roman, are modelul vizibil în nuvela *Alexandru Lăpușneanul* a lui C. Negruzzi. Mult mai puțin sobră, în ea sînt aglomerate intrigi și situații neverosimile, iar stilul este discursiv, pletoric. *Coliba Măriucăi*, roman tributar ideilor din *Coliba unchiului Tom* de Harriet Beecher Stowe, tradus în limba română cu cîțiva ani înainte, are un conținut umanitar, protestatar, potrivit ideilor înaintate ale epocii despre starea robilor țigani. Observația socială și psihologică, realistă, devine uneori acută, ca în episodul *Claca*. Din colaborarea lui U. cu scriitoarea Marie Boucher ar fi rezultat alte cîteva scrieri în proză: *Omul muntelui*, roman apărut în foileton la „Românul" în 1857 și apoi în broșură, sub semnătura Doamna L., nuvela *Amelie Stefanesco*, publicată la „Zimbrul și Vulturul" în 1858 și în „Steaua Dunării", și *Les sept montagnes de Moldavie*, povestire ce apare la Paris în 1863 sub semnătura Marie Movila, reprodusă în 1881 și în „Binele public" (29, 30). Talentul lui U. pare să fi fost potrivit pentru narațiunea de factură populară, pentru evocarea istorică și mai cu seamă pentru memorialistică. *Legende române*, reluate și adăugate în cîteva ediții, după cea dintîi, din 1891, adună povești, snoave, anecdote populare, cu circulație la mai multe popoare, scrise într-un stil mlădiat, plastic, povestiri inspirate de legende populare și alte narațiuni, cele mai realizate, în care documentul istoric este folosit pentru o reconstituire, bogată în detalii și culoare, a epocii, moravurilor, întîmplărilor și oamenilor. Este reînviat trecutul cu virtuțile lui de patriotism și vitejie. Insolite sînt însă povestirile izvodite din documentele timpului fanariot, în care se imaginează, cu umor sau romanțios, aventuri, intrigi amoroase, se evocă pitoresc Bucureștii. Stilul este și el arhaizant, preluîndu-se expresii și cuvinte întîlnite în hrisoave vechi. Astfel, istoria retrăiește din aceste stampe literare mai viu decît la Gh. Asachi, dar mult mai palid decît la I. Ghica. Memorialistul are în *Reminiscențe*, în seria de scrieri apărute în preajma morții în „Apărarea națională" și în „Secolul XX" *(Din tainele vieței, Amintiri contimporane)*, o pri-

vire senină asupra anilor scurşi, narează cu plăcere întîmplări din viaţa lui atît de plină, relatează cu detaşare şi înţelegere, ba chiar cu umor, ciocnirile cu oamenii timpului său. Un diletant şi un dramaturg ocazional este. U. atunci cînd încearcă să umple golurile repertoriului teatral. Ani în şir figurează în comitetul Teatrului Naţional din Bucureşti, stimulînd cu generozitate piesele ce puteau fi instrument de educaţie patriotică. El însuşi imită şi localizează piese străine, franceze, italiene şi îndeosebi spaniole. Comediile, scenetele, farsele, nedepăşind piesele din vremea lui V. Alecsandri, se resimt de graba şi uşurinţa cu care fuseseră compuse, fie şi după un model (*Sacagiul*, *Oda la Elisa*, *Balul mortului*, *Avocat sau paiaţă*, *Anghina difterică*, *Sticla de Cotnari* ş.a.). U. nu traduce, ci prelucrează, localizează de predilecţie: drama *Cine este ea?* după Bretón de Los Herreros, drama ***Porcarul şi măria sa sau Dreptatea domnească*** după ***El mejor alcaide el rey*** de Lope de Vega, ***Fata de bancher*** după *Le Duc Job* de J.-L. Laya, *Soare de toamnă* după *L'été de la St. Martin* de Marivaux ş.a. Piese ocazionale sînt *Fidanţata imperatorelui*, *Răpirea Bucovinei*, scrisă în colaborare cu N. Ţincu şi Th. A. Myller şi publicată în „Literatorul" sub semnătura X. Y. Z., precum şi *Alecsandri la Mirceşti*, unde preia motivul din *Fîntîna Blanduziei* a lui Alecsandri, ca şi în drama *Marţial*, publicată în „Literatorul". Cîteva drame istorice, cu subiecte romantice, avîntate, *Vornicul Bucioc* (1867), *Banul Mărăcine* (1872) şi *Curtea lui Neagoe Vodă* (1875) au avut un mare succes de public, datorat şi interpretării, ca şi montărilor fastuoase de care au avut parte.

— *Grinda de aur sau Previderea unui părinte bun*, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1851; ed. 3, Bucureşti, Tip. Göbl, 1897; *Mozaic de novele, cugetări, piese şi poezii*, Iaşi, 1854; *Schiţări de literatură română*, Iaşi, Tip. Buciumului român, 1859; *O vorbă despre literatura desfrînată ce se încearcă a se introduce în societatea română*, Iaşi, Tip. Bermann-Pileski, 1863; *Femeia română dupre istorie şi poezie*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1865; *De clasicism, romantism şi realism*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1865; *Balul mortului*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1865; *Cronicele noastre*, Bucureşti, Tip. Naţională; *Despre fabule în genere şi în special despre Cichindeal*, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1866; *Despre elocinţa română*, Bucureşti, Tip. Weiss, 1867; *Poezia în faţa politicei*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1867; *Patria română*, Bucureşti, Tip. Statului, 1868; *Oda la Elisa*, Bucureşti, Tip. Laboratorii români, 1869; *Fidanţata imperatorelui*, Bucureşti, Tip. Curţii, 1870; *Opere complete*, seria A, t. I: *Teatru. Drame*, Bucureşti, Tip. Statului, 1878, seria A, t. I: *Comedii, scenete*, Bucureşti, Tip. Statului, 1878, seria B, t. I: *Conferinţe şi discursuri*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1878, seria B, t. II: *Discursuri academice*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1882, seria D, t. I: *Didactica*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1883, seria E, t. I: *Novele, cugetări, foiletoane, bibliografii, varia*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1883, seria B, t. II: *Memorii prezentate Academiei Române în 1887—1888*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1889; *Schiţe de istoria literaturei române*, Bucureşti, Tip. Statului, 1885; *Autografele lui Varlaam Mitropolitul*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1889; *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanul (1720—1780)*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1889; *George Asaki*, Bucureşti, Tip. Românul, 1890; *Miron Costin*, Craiova, Samitca, 1891; *Legende române*, Bucureşti, Socec, 1891; ed. 3, Bucureşti, Socec, 1896; ed. 4, vol. I—II, Bucureşti, Socec, 1904; ed. îngr. Ion Horia Rădulescu, Bucureşti, Tip. Române unite, [1934]; *Alecsandri la Mirceşti*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1894; *Cum am cunoscut pe Alecsandri*, Bucureşti, Tip. Göbl, 1894; *Cum era odineoară. Legende*, Bucureşti, Tip. Minerva, 1901; ed. *(Legende române)*, I, Bucureşti, Socec, 1904; *Popa care ştie carte şi Ion Isteţul*, Braşov, Tip. Ciurcu, 1911; *Ghemul vieţii*, Orăştie, Tip. Libertatea, 1919; *Logofătul Baptiste Veleli*, *Coliba Măriucăi* (fragm.), PRR, *67—103*; *Scrieri literare*, îngr. şi pref. Al. George, Bucureşti, Minerva, 1976. — Tr.: Lucreţiu, *De rerum natura*, ATR, I, 1860—1861, 8, 14, 18, 21; Juvenal, *Satira primă*, ATR, I, 1861, *53—60*.

— 1. V. A. Urechia, *[Scrisori către I. C. Negruzzi, N. Gane, A. D. Xenopol şi N. Iorga, 1864—1898]*, SDL, II, *165—172*, III, *277—278*, IV, *479*, VII, *332—333*; 2. Vulcan, *Panteonul*, *155—160*; 3. Maiorescu, *Critice*, I, *132—134*, *244—247*, *253—293*; 4. B. P. Hasdeu, *Nihil sine Urechiă*, CT, II, 1871, 39; 5. Eminescu, *Scrieri*, *57*; 6. Pop, *Conspect*, I, *223—227*; 7. A. I. Odobescu, *Raport asupra celor două volume de „Teatru" ale d-lui V. A. Urechia*, AAR, partea administrativă, t. XI, 1878—1879; 8. Traian Demetrescu, *V. A. Ureche*, EVL, I, 1894, 8; 9. Dumitru Stăncescu, *V. A. Ureche*, FPT, I, 1897, 9; 10. Caragiale, *Opere*, IV, *95—98*; 11. Demetriescu, *Opere*, *395—401*; 12. B. P. Hasdeu, *V. A. Urechiă*, AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901—1902; 13. Lazăr Şăineanu, *O carieră filologică (1885—1900)*, Bucureşti, Storck, 1902, *70—86*; 14. *Encicl. rom.*, III, *1175*; 15. Panu, *Junimea*, II, *53—61*, *73—77*; 16. Popescu-Spineni, *Contribuţiuni*, *111—116*; 17. N. Vicol, *Cartea neamului Vicol*, Bucureşti, Tip. Cultura, 1931, *89—92*; 18. D. Bodin, *[Notiţe biografice]*, RIR, II, 1932, 4; 19. Lucia Borş, *Biblioteca V. A. Urechia*, BG, III, 1932, 8; 20. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *22—23*; 21. Şt. C. Ioan, Radu Rosetti, Const. Prodan, *Comemorarea vechilor ateneişti V. A. Urechia şi Al. Odobescu*, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1936; 22. Lăzăreanu, *Glose*, *257—269*; 23. Şt. Meteş, *Din relaţiile şi corespondenţa poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi*, Cluj, Tip. Pallas, 1939, *269—294*; 24. Lovinescu, *Maiorescu*, I, *334—336*, *381*; 25. Alexandru Iordan, *Bibliografia scrierilor lui V. A. Urechia*, Bucureşti, Tip. Carpaţi, 1942; 26. Al. Ciorănescu, *V. A. Urechia şi Lope de Vega*, RFR, XI, 1944, 8; 27. Al. Dima, *Preocupări de teorie literară la V. A. Urechia*, ALIL, t. VIII, 1957, fasc. 1; 28. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1; 29. Şt. Cazimir, *Misterul Doamnei L. — În legătură cu începuturile romanului românesc*, VR, XIV, 1961, 11; 30. Şt. Cazimir, *Scriitoarea franco-română Marie Boucher*, AUB, ştiinţe sociale-filologie, t. X, 1961; 31. I. Lăzărescu, *Începutul activităţii de animator cultural a lui V. A. Urechia*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1; 32. Maria Frunză, *Cele dintîi cursuri de literatură română la Universitatea din Iaşi (1860—1900)*, AUI, ştiinţe sociale-istorie, filologie, t. VIII, 1962; 33. Virgolici, *Începuturile*, *54—63*, *71—73*; 34. A. Bolangiu, *V. A. Urechia — profesor al Universităţii din Bucureşti*, AUB, ştiinţe sociale-istorie, t. XII, 1963; 35. G. Călinescu, *Omul cu şapte nume*, CNT, 1964, 14; 36. Ion T. Dragomir, *Din activitatea de cercetător, colecţionar şi muzeograf a lui V. A. Urechia*, RMZ, III, 1966, 5; 37. Maria Itu şi Elena Potorac, *Activitatea lui V. A. Urechia privind organizarea şcolii din timpul său*, SAI, VIII, 1966; 38. Brădăţeanu, *Drama*, *113—118*; 39. Valentin Ţurlan, *Preocupări de limbă în activitatea lui V. A. Urechia*, CLG, XIII, 1967, 2; 40. Aurelia Bunea, *Vasile Alexandrescu Urechia (1834—1901)*, TR, XII, 1968, 28; 41. L. Volovici, *„Adversarii" Junimii (1867—1880)*, ALIL, t. XIX, 1968; 42. Ecaterina Şoitu, Teodora Simionescu, *Preocupări literare în activitatea lui V. A. Urechia*, în *Lucrări ştiinţifice*, III, Galaţi, 1969, *313—319*; 43. Brădăţeanu, *Comedia*, *145—147*; 44. Şerban Cioculescu, *70 de ani de la moartea lui V. A. Urechia*, RL, IV, 1971, 48; 45. Alexandru George, *La sfîrşitul lecturii*, Bucureşti, Cartea românească, 1973, *45—50*, *61—67*; 46. Mihai Drăgan, *Reacţii critice*, Iaşi, Junimea, 1973, *231—236*; 47. Straje, *Dicţ. pseud.*, *753—754*; 48. Bîrlea, *Ist. folc.*, *315—316*; 49. Bucur, *Istoriografia*, *45—48*; 50. Alexandru George, *V. A. Urechiă şi adevăratele răspunsuri ale „Revistei contimporane"*, RL, VIII, 1975, 40; 51. Vistian Goia, *Idei pedagogice în gîndirea şi în activitatea lui V. A. Urechia*, RPD, XXIV, 1975, 7; 52. Remus Zăstroiu, *Activitatea publicistică a lui V. A. Urechia în epoca Unirii*, ALIL, t. XXV, 1976; 53. Gabriela Drăgoi, *Literatul V. A. Urechia*, ALIL, t. XXV, 1976.

G. D.

URIC, Gavriil (prima jumătate a sec. XV), copist, caligraf şi miniaturist. Fiu al unui mic boier moldovean care s-a călugărit apoi la mănăstirea Neamţ sub numele de Paisie, U. trăieşte şi activează ca monah la aceeaşi mănăstire. Cunoscut şi sub numele de Gavriil de la Neamţ (sau Gavriil monahul), el a fost un înzestrat cărturar al vremii sale. Manuscrisele lui sînt culegeri de texte religioase slavone şi greceşti de largă circulaţie, întocmite pentru uzul românilor: evanghelii, texte patristice şi hagiografice. Mai importantă este, însă, realizarea artistică excepţională a scrisului şi a miniaturilor policrome. De origine bizantină, miniaturistica lui U. a fost îmbogăţită cu elemente originale, proprii şi de natură folclorică. Cel mai important manuscris este un *Tetraevangheliar* (1429), păstrat la Biblioteca Bodleiană din Oxford, cu ornamente şi miniaturi desăvîrşite. Se mai păstrează în diferite biblioteci, din ţară şi străinătate, încă 15 alte manuscrise ca-

ligrafiate de el (sau atribuite lui) în perioada 1424—1449. Arta sa caligrafică și miniaturistică a fost continuată și nuanțată în perioada de înflorire culturală ce a caracterizat domnia lui Ștefan cel Mare, creîndu-se astfel o școală moldovenească, cu influențe în întreaga arie de cultură slavonă. Unele elemente grafice au fost perpetuate și prin tipărire (de pildă, în cărțile lui Macarie).

— *Evanghelia slavo-greacă* (1429), în *Documente de artă românească din manuscripte vechi*, I, îngr. Ion Bianu, București, 1922. **Ms.** : *Tetravanghelіar* (1436), M.A.R.S.R., ms. 4 ; *Sbornic* (1439), B.A.R., ms. slavon 164 ; *Sbornic* (1441), B.A.R., ms. slavon 165 ; *Mărgăritarele sf. Ioan Hrisostom* (1443), B.A.R., ms. slavon 136 ; *Minei pe luna februarie* (1445), B.A.R., ms. slavon 122 ; *Leastvița lui Ioan Scărariul* (1446), B.A.R., ms. slavon 143 ; *Minei pe luna martie* (1447), B.A.R., ms. slavon 123 ; *Sbornic*, B.A.R., ms. slavon 149.

— 1. I. Bianu, *Note dintr-o excursiune în Moldova*, CT, III, 1882, 2 ; 2. Melchisedec, *Catalog de cărțile sîrbești și rusești manuscrise vechi ce se află la biblioteca sîntei Mînăstirii Neamțului*, RIAF, II, 1884, vol. III, *129—143* ; 3. I. Bianu, *Miniaturile și ornamentele polichrome din Evanghelia scrisă în limbile slavonă și grecească în mînăstirea Neamțului în Moldova în 1429 de călugărul Gavriil*, în *Documente de artă românească din manuscripte vechi*, I, București, 1922 ; 4. Damian P. Bogdan, *Despre manuscrisele slave din Biblioteca Academiei Române*, ARR, IV 1940 ; 5. Emil Turdeanu, *Miniatura bulgară și începuturile miniaturii românești*, BIRS, I, 1941, 2 ; 6. E. Turdeanu, *Les lettres slaves en Moldavie : le moine Gabriel du monastère de Neamțu (1424—1449)*, RES, XXVII, 1951 ; 7. Barbu Theodorescu, *Prima tipografie a Țării Românești (Macarie. 1508—1512)*, BOR, LXXVI, 1958, 10—11 ; 8. Sorin Ulea, *Gavril Uric, primul artist român cunoscut*, SCIA, artă plastică, XI, 1964, 2 ; 9. Ion-Radu Mircea, *Contribution à la vie et à l'oeuvre de Gavriil Uric*, RSE, VI, 1968, 4 ; 10. Tomescu, *Ist. cărții rom.*, *22—23* ; 11. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *40—41*.

C. T.

URICARIUL, Axinte v. **Axinte Uricariul.**

VAIAN, Eugen (2.XI.1870, Bacău — 25.VIII.1897, Compertrix, Franța), ziarist și scriitor. A învățat la Bacău și Buzău. La 16 ani fuge de acasă cu o trupă de teatru. În 1888 se afla la Brăila, conducînd ziarul „Unirea muncitorilor", iar în 1889 la Roman, împreună cu G. Ibrăileanu și P. Mușoiu, scotea revista „Școala nouă". În aceeași perioadă a colaborat la „România viitoare", ziarul editat de P. Mușoiu la Brăila. În anii 1889—1890 a lucrat în redacția ziarelor liberale „Vocea Romanului" și „Moldova". A făcut gazetărie, întreținîndu-se din scris. A colaborat la ziarele bucureștene „Adevărul", „Ilustrațiunea română", „Românul", „Țara", „Liga ortodoxă". Între 16 septembrie 1896 și 16 martie 1897 a editat ziarul „Pressa", după ce, în 1893, vreme de cîteva luni, scosese, împreună cu soția lui, Laura Vampa, revista „Săptămîna ilustrată". După o ședere în Elveția, **V.** ajunge, mergînd pe jos, la Paris, unde visa să-l întîlnească pe E. Zola. Scurt timp este contabil în Paris. Bolnav de tuberculoză, deprimat, se sinucide, aruncîndu-se sub roțile unui tren.

Fire evazionistă și temperament hipersensibil, cititor pasionat de literatură senzațională, dar și admirator fanatic al lui Eminescu, **V.** nu a reușit să depășească condiția unei vieți tipice de „proletar intelectual", nici să-și cristalizeze talentul în creația literară. S-a risipit în articole pătimașe, dar fără idei originale, despre ***Pornografie și naturalism***, ***Artiștii cetățeni*** sau despre ***Teatrul modern***. A scris versuri, epigonice, de evident timbru eminescian, sau epigrame cam obscene ***(Fin de siècle)***, încercări eșuate de roman ***(Măritată***, în „Săptămîna ilustrată"), instantanee din viața celor umili ***(Spectacole în stradă, Cronici triste, Mizerie, Nebunul)***, ce pot interesa doar ca document social și psihologic. A tradus după o versiune franceză romanul lui Turgheniev ***Întîia dragoste***. Traducerea, nesemnată, din Maupassant, ***Frații vitregi (Pierre et Jean)***, care a apărut în „Săptămîna ilustrată", probabil îi aparține. A semnat cu inițiale și cu pseudonimul Șt. Scurtu.

— *După natură. Artiștii*, Roman, 1890 ; *Fin de siècle*, București, Tip. Basilescu, 1892 ; *Proză și versuri*, pref. Socrate Georgescu, București, Tip. Vocea învățătorilor, 1899. — Tr. : Turgheniev, *Întîia dragoste*, Roman, Tip. Haber, 1891.

— 1. Th. Cornel, *O amintire*, EV, VI, 1898, 1615 ; 2. *„Proză și versuri" de Eugen Vaian*, NRR, I, 1900, 7 ; 3. Al. Piru, *G. Ibrăileanu (Viața și opera)*, București, E.L., 1967, *30—31, 43—49* ; 4. N. Gr. Stețcu, *Eugen I. Vaian*, ATN, VI, 1969, 8.

S. C.

VALENTINEANU, Ioan G. (5.VII.1834, Pitești — 23.XI.1898, București), ziarist și traducător. În 1848 era elev în clasa a cincea la colegiul „Sf. Sava" din București, cînd, implicat ca participant la revoluție, a fost arestat și trimis la Kiev. După întoarcerea în țară, în 1856, s-a angajat într-o zbuciumată carieră de ziarist politic. A colaborat la „Timpul" (1856), „Secolul", „Naționalul", „Românul", „Dîmbovița", „Concordia" ș.a. A fondat în 1859 gazeta „Reforma", care a apărut, cu intermitență, pînă în 1888. Era un ziarist liberal îndrăzneț, trufaș, tenace, care a avut de suferit de pe urma mai multor arestări și procese de presă. În 1859 a publicat o scriere, ***Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic***, al cărei caracter, în subsidiar, era de pamflet politic îndreptat împotriva reprezentanților reacțiunii. **V.** portretiza însă favorabil pe militanții pentru democrație și Unire, printre care și scriitorii C. Bolliac, D. Bolintineanu, I. Heliade-Rădulescu. A publicat și mai tîrziu broșuri politice care se refereau la anumite evenimente, încercînd să le grupeze într-o serie de „memorii" ***(Din memoriile mele. Uciderea lui Barbu Catargiu*** — 1896, ***Din memoriile mele. Alegerea, detronarea și înmormîntarea lui Cuza Vodă*** — 1898). Un episod important din viața lui, evocat cu mîndrie, fusese și cel al participării ca voluntar garibaldian în războiul franco-prusian din 1870.

În tinerețe, **V.** a fost un fecund traducător, specializat mai ales în tălmăcirea libretelor de operă. A tradus mai multe librete, împreună cu M. A. Canini, printre care și libretul lui F. M. Piave după *Macbeth* de Shakespeare. Cu N. Filimon a transpus în românește libretul lui T. Solera la opera ***Nabucodonosor*** de G. Verdi. A mai tradus din A. Karr ***(Amorul unei femei)***, din P. Féval ***(Misterele Londrei)*** și din Al. Dumas ***(Istoria unui mort narată de el însuși)***, precum și o melodramă a lui Anicet-Bourgeois și Ph. Dumanoir ***(Doctorul negru)***. În 1890 a alcătuit o culegere eterogenă de ***Cugetări, maxime și proverbe. Cînturi naționale și politice din toate provinciile române***, în care se află, alături de piesele populare și culte antologate, cîteva producții proprii, cugetări, versuri, dar și scrisori, documente.

— *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic*, București, Tip. Copainig, 1859 ; *Cugetări, maxime și proverbe. Cînturi naționale și politice din toate provinciile române*, București, Tip. Universul, 1890. — Tr. : A. Karr, *Amorul unei femei*, TMPL, I, 1856, 1—8, 11 ; P. Féval, *Misterele Londrei*, I—III, București, Socec, 1857—1858 ; Al. Dumas, *Istoria unui mort narată de el însuși*, NAI, I, 1858, 71—74 ; Anicet-Bourgeois și Ph. Dumanoir, *Doctorul negru*, București, Tip. Copainig, 1858.

— 1. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 6820, vol. 18/1898 ; 2. *[I. G. Valentineanu]*, TM, XX, 1898, 258 ; 3. D. Rosetti. *Dicț. cont.*, *189* ; 4. Iorga, *Ist. presei*, *120* ; 5. Predescu. *Encicl.*, *881* ; 6. *[Notă biobibliografică]*, DML, II, *209*.

G. D.

VARLAAM, mitropolitul (? — 1657, mănăstirea Secu, j. Neamț), scriitor și traducător religios. Răzeș de origine, din Bolotești (Vrancea), viitorul mitropolit se numea probabil, ca mirean, Vasile Moțoc. Deprinde greaca și slavona la mănăstirea Secu, cu un învățat călugăr, Dositei, și cu Mitrofan, viitor episcop, care se afla aici între 1608 și 1613. Nu este exclus ca educația religioasă și spirituală a lui **V.** să se fi desăvîrșit însă în preajma lui Anastasie Crimca. Între 1608—1613 este egumen al mănăstirii Secu, iar în 1629 devine arhimandrit la Suceava, după ce cîștigase încrederea și prețuirea domnitorului Miron Barnovschi, căruia i-a fost duhovnic. Acesta îl trimisese în 1628, în fruntea unei solii numeroase, la țarul Rusiei. Solia trece prin Kiev, unde primește scrisori de recomandare de la marele arhimandrit al Lavrei Pecerska, Petru Movilă, rudă cu Barnovschi, pentru țarul Mihail Feodorovici Romanov și pentru patriarhul moscovit Filaret Nikitici. **V.** și o parte a moldovenilor vor sta la Moscova din martie pînă în decembrie 1629. Se face atunci o comandă pentru icoane necesare mănăstirii Dragomirna, se schimbă daruri, se merge în pelerinaj la moaștele sfinților, se copie texte religioase. Deoarece la întoarcerea în țară Miron Barnovschi nu se mai afla în scaun, **V.** se retrage la Secu. Datorită deosebitelor sale calități duhovnicești și de cărturar, recomandat de Filaret Nikitici și de Petru Movilă, și pentru serviciul adus domnitorului Alexandru Iliaș, pe care îl împacă cu boierimea autohtonă, **V.** este ales mitropolit la 23 septembrie 1632, la Iași, fără să mai treacă prin rangul de episcop, predica la înscăunare fiind rostită de eruditul teolog și filozof grec Meletie Sirigul. **V.** va fi mitropolit al Moldovei timp de 21 de ani, păstorind sub Alexandru Iliaș pînă în aprilie 1633, în a doua domnie a lui Miron Barnovschi (aprilie — iunie 1633), sub Moise Movilă (iunie 1633—aprilie 1634) și în toată lunga domnie a lui Vasile Lupu (1634—1653). În 1633 se afla în fruntea soborului care a oficiat la Lvov sfințirea ca mitropolit a lui Petru Movilă. Fapt singular pentru o personalitate religioasă românească și dovadă a reputației deosebite a mitropolitului în Orientul ortodox este desemnarea lui, în 1639, drept unul din cei trei candidați la scaunul Patriarhiei din Constantinopol. În 1637 **V.** terminase *Cazania* sa, intitulată *Carte românească de învățătură, dumenecele preste an și la praznice împărătești, și la svînți mari* și cerea printr-o scrisoare adresată țarului sprijin pentru a o tipări. Ajutorul dorit — meșteri și materiale tipografice — sosește abia în 1640, din partea lui Petru Movilă. În tipografia instalată la mănăstirea Trei Ierarhi din Iași s-au tipărit, prin grija lui **V.**, cu predilecție cărți în limba română, traduceri proprii, sau ale lui Eustratie logofătul, din ale cărui tălmăciri mai importantă este lucrarea juridică *Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești, și de la alte giudețe* (1646). **V.** depășește etapa tipăririi cărților de ritual în limba slavonă, inaugurînd un puternic curent de răspîndire a cărții românești, care va fi continuat mai tîrziu de mitropolitul Dosoftei. Tot cu sprijinul lui Petru Movilă, **V.** contribuie la înființarea unui colegiu pe lîngă Trei Ierarhi, organizat după modelul celui de la Kiev. Colegiul din Iași funcționează la început cu profesori de la Kiev, în fruntea cărora se afla rectorul Colegiului movilean, Sofronie Poceapski. Un important eveniment al bisericii ortodoxe răsăritene desfășurat la Iași în 1642, datorită colaborării dintre Vasile Lupu, Petru Movilă și **V.**, este sinodul la care teologii participanți (ucraineni, moldoveni și greci) trebuiau să discute și să aprobe *Mărturisirea ortodoxă* a mitropolitului kievean și să condamne pe Chiril Lucaris pentru lucrarea apărută la Geneva în 1633. Scrierea acestuia, o expunere de principii a credinței ortodoxe, conținea unele concesii doctrinare făcute protestantismului, fapt pentru care autorul trebuia condamnat de un sobor panortodox. Sinodul de la Iași nu condamnă însă pe Chiril Lucaris ci doar lucrarea lui, aprobînd totodată *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă. Preocupat în același timp și de treburile politice ale țării, **V.** ia parte la o misiune diplomatică din 1644 sau 1645, la Tîrgoviște, prin care se urmărea împăcarea domnitorilor Vasile Lupu și Matei Basarab. În Țara Românească el cunoaște, datorită lui Udriște Năsturel, un catehism de propagandă calvină, în limba română, tipărit la Prisac, lîngă Alba Iulia, în 1642 ⟨70⟩. Dorind consolidarea ortodoxiei românești, amenințată mai ales în Transilvania de presiunea altor confesiuni, **V.** a convocat în 1645, la Iași, un sobor cu participarea ierarhilor din Moldova și Țara Românească. Cu acest prilej este combătut catehismul calvinesc prin lucrarea mitropolitului moldovean, intitulată *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, tipărită la mănăstirea Dealu în același an. Îndepărtarea lui Vasile Lupu din scaunul Moldovei în 1653 a contribuit la retragerea lui **V.** la Secu. Atins

de paralizie, el moare aici, în vîrstă de peste 70 de ani.

Principala contribuţie a lui **V.** la istoria culturii religioase şi a limbii române literare, totodată prima tipăritură scoasă la Iaşi, în 1643, este *Cazania* intitulată *Carte românească de învăţătură, dumenecele preste an şi la praznice împărăteşti, şi la svinţi mari.* Lucrare de instruire religioasă cu funcţii moralizator-didactice, *Cazania* are un triplu caracter: omiletic, liturgic şi hagiografic. Cuprinde 75 de predici care se rostesc duminica şi la cele mai importante sărbători ale anului, predici care pleacă de la pasajul din evanghelie citit la slujba respectivă. Include de asemenea numeroase vieţi de sfinţi, despre sfinţii Dimitrie, Nicolae, Gheorghe, Teodor Tiron, Petru şi Pavel şi despre viaţa unor sfinţi legaţi de biserica Moldovei, precum Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava şi Sfînta Paraschiva din Iaşi. Predicile *Cazaniei* conţin sfaturi moralizatoare pentru înfrînarea viciilor şi a patimilor, aluzii usturătoare la goana pentru îmbogăţire a boierimii, precum şi îndemnuri spre înfrăţirea oamenilor şi ajutorarea aproapelui. **V.** ia, dealtfel, atitudine faţă de anumite evenimente din ţările române şi faţă de disensiunile confesionale din vremea sa. De aici atacul împotriva devierilor de la tradiţia bisericii ortodoxe, datorate protestantismului. În cea mai mare parte, *Cazania* se întemeiază pe izvoare bizantine, aparţinînd unor cunoscuţi scriitori neogreci integraţi curentului umanisto-renascentist din secolul al XVI-lea. **V.** a apelat de asemenea la marea tradiţie a culturii bisericeşti slavone şi n-a rămas străin nici de literatura omiletică rusă, ucraineană sau de cea polonă, cu înrîuriri baroce. O serie de elemente din *Cazanie,* dramatismul, proza ritmată, naraţiunea istorică, elogiul frumuseţilor naturii, al omului, al patriei şi al limbii naţionale pot fi interpretate ca influenţe ale barocului. Neidentificată încă, deşi folosită, după mărturisirea din 1637 a lui **V.** însuşi, este o cazanie a lui Calist, patriarh de Constantinopol. **V.** a integrat, fireşte, textului său traduceri religioase româneşti mai vechi, printre care tipărituri ale lui Coresi, traduceri evanghelice anterioare ş.a. A folosit, după un intermediar slavon, *Cartea numită Tezaurul (Comoara),* a scriitorului neogrec Damaschin Studitul din Salonic, din care a tradus 20 de omilii. Mitropolitul a ales predicile cu cea mai mare circulaţie, acelea care satisfăceau curiozitatea şi imaginaţia credincioşilor, prin elementele legendare, folclorice, apocrife, hagiografice pe care le conţineau. Unele elemente folclorice (obiceiuri, credinţe, întîmplări miraculoase şi fantastice), prezente şi la popoarele balcanice, provin însă, cele mai multe, din *Biblie.* Din Damaschin Studitul, **V.** a preluat fragmentele, de provenienţă folclorică, integrate în omiliile rostite la înmormîntarea, învierea, înălţarea, coborîrea lui Iisus în iad. Iadul personificat se tînguie într-un lung discurs ce cuprinde repetiţii anaforice, proprii retoricii bizantine. Apar obiceiuri şi rituri legate de înmormîntare, elemente de bocet popular, cuprinse în plînsul Maicii Domnului; durerea părinţilor lui Iisus, Iosif şi Maria, ia proporţii cosmice, sugerînd atmosfera din *Mioriţa.* În cuvîntarea pentru *Întîmpinarea Domnului* apare motivul „amărîtă turturea", iar alte elemente populare pot fi descoperite în predicile la *Învierea lui Lazăr,* la *Duminica Floriilor* ş.a. Proprie lui **V.** este tendinţa de a face accesibile prin pilde, prin comparaţii sugestive şi metafore, o serie de adevăruri dogmatice şi subtilităţi ermeneutice. Izbînda credinţei adevărate este comparată cu bucuria renaşterii naturii în primăvară, pregătirea pentru post este asemănată cu

pregătirile pentru război ş.a.m.d. Alteori cărturarul preia aceste comparaţii din literatura omiletică bizantino-slavă: Iisus este un împărat, credincioşii sînt ostaşii săi. Meritul lui **V.** este acela de a fi reuşit prin simţul său artistic să reliefeze, din izvoarele religioase folosite, elementele poetice, înăbuşite de obicei de un anumit didacticism dogmatic sau de un simbolism nebulos. În predoslovie, **V.**, deplin conştient de însemnătatea acţiunii sale, afirmă datoria de a face cunoscute adevărurile bisericii în limba naţională, subliniind, în strînsă legătură cu aceasta, ideea unităţii limbii şi poporului român. El consideră această lucrare un „dar limbii româneşti" făcut „către toată semenţia românească". La începutul *Cazaniei,* se află un imn închinat lui Vasile Lupu şi două poezii religioase, printre primele versuri româneşti tipărite.

Principala calitate a lui **V.** rămîne aceea de mare artist al limbii literare. *Cazania* cuprinde primele pagini de proză artistică tipărite la noi. Dotat cu un deosebit simţ al limbii, el pune în valoare, în lucrarea sa, întreaga bogăţie a limbii române, în fraze expresive şi meşteşugite, nu lipsite de fluenţa şi naturaleţea exprimării populare. Limba folosită de **V.** are la bază graiul popular, iar prin termenii aleşi manifestă tendinţa conformării la o normă lingvis-

tică unitară. *Cazania* dezvăluie numeroase influențe ale limbii textelor bisericești și ale izvoarelor folosite. Contribuția ei la dezvoltarea și unificarea limbii române literare s-a datorat și circulației pe care a cunoscut-o atît cartea tipărită, cît și copiile manuscrise ale acesteia. Tipăritura de la Trei Ierarhi, scoasă în patru tiraje, care se disting între ele prin unele deosebiri grafice și de ornamentație, s-a răspîndit în toate provinciile românești, în Muntenia, Oltenia, Banat, Crișana, Maramureș și mai ales în Transilvania, unde a contribuit la întărirea ortodoxismului. Ea a stat la baza numeroaselor reeditări ale predicilor în ediții pentru uzul bisericesc, începînd cu o *Evanghelie învățătoare*, tipărită la mănăstirea Dealu în 1644, urmată de *Chiriacodromion*, de la Alba Iulia, în 1699, la care s-au adăugat, pînă în secolul nostru, aproximativ 15 ediții, imprimate la Rîmnic, Buzău, Sibiu și București. Condițiile grafice, ornamentația bogată, gravurile meșterului ucrainean Ilia au făcut din *Cazania* lui **V.** o valoare în sine a tiparului din secolul al XVII-lea.

Rămasă în manuscris, prima lucrare tradusă de **V.** la Secu, în perioada 1602—1613 ⟨72⟩, este *Leastvița* lui Ioan Climax, sihastrul din secolul al VII-lea de la muntele Sinai. **V.** folosește o versiune amplificată, scrisă de Maximos Margunios și intitulată *Scara paradisului.* Alături de textul românesc, copia cea mai veche reproduce și o versiune slavonă a lucrării, diferită însă de originalul traducerii. Cartea este un îndreptar ascetic pentru viața duhovnicească, al cărei urcuș spre deplină curățenie și credință se face trecînd printr-o serie de trepte. Tălmăcirea, marcată încă de slavonisme și grecisme, cuprinde și unele contribuții personale și chiar artistice ale lui **V.**, în pasajele ce descriu tablouri din natură, diverse întîmplări din viața țăranilor și a ciobanilor în munți. Lui **V.** i se atribuie și traducerile manuscrise ale unor texte liturgice : un evangheliar, un apostol și o psaltire. În 1644 apare la Iași ***Șepte taine a besereciі,*** tipărită din inițiativa lui **V.**, care scrie și predoslovia acestei traduceri a lui Eustratie logofătul. *Paraclisul Precistii,* tipăritură apărută la Iași, probabil în 1645, considerată, fie și parțial, o traducere a lui **V.**, se pare că este de fapt prima lucrare a lui Dosoftei ⟨78⟩. Lucrarea originală a lui **V.**, de polemică religioasă, tipărită în 1645, la mănăstirea Dealu, este ***Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc,*** ce combate tendințele de calvinizare, printr-o analiză bazată pe textul *Bibliei,* menită să infirme principiile dogmatice susținute de protestantism. Importanta scriere a mitropolitului moldovean a primit mai tîrziu un răspuns dur din Alba Iulia, prin ***Scutul catihizmușului, cu răspuns den scriptura svîntă*** (1656).

Întreaga activitate depusă de **V.** pentru tipărirea și răspîndirea de cărți în limba română, preocuparea continuă de întărire și apărare a ortodoxismului, ca o expresie a ființei naționale, simțul limbii și talentul său artistic îl înscriu printre figurile reprezentative ale umanismului românesc din secolul al XVII-lea.

— *Carte românească de învățătură, dumenecele preste an și la praznice împărătești, și la svinți mari,* Iași, Tip. Mănăstirii Trei Ierarhi, 1643 ; ed. *(Cazania 1643)*, îngr. J. Byck, București, F.R.L.A., 1943 ; ed. 2, București, E.A., 1966 ; *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc,* [Dealu], 1645.

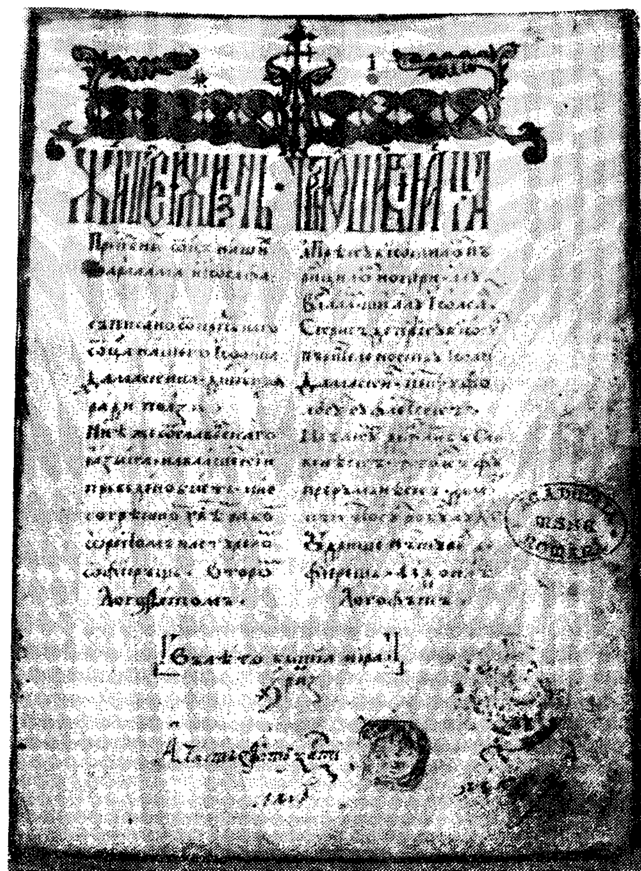
— 1. Urechia, *Schițe, 136—139, 151—155* ; 2. Ștefan Dinulescu, *Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Moldovei Varlaam (1632—1653),* Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1886 ; 3. V. A. Urechia, *Autografele lui Varlaam mitropolitul,* București, Tip. Academiei, 1889 ; 4. Melchisedec. *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul în special cu calvinismul în veacul XVII și cele două sinoade din Moldova contra calvinilor,* AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XII, 1889—1890 ; 5. Ioan Andreescu, *Varlaam al II-lea, mitropolitul Moldovei (1632—1653),* București, Tip. Luis, 1897 ; 6. Sbiera, *Mișcări, 63, 103—106, 135, 286—287* ; 7. Vasilie Mangra, *„Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc“*, BIS, XXVII, 1903, 21, 22 ; 8. Iorga, *Ist. lit. relig., 145—153, 157—165* ; 9. Iorga, *Ist. bis.,* I, *303—309* ; 10. Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul XVII,* AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXIV, 1911—1912 ; 11. Bălan, *Lb. cărților bis., 127—135* ; 12. Gh. Ghibănescu, *„Leastvița“ lui Ioan Scărariul, traducere de Varlaam mitropolitul Moldaviei către 1618,* Iași, Tip. Goldner, 1915 ; 13. Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi, 10—11, 138—139* ; 14. Pascu, *Ist. lit. XVII, 56—58* ; 15. Haneș, *Ist. lit., 23—25* ; 16. Iorga, *Ist. lit.,* I, *252—259* ; 17. P. P. Panaitescu, *L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila archevêque de Kiev dans les Principautés roumaines,* Paris, Gamber, 1926, *49—81* ; 18. Petre V. Haneș, *Vechile noastre cazanii. Coresi, Varlaam, Mănăstirea Dealu,* PIL, I, 1931, *133—161* ; 19. Pușcariu, *Ist. lit., 100* ; 20. Cardaș, *Ist. lit., 172—175* ; 21. Cartojan, *Cărțile pop.,* II, *131* ; 22. D. Russo, *Studii,* I, *229—236* ; 23. Augustin Z. N. Pop, *Neamul mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei,* București, Tip. Cărților bisericești, 1939 ; 24. Petre V. Haneș, *Răspunsul mitropolitului Varlaam,* PL, V, 1940, 2 ; 25. Augustin Z. N. Pop, *Biografia mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei,* București, Monitorul oficial, 1940 ; 26. Gh. Dincă, *Varlaam mitropolitul Moldovei,* București, Cartea românească, 1940 ; 27. Gr. Scorpan, *Locul Cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică din sec. XVI și XVII,* CI, XIII—XIV, 1940, 1—2, XVII, 1943, *89—120* ; 28. Călinescu, *Ist. lit., 15* ; 29. Cartojan, *Ist. lit.,* II, *109—113* ; 30. Florea Mureșanu, *Cazania lui Varlaam, 1643—1943. Prezentare în imagini,* Cluj, Eran, 1944 ; 31. Atanasie Popa, *Cazania de la Iași, 1643. Prezentare grafică,* Timișoara, Helicon, 1944 ; 32. Leca Morariu, *Cazania lui Varlaam,* Rîmnicu Vîlcea, Tip. Unirea, 1945 ; 33. N. I. Chițescu, *Trei sute de ani de la Răspunsul lui Varlaam la catehismul calvinesc. 1645—1945,* BOR, LXIII, 1945, 11—12 ; 34. Murărașu, *Ist. lit., 41—44* ; 35. Ciobanu, *Ist. lit., 259—268* ; 36. Al. Rosetti, *Varlaam,* CV, I, 1949, 8 ; 37. Gh. Papuc, *Principii ermeneutice în cazaniile românești,* BOR, LXXIII, 1955, 3—4 ; 38. Dan Simonescu, *Contribuții la „Bibliografia românească veche“*, SCB, I, 1955, 1 ; 39. Gabriel Ștrempel, *Sprijinul acordat de Rusia tiparului românesc în secolul al XVII-lea,* SCB, I, 1955, 1 ; 40. Ilie Georgescu, *Ierarhi români, soli diplomatici în veacurile XVI—XVII,* STT, IX, 1957, 1—2 ; 41. Nicolae Șerbănescu, *La trei sute de ani de la moartea mitropolitului Varlaam al Moldovei,* BOR, LXXV, 1957, 10 ; 42. Victor Vlăduceanu, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei,* MB, VII, 1957, 10—12 ; 43. *Mitropolitul Varlaam,* MM, XXXIII, 1957, 10—12 (număr omagial) ; 44. I. Lupaș, *Contribuția „Cărții românești de învățătură“ de la 1643 la procesul de evoluție istorică a limbii noastre literare,* MM, XXXIV, 1958, 11—12 ; 45. Liviu Onu, *Observații cu privire la contribuția lui Varlaam la dezvoltarea limbii române literare,* VSD, *35—60* ; 46. Angela Bidu, *Pronumele relative în Cazania lui Varlaam,* LR, X, 1961, 3 ; 47. Nestor Vornicescu, *Cazaniile noastre,* MM, XXXVII, 1961, 3—4 ; 48. Lăudat, *Ist. lit.,* I, *125—137* ; 49. Piru, *Ist. lit.,* I, *96—104* ; 50. Pandele Olteanu, *Les originaux slavo-russes des plus anciennes collections d'homélies roumaines,* RSL, IX, 1963 ; 51. Paul Mihail, *Știri noi privind circulația Cazaniei mitropolitului Varlaam,* BOR, LXXXII, 1964, 3—4 ; 52. *Ist. lit.,* I, *337—346* ; 53. Panaitescu, *Începuturile, 177, 196—197* ; 54. Atanasie Popa, *Texte vechi în Cazania lui Varlaam,* MA, X, 1965, 1—3 ; 55. Atanasie Popa, *Există o cazanie moldovenească în secolul al XVI-lea ? În legătură cu izvoarele Cazaniei lui Varlaam,* CLG, X, 1965, 1 ; 56. I. D. Lăudat, *Circulația Cazaniei lui Varlaam,* MM, XLI, 1965, 7—8 ; 57. Liviu Onu, *Noi elemente de limbă română vorbită din prima jumătate a sec. al XVII-lea. În legătură cu paternitatea unei lucrări anonime atribuite greșit lui Varlaam,* SCL, XVI, 1965, 1 ; 58. Tomescu, *Ist. cărții rom., 69* ; 59. G. Istrate, *Varlaam,* CRC, IV, 1969, 1 ; 60. Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *140—144* ; 61. Pandele Olteanu, *Elemente de folclor și de literatură populară din „Cazania“ mitropolitului Varlaam în lumina izvorului neogrec „Cuvîntările lui Damaschin Studitul“*, București, 1969 ; 62. Pandele Olteanu, *Izvoare și versiuni bizantino-slave ale omiliei lui Varlaam despre „înmormîntarea lui Hristos“*, SSL, II, 1970 ; 63. Pandele Olteanu, *Izvoare originale și modele bizantino-slave în operele mitropolitului Varlaam,* BOR, LXXXVIII, 1970, 1—2 ; 64. I. C. Chițimia, *Din vechea răspîndire a cărții românești în Țara Oltului,* MO, XXII, 1970, 5—6 ; 65. Octavian Șchiau, *Circulația Cazaniei lui Varlaam în Transilvania,* MO, XXII, 1970, 5—6 ; 66. Pandele Olteanu, *Metoda filologiei comparate în studierea izvoarelor și în identificarea versiunii neogrecești a operei „Scara“ tradusă de mitropolitul Varlaam,* MO, XXII, 1970, 5—6 ; 67. Scarlat Porcescu, *Tiparnița de la Biserica Sf. Trei Ierarhi — Iași. Cea dintîi carte imprimată în Moldova (1643),* MM, XLVII, 1971, 3—4 ; 68. Ion D. Popa, *Valoarea omiletică a Cazaniei lui Varlaam,* BOR, LXXXIX, 1971, 5—6 ; 69. Atanasie Popa, *Care este contribuția lui Varlaam la Cazania sa din 1643,* MM, XLVIII, 1972, 34 ; 70. Pandele Olteanu, *Unul din izvoarele neogrecești ale „Cazaniei“ Mitropolitului Varlaam (1643) : „Comoara“ lui Damaschin Studitul,* RSL, XVIII, 1972 ; 71. Țepelea—Bulgăr, *Momente, 31—34* ; 72. Ale-

xandru Mareş, *Data tipăririi „Catehismului" calvin : 1640 sau 1642 ?*, LR, XXIII, 1974, 6 ; 73. I. Rizescu, *Noi date în legătură cu raportul dintre „Cazania" lui Varlaam şi „Cazania" de la Dealu*, LR, XXIV, 1975, 4 ; 74. Florentina Zgraon, *Consideraţii filologice asupra primei traduceri manuscrise a „Scării" lui Ioan Sinaitul*, LR, XXV, 1976, 3 ; 75. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Minerva, 1976, *157—189* ; 76. Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, Bucureşti, Minerva, 1976, *15—17* ; 77. Florentina Zgraon, *Manuscrisele româneşti ale „Leastviţei" pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea. Probleme de filiaţie*, LR, XXVI, 1977, 5 ; 78. N. A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, LR, XXVI, 1977, 6 ; 79. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocşi ctitori de limbă şi cultură românească*, Bucureşti, 1977, *19—21* ; 80. Mirela Teodorescu, *Unde a fost tipărită lucrarea lui Varlaam : „Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc" ?*, LR, XXVII, 1978, 2 ; 81. Octavian Şchiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, *104—120*.

A. S.

VARLAAM ŞI IOASAF, roman popular. Prototipul are la bază legenda indică din cartea *Lalitavistara*, despre existenţa mitică a lui Buda, întemeietorul unei noi religii. Legenda a trecut în Persia, unde este prelucrată în spirit creştin, introducîndu-se în povestire călugărul Balauhar (Varlaam). Din Persia, romanul trece în Siria, unde se desprind mai multe versiuni : georgiană, arabă, ebraică, etiopiană. În secolul al X-lea călugărul Ioan de la mănăstirea Sf. Sava de lîngă Ierusalim (confundat cu scriitorul religios Ioan Damaschinul, care a fost considerat mult timp autorul cărţii) alcătuieşte versiunea greacă, ce înlesneşte difuzarea romanului în Europa Evului mediu. Din greceşte, tradus în slavonă, se difuzează în Serbia, Bulgaria şi Rusia, iar prin latina medievală romanul creştin este cunoscut în Franţa, Italia, Peninsula Iberică, Germania, de aici îşi prelungeşte circulaţia în nord, spre Islanda şi Suedia, şi, tot prin latină, se reîntoarce în lumea slavă, tradus fiind în cehă, polonă şi ucraineană. La noi, *Varlaam şi Ioasaf* a ajuns prin manuscrise slavone în secolul al XIV-lea. Este tradus în româneşte de Udrişte Năsturel în 1648—1649 după manuscrise slavo-ruseşti, într-o redacţie nu lipsită de originalitate şi calităţi expresive ; o a doua tălmăcire, anonimă, din secolul următor ⟨14⟩ foloseşte ediţia ucraineano-bielorusă (ce avea la bază versiunea latină a lui Iacob Billius) tipărită în 1637, la mănăstirea Kutein, prin grija lui Petru Movilă. Traducerea după ediţia Kutein are o limbă vie, colorată, şi un stil viguros popular. Aceste traduceri s-au bucurat de o largă circulaţie, după ele efectuîndu-se numeroase copii, care au circulat în toate provinciile româneşti. Cele mai importante, date fiind vechimea şi apropierea lor de traducerea lui Udrişte Năsturel (manuscris ce nu s-a păstrat), sînt trei copii, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, ale grămăticului domnesc Fota. Copia acestuia din 1675 este singura versiune a romanului care s-a tipărit, la 1904, de către un descendent al traducătorului, generalul P. V. Năsturel. Mai există încă două tălmăciri, făcute după texte italiene. Prima traducere, făcută la 1764, aparţine logofătului oltean Vlad Boţulescu, avînd titlul *Viaţa sfîntului Iosafat, pe carele Varlaam l-au întors la credinţa creştinească.* Cealaltă traducere din italiană se datorează lui Samuil Micu.

Romanul *Varlaam şi Ioasaf*, prin istoria convertirii la creştinism a fiului unui împărat păgîn, face apologia credinţei creştine şi a vieţii ascetice. Povestirea împleteşte partea de hagiografie creştină (în care se întrevede străvechiul motiv indic) cu partea pur teologică, de expunere a dogmei creştine, prin parabole de origine biblică şi profană. Ioasaf, fiul lui Avenir, împăratul Indiei, ostil creştinilor, este ferit, pînă în prima tinereţe, de contactul cu lumea. Învăţătura primită din vechea filozofie orientală îl

pregăteşte însă pentru a descoperi adevăruri despre lume şi viaţă. Încălcînd precauţiile împăratului, Ioasaf cunoaşte boala, bătrîneţea şi moartea, care îl nelinişte sc şi-l fac să se gîndească la soarta sa. Călugărul ascet Varlaam, sosit din pustiurile Senaridului, dezvăluie lui Ioasaf, devenit ucenicul său, „piatra preţioasă" a învăţăturii creştine, prin prezentarea *Bibliei* şi a esenţei vieţii creştinilor care, depărtaţi de deşertăciunea lumii, se pregătesc prin asceză pentru o existenţă veşnică. Avenir, aflînd de convertirea fiului său, provoacă, la sfatul vizirului Varahia, o dispută religioasă între filozofii păgîni şi Nahor (care datorită asemănării este prezentat drept Varlaam). Disputa, care trebuia să înfrîngă pe susţinătorul creştinismului, este însă cîştigată de Nahor, convertit de Ioasaf la noua religie. După această încercare nereuşită de reconvertire a lui Ioasaf, vrăjitorul Tevda aminteşte lui Avenir, printr-o pildă, puterea ce o are farmecul femeilor. Drept urmare, Ioasaf este înconjurat de slujnice frumoase, dar încercarea uneia din ele de a-l convinge de rostul nunţii, invocînd precepte biblice, rămîne zadarnică. Dimpotrivă, Ioasaf este cel care, cu ajutorul învăţăturilor primite de la Varlaam, îi converteşte pe cei din preajma sa : împăratul Avenir, Varahia, Tevda. Primind de la tatăl său o parte a ţării spre stăpînire, Ioasaf atrage la creştinism un mare număr de supuşi. După moartea tatălui, Ioasaf se retrage în pustie, petrecîndu-şi în singurătate restul vieţii. Dacă partea dogmatică şi religioasă a fost suprimată din multe versiuni, partea anecdotică a romanului, alcătuită din parabole cu fond laic, a încîntat imaginaţia cititorilor, sporind popu-

laritatea scrierii. Multe din pildele, de mare vechime literară, ale romanului, au fost incluse în *Gesta Romanorum*, de unde s-au inspirat apoi scriitori și nuveliști medievali. Dintre acestea, mai cunoscute rămîn parabola despre inorog (personificare a morții ce urmărește permanent omul, care încearcă să o uite în clipele de bucurie), pilda cu privighetoarea (omul recunoaște înțelepciunea sfaturilor primite, dar nu trage învățăminte pentru viață), pilda despre cei trei prieteni (ce dezvoltă tema ingratitudinii, evidențiind calitățile celui nedreptățit), parabola despre iubirea și frumusețea femeilor (ele reprezentînd spiritul laic în conflict cu fanatismul religios), pilda cu cele patru coșciuge. Aceste pilde sînt bogat reprezentate în folclorul românesc, în basme, snoave și povești. Parabolele romanului creștin cunosc o largă difuzare și în literatura română veche. *Viața patriarhului Nifon* preia, într-o comparație, parabola inorogului, iar *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* cuprind părți întregi din roman. Finalul povestirii („cîntecul lui Sfeti Ioasaf cînd au intrat în pustie"), versificat și pus pe muzică, este inclus în numeroase variante ale colindei de stea. Cîntecul este popularizat de A. Pann, prin colecția de *Versuri muzicești ce să cîntă la nașterea mîntuitorului nostru Is. Hs. și în alte sărbători ale anului*, de la 1830, și de alte numeroase culegeri de cîntece de stea. Motive din roman au pătruns și în artele plastice; scene ilustrînd întreaga acțiune se găsesc la mănăstirea Neamț; scene disparate, precum aceea a inorogului, sînt pictate la Sucevița, Aninoasa, iar o icoană a celor doi sfinți se află la Hurezi. Romanul *Varlaam și Ioasaf* a cunoscut două prelucrări, aparținînd una lui I. Mihălcescu, cealaltă lui M. Sadoveanu în colaborare cu D. D. Pătrășcanu, care au adus vechea povestire cu caracter popular în planul literaturii culte.

— *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, tr. Udriște Năsturel, îngr. și pref. P. V. Năsturel, București, Tip. Universala, 1904; *[Varlaam și Ioasaf]*, CPL, II, *293—302*. Ms.: *[Varlaam și Ioasaf]*, B.A.R., ms. 2470 (1671), ms. 3339 (1675), ms. 588 (sec. XVII), ms. 2458, f. *2—268* (1700), B.C.U.C., ms. 4348 (1749), B.A.R., ms. 1629 (1756), ms. 1903, f. *133—256* (1778), ms. 2577 (1781), ms. 3572, f. *101—138* (1781), ms. 1132, f. *128—132* (1782—1784), ms. 2510 (1784), ms. 9 (1786), ms. 1551, f. *3—181* (1791), ms. 3186 (1796), ms. 4745, f. *2—79* (1796—1797), ms. 1573 (1797), ms. 63, f. *63—99* (sec. XVIII), ms. 1397 (sec. XVIII), ms. 1398, f. *3—142* (sec. XVIII), ms. 2008 (sec. XVIII), ms. 2664, f. *242* (sec. XVIII), ms. 3325 (sec. XVIII), ms. 6097 (sec. XVIII), ms. 2596, f. *412—532* (1805), ms. 3343, f. *94—202* (1806), ms. 418 (1807), ms. 2796 (1807), ms. 1590 (1809), ms. 1540 (1814), ms. 2769, f. *116—252* (1814), ms. 1069, f. *31—39* (1817), ms. 5619, f. *1—8* (1822), ms. 2509, f. *259—261* (1825), ms. 6101, f. *28—37* (1839), ms. 1328, f. *20—30* (1849), ms. 415 (1852), ms. 417 (1878), ms. 475, f. *180—188* (sec. XIX), ms. 1370 (sec. XIX), ms. 1925 (sec. XIX), ms. 3746, f. *79—84* (sec. XIX), ms. 5492, f. *61—63* (sec. XIX).

— 1. Gaster, *Lit. pop.*, *32—53*; 2. Sbiera, *Mișcări*, *74*, *281—282*; 3. Pascu, *Ist. lit. XVII*, *76—77*; 4. Negrescu, *Infl. slave*, I, *181—191*; 5. Simonescu, *Încercări*, *27—56*; 6. N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, BSH, t. XIV, 1928; 7. Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *232—250*; 8. Pușcariu, *Ist. lit.*, *111*; 9. Emil Turdeanu, *„Varlaam și Ioasaf". Istoricul și filiațiunea redacțiunilor românești*, CEL, I, 1934; 10. Emil Turdeanu, *„Varlaam și Ioasaf". Versiunile traducerii lui Udriște Năsturel*, BOR, LII, 1934, 7—8; 11. Cartojan, *Ist. lit.*, I, *78—80*, II, *98*; 12. Călinescu, *Ist. lit.*, *51*; 13. Ciobanu, *Ist. lit.*, *231—235*; 14. I. C. Chițimia, *Introducere*, CPL, II, *289—291*; 15. Piru, *Ist. lit.*, I, *106—110*; 16. Lăudat, *Ist. lit.*, II, *215—220*; 17. *Ist. lit.*, I, *451—453*; 18. Pervain, *Studii*, *31—32*; 19. Vasile Grecu, *Influența bizantină în literatura românească*, LBZ, *367—369*; 20. Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, Minerva, 1974, *204—269*; 21. Eugen Barbu, *Compozițiuni hagiografice*, SPM, 1976, 266—285; 22. Pavel Chihaia, *Sfîrșit și început de ev*, București, Eminescu, 1977, *37—69*.

A. S.

VARTIC, Toma (1814, Iași — 15.XI.1885, București), traducător și culegător de povestiri și anecdote populare. Născut într-o familie boierească, V. își face studiile în Basarabia, între anii 1821 și 1835, ocupînd apoi diferite funcții administrative în Iași. Se pensionează în 1870.

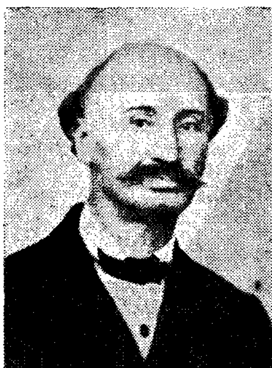
V. traduce, prin intermediar rusesc, o literatură obscură, cîteva romane și povestiri foiletonistice, istorisiri și anecdote. Transpune în limba română și romanul *Bărbierul de Paris* de Paul de Kock. Limba acestor traduceri este hibridă, alăturînd unor forme învechite construcții neologistice stridente. În cîteva culegeri, ce cuprind povestiri și anecdote „imitate din auz", **V.** prelucrează, într-o manieră precară, subiecte populare de circulație orală sau scrisă.

— *Trii șereți. Doi gheboși*, Iași, Tip. Goldner, 1859; *Sultanul păcălit*, București, Tip. Conduratu, 1879; *Cîinele și lupul*, București, Tip. Cucu, 1881; *O sută și una de mici istorii și anecdote amuzante*, București, Noua Tip. Națională, 1883. — **Tr.**: [Autori neidentificați], *Bianca Capelo*, I—II, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1843; ed. 2, București, Tip. Conduratu, 1876, *Adina, păstorița din Perinei*, AR, XX, 1848, 56—58, *Volf, șeful bandiților*, Iași, Tip. Francezo-română, 1853, *Diego și Holnara*, Iași, Tip. Bermann, 1857, *Gotlib sau Vorbitorul din mormînt*, Iași, Tip. Bermann, 1871, *Ziua de necaz a pauperului în Londra*, Bacău, Tip. Tăutu, 1873, *Sclava indiană sau Amorul generalului Corteț, cuceritorul Mexicului*, Bacău, Tip. Tăutu, 1874; Paul de Kock, *Bărbierul de Paris*, I—IV, Iași, Tip. Francezo-română, 1852—1853.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *290—292*; 2. *[Act de deces]*, A.S.M.B., act nr. 5028/1885; 3. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *190*; 4. Predescu, *Encicl.*, *885*.

G. D.

VASICI, Pavel (18.IV.1806, Timișoara—23.VI.1881, Timișoara), publicist și scriitor. După studii primare și secundare la Timișoara, Seghedin și Oradea, **V.** (a semnat și Vasici-Ungureanu) a urmat Facultatea de medicină din Pesta (1827—1832). A fost unul din primii doctori în medicină români din Ardeal. Încă în timpul studenției publică lucrări de răspîndire a cunoștințelor medicale: *Antropologhia* (1830), *Dietetica* (1831) ș.a. Din 1836 pînă în 1850 a fost directorul carantinei de la Timiș, funcție care i-a înlesnit, la 1848, sprijinirea revoluționarilor munteni și moldoveni care se refugiau în Transilvania. Prieten cu G. Barițiu și T. Cipariu, a împărtășit ideile lor reformatoare, naționale și social-culturale, susținîndu-le printr-o îndelungată și variată colaborare la publicațiile românești din Ardeal. Din 1842 este membru al Societății literare din București, iar din anul următor, membru corespondent al Societății de medici și naturaliști din Iași. O traducere a sa, *Macrobiotica* (1844—1845), după Chr. Hufeland, foarte răspîndită, se remarcă prin încercarea de a îmbogăți terminologia științifică românească cu termeni din vorbirea populară. Ales deputat în Dietă, se stabilește la Sibiu, apoi la Cluj, pînă în 1869, cînd se retrage la Timișoara. Meritele sale științifice sînt recunoscute spre sfîrșitul vieții, cînd este ales membru al Academiei Române (1879). **V.** a desfășurat și o întinsă activitate pedagogică, contribuind în calitate de referent școlar și sanitar și, apoi, de consilier al școlilor ortodoxe, la ridicarea nivelului de predare în școlile românești din Ardeal. În sprijinul învățămîntului, a publicat numeroase articole în „Amicul școalei" (1860—1865) și a editat revista „Higiena și școala" (1876—1880).

V. a colaborat asiduu la revistele „Foaie literară", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi la gazeta „Telegraful român", al cărei redactor a fost între 1853 şi 1856. Alături de articolele în care urmăreşte popularizarea ştiinţelor naturii, el a propagat ideile unei filozofii iluministe, raţionaliste, nu departe, totuşi, de spiritul religios. A scris despre armonia şi legile universului, despre viaţă şi moarte, despre dreptul tuturor oamenilor la instrucţie şi cultură. O atenţie deosebită o acordă moralei, atît în articole cît şi în istorioarele pe care le traduce sau le prelucrează. Înclinaţiile de moralist se observă şi în aforismele, compuse sau culese de el, despre viaţă, dragoste şi firea oamenilor. În tradiţia Şcolii ardelene, V. s-a ocupat şi de problemele limbii literare, dar adoptă o poziţie mai realistă decît ceilalţi cărturari ardeleni, aderînd la orientarea din prefaţa *Gramaticii româneşti* a lui I. Heliade-Rădulescu şi, mai tîrziu, la critica lui Alecu Russo la adresa exagerărilor latiniste.

V. a fost, pînă la revoluţia din 1848, unul din cei mai activi prozatori români din Transilvania, însă meritele sale sînt mai mult ale unui precursor. A scris meditaţii şi poeme în proză, schiţe şi povestiri moralizatoare şi satirice, alegorii şi apologuri, aforisme. Poemele în proză pe tema morţii, compuse după pierderea soţiei şi a fiicei sale, îmbină accentele elegiace preromantice cu meditaţia retorică religioasă. Alte meditaţii şi alegorii scrise într-o limbă firească, dar fără relief, sînt închinate frumuseţilor naturii şi dragostei de oameni. O „novelă bănăţeană", *Ruja* (1845), este prima nuvelă cu subiect ţărănesc din literatura Ardealului. Doi tineri, Ruja şi Pătru, care nu se pot căsători din cauza sărăciei, ucid pe bogatul Trăilă, preferat de părinţii Rujei. Prin natura conflictului, prin culoare locală şi observaţie socială, nuvela lui V. anunţă scrierile lui I. Slavici şi L. Rebreanu despre satul ardelenesc.

— *Floricica*, FOL, I, 1838, 18 ; *Despărţirea (Pe patul morţii)*, FMIL, I, 1838, 20 ; *Tînguirea şi mîngîierea*, FMIL, I, 1838, 22 ; *Timpurile omeneşti*, FMIL, II, 1839, 5 ; *Mîna*, FMIL, II, 1839, 11 ; *Lacremile*, FMIL, II, 1839, 12 ; *La mormuntul doritei mele soţii*, FMIL, II, 1839, 16 ; *Viaţa*, FMIL, II, 1839, 23 ; *Ochii şi Buzele*, FMIL, II, 1839, 30 ; *Gratulaţia unui poet*, FMIL, III, 1840, 1 ; *Doioasa maică*, FMIL, III, 1840, 6 ; *Geografia ţintirimului*, FMIL, III, 1840, 9 ; *Primăvara*, FMIL, III, 1840, 12 ; *Credinţa, nădejdea şi iubirea*, FMIL, III, 1840, 38 ; *Triumful sării*, FMIL, III, 1840, 46 ; *La năprasnica moarte a scumpei mele fetiţe*, FMIL, IV, 1841, 8 ; *La mormîntul iubitei mele Corneliei*, FMIL, IV, 1841, 27 ; *Deosebitele graţii*, FMIL, VII, 1844, 1 ; *Farmecul smereniei*, FMIL, VII, 1844, 37 ; *Ruja*, FMIL, VIII, 1845, 23.

— 1. Pop, *Conspect*, II, *137—138* ; 2. [G. Bariţiu], *Biografia dr. Paul Vasiciu*, OBS, IV, 1881, 77—80 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *314—315*, II, *238* ; 4. Emil Pop, *Doctorul Pavel Vasici*, CIM, *327—354* ; 5. *Ideologia 1848*, *59—61*, *79—83* ; 6. Marica, *Foaie*, *82*, *109—111* ; 7. Breazu, *Studii*, I, *367—424* ; 8. Grigore Ploeşteanu, *Un iluminist român în secolul al XIX-lea — Paul Vasici*, STD, XXIV, 1971, 1 ; 9. Cornea, *Originile*, *590—600* ; 10. Grigore Ploeşteanu, *Paul Vasici şi Academia Română*, VTRA, IV, 1974, 10 ; 11. *George Bariţ şi contemporanii săi*, II, îngr. Ştefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriş, Gelu Neamţu, Grigore Ploeşteanu, Mircea Popa, Bucureşti, Minerva, 1975, *1—200*.

L. V.

VASILE, protopopul (popa) (1577 (3), Braşov—1659, Braşov), cronicar. Fiu al protopopului Mihai (unul din traducătorii *Evangheliei cu învăţătură*, tipărită de Coresi în 1581), V. aparţine unei vechi familii şcheiene de clerici, cărturari şi patrioţi, traducători, organizatori ai şcolii româneşti, în relaţii directe cu domnii ţărilor române. Ultim vlăstar important al acestei familii, V. este preot de tînăr, iar din 1628 este protopop al bisericii din Şcheii Braşovului, fiind totodată conducătorul întregii comunităţi. Călătoreşte la curtea lui Matei Basarab şi a lui Vasile Lupu şi veghează neobosit la păstrarea vechii „legi" ortodoxe, care conferea autonomie românilor şcheieni.

Ca grămătic şi dascăl la şcoala din Şchei, V. copia texte religioase, printre care şi un manuscris din 1616, păstrat într-un codice din Braşov. Între 1628—1633, V. scrie o scurtă cronică a evenimentelor petrecute în Şcheii Braşovului, pornind de la înşiruirea preoţilor bisericii Sf. Nicolae, de fapt o cronică a propriei sale familii. Deşi în stil analistic, scrierea are o concepţie unitară : lupta pentru păstrarea independenţei etnice şi spirituale a românilor din Şchei, dezvoltarea bisericii ca o expresie a puterii şi individualităţii lor. Cronica începe cu anul 1392 (socotit anul de început al istoriei şcheienilor), după care urmează enumerarea preoţilor şi menţionarea faptelor importante. Mai amănunţit sînt prezentate perioadele protopopilor Mihai (tatăl cronicarului) şi Constantin (fratele şi predecesorul său). Această cronică a fost tradusă în germană în secolul al XVIII-lea, originalul pierzîndu-se. Retradusă din germană, ea a fost integrată în prima parte a *Istoriei sfintei besereci a Şcheilor Braşovului* a lui Radu Tempea. Această scriere este una din primele cronici redactate în limba română.

— [*Cronica popii Vasile*], în N. Sulică, *Înştiinţări*, Braşov, 1906, *71—81* ; *Cronica popei Vasile din Şcheii Braşovului* (publ. Ştefan Meteş), DD, I, 1913, 3.

— 1. Ştefan Meteş, *Cronica popei Vasile din Şcheii Braşovului*, DD, I, 1913, 3 ; 2. N. Sulică, *Cronica protopopului Vasile din Braşov*, Cluj, Tip. Cartea românească, 1943 ; 3. Vasile Oltean, *Descoperirea unui codice-miscelaneu în limba română*, RL, VIII, 1975, 5 ; 4. Ion-Radu Mircea, *Îndreptări şi adăugiri la „Descoperirea unui codice-miscelaneu în limba română"*, RL, VIII, 1975, 7.

C. T.

VASILIU, Alecu (1814—2.X.1854, Iaşi), traducător. În 1852, pe cînd era director al poliţiei oraşului Iaşi, este ridicat la rangul de spătar. V. a tălmăcit cu hărnicie scrieri în proză, piese de teatru, de obicei din limba franceză. Cea dintîi traducere, romanul *Gonzalv de Cordova sau Luarea cetăţii Grenada cu război* de Florian, este din anul 1840. Nuvele ale lui Florian, fragmente din paginile de proză ale lui Al. Dumas despre Napoleon apar traduse mai întîi în foiletonul „Albinei româneşti", fiind adunate apoi în *Colecţii literare sau Ceasuri de odihnă* (1852—1853), o culegere eterogenă, în care V. mai introduce scrieri româneşti de inspiraţie istorică (I. Heliade-Rădulescu, M. Kogălniceanu, D. Gusti), proverbe ş.a. V. tălmăceşte întinse romane istorice (*Fraţii de arme sau Curtea lui Carlomanus, împăratul Franţiei* de M-me de Genlis, *Rinaldo Rinaldini*). În acelaşi timp, traduce numeroase piese de teatru, melodrame sau vodeviluri, ce sînt reprezentate pe scena Teatrului Naţional din Iaşi între 1845 şi 1852 : *Lazăr păstoriul* (1845) de J. Bouchardy, *Doi galerieni sau Morăriţa de la Puy de Dôme* (1845), *Polder, călăul de Amsterdam* (1845) de G. de Pixérécourt şi V. Ducange, *Cutremurul de pămînt de la Martinica* (1846) de Ch. Lafont şi Ch. Desnoyer, *Robinson sau Ştrengarul din Londra* (1847), *Familia de Moronval* (1849) de Ch. Lafont, *Veneţiana sau Calăul secret din Veneţia* (1851) de Anicet-Bourgeois, *Bufonul prinţului* (1852). În *Blăstemul părintesc* (1849) şi în *Învrăjbirea fraţilor* (1851), piese jucate la Iaşi, V. prelucrează tot melodrame, probabil din repertoriul dramatic francez al epocii. Acţiunea este strămutată în Moldova, iar moravurile sînt autohtone. Mai însemnată este contribuţia pe care o aduce prin tălmăcirile lui la unele dintre primele spectacole în limba română cu piese de Schiller şi Shakespeare. Astfel, în 1845, prin intermediul unei

traduceri a adaptării lui La Martelière, *Robert, şeful banditilor*, este prezentată publicului ieşean drama *Hoţii* de Schiller, iar în 1851 se joacă la Iaşi *Jidovul sau Sînetul de sînge*, transpunere în limba română a adaptării lui J.-E. Alboize de Pujol după *Neguţătorul din Veneţia* de Shakespeare. În 1852, **V.** mai traduce din franceză o dramatizare *(Don Quijotte de la Manche)* după romanul lui Cervantes, de asemenea reprezentată.

— **Tr.** : Florian, *Gonzalv de Cordova sau Luarea cetăţăi Grenada cu război*, I—II, Iaşi, Cantora Daciei literare, 1840, *Batmendi*, AR, XVII, 1845, *67—70*, [*Nuvele*], în *Colecţii literare sau Ceasuri de odihnă*, I, Iaşi, Tip. Româno-franceză, 1852 ; [Autori neidentificaţi], *Rinaldo Rinaldini*, I—IV, Iaşi, Cantora Foii săteşti, 1845, *San Petro*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1850, [*Povestiri*], în *Colecţii literare sau Ceasuri de odihnă*, I—II, Iaşi, Tip. Româno-franceză, Tip. Institutul Albinei, 1852—1853 ; [Schiller], *Robert, şeful banditilor*, Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1847 ; [Charles Lafont],*Familia de Moronval*, Iaşi, Tip. Institutul Albinei, 1847 ; Anicet-Bourgeois, *Veneţiana sau Calăul secret din Veneţia*, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1852 ; Al. Dumas, *[Povestiri]*, în *Colecţii literare sau Ceasuri de odihnă*, I—II, Iaşi, Tip. Româno-franceză, Tip. Institutului Albinei, 1852—1853 ; M-me de Genlis, *Fraţii de arme sau Curtea lui Carlomanus, împăratul Franţiei*, I—VI, Iaşi, Tip. Buciumul român, 1853—1854. **Ms.** : [G. de Pixérécourt şi V. Ducange], *Polder, călăul de Amsterdam* (1845), B.C.U., ms. IV—56 ; [J. B. Gomez de Lafont], *Egumenia de Castro* (1851), A.S.I., ms. 228.

— 1. Burada, *Ist. teatr.*, I, *282—283, 291—292, 293, 322*, II, *36, 64, 66, 68, 69* ; 2. Gherghel, *Goethe, 18* ; 3. Al. Duţu, *Primele spectacole cu piese de Shakespeare pe scenele române*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, **XI**, 1964, 1 ; 4. Massoff, *Teatr. rom.*, I, *282* ; 5. *Ist. teatr.*, I, *274*, II, *116, 118*.

G. D.

VASILIU, George (17.IV.1867, Vaslui — 12.III.1917 Bucureşti), poet. După ce a dat bacalaureatul la Iaşi, în 1885, a urmat, tot aici, cursurile Facultăţii de drept. În anul 1893 intrase în ziaristică, lucrînd mai întîi la „Evenimentul“, apoi la „Jurnalul“. Mutîndu-se în Bucureşti, a fost gazetar la „Epoca“, „Ţara“, „Patriotul“, „Steagul“, „Conservatorul“.

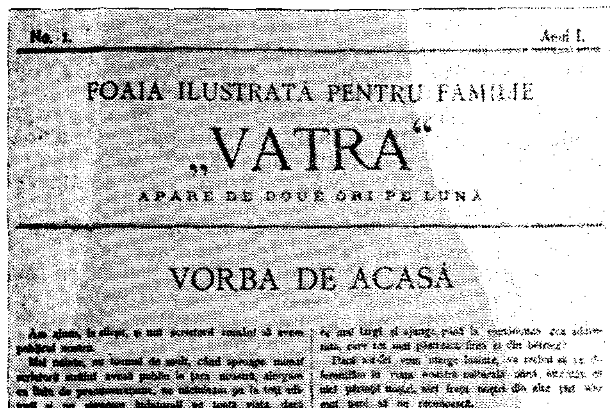
V. a debutat la 1886 în „Liberalul“, continuînd să publice versuri, puţine dealtfel, în „Convorbiri literare“, „Contemporanul“, „Evenimentul literar“. Lipsite de originalitate, poeziile lui sînt tributare lui M. Eminescu şi G. Coşbuc, pe care îi imită uneori pînă la pastişă *(Debora, Vremea trece, La denie, De ce plîngi)*.

— [*Versuri*], CL, XX, 1887, 10, **XXI**, 1887, 2, **XXIII**, 1889, 5, XXIV, 1891, 11, C, V, 1887, 11, **12**, VI 1887, 1, EVL, 1893, 1. — **Tr.** : E. Castelnuovo, *Ninge !...*, V, II, 1895, 2 ; Mark Twain, *Un vis ciudat*, V, II, 1895, 8.

— 1. *Act de deces*, C.M.B., act nr. 3108/1917 ; 2. Predescu, *Encicl.*, *888*.

D. M.

VATRA, revistă literară bilunară apărută la Bucureşti de la 1 ianuarie 1894 pînă în august 1896. Se subintitula „foaie ilustrată pentru familie“. În primul an a avut o apariţie regulată, în anul al doilea, 1895, au apărut doar 15 numere, iar în 1896, din ianuarie pînă în august, patru numere. În 1895, din ianuarie pînă în aprilie, **V.** a publicat un supliment umoristic, intitulat „Hazul“, suspendat după primele patru numere. La conducerea revistei s-au aflat cei mai de seamă scriitori ai epocii : I. L. Caragiale, I. Slavici, G. Coşbuc. Iniţiativa a aparţinut lui Caragiale, deşi, ulterior, colaborarea sa la **V.** n-a fost prea susţinută. El şi-a ales drept colaboratori pe Slavici care, prin fervoarea sa de scriitor angajat, a imprimat o direcţie fermă revistei şi a asigurat coeziunea grupului de colaboratori, precum şi pe G. Coşbuc. Acesta a răspuns de aproape întreaga muncă redacţională. Publicau în paginile revistei şi V. D. Păun, I. Russu-Şirianu, Virgil Oni-

No. 1. Anul I.

FOAIA ILUSTRATĂ PENTRU FAMILIE

„VATRA“

APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ

VORBA DE ACASĂ

ţiu, Gr. Sima al lui Ion, Sextil Puşcariu, viitorul filolog, tînărul cleric I. Moţa, poeta Maria Cunţan, toţi ardeleni de origine, bucovinenii S. Fl. Marian, folclorist, Const. Berariu, debutant în poezie, alături de Th. D. Speranţia, D. Stăncescu, N. D. Popescu, I. Adam, J. B. Hétrat, H. G. Lecca, G. Murnu, P. Dulfu, C. Xeni, N. Iorga, C. Spiru-Hasnaş, I. Păun-Pincio, Panaite Zosîn, Virgiliu N. Cişman, T. Duţescu-Duţu ş.a.

V. apare într-o atmosferă de încordare politică şi socială. Problema ţărănească, după răscoalele din 1888 şi 1894, revenea în actualitatea politică, impunîndu-se ca deziderat major al epocii, alături de idealul unităţii naţionale. Frămîntările din Ardeal, marele proces politic intentat de stăpînirea austro-ungară memorandiştilor dau amploare problemei naţionale. De aceea **V.**, preocupată de eficienţa socială a literaturii, înscriind în programul său ideile de tradiţie şi de naţionalitate, de simpatie pentru ţăran, răspundea tendinţelor dominante în mişcarea politică şi socială a momentului. Articolul program al revistei, scris de I. Slavici, dar semnat şi de Caragiale şi de Coşbuc, se intitula, semnificativ, *Vorba de acasă*. Observînd îndepărtarea de tradiţie şi primejdia avalanşei de „literatură-marfă“, precum şi lipsa de interes pentru educarea gustului poporului, **V.** indică singura cale spre sursele unei literaturi viabile : întoarcerea la „obîrşia culturală“, la tradiţie. Autorii programului identificau specificul naţional cu cel ţărănesc, în viziunea lor „românimea cea adevărată, care tot mai păstrează firea ei din bătrîni“ oferind garanţia autenticităţii literaturii. De aici şi idealul unei literaturi înţelese de toţi, o literatură pentru ţăranul de la vatră, răspunzînd implicit idealului de unitate culturală. Revista se definea ca un organ literar pentru toţi românii. Credinţa în rostul propagandei culturale este reflexul unui iluminism întîrziat, încă persistent în gîndirea ardelenilor (Coşbuc, Slavici), adaptat însă timpurilor. Programul **V.** nu exclude din preocupările revistei nici traducerile din alte literaturi (dar cu recomandarea de a fi alese potrivit „cu gustul poporului român“), considerînd operele de reală valoare ale literaturii universale ca sinteze ale culturilor naţionale. **V.** se voia pe plan literar ceea ce era „Tribuna“ pe plan politic. Revista are, cel puţin aparent, caracter de magazin, cu o parte, foarte întinsă, destinată literaturii, folclorului, criticii literare, traducerilor, în timp ce alte rubrici, de specific enciclopedic, sînt menite să răspundă interesului unor categorii mai largi de cititori. **V.** a fost în primul rînd o revistă de literatură. Aici au apărut romanul lui I. Slavici *Mara* şi unele dintre cele mai

semnificative poezii ale lui Coşbuc (*Noi vrem pămînt, Doina, Iarna pe uliţă, Mama, In opressores*). I. L. Caragiale are o colaborare mai redusă : cîteva scurte bucăţi în proză — *Reformă, Poveste* şi *Cum se înţeleg ţăranii* (aceasta din urmă a fost obiectul unei polemici cu revista „Vieaţa" a lui Al. Vlahuţă). Simpatia pentru ţărani, manifestă în paginile revistei, nu a degenerat în exclusivism. Imaginea altor „lumi" decît aceea a satului apare chiar în proza lui Slavici. Scriitorul îşi îndreaptă atenţia spre mediul pestriţ al mahalalei bucureştene, dar povestirile *Ceas rău, Mitocanul, Gogu şi Goguşor, Hanul ciorilor*, cu eroi meseriaşi, ţigani, copii de la periferie, sînt mai şterse, aproape convenţionale, fără vigoarea naraţiunilor care îşi trag seva din viaţa satului ardelean. Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu) evocă în povestirile sale lumea pescarilor şi a cherhanalelor, lumea declasaţilor (*Rogof, Pescarii, Hoţul de cai*), necunoscute literaturii noastre de pînă atunci. Cea mai mare parte însă din proza publicată în V., ecou al orientării revistei, evocă, fără relief, scene din viaţa ţăranilor (I. Adam, *Pîndarul*, I. Goarnă, *Păuna*, Maria Baiulescu, *De la ţară*, M. Demetrescu, *Boier Mlădiţă*). Sextil Puşcariu, încă la începutul carierei sale literare, publică o proză naivă (*Cea dintîi polcă*), I. Russu-Şirianu, cîteva povestiri sentimentale (*Letiţia, Cavalerul, Două surori*), iar N. Iorga, interesante note de călătorie (*Din Tirol*). Mai importantă pentru Iorga va fi, însă, atmosfera revistei, ucenicia la V. înrîurind orientarea sa de mai tîrziu la „Sămănătorul". Cît priveşte poezia, contribuţia revistei ar fi fost ca şi inexistentă fără colaborarea lui G. Coşbuc. Ceea ce publică acum poetul dobîndeşte o nouă şi definitorie dimensiune, aceea de act angajat, expresie a atitudinii în faţa unor acute probleme sociale şi politice. Alături de idile, remarcabile prin pătrunderea psihologică şi gingăşia sentimentului (*Scara, Dragoste învrăjbită*), de rememorări afective şi evocări lirice ale satului transilvan (*Mama, Iarna pe uliţă, Paştele*), apar în V., pentru prima dată, incendiarele *Noi vrem pămînt, In opressores, Decebal către popor* şi *Doina*. O lirică epigonică, compusă mai ales din pasteluri, fie peisaje, fie tablouri ale obiceiurilor cîmpeneşti (Maria Baiulescu, *Sînziene*, Maria Cunţan, *Pastel, De la sat*, S. Cujbă, *Serenadă*), prevestind patriarhalismul sămănătorist, îşi are modelul în Coşbuc. Ţăranul este şi eroul lui J. B. Hétrat, poet al existenţelor umile, resemnate în durere, prinse în alegorii morale. Sentimentalismul posteminescian, atît de comun în epocă, apare în versurile elegiace ale lui G. Murnu, Elisabeta M. Z. Ionescu şi în lamentaţiile decepţioniste ale lui H. G. Lecca. O încercare de smulgere din această atmosferă de jale confecţionată se schiţează la debutantul I. Păun-Pincio în *Te-afunzi mereu*, poezie cu caracter antidecepţionist programatic. P. Zosîn, colaborator la revistele socialiste, faţă de care V. a manifestat o simpatie deschisă, introducea tematica muncitorească (*Minerii*). Istoria şi critica literară ocupă un spaţiu restrîns în cuprinsul revistei. V. D. Păun publică studii de estetică (*Despre urît, Despre ridicol şi comic*), Em. Florescu defineşte polemic arta decadentă prin idealism şi obscuritate, artificialitate şi monstruozităţi (*Literatura de astăzi*). Singurele contribuţii notabile sînt studiul lui N. Iorga asupra lui Gr. Alexandrescu şi cele cîteva recenzii ale sale la volumele lui A. Stavri, D. Stăncescu, I. Russu-Şirianu, Z. C. Arbore, Gheorghe din Moldova. Interesul pentru literatura populară este evident în paginile revistei, preocupată să publice materiale folclorice culese din toate ţinuturile româneşti : *Milius* (poveste din ţinutul Năsăudului), basme prelucrate de Gr. Sima al lui Ion, *Snoave din popor* culese de D. Stăncescu, anecdote populare adunate de N. D. Popescu, folclor bucovinean cules de S. Fl. Marian. Studii asupra folclorului publică V. Oniţiu (*Straturi în poezia noastră populară*) şi M. Strajanu (*Descîntecele*). O preocupare constantă a redacţiei a fost popularizarea istoriei patriei în evocări sau studii istorice semnate de I. Slavici, N. Iorga şi Em. Grigorovitza. Se insistă, de asemenea, prin prezentarea ţinuturilor de peste munţi (*Licee româneşti şi biserici din Năsăud*), asupra ideii de unitate naţională. V. a publicat numeroase traduceri, selecţia oprindu-se asupra marilor scriitori ai lumii, chiar dacă nu totdeauna asupra celor mai reprezentative opere ale lor. Traducerile sînt din Balzac, Maupassant, E. A. Poe, Mark Twain, Gogol, E.T.A. Hoffmann, Thackeray, W. Hauff, V. G. Korolenko, Cehov, Gogol, Dostoievski, Longfellow, A. Tennyson. B. Marian dă o versiune conştiincioasă a *Norei* de Ibsen. Coşbuc tălmăceşte fragmente din *Rig-Veda* şi proverbe indice.

Caracterul instructiv şi accesibilitatea revistei erau asigurate de rubricile *Fel de fel, Varietăţi, Bibliografie*, care publicau ştiinţă popularizată, curiozităţi ştiinţifice, ştiri artistice şi culturale, întîmplări din viaţa oamenilor iluştri, anecdote, sfaturi practice. Rubrica *Fel de fel* era redactată de Coşbuc. Tot el, în 1895, susţinea o rubrică permanentă intitulată *Vorba ăluia*, în care încerca să explice originea unor zicători şi expresii idiomatice. Revista a publicat şi ştiri politice referitoare la frămîntările din Ardeal.

V. a trezit interes şi a fost apreciată mai ales în Ardeal şi Bucovina. Simpatiile socialiste ale revistei (V. recomandă revista lui C. Dobrogeanu-Gherea, „Literatură şi ştiinţă", anunţă „Almanahul social-democrat") nu erau pe placul Junimii şi nici al revistei „Vieaţa", în polemică cu publicaţiile socialiste. „Vieaţa" îi criticase pe Slavici, reproducînd, cu intenţii polemice, un articol al acestuia (sub titlul *Din filozofia „Vetrei"*), şi pe Caragiale, pentru „dispreţ ciocoiesc" faţă de ţăran (cu referire la *Cum se înţeleg ţăranii*). Caragiale nu lasă provocarea fără răspuns, demonstrînd lipsa oricărei ironii în proza vizată. Revista a deschis drumul sămănătorismului şi poporanismului în literatura noastră : „Povestea vorbei", „Floare-albastră", „Curierul literar", „Sămănătorul", toate pornesc de la programul revistei V.

— 1. I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coşbuc, *Vorba de acasă*, V, I, 1894, 1, reed. în PLR, I, *430—432* ; 2. Iorga, *Ist. lit. cont*, II, *31—35* ; 3. Călinescu, *Ist. lit.*, *516* ; 4. D. Vatamaniuc, *G. Coşbuc*, Bucureşti, E. L., 1967, *107—125* ; 5. D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti, E. A., 1968, *401—405* ; 6. Z. Ornea, *Sămănătorismul*, Bucureşti, Minerva, 1971, *36—37* ; 7. T. Vîrgolici, *Vatra*, RVTR, *403—425* ; 8. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *174—182* ; 9. *Ist. lit.*, III, *653—655*.

S. C.

VĂCĂRESCU, Alecu (c. *1769—1799*), poet. Era primul fiu al lui Ienăchiţă Văcărescu şi al Eleniţei, fata terzimanului Iacovache Rizu (bunicul după mamă nu era nici el străin de meşteşugul versurilor). În timpul războiului dintre ruşi şi turci a fost luat de părinţi în refugiu la Braşov, unde familia a rămas pînă în 1784. A primit, acasă, învăţătura ce se dădea pe atunci fiilor de boieri, însuşindu-şi cunoştinţe de limbă şi cultură greacă şi franceză (de vreme ce traducea mai tîrziu un epigraf al lui Voltaire la statuia amorului). După moartea mamei, a rămas în grija tatălui, pe care l-a însoţit în exil la Nicopole şi în insula Rhodos (pe la 1790). În 1791 s-a căsătorit cu Elena Dudescu, în anul următor i s-a născut primul fiu, Iancu Văcărescu, viitorul poet. A mai avut două fete, Maria şi Eliza. În 1797, V. se desparte de soţie, copiii rămînînd mamei. Din pu-

ţinele ştiri rămase, se pare că **V.** nu a fost ispitit să joace un rol în viaţa publică şi politică. În 1791 era printre boierii epitropi care făceau „nartul îmbrăcămintelor celor proaste", în 1792, ispravnic de Dîmboviţa şi în 1797 iscălea „fost mare clucer". Prin 1798 fusese însărcinat cu aprovizionarea trupelor turceşti trimise împotriva lui Osman Pazvantoglu. Din acelaşi an datează o jalbă a lui **V.** către domnitorul Constantin Hangerli : poetul se plînge de calomniile răspîndite de vistierul Scarlat Cîmpineanu, care insinuase că el este vinovat de crimă, punîndu-i-se în seamă moartea mătuşii sale, Venţiana Văcărescu, asasinată în mod misterios la moşia Jilavele din Ialomiţa. **V.** cere domnitorului cercetarea cazului şi pedepsirea calomniatorului. Îndrăgostit de fiica Venţianei Văcărescu şi acuzat de omor în scopuri „necuviincioase", el încearcă să se dezvinovăţească şi pledoaria sa aduce argumente de logică şi de bun simţ, cu accente de un patetism sincer, expresia unui suflet chinuit, şi izbucniri pătimaşe la adresa adversarului. Rezultatul procesului nu se cunoaşte ; în anul următor, 1799, **V.** a fost ridicat de oamenii domnitorului Alexandru Moruzi şi exilat la Tulcea. Sfîrşitul lui e învăluit în mister. Potrivit tradiţiei păstrate în familie, ar fi fost ucis şi aruncat în Dunăre.

V. era cunoscut în epocă pentru îndemînarea şi facilitatea cu care improviza, pentru fantezia şi trăirile sale repezi şi aprinse. Mare parte din poezii s-au pierdut. O „condicuţă" cuprinde numai stihuri din aprilie 1795, cu o prefaţă în care **V.** declară că nu a fost „stihurgos pentru gustul lumii", ci a scris dintr-un impuls de ordin intim. Cîte au mai rămas din versurile sale au fost strînse într-o culegere de fratele poetului, Nicolae. A scris versuri în limba română şi în greceşte. Se cunosc nouă compuneri ale lui **V.** în limba greacă (dintre care două au apărut în *Noul Erotocrit* — 1818, al lui Dionisie Fotino) şi două compuneri greco-româneşti. Lirica lui este aproape în întregime erotică, omagială, conturînd, în stihuri greoaie, portretul vreunei iubite, destăinuind chinurile şi plăcerile iubirii, transmiţînd mesaje şi jurăminte de statornicie şi „robie" veşnică. Motivele vin din poezia universală a iubirii (Anacreon, Sappho, Petrarca, Ronsard, „mica poezie" franceză a secolului al XVIII-lea sau din barocul italian şi lirica neoanacreontică greacă) şi se contopesc cu influenţe din lirica populară prin intermediul cîntecului de lume. Petrarchiste sînt, venite prin filiera poeziei neoclasice greceşti, motivul fluturelui atras de flacără, jocul de contraste al iubirii care înflăcărează şi îngheaţă, sau dorinţa îndrăgostitului de a se substitui unuia din obiectele de podoabă (turban, cordon, saric) ale iubitei, adevărat *topos* al expresiei date senzualităţii în lirica vremii. Influenţa neoanacreotică ţine mai ales de atmosfera literară. Motivul trandafirului (cu o veche istorie, de la anticul *carpe rosam* la poezia trubadurilor medievali şi la Petrarca), ori motivul oglinzii sau al nurilor în poezia lui **V.** sînt de origine cultă. Se pare că poetul avea o întinsă cunoaştere a liricii europene. Influenţele din poezia populară sînt prezente, dar nu capătă o deosebită expresivitate. Poezia se mişcă greoi, în abstracţii şi verbalism complicat, ajungînd însă, uneori, la gingăşie, ca în comparaţia iubirii cu floarea ce se întoarce după soare sau în imaginea ochilor îndrăgostiţi care singuri pot oglindi în întregime frumuseţea iubitei. Unele imagini vin probabil din lirica petrarchistă, dar ele atestă totuşi la **V.** o încercare de sublimare a iubirii. Poetul pare a preţui pe lîngă frumuseţe, înţelepciune, duh, „isteciune" (care intră în imaginea clasică a „muzei") şi „un nu ştiu ce prea dulce", trimiţînd parcă la inefabilul frumuseţii romantice. Există la **V.** elemente prin care poetul depăşeşte poezia galantă ; accente de disperare, pînă la el inexistente în literatura noastră, o mai mare sinceritate şi o încercare de eliberare a confesiunii erotice de convenţii. Tonul pasional al liricii, răzbătînd sub formele greoaie, este expresia unui temperament pătimaş. În satire viziunea megaloscopică a defectelor omului şi a tarelor sociale atestă la autor mizantropia şi presentimentul unui „mal du siècle", care sînt semnele unui suflet sensibil, grav lovit, înclinat spre dramatizare. Strigătul „Şi mă îngrozesc de dînsa [de viaţă] mai mult decît de numele iadului", de un patetism sincer, este singular în epocă. Semnele unui nou gust literar se întrevăd la **V.** în preţuirea singurătăţii şi în accentele sentimentale. Manierismul clasicizant este depăşit şi în încercările poetului de a construi o perifrază lucrată, un „artificiu" preţios şi complicat, bazat pe jocul ingeniozităţii şi virtuozitatea expresiei, care să trezească uimire şi surpriză, expresia unui gust baroc (format la el sub influenţa liricii italiene de *concetti*, receptată prin intermediul poeziei neogreceşti). Ceea ce nu se confundă totuşi cu încercarea de artă barocă, străină poetului **V.** Imaginea măştii, din satire, specific barocă, are însă un alt sens la **V.**, demascator, care îl apropie de J.-J. Rousseau şi de preromantism. Parodia *(Tatăl nostru parodiat)*, gen foarte răspîndit în iluminism, şi acrostihurile greceşti sînt nu numai expresia virtuozităţii, ci şi a plăcerii de a construi, de a decora fraza. Jalba lui **V.** către Vodă Hangerli are o frază bine stăpînită, cu perioade îngrijite, chiar dacă ea închide un zbucium lăuntric real ; grija pentru construcţie este vizibilă şi imaginile izbutite. Pamfletul împotriva lui Scarlat Cîmpineanu are vi-

goare. Furia fără margini înnegrește portretul adversarului, trecîndu-l în regnul animalier, iar pledoaria este făcută cu iscusință. Chiar dacă poezia lui **V.** a rămas în stadiul de schiță a posibilităților, temperamentul poetului vădește, sub formele învechite ale poeziei neoclasice și manieriste, tumult romantic, încă netranspus deplin în poezie.

— *Poeziile Văcăreștilor*, îngr. M. Dragomirescu și Em. Gârleanu, pref. Al. Odobescu, București, Socec, 1908 ; Văcăreștii, *Poezii*, îngr. P. V. Haneș, București, Steinberg, 1924 ; *Poeții Văcărești. Viața și opera lor poetică*, îngr. și pref. Paul I. Papadopol, București, Cugetarea, 1940 ; Poeții Văcărești, C. Conachi, *Poezii*, îngr. și pref. I. Pillat, București, Cartea românească, [1942] ; Poeții Văcărești, *Scrieri alese*, îngr. Elena Piru, introd. Al. Piru, București, E. L., 1961 ; *[Jalba lui Alecu Văcărescu către Vodă Hangerli*, în *Corespondența literară dintre Nicolae și Iancu Văcărescu*, îngr. și pref. I. Vîrtosu, București, 1938, *45—46*.

— 1. Odobescu, *Opere*, II, *42—83* ; 2. C. Erbiceanu, *Două poezii ale lui Alexandru Văcărescu, fiul lui Ienăchiță Văcărescu*, BOR, XXI, 1897, 8 ; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *394—397* ; 4. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *112—116* ; 5. Ariadna Camariano, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești. Ienăchiță, Alecu, Iancu Văcărescu, Anton Pann și modelele lor grecești*, București, Cartea românească, 1935 ; 6. I. C. Filitti, *O jalbă a lui Alecu Văcărescu către vodă Hangerli*, PL, I, 1936, 1 ; 7. Paul I. Papadopol, *Poeții Văcărești. Viața și opera lor poetică*, București, Cugetarea, 1940, *91—99* ; 8. Călinescu, *Ist. lit.*, *74—75* ; 9. I. Pillat, *Văcăreștii și începuturile poeziei românești*, în Poeții Văcărești, C. Conachi, *Poezii*, îngr. I. Pillat, București, Cartea românească, [1942] ; 10. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 11. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *60—69* ; 12. Piru, *Ist. lit.*, II, *333—342* ; 13. Al. Piru, *Poeții Văcărești*, București, E. T., 1967, *48—63* ; 14. *Ist. lit.*, II, *173—175* ; 15. Păcurariu, *Clas. rom.*, *41—42* ; 16. Anghelescu, *Preromant. rom.*, *69—89* ; 17. Ov. Papadima, *Începuturile liricii moderne (cîntecul popular, cîntecul de lume, Văcăreștii și Conachi)*, RITL, XX, 1971, 1 ; 18. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *130—132* ; 19. Cornea, *Originile*, *134—143* ; 20. George Sorescu, *„Nescio quid" în poezia lui Alecu Văcărescu*, RMR, XII, 1975, 4 ; 21. Mihail Carataşu, *Documentele Văcăreștilor*, pref. Șerban Cioculescu, București, Litera, 1975.

S. C.

VĂCĂRESCU, Constantin (1680—1732), cărturar. Primul autor de scrieri din cunoscuta familie a Văcăreștilor este fiul boierului Ianache, ce ajunsese vistier. **V.** ocupă, la rîndul său, ranguri boierești, fiind, prin 1717—1721, al doilea logofăt, spre sfîrșitul vieții vel logofăt, iar în 1727, vistier, calitate în care alcătuiește, din porunca domnitorului Țării Românești, o genealogie oficială, redusă ca dimensiuni. Panegiricul său, intitulat *Luminata viță a neamului prealuminatului, preaînvățatului și blagocestivului Domn a toată Țara Românească Io Nicolae Alexandru Voevoda*, folosind ca izvoare cronicile moldovenești, voia să demonstreze că Mavrocordat este urmaș al vechilor domni ai Moldovei. Fără calități literare deosebite, scrierea va fi rezumată, în grecește, de Smaranda Mavrocordat, soția domnitorului.

— Ms. : *Luminata viță a neamului prealuminatului, preaînvățatului și blagocestivului Domn a toată Țara Românească Io Nicolae Alexandru Voevoda* (1727), B.A.R., ms. 354, f. *38—53*, ms. 1299, f. *3—17*.

— 1. G. Dem. Teodorescu, *Originea Mavrocordaților*, A, V, 1894, 5—6 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *165—167* ; 3. Iorga, *Ist. lit.*, II, *232—235* ; 4. Pușcariu, *Ist. lit.*, *118*.

A. S.

VĂCĂRESCU, Iancu (1792, București — 3.III.1863, București), poet. Din vechea familie a Văcăreștilor, Iancu era fiul lui Alecu Văcărescu și al Elenei Dudescu, și ea dintr-o familie cunoscută, foarte bogată, fiică a marelui ban Nicolae, care — mîndră de evghenia neamului ei — socotea că s-ar fi înrudit chiar cu Maria Tereza. Copilul a fost crescut de mamă, căci, în 1797, Elena Dudescu se despărțise de soț. La 1799 tatăl său era răpit de arnăuții domnitorului Alexandru Moruzi și, probabil, omorît. Emigrantul francez F. Colson a fost primul său dascăl. În 1804, însoțit de un dascăl-epitrop grec, Zaharia, **V.** era trimis la Viena pentru învățătură. Aici a deprins germana, dar și italiana, limbă la modă la curtea vieneză, unde — în acea vreme — trăia scriitorul italian Metastasio. Ar fi trecut apoi și prin Italia, la Pisa. O listă de cărți cumpărate în perioada studiilor la Viena (cuprinzînd pe Aristofan și Aristotel — în franceză ; Cicero, Condillac, La Fontaine, un *Chansonnier français*, *La Guerre des dieux* de Parny, opera abatelui J. Delille, scrieri ale lui La Bruyère și de M-me de Genlis) dă o idee despre interesul lui **V.** pentru clasici, atestînd o cultură bogată, dobîndită în special prin filieră franceză. În 1810 se afla în țară, exilat la Buzău de M. I. Kutuzov, „pentru oareșicare pricină a tinereților". Iertat în 1812, este numit vel comis, apoi ispravnic în județul Dîmbovița, cu reședința la Văcărești și Tîrgoviște. Cum treburile isprăvniciei erau lăsate cam la voia întîmplării, amînîndu-se rezolvarea pricinilor și a jalbelor, era nevoie ca unchiul său, Nicolae Văcărescu, să-l mustre în scrisori, amintindu-i datoria morală și patriotică față de țară („a patriei cinstire"), scumpă familiei. Este scos din slujbă în 1817, se pare pentru

că a intervenit în conflictul dintre moșnenii deposedați de pămînt și logofătul Bălu, apărîndu-i pe țărani. **V.** este unul dintre cei mai luminați boieri ai vremii, receptiv la nou și gata să sprijine inițiativele culturale importante din epocă. Prin cumnatul său C. Bălăceanu, efor al școlilor, obține sprijin pentru Gh. Lazăr, care deschidea, în august 1818, școala de la „Sf. Sava". Dacă pentru școlarii de la Schitu Măgureanu **V.** traduce din franceză în neogreacă *Moartea lui Cezar* de Voltaire, ideea unui teatru românesc a găsit în el un înflăcărat susținător. Cu prilejul primei reprezentații în limba română, în 1819, la Cișmeaua Roșie *(Hecuba* de Euripide, în traducerea lui A. Nănescu), **V.** compune tabloul simbolic *Saturn*. Trecut în funcția de „logofăt pentru străini", va sprijini în continuare, prin traduceri și în cadrul Societății literare sau al Societății Filarmonice, teatrul, în care vedea un instrument al progresului. Este socotit printre ctitorii teatrului la noi. La 19 aprilie 1818, inaugurarea primei tipografii bucureștene este celebrată de **V.** în versuri pline de entuziasm, izvorît din patosul constructiv al căr-

turarului care visează la emanciparea prin cultură a neamului său. În 1821, se refugiază cu alţi boieri la Braşov. Atitudinea sa favorabilă mişcării lui Tudor Vladimirescu este evidentă în versurile *Bunavestire, Cîntec românesc, Glasul poporului subt despotism, Sfătuire şi rugăciune,* compuse atunci şi puse sub titlul comun de *Sfătuiri patriotice.* **V.** este cel care a păstrat cu pietate sabia lui Tudor Vladimirescu, încredinţată mai tîrziu lui I. Heliade-Rădulescu. La Braşov, a făcut parte din asociaţia literară continuată în 1827, la Bucureşti, de Societatea literară, din care **V.** făcea, de asemenea, parte. În 1827 traducea *Britannicus* de Racine, care se juca în casele boiereşti, căci teatrul de la Cişmeaua Roşie nu se putuse menţine. În 1831 el face opoziţie Regulamentului organic, susţinînd în Obşteasca Adunare dreptul românilor de a-şi face singuri legile, ceea ce i-a atras surghiunirea pe timp de şase luni la Moţăieni, unde avea moşie. În 1829, în „Curierul românesc", îi apar poeziile *Pacea, Ceasornicul îndreptat* şi o traducere din Metastasio. Acestea sînt primele versuri tipărite ale lui **V.** Poetul era însă cunoscut datorită circulaţiei orale a multora din versurile lui. Heliade cita, în prefaţa gramaticii sale, *Primăvara amorului,* iar V. Popp vorbea despre **V.** în prefaţa la *Psaltirea* lui I. Prale. La acea dată, **V.** era considerat sufletul vieţii literare din epocă. Un volum de *Poezii alese* îi apare în 1830. Cînd, în 1833, se întemeiază Societatea Filarmonică, propunîndu-şi ca obiectiv înfiinţarea unui teatru naţional, **V.** colaborează cu Heliade, conducătorul societăţii, şi susţine materialiceşte iniţiativa. În 1834 era numit preşedinte al Divanului judecătoresc din Bucureşti, funcţie din care demisionează după doi ani. În 1840 era ales deputat, iar în 1842 candida chiar la domnie. Este preşedinte al Asociaţiei literare, ai cărei secretari au fost N. Bălcescu şi I. Voinescu II. Acesta din urmă face să apară în 1848 o colecţie din poeziile lui **V.**, omagiu al generaţiei lui pentru poetul înaintaş. În timpul revoluţiei, **V.**, membru al Înaltei Curţi şi rudă cu domnitorul Gh. Bibescu, s-a ţinut într-o rezervă prudentă, însă nu ostilă. A fost partizanul entuziast al ideii de Unire. După revoluţie, într-o lume care evolua rapid, omul nu şi-a mai găsit locul, supravieţuind propriei legende de fondator cultural.

Poezia lui **V.** poartă, adînc încrustată, pecetea unui gust de epocă. Vizibile mai mult decît oriunde în erotică, influenţele vin dinspre poezia neoanacreontică, clasicismul epigonic italian şi „mica poezie" franceză de sfîrşit de secol al XVIII-lea. Anacreon, At. Christopoulos, Metastasio (din care traduce canţoneta *La partenza), G.* Marino (ale cărui *Canzone dei baci* le imită în *Baciurile* sale), G. Chiabrera, Cl.-J. Dorat, Parny, J. Delille, Gentil-Bernard au ecouri numeroase în lirica galantă a poetului român, manieristă ca şi modelele sale, dispusă să sacrifice adevărul sentimentului sau vigoarea senzaţiei convenţiei idilice, pastorale, graţiei minore, poeziei tînjitoare, jocurilor de artificii ale unor *concetti.* E o lirică plină de „suspin", dar şi de voluptate a „chinului", de laudă a plăcerilor, întemeiată pe morala lui *carpe diem,* în care „jurări, nădejdi, dulci sărutări, uimeală" sînt „mărturisiri că inimi n-avem reci!". Nimic mai firesc ca dintr-o asemenea perspectivă arta însăşi, „zbor" al „duhului", să stea sub puterea lui „amor". Totuşi tiparele neoanacreontice sau petrarchizante nu reuşesc să înăbuşe întotdeauna accentele mai personale ale expresiei sentimentului : jocul de impulsuri contradictorii ale sufletului îndrăgostit, surprins cu naturaleţe în *Adevărata iubire,* timbrul aproape folcloric al laudei iubirii în *Călătoria* sau în *Despărţirea (Cîntec românesc),* graţia unor imagini din *Zînă de plăcut, La expresia fizionomiei unei fetiţe, Măsura gurei.* Faţă de discursivitatea din *La amor* sau *Iubirea-n veci,* pline de generalităţi plate, evocarea gesturilor, notaţia neatenuată a senzaţiei aduc o sevă lirică mai bogată în *Minutul îndumnezeit.* În *Hartomandia,* ghicitul în cărţi devine pretextul, de o anume graţie, al creionării portretului iubitei. Dominantele eroticii lui **V.** se recunosc în *Primăvara amorului,* cea mai cunoscută piesă lirică a sa, lungă şi eteroclită poemă în care totuşi fiorul trăirii directe, senine, a iubirii şi a naturii dă preţ unor pasaje. Maniera alegorică şi mitologizantă a poetului apare în ampla şi retorica paradă de nume mitologice, menită să plasticizeze, prin personificări, atotputernicia erosului. Înfrîngerea lui Amor de către o „tînără copilă", răsărită din români, îi oferă poetului prilejul dezvoltării poemului pe linia motivului „Amor muiat în ploaie", de largă circulaţie în lirica neoanacreontică. Pe un fundal de pastel idilic este proiectată imaginea unui trai vergilian, mai aproape de natură, a cărui robusteţe se răsfrînge deopotrivă în viaţa echilibrată a trupului şi în dialogul, fără nelinişti, al spiritului cu tainele universului. Atmosfera de împăcare cu sine este tulburată de „copilaşul" cu aripi sfîşiate, în al cărui farmec viclean se întrezăresc parcă semnele eminescianului paj Cupidon de mai tîrziu. Jeluirea lui Amor învins nu este decît o laudă hiperbolică adusă puterii dragostei care surprinde şi dezarmează pînă şi pe zeul iubirii. Peisajul, cu nelipsitul concert nocturn al privighetorii, alternează feericul convenţional cu schiţa unui pastel campestru, metafora mitologică a zorilor cu imaginea proaspătă a cîmpului scăldat în rouă, silueta „arătorului" cîntînd şi notaţia unor „plăcute zbierări de turme", mod de a sugera universalitatea erosului. Poema lui **V.** îl anunţă pe Heliade, din *Zburătorul,* prin elementele ei de pastel, în timp ce fetele şi ciobăniţele cîntînd idilic se vor reîntrupa în „juna Rodica" a lui V. Alecsandri. Poetul a încercat şi struna unei lirici de idei. *Prieteşugul, Imaginaţia, Simpatia* îşi trădează prin chiar titlurile lor artificiul, caracterul de disertaţie versificată pe teme morale, încercarea de înviorare a abstracţiilor prin personificare. *Ceasornicul îndreptat* cere timpului să întîrzie cînd înfloresc valorile morale (frăţia, dreptatea, iubirea) şi, dimpotrivă, să alerge fără oprire cînd relele (nelegiuirea, discordia neamului) îl copleşesc pe om. Mai însemnată, pentru că formulează filozofia practică a lui **V.**, este *Adevărul,* în care ideea unităţii — frecventă la el — este reprezentată de idealul „inele de inele", simbolul tăriei neamului, realizată prin coeziunea lui, dincolo de deosebirile dintre ranguri. Temelia progresului este, în concepţia autorului, adevărul, de aceea patosul său „moralnic" opune unei viziuni a căderii statului prin ipocrizia şi vicleniile „guvernurilor" de „demagoghi" pe aceea, utopică, a imitării rînduielilor albinelor şi castorilor. În ciuda aridităţii şi abstracţiei, poemul interesează prin crezul său iluminist, opoziţia faţă de tiranie şi aspiraţia melioristă. Tonul liturgic, versul gnomic imprimă solemnitate, demnitate. Un capitol important al operei poetului îl reprezintă şi poezia sa cetăţenească. În *Sfătuire şi rugăciune,* **V.** deplînge decăderea românilor, „fii de ai lumii stăpîni", pentru a redeştepta mîndria şi curajul contemporanilor săi. Frăţia între cei de aceeaşi limbă, cinstirea prin fapte a numelui de român, conlucrarea rodnică între „plugar" şi „învăţat" sînt principiile morale ale „tablelor de aur" din *Bunavestire,* în timp ce *Cîntec românesc* îndeamnă pe români să se facă

cunoscuţi în lume „cu fapte tot mărețe". Cea mai cunoscută dintre *Sfătuirile patriotice*, scrise în 1821, rămîne *Glasul poporului subt despotism*, străbătută de un patos justiţiar, îndreptat împotriva „cumplitei tiranii", vis al libertăţilor robilor care „îşi rup fiarele". La unire îndeamnă *Marşul românesc*, scris la reînfiinţarea miliţiei naţionale. Baladele lui **V.** istorisesc „întîmplări" puse la cale de forţe oculte (*Peaza rea*, *Peaza bună*). În prima, călătoria unui boier este întreruptă de tot felul de semne potrivnice, pînă cînd drumeţului îi iese în drum chiar vrăjitoarea „pează rea", în chip de cerşetoare, îndemnîndu-l la răbdare şi tăcere în faţa loviturilor soartei. Este de reţinut portretul lugubru al vrăjitoarei. În *Peaza bună* apare credinţa populară în „iarba fiarelor". Mai reuşită este în *Ielele* un fel de valahă noapte valpurgică, cu însuşiri de atmosferă fantastică şi cu încercări de sugestie onomatopeică. În limite modeste, **V.** inaugurează în baladele sale poezia de specific etnic şi sugestie folclorică.

Figură de prim plan a vieţii culturale din epocă, la ale cărei principale momente a avut o participare hotărîtoare, **V.** rămîne în istoria poeziei româneşti ca autor al primelor încercări de lirică de concepţie şi de poezie militantă. Meritele autorului sînt legate şi de expresia mai nuanţată a sentimentului în erotică, de orientarea baladelor sale spre sursa unui fantastic folcloric, de contribuţia sa însemnată la rafinarea progresivă a limbii poeziei (fluenţa versului, tiparele metrice). Poetul a tradus, pentru nevoile teatrului, din autorii dramatici mai cunoscuţi ai vremii : Aug. von Kotzebue (*Grădinaru orb sau Aloiul înflorit*, *Ceasul de seară*), Fr. W. Ziegler (tragedia *Ermiona sau Mireasa lumii celeilalte*), H. von Collin (*Regulu*), E. Scribe (*Bertrand şi Raton*) şi din clasici (Racine, *Britannicu*). O comedie din 1839, intitulată *Voiaj din Podul Mogoşoaii pîn-în Ţigănia Vlădicăi, călătorie pe uscat şi pe mare* îi este atribuită lui **V.** ⟨26⟩.

— *Poezii alese*, Bucureşti, 1830 ; *Adevărul*, [Paris], 1843 ; *Colecţie din poeziile d-lui marelui logofăt...*, pref. I. Voinescu II, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1848 ; *Poeziile Văcăreştilor*, îngr. M. Dragomirescu şi Em. Gârleanu, pref. Al. Odobescu, Bucureşti, Socec, 1908 ; Văcăreştii, *Poezii*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Steinberg, 1924 ; *Poeţii Văcăreşti. Viaţa şi opera lor poetică*, îngr. şi pref. Paul I. Papadopol, Bucureşti, Cugetarea, 1940 ; Poeţii Văcăreşti, C. Conachi, *Poezii*, îngr. şi pref. I. Pillat, Bucureşti, Cartea românească, [1942] ; Poeţii Văcăreşti, *Scrieri alese*, îngr. Elena Piru, introd. Al. Piru, Bucureşti, E.L., 1961. — **Tr.** : [H. von Collin], *Regulu*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1834 ; Fr. W. Ziegler, *Ermiona sau Mireasa lumii celeilalte*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1834 ; Aug von Kotzebue, *Grădinaru orb sau Aloiul înflorit*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836, *Ceasul de seară*, Bucureşti, 1839 ; E. Scribe, *Bertrand şi Raton*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1846 ; [Autor neidentificat], *Dragoste din copilărie*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1846 ; M. Régnier şi Ch. Dupeuty, *Napoleon la Şoen-Brun şi Sfînta Elena*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1847 ; Racine, *Britannicu*, Bucureşti, Tip. Heliade, 1861 ; [Goethe, Lamartine, Metastasio, Gentil-Bernard, Ecouchard Lebrun, E. Scribe, G. Delavigne], în Poeţii Văcăreşti, *Scrieri alese*, Bucureşti, E.L., 1961.

— **1.** Odobescu, *Opere*, II, *42—83* ; **2.** I. Heliade-Rădulescu, *La înmormîntarea reposatului Ioan Văcărescul*, Bucureşti, Tip. Heliade şi asociaţii, 1863 ; **3.** N. Predescu, *Poeţi*, *382—423* ; **4.** Ov. Densusianu, *Asupra unei poezii a lui Iancu Văcărescu*, NRR, I, 1900, 11 ; **5.** G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue*, OM, *188—204* ; **6.** Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *30—40, 147, 154—157* ; **7.** Ramiro Ortiz, *Pietro Metastasio e i poeti Vacaresti*, Torino, Loescher, 1914 ; **8.** Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *1—38* ; **9.** N. I[orga], *Cîteva cărţi rare din epoca Unirii*, RI, XI, 1925, 10—12 ; **10.** Densusianu, *Lit. rom.*, II, *57—76* ; **11.** Elena Văcărescu, *Casa Văcăreştilor*, BG, IV, 1933, 6 ; **12.** Ariadna Camariano, *Influenţa poeziei lirice neogreceşti asupra celei româneşti. Ienăchiţă, Alecu, Iancu Văcărescu, Anton Pann şi modelele lor greceşti*, Bucureşti, Cartea românească, 1935 ; **13.** Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *78—88* ; **14.** *Corespondenţa literară dintre Nicolae şi Iancu Văcărescu*, îngr. şi pref. I. Vîrtosu, Bucureşti, 1938 ; **15.** Popovici, *Romant. rom.*, *147—154* ; **16.** Paul I. Papadopol, *Un fericit înaintaş, Iancu Văcărescu*, Bucureşti, Cartea românească ; **17.** Paul I. Papadopol, *Poeţii Văcăreşti. Viaţa şi opera lor poetică*, Bucureşti, Cugetarea, 1940, *167—192* ; **18.** Călinescu, *Ist. lit.*, *112—118* ; **19.** I. Pillat, *Văcăreştii şi începuturile poeziei româneşti*, în Poeţii Văcăreşti, C. Conachi, *Poezii*, îngr. I. Pillat, Bucureşti, Cartea românească, [1942] ; **20.** G. Ivănescu, *Ortografia şi limba lui Iancu Văcărescu în „Poezii alese", Bucureşti, 1830*, CIL, II, *55—74* ; **21.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 1—2 ; **22.** Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *111—129* ; **23.** Piru, *Ist. lit.*, II, *347—386* ; **24.** N. A. Ursu, *O poezie necunoscută a lui Iancu Văcărescu*, LR, XV, 1966, 4 ; **25.** Al. Piru, *Poeţii Văcăreşti*, Bucureşti, E.T., 1967, *74—131* ; **26.** *Ist. lit.*, II, *192—206* ; **27.** Al. Piru, *O controversă Eliade — Iancu Văcărescu*, RL, II, 1969, 44 ; **27.** Păcurariu, *Clas. rom.*, *54—58* ; **28.** Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim* ; **29.** Ov. Papadima, *Începuturile liricii moderne (cîntecul popular, cîntecul de lume, Văcăreştii şi Conachi)*, RITL, XX, 1971, 1 ; **30.** Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *132—143* ; **31.** Cornea, *Originile*, *152—156, 343—364* ; **32.** G. Franga, *Iancu Văcărescu, diriguitor al teatrului de la „Cişmeaua roşie"*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XX, 1973, 1.

S. C.

VĂCĂRESCU, Ienăchiţă (c. 1740 — 12.VII.1797), poet, filolog şi istoric. Este descendent al uneia din cele mai vechi şi cunoscute familii boiereşti. Un Pătraşcu Văcărescu ar fi fost ban al Craiovei în vremea lui Mihai Viteazul, iar un nepot al acestuia, Ianache Văcărescu, capuchehaie şi rudă a domnitorului Constantin Brîncoveanu, împărtăşeşte sfîrşitul tragic al stăpînului său. Soarta bunicului îl urmăreşte şi pe tatăl poetului, Ştefan Văcărescu, însurat cu o nepoată a cronicarului Ion Neculce, Catinca Done, otrăvit, împreună cu fratele său, de către domnitorul fanariot Constantin Cehan-Racoviţă. **V.** a învăţat, ca mulţi fii de boieri, în casă, cu profesori străini : greaca de la Neofit Kavsocalivitul, latina de la un german Weber, iar turca de la nişte hogi. Mai ştia italiana, germana şi franceza. După moartea tatălui, în 1763, se refugiază la Constantinopol, unde leagă prietenie cu un turc, Halil Hamid, prin

intermediul căruia își desăvîrșește cunoașterea limbii turcești. Se reîntoarce în Muntenia la 1767, sub domnia lui Alexandru Scarlat Ghica. În vremea conflictului dintre ruși și turci, V. se retrage la Brașov, unde îl cunoaște pe împăratul Austriei, Iosif al II-lea, care îl tratează cordial. Revenit în țară după pacea de la Kuciuk-Kainargi, îl însoțește pe Alexandru Ipsilanti la Constantinopol, pentru investitură, este numit pentru a treia oară vistiernic și colaborează la opera juridică inițiată de domnitor; *Pravilniceasca condică*. În 1780 devine mare spătar, îi moare prima soție, Elenița Rizu, mama lui Alecu Văcărescu, iar în anul următor se căsătorește cu Elena Caragea, fiica terzimanului Iordache Caragea. Este obligat să plece într-o misiune dificilă în Austria, pentru a convinge pe cei doi fii fugari ai lui Ipsilanti să se întoarcă în țară. Așa cum se relatează în *Istorie a prea puternicilor împărați otomani*, V. se dovedește un fin și abil diplomat în anturajul de la Curtea din Viena. Tatăl fugarilor este între timp mazilit. V. devine caimacam, iar noul domn, Nicolae Caragea, după moartea celei de a doua soții, îl însoară, pentru a treia oară, cu una din fiicele sale, Ecaterina, mama celui de al treilea poet al familiei, Nicolae. Caragea este înlocuit cu Mihai Suțu, căruia îi urmează la tron Nicolae Mavrogheni, pe care V. nu-l agreează. La izbucnirea conflictului austro-turc, în 1788, el cere să plece la Constantinopol, dar i se permite să stea la Nicopole, pentru ca apoi, separat de soție, să fie trimis în insula Rhodos. Își întîlnește familia de abia în 1790. După pacea de la Șiștov se reîntoarce în București și duce o viață mai liniștită, agrementată de toate distracțiile și înlesnirile pe care și le putea oferi un mare și bogat boier, spirit rafinat și cultivat. După mazilirea lui Mavrogheni, revine la domnie Mihai Suțu, apoi Alexandru Moruzi, care nutrește față de V. o antipatie nedisimulată, provocată, se pare, și de simpatia reciprocă dintre poet și soția domnitorului. Moruzi îi promisese că, în lipsă de ștreang, îl va sugruma bucuros cu pletele doamnei și probabil că nu este străin de moartea misterioasă a poetului.

În 1787 V. își tipărește succesiv, la Rîmnic și, cu un titlu parțial modificat și fără prefață, la Viena, *Observații sau băgări dă seamă asupra regulelor și orînduielelor gramaticii rumânești*, operă filologică definitivată încă din 1780 și pentru care a avut ca modele pe G. Gigli, un manual de geografie prelucrat din italiană în neogreacă de Ghiorghios Fatseas, apărut la Veneția în 1760, și *Gramatica greacă completă* a lui A. Catifero, editată în aceeași localitate, la 1734. Acest aristocrat poliglot, autor, între altele, și al unor dicționare bilingve (român-german, german-român și român-turc, turc-român), rămase în manuscris, este dublat de un cărturar informat, erudit, care îi citează pe Tales din Milet, Salustiu, Seneca, Aristofan, Hesiod, Euripide, Homer, Ovidiu, Vergiliu, Tasso, Ariosto, Petrarca și Metastasio. Realizarea unei gramatici care cuprinde și un capitol de poetică certifică o conștiință preocupată de problema realizării unității lingvistice, de cultivarea și promovarea limbii, de necesitatea unor elemente de stilistică și poetică în limba națională. Se pare că opera s-a bucurat de răspîndire, iar versurile originale cu care V. ilustrează regulile gramaticale și prozodice sînt primele sale stihuri publicate. *Istorie a preaputernicilor împărați otomani*, tributară, pentru prima parte (1300—1757), izvoarelor bizantine și turcești, dar și lui D. Cantemir, rămîne interesantă ca document memorialistic pentru partea a doua, de pînă la 1791, și interesează deopotrivă și beletristica prin caracterizările în versuri făcute sultanilor. I se mai atribuie lui V. unele poezii cu caracter religios și, în mod eronat, un manifest intitulat *Trîmbița românească*, în realitate o traducere, ulterioară anului 1800, din Ad. Corais. În aceeași categorie, a unei greșite atribuiri, este și *Plîngerea și tînguirea Valahiei asupra nemulțemirii streinilor ce au derăpănat-o*, apărută la Buda, în 1825, și care îi aparține lui B. P. Mumuleanu ⟨40⟩.

Pentru V. literatura în general, și poezia lirică în special, era un divertisment minor, un fel de plăcere care nu angaja decît parțial sensibilitatea autorului. Această mentalitate explică și faptul că producțiile lirice nu au fost considerate demne de a fi publicate alături de lucrările filologice și istorice. Opera cunoscută a lui V. este redusă ca întindere, dar are meritul întîietății în timp, influențînd totodată asupra evoluției ulterioare a liricii românești. Ca și alți scriitori ai epocii, el a dat expresie românească trăirilor lui poetice, a scris în limba națională într-o perioadă dominată și uneori sufocată de autoritatea și erudiția cărturarilor greci, de valoarea și prestigiul limbii și literaturii eline, care amenințau să se transforme într-o frînă pentru dezvoltarea învățămîntului și literaturii în limba română. Autoritatea marelui boier V., realizator al unei gramatici și autor de versuri românești, a contribuit la trezirea conștiinței naționale a urmașilor și a provocat într-o anumită măsură renașterea literară ulterioară. Cele cîteva poezii cunoscute, cu un pronunțat timbru etic, inclusiv exemplele din gramatică și portretele în versuri ale sultanilor, fac mai curînd dovada unei îndemînări de stihuitor decît a unei înzestrări deosebite. Se detașează doar *Amărîtă turturea*, a cărei temă, pusă în circulație cu secole înainte, prezentă și în literatura lui Coresi

și Varlaam, pare mai apropiată sub raportul conținutului de o poezie din culegerea *Efectele amorului*, a lui At. Psalidas. Problema înrîuririi s-ar putea pune însă și invers, întrucît nu se știe data redactării poeziei românești în raport cu apariția culegerii lui Psalidas (1792). De o posteritate asemănătoare s-a bucurat *Într-o grădină*, cu prezumtiv model în creația populară, în ciuda unui comparativism excesiv, care îi descoperă surse variate. Ambele poezii, pe deasupra posibilelor influențe, au gingășie și prospețime, o anume detașare față de lirica de iatac, o infuzie naturistă, nu străină de transparența și firescul poeziei populare. Caracterul ocazional al altor versuri, expresii nemijlocite ale vieții și manierelor de salon, prețiozitatea și simbolistica elementară vin să completeze portretul unui pionier al liricii române moderne. Chiar frivolitatea și senzualismul poeziei sale reprezintă în esență o manifestare de naturalețe, un act de independență, o pornire laică. Poezia-testament, care însoțește în posteritate imaginea poetului-ctitor, sintetizează sentimentul datoriei sacre față de limba și spiritualitatea națională: „Urmașilor mei Văcărești! / Las vouă moștenire / Creșterea limbei românești / Ș-a patriei cinstire!"

Circulația orală și manuscrisă de care s-au bucurat cele cîteva poezii, simplitatea structurii ritmice și prozodice a poeziilor *Într-o grădină, Amărîtă turturea* și *Spune, inimioară, spune* au influențat într-o măsură apreciabilă lirica românească de mai tîrziu. V. a mai scris poezii și în limba greacă, iar una dintre acestea a cunoscut o difuzare europeană prin introducerea într-un memorial de călătorie al francezului P.-A. Guys, printr-o traducere franceză și germană făcută de J.-L.-S. Bartholdy, iar mai tîrziu printr-o traducere în versuri a lui L.-J.-N. Lemercier. Și *Amărîtă turturea* intră ca model de limbă română în *Histoire des langues romanes* (1841) de B. Whyte.

— *Observații sau băgări dă seamă asupra regulelor și orînduielelor gramaticii rumânești*, Rîmnic, Tip. Episcopiei, 1787; ed. 2, Viena, Tip. Kurzbek, 1787; *Istorie a preaputernicilor împărați otomani*, tr. și publ. Al. Papiu Ilarian, TMI, II, *238—302*; *Poeziile Văcăreștilor*, îngr. M. Dragomirescu și Em. Gârleanu, pref. Al. Odobescu, București, Socec, 1908; *Poeții Văcărești. Viața și opera lor poetică*, îngr. și pref. Paul I. Papadopol, București, Cugetarea, 1940; Poeții Văcărești, C. Conachi, *Poezii*, îngr. și pref. I. Pillat, București, Cartea românească, [1942]; Poeții Văcărești, *Versuri alese*, îngr. Elena Piru, introd. Al. Piru, București, E.L., 1961. Ms.: *[Dicționar român-german și german-român]*, B.A.R., ms. 1392; *[Dicționar român-turc și turc-român]*, B.A.R., ms. 1393.

— 1. Odobescu, *Opere*, II, *42—83*; 2. Th. Speranția, *Ienăchiță Văcărescu*, RN, II, 1889, 4; 3. Șăineanu, *Ist. fil. rom.*, *85—116*; 4. Nicolae Iorga, *Documente și regeste pentru viața lui Ienache Văcărescu*, SDIR, III, *76—90*; 5. N. Predescu, *Poeți*, *299—381*; 6. Alex. Lepădatu, *Un cuvînt asupra gramaticii lui Ienăchiță Văcărescu*, BOR, XXVIII, 1906, 3; 7. Nicolae Iorga, *Versuri nouă ale lui Ienăchiță Văcărescu*, București, Göbl, 1913; 8. Romulus Ionașcu, *Gramaticii români*, Iași, Tip. Ștefăniu, 1914, *25—43*; 9. Al. I. Dumitrescu, *Trîmbița românească. Manifest public, patriotic și revoluționar*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXVII, 1914—1915; 10. Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi*, *361—380*; 11. Sextil Pușcariu, *Goethe și Ienăchiță Văcărescu*, CTC, I, 1920, 13; 12. Const. C. Cristea, *Influența italiană în literatura română: Ienache Văcărescu*, ALA, V, 1924, 169; 13. G. Pascu, *Gramatica lui Văcărescu*, CL, LVI, 1924, iunie; 14. Pascu, *Ist. lit. XVIII*, *96—132*; 15. N. Cartojan, *Contribuțiuni privitoare la originile liricii românești în Principate*, RF, I, 1927; 16. Nicolae Iorga, *Două poezii necunoscute ale lui Ienăchiță Văcărescu*, OIB, *225—230*; 17. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *101—111*; 18. Nicolae Iorga, *De unde a învățat italienește Ienăchiță Văcărescu*, ORO, *101—105*; 19. Nicolae Iorga, *Încă o bucată a lui Ienăchiță Văcărescu*, RI, XV, 1929, 10—12; 20. Nicolae Iorga, *Originea moldoveană a lui Ienăchiță Văcărescu*, București, Cultura națională, 1929; 21. I. E. Torouțiu, *„Hermann și Dorothea". Ienăchiță Văcărescu și Goethe*, București, Tip. Bucovina, 1931; 22. Iorga *Ist. lit.*, III, *136—149, 280—282*; 23. Ariadna Camariano, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești: Ienăchiță, Alecu, Iancu Văcărescu, Anton Pann și modelele lor grecești*, București, Cartea românească, 1935; 24. D. G., *Modelul italian al gramaticii lui Văcărescu*, A, XLIII, 1936, 1—2; 25. Nestor Camariano, *Modelele gramaticii lui Văcărescu*, SI, III, 1936; 26. M. Nanu, *Ienăchiță Văcărescu și variantele aromâne*, VR, XXX, 1938, 2; 27. N. A. Gheorghiu, *Ienăchiță Văcărescu popularizat în Apus*, VR, XXXI, 1939, 12; 28. P. V. Haneș, *Ienăchiță Văcărescu poet*, PL, VI, 1941, 5; 29. P. V. Haneș, *Ienăchiță Văcărescu versificator*, PL, VI, 1941, 6; 30. P. V. Haneș, *A fost Ienăchiță Văcărescu poet?*, PL, VI, 1941, 8; 31. Călinescu, *Ist. lit.*, *71—74*; 32. Dimitrie Popovici, *Ienăchiță Văcărescu și cronica mondenă a timpului*, SL, I, 1942; 33. Dimitrie Popovici, *Primele manifestări de teorie literară în cultura română*, SL, II, 1942; 34. N. Tcaciuc-Albu, *Ienăchiță Văcărescu — Viața, opera, influențele străine*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1943; 35. Popovici, *Studii*, I, *165—168, 382—387, 431—434*; 36. Ariadna Camariano-Cioran, *Despre poema patriotică antiotomană „Trîmbița românească"*, SMIM, II, 1957; 37. I. Pervain, *Ianache Văcărescu, lexicograf*, TR, IV, 1960, 10; 38. P. V. Haneș, *Gramatica lui Ienăchiță Văcărescu*, LL, IV, 1960; 39. Diomid Strungaru, *Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească*, RSL, IV, 1960; 40. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *46—59*; 41. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, *7—37*; 42. George Florescu și Dan Pleșia, *Condica Văcăreștilor, copii de documente, registre și mențiuni*, STD, XIX, 1966, 5; 43. Al. Piru, *Poeții Văcărești*, București, E. T., 1967; 44. Papahagi, *Poezia*, *16—19*; 45. Piru, *Ist. lit.*, II, *310—333*; 46. *Ist. lit.*, II, *170—173*; 47. Al. Alexianu, *Un logofăt valah la Napoleon Bonaparte*, MI, II, 1969, 6; 48. Seche, *Schiță*, I, *20*; 49. Andrei Nestorescu, *Dicționarele lui Ienăchiță Văcărescu și limba română literară la sfîrșitul secolului al XVIII-lea*, SLF, I, *51—63*; 50. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *122—127*; 51. Ovidiu Papadima, *Începuturile liricii moderne (cîntecul popular, cîntecul de lume, Văcăreștii și Conachi)*, RITL, XX, 1971, 1; 52. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *505—518*; 53. Țepelea—Bulgăr, *Momente*, *141—143*; 54. Cornel Cîrstoiu, *Ianache Văcărescu. Viața și opera*, București, Minerva, 1974; 55. Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, Minerva, 1975, *passim*.

A. T.

VĂCĂRESCU, Nicolae (1785—12.X.1825, Brașov), poet. Este fiul lui Ienăchiță Văcărescu din cea de a treia căsătorie a sa cu domnița Ecaterina Caragea și fratele, după tată, al lui Alecu Văcărescu. A primit o educație îngrijită, grecească și franțuzească, în casă. Viața lui V., vlăstar vitregit de natură al familiei (era cocoșat), este puțin cunoscută. A fost

căsătorit cu Ruxandra (Luxandra) Băleanu, fiica logofătului Grigore Băleanu, şi a aderat la politica socrului său, de sprijinire a Eteriei. Fata lui şi a Lucsandrei, Mariţa, a fost căsătorită, mai întîi, cu Constantin Dimitrie Ghica, apoi cu Gh. Bibescu, viitorul domn. **V.** a ajuns la rangul de vornic. În 1821, boierii, înfricoşaţi de amploarea revoluţiei lui Tudor Vladimirescu, îl însărcinează să organizeze un corp de armată şi să stăvilească mişcarea. **V.** încearcă o înţelegere paşnică, ba, mai mult, îl sprijină pe Tudor cu oameni şi bani. Împreună cu alţi boieri, a fost printre semnatarii unei scrisori către ţarul Rusiei, cerînd ajutor împotriva invaziei turceşti care, în urma mişcării pandurilor, ameninţa ţara. Aflînd că ţarul nu era favorabil lui Tudor Vladimirescu, **V.** se refugiază la Braşov. În 1821, aici, el contribuie, alături de Gr. Băleanu, Const. Cîmpineanu, Dinicu Golescu, la înfiinţarea unei societăţi care, pe lîngă ţeluri politice ascunse, avea şi obiective culturale: traduceri în limba română, elaborarea unui dicţionar şi a unei gramatici. Prin 1823 i s-a încredinţat o misiune politică la Pisa.

V. a fost şi el poet, dar, cu deosebită modestie, considerîndu-se „slab în condei şi în idei", a vegheat asupra nepotului său Iancu Văcărescu, a strîns şi a transcris cu pietate manuscrisele Văcăreştilor. Cu Iancu, **V.** întreţine un schimb de scrisori care constituie prima corespondenţă literară în limba română. Epistolele lui dezvăluie sensibilitatea rafinată a unui izolat, reflexiv, bun cunoscător al literaturii clasice (Horaţiu, Vergiliu, Sappho, dar şi Metastasio), permanent preocupat să ţină trează pasiunea nepotului pentru literatură, urmînd menirea neamului Văcăreştilor. Introspecţia, complicarea senzaţiilor şi artificializarea stilului, tonul exaltat sau tînguitor dau scrisorilor amprenta stilului caracteristic epocii de apus a fanariotismului. Lipsa de inventivitate (poetul mărturiseşte el însuşi că pe alocuri a transcris versurile fratelui său, Alecu), platitudinea şi abstracţia expresiei menţin versurile lui **V.** la nivelul comun al liricii neoanacreontice din epocă, cu două fericite excepţii, o meditaţie cu muzicalitate eminesciană („un pic de nădejde d-aş şti c-o să-mi vie") şi *Durda*, de inspiraţie folclorică. Ceea ce surprinde în prima poezie nu e numai alcătuirea versurilor, ci şi substanţa ei, care anticipă lirismul eminescian. Cu o sensibilitate gravă, **V.** invocă, la dispariţia totală a nădejdii, moartea, stingerea simţirii şi trecerea în marea linişte a neantului. Poetul se simte încolţit de „rea soartă" pînă şi în imperiul morţii. Soluţia ar fi pierderea „oriunde aiurea". Remarcabilă e discreţia tonului. *Durda* figura în manuscrisele Văcăreştilor printre versuri aparţinînd lui Ienăchiţă şi Alecu. Într-un alt manuscris, era însă dat ca autor Nicolae, încît paternitatea poeziei a fost pusă la îndoială. Uimeşte oarecum inspiraţia haiducească a cîntecului, în contextul liricii, de obicei erotică, a poetului. Atitudinea patriotică a lui **V.** este însă cunoscută şi înclinaţia spre fapte eroice nu-i lipsea. Este, evident, un ecou al evenimentelor de la 1821 în această prelucrare a unui motiv de doină haiducească. Expresia comuniunii om — natură, asocierea codrului cu libertatea, vitalitatea primăvăratică, unele imagini viguroase, notaţiile repezi ale peisajului, văzut ca din goana roibului, şi ritmul susţinut, care sugerează elanul unei „inimi viteze", se datoresc în bună parte modelului popular. Două satire, scrise cu stîngăcie, au intenţia vădită de a îndrepta moravurile epocii.

— *Poeziile Văcăreştilor*, îngr. M. Dragomirescu şi Em. Gârleanu, pref. Al. Odobescu, Bucureşti, Socec, 1908; Văcăreştii, *Poezii*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, Steinberg, 1924; *Poeţii Văcăreşti. Viaţa şi opera lor poetică*, îngr. şi pref. Paul I. Papadopol, Bucureşti, Cugetarea, 1940; Poeţii Văcăreşti, C. Conachi, *Poezii*, îngr. şi pref. I. Pillat, Bucureşti, Cartea românească, [1942]; Poeţii Văcăreşti, *Scrieri alese*, îngr. Elena Piru, introd. Al. Piru, Bucureşti, E.L., 1961; *Corespondenţa literară dintre Nicolae şi Iancu Văcărescu*, îngr. şi pref. I. Vîrtosu, Bucureşti, 1938.

— 1. [I. Heliade-Rădulescu], *Nicolae Văcărescu*, CR, X, 1839, *326—327*; 2. Odobescu, *Opere*, II, *42—83*; 3. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *397—399*; 4. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *116—118*; 5. Paul I. Papadopol, *Poeţii Văcăreşti. Viaţa şi opera lor poetică*, Bucureşti, Cugetarea, 1940, *141—153*; 6. Călinescu, *Ist. lit.*, *75*; 7. I. Pillat, *Văcăreştii şi începuturile poeziei româneşti*, în Poeţii Văcăreşti, C. Conachi, *Poezii*, îngr. I. Pillat, Bucureşti, Cartea românească, [1942]; 8. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4; 9. Cornea—Păcurariu, *Ist. lit.*, *70—75*; 10. Piru, *Ist. lit.*, II, *342—347*; 11. Al. Piru, *Poeţii Văcăreşti*, Bucureşti, E.T., 1967, *66—72*; 12. *Ist. lit.*, II, *175—177*; 13. Păcurariu, *Clas. rom.*, *42—43*; 14. Cornea, *Originile*, *146—148*, *152—156*; 15. Săndulescu, *Lit. epistolară*, *73—76*; 16. Şerban Cioculescu, *Nicolae Văcărescu*, RL, VIII, 1975, 41; 17. M. N. Rusu, *Date noi despre Nicolae Văcărescu*, AFT, XII, 1977, 6.

S. C.

VĂCĂRESCU, Theodor (17.IV.1842, Bucureşti — 2.IV.1913), publicist şi memorialist. S-a născut în familia cu vechi tradiţii scriitoriceşti a Văcăreştilor. Era fiu al lui Constantin şi al Elenei Văcărescu. Din 1850 a fost înscris în pensionul bucureştean Schewitz, pe care în 1854 l-a părăsit, plecînd în Prusia. În 1858 s-a înscris la o şcoală militară din Berlin. Peste numai un an, se întoarce în ţară şi se înrolează voluntar în armata română, cu gradul de soldat. Va parcurge toate treptele ierarhiei militare, pînă la gradul de general. Ales de domnitorul Al. I. Cuza în statul său major, va părăsi încă armata în 1865, fiind, după detronarea lui Cuza, pentru puţin timp, prefect de Prahova. Deputat în Cameră (1868), se va ocupa cu exemplară probitate de afacerea Strousberg. Între 1871—1873 va funcţiona ca agent diplomatic al României în Serbia şi Muntenegru. Din 1873 pînă în 1882 este mareşal al Curţii regale. Intră apoi în diplomaţie, ca ministru plenipotenţiar la Bruxelles, Roma şi Viena.

Posedînd un gust literar fin şi o cultură întinsă şi variată, **V.** s-a ocupat, cu intermitenţă, şi de literatură. A scris cîteva poezii, a făcut, puţin timp, cronică dramatică în „Terra". A participat la înfiinţarea, în 1865, a „Ateneului Român". A fost redactor la „Revista Dunării". A publicat diverse articole, despre literatura germană mai ales (frecventase la Berlin, între 1858—1859, şi cursuri de istorie, litere şi filozofie). Lucrările sale despre Schiller şi Heine, apărute în „Trompeta Carpaţilor" şi „Opiniunea naţională", în anul 1865, sînt cele dintîi analize româneşti temeinice ale operei celor doi scriitori. **V.** se află, de asemenea, printre cei care au sesizat la noi importanţa literaturii comparate, reliefînd faptul că, prin alăturarea de literaturile altor popoare, literatura naţională dobîndeşte un mijloc mai temeinic de control. Cunoscător al literaturii franceze, el era la curent şi cu scrierile în domeniul literaturii comparate ale lui H. Taine.

Începînd din 1909, V. a scris o serie de *Memorii*, apărute însă postum, în „Convorbiri literare". Aflat mereu în mijlocul vieţii politice româneşti dintre 1859—1900, fără a fi, el însuşi, o figură marcantă,

V. a încercat să realizeze un tablou, pe cît s-a putut obiectiv, al personalităților și evenimentelor cunoscute. De obicei, el știe să selecteze elementele semnificative, pentru a căror reliefare întrerupe frecvent cursul povestirii, creionînd un caracter, stăruind asupra semnificațiilor unei întîmplări. Limba este precisă și adesea elegantă, cu imagini sobre, la care **V.** renunță uneori, căzînd atunci într-un stil afectat, cu vădite reminiscențe de retorism.

Un premiu al Academiei Române a răsplătit cele două volume ale lucrării lui **V.** *Luptele românilor în rezbelul din 1877—1878,* tradusă și în germană de Mite Kremnitz.

— [*Cronică dramatică*], TRR, II, 1868, 41 ; *Memorii,* CL, XLVIII, 1914, 10, XLIX, 1915, 1—12, L, 1916, 1—6 ; *Discursuri,* îngr. și pref. B. Mangîru, București, Tip. Göbl, 1915 ; *Serbia la 1871—2* (publ. N. Iorga), SDIR, XXXI, 1916.

— 1. *Teodor Văcărescu,* ȚR, III, 1895, 598 ; 2. Th. Văcărescu, [*Scrisori către I. Negruzzi și N. Iorga*], SDL, I, 339—341, II, 323—332 ; 3. Torouțiu, *Heine,* 238—240.

D. M.

VÂRGOLICI, Ștefan G. (13.X.1843, Borlești, j.Neamț — 29.VII.1897, Iași), critic literar și traducător. Fiu de țăran. **V.** a urmat gimnaziul și cursurile Universității la Iași. A studiat apoi limbile și literaturile spaniolă, franceză și germană la Madrid, Paris și Berlin. Întors în țară, după un scurt popas la Bîrlad, ocupă, din 1875 pînă la moarte, catedra de limba și literatura franceză a Universității din Iași, transformată, la inițiativa sa, în catedra de istoria literaturilor moderne. Ca profesor, a alcătuit o gramatică a limbii latine, foarte răspîndită, bazată pe metoda comparativ-istorică, pe care a și aplicat-o în cursurile sale.

Elev fiind, **V.** publică poezii, făcîndu-se remarcat în publicistica vremii. Este membru al Junimii abia din 1871, deși colaborase la „Convorbiri literare" chiar din primul an de apariție, solicitat de I. Negruzzi. El ajunge unul din membrii activi ai societății, sprijinind-o ferm pe toate planurile. A vorbit de numeroase ori, pe teme diverse, în cadrul „prelecțiunilor populare", a îndreptat prozodia defectuoasă a multora din poeziile ce urmau să apară în paginile revistei, a susținut, împreună cu alți junimiști, „Curierul de Iași" în calitate de coproprietar, a scris, din însărcinarea societății, articole de polemică literară. Dar, în primul rînd, a colaborat cu regularitate, timp de un sfert de veac, la „Convorbiri literare", cu traduceri, articole de critică și versuri. Poeziile sale stau sub semnul lui V. Alecsandri și D. Bolintineanu, pe care îi imită mai ales ca vocabular și prozodie. În ce privește compoziția, ele se apropie de idilă. Fiind, în epocă, printre puținii poeți care cultivă această specie, **V.** încearcă să îmbine pastorala cu balada folclorică, precum în *Zafira* și *Duhul cel rău.*

În calitate de critic literar, **V.** a luat parte activă la campaniile polemice ale Junimii, de ale cărei precepte nu a îndrăznit să se îndepărteze. După el, considerentele naționale nu-și au locul în cercetarea caracterului estetic al operei de artă, deoarece nu tot ce e autohton este și frumos ; opera nu trebuie judecată numai din perspectiva cititorului ci și din aceea a epocii în care a fost scrisă. Studiile sale despre Cervantes, Lope de Vega și Calderón de la Barca au încercat să reconstituie ansamblul vieții spirituale spaniole din secolele XVI—XVII, pentru a ajuta la mai buna înțelegere a operei lor. Punctul de plecare era convingerea că numai fidelitatea oglindirii poate conferi unei literaturi caracter național (poezia ar face oarecare excepție, căci, pentru ea, adevărul istoric nu constituie o lege, ci, adesea, doar o premisă abandonată ulterior). În virtutea acestui principiu, **V.** a combătut, de pe pozițiile junimiste, ignorarea specificului național în literatura română a anilor 1860—1870. Spirit clasicist, declarîndu-și deschis simpatia pentru operele ce stabilesc o armonie între imaginație și rațiune, el admitea existența unui adevăr psihologic universal, dar reclama reliefarea acestuia prin forme particulare pline de viață. **V.** consideră că durabilitatea artei rezidă în studierea profunzimilor sufletului omenesc, pe care, cîteodată, îl îndepărtează de realitate, pentru a-l ridica la altitudini superioare. Susținînd că literatura, ca orice alt domeniu al vieții spirituale, nu ajunge la un progres trainic decît în urma unei dezvoltări naturale și evitînd accelerările forțate, **V.** a pledat pentru păstrarea unui permanent spirit autocritic.

O foarte bogată activitate a desfășurat **V.** ca traducător, transpunînd cu fidelitate în românește numeroase capodopere ale literaturilor franceză (Molière, A. Chénier, Lamartine, Musset), germană (Schiller) și engleză (Byron). Educației clasice și temperamentului său echilibrat li se datoresc traducerile elegante din literatura Antichității (Anacreon, Vergiliu, Properțiu, Tibul, Ovidiu). Un merit deosebit îi revine lui **V.** ca traducător din literatura spaniolă. Este printre cei dintîi care a făcut cunoscut românilor folclorul iberic și primul tălmăcitor al operei lui Cervantes *Don Quijote de la Mancha* (prima parte), într-o versiune care, fără să strălucească prin calități stilistice deosebite, s-a impus prin cursivitatea și sfătoșenia frazei.

— *O noapte,* DIM, I, 1862, 3 ; *Călugherul,* DIM, I, 1862, 5 ; *La ocaziunea aniversarei trisecularе a nașterei lui Galilei,* FUL, II, 1864, 9 ; *Poetului V. Alecsandri, Zafira,* TRC, I, 1865, 2, 3 ; *La un luceafăr,* [*Cel ce se naște*], CL, I, 1868, 22 ; *Studii asupra literaturii spaniole,* CL, II, 1868, 18, II, 1869, 6, 19, 20, III, 1870, 4, 5, 21, 22 ; *Despre originea artei dramatice la greci și istoria ei pînă la Pericles,* CL, IV, 1870, 9, 10 ; *„Martira inimei", dramă în cinci acte de Constanța Dunca,* CL, V, 1871, 3 ; *„Franciada", poemă epică de G. Al. Zamfirolu,* CL, V, 1872, 22 ; *„Tranzacțiuni literare și științifice",* CL, VI, 1872, 2 ; *Duhul cel rău,* CL, VI, 1872, 8 ; *Comentariele lui Caiu Iuliu Cesare de bellu galicu, traducere de C. Copacinianu,* CL, VI, 1872, 8 ; *Om și om,* CL, VII, 1873, 9 ; *„Retorica pentru tinerimea studioasă" de Dimitrie Gusti,* CL, IX, 1876, 11 ; *Reforma limbei din cărțile bisericești,* CL, X, 1877, 11 ; *Ce ai fost, ș-acum ce ești,* CL, XXV, 1892, 11—12. — **Tr.** : Byron, *Osînditul din Chillon,* CL, V, 1871, 13, *Parisina,* CL, IX, 1876, 10, *Împresurarea Corintului,* CL, X, 1876, 3, 4 ; Schiller, *Cîntecul clopotului,* CL, V, 1872, 21, *Speranța, Vrednicia femeilor,* CL, VI, 1872, 5, *Primblarea,* CL, VII, 1874, 11 ; Lamartine, *Toamna,* CL, V, 1872, 24, *Izolarea,* CL, VI, 1872, 1, *Valea,* CL, VI, 1872, 2, *Ischia,* CL, VI, 1872, 4 ; A. Chénier, *Lampa,* CL, VI, 1872, 3, *Libertatea,* CL, XXI, 1888, 11 ; Anacreon, *Din odele lui...,* CL, VI, 1872, 9, VIII, 1874, 6 7 ; H. Conscience, *Flori de cîmp. Recrutul,* București, Imprimeria statului, 1873 ; A. de Musset, *Noapte de octomvrie,* CL, VII, 1873, 3 ; Fr. Coppée, *Tatăl,* CL, VII, 1873, 8 ; Ovidiu, *Plecarea lui... în surgun,* [*Tristia, I, 3*], CL, IX, 1875, 6 ; *Către soția sa* [*Tristia, III, 3*], CL, X, 1876, 9 ; Molière, *Tartuf,* CL, XIII, 1880, 10, 11 ; *Cîntece populare spaniole,* CL, XV, 1881, 7, 9, XVI, 1882, 6, XIX, 1886, 11, 12, XXII, 1888, 3, 4 ; Cervantes, *Don Quijote de la Mancha,* CL, XVI, 1882, 9, XVI, 1883, 10, 11, XX, 1887, 11, 12, XXI, 1888, 1—11, XXII, 1888, 2, 4, 6, 8, XXIII 1889, 3—9, XXIV, 1889, 10—12, XXIV, 1890, 1—9, 1891, 10, 12 ; Properțiu, *La un prieten,* CL, XXIII, 1889, 2 ; Tibul, *Către Bacus,* CL, XXIII, 1889, 2. **Ms.** : [Autor neidentificat], *Contesa Romani,* A.S.I., ms. 600.

— 1. D. Petrino, *Părere critică,* FSC, II, 1866, 12 ; 2. Șt. G. Vârgolici, [*Corespondență, 1867—1894*], SDL, I,

370—387, III, 242—243, V, 1—4, VII, 267—269, JJ, 63—74; 3. *Rezumat de prelegerile populare a societății „Junimea", anul al VIII-le*, CL, VI, 1872, 2; 4. *Prelecțiunile populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, VII, 1873, 5; 5. *Rezumat de prelecțiunile populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, VIII, 1874, 3; 6. *Rezumatul prelecțiunilor populare ținute de societatea „Junimea"*, CL, X, 1876, 2; 7. *[Dosar de căsătorie]*, A.S.I., Starea civilă a orașului Iași, dosar de căsătorie, nr. 7788/1888; 8. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, 314; 9. Negruzzi, *Junimea*, 176, 201—203; 10. Panu, *Junimea*, I, 75—76, II, 163—165; 11. P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922—1923; 12. N. Iorga, *O amintire: Șt. G. Vârgolici*, RMR, XVII, 1923, 19; 13. Săteanu, *Figuri*, 305—312; 14. I. Iordan, *Limba și literatura franceză la Universitatea Mihăileană*, MCD, 221—223; 15. Al. Popescu-Telega, *Încercări de traduceri ale lui Don Quijote în românește*, RFR, IX, 1942, 1; 16. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, I, 1952, 1—4; 17. I. Maftei, *Personalități ieșene*, III, Iași, 1978, 342—343.

D. M.

VELLESCU, Ștefan (26.XII.1838, Craiova — 2.X.1899, București), publicist și scriitor. Fiu de avocat, **V.** nu terminase încă școala cînd, atras de teatru, fuge cu trupa craioveană a lui C. Mihăileanu. Aventura ia sfîrșit destul de repede, fugarul fiind adus înapoi de familie și apoi trimis la București, unde este încredințat unui pension. **V.**, însă, cucerit de măiestria actoricească a unui C. Caragiali sau M. Millo, recidivează. El reușește chiar să obțină cîteva mici roluri la teatrul din București, fiind angajat curînd în ansamblul lui Millo. Peste patru ani se întoarce în orașul de baștină, de astă dată interpret în trupa lui Th. Theodorini. După un alt interludiu bucureștean, se angajează la teatrul din Iași, din această perioadă (1861—1865) datînd însemnările cuprinse în caietele sale de *Memorii*. Revenit în București, în trupa lui C. Dimitriade, creează personajul titular din piesa *Vornicul Bucioc* a lui V. A. Urechia. Obținînd o bursă pentru completarea studiilor teatrale în capitala Franței, **V.**, ucenic, la Conservator, al lui Fr. Régnier, va fi impresionat de stilul clasic al societarilor Comediei Franceze. După trei ani, din nou în țară, reapare pe scenă, distingîndu-se prin maniera sobră, de austeritate clasică, a interpretării. În urma unui concurs, **V.** este numit profesor la catedra de declamație a Conservatorului bucureștean (1873). El va fi un adept consecvent al realismului, segregat de naturalism, pe care îl repudiază, și degajat de orice emfază și retorism *(Despre declamațiune)*. **V.** a fost un profesor cu merite deosebite, prin clasa lui perindîndu-se o pleiadă întreagă de viitori mari actori, printre care Gr. Manolescu, C. I. Nottara, M. Mateescu, I. Brezeanu, V. Toneanu, I. I. Livescu. În stagiunea 1883—1884 i s-a încredințat direcția de scenă la Teatrul Național din București. A fost membru fondator al Ateneului Român. În 1871 deschide un institut particular, numit mai întîi Institutul „Heliade", apoi liceul „V. Alecsandri". Deși retras din teatru, în 1899 fu numit subdirector al Teatrului Național, dar nu mult după deschiderea stagiunii contractează o pneumonie care îi este fatală.

V. a fost un publicist înzestrat, însă un scriitor incert. A scris cronici dramatice (în „Țara", „Timpul" ș.a.), unele semnate cu pseudonime: Kent (la „Revista românească"), De la Craiova („Revista literară"), Eu („Românul"), a compus cîteva piese, mai ales comedii, a elaborat studii și articole de istoria și teoria teatrului. Prin revistele și ziarele vremii („Satyrul", „Columna lui Traian", „Revista literară", „Atheneul român", „Literatorul", „Românul" și altele) a mai publicat schițe și nuvele, monologuri satirice, poezii și cronici literare. Timp de aproape un an (1885) a dirijat „Revista literară", în 1889 conduce „Revista românească", iar între 1893—1894 a redactat publicația „Albine și viespi".

V. respinge critica arogantă, judecătorească, la fel ca și pe aceea pedantă. După el, critica este o artă. Inspirată de frumosul dintr-o operă, ea nu se mărginește să judece și să dea verdicte, ci devine, la rîndul său, creatoare. Despre teatru, atît în „Albine și viespi" *(Teatru național)*, cît și în „Literatorul" *(Despre declamațiune)*, „Atheneul român" *(Despre teatru)*, în conferințele de la Ateneu, **V.** are o concepție limpede și unitară. Teatrul fiind antrenat într-un proces de decadență, regenerarea lui ar trebui să înceapă cu primenirea repertoriului. În locul dramaturgiei frivole, a piesei comerciale, de ieftin divertisment, **V.** propune o dramaturgie realistă, subordonată unor scopuri morale și unor interese sociale. Arta fiind chemată să înfrumusețeze natura, iar nu să o denatureze, ea trebuie să se ferească „de a poetiza viciul", de a exploata fapte nesemnificative, născocite, fără doar și poate, de o „imaginațiune bolnavă". Opțiunea lui **V.** este în favoarea scrierilor din patrimoniul clasicismului, a tragediei îndeosebi, considerată o culme a artei dramatice. În artă, **V.** avea nostalgia clasicismului. Multe dintre ideile sale despre teatru se regăsesc și în caietele de *Memorii*, cele dintîi ale unui actor român, consemnate în intervalul dintre 1861—1865. Prețioase sub raport documentar, chiar dacă adesea furate de subiectivism, însemnările lui **V.** conțin interesante mărturii despre teatrul vremii, reflecții cu privire la meșteșugul actoricesc, precum și considerații despre rosturile morale și sociale ale teatrului. O înclinație pentru memorialistică e sesizabilă la **V.** În coloanele „Revistei literare" (1897—1899), el publică un lung ciclu de articole sub formă de scrisori adresate lui Th. M. Stoenescu, cu titlul *Pagini pentru istoria teatrului român*. E un fel de compendiu al mișcării teatrale românești, de la cele dintîi manifestări (incluzînd și formele de teatru popular), urmărindu-se îndeosebi apariția și afirmarea ideii de teatru național. Expunerea, vădind un anume talent epistolar, se constituie treptat în pură factologie, comentariul, din ce în ce mai discret, fiind înviorat de unele digresiuni mai spirituale. În critica dramatică, **V.**, autor și al unei istorii a artei dramatice, lucrare de compilație *(O privire asupra istoriei generale a artei teatrale*, în „Peleșul" din 1887—1888), se străduiește îndeobște să dea aserțiunilor sale un suport teoretic. Astfel, luînd apărarea „poemei biblice" *Saul* de Al. Macedonski și Cincinat Pavelescu, este adusă în discuție chestiunea libertății de invenție în raport cu canoanele clasice care, după credința sa, nu sînt imuabile.

Cu toată ostilitatea teoretică față de localizări, **V.**, autor dramatic, a cochetat pe îndelete cu acest gen de scrieri. *Ludovic al XI-lea* de Casimir Delavigne devine, în prelucrarea lui, *Moartea lui Lăpușneanu*. A tradus piese ca *Onoarea casei* de Léon Battu și Maurice Devignes, *Supliciul unei femei* de Al. Dumas-fiul și E. de Girardin, *Lumea în care ți-e urît* de Ed. Pailleron, *Un amor fatal* de Marc Fournier. *Deputatul invalidat* e o imitație după E. Morand. În „Societatea pentru învățătura poporului român" (1871) **V.** publică prima scenă din *Mizantropul* de Molière. O „dramă națională" este

Radu Basarab sau Banul Olteniei, jucată în 1874. *Prea tîrziu* (scrisă în colaborare cu Duiliu Zamfirescu), dezvoltă tema clasică a conflictului dintre dragoste și datorie. Amuzantă dar facilă, *Mincinosul sau O căsătorie la Grand Hotel* e o „comedie locală", adică localizată după E. Scribe. Hazul provine în bună parte din limbajul scîlciat, dealtfel o specialitate a autorului, care exploatează același procedeu în sceneta *Blond sau brun*, de un comic frizînd absurdul. Ceva din verva comediilor lui I. L. Caragiale se găsește aici. *O spaimă* este o comedie de salon, o farsă frivolă, în care doi soți își pun la încercare fidelitatea.

În proză, înclinația de moralist a lui **V.**, interesat de caractere, se dă de îndată în vileag. Titlurile, chiar, sînt elocvente: *Cămătarul (Un profil din trecut), Profiluri, Tipuri de acum 20 de ani.* Sînt fiziologii *(Schițe din viața contimporană)* comprimate, surprinzînd tipuri ale epocii, năravuri și patimi. Șarja nu este foarte intensă, dar incisivă și cu o anume pregnanță. O siluetă grotescă, aceea a cămătarului evreu e conturată cu oarecare finețe. Un „filosof", aspirant la deputăție, ține un logos incoerent, inept, nu departe de caragialescul Marius Chicoș Rostogan. Maniera nu este analitică, ci mai mult pitorească și spectaculară. Schița *Bucureștenii la masă* ar fi un soi de cronică satirică, vădind un bun spirit de observație, dar umor mai puțin. Asemenea tipuri și schițe, croite într-o modalitate predominant gazetărească, mai apar, sub pseudonimul Iao-Tsen-ki, în „Satyrul". A încercat să scrie, dar fără izbîndă, și proză serioasă. *Nicolae și Spirea din Florești*, compunere tezistă, presămănătoristă, contrapune, într-o tranșantă antinomie morală, satul — orașului, propovăduind, ca sursă a fericirii, munca. *Moș Tudor*, cu o ușoară patină de vechime, narează un episod din timpul domniei lui Matei Basarab. O nuvelă istorică este și *Feciorul banului Udrea*, cu o intrigă romanțioasă și dulceagă. **V.** a mai scris poezii, unele în franțuzește, precum și fabule în versuri. Dar contribuția lui **V.** este legată în special de teatru.

— *[Schițe și nuvele]*, STY, I, 1866, 1—3, 6, 7, ALV, I, 1893—1894; *Teatrul și școala*, ed. 2, București, Tip. Rosetti, 1870, ed. fragm. în PIG, *53—54*; *Despre declamațiune*, L, II, 1881, 1—10; *„Poezii" de Alexandru A. Macedonski*, L, III, 1882, 2; *Mincinosul sau O căsătorie la Grand Hotel*, L, III 1882, 5—7; *„Poezii complecte" de Carol Scrob*, L, III, 1882, 10; *Poezii din tinerețe*, L, IV, 1883, 1; *O spaimă*, L, IV, 1883, 1; *Blond sau brun*, L, IV, 1883, 5, 6; *Tipuri de acum 20 de ani*, RELI, VI, 1885, 21, 22; *Nicolae Nicoleanu*, ALV, I, 1893, 6; *„Saul". Recensiune critică*, ALV, I, 1894, 11, 12; *Iusuf Abdulah Hilmi*, RELI, XVII, 1893, 3; *Pagini pentru istoria teatrului român*, RELI, XVIII, 1896, 19—33, XIX, 1898, 4—32, XX, 1899, 2—7; *Feciorul banului Udrea*, RELI, XXIII, 1902, 1; *Cămătarul*, RELI, XXIII, 1902, 3. **Ms.**: *Memorii*, M.T.N., ms. 2865. — **Tr.**: Molière, *Mizantropul* (fragm.), SIPR, I, 1871, 11. **Ms.**: A. Touroude, *Bastardul*, A.S.I., ms. 1416 (în colaborare cu P. T. Georgescu).

— 1. Sphinx [D. D. Racoviță], *„Prea tîrziu" de Șt. Vellescu și D. Zamfirescu*, RLB, VIII, 1884, 1965—1967; 2. Th. M. Stoenescu, *Ștefan Vellescu*, BIF, III, 1892, 11; 3. *Ștefan Vellescu*, RELI, XX, 1899, 27; 4. Caragiale, *Despre teatru*, *278—279*; 5. Ion Livescu, *Amintiri și scrieri despre teatru*, București, E. L., 1967, *13—15*; 6. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *54—55, 109—110, 203—204, 483—484*, III, *passim*; 7. Anca Costa-Foru, *Ștefan Vellescu*, SCIA, IV, 1957, 3—4; 8. George Franga, *Memoriile actorului Ștefan Vellescu — manuscris original*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, XIII, 1966, 1; 9. Brădățeanu, *Ist. lit. dram.*, *333—334*; 10. Brădățeanu, *Comedia*, *153—154*; 11. *Ist. teatr.*, II, *passim*; 12. M. Gafița, *O incertă colaborare. „Prea tîrziu" de Ștefan Vellescu și Duiliu Zamfirescu*, MS, III, 1972, 3; 13. Florin Faifer, *Ștefan Vellescu sau nostalgia clasicismului*, ALIL, t. XXIV, 1973.

F. F.

VELISSON, D. (pseudonim al lui *Dimităr Veliksin*; 1840, Brăila — 1896), poet. De origine bulgară, **V.** colaborează cu poezii la „Buciumul", „Reforma", „Trompeta Carpaților", „Românul", „Albina Pindului". Majoritatea temelor abordate, legate de sentimentul iubirii sau de cel patriotic, nu-și găsesc o interpretare artistică pe măsură. Nici frumusețea ființei iubite, nici despărțirea de ea *(Sonet la doamna Maria T., La plecarea ei)* nu-l inspiră pe poet. Glorificarea luptei pentru libertate *(La Candia)*, a Unirii *(Odă la ziua salutară de 24 Ianuarie)* sau pledoaria pentru reforme democratice sînt transpuse în versuri fără o vibrație poetică reală, care păcătuiesc și prin lungime, prin abuzul de latinisme. **V.** a mai compus unele poeme cu o tentă moralizatoare *(Omul și gîndacul, Cerșetorul și vrăjitoarea)* sau filozofică *(Visul unui poet)*. Cele mai izbutite versuri **V.** le-a scris în limba bulgară.

— *[Poezii]*, BML, I, 1863, 24, 25, 28, 109, 126, II, 1864, 237, RFM, VII, 1865, 5, VIII, 1866, 15, 27, TRC, I, 1865, 1, 39, VI, 1868, 599, ROM, X, 1866, 775, AP, I, 1868, 6, 7.

— 1. Predescu, *Encicl.*, *892*; 2. *Istoriia na bălgarskata literatura*, II, Sofia, Editura Academiei Bulgare de Științe, 1966, *208—209*.

C. B.

VENIAMIN Costache v. Costache, Veniamin.

VENTURA, Grigore (1840, Galați — 9.VII.1909, București), ziarist, critic și autor dramatic. Dintr-o familie înstărită, fiul lui Constantin și al Sultanei Ventura își face studiile superioare în Germania, luîndu-și licența în drept la Berlin. Întors în țară în 1871, **V.** este ales deputat de Galați în Camerele conservatoare. Era un om cu oarecare ciudățenii, personaj distinct în boema bucureșteană a vremii. Ar fi putut să aibă o viață fără griji, întrucît moștenise o avere însemnată. Dar averea aceasta o va irosi curînd, și **V.**, care scosese la Galați un ziar în limba franceză, odată strămutat la București, unde profesează avocatura, se dedă cu toată convingerea jurnalisticii. Colaborează, astfel, la gazete redactate în franțuzește, ca „L'Orient" și „L'Indépendance roumaine" (unde e director politic girant), ca și la alte publicații cum sînt „Românul", „Epoca", „Adevărul", „Timpul", „Națiunea", „Conservatorul", „Universul". Cu aptitudini muzicale, **V.** era și profesor la Conservatorul de muzică și artă dramatică. Acest boier cam extravagant, generos și risipitor, sfîrșește aproape sărac.

Ca ziarist, **V.** e un temperament eminamente polemic. Tonul articolelor sale este categoric, dur, adeseori brutal. Sub pseudonimele Dunăreanul și Un gălățean ori numai sub simple inițiale, el desfășoară vreme îndelungată o tenace campanie antidinastică. Intervențiile sale sînt inserate fie în periodice ca „Epoca" și „Adevărul" (din a căror redacție a făcut parte) fie în broșuri, precum *Cestiunea dinastică în România (1888)*, cu o versiune în franceză *(La Question dynastique en Roumanie*, și, reunind o serie de articole din „Adevărul", *„La Fin d'une monarchie* (1890). Cu o intransigență spectaculoasă **V.** denunță corupția partidelor politice, condițiile mizerabile din armată, erorile judiciare, exploatarea țărănimii. El își propune să dezmintă legenda propășirii (economice, culturale etc.) sub domnia lui Carol I, la adresa căruia alcătuiește adevărate diatribe, cu vervă

și cruzime de pamfletar. Admirator al lui C. A. Rosetti, deplînge declinul și pervertirea idealurilor pașoptiste și sancționează ceea ce el, la fel ca alții, numește jalnica parodiere a instituțiilor politice apusene. Un cronicar monden, preocupat de vînători și baluri, se înfățișează însă **V.** în „L'Indépendance roumaine". Tonul, surprinzător, e mult mai ponderat, chiar reverențios, raporturile cu Palatul sînt acum dintre cele mai armonioase. Redacta, din cînd în cînd, și o bine informată cronică externă. Stilul său gazetăresc e ațîțat, nervos, adesea tranșant și caustic.

Sub pseudonimul Arutnev (anagrama numelui său), **V.** face o judicioasă, pătrunzătoare critică dramatică. În culisele vieții teatrale era cunoscut ca un spirit malițios și slobod în expresii, dar în cronicile sale el întreprinde o analiză atentă, mai detașată, de obicei în limitele urbanității. În epocă, **V.** a fost unul din criticii de autoritate. S-a pronunțat și despre *Năpasta* lui I. L. Caragiale, recunoscîndu-i virtuțile literare, dar socotind-o neverosimilă mai ales sub raport psihologic. Susținea și o cronică muzicală, dovedind pricepere și gust. Era, dealtfel, un pianist cu manifestări concertistice la Ateneul Român și un compozitor ale cărui melodii s-au bucurat de popularitate. A compus și muzică de scenă, între altele pentru *Fîntîna Blanduziei* de V. Alecsandri. O istorie a muzicii, pe care o preda și la Conservatorul din București, este o traducere din germană (Fr. Brendel, *Istoria muzicei în Italia, Germania și Franța*, 1900). În conferința *Despre originea muzicei naționale*, muzica noastră populară e dedusă din cea orientală. **V.** a scris și versuri, în românește (în „Revista contimporană") sau în franceză („Revista orientală", „L'Indépendance roumaine").

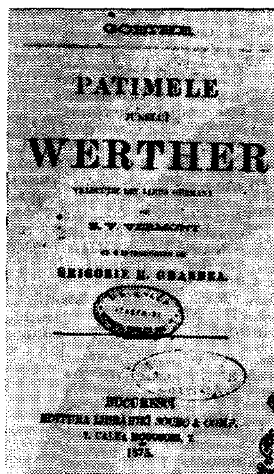
Mare amator de teatru, **V.** era o figură binecunoscută în mediul artistic bucureștean. Căsătorit cu tragediana Fanchette Vermont (Lea Ventura), sora pictorului Nicolae Vermont, el avu o fiică, actrița Maria Ventura, care va face o strălucită carieră, devenind societară a Comediei Franceze. Poliglot, **V.** traduce din germană, franceză, italiană piese ca *Sappho* de Fr. Grillparzer (împreună cu V. Leonescu), *Cinstea țărănească* de G. Verga, *Alexandra* de R. Voss, *Greva* de L. Fulda ș.a. Minate de un strident convenționalism, cu o compoziție dezlînată, piesele sale, în care se practică o conversație așa-numită de salon, sînt produse livrești (nu tocmai străine de repertoriul franțuzesc), cu un limbaj prețios și afectat, vădind o mare slăbiciune pentru paradoxuri și butade. E un nărav al digresiunii, al divagației, de care nu scapă nici una din comediile de moravuri sociale ale lui **V.** Intenția critică, uneori satirică, este evidentă în aceste piese, care iau în discuție, nu o dată oțios, aspecte ale vieții sociale și familiale, moravurile politice ale vremii, chestiunea națională. Dar rezolvarea artistică e de multe ori una de facilă, duioasă melodramă. Așa sînt *Cămătarul* („Literatorul", 1881), adaptare după E. Augier — cu varianta mai veche *O căsătorie în lumea mare* (1871) —, *Copila din flori* („Revista literară", 1885), *Prejudecăți* („Revista idealistă", 1905), unde autorul ia apărarea unor victime ale prejudecăților obștești, incriminînd pe ton retoric societatea. A scris și piese istorice. Inspirată din istoria Franței, *Marcela* evocă masacrul din noaptea Sfîntului Bartolomeu. *Traian și Andrada* (1893), alcătuită în colaborare cu V. Leonescu, e, în fond, o melodramă deghizată, pe un pretext furnizat de istoria și de legendele luptelor dintre daci și romani. *Peste Dunăre* (1879) — cu o acțiune bizară și incoerentă — se desfășoară pe fundalul războiului din 1877, la fel ca și *Curcanii* (1877), scrierea cea mai reușită a lui **V.** Compusă sub impresia directă a bătăliei, în parte chiar pe front, piesa surprinde starea de spirit a momentului, reușind să sugereze dramatismul încleștării, eroismul firesc al jertfei. Drama a avut un mare succes, și încă unul de durată, meritul său nefiind însă în primul rînd unul literar. La opera dramatică a lui **V.**, Arutnev ar fi putut să formuleze cîteva obiecții esențiale.

— *O căsătorie în lumea mare*, București, Tip. Weiss, 1871 ; *Cestiunea dinastică în România*, București, Tip. Thiel și Weiss, 1888 ; *Traian și Andrada* (în colaborare cu V. Leonescu), București, Tip. Göbl, 1893 ; *Teatru*, București, Socec, 1893 ; *Prejudecăți*, RID, III, 1905, 8, 9 ; *Curcanii*, București, Alcalay, 1908 ; *Copila din flori*, București, Alcalay, 1908.

— 1. Laerțiu [Al. Lăzărescu], *Grigore Ventura, „O căsătorie în lumea mare"*, ROM, XVI, 1872, 6 și 9 februarie ; 2. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, *Grigore Ventura, „Curcanii"*, RLB, II, 1878, 244 ; 3. Fr. D[amé], *Grigore Ventura, „Curcanii"*, ROM, XXII, 1878, 13 și 14 martie ; 4. Fr. Damé, *Grigore Ventura, „Peste Dunăre"*, ROM, XXIV, 1880, 27 februarie ; 5. Fr. Damé, *Grigore Ventura, „Cămătarul"*, ROM, XXV, 1881, 3 decembrie ; 6. [D. C. Ollănescu-] Ascanio, *Grigore Ventura, „Copila din flori"*, VN, I, 1884, 85, 88, 93 ; 7. Sphinx [D. D. Racoviță], *Grigore Ventura, „Copila din flori"*, RLB, VIII, 1884, 2186 ; 8. Tel. [D. Teleor], *Grigore Ventura, „Marcela"*, LUP, VI, 1889, 957 ; 9. I. Dragomirescu-Ranu, *„Traian și Andrada"*, ROM, XXXVII, 1893, 290 ; 10. Ion Gorun, *„Traian și Andrada"*, U, XVII, 1899, 345 ; 11. Ion C. Bacalbașa, *Grigore Ventura, „Prejudecăți"*, RID, II, 1904 10 ; 12. Al. Davila, *Anecdote*, RMP, VII, 1923, 1626 ; 13. Massoff, *Ist. Teatr. Naț.*, *133—134* ; 14. Cosco, *Bunica*, *237—239* ; 15. Tăușan, *Aspecte*, *133—138* ; 16. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 1—2 ; 17. Ion Livescu, *Amintiri și scrieri despre teatru*, București, E. L., 1967, *59—61* ; 18. Brădățeanu, *Comedia*, *148—149* ; 19. *Ist. teatr.*, II, *464—465*, *passim* ; 20. Ionuț Niculescu, *Grigore Ventura*, TTR, XX, 1975, 5 ; 21. *[Comentarii despre spectacolul cu piesa „Curcanii" de Gr. Ventura]*, TTR, XXII, 1977, 5.

F. F.

VERMONT, Bernard Varnava (1849, Moinești — 26.III.1907, București), traducător. Fiu al profesorului Iosef Grünberg, **V.** era frate cu pictorul Nicolae Vermont și cu actrița Lea Ventura (Fanchette Vermont), soția lui Gr. Ventura. Se pare că se pasionase de chimie și de astronomie (în 1905 va publica, dealtfel, o *Efemeridă astronomică*). Din 1870 a făcut parte din administrația ziarului „Pressa", înlocuindu-l pe C. D. Aricescu.

V. a fost unul din cei mai activi traducători în deceniul 1870—1880. S-a îndreptat în special către literatura germană, tălmăcind o parte din piesa *Don Carlos* de Schiller, cîteva din opiniile acestuia despre teatru, două din capodoperele lui Goethe, sub titlurile *Patimele junelui Werther* (1875) și *Afinitățile* (1879—1880), precum și fragmente din Schopenhauer *(Despre religiune*, 1898). **V.** a mai tradus scrieri, nu totdeauna semnificative, din H. Zschokke *(Blondinul din Namur* și *Pașa de la Buda)*, W. Hauff *(Othelo*, 1875), Ad. Mützelburg, Ed. Hahn, Fr. Gerstäcker. Din franceză, a tălmăcit un roman de F. Le Prince. Cu rare excepții, limba în care **V.** și-a făcut traducerile este cursivă și cîteodată chiar elegantă. Apar însă uneori improprietăți lexicale și construcții sintactice greșite.

— *[Cronică dramatică]*, PSS, IV, 1871, 195. — **Tr. :** F. Le Prince, *Mina de mort*, I—IV, Bucureşti, Tip. Weiss, 1869; Schiller, *Teatrul ca instituţie morală*, AP, II, 1869, 1—15 iulie, *Don Carlos*, AP, II, 1869, 15 august ; W. Uhde, *Moştenitorul unui tron*, PSS, II, 1869, 83—113 ; [Autori neidentificaţi], *Un criminal din cauza onoarei pierdute*, PSS, III, 1870, 21—38, *Misterele unui harem*, Bucureşti, Noua Tip. a laboratorilor români, 1873 ; Ad. Mützelburg, *Stăpînul lumei*, PSS, III, 1870, 153—288, IV, 1871, 2—162 ; Ed. Hahn, *Contesa falsă*, pref. trad., Bucureşti, Noua Tip. a laboratorilor români, 1873 ; H. Zschokke, *Blondinul din Namur. Paşa de la Buda*, Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1873 ; Fr. Gerstäcker, *Plutaşul*, pref. trad. Bucureşti, Socec, 1874 ; Goethe, *Patimele junelui Werther*, pref. Gr. H. Grandea, Bucureşti, Socec, 1875, *Afinităţile*, PSS, XII, 1879, 270—286, XIII, 1880, 1—43 ; Schopenhauer, *Despre religiune*, CL, XXXII, 1898, 7—9.

— 1. *Bibliografia însoţită de unele observaţiuni critice*, T, VII, 1874, 15 ; 2. A. D. Xenopol, *„Patimile junelui Werther", traducere din limba germană de B. V. Vermont*, CL, VIII, 1875, 10 ; 3. B. V. Vermont, *O critică din „Convorbiri literare"*, PSS, VIII, 1875, 3 ; 4. *[Informaţii bibliografice]*, BIR, 1879, 6 ; 5. *[Act de deces]*, C.M.B., act nr. 1931, vol. 5/1907 ; 6. Gherghel, *Goethe, 74* ; 7. Gherghel, *Schiller, 69, 74* ; 8. Amelia Pavel şi Radu Ionescu, *Nicolae Vermont*, Bucureşti, E.A., 1958, 9, 38.

D. M.

VERSURI PENTRU MOARTEA DOMNULUI GRIGORIE GHICA, ÎNTÎMPLATĂ LA ANUL 1777, OCTOMBRIE 1, povestire istorică în versuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. După o scurtă lamentaţie asupra imprevizibilităţii destinului, formulă introductivă comună şi altor povestiri istorice în versuri, autorul anonim evocă împrejurările în care este ucis de turci domnul Moldovei, Grigore III Ghica, la Iaşi, în toamna anului 1777. (Moartea lui Ghica va inspira, între 1778—1780, şi o dramă scolastică — *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa — intrată în repertoriul elevilor din Blaj). În ţară, vestea sosirii apropiate a unui capugiu produce nelinişte. Domnul încearcă să înlăture temerile, anunţînd public în spătărie că în persoana solului împărătesc aşteaptă un prieten, aducător al unui firman de pace. Evenimentele, evoluînd spre deznodămîntul funest, decurg din această eroare, în care Ghica persistă cu naivitate, după opinia versificatorului. (În realitate, din considerente de ordin politic, domnul în conflict cu o parte dintre demnitarii săi, încerca să păstreze o aparenţă de siguranţă şi calm.) Solul turcesc întreţine cu perfidie încrederea lui Ghica, astfel încît, precum în unele creaţii folclorice, dincolo de cele două personaje se înfruntă două atitudini morale, eroii povestirii devin, întrucîtva, prezenţe simbolice. Detaliile capătă treptat semnificaţie. Simulînd suferinţa în urma călătoriei, imbrohorul aşteaptă la casele din Beilic, unde este găzduit, vizita de curtoazie a lui Ghica. Acesta descinde la locuinţa turcului însoţit doar de o mică suită. În vreme ce copiii de casă ai lui vodă sînt trataţi cu ciubuc şi cafele, domnul cade, în încăperile vecine, lovit de hanger, în momentul în care i se oferă, conform consemnului, tabac. Autorul stăruie acum, disproporţionat, asupra rezistenţei opuse de Ghica, dar se pare, în ordinea aceleiaşi tentative, palide, de schiţare a unui portret moral. Din odăile ferecate leşul este coborît pe fereastră şi îngropat în pripă. Bostangiii nu uită să trimită sultanului capul victimei, ca semn al îndeplinirii poruncii. Plecarea familiei cernite a fostului domn spre Ţarigrad, asemenea sosirii imbrohorului, la începutul cronicii, încheie un ritual tragic. Autorul versifică în manieră populară, detaşat, probabil nu mult după petrecerea evenimentelor, conştient de insuficienţa mijloacelor sale „ritoriceşti". Transmise în trei redacţii diferite (cîte una datorată fiecărei provincii), versurile despre Grigore Ghica au circulat în numeroase manuscrise, publicate începînd din secolul al XIX-lea. Se consideră în genere că autorul versiunii redactate în Ţara Românească, intitulată *Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi başa Ahmet, cu ferman de la Poartă*, s-ar fi inspirat din varianta moldovenească a scrierii ⟨9, 17, 18, 19⟩. S-a emis de asemenea ipoteza (reactualizînd o mai veche presupunere ⟨2⟩) conform căreia, între cei doi autori, „versificatori de profesie", ar fi existat o colaborare, ce ar fi atras şi unele influenţe reciproce ⟨17, 18⟩. Istorici ca Fr. J. Sulzer sau M. Kogălniceanu au apreciat cronica pentru informaţiile inedite conţinute, ultimul inspirîndu-se probabil de aici în nuvela sa, rămasă neterminată, *Trii zile din istoria Moldaviei* ⟨13⟩.

Domnitorul
Grigore III Ghica

— *Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, octombrie 1*, CPV, 179—196.

— 1. Iacob Negruzzi, *Stihuirea domnului Ghica voievod*, CL, VIII, 1875, 12 ; 2. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 72—75 ; 3. P. V. Năsturel, *Un manuscris vechi despre uciderea lui Grigore Ghica vodă domnul Moldovei*, ALB, VI, 1902, 1, 5 ; 4. C. Erbiceanu, *Poezie ce cuprinde decapitarea domnitorului Gr. Ghica*, BOR, XXVII, 1903—1904, 8 ; 5. Iacob C. Negruzzi, *Cintecul sau „stihuirea" lui Grigorie Ghica vodă*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXII, 1909—1910 ; 6. C. Bobulescu, *Stihuri pentru peirea lui Grigorie Ghica vodă*, MCS, IV, 1916, 5 ; 7. Ion I. Nistor, *Grigore vodă Ghica. La aniversarea de 150 de ani de la moartea sa*, CC, IV—V, 1927—1928, partea I ; 8. Puşcariu, *Ist. lit., 208—209* ; 9. Emil Turdeanu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor rimate*, CEL, II, 1936 ; 10. Al. Ciorănescu, *„Occisio Gregorii Vodae" — cea mai veche piesă de teatru în româneşte*, RFR, IV, 1937, 8 ; 11. Leca Morariu, *Constantin Morariu şi „Codicele pătrăuţean"*, FF, XIII, 1938, 2 ; 12. Călinescu, *Ist. lit., 57* ; 13. Piru, *Ist. lit.*, I, 423—424 ; 14. Crăciun—Ilieş, *Repertoriul, 127—135* ; 15. Lucian Drimba, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa" — cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută*, LL, VII, 1963 ; 16. *Ist. lit.*, I, 650—651 ; 17. N. A. Ursu, *Contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, LR, XV, 1966, 1 ; 18. N. A. Ursu, *Noi contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, LR, XV, 1966, 2 ; 19. Dan Simonescu, *Uciderea lui Grigore Ghica (1 octombrie 1777)*, CPV, 165—179 ; 20. Mircea Anghelescu, *Contribuţii la stabilirea unor premise ale literaturii româneşti moderne (1750—1780)*, LL, XVI, 1968; 21. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, 102 ; 22. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Minerva, 1976, 310—311, 315 ; 23. Mihai Bordeianu, *O cronică rimată referitoare la uciderea lui Grigore Alexandru Ghica vodă*, CRC, XII, 1977, 26.

R. Ş.

VERUSSI, Petru (17.VI.1847, Mărunţişu, j. Dîmboviţa — 29.I.1886, Bucureşti), publicist. A urmat cursurile Şcolii de arte frumoase din Bucureşti, apoi a studiat arta plastică în străinătate. La întoarcerea în ţară, a fost numit profesor de estetică şi de istoria artelor la Şcoala de arte frumoase din Iaşi şi profesor de desen la şcoala fiilor de militari şi la Liceul Naţional, din acelaşi oraş. A fost membru al Junimii din anul 1870.

Pictor mediocru, V. a ținut cîteva „prelecțiuni populare“ sub auspiciile Junimii. Vehiculînd idei estetice comune junimiștilor, V. e adept al idealului clasic de artă și consideră procedeele artei ca o imitare a celor din natură. Aici s-ar afla sursa originalității naționale și a sentimentului frumosului. Dar acesta, afirma V., poate fi cultivat și prin răspîndirea culturii. În acest scop, el susținea că o cultură națională poate fi păgubită cînd acceptă înrîuririle unei alte culturi, venite pe cale politică, dar poate profita, cînd acele înrîuriri vin pe alte căi.

— *Despre arta națională*, CL, IX, 1875, 1, 3 ; *Despre clar-obscur*, CL, IX, 1876, 11 ; *Ștefan Voevod cel Mare*, București, Tip. Mihălescu, 1879 ; *Statueta-model a lui Ștefan cel Mare*, STR, IV, 1880, 76.

— 1. *Rezumatul prelecțiunilor populare ținute de societatea „Junimea“*, CL, X, 1876, 2 ; 2. T. Maiorescu, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1879]*, SDL, I, *13* ; 3. N. Volenti, *Arta în progresul nostru*, PSS, XII, 1879, 128 ; 4. *Albumul societății „Junimea“*, SDL, IV, *314* ; 5. Panu, *Junimea*, II, *192—193* ; 6. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei“*, CL, LVII, 1925, decembrie ; 7. Predescu, *Encicl.*, *895*.

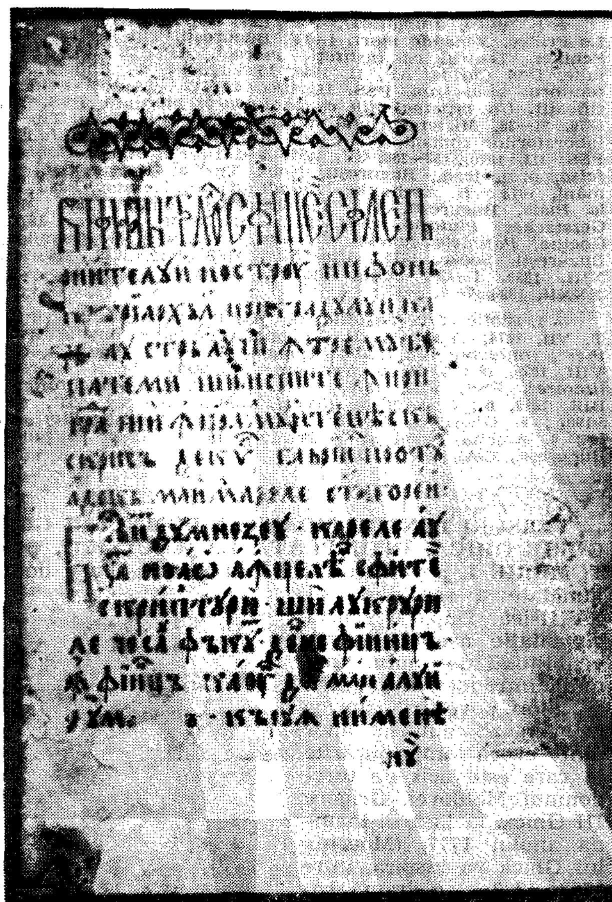
D. M.

VESTEA, cotidian politic și literar apărut la București de la începutul lunii aprilie 1877 pînă în martie 1878. În numărul 22, din 27 aprilie, își începe colaborarea literară Al. Macedonski, sub semnătura Leandru, cu povestea orientală *Așa să fac banii*. Este posibil ca Macedonski să fi scris articole politice și mai înainte, nu însă în primele numere, ci doar după 12 aprilie, cînd, într-o notă, era criticat pentru o poezie din „Telegraful“. Dealtfel, cu numărul 8, aspectul gazetei se îmbunătățește sub raport stilistic și, într-o măsură, chiar structura se modifică, preocupările culturale și literare căpătînd un loc din ce în ce mai mare. După cîteva luni, la 20 iulie, poetul afirma într-un articol că este unul din directori, iar în septembrie anunța că a devenit singurul proprietar și director al ziarului. Macedonski a publicat în V. articole de atitudine, în care își delimita poziția politică în raport cu liberalii, dezamăgit nu atît principial, cît în ceea ce privește recunoașterea și răsplătirea meritelor sale. Combătînd din ce în ce mai violent pe „roșii“, își atrage fulgerele presei liberale oficioase, fiind atacat chiar de „Telegraful“, gazetă la care colabora. Macedonski dă, pentru partea literară a ziarului, tălmăciri din Bürger și Fr. Wey, adaptează versiunea franceză a *Romanței spaniole* de Pușkin, traduce din La Fontaine, Chateaubriand, Lamartine, N. Gilbert, Al. Dumas, E. Guinot, transpune în românește basmul sîrbesc *Lîna de aur*. Publică, de asemenea, versuri, povestiri și nuvele, unele apărute și în alte periodice, însemnări de călătorie, cronici literare, recenzii, note polemice.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *765—766* ; 2. Marino, *Macedonski*, *133—136*.

R. Z.

VIAȚA PATRIARHULUI NIFON [Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Tarigradului, care au strălucit între multe patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească], scriere cu caracter hagiografic și istoric, aparținînd ieromonahului grec Gavriil, protos al Muntelui Athos după 1515. *Viața patriarhului Nifon* a fost redactată între anii 1517—1521, probabil la cererea domnitorului Neagoe Basarab, în urma călătoriei pe care Gavriil protul a întreprins-o în Țara Românească în august 1517, cu prilejul sfințirii mănăstirii de la Curtea de Argeș. Manifestările, de amploare (participa ca invitat însuși Teolipt, patriarhul Constantinopolului), aveau a culmina cu aducerea în țară a moaștelor fostului patriarh Nifon (1486—1488, 1497—1498), la a cărui canonizare contribuise influentul domn al Țării Românești. Refugiat în Țara Românească în 1504, într-un moment critic al carierei sale ecleziastice, Nifon ajunge părintele sufletesc și îndrumătorul adolescentului Neagoe, viitorul voievod, pe atunci deținător al unui modest rang boieresc la curtea lui Radu cel Mare. Atașat cu deosebire patriarhului Nifon, Neagoe Basarab a întreținut la rîndu-i, de-a lungul întregii vieți, cultul educatorului său. În 1517, necesități de ordin ritualic impuneau scrierea unei *slujbe* a patriarhului de curînd sanctificat. De la acest prim scop Gavriil s-a abătut însă într-o măsură, *Viața patriarhului Nifon* devenind o adevărată cronică a Țării Românești pentru începutul secolului al XVI-lea. Stăruind asupra unor evenimente petrecute între anii 1504—1520, în timpul domniilor lui Radu cel Mare, Mihnea cel Rău, Vlad al V-lea (cel Tînăr) și Neagoe Basarab, protosul încheie cu un panegiric închinat „ctitorului a toată Sfetagora“, evlaviosului ucenic al lui Nifon. În biografia patriarhului, pe care îl cunoscuse el însuși în mănăstirea Dionisiu, Gavriil va fi utilizat știri furnizate de călugării de la Athos, după cum va fi consemnat și relatările unor locuitori ai Țării Românești, ale lui Neagoe Basarab îndeosebi. În răstimpul vizitei din 1517 va fi fost informat și asupra unor date privind istoria românilor. Nu lipsesc nici impresiile autorului, vădit încîntat de surprizele călătoriei, de armonia naturii ținuturilor străbătute, de așezări ca Tîrgoviște, Dealu, Cozia, de fastul curții lui Neagoe. Tiparele și normele hagiografiei, cu inserții de fantastic și miraculos destul de sărac reprezentate aici, se aplică mai mult detaliului

realist. Existenţa sfîntului se justifică prin acte morale, pline de înţelepciune, venind în contradicţie cu nedreptatea şi patimile omeneşti, expresii ale principiului răului. Printr-o asemenea optică teologică se încearcă a se explica înlăturarea patriarhului din scaun şi exilul lui la Adrianopol, precum şi conflictul iscat între el şi Radu cel Mare, ce pune capăt pretimpuriu misiunii pe care Nifon şi-o asumase în reorganizarea bisericii Ţării Româneşti. Treptat, accentul se deplasează pe latura istorică şi politică. În scenele istorice se manifestă deplin şi harul literar al autorului, constînd, mai mult decît în lirismul patetic şi convenţional, în modul sobru de a nara, cu reconstituiri de dialoguri şi precizia de un rafinament naiv a descripţiilor, în impetuozităţile de limbaj, proprii întregii istoriografii muntene de mai tîrziu. Cruzimile lui Mihnea, uneltirile logofătului Stoican împotriva boierilor Basarabeşti (Craioveşti), în favoarea cărora pledează de fapt scrierea, urmărirea nocturnă a lui Mircea, feciorul lui Vlad vodă, la Cotmeana, de ceata condusă de Neagoe, dezinteresul simulat al celui din urmă în preajma alegerii sale ca domn (joc repetat întocmai, în alt veac, de Constantin Brîncoveanu), sfîrşitul în chinuri al lui Bogdan schiţează, toate, cel dintîi fundal de frescă al unei cronici inspirate din istoria Ţării Româneşti. În *Viaţa patriarhului Nifon,* integrată compilaţiilor de cronici muntene de la sfîrşitul secolului al XVII-lea, a aflat A. I. Odobescu o sursă de inspiraţie pentru nuvelele sale istorice. Considerată iniţial a fi fost alcătuită în greaca bizantină (există şi ipoteza unui original slavon ⟨17⟩), *Viaţa patriarhului Nifon* s-a transmis în mai multe prelucrări neogreceşti. O versiune neogreacă s-a tipărit la Veneţia în 1803. În prima jumătate a secolului al XVII-lea (c. 1635), scrierea lui Gavriil protul, într-o variantă mai veche şi mai apropiată de original decît aceea conservată de manuscrisele greceşti, a fost tradusă în limba română, probabil după un intermediar slavon ⟨4, 7, 11, 15⟩. S-a presupus că traducerea românească, expresivă şi plină de acurateţe, s-ar putea datora lui Udrişte Năsturel ⟨15, 17, 21⟩. Revelator rămîne de asemenea faptul că unele fragmente din predicile lui Nifon, citate în *Viaţa patriarhului...,* a cărui elocinţă fusese invocată adesea de protosul Gavriil, reapar reproduse, fără vreo menţiune, în prima parte a **Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie.* Raporturile de afecţiune stabilite între Neagoe Basarab şi patriarhul Nifon se dovedesc, o dată în plus, a fi cele dintre iniţiator şi elev, astfel încît n-ar fi exclus ca în însăşi ideea scrierii ***Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*** să fi rodit „învăţăturile" lui Nifon către ucenicul său Neagoe.

— *Biografia patriarhului Nifon în Turcia şi în Ţara Românească,* AIR, I, partea II, 1865, *132—150* ; *Viaţa şi traiul sfinţiei sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Ţarigradului, care au strălucit între multe patemi şi ispiţe în Ţarigrad şi în Ţara Muntenească,* îngr. Iosif Naniescu şi Constantin Erbiceanu, Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti, 1888 ; *Viaţa şi traiul Sfîntului Nifon patriarhul Constantinopolului,* îngr. şi pref. Tit Simedrea, Bucureşti, 1937 ; *Viaţa sfîntului Nifon. O redacţiune grecească inedită,* îngr. şi pref. Vasile Grecu, Bucureşti, 1944 ; *Viaţa şi traiul sfinţiei sale părintele nostru Nifon, patriarhul Ţarigradului, care au strălucit între multe patemi şi ispite în Ţarigrad şi în Ţara Muntenească,* LRV, I, *66—112.*

— **1.** Sbiera, *Mişcări,* 73—74 ; **2.** Densusianu, *Ist. lit.,* *317—322* ; **3.** N. Iorga, *Cronicele muntene,* AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXI, 1898—1899 ; **4.** Nicolae M. Popescu, *Nifon II Patriarhul Constantinopolului,* AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVI, 1913—1914 ; **5.** Iorga, *Ist. lit.,* I, *162—163* ; **6.** D. Mazilu, *Contribuţiuni la studiul vieţii Sfîntului Nifon, patriarhul Constantinopolului,* CPIL, *21—36* ; **7.** D. Russo, *Studii,* I, *17—34* ; **8.** Cartojan, *Ist. lit.,* I, *81—85* ; **9.** Călinescu, *Ist. lit.,* *31* ; **10.** Piru, *Ist. lit.,* I, *39—41* ; **11.** Panaitescu, *Contribuţii,* *403—407* ; **12.** Lăudat, *Ist. lit.,* I, *46—48* ; **13.** Crăciun—Ilieş, *Repertoriu,* *145—147* ; **14.** *Ist. lit.,* I, *264—266* ; **15.** Petre Ş. Năsturel, *Recherches sur les rédactions gréco-roumaines de la vie de Saint Niphon II, Patriarche de Constantinople,* RSE, V, 1967, 1—2 ; **16.** Ivaşcu, *Ist. lit.,* I, *76—78* ; **17.** Dan Zamfirescu, *Gavriil Protul,* LRV, I, *60—65* ; **18.** I. C. Chiţimia, *Folclorul în substratul literaturii române vechi,* TF, *14* ; **19.** Ursu, *Memorialistica,* *28—30* ; **20.** Eugen Barbu, *Caietele Princepelui,* II, Bucureşti, Eminescu, 1973, *284—289* ; **21.** Dan Horia Mazilu, *Udrişte Năsturel,* Bucureşti, Minerva, 1974, *275—282* ; **22.** Cătălina Velculescu, *„Viaţa patriarhului Nifon" şi „Alexandria",* RITL, XXVI, 1977, 1.

R. Ş.

VIAŢA SFINŢILOR VARLAAM ŞI IOASAF v. **Varlaam şi Ioasaf.**

VIAŢA ŞI PILDELE PREA ÎNŢELEPTULUI ESOP v. **Esopia.**

VIAŢA ŞI TRAIUL SFINŢIEI SALE PĂRINTELUI NOSTRU NIFON, PATRIARHUL ŢARIGRADULUI, CARE AU STRĂLUCIT ÎNTRE MULTE PATEMI ŞI ISPITE ÎN ŢARIGRAD ŞI ÎN ŢARA MUNTENEASCĂ v. **Viaţa patriarhului Nifon.**

VIEAŢA, revistă literară săptămînală apărută la Bucureşti de la 28 noiembrie 1893 pînă la 28 ianuarie 1896. Nu a apărut între 26 iunie — 18 septembrie 1894, 25 iunie — 17 septembrie 1895 şi 24 decembrie 1895 — 21 ianuarie 1896. După primul an, în care revista a apărut sub direcţia lui Al. Vlahuţă, la acea dată scriitor cunoscut, şi a doctorului Alceu Urechia, din primăvara lui 1895 conducerea i-a revenit în întregime lui Al. Vlahuţă. Au colaborat B. Delavrancea, G. Coşbuc, O. Carp, I. N. Roman, St. O. Iosif, Radu D. Rosetti, Constanţa Hodoş, Ion Gorun, I. Găvănescul, Dem. Moldoveanu, G. Murnu. Revista îşi propunea (articolul-program, nesemnat, *Două vorbe,* aparţine lui Al. Vlahuţă) să impună un climat sănătos în atmosfera literară a epocii, caracterizată — cu exagerare — printr-o luptă înverşunată, nejustificată şi neleală între scriitori, prin aservirea literaturii faţă de politică. **V.** intenţiona şi să urmărească „manifestarea spiritului românesc în ştiinţă, în artă, în reforme, în tot ce poate da un caracter mai deosebit forţei şi activităţii noastre naţionale" şi să „supună judecăţii" partea de ridicol a vieţii. Programul se completează prin articolul lui Delavrancea, *Cultul celor mici,* în care sînt elogiaţi eroii uitaţi, necunoscuţi, umilii care fac istoria. Chiar din primele pagini ale revistei se întrevăd atitudini fundamentale : tendinţa moralizatoare, afirmarea unui ideal etic de iubire universală, atotcuprinzătoare, înduioşarea sentimentalistă (ulterior omniprezentă în literatura publicată în **V.**). Vlahuţă vorbeşte despre *Familia artiştilor,* respinge, polemizînd cu B. P. Hasdeu, critica sub formă de răfuială *(Zacherlina d-lui Hasdeu),* se declară contra scandalului şi mahalagismului în literatură. Programul nu a fost totdeauna respectat. **V.** a întreţinut polemici de lungă

VIEAŢA
A. VLAHUŢĂ şi Dr. A. URECHIĂ

durată, exprimînd nu o dată răbufniri personale, trădînd complexe, confuzii de principii și de orientare literară, manifestînd incertitudini și pretenții nejustificate de judecător al ținutei morale a epocii. **V.** a polemizat cu B. P. Hasdeu, I. L. Caragiale, C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, A. D. Xenopol, A. Bacalbașa, a combătut arta socialistă, a lovit în N. Petrașcu, în convorbiriști, în Anghel Demetriescu, R. Ionescu-Rion, M. Dragomirescu, G. Ibrăileanu, G. Coșbuc. Atitudinea redactorilor este deseori ezitantă. Vlahuță recunoaște talentul lui Coșbuc, dar este gata să accepte acuzația de plagiat lansată de Gr. N. Lazu, îi creionează un portret elogios lui Gherea și-i găsește chiar merite de estetician, dar îl amestecă într-o polemică făcută pe un ton lipsit de politețe și îl somează să răspundă atacurilor pe care **V.** le dezlănțuise împotriva socialiștilor. Ulterior, însă, Vlahuță va regreta pierderea vechii lor prietenii. Junimiștii (în cercul cărora Vlahuță nu era apreciat) sînt ironizați (*Un grav bolnav, Convorbirile*), răspunderea pentru soarta nefericită a lui Eminescu e pusă în seama Junimii, care l-ar fi împins spre pesimismul schopenhauerian. Junimea e acuzată de lipsă de interes în problema Ardealului, pentru „frații de dincolo". Memoria lui Eminescu e scumpă redactorilor, deși poetul nu este înțeles în profunzime. Plivitor (un pseudonim al lui Vlahuță, semnificativ pentru atitudinea revistei) acuză de lipsă de pietate față de Eminescu pe N. Petrașcu, autor al unui studiu critic asupra poetului, și se răfuiește cu Aron Densușianu, care caracterizase arta lui Eminescu drept „literatură bolnavă". O schiță a lui Caragiale din „Vatra", greșit interpretată de Vlahuță ca o denigrare a țăranului, provoacă un schimb aspru de replici între cei doi. Gr. G. Tocilescu, Anton Bacalbașa sînt acuzați de plagiat. Revista a susținut o polemică de lungă durată în jurul artei cu tendință, cu un ton și mijloace nu totdeauna potrivite, declarînd război întregii arte socialiste. Cînd, la 17 februarie 1893, anunță în **V.** conferința lui A. Bacalbașa *Artă pentru artă*, Vlahuță își exprimă neîncrederea în posibilitatea de existență a artei cu tendință. La riposta violentă a socialiștilor, urmează o serie de articole în jurul noțiunii (*Curentul socialist și literatura noastră, Sectari ?, Arta socialistă, Supărarea socialiștilor*), dar și atacuri care nu pot fi asimilate unei polemici literare : *Interviul d-lui T. Meț (Tony Bacalbașa), Mille și „Mielul sugativ", Din silogismele d-lui C. Vraja*. Pentru Vlahuță arta e lipsită de tendință, ea are drept scop frumosul în sine, artistului i se cere doar să fie sincer și să se supună complexității vieții. Scriitorul înțelege greșit prin tendință aservire față de un partid. Foarte sensibil la ideea de libertate artistică, el se arată îngrijorat de posibilitatea aplicării unor directive în artă. Polemica a folosit un limbaj violent și necorespunzător ; de fapt, ea scoate în evidență confuzia redactorilor **V.**

Scrierile în proză ale lui Vlahuță din **V.** dau tonul unei literaturi încărcate de compasiune pentru nefericiții vieții : *La arie, De la țară, Ion, Amintirile din școală* se opresc asupra umilințelor copilului. Instantanee din existențe nefericite, frînte, dezrădăcinate, lipsite de iubire formează subiectul mai multor schițe (Vlahuță, *În străini*, Ion Gorun, *Moștenirea lui Panait*, Constanța Hodoș, *Janeta, Trei surori*). Vlahuță cere, cu o expresie care va rămîne și în vocabularul poporanist, o literatură de „documente omenești" (*Un nou ziar*). Atitudinea comună e înduioșarea (Delavrancea, *Micuții*, Vlahuță, *Mama*, I. Gorun, *Crăciunul la proletari*). Cîteva scrieri, răzlețe, se opresc asupra imaginii muncitorului din uzină (V. Pop, *Din fabrică : Petre Cazangiul*, G. Murnu, *Proletari*). Al. Vlahuță creionează satiric figuri parazitare ale epocii, A. Urechia (sub pseudonimul Iodoform) consemnează evenimente și aspecte ale vieții politice și culturale, prinse în latura lor ridicolă (satira alunecă deseori spre gluma ieftină) și deformate caricatural (*Ghiveci săptămînal*). Fără a o recunoaște principial, **V.** a publicat, astfel, o literatură de atitudine antiburgheză, cu accente sămănătoriste. Sub raport artistic, satira suferă ades de facilitate. Nici proza lui Vlahuță nu se poate salva de schematism, de sentimentalism, de accentele melodramatice sau de cele judecătorești ale pildei moralizatoare. Un nivel literar modest au prozele Constanței Hodoș și ale lui I. Gorun. Meritul revistei pe plan literar este acela de a-l fi impus ca scriitor pe St. O. Iosif, care publică în **V.** versurile sale de început și traduceri din Heine și Petőfi. I. Gorun, o altă descoperire a revistei (**V.** organiza un concurs de selecție a tinerelor talente), își va lega ulterior numele de publicațiile sămănătoriste (ca și Constanța Hodoș, V. Pop, C. Sandu-Aldea). Lui Duiliu Zamfirescu îi apare idila *Culcate-s romanițe* și lui Coșbuc poeziile *Vîntoasele* și *Ispita*. Postum apar versuri din I. Păun-Pincio. Preocupările de istorie literară și de critică, exceptînd un lung și monoton studiu al lui I. Gorun despre Gr. Alexandrescu, sînt ca și inexistente. Al. Vlahuță și-a dat seama tîrziu de lipsurile revistei și nu a mai putut îndrepta nimic. Cunoscută datorită mai ales polemicii cu revistele socialiste, dar bucurîndu-se de popularitate în rîndul tinerilor debutanți în literatură, față de care revista avea o atitudine binevoitoare, **V.** interesează sub raport istorico-literar și prin accentele presămănătoriste ale literaturii publicate în paginile sale.

— 1. [Al. Vlahuță], *Două vorbe*, VȚ, I, 1893, 1, reed. în PLR, 1, *416—418* ; 2. Delavrancea, *Cultul celor mici*, VȚ, I, 1893, 1 ; 3. A. V[lahuță], *Sectari ?*, VȚ, I, 1893, 16 ; 4. Al. Vlahuță, *Arta socialistă*, VȚ, I, 1893, 17, 18 ; 5. Al. Vlahuță, *Supărarea socialiștilor*, VȚ, I, 1894, 22 ; 6. Al. Vlahuță, *După sărbători*, VȚ, II, 1896, 36, reed. în PLR, I, *418* ; 7. Nicolescu, *Contemporanul*, *218—222* ; 8. Vitner, *Lit. publ. soc.*, *436—441* ; 9. T. Vîrgolici, *„Vieața"*, RVTR, *379—400* ; 10. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *149—167* ; 11. *Ist. lit.*, III, *649—652*.

S. C.

VIEAȚA NOUĂ, revistă literară care a apărut la București, bilunar, între 1 februarie și 15 iunie 1898 și la 1 decembrie 1903. Editată și condusă de D. Casseli, Aristide Cantilli și I. Costin, **V. n.** era o publicație apropiată, atît ca atitudine literară cît și în ceea ce privește cercul colaboratorilor, de „Literatorul" lui Al. Macedonski. Cu articole de critică literară și cu altele, mai cuprinzătoare, referitoare la starea culturii naționale, la rolul influențelor străine, au colaborat Macedonski, V. Stroe, C. Rădulescu-Motru. Lui C. Dobrogeanu-Gherea i s-a republicat studiul *Decăderea literaturei contimporane*. Gabriel Donna și, probabil, A. Cantilli sînt autorii unor suc-

VIEATA NOUĂ
REVISTA PENTRU LITERE, ARTE ŞI ŞTIINŢE
Decăderea Literaturei Contimporane

cinte prezentări biobibliografice ale scriitorilor francezi A. Daudet, Leconte de Lisle, E. Zola, J. Richepin, Sully Prudhomme sau ale lui Macedonski și B. Delavrancea. Printre numeroșii poeți care au publicat versuri în **V. n.** se numără Macedonski, G. Coșbuc, M. Demetriade, A. Cantilli, I. C. Săvescu, Al. Obedenaru, G. O. Gârbea, I. Costin, D. Nanu. O altă categorie este aceea a începătorilor, pe care redacția i-a primit întotdeauna cu o deosebită înțelegere. Între ei erau T. Arghezi, care publică poemul în proză *Senar și Versuri*, M. Sadoveanu cu poezia *Amurg*, I. Minulescu, autor al unui *Sonet*, Gr. Pișculescu (Gala Galaction), cu *Auroră mistică*, și Gabriel Donna, D. Karr, Iuliu Dragomirescu. În seria a doua, din anul 1903, li se adăuga, cu trei poezii, G. Bacovia. Sadoveanu colabora și cu povestiri *(Dușman, Bine crescută, O frază nemerită)*, trimise de la Iași, și tot cu o scriere în proză, *În flux*, N. D. Cocea (sub pseudonimul Nelly). Nuvele mai publicau D. Caselli, Alexandrina Mihăescu, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Gh. Becescu-Silvan, G. Russe-Admirescu, D. Nanu. *Manuscrisul Varvarei Dobroselov* de Dostoievski era tradus de un D. Negreanu. Tălmăciri din Goethe, Herder, Lenau, Heine și Byron sînt semnate cu inițiale. D. Nanu traduce *Ochii morților* de Sully Prudhomme, iar I. Minulescu, semnînd Mi, o *Nocturnă* de P. Bourget. O neînțelegere ivită între redactori a avut drept rezultat editarea de două ori a numărului 5. Revista va continua să apară din 1898 sub denumirea „Carmen".

— 1. Sadoveanu, *Opere*, XVI, *522—523* ; 2. Marino, *Macedonski*, *372* ; 3. A. Iliescu, *Rev. lit.*, *259—266*.

R. Z.

VIITORIUL, ziar politic, economic și literar editat la Budapesta, de trei ori pe săptămînă, de la 20 decembrie 1883 pînă la 12 aprilie 1885. Primul redactor responsabil a fost Zamfiriu C. Rozescu, înlocuit în martie 1884 cu Corneliu Diaconovici. Apărut sub deviza „Activitate și legalitate ; Dreptate și frățietate", ziarul își propunea să apere drepturile românilor din Transilvania pe cale legală, respectînd constituția și urmărind să colaboreze, pe terenul politicii, cu ungurii. În paginile rezervate activității culturale și literare, ziarul publica știri și dări de seamă de la adunările și manifestările artistice ale societăților studențești române sau de la ședințele Societății pentru fond de teatru român. Urmărind cu interes viața culturală din București, **V.** reproducea, îndeosebi din „Românul", articole de istorie ale lui A. D. Xenopol *(Teoria lui Rösler)* și Gr. G. Tocilescu *(Dacia sub romani)*, rezumatele conferințelor lui B. P. Hasdeu sau studiul lui G. I. Ionnescu-Gion despre *Poezia populară*. În continuarea acestor preocupări, ziarul făcea loc articolelor despre istoria românilor ale lui At. M. Marienescu și, din același autor, unui capitol intitulat *Datinele de la nuntă la romanii vechi*, din volumul *Cultul păgîn și creștin*. Un lung studiu despre ortografie, rezumînd discuțiile din Academia Română, apare, nesemnat, sub titlul *De orthographia et rebus quibusdam aliis*. Paginile de literatură originală, destul de puține, sînt mediocre. Publică versuri umoristice I. de la Buceci (Ioan Pușcariu), iar poezii ocazionale un Catone Indoleanu, acesta din urmă culegînd și cîteva *Doine*. Se reproduc scene din *Ovidiu* de V. Alecsandri, versuri ale lui Carol Scrob, precum și poezii de V. A. Urechia, Gh. Bengescu-Dabija și Th. M. Stoenescu, închinate lui V. Alecsandri, retipărite din revista „Familia". O narațiune istorică în versuri, *Iuliu Cesar și Brutu*, publică At. M. Marienescu, iar cîteva pagini de amintiri semnează Alexiu Sólymosi *(Suveniri)* și Matilda Cugler-Poni *(Din timpuri grele)*. Un interes notabil este arătat literaturii maghiare : A. Sólymosi traduce din versurile unui tînăr poet maghiar (L. Bartók) ; este tălmăcită nuvela lui G. Csiky *Istoria unui geniu*, Petru Oprișoiu publică un articol despre Petőfi. Alți scriitori străini comentați elogios (în articole nesemnate) sînt Hugo și Turgheniev. Se traduc fragmente din memoriile lui H. Heine. Interesul pentru mișcarea teatrală românească este vizibil în corespondențele lui D. de la Tismana despre spectacolele teatrelor populare din Transilvania, ca și în comentariile asupra turneelor Agathei Bîrsescu și Elenei Teodorini, sau asupra reprezentației de la București cu *Ovidiu* de V. Alecsandri.

În genere, articolele referitoare la viața culturală și literară, urmărind mai ales promovarea culturii naționale, dezvăluie, din partea colaboratorilor, o cultură și un gust artistic format.

L. V.

VIITORUL, gazetă politică și literară care a apărut la București, bisăptămînal, între 17 decembrie 1872 și 13 iunie 1874. Pînă în martie 1874, director a fost N. F. Bădescu. O atitudine vag democratică, cultul lui Al. I. Cuza și critica noului domnitor sînt principalele componente ale programului politic, care se reflectă și în literatura din **V.** Poeții gazetei erau S. Miculescu și Daniel Demetrescu, interesanți amîndoi atît prin calitățile poetice, cît și prin notele romantice și sociale din versurile lor. S. Miculescu publică și traducerea *Marsiliezei*, text care a avut o oarecare circulație în epocă, și adaptări după V. Hugo. Colaborau cu versuri și Dimitrie D. Păun, Șt. Poppini, N. Rucăreanu, N. V. Scurtescu, se republicau poezii de M. Zamphirescu. O nuvelă de anticipație, printre primele din literatura noastră, intitulată *Finis Rumaniae*, scria Al. N. Dariu. Alte schițe și nuvele aparțin lui S. Miculescu. Se traduce și din Goethe (tragedia *Stella*, tălmăcită de N. Miculescu), Hugo (fragmente din *Mizerabilii)*, La Fontaine (fabula *Lupul și mielul)* și Vergiliu.

R. Z.

VIITORUL, publicație periodică săptămînală apărută la Tîrgoviște, din februarie pînă în septembrie 1888, sub redacția lui C. Alessandrescu. Gazeta, continuînd publicațiile efemere, mai vechi, ale lui Alessandrescu, „Armonia" și „Unirea", se adresa cu precădere intelectualilor rurali, învățătorilor și preoților, de la care se primeau și cereri stăruitoare de transformare a ei într-o revistă literară. Cu modestie, redactorul recunoștea că lucrul nu-i stă în putință, deoarece, chiar dacă ar găsi materialele necesare, nu ar avea asigurat un public permanent. În **V.**, Alessandrescu s-a mulțumit să tipărească, pe lîngă articole politice, știri locale și varietăți distractive, versuri, numeroase, de Al. Vlahuță. Apărute în fiecare număr, poeziile lui Vlahuță *(Banul, Armida* ș.a.), ca și scrierile sale în proză *(O masă de stos)* au asigurat gazetei un nivel satisfăcător.

D. M.

VIITORUL, săptămînal politic apărut la Buzău între 7 mai și 29 octombrie 1889. La această gazetă, editată și redactată de un D. I. Pleșoianu, a colaborat și Al. Macedonski cu nuvelele *Nicu Dereanu*, publicată mai întîi în „Revista literară" din 1886, și *După perdele. Schiță din viața bucureșteană*. Tot în **V.** Iuliu C. Săvescu și-a tipărit întîia dată poeziile *Cînd miezul nopții a trecut* și *Campestris*.

R. Z.

VINEŞ, Vasile A. (1857—21.VI.1937, Bucureşti), poet. Doctor în drept la Paris, **V.** a lucrat în magistratură şi ca funcţionar superior (comisar al guvernului pe lîngă Creditul funciar rural, director al Creditului funciar urban) în Bucureşti. A fost prefect şi deputat.

Pe cînd era student la Paris, **V.** a tipărit o broşură de versuri (*Preludii*, 1875), dedicată lui Al. Macedonski şi prefaţată de acesta. **V.** a fost, se pare, primul discipol al lui Macedonski. Maestrul, la rîndu-i, îi închina un *Sonet* (1877). Încercările poetice ale lui **V.** sînt versificări stîngace, de inspiraţie istorică sau patriotică, pe urmele lui D. Bolintineanu şi Gr. Alexandrescu (*Umbra lui Mihai în Valea Călugărenilor, Umbra lui Tudor, Gîndirile patriotului român, Urare României*). La „Familia", în aceeaşi perioadă, a trimis evocări pariziene (*La privirea Senei*), *Scrisori din Paris* (1877), traduceri.

— *Preludii*, Bucureşti, Tip. Grecescu, 1875. — Tr. : A. Chénier, *La Fanny*, F, XIII, 1877, 44 ; Béranger, *Sînta unire a popoarelor*, F, XIV, 1878, 31.

— 1. B. Florescu, *Critica literară : „Preludii"*, ROM, XX, 1876, 30 ianuarie ; 2. Predescu, *Encicl.*, *900* ; 3. A. Marino, *Note la Al. Macedonski, Opere*, III, Bucureşti, E.L., 1967, *257—258*.

S. C.

VISKI, Ioan (a doua jumătate a sec. XVII), traducător. Predicator reformat, **V.** este, probabil, traducătorul unor psalmi, transpuşi în româneşte în august 1697. *Psaltirea* atribuită lui **V.** are la bază traducerea maghiară a psalmilor, făcută în 1607 de Mólnar Albert, după celebra versiune a lui Clément Marot, continuată de Théodore de Bèze. Textul românesc păstrează, pe alocuri, o mare apropiere de cel maghiar, imitînd şi elementele de versificaţie : metrul şi forma versurilor. Este posibil ca **V.** să fie numai copistul acestei traduceri (realizată, poate, de Ştefan Fogaraşi), de care avea nevoie pentru uzul liturgic al bisericii reformate ⟨1, 5⟩. *Psaltirea* are în primul rînd o importanţă de ordin lingvistic, textul conservînd forme arhaice ale limbii secolului al XVII-lea din Ardeal. Textul ei este, în acelaşi timp, o dovadă a preocupărilor transilvănenilor de a da o traducere versificată a psalmilor, fără a se putea apropia însă ca valoare de transpunerea mitropolitului Dosoftei.

A luj
SVENT
DAVID
SI PROROK
de
SOLTARI,
VISKI

— Tr. : *[Psaltirea]* (1697), B.A.R. ms. 5449.

— 1. Gregoriu Silaşi, *Psaltirea calvino-romană versificată*, T, VIII, 1875, 12—14 ; 2. I. Bianu, *Introducere la Psaltirea în versuri întocmită de Dosoftei*, Bucureşti, Tip. Academiei, 1887, *XXXIV, XLI—XLVIII* ; 3. B. P. Hasdeu, *Anonymus Lugoshiensis. Cel mai vechi dicţionar al limbei române după manuscriptul din Biblioteca Universităţii din Pesta*, CT, IV, 1883, noiembrie—decembrie ; 4. Sbiera, *Mişcări*, *51, 294—295* ; 5. Iorga, *Ist. lit. relig.*, *144* ; 6. N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, IV, 1924—1926 ; 7. Predescu, *Encicl.*, *901* ; 8. Suciu, *Lit. băn.*, *30—34* ; 9. Al. Belu, *Cîteva consideraţii cu privire la autorul primului Dictionarium valachico-latinum*, O, XX, 1969, 5 ; 10. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *90—93*.

A. S.

VIZANTI, Andrei (4.V.1844, Iaşi — ?), istoric literar. Grec de origine, adus în ţară de mitropolitul Veniamin Costache, Andrei (Andricu) Vizanti, tatăl lui **V.**, a fost, probabil, profesor de muzică religioasă la Iaşi, iar după 1827 şi protopsalt la Mitropolie. Mai tîrziu a profesat ingineria şi domnitorul Mihail Sturdza îl răsplătea, acordîndu-i mici ranguri de boierie (serdar, paharnic, comis). **V.** a învăţat la Gimnaziul central din Iaşi, unde a fost coleg cu Şt. G. Vârgolici şi N. Beldiceanu, şi, apoi, la Universitate, absolvind, în 1865, Facultatea de litere şi filozofie. După ce V. A. Urechia se transferă la Universitatea din Bucureşti, **V.**, elevul său favorit, capătă, sprijinit fiind şi de cercurile politice liberale, suplinirea catedrei de limba, literatura şi istoria românilor (1865). Un an mai tîrziu, în 1866, el obţine o bursă de stat şi pleacă în Spania, unde va urma cursurile Facultăţii de filozofie şi litere a Universităţii din Madrid. Trecînd, în 1868, examenul de licenţă, cu o teză despre istoria poporului român, de fapt o prezentare sumară a evenimentelor mai importante, se întoarce la Iaşi, pentru a fi numit, la 4 octombrie 1869, profesor „provizor" la catedra pe care pînă atunci o suplinise şi pe care o va ocupa timp de 30 de ani. Atras de politică, el devine unul din liderii organizaţiei din Iaşi a partidului liberal, fiind deputat (1878), apoi senator (prin 1885) şi chiar vicepreşedinte al Senatului (după 1890). În 1891 era ales preşedinte al secţiei din Iaşi a Societăţii pentru învăţătura poporului român. Din

1896, N. Gane, primar al Iașilor, îl numește președinte al comitetului teatral. În această calitate, V. comite grave nereguli administrative și, drept urmare, este obligat să demisioneze de la catedră (1898) și apoi să emigreze în Statele Unite ale Americii (în aprilie 1899), pentru a scăpa de rigorile legii. Acaparat de politică și avocatură, V. și-a neglijat îndatoririle didactice, lăsînd adesea catedra în seama suplinitorilor (D. Petrino, A. Lambrior, A. Densușianu, Al. Philippide). De la el a rămas un singur curs, transcris de T. T. Burada, intitulat *Literatura română (Istoria politică și literală a românilor)*, care datează, probabil, din 1865. Cea mai mare parte a textului este dedicată istoriei poporului român. În partea de istorie literară sînt studiate, pe rînd, poezia și proza, începînd cu poezia populară, așa cum făcuse, înaintea lui, și V. A. Urechia. De la Madrid, V. trimite „Buletinului Instrucțiunii Publice", care apărea la București, corespondențe promițătoare atît prin stil cît și prin sfera de probleme îmbrățișate, privitoare la viața intelectuală din capitala Spaniei. Într-una din ele, recenzînd o antologie de literatură romanică, el discută, în treacăt, și *Peregrinul transilvan* al lui I. Codru-Drăgășanu, aceasta fiind prima și, probabil, singura referință critică făcută în secolul al XIX-lea despre cartea călătorului român. Tot atunci, el scrie pentru revista „La Enseñanza" (1867) cîteva articole în care dezbate, cu documentația sumară avută la îndemînă, originea latină a românilor. Întors în țară, V. colaborează cu articole politice la *„Românul"* și la alte ziare liberale, ilustrîndu-se însă, mai curînd, ca orator ocazional. Cîteva broșuri, dintre care una dedicată personalității mitropolitului Veniamin Costache, precum și discursul rostit la înmormîntarea lui T. Codrescu (1894), interesează prin unele informații biografice necunoscute pînă atunci. *Abecedariul lui Gheorghe Lazăr* (1883), articol apărut în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie" și în broșură, însoțind o ediție facsimilată a cărții respective, nu este în măsură să-i consolideze autoritatea științifică, deoarece abecedarul se va dovedi a fi fost un fals al editorului Z. Carcalechi. În ceea ce privește ideile sale despre istoria literaturii, V., discipol al lui V. A. Urechia și al profesorilor Emilio Castelar și Felipe Monlau de la Universitatea din Madrid, nu este cu nimic original. Literatura, afirma el în cursul inaugural ținut la Universitatea din Iași în anul 1869, este o expresie fidelă a stărilor sociale într-o epocă determinată. Istoricul literar trebuie să țină seamă de „vorbă", de „idee" și de „operă", care reprezintă „armonizarea" primelor două. El are nevoie de cunoștințe vaste, din domenii înrudite (filologie, filozofie, istorie), fără care nu este posibil studiul operei literare și nici stabilirea valorii estetice. Istoria literaturii nu urmărește o simplă inventariere, ci o subliniere a „culoarei, tendințelor și ideilor dominante". La această operație, istoriei i se asociază critica literară, „artă liberală" și totodată știință. Modelul ideal pentru V. este *Istoria critică a literaturii spaniole* de José Amador de los Ríos.

— *[Corespondențe din Madrid]*, BUP, 1866, *285—287, 544—548* ; *Breve noticia sobre la historia de la Rumania, Thésis*, Madrid, Universidad Central, Faculdad de Filosofia y Letras, 1868 ; *Discursul d-lui... la inaugurarea cursului său de Literatura română de la Facultatea de litere din Iași*, Iași, Tip. Goldner, 1869 ; *Principiul unităței în istorie*, Iași, Tip. Junimea, 1869 ; *Discurs funebru pronunțat la ocaziunea înmormîntării Domnului românilor Alessandru Ioan I, în 29 mai 1873*, Iași, Tip. Buciumul român, 1873 ; *Importanța și utilitatea învățăturii pentru popor*, Iași, Tip. Gheorghiu, 1874 ; *Veniamin Costaki, mitropolit Moldovei și Sucevei. Epoca, viața și operile sale (1768—1846)*, Iași, Tip. Buciumul român, 1881 ; *Constantin Negri*, București, Imprimeria statului, 1881 ; *Abecedariul lui Gheorghe Lazăr*, București, Tip. Academiei, 1883 ; *Theodor Codrescu. Discurs funebru*, VN, XI, *1894, 2818*. **Ms. :** *Literatura română (Istoria politică și literală a românilor), curs ținut la Universitatea din Iași*, B.C.U., ms. IV—29.

1. *[Informații biografice]*, BUP, 1867—1868, *13, 43, 304* ; 2. B. P. Hasdeu, *Principiul unității în istorie*, TRA, I, 1869, *40* ; 3. Emil [C. Mille], *Critică literară. „Veniamin Costachi, mitropolitul Moldovei și Sucevei. Epoca, viața și operele sale (1768—1846)"*, C, I, 1881, *3* ; 4. De la Repedea, *Siluete electorale*, VOI, I, 1895, *3* ; 5. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *194* ; 6. *[Informații biografice. Procesul Vizanti]*, OP, III, 1899, 3, 4, *187* ; 7. *Encicl. rom.*, III, *1227* ; 8. I. E. Torouțiu, *[Note]*, SDL, I, *392* ; 9. Lovinescu, *Scrieri*, II, *552* ; 10. Gh. Agavriloaie, *Literatura română (1860—1948)*, în *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași. 1860—1960*, II, București, 1960, *266—268* ; 11. Maria Frunză, *Cele dintîi cursuri de literatură română la Universitatea din Iași (1860—1900)*, AUI, științe sociale-istorie, filologie t. VIII, 1962; 12. *Ist. lit.*, II, *577* ; 13. Bucur, *Istoriografia*, *86—88*.

R. Z.

VÎRNAV, Constantin (sfîrșitul sec. XVIII), traducător. Mic boier, cămăraș pe la 1788, în 1793 biv-vel medelnicer, V. a tradus opera cu conținut moral-educativ a venețianului Gianfrancesco Loredano, ***Gli scherzi geniali***, urmînd fidel însă versiunea grecească a scrierii, întocmită de Iacumis Malachis Kastrisios. Pe una din paginile primului manuscris al traducerii se află o însemnare potrivit căreia *Zăbava fandasiei* a fost tălmăcită „de pre limba greacă pre cea moldovenească" de V. și copiată cu cheltuiala lui Veniamin Costache, la 1788. Al doilea manuscris are o prefață în care traducătorul mărturisește că primele zece capitole ale cărții fuseseră tălmăcite de un „dascăl". El a continuat să traducă și a transcris cele 12 capitole ale primei părți a operei, traducînd singur și toată partea a doua. Se pare că această tălmăcire nu a fost singura încercare literară a lui V.

— **Tr. ms. :** G. Loredano, *Zăbava fandasiei*, B.A.R., ms. 433, ms. 1793.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *349* ; 2. Ariadna Camariano-Cioran, *Precizări și identificări privind unele traduceri românești din greacă (sec. al XVIII-lea)*, RITL, XXII, 1973, 2.

S. C.

VÎRNAV, Teodor (1.III.1801, Florești, j. Vaslui — c. 1860), memorialist. Mama, Mărioara, era fiica boierului Dumitrache Chiruș din Soroca, iar tatăl, Costachi, era fiul jitnicerului Sandu Vîrnav. V. a învățat carte în limba română cu preotul satului Florești, apoi cu dascălul Iftimie, în satul Hreațca. Pentru că familia scăpătase, V. a fost crescut de rudele mamei la Lămotești și apoi la București, de către un negustor bogat, Costache Lada, care l-a dat în grija unui dascăl grec. După moartea lui Lada, V. intră slujbaș la un negustor de pe Lipscani și, mai tîrziu, pleacă în ținutul Hotinului. Capătă o slujbă de funcționar la judecătoria din Hotin. După trei ani demisionează, își cumpără moșii în ținuturile Hotin și Iași și se stabilește la Pociumbeni, unde, tot restul vieții, se va ocupa cu agricultura.

V. a scris, pe la 1845, o autobiografie rămasă în manuscris, intitulată *Istoria vieții mele*, și un volum de satire și poezii lirice, de asemenea în manuscris, care s-a pierdut. A. Gorovei a ajuns în posesia manuscrisului autobiografic și l-a publicat în 1893, iar în volum, în 1908. *Istoria vieții mele* este prima carte de amintiri din literatura noastră. Autobiografia lui V. interesează mai întîi sub raport documentar, schițînd imaginea diferitelor medii sociale ale timpului : mici boieri din Moldova și Basarabia, negustori bucureșteni, dascăli greci, țigani de pe moșiile boierești, o lume aflată încă în feudalism. Evocarea este făcută cu umor și talent, într-o limbă viguroasă, ușor arhaică. Această autobiografie fără pretenții literare se distinge prin stilul simplu, ne-

lucrat, fără modele, *printr-o sfătoşenie* caracteristică, moldovenească, şi printr-un simţ sănătos al realităţii.

— *Istoria vieţii mele*, pref. Artur Gorovei, Bucureşti, Minerva, 1908.

— 1. A., *Teodor Vîrnav, „Istoria vieţii mele"*, CL, XLII, 1908, 11 ; 2. Ciobanu, *Cultura, 194—200* ; 3. Gh. Cardaş, *T. Vîrnav*, PBU, *77—78* ; 4. Haneş, *Scriitorii, 5—7* ; 5. G. Bezviconi, *Costache Stamati. Familia şi contemporanii săi*, Iaşi, 1942, *72—75* ; 6. Laurenţiu Faifer, *Primele amintiri în literatura română : Teodor Vârnav, „Istoria vieţii mele" (1845)*, ALIL, t. XXIV, 1973 ; 7. Şerban Cioculescu, *Viaţa şi opera lui Teodor Vârnav*, Bucureşti, E.A., 1975.

S. C.

VÎRNAV, Vasile (? — c. 1827), traducător. Originar dintr-o familie de boieri cărturari, în care un frate, Constantin, era tot traducător, iar altul, Gheorghe, copist, **V.** îşi petrece viaţa în ţinuturile Botoşani şi Dorohoi, unde, retras mult timp în satul Popeni, lucrează la tălmăcirile sale, pe filele cărora îşi însemna şi rangurile avute, de serdar şi ban.

Poliglot cu înclinaţii literare (cunoştea limbile greacă, latină, franceză şi italiană) **V.** face o serie de traduceri şi prelucrări, după opere din domenii variate — literatură populară şi cultă, istorie, filozofie, morală, drept şi ştiinţă. Prelucrarea făcută de **V.** la *Erotocritul*, după traducerea lui Ioan Hristodor Trapezuntul, reprezintă, în copia manuscrisă de la 1800, a logofătului moldovean Alexandru Anghelcic, o versiune îmbogăţită cu pasaje pitoreşti şi elemente localizatoare, ce adaptează romanul popular la mediul social românesc. **V.** este traducătorul operei lui D. Cantemir *Întîmplările Cantacuzineştilor şi Brîncovenilor în Valahia*, tălmăcită la 1811 după prelucrarea grecească, tipărită la 1795, a lui Gh. Zaviras. Traducerea din 1806 a operei lui D. Cantemir *Descriptio Moldaviae*, atribuită mult timp lui **V.**, aparţine de fapt lui Ioan Nemişescu (9). Atras de ideile iluministe ce pătrund în ţările române, **V.** se opreşte şi el asupra unor autori mult citiţi în epocă. Atent, probabil, la latura de propagandă antiotomană a lucrării, face o traducere, azi pierdută, din Voltaire (*Histoire de Charles XII*). Cele mai importante traduceri ale lui **V.**, toate după intermediare greceşti, rămîn ***Loghica sau Întăile tălmăcirile meşteşugului de a să socoti cineva bine*** a lui E. B. de Condillac, tradusă, în 1825, după manualul de la Academia domnească din Iaşi, prelucrat de Daniil Philippide, ***Filosofia moralicească*** a lui L. A. Muratori, după versiunea lui Iosif Mesiodax, şi ***Pentru greşele şi pedepsi politiceşte prăvite*** (1824) din C. Beccaria. Traducerea, după versiunea grecească a lui A. Corais, a cărţii de drept penal a lui Beccaria, a inspirat, în ţările române, înnoiri în redactarea procedurilor juridice. Interesul manifestat de **V.** pentru istoria românilor şi a strămoşilor lor se reflectă în adaptările, cu caracter instructiv, de manual, pe care le face după scrieri istorice din greacă şi franceză. El traduce opera, foarte cunoscută în epocă, a lui Dionisie Fotino, ***Istoria obştiască a vechii Dachiei, a Transylvaniei de acum, a Valachiei şi a Moldaviei*** şi, tot după un text grecesc, al lui Atanasie Stagiritul, lucrarea autorului francez Louis Domairon, intitulată ***Scurtare istoriei obşteşti*** (1826—1827). Din limba franceză prelucrează o versiune, mult prescurtată, după cum afirmă în *Prolog*, la ***Frumseţile a istoriei romaneşti*** (1823) de Ch. Rollin şi ***Scurtare vechimilor romaneşti*** (1827), după ***Abrégé des antiquités romains***. Învăţămîntul epocii a folosit şi manualele manuscrise redactate de **V.** după modele franceze, incluzînd o aritmetică, o geometrie şi o astronomie. Multe din lucrările transpuse de **V.** în româneşte au caracterul unor prelucrări în care a intervenit, adesea, pentru o mai mare concentrare („scurtare") a conţinutului şi o simplificare stilistică. În prefaţa la traducerea lucrării de logică, **V.** se dovedeşte a nu fi străin de problemele teoretice de limbă, influenţat, în acest sens, de mişcarea iluministă transilvăneană. Traducătorul propune renunţarea la împrumuturi greceşti, turceşti ş.a. şi îmbogăţirea vocabularului limbii noastre cu termeni din latină şi italiană.

— **Tr. ms.** : *Istoria lui Erotocrit* (1800), B.A.R., ms. 145 ; Ch. Rollin, *Frumseţile a istoriei romaneşti sau Tabla întîmplărilor cari au înveşnicit pe romani* (1823), pref. trad., B.A.R., ms. 175 ; C. Beccaria, *Pentru greşele şi pedepsi politiceşte prăvite* (1824), B.A.R., ms. 185 ; Condillac, *Loghica sau Întăile tălmăcirile meşteşugului de a să socoti cineva bine*, pref. trad., vol. I (1825), B.A.R., ms. 425, vol. II (*Chipul cugetării în mijlocirile şi isprăvile sale socotit*), B.A.R., ms. 3783 ; L. A. Muratori, *Filosofia moralicească* (1825), I—II, B.A.R., ms. 189, ms. 183 ; Louis Domairon, *Scurtare istoriei obşteşti* (1826—1827), II—III, B.A.R., ms. 192, ms. 188 ; *Scurtare vechimilor romaneşti. Pentru folosul tinerilor persoane ce să îndeletnicesc la învăţătura autorilor latini şi a istoriei Romii* (1827), B.A.R., ms. 1212 ; D. Fotino, *Istoria obştiască a vechii Dachiei, a Transylvaniei de acum, a Valachiei şi a Moldaviei*, pref. trad., vol. I, II, IV, B.A.R., ms. 190, ms. 191, ms. 184.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *354* ; 2. Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *124* ; 3. Iorga, *Traduceri, 8, 10* ; 4. Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *353—354* ; 5. Popovici, *Studii*, I, *104, 105—106* ; 6. Piru, *Ist. lit.*, II, *29—30* ; 7. Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi*, Bucureşti, E.A., 1971, *241—242, 245—246, 258* ; 8. Cornea, *Originile, 103, 237* ; 9. N. A. Ursu, *Cine a făcut prima traducere românească a operei lui Dimitrie Cantemir „Descriptio Moldaviae"*, CRC, XIV, *1979, 5*.

A. S.

VÎRNAV-LITEANU, George (Iorgu) (30.VIII.1840, Liteni, j. Suceava — 24.III.1905), critic literar. Urmaş al unuia din marii boieri moldoveni, aprig luptător pentru Unire, **V.-L.** a început şcoala la Iaşi, plecînd apoi la Paris, pentru studii juridice. Înrudit cu M. Kogălniceanu, se bucură, după întoarcerea în ţară, de sprijinul acestuia, fiind numit procuror la Tribunalul de Ilfov (1866), iar peste trei ani, prefect al judeţului Putna. De la începutul lui 1878, timp de cîţiva ani, a îndeplinit funcţia de agent diplomatic al României la Berlin, sprijinind activ politica externă a lui M. Kogălniceanu, într-o perioadă foarte dificilă pentru tînărul stat român. A devenit membru al Junimii din 1870, publicîndu-şi articolele numai în „Convorbiri literare". Orientarea către cultura franceză îl deosebea pe **V.-L.** de alţi junimişti. Critica sa literară s-a sprijinit cu deosebire pe gustul propriu şi mai puţin pe principii estetice. Pentru el, istoria literară, care înglobează şi critica, trebuie să ofere date despre cadrul şi circumstanţele creaţiei, precum şi despre impresia produsă de operă asupra cititorilor. Biografia ar fi capabilă să ofere criterii de apreciere estetică şi **V.-L.** a căutat totdeauna să cunoască scriitorul şi viaţa lui pentru a putea formula o judecată

asupra operei. Nu este exclus ca această opinie — deosebită de a lui T. Maiorescu şi a altor junimişti — să şi-o fi format, în vremea studiilor din Franţa, sub influenţa lui Sainte-Beuve sau Taine. El urmărea să reconstituie cît mai fidel atmosfera socială a epocii în care a apărut opera discutată, creînd, cu o siguranţă mai puţin prezentă la alţi critici junimişti, tablouri vii şi pitoreşti. **V.-L.** judecă opera şi în funcţie de concordanţa dintre idealul ei şi idealul vremii. O importanţă deosebită revenea publicului cititor şi opiniei publice, pe care îi consideră factori determinanţi în succesul operei de artă. Investigarea lor l-a preocupat, de asemenea, insistent. De pildă, succesul poemului *Dumbrava Roşie* de V. Alecsandri s-ar datora faptului că publicul, dezabuzat de imitaţiile curente din literatura română a vremii, a fost satisfăcut întîlnind o operă de profundă inspiraţie naţională. Ca la toţi junimiştii, preferinţele sale se îndreptau către echilibrul şi armonia clasică, spre acele opere care înfăţişează caracterul general-uman sub haina particulară a unei epoci determinate.

Articolele lui **V.-L.** au susţinut cu fermitate teoria junimistă a „formei fără fond" : în loc să se dezvolte organic, în strînsă legătură cu civilizaţia propriului popor, literatura română de după 1850 a evoluat prea repede, prin imitarea formelor străine, pe care le-a adoptat fără să le asimileze ; clişeul a covîrşit astfel deceniul 1860—1870, dăunînd originalităţii literare. Atenţia lui **V.-L.** s-a îndreptat şi asupra limbii, unde a constatat aceeaşi ruptură de tradiţie, agravată de invazia neologismelor ; limba veche şi cea populară, vie, au fost neglijate, încît limba literară era coruptă şi exagerată. Singura ieşire i se părea lui **V.-L.** a fi îmbinarea echilibrată dintre cultivarea spiritului naţional şi asimilarea influenţelor străine. Ca model de scriitor naţional este considerat V. Alecsandri, căruia **V.-L.** i-a consacrat cele mai numeroase pagini din cercetările sale critice.

— *Alexandri*, CL, VI, 1873, 10 ; *Poeziile populare culese şi întocmite de Alecsandri*, CL, VI, 1873, 11 ; *„Dumbrava Roşie". Cercetare critică*, CL, VIII, 1874, 4 ; *Cugetări asupra limbei române*, CL, VIII, 1874, 9 ; *Scrierile teatrale ale lui Alecsandri. Cercetare critică*, CL, IX, 1876, 10 ; *Operele complete ale lui Alecsandri. Cercetare critică*, CL, X, 1876, 2—4 ; *Publicul român*, CL, XI, 1877, 9 ; *Cugetări*, CL, XXVII, 1893, 7.

— 1. I. Slavici, *[Scrisoare către I. Negruzzi, 1873]*, SDL, II, *200* ; 2. Alecsandri, *Insemnări*, *65* ; 3. Pop, *Conspect*, II, *101—102* ; 4. *[Corespondenţă M. Kogălniceanu — G. Vîrnav-Liteanu]*, ADK, I ; 5. *Albumul societăţei „Junimea"*, SDL, IV, *314* ; 6. A. Gorovei, *Monografia oraşului Botoşani*, Botoşani, 1926, *147* ; 7. Predescu, *Encicl.*, *492*.

D. M.

VLAD-DELAMARINA, Victor (31.VIII.1870, Satu Mic, azi Victor Vlad Delamarina, j. Timiş — 15.V. 1896, Petroasa Mare, j. Timiş), poet. Tatăl lui **V.-D.**, avocatul Ion Vlad, era „solgăbirău", în comuna Satu Mic de lîngă Lugoj. Mama, Sofia Vlad-Rădulescu, scria versuri şi scenete dramatice. **V.-D.** a urmat şcoala primară şi liceul la Lugoj, fiind coleg cu I. Popovici-Bănăţeanu. Amîndoi făceau parte din societatea de lectură a elevilor români din Lugoj, „Reuniunea literară", a cărei activitate de cultivare a elementului românesc nu era pe placul autorităţilor maghiare. Cînd o

parte din membrii societăţii au fost anchetaţi de conducerea liceului, **V.-D.** a scris pe tablă, în sala „procesului", „Trăiască românimea" şi a arborat o cocardă tricoloră. Ca urmare a acestui act de curaj, a fost exmatriculat. S-a înscris în aceeaşi clasă la liceul „Sf. Sava" din Bucureşti, iar în 1886, trece la liceul militar din Craiova. Aici l-a avut profesor de limbă română pe M. Strajanu care, apreciindu-i exerciţiile de versificaţie şi traducerile din limba germană, l-a recomandat societăţii Junimea. În 1887, **V.-D.** se mută la liceul militar din Iaşi şi apoi urmează cursurile unei şcoli militare superioare la Bucureşti, după care este avansat sublocotenent în marină. Publică poezii în ziarul timişorean „Dreptatea", semnînd cu pseudonimul Delamarina, sub care este îndeobşte cunoscut. Călătoreşte cu bricul „Mircea" (1891) pe Marea Neagră şi Marea Egee şi îşi notează impresiile într-un jurnal ilustrat cu desene proprii. Textul apare în „Dreptatea". În 1893 întreprinde o călătorie cu crucişătorul „Elisabeta", în Mediterana şi Adriatica, consemnată de asemenea într-un jurnal. Grav bolnav de tuberculoză, a murit la Petroasa Mare, unde Sofia Vlad-Rădulescu avea pămînturi. A fost înmormîntat la Lugoj.

V.-D., autorul a douăzeci de poezii, este cunoscut drept creatorul „poeziei dialectale" la noi. Sînt versuri scrise cu intenţia de a pune în evidenţă resursele expresive ale limbajului popular. Relatate în graiul bănăţean, cu fonetica şi lexicul specific, amintirile din copilărie *(Ţucă-l moşu)*, evocările unor tipuri caracteristice, locale *(Calu' lui Doancă)* sau ale unor figuri din lumea satului *(Carce in deparce, Lu' Ana lu' Gică)*, anecdotele, întîmplările cu haz *(Ăl mai tare om din lume)* capătă o culoare aparte şi impresia de viaţă este mai puternică. Chiar dacă versurile nu sînt îndeajuns de finisate, la **V.-D.** există certe calităţi de observator fin al vieţii, de bun cunoscător al psihologiei ţăranului. Umorul, isteţimea naturală, ascunsă uneori de o naivitate simulată, modestia sînt trăsăturile eroilor ţărani din versurile lui **V.-D.** *(Poezie şi proză, Carce in deparce, Ăl mai tare om din lume)*. Există în poezia lui un nucleu epic şi o tendinţă de evitare a lirismului prin povestire şi umor, care îl apropie sensibil de G. Coşbuc. Bianca din *Carce in deparce* îşi destăinuie iubirea ca şi fata din *Duşmancele* lui Coşbuc. *Mă Cimişe* pare a avea ca model *Prahova.* Lirismul îndrăgostitului se disimulează în umor *(Luna)*. Cea mai cunoscută poezie a lui **V.-D.** este *Ăl mai tare om din lume*, notabilă prin capacitatea de a creiona în cîteva linii portretul naivului şi curajosului Sandu Blegia, „ăl mai tare om din lume". Umorul şi optimismul care se degajă din poezia lui **V.-D.**, antisentimentalismul ei, inspiraţia ţărănească şi limbajul popular îi conferă originalitate într-o epocă în care majoritatea poeţilor eminescianizau. Capacitatea de a sesiza şi a pune în evidenţă comicul l-a îndreptat pe **V-D.** către teatru. Încercările sale dramatice, comedii, farse, monologuri, unele rămase în manuscris, altele pierdute *(Învăţătorul Policarp, Fluşturaticul, Gusturile nu se discută, Să vii mai des, monşerică, Pacienta, În cămin, Lacheul pedagog, Pe la miezul nopţei)* sînt doar traduceri şi localizări după repertoriul francez la modă. În *Pacienta*, autorul introduce limbajul autentic, local, în vorbirea unor personaje provenite din mediul rural. Unele din compunerile sale dramatice au fost jucate la Lugoj *(Pacienta, În cămin)*. Paginile de proză care consemnează impresii de călătorie sînt lipsite de amănuntul plastic, pitoresc ; ele rămîn simple însemnări, nedezvoltate literar, de reţinut doar pentru ter-

minologia lor marinărească. Manuscrisele conţinînd pagini memorialistice (*Cartea vieţii mele, O nimica toată*) nu au valoare literară.

— *Poezii bănăţeneşti*, îngr. Valeriu Branişte, Lugoj, Tip. Traunfellner, 1902; *Doi scriitori bănăţeni: Victor Vlad Delamarina şi Ioan Popovici-Bănăţeanul*, îngr. şi pref. Al. Bistriţeanu, Craiova, Scrisul românesc; *Poezii în grai bănăţean*, pref. Al. Bistriţeanu, Timişoara, 1936; *Schiţele mele de călătorie*, îngr. A. Cosma-junior, Timişoara, Tip. Ateneu, 1936; *[Poezii]*, în Suciu, *Lit. băn.*, *194—209*, PRC, III, *269—271*; *Al mai tare om din lume*, îngr. şi pref. Simion Dima, Timişoara, Facla, 1972.

— 1. Maiorescu, *Critice*, II, *199—212*; 2. Il. Chendi, *Zece ani de mişcare literară în Transilvania*, F, XXXVII, 1901, 3; 3. *Victor Vlad Delamarina*, LU, VII, 1908, 11—12; 4. O. Tăslăoanu, *Notiţă despre Victor Vlad Delamarina*, RFR, IX, 1942, 8; 5. Tancred Bănăţeanu, *Poezia dialectală şi Victor Vlad Delamarina*, RFR, IX, 1942, 8; 6. Laţia, *Cărturari*, *19—22*; 7. A. Cosma, *Bănăţeni*, I, *132—135*; 8. Leonard Gavriliu, *Victor Vlad Delamarina*, O, VI, 1955, 2; 9. Simion Dima, *Caracterul popular în creaţia lui Vlad Delamarina*, O, IX, 1958, 1; 10. N. Ţirioi, *V. Vlad Delamarina*, O, XI, 1960, 9; 11. M. Popa, *Date noi despre Victor Vlad Delamarina*, O, XVII, 1966, 5; 12. V. Vintilescu, *Victor Vlad Delamarina*, Timişoara, 1967; 13. Liviu Roman, *Pagini inedite din opera lui V. Vlad Delamarina*, O, XVIII, 1967, 3; 14. G. Munteanu, *Victor Vlad Delamarina şi arta lui*, O, XXI, 1970, 7; 15. N. Ţirioi, *Locul lui Victor Vlad Delamarina în literatura română*, O, XXI, 1970, 11; 16. Valentin Taşcu, *Victor Vlad Delamarina*, TR, XIV, 1970, 37; 17. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *603—604*; 18. Simion Dima, *Un umorist duios*, în Victor Vlad Delamarina, *Al mai tare om din lume*, Timişoara, Facla, 1972; 19. Aurel Cosma, *Prin Timişoara de altădată*, Timişoara, Facla, 1977, *137—149*; 20. *[V. Vlad-Delamarina. Corespondenţă. Memorii]*, DLT, I, *163—294*.

S. C.

VLAD-RĂDULESCU, Sofia (sfîrşitul sec. XIX — începutul sec. XX), scriitoare. Provenea dintr-o familie de intelectuali patrioţi din Chizătău, înrudită îndeaproape cu familia Brediceanu. Tatăl, Constantin Rădulescu, avocat, primar al Lugojului, a fost un militant pentru cauza naţională a românilor bănăţeni. **V.-R.** a fost căsătorită cu avocatul Ion Vlad. Este mama poetului Victor Vlad-Delamarina. După moartea soţului, **V.-R.** s-a stabilit la Bucureşti, unde a fost profesoară de limba germană şi de pian la Azilul „Elena Doamna".

Avînd înclinaţii artistice şi muzicale, **V.-R.** era cunoscută în viaţa culturală a Lugojului. Ea a cules şi a armonizat pentru pian o suită de dansuri şi melodii româneşti din repertoriul lăutarului Nica Iancu Iancovici, între care *Lugojana* a devenit populară prin compoziţia corală, de mai tîrziu, a lui Ion Vidu. În 1882 i s-a jucat la Lugoj piesa ***La maial***, iar în 1907 „Reuniunea română de cîntări din Lugoj", condusă de Ion Vidu, i-a prezentat o altă piesă, pe muzică, ***Oala cu galbeni***. Ea este şi autoarea unei localizări într-un act, ***Recept contra soacrelor***, care s-a jucat la Lugoj, în acelaşi spectacol cu opereta lui Ciprian Porumbescu, ***Crai nou***. A publicat versuri şi cîntece în „Familia", „Luminătoriul", „Romänische Revue", între care se remarcă, prin graţie şi tandreţe maternă, ***Cîntecul de leagăn*** şi ***Garofiţa***.

— [Versuri şi proză], F, VIII, 1872, 2, XXIV, 1888, 43, 52, XXV, 1889, 2, 8, 21, 27, 41, 46, 51, XXVI, 1890, 13, XXVIII, 1892, 22, 29, XXXVIII, 1902, 12; *La maial*, F, XXVI, 1890, 1; *Roza din spini*, F, XXVI, 1890, 2.

— 1. Al. Bistriţeanu, *Prefaţă* la *Doi scriitori bănăţeni: Victor Vlad Delamarina şi Ioan Popovici-Bănăţeanul*, Craiova, Scrisul românesc; 2. V. Vintilescu, *Victor Vlad Delamarina*, Timişoara, 1967, *9—12*.

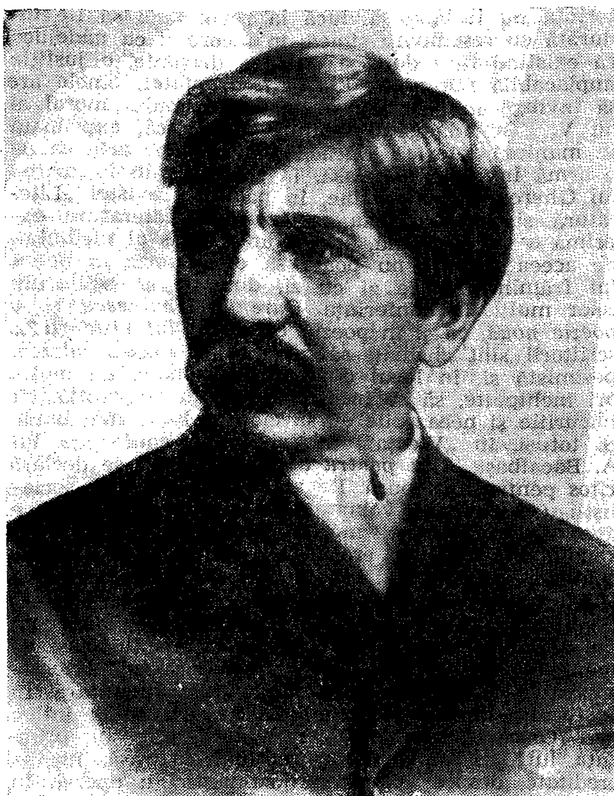
S. C.

VLAHUŢĂ, Alexandru (5.IX.1858, Pleşeşti, azi Alexandru Vlahuţă, j. Vaslui — 19.XI.1919, Bucureşti), scriitor. Cu o copilărie ingrată, minată de boală, **V.**, fiul lui Neculai Vlahuţă, mic proprietar, şi al Ecaterinei Petrescu, trece prima oară pragul şcolii cu o întîrziere de doi ani. La Bîrlad el face, din 1867, clasele primare, apoi, din 1871, liceul, pe care îl absolvă în 1878. În anul următor îşi ia bacalaureatul la Bucureşti, înscriindu-se la Facultatea de drept, pe care nu avea s-o termine. Profesor la gimnaziul „Ienăchiţă Văcărescu" din Tîrgovişte, **V.** intră şi ca profesor la şcoala de la mănăstirea Dealu (1880—1883). Problemele învăţămîntului nu-l lasă indiferent şi el publică diferite articole în care combate dogmatismul şi formalismul din metodele de predare, ca şi defectuoasa alcătuire a unor manuale şcolare. În 1902 va scoate, împreună cu G. Coşbuc, o carte de citire destinată şcolilor secundare şi profesionale. Înscris în baroul avocaţilor tîrgovişteni (1882), cu o diplomă cumpărată, întrucît nu avea licenţa în drept, **V.** pledează de cîteva ori, dar fără mare succes. Timp de patru luni, în 1883, el se găseşte la Galaţi, unde publică articole şi schiţe în ziarul local „Galaţii". De catedră nu se desparte decît tîrziu, în 1893. Pînă atunci mai predă la Şcoala normală a Societăţii pentru învăţătura poporului român,

în locul lui I. Slavici (1884—1885), la pensionul Elenei Miller-Verghy, este un timp (de la sfîrşitul lui 1885) meditator la liceul particular „V. Alecsandri" al lui Şt. Velescu, apoi profesor la Azilul „Elena Doamna" şi la liceul particular „Sf. Gheorghe", condus de Anghel Demetriescu. În 1888, la propunerea lui T. Maiorescu, este numit revizor şcolar pentru judeţele Prahova şi Buzău. V. a mai îndeplinit şi alte funcţii : corector la „Analele parlamentare" (1892—1896), secretar al comisiei industriale de pe lîngă Ministerul Domeniilor, şef de birou la acelaşi minister, referendar la Casa Şcoalelor (1901). În 1907 se afla la conducerea Muzeului pedagogic al Casei Şcoalelor. A călătorit, în cîteva rînduri, prin străinătate (Constantinopol, Paris, în Italia şi în Norvegia). La propunerea lui I. Vulcan, în anul 1893 este desemnat membru corespondent al Academiei, însă refuză. A fost ales membru de onoare post-mortem al Academiei (1948).

V. a manifestat înclinaţii literare de pe cînd era elev la liceu şi trimitea versuri la „Convorbiri literare". În anul 1879 i se publică un articol (*Banul*) în ziarul tîrgoviştean „Dîmboviţa", iar în anul următor îi apar în „Lyra română" cîteva poezii. În acelaşi timp se bucura de o promiţătoare ospitalitate şi în paginile „Convorbirilor literare". Publicistica, jurnalistică şi literară, a lui V. e cu largheţe risipită prin revistele şi ziarele timpului, chiar şi în cele mai puţin notorii. A colaborat, astfel, la „Convorbiri literare" (1878—1885), „România liberă" (1883—1885, 1889), unde face parte şi din redacţie, „Epoca" (1885—1886), „Lupta (1886—1887), „Epoca ilustrată" (1886), „Lupta literară", (1887), „Familia" (1887, 1889, 1892, 1893, 1898), „Revista nouă" (1887—1890), unde este şi redactor, „Timpul" (1889—1890), „Naţionalul" (1891), „Calendar pentru toţi românii" (1892), „Săptămîna ilustrată" (1893), „Literatură şi ştiinţă" (1893), „Constituţionalul" (1893), „Adevărul" (1894), „Eminescu" (1896), „Povestea vorbei" (1896), „Gazeta săteanului" (1894, 1897—1898), „România jună" (1899—1900), „Revista poporului" (1899), „Pagini literare" (1899), „Calendarul Minerva" (1900, 1905, 1908), „Generaţia nouă" (1898—1899), „Literatură şi artă română" (1897—1901), „Scena" (1903), „Viaţa românească" (1906—1908), „Universul" (1906, 1909, 1910, 1911, 1918), „Luceafărul" (1907, 1909, 1912, 1919), „Tribuna poporului" (Arad, 1909), „Flacăra (1914), „Şcolarii" (1916), „Neamul românesc" (1917), „România" (1917), „Drum drept" (1917), „Lumea" (1919), „Drapelul" (1919). În perioada tîrgovişteană, a făcut parte din comitetul de redacţie al revistei locale „Armonia". Împreună cu Alceu Urechia a întemeiat revista „Vieaţa" (1893—1896), iar cu G. Coşbuc a scos revista „Sămănătorul" (între 1901—1905). Din martie 1916, conduce publicaţia săptămînală „Scriitorii români". De asemenea, cu I. Al. Brătescu-Voineşti, V. dirijează ziarul „Dacia" (1918), iar din însărcinarea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice face să apară revista pedagogică „Lamura" (1919). Lăsînd la o parte iniţialele şi prescurtările, pseudonimele lui V. sînt şi ele numeroase : Ada, Alecu, L. Ascar, Ave, I. Baltă, Baltazar, Decor, Jehovah, Lupu (Lup), Lupan, Mamilis, Minuzio, Mirmidon, Neagoe, Plivitor, Radu (Rad), Rareş, Sandu, Selişteanu, Spic, Stanca, Vale, Vlahul, Vluzzo.

Imaginea lui V., din ultimii ani ai vieţii sale, este aceea a unui om de mare omenie, generos şi modest, sfătuitor al tinerilor aspiranţi la gloria literară. El are acum, în literatură, autoritatea unui adevărat mentor. Cît priveşte propria sa creaţie, aceasta a depins dintotdeauna de felurite înrîuriri. O primă perioadă, de un decepţionism apăsător, dezvăluie o sensibilitate exacerbată, dar mai ales frecventarea asiduă a poeziei eminesciene. Va urma o fază de acerbă critică socială, semn că mişcările ţărăneşti din 1888, mişcarea socialistă, ca şi activitatea lui C. Dobrogeanu-Gherea impresionaseră firea receptivă a scriitorului. Ieşit din mreaja pesimismului, el evoluează treptat spre un umanitarism vag, cu elanuri idealiste şi infiltraţii mistice — credinţa unui cărturar bătrîn, cumpătat şi evlavios. Simpatia lui V. se îndreaptă spre ţăranul obidit (*Socoteala, La arie*) şi spre intelectualul cu iluziile spulberate. Dar compasiunea şi înduioşarea se preschimbă în sarcasm şi vehemenţă (poezia *1907*) atunci cînd vine vorba de instituţiile vremii, de la monarhie (pamfletul *Auri sacra fames*), justiţie, şcoală, pînă la armată, cu ororile ei. Modul critic al lui V. este pamfletul, care poate lua forma alegoriei, şi, mai ales, portretul satiric, şarja fină şi muşcătoare (*Profiluri, Dincă C. Buleandră, Cîţiva paraziţi*). Fire blajină, scriitorului îi repugnă violenţa, revoluţia i se pare dezagreabilă, aşa încît, utopic, el predică, în spirit creştin, iubirea între fraţi, împăcarea între clase. Dealtfel, prin intermediul revistei „Sămănătorul", V. devine un teoretician al sămănătorismului. Scriitorul se cuvine să fie un semănător de idealuri, un apostol, luminător al neamului ; ameliorările ar urma să se realizeze de la sine, printr-o mai bună instrucţie culturală a poporului şi prin concursul binevoitor al boierimii. De pe la finele primului deceniu al secolului al XX-lea, concepţia lui V. îşi adaugă elemente noi, poporaniste. Oraşul îi apare ca un loc de pierzanie, cu o influenţă dizolvantă asupra moravurilor bune şi curate de la ţară. Pentru a contracara o asemenea acţiune, se recomandă, la fel de naiv şi ineficient, o administraţie însufleţită de porniri cinstite, un învăţător destoinic, un preot cucernic (*Cărţi pentru popor*). Su-

ferința nu trebuie să ducă la revoltă, ci să fie îndurată cu resemnare stoică, în tăcere și cu nădejdea că existînd fără doar și poate o dreptate, o justiție implacabilă *(Dreptate, Există o dreptate)*, binele are să învingă în cele din urmă. Idealismului moral al lui **V.** i se adaugă o tendință patriotică, exprimată în manieră retorică. Dacă **V.** nu concepe arta ca pe o armă în lupta de clasă, în schimb, sub înrîurirea lui Gherea, el va susține, în paginile revistei „Literatură și știință", arta cu tendință. Literatura exprimă o stare socială, arta e un produs al mediului, de aceea artistul nu poate să escamoteze în opera lui frămîntările de zi cu zi, durerile și aspirațiile celor mulți. În conferința *Curentul Eminescu și o poezie nouă*, ca și în poezia *Unde ni sînt visătorii?...* scriitorii sînt chemați să renunțe la masca jalnică, pesimistă și, în locul durerilor personale, de multe ori închipuite, să se inspire din viața adevărată, cu bucuriile și necazurile ei, să cînte o lume mai bună. Și totuși, în „Vieața", în replică la conferința lui A. Bacalbașa *Arta pentru artă*, același **V.** se declară ritos pentru arta pură. De aici, o polemică cu socialiștii (adunată în volumul *Un an de luptă)*, care avea să degenereze, mergînd pînă la unele ieșiri xenofobe. La mijloc era însă o neînțelegere, anume confuzia între teză și tendință. Scriitorul, chiar dacă și-a însușit teoria maioresciană a „formei fără fond" *(Spoială și funcționarism* ș.a.), nu a fost niciodată un adept al esteticii junimiste. Opera lui e eminamente tendențioasă, atît în latura socială, moral-educativă cît și în aceea sentimentală, umanitară. În conferința despre „curentul Eminescu", ca și într-o alta *(Onestitatea în artă)*, **V.** mai discută, sub influența lui H. Taine, despre noțiuni ca rasă, mediu, ereditate, despre „coloarea dominantă" a operei. În altă ordine, se invocă principiul tipizării, al selecției și prelucrării artistice. După **V.**, „arta corectează natura", nu o copiază mecanic. Opera are o finalitate estetică și etică. Frumosul fiind o emanație a binelui, „puterea creatoare" în artă este o formă a iubirii. Se simte, aici, și influența lui J.-M. Guyau.

Pînă a fi cuprins de vraja poeziei eminesciene, **V.** a făcut compuneri ușoare, în maniera lui V. Alecsandri, a lui D. Bolintineanu sau a poeziei populare. Zelator al lui Eminescu, al cărui cult îl păstrează, cu pioșenie, o viață întreagă, el avea să imite, ca un îndrăgostit, gesticulația lirică, rostirea eminesciană. Dar înclinația lui **V.** este spre poezia didactică. Teme ca dragostea, viața și moartea, credința în Dumnezeu nu sînt la el altceva decît niște tirade de o anume emfază a meditației, pe care poetul știe să le facă dacă nu pasionante, cel puțin spectaculoase, printr-o punere în scenă de efect *(La icoană, Din prag)*. Cu o alură teatrală, poetul monologhează despre rosturile vieții și ale morții *(Din prag)*, acum încrezător în divinitate, mai încolo renegînd-o, ca din nou să se pocăiască. Primele poezii ale lui **V.** mărturisesc o adîncă descurajare, decursă din melancolia eminesciană, dar și din propriile decepții. Lirica sa, ca și întreaga lui creație, capătă un tonus optimist după 1887. Dispoziția satirică rămîne, însă, constantă. **V.** creionează, în versuri săltărețe, cu tentă de pamflet și caricatură, o tipologie care include pe politicianul venal, pe arivist și cartofor, pe trubadurul pesimist. Poezia socială culminează cu incendiarul *1907*. Mai reușită e lirica intimistă, grațioasă și delicată. La fel, sonetele, concentrate și lipsite de retorism. Cu un lirism în deficit, prea cerebrală, poezia lui **V.** este aceea a unui eminescianizant, priceput în dramatizarea sentimentelor, altfel bun psiholog, dar cu o irepresibilă pornire didacticistă, cu resorturi etice.

Între proza și publicistica lui **V.** există un flux continuu de teme și de atitudini. Scriitorul nu e, în fond, un imaginativ, el nu are uneori altă sursă decît aceea a observației directe. La fel ca și jurnalistul, el consemnează datele pe care i le oferă realitatea, însoțindu-le cu un comentariu satiric sau transpunîndu-le în registru psihologic (pînă prin 1894), sau preluîndu-le în spirit tezist, moralizator (după 1900). Așa se explică interesul său pentru „documentele omenești" — care pot să încorporeze cazuri rare, patologice *(Vișan, Cassian)*, cultivate de literatura naturalistă —, pentru vieți nevinovate, pecetluite de un destin ingrat (prostituata, copiii orfani etc.), pentru crîmpeie întunecate din viața țărănimii *(La arie, Socoteala)*. Ceea ce rezultă sînt adesea niște „icoane șterse", „file rupte", secvențe și instantanee surprinse „din goana vieții". O notă mai aparte fac amintirile, cu nostalgia duioasă a copilăriei *(Note, Un Crăciun, Mogîldea* ș.a.). Proza lui **V.** are un caracter reflexiv, liric și confesiv. Sentimentale, chiar melodramatice, într-o atmosferă sumbră la început, schițele și nuvelele lui cîștigă treptat sub raportul realismului, adăugîndu-și energice note pamfletare și protestatare. După 1900, **V.** scrie mai anevoie, preferînd să-și fixeze impresiile în scrisori sau în carnete de însemnări zilnice. Meditația etică e predominantă. Regresiunea în trecut, desconsiderată pînă prin 1895, intră acum în preocupările scriitorului,

care compune chiar o evocare istorică intitulată *Din trecutul nostru.*

V. e o natură înclinată spre introspecție și speculația de idei. Scrisul său, în care se răsfață analizele psihologice, capătă o formulare sentențioasă, intercalîndu-și maxime și reflexii morale. Ambiția lui **V.** e aceea de a crea tipuri, dar în tiparele pe care el le creează nu e loc decît pentru o definiție generală și cam sumară, care văduvește personajul de individualitate. Cu toate acestea, tipuri noi pentru literatura noastră, destinate unei lungi cariere, precum învinsul (Radu Munteanu, Coriolan), inadaptatul (Dan), parveniții și paraziții sociali, regăsiți și la B. Delavrancea, boierul patriarhal, se consacră mai întîi prin opera lui **V.** Astfel Dan, personajul care dă titlul romanului de mare răsunet la vremea lui, ar fi după formularea lui Gherea, însușită de **V.**, „proletarul intelectual", visătorul generos, însă abulic și egocentric, care cade în cele din urmă înfrînt, dezamăgit în viața conjugală, dar mai ales incapabil să biruie împrejurările sociale potrivnice. Sfîrșitul lui Dan, care înnebunește, atît de asemănător cu al lui Eminescu, reflectă, în intenția autorului, destinul tragic al artistului. *Dan* rămîne unul din primele romane psihologice la noi.

În literatura noastră, **V.**, scriitor cu o bună intuiție a cuvîntului, este un exponent al realismului pitoresc și liric. *România pitorească* e un jurnal de călătorie de un lirism abundent, înecat într-o pletoră de metafore și alegorii convenționale care risipesc liniile peisajului descris, dîndu-i, uneori, contururi ireale. Contemplînd pămîntul țării, „sfințit de jertfe mari", cu inima plină de mîndrie pentru un trecut glorios, scriitorul invocă fapte din istoria neamului, legende și obiceiuri, aducînd un elogiu țăranului român. În monografia lirică *Pictorul N. I. Grigorescu* **V.** face o reconstituire exaltată a universului picturii acestuia. În critica de artă propriu-zisă, practicată la „Universul", **V.** nu probează un gust deosebit. A prefațat numeroase volume aparținînd lui V. Alecsandri, Eminescu, prietenilor săi I. L. Caragiale și B. Delavrancea, lui Tr. Demetrescu, Th. D. Speranția, Alceu Urechia. Plănuia o monografie despre Caragiale, întemeiată pe corespondența acestuia. Avea de gînd să scrie partea a doua a romanului *Dan* și începuse o dramă în versuri (*Vlad Țepeș*), din care s-a publicat un fragment.

— *Nuvele*, București, Socec—Teclu, 1886 ; *Nuvele*, Iași, Șaraga ; *Poezii*, București, Göbl, 1887 ; ed. 2, București, Socec, 1892 ; *Curentul Eminescu și o poezie nouă*, București, Lupta, 1892 ; *Din goana vieții*, București, Graeve, 1892 ; *Poezii vechi și nouă*, București, Steinberg, 1894 ; *Dan*, București, Graeve, 1894 ; *Icoane șterse*, București, Alcalay, [1895] ; ed. pref. Barbu Delavrancea, București, Müller ; *Un an de luptă*, București, Müller, 1895 ; *Iubire*, București, Müller, 1896 ; *În vîltoare*, Tîrgu Jiu, Miloșescu, 1896 ; ed. 2, București, Socec, 1901 ; *Clipe de liniște*, București, Socec, 1899 ; *Poezii*, București, Socec, 1899 ; *România pitorească*, București, Socec 1901 ; ed. îngr. Virgiliu Ene, București, E.T., 1963 ; *Din durerile lumii*, București, Alcalay, 1908 ; *Din trecutul nostru*, București, Socec, 1908 ; *Poezii*, București, Minerva, 1909 ; *File rupte*, București, Socec, 1909 ; *Pictorul N. I. Grigorescu*, București, Casa școalelor, 1910 ; ed. îngr. I. D. Ștefănescu, Craiova, Scrisul românesc, 1936 ; ed. București, E. L., 1965 ; *La gura sobei*, București, Tip. Baer, 1911 ; *Dreptate*, București, Flacăra, 1914 ; *Vlad Țepeș*, FLR, III, 1914, 36 ; *Poezii*, București, Socec, 1915 ; *Amurg și zori*, București, Cartea românească, [1924] ; *Gînduri*, București, Fundația culturală, 1927 ; *Poezii*, București, Cartea românească, [1927] ; *Opere alese*, îngr. Mariana Șora și Silvian Iosifescu, București, E. S., 1949 ; *Opere alese*, I—III, pref. Mariana Șora, București, E.S.P.L.A., 1952—1953 ; *Opere alese*, pref. Virgiliu Ene, București, E. T., 1957 ; *Nuvele, schițe, articole*, pref. Pompiliu Marcea, București, E.S.P.L.A., 1959 ; *Poezii*, îngr. Teodor Vîrgolici, pref. I. Rotaru, București, E.S.P.L.A., 1959 ; *Dan*, îngr. Virgiliu Ene, București, E. T., 1960 ; *În vîltoare*, îngr. și pref. Virgiliu Ene, București, E. T., 1960 ; *Scrieri alese*, I—III, îngr. și introd. Valeriu Rîpeanu, București, E. L., 1963—1964 ; *Iubire. Poezii*, pref. George Sanda, București, E.L., 1965. — Tr. : Fr. Coppée, *Crîșmă*, *Focul venerat*, *Oroscopul*, CL, XII, 1878, 7 ; A. de Musset, *Perdeaua vecinei mele*, CL, XII, 1878, 7 ; Ada Negri, *[Poezii]*, în *Scrieri alese*, I, București, E. L., 1963.

— 1. Gherea, *Studii*, II, *152—186* ; 2. B. Florescu, *„Poezii" de Al. Vlahuță*, PȘU, II, 1888, 3 ; 3. Demetrescu, *Profile*, *175—180* ; 4. Iorga, *Pagini*, I, *305—313* ; 5. Ionescu-Rion, *Arta revol.*, *9—12* ; 6. Anton Naum, *A. Vlahuță, „În vîltoare"*, AAR, partea administrativă, t.XIX, 1896—1897 ; 7. Ibrăileanu, *Scriitori*, *303—318* ; 8. Haneș, *Studii*, *155—190* ; 9. G. Ibrăileanu, *Opera literară a d-lui Alexandru Vlahuță*, Iași, Viața românească, 1912 ; 10. Ibrăileanu, *Opere*, II, *7—143* ; 11. Ibrăileanu, *Pagini*, I, *47—107* ; 12. Const. V. Gerota, *Poezia lui A. Vlahuță*, București, Socec, 1916 ; 13. N. Zaharia, *Poetul A. Vlahuță*, București, Tip. Ionescu, 1916 ; 14. Sanielevici, *Cercetări*, *113—116* ; 15. D. Nanu, *Alexandru Vlahuță. Amintiri*, SBR, I, 1919, 33 ; 16. Nichifor Crainic, *A. Vlahuță. Amintiri*, LMR, I, 1920, 10—11 ; 17. Artur Gorovei, *Amintiri despre Vlahuță*, LMR, II, 1920, 3 ; 18. N. Zaharia, *A. Vlahuță. Viața și opera lui*, București, Socec, 1921 ; 19. R. Rosetti, *Spicuiri*, *64—71* ; 20. I. C. Negruzzi, *Ioan Bogdan, A. Vlăhuță, A. Xenopol și manuscripte ale lor*, București, Cultura națională, 1923 ; 21. Constantinescu, *Scrieri*, V, *215—217* ; 22. Tudor Teodorescu-Braniște, *Vlahuță nuvelist*, PRL, II, 1927, 15 ; 23. Lovinescu, *Critice*, VI, *96—111* ; 24. Lovinescu, *Scrieri*, I, *290—300* ; 25. Galaction, *Oameni*, *87—91* ; 26. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *347—353* ; 27. Perpessicius, *Mențiuni*, III, *97—105* ; 28. Vrabie, *Bîrladul*, *142—167* ; 29. Ion Gorun, *A. Vlahuță, Omul și opera*, București, F.R.L.A. ; 30. I. Gr. Oprișan, *A. Vlahuță — omul*, București, 1937 ; 31. Gr. Scorpan, *Elemente eminesciene în poezia lui A. Vlahuță*, Iași, Tip. Albina românească, 1937 ; 32. Simionescu, *Oameni*, II, *169—176* ; 33. Iorga, *Oameni*, II, *452—454, 459—461, 465—467* ; 34. Paul Bujor, *Amintiri de A. Vlahuță și I. L. Caragiale*, București, Cartea românească, [1938] ; 35. G. Dimitriu, *Poetul A. Vlahuță*, Focșani, Tip. Cultura, 1939 ; 36. Șerban Cioculescu, *Scrisorile lui Vlahuță către Caragiale*, RFR, VI, 1939, 12 ; 37. Claudia Millian, *Ideea religioasă în poezia lui Alexandru Vlahuță*, PL, V, 1940, 3 ; 38. Ion Negoescu, *Începuturile culturale și literare ale lui Al. Vlahuță la Tîrgoviște*, Tîrgoviște, Tip. Heliade Rădulescu, 1940 ; 39. G. Ursu, *Alexandru Vlahuță*, CL, LXXIV, 1941, 2 ; 40. Al. Bojin, *Vlahuță dramaturg*, UVR, L, 1941, 20 ; 41. Călinescu, *Ist. lit.*, *490—495* ; 42. Vianu, *Arta*, I, *261—272* ; 43. Constantin Stănescu, *Alexandru Vlahuță și Italia*, SI, X, 1943 ; 44. Gala Galaction, *Vlahuță*, București, Vremea, 1944 ; 45. Perpessicius, *Alexandru Vlahuță*, București, 1948 ; 46. Silvian Iosifescu, *Alexandru Vlahuță*, București, Tip. Scrisul liber, [1949] ; 47. Cezar Petrescu, *A. Vlahuță și epoca sa*, București, E.S.P.L.A., 1954 ; 48. Teodor Vîrgolici, *Vlahuță și scriitorii tineri*, TS, III, 1954, 3 ; 49. M. Nanu, *Contribuțiuni la cunoașterea literaturii antidinastice a lui Vlahuță*, VR, VII, 1954, 4 ; 50. Gheorghe Vlahuță, *Amintiri despre Alexandru Vlahuță*, GL, II, 1955, 28 ; 51. Teodor Vîrgolici, *Satira lui Al. Vlahuță*, O, IX, 1958, 9 ; 52. Const. Ciopraga, *Literatura lui Vlahuță*, IL, IX, 1958, 9—10 ; 53. Șerban Cioculescu, *Vlahuță*, TR, II, 1958, 36 ; 54. Perpessicius, *Opere*, IV, *83—89* ; 55. Vianu, *Opere*, II, *599—620, 687—692* ; 56. Petre Pascu, *Ada Negri și tălmăcirile lui Vlahuță*, VR, XI, 1958, 9 ; 57. Valeriu Ciobanu, *Debutul publicistic al lui A. Vlahuță*, RITL, VII, 1958, 3—4 ; 58. Al. Bojin, *Scrisori inedite ale lui Vlahuță*, VR, XII, 1959, 11 ; 59. Alexandru Bojin, *Alexandru Vlahuță*, București, E.S.I.P., 1959 ; 60. Mircea Zaciu, *Un animator : Al. Vlahuță*, TR, III, 1959, 48 ; 61. Al. Bojin, *Concepția lui Vlahuță despre literatură*, LL, VII 1963 ; 62. Eftimiu, *Portrete*, *27—30* ; 63. Valeriu Rîpeanu, *Alexandru Vlahuță și epoca sa*, București, E.T., 1965 ; 64. Emilia Șt. Milicescu, *Vlahuță inedit*, AST, I, 1966, 5 ; 65. Cioculescu, *Varietăți*, *261—268* ; 66. Margareta Ștefănescu-Vlahuță, *Amintiri despre Vlahuță*, TR, XI, 1967, 33 ; 67. Vasile Netea, *Din legăturile lui Al. Vlahuță cu Transilvania*, LL, XVIII, 1968 ; 68. Bojin, *Studii*, *255—322* ; 69. Valerian, *Chipuri*, *9—18* ; 70. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *572—580* ; 71. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, *280—286* ; 72. Șerban Cioculescu, *G. Ibrăileanu și Al. Vlahuță*, RL, VI, 1973, 10 ; 73. *Poeme într-un album tîrgoviștean de „suveniruri"* (publ. Emilia Șt. Milicescu), MS, IV, 1973, 1 ; 74. *Ist. lit.*, III, *741—758* ; 75. *Scrisori — Ibrăileanu*, III, *425—427* ; 76. Virgiliu Ene, *Alexandru Vlahuță*, București, Albatros, 1976.

F. F.

VOACEA ROMANULUI, publicație periodică săptămînală apărută la Roman, de la 4 mai 1889 la 26 aprilie 1890. Condusă de un comitet, gazeta cuprindea știri politice din localitate și din țară, articole de polemică politică, rubrici de varietăți și știri sociale. În foileton au apărut, mai în fiecare număr, scrieri ale lui Eugen Vaian. Cele mai multe dintre acestea erau schițe naturaliste, încercînd să

surprindă trăsăturile specifice unui tip social (*Gazetarii, Nenea Sandu, Artiștii*). Revista publică „scene și tablouri din viața clerului" de Șt. Basarabeanu (V. Crăsescu). Poeziile, puține dealtfel, aparțin lui E. Vaian, M. Ciucă, Elizei Mustea. Rar, apar și cronici teatrale sau muzicale, semnate Emil, pseudonim care, ca și Emile Cadenette, pare a fi al lui Vaian. În gazetă, au apărut tălmăciri din E. Zola, P. Loti, L. Uhland sau din autori francezi obscuri.

D. M.

VOCEA ADEVĂRULUI, revistă ilustrată apărută la București, de două ori pe lună, între martie 1882 și iunie 1883, sub redacția lui Panait Macri. Avînd subtitlul „revistă pentru toți", încerca să se adreseze unui public foarte larg, făcînd în mod obișnuit concesii unui gust îndoielnic. Cele mai reușite scrieri în proză apărute sînt reproduceri, de preferință din „Convorbiri literare" (N. Gane, *Fluierul lui Ștefan*). P. Macri este principalul colaborator, lui aparținîndu-i romanele-foileton, schițele și povestirile tipărite în răstimp de un an. Intrigi, amoruri, răzbunări, crime din iubire — toate formează trama, uniformă, a paginilor semnate de Macri (*Omorul din pădure, O noapte îngrozitoare, Petru și Amorina, Victima amorului*). O povestire lipsită de orice însușiri publică I. Pop-Florantin (*Sugrumătorul*). În bună măsură versurile din **V. a.** sînt iscălite tot de P. Macri. Astfel, *Miron și Florica* este o replică puerilă la poemul omonim al lui I. Negruzzi. Scrisă cu stîngăcie, legenda este dată de Macri drept autentic populară și adnotată minuțios. Alte poezii aparțin lui Iuliu I. Roșca (*Merele, Pe munte, Zîna florilor*), B. P. Hasdeu (reproduceri), Elena Demetrescu, O. Lujan. Redactorul gazetei a încercat să susțină și o cronică literară și teatrală, dovedind, cu deosebire în comentariile consacrate unor piese, oarecare pricepere și gust. Mai interesante, deși alcătuite în genere după clișee publicistice, sînt portretele făcute de Dionisiu Popescu lui C. Bolliac, A. T. Laurian, Pantazi Ghica, Al. Candiano-Popescu. Din alte literaturi se dau tălmăciri ale unor scrieri de Ossian (*Ruinele Selenei*), Byron, Voltaire, Pușkin (*Fia căpitanului*), dar și cîteva nuvele mediocre și melodrame, cărora nici nu li se indică autorul.

D. M.

VOCEA OLTULUI, gazetă politică și literară care apare la Craiova, bisăptămînal, între 22 aprilie și 24 decembrie 1857 și între 14 februarie și 26 iunie 1860. În primul an de apariție, **V. O.** era condusă de unionistul Gh. Chițu, autor nu numai de articole politice bine orientate din punctul de vedere național, ci și de reușite versuri patriotice. Peste trei ani, gazeta va fi redactată de un G. Măcescu, acesta ocupîndu-se probabil doar de partea administrativă. Același G. Măcescu mai editase o gazetă cu titlu identic, din care nu s-a păstrat nici un exemplar, și în anul 1855. Începînd cu numărul șase, din 1857, **V. O.** este înlocuită prin „Oltul". În 1860 se revine la primul titlu.

În coloanele acestei publicații periodice au tipărit versuri N. Nicoleanu, Radu Ionescu, A. Peșacov, Gh. Chițu și Toma Strîmbeanu. Gazeta republica și poezii de C. D. Aricescu, I. C. Fundescu. Cîteva traduceri din Lamartine (*Charlotte Corday*, fragment din *Istoria girondinilor*), Al. Dumas (*Frații corsicani*), A. Ubicini (*Despre antichitățile, monumentele, obiceiurile și costumele românilor*) înviorau foiletonul periodicului.

— 1. Ștefan Bossun, *„Vocea Oltului"*, RMR, XII, 1976, 6.

R. Z.

VOCEA OLTULUI, publicație periodică apărută la Craiova, de două ori pe săptămînă, între 2 aprilie și 8 septembrie 1891. Organ al partidului național-liberal, gazeta îl susținea pe I. C. Brătianu, dedicîndu-se aproape în întregime polemicilor politice. Literaturii i s-a acordat un loc secundar. S-au tipărit versuri de Tr. Demetrescu (*Impresiune, Camera ei*), traduceri ale acestuia (*Rugăciune*, după Sully Prudhomme, *Seri nostalgice*, după Em. Michelet), precum și poezii de D. Marinescu-Marion, Al. G. Polihroniade, P. Ghinea (P. Vulcan), M. Măldărescu. N. Burlănescu-Alin semna versuri mai în fiecare număr (*Melancolie, La țărmul liniștitei mări, Și cînd...*). Este inclusă și o snoavă de P. Ispirescu (*Advocatul gonit din rai*). Se pare că **V. O.** era redactată în cea mai mare parte de publicistul craiovean C. N. Iovipale (care, dealtfel, era și girant responsabil).

D. M.

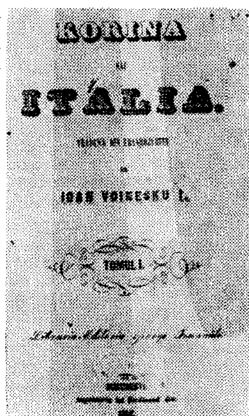
VOCEA ROMÂNĂ, revistă culturală apărută la Craiova între 5 iunie și 5 decembrie 1880, între 15 noiembrie 1882 și 5 iulie 1883 și între 15 ianuarie și 15 septembrie 1884. În primul an s-au editat trei numere, la intervale neregulate; din 1882 **V. r.** iese bilunar, iar în 1884, lunar. La prima serie, comitetul de redacție era format din profesorii G. M. Fontanin, I. Bombacila și D. I. Papilian, grup la care ar trebui adăugat și L. Cl. Raymond, coautor al unui *Advertisment preliminariu*. Cu o ortografie etimologizantă, care face articolele greu de citit, se anunță un program ce include ideea de „progres retrospectiv" în cultură și în limbă, combătîndu-se orientarea italienistă a lui I. Heliade-Rădulescu, dar și ortografia fonetică a „noii direcții" de la Iași. La prima serie au colaborat cu versuri cîțiva dintre elevii liceului din Craiova, printre care Nic. Ciocculescu. Seria a doua (1882—1883), care abandonează ortografia hibridă impusă de Fontanin, adăpostește colaborarea lui B. P. Hasdeu cu versuri (republicate din revistele lui), cu un comentariu de documente, *Din răvașele banilor Craiovei*, și cu textul unui discurs rostit la Iași, la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare. Alte versuri publică G. T. Buzoianu și Gr. I. Columbeanu. Se reia din „Armonia" de la Tîrgoviște nuvela *O masă de stos* de Al. Vlahuță. G. T. Buzoianu este și autorul unei cronici dramatice și tot el va da, în seria a treia, o comedie într-un act, *Adriana*. Din Fénelon va traduce D. I. Papilian. La seria a treia (1884), comitetul de redacție era format din S. Mihalescu, M. Strajanu, G. T. Buzoianu, G. I. Bușilă și M. Stăureanu. Printre colaboratori se numără transilvăneanul Gr. Sima al lui Ion (*Cîntece populare din Ardeal*). M. Strajanu este autorul unei analize a poeziilor lui M. Eminescu, în care subliniază originalitatea, frumusețea imaginilor, „libertatea de cugetare" și profunzimea ideilor filozofice.

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, 789; 2. Cioculescu, *Varietăți*, 261—268.

R. Z.

VOINESCU I, Ioan (c. 1800 — c. 1870), traducător și autor dramatic. Ofițer de carieră (maior în 1836, colonel în 1841), **V.** a fost aghiotant domnesc și a avut funcții militare importante („ajutor al șefului oștirii", „șef al stabului oștirii", „șef al stabului domnesc"). În 1851 era printre conducătorii școlii militare înființate de domnitorul Barbu D. Știrbei. A îndeplinit și funcția de președinte al Tribunalului militar de revizie, iar în timpul lui Al. I. Cuza a fost

numit membru în Consiliul de stat (1864). **V.** a făcut parte din Asociația literară (1846). Era un bun cunoscător al limbii ruse, ceea ce îndreptățește presupunerea că el, iar nu vărul său, I. Voinescu II, va fi studiat la Odessa ⟨3⟩. Din rusește, a tradus mai multe manuale și regulamente ostășești, precum și *Elemente de creștineasca învățătură sau Prescurtarea Istoriii Sfinte și catihizmul pe scurt* (1852). Din franceză transpune, în 1842, un „buchet" de cinci „anecdote istorice" *(O curtizană, Portfeiul, Întoarcerea recrutului, Între două etape, Tîlharul de la Waterloo)*, un „romanț" *(Marcel,* 1845) și, pentru întîia oară în românește, *Corina sau Italia* (1846) de M-me de Staël. În prefața care însoțește această din urmă scriere, **V.**, constatînd insuficiența limbii literare, argumentează, în polemică reticentă cu partizanii arhaismelor și cu latinizanții, necesitatea împrumutului de neologisme — care, însă, nu trebuie să ducă la înlăturarea acelor slavonisme „rumânite" de vreme. El formulează și cîteva păreri în ce privește limba poeziei care, altfel decît a prozei, se cade să fie „sublimă" și înțeleasă numai de către inițiați. A colaborat la „Curierul românesc" (1830) și la „Vestitorul românesc" (1847, 1848) cu versuri, note, articole și prelucrări de nuvele, iar la „Revista Carpaților" cu un „episod istoric" *(O răzbunare sublimă)* și un fragment din memoriile sale. Aceste memorii, intitulate *Notițe istorice asupra Românii de la 1821—1866,* rămase în manuscris, sînt prețioase documentar, fiind consemnate de un „martur ocular" atent și adesea perspicace, însă cu o „convincție" potrivnică revoluției de la 1848. Amator de teatru, **V.** a tradus din Molière *Doctorul fără voie* (1835) și a făcut, cu totul sporadic, comentarii de spectacole („Albina românească", 1846), preocupat mai îndeaproape de jocul actoricesc. A compus chiar și o mică dramă, *Recrutul răscumpărat* (1842), a cărei însușire de căpetenie, dacă nu și singura, este ambianța autohtonă; totuși piesa ar putea fi și o prelucrare. Intriga e ușoară, copleșită de tezism. Părinții Sorei, stăpîniți de prejudecăți, nu îngăduie însoțirea fetei cu plugarul Petre, încredințînd-o unui negustor străin, hapsîn, care o și părăsește. Tînărul, în prada unei disperări pe care o declamă în tirade romanțioase, lacrimogene, este gata să se înroleze. Însă intervenția unui boier mărinimos, plin de omenie față de țăranii de pe moșia lui (pe care o gospodărește singur, nelăsînd-o pe mîna hrăpăreață a unor „arendași cumpliți"), se dovedește salvatoare și Petre, „recrutul răscumpărat", se poate, în fine, căsători. Atmosfera e idilică. Compunerea, însuflețită de bune intenții, salutînd, de pildă, binefacerile științei de carte la sate, denotă un moralism strict, evident în tonul rigid, în care se strecoară și unele nuanțe retrograde. Autorul își divulgă la tot pasul profesiunea, satisfăcut cînd descoperă, cu ochi de militar, ordine și disciplină, sau folosind cu voluptate expresii cu puternic iz de cazarmă, într-o rostire uneori cam țeapănă, chiar dacă mereu cu intenție ceremonioasă. Drama, scrisă într-o limbă uniformă, corectă, nefirească însă în ambianța rustică, balansează între exclamațiile de melodramă și pedanteria cazonă. Cu această piesă, colonelul **V.** nu-și trădează, de fapt, adevărata vocație.

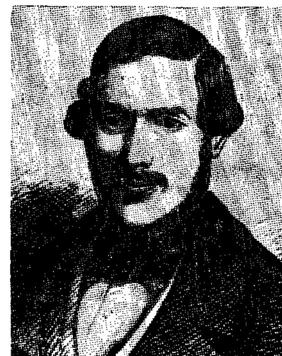

CORINA
și
ITALIA
IOAN VOINESCU I.
TOMUL I

— *Lebăda și vulturul,* CR, II, 1830, 9; *Recrutul răscumpărat,* București, Tip. Valbaum, 1842; *[Cronică dramatică],* AR, XVIII, 1846, 2; *Orfelinul,* VSR, XII, 1848, 14—21; *Ernestina,* VSR, XII, 1848, 36—38; *O aruncătură de ochi asupra evenimentelor de la 1821,* REC, I, 1860, mai; *O răzbunare sublimă,* REC, I, 1860, septembrie. **Ms.:** *Notițe istorice asupra Românii de la 1821—1866,* B.A.R., ms. 3828, publ. fragm. C. Rezachevici și Valeriu Stan, în STD, XXXI, 1978, 5. — **Tr.:** [Autori neidentificați], *Buchetul coprinzător a cinci anecdote istorice,* București, Tip. Valbaum, 1842, *Marcel,* București, Tip. Valbaum, 1845; M-me de Staël, *Corina sau Italia,* București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1846; ed. 2, I—II, București, Ioanide, 1856.

— 1. D. G[usti], *„Recrutul răscumpărat" de I. Voinescu I,* AR, XVII 1845, 85; 2. Candrea—Adamescu, *Dicț. encicl.,* 1937; 3. Trifu, *Cronica,* 181—182; 4. C. Rezachevici, Valeriu Stan, *Memoriile istorice ale colonelului Ion Voinescu I, un izvor inedit privitor la istoria politică a veacului al XIX-lea,* STD, XXXI 1978, 5.

F. F.

VOINESCU II, Ioan (1812, București — 31.XII.1855, Pau, Franța), publicist și scriitor. Și-a făcut studiile în țară. Intrat în armata națională, aghiotant de secție, în 1830 era în statul major. Un an mai tîrziu e avansat căpitan, iar în 1836 — maior. Fost în subordinele lui I. Cîmpineanu, **V.**, aghiotant domnesc în 1841, abandonează cariera armelor în anul 1843. Intrat în magistratură, el va fi numit procuror al Curții de Revizie. În 1843 aderă la societatea secretă „Frăția", fiind ales și în comitetul de conducere. Prestigiul său e în continuă creștere, nu doar pe tărîm politic, ci și pe acela cultural. În casele lui se string, din cînd în cînd, membri ai Asociației literare (1845), al cărei secretar era, împreună cu N. Bălcescu. Colaborează, în țară, la diferite publicații ale epocii („Curierul românesc", „Curiosul", „Dacia literară", „Propășirea"), precum și, în timpul exilului, la „România viitoare" și „România literară". Figurează, de asemenea, în redacția „Gazetei Teatrului Național". Membru al Societății Filarmonice, el face parte și din grupul de inițiativă al „patronilor Teatrului Național". În 1847 își propusese să traducă o istorie universală în patru volume — după o lucrare a lui Aug. Poirson și Ch. Cayx. Izbucnirea revoluției îl împiedică, însă, să-și mai înfăptuiască planul. **V.** s-a dăruit cauzei mișcării cu multă credință și elan. Ca o recunoaștere a abnegației sale, va fi ales ministru al Trebilor din Afară în Guvernul provizoriu. Ca diplomat, **V.** dovedește simț politic, clarviziune și o impunătoare demnitate. Exilat, după înfrîngerea mișcării, el se stabilește la Paris. Ros de boală și încolțit de sărăcie, va continua totuși să fie activ pînă la sfîrșitul prematur. Redactează, împreună cu alți camarazi, memorii și manifeste, susține o corespondență (cu I. Ghica și G. Barițiu, între alții), cu accente dramatice uneori, în care discută și chestiuni politice. S-a alăturat lui C. A. Rosetti, V. Mălinescu și D. Brătianu, constituind, împreună, un comitet, menit a se pune în fruntea emigrației. Privit cu tot mai multă suspiciune și ostilitate, bănuit de intrigi, părăsit de prietenii de odinioară, e, încă din timpul vieții, un nedreptățit. S-a stins departe de țară, așa cum presimțise. A fost înmormîntat la Paris, în cimitirul Père Lachaise.

Pînă să intre în declin, **V.** s-a bucurat de autoritate ca om de cultură. El este acela care stăruie pe lîngă V. Cîrlova să compună versuri româneşti. C. Bolliac şi Gr. Alexandrescu îi dedică epistole. D. Bolintineanu îl socotea chiar „la plume la plus élégante des Principautés". **V.**, totuşi, nu a fost atît un scriitor, cît mai degrabă un animator. Titlurile sale de merit şi le dobîndeşte prin numeroasele traduceri (cunoştea franceza, germana şi limbile clasice) pe care le întreprinde, începînd cu perioada participării la Societatea Filarmonică. Uneori, ca în cazul dramei lui Aug. von Kotzebue *Mizantropia şi pocăinţa*, el îşi permite unele abateri de la textul original, alteori tălmăcirile sale sînt mai mult adaptări, localizări (*Bădăranul boierit*, după Molière). Preferinţele lui se îndreaptă, dintre autori, spre Molière (*George Dandin*), iar dintre genurile literare, către dramaturgie. Astfel, el tălmăceşte vodevilul *Mademoazel Aise* de E. Arago şi comedia *Două bilete*, după Florian, jucată în 1845. În „Curiosul", **V.** publică o tălmăcire din „Le Temps", *Proorocul Petre*. În aceeaşi foaie, publicistul, semnînd cu iniţiale, inserează un scurt comentariu pe marginea unei „imitaţii" de D. Ciocîrdia-Matila după elegia lui Ch.-H. Millevoye *La Chute des feuilles*. O scurtă naraţiune cu tîlc moral, *Moartea omului drept în compărire cu a celui nelegiuit*, îi apăruse în 1830, în „Curierul românesc". Ca secretar al Asociaţiei literare, **V.** colectează manuscrise ale poeţilor Văcăreşti, spre a le tipări. Va edita, însă, doar opera lui Iancu Văcărescu, într-un volum pe care îl şi prefaţează. După moartea lui Bălcescu, publică un necrolog (1853) care constituie întîia biografie a istoricului. **V.** este primul care susţine că poemul **Cîntarea României* ar aparţine lui Bălcescu, opinie care avea o circulaţie mai largă în cercurile emigraţiei române. La Paris, în „Revue de l'Orient" (1854), îi apare însemnarea *Coutumes du pays roumain* — dintr-un memoriu pentru J. Michelet —, descriind datina nunţii la români. În acelaşi spirit, al propagării culturii româneşti peste hotare, se înscriu şi tălmăcirile sale în franceză din C. Negruzzi (*Alexandru Lăpuşneanul*, publicată în „Revue de l'Orient" în 1853 şi 1854) şi V. Alecsandri (un volum de doine, apărut în 1852 şi reeditat în 1855, cu o precuvîntare a traducătorului). O încercare timidă de literatură originală e nuvela istorică *Popa Stoica Farcaş*, în care o sentimentală intrigă de dragoste se împleteşte cu evocarea, pilduitoare, a unor vremuri de vitejie sub domnia lui Mihai Viteazul. Memorialul *Arabescuri. O călătorie pe Dunăre în ghimie* este o relatare cu momente patetice, de exaltare romantică (sub influenţa lui Lamennais şi a lui Mickiewicz), despre plecarea în exil a unor fruntaşi paşoptişti. **V.** e un cozeur fin, adesea spiritual, cu fraza uşoară şi elegantă, cu ochi de moralist. Aşa se înfăţişează el cititorilor revistei „România literară" în cele două corespondenţe literare, *O duminică în Paris* şi *O primblare la băile din Pirenei*. Preocupat de teatru, în special ca traducător, **V.** încearcă, într-un articol de oarecare fineţe disociativă (*Cugetări asupra teatrului*), să emită cîteva consideraţii asupra genului. După **V.**, opera şi vodevilul ar fi apărut ca urmare a degenerării teatrului antic. De factură eseistică, articolul face o apologie a virtuţilor tragediei clasice, punînd totodată în relief valorile morale şi eficienţa instructivă proprii acestei arte. Dacă preocupări diverse nu l-ar fi absorbit, **V.** şi-ar fi cîştigat merite mai mari în cultura românească.

— *Cugetări asupra teatrului*, GTN, I, 1836, 5—6, reed. în ITC, *211—216* ; *Şarlatanul în mască de literat*, FMIL, VIII, 1844, 28 ; *Popa Stoica Farcaş*, AR, XVII, 1845, 87, 89, 90 ; *Ceva asupra Văcăreştilor şi a poeziilor d-lui logofătului I. Văcărescu*, în *Colecţie din poeziile d-lui marelui logofăt I. Văcărescu*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1848 ; *Arabescuri. O călătorie pe Dunăre în ghimie*, Paris, De Soye [1853], reed. în ANPR, VI, *38—58* ; *Nicolas Balcesco*, Paris, De Soye et Bouchet, [1853] ; *O duminică în Paris*, RLT, I, 1855, 19, 20 ; *O primblare la băile din Pirenei*, RLT, I, 1855, 37 ; *Manuscriptele lui I. Voinescu* (publ. V. Alecsandri), PR, I, 1881, 7. **Ms.** : *[Poezii]*, B.A.R., ms. 4400, f. *174*. — **Tr.** : Byron, *Versuri scrise pe un album*, CR, II, 1830, 12 ; Molière, *Bădăranul boierit*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836 ; Al. Duval, *Juneţea lui Carol II*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1836 ; Aug. von Kotzebue, *Mizantropia şi pocăinţa*, Bucureşti, Tip. Eliade, 1837 ; Ed. Vehse, *Table istorice*, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1841 ; *Istoria sfîntă sau Prescurtare istorică a Testamentului vechi şi nou*, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1846 ; ed. 2, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1851 ; ed. 3, Buzău, Tip. Episcopiei, 1854.

— 1. I. Voinescu II, *[Corespondenţă]*, ANPR, I—VI, *passim* ; 2. I. Voinescu II, *[Documente, corespondenţă]*, DML, I, *343—364* ; 3. Bălcescu, *Opere*, I, *171—176* ; 4. U. M[arsillac], *Jean Voynesco*, VOR, III, 1863, 45 ; 5. G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue*, OM, *195—197* ; 6. N. Iorga, *O descriere a exilului din 1848*, RI, VII, 1921, 10—12 ; 7. Cioculescu, *Itinerar*, *49—51* ; 8. *Ist. lit.*, II, *599—601* ; 9. Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *515* ; 10. Trifu, *Cronica*, *48—50* ; 11. *Ion Voinescu II, către Vasile Alecsandri* (publ. Valeriu Stan), MS, VII, 1976, 3.

F. F.

VOINOV, Nicolae (1834, Focşani—29.V.1899, Bucureşti), poet. După absolvirea gimnaziului în 1852, la Iaşi, **V.** urmează dreptul în străinătate şi intră în magistratură. Ulterior se stabileşte la Focşani şi devine primul avocat din urbe. A militat pentru Unire. După ce, din 1862 pînă în 1864, este procuror şi preşedinte al Tribunalului de Putna, îşi prezintă candidatura la alegerile pentru corpurile legiuitoare. Membru al partidului liberal, ulterior junimist, a fost în mai multe rînduri deputat, apoi senator şi ministru de Justiţie în cabinetul lui I. C. Brătianu (1883—1885). Biologul Dimitrie Voinov era fiul adoptiv al lui **V.**

V. a exprimat, în versuri prozaice şi greoaie, idealul său unionist (*Dorul meu*, *Hora din munţi*), implorînd divinitatea în ajutorul românilor şi al Unirii (*Rogaţiune*). În 1853 a publicat o traducere din limba franceză : ***Familia africană sau Sclava întoarsă la credinţă***.

— ***Versuri***, FZ, II, 1856, 14, 17, 23, ALMR, VIII, 1858, *92—93*. — **Tr.** : [Autor neidentificat], ***Familia africană sau Sclava întoarsă la credinţă***, Iaşi, Tip. Românо-franceză, 1853.

— 1. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *197* ; 2. *[Necrolog]*, U, XVII, 1899, 146, 147.

S. C.

VOINŢA CRAIOVEI, publicaţie politică săptămînală apărută la Craiova de la 18 august 1894 pînă la 18 iunie 1896 şi de la 24 februarie 1897 pînă la 14 mai 1905. Era organ al partidului naţional-liberal. În primii ani, în spaţiul, restrîns, acordat literaturii, pot fi întîlniţi, cu versuri, poeţii L. Dauş, Caton Theodorian, P. Zosîn, A. C. Cuza, Smara, Dem. Moldoveanu, Cincinat Pavelescu, Radu D. Rosetti. Al. Macedonski publică poezia *În restrişte*, iar din G. Coşbuc se reproduc unele poezii. Cîte o poezie tradusă din Baudelaire şi din H. Murger semnează L. Dauş şi, respectiv, C. Z. Buzdugan. În foiletonul gazetei apar schiţe de I. A. Bassarabescu (*Prozaici*), N. Condiescu, Al. G. Olteanu, pagini postume aparţinînd lui Tr. Demetrescu, basme populare prelucrate. Din Aug. Strindberg este tradusă nuvela *În cimitir*, iar din Catulle Mendès, schiţa *Julieta victorioasă* (traducerile nu sînt semnate). O rubrică de însemnări satirice, pe teme îndeosebi politice, se intitulează *Din viaţa lui Spanachide*. Poetei Ada Negri, Al. Vlahuţă îi dedică un articol elogios. În afară de unele cronici dramatice privitoare la spectacolele teatrului din Craiova, în ultimii trei ani publicaţia s-a dezinteresat cu totul de viaţa literară şi artistică.

L. V.

VOINȚA NAȚIONALĂ, cotidian politic apărut la București de la 10 iulie 1884; a continuat și după 1900. În acest oficios al partidului liberal, cel mai important dintre toate ziarele editate de liberali după 1880, preocupările literare și-au făcut loc sporadic mai ales atunci cînd un scriitor era membru al redacției. În cei dintîi ani, director fiind omul politic și ziaristul Gh. C. Cantacuzino, funcția de prim-redactor i-a fost încredințată lui N. D. Xenopol. Din 1888, **V.n.** are doi redactori principali, dintre care unul este, pînă prin 1894, B. Delavrancea. Spre sfîrșitul secolului, ziarul este condus de gazetari profesioniști; mai tîrziu, după 1900, va fi director I. Nădejde. Un colaborator consecvent, chiar din 1885, a fost A. D. Xenopol; el a scris cronici literare (la *Poezii* de Matilda Cugler-Poni și *Poezii* de N. Gane), articole și cronici muzicale sau de artă plastică, studii, articole de istorie și filologie, recenzii, articole politice. În 1886 și 1887, semnînd și cu pseudonimul Helvetius, Xenopol dă și amintiri din călătoriile sale în Elveția sau altele intitulate *O călătorie la Dorna în Bucovina*. În 1888, I. Ghica începe să publice, aproape în același timp, în „Revista nouă" și în **V. n.**, *Amintiri din pribegia după 1848*. Doi ani mai tîrziu (1890), îi apare și *O pagină de istorie*. Din 1885 datează colaborarea lui I. L. Caragiale, mai întîi cu publicistică literară *(Din foloasele tiparului* ș.a.), iscălită cu pseudonimul Quodlibet; semnate Luca sînt două cronici teatrale; cîteva *Cronici rimate* (pseudonimul folosit este Papură) pot fi tot ale lui, după cum *Varietăți politice*, prima versiune a scrierii *Temă și variațiuni*, este scrisă de Caragiale, ca și unele articole, neiscălite, dar în consonanță cu atitudinea politică a scriitorului. Prin octombrie, Caragiale își încetează activitatea. Deosebit de întinsă și de variată este colaborarea lui Delavrancea; uneori, mai ales prin anii 1888—1890, el a scris singur aproape întregul ziar, de la editorialul din prima pagină la știrile și notițele paginii a treia, semnînd și B., D., V., Același țăran, Juvenal, Un amic, Un cetățean, Un oltean, Un țăran, Un visător, Unul din Ligă, Vr. Cu pseudonimul Juvenal semna și N. D. Xenopol nuvele și pamflete politice publicate sub titlul comun *Tipuri ministeriale*, în care sînt criticați politicienii conservatori (P. P. Carp, Al. I. Marghiloman, T. Maiorescu) sau radicali (G. Panu). Diverse cronici și articole dedicate literaturii originale publică T. G. Djuvara *(Încercare asupra literaturii române de la origină pînă în zilele noastre*, 1884), D. C. Ollănescu-Ascanio *(Studii și figuri literare, O scrisoare pierdută* ș.a.), I. Tanoviceanu (iscălea și T. Ioan), I. Gorun, I. Nădejde, Sofia Nădejde. Publicistică politică dau și D. A. Sturdza (semna S.), Al. G. Djuvara (secretar de redacție în 1884), I. Slavici (în anul 1893), Al. Macedonski (prin 1893—1894). Se reproduc versuri aparținînd lui V. Alecsandri, Al. Vlahuță și se publică poezie ocazională. Un foileton cu traduceri din literatura franceză *(Proscrisul* de H. Rochefort, dar și interminabile romane de aventuri) ocupa, de cîteva ori pe săptămînă, subsolul unor pagini.

— 1. Iorga, *Ist. presei, 150—151*; 2. Cioculescu, *Caragiale, 97—98*.

R. Z.

VOINȚA TULCEI, publicație periodică săptămînală apărută la Tulcea între 10 august 1896 și 26 august 1897. Administrator și girant responsabil era L. E. Manacachi, înlocuit, de la numărul 38, cu S. Husar. Cuprinzînd știri despre viața politică a orașului, gazeta a acordat un anume spațiu și preocupărilor de literatură și artă. Aproape în fiecare număr apar versurile nostalgice ale lui I. C. Săvescu, scrise, cele mai multe, în orașul de pe Dunăre. Văd astfel lumina tiparului *Amorul dintîi, Vorbă veche*, o traducere din Shelley *(Regina visurilor Mab)* ș.a. Uneori, lui Săvescu i se publicau chiar mai multe poezii în același număr. Sporadic, au apărut versuri iscălite de George I. Gârbea *(Imnul fraților)*, Elena Poenaru *(Cîntarea Dobrogei)* ș.a. Proză s-a publicat puțină, gazeta adăpostind, între altele, povestirea *Cenușa unei scrisori*, iscălită cu pseudonimul Mar. Uneori, scurte note aveau în vedere spectacolele de teatru — puține dealtfel — din Tulcea. Două ample comentarii se referă la prodigioasa activitate a lui Matei Millo și a Aristizzei Romanescu.

D. M.

VOLENTI, Nicolae (17.VI.1857, Galați — 21.IX.1910, Iași), poet. Era fiu al avocatului gălățean Gheorghe Volenti. Liceul l-a urmat probabil la Galați, iar bacalaureatul l-a trecut la Iași. A studiat dreptul la Paris, fiind apoi judecător în Putna, Tutova și la Brăila; din 1880 se transferă la Iași, unde ajunge prim-președinte al tribunalului. Timp de doi ani a fost deputat junimist din partea județului Vaslui, dar a renunțat la cariera politică, pentru care nu avea nici un fel de înclinație. A fost membru al societății Junimea din anul 1880. Elev fiind, debutase la „Convorbiri literare" încă din 1874, semnîndu-și poeziile cu inițiale. Nu a făcut parte dintre junimiștii intransigenți, fiind uneori în dezacord de principii cu T. Maiorescu. După mutarea revistei „Convorbiri literare" la București în 1885, în casa lui se întruneau junimiștii rămași la Iași. Junimist mai mult prin colaborarea constantă, de peste treizeci de ani, la „Convorbiri literare", **V.** a fost adept al teoriei potrivit căreia mediul influențează pe om și, în consecință, pe oricare artist. Pentru el, noțiunea de mediu era foarte largă, incluzînd cadrul natural, clima, forma de guvernămînt, instituțiile. În virtutea acestei idei, a combătut vehement teoriile lui J.-A. Gobineau, pe care le califica drept „arbitrare". Adept al relativității gustului, **V.** a fost împotriva canoanelor estetice, considerînd că ele duc la convențional și la rutină. Din aceleași motive a fost adversar al imitării clasicismului, care, după el, împiedică dezvoltarea originalității creatoare a artistului. A prețuit în mod deosebit poezia populară, pe care a recomandat-o ca izvor de inspirație și ca mijloc de creare a unei arte naționale.

Autor a trei volume de poezii, **V.** are merite în dezvoltarea pastelului românesc. Spirit horațian, poetul contempla viața cu seninătate. Pentru el, natura este un refugiu și trebuie căutată pentru prospeți-

mea-i continuă, pentru bogăția de forme ale vieții, pe care V. le selectează cu pricepere, creînd tablouri care sugerează opulența. Orașul este „o lume îmbătrînită" și, din această cauză, îi repugnă. Contrastul dintre lumea citadină și cea rustică este deosebit de accentuat : perversității uneia îi este opusă puritatea celeilalte. Identificarea sat — natură este permanentă, de unde și un idilism care îl precede pe acela al lui G. Coșbuc. Pastelurile sale au o deosebită cursivitate, fraza poetică e amplă și clară, susținută prin versuri de cîte șaisprezece silabe, gesturile sînt domoale și pașnice ; domnește în toate o atmosferă de echilibru. Treptat, V. abandonează pastelul și se consacră poeziei de meditație. Realizările sale în acest domeniu sînt însă firave ; el evită declarat problemele spinoase ale existenței, păstrîndu-și doar rolul de a le constata și enumera. În cel de al doilea volum, sub influența lui M. Eminescu, evidentă nu numai în cadența frazei, dar chiar și în topică, lexic și rime, V. se vrea un poet al durerii, evocînd „trecutul" și „amintirile", dar prea adesea livresc pentru a mai putea sugera sinceritatea. Autor de schițe, V. a avut intenția de a le înmănunchea într-un roman. Dacă *Istoria a doi cai* este excesiv moralizatoare și de un sentimentalism dulceag, alte două, *O idilă* și *O idee fixă*, pot fi considerate printre cele mai reușite schițe publicate în „Convorbiri literare". Lumea funcționarului mărunt și visător e surprinsă în trăsături sigure. V. se dovedește un portretist precis, atent la detalii fine, amuzat atunci cînd le descoperă, alternînd condescendența cu umorul și, uneori, cu ironia. A tradus piesa *Trecătorul* de Fr. Coppée, versuri de La Fontaine, Arvers, V. Hugo și A. de Musset și o povestire de L. Tolstoi.

— *Cîteva strofe*, Galați, Tip. Română, 1875 ; *„Studie constituționale" de d-nul G. G. Meitani*, PSS, XI, 1878, 216, 217 ; *Arta în progresul nostru*, PSS, XII, 1879, 116, 128, 131 ; *Conferințele*, PSS, XII, 1879, 124 ; *Istoria a doi cai*, CL, XVIII, 1884, 7 ; *O idilă*, CL, XVIII, 1884, 9 ; *Poezii*, Iași, Tip. Națională, 1891 ; *Formă și fond*, Iași, Miron Costin, 1894 ; *Cîteva versuri*, Iași, Tip. Goldner, 1901 ; *O idee fixă*, CL, XXXVI, 1902, 11—12 ; *Mintea și inima*, CL, XL, 1906, 3—5 ; *Lui X...*, VR, I, 1906, 7. — **Tr.** : Fr. Coppée, *Trecătorul*, CL, XX, 1886, 8 ; A. de Musset, *Noaptea din august*, CL, XII, 1878, 3, *Namouna*, CL, XXXVIII, 1904, 5, 7—9, 12 ; V. Hugo, *Contemplațiuni*, CL, XVI, 1883, 10 ; La Fontaine, *Fabule*, în N. Volenti, *Poezii*, Iași, Tip. Națională, 1891.

— 1. N. Volenti, *[Scrisori către I. Negruzzi, 1877—1894]*, SDL, I, *283—294* ; 2. Amicus Musarum, *Arta în progresul nostru*, PSS, XII, 1879, 123, 151 ; 3. *[Act de naștere al lui N. Volenti]*, DLJ, *264* ; 4. Panu, *Portrete*, *172—174* ; 5. A. C[ostin] [N. Petrașcu], *„Cîteva versuri" de N. Volenti*, LAR, V, *1900—1901*, 7 ; 6. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *315* ; 7. I. Paul, *Nicolae Volenti*, CL, XLIV, 1910, 8 ; 8. Gh. Codreanu, *Neculae Volenti*, JML, VII, 1910, 10 ; 9. M. D[ragomirescu], *[N. Volenti]*, CVC, IV, 1910, 10 ; 10. Conta-Kernbach, *Boabe*, *109—110* ; 11. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *176—177* ; 12. Iorga, *Oameni*, I, *414—415* ; 13. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, *190* ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 15. Dan Mănucă, *O scrisoare inedită a lui Nicolae Volenti către Vasile Pogor*, ALIL, t. XXV, 1976.

D. M.

VORONCA, Elena v. **Niculiță-Voronca, Elena.**

VREMEA, revistă literară apărută la Iași, săptămînal, de la 28 noiembrie la 12 decembrie 1899. Primul număr a fost intitulat „Rubinul". Puțina literatură publicată este lipsită de valoare, ca și articolele de critică în care un Della Codru divaghează pe tema lipsei de receptivitate a cititorilor. Două traduceri din Goethe (poezia *Gînduri de noapte*) și A. Daudet (schița *O partidă de biliard*) sînt făcute în aceeași notă de mediocritate. Au colaborat H. G. Lecca, C. Gh. Damaschin, un Balsamo și un Delatutova.

R. Z.

VULCAN, Iosif (31.III.1841, Holod, j. Bihor — 8.IX.1907, Oradea), gazetar, animator cultural și scriitor. Fiu al parohului unit Nicolae Vulcan și al Victoriei Irinyi, V. crește într-o familie cu tradiții cărturărești, al cărei reprezentant de frunte fusese episcopul Samuil Vulcan. În 1851 se înscrie la gimnaziul „praemonstratens" din Oradea. Are ca profesor de liceu pe Al. Roman și este membru al „Societății de lectură" din Oradea. Își continuă studiile la Facultatea de drept și științe de stat din Pesta (1859—1863). Debutează în 1859, publicînd o corespondență, iar în 1860 versuri, în „Telegraful român". Mai colaborează acum la „Gazeta Transilvaniei", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Amicul școalei", „Concordia", „Aurora română" (la care este și redactor), „Muza română". Scoate în 1863, împreună cu G. Ardeleanu, revista „Umoristul", al cărei director este în 1865, publicație pe care o continuă cu revista „Gura satului" (1867). La Pesta, unchiul lui, Irinyi Jozsef, îi înlesnește contactul cu mediul cultural maghiar, V. devenind un colaborator sîrguincios al publicațiilor de limbă maghiară de aici. Puțin atras de cariera de avocat, se hotărăște să se dedice gazetăriei, în care avea o experiență destul de mare pentru vîrsta lui. În 1865 face să apară la Pesta revista „Familia", mutată în 1880 la Oradea, publicație pe care o conduce timp de 42 de ani. Gîndită de V. ca o revistă enciclopedică, avînd ca model publicațiile-magazin maghiare și germane, „Familia" a reușit să fie, în primul rînd, o revistă în care, ca și în cele ale înaintașului său, G. Barițiu, ideea unității naționale, exprimată prin intermediul unității de limbă și cultură, să fie dominantă. În preocupările

lui intra tot ce era simțit util la un moment dat țelului propus, astfel că în „Familia" își au locul orientări foarte diferite, contribuții de valoare inegală. Conducînd revista, el a dat dovadă de multă însuflețire și de mai puțin spirit critic. Generos editor al scrierilor literare transilvănene, pe care le judeca prin prisma etico-națională, V. a considerat multă vreme apologia mai eficientă decît critica severă, motivată exclusiv de rațiuni estetice. La concursurile literare inițiate de „Familia", el recomanda îndeosebi inspirația istorică și populară, îndemn oportun, dar prea general. De la început, V. ține la conlucrarea cu oamenii de cultură de dincolo de Carpați. El aduce bune servicii educării gustului, interesului pentru lectura în limba română, printr-o conștiincioasă, deși nu prea plină de discernămînt, acțiune de informare culturală și artistică, prin reproducerea sau publicarea scrierilor unor autori consacrați, precum V. Alecsandri, D. Bolintineanu, B. P. Hasdeu, A. I. Odobescu, V. A. Urechia, I. Creangă, B. Delavrancea, Al. Vlahuță, D. Zamfirescu ș.a. Directorul „Familiei" primește cu entuziasm cele dintîi versuri ale lui M. Eminovici (căruia tot el îi preschimbă numele în Eminescu), are, mai tîrziu, intuiția talentului lui G. Coșbuc și al lui O. Goga. După ce își trecuse, în jurul anului 1870, revista prin focurile disputei cu T. Maiorescu, V. ajunge după 1880 la o schimbare de atitudine în privința receptării spiritului junimist, care a favorizat integrarea activității „Familiei" în circuitul general al literaturii române. În scrisul îmbelșugat, stăruitor, al lui V., referitor la probleme de cultură și literatură (articole, cronici, recenzii), ideile nu sînt originale, spiritul militantului pe tărîmul culturii naționale e, însă, viu. Volumul *Panteonul român* (1869), alcătuit din portretele și biografiile unor personalități culturale și politice românești, este caracteristic în acest sens.

Literatura populară, considerată cea dintîi manifestare a specificului unui popor, premergînd și inspirînd literatura cultă, își revendică un loc important în programul cultural al lui V. În intervențiile programatice, ca și în disertații precum *Poporul român în poezia sa* (1869), *Cîntecele haiducești* (1870), el se arată un admirator cu verbul avîntat, ingenuu, superlativ, ținînd mai ales de tradiția primei jumătăți a secolului. V. redactează revista și calendarul „Gura satului", publică la Pesta articole despre literatura populară română, din care traduce în periodicele de limbă maghiară. Societatea culturală maghiară „Kisfaludy" îl primește membru extern al ei în 1871, prilej cu care ține discursul de recepție ***Poezia populară română***. V. scrie prefața și traduce în limba maghiară 30 de poezii populare, cuprinse în culegerea *Román népdalok* (1877), lucrată în colaborare cu G. Ember și I. Grozescu. Mai cu seamă în „Familia", V. întreține o atmosferă favorabilă culegerii, studierii și valorificării folclorului. El se raliază predilect spiritului culegerilor lui Alecsandri, urmează și direcția istoricizantă și mitologizantă, dar primește în revistă și orientări noi (B. P. Hasdeu și L. Șăineanu). Culegerile devin cu vremea atît de numeroase, încît V. scoate, alături de „Familia", revista „Șezătoarea" (1875—1882), destinată publicării materialului folcloric.

V. este printre cei care au inițiativa creării în Transilvania a Societății pentru fond de teatru român. Văzînd teatrul ca „un templu al moralității, al luminii și al științei", îi atribuie rolul de „cea mai mare școală de educațiune", alături de biserică și școală. După ce pregătește terenul prin popularizarea în „Familia" a turneelor trupelor Fany Tardini, V. Vlădicescu și M. Pascaly, el scrie articolul-program *Să fondăm teatru național!*, semnează apelul care anunță înființarea societății în 1870. „Familia" devine de la început organul publicațiilor societății. Secretar al ei, președinte în 1895, V. a fost îndrumătorul cel mai entuziast, organizator principal al întîlnirilor periodice, la care conferenția frecvent (***De ce voim să avem un teatru național?*** — 1870, ***Schițe din istoria teatrului*** — 1872, ***Limba și scena*** — 1872, ***Literatura noastră dramatică*** — 1875, ***Pregătiri la înființarea unui teatru român*** — 1876 ș.a.). Îngrijindu-se în mod deosebit de strîngerea de fonduri și de partea administrativă, organizatorică și festivă a acțiunii, V. pierde însă cu timpul contactul cu aspecte importante ale mișcării teatrale, precum promovarea unui repertoriu original de valoare, formarea de actori profesioniști, ceea ce face ca, după 1900, să fie nevoit să lase conducerea altora.

V. a avut o capacitate de muncă neobișnuită. Gazetar și animator cultural de prestigiu (e ales membru corespondent al Academiei Române din 1879 și membru titular din 1891, cu un discurs de recepție despre Dimitrie Țichindeal), V. era și un autor prodigios de poezie, proză, teatru, traducător din literatura străină. Scria de toate, mult, grăbit, fiind într-un fel redactorul universal al „Familiei", unde îi apar mai întîi lucrările literare. Semna și cu pseudonimele Spinu Ghimpescu, Urzica Spinescu, Spinusa Urzicescu ș.a., iar traducerile (tălmăcește din poezia lui H. Heine, V. Hugo, P. Béranger, romane de Al. Dumas, Ponson du Terrail, Jules Verne ș.a.) le semna uneori cu pseudonimul Iosif Holodanu.

Ilustrative pentru profesia lui de credință (poetul e „apostol și profet" al națiunii), cele două volume de versuri, *Poezii* (1866) și *Lira mea* (1882), relevă patosul patriotic al autorului, dar și puțina lui înzestrare poetică. Sursa de inspirație este, cum recomanda și altora, poezia populară, versurile lui Alecsandri și Bolintineanu. V. dă glas sentimentelor de apăsare, suferință și revoltă împotriva împilării naționale, invocă strămoșii și înaintașii, pe Traian, Dragoș, Mihai Viteazul, Horea, Avram Iancu, are credința și viziunea unității naționale. Apar în aceste volume și versuri de dragoste, calme, terestre. Maniera greoaie, retorica grandilocventă, stilul fără un timbru particular sînt ale unui poet depășit de vremea lui.

În „Familia", V. publică mai întîi prozele adunate apoi în volumele *Novele* (1872—1874) și *De la sate* (1883), romanele *Sclavul amorului* (1873—1875), *Ranele națiunii* (1876), *Barbu Strîmbu în Europa* (1879—1880), *Fata popii* (1885—1886). Tot aici semnează impresii din călătoriile în țară și în străinătate (Bavaria, Franța, Boemia, Germania, Turcia), pagini interesante ca document psihologic, scrise într-un stil agreabil. Și acele „conversări cu cetitoarele", caracteristice profilului publicației, sînt ale unui om plăcut, blajin, de lume. În nuvele, V. se fixează asupra cadrului local, alegîndu-și personajele din satul și orașul ardelean. Conflictele sînt însă schematice, apăsat moralizatoare, comportarea și limbajul personajelor apar nediferențiate, fie că este vorba despre țărani sau despre reprezentanții „inteligenței" (***Animă pentru animă, Amor și ambițiune, Colibă și palat***). Alte nuvele făceau loc obiceiurilor, datinilor, elementelor de literatură populară (***Pricoliciul, Marți seara***). Prozatorul avea gustul observației bonome, oarecare vervă ironică și autoironică, găsea uneori tonul, cuvîntul simplu, firesc (***O călătorie la nuntă, Mai poftim, domnule***). V. pregătește astfel, împreună cu alți nuveliști ardeleni, apariția lui I. Slavici. Mai puțin realizate sînt ro-

manele lui, datorită absenței spiritului imaginativ, repetării monotone a unor bune intenții tematice, penuriei stilistice. Aceeași lume ca în nuvele, aceleași opoziții morale interpretate simplist, personaje artificiale, dialoguri nu o dată false.

De o prețuire și de o circulație incomparabil mai mare s-au bucurat însă piesele lui **V.**, foarte multe la număr. Ele au fost, după comediile și vodevilurile lui Alecsandri, cel mai des jucate de trupele de diletanți din Transilvania. Încă din 1872, la Teatrul cel Mare condus de M. Pascaly se jucase comedia ***Alb sau roșu?***, cea dintîi piesă a unui ardelean pusă în scenă la București. În 1892 se reprezenta la Teatrul Național drama istorică *Ștefan Vodă cel tînăr*, admisă în repertoriu din 1883, remaniată apoi, cu zel, de autor. Piesa arăta o bună intuiție a epocii lui Ștefăniță Vodă, mișcarea psihologică fiind condusă cu ingeniozitate. Servindu-se de modelul dramelor lui Hasdeu, V. A. Urechia, Alecsandri, **V.** premerge, în același timp, lui Delavrancea, care pare să fi cunoscut piesa. Dramaturgul scrie, însă, de obicei, pentru publicul ardelean, numeroase „cînticele comice", monoloage (*Copila română, Renegatul, Ciobanul din Ardeal* ș.a.), comedii inspirate de viața satului (*Ruga de la Chiseteu, Sărăcie lucie, Mîța cu clopot* ș.a.) sau de moravurile orașului (*Secretul, Mireasă pentru mireasă, Soare cu ploaie, Gărgăunii dragostei* ș.a.). Din cele peste treizeci de piese scrise de **V.**, unele au rămas în manuscris, iar multe sînt menționate doar ca reprezentate. Ideile sale deveneau accesibile prin intriga simplă, transparentă, ca în comediile lui Alecsandri, plecînd însă de la situații specifice, locale. Există un comic al întîmplărilor, un dialog de savoare populară, adesea plin de haz și de culoare. Comediile „poporane" așezau prezentarea datinilor, a folclorului, în centrul acțiunii, ceea ce făcea ca ele să devină totodată atrăgătoare spectacole etnografice.

— *Poezii*, Pesta, Tip. Kocsi, 1866 ; *Panteonul român*, Pesta, Tip. Kocsi, 1869 ; *[Teatru]*, F, VI, 1870, 1—5, VIII, 1872, 34—38, X, 1874, 27—30, XI, 1875, 27, 37, XV, 1879, 5—33, XXV, 1889, 2—4, XXVII, 1891, 22, 24, XXVIII, 1892, 26, XXIX, 1893, 37, XXXVI, 1900, 7, 47, XXXVIII, 1902, 26, 45, XXXIX, 1903, 25, XLI, 1905, 34 ; *Novele*, I—III, Pesta, Tip. Kocsi, 1872—1874 ; *Sclavul amorului*, I—III, Pesta, Tip. Kocsi, 1873—1875 ; *Ranele națiunii*, I—III, Budapesta, Tip. Kocsi, 1876 ; *Mireasă pentru mireasă*, Budapesta, Tip. Kocsi, 1877 ; *Barbu Strîmbu în Europa*, F, XV, 1879, 57—99, XVI, 1880, 1—15 ; *Lira mea*, Oradea, Tip. Hollósy, 1883 ; *Fata popii*, F, XXI, 1885, 51, 52, XXII, 1886, 1—34 ; *Ruga de la Chiseteu*, Oradea, Tip. Hügel, 1890 ; *Ștefan Vodă cel tînăr*, Oradea, Tip. Lang, 1893 ; *Dimitrie Cichindeal. Date nouă despre viața și activitatea lui*, București, Göbl, 1893 ; *Sărăcie lucie*, Oradea, Tip. Lang, 1894 ; *Prima rochie lungă*, Oradea, Tip. Lang, 1898 ; *Mîța cu clopot*, Oradea, Tip. Lang, 1898 ; *Soare cu ploaie*, Brașov, Ciurcu, 1898 ; *Gărgăunii dragostei*, Oradea, Tip. Lang, 1899 ; *[Poezii]*, PAU, *165—179*, TPR, *94—100*, PRC, II, *215—217*. Ms. : *[Scrieri literare]*, B.A.S., C.XL, C.XLI. — Tr. : Jókai Mór, *Capul lui Iordachi*, CDA, II, 1862, 8, 9, *Ce este sub pămînt?*, F, VI, 1870, 44—50 ; Al. Dumas, *Columba*, F, I, 1865, 1—20 ; V. Hugo, *Orice să fii*, în *Poezii*, Pesta, Tip. Kocsi, 1866 ; H. Heine, *[Poezii]*, în *Poezii*, Pesta, Tip. Kocsi, 1866, F, III, 1867, 27, XIII, 1877, 16 ; P. Béranger, *[Poezii]*, în *Poezii*, Pesta, Tip. Kocsi, 1866, F, V, 1869, 46 ; J. Janin, *Piesa cea dintîia*, F, III, 1867, 14—16 ; Ponson du Terrail, *Cavalerii nopții*, Pesta, Tip. Kocsi, 1870—1871 ; E. Labiche și Fr.-A. Jolly, *Gramatica*, F, VII, 1871, 40—46 ; Petőfi, *Fire-aș rîu...*, F, VIII, 1872, 5 ; P. Juillerat, *Balconul dublu*, F, XI, 1875, 36—45 ; J. Verne, *Călătorie de pe pămînt în lună*, F, XII, 1876, 4—16, *În jurul lumei*, F, XII, 1876, 48—52 ; Xavier de Montépin, *Secretele castelului*, F, XIII, 1877, 1—52, XIV, 1878, 1—26 ; Claire de Chandeneux, *Misterul nopții*, F, XVI, 1880, 34—84.

— 1. A. Cosovanu [V. Bumbac], *O privire scurtă critică asupra poeziilor d-lui Vulcan ieșite mai deunăzi de sub tipariu în Pesta*, AL, I, 1866, 63, 65, 66, 68 ; 2. I. a lui Vasilie lui D., *Cîteva reflexiuni la o „scurtă privire critică..."*, CDA, VI, 1866, 79, 81 ; 3. Iulian Grozescu, *Cîteva reflesiuni la critica d-lui A. Cosovanu asupra poezielor d-lui I. Vulcan*, AL, I, 1866, 80 ; 4. Maiorescu, *Critice*, I, *178, 197—200*, III, *271—272* ; 5. Pop, *Conspect*, II, *195—197* ; 6. G. B. Duică, *Revista literară*, GT, LI, 1888, 92 ; 7. V. A. Urechia, *[Răspuns la discursul de recepție al lui Iosif Vulcan]*, AAR memoriile secțiunii literare, t. XIV, *1891—1892* ; 8. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, *197* ; 9. *Encicl. rom.*, III, *1238—1239* ; 10. *[Jubileul „Familiei"]*, F, XL, 1904, 20—23 ; 11. At. Marienescu, *Cuvîntare funebrală rostită la înmormîntarea lui Iosif Vulcan în Oradea-Mare la 10 septembrie 1907*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1907 ; 12. Ilarie Chendi, *Iosif Vulcan*, VLT, I, 1907, 34 ; 13. Iorga, *Oameni*, I, *215—218* ; 14. Iorga, *Ist. presei*, *141* ; 15. I. Agârbiceanu, *Apostolat cultural, apostolat național*, CTC, VI, 1925, 10 ; 16. M. G. Samarineanu, *Iosif Vulcan*, F, I, 1926, 2 ; 17. Goga, *Precursori*, *13—40* ; 18. C. Pavel, *Iosif Vulcan*, F, II, 1927, 10—11 ; 19. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *39—40, 41* ; 20. Potoran, *Poeții*, *54—59* ; 21. Victor Cordoș, *Un cenaclu de cultură română în Ungaria și Ardeal înainte de dualism*, F, I, 1934, 3 ; 22. Teodor Neș, *Iosif Vulcan*, F, III, 1936, 2 ; 23. Ioan Georgescu, *Din corespondența lui Iosif Vulcan cu Titu Maiorescu*, RFR, V, 1938, 9 ; 24. *Iosif Vulcan*, F, LXXVI, 1941, 4-5 (număr omagial) ; 25. Teodor Popa, *Iosif Vulcan. Viața și activitatea lui*, Sibiu, Astra, 1941 ; 26. I. Verbină [I. Pervain], *Aspecte din lupta junimistă în Transilvania*, SL, I, 1942 ; 27. Ion M. Neda, *Iosif Vulcan și Gheorghe Barițiu în scrisori (1863—1892)*, F, LXXVII, 1942, 5—6 ; 28. Vartolomei, *Mărturii*, *175—189, 405—425* ; 29. Breazu, *Studii*, I, *60—72, 108—117, 467—475* ; 30. Mărcuș, *Thalia, passim* ; 31. Vasile Netea, *Pe urmele lui Iosif Vulcan...*, București, Vremea, 1947 ; 32. Lucian Drimba, *Contribuția lui Iosif Vulcan și a „Familiei" la dezvoltarea teatrului din Ardeal*, LL, II, 1956 ; 33. Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *134—142* ; 34. Emil Manu, *Iosif Vulcan*, TTR, III, 1958, 3 ; 35. Dumitru Pop, *Iosif Vulcan și folclorul românesc*, REF, IV, 1959, 3—4 ; 36. Aurel Vasiliu, *Legăturile lui Vasile Alecsandri cu revista „Familia" (Iosif Vulcan)*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1 ; 37. Alexandru Crișan, *Iosif Vulcan, pionier al culturii românești din Transilvania*, AUT, științe filologice, I, 1963 ; 38. George Petrușan, *Legăturile lui Eminescu cu Iosif Vulcan și revista „Familia"*, VR, XVII, 1964, 4—5 ; 39. N. Balotă, *Iosif Vulcan*, F, I, 1965, 1 ; 40. Ioan Georgescu, *Un mare înaintaș, Iosif Vulcan*, GL, XII, 1965, 39 ; 41. Massoff, *Teatr. rom.*, II, *passim*, III, *passim* ; 42. Livia Grămadă, *„Tutti frutti" și „Umoristul". Contribuții la istoria presei satirice românești din Transilvania*, SUB, Philologia, XI, 1966, 1 ; 43. Maria Fanache, *Iosif Vulcan și problema teatrului românesc în Transilvania*, LL, XIV, 1967 ; 44. Octavian Metea, *Contribuția lui Iosif Vulcan la dezvoltarea presei și literaturii satirice*, F, III, 1967, 3 ; 45. Tiberiu Moț, *Un document despre Iosif Vulcan*, F, III, 1967, 9 ; 46. Constantin Cuza, *Iosif Vulcan, om de teatru*, AST, II, 1967, 9 ; 47. *[Iosif Vulcan]*, CFAM, *passim* ; 48. Georgeta Antonescu, *Iosif Vulcan și Teatrul Național din București. Șase scrisori către Nicolae Densușianu*, RITL, XVII, 1968, 2 ; 49. V. Mîndra, *Viața teatrală a Transilvaniei între anii 1860—1918. Preocupări teoretice și oameni de acțiune*, TTR, XIII, 1968, 11 ; 50. Vrabie, *Folcloristica*, *128—133* ; 51. Lucian Drimba, *Colaborarea lui Iosif Vulcan la periodicele sibiene și brașovene*, CTR, *179—182* ; 52. Köteles Pál, *Iosif Vulcan în limba maghiară*, F, VI, 1970, 4 ; 53. Mihai Dan, Viorel Faur, *Din corespondența inedită a lui Iosif Vulcan*, F, VI, 1970, 7 ; 54. Brădățeanu, *Comedia*, *130—133* ; 55. Köteles Pál, *Iosif Vulcan a Kisfaludy Társaságban*, București, Kriterion 1970 ; 56. *Ist. teatr.*, II, *passim* ; 57. Lidia Băncescu, *Scrisori către Iosif Vulcan*, Sibiu, 1971 ; 58. Aurel Vasiliu, *Titu Maiorescu și Transilvania (Corespondența cu Iosif Vulcan)*, RITL, XX, 1971, 1 ; 59. Radu Enescu, *Iosif Vulcan*, F, VII, 1971, 6 ; 60. Viorel Faur, *Alecsandri și Vulcan*, F, VII, 1971, 7 ; 61. Bucur, *Istoriografia*, *61—62* ; 62. *Ist. lit.*, III, *551—553* ; 63. Alexandru Crișan, *Familia (1865—1906). Contribuții monografice*, Timișoara, Facla, 1973, *passim* ; 64. Bîrlea, *Ist. folc.*, *195—197* ; 65. Lucian Drimba, *Iosif Vulcan*, București, Minerva, 1974.

G. D.

VULCAN, Petru (pseudonim al lui *Petru Ghinu*; 25.VI.1869, Bitolia, R.S.F. Iugoslavia — 5.II.1922, Constanța), scriitor. De origine aromână, fiu al lui Dimitrie Ghinu și al Mariei Darvinga, **V.** vine în 1880 în România, chemat de rude. Își continuă cu multe dificultăți învățătura începută în ținutul natal, înscriindu-se într-un tîrziu la liceul din Craiova, unde îl are coleg pe Traian Demetrescu, iar profesor pe M. Strajanu. După luarea bacalaureatului în 1891, urmează cursurile Facultății de drept din București. O vreme este funcționar în Ministerul de Interne. Din

1897 se stabilește la *Constanța*, unde lucrează ca șef de birou la prefectura județului.

Elev de liceu, **V.** își publică cel dintîi volum de versuri, *Zori*, în 1889. După această dată, numele pe care și-l alesese, Petru Vulcan, ca și celelalte pseudonime (Don Petre, Pedro, Picurar'lu de la Pind, Picurarul de la Pind, Vulpe) pot fi întîlnite în numeroase publicații : „Lumina", „Revista craioveană", „Realitatea", „Revista școalei", „Curierul Olteniei", „Opiniunea literară", „Albina", editate la Craiova, apoi în „Jiul", „Familia", „Lumea nouă", „Lumea nouă științifică și literară", „Adevărul ilustrat", „Povestea vorbei", „Românul", „Soarele", „Foaia interesantă", „Epoca" ș.a. În 1897 este numit director literar al „Revistei poporului" din București. O altă publicație pe care o conduce și în care îi apar aproape număr de număr versuri, nuvele, schițe, impresii de călătorie, articole pe diferite teme, recenzii, ba chiar și un fragment de roman, este revista „Ovidiu", editată la Constanța, între 1898 și 1910. În jurul ei, **V.** organizează și un cerc literar. La un moment dat, era convins că ar putea deveni un reformator al literaturii române. De fapt, el este un publicist infatuat, care n-a făcut dovada unui talent autentic. Poeziile cuprinse în volumele *Zori*, *Limba iubirei și Raiana*, *Pontice* sînt palide reminiscențe din lectura lui M. Eminescu, Al. Vlahuță și G. Coșbuc, împovărate și de stîngăcia evidentă a expresiei și a tehnicii versului. Deseori **V.** invocă trecutul macedoromânilor, are viziunea ridicării lor la o viață glorioasă, ceea ce dă acestor modeste versificări o notă specifică. A și publicat, în periodice, în volumul *Lilice de la Pind*, poezii în dialectul aromân, însoțite de transpunerea lor în cel dacoromân. Paginile de proză ale lui **V.** au caracter autobiografic (*Dragomir*, *Icoane din viață*, romanul *Armâna*) sau încearcă să descrie moravurile contemporane (romanul *Fecioara*, fragmentul de roman *Mizerabilii noștri*, numeroase instantanee publicistice). Ele sînt însă narațiuni amorfe, banale, pe care nu le-au putut impune nici mobilurile patriotice, nici cele moralizatoare. Chiar atunci cînd pastișează (în *Fecioara* pleacă de la romanul *Dan* al lui Vlahuță), **V.** are darul de a-și desfigura modelul. Doar unele însemnări de călătorie par cîteodată mai interesante. **V.** a improvizat și cîteva piese de teatru.

— *Zori*, Craiova, Tip. Asociații români, 1889 ; *Limba iubirei și Raiana*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1892 ; *Dragomir. Medgeea. Baba Sanda. La bacalaureat*, Craiova, Tip. Benvenisti, 1895 ; *Lilice de la Pind*, pref. V. A. Urechia, Tîrgu Jiu, Miloșescu, 1897 ; *Pontice*, Constanța, 1898 ; *Fecioara*, Constanța, Tip. Grigoriu, 1900 ; *Asasinarea lui Ștefan Mihăileanu*, Constanța, Tip. Grigoriu, 1901 ; *Icoane din viață*, Constanța, Tip. Grigoriu, 1903 ; *Armâna*, Constanța, Tip. Grigoriu, 1904 ; *Liliana*, Constanța, 1914 ; *Constantinopolul Semilunei*, București, Tip. România nouă, 1916 ; *Bucăți alese*, pref. Al. Gherghel, Constanța, Tip. Albania, 1926 ; *Spre „Tropaeum Traiani" și „Monumentul triumfal de la Adamclisi"*, București, Tip. La Roumanie.

— 1. *„Zori". Poezii de Petru Vulcan*, RB, XIV, 1890, 4593, 4594 ; 2. N. B[urlănescu-] Alin, *Apreciere literară sau Părerea mea asupra scrierilor domnului P. Vulcan*, CUO, IV, 1895, 135 ; 3. Petru Vulcan, *Cum se scrie*, E, III, 1897, 470 ; 4. *Petru Vulcan*, RP, VIII, 1899, 6 ; 5. Zara [Al. Antemireanu], *„Fecioara" — roman de moravuri sociale*, E, V, 1899. 1278 ; 6. Emilgar [Emil Gârleanu], *Asupra romanului „Fecioara"*, A, XI, 1900, 9—10 ; 7. Il. Chendi, *Geniul din Constanța — D-l Petru Vulcan*, S, I, 1902, 36 ; 8. Șt. Braborescu, *Petru Vulcan, „Armâna" (roman)*, NRO, I, 1904, 5—6 ; 9. Gr. G. Tocilescu, *Petru Vulcan, „Armâna"*, AAR, partea administrativă, t. XXVII, 1904—1905 ; 10. *[Foaia matricolă a studentului Petru Vulcan. Facultatea de drept, 1893—1896]*, Arhiva Universității din București ; 11. *[Moartea lui Petru Vulcan]*, DBJ, XVI, 1922, 28, 29 ; 12. Petru Vulcan, *Biografia mea*, DBJ, XVI 1922, 31 ; 13. *Cronica*, R, XVI, 1922, 10 : 14. Predescu, *Encicl., 914* ; 15. Straje, *Dicț. pseud., 791.*

G. D.

VULPIAN, Dimitrie (2.I.1848, Români, j. Neamț — 23.IX.1922, București), folclorist. Fiu al paharnicului Vasile Vasiliu, a făcut școala primară la Roman, după care, în 1860, intră la Gimnaziul central din Iași. Din 1864, cînd s-a înscris la Conservatorul de muzică și declamație din Iași, **V.** a început să culeagă, în timpul vacanțelor, melodii populare pe care le executa el însuși la fluier, caval sau flaut. Studiază flautul cu profesorul Gustav Wagner, concertînd apoi în țară și peste hotare. În anul 1868 intră la Universitate. Studiile muzicale și le va perfecționa în Italia. Iubitor al muzicii populare, **V.** este entuziasmat de colecția de poezii populare a lui V. Alecsandri. La îndemnul poetului, începe, din 1868, să desfășoare o activitate susținută de culegere a melodiilor românești. Cutreieră aproape toată țara, dornic să transcrie cîntece. Continuînd încercările înaintașilor săi în culegerea folclorului muzical românesc (F. Ruschitzki, I. A. Wachmann, H. Ehrlich, A. Pann, Carol Miculi și Al. Berdescu), **V.** are în vedere partea melodică. Astfel, el alcătuiește o lucrare amplă, *Muzica populară*, în patru volume, cuprinzînd balade, colinde, doine, idile și pastorale, hore, romanțe, jocuri de brîu. Susținut de Alecsandri, care elogiază strădania culegătorului de a aduna o „comoară națională", **V.** a prezentat-o Academiei Române, sub titlul general *Poezia populară pusă în muzică*, colecția sa fiind premiată în 1886. Volumul al treilea, în manuscris, împreună cu celelalte, a fost premiat „hors concours", în 1891, la Montpellier, de Academia Latinității.

Cantitativ, colecțiile lui **V.** conțin un număr impresionant de cîntece față de colecțiile înaintașilor (peste 1900 de piese). Calitativ însă, ele sînt vulnerabile în ce privește felul notării muzicale, lucru semnalat la vreme de Gavriil Musicescu. Există, apoi, disonanțe între notarea muzicală a cîntecelor și textul lor. Prezentînd inițial colecția fără texte, **V.** a fost nevoit să le introducă la recomandarea Academiei Române. Proveniența textelor literare este diversă, multe fiind preluate din colecțiile lui V. Alecsandri, S. Fl. Marian, G. Dem. Teodorescu. Altele sînt reproduse din manuscrise și publicații, după cum există și texte culese de **V.** de la informatori selectați întîmplător, din mediile cele mai diferite. Culegătorul nu face totdeauna distincție între creația populară și cea cultă sau aceea orășenească, creată în stilul celei populare. La cîntece se notează uneori numai informatorul, alteori numai localitatea de unde s-a cules. Sînt incluse și cîteva poezii de D. Bolintineanu, V. Cîrlova și A. Mureșanu. Dintre speciile populare predomină cîntecele, urmate de balade, apoi colinde și texte la paparude. În afara baladelor cunoscute din colecțiile lui V. Alecsandri, S. Fl. Marian și G. Dem. Teodorescu, merită reținute cîteva piese reprezentative culese de **V.** din Banat. Între „idile" și „romanțe", **V.** nu face o distincție netă, iar la „jocuri populare" își trece adesea propriile creații. **V.** a continuat să publice arii populare și între 1900—1908. Meritul colecțiilor lui **V.** este de a fi atestat vechimea și circulația unor cîntece și melodii de joc populare, ca și evoluția repertoriului și a stilului de execuție lăutăresc.

— *Poezia populară pusă în muzică*, Bucureşti, Tip. Mihalescu, 1886 ; *Poezia populară pusă în muzică*, vol. III : *Romanţe*, Bucureşti, Tip. Universala, 1897.

— 1. *O publicaţiune muzicală*, F, XX, 1884, 34 ; 2. *Culegerea de arii poporale*, F, XXII, 1886, 15 ; 3. *Muzica română premiată în Franţa*, F, XXVII, 1891, 49 ; 4. Fragă, *Două documente*, GAR, I, 1903, 34 ; 5. *Moartea lui Demetru Vulpian*, U, XL, 1922, 218 ; 6. *Biografia lui Dimitrie Vulpian*, IZ, IV, 1923, 5—6 ; 7. Diaconu, *Folklor*, II, L ; 8. *Contribuţii la cunoaşterea folkloristicei la români. Scrisoarea lui V. Alecsandri către D. Vulpian*, IZ, XIV, 1935, 2 ; 9. Predescu, *Encicl.*, 914 ; 10. Breazul, *Patrium*, 352—353 ; 11. Gh. Ciobanu, *Culegerea şi publicarea folclorului muzical român*, REF, X, 1965, 6 ; 12. Viorel Cosma, *Dimitrie Vulpian — un folclorist pe nedrept uitat*, ATN, VI, 1969, 2 ; 13. Cosma, *Muzicieni*, 461 ; 14. Bîrlea, *Ist. folc.*, 264—266.

L. B.

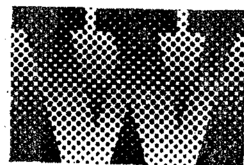
VULTURUL, revistă apărută la Oradea, de două ori pe lună, de la 1 ianuarie 1892 pînă la 1 septembrie 1905, sub direcţia şi redacţia lui Iustin Ardelean. Un timp, Iustin Ardelean a avut diverşi asociaţi, fie în calitate de redactori responsabili (I. I. Schiopul), fie în calitate de „colaboratori primi" (Antoniu Popp, E. Pădan, Adrian P. Deseanu). Alţi colaboratori ai revistei au fost G. Bodnariu, G. Dudulescu, G. Andron Galbinescu, D. Popovici, I. Bota, I. N. Pop. Se semna numai cu pseudonime : Aquila, Greuruşul, Cato, Gligor, Cloşca, Don Ramiro, Azi-Buchicescu, Ion de la Avrig, Iustinianus, Ascanio, Mureşanul ş.a. La apariţie, revista şi-a propus să critice nu atît păcate general omeneşti, cît mai ales înclinarea unor români ardeleni către tot ceea ce nu are legătură cu tradiţia şi nu este „străbun". Cu timpul, programul s-a lărgit. S-au publicat versuri şi schiţe pe tema neînţelegerilor provocate de vulgarizarea darvinismului, despre raporturile neplăcute dintre creditori şi datornici, despre lipsa de cuvioşenie a unor feţe bisericeşti ş.a.m.d. *Ce şi cum trebuie să lucreze omul ca să devină literat cunoscut de toată românimea* este o „reţetă" de succes, rapid şi facil, nu atît în literatură, cît în societate. Insistîndu-se asupra suferinţelor îndurate de ţăranii români, se critică aspru atitudinea pasivistă a unor transilvăneni *(Pasivitatea românilor)*, se ironizează simulacrele de procese politice intentate luptătorilor români *(Procesul „Tribunei". Tragi-comedie într-un act)*, se publică versuri de laudă la adresa memorandiştilor condamnaţi, apar versuri ce iau în derîdere alegerile, desfăşurate sub ameninţare *(Ecou după alegeri)*. Cu sarcasm sînt discutaţi, pentru atitudinea lor politică antinaţională, Gh. Alexici, Gergely Moldovan ş.a. Redacţia găsea de cuviinţă să-şi extindă preocupările şi asupra vieţii politice a românilor regăţeni, pe care o satiriza adesea *(Alarmă* ş. a.). Dealtfel, se publicau şi bucăţi ale unor scriitori de dincolo de Carpaţi

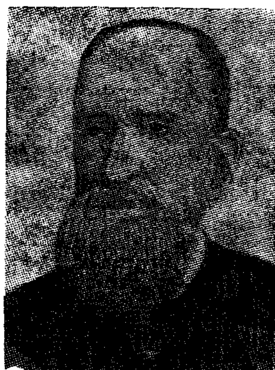
(N. N. Şoimescu, C. Munteanu-Rîmnic ş.a.). Pe lîngă foarte numeroase anecdote în versuri, scrise, în genul lui Th. D. Speranţia, mai ales, de Aron Boca Velchereanu, N. A. Bogdan şi P. Dulfu, se tipăresc şi schiţe cu un umor de calitate *(Civilizaţie la sate)*, unele iscălite de I. I. Schiopul *(Odiseada lui Eminescu)*. Din Homer, Sebastian Stanca traduce *Batrachomyomachia sau Broscoşoreciada*, iar Don Prisăcan tălmăceşte din scrierile umoristice ale lui M. G. Saphir. Printre publicaţiile satirice româneşti de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, V. ocupă un loc important, atît prin durata apariţiei şi continuitatea preocupărilor, cît şi prin calitatea scrierilor publicate.

— 1. L. Grămadă, *Presa satirică*. 25—27, 31—32, 231—260.

D. M.

WINTERHALDER, Enrich (1808—14.V.1889, Kritzendorf, Austria), publicist și scriitor. Stabilit la București în anul 1829, austriacul **W.**, pe atunci în vîrstă de 21 de ani, se înrolează îndată în armata română, recent înființată. Cunoaște pe C. A. Rosetti, cu care leagă o strînsă amiciție. Cei doi prieteni și asociați deschid o tipografie, mai bine dotată decît a lui I. Heliade-Rădulescu, precum și o librărie. **W.** participă atît la pregătirea revoluției, cît și la evenimentele din 1848. Pentru devotamentul lui, a fost împămîntenit printr-un decret al Guvernului provizoriu. După reprimarea mișcării este arestat și închis. Pus în libertate, el ține o permanentă legătură cu tovarășii aflați în exil și, îndeosebi, cu Rosetti. Dar în martie 1852 este expulzat și pleacă la Viena, unde reputația de revoluționar nu-i aduce prea mulți prieteni. Va reveni în 1855, dobîndind încă o dată, în 1859, cetățenia română. În 1860, C. A. Rosetti, intrat în guvern, îi încredințează fostului său colaborator conducerea Teatrului cel Mare. Din ianuarie 1861, **W.** predă, pentru prima dată la noi, un curs public de stenografie, la „Sf. Sava". Socotit un foarte priceput economist, a fost secretar general în Ministerul de Finanțe, vicepreședinte al Consiliului superior de comerț și industrie. S-a stins într-o localitate de lîngă Viena.

W. a fost un publicist nu lipsit de aptitudini scriitoricești. A colaborat la „Pruncul român", unde era și redactor, cu un articol intitulat *Dezrobirea României*, la „Curiosul", „Pămînteanul", precum și la reviste ca „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și „Propășirea". Îndeosebi la „Românul", **W.** e un gazetar deosebit de prolific, publicînd, uneori număr de număr, articole privind chestiuni economice, financiare, comerciale, foiletoane, comentarii satirice, „fantasii" *(Din suvenirea unei pietre, O fantasie de friguri* ș.a.), versuri, șarade, enigme, logogrife, semnate fie cu inițiala W., fie Iernescu (sau E. Ernescu), fie Frigurescu. Fără a fi un erudit, **W.** e în orice caz, un om citit, cu o informație cuprinzătoare. Publicistica lui impresionează plăcut prin tact și printr-un anume spirit de curtenie față de cititor. Cîteva încercări de teorie, despre arta dramatică, despre patos, nu au vreo însemnătate, dar opiniile despre teatrul vremii sau cele privitoare la limbă conțin idei judicioase. Sceneta satirică *O comedie tragică* (1859) pune, de asemenea, în discuție probleme ale scenei românești. **W.** îndeamnă la consolidarea unui teatru cu adevărat național, susținut de o dramaturgie cu rosturi etice, inspirată din actualitate. În ce privește limba română *(Cîteva cuvinte asupra limbei noastre)*, o găsește dulce și armonioasă, dar primejduită de abuzul de „ziceri străine". În articolul ***Trecutul, prezentul și viitorul,*** autorul face dovada unor resurse de memorialist, povestind convingător despre sosirea lui în țară, realizînd o interesantă descriere a Bucureștilor acelor ani, amestec eterogen de lux și de mizerie. E sugestivă, mai ales, o evocare a orașului bîntuit de ciumă, cu priveliștea „spăimîntătoare " a sinistrelor convoaie de înmormîntare. A mai scris (semnînd și Contimporanul) cronici dramatice și muzicale. Împreună cu C. A. Rosetti, editează mai multe calendare. Înclinația lui **W.** era de a face operă de popularizare.

Pentru scena românească, **W.** scrie comedii și vodeviluri, în realitate traduceri și prelucrări. *Triumfu amorului* (1836) e o compunere artificioasă, fără haz, în care premiate sînt, în cele din urmă, dragostea și statornicia. Piesa ***Actorul fără voie*** (1836) se aseamănă cu unele comedii ale lui V. Alecsandri. Este, probabil, o traducere a piesei lui Aug. von Kotzebue *Der Schauspieler wider Willen*, și aceasta, la rîndul ei, cu prototip francez. Alte lucrări sînt *Nevinovații*, cu urmarea *O poliță*, *Nepotul în locul unchiului* (1846), după Louis-Benoît Picard, *Trei dascăli*, comedie cu cîntece, *Parazitul sau Meșteșugul d-a-și face norocul* (1859), după Schiller. Din Ph. Dumanoir și Clairville este transpusă în românește comedia-vodevil *33333 de franci și 33 de centime pe zi* (1859), din H. Murger — *Bunul odinioară*, iar din germanul A. G. Ad. Müllner, tragedia *Vina*. Mai importantă este versiunea românească a piesei lui Schiller, *Don Carlos*. **W.** scrie și un articol despre dramaturgul german, din care mai încearcă și o tălmăcire a piesei *Wilhelm Tell*. În „Pămînteanul" (1839) e inserată o nuvelă, *Balu vițe-legatului*, tradusă după M-me Ch. Reybaud. A mai tălmăcit din H. Zschokke. Onest traducător în românește, **W.**, pe de altă parte, s-a străduit, cu mijloace modeste, să realizeze versiunea germană a unor poezii de Gh. Asachi, V. Cîrlova, C. A. Rosetti, precum și a nuvelei *Zoe* de C. Negruzzi, în paginile gazetei „Bukarester Deutsches Zeitung".

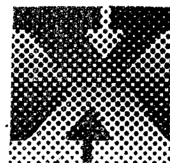
W. a scris și poezii, apărute în „Propășirea" și „Foaie pentru minte, inimă și literatură", adunate în volumul *Flori de scăieți culese pe malul Dîmboviței* (1846) și întîmpinate de Gh. Asachi cu o scurtă, dar elogioasă, notă în „Albina românească". Cărtulia cuprinde versuri ușurele, vioaie, unele cu alură voit cogitativă *(Mormîntul)*, de o tristețe simulată, altele *(O fată de măritat)*, cu caracter satiric. Mai cunoscută este *Dîmbovița*, căreia muzica lui I. A. Wachmann i-a adus o îndelungată popularitate. **W.** a mai scris fabule, unele imitate din nemțește.

— *Actorul fără voie*, București, Tip. Eliade, 1836 ; *Triumfu amorului*, Bucuresti, Tip. Eliade, 1836 ; *Flori de scăieți culese pe malul Dîmboviței*, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1846 ; *Cîteva cuvinte asupra limbei noastre*, ROM, II, 1858, 49 ; *Trecutul, prezentul și viitorul*, ROM, III, 1859, 6—13 ; *O comedie tragică*, ROM, III, 1859, 144 ; *Literatura poporană*, ROM, VIII, 1864, 15 iunie ; *Bătălia de la Călugăreni*, în C. A. Rosetti, *Amintiri istorice*, îngr. Vin-

tilă C. A. Rosetti, Bucureşti, Tip. Românul, 1889, *102—113 ; [Poezii]*, PMU, *196—201.* — Tr. : M-me Ch. Reybaud, *Balu viţe-legatului*, PM, I, 1839, 10—19 ; Ad. Müllner, *Vina*, Bucureşti, Tip. Valbaum, 1843 ; Schiller, *Parazitul sau Meşteşugul d-a-şi face norocul*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1859 ; Ph. Dumanoir şi Clairville, *33333 de franci şi 33 de centime pe zi*, Bucureşti, Tip. Rosetti, 1859.

— 1. G. Asachi, *„Flori de scăieţi culesă pe malul Dîmboviţei" de Enric Vinterhalder*, AR, XVIII, 1846, 55 ; 2. C. A. Rosetti, *Amintiri istorice*, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, Bucureşti, Tip. Românul, 1889, *93—115 ;* 3. D. Rosetti, *Dicţ. cont.*, *200 ;* 4. Const. V. Rosetti, *Enric Winterhalder*, ALA, IV, 1923, 122 ; 5. N. Iorga, *Un martur german al timpurilor de prefacere româneşti*, RI, XXV, 1939, 4—6 ; 6. Călinescu, *Ist. lit.*, *248 ;* 7. Florica Em. Condurachi, *Enric Winterhalder, tipograf şi revoluţionar*, SCB, I, 1955 ; 8. Nicolae Liu, *N. Bălcescu, E. Winterhalder şi biblioteca „Magazinului istoric"*, SCB, II, 1957 ; 9. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, VIII, 1959, 1—2 ; 10. Al. Piru, *Identificări*, LL IV, 1960 ; 11. Corneliu Dima-Drăgan, *Completări şi precizări asupra studiului „Bălcescu, E. Winterhalder şi biblioteca „Magazinului istoric" de Nicolae Liu*, SCB, III, 1960 ; 12. G. Zane, *Note* la N. Bălcescu, *Opere*, IV, Bucureşti, E.A., 1964, *551—555 ;* 13. *Ist. lit.*, II, *579—581 ;* 14. Marin Bucur, *C. A. Rosetti*, Bucureşti, Minerva, 1970, *303—306*.

F. F.

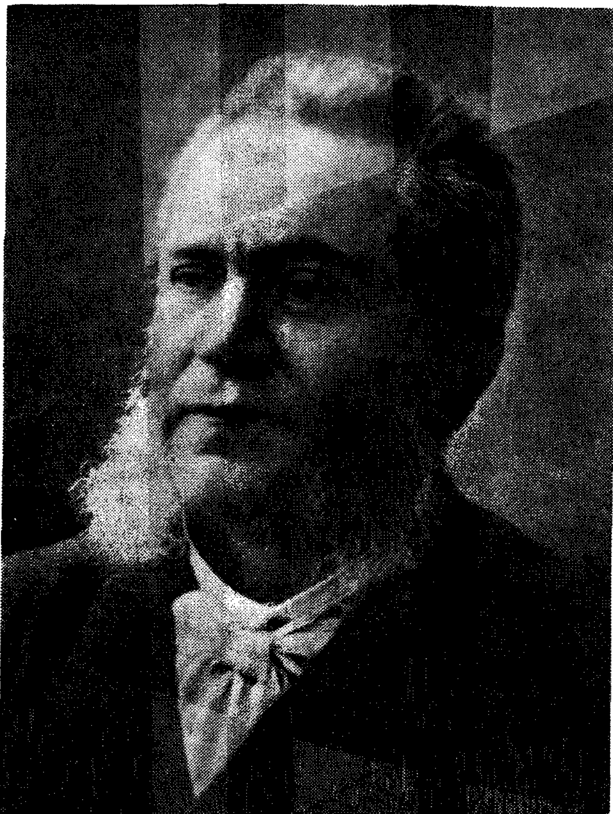
XENOPOL, Alexandru D. (23.III.1847, Iaşi — 27.II.1920, Bucureşti), istoric, filozof şi scriitor. Este primul născut dintre cei şase copii ai Mariei şi ai lui Dimitrie Xenopol. Tatăl său, probabil autodidact, dar cu o remarcabilă cultură şi cunoscînd cîteva limbi europene, nu a avut o situaţie materială sigură, fiind, după stabilirea sa în Iaşi, dragoman la Consulatul Prusiei, proprietar de pension, preceptorul copiilor marelui ban Iordache Ruset din Bacău şi, în sfîrşit, director, aproape douăzeci de ani, al penitenciarului din Iaşi. După ce urmă primele clase şcolare la pensionul greco-francez al lui Constantin Athanasiade şi la şcoala primară de la Trei Ierarhi, cu învăţătorul I. A. Darzeu, **X.** îşi continuă studiile la Academie (fosta Academie Mihăileană) şi la Institutul Academic, unde funcţionau ca profesori T. Maiorescu, N. Culianu, Gr. Cobălcescu. În iunie 1867 se clasifică primul la examenul de bacalaureat; în toamna aceluiaşi an devine student în drept şi filozofie la Berlin, datorită unei burse oferită de societatea Junimea şi de Primăria municipiului Iaşi. Perioada de studii în Germania se încheie în anul 1871, odată cu obţinerea doctoratelor în drept (la Berlin) şi filozofie (la Giessen). După ce participă la serbările de la Putna (august 1871), unde rosteşte o cuvîntare festivă, publicată şi în „Convorbiri literare", revistă la care colabora din 1868, se întoarce la Iaşi. Intră în magistratură (mai întîi procuror de secţie, după aceea prim-procuror), apoi practică avocatura şi, concomitent, face parte din corpul profesoral al Institutului Academic. În anul 1883, cînd se înfiinţează la Universitatea din Iaşi o catedră de istorie naţională, **X.** se prezintă la concurs şi devine titularul ei, fiind definitivat în 1886. Între anii 1888 şi 1893 tipăreşte *Istoria românilor din Dacia Traiană*, la care a lucrat douăzeci şi şase de ani. În 1899, la Paris, imprimă *Les Principes fondamentaux de l'histoire*, studiu de circulaţie universală pe care îl traduce un an mai tîrziu în limba română şi, în 1908, îl retipăreşte, revăzut şi completat simţitor, sub titlul *La Théorie de l'histoire*. Ca membru fondator al Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi, este ales preşedintele secţiei literare şi directorul revistei „Arhiva", iar între 1899—1903 şi 1906—1908, preşedintele întregii societăţi. Din 1889 este membru al Academiei Române. Academia de ştiinţe morale şi politice din Paris îl alege în anul 1900 membru corespondent; a fost, de asemenea, profesor onorific la Sorbona. Institutul internaţional de sociologie din Londra l-a cooptat ca membru titular în anul 1914. A colaborat la cele mai importante periodice politice, ştiinţifice şi literare româneşti, precum şi la numeroase publicaţii ştiinţifice străine, printre care „Revue historique", „La Renaissance latine", „Deutsche Litteratur Zeitung". Publicista Adela Xenopol şi scriitorul Nicolae Xenopol sînt fraţii săi.

După întoarcerea de la studii, activitatea lui **X.** este strîns legată de Junimea. În perioada 1871—1872 va fi, pentru cîteva luni, secretarul societăţii în locul lui Iacob Negruzzi. Vreme de patru ani (1871—1874) redactează procesele verbale ale şedinţelor junimiste. Pînă în anul 1880, este un pasionat conferenţiar la „prelecţiunile populare" junimiste. „Convorbirile literare" îl au colaborator mai bine de două decenii, ultima dată în 1892. Totuşi, el nu a fost niciodată un junimist. Opoziţia la ideologia grupării se manifestă din anii perioadei berlineze. Scrisorile către Iacob Negruzzi, articolele publicate în „Convorbiri literare" *(Cultura naţională, Studii asupra stării noastre actuale)* îl arată în dezacord mai ales cu unele idei ale lui T. Maiorescu privind evoluţia politică şi culturală a societăţii româneşti. Din anul 1878, se desprinde şi politic de junimişti, pentru a adera la gruparea liberalilor moderaţi, împreună cu V. Conta, şi, ceva mai tîrziu, la partidul liberal. Convingerile sale îşi au rădăcinile în paşoptism. Ca orientare politică, mai ales în chestiunea naţională şi în cea ţărănească, îl precede pe N. Iorga.

Cu deosebire creator şi original se arată **X.** pe terenul studiilor istorice şi filozofice. *Istoria românilor din Dacia Traiană*, operă de o remarcabilă obiectivitate ştiinţifică, este prima sinteză completă a istoriei noastre naţionale. *La Théorie de l'histoire* îl situează în rîndul fondatorilor filozofiei istoriei, ridicînd, în acelaşi timp, ştiinţa istorică românească la nivelul celei europene. Aici, **X.**, aproape în acelaşi timp cu filozofii germani W. Windelband şi H. Rickert, demonstrează caracterul ştiinţific şi sistematic al istoriei.

Preocupările literare au în ansamblul activităţii sale o pondere mult mai mică decît cele istorice. **X.** studiază literatura în cadrul istoriei, ca pe o componentă a culturii naţionale, alături de limbă, tradiţii, moravuri şi artă. El distinge printre primii la noi literatura „în sensul special", restrîns, al cuvîntului, deci ca artă, de literatura în sensul „general" al cuvîntului, adică de totalitatea scrierilor, indiferent de natura lor. Literatura trebuie să fie, în primul rînd, „frumoasă". O a doua trăsătură a ei, în concepţia lui **X.** şi în cea mai directă descendenţă paşoptistă, este caracterul naţional, definit drept suma ideilor specifice unui popor, spiritul său general. Totodată, literatura este un produs individual, iar din determinarea mai mult sau mai puţin clară a individualităţii artistului provine originalitatea operei literare. Atunci cînd talentul şi forţa de creaţie depăşesc sfera naţionalităţii, literatura poate căpăta atributul universalităţii. În acelaşi timp, ea are o profundă menire socială, este una din principalele cauze ale evoluţiei societăţii. **X.** crede chiar că eve-

nimentele revoluționare de la 1848 sînt, în bună parte, o urmare directă a dezvoltării literaturii române după 1840. Pentru el, literatura nu poate avea valoare estetică atîta vreme cît nu exaltă „simțimintele" patriotice ale cititorului. De aceea, va privi cu neîncredere lirica erotică, pe care o socotește apanajul poeților minori. X. a afirmat, în spiritul „Daciei literare", strînsa legătură dintre literatura nescrisă și cea cultă. Creația populară a avut, începînd din perioada formării poporului român, atunci cînd nu exista literatură scrisă, rolul de a forma, de a cizela și de a conserva calitățile estetice ale limbii române ; în folclor scriitorii români din toate epocile au găsit un izvor de inspirație. X. acordă o mare importanță studierii și culegerii exacte a literaturii populare. Fără a avea vocație de critic literar, el a găsit totuși din cînd în cînd răgazul necesar pentru a discuta scrierile unor autori ca Gr. H. Grandea, N. Gane, Matilda Cugler-Poni, Ana Conta-Kernbach, Sofia Nădejde, N. Petrașcu, Elena Văcărescu și Riria. Cronicile sale literare, deși conțin numeroase observații de bun simț, sînt, mai curînd, o dovadă a lipsei de spirit critic. Astfel, X. îl apropie pe N. Gane, ca poet, de M. Eminescu, Matilda Cugler-Poni este considerată unul dintre cei mai mari poeți români, iar Riria — genială. În ceea ce privește istoria literară, X. se dovedește mult mai obiectiv. Evoluția literaturii este urmărită în strînsă legătură cu evoluția istorică a poporului român, cu realitatea socială și culturală a fiecărei epoci, o atenție deosebită este dată genurilor și speciilor literare. În cadrul unei perioade anumite sînt căutate trăsăturile care o pot defini, creatorii care o pot reprezenta. Scriitorilor li se trasează portrete sumare, dar veridice, interesante, totuși, mai mult pe plan istoric, deoarece nu surprind, cel mai adesea, trăsăturile morale sau artistice, ci motivele unei opțiuni politice, ale unei atitudini civice.

X. și-a semnat versurile și pastelurile publicate în revista „Arhiva" cu pseudonimele I. Laur (între 1894—1899) și Rama (1901—1902). Inspirația lui lirică provine dintr-o filtrare naivă a elanurilor intime, care ar fi putut să capete înfățișarea adevăratei poezii erotice, dacă nu ar fi fost copleșită de o retorică greoaie, vetustă, cu ecouri din Gr. Alexandrescu și chiar din C. Conachi. Se adaugă inaptitudinea de a folosi un lexic poetic adecvat și lipsa oricărei preocupări pentru eufonia versului. Însemnările de călătorie din Carpații răsăriteni, Elveția, Italia, Austria și Germania, unele publicate sub pseudonimul Helvetius, sînt lipsite de culoare, X. privind peisajul numai cu ochiul unui călător minuțios și dornic de instrucție, care notează ceea ce vede pentru a-și completa informațiile. În schimb, puținele pagini memorialistice, grupate sub titlul *Istoria ideilor mele*, transmit ceva din sincera umanitate și din experiența de viață a autorului lor. A tradus destul de corect din Goethe (*Hermann și Dorothea*, traducere rămasă în manuscris). Cele cîteva poezii tălmăcite din I. G. Fischer și publicate în „Convorbiri literare" sînt semnate y, după cum cu aceeași literă este semnată și traducerea poeziei *Enigma* de Schiller. În revista „Arhiva" a întrebuințat, mai rar, pseudonimul Vitold.

— *Cultura națională*, CL, II, 1868, 10—17 ; *Studii asupra stării noastre actuale*, CL, IV, 1870, 1 ; *Mișcarea literară în România liberă*, CL, VI, 1872, 2 ; *Ceva despre literatura poporană*, CL, VI, 1872, 4 ; *[Cronici literare]*, CL, VI, 1872, 8, VII, 1873, 8, VIII, 1874, 10, XI, 1877, 7, XV, 1882, 12, XVI, 1883, 10, XVII, 1883, 2, VN, II, 1885, 381, III, 1886, 653, F, XXIX, 1893, 22—25, A, IV, 1893, 5—6, V, 1894, 1—2, VIII, 1897, 11—12, IX, 1898, 9—10, XIV, 1903, 1—2, ROML, III, 1905, 40, IV, 1906, 5, 9—15, V, 1906, 7—11, VII, 1908, 25—26, VIII, 1909, 4 ; *Încercări asupra versului român*, CL, IX, 1875, 3—4 ; *Prefață* la *Scrierile lui Ioan Creangă*, I, Iași, Goldner, 1890, 1—4 ; *Prefață* la Mihai Eminescu, *Poezii complecte*, Iași, Șaraga, [1893], 5—6 ; *[Versuri]*, A, V, 1894, 1—12, VI, 1895, 1—2, 7—10, VII, 1896, 3—12, VIII, 1897, 1—8, 11—12, X, 1899, 3—4, 9—10, XII, 1901, 7—12, XIII, 1902, 1—4 ; *Amintiri de călătorie*, Iași, Goldner, 1901 ; *Cugetarea poetică*, ROML, III, 1905, 15—16 ; *Întipăriri de la țară*, A, XVIII, 1907, 9—10 ; *Tablouri din natură*, Iași, Socec, [1913] ; *Prefață* la D.C. Moruzi, *Moartea lui Cain*, Piatra Neamț, 1914, 1—2 ; *Istoria ideilor mele*, SDL, IV, 369—396 ; *O privire retrospectivă asupra „Convorbirilor literare"*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; *Scrieri sociale și filozofice*, îngr. și introd. N. Gogoneață, Z. Ornea, București, E.Ș., 1967. — Tr. : I. G. Fischer, *[Versuri]*, CL, VI, 1872, 3 ; Schiller, *Enigma*, CL, VI, 1872, 3 ; H. Conscience, *Roza cea oarbă*, București, Imprimeria statului, 1873 ; H. Heine, *Declarația*, *Fuga*, *Consecințele*, în *Teatrul național* (Iași, 1897), B.A.R., ms. 4082 — foi volante.

— 1. A. D. Xenopol, *[Scrisori către I. Negruzzi]*, SDL, II, 9—146 ; 2. I. Negruzzi, *[Scrisori către A. D. Xenopol]*, SDL, III, 364—438 ; 3. I. E. Torouțiu, *Introducere*, SDL, II, XVIII—XXIII ; 4. I. E. Torouțiu, *Note* la *Procesele verbale ale Junimii*, SDL, IV, 466 ; 5. D. Bodin, *A. D. Xenopol și Junimea*, CL, LXX, 1937, 1—5 ; 6. Lovinescu, *Maiorescu cont.*, I, 279—370 ; 7. Călinescu, *Ist. lit.*, 384 ; 8. Bagdasar, *Ist. filos. rom.*, 329—344 ; 9. Cioculescu—Streinu—Vianu, *Ist. lit.*, 205—210 ; 10. N. Bagdasar, *Teoria culturii și istoriei la A. D. Xenopol*, ALIL, t. VII, 1956, 1 ; 11. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 12. N. Gogoneață, Z. Ornea, *Studiu introductiv* la A. D. Xenopol, *Scrieri sociale și filozofice*, București, E.Ș., 1967, 5—72 ; 13. Vrabie, *Folcloristica*, 154—155 ; 14. Adrian Marino, *Începuturile ideii de literatură*, IL, XX, 1969, 7 ; 15. *A. D. Xenopol. Studii privitoare la viața și opera sa*, București, E.A., 1972 ; 16. Al. Zub, *Memorialistica lui A. D. Xenopol*, ALIL, t. XXIII, 1972 ; 17. Al. Zub, *A. D. Xenopol. Bibliografie*, București, E.E.R. și E.MT., 1973 ; 18. Bucur, *Istoriografia*, 122—125.

R. Z.

XENOPOL, Nicolae D. (11.IX.1858, Iași—18.XII.1917, Tokio), scriitor. Fiu al lui Dimitrie și al Mariei Xenopol, era fratele mai mic al lui A. D. Xenopol. După terminarea studiilor liceale în orașul natal, X., ajutat de societatea Junimea, al cărei membru devine

din 1877, pleacă, în același an, la Paris. Și-a luat doctoratul în drept la Universitatea din Liège. După întoarcerea în țară, părăsește Junimea, se înscrie în partidul liberal și ajunge redactor la „Românul" (1882). Din 1885, **X.** a fost prim-redactor al „Voinței naționale", unde, sub pseudonimul Juvenal, publică diverse cronici satirice și portrete ale oamenilor politici ai epocii, adunate ulterior într-un volum (1891). Deși nu mai era membru al Junimii, **X.** nu i-a contestat unele principii literare, pe care a căutat să le răspîndească. Pe plan politic însă, a fost un adversar neîmpăcat al *junimiștilor*, împotriva cărora a scris numeroase pamflete, pline de trivialități. Între 1885—1888, a fost șef de cabinet al lui I. C. Brătianu, apoi, din 1895, deputat, senator și ministru (1912—1913). A condus, între 1904—1915, revista „Le Mouvement économique", iar între 1911—1912, și revista „Țara nouă", ajutat de A. D. Xenopol și M. Dragomirescu. În 1917 a fost numit ministru plenipotențiar — cel dintîi — al României în Japonia, unde a și murit.

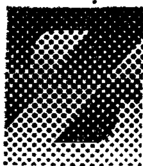

X. a debutat în „Convorbiri literare" din 1874, cu versuri, continuînd să publice aici pînă în 1881. Atras de lirica de dragoste, el versifică însă incolor, folosind imagini banale, de un pesimism factice. În aceeași perioadă, scrie și *Păsurile unui american în România* (1879—1880), încercare de roman social care istorisește pățaniile unui nord-american, J. Blackwurst în Iași. Intriga e un simplu pretext pentru ca scriitorul să desfășoare o acerbă satiră, de pe pozițiile junimismului, contra a tot ceea ce considera el ca aparținînd unei civilizații de import, insuficient asimilată. Satira se extinde asupra întregii societăți românești. Scriitorul este tentat să înregistreze cît mai numeroase aspecte, spre a-și susține teza, dar tocmai aceasta diluează compoziția și dăunează profunzimii analizei. Procedeele satirei lui **X.**, sărace și monotone (apar frecvent nume comice precum Fleacstone, Bruftuiescu, Perjescu, Flecarovici, Oftalmescu), sînt subminate și de o preferință deosebită pentru argumentarea propriilor teorii asupra evenimentelor descrise. *Păsurile*... rămîne o primă încercare — ratată — și un simplu exercițiu în vederea scrierii celui de al doilea roman, ***Brazi și putregai***, apărut în „Timpul" din 1880. Subtitlul său, ***Moravuri provinciale române***, indică aceeași intenție a autorului de a oferi un tablou de ansamblu. De această dată, însă, el imaginează o intrigă mult mai închegată. Alecu Negradi, proprietar de moșie, se hotărăște să-l cheme în țară, de la Paris, pe Iorgu, băiatul său. Acesta vine la Piatra Neamț împreună cu un prieten de studii, ardeleanul Leon Valerianu, care se îndrăgostește de Maria, sora lui Iorgu. Gospodăria lui Alecu Negradi este pe cale de a se distruge, dar acesta, hotărît să-și refacă averea, începe să muncească singur, își alungă fiul, încercînd să-și mărite fata cu un bătrîn bogat și asuprindu-i cu cruzime pe țăranii de pe moșie, cărora le fură pămînturile. Este însă ucis de Toader Fulger, plăieș care răzbună astfel înșelăciunea. În jurul conflictului principal, scriitorul grupează o sumă de conflicte secundare, cum ar fi adulterul Agripinei Negradi, dragostea lui Iorgu, afacerile lui Zlotescu și ale lui Grozăvescu, lingușelile lui Hristea Cozmescu. Iubirea dintre Maria Negradi și Leon Valerianu reprezintă elementul de vitalitate robustă al societății românești: renunțarea la satisfacțiile materiale în numele unui ideal superior. Opoziția dintre „brazi" și „putregai" apare astfel drept înfruntarea dintre jertfa ideală și mentalitatea mercantilă. În funcție de această teză, prezentă uneori în chip manifest, **X.** întreprinde o critică violentă a societății vremii. Tabloul general este alcătuit din detalii lucrate cu grijă, dar în culori terne. Cu un viu spirit de observație, scriitorul realizează portrete sugestive, cum ar fi cel al lui Alecu Negradi. Prin acest tip de personaj, ca și prin preocuparea față de mediul social, *Brazi și putregai* anticipă romanele sociale ale lui D. Zamfirescu.

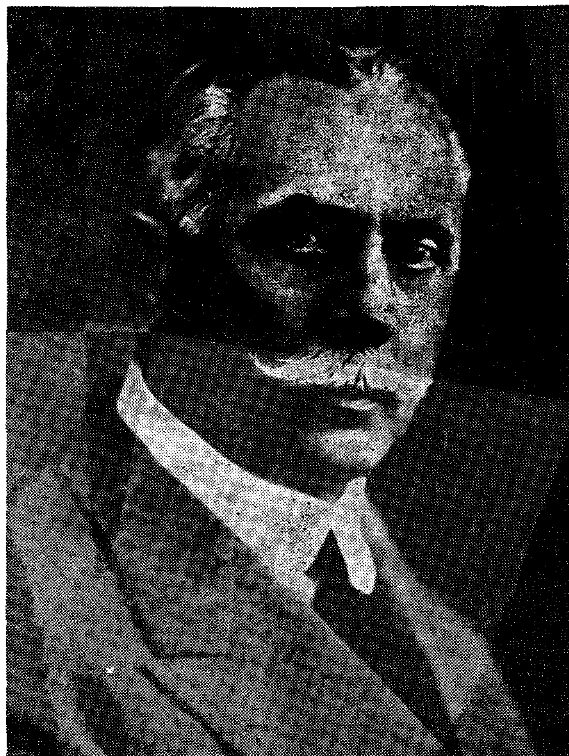
— *Dor de țară*, CL, VIII, 1874, 7 ; *Te-ai dus..., O plimbare cu sania*, CL, VIII, 1875, 10 ; *Pentru 1 octomvrie 1876*, CL, X, 1876, 7 ; *Sus pe stîncă*, CL, X, 1876, 8 ; *În toamnă, Reverie, Ideal, Iarna, Ultimul poet*, CL, X, 1877, 11 ; *Mahomet în Bizanț*, CL, XI, 1877, 5 ; *Noaptea-n vară, Clipa, Te iubesc, [Ah, alung-a ta iubire], Barbarii la Roma, Noaptea-i dulce*, CL, XI, 1877, 7 ; *Banul Dragoș*, CL, XI, 1877, 9 ; *Printre arbori, Noaptea-i mîndră, Azi e zi..., Leagăn dulce, Poeților viitori, Ah ! Dacă lumea..., Cununa*, CL, XII, 1878, 6 ; *Păsurile unui american în România*, CL, XIII, 1879, 8, 9, XIII, 1880, 10—12, XIV, 1880, 1—5 ; *În poiană, Se-ntoarce primăvara, Nimic eu nu-ți voi zice, Din trecut, Din război, Desnădejduire*, CL, XIV, 1881, 10 ; *Brazi și putregai. Moravuri provinciale române*, București, Alcalay ; ed. 2, București, Tip. Voința națională, 1892 ; ed. îngr. și pref. Teodor Vîrgolici, București, E.S.P.L.A., 1955 ; *„Novele" de N. Gane*, ROM, XXVI, 1882, 14 ianuarie ; *„Novele din popor" de Ioan Slavici*, ROM, XXVI, 1882, 7 februarie ; *Portret*, L, III, 1882, 4 ; *Hatîrul*, București, Haimann, 1885 ; *În drumul de fier*, VN, V, 1888, 1089 ; *Cronici glumețe*, București, Tip. Voința națională, 1891 ; *Psihologia mulțimei*, București, Tip. Voința națională, 1895 ; *Cronica zilei*, ȚNO, I, 1911, 20. — Tr. : Byron, *Traduceri din...*, CL, X, 1877, 12.

— 1. N. D. Xenopol, *[Scrisori către I. C. Negruzzi, 1877—1878]*, SDL, III, *50—59* ; 2. Nădejde, *Ist. lit.*, *478—479* ; 3. Const. Mille, *Săptămîna literară*, LUP, IV, 1887, 321 ; 4. *Albumul societății „Junimea"*, SDL, IV, *315* ; 5. Tel. [I. C. Bacalbașa], *Trecerea gîrlei*, LUP, VI, 1889, 779 ; 6. Iorga, *Pagini*, I, *249—251* ; 7. [Const. Al. Ionescu-] Caion, *Un om politic : Nicolae Xenopol*, ROML, IV, 1906, 14 ; 8. Negruzzi, *Junimea*, *196—200* ; 9. Liviu Marian, *Un detractor al lui Eminescu : N. Xenopol*, ALA, IV, 1923, 149 ; 10. I. Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, LVII, 1925, decembrie ; 11. Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *256*, *314—316* ; 12. Eminescu, *Scrieri politice*, *331—339* ; 13. Predescu, *Encicl.*, *919* ; 14. Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867—1895*, SIL, *174—177* ; 15. Liviu Petrina, *Nicolae Xenopol — întîiul ministru al României în Japonia*, TR, XIII, 1969, 3.

D. M.

ZAMFIRESCU, Duiliu (30.X.1858, Plăinești, azi Dumbrăveni, j. Vrancea — 3.VI.1922, mănăstirea Agapia, j. Neamț), scriitor. Fiu al lui Lascăr Zamfirescu, arendaș și ajutor de primar în Focșani, **Z.** moștenește firea înclinată spre artă a mamei, Sultana Mincu (sora arhitectului Ion Mincu), iubitoare de muzică și literatură, a cărei înrîurire domină în educația copiilor. Prețuire pentru învățarea de carte avea și tatăl scriitorului, nepot al doctorului Atanase Lascăr (doi dintre frații săi au urmat chiar studii de medicină în Apus). Primele impresii durabile i le lasă în copilărie peisajul și oamenii de la țară, cunoscuți pe pămînturile arendate de tatăl său. Fără a se remarca la școală (face clasele primare și primii patru ani de gimnaziu la Focșani, trecînd apoi la București), **Z.** se arată atras de lectură. Vacanțele de elev și, mai tîrziu, cele ale studentului în drept, interesat și de unele cursuri de la Facultatea de litere, sînt marcate de descoperirea unor mari romantici : Hugo, Musset, Lamartine. Romanțioase și minore, întîile lui încercări literare se nasc din efuziunile unor iubiri de primă tinerețe. Licențiat, din 1880, în drept, **Z.** este mai întîi supleant de ocol la Hîrșova, apoi, din februarie 1881, procuror la Tîrgoviște. Abandonează însă cariera juridică, demisionînd în luna iulie a aceluiași an. La București, unde se stabilește, colaborează la „Literatorul" și mai ales la ziarul „România liberă" al lui D. Aug. Laurian, făcîndu-se cunoscut prin seria de foiletoane *De las palabras*, semnate, de obicei, cu pseudonimul Don Padil, și prin unele articole politice, îndeosebi cele în care scriitorul se ralia campaniei antidinastice prilejuite de afacerea privind domeniile coroanei (acestea publicate în 1884 în ziarul „L'Indépendance roumaine"). Din martie 1882 face parte din redacția „României libere". Primit încă din 1883 la Junimea, unde întîlnește pe V. Alecsandri, M. Eminescu, I. L. Caragiale, scriitorul apare, din anul următor, printre colaboratorii „Convorbirilor literare". Pierzîndu-și, ca urmare a atacurilor antimonarhice, șansele de reușită în cariera politică, **Z.** intră în diplomație. În urma unui concurs, trecut în 1885, după cîțiva ani de stagiu în Ministerul de Externe, este, din mai 1888, secretar de legație la Roma, unde rămîne pînă în 1906 (cu numai două întreruperi : la 1 iunie 1892 este transferat la Atena, iar între 3 noiembrie 1892 și 1 octombrie 1894 se află, tot ca secretar de legație, la Bruxelles). Lunga perioadă petrecută în străinătate coincide cu maturitatea scriitorului, care scrie acum primele patru romane din ciclul Comăneștenilor și aproape tot ce este mai reprezentativ în lirica sa.

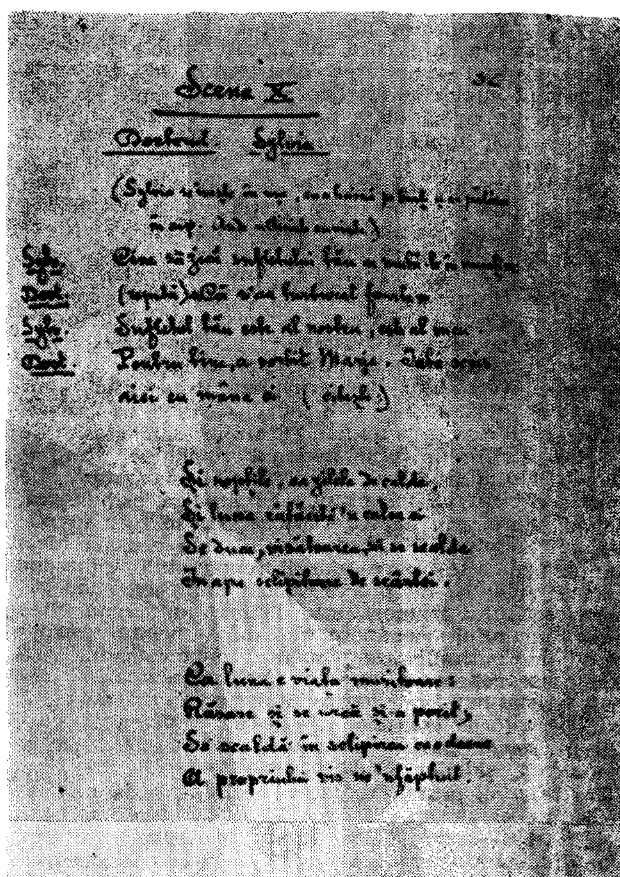

Efervescența creatoare se răsfrînge și în reflecția estetică, aprofundată, cu unele intuiții pătrunzătoare. E ceea ce se poate vedea din corespondența cu Titu Maiorescu, de care îl leagă afinități spirituale și temperamentale. Idealul său clasic de existență și creație, cristalizat acum, îmbogățit din contactele cu vestigiile antice ale Italiei și cu peisajul mediteranean, vine din măsura, echilibrul, nu fără vibrație, al sufletului național românesc. Căsătoria (din care are trei copii : Henriette, Alexandru, viitor scriitor și diplomat, Lascăr), în 1890, cu Henriette Allievi, fiica unui senator italian, nu-l rupe de țară, în care își dorește mereu reîntoarcerea. Revenit în 1906, scriitorul dispare tot mai mult sub masca plină de morgă aristocratică a demnitarului de stat (este, pe rînd, secretar general în Ministerul de Externe, membru în Comisia europeană a Dunării, iar după război, deputat, ministru de Externe și președinte al Camerei deputaților). Megalomania sa, mai veche, culminează cu atacurile îndreptate în discursul de recepție la Academie, ***Poporanismul în literatură*** (16 mai 1909), împotriva lui G. Coșbuc și O. Goga. Cedînd unei porniri subiective, alimentate de orgoliu, **Z.** identifica în mod eronat creația unor mari scriitori cu tezismul și falsitatea idilică, specifice, de fapt, numai unei anumite literaturi din epocă. Împingînd exagerarea pînă la a merge împotriva propriilor credințe, ca și a spiritului operei sale, scriitorul minimaliza totodată rolul poeziei populare, ceea ce a provocat polemici violente cu unii contemporani. Replicîndu-i, Maiorescu apăra, în răspunsul său la discurs, valoarea

etică și estetică a poeziei populare. Această confruntare publică dintre cei doi prieteni este începutul unei răciri treptate a raporturilor lor (la originea căreia se află, se pare, și motive politice), pînă la ruptura totală din 1913, cînd **Z.** este pus în disponibilitate — acuzat de antipatriotism — de către Titu Maiorescu, pe atunci prim-ministru. Izolarea orgolioasă în care se închide scriitorul acum nu se va atenua nici după reabilitarea sa și reluarea carierei politice. Moare pe neașteptate, în timpul unei excursii la Agapia, și este înmormîntat la Focșani.

Z. a debutat ca poet. Primele încercări lirice, ocazionale, îi apar în „Ghimpele" (1877) și „Resboiul" (1878). Un început de popularitate îi aduc elogiile lui Al. Macedonski, la publicarea, în februarie 1880, a poemului romantic *Levante și Calavryta*, în „Literatorul". În același an, scriitorul își începe, cu nuvela *O pagină din viața lui Iohann Strauss*, colaborarea la ziarul „România liberă", care durează pînă în toamna anului 1884. Aici publică schițe și nuvele romantice, o suită de *Tipuri și portrete*, care relevă un talent de „fiziologist", însemnări de critică literară, cronici muzicale și plastice. În perioada 1882—1884 apar foiletoanele *De las palabras*, în care crochiuri satirice scrise cu vervă polemică și portretele unor oameni politici sau de cultură realizează imaginea unei epoci. Din 1884, **Z.** colaborează la „Convorbiri literare", unde își publică cea mai mare și mai însemnată parte a creației, romanele (în afară de *În fața vieții* și *Îndreptări)*, numeroase poezii, însemnări de critică literară, începutul unui studiu, neterminat, despre Lev Tolstoi, traduceri și încercări dramatice. Etapa convorbiristă, în care rolul cel mai de seamă îl joacă influența lui Maiorescu, este decisivă în maturizarea artei scriitorului. A mai publicat în „Familia", „Ateneul român", „Literatură și artă română", „Revista literară", „Noua revistă română", „Luceafărul", „Revista idealistă", „Ramuri", „Flacăra", „Îndreptarea", semnînd uneori și Don Asturio, Decor, Discerniu, Don Lorenzo, Duna, Fra-dell Sferza, Jehovah, Loredano, Micul Felice, Placido, Rienzi, Saint-Simon, Un diplomat, Zadic. În „Viața românească" îi apare o singură poezie, în 1920.

Z. este autorul unei opere variate: poezie lirică și epică, nuvele și romane, teatru. După versurile din anii începuturilor literare, adunate, alături de nuvele, în primul său volum, *Fără titlu*, apărut în 1883, poetul publică *Alte orizonturi* (1894), *Imnuri păgîne* (1897), *Poezii nouă* (1899) și *Pe Marea Neagră* (1919). Lirica lui **Z.** se definește printr-o sinteză specifică de clasicism dominant și elemente romantice. Influența eminesciană, prezentă în unele versuri, și ecourile din Alecsandri, Bolintineanu, Macedonski, Coșbuc coexistă cu elemente ale unui lirism propriu — o viziune tonică asupra lumii, contemplația calmă, panteismul păgîn, peisajul senin sub soarele verii și ușoara melancolie a lucrurilor care trec. Izvoarele poeziei lui **Z.** duc spre Antichitatea latină și greacă, dar și către peisajul românesc și poezia populară. Poetul contemplă admirativ și nostalgic monumentele evului clasic, năzuiește către idealul de artă și viață al vechii Elade, dar, în același timp, în pasteluri, natura românească își găsește o evocare plină de grație și expresivitate, însoțită de o notă specifică de umor. Poezia lui **Z.** constituie un moment distinct în evoluția pastelului românesc de la Alecsandri spre I. Pillat și Adrian Maniu. Nota dominant descriptivă, oscilînd între peisajul filtrat printr-o subiectivitate discretă și lirismul obiectiv, aproape de răceala parnasiană, plasticitatea imaginii și cizelarea uneori desăvîrșită a

formei, varietatea rezolvării ritmice și muzicalitatea versurilor disting lirica poetului. Nuvelistica, adunată în volumele *Novele* (1888), *Novele romane. Frica* (1895), *Furfanțo* (1911), *O muză* (1922), evoluează de la romantismul începuturilor spre un realism de factură lirică și de rafinament artistic. Compoziția echilibrată, analiza stărilor interioare, accentul pus pe portret și peisaj, lirismul sînt cîteva trăsături ale acestor nuvele, în care apar inadaptabilii și singuraticii stăpîniți — ca mai tîrziu la I. Al. Brătescu-Voinești — de automatisme și manii sau familia de slujbași apăsați de orizontul limitat al orașului de provincie — care vor reapărea la M. Sadoveanu — alături de tipul, mai vechi în literatura română, al parvenitului. Mai puțin cunoscut prin poezia și nuvelele sale, **Z.** se impune în primul rînd ca romancier. *În fața vieții* (1884) și *Lume nouă și lume veche* (1895) sînt însă copleșite fie de mimarea reflecției, fie de tonul pătimaș al atacului abia deghizat. Consacrarea îi este adusă de ciclul Comăneștenilor, alcătuit din cinci romane (apărute între 1894 și 1910). Potrivit credinței scriitorului în rolul istoric hotărîtor al boierimii, păstrătoarea, prin vremuri, a celor mai înalte virtuți morale ale neamului, romanele trebuiau, în intenția sa, „să întoarcă dragostea românilor către pămîntul lor din valea Dunării", să fie „icoana" societății românești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în stare să creeze „iluzia intensivă" a vieții. Concepția estetică a romancierului stă sub semnul prețuirii clasicismului, pe care îl opune „imitațiunii" naturaliste, precum și literaturii decorative și idilice. Poporanismul îi apare

lui **Z.** ca o concesie făcută unei doctrine politice. Deşi romanele (din care nu lipsesc notele sămănătoriste şi nici rigiditatea doctrinară) nu concordă consecvent cu ideile estetice ale scriitorului, justeţea acestora din urmă nu e mai puţin evidentă. Idealul său de artă implică adevărul esenţial al vieţii — chiar dacă scriitorul apare mai mult ca un visător pe marginea realului — şi sobrietatea clasică. Accentul pus pe armonie şi proporţie, ca norme ale frumosului, devine la autorul romanului *Viaţa la ţară* altceva decît academismul rece al unora din versurile sale, impecabile şi rigide : expresia aparte a intuirii ritmurilor eterne ale existenţei în concretul unor destine, în plastica peisajului. Nu întîmplător, scritorul avea cea mai mare preţuire pentru Tolstoi, stăpîn pe arta implicării eternului în istorie, a universalului în particular. Prin cultul simplităţii şi al naturaleţii, **Z.** se dovedeşte, de asemenea, credincios nu numai idealului său clasic de creaţie, ci şi spiritului naţional românesc. Respingerea lirismului diluat, ca şi a psihologismului (pe care scriitorul nu-l confundă cu analiza psihologică, dovadă admiraţia pentru Dostoievski) se face în numele principiului autenticităţii. Prin această idee, dar şi prin alte cîteva intuiţii remarcabile, subordonate ei (tehnica de proces verbal a prozei, condamnarea scrisului frumos), este de fapt anticipată estetica romanului românesc de după primul război mondial. Contradictorie, opera romancierului, care denunţase vehement tezismul unor contemporani, relevă o continuă confruntare între creatorul de viaţă şi observatorul esenţelor ei, pe de o parte, şi gînditorul social tinzînd spre o literatură de modele, sacrificată ideilor sale conservatoare, pe de alta. *Viaţa la ţară*, primul roman al ciclului, scris în 1893 la Bruxelles, a apărut în revista „Convorbiri literare" (1894—1895) şi, în volum, în 1898. Ideea romanului s-a conturat pe fondul unor convingeri mai vechi ale scriitorului privind viaţa rurală autohtonă, cărora li s-a asociat, în geneza operei, şi nostalgia ţării. Este istoria convertirii tînărului boier Matei Damian, revenit din străinătate, de la studii, la datoria legăturii cu pămîntul. După moartea mamei sale, el va începe să se îngrijească singur de moşia părintească, pînă atunci lăsată pe seama altora. Eroul se leagă tot mai mult de pămînt şi de oamenii lui, ţăranii, reprezentaţi prin baciul Micu. Chiar dragostea luminoasă care se naşte între Matei şi Saşa Comăneşteanu, descendentă a unei vechi familii boiereşti, şi căsătoria lor, în final, semnifică de fapt deplina integrare a eroului în viaţa de la ţară. Romanul nu este lipsit de autenticitate, pe latura observaţiei, în ciuda tezismului său. Cu toată simpatia sa pentru boieri, romancierul nu ignoră limitele înţelegerii pe care o au aceştia faţă de ţărani : un biet jitar îi apare lui Murguleţ drept adevăratul om fericit, chiar Matei, reprezentînd o boierime mai liberală, nu întreprinde nimic pentru ridicarea ţăranilor. De fapt, personajul este în bună măsură sacrificat intenţiei scriitorului de a întruchipa în el imaginea ideală a boierului legat de pămînt, activ, capabil să reziste în confruntarea cu oamenii noi, de felul lui Tănase Scatiu. Doar paginile de fină sugestie analitică a iubirii născînde pentru Saşa şi a comunicării cu farmecul naturii îl salvează de la o totală artificialitate. Arta realizării personajului atinge un nivel superior prin Saşa, eroină de o mare fineţe interioară. Farmecul şi graţia feminităţii ei apar susţinute de o prezenţă tulburător discretă. Dacă şarja satirică nu falsifică esenţa lui Scatiu, viziunea poetizantă asupra sufletului ţărănesc anticipă, prin baciul Micu, idilismul sămănătorist. Scriitorul încearcă să implice problematica socială în destinele eroilor : intenţia lui Tănase Scatiu de a se căsători cu Tincuţa este semnul unei schimbări de raporturi sociale, Matei vede în dragostea pentru Saşa legătura sa cu pămîntul strămoşilor, Saşa personifică farmecul firesc şi calmul activ al vieţii de la ţară. Romanul nu are o desfăşurare epică complexă. Tablouri de natură şi episoade sau scene dinamice converg într-o imagine de sinteză a vieţii de la ţară. Lirismul sobru al descrierilor, notaţia exactă a limbajului în dialog dau culoare scenelor şi caracterizează condensat personajele, iar detaliul revelator şi intuiţia mişcărilor sufleteşti imprimă adevăr psihologic episoadelor. Romancierul este un creator de atmosferă, un observator satiric înzestrat, pictor viguros de portrete colective.

Tănase Scatiu, scris în 1895, la Roma, şi apărut mai întîi în revista „Convorbiri literare" (1895—1896) şi apoi în volum, în 1907, este al doilea roman din ciclul Comăneştenilor (fusese proiectat iniţial sub titlul *Viaţa la oraş*). Avînd proporţiile şi structura unei nuvele mai ample, romanul prinde liniile unui caracter. Ambiţios şi energic, dar meschin şi vulgar, Tănase Scatiu apare caricat, potrivit intenţiei scriitorului de a-i judeca pe arendaşii ajunşi bogaţi, deveniţi factori politici. Forţa personajului, incontestabilă, este legată de autenticitatea psihologică a cîtorva scene : masa de familie, agitată de capriciile tiranice ale lui Scatiu, complexat de inferioritatea de origine şi de cultură faţă de socrul şi soţia sa, Dinu Murguleţ şi Tincuţa, mînia nestăpînită, care culminează cu împuşcarea armăsarului Forgaş, declanşată de eşuarea intenţiilor sale de a se remarca cu ocazia vizitei unui ministru în oraş, dansul chindiei, exprimînd vitalitatea sa rudimentară, durerea simulată cu exagerare la moartea Tincuţei. Amănuntul revelator, mînuit fără excese, trădează natura

ascunsă, profundă a tipului: revenit la luciditate, el trimite o slugă să ia pielea calului împușcat, la căpătîiul soției moarte îl îngrijorează soarta covorului, amenințat să fie pătat de lumînări. Autenticitate respiră și analiza psihologiei senectuții: cîteva scene memorabile dezvăluie la Murguleț un complex al neputinței, relevînd portretul unei vîrste. Mai palidă este prezența Tincuței, notabilă rămînînd la ea doar sugestia atmosferei interioare de poezie difuză și dureroasă a existenței ei frînte. Refugiul în amintirea iubirii de tinerețe pentru Mihai Comăneșteanu indică o fire bovarică. Absența unui conflict unitar este suplinită de concentrarea asupra personajului principal, pe care episoadele îl definesc, urmărindu-l în raporturile cu cei din jurul său. Scenele converg în portretul lui Tănase Scatiu. Cîteva apariții abia schițate (Bănică, Nichitache, Haim) completează imaginea unei lumi în care acesta nu este o excepție. Unele episoade (pregătirile și primirea ministrului, banchetul dat în onoarea lui) amplifică și mai mult sensurile critice. Finalul e tezist, în ciuda faptului că i-a fost inspirat scriitorului de o întîmplare reală, cunoscută în cursul unei anchete întreprinse de „România liberă": încercînd să-l readucă cu sila la oraș pe bătrînul Murguleț, întors la moșie, Tănase Scatiu este ucis de țăranii revoltați, care, plîngîndu-se ministrului de noul stăpîn, îl ceruseră înapoi pe „boierul lor". Veridicitatea tipului, subtilitatea psihologică a scenelor, ritmul mai dinamic al episoadelor, prin restrîngerea lirismului, fac din *Tănase Scatiu*, cu toată subiectivitatea viziunii, complementul dramatic al poeziei din *Viața la țară*. Romanul adîncește semnificațiile unei tipologii al cărei cap de serie este Dinu Păturică, eroul lui N. Filimon. Pictura plină de relief a unor scene de revoltă țărănească anticipă *Răscoala* lui L. Rebreanu. „Cel mai nenorocit om", cum semnează Scatiu telegrama prin care vestește moartea Tincuței, anunță demagogia de sentimente a lui Stănică Rațiu, eroul lui G. Călinescu din *Enigma Otiliei*. *Tănase Scatiu* confirmă calitățile esențiale ale romancierului: simplitatea și naturalețea clasică, acuitatea observației tipologice, rafinamentul analizei și receptivitatea la poezie. Tezismul devine evident în cel de al treilea volum al ciclului, *În război* (1897—1898), care prezintă boierimea ca întruchipînd prin excelență dragostea de țară, confirmată eroic în jertfa de sine a unor personaje ca Milescu sau Mihai Comăneșteanu. Romanul amintește, prin sensul său general, ca și prin detalii, de semnificația dată de Tolstoi destinului Rostovilor în *Război și pace*, a cărui influență se resimte, deși **Z.** refuza să o recunoască. Romanul următor, *Îndreptări* (1901—1902) este conceput ca o ilustrare a ideii de necesară regenerare a românilor din Regat (corupți prin amestecul cu alte neamuri) în contact cu energia ardelenilor, păstrători ai calităților rasei. Construită pe o asemenea teză, cartea este în întregime falsă, prin retorica dialogurilor, inconsistența personajelor, motivarea artificială a evoluției acestora, dirijată inabil de autor (e cazul căsătoriei lui Alexandru Comăneșteanu cu Porția, fiica unui preot din Ardeal, simbol al „regenerării"). Ultimul volum al ciclului, *Anna* (1906—1910), imagine a disoluției în care sfîrșește boierimea, cîndva iubitoare de pămînt și de țară, are meritul unor reușite în descrierea vieții mondene, dar, stăruind prea mult asupra unor frivolități erotice și cedînd uneori sentimentalismului, apare ca o revenire la orientarea minoră și melodramatică a începuturilor romancierului. În ansamblu, ciclul surprinde procesul complex al „căderii neamurilor și ridicării noroadelor". Sesizînd, în ciuda simpatiei de clasă, acest sens, irevocabil, al istoriei, cele mai realizate romane ale ciclului Comăneștenilor sînt expresia triumfului adevărului, care s-a impus creatorului dincolo de iluziile și prejudecățile sale. Sub raport artistic, **Z.** a adus o contribuție însemnată la dezvoltarea romanului românesc, adăugînd observației concentrate asupra tipologiei și mediului, prin care se leagă de tradiția romanului social, unele fine intuiții psihologice, un lirism discret în descripție, rigoare și simplitate în compoziție, sobrietatea stilului, atribute ale unei arte clasice, capabilă să absoarbă esențele realului. **Z.** a scris cîteva scenete și a tradus din Leopardi, Carducci, Th. Gautier, V. Hugo. Scriitorul a întreținut o vastă corespondență, din paginile căreia portretul omului și preocupările creatorului apar cu pregnanță. El se numără printre personalitățile complexe ale literaturii noastre de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în contextul căreia se distinge prin sinteza artistică personală, prima de o asemenea anvergură în romanul românesc. Opera sa multilaterală anticipă unele direcții de dezvoltare ale prozei și liricii din secolul următor.

— O *suferință*, L, III, 1882, 4; *Fără titlu*, București, Tip. Mihalescu, 1883; *În fața vieții*, București, Tip. Mihalescu, 1884; *Novele*, București, Socec, 1888; *Un drum greșit*, CL, XXII, 1888, 8—10; *Leon Tolstoi*, CL, XXVI, 1892, 4—7; *Alte orizonturi*, București, Müller, 1894; *Lume nouă și lume veche*, București, Müller, 1895; *Novele romane. Frica*, București, Müller, 1895; *Imnuri păgîne. Poezii nouă*, București, Müller, 1897; *Viața la țară*, București, Stork și Müller, 1898; *Poezii nouă*, București, Göbl, 1899; *În război*, București, Clemența, 1902; *Tănase Scatiu*, București, 1907; *Îndreptări*, București, Alcalay, 1908; *Poporanismul în literatură*, București, Göbl, 1909; *Miriță*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXII, 1909—1910; *Metafizica cuvintelor și estetica literară*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXIII, 1911; *Furfanțo*, București, Alcalay, 1911; *Lydda. Scrisori romane*, București, Alcalay, [1911]; *Anna (Ceea ce nu se poate)*, București, Sfetea, 1911; *O amică*, CL, XLVI, 1912, 3; *Lumină nouă*, CL, XLVI, 1912, 4—6; *Poezia depărtării*, CL, XLVII, 1913, 3—7; *Voichița*, CL, XLVIII, 1914, 5—8; *Cîteva cuvinte critice*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXVIII, 1915—1916; *Pe Marea Neagră*, București, Sfetea, 1919; *O muză*, București, Cultura națională, 1922; *Poezii*, îngr. și pref. Mariana Rarincescu, Craiova, Scrisul românesc, 1934; *Romanul Comăneștenilor*, I—V, îngr. și pref. Mariana Rarincescu, Craiova, Scrisul românesc, 1935—1938; *Nuvele*, îngr. și pref. Mariana Zamfirescu-Rarincescu, Craiova, Scrisul românesc, 1939; *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori*, îngr. și pref. Em. Bucuța, București, F.R.L.A., 1937; *Scrieri alese*, I—II, pref. M. Zaciu, București, E.L., 1962; *Viața la țară. Tănase Scatiu. În război*, pref. M. Gafița, București, E.L., 1965; *Scrisori inedite*, îngr. și pref. Al. Săndulescu, București, E.A., 1967; *Poezii, nuvele, romane*, îngr. G. C. Nicolescu și Al. Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, București, E.T., 1968; *Opere*, I—IV, îngr. și pref. M. Gafița, București, Minerva, 1970—1974; *Viața la țară. Tănase Scatiu*, București, Minerva, 1971; *În război. Îndreptări. Anna*, București, Minerva, 1971; *Cele mai frumoase scrisori*, îngr. și pref. Al. Săndulescu, București, Minerva, 1974. — Tr.: Arnould, *Rozele de iarnă*, L, II, 1881, 5; V. Hugo, *Hernani* (fragm.), L, III, 1882, 6; Th. Gautier, *Darul inimei*, RLB, VII 1883, 1889; [Leopardi, Carducci], în *Opere*, I, București, Minerva, 1970.

— 1. Al. Macedonski, *Curs de analiză critică. Poema „Levante și Calavryta"*, L, I, 1880, 5—10; 2. Gherea, *Studii*, II, 291—309; 3. Lovinescu, *Critice*, IV, 21—27, VI, 129—146; 4. E. Lovinescu, *Portrete*, București, Alcalay, 39—74; 5. Sanielevici, *Cercetări*, 85—95; 6. Ibrăileanu, *Scriit. rom.*, 162—176; 7. N. Petrașcu, *Duiliu Zamfirescu*, București, Cultura națională, 1929; 8. Dragomirescu, *Scrieri*, 108—112; 9. Ș. Cioculescu, *Un poet neoclasic, Duiliu Zamfirescu*, RFR, I, 1934, 3; 10. Ș. Cioculescu, *O față nouă a lui Duiliu Zamfirescu*, RFR, III, 1936, 8; 11. P. Constantinescu, *Un prozator distins*, RFR, VII, 1940, 1; 12. Vianu, *Arta*, I, 249—260; 13. Călinescu, *Ist. lit.*, 470—479; 14. Pillat, *Tradiție*, 245—265; 15. Georgeta Horodincă, *Duiliu Zamfirescu și contribuția lui la dezvoltarea romanului nostru realist*, București, E.S.P.L.A., 1956; 16. Dima, *Studii*, 125—143; 17. M. Zaciu, *Concepția estetică a lui Duiliu Zamfirescu*, TR, II, 1958, 43; 18. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 2; 19. Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, București, E.L., 1966, 5—94; 20. N. Manolescu, *Lecturi infidele*, București, E.L., 1966, 27—45; 21. Negoițescu, *Scriitori*, 99—133; 22. Paul Georgescu, *Duiliu Zamfirescu, romancier*, CNT, 1966, 17; 23. Zaciu, *Masca*, 69—102; 24. Vladimir Streinu, *Duiliu Zamfirescu în scrisori*, LCF, X, 1967, 14; 25. Lelia Ionescu, *Duiliu Zamfirescu, nuvelist*, LL, XV, 1967; 26. Liviu Pe-

trescu, *Realitate și romanesc*, București, E.T., 1969, *7—42* ; **27.** Stănuța Crețu, *Duiliu Zamfirescu, poet*, ALIL, t. XX, 1969 ; **28.** M. Gafița, *Duiliu Zamfirescu*, București, E.L., 1969 ; **29.** Al. Săndulescu, *Duiliu Zamfirescu*, București, E.T., 1969 ; **30.** Zaciu, *Glose*, *33—38* ; **31.** G. C. Nicolescu, *Structură și continuitate*, București, Minerva, 1970, *165—231* ; **32.** Păcurariu, *Clas. rom.*, *175—184* ; **33.** I. Adam, *Duiliu Zamfirescu. Ideolog literar*, AST, VII, 1972, 5 ; **34.** Dan Cristea, *Real și imaginar*, RL, V, 1972, 24 ; **35.** M. Nițescu, *Duiliu Zamfirescu, bovarism și autenticitate*, VR, XXV, 1972, 6 ; **36.** Mircea Vaida, *Nuvelistica lui D. Zamfirescu*, RL, V, 1972, 24 ; **37.** Săndulescu, *Lit. epistolară*, *150—198*, *304—334* ; **38.** Cioculescu, *Itinerar*, *182—185*, *186—188* ; **39.** Sara Iercoșan, *O dimensiune a personalității și operei lui Duiliu Zamfirescu : eleganța*, SUB, Philologia, XVIII, 1973, fasc. 1 ; **40.** Săndulescu, *Citind*, *5—10*, *56—63* ; **41.** Al. Săndulescu, *Duiliu Zamfirescu, spirit european*, ATN, X, 1973, 8 ; **42.** M. Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, București, Cartea românească, 1973, *59—63*, *64—69* ; **43.** *Ist. lit.*, III, *663—698* ; **44.** Mircea Popa, *Spații literare*, Cluj, Dacia, 1974, *25—33* ; **45.** Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii*, București, Cartea românească, 1974, *433—456* ; **46.** Al. Săndulescu, *Continuități*, București, Cartea românească, 1976, *78—105* ; **47.** *Duiliu Zamfirescu interpretat de...*, îngr. și pref. Ioan Adam, București, Eminescu, 1976.

S. C.

ZAMPHIRESCU, Mihail (1838 sau 1840, București — 15.VI.1878, București), poet. Fiul unui oarecare Zamfir, **Z.** și-a terminat studiile liceale la colegiul „Sf. Sava". Cu ajutorul lui Heliade-Rădulescu a urmat literele și filozofia la Paris și Viena. A fost funcționar al Eforiei Spitalelor pînă la moartea sa, survenită într-o casă de sănătate din București.

În 1856, **Z.** începuse să scrie și publica poezii în diferite ziare ale vremii, printre care „România" (1857) și „Dîmbovița" (1858). Aceste versuri vor fi strînse într-o broșură intitulată *Aurora* (1858). Poetul colaborează la „Revista Carpaților", „Buciumul", „Perseverența", „Foaia Societății pentru învățătura poporului român", „Foaia societății „Românismul" îl menționează printre membrii comitetului de redacție. Din 1873 pînă în 1876, e prezent cu versuri la „Revista contimporană". Nu a fost lipsit de o anumită popularitate, mai ales după ce, în 1873, scrie, la îndemnul comitetului de redacție al „Revistei contimporane", din care și el făcea parte, revista teatrală *Muza de la Borta rece* în care ridiculiza Junimea. Lui **Z.** i se atribuie și o serie de satire politice în versuri din ziarul „Scrînciobul". Poeziile scrise după 1860 apar în culegerea *Cîntece și plîngeri* (1874). I-au rămas neterminate — după mărturiile contemporanilor — două poeme, una satirică *(Nebuniada)* și una epică *(Bătălia de la Teișani)*, precum și un dicționar de rime. Volumul *Cîntece și plîngeri* reunește versuri de factură diferită : cîntece și romanțe, balade, legende, meditații, sonete. Domină poeziile de iubire, în tonul elegiac și sentimental al timpului, de o armonie capabilă să le asigure o receptivitate imediată printre contemporani. Unele versuri sună foarte aproape de V. Alecsandri și D. Bolintineanu. Rareori apare cîte un accent particular. Motive romantice revin cu insistență — vegherea, toamna, luna, noaptea, fără a dobîndi vreunul individualitate. Poetul își însușește de la romanticii apuseni tonalitatea pesimistă a confesiunii, învăluită uneori în melodia romanței sau în țesătura baladei. Confesiunea Mariei *(Sora Maria)*, și ea un „suflet blestemat", amintește pe cea a lui Rolla din poema lui A. de Musset. *Cîntecul zvînturatului* are ca model monologurile eroilor lui Byron, *Poetul și muza* dezvoltă motivul pierderii credinței, cu ecouri din *L'Espoir en Dieu* de Musset, imitînd în construcție *Nopțile* aceluiași autor. Blazarea (o poezie se intitulează chiar *The Spleen)* apare artificială, impresie accentuată și de limbajul italienizant, după exemplul lui I. Heliade-Rădulescu. O armonie particulară dobîndește, prin refren, poemul *Somnolența*, pe tema dezolării în fața spectacolului neschimbat al lumii, motiv care l-a sedus și pe M. Eminescu în *Glossa*. Poetul arată preferință pentru macabru și sepulcral (castele ale morții, strigoi, femei care rătăcesc noaptea prin cimitire cîntînd), fără a fi însă original. *Mireasa strigoiului* preia motivul baladei lui Byron, *Oscar of Alva*, mult solicitat, dealtfel, de romanticii minori ai epocii, cu unele ecouri din baladele lui Uhland și din *Zburătorul* lui Heliade. Fantasticul este diluat în balada lui **Z.** de lamentații pe tema tinereții și fericirii pierdute. Poetul nu reușește decît rareori să creeze o atmosferă fantastică, precum în *Castelul morții*. În *Bardul* (influențat vădit de *Blestemul bardului* al lui Uhland) conturează un portret sugestiv al cîntărețului ce pare străin de această lume, cu elemente care se apropie, pictural, de imaginea Luceafărului eminescian. **Z.** a încercat, cu mare ușurință versificatorie, diferite tipuri de strofe și ritmuri, după model străin (V. Hugo, A. de Musset) sau autohton. El nu se sfiește a introduce uneori chiar vocabule și versuri străine în refren sau în rimă. Ca și la Eminescu, la el apare, e drept, accidental, o rimă latină *(Sub umbra alarum)*. Poetul, alături de Al. Depărățeanu, a consolidat versul scurt și a încercat o versificație variată. Limbajul, cu excepția unor italienisme și a unor nu prea numeroase franțuzisme, este firesc și curgător, dar plat, lipsit de culoare. Satira *Muza de la Borta rece*, numită de autor „bufonerie literară", îndreptată împotriva Junimii și atribuită imaginar lui H. Meilhac și L. Halévy, în care Maiorescu este Minorescu, Eminescu — Minunescu, G. Panu — Pan-Pan, Bodnărescu — Butnărescu, este vulgară și fără spirit. Eminescu este acuzat cu îngustime că ar fi călcat regulile gramaticii, dînd versuri „grotești" (și se citează, comentîndu-se cu multă rea credință sau neînțelegere, din *Mortua est* și *Sărmanul Dionis)*. În epocă, această scriere a fost totuși destul de cunoscută, servind adversitățile, de diferite origini, pe care le crease Junimea.

— *Aurora*, București, Tip. Romanov, 1858 ; *Muza de la Borta rece*, București, 1873 ; *Cîntece și plîngeri*, București, 1874 ; ed. 2, București, Tip. Thiel și Weiss, 1881 ; *[Poezii]*, PRC, II, *175—178*.

— **1.** D. Bolintineanu, *Literatura română*, ROM, II, 1858, 18 august ; **2.** S. Marian, *O iarnă literară*, PSS, IV, 1871, 1 ; **3.** Gr. H. Grandea, *M. Zamfirescu și Teodor Șerbănescu*, CT, II, 1871, 2 ; **4.** Pop, *Conspect*, I, *160—163* ; **5.** Demetrescu, *Profile*, *149—158* ; **6.** N. Țincu, *M. Zamfirescu*, RN, V, 1892, 1—2 ; **7.** George P. Pârvulescu, *Mihai Zamfirescu*, JI, I, 1895, 10 ; **8.** Panu, *Junimea*, II, *222—268* ; **9.** Apostolescu, *Infl. romant.*, *266—277* ; **10.** Augustin Z. N. Pop, *Eminescu în satira bucureșteană. „Muza de la Borta Rece"*, R, XXXII, 1940, 10—11 ; **11.** Călinescu, *Ist. lit.*, *294—295* ; **12.** Vianu, *Opere*, II, *307* ; **13.** E. Turdeanu, *„Oscar of Alva" de Lord Byron. Izvoare apusene și reflexe românești*, SL, III, 1944 ; **14.** G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, X, 1961, 1 ; **15.** Cornea *Alecsandrescu—Eminescu*, *310—311* ; **16.** Em. Georgescu și V. Bașa, *Destinul unui poet : Mihail Zamfirescu*, CRC, X, 1975, 36 ; **17.** Verzea, *Byron*, *159—161*.

S. C.

ZAMPHIROLU, G. Al. (? — 16.VII.1898, Cîmpulung), poet. A fost profesor de caligrafie și desen la liceul „Matei Basarab" din București. În această calitate, pledează, într-un articol, pentru publicarea de manuale didactice. A scris poezii patriotice, erotice și cîteva pasteluri, dintre care o parte sînt tipărite în „Calendarul pentru toți" pe anul 1871, cu

titlul de *Fragmente din impresiunile vieții rustice*. **Z.** versifică cu oarecare ușurință, realizînd uneori imagini plastice. Tablourile de natură au un anumit farmec nostalgic (*Suvenire, Dimineața în munți, Seara în munți*). Se simte însă, cîteodată, lipsa unei mișcări mai ample care să imprime vioiciune imaginii. Exprimarea unor sentimente ca dorul de țară sau de ființa iubită atinge, în unele poezii (*Pe mare, Departe de tine*), o tonalitate mai gravă. În poemele patriotice **Z.** se dovedește un vehement apărător al libertății popoarelor (*Francia în 1870, Căderea Plevnei, Franciada*). Se întîlnesc, pe alocuri, tablouri reușite, obținute prin armonii imitative, gradații, imagini picturale, descripții. O încercare neizbutită de epopee este *Franciada*. Scrierea abundă în înșirări de nume proprii, franceze sau germane, în cuvinte stîlcite după necesitățile rimei și ale ritmului.

— *[Poezii]*, ROM, XIV, 1870, 9 octombrie, CALPT, 1871, 72—75, CUO, I, 1892, 21 ; *Fragment din „Franciada"*, TRC, IX, 1871, 932 ; *Căderea Plevnei sau Liberarea creștinătății*, București, Tip. Ioanițiu, 1878.

— 1. S. G. Vârgolici, *„Franciada", poemă epică de G. A. Zamfirolu*, CL, V, 1872, 22 ; 2. [G. I. Ionnescu-] Gion, *„Căderea Plevnei"*, FRO, I, 1878, 43—45 ; 3. *„Căderea Plevnei"*, ROM, XXII, 1878, 15 martie ; 4. *[Informații biografice]*, RB, XXII, 1898, 7005.

C. B.

ZANNE, Alexandru (20.VII.1821, București — 7.XI.1880, București), scriitor. A învățat în București, la „Sf. Sava", pînă în 1842, urmînd apoi cursurile unei școli de inginerie. **Z.** a fost un prieten statornic al poetului D. Bolintineanu, cu care a fost coleg la „Sf. Sava", și alături de care se numără, la 1848, printre redactorii gazetei „Popolul suveran". Ia parte la revoluția de la 1848 din Țara Românească. În calitate de comisar al guvernului revoluționar, este trimis la Pitești, dar e prins de trupele turcești și exilat la Constantinopol și Brusa. Va lucra apoi, pînă în 1856, ca inginer al administrației turcești. Chemat de Ion Ghica, pe atunci bei al insulei Samos, **Z.** a condus aici lucrările de șosele pînă în 1859, cînd se întoarce în țară. De acum încolo el desfășoară o activitate civică și publicistică bogată. Ocupă, pe rînd, funcțiile de șef de divizie în Departamentul Lucrărilor Publice (1859), inginer șef al orașului București (1862—1863), director în Ministerul Cultelor (1863—1864), efor al spitalelor civile (1866—1867). A fost și director al Arhivelor Statului din București, tipărind diferite documente istorice. Din 1866 i-a oferit adăpost lui D. Bolintineanu, pe care l-a îngrijit cu devotament în timpul bolii.

Z. a colaborat la „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1844), „Popolul suveran" (1848), „Învățătorul satului" (1848), „Românul" (1862, 1868), „Albina Pindului" (1868—1869). La 1859 intenționa să alcătuiască un dicționar istoric și geografic al României. În 1860, **Z.** fondează împreună cu C. Popp de Szathmáry revista „Ilustrațiunea". Cu D. Bolintineanu, a scos un calendar geografic, istoric și literar pe anul 1861. Articolele lui **Z.** au caracter politic (*Patrioții de astăzi și patrioții de ieri, Jurămîntul*) sau etic (*Recunoștința*). Încercările lui literare vădesc o înclinație spre meditație și moralizare. Poezia *Nuorul și floarea sau Bogatul nemilostiv* este o meditație, într-o formă alegorică, cu vizibile tendințe etico-religioase. În volumul *Din preludările lui Alexandru Zane* (1845) autorul încearcă, în spiritul ideologiei pașoptiste, să deștepte la români mîndria pentru trecutul eroic. Apelînd la numeroase invocații retorice, el cugetă asupra destinului, precum în poemul în proză *Oceanul*. **Z.** a tradus din clasicii latini Salustiu și Cicero, din P. Raynal și Herder. Cea mai importantă dintre traducerile lui **Z.**, făcută în colaborare cu D. Bolintineanu și M. Costiescu, este versiunea românească a romanului *Mizerabilii* de V. Hugo, din care primul volum apare în același an cu originalul francez (1862), ceea ce o situează, cronologic, printre cele dintîi traduceri ale romanului.

— *Recunoștința*, FMIL, VII, 1844, 3, 4 ; *Nuorul și floarea sau Bogatul nemilostiv*, FMIL, VII, 1844, 12 ; *Din preludările lui...*, București, Tip. Copainig, 1845 ; *Patrioții de astăzi și patrioții de ieri*, PS, I, 1848, 2 ; *Jurămîntul*, PS, I, 1848, 4 ; *Cîte și mai cîte se fac din greșeală !*, INS, V, 1848, 21 ; *Sărbătoarea moșilor*, ROM, VI, 1862, 152 ; *[Scrisoare către redacția ziarului „Românul"]*, ROM, XII, 1868, 17 februarie. — Tr. : Salustiu, *Războiul catilinar sau Conjurația lui Catilina și a soților săi*, București, Tip. Sf. Sava, 1840 ; P. Raynal, *Purtarea în viață*, FMIL, VII, 1844, 20 ; Herder, *Cei trei prieteni*, FMIL, VII, 1844, 26 ; V. Hugo, *Mizerabilii*, I—VI, București, Ioanin, 1862—1864 (în colaborare cu D. Bolintineanu și M. Costiescu) ; Cicero, *Catilinarele sau Orațiunile lui... contra lui Catilina*, București, Tip. Națională, 1875.

— 1. D. Rosetti, *Dicț. cont.*, 202 ; 2. Gaster, *Lit. pop.*, 46 ; 3. *Encicl. rom.*, III, 1263—1264 ; 4. D. Bolintineanu, *Scrisori din exil* (publ. N. Cartojan), NRL, I, 1909, 463—471, 514—519 ; 5. Adamescu, *Ist. lit.*, 375 ; 6. Gherghel, *Goethe*, 14 ; 7. *Alexandru Zane*, DML, I, 132 ; 8. Cornea, *Alecsandrescu—Eminescu*, 63—64 ; 9. Teodor Virgolici, *D. Bolintineanu la „Popolul suveran"*, RITL, XVIII, 1969, 1 ; 10. Christina Zanne, *Alexandru Zanne și „Poporul suveran"*, RL, VI, 1973, 25.

L. B.

ZANNE, Iuliu A. (11.VII.1855, Brusa, Turcia — 14.II.1924, București), folclorist. Fiul pașoptistului Alexandru Zanne, exilat în Turcia în urma eșecului mișcării revoluționare de la 1848 din Țara Românească, **Z.** absolvă liceul „Louis le Grand" din Paris și apoi Școala centrală de arte și manufacturi, obținînd diploma în 1880. Întors în țară, a lucrat toată viața ca inginer, fie la căile ferate (1880—1887, 1890—1894), fie la serviciul tehnic al Primăriei din București (1887—1888) și, în sfîrșit, la serviciul de poduri și șosele.

Lucrarea monumentală, căreia **Z.** i s-a dedicat cu pasiune toată viața, este culegerea *Proverbele românilor*, din care apărea la București, în 1895, primul volum. Pînă în 1903 aveau să apară zece volume, primele două fiind premiate de Academia Română. Încă de la apariție, a fost apreciată de folcloriști reputați. **Z.** a intenționat să realizeze o colecție exhaustivă, un corpus care să înglobeze proverbe și zicători, precum și povățuiri, idiotisme, frămîntături de limbă, ghicitori, din literatura cultă sau existente în circuitul oral, cu corespondențe străine ale proverbelor românești. Volumele lui **Z.** conțin proverbe și zicători extrase din cronici și scrieri religioase, din manuscrisul de „pilde" al lui Iordache Golescu, din *Povestea vorbii* a lui Anton Pann, din culegerile lui I. C. Hințescu și P. Ispirescu, din scriitorii clasici. Lucrarea se im-

pune, în comparație cu ceea ce se realizase pînă atunci, prin metoda riguroasă de lucru și de organizare a materialului, consemnîndu-se la fiecare tip și variantă atestarea în graiul popular sau folosirea de către scriitori. Proverbele sînt însoțite de texte referitoare la datini, obiceiuri, tradiții, legende. Vastul material este grupat în douăzeci și trei de capitole, reprezentînd fiecare o idee generală : natura fizică (aștri, pămînt, plante, anotimpuri etc.), despre animale (păsări, patrupede, insecte, pești), omul și organele sale, despre viața fizică (obiceiuri, îmbrăcăminte, case etc.), despre viața socială (stări sociale, justiție, învățătură, meserii etc.), despre viața intelectuală (sufletul și facultățile sale). La acestea se adaugă proverbe istorice și geografice, maxime și pilde extrase din diferiți autori. În fiecare capitol proverbele sînt clasificate după „cuvîntul cel mai de căpetenie", iar pentru fiecare proverb se arată deosebitele înțelesuri pe care le are, variantele lui și originea. Citînd și exemple străine, lucrarea lui **Z.** capătă un profil comparatist. „Proverbele asemănate" sînt cele de circulație universală, pe care autorul le distinge de proverbele „particulare", românești. Spre deosebire de predecesori, **Z.** adoptă o clasificare după conținut, aproape completă, care are în vedere lumea concretă din care ia naștere proverbul, zicala, expresia citată. După G. Dem. Teodorescu, care publicase o cercetare asupra proverbelor românești, **Z.** este cel care se ocupă pe larg și de problemele teoretice ale acestei specii din literatura populară, în prefața primului volum din 1895. Autorul enunță cîteva opinii despre geneza și importanța proverbelor și discută amănunțit diferite modalități de clasificare. Culegerea sa, rezultatul strădaniei de peste douăzeci de ani, realizată și cu ajutorul a numeroși colaboratori, printre care folcloriști ca Teodor Bălășel, M. Canianu, Avram Corcea, Petre Daniilescu, Artur Gorovei, Th. D. Speranția, G. Madan, N. Mateescu, Elena Sevastos, S. T. Kirileanu, Al. Vasiliu ș.a., izvorîtă din dorința de a pune în lumină *frumusețea* și bogăția limbii noastre, este considerată una din cele mai mari colecții de acest fel din literatura universală.

— *Proverbele românilor,* I—X, pref. G. Dem. Teodorescu, București, Socec, 1895—1903 ; *Proverbele românilor,* îngr. C. Ciuchindel, pref. Mitu Grosu, București, E. T., 1959.

— 1. D. Rosetti, *Dicț. cont., 203 ;* 2. *Encicl. rom.,* III, *1263—1264 ;* 3. A. Costin [N. Petrașcu], *„Proverbele românilor" de Iuliu Zanne,* LAR, II, 1897, 97 ; 4. Iuliu A. Zanne, *[Scrisoare către N. Petrașcu],* SDL, VI, *418—420 ;* 5. *Scrisori — Iorga,* I, *402 ;* 6. S. Fl. Marian, *Iuliu A. Zanne, „Proverbele românilor",* AAR, partea administrativă, t. XXVII, 1904—1905, fasc. 2 ; 7. *[Act de deces],* C.M.B., act nr. 1075, vol. 3/1924 ; 8. Șt. Pop, *Iuliu A. Zanne,* CSA, II, 1924, 3 ; 9. I. C. Chițimia, *Paremiologie,* RITL, IX, 1960, 3 ; 10. Vasile Netea, *Primele colecții de proverbe românești publicate,* SFL, *401—403 ;* 11. Bîrlea, *Proverbe ;* 12. Vrabie, *Folcloristica, 240—243 ;* 13. Vrabie, *Folclorul, 279 ;* 14. Bîrlea, *Ist. folc., 324—327.*

L. B.

ZEFIRUL, revistă literară care a apărut la Craiova, lunar, din ianuarie pînă în martie 1890. Director a fost Al. M. Constantinescu, publicist și autor de versuri mediocre. Au mai colaborat I. Șt. Paulian, Calipso Stănescu și alți craioveni, care semnau Lys, Gennalo, Jan și Ion B. Într-un articol informat, Lys evoca figura poetului de talent D. Pesicu, dispărut prematur. Versurile și proza din **Z.** sînt neglijabile.

R. Z.

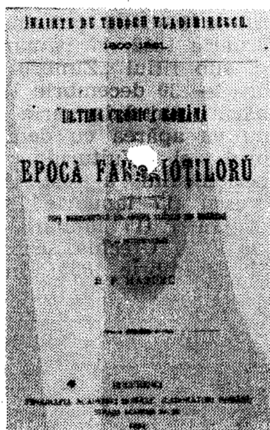
ZICĂTOARE, specie folclorică prin care se exprimă în mod figurat, printr-o expresie succintă și plastică, o constatare cu valabilitate generală, o normă de conduită. Termenii pentru denumirea speciei sînt de proveniență populară, confundîndu-se, în parte, cu denumirile date proverbelor : *cuvînt, poveste, vorbă (vorba ceea, vorba ăluia, vorba prostului* ș.a.), *zicală.* Apropiată, ca specie, de proverb prin concizie și aspect concret imagistic, **z.** nu se poate defini decît prin raportarea continuă la acesta. Proverbul este o judecată completă, prin care se constată un fapt, se exprimă o idee generală, cu valoare universală, și are o existență relativ autonomă. Spre deosebire de acesta, **z.** *nu* enunță o judecată întreagă, rămînînd la constatarea faptului pe care îl exprimă figurat și într-un anumit context. De aceea, **z.** apare ca imagine care întregește o idee („i-a venit apa la moară"). Proverbul *formulează o concluzie,* pe cînd **z.** *doar o sugerează.* Prin conținutul ei, **z.** întărește și face mai plastică o anumită situație („a intrat nora în blide"). Ca și proverbul, **z.** are o origine străveche, izvorînd dintr-o experiență umană îndelungată. Unele **z.** românești au, se pare, o descendență latină („a arunca pulbere în ochi", „a tăcea ca peștele"). Multe **z.** au o circulație universală („din lac în puț", „a-și găsi nașul"). Cele istorice își au obîrșia în fapte și stări din trecutul nostru („a dat sfară-n țară", *„și-a aprins paie-n cap", „fuge parcă vin turcii").* Din punct de vedere lingvistic, aceste **z.** sînt foarte aproape de idiotisme, nefiind traductibile. Dintre **z.** locale, specifice sînt cele de tipul „a vorbi în dodii", „colac peste pupăză". **Z.** menită a sublinia calități umane exprimă *atitudini pozitive* („a fi ruptă din soare"). Ea nu se referă numai la om, ci și la fenomene față de care omul își fixează anumite aprecieri („mare cît toate zilele", „soare cu dinți"). Și prin aspectul ei formal, **z.** se deosebește de proverb, deși în cercetările mai vechi nu s-a făcut vreo distincție între ele. Neexprimînd judecăți complete, **z.** se prezintă ca o frîntură de propoziție și se poate adapta contextului unei fraze în care ea intră ca sintagmă („a fi cal bătrîn", „a avea urechi de lup"). În colecții, *multe* **z.** *se scriu cu verbul la infinitiv.* Față de proverb, care este o îmbinare stabilă de cuvinte în propoziții sau în fraze, **z.** are o mai mare mobilitate sintactică. Prin aceste caracteristici, **z.** este din ce în ce mai mult considerată ca o categorie aparte de fapte stilistice. Fiind în primul rînd expresie figurată, **z.** folosește, ca procedeu artistic obișnuit, metafora („ajunge o măciucă la un car cu oale") sau comparația („ca stelele cerului", „ca nisipul mării"). Concluzia implicată, fiind adesea dezaprobatoare față de acțiuni și atitudini umane, se formulează prin expresii ironice : „a face zile fripte (zile negre) cuiva", „sperie lupul cu pielea oii". Ca și proverbul, **z.** are o anume simetrie, ritm, intonație, accent, uneori rimă. Bogăția **z.** atestă capacitatea de inventivitate și de îmbogățire continuă a limbii române.

— P. Ispirescu, *Zicători populare,* RIAF, I, 1882—1883, vol. I—II, II, 1884, vol. III, III, 1895, vol. V ; Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor,* I—X, pref. G. Dem. Teodorescu, București, Socec, 1895—1903 ; Gh. Ghibănescu, *Din traista cu vorbe,* Iași, *1906 ;* I. A. Candrea, *Dicționar de proverbe și zicători,* București, Alcalay, 1912 ; *Din înțelepciunea poporului,* îngr. Corneliu Bărbulescu și Gh. Ghiță, București, E.S.I.P., 1957 ; *Apa trece, pietrele rămîn. Proverbe românești,* îngr. și pref. George Munteanu, București, E.L., 1966 ; Petru Rezuș, *Dacă poți rîde, să rîzi,* pref. Dumitru Lazăr, Timișoara, Facla, 1974.

— 1. Barbu Lăzăreanu, *Din zicalele adunate de Mihai Eminescu,* LR, I, 1952 ; 2. I. C. Chițimia, *Paremiologie,* RITL, IX, 1960, 3 ; 3. *Ist. lit.,* I, *193—199 ;* 4. Papadima, *Lit. pop., 596—604 ;* 5. Bîrlea, *Proverbe, 39 ;* 6. Pavel Ruxăndoiu, *Proverbele ca gen folcloric,* FLI, I, *183—198 ;* 7. *Dicț. term., 342—343 ;* 8. Vrabie, *Folclorul, 276—282 ;* 9. Chițimia, *Folclorul, 239—267 ;* 10. Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc,* București, E.D.P., 1976, *231—244*

L. B.

ZILOT Românul (c. 1780—1851), cronicar și autor de versuri. **Z.**, pe numele adevărat Ștefan Ioan Moru sau Mora ⟨20⟩, s-a născut, probabil, în Oltenia, într-o familie de condiție mijlocie, tatăl său fiind un mic boier ce îndeplinea funcții administrative. Deoarece familia sărăcește, **Z.** intră, de la 15 ani, în serviciul clucerului Ștefan Conduratu din București, în cancelaria căruia lucrează timp de 13 ani. Avea, probabil, o cultură greacă și, de tînăr, se interesa de scrierile istorice. În 1802, se refugiază, împreună cu unii boieri, în timpul atacurilor turcilor lui Osman Pazvantoglu, la Brașov, de unde revine în același an în București. El va rămîne tot restul vieții un mic boier (serdar, sluger), ocupînd diverse funcții în serviciul domnitorilor Mihai Suțu, Alexandru Suțu și al boierului Grigore Brîncoveanu. Era devotat familiei Văcăreștilor, încercînd să imite versurile lui Iancu Văcărescu, căruia îi va lăsa în păstrare manuscrisele. În timpul mișcării lui Tudor Vladimirescu, **Z.** se retrage din nou la Brașov, pînă în octombrie 1822. Se pare că nici după această dată n-a ocupat posturi importante, deși declară că în 1848, după căderea Guvernului provizoriu, a avut un cuvînt de spus pentru restaurarea vechilor rînduieli. O identificare mai nouă a lui **Z.** cu Gh. Peșacov ⟨24⟩ este neîntemeiată.

Z. începe să scrie la 20 de ani, influențat de lecturi și îndemnat de sentimente patriotice. Scrierile sale istorice îmbină proza și versurile, autorul preferînd poezia, pentru care se credea, fără îndreptățire, mai dotat. Prima scriere, din 1800, *Domnia lui Constandin-vodă Hangerliul. Mazîlia și perderea sa*, compusă în versuri după modelul poeziei neogrecești, descrie în amănunt abuzurile domnitorului Constantin Hangerli, al cărui sfîrșit violent este văzut ca o pedeapsă divină, previzibilă și meritată. A doua scriere a lui **Z.**, fără titlu, în proză și versuri, mult mai importantă, se referă la perioada 1796—1820, cuprinzînd istoria domnilor Alexandru Ipsilanti, Constantin Hangerli, Alexandru Moruzi și a domniilor scurte și repetate ale lui Mihai Suțu, Alexandru Suțu și Constantin Ipsilanti, etapă marcată de abuzurile fanarioților, care îi provoacă autorului dezaprobare și revoltă. Cronicarul consemnează, în detaliu, atacurile și jafurile turcilor pazvangii, oamenii lui Osman Pazvantoglu, împotriva cărora domnii primesc ajutorul, nu întotdeauna folositor, al sultanului și pe acela, mai eficace, al nazîrului Brăilei. În timpul domniei lui Alexandru Moruzi, pazvangiii lovesc în plin Oltenia, de unde boierii se retrag înfricoșați la Sibiu. A doua invazie, la 1802, capătă proporții îngrijorătoare și amenință să cuprindă întreaga țară, încît domnitorul și boierii se refugiază la Brașov. **Z.** descrie cu accente dramatice starea dezastruoasă a refugiaților și ostilitatea brașovenilor, pentru care pribegii sînt o pacoste asemenea lăcustelor. Din 1806 țara se transformă în teatrul de luptă al războiului ruso-turc, cîștigat de Rusia prin vitejia și succesele unor comandanți ca bătrînul feldmareșal Prozorovski, Bagration, Kamenski și Kutuzov, cărora **Z.** le face portrete sugestive. Capacitatea de portretizare, dealtfel principala calitate artistică a lui **Z.**, merge de la caracterizarea sumară, dar semnificativă, la portretul amplu, ca acela al lui Alexandru Moruzi sau al lui Mihai Suțu. În *Domnia lui Ion-vodă Caragea, alcătuită întîi pe scurt în stihuri grecești, precum se văd cu tălmăcirea lor, apoi mai pe larg într-un vis sau vedenie ce se numește a lui Poliopt*, autorul prezintă istoria lui Ioan Gh. Caragea în versuri grecești, pe care apoi le traduce și le explică pe larg, insistînd asupra abuzurilor domnitorului. El se arată preocupat de influența grecească exercitată asupra țării, de-a lungul timpului, începînd cu Cantacuzinii. Fanarioții nu s-ar fi putut stabili aici dacă nu slăbea puterea militară a țării, prin desființarea armatei naționale, căreia **Z.** îi aprecia rolul și însemnătatea. *Domnia a treia a lui Alexandru Vodă Suțul ce i se zicea și Dracache* începe cu o perioadă de dezorganizare și tulburări, cînd are loc rebeliunea arnăuților și a boierilor, care cereau izgonirea clerului grec din țară. Cum unii dintre acești boieri (Buzeștii, de pildă) au avut un rol istoric vestit odinioară, dar au decăzut, **Z.** meditează la schimbările sorții, apelînd la motivul *fortuna labilis*, reluat și în alte scrieri. Nici în această epocă de mare deznădejde, **Z.** nu este copleșit de pesimism, ci întrevede o speranță, exprimată alegoric prin imaginea unei corăbii cu steagul Țării Românești, ce înfruntă furtuna. *Judecată, alegere și hotărîre pentru începutul Țării Românești și starea întru care este acum supt domnia grecilor fanarioți*, scrisă în 1818, în versuri pentasilabice, cele mai izbutite ale autorului, unește motivul *fortuna labilis* cu ideea potrivit căreia istoria popoarelor se desfășoară după un ciclu perpetuu: nașterea, creșterea, moartea. Autorul judecă popoarele care domină și subjugă, avertizîndu-le că se vor prăbuși. Providențialist, **Z.** vede evenimentele istorice guvernate de o lege etică totdeauna biruitoare. *Dăslușire* este o alegorie politică despre soarta Țării Românești, scrisă în versuri în intervalul 1812—1821. **Z.** introduce în „tragodia" sa personaje animaliere, desemnînd diferite popoare: mistrețul (Românul), Leul (Turcul), Vulpea (Grecul), Lupul (Neamțul) și Ursul (Muscalul). Autorul urmărește evenimentele desfășurate de la tratatul încheiat cu turcii în 1711, la Stănilești, de Petru cel Mare, pînă la sfîrșitul războiului ruso-turc din 1812, dovedindu-se un bun cunoscător al relațiilor dintre țara noastră și țările vecine. El devine apărătorul drepturilor naționale, amintind de originea și trecutul strălucit al românilor. Față cu nedreptățile și primejdiile ce amenințau țara, **Z.** recomandă o „politichi" de îndelungă răbdare. Reapare ideea deșertăciunii și nestatorniciei celor lumești, extinsă deopotrivă asupra măririi și puterii împăraților. Bun patriot, ilustrînd momentul trezirii conștiinței naționale, cu trecerea timpului **Z.** rămîne, totuși, în dezacord cu epoca, devenind conservator și reacționar. În felul acesta, în *Jalnica cîntare a lui Zilot, întru care să cuprind revoluția românilor supt Tudor slugerul Vladimirescul, i zavera supt Aleco beizadea Ipsilant* (1823) se condamnă răzvrătirea, care țintea o ordine contrară celei stabilite de Dumnezeu. El dezaprobă pe Tudor Vladimirescu, pe Ipsilanti, ale cărui jafuri asupra mănăstirilor sînt descrise într-un tablou sumbru, de viziune apocaliptică, dar reușește să-i alcătuiască celui dintîi un portret moral bine intuit, de un deosebit relief psihologic. *Adunare de stihuri* este o culegere de versuri, de 44 de titluri, cuprinzînd poezii inedite și extrase din celelalte scrieri, cu o tematică variată; sînt stihuri dedicate unor figuri istorice din trecut, ca Radu Basarab (Radu Negru),

Intrarea armatelor turcești în București (19 august 1821)

Mircea cel Bătrîn sau unor personaje contemporane — Scarlat Ghica, generalul Kutuzov, marii boieri Grigore Brîncoveanu, Barbu Văcărescu, Mihalache Manu. Alte versuri politice privesc în general soarta Țării Românești și, în fine, o ultimă categorie au un conținut moralizator (*La cei ce pot lucra ceva de folos, că se osîndesc de să vor da leneviei*). Valoarea lor literară variază de la un titlu la altul, de la simpla versificare prozaică la versuri limpezi și fluente, ca ale lui Alecu Beldiman, sau la altele influențate de lirica populară (*Cîntec romănesc de jale*). În *Leatul 1848*, compus în versuri în mai 1850, apare un **Z.** îmbătrînit, complet depășit de spiritul epocii. Autorul vede în revoluția pașoptistă o calamitate care unește straturile de jos ale societății cu reprezentanți din clasele înalte pentru răsturnarea vechilor privilegii sociale. Dealtfel, cronicarul prezintă exact etapele revoluției, formarea Guvernului provizoriu, intervenția turcilor, ciocnirea armată din Dealul Spirii, dar le denaturează cu totul sensul. Sentimentele patriotice ale lui **Z.** sînt reafirmate și în compunerea versificată din 1851, *Către unii din români fără mai adînci științe*. Limba scrierilor lui **Z.** în general învechită, cu elemente arhaice în morfologie și sintaxă, aparține secolului al XVIII-lea. Lexicul său nu abuzează de grecisme și turcisme și prezintă uneori neologisme, surprinzătoare la un scriitor cu o foarte modestă cultură modernă.

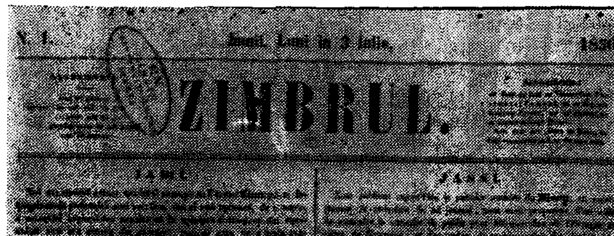
— *Domnia lui Constandin-vodă Hangerliul. Mazîlia și perderea sa*, în *Înainte de Tudor Vladimirescu. 1800—1821. Ultima cronică română din epoca fanarioților*, îngr. și introd. B. P. Hasdeu, București, Tip. Academiei, 1884 ; ed. în CPV, *320—328* ; *Domnia lui Ion-vodă Caragea, alcătuită întîi pe scurt în stihuri grecești, precum se văd cu tălmăcirea lor, apoi mai pe larg într-un vis sau vedenie ce se numește a lui Poliopt, Judecată, alegere și hotărîre pentru începutul Țării Românești și starea întru care este acum supt domnia grecilor fanarioți*, în *Înainte de Tudor Vladimirescu. 1800—1821. Ultima cronică română din epoca fanarioților*, îngr. și introd. B. P. Hasdeu, București, Tip. Academiei, 1884 ; *Domnia a treia a lui Alexandru Vodă Suțul ce i se zicea și Dracache, Adunare de stihuri, Leatul 1848* (publ. Gr. Tocilescu), RIAF, III, 1885, vol. V ; *Jalnica cîntare a lui Zilot, întru care să cuprind revoluția românilor supt Tudor slugerul Vladimirescul, i zavera supt Aleco beizadea Ipsilant* (publ. Gr. Tocilescu), RIAF, 1891, vol. VI ; *Dăslușire*, îngr. și pref. Gh. T. Kirileanu, București, Tip. Monitorul oficial, 1943. **Ms.** : *Către unii din români fără mai adînci științe*, B.A.R., ms. 332, f. *39—41*.

— 1. P. Grădișteanu, *O cronică inedită*, RCO, I, 1873, 5 ; 2. Gr. G. Tocilescu, *Scrierile inedite ale lui Zilot Românul*, RIAF, III, 1885, vol. V ; 3. Philippide, *Introd. ist. lit.*, *160, 220* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *284—292* ; 5. M. Galiță, *Zilot Românul din punctul de vedere al dezvoltării limbii literare românești*, NRO, I, 1904, 4 ; 6. Adamescu, *Ist. lit.*, *228—230* ; 7. Ibrăileanu, *Ist. lit. Conachi*, *55* ; 8. Haneș, *Dezv. lb. lit.*, *10—13, 48—49* ; 9. Densusianu, *Lit. rom.*, I, *140—145*; 10. M. Galiță, *Cronica lui Zilot Românul*, GAC, IV 1935, 17, 18, V, 1935, 3, 4 ; 11. Călinescu, *Ist. lit.*, *188—191* ; 12. Popovici, *Studii*, I, *150—154* ; 13. Murărașu, *Ist. lit.*, *145—146* ; 14. G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, IX, 1960, 4 ; 15. V. Al. Georgescu, *Un al treilea manuscris ieșean al manualului de legi din 1766 al lui Mihai Fotino (Fotinopulos)*, STD, XIV, 1961, 6 ; 16. *Ist. gînd.*, *125* ; 17. *Ist. lit.*, II, *131—133* ; 18. Piru, *Ist. lit.*, II, *198—204* ; 19. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *345* ; 20. N. A. Ursu, *Adevăratul nume al lui Zilot Românul*, LR, XVIII, 1969, 4 ; 21. Cornea, *Originile*, *67—68, 123—124, 131—132, 170, 281—282, 462—463* ; 22. Rotaru, *Ist. lit.*, I, *78—80* ; 23. Gáldi, *Introd. ist. vers.*, 107 ; 24. Al. Alexianu, *Jos masca, Zilot !*, SPM, 1978, 394.

A. S.

ZIMBRUL, gazetă politică și literară care a apărut la Iași, bisăptămînal, între 3 iulie 1850 și 21 februarie 1852, 17 ianuarie 1855 și 10 septembrie 1856 și, sub titlul „Zimbrul și Vulturul", între 1 noiembrie — 30 decembrie 1858. Fuzionînd cu „Steaua Dunării", din 2 ianuarie 1859 ziarul lui M. Kogălniceanu va apărea cu denumirea „Steaua Dunării, Zimbrul și Vulturul". Pînă în 1856, directorul periodicului a fost Al. Fotino, redactor, T. Codrescu (17 ianuarie 1855 — 10 septembrie 1856) și D. Gusti (17 ianuarie 1855 — 31 decembrie 1855), iar V. A. Urechia, secretar de redacție (17 ianuarie — 31 decembrie 1855). În anul 1858, redactor devenise V. Alexandrescu (Urechia) care semnează, împreună cu Iancu Codrescu, articolul-program. **Z.** a mai apărut zilnic, sub conducerea lui Gr. Mălinescu, din 19 decembrie 1878 pînă în 29 martie 1879, și apoi, cu un comitet de redacție (Corneliu Codrescu, Gr. Mălinescu și V. N. Lupu), de trei ori pe săptămînă, de la 16 noiembrie 1883 pînă în aprilie 1884. Prima serie a gazetei (1850—1852) reprezenta vederile politice ale unor intelectuali ieșeni — T. Codrescu, Al. Fotino, D. Gusti, T. Stamati, G. R. Melidon, care pînă atunci colaboraseră la gazetele lui Gh. Asachi. După 1848, foștii colaboratori ai lui Asachi, nemulțumiți de conservatorismul acestuia, editează **Z.**, periodic în care au militat, cu moderație, pentru modernizarea relațiilor sociale, pentru unele reforme politice și pentru Unire. La 1 ianuarie 1851 gazeta este suspendată, din cauza poeziei *Anul nou 1851* de Gh. Sion ; obținînd o nouă aprobare, **Z.** reapare din 25 ianuarie, dar va fi din nou suspendată la 21 februarie 1852. În septembrie 1856, redactorii renunță să mai scoată gazeta, în semn de protest împotriva suprimării legii presei. Printre abonați s-au numărat C. Negruzzi, V. Pogor, Damaschin T. Bojîncă, N. Istrati, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri și Gr. Alexandrescu.

Z. publica în fiecare număr un comentariu politic, scris de T. Codrescu, D. Gusti, Al. Fotino, o trecere în revistă a principalelor evenimente politice din străinătate, o cronică dramatică redactată de T. Codrescu, D. Gusti sau Gh. Sion, versuri și proză ale scriitorilor din țară, precum și traduceri. Colaboratorii literari ai gazetei sînt Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Gh. Sion, D. Gusti, D. Ralet, Ecaterina Chinezu, I. Poni, C. D. Aricescu, G. Rozali, M. Millo, I. Catina, G. Crețeanu, V. A. Urechia. Li se adaugă, în 1858, I. V. Adrian, D. G. Negulici și Gh. Tăutu. Cu pseudonimul Terentie Hora

ZIMBRUL.

a semnat Al. Russo articolul, rămas neterminat, *Studie moldovană*. S-a tradus din Pliniu cel Tînăr (fragmente din *Epistole*, în tălmăcirea lui Șt. Stoica), Molière (C. Negruzzi traduce cîteva scene din *Les Femmes savantes)*, Milton (fragmente din *Paradisul pierdut*, transpuse în românește de Gh. Sion), Goethe, Lamartine, Al. Dumas, Ponson du Terrail, X. Marmier ș.a.

— 1. Al. Fotino, *[Articol-program]*, ZB, I, 1850, 1, reed. fragm. în PLR, I, *137—138* ; 2. Iancu Codrescu și V. Alexandrescu [-Urechia], *[Articol-program]*, ZV, IV, 1858, 1, reed. în Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *808—809*, reed. fragm. în PLR, I, *176—178* ; 3. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *807—809* ; 4. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *126—129* ; 5. Iorga, *Ist. presei*, *102—103*, *109*.

R. Z.

ZIMBRUL ȘI VULTURUL v. **Zimbrul.**

ZIOA, cotidian politic și literar care a apărut la Iași la 3 martie și între 2 aprilie—10 aprilie 1859. Pentru primul număr redactori au fost Gh. Sion și G. Baronzi. Gh. Sion retrăgîndu-se, gazeta a fost scrisă, în continuare, de Baronzi. Articolul-program *(Prospect)*, reluînd o aserțiune cu circulație în epocă, „politica a absorbit literatura", anunța intenția redacției de a da un loc însemnat beletristicii românești, criticii și studiilor literare. **Z.** a dispărut însă înainte de a putea trece la înfăptuirea programului propus. Gh. Sion colaborează cu un articol politic, *Unirea*, și cu versuri ; Baronzi scrie versuri cu caracter politic, fabule, proză și o *Revistă retrospectivă* în care discută evenimentele politice și culturale (semnînd Hîrșoveanu). Sceneta în versuri *Codiriște și Hoinărescu* și o traducere din Lamartine, *Genevieva. Istorie a unei serve*, sînt ale lui S. Mihălescu, autor și de articole în care cere autorităților și protipendadei să sprijine teatrul național, făcînd observații critice în legătură cu repertoriul lui M. Millo.

— 1. Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *260*.

R. Z.

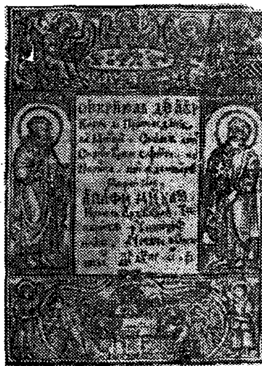
ZIUA, cotidian politic și literar care a apărut la București între 11 ianuarie și 19 iunie 1896. Oficios al partidului democrat-radical, **Z.** a fost condus de G. Panu ; din redacție făcea parte și N. G. Rădulescu-Niger, autor de articole politice sub semnătura Ignotus. Un colaborator asiduu a fost I. L. Caragiale, cu articole critice (la adresa mitropolitului primat Ghenadie), cu articole și note literare și cu proză. Primul articol, *Principii și vaccină*, iscălit L., este publicat la 16 februarie. Scriitorul continuă să dea aproape în fiecare număr *Culisele chestiunii naționale*, *Galantomiile lui Ghenadie*, *Notițe literare*, o traducere din Mark Twain *(Poșta redacției)*, însemnări apărute sub titlul *Săptămîna* ș.a. Semnîndu-și publicistica politică cu litera X, G. Panu scrie și cronici literare, iscălite G., în care se arată interesat de evoluția formelor poetice, a versificației, dar urmărește și actualitatea — discuțiile în jurul așa-ziselor plagiate ale lui G. Coșbuc. Beletristica din **Z.** îi aparține lui N. G. Rădulescu-Niger. Se mai tipărește și o traducere a nuvelei *Vrăjitoarea* de K. E. Franzos.

ZIUA
ORGAN AL PARTIDULUI DEMOCRAT-RADICAL
CULTUL MORȚILOR
CRONICA LITERARĂ

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *810* ; 2. Cioculescu, *Caragiale*, *105—107*.

R. Z.

ZOBA DIN VINȚ, Ioan (a doua jumătate a sec. XVII), cărturar, traducător și tipograf. Ocrotit de principele Mihail Apafi, **Z.**, preot calvin român originar din Vințu de Jos (județul Alba), ajunge nemeș împreună cu fratele său Oprea și cu toți urmașii. Protopop timp de doi ani (1682—1684) al bisericii reformate din Sebeș și notar sinodal, el este un harnic tălmăcitor de cărți religioase. **Z.** înființează, cu sprijinul principelui, o tipografie românească la Sebeș, tipărind aici și apoi la Bălgrad (Alba Iulia) cîteva cărți bisericești, cu cheltuiala mitropolitului Varlaam al Ardealului.

Prima tipăritură, *Sicriul de aur. Carte de propovedanie la morți* (1683), o prelucrare a lui **Z.**, probabil după un original maghiar, cuprinde cincisprezece predici funebre, precedate de două prefețe, una dedicată lui Mihail Apafi, a doua, adresată cititorilor, în care se consemnează starea de înapoiere culturală a românilor și necesitatea tipăririi cărților de cult în limba română. Exemplificările ce se aduc în aceste propovedanii sînt luate din *Biblie*. Unele observații legate de limbă sînt expuse în aceeași prefață. **Z.** observă diferențele dialectale din graiul românilor și optează pentru folosirea cuvintelor regionale. În 1685 el tipărește *Cărare pe scurt spre fapte bune îndreptătoare*, o carte de morală practică, cu întrebări și răspunsuri, destinată celor ce se pregătesc în școlile calvine. Traducerea făcută de **Z.**, după versiunea maghiară a lui Ștefan Matko, are la bază un original englez. Din slavonește, **Z.** traduce și tipărește două cărți de cult. La tipărirea uneia dintre ele, *Ceasloveț care are întru sine slujbele de noapte și de zi* (1687), el este ajutat de protopopul Gheorghe din Daia și de ieromonahul Iosif, tipograf rus. În prefața cărții, **Z.** reamintește de importanța tălmăcirii cărților religioase în limba română. În 1689 apare ultima sa tipăritură, *Molitvenic*. Pentru ideile cuprinse în prefețe, **Z.** ocupă un loc aparte în rîndul cărturarilor ardeleni. Limba traducerilor sale este armonioasă, îmbogățită cu elemente regionale ardelenești, cu unele imagini originale.

— **Tr.** : *Sicriul de aur. Carte de propovedanie la morți*, Sebeș, 1683, reed. fragm. în CHRM, I, *268—278* ; *[Prefețe]*, în BRV, I, *270—273* ; *Cărare pe scurt spre fapte bune îndreptătoare*, Bălgrad [Alba Iulia], 1685, *[Prefețe]*, în BRV, I, *275—277* ; *Ceasloveț care are întru sine slujbele de noapte și de zi*, Bălgrad [Alba Iulia], 1687, *[Prefața]* (fragm.), în BRV, I, *279—280* ; *Molitvenic*, Bălgrad [Alba Iulia], 1689, reed. fragm. în CHRM, I, *284—287*, *[Prefața]*, în BRV, I, *292—295*.

— 1. Lăzăriciu, *Ist. lit.*, *68—69* ; 2. Sbiera, *Mișcări*, *65*, *69*, *87*, *143—144* ; 3. I. Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1918, *76—77* ; 4. Gh. Comșa, *Istoria predicei la români*, București, Tip. Cărților bisericești, 1921, *51—54* ; 5. Iorga, *Ist. lit.*, I, *391* ; 6. Drăganu, *Hist. litt.*, *48—50* ; 7. Ciobanu, *Ist. lit.*, *310—311* ; 8. Rosetti—Cazacu—Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *93—94* ; 9. Piru, *Ist. lit.*, I, *197—198* ; 10. *Ist. lit.*, I, *441—443* ; 11. Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *239—240*.

A. Ș.

ZORILE, gazetă literară apărută la București, săptămînal, din 24 martie pînă la 5 august 1884. Redactori au fost D. Marinescu-Marion și I. I. Truțescu. Numai ultimul număr, al 13-lea, se mai păstrează. Colaborau D. Teleor (cu nuvela *Noaptea nunței*), M. Demetriade (cu poezia *Mizantropul*), precum și A. Lupu-Antonescu. Din Jules Verne se traducea fragmentar *Martin Paz. Romanul unui indian.*

— 1. Hodoș—Sadi-Ionescu, *Publ. per.*, *810* ; 2. *Almanahul „Patria"*, București, 1916, *190* ; 3. G. Caliga, *Almanahul dicționar al presei din România*, București, Fundația culturală, 1926, *94—95*.

R. Z.

ZORILE, revistă apărută la Craiova, într-un singur număr, la 22 decembrie 1889. *Prospectul* anunța intenția redactorilor de a stimula valorificarea tradițiilor naționale, a datinilor și a legendelor străbune. O aplicare a programului este vizibilă numai în articolul *Crăciunul sau Nașterea lui Cristos* (semnat Leliu), în care se publică o colindă din Ilfov și una din Transilvania. În rest, este de semnalat doar retipărirea poeziei *Cerșetorul* de M. Zamphirescu. Două poezii cu același titlu, *Sorcova*, sînt semnate cu pseudonimele Ferentaru și Saturn. Din „Revista literară" este reprodusă poezia *Ospățul sgîrcitului* de N. G. Rădulescu-Niger.

L. V.

INDICE DE AUTORI STRĂINI TRADUȘI

BAUDELAIRE, Charles (1821—1867), poet francez : DEMETRIADE, Mircea ; OECONOMU, Ciru ; PENCIOIU, Grigore D. ; POGOR, Vasile ; POLIHRONIADE, Alexandru G. ; SPARTALI, Ioan S. ; STEUERMAN, Avram ; STOENESCU, Theodor M.

BAYARD, Jean-François-Alfred (1796—1853), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; FILIPESCU, Emanuel ; FOTINO, Alexandru ; GEORGESCU, Paraschiv T. ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail ; PORFIRIU, Teodor.

BEAUCHAMPS, Pierre-François Godard de (1689—1761), scriitor francez : CANTACUZINO, Ioan.

BEAUMARCHAIS, Pierre-Augustin Caron de (1723—1799), dramaturg francez: CIUPAGEA, Ana ; MILLO, Matei.

BEAUPLAN, Victor-Arthur Rousseau de (1823—1890), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

BEAUVALLET, Léon (1829—1885), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; MANOLESCU, Grigore.

BEECHER STOWE, Harriet (1811—1896), scriitoare americană : CODRESCU, Teodor.

BELOT, Adolphe (1829—1890), scriitor francez : CONTA, Vasile ; DAMÉ, Frédéric ; MILLO, Matei ; NAUM, Anton ; NĂDEJDE, Gheorghe ; STĂNCESCU, Constantin I.

BÉRANGER, Pierre-Jean de (1780—1857), poet francez : ADRIAN, Ion Veniamin ; ALEXANDRESCU, Grigore ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; CATINA, Ioan ; GRIGORIU, Petru V. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MILLE, Constantin ; ODOBESCU, Alexandru I. ; ORĂȘANU, Nicolae T. ; ROMAN, Ioan N. ; ROSETTI, Constantin A. ; SION, Gheorghe ; VINEȘ, Vasile A. ; VULCAN, Iosif.

BERGSOË, Jörgen (1835—1911), scriitor danez : HUSSAR, Iosif.

BERNARD, Charles de (1804—1850), romancier francez : IORGA, Zulnia.

BERNARD, Victor (1829 — ?), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

BERNARDIN DE SAINT-PIERRE, Jacques-Henri (1737—1814), scriitor francez : ASACHI, Lazăr (Leon) ; BOERESCU, Scarlat Constantin ; BUZNEA, Iancu ; GANE, Costachi ; MILLO, Matei ; PELIMON, Alexandru ; STĂNCESCU, Dumitru.

BERNIS, François-Joachim de Pierres de (1715—1794), scriitor francez : CANTACUZINO, Ioan.

BERSEZIO, Vittorio (1828—1900), scriitor italian : SION, Gheorghe.

BERTHOUD, Samuel-Henri (1804—1891), scriitor francez : CODRESCU, Teodor ; NEGULICI, Ioan D.

BIÉVILLE, Charles-Henri-Etienne-Edmond Desnoyers de (1814—1880), autor dramatic francez : MANOLESCU, Grigore ; PASCALY, Mihail.

BILHAUD, Paul (1854 — ?), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; ȚINCU, Nicolae.

BION din Smirna (a doua jumătate a sec. II î.e.n.), poet grec : ASACHI, Gheorghe ; BOLINTINEANU, Dimitrie.

BISSON, Alexandre (1848—1912), autor dramatic francez : GUSTY, Paul ; MALLA, Ioan D.

BJÖRNSON, Björnstjerne (1832—1910), scriitor norvegian : HÉTRAT, Jean Boniface ; HUSSAR, Iosif ; LAZU, Grigore N. ; POPOVICI-BĂNĂȚEANU, Ioan ; SECULA, Septimiu Sever ; SLAVICI, Ioan ; TEODORU, Dimitrie A.

BOCCACCIO, Giovanni (1313—1375), scriitor italian : BARIȚIU, Ieronim G. ; BUJOREANU, Ioan M. ; DENSUȘIANU, Aron ; POPESCU, Virgiliu.

BODENSTEDT, Friedrich Martin von (1819—1892), poet și scriitor german : COȘBUC, George ; PETICĂ, Ștefan.

BOHSE, August (1661—1730), scriitor german : BARAC, Ioan.

BOILEAU Despréaux, Nicolas (1636—1711), poet francez : ASACHI, Gheorghe ; CĂPĂȚINEANU, Stanciu ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; NAUM, Anton ; SĂULESCU, Gheorghe.

BOSSUET, Jacques-Bénigne (1627—1704), orator și scriitor francez : ARGHIROPOL, Emanoil ; POTECA, Eufrosin ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

BOUCHARDY, Joseph (1810—1870), autor dramatic francez : BURADA, Maria ; PONI, Ioan ; TEULESCU, Petre ; VASILIU, Alecu.

BOURGET, Paul (1852—1935), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu ; SPARTALI, Ioan S.

BOUSSENARD, Louis (1847—1910), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu ; IONESCU-CAION, Const. Al.

BOUVIER, Alexis (1836—1892), scriitor francez : ROȘCA, Iuliu I.

BOYER (Émile sau François Partout ; 1810—1862), vodevilist francez : LUCHIAN, Neculai.

BRANDES, Georg (1842—1927), critic literar și estetician danez : HUSSAR, Iosif.

BRIEUX, Eugène (1858—1932), autor dramatic francez : NOTTARA, Constantin I.

BRISEBARRE, Edouard (1817—1871), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai ; PASCALY, Mihail.

BRIZEUX, Auguste (1806—1858), poet francez : FLORESCU, Bonifaciu.

BROT, Charles-Alphonse (1809—1895), scriitor francez : LUCHIAN, Neculai.

BRUNSWICK, Léon-Lévy (1805—1859), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

BUFFON, Georges-Louis Leclerc de (1707—1788), naturalist și scriitor francez : BARIȚIU, Ieronim G. ; BĂLTEANU, Eniu D. ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

BULWER-LYTTON, Edward George (1803—1873), scriitor englez : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

BÜRGER, Gottfried August (1747—1794), poet german : CANIANU, Mihail ; COȘBUC, George ; EMINESCU, Mihail ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MUREȘANU, Andrei ; SION, Gheorghe.

BURNETT, doamna (Frances Hodgson ; 1849—1924), scriitoare engleză : MAIORESCU, Ana.

BURNS, Robert (1759—1796), poet scoțian : FLORESCU, Bonifaciu ; LAZU, Grigore N.

BYRON, George Gordon, lord (1788—1824), poet englez : ALEXANDRESCU, Grigore ; ARICESCU, Constantin D. ; ASACHI, Gheorghe ; BARONZI, George ; BOLLIAC, Cezar ; COȘBUC, George ; DEMETRESCU, Traian ; DJUVARA, Trandafir George ; FILIPESCU, Constantin G. ; FUNDESCU, Ion C. ; GELLIANU, Gr. ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MAIORESCU, Titu Liviu ; MOROIU, Constantin ; NEGRI, Constantin (Cos-

tache) ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; OECONOMU, Ciru ; POGOR, Vasile ; RADU, Alexandru ; ROSETTI, Constantin A. ; SĂULESCU, Gheorghe ; SION, Gheorghe ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M. ; STRÎMBEANU, Toma ; ŞOIMESCU, Sava N. ; VÂRGOLICI, Ştefan G. ; VOINESCU II, Ioan ; XENOPOL, Nicolae D.

CABALLERO, Fernán (1796—1877), scriitoare spaniolă : FLORESCU, Bonifaciu.

CAESAR (100 — 44 î.e.n.), scriitor şi istoric latin : SILAŞI, Grigore.

CALDERÓN de la Barca, Pedro (1600—1681), autor dramatic spaniol : RUSSE-ADMIRESCU, George.

CAMÕES, Luis de (1524—1580), poet portughez : COŞBUC, George ; DENSUŞIANU, Aron ; SPARTALI, Ioan S.

CAMPE, Joachim Heinrich (1746—1818), scriitor german : BOIU, Zaharia ; LAZĂR, Gheorghe ; TEODOROVICI, Ioan.

CANTEMIR, Antioh (1708—1744), scriitor rus : DONICI, Alexandru (Alecu) ; NEGRUZZI, Constantin (Costache).

CAPRANICA, Luigi (1821—1891), scriitor italian : ŢINCU, Nicolae.

CAPUANA, Luigi (1839—1915), scriitor italian : MOLDOVAN, Silvestru.

CAPUS, Alfred (1858—1922), scriitor francez : GUSTY, Paul ; SPARTALI, Ioan S.

CARDUCCI, Giosuè (1835—1907), poet şi critic italian : ŢINCU, Nicolae ; ZAMFIRESCU, Duiliu.

CARMOUCHE, Pierre-François-Adolphe (1797—1868), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai ; MILLO, Matei.

CARRÉ, Michel (1819—1872), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile.

CASANOVA de Seingalt, Giovanni Giacomo (1725—1798), scriitor italian : BARIŢIU, George.

CASTELLI, Ignatz Franz (1781—1862), autor dramatic german : BARAC, Ioan.

CASTELNUOVO, Enrico (1839—1915), romancier italian : VASILIU, George.

CATUL (c. 87 — c. 57 î.e.n.), poet latin : BASILESCU, Nicolae I. ; COŞBUC, George ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; POGOR, Vasile.

CERVANTES Saavedra, Miguel de (1547—1616), scriitor spaniol : ARBORE, Zamfir C. ; CARAGIALE, Ion Luca ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; ROSET, Ion (Iancu) ; VÂRGOLICI, Ştefan G.

CHAMISSO, Adalbert von (1781—1838), scriitor german : BOIU, Zaharia ; CANIANU, Mihail ; COSTIESCU, Miltiade ; COŞBUC, George ; LAHOVARI, George I.

CHAMPMESLÉ (**Charles Chevillet** ; 1645—1701), autor dramatic francez : CIUPAGEA, Ana.

CHATEAUBRIAND, François-René de (1768—1848), scriitor francez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel; BARAC, Ioan; BĂJESCU, Ştefan ; DIONISIE ROMANO ; GANE, Costachi ; GĂNESCU, Grigorie ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; MACEDONSKI, Alexandru ; NEGULICI, Ioan D. ; ROSETTI, Maria ; SECULA, Septimiu Sever ; ŞOIMESCU, Ioan N. ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

CHENIER, André (1762—1794), poet francez : CRUPENSCHI, Grigore ; GRIGORIU, Petru V. ; HRISOVERGHI, Alexandru ; LAZU, Grigore N. ; NAUM, Anton ; NEGRI, Constantin (Costache) ; POLIHRONIADE, Alexandru G. ; ROMAN, Ioan N. ; STOENESCU, Theodor M. ; TEODORESCU, G. Dem. ; VÂRGOLICI, Ştefan G. ; VINEŞ, Vasile A.

CHESTERFIELD, Philip Dormer Stanhope (1694—1773), scriitor englez : BUZNEA, Iancu ; JIANU, Dimitrie ; MAIORESCU, Titu Liviu.

CHIVOT, Henri (1830—1897), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; GUSTY, Paul.

CHOLER, Adolphe-Joseph (1821—1889), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache).

CHORTATZIS, Gheorghios (sec. XVII), dramaturg şi poet neogrec : DOSOFTEI, mitropolitul.

CHRISTOPOULOS, Athanasie (1772—1847), scriitor grec : HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; MUMULEANU, Barbu Paris ; RUCĂREANU, Nicolae ; SION, Gheorghe.

CICERO (106—43 î.e.n.), scriitor latin : BARIŢIU, George ; BRAN, Petru ; DENSUŞIANU, Aron ; GHEUCA, Leon ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; LAURIAN, Dimitrie August ; ŞTEFUREA, Ştefan ; ZANNE, Alexandru.

CLAIRVILLE (**Louis-François Nicolaïe** ; 1811—1879), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; MIHĂLESCU, Simeon ; MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; PORFIRIU, Teodor ; WINTERHALDER, Enrich.

CLARETIE, Jules (1840—1913), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; HÉTRAT, Jean Boniface.

CLAUDIUS, Matthias (1740—1815), poet german : SKELITTI, Nicolae.

COGNIARD, Charles-Théodore (1806—1872) şi **Jean-Hyppolyte** (1807—1882), autori dramatici francezi : GUSTY, Paul ; MIHĂLESCU, Simeon.

COLLIN, Heinrich Joseph von (1771—1811), autor dramatic german : VĂCĂRESCU, Iancu.

COLLIN d'Harleville, Jean-François (1755—1806), autor dramatic francez : MACEDONSKI, Alexandru.

COLOMB, doamna (**Joséphine-Blanche Bouchet** ; 1833—1892), scriitoare franceză : FLORESCU, Bonifaciu ; STĂNCESCU, Dumitru.

COMPAGNONI, Giuseppe (1754—1833), scriitor italian : MARCOVICI, Simeon.

CONSCIENCE, Hendrik (1812—1883), scriitor belgian : VÂRGOLICI, Ştefan G. ; XENOPOL, Alexandru D.

CONSTANT de Rebecque, Benjamin-Henri (1767—1830), scriitor francez : DRĂGHICI, Elena.

COOPER, James Fenimore (1789—1851), romancier american : SMARA.

COPPÉE, François (1842—1908), scriitor francez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ASLAN, Edgar Theodor ; COŞBUC, George ; DAMÉ, Frédéric ; DEMETRESCU, Traian ; LAZU, Grigore N. ; MANOLESCU, Grigore ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; POGOR, Vasile ; ROMAN, Ioan N. ; SCROB, Carol ; SPARTALI, Ioan S. ; STĂNCESCU, Dumitru ; STOENESCU, Theodor M. ; TELEOR, Dimitrie ; VÂRGOLICI, Ştefan G. ; VLAHUŢĂ, Alexandru ; VOLENTI, Nicolae.

CORMON, Eugène (**Pierre-Étienne Piestre** ; 1811—1903), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail.

CORNEILLE, Pierre (1606—1684), dramaturg francez : DRĂGHICESCU, Alexandru G. ; LEONESCU, Vasile ; ROMAN, Ion N. ; ROSET, Ion (Iancu) ;

SION, Gheorghe ; STOENESCU, Theodor M. ; ŢINCU, Nicolae.

CORNELIUS NEPOS (c. 95 — c. 30 î.e.n.), istoric latin : SCRIBAN, Filaret.

COSSA, Pietro (1830—1881), autor dramatic italian : DUNKA, Titus.

COTTIN, doamna (Marie Risteau ; 1770—1807), scriitoare franceză : BOLLIAC, Cezar ; CONACHI, Costache ; NENOVICI, Nicolae ; PLEŞOIANU, Grigore.

COUAILHAC, Jean-Joseph-Louis (1810 — ?), scriitor francez : LUCHIAN, Neculai.

CRÉBILLON, Prosper Jolyot de (1674—1762), poet tragic francez : POGOR, Vasile, comisul.

CREMIEUX, Hector-Jonathan (1828—1892), autor dramatic francez : GUSTY, Paul.

CZAJKOWSKI, Mihail (1808—1876), scriitor polonez : GHICA, Pantazi.

DACH, Simon (1605—1659), poet german : FRANCK von Franckenstein, Valentin.

D'ANNUNZIO, Gabriele (1863—1939), scriitor italian : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; CONSTANTINESCU-STANS, I. ; SPARTALI, Ioan S.

DANTE ALIGHIERI (1265—1321), scriitor italian : ASACHI, Gheorghe ; BOTEANU, Gheorghe ; CHIŢU, Maria ; COŞBUC, George ; DENSUŞIANU, Aron ; DRĂGESCU, Ioan (Ioachim) C. ; FLECHTENMACHER, Maria ; GANE, Nicolae ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; STRAJANU, Mihail.

DASH, contesa (Gabrielle-Anne de Cisterne de Courtiras ; 1804—1872), scriitoare franceză : BUJOREANU, Ioan M. ; CODRESCU, Teodor.

DAUDET, Alphonse (1840—1897), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; ARBORE, Zamfir C. ; BUD, Tit ; DAMÉ, Frédéric ; RUSSU-ŞIRIANU, Ioan ; STOENESCU, Theodor M.

DE AMICIS, Edmondo (1846—1908), scriitor italian : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; NĂDEJDE, Sofia ; ŢINCU, Nicolae.

DECOURCELLE, Adrien (1821—1892), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

DEFOE, Daniel (1660—1731), scriitor englez : ARBORE, Zamfir C. ; DRĂGHICI, Vasile ; SCRIBAN, Filaret.

DEFORGES (Philippe-Auguste Pittaud ; 1805—1881), autor dramatic francez : BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; MILLO, Matei.

DELACOUR (Alfred-Charlemagne Lartigue ; 1815—1883), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; ASLAN, Theodor ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; CARAGIALI, Iorgu ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; PASCALY, Mihail.

DELAVIGNE, Casimir (1793—1843), autor dramatic francez : DIMITRIADE, Constantin ; MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; PORFIRIU, Teodor ; VELLESCU, Ştefan.

DELAVIGNE, Germain (1790—1868), autor dramatic francez : MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; VĂCĂRESCU, Iancu.

DELILLE, Jacques (1738—1813), poet francez : FLECHTENMACHER, Maria ; NEGRUZZI, Constantin (Costache).

DELPIT, Albert (1849—1893), scriitor francez : MANOLESCU, Grigore ; RUSSU-ŞIRIANU, Ioan.

DENAYROUZE, Louis (1848 — ?), autor dramatic francez : GUSTI, Dimitrie.

D'ENNERY (Adolphe Philippe ; 1811—1899), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; FOTINO, Alexandru ; GEORGESCU, Paraschiv T. ; MANOLESCU, Grigore ; MANOLLI, Alecu ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail ; PONI, Ioan ; POPESCU, Nicolae D. ; RĂŞCANU, Petru ; STĂNCESCU, Constantin I. ; STĂNCESCU, Dumitru ; STEUERMAN, Avram.

DERJAVIN, Gavril Romanovici (1743—1816), poet rus : BLAJEVICI, Teoctist ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; SÎRBU, Ioan ; STAMATI, Constantin (Costache).

DEROULÈDE, Paul (1846—1914), scriitor francez : CARAGIALE, Ion Luca ; OECONOMU, Ciru ; PASCALY, Mihail ; STOENESCU, Theodor M. ; ŢINCU, Nicolae.

DESCAVES, Lucien (1861—1949), scriitor şi jurnalist francez : NĂDEJDE, Ioan.

DESCHAMPS, Émile (1791—1871), poet francez : ASACHI, Ermiona.

DESLANDES, Raymond (1825 — ?), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache).

DESNOYER, Louis-François-Charles (1806—1858), autor dramatic francez : MILLO, Matei ; POPESCU, Nicolae D. ; VASILIU, Alecu.

DESVALLIÈRES, Maurice (1857—1926), autor dramatic francez : ASLAN, Edgar Theodor.

DEULIN, Charles (1827—1877), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu.

DICKENS, Charles (1812—1870), scriitor englez : ACHIMESCU, Ion ; MAIORESCU, Titu Liviu ; MANI, Iosif I. ; NĂDEJDE, Ioan ; NĂDEJDE, Sofia ; ŞĂINEANU, Lazăr ; TEODORU, Dimitrie A.

DIDEROT, Denis (1713—1784), filozof şi scriitor francez : BOLLIAC, Cezar ; POGOR, Vasile.

DIO CASSIUS (c. 155 — c. 236), istoric grec : DEMETRIESCU, Anghel.

DIODOR din Sicilia (c. 80 — c. 21 î.e.n.), istoric latin : RACOCE, Teodor.

DIOGENE LAERTIU (sec. III), învăţat grec : RACOCE, Teodor.

DMITRIEV, Ivan Ivanovici (1760—1837), poet rus : DONICI, Alexandru (Alecu) ; SÎRBU, Ioan.

DORAT, Claude-Joseph (1734—1780), poet francez : CONACHI, Costache.

DOSTOIEVSKI, Feodor Mihailovici (1821—1881), scriitor rus : CANIANU, Mihail ; HUSSAR, Iosif ; MORŢUN, Vasile G. ; ONIŢIU, Virgil.

DUBOIS, Charles-Hyppolyte (1800 — ?), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

DUCANGE, Victor-Henri-Joseph Brahain (1783—1833), scriitor francez : NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; TEULESCU, Petre ; VASILIU, Alecu.

DUCRAY-DUMINIL, François-Guillaume (1761—1819), scriitor francez : BELDIMAN, Alexandru (Alecu).

DUMANOIR, Philippe-François Pinel (1806—1865), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; CARADA, Eugeniu ; FOTINO, Alexandru ; GEORGESCU, Paraschiv T. ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail ; PONI, Ioan ; PORFIRIU, Teodor ; ROSETTI, Constantin A. ; STEUERMAN Avram ; VALENTINEANU, Ioan G. ; WINTERHALDER, Enrich.

DUMAS, Alexandre (1802—1870), scriitor francez: ANDRONIC, Ştefan; BARONZI, George; CANTACUZINO, Grigore C.; CÂMPEANU, Petru M.; CIUPAGEA, Ana; CODRESCU, Teodor; COSTIESCU, Miltiade; COŞBUC, George; DAMÉ, Frédéric; DIMITRIADE, Constantin; FLORESCU, Bonifaciu; FOTINO, Alexandru; GANE, Costachi; GEORGESCU, Paraschiv T.; GEORGESCU, Paul M.; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; HRISOVERGHI, Alexandru; MACEDONSKI, Alexandru; MANOLESCU, Grigore; MILLO, Matei; PASCALY, Mihail; PELIMON, Alexandru; POPESCU, Virgiliu; PORFIRIU, Teodor; ROŞCA, Iuliu I.; SPARTALI, Ioan S.; TEULESCU, Petre; VALENTINEANU, Ioan G.; VASILIU, Alecu; VULCAN, Iosif.

DUMAS-fiul, Alexandre (1824—1895), scriitor francez: BARIŢIU, Ieronim G.; BARONZI, George; COSTIESCU, Miltiade; DIMITRIADE, Constantin; FLORESCU, Bonifaciu; GUSTY, Paul; HUSSAR, Iosif; MANOLESCU, Grigore; MIHĂLESCU, Simeon; NOTTARA, Constantin I.; PASCALY, Mihail; ROŞCA, Iuliu I.; STĂNCESCU, Dumitru; STOENESCU, Theodor M.; VELLESCU, Ştefan.

DUPIN, Jean-Henri (1787—1887), autor dramatic francez: PORFIRIU, Teodor.

DURAS, Claire de Kersaint de (1777—1828), romancieră franceză: DUNCA-SCHIAU, Constanţa.

DURU, Henri-Alfred (1829—1889), autor dramatic francez: BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); GUSTY, Paul.

DUSCH, Johann Jacob (1725—1787), scriitor german: NEGRUŢIU-FEKETE, Nicolae.

DUVAL, Alexandre (1762—1842), autor dramatic francez: COCEA, Sofia; VOINESCU II, Ioan.

DUVERT, Félix-Auguste (1795—1876), vodevilist francez: MIHĂLESCU, Simeon; PELIMON, Alexandru.

DUVEYRIER, Charles (1803—1866), scriitor francez: GEORGESCU, Paraschiv T.; LUCHIAN, Neculai; PASCALY, Mihail.

EBERS, Georg Moritz (1837—1898), romancier german: ALBINI, Septimiu.

ECKERMANN, Johann Peter (1792—1854), scriitor german: HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

ENAULT, Étienne (1816—1883), scriitor francez: BIBICESCU, Ioan G.

ENAULT, Louis (1824—1900), scriitor francez: PĂUN, Vasile D.

EÖTVÖS, József (1813—1871), scriitor ungur: BĂDESCU, Ioan (Ioniţă) Scipione.

ERBEN, Karel Jaromir (1811—1870), scriitor ceh: SION, Gheorghe.

ERCKMANN-CHATRIAN (Émile Erckmann, 1822—1899, **şi Alexandre Chatrian,** 1826—1890), scriitori francezi: IONNESCU-GION, George I.; MANOLESCU, Grigore; NĂDEJDE, Sofia; ODOBESCU, Alexandru I.; ROSETTI, Maria; ROŞCA, Iuliu I.

ERDELYI, János (1814—1868), poet şi critic ungur: MANI, Iosif I.

ERNST, Otto (Otto Ernst Schmidt; 1862—1926), scriitor german: GUSTY, Paul.

ESCHIL (c. 525—456 î.e.n.), poet tragic grec: DJUVARA, Trandafir George.

ESOP (c. 620 — c. 560 î.e.n.), fabulist grec: ASACHI, Gheorghe; BOIU, Zaharia.

EURIPIDE (480—406 î.e.n.), poet tragic grec: ASLAN, Edgar Theodor; LAZU, Grigore N.

FAVART, Charles-Simon (1710—1792), autor dramatic francez: ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel; CIUPAGEA, Ana.

FAZEKAS, Mihály (1766—1828), poet ungur: BARAC, Ioan.

FEDRU (15 î.e.n. — c. 50 e.n.), scriitor latin: ASACHI, Gheorghe; RUSU, Ioan; SCURTESCU, Nicolae V.

FÉNELON, François de Salignac de La Mothe (1651—1715), scriitor francez: GHEUCA, Leon; GORJANU, Ioan Gherasim; MAIOR, Petru; PLEŞOIANU, Grigore; SCRIBAN, Filaret; SPARTALI, Ioan S.; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

FERRIER, Paul (1843—1920), autor dramatic francez: CIUPAGEA, Ana.

FEUCHTERSLEBEN, Ernst von (1806—1849), poet austriac: BARIŢIU, Ieronim G.; RADU, Alexandru.

FEUILLET, Octave (1821—1890), scriitor francez: BARIŢIU, Ieronim G.; DAMÉ, Frédéric; DIMITRIADE, Constantin; MANOLESCU, Grigore; NOTTARA, Constantin I.; PASCALY, Mihail.

FÉVAL, Paul (1817—1887), scriitor francez: DAMÉ, Frédéric; PASCALY, Mihail; SPARTALI, Ioan S.; VALENTINEANU, Ioan G.

FEYDEAU, Georges (1862—1921), autor dramatic francez: ASLAN, Edgar Theodor; MALLA, Ioan D.

FIÉVÉE, Joseph (1767—1839), scriitor francez: NEGULICI, Ioan D.; PELIMON, Alexandru.

FIRDOUSI (932—1021), poet persan: SION, Gheorghe.

FISCHER, Johann Georg (1816—1897), scriitor german: XENOPOL, Alexandru D.

FLAUBERT, Gustave (1821—1880), scriitor francez: FLORESCU, Bonifaciu; NĂDEJDE, Ioan; SPARTALI, Ioan S.

FLETCHER, John (1579—1625), autor dramatic englez: GRANDEA, Grigore Haralamb.

FLORIAN, Jean-Pierre Claris de (1754—1794), scriitor francez: ALEXANDRESCU, Grigore; ASACHI, Gheorghe; BĂLĂCESCU, Costache; BELDIMAN, Alexandru (Alecu); BOLLIAC, Cezar; BUJOREANU, Ioan M.; CANTACUZINO, Ioan; FLORESCU, Ioan Emanoil; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; MANOLLI, Alecu; NEGRUZZI, Constantin (Costache); ORĂŞANU, Nicolae T.; SLĂTINEANU, Iordache; STAMATI, Constantin (Costache); VASILIU, Alecu; VOINESCU II, Ioan.

FOURNIER, Marc (1818—1879), scriitor francez: DIMITRIADE, Constantin; GEORGESCU, Paraschiv T.; VELLESCU, Ştefan.

FOUSSIER, Edouard (1824—1882), autor dramatic francez: CARADA, Eugeniu.

FRANCE, Anatole (1844—1924), scriitor francez: ACHIMESCU, Ion; DAMÉ, Frédéric; SPARTALI, Ioan S.; STĂNCESCU, Dumitru.

FRANCE, Hector (1840—1908), scriitor francez: BACALBAŞA, Anton.

FRANZOS, Karl Emil (1848—1904), scriitor austriac: COŞBUC, George; ŞTEFANELLI, Teodor V.

FREILIGRATH, Ferdinand (1810—1876), poet german: COŞBUC, George; IAMANDI, Dimitrie G.; LAZU, Grigore N.; STRAJANU, Mihail.

FREYTAG, Gustav (1816—1895), scriitor german: CANIANU, Mihail; NEGOESCU, Cristu I.; POPESCU, Virgiliu.

FULDA, Ludwig (1862—1939), scriitor german : GUSTY, Paul ; NĂDEJDE, Sofia ; VENTURA, Grigore.

FUSTER, Charles (1866—1929), scriitor francez : LIVESCU, Ioan I.

GABORIAU, Émile (1832—1873), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; POPESCU, Nicolae D.

GARȘIN, Vsevolod Mihailovici (1855—1888), scriitor rus : CRĂSESCU, Victor ; NĂDEJDE, Ioan ; PETRA-PETRESCU, Nicolae.

GAUTIER, Louise-Judith (1850—1917), scriitoare franceză : DAMÉ, Frédéric.

GAUTIER, Théophile (1811—1872), scriitor francez : ADRIAN, Ion Veniamin ; CHIȚU, Gheorghe ; DEMETRIADE, Mircea ; FLORESCU, Bonifaciu ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MICLE, Veronica ; NAUM, Anton ; POGOR, Vasile ; ZAMFIRESCU, Duiliu.

GEIBEL, Emanuel (1815—1894), poet german : IAMANDI, Dimitrie G. ; LAHOVARI, George I. ; LAZU, Grigore N. ; PETRINO, Dimitrie ; POMPILIU, Miron ; SPARTALI, Ioan S. ; ȘTEFANELLI, Teodor V.

GENLIS, doamna de (Stéphanie-Félicité du Crest de Saint-Aubin ; 1746—1830), scriitoare franceză : BREZOIANU, Ioan ; COCEA, Sofia ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; RACOCE, Teodor ; ROSETTI, Maria ; VASILIU, Alecu.

GENTIL-BERNARD (Pierre-Auguste Bernard ; 1708—1775), poet francez : VĂCĂRESCU, Iancu.

GERSTÄCKER, Friedrich (1816—1872), scriitor german : CANIANU, Mihail ; SPARTALI, Ioan S. ; VERMONT, Bernard Varnava.

GESSNER, Salomon (1730—1788), scriitor elvețian : ASACHI, Gheorghe ; BARAC, Ioan ; BĂJESCU, Constantin C. ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; BOLLIAC, Cezar ; CRIȘAN-KÖRÖSI, Ștefan ; NEGRUZZI, Constantin (Costache).

GHIL, René (1862—1925), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

GIACOMETTI, Paolo (1816—1882), autor dramatic italian : MANOLESCU, Grigore.

GILBERT, Nicolas-Joseph-Laurent (1750—1780), poet francez : MACEDONSKI, Alexandru ; PĂUN, Vasile D. ; STRAJANU, Mihail.

GILKIN, Iwan (1858—1924), poet belgian : MACEDONSKI, Alexandru.

GIRARDIN, doamna Émile de (1804—1855), scriitoare franceză : ASLAN, Edgar Theodor ; DJUVARA, Trandafir George.

GOETHE, Johann Wolfgang (1749—1832), scriitor german : BARIȚIU, George ; BUMBAC, Vasile ; CANIANU, Mihail ; CIPARIU, Timotei ; DJUVARA, Trandafir George ; EMINESCU, Mihai ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HUSSAR, Iosif ; IAMANDI, Dimitrie G. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MAIORESCU, Titu Liviu ; MORARIU, Constantin ; MUNTEANU, Gavriil ; NEGRUZZI, Iacob C. ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETRINO, Dimitrie ; POGOR, Vasile ; POMPILIU, Miron ; QUINTESCU, Nicolae Ch. ; SCROB, Carol ; SKELITTI, Nicolai ; SION, Gheorghe ; STOENESCU, Theodor M. ; STRAJANU, Mihail ; VĂCĂRESCU, Iancu ; VERMONT, Bernard Varnava ; XENOPOL, Alexandru D.

GOGOL, Nikolai Vasilievici (1809—1852), scriitor rus : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ANTEMIREANU, Alexandru ; CRĂSESCU, Victor ; GRĂDIȘTEANU, Petru ; HOLBAN, Alexandru D. ; SLAVICI, Ioan ; TEODORU, Dimitrie A.

GOLDONI, Carlo (1707—1793), dramaturg italian : ASACHI, Gheorghe ; MOROIU, Constantin ; ȚINCU, Nicolae.

GOLDSMITH, Olivier (1728—1774), scriitor englez : CODRU-DRĂGUȘANU, Ion Germaniu.

GONDINET, Edmond (1828—1888), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; MORȚUN, Vasile G. ; PASCALY, Mihail ; ROSETTI, Dimitrie R.

GORKI, Maxim (1868—1936), scriitor rus : NĂDEJDE, Sofia ; PANȚU, Ion C.

GOTTSCHALL, Rudolf von (1823—1909), scriitor german : BARIȚIU, Ieronim G. ; STEUERMAN, Avram.

GOURMONT, Remy de (1858—1915), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

GOZLAN, Léon (1803—1866), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; DAMÉ, Frédéric ; MIHĂLESCU, Simeon.

GRACIÁN y Morales, Baltasar (1601—1658), scriitor spaniol : CLIPA, Gherasim.

GRAF, Arturo (1848—1913), poet și critic italian : ȚINCU, Nicolae.

GRANGÉ, Eugène (1810—1887), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; LUCHIAN, Neculai ; PASCALY, Mihail ; RĂȘCANU, Petru.

GRAY, Thomas (1716—1771), poet englez : ASACHI, Gheorghe ; CANTACUZINO, Ioan ; GRANDEA, Grigore Haralamb.

GRECOURT, Jean-Baptiste-Joseph Wilart de (1683—1743), poet francez : NEGRUZZI, Constantin (Costache).

GRENET-DANCOURT, Ernest (1854—1913), autor dramatic francez : GUSTY, Paul ; ȚINCU, Nicolae.

GRENIER, Edouard (1819—1901), poet francez : ROMAN, Ioan N.

GREVILLE, Henry (1842—1902), romancieră franceză : FLORESCU, Bonifaciu.

GREVIN, Alfred (1827—1892), autor dramatic francez : MACEDONSKI, Alexandru.

GRILLPARZER, Franz (1791—1872), poet dramatic austriac : BUZOIANU, George T. ; LAZU, Grigore N. ; LEONESCU, Vasile ; PENCIOIU, Grigore D. ; VENTURA, Grigore.

GRIMM, Jacob (1785—1863) și **Wilhelm** (1786—1859), scriitori germani : BOIU, Zaharia ; CANIANU, Mihail ; MAIORESCU, Titu Liviu ; SPARTALI, Ioan S.

GUEVARA, Antonio de (c. 1480—1545), scriitor spaniol : COSTIN, Nicolae.

GUTZKOW, Karl (1811—1878), scriitor german : GUSTY, Paul.

HAFIZ (c. 1300—1389), poet persan : GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N.

HALÉVY, Ludovic (1834—1908), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore.

HALM, Friedrich von (1806—1871), scriitor german : LAZU, Grigore N. ; LEONESCU, Vasile ; POMPILIU, Miron.

HARTE, Francis Bret (1839—1902), scriitor american : DAMÉ, Frédéric ; HUSSAR, Iosif ; MAIORESCU,

Titu Liviu ; POGOR, Vasile ; RUSU-ŞIRIANU, Ioan ; SLAVICI, Ioan.

HAUFF, Wilhelm (1802—1827), scriitor german : CANIANU, Mihail ; DAN, Dimitrie ; POP-RETEGANUL, Ion ; ROŞCA, Iuliu I. ; VERMONT, Bernard Varnava.

HEBBEL, Friederich (1813—1863), scriitor german : LAZU, Grigore N.

HEDENSTIERNA, Carol Joseph Alfred (1852—1906), scriitor suedez : RUSSU-ŞIRIANU, Ioan.

HEINE, Heinrich (1797—1856), poet german : CANIANU, Mihail ; CARP, O. ; COŞBUC, George ; DJUVARA, Trandafir George ; GHEORGHE DIN MOLDOVA ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; GREGORIADY de Bonacchi, Mihai ; IGHEL-DELEANU, Ilie ; LAHOVARI, George I. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MANI, Iosif I. ; MORARIU, Constantin ; NEGRUZZI, Iacob C. ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETICĂ, Ştefan ; PETRINO, Dimitrie ; POMPILIU, Miron ; RADU, Alexandru ; SCROB, Carol ; SEVASTOS, Elena Didia Odorica ; SKELITTI, Nicolai ; STEUERMAN, Avram ; ŞERBĂNESCU, Theodor ; ŞTEFANELLI, Teodor V. ; VULCAN, Iosif ; XENOPOL, Alexandru D.

HELIODOR (sec. III), scriitor grec : CHINEZU, Ecaterina ; DIMITRIU, Toma.

HEMNIŢER, Ivan Ivanovici (1745—1784), poet rus : SÎRBU, Ioan ; STAMATI, Constantin (Costache).

HENNEQUIN, Alfred-Néoclés (1842—1887), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; PASCALY, Mihail.

HENNEQUIN, Maurice (1863—1926), autor dramatic francez : ASLAN, Edgar Theodor ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache).

HERDER, Johann Gottfried von (1744—1803), filozof şi literat german : BOIU, Zaharia ; CANIANU, Mihail ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; MANI, Iosif I. ; MUREŞANU, Andrei ; ZANNE, Alexandru.

HÉRÉDIA, José-Maria de (1842—1905), poet francez : ANTEMIREANU, Alexandru ; FLORESCU, Bonifaciu.

HERMANT, Abel (1862—1950), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

HERODOT (c. 484 — c. 425 î.e.n.), istoric grec : BOLINTINEANU, Dimitrie ; CARAGIANI, Ioan D. ; GEORGESCU, Paul M. ; GHICA, Dimitrie Ion ; GHICA, Ion ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; SUŢU, Alexandru Gr.

HERONDAS (prima jumătate a sec. III î.e.n.), scriitor grec : ODOBESCU, Alexandru I.

HERVIEU, Paul (1857—1915), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; STEUERMAN, Avram.

HERVILLY, Ernest d' (1839—1911), scriitor francez : MACEDONSKI, Alexandru.

HERWEGH, Georg (1817—1875), poet german : SKELITTI, Nicolai ; TRĂILĂ, Ilie (Elia).

HESIOD (sec. VIII sau VII î.e.n.), poet grec : HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; ODOBESCU, Alexandru I.

HEYSSE, Paul von (1831—1914), scriitor german : STRAJANU, Mihail.

HOFFMANN, Ernst Theodor Amadeus (1776—1822), scriitor german : LECCA, Constantin ; TEODORU, Dimitrie A.

HOMER (sec. VII î.e.n.), poet grec : ARISTIA, Constantin ; BARAC, Ioan ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; BUMBAC, Vasile ; CARAGIANI, Ioan D. ; COŞBUC, George ; EMINESCU, Mihai ; GOLESCU, Iordache ; LAZU, Grigore N. ; ODOBESCU, Alexandru I. ; PITIŞ, George I. ; SĂULESCU, Gheorghe ; SULIOTIS, Christodul.

HOOD, Thomas (1799—1845), poet englez : MILLE, Constantin.

HORAŢIU (65—8 î.e.n.), poet latin : ASACHI, Gheorghe ; BOLINTINEANU, Dimitrie ; BRAN, Petru ; BUMBAC, Vasile ; DENSUŞIANU, Aron ; EMINESCU, Mihai ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; IONESCU, Radu ; LAURIAN, Dimitrie August ; LAZU, Grigore N. ; MUNTEANU, Gavriil ; ODOBESCU, Alexandru I. ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; PĂUCESCU, Grigore G. ; POGOR, Vasile ; ŞERBĂNESCU, Theodor.

HUGO, Victor (1802—1885), scriitor francez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ARBORE, Zamfir C. ; ARICESCU, Constantin D. ; ASACHI, Gheorghe ; ASLAN, Theodor ; BARIŢIU, Ieronim G. ; BĂDESCU, Ioan (Ioniţă) Scipione ; BOLINTINEANU, Dimitrie ; BOLLIAC, Cezar ; CARAGIALI, Iorgu ; CATINA, Ioan ; COSTIESCU, Miltiade ; DAMÉ, Frédéric ; DEMETRESCU, Mihail ; DEMETRESCU, Traian ; DJUVARA, Trandafir George ; DRĂGHICESCU, Alexandru G. ; DUNCA-SCHIAU, Constanţa ; EMINESCU, Mihai ; FLORESCU, Bonifaciu ; FUNDESCU, Ion C ; GANE, Costachi ; GANE, Nicolae ; GEORGESCU, Paul M. ; GHICA, Ion ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; GRIGORIU, Petru V. ; GUSTY, Paul ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HRISOVERGHI, Alexandru ; LAHOVARI, Alexandru N. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MANOLESCU, Grigore ; MINCU, Ioan ; NAUM, Anton ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; NEGRUZZI, Iacob C. ; OECONOMU, Ciru ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; PASCALY, Mihail ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETRINO, Dimitrie ; POGOR, Vasile ; RADU, Alexandru ; RĂŞCANU, Petru ; ROSETTI, Constantin A. ; SION, Gheorghe ; SPARTALI, Ioan S. ; STAMATI, Constantin (Costache) ; STEUERMAN, Avram ; STOENESCU, Theodor M. ; STOICA, Ştefan ; STRAJANU, Mihail ; ŞERBĂNESCU, Theodor ; ŢINCU, Nicolae ; VOLENTI, Nicolae ; VULCAN, Iosif ; ZAMFIRESCU, Duiliu ; ZANNE, Alexandru.

HUGUES, Clovis (1851—1907), poet francez : MILLE, Constantin.

HURTADO DE MENDOZA, Diego (1503—1575), scriitor spaniol : ASLAN, Theodor ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

HYMANS, Salomon-Louis (1829—1884), scriitor belgian : DEMETRESCU, Mihail.

IBSEN, Henrik (1828—1906), dramaturg norvegian : ANTEMIREANU, Alexandru ; HUSSAR, Iosif ; MAIORESCU, Titu Liviu ; POPESCU, Virgil ; POPOVICI-BĂNĂŢEANUL, Ioan.

IRVING, Washington (1783—1859), scriitor american : ACHIMESCU, Ion ; ASLAN, Edgar Theodor.

IZMAILOV, Alexandr Efimovici (1779—1831), scriitor rus : DONICI, Alexandru (Alecu).

JACOBSEN, Jens Peter (1847—1885), romancier danez : HUSSAR, Iosif.

JANIN, Jules (1804—1874), scriitor francez : GANE, Costachi ; STĂNCESCU, Dumitru ; VULCAN, Iosif.

JEAN PAUL (1763—1825), scriitor german : BOIU, Zaharia ; MAIORESCU, Titu Liviu.

JEFFERIES, Richard (1848—1887), naturalist şi romancier englez : ACHIMESCU, Ion.

FULDA, Ludwig (1862—1939), scriitor german : GUSTY, Paul ; NĂDEJDE, Sofia ; VENTURA, Grigore.

FUSTER, Charles (1866—1929), scriitor francez : LIVESCU, Ioan I.

GABORIAU, Émile (1832—1873), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; POPESCU, Nicolae D.

GARȘIN, Vsevolod Mihailovici (1855—1888), scriitor rus : CRĂSESCU, Victor ; NĂDEJDE, Ioan ; PETRA-PETRESCU, Nicolae.

GAUTIER, Louise-Judith (1850—1917), scriitoare franceză : DAMÉ, Frédéric.

GAUTIER, Théophile (1811—1872), scriitor francez : ADRIAN, Ion Veniamin ; CHIȚU, Gheorghe ; DEMETRIADE, Mircea ; FLORESCU, Bonifaciu ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MICLE, Veronica ; NAUM, Anton ; POGOR, Vasile ; ZAMFIRESCU, Duiliu.

GEIBEL, Emanuel (1815—1894), poet german : IAMANDI, Dimitrie G. ; LAHOVARI, George I. ; LAZU, Grigore N. ; PETRINO, Dimitrie ; POMPILIU, Miron ; SPARTALI, Ioan S. ; ȘTEFANELLI, Teodor V.

GENLIS, doamna de (Stéphanie-Félicité du Crest de Saint-Aubin ; 1746—1830), scriitoare franceză : BREZOIANU, Ioan ; COCEA, Sofia ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; RACOCE, Teodor ; ROSETTI, Maria ; VASILIU, Alecu.

GENTIL-BERNARD (Pierre-Auguste Bernard ; 1708—1775), poet francez : VĂCĂRESCU, Iancu.

GERSTÄCKER, Friedrich (1816—1872), scriitor german : CANIANU, Mihail ; SPARTALI, Ioan S. ; VERMONT, Bernard Varnava.

GESSNER, Salomon (1730—1788), scriitor elvețian : ASACHI, Gheorghe ; BARAC, Ioan ; BĂJESCU, Constantin C. ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; BOLLIAC, Cezar ; CRIȘAN-KÖRÖSI, Ștefan ; NEGRUZZI, Constantin (Costache).

GHIL, René (1862—1925), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

GIACOMETTI, Paolo (1816—1882), autor dramatic italian : MANOLESCU, Grigore.

GILBERT, Nicolas-Joseph-Laurent (1750—1780), poet francez : MACEDONSKI, Alexandru ; PĂUN, Vasile D. ; STRAJANU, Mihail.

GILKIN, Iwan (1858—1924), poet belgian : MACEDONSKI, Alexandru.

GIRARDIN, doamna Émile de (1804—1855), scriitoare franceză : ASLAN, Edgar Theodor ; DJUVARA, Trandafir George.

GOETHE, Johann Wolfgang (1749—1832), scriitor german : BARIȚIU, George ; BUMBAC, Vasile ; CANIANU, Mihail ; CIPARIU, Timotei ; DJUVARA, Trandafir George ; EMINESCU, Mihai ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HUSSAR, Iosif ; IAMANDI, Dimitrie G. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MAIORESCU, Titu Liviu ; MORARIU, Constantin ; MUNTEANU, Gavriil ; NEGRUZZI, Iacob C. ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETRINO, Dimitrie ; POGOR, Vasile ; POMPILIU, Miron ; QUINTESCU, Nicolae Ch. ; SCROB, Carol ; SKELITTI, Nicolai ; SION, Gheorghe ; STOENESCU, Theodor M. ; STRAJANU, Mihail ; VĂCĂRESCU, Iancu ; VERMONT, Bernard Varnava ; XENOPOL, Alexandru D.

GOGOL, Nikolai Vasilievici (1809—1852), scriitor rus : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ANTEMIREANU, Alexandru ; CRĂSESCU, Victor ; GRĂDIȘTEANU, Petru ; HOLBAN, Alexandru D. ; SLAVICI, Ioan ; TEODORU, Dimitrie A.

GOLDONI, Carlo (1707—1793), dramaturg italian : ASACHI, Gheorghe ; MOROIU, Constantin ; ȚINCU, Nicolae.

GOLDSMITH, Olivier (1728—1774), scriitor englez : CODRU-DRĂGUȘANU, Ion Germaniu.

GONDINET, Edmond (1828—1888), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; MORȚUN, Vasile G. ; PASCALY, Mihail ; ROSETTI, Dimitrie R.

GORKI, Maxim (1868—1936), scriitor rus : NĂDEJDE, Sofia ; PANȚU, Ion C.

GOTTSCHALL, Rudolf von (1823—1909), scriitor german : BARIȚIU, Ieronim G. ; STEUERMAN, Avram.

GOURMONT, Remy de (1858—1915), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

GOZLAN, Léon (1803—1866), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; DAMÉ, Frédéric ; MIHĂLESCU, Simeon.

GRACIÁN y Morales, Baltasar (1601—1658), scriitor spaniol : CLIPA, Gherasim.

GRAF, Arturo (1848—1913), poet și critic italian : ȚINCU, Nicolae.

GRANGÉ, Eugène (1810—1887), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; LUCHIAN, Neculai ; PASCALY, Mihail ; RĂȘCANU, Petru.

GRAY, Thomas (1716—1771), poet englez : ASACHI, Gheorghe ; CANTACUZINO, Ioan ; GRANDEA, Grigore Haralamb.

GRECOURT, Jean-Baptiste-Joseph Wilart de (1683—1743), poet francez : NEGRUZZI, Constantin (Costache).

GRENET-DANCOURT, Ernest (1854—1913), autor dramatic francez : GUSTY, Paul ; ȚINCU, Nicolae.

GRENIER, Edouard (1819—1901), poet francez : ROMAN, Ioan N.

GREVILLE, Henry (1842—1902), romancieră franceză : FLORESCU, Bonifaciu.

GREVIN, Alfred (1827—1892), autor dramatic francez : MACEDONSKI, Alexandru.

GRILLPARZER, Franz (1791—1872), poet dramatic austriac : BUZOIANU, George T. ; LAZU, Grigore N. ; LEONESCU, Vasile ; PENCIOIU, Grigore D. ; VENTURA, Grigore.

GRIMM, Jacob (1785—1863) și **Wilhelm** (1786—1859), scriitori germani : BOIU, Zaharia ; CANIANU, Mihail ; MAIORESCU, Titu Liviu ; SPARTALI, Ioan S.

GUEVARA, Antonio de (c. 1480—1545), scriitor spaniol : COSTIN, Nicolae.

GUTZKOW, Karl (1811—1878), scriitor german : GUSTY, Paul.

HAFIZ (c. 1300—1389), poet persan : GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N.

HALÉVY, Ludovic (1834—1908), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore.

HALM, Friedrich von (1806—1871), scriitor german : LAZU, Grigore N. ; LEONESCU, Vasile ; POMPILIU, Miron.

HARTE, Francis Bret (1839—1902), scriitor american : DAMÉ, Frédéric ; HUSSAR, Iosif ; MAIORESCU,

Titu Liviu ; POGOR, Vasile ; RUSU-ŞIRIANU, Ioan ; SLAVICI, Ioan.

HAUFF, Wilhelm (1802—1827), scriitor german : CANIANU, Mihail ; DAN, Dimitrie ; POP-RETEGANUL, Ion ; ROŞCA, Iuliu I. ; VERMONT, Bernard Varnava.

HEBBEL, Friederich (1813—1863), scriitor german : LAZU, Grigore N.

HEDENSTIERNA, Carol Joseph Alfred (1852—1906), scriitor suedez : RUSSU-ŞIRIANU, Ioan.

HEINE, Heinrich (1797—1856), poet german : CANIANU, Mihail ; CARP, O. ; COŞBUC, George ; DJUVARA, Trandafir George ; GHEORGHE DIN MOLDOVA ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; GREGORIADY de Bonacchi, Mihai ; IGHEL-DELEANU, Ilie ; LAHOVARI, George I. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MANI, Iosif I. ; MORARIU, Constantin ; NEGRUZZI, Iacob C. ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETICĂ, Ştefan ; PETRINO, Dimitrie ; POMPILIU, Miron ; RADU, Alexandru ; SCROB, Carol ; SEVASTOS, Elena Didia Odorica ; SKELITTI, Nicolai ; STEUERMAN, Avram ; ŞERBĂNESCU, Theodor ; ŞTEFANELLI, Teodor V. ; VULCAN, Iosif ; XENOPOL, Alexandru D.

HELIODOR (sec. III), scriitor grec : CHINEZU, Ecaterina ; DIMITRIU, Toma.

HEMNIŢER, Ivan Ivanovici (1745—1784), poet rus : SÎRBU, Ioan ; STAMATI, Constantin (Costache).

HENNEQUIN, Alfred-Néoclés (1842—1887), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; PASCALY, Mihail.

HENNEQUIN, Maurice (1863—1926), autor dramatic francez : ASLAN, Edgar Theodor ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache).

HERDER, Johann Gottfried von (1744—1803), filozof şi literat german : BOIU, Zaharia ; CANIANU, Mihail ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; MANI, Iosif I. ; MUREŞANU, Andrei ; ZANNE, Alexandru.

HÉRÉDIA, José-Maria de (1842—1905), poet francez : ANTEMIREANU, Alexandru ; FLORESCU, Bonifaciu.

HERMANT, Abel (1862—1950), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

HERODOT (c. 484 — c. 425 î.e.n.), istoric grec : BOLINTINEANU, Dimitrie ; CARAGIANI, Ioan D. ; GEORGESCU, Paul M. ; GHICA, Dimitrie Ion ; GHICA, Ion ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; SUŢU, Alexandru Gr.

HERONDAS (prima jumătate a sec. III î.e.n.), scriitor grec : ODOBESCU, Alexandru I.

HERVIEU, Paul (1857—1915), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; STEUERMAN, Avram.

HERVILLY, Ernest d' (1839—1911), scriitor francez : MACEDONSKI, Alexandru.

HERWEGH, Georg (1817—1875), poet german : SKELITTI, Nicolai ; TRĂILĂ, Ilie (Elia).

HESIOD (sec. VIII sau VII î.e.n.), poet grec : HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; ODOBESCU, Alexandru I.

HEYSSE, Paul von (1831—1914), scriitor german : STRAJANU, Mihail.

HOFFMANN, Ernst Theodor Amadeus (1776—1822), scriitor german : LECCA, Constantin ; TEODORU, Dimitrie A.

HOMER (sec. VII î.e.n.), poet grec : ARISTIA, Constantin ; BARAC, Ioan ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; BUMBAC, Vasile ; CARAGIANI, Ioan D. ; COŞBUC, George ; EMINESCU, Mihai ; GOLESCU, Iordache ; LAZU, Grigore N. ; ODOBESCU, Alexandru I. ; PITIŞ, George I. ; SĂULESCU, Gheorghe ; SULIOTIS, Christodul.

HOOD, Thomas (1799—1845), poet englez : MILLE, Constantin.

HORAŢIU (65—8 î.e.n.), poet latin : ASACHI, Gheorghe ; BOLINTINEANU, Dimitrie ; BRAN, Petru ; BUMBAC, Vasile ; DENSUŞIANU, Aron ; EMINESCU, Mihai ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; IONESCU, Radu ; LAURIAN, Dimitrie August ; LAZU, Grigore N. ; MUNTEANU, Gavriil ; ODOBESCU, Alexandru I. ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; PĂUCESCU, Grigore G. ; POGOR, Vasile ; ŞERBĂNESCU, Theodor.

HUGO, Victor (1802—1885), scriitor francez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ARBORE, Zamfir C. ; ARICESCU, Constantin D. ; ASACHI, Gheorghe ; ASLAN, Theodor ; BARIŢIU, Ieronim G. ; BĂDESCU, Ioan (Ioniţă) Scipione ; BOLINTINEANU, Dimitrie ; BOLLIAC, Cezar ; CARAGIALI, Iorgu ; CATINA, Ioan ; COSTIESCU, Miltiade ; DAMÉ, Frédéric ; DEMETRESCU, Mihail ; DEMETRESCU, Traian ; DJUVARA, Trandafir George ; DRĂGHICESCU, Alexandru G. ; DUNCA-SCHIAU, Constanţa ; EMINESCU, Mihai ; FLORESCU, Bonifaciu ; FUNDESCU, Ion C ; GANE, Costachi ; GANE, Nicolae ; GEORGESCU, Paul M. ; GHICA, Ion ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; GRIGORIU, Petru V. ; GUSTY, Paul ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HRISOVERGHI, Alexandru ; LAHOVARI, Alexandru N. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MANOLESCU, Grigore ; MINCU, Ioan ; NAUM, Anton ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; NEGRUZZI, Iacob C. ; OECONOMU, Ciru ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; PASCALY, Mihail ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETRINO, Dimitrie ; POGOR, Vasile ; RADU, Alexandru ; RĂŞCANU, Petru ; ROSETTI, Constantin A. ; SION, Gheorghe ; SPARTALI, Ioan S. ; STAMATI, Constantin (Costache) ; STEUERMAN, Avram ; STOENESCU, Theodor M. ; STOICA, Ştefan ; STRAJANU, Mihail ; ŞERBĂNESCU, Theodor ; ŢINCU, Nicolae ; VOLENTI, Nicolae ; VULCAN, Iosif ; ZAMFIRESCU, Duiliu ; ZANNE, Alexandru.

HUGUES, Clovis (1851—1907), poet francez : MILLE, Constantin.

HURTADO DE MENDOZA, Diego (1503—1575), scriitor spaniol : ASLAN, Theodor ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

HYMANS, Salomon-Louis (1829—1884), scriitor belgian : DEMETRESCU, Mihail.

IBSEN, Henrik (1828—1906), dramaturg norvegian : ANTEMIREANU, Alexandru ; HUSSAR, Iosif ; MAIORESCU, Titu Liviu ; POPESCU, Virgil ; POPOVICI-BĂNĂŢEANUL, Ioan.

IRVING, Washington (1783—1859), scriitor american : ACHIMESCU, Ion ; ASLAN, Edgar Theodor.

IZMAILOV, Alexandr Efimovici (1779—1831), scriitor rus : DONICI, Alexandru (Alecu).

JACOBSEN, Jens Peter (1847—1885), romancier danez : HUSSAR, Iosif.

JANIN, Jules (1804—1874), scriitor francez : GANE, Costachi ; STĂNCESCU, Dumitru ; VULCAN, Iosif.

JEAN PAUL (1763—1825), scriitor german : BOIU, Zaharia ; MAIORESCU, Titu Liviu.

JEFFERIES, Richard (1848—1887), naturalist şi romancier englez : ACHIMESCU, Ion.

JERROLD, Douglas William (1803—1857), scriitor englez: TEODORU, Dimitrie A.

JÓKAI, Mór (1825—1904), scriitor ungur: BACALBAȘA, Anton; POP-RETEGANUL, Ion; SLAVICI, Ioan; SPARTALI, Ioan S.; VULCAN, Iosif.

JOLLY, François-Antoine (1662—1753), autor dramatic francez: ASLAN, Theodor; ONIȚIU, Virgil; VULCAN, Iosif.

JONES, Henry Arthur (1851—1929), autor dramatic englez: GHICA, Scarlat Ion.

JÓSIKA, Miklós (1794—1865), romancier ungur: MANI, Iosif I.

JOUBERT, Joseph (1754—1824), moralist francez: HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

JOUY, de (Victor-Joseph Étienne; 1764—1846), scriitor francez: ALEXANDRESCU, Grigore.

JUILLERAT, Paul (1815 — ?), scriitor francez: VULCAN, Iosif.

JUKOVSKI, Vasili Andreevici (1783—1852), poet rus: NEGRUZZI, Constantin (Costache); STAMATI, Constantin (Costache).

JUVENAL (c. 55—135), poet latin: BRAN, Petru; LAZU, Grigore N.; URECHIA, Vasile A.

KĀLIDASA (sec. I), poet indian: COȘBUC, George; DENSUȘIANU, Aron.

KARAMZIN, Nikolai Mihailovici (1766—1826), scriitor rus: NEGRUZZI, Constantin (Costache).

KARR, Alphonse (1808—1890), scriitor francez: HELIADE-RĂDULESCU, Ion; NEGRUZZI, Constantin (Costache); STOENESCU, Theodor M.; VALENTINEANU, Ioan G.

KERNER, Justinus (1786—1862), scriitor german: POMPILIU, Miron.

KIPLING, Rudyard (1865—1936), scriitor englez: SPARTALI, Ioan S.

KISFALUDY, Sándor (1772—1844), scriitor ungur: MANI, Iosif I.; MUREȘANU, Andrei.

KISTEMAEKERS, Henry-Hubert-Alexandre (1872—1938), scriitor francez: SPARTALI, Ioan S.

KLEIST, Heinrich von (1777—1811), scriitor german: CANIANU, Mihail.

KLOPSTOCK, Friedrich Gottlieb (1724—1803), poet german: AARON, Vasile; GRANDEA, Grigore Haralamb; MAIORESCU, Titu Liviu; MANI, Iosif I.; SPARTALI, Ioan S.

KOCK, Henri de (1819—1892), scriitor francez: ALECSANDRESCU, Vasile; SPARTALI, Ioan S.

KOCK, Paul de (1793—1871), scriitor francez: BUJOREANU, Ioan M.; CODRESCU, Teodor; FOTINO, Alexandru; LUCHIAN, Neculai; NEGRUȚIU-FEKETE, Nicolae; ORĂȘANU, Nicolae T.; SPARTALI, Ioan S.; VARTIC, Toma.

KOMPERT, Leopold (1822—1886), poet german: SCHWARZFELD, Moses.

KÖRNER, Theodor (1791—1813), scriitor german: LAZU, Grigore N.

KOROLENKO, Vladimir Galaktionovici (1853—1921), scriitor rus: HUSSAR, Iosif; TEODORU, Dimitrie A.

KOSEGARTEN, Gothard Ludwig Theobul (1758—1818), scriitor german: COȘBUC, George; LAZU, Grigore N.

KOTZEBUE, August von (1761—1819), dramaturg german: ALEXI, Theohar; ASACHI, Ermiona; ASACHI, Gheorghe; BARAC, Ioan; BOTEZATU, Samuil; LECCA, Constantin; MUNTEANU, Gavriil; NEGRUȚIU-FEKETE, Nicolae; NEGRUZZI, Constantin (Costache); PEȘACOV, Gheorghe (Gheorghian); STAMATI, Theodor; VĂCĂRESCU, Iancu; VOINESCU II, Ioan; WINTERHALDER, Enrich.

KOTZEBUE, Wilhelm von (1813—1887), scriitor german: BOTEZAT, Samuil; CANIANU, Mihail; MAIORESCU, Ana.

KRASICKI, Ignacy (1735—1801), scriitor polonez: ASACHI, Gheorghe; STAMATI, Constantin (Costache).

KRÎLOV, Ivan Andreevici (1769—1844), fabulist rus: DONICI, Alexandru (Alecu); SÎRBU, Ioan; STAMATI, Constantin (Costache).

LABICHE, Eugène (1815—1888), autor dramatic francez: ALECSANDRESCU, Vasile; ASLAN, Theodor; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); FOTINO, Alexandru; GUSTY, Paul; LUCHIAN, Neculai; MANOLESCU, Grigore; MILLO, Matei; ODOBESCU, Alexandru I.; ONIȚIU, Virgil; PASCALY, Mihail; PORFIRIU, Teodor; ROSETTI, Dimitrie R.; STĂNCESCU, Constantin I.; VULCAN, Iosif.

LABOULAYE, Edouard-René Lefebvre de (1811—1883), scriitor francez: ALEXANDRESCU, Grigore; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae; ROȘCA, Iuliu I.; RUCĂREANU, Nicolae; SERRURIE, Grigore.

LA BRUYÈRE, Jean de (1645—1696), moralist francez: BARIȚIU, Ieronim G., DEMETRESCU, Mihail; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; KOGĂLNICEANU, Mihail; POPESCU, Virgiliu.

LACHAMBAUDIE, Pierre (1806—1872), scriitor francez: ADRIAN, Ion Veniamin; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; LAZU, Grigore N.; POGOR, Vasile.

LAFITTE, Jean-Baptiste-Pierre (1796—1879), scriitor francez: MANOLLI, Alecu.

LAFONT, Charles (1809—1864), autor dramatic francez: COPCEA, Iorgu; VASILIU, Alecu.

LAFONTAINE, August Heinrich (1758—1831), romancier german: DRĂGHICI, Vasile.

LA FONTAINE, Jean de (1621—1695), poet francez: ASACHI, Gheorghe; CANTACUZINO, Ioan; CARP, Costache V.; DONICI, Alexandru (Alecu); HELIADE-RĂDULESCU, Ion; MACEDONSKI, Alexandru; MANU, Constantin; NAUM, Anton; NEGRUZZI, Constantin (Costache); VOLENTI, Nicolae.

LAHARPE, Jean-François de (1739—1803), scriitor și critic francez: HELIADE-RĂDULESCU, Ion; PLEȘOIANU, Grigore.

LAHOR, Jean (1840—1909), poet francez: STEUERMAN, Avram.

LAMARTINE, Alphonse de (1790—1869), poet francez: ALEXANDRESCU, Grigore; ARICESCU, Constantin D.; ASACHI, Gheorghe; BOLLIAC, Cezar; CIOCÎRDIA-MATILA, Dimitrie; CRUPENSCHI, Grigore; DEMETRESCU, Traian; DJUVARA, Trandafir George; DRĂGHICESCU, Alexandru G.; FLECHTENMACHER, Maria; GRANDEA, Grigore Haralamb; GRIGORIU, Petru V.; GUSTI, Dimitrie; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; HRISOVERGHI, Alexandru; LAHOVARI, George I.; LAZU, Grigore N.; MACEDONSKI, Alexandru; MANU, Constantin; MELIDON, George Radu; MICLE, Veronica; MIHĂLESCU, Simeon; NAUM, Anton; PELIMON, Alexandru; POLIHRONIADE, Alexandru G.; POMPILIU, Miron; RALET, Dimitrie; RÎUREANU, Ion M.; ROSETTI, Constantin A.; ROȘCA, Iuliu I.; SCAVINSCHI, Daniil; SION, Gheorghe; SKELITTI, Nicolai; STAMATI, Constantin (Costache); STOENESCU, Theodor M.; ȘERBĂNESCU, Theodor; TEO-

DORESCU, G. Dem. ; TEULESCU, Petre ; TRĂILĂ, Ilie (Elia) ; VĂCĂRESCU, Iancu ; VÂRGOLICI, Ștefan G.

LAMENNAIS, Félicité Robert de (1782—1854), filozof și scriitor francez : BARONZI, George ; DIONISIE ROMANO ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; MANI, Iosif I.

LAPOINTE, Savinien (1811—1893), poet francez : FLORESCU, Bonifaciu.

LA ROCHEFOUCAULD, François de (1613—1680), moralist francez : FLECHTENMACHER, Maria ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; ISTRATI, Nicolae ; MANI, Iosif I. ; POPESCU, Virgiliu.

L'ARRONGE, Adolf (1838—1908), autor dramatic german : GUSTY, Paul.

LAURENCIN (Paul-Aimé Chapelle ; 1806—1890), autor dramatic francez : MANOLLI, Alecu.

LAUZANNE DE VAUX-ROUSSEL, Augustin-Théodore de (1805—1877), autor dramatic francez : MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail.

LAVATER, Johann Kaspar (1741—1801), poet și filozof elvețian : BARIȚIU, Ieronim G.

LAVEDAN, Henri (1859—1940), scriitor francez : GRIGORIU, Petru V. ; SPARTALI, Ioan S.

LAYA, Jean-Louis (1761—1833), autor dramatic francez : PASCALY, Mihail.

LEBLANC, Maurice (1864—1941), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S. ; NĂDEJDE, Ioan.

LEBRUN, Ponce-Denis Ecouchard (1729—1807), poet francez : VĂCĂRESCU, Iancu.

LECONTE DE LISLE, Charles-Marie-René (1818—1894), poet francez : ANTEMIREANU, Alexandru ; DJUVARA, Trandafir George ; LAZU, Grigore N. ; PĂUN-PINCIO, Ion ; PENCIOIU, Grigore D. ; POGOR, Vasile ; STOENESCU, Theodor M.

LEGOUVÉ, Ernest (1807—1903), scriitor francez : ASLAN, Edgar Theodor ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; CIUPAGEA, Ana ; FLECHTENMACHER, Maria ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; MACEDONSKI, Alexandru ; MIHĂLESCU, Simeon ; PASCALY, Mihail ; SIMU, George ; STĂNCESCU, Dumitru ; ȚINCU, Nicolae.

LEGOUVÉ, Gabriel-Marie (1764—1812), poet francez : NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; GRANDEA, Grigore Haralamb.

LEMAÎTRE, Jules (1853—1914), scriitor francez : ASLAN, Edgar Theodor ; FLORESCU, Bonifaciu ; HUSSAR, Iosif ; SPARTALI, Ioan S. ; STĂNCESCU, Dumitru.

LEMOINE, Gustave (1802—1885), autor dramatic francez : GUSTY, Paul ; MILLO, Matei ; RĂȘCANU, Petru.

LENAU, Nikolaus (1802—1850), poet german : CARP, O. ; DEMETRIADE, Mircea ; EMINESCU, Mihai ; LAZU, Grigore N. ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETRINO, Dimitrie ; POMPILIU, Miron ; SCROB, Carol ; SKELITTI, Nicolai ; STEUERMAN, Avram.

LENGYEL, Menyhért (1880 — ?), autor dramatic ungur : GUSTY, Paul.

LEOPARDI, Giacomo (1798—1837), scriitor italian : BASILESCU, Nicolae I. ; DENSUȘIANU, Aron ; LAZU, Grigore N. ; PENCIOIU, Grigore D. ; STRAJANU, Mihail ; ZAMFIRESCU, Duiliu.

LERMONTOV, Mihail Iurievici (1814—1841), scriitor rus : ADRIAN, Ion Veniamin ; LAZU, Grigore N. ; MORȚUN, Vasile G. ; PETICĂ, Ștefan ; STAMATI, Constantin (Costache) ; STEUERMAN, Avram.

LESAGE, Alain-René (1668—1747), scriitor francez : BURCHI, Ștefan ; CLIPA, Gherasim ; FĂLCOIANU, Scarlat ; GEORGESCU, Paul M. ; MARCOVICI, Simeon ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; SÎMBOTEANU, Ecaterina (Catinca).

LESSING, Gotthold Ephraim (1729—1781), scriitor german : BARIȚIU, Ieronim G. ; BOIU, Zaharia ; CANIANU, Mihail ; CIPARIU, Timotei ; LAHOVARI, George I. ; MAIORESCU, Titu Liviu ; MANI, Iosif I ; SUCIU-RUDOW, Lucreția ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

LEUVEN, Adolphe de (1807—1884), autor dramatic francez : BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; MILLO, Matei.

LINDAU, Paul (1839—1919), scriitor german : GUSTY, Paul.

LIVRY, Charles de (1802—1867), autor dramatic francez : BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; MILLO, Matei.

LOCKROY (Joseph-Philippe Simon ; 1803—1891), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; LUCHIAN, Neculai ; MILLO, Matei.

LONGFELLOW, Henry Wadsworth (1807—1882), poet american : ACHIMESCU, Ion ; ALECSANDRESCU, Vasile ; COȘBUC, George ; FLORESCU, Bonifaciu ; LAZU, Grigore N.

LOPEZ, Bernard (1817—1896), autor dramatic francez : GUSTY, Paul.

LOREDANO, Gianfrancesco (1606—1661), scriitor italian : VÎRNAV, Constantin.

LOTI, Pierre (1850—1923), scriitor francez : POLIHRONIADE, Alexandru G.

LUBBOCK, lord Avebury, John (1834—1913), scriitor englez : STĂNCESCU, Dumitru.

LUCIAN din Samosata (c. 125—185), retor și filozof grec : GRANDEA, Grigore Haralamb ; MICU, Samuil ; PAPADOPOL-CALIMAH, Alexandru ; RACOCE, Teodor.

LUCREȚIU (c. 99—55 î.e.n.), filozof și poet latin : URECHIA, Vasile A.

MAETERLINCK, Maurice (1862—1949), scriitor belgian : MAIORESCU, Titu Liviu.

MAISTRE, Joseph de (1753—1821), scriitor și filozof francez : GANE, Costachi.

MAISTRE, Xavier de (1763—1852), scriitor francez : ARGHIROPOL, Emanoil ; ARICESCU, Constantin D. ; FLORESCU, Bonifaciu ; HÉTRAT, Jean Boniface.

MAIZEROY, René (1856—1918), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

MALHERBE, François de (1555—1628), poet francez : DUNCA-SCHIAU, Constanța ; MACEDONSKI, Alexandru.

MALLARMÉ, Stéphane (1842—1898), poet francez : SPARTALI, Ioan S.

MALLEFILLE, Félicien (1813—1868), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu.

MALLEVILLE, Claude de (1597—1647), poet francez : DJUVARA, Trandafir George.

MALOT, Hector (1830—1907), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; DAMÉ, Frédéric.

MANUEL, Eugène (1823—1901), scriitor francez : DEMETRESCU, Traian ; DIMITRIADE, Constantin ; OECONOMU, Ciru ; STOENESCU, Theodor M. ; ȚINCU, Nicolae.

MANZONI, Alessandro (1785—1873), scriitor italian : CHIŢU, Maria ; CIPARIU, Timotei ; ŢINCU, Nicolae.

MARC AURELIU (121—180), filozof latin : BARIŢIU, Ieronim G. ; ROŞCA, Iuliu I.

MARC-MICHEL (Marc-Antoine Michel ; 1812—1868), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; FOTINO, Alexandru ; LUCHIAN, Neculai ; PORFIRIU, Teodor ; STĂNCESCU, Constantin I.

MARDEN, Orison Swett (1853—1924), scriitor american : ROŞCA, Iuliu I.

MARGUERITTE, Paul (1860—1918), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

MARMIER, Xavier (1809—1892), scriitor francez : ARGHIROPOL, Emanoil ; DEMETRESCU, Traian.

MARMONTEL, Jean-François (1723—1799), scriitor francez : BARAC, Ioan ; CANTACUZINO, Ioan ; CARCALECHI, Zaharia ; CONACHI, Costache ; DIACONOVICI-LOGA, Constantin ; FLORESCU, Bonifaciu ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; MARCOVICI, Simeon ; MICU, Samuil ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PLEŞOIANU, Grigore ; TEODOROVICI, Ioan.

MARRYAT, Frederick (1792—1848), scriitor englez : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

MARS, Antony (1862—1915), autor dramatic francez : MALLA, Ioan D.

MARTIN, Edouard (1828—1866), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

MARTIN, Louis-Aimé (1786—1847), scriitor francez : HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; NEGULICI, Ioan D.

MARTINEZ DE LA ROSA, Francisco (1787—1862), scriitor spaniol : DIMITRIADE, Constantin.

MARŢIAL (c. 40 — c. 104), poet latin : ASACHI, Gheorghe ; BRAN, Petru ; TEODORESCU, G. Dem.

MASSILLON, Jean-Baptiste (1663—1742), orator francez : CLIPA, Gherasim ; DIONISIE ROMANO ; GANE, Costachi ; GHEUCA, Leon ; POTECA, Eufrosin ; ROSETTI, Mircea C. A.

MASSON, Michel (1800—1832), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; MIHĂLESCU, Simeon ; PORFIRIU, Teodor.

MAUPASSANT, Guy de (1850—1893), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BACALBAŞA, Anton ; DAMÉ, Frédéric ; HUSSAR, Iosif ; RUSSU-ŞIRIANU, Ioan ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M. ; TEODORU, Dimitrie A. ; VAIAN, Eugen.

MAY, Karl (1842—1912), scriitor german : NĂDEJDE, Sofia.

MAZÈRES, Edouard-Joseph-Ennemond (1796—1866), autor dramatic francez : NEGRUZZI, Constantin (Costache).

MÉILHAC, Henri (1831—1897), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; GUSTY, Paul ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore.

MÉLESVILLE (Anne-Honoré-Joseph Duveyrier ; 1787—1865), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; CARADA, Eugeniu ; DIMITRIADE, Constantin ; GEORGESCU, Paraschiv T. ; LUCHIAN, Neculai ; MILLO, Matei ; NOTTARA, Constantin I. ; PORFIRIU, Teodor.

MÉNARD, Louis (1822—1901), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

MENDÈS, Catulle (1841—1909), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; BARIŢIU, Ieronim G. ; CIUPAGEA, Ana ; DEMETRESCU, Traian ; FLORESCU, Bonifaciu ; SPARTALI, Ioan S. ; STĂNCESCU, Dumitru.

MENDOZA, Diego Hurtado de (1503—1575), istoric şi poet spaniol : ASLAN, Theodor ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu.

MÉRIMÉE, Prosper (1803—1870), scriitor francez : ALEXI, Theohar ; COŞBUC, George ; DAMÉ, Frédéric ; NĂDEJDE, Sofia.

MERRILL, Stuart (1863—1915), poet francez : SPARTALI, Ioan S.

METASTASIO, Pietro (1698—1782), poet italian : ALEXANDRESCU, Grigore ; ASACHI, Gheorghe ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; BUDAI-DELEANU, Ion ; CANTACUZINO, Ioan ; CRIŞAN-KÖRÖSI, Ştefan ; ROSETTI, Constantin A. ; SLĂTINEANU, Iordache ; VĂCĂRESCU, Iancu.

MÉTÉNIER, Oscar (1859—1913), scriitor francez ; SPARTALI, Ioan S.

MEURICE, Paul (1820—1905), scriitor francez : PASCALY, Mihail ; ŢINCU, Nicolae.

MICHELET, Jules (1798—1874), scriitor şi istoric francez : DEMETRESCU, Traian.

MICKIEWICZ, Adam (1798—1855), poet polonez : ASACHI, Gheorghe ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N. ; MANI, Iosif I. ; PELIMON, Alexandru ; PETICĂ, Ştefan.

MILLEVOYE, Charles-Hubert (1782—1816), poet francez : CIOCÎRDIA-MATILA, Dimitrie ; NEGRUZZI, Constantin (Costache), ROMAN, Ioan N. ; STRAJANU, Mihail.

MILTON, John (1608—1817), poet englez : LAZU, Grigore N. ; SION, Gheorghe.

MINZONI, Onufrio (1734—1817), poet italian : ASACHI, Gheorghe.

MISTRAL, Frédéric (1830—1914), scriitor francez : HÉTRAT, Jean Boniface ; NAUM, Anton.

MOINAUX, Jules (1815—1895), autor dramatic francez : SPARTALI, Ioan S.

MOLIÈRE (1622—1673), dramaturg francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ARISTIA, Constantin ; ASLAN, Edgar Theodor ; BURCHI, Ştefan ; COSTIESCU, Miltiade ; FLORESCU, Bonifaciu ; GHICA, Ion ; GRĂDIŞTEANU, Grigore ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail ; POPESCU, Virgiliu ; RASTI, C. ; ROSET, Ion (Iancu) ; SION, Gheorghe ; STOENESCU, Theodor M. ; STRÎMBEANU, Toma ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu ; VĂRGOLICI, Ştefan G. ; VELLESCU, Ştefan ; VOINESCU I, Ioan ; VOINESCU II, Ioan.

MOLNAR, Ferenc (1879—1952), scriitor ungur : GUSTY, Paul.

MONNIER, Henri (1799—1877), scriitor francez : ASLAN, Theodor ; LAZU, Grigore N. ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore.

MONSELET, Charles (1825—1888), scriitor francez : POLIHRONIADE, Alexandru G. ; SPARTALI, Ioan S.

MONTÉGUT, Maurice (1855—1911), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

MONTÉPIN, Xavier de (1823—1902), scriitor francez : BANCOV, Ioan P. ; DAMÉ, Frédéric ; SPARTALI, Ioan S. ; VULCAN, Iosif.

MONTESQUIEU, Charles de Secondat de (1689—1755), scriitor francez: ALECSANDRI, Ioan (Iancu); BARIȚIU, Ieronim G.; CANTACUZINO, Ioan; CĂPĂȚINEANU, Stanciu.

MONTI, Vincenzo (1754—1828), poet italian: POPESCU, Virgiliu.

MOORE, Thomas (1779—1852), poet irlandez: FLORESCU, Bonifaciu; LAZU, Grigore N.; NEGRUZZI, Constantin (Costache); PETICĂ, Ștefan; STAMATI, Constantin (Costache).

MORAND, Eugène (1854—1930), autor dramatic francez: ASLAN, Edgar Theodor; VELLESCU, Ștefan.

MORÉAS, Jean (1856—1910), poet francez: SPARTALI, Ioan S.

MOREAU, Émile (1852—1922), scriitor francez: CARAGIALI, Iorgu; PASCALY, Mihail.

MOREAU, Hégésippe (1810—1838), poet francez: GRIGORIU, Petru V.

MOSCHOS din Siracusa (sec. II î.e.n.), poet grec: ASACHI, Gheorghe.

MOSER, Gustav von (1825—1903), scriitor german: GUSTY, Paul.

MÜLLER, Wilhelm (1794—1827), poet german: IONESCU, Radu; LAZU, Grigore N.

MÜLLNER, Amandus Gottfried Adolf (1774—1829), poet german: WINTERHALDER, Enrich.

***MULTATULI* (Eduard Douwes Dekker; 1820—1887)**, scriitor olandez: OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin.

MURGER, Henri (1822—1861), scriitor francez: DAMÉ, Frédéric; FLORESCU, Bonifaciu; GANE, Nicolae; *LUCHIAN, Neculai; MACEDONSKI, Alexandru*; MILLO, Matei; WINTERHALDER, Enrich.

MUSSET, Alfred de (1810—1857), poet francez: BARONZI, George; BOLLIAC, Cezar; BOTEANU, Gheorghe; CERCHEZ, I. P.; CHIȚU, Maria; DEMETRESCU, Traian; DJUVARA, Trandafir George; FLORESCU, Bonifaciu; FUNDESCU, Ion C.; GRĂDIȘTEANU, Petre; GRIGORIU, Petru V.; IORGA, Zulnia; LAZU, Grigore N.; MACEDONSKI, Alexandru; NAUM, Anton; NICOLEANU, Nicolae; PĂUN, Vasile D.; POGOR, Vasile; SION, Gheorghe; STOENESCU, Theodor M.; ȘERBĂNESCU, Theodor; TEODORESCU, G. Dem.; TEULESCU, Petre; ȚINCU, Nicolae; VÂRGOLICI, Ștefan G.; VLAHUȚĂ, Alexandru; VOLENTI, Nicolae.

MÜTZELBURG, Adolf (1831—1862), scriitor german: VERMONT, Bernard Varnava.

NAGY, Ignácz (1810—1854), scriitor ungur: MANI, Iosif I.

***NEGRI, Ada** (1870—1945), poetă italiană: OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin*; STEUERMAN, Avram; ȘERBĂNESCU, Theodor; ȚINCU, Nicolae; VLAHUȚĂ, Alexandru.

NAJAC, Émile de (1828—1889), autor dramatic francez: ALECSANDRESCU, Vasile; MALLA, Ioan D.

NAJAC, Raoul (1856—1915), autor dramatic francez: ALECSANDRESCU, Vasile.

NEKRASOV, Nikolai Alexeevici (1821—1878), scriitor rus: MILLE, Constantin; NĂDEJDE, Sofia.

NĚMCOVÁ, Božena (1820—1862), scriitoare cehă: SLAVICI, Ioan.

NERUDA, Jan (1834—1891), scriitor și ziarist ceh: HUSSAR, Iosif; LAZU, Grigore N.; SPARTALI, Ioan S.

NERVAL, Gérard de (1808—1855), scriitor francez: DEMETRIADE, Mircea; FLORESCU, Bonifaciu; GRANDEA, Grigore Haralamb.

NEVSKI, Pierre (Piotr Korvin Krukovskoi; 1844—1899), autor dramatic: MANOLESCU, Grigore.

NIETZSCHE, Friedrich (1844—1900), filozof și scriitor german: CANIANU, Mihail; SPARTALI, Ioan S.

NORIAC, Jules (1827—1882), scriitor francez: POLIHRONIADE, Alexandru G.

NORTON, Caroline (1808—1877), poetă engleză: HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

NOVALIS (1772—1801), poet german: LAZU, Grigore N.

NUITTER (Charles-Louis-Étienne Truinet; 1828—1899), autor dramatic francez: BĂLĂNESCU, Constantin (Costache); BENGESCU-DABIJA, Gheorghe; GUSTY, Paul; PASCALY, Mihail.

NUS, Eugène (1816—1894), scriitor francez: PASCALY, Mihail.

OBRADOVIĆ, Dositej (1742—1811), scriitor sîrb: ȚICHINDEAL, Dimitrie; RUSU, Ioan.

OHNET, Georges (1848—1918), romancier francez: CANTACUZINO, Grigore C.; DAMÉ, Frédéric; GUSTI, Dimitrie; RUSSU-ȘIRIANU, Ioan.

ONKEL ADAM (Karl Anton Wetterbergh; 1804—1889), scriitor suedez: EMINESCU, Mihai.

OPITZ, Martin (1597—1639), poet german: COȘBUC, George.

OSSIAN (James Macpherson; 1736—1796), poet scoțian: ASACHI, Gheorghe; BASILESCU, Nicolae I.; *BOLLIAC, Cezar; DUNCA-SCHIAU, Constanța*; GRANDEA, Grigore Haralamb; HELIADE-RĂDULESCU, Ion; LAZU, Grigore N.; MAVRODOLLU, G.; ROȘCA, Iuliu I.; SPARTALI, Ioan S.

OSTROVSKI, Alexandr Nikolaevici (1823—1886), dramaturg rus: DOBROGEANU-GHEREA, Constantin.

OUIDA (Maria Louise de La Ramée; 1840—1908), romancieră engleză: HUSSAR, Iosif; RUSSU-ȘIRIANU, Ioan.

OVIDIU (43 î.e.n. — c. 17 e.n.), poet latin: AARON, Vasile; BARAC, Ioan; BRAN, Petru; BUMBAC, Vasile; CIPARIU, Timotei; CONACHI, Costache; COSTIN, Nicolae; EMINESCU, Mihai; FRANK von Franckenstein, Valentin; GRANDEA, Grigore Haralamb; HASDEU, Bogdan Petriceicu; LAZU, Grigore N.; PAULETI, Nicolae; SĂVESCU, Iuliu Cezar; SCURTESCU, Nicolae V.; SORA NOAC, Moise; TÎMPEANU, Scarlat Barbu; *VÂRGOLICI, Ștefan G.*

PAILLERON, Edouard (1834—1899), autor dramatic francez: ASLAN, Theodor; BODESCU, Dimitrie; MALLA, Ioan D.; MANOLESCU, Grigore; ȚINCU, Nicolae; VELLESCU, Ștefan.

PÄIVÄRINTA, Pietari (1827—1913), scriitor finlandez: PANȚU, Ion C.

PALACIO VALDES, Armando (1853—1938), scriitor spaniol: SPARTALI, Ioan S.

PARFAIT, Noël (1813—1896), autor dramatic francez: CHIȚU, Gheorghe.

PARNY, Evariste-Désiré de Forges de (1753—1814), poet francez: POLIHRONIADE, Alexandru G.

PARODI, Dominique-Alexandre (1842—1901), scriitor francez: CARAGIALE, Ion Luca.

PASCAL, Blaise (1623—1662), scriitor și filozof francez : CĂPĂȚINEANU, Stanciu ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; ROȘCA, Iuliu I.

PASCOLI, Giovanni (1855—1912), poet și critic italian : ȚINCU, Nicolae.

PÉLADAN, Joseph (1858—1918), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

PELLICO, Silvio (1789—1854), scriitor italian : ASACHI, Ermiona ; BOCANICIU, Ioan ; DENSUȘIANU, Aron ; DUNKA, Titus ; GEORGESCU, Paul M. ; STRAJANU, Mihail.

PERRAULT, Charles (1628—1703), scriitor francez : CARAGIALE, Ion Luca.

PETŐFI, Sándor (1823—1849), poet ungur : BĂDESCU, Ioan (Ioniță) Scipione ; COȘBUC, George ; DJUVARA, Trandafir George ; FLORESCU, Bonifaciu ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MARCHIȘ, George ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETICĂ, Ștefan ; POMPILIU, Miron ; SECULA, Septimiu Sever ; STEUERMAN, Avram ; STOENESCU, Theodor M. ; ȚINCU, Nicolae ; VULCAN, Iosif.

PETRARCA, Francesco (1304—1374), poet italian : ASACHI, Gheorghe ; BOCANICIU, Ioan ; DENSUȘIANU, Aron ; LAZU, Grigore N. ; PANU, George ; STOENESCU, Theodor M. ; ȘOIMESCU, Sava N.

PEYREBRUNE, Georges de (1848—1917), romancieră franceză : SPARTALI, Ioan S.

PICARD, Louis-Benoît (1769—1829), autor dramatic francez : MOȘOI, D. ; WINTERHALDER, Enrich.

PICHLER, Karoline (1769—1843), romancieră austriacă : ASACHI, Ermiona ; GANE, Costachi.

PINDEMONTE, Ippolito (1753—1828), poet italian : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

PINERO, Arthur Wing (1855—1934), autor dramatic englez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel.

PIXÉRÉCOURT, René-Charles Guilbert de (1773—1844), autor dramatic francez : BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; VASILIU, Alecu.

PLATEN-HALLERMÜNDE, August von (1796—1835), scriitor german : COȘBUC, George ; GREGORIADY de Bonacchi, Mihai ; POMPILIU, Miron ; STEUERMAN, Avram.

PLATON (427—347 î.e.n.), filozof grec : BUMBAC, Vasile ; GHEUCA, Leon ; SCRIBAN, Filaret.

PLAUT (c. 251—184 î.e.n.), poet latin : COȘBUC, George ; LEONESCU, Vasile.

PLINIU CEL TÎNĂR (62—113), scriitor latin : STOICA, Ștefan.

PLOUVIER, Edouard (1821—1876), scriitor francez : MIHĂLESCU, Simeon.

PLUTARH din Cheroneea (c. 46 — c. 120), scriitor, istoric și filozof grec : ARISTIA, Constantin ; DIACONOVICI-LOGA, Constantin ; GEORGESCU, Paul M. ; MELIDON, George Radu ; RACOCE, Teodor.

POE, Edgar Allan (1809—1849), scriitor american : ACHIMESCU, Ion ; CARAGIALE, Ion Luca ; EMINESCU, Mihai ; FLORESCU, Bonifaciu ; HÉTRAT, Jean Boniface ; MACEDONSKI, Alexandru ; PENCIOIU, Grigore D. ; POGOR, Vasile ; SĂVESCU, Iuliu Cezar ; SMARA ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M. ; TEODORU, Dimitrie A.

POLO, Gaspar Gil (? — 1591), scriitor spaniol : FLORESCU, Bonifaciu.

PONSARD, François (1814—1867), poet francez : GEORGESCU, Paraschiv T. ; LERESCU, Ioan C. ; NAUM, Anton ; PASCALY, Mihail ; STOENESCU, Theodor M.

PONSON DU TERRAIL, Pierre-Alexis (1829—1871), romancier francez : DAMÉ, Frédéric ; GUSTI, Dimitrie ; NEGRUȚIU-FEKETE, Nicolae ; OBREGIA, Alexandru ; VULCAN, Iosif.

PONTSEVREZ, P. D. (1854—1910), scriitor francez : ACHIMESCU, Ion.

POPE, Alexander (1688—1744), poet englez : CANTACUZINO, Ioan ; CONACHI, Costache ; FLORESCU, Bonifaciu.

PORTO, Luigi da (1485—1529), scriitor italian : DAMÉ, Frédéric.

PORTO-RICHE, Georges de (1849—1930), scriitor francez : ȚINCU, Nicolae.

POTIER, Charles-Joseph-Edouard (1806—1870), autor dramatic francez : ALECSANDRESCU, Vasile.

PREVEL, Jules (1835—1889), autor dramatic francez : LUCHIAN, Neculai.

PRÉVOST d'Exiles, Antoine-François, abatele (1697—1763), romancier francez : BĂJESCU, Ștefan ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; SPARTALI, Ioan S.

PRÉVOST, Marcel (1862—1941), romancier francez : SPARTALI, Ioan S.

PROCLOS (410—485), filozof grec : SPARTALI, Ioan S.

PROPERȚIU (c. 49—15 î.e.n.), poet latin : VÂRGOLICI, Ștefan G.

PRUTZ, Robert (1816—1872), scriitor și istoric literar german : IAMANDI, Dimitrie G. ; SKELITTI, Nicolai.

PUȘKIN, Alexandr Sergheevici (1799—1837), poet rus : CONTA, Vasile ; DONICI, Alexandru (Alecu) ; DUNCA-SCHIAU, Constanța ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; GROZESCU, Iulian ; LAZU, Grigore N. ; MORARIU-ANDRIEVICI, Silvestru ; MORȚUN, Vasile G. ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; SÎRBU, Ioan ; SPARTALI, Ioan S. ; STAMATI, Constantin (Costache) ; ȚINCU, Nicolae.

PUTLITZ, Gustav Heinrich Gans zu (1821—1890), scriitor german : STĂNCESCU, Dumitru.

PYAT, Félix (1810—1889), autor dramatic francez : GEORGESCU, Paraschiv T. ; MANOLLI, Alecu ; MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; STĂNCESCU, Constantin I.

RABELAIS, François (c. 1494—1553), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu.

RACINE, Jean-Baptiste (1639—1699), dramaturg francez : ASACHI, Gheorghe ; ASLAN, Edgar Theodor ; FĂLCOIANU, George ; SION, Gheorghe ; STAMATI, Constantin (Costache) ; STEUERMAN, Avram; STOENESCU, Theodor M. ; VĂCĂRESCU, Iancu.

RATISBONNE, Louis (1827—1900), literat francez : POGOR, Vasile ; ȚINCU, Nicolae.

REBOUL, Jean (1796—1864), poet francez : NAUM, Anton.

REGNARD, Jean-François (1655—1709), scriitor francez : ASLAN, Edgar Theodor ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; SCAVINSCHI, Daniil ; STOENESCU, Theodor M.

RÉMUSAT, Claire-Elisabeth de Vergennes de (1780—1821), scriitoare franceză : BARIȚIU, Ieronim G.

RENARD, Jules (1864—1910), scriitor francez : CONSTANTINESCU-STANS, I. ; POP-RETEGANUL, Ion.

REYBAUD, doamna Charles (1802—1871), romancieră franceză : WINTERHALDER, Enrich.

RICCOBONI, Luigi (1675—1753), scriitor italian : BARAC, Ioan.

RICHEPIN, Jean (1849—1926), scriitor francez : DEMETRIADE, Mircea ; DJUVARA, Trandafir George ; HODOŞ, Enea ; LIVESCU, Ioan I. ; POGOR, Vasile ; RUSSU-ŞIRIANU, Ioan : SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M. ; TEODORU, Dimitrie A. ; ŢINCU, Nicolae.

RIMBAUD, Arthur (1854—1891), poet francez : DEMETRIADE, Mircea.

RIVET, Gustave (1848 — ?), scriitor francez : DEMETRESCU, Traian.

ROBERTO, Federico de (1866—1927), scriitor italian : BARIŢIU, Ieronim G.

ROLLI, Paolo (1687—1765), poet italian : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

ROLLIN, Charles (1661—1741), scriitor francez : VÎRNAV, Vasile.

ROLLINAT, Maurice (1846—1903), poet francez : FLORESCU, Bonifaciu ; MACEDONSKI, Alexandru ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M.

ROMANI, Felice (1788—1865), poet italian : ASACHI, Gheorghe ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

RONSARD, Pierre de (1524—1585), poet francez : DJUVARA, Trandafir George ; FLORESCU, Bonifaciu.

ROSIER, Paul-Bernard (1798—1880), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; MANOLLI, Alecu ; MIHĂLESCU, Simeon ; NEGULICI, Ioan D.

ROSTOPCIN, Feodor Vasilievici (1763—1826), *scriitor rus : CARAGIALE, Ion Luca.*

ROTI, Carlo (1781—1854), scriitor italian : DUNKA, Titus.

RÖTSCHER, Heinrich Theodor (1803—1871), estetician şi critic literar german : EMINESCU, Mihai.

ROUGEMONT, Michel-Nicolas Balisson de (1781—1840), autor dramatic francez : RĂŞCANU, Petru.

ROUSSEAU, Jean-Baptiste (1671—1741), scriitor francez : DJUVARA, Trandafir George ; DUNCASCHIAU, Constanţa ; MANU, Manoil (Manolachi).

ROUSSEAU, Jean-Jacques (1712—1778), scriitor şi filozof francez : ARICESCU, Constantin D. ; BARIŢIU, Ieronim G. ; CANTACUZINO, Ioan ; CĂPĂŢINEANU, Stanciu ; CONACHI, Costache ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; MANI, Iosif I.

ROYER, Alphonse (1803—1875), scriitor francez : LUCHIAN, Neculai ; PÎCLEANU, Atanasie N.

RÜCKERT, Friedrich (1788—1866), scriitor german : BOIU, Zaharia ; COŞBUC, George ; FLORESCU, Bonifaciu ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N. ; POMPILIU, Miron.

RUNEBERG, Johan Ludvig (1804—1877), poet finlandez : FLORESCU, Bonifaciu.

RUSKIN, John (1819—1900), critic de artă englez : ACHIMESCU, Ion.

SAADI, Muslin ad-Din (1184—1291), poet persan : LAZU, Grigore N.

SACHS, Hans (1494—1576), poet german : BOIU, Zaharia.

SAINTE-BEUVE, Charles-Augustin (1804—1869), critic literar şi scriitor francez : FLECHTENMACHER, Maria ; FLORESCU, Bonifaciu.

SAINT-GELAIS, Mellinde (1491—1558), poet francez : FLORESCU, Bonifaciu.

SAINTINE, Xavier (1798—1865), scriitor francez : LUCHIAN, Neculai ; MILLO, Matei.

SAINT-MARC GIRARDIN (1801—1873), literat francez : GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

SALTÎKOV-ŞCEDRIN, Mihail Evgrafovici (1826—1889), scriitor rus : ARBORE, Zamfir C. ; CRĂSESCU, Victor.

SALUSTIU (86—35 î.e.n.), istoric latin : DENSUŞIANU, Aron ; ZANNE, Alexandru.

SAND, George (1804—1876), scriitoare franceză : ANDRONIC, Ştefan ; BARONZI, George ; BOSSUECEANU, Grigore R. ; FLORESCU, Bonifaciu ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; MOŞOI, D. ; NĂDEJDE, Gheorghe ; NENOVICI, Nicolae ; POLIHRONIADE, Alexandru G. ; TEULESCU, Petre.

SANDEAU, Jules (1811—1883), scriitor francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail ; POLIHRONIADE, Alexandru G. ; STĂNCESCU, Dumitru ; ŞOIMESCU, Ioan N. ; TEODORESCU, G. Dem. ; TEULESCU, Petre.

SAPHIR, Moritz Gottlieb (1795—1858), scriitor austriac : FILIMON, Nicolae ; GROZESCU, Iulian ; MUREŞANU, Andrei ; SION, Gheorghe.

SAPPHO (c. 625 — c. 580 î.e.n.), poetă greacă : BOLINTINEANU, Dimitrie ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HRISOVERGHI, Alexandru ; MEITANI, George G. ; SĂULESCU, Gheorghe.

SARDOU, Victorien (1831—1908), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; GHICA, Ion ; GRIGORIU, Petru V. ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; NOTTARA, Constantin I. ; PASCALY, Mihail ; PORFIRIU, Teodor.

SCHILLER, Friedrich von (1759—1805), scriitor german : ALBINEŢ, Ioan ; ASACHI, Gheorghe ; BARIŢIU, George ; BARIŢIU, Ieronim G. ; BUMBAC, Vasile ; BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae ; CANIANU, Mihail ; COŞBUC, George ; EMINESCU, Mihai ; GEORGESCU, Paul M. ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HRISOVERGHI, Alexandru ; IAMANDI, Dimitrie G. ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; LAPEDATU, Ioan Al. ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MAIORESCU-HUMPEL, Emilia ; MANI, Iosif I. ; MANOLESCU, Grigore ; MELIDON, George Radu ; MIHĂLESCU, Simeon ; MORARIU, Constantin ; MUREŞANU, Andrei ; MUREŞIANU, Iacob ; NEGRI, Constantin (Costache) ; NEGRUZZI, Iacob C. ; NICOLEANU, Nicolae ; PAULETI, Nicolae ; PELIMON, Alexandru ; PENCIOIU, Grigore D. ; PETRA-PETRESCU, Nicolae ; POMPILIU, Miron ; QUINTESCU, Nicolae Ch. ; RADU, Alexandru ; RUCĂREANU, Nicolae ; RUSU, Ioan ; SKELITTI, Nicolai ; STERN, Adolph ; STOENESCU, Theodor M. ; STRAJANU, Mihail ; TINCU-VELIA, Nicolae ; VASILIU, Alecu ; VĂRGOLICI, Ştefan G. ; VERMONT, Bernard Varnava ; WINTERHALDER, Enrich ; XENOPOL, Alexandru D.

SCHMIDT, Johann Christoph, canonicul (1763—1854), scriitor german : BOIU, Zaharia ; PLEŞOIANU, Grigore ; RÎUREANU, Ion M.

SCHÖNAICH-CAROLATH, Emil von (1852—1908), scriitor german : COŞBUC, George.

SCHOPENHAUER, Arthur (1788—1860), filozof german : ALECSANDRESCU, Vasile ; CANIANU,

Mihail ; MAIORESCU, Titu Liviu ; PANȚU, Ion C. ; VERMONT, Bernard Varnava.

SCHREINER, Olive (1859—1920), romancieră engleză : TEODORU, Dimitrie A.

SCHUBART, Christian Friedrich Daniel (1739—1791), poet german : FILIPESCU, Constantin G.

SCHWARTZ, Marie Sophie (1819—1894), romancieră suedeză : NEGRUȚIU-FEKETE, Nicolae.

SCHWOB, Marcel (1867—1905), scriitor francez : SPARTALI, Ioan S.

SCOTT, Walter (1771—1832), scriitor englez : BARONZI, George ; FLORESCU, Bonifaciu ; GHICA, Dimitrie Ion ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

SCRIBE, Eugène (1791—1861), dramaturg francez : ASLAN, Edgar Theodor ; ASLAN, Theodor ; BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; CANTACUZINO, Grigore C. ; CARADA, Eugeniu ; CARAGIALE, Ion Luca ; CODRESCU, Teodor ; FILIPESCU, Emanuel ; FLECHTENMACHER, Maria ; FOTINO, Alexandru ; MANOLLI, Alecu ; MIHĂLESCU, Simeon ; MILLO, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PORFIRIU, Teodor ; ROSET, Ion (Iancu) ; STOENESCU, Theodor M. ; VĂCĂRESCU, Iancu ; VELLESCU, Ștefan.

SECOND, Alberic (1816—1887), scriitor francez : FLORESCU, Bonifaciu.

SECOND, Jean (1511—1536), poet flamand : SPARTALI, Ioan S.

SEGRAIS, Jean Regnault de (1624—1701), poet francez : POGOR, Vasile.

SEIDL, Johann Gabriel (1804—1875), scriitor german : POMPILIU, Miron.

SÉJOUR, Victor (1821—1874), autor dramatic francez : CARADA, Eugeniu ; DIMITRIADE, Constantin ; MIHĂLESCU, Simeon ; PASCALY, Mihail.

SENECA (4 î.e.n. — 65 e.n.), filozof și scriitor latin : GHEUCA, Leon ; GRANDEA, Grigore Haralamb.

SENKOWSKI, Osip (1800—1858), literat și orientalist polonez : DONICI, Alexandru (Alecu) ; KOGĂLNICEANU, Mihail ; STAMATI, Constantin (Costache).

SERAO, Matilde (1856—1927), romancieră italiană : BARIȚIU, Ieronim G. ; NĂDEJDE, Sofia.

SHAKESPEARE, William (1564—1616), dramaturg și poet englez : ASLAN, Edgar Theodor ; BAGDAT, Toma Alexandru ; BARAC, Ioan ; BARIȚIU, George ; BĂJESCU, Ștefan ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; CARADA, Eugeniu ; CARP, Petre P. ; CRĂSESCU, Victor ; DAMÉ, Frédéric ; DJUVARA, Trandafir George ; EMINESCU, Mihai ; GHICA, Dimitrie Ion ; GHICA, Scarlat Ion ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N. ; MACEDONSKI, Alexandru ; MANOLESCU, Grigore ; PELIMON, Alexandru ; RACOVIȚĂ, Dimitrie D. ; STERN, Adolph ; STOENESCU, Theodor M. ; STOICA, Ștefan ; TEULESCU, Petre ; VASILIU, Alecu.

SHELLEY, Percy Bysshe (1792—1822), poet englez : HÉTRAT, Jean Boniface ; LAZU, Grigore N. ; SĂVESCU, Iuliu Cezar ; SPARTALI, Ioan S. ; STEUERMAN, Avram.

SIENKIEWICZ, Henryk (1846—1916), scriitor polonez : CANIANU, Mihail ; NĂDEJDE, Sofia ; PANȚU, Ion C.

SILVESTRE, Armand (1837—1901), scriitor francez : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; ASLAN, Edgar Theodor ; DJUVARA, Trandafir George ; FLORESCU, Bonifaciu ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M.

SIRAUDIN, Paul (1813—1883), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; PASCALY, Mihail.

SMOLLETT, Tobias George (1721—1771), scriitor englez : ACHIMESCU, Ion.

SOFOCLE (497—405 î.e.n.), poet tragic grec : ASLAN, Edgar Theodor ; LAZU, Grigore N. ; SĂVESCU, Iuliu Cezar.

SOLOGUB, Vladimir Alexandrovici (1814—1882), poet și romancier rus : ARGHIROPOL, Emanoil.

SOULIÉ, Frédéric (1800—1847), scriitor francez : COSTIESCU, Miltiade ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; NĂDEJDE, Gheorghe ; RĂȘCANU, Petru.

SOUVESTRE, Émile (1806—1854), scriitor francez : ARGHIROPOL, Emanoil ; BARIȚIU, Ieronim G. ; BIBICESCU, Ioan G. ; PELIMON, Alexandru ; ROSETTI, Constantin A.

STAËL, doamna de (1766—1817), scriitoare franceză : BOLLIAC, Cezar ; VOINESCU I, Ioan.

STOBEU, Ioannes (c. sec. VI), scriitor grec : RACOCE, Teodor.

STORM, Theodor (1817—1888), scriitor german : LAZU, Grigore N. ; SLAVICI, Ioan.

STRACHWITZ, Moritz von (1822—1847), poet german : COȘBUC, George.

STRATZ, Rudolf (1864—1936), scriitor german : SLAVICI, Ioan.

STURM, Julius Karl Reinhold (1816—1896), poet german : IAMANDI, Dimitrie G.

SUDERMANN, Hermann (1857—1928), scriitor german : CANIANU, Mihail ; GUSTY, Paul ; POPESCU, Virgiliu ; ROȘCA, Iuliu I.

SUE, Eugène (1804—1857), romancier francez : BARONZI, George ; BĂJESCU, Constantin C. ; BENGESCU-DABIJA, Gheorghe ; CIPARIU, Timotei ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; MIHĂLESCU, Simeon ; RACOVIȚĂ, Nicolae D. ; TEULESCU, Petre.

SUETONIU (c. 70 — c. 150), istoric latin : MUNTEANU, Gavriil.

SULLY PRUDHOMME (1839—1907), poet francez : DEMETRESCU, Traian ; DJUVARA, Trandafir George ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; POGOR, Vasile ; ROMAN, Ioan N. ; SCROB, Carol ; SPARTALI, Ioan S. ; STEUERMAN, Avram ; STOENESCU, Theodor M.

SWIENTOCHOWSKI, Aleksander (1849—1939), scriitor polonez : HUSSAR, Iosif.

SWIFT, Jonathan (1667—1745), scriitor englez : ALEXI, Theohar ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; IONESCU-CAION, Const. Al. ; NEGULICI, Ioan D.

ȘEVCENKO, Taras Grigorievici (1814—1861), poet ucrainean : ARBORE, Zamfir C.

TACIT (c. 55 — c. 120), istoric latin : BURADA, Teodor T. ; MUNTEANU, Gavriil.

TASSO, Torquato (1544—1595), poet italian : ALEXANDRESCU, Grigore ; ASACHI, Gheorghe ; BOCANICIU, Ioan ; CIPARIU, Timotei ; DENSUȘIANU, Aron ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LAZU, Grigore N. ; PÎCLEANU, Atanasie N. ; ȚINCU, Nicolae.

TENCIN, Claudine-Alexandrine Guérin de (1685—1749), scriitoare franceză : MARCOVICI, Simeon.

· **TEOCRIT** (c. 315 — c. 250 î.e.n.), poet grec : BOLINTINEANU, Dimitrie ; CARAGIANI, Ioan D. ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; MACEDONSKI, Alexandru ; NAUM, Anton.

TEOFRAST (c. 372—287 î.e.n.), filozof și savant grec : BARIȚIU, Ieronim G. ; NEGRUZZI, Constantin (Costache).

TERENȚIU (185—159 î.e.n.), poet satiric latin : BRAN, Petre ; COȘBUC, George.

THEURIET, André (1833—1907), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; NĂDEJDE, Sofia ; SPARTALI, Ioan S. ; STĂNCESCU, Dumitru ; ȚINCU, Nicolae.

THIBOUST, Lambert (1826—1867), autor dramatic francez : BĂLĂNESCU, Constantin (Costache) ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLESCU, Grigore ; MILLO, Matei ; PASCALY, Mihail ; PORFIRIU, Teodor ; RĂȘCANU, Petru.

THOMAS a Kempis (c. 1379—1471), scriitor religios german : MICU, Samuil ; MUNTEANU, Gavriil.

TIBUL (c. 50 — c. 18 î.e.n.), poet latin : BRAN, Petru ; VÂRGOLICI, Ștefan G.

TOLSTOI, Lev Nikolaevici (1828—1910), scriitor rus : ALEXANDRESCU-DORNA, Aurel ; HUSSAR, Iosif ; MORȚUN, Vasile G. ; ONIȚIU, Virgil ; PETRA-PETRESCU, Nicolae ; POP-RETEGANUL, Ion ; ROȘCA, Iuliu I. ; STEUERMAN, Avram ; VOLENTI, Nicolae.

TÖPFFER, Rodolphe (1799—1846), scriitor elvețian : FLORESCU, Bonifaciu.

TOTH, Kálmán (1831—1881), poet și publicist ungur : POMPILIU, Miron.

TOUROUDE, Alfred (1839 — ?), autor dramatic francez : GEORGESCU, Paraschiv T. ; VELLESCU, Ștefan.

TURGHENIEV, Ivan Sergheevici (1818—1883), scriitor rus : BACALBAȘA, Anton ; BELDICEANU, Nicolae ; BUDESCU, Vasile ; COȘBUC, George ; DAMÉ, Frédéric ; GRUBER, Eduard ; HODOȘ, Enea ; NĂDEJDE, Sofia ; OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru Constantin ; PANȚU, Ion C. ; PETICĂ, Ștefan ; PETRA-PETRESCU, Nicolae ; POPOVICI-BĂNĂȚEANUL, Ioan ; RUSSU-ȘIRIANU, Ioan ; SPARTALI, Ioan S. ; STOENESCU, Theodor M. ; VAIAN, Eugen.

TWAIN, Mark (1835—1910), scriitor american : CARAGIALE, Ion Luca ; EMINESCU, Mihai ; MAIORESCU-DYMSZA, Livia ; PANȚU, Ion C. ; POP-RETEGANUL, Ion ; VASILIU, George.

UCHARD, Mario (1824—1893), scriitor francez : MALLA, Ioan D.

UHLAND, Ludwig (1787—1862), poet și istoric literar german : BÂRSEANU, Andrei ; BOIU, Zaharia ; CODRU-DRĂGUȘANU, Ion Germaniu ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; LAZU, Grigore N. ; MANI, Iosif I. ; POGOR, Vasile ; POMPILIU, Miron ; SKELITTI, Nicolai ; STRAJANU, Mihail.

USSIEUX, Louis d' (1747—1805), literat francez : BELDIMAN, Alexandru (Alecu).

VACQUERIE, Auguste (1819—1895), scriitor și jurnalist francez : NOTTARA, Constantin I. ; STOENESCU, Theodor M.

VAEZ, Gustave (1812—1862), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; LUCHIAN, Neculai.

VALABRÈGUE, Albin (1853 — ?), autor dramatic francez : MALLA, Ioan D. ; MOSCHUNA, Sever ; ȚINCU, Nicolae.

VANDERBURCH, Louis-Émile (1794—1862), scriitor francez : FILIPESCU, Emanuel ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PASCALY, Mihail.

VARIGNY, Charles Crosnier de (1829—1899), scriitor francez : CHIȚU, Maria.

VARIN (Charles-Victor Voirin ; 1798—1869), autor dramatic francez : ASLAN, Theodor ; GEORGIAN, George D. ; LUCHIAN, Neculai ; MANOLLI, Alecu.

VARNER, François-Antoine (1789—1854), vodevilist francez : LUCHIAN, Neculai.

VAUVENARGUES, Luc de Clapiers de (1715—1747), moralist francez : POPESCU, Virgiliu.

VERGA, Giovanni (1840—1922), romancier italian : VENTURA, Grigore.

VERGILIU (70—19 î.e.n.), poet latin : AARON, Vasile ; BRAN, Petru ; BUMBAC, Vasile ; COȘBUC, George ; DENSUȘIANU, Aron ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LAURIAN, Dimitrie August ; LAZU, Grigore N. ; ODOBESCU, Alexandru I. ; PĂUCESCU, Grigore ; POGOR, Vasile ; POPP, Vasilie ; PORFIRIU, Mihail ; SORA NOAC, Moise ; STRAJANU, Mihail ; VÂRGOLICI, Ștefan G.

VERLAINE, Paul (1844—1896), poet francez : DEMETRIADE, Mircea.

VERNE, Jules (1828—1905), scriitor francez : ALECSANDRESCU, Vasile ; DAMÉ, Frédéric ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; MOSCHUNA, Sever ; NĂDEJDE, Sofia ; ONIȚIU, Virgil ; PASTIA, Mihai ; VULCAN, Iosif.

VERRI, Alessandro (1741—1816), scriitor italian : DENSUȘIANU, Aron.

VIENNET, Jean-Pons-Guillaume (1777—1868), scriitor francez : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

VIGNY, Alfred de (1797—1863), scriitor francez : BOLLIAC, Cezar ; ROSETTI, Constantin A. ; STAMATI, Constantin (Costache).

VILLIERS DE L'ISLE ADAM, Auguste de (1838—1889), scriitor francez : MACEDONSKI, Alexandru ; SPARTALI, Ioan S.

VITTORELLI, Iacopo (1749—1835), poet italian : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

VOITURE, Vincent (1597—1648), literat francez : DĂRMĂNESCU, Iordache Darie.

VOLNEY, Constantin-François de Chasseboeuf de (1757—1820), filozof și poet francez : CĂPĂȚINEANU, Stanciu ; DEMETRESCU, Mihail ; ISPIRESCU, Petre ; MARCOVICI, Simeon ; POGOR, Vasile ; TĂUTU, Ionică, comisul ; TEODORU, Dimitrie A.

VOLTAIRE (1694—1778), scriitor francez : ALEXANDRESCU, Grigore ; ARISTIA, Constantin ; ASACHI, Gheorghe ; BELDIMAN, Alexandru (Alecu) ; CĂPĂȚINEANU, Stanciu ; CÎRLOVA, Vasile ; CLIPA, Gherasim ; CONACHI, Costache ; FLORESCU, Bonifaciu ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; HÉTRAT, Jean Boniface ; LAZU, Grigore N. ; MANI, Iosif I. ; MANU, Manoil (Manolachi) ; MILU, Matei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PLEȘOIANU, Grigore ; POGOR, Vasile, comisul ; RACOVIȚĂ, Nicolae D. ; SCRIBAN, Filaret ; SION, Gheorghe ; SÎMBOTEANU, Ecaterina (Catinca) ; STAMATI, Constantin (Costache) ; STOENESCU, Theodor M. ; TÎMPEANU, Scarlat Barbu ; VÎRNAV, Vasile.

VÖRÖSMARTY, Mihály (1800—1855), poet ungur : LAZU, Grigore N. ; MANI, Iosif I. ; POMPILIU, Miron.

VOSS, Richard (1851—1918), poet german : BÂRSEANU, Andrei ; VENTURA, Grigore.

WALLIN, Jan Olof (1779—1839), poet suedez : GUSTI, Dimitrie.

WEISS, Franz Rudolf (1751—1818), scriitor elvețian : GANE, Costachi.

WERNICKE, Christian (1661—1725), poet german : EMINESCU, Mihai.

WIELAND, Christoph Martin (1733—1813), scriitor german : MUREȘANU, Andrei ; RACOCE, Teodor.

WILDENBRUCH, Ernst von (1845—1909), scriitor german : CANIANU, Mihail.

WHITMAN, Walt (1819—1892), poet american : PETICĂ, Ștefan.

WORDSWORTH, William (1770—1850), poet englez : DEMETRESCU, Traian ; LAZU, Grigore N.

XENOFON din Efes (sec. II sau III), scriitor grec : BARAC, Ioan ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; PAULETI, Nicolae.

YOUNG, Edward (1683—1765), poet englez : ASACHI, Lazăr (Leon) ; HELIADE-RĂDULESCU, Ion ; LAZU, Grigore N. ; MARCOVICI, Simeon ; MUREȘANU, Andrei ; NEGRUZZI, Constantin (Costache) ; PEȘACOV, Gheorghe (Gheorghian).

ZAPPI, Giovanni Battista (1667—1719), poet italian : HELIADE-RĂDULESCU, Ion.

ZEDLITZ, Joseph Christian von (1790—1862), poet austriac : COȘBUC, George ; CREȚEANU, George ; SKELITTI, Nicolai.

ZEIGLER, Friedrich Wilhelm (1750—1827), autor dramatic german : VĂCĂRESCU, Iancu.

ZOLA, Émile (1840—1902), scriitor francez : DAMÉ, Frédéric ; GRANDEA, Grigore Haralamb ; MILLE, Constantin ; NĂDEJDE, Ioan ; NĂDEJDE, Sofia ; RUSSU-ȘIRIANU, Ioan ; SPARTALI, Ioan S.

ZORRILLA Y MORAL, José (1817—1893), poet spaniol : DIMITRIADE, Constantin.

ZSCHOKKE, Heinrich (1771—1848), scriitor german : BARIȚIU, Ieronim G. ; CANIANU, Mihail ; FLORESCU, Ioan Emanoil ; MACEDONSKI, Alexandru ; SPARTALI, Ioan S. ; VERMONT, Bernard Varnava ; WINTERHALDER, Enrich.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

* Cifrele arabe indică pagina, iar cele romane coloana.

IOSIF BLAGA. Fotografie 87×50 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 46924. 104/I

TEOCTIST BLAJEVICI. Fotografie 510×410 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F V 25113. 105/I

NICOLAE BLARAMBERG. În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, F.R.L.A., 1941, *360*. 105/II

SAMSON BODNĂRESCU. Fotografie „vizit" 96×64 mm., Cernăuți, Atelierul Friederich Schmack. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109393. 107/II

CONSTANTIN BOERESCU. În Apostol Stan, *Vasile Boerescu*, București, E.Ș., 1974. 109/I

VASILE BOERESCU. Fotografie „vizit" 88×54 mm., Paris, Atelierul Disdéri. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4899. 109/II

TEODOR BOIAN, *VORNICUL*, ed. 2, Iași, Tip. Berman, 1865. Pagină de titlu. 110/I

ZAHARIA BOIU. În „Universul literar", XLVI. 1930, 5. 110/I

DIMITRIE BOLINTINEANU. Fotografie 167×115 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 51744. 113/I-II

COLECȚIE DIN POEZIILE DOMNULUI D. BOLINTINEANU, București, Tip. Rosetti și Vinterhalder, 1847. Pagină de titlu. 115/I

CEZAR BOLLIAC. Fotografie „cabinet" 160×110 mm., Budapesta, Atelierul Kozmáta Ferencz. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 20867. 117/I

„BONDARUL". Frontispiciu. 119/II

GRIGORIE ILAR [GR. BOSSUECEANU], *ORE DE DEZGUST*, București, Tip. Mitropoliei, 1854. Pagină de titlu. 120/II

GHEORGHE BRANCOVICI, *HRONICA SLOVENILOR, ILLIRICULUI, MISII CEI DIN SUS ȘI CEI DIN JOS MISII*. B.A.R., ms. 1267, f. *368r*. Pagină de titlu. 122/II

CORIOLAN BREDICEANU. Fotografie „cabinet" 140×100 mm., Lugoj, Atelierul Nashitz László. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6209. 124/I

EUGEN BROTE. Fotografie „cabinet" 165×110 mm., București, Societatea amatorilor de fotografii. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6210. 125/I

IAȘI, 1845. CARTIERUL TĂTĂRAȘI. Litografie 280×388 mm. după J. Rey. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 532. 126/I-II

TIT BUD. În Tit Bud, *Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile române din Maramureș*, Gherla, Tip. Diecezană, 1911. 127/I

ION BUDAI-DELEANU, *ȚIGANIADA SAU TABĂRA ȚIGANILOR*. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 2429, f. *1r*. 128/I

ION BUDAI-DELEANU, *ȚIGANIADA SAU TABĂRA ȚIGANILOR*. Pagină de manuscris, B.A.R., ms. 2429, f. *250r*. 129/II

ION BUDAI-DELEANU, *TREI VITEJI*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 2427, f. *76r*. 130/I

GRIGORE MITHRIDATE BUIUCLIU. Fotografie „vizit", 95×50 mm., Paris, Atelierul Piersan & Braun. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4930. 132/I

IOAN M. BUJOREANU. În Ioan M. Bujoreanu, *Mistere din București*, I, București, Tip. Rassidescu, 1862. 132/II

ION I. BUMBAC. După o pictură în ulei de Epaminonda A. Bucevschi. În *Albumul picturilor lui Epaminonda A. Bucevschi*, I, Cernăuți, 1939. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, AF II 133. 133/II

VASILE BUMBAC. Fotografie „vizit" 85×55 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4931. 134/I

MARIA BURADA. După o pictură de Giovanni Schiavoni. În Viorel Cosma, *Teodor Burada*. București, E.M., 1966. 135/I

TEODOR T. BURADA. Fotografie 238×180 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 23161. 135/II

NICOLAE BURLĂNESCU-ALIN. În I. C. Popescu-Polyclet, *Reliefuri*, Craiova, Tip. Speranța 1940 *217*. 137/I

CHESTERFIELD, *FILOSOFUL INDIAN SAU CHIPUL DE A TRĂI CINEVA FERICIT ÎN SOȚIETATE*, tr. Iancu Buznea, Iași, Tip. Mitropoliei, 1834. Pagină de titlu. 138/I

ALEXANDRU CANDIANO-POPESCU. Fotografie „vizit" 94×80 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47299. 140/I

ALEXANDRU CANTACUZINO. În „Arhiva românească", VI, 1941, *96*. 141/II

STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO. Fotografie 208×148 mm. după fresca de la mănăstirea Hurezi. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11358. 142/II

STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO, *ISTORIA ȚARII RUMÂNEȘTI*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 3443, f. *1r*. 144/I

SEMNĂTURA, CU LITERE LATINE, A STOLNICULUI CONSTANTIN CANTACUZINO. În N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, III, București, F.R.L.A., 1945, *259*. 145/II

IOAN CANTACUZINO, *POEZII NOO* [Dubăsari sau Movilău], [1792—1796]. Pagină de titlu. 147/I

SFÎRȘITUL DEDICAȚIEI CĂTRE MITROPOLITUL GAVRIL BĂNULESCU ȘI ISCĂLITURA LUI I. CANTACUZINO. În Florian, *Numa Pompilius al doilea crai al Romii*, tr. I. Cantacuzino, B.A.R., ms. 1550. 148/I

DIMITRIE CANTEMIR. Gravură 225×155 mm. de Christian Fritzsch. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 824. 150/I-II

DIMITRIE CANTEMIR, *ISTORIA IEROGLIFICĂ*. Pagină de titlu a manuscrisului. În *Operele principelui Dimitrie Cantemir*, t. VI, București, Tip. Laboratorii români, 1883. 152/I

CONSTANTIN CANTILLI. În „România literară", I, 1939, 7. 155/I

BARBU DELAVRANCEA. Fotografie „carte poştală" 135×86 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19108. 264/I-II

DELAVRANCEA, *HAGI-TUDOSE*, Bucureşti, Socec, 1903. Pagină de titlu. 265/II

BARBU DELAVRANCEA. În Barbu Delavrancea, *Opere*, I, îngr. şi introd. Emilia Şt. Milicescu, Bucureşti, E.L., 1965. 266/II

TRAIAN DEMETRESCU. Fotografie „vizit" 110×88 mm., Craiova, Atelierul Karl Hahn. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5068. 268/II

MIRCEA DEMETRIADE. Fotografie „vizit" 90×60 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109617. 270/I

ANGHEL DEMETRIESCU. Fotografie „carte poştală" 136×86 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20603. 271/I

ARON DENSUŞIANU. Fotografie „cabinet" 140×97 mm., Bucureşti, Atelierul Wandelmann. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21003. 273/I

NICOLAE DENSUŞIANU. În C. I. Istrati, *Nic. Densuşianu*, Bucureşti, Socec—Sfetea, 1912. 274/II

ALEXANDRU DEPĂRĂŢEANU. În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, F.R.L.A., 1941, *293*. 275/II

ARTUR GOROVEI, *DESCÎNTECELE ROMÂNILOR*, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1931. Pagină de titlu. 276/II

CONSTANTIN DIACONOVICI-LOGA. Litografie. În V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Ţîrcovnicu, *Preparandia din Arad*, Bucureşti, E.D.P., 1964. 277/II

CONSTANTIN DIMITRESCU-IAŞI. Fotografie 240×180 mm., Bucureşti, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F IV 56736. 279/I

CONSTANTIN DIMITRIADE ÎN ROLUL TITULAR DIN PIESA *RUY BLAS* DE V. HUGO. În *Istoria teatrului în România*, II, Bucureşti, E.A., 1971, *295*. 280/I

ÎNVĂŢĂTURĂ A ÎNSUŞI STĂPÎNITOAREI MĂRIRI ECATERINII II, tr. Toma Dimitriu, Iaşi, 1773. Pagină de titlu. 280/II

„DIN MOLDOVA". Frontispiciu. 281/II

DIONISIE ECLESIARHUL, *HRONOGRAFUL ŢĂREI RUMÂNEŞTI*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 3537, f. *1*. 282/II

DIONISIE ROMANO. Fotografie „cabinet" 134×100 mm., Ploieşti, Atelierul Jean Fiedge. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 51840. 284/I

CONSTANTIN G. DISSESCU. Fotografie „carte poştală" 139×87 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20608. 285/I

ALEXANDRU GEORGE DJUVARA. Fotografie 194×142 mm., Sibiu, Atelierul Emil Gescher. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 23238. 286/II

TRANDAFIR GEORGE DJUVARA. Fotografie „vizit" 85×50 mm., Bruxelles, Atelierul Schwarz. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109623. 287/I

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA. Fotografie „vizit" 89×59 mm., Ploieşti, Atelierul Friedrich Brand. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 17918. 288/II

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA. Fotografie „carte poştală" 145×95 mm., Bucureşti, Atelierul Daniel. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19113. 291/I

ALEXANDRU (ALECU) DONICI. Desen în peniţă. B.C.U., A I 1343. 295/I

MITROPOLITUL DOSOFTEI. Fotografie 215×172 mm. după un desen anonim. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 10101. 296/II

PSALTIREA ÎN VERSURI, Uniev, 1673. Pagină de text. 298/II

I. C. DRĂGESCU. În *George Bariţ şi contemporanii săi*, IV, îngr. Şt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriş, D. Suciu, I. Buzaşi, Bucureşti, Minerva, 1978. 302/II

AL. G. DRĂGHICESCU, *TRATAT DE LITERATURĂ*, Bucureşti, Tip. Luis, 1887. Pagină de titlu. 303/I

ELENA DRĂGHICI. În Barbu Theodorescu, *Contribuţiuni la cunoaşterea strămoşilor lui N. Iorga*, Bucureşti, Vremea, 1948, *59*. 303/II

MANOLACHI DRĂGHICI. În „Junimea literară", VIII, 1911, 7—9. 303/II

DUMITRACHE STOLNICUL, *[ISTORIA EVENIMENTELOR DIN ORIENT]*. Pagină de manuscris. În *Istoria literaturii române*, I, ed. 2, Bucureşti, E.A., 1970, *639*. 307/I

ION DUMITRESCU-MOVILEANU. În Constanţa Trifu, *Cronica dramatică şi începuturile teatrului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1970. 307/II

CONSTANŢA DUNCA-SCHIAU. Portret. În „Familia", III, 1867, 8. 308/II

TITUS DUNKA. În Titus Dunka, *Învingător şi învins*, pref. A. D. Xenopol, Iaşi, Tip. Goldner, 1898. 309/I

CORNELIA EMILIAN. Desen. În „Flacăra", III, 1914, 40. 311/II

ŞTEFAN EMILIAN. După o pictură în ulei de Mişu Popp. În Emil Pop, *Ştefan Emilian*, Sibiu, Dacia Traiană, 1944. 312/I

MIHAI EMINESCU. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Praga, Atelierul A. Thomas (originalul în colecţia Muzeului Literaturii Române din Bucureşti). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 39452. 313/I-II

CASA DIN IPOTEŞTI ÎN CARE A COPILĂRIT EMINESCU. Fotografie 110×155 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 39458. 314/I

MIHAI EMINESCU. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109831. 316/I-II

MOSES GASTER. Fotografie „vizit" 90×55 mm., București, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5158. 379/II

ALEXANDRU GAVRA. În *George Bariț și contemporanii săi*, II, îngr. Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, G. Neamțu, Gr. Ploeșteanu și M. Popa, București, Minerva, 1975. 381/I

„GAZETA DE TRANSILVANIA". Frontispiciu. 383/I

ORAȘUL BRAȘOV ÎN SECOLUL AL XIX-LEA. Gravură în oțel 154×235 mm. de J. Richter (după L. Rochbock). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 38955. 383/I-II

„GAZETA TEATRULUI NAȚIONAL". Frontispiciu. 386/II

GENOVEVA SAU ÎNVINGEREA NEVINOVĂȚIEI, București, Steinberg, 1894. Copertă. 389/II

CONDICA LUI GHEORGACHI. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 19, f. *2r*. 392/II

GHEORGHE DIN MOLDOVA. Fotografie „vizit" 92×56 mm., Bad Reichenhall, Atelierul F. Grainer. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109926. 392/II

XENOPHON C. GHEORGHIU. Fotografie „carte poștală" 138×88 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 48618. 393/II

HRISUN ENGOLPION, Iași, 1816. Pagină de titlu. 394/II

ION GHICA. Fotografie 190×128 mm., Londra, Atelierul Alexander Bassano. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11256. 396/II

ION GHICA. Fotografie 240×180 mm. București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2275. 397/II

PANTAZI GHICA. Fotografie „vizit" 90×55 mm., București, Atelierul M. Schwarz. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109717. 399/II

SCARLAT ION GHICA. În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, F.R.L.A., 1941, *311*. 401/I

ARTUR GOROVEI, *CIMILITURILE ROMÂNILOR*, București, Tip. Göbl, 1898. Pagină de titlu. 401/II

„GHIMPELE". Frontispiciu. 402/II

DINICU (CONSTANTIN) GOLESCU. Fotografie după o pictură în ulei. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11232. 404/I

IORDACHE GOLESCU. Litografie 157×113 mm., București, Atelierul I. V. Socec. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 780. 405/II

GRIGORE HARALAMB GRANDEA. Fotografie „vizit" 95×60 mm., București, Atelierul Wollerteit. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5214. 408/I

PETRU GRĂDIȘTEANU. Fotografie „vizit" 94×55 mm., Paris, Atelierul E. Ladrey. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109755. 410/I

RADU GRECEANU. Fotografie 190×120 mm. după o pictură. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11235. 411/I

RADU GRECEANU, *ÎNCEPĂTURA ISTORIII VIEȚII LUMINATULUI ȘI PREACREȘTINULUI DOMNULUI ȚĂRII RUMÂNEȘTI, IO CONSTANDIN BRÎNCOVEANU BASARAB VOIEVOD*. FINALUL *PREDOSLOVIEI*, CU ISCĂLITURA CRONICARULUI. Pagină de manuscris, B.A.R., ms. 1350, f. *3r*. 412/I

MĂRGĂRITARE, București, 1961. Pagină de titlu. 414/I

MIHAI GREGORIADY DE BONACCHI. Fotografie „medalion" 93×80 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 46935. 415/I

IOAN DAMASCHINUL, *LOGHICĂ*, tr. Grigore Rîmniceanu, București, Tip. Mitropoliei, 1826. Pagină de titlu. 415/II

PETRU V. GRIGORIU. Fotografie „vizit" 100×60 mm., Iași, Atelierul Weiss. B.A.R. Cabinetul de Stampe, F I 109768. 416/II

IULIAN GROZESCU. În *Almanahul Banatului*, Timișoara, 1939, *106*. 417/II

EDUARD GRUBER. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Iași, Atelierul Nestor Heck. A.S.I.— Secția Stampe și Fotografii, nr. 998. 418/I

„GURA SATULUI". Frontispiciu. 418/II

DIMITRIE GUSTI. Fotografie „vizit" 85×55 mm., Iași, Schragăr. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18127. 419/I

PAUL GUSTY. Fotografie „carte poștală" 139×88 mm. Atelierul Lonyai. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19186. 420/I

C. HALEPLIU, *MOARTEA LUI MIHAI VITEAZUL LA TORDA*, București, Tip. Colegiului național, 1854. Pagină de titlu. 422/I

HALIMA. Pagină de titlu. B.C.U., ms. V — 15, f. 52. 423/II

BOGDAN PETRICEICU HASDEU. Fotografie „vizit" 92×56 mm., București, Atelierul B. Engels. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5229. 425/I-II

BOGDAN PETRICEICU HASDEU. Fotografie „cabinet" 135×100 mm., București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 10653. 426/I

BOGDAN PETRICEICU HASDEU. În Iuliu Dragomirescu, *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu. Partea I (1836—1863)*, București, Tip. Göbl, 1913. 427/II

B. P. HASDEU, *RĂZVAN ȘI VIDRA*, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1869. Pagină de titlu. 429/I

IULIA HASDEU. Fotografie 240×180 mm., București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F IV 56777. 431/I

ION HELIADE-RĂDULESCU. Fotografie „cabinet" 152×106 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6401. 433/I-II

REGULILE SAU GRAMATICA POEZIII, tr. I. Heliade-Rădulescu, București, Tip. Eliade, 1831. Pagină de titlu. 434/I

ION HELIADE-RĂDULESCU. În Radu Tomoiagă, *Ion Eliade-Rădulescu. Ideologia social-politică și filozofică*, București, E.Ș., 1971. 435/I

ALEXANDRU HÎJDEU. Fotografie 193×134 mm. după o pictură în ulei. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11171. 438/II

ENEA HODOȘ. Fotografie „vizit" 95×60 mm., Viena, Atelierul Pokorny & Reuter. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5238. 440/II

ALEXANDRU D. HOLBAN. Fotografie „medalion" 94×80 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47124. 441/II

ALEXANDRU HRISOVERGHI. Litografie de G. Lemeni. În A. Hrisoverghi, *Poezii*, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1843. 442/I

ALEXANDRU HURMUZACHI. Fotografie „vizit" 95×60 mm., București, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5246. 443/II

GHEORGHE HURMUZACHI. Portret. În C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1926, *81*. 444/I

IOSIF HUSSAR. În „Săptămîna ilustrată", I, 1893, 15. 444/II

SINOPSIS ADECĂ ADUNARE DE MULTE ÎNVĂȚĂTURI, Iași, Tip. Mitropoliei, 1757. Pagină de titlu. 445/I

AUREL IANA. Fotografie. B.C.U.C. — Cabinetul de Stampe, I I/3. 445/II

IOAN IANOV. Fotografie „vizit" 89×54 mm., Ostende, Atelierul Develny. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 46587. 446/II

„ICOANA LUMEI". Frontispiciu. 447/II

ILIE IGHEL-DELEANU. În Ilie Ighel-Deleanu, *Vechi și noui*, București, Tip. Baer, 1904. 448/I

IMBERIE ȘI MARGARONA. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 1817, f. *143*. 449/II

DEMETRIU (TAKE) G. IONESCU. Fotografie 183×92 mm., București, Atelierul Fr. Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4203. 451/I

ELISABETA M. Z. IONESCU. În „Foaia populară", I, 1898, 24—26. 451/II

RADU IONESCU. Fotografie „vizit" 105×65 mm., Viena, Atelierul Adèle. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5256. 452/I

CONSTANTIN AL. IONESCU-CAION. Desen de Gh. Bulgăraș. În „Ilustrațiunea națională", II, 1913, septembrie. 453/I

RAICU IONESCU-RION. Detaliu dintr-o fotografie a grupului „Orientul" (1889), Bîrlad, Atelierul M. Wandelmann. B.C.U., st. 17. 453/II

GEORGE I. IONNESCU-GION. Fotografie „carte poștală" 139×87 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20676. 454/II

ZULNIA IORGA. În Barbu Theodorescu, *Contribuțiuni la cunoașterea strămoșilor lui N. Iorga*, București, Vremea, 1948, 25. 456/I

PAUL IORGOVICI. Portret. În I. Vuia *Școalele românești bănățene în seclul al XVIII*, Orăștie, 1896. 456/II

PAUL IORGOVICI, *OBSERVAȚII DE LIMBA RUMÂNEASCĂ*, Buda, Tip. Universității, 1799. Pagină de titlu. 456/II

PETRE ISPIRESCU. Fotografie „vizit" 88×55 mm., București, Atelierul Maier & Gerstl. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 109904. 457/II

PETRE ISPIRESCU, *LEGENDE ȘI BASMELE ROMÂNILOR. GHICITORI ȘI PROVERBURI*, introd. B. P. Hasdeu, ed. 3, partea I, București, Tip. Laboratorilor români, 1872. Pagină de titlu. 458/I

IAȘI, 1845. ULIȚA MARE. Litografie 280×388 mm., după J. Rey, Atelierul litografic P. Müller, Iași. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 540. 459/I-II

EXECUȚIUNEA FAMILIEI BRÎNCOVEANU PE PIAȚA DIN STAMBUL. Litografie 440×545 mm. de H. Dembecki. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 21269. 460/I

ÎMPĂRĂȚIA POMELOR ȘI A TUTUROR LEGUMILOR. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 3820, f. *274*. 461/II

ISTORIA TROADEI. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 2183, f. 2r. 462/II

BUCUREȘTI, LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA. Litografie 312×470 mm. de Eugen Ciceri, după desenul lui Michel Bouquet. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, A. G. V-360. 463/I-II

GALAȚI, LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA. Litografie 351×515 mm. de A. Saar (după Ludwig Erminy). B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 5571. 465/I-II

NICOLAE ISTRATI. Fotografie. B.C.U.C. — Cabinetul de Stampe, I I/32. 465/II

NICOLAE ISTRATI, *MIHUL*, Iași, Tip. Buciumului român, 1850. Pagină de titlu. 466/II

FACEREA LUMII. După o pictură murală din biserica de la Budești-Susani. În I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, București, Meridiane, 1973. 469/II

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 3572, f. 5r. 470/II

NEAGOE BASARAB CU FIUL SĂU THEODOSIE. După fresca de la mănăstirea Dionisiu (Muntele Athos). În „Boabe de grîu", IV, 1933, 10. 471/II

MEMBRII SOCIETĂȚII JUNIMEA, 1883. Fotografie 535×440 mm., Iași, Atelierul B. Brand. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F IV 24878. 474/I-II

MIHAIL KOGĂLNICEANU. Fotografie „vizit" 90×55 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5275. 479/I

ACADEMIA MIHĂILEANĂ DIN IAȘI. Detaliu dintr-o litografie de E. Zschermack. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 3889. 480/I

CRONICILE SAU LETOPISEȚELE MOLDAVIEI ȘI VALAHIEI, I, București, Tip. Națională, 1872. Pagină de titlu. 480/II

MIHAIL KOGĂLNICEANU. Fotografie 296×176 mm., București, Editura Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2290. 481/I-II

ALEXANDRU N. LAHOVARI. Fotografie 158×218 mm., Constantinopol, Atelierul Sébah & Joailler. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 7160. 484/I

GEORGE I. LAHOVARI. În „Revista literară", XVIII, 1897, 4. 484/II

ALEXANDRU LAMBRIOR. În „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", II, 1884, vol. III-IV, *1*. 485/I

IOAN AL. LAPEDATU. În Dimitrie Braharu, *Nuvela istorică în literatura română transilvană. Ion Al. Lăpădatu (1844—1878)*, București, Tip. Monitorul oficial, 1936. 486/I

AUGUST TREBONIU LAURIAN. Fotografie „vizit" 99×59 mm., București, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5289. 487/I

DIMITRIE AUGUST LAURIAN. Fotografie 111×79 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5290. 488/I

GHEORGHE LAZĂR. Fotografie 240×180 mm., București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2291. 489/I

GRIGORE LĂCUSTEANU. În *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, îngr. R. Crutzescu, pref. I. C. Filitti, București, F.R.L.A., 1935. 491/II

ALEXANDRU LĂZĂRESCU. După o pictură anonimă. În „Studii și cercetări de istoria artei", V, 1958, 1. 492/I

IOAN LĂZĂRICIU, *ISTORIA LITERATUREI ROMÂNE*, Sibiu, Tip. Krafft, 1884. Pagină de titlu. 492/II

CONSTANTIN LECCA. Fotografie „cabinet" 134×100 mm., București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21243. 493/I

LEGENDA SFÎNTULUI GHEORGHE. După un desen. În N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, București, E.E.R., 1974, planșa 8. 498/II

JUDECATA DE APOI. După o pictură murală de la mănăstirea Hurezi. În G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, E.Ș., 1969. 499/I

CONSTANTIN LEONARDESCU. În „Adevărul", XII, 1899, 3413. 500/I

VASILE LEONESCU. În I. Massoff, *Teatrul românesc*, IV, București, Minerva, 1972. 501/I

LETOPISEȚUL ANONIM AL MOLDOVEI (1733—1774). Pagină de manuscris. În *Istoria literaturii române*, I, ed. 2, București, E.A., 1970, *631*. 502/II

LETOPISEȚUL ANONIM AL ȚĂRII MOLDOVEI (1661—1709). Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 62, f. *1ʳ*. 503/II

LETOPISEȚUL CANTACUZINESC. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 180, f. *7ʳ*. 504/I

LETOPISEȚUL DE LA BISTRIȚA. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. slav 649, f. *10*. 506/I

LETOPISEȚUL DE LA PUTNA. Pagină de manuscris. În I. Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. și introd. G. Mihăilă, pref. E. Petrovici, București, E.A., 1968, *464*. 507/I

„LITERATORUL". Frontispiciu. 509/II

„LITERATURĂ ȘI ARTĂ ROMÂNĂ". Copertă. 511/II

„LITERATURĂ ȘI ȘTIINȚĂ". Pagină de titlu. 513/I

SOFRONIE LIUBA. Fotografie. B.C.U.C. — Cabinetul de Stampe, I S/63. 513/II

MOLITVENIC, Tîrgoviște, 1545. Pagină de text. 514/I

IOAN I. LIVESCU. În I. Livescu, *Amintiri și scrieri despre teatru*, postfață Mihai Vasiliu, București, E.L., 1967, *16*. 514/II

NECULAI LUCHIAN. În „Revista nouă", VII, 1895, 6. 516/I

BISERICA DIN LUDEȘTI. În „Buletinul comisiunii monumentelor istorice", I, 1908, 4. 517/I

„LUMEA NOUĂ". Frontispiciu. 518/II

IOAN LUPESCU. În I. Massoff, *Teatrul românesc*, II, București, E.L., 1966, *81*. 522/I

„LUPTA". Frontispiciu. 523/I

DOMNITORUL PETRU RAREȘ CU FIUL SĂU ILIE. După fresca de la mănăstirea Moldovița. În N. Iorga, *Domnii români după portrete și fresce contemporane*, Sibiu, 1930, planșa 45. 525/II

LITURGHIER, Tîrgoviște, 1508. Pagină de titlu. 526/II

ALEXANDRU MACEDONSKI. Fotografie „carte poștală" 135×84 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19228. 528/I-II

ALEXANDRU MACEDONSKI, *PE LACUL DE GARDA*. Pagină de manuscris. În Al. Macedonski, *Opere*, I, îngr. și introd. Adrian Marino, București, E.L., 1966. 529/II

ALEXANDRU MACEDONSKI. Desen de I. Iser. În P. Locusteanu, *50 figuri contemporane*, I, București, 1913. 531/II

PANAIT MACRI. În „Actualitatea", III, 1915, 30. 534/II

„MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA". Pagină de titlu. 535/II

PETRU MAIOR. Fotografie 240×180 mm. după un portret, București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F IV 56800. 536/I-II

PETRU MAIOR, *ISTORIA PENTRU ÎNCEPUTUL ROMÂNILOR ÎN DACHIA*, Buda, Tip. Universității, 1834. Pagină de titlu. 537/II

ANA MAIORESCU. Fotografie „cabinet" 134×100 mm., București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21282. 538/II

IOAN MAIORESCU. În N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, Tip. Românească, 1912. 539/I

TITU MAIORESCU. Fotografie „vizit" 95×55 mm., București, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110129. 541/I-II

TITU MAIORESCU. Fotografie „vizit" 90×54 mm., Berlin, Atelierul Heinrich Graf. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5311. 542/I

UNIVERSITATEA DIN IAȘI. Detaliu. Dintr-o litografie de E. Zschermack. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 3889. 543/I

T. MAIORESCU, *CRITICE*, București, Socec, 1874. Pagină de titlu. 544/I

TITU MAIORESCU. Fotografie „cabinet" 150×102 mm., Lausanne, Atelierul Francis de Jongh. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21281. 545/I

LIVIA MAIORESCU-DYMSZA. În Augustin Z. N. Pop, *Noi contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, București, E.A., 1969, *195*. 547/II

EMILIA MAIORESCU-HUMPEL. Fotografie „carte poștală" 135×84 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 1671. 548/I

IOAN D. MALLA. În „Ilustrația", XIII, 1924, 100. 548/I

SIMION MANGIUCA. Fotografie „vizit" 92×58 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5315. 549/I

VASILE MANIU. Fotografie „medalion" 93×79 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47192. 550/I

GRIGORE MANOLESCU. Fotografie „vizit" 90×55 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110132. 551/I

MANOIL (MANOLACHI) MANU. În *Documente din secolele al XVI-lea—XIX-lea privitoare la familia Mano*, publ. George Mano, București, Tip. Göbl, 1907. 552/I

SIMEON MARCOVICI. Fotografie „vizit" 95×55 mm., București, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18363. 552/II

SIMION FLOREA MARIAN. Fotografie 178×118 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21318. 554/I

ATANASIE MARIAN MARIENESCU. Fotografie 516×403 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F VI 57848. 555/II

DUMITRU MARINESCU-MARION. În „Veselia", 1940, 50. 556/II

ALEXANDRU MORUZI PRIMIND LA CURTEA SA DIN BUCUREȘTI PE AMBASADORUL ENGLEZ LA CONSTANTINOPOL (19 iulie 1794). După o aquatinte 305×390 mm. de W. Watts (desen de L. Mayer). B.A.R., Cabinetul de Stampe, inv. 2947. 558/I

GEORGE G. MEITANI. Detaliu dintr-o fotografie de grup, București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21338. 559/I

EPISCOPUL MELCHISEDEC. În „Revista nouă", V, 1892, 5. 559/II

GEORGE RADU MELIDON. Detaliu dintr-o fotografie de grup. În *Anuarul primului period de învățămînt sub direcțiunea d-lui George Radu Melidon*, București, Imprimeria Statului, 1871, B.C.U., III-150. 560/I

IULIU TRAIAN MERA. În Iuliu T. Mera, *Din țări străine*, Arad, Tribuna, 1911. 561/I

MĂNĂSTIREA CURTEA DE ARGEȘ. Cromolitografie 364×552 mm. de Carol Popp de Szathmary. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 407. 562/I

ȘTEFAN C. MICHĂILESCU. În St. C. Michăilescu, *Pagini filozofice alese*, București, E.A., 1955. 563/I

VERONICA MICLE. Fotografie „carte poștală" 137×87 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 20711. 564/I

DIMITRIE SCARLAT MICLESCU. Fotografie „vizit" 90×55 mm., Botoșani, Atelierul A. Spulak & Bielig. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18426. 565/I

SAMUIL MICU, *PROPOVEDANIE*, Blaj, Tip. Seminarului, 1784. Pagină de titlu. 566/I

IOAN INOCENȚIU MICU-KLEIN. Fotografie 234×172 mm., București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2300. 569/I

SIMEON MIHĂLESCU. Fotografie „cabinet" 134×100 mm., București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6337. 570/I

NICOLAE MILESCU, *CARTE CU MULTE ÎNTREBĂRI*. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 494, f. *269*. 571/I

CONSTANTIN MILLE. Fotografie „carte poștală" 139×87 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19287. 573/II

MATEI MILLO. În „Boabe de grîu", III, 1932, *528*. 575/I

MATEI MILLO ÎN ROLUL OLTEANULUI DIN PIESA *PRĂPASTIELE BUCUREȘTILOR*. Fotografie „vizit" 90×54 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110248. 576/I

IOAN MINCU. Fotografie 345×242 mm. B.A.R. Cabinetul de Stampe, F IV 24791. 577/II

GEORGE MISSAIL. Fotografie „medalion" 93×80 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47221. 581/I

PETRU TH. MISSIR. Fotografie „vizit" 95×60 mm., Viena, Atelierul J. Lowy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5366. 581/II

„MOFTUL ROMÂN". Frontispiciu. 584/I

ALEXANDRU OBEDENARU. După un desen de Şt. Luchian. În Gh. Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, II, Bucureşti, F.R.L.A., planşa LXXXVII. 635/I

OCCISIO GREGORII IN MOLDAVIA VODAE TRAGEDICE EXPRESSA. Pagină de manuscris. În *Istoria teatrului în România*, I, Bucureşti, E.A., 1965, figura 142 b. 636/II

ALEXANDRU I. ODOBESCU. Fotografie 240×180 mm., B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2311. 638/I-II

ALEXANDRU I. ODOBESCU. Fotografie „vizit" 94×54 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5396. 639/I

ALEXANDRU I. ODOBESCU. Fotografie „vizit" 90×55 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110363. 640/I

A. I. ODOBESCU, *PSEUDO-CYNEGETICOS*, Bucureşti, Tip. Statului, 1874. Copertă. 641/I

CIRU OECONOMU, *FIICA LUI SEJAN*, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1899. Pagină de titlu. 643/I

NICOLAUS OLAHUS. Gravură în oţel 296×202 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 31960. 644/I

DUMITRU CONSTANTIN OLLĂNESCU-ASCANIO. Fotografie „vizit" 90×58 mm., Viena—Londra—Paris—Linz, Atelierul A. Red. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110366. 644/II

VIRGIL ONIŢIU. Fotografie 173×124 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 51991. 646/II

„OPINIA". Frontispiciu. 648/I

N. T. ORĂŞANU. Desen. În „Calendarul lui Nichipercea pe anul 1861". 650/I

„ORGANUL LUMINĂREI". Frontispiciu. 652/I

„ORIENTUL LATIN". Frontispiciu. 653/II

PALIA DE LA ORĂŞTIE. Pagină de text. 656/I

ANTON PANN. După un desen în peniţă de Barbu Delavrancea. În „Revista nouă", II, 1889, 10. 657/I

A. PANN, *POEZII POPULARE*, Bucureşti, 1846. Pagină de titlu. 657/II

ION C. PANŢU. În „Boabe de grîu", IV, 1933, *211*. 659/I

GEORGE PANU. Fotografie 105×76 mm. după o sculptură. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19878. 659/II

ALEXANDRU PAPADOPOL-CALIMAH. Fotografie „vizit" 95×56 mm., Bucureşti, Atelierul Max Schwarz. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5422. 661/I

ALEXANDRU PAPIU-ILARIAN. În „Revista nouă", I, 1888, 10. 662/I

ALEXANDRU PAPIU-ILARIAN, *TEZAUR DE MONUMENTE ISTORICE PENTRU ROMÂNIA*, I, Bucureşti, Tip. Rassidescu, 1862. Pagină de titlu. 662/I

MIHAIL PASCALY. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Bucureşti, Atelierul C. Szathmary. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18546. 663/II

TEATRUL NAŢIONAL DIN BUCUREŞTI. Reproducere zincografică 80×134 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, R 91 — Bucureşti. 664/I

MIHAI PASTIA. În M. Sevastos, *Amintiri de la „Viaţa românească"*, Bucureşti, E.L., 1966. 664/II

TEODOR V. PĂCĂŢIAN. În *Anuarul naţional al românilor de pretutindeni*, I, îngr. H. F. Valentin, Bucureşti, Eminescu, 1908, *221*. 666/II

EMANUEL PĂRĂEANU. În „Arhivele Olteniei", VIII, 1929, 45—46. 667/II

GRIGORE G. PĂUCESCU. Fotografie „cabinet" 144×105 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 4218. 668/I

VASILE D. PĂUN. În *Monografia liceului „Gh. Lazăr" din Bucureşti. 1860—1935*. Bucureşti, Tip. Luceafărul, 1935, *357*. 668/I

ION PĂUN-PINCIO. Desen. În Ion Păun-Pincio, *Versuri, proză, scrisori*, pref. G. Diamandi, Bucureşti, Democraţia română, 1911. 669/I

ALEXANDRU PELIMON, *FAPTELE EROILOR*, Bucureşti, Tip. Romanov, 1857. Pagină de titlu. 670/I

TUDOR VLADIMIRESCU. După o pictură în ulei de Th. Aman. În C. C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, Bucureşti, Albatros, 1971. 673/I

ŞTEFAN PETICĂ. Desen. În Şt. Petică, *Scrieri*, I, îngr. şi introd. Eufrosina Molcuţ, Bucureşti, Minerva, 1970. 673/II

NICOLAE PETRA-PETRESCU. În „Almanahul scriitorilor de la noi", I, 1912, *97*. 675/II

NICOLAE PETRAŞCU. Fotografie „cabinet" 140×100 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21435. 675/II

DIMITRIE PETRINO. După un desen de L. Vonsovici. În „Revista nouă", IV, 1891, 2—3. 677/II

PETRU CERCEL, *IMNUL RELIGIOS*. Pagină de text. În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, F.R.L.A., 1941, *68*. 679/I

GEORGE I. PITIŞ. În I. Muşlea, *George Pitiş, folclorist şi etnograf*, Bucureşti, E.L., 1968. 680/I

IOAN PIUARIU-MOLNAR, *RETORICĂ*, Buda, Tip. Universităţii, 1798. Pagină de titlu. 681/I

TASSO, *IERUSALIMUL LIBERAT*, tr. Atanasie N. Pîcleanu, I, Bucureşti, Tip. Copainig, 1852. Pagină de titlu. 682/I

CONSTANTIN C. PLEŞOIANU. În „Revista nouă", VII, 1894, 7. 682/I

GRIGORE PLEŞOIANU. Fotografie 175×115 mm., după o pictură de Constantin Lecca. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 10666. 682/II

PETRACHE POENARU. Litografie 550×400 mm. de Constantin Lecca. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 18154. 684/II

ALEXANDRU ROMAN. Fotografie „vizit" 96×57 mm., Budapesta, Atelierul Schrecker. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 10798. 738/II

IOAN N. ROMAN. Fotografie din tabloul *Adunarea deputaților. 1914*, București, Atelierul Juliette, B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F V 25132. 739/I

VISARION ROMAN. După o litografie de Th. Mayerhoffer. În „Familia", XXXIII, 1897, 13. 740/I

„ROMÂNIA". Frontispiciu. 741/II

SALUTUL SOCIETĂȚII „ROMÂNIA JUNĂ" CĂTRE V. ALECSANDRI (1881). B.A.R., ms. 5720. Pagină de text. 742/II

„ROMÂNIA LIBERĂ". Frontispiciu. 743/II

„ROMÂNIA LITERARĂ". Frontispiciu. 744/II

„ROMÂNIA VIITOARE". Copertă. 746/I

„ROMÂNUL" Frontispiciu. 746/II

„ROMÂNUL LITERAR". Frontispiciu. 748/I

RONETTI-ROMAN. În I. Massoff, *Teatrul românesc*, IV, București, Minerva, 1972. 748/II

MOLIÈRE, *ZGÎRCITUL*, tr. Ion (Iancu) Roset, București, Tip. Eliade, 1836. Pagină de titlu. 750/I

CONSTANTIN A. ROSETTI. Fotografie „vizit" 94×60 mm., București, Atelierul Charles Szathmary. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18611. 751/II

DIMITRIE R. ROSETTI. Fotografie din tabloul *Junimea* (1878), Iași, Atelierul B. Brand. B.C.U., st. 49. 754/I

MARIA ROSETTI. În V. Netea, *C. A. Rosetti*, București, E.Ș., 1970. 755/I

MIRCEA C. A. ROSETTI. În V. Netea, *C. A. Rosetti*, București, E.Ș., 1970. 755/II

THEODOR G. ROSETTI. Fotografie „vizit" 88×55 mm., Iași, Atelierul A. Schivert B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110488. 755/II

VINTILĂ C. A. ROSETTI. Fotografie 166×110 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 52056. 756/I

IULIU I. ROȘCA. În Iuliu I. Roșca, *Fata de la Cozia*, București, Tip. Bidșovski, 1886. 756/II

UCIDEREA LUI MIHAI VITEAZUL LA 8/19 AUGUST 1601, PE CÎMPIA TURZII. După o gravură. În *Le grand théâtre historique ou Nouvelle histoire universelle*, t. IV, Leide, Vander, 1703, *387*. 758/I

GEORGE RUSSE-ADMIRESCU. În G. Russe-Admirescu, *Vise roze*, pref. Al. Macedonski, București, Editura autorului, 1897. 759/I

ALECU RUSSO. Fotografie 203×150 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 23514. 760/I

IOAN RUSSU-ȘIRIANU. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Sibiu, Atelierul Wilhelm Auerlich. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5509. 762/I

„SARA". Frontispiciu. 764/II

„SATYRUL". Frontispiciu. 765/I

„SĂPTĂMÂNA". Frontispiciu. 765/II

GHEORGHE SĂULESCU. Fotografie „vizit" 90×60 mm., B.C.U., st. 1971. 766/II

IULIU CEZAR SĂVESCU. După un desen de Șt. Dimitrescu. În I. C. Săvescu, *Poezii*, pref. N. Davidescu, București, 1926. 768/I

IOAN G. SBIERA. Fotografie „vizit" 94×56 mm., București, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5515. 768/II

J.-Fr. REGNARD, *DEMOCRIT*, tr. Daniil Scavinschi, Iași, Cantora Foaiei sătești, 1840. Pagină de titlu. 770/I

MOSES SCHWARZFELD, în „Revista cultului mozaic", VII, *1962*, *86*. 770/II

FILARET SCRIBAN. Litografie. București, Socec, Sander și Teclu. B.C.U., st. 1638. 771/II

NEOFIT SCRIBAN. Fotografie 210×160 mm. B.C.U., st. 208. 773/I

SCRISOAREA LUI NEACȘU. În I. Bianu și N. Cartojan, *Album de paleografie românească*, București, Tip. Cartea Românească, 1940, planșa XXIII 775/I

CAROL SCROB. În „Biblioteca familiei", I, 1890, 23. 775/II

NICOLAE V. SCURTESCU. Fotografie „vizit" 92×59 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18691. 776/I

GRIGORE SERRURIE. Fotografie „medalion" 95×80 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21521. 778/II

ELENA SEVASTOS, *NUNTA LA ROMÂNI*, București, Tip. Göbl, 1889. Pagină de titlu. 779/II

ALEXANDRU SIHLEANU. Fotografie 148×104 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2462. 780/II

GRIGORE SILAȘI. Fotografie „carte poștală" 120×180 mm., Cluj, Atelierul Bordan. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47362. 781/I

GEORGE SIMU. În „Revista ilustrată", II, 1899, 6. 783/I

SINDIPA. Pagină de manuscris. B.A.R., ms. 1436, f. *79*. 783/II

CONSTANTIN SION, *ARHONDOLOGIA MOLDOVEI*, pref. Gh. Ghibănescu, Iași, Tip. Buciumul român, 1892. Pagină de titlu. 784/II

GHEORGHE SION. Fotografie „vizit" 88×56 mm., București, Atelierul Spirescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5534. 785/I

NICOLAI SKELITTI. În N. Skelitti, *Poezii*, Bîrlad, Cațafany, 1888. 788/I

IOAN SLAVICI. Fotografie 240×180 mm., București, Cartea românească, B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2326. 789/I-II

IOAN SLAVICI. Fotografie „vizit" 80×55 mm, Budapesta, Atelierul Barabás Bódog.

B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5536. 790/II

IOAN SLAVICI, *NOVELE DIN POPOR*, București, Socec, 1881. Pagină de titlu. 791/II

METASTASIO, *AHILEFS LA SCHIRO*, FLORIAN, *ISTORIA LUI SOFRONIM*, tr. Iordache Slătineanu, Sibiu, Tip. Hochmeister, 1797. Pagină de titlu. 793/II

SMARA. Fotografie „carte poștală" 132×83 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 48620. 793/II

ION CÎMPINEANU. Fotografie 212×154 mm. după un desen de C. I. Stăncescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, III 54416. 797/I

LUCRĂRILE SOȚIETĂȚII FILARMONICE, București, Tip. Eliade, 1835. Pagină de titlu. 797/II

IOSIF VULCAN, *SĂ FONDĂM TEATRU NAȚIONAL!* În „Familia", X, 1869, 29. 799/I

IOAN S. SPARTALI. În „Foaia pentru toți", I, 1897, 28. 801/I

THEODOR DIMITRIE SPERANȚIA. În „Universul literar", XI, 1893, 24. 802/I

„SPICUITORUL MOLDO-ROMÂN". Frontispiciu. 803/II

STAICU GRĂMĂTICUL, *GRAMATICA SLAVO-ROMÂNĂ*, B.A.R., ms. 332, f. *218*^{r}. Pagină de text. 804/I

CONSTANTIN (COSTACHE) STAMATI. După o pictură de Sava Henția. În „Revista nouă", I, 1888, 6. 804/II

IACOV STAMATI. După o gravură. În Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistisch historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, Hermannstadt, 1805. 805/II

T. STAMATI, *DISIONĂRAȘ ROMÂNESC DE CUVINTE TEHNICE ȘI ALTELE GREU DE ÎNȚELES*, Iași, Tip. Buciumul român, 1851. Pagină de titlu. 806/II

CONSTANTIN STAMATI-CIUREA. În C. de Stamati-Ciurea, *Opuri dramatice*, I, Cernăuți, Armonia, 1888. 807/II

ARTUR STAVRI. În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, F.R.L.A., 1941, *524*. 808/I

VESTITELE VITEJII ALE LUI MIHAI VODĂ CE AU STĂPÎNIT ȚARA RUMÂNEASCĂ ȘI ARDEALUL DE LA ANUL MÎNTUIRII 1588 ȘI PÎNĂ LA 1601, tr. Teodor M. Eliat, București, 1837. Pagină de titlu. 808/II

CONSTANTIN I. STĂNCESCU. În „Lumea ilustrată", III, 1895, 5. 809/I

MIRCEA VASILE STĂNESCU-ARĂDANUL. După o litografie de Th. Mayerhofer. În „Familia", XXIV, 1888, 51. 810/II

„STEAUA DUNĂRII". Frontispiciu. 811/II

ADOLPH STERN. În „Ilustrația", XI, 1922, 5. 812/II

AVRAM STEUERMAN. În *Almanahul ziarelor „Adevărul" și „Dimineața"*, București, Tip. Adevărul, 1937, *267*. 813/I

NEGUSTOR ROMÂN DIN SECOLUL AL XVIII-LEA. După un desen. În G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, E.Ș., 1969. 814/I

HRISOV CU ISCĂLITURA DOMNITORULUI ALEXANDRU MORUZI. În I. Bianu și N. Cartojan, *Album de paleografie românească*, București, Tip. Cartea românească, 1940, planșa XXXIV. 814/II

THEODOR M. STOENESCU. În Th. M. Stoenescu, *Zile negre*, București, Revista literară, 1904. 815/II

ȘTEFAN STOICA. În G[eneral] N. S[toica], *Notițe din viața unui ostaș*, București, Tip. Eminescu, 1912. 816/II

NICOLAE STOICA DE HAȚEG, *CRONICA BANATULUI*, B.A.R., ms. 5520, f. 5. Pagină de manuscris. 817/II

MIHAIL STRAJANU. În „Ovidiu", I, 1899, 9. 818/II

LUCREȚIA SUCIU-RUDOW. Desen. În Aurel Tripan, *Monografia-almanah a Crișanei. Județul Bihor*, Oradea, Tip. Diecezană, 1936, *338*. 821/I

ALEXANDRU GR. SUȚU. În Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, II, Iași, Viața Românească, 1928, *507*. 822/I

ANDREI ȘAGUNA. Litografie 610×440 mm. de Petru Mateescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 499. 823/I

LAZĂR ȘĂINEANU. În Luca Vornea, *Lazăr Șăineanu*, București, Tip. Adevărul, [1928]. 824/I

THEODOR ȘERBĂNESCU. Fotografie 82×62 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 19919. 827/I

„ȘEZĂTOAREA". Frontispiciu. 827/II

„ȘEZĂTOAREA" Frontispiciu. 828/II

GHEORGHE ȘINCAI. Fotografie 240×180 mm. după un portret, București, Cartea românească. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 2328. 829/II

ORAȘUL CLUJ ÎN SECOLUL AL XIX-LEA. Gravură în lemn 176×235 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 1156. 830/I-II

GHEORGHE ȘINCAI, *HRONICA ROMÂNILOR ȘI A MAI MULTOR NEAMURI*, Iași, Tip. Româno-franceză, 1853. Pagină de titlu. 831/II

I. N. ȘOIMESCU, *MOARTEA LUI RADU VII DE LA AFUMAȚI*, București, Tip. Mitropoliei, 1854. Pagină de titlu. 833/I

SAVA N. ȘOIMESCU. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Napoli—Florența—Livorno, Atelierul Alphonse Bernoud. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5590. 833/II

ALEXANDRU I. ȘONȚU. În „Adevărul", X, 1897, 3000. 834/I

TEODOR V. ŞTEFANELLI. Detaliu din fotografia *Institutul Oteteleşanu — 14 mai 1914*, Bucureşti, Sinaia, Atelierul Fotoglob. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F V 25110. 834/II

ŞTEFAN ŞTEFUREA. În C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, *1926, 186.* 835/I

GHEORGHE TĂUTU. Fotografie „vizit" 90×60 mm. A.S.I. — Secţia Stampe şi Fotografii, nr. 300. 837/I

IONICĂ TĂUTU. Pagină de manuscris. A.S.I. — Fond Documente, pachet 126, doc. 329. 838/I

CĂIUŢI ŞI CAPRE (satul Iureşti, comuna Todireni, judeţul Botoşani). Fotografie. Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, M 8 — P 11. 839/I

MASCĂ DE CERB (Hîrlău, judeţul Iaşi). Fotografie. Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, M 28 — P 49. 840/I

IROZII (satul Al. I. Cuza, judeţul Iaşi). Fotografie. Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, M 3 — P 28. 840/II

BANDA LUI JIANU (comuna Tupilaţi, judeţul Neamţ). Fotografie. Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, M 1 — P 64. 841/II

„TELEGRAFUL ROMÂN". Frontispiciu. 843/I

DIMITRIE TELEOR. În D. Teleor, *Realiste*, Craiova, Samitca, 1896. 844/I

MIHAI TELIMAN. În Mihai Teliman, *Foiletoane*, îngr. şi pref. G. Tofan, Suceava, Tip. Şcoala română, 1906. 845/I

RADU TEMPEA, *GRAMATICĂ ROMÂNEASCĂ*, Sibiu, Tip. Bart, 1797. Pagină de titlu. 847/I

G. DEM. TEODORESCU. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5596. 848/I

GEORGE SAND, *INDIANA*, tr. P. Teulescu, Bucureşti, Tip. Rosetti şi Vinterhalder, 1847. Pagină de titlu. 849/II

„TIMPUL". Frontispiciu. 850/II

„TIMPUL". Frontispiciu. 851/I

NICOLAE TINCU-VELIA. În I. D. Suciu, *Nicolae Tincu Velia*, Bucureşti, 1945. 852/II

„TIPOGRAFUL ROMÂN". Frontispiciu. 853/II

ISTORII ARĂPEŞTI, tr. Scarlat Barbu Tîmpeanu. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 2432, f. 1r 853/II

IAŞI, 1845. VEDERE DINSPRE COPOU. Litografie 280×380 mm. (după J. Rey), Iaşi, Atelierul P. Müller. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, inv. 534. 854/I-II

GRIGORE G. TOCILESCU. Fotografie 250×159 mm., Bucureşti, Atelierul I. Niculescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 23590. 855/I

MIHAI I. TONCESCU. În Mihai I. Toncescu, *Gura lumii*, ed. 2, Bucureşti, Cultura românească. 857/I

„TRAIAN". Frontispiciu. 857/II

„TRANSILVANIA". Frontispiciu. 858/I

„TRANZACŢIUNI LITERARE ŞI ŞTIINŢIFICE". Frontispiciu. 859/II

„TRIBUNA". Frontispiciu. 861/I

REDACŢIA „TRIBUNEI" ÎN 1894 : Dordea, T. L. Albini, I. Moţa, I. Russu-Şirianu, G. Moldovan, I. Dolcan, S. Albini, G. Bogdan-Duică, I. Augustin. Fotografie 210×240 mm., Sibiu, Atelierul W. Auerlich. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 10311. 862/I

„*TROMPETA CARPAŢILOR*". *Frontispiciu*. 863/II

GRIGORE ŢAMBLAC. Fotografie după miniatura din *Codex Aulendorf*. În C. I. Karadja, *Portretul şi stema lui Grigorie Ţamblac şi misiunea sa la conciliul din Constanţa*, Bucureşti, Tip. Naţională, 1944. 865/I

„ŢARA NOUĂ". Frontispiciu. 866/I

„ŢERANUL ROMÂN". Frontispiciu. 866/II

DIMITRIE ŢICHINDEAL. Desen de Sava Petrovici. În Virgil Vintilescu, *Dimitrie Ţichindeal*, Timişoara, 1965. 867/I

NICOLAE ŢINCU. În „Universul literar", VI, 1930, 23. 868/I

„ŢÎNŢARUL". Frontispiciu. 869/II

GHEORGHE UCENESCU. Portret. În Elisabeta Dolinescu, *Anton Pann. Viaţa în imagini*, Bucureşti, E.M., 1967. 870/I

„UMORISTUL". Frontispiciu. 870/II

„UNIVERSU". Frontispiciu. 872/I

„UNIVERSUL". Frontispiciu. 872/I

GRIGORE URECHE, *LETOPISEŢUL ŢĂRII MOLDOVEI*. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 174, f. 1r. 873/II

SCRISOARE AUTOGRAFĂ A LUI GRIGORE URECHE. B.A.R., doc. I/CXXXVIII. 874/II

ISCĂLITURA LUI GRIGORE URECHE. În G. Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, E.Ş., 1969. 875/I

ALCEU URECHIA (dreapta), împreună cu I. L. Caragiale şi fiul său Luca I. Caragiale. În „Veselia", XVIII, 1940, 33. 876/I

VASILE A. URECHIA. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Bucureşti, Atelierul Franz Duschek. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I. 5604. 877/II

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI. Reproducere zincografică 88×134 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, R I 91. 878/II

GAVRIL URIC, *TETRAEVANGHELIAR*. Pagină de text. În I. Bianu, *Documente de artă românească din manuscripte vechi*, I, Bucureşti, 1922, planşa II. 880/I

EUGEN VAIAN. Desen. Detaliu din montajul *Presa în Bacău*. În „Anuarul presei şi al lumei politice", 1908, *197*. 881/I

IOAN G. VALENTINEANU. Fotografie „cabinet" 140×100 mm., Bucureşti, Atelierul

J. Niculescu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F II 21653. 881/II

MITROPOLITUL VARLAAM. Fotografie 198×135 mm. după fresca de la biserica Trei Ierarhi din Iași. B.A.R. — Cabinetul de Stampe F I 11178. 882/I

VARLAAM, *CARTE ROMÂNEASCĂ DE ÎNVĂȚĂTURĂ*, Iași, Tip. Mănăstirea Trei Ierarhi, 1643. Pagină de titlu. 883/II

VARLAAM ȘI IOASAF. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 2470, f. *1r*. 885/II

PAVEL VASICI. Fotografie „vizit" 95×55 mm., Cluj, Atelierul Tauffer Gyula. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5616. 886/II

„VATRA". Frontispiciu. 888/II

ALECU VĂCĂRESCU. Detaliu din litografia lui G. Wonneberg (după Anton Chladek). În „Revista română", I, 1861, *481*. 890/I

IANCU VĂCĂRESCU. Fotografie „medalion" 168×168 mm. după o pictură de Th. Aman. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F III 54580. 891/II

IANCU VĂCĂRESCU. Detaliu din litografia lui G. Wonneberg (după Anton Chladek). În „Revista română", I, 1861, *481*. 893/I

IENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU. Detaliu din litografia lui G. Wonneberg (după Anton Chladek). În „Revista română", I, 1861, *481*. 894/I

NICOLAE VĂCĂRESCU. Detaliu din litografia lui G. Wonneberg (după Anton Chladek). În „Revista română", I, 1861, *481*. 895/II

THEODOR VĂCĂRESCU. În Theodor Văcărescu, *Discursuri*, îngr. și pref. B. Mangîru, București, Tip. Göbl, 1915. 896/II

ȘTEFAN G. VÂRGOLICI. Fotografie „vizit" 90×60 mm., Iași, Atelierul B. Brand. A.S.I. — Secția Stampe și Fotografii, nr. 1146. 897/I

ȘTEFAN VELLESCU. Fotografie „cabinet" 142×104 mm., București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 6456. 898/I

GRIGORE VENTURA. Fotografie „vizit" 95×55 mm., București, Atelierul Charles Szathmary. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110684. 899/II

GOETHE, *PATIMELE JUNELUI WERTHER*, tr. B. V. Vermont, pref. Gr. H. Grandea, București, Socec, 1875. Pagină de titlu. 900/II

DOMNITORUL GRIGORE III GHICA. Fotografie după un portret de la biserica Sf. Spiridon din Iași. A.S.I. — Secția Stampe și Fotografii, nr. 280. 901/I

PETRU VERUSSI. Fotografie 89×59 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 47441 901/II

VIAȚA PATRIARHULUI NIFON. Pagină de titlu. B.A.R., ms. 464, f. *2r*. 902/II

„VIEAȚA". Frontispiciu. 903/II

„VIEAȚA NOUĂ". Frontispiciu. 904/II

PSALTIRE, tr. I. Viski. B.A.R. Foto-ms. 24. Pagină de titlu. 906/I

ANDREI VIZANTI. Fotografie „vizit" 85×55 mm., Iași, Schragăr, B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 5716. 906/II

CONDILLAC, *LOGHICA*, tr. V. Vîrnav, B.A.R., ms. 425. Foaie de titlu. 908/I

GEORGE VÎRNAV-LITEANU. Fotografie „vizit" 87×52 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18803. 908/II

VICTOR VLAD-DELAMARINA. În „Luceafărul", VII, 1908, 11—12. 909/I

SOFIA VLAD-RĂDULESCU. În „Luceafărul" VII, 1908, 11—12. 910/I

ALEXANDRU VLAHUȚĂ. Fotografie „vizit" 93×55 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 18830. 910/II

ALEXANDRU VLAHUȚĂ. Reproducere zincografică. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, R I—91. 911/II

A. VLAHUȚĂ, *DAN*, București, Graeve, 1894. Copertă. 912/II

M-ME DE STAEL, *CORINA SAU ITALIA*, tr. Ioan Voinescu I, București, Ioanide, Pagină de titlu. 915/I

IOAN VOINESCU II. Detaliu dintr-o gravură în lemn. În „Illustrierte Zeitung", 1849, 316. 915/II

„VOINȚA NAȚIONALĂ". Frontispiciu. 917/I

NICOLAE VOLENTI. Fotografie „carte poștală" 138×88 mm. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 48916. 917/II

IOSIF VULCAN. Fotografie „cabinet" 150×105 mm., Oradea, Atelierul Fékete Sandor. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11255. 918/II

PETRU VULCAN. În Petru Vulcan, *Fecioara*, Constanța, Tip. Grigoriu, 1900. 920/II

DIMITRIE VULPIAN. În „Cele trei Crișuri", XV, 1934, 11—12. 921/II

„VULTURUL". Copertă. 922/II

ENRICH WINTERHALDER. În „Adevărul literar și artistic", IV, 1923, 122. 923/I

ALEXANDRU D. XENOPOL. Detaliu din tabloul *Junimea* (1878). Iași, Atelierul B. Brand. B.C.U., st. 49. 925/I

ALEXANDRU D. XENOPOL. Fotografie 178×125 mm., București, Atelierul Nicolae Tatu. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 21677. 926/I

NICOLAE D. XENOPOL. Fotografie „vizit" 90×54 mm., București, Atelierul Franz Mandy. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 110720. 927/I

DUILIU ZAMFIRESCU. Fotografie 222×165 mm., București, Atelierul Juliette. B.A.R. — Cabinetul de Stampe, F I 11332. 928/I-II

DUILIU ZAMFIRESCU, *LUMINĂ NOUĂ*. Pagină de manuscris. În Duiliu Zamfirescu, *Opere*, IV, îngr. și pref. M. Gafița, București, Minerva, 1974. 929/II

SUMAR